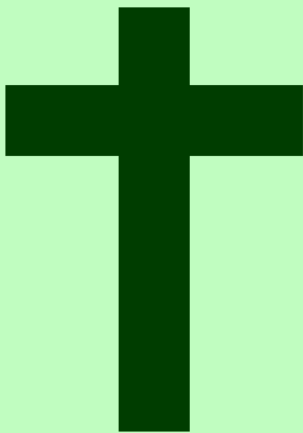

Muq ddes Kalam
(y ngi yezik)

The Holy Bible in the Uyghur language, written in Pinyin
script

Mukeddes Kalam (yängi yezik)

The Holy Bible in the Uyghur language, written in Pinyin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners. Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5

Contents

Yaritilix	1
Misirdin qikix	94
Lawiylar	183
Qel-bayawandiki səpər	239
Kanun xərhi	310
Yəxua	373
Batur Həkimlar	416
Rut	462
Samu'il «1»	470
Samu'il «2»	519
Padixahlar «1»	564
Padixahlar «2»	620
Tarih-təzkirə «1»	673
Tarih-təzkirə «2»	722
Əzra	778
Nəhəmiya	796
Əstər	823
Ayup	836
Zəbur	915
Pənd-nəsihətlər	1079
Həkmət toplıoquqi	1131
Küylərnıng küyi	1148
Yəxaya	1167
Yərəmiya	1328
Yərəmiyanıng yioqa-zarliri	1443
Əzakiyal	1456
Daniyal	1550
Hoxiya	1582
Yo'el	1607
Amos	1615
Obadiya	1633
Yunus	1636
Mikaḥ	1640
Naḥum	1655
Həbakkuk	1662
Zəfaniya	1670
Həgay	1677
Zəkəriya	1682
Malaki	1704
Matta	1711
Markus	1796
Luka	1848
Yuhanna	1938

Rosullarning paaliyatliri	2007
Rimliklaroʻra	2083
Korintliklaroʻra «1»	2122
Korintliklaroʻra «2»	2154
Galatyaliklaroʻra	2177
Əfəsusluklaroʻra	2192
Filippiliklaroʻra	2206
Kolossiliklarga	2216
Tesalonikaliklaroʻra «1»	2225
Tesalonikaliklaroʻra «2»	2232
Timotiyora «1»	2237
Timotiyora «2»	2248
Tituska	2256
Filemonora	2260
Ibraniylaroʻra	2263
Yakup	2291
Petrus «1»	2302
Petrus «2»	2316
Yuhanna «1»	2324
Yuhanna «2»	2336
Yuhanna «3»	2338
Yəhuda	2341
Wəhiy	2346

Yarutilix

Hudaning alomni yaritixi

¹ Mukəddəmdə Huda asmanlar bilən zeminni yaratti. □ ² U qoʻlda yər bolsa xəkilsiz wə kəpəkürək hələttə boldi; kərangʻoluk qongqur sularning yuzini kəplidi; Hudaning Rohi qongqur sular üstidə ləzən pərwaz kılatti. □

³ Huda: «Yorukluk bolsun!» dewidi, yorukluk pəyda boldi. ⁴ Huda yoruklukning yahxi ikənlikini kərdi; Huda yorukluk bilən kərangʻolukni ayridi. ⁵ Huda yoruklukni «kündüz», kərangʻolukni «kəqə» dəp atidi. Xu tərəkidə kəq bilən səhər ətти, bu tunji kün boldi. □

⁶ Andin Huda: — Sularning arilikida bir boxluk bolsun wə sular *yukiri-təwən* ikkigə ayrilip tursun, dedi. □ ⁷ Xuning bilən Huda bir boxluk hasil kılıp, sularni boxlukning astioqə wə boxlukning üstigə ayriwətti; ix ənə xundak boldi. □ ⁸ Huda bu boxlukni «asman» dəp atidi. Xu tərəkidə kəq bilən səhər ətти, bu ikkinçi kün boldi.

⁹ Andin Huda: «Asmanning astidiki sular bir yərgə yioqilsun, kuruk tuprak kəruंसun!» dewidi, dəl xundak boldi. ¹⁰ Huda kuruk tuprakni «yər», yioqiloqan sularni bolsa «dengizlar» dəp atidi. Huda bularning yahxi boləqanlikini kərdi.

¹¹ Andin Huda yənə: «Yər hərhil əsümlüklərni, urukluk otyaxlarni, mewə beridioqan dərəhlərni türliroi boyiqə əzidə ündürsun! Mewiləring iqidə urukliri bolsun!» dewidi, dəl xundak boldi; ¹² yərdiki əsümlüklərni, yəni uruk qikidioqan otyaxlarni əz türliroi boyiqə, mewə beridioqan, yəni mewilirining iqidə urukliri boləqan dərəhlərni əz türliroi boyiqə ündürdi. Huda bularning yahxi boləqanlikini kərdi. ¹³ Xu tərəkidə kəq bilən səhər ətти, bu üçinçi kün boldi.

¹⁴ Huda yənə: «Kündüz bilən keqini ayrip berix üqün asmanlarda yorukluk jisimlar bolsun. Ular künlər, pəsillar wə yillarni ayrip turuxka bəlgə bolsun; ¹⁵ ular asmanlarda turup nur qikəroquqi bolup, yər yuzigə yorukluk bərsun!» dewidi, dəl xundak boldi. ¹⁶ Huda ikki qong nur qikəroquqi jisimni yaratti; qong nur qikəroquqini kündüzni baxkuridioqan,

□ **1:1 «Huda»** — Ibraniy tilida «Əlohim» deyilidu. Bu toquruluk «Təbirlər»ni kəring. **«Asmanlar»** — Mukəddəs Kitab boyiqə üq katlam asman bar; birinçi kat asman «atmosfera», ikkinçi kat asman «aləm boxlukı», üçinçi kat asman Hudaning ərxidur. Xunga «asman» kəp yərlərdə «asmanlar» deyilidu. **1:1** Ayup 38:4; Zəb. 33:6; 89:11; 136:5-6; Ros. 14:15; Ibr. 11:3 □ **1:2 «boldi»** — Bəzi tərjimilərdə «idi» yaki «turatti» dəp elinoqan. Alimlarning bu ayət üstidiki üq hil kərix toquruluk «koqumqə səz»imizni kəring. **«qongqur sular»** — dengiz-okyanlarni kərsitidu. **«kəplidi»** — yaki «kəplioqanidi». **«ləzən pərwaz kılatti»** — muxu hələtni ibraniy tilida («tuhum bəsiwatqan) kürük tohudək hələttə turidu» dəp qüxünüxkimu bolidu. □ **1:5 «kəq bilən səhər»** — «tunji küni»də «kəq bilən səhər» boləqanikən, undakta «tunji kün» adəttiki bir künni, yəni 24 saətlük bir künni kərsətgən boluxi mumkin. Adəttə Mukəddəs Kitabtiki barlik hatirilərdə, xundakla bügüngə kədar ibraniylarda «kün»ning bəxi kəq yaki ahxam bilən baxlinidu degən kərax bar. □ **1:6 «bir boxluk»** — ibraniy tilida «yeyiləqan bir nərsə». **1:6** Zəb. 33:6; 104:3; 136:5-6; Pənd. 8:28; Yəx. 42:5; Yər. 10:12; 51:15 □ **1:7 «sularning ayrilixi»** — bu toquruluk «koqumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. **1:7** Zəb. 33:7; 136:6; Pənd. 8:24; Zəb. 148:4 **1:9** Ayup 26:10; 38:8; Zəb. 24:2; 136:6 **1:14** Zəb. 136:7 **1:15** Qan. 4:19; Yər. 31:35

kiçik nur qıkarıuqni keçini baxqurıdıoğan kıldı. Həmdə yənə yultuzlarnımu yarattı. ¹⁷⁻¹⁸ Huda bularni yərgə yorukluk berip, kündüz bilən keçini baxqurup, yorukluk bilən qarangoşulukni ayrisun dəp asmanlarning gümbızıgə orunlaxturdı. Huda buning yahxi bolıoğanlıkını kərdi. ¹⁹ Xu tərıkidə kəq bilən səhər ətı, bu tətınqı kün boldı.

²⁰ Huda yənə: «Sularda mıoş-mıoş janiwarlar bolsun, uqar-qanatlar yərning üstıdə, asman boxlukıdə uqsun» dedi.

²¹ Xundak kılıp Huda sudıki qong-qong məhluklarnı, xundakla sularda mıoş-mıoş janiwarlarnı öz tırlırı boyıqə wə hərhil uqar-qanatlarnı öz tırlırı boyıqə yarattı. Huda buning yahxi bolıoğanlıkını kərdi. ²² Huda bu janlıklarə qə bəht-bərıkət ata kılıp: «Nəsıllınıp, kəpiyip, dengiz sulırını toldurunglar, uqar-qanatlar mu yər yüzıdə awusun» dedi. ²³ Xu tərıkidə kəq bilən səhər ətı, bu bəxınqı kün boldı.

²⁴ Huda yənə: «Yər janiwarlarnı öz tırlırı boyıqə qıqarsun — mal-qarwılarnı, ətımlıgıqı janiwarlarnı wə yawayı həywanlarnı öz tırlırı boyıqə apırıdə kilsun» — dewıdı, dəl xundak boldı. ²⁵ Xundak kılıp Huda yərdıki yawayı həywanlarnı öz tırlırı boyıqə, mal-qarwılarnı öz tırlırı boyıqə wə yər yüzıdə ətımlıgıqı barlık janiwarlarnı öz tırlırı boyıqə yarattı. Huda buning yahxi bolıoğanlıkını kərdi. ²⁶ Andın Huda: «Əz sürət-obrazımızda, Bizgə ohxaydıoğan kılıp insannı yarıtaylı. Ular dengızdıki belıklarə qə, asmandıki uqar-qanatlarə qə, barlık mal-qarwılarə qə, pütkül yər yüzıgə wə yər yüzıdıki barlık ətımlıgıqı janiwarlarə qə igıdarqılık kilsun» dedi. ²⁷

Xundak kılıp, Huda insannı Əz sürət-obrazıda yarattı;

Unı Əzınıng sürıtıdə yarattı;

Ular nı ərəkək-qıxı kılıp yarattı. ²⁸

Huda ularə qə bəht-bərıkət ata kılıp: «Silər nəsıllınıp, kəpiyip, yər yüzını toldurup boysundurunglar; dengızdıki belıklar, asmandıki uqar-qanatlarə qə, xuningdək yər yüzıdə yürıdıoğan hərбір həywanlarə qə igıdarqılık kilinglar» dedi. ²⁹ Andın Huda yənə: «Mana, Mən pütkül yər yüzıdıki urukluk otyaxlar bilən urukluk mewə berıdıoğan hərбір dərəhlərnı silərgə ozukluk bolsun dəp bərdım; ³⁰ xundakla yərdıki barlık janiwarlar bilən asmandıki barlık uqar-qanatlar wə yər yüzıdə barlık ətımlıgıqılərgə, yəni barlık jan-janiwarlarə qə ozukluk bolsun dəp barlık gül-gıyahılarnı bərdım» dewıdı, dəl xundak boldı. ³¹ Huda yaratqanlırınıng həmmısıgə səpselıp qarıdı, wə mana bularnıng həmmısı nahayıtı yahxi bolıoğanıdı. Xu tərıkidə kəq bilən səhər ətı, bu altınqı kün boldı. ¹

2

¹ Xundak kılıp asman bilən zemin, pütkül məwjudatlırı bilən qoxulup yarıtılıp boldı. ²

¹ **1:21 «qong-qong məhluklar»** — bu səz gəhi waqıtlarda «əjdıha»nı bıldırıdı. ² **1:22** Yar. 8:17. ³ **1:26 «Hudanın sürət-obrazıda bolux»** — bu toşıruluk wə «Hudaə qə ohxaydıoğan kılınıx», xundakla Hudanın bu ayəttə «Biz, Biznıng» degını toşıruluk «qoxumqə səz»ımızdə azrak tohtılımız. ⁴ **1:27** Yar. 5:1; 9:6; 1Kor. 11:7; Əf. 4:24; Kol. 3:10. ⁵ **1:28** Yar. 8:17; 9:1, 2, 7.

⁶ **1:29** Yar. 9:3; Zəb. 104:14, 15 ⁷ **1:30** Zəb. 104:13-14 ⁸ **1:31** Kan. 32:4; Mar. 7:37.

⁹ **2:1 «pütkül məwjudatlar»** — ıbranıy tılıda «barlık qoxunlırı». Bu səz, xübhısızkı, barlık janiwarlarnıla əməs, asmandıki barlık yultuzlar wə kerub-pərıxtılərnımu öz ıqıgə alıdı.

² Huda yëttinçiqü küniçiqü qilidiçian ixini tamamlidi. U yëttinçiqü küni barliq yaritix ixini tohtitip aram aldi. ■ ³ Yëttinçiqü küni Huda barliq yaritix ixliridin aram aloçan küni boluçanlıçiqü üçün, xu künni bəhtlik küni kiliçip, uni «müçəddəs küni» dəp bekitti. □

«Asman-zeminning tarihliri» {2:4-4:26} ••• Erəm baç — Adəm'atini yaritix jeryani

⁴ Pərwərdigar Huda zemin bilən asmanni yaratçan künidə, asman-zeminning yaritilix jeryanining tarihliri mundaç: — □ ⁵ Zemində tehi heç gül-giyah, yərdə heç otyax ünmigənidi; çünki Pərwərdigar Huda yər yüzigü həl-yeçün yaçdurmiçianidi, xundakla yər teriydiçian adəmmu yök idi. □ ⁶ Lekin yərdin bulaç süyi çikiçip, tamam yər yüzini suçardı. □

⁷ Andin Pərwərdigar Huda adəmni yərning topisidin yasap, çaylatliq nəpəsini uning burniçia püwliçdi; xuning bilən adəm tirik bir jan boldi. □ ■

⁸ Andin keyin Pərwərdigar Huda məxriç tərəptə Erəm degən çayda bir baç bina kiliçip, yasioçan adəmni xu yərgü orunlasturdi. □ ⁹ Pərwərdigar Huda yərdin kəzni kamlaxturidiçian çirayliq, *mewiliri* yeyixlik hərhil dərəhni ündürdi; u yənə baçning ötturisida «çaylatliq dərəhi» wə «yahxi bilən yamanni bilgüzgüçü dərəh»ni ündürdi. □ ■ ¹⁰ Baçni suçirixça Erəmdin bir dərəya ekip çikti; andin bəlünüp, tət ekini boldi. ¹¹ Birinçiqü eçinning nami Pixon bolup, altun çikiçioçan pütkül Həwilah zeminini aylinip etiçdu.

¹² Bu yurtning altuni nahayiti esil idi; xu yərdə purakliq dewirçay bilən aq həçikmu çikiçidu. □ ¹³ İkkinçiqü dərəyaning nami Giçon bolup, pütkül Kux zeminini aylinip etiçdu. ¹⁴ Üçinçiqü dərəyaning nami Diçlə bolup, Axurning xərçidin ekip etiçdu, tətinqü dərəyaning nami Əfrat idi. □

¹⁵ Pərwərdigar Huda adəmni elip Erəm beçioçan ixləp, pərwix çilsun

□ **2:2 «aram aldi»** — Hudaning «aram elix»i toçruluq «çoxumçə söz»imizdə azrak tohtilimiz.

■ **2:2** Mis. 20:11; 31:17; Çan. 5:14; İbr. 4:4. □ **2:3 «müçəddəs küni»** — «Müçəddəs Kitab»ta, «müçəddəs» degən söz «Hudaçia məhsus ataloçan», «Hudaning ixlitixigü məhsus ayriloçan», «Hudaçila mənsup» degəndək mənidi ixlitilidi. □ **2:4 «Pərwərdigar»** — muxu kitabta elinçian «Pərwərdigar» bolsa, İbraniy tilidiki «Yahwəh» degənniçin təçjimisidir. «Yahwəh» Hudaning yənə bir ismi bolup, «Mənggüliç Boluçiqü», «Əzüm bardurmən», «Əhdisiçdə mənggü turoçiqü Huda» degənni bildüridi. Bu toçruluq yənə munasiwətliç təbirləni kərüng. «**Asman-zeminning yaritilix jeryanining tarihliri mundaç**» — İbraniy tilida: «asman-zeminlarning dəwr-tarihliri mundaç boldi». «Kirix söz»imizdə eytkinimizdək, «Aləmning Yaritilixi» degən kitabta on bir «tolidot» («tarih») bolup, hər biri «bular palançiq-pokunçiq dəwrning tolidoti (tarihi)...» degən sözlər bilən baxlinidi. Bu yərdə bayan çiliniwatçini tarihning birinçisidir (2:4-4:26). «Pərwərdigar Huda zemin bilən asmanni yaratçan küni» degən muxu yərdə bəlkim 24 sətliç bir kün əməs, bəlkü 2:4-4:26də bayan çilinoçan pütkül məçgilni kərsətsə kerək. □ **2:5 «heç gül-giyah, yərdə heç otyax ünmigənidi»** — bu jümlidə bəlkim Erəm beçida alahidə boluçan əhwal keçdə tutuloçan boluxi mumkin. □ **2:6 «bulaç süyi»** — yəki «birhil tuman».

□ **2:7 «Adəm» wə «topa»** — İbraniy tilida «topa» wə «adəm» degən söznüçin tələppuzi yekün; u yənə «kizil» degən söz bilən munasiwətliç (Ottura Xərçtə topa çizilçia mayil bolidi). ■ **2:7 1Kor. 15:45, 47.** □ **2:8 «Erəm»** — İbraniy tilida «Edən». Mənsi «ləzzət», «çuzur». □ **2:9 «Çaylatliq dərəhi» wə «yahxi bilən yamanni bilgüzgüçü dərəh»** — bu dərəhlər toçruluq «çoxumçə söz»imizni kərüng. ■ **2:9 Wəç. 2:7.** □ **2:12 «dewirçay»** — yəki «marwayit».

□ **2:14 «Diçlə»** — İbraniy tilida «Hiddəkəl». «**Axur»** — Asuriyənüçin çədimki nami.

dəp uni xu yərgə koyup koydi. □ 16 Pərwərdigar Huda adəmgə əmr kılıp: baodiki hər bir dərəh mewiliridin halojiningqə yə; 17 əmma «yahxi bilən yamanni bilgüzgüqi dərəh»ning mewisidin yemigin; qünki uningdin yegən kününgdə jəzmən əlisən, — dedi.

Hawa'anining yaritulixi

18 Andin Pərwərdigar Huda yənə səz kılıp: — Adəmning yaloquz turuxi yahxi əməs; Mən uningqə mas kelidoqan bir yardəmqi həmrahni yasap berəy, — dedi. □

19 Pərwərdigar Huda tupraqtin daladiki barlik janiwarlar bilən asmandiki həmmə uqar-qanatları yasioqanidi; ularqə adəmning nemə dəp at koyidoqanlikini bilix üqün, U ularni adəmning aldoqə kəltürdi. Adəm hər bir janiwarqə nemə dəp at koyoqan bolsa, uning eti xu bolup qaldi.

20 Bu tərəkidə adəm həmmə mal-qarwilarqə, asmandiki uqar-qanatlarqə wə daladiki hər bir janiwarlarqə at koydi; wəhalənki, adəm əzigə mas kelidoqan heqbir yardəmqi həmrah uqratmidi.

21 Xuning bilən Pərwərdigar Huda adəmgə bir kattik uyqu saldi; u uhlap qaldi. U uhlawatqanda, U uning bikinidin bir az elip, andin uning ornini ət-gəx bilən etip koydi. □ 22 Xuning bilən Pərwərdigar Huda adəmning bikinidin aloqan xu kişimdin bir ayalni yasap, uni adəmning kəxiqə əkəldi. ■ 23 Adəm'ata huxal bolup: — Mana bu səngəklirimdiki səngək, etimdiki ət boluqə, «ayal» dəp atalsun; qünki u ərdin elinoqandur, — dedi. □ ■

24 Xuning üqün ər kixi ata-anisidin ayrilip, əz ayaloqə baqlinip bir bolup, ikkisi bir tən bolidu. □ ■

25 Adəm'ata bilən ayali hər ikkisi yalingaq bolsimu, heq uyalmaytti. □ ■

3

Adəm'atining Hudaning əmrigə hilaplik kılıxi

1 Yər yüzidə yılan Rəb Pərwərdigar yaratqan daladiki haywanlarning həmmisidin hiyligər idi. U ayaldin: — Huda rasttinla baodiki

□ 2:15 «pərwix kilsun» — ibranij tilida «pərwix kılıx» muxu yərdə yənə «koqıdax, mudapiə kılıx, qarax» degən mənini əz iqigə alidu. Enikki, insanning əmgək-hizmət kılıxi insanning gunaħkar boluqanlikining nətijisi əməs, bəlki Huda insanlarqə ata kılıqan birhil bəht-bərikəttur. Biraq insanlarning gunaħqa pətip qaloqandin keyinki kılıqan əmgiki bək jəpəlik bolidu. □ 2:18 «uningqə mas kelidoqan» — yəki «əzigə ohxax». «yardəmqi həmrah» — bu səz hərgiz ayal kixining ər kixidin məlum tərəptə təwən turidoqanlikini kərsətməydu. Qünki Muqəddəs Kitabtiki bəzi yərlərdə Huda Əzining insanoqə «yardəmqi» bolidoqanlikini kərsitilidu (məsilən, «Zəb.» 10:14, 30:10, 46:1, 54:4də). □ 2:21 «bikinidin bir az elip» — yəki «bir tal qowurojisini elip». ■ 2:22 1Kor. 11:8. □ 2:23 «ayal» — ibranij tilida: «ixxah», «ər kixi» «ix» degən səz bilən ipadilini. Bu səzlər ərabqə «insan» wə «nisa» degən səzlər bilən munasiwətlilik. ■ 2:23 Mal. 2:14; Əf. 5:30,31. □ 2:24 «baqlinix» — ibranij tilida: «baqlinix» degən bu səzning mənisi «yilim bilən qaplinix» degəngə yəkindur. «bir tən» — yəki: «bir ət». «bir tən bolidu» — yəki: «bir tən boluxioqə toqra kelidu». ■ 2:24 Mat. 19:5; Mar. 10:7; Əf. 5:28, 29, 31; 1Kor. 6:16. □ 2:25 «yalingaq bolsimu, heq uyalmaytti» — bu muħim ayət toqruqluk biz «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 2:25 Yar. 3:7.

dərəhlərlərin heçqaysisining mewisidin yemənglar, dedimu? — dəp soridi.□

² Ayal yılanəja jawab berip: — Baəjdiki dərəhlərlərin mewilirini yesək bolidu. ³ Əmma baəjning otturisdiki dərəhning mewisi toərisida Huda: «Buningdin yemənglar, qolmu təgküzmənglar, bolmisa əlisilər» degən, dedi.□

⁴ Yılan ayaloəja: — Undağ əməs! Hərgiz əlməysilər!■ ⁵ Bəlki silər uni yegən kününqlarda, Huda kəzünglərlərin eqilip, Hudaəja ohxax yaxhi bilən yamanni bilidəjan bolup qalidəjanlıqınglərləni bilidu, — dedi.■

⁶ Ayal dərəhning *mewisining* yeməklik üqün yaxhilikini, uning kəzni kəmlaxturidəjanlıkını kərup, həmdə dərəhning adəmni əkillik kildidəjan jəlpkarlıkını kərup, mewidin yedi wə uningdin yenida turoəjan erigimu bərdi; umu yedi. □ ■ ⁷ Yeyixi bilənla hər ikkisining kəzliri eqilip, əzlrining yalingağ ikənlikini bilip, ənjür yopurmaklırını elip bir-birigə ulap tikip, əzlrigə yapquq kılıp tarttı.

⁸ Kün salkinliəjanda, ular Pərwərdigar Hudaning baəjda mangəjan xəpisini anglap kəlip, adəm ayali bilən Pərwərdigar Hudaning həzir boləjnidin kəqip baəjdiki dərəhlərlərin arisoəja yoxurunuwaldi.□ ⁹ Ləkin Pərwərdigar Huda towlap adəmni qakirip uningəja: Sən nədə? — dedi.

¹⁰ Adəm'ata jawab berip: — Mən baəjda xəpəngni anglap, yalingağ turoənim üqün kərkup ketip, yoxurunuwaldim, — dedi.

¹¹ Huda uningəja: — Yalingağ ikənlikingni sanga kim eytti? Mən sanga yemə, dəp əmr kələjan dərəhning mewisidin yedingmu-ya? — dedi.

¹² Adəm jawab berip: — Sən mangua həmrağ boluxka bərgən ayal dərəhning mewisidin mangua bərgənidi, mən yedim, — dedi.

¹³ Pərwərdigar Huda ayaloəja: — Bu nemə kiləjining? — dedi. Ayal jawab berip: — Yılan meni aldap azdursa, mən yəp saptimən, — dedi. ■

Hudaning yılan, Adəm'ata wə Həwa'anini jazalixi

¹⁴ Pərwərdigar Huda yılanəja mundak dedi: — «Bu kiləjining üqün, Sən həmmə mal-qarwıladı, Daladiki barlıq həywanatlarıdin bəkrək lənətkə qəlisən;

□ **3:1 «yılan... dəp soridi»** — bizdə guman yokki, yilanni ixlitip səz kiləuqi Xəytan idi («Wəh.» 12:9, 20:2ni kəring). Oqurmənlər xuni baykayduki, Xəytan «Huda» degini bilən, «Rəb» yaki «Pərwərdigar» degən namları kət'iy ixlətməydu. U ayaldin soal sorioəjanda Hudaning eytkən səzidiki «halioəjiningə» degən səzni qikiriwətidu. □ **3:3 «Baəjdiki dərəhlərlərin mewilirini yesək bolidu»** — Həwa'animiz Hudaning tapilioəjini eytkənda, birinqidin «halioəjiningə» degən səzni deyixni untup kələjan, ikkinqidin Hudaning səzigə: «qol təgküzmənglər» degənni kəxup kəyidu (2:4). Ləkin Həwa'animiz muxu səzlərləni biwasitə Hudadin angliəjan əməs, eri Adəm'atimiz uningəja toəra yətküzüxi kərak idi; xunga bu hatalıqning məs'uliyiti Adəm'atimizdimu boluxi mumkin. Yəna dikəkət kilimizki, gərgə «baəjning otturisdida» ikki dərəh bolsimu, Həwa'animiz pəkət «baəjning otturisdiki dərəh» dəp, birlə dərəhni tiləja alidu. Uning kəngli allıkaəjan xu dərəhkə məptun bolup kələjan boluxi mumkin. ■ **3:4** 2Kor. 11:3. ■ **3:5** Yh. 8:44.

□ **3:6 «Ayal ... kərdi»** — Həwa'ana uəgriəjan azduruluxni Məsih əysa uəgriəjan sinək bilən selixtursək ularda ohxax üq əmil məwjut — «Luğa» 4:1-14 wə «1Yuh.» 2:16ni kəring. İnjl boyiqə Həwa'animiz aldinip kələuqi, toluk gunah sadir kiləuqi Adəm'atimizdur; qünki u heq kərxilik kərsətməy, bilip turup xu mewidin yedi («1Tim.» (1) 2:14ni kəring). Adəm'atimiz Həwa'aning yenida boləjini bilən, yənıla uni mewini yeyixtin tosumidi. ■ **3:6** Rim. 5:12, 14-21; 1Tim. 2:14.

□ **3:8 «kün salkinliəjanda»** — yaki «künning salkin xamal waqtida». «Künning salkinlixix waqtı» Ottura Xərkətə kəqkurun baxlinidu. ■ **3:13** Wəh. 12:13.

Korsikning bilən beoqirlap mengip,
 Ömrüngning barlık künliridə topa yəysən.□

15 Wə mən sən bilən ayalning arisioğa,
 Sening nəsling bilən ayalning nəslining arisioğa eqmənlik salimən;
 U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu,
 Sən köpup uning tapinini *qekip* zəhimləndürisən».□ ■

16 Andin Huda ayaloğa: — «Sening hamilidarlıqingning japa-
 muxəkqətlirini köpəytimən;
 Sən kattik toloqak iqidə boxinisən;
 Sən eringdin üstün turuxka həwəs kılsangmu,
 U üstüngdin hojilik kılıdu» — dedi.□ ■

17 Andin U Adəm'atioğa: — «Sən ayalingning sözigə kulak selip,
 Mən sanga yemə, dəp əmr kıloğan dərəhtin yegining tüpəylidin,
 Sening tüpəyilingdin yər-tupraq lənitimgə uqraydu;
 Ömrüngning barlık künliridə pəkət jalalıq ixləpla, andin uningdin
 ozuklinisən.□

18 Yər sanga tikən bilən kəmoqak ündüridu;
 Xundaqtimu sən yərdiki ziraət-otyaxlarni yəysən.□

19 Taki sən tupraqka qaytquqə yüz-közüng tərgə qümgəndə, andin nan
 yeyələysən;
 Qünki sən əsli tupraqtin elinoqansən;
 Sən əslidə topa boləqaq,
 Yənə topioğa qaytisən» — dedi.

20 Uning ayali barlık jan igilirining anisi bolidioqini üçün adəm uningə
 «Hawa» dəp at koydi.□

21 Pərwərdigar Huda Adəm'ata bilən uning ayalioğa həywan teriliridin

□ **3:14 «Pərwərdigar Huda yilanoğa mundak dedi»** — Huda yilandin heqkəndak soal sorimaydu. **«bəkək lənətkə kəlisən»** — baxka birhil təjrimisi: «pəkət sənla xu lənətlərgə kəlisən...». Əmma Adəm'atimizning gunahı üçün barlık jan igiliri lənətkə kəlip əlidu; xunga biz 3:14diki təjrimini toqra dəp qaraymiz. **«Topa yəysən»** — Yilanlarning ozuki topa əməs, əlwəttə, biraq ular hərdəim ozuk yegəndə topa yeməy qalmaydu. Bu ix yilanning pəsəstürülgenlikini, nomuska kəlduruloqanlikini təkitləydu. □ **3:15 «U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu»** — ayalning nəsli xundak kılıdu. **«U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu, sən köpup uning tapinini qekip zəhimləndürisən»** — muxu bexarəttə kərsitilgen ix xuki, ayal kixining nəsli Xəytanning bexini puti bilən dəssəp yanqioqanda, Xəytanmu uningə hujum kılıp tapinini yarilanduridu. Bu bexarətni dunyaoğa kəlidioğan Kutquzəuqi toqruluk, dəp ixinimiz. Buning üstidə «koxumqə səz»imiddə azrak tohtilimiz. ■ **3:15** Mat. 4:1; Kol. 2:15. □ **3:16 «Hamilidarlıqingni. ... köpəytimən»** — insan əlidiəğan kılinoqaqka, ayal kixi kəprək bala tuəquxi kerək. **«Sən eringdin üstün turuxka həwəs kılsangmu, u üstüngdin hojilik kılıdu»** — baxka birhil təjrimisi: «Xundaqtimu, eringgə küqlük ixtiyak baqlaysən wə u seni baxkuridu». Əmma Hudaning muxu həkəmi bilən gunah tüpəylidin ə-ayal arisida ziddiyət wə kürex pəyda boldi, degənliktur, dəp qaraymiz. Ohxax peillarni ixlətkən, ohxax xəkillik bir jümlə 4:7də tepilidu.

■ **3:16** 1Kor. 14:34; 1Tim. 2:11,12; Tit. 2:5; 1Pet. 3:6. □ **3:17 «ayalingning sözigə»** — ibranıy tilida «ayalingning awazioğa». «... **dərəhtin yegining tüpəylidin»** — əlwəttə, Adəm'atining bu dərəhning mewisini yeyixini kərsitidu. Əsliy tekist ibranıy tilida «dərəhtin» dəp elinidu. □ **3:18 «Sən yərdiki ziraət-otyaxlarni yəysən»** — Nuħ pəyoqəmbərnəng dəwrigiqə insanlarəğa pəkət ziraət-otyax (gəxni əməs) yeyixə ruhsət idi (1:29ni kəring). □ **3:20 «Hawa»** — ibranıy tilidiki «həyatlik» degən səz bilən ahangdax. Adəm'atining bu sölziri bexarətlük idi; qünki Həwa'ana tehiqə bala tuəmioqanidi.

kiyim kılıp kiydürüp qoydi. □ ■

Adəm'ata bilən Həwa'anining Erəm baqdin qoşlinixi

²² Pərwərdigar Huda söz kılıp: — Mana, adəm Bizlərdin birigə ohxap qaldı, yahxi bilən yamanni bildi. Əmdi qolını uzitip həyatlik dərihidin elip yəwelip, ta əbədgiqə yaxawərməsliki üçün *uni tosuximiz kerək*, dedi. □

²³ Xuning bilən Pərwərdigar Huda uni Erəm baqdin qoşlap qikiriwətti; xundak kılıp uni yərgə ixləydiqan, yəni əzi əsli apiridə kılinoqan tupraqqa ixləydiqan kılıp qoydi. ²⁴ Adəmnı qoşliwetip, həyatlik dərihigə baridiqan yolni muhapizət kılıx üçün, u Erəm beqjining məxriq tərıpigə kerublarnı wə tət tərəpkə pirkiraydiqan yalkunluk bir xəmxərnı qoyup qoydi. □

4

Kabil bilən Həbil

¹ Adəm'ata ayali Həwa bilən billə boldi; Həwa həmilidar bolup Qabilni tuqup: «Mən bir adəmgə igə boldum — U Pərwərdigardur!» — dedi. □

² Andin u yənə Qabilning inisi Həbilni tuqdi. Həbil padıqi boldi, Qabil bolsa terikqi boldi. □ ³ Bekitilgən xundak bir waqit-saəttə xundak bir ix boldiki, Qabil tupraqning həsulidin Pərwərdigarğa hədiyə kəltürdi. □

⁴ Həbilnu padisidin qoylirining tunjiliridin, yəni ularning yeşidin hədiyə sundi. Pərwərdigar Həbilni wə uning sunoqan hədiyəsini qobul kildi. □ ■

⁵ Ləkin Qabil wə uning sunoqinıqə qarimidi. Xu wəjiddin Qabilning tolimu aqqıqi kelip, qirayi tutuldi.

⁶ Xuning bilən Pərwərdigar Qabiloqə: Nemixqə aqqıqlinisən? Nemə üçün qiraying tutulup ketidu? ⁷ Əgər durus ix kılsang, sən kətürülməmsən? Ləkin durus ix kılmisang, mana gunah ixik aldida *seni*

□ **3:21 «Həywan teriliri»** — bu terilərnı ixlitix üçün məlum gunahsız həywanatlar əlüxi kerək. Bu bəlkim birinqi qurbanlıqlar boluxı mumkin. Hudaning Adəm'ata wə Həwa'animizə eytqan sezliri wə kılqan muamilisi toqruluk «qoxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **3:21** 2Kor. 5:1-5 □ **3:22 «Bizlər»** — toqruluk yənə «qoxumqə söz»imizni (1:26 toqruluk) kəring. «**Uni tosuximiz kerək**» — muxu sezlər əyni tekistə yok. □ **3:24 «Kerublar»** — bəlkim ələmdiki əng küqlük wə əng yukiri dərijilik pərixtilər yaqi məhluklar boluxı mumkin. «Təbirələr»ni kəring.

□ **4:1 «Adəm'ata ayali Həwa bilən billə boldi»** — ibraniy tilidə «Adəm'ata ayali Həwani tonidi» bilən ipadilini. «**Kabil**» — ibraniy tilidə «Qayın» yaqi «Kayın» deyilidi. «Qayın» degən isim ibraniy tilidə «igə boldum» degən söz bilən ahangdax. «**Mən bir adəmgə igə boldum — u Pərwərdigardur!**» — baxqə bir hil tərijimisi: «Pərwərdigarning yardimi bilən bir oşulqə igə boldum». Əyni tekist «Mən bir adəmgə igə boldum — Pərwərdigar!» degən məzmundidur. Bizningə Həwa'animiz «Hudaning Qutquzoşuqi toqruluk wədisi hazır mən tuşqan bala bilən əməlgə axuruldi!» dəp oylap qaloqan bolsa kerək. U nəhayiti tezla Qabilning wədə kılinoqan Qutquzoşuqi əməslikini bilip yetidi, əlwəttə. □ **4:2 «Həbil»** — ibraniy tilidə «həbəl» bolup, mənis «bir tinik», «hər», «bus» «heqnemə» degəndəktur. Xübhəsizki, bu isim Həwa'animiz yaqi Adəm'atimizning birhil ümidsizlinixini bildüridi. □ **4:3 «Bekitilgən xundak bir waqit-saəttə»** — ibraniy tilidə «künlərnıng ahiridə» degən sezlər bilən ipadilini. Bu sezgə kərişqanda, Huda Həbil wə Qabiloqə Əzining huzuriqə kiridiqan bir künni bekitip bərgən boluxı mumkin. □ **4:4 «ularning yeşı»** — qoylarning əng esil qışmi dəp qarilatti. «**Pərwərdigar Həbilni uning sunoqan hədiyəsini qobul kildi**» — ibraniy tilidə «Pərwərdigar uning əzigə wə uning sunoqan hədiyəsigə qaridi». ■ **4:4** İbr. 11:4.

paylap beoqirlap yatidu, u seni öz ilkiyə almaqçı bolidu; lekin sən uningdin oqalip kelixing kerək, dedi.□

⁸ Qabil inisi Habiloqa: «Daloqa qikiq kelayli!» dedi. Dalada xu wəqə boldiki, Qabil inisi Habiloqa qol selip, uni oltürdi.□ ■

⁹ Pərwərdigar Qabiloqa: Ining Həbil nədə? — dəp soridi. U jawab berip: Bilməymən, mən ininning baqquqisimu? — dedi.

¹⁰ Huda uningqoqa: — Sən nemə kilding? Mana, iningning keni yərdin mangu pəryad kətürüwatidu!■ ¹¹ Əmdi iningning kolungda təkülğan kəninə qobul kilişkə aqzini aqқан yərdin qoqlinip, lənətkə uqraysən.□

¹² Sən yərgə ixlisəngmu u buningdin keyin sanga kuwwitini bərməydu; sən yər yüzidə sərsən bolup, sərgərdan bolisən, — dedi.■

¹³ Buni anglap Qabil Pərwərdigarqoqa jawab kiliq: — Mening bu jazayimni adəm kətürəlmigüdək! ¹⁴ Mana, Sən bugin meni yər yüzidin qoqliding, mən əmdi Sening yüzüngdin yoxurunup yürimən; yər yüzidə sərsən bolup sərgərdanliqta yürimən; xundak boliduki, kimla meni tepiwalsa, oltürüwetidu!, — dedi.□ ■

¹⁵ Lekin Pərwərdigar uningqoqa jawab berip: — Xundak boliduki, kimki Qabilni oltürsə, uningdin yettə həssə intikam elinidu, — dedi. Xularni dəp Pərwərdigar Qabiloqa uqriqan birsu uni oltürüwətmisun dəp uningqoqa bir bəlgə qoyup koydu.

¹⁶ Xuning bilən Qabil Pərwərdigarning huzuridin qikiq, Erəmning məxriq tərpidiki Nod degən yurtta olturaklixip qaldı.□

Qabilning əwladliri — «mədiniyət»ning baxlinixi

¹⁷ Qabil ayali bilən billə bolup, ayali həmilidar bolup Hənohni tuqdi. U waqıtta Qabil bir xəhər bina kiliwatatti; u xəhərnin namini oqlining ismi bilən Hənoh dəp atidi.□ ¹⁸ Hənohtin Irad tərəldi, iradtin Məhuyail tərəldi, Məhuyaildin Mətuxail tərəldi, Mətuxaildin Ləməh tərəldi.

¹⁹ Ləməh əzigə ikki hotun aldi. Birining ismi Adah, yənə birining ismi Zillah idi.□ ²⁰ Adah Yabalni tuqdi. U qedirda olturidoqan kəqmən malqilarning bowisi idi, □ ²¹ uning inisinin ismi Yubal idi. Bu qiltar

□ **4:7 «Əgər durus ix kilsang, sən kətürülməmsən?»** — ibranıy tılıda «Əgər durus ix kilsang, kətürülüş bolmamdu?» deyilidu. Əmdi nemə kətürülüdu? Yaki Qabilning yuzi yaki elip kəlgən qurbanliki (toora bolsa) kətürülüdu yaki qobul kilinidu. Yənə bir mumkinliki bar tərjimisi xuki: — «Sən (Kabil) iningdin yuki (aka süpitigə layik) kətüriləsən» degəndak bolidu. ■ **durus ix kilmisang...** — Nemixka Qabilning hədiyəsi qobul kilinimdi? «Koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. □ **4:8 «Kabil inisi Habiloqa: «Daloqa qikiq kelayli!» dedi** — əng kona kəqürmilərdə pəkət «Kabil inisi Habil bilən səzlixip turup, dalada...» deyilidu. ■ **4:8 Mat.**

23:35; 1Yuha. 3:12; Yəh. 11. ■ **4:10** İbr. 12:24. □ **4:11 «aqlzini aqқан yərdin qoqlinip...»** — demək: (1) yər-zemin Həbilning kəninə qobul kilişkə aqlzini aqқан wə (2) Qabil xu zemindin qoqlanoqan. ■ **4:12** Pənd. 28:17. □ **4:14 «kimla meni tepiwalsa, oltürüwetidu!»** — roxəniki, xu waqıtta yər yüzidə adəmlər allıkaqan kəpiyip kətkənidi. «Kimla meni tepiwalsa oltürüwetidu!» — Qabil kəyərgila barsa xu yərdiki tupraq ünməs bolup qalidu. U mengiwatkan bir apəttur, xunga uni kərgənla kixi uni yoqıtixni oylaydu. ■ **4:14** Ayup 15:20, 21.

□ **4:16 «Nod»** — mənisi «sərgərdanliq», «biaramliq». □ **4:17 «Qabilning ayali»** — Qabilning ayali bəlkim uning singlisi yaki nəwrə singlisi bolsa kerək («Yar.» 5:4ni kəring). Xu waqıtta yekın tuoqkanliri bilən nikahlinix mən'i klinioqan əməs; yənə bir tərəptin, bundak nikahlinix dəsəlpki dəwrlərdə heqkəndak irkiy (genetikilik) kəmtüklük yaki kəsəl kəltürüp qıqarmaytti.

□ **4:19 «Ləməh əzigə ikki hotun aldi»** — bu ərlərnin tunji kətim ikki ayal elixi idi. Gərqə xu qaqda Huda bu toqruluk biwasita əmr bərmigən bolsimu, roxəniki, U Adəm'atimizqə pəkət bir Həwa'animizni yaritip bərgənidi («Mat.» 19:3-6ni kəring). □ **4:20 «bowisi»** — yaki «piri», «asasqisi»

bilən nəy qalojuqilarning bowisi idi. ²² Zillah yənə Tubal-kayin degən bir oşulni tuşdi. U mis-təmür əswablarni soşkuqi idi. Tubal-kayinning Naamah isimlik bir singlisi bar idi.

²³ Ləməh bolsa ayallirioşa söz kilip:

— «Əy Adah bilən Zillah, sözümni anglanglar!

Əy Ləməhning ayalliri, gəpimgə kulak selinglar!

Meni zəhimpləndürgini uşun mən adəm öltürdüm,

Tenimni zədə kiləjanliki uşun bir yigitni öltürdüm.

²⁴ Əgər Kabil uşun yəttə həssə intikam elinsa,

Ləməh uşun yətmix yəttə həssə intikam elinidu!» — dedi. ■

Xet bilən Enox

²⁵ Adəm'ata yənə ayali bilən billə boldi. Ayali bir oşul tuşup, uningəşa Xet dəp at köyup: Kabil Həbilni öltürüwətini uşun Huda uning ornioşa manga baxka bir əwlad tikləp bərdi, dedi. ■

²⁶ Xettinmu bir oşul tuşuldi; u uningəşa Enox dəp at köydi. Xu waqıttin tartip adəmlər Pərwərdigarning namioşa nida kilixka baxlidi. ■

5

Adəm'atining əwladliri — Nuş pəyoşəmbərgişi

1Tar. 1:1-27

¹ Bu Adəm'atining əwladlirining nəsəbnamisi: —

Huda insanni yaratkan künidə, uni Əzigə ohxax kilip yaratti. ■ ² U ularni ər jinis wə ayal jinis kilip yaritip, ularəşa bəht-bərikət ata kilip, yaritilojan künidə ularning namini «adəm» dəp atidi. ■

³ Adəm'ata bir yüz ottuz yaxka kirgəndə uningdin əzigə ohxaydiojan, öz sürət-obrazidək bir oşul tərəldi; u uningəşa Xet dəp at köydi. ⁴ Xet tuşuloşandin keyin Adəm'ata səkkiz yüz yil ömür körüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi. ■ ⁵ Adəm'atimiz jəmiy tokşuz yüz ottuz yil kün körüp, aləmdin ötti.

□ **4:21 «Enox»** — yaki «piri», «asasqisi». □ **4:24 «Ləməh bolsa ayallirioşa söz kilip... dedi»** — Ləməhning bu səzlrining hatirilixidiki məqsət bəlkim insaniyətning omuman nahayiti təkəbburlixip, mənəmənqilikkə petip kətkənlikini kərsitix uşun boluxi mumkin. ■ **4:24 Yar. 4:15.** □ **4:25 «Xet»** — ibranıy tilida «bekitilgən» yaki «tikləngən» degən mənədə boluxi mumkin. □ **4:26 «Enox»** — («ajiz» insan» degən mənədə. Bu səz ərəbqidin uyşur tilioşa kirip «insan» bolup qalojan. «Adəmlər Pərwərdigarning namioşa nida kilixka baxlidi» — bu ibarə Hudaəşa ibadət-dua kilixni bildüridu («Yoel» 2:32, «Ros.» 2:21, «Rim.» 10:13, «1Kor.» 1:2ni kəring).

□ **5:1 «Bu Adəm'atining əwladlirining nəsəbnamisi»** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning ikkinji «tolidot»i («tarih»), yəni «Adəm'atining tolidoti» («Adəm'atining əwladlirining nəsəbnamisi») (5:1-6:8). baxlinidu («tolidot» toşrulux «kirix söz»ni kəring). □ **«Bu Adəm'atining əwladlirining nəsəbnamisi»** — muxu jümlə yənə kelip bəlkim Adəm'ata əzi hatiriləp qaldurojan kışmining hatimisi boluxi mumkin wə kitabning yengi bir kışmining, yəni 3-kışmining baxlinixidur (5:1-6:8). ■ **5:1 Yar. 1:26; 9:6; 1Kor. 11:7.** □ **5:2 «Ular ni ər jinis wə ayal jinis kilip yaritip,...»** — 1-ayəttə insan «uni» deyilidu; 2-ayəttə «ularni» deyilidu. Demək, 1-ayəttə ər-ayalning bir gəwədə ikənliki kərsitilidu; xunga insan «u» deyilidu. ■ **5:2 Yar. 1:26; Mat. 19:4; Mar. 10:6.** □ **5:4 Xet tuşuloşandin keyin Adəm'ata səkkiz yüz yil ömür körüp...** — ibranıy tilida «Xet tuşuloşandin keyin Adəm'atining künliri səkkiz yüz yil boldi». Bu bəbtiki ohxax xəkəllik jümlilərnin ibranıy tilidiki xəkli xundaq. ■ **5:4 1Tar. 1:1.**

6 Xet bir yuz bax yaxka kirgandə uningdin Enox tərəldi. ⁷ Enox tuquloqandin keyin Xet səkkiz yuz yəttə yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ⁸ Xet jəmiy tokkuz yuz on ikki yil kün kərüp, aləmdin ətə. ⁹ Enox tokşan yaxka kirgandə uningdin Kenan tərəldi. ¹⁰ Kenan tuquloqandin keyin, Enox səkkiz yuz on bax yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ¹¹ Enox jəmiy tokkuz yuz bax yil kün kərüp, aləmdin ətə.

¹² Kenan yətmix yaxka kirgandə uningdin Maħalalel tərəldi. ¹³ Maħalalel tuquloqandin keyin Kenan səkkiz yuz kirik yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ¹⁴ Kenan jəmiy tokkuz yuz on yil kün kərüp, aləmdin ətə.

¹⁵ Maħalalel atmix bax yaxka kirgandə uningdin Yarəd tərəldi. ¹⁶ Yarəd tuquloqandin keyin Maħalalel səkkiz yuz ottuz yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ¹⁷ Maħalalel jəmiy səkkiz yuz tokşan bax yil kün kərüp, aləmdin ətə.

¹⁸ Yarəd bir yuz atmix ikki yaxka kirgandə uningdin Ĥanoh tərəldi. ¹⁹ Ĥanoh tuquloqandin keyin Yarəd səkkiz yuz yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ²⁰ Yarəd jəmiy tokkuz yuz atmix ikki yil kün kərüp, aləmdin ətə.

²¹ Ĥanoh atmix bax yaxka kirgandə uningdin Mətuxələħ tərəldi. ²² Mətuxələħ tuquloqandin keyin Ĥanoh üq yuz yiləiqə Huda bilən bir yolda mengip, yənə oqul-qizlarni tapti. ²³ Ĥanohning yər yuzidə barlik kərgən künliri üq yuz atmix bax yil boldi; ²⁴ U Huda bilən bir yolda mengip yaxaytti; u tuyuksiz kəzdin oqayib boldi; qünki Huda uni Öz yenioqə elip kətkənidi. □ ■

²⁵ Mətuxələħ bir yuz səksən yəttə yaxka kirgandə uningdin Ləməħ tərəldi.

²⁶ Ləməħ tuquloqandin keyin Mətuxələħ yəttə yuz səksən ikki yil əmür kərüp, uningdin oqul-qizlar tərəldi. ²⁷ Mətuxələħ jəmiy tokkuz yuz atmix tokkuz yil kün kərüp, aləmdin ətə.

²⁸⁻²⁹ Ləməħ bir yuz səksən ikki yaxka kirgandə bir oqul tepip, uning ismini Nuh atap: — Pərwərdigar tuprakka lənət kildi; xunga biz yərgə ixliginimizdə həmdə kollirimizning jəpalik əmgikidə bu bala bizgə təsəlli beridu, — dedi. □ ■ ³⁰ Nuh tuquloqandin keyin Ləməħ bax yuz tokşan bax yil əmür kərüp, uningdin yənə oqul-qizlar tərəldi. ³¹ Ləməħ jəmiy yəttə yuz yətmix yəttə yil kün kərüp, aləmdin ətə.

³² Nuh bax yuz yaxka kirgəndin keyin, uningdin Xəm, Ĥam wə Yafət tərəldi.

6

Hudaning insanlarning rəzillikidin azablinixi

■ 5:6 Yar. 4:26. ■ 5:9 1Tar. 1:2. ■ 5:18 1Tar. 1:3. ■ 5:21 Yəħ. 14. ■ 5:22 Ibr. 11:5. □ 5:24 «**Ĥanoh... Huda bilən bir yolda mengip yaxaytti**» — Ĥanoh bolsa pəyğəmbər idi; u Hudaning qüxüridoqan jazaliri toqruluk aqahalanduratti («Yəħ.» 14-ayətni kərüng). «Ibr.» 11:5nimu kərüng. Uning oqlini «Mətuxələħ» dəp atixi bəlkim bəxarət boluxi mumkin idi. Qünki «Mətuxələħ»ning mənisi «U əlgəndə, (xu ix) barliqqa kelidu!» degən mənidi. Oqurmənlər hesablap kərsə, Mətuxələħ əlgən yili Hudaning jazasi boləqan topan apiti yər yuzigə qüxkənlikini bilidu. ■ 5:24 Ibr. 11:5. □ 5:28-29 «**Nuh**» — bu isimning mənisi «aram» degənlik bolup, ibraniy tilida «təsəlli» degən səzgə yəkin kelidu.

¹ Wə xundak boldiki, insanlar yər yuzidə kəpiyixkə baxliqanda, xundakla qizlarmu kəpləp tuşulqanda, ² Hudaning oşulliri insanlarning qizlirining qirayliklikini kərüp, halioqanqə tallap, əzligigə hotun kilişkə baxlidi. □ ■

³ U wakitta Pərwərdigar söz kiliş: —

— Mening Rohim insanlar bilən mənggü kürəx kiliwərməydu; qünki insan əttur, halas. Kəlgüsidə ularning ömri pəkət bir yüz yigirmə yaxtin axmisun! — dedi. □

⁴ Xu künlərdə (wə xundakla keyinki künlərdimu), Hudaning oşulliri insanlarning qizlirining yenioğa berip, ulardin balilarni tapkinida, gigantlar yər yuzidə pəyda boldi. Bular bolsa kədimki zamanlardiki danglik palwan-baturlar idi. □ ⁵ Pərwərdigar insanning ötküzüwatkan rəzilliki yər yuzidə kəpiyip kətkənlikini, ularning kənglidiki niyətlirining hərəkətaş yaman boluwatkinini kərdi. □ ■ ⁶ Xuning bilən Pərwərdigar yər yuzidə adəmni apiridə kiliqinioğa puxayman kiliş, kənglidə azablandı. ⁷ Buning bilən Pərwərdigar: —

Özüm yaratkan insanni yər yuzidin yokitimən — insandin tartip mal-qarwilaroşiqə, ömiligüqi haywanlardin asmandiki kuşlaroşiqə, həmmisini yok kilişmən; qünki Mən ularni yaratkinimoğa puxaymən kildim, — dedi.

⁸ Ləkin Nuş bolsa Pərwərdigarning nəziridə xəpəkət tapkanidi.

Nuşning kəmə yasixi

⁹ Nuş wə uning ix-izliri təwəndikiqə: —

Nuş həkkanıy, əz dəwridikilər arisida əyibsiz adəm idi; Nuş Huda bilən bir yolda mēngip yaxaytti. □ ■ ¹⁰ Nuştin Xəm, Həm, Yafət degən üç oşul

□ **6:2 «Hudaning oşulliri»** — bu toşruluk tət hil qüxənqə bar: — (1) insan əməs, bəlki əxtiki bir hil zatlar, pərixtilər yaki rohlardin ibarəttur. (2) insan əməs, bəlki jinlar yaki yaman rohlardin ibarəttur. (3) hər jəhəttin adəttiki insanlardin yukiri adəmlər, padixah yaki həkümdar. (4) Qabilning hudasis əwladliridək əməs, bəlki Huda yolida mangidioğan xetning ihlasmən əwladliridur. Biz birinqi kəzkaraxta bolimiz; «Ayup» 1:6, 2:1, 38:7ni kəring. Buning səwəbini «koxumqə sēz»imizdə berimiz. ■ **6:2** Yəh. 6-7 □ **6:3 «İnsan əttur»** — «ət» degən

ibarə (wə uningə oħxap ketidioğan baxqa ibarilər) insanlarning gūnahliri bilən munasiwətlik həlda tiloğa elinoqanda, daim degüdək insanlarning gūnahqa əsir bolup kəlixini, yəni əz etidiki həwəs-ixtiyaklirioğa əsir bolup kəlixini təkitleydu. «ət» degən sēz Muşkəddəs Kitabta muxu yərdə birinqi kətim insanning təbiitini kərsətkən. «Rimliklaroğa»diki kirix səznimu kəring. **«Mening Rohim insanlar bilən mēnggü kürəx kiliwərməydu»** — bu jümlining baxqa birhəl tərjimisi: «Mening Rohim insanlar bilən mēnggü yaxawərməydu». Ləkin bizningqə Huda bu ayattə Öz Rohining adəmning gūnahini qəkləx üqün uning wijdanida kürəx kiliidioğanlikini kərsətkən boluxi kərək; bu tərjimini aldi-kəynidiki bəyanlaroğa əng muwapiş tərjimə dəp karaymiz. Huda adəmning gūnahlirioğa qək koyux üqün uning ömrigə qək (120 yax) koyidu («Təsalonikaliqlarə (2)»diki «koxumqə sēz»imiznimu kəring. Oqurmənlər xuni baykayduki, Nuştin ilgiri adəmlər birnəqə yüz yil yaxaytti. «Kəlgüsidə ularning ömri pəkət bir yüz yigirmə yaxtin axmisun» degəning baxqa birhəl qüxənqisi: «Biraş ularoğa yənila bir yüz yigirmə yil (topan kəlgüqə) ömür berimən». □ **6:4 «gigantlar»** — ibraniy tilida «nəfilim» degən sēz bilən ipadilini. «Nəfilim» degəning əslidiki mənisə «yikiloğanlar» boluxi mumkin. **«danglik palwan-baturlar»** — ular gərqə «palwan-baturlar» bolsimu, ular Hudaning nəziridə intayin rəzi idi (5-ayətini kəring).

□ **6:5 «hərəkətaş»** — ibraniy tilida «pütkül künidə». ■ **6:5** Yar. 8:21; Ayup 15:16; Pənd. 6:14; Yər. 17:9; Mat. 15:19; Rim. 3:10,11,12; 8:6. □ **6:9 «Nuş wə uning ix-izliri təwəndikiqə: —»** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning üçinqi «tolidotı» («tarixi»), yəni «Nuşning tarixi» yaki «nuşning tolidotı» (6:9-9:29) baxlinidu («tolidot» toşruluk «kirix sēz»ni kəring). ■ **6:9**

Yar. 5:22.

tərəldi.

¹¹ Pütkül jahān Hudaning aldida rəzillixip, həmmə yər zorawanlikğa tolup kətkənidi. ¹² Huda yər yüzigə nəzər seliwidi, mana, jahān rəzilləxkənidi; qünki barlik ət igilirining yər yüzidə kiliwatqini yuzukqilik idi. □ ¹³ Xuning bilən Huda Nuhqa: —

Mana, aldimoja barlik ət igilirining zawalliki yetip kəldi; qünki pütkül yər-jahanni ularning səwəbidin zorawanlik qaplıdi. Mana, Mən ularni yər bilən qoxup həlak qilimən. ¹⁴ Əmdi sən özüggə gofər yaqıqıdin bir kemə yasap, kemining iqidə bəlmə-hanilarni qilip, iqt-texini qarimay bilən suwa. □ ¹⁵ Sən uni xundak yasioqin: — Uzunluqi üq yüz gəz, kəngliki əllik gəz wə egizliki ottuz gəz bolsun. □ ¹⁶ Kemining pexaywini astioja bir oquqçilik yasa, uning egizliki bir gəz bolsun; ixikini kemining yenifa orunlaxtur; kemini asti, ottura wə üsti qilip üq kəwət yasa. □

¹⁷ Qünki mana, Mən Özüm asmanın astidiki həyatlik tiniki barliki hər bir ət igisini həlak qilidojan su topanni yər yüzigə kəltürimən; buning bilən yər yüzidiki barlik məhluklar tinikidin tohtaydu. ¹⁸ Ləkin sən bilən əhdəmni tüzimən. Sən özüng, oquulliring, ayaling wə kelinliringni elip birliktə kemigə kiringlar. ■ ¹⁹ Özüng bilən təng tirik saklap kəlix üqün, barlik jandarların hər kaysisidin bir jüp, yəni ərkikidin birini, qixidın birini kemigə elip kirgin; □ ²⁰ Tirik kəlix üqün kuqlarning hər bir türüridin, mal-qarwilarning hər bir türüridin wə yərdə əmiligüqi janıwarlarning hər bir türüridin bir jüpi kəxingoja kiridu. ²¹ Özüng wə ularning ozukluqi üqün hər hil yeməklıklərdin elip, yeningoja oqəmliğin, — dedi.

²² Nuh xundak qildi; Huda özigə buyruojan həmmə ixni u bəja kəltürdi. ■

7

Topan balasi

¹ Pərwərdigar Nuhqa mundak dedi: —

«Sən pütün öydikiliring bilən kemigə kirgin; qünki bu dəwərdə aldimda seni həkkəniy dəp kərdüm. ■ ²⁻³ Həmmə həlal həywanlarning ərkək-qixisidin yəttə jüptin, haram həywanlarning ərkək-qixisidin bir jüptin elip, xuningdək asmandiki uqar-kanatların gmu ərkək-qixisidin yəttə jüptin elip, ularning nəslini pütkül yər yüzidə tirik saklax üqün özüng

□ **6:12 «ət igiliri»** — bu ibarə Mukəddəs Kitabta adətə insanlarni kərsitidu (6:3ning izahətinimu kərunğ). Bəzi waqıtlarda «ət igiliri» (məsilən, 19-ayəttə) həywanlarni öz iqigə alidu (6:4ni kərunğ). «**Barlik ət igilirining ... kiliwatqini yuzukqilik idi**» — ibranıy tilida «barlik ət igiliri... ez yolini buzoqanıdi». □ **6:14 «gofər yaqıqi»** — yaki «arqa yaqıqi». «**kemə**» — muxu yərdə «sanduq» degən səz bilən ipadilini. Uzunluqi, kəngliki wə egizliki wə bularning bir-birigə boləjan nisbiti hazırkı zamandiki əng qong kemiləringkigə ohxap ketidu. Ləkin xəki pəkət sanduqtək idi. Səwəbi, xu kemining məqsiti dengizdə mengix əməs, pəkət ləyləp yürəxtin ibarət idi. □ **6:15 «gəz»** — Mukəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» adəmning kolning jəynəktin barmakning uqıoqiə boləjan arilıqi (təhminən 45 santimetr) idi. □ **6:16 «Kemining pexaywini astioja bir oquqçilik yasa»** — bu jümlining kəp hil tərjimiliri bar, ləkin asasiy məni si ohxax.

■ **6:18** 1Pet. 3:20; 2Pet. 2:5. □ **6:19 «barlik jandarlar»** — ibranıy tilida «ət igiliridin». Bəzi waqıtlarda «ət igiliri» (məsilən, 7:15də) həywanlarni öz iqigə alidu. ■ **6:22** Yar. 7:5; İbr. 11:7.

■ **7:1** Yar. 6:9; 2Pet. 2:5.

bilən billə əkir. □ ■ 4 Qünki yəttə kündin keyin uda kırık keqə-kündüz yər yüzigə yamoqur yaqdurimən; Özüm yasioqan həmmə janiwarlarni yər yüzidin yokitimən».

5 Xuning bilən Nuḥ Pərwərdigar uningəja buyruqinining həmmisigə əməl kildi. ■ 6 Yər yüzini topan baskanda Nuḥ altə yüz yaxta idi. 7 Topandin *qutulup kəlix* üqün Nuḥ bilən oqulliri, ayali wə kelinliri billə kemigə kirdi. ■ 8-9 Həlal ḥaywanlar bolsun, ḥaram ḥaywanlar bolsun, kuxlar bilən yərdə əmiligüqi janiwarlar bolsun, *hərbir türdin* bir jüp-bir jüptin ərkək-qixi bolup, Huda Nuḥka buyruqandək kemigə, Nuḥning kəxiqəja kirdi. 10 Wə xundaq boldiki, yəttə kündin keyin, yər yüzini topan besixka baxlidi.

11 Nuḥning əmrining altə yüzinqi yili, ikkinqi eyining on yəttinqi künidə qongqur dengizlarning təgliridiki barliq bulaklar yerilip, asmanın pənjiriliri eqilip kətti. □ 12 Yamoqur uda kırık keqə-kündüz yər yüzigə tohtimay yaqdi.

13 Dəl yamoqur baxlanoqan küni, Nuḥ, Nuḥning Xəm, Ḥam, Yafət degən oqulliri, Nuḥning ayali bilən üq kelini kemigə kirdi. 14 Ular bilən billə hərhil yawa ḥaywanlar tür-türi boyiqə, hərhil mal-qarwilar tür-türi boyiqə, yərdə əmiligüqi hərhil janiwarlar tür-türi boyiqə wə hərhil uqar-kanatlar, yəni hərhil kanatliq janiwarlar tür-türi boyiqə kemigə kirdi. 15 Ət igiliridin, yəni barliq ḥayatliq tiniki boloqan hərhil jandarladin, bir jüp-bir jüp bolup, kemigə nuḥning kəxiqəja kirdi. 16 Kirgənlər Hudaning nuḥka buyruqinidək ət igilirining hərtürining ərkək-qixisi idi. Andin Pərwərdigar ixikni etiwətti. □

17 Topan yər yüzini uda kırık kün besip, sular uloqiyip kətti. Kemə yər üstidin kətürülüp ləyləp qaldı. 18 Su uloqiyip, yər üstidə tehimu egizləp kətti; kemə su üstidə dawaloqup turatti. 19 Sular yər yüzidə tolimu uloqiyip, pütkül asmanın astidiki barliq egiz taqlarnimu besip kətti. 20 Sular *taqlardin* yənə on bəx gəz ərlep, taq qoqkqilirimu su astida qaldı.

21 Buning bilən yər yüzidə yürüqi həmmə ət igiliri, uqar-kuxlar, mal-qarwilar, yawayi ḥaywanlar, yərdə əmiligüqi həmmə janiwarlar, jümlidin pütkül adəmlər həmmisi əldi; ■ 22 kuruqlukta yaxioquqi, burnida ḥayatliq tiniki bar boloqanlarning həmmisi əldi. 23 Yər yüzidiki jeni barlarning həmmisi, insan bolsun, mal-qarwilar bolsun, əmiligüqi ḥaywanlar bolsun, asmandiki kuxlar bolsun, həmmisi ḥalak bolup yər yüzidin yok qilindi; pəkət Nuḥ wə kemidə uning bilən billə turoqanlar kutulup qaldı. ■

24 Bir yüz əllik künigəqə yər yüzini su besip turdi. □ ■

□ 7:2-3 «**Həmmə həlal ḥaywanlarning ərkək-qixisidin yəttə jüptin**» — yaki «həmmə həlal ḥaywanlarning ərkək-qixisidin yəttidin». «**həlal**» wə «**ḥaram**» — Nuḥning dəwrədə «həlal» wə «ḥaram» degən uqum yegili bolidoqan wə yegili bolmaydioqan ḥaywanlarni kərsətkən əməs (9:3-34ni kəruŋ), bəki qurbanliqka nemini sunuxka bolidoqan yaki bolmaydioqanliqini kərsətkənidi (8:20ni kəruŋ). «**uqar-kanatlarningmu ərkək-qixisidin yəttə jüptin**» — yaki «uqar-kanatlarningmu ərkək-qixisidin yəttidin». ■ 7:2-3 Law. 11. ■ 7:5 Yar. 6:22. ■ 7:7 Mat. 24:38; Luqa 17:27; 1Pet. 3:20. □ 7:11 «**qongqur dengizlarning təgliridiki barliq bulaklar**» — yaki «yərning (astidiki) qongqur təgliridiki barliq bulaklar». □ 7:16 «**Pərwərdigar ixikni etiwətti**» — ibranıy tilida «Pərwərdigar uni iqiğə solap koydi». ■ 7:21 Luqa 17:27. ■ 7:23 2Pet. 2:5. □ 7:24 «**yər yüzini su besip turdi**» — yaki «su yər yüzining üstidin oqalib kəldi». ■ 7:24 Zəb. 29:10; 93:1-4; 104:6-9

8

Topanning yenixi

1 Huda Nuhni, xundakla kemidə uning bilən billə boləjan barliq yawayi haywanlar bilən barliq mal-qarwilarni əslidi. Xuning bilən Huda bir xamal qikirip yər yüzini yəlpüttü wə sular yenixka baxlidi. ² Qongqur dengizlarning təgliridiki bulaklar wə asmanın pənjirilirisi etilip, asmandin təkülgən yamoqur tohtidi. ³ Sular barqanseri yər yüzidin yandi; bir yüz əllik kün ötkəndin keyin heli azlidi.

⁴ Yəttinçi aynıng on yəttinçi küni, kemə Ararat taq tizmiliridiki birining üstidə tohtap qaldı. ⁵ Sular oninçi ayoqiçə barqanseri aziyıp, oninçi aynıng birinçi küni taq qokqiliri kərünüxkə baxlidi.

⁶ Kirik kündin keyin Nuh kemigə əzi ornatқан dərizini eqip, ⁷ bir kuzoşunni sirtka qikardi. U yər yüzidiki sular tartilip boləuqə uyan-buyan uqup yürdi. ⁸ Uningdin keyin Nuh sularning yər yüzidin tartiloşan-tartilmoşanliqini bilix üqün, bir kəptərni qikardi. ⁹ Lekin sular tehiqə pütkül yər yüzini kaplap turoşaqka, kəptər putini koyoşudək jay tapalmay, Nuhning kexioşə kemigə yenip kəldi. Xuning bilən Nuh qolini sunup uni tutup, kemigə əkiriwaldi. ¹⁰ U yəttə kün saklap, bu kəptərni kemidin yənə sirtka qikardi. ¹¹ Kəptər kəqtə uning kexioşə yenip kəldi; mana, uning tumxukida yengi üzüwaləjan zəytun yopurmıki bar idi. Buni kərüp Nuh sularning yər yüzidin tartiloşinini bildi. ¹² U yənə yəttə kün saklap, kəptərni yənə sirtka qikardi, əmma bu kətim kəptər uning yenioşə kaytıp kəlmidi.

¹³ Nuh altə yüz bir yaxka kirgən yili, birinçi aynıng birinçi künidə su yər yüzidin quruşanidi. Nuh kemining kapkikini eqip qariwidi, yərning quruşinini kərđi. ¹⁴ İkinçi aynıng yigirmə yəttinçi küni, yər yüzi pütünləy kurup boldi.

¹⁵⁻¹⁶ U waqıtta Huda Nuhka söz kilip: — Sən özüng, ayaling, oşulliring wə kelinliring kemidin qikinglar. ¹⁷ Özüng bilən billə boləjan barliq ət igiliridin hər bir türdiki janiwarlarni, yəni uqar-qanatlarni həm mal-qarwilarni, yərdə əmiligüqi haywanlarning həmmisini özüng bilən qoxup kemidin elip qikkin; xuning bilən ular yər yüzidə tarilip-tarkilip, nəsilinip zeminda kəpəysun, — dedi. [■]

¹⁸ Xuning bilən Nuh, ayali, oşulliri wə kelinliri bilən billə sirtka qikti.

¹⁹ Janiwarlarning həmmisi, barliq əmiligüqi haywanlar, barliq uqar-qanatlar, yərdə midirlap yüridoşanlarning hər kaysisi öz türliroi boyiqə kemidin qikixti.

Nuhning Hudaşə atəp qurbanliq sunuxi

²⁰ Xu qaoşda Nuh Pərwərdigarşə atəp bir qurbangahni yasidi; u həlal janiwarlar bilən həlal kuqlarning hər türidin elip kelip, qurbangahning üstidə «kəydürmə qurbanliq» ötküzdi. [■] ²¹ Xundak kilip Pərwərdigar xəngbu purap *məmnun boldi*; Pərwərdigar kənglidə: — «İnsanning kəngül-niyiti yaxliqidin tartip rəzil bolsimu, Mən insan tüpəylidin yərgə

□ **8:4 «tohtap qaldı»** — ibraniy tilida «dəm aldi». «Ararat taqliri» xərkiy Türkiyədə boluxi mumkin. □ **8:8 «kəptərni»** — yaki «pahtək». İbraniy tilida bu kuş «yona» dəp atilidu. «Yona» ibraniy tilida həm kəptərni həm pahtəknimu kərsitidu. ■ **8:17** Yar. 1:22, 28; 9:1. □ **8:20 «kəydürmə qurbanliq»** — sunuxta haywanning həmmə kismi Hudaşə atəp kəydürüldü.

■ **8:20** Law. 11.

yənə lənət okumaymən wə əmdi bu qetimkidək həmmə jandarlarni urup yökitiwətməymən. □ ■

²² Bundin keyin, yər məwjut künliridə,
Terix bilən orma,
Sooquk bilən issik,
Yaz bilən kix,
Kündüz bilən keqə üzülməy aylinip turidu» — dedi. □ ■

9

Hudaning Nuḥ bilən əhdə tüzüxi

¹ Huda Nuḥ bilən uning oqulliriqə bəht-bərikət ata kılıp, ularqə mundak dedi: —

«Silər jüplixip köpiyip, yər yüzini toldurunglar. ■ ² Yər yüzidiki barlıq janıwarlar, asmandiki barlıq kuxlar, barlıq yər yüzidə midirlap yürgüqilər wə dengizdiki barlıq beliklarning həmmisi silərdin qorqup wəhimidə bolsun; bular qolunglarqə tapxuruloqandur. ³ Midirlap yüridiqan hərəkandak janıwarlar silərgə ozuk bolidu; Mən silərgə kek otyaxlarni bərgəndək, bularning həmmisini əmdi silərgə bərdim. ■ ⁴ Lekin silər gəxni iqidiki jeni, yəni keni bilən qoxup yeməslikinglar kerək. ■ ⁵ Keninglar, yəni jeninglardiki qan təkülsə, Mən bərhək uning hesabini alimən; hərəkandak haywanning ilkidə keninglar bar bolsa Mən uningqə tələtküzimən; insanning kolida bar bolsa, yəni birsining kolida öz qerindixining keni bar bolsa, Mən uningqə xu qanni tələtküzimən. ■

⁶ Kimki insanning qenini təkəsə,
Uning kenimu insan təripidin təkülidu;
Qünki Huda insanni Öz sürət-obrazida yaratqandur. ■

⁷ Əmdi silər, jüplixip köpiyip, yər yüzidə tarilip-tarkilip köpiyinglar». ■

⁸⁻⁹ Andin Huda Nuḥ bilən uning oqulliriqə səz kılıp mundak dedi: — «Mana Əzüm silər bilən wə silərdin keyin kelidiqan əwladliringlar bilən, xundakla silər bilən billə turoqan hər bir jan igisi, uqarqanatlar, mal-qarwilar, silər bilən billə turoqan yər yüzidiki hər bir yawayi haywanlar, kemidin qıqqanlarning həmmisi bilən — yər yüzidiki heqbir haywanni kaldurmay, ular bilən Öz əhdəmini tüzimən. ■ ¹¹ Mən silər bilən xundak əhdə tüzimənki, nə barlıq ət igiliri topan bilən yökutilmas, nə yərnı wəyran kılıdidiqan heqbir topan yənə kəlməs». □

¹²⁻¹³ Huda yənə: — «Mən Əzüm silər bilən wə kexinglardiki həmmə jan igiliri bilən mænggülik, yəni pütkül əwladliringlarqəiqə bekitkən muxu əhdəmnıng bəlgisi xuki: — Mana, Mən Əzüm bilən yərning otturisida boləqan əhdining bəlgisi bolsun dəp həsən-hüsinimni bulutlar

□ **8:21 «huxbuy»** — ibranıy tilida «aram bərgüqi purak» degən səzlər bilən ipadiliniidu. Təwratta qurbanlıqlardın qıqqan «huxbuy» deyilgəndə adətə «aram bərgüqi purak» degən səz bilən ipadiliniidu. **«yaxlıkiddin tartıp»** — yaki «kiqikiddin tartıp». **«Mən ... yərgə yənə lənət okumaymən wə əmdi bu qetimkidək həmmə jandarlarni urup yökitiwətməymən»** — ahırkı zamanda Huda pütkül yərnı topan bilən əməs, bəlki ot bilən yökitudu (9:11ni, «2Pet.» 3:6-7, «Wəh.» 21:1ni kərüng). ■ **8:21** Yar. 6:5; Pənd. 22:15; Mat. 15:19. Mar. 7:21-23 □ **8:22 «Terix bilən orma, sooquk bilən issik, yaz bilən kix»** — Ottura Xərktə «yilning altə pəsli» dəp qarilidu. ■ **8:22** Yar. 33:20,25. ■ **9:1** Yar. 1:28; 8:17. ■ **9:3** Yar. 1:29. ■ **9:4** Law. 3:17; 7:26; 17:14; 19:26; Qan. 12:23. ■ **9:5** Mis. 21:12,28. ■ **9:6** Yar. 1:27; Yiq. 4:13; Mat. 26:52; Wəh. 13:10. ■ **9:7** Yar. 1:28; 8:17. ■ **9:8-9** Yəx. 54:9. □ **9:11 «əhdə»** — ibranıy tilida «əhdəm».

iqigə qoyimən; ¹⁴⁻¹⁵ wə xundak boliduki, Mən yərning üstigə bulutlarni qikarəjnimda, xundakla həsən-hüsən bulutlar iqidə ayan boləjinida, Mən silər bilən ət igiliri boləjan barlik janiwarlar bilən tüzgən əhdəmni yad etimən; buningdin keyin sular hərgiz həmmə jandarlarini həlak kiləuqi topan bolmas. ¹⁶ Həsən-hüsən bulutlar arisida pəyda bolidu; Mən uningə qaraymən wə xuning bilən Mənki Huda yər yüzidiki ət igiliri boləjan barlik janiwarlar bilən otturimizda bekitkən əhdəmni yad etimən», — dedi.

¹⁷ Huda Nuhqa yənə: — «Mana bu Mən Özüm bilən yər yüzidiki barlik ət igiliri otturisasi bekitkən əhdəmning nixan-bəlgisidur», — dedi.

Nuh wə uning oşulliri; Nuhning öz oşulliri toşuruluk bexariti

¹⁸ Nuhning kemidin qikkan oşulliri Xəm, Həm wə Yafət idi. Həm Kanaanning atisi boldi. □ ■

¹⁹ Bu üçi Nuhning oşulliri bolup, pütkül yər yüzigə taraləjan ahalə xularning nəsil-əwladliridur. ²⁰ Nuh terikqilik kilixka baxlap, bir üzümzarlik bərpə kildi. □ ²¹ U uning xarabidin iqip, məst bolup kelip, öz qədiri iqidə kiyim-keqəklirini seliwetip, yalingaq yetip qaldı. ²² Kanaanning atisi Həm kelip, atisining əwritini kərüp, sirtka qikip ikki kərindixioğa eytti. ²³ Xəm bilən Yafət qorup yepinjini elip, mürisigə artip, kəyniqə mengip kirip, atisining yalingaq bədinini yepip qoydi. Ular yüzini aldi tərəpkə kilip, atisining yalingaq tenigə qarimidi. □ ²⁴ Nuh xarabning kəypidin oyojinip, kənji oşlining özigə nemə kiləjinini bilip: —

²⁵ Kanaanoğa lənət boləjay!

U kərindaxlirining kulining kuli bolsun,
— dəp qarəjidi. □

²⁶ U yənə: —

Xəmning Hudasi boləjan Pərwərdigarə qə təkəkür-mədhiyə kəltürülgəy!
Kanaan Xəmning kuli bolsun.

²⁷ Huda Yafətni awutqay!

U Xəmning qediririda turoqay,
Kanaan bolsa uning kuli boləjay! — dedi. □

²⁸ Nuh topandin keyin üç yüz əllik yil əmür kərđi. ²⁹ Bu tərəkədə Nuh jəmiy tokkuz yüz əllik yil kün kərüp, aləmdin ötti.

10

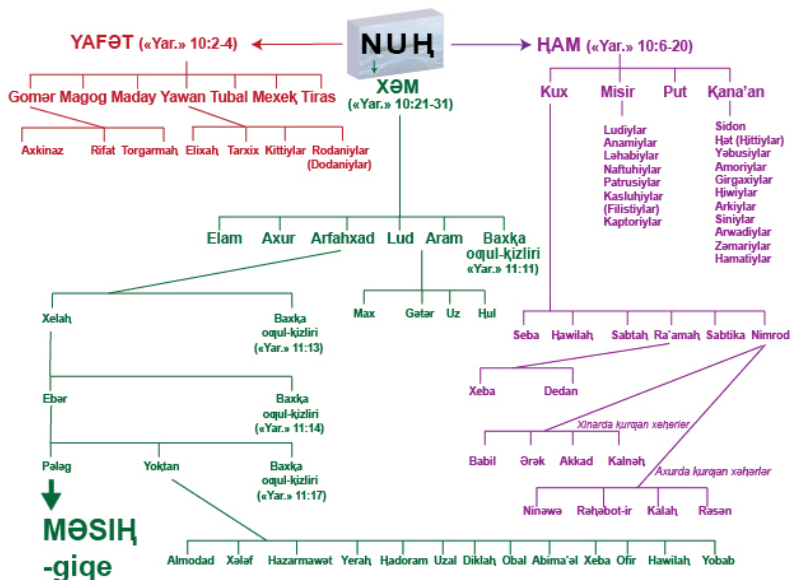
Nuhning üç oşlining əwladliri — «Əlləarning nəsəbnamisi» 1Tar. 1:1-27

□ **9:18 «Kanaan»** — muxu «Kanaan» degən kixi «Kanaaniylar»ning əjdadi idi. ■ **9:18** Yar. 6:10. □ **9:20 «terikqilik kilixka baxlap»** — ibraniy tilida «tupraq əhli idi» degən səzlər bilən ipadilini. □ **9:23 «yepinqi»** — muxu yərdə bəlkim atisining kiyimini kərsitixi mumkin. Bu səzdin qarəjanda, Həm uni dadisining qediridin elip qikkan boluxi mumkin. □ **9:25 «Kanaanoğa lənət boləjay!»** — Yaman ix kiləjini Həm tursa, nemixka oşli Kanaan lənətkə qaldı? Bu məsilə toşuruluk, xundakla Nuh pəyoşəmbərnig bu bexaritining baxka kisimliri üstidə «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. □ **9:27 «Nuh pəyoşəmbərnig 25-27-ayəttiki bexariti»** — Nuh pəyoşəmbərnig bu bexariti üstidə «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

¹ Təwəndikilər Nuhning oʻqullirining əwladliridir: — uning oʻqulliri Xəmə, Həmə wə Yafət bolup, topəndin keyin ulardin oʻqullar tərəlgən: —

□ ■

«ƏLLƏRNING NƏSƏBNAMISI»

Əllərnin nəsəbnamisi

² Yafətnin oʻqulliri bolsa, Gəmə, Magog, Maday, Yawan, Tubal, Məxək wə Tiras idi. ■

³ Gəmərnin əwladliri: Axkinaz, Rifət wə Torgamah idi.

⁴ Yawanning əwladliri: Elixah, Tarxix, Kittiylar wə Dodaniylar idi. □

⁵ Bularning əwladliri dengiz boylirida wə aralarda ayrim-ayrim yaxiʻoan həkklər bolup, həkqaysi öz tili, öz ailə-kəbililiri boyiqə öz zeminlirida tarkilip olturaklxkan.

⁶ Həmnin oʻqulliri Kux, Misir, Put wə Qanaanlar idi. □ ■

⁷ Kuxning oʻqulliri Seba, Hawilah, Sabtaħ, Raamah wə Sabtika idi. Raamahning oʻqulliri Xeba wə Dedan idi. ⁸ Kuxtin yənə Nimrod tərəlgən; u yər yuzidə nahayiti kütqunggür adəm bolup qıkti. □ ■ ⁹ U

□ **10:1 «izahət»** — muxu bəbtiki nəsəbnamidiki bəzi təpsilatlar wə nəsəbnamidiki yətmix əlnin hāzirkı qāysi əl ikənlikı toʻqurluq «koxumqə səz»imizni, xundakla munasiwətlık hərıtini kərünq.

«Təwəndikilər Nuhning oʻqullirining əwladliridir: — — muxu jümlə bilən «Aləmnin Yaritilixi»ning tətinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Nuhning oʻqullirining tolidotı» («Nuhning oʻqullirining əwladlirining tarihi») (10:1-11:9) baxlinidu. ■ **10:1** 1Tār. 1:4 ■ **10:2** 1Tār. 1:5.

□ **10:4 «bularning əwladliri»** — Bəzi alimlar «Yafətnin barlık əwladliri»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Yənə bəzilər pəkət Yawanning əwladlirini kərsitidu, dəp qaraydu. Biz ikkinqi pikirgə mayil. □ **10:6 «Misir»** — ibranıy tilida «mitsraim». «Put» — «Lıwiyə»dikilərnin əjdadi boldi. ■ **10:6** 1Tār. 1:8. □ **10:8 «Nimrod»** — bu isim «asiy» «isyan kətürgüqi» degən mənıdə. Xühşısızki, bu isim uninqə keyinrək qoyulup, uning Hudaya qarxi qıkkənlikini kərsətkən. ■ **10:8** 1Tār. 1:10.

Pərwərdigarning aldida küqtünggür owqi boldi; xu səwəbtin «palanqi bolsa Nimrodtək, Pərwərdigarning aldida küqtünggür owqi ikən» degən gəp tarkaloqan. □ ¹⁰ Uning padixahlıki Xinar zeminidiki Babil, Ərək, Akkad wə Kalnəh degən xəhərlərdə baxlanoqanidi. □ ¹¹⁻¹² U bu zeminin Axur zeminoqə qıkip Ninəwə, Rəhobot-İr, Kalah wə Ninəwə bilən Kalahning otturisidiki Rəsən degən xəhərlərnimu bina kildi (bular qoxulup «Katta Xəhər» boldi). □

¹³ Misirning əwladliri Ludiylar, Anamiylar, Ləhəbiylar, Naftuhıylar, ¹⁴ Patrosiylar, Kasluhıylar (Filistiylər Kasluhıylardin qıkkən) wə Kaftoriylar idi.

¹⁵ Qanaandin tunji oşul Zidon tərilib, keyin yənə Hət tərəlgən. ¹⁶ uning əwladliri bolsa Yəbusiylar, Amoriylar, Girgaxiylar, ¹⁷ Hıwiylar, Arkiylar, Siniylar, ¹⁸ Arwadiylar, Zəmariylar wə Həmatıylar idi. Xuningdin keyin, Qanaaniylarning kəbililiri hər tərəpkə tarkılıp kətti. ¹⁹ Qanaaniylarning yurt qəgrisi bolsa Zidondin tartıp, Gərar tərıpigə sozulup, Gazaşə qıkip, andin Sodom, Gomorra, Admah bilən Zəboim tərıpigə tutixip, Lexaşıqə yetip baratti.

²⁰ Yukirikilar bolsa həmning oşulliri bolup, əz kəbilisi wə tilliri boyıqə kəwm bolup əz zeminlirida olturaqlaxkanidi.

²¹ Xəmmu oşul pərzəntlik boldi; Xəm bolsa Yafətning akisi, Ebərlərnin ata-bowisi boldi.

²² Xəmnin oşulliri Elam, Axur, Arfahxad, Lud, Aram; ■ ²³ Aramning oşulliri Uz, Hıl, Gətər, Max idi. □

²⁴ Arfahxadtin Xelah tərəldi, Xelahtin Ebər tərəldi. □ ■ ²⁵ Ebərdin ikki oşul tərəlgən bolup, birinin ismi Pələg idi, qünki u yaxıoqan dəwrdə

□ **10:9 «U Pərwərdigarning aldida küqtünggür owqi boldi»** — bu sözlər bəlkim Nimrodning ismini qüxəndüridu. «Owqi» muxu yərdə bəlkim həywanlarnıla əməs, insanlarnı owlaydıoqanlıqını kərsitixi mumkin; bu yərdə «owqi» degən söznin «jahangir» degən mənisimu bar. Kona yəhudi ustazlar («rabbilar»)ning həmmisi: «Pərwərdigər aldida küqtünggür owqi boldi» degən sözlər uning Hudaşə qarxi turoqanlıqını kərsitidu, dəp karaytti. Qünki Nimrod keyin bərpa kıləoqan xəhərlər, jümlidin Babil xəhiri Huda wə uning həlkığə qarxi qıkkən, xundakla Hudaşə qarxi qıqixning simwoli bolup qəloqan. **«palanqi bolsa Nimrodtək, Pərwərdigarning aldida küqtünggür owqi ikən»** — bu söznin mənisini intayin səlbıy boluxi mumkin: «u nəhayiti hətərlək adəm», «nəhayiti təkəbbur bir jahangir», «həttə Pərwərdigəroşə qarxi qıqıxkə pətinidu» degəndək mənilərnı kərsitidu. □ **10:10 «Xinar»** — «Babil» yaki «Babilon»ning baxkə bir namidur. **«əyətning baxkə hil tərjimisi»** — «uning padixahlıqınınin əsasi Xinar zeminidiki Babil, Ərək, Akkad wə Kalnəh degən xəhərlər idi». □ **10:11-12 «Axur»** — yəni «Asuriyə». Mumkinçılıki bərkı, Nimrod Babil xəhırində Hudaşə qarxi boləoqan hərəkətkə baxlamqı boləoqanidi; xunga keyin (insan tilliri qəlaymıqanlaxturuloşəanda) u Babil xəhıridin qıkip ketixkə məjbur boldi. «U bu zeminidin Axur zeminoqə qıkip» degənnin baxkə birhil tərjimisi «Axur xu zeminidin qıkip,...». **«bular qoxulup «Katta Xəhər» boldi»** — demək, Ninəwə degən «katta xəhər»ni kərsitidu («Yun.» 1:1, 3:2, 3:3, 4:11ni kərüng). Qünki keyinrək, bu Ninəwə, Rəhobot-İr, Kalah wə Rəsən degən tət xəhər birlixip bir qoş katta xəhər, yəni «Ninəwə xəhər»i boldi. Bəzi alimlar «Katta Xəhər» pəkət Kalah bilən Rəsəndin ibarət ikki xəhərnı kərsitidu, dəp karaydu; bizningqə «katta xəhər» Ninəwə, Rəhobot-İr, Kalah wə Rəsənlərnin həmmisini əz iqigə alidu. ■ **10:22** Yar. 11:10; 1Tar. 1:17. □ **10:23 «Max»** — yaki «Məxək». □ **10:24 «Ebər»** — mənisini bəlkim «dəryadin» ötküqi. «İbraniy» degən səz bəlkim bu sözdin qıkkən. ■ **10:24** 1Tar. 1:18.

yər yuzidə bəlünux boldi; Pələgning inisining ismi Yoktan idi.□

²⁶ Yoktandin Almodad, Xələf, Hazarmawət, Yerah, ²⁷ Hədoram, Uzal, Diklah, ²⁸ Obal, Abimaəl, Xeba, ²⁹ Ofir, Həwilah və Yobab tərəldi. Bularning həmmisi Yoktanning oşulliri idi. ³⁰ Ularning olturoqan jayliri bolsa Mexadin tartip, Səffar degən rayonning xərk tərpidiki taşkiqə sozulatti.

³¹ Yukirikilar bolsa Xəmning oşulliri bolup, öz kəbilisi və tilliri boyiqə qowm bolup öz zeminlirida olturaklxaxanidi.

³² Yukiridikilər Nuhning əwladliri bolup, ular öz nəşəbliri və qowmliri boyiqə hatiriləngən. Topandin keyinki yər yuzidiki barlik qowmlar ularning iqidin tarqaloqan.■

Əllərnin yər yuzidə tarqaxlaxturuluxi

11

«Babil munari wəqəsi» — Hudaning insanlarning tilini parqiliwetixi

□ **10:25 «Pələg»** — bu söznin tələppuzi «bəlünux»kə yekindur. «U yaxioqan dəwrədə yər yuzidə bəlünux boldi» — bu söz həktə üç hil imkaniyət bar: (1) bu sözlər Babil munari wəqəsədə (11-bab), Hudaning tilni bəlūxi bilən əllərnimu bəlgənlilikini, xundakla «yər yuzidikilərnin bəlünup kətkən»likini kərsitidu; (2) yər-zeminning əzining bəlünup kətkənlikini kərsitidu («Yar.» 1:9 boyiqə yər-zemin əslidə birlə kuruqluq idi, çoqum keyinqə məlum waqıtta həzirkə Asiya, Yawropa, Afrika, Amerika, Awstraliyə və Antarktika kīt'əlerigə bəlungən); (3) yukirida tiləqə elinoqan ikki imkaniyətning təng yuz bərgənlikini kərsitidu. ■ **10:32** Ros. 17:26

1 U zamanda pütkül yër yüzidiki til hêm sêz birhil idi. □ 2 Lekin xundak boldiki, adêmlêr mâxriķ têrêpkê sêpêr kîlip, Xinar yurtida bir tüzlênglikni uqritip, xu yêrdê olturâqlaxti. ■ 3 Ular bir-birigê: — «Kelinglar, biz hix kuyup, otta pixurayli! — deyixti. Xundak kîlip, ular kîruluxta taxning orniôja hix, layning orniôja karimay ixlêtti. 4 Ular yêne: — Kelinglar, êmdi êzimizgê bir xêhêr bina kîlip, xêhêrdê uqi asmanlarôja takaxkudêk bir munar yasayli! Xundak kîlip êzimizgê bir nam tikliyêlêymiz. Bolmisa, pütkül yër yüzigê tarilip ketimiz, — deyixti. □ ■

5 U waķitta Pêrwêrdigar adêm baliliri bina kiliwatķan xêhêr bilên munarni kêrgili qüxti. 6 Pêrwêrdigar: — «Mana, bularning hêmmisi bir kôwmêdur, ularning hêmmisining tilimu birdur; bu ularning ixining baxlinixidur! Bundin keyin ularning niyêt kîloķan hêrkandak ixini hêq tosuwalôjili bolmaydu. 7 Xunga Biz têwêngê qüxüp ularning bir-birining gêplirini uķalmasliķi üqün ularning tilini *baxķa-baxķa kîlip* kalaymîķanlaxturuwetâyli» — dedi.

8 Xundak kîlip Pêrwêrdigar ularni u jaydin pütkül yër yüzigê tari-tiwêtti. Xuning bilên ular xêhêrni yasaxtin tohtap qaldi. ■ 9 Xunga bu xêhêrning namî «Babil» dêp ataldi; qünki u yêrdê Pêrwêrdigar pütkül yër yüzidikilêrning tilini kalaymîķanlaxturuwêtti. Xundak kîlip Pêrwêrdigar ularni u jaydin pütkül yër yüzigê taritiwêtti. □

Xêmming nêsbênamisi

1Tar. 1:1-27

10 Têwêndikilêr Xêmming êwladliridur: — topan êtüp ikki yildin keyin, Xêm yüz yexida, uningdin Arfakxad têrêldi. □ ■ 11 Arfakxad tuquloķandin keyin Xêm bêx yüz yil êmür kêrüp, uningdin yêne oqul-kîzlar têrêldi.

12 Arfakxad ottuz bêx yaxķa kîrgêndê uningdin Xelâķ têrêldi. 13 Xelâķ tuquloķandin keyin Arfakxad têt yüz üq yil êmür kêrüp, uningdin yêne oqul-kîzlar têrêldi.

□ **11:1 «pütkül yër yüzidiki til ... birhil idi»** — bu til ķaysi til boluxi kerêķ? Biz uni ibranîy tili, dêp karaymiz. Sêwêbi: (1) «Alêmming Yaritulixi»da uqraydioķan, «Babil munari» wêķêsidin ilgirikî barlık nam-isimler ibranîy tilidiki nam-isimler idi; (2) «Alêmming Yaritulixi» 1-11 bablardiki kêp ayêtlêrdê «sêz oyuni» ixlitilgênlîki bizgê mêlum (mêsilên, 2:32, 11:9 wê xuningôja munasiwêtlîk izahatlarini kêrüng). Êgêr xu zamandiki til ibranîy tili bolmîoķan bolsa, undakta, «Alêmming Yaritulixi»da xundak «sêz oyuni»ning ixlitilixi mumkin bolmaytti. ■ **11:2** Yar. 10:10.

□ **11:4 «uqi asmanlarôja takaxkudêk bir munar yasayli»** — ularning muxu mâķsiti bir hil mêlêrurluķni bildürüpla qalmay, balki yêne munar arķilik asmandiki rohlar (jin-xêytanlar) bilên alakê kîlix («Êf.» 2:2), palqîlik kîlix mâķsitingmu barlıkini ipadilêydu. Demêķ, u munar Hudaning yoliôja karîmuķarxi bolôjan. Uning üstige ularning bundak êzlrini tarilip ketixtin saķlax têdbiri Hudaning adêmlêrgê: «silêr jüplixip kêpiyip, **yêr yüzini toldurunglar**» (9:1) degên êmrigê hilap idi. ■ **11:4** Kan. 1:28 ■ **11:8** Kan. 32:8; Ros. 17:26 □ **11:9 «Babil»** — bu sêzning ikki mânisi bar: — «Hudaning dêrwazisi» wê «kalaymîķanqîlik»; xübhîsizki, xêhêrni kuroķuqîlar «muxu xêhêr bilên asmanlarôja yetimiz» degên mâķsêttê xêhêrgê «Hudaning dêrwazisi» degên mânîlik namni koqojan; lekin keyin «Babil» degên sêzning «kalaymîķanqîlik» degên ikkinçi mânisi xu xêhêrgê dêl munasîp keldi. «**Pêrwêrdigar ularni u jaydin pütkül yêr yüzigê taritiwêtti**» — bu wêķê 10-babtiki yêtmix êl-kôwmning ķaysi yol bilên bir-biridin ayrilip kêktlênlîkîni, xundakķa Nimrôdning Babil xêhiridin qîķip kâtkênlîkîni qüxêndürîdu. Yêne bir mumkinqîlikî barki, Babildikilêr keyinki dêwrlêrdê qoķunoķan ilâķ «Marduk» yaki «Mêrodak» êsîdê Nimrôdning êzi idi. □ **11:10 «Têwêndikilêr Xêmming êwladliridur: — »** — muxu jümlê bilên «Alêmming Yaritulixi»ning bêxinçi «tolidoti» («tarihi»), yêni «Xêmming tolidoti» («Xêmming êwladlirining tarihi») (11:9-11:26) baxlinidu. ■ **11:10** Yar. 10:22-31; 1Tar. 1:17.

¹⁴ Xelaḥ ottuz yaxka kirgəndə uningdin Ebər tərəldi. ¹⁵ Ebər tuşuloḗandin keyin Xelaḥ tət yüz üq yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

¹⁶ Ebər ottuz tət yaxka kirgəndə uningdin Pələg tərəldi. ¹⁷ Pələg tuşuloḗandin keyin Ebər tət yüz ottuz yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

¹⁸ Pələg ottuz yaxka kirgəndə uningdin Rəu tərəldi. ¹⁹ Rəu tuşuloḗandin keyin Pələg ikki yüz tokkuz yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

²⁰ Rəu ottuz ikki yaxka kirgəndə uningdin Serug tərəldi. ²¹ Serug tuşuloḗandin keyin Rəu ikki yüz yettə yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

²² Serug ottuz yaxka kirgəndə uningdin Naḥor tərəldi. ²³ Naḥor tuşuloḗandin keyin Serug ikki yüz yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

²⁴ Naḥor yigirmə tokkuz yaxka kirgəndə uningdin Tərah tərəldi. ²⁵ Tərah tuşuloḗandin keyin Naḥor bir yüz on tokkuz yil ʻmür kərüp, uningdin yənə oşul-kizlar tərəldi.

²⁶ Tərah yetmix yaxka kirgəndə uningdin Abram, Naḥor wə Ḥaran tərəldi.

Tərahning nəsəbnamisi

²⁷ Tərahning əwladliri təwəndikiqə: — Tərahṭin Abram, Naḥor wə Ḥaran tərəldi; Ḥarandin Lut tərəldi. ²⁸ Ləkin Ḥaran tuşuloḗan yurti boləḗan, kaldiylərnin Ur xəḫiridə atisi Tərahning aldida, Tərahṭin ilgiri əldi.

²⁹ Abram bilən Naḥor ikkisi əyləndi. Abramning ayalining ismi Saray, Naḥorning ayalining ismi Milkah idi; Milkah Ḥaranning kizi idi; Ḥaran bolsa Milkah wə Iskahning atisi idi. ³⁰ Ləkin Saray tuşmas boləḗqqa, uning balisi yok idi.

³¹ Tərah bolsa oşli Abramni, nəwrisi Lut (Ḥaranning oşli)ni wə ke-lini, yəni Abramning ayali Sarayni elip, Qanaan zeminiḗa berix üqün kaldiylərnin Ur xəḫiridin yoloḗa qikti; biraḗ ular Ḥaran degən jayḗa yetip kəlgəndə, xu yərdə olturaklixip kaldi. ³² Tərahning kərgən künliri ikki yüz bəx yil bolup, Ḥaranda ələmdin əttili.

12

Hudaning İbrahim, yəni Abramni tallixi — İbrahimning etiḗadi

¹ Pərwərdigar əslidə Abramḗa mundəḗ degənidi: —

Sən əz yurtungdin, əz uruḗ-tuşkanliringdin wə əz ata jəmətingdin ayrilip, Mən sanga kərsitidiḗan zeminiḗa barəḗin. ² Xundəḗ kilsang Mən seni uluḗ bir həlk kiliḗ, sanga bəht-bərikət ata kiliḗ, namingni uluḗ kiliḗmən; xuning bilən sən əzəḗn bəxkilarəḗa bəht-bərikət bolisən; ³ kimlər sanga bəht-bərikət tilisə Mən ularni bərikətləymən, kimki seni horlisa,

■ **11:18** 1Tar. 1:25 □ **11:27** «Tərahning əwladliri təwəndikiqə: —» — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritilixi»ning altinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Tərahning tolidotu» («Tərahning əwladlirining tarihi») (11:27-25:11) baxlinidu. ■ **11:27** Yə. 24:2; 1Tar. 1:26. □ **11:28**

«Kaldiyələr» — ibraniy tilida «kasdiylər». ■ **11:29** Yar. 22:20. ■ **11:30** Yar. 16:1, 2; 18:11, 12. □ **11:31** «Qanaan zeminiḗa berix üqün kaldiylərnin Ur xəḫiridin yoloḗa qikti» — həritə betini kəruḗḗ. ■ **11:31** Yə. 24:2; Nəḫ. 9:7; Ros. 7:4. □ **11:32** «İbrahimning səpiri» — munasiwətlik həritini kəruḗḗ. ■ **12:1** Ros. 7:3; İbr. 11:8.

Mən çoxum uni lənətkə kaldurimən; sən arkilik yər yüzidiki barlik ailə-kəbililərgə bəht-bərikət ata kılınidu! — dedi. ■

IBRAHIMNING SƏPİRİ (Yaritulix 12-bab)

Ibrahimning səpiri

⁴ Abram Pərwərdigar uningə eytkini boyiqə *Harandin* ayrildi; Lutmu uning bilən billə mangdi. Abram Harandin qıkkınida yətmix bəx yaxta idi.

⁵ Abram ayali Saray bilən inisining oşli Lutni elip, ularning yiqkan barlik mal-mülükini qoxup, Haranda igidarçılıq kılğan adəmlərni billə ketip, Qanaan zeminiə berix üqün yolə qıkti; xundak kılıp ular Qanaan zeminiə yetip kəldi. ■ ⁶ Abram zeminni kezip, Xəkəm degən jaydiki «Morəhning dub dərihi»ning yenioə kəldi (u qəşda u zeminda Qanaaniylar turatti). ■

⁷ Pərwərdigar Abramə korünüp, uningə: — Mən bu zeminni sening nəslingə ata kılıman, — dedi.

Xuning bilən u xu yərdə əzigə korüngən Pərwərdigarə tap bir qurbangah saldi. ■ ⁸ Andin u bu yərdin yətkilip, Bəyt-Əlning xərکیدiki taqka bardı; şərb tərpidə Bəyt-Əl, xərk tərpidə Ayi degən jay bar idi; u xu yərdə qedir tiki. U xu yərdə Pərwərdigarə tap bir qurbangah

□ **12:3 «seni horlisa»** — yaki «seni təwən kərsə», «seni pəs kılısa». **«sən arkilik yər yüzidiki barlik ailə-kəbililərgə bəht-bərikət ata kılınidu!»** — Hudaning bu intayin muhim əhdisi wə xətliri toqruluk «çoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **12:3** Yar. 18:18; 22:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8. ■ **12:5** Ros. 7:4. ■ **12:6** Yar. 10:18,19; 13:7. □ **12:7 «U... Pərwərdigarə tap bir qurbangah saldi»** — kizik bir yeri xuki, Abram birnəqə qurbangah salidu, lekin sunoğan qurbanlıkliri toqrısında heqkandak hatirə yoqtur. Bəlkim u kənglidə: — «Pərwərdigar munga xundak xapaət kərsətkən tursa, uningə ibadət yolida məlum bir qurbanlık sunuxum kerək» dəp oyliəən bolsimu, lekin nemni qurbanlık süpitədə sunuxning muwapik bolidoğanlikini bilməy, yasioğan qurbangahlar qurbanlıksiz kuruk turup qəloğan boluxi mumkin. ■ **12:7** Yar. 13:15; 15:18; 17:8; 24:7; 26:4; Kan. 34:4.

yasap, Pərwərdigarning namini qakirip ibadət kildi. ⁹ Andin keyin Abram tədrijiy kəqüp, jənubidiki Nəgəw rayonioa qarap yetkəldi.

Abramning Misiroja qüxüxi

¹⁰ Zeminda aqarqilik boləjanidi; Abram Misiroja qüxti; u xu yərdə waqtinqə turmaqçi boləjanidi, qünki zeminda aqarqilik bək eoİR idi. ¹¹ Əmma xundak boldiki, u Misiroja yəqinlaxkanda, ayali Sarayəja: —

Mana, mən sening həsün-jamalingning güzəllikini bilimən. ¹² Xundak boliduki, misirliklər seni kərsə, «Bu uning ayali ikən» dəp, meni öltürüwetip, seni tirik qalduridu. ¹³ Xuning üqün sening: «Mən uning singlisi» deyixingni ötinimən. Xundak kılsang, mən seningdin yaxxilik tepip, sən arqilik tirik qalimən, — dedi. ¹⁴ Abram Misiroja kirgəndə xundak boldiki, misirliklər dərwəkə ayalning güzəl ikənlikini kərđi. ¹⁵ Pirəwnning əmirlirimu uni kərüp, Pirəwngə uning tərıpini kildi; xuning bilən ayal Pirəwnning ordisioja elip kirildi. ¹⁶ Pirəwn Sarayning səwəbidin Abraməja yaxhi muamilə kildi; xuning bilən u koy, kala, hangga exəklər, qul-dedəklər, mada exəklər wə təgilərgə erixti. ¹⁷ Əmma Pərwərdigar Pirəwn wə eyidikilirini Abramning ayali Sarayning səwəbidin tolimu eoİR wabalarəja muptila kildi. ¹⁸ Xuning üqün Pirəwn Abramni qakirip uningəja: — «Bu zadi sening manga nemə kılojining? Nemixka uning əz ayaling ikənlikini manga eytmiding? ¹⁹ Nemixka uni «singlim» dəp mening uni hotunlukka eliximoja səwəbkar boləjili tas qalisən! Mana bu ayaling! Uni elip kətkin! — dedi.

²⁰ Pirəwn əz adəmlirigə Abram toqrisida əmr kildi; ular uni, ayalini wə uning barlıkini qoxup yoloja seliwətti.

13

Abram bilən Lutning ayrilip ketixi

¹ Xuning bilən Abram ayali wə uning barlık nərsilirini həmdə Lutni elip Misirdin qikip, Qanaanning jənubidiki Nəgəw yurtioja mangđi. ² U qaođda Abramning mal-waran wə altun-kümüxliri kəp bolup, helila bay idi.

³ U kəqüp yürüp, jənubtiki Nəgəwdin Bəyt-Əlgə, yəni Bəyt-Əl bilən Ayining otturisidiki əslidə qedir tikkən jayəja, ⁴ qurbangah yasiojan jayəja qaytip kəldi. Abram xu yərdə Pərwərdigarning namini qakirip ibadət kildi. ⁵ Abram bilən billə mangojan Lutningmu koy-kala padiliri wə qedirliri bar idi.

⁶ Əmdi ular billə tursa, zemin ularni kamdiyalmaytti; ⁷ bu səwəbtin Abramning padiqiliri bilən Lutning padiqilirining arisida jedəl qikti (u

□ **12:8 «Pərwərdigarning namini qakirip ibadət kildi»** — yaki «Pərwərdigarning namini qakirip nida kildi». 4:26ni kəring. □ **12:10 «qüxti»** —Ibraniylarəja nisbətən ular Hudaning «muqəddəs zemin»i boləjan Qanaan (Pələstin)din qikip hərəkaysi jaylarəja (ularning juqrapiyilik ornı egiz bolsun, pəs bolsun) mangsa, «qüxüx» degən peil bilən ipadiliniđu; xuningdək hərəkaysi yərdin Pələstingə qarap mangsa, «qıqıx» degən peil bilən ipadiliniđu. **«Abram Misiroja qüxti»** — Abram (Ibrahım)ning Misiroja qüxüxi toqıruluk «koxumqə səz»imiz («Ibrahımning hayatidin aliođjan sawaqlar wə ibrətlər»)də azrak tohtilimiz. ■ **12:13** Yar. 20:12; 26:7. □ **12:15 «Pirəwn»** — Misirning padixahining omumiy unwani idi. ■ **12:17** Zəb. 105:14-15 ■ **13:3** Yar. 12:8. ■ **13:4** Yar. 4:26; 12:8. ■ **13:6** Yar. 36:7.

wakıtta Qanaaniylar bilən Pərizziylər xu zeminda turatti).[□] ■ **8** Xunga Abram Lutka: — «Biz bolsak qerindaxlarmiz, sən bilən mening aramda, mening padiqilirim bilən sening padiqiliring arisida talax-tartix pəyda bolmisun. ⁹ Mana, aldingda pütkül zemin turmamdu? Əmdi sən məndin ayriloqin; əgər sən sol tərəpkə barsang, mən ong tərəpkə baray; əgər sən ong tərəpkə barsang, mən sol tərəpkə baray», — dedi.■

¹⁰ U wakıtta Lut nəzər selip kərdiki, Iordan wadisidiki barlik tüzlənglikning Zoar xəhorigiqə həmmila yərning süyi intayin mol idi; Pərwərdigar Sodom bilən Gomorrani wəyran kılıxtin ilgiri bu yər bəyini Pərwərdigarning beqi, Misir zeminidək idi.[□] ■ **11** Xuning bilən Lut özige Iordan wadisidiki pütkül tüzlənglikni talliwaldi; andin Lut məxriq tərəpkə kəqüp bardı. Xundak kılıp ikkiylən ayrıldı. ¹² Abram Qanaan zeminida olturaxlaxtı; Lut bolsa tüzləngliktiki xəhərlərnin arisida turdı; u barabara qədirlirini Sodom xəhiri tərəpkə yətkidi. ¹³ Sodom həlki rəzil adəmlər bolup, Pərwərdigarning nəziridə tolimu eşir gunahkarlar idi.■

Abramning Hebronqa kəqixi

¹⁴ Lut Abramdin ayrılıp kətkəndin keyin, Pərwərdigar Abramqa: — Sən əmdi bexingni kətürüp, özüng turoqan jaydin ximal wə jənobqa, məxriq wə məşrip tərəpkə qariloqin; ¹⁵ qünki sən hazır kəruwatqan bu barlik zeminni sanga wə nəslinggə mənggülik berimən.[□] ■ **16** Sening nəslingni yərdiki topidək kəp kili mən; xundakki, əgər birsi yərdiki topini sanap qıqalisa, sening nəslingnimu sanap qıqalixi mumkin bolidu.■ ¹⁷ Ornungdin tur, bu zeminni uzunluqi wə kəngliki boyiqə aylinip qıqkin; qünki Mən uni sanga ata kili mən, — dedi.

¹⁸ Xunga Abram qədirlirini yətkəp, Hebron xəhorigə yəkin Mamrədiki dubzarlikning yenioqa berip olturaxlaxtı; u xu yərdə Pərwərdigarqa atap bir qurbangah yasidi.■

14

Abramning Lutni kutquzuxi

¹ Xinarning padixahi Amrafel, Əllasarning padixahi Ariok, Elamning padixahi Kedorlayomər wə Goyimning padixahi Tidalning künliridə xu

□ **13:7** «U wakıtta Qanaaniylar bilən Pərizziylər xu zeminda turatti» — «Qanaaniylar wə Pərizziylər»ning tiloqa elinixining səwəbi bəlkim (1) İbrahimning ailisidə iqki jedəl bolsa, ətrapidiki butpərəslər aldisa İbrahimning Huda toqruluk bərgən guwahliqioqa daq qıxətti; (2) iqki jedəl ailini ajz laxturuwətətti, xuning bilən ətrapidiki kəbililər pürsəttin paydilinip ularoqa hujum kili ximu mumkin idi. ■ **13:7** Yar. 12:6. ■ **13:9** Yar. 20:15; 34:10. □ **13:10** «barlik tüzlənglik... süyi intayin mol idi» — bu yərlər hazır «Əlük Dengiz» ətrapidiki kıpçuruk qəşirək jaylardur. «Pərwərdigarning beqi» — demək, Erəm beqi. «Misir zeminidək» — Misir zemini, bolupmu Nil dərəyisi ətrapi tolimu munbət, süyi mol zemindir. ■ **13:13** Yar. 18:20; Əz. 16:49. □ **13:15** «sən hazır kəruwatqan bu barlik zeminni sanga ... berimən» — u kəruwatqan zemin Lut talliwaloqan Iordan wadisini öz iqigə alatti. Bu Hudaning birinqi kətim zeminni İbrahimning nəsligila əməs, bəlki yənə İbrahimqimu berimən, dəp wədə kili xi idi. Ləkin əməliyətə, İbrahim əmridə Pələstin zeminidin pəkət bir parqə yərləklə setiwaloqan (23-bab); xunga Hudaning bu wədisi İbrahimning tiriloqanda, zeminə mirashor bolidoqanlikini kərsitidioqan bir bəxarət bolsa kərək. ■ **13:15** Yar. 12:7; 15:7,18; 17:8; 26:4; Qan. 34:4; Ros. 7:5. ■ **13:16** Yar. 15:5; 17:4; Qan. 10:22; Yar. 33:22; Rim. 4:17,18; İbr. 11:12. ■ **13:18** Yar. 14:13.

wəxə boldiki, ² ular birlixip Sodomning padixahı Bera, Gomorraning padixahı Bırxa, Admahning padixahı Xınab, Zəboimning padixahı Xəm'ebər wə Bela (yəni Zoar)ning padixahıoşa qarxi hujumšoşa atlandi.

³ Bu *bəxining* həmmisi kelixip Siddim wadisioşa, yəni «Xor Dengizi» wadisioşa yiojildi. □ ⁴ Ular on ikki yil Kedorlayomərgə bekindi boldi, on üqinqi yiloşa kəlgəndə, Kedorlayomərgə qarxi isyan kətürdi.

⁵ On tətinqi yili Kedorlayomər wə uningšoşa ittipakdax boləjan padixahlar həmmisi yiojilip, Axtarot-Karnaim degən yərdə Rəfayiyalaroşa, xundakla Həm degən yərdə Zuziyalaroşa, Xawəh-Kiriatayimda Əmiylaroşa hujum kilip ularni yəngdi; ■ ⁶ andin ular Həriylarni ularning Seir teoşida məşlup kilip, qəlning yenidiki Əl-Paranoşiqə sürüp-toqay kildi. ⁷ Arkidinla, ular Ən-Mixpatka (yəni Kadəxkə) yenip kelip, Amaləklərnin pütkül yurtini bulang-talang kildi; Həzazon-Tamarda olturuxluk Amoriylarnimu hujum kilip məşlup kildi. ⁸ Xuning bilən Sodomning padixahı, Gomorraning padixahı, Admahning padixahı, Zəboimning padixahı wə Belaning (yəni Zoarning) padixahı qikişip, Siddim wadisida ularoşa qarxi jəng kilixka səp tizdi; ⁹ muxu *bəxəylən* Elamning padixahı Kedorlayomər, Goyimning padixahı Tidal, Xinarning padixahı Amrafəl, Əllasarning padixahı Ariok katarliklar bilən sokuxti; yəni tət padixah bilən bəx padixah əzara sokuxti. ¹⁰ Siddim wadisidiki həmmila yərdə karimay *orəkliri* bar idi. Sodom wə Gomorraning padixahliri keqip, orəklərgə quxüp kətti. Əmma qaloşanlar bolsa taşka keqip kətti.

¹¹ *Oşalib kəlgən tət padixah bolsa* Sodom bilən Gomorraning həmmə mal-mülkini wə barlik ozuk-tülükini elip kətti. ¹² Ular yənə Abramning jiyəni Lutnimu malliri bilən qoxup elip kətti; qünki u Sodomda olturaklaşkanidi.

¹³ Həlbuki, qutulup qaloşan birsi berip bu ixlarni ibraniy Abramšoşa eytti. Xu qəşda u Amoriy Mamrəning dubzarlikining yenida turatti. Mamrə bolsa Əxkol wə Anərning akisi idi; bu üqəylən Abram bilən ittipakdax idi. □ ■ ¹⁴ Abram qerindixining əsir bolup qaloşanlikini anqlap, öz əyidə tuşuloşan, alahidə tərbiyiləngən üç yüz on səkkiz adəmnə baxlap qikişip, *tət padixahni* qoşlap danəşiqə bardı. □ ¹⁵ Keqisi u adəmlirini guruppilaroşa bəşlup, ular bilən birliktə hujum kilip ularni məşlup kilip, ularni Dəməxkning ximal tərpidiki Həbah degən jayoşiqə qoşlap berip, ¹⁶ pütkül *olşa aloşan* mal-mülükni qayturuwaldi; öz qerindixi Lutni, uning mal-mülki wə hotun-qizlirini, xundakla *barlik qaloşan* adəmlərnə yandurup kəldi.

Məlkizədəkning Abramoşa bəht tilixi

¹⁷ Abram Kedorlayomər wə uning bilən ittipakdax padixahlarni məşlup kilip, kaytip kəlgəndə, Sodomning padixahı Xawəh wadisı (yəni Han wadisı)oşa uning aldioşa qikti. ¹⁸ Salemning padixahı Məlkizədəkmu nan

□ **14:3 «Xor dengizi»** — «Əlük Dengiz» dəpmu atilidu. ■ **14:5** Yar. 15:20; Qan. 2:10,11.

□ **14:13 «ibraniy»** — bu yərdə «ibraniy» degən səz birinçiqə ketim tiləşə elinəjan. «ibraniy» degən səz təwəndikidək ikki hil mənədə boluxi mumkin: — (1) İbrahim Ebərgə degən kixining əwladi (21:10); (2) «ətəküqi». «İbraniy» degənnin bəlkim «abar» («ətmək») degən peil bilən munasiwiti boluxi mumkin. İbrahim Qanaan zeminda turuwatqanlaroşa nisbətən «dəryadin ətkən kixi» — demək, u «uluş dərya» (Əfrat dəryasi)din ətup kəlgən kixi idi. **«bu üqəylən Abram bilən ittipakdax idi»** — səl toşirak tərijmə kilsək «Abram bu üqəylən bilən ittipakdax idi». ■ **14:13** Yar. 13:18. □ **14:14 «Abram ... tət padixahni qoşlap danəşiqə bardı»** — təhminən 150-200 kilometrəşiqə qoşliqan.

bilən xarab elip aldioğa çiqti. U zat bolsa, Həmmidin Aliy Təngrining kaħini idi; □ ■ 19 u *Abramni* bəht-bərikətləp: — «Abram asman bilən zeminning Igisi boləjan Həmmidin Aliy Təngri tərripidin bərikətlənsun! □ 20 Xundaqla düxmənliringni öz qolungəra tapxurojan Həmmidin Aliy Təngriğə Həmdusana okuloqay!» — dedi.

Abram bolsa oĭəniymət alojan nərsilərnin ondin birini uningəra bərdi.

21 Andin Sodomning padixahı Abraməra: — Adəmlərnı manga bərgəyla, oĭəniymətlərnı əzlıriğə aloqayla, — dedi.

22 Ləkin Abram Sodomning padixahıqəra javab bərip: — Mən bolsam asman bilən zeminning Igisi boləjan Həmmidin Aliy Təngri Pərwərdigarəra kol kətürüp kəsəm kıləjanmənki, 23 mən səndin hətta bir tal yip nə bir tal boşkuqinimu nə sening baxka həkəndək nərsəngni almaymən; bolmisa, sən keyin: «mən Abramni bay kılıp qoydom» deyixing mumkin.

24 Xunga yigitlirimning yegən-iqkini, xundaqla manga həmrəh boləjanlar, yəni Anər, Əxkol wə Mamrələrgə tegixlik ülüxtin baxka, mən *oĭəniyməttin* həqnərsə almaymən; xular əzlıriğə tegixlik ülüxini alsun, — dedi. □

15

Hudanin Abraməra kərünüp, uning bilən əhdə tüzüxi

1 Bu ixlərdin keyin Pərwərdigarning söz-kalamı Abraməra alamət kərünüxtə kelip: «Əy Abram, kərkmioĭin; Mən Əzüm kəlkining wə zor in'amingdurmən» — dedi. □ ■ 2 Ləkin Abram: — Əy Rəb Pərwərdigar, manga nemə berisən? Mana, mən balisiz tursam, əy-bisatliriməra warislik kıləuqı muxu Dəməxklik Əliezərlə bardur; — dedi.

3 Abram yənə: Mana, Sən manga həq nəsil bərmiding, mana əyümdə turuwatqanlardin biri manga waris bolidu, dedi.

4 Xu həman Pərwərdigarning söz-kalamı uningəra kelip: «Bu kixi sanga waris bolmaydu, bəlki öz puxtungdin bolidiojan kixi sanga waris bolidu», — dedi.

5 Xuning bilən Pərwərdigar uni taxkiriəra elip çikip: — Əmdi asmanəra karap yultuzlarnı sana — Kəni, ularnı saniyaləmsənkin?! — dedi. Andin uningəra: — Sening nəslingmu xundaq bolidu, — dedi. ■

6 Abram Pərwərdigarəra ixəndi; Pərwərdigar uningdiki bu *ixənqni* uning həkkanıyliki dəp həsablidi. ■ 7 Yənə uningəra: Mən bu zeminqəra igə kılıxka seni Kaldiyədiki Ur xəhıridin elip çikqan Pərwərdigardurmən, — dedi. ■

8 Ləkin *Abram*: — I Rəb Pərwərdigar, mən uningəra jəzmən igə bolidiojinimni qəndək bilimən? — dəp soridi.

□ 14:18 «Məlkizədək» — bu zat toqruluk «Zəbur» 110-küydiki izahətlarnı, xundaqla «Ibraniylarəra»diki 5-7-bablarnı wə xularning izahətliri, «qoxumqə söz»inimu kərüng. ■ 14:18 İbr. 7:1, 2, 3. □ 14:19 «Asman bilən zeminning Igisi» — yaki «asman bilən zeminning Yaratkuqisi».

□ 14:24 «yigitlər» — İbraħimning öz hizmətkarlırını kərsitidu. İbraħimning həmrəhliri Anər, Əxkol wə Mamrə bəlkim Pərwərdigarəra etiqad kıləuqılar bolmioqarqə, İbraħim əzigə qoyəjan kattik tələpni (həq oĭəniymət almaymən dēgəndək) ularning üstigə qoymaydu. □ 15:1 «Mən Əzüm kəlkining wə zor in'amingdurmən» — baxka birhıl tərijimisi: «Mən sanga zor in'am bərgüqidurmən».

■ 15:1 Zəb. 16:5; 18:2; 19:11 ■ 15:5 Mis. 32:13; Qan. 10:22; Rim. 4:18; İbr. 11:12. ■ 15:6 Rim. 4:3,9,18,22; Gal. 3:6; Yağ. 2:23. ■ 15:7 Zəb. 105:9-13

⁹ *Pərwərdigar* uningōja: — Mən ũqün ũq yaxlik bir inək, ũq yaxlik bir qixi  qk , ũq yaxlik bir qo qar bilən bir k pt r w  bir bajka elip k lgin, — dedi.

¹⁰ Xunga u bularning h mmisini elip, ularning h rbirsini yerimdən ikki parq  kilipl, yerimini yənə bir yerimioja udulmu'udul kilipl koyup koydi;  mma kuxlarni parqilimidi. ¹¹ Ka ja-kuzoqlar taplarning ũstiga qixk nd , Abram ularni ũrk t p həydiwətti.

¹² Lekin k n patay deg nd , Abramni eo ir bir uyku basti w  mana, uning ũstiga d hx tlik bir wəhimə, tom karang juluk q xti. ¹³ Andin Pərwərdigar Abramja: — Jəzmən bilixing ker kki, sening nəsling  zlidirining bolmiojan bir zeminda musapir bolup, xu y rdiki h lkning kullukida bolidu w  xundakla, bu h lk ularja t t yüz yiloiqə j bir-zulum salidu. ¹⁴ Lekin Mən ularni kullukka saloşuqi xu taipiring ũstidin h k m qikirimən. Keyin ular nuroqlan bayliqlarni elip xu yərdin qiki. ■

¹⁵  mma sən bolsang, aman-hatirj mlik iqida ata-bowiliringoja qoxulis n; uzun  m r k r p andin d pn  kilinis n. ■ ¹⁶ Lekin xu y rd  t t  wlad  t p, *nəsling* bu y rg  yenip kelidu; q nki Amoriylarning kəbihlikining zih i tehi toxmidi, dedi. ■

¹⁷ Xundak boldiki, k n petip karang ju bolojanda, mana, g xlarning ot-turisdin  t p ketiwatqan, is-t t k qikip turojan bir otdan bilən yalkunluk bir m x' l k r ndi. ■ ¹⁸⁻¹⁹ D l xu k ni Pərwərdigar Abram bilən əhdə t z p uningōja: — «Mən sening nəslinggə bu zeminni Misirning  kinidin tartip Uluoq dərya, yəni  frat d ryasioiq  berimən; yəni Keniylər, K nizziylar, Kadmoniyar, ■ ²⁰ Hittiylar, P rizziylar, R faiylar, ²¹ Amoriylar, Kənaaniylar, Girgaxiylar w  Yəbusiylarning yurtini ularningki kilim n» dedi.

16

Ismailning tuojuluxi

□ **15:10 «q x nm »** — kona zamanlarda ikki t r p bir-biri bilən əhdə tüzməkqi bolsa, awwal kala yaki koyni soyup, ikki parq  kilipl parqilaytti; andin ikki t r p soyup ikki parq  kilojan malning otturisdin t ng  t p bir-birigə k s m kilatti. Bu ixning mənisi, «kaysimiz əhdini buzsak, Huda uni bu soyojan malja ohxax kilsun!» dem klik boluxi mumkin. Xunga ibranij tilida « hd  t z x» ad tt  « hd  kesix» deyilidu. «Y r.» 34:8, 18-20-ay tl rni k r ng. ■ **15:13** Mis. 12:40; Ros. 7:6; Gal. 3:17. ■ **15:14** Mis. 3:22; 11:2; 12:35,36. □ **15:15 «ata-bowiliringoja qoxulis n»** — bu söz eytlojan obyektka qarap mənisini bekitix mumkin. Anglijoqi etikadlik kixi bolsa  lg ndin keyin uning rohi həkkaniylarning rohlirining kexioja ketidu; etikadsiz bolsa, ularning rohi etikadsizlar bilən bill  bolidu («Luqa» 16:13-19 w  «qoxumq  s z»nimu k r ng). ■ **15:15** Yar. 25:7, 8. □ **15:16 «Amoriylarning kəbihliki»** — Amoriylar Kənaan zeminida turuwatqan kəbililər iqd  «yetəkqi k bil » h sabinatti. «Amoriylarning kəbihlikining zih i tehi toxmioanidi» — demək, Huda ularja towa kilix pursiti bərsimu, ular towa kilmay, y nila gunahka petip, Huda bekitkən q kk  yətkəndə, Ibrahimning  wladliri bolojan Israilar arkililik ularni jazalaydu; Israilar ularni zeminidin həydəp yoqitidu. Bu ixlar «Q l-Bayawandiki Səpər», «Kanun X rhi» w  «Y xua»da t psiliy t swirlinidu. «Misirdin qikix»tiki «qoxumq  s z»imiznimu k r ng. ■ **15:16** Mis. 12:40. □ **15:17 «q x nm »** — bu n rsilarning  hmiyiti, xundakla Huda Ibrahim bilən baolojan xu əhdə toqrisida «qoxumq  s z»imizd  azraq tohtilimiz. ■ **15:18-19** Yar. 12:7; 13:15; 24:7; 26:4; Mis. 32:13; Qan. 1:8; 34:4.

1 Əmma Abramning ayali Saray uningoa heq bala tuşup bərmidi; lekin uning Həjər isimlik misirlik bir dediki bər idi; □ 2 Saray Abramoa: — Mana, Pərwərdigar meni tuşuxtın tosti. Əmđi sən mening dedikimning kexioja kirgin; bəlkim u arķilik ana bolup tiklinixim mumkin, — dedi. Abram bolsa Sarayning sezini qobul kərđi. □

3 Xuning bilən Abramning ayali Saray dediki misirlik Həjərnı öz eri Abramoa tokallıķķa apırıp bərđi (u waķıtta Abram Kanaan zeminida on yıl olturojanıdı). 4 Abram Həjərnıng kexioja kirdi wə u hamilıdar boldı. Əmma u əzınıng hamilıdar bolojınını bilginıdə, u ayal hojayınını kəzgə ılmas bolup kəlđi. 5 Saray Abramoa kevidar: — Manga qūxkən bu horluk sening bəxingoa qūxsun! Mən öz dedikimni kuçıķıngoa selıp bərđim; əmđi u əzınıng hamilıdar bolojınını kərgəndə mən uning nəzirıdə kəzgə ılınmıdım. Həyr, Pərwərdigar sən bilən mening otturimizda həküm qıķarsun! — dedi.

6 Abram Sarayoa: — Mana, dediking öz kolunğđıdur; sanga nemə layik kərünsə uningoa xuni kılojın, — dedi. Buning bilən Saray uningoa kattıķlık kılıxķa baxlıdı; buning bilən u uning alđıdın keçıp kətti.

7 Əmma Pərwərdıgarnıng Pərixtsi uni qəldiki bir bulakning yenıdı, yəni Xur yolıng boyıdiki bulakning yenıdın tepir, uningoa: □ 8 Əy Sarayning dediki Həjər, nədın kəldıng, nəgə barısən? — dəp sorıdı. U jawab berıp: — Mən hojayınım Sarayning alđıdın keçıp qıķtım, — dedi.

9 Pərwərdıgarnıng Pərixtsi uningoa: — Ayal hojayınıngning kexioja kaytıp berıp, uning kol astıda bol, — dedi.

10 Pərwərdıgarnıng Pərixtsi uningoa yənə: — Sening nəslıngni xundak awutıməni, kəplükıdın uni sanap bolojlı bolmaydu, — dedi.

11 Andın Pərwərdıgarnıng Pərixtsi uningoa: Mana, sən hamilıdarsən; sən bir oşul tuşup, uningoa İsmail dəp at koyojın; qūnķi Pərwərdıgar sening jəbir-japayıngni anglıdı. □ 12 U yawa exək kəbi bir adəm bolıdu; uning kəli hər adəmgə kərxi uzıtılıdu, xuningdək hər adəmnıng kəli uningoa kərxi uzıtılıdu; u kərındaxlırınıng udulıda ayırın turıdu, dedi. □ ■

13 Həjər öz-əzıgə: «Mən muxu yərdə meni Kərgüqını arķısıdın kərdüm» dəp, əzıgə səz kıləjan Pərwərdıgarnı: «Sən meni kərgüqi Təngrıdursən» dəp atıdı. □ 14 Xuning bilən u kuđuk: «Bəər-lahay-roy» dəp ataldı. U Qadəx bilən Bəəd xəhırınıng arılıķıdıdur. □ ■

15 Həjər Abramoa bir oşul tuşup bərđi. Abram Həjər uningoa tuşup bərgən oşlıoa İsmail dəp at koydı. ■ 16 Həjər Abramoa İsmailni tuşup bərgəndə Abram səksən altə yaxta ıdı.

□ 16:1 «Həjər» — bu isim ibranıy tilida «Hagar» dəp elinıdu. Bırək bəzi oқırmanlər İsmailning apısını «Həjər» dəp ataxķa adətləngən. □ 16:2 «bəlkim u arķilik kuruluxum mumkin». Əynı waķıtıķi ər-p adətlər boyıqə, ayal hojayınning dediki ayal hojayınning erıgə bala tuşup bərsə, balını ayal hojayınning balısı həsablaķķa bolattı. □ 16:7 «Pərwərdıgarnıng Pərixtsi» — «Təbırlər»ni kərəng. «Pərwərdıgarnıng Pərixtsi» Təwrat dəwrıdə intayın alahıdə bır xəhs ıdı. Bəzi ıxlarda U Hudanın ornıda kərünətti (məsilən, yənə 7-14-ayət, 18-babnı kərəng). □ 16:11 «İsmail» — ibranıy tilida «İxmail». Mənisı «Huda anglıdı». □ 16:12 «U kərındaxlırınıng udulıda ayırın turıdu» — yaki «xərk təripıdə turıdu». Məyli kaysı tərjımisı toşra bolsun, bəxarətnıng asasiy mənisı xuki, İsmail (wə uning əwladlırı) baxķılar bilən, hətta öz uruk-tuķķanlırı bilən arılaxmay ayırın turıdu yaki ularoa eqmənlıktə yaxaydu. ■ 16:12 Yar. 25:18. □ 16:13 «meni Kərgüqını arķısıdın kərdüm» — yaki pəkət «meni Kərgüqını kərdüm». Yənə baxķa bırhıl tərjımisı: «Menı kərgüqını kərupmu, yənə tirik qaldım!». □ 16:14 «Bəər-lahay-roy» — mənisı «meni Kərgüqınıng kuđukı». ■ 16:14 Yar. 24:62; 25:11. ■ 16:15 Gal. 4:22.

17

Hudaning Öz ahđisini bекitixi; ahđa bəlgisi — hətne

¹ Abram tokšan tokkuz yaxka kirkəndə, Pərwərdigar Abraməğa kərünüp uningəğa: — Mən Qadir Təngridurmən. Sən Mening aldimda mengip, kamil boləjin. □ ² Mən Özüm bilən sening arangda əhdəmni bекitip, seni intayin zor kəpəytimən, — dedi. ■

³ Abram özini taxlap yüzini yərgə yekip yatti; Huda uning bilən yənə səzlixip mundak dedi: —

⁴ Özümgə kəlsəm, mana, Mening əhdəm sən bilən tüzülgəndur: — Sən nuroğun əl-millətlərnin atisi bolisən. □ ⁵ Xuning üçün sening isming buningdin keyin Abram atalmaydu, bəlkə isming İbrahım bolidu; çünki Mən seni nuroğun əl-millətlərnin atisi kıldim. □ ⁶ Mən seni intayin zor kəpəytimən; xuning bilən səndin kəp əl-qowmlarni pəyda kəlimən, puxtungdin padixahlar çikidu. ■ ⁷ Mən sən wə səndin keyinki nəslingning Hudasi bolux üçün Özüm sən wə səndin keyinki nəslingning arisida əbədiy əhdə süpitidə bu əhdəmni tikləymən; ■ ⁸ Mən sanga wə səndin keyinki nəslinggə sən hazır musapir bolup turəjan bu zeminni, yəni pütkül Qanaan zemini əbədiy bir mülük süpitidə ata kəlimən; wə Mən ularning Hudasi bolimən, — dedi. ■

⁹ Andin Huda İbrahıməğa yənə: — Sən özüng Mening əhdəmni tutqin, özüng wə səndin keyinki nəslingmu əwladtin-əwladka buni tutuxi kərək.

¹⁰ Mən sən bilən wə səndin keyinki nəsling bilən tüzgən, silərnin tutuxunglar kərək boləjan əhdəm xuki, aranglardiki hər bir ərkək hətne kəlinsun. □ ¹¹ Xuning bilən silər hətniliklarni kesiwetixunglar kərək; bu Mən bilən silərnin aranglardiki əhđining bəlgisi bolidu. ■ ¹² Barlik əwladliringlar, nəsilidin-nəsilgə aranglarda, məyli öydə tuşuləjanlar bolsun, yaki əwladliringlardin bolmay yatladin puləğa setiwelinəjanlar bolsun, həmmə ərkək səkkiz künlük boləanda hətne kəlinsun. ■ ¹³ Öyüngdə tuşuləjanlar bilən puləğa setiwəlinəjanlarning həmmisi hətne kəlinixi kərək. Xundak kələanda, Mening əhdəm tənlinglarda ornap, əbədiy bir əhdə bolidu. ¹⁴ Ləkin hətniliki turup, tēhi hətne kəlinməjan hər bir ərkək Mening əhdəmni buzəjan hesablinip, üzüp taxlinidu, — dedi.

¹⁵ Huda İbrahıməğa yənə sөz kəlip: — Ayaling Sarayni əmdi Saray dəp atiməjin, bəlkə ismi Sarah bolsun. □ ¹⁶ Mən uningəğa bəht-bərikət bərip, uningdinmu sanga bir oşul bərimən. Mən dərwəkə uni bərikətləymən;

□ **17:1 «Qadir Təngri»** — ibraniy tilida «Əl-Xadday». «Xadday» degən sөz bəlkim «mürə» degən mənədiki sөzdin çikқан — xuning bilən «xadday» «mən yөлəngən mürəm» degəndək yekimlik mənini bildüridu. **«Mening aldimda mengip»** — Hudaəğa etikad kələuqularəğa Hudaning təyyarlıəjan bir yoli bar, ular uningda mengixi kərək. Demək, etikadqılar «Huda meni kərüp turidu, wijdanim boyiqə mengixim kərək» degən uqumda yaxaydu. ■ **17:1** Yar. 5:22. ■ **17:2** Yar. 12:2; 13:16; 15:5, 18; Mis. 2:24; 6:4; Law. 26:42. □ **17:4 «mana, Mening əhdəm sən bilən tüzülgəndur: —»** — yaki «mana, Mən sən bilən tüzgən əhdəm xudur: -». ■ **17:4** Rim. 4:17. □ **17:5 «İbrahım»** — ibraniy tilida «Awrahəm». Buning mənisi «nuroğun əwladliringnin atisi» yaki «kəpləgin həkłərnin atisi». ■ **17:6** Mat. 1:6. ■ **17:7** Yar. 13:15. ■ **17:8** Yar. 15:18; Qan. 1:8. □ **17:10 «Mən sən bilən...»** — ibraniy tilida «Mən silər bilən...». Bu «silər» İbrahım wə barlik öyidiki adəmləni kərsitixi kərək. ■ **17:11** Ros. 7:8; Rim. 4:11. ■ **17:12** Law. 12:3; Luқа 2:21. □ **17:15 «Saray»** — mənisi «mening məlikəm». Ləkin «Sarah» bolsa pəkət «məlikə» degən mənədi. Buning əhmiyiti bəlkim xuki, xu qəşdin baxlap Sarah pəkət İbrahım özigila «məlikə» bolupla qəlmay, bəlkə Huda aldidimu etikadi tūpəylidin «məlikə» dəp hesablinidu («İbr.» 11:11ni kəring).

xuning bilən u əl-millətlərnin anisi bolidu; həklərnin padixahlirimu uningdin qıkidu, — dedi.□

17 İbrahim yənə özini yərgə etip düm yetip külüp kətti wə kənglidə: «Yüz yaxka kirgən adəmmu balilik bolalarmu? Toksan yaxka kirgən Sarahmu bala tuəjarmu?!», — dedi.□

18 İbrahim Hudaəja: — Ah, İsmail aldingda yaxisa idi! dedi.□

19 Huda uningəja: — Yaq, ayaling Sarah jəzmən sanga bir oəul tuəjup beridu. Sən uningəja «İshak» dəp at kəyöjün. Mən uning bilən öz əhdəmnü tüzimən; bu uningdin keyin kelidöjan nəslü bilən baəliöjan əbədüy bir əhdə süpitidə bolidu.□ ■ 20 İsmailəja kəlsək, uning toərisidiki duayingni anglidim. Mana, Mən uni bərikətləp, nəslini kəpəytip, intayin zor awutimən. Uning puxtidin on ikki əmir qıkidu; Mən uni uluə bir həlk kəlimən.□ ■ 21 Birək əhdəmnü bolsa Mən kələr yili dəl muxu waqıtta Sarah sanga tuəjup beridöjan oəul — İshak bilən tüzimən, — dedi.■

22 Huda İbrahim bilən səzlixip bolup, uning yənidin yukiröja qıkip kətti.

23 Xuning bilən xu künila İbrahim öz oəli İsmailni, öz öyidə tuəjöləjanlar wə puləja setiwələjanlarning həmmisini, yəni uning öyidiki barlik ərkəklərnü elip, Huda uningəja eytkəndək ularning hətnilikini kesip hətnə kildi.

24 İbrahimning hətniliku kesilip, hətnə kəlinöjanda, toksan tokkuz yaxka kirgənidi. 25 Uning oəli İsmailning hətniliku kesilip, hətnə kəlinöjanda, on üq yaxta idi. 26-27 İbrahim bilən uning oəli İsmail dəl xu künning özidə hətnə kəlinidi wə xundakla uning öyidiki həmmə ər kixilər, məyli öyidə tuəjöləjan bolsun yaki yattin puləja setiwəlinöjanlar bolsun, həmmisi uning bilən billə hətnə kəlinidi.

18

Ərxin qıxkən üq mehman

1 Pərwərdigar Məmrədiki dubzarlıqning yenida İbrahiməja kəründi; bu kün əng issiöjan waqit bolup, u öz qədiringin ixikidə olturatti. 2 U bəxini kətürüp nəzər seliwidi, mana uning udulida üq kixi ərə turatti. Ularni kərüp u qədiringin ixikidin kəpup, ularning aldiöja yügürüp bərip, yərgə təgküdək təzim kəlip:■ 3 — i Rəbbim, əgər pəkir nəzərliridə iltəp tapkən bolsam, etünimənki, kullirining yənidin etüp kətmigəyla;□ 4 əzöjina su kəltürölsun, silər putliringlarni yuyup dərəhning tegidə aram eliwəlinglar. 5 Silər öz kəlunglarning yənidin ötkənəkənsilər, mən

□ 17:16 «... u əl-millətlərnin anisi bolidu» — Sarahdin bolöjan xu əl-millətlər «Yəhuda», «İsrail» (on kəbilə) wə «Edom» bolidu. On kəbilə sürgün bolöjandin keyin ulardın hazırki birnəqə millət xəkilləngən boluxi mumkin. □ 17:17 «İbrahim ... külüp kətti» — İbrahim yənə özini yərgə etip düm yetip külüp kətti İbrahimning külgənlikü bəlkim yerim ixənəq, yerim ixənəqsizliktin, yerim gumandin, yerim huxallıktın bolsa kərək. Ləkin «Rim.» 4:17-21də deyilənlər boyıq, İbrahim tezla toluk ixənəqə kəldi. Uning bolöjisi oəli «İshak»ning ismining mənisi «külkə»dur. □ 17:18 «İsmail Səning aldingda yaxisa idi!» — Mənisi, bəlkim, «İsmail sən Hudaning bəht-bərikitigə erixsun!» degəndəktur. Həli roxənki, İbrahim muxu waqitkəje İsmailni Huda wədə kəliöjan oəlum, dəp ümid kəlip kəlgənidi. □ 17:19 «İshak» — mənisi «külkə». ■ 17:19 Yar. 18:10; 21:2. □ 17:20 «uluə bir həlk» — bu ərəblərdur. ■ 17:20 Yar. 16:10; 25:12,16. ■ 17:21 Yar. 21:2. ■ 18:2 İbr. 13:2. □ 18:3 «Rəbbim» — İbraniy tilida «Adonay». Bu səzigə kəriöjanda İbrahim bu mehmanınin Pərwərdigar ikənlikini bilip yətkənidi.

bir qixləm nan elip qikay, sil r h rduklunqlarni qikirip, andin  t p k tk ysil r, dedi. Ular jawab berip: — Eyt kiningd k kil jin, dewidi,

⁶ Ibrahım qedirioqa Sarahning kexioqa yügürüp kirip, uningoa: —  q das esil undin tez hemir yuqlurup tokaq  tkin, — dedi.□

⁷ Andin Ibrahım kala padisioqa yügürüp berip, yumran obdan bir mozayni tallap, qakirioqa tapxurdi; u buni tezla təyyar kildi.

⁸⁻⁹ Andin Ibrahım serik may, s t w  t yyarlatkan mozayni elip kelip, ularning aldioqa tutup,  zi d r hning tegidə ularning aldida  r  turdi; ular ulardin yedi. Ular uningdin: ayaling Sarah nədə, d p soriwidi, u jawab berip: — Mana, qedirda, dedi.

¹⁰ Birs: — Mən kel r yili muxu wakitta kexingoa jəzmən kaytip kelimən, w  mana u wakitta ayaling Sarahning bir oqli bolidu, — dedi. Sarah bolsa uning k ynidiki qedirning ixikidə turup, bularni anglawatatti.□ ■

¹¹ Ibrahım bilən Sarah ikkisi yaxinip, kerip kalolanidi; Sarahda ayal kixilərdə bolidioqan adət k r x tohtap kalolanidi.■ ¹² Xunga Sarah  z iqid  k l p: — Mən xunq  kerip kətkən tursam, rasttinla lezz t k r l rm nm ? Erimmu kerip kətkən tursa? — d p hiyal kildi.■

¹³ Pərwərdigar Ibrah moqa: — Sarahning: «Mən kerip kətkən tursam, rasttinla bala tuqlarm nm ?» d p kəlgini nemisi? ¹⁴ P rw rdigarqa mumkin bolmaydioqan tilsimat ix barmu? Bekitkən wakitta, yəni kel r yili d l bu qaoqda kaytip kelimən w  u wakitta Sarahning bir oqli bolidu, — dedi.■

¹⁵  mma Sarah k rkup ketip: — K lmidim, d p inkar kildi. Lekin U: — Yaq, sən k ld ng, — dedi.

Ibrah mning Hudadin jiyəni Lut  q n  t nuxi

¹⁶ Andin bu zatlar u yərdin k p p, Sodom tərəpkə n zirini aqlurdi. Ibrah mmu ularni uzitip, ular bilən bill  mangdi.

¹⁷ Pərwərdigar: — Mən kilidioqan iximni Ibrah mdin yoxursam bolamdu?■ ¹⁸ Q nki Ibrah mdin uluq w  küqlük bir  l qikidu w  xuningdək y r yüzidiki barlik  l-millətlər u arkilik b ht-bərikətkə muyəssər bolidioqan tursa?■ ¹⁹ Q nki Mən uni bilip tallioqanm n; u qoqum  z balilirini w  uning  yidikil rni  zig   g xt r p, ularqa Pərwərdigarning yolini tutup, həkkaniylikni w  adalətni y rg z xn   gitidu. Buning bilən M nki Pərwərdigar Ibrahım toqruluk qilqan w d mni əməlgə axurimən, — dedi.□

²⁰ Andin Pərwərdigar mundak dedi: — «Sodom w  Gomorra toqruluk k t r lg n dad-pəryad nahayiti küqlük, ularning gunahı intayin  jir bolqini  q n.□ ²¹ Mən hazirla qüximən, kilmixliri rasttinla xu dad-p ryadlardin Manga məlum bolqand k xunq  r zilmu, bilip bakay; unq  r zil bolmioqandimu, M n uni bilixim ker k».

□ **18:6 « q das»** — ibranij tilida « q seah».  q seah b lkim 22 litr un boluxi mumkin idi.

□ **18:10 «Birs»** — ibranij tilida «u». ■ **18:10** Yar. 17:19,21; 21:2. ■ **18:11** Yar. 17:17; Rim. 4:19; Ibr. 11:11. ■ **18:12** H k. 19:26; 1Pet. 3:6. ■ **18:14** Mat. 19:26; Luqa 1:37. ■ **18:17** Am. 3:7. ■ **18:18** Yar. 12:3; 22:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8. □ **18:19 «Q nki Mən uni bilip tallioqanm n; u qoqum  z balilirini w  uning  yidikil rni  zig   g xt r p...»** — baxqa birhl t rjimisi: «Q nki Mən... u  z balilirioqa əgətsun d p uni bilip talliwaldim». Lekin bundak tərjimə ay tning ikkinji qismioqa anq  mas k lmaydu. □ **18:20 «Sodom bilən Gomorra toqruluk k t r lg n dad-pəryad»** — bu pəryad x b sizki, Sodom bilən Gomorra t ripidin horlanqan w  zulum yeg nl rdin k t r lg n bolsa ker k (« z.» 16:49ni k r ng).

²² Xuning bilən bu kixilər u yərdin qozqilip, Sodom tərəpkə yol aldi. Lekin İbrahim yənıla Pərwərdigarning aldida ərə turatti. □

²³ İbrahim yekin berip: — Sən rasttinla həkkanıylarni rəzillər bilən qoxup həlak qılamsən? ²⁴ Xəhərdə əllik həkkanıy kixi bar boluxi mumkin; Sən rasttinla xu jayni həlak qılamsən, əllik həkkanıy kixi üqün u jayni kəqürüm qılamsən? ²⁵ Yağ, yağ. Bu ix Səndin neri bolqay! Həkkanıylarni rəzillərgə qoxup öltürüp, həkkanıylarqə rəzillərgə ohxax muamilə qilix Səndin neri bolqay! Pütkül jahanning soraqçisi adalət yürgüzməmdü? — dedi. ■

²⁶ Pərwərdigar jawab berip: — Əgər Mən Sodom xəhəridə əllik həkkanıyni tapsam, ular üqün pütkül jayni ayap qalimən, — dedi.

²⁷ Andin İbrahim jawab berip: — Mana mən pəkət topa bilən küldin ibarət bolsammu, mən Igəm bilən sözləxkili yənə petinalidim. ²⁸ Mubada xu əllik həkkanıydin bəx kixi kəm bolsa, Sən bu bəx kixining kəm bolqini üqün pütkül xəhərnə yökıtamsən? — dedi.

Ü: — Əgər Mən xu yərdə kırık bəxni tapsammu, uni yoqatmaymən, dedi.

²⁹ İbrahim Uningqə səzini dawam kilip: — Xu yərdə kırık kixila tepilixi mumkin, dewidi, *Pərwərdigar*: — Bu kırıkı üqün uni yoqatmaymən, — dedi.

³⁰ U yənə səz kilip: I Igəm, hapa bolmioqaysən, mən yənə səz qilay. Xu yərdə ottuzi tepilixi mumkin? — dedi.

Ü: — Əgər Mən u yərdə ottuzni tapsammu, yoqatmaymən, — dedi.

³¹ U yənə səz kilip: — Mana əmdi mən Igəm bilən sözləxkili jür'ət qıldim; xu yərdə yigirmisi tepilixi mumkin, — dedi.

Pərwərdigar səz kilip: bu yigirmisi üqün u yərnə yoqatmaymən, — dedi.

³² U sözləp: — I Igəm, hapa bolmioqay, mən pəkət muxu bir qetimla səz qilay! Xu yərdə oni tepilixi mumkin, dewidi, u jawab berip: — Mən oni üqün uni yoqatmaymən, — dedi.

³³ Pərwərdigar İbrahim bilən sözlixip bolqəndin keyin kətti; İbrahimmu əz jayıqə kaytıp kətti.

19

Sodom xəhəridikilərnin rəzilliki

¹ İkki pərixətə kəqtə Sodomqə yetip kəldi; xu qaşda Lut Sodomning dərwasisida olturatti. Lut ularni kərupla ərnidin turup, aldioqə qikip yüzi yərgə təgküdək təzim kilip: □ ² — Mana, əy hojilirim, kəminilirining öyigə quxüp putlirinqarni yuyup qonup qəloqaysilə; andin ətə səhər qoxup yolqə qıksanglarmu bolidu, dewidi, bular jawabən: — Yağ, biz xəhər məydanida kəqləymiz, — dedi. ■

³ Əmma u ularni qing tutuwidi, ahir ular uning bilən berip öyigə kirdi. U ularqə dastihan selip, petir toqəqlarni pixurup bərdi, ular oqizalandi. ■

⁴ Ular tehi yatmioqanidi, xəhərdikilər, yəni Sodomning ərəkəkliri, yax, kəri həmmisi hərəkaysi məhəllilərdin kelip əyni qorxiwaldi; ⁵ ular Lutni

□ **18:22 «bu kixilər»** — keyinki bayanlar boyiqə, Pərwərdigar İbrahim bilən qaldı; qəloqan ikki zat Sodomqə mandidu wə xu yərdə (19-bab) Lutni qutkuzuwalidu. Xu ikki zat pərixtilər idi (19:1). ■ **18:25** Rim. 3:6. □ **19:1 «dərwasisida olturatti»** — kona zamanlarda pəkət xəhərnin mətiwərliri wə aqsakalliri dərwasida olturuxqə muyəssər idi. Xunga Lut Sodom xəhəridə «mətiwər» həsabinatti. ■ **19:2** Yar. 18:4. ■ **19:3** İbr. 13:2.

qakirip uningoa: — Bugün kaçta seningkiğe kirgən adəmlər keni? Ularni bizgə qikirip bər, biz ular bilən yeğinqilik kılımiz, — dedi.

⁶ Lut dərważining aldiōa, ularning kexiōa qikiḡ, ixikni yepiwetip, ⁷ ularōa: — Əy buradərlirim, mundak rəzillikni kilmanglar! ⁸ Mana, tehi heq ər bilən billə bolmioḡan ikki kizim bər; ularni silərgə qikirip berəy. Ular bilən haliōininglarni kilinglar. Əmma bu adəmlər əgzəmning sayisi astiōa kirgənəkən, silər ularni heqnemə kilmanglar! — dedi.

⁹ Lekin ular jawab berip: «Neri tur!» deginiqə, yənə: — Bu yərdə turuxka kəlgən bu musapir həkim bolmaqçimikən? Əmdi sanga ularōa kiliōandinmu bəttər yamanlik kılımiz! — dəp Lutni kıstap, ixikni qeqixka basturup kəldi.■

¹⁰ Əmma u ikki kixi kollarini uzitip Lutni öygə öz kexiōa tartip əkiriwelip, ixikni taḡiwaldi ¹¹ wə öyning dərważisining aldidiki adəmlərnə kiçikidin tartip qongioiqə korluqka muptila kildi; xuning bilən ular dərważini izdəp, hālidin kətti.

Lutning Sodomdin keqixi

¹² Andin ikkəylən Lutka: — Muxu yərdə yənə birər kiming barmu? Küy'ooḡul, ooḡul yaki kizliring wə yaki xəhərdə baxka adəmliring bolsa ularni bu yərdin elip kətkin! ¹³ Qünki biz bu yərnə yokitimiz; qünki ular toḡruluk kətürülgən dad-pəryad Pərwərdigarning aldidə intayin küqlük bolōaq, Pərwərdigar bizni uni yokitixka əwətti, — dedi.

¹⁴ Xuning bilən Lut taxkiriōa qikiḡ, kizlirini alidiōan *bolōusi* küy'ooḡullirining kexiōa berip: «Əmdi kəpup bu yərdin qikiḡ ketinglar; qünki Pərwərdigar xəhərnə yokitidu» — dedi. Əmma u *bolōusi* küy'ooḡullirining nəzirigə qakqak kiliōandək kəründi.

¹⁵ Tang atkanda, pərixtilər Lutni aldiritip: — Əmdi kəpup ayaling bilən kəxingdiki ikki kizingni aloḡin; bolmisa xəhərnəning kəbihlikigə qetilip kəlip, hālak bolisən, — dedi.

¹⁶ Əmma u tehiqə arisaldi bolup turoḡanda, Pərwərdigar uningoa rəhim kiliōanlikə üqün, u ikkiylən Lutning kolini, ayaling kolini wə ikki kizining kollarini tutup, ularni xəhərnəning sirtioa əqikiḡ, orunlaxturup kōydi. ¹⁷ Ularni qikarōandin keyin xu ix boldiki, ulardin biri uningoa: — Jeningni elip kaq, hālak bolmasliking üqün kəyninggə qarimay, tüzləngliktiki heq yərdə tohtimay, taōka kaqkin! — dedi.

¹⁸ Lekin Lut ularōa: — Undak bolmioḡay, əy hojam, ötünüp qalay!□

¹⁹ Mana, kəminəng kəzüngdə iltipət tapti, jenimni kutkuzdung, manga zor mərḡəmət kərsəttin; əmma mən taōka kaqalmaymən; undak kilsam, manga birər apət qüxüp, əlöp ketərmənməkin. ²⁰ Kara, awu xəhərgə keqip barsa bolōudək nahayiti yeğin ikən, xundakla kiçik xəhər ikən! Ötünüp qalay, mening xu yərgə keqiximioḡa yol kōyoḡaysən! U kiçik xəhər əməsmu?! Jenim xu yərdə aman kəlidu! — dedi.

²¹ Pərixta uningoa jawab berip: — Həyr, bu ixtimu sanga maḡul bolay, sən eytkən xu xəhərnə wəyran kilmay. ²² Əmdi u yərgə tezdin keqip barōin; qünki sən xu yərgə yetip barmioḡuqə heq ix kılalmasmən, — dedi. Xunga

■ 19:9 Mis. 2:14; Ros. 7:27; 2Pet. 2:7, 8.

□ 19:18 «hōjam» — yaki «Rəbbim».

u xəhərning ismi «Zoar» dəp ataloqan. □

Sodom bilan Gomora xəhərlirining wəyran qilinixi

²³ Lut Zoarğa yetip baroqanda kün nuri yər yüzigə qeqiloqanidi. ²⁴ Xu qaoqda Pərwərdigar ərtin, öz yenidin Sodom bilan Gomorraning üstigə günggürt wə ot yoqdurup, ²⁵ xu xəhərləni, pütkül tüzlənglikni həmdə xəhərlərdiki barlik aqalilər wə yərdin üngənləni qoxup bərbat kildi.

²⁶ Ləkin Lutning arqisidin mangoqan ayali kəynigə kəriwidi, tuz tüwrükə aylinip qaldı. ■

²⁷ Ətisi tang səhərdə, İbrahım kəpup ilgiri Pərwərdigarning aldida turəqan jayoqa qıqıp, ²⁸ Sodom bilan Gomorra tərəpkə, xundaqla tüzlənglikning həmmə yerigə nəzər seliwidi, mana, yər yüzidin humdanning tütünidək tütün ərləwatqinini kərdi. ²⁹ Əmma xundaq boldiki, Huda u tüzləngliktiki xəhərləni wəyran kילוqanda, U İbrahımnı esigə elip, Lut turəqan xəhərləni bərbat kילוqanda uni balayi'apətning iqidin qikirip kutquzdi. □

Lut wə uning qizliri

³⁰ Əmma Lut Zoar xəhəridə turuxtin kərkəqəqə, Zoardin ketip, taoqka qikip, ikki kizi bilən xu yərdə makanlaxti. U ikki kizi bilən bir əngkürdə turdi. ³¹ Əmdi qong qiz kiqikigə: — Atimiz bolsa kərip kətti; dunyaning kaidə-yosuni boyiqə bu yurttə bizgə yeqinqilik kildioqan heq ər kixi kalmidi. ³² Kəni, atimizni xarab bilən məst kılıp koyup, uning bilən billə yatayli; xundaq kilsək, biz pərzənt kərup atimizning urukini kalduralaymiz, — dedi.

³³ Xuning bilən ular u keqisi atisoqə xarab iqküzüp *məst kılıp* koyup, qong kizi kirip atisi bilən yatti. Ləkin Lut uning kirip yatqininimu, kəpup kətkininimu heq səzmidi.

³⁴ Ətisi xundaq boldiki, qongı kiqikigə: — Mana, mən ahxam atam bilən yattim; bügün kəqtimu uningəyə yənə xarab iqküzəyli; xuning bilən sən kirip uning bilən yatqin; xundaq kılıp, hər ikkimiz pərzənt kərup atimizning nəslini kalduralaymiz, — dedi.

³⁵ Xuning bilən ular u keqisi atisoqə xarab iqküzüp *məst kılıp* koyup, kiqik kizi ornidin turup uning bilən billə yatti. Əmma Lut uning kirip yatqininimu, kəpup kətkininimu heq səzmidi.

□ **19:22 «Zoar»** — mənsi «kiqik». Lutning bu iltiması tolimu oqəlitə idi: (1) Zoar əslidə «tüzləngliktiki bəx xəhər»din biri bolup (14:2), Sodom bilən yeqin munasiwəttə idi. Xundaqla Sodoməyə ohxax gunahlarəyə petip qəloqan boluxi mumkin idi. Xunga pərixtilər əslidə Zoarnı yoqatmaqçı boləqan (22-ayət); (2) Lut Sodom xəhərlirining gunahlırini wə hətərlikini obdan bilip turupmu, yənıla uningəyə ohxaydioqan yənə bir xəhərgə qəqmaqçı boldi; (3) gərqə Huda əjayib yol bilən uni wə ailisidiklirini kutkuzəqan bolsimu, u yənıla «taoqka qeqix»tin kərkti, u bəlki «birər apət beximoqə qüxüxi mumkin» dəp oylioqan boluxi mumkin. Bular uning etikədsizlikı idi. (4) bizningəyə, uning xundaq iltimas kılıxining səwəbi, u ««sepillik xəhər» iqidə tursam aman-esən bolimən» dəp bildi. İbrahım bolsa Hudaning bəxpanahlıkioqə ixininip, sepilsiz qedirlərdə turup, tolimu hatirjəm yaxidi. (5) ahir bərip Lut Zoarda hatirjəm bolalmay yənıla taoqka qikip xu yərnı mənək kildi (30-ayət). Bu wəqələr toqruluk yənə «qoxumqə səz»imizdimu əzraq tohtilimiz. ■ **19:24** Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 20:16; 50:40; Yioj. 4:6; Əz. 16:50; Həx. 11:8; Am. 4:11; Zəf. 2:9; Luqa 17:29; 2Pet. 2:6; Yəh. 7. ■ **19:26** Luqa 17:32. □ **19:29 «U İbrahımnı esigə elip...»** — ibraniy tilidə «Huda İbrahımnı esigə elip...».

³⁶ Xundak qilib, Lutning ikkila qizi öz atisidin hamilidar bolup qaldi.

³⁷ Qo'ngi bolsa o'sul tu'olup, uning etini Moab qoydi; u bug'unki Moabiy-larning atisidir.□

³⁸ Kiqikimu o'sul tu'olup, uning etini Bən-Ammi qoydi. U bug'unki Ammoniylarning atisidir.□

20

Ibrahım bilan Abımələk

¹ Ibrahım u yərdin qikıp, jənub tərəptiki Nəgəwğə kəqūp kelip, Qadəx bilən Xurning arilikida turup qaldi; bir məzgildin keyin Gərada olturaklaxti. ² Xu yərdə Ibrahım ayali Sarah toqrisida: «U mening singlimdur», degənidi. Xuning bilən Gəarning padixahı Abımələk adəm əwətip, Sarahni *əzigə* hotun boluxka eliwaldi.■

³ Lekin *bir küni* keqisi qūxida Huda Abımələkkə kelip uningə: — Mana, sən əzūnggə eliwəlojan ayal səwəbidin əmdi əlgən adəmdursən; qūnki u baxka birsining ayalidur — dedi.

⁴ Əmma Abımələk uningə tehi yeqinqilik qilmiojanidi. U Hudaə: — I Rəb, həkkanıy bir həlkənimu həlak qilamsən?□ ⁵ U əzimu mangan: «U mening singlim» dəp eytmidimu? Yənə kelip, bu ayalmu «U mening akam», dəp eytkənidi. Mən bolsam sap kənglüm wə durus niyitim bilən bu ixni kildim, — dedi.□

⁶ Huda qūxida uningə yənə: — Bu ixni sap kəngül bilən qilojiningni bilimən; xu səwəbtin Mən seni aldimda gunah qilixtin tosup, uningə tegixinggə koymidim. ⁷ Əmdi u kixining ayalini əzigə qayturup bər; qūnki u Pəyojəmbər, u sening həkkingdə dua qilidu wə sən tirik qalisən. Əgər uni yandurup bərmisəng xuni bilip kojojinki, sən wə həmmə adəmliring koxulup jəzmən əlisilər, — dedi.

⁸ Abımələk ətigən tang səhərdə kopup, həmmə hizmətkarlarini qakirip, bu səzləning həmmisini ularning kulaklirioja saldi; bu adəmlər nahayiti kərkuxup kətti. ⁹ Andin Abımələk Ibrahımni qakirip uningə: — Bu bizgə nemə qilojining? Mən sangə zadi nemə gunah qildim, sən mən wə padixahlıkojioja əojir bir gunahni yūkləp kojdung? Manga qilmaydijan ixlarni kilding! — dedi.

¹⁰ Abımələk Ibrahımoja yənə: — Sən zadi bizning nemə iximizni kərgining üqūn muxu ixni kilding? — dedi.□

¹¹ Ibrahım jawab bərip: — «Bu yərdə xūbhısizki heqkim Hudadin kərkəmaydikən, ular meni ayalim tūpəylidin əltürəwetidu», dəp oyləjanidim. ¹² Əməliyəttə, uning mening singlim ikənliki rast, lekin u mening ata bir, ana bələk singlim; keyin u mening ayalim

□ **19:37 «Moab»** — «atining süyi» yaki «atidin boləjan». □ **19:38 «Bən-Ammi»** — mənisi: «həlkimning oşli». ■ **20:2** Yar. 12:13; 26:7. □ **20:4 «həkkanıy həlkənimu həlak qilamsən?»** — Abımələkning əyidikilərgə, bolupmu qız-ayallarəja bir hil waba qūxkənidi (18-ayət). Xuning bilən muxu yərdə u pəkət əzi üqūnla əməs, bəlki öz həlki üqūn rəhim tiliməkqi.

Abımələkning kəp jəhətlərdə heli yaxhi tərəpliri bar. □ **20:5 «sap kənglüm wə durus niyitim bilən...»** — ibranıy tilida «kolumning pakliki bilən...». □ **20:10 «sən zadi bizning nemə iximizni kərgining üqūn muxu ixni kilding?»** — Abımələk bu ikkinqi soalni bəlkim həkikiy kəmtərlik bilən soriojan bolsa kərək. U xūbhısizki Hudadin kərkəqqa, Hudaning Ibrahım toqirulək «U pəyojəmbər» degən səzini esidin qikarmidi.

boldi. □ ¹³ Lekin Huda meni atamning öyidin qikirip sargerdanlikka yürgüzginidə, mən ayalimoşa: — Biz kəyergila barsaq, sən munga xundak xapaət kərsətkəysənki, mening toqramda: «Bu mening akam bolidu», degin, — dəp eytkanidim — dedi. ■

¹⁴ Andin Abimələk qoy-kalilar, kullar wə dedəklərni elip ularni İbrahimoşa bərdi wə ayali Sarahnimu uningoşa qayturup bərdi.

¹⁵ Abimələk: — Mana mening zemnim bolsa aldingda turuptu; kəzünggə kaysi yər yaqsa xu yərdə turoşin, — dedi.

¹⁶ U Sarahqa: «Mana, mən akangoşa ming kümüx tənggə bərdim; mana bular öz yeningdikilər, xundakla həmmə adəmlərning kəz aldida uyatni yapquci bolidu; xuning bilən sən hərəkəndak daq-əyibtin halas bolisən». □ ¹⁷⁻¹⁸ İbrahim Hudaşa dua kildi, Huda Abimələk, ayali wə kenizəklirini sakaytti; andin ular yəne bala tuşalaydioşan boldi; qünki Pərwərdigar İbrahimning ayali Sarah tüşəylidin Abimələkning öyidiki həmmə hotunlarning baliyatqulirini etip qoyşanidi.

21

Ishaqning dunyoşa kelixi

¹ Əmdi Pərwərdigar wədə kılöşinidək Sarahni yoqlidi; Pərwərdigar Sarahqa deginidək kildi. □ ■ ² Sarah hamilidar bolup, İbrahim kerioşanda Huda uningoşa bekitkən waqıtta bir oşul tuşup bərdi. ■ ³ İbrahim özigə tərəlşən oşli, yəni Sarah uningoşa tuşup bərgən oşlining ismini Ishaq koydi. □ ⁴ Andin İbrahim Huda uningoşa buyruşinidək öz oşli Ishaq tuşulup səkkizinqi küni hətnə kildi. ■ ⁵ Oşli Ishaq tuşuloşan qaşda, İbrahim yüz yaxta idi. ⁶ Sarah: «Huda meni küldürüwətti; hərkim bu ixni anglisa, mən bilən təng külüşidu», dedi.

⁷ U yəne: — Kimmu İbrahimoşa: «Sarah bala emitidioşan bolidu!» dəp eytalaytti? Qünki u kerioşanda uningoşa bir oşul tuşup bərdim! — dedi.

Həjər bilən İsmailning qoşlinixi

⁸ Bala qong bolup, əmqəktin ayrildi. Ishaq əmqəktin ayriloşan küni İbrahim qong ziyapət etküzüp bərdi. ⁹ Əmma Sarah misirlik Həjərning İbrahimoşa tuşup bərgən oşulning *Ishaqni* məshirə kiliwatqinini kərup qaldi. ¹⁰ Xuning bilən u İbrahimoşa: — Bu dedək bilən oşlini həydiwət! Qünki bu dedəkning oşli mening oşlum Ishaq bilən təng waris bolsa bolmaydu!, — dedi. ■

□ **20:12** «**lekin u mening ata bir, ana bələk singlim**» — ibraniiy tilida «lekin u anamning kizi əməs, bəlki atamning kizi idi». ■ **20:13** Yar. 12:13. □ **20:16** «**xuning bilən sən hərəkəndak daq-əyibtin halas bolisən**» — biz xu zamandiki ərş-adətlərdin toluk həwardar bolmioşaqqa, Abimələkning bu sowəşitining əhmiyitini həzır qūxiniximiz təsrək bolidu; həlbuki, uning məksiti enik kərunidu. □ **21:1** «**Pərwərdigar ... Sarahni yoqlidi**» — Təwrat-Injilda, Huda məlum kixini yaki məluk həlqni «yoqlap» uningoşa yaki ularşa yəqinlaxsa, yaki alahidə bəht-bərikət, xapaət kərsitidu, yaki kattik jazalaydu. Muxu yərdə bəht-bərikət yətküzüş üqün, əlwəttə. Bu ixta kizik bir yeri xuki, İbrahim baxqilar üqün «ular balilik bolsun» (20:17-18) dəp dua kıləşandin keyin ezimu pərzənt kəridu. ■ **21:1** Yar. 17:19; 18:10. ■ **21:2** Yar. 18:10,14; Gal. 4:23; İbr. 11:11.

□ **21:3** «**Ishaq**» — «külkə». ■ **21:4** Yar. 17:10. ■ **21:10** Gal. 4:30.

¹¹ *Sarahning* bu soʻzi Ibrahimoʻgʻa tolimu eoʻir keldi; qunʻki *Ismailmu* uning oʻoʻli-də![□] ¹² Lekin Huda Ibrahimoʻgʻa: — Balang wə dediking wəjodin bu səz sanga eoʻir kəlmisun, bəʻlki Sarahning sanga degənʻlirining həmmisigə kulaʻk saloʻin; qunʻki Ishaktin boləʻini sening nəsling həsablinidu.■

¹³ Lekin dedəkning oʻoʻlidinmu bir hək-ʻmillət pəyda qilimən, qunʻki umu sening nəsling, — dedi.■

¹⁴ Ətisi tang səhərdə Ibrahım koʻup, nan bilən bir tulum suni elip Həjərgə berip, əxnisigə yūdküzüʻp, balini uningəʻa tapxurup, ikkisini yoloʻa selip koʻydi. Həjər ketip, Bəər-Xebaning qəlidə kezip yūrdi.□ ¹⁵⁻¹⁶ Əmdi tulumdiki su tūgəʻp kətkənidi; Həjər balini bir qatʻkalning tūwigə taxlap koʻyup, əz-əzigə: «Balining əlūʻp ketixigə karap qidimaymən» dəp, bir oʻk etimqə yirakʻka berip, udulida oʻlturdi. U udulida oʻlturup, pəryad kəʻtūrūʻp yioʻlidi.

¹⁷ Huda oʻoʻulning yioʻa awazini anglidi; xuning bilən Hudaning Pərixʻtisi asmandin Həjərnı qakirip uningəʻa: — Əy Həjər, sanga nemə boldi? Koʻrkmoʻin; qunʻki Huda oʻoʻulning yioʻa awazini yatʻkan yeridin anglidi.

¹⁸ Əmdi koʻup, qolung bilən balini yələʻp turoʻuz; qunʻki Mən uni uluʻq bir əl-ʻmillət qilimən, — dedi.■

¹⁹ Xuan Huda Həjərnıng koʻzʻlirini aqʻti, u bir qudukʻni kərđi. U berip tuluməʻa su toldurup, oʻoʻuloʻa iqküzđi.

²⁰ Huda u bala bilən billə boldi; u əsūʻp qong boldi. U qəldə yaxap, mərgən bolup yetixʻti. ²¹ U Paran qəlidə turđi; xu waʻqitlarda anisi uningəʻa Misir zeminiđin bir qizni hotunlukʻka elip bərđi.

Ibrahımning Abimələk padixah bilən kelixim tüzüxi

²² U waʻqitlarda xundak boldiki, Abimələk wə uning ləxkərbəxi Fikol kelip Ibrahıməʻa: — Qiloʻan həmmə ixliringda, Huda sening bilən billidur.

²³ Əmdi sən dəʻl muxu yərdə munga, oʻoʻluməʻa wə nəwərməʻgə hiyanət qilmaslikʻka Hudaning namida kəsəm qilip bərgəysən; mən sanga kərsitip kəʻlgən mehribanlikimdək, sənmu munga wə sən həzır turuwatʻkan yurtʻka mehribanlik qiloʻaysən, — dedi.■

²⁴ Ibrahım: Kəsəm qilip bəreʻy, dedi.

²⁵ Andin Ibrahım Abimələkning qakarʻliri tartiwaloʻan bir quduk toʻoʻgrisida Abimələkni əyibʻlidi. ²⁶ Abimələk: — Bu ixni qiloʻan kixini bilməymən; sən bu ixni mangimu eytməsən; mən bu ixni pəkət bügünla anglixim, — dedi.

²⁷ Ibrahım koʻy-kala elip Abimələkkə təkđim qildi; andin ular ikkilisi əhdə qilixʻti. ²⁸ Ibrahım yənəʻ padidin yəttə qixi koʻzini bir tərəpkə ayrip koʻydi.

²⁹ Abimələk Ibrahımdin: — Sən bir tərəpkə ayrip koʻyoʻan bu yəttə qixi koʻzining nemə mənisi bar? — dəp soriwidi, ³⁰ u: — Mening bu qudukʻni koloʻinimni etirap qiloʻiningəʻa guwahʻlik sūpitidə bu yəttə qixi koʻzini qolumdin qobul qiloʻaysən, — dəp jawab bərđi.

³¹ Bu ikkisi xu yərdə kəsəm qilixʻkanʻlikı üqün, u xu jayni «Bəər-Xeba» dəp atidi.□ ³² Xu tərıkiđə ular Bəər-Xebada əhdə qilixʻti. Andin Abimələk wə

□ **21:11** «eoʻir» — yaki «yaman». ■ **21:12** Rim. 9:7; Ibr. 11:18. ■ **21:13** Yar. 16:10; 17:20.

□ **21:14** «bala» — xu waʻqitta Ismail 15-16 yaxʻka kirgənidi. ■ **21:18** Yar. 16:10; 17:20.

■ **21:23** Yar. 14:23. □ **21:31** «Bəər-Xeba» — «kəsəm qudukı» degən mənıdə. Ibraniy tilida «kəsəm» («xeba» yaki «xebua») wə «yəttə» («xeba») degənʻlarning aʻhangı ohxax boləʻaqʻka, yənə «yəttining quduki» degən mənisi mu bar.

uning laxkərbexi Fikol qozqilip, Filistiylarning zeminioʻga yenip katti.□

³³ Ibrahım Bəər-Xebada bir tıp yuloqunni tikip, u yərdə Əbədiy Təngri boləjan Pərwərdigarning namioʻga nida kılıp ibadət kildi.□ ■ ³⁴ Ibrahım Filistiylarning zeminida uzun waqitkiqə turup kaldi.□

22

Hudaning Ibrahımni sinixi — Ishakni qurbanlik qilix

¹ Bu ixlardin keyin xundak boldiki, Huda Ibrahımni sinap uningə: — Əy Ibrahım! dedi. U: mana mən! — dəp jawab bərdi.

² U: — Sən oqlungni, yəni sən səyidiojan yaloquz oqlung Ishakni elip, Məriya yurtioʻga berip, xu yərdə, Mən sanga eytidiojan taqlarning birining üstidə uni keydürmə qurbanlik süpitidə sunətin, — dedi.□ ■

³ Ətisi Ibrahım səhər qopup, exikini tokup, yigitliridin ikkiylən bilən Ishakni billə elip, keydürmə qurbanlik üqün otun yerip, Huda uningə eytkan yərgə qarap mangdi. ⁴ Üqinqi küni Ibrahım bəxini kətürüp qarap, yiraqtin u yərnı kərdi.

⁵ Ibrahım yigitlirigə: — Silər exək bilən muxu yərdə turup turunglar. Mən balam bilən u yərgə berip, səjdə kılıp, andin qəxinglarəga yenip kelimiz, — dedi.

⁶ Xuning bilən Ibrahım keydürmə qurbanlikka kerəklik otunni elip, oqli Ishakka yüdküzüp, əzi qolioʻga piqak bilən otni elip, ikkisi billə yürüp katti.

⁷ Ishak atisi Ibrahımoʻga: — Əy ata! dewidi, u uningə jawab berip: — Mana mən, oqlum, dedi. U uningdin: — Mana ot bilən otunətu bar, əmma keydürmə qurbanlik bolidiojan qoza kəni? — dəp soriwidi, ⁸ Ibrahım jawab berip: — Əy oqlum, Huda Əzi Əzigə keydürmə qurbanlik qozini təminləydu, — dedi. Andin ikkisi birgə yolini dawamlaxturdi.

⁹ Ahirida ular Huda Ibrahımoʻga eytkan jayoʻga yetip kəldi. Ibrahım u yərdə qurbangah yasap, üstigə otunni tizip qoydi. Andin u oqli Ishakni baqlap, uni qurbangahdiki otunning üstidə yatquzdi.■ ¹⁰ Andin Ibrahım qolini uzitip, oqlini boquzliqli piqakni aldi.

¹¹ Xuan Pərwərdigarning Pərixtsi asmandin uni qakirip uningə: — Ibrahım, Ibrahım! — dəp warkiridi.

U: — Mana mən, — dedi.□

¹² U uningə: — Sən balioʻga qolungni təgküzmgigin, uni heqnemə kilmioʻgin; qünki Mən sening Hudadin qorqqanliqingni bildim; qünki sening oqlungni, yəni yaloquz oqlungni Məndin ayimiding, — dedi.

¹³ Ibrahım bəxini kətürüp qariwidi, mana, arqisida munggüzliri qatqaloʻga qirmixip qaloʻjan bir qoqkarni kərdi. Ibrahım berip qoqkarni elip, uni oqlining ornida keydürmə qurbanlik kılıp sundi. ¹⁴ Xuning bilən Ibrahım

□ **21:32 «Fikol»** — Gərar padixahning sərdarining omumiy unwani idi (26:26). □ **21:33 «bir tıp yuloqunni tikip»** — yuloqun tikix hurapiy ix əməs, bəlki uning əhmıyiti qoxna əl bilən əhdə tüzəngliki üqün, «muxu yərdə uzun waqit turmaqımən» degəndək mənini bildürüxtin ibarət idi.

■ **21:33** Yar. 4:26. □ **21:34 «uzun waqit»** — ibranıy tilida «nuroʻun künlər». □ **22:2 «Məriya»** — «2Tar.» 3:1ni kəring. Huda Ibrahımoʻga kərsətkən xu taq bəlkim keyin Sulayman muqəddəs ibadəthanini saloʻjan jay, xundakla Əysa Məsih krestləngən taq (ximal tərıpi) boluxi mumkin. ■ **22:2** Ibr. 11:17. ■ **22:9** Yağ. 2:21. □ **22:11 «Pərwərdigarning Pərixtsi»** — 16:7 wə izahətini kəring. «Ibrahım, Ibrahım» — Hudaning adəmnıng ismini ikki kətim qakirixi — uningə boləjan qongkur mehir-muəbbıtini wə Əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidu.

xu jayoqa «Yahwəh-Yirəh» dəp at koydi. Xunga kixilər: «Pərwərdigarning teqida təminlinidu» degən bu söz bügüngə kədər eytilip keliwatidu. □

¹⁵ Pərwərdigarning Pərixtsi asmandin İbrahımnı ikkinçi ketim qakirip uningqo: —

¹⁶ Sən öz oqlungni, yəni yaloquz oqlungni ayimay bu ixni kıləning üqün Mən Özüm bilən kəsəm kılımənki, dəydu Pərwərdigar; ■ ¹⁷ — Mən seni zor bərikətləp, nəslingni asmandiki yultuzlardək nuroqun kəpəytip, dengiz sahilidiki kumdək oqolditimən; nəsling bolsa düxmənlirining dərwarziliriqo igə bolidu. □ ■ ¹⁸ Sən Mening awazimoqa kulak saloqning üqün yər yüzidiki barlık əl-yurtlar nəslingning nami bilən əzliri üqün bəht-bərikət tiləydu, — dedi. □ ■

¹⁹ Andin İbrahım yigitlirining kexiqo yenip bardı. Ular həmmisi ornidin turuxup Bəər-Xebaqa yol aldı. İbrahım Bəər-Xebada turup kaldı.

Nahorning əwladliri

²⁰ Bu ixlardin keyin İbrahımoqa: «Mana Milkahmu ining Nahoroqa birkanqo oqul tuqup beriptu», degən həwər yətti. ²¹ Ular bolsa tunji oqli uz, uning inisi Buz wə Aramning atisi boləqan Kəmuəl, ²² andin Kəsəd, Hazo, Pildax, Yidlaf wə Betuəl degən oqullar idi. ²³ (Betuəldin Riwkah tərədi). Bu səkkizini Milkah İbrahımning inisi Nahoroqa tuqup bərdi. ²⁴ Xuningdək uning keniziki Rəumahmu Tebah, Gaham, Tahax wə Maakah degənlərnı tuqup bərdi.

23

İbrahımning Sarahni dəpnə kılıxi

¹ Sarah bir yüz yigirmə yəttə yaxkiqə əmür kərdi. Bu Sarahning əmrining yilliri idi. ² Sarah Kanaan zeminidiki Kiriət-Arba, yəni Həbronda wapət boldi. İbrahım berip Sarah üqün matəm tutup yiqə-zar kildi. ³ İbrahım öz mərhuməsining yenidin kəpup, Hıttiylarqo söz kılıp:

⁴ — Mən bolsam aranglarda musapir mehman, halas; silər əmdi aranglardan manga bir yərlik beringlar; xuning bilən mən bu mərhuməmni aldimda kərünüp turmisun üqün elip berip dəpnə kıləy, — dedi. □ ■

⁵⁻⁶ Hıttiylar İbrahımoqa jawab berip: —

I hojam, bizgə kulak saləyayla! Sili arimizda Hudaning bir xahzadisi həsəblinila! Arimizdiki əng esil yərlikni talləp, xu yərdə mərhumələrini dəpnə kıləyayla! Mərhumələrini dəpnə kılıxqa həqəqsımiz öz yərlikini silidin ayimaydu, — dedi.

⁷ İbrahım ornidin turup, u zemindiki həlkəqə, yəni Hıttiylarqo təzim kılıp, ⁸ ularqo: — Əgər mərhuməmning kəz aldimda turiwərməsliki

□ **22:14** «Yahwəh-Yirəh» — «Yahwəh (Pərwərdigar) təminligüqidur» degən mənide. «Pərwərdigarning teqida təminlinidu» — Bu söz etiqadqılar arisida bir təmsil bolup kəlanidi. «Koxumqə söz»imizni kəring. ■ **22:16** Luqa 1:73; İbr. 6:13. □ **22:17** «dərwarzilarqo igə bolux» — pütkül xəhərnı kəloqa aloqanoqa barawər. ■ **22:17** Yar. 24:60.

□ **22:18** «yər yüzidiki barlık əl-yurtlar ... bəht-bərikət tiləydu» — yaki «yər yüzidiki barlık əl-yurtlar nəslingning wasitisi bilən bəht-bərikət tapidu». ■ **22:18** Yar. 12:3; 18:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8. □ **23:4** «beringlar» — İbrahımning «beringlar» degini bilən, bu «setip beringlar» degənnı bildüridiqan silik-sipayə mənidiki gəptur (9-ayətnı kəring). ■ **23:4** Ros.

7:5.

üqün, uni elip berip, dəpnə kılıximni rawa kərsənglar, undakta səzümni anglap mening üqün Zoharning oqli Əfronə səz kılıp, ⁹ uning etizining ayioşida əziningki boləjan Makpelaşning əjarini manga berixini iltimas kılınglar. U manga buni silərnəning aranglarda gərıstan boluxka toluk nərhidə bərsun, — dedi.

¹⁰ Xu qaşda Əfron Hıttıylar arisida olturatti. Xuning bilən hıttıylıq Əfron Hıttıylarınəning aldida, yəni xəhırinəning dərwasısidin kirgüqılərning həmmisınəning aldida İbrahıməşa jawab berip: — ¹¹ Yoksu, əy hojam, manga kulak saləşayla. Bu etizlikni, xundakla uningdiki əarni siligə berəy; uni əz həlkım boləjan adəmlərning aldida siligə bərdim; əz meytılrını dəpnə kıləşayla, — dedi.

¹² Andin İbrahım yənə zemin həlki aldida təzim kılıp, ¹³ Xu zemindiki həlkning kulaklırı aldida Əfronəşa: — İltimasıməşa kulak saləşayla; mən bu etizlikning nərhi boyiqə pul berəy, uni məndin qəbul kıləşayla, andin mən meytimni xu yərdə dəpnə kıləşay, — dedi.

¹⁴ Əfron İbrahıməşa jawab berip uningəşa:

¹⁵ Əy hojam, manga kulak saləşayla; tət yüz xəkəl kümüxkə yaraydıəjan bir etizlik, sili bilən mening aramda nemə idi? Sili meytılrını dəpnə kıləşayla — dedi. □

¹⁶ İbrahım Əfronning səzıgə kəxuldi; andin Əfron Hıttıylar aldida eytkən bəhani, yəni xu qaşdiki soda əlqimi boyiqə tət yüz xəkəl kümüxni tarazida tartıp bərdi. ■ ¹⁷ Xundak kılıp Mamrəning udulidiki Makpelaşka jaylaxkən Əfronning etizlikı, yəni etizlikning əzi, uningdiki əjar, xundakla etizlikning iqı wə ətrapıdiki barlıq dərəhlərning həmmisi ■

¹⁸ Hıttıylarınəning kəz aldida İbrahıməşa tapxurulup, yəni Əfronning xəhırinəning dərwasısidin barlıq kirgüqılərning aldida uning mülki kılıp bəkitildi. ¹⁹ Xuningdin keyin İbrahım ayali Sarahni Kanaan zemindiki Mamrə (yəni, Həbron)ning udulidiki Makpelaşning etizlikning əjarıda dəpnə kildi. ²⁰ Xu tərıkıdə u etizlik wə uningdiki əjar Hıttıylar tərıpidin İbrahıməşa gərıstan boluxka tayin kılindi.

24

İbrahımning hizmətkarınəning İshaq üqün kiz izdixi

¹ İbrahım kərip, yexi bir yərgə berip kələanıdi; Pərwərdigar İbrahıməşa hər tərəptə bəht-bərikət ata kıləanıdi. ² İbrahım əyidiki əng mətıwər hizmətkari, əzınəning pütün mal-mülkını baxkırıdıəjan əşjıdarəşa: — Kəlungni yotamning astıəşa kəşəşın; □ ■ ³ Mən seni asmanlarınəning Hudasi xundakla yərnəning Hudasi boləjan Pərwərdigarınəning nami bilən kəşəm kıldurımənki, sən mən hazır turuwatkən bu Kanaanıylarınəning arısınəning oşluməşa kiz elip bərməy, ■ ⁴ Bəlki əz yurtuməşa, xundakla əz uruktuşkanlırimning kəşıəşa berip, oşlum İshaqka hotun elip bərgəşən, — dedi.

⁵ Hizmətkari uningəşa: — Mubada u kiz mən bilən bu yurtka kəlgili unımisa, undakta əzliri qıkkən xu yurtka oşullırını yandurup apırdımən? — dedi.

□ **23:15 «tət yüz xəkəl kümüxkə yaraydıəjan bir etizlik, sili bilən mening aramda nemə idi?»** — əməliyəttə bu bəha intayın yukıri bəha idi. İbrahım uning məksitını obdan qıxınətti.

■ **23:16** Yar. 50:13. ■ **23:17** Ros. 7:16. □ **24:2 «əng mətıwər»** — yaki «həmmidin yaxanojan». ■ **24:2** Yar. 47:29. ■ **24:3** Yar. 28:1.

6 Ibrahım uningõja jawab berip: — Hezi bol, oşlumni hærgiz xu yergæ yandurup barmioşin! 7 Meni atamning õyi bilæn tuşuloşan yurtumdin yetæklæp elip kælgüqi, yæni munga söz kilip: — «Sening næsilinggæ bu yurtni berimæn», dæp munga kæsäm kilõşan, asmaning Hudasi bolõşan Pærwærdigar Öz Pærixisini aldinqõja æwætidi; xuning bilæn sæn u yærdin oşlumõja kiz elip kelælæysæn. ■ 8 Xundaktimu, ægær kiz sæn bilæn bu yergæ kælgili unimisa, mæn sanga kilduridoşan kæsæmdin halas bolisæn; æmma oşlumni u yergæ hærgiz yandurup barmioşin, — dedi.

9 Xuning bilæn hizmætkar kolini hojisi Ibrahımning yotising astioşa koyup turup, bu toşrida uningõja kæsäm kildi.

10 Andin hizmætkar bu toşrida hojisining tægiliridin onni, xundakla hojisining hærhil esil næsilirini elip yolõja qikti; u Aram-Naharaim rayoniõja sæpær kilip, Nahorning xæhriřigæ yetip kældi. □ 11 U xæhærninq sirtidiki bir kudukning yenida tægilirini tøkündurdi: bu kæqkurun, kiz-ayallarning su tartkili qikidoşan qeşqi idi. 12 U dua kilip: — Əy hojam Ibrahımning Hudasi bolõşan Pærwærdigar, etünimænki, bügün mening iximni ongõja tartkaysæn, hojam Ibrahımõja xapaæt kersætkæysæn. □ 13 Mana mæn bu yærdæ kudukning bexida turuwatimæn wæ xæhær hælkining kizliri bu yergæ su tartkili keliwatidu. 14 Əmdi xundak bolsunki, mæn kaysi kizõja: «Komzikingni quxürsæng, mæn su iqiwalşam boptikæn!» desëm, u jawab berip: «Mana iqkin, mæn tægiliringnimu suõirip koyay», desæ, u kiz sæn kulumng Ishakka bekitkiningning õzi bolsun. Buningdin sening hojam Ibrahımõja xapaæt kilõşingni bilælæymæn, — dedi.

15 U tehi sözini tügætmeşyla, mana Riwkah kozini murisidæ ketürüp qikip kældi; u bolsa Ibrahımning inisi Nahorning ayali Milkahtin tuşuloşan oşli Betuælninq kizi idi; ■ 16 Kiz intayin qirayliq bolup, heq ær kixi tægmişæn pak kiz idi. U kudukning boyioşa quxüp, komzikini toldurup andin qikti. 17 Hizmætkar uning aldioşa yügürüp berip: — Etünüp qalay, komzikingtin azõşina su otliwalay, dedi.

18 U jawab berip: — Iqkæyla, æy hojam! dæpla, komzækni dærhal kolioşa elip, uning su iqixi üqün sundi.

19 U süyidin uningõja kanõşuqæ iqküzgændin keyin: — Tægilirimu kanõşuqæ su iqküzüp koyay, — dedi.

20 Xuning bilæn u dærhal komzæktiki suni olakka tøküwetip, yænæ kudukka su tartkili yügürüp bardı; u uning hæmmæ tægilirigæ su tartip bærdi.

21 U kixi uningõja kozini tikkinigæ jimjit turup, Pærwærdigarning yolini ong kilõşan, kilmioşanliqini bilix üqün kütuwatatti. 22 Tægilar su iqip kanõşanda, xundak boldiki, heliki kixi yerim xækællik bir altun burun halkisi bilæn ikki kolioşan ol xækællik altun bilæzükni qikiriş kizõja berip uningõja: 23 Sæn kimning kizi bolisæn? Munga dæp bærsæng! Atangning õyidæ bizgæ kanõşudæk jay barmu? — dæp soridi.

24 Kiz uningõja: — Mæn Milkahning Nahorõja tuşup bærgæn oşli Betuælninq kizi bolimæn, — dedi, ■ 25 yænæ uningõja: — Bizningkidæ saman bilæn boşuz kængri, *silærgæ* kanõşili jaymu bar, — dedi.

■ 24:7 Yar. 12:1, 7; 13:15; 15:18; 26:4; Mis. 32:13; Qan. 34:4; Ros. 7:5. □ 24:10

«Aram-Naharaaim» — yaki «Mesopotamiya», yæni «ikki dæryaning otturisidiki rayon».

□ 24:12 «mening iximni ongõja tartkaysæn» — ibranıy tilida «ixni mening aldimda yüz bærgüzgæysæn!». «xapaæt» — muxu yærdæ «xapaæt» ibranıy tilida «hæşad» degæn sez bilæn ipadilini. Bu sözning mænisi bæk qongkur bolup, kæp yærlærdæ «özgærmæs muhæbbæt» yaki «özgærmæs mehrişanliq» dæp tæřjimæ kilini. Kæp yærlærdæ bir hil æhdæ bilæn başliq bolidu; xunga sözning uzunraq birhil tæřjimisi: «mehir-muhæbbæt æhdisidæ haman turidu» degændæk bolidu.

■ 24:15 Yar. 22:23 ■ 24:24 Yar. 22:23.

26 Xuan bu adəm engixip Pərwərdigarning aldida səjdə qilip: 27 Öz xapaiti bilən hojamdin wapadarlikini ayimioqan, hojam Ibrahimning Hudasi boləqan Pərwərdigarəqa Həmdusana okuloqay! Pərwərdigar bu səpirimdə meni hojamning qerindaxliri turoqan öygə baxlap kəldi! — dedi.

28 Kiz yügürüp berip, bularning həmmisini anisining öydikilərgə eytip bərdi. 29 Əmdi Riwkahning Laban degən bir akisi bar idi. Laban kudukning bexioqa, u adəmning qexioqa yügürüp qikti. 30 Qünki u singlisining burun halkisini wə kolliridiki biləzüklərnə körüp, həmdə singlisining; u adəm munga mundaq-mundaq dedi, deginini anglap, u adəmning qexioqa bardi. Mana, u kixi kudukning yenida təgilərnəng qexida turatti. 31 Laban uningəqa: — Əy Pərwərdigarning bəht-bərikiti ata kilinoquqi, kirgəyla! Nemə üqün taxkrida turdila? Mən öyni təyyarlap qoydum, təgilərgimu jay raslidim, — dedi.

32 U adəm öygə kirdi; Laban təgilərdin yükni quxürüp, təgilərgə saman bilən boquz berip, u kixining həm uning həmrəhlirining putlirini yuqili su elip kəldi; □ 33 andin u kixining aldioqa taam qoyuldi; lekin u: — Mən gepimni deməy turup taam yeməymən, — dedi. Laban jawab berip: — Eytqayla, dedi.

34 U: — Mən bolsam Ibrahimning hizmətkarimən; 35 Pərwərdigar hojaməqa kəp bəht-bərikət ata kiləqəqqa, u uluq bir kixi boldi. U uningəqa koy bilən kala, kümüx bilən altun, kul bilən dedəklərnə, təgə bilən exəklərnə bərdi. 36 Hojamning ayali Sarah qerioqanda hojaməqa bir oqul tuqur bərgənidi. Hojam oqlioqa əzining barlikini atidi. 37 Hojam meni kəsəm kildurup: «Sən mən turuwatqan zemindeki Qanaaniylarning kizliridin oqluməqa hotun elip bərmə, 38 bəlki jəzmən atamning öyigə, əz tuqanlirimning qexioqa berip, oqluməqa hotun elip bərgəysən», — dedi. 39 U waqitda mən hojaməqa: «U kiz mən bilən kəlgili unimisiq?» — desəm, 40 u munga jawab berip: «Tutqan yollirim uningəqa oquk boləqan Pərwərdigarim Əz Pərixtisini sening bilən əwətip, yolungni ong kilidu. Bu tərکیدə sən mening ailidikilirim arisidin, atamning jəməti iqidin oqluməqa hotun elip berisən. 41 Xundak qilip ailəmdikilərnəng qexioqa yetip barəjiningda, sən mən kilduroqan kəsəmdin halas bolisən; ular sanga kizni bərmisimu ohxaxla kəsəmdin halas bolisən», — degənidi.

42 Xunga mən bügün bu kudukning qexioqa kelip: — Əy, hojam Ibrahimning Hudasi boləqan Pərwərdigar, əgər sən bu səpirimni ong kilsang: — 43 mana mən su kudukning yenida turuwatimən; wə xundak bolsunki, su tartkili kəlgən kizəqa: «Komzikingdin munga bir otlam su bərgən bolsang», desəm, 44 u munga: «Sən iqlin, təgilirngimu su tartip bəray», dəp jawab bərsə, undakta bu kiz dəl Pərwərdigar Əzi hojamning oqli üqün bekitkən kiz bolsun, dəp dua kiləqanidim. 45 Kənglümdə tehi səzüm tügiməyla, mana, Riwkah komzəkni mürisidə kətürüp qikip, kudukning boyioqa quxüp su tartti; mən uningəqa: — Iltipət qilip, munga su iqlini koysang, dewidim, 46 u dərhal komzəkini mürisidin quxürüp: «Iqləyla, təgilirnimu suqirip qoyay», dedi. Xuning bilən mən iqtin; u təgilirnimu suqirip qoydi. 47 Andin mən uningdin: — Kimning kizi bolisən, dəp sorisam, u jawab berip: — Mən Nahorning Milkahdin tuquloqan oqli Betuəlnəng kizi bolimən, — dedi. Xu qaoqda mən uning burnioqa halkə, kollirioqa biləzüklərnə selip qoydum; 48 andin engixip Pərwərdigarəqa səjdə kildim; hojamning qerindaxining kizini uning oqli

□ 24:32 «Laban təgilərdin yükni quxürüp» — ibranıy tilida «u təgilərdin yükni quxürüp».

üqün elip ketixkə mening yolumni ong qiløjini üqün, hojamning Hudasi bolojan Pərwərdigarəja həmdusana eyttim. ⁴⁹ Əmdi silər hojaməja ihlas kilip xapaət kərsitəyli desənglar, buni munga dənglar. Əgər halimisanglar, unimu munga eytinglar, mən ong tərəpkə yaki sol tərəpkə barimən, — dedi.□

⁵⁰ Əmdi Laban bilən Betuəl jawab berip: — Bu ix Pərwərdigardin boləjaq, siligə ya undaq ya bundaq deyəlməymiz.□ ⁵¹ Mana, Riwkah aldilirida turidu; uni elip kətkəyla. U Pərwərdigarning deginidək öz hojilirining oqləja hotun bolsun, — dedi.

⁵² İbrahimning hizmətkari ularning səzlrini anglap, yərgə engixip, Pərwərdigarəja səjdə kildi. ⁵³ Andin, hizmətkar kümüx buyumlarni, altun buyumlarni wə kiyim-keqəklərnə qikirip, bularni Riwkahka bərdi; u yənə kizning akisi wə anisiəjimu qimmətlik hədiyələrnə sundi.

⁵⁴ Andin u wə həmrəhliri bilən billə yəp-iqip, xu yərdə kərup qaldi. Ətisi səhərdə kərup, u ularəja: meni hojamning kəxioja yoloja selip kəyunglar, dewidi, ⁵⁵ Kizning akisi bilən anisi uningəja: — Kiz birkanqə kün yaki on kün yenimizda tursun; andin barsun, — dedi.

⁵⁶ Əmma u ularəja: — Pərwərdigar mening səpirimni ong qiləjanikən, meni tosmanglar; hojamning kəxioja berixim üqün meni yoloja selip kəyunglar, — dedi.

⁵⁷ Ular uningəja: — Kizni qakirip, uning aəzidin anglap bakayli, dəp ⁵⁸ Riwkahni qakirip uningdin: — Bu adəm bilən baramsən? dəp soriwidi, u: — Baray, dəp jawab bərdi.

⁵⁹ Xuning bilən ular singlisi Riwkahni, uning inik'anisi, İbrahimning hizmətkari wə adəmliri bilən kərup yoloja selip kəydi.■ ⁶⁰ U waqıtta ular Riwkahka bəht tiləp:

— Əy singlimiz, mingliəjan on mingliəjan adəmlərnəning anisi boləjaysən! Nəsling düxmənlirining dərwasilirioja igə boləjay! — dedi.

⁶¹ Xuning bilən Riwkah bilən uning dedəkliri ornidin turup, təgilərgə minip, u kixigə əgixip mangdi. Xundaq kilip hizmətkar Riwkahni elip yoloja qikti.

⁶² İshak Bəər-lahay-roy degən jaydin bayila kaytip kəlgənidi; qünki u jənubtiki Nəgəwdə turatti;■ ⁶³ İshak kəqkurun istikəmatkə dalaəja qikəjanidi; u bəxini kətürüp qarisa, mana təgilər keliwatatti. ⁶⁴⁻⁶⁵ Riwkah bəxini kətürüp, İshakni kərdi; u dərhal təgidin qüxüp, hizmətkardin: — Səhrada bizning aldimizəja qikiwatқан bu kixi kim bolidu? — dəp soridi. Hizmətkar: — Bu hojamdur! dedi. Riwkah dərhal qümbilini tartip yüzini yepiwaldi.

⁶⁶ Hizmətkar əmdi kiləjan həmmə ixlirini İshakka eytip bərdi. ⁶⁷ İshak kizni anisi Sarahning qedirioja baxlap kirdi; u Riwkahni öz əmrigə aldi; u uning hotuni boldi. U uni yahxi kərup qaldi; bu tərəkidə İshak anisinin wapatidin keyin təsəlli tapti.□

□ 24:49 «Əgər halimisanglar, unimu munga eytinglar, mən ong tərəpkə yaki sol tərəpkə barimən» — roxənki, hizmətkar ixning kəndək boluxidin kət'iyənəzər, İbrahimning ailisidikilərnəning kəxioja yetip barəjində, ular kizni bərmisimu ohxaxla kəsəmdin halas bolidiəjanlikə enik tursimu, u kizni izdəxtin yanmaytti. □ 24:50 «siligə ya undaq ya bundaq deyəlməymiz» — İbraniy tilida: «siligə ya yaman ya yahxi deyəlməymiz». ■ 24:59 Yar. 35:8 ■ 24:62 Yar. 16:14; 25:11. □ 24:67 «İshak anisinin wapatidin keyin təsəlli tapti» — Sarah bu ixtin burun wapat boləjanidi (23-babni kəring).

25

Ibrahımning baxqa ʻavladi

1Tar. 1:28-42

1 Ibrahım Katurah isimlik yənə bir ayalni aloqanidi. ² U Ibrahımoqa Zimran, Yoqxan, Medan, Midiyan, Ixbak wə Xuahni tuqur bərđi. ■

³ Yoqxandin Xeba bilən Dedan tərəldi; Dedanning ʻavladi Axuriylar, Letuxiylar wə Leummiylar idi. □ ⁴ Midiyanning oqulliri Əfah, Efər, Hənoh, Abida wə Əldaah idi. Bular həmmisi Katurahning ʻavladi idi.

⁵ Ibrahım barlıqini Ishakka atiwətkənidi; ■ ⁶ Ibrahım tehi Həyat waqtida kiçik hotunliridin boləqan oqulliriqə hədiyələri berip, andin bularni oqli Ishaktin yiraq tursun dəp, kün qikix tərəpkə, xərkiy zeminqə əwətiwətkənidi. □

Ibrahımning ʻölumi wə dəpnə qilinixi

⁷⁻⁸ Ibrahımning ʻomrining künliri bir yüz yətmix yil boldi; u tolimu kerip, künliri toxup, nəpəstin tohtap wapət boldi; u əz qowmining qexiqə berip qoxuldi. □ ■ ⁹ Uning oqulliri Ishak wə Ismail uni Mamrəning uduliqə jaylaxqan, Hıttiy Zoqarning oqli Əfronning etizlikidiki Makpelaqning oqarida dəpnə qildi. ¹⁰ Bu etizlikni Ibrahım Hıttiyıldin setiwəloqanidi; mana bu yərlikkə Ibrahım dəpnə qilindi, ayali Sarahmu muxu yərgə dəpnə qilinəqanidi.

¹¹ Ibrahım wapət boləqandin keyin xundak boldiki, Pərwərdigar uning oqli Ishakni bərikətlidi. Ishak Bəər-Lahay-Royning yenida turatti.

Ismailning ʻavladi

¹² Təwəndikilər Sarahning misirlik dediki Həjərdin tuquloqan, Ibrahımning oqli boləqan Ismailning ʻavladi: — □

¹³ Ismailning oqullirining, ularning nəsəbnamiliri wə qəbililiri boyiqə ismi təwəndikiqə: — Ismailning tunji oqli Nebayot; andin Kedar, Adbəəl, Mıbsam, ■ ¹⁴ Mixma, Dumah, Massa, ¹⁵ Hədad bilən Tema, Yətur bilən Nafix wə Qədəmah idi. ¹⁶ Bular bolsa Ismailning oqulliri bolup, ularning kənt wə qedirgahliri ularning nami bilən ataloqan bolup, ular on ikki qəbiligə əmir boləqanidi.

¹⁷ Ismailning ʻomrining yilliri bir yüz ottuz yəttə yil boldi; u ahirki nəpsini tartip wapət bolup, əz qowmining qexiqə berip qoxuldi.

■ 25:2 1Tar. 1:32.

□ 25:3 «axuriylar» — muxu «axuriylar» bolsa keyinki «Axurlar» yaki «Asuriylar» əməs. «Axurlar» yaki «asuriylar» bolsa xəmnig ʻavladiridin idi (10:22ni kərüq).

■ 25:5 Yar. 24:36.

□ 25:6 «kiçik hotunliri» — Həjər wə Katurahlar idi. Ibrahımning xundak orunlaxturuxi, xühşisizki, keyinki waqıtlarda oqulliri arisida Huda wədə qiloqan miras (Pələstin zemini) üstida qikixi mumkin boləqan jedəlləning aldini elix üqün idi.

□ 25:7-8 «əz qowmining qexiqə berip qoxuldi» — 15:15 wə izahatini kərüq. ■ 25:7-8 Yar. 15:15. □ 25:12 «təwəndikilər ... Ismailning ʻavladi» — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning yəttinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Ismailning tolidoti» («Ismailning ʻavladirining tarihi») (25:12-18) baxlinidu.

■ 25:13 1Tar. 1:29.

¹⁸ *Uning əwladliri* Həwilah rayonidin tartip xurojiqə olturaxlaxti (Xur bolsa Misirning utturisida bolup, Axurəa baridiqan yolda idi). Ismail özining barliq kerindaxlirining udulida olturaxlaxti. □

Əsaw bilən Yaqubning dunyaoğa kelixi

¹⁹ İbrahimning oqli İshaqning nəslining bayani mundaxtur: — İbrahimdin İshaq tərəldi. □ ²⁰ İshaq Padan-Aramda olturuxluk aramiy Betuəlning kizi, aramiy Labanning singlisi boləlan Riwkahni hotunlukğa aloqanda kirik yaxka kirgənidi. ²¹ Əmma Riwkah bolsa tuymas boləoqğa, İshaq hotuni üçün Pərwərdigarəa dua-tilawət kildi; Pərwərdigar uning duasini ijabət kildi; xuning bilən ayali Riwkah hamilidar boldi. ■

²² Əmma uning qorsikidiki ikki bala bir-biri bilən sokuxkili turdi. Xuning bilən Riwkah: — Əgər bundakliqini bilsəm, *hamilidar* bolup nemə kilattim? — dəp Pərwərdigardin səwəbini sorioqili bardı.

²³ Pərwərdigar uningəa: — «Sening qorsikingda ikki əl bardur, İqingdin ikki həlk qikip bir-biridin ayrilidu, Bir həlk yənə bir həlktin əqalib kelidu, Qongı kiçikining hizmitini kilidu» — dedi. ■

²⁴ Uning ay-küni toxkanda, mana uning qorsikida dərwəkə bir jüp qoxkezək bar idi. □ ²⁵ Awwal tuquləqini kizəuq bolup, pütün bədini juwidək tüklük idi. Ular uning ismini Əsaw dəp koydi. □ ²⁶ Andin inisi küli bilən Əsawning tapinini tutqan halda qikti. Bu səwəbtin uning ismi Yaqub dəp koyuldi. Ular tuquləqanda İshaq atmix yaxta idi. ■

Əsawning tunjilik həkuki, yəni tunji ooqulluk həkukni setiwetixi

²⁷ Balilar əsüp qong boldi; Əsaw mahir owqi bolup, dala-janggaldə yüridiqan adəm boldi. Yaqub bolsa durus adəm bolup, qedirlarda turatti. □ ²⁸ İshaq Əsawning owləp kəlgən gəxidin daim yəp turoəqğa, uningəa amraq idi. Lekin Riwkah Yaqubğa amraq idi.

²⁹ Bir küni Yaqub *purqax* xorpisi kaynitiwatattı; Əsaw daladin herip-eqip kaytip kəldi. ³⁰ Əsaw Yaqubğa: — Mən həlimdin kəttim! Ətünüp qalay, awu kizildin bərsəng! — Awu kizil nərsidin meni ozuklandursangqu!

□ **25:18** «*Ismail özining barliq kerindaxlirining udulida olturaxlaxti*» — bu bayan Ismail toqrisidiki ilgiriki bexarət (16:12)ning əməlgə axuruluxini kərsitidu; uningdin bəlkim Ismail wə əwladlirining öz kerindaxliri boləlan yəhudiylar wə baxqilar bilən qarxilixixining baxlanəqliqini puratqan boluxi mumkin. Muxu ayəttiki «Axur» Asuriyə əməs, bəlkim Sinay qəlidiki bir rayonni kərsitixi mumkin. □ **25:19** «*İbrahimning oqli İshaqning nəslining bayani mundaxtur*» — muxu jümlə bilən «Alemning Yaritulixi»ning səkkizinqi «tolidot»i («tarihi», yəni «İshaqning tolidoti») («İshaqning nəslining bayani») (25:19-35:26) baxlinidu. ■ **25:21** Rim. 9:10. ■ **25:23** 2Sam. 8:14; Rim. 9:12. □ **25:24** «*Əsaw*» — «tüklük». □ **25:25** «*Yaqub*» — mənis «tapanəa esiloquqi» yaki kəqmə mənidə «orun basar» yaki «muhapizətiqi» degənlik idi. Keyin Əsaw Yaqubğa əq bolup kəlip, uning ismini «orun igiliwaləquqi» degən səlbəy mənidə ixlitidu (27:36). ■ **25:26** Həox. 12:4. □ **25:27** «*qixənmə*» — omumən eytqanda, Təwratta owqılık kilix səlbəy qarilidu. «Qedirlarda turatti» Yaqubni hurun adəm degənlik əməs, bəlkı ailisidiki ixlar, bolupmu qarwiqlik bilən xuəqulliniwatqinini kərsitidu. Yaqubning təjribilik koyqi ikənliki 29:7din kərunidu. Bəzi təjrimilərdə «Yaqub **jimoqur** adəm» deyilgini bilən ibranıy tilidiki bu söz («tam» yaki «tamam») Təwratta daim «durus», «kamil» degən mənini bildüridu.

Mən həlimdin kəttim, — dedi (xu səwəbtin uning eti «Edom» dəpmu ataldi).□

³¹ Yakup uningōja: — Undaq bolsa, tunjilik hōkukungni manga setip bərgin, — dedi.□

³² Əsaw: — Mən oləy dəwatimən, bu tunjilik hōkukining manga nemə paydisi? — dedi.■

³³ Yakup: — Əmisə hazır manga kəsəm kiləyin, dewidi, u uningōja kəsəm kilip, tunjilik hōkukini Yakupka setip bərdi.

³⁴ Xuning bilən Yakup Əsawōja nan bilən kizil purqak xorpisini bərdi. U yər-iqip ornidin turup kətti. Xundak kilip Əsaw tunjilik hōkukioja xunqə etibarsiz qariojanidi.

26

Ishakning Gərarda musafir bolup turuxi

¹ Kanaan zeminida Ibrahımning waqtidiki aqarqilikdin baxka yənə bir ketimlik aqarqilik yüz bərdi. Xuning bilən Ishak Gərar xəhirigə, Filistiyələring padixahı Abimələkning kexioja bardi.□ ² Pərwərdigar uningōja kərünüp mundak dedi: — Sən Misiroja qüxməy, bəlki Mən sanga kərsitip beridoqan yurttə turəyin.□

³ Moxu zeminidin qıkmay musafir bolup turəyin; xuning bilən Mən sən bilən billə bolup, sanga bəht-bərikət ata kilimən; qünki Mən sən wə nəslinggə bu zeminləring həmmisini berip, atang Ibrahımoja bərgən kəsimmni ada kilimən;■

⁴ nəslingni asmandiki yultuzlardək awutimən wə nəslinggə bu zeminləring həmmisini berimən; yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning *namı* bilən əzligə bəht-bərikət tiləydu;□ ■ ⁵ Qünki Ibrahım Mening awazimoja kulak selip, tapilioqinim, əmrlirim, bəlgilimilirim wə qanunlirimni bəja kəltürdi, — dedi.

⁶ Xuning bilən Ishak Gərarda turup qaldı. ⁷ Əmma u yərlik kixilə uning ayali toqrisida sorisa u: — Bu mening singlim bolidu, — dedi; qünki Riwkah intayin qiraylik boləqqa, Ishak öz-özigə: «Bu mening ayalim bolidu», desəm, bu yərlik adəmlər Riwkahning səwəbidin meni eltürəwətməyin, — dəp qorqti.

⁸ Lekin u xu yərdə uzak waqit turəyandın keyin xundak boldiki, Filistiyələring padixahı Abimələk dərızidin qarıwidi, mana Ishak wə ayali Riwkah bir-birigə ərkiqixip turatti.□ ⁹ Andin Abimələk Ishakni qaqirip: — Mana, u jəzmən sening ayaling ikən! Sən nemə dəp: «U mening singlim»,

□ **25:30 «Edom»** — «kizil». □ **25:31 «tunjilik hōkukı»** — (yaki «tunji oqulluk hōkuk») — Bu hōkuk tət ixni əz iqiğə aləqan boluxi mumkin: — (1) pütkül ailisidikilər üqün igidarqilik məs'uliyiti; (2) baxka oqullarəja qarioqanda, atisidin mirasni bir həssə kəp elix; (3) atisining bəht-bərikət tiləx həyrlik duasidin alahidə bəhriman bolux; (4) pütkül ailisidikilər üqün kaqinlik (dua kilix) wəzipisini etəx. Biz «tunjilik hōkukı» toqrisida «koxumqə səz»imizdə yənə tohtilimiz. ■ **25:32** Yəx. 22:13; 1Kor. 15:32. □ **26:1 «Abimələk»** — xu waqıtta Gərar padixahning omumiyy unwani idi. Bu «Abimələk» Ibrahımning waqtidiki «Abimələk» (20-bab) əməs. □ **26:2 «Sən Misiroja qüxməy»** — Gərar xəhiri Kanaan zeminining iqiğə bolup, Misir zeminioja baridoqan yol üstidə idi. ■ **26:3** Yar. 13:15; 15:18. □ **26:4 «yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning namı bilən əzligə bəht-bərikət tiləydu»** — yaki «yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning wasitisi bilən bəht-bərikət tapidu». ■ **26:4** Yar. 12:3; 18:18; 22:18. □ **26:8 «Ishak wə ayali Riwkah bir-birigə ərkiqixip turatti»** — yaki «Ishak ayali Riwkahni silap turatti».

deding? — dewidi, Ishaq uningoa: — Qünki män əslidə uning səwəbidin birsi meni öltürüwetərmikin, dəp ənsirigənidim, — dedi.

¹⁰ Abimələk uningoa: Bu bizgə nemə kılöjining? Tas qaptu həlk arisidin birəsi ayaling bilən birgə bolöjili?! Undak boləjan bolsa sən bizni gunaħqa patquzəjan bolatting! — dedi.

¹¹ Andin Abimələk həmmə həlkəə buyrup: — Kimki bu kixigə wə yaki hotunioja kəl təgküzsə jəzmən öltürülməy kəlməydu, — dəp yarlık qüxürdi.

¹² Ishaq u zeminda terikqilik kildi: u xu yili yərdin yüz həssə həsul aldı; Pərwərdigar uni bərikətligənidi. ¹³ Bu kixi bax kətürüp, barəanseri rawaj tepip, tolimu katta kixilərdin bolup qaldı. ¹⁴ Uning koy-kala padiliri wə öyidiki kulliri intayin kəpəydi; Filistiyələr uningoa həsət kılöjili turdi.

¹⁵ Bu səwəbtin uning atisi İbrahimning künliridə atisining kulliri kəliəjan kuduklarıning həmmisini Filistiyələr etip, topa bilən tinduruwətti. □

¹⁶ Abimələk Ishaqqa: — Sən sənzin ziyadə küqiyip kətting, əmdi arimizdin qikqip kətkin, — dedi.

¹⁷ Ishaq u yərdin ketip, Gərar wadisiə qədir tikip, xu yərdə turup qaldı.

¹⁸ İbrahim həyat waqtida *kulliri* birmunqə kuduklarıni kəzəjanidi; birəq İbrahim ölgəndin keyin, Filistiyələr bularni topa bilən tinduruwətkənidi. Ishaq bu kuduklarıni kəytidin kolitip, ularəja atisi ilgiri kəyəjan isimlarıni yənə koydi. ¹⁹ Ishaqning kulliri wadida kuduk kolawatqanda suliri urərup qikqip akidiəjan bir kudukni tərpiwaldı. ²⁰ Ləkin Gəradiki padiqılar Ishaqning padiqiliridin uni talixip: — Bu su bizningkidur, — dedi. Ular

Ishaq bilən jedəlləxkəqə, u bu kudukni «Esək» dəp atidi. □ ²¹ Ular yənə baxqa bir kudukni kolidi, ular yənə bu kuduk toqrısında jedəlləxti. Xuning bilən Ishaq buning ismini «Sitnaħ» dəp atidi. □

²² Andin u u yərdin ketip, baxqa yərgə bərip, xu yərdimu yənə bir kuduk kolidi; əmdi Gəradikilər bu kudukni talaxmidi. Bu səwəbtin u uning etini «Rəhəbot» koyup: «Əmdi Pərwərdigar biz üqün jay bərgənəkən, bu zeminda mewilik bolimiz», — dedi. □

²³ Andin u u yərdin qikqip Bəər-Xəbəəja bardi. ²⁴ Pərwərdigar xu kəqisi uningoa kərünüp: — Mən bolsam atang İbrahimning Hudasiəurmən; kərkmiəjan, qünki Mən sən bilən billimən, seni bəht-bərikətləp, nəslingni kulum İbrahimning səwəbidin awutimən, — dedi.

²⁵ U xu yərdə bir kurbangah yasap, Pərwərdigarning namioja nida kılıp ibadət kildi. U xu yərdə qədirini tikti, Ishaqning kulliri xu yərdə bir kuduk kolidi.

Ishaqning Abimələk bilən padixah kelixim tüzüxi

²⁶ Əmdi Abimələk, aqınisi Aħuzzat bilən ləxkərbexi Fikol birgə Gəradin qikqip, uning kəxiəja bardi. ²⁷ Ishaq ularəja: — Manga əqmənlik kılıp, meni arangların koqliwətkəndin keyin, nemə üqün mening kəximioja kəldinglar? — dedi.

²⁸⁻²⁹ Ular jawabən: — Biz Pərwərdigarning sən bilən billə boləjini roxən baykuduk, xuning bilən biz sening toqrangda: «Otturimizda bir kelixim bolsun, yəni bizlər bilən sən bir-birimizgə kəsəm bərip əhdə kılıxayli» dedük; xu wəjədin sən bizgə həqkəndə ziyən-zəhmət yətküzmiğəysən; biz sanga həq təgmiginimizdək, xundakla sanga yaxxiliktin baxqa

□ **26:15** «kuduklarıning həmmisini Filistiyələr etip, topa bilən tinduruwətti» — aqarqilik boləjan waqtida bundak kılıx yaman ix həsəblinatti həm həmakətlik bolatti. □ **26:20** «Esək» — «majira». □ **26:21** «Sitnaħ» — «kərxilik». □ **26:22** «Rəhəbot» — «azadə yər».

heqbir nemə kilmioqinimizdək (bəlki seni aman-esənlik iqidə yolunqoşa əwətkəniduk) sənmü xundak kılqaysən. Mana hazır sən Pərwərdigar tərpidin bəht-bərikət kərüwatisən! — deyixti.□

³⁰ Xuning bilən u ularoşa bir ziyapət kılıp bərdi. Ular bolsa yəp-iqti.

³¹ Ətisi tang səhərdə ular qoşup bir-birigə kəsəm kılıxti; andin Ishak ularni yoloşa selip qoydi; ular uning qexidin aman-esən kətti.

³² U küni xundak boldiki, Ishakning kulliri kelip, uningqoşa əzi kolioqan kuduk toqrisida həwər berip: «Biz su taptuk!» dedi. ³³ U uning namini «Xibah» koydi. Bu səwəbtin bu xəhərning ismi bügüngiqə «Bəər-Xeba» dəp atilip kəlməktə.□

Əsawning yat kəbilidin aloşan ayalliri

³⁴ Əsaw kırık yaxka kirgəndə, Hıttiyıldin bolqan Bəərining kizi Yəhudit bilən Hıttiyıldin bolqan Elonning kizi Basimatni hotunluqqa aldı.

³⁵ Əmma bular Ishak bilən Riwkahning kengligə azab elip kəldi.■

27

Yakupning Ishakni aldixi

¹ Ishak kərip, kəzliri torlixip, kəzi oşuwa kəridioşan bolup qaloşanda xundak boldiki, u qoşq oşli Əsawni qakirip uningqoşa: — Oşlum! — dedi. U: — Mana mən! — dəp jawab bərdi.

² U uningqoşa: — Mana mən əmdi kərip kəttim, qanqilik kün kəridioşinimni bilməymən. ³ Xunga səndin etünimən, qoralliring, yəni sadak wə okyayingni elip janggaloşa qıqip, mən üqün bir ow owlap kəl;

⁴ mən yahxi kəridioşan məzzilik tamaktin birni etip, manga kəltürgin. Mən uni yəp, əlüxtin ilgiri kənglümdin sanga bəht-bərikət tiləp dua kılay, — dedi.

⁵ Ishak oşli Əsawqoşa səz kılqanda Riwkahmu anglidi. Əsaw ow owlap kəlgili janggaloşa qıqip kətkəndə, ⁶⁻⁷ Riwkah oşli Yakupqa: — Mana mən atangning akəng Əsawqoşa: «Sən ow owlap kelip, manga məzzilik bir taamni ətkin; mən uni yəp əlüp ketixtin burun Pərwərdigar aldida sanga bəht-bərikət tiləp dua kılay», — dəp eytkinini anglap qaldim.

⁸ Əmdi, i oşlum, səzümgə kulak selip buyruşinimni kılışin. ⁹ Sən dərhal padioşa berip, əqkilərnin iqidin esil ikki oşlaqni elip kəlgin; mən ulardin atang üqün u yahxi kəridioşan məzzilik bir taam təyyar kılay. ¹⁰ Sən uni atangning aldioşa elip kirgin. Xuning bilən u yəp, əlüp ketixtin burun sanga bəht-bərikət tiləp dua kılıdu, — dedi. ¹¹ Ləkin Yakup anisi Riwkahqoşa: — Mana akam Əsaw bolsa tüklik kixi, mən bolsam tüksiz silik tənlik adəmmən. ¹² Mubada atam meni silap qalsa, undakta mən uning nəziridə uni mazaq kılqoşuqı adəm bolup kelip, beximoşa bərikət əməs, bəlki lənət taparmənmikin, dedi.

¹³ Anisi uningqoşa: — Əy oşlum, sanga quxidioşan lənət manga quxsun; əmma sən pəkət səzümgə kulak selip, berip *oşlaqlarni* elip kəl, — dedi.

□ **26:28-29 «əhdə kılıxix»** — «əhdə kesix» degən səzlər bilən ipadilinidu (15:10ni kəring).

□ **26:33 «Xebah» wə «Xeba»** — bu ikki səz «kəsəm» degənni bildüridu. «Bəər-xeba» degənnin mənisi «kəsəmnin qudukı». Bu bəlkim xu yərdiki ikkinqi kuduk boluxi mumkin; İbrahım əslidə ohxap ketidioşan ix tüpəylidin xu yərgə ohxax isim qoyqanidi (31:21nimu kəring). ■ **26:35** Yar. 27:46.

14 U berip ularni elip kelip, anisioʻja bardi. Anisi uning atisi yahxi koridioʻjan mazzilik bir taamni tayyar kildi. 15 Andin Riwwah tunji oqli ʻsawning oyda oz yenida saklaklik ang esil keyimlirini elip kiyik oqli Yakupka kiydurup, 16 oqlaklarning terisini ikki koli bilan boynining tüksiz jayoʻja yogap, 17 andin ozi etkən mazzilik taamlar bilan nanlarni oqli Yakupning koloʻja tutkuzdi. 18 Yakup atisining kexioʻja kirip: — ʻy ata! — dedi.

U: — Mana mən! Oqlum, sən kim bolisən? — dewidi, 19 Yakup atisioʻja jawab berip: — Mən qong oqulliri ʻsawmən, manga eytkanliridək kildim; əmdi orunliridin turup, olturup kuloʻjan owumning gəxigə eoziz tegip, andin kengülliridin manga bəht-bərikət tiləp dua kuloʻjaya, — dedi.

20 Ishak oqlioʻja: — ʻy oqlum, kandaqmu uni xunqə tez tepip kəlding? — dewidi, u jawab berip: — Qunki Pərwərdigar Hudaliri uni dəl yolumoʻja yolukturdi, — dedi.

21 Ishak Yakupka: — ʻy oqlum, yekınrak kəl, sən rast oqlum ʻsawmu, əməsmu, silap bakay, — dedi.

22 Xuning bilən Yakup atisi Ishakning kexioʻja yekın bardı; u uni silap turup: — Awaz Yakupning awazi, lekin kol bolsa ʻsawning koludur, — dedi.

23 Uning kolliri bolsa akisi ʻsawning kolliridək tüklik boloini uqun uni toniyalmay, uningoʻja bəht-bərikət tiləp dua kildi. 24 Andin u yənə: — Sən rast oqlum ʻsawmusən? dəp soriwidi, u jawab berip: — Dəl mən, — dedi.

25 Ishak uningoʻja: — Taamni elip kəlgin, mən oqlumning ow gəxidin yəp, kenglümdin sanga bəht-bərikət tiləp dua kilay, — dedi. Yakup uni uning aldioʻja koydi; u yedi. U xarab kəltürüwidi, unimu iqtı.

26 Andin atisi Ishak uningoʻja: — ʻy oqlum, əmdi yekın kelip meni səygin, — dedi.

27 U uning kexioʻja berip uni səydi. Atisi uning kiyimining purikini purap uningoʻja bəht-bərikət tiləp dua kilip: —

«Mana, oqlumning tenidiki purak Pərwərdigar bərikətligən kəkləmzarning hux purikioʻja ohxaydikən!»□

28 Huda sanga asmanning xəbnimi,
Yərnıng munbət küqini ata kilip,
Axlik-tülük bilən xarabnimu kəp bərgəy.■

29 Həklər sening kullukungda boloyay,
Əl-millətlər aldingda tizlanoyay;
Kerındaxliringoʻja hoja boloyaysən;
Anangning oqulliri sanga tizlanoyay;
Sanga lənət kuloʻjanlar lənətkə kaloyay;
Sanga bəht tiligənlər bəht tapkay!» — dedi.■

ʻsawning Ishaktin dua tələp kilixi

30 Xundak buldiki, Ishak Yakupka dua kilip bolup, Yakup atisi Ishakning kexidin qikip boluxioʻja, akisi ʻsaw owdin kaytip kəldi. 31 Umu mazzilik taamlarni etip, atisining kexioʻja elip kirip, atisioʻja: — Ata kopkayla, oqullirining ow gəxidin yəp, kengülliridin manga bəht-bərikət tiləp dua kuloʻjaya, — dedi.

□ 27:27 «kəkləmzarning hux puriki» — demək, daladiki hərhil gül-giyahning wə ot-qəpning hux puriki singdürülgən. ■ 27:28 Ibr. 11:20. ■ 27:29 Yar. 12:3.

³² Atisi Ishaq uningõja: — Sən kimsən? — dedi. U jawab berip: — Mən oqulliri, qong oqulliri Əsawmən! — dedi.

³³ Buni anglap Ishaq alakzadilikke quxüp, pütün bədini jalaklap titröp: — Undakta bayatin ow owlap elip kəlgini kim? Sən kelixtin burun uning həmmə nərsisidin yöp, uningõja bəht-bərikət tilöp dua kıldim; wə bərhək, u bəht-bərikət kəridu! — dedi.

³⁴ Əsaw atisining sözlirini anglapla intayin eqinarlık həlda ün selip aqqık pəryad kətüröp atisõja: — Menimu, i ata, menimu bəht-bərikətligõyla! — dedi.■

³⁵ U jawab berip: — Sening ining hıylə bilən kirip, sanga tegixlik bəht-bərikətni elip ketiptu, dedi.

³⁶ Əsaw: — Rast uning eti Yakup əməsmu?! Qünki u ikki kətim meni putlap, ornumni tartiwaldi. Awwal tunjilik hoqukumni tartiwaldi wə mana hazır u manga tegidojan bəht-bərikətni elip kətti, — dedi. Andin yənə: — Mening üçün birer bəht-bərikət qaldurmıdılımu? — dedi.□ ■

³⁷ Ishaq Əsawõja jawab berip: — Mana, mən uni üstünggə hoja kıldim; həmmə kərindaxlirini uning kullukida bolidojan kıldim; axlık wə yengi xarab bilən uni kuwwətlidim; əy oqlum, əmdi sanga yənə nemimu kılıp bərləymən? — dedi.

³⁸ Əsaw atisõja yənə: — Əy ata, silidə pəkət xu birlə bəht-bərikət bar idimu? Manga, əy ata, mangimu bəht-bərikət tilöp dua kılõayla! dedi. Andin u ün selip yioqlap kətti.■

³⁹ Atisi Ishaq uningõja jawab berip: — «Mana, turalõju jəying yərning münbət küqidin neri, Egiz asmannıng xəbnimidin yirək bolur;

⁴⁰ Sən kılıqıngõja tayinip jan bəkişən, Iningning hizmitidə bolisən;

Lekin qegridin qikıp kəzginıngdə,

Sən boynungdin uning boyunturukini qikırip sunduruwetisən» — dedi.

⁴¹ Xunga Əsaw atisi uningõja tiləgən bəht-bərikət səwəbidin Yakupka eqmənlik saklap yürdi. Əsaw kənglidə: — Atamning matəm künliri yekınlixip kəldi; xu qaõda inim Yakupni öltürüwetimən, dəp hiyal kıldı.

⁴² Lekin Riwkah qong oqli Əsawning bu sözliridin həwər tapti. U kiqik oqli Yakupni qakırip uningõja: — Mana akang Əsaw seni öltürüwetimən dəp öz-özidin təsəlli tepiwetiptu; ⁴³ əmdi əy oqlum, sözümgə kulaq selip, kōrup Həranõja, akam Labanning kəxioqa kəqip kətkin; ⁴⁴ akangning kəhri yanõquqə, uning kəxida birnəqqə wəkit turõjin. ⁴⁵ Akang aqqıkidin yenip, sening uningõja kılõjiningni untup kətküqə xu yərdə turup turõjin; andin mən adəm əwətip, seni u yərdin aldurup kelimən. Nemə üçün bir kündilə hər ikkinglərdin məhrum bolup qalay? — dedi.

Yakupning Labanning yenioqa səpər kılıxi

⁴⁶ Əmma Riwkah Ishakka: — Mən muxu Hıttiy kizlar wəjidin jenimdin jak toydum. Əgər Yakupmu bu yurtteki kizlərdin, muxundak Hıttiy kizni hotunlukka alsa yaxiojinimning manga nemə paydisi? — dedi.■

■ 27:34 İbr. 12:17. □ 27:36 «meni putlap, ornumni tartiwaldi» — bu degənlik ibraniy tilidə birlə söz bilən ipadilini. Okurmanlarning esidə barki, «Yakup» degənnıng bir mənisi «orun igiliwalõquci» (25:26ni kərüng). Muxu yərdə «putliõquci» degən yənə bir mənisi boluxi mumkin.

■ 27:36 Yar. 25:33. ■ 27:38 İbr. 12:17. ■ 27:46 Yar. 26:35.

28

¹ Xuning bilən Ishāq Yaqupni qaqirip, uningōja bəht-bərikət tiləp, uningōja jekiləp: — Sən Qanaaniylarning qizliridin hotun alma; ² bəlki kōpup, Padan-Aramōja, anangning atisi Betuəlning öyigə berip, u yərdin anangning akisi Labanning qizliridin hotun alojin. ■ ³ Həmmigə Qadir Təngri seni bəht-bərikətləp, awutup, səndin kōp həkklərni qikirip kōpəytkəy, ⁴ Xundakla İbrahimning bəht-bərikitini sanga wə sening bilən nəslinggə bərgəy; xundak qilip sən hazır Musapir bolup turuwatkan yərnı, yəni əslidə Huda İbrahimōja bərgən zeminni igiləysən! — dedi. ■ ⁵ Xuning bilən Ishāq Yaqupni yoloja saldi. U Padan-Aramōja, aramiy Betuəlning oqlı, Yaqup bilən Əsawning anisi Riwkahning akisi Labanning kəxiōja qarap mangdi. □

Əsawning yəna bir ayal elixi

⁶⁻⁷ Əsaw Ishāqning Yaqupka bəht-bərikət tiləp, uni Padan-Aramōja xu yərdin hotun elixka əwətkənlikini, xundakla uningōja bəht-bərikət tiləp, əwətkənlikini: Sən Qanaaniylarning qizliridin hotun almiojin, degənlirini uqup, Yaqupningmu öz ata-anisioja itaət qilip, Padan-Aramōja kətkinini kərginidə, ⁸ Əsaw: — qanaaniylarning qizliri atam Ishāqning nəziridə yaman kərünidikən, dəp bilip yətti. ⁹ U İsmailning kəxiōja berip, hazırki hotunlirining üstigə İbrahimning oqlı İsmailning kizi, Nebayotning singlisi Mahalatni hotunlukka aldi.

Yaqupning Bəyt-Əldə qüx kərixi

¹⁰ Yaqup bolsa Bəər-Xebadin qikip, Həran tərəpkə mengip, ¹¹ bir yərgə yetip kəlgəndə, kün olturup kətkəqkə xu yərdə kōnmaqci boldi. U xu yərdiki taxlardin birini elip, bexioja yastuk qilip kōyup, uhliōjili yatti. □ ¹² U bir qüx kərdi: — Mana, uqi asmanlarōja takixidiojan bir pələmpəy yərdə tikləklik turatti; Hudaning pərixtiliri uningda qikip-qüxüp turuxatti. ■ ¹³ Mana, Pərwərdigar uning üstidə turatti. U: — «Mən bolsam atang İbrahimning Hudasi wə Ishāqning Hudasi bolōjan Pərwərdigardurmən; Mən sən yatқан bu zeminni sening bilən nəslinggə bərimən. ■ ¹⁴ Nəsling bolsa yərning topisidək kōp bolup, sən məōqrip bilən məxrikkə, ximal bilən jənubka yeyilisən; sən wə nəslingning wasitisi bilən yər yüzidiki barlik ailə-kəbililər bəht-bərikət tapidu. ■ ¹⁵ Mana, Mən sən bilən billidurmən, kəyərgə barsang seni aman-esən saklap, bu zeminoja seni kayturup kelimən; qünki sanga eytkən sözümni ada qilmay turup, seni taxlimaymən» — dedi.

¹⁶ Andin Yaqup oyojinip: — Bərhək, Pərwərdigar bu yərdidur, ləkin mən uni bilməptimən, — dedi. ¹⁷ U kōrkup ketip: Bu jay alamət dəhxətlik bir jay ikən! Bu Hudaning öyi bilən asmanning dərwazisidin baxka heq jay əməstur, — dedi.

¹⁸ Yaqup ətisi səhər kōpup, bexining astioja kōyojan taxni elip, *hatira* təwruk süpidə tikləp, üstigə zəytun meyi kuyup koydi. □ ■ ¹⁹ U jayning ismini Bəyt-Əl dəp atidi; əmma ilgiri u jayning eti Luz idi.

■ **28:2** Hōx. 12:13. ■ **28:4** Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 24:7; 26:3; Qan. 34:4; Ros. 7:5.

□ **28:5** «aramiy» — yəni «suriyalik». □ **28:11** «taxlardin birini elip, bexioja yastuk qilip kōyup,...» — yaki «taxlardin birini elip, uning bexioja kōyup...». ■ **28:12** Yh. 1:52. ■ **28:13** Yar. 35:1, 3; 48:3; Qan. 12:20; 19:8. ■ **28:14** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4. □ **28:18** «Bəyt-Əl» — «Hudaning öyi». ■ **28:18** Yar. 31:13; 35:14.

²⁰ Andin Yakup kəsəm bilən wədə kılip: — Əgər Huda mening bilən billə bolup, bu səpirimdə meni saklap, yegili nan, kiygili kiyim berip, ²¹ Mən atamning öyigə aman-esən yenip barsam, undaқта Pərwərdigar mening Hudayim bolidu; ²² Xuningdək mən hatirə tüwrük süpitidə tikləp qoyqan bu tax Hudaning öyi bolidu; həm xundakla sən manga beridionan barlik nərsilərnin ondin bir ülüxinə sanga təkdin kılmay qalmaymən, — dedi.

29

Yakupning Labanning öyigə berixi

¹ Andin Yakup səpirini dawamlaxturup, məxriktiki qowmlarning zeminiqə yetip kəldi. ² U qariwidi, mana, yaylaқта bir kuduk turatti, uning yenida üq top koy padisi turatti; qünki həlk bu kuduktin padilarni suqiratti. Kudukning aqziqə yojan bir tax koyukluk idi.

³ Qaqaniki padilarning həmmisi u yərgə yiojilsa, padiqilar birlikte kudukning aqzidiki taxni yumilitiwetip, qoylarni suqirip, andin taxni yənə kudukning aqziqə öz ornioqə koyup koyatti. ⁴ Yakup *padiqilardin*: Əy buradərlər, silər kəyərlik? — dəp soridi. Ular: — Biz həranlikmiz, dedi.

⁵ U ulardin: — Silər Nahorning oqli Labanni tonumsilər? — dəp soridi. Ular: — Tonuymiz, dedi.

⁶ U ulardin: — U salamətmu, dəp soriwidi, ular jawab berip: — U salamət turuwatidu. Mana ənə uning kizi Rahilə qoyliri bilən keliwatidu, dedi.

⁷ U: — Mana, kün tehi egiz tursa, həzir tehi malning yiojilidionan waқti bolmidi; nemixқа qoylarni suqirip, andin yənə berip otlatmaysilər? — dedi.

⁸ Ular jawab berip: — Yak, mundaқ kilalmaymiz. Awwal padilarning həmmisi yiojilip, padiqilar taxni kudukning aqzidin yumilitiwətkəndin keyin, andin qoylarni suqirimiz, dedi. □

⁹ U ular bilən gəplixip turqinida, Rahilə atisining qoyliri bilən yetip kəldi; qünki u koy baқquqi idi. ¹⁰ Xundaқ boldiki, Yakup anisining akisi Labanning kizi Rahilə bilən anisining akisi Labanning qoylirini kərgəndə, u kəpup berip, kudukning aqzidin taxni yumilitiwetip, anisining akisi Labanning qoylirini suqardi. ¹¹⁻¹² Andin Yakup Rahiləni səyüp, yukiri awaz bilən yiojlap taxlidi wə Rahiləgə: — Mən sening atangning tuqқini, Riwkahning oqli bolimən, dewidi, u yügürüp berip atisioqə həwər bərdi.

¹³ Xundaқ boldiki, Laban öz singlisining oqli Yakupning həwirini angliqanda, uning aldioqə yügürüp berip, uni kuqaklap səyüp, öyigə baxlap kəldi. Andin Yakup Labanoqə *kəqürmixlirining* həmmisini dəp bərdi. □

¹⁴ Laban unioqə: — Sən dərwəxə mening səngək bilən gəxümdursən! — dedi. Buning bilən u uning kexida bir ayqə turup kəldi.

Yakupning aldinip kəlix

¹⁵ Andin Laban Yakupқа: — Sən mening tuqқinim bolioqə, manga bikaroqə hizmət kılamsən? Eytқina, həkқinggə nemə alisən? — dedi.

□ **29:8 «padiqilar»** — ibranij tilida «ular». Xu padiqilar bir türkümlük padiqilar bolsa kerək. Yaki bolmisa ular eytkan iklar xu yərdə bir ərp-adət bolup qalqan bolsa kerək.

□ **29:13 «kəqürmixlirining həmmisini»** — ibranij tilida «bu iklarning həmmisini». Demək, tərijimizdək «yüz bərgən həmmə iklarını», yaki u bayatin Rahiləgə eytkan iklarni (tuqқanqilik munasiwətlirini) kərsətsə kerək.

16 Labanning ikki kızı bar idi; qoʻngining eti Leyah, kiyikining eti Rahilə idi. 17 Leyahning koʻzliri yekimlik idi; əmma Rahiləning bolsa tək-turki kelixkən, həsni-jamali qiraylik kız idi. □ 18 Yaqubning kengli Rahiləgə qūxkən bolup Labanoʻa: — Mən sening kiyik qizing Rahilə ūqun sanga yəttə yil hizmət kilay, dedi. ■

19 Laban jawab berip: — Uni baxka kixigə bərginimdin sanga bərginim yahxi. Əmdi meningkidə turoqin, dedi.

20 Yaqub Rahiləni elix ūqun yəttə yil hizmət kildi. Əmma u uni intayin yahxi kərgəqkə, bu yillar uningə pəkət birnəqəqə kundəkla bilindi.

21 Waqit toxkanda Yaqub Labanoʻa: — Mana mening künlirim toxti. Əmdi ayalimni manga bərgin, mən uning kəxiə kirəy, dedi. 22 Laban xu yərdiki həmmə kixiləni yioqip, ziyapət kilip bərdi. 23 Ləkin xundək boldiki, kəq kirgəndə, u qoʻng kızı Leyahni Yaqubning yenioʻa elip kəldi; Yaqub uning kəxiə kirip billə boldi. 24 Laban əz dediki Zilpahni kızı Leyahəgə dedək kilip bərdi.

25 Ətisi xundək boldiki, mana aldidə Leyah turatti! U Labanoʻa: — Bu zadi manga nemə kiləqining? Əjəba, mən Rahilə ūqun sanga hizmət kilmidimmi? Meni nemixka xundək aldiding?! — dedi.

26 Laban: Bizning yurtimizda kiyikini qoʻngidin ilgiri yatlik kilidioqan rəsim-kaidə yok. 27 Əmdi sən qoʻngining yəttə künlök toy murasimini otküzüp boləqin; andin yənə ikkinqisimim sanga berəyli; u sening manga yənə yəttə yil kilidioqan hizmitingning həkki bolidu, — dedi.

28 Yaqub maqul bolup, Leyahning yəttə künlök toy murasimini otküzüp boləqanda, Laban kızı Rahilənimu uningə hotunlukka bərdi. 29 Laban dediki Bilhahni kızı Rahiləgə dedək kilip bərdi. 30 Bu tərکیدə Yaqub Rahiləningmu kəxiəgə kirdi; u Rahiləni Leyahdin ziyadə yahxi kərdi. Andin keyin u yənə yəttə yil Labanoʻa hizmət kildi.

Yaqubning pərzəntliri

31 Əmma Pərwərdigar Leyahning ətiwarlanmioqanlikini kərgəndə, uningə tuəqxni nesip kildi. Ləkin Rahilə tuəqmas idi. □ 32 Leyah hamilidar bolup bir oʻqul tuəqup: — «Pərwərdigar harlanəqinimni kərdi; əmdi erim meni yahxi kəridu» dəp uning ismini «Rubən» koʻydi. □

33 U yənə hamilidar bolup, bir oʻqul tuəqup: — «Pərwərdigar ətiwarlanmioqanlikini anglap, buni həm manga bərdi» dəp, uning ismini Ximeon koʻydi. □

34 U yənə hamilidar bolup, bir oʻqul tuəqup: — «Əmdi bu kətim erim manga baʻqlinidu; qünki mən uningə ūq oʻqul tuəqup bərdim» dəp uning ismini Lawiy koʻydi. □

35 U yənə hamilidar bolup, bir oʻqul tuəqup: — «Əmdi bu kətim mən Pərwərdigarəgə həmdusana okuy!» dəp uning ismini Yəhuda koʻydi.

□ 29:17 «**Leyahning koʻzliri yekimlik**» — ibranij tilidə «Leyahning koʻzliri mulayim» (yaki «yumxaq»). Buning baxka hil tərjimiliri bolsa: (1) tinik; (2) ajiz (yahxi kərməydiyəqan); (3) nursiz.

■ 29:18 Həox. 2:12.13. □ 29:31 «**uningə tuəqxni nesip kildi**» — ibranij tilidə «u uning baliyatqisini aqti». □ 29:32 «**Rubən**» — «kara, bir oʻqul bala!» degən mənədə. □ 29:33

«**Ximeon**» — «anglax» yaki «anglioqan» degən mənədə. □ 29:34 «**Lawiy**» — «baʻqlanəqan» yaki «ulanəqan» degən mənədə.

Andin u tuoqtin tohtap qalidi. □

30

¹ Əmma Rahilə özining Yakupqa bala tuoqur bərləmginin kərgəndə, aqisioğa həsət kəlip Yakupqa: — Manga bala bərgin; bolmisa əlimən, — dedi.

² Xuning bilən Yakupning Rahiləgə oqəzipi kelip: — Mən baliyatquning mewisini səndin ayioqan Hudaning ornidimu?! — dedi.

³ — Mana, dedikim Bilhah bu yərdə turidu; sən uning kəxioğa kirgin, u mening kuqikimoğa tuosun; mən u arkilik balilik bolay, — dedi Rahilə. □

⁴ Xuning bilən u dediki Bilhahni uningğa hotun kəlip bərdi; Yakup uning kəxioğa kirdi. ⁵ Bilhah hamilidar bolup, Yakupqa bir oşul tuoqur bərdi.

⁶ Rahilə: — «Huda mən üqün adalət yürgüzüp pəryadimni anglap, manga bir oşul bərdi», dəp uning ismini Dan koydi. □

⁷ Rahiləning dediki Bilhah yənə hamilidar bolup, Yakupqa ikkinçi oşlini tuoqur bərdi. ⁸ Rahilə: — «Mən aqam bilən bəsləxip kattik tutuxup, yəngdim» dəp uning ismini Naftali koydi. □

⁹ Leyah özining tuoqtin tohtap qəloqanini kərup, dediki Zilpahni Yakupqa hotun kəlip bərdi. ¹⁰ Leyahning dediki Zilpah Yakupqa bir oşul tuoqur bərdi. ¹¹ Leyah: — «Nemidəgən tələylik-hə!» dəp uning ismini Gad koydi. □

¹² Leyahning dediki Zilpah Yakupqa ikkinçi oşlini tuoqur bərdi. ¹³ Leyah: «Mən bəhtlikurmən! Qünki hotun-kizlar meni bəhtlik deyixidu!» dəp uning ismini Axir koydi. □

¹⁴ Buşday ormisi künliridə Rubən qəkip etizlikqə bardi wə etizdin birqanqə muhəbbətgülini terip, bularni anisi Leyahning kəxioğa əkəldi. Əmdi Rahilə Leyahqa: — Ətünüp qalay, oşlungning muhəbbətgülidin birnəqqini manga bərgin! — dedi. □

¹⁵ Leyah uningğa jawabən: — Erimni tartiwəloqining yətməmdu? Əmdi oşlungning muhəbbətgülinimu tartiwəlməqquimusən? — dedi. Rahilə jawab berip: — Undəq bolsa u oşlungning muhəbbətgülliri üqün bügün keqə sən bilən yatsun, — dedi.

¹⁶ Yakup kəqkurun etizdin kaytip kəlgənidə, Leyah uning aldioğa qəkip: — Mening kəximioğa kirixing kerək; qünki mən oşlungning muhəbbətgülliri bilən seni ijarigə aldim, — dedi. Xundəq dewidi, u bu keqə uning bilən yatti. ¹⁷ Huda Leyahning duasini anglidi; u hamilidar bolup, Yakupqa bəxinçi oşlini tuoqur bərdi. ¹⁸ Xuning bilən Leyah: «Dedikimni erimgə

□ **29:35 «Yəhuda»** — «həmd» yəki «mədhiyə» degən mənədə. Leyahning səzi intayin əhmiyyətlik bolup, bu uning ihlasmənlik wə etikadini ispatlaydu. Yəhuda tuşuluqə uning barlik arzu-tələkliri eri Yakupning muhəbbətitigə erixixtin ibarət idi. Ləkin həzir eriximigən bolsimu aşrinmidi, bəlki Hudaşo mədhiyə oqup, uningdin təsəlli aldi. □ **30:3 «u mening kuqikimoğa tuosun»** — İbraniy tilidə «u mening tizlirim üstigə tuosun» — demək, dedək tuşqan balilar Rahiləning həsəblinidu. İbraniy tilidə «mən u arkilik qurulumən» yəki «uning wasitisi bilən mening öyüm qurulidu». □ **30:6 «Dan»** — «u həküm qikardi» yəki «u adillik kildi!» degən mənədə. □ **30:8 «mən aqam bilən bəsləxip kattik tutuxup, ...»** — İbraniy tilidə «Hudaning məditi bilən aqam bilən qəlixip,...». «**Naftali**» — «əlixix» yəki «qəlixix» degən mənədə. □ **30:11 «Gad»** — «tələylik» yəki «onguxluq» degən mənədə. □ **30:13 «Axir»** — «bəhtlik» degən mənədə.

□ **30:14 «muhəbbətgül»** — (yəki «mandrak») — bu əsümlük muhəbbətni qozoyur, hamilidar bolux imkaniyətini axuridu, dəp qarilatti.

bərginimgə Huda əmdi munga «ijarə həkkim»ni ata qildi» dəp uning ismini Issakar qoydi.□

¹⁹ Leyah yənə hamilidar bolup, Yakupka altinqi oqlini tuşup bərdi.

²⁰ Leyah: — «Huda munga yaxxi toyluk ata qildi; əmdi erim mening bilən billə turidioşan boldi; qünki mən uningə altə oşul tuşup bərdim» dəp uning ismini Zəbulun qoydi.□

²¹ Xuningdin keyin, u bir kız tuşup, uning ismini Dinah qoydi.□

²² Əmma Huda Rahiləni yad kilip, duasini anglap uni tuşidioşan qildi,□

²³ U hamilidar bolup, bir oşul tuşdi. U: — «Huda meni nomustin halas qildi», dedi.

²⁴ U: — «Pərwərdigar munga yənə bir bala bərsə» dəp, uning ismini Yüsüp qoydi.□

Yakupning beyixi

²⁵ Rahilə Yüsüpnı tuşqandin keyin Yakup Labanə: — Meni öz yurtumə, öz wətinimgə kətkili qoyşin. ²⁶ Mening sanga ixləp erixkən ix həkkim boləşan ayallirim bilən balilirimni munga bərgin; mən ketəy; qünki mening sanga ixligən japalik hizmitim özünggə ayan, — dedi.

²⁷ Laban uningə jawabən: Nəziringdə iltipət tapқан bolsam, etünüp qalay, *yenimdin kətmə*. Qünki mən Pərwərdigarning sening səwəbingdin munga bərikət bərginini tonup yəttim, dewidi, *Yakup* yənə: — ²⁸ Manga alidioşan həkkingni tohtatqin; mən sanga xuni berəy, dedi.

²⁹ *Yakup* uningə jawab berip: — Mən sanga qandaq hizmət kilip kəlginim, mening qolumda malliringning qandaq bolşini özünggə ayan.

³⁰ Qünki mən kəlməstə meling az idi; əmdi nahayiti zor bir top boldi. Mening kədimim kəyərğə yətsə, Pərwərdigar sanga bərikət ata qildi. Əmdi mən qaşan öz ailəm üqün igilik tikləymən? — dedi.

³¹ Xuning bilən Laban: — Mən sanga nemə berəy, dewidi, Yakup: — Sən munga həqnemə bərmigin; pəqət mening xu iximə qoxulsangla, mən yənə padangni beqip, ulardin həwər alimən. ³² Mən bügün pütkül padangni arilap, ala-qıpar qoylarnı, qara-qongur pahlanlarnı, xundakla əqkilərnıng iqidinmu ala-qıparlirini ayrip qikimən. Bular mening ix həkkim bolsun.□

³³ Keyin, mening həkkimni təkxürüp kəlgən waqtında, həkkaniy bolşinim kəz aldingda ispatlinidu; əqkilər arisida ala-qıpar bolmioşanlirining həmmisi, pahlanlar arisida qara-qongur bolmioşanlirining həmmisi oşrilap kelingən həsablansun, — dedi.

³⁴ u waqıtta Laban: — Maqul, deginingdək bolsun, — dedi.

³⁵ Xu küni *Laban* taşıl wə ala-qıpar tekilərnı, ala-qıpar qixi əqkilərnı, xundakla az-paz aq qikimi bolşan barlıq əqkilərnı, barlıq qara-qongur qozilarnı ayrip, öz oşullirining kolioş tapxurup, ³⁶ əzi bilən Yakupning

□ **30:18 «Issakar»** — «ijarə» yaki «inam» degən mənida. □ **30:20 «erim mening bilən billə turidioşan boldi»** — yaki «erim meni hərmətləydiğan boldi». **«Zəbulun»** — «makan kilix» yaki «hərmətləx» degən mənida. □ **30:21 «Dinah»** — «(adil) həküm» degən mənida. □ **30:22 «uni tuşidioşan qildi»** — ibraniy tilida «baliyatqusini eqiwidi». □ **30:24 «Yüsüp»** — «u yənə beridu» yaki «u qoxup beridu» degən mənida. □ **30:32 «qara-qongur pahlanlar»** — Pələstində qongur yaki qara rənglik qoylar az uqraydu. **«əqkilərnıng iqidinmu ala-qıparliri»** — Pələstində əqkilərnıng kəpinqisi pütünləy qara yaki pütünləy qongurdur. **«bular»** — yaki «bulardin tuşuloşanlar».

otturisida üç künlük arilikni qoydi. Yaqub bolsa Labanning padilirining kaləlinini bakti.□

³⁷ Lekin Yaqub terək, badam wə qinar dərəhliridin yumran qiwiklarni elip, qowzikini yolluk kilip xilip, aq siziklarni qikardi. ³⁸⁻³⁹ Andin mal küyliyən waqitlirida su iqlili kəlgəndə, u muxu xiləyan qiwiklarni padilar su iqdioyan yərlərdiki ulaklarəya malning aldioya tikləp koyatti. Mal bu *taoqil* qiwiklarning aldida jüpləxkəndin keyin ular taoqil wə ala-qipar kozilarni tuəydi.

⁴⁰ Andin Yaqub bu kozilarni Labanning padisidin ayrip qikardi; andin u Labanning padisining yuzlirini taoqil wə kongur koylirioya qaritip jüpləxtürdi; xundak kilip, u öz melini Labanning melioya qoxmay belək koyup, əzi üçün ayrim badilarni kildi.□ ⁴¹ Saqlam küqlük mal jüpləxkinidə, Yaqub qiwiklarni padining kəz aldioya ulaklarda koyatti; mallar xu qiwiklarning yenida jüplixətti. ⁴² Lekin jüplixiwatkan mal ajiz bolsa, u qiwiklarni qoymaytti. Bu tərکیدə ajizliri Labanoqa, küqlükli Yaqupqa təwə boldi. ⁴³ Xundak kilip, bu kixi nahayiti bay bolup, malliri, dedəkliri, qulliri, təgiliri wə exəkliri heli kəp boldi.

31

Yaqubning Labanning yenidin kəqixi

¹ Əmma Yaqub Labanning oşullirining: — Yaqub atimizning pütün mal-mülkini elip kətti; uning erixkən bu dəliti atimizning təəlluqatidən kəlgən, deginini anglap qaldı.□ ² Yaqub Labanning qirayioya qariwidi, mana, u əzigə burunkidək hux peil bolmıdı. ³ Bu qaşda, Pərwərdigar Yaqupqa: — Sən ata-bowiliringning zeminiəya, öz uruk-tuoşkanliringning kəxioya kaytip kətkin. Mən sening bilən billə bolimən, — dedi.

⁴ Xuning üçün Yaqub adəm əwətip, Rahilə wə Leyahni öz padisi turəyan kəkləmgə qaqirip kelip ⁵ ularəya mundak dedi: — Mən atanglarning qirayioya qarısam manga burunkidək hux peil bolmıdı; əmma atamning Hudasi mən bilən billə bolup kəldi. ⁶ Küqümning yetixiqə atanglarəya ixləp bərginim silərgə ayan; ⁷ həlbuki, atanglar meni əhmək kilip, həkkimni on kətim əzgərtti; lekin Huda uning mənə ziyan yətküzüxigə yol qoymıdı. ⁸ Əgər u: «Ala-qipar kozilar həkking bolıdu», desə, barlık padilar ala-qipar kozilioyli turdi. U: «Taoqil kozilar həkking bolsun», desə, barlık padilar taoqil kozilioyli turdi. ⁹ Bu tərکیدə Huda atanglarning mallirini tartiwelip, manga bərdi. ¹⁰ Padilar küyliyən waqıtta mən bir kətim qüxümdə bəximni kətürüp xuni kərdumki, mana, mallarning üstigə jüplixixkə etiloqan qoşqar-tekilərnəng həmmisi taoqil yaqi ala-qipar

□ **30:36 «əzi»** — yaqi «ular». **«üç künlük arilikni qoydi»** — demək, Laban dərhal padisidin Yaqubning həkki boləyan malni, xundakla kəlgüsüdə xundak nəslini qikəralaydioşanlarni ayrip, Yakuptin yirək kildi. □ **30:40 «Labanning padisining yuzlirini taoqil wə kongur koyliri»** — Laban bundak taoqil wə kongur koylarni allıkaqan ayrioşan bolsimu, bu səzlərgə qarioşanda u yənıla bundaklardın bəzilirini Yaqupqa tapxuroşan ohxaydu. Əgər Labanning oşulliri padilarni bəkiqa ixənqlik bolmısa, Laban xu «taoqil wə kongur koylar»dın qoşq koylarni Yaqupqa kaytidin tapxuruxu mumkin. Baxka bir imkanıyət barki, Yaqubning bəzi taoqil yaqi kongur koziliri qoşq boləyanda u ularni Labanning aq rənqlik koyliri arisioya qoşkan. Yaqubning Laban bilan boləyan waqitidiki tarix toşqirulək «qoxumqə səz»imizni kərug. □ **31:1 «bu dəliti»** — ibraniy tilida «bu xan-xərpəni».

idi. ¹¹ Andin Hudaning Pərixtsisi qūxūmdə manga: «Əy Yaqub», dewidi, mən jawab berip: «Mana mən», dedim.

¹² U manga: — «Əmdi bexingni kətürüp qarjoın; mana mallarning üstigə jüplixixkə etiloan qoçkar-təkilərninğ həmmisi taqil wə ala-qıpardur; çünki Mən Labanning sanga kıljoıninınğ həmmisini kərdüm. ¹³ Mən Bəyt-Əldə *sanga kərünğən* Təngridurmən. Sən xu yərdə tüwrükni məsihləp, Manga kəsəm iqtinğ. Əmdi sən orningdin turup, bu zemindin qıqip, uruq-tuqanliringning zeminoğa yanjoın» dedi. □ ■

¹⁴ Raħilə wə Leyah uningoa jawab berip: — Atimizning öyidə bizgə tegixlik nesiwə yaqi miras kalmioğanmu? ¹⁵ Biz dərwəxə uningoa yat adəm hesablinip qaloğanmu?! U bizni setiwətti, toylukimiznimu pütünləy yəp kətti! □ ¹⁶ Xundak bolojandin keyin, Huda Atimizdin sanga elip bərgən barlık dələt biz bilən balilirimizningkidur. Əmdi Huda sanga nemə degən bolsa, xuni kıljoın, — dedi.

¹⁷⁻¹⁸ Xuning bilən Yaqub ornidin turup, baliliri wə ayallirini təgilərgə mindurup, erixkən barlık malliri wə barlık təəllukatini, yəni Padan-Aramda tapқан təəllukatlırini elip, atisi Ishakning yenioğa berixkə Qanaan zeminoğa qarap yol aldı.

¹⁹ Laban bolsa qoylırini kirkioyli kətkənidi; Raħilə öz atioğa təwə «öy butlırini»ni oşrilap eliwaldi. □ ²⁰ Yaqub aramiy Labanoğa öz kexidin oşrilıqğə keqip ketidioğanlıkını ukturmay uni aldap qoyoğanidi. □ ²¹ U bar-yoқını elip keqip kətti; u dəryadin ötup Gilead teoqi tərəpkə qarap yol aldı. □

Labanning Yaqubni qoşlıxi

²² Üqinçi küni, Labanoğa Yaqubning kaçqını toşrisida həwər yətti. ²³ U öz tuqanlırini elip, yəttə künlük yolojqə kəynidin qoşlap berip, Gilead teoqida uningoa yetixti. ²⁴ Lekin keqisi Huda aramiy Labanning güxigə kirip uningoa: «Sən hezi bol, Yaqubqa ya aқ ya kək demə!» dedi. □

²⁵ Laban Yaqubqa yetixip baroğanda, Yaqub qedirini taqning üstigə tikğənidi. Labanmu tuqanlırini bilən Gilead teoqining üstidə qedir tikti.

²⁶ Laban Yaqubqa: — Bu nemə kıljoıninınğ? Sən meni aldap, kızlırimni uruxta aloğan oljidək elip kəttiñg? ²⁷ Nemixkə yoxurun kaqisən, manga həwər bərməy məndin oşrilıqğə kəttiñg? Manga degən bolsang

□ **31:13 «Məsihləx» wə «Məsih»** — bu ixlar toşrisida «Təbirilər»ni kəring. Bu yərdə Muxəddəs Kitabta «məsihləx» yaqi «məsih kılıx» degən peiling tunji ketim ixtililixidur. ■ **31:13** Yar. 28:13,14,15. □ **31:15 «toyluklırimiz»** — muxu yərdə Yaqubning Leyah wə Raħiləni elix üqün ixliginininğ kimmitini kərsətsə kerək. □ **31:19 «öy butlırini»** — ibranıy tilida «tərafım». Bu butlar qolda kətürğüdək kiçik bolup, adəttə kümüxtin yasılatti. Qədimki waqıtlardiki bəzi butpərəs jəmiyətlərdə «tərafım»oa igə boljoan adəm öyning barlık təəllukatining igisi, hojayini dəp hesablinatti. Xunga bu kiçik «tərafım» kümüx boljoını üqün əməs, bəlki kanuniy əhmiyiti üqün Labanoğa intayin muħim idi. □

□ **31:20 «uni aldap qoyoğanidi»** — ibranıy tilida «uning kənglini oşrilidi» bilən ipadilinidu. □ **31:21 «dərya»** — muxu yərdə «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. □ **31:24 «Yaqubqa ya aқ ya kək demə!»** — ibranıy tilida «Yaqubqa ya yaxı ya yaman gəpni kılma!». Bu səzlər bəlkim: «uningoa bərikət tilimə yaqi uni qarojima» degənlik bolsa kerək. Huda nemixkə «Yaqubqa yaxı gəp kılma» degən? Bizningqə Huda Labanning aldamaqi mahiyitini obdan bilətti; u Yaqubqa bərikət tilisə aldamaqi niyiti bilən təlaydioşını bilətti. Uning «yaman gəp kılıx»ioğa, yəni uni qaroxaxkə yol qoymaytti, əlwəttə. Xunga «Yaqubqa ya yaxı ya yaman gəpni kılma!» degini bəlkim «pəqət həqiqəttin səzlə!» degənlik boluxi mumkin. Biraқ Labanning Yaqub bilən boljoan səħbitigə qarısak u yənıla yaloğanlıqıtn yirak kətməydu!

mən huxal-huramlik bilən oʻzəl oqup, dap wə qang qelip, seni uzitip qoymamtim? ²⁸ Xundak kılıp sən manga öz oʻqullirim wə kizlirimni sōyüp uzitip qoyux pursitini mu bərmiding. Bu ixta əhməklık kılding. ²⁹ Silərgə ziyā-zəhmət yətküzüx qolumdin kelətti; lekin tünügün keqə atangning Hudasi manga sēz kılıp: «Həzi bol, Yaqupka ya ak ya kək demə» dedi. ³⁰ Hox, sən atangning əyini tolimu seoinqoşining üqün kətməy qoymaysən; lekin nemixka yənə mening butlirimni oʻqiriliding? — dedi.

³¹ Yaqup Labanoqa jawab berip: — Mən qorqup qaqtim; qünki seni kizlirini məndin məjburiy tartıwalamdikin, dedim. ³² Əmdi butliringoqa kəlsək, ular kimdin qıqsa xu tirik qalmaydu! Kərin daxlirimiz aldida məndin qandaqla neməngni tonuwalsang, uni elip kət, — dedi. Həlbuki, Yaqupning Raħiləning butlarni oʻqirilap kəlginidin həwiri yoq idi.

³³ Laban aldi bilən Yaqupning qədiri oqa kirip, andin Leyahning qədiri həm ikki dedəkning qədirlirioqa kirip ahturup həqnemə tapalmidi. Leyahning qədiridin qıqıp, Raħiləning qədiri oqa kirdi. ³⁴ Raħilə bolsa əy butlirini elip, bularni təgining qomining iqigə tikıp qoyup, üstidə olturuwaloqanıdi. Laban pütkül qədirini ahturup, həqnemə tapalmidi.

³⁵ Raħilə atisioqa: — Əy hojam, aldingda turalmi oşinim üqün hapa bolmi oşin; qünki mən hazır ayallarning adət məzgilidə turuwatimən, — dedi. Xundak kılıp, Laban həmmə yərnı qoymay ahturupmu, əy butlirini tapalmidi. □

³⁶ Xuning bilən Yaqup aqqıqlap Laban bilən jedəllixip kətti. Yaqup Labanoqa: — Sən meni kəynimdin munqə aldirap-tenəp qoqlap kəlgüdək məndə nemə səwənlik, nemə gunah bar? ³⁷ Sən həmmə yük-taklirimni ahturup qıqtıng, əyüngning nərsiliridin birə nemə tapalidingmu? Birnemə tapkan bolsang, mening kərin daxlirim bilən sening kərin daxliringning aldida uni qoyoşin, ular biz ikkimizning arisida həküm kılısun. ³⁸ Mən muxu yigirmə yil kəxingda turdum; həqqaqan saolıqing wə qixi əqkiliring bala taxliwətmidi; padiliringdin qoqqarlıringni yeginim yoq. ³⁹ Boşuwetilənlirini kəxingoqa elip kəlməy, bu ziyanni özüm toldurdum; keqisi oʻqirilanoşan yaqi kündüzi oʻqirilanoşan bolsun sən uni məndin təlitip alding. ⁴⁰ Mening künlirim xundak əttiki, kündüzi issıqtin, keqisi soʻuqtin kiyinilip, uyku kəzüm din qaqtatti.

⁴¹ Mening künlirim muxu yigirmə yilda əyüngdə turup xundak boldi; on tət yil ikki kizing üqün sanga hizmət kıldim, altə yil padang üqün hizmət kıldim; uning üstigə sən ix həqkimni on qetim əzgərtting. ⁴² Əgər atamning Hudasi, yəni İbraħimning Hudasi, yəni İshaqning Korkunqisi Boləqanning Əzi mən bilən billə bolmisa idi, sən jəzmən meni quruk qol kılıp qayturuwətəttıng. Lekin Huda mening tartkan jəbir-japalirimni, kollirimning muxəkkitini kərup tünügün keqə sanga tənbiħ bərdi, — dedi.

Yaqupning Laban bilən kelixim tüzüxi

⁴³ Laban Yaqupka jawab berip: — Bu kizlar mening kizlirim, bu oʻqullar mening oʻqullirim, bu pada bolsa mening padam bolidu; xundakla kəz aldingdiki həmmə nərsə miningkidur; əmma mən bügün bu kizlirimni wə

□ **31:28 «öz oʻqullirim»** — Labanning «oʻqullirim» degini uning hiyligərlikini ayan kılıdu. Uning Yaquptin tuquloşan nəwrə oʻqulliri bar idi, lekin u ularni «mening oʻqullirim» dəp həsablaytti.

□ **31:35 «mən hazır ayallarning adət məzgilidə turuwatimən»** — ibranıy tilida: «ayallarning aditi hazır manga qüxti».

ularning tuoqkan oqullirini nemə qilay?^{□ 44} Keni kəl, sən bilən ikkimiz bir əhdə tüzüxəyli, bu mən bilən sening otturimizda guwah bolsun, — dedi.

⁴⁵ Xuning bilən Yakup bir taxni elip erə tikləp tüwrük kılıp qoydi. ⁴⁶ Andin Yakup kerindaxlirioqa: — Tax yioqinglar, — dewidi, taxlarni elip kelip dewilidi, xu yərdə tax dəwisining yenida oqizalinixti. ⁴⁷ Laban bu dəwini «Yəgar-Sahaduta» dəp atidi, Yakup uningə «Galeəd» dəp at qoydi.□

⁴⁸ Laban: — Bu dəwə bügün sən bilən mening otturamda guwah bolsun, — dedi. Xunga bu səwəbtin dəwining nami «Galeəd» ataldi. ⁴⁹ U jay yənə «Mizpaq», dəpmu ataldi; qünki Laban yənə: — Ikkimiz bir-birimiz bilən kərximigən waqitlarda, Pərwərdigar sən bilən mening otturamda qarawul bolup kəzitiptursun.□ ⁵⁰ Əgər sən kızlirimni bozək kılsang, yaki kızlirimning üstigə baxqa hotunlarni alsang, baxqa heq kixi kəximizda hazır bolmioqan təkdirdimu, mana, Huda mən bilən sening arangda guwahqidur!

⁵¹ Laban Yakupqa yənə: — Mana, bu dəwigə kara, mən bilən sən ikkimizning otturisi mən tikləp koyoqan bu tüwrükümü kara; ⁵² kəlgüsidə bu dəwə wə bu tüwrükümü mən yaman niyət bilən bu dəwidin sening tərpinggə ötməslirim üçün, seningmu niyitingni yaman kılıp bu dəwə wə bu tüwrüktin ötup mening tərpinggə kəlməslirig üçün guwahqi bolsun.□ ⁵³ İbrahimning ilaşi, Naħorning ilaşi wə bu ikkisining atisining ilašliri arimizda həküm qikarsun, — dedi. Yakup bolsa atisi İshakning Korkunqisi Boləuqi bilən kəsəm kildi.□

⁵⁴ Andin Yakup taq üstidə bir kurbanlik sunup, kerindaxlirini əzi bilən tamaklinixka təklip kildi. Ular həmdastihan olturdi wə keqisi taqda kəmdi.□ ⁵⁵ Ətisi tang səhərdə Laban ornadin turup, nəwrlilri bilən kızlirini səyüp, ularəqa bəht-bərikət tiləp, əz öyigə rawan boldi.

32

Yakupning Əsaw bilən kərxüxkə təyyarlinixi

¹ Yakup əz yoliəqa ketip baratti; yolda Hudaning pərixtiliri uningəqa uqridi.■ ² Yakup ularni kərup: — Bu jay Hudaning bargahı ikən! — dəp, bu jayning namini «Maħanaim» dəp qoydi.□

□ **31:43 «mening oqullirim»** — 28-ayəttiki izahətni kəring. «**kəz aldindiki həmmə nərsə miningkidur**» — muxu səzləz pütünləy hata, əlwəttə. Yakup bularning həmmisigə əz qolining əjri bilən erixkəndi. □ **31:47 «Yəgar-Sahaduta»** — aramiy tilida, «Galeəd» ibraniy tilida «guwahlik dəwisi» degən mənədə. □ **31:49 «Mizpaq»** — «kəzitiq munari» degən mənədə bolup, yənə «u kəzitiptursun» degən səzning aħangioqa yekin. □ **31:52 «seningmu niyitingni yaman kılıp bu dəwə wə bu tüwrüktin ötup mening tərpinggə kəlməslirig üçün guwahqi bolsun»** — əgər yukirida eytkinimizdək «əy butliri»əqa igə bolux «əyning əzigə igə boləqanlik» hesablınsa, undaqa Labanning bu səzlrining məqsiti: — «Yakup yaki uning əwladliri əy butlirimni elip, mening əy-təllukatlirimni tartiwelix niyitidə mən tərəpkə hərgiz kəlmisun» degənliktin ibarət idi. □ **31:53 «İbrahimning ilaşi, Naħorning ilaşi wə bu ikkisining atisining ilašliri»** — Laban, İbrahimning atisi Tərah wə Naħorlar əsasən butpərəslər idi («Yəx.» 24:2ni kəring). □ **31:54 «tamaklinixka təklip kildi»** — bu taam bəlkim kurbanlikning gəxi boluxi mumkin. Undaqa u «inaxlik kurbanliqi» süpitidə sunuloqan bolsa kərək («Law.» 3-babni kəring). ■ **32:1** Yar. 48:16. □ **32:2 «Maħanaim»** — buning mənisi «ikki bargah». Bu «ikki bargah» Yakupning bargahı wə Hudaning bargahını kərsitidu. Yakupning «bargah» deginidin kərioqanda, xu jayda kərgən pərixtilər dərəkə intayin kəp bolsa kərək.

³ Andin Yaqub Seir zeminidiki «Edom yayliqi»³ oʻla, akisi Əsawning kexioʻla aldin hawərgilərnı əwətip, ⁴ ularoʻla jekiləp: — Silər hojamoʻla, yəni Əsawoʻla: «Kəminiliri Yaqub mundak dedi: — Mən Labanning kexida musapir bolup, ta muxu waqitkiqə turdum. ⁵ Əmdi məndə kala, exək wə koylar, kul-dedəklərmu bar; mən əzlining nəziridə iltipət taparmənmikin dəp hojamoʻla hawər yətküzüxnı layik kərdüm», dənglar, — dedi.

⁶ Həwərgilər Yaqubning yenioʻla yenip kelip: — Biz akiliri Əsawning kexioʻla barduk; u tət yüz kixini elip, silining aldirioʻla keliwatidu, — dedi.

⁷ Yaqub nahayiti kərkup, oʻəm-oʻussigə qūxūp adəmlirini koy, kala wə təgilirigə koxup, ikki topka ayridi. ⁸ U: — «Əgər Əsaw kelip bir topimizoʻla hujum kilsa, yənə bir top kəqip kutulup qalar» — dəp oylidi.

⁹ Andin Yaqub mundak dua kildi: — I atam Ibrahimning Hudasi wə atam Ishakning Hudasi! Manga: «Əz zemining wə uruk-tuʻoʻkanliringning kexioʻla yenip kətkin, sanga yahxilik kəlimən» dəp wədə kəloʻan Pərwərdigar! ■ ¹⁰ — Mən Sening Əz kulungoʻla kərsətkən əzgərməs barlik məhrıbanliking wə barlik wapadarliking aldidə həqnemə əməsmən; qūnki mən bu İordan dəryasidin ətkinimdə yəloʻuz bir həsam bar idi. Əmdi mən ikki top adəm bolup kəytiwatimən. □ ¹¹ Ətünüp qalay, mən akam Əsawning kolidin kutkuzoʻlaysən; qūnki u kelip mən bilən hotun-balilirimni əltürüwetəmdikin, dəp kərkimən. ¹² Sən: «Mən jəzmən sanga zor yahxilik kəlip, sening nəslingni dengizdiki kumdək həddi-həsabsiz kəp kəlimən», degənding, — dedi. ■

¹³⁻¹⁵ U xu kəqisi xu yərdə kənop kaldi; andin u kəl ilikidiki mallardin elip, akisi Əsawoʻla ikki yüz əqkə, yigirmə tekə, ikki yüz saʻoʻliq, yigirmə kəqkar, ottuz qixi təgini taylakliri bilən, kərik inək, on buka, yigirmə mada exək, on hangga exəkni sowoʻat kəlip təyyarlap, □ ¹⁶ Bularnı ayrim-ayrim top kəlip hizmətkarlırining kəlioʻla tapxurup, ularoʻla jekiləp: — Silər məndin burun mengip, hər topning arisida arilik koyup həydəp mənənglar, — dedi.

¹⁷ U əng aldidiki top bilən mangoʻan kixikə əmr kəlip: — Akam Əsaw sanga uqrioʻanda, əgər u səndin: «Kimming adimisən? Kəyergə barisən? Aldingdiki janiwarlar kimning?» — dəp sorisa, ¹⁸ Undakta sən jawab berip: «Bular kəminiliri Yaqubning bolup, hojam Əsawoʻla əwətkən sowoʻattur. Mana, u əzimu kəynimizdin keliwatidu» — degin, dedi.

¹⁹⁻²⁰ Xu tərəkidə u ikkinqi, uqinqi wə ulardin keyinki padılarnı həydəp mangoʻuqi kixilərgimu ohxax əmr kəlip: — Əsaw sizlərgə uqrioʻanda, silərmu uningəla xundak dənglar, andin: — Mana, kəminiliri Yaqub əzimu arkimizdin keliwatidu, — dənglar, dedi; qūnki u: — Mən aldimdə baroʻan sowoʻat bilən uni meni kəqürüm kildurup, andin yüzini kərsəm, meni kəbul kəlarmikin, — dəp oylioʻanidi. □

²¹ Xundak kəlip sowoʻat aldın əwətildi; u xu kəqisi bargahda kənop kaldi.

Yaqubning Huda bilən qelixi

²² U xu kəqidə kəpup, ikki ayali wə ikki dediki wə on bir oʻqlini elip, Yabbok kəqikidin ətup kətti. ²³ U ularni ekəndin ətküzdi, xundakla həmmə təəllukinimu u kərxı tərəpkə ətküzdi. ²⁴ Yaqub bolsa bu katta

■ 32:9 Yar. 31:13. □ 32:10 «həqnemə əməsmən» — ibraniy tilida «intayin kəqikmən».

■ 32:12 Yar. 28:13. □ 32:13-15 «hangga exək» — yaki «təhəy». □ 32:19-20 «uni meni

kəqürüm kildurup, andin...» — ibraniy tilida «uning yüzı aldidə kafarət kəlayəmən, andin...».

«Kafarət» degən ix toʻpuluk «Mis.» 29:33 wə izaḥati, xundakla «Təbirələr»nimu kəring.

yalqoz qaldi; bir zat kelip xu yerdə uning bilən tang atquqə qelixti.
²⁵ Lekin bu zat uni yengəlməydiqanlığını kərüp, uning yotisiniñ yirikioğa kolini təgküzüp koydi; xuning bilən ular qelixiwatqanda Yakupning yotisi qazandin qikiş kətti. □

²⁶ U zat: — Meni qoyup bərgin, qünki tang atay dəp qaldi, dedi.
 — Sən meni bərikətlimigüqə, seni qoyup bərməymən, dedi Yakup. ■

²⁷ U uningdin: — Eting nemə? dəp soridi.

U: etim Yakup, — dedi.

²⁸ U uningqə: — Sening eting buningdin keyin Yakup bolmay, bəlki Israil bolidu; qünki sən Huda bilənmu, insan bilənmu elixip oqalib kəlding, — dedi. □ ■

²⁹ Andin Yakup uningdin: — Namingni manga dəp bərgin, dewidi, u: — Nemixka mening namimni soraysən? — dedi wə xu yerdə uningqə bəht-bərikət ata qildi. □

³⁰ Xuning bilən Yakup: — Hudani yüzmu-yüz kərüp, jenim qutulup qaldi, dəp u jayning namini «Pəniəl» dəp atidi. □

³¹ U Pəniəldin etüp mangoqanda, kün uning üstibexini yorutti; əmma u yotisi tūpəylidin əksap mangatti .

³² Bu səwəbtin Israilar bügünqə yotining ügisidiki pəyni yeməydu; qünki xu Zat Yakupning yotisiniñ yirikioğa, yəni uning peyigə kolini təgküzüp qoyqanidi.

33

Yakupning Əsaw bilən uqrixixi

¹ Yakup bexini kətürüp qariwidi, mana Əsaw tət yüz kixi bilən keliwatatti. Xuning bilən u balilirini ayrip, Leyah, Rahilə wə ikki dedəkkə tapxurdi;

² u ikki dedək wə ularning balilirini həmmening aldida mangurdı, andin Leyah bilən uning balilirini, əng ahirida Rahilə bilən Yüsürni mangurdı.

³ Əzi bolsa ularning aldioğa etüp mangdi, u akisiniñ aldioğa yetip baroquqə yəttə ketim yərgə bax urup təzim qildi. ⁴ Əsaw uning aldioğa yügürüp kelip, uni quqaklap, boynioğa girə selip, uni söydi; hər ikkisi yioqlixip kətti.

⁵ Andin Əsaw bexini kətürüp qarap, ayallar wə balilarni kərüp: — Bu sən bilən billə kəlgənlər kimlər? — dəp soridi.

Yakup: — Bular Huda xapaət qilip kəminilrigə bərgən balilardur, — dedi.

⁶ Andin ikki dedək wə ularning baliliri aldioğa berip, uningqə təzim qildi;

⁷ Andin Leyahmu uning baliliri bilən aldioğa berip, təzim qildi, ahirida Yüsüp bilən Rahilə aldioğa berip, təzim qildi.

⁸ Əsaw: — Manga yolda uqrioğan axu topliringda nemə məksiting bar? — dewidi, Yakup jawab berip: — Bu hojamning aldida iltipət tepixim üqündur, dedi.

⁹ Lekin Əsaw: — Əy kərindixim, məndə yetip axqudək bar. Sening öz nərsiliring özünggə qalsun, dedi.

¹⁰ Əmma Yakup: — Undak qilmioqin; əgər mən nəzərliridə iltipət tapqan bolsam, sowoqitimni qolumdin qəbul qiloqayla; qünki silining meni

□ 32:25 «yotisiniñ yirikioğa...» — yaki «yotisiniñ ügisigə». ■ 32:26 Hox. 12:4. □ 32:28

«Israil» — mənisi «Huda bilən billə bolqan əmir» wə uning bilən təng «Huda bilən elixquçi».

■ 32:28 Yar. 35:10. □ 32:29 «Pəniəl» — (yaki «Pənuəl») — mənisi «Hudaning jamali».

□ 32:30 «Hudani yüzmu-yüz kərüp, jenim qutulup kaldı» — bu intayin sirlik wəqə üstidə «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz.

huxallik bilan qobul qilolganlarini k r p, didarlarini kərginimdə Hudaning didarini kərgəndək boldum! ¹¹  m di sanga k lt r lg n, *Hudadin kərgən* bu b rik t lirimni qobul qilolayla; q nki Huda manga xapa t kərsətti, h mm  n rsilirim bar boldi, — d p uningdin kayta-kayta  t n widu, u qobul kildi.

¹² Andin  saw: —  m di biz ko oqilip səpirimizni dawamlaxturayli, mən sening aldingda mangay, dedi.

¹³ U uningda jawab n: — Hojam kərdilə, balilar kiqik, kəximda emidiolgan ko a w  mozaylar bar; əgər mən bularni bir k nla aldirtip ko olap mangdursam, pütkül pada  l p ketidu. ¹⁴ Xunga  t nim nki, hojam k miniliridin aldida mangolag tursun; mən aldimdiki mal-qarwilarning mengixiolga, xundakla balilarning mengixiolga qarap asta mengip, hojamning k xiolga Seiroda udul baray, dedi.

¹⁵ U wakitta  saw: — Undak bolsa, mən  z m bilan k lg n kixilərdin birn oqqini kəxingda ko up ket y, dedi. Lekin u jawab berip: — Buning nem  hajiti? P k t hojamning nəziridə iltipat tapsamla xu kupayə, dedi.

¹⁶  saw u k ni yololga qikip Seiroda yenip k tti. ¹⁷ Yakup s p r kilip, Sukkot deg n jayolga kəlgəndə, u yerg  bir  y selip, malliriolga lapaslarni yasidi. Xunga bu y r «Sukkot» d p ataldi.□

¹⁸ Xu t riqid  Yakup Padan-Aramdin kaytip, Kanaan zeminidiki X k m x hirig  aman-es n k ldi. U xəhərning aldida qedir tikti.■ ¹⁹ Andin u qedir tikkan y rning bir kəsimini Xəkəmning atisi bololgan Hamorning oqulliridin bir yüz k sitig  setiwelip,□ ²⁰ Xu y rd  bir qurbangah selip, namini « l- loh -Israil» d p atidi.□

34

Xəkəmning Dinahning nomusiolga tegixi

¹ Bir k ni, Leyahning Yakupka tuolup b rg n kizi Dinah yurtning kizliri bilan k r xkili qikti.■ ² Xu yurtning əmiri hiwi Hamorning oqli X k m uni k r p kelip, uni tutuwelip, zorlap nomusiolga t gdi. ³  mma uning k ngli Yakupning kizi Dinahka q x p, uni yahxi k r p qaldi w  uningolga muh bbiti bilan k ng l soridi. ⁴ Xuning bilan X k m atisi Hamordin: — Bu kizni manga hotunlukka elip b rgin, d p t l p kildi.

⁵ Yakup *X k mning* kizi Dinahning ippitig  t gk nlikini anglap qaldi. Uning oqulliri malliri bilan dalalarda idi; xunga Yakup ular k lg t  jim turup turdi. ⁶ X k mning atisi Hamor Yakupning aldiolga uning bilan s zl xkili qikti; ⁷ Yakupning oqulliri h w rni anglapla dalalardin kaytip k lg nidi. Bular *Xəkəmning* kilmaydiolgan ixni kilip, Yakupning kizining nomusiolga tegip Israil k bilisid  xərməndilik kiloljini  q n azablinip, intayin kattik o z pl ndi.□ ⁸ Hamor ularolga s z kilip: — Oqlum Xəkəmning k ngli kizinglarolga q x p qartu. Iltipat kilip uni oqlumolga hotunlukka bərsənglar! ⁹ Biz bilan kuda-baja bolup, kizliringlarni bizg  beringlar, bizning kizlirimiznimu sil r elinglar; ¹⁰ Biz bilan bill  turunglar.

□ **33:17 «Sukkot»** — mənisi «kəpilər» yaki «lapaslar». ■ **33:18** Y . 24:32; Ros. 7:16.

□ **33:19 «k sit »** — pul birliki bolup, k mmiti bizg  naməlum. □ **33:20 « l- loh -Israil»** — mənisi « l» Israilning Tangrisidur (ibraniy tilida « l» bolsa «lah», «Huda» deganni bildüridu).

■ **34:1** Yar. 30:21. □ **34:7 «Israil k bilisid »** — ibraniy tilida «Israilda». «Israil» deg n bu söz muxu y rd  «Israil kəbilisi» yaki «Israil h lki»ni kərsətkən. Buning Muqəddəs Kitabta birinqi ketim xu m nid  ixlitilixi bolidu.

Mana, yər aldinglarda turuptu; bu yərni makan qilip, soda qilip, özunglar üqün öy-mülük elinglar, — dedi.

¹¹ Xəkəm kizning atisi bilən aka-ukilirioşa: — Nəziringlarda iltipat tapsam dəymən; silər nemə desənglar, xuni berəy. ¹² Məndin qanqilik toyluk yaki sowəqat tələp qilsənglar, mənə eytkininglarqə berəy; pəkət bu kizni mənə hotunluqqa bərsənglarla bolidu, dedi.

¹³ Yaqupning oqulliri bolsa Xəkəm wə atisi Həmorəşa hiylə-mikir bilən jawab bərđi, qünki u singlisi Dinahning ippitigə təgkənidi; ¹⁴ ularəşa: — Biz bundak qilalməymiz, singlimizni hətnisiz birsigə berixkə maqul dəyəlməymiz; qünki u bizgə nomus bolidu. ■ ¹⁵ Pəkət bir xərtimizgə kənsənglarla silərgə maqul bolimiz; silərnəng barlık ərkəkliringlar hətnə qilinip bizdək bolsa, ¹⁶ Kizlirimizni silərgə berip, silərnəng kizliringlarni biz elip aranglarda olturup, bir qowm bolup qalimiz. ¹⁷ Əmma bizgə kulak salmay hətnə qilinixkə unimisənglar, undakta biz kizimizni elip ketimiz, — dedi.

¹⁸ Ularning səzliri Həmor wə oqli Xəkəmning nəzirigə yaqti. ¹⁹ Yigit bu ixni kəynigə sozmidi, qünki u Yaqupning kizioşa ejil bolup qaloqanidi; u atisining öyidə həmmidin ətiwarlık idi. ²⁰ Xuning bilən Həmor oqli Xəkəm bilən xəhərnəng dərwasioşa berip, xəhərnəng adəmlirigə səz qilip: — ²¹ Bu adəmlərnəng biz bilən inaq ötküsi bar. Xunga ular muxu yurttə turup soda-setik qilsun; mənə, bu jayning ikki tərpi ularəşa yətküdək kəngridur. Biz ularning kizlirini hotunluqqa elip, öz kizlirimizni ularəşa berimiz. ²² Lekin pəkət arimizdikə həmmə ərkək ular hətnə qilinəndək hətnə qilinsa, u adəmlər arimizdə turup biz bilən bir həlkə boluxkə maqul dəydu. ²³ Xu tərکیدə ularning mal-təəllukəti, həmmə qarpayliri bizningki bolmamdu? Biz pəkət ularəşa maqul desəkla, ular arimizdə turidu, — dedi.

²⁴ Xuning bilən xəhərnəng dərwasisidin kirip-qikidioşanlarning həmmisi Həmor bilən oqli Xəkəmning səzigə kulak səldi. Xəhərnəng dərwasisidin kirip-qikadioşanlarning həmmisi hətnə qilindi. ²⁵ Əmma üqinqi künə, ular təhiqə aqirik yatkinida xundak boldiki, Yaqupning ikki oqli, yəni Dinahning akiliri Ximeon bilən Lawiy hərqaysisi öz qiliqini elip, xəhər hatirjəmlik iqidə turoşinida besip kirip, həmmə ərkəkni öltürüwətti; ■

²⁶ Ular Həmor bilən oqli Xəkəmmu qiliqlap, Dinahni Xəkəmning öyidin elip kətti. ²⁷ Andin Yaqupning *barlık* oqulliri: «Ular singlimizning nomusioşa təgdi» dəp, öltürülgənlərnəng jayioşa kelip, xəhərni bulap-talang qildi. ■ ²⁸ Ularning qoy-kala, exəklirini, xəhərdiki həmmini, etizliklardiki həmmini elip kətti, ²⁹ Xundakla ularning barlık mal-mülkini bulap-talap, barlık hotun-balilarni əsir qilip, öy iqidiki barlık nərsilərnimə qoxup elip kətti.

³⁰ Yaqup Ximeon wə Lawiyni əyibləp: — Silər meni balaəşa tikip, zemindikilər — Qanaaniylar bilən Pərizziylərnəng aldidə sesittinglar. Bizning adimiz az bir həlkturmiz; ular mənə qarxi qikip yioşilip hujum qilidu; xuning bilən mən wə jəmətim wəyran bolimiz, — dedi. ■

³¹ Əmma ular jawab berip: — Əjəbə, singlimizəşa bir pəhixə ayaləşa

■ **34:14** Yar. 17:12,13,14. □ **34:25** «*Dinahning akiliri*» — oqurmənlərnəng esidə barki, Ximeon wə Lawiy Dinahning bir tuşqan (Leyahdin tuşuqları) ikkinji wə üqinqi akisi idi. ■ **34:25** Yar. 49:6. □ **34:27** «*ular singlimizning nomusioşa təgdi*» — bu tolimu axuruwətkənlik bolidu. Qünki pəkət birlə adəm xundak qiloqanidi. □ **34:30** «*bizning adimiz az bir həlkturmiz*» — ibraniy tilidə «mən sanim az adəmmən».

kiloqandək muamilə qilsa bolamdu? — dedi.□

35

Hudaning Bəyt-Əldə Yakupqa baxpanah boluxi

¹ Andin Huda Yakupqa: — Sən hazır Bəyt-Əlgə çiqip, xu yərnı makan kıl, özüng akang Əsawdin keçip mangojiningda sanga kəringən Mən Təngrigə bir qurbangah yasiojin, — dedi.■

² Xuning bilən Yakup eyidikilər wə əzi bilən billə boləjanlarning həmmisigə mundak dedi: — Aranglardiki yat ilah butlirini taxliwetip, özünglarnı paklap eginlirnglarnı yənggüxlənglar. ³ Andin kəpup Bəyt-Əlgə çikimiz. Mən xu yərdə kıyinqilikta qaləqanda duayimni ijabət kılıp, yürgən yolumda mening bilən billə bolup kəlgən Təngrigə qurbangah salay, — dedi.

⁴ Xuning bilən öz kolliridiki həmmə yat ilah butlirini, xundakla kulakliridiki zirilərnı çikirip Yakupqa bərdi. Yakup bularnı Xəkəmdiki dub dərihining tüwigə kəmpüp koydi. ⁵ Andin ular səpərgə atlandi; əmma ətrapidiki xəhərlərnı Hudadin boləjan bir wəhimə baskaqqa, ular Yakupning oqullirini koşlimidi. ⁶ Bu tərıkidə Yakup wə uning bilən billə boləjanlarning həmmisi Qanaan zeminidiki Luz, yəni Bəyt-Əlgə yetip kəldi. ⁷ U xu yərdə bir qurbangah yasidi; akisidin keçip mangojinida xu yərdə Huda uningə kəringini üqün bu jayning ismini «Əl-Bəyt-Əl» dəp atidi.□ ■

⁸ Riwkahning inik'anisi Dəborah bolsa xu yərdə aləmdin ətti. U Bəyt-Əlning ayioqidiki dub dərihining tüwidə dəpnə kılindi. Bu səwəbtin xu dərəh «Yioqa-Zarning dub dərihi» dəp ataldi.□

Hudaning Yakupqa yənə bir kətim bəht ata kılıp, yengi ismini təkrarlixı

⁹ Yakup xu yol bilən Padan-Aramdin yenip kəlgəndin keyin, Huda uningə yənə bir kətim kərunüp, uningə bəht-bərikət ata kıldı. ■ ¹⁰ Andin Huda uningə: — Sening isming Yakuptur; əmma mundin keyin sən Yakup atalmay, bəlki naming Israil bolidu, dəp uning ismini Israil koyup koydi.■ ¹¹ Andin Huda yənə uningə: — Mən Əzüm Həmmigə Qadir Təngridurmən; sən nəstillinip, kəpəygin; bir əl, xundakla bir türküm əllər səndin pəyda bolidu; padixahlarxu sening puxtungdin çikidu.□ ■ ¹² Mən İbrahim wə İshaqqa bərgən zeminni sanga berimən, xundakla səndin keyinki nəslingimü xu zeminni berimən, — dedi.

¹³ Andin Huda uning bilən səzləxkən jaydin, uning yenidin yukirioqa kətürüldi. ¹⁴ Yakup Huda əzi bilən səzləxkən jayda bir tax tüwrükni

□ 34:31 «Əjəba, singlimizoqa bir pahixə ayaloqa kiloqandək muamilə qilsa bolamdu?» — bu wəqə toqruluk «kozumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 35:1 Yar. 27:43; 28:12,13. □ 35:7 «Əl-Bəyt-Əl» — mənsi «Bəyt-Əldiki Huda». ■ 35:7 Yar. 28:19. □ 35:8 «Yioqa-Zarning dub dərihi» — ibraniy tilida «Allon-bakut». ■ 35:9 Həx. 12:5. ■ 35:10 Yar. 32:27; 2Pad. 17:34.

□ 35:11 «bir əl, xundakla bir türküm əllər səndin pəyda bolidu; padixahlarxu sening puxtungdin çikidu» — bu bexarət toqruluk «kozumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 35:11 Yar. 17:1, 6; 28:3; 48:3

tiqləp, üstigə bir xarab hədiyyəsini təkdi və zəytun meyi quyup qoydi. ■
 15 Yakup Huda əzi bilən sözləxkən xu jayning namini «Bəyt-Əl» dəp atidi. □

Rahiləning tuoqtta əliup ketixi

16 Andin ular Bəyt-Əldin mengip, Əfratka azořina yol qalořanda, Rahiləni tolořaq tutup ketip, kattik tuoqt azabida qaldi. 17 Əmma tolořiqi kattik eořirlaxkanda, tuoqt anisi uningoa: — Qorqmiořin, bu qetim yəne bir eořlung bolidiořan boldi — dedi.

18 Xundak boldiki, Rahilə jeni qikix aldida, ahirki nəpisi bilən eořliořa «Bən-Oni» dəp isim qoydi; əmma uning atisi uni «Bən-Yamin» dəp atidi. □

19 Rahilə wapat boldi və Bəyt-Ləhəm dəp atilidiořan Əfratning yolining boyiořa dəpnə kilindi. ■ 20 Yakup uning kəbrisining üstigə bir hatirə texi tiqləp qoydi. Būgūngə kədər «Rahiləning Kəbrə Texi» xu yərdə turmaqta.

21 Andin Israil səpərnəni dawamlaxturup Migdal-Edirning u təripidə öz qedirini tiktə. □

Yakupning oşulliri

22 Israil u zeminda turořan waqtida, Rubən berip öz atisining keniziki Bilhəh bilən bir orunda yattə; Israil buni anglap qaldi.

Yakupning on ikki oşli bar idi: — ■

23 Leyahdin tuoşulořan oşulliri: — Yakupning tunji oşli Rubən və Ximeon, Lawiy, Yəhuda, Issakar həm Zəbulun idi. ■

24 Rahilədin tuoşulořan oşulliri: — Yūsüp və Binyamin idi.

25 Rahiləning dediki Bilhəhdin tuoşulořan oşulliri: — Dan və Naftali idi.

26 Leyahning dediki Zilpəhdin tuoşulořan oşulliri: — Gad bilən Axir idi. Bular bolsa Yakupka Padan-Aramda tuoşulořan oşulliri idi.

Işəqning ələmdin ətuxi

27 Əmdi Yakup atisi Işəqning kəxiořa, İbrahım və Işəq Musapir bolup turořan Kiriət-Arba, yəni Həbronning yenidiki Mamrəgə kəldi.

28 Işəqning kərgən künliri bir yüz səksən yil boldi. 29 Işəq tolimu kerip, künliri toxup, nəpəstin tohtap wapat boldi və öz kəwmining kəxiořa berip kəoxuldi. Uning oşulliri Əsaw bilən Yakup uni dəpnə kildi. □ ■

36

Əsawning əwladliri

1Tar: 1:35-54

■ 35:14 Yar: 28:18. □ 35:15 «Bəyt-Əl» — «Hudaning əyi». Bu Yakupning ikkinji qetim bu namni xu yərgə kəoyuxi idi. Xühşisizki, u bu namning əhmiyitini bir kədər toluq qūxəngini ũqūn xundak kildi. □ 35:18 «Bən-Oni» — (ərbəqə «İbn-Aniy») — mənisə «kəyořumning oşli».

«Bən-Yamin» (Binyamin) degənnəng mənisə «oũg kəldiki oşul» yaki «amətlik bala». ■ 35:19 Yar: 48:7. □ 35:21 «Israil» — Yəni Yakup, əlwəttə. «Migdal-Edir» — mənisə «kəy padisi munari».

■ 35:22 Yar: 49:4. ■ 35:23 Yar: 46:8; Mis: 1:2. □ 35:29 «künliri toxup,...» — İbraniy tilida «künlər bilən tolořan bolup, ...» degən səzlər bilən ipadiliniidu. «öz kəwmining kəxiořa berip kəoxuldi» — İbraniy tilida «öz kəwmliriə kəoxuldi» — 15:15 wə izəhatini kərūng.

■ 35:29 Yar: 25:8.

1 Təwəndikilər Əsawning əwladliridur (Əsaw yənə Edom dəpmu atilidu): —□ ■

2 Əsaw ayallirini Qanaaniylarning qizliridin aldı, yəni Hittiylardin boləjan Elonning kızı Adah bilən hıwiylardin boləjan Zibeonning nəwrısı, Anahning kızı Oholibamahni aldı; 3 uningdin baxka İsmailning kızı, Nebayotning singlisi Basimatnimu aləjanidi. 4 Adah Əsawəya Elifazni tuərup bərdi; Basimat bolsa Reuəlni tuərdi. 5 Oholibamah Yəux, Yaalam wə Korahni tuərdi; bular Qanaan zeminida Əsawəya tuəquləjan oəqullar idi.

6 Əsaw ayalliri, oəqul-kizliri, əyidiki həmmə kixilirini wə qarpaylirini, bərlək ulaəqlirini, xundakla Qanaan zeminida tapkan bərlək təəllukətlirini elip, inisi Yəquptin ayrılıp, baxka bir yurtka kəqəp kətti. 7 Qunki hər ikkisinə təəllukətliri intayin kəp boləraqka, bir yərdə billə turalmaytti; musapir bolup turəjan zemin ularning mal-qarwilirining kəplükidın ularnı bəkalmaytti.■ 8 Buning bilən Əsaw (Əsaw Edom dəpmu atilidu) Seir teəqəya bərip, olturəqlixip kəldi.■

9 Təwəndikilər təəqlək rayon Seirdiki Edomiylarning ata-bowısı Əsawning əwladliridur: —□

10-13 Əsawning oəqulliri: — Əsawning ayali adahning oəqli Elifaz; Əsawning ayali Basimatning oəqli Reuəl. Elifazning oəqulliri: — Teman, Omar, Zəfo, Gatam wə Kənaz idi. Əsawning oəqli Elifazning kiçik hotuni Timna idi; u Elifazəya Amaləkni tuərup bərdi. Yəqirilar bolsa Əsawning ayali adahning əwladliri idi. Reuəlning oəqulliri: — Nahat, Zərah, Xammah wə Mizzah idi; bular Əsawning ayali Basimatning əwladliri idi.

14 Əsawning ayali, yəni Zibeonning qəng kızı, Anahning kızı boləjan Oholibamahning oəqulliri: u Əsawəya Yəux, Yaalam wə Korahni tuərup bərdi.

15 Əsawning əwladlirining iqidin təwəndiki əmirlər qıçkan: — Əsawning tunji oəqli Elifazning oəqulliridin: — əmir Teman, əmir Omar, əmir Zəfo, əmir Kenaz,□ 16 əmir Korah, əmir Gatam wə əmir Amalək qıçkan. Bular Edom zeminida Elifazning nəslidin qıçkan əmirlər bolup, Adahning əwladliri idi.

17 Əsawning oəqli Reuəlning oəqulliridin əmir Nahat, əmir Zərah, əmir Xammah wə əmir Mizzahlar qıçkan; bular Edom zeminida Reuəlning nəslidin qıçkan əmirlərdur; bularning həmmisi Əsawning ayali Basimatning əwladliri idi.

18 Əsawning ayali Oholibamahning oəqulliridin əmir Yəux, əmir Yaalam

□ **36:1 «Təwəndikilər Əsawning əwladliridur»** — muxu jümlə bilən «Aləmnəng Yaritulixi»ning tokkuzinçı «tolidot»i («tarihi»), yəni «Əsaw (Edom)ning əwladlirining tarihi» («Əsawning əwladlirining tarihi») (36:1-8) baxlinidu. «**Edom**» — buning mənisini «kizil» bolup, Seir rayonidiki tuprakning rənggini kərsitidu. Əsaw əzimu «kizil adəm» bolup, «kizil bir zemin»da olturəqləxkan.

■ **36:1** 1Tar. 1:35. ■ **36:7** Yar. 13:6. ■ **36:8** Yə. 24:4. □ **36:9 «Təwəndikilər**

... **Edomiylarning ata-bowısı Əsawning əwladliridur:** — — muxu jümlə bilən «Aləmnəng Yaritulixi»ning oninçı «tolidot»i («tarihi»), yəni «Əsawning Seirda olturəqləxkan əwladlirining tolidoti» («Əsawning **Seirda olturəqləxkan** əwladlirining tarihi») (36:9-37:1) baxlinidu. Əsaw əwwal Qanaan zeminida turup bərnəqə pərzənt kərdi; bular 1-8-ayəttə hatirilidinu. Andin u «Seir təəqlək rayoni»da turup u yərdə bərnəqə pərzəntlik boləjan; bu yərdə dəyiliwatqini xularning əwladlirini kərsitidu (36:9-37:1). Məzkur tarih xu təəqlək rayonluk «Həriylər»ning tarihini əz iğigə alidu. Kəriəqanda, Həriylər əwwal Əsawlarəya boysunup, andin ular bilən assimilyatsiyilixip bir millət, yəni «Edomlar» yaki «Edomiylər» bolup kələjan. □ **36:15 «əmirlər»** — muxu yərdə Əsawning nəslidin qıçkan kəbilələrnəng əmirliəri (kəbilə bəxlikliəri)ni kərsətsə kərek.

wə əmir Korahlar qıkkən. Bular Anahning kızı, Əsawning ayalı Oholibamahning nəslidən qıkkən əmirlər idi.

¹⁹ Bular Əsawning, yəni Edomning əwladlırı bolup, *Edomiylarning* əmirliri idi.

Seirning əwladlırı — Həriylar

²⁰⁻²¹ Həriylardın bolıqan Seirning *Edom* zeminida olturoqan əwladlırı: — Lotan, Xobal, Zibeon, Anah, Dixon, Ezər wə Dixan idi. Bular Seirning əwladlırı bolup, Edom zeminida Həriylarning əmirliri idi. □ ■

²² Lotanning oqullırı Həri bilən Həməm idi; Lotanning singlisi Timna idi.

²³ Xobalning oqullırı: Alwan, Manaḥat, Ebal, Xefo wə Onam idi.

²⁴ Zibeonning oqullırı: — Ayah wə Anah idi. Bu Anah qəldə atisi Zibeonning exəklirini bekiwetip, arxanglarnı tepiwaloqan Anahning dəl əzi xu idi.

²⁵ Anahning pərzəntlırı: oqli Dixon; Anahning kızı Oholibamah idi.

²⁶ Dixonning oqullırı: Həmdən, Əxban, Itran wə Keran idi.

²⁷ Ezərning oqullırı: Bilhan, Zaawan wə Akan idi.

²⁸ Dixanning oqullırı: Uz wə Aran idi.

²⁹⁻³⁰ Həriylarning əzlırining əmirliri: əmir Lotan, əmir Xobal, əmir Zibeon, əmir Anah, əmir Dixon, əmir Ezər wə əmir Dixan idi. Bular bolsa Həriylarning Seir zeminida əz namlırı boyıqə ataloqan qəbililərnıng əmirliri idi.

Edomdiki padixahlar

³¹ Israillarning üstıgə heq padixah tehi səltənət kılmasta Edom zeminida səltənət kıloqan padixahlar təwəndikidək: —■

³² Beorning oqli Bela Edomda səltənət kıldı; unıng xəhırıning ismi Dinḥabah idi.

³³ Bela əlgəndin keyin, bozraḥlık Zərahning oqli Yobab unıng ornida səltənət kıldı.

³⁴ Yobab əlgəndin keyin, temaniylarning zeminidin kəlgən Huxam unıng ornida səltənət kıldı.

³⁵ Huxam əlgəndin keyin, Bedadning oqli Hədad unıng ornida səltənət kıldı. U Moabning yaylaklırida midiyaniylarəqa hujum kılip yənggənıdi. Unıng xəhırıning ismi Awit idi.

³⁶ Hədad əlgəndin keyin, masrakahlık Samlah unıng ornida səltənət kıldı.

³⁷ Samlah əlgəndin keyin, «Dəryanıng boyıdiki Rəḥəbot»tin kəlgən Saul unıng ornida səltənət kıldı. □

³⁸ Saul əlgəndin keyin, Akborning oqli Baal-ḥanan unıng ornida səltənət kıldı.

³⁹ Akborning oqli Baal-ḥanan əlgəndin keyin, Hədar unıng ornida səltənət kıldı. Unıng xəhırıning ismi Pau idi. Unıng ayalıning ismi Məḥetabəl bolup, u Məy-Zahabning kızı bolıqan Matrədnıng kızı idi. □

□ **36:20-21 «Həriylardın bolıqan Seirning Edom zeminida olturoqan əwladlırı»** — Həriylar Əsawlar «Seir zeminı»əqa kirixtin ilgirila xu yərdə olturaqlaxkanlar idi. Seir ularning əjdadi bolup, zemin unıng ismi bilən ataloqanıdi. ■ **36:20-21** 1Tar: 1:38. ■ **36:31** 1Tar: 1:43.

□ **36:37 «Dərya»** — muxu yərdə «Əfrat dəryası»ni kərsitıdi. □ **36:39 «Akborning oqli ... əlgəndin keyin, Hədar unıng ornida səltənət kıldı»** — qəriqənda, Həriylarning padixahlırı sulalə tüzümü boyıqə əməs, məlum saylam yoli bilən tallınatı.

40-43 Əsawning nəslidin bolqan əmirlər ularning at-isimliri, jəmətliiri, nəşəbnamiliri wə turoqan jayliri boyıqə: əmir Timna, əmir Alwah, əmir Yəhət, əmir Oholibamah, əmir Elah, əmir Pinon, əmir Kenaz, əmir Teman wə əmir Mibzar, əmir Magdiyəl wə əmir Iramlar idi. Bular Edomiylarning əmirliri bolup, əzliri igiləp olturaxlaşqan jaylar öz namliri bilən ataloqanidi. Mana xu tərıqıdə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi. □ ■

37

Yüsüp wə uning qerındaxliri

1 Yaqub bolsa atisi musapir bolup turoqan yərdə, yəni Kanaan zeminida olturaxlaştı. ■

2 Təwəndikilər Yaqub əwladlırining ix-izliridur.

Yüsüp yigit bolup on yəttə yaxşə kirgən qaqlırıda, akiliri bilən billə koylarni bakatti; u atisining kiçik hotunlıri Bilhah wə Zilpahning oqulliri bilən billə ixləytti. Yüsüp atisioğa ularning naqar kiliklırini eytip qoyatti. □

3 Yüsüp İsrailning qerıoqan waqtida tapqan balisi boləoqəqə, uni baxşə oqulliridin bəkrək yahxi kərətti. Xunga u Yüsüpkə uzun yənglik ton tiktürüp bərdi. □ 4 Əmma akiliri atisining uni əzliridin yahxi kəridioqinini kərüp, uningə oğ bolup qaloqanidi wə uningə qıraylık gəp kılmatti.

5 Uning üstigə Yüsüp bir qux kərgən bolup, uni akilirioğa dəp beriwidi, ular uningə təhimu oğ bolup kətti. 6 Yüsüp ularəğa mundak dedi: — Mening kərgən xu quxümnı anglap bəkinglar. 7 Mana, biz həmmimiz etizlarda axlıqlarni baqlawatqədəkmiz. Qarısam mening ənqəm ərə turuptədək; silərnin ənqənglar bolsa mening ənqəmning qərisigə olixip təzim kilip turoqədək! — dedi.

8 Akiliri uningdin: — Əjəba, sən bizgə padixah bolamsən? Üstimizgə həkümranlık kılamsən? — dəp soridi. Uning kərgən quxliri wə gepidin akiliri uni təhimu yaman kərdi.

9 Keyin u yənə bir qux kərdi wə quxini akilirioğa dəp: — Mana, mən yənə bir qux kərdüm. Qarısam, quyax bilən ay wə on bir yultuz mənə təzim kilip turoqədək! — dedi.

10 U bu quxni atisi wə akilirioğa dəp bərdi. Atisi uningə tənbiş berip: — Bu kərgininz zadi qandak qux? Əjəba, mən, anang wə aka-ukiliring adingə berip, sənə yərgə bax urup təzim kılimizmu? — dedi. □

□ 36:40-43 «mana xu tərıqıdə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi» — yaki «bular bolsa Edomdiki əzliri igiləp olturaxlaşqan jaylardiki əmirlər idi». «mana xu tərıqıdə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi» — kiçik bir ix xuki, İsrailar tehi musapir bolup yürəwatqənda, Əsawlar allıqəqan mükim zeminlik bolup, padixahlık tüzümi bolqan, xundakla helila tərəkkiy kiləqan bolsa kərək. Biraq keyin İsrailar ulardin kəp tərəplərdə exip kətti. ■ 36:40-43 1Tar. 1:51. ■ 37:1 Yar. 36:7; İbr. 11:9. □ 37:2 «Təwəndikilər Yaqub əwladlırining ix-izliridu» — muxu jümlə bilən «Aləmnin Yaritulixi»-ning on birinçı «tolidot»i (ahırki «tolidot» yaki «tarix»), yəni «Yaqubning əwladlırining tolidoti» («Yaqubning əwladlırining ix-izliri») (37:2-50:26) baxlınidu. «Yüsüp atisioğa ularning naqar kiliklırini eytip qoyatti» — oqurmənlər Yüsüpnin akilirining keyinki ixliridin u bərgən bu həwərnin rast yaki rast əməslikini kəraləydu. □ 37:3 «uzun yənglik ton» — xu dəwrlərdiki əmirlər wə padixahlar əz xahzadiliri yaki esizadilirigə xundak «uzun yənglik ton» kişgüzətti. Baxşə birhil təjimisı «ala rənglik ton». □ 37:10 «aka-ukiliring» — Yüsüpnin bir ukisi, yəni Binyamin bar idi. Xu waqıtta u bək kiçik idi.

¹¹ Xuning bilən akiliri uningõa hæsæt kilõli turdi. Òmma atisi xu gæpni kõngligæ püküp koydi. ■

Yüsüpning Misiroõa, kullukõa setilixi

¹² Òmdi Yüsüpning kerindaxliri atisining koylirini bakõili Xækæmgæ kætõkænidi. ¹³ Israil Yüsüpõ: — Akiliring Xækæmdæ pada bekiwatidiõu? Kæl, mæn seni ularning kexioõa æwætæy, dewidi, Yüsüp: — Mana mæn, dedi.

¹⁴ U uningõa: — Òmdi berip akiliring aman-esænmu-æmæsmu, koylar aman-esænmu-æmæsmu, manga hæwirini elip kælgin, dæp uni Hæbron jilõisidin yoloõa saldi; u Xækæmgæ bardı.

¹⁵ Xu yærdæ birsi uning dalada tenæp yürginini kærüp uningdin: — Nemæ izdæwatisæn, dæp soridi.

¹⁶ U: — Mæn akilirimni izdæwatimæn. Ularning padilirini kæyærdæ bekiwatõanlikini eytip bærsingiz, dedi.

¹⁷ U adæm jawab berip: — Ular bu yærdin ketip kaldı, qünki mæn ularning: «Yürünglar, Dotanõa barayli» deginini anglidim, dedi.

Xuning bilən Yüsüp akiliring arkisidin berip, ularni Dotandin taptı.

¹⁸ Ular uni yiraxtin kærüp, u tehi ularning kexioõa kælmæyla, uni øltürwetixni mæslıhætlastı. ¹⁹ Ular bir-birigæ: — Mana heliki qüx kergüqi keliwatidu. ²⁰ Kelinglar, uni øltürüp muxu yærdiki oræklærdin birigæ taxliwetæyli, andin: — Wæhxiy bir haywan uni yæp ketiptu, dæyli. Xunda, biz uning qüxlirining nemæ bolidiõinini kærimiz! — dedi.

²¹ Òmma Rubæn buni anglap uni ularning qolliridin kutõuzmaqõı bolup: — Uni øltürmæyli, dedi. ■ ²² Rubæn ularõa yænæ: — Qan tækænglar! Bæki uni qeldiki muxu orækkæ taxliwetinglar; lekin uningõa kol tægõüz-mænglar, dedi (æmæliyættæ, u uni ularning kolidin kutõuzup, atisining kexioõa qayturuwæt-mækqi idi).

²³⁻²⁴ Yüsüp akiliring kexioõa yetip kælõndæ ular uni tutup, uning alahidæ tonini, yæni kiyiklik uzun yænglik tonini salduruwelip, orækkæ taxliwætti. Lekin oræk quruk bolup, iqidæ su yok idi.

²⁵ Andin ular tamak yegili olturdi. Ular bexini kætürüp karıwidi, mana Ismaillarning bir karwini Gilead tæræptin keliwatatti. Tægilirigæ dorædærmæk, tutiya wæ murmækkilær artiloõan bolup, Misir tæræpkæ ketıwatatti.

²⁶ Yæhuda kerindaxlirioõa: — Bizning bir tuõõan kerindiximizni øltürüp, kænini yoxurõinimizning nemæ paydisi bar? ²⁷ Kelinglar, uni Ismaillarõa setiwetæyli; qandakla bolmisun u bizning inimiz, bir tuõõan kerindiximiz; xunga uningõa kol salmayli, dewidi, kerindaxliri buningõa kulak saldi. ■ ²⁸ Midiyanlik Sodigærlær xu yærdin øtüp ketıwatqanda, ular Yüsüpni oræktin tartıp qikirip, ularõa yigirmæ kümüx tænggigæ setiwætti. Bular bolsa Yüsüpni Misiroõa elip kætti. ■

²⁹ Rubæn orækning yenioõa qaytip kelip, Yüsüpning oræktæ yoklukini kærüp, kiyimlirini yirtıp, ³⁰ inilirining kexioõa berip: — Bala yok turidu! Òmdi mæn nægæ baray?! — dedi.

³¹ Òmma ular Yüsüpning tonini elip, bir tekini boõuzlap tonni uning kænioõa milæp, ³² Andin uzun yænglik tonni atisining kexioõa æwætıp, uningõa: — Buni biz tepıwalduk; bu oõõlungning tonimu-æmæsmu, øzüng kærüp bakõın, dedi.

■ 37:11 Ros. 7:9. □ 37:21 «kutõuzmaqõı bolup...» — ıbraniy tilida «kutõuzup...». ■ 37:21 Yar. 42:22. □ 37:27 «u bir tuõõan kerindiximiz» — ıbraniy tilida «u bizning øtlirimiz».

■ 37:28 Håk. 8:24; Zæb. 105:17-18; Ros. 7:9.

³³ U uni tonup: — Bu dər wəxə məning oşlumning toni ikən; bir wəxhiy haywan uni yəp kətkən ohxaydu; xühhisizki, Yüsüp titma-titma kiliwetiliptu! — dedi.

³⁴ Xuning bilən Yaqub kiyimlirini yirtip, beligə bəz başlap, nuroşun künlərgiçə oşli üqün matəm tutti. ³⁵ Uning həmmə oşul-kizliri yenioğa kelip uningğa təsəlli bərsimu, u təsəllini qəbul qilmay: «Mən təhtisarağa qūxūp oşlumning kəxiəğa bəroşuqə xundək matəm tutimən!» dedi. Yüsūpning atisi xu peti uningğa aħ-zar kətürüp matəm tutti.■

³⁶ Əmdi midiyaniylar Yüsūpni Misiroğa elip berip, Pirəwnning bir oşjodari, pasiban bexi Potifarğa satti.□ ■

38

Yəhuda bilən Tamar

¹ U waqitlarda xundək boldiki, Yəhuda aka-ukilirining kəxidin ketip, Hiraħ isimlik Adullamlıq bir kixiningkiğə qūxti. ² Xu yərdə Yəhuda Xua isimlik bir Qanaaniyning kizini kərdi; u uni hotunlukğa elip kəxiəğa kirip yatti.□ ■ ³ U hamilidar bolup bir oşul tuođi; Yəhuda uningğa «Ər» dəp at kəydi. ⁴ U yənə hamilidar bolup, bir oşul tuođi wə uningğa Onan dəp at kəydi. ⁵ Andin yənə hamilidar bolup bir oşul tuođi wə uningğa Xəlah dəp at kəydi. U tuşuluqanda Yəhuda Kezibda idi.■

⁶ Yəhuda tunji oşli Ərgə Tamar isimlik bir kizni elip bərdi. ⁷ Lekin Yəhudaning tunji oşli Ər Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləraqqa, Pərwərdigar uni oltürdi.

⁸ Bu qaşda Yəhuda Onanoğa: — Akangning ayalining kəxiəğa kirip, uni hotunlukğa elip kəringdaxlıq burqini Ada kılıp, akang üqün nəsil kalduroşin, dedi.□

⁹ Əmma Onan bu nəsilning əzigə təwə bolmaydiqanlikini bilip, akisiəğa nəsil kaldurmaslıq üqün hər kətim akisining ayali bilən billə boləqanda məniysini yərgə akturuwetətti. ¹⁰ Uning bu kilmixi Pərwərdigarning nəziridə rəzil kəringəqkə, umimu oltüruwətti.

¹¹ Yəhuda əmdi kelini Tamarğa: — Oşlum Xəlah qəng boləuqə atangning əyidə tul olturup turoşin, dedi. Qünki u iqidə: — Bumu akilirioğa ohxax əlūp kətərmikin, dəp kərkəti. Xuning bilən Tamar berip atisining əyidə turup kəldi. ¹² Əmdi kəp künlər oşup, Xuaning kizi, Yəhudağa təkən ayal əldi. Yəhuda təsəlli tapkəndin keyin adullamlıq dosti Hiraħ bilən billə əzining qəy kirkəioşqilirining əhwalini bilixkə Timnahğa qikti.

¹³ Tamarğa: — Keynatang kəylirini kirkəioşli Timnahğa yol aldi, degən həwər yətti. ¹⁴ Xuning bilən Tamar Xəlah qəng boləqan bərsimu, mən uningğa hotunlukğa elip berilimidim, dəp kərap, tulluk kiyimini seliwetip,

■ **37:35** Yar. 42:38; 44:29,31. □ **37:36** «pasiban bexi» — xu qaşdiki «pasiban bexi» degən mənsəp bəlkim «jallat bexi» degənnimu əz iqigə alatti. ■ **37:36** Yar. 39:1; Zəb. 105:17-18

□ **38:2** «bir Qanaaniyning kizi» — oqurmənləning esidə barki, Qanaaniylar imansiz wə əhlaksiz bir həlk idi. ■ **38:2** 1Tar. 2:3. ■ **38:5** Qəl. 26:20. □ **38:8** «kəringdaxlıq burqi»

— kədimki zamanlarning ərş-adətliri boyiqə, birsi əz mal-mülkiğə warislik kilidioqan pərzənti bolmay əlūp kətsə, undəkə əlgūqining aka yaki ukisi uningğa bir waris pərzənt kəldurux üqün ayalini hotunlukğa elixi kərək idi. Bu ayaldin pərzənt tuşulsa, undəkə u əziningki əməs, bəlkə əlgen kəringdaxining həsəblinatti. Keyin bu ixni Musa pəyoşəmbəz yəhudiyarləğa qənan dəp bəkitkən («Qan.» 25:5-10).

qümbəl tartip bədinini orap, Timnah yolining üstidə Ənaimoşa kirix eozioşa berip olturdi.

¹⁵ Əmdi Yəhuda uni yüzi yepiklik həlda kərgəndə: — Bu bir pahixə ayal ohxaydu, dəp oylidi. ¹⁶ U yoldin burulup uning yenioşa berip, öz kelini ikənlikini bilməy: — Kəl, mən sən bilən billə bolay, dedi. U jawab berip: — Mən bilən billə bolsang, manga nemə berisən? dəp soridi.

¹⁷ U uningöşa: — Padamning iqidin bir oşlakni sanga əwətip berəy, dedi. Ayal: — Sən uni əkelip bərgüqə, manga rəniqə birər nərsə berəmsən? dəp soriwidi, ¹⁸ U: — Sanga nemini rəniqə berəy? — dedi.

U: — Əz məhürüng bilən uning xoynisini wə qolungdiki həsangni rəniqə bərgin, dewidi, u bularni berip, uning bilən birgə boldi. Xuning bilən u uningdin həmilidar bolup qaldı.

¹⁹ Andin Tamar ornidin turup mangdi; u pəranjini seliwetip, tulluk kiyimini kiyiwaldi.

²⁰ Yəhuda: — U hotunning qolidiki rənini yandurup kəlsun dəp adullamlık dostining qoli arqilik oşlakni əwətti, əmma u uni tapalmidi. ²¹ U xu jaydiki adəmlərdin: — Ənaimdiki yolning boyida olturoşan butpərəs pahixə kəni, dəp sorisa, ular: — Bu yərdə heqbir butpərəs pahixə boləşan əməs, dəp jawab bərdi. □

²² Buning bilən u Yəhudaning kəxioşa yenip berip: — Mən uni tapalmidim; üning üstigə u jaydiki adəmlərmu: «Bu yərdə heqbir butpərəs pahixə ayal boləşan əməs» deyixti, dedi.

²³ Yəhuda: — Boptu, u nərsiləni u elip kətsə kətsun; bolmisa, baxkılarning məshirisigə qalimiz. Nemila bolmisun, mən uningöşa oşlak əwəttim, ləkin sən u hotunni tapalmiding, dedi.

²⁴ Üq ayqə ötkəndin keyin birsi Yəhudaşa: — Sening keling Tamar buzukqilik kildi, uning üstigə zinadin həmilidar bolup qaldı, degən həwərnı yətküzdi. Yəhuda jawabən: — Uni elip qıqinglar, kəydürüwetilsun! — dedi.

²⁵ Ləkin u elip qıqilənda kəynatisioşa həwər əwətip: — Bu nərsiləning igisi boləşan adəmdin həmilidar boldum! Əmdi sən kərup bax, bu məhür, xoynisi wə həsining kimning ikənlikini etirap qıləşin, dedi.

²⁶ Yəhuda bu nərsiləni etirap kilip: — U manga nisbətən həkliktur; dərwəkə mən uni oşlum Xələhka elip bərmidim, dedi. Bu ixtin keyin Yəhuda uningöşa yənə yeqinqilik kilmidi. □

²⁷ Uning tuşut waqti yeqinlaxti, mana kərsikida koxkezək bar idi. ²⁸ U tuşuqan waqtda balılardin birsi qolini qıqiriwidi, tuşut anisi dərhəl bir kizil yipni elip: «Bu awwal qıqti» dəp uning qolioşa qigip koydi.

²⁹ Ləkin u qolini yənə iqigə tikiwaldi, mana uning inisi qıqti. Xuning bilən tuşut anisi: «Sən kəndək kilip bəşüp qıqting!» dedi; xuning bilən uningöşa «Pərəz» degən at koyuldi. □ ³⁰ Andin qolioşa kizil yip qigilgən

□ **38:15 «bu bir pahixə ayal ohxaydu»** — xu waqitlarda pahixə ayalar yuzini etiwalatti; toy kıləşan ayallar wə kizlar adətə qümbəlsiz yürətti. Pəqət toy kılıdioşan layiqi aldidila kizlar yuzini yepiwalatti (24:65ni kəruşin). □ **38:21 «butpərəs pahixə»** — Kənaaniylar arisida butpərəslikning pahixiwazlik bilən ziq munasiwiti bar idi. «Kim bundak «butpərəs pahixə» bilən billə bolsa, uningöşa buttin bir bəht-bərikət kelidu» dəp qarilatti. □ **38:26 «U manga nisbətən həkliktur»** — Tamarning bu ixlarda bolux məqsiti kəngül huxi üqün əməs, bəlkı pərzənt kəruş üqün idi. Yəhuda əslidə «Mən uningdin tehimu gunahkərmən» deyixkə tooşra kelətti, əlwəttə.

■ **38:27** 1Tar. 2:4. □ **38:29 «Sən kəndək kilip bəşüp qıqting!»** — baxkə birhil tərjimisi: «Sən kəndək kilip bəşüp qıqting? Bundak ix bəxingöşa yənə kelidu!» (əyni səz «bəşüp qıqix» bəxingöşa yənə kelidu!). «**Pərəz**» — «bəşülgən jay» yaki «bəsküqi» degən mənədə. ■ **38:29**

Mat. 1:3.

akisi tuo'uldi. Uning ismi Zərah dəp ataldi.□

39

Yüsüpnig Potifarning o'ydə hizmət qilixi

1 Yüsüp bolsa Misiroğa elip kelindi; uni Pirəwnning o'qoidari, pasiban bexi Potifar xu yərgə elip kəlgən Ismaillarning qolidin setiwaldi.■ 2 Lekin Pərwərdigar Yüsüp bilən billə boləraqqa, uning ixliri ongoğa tartti; u misirlik hojisinin o'ydə turup qaldi.■ 3 Uning hojisi Pərwərdigarning uning bilən billə ikənlikini, xundakla u nemə ix qilsa, Pərwərdigarning uning qolida ronak tapkuzəlanlikini baykidi. 4 Xuning bilən Yüsüp uning nəziridə iltipət tepip, uning has hizmətqisi boldi. Hojisi uni o'yni baxkuruxqa koydi wə barlik təəllukatini uning qolioğa tapxurdi.

5 Wə xundak boldiki, u uni o'yi wə barlik təəllukatini baxkuruxqa koyəəndin tartip, Pərwərdigar bu misirlikning o'yni Yüsüpnig səwəbidin bərikətli; Pərwərdigarning bərikiti uning pütün ailisi wə barlik terikqilikioğa kəldi. 6 Xuning bilən Potifar barlik ixlirini Yüsüpnig qolioğa tapxurup, öz tamikini yeyixtin baxqa heqkəndak ix bilən kari bolmıdi.

Yüsüp bolsa kəmiti kelixkən, huxqiray yigit idi.

7 Birnəqqə wakıt otkəndin keyin xundak boldiki, uning hojisinin ayalinig Yüsüpkə kəzi quxüp kəlip: — Mən bilən yatqin! — dedi.■

8 Əmma u unimay hojisinin ayalioğa mundak dedi: — Mana hojam o'ydiki ixlarni, xundakla barlik təəllukatini kolumoğa tapxurdi, manga tolimu ixinip ixlirim bilən kari bolmaydu. 9 Bu o'ydə məndin qong adəm yok. Səndin baxqa u heqbir nərsini məndin ayimidi — qünki sən uning ayalidursən! Xundak turukluk mən kəndakmu bundak rəzillikni kəlip Huda aldida gunahkar bolay? — dedi.

10 Gərgə hər küni Yüsüpkə xundak desimu, xundakla u uning bilən yetip uningə yəkinqilik qilixni yaqi uning bilən birgə turuxni rət qiləən bolsimu, 11 xundak bir wəkə boldiki, bir küni u öz ixi bilən o'yi iqiğə kirgənidi, o'ydikilərdin heqkəyisisi o'ynig iqidə əməs idi; 12 bu ayal uning tonini tutuwəlip: — Mən bilən yatqin! dedi. U tonini uning qolioğa taxlap koyup, yügürgən peti keqip taxkiriəğa qikip kətti.

13 Ayal Yüsüpnig tonini öz qolioğa taxlap keqip qikip kətkinini kərup, 14 o'ydiki hizmətqilirini qakirip ularəğa: — Karanglar, erim bizgə həkərət kəltürsun dəp bir ibraniy adəmnı elip kəptu! Bu adəm yenimoğa kirip: «Sən bilən yatay» dewidi, kəttik warkiridim! 15 U mening kəttik warkiriəninimni anglap, tonini yenimoğa taxlap, taxkiriəğa keqip kətti, dedi.

16 Xuning bilən hojisi o'ygə yenip kəlgüqə u Yüsüpnig tonini yenida saklap koydi. 17 Andin u erigimu xu gəpni kəlip: — Sən elip kəlgən həkəliki ibraniy kul manga həkərət qilixqa kəximəğa kirdi. 18 Lekin mən kəttik warkirap-jarkirdim, u tonini kəximda taxlap, taxkiriəğa keqip kətti, — dedi.

19 Uning hojisi ayalinig: — Sening kulung meni undak-mundak kildi, degən gəplirini anglap o'zəzipi ottək tutaxti. 20 Xuning bilən Yüsüpnig

□ 38:30 «Zərah» — Babil yaqi aramiy tilida «k'ipkizil» degən mənida. Ibraniy tilida «parkirəq» degən mənida. Bu babning tarihiy əhmiyiti to'quruluk «koxuməqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz.

■ 39:1 Yar. 37:28; Zəb. 105:17 ■ 39:2 Ros. 7:9. ■ 39:7 Pənd. 7:13.

hojisi uni tutup orda munarlik zindanoja qamap qoydi. Xu yergə pəkət padixahning məhbosliri solinatti. Buning bilən u xu yərdə solakta yetip qaldi. □ ■

²¹ Ləkin Pərwərdigar Yüsüp bilən billə bolup, uningəja xapaət kərsitip, uni zindan begining nəziridə iltipat tapturdi. ²² Xuning bilən zindan begi gundihanida yatqan həmmə məhboslarni Yüsüpning kolioja tapxurdi. Xu yərdə kilinidiojan hərəkəndə ix uning kəli bilən bolatti. ²³ Zindan begi Yüsüpning kolidiki heçqəndə ix tın oəm kilmatti; çünki Pərwərdigar uning bilən billə bolup, u hərnemə kilsa Pərwərdigar uni onguxluk kiltatti.

40

Yüsüpning zindandaxlirining qüxlirigə təbir berixi

¹ Bu ixlərdin keyin Misir padixahining saqiysi wə bax nawiyi Misir padixahining zitiəja tegip gunahkar bolup qaldi. ² Xuning bilən Pirəwn uning bu ikki mənəpdarioja, yəni bax saqi wə bax nawayəja oəzəplini, ³ ularni pasiban bəxining sariyioja, Yüsüp solaklik munarlik zindanoja solap qoydi. □ ⁴ Pasiban bəxi Yüsüpni ularning hizmitidə bolup ularni kütüxkə təyinlidi. Ular solakta birnəqə kün yetip qaldi.

⁵ Ular ikkisi — Misir padixahining saqiysi wə nawiyi gundihanida solaklik turojan bir keqidə qüx kərđi. Hərbirining qüxining əzigə has təbiri bar idi. ⁶ Ətisi ətigəndə, Yüsüp ularning kəxiəja kiriwidi, ularning oəmkin olturojanini kərđi; ⁷ xunga u əzi bilən billə hojisining sariyida solaklik yatqan Pirəwnning bu ikki mənəpdaridin: — Nemixka qirayinglar bügün xunqə soləjun? — dəp soridi.

⁸ Ular uningəja jawab berip: — İkkimiz bir qüx kərđük; əmma qüximizning təbirini yexip beridiojan kixi yoq, dedi. Yüsüp ularəja: — Qüxkə təbir berix Hudadin bolidu əməsmu? Qüxünlarni mənə eytip beringlar, — dedi. □

⁹ Buning bilən bax saqi Yüsüpkə qüxini eytip: — Qüxümdə aldimda bir üzüm teli turojudək; ¹⁰ bu üzüm telining üq xehi bar ikən. U bih urup qəqəkləp, saplrida uzum pixip ketiptudək; ¹¹ Pirəwnning kədəhi kolumda ikən; mən üzümləni elip Pirəwnning kədəhigə sikip, kədəhni uning kolioja sunuptimən, dedi.

¹² Yüsüp uningəja jawabən: Qüxning təbiri xudurki, bu üq xah üq künni kərsitidu. ¹³ Üq kün iqidə Pirəwn kəddingni ruslitip, seni mənəspingə kəytidin təyinləydu. Buning bilən sən burun uningəja saqi boləjandək Pirəwnning kədəhini uning kolioja sunidiojan bolisən. □

¹⁴ Ləkin ixlirining onguxluk boləjanda meni yadingəja yətküzüp, mənə xapaət kərsitip Pirəwnning aldidə mening toqramda gəp kiliş, meni bu əydin qikərtkəysən. ¹⁵ Qünki mən həkikətən ibraniylarning zeminidin

□ **39:20** «**Yüsüpni** tutup orda munarlik zindanoja qamap qoydi» — yukiriki izahatta eytkinimizdək, Potifar «jallat bəxi» boluxi mumkin idi. Xunga u Yüsüpni ełüm jazasioja məhkum kilixka hoqukluk bolatti. Uning xundək kilmaslik kənglidə ayalining gəplirigə guman pəyda boləjanlikəja ispat boluxi mumkin. Kaysi ayaq astida dəssilix hətirigə qəlojan ayal əzini bozək kilmaqci kixining kiyimini tutuwelixni halaytti? ■ **39:20** Zəb. 105:18 □ **40:3** «**pasibanlarning bəxi**» — Potifar bolsa kerək (39:1ni kəring). □ **40:8** «**qüximizning təbirini yexip beridiojan kixi yoq**» — xu dəwrlərdə Misirdə «qüxni yəxküqi» dəydiojan «aləhidə kəsp» tiki bir hil adəmlər bar idi. □ **40:13** «**Pirəwn kəddingni ruslitip...**» — ibranij tilida: — «Pirəwn bəxingni kətrüp...».

nahək tutup elip kelindim; bu yərdimu meni zindanoqa salojudək bir ix kilmidim, — dedi.

¹⁶ Bax naway Yüsüpning xundak yahxi təbir bərginini kərüp uningəa mundak dedi: — Mənmü özümni qüxümdə kərdüm; mana, beximda aq nan bar üq sewət bar ikən. ¹⁷ Əng üstünki sewəttə nawaylar Pirəwngə pixurojan hərhil nazunemətlər bar ikən; lekin kuxlar beximdiki u sewəttiki nərsilərnı yəp ketiptudək, — dedi.

¹⁸ Yüsüp jawabən: — Qüxning təbiri xudurki: — Bu üq sewət üq künni kərsitidu. ¹⁹ Üq kün iqidə Pirəwn sening bexingni kesip, jəsitingni dərəhkə asidikən. Xuning bilən uqarqanatlar kelip gəxüngni yəydikən, — dedi.□

²⁰ Üqinqi künı xundak boldiki, Pirəwning tuqulojan küni boləoqqa, u həmmə hizmətkarlıri üqün bir ziyarət kilip bərdi, xundakla dərwəkə hizmətkarlırining arisida bax saqiynıng bexini kətürdi wə bax nawayning bexini aldi;□ ²¹ u bax saqiyni kaytidin öz mənəsiyəgə təyinlidi; xuning bilən u Pirəwning kədəhini uning kəlioqa kaytidin sunidojan boldi. ²² Lekin bax nawayni bolsa Yüsüp ularəqa təbir bərgəndək esiwətti. ²³ Əmma bax saqi Yüsüpni heq əslimə, əksiqə uni untup kaldi.

41

Yüsüpning padixahning qüxigə təbir berixi

¹ Toptooqra ikki yil etüp, Pirəwn bir qüx kərdi. Qüxidə u Nil dəryasining boyida turəjudək.■ ² Həm qiraylık həm semiz yəttə tuyak inək dəryadin qikiq, qumuxlukta otlapudək. ³ Andin yənə yəttə tuyak inək dəryadin qikiqtu; ular sət həm oruk bolup, aldinki inəklərnıng yenida, dəryaning boyida turuptu. ⁴ Bu sət həm oruk inəklər u yəttə qiraylık həm semiz inəklərnı yəwetiptu. Xu wakitta Pirəwn oyojinip ketiptu.

⁵ U yənə uhlap, ikkinqi kətim qüx kərdi: — Mana, bir tüp buəday xehidin tok wə qiraylık yəttə baxak qikiqtu. ⁶ Ulardin keyin yənə yəttə baxak qikiqtu; ular həm oruk wə puqək bolup, xərk xamilida solixip qəlojanidi.

⁷ Bu oruk baxaklar u yəttə semiz, tok baxakni yutup ketiptu. Andin Pirəwn oyojinip ketiptu, bu uning qüxi ikən.

⁸ Ətisi uning kəngli nahayiti biaram bolup, Misirdiki həmmə palqi-jadugərlər bilən barlık danixmənlərnı qakirtip kaldi. Pirəwn öz qüxini ularəqa eytip bərdi; lekin heqkim Pirəwngə qüxlərnıng təbirini dəp bərləmididi.□

⁹ U qəoqda bax saqi Pirəwngə: — Bügün mening ötküzgən hataliklirim esimgə kaldi. ¹⁰ Burun Pirəwn janablıri kulliroqa, yəni pekir wə bax nawayəqa aqqiklinip, bizni pasiban bexining sariyida solakqa taxlıəjanidila; ¹¹ Xu qəoqlarda hərberimiz bir keqidə birdin qüx kərdük; hər kaysimiz kərgən qüxning təbiri baxka-baxka idi.■ ¹² Xu yərdə biz bilən billə pasiban bexining kuli boləjan bir ibranıy yigit bar idi. Uningəa qüxlırimizni eytiwidük, u bizgə qüxlırimizning təbirini bayan kildi; u hərberimizning kərgən qüxigə qarap təbir bərgənidi. ¹³ Xundak boldiki,

□ **40:19** «Pirəwn sening bexingni kesip,...» — ibranıy tilida: «Pirəwn bexingni üstüngdin kətürüp,...» . Muxu sözlərnı 13-ayət bilən selixuroqli bolidu. □ **40:20** «bexini aldi» — ibranıy tilida bu ibarə «bexini kətürdi» degən sez bilən ipadilinidu. Lekin bu «bax kətürük» ornini estürük əməs, bəlki kallisini elixni kərsitidu. ■ **41:1** Zəb. 105:19 □ **41:8** «uning kəngli» — ibranıy tilida: — «uning rohi». ■ **41:11** Dan. 2:2.

ixlar däl uning bərgən təbiridə deyilgəndək yüz bərdi; janabliri pəkirni öz mənəsimgə kaytidin təyinlidilə, bax nawayni darəja astıla, — dedi.

¹⁴ Xuning bilən Pirəwn adəm əwətip, Yüsüpnı qakirdi; ular dərhal uni zindandin qıkardı. Yüsüp burut-sakilini qüxürüp, kiyimlirini yənggüxləp, Pirəwnning aldioja kirdi. ¹⁵ Pirəwn Yüsüpkə: — Mən bir qüx kərdüm, əmma uning təbirini eytip berələydiöjan həqkim qıkmidi. Anglisam, sən qüxkə təbir berələydikənsən, — dedi.

¹⁶ Yüsüp Pirəwngə jawab berip: — Təbir berix özümdin əməs; ləkin Huda Pirəwngə hatirjəmlik beridiojan bir jawab beridu, — dedi. □

¹⁷ Pirəwn Yüsüpkə: — Qüxümdə mən dəryaning kiroqikida turuptimən. □

¹⁸ Qarısam, dəryadin həm semiz həm qiraylık yəttə tuyak inək qikip kumuxlukta otlaptu. ¹⁹ Andin ulardin keyin ajiz, tolimu sət həm oruk yəttə tuyak inək qikiptu. Mən Misir zeminida xundak sət inəklərnı kərgən əməsmən. ²⁰ Bu oruk, əski inəklər bolsa awwalkı yəttə semiz inəkni yəwetiptu. ²¹ Ularnı yəwətkən bolsimu, korsikiöja bir nemining kirgənliki həq ayan bolmaptu, ularning kərünüxi bəlki burunqidək sət imix. Andin mən oyöqinip kəttim.

²² Andin yənə bir qüx kərdüm, mana bir xahtin yəttə həm tok həm qiraylık baxak qikiptu. ²³ Andin yənə yəttə puqək, oruk baxak qikiptu; ular xərək xamili bilən solixip qurup ketiptu. ²⁴ Bu oruk baxaklar yəttə qiraylık baxakni yəp ketiptu. Mən bu ixni palqi-jadugərlərgə dəp bərsəm, manga təbirini eytip beridiojan həq kixi qıkmidi, dedi.

²⁵ Yüsüp Pirəwngə: — *Janabliri* Pirəwnning qüxliri bir mənədidur. Huda Özi kılmaqçı bolöjan ixlirini Pirəwngə aldin bildürdi. ²⁶ Bu yəttə yahxi inək yəttə yilni kərsitidu; yəttə yahxi baxakmu yəttə yilni kərsitidu. Bu qüxlər ohxax bir qüxtur.

²⁷ Ulardin keyin qıkkan yəttə oruk, yaman sət inək yəttə yilni kərsitidu; xərək xamili bilən solixip qalöjan yəttə kuruk baxakmu xundak bolup, aqarqilik bolidiojan yəttə yildur. ²⁸ Mən Pirəwngə dəydiöjan sözüm xuki, Huda yekında kılmaqçı bolöjan ixni Pirəwngə ayan kildi. ²⁹ Mana, pütkül Misir zeminida yəttə yilöigə məmurqilik bolidu; ³⁰ andin yəttə yilöigə aqarqilik bolidu; xuning bilən Misir zeminida pütkül məmurqilikni un-utkuzidiojan aqarqilik zeminni wəyran kilidu. ³¹ Kelidiojan aqarqilikning səwəbidin zeminda bolöjan məmurqilik kixilərnıg esidin kətürülüp ketidu; qünki aqarqilik tolimu eöjir bolidu. ³² Ləkin qüxning yandurulup, Pirəwngə ikki kətim kərünegining əhmiyiti xuki, bu ix Huda təripidin bəkitilgən bolup, Huda uni pat arida əməlgə axuridu.

³³ Əmdi Pirəwn özi üqün pəm-parasətlik həm dana bir kixini tepip, Misir zeminioja koysun. ³⁴ Pirəwn xundak kilsunki, məmurqilik bolöjan yəttə yilda Misir zeminidin qıkkan axlıkning bəxtin birini toplanglar dəp zeminoja nazarətqilərnı təyinlisun. ³⁵ Bular xu kelidiojan tokqilik yillirida barlık axlıkni toplap, xəhər-xəhərlərdə yeməklik bolsun dəp buöjdəy-konaklarnı Pirəwnning kol astioja jəm kilip saklitip koysun. ³⁶ *Yiojilöjan* xu axlıklar Misir zeminida bolidiojan yəttə yillik aqarqilikka takabil turux üqün saklansun; xu təriqidə zemin aqarqiliktin həlak bolmaydu, — dedi.

Yüsüpnıg Misirni idarə qilixi

■ **41:14** Zəb. 105:20; Dan. 2:25. □ **41:16** «hatirjəmlik beridiojan bir jawab» — yaki «aman-esənlikkə elip baridiojan bir jawab». □ **41:17** «dərya» — Nil dəryasi. Misirliklaröja nisbətən pəkət bir dərya, yəni Nil dəryasıla bardur.

37 Bu soʻz Pirəwn wə uning hizmətkarlarining nəzirigə taza yaqti.■

38 Xuning bilən Pirəwn hizmətkarlarigə: — Bu kixidək, iqidə Hudaning rohi bar yənə birsini tapalamduk?! — dedi.■

39 Pirəwn Yūsüpkə: — Huda sanga buning həmmisini ayan qiləjanikən, səndək pəmlik həm dana həqkim qikmaydu. 40 Sən əmdi mening öyümnə baxquruxka bekitilding, barlik həkım sening aqzingə qarap əzlrini tərtpkə tizsun. Pəkət təhttilə mən səndin üstün turimən, — dedi.□ ■

41 Ahirida Pirəwn Yūsüpkə: — Mana, mən seni pütkül Misir zeminining üstigə təyinlidim, — dedi.

42 Buning bilən, Pirəwn əz qolidin məhür üzükini qikirip, Yūsüpnig qoligə saldi; unigə nəpis kanap rəhttin tikilgən libasni kiygüzüp, boynigə bir altun zənjir esip qoydi. 43 Uni özining ikkinçi xahənə hərəwisigə olturozuzup, uning aldidə: «Tiz pükunglar!» — dəp jar saldurdi. Xundək kilip, Pirəwn uni pütkül Misir zeminigə tikləp qoydi.

44 Andin Pirəwn Yūsüpkə yənə: — Mən degən Pirəwndurmən; pütkül Misir zeminida sənsiz həqkim qol-putini midirlatmisun! — dedi.□

45-46 Pirəwn Yūsüpkə Zafinat-Paanayah degən namni bərdi wə on xəhiridiki kahin Potifrahning kizi Asinatni unigə hotunlukka elip bərdi. Xundək kilip Yūsüp pütkül Misir zeminini baxqurux üçün qərgiləxkə qikti. Yūsüp Misir padixahi Pirəwnning hizmitidə boluxka bekitilgəndə ottuz yaxta idi; u Pirəwnning aldidin qikip, Misir zeminining həkaysi jaylrini kəzdin kəqürdi. □

47 Məmurqilik boləjan yəttə yil iqidə zeminning hösuli dəwə-dəwə boldi.□

48 Yəttə yilda u Misir zeminidin qikқан axlikni yigəp, xəhər-xəhərgə toplidi; həkaysi xəhərnig ətrapidiki etizlikning axlikni u xu xəhərnig əzigə juqlap qoydi. 49 Xu tərکیدə Yūsüp dengizdiki kumdək nahayiti kəp axlik toplidi; axlik həddi-həsabsiz boləqəqka, ular hesablanxi tohtatti.

50 Aqarqilik yilliri yetip kelixtin burun Yūsüpkə ikki oşul tərəldi. Bularni Ondiki kahin Potifrahning kizi Asinat unigə tuşup bərdi.■ 51 Yūsüp: «Huda pütün japa-muxəkkitim wə atamning pütün ailisini kənglümdin kətürüwətti» dəp tunji oşliqə Manassəh dəp at qoydi;□ 52 andin: «Mən azab-oqubət qəkkən yurtta Huda meni mewilik kildi» dəp ikkinçisigə Əfrain dəp at qoydi.□

53 Misir zeminida məmurqilik boləjan yəttə yil ayaşlaxti. 54 Andin Yūsüpnig eytkinidək aqarqilikning yəttə yili baxlandi. U qəqlarda baxka barlik yurtlardimə aqarqilik boldi; lekin Misir zeminidiki hər yərlərdə nan bar idi.■ 55 Aqarqilik pütkül Misir zeminni baskanda, hək axlik sorap Pirəwnigə bəryad kildi. Pirəwn misirliklarning həmmisigə: — Yūsüpnig qəxigə bərip, u silərgə nemə desə, xuni kilinglar, — dedi.

56 Aqarqilik pütkül yər yüzini besip kətti. Yūsüp hər yərdiki ambarlarni eqip, misirliklərgə axlik satatti; aqarqilik Misir zeminida intayin eqir boləjili turdi. 57 Aqarqilik pütkül yər yüzini baskan boləqəqka, barlik yurtlardiki həkmu axlik əlojili Misiroqə Yūsüpnig qəxigə kelətti.

■ 41:37 Ros. 7:10. ■ 41:38 Zəb. 105:20-22 □ 41:40 «tərtpkə tizsun» — yaki «boysunidu».

■ 41:40 Zəb. 105:21-22 □ 41:44 «Mən degən Pirəwndurmən; pütkül Misir zeminida sənsiz həqkim qol-putini midirlatmisun!» — yaki «Mən Pirəwndurmən; lekin pütkül Misir zeminida sening ruhsingiz həqkim qol-putini midirlatmisun!». □ 41:45-46 «Zafinat-Paanayah» — mənisi «Hudaning səz kilixi bilən u (Yūsüpnə deməkqi) hayat turidu» degən boluxi mumkin. Baxka birhil tərjimisi «Dunyaning Qutkuzəquşisi». □ 41:47 «dəwə-dəwə» — ibraniy tilida «qanggal-qanggal». ■ 41:50 Yar. 46:20; 48:5. □ 41:51 «Manassəh» — mənisi «untuldurojan». □ 41:52 «Əfrain» — mənisi «ikki həssə mewilik». ■ 41:54 Yar. 45:6; Zəb. 105:16-17

42

Yüsüpning kerindaxlirining Misiroğa axliq aloqili berixi

1 Əmdi Yaqub Misirda axliq barliqini bilginidə oqullirioğa: — Nemixka bir-biringlaroğa qarixip turisilər? — dedi.

2 Andin yonə: — Manga karanglar, angliximqə Misirda axliq bar ikən. U yərgə berip, andin xu yərdin bizgə axliq elip kelinglar; buning bilən olüp kətməy, tirik qalimiz, — dedi.■

3 Buning bilən Yüsüpning on akisi axliq setivaloqli Misiroğa yoloğa qikti.□ 4 Lekin Yaqub Yüsüpning inisi Binyaminning birər yamanliqka uqrap kəlixidin qorqup uni akiliri bilən billə əwətmidi. 5 Xuningdək aqarqilik Qanaan zeminidimu yüz bərgəqkə, Israilning oqulliri axliq aloqili kəlgənlər arisida bar idi.

6 Yüsüp zeminning waliysi bolup, yurtning barliq həlkiqə axliq setip bərgüqi xu idi. Yüsüpning akiliri kelip uning aldidə yüzlirini yərgə təgküzüp təzim kildi.□ ■ 7 Yüsüp akilirini kərüpla ularni tonudi; lekin u tonuxluk bərməy, ularoğa qopəl tələppuzda gəp kilip: — Kəyərdin kəldinglar, dəp soridi. Ular jawabən: — Qanaan zeminidin axliq aloqili kəldük, — dedi.

8 Yüsüp akilirini tonuqan bolsimu, lekin ular uni tonumidi. 9 Yüsüp əmdi ular toqrisida kərgən qüxlirini esigə elip, ularoğa: — Silər jasus, bu əlning mudapiəsiz jaylirini kəzətkili kəldinglar, — dedi.□ ■

10 Əmma ular uningə jawab berip: — Əy hojam, undaq əməs! Bəlki kəminiliri axliq setivaloqli kəldi! 11 Biz həmmimiz bir adəmnig oqulliri, səmimiy adəmlərmiz. Kəminiliri jasus əməs! — dedi.

12 U ularoğa yonə: — Undaq əməs! Bəlki zeminning mudapiəsiz jaylirini kərgili kəldinglar, — dedi.

13 Ular jawab berip: — Kəminiliri əslidə on ikki kərindax idük; biz həmmimiz Qanaan zeminidiki bir adəmnig oqulliridurmiz; lekin kənji inimiz atimizning kəxida kəlip qaldı; yonə bir inimiz yokəp kətti, — dedi.■

14 Əmma Yüsüp ularoğa yonə: — Mana mən dəl silərgə eytkinimdək, jasus ikənsilər!□ 15 Pirəwnning həyati bilən kəsəm kilimənki, kiqik ininglar bu yərgə kəlmigüqə silər bu yərdin qikip ketəlməysilər; silər xuning bilən sinilisilər. 16 Ininglarni elip kəlgili biringlarni əwətinglar, qəloqanliringlar bolsə solap qoyulisilər. Buning bilən eytkininglarning rast-yaloqanliki ispatlinidu; bolmisa, Pirəwnning həyati bilən kəsəm kilimənki, silər jəzmən jasus! — dedi.□

17 Xuning bilən u ularni üç küngiqə solap koydi. 18 Üqinqi küni Yüsüp ularoğa mundaq dedi: — Mən Hudadin qorkidioqan adəmmən; tirik kəlixinglar üçün muxu ixni qilinglar: — 19 Əgər səmimiy adəmlər

■ 42:2 Ros. 7:12. □ 42:3 «Yüsüpning on akisi ... Misiroğa yoloğa qikti» — Yaqubning oqullirining əzlirining Misiroğa berixi ailisining aqarqilik tüpəylidin namratlixip kətkənlikini kərsətsə kərək; baridionə hizmətqilərmu qalmioqan boluxi mumkin. □ 42:6 «Yüsüpning akiliri kelip uning aldidə yüzlirini yərgə təgküzüp təzim kildi» — bu ix bilən Yüsüpning kərgən qüxliri tehi toluk əməlgə axurulmıdi; atisi Yaqub, inisi Binyamin wə əgəy anisining Misiroğa kəlixilə bilən kərgən qüxliri toluk əməlgə axurulıdu. ■ 42:6 Yar. 37:7. □ 42:9 «əlning mudapiəsiz jayliri» — ibraniy tilidə «əlning yalingaq jayliri». ■ 42:9 Yar. 37:5. ■ 42:13 Yar. 43:29. □ 42:14 «mana mən dəl silərgə eytkinimdək, jasus ikənsilər!» — Yüsüpning buni deginidiki məntikə bəlkim «Kim əz oqullirining həmmisini degüdək biraqə Misiroğa baridionə hətərlək yoloğa mangduratti?!» degəndək boluxi mumkin. □ 42:16 «eytkininglarning rast-yaloqanliki ispatlinidu» — ibraniy tilidə «silərdə həqiqət bar-yoklukı ispatlinidu».

bolsanglar, kerindaxliringlardin biri siler solanoqan gundihanida solaklik turiwarsun, qalqininglar aqarqilikta qaloqan ailonglar uqun axlik elip ketinglar; ²⁰ Andin kiiq ininglarni qeximoqa elip kelinglar. Xuning bilan sozlinglar ispatlansa, olmaysiler!, — dedi. Ular xundak qilidoqan boldi. ■

²¹ Andin ular ozara: — Berhqk, biz inimizota qiloqan iximiz bilan gunahkar bolup qalduk; u bizga yalwursimu uning azabini korup turup uningota kulak salmiduk. Xuning uqun bu azab-oqubot beximizoqa quxti, — deyixti.

²² Rubon ularota jawabon: — Men silerga: baliota zulum qilmanqlar, degon amasmidim? Lekin unimidinglar. Mana amdi uning qan qerzi bizdin soriliwatidu, — dedi. ■

²³ Emma Yusup ular bilan terjiman arkilik sozlaxkqkq, ular Yusupning oz goplrirni ukup turuwatqinini bilmidi. ²⁴ U ular din ozini qetka elip, yioqlap ketdi. Andin ularning qexioqa yenip kelip, ularota yana soz qilip, ularning arisidin Ximeonni tutup, ularning kez aldida baqlidi.

Yusupning akilirining Qanaanoqa qaytixi

²⁵ Andin Yusup amr quxurup, ularning taqarlririoqa axlik toldurup, har birsining pulini qayturup taqirioqa selip qoyup, sepqr hazirliklirimu berilsun dep buyruwidi, ularota xundak qilindi. ²⁶ Xuning bilan akiliri exaklirig axliklirini artip, xu yerdin ketdi.

²⁷ Emma otengge kalgonda ular din biri exikiga yom bergili taqirini eqiwidi, mana, oz puli taqarlarning aqzida turatti. ²⁸ U qerindaxlirioqa: — Mening pulumni qayturuwetiptu. Mana u taqirimda turidu, dedi. Buni anglap ularning yuriki su bolup, titrixip bir-biriga: — Bu Hudaning bizga zadi nem qiloqinidu? — deyixti.

²⁹ Ular Qanaan zeminoqa, atisi Yaqupning qexioqa kelip, bexidin etkqn hamma wexolarni uningota sozlep berip: ³⁰ — heliki kixi, yoni xu zeminning hojisi bizga qopal gap qildi, bizga zeminni payliouqci jasustak muamil qildi; ³¹ amdi biz uningota: «Biz bolsak samimiy adamlormiz, jasus amasmiz. ³² Biz bir atidin bolon oqullar bolup, on ikki aka-uka iduk; biri yoqap ketdi, kiiq inimiz hazir Qanaan zeminda atimizning yenida qaldi» desak, ³³ Heliki kixi, yoni xu zeminning hojisi bizga mundak dedi: «Mening silorning samimiy ikonlikinglarni bilixim uqun, qerindaxliringlarning birini mening yenimda qaldurup qoyup, aq qaloqan ailonglar uqun axlik elip ketinglar; ³⁴ andin kiiq ininglarni qeximoqa elip kelinglar; xundak qilsanglar, silorning jasus amos, belki samimiy adamlar ikonlikinglarni bilolaymen. Andin qerindaxinglarni silerga qayturup berimen wa siler zeminda soda-setik qilsanglar bolidu» — dedi. □

³⁵ Emma xundak boldiki, ular taqarlririni tokkqndq, mana harbirining puldini oz taqarlririda turatti! Ular wa atisi ozlirining qigiklik pullirini kergqndq, korpup kelixti. ■ ³⁶ Atisi Yaqup ularota: — Meni oqlumdin juda qildinglar! Yusup yok boldi, Ximeonmu yok, amdi Binyaminnimu elip kqtmakqi boluwatisiler! Mana bu ixlarning hammisi mening beximoqila kaldi! — dedi.

³⁷ Rubon atisioqa: — Egar men Binyaminni qexingota qayturup elip kalmisem, mening ikki oqlumni olturuwatkin; uni mening qolumoqa tapxuroqin; men uni qexingota yandurup elip kelimen, — dedi.

■ 42:20 Yar. 43:5; 44:23. ■ 42:22 Yar. 37:21,22. □ 42:34 «zemin» — Misir zeminini korsitidu. ■ 42:35 Yar. 42:25; 44:1.

³⁸ Lekin Yakup jawab berip: — Ooqlum silər bilən billə u yərgə qüxməydu; çünki uning akisi elüp ketip, u özi yalojuz kaldı. Mubada yolda ketiwatqanda uningə birər kelixməslık kəlsə, silər məndək bir aq qaqlık adəmni dərd-ələm bilən təhtisaraəqa qüxürıwetısilər, — dedi.

43

Yüsüpning akilirining Binyaminni Misiroğa elip berixi

¹ Aqarqılık zeminni intayın eəir baskanıdı. ² Bu səwəbtin ular Misirdin elip kəlgən axlıknı yəp tügətkəndə, atisi ularəqa: — Yənə berip bizgə azoqına axlık elip kelinglar, — dedi.

³ Lekin Yəhuda uningəqa jawabən: — Həlikı kixi bizni kattık aghəlandurup: «Ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni kərimən dəp hiyal kılmanglar» degən. ⁴ Əgər inimizni biz bilən billə əwətsəng, biz berip sanga axlık elip kelimiz. ⁵ Əmma əwətixkə unimisəng, biz barmaymiz; çünki həlikı kixi bizgə: «Ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni kərimən dəp hiyal kılmanglar» degən, — dedi.■

⁶ Israil ularəqa: — Silər nemixka manga xunqə yamanlık kılip u kixigə: «Yənə bir inimizmu bar» dedinglar, — dedi.

⁷ Ular jawabən: — U kixi bizning wə ailimizning əhwalini sürüxtürüp koqılap: «Atanglar tehi Həyatmu? Yənə bir ininglar barmu?» — dəp sorıdı. Biz uning xu soaliəqa yarixa jawab bərdük. Uning bizgə: «Ininglarnı elip kelinglar» dəydiəqinini nədin biləyli? — dedi.

⁸ Yəhuda atisi Israiləqa: — Balini mən bilən əwətkin; biz dərhal kozoqılip yoləqa qıkaylı; xundaqta biz wə sən, bizlər həm balilirimiz əlməy, tirik kəlimiz. ⁹ Mən uningəqa kepil bolimən; sən uning üqün mening meningdin hesab alısən; əgər mən uni sening qəxingəqa aman-esən yandurup kelip, yüzüngning aldida turoquzmisəm, pütkül əmrümdə aldında gunahkar bolay. □ ■ ¹⁰ Qünki həyal bolmioqan bolsak, bu qəoqıqə ikki kətim berip keləttük, — dedi.

¹¹ Ularning atisi Israil ularəqa: — Undək bolsa, mundaq kılinglar: — U kixigə qaqa-kuqanglarəqa zemindiki əng esil mewılərdin sowəqət aloqəq beringlar: yənə azoqına tutıya, azrak həsəl, dora-dərmanlar, murməkki, pistə wə badamlarnı aloqəq beringlar. ¹² Qolunglarda ikki həssə pul elip, taəqarlıringlarning aəzıdiki əzünglarəqa yanduruləqan pulnımu aloqəq beringlar. Ehtimal, bu ixta səwənlik kərülgən boluxı mumkin.

¹³ Ininglarnımu billə elip, kozoqılip u kixining yenioqa yənə beringlar.

¹⁴ Həmmigə Qadir Təngri Əzi silərnı u kixining aldida rəhimgə erixtürgəy. Buning bilən u silərnıng xu yərdiki kərındixinglarnı wə Binyaminni koypup berip, silərgə koypup koyparmikin; əzüm nawada balilirimdin juda bolsam bolay! — dedi.

¹⁵ Xuning bilən bu adəmlər xu sowəqətnı elip, kollirioqa ikki həssə pulnı tutup, Binyaminni elip kozoqılip, Misiroğa berip Yüsüpning aldida hazır holdı. ¹⁶ Yüsüp Binyaminni ular bilən billə kərginidə, əz əyini baxqurıdioqan əojıdarioqa buyrup: — Bu adəmlərnı əyümgə baxlap kırip, mal soyup taam təyyar kıləqin; çünki bu kixilər qüxlük əizani mən bilən yəydu, — dedi.

■ 43:5 Yar. 42:20; 44:23; □ 43:9 «meningdin hesab alısən» — ıbranıy tilida «mening kolımdın hesab alısən». ■ 43:9 Yar. 44:32.

17 U xixi Yüsüpning buyruqinidæk qilip, adamlarni Yüsüpning öyigə baxlap kirdi. 18 Ular bolsa Yüsüpning öyigə baxlap kelinginidin qorquxup: — Aldinki ketim taqarlimizğa yandurulğan pulning sawəbidin biz uning öyigə elip kelindük; uning məxsiti bizgə hujum qilip, üstimizdin besip qul qilip, exəklirimizni tartiwelix ohxaydu, — deyixti.

19 Ular Yüsüpning öyini baxquridiğan oqojidarning yenioğa kelip, öyning ixikining tüwidə uningğa: —

20 Əy hojam, biz həqiqətən əslidə muxu yergə axliq aloyli kəlgənidük;■

21 Xundak boldiki, biz ötənggə kelip öz taqarlimizni aqsak, mana hərberimizning puli, əyni eqirliki boyiqə taqarlimizning aqzida turuptu; xunga biz buni yanduruq qolimizda aloqə qəldük.■ 22 Axliq aloyli qolimizda baxka pulmu elip qəldük; əmma taqarlimizğa pulni kimning selip qoyqanlikini bilmidük, — dedi.

23 U ularğa: — Hatirjəm bolunglar, qorkmanglar. Siləning Hudayinglar, atanglarning Hudasi taqarliringlarda silərgə bayliq ata qilğan ohxaydu; siləning pulunglarni allikaqan tapxurup aldim, — dedi. Andin u Ximeonni ularning kexioğa elip qikti. 24 U xixi ularni Yüsüpning öyigə baxlap kirip, ularning putlirini yuyuxioğa su əkirip berip, andin exəklirigə yəm bərdi.■ 25 Ular Yüsüpning qüxtə kelixigə ülgürtüp sowəatni təyyarlap qoydi; qünki ular ezlirining xu yərdə oqiza yəydiqinini angliqanidi.

26 Yüsüp eygə kəlgəndə ular kolliridiki sowəatni eygə uning aldiqə elip kirip, bexini yərgə təgküzüp uningğa təzim qildi.■ 27 U ulardin həl sorap, andin: — Silər gepini qilğan qeri atanglar salamətmu? U həyatmu? — dedi.

28 Ular jawab berip: — Silining kulliri bizning atimiz salamət turuwatidu, u tehi həyattur, — dəp uning aldida egilip təzim qildi.

29 Yüsüp bexini kətürüp, öz inisi Binyaminni kərüp: — Silər manga gepini qilğan kikiq ininglar xumu? — dəp sorap: — Əy oqlum, Huda sanga xapaət kərsətkəy! — dedi.■

30 Yüsüpning öz inisioğa bolğan seqinix oti kattik küqiyip, yioqliwaləjudək haliy jay izdəp, aldirap iqqiriki eygə kirip taza bir yioqliwaldi.■ 31 Andin yüzini yuyup qiqip, özini besiwelip: — Taamlarni qoyunglar, — dəp buyrudi.

32 Hizmətkarlar Yüsüpkə ayrim, ularğa ayrim wə Yüsüp bilən billə tamakka kəlgən misirliklərqimu ayrim tamak qoydi; qünki misirliklər ibraniylar bilən bir dastihanda tamak yeyixni yirginqlik dəp qarap, ular bilən billə tamak yeməytti. 33 Yüsüpning qerindaxliri uning udulida, hərberi qong-kikiq tartipi boyiqə olturoquzuldi; qongqi qonglukioğa yarixa, kikiqi kikiqlikigə yarixa olturoquzuldi; ular bir-birigə qarap həyran kəlixti.

34 Yüsüp aldidiki dastihandiki tamaklardin ularğa bəlüp bərdi. Əmma Binyaminqə bərgini baxqilarningkigə qarqoqanda bəx həssə kəp idi. Ular xarab iqip, uning bilən hux kəyp kəlixti.

44

Yüsüpning qerindaxlirini ahırki qetim sinixi

- 43:20 Yar. 42:3. ■ 43:21 Yar. 42:27,35. ■ 43:24 Yar. 18:4. ■ 43:26 Yar. 37:10; 42:6.
 ■ 43:29 Yar. 42:13. ■ 43:30 Yar. 45:2.

¹ Andin u öz öyini baxkuridioqan oqojidarioqta buyrup: — Bu kixilarning taqarlarini elip ketürëligüdäk axliq kaqilar, hërbirining pulini taqirining aqzioqta selip koyojin; ² andin mening jaminni, yëni kümüx jamni axliqning puli bilën billë äng kicikining taqirining aqzioqta selip koyojin, — dedi. U adëm Yüsüpning deginidäk kildi.

³ Ätisi tang yorioqanda, ular exëkliri bilën billë yoloqta selip koyuldi.

⁴ Lekin ular xähërdin qikip anqë uzun mangmayla, Yüsüp oqojidarioqta: — Ornungdin tur, bu adëmlarning käynidin koqilioqin; ularoqta yetixkingdë ularoqta: «Nëmixka yahxilikka yamanliq kayturdunglar? ⁵ Hojam xu jamda xarab iqidu hëmdë uningda pal aqidu ämësmu?!» Mundak kilöjininglar rëzillik kilöjininglar bolmamdu!» degin, — dedi. □

⁶ Bu adëm ularning käynidin yetixip berip, ularoqta bu sözlërni kildi. ⁷ Ular uningoqta jawabën: — Hojimiz nëmixka mundak gëp kilidu? Mundak ixni kilix käminiliridin neri bolsun! ⁸ Biz ëslidë taqarlarimizning aqzoidin tapkan pulnimu Kanaan zeminidin silining kaxlirioqta kayturup berixkë äkëlgeniduk. Xundak turukluk qandakmu hojilirining öyidin altunkümüxni oqirilayli? ⁹ Käminiliringning arisida kimdin bu jam tepilsa, xu ölümgë mëhkum bolsun, bizmu hojimizning kulliri bolayli, — dedi.

¹⁰ Oqojidar jawabën: — Eytkan sözliringlardäk bolsun; jam kimning yënidin tepilsa, xu kixi kulum bolup kelip kalsun, qalöqanliringlar bigunah bolisilar, — dedi.

¹¹ Xuning bilën ular aldirap-tenëp, taqarlarini yergë qüxürüp, hërbiri öz taqirini eqip bërdi. ¹² Oqojidar qonginingkidin baxlap kicikiningkigiqë ahturdi, jam Binyaminning taqiridin tepildi. ¹³ Buni körüp ular kiyimlirini yirtixip, hërbiri exikigë kaytidin yükni artip, xähërgë kaytti.

Yëhudaning Binyamin üqün yelinixi

¹⁴ Xundak kilip Yëhuda wë qerindaxliri Yüsüpning öyigë kaldi; u tehi xu yërdë idi. Ular uning aldioqta kelip özlirini yergë etixti. ¹⁵ Yüsüp ularoqta: — Bu silëarning zadi nemë kilöjininglar? Meningdäk adëmning qoqum pal aqalaydioqanlikini bilmëmtinglar? — dedi. □

¹⁶ Yëhuda jawabën: — Biz hojimizoqta nemimu deyälëymiz? Nemë gëp kilälëymiz, qandak kilip özimizni aqliyalëymiz? Huda käminlirining këbihlikini axkara kildi. Mana, biz wë qolidin jamliri tepiloqan kixi hëmmimiz hojimizoqta kul bolidioqan bolduk, — dedi. □

¹⁷ Lekin Yüsüp: — Mundak kilix mëndin neri bolsun! Bëli jam kimning qolidin tepiloqan bolsa pëqët xu kixi mening kulum bolidu. Lekin qalöqanliringlar aman-esën atanglarning këxioqta ketinglar, — dedi.

¹⁸ Andin Yëhuda uningoqta yëkin berip mundak dedi: — Äy hojam, käminilirigë kulak selip hojamning kulikioqta bir eqiz gëp kilixka ijazät bërgëyla. Oqözëpliri käminilirigë tutaxmioqay; qünki özliri Pirëwngë ohxax ikënla. ¹⁹ Äslidë hojam käminiliridin: «Atanglar ya ininglar barmu?» dëp soriwidila, ²⁰ biz hojimizoqta jawabën: «Bizning bir qeri

□ **44:5** «Hojam xu jamda xarab iqidu hëmdë uningda pal aqidu ämësmu?!» — Yüsüp Hudaning pëyoqambiri boloaqka, «pal eqix» katarlik ixlarni kët'iy këlmaytti. Uning gepi akilirini sinax mëqsitidë eytilöqan, halas. □ **44:15** «Meningdäk adëmning qoqum pal aqalaydioqanlikini bilmëmtinglar?» — 5-ayëttiki izahatni körüng. □ **44:16** «Huda käminlirining këbihlikini axkara kildi» — Yëhudaning muxu gepi muxu yërdë bëlkin Yüsüpning jami taqarlaridin tepiloqanlikini ämës, bëlki ular ötkëndë inisi Yüsüpkë ötküzgän yamanlikni kërsetsë keräk. Yëhuda özlirining aldida turoqinining Yüsüp ikënlikini bilmaytti, älwätta.

atimiz bar wə u kerioqanda tapqan, yax bir balisimu bar. Bu balining bir anisidin bolqan akisi olup ketip, u ozi yalozuz qaldi; uning atisi uni intayin soyidu» desək, ²¹ Sili kəminilirigə: «Uning özini keximoqa elip kelinglar, mən uni öz közüm bilən kerəy» dedilə. ■ ²² Biz hojimizoxa jawab berip: «Yigit atisidin ayrilamaydu; əgər atisidin ayrilsa, atisi olup ketidu» desək, ²³ Sili yanıla kəminilirigə: «Əgər kiçik ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni yənə kərimiz dəp hiyal kilmanglar» degənidilə. ■ ²⁴ Xuning bilən biz kəminiliri atimizning kexioqa baroqanda hojamning səzlidirini uningoxa eyttuk; ²⁵ andin atimiz yənə: «Yənə berip, bizgə azraq axliq elip kelinglar» dewidi, ²⁶ Biz jawabən: «Biz xu yərgə kaytidin quxəlməymiz; əgər kiçik inimiz biz bilən billə bolsa, undakta barimiz; çünki kiçik inimiz biz bilən billə bolmisa, u zatning yüzi aldida turalmaymiz», deduk. □

²⁷ Silining kulliri bizning atimiz bizgə yənə: «silərgə məlumki, ayalim manga ikki oşul tuşup bərgənidi. ²⁸ Biri mening yenimdin çiqip, yok bolup kətti; mən: u jəzmən titma-titma kiliwetiliptu, dəp oylidim, xundakla uni bəgünigə kərmidim. ■ ²⁹ Əmdi silər bunimu mening keximdin elip ketip, uningoxa bir kelixməslək kelip qalsa, silər məndək bir aq qaqlik adəmni dərd-ələm bilən təhtisaraoxa quxüriwetisilər», degənidi. ■

³⁰ Əmdi mən silining kulliri mening atamning kexioqa baroqanda, xu bala biz bilən bolmisa uning jeni balining jenioqa başlanqan boloaqqa, ³¹ xundak boliduki, u balining yoklukini kərsə, jəzmən olup ketidu; xuning bilən silining kulliri bizning atimiz bolqan bu aq qaqni dərd-ələm iqidə təhtisaraoxa quxürüwətkən bolimiz. ³² Çünki mənki kəminiliri atamoqa bu yigit üqün kepil bolup: «Əgər mən uni kexingoxa kayturup kəlmisəm pütkül əmrümdə atamning aldida gunahkar bolay» degənidim. ■ ³³ Xunga hazır etünüp qalay, mənki kəminiliri u yigitning ornda hojamning kexida kul bolup tursam, u yigit kerindaxliri bilən billə kaytip kətsə!

³⁴ Çünki yigit mən bilən bolmisa, mən kandaqmu atamning kexioqa baralaymən? Atamoqa xundak azab-okubətning quxuxini közüm kərgüçi bolmisun! — dedi.

45

Yüsüpning kerindaxlirioqa özini axkarilixi

1-2 Yüsüp öz yenida turoqanlarning aldida özini tutalmay: — Həmmə adəm aldimdin çiqirwetilsun! dəp warkiridi. Xuning bilən Yüsüp özini kerindaxlirioqa axkara kioqanda uning kexida həqkim bolmidi. U kattik yioqlap kətti; misirliklar uni anglidi, Pirəwnning ordisikilərmu buningdin tezla həwər tapti. □ ³ Yüsüp kerindaxlirioqa: — Mən Yüsüp bolimən! Atam hazır həyatmu?! — dəp soridi. Əmma kerindaxliri uningoxa qarap həduqup ketip, həq jawab bərləməy qaldi. ⁴ Ləkin Yüsüp ularni: — Keni, manga yəkin kelinglar, dəp qakiridi. Ular yəkin kəldi, u yənə: — Mən silərnin ininglar, yəni silər Misiroqa setiwətkən Yüsüp bolimən. ■ ⁵ Əmdi meni muxu yərgə setiwətkeninglar üqün azablanmanglar, özünqlarni əyibkə buyrumanglar; çünki Huda adəmlərnin həyatini saklap kəlix

■ 44:21 Yar. 42:15. ■ 44:23 Yar. 43:3, 5 □ 44:26 «U zatning yüzi aldida turalmaymiz» — ibranili tilida «xu kixining yüzini kaytidin kərləməymiz». ■ 44:28 Yar. 37:33. ■ 44:29 Yar. 42:38. ■ 44:32 Yar. 43:9. □ 45:1-2 «Misirliklar uni anglidi, Pirəwnning ordisikilərmu buningdin tezla həwər tapti» — yaki «Misirliklar, xundakla Pirəwnning ordisidikilər uni anglidi». ■ 45:4 Yar. 37:28; Zəb. 105:17; Ros. 7:9, 13.

üqün meni silərdin burun bu yərgə əwətti. ■ ⁶ Qünki hazır zemindiki aqarqılıqqa ikki yil boldi; lekin tehi yənə bəx yiləiqə heq teriloqumu bolmaydu, ormimu bolmaydu. ⁷ Xuning üqün silərgə dunyada bir qaldini saqlap kəlix üqün, uluoq bir nijatlik kərsitip, silərnin tirik qutuluxunglar üqün Huda meni silərdin burun bu yərgə əwətti. ⁸ Xundak boləjanə, meni muxu yərgə əwətküqi silər əməs, bəlki Hudadur. U meni Pirəwngə atining ornida kəlip, uning pütkül əyigə hoja kəlip tikləp, pütkül zeminoqə bax wəzir kəlip koydi. □ ⁹ Əmdi tezdin atamning kəxiqə berip, uningə: — Sening oqlung Yüsüp: «Huda meni pütkül Misiroqə hoja kəlip koydi. Sən həyal kilmay, mening kəximəqə kəlgin; ¹⁰ sən Goxən yurtida turisan; xuning bilən sən özüng, oqulliring, nəwrliring, koyliring, kaliliring wə həmmə təəllukatliring bilən manga yəqin turisilər. ¹¹ Özüng, ailəng wə həmmə təəllukatəngni namratlik besiwalmisun dəp mən seni xu yərdə bakimən; qünki yənə bəx yil aqarqilik bardur», dedi, — dənglar.

¹² — Mana silərnin kəzlinglar wə inim Binyamning kəzli silərgə gəp kəliwatkan mening öz aozim ikənlikini kəruwatidu. ¹³ Atamoqə mening Misirdiki bu barlik xan-xəripim həmdə silərnin barlik kərgininglar toqrisida eytip, atamni tezdin bu yərgə elip kelinglar, — dedi. ■

¹⁴ Xuning bilən u əzini Binyaminoqə etip uning boynioqə girə selip yioqlap kətti; Binyaminmu uning boynioqə yəlinip yioqlidi. ¹⁵ Andin Yüsüp barlik kərin dxalirini səyüp, ularni bir-birləp kuqaklap yioqlidi. Andin kərin dxaliri uning bilən paranglaxti.

¹⁶ Yüsüpnin kərin dxaliri kəldi, degən həwər Pirəwning ordisioqə yətküzildi; bu Pirəwn wə hizmətkarilirining nəziridə kutluk ix boldi.

¹⁷ Pirəwn Yüsüpkə: — Kərin dxaliringə: — «Silər əmdi mundak kəlinglar; ulaqliringlarəqə yük artip, Qənaan zeminoqə berip, ¹⁸ atanglar wə jəmətinglarni elip mening kəximəqə kelinglar; mən Misir zemini-din əng esil yərləni silərgə berəy; silər bu zemindin qikkan nazunemətlərdin yəysilər» — degin. ¹⁹ Sanga boləjan əmrin xuki, sən ularəqə: «Baliliringlar wə ayalliringlarni elix üqün Misir zemini-din hərwilarni elip beringlar. Xuningdək atanglarnimu bu yərgə yətküzüp kelinglar. ²⁰ Pütkül Misir zemini-din əng esil jaylar silərnin kə boləqəqə, öz sərəmjanliringlarəqə karinglar bolmisun» dəp buyruoqin, — dedi. □

²¹ Xuning bilən Israilning oqulliri xundak kildi; Yüsüp Pirəwning buyruqi boyiqə ularəqə hərwilarni berip, yoli üqünmu ozuk bərdi.

²² Ularning hər birigə bir kur kiyim bərdi; lekin Binyaminoqə bolsa u üç yüz kümüx tənggə, bəx kur kiyim bərdi. ²³ U atisioqim xu hədiyələri, yəni Misirning esil məhsulatli artiloqan on hanggə exək həmdə axlik, nan wə atisioqə yol təyyarlikli artiloqan on mada exəkni əwətti. ²⁴ Andin u kərin dxalirini yoloqə selip, ularəqə: — Yolda jedəlləxmənglar, dəp jekilidi. Ular yoloqə rawan boldi. □ ²⁵ Ular Misirdin qikip, Qənaan zeminoqə atisi Yəqubning kəxiqə berip, ²⁶ uningəqə Yüsüp əzliqə eytkən gəpləni yətküzüp: «Yüsüp tehi həyat ikən! U pütkül Misir zeminoqə bax wəzir ikən!» dedi. Əmma u ularəqə ixənməy, yüriki kətip həxidin kətəy dəp kəldi.

²⁷ Ləkin ular Yüsüpnin əzliqə eytkən barlik səzli-rini uningəqə degəndə,

■ 45:5 Yar. 50:19,20,21. □ 45:8 «atining ornida kəlip» — muxu yərdə bəlkim Yüsüpnin Pirəwngə qong məshihətqi ikənlikini kərsətsə kerək. ■ 45:13 Ros. 7:14. □ 45:20 «əz sərəmjanliringlarəqə karinglar bolmisun» — ibranii tilida «kəzənglar sərəmjanliringlarəqə həsrət qəkmisun». □ 45:24 «yolda jedəlləxmənglar» — bu nəshihətni bəlkim ularning ezini Misiroqə setiwətkənlikli toqruqluk bir-birini yənə əyiblixidin ənsirəp eytkən bolsa kerək.

xundakla Yüsüpnung özini elip kelixkə əwətkən hərwilarnimu kərgəndə, ularning atisi Yakupning rohişoja jan kirdi. ²⁸ Israil xuning bilən: — Əmdi arminim yok! Oşlum Yüsüp tehi hayattur! Mən ölməstə berip uni kəruwalay, — dedi.

46

Yakupning pütün alisini elip Misiroğa mengixi

¹ Xuning bilən Israil barlik təallukatini elip yoloğa çiqip, Bəər-Xebaşoja kəldi. U xu yərdə atisi İshakning Hudasioğa kurbanliklarni sundi. ² Keqisi Huda alamət körünüxlərdə İsrailoğa: — Yakup, Yakup! dewidi, u jawab berip: — Mana mən! — dedi. □

³ U: — Atangning Təngrisi bolojan Huda Məndurmən. Sən Misiroğa berixtin kərkmişim, çünki Mən seni xu yərdə uluş bir kowm kilimən. ■

⁴ Mən sening bilən Misiroğa billə barimən wə Mən Əzüm jəzmən yənə seni xu yərdin yandurup kelimən. Yüsüp öz qoli bilən sening kəzüngni yumduridu, — dedi. □ ■

⁵ Andin Yakup Bəər-Xebadin yoloğa çikti; Israilning oşulliri atisi Yakup wə ularning bala-qakilirini Pirəwn uni epkelix üçün əwətkən hərwilaroğa olturoşuzup, ■ ⁶⁻⁷ qarpayliri bilən Kanaan zeminida tapkan təallukatlarini elip mandı. Bu tərıkidə Yakup bilən barlik əwladliri Misiroğa kəldi; oşullirini, oşul nəwrilirini, kızlirini, kız nəwrilirini yoişip, nəşillirining həmmisini ezi bilən billə elip Misiroğa kəldi.

⁸ Israilning oşulliri, yəni Yakupning Misiroğa kəlgən əwladliri təwəndikiğə: — Yakupning tunji oşli Rubən; ■ ⁹ Rubənnung oşulliri Hanoh, Pallu, Həzron bilən Karmi.

¹⁰ Ximeonning oşulliri: — Yəmuəl, Yamin, Ohad, Yəkin, Zoħar wə Kanaaniy ayaldin bolojan Saul. □ ■

¹¹ Lawiyning oşulliri: — Gərxon, Kohat wə Mərari. ■

¹² Yəhudaning oşulliri: — Ər, Onan, Xəlah, Pəraz wə Zərah. Əmma Ər wə Onan Kanaaning zeminida əlişp kətkənidi. Pərazning oşulliri Həzron bilən Həmulur idi. ■

¹³ İssakarning oşulliri: — Tola, Puah, Yob wə Ximron. □

¹⁴ Zəbulunning oşulliri: — Sərad, Elon wə Jəhliyəl.

¹⁵ Bular Leyahning Yakupğa Padan-Aramda tuşup bərgən oşul-əwladliri idi; u yənə kizi Dinahni tuşup bərdi. Buning bu oşul-kiz pərzəntliri jəmiy bolup ottuz üç jan idi.

¹⁶ Gadning oşulliri: — Zifion, Həggi, Xuni, Əzbon, Eri, Arodi wə Arəli. ■

□ **46:2 «Yakup, Yakup»** — Hudaning adəmnung ismini ikki kətim qakirixi Hudaning uningoja bolojan qongqur meħir-muħabbittini wə əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidu. ■ **46:3** Yar. 13:16; 16:10; 17:2; 22:17; 26:24; 28:13; 32:9; 35:11; 48:4. □ **46:4 «Yüsüp öz qoli bilən sening kəzüngni yumduridu»** — demək, Yüsüp Yakup səkratka quxup qaloğanda uning yenida bolidu.

«Mən Əzüm jəzmən yənə seni xu yərdin yandurup kelimən» değən yuğiriği sözlər xubhisizki, Yakup Kanaan zeminida dəpnə kilinipla qalmay, bəli Kanaan zeminida ahirki zamanda tirilidu, değən məni kərsitidu. ■ **46:4** Qel. 20:15; Kan. 10:22; Yə. 24:4, 5, 6; Zəb. 105:23, 24; Yəx. 52:4; Həx. 11:1. ■ **46:5** Ros. 7:15. ■ **46:8** Mis. 1:2; 6:13; Qel. 26:5; 1Tar. 4-8. □ **46:10 «Saul»** — yaki «Xaul». ■ **46:10** Mis. 6:15; 1Tar. 4:24. ■ **46:11** 1Tar. 5:27. ■ **46:12** Yar. 38:3, 4, 5; 1Tar. 2:5. □ **46:13 «Puah»** — yaki «Puwah». «Qel.» 36:23ni kəring. «**Yob**» — yaki «Yaxub».

■ **46:16** 1Tar. 5:11.

¹⁷ Axirning oqulliri: — Yimnah, Yixwah, Yixwi wə Beriyah. Ularning singlisi Serah idi; Beriyahning oqulliri Həbər wə Malkiəl idi.■

¹⁸ Bular bolsa Laban kizi Leyahqa dedək boluxqa bərgən Zilpahning Yakupqa tuoqub bərgən oqulliri bolup, jəmiy on altə jan idi.■

¹⁹ Yakupning ayali Rahiləning oqulliri Yüsüp wə Binyamin.

²⁰ Yüsüpkə Misir zeminida tərəlgən oqulliri Manassəh wə Əfraim; bularni Ondiki kahin Potifrahning kizi Asinat uningə tuoqub bərdi.■

²¹ Binyaminning oqulliri: — Belah, Bəkər, Axbəl, Gera, Naaman, Ehi, Rox, Muppim, Huppim wə Ard.□ ■

²² Bular Rahiləning Yakupqa tuoqub bərgən oqul-əwladliri bolup, jəmiy on tət jan idi.

²³ Danning oqli: — Huxim.

²⁴ Naftalining oqulliri: — Yahziəl, Guni, Yəzər wə Xilləm.■

²⁵ Bular Laban kizi Rahiləgə dedək boluxqa bərgən Bilhahning Yakupqa tuoqub bərgən oqul-əwladliri bolup, jəmiy yəttə jan idi.■

²⁶ Yakupning kelinliridin baxqa, Yakupning puxtidin boləjan, uning bilən birgə Misiroqa kəlgənlər jəmiy atmix altə jan idi.

²⁷ Yüsüpnig Misirda tuoquləjan oqulliri ikki idi. Yakupning jəmətidin bolup, Misiroqa kəlgənlər jəmiy yətmix jan idi.■

Yakup wə uning jəmətining Misiroqa yetip kelixi

²⁸ Yakup Yüsüptin kərsətmə elip, əzlrini Goxəngə baxlap berixqa Yəhudani Yüsüpnig kəxiəqa əwətti. Xundak kəlip ular Goxən yurtioqa kelip qüxti.□ ²⁹ Yüsüp əzining wəzirlik hərwisini kətkuzup, atisi Israilning aldioqa Goxəngə qikti. U əzini uning aldioqa hazır kəlip atioqa əzini etip boynioqa girə selip kuqaklap, uzundin uzun yioqidi. ³⁰ Israil Yüsüpkə: Mən sening yüzüngni kərup, tirik ikənlikingni bildim; əmdi əlsəmmu arminim yok, — dedi.□

³¹ Andin Yüsüp kərindaxliri wə atisining əydikilirigə mundak dedi: — Mən hazır qikip Pirəwngə həwər berip: «Kanaan zeminida olturojan kərindaxlirim, xundakla atamning əyidikilər kəximəqa kəldi; ³² bu adəmlər padiqilar bolup, mal bəkix bilən xuqullinip kəlgən, qoy-kaliliri, xundakla barlik mal-mülüklirini elip kəldi» dəp eytay. ³³ Xundak boliduki, Pirəwn silərnə qakiridu; xu qəoqda u silərdin: «Nemə oqitinglar bar?» dəp sorisa, ³⁴ silər jawab berip: — Kəminiliri kiqikimizdin tartip ata-bowilirimizə oxax pada bəkip kəlgənmiz, — dənglar. Xundak dəsənglar Goxən yurtda olturup qəlisilər; qünki padiqilarning həmmisi misirliklər arisida kəzgə ilinmaydu.□ ■

■ 46:17 1Tar. 7:30. ■ 46:18 Yar. 29:24. ■ 46:20 Yar. 41:50; 48:5. □ 46:21 «Belah» — yaki «Bela». ■ 46:21 1Tar. 7:6; 8:1. ■ 46:24 1Tar. 7:13. ■ 46:25 Yar. 29:29.

■ 46:27 Qan. 10:22; Ros. 7:14. □ 46:28 «Yakup Yüsüptin kərsətmə elip, əzlrini Goxəngə baxlap berixqa Yəhudani Yüsüpnig kəxiəqa əwətti» — yaki «əzlrini Goxəngə berixtin awwal Yəhudani Yüsüpkə ukturux üqün əwətti». □ 46:30 «əlsəmmu arminim yok» — ibranıy tilida «əlsəm bolidu». □ 46:34 «qixünmə» — xu gepi bilən Yüsüp: (1) əz əlisidikilərnig Misir iqtisadioqa yük bolmaydioanlikni, əzlrining jəni bəkalaydioanlikni kərsətməkqi; (2) ularning Goxən dəgən qət rayonda turuxini bəkitməkqi. Xundak boləqanda, Israil həlki Misirliklər bilən anqə assimiliyatsiyə bolmaydu, xundakla Misirdin kəqix kərək bolsa, Goxən yurti Kanaan zeminiəqa birkədər yekınraq idi. ■ 46:34 Yar. 43:32; Mis. 8:22.

47

1 Yüsüp Pirəwnning xəxiəla kelip: — Atam bilən qerindaxlirim qoy-kaliliri, xundakla həmmə mal-mülüklerini billə elip Qanaan zeminidin kəldi. Mana, ular hazır Goxən yurtioja qüxti, dəp həwər berip, ■

2 qerindaxlirining iqidin bəxəylənni elip, Pirəwnning aldioja hazır kildi.

3 Pirəwn uning qerindaxliridin: — Nemə okitinglar bar, dəp soriwidi, ular Pirəwn gə jawab berip: — Kəminiliri ata-bowilirimizəla ohxax mal bakkuqilarmiz, — dedi. ■

4 Andin ular Pirəwn gə iltimas kilip: — Qanaan zeminida kattik qəhətqilik boləlaqqa, kəminilirining qoylirimizni bakidiojanəla yaylakmu yok; xunga bu zeminda musapir bolup turuxka kəlduk; janablriridin tələp kilimizki, kəminilirining Goxən yurtda turuxioja ijazət bərgəyla, — dedi.

5 Pirəwn Yüsüpkə: — Atang wə qerindaxliring qəxingəla kəldi; 6 mana Misir zemini sening aldingda turuptu; atang wə qerindaxliringni zeminning əng esil yeridə olturuozəlin; ular Goxən yurtda makan kilsun. Xuningdək, əgər sən ularning iqidiki qabil kixiləni bilsəng, bularni mening qarpayliriməla nazarətqi kiləlin, — dedi.

7 Keyin, Yüsüp atisi Yəqubni elip, Pirəwnning aldioja hazır kildi; Yəqub Pirəwn gə bəht-bərikət tilidi.

8 Andin Pirəwn Yəqubtin: — Əmrüngning yil-künliri nəqqigə yətti? — dəp soridi. 9 Yəqub Pirəwn gə jawab berip: — Musapirlik səpirimning künliri bir yüz ottuz yiləla yətti; əmrümming künliri az həm jəpə-muxəkkətlik bolup, ata-bowilirimning musapirlik əmür səpirining künlirigə tehi yətmidi, — dedi. ■

10 Xuning bilən Yəqub Pirəwn gə bəht-bərikət tiləp, aldidin qikiq kətti. 11 Xuning bilən Yüsüp atisi bilən qerindaxlirini Misir zeminida olturaklaxturup koydi; Pirəwnning buyruqinidək ularəla zeminning əng esil yeridin, yəni Ramsəs dəgən yurttin təwəlik bərdi. 12 Yüsüp atisi, qerindaxliri, xundakla atisining həmmə əydikilirini bala-qakilirining sanlirioja qarap axlik bilən təminləp baqti.

Yüsüpnin gəna həkümranliqi

13 Əmma aqarqilik kattik əşir boləlaqqa, zeminning həq yeridə ozuk-tülük tepilmidi; Misir zemini bilən Qanaan zemini aqarqilikdin haraplixip kətti. 14 Yüsüp axlik setip Misir zemini bilən Qanaan zeminidiki barlik pulni yioşiwaldi. Andin Yüsüp bu pulni Pirəwnning ordisioja yətküzüp bərdi. 15 Əmma Misir zemini bilən Qanaan zeminidiki Pul tügəp kətkəndə misirliklarning həmmisi Yüsüpnin aldioja kelip: — Bizgə nan bərgəyla! Pul tügəp kətkini üqün silining aldiririda əlimizmu? — dedi.

16 Yüsüp jawabən: — Pulunglar qəlmiojan bolsa, qarpayliringlarni elip kelip bərsənglar, mən malliringlarioja ozuk-tülük tegixip bərimən, — dedi.

17 Buning bilən ular qarpaylirini Yüsüpnin qəxiəla elip kəlgili turdi; Yüsüp ularning atliri, qoy padiliri, kala padiliri wə əxəklirining ornioja ozuk-tülük bərdi; xu yili mallirining ornioja ularəla ozuk-tülük berip baqti. 18 U yil ayaqlixip, ular ikkinqi yili uning qəxiəla kelip uningəla: — Biz hojimizdin həqnemini yoxurmaymiz; pulimiz tügidi, qarpay mal padilirimiz bolsa hojimizning ilkidə, hojimizning aldida tənlimiz bilən yerimizdin baxka həqnersə qəlmidi. 19 Nemixka kəz aldiririda biz həm yerimizmu əlöp kətsun? Əmdi sili əzimiz wə yerimizni ozuk-tülükə

tegixip eliwalojaya; özimiz wə yerimiz Pirəwnning bolup, uningəja kul bolayli. Biz əlup kətməy, tirik turuximiz, yerimizmu wəyran bolmasliki üqün bizgə uruk-tülük bərgəyla, dedi.

²⁰ Bu tərikidə Yüsüp Misirning pütkül teriloju yerini Pirəwn üqün setiwaldi; qünki aqarqilik kattik boləjaqqa, misirliklarning hər biri öz etizini setip bərdi. Xuning bilən yər-zemin Pirəwnning bolup qaldı. ²¹ Yüsüp həlkni Misirning bu qetidin yənə bir qetigiqə hər kəysi xəhərlərgə kəqürdi. ²² Pəkət kahinlarning yerini u almidi; qünki kahinlarəja Pirəwn tərpidin alahidə təminat berilgəqkə, ular Pirəwn tərpidin təminatəngən üluxini yəp, öz yərlirini satmioqanidi.

²³ Yüsüp həlkqə: — Mana, mən bügün özünglar bilən yərliringlarni Pirəwn üqün setiwaldim. Mana silərgə uruk! Əmdi yər teringlar. ²⁴ Əmdi xundak kilisilərki, qikqan həsuldin bəxtin birini Pirəwngə berip, qalojan tət kismini özünglarəja elip kelinglar; u urukluk həmdə özünglarəja, jümlidin öyüngdikilərgə wə kiqik baliliringlarəja ozuk bolsun, — dedi.

²⁵ Ular jawabən: — Sili jenimizni kutkuzdila. Həjimizning nəziridə iltipət tapqan bolsakla, Pirəwnning kulliri bolup turayli, — dedi.

²⁶ Xuning bilən Yüsüp: — «Həsulning bəxtin biri Pirəwngə berilsun» dəp bu ixni bügüngə kədər Misir zeminü üqün qanun-bəlgilimə kildi. Pəkət kahinlarning yerila buning sirtida bolup, Pirəwngə təwə bolmidi.

Yaqupning ahirki təlipi

²⁷ Israillar Misir zeminida, Goxən əlkisidə olturaxlaxti; ular xu jayda yər-zeminlik bolup, awup, tolimu kəpəydi. ²⁸ Yaqup Misir zeminida on yəttə yil əmür kərdi; buning bilən Yaqupning əmür künliri bir yüz qirik yəttə yiloja yətti. ²⁹ Israilning künliri səkratka yekinlaxkanda, oşli Yüsüpni qakirtip, uningəja: — Əgər nəziringdə iltipət tapqan bolsam, qolungni yotamning astioja koyup, manga xapaət wə sadakətlikni kərsitip, meni Misirda dəpnə kilma; ■ ³⁰ bəlki mən ata-bowilirim bilən yatidiojan waqtimda meni Misirdin elip ketip, ularning gəristaniəja dəpnə kilətin, dedi. U jawab berip: — Mən eytkiningdək kilay, — dedi.

³¹ Yaqup uningəja: — Manga kəsəm kilip bərgin, — dedi. U uningəja kəsəm kilip bərdi; andin Israil karwatning bax tərpidə səjdə kildi. ■

48

Yaqupning Əfrayim wə Manassəhkə həyrlik dua qilixi

¹ Bu ixlardin keyin birsi Yüsüpə: — Mana atang kesəl bolup qəptu, dəp həwər bərdi. U ikki oşli Manassəh bilən Əfrayimni billə elip bərdi.

² Birsi Yaqupqə: — Mana oşlung Yüsüp kəxingəja keliwatidu, dəp həwər beriwidi, Israil küqəp qərup kariwatta olturdi.

□ **47:21 «qüxənmə»** — həlkəning yezilardin xəhərlərgə kəqürülüxining səwəbi: (1) tuprakta giya ünmas bolup qalojaqqa, həlkning xu yərdə turuwerixining paydisi yok idi; (2) həlk xəhərdə tursa ularəja «kutkuzux axliki» tərkitip berixkə qolaylik bolatti. Bu waqitlik tədbir bolup, keyin Yüsüp ularəja uruk bərgəndə (23-ayət) həlk bəlkim öz yurtliriəja qaytqan boluxi mumkin. Baxka birhl tərjimisi: «Xu tərikidə Yüsüp həlkni Misirning bu qetidin yənə bir qetigiqə kullukioja kirgüzdi». ■ **47:29** Yar. 24:2. □ **47:31 «Israil karwatning bax tərpidə səjdə kildi»** — kona grekqə tərjimisi (LXX)də «u (Israil) həsisioja yəlinip Hudaəja səjdə kildi» deyilidu. Muxu yərdə ikki mənisi boluxi mumkin («Ibr.» 11:21nimu kərug). ■ **47:31** Ibr. 11:21.

³ Yaqub Yüsüpkə: — Həmmigə Qadir Təngri manga Qanaan zeminidiki Luz degən jayda ayan bolup, meni bərikətləp ■ ⁴ manga: Mana, Mən sening nəslingni kəpəytip, seni intayin zor awutimən, səndin bir türküm həlk çiqirimən; bu zeminni səndin keyinki nəslinggə əbədiy miras kəlip berimən, dəp eytkənidi. ■ ⁵ Əmdi mən Misirəyə kelixtin ilgiri sanga Misir zeminida tuqulğan ikki oqulung mening hesablinidu; Əfraim bilən Manassəh bolsa, huddi Rubən bilən Ximeonəyə ohxax, hər ikkisi mening oqullirim bolidu. □ ■ ⁶ Ulardin keyin tapқан baliliring özüngning bolidu; ular kəlgüsida mirasқа erixkəndə akilirining nami astida bolidu. □ ⁷ Manga kəlsək, Padandın keliwatqimda Rahilə Qanaan zeminida yol üstidə Əfratқа az qaloqanda meni taxlap olüp kətti. Mən uni xu yərdə, yəni Əfratқа (yəni Bəyt-Ləhəmgə) baridoğan yolda dəpnə kildim, — dedi. □ ■

⁸ Andin Israil Yüsüpnıng oqullirioğa qarap: — Bular kimdur, — dəp soridi.

⁹ Yüsüp atisioğa jawabən: — Bular bolsa Huda manga bu yərdə bərgən oqullirimdur, — dedi. U: — Ularnı aldimoğa yəkin kəltürgin, mən ularoğa bəht-bərikət tiləy, — dedi.

¹⁰ Əmdi Israilning kəzliri kərilikidin ojuwalixip *yahxi* kərəlməytti. Xunga Yüsüp ularni uning aldioğa yəkinraq kəltürdi; u ularni səyüp kuçaklıdi.

¹¹ Andin Israil Yüsüpkə: — Mən sening yüzüngni kərələymən dəp heç oylimioğanidim; lekin Huda meni sening baliliringnimu kəruçkə nesip kildi, — dedi.

¹² Yüsüp balilarnı *Yaqubning* tizlirining arilikidin elip, yüzini yərgə təgküzüp təzim kildi. □ ¹³ Andin Yüsüp bu ikkiylənni Israilning aldioğa yəkin elip kəlip, Əfraimni ong qoli bilən tutup Israilning sol qolioğa udullap turozuzdi; Manassəhni sol qoli bilən tutup Israilning ong qolioğa udullap turozuzdi. ¹⁴ Lekin Israil ong qolini uzitip, kənji balisi Əfraimning bexioğa koydi, sol qolini Manassəhning bexioğa koydi. Manassəh tunjisi bolsimu, u ikki qolini kayqılap tutup xundak koydi. ¹⁵ U Yüsüpkə bəht-bərikət tiləp: — Atilirim İbrahim bilən İshak Huda dəp bilip yüzi aldida mangoğan, meni pütkül əmrümdə bu kungiqə padiqidək yetəkləp beqip kəlgən Huda, ■ ¹⁶ Manga həmjəmət bolup meni həmmə bala-kazadin kətuqozğan Pərixətə bu ikki oqulni bərikətlisun; ular mening ismim wə atilirim bolğan İbrahim wə İshakning isimliri bilən atilip, yər yüzidə kəp awuqay! — dedi. □ ■

¹⁷ Yüsüp atisining ong qolini Əfraimning bexioğa koyoşinini kərup kənglidə hapa boldi; xunga u atisining qolini tutup, Əfraimning bexidin

■ 48:3 Yar. 17:1. ■ 48:4 Yar. 28:3; 35:11. □ 48:5 «hər ikkisi mening oqullirim bolidu» — keyin Manassəh wə Əfraimdin bolğan kəbililər Israilning on ikki kəbilisidin ikkisi hesablandi. ■ 48:5 Yar. 41:50; 46:20. □ 48:6 «ular kəlgüsida mirasқа erixkəndə akilirining nami astida bolidu» — demək, əgər Yüsüpnıng keyin oqulliri bolsa, Manassəhning kəbilisi yaki Əfraimning kəbilisining bir əzasi hesablinip, xu kəbilining bir kısmi süpitdə tegixlik miras alalaytti. □ 48:7 «meni taxlap olüp kətti» — yaki «meni həsrətkə qaldurup olüp kətti». «mən uni (Rahiləni) xu yərdə, yəni Əfratқа baridoğan yolda dəpnə kildim» — Rahilə Yüsüpnıng öz anisi, əlwəttə. Bəlkim anisining əlumi toquruluq təpəslatlar uning esida ança qalimioğan boluxi mumkin idi. ■ 48:7 Yar. 35:19. □ 48:12 «Yaqubning» — ibranıy tilida «uning». ■ 48:15 İbr. 11:21. □ 48:16 «...həmjəmət bolup ... kətuqozğan» — ibranıy tilida «goel» degən peil bilən ipadilidı. Muxu yərdə «goel» degən peil Təwratta birinçi kətim ixtilidı. «Ayup» 19:25 wə izahətini wə «Təbirlər»nimu kərug. ■ 48:16 Yar. 31:42; 32:1.

elip Manassəhning bexioʻa yetkiməkqi bolup, □ 18 atisioʻa: — Əy ata, bundak kilmioʻin; qünki mana, tunjisi budur; ong qolungni uning bexioʻa koʻyoʻin! — dedi.

19 Lekin atisi rət kilip: — Bilimən, i oʻqlum, bilimən; uningdinmu bir koʻwm qiqip, özimu uluʻq bolidu, əmma dərħəkiqət uning inisi uningdin tehimu uluʻq bolidu; uning nəslidin nahəyiti kəp koʻwmlar pəyda bolidu, — dedi.■

20 Xuning bilən xu küni u bu ikkisini bərikətləp: — Kəlgüsidə Israillar bəht-bərikət tiligəndə: «Huda seni Əfraim bilən Manassəhdək uluʻq kilsun!» dəydiʻoʻan bolidu, dedi. Bu tərikidə u Əfraimni Manassəhtin üstün koʻydi.■

21 Andin Israil Yüsüpkə yənə: — Mana, mən əlimən; lekin Huda silər bilən billə bolup, silərni ata-bowiliringlarning zeminiʻoʻa kayturup bəridu. 22 Mən sanga qerindaxliringningkidin bir ülūx yərnı artuq bərdim; xu yərnı özüm kiliq wə okyayim bilən Amoriylarning qolidin tartiwaloʻanidim.□ ■

49

Yaqubning wəsiyiti — oʻqullirioʻa tiligən bəht-bərikətliri wə bərgən bexarətliri

1 Andin Yaqub oʻqullirini qakirip ularoʻa mundak dedi: — *Həmminglar jəm bolunglar, mən silərgə keyinki künlərdə silər yolukidioʻan ixlarnı eytip bərey: —*

2 Yiʻqilip kelip anglanglar, i Yaqubning oʻqulliri; Atanglar Israiloʻa kulak selinglar.

3 Əy Rubən, sən mening tunji oʻqlumsən, Küq-kudritimsən,

Küqüm bar waqtimning tunji mewisidursən, Salapət wə kudrəttə aldi iding,■

4 Lekin kaynap texip qüxkən sudək, Əmdi aldi boləlmassən;

Qünki sən atangning kərpisigə qiqting, Xuning bilən sən uni buləiding!

U mening kərpəmnıng üstigə qikti!□ ■

5 Ximeon bilən Lawiy qerindaxlardur; Ularning kiliqliri zorawanlikning qoralliridur! □

6 Ah jenim, ularning məslihətigə kirmigin! I izzitim, ularning jamaiti bilən qetilib qəlmioʻay! Qünki ular aqqiqida adəmlərnı oltürüp,

□ 48:17 «Yüsüp atisining ong kolini Əfraimning bexioʻa koʻyoʻinini kərup kənglidə hapa boldi» — ibranıy tilida «atisining ong kolini Əfraimning bexioʻa koʻyoʻinini Yüsüpnıng kəzligigə yaman ixtək kəründi». ■ 48:19 Rut 4:11,12. ■ 48:20 Yər. 31:20. □ 48:22 «Mən sanga ... bir ülūx yərnı artuq bərdim» — degən soʻzlərnıng yənə mumkin boləʻan ikki mənisı bar: — (1) «sanga... axu «yaʻqlik rayon» (kəp zaytun meynini qiqidioʻan zemin)ni təkdım kildim,...» yaki (2) «sanga... Xəkəm degən yərnı ... təkdım kildim» (34-babni kərug). Əməliyəttə üq mənə ohxaxla toʻqra boluxı mumkin. ■ 48:22 Yə. 13:7; 16:1; 17:1; 24:8. ■ 49:3 Yər. 29:32; Qan. 21:17; Zəb. 78:51. □ 49:4 «U mening kərpəmnıng üstigə qikti!» — Rubənnıng atisining toʻkili Bilhəh bilən billə yatkinini kərsitidu (35:22). Yaqubning bu uluʻq bexarətliri toʻqruluq «koʻxumqə soʻz»imızdə təpsiliyrak tohtilimiz. ■ 49:4 Yər. 35:22; 1Tar. 5:1. □ 49:5 «Ularning kiliqliri zorawanlikning qoralliridur!» — 34:25-31ni kərug.

Öz beximqilik qilib bukilarning peyini kästi.■

7 Ularning aqqiqi əxəddiy bololaqqa lənətkə qalsun!

Qəzipimu rəhimsiz bololaqqa lənətkə qalsun!

Mən ularni Yaqubning iqidə tarkitivetimən,

Israilning iqidə ularni qeqiwetimən.□ ■

8 Əy Yəhuda! Seni bolsa qerindaxliring təriplər,

Kolung düxmənlingning gəjgisini basar.

Atangning oqulliri sanga bax urar.□

9 Yəhuda yax bir xirdur;

Əy oqlum, sən owni tutupla qikting;

U xirdək *owning yenida* qəküp sozulup yatsa,

Yaxi qixi xirdək yetiwalsa,

Kimmu uni qozoxaxka petinar?□ ■

10 Xəhanə həsa Yəhudadin ketip qalmaydu,

Yəhudaning puxtidin kanun qikarouqi əksüməydu,

Taki xu həkuk Igisi kəlgüqə kütidu;

Kəlgəndə, jahan həkkliri uningqa itaət qilidu.□ ■

11 U təhiyini üzüm telioqa,

Exək balisini sortluq üzüm telioqa baqlap koyar.

U libasini xarabta yuyup,

Tonini üzüm xərbitidə yuyar.□

12 Uning kəzliri xarabtin qizirip ketər,

Qixliri süt iqqinidin ap'ak turar.□

13 Zəbulun dengiz boyini makan qilar,

Makani kemilərnin panahgahi bolar,

Yər-zemini Zidonoiqə yetip barar.■

14 Issakar bəstlik bərdəm bir exəktur,

U ikki qotan arisida yatqandur;

15 U aramgahning yaxxi ikənlikigə qarap,

Zeminning esillikini kərüp,

Yük kətürüxkə mürisini egip,

■ 49:6 Yar. 34:25. □ 49:7 «**tarkitivetimən,...** **qeqiwetimən**» — Yaqub pəyojəmbər bololaqqa uning muxu səzliri Hudaning səzigə barawər bolidu. Bu sözni Huda Əzi Yaqubning aozji arkilik eytqan bolsa kerək. ■ 49:7 Yə. 19:1; 21:3-45. □ 49:8 «**Seni bolsa**

qerindaxliring təriplər» — oqurmənlərnin esidə barki, «Yəhuda» degənnin mənis «təripləx»

yaxi «mədhjyə»dur (29:35ni kərüng). □ 49:9 «**sən ow tutupla qikting**» — bu sez, xühhisizki,

Yəhudaning kəlgüsidə toluq qəlibə qilidioqanlikini kərsitidu. «Xirdək qəküp sozulup yatsa yaxi

qixi xirdək yetiwalsa» degən səzlərgə «owning yenida» degən səzlərnə qoxup kirgüzduq; qünki

bizninggə bu jümlə aldinqi jümlə bilən ziq baqlinixlik. Demək, Yəhuda qəlibə qilipla qalmaq,

bəlki qəlibənin mewiliridin bimalal huzurlinixkə muyəssər bolidu. Yəhuda Məsihning əjdadi

bololaqqa, muxu səzlər Məsihning əzi toqrisida tehimu inawətlik boluxi kerək. «U xirdək owdning

yenida qəküp sozulup yatsa, yaxi qixi xirdək yetiwalsa,...» degənnin baxka birhil tərijimisi: «U

xirdək yaxi qixi xirdək Maraxka yetiwalsa,...». ■ 49:9 Qəl. 24:9; Mik. 5:7. □ 49:10

«**Yəhudaning puxtidin**» — ibraniy tilida «Yəhudaning putliri arisidin» — demək, uning nəslidin,

puxtidin. «**kanun qikarouqi**» — yaxi «idarə qiloquqining tutqan tayiqi». «**xu həkuk Igisi**» —

ibraniy tilida «Xiloq» degən sez bilən ipadilidinu. Bu uluq bexarət toqrisida «qoxumqə sez»imizdə

azraq tohtilimiz. ■ 49:10 Mat. 2:6. □ 49:11 «**xarabta**» — ibraniy tilida «üzüm qenida».

«**exək balisini sortluq üzüm telioqa baqlap koyar, ... libasini xarabta yuyup, Tonini**

üzüm xərbitidə yuyar» — demək, Yəhuda qəbilisi xunqə bay boliduki, təhəyni əng esil üzüm

telioqa baqlaydu, təhəyning uni tartip yuluwetixidin yaxi uni yəp ketixidin qorkmaydu wə halisa

keyimini yuqanda suning ornida xarab ixlitidu. □ 49:12 «**kizirip ketər**» — yaxi «nurlinar».

■ 49:13 Yə. 19:10,11.

Alwanoqa ixləydiqan kul bolup qalar.□

¹⁶ Dan Israil kəbiliridindin biri bolar,
Öz həlkiqə həküm qikırar.□

¹⁷ Dan yol üstidiki yılan,
Qıoır yol üstidə turoqan zəhərlik bir yilandur.

U atning tuyikini qekıp,
At mingüqini arkiqə mollak atkuzar.

¹⁸ I Pərwədigar, nijatingəqa təlmürüp kütüp kəldim!

¹⁹ Gadqa bolsa, karakqılar qoxuni hujum kılar;
Lekin u tapinini besip zərbə berər.□

²⁰ Axirning tamikida zəytun meyi mol bolar,
U xahlar üqün nazu-nemətlərnı təminlər.□

²¹ Naftalidindin qıraylik gəplər qıkar,
U ərkin qoyuwetilgən maraldur.

²² Yüsüp mewilik dərəhning xehidur,
Bulakning yenidiki kəp mewilik xahtəktur;
Uning xahqiliri tamdin həkıp kətkəndur.□ ■

²³ Ya atquqılar uningəqa azar kılip,
Uningəqa oq atti, uningəqa nəprətləndi.■

²⁴ Həlbuki, uning okyayi məzmut turar,
Qol-biləkliri əplik turoquzular,
Xu küq Yaquptiki kudrət İgisining kolliridindur —
(Israilning Qoram Texi, yəni uning Padiqisi Uningdin qıkar!)□

²⁵ Axu küq atangning Təngrisidindur — (U sanga mədət berər!)
Yəni Həmmigə Qadirdindur — U seni bərikətlər!

Yukirida asmanın bərikətliri bilən,
Təwəndə yatqan qongkur sularning bərikətliri bilən,
Əmqək bilən baliyatquning bərikiti bilən seni bərikətlər!□

²⁶ Sening atangning tiligən bərikətliri ata-bowilirimning tiligən
bərikətliridindin ziyadə boldi,

Ular mənggülik taq-edirlarning qətlirigiqə yetər,
Ular Yüsüpning bəxiqə qüxər,

Yəni öz kərindaxliridindin ayrim turoquqining qokkisiqə tegər.□ ■

²⁷ Binyamin yirtkuq bəridəktur;

Ətigəndə u owni yər.

Kəqkurun u oljisini təksim kılar» — dedi.

□ 49:15 «aramgah» — bəlkim Huda əzigə wədə kıloqan miras zemining yahxi bir kismini kərsətsə kerək. □ 49:16 «Dan» — bu namning mənisi «həküm» yaki «həküm qıkarıuqi» yaki «sotqi». □ 49:19 «Gad» — ibraniy tilida «Gad»ning mənisi «qoxun» yaki «hujum».

□ 49:20 «Axirning tamikida zəytun meyi mol bolar» — yaki «Axirning yeridindin mol axlik qıkar». □ 49:22 «dərəhning xehi» — ibraniy tilida muxu yərdə «mewilik dərəhning balisi» degən səzlər bilən ipadilidur. Bu ikki jümlə iqidikı «mewilik» degən səz «Əfrayim» degən səz bilən ipadilidur; oqurmənlərnıng esidə barkı «Əfrayim» degənnıng mənisi «ikki həssə mewilik».

□ 49:20 «Axirning tamikida zəytun meyi mol bolar» — ibraniy tilida «uning kızliri». ■ 49:22 1Tar 5:1. ■ 49:23 Yar. 50:20.

□ 49:24 «Israilning qoram texi, yəni uning padiqisi uningdin qıkar!» — demək, «Israilning Qoram Texi», «uning həkikiy Padiqisi», yəni Kutkuzıuqi-Məsih Hudaning Əzidindin qıqısu. Baxqa birhıl tərijimisi: «(Yəni Israilning Qoram Texidindin, uning Padiqisidindur)».

□ 49:25 «Həmmigə Qadir» — Hudaning bir namidur. □ 49:26 «Ular mənggülik taq-edirlarning qətlirigiqə yetər» — baxqa birhıl tərijimisi: — «Ular mənggülik taqlarning bərikətliridindin ziyadə boldi». «öz kərindaxliridindin ayrim turoquqining...» — yaki «öz kərindaxliri arisidindin əmir bolıuqıning...»

■ 49:26 Qan. 33:16

²⁸ Bularning hëmmisi Israilning on ikki kəbilisi bolup, mæzkur səzlər bolsa atisining ularəqa tiligan bəht-bərikət səzlidiridur. U xuning bilən ularning hərbirigə mas kelidəğan bir bərikət bilən ularəqa bəht-bərikət tilidi.

Yaqubning əlümi wə ahirkı wəsiyiti

²⁹ Andin Yaqub ularəqa mundak tapilidi: — «Mən əmdi öz kəwmimning kəxiəqa kəxulimən. Silər meni ata-bowilirimning yenida, Hıttiyıldin boləğan Əfronning etizlikidiki ərəqa dəpnə kilinglar; ³⁰ u ərəq bolsa Kanaan zeminida Mamrəning udulida, Makpelahning etizlikida. Oğarni İbrahim gəristan bolsun dəp xu etizlik bilən kəxup Hıttiy Əfrondin setiwəlanidi. ³¹ Xu yərdə İbrahim ayali Sarah bilən dəpnə kilingəğan; xu yərdə İshak ayali Riwkah bilənmu dəpnə kilingəğan; xu yərdə mənmu Leyahni dəpnə kildim. ³² Bu etizlik həm iqidiki ərəq Hətning əwladliridin setiwəlinəğanidi».

³³ Yaqub oqullirəqa bu wəsiyətini tapilap bolup, putlirini kariwatta tüzläp, nəpəs tohtap öz kəwmioqa kəxuldi. ■

50

Yaqubning dəpnə kilingi

¹ Yüsüp atisining yüzigə əzini etip, uning üstidə yioqlap, uni söydi. ² Andin Yüsüp öz hizmitidə boləğan tewiplərəqa atisini mumiya kilingni buyrudi; xuning bilən tewiplər Israilni mumiya kildi. □ ³ Buni kilingə kiring kün kətti, qünki mumiya kilingə xunqilik kün ketətti. Misirliklər uningəqa yətmix kün matəm tutti.

⁴⁻⁵ Uningəqa həza tux künliri ətüp boləğanda, Yüsüp Pirəwnning ordisidikilərgə: — Mən nəziringlarda iltipət tapqan bolsam, Pirəwnning kulaklirəqa səz kilinglarki: — Atam mənə kəsəm kildurup: «Mən mən əlimən; sən meni mən Kanaan zeminida əzüm üqün kolap kəyöğan gərgə dəpnə kilingni» degənidi. Əmdi Pirəwn mənə ijazət bərgəy, mən bərip atamni dəpnə kiling bolup yenip kəlsəm, — dedi. ■

⁶ Pirəwn jawabən: — Sən bərip əzünggə atang kəsəm kildurəğandək uni dəpnə kilingni, dedi.

⁷ Xuning bilən Yüsüp atisini dəpnə kilingni mangdi. Pirəwnning barlik hizmətkarlıri, ordining aqsakalliri həm Misir zeminidiki aqsakallar uning bilən həmrəh bolup mangdi. ⁸ Yüsüpnung əyidiki həmmisi, kəringdaxlıri wə atisining əyidikilərmu billə bardı; ular pəkət kiçik baliliri, kəy-kala padilirini Goxən yurtida kəyup kətti. ⁹ Uning bilən yənə jəng hərəwiliri wə atliklərmu billə bardı; xuning bilən ular nəhayiti qəng bir kəxun boldi.

¹⁰ Ular İordan dəryasining u tərpididiki «Atadning hamini»əqa yetip kəlgəndə, xu yərdə kəttik wə həsərətlik yioqa-zar kilingni matəm tutup yioqlaxti. Yüsüp atisi üqün yəttə kün matəm tutti. ¹¹ Xu yurtta olturuxluk Kanaanlıylar Atadning haminida boləğan bu matəmni kərip: — Bu misirliklərnung intayin kəttik tutqan həzisi boldi, deyixti. Bu səwəbtin

■ 49:30 Yar. 23:9,16. ■ 49:31 Yar. 25:9; 35:29; Ros. 7:16. ■ 49:33 Ros. 7:15. □ 50:2

«mumiya kiling» — adəmning jasitini qirixtin saqlaxtin ibarəttur. Misirda alahidə mumiya kiling kəspi bilən xuqullanəşqular bar idi; ləkin u kixilər mumiya kilingə kəp butpərəslək mürasimlirini ətiküzətti, xunga Yüsüp ularni ixlətməy, bəlkə öz tewiplirini xu ixkə buyrudi.

■ 50:4-5 Yar. 47:29.

u jayning nomi «Abəl-Mizraim» dəp ataldi; u Iordan deryasining u tərpididur.□

¹² Yaqubning oqulliri uning əzlidirigə tapiləşinidək kildi; ¹³ uning oqulliri uni Kanaan zeminiə elip bərip, Mamrəning udulida, Makpələhning etizlikning içidiki qarada dəpnə kildi. Xu oğarni İbrahim kəbristanlik kıləy dəp Makpələhning etizliki bilən koxup Hittiy Əfrondin setiwələnanidi.■

¹⁴ Yüsüp atisini dəpnə kıləandin keyin, əzi, kərindaxliri, xundakla atisini dəpnə kıləxka uningə həmrəh bolup qıkkən həmmə həlkələr Misirəyə yenip kəldi.

Yüsüpning kərindaxlirini hatirjəm kılıxi

¹⁵ Ləkin Yüsüpning kərindaxliri atisinin əlöp kətkinini kərgəndə: — Əmdi Yüsüp bizgə düxmən bolup bizning uningəyə kıləqan barlik yamanlikimizni üstimizgə yandurarmikin, deyixti.

¹⁶ Ular Yüsüpning kəxiəyə adəm əwətip: — Atiliri əlüxtin ilgiri bizgə wəsiyət kılıp tapılar: — ¹⁷ «Silər Yüsüpkə: — Akiliring sanga rəzillik kılənanidi; əmdi ularning asiylikı həm gunahını kəqürgin! — dənglər» — degənidi. Həzir silidin ətünümizki, atiliring Hudasining bəndiliring asiylikini kəqürgəyə! — dedi. Yüsüp bu gəpləni anglap yiqıldı.

¹⁸ Andin akiliri kəlip uning aldida əzlidirini yərgə etip: — Mana, biz silining kulliridurmiz! — dedi.

¹⁹ Ləkin Yüsüp ularəyə jawabən: — Kərkənglər! Mən Hudaning ornida turuwatəmdim?■ ²⁰ Silər dərwəkə mənə xu ixni yaman niyət bilən kıldinglər; ləkin Huda bügünki kündikidək nuroşunliəqan həlkəning jəni tirik saqlap kəlix üqün xu ixni yaxxilikkə bəkitkənidi. ²¹ Xungə əmdi kərkənglər; mən həm siləni həm bala-qakiliringlari bəkimən, — dedi wə ularning kənglini hatirjəm kılıp məhirlik gəp kildi.

Yüsüpning aləmdin ətixi

²² Yüsüp atisinin jəməti bilən billə Misirda turup qaldı. Yüsüp bir yüz on yıl əmür kərdi. ²³ Bu tərکیدə Yüsüp Əfrainning üqinçı əwladini kərdi; Manassəhning oqli Makirning balilirimu uning tizliri üstidə tuquıldı.□■

²⁴ Yüsüp kərindaxliriyə: — Mən əlöp ketimən; ləkin Huda qokum siləni yəqlap siləni bu zemindən qikirip, İbrahim, İshak wə Yaqubka bərixkə kəsəm kılıp wədə kıləqan zeminiyə yətküzidu, — dedi.□■

²⁵ Andin Yüsüp yənə kərindaxliriyə kəsəm içküzüp: «Huda siləni qokum yəqlaydu; xu qəodə silər mənəning səngəklirimni elip, bu yərdin qikip kətxinglər kərək», — dedi.□■

²⁶ Yüsüp bir yüz on yaxkə kirgəndə wəpat tapti. Ular uni mumiya kılıp, Misirda bir meyt sanduqiəyə selip kəydi.

□ **50:11 «Abəl-Mizraim»** — mənsi: «misirliklərin matimi» wə «misirliklərin etizlik» degənləni bildürxi mümkin. «Iordan deryasining u tərpidə» bolsa Iordan deryasining xərkiyə tərpidə. ■ **50:13** Yar. 23:16; Ros. 7:15,16. ■ **50:19** Yar. 45:5. □ **50:23 «Makirning balilirimu uning tizliri üstidə tuquıldı»** — degən ibarə bəlkim: (1) Yüsüp muxu qəwrilirigə əzini oqulliridək qaraytti; (2) muxu qəwriliri Yüsüpning biwasitə mirəshori kılındi. ■ **50:23**

Qəl. 32:39. □ **50:24 «Hudaning yoklixı»** — ibraniy tilidə «yoklaş» degən bu peil Huda bilən munasiwətlilikxıltilgən bolsa, Uning oğəmhərlük kılıxi, insanning həlidin həwər elixini əz içigə alidu. ■ **50:24** İbr. 11:22. □ **50:25 «yoklaş»** — toquruluk 24-əyət wə izahətini kəring.

■ **50:25** Mis. 13:19; Yə. 24:32.

Misirdin qikix

Israillarning Misirda tartqan azabliri

1 Wə təwəndikilər Israil *bilən billə* Misiroğa baroğan oşullirining isimliri (ular hərқaysisi öz bala-қaqilirini elip, Yakup bilən billə Misiroğa baroğanidi): — □ ■ 2 Rubən, Ximeon, Lawiy, Yəhuda, 3 Issakar, Zəbulun, Binyamin, 4 Dan, Naftali, Gad wə Axir. 5 Əmdi Yakupning puxtidin boloğanlar jəmiy bolup yətmix adəm idi. Bu waқıtta Yüsüp Misirda idi. ■

6 Keyin Yüsüp, uning barlık kərindaxliri həmdə barlık zamandaxliri ölüp tügidi. 7 Xundaқtım, Israillar kəp tuşulup, tez awup, intayin küqəydi; ular zeminə bir kəldi. ■ 8 U waқıtlarda Yüsüpnı bilməydiğan yeni bir padixah Misirda təhtkə qıktı. □ ■ 9 U həlқigə: Mana, Israillarning həlқi bizdin ziyadə awup həmdə bizdinmu küqlinip kətti. 10 Əmdi biz ularəğa nisbətən aқılanə ix tutayli; bolmisa, ular tehimu awup ketidu, mubada urux partlap qalsa, xundaқ boliduki, ular düxmənlirimiz tərəpkə etüp, bizgə hujum kılıp, yurtin qikip ketixi mumkin, — dedi. ■

11 Xuning bilən ular ularni kəttik əmgəklər bilən harlax üqün ix baxlirini təyinləp nazarətqilikkə koydi. Xuning bilən Israillar Pirəwn üqün Pitom bilən Raamsəs degən maddiy əxya saқlaydiğan xəhərləni yasap bərdi. □

12 Ləkin ularni *qanqə* əzgənsəri, bular xunqə kəpiyip həmmə yərnı kəplidi; buning bilən misirliklər Israillarəğa eq bolup kətti. □ ■ 13 Xuning bilən misirliklər Israillarəğa zulum kılıp, ularni tehimu kəttik ixlitip eqir ixlarəğa saldi. 14 Misirliklər ularni layqilik, hix-kesək kuyux wə etizlarning hərhil əmgəklirigə selip, ixning kəttiklikı bilən ularning turmuxioğa kəttik eqirqilik saldi; ularni nemə əmgəkkə salmisun, intayin jəpalik idi. 15 Misir padixahı ikki ibranıy tuşut anisioğa səz kılıp (ularning birining ismi Xifrah, yənə birining ismi Puah idi): □

16 — silər qaқанliki ibranıy hotunlarnı tuşdursanglar, tuşkanda obdan karanglar; bowaқ oşul bolsa, eltürüwetinglar; kız bolsa, tirik koyunglar, — dedi. □

17 Ləkin tuşut aniliri Hudadin kərkup, Misirning padixahı ularəğa eytkandəк kilmay, bəlki oşul bowaқlarnı tirik koydi.

18 Xunga Misirning padixahı tuşut anilirini qakirtip ulardin: — Bu nemə kılıqninglar?! Oşul balılarnı nemixka tirik koydunglar? — dəp soridi.

19 Tuşut aniliri Pirəwnə jawab berip: — Ibranıy ayallar misirlik ayallarəğa ohximaydu. Ular küqlük, saqlam-timən boləyni üqün tuşut aniliri ularning kəxiəğa yetip barəuqə, əzliiri tuşup bolidu, — dedi.

□ 1:1 «Wə» — «wə» degən bu səz «Misirdin qikix» degən kitabning «yaritilix» degən kitab bilən ziq baolinqilix ikənlikini kərsitidu. «Yar.» 50:26ni kərung. «Israil» — oқurmənlərnin esidə barki, Huda Yakupning ismini «Israil»əğa əzgətkənidi («Yar.» 32:28, 35:10ni kərung). ■ 1:1 Yar. 46:8; Mis. 6:14. ■ 1:5 Yar. 46:27; Kan. 10:22; Ros. 7:14. ■ 1:7 Kan. 26:5; Ros. 7:17

□ 1:8 «Yüsüpnı bilməydiğan yeni bir padixah» — bəlkim «Hıksos Pirəwnlər» sulalisini aqıduroğan kixi «Aқmos» (miladiyadin ilgiri 1570-1546-yillar) boluxi mumkin. ■ 1:8 Ros. 7:18

■ 1:10 Ros. 7:19 □ 1:11 «Raamsəs» — baxka yərlərdə «Ramsəs» dəp atilidu. □ 1:12 «Israillarəğa eq bolup kətti» — yaki «Israillar tüpəylidin azar yedi». ■ 1:12 Zəb. 105:24-25

□ 1:15 «Ibranıylar» — yəhudiylarnı, yəni Israillarnı kərsitidu. □ 1:16 «tuşkanda obdan karanglar» — Ibranıy tilida «tuşut orundukıda səpsəlip karanglar».

²⁰ Nətijədə, Huda tuəut anilirioə iltipat kərsətti; Israil həlki dawamlıq kəpiyip, tehimu küqəydi. ²¹ Xundak boldiki, tuəut aniliri Hudadin kərkidioəan ihlasmən boləanliki üqün Huda ularni aililik boluxka muyəssər kildi.

²² Buning bilən Pirəwn bərlık puhralirioə: — Israillardin yengi tuəuloəan oəul balilarning həmmisini dəryaəa taxlanglar, lekin kız balilarning həmmisini tirik kəldurunglar, dəp əmr kildi. □ ■

Misir imperiyəsi

2

Musaning dunyaəa kelixi

¹ Lawiyning jəmətidin boləan bir kixi berip, Lawiyning nəslidin boləan bir kızni hotunlukka aldı. ■ ² Bu ayal həmilidar bolup, bir oəul tuədi. Ana uning qiraylık ikənlikini kərup, uni üç ay yoxurup saklıdi. ■ ³ Uni yəne yoxuruxka əmalsiz kəloəanda, kəmuxtin bir səwət yasap, uningəa yəryelim wə mom suwap, balini iqiğə selip, dəryaning kirojigidiki kəmuxluk arisioə koyup koydi. □ ⁴ Andin balining hədisi uningəa

□ **1:22 «dərya»** — məzkur kitabta «dərya» pəkət Nil dəryasını kərsitidu. Misirdə heqkəndək bəxka qəng dərya yəq. Būgūngə kədər Misirliklər «dərya» desə, pəkət Nil dəryasınla kərsitidu. Muxu wəkələr yüz bərgən zamanlarda Misirliklər yəne Nil dəryasını «öz ilahirimizdin biri» dəp həsəblap uningəa qəkunatti. ■ **1:22 Ros. 7:19** ■ **2:1 Mis. 6:20; Qəl. 26:59** ■ **2:2 1Tar. 23:13; Ros. 7:20; İbr. 11:23** □ **2:3 «səwət»** — ibrəniy tilida «sanduq» — bu səz «Yar.» 6:14də Nuh pəyoəəmbər yasioəan «kəmə»nimu bildiridu. «dəryaning kirojigidiki kəmuxluk arisioə koyup koydi» — misirliklər Nil dəryasını ilah dəp kərioəaqkə, misirlik ayallarning Nil dəryasida daim yuyunux aditi bər idi. Xūbhışizki, Musaning anising xundək kilixi misirlik bər ayalning uni tēpewelip, uningəa rəhim kiliş bēkiwalsun, degənni məksət kiliəanidi.

nemə bolarkin dəp yiraqtin qarap turdi. ⁵ U waqıtta Pirəwnning kızı suoqa qəmülgili dərya tərəpkə kəldi; uning qeriliri dərya boyida aylinip yürdi. Pirəwnning kızı qomuxlukning arisida turoqan sewətni kərüp, has qerisini uni elip qikixka əwətti. □ ■ ⁶ U sewətni eqip qariwidi, mana, bir oşul balini kərdi wə u bala yioqlap kətti. Məlikə uningoa iq aqrıtıp: — Bu xübhisizki ibraniylarning baliliridin biri ikən, dedi.

⁷ U qaoqda balining hədisi Pirəwnning kizidin: — Mən berip, sili üqün balini emitip bakıdoqan bir ibranıy inik ana tepip keləymu? — dəp sorıdı.

⁸ Pirəwnning kızı uningoa: — Baroqin, dedi. Kız berip bowaqning anisini qakirip kəldi. ⁹ Pirəwnning kızı uningoa: — Bu balini elip ketip mən üqün emitip beqip bər; həkqingni berimən, dedi. Xuning bilən ayal balini elip ketip, uni emitip bakti.

¹⁰ Bala qong bolqanda uni Pirəwnning kizining qexioqa elip bardı; u uningoa oşul boldı. U: «Mən uni sudin qikiriwalqan» dəp uningoa Musa degən isimni qoydı. □

Musaning Israilni kutquzmaqçı boluxi wə Midiyan dəlitigə qeqip ketixkə məjbur boluxi

¹¹ Musa qong bolqandın keyinki künlərdə xundak boldiki, u öz qerındaxlirining yenioqa bardı wə ularning eoşir əmgəkkə selini-watqanlikini öz kəzi bilən kərdi. Arıda, bir misirlikning ibranıy qerındaxliridin birini uruwatqanlikini kərdi. ■ ¹² U tət ətrapiqqa qarap, adəm yoklukini kərüp, həliki misirlikni urup oltürüp, qumoqa kəmüp yoxurup koydı. ¹³ Ətisi u yənə qikip qariwidi, mana ikki ibranıy bir-biri bilən soqxuwatattı; u yolsizlik qiliwatqan kixigə: — Öz qerındaxingni nemixka urisən? — dedi.

¹⁴ Həliki kixi jawab berip: — Kim seni bizgə həkim wə soraqçı qilip koydı? Həliki misirlikni oltürginingdək menimu oltürməqçimusən? — dedi. Musa bu gəpni anglap qorkup öz iqidə: «Mən qiloqan ix jəzmən axkara bolup qaptu!» dəp oyıldı. ■

¹⁵ Pirəwn həm bu ixtin həwər tepip, Musanı oltürməqçı boldı; ləkin Musa Pirəwnning aldidin qeqip, Midiyan zeminiqqa berip olturaklaxtı. Bir küni, u kudukning yenioqa kelip olturdi. ■ ¹⁶ Midiyaning kaşinining yəttə kızı bar idi; ular kelip, atisining qoylirini suoşirixka su tartip oqurlarqqa kuyup tolduruxka baxlıdı. ¹⁷ U waqıtta *yərlik* padiqilar kelip, ularni həydidi, Musa qopup qizlarqqa yardəm berip, qoylirini suoşirixip bərdi.

¹⁸ Ular atisi Reuəlning qexioqa yenip kəlgəndə, ulardin: — Nemixka bügün xunqə tez yenip kəldinglar? — dəp sorıdı.

¹⁹ Ular jawab berip: — Bir misirlik adəm bizni padiqilarning qolidin kutquzdi həmdə biz üqün su tartip, qoy padimizni suoşiripmu bərdi! — dedi.

²⁰ U qizliriqqa: — Undaqta u kixi hazır nədə?! Uni nemixka sirtta taxlap kəldinglar? Uni tamakka qakiringlar, — dedi.

²¹ Musa u kixi bilən billə turuxka maqul boldı. U kızı Zipporahni uningoa hotunlukka bərdi.

□ **2:5 «sewətni»** — ibranıy tilida «sandukni». 3-ayəttiki izahatni kəring. ■ **2:5** Ros. 7:21; Ibr. 11:23 □ **2:10 «Musa»** — ibranıy tilida «Musa» degən söz «tartip qikirix» degən söz bilən ahangdaxtur; qədimki Misir tilida «suning balisi» degən mənədi boluxi mumkin. Ahirida Musaning xərəplik burçı Israilni «su (yəni, Qizil Dengiz)din yaki su arkilik kutquzup qikirixdin ibarət bolıdu. Oqurmənlər diqqət qilsa, Pirəwnlərnin isimlirining kəpinqə «mos» yaki «mosis» degən qoxumqə bilən ahirlaxqinini bayqiyalaydu. ■ **2:11** Ros. 7:23; Ibr. 11:24,25 ■ **2:14** Ros. 7:27 ■ **2:15** Ros. 7:29

²² U ayal uningõja bir oşul tuşup bõrdi; Musa «Mæn yaqa yurtta musapirdurmæn» dõp, uning ismini Gõrxom dõp koydi. □ ■

²³ Nuroşun künler õtup, Misirning padixahı õldi. Israillar õz kulluk haliti tũpõylidin ah-zar urup, nalõ-põryad kõtũrdi; kulluktin bolõjan põryadi Hudaning hũzuriõja berip yõtti. ²⁴ Huda ularning ah-zarlırini anglap, Õzining İbrahim bilæn, Ishak bilæn wõ Yakup bilæn tũzgõn õhdisini esigõ aldi. ■ ²⁵ Xuning bilæn Huda Israillarning hal-õhwalini kõrdi wõ Huda ularõja kengũ bõldi.

3

Hudaning Musani qaşirixi

¹ Musa bolsa qeynatis Midiyaning kaşini Yõtroning koy padisini bakatti. U koylarni baxlap qõlning õng qetigõ Hudaning teõji, yõni Hõrõb teõjining baõriõja kõldi. □ ² Xu yõrdõ bir azõjanlıktin õrlõp qıkiwatkan ot yalkuni iqidin Põrwõrdigarning Põrixtsisi uningõja kõrũndi. Mana, azõjanlık otta kõyũwatkan bolsimu, lekin azõjan õzi kõyũp kõtmiğõnidi. □ ³ Musa: — Mæn berip, bu ajayip mænzirini kõrũp baqay; azõjanlık nemixka kõyũp kõtmeydiõjandũ? — dõp oylidi.

⁴ Põrwõrdigar uning buni kõrgili yoldin qõtneõp *azõjanlıkka* kõlginini kõrdi; Huda azõjanlık iqidin uni: — Musa! Musa! — dõp qaşirdi. U: Mana mæn! — dõp jawab bõrdi. □

⁵ U uningõja: — Bu yõrgõ yeşin kõlmõ; putliringdin kõxingni salõin; gũnki sæn turoşan bu yõr mukõddõs jaydur. □ ■ ⁶ Mæn atangning Hudasi, İbrahimning Hudasi, Ishakning Hudasi wõ Yakupning Hudasidurmæn, — dedi.

Buni anglap Musa Hudaõja karaxtin kõrkup, yũzini etiwaldi. ■

⁷ Põrwõrdigar uningõja mundak dedi: — Bõrhõk, Mæn Misirda turuwatkan kowmimning tartiwatkan azab-oqubõtlirini kõrdum, nazarõtqilõrning ularni *harlawatkanlıqidin* kılõjan põryadini anglidim; gũnki Mæn ularning dõrdlirini bilimæn. ■ ⁸ Xunga Mæn ularni misirliklarning kõlidin kũtkuzup, xu zemindin qıkirip, yaxhi hõm kang bir zeminõja, sũt bilæn hõsõl ekip turidõjan bir zeminõja, yõni Kanaanıy, Hıttıy, Amoriy, Põrizziy, Hıwiylar wõ Yõbusıylarning yurtiõja elip berixka qũxtũm. ⁹ Mana õmdi Israillarning nalõ-põryadi Manga yõtti, misirliklarning ularõja kandak zulum kılõjanlıqinimu kõrdũm.

□ **2:22 «Gõrxom»** — muxu isim «yaqa yurtluk» degõn sõz bilæn ahangdax. Musaning tunji balisõja bu isimni koyuxi bõlkim Huda uningõja tapxurmakçı bolõjan hizmet orning xu yõrdõ õmõslikini bildũrũx õgũn boluxi mumkin. ■ **2:22** Mis. 18:2, 3 ■ **2:24** Yar. 15:14 □ **3:1**

«**Yõtro**» — Reuõlning yõnõ bir ismi. Bezide «Yõter» dõpmu yezilidu. «**U koylarni baxlap...**» — Ottura Xõrkõtõ padiqilar adõtta koylırini baxlap ularning aldidõ mangidu. «**Hõrõb**» — Sinay teõjining yõnõ bir nami. □ **3:2 «Põrwõrdigarning Põrixtsisi»** — Tõwrat dawridõ intayin alahidõ bir xõs idi. Bõzi ixlarda u Hudaning ornida kõrũnõtti. «Tõbirler» hõm «Kõxumqõ sõz»iminzimu kõrũng. □ **3:4 «Musa, Musa»** — adõmning ismini ikki qetim qaşirix — Hudaning uningõja bolõjan qõngkur meşir-muõõbbitinı wõ õzigõ tolimu õziz ikõnlikini kõrsitidu. □ **3:5**

«**Mukõddõs jay**» — «Mukõddõs Kitab»ta, «mukõddõs» degõn sõz «Hudaõja mõhsus atalõjan», «Hudaning ixlitixigõ mõhsus ayrılõjan», «Hudaõjila mõnsup» degõndõk mõnidõ ixlitilidu. ■ **3:5** Yõ. 5:15 ■ **3:6** Mat. 22:32; Mar. 12:26; Lukõ 20:37; Ros. 7:32 ■ **3:7** Ros. 7:34

10 Əmdi sən kəl, Mən seni həlkim Israillarni Misirdin elip qikirix üçün Pirəwning aldioğa əwətimən, — dedi.■

11 Lekin Musa Hudağa: — Mən kim idim, Pirəwning aldioğa berip Israillarni Misirdin qikiralioğudək? — dedi.

12 U jawab berip: — Bərhək, Mən sən bilən billə bolimən; sən qowmni Misirdin elip qikqandin keyin bu taqda Hudağa ibadət kilisilər; bu ix mana özüggə Mening seni əwətkinimning ispat-bəlgisi bolidu, — dedi.□ ■

13 Xuning bilən Musa Hudağa: — Mən Israillarning kexioğa berip ularğa: «Ata-bowiliringlarning Hudasi meni kexinglarğa əwətti» desəm, ular məndin: «Uning nami nemə?» — dəp sorisa, ularğa nemə dəp jawab berimən? — dedi.

14 Huda Musağa: — Mən «Əzəldin bar Boluquçı»durmən — dedi. Andin U: — Berip, Israillarğa: ««Əzəldin bar Boluquçı» meni kexinglarğa əwətti» dəp eytkin, dedi.□

15 Huda Musağa yənə: — Israillarğa: — «Ata-bowiliringlarning Hudasi, İbrahımning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yaqupning Hudasi boləjan «Yahwəh» meni kexinglarğa əwətti; U: *Yahwəh degən* bu nam əbədgiğə Mening namim bolidu, dəwrđin-dəwrgiğə Mən xu nam bilən əskə elinimən, dəydu» — degin.□

16 — Berip, İsrailning aqsakallirini yioçip ularğa: — «Ata-bowiliringlarning Hudasi, yəni İbrahım, İshak wə Yaqupning Hudasi boləjan Pərwərdigar manga kərünüp: — Mən siləni yoklap kəldim, Misirda silərgə kəndək muamilə kiliniwatkanlıqini kərdüm; □

17 xuning üçün səzüm xudurki, Mən siləni Misirning zulumidin qikirip, Kanaaniylar, Hittiylar, Amoriylar, Pərizziylər, Hiwiylar wə Yəbusiylarning zemini, yəni süt bilən həsəl ekip turidioğan zeminə elip barimən, dedi, — degin, dedi.

18 — Xuning bilən ular sening səzüggə kulak salidioğan bolidu. U waqıtta sən, özüng wə İsrailning aqsakalliri bilən birgə Misir padixahining aldioğa berip, uningğa: «İbraniylarning Hudasi Pərwərdigar biz bilən kərüxti. Əmdi sizdin etünimizki, bizgə üç künlük yolni besip, qəlgə berip, Hudağımız Pərwərdigarğa qurbanlıq kilixkə ijazət bərgəysiz» — dənglar.

19 Lekin Misir padixahining hətta kudrətlik bir kolning astida turupmu, siləni yənila kəyup bərməydiğinini bilimən. 20 Xunga qolumni uzitip, misirliklarni Mən öz zemini iqidə kərsətməkçi boləjan hərhil karamət-məjizilirim bilən urimən; andin *Pirəwn* siləni kəyup beridu.

21 Bu qowmni misirliklarning aldida iltipat tapturimən wə xuning bilən xundək boliduki, silər xu yərdin qikqininglarda, kuruk kol qikmaysilər.

22 Bəlki hər bir ayal kixi öz kəxnisidin wə öz öyidə olturuxluk yat ayaldin

■ 3:10 Zəb. 105:26; Hox. 12:14; Mik. 6:4; Ros. 7:35 □ 3:12 «sən qowmni Misirdin elip qikqandin keyin bu taqda Hudağa ibadət kilisilər; bu ix mana özüggə Mening seni əwətkinimning ispat-bəlgisi bolidu» — kizik ix xuki, Huda Musağa kərsətməkçi boləjan ispat-bəlgə u Hudaning əmrigə itaət kilip, uzun waqit etkəndin keyin andin kərüliidu; demək, Musaning iman-etikadi xuning bilən sinilidu. ■ 3:12 Yə. 1:5 □ 3:14 «Mən «Əzəldin bar Boluquçı»durmən» — yaki «Mən əsli Özümdurmən» yaki «Həmixə barning Əzi Məndurmən». Bu nam (İbraniy tilida «Yahwəh»), xübhəsiszki, Hudaning heç özgərməydiğanlığı, uning hərdaim «waqıttin sirt»ta turuwatkanlığı, etmüx, hazır yaki kəlgüsi waqıtlar bilən qəklənməydiğanlığıni kərsitip təktiləydu. Adətə tərijimizdə bu nam «Pərwərdigar» dəp tərijmə kilinidu. □ 3:15 «Yahwəh» — daim tərijimizdə «Pərwərdigar» degən nam bilən tilə elinidu. U toqruluk 3:14tiki izahatni kərüng. □ 3:16 «Yoklax» — bu peil Huda bilən munasiwətlik ixlitilgən bolsa, qəmhərlük kilix, insanning həladin həwər elixni öz iqigə alidu.

kümüx zinnət buyumliri, altun zinnət buyumliri wə kiyim-keçəklərni tələp kilidu. Bu nərsilərni oşul-qizliringlaroşa taqaysilər, kiydürisilər; xu tərکیدə misirliklardin olja aloşan bolisilər, — dedi.■

4

Hudaning Musaoşa alahidə iktidar ata kilixi

¹ Musa jawab berip: — Mana, ular manga ixənməy turup, sözümgə kulak salmaydu, bəlki: «Pərwərdigar sanga kərünmidi», deyixi mumkin, dedi.

² Pərwərdigar uningə: — Qolungdiki bu nemə? — dəp soridi.

U: — Bu bir həsa, dəp jawab bərdi.

³ U: — Uni yərgə taxla, dedi. Uni yərgə taxliwidi, u bir yilanoşa aylandi; Musa uning aldidin kaqti. ⁴ Andin Pərwərdigar Musaoşa: — Qolungni uzitip, uni quyruqidin tut, dewidi, u qolini uzitip, uni tutti. U yənə uning kolida həsiəta aylandi.

⁵ Pərwərdigar yənə: — Buning bilən ular ata-bowilirining Hudasi, yəni İbrahımning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yaqubning Hudasi boləjan Pərwərdigarning sanga kərüneginə ixinidu, — dedi.

⁶ Pərwərdigar uningə yənə: — Qolungni qoynungəta saləjin, dewidi, u kolini qoyniəta selip qikiriwidi, mana, qoli pesə-mahaw kesiligə giriptar bolup qardək akirip kətti.

⁷ Andin uningə: — Qolungni yənə qoynungəta saləjin, dewidi, kolini qoyniəta saldi. Uni yənə qoynidin qikiriwidi, mana, əz əksigə kelip ətlirining baxka yərliridək boldi.

⁸ Pərwərdigar yənə: — Xundak boliduki, əgər ular sanga ixənməy, aldinki məjizilik alamətkə kəngülximisə, ular ikkinqi məjizilik alamətkə ixinidu.

□ ⁹ Həlbuki, ular bu ikki məjizigə yənə ixənmisə wə ya sözünggə kulak salmisə, undakta sən *Nil* dəryasining süyidin elip, kuruk yərgə təkkin. Xuning bilən sən dəryadin aloşan su kuruk yər üstidə qanoşa aylinidu, dedi.■

¹⁰ Andin Musa Pərwərdigarə: — Əy İgəm, mən əslidinlə gəpkə usta əməstim, sən kulungəta söz qiləndin keyinmu yənə xundak; qünki mən aozim kalwa wə tilim eoşir adəmmən, — dedi.

¹¹ Pərwərdigar uningə: — Kim insanəta eoşiz bərgən? Kim adəmmni gaqa yaki gas, kərgüqi yaki kor qiləjan? Xundak qiloşuqi Mən Pərwərdigar əməsmu? ¹² Əmdi sən barəjin, Mən Əzüm sening aozing bilən billə bolimən, nemə səzləydiəjiningni sanga əgətip turimən, — dedi.■

¹³ Lekin u: — Əy İgəm! Səndin ətünüp qalay, Sən *bu ixka* haliəjan *baxka* birsini əwətip, xuning qoli bilən qiləjin! — dedi.

¹⁴ Buni anglap Pərwərdigarning əzəzi Musaoşa tutixip: — Lawiyarlardin boləjan akang Hərun bar əməsmu? Uning gəpni obdan qiləlaydiəjini bilimən. Mana, u əmdi sening aldingəta qikixka allikaqan yoloşa qikti; u seni kərsə, kəngli tolimu hux bolidu. ¹⁵ Əmdi dəydiəjan gəplərni uningə eyt; Mən Əzüm sening aozing bilən billə wə uning aozji bilən billə bolimən, nemə kilix kərəklikinglarni silərgə əgətimən. □ ■ ¹⁶ Hərun

■ 3:22 Mis. 11:2; 12:35; Əz. 39:10 □ 4:8 «Aldinki məjizilik alamətkə kəngülximisə, ular ikkinqi məjizilik alamətkə ixinidu» — İbraniy tilidə «aldinki məjizilik alamətning gəpigə kulak salmisə, ular ikkinqi məjizilik alamətning gəpigə ixinidu». ■ 4:9 Mis. 7:19 ■ 4:12 Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 12:12 □ 4:15 «Əmdi dəydiəjan gəplərni uningə eyt» — İbraniy tilidə «uningə gəp qilip aozjoşa dəydiəjan səzlərni saləjin». ■ 4:15 Mis. 7:2

sening ornungda həlkkə s zl ydu; xundak boliduki, u sanga eoiz bolidu, sən uningoa Hudadək bolisən. ¹⁷ Bu hasini kolungoa elip, uning bilən xu meijizilik alamətlərni kersitis n, — dedi.

Musaning Misiroja kaytixi

¹⁸ Xuning bilən Musa keynatisi Y troning kexioja yenip berip, uningoa: — Manga ijaz t b rg yla, Misirdiki kerindaxlirimning kexioja baray, ular hayatma,  m smu k r p kel y, dedi. Y tro Musaoja: — Aman-es n berip k lgin, — dedi.

¹⁹ Musa tehi Midiyandiki waqtida, Pərwərdigar uningoa yənə: — Misiroja yenip baroqin! Q nki sening jeningni istigan kixil r el p k tti, — dedi.

²⁰ Xuning bilən Musa ayali w  o ullirini elip, ularni bir exəkkə mindürüp, Misir zeminioga berixka yoloja qikti. Mangojanda Musa Hudaning hasisini alojaq k tti.

²¹ Pərwərdigar Musaoja: — Misiroja yenip baroqiningda sən agah bol, Mən kolungoa tapxurojan barlik karamətlərni Pirəwnning aldida kers tkin. Lekin Mən uning k nglini h lkn  koyup b rmig d k kattik kilim n.

²² Sən Pir wnge: — «Pərwərdigar mundak d ydu: — Israil Mening o lum, Mening tunji o lum bolidu. ²³ Xuning uq n Mən sanga: O lumni  z mg  ibadət kilixka koyup b r, dedim. Uningoa yol koyuxni r t kilidiojan bolsang, sening tunji o lungni  lt rim n» — degin, — dedi. □

²⁴  mma Musa s p r kilip bir konalojuoja kəlgəndə, Pərwərdigar uningoa uqrap, uni  lt r w tm kqi boldi. ²⁵ Xuning bilən Zipporah bir qakmak texini elip, o qlining hətnilikini kesip, uni erining ayiojioja taxlap: — Sən dərwəkə aldimda kan t k r  r ik ns n! — dedi. □

²⁶ Xuning bilən Pərwərdigar uni koyup b rdi (bu qaojda Zipporah uningoa: «Sən dərwəkə aldimda kan t k r bir  r ik ns n!» — dedi. Bu sezini u h tn  t p ylidin eytti). □

²⁷ Pərwərdigar Harunoja: — Sən q l-bayawanoja berip, Musa bilən k r xkin, dewidi, u berip Hudaning teojida uning bilən uqrixip, uni s ydi.

²⁸ Musa  zini  w tk n Pərwərdigarning h mm  s zli ri bilən kilixka buyruojan barlik meijizilik alamətlərni Harunoja d p b rdi. ²⁹ Andin Musa bilən Harun berip, Israillarning barlik aksamallirini yiojdi. ³⁰ Harun Pərwərdigarning Musaoja eytkan h mm  s zli ri ni bayan kil di w  h lkning k z aldida xu meijizilik alamətlərni kers tti. ³¹ Buni k r p, h lk ixəndi; Pərwərdigarning Israillarni yoklap, ular uqriojan harliklarni kərgənlikini angliojan haman, baxlirini egip s jda kilixti.

5

Musa w  Harunning Pirəwn bilən k r x xi

□ 4:23 «O lumni  z mg  ibadət kilixka koyup b r, dedim. Uningoa yol koyuxni r t kilidiojan bolsang, sening tunji o lungni  lt rim n» — yaki «O lumni  z mg  ibadət kilixka koyup bərgin deg n bolsammu, sən uni koyup bərmiding. Bu s w btin Mən  mdi sening tunji o lungni  lt rim n». □ 4:25 «hətnilikini... ayiojioja taxlap» — yaki «hətnilikini... ayiojioja t gk z p». «Sən dərwəkə aldimda kan t k r  r ik ns n!» — Zipporahning bu sezi w  bu sirlik w k  toqiruluk «koxumqə sez»imizda azrak tohtilimiz. □ 4:26 «h tn  t p ylidin» — muxu y rda ibranij tilida «h tn » ko l k x klid  — «h tnil r».

¹ Andin Musa bilən Һarun Pirəwnning aldioja berip, uningoja: — Israilning Hudasi Pərwərdigar sanga: — «Ularining berip qəldə Manga ibadət kilip, Һeyt ötküzüxigə kowmimoja yol koysun» dəydu, — dedi.

² Lekin Pirəwn jawab berip: — Uning sözigə kulak selip, meni Israiloja yol kojozidiojan qandak Pərwərdigar ikən u? Mən u Pərwərdigarni tonumaymən həm Israilojimu yol koymaymən, dedi.■

³ Ular söz kilip: — Ibraniylarning Hudasi biz bilən körüxti. Xunga ötünimizki, bizgə Pərwərdigar Hudayimizoja kurbanlik sunux üqün bizgə qəlgə berixka üq künlük yoloja ruhsət bərgəysiz. Bolmisa, U bizni waba yaki kiliq bilən uruxi mumkin, — dedi.■

⁴ Lekin Misirning padixahi ularoja jawab berip: — Əy Musa wə Һarun, nemixka ikkinglar həlkni ixliridin tohtitip koymaqqi bolisilər? Berip öz əpkixinglarni kətürünglar! — dedi.

⁵ Pirəwn yəne: — Mana, həlk yurtta ziyadə awup kətti. Silər bolsanglar, ularni əpkəxliridin halas kilmaqçisilər, dedi.

⁶ Xu küni Pirəwn nazarətqilərgə wə nazarətqilərnin qol astidiki ix baxlirioja buyruk qüxürüp: —

⁷ Һazirdin baxlap həlkqə ilgirikidək kesək kuyuxka saman bərmənglar! Ular samanni əzliri yioşun. ⁸ Lekin ilgiri qançilik kesək kuyup kəlgən bolsa, həlihəm kəm kilmay xunçilik kesək kuydurunglar; qünki ular Һurunlixip: «Hudayimizoja kurbanlik ötküzüxkə bizni barqili koy» dəp qəlwə kilixiwatidu. ⁹ Əmdi ularni ez ixioja toluq bənd bolup, yalojan-yawidak gəplərgə kulak salmasliki üqün, bu adəmlərnin üstigə tehimu eojir əmgəklərnin yüklənglar, — dedi.

¹⁰ Xuning bilən həlkning üstidiki nazarətqilər bilən ix baxliri qikiq həlkqə: Pirəwn xundak dediki, mən əmdi silərgə saman bərməyidiojan boldum. ¹¹ Əzünglar beringlar, əzünglar üqün kəyərdin saman tapal-isanglar, xu yərdin elip kelinglar; lekin kilidiojan ixliringlar bolsa kilçilikmu keməytilməydu, — dedi.

¹² Buning bilən həlk pütkül Misir zeminioja tarilip, samanning ornioja pahal yioixka baxlidi.

¹³ Nazarətqilər bolsa ularni kıstap: Silərgə saman berilgən qaoçdikidək Һazirmu hər künlük ixni xu küni kılinglar, dedi.

¹⁴ Israilarning üstigə Pirəwnning nazarətqiliri təripidin koyulojan Israilik ix baxliri tayaq yedi wə: — Tünügün wə bügün nemixka kesək kuyux wəzipsini burunkidək toxkuzup orunlimidinglar?! — dəp til ixitti.

¹⁵ Andin Israilik ix baxliri Pirəwnning aldioja berip: Nemixka öz kullirioja mundak muamilə kilidila? ¹⁶ Əz kullirioja Һəq saman berilmidi. Lekin *nazarətqilər* yənila «kesək kuydurunglar» dəp bizni buyruydu. Mana, əz kulliri tayaq yəwatidu, əmma əyib bolsa əzlrining adəmliridə, dəp pəryad kilidi.

¹⁷ Lekin u yəne: — Silər Һurun ikənsilər! Һurun ikənsilər! Xunga silər: «Berip Pərwərdigaroja kurbanlik ötküzüximizgə ijazət bər dəwatisilər.

¹⁸ Kaytip berip ixingni kilix! Silərgə saman berilməydu, biraq kesəklərnə bəlgiləngən san boyiqə *awwalkidək* toluq tapxuruxisən, dedi. ¹⁹ Israilik ix baxliri *Pirəwnning*: «Silər hər künlük wəzipənglarni, yəni tələr kiləjan kesəklərnə bəlgiləngən sandin keməytsənglar kət'iy bolmaydu» deginigə qarap, bəxioja bala-kazaning qüxidiojanlikini bilixti. ²⁰ Ular Pirəwnning aldidin qikiq keliwatkinida, ular bilən körüxüxkə kelip xu yərdə saklap turojan Musa wə Һarun bilən uqrixip qaldi. ²¹ Ular Musa bilən Һarunjoja:

— Bizni Pirəwnning nəziridə wə uning əməldarlırining nəziridə sesitip, bizni ɵltürɵxkə ularning kɵliɵqə kiliq tutkuzɵjininglar ɵqun, Pərwərdigar silərnin ɵstinglarɵqə hɵkɵm kilsun! — dedi.□

Hudanin Israillarni azad qilixkə wədə qilixi

22 Xuning bilən Musa Pərwərdigarning aldiɵqə yenip berip uningɵqə: — Əy İgəm, nemixkə bu hɵlkni balaɵqə tikting? Sən nemə ɵqun meni əwəttin? 23 Qunki mən Pirəwnning aldiɵqə kirip Sening naming bilən sɵz kiliɵjnimdin tartip, u bu hɵlkning ɵstigə tehimu ziyadə azab kiliɵli turdi. Əmma Sən tehiqə kɵwmingni hɵq kɵtkuzmiding, — dedi.

6

1 Lekin Pərwərdigar Musaɵqə: — Əmdi sən Menin Pirəwngə kiliɵqənlirimni kɵrisən; qunki u kɵdrətlik bir kɵldin mɵjburlinip, ularni kɵyup beridu, kɵdrətlik bir kɵlnin səwəbidin əzining zeminidin ularni kɵɵlap qikiriwetidu, — dedi.

2 Andin Huda Musaɵqə yənə sɵz kiliپ mundak dedi: — Mən Pərwərdigardurmən. 3 Mən İbrahimɵqə, İshakqə wə Yakupqə Kadir-mutlək Təngri sɵpitidə kɵrɵndɵm; lekin «Yahwəh» degen namim bilən ularɵqə axkara tonulmidim. □ 4 Mən ular bilən: — «Silər musapir bolup olturoqan zeminni, yəni Kanaan zeminini silərgə berimən» dəp, ular bilən əhdə baɵlixip wədə kiliɵqanmən. 5 Əmdi Mən misirliklər kɵl kiliپ zulum saloqan Israillarning aq-zarlirini anglap, kiliɵqan xu əhdəmnə esimgə aldim.

6 Xunga Israillarɵqə mundak deyin: — «Mən Pərwərdigardurmən; Mən Əzüm silərnə misirliklərnin eɵir yɵkliri astidin qikiriپ, ularning kulluqidin azad kiliپ, kɵlumnə uzitip ularɵqə qong balayı'apətlərnə quxurup, silərgə hɵmjəmət bolup hɵrlɵkkə erixtirimən. □ 7 Silərnə Əz kɵwmim boluxkə kɵbul qilimən wə Əzüm Hudayinglar bolimən; xuning bilən silər əzɵnglərnə misirliklərnin yɵklirininə astidin kɵtkuzup qikaroquqininə Mən Hudayinglar Pərwərdigar ikənlikini bilisilər. 8 Mən xuning bilən silərnə kɵl kɵtɵrɵp İbrahimɵqə, İshakqə wə Yakupqə berixkə kəsəm kiliɵqan zeminɵqə elip barimən; Mən u yərnə silərgə miras kiliپ zeminlikqə berimən; Mən Pərwərdigardurmən».

9 Bularning hɵmmisini Musa Israillarɵqə dəp bərdi; lekin ular eɵir kulluq azabidin piɵqanɵqə quxkən bolup, uningɵqə kulak salmidi.□

10 Andin Pərwərdigar Musaɵqə yənə: — 11 Berip Misirning padixahı Pirəwngə: «Israillarning zemininidin ketixigə yol koy», dəp eytkin, dedi.

□ 5:21 «**Əməldarliri**» — ibrani tilda «hizmətkarliri» yaki «kulliri». Gərgə muxu kixilər Pirəwnning ordısında əməldarlık orunda turoqan bolsimu, lekin ular yenilə Pirəwnning «kulliri» dəp hesablanoqan bolsa kerək. □ 6:3 «**Yahwəh**» — muxu namni adəttə «Pərwərdigar» dəp tərjimə qilimiz. «Yahwəh» degen namim bilən ularɵqə axkara tonulmidim» degen səzlər toqruluk «koxumqə səz»imizni kɵrɵng. □ 6:6 «**silərgə hɵmjəmət bolup hɵrlɵkkə erixtirimən**» —ibrani tilda «gaal» degen bir peil bilənla ipadilini. Bu peil toqruluk «Təbirlə» wə «Ayup» 19:25 wə izahatinimu kɵrɵng. □ 6:9 «**piɵqanɵqə quxkən bolup,...**» — yaki «səwrsizliktin qidimay,...»

¹² Lekin Musa Pərwərdigarning aldida: Mana, Israillar manga kulak salmiyoqan yərdə, Pirəwn kəndakmu məndək kalpuki hətnə kılınmiyoqan bir adəmgə kulak salsun? — dedi.□

¹³ Əmma Pərwərdigar Musa wə Һarunoqə səzləp, ularning Israillaroqə wə Misirning padixahı Pirəwngə Israillar toqruluk: — «Ular Misir zeminidin elip qikırilsun» degən əmr yətküzüxini buyrudi.

Musa bilən Һarunning əjdadlıri, nəsbənamisi

¹⁴ Təwəndikilər jəmət baxlıqlıri: — Israilning tunji oqlı boləqan Rubənnning oqullıri Һanuk, Pallu, Һəzron wə Karmi. Bular bolsa Rubənnning nəsilıri idi.■

¹⁵ Ximeonning oqullıri: — Yəmuəl, Yamin, Oqad, Yaqin, Zoqar wə kənaanlık ayaldin boləqan Saullar idi; bular Ximeonning nəsilıri idi.■

¹⁶ Lawiyning oqullirining isimlıri, nəsbənamilıriqə əsasən: Gərxon, Koqat wə Mərarı; Lawiyning əmrining yillıri bir yüz ottuz yəttə yil boldi.■

¹⁷ Gərxonning oqullıri aililıri boyıqə: — Libni wə Ximəy.■

¹⁸ Koqatning oqullıri: — Amram, Yizqar, Һəbron bilən Uzziəl. Koqat bir yüz ottuz üq yil əmür kərdi.■

¹⁹ Mərarining oqullıri: — Maqlı wə Muxi. Bular nəsbənamilıri boyıqə Lawiyning nəsilıri idi.■

²⁰ Amram əz Һammisi Yəkəbədni hotunlukqə aldı, Yəkəbəd uningəqə Һarun wə Musanı tuəqup bərdi. Amram bir yüz ottuz yəttə yil əmür kərdi.□ ■

²¹ Yizqarning oqullıri: — Korah, Nəfəg wə Zikri idi.

²² Uzziəlning oqullıri: — Mixael, Əlzafan wə Sitri idi.

²³ Һarun bolsa Nəxonning singlisini, yəni Amminadabning kızı Elixebani hotunlukqə aldı. U uningəqə Nadab bilən Abıquni, wə Əliazar bilən Itamarnı tuəqup bərdi.■

²⁴ Korahning oqullıri: — Assir, Əlkanah wə Abi'asaf; bular Korahlarıning nəsilıri idi.

²⁵ Һarunning oqlı Əliazar Putiəlning kizlirining birini hotunlukqə aldı; u uningəqə Finihasni tuəqup bərdi; bular bolsa əz nəsbəbi boyıqə Һəmmisi Lawiyalarıning jəmət baxlıqlıri idi.

²⁶ Pərwərdigarning: — Israillarnı qoxunlardək top-topı bilən Misir zeminidin elip qikınglar, degən əmrini tapxuriwaləquqlar dəl muxu Һarun bilən Musa idi. ²⁷ Israillar Misirdin qikırilsun, dəp Misirning padixahı Pirəwngə səz qıləqanlar dəl bu kixilər, yəni muxu Musa bilən Һarun idi.

Һarunning Musoqə wakalıtən səzlıxi

□ **6:12** «kalpuki hətnə kılınmiyoqan» — bu səzlər bilən Musa əzining əozi kalwa bolupla kəlməy, yəne (əzining 4:10-17də hatiriləngən Hudaqə boləqan kəqaxlırını əsləp) əzining Hudaning aldida heli nalayik ixlarnı kıləqanlıqını, gəp-səzdə gənəhi bar adəm ikənlikinimu kərsətməqı. ■ **6:14** Yar. 46:9; Qəl. 26:5; 1Tar. 5:3 ■ **6:15** Yar. 46:10; Qəl. 26:12; 1Tar. 4:24 ■ **6:16** Yar. 46:11; Qəl. 3:17; 26:7; 1Tar. 6:1-30 ■ **6:17** 1Tar. 6:2; 23:7 ■ **6:18** 1Tar. 6:3; 23:12 ■ **6:19** 1Tar. 6:4; 23:21 □ **6:20** «Amram əz Һəmmisi Yəkəbədni hotunlukqə aldı» — xu qəoqda əz Һəmmisini hotunlukqə elix mən'i kılinoqan əmr («Law.» 18:12-23) tehi Israiləqə berimligənidi. ■ **6:20** Mis. 2:1; Qəl. 26:59 ■ **6:23** Qəl. 3:2; 26:60; 1Tar. 5:29; 24:1

28 Pərwərdigar Misirning zeminida Musaqqa səz qiloqan waqtida
29 Musaqqa: «Mən Pərwərdigardurmən. Sanga eytkinimning həmmisini Misirning padixahı Pırəwngə degin», dəp əmr qildi.

30 Ləkin Musa Pərwərdigarning aldidə: — Məndək kalpuki hətnə kilinmioqan bir kixigə Pırəwn qandaqmu qulak salsun?» — dəp jawap bərgənidi.■

7

1 Xuning bilən Pərwərdigar Musaqqa: — Mana, Mən Pırəwnning aldidə seni Hudaning ornida qildim. Akang Hərun bolsa sening pəyoqəmbiring bolidu. 2 Mən sanga buyruqinimning həmmisini *uningqqa* dəysən; andin akang Hərun Pırəwngə uning əz zeminidin Israillarni qoyup berixi kerəkliki toqrisida səz qilidu. □ ■ 3 Ləkin Mən Pırəwnning kənglini kattik qilimən; buning bilən Mən Misir zeminida məjizilik alamətlər wə karamətlirimni kəpləp kərsitimən. 4 Xundaktimu, Pırəwn silərgə qulak salmaydu. Əmma Mən Misirning üstigə həküm qikirip qolumni uzitip, qong balayı apətlərnı quxürüp, qoxunlirim boləqan Əz qowmim Israillarni Misir zeminidin qikirimən. 5 Əz qolumni Misirning üstigə sozoqinimda, Israillarni ularning arisidin qıqarəqinimda misirliklər Məning Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu, — dedi.

6 Musa bilən Hərun xundək qildi; Pərwərdigar ularqqa qandaq tapiloqan bolsa, ularmu xundək qildi.

7 Ular Pırəwngə səz qiloqan waqıtta Musa səksən yaxqa, Hərun səksən üq yaxqa kirgənidi.

Hərunning həsisi

8 Pərwərdigar Musa bilən Hərunqqa səz kilip: —

9 Əmdi Pırəwn silərgə: — Əzünqlarni təstiklap bir məjizə kərsitinglər, desə, sən Hərunqqa: — Həsangni elip Pırəwnning aldiqqa taxliqin, dəp eytkin. Xundək qilixi bilənla həsa yılanqqa aylinidu, dedi.

10 Xuning bilən, Musa bilən Hərun Pırəwnning aldiqqa bərip, Pərwərdigarning buyruqinidək qildi; Hərun həsisini Pırəwn bilən uning əməldarlırining aldiqqa taxliwidi, u yılanqqa aylandı. □ 11 U waqıtta Pırəwn danixmənlirni wə səhriqərlirini qakirtip kəldi; Misirning jadugərlirimu əz jadusi bilən ohxax ixni qildi. 12 Ularning hərbiəri əz həsisini taxlidi; ularmu yılanqqa aylandı. Ləkin Hərunning həsisi ularning həsilirini yutup kətti. 13 Birək Pərwərdigar eytkandək Pırəwnning kəngli kattiklik bilən Pərwərdigar eytkandək ularqqa qulak salmidi.

Birinqi apət — qan apiti

14 Andin Pərwərdigar Musaqqa mundək dedi: — Pırəwnning kəngli kattik; u qowmni qoyup bərixni rət qilidu. 15 Əmdi sən ətə səhərdə Pırəwnning qəxiqqa barəqin (xu waqıtta u su boyiqqa qikidu) — Sən uning bilən

■ 6:30 Mis. 6:12; Mis. 4:10 □ 7:2 «Hərun bolsa sening pəyoqəmbiring bolidu» — demək, Hərun əzi Musaning səzlırini Pırəwngə yaqi həlkqə yətküzidu. ■ 7:2 Mis. 4:14

□ 7:10 «Pırəwnning əməldarlıri» — məzkur kitabta «Pırəwnning əməldarlıri» ibraniy tilida «hizmətkarlıri» degən səz bilən ipadilinidu.

kөрүxүxкә дәryaning boyida saqlap turојin; yilanoја aylanoјan hasini қолungоја eliwal. ¹⁶ Sән uningоја mundaq degin: — «Ibraniylarning Hudasi Pärwärdigar meni aldingоја: «Qöldä Manga ibadät kilixi üqün қowmimni қoyup бәр» deyixкә әwәtkәnidi; lekin mana, bu waқitқiқә һеқ anglimiding. ¹⁷ Xunga Pärwärdigar sanga: — «Sән xu *alamät* bilән Mening Pärwärdigar ikәнlikimni bilisән», дәydu — Mana, mән қолumdiki һаса bilән дәryaning süyini ursam, su қаноја аylinidu, ¹⁸ дәryaning belikliri өlүp, дәryaning süyi sesip ketidu; misirliklar sudin säskinip, iqәlmäydiојan bolup қalidu».

¹⁹ Pärwärdigar Musaоја yәнә: — Sән Һarunoја: — Һasangni elip misirliklarning suliri қаноја аylansun дәp ularning üstigә, yәni еkinliri, өstәngliri, kölliri wә su ambarliri üstigә қолungni uzatқin. Xuning bilән pүtkül Misir zeminida, һәтта yaоaq wә tax қақilardiki sularmu қаноја аylinidu, degin, dedi.

²⁰ Musa bilән Һarun Pärwärdigarning buyruојinidäk қildi; Һarun Pirәwn wә әmәldarlarining көz aldida һasini көtürүp, дәryaning süyini uruwidi, pүtkүн дәryaning süyi қаноја аylinip көtti. ■ ²¹ Dәryadiki beliklar өlүp, дәryaning süyi sesip көtti. Misirliklar дәryaning süyini iqәlmäydiојan bolup қaldi, pүtkül Misir zemini қаноја toldi. ²² Lekin Misirning јadugәrlirimu өз јaduliri bilән һәм xundaq қildi. Bu säwәbtin Pärwärdigar eytkәndäk Pirәwnning көngli қattik bolup, ularоја қulak salmidi; ²³ әksiқә Pirәwn өyigә қaytip ketip, bu ixка һеқ pisәnt қilmidi. ²⁴ Dәryaning süyini iqәlmigini üqün барlik misirliklar iqкүdäk su tepix üqün дәryaning әtraplirini kolidi.

²⁵ Pärwärdigar дәryani urup, yәнә yәttә күn өtti.

8

Ikkinqi apät — paқа apiti

¹ Andin Pärwärdigar Musaоја: — Pirәwnning aldioја берip uningоја: — Pärwärdigar mundaq дәydu: — «Manga ibadät kilixқа Öz қowmimni қoyup бәр. ² Lekin ularni қoyup berixni рәt қilsang, mana, Mән дәlitingning һөmmә yerini paқilar bilән basturup urimән. ³ Dәryada top-top paқilar pәyda bolup, *dәryadin* қikqip ordangоја, һujrangоја, orun-kөрpәnggә, әmәldarlingning өylirigә kiriwalidu, xuningdäk һәқingning uқisioја, tonur wә төngniliringgә yamixip қiқiwalidu. □ ⁴ Paқilar өзүngning üstibexioја, һәқingning üstibexioја wә һөmmә әmәldarlingning üstibexioја yamixip қiқiwalidu» — degin, — dedi. ⁵ Pärwärdigar Musaоја: — Sән Һarunoја: Paқilarning Misir zeminining üstigә қiқixi üqün қолungni uzitip, һasangni еkinlar, өstәnglär wә köllәrning üstigә xiltioјin, degin — dedi. ⁶ Xuning bilән Һarun қolini Misirning suliri üstigә uzatti; xundaq қiliwidi, paқilar қikqip Misir zeminini қаplidi. ⁷ Lekin јadugәrlәrmu өз јaduliri bilән ohxax ixni қilip, Misir zemini üstigә paқilarni pәyda қildi. ⁸ Pirәwn Musa bilән Һarunni қақirtip: — Paқilarni мәndin wә һәқimdin neri қilix üqün Pärwärdigardin өtünuglar. Xundaq bolsa, mән һәқingni Pärwärdigaroја қurbanlik қilsun дәp қoyup берimән, dedi.

⁹ Musa Pirəwngə: — Boptu, mən izzitingni qilay, pəket dəryadiki pakilarla kelip, baxkiliri özüngdin wə öyliringdin ayrilsun dəp, sən, əməldarling wə həlking üçün mening dua kilidioğan waqtimni bekitkin, dedi. □

¹⁰ U jawab berip: — Ətə bolsun, dedi.

Musa uningə: — Hudayimiz Pərwərdigarə oħxax heqbirining yoklukini bilixing üçün sening degingndək bolsun. ¹¹ Pakilar səndin, öyliringdin, əməldarling wə həlkingdin qikip ketidu; pəket dəryadila kalidu, dedi.

¹² Xuning bilən Musa wə Hərun Pirəwning aldidin qikip kətti. Andin Musa Pirəwning üstigə əwətilgən pakilar toqrisida Pərwərdigarə nida kildi.

¹³ Pərwərdigar Musaning tiliginidək kildi. Buning bilən öylərdiki, həylilərdiki wə etizlərdiki pakilar öldi.

¹⁴ Həlk ularni yoiıp dəwə-dəwə kildi, *pütkül* yurt-zemin sesikqilikka toldi.

¹⁵ Ləkin Pirəwn apəttin halas boləjinini kərgəndə, kənglini kattik kilip, Pərwərdigar eytkinidək ularə qulak salmidi. ■

Üqinqi apət — paxa apiti

¹⁶ Andin Pərwərdigar Musaə: — Sən Hərunə: — Həsangni uzitip, yəning topisini urəjin. Buning bilən u paxioə aylinip, pütkül Misir zeminini qaplaydu, degin, — dedi. □

¹⁷ Ular xundak kildi; Hərun qolini uzitip həsisi bilən yəning topisini uruwidi, adəmlər wə həywanlarning üstibexini paxa basti; pütkül Misir zeminidiki topa-qanglar paxioə aylandı. ■ ¹⁸ Jadugərlərmu öz jaduliri bilən xundak kilip paxa pəyda kilixka urunoğan bolsimu, pəyda kilalmidi. Paxilar bolsa həm adəmləning həm həywanlarning üstibexini qaplap kətti. ¹⁹ Andin jadugərlər Pirəwngə: — Bu ix Hudaning barmikining kiləjini! — deyixti. Ləkin Pirəwn kənglini kattik kilip, Pərwərdigar eytkinidək ularə qulak salmidi.

Tətinqi apət — kəküyünlər apiti

²⁰ Pərwərdigar Musaə: — Ətə səhər qoyup Pirəwning aldioə berip turəjin — (xu waqıtta u su boyioə qikidu) uningə: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Manga ibadət kilixi üçün Əz kəwmimni qoyup bər!»

²¹ Qünki əgər kəwmimni qoyup bərmisəng, mana Mən sening wə əməldarling, həlking üstigə, öyliringgə kəküyünlərnə əwətimən; xuning bilən misirlikləning öyliri wə hətta ular turuwatқан tuprakmu kəküyünlər bilən tolidu. □

²² Ləkin xu künidə Əz kəwmim turuwatқан Goxən yurtini baxqıə kilimən; xundak boliduki, u yərdə kəküyünlər tepilmaydu. Xuning bilən sən Mən Pərwərdigarning bu zeminda boləjanlikimni bilisən. □

²³ Xundak kilip Mən Əz kəwmimni sening həlkingdin pərkləndürimən; bu məjizilik əlamət ətə yüz beridu», dəp eytkin, dedi.

□ **8:9** «**mən izzitingni qilay**» — ibranıy tilida «məndin izzətkə muyəssər boləjin». ■ **8:15** Mis. 7:14 □ **8:16** «**paxioə**» — baxka hil təjimi: «pitlarə». Baxka hil həxarətlərnimu kərsitixi mumkin. ■ **8:17** Zəb. 105:31 □ **8:21** «**kəküyünlər**» — bularning qaysi həxarət ikənliki həzir bizgə naməlum. «Zəb.» 78:45də bu həxarətlər adəmlərnə qakidəjanliki eytilidu, xunga bu həxarət kəküyün yaki xuningə oħxax ketidioğan bir hil qiwin bolsa kərək. □ **8:22** «**...sən Mən Pərwərdigarning bu zeminda boləjanlikimni bilisən**» —Yaki «...sən Mən Pərwərdigarning yər yüzidə məjjut ikənlikimni bilisən».

²⁴ Pərwərdigar deginini kildi. Pirəwnning öylirigə, əməldarlırining öylirigə kəküynlər top-top bolup kirdi; pütkül Misir zeminining həmmə yeri kəküynlər tərpidin harab boluxğa baxlıdı. ■ ²⁵ Pirəwn Musa bilən Hərunni qakirtip kelip ularoşa: Berip muxu zeminda Hudayinglaroşa qurbanlıq ötküzünqlar, — dedi. ²⁶ Ləkin Musa jawab berip: — Bundak kilix bizgə taza muwapıq bolmaydu; qünki biz Pərwərdigar Hodayimizə sunmaqçı boləqan qurbanlıq mal misirliklarəşa nisbətən yirginqlıktur. Əmdi əgər biz misirliklarning kəz aldida yaman kərüngən nərsini qurbanlıq kilsaq ular bizni qalma-kesək kiliwətməmdü? □ ■ ²⁷ Biz üg künlük yolni besip, qəldə Pərwərdigar Hodayimiz bizgə buyruoqinidək uningəşa qurbanlıq sunuximiz kərək, dedi.

²⁸ Pirəwn: — Silərni Pərwərdigar Hodayinglarəşa qəldə qurbanlıq ötküzüxkə barəqili koyımən; pəkət bək yirək ketip qalmanglar, mening üqün dua kilinglar, dedi. ²⁹ Musa jawab berip: — Mana, mən sening aldingdin qıqıp Pərwərdigarəşa iltija kilimən wə kəküynlər sən Pirəwndin, əməldarlıringdin wə həlkingdin ətə qıqıp ketidu; ləkin Pirəwn yənə hiylə ixlitip, həlknı Pərwərdigarəşa qurbanlıq kilixğa berixtin toskuqı bolmisun, dedi.

³⁰ Musa Pirəwnning aldidin qıqıp, Pərwərdigarəşa xundak iltija kildi.

³¹ Pərwərdigar Musa tiliginidək kildi; u kəküynlərnı Pirəwn, əməldarlırni wə həlkidin qıqiriwətti; hətta bir tal kəküynmu qalmıdı.

³² Ləkin Pirəwn bu qetimmu kənglini qattıq kılıp, qəwmni koyup bərmıdı. ■

9

Bəxinqi apət — waba apiti

¹ Andin Pərwərdigar Musəşə: — Pirəwnning aldiəşa berip uningəşa: — «İbraniylarning Hudası Pərwərdigar mundak dəydu: — Manga ibadət kilixioşa Əz qəwmimni koyup bər. ² Əgər ularni koyup berixni rət kılıp, yənıla tutup turuwalidəqan bolsang, ³ mana, Pərwərdigarning qəli etizliktiki qarpaylıringning üstigə, at-exəklər, tögilər, wə koy-kaliliringning üstigə qüxüp intayin eqır bir waba kəltüridu. ⁴ Ləkin Pərwərdigar İsrailning qarpaylırini misirliklarning qarpaylıridin pərkləndüridu. Nətijədə, İsrailning qarpaylıridin heqbiri ölməydu» — degin, dedi. ⁵ Pərwərdigar wəqitni bəkitip: — Ətə Pərwərdigar zeminda bu ixni kildu, dedi. ⁶ Ətisi Pərwərdigar xundak kildi; misirliklarning bərlik qarpaylırni öldi; ləkin İsrailarning qarpaylıridin birimu ölmıdı. ⁷ Pirəwn adəm əwətip təkxürıwıdı, mana, İsrailarning qarpaylıridin birimu ölmıgenıdı. Ləkin Pirəwnning kəngli qattıq kılınip, u qəwmni koyup bərmıdı.

Altinqi apət — qaqə apiti

■ **8:24** Zəb. 78:45; 105:31 □ **8:26** «Hodayimizəşa sunmaqçı boləqan qurbanlıq mal misirliklarəşa nisbətən yirginqlıktur» — misirliklarəşa nisbətən «yirginqlik boləqini» koylardin ibarət idi. Ular koyıarnı, xundakla koyqılarnımu yirginqlik dəp qarışqan; ləkin paydını kəzləp Misirdiki bəzi yərlərdə koy bəkilatti («Yar.» 46:34ni kərüng). Muxu ayətning baxğa birhil qıxəndürülüxi boyıqə, misirliklər bəzi mallarəşa (məsilən, kalilarning bəzi hillirioşa) qokunatti. Əgər İsrailar ular qokunəqan birhil malni qurbanlıq kilsa, ular qəzəplinətti, əlwəttə. ■ **8:26** Yar. 43:32; 46:34 ■ **8:32** Mis. 8:11

8 Andin Pərwərdigar Musa wə Ҳаруноја: — Humdanning külidin qanggilinglarni toxkuzup elinglar, andin Musa uni Pirəwnning көz aldida asmanoja қаритip qaqsun. 9 Xundak қilixi bilən kül pүtkүl Misir zeminini қaplaydiojan qang-tozan болidu wə Misir zeminidiki һəmmə yərdə adəmlər wə һaywanlarning бədinigə qүxүxi bilən һүrrək-һүrrək қақа қikiridu, — dedi. 10 Xuning bilən ular humdandin kül elip, Pirəwnning aldioja берip turdi wə Musa uni asmanoja қаритip qaқti; u adəmlər wə һaywanlarning бədinigə qүxүxi bilən һүrrək-һүrrək қақа қikardı. 11 Jadugərlər қақilar дəstidin Musaning aldida turalmay қaldi; qүnki jadugərlarning бədininimu, baxқа барliқ misirliқlarnimu ohxax қақа besip кətkənidi. 12 Lekin Pərwərdigar Pirəwnning көnglini kattik қildi; xunga Pərwərdigar дəl Musoja eytkinidək u ularoja қulak salmidi.

Yəttinqi apət — mөldür apiti

13 Andin Pərwərdigar Musoja: — Ətə tang səһər қopup, Pirəwnning aldida turup uningoja: «Ibraniylarning Hudasi Pərwərdigar mundak дəydu: — Қowminni Manga ibadət қilixқа қoyup бər; 14 qүnki Mən bu кетim һəmmə balayi apətlirimni yүrikinggə, əməldarliring wə puқraliringning üstigə əwətimən. Buning bilən sən pүtkүl yər yүzidə Məndək baxқа birining yоқ ikənlikini bilisən. 15 Qүnki Mən қolumni uzitip, əzүng wə қowmingni waba bilən urоjan bolsam'idi, bu waқitқiqə sən yər yүzidin yоқilip ketətting. 16 Ҳalbuki, Mening seni ornungoja tikliximdiki məqsitim xu idiki, дəl Əz қudritimni sanga көrsitix, xundakla namimning pүtkүl yər yүzidə jakarlinixi үqүн idi.■

17 Sən yənə қowmimoja қongқilik қilip, ularni қoyup берixni rət қiluyerəmsən? 18 Mana, ətə muxu waқitlarda Misir дəliti bina болoқandin buyan һəқ көrүlүp бақmiojan kattik mөldүрни yaқdurimən. 19 Xuning үqүн adəm əwətip, һaywan wə etizda bar-yоқungni yioјip iқkiri solioјin; qүnki oygə қayturulmay sirtta қalоjan adəm wə һaywanlarning һəmmisi mөldүrning astida кəlip өlүp ketidu! — degin, dedi.

20 Buni anglar Pirəwnning əməldarlirining arisidin Pərwərdigarning sөzidin қorққан һərбир adəm өз қulliri wə қарpaylirini yүgүrtүp öylirigə elip кəldi. 21 Lekin Pərwərdigarning sөzini etibarоja almiojanlar өз қul wə mallirini taxқirida қaldurup қoydi.

22 Pərwərdigar Musoja: — Misir zeminidiki һər yərdə, adəmlər üstigə, mallarning üstigə, xundakla Misir zeminidiki dalalarning һəmmə ot-qəplirining üstigə mөldür yaқsun дəp, asmanoja қарap қolungni көtүrgin, dedi. 23 Musa xuning bilən һasisini asmanoja қаритip көtүrүwidi, Pərwərdigar güldүrmamini güldүrlitip, mөldür yaқdурdi, yər yүzidə қақmak qekindiliri qepip yүrətti. Xundak қilip Pərwərdigar Misir zemini üstigə mөldür yaқdурdi. □ 24 Mөldür yeқip, mөldür bilən ot arilax qүxti; mөldür xunqə eoјir boldiki, Misir дəliti bina болoқandin tartip undak kattik mөldür yeқip бақmiojanidi. 25 Mөldür pүtkүl Misir zeminining һər yeridə qүxүp, insan bolsun, һaywan bolsun, һəmmisini urdi; mөldür etizdiki һəmmə ot-qəpni urup, yərdiki һəmmə дəl-dəghlərnimu sunduruwətti. 26 Pəқət Israillar olturuxluқ Goxən zeminidila mөldür yaқmidi.

27 Pirəwn adəm əwətip Musa bilən Ҳарунни қакirtip ularoja: — Mən bu кетim gunah қildim! Pərwərdigar һəққaniydu; Səwənlik bolsa mən wə

■ 9:16 Rim. 9:17 □ 9:23 «yər yүzidə қақmak qekindiliri qepip yүrətti» — yaki «ot yər yүzigə tohtawisiz qүxti».

halkimdin o'tti. □ ²⁸ Yənə berip Pərwərdigardın o'tünüp iltija qilinglar! Hudadin qikқан bu kattik güldürmamilar wə möldür yetip axti! Silərni qoyup berəy; silər əmdi muxu yərdə turuwərsənglar bolmaydu, — dedi.

²⁹ Musa uningəja jawab berip: — Mən xəhərdin qikқanda, Pərwərdigar tərəpkə qarap kollirimni yeyip kətürimən; güldürmamilar xu haman besikip möldür yənə yətməydu. Yər yüzi Pərwərdigarningkidur, dəp bilixing üqün xundak bolidu. ³⁰ Lekin sən wə sening əməldarlığing, silərning Pərwərdigar Hudadin tehiqə qorқmaywatқininglarni bilimən, dedi.

³¹ Xu qaşda arpa bax qikirip, zişir oşunqilioşan boləraqқа, zişir wə arpa möldürdin wəyran қilindi. ³² Lekin buşday bilən qara buşday keyinrək bih qikarəraqқа, wəyran қilinmidi.

³³ Musa Pirəwnning aldidin ketip, xəhərdin qikip Pərwərdigar tərəpkə qarap kollirini yeyip kətürdi. Xuning bilən güldürmama wə möldür tohtap, yamoşur yərgə yənə təkülmidi. ³⁴ Əmma Pirəwn yamoşur, möldür wə güldürmamilarning tohtioşinini kərgəndə, yənə gunaş sadir қildi; umu, əməldarlığimu kənglini kattik қilixti. ³⁵ Bu tərکیدə Pirəwnning kəngli kattik turuwerip, Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən eytkəndək, Israillarni qoyup berixni rət қildi. ■

10

Səkkizinqi apət — qekətkə apiti

¹ Uların Pərwərdigar Musaşja: — Pirəwnning aldioşja barəşin; qünki ularning arisida bu məjizilik əlamətlərni kərsitixim üqün Pirəwnning kənglini wə əməldarlığining kənglini kattik қilip qoydum. ■ ² Bu ix bilən Mening misirliқlarni қandak rəsəwa қiloşanliқim wə ularning arisida kərsətkən məjizilik əlamətlirimni sən oşlungning andin nəwrəngning қulioşja yətküzisən. Buning bilən Mening Pərwərdigar ikənliқimni bilisilər, dedi. □ ³ Xuning bilən Musa bilən Harun Pirəwnning aldioşja berip, uningəja: — Ibraniylarning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Özüngni aldimda təwən tutuxni қaqanoşiqə rət қilisən? Manga ibadət қilix üqün qowmimni qoyup bər.

⁴ Qünki əgər sən qowmimni qoyup berixni rət қilsang, mana, Mən etə sening yurtungəja qekətkə əwətimən. ⁵ Ular silər zemin yüzini kərmigüdək қilip yepiwetidu, siləring möldürdin aman қaloşan nərsiliringlarnimu, dalalarda əskən həmmə dəl-dərəhliringlarnimu yəp ketidu. ⁶ Ular orda-saraylıringəja, əməldarlığingning saraylıri, xundakla barliқ misirliқlarning əylirigə tolup ketidu; bundak apətni ata-bowanglıring wə ata-bowiliringning ata-bowilirimu yər yüzidə apiridə boləşandin tartip kərüp baқmioşan» — dedi-də, burulup Pirəwnning aldidin qikip kətti.

⁷ Pirəwnning əməldarlıri uningəja: — Bu adəm bizgə қaqanoşiqə tuzak bolar? Öz Hudasi Pərwərdigarəja ibadət қilixқа bu adəmlərni qoyup bərgəyła! Misirning harab boləşinini tehiqə kərməywətamdila? — dedi.

⁸ Xuning bilən Musa bilən Harun Pirəwnning aldioşja yənə qəқiritip kelindi. U ularəja: — Pərwərdigarəja ibadət қilix üqün beringlar; lekin baridioşanlar zadi kimlər? — dedi.

□ 9:27 «Səwənlіk bolsa mən wə halkimdin o'tti» — yaki «mən özüm wə halkim rəzilidur».

■ 9:35 Mis. 4:21; 7:3 ■ 10:1 Mis. 4:21; 9:34 □ 10:2 «kandak rəsəwa jazalioşanliқim» — yaki «kattik jazalioşanliқim».

⁹ Musa jawab berip: — Yaxlirimiz wə qeri-qürilər bilən, oşullirimiz wə kizlirimiz bilən, koy wə kala padilirimizni elip həmmimiz barimiz; qünki bu Pərwərdigar üqün heyət ötküzüximiz kerək, dedi.

¹⁰ U ularoşa: — Silərni bala-qaqanglar bilən koxup koyup bərginimdə, Pərwərdigar silər bilən billə boloyay! Mana, aldinglarda balayi'apət turuptu! □ ¹¹ Yoksu, bundak kilixinglaroşa bolmaydu! Pərwərdigar oşa ibadət kilixka pəkət aranglardin ər kixilərlə barsun! Qünki silərning təlipinglar dəl xu əməsmidi! — dedi-də, ular Pirəwnning aldidin koşlap qikirildi.

¹² Andin Pərwərdigar Musaoşa: — Misir zeminining üstigə qolungni uzatqin. Xundak kilsang, qekətکیلər Misir zeminini besip, zemindiki hərhil otyaxlarni, yəni möldürdin aman qaloqanning həmmisini yəp ketidu, dedi.

¹³ Musa həsisini Misir zeminining üstigə uzatti; Pərwərdigar xu küni wə keqisi zemin üstigə xərək xamili qikardi. Səhərdə, xərək xamili qekətکیلərnı uqurup kəldi. ■ ¹⁴ Qekətکیلər Misirning pütkül zeminoşa yeyilip, Misirning pütün qəgrisinimu basti. Apət intayin eoşir boldi; ilgiri bundak qekətkə apiti bolup baqmioqan, mundin keyinmu uningdək bolmaydu.

¹⁵ Ular pütkül zeminning yüzini kaplidi, yər karangoşulixip kətti; ular möldürdin aman qaloqan zemindiki həmmə otyaxlarni wə dəldərəhlərning barlık mewilirini yəp kətti. Xuning bilən pütkül Misir zemini təwəsidiki dəl-dərəhlərdə yaki daladiki gül-giyahlarda heq yexillik kəlmidi.

¹⁶ Andin Pirəwn aldirap-tenəp Musa bilən Hərunni qakirtip ularoşa: — Mən həm Hudayinglar Pərwərdigar aldida həm silərning aldinglarda gunaş kildim. ¹⁷ Əmdi muxu bir kətim gunahımdin etüp Pərwərdigar Hudainglardin bu ölümni məndin elip ketixini iltija kilixinglarni etünimən, — dedi.

¹⁸ Xuning bilən Musa Pirəwnning aldidin qikip Pərwərdigar iltija kildi.

¹⁹ Xuning bilən Pərwərdigar xamalni burap oşərb tərəptin intayin küqlük boran qikirip, qekətکیلərnı uqurup, Kizil Dengizoşa oşərk kildi; Misirning pütkül təwəsidə bir talmu qekətkə kəlmidi. ²⁰ Lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini kattik kilip koyoşini üqün u Israillarni koyup bərmidi.

Tokşuzinqi apət — karangoşuluk apiti

²¹ Andin Pərwərdigar Musaoşa: — Qolungni asmanoşa qaritip uzatqin; xuning bilən kattik bir karangoşuluk bolidu, hətta adəm silisa kolioşa tuyuloşudək koyuk karangoşuluk Misir zeminini kaplaydu, — dedi.

²² Andin Musa qolini asmanoşa qaritip uzitiwidi, koyuk bir karangoşuluk Misir zeminini üq kungiqə kaplap turdi. ■ ²³ Üq kungiqə biri yənə birini kərəlməs wə ya heqkim öz jayidin koşoşilalmas boldi; lekin

□ **10:10 «Pərwərdigar silər bilən billə boloyay!»** — bu təhdit salidoqan, naəyiti kinayilik, həjwiş gəp, əlwəttə. Baxka birhil tərjimisi «Pərwərdigarni silər bilən bolsun dəp, silərni bala-qaqanglar bilən koxup koyup bəməndim?». «**Mana, aldinglarda balayi'apət turuptu!**» — ibraniy tilida «yamanlık», «apət» yaki «balayi'apət» «ra» deqən səz bilən ipadilini. Lekin misirliklərnin muşim ilahı — «kuyax ilahı»ning namimu «Ra» boloaqşka, Pirəwnning səzi ikki bislik boluximu mumkin; undak boloaqanda ikkinqı mənsi: «Mening ilahım «Ra» silərni jazalaydu!» deqənlik bolidu («aldinglarda «ra» turuptu!). Muxu ibarə baxka tərjimilərdə «Mana, silərdə yaman niyət bar!» dəpmu tərjimə kilinidu. ■ **10:13** Zəb. 78:46; 105:34,35 ■ **10:22** Zəb. 105:27,28

barlıq Israillar olturoqan jaylarda yorukluk bar idi. ²⁴ Pirəwn Musani qakirtip uningəja: — Berip, Pərwərdigarəja ibadət qilinglar. Pəkət qoy wə kala padiliringlar qalsun; bala-qakiliringlarnimu elip barsanglar bolidu, dedi. ²⁵ Musa jawabən: — Undakta Hudayimiz Pərwərdigarəja qurbanlıq kilixka *inaklıq* qurbanlıki wə köydürmə qurbanlıkiəja lazimlik qarpaylarni sən bizgə berəmsən? □

²⁶ Özimizning qarpaylirimiz biz bilən birgə ketixi kerək, bir tuyikimu kəynidə qalsa bolmaydu; qünki Hudayimiz Pərwərdigarəja ibadət kilixka qurbanlıq kilidioqinimizni bulardın talliximiz lazim. U yərgə yetip barmioquqə, Pərwərdigarəja qaysi qurbanlıklar bilən ibadət kilidioqinimizni bilməymiz, — dedi.

²⁷ Lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini qattik qildi; u ularni yənila qoyup bərmidi. ²⁸ Pirəwn Musəja: — Aldimdin yoqal! Həzi bol, ikkinqi manga körüngüqi bolma! Qünki yüzümni yənə kərgən kününg jeningdin ayrilisən, — dedi.

²⁹ Musa uningəja: — Rast eyting! Mən sening yüzüngni ikkinqi kərgüqi bolmaymən, — dedi.■

11

Oninqi apət — pütün Misirdiki tunji balilarning ölüxi. Musaning Pirəwngə eytkən ahirki sözliri

¹ Xuning bilən Pərwərdigar Musəja: — Yənə bir apətni Pirəwnning üstigə wə Misirning üstigə qüxürimən. Andin u silərnı bu yərdin ketixkə yol qoyidu wə u silərnı həmmə nərsiliringlar bilən qoxup qoyup berip, bu yərdin mutlək qoqlap qikiridu. □ ² Əmdi sən həlkkə tapilap: — Hər biringlar, ər kixilərnıng hərbiəri öz qoxnisidin, ayal kixilərnıng hərbiəri öz qoxnisidin kümüx buyumlarni, altun buyumlarni sorap alsun, degin, — dedi □ ■ ³ (Pərwərdigar həlkinı misirliklarning aldidə iltipat tapkuzdi. Xuningdək Musa degən bu adəm Misir zeminidə Pirəwnning əməldarlırining nəziridə bolsun, puqralarning nəziridə bolsun, nahayiti uluq zat boldi).■ ⁴ Andin Musa yənə: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mən yerim keqidə qikip Misirni kezip qikimən. ■ ⁵ Xu waqıtta təhtə olturuwatqan Pirəwnning tunji oqlidin tartip yaroqunqak tartidioqan dedəkning tunji oqlioqıqə, xundaqla barlıq qarpaylarning tunjiliri, yəni Misirdiki barlıq tunji jan igiliri əlidu. ■ ⁶ Bu səwəbtin pütkül Misir zeminidə qattik bir pəryad kətürülidu; uningdin ilgiri xundaq pəryad bolup bəkmioqanıdi, mundin keyinmu bundak pəryad anglanmaydu. ⁷ Lekin Israillarəja, məyli adəmliri, məyli həywanatlırioqə bolsun, hətta bir tal itmu qawap koymaydu. Buningdin Pərwərdigarning misirliklar bilən Israilni pərkləndüridioqanlıqını bilisilər».

⁸ — Xuning bilən bu əməldarlıringning həmmisi aldimoqə kelip, manga təzim kilip: «Sili əzliri wə siligə əgəxkən barlıq qowmliri qikip

□ **10:25 «bizgə»** — ibranıy tilidə «kolimizəja». «**bizgə berəmsən?**» — yaki «bizgə berixing kerək!». ■ **10:29** İbr. 11:27 □ **11:1 «Yənə bir apətni Pirəwnning üstigə wə Misirning üstigə qüxürimən...»** — bu sözlərnı Musa tehi Pirəwnning aldidin qikmay turup Pərwərdigar uningəja eytkən bolsa kerək (8-ayətni kəring). □ **11:2 «həlkkə tapilap...»** — ibranıy tilidə «həlknıng kulaklırioqə söz kilip...». ■ **11:2** Mis. 3:22; 12:35 ■ **11:3** Mis. 12:36 ■ **11:4** Mis. 12:29 ■ **11:5** Mis. 12:12

ketixkayla!» dəp eytidu, andin qikiq ketimən» — dedi-də, kattik oʻzəp bilən Pirəwnning aldidin qikiq kətti. □ ■

⁹ Pərwərdigar Musoʻa: — Misir zeminida Mening karamət məjizilirimning kəpləp kərsitilixi uqun Pirəwn silərgə qulak salmaydu, — degənidi.

¹⁰ Musa bilən Hərun bu karamət məjizilərnin həmmisini Pirəwnning aldidin kərsitip boldi; lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini kattik kiliq kəy oʻqini uqun u Israillarni uning zeminidin kətkili kəymidi. ■

12

Ətup Ketix həyti

¹ Pərwərdigar Misir yurtida Musa wə Hərunoʻa mundak dedi: —

² Bu ay silərgə aylarning iqida bəxi, yilning tunji eyi bolidu. □ ³ Silər pütin Israil jamaitigə səz kiliq: — Bu ayning oninqi kuni həmminglar atilirlarning ailisi boyiqə bir kəzini elinglar; hər bir ailigə birdin kəza elinglar. □ ⁴ Əgər məlum bir ailə bir kəzini yəp bolalmioʻdək bolsa, undakta əy igisi yenediki kəxnisi bilən birlixip adəm sanioʻa kərap bir kəza elinglar; hər bir kixining ixtihasioʻa kərap həsablar muwariq bir kəza hāzilanglar. ⁵ Hərbiringlar tallaydioʻan kəzanglar bəjirim, bir yaxlik ərkək bolsun; kəy yaki əqkə padiliridin tallansimu bolidu. ■

⁶ Kəzini bu ayning on tətinqi künigiqə yeninglarda turəzanglar, — degin.

— Xu kuni Israilning pütkül jamaiti tallioʻan melini gugumda soysun.

□ ⁷ Andin ular uning kənidin elip gəx yeyilgan əyning ixikning bax tərapiqə həp ikki yan kexikigə sürkəp kəysun. ⁸ Ular xu kəqisi gəxini otta kawap kiliq yesun; uni petir nan wə aqqiq-qüqük kəktat bilən kəxup yesun. ■ ⁹ Kət'iy ham yaki suda pixurup yemənglar, bəki uni bax, put wə iq-kərinliri bilən otta kawap kiliq yənglar. ¹⁰ Uning həqnemisini ətigə kəldurmənglar. Əgər ətigə exip kəloʻanliri bolsa, uni otka selip kəydürüwetinglar.

¹¹ Silər uni mundak hələttə yənglar: — Uni yegəndə bəlliringlarni qing baʻolap, ayaʻoliringlaroʻa kəx kiyip, kəlliringlarda həsə tutkan hələda tez yənglar. U bolsa Pərwərdigarning «ətup ketix» kəzidisur. □

□ **11:8 «Xuning bilən bu əməldarlingning həmmisi aldimoʻa kelip, manga təzim kiliq: .. andin qikiq ketimən» — dedi-də, kattik oʻzəp bilən Pirəwnning aldidin qikiq kətti»** — 1-8 ayəttə hatiriləngənlər Musa bilən Pirəwnning otturisida boləjan jedəl (10-babta hatiriləngə)ning dawami bolsa kərək. ■ **11:8** Mis. 12:30 ■ **11:10** Mis. 9:16; Rim. 9:17 □ **12:2 «Bu ay silərgə ... yilning tunji eyi bolidu»** — bu waqitdin ilgiri Hudaning həlki uqun yilning bəxi küzde (Səntəbrdə) baxlinatti (Mukəddəs Kitabta buningdin ilgiriki barlik waqitlar xundak həsablinatti). Ottura xərktiki əllərnin həmmisining xundak kəndari bar idi. □ **12:3 «kəza»** — Ibraniy tilida «kəza» degən səz oʻqlaknimu kərsitidu. ■ **12:5** Law. 1:3; 22:21; Mal. 1:8; 1Pet. 1:19 □ **12:6 «gugum»** — ibraniy tilida «ikki kəq arilikida» degən səz bilən ipadilini — demək, kün petiwatkan qəʻodind kərangəy qüxkütə boləjan arilikti waqit. «Birinqi kəq» kəqkərun yaki kün petix, «ikkinqi kəq» kəqini kərsətsə kərək. Israilda ixlitilgan kəndar boyiqə yengi kün kəq kirixi bilən baxlinidu. Xunga xu kəqə bilən birinqi ayning on bəxinqi kuni baxlinidu. ■ **12:8** Qel. 9:11; 1Kor. 5:8 □ **12:11 «U bolsa Pərwərdigarning «ətup ketix» kəzidisur»** — ibraniy tilida «Bu Pərwərdigarning «pasha»sidur». Ibraniy tilida «pasha» yaki «pəsh» «ətup ketix» degən ukumni bildüridu. «Ətup ketix» degənnin muxu yərdə nemini kərsətkini toʻqrisida 13-ayət wə izahatini kəring.

¹² Qünki Mən u keqisi Misir zeminini kezip ötımən; Mən Misir zeminida məyli insan bolsun, məyli həywan bolsun ularning tunji tuquloqan ərkiqining həmmisini öltürımən; xuning bilən Mən Misirning barlık but-ılaqlirining üstidin həküm qıqırımən; Mən Pərwərdigardurmən. □ ¹³ Xu qurbanlıqning kəni silər olturoqan ɵylərdə silərgə *nijat* bəlgisi bolıdu; bu qanlarnı kərginimdə silərgə ɵtöp turımən. Xuning bilən Misir zeminini uroqinimda həlakət elip kelidıoqan waba-apət silərgə təgməydu. □

Petir nan həyti

¹⁴ Bu kün silərgə hatirə kün bolsun; uni Pərwərdigarning həyti süpitidə ɵtküzöp təbriklənglar; əbədiy bəlgilimə süpitidə nəsilidin-nəsilgə mənggü ɵtküzünglar. ■ ¹⁵ Yəttə kün petir nan yənglar; birinqi künı ɵyünglardin *barlık* hemirturuqlarnı yok qilinglar; qünki kimki birinqi kündin tartip yəttinqi künqiğə bolduruloqan nan yesə, xu kixi Israil qataridin üzöp taxlinidu. ¹⁶ Birinqi künı silər muqəddəs ibadət soruni tüzünglar; yəttinqi künimu həm xundak bir muqəddəs ibadət soruni ɵtküzülsun. Bu ikki kün iqidə həqkandak ix-əmgək qilinmisun; pəkət hər kixining yəydiyoinini təyyarılaxka munasiwətlik ixlarnıla qılsanglar bolıdu. □ ¹⁷ Mən dəl xu künı silərnı qoxun-qoxun boyıqə Misir zeminidin qıkarəoinim üqün silər petir nan həytini ɵtküzünglar; xu künnı nəsilidin-nəsilgə əbədiy bəlgilimə süpitidə həyt künı kılip bekitinglar. ¹⁸ Birinqi aynıng on tötinqi künı, kəqkurunıdin tartip xu aynıng yığirmə birinqi künı kəqkurunıqiğə, petir nan yənglar. ■ ¹⁹ Yəttə kün iqidə ɵyliringlarda həq hemirturuq bolmisun; qünki musapir bolsun, zemında tuquloqan bolsun, kimki bolduruloqan nərsilərnı yesə xu kixi Israil jamaitidin üzöp taxlinidu. □ ²⁰ Silər həqkandak bolduruloqan nərsini yeməy, kəyərdila tursanglar, petir nan yənglar. ■

Tunji «ötöp ketix həyti», yəni «pasha həyti»

²¹ Musa Israilning barlık əksakallirini qakirip ularoqə: — Berip hərbingrlarning ailisi boyıqə ɵzünglaroqə bir qozini tartip qıqirip pasha

□ **12:12 «Misirning barlık ilaqlirining üstidin həküm kılimən»** — bu muqlım ix toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. Misirliklarning 80din kəp ilaqliri bar idi. □ **12:13 «silərgə ɵtöp turımən»** — yaki «silərdin ɵtöp ketimən» degən səzlər toqruluk ikki hil pikir bar: — (1) Pərwərdigarning «ötöp ketix»i uning Israilarnı jazalimə ɵyigə kirməy «ötöp ketixi», (2) Pərwərdigar əwətkən «həlak pərixitisi» (23-ayət wə «Zəb.» 78:49ni kəring) Israilarning ɵylirigə yetip kəlgəndə Pərwərdigar Əzi ularning ɵylirining ixikining aldioqə «ötöp turux»i bilən həlak pərixitising yolını tosup, muhəpizət kılip saq qalduruxini kərsitixi mumkin. Biz ikkinqi pikirgə qayıl bolduq («Yəx.» 31:5ni wə izaqatinimu kəring). ■ **12:14** Mis. 5:1 □ **12:16 «ibadət soruni»** — muxu yərdiki «sorun» degən səz «sorunoqə qakirilix» degənnı bildüridu. Nəgə qakirilidu? Muqəddəs Kitabta adətə təktilnidıoqan ix həlkning jəm boluxi əməs, bəlki «**Hudaning** yenioqə yioqlılxka qakirilix»tin ibarət bolıdu. Lekin muxu yərdə, bolupmu qəl-bayawandin ɵtöp səpər kıloqan waqtıda, pütkül jamaət «muqəddəs qedir»ning aldioqə yioqlıxi mumkin, wə keyin Pələstin zeminında turoqanda, ərkəklər bu əmr boyıqə hər yili «muqəddəs qedir»oqə, andin muqəddəs ibadəthanıoqə yioqlıdıoqan bolıdu («Qan.» 16:16). ■ **12:18** Law. 23:5; Qel. 28:16 □ **12:19 «Israil jamaitidin üzöp taxlinidu»** — «öz həlkıidin üzöp taxlinidu» yaki «jamaəttin üzöp taxlinidu» degənnıng mundak birnəqqə quxənqisi boluxi mumkin: (1) Pərwərdigar Əzi uni ɵltürıdu; (2) jamaət uni ɵltürüxi kerək; (3) jamaət uni ibadət sorunlıridin həydiwetixi yaki pütkül jəmiyət uni paliwetixi kerək; (4) unıngdin həq nəsil qaldurulmaydu. Bizningqə baxka ayəttə enik buyruq kərsitilmıgəqkə, birinqi quxənqə (Huda Əzi xu adənnı dunyadin kətküzıdu) toqra boluxi mumkin, dəp qaraymız. ■ **12:20** Qan. 16:3

közisini soyunglar. □ ■ 22 Andin bir tutam zupa elip uni qaqidiki qanoqa qılap, qaqidiki qanni ixikning bexi wə ikki kexikigə sürkənglar. Silərdin aʔigəngiqə heqkim öyining ixikidin kəʔ'iy qıqmısun. □ 23 Qünki Pərwərdigar misirliklarni urup halak kılıx üqün, zeminni kezip ötidu; U ixikning bexi wə ikki kexikidiki qanni kərgəndə, Pərwərdigar halak kılıquqıning öyliringlaroqa kirip silərnı uruxidin tosux üqün *muħapizət kılıp* ixikning aldioqa ötüp turidu. □ ■

24 Bu rəsim-qaidini özünglar wə baliliringlar üqün əbədiy bir bəlgilimə süpitidə tutunglar. □ 25 Silər Pərwərdigar Öz wədisi boyiqə silərgə beridioqan zeminoqa kirgininglarda bu heytlik ibadətıni tutunglar.

26 Baliliringlar silərdin: «bu ibaditinglarning mənisi nemə?» — dəp sorisa, ■ 27 silər: «Bu misirliklarni urəjinida, Misirda Israillarning öylirining aldioqa ötüp turup, bizning öydikilirimizni kütquzoqan Pərwərdigaroqa boləjan «ötüp ketix» qurbanlıki bolidu» — dənglar. Xuni angliəqanda, həlkəngixip *Hudaəqa* səjdə kildi.

28 Andin Israillar kaytip berip, Pərwərdigar dəl Musa bilən Ħarunoqa əmr kılıəqdək ix kərdi. ■

Tunji tuəquloqan ərkəklərnıng öltürülüxi

29 Wə xundak boldiki, yerim keqə boləqanda, Pərwərdigar Pirəwnning təhtidə olturuwatqan tunjisidin tartip zındanda yetiwatqan məħbusning tunjisioqıqə, Misir zemindiki tunji oqullarning həmmisini urup öltürdi, xundakla u ħaywanatlarning tunji tuəquloqanliriningmu həmmisini öltürdi. ■ 30 Adəm əlmigən birmu öy qalmioaqqa, xu keqisi Pirəwnning özi, uning barlık əməldarlırı wə barlık misirliklar keqidə ornidin koqti; Misir zeminda intayin kattik pəryad kətürüldi. ■ 31 Pirəwn keqidə Musa bilən Ħarunni qakirtip: — Turunglar, silər wə Israillar bilən billə mening həlkimning arisidin qıqip ketinglar; eytkininglardək berip, Pərwərdigarəqa ibadət kilinglar! 32 Silərnıng degininglar boyiqə koy, əqkə, kala padilirinimu elip ketinglar; mən üqünmu bəht-bərikət tilənglar, — dedi. 33 Misirlik pukralarmu «həmmimiz ölüp kətküdəkmiz» deyixip, həlkni zemindin tez qıqiriwetix üqün ularni ketixkə aldiratti.

34 Həlk teħi bolmioqan hemirlirini elip, uni təngnilərgə selip, kiyim-keqəkliri bilən yəgəp, mürilirigə elip kətürüp mengixti. 35 Israillar Musaning tapilioqini boyiqə kılıp, misirliklardin kümüx buyumlar, altun buyumlar wə kiyim-keqəklərnı sorap elixti. ■ 36 Pərwərdigar həlkni misirliklarning kəz aldidə iltipat tapquzoqini üqün misirliklar ularning əzliridin sorioqanlirini bərdi; xundak kılıp Israillar misirliklardin oqanıymətlərnı elip kətti.

Israillarning Misirdin qıqip ketixi

- 12:21 «**pasha**» — yəni «ötüp ketix heyti». ■ 12:21 İbr. 11:28 □ 12:22 «**zupa**» — zupa birhil əsümlük; baxqa bir ismi «lepəkgül». □ 12:23 «**halak kılıquqi**» — bəlkim birhil pərixitini kərsətsə kerək («Zəb.» 78:49ni kərüng). «**ötüp turux**» — «ötüp turux» yaqi «ötüp ketix» degənnıng mənisi toqıruluk 12:13tiki izahatni kərüng. ■ 12:23 İbr. 11:28 □ 12:24 «**bu rəsim-qaıda**» — Ħudaning keyinki əmliri boyiqə, «ötüp ketix heyti»da (1) ħərbir aillıng bir qozini qurbanlık kılıxi; (2) uning gəxini keqidə yeyixi; (3) bu gəxni petir nan wə aqqıq kəktatlar bilən billə yeyixi qatarlıklar tələp kılınıdu («Qəl.» 9:1-14, «Kən.» 16:1-8ni kərüng). ■ 12:26 Yə. 4:6 ■ 12:28 İbr. 11:28 ■ 12:29 Zəb. 78:51; 105:36; 135:8; 136:10 ■ 12:30 Zəb. 105:36,38 ■ 12:35 Mis. 3:21; 11:2; Zəb. 105:37

37 Xuning bilən Israillar balilarni hesabka almioqanda altə yüz mingqə ərkək bolup, Ramsəstin qixip, Sukkot xəhorigiqə piyadə mangdi. 38 Ular bilən billə qong bir top xaloqut həlkmu ularoqa qoxulup mangdi, yəne nuroqun qarwilar, kəpligən kala-koq padiliri bilən billə qixti. □

39 Misirdin alojaq qixkan hemirdin ular petir nan-tokaqlarni ətti; qünki ular Misirda birdəm-yerim dəm turoquzulmay həydəlgini üqün hemir bolmiojanidi; ular əzliiri üqün yeməklilik təyyarliwelixkimu ülgürəlmigənid.

40 Israillarning Misirda turoqan waqti jəmiy tət yüz ottuz yil boldi.

■ 41 Xundak boldiki, xu tət yüz ottuz yil toxkanda, dəl xu künidə Pərwərdigarning barliq qoxunliri Misir zeminidin qixip kətti. 42 Xu küni keqidə ular Misir zeminidin qixiriləqini üqün, xu keqini ular Pərwərdigarning keqisi dəp tutuxi kerək; xu keqini barliq Israillar əwladtin əwladkigə Pərwərdigaroqa atap tutup, tünixi kerək.

Ətup ketix həytining kaidə-tüzümliri

43 Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqa mundak degənidi: — Pasha qozisi toşrisidiki bəlgilimə xu bolsunki: — Həqkandak yat əllik adəm uningdin yemisun. 44 Ləkin hərkimning puloqa setiwaloqan quli bolsa, u hətnə kılinsun, andin uningdin yesun.

45 Əmma öyünglarda waqitlik turuwatqan musapir yaki mədikar buningdin yesə bolmaydu.

46 Gəxni baxka bir öygə elip qixmioqin; birlə öydə yeyilsun; qozining həqbir səngiki sundurulmisun. ■

47 Pütkül İsrail jamaiti bu həytni ötküzsun.

48 Əgər sening bilən birgə turoqan musapir bolsa, Pərwərdigaroqa atap pasha həytini ötküzməqə bolsa, undakta aldi bilən barliq ərkəkliri hətnə kılinsun; andin kelip həyt ötküzsun. U zeminda tuşuloqan kixidək sanalsun. Ləkin həqbir hətnisiz adəm uningdin yemisun. 49 Zeminda tuşuloqan kixi həm aranglarda turoqan musapir üqün ohxax qanun-bəlgilimə bolsun.

50 Xuning bilən Israillarning həmmisi dəl Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqa buyruqandək xu ixlarni ada kildi. 51 Xu küning özidə Pərwərdigar Israillarni qoxun-qoxun boyiqə Misir zeminidin qixardi.

13

Tunji tuşuloqanni Hudaşoqa atax

1 Pərwərdigar Musaşoqa: 2 — Israillar arisida baliyatquning barliq tunji ərkək mewisini, məyli u insanning yaki həywaning bolsun, Manga atap mükəddəs kıləqin; u Manga mənəşuptur, degənidi. ■

3 Musa həlkə mundak dedi: — Silər Misirdin ibarət «kulluq makani»din qixkan bu künni yad etinglar; qünki Pərwərdigar silərnə bu yərdin qudrətlik qəli bilən qixardi. Buning üqün həq bolduruloqan nərsə yeyilmisun.

□ 12:38 «xaloqut həlk» — keyinki wəqələrdin (məsilən, «Qel.» 11:4 qatarliqlar) qarioqanda, Israillardin baxka birnəqə millətlərdin boləqan bir türküm kixilərnə kərsətsə kerək. ■ 12:40 Yar. 15:13; Ros. 7:6; Gal. 3:17 ■ 12:46 Qel. 9:12; Yh. 19:36 ■ 13:2 Mis. 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13; 8:17; Luqa 2:23

4 Abib eyining бүгүнкү күни yoloja qikқан күн. □ ■ 5 Әмди Pәрwәrdigar sanga berixkә ата-bowiliringoja kәsәm kiloqan, süt bilән hәsәl еkip turidiloqan zeminoja, yәni Qanaanij, Hittij, Amorij, Hiyiw wә Yәbusiylarning zeminoja seni elip baroqinida muxu *Abib* eyida xu ibadәtni tutqin. 6 Yәttә küngiqә petir nan yәnglar; yәttinqi күnida Pәрwәrdigarоja alahidә atioqan heyt ötküzülsun. 7 Yәttә күn iqidә petir nan yeyilsun; silәrning aranglarda heqқkandak boldurulоqan nan tepilmisun wә ya qegriliring iqidә heq hemirturuqmı körünmisun. 8 Xu күni sән өз oşlungоja: «Misirdin qikқinimda Pәрwәrdigarning manga kәrsәtkән iltipatini yad kilip tәxәkkur bildürүx üqün, bu *heytni* ötküzimән», dәp qüxәndürgin.

9 Pәрwәrdigarning kanun-tәlimining hәmixә aşzingdin qüxmәsliki üqün, bu bәlgilimini kolungоja bәlgә kilip seliwal, pexanәnggә kaxқidәk әslәtmә kilip ornitiwal; qunki Pәрwәrdigar seni қudrәtlik қoli bilән Misirdin qikardı. 10 Әмди bu bәlgilimini yilmu-yil bekitilgән waқtida tutqin.

11 Pәрwәrdigar sән bilән ата-bowiliringoja kilоqan қәsimi boyiqә seni Qanaaniyarning zeminoja elip berip, uni sanga tәқdim kilоqandin keyin, xundak kilixing kerәk: — 12 barlık baliyatқuning tunji mewisini Pәрwәrdigarоja atap sunisән; xundakla қарpay melingning hәmmә tunji әrkәklirimu Pәрwәrdigarоja mәnsup bolsun. □ ■ 13 Әmma exәklarning hәmmә tunjilirining ornioja birdin қоza bәrgin. Әgәr uning ornioja birnәrsә bәrmisәng, uning boynini sunduruwәtkin. Oşulliringlar arisida barlık tunjilirining ornioja hәrlük bәdili tәlүxing kerәk. □

14 Keyinki күnlәrdә oşlung sәndin: «buning mәnisi nemidur», dәp sorisa, sән uningоja jawab berip: «Pәрwәrdigar қudrәtlik қoli bilән bizni Misirdin qikirip, «қulluk makani»din azad қildi. 15 Xundak boldiki, Pirәwn boyni қattiklik kilip bizni қoyup berixni rәt қilоqinida, Pәрwәrdigar Misir zemинidiki barlık tunji tuşuloqanlarni, insanning bolsun, malning bolsun, hәmmisini urup öltürdi; buning üqün mән malning baliyatқusining tunji mewisini, yәni hәmmә tunji tuşuloqan әrkәklirini Pәрwәrdigarоja atap қurbanlık kilip sunimән wә oşullirimning hәrbir tunjiliri üqün hәrlük bәdili tәlәp berimән», dәp eytkin. 16 Bu bәlgilimini kolungоja *әslәtmә*-bәlgә kilip seliwal, pexanәnggә kaxқidәk әslәtmә kilip ornitiwal, qunki Pәрwәrdigar қudrәtlik қoli bilән bizni Misirdin qikardı» — degin. ■

Bulut tüwrüki wә ot tüwrüki

17 Әmma Pirәwn hәlkni ketixkә қoyоqandin keyin, Filistiylarning zemинidiki yol yeqin bolsimu, Huda ularni xu yol bilән baxlimidi; qunki u: «hәlkim jәnggә uqrap қalsa, қorқup puxayman kilip, Misiroja yenip

□ 13:4 «**Abib eyi**» — Israilning kalendari boyiqә yilning birinçi eyidur, ibraniylar ixlәtkән kalendar boyiqә, bәzi yillirida Mart eyida, bәzi yillirida Aprilda baxlinidu (12:2ni körüng). «Abib» degәnning mәnisi: «bih urux», «өsip qikix»tur. ■ 13:4 Mis. 23:15 □ 13:12 «... **Hәmmә tunji әrkәklirimu Pәрwәrdigarоja mәnsup bolsun**» — Pәрwәrdigar Misirda barlık tunjilarni әlümdin қutқuzоqan bolup, ularning hәmmisi «әlümdin tirilgәndәk» uningоja mәnsup idi. Әmma (insan bolsun, mal bolsun) tunji tuşuloqanlar bolsa pütkül ailigә wәkillik қilatti. ■ 13:12 Mis. 22:30; 34:19; Law. 27:26; Qәl. 8:17; Әz. 44:30 □ 13:13 «**exәklarning hәmmә tunjilirining ornioja birdin қоza bәrgin...**» — omumән eytkanda, ulaqlarni қurbanlık қilixқа bolmaytti; pәkәt қoy, kala, oşlaқ wә kәptәр қатарlıqlarla bolatti. Yәnә kelip, ulaqlarning ornioja қoylarni қurbanlık қilixқа ruhsәt berilixidә ulaqlarning iqtisadiy қimmitining yuқirilixi nazәrgә elinoqan.

■ 13:16 Mis. 13:9; Қан. 6:8; Pәnd. 3:3

ketixi mumkin» döp oylloqanidi. ¹⁸ Xu säwəbtin Huda hälkni aylandurup, Qizil Dengiz tərəptiki qəlning yoli bilən baxlap mangdi. Xundak kilip Israillar Misirdin qikkinida, qorallinip jənggə təyyar bolup tərtip bilən mangdi.

¹⁹ Musa Yüsüpnig səngəklirinimu billə eliwaldi; qünki Yüsüp əslidə Israilning oqulliri boləqan *kerindaxlrini*: «Huda qoqum silərnə yoklap həlinglardin həwər alidu; xu qaoqda silər mening səngəklirimni muxu yərdin billə elip ketinglar» döp kəsəm kilduroqanidi. □ ■

²⁰ Andin ular Sukkottin qikip, qəlning qetidiki Etam degən yərdə qedirlirini tikti. ²¹ Əmdi Pərwərdigar ularoqə yol kərsitixkə kundüzi bir bulut tüwrükidə, keqisi yorukluk berixkə ot tüwrükidə bolup ularning aldida yürətti. Xuning bilən ular keqə-kündüz yol yürələytti. ²² Bulut tüwrüki kundüzi, ot tüwrüki keqisi hälkətin ayrilmay, aldida yürətti.

14

Israillarning Qizil Dengizdin ötüxi

¹ Pərwərdigar Musaoqə: ² — Sən Israillaroqə: «Silər burulup Migdol bilən dengizning arilikidiki Pi-Həhirotning aldioqə berip qedir tikinglar; Baal-Zefonning udulidiki dengizning boyida qedir tikinglar», degin. □ ■

³ Xuning bilən Pirəwn: «Israillar zeminda ezip qaldi, qəlning iqidə kamilip qaldi» döp oylaydu; ⁴ Israillarni koqilisun döp Mən Pirəwnning kənglini kattik kilimən; xundak kilip, Mən Pirəwn wə uning pütkül koqunliri arkilik Öz uluqluqumni ayan kilimən; wə misirliklar Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilidu, — dedi.

Israillar Hudaning sözi boyiqə kildi. ■

⁵ «U hälk keqip kətti» döp Misirning padixahioqə həwər beriliwidi, Pirəwn bilən əməldarlıri hälk toqrisidiki qararidin yenip: «Israillarni kulluqtin koquwətkinimiz, bu zadi nemə kilənimiz?!» — deyixti.

⁶ *Pirəwn* dərhal jəng hərwisini koxturup, öz hälkini baxlap yoloqə qikti.

⁷ U yənə altə yüz hillanoqan jəng hərwisi, xundakla Misirdiki barlık jəng hərwilirini yioqdurup, ularning hərbirigə ləxkər baxliklrini olturoquzup elip mangdi. ⁸ Pərwərdigar Misirning padixahı Pirəwnning kənglini kattik kiləini üqün, u Israillarni koqilidi. Bu qaoqda Israillar koqilirini egiz kətürüxkən həlda Misirdin qikip boləqanidi. □

⁹ Misirliklarning *həmmisi* yəni Pirəwnning barlık atlıri bilən jəng hərwiliri, atlık ləxkərliri bilən pütkül koqunni ularni koqolap, Israillar dengiz boyioqə qedir tikkən jayda, yəni Pi-Həhirotning yenida, Baal-Zefonning udulida ularoqə yetixti. ■ ¹⁰ Pirəwn yəkinlaxkanda, Israillar bəxini kətürüp qariwidi, mana, misirliklar ularning arkisidin yürüx kilip koqolap keliwatatti! Xuni kərgəndə Israillar tolimu koqkuxup, Pərwərdigaroqə nida-pəryad kətürdi. ¹¹ Ular Musaoqə: — Misirda geristan tepilmasmidə, sən bizni qəldə əlsun döp muxu yərgə elip kəldingəu?! Bizni Misirdin elip qikip, bizgə mundak kiləqining nemisi?! ¹² Misirda turoqan waqtimizda biz sanga: «Bizni misirliklarning kulluqida boluximizəqə koqoqin, biz bilən kəring bolmisun» döp eytmioqanmiduk?

□ **13:19** «...yoklap həlinglardin həwər alidu» — bu ibranıy tilida pakət «yoklap» degən birlə sez bilən ipadilinidu. ■ **13:19** Yar. 50:25; Yə. 24:32 □ **14:2** «dengiz» — «Qizil Dengiz»ni kərsitidu. Həritini kəring. ■ **14:2** Qəl. 33:7 ■ **14:4** Mis. 4:21; 10:20 □ **14:8** «kollirini egiz kətürüxkən həlda» — huxallik, mərdanilik bilən, demək. ■ **14:9** Yə. 24:6

Misirliklarning kullukida bolqinimiz qelgə kelip elginimizdin əwzəl bolatti! — dedi.■

¹³ Buning bilən Musa həlkə: — Qorqmay, tik turunglar, Pərwərdigarning bəgün silərgə yürgüzidioqan nijatini kərisilər; qünki silər bəgün kərgən misirliklarni ikkinqi kərməysilər. ¹⁴ Pərwərdigar silər üqün jəng kılıdu, lekin silər bolsanglar jim tursanglarla boldi, dedi.

¹⁵ Andin Pərwərdigar Musaqa: — Nemixka sən Manga pəryad kətürisən? Israillaroqa: «Aldioq menginglar» dəp buyruoqin. ¹⁶ Lekin sən hasangni kətürüp qolungni dengizoqa uzitip, uni ikkigə bəlgin; xundakta, Israillar dengizning otturisdin kuruk yər bilən eüp ketidu.□

¹⁷ Mana, Mən ularni koqlisun dəp misirliklarning kəngüllirini kattik kilmən, xuning bilən Mən Pirəwn wə uning pütkül koquni, jəng hərwiliri wə atlikliri arkilik Öz uluqlukimni ayan kilmən. ¹⁸ Xundak kılıp, Mən Pirəwn wə uning jəng hərwiliri wə atlikliri arkilik Öz uluqlukimni ayan kıləqinimda, misirliklar Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilidu, dedi.

¹⁹ Israilning koqunining aldida yürəwatqan Hudaning Pərixtsisi əmdi ularning kəynigə etti; xuningdək ularning aldida mangoqan bulut tüwrükimu ularning kəynigə yətkilip, □ ²⁰ misirliklarning qedirgahi bilən Israilning qedirgahining arilikida tohtidi; bu bulut bir tərəptə karəngöuluk quxürüp, yənə bir tərəptə keqini yorutti. Buning bilən pütün bir keqə bir koqun yənə bir koqunoqa yəkin keləlmidi.□

²¹ Musa kolini dengizning üstigə uzatti; Pərwərdigar pütün keqə xərktin küqlük bir xamal qikirip, dengizning süyini kəynigə yandurdi; U suni yandurup dengizni kuruk yər kildi, sular ikkigə bəlündi. ■ ²² Xu tərəkədə Israillar dengizning otturisdiki kuruk yərdin mengip, eüp kətti; sular bolsa ularning ong wə sol yenida kətürülüp tamdək turatti. □ ■ ²³ Əmma misirliklar ularni koqlap keliwatatti — Pirəwnning barlik atliri, jəng hərwiliri wə atlik ləxkərliri ularning kəynidin dengizning otturisiqiqə kəldi. ²⁴ Tang atqanda xundak boldiki, Pərwərdigar ot bilən bulut tüwrükidə turup misirliklarning koqunoqa qaridi wə misirliklarning koqunoqa parəkəndiqilik quxürdi. ²⁵ U ularning hərwilirining qaklirini patkuzup, həydəp mengixini müxkül kildi. Misirliklar: — Yürunglar, Israilning aldidin kaqayli, qünki Pərwərdigar ular üqün misirliklaroqa qarxi jəng kiliwatidu, — deyixti.□

²⁶ Pərwərdigar Musaqa: — Sular yenip misirliklarning üstigə, ularning jəng hərwilirining üstigə wə atliklirining üstigə ekip bərip, ularni qəktürəwətsun dəp qolungni dengizning üstigə uzatkin, — dedi.

²⁷ Musa kolini dengizning üstigə uzitiwidi, tang atqanda dengizning süyi yənə əsliyə həlitigə yenip kəldi. Keqiwatqan misirliklar ekinə qarxi yügürüxti, Pərwərdigar ularni dengizning otturidida mollak atquzdi. ²⁸ Su əsliyə yenip kelip, jəng hərwiliri bilən atliklarni, yəni Israillarning arkidid koqlap dengizoqa kirgən Pirəwnning pütkül koqunini oqərk kiliwətti; ulardin birimu saq kəlmidi. ■ ²⁹ Lekin Israillar dengizning otturisdiki kuruk yər bilən mengip eüp kətti; sular ularning ong wə sol yenida

■ **14:12** Mis. 6:9 □ **14:16** «**eüp ketidu**» — bu ikkinqi «eüp ketix»tur. «eüp ketix heyti»da aldinkı wə bu «eüp ketix» əslinidu (12:13, 23nimu kəring). □ **14:19** «**Hudaning Pərixtsisi**» — bu zat toqruluk 3:2 wə uning izahətini kəring. □ **14:20** «**bu bulut bir tərəptə karəngöuluk quxürüp...**» — xu waqit aying otturisi boləqaqka, adəttə ayding bolatti. ■ **14:21** Yə. 4:23; Zəb. 78:13; 106:9; 114:1-7 □ **14:22** «**eüp kətti**» — Yəhudiylar «eüp ketix» heyтини təbrilikgəndə, muxu Kizil Dengizdin «eüp ketix»nimu əsləp təbrilikləydu. ■ **14:22** 1Kor. 10:1; Ibr. 11:29 □ **14:25** «**u ularning hərwilirining qaklirini patkuzup...**» — baxka birnəqqə hil tərjimilirimu uqrixi mumkin. ■ **14:28** Zəb. 78:53; 106:11

kötürülüp tamdæk turatti. ■ ³⁰ Xu tæriqidæ Pærwærdigar u küni Israillarni misirliklarning qolidin qutquzdi; Israillar misirliklarning dengizning boyida ølük yatqinini kærdi. ³¹ Israil hælki Pærwærdigarning misirliklarøa ixlætkæn zor kudritini kærüp, Pærwærdigardin kørqkti; ular Pærwærdigarøa wæ uning küli Musaøa i xændi.

15

Musaning Hudaøa mædhiyæ økuxi

¹ Xu qaoqda Musa bilæn Israillar Pærwærdigarøa mædhiyæ økup munu küyni eytti: —

«Mæn Pærwærdigarni mædhiiylöp küy eytay,

Qünki U karamæt uluølukini kørsætti;

U at wæ mingüqini dengizøa taxliwætti. □ ■

² Mening küqüm høm mening küyüm Yah Özidur;

U mænga nijæt boldi;

U mening Tængrimdur, mæn Uni uluølaymæn;

U mening atamning Hudasidur, mæn Uni aliy dæp mædhiiylæymæn. □ ■

³ Pærwærdigar jængqidur,

Yahwæh Uning namidur. □

⁴ Piræwnning jæng hærwilirini høm koxunlirini dengizøa taxliwætti;

Uning aliy læxkær baxliqliri Kizil Dengizda øærk kılındi.

⁵ Qongkur sular ularni kømüwætti,

Ular huddi taxtæk dengiz tegigæ qøküp kætti. ■

⁶ Sening ong qolung, øy Pærwærdigar,

Kudriti bilæn xan-xæröp tapti;

Sening ong qolung, øy Pærwærdigar,

Düxmænni kukum-talkan kiliwætti. ■

⁷ Øz uluølukungning hâywisi bilæn øzünggæ kærxi qıkkänlarni nabut kılding,

Sæn otluk øæzipingni øwætting,

U samanni køydürgæn ottæk ularni yutuwætti.

⁸ Dimiøingning næpisi bilæn sular dæng bolup ørlidi,

Juxkunliøan dolkunlar dæng kæbi tik turdi,

Dengizning otturisidiki qongkur sular qaturup koyuldi. □ ■

⁹ Düxmæn dedi: «Mæn ularni qoølaymæn, yetiximæn, olja elip ülæxtürimæn,

Ulardin dærdimni qıkirimæn,

Kiliqimni suøurup, øz qolum bilæn ularni nabut kilimæn».

¹⁰ Lekin Sæn næpising bilæn püwlıding,

Dengiz ularni kømüwætti;

Ular juxkunluk sularda qoøuxundæk qøküp kætti. ■

■ **14:29** Zæb. 77:19 □ **15:1** «U karamæt uluølukini kørsætti» — yaki «U xanlık øælibæ kuqti». ■ **15:1** Zæb. 106:12 □ **15:2** «Yah» —Muxu tærmidæ biz Hudaning «Yahwæh» yaki «Yæhowah» degæn namini «Pærwærdigar» dæp tærmimæ kılduk. «Yah» bolsa «Yahwæh» degæn bu ismining kıskartıløan xæklidur. ■ **15:2** Zæb. 18:2; Zæb. 118:14; Yæx. 12:2 □ **15:3** «Yahwæh»

—Muxu tærmidæ biz Hudaning «Yahwæh» yaki «jæhowah» degæn namini adættæ «Pærwærdigar» dæp tærmimæ kılduk. Mænisi «Øzældin Boløuqı». 3:13-14 wæ izahatni kærung. ■ **15:5** Næh. 9:11

■ **15:6** Zæb. 118:15,16 □ **15:8** «Dimiøingning næpisi bilæn» — yaki «kæhringning rohi bilæn». ■ **15:8** Yæx. 63:12,13; Hæb. 3:10 ■ **15:10** Zæb. 74:13; 106:11

11 Ilaqlarning arisida, ay Pərwərdigar,
Kim Sening təngdixing bolsun?
Pak-muqəddəslik iqidə Öz həywitingni kərsitidiqan,
Həmd-mədhīyilər arisida dəhxətlik turidiqan,
Məjizə-karamət yaritidiqan,
Səndək kim bolsun?

12 Sən ong qolungni uzitixing bilən,
Yər-zemin ularni yutuwətti.

13 Lekin Əzünggə həmjəmət kılıp kütquzoqan qowmni rəhimdillixing
bilən baxlap qıktıng;
Sən ularni Öz muqəddəs makaningə qə qudriting bilən hıdayət kılıp
yetəkliding. □

14 Yat həlkələr buni anglap, titrixip kətti;
Filistiyədə turuwatqanlarni toloqaktək azab tutti.

15 Andin Edomning əmirliri dəkkə-dükkigə qüxti;
Moabning palwanlırini bolsa, rasa titrək basti;
Kanaan zeminidikilərnin yüriki su bolup aqti; ■

16 Qorqunq wə dəhxət ularni basti;
Bilixingni həywiti bilən ular huddi taxtək midirliyalmay qaldi;
Həlxing etüp kətükə, i Pərwərdigar,
Əzüng rənə tələp hər qiloqan həlxing etüp boluqə. □ ■

17 Ular ni baxlap kirip,
Əz mirasing boləqan taqda kəqəttək tikisən,
Əz makaning qiloqan jayoqə, i Pərwərdigar,
Əz kolliring təyyarlıqan muqəddəs jayoqə, i Rəb, ularni elip barisən.

18 Pərwərdigar əbədil' əbədgiqə pərixah bolup həküm süridu!

19 Qünki Pirəwnning atlıri,
Jəng hərwiliri atlıqliri bilən billə dengizə kirip boldi;
Pərwərdigar dengizning sulirini ularning üstigə yandurdi,
Lekin Israillar bolsa dengizning otturisidin quruk yərdin mengip etüp
kətti. □

20 Andin Hərunning hədisi pəyoqəmbər Məryəm qolioqə dapni aldi, barlıq
kız-ayallarmu qolioqə dap elip, ussul oynixip uningə əgəxti. ■

21 Məryəm ularə qə jawabən mundək küyni okudi: —
«Pərwərdigarni mədhīyiləp küy eytinglar,
Qünki U zor uluqlukini kərsətti;
U at wə mingüqini dengizə taxliwətti!». □

Huda həlxni sinaydu — Marahtiki aqqıq su

- **15:13 «həmjəmət kılıp kütquzoqan»** — muxu ibarə ibraniy tilida «daal» degən bir peil bilənla ipadilini. Bu peil toqruluk «Təbirələr» wə «Ayup» 19:25 wə izahatinimu kəring. **«Əz muqəddəs makaningə»** — ibraniy tilida «Əz muqəddəslikning makanioqə». ■ **15:15** Qan. 2:4 □ **15:16 «Əzüng rənə tələp hər qiloqan həlxing»** — bu uqum yuqiriki 13-ayəttiki «Sən həmjəmət kılıp kütquzoqan... həlxing» degən uqumə qəkindur. «... **Əzüng rənə tələp hər qiloqan həlxing etüp boluqə»** — bu ayət bexarət bolup: (1) Kanaandiki həlx wə Moabti ahalilər Hudaning həlxining Misirdin qıkkini anglap ulardin intayin qorqıdu («Yə.» 2:8-11ni kəring); (2) keyinki künlərdə İsrail Kanaan zeminini igiləxkə İordan dəryasidin «ətidu». Bu ix boluqə həqəndək baxkə əl-millət ularning yolini tosuwalalmaydu (17-ayətni kəring). ■ **15:16** Qan. 2:25; 11:25; Yə. 2:9 □ **15:19 «...quruk yərdin mengip etüp kətti»** — bəzi təjrimilərdə Musaning bu xəiri 18-ayət bilən tohtaydu. ■ **15:20** 1Sam. 18:6 □ **15:21 «U zor uluqlukini kərsətti»** — yaki «U xanlıq qəlibə qıxti».

22 Andin Musa Israillarnı Kızıl Dengizdin baxlap, Xur qəligə elip bardı. Ular uda üç kün qəldə yürüp, su tapalmıdı. 23 Andin ular Marahqa yetip kəldi; ləkin u yərning süyi aqqıq bolup, süyini iqqili bolmaytti; xunga u jayning nami «Marah» dəp qoyulğan. □ ■ 24 U wakıtta halayıq: — Biz nemə iqmiz? — dəp Musadin aqrınip qətuldaqxkılı turdı.

25 U Pərwərdigarğa pəryad kətürdi; Pərwərdigar uningğa bir dərəhni kərsətti; u dərəh yaşıqini elip, suğa taxlıwıdı, su tatlık suğa aylandı. U yərdə Pərwərdigar ularğa həküm-bəlgilimə bekitip, ularni sinap, mundaq dedi: — 26 «Əgər silər kəngül qoyup Hudayinglar Pərwərdigarning sözini anqlap, Üning nəziridə durus bolğanı kılıp, əmrlirigə kulak selip, barlık həkümlirini tutsanglar, undakta, Mən misirliklarning üstigə salğan kesəllərdin heqbirini üstünggə salmaymən; çünki Mənki silərgə xıpalıq bərgüqi Pərwərdigardurmən». □

27 Andin ular Elimğa yetip kəldi. Xu yərdə on ikki bulak bilən yətmix horma dərıhi bar idi; ular xu yərdə sularning boyıda qədir tikti.

Isra'illarning «Misirdin qıxix»tiki səpəri — Misirdin Qana'anıqə bolğan səpər

«Misirdin qıxix»tiki səpər

16

Manna bilən bədünə

□ 15:23 «Marah» — «aqqıq» degən mənədə. ■ 15:23 Qel. 33:8 □ 15:26 «Pərwərdigarning sözini» — ibraniy tilida «Pərwərdigarning awazını».

1 Andin Israillarning pütkül jamaiti Elimdin yoloğa atlandi; Misir zemini-din qikip, ikkinçi eyining on baxinçi künidä Elim bilän Sinayning otturidiki Sin qelığe yetip keldi. ■ 2 Emma Israillarning pütkül jamaiti qeldä Musa bilän Harunning yaman gepini kilip oşotuldaxkılı turdi. 3 Israillar ularoğa: — Pərwərdigarning kōli bizni Misir yurtidila ɵltürɵwətkən bolsa bolmasmidi! Xu yərdə biz gəx kaynawatkan kəzanlarni qeridəp olturup, toyoşudək nan yemigənmiduk? Lekin silər bu jamaətniң həmmisini aqlik bilən ɵltürməkçi bolup bizni bu qelgə elip kədinglar! — deyixti. □ ■

4 Buning bilən Pərwərdigar Musoğa: — Mana, Mən asmandin silərgə nan yaşdurimən; xuning bilən hək hək kuni qikip, bir künlük lazimlikini yioşiwalsun. Bu tərکیدə Mən ularning Mening kanun-əmlirimdə mangidoşan-mangmaydoşanlikini sinaymən. ■ 5 Hər həptining altinçi kuni xundak bolduki, ular yioşiwaloşanlirini təyyarlisun; u baxka künlərdə erixidoşinidin bir həssə kəp bolidu, — dedi. □ 6 Andin Musa bilən Harun barliq Israillaroğa: — Bügün ahxam silərnı Misir zeminidin elip qikkuşuqining Pərwərdigar ikənlikini bilisilər wə 7 ətə silər Pərwərdigarning xan-xəripini kərisilər; çünki U silərnıning Uning yaman gepini kilip oşotuldaxkınınlarnı anglidi; bizgə kəlsək, silər yaman gepimizni kilip oşotuldioşudək biz kim iduk? — dedi.

8 Musa yəne: Pərwərdigar bügün ahxam silərgə yegili gəx berip, ətə ətigəndə toyoşudək nan bərgəndə *buni bilisilər*; çünki Pərwərdigar silər Uning yaman gepini kilip oşotuldioşinınlarnı anglidi. Əmdi biz nemə iduk? Silərnıning oşotuldaxkınınlər bizlərgə karitiloşan əməs, bəlki Pərwərdigaroğa karitiloşandur, — dedi.

9 Andin Musa Harunoğa: — Sən Israillarning pütkül jamaitigə: «Pərwərdigarning aldioğa kelinglar; çünki U yaman gəp bilən oşotuldaxkınınlarnı anglidi», dəp eytkin, — dedi. 10 Xundak boldiki, Harun Israillarning pütkül jamaitigə sezləp turoşinida, ular qel tərəpkə kariwidi, mana, Pərwərdigarning julasi bulutta ayan boldi. ■ 11 Xuning bilən Pərwərdigar Musoğa mundak dedi: —

12 — Mən Israillarning yaman gəp kilip oşotuldaxkınıni anglidim; əmdi ularoğa: «Gugumda silər gəx yəysilər wə ətigəndə nandin toyunisilər, xuning bilən silər Mening Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikimni bilip yetisilər» — dəp eytkin, dedi. □ ■

13 Kəqkurunda xundak boldiki, bədünilər uşup kelip, qedirgahni kaplap kətti; ətisi ətigəndə, qedirgahning ətrapidiki yərlərgə xəbnəm çüxkənidi.

■ 14 Ətrapta yatkan xəbnəm kətürölüp kətkəndin keyin, mana, qöllükning yər yüzidə kirəwdək nepiz, kiçik-kiçik yumilak nərsilər turatti. ■ 15 Israillar uni kərgəndə, uning nemə ikənlikini bilmigini üqün: — Bu nemidu? — dəp soraxti.

Musa ularoğa jawabən: — Bu Pərwərdigar silərgə ata kiləşan ozuk-

■ 16:1 Qel. 33:5-49 □ 16:3 «Pərwərdigarning kōli bizni Misir yurtidila ɵltürɵwətkən bolsa bolmasmidi!...» — ularning kaqaxliri tolimu orunsiz idi, əlwəttə. Çünki birinçidin, Israillarning Misirdin elip kəlgən qarwa malliri az əməs idi (12:38ni kəring). İkkinçidin, ular Misirdə kulluğa boləşan qaşliridimu ular erixidoşan yeməkliklər ançə kəp boləşan əməs idi («Kan.» 3:7, 8:1-3ni kəring). ■ 16:3 Qel. 11:4; 1Kor. 10:10 ■ 16:4 Zəb. 78:24; 105:40 □ 16:5 «altinçi kün» — bu jümə künidur. Xu küni Yəhudıylar yioşkan «manna»din ikki künlük tamakanı təyyarliwelixi kərek idi. Çünki ətisi, yəni yəttinçi küni xabat küni («dəm elix küni») idi.

■ 16:10 Mis. 13:21 □ 16:12 «gugum» — ibraniy tilidə «ikki kəq arilikida» degən söz bilən ipadilini. 12:6 wə izahatni kəring. ■ 16:12 Yh. 6:49,58 ■ 16:13 Qel. 11:31; Zəb. 105:40 ■ 16:14 Qel. 11:7; Nəş. 9:15; Zəb. 78:24; 105:40

tülükür. ■ 16 Pərwərdigar xu ixni əmr kılıp dediki, «Hərbiringlar yəydiöjininglaroşa qarap uningdin yiojıwelinglar; hərbiringlar ailidiki adəm sanioşa qarap, hər bir adəmgə bir omər miqdarda yiojınglar; hər adəm əz qediridiki kixilər üqün yiojınglar» — dedi. □

17 Israillar xundak kılıp, bəzisi kəprək, bəzisi azrak yiojıwaldi. 18 Ular uni omər miqdari bilən olqıwidi, kəp yiojıkanlarningkidin exip kətmidi, az yiojıkanlarningmu kəmlik kilmidi; hər bir kixi əz yəydiöjiniöşa qarap yiojıkanidi. □ ■ 19 Musa ularoşa: — Heqkandak adəm bulardın heqnemini ətigə qaldurmısun, dedi.

20 Xundak bolsimu, ular Musaning sözigə kulak salmıdı; bəzilər uningdin bir qismini ətigə saklap koydı. Əmma saklap koyojını kırtlap sesip kətti. Bu ix üqün Musa ularoşa hapa bolup aqqıqlandı. 21 Xu səwəbtin ularning hər biri hər ətigini qıxip əz yəydiöjiniöşa qarap yiojıwalatti; qaloqanlırı bolsa aptap qıkkanda erip ketətti.

22 Ləkin altinqı küni xundak boldiki, ular künlük ozukning ikki həssisini yiojıdı; demək, hər bir kixi üqün ikki omər miqdarda yiojıwaldi; andın jamaət əmirliəri həmmisi kelip buni Musaoşa eytti.

23 Musa ularoşa: — Mana Pərwərdigarning degini: — Ətə aram küni, Pərwərdigaroşa ataloqan mukəddəs xabat küni bolıdu; pixuridiöjininglarnı pixurup, qaynitidiöjininglarnı qaynitip, exip qaloqanning həmmisini ətigə saklap koyunglar, — dedi.

24 Ular Musa buyruoşandək, exip qaloqanni ətisigə saklap koyuwıdı, ular sesip kəlmidi, kurutlapmu kətmidi. 25 Musa ularoşa: — Buni bügün yənglar; qünki bügün Pərwərdigaroşa ataloqan xabat küni bolojını üqün bügün daladin tapalmısilər. 26 Altə kün silər yiojšanglar bolıdu; ləkin yəttinqi küni xabat bolojını üqün u künidə heqnemə tepilmaydu, — dedi.

27 Həlbuki, yəttinqi küni həlktin birnəqqisi ozuk-tülük yiojıqili qıqıwıdı, heqnemə tapalmıdı. 28 Pərwərdigar Musaoşa: «Silər qaşanojıqə Mening əmrilirim wə qanun-bəlgilimilirimni tutuxni rət kılısilər? 29 Mana, Pərwərdigar silərgə xabat künini bəkitip bərdi; xunga yəttinqi küni hər biringlarnı əz ornıda turup, sirtlaroşa qıkmısun dəp, altinqi küni ikki künlük ozuk berıdu», — dedi. 30 Xuning bilən həlk yəttinqi küni aram aldı.

31 Israillar bu ozukni «manna» dəp atıdı; uning xəkli yumojaksüt urukıdək, rənggi aq bolup, təmi həsəlgə miləngən qoturmaqqa ohxaytti. □ ■

32 Musa ularoşa: — Pərwərdigarning əmri xuki, — Keyinki əwladliringlaroşa Mən silərnı Misirdın elip qıkkanda, Mən silərgə qəldə

■ 16:15 Yh. 6:31; 1Kor. 10:3 □ 16:16 «bir omər» — «əfah»ning ondin bir qismi, yəni ikki litrqə idi. □ 16:18 «hər bir kixi əz yəydiöjiniöşa qarap yiojıkanidi» —yənə bir təjrimisi: «həmməyləning yiojıwalojını əz ehtiyajioşa dəlmudəl idi». Bu ayətni ikki hil qüxinix

mumkin: — (1) Hudaning bəlgilimisi boyıqə bir kixi üqün dəl bir omər miqdarda yeməklik təkdım kılınatti. Xuning bilən həmməylən yiojıkandin keyin, omər miqdari bilən olqıginidə, ozuk-tülük («manna»)ni artuq yiojıwaloqan kixi az yiojıkan kixigə kəm bolojanni toldurup bərətti. Ahir həmmə kixigə kerək bolojan yeməklik təng təmin etilətti. Bu məjizə əməs, təbiyi ix idi. (2) həlk məyli kəp manna yiojıkan bolsun, yaki azrak yiojıkan bolsun, Hudaning karamiti bilən yiojıwalojını dəl əz ailisining ehtiyajioşa mas boldi. Bu ixning əzi məjizə idi, əlwəttə. «manna»ning hər küni asmandın qüxüxi məjizə bolupla qalmay, mannaning miqdarımu dəl həmməyləngə kerək bolojanoşa barawər idi. Bizningqə, «2Kor.» 8:15 boyıqə, birinqi qüxəngə toşra bolsa kerək; qünki xu ayətə rusul Pawlus «manna yiojıx» degən ixni misal kılıp, Hudaning bəndilirini bir-birigə bərixkə rıoşbətəndürıdu. ■ 16:18 2Kor. 8:15 □ 16:31 «manna» — «nemə bu?» degən manıdə (15-ayətni kəring). ■ 16:31 Qel. 11:7

yeyixkə ata kıləjan nanni kərsitix üqün, uningdin komzəkkə bir omər toxkuzup, ular üqün saklap qoyunglar, — dedi.

³³ Musa Hərunə: — Kəlgüsi əwladliringlarə qərsitixkə saklax üqün bir komzəkni elip, uningə bir omər miqdarda manna selip, Pərwərdigarning huzurida qoyup qoyəyin, — dedi.■

³⁴ *Keyin*, Hərun Pərwərdigar Musəyə buyruəndək komzəkni saklax üqün uni həküm-guwahlik sandukining aldida qoyup qoydi.□

³⁵ Xu tərəkidə Israillar adəm olturaklaxkan bir zeminoə yetip kəlgüqə kirik yil «manna» yedi; ular Qanaan zeminining qəgralirioə yətküqə manna yedi.■

³⁶ Əyni qəşda bir «omər» «əfah»ning ondin birigə barəwər idi.

17

Qoram taxtin qikixan su

¹ Andin pütkül Israil jamaiti kəpup, Sin qəlidin qikip, Pərwərdigarning əmri boyiqə səpər kilip, Rəfidim dəgən yərgə kelip qedirilirini tikti. Əmma u yərdə həlkəqə iqkili su yəq idi. ² Xuning bilən həlk Musa bilən jedəllixip: — Bizgə iqkili su bərgin! — dedi. Ləkin Musa ularə: — Nemixkə mening bilən jedəllixisilər? Nemixkə Pərwərdigarni sinaysilər? — dedi.■

³ Ləkin həlk qəngqap, su tələp kilip, Musadin əqrinip qəşuldixip: — Sən nemixkə bizni, balilirimizni wə melimizni usuzluk bilən əltürükə Misirdin elip kəlding? — dedi. ⁴ Xuning bilən Musa Pərwərdigarə pəryad kətürüp: — Bu həlkni kəndək kilsam bolar?! Ular həlila mənə qalma-kesək kilixi mumkin! — dedi.

⁵ Pərwərdigar Musəyə jawəbən: — Sən Israilning əksəkəlliridin birnəqqisini əzüng bilən billə elip qikip, *Nil* dəryasining süyini urəjiningda ixlətkən həsangni qəlungəqə elip həlkning aldioəqə barəyin; ■ ⁶ Mana, Mən xu yərdə, Hərab təşidiki qoram taxning üstidə sening aldingda turimən; sən qoram taxni urəyin. Buning bilən uningdin həlkqə iqkili su qikidu, — dedi.

Musa Israilning əksəkəllirining kəz aldida xundək kildi. □ ■ ⁷ Musa Israillarning jedəlləxkini wə ularning «Pərwərdigar arimizda zadi barmu-yokmu?» dəyixip Pərwərdigarni sinioəqini üqün, u yərnə «Massah» wə «Məribah» dəp atidi.□

Amaləklər bilən jəng qilix

⁸ Xu qəşda Amaləklər kelip Rəfidimdə Israiləqə hujum kildi. ■ ⁹ Musa Yəxuaə: Sən əzimizdin Amalək bilən jəng qilixkə adəm tallioəyin. Mən

■ **16:33** İbr. 9:4 □ **16:34** «**həküm-guwahlik**» — muxu yərdə «həküm-guwahlik» Hudaning Israiləqə bərməkci boləjan tüp əmrlirini, xundəklə uning Israil bilən bolidioəjan əhdisini kərsitidu (20-babni kəring). Hudaning muqəddəs məhyiti wə Harakteri xu əmrlərdə ayan kilingəqəqə, «həküm-guwahlik» dəpmu atilidu. Xu əmrlər «əhdə sanduqi» iqidə saklaklik tax tahtaylar üstigə pütülgən (40:20ni kəring). «... **Uni həküm-guwahlik sandukining aldida qoyup qoydi**» — əhdə sandukining təşwirini bilix üqün 25-bab, 10-22-ayətlərgə qaralsun. «İbr.» 9:4tin qarioəqanda, «manna» komziki keyinki wəqəttə əhdə sanduqi **iqigə**, muqəddəs qənun taxliri aldioəqə koyuloəjan.

■ **16:35** Yə. 5:12; Nəh. 9:15 ■ **17:2** Qəl. 20:3, 4 ■ **17:5** Mis. 7:20 □ **17:6** «**Hərab təşei**» — Sinay təşeyning bəxkə bir ismi. ■ **17:6** Qəl. 20:9; Zəb. 78:15-16; 114:8; 1Kor. 10:4 □ **17:7** «**Massah**» — «sinax» dəgən mənida, «Məribah» — «jedəl-majra» dəgən mənida. ■ **17:8** Qən. 25:17,18

ətə Hudaning ھasisini kolumoqa elip dɵngning qoqqisida turup turimən, dedi. ¹⁰ Yəxua Musa buyruoqinidək kiliپ, Amaləklər bilən jɵng kildi. Musa, ھarun wə Hur dɵngning qoqqisioqa qikti. ¹¹ Xundək boldiki, Musa kolini kɵtɵrɵp tursa, Israil ojalib kelətti, lekin u kollirini pəskə qɵxɵrɵp tursa, Amalək ojalib kelətti. ¹² Musaning kolliri eoirlaxip kətti; ular bir taxni elip kelip uning astioqa koydi; u uning ɵstidə olturdi; andin ھarun bilən Hur biri bir tərpidə, biri yənə bir tərpidə uning kollirini yɵləp turdi; bu tərکیدə uning kolliri taki kɵn patkuqə məzmut turdi. ¹³ Xundək kiliپ, Yəxua Amalək wə uning həkini kiliqlap nabut kildi. ¹⁴

¹⁴ Pərwərdigar Musoqa: — Bir əslimə bolsun dəp bu ixlarni bir kitabkə yezip kalduroqin, xundakla xularni Yəxuaning kulaklirioqa oqur bər; qɵnki Mən Amaləkning namini asmanlarning astidin, hətta adəmlərnin esidinmu mutlək eoquruwetimən, dedi. ¹⁵

¹⁵ Andin Musa bir kurbangahni yasap, namini «Pərwərdigar tuoqumdur» dəp atidi ¹⁶ wə Musa: — Yahning təhti aldida bir kɵl kɵtɵrɵlɵp: — «Pərwərdigar əwladtin əwladkiqə Amaləkkə kərxı jɵng kildidu» deyilgənidi, — dedi. ¹⁶

18

Yətroning Musani Ziyarət kilixi wə uningə nəsihət kilixi

¹ Musaning keynatisi, yəni Midiyanning kahini Yətro Hudaning Musa ɵqun hɵmdə Өz həkı Israil ɵqun barlık kiləjanliri toquruluk anglidi, yəni Pərwərdigarning Israilni Misirdin qikərojanlikidin həwər tapti. ²⁻³

²⁻³ Xuning bilən Musaning keynatisi Yətro Musaning əslidə əz yenioqa əwətiwətkən ayali Zipporah wə uning ikki oqlini elip yoloqa qikti (birinqi oqlining ismi Gərxom dəp koyuloqanidi; qɵnki Musa: «mən yaqa yurtta musapir bolup turuwatimən» degənidi. ⁴ Yənə birining ismi Əliezər dəp koyuloqanidi; qɵnki Musa: «Atamning Hudasi manga yardəmdə bolup, meni Pirəwnning kiliqidin kutkuzdi», degənidi). ⁵ Xundək kiliپ Musaning keynatisi Yətro Musaning oqulliri bilən ayalini elip, Musaning qəldə, Hudaning teoqining yenida qedir tikgən yerigə yetip kəldi.

⁶ U əslidə Musoqa: — «Mana, mənki keynatang Yətro sening ayalingni wə uning ikki oqlini elip yeningə ketiwatimən» dəp həwər əwətkənidi.

⁷ Xuning bilən Musa əz keynatisinin aldioqa qikiپ, təzim kiliپ, uni soydi. Ular bir-biridin hal-əhwal sorixip qedirəqa kirdi; ⁸ Andin Musa kiynatisioqa Israilning wəjidin Pərwərdigarning Pirəwn wə misirliklarəqa

^{17:9} «Sən əzimizdin Amalək bilən jɵng kilixkə adəm tallioqin» — yaki «Sən əzimizgə adəmləni tallap, Amalək bilən sokuxkili qikqin». ^{17:13} «kiliqlap,...» — ibranıy tilida «kiliq bisi bilən urup,...». ^{17:14} Qəl. 24:20; Kan. 25:17, 18, 19; 1Sam. 15:2, 3 ^{17:15}

«Pərwərdigar tuoqumdur» — ibranıy tilida «Yahwəh-nissi». ^{17:16} «Yah» — «Yahwəh» (Pərwərdigar)ning kışkartilma xəklidir. «Yahning təhti aldida bir kɵl kɵtɵrɵlɵp:» — kimning kolining Hudaning təhti aldida kɵtɵrɵlgənliki enik eytilmaydu; bizninggə bu sirlik ix ərxə Hudaning aldida yɵz bərgən bolup, kəsəm kiliپ «kɵtɵrɵlgən kɵl» bolsa «Pərwərdigarning kɵli» («Yəx.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Yuھ.» 12:38), yəni «Pərwərdigarning Kuli» boləjan Məshı («Yəx.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ni kərsətsə kerək. ^{17:16} 1Sam. 15:2 ^{18:1} Mis. 2:16; 3:1

^{18:2-3} «Gərxom» — «yaqa yurtluk» degən sɵz bilən ahangdax. ^{18:2-3} Mis. 2:22 ^{18:4} «Əliezər» — «Hudayim yardəmdur» degən mənidi.

kilolan h mm  əməllirini s zl p, ularning yol boyi bexioqa q xk n j bir-japalarni bayan kilip, Pərwərdigarning qandak kilip ularni kutkuzo inini eytip b rdi.

⁹ Buni anglap Y tro Pərwərdigarning Israiloqa kərsətkən barlik yahx-ilikdin, ularni misirliklarning qoliddin kutkuzo anlikiddin xadlandi.

¹⁰ Y tro *xadlinip*: — Sil rni misirliklarning w  Pirəwnning qolidin kutkuzo an P rw rdigaroqa t x kkurl r boloyay! U bu ko wmni misirliklarning qolidin kutkuzdi! ¹¹ Mən Pərwərdigarning barlik ilahlardin üstün turido anlikini  mdi bildim; q nki U d l ular yooqanqilik kilolan ixta  zining ular din üstün turido anlikini namayan kilidi — dedi. □ ■

¹² Andin Musaning keynatisi Y tro Hudaqa atap bir keydürmə k rbanlik w  birnəqqə *t x kkur* k rbanliklirini elip k ldi;  aron bilən Israilning h rbir aksakili Musaning keynatisi bilən bill  Hudaning huzurida taam yeyixk  k ldi. □

Y troning aqilana m slihiti

¹³  tisi Musa h lkning ix-dəwaliri  stidindin h k m qikirixka olturdi; h lk ətigəndin tartip k qkiqa Musaning q rsid  turuxti. ¹⁴ Musaning keynatisi uning h lki  q n kilolan ixlirini kərgəndə uningdin: — Sening h lk  kiliwatkan bu ixing zadi nem  ix? Nemixka sən *bu ixta* yaloqz olturisən, barlik h lk nem   q n ətigəndin k qkiqa sening q r ngd  turidu? — dedi.

¹⁵ Musa keynatisioqa jawab berip: — H lk Hudadin yol izd xk  mening k ximioqa kelidu. ¹⁶ Kaqanki ularning bir ix-dəwasi qiksa ular yenimoqa kelidu; xuning bilən mən ularning otturisida h k m qikirimən w  xundakla Hudaning qanun-bəlgilimilirini ularoqa bildürimən, — dedi.

¹⁷ Musaning keynatisi uningqa: — Bu kiloining yahxi bolmaptu. ¹⁸ Sən jəzmən  z ngni h md  q r ngd  turoqan həlknimu qarqitip koys n; q nki bu ix sanga b k eoqir kelidu. Sən uni yaloqz kilip yetix lm ys n.

¹⁹  mdi mening s z mg  qulak salo n, mən sanga bir məslihət beray w  *xundak kilsang*, Huda sening bilən bill  bolidu: — Sən  z ng Hudaning aldida h lkning wəkili bolup, ularning ixlirini Hudaqa məlum kiloin;

²⁰ sən h lk  qanun-bəlgilimilərni  giting, mangidoqan yolni k rsitip, ularning qandak burqi barlikini ukturoqin. ²¹ Xuning bilən bir wakitta sən pütkül h lkning arisidin Hudadin k rkidoqan, n psaniy tqilikni yaman k ridoqan həm kabiliy tlik həm diyanətlik adəmlərni tepip, ularni h lkning  stig  bax kilip, bəzisini mingbexi, bəzisini y zbexi, bəzisini əllikbexi, bəzisini onbexi kilip təyinligin. □ ²² Xuning bilən bular h rkandak wakitta h lkning ix-dəwalirini soraydu. Əgər qong bir ix-d wa qikqip qalsa, buni sanga tapxursun; lekin h mm  kiiq  ix-dəwalarni ular  zliri bejirisun. Xundak kilip, ular sening w zip ngni yeniklitip, y k ngni k t r x p beridu. ²³ əgər xundak kilsang w  Huda sanga xundak buyrusa,  z ng *w zip ngd * put tir p turalays n w  h lkningmu hatirj mlik bilən  z jayioqa qaytip ketidu, dedi.

□ **18:11** «*ular yooqanqilik kilolan ixta*» — muxu y rd  «ular» sahta ilahlar, butlarni kərsitidu (12:12, 15:11ni kəring). Bəzi alimlar bu söz misirliklarni kərsitidu, d p qaraydu. ■ **18:11** Mis. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12** «*t x kkur k rbanlikliri*» — ibraniy tilida «z bak» deyilidu.  aron w  aksaqallarning Y tro bilən bill  xu k rbanliklardin yeg nliki ularning t x kkur k rbanliqi ikonlikini ispatlaydu. Q nki «t x kkur k rbanlikliri»din sunuq  kiximu yesə bolatti. □ **18:21** «*diyanətlik adəmlər*» — ibraniy tilida «həkikətkə t w  adəmlər».

²⁴ Musa keynatisining sözigə kulak selip deginining həmmisini qildi.

■ ²⁵ Musa pütkül Israil arisidin kabilyətlik adəmlərni tallap, ularni həlkning üstigə bax kilip, bəzisini mingbexi, bəzisini yüzbexi, bəzisini əllikbexi, bəzisini onbexi kilip koydi. ²⁶ Bular hərəkəndə wəqəttə həlkning ix-dəwalirini sorap turdi; təsrək ix-dəwalarni bolsa, Musaşa yollaytti, kiçik ix-dəwalarni bolsa əzliri soraytti.

²⁷ Andin Musa keynatisini yoloşa selip koydi, u öz yurtioşa qaytip kətti.

19

Israillar Sinay teoşida

¹ Israillar Misir zeminidin qikip, dəl üqinqi eyining baxlanoşan küni Sinay qəligə yetip kəldi. □ ² Ular Rəfidimdin qikip, Sinay qəligə yetip kelip, qəldə qədər tikti; Israil xu yərdə, taşning udulida tohtap qədər tikti.

³ Musa Hudaning aldioşa qikiwidi, Pərwərdigar taşdin uningşa hitab kilip mundak dedi: — Sən Yəqunping jəmətişə söz kilip, Israillarşa munu həwərnə yətküzgin: — ■ ⁴ «Mening misirliklarşa nemə kiləşinimni, xundakla Mən silərni huddi bürküt balilirini qanatlırioşa mindürüp elip yürgəndək, Öz kəximəşa elip kəlginimni əzünglər kərdünglər. □ ■ ⁵ Əmdi silər dərəkəkişət Mening səzümni anglap, əhdəmni tutsanglar, undakta barlik əllərnəng arisida Manga has bir gəhər bolisilər — qünki pütkül yər Meningkidur — ■ ⁶ wə silər Manga kaşinlardin tərkib tapқан has bir padixahlıq wə muqəddəs bir kəwm bolisilər». Mana bu sən Israillarşa dəyixing kerək boləşən səzlərdur, — dedi. □ ■

⁷ Xuning bilən Musa yenip kelip, həlkning aqsakallirini qakirtip, Pərwərdigar uningşa buyruşan xu səzlərnəng həmmisini ularşa yətküzdi.

⁸ Həlkning həmmisi bir eşişdin: — Pərwərdigar buyruşanıning həmmisişə çokum əməl kilimiz! — dəp jawab bərdi. Andin Musa həlkning jawab səzilərini Pərwərdigarning kəxiəşa berip yətküzdi. ■

⁹ Pərwərdigar Musaşa: — Mana, Mən sanga söz kiləşinimda həlk awazimni anglisun, həmişə sanga ixənsun dəp, yeningşa kərə bulutning kərangəşuluki iqidə kelimən, dəp eytti. Musamu həlkning degənlirini Pərwərdigarşa anglatti.

¹⁰ Pərwərdigar Musaşa yənə: — Sən həlkning kəxiəşa berip, bügün wə ətə ularni pak-muqəddəs kilip, kiyim-keqəklirini yuduruşin. ¹¹ Ular üqinqi künişə təyyar tursun; qünki üqinqi küni barlik həlkning kəz aldida Pərwərdigar Sinay teoşioşa quxidu. ¹² Sən həlk üqün taşning ətraşioşa bir pasil kilip, ularşa: «Silər ehtiyat kilinglər, taşka qikmənglər yaki uning etikigə tegip kətmənglər. Kimki taşka təgsə əltürülməy kəlməydu; □ ■

¹³ Uningşa hətta birər qəli tegip kətsimə, qalma-kesək kilip əltürülsun yaki oq etip əltürülsun. Məyli həywan yaki insan bolsun, xundak kilsə,

■ **18:24** Kən. 1:9 □ **19:1** «üqinqi eyining baxlanoşan küni» — baxka birhil təşjimisi boyiqə «üqinqi ay» yilning (kalendarnıng) üqinqi eyini kərsitidu. ■ **19:3** Ros. 7:38 □ **19:4** «huddi bürküt balilirini qanatlırioşa mindürüp elip yürgəndək,...» — bəzidə ana bürküt balilirioşa uquşni eğətkəndə ularni dümbisişə mindürüp uqidu. ■ **19:4** Kən. 29:1; 32:11 ■ **19:5**

Kən. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Zəb. 135:4; Yəx. 41:8; Tit. 2:14 □ **19:6** «silər manga kaşinlardin tərkib tapқан has bir padixahlıq ... bolisilər» — baxka birhil təşjimisi: «silər manga padixahlar wə kaşinlar ...bolisilər». ■ **19:6** 1Pet. 2:9 ■ **19:8** Mis. 24:3 □ **19:12** «həlk üqün taşning ətraşioşa» — yaki «həlk ətraşioşa». ■ **19:12** İbr. 12:18

tirik qaldurulmisun» — döp eytkin. Lekin Kanay uzun qelinsa, ular taolning tüwige qixsun, dedi.□

¹⁴ Musa taolnin quxüp halkning qexioqa berip, halkni Hudaqa atap muqoddas kildi; ular kiyim-keqaklirini yudi. ¹⁵ Andin Musa halkke: — Üqinqi künige tayyar turunglar; heqkim ayali bilän yeqinqilik kilmisun, dedi.■

¹⁶ Üqinqi küni bolojanda, tang yoruxi bilän xundak boldiki, güldürmamilar güldürlep, qakmak qekip, taol üstidä koyuk bir parqa bulut payda boldi, zor kattik qelinojan kanayning awazi anglandi. Buni körüp qedirgahdiki pütkül halk korkunqidin titröp kätti. □ ■ ¹⁷ Musa halkni Hudaning aldida hazir boluxqa qedirgahdin elip qikti. Ular kelip taolning tüwidä erä turdi. ■ ¹⁸ Pärwärdigar Sinay teoioqa otta quxüp kalgini üqün is-tütäk pütkül taolni kaplidi; is-tütäk humdandin örligän is-tütäk üstigä örlöp qikti. Pütkül taol kattik tawrinixkä baxlidi.

■ ¹⁹ Kanay awazi baroqanseri küqiyip intayin kattik qikti. Musa söz kiliwidi, Huda anglap ünlük awaz bilän jawab bardi. □ ²⁰ Pärwärdigar Özi Sinay teoioqa, taolning qokkioioqa quxti; andin Pärwärdigar Musani taolning qokkioioqa qakiriwidi, Musa taolqa qikti.

²¹ Pärwärdigar Musoqa: — Sän quxüp halayikni agahlandurup: Ular «Pärwärdigarni körimiz» döp pasildin besüp ötmisun; undak kilsa, ulardin köp adam halak bolidu, döp eytkin. ²² Pärwärdigarqa yeqin keläläydiolan kahinlarmu özlirini manga atap muqoddas kilsun; bolmisa, Pärwärdigar *sepilni* bökändäk ularqa halakät yatküzidu, — dedi.

²³ Musa Pärwärdigarqa: — Halayikning Sinay teoioqa qixixi mumkin emäs; qünki Sän Özüng bizgä kattik agahlandurdung: taolni «muqoddas» döp qarap, üning ötrapiioqa pasillarni bekitinglar, döp ömr kilding, — dedi.

²⁴ Pärwärdigar Musoqa: — Mang, sän quxüp kätkin. Andin sän Harunni elip, billä qikkin; lekin kahinlar wä halk bolsa Pärwärdigarning qexioqa barayli döp pasildin besüp ötmisun; bolmisa, *Pärwärdigar sepilni* bökändäk ularning üstigä quxidu, — dedi.

²⁵ Xuning bilän Musa halkning qexioqa quxüp, ularqa bu sözni yatküzdi.

20

On pərz

¹ Huda munu barlık sözlərni bayan kilip mundak dedi: —

² Mən seni «kulluq makani» bolojan Misir zeminidin qikirip kalgən Pärwärdigar Hudayingdurmən.■

□ **19:13 «Uningoqa... tegip ketsimu»** — demäk, taolqa tegix. Baxqa birhil tärjimisi «uningoqa (taolqa tögkən kixigə) adämning qoli tægmisun...». **«qalma-kesäk kilinsun yaki oq etip öltürilsun»** — demäk, taolqa tögkən kixini öltürüxi keräk; biraq hilaplık kilojan undak bir kixini taol etikidä (kət'iy qəkləngən jayqa kirgənlikni səwəblik) öltürüx üqün hərqandak kixi uningoqa təgsə yaki uningoqa yeqin barsa bolmaytti; xunga uni qalma-kesäk kilix yaki oq bilän öltürüx keräk idi. Baxqa birhil tärjimisi «(Huda tərpidin) öltürüldü». ■ **19:15** 1Sam. 21:4; 1Kor. 7:5 □ **19:16 «güldürmamilar»** — ibraniy tilida «awazlar». **«kanayning awazi»** — yaki «burjoqa awazi». ■ **19:16** Ibr. 12:18 ■ **19:17** Qan. 4:10,11 ■ **19:18** Hək. 5:4; Zəb. 68:8; 77:18; 114:4; 144:5; Həb. 3:10 □ **19:19 «Musa söz kiliwidi, Huda anglap ünlük awaz bilän jawab bardi»** — baxqa birhil tärjimisi: «Musa söz kiliwatatti, Huda anglap ünlük awaz bilän jawab beriwatatti». ■ **20:2** Mis. 13:3; Qan. 5:6; Zəb. 81:10

3 Sening Məndin baxça heqkandak ilahing bolmaydu.

4 Sən özüng üçün məyli yukiridiki asmanda bolsun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yaqi yər astidiki sularda bolsun, hərəkəndək nərsining kıyapitidiki heqkandək oyma xəkilni yasima. □ ■

5 Sən bundak nərsilərgə bax urma yaqi ularning kulluqioğa kirmə. Qünki Mənki Pərwərdigar Hudaying wapasizlikka həsət kılouqı Təngridurmən. Məndin nəprətləngənlərninğ kəbihliklerini əzlırigə, oqullırioğa, hətta nəwrə-qəwrilıriqığə qüxürimən, □ 6 Əmma Meni səyidiqan wə əmrlirimni tudidiqanlaroğa ming əwladioqığə əzğərməs mehrıbanlık kərsitimən. □

7 Pərwərdigar Hudayingning namini kəlaymıkan tiloğa alma; qünki kimdəkim namini kəlaymıkan tiloğa alsa, Pərwərdigar uni gunahkar həsəblımay kəlmaydu. ■

8 Xabat künini muqəddəs dəp bilip tutkili yadingda səkliojin. ■ 9 Altə kün ixləp barlık ixliringni tığətkin; ■ 10 lekin yəttinçi künı Pərwərdigar Hudayingoğa ataloqan xabat künidur; sən xu künı heqkandək ix kılmaysən; məyli sən yaqi oşlung bolsun, məyli kizing, məyli kulung, məyli dediking, məyli buqang yaqi sən bilən bir yərdə turuwatkan musapir bolsun, heqkandək ix kılmisun. □ 11 Qünki altə kün iqidə Pərwərdigar asman bilən zeminni, dengiz bilən uning iqidiki barini yaratti andin yəttinçi künidə aram aldi. Buning üçün Pərwərdigar xabat künini bəht-bərikətlik kün kılıp, uni muqəddəs kün dəp bekitti. ■

12 Ata-anangni hərmət kıl. Xundək kilsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata kılmaqçı bolqan zeminda uzun əmür kərisən. ■

13 Kətillik kılma. ■

14 Zina kılma. ■

15 Oşrilik kılma.

16 Qoxnang toşruluk yaloqan guwahlik bərmə. □

□ 20:4 «Sən özüng üçün ... hərəkəndək nərsining kıyapitidiki heqkandək oyma xəkilni yasima» — 5-ayəttin enik kərudidiki, 4-ayəttə hatiriləngən: «özüng üçün ... xəklidə.. yasima» deyan bu əmrning kəzdə tutkını adəmlər qokunux məksitidə yasioqan hərəkəndək xəkillərdur. Demək, bu yazmılarda sən'ətning əzi yaqi bədiiy ijadiyət, məsilən rəssamlik yaqi həykəltiraxlik mən'i kılınqan əməs. Məsilən, «muqəddəs qədir» wə keyinki «muqəddəs ibadəthana»-da birnəqə sürətlər (herublar, güllər, horma dəreğ katarliklərninğ sürətləri) kərudidu. Bular butlar əməs, pəkət bezəx məksitidə ixləngən. ■ 20:4 Law. 26:1; Zəb. 97:7 □ 20:5 «wapasizlikka həsət kılouqı Təngri» — bu ibarə toşruluk «təbirlər» wə «kanun xərhıdiki «qoxumqə sez»imizni kəruq. «Məndin nəprətləngənlərninğ kəbihliklerini əzlırigə, oqullırioğa, hətta nəwrə-qəwrilıriqığə qüxürimən» — bu muhim sız toşruluk «qoxumqə sez»imizni, xundəkla «Əzakıyal»diki «qoxumqə sez»imizni (18-, 33-bablar toşruluk) kəruq. □ 20:6 «əmrlirimni tudidiqanlaroğa minglioqan əwladioqığə» — baxça birhil tərijimi: «əmrlirimni tudidiqan minglioqanlırioğa...». Biraq «Kan.» 7:9 tərijimizgə mas kelidu. «əzğərməs mehrıbanlık» — muxu yərdə «əzğərməs mehrıbanlık» ıbranıy tilida «həsəd» deqən sız bilən ipadilınidu. Bu səzning manisi bək qongkur bolup, kəp yərlərdə «əzğərməs muhəbbət» yaqi «əzğərməs mehrıbanlık» dəp tərijimə kılınidu. Kəp yərlərdə bir hil əhdə bilən baurlıq bolidu; xunga səzning uzunrak birhil tərijimi: «mehir-muhəbbət tüpəylidin əhdidə dair tudidiqanlıkı» degili bolidu. Məsilən, bu sız «Yar.» 21:23, 24:12, 32:10, «Mis.» 15:13, 34:6, 7lərdə ixlitilgən. ■ 20:7 Law. 9:12; Mat. 5:33 ■ 20:8 Əz. 20:12 ■ 20:9 Mis. 23:12; 34:21; Luğa 13:14 □ 20:10 «yəttinçi künı....xabat künidur» — ıbranıy tilida «xabat» wə «yəttinçi» deqənlər ahangdax sız. «sən bilən bir yərdə turuwatkan» — ıbranıy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatkan» deqən sız bilən ipadilınidu. ■ 20:11 Yar. 2:2; İbr. 4 ■ 20:12 Mat. 15:4; Əf. 6:2 ■ 20:13 Mat. 5:21 ■ 20:14 Mat. 5:27 □ 20:16 «Koxnang toşruluk yaloqan guwahlik bərmə» — Təwrat-injil boyıqə «qoxnang» Huda bizning yenimizoğa yekin kılqan hər bir adəmni kərsitidu, əlwəttə.

17 Sən qoxnangning öy-imaritigə kəz qiringni salma, nə qoxnangning ayali, nə uning kulioğa, nə uning dediki, nə uning kalisi, nə uning ixiki yaki qoxnangning hərəkəndə baxqa nərsisigə kəz qiringni salma. □ ■

Həlkəning wəhimisi

18 Pütkül həlk güldürməmamlarni, qəkin-yalkunlarni, kanayning awazi wə taqədin ərlep qıkkən is-tütəklərnə kərdi wə anglidi; ular bularnə kərüp, titrixip yirək turuxti 19 wə Musaqə: — Bizgə sənla səz kıləyəsən, biz anglaymiz; ləkin Huda bizgə Əzi səz kilmisun; qünki undək kılsa əlöp kətimiz, dedi. ■

20 Musa halayikqə jawabən: — Qorqmanglar; qünki Hudaning bu yərgə kelixi silərnə sinax üqün, yəni silərnəning Uning dəhətlikini kəz aldinglarqə kəltürüp, gunah kılmasliqinglar üqündür, — dedi. □ 21 Xuning bilən halayik nərida turdi; ləkin Musa Huda iqidə turəqən koyuq bulutning qəxiqə yəkin bardi. ■

Qurbangah toqrisidiki nizam

22 Pərwərdigar Musaqə: — Sən berip Israilarqə munu səzlərnə yətküzgin: «Silərgə ərxtin səz kıləninimni kərdünglar. 23 Silər Mening ornumda ilah dəp kümüxtin butlar yasimanglar, yaki özünglar üqün altundin butlarnə yasimanglar.

24 — Sən Mən üqün tupraqtin bir qurbangah yasap, xu yərdə köydürmə qurbanlik wə inaklik qurbanlikliringni, koy-əqkə bilən kaliliringni sunəqin. Omumən Mən həlkqə namimni *hərmət bilən* əslitidioqən barlik jaylarda, yeningəqə kelip sanga bəht-bərikət ata kilmən. ■

25 — Əgər Manga atəp taxlardin qurbangah yasimaqqi bolsang, yonuloqən taxlardin yasimioqin; qünki taxlarqə əswabingni təgküzsəng, ular napak bolup qalidu. □ ■ 26 Qurbangahiməqə qikidioqən pələmpəy bolmisun; undək boləanda, pələmpəydin qıkkuqə əwriting kərünüp kelixi mumkin», — dedi.

21

Qullarqə muamilə kilitiki həküm-bəlgilimilər

1 — Sən ularning aldioqə koyidioqən həküm-bəlgilimilər munulardur: —

2 Əgər sən bir ibraney kulni setiwəloqən bolsang, u altə yiləiqə hizmitingdə bolup, yəttinqi yili tələmsiz hər kılinsun. ■ 3 U kul kılınixkə tənha hələttə elip kelingən bolsa, tənha qələttə kətsun. Ayali bilən birgə elip kelingən bolsa, ayalimu uning bilən billə kətsun.

4 Əgər hojisi uningəqə hotun elip bərgən bolsa, xundakla ayali uningəqə oqul-qizlarnə tuəqup bərgən bolsa, ayal baliliri bilən hojisiqə qelip, ər

□ 20:17 «qoxnang» — bu səz toqruluk yukiriki izahətnə kərüng. ■ 20:17 Rim. 7:7 ■ 20:19

Kən. 5:25; İbr. 12:19 □ 20:20 «silərnəning Uning dəhətlikini kəz aldinglarqə kəltürüp, gunah kılmasliqinglar üqündür» — yaki «Uningdin boləqən qorqunq sening kəz aldida bolup, bu gunah kılmasliqinglar üqündür». ■ 20:21 Mis. 19:17; İbr. 12:18 ■ 20:24 Mis. 27:1; 38:1

□ 20:25 «taxlarqə əswabingni təgküzsəng, ular napak bolup qalidu» — 4-ayəttiki əmr boyiqə, Hudani bildüridioqən heqkəndək sürət yaki xəkil bolmaydu. Bu ayəttiki əmr qurbangah taxlirining üstidə heqkəndək xəkil-sürətlərnəning bolmasliqi («napak» bolmisun dəp), butpərslik gunahning aldinə elix üqün berilən. ■ 20:25 Kən. 27:5; Yə. 8:30, 31 ■ 21:2 Kən. 15:12; Yər. 34:14

yaløuz kətsun. ⁵ Lekin əgər kəl elan kılıp: «Mən hojam, ayalım wə balılırimøqa muhəbbitim boløqini üqün hər bolup kətməymən» desə, ■ ⁶ undaқта uning hojisi uni Hudaning *ibadət sorunining* aldioqa elip berip, uni ixikning aldida yaki ixikning kexikining aldida turozusun; andın hojisi bigiz bilən uning kulikini təxsun. Xundaқ kılıp, u mənggügə hojisining kuli bolup qalidu. □

⁷ Əgər birkim kızini dedəklikkə setiwətkən bolsa, u ər kullar hər kılinoqandəк hər kılınmisun. ⁸ Əgər özigə has setiwəloqan kız hojisioqa yəkmisa, undaқта u kız tərərning həк tələp uni hər kılıxioqa yol koyuxi kerək. Lekin hojisining uni yat həлқкə setix hoқuқı bolmaydu; qünki hojisi uningøqa wapasizlik kıløandur. □ ⁹ Əgər u kızni oqlioqa has bekitkən bolsa, undaқта u bəlgilimilər boyiqə uningøqa öz kızidəк muamilə kilsun. ¹⁰ Əgər hojisi yənə hotun alsa, əslidə əmrigə aloqan dedikining yemə-icmikini, kiyim-keçikini wə ər-hotunçilik burçini keməytmisun. ¹¹ Əgər u xu üç ixni ada kılımisa, undaқта u bədəl təliməy hər bolsun.

Uruх-talax həққidə

¹² Kimki bir adəmnı urup øltürüp koysa, umu qoқum øltürölsun. ■

¹³ Lekin əgər u kixi *ølgüqining* jenini paylap turup kəstən øltürmögən, bəлki mən Huda uning kəli arkılık xu kixining ølüxigə yol koyoqan bolsam, undaқ əhwalda Mən uningøqa қақidioqan bir jayni orunlaxturimən.

¹⁴ Lekin əgər birsi öz koхnisini hiylə bilən øltürimən dəp, uningøqa kəstən hujum kilsa, u gərçə *panah izdəp* qurbangahimøqa keçip kəlsimu, u xu yərdə tutulsun wə ølümgə məhkum kılınsun.

¹⁵ Kimki öz atisi yaki anisioqa kəl təgküzsə, qoқum øltürölsun. ■

¹⁶ Kimki bir adəmnı bulap satқан bolsa yaki uning kəlida bərlіki məlum bolsa, jəzmən øltürölüxi kerək.

¹⁷ Kimki öz atisi yaki anisioqa lənət kılıp qarøioqan bolsa, jəzmən øltürölüxi kerək. ■

Baxқilarnı zəhimləndürüх həққidə

¹⁸ Əgər ikki kixi uruxup kəlip, biri yənə birini tax ya moxtı bilən ursa, uruloqan kixi ølməy, orun tutup yetip qəloqan bolsa, ¹⁹ u kixi kopup hasioqa tayinip taxkiriøqa qıқkudəк bolsa, undaқта uni uroqan kixi jazadin halas kılınsun; pəкəт zəhimləngüqining yetip ixtin qəloqan waқti üqün tələm berip, uni dawəlitip səllimaza saқaytsun.

²⁰ Əgər birsi kuli yaki dedikini tayaқта ursa, xundaқla kul yaki dedəк nəк məydanda ølöp kətsə, uning üqün *igisi* qoқum jazaøqa tartilsun. □ ²¹ Lekin əgər tayaқ yegüqi bir-ikki kün tirik tursa, undaқта kul hojayinining xəhsi mal-mülki boløqini üqün, kulning jazasioqa tartilmisun.

²² Əgər kixilər bir-biri bilən uruxup kəlip, həmilidar bir ayalni urup salsa, həmilidar ayalda balisi baldur tuøquluxidin baxқа zəhimlinix bolmisa,

■ **21:5** Kan. 15:16 □ **21:6** «Hudaning *ibadət sorunining aldioqa*» — yaki «Hudaning aldioqa» yaki «həkimlarning aldioqa». «*andın hojisi bigiz bilən uning kulikini təxsun*» — deməк, kulning kulikini ixik kənitioqa yaki ixik kexikigə yeқip turup, kulikining yumxikini ixikkə yaki ixikning kexikigə mihlaydu. □ **21:8** «*hojisi uningøqa wapasizlik kıløandur*» — adətə ər kixi dedəк setiwəloqan bolsa, uni öz keniziki yaki toқli kılıp əmrigə aloqan həsablinatti. Xunga dedəkning kəm degəndimu toқallik hoқuқı bar idi. ■ **21:12** Law. 24:17 ■ **21:15** Mat. 15:4

■ **21:17** Law. 20:9; Pənd. 20:20; Mat. 15:4; Mar. 7:10 □ **21:20** «*uning üqün igisi qoқum jazaøqa tartilsun*» — ibraniy tilida «uning intıqami qoқum elinidu».

ayalning erining töləm təlipi boyıqə həkımlarning təstikidin ötküzülüp jərimanə təlisan. □ ²³ Əgər *ayal yaki bala* ziyan-zəhətkə uqriqan bolsa, undaқта jenioğa jan, □ ²⁴ kəzigə kəz, qixioğa qix, kəlioğa kəl, putioğa put, ■ ²⁵ kəyökkə kəyök, zəhimgə zəhim, kəkkə kək tölənsun. ²⁶ Əgər birsi öz kəl yə dedikining kəzini urup nakar kılıp kəyosa, kəzi wəjidin uni azad kilsun. ²⁷ Xuningdək birsi öz kəli yə dedikining qixini urup qıqiriwətkən bolsa, qixi wəjidin uni azad kilsun».

Mal-ulaqolar toqruluk bəlgilimilər

²⁸ Əgər bir kala bir ər yaki ayal kixini üsüp öltürüp kəyosa, xu kala qəqum qalma-kesək kəlinixi kerək, uning gəxi yeyilmisun. Ləkin kalining igisigə gunah kəlmisun. ■ ²⁹ Ləkin bu uying ilgiridin üsux aditi bolup, igisigə bu həkətə agah bərilgən bolsa, ləkin yənıla uni baqlimioğini üqtün ər-ayal kixilərnı üsüp öltürüp kəyosən bolsa, undaқта kala qalma-kesək kəlinsun, igisimu əlümgə məhkum kəlinsun. ³⁰ Ləkin uningdin hun həkki təlöp kəlinsa, öz jenining ornida uningə qanqilik töləm kəyuloğan bolsa xuni bərsun. ³¹ Kalidin üsülgüqi oqul yaki kiz bala bolsa, kalining igisi ohxaxla yukirikı həkümdikidək bir tərəp kəlinsun. ³² Kala kəl yaki dedəkni üskən bolsa, kalining igisi üsülgüqining hojisiqə ottuz xəkəl kümux bərsun; andin kala qalma-kesək kəlinsun.

³³ Əgər birsi bir orining əozzini oquq kəyup yaki kolawatqan orining əozzini yapmay, kala yaki exək uningə qüxüp kətsə, □ ³⁴ Undaқта orining igisi mal igisining ziyinini toluk təlöp bərsun; ölgən mal uningki bolidu.

³⁵ Əgər birsining kalisi yənə birsining kalisini üsüp öltürüp kəyosən bolsa, undaқта ular tirik qəloğan kalini setip, pulni barawər bəlxusun həm əlük kalinimu xundaq bəlxusun. ³⁶ Ləkin kalining ilgiridin üsidoğan aditi barlıki enik turup, igisi uni baqlimay kəyowətkən bolsa, undaқта üsküqi kalining igisi kalioğa kala təlöp bərsun, əlük kala uning bolsun.

22

Töləm təlax həkqidiki nizam

¹ Əgər birsi bir kala yaki kəyoni oqrilap, uni soysa ya setiwətsə, u bir kalining ornioğa bəx kala, bir kəyoning ornioğa tət kəy təlisan. □ ■

² Oqri tam təkəndə tutulup kəlip, tayak yəp əlöp kəlsa, əltürgüqigə hun jazasi kəlmisun. ³ Ləkin xu wəkə bolosən pəyttə kün qıqip qəloğan bolsa, undaқта əltürgüqi hun jazasiqə tartilsun.

Oqri oqriliqinini təlöp ziyanni toluklap bərxı kerək; uningda bir nemə bolmisa, kullukqə setilip, oqriliqən nərsini təlaxı kerək.

□ **21:22 «balisi baldur tuquluxidin baxka»** — yaki «balisi qüxüp ketixtin baxka». Aldi-kəyni səzlərgə qarlıqanda, muxu yərdə pəkət «baldur tuqulsa» degən tərjimisi toqra bolsa kerək.

□ **21:23 «Əgər ayal yaki bala ziyan-zəhətkə uqriqan bolsa,...»** — ibraniy tilida pəkət «Əgər zərər-zəhmət bolup qıqsa,...» deyilidu. ■ **21:24** Law. 24:20; Qan. 19:21; Mat. 5:38 ■ **21:28** Yar. 9:5 □ **21:33 «bir orining əozzini»** — yaki «bir kudukning əozzini». □ **22:1 «... u bir kalining ornioğa bəx kala, bir kəyoning ornioğa tət kəy təlisan»** — nemixka kalini bəx həssə,

kəyoni tət həssiləp toluklap kerək? Kala-kəy hər ikkisi gəx, yung-terə wə süt bərləydu, kala yənə əmgək kılalaydu; xunga kalining kəmliki kəprək ziyanni kəltüridu. ■ **22:1** 2Sam. 12:6

4 Ooqri tutuloqanda ooqriiloqan narsə, kala bolsun, exək bolsun, koy bolsun uning qolida tirik haləttə tepilsə, u ikki həssə kimməttə tələp bərsun. □

5 Əgər birsi öz mal-qarwilirini etizlikkə yaqi üzümzarlikkə otlaqxə koyuwetip, baxkilarning baq-etizlikida otlaqxə yol koysə, undaqtə u özining əng esil məhsulatiridin yaqi üzümzarlikqining əng esil mewisidin ziyanni tələp bərsun.

6 Əgər ot ketip, tikənlikkə tutixip ketip, andin oñqilərnə, bax tartip pixkən zirəətnə köydürüp, pütkül etizlikni kül kiliwətsə, undaqtə ot koyoquqi barlik ziyanni tələp bərsun. □

7 Əgər birsi koqnisioqə pul yaqi mal-dunyasini amanət kiləqan bolsa, bular əyidin ooqrilinip kətsə, xundaqlə ooqri keyin tutulsa, u ooqriiloqinini ikki həssə kimməttə tələp bərsun. 8 Ləkin ooqri tepilmisə, əy igisinin koqnisining melioqə kol təgküzgən ya təgküzmgənlikə məlum bolsun dəp, həkimlarning aldioqə kəltürölsun. 9 Hərhil hiyanət, u məyli kala, exək, koy, kiyim-keqək bolsun, yittürüp koyəqan narsə bolsun, ular toşruluk bir koqnisə: «əməliyəttə mundaq idi» dəp talaxkən bolsa, hər ikkisininin dəwəsi həkimlarning aldioqə kəltürölsun; həkimlər kəysioqə gunah bəkitə, xu koqnisioqə ikki həssə kimməttə tələp bərsun. □

10 Əgər birsi koqnisioqə exək, kala, koy yaqi baxkə bir qarpayni amanət kilsə, bu amanət meli kixi kərməy əlöp kətsə, yaqi zəhimplənsə, yaqi həydəp əkitilsə, □ 11 undaqtə koqnisining melioqə kol təgküzgən ya təgküzmgənlikə məlum bolsun dəp, Pərwərdigarning aldidə ularning otturisida bir kəsəm iqürölsun. Mal igisi bu kəsəmnə qəbul kilsun; koqnisə uningə tələp tələp bərmisun. □ 12 Ləkin mal ooqrilənoqan bolsa, u igisigə tələp bərsun. 13 Əgər uni wəhxiy həywan boşup koyəqan bolsa, u malning kalduqini guwahlik üqün kərsitip, uni tələp bərmisimu bolidu.

14 Əgər birsi koqnisidin bir uləqni ətnə elip, uləq igisi yok yərdə zəhimplənsə yaqi əlöp kəlsə, ətnə aləquqi toluq tələp bərsun. 15 Ləkin igisi nək məydanda bolsa, ətnə aləquqi tələp bərmisun; uləq ijarigə elinoqan bolsa, aləquqi tələp təlimisun; qünki uni ijarə tələp əkəlgən.

Ijtimaıy məs'uliyət

16 Əgər bir adəm tehi yatlik bolmioqan bir kizni azdurup, uning bilən billə yatsə, undaqtə u uning toylukini bərxə kerək, andin uni hotunlukqə alsun. 17 Ləkin kizning atisi uni uningə bərgili unimisə, zina kiləquqi pak kizlarning toylukioqə barawər kelidnoqan kümux pulni tarazida əlqəp bərsun.

□ 22:4 «Ooqri tutuloqanda ooqriiloqan narsə, ... uning qolida tirik haləttə tepilsə, u ikki həssə kimməttə tələp bərsun» — nemixkə bu ayəttə kərsitilgən jaza 1-ayəttiki jazioqə ohximaydu? Bəzi alimlarning pikriqə: (a) ooqrilənoqan mal tehi ooqrining qolida boləqəqə, igisinin ziyini 1-ayəttikidin az boluxi mumkin; (ə) bu ooqri tehi 1-ayəttiki ooqridək yamanlikni egəngən əməs; (p) 4-ayəttiki ooqrining kala-koyni ooqrilax gunahni əzlükidin iqrar kiləqan boluximu mumkin. Biz bu üq pikrigə qayılmiz. □ 22:6 «tikənlək» — etizlər arisidiki qitlər yaqi kaxalər adəttə tikanlərdin kilinidu. □ 22:9 «həkimlarning aldioqə...» — yaqi «Hudaning aldioqə...». «həkimlər kəysioqə...» — yaqi «Huda kəysioqə...». □ 22:10 «həydəp əkitilsə» — ibraniy tilida bu söz adəttə «bulinix» degən söz bilən ipadilididu; ləkin muxu yərdə bəlkim tasadipiy bir ixni, məsilən qəqüp ketip, qeqilip ketixini kərsitixi mumkin; ooqrilinix məsilisi 12-ayəttə kərsitilidu. □ 22:11 «Pərwərdigarning aldidə ularning otturisida bir kəsəm iqürölsun» — bu kəsəmnə bəlkim, igisi: «Mən həkikəttən xu nərsini palanqi kixigə tapxurup amanət kildim» degəndək, amanətnə qəbul kiləquqi kixi: «Mən xu amanətnə həkikəttən yittürüp koydum, uni ooqrilimidim, baxkilarəqə satmidim» degəndək kilixi mumkin.

18 Jadugər hotunni tirik qoymioqin. ■

19 Haywan bilən jinsiy munasiwət otküzgən hər biri jəzmən ölümgə məhkum qilinsun. ■

20 Kimdəkim birdinbir Pərwərdigardın baxka hər kandaq ilahə qurbanlıq sunsa, haram dəp mutlək həlakətke məhkum qilinsun. □ ■

21 Silərmu Misirdə musapir bolup turəjanikənsilər, musapir boləjan kixini heq harlimanglar wə yaki uningə heq zulum qilmanglar. ■

22 Hər kandaq tul hotun yaki yetim balini horlimanglar. ■ 23 Sən ularni hər kandaq tərəptə horlisang, ular manga pəryad kətürsə, Mən ularning awazini qokum anglaymən; 24 xuning bilən oəzipim tutixip, silərni qiliqlap oltürimən, siləring hotunliringlar tul qilinip, baliliringlar yetim bolup qalidu.

25 Əgər sən Mening həlqimning iqidin sanga qoxna boləjan kəmbəoəlgə kərz bərgən bolsang, uningə jazanihorlardedək muamilə qilmioqin; uningdin osum almanglar. ■

26 Əgər sən qoxnangning qapinini gərugə aləjan bolsang, kün olturmasta uningə yandurup bər. ■ 27 Qünki qapini uning birdinbir yepinqisi bolup, hədinini yapidoəjan kiyim xudur. U bolmisa, u nemini yepinip yatidu? Bu səwəbtin Manga pəryad qilsa, pəryadini anglaymən; qünki Mən xəpəkətliturmən.

28 Hudaəja kupurluk qilma, wə həlqingning əmiririnimu qarəqap tillima. □ ■

29 Haminingning həsulining axkinidin wə xarab-zəytun meyi kəlqikingdin taxkinidin Manga hədiyə sunuxni həyal qilmioqin.

Sən oəqulliringning tunjisini Manga atioqin. □ ■

30 Kala bilən qoyliringning tunji balilirinimu həm xundak atioqin; tunji bala yəttə künqigə anisi bilən billə tursun; əmma səkkizinqi küni uni Manga atap sunoqin. ■

31 Silər Manga ataləjan muqəddəs kixilər bolisilər; xunga dalada yirtkuq haywan tərpidin boəquləjan haywanning gəxini yemənglar, bəlki uni ilarəja taxlap beringlar. ■

23

Həqkanıyət wə adillik

1 Yaləjan gəpni yaymioqin wə ya yaləjan guwahlık berip rəzil adəmgə yan basmioqin.

■ 22:18 Qan. 18:10,11 ■ 22:19 Law. 18:23; 20:15 □ 22:20 «mutlək həlakətke məhkum qilinsun» — ibraniy tilida «haram» qilinsun; «haram» — «mutlək həlak qilinix kerək» degənni bildüridu. ■ 22:20 Qan. 17:2, 3, 4, 5 ■ 22:21 Law. 19:34 ■ 22:22 Zək. 7:10

■ 22:25 Law. 25:36,37; Qan. 23:18,19; Zəb. 15:5; Pənd. 28:8; Əz. 18:8 ■ 22:26 Qan. 24:12,13 □ 22:28 «Huda(əja)» — ibraniy tilida «Əlohim»(əja). Bu səz bəzidə Hudaning wəkilliri boləjan «həkimlar»ni bildüridu («Zəb.» 82-küy wə izaəatlrini kərugə). Xunga bəzi tərjimilərdə «həkimlar» deyilidu. ■ 22:28 Mis. 21:6, 8; Ros. 23:3, 4, 5 □ 22:29 «Haminingning həsulı ...din taxkinidin Manga hədiyə sunuxni həyal qilmioqin» — bu ayəttə kəzdə tutuloəni (baxka yərliri bilən selixturuloənda) tunji həsulni kərsitidu, ləkin bu ayətning əzidə undak biwasitə eytilmaydu. Ayətning ikkinqi kismi «tunji oəqullarning Hudaəja atilixi» toəqruluk həm 30-ayət «qarpayning tunjiliri» toəqruluk boləqəqka, 29-ayətning birinqi kismi bəlkim «tunji həsul» toəqruluk boluxi mumkin. ■ 22:29 Mis. 13:2,12 ■ 22:30 Mis. 23:19; Law. 22:27; Əz. 44:30

■ 22:31 Law. 22:8; Əz. 44:31

² Topqa əgixip rəzil ixta bolma yaki dəwa-dəsturlarda guwahlik bərgəndə topqa əgixip həkikətəni burmilima. ³ Kəmbəəşəl dəwa kilsa, uningəya yan basma.■

⁴ Duxminingning kala ya exiki ezip ketip, sanga uqrap kalsa, uni elip kelip, igisigə qokum tapxurup bər. ■ ⁵ Əgər sanga eə boləşanning exiki yūknı kətürəlməy yūknıng astida yatqınını kərsəng, uni yardəmsiz taxlimay, bəlki uningəya yardəmlixip exikini qopuruxup bərixing zərür.■

⁶ Arangdiki kəmbəəşəlning dəwasida adalətni burmilima.■

⁷ Hərəkəndək sahta ixtin əzūngni neri tart; bigunah adəm bilən həkkanıy adəmni əltürmigın; qūnki Mən rəzil adəmni hərəgiz adil dəp aqlımaymən.

⁸ Xuningdək həqkəndək para yemə; qūnki para kəzi oquqlarıni kor kılıp, həkkanıylarınq səzlırını burmilaydı.■

⁹ Musapir kixilərgə zulum kılma; qūnki əzūnglar Misir zeminida musapir bolup turəşən boləşəqqa, musapirning rohıy həlını bilisilər.■

«Xabat yili» wə xabat kuni

¹⁰ Altə yil əz yeringni terip, hösullirini al. ¹¹ Lekin yəttinqi yili yərgə aram berip uni box qoy; həkkingning namratlırı uningdin yioşip yesun, ulardın axqınıni jəngaldiki həywanlar yesun; xundakla üzümzarlıkinq bilən zəytunzarlıkinqnımu xundak kıləşin.□ ■

¹² Altə kün iqidə əz ixingni ada kılıp, yəttinqi kuni aram elixing zərür. Buning bilən kala-exəkliring aram tapıdu, dedikingning oşlı bilən musapir kiximu hərduqını qıqırıdu.■

¹³ Mən sanga eytkinimning həmmisini kəngül bəşup ada kıl; baxqa ilahlarınq namını tilingəya alma; bular hətta əşzinqəşımı qıqmısın.□ ■

Üq muşim həyt-bayram

¹⁴ Hər yilda üq kətim mening üqün həyt ötküzgin. ¹⁵ Aldi bilən «petir nan həyti»ni ötküz; sanga əmr kıləşiməndək Abib eyidiki bekitilgən künlərdə yəttə kün petir nan yegin; qūnki xu ayda sən Misirdin qıkkaniding. Xu həytta həqkixi aldiməşə quruk qol kəlmısın.■

¹⁶ Sən əjir kılıp tərıəşən etizdiki ziraitingning tunji hösulini orəşanda «orma həyti»ni ötküz; xundakla sən əjir singdürüp yərdin ahırki hösul-məşsulatliringni yil ahırıda yioşkanda «hösul yioşix həyti»ni ötküz.□

¹⁷ Yilda üq kətim ərkəkliringning həmmisi Rəb Pərwərdigarning hüzuriəşə hazır bolsun.

■ **23:3** Law. 19:15 ■ **23:4** Qan. 22:1, 2; Luqa 6:27; Fil. 2:4 ■ **23:5** Qan. 22:4 ■ **23:6** Qan. 27:19 ■ **23:8** Qan. 16:19; 1Sam. 8:3; Pənd. 19:6; Top. 7:7 ■ **23:9** Mis. 22:21; Law. 19:33; Qan. 24:17 □ **23:11** «Lekin yəttinqi yili yərgə aram berip uni box qoy;...» — Huda Əz həkqigə xundak əmr bərgənəkən, əlwəttə ulardın həwər alıdu. Bu əmrgə bəşöşlik wədilər toəşrisida «Law.» 25:1-7, 11, 12ni, bolupmu 20-22-ayətlərni kəşing. ■ **23:11** Law. 25:4, 5 ■ **23:12** Mis. 20:8; 31:13-17. □ **23:13** «Mən sanga eytkinimning həmmisini kəngül bəşup ada kıl» — ibraniy tilida «Mən silərgə eytkinim... ada kilinglar» deyilidu. ■ **23:13** Qəl. 32:38; Yə. 23:7; Zəb. 16:4; Hox. 2:19; Zək. 13:2 ■ **23:15** Mis. 12:14,15; 13:3; 34:20; Qan. 16:16 □ **23:16** «orma həyti» — muxu həyt yənə «həptilər həyti» həm «dəsləpki orma həyti» dəşpmu atilidu. «hösul-məşsulatliring» — muxu «hösul-məşsulatliring» axıqlarıni həm həşhil məwə-qiwə məşsulatlırını əz iqigə alıdu. «hösul yioşix həyti» — muxu həyt yənə «kəpilər həyti» dəşpmu atilidu.

¹⁸ Sən manga ataloqan qurbanlikning kenini hemirturuq selinoqan nan bilən sunmoqin; heyt qurbanlikning yeoqini bolsa keqiqə kondurup etigiqigə saklıma. □

¹⁹ Zeminingdiki dəslepki hosulning əng yahxsini Pərwərdigar Hudayingning eyigə elip kəl.

Ooqlakni anisining sütidə kaynitip pixurma. □ ■

Pərwərdigarning Pərixtisining yollarni təyyarlixı

²⁰ Mana, Mən bir Pərixтини yolda seni qoşdap, Mən sanga təyyarlioqan yərgə elip barsun dəp, aldingda yürüxkə əwətimən. ■ ²¹ Sən uning aldida özünggə agah bol, uning awazioqa kulak sal. Uning zitiqə təgmə; bolmisa, u itaetsizlikliringni kəqürməydu; qünki Mening namim uningdidur. □ ²² Ləkin əgər sən uning awazioqa kulak selip, Mening barlik buyruoqanliriməqa əməl kılsang, Mən düxmənlinggə düxmən, küxəndiliringgə küxəndə bolimən. ■ ²³ Qünki Mening Pərixtam aldingda yürüp, seni Amoriy, Hittiy, Pərizziy, Qanaaniy, Hıwiy wə Yəbusiylarning zeminoqə baxlap kiridu; Mən ularni yoqitimən.

²⁴ Sən ularning ilahlirioqa bax urup ibadət kılma wə yaki ular kıloqandək kılma; bəlki ularning *butlirini* üzül-kesil qəkiwət, but tüwrüklerini üzül-kesil kukum-taloqan kıliwət; □ ²⁵ Ləkin Hudayinglar Pərwərdigarning ibaditidə bolunglar. Xundak kılsanglar U nan bilən süyüglarni bərikətləydu; Mən barlik kesəllikni aranglardin qikirip taxlaymən. ■

²⁶ Buning bilən zeminingda boyidin ajrap ketidoqan yaki tuoqmas heqbir ayal yaki qarpay bolmaydu; əmrüngning künlirini toluq kılimən. ■

²⁷ Mən sening aldingda wəhimimni əwətimən, qaysi taipigə yeqinlaxsang xularni parakəndə kılimən; xuning bilən həmmə düxmənlingni kəynigə yandurup qaqurimən. ■ ²⁸ Hıwiylar, Qanaaniylar wə Hıtiylarni aldingdin koşlap qikiriwetixkə serik hərılərnı aldingda yürüxkə əwətimən.

□ ■ ²⁹ Əmma zeminning Harabilixip, dalada wəhxiy haywanlar awup sanga həwp bolup qalmasıliki üqün, xu əllərnı aldingdin bir yiloqigə həydiwətməymən, ³⁰ Bəlki sən awup, zeminni *pütünləy* miras kılip boləyduqə, az-azdin həydəp turimən.

³¹ Sening zeminingning qəgrilirini Kizil Dengizdin tartip Filistiyələring dengizioqigə, xuningdək qəldin tartip *Əfrat* dəryasioqigə bekitimən; qünki zeminda turuwatqanlarni həydiwetip yerini igilixing üqün, ularni koqungəqa tapxurimən. □ ■ ³² Sən ular bilən wə yaki ilahliri bilən heqkəndək bir əhdə tüzmə. ■ ³³ Ulaarning seni aldimda gunaqqa patkuzmasıliki üqün ularni zeminingda kət'iy turoquzma. Qünki mubada sən ularning ilahlirining ibaditidə bolsang, bu ix sanga tuzak bolidu. ■

□ **23:18 «qurbanlik»** — bu söz adətə «inaklik qurbanliki» yaki «taxəkkur qurbanliki»ni kərsitidu. □ **23:19 «Ooqlakni anisining sütidə kaynitip pixurma»** — bu əmr bəlkim ətraptiki butparəs həlkələring məlum ərp-aditigə əgəxməslik kərəklilikni kərsitixi mumkin. Bu toqruluk yənə «Lawiylar»diki «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ **23:19** Mis. 34:26 ■ **23:20** Mis. 33:2

□ **23:21 «özünggə agah bol»** — ibranıy tilida «özünggə qara» («xamar») degən peil bilən ipadlinidu. 20-ayəttə Pərixting ularni «koşdaydioqanliki» (ibranıy tilida «karaydioqanliki») «hamar» degən ohxax peil bilən ipadlinidu. ■ **23:22** Yar. 12:3 □ **23:24 «ularning butlirini üzül-kesil qəkiwət,...»** — yaki «ularni (Qanaaniylarning) yoqitip,...». ■ **23:25** Mis. 15:26;

Qan. 7:15 ■ **23:26** Qan. 7:14 ■ **23:27** Mis. 14:24; Yə. 10:10 □ **23:28 «serik hərə»** — bu isim ibranıy tilida adətliki hərədin qong wə tehimu qaqkak birhil hərini kərsətsə kərək. ■ **23:28** Qan. 7:20; Yə. 24:12 □ **23:31 «Filistiyələring dengizi»** — «Ottura Dengiz»ni kərsitidu. ■ **23:31**

Qel. 34:3, 4 ■ **23:32** Mis. 34:12,15; Qan. 7:2 ■ **23:33** Yə. 23:13; Hək. 2:3

24

Hudaning Musaning wasitisi bilən Israil həkı bilən mukəddəs əhdini tüzüxi

¹ U Musaqə yənə: — «Sən berip, özüng bilən billə Һarun, Nadab, Abihuni wə Israillarning aqsakalliri arisidin yətmix adəmni elip, Pərwərdigarning huzuriqə qıqip, yirakta turup səjdə qilinglar. ² Pəqət Musala Pərwərdigarning aldioğa yekin kəlsun; baxkılar yekin kəlmisun, həkı uning bilən billə üstigə qıqmisun, — dedi.

³ Musa kelip Pərwərdigarning barlık səzliri bilən həkümlirini halayıqkə dəp bərdi; pütkül halayık bir awazda: — Pərwərdigarning eytkən səzlrining həmmisigə əməl kilimiz! — dəp jawab berixti. ■

⁴ Andin Musa Pərwərdigarning həmmə səzini hatiriliwelip, ətisi səhər qopup taqning tüwidə bir kurbangahni yasap, xu yərdə Israilning on ikki kəbilisining sani boyiqə on ikki tax tüwrükni tiklidi. ⁵ Yənə Israillarning birnəqqə yigitlirini əwətti, ular berip Pərwərdigarqə keydürmə kurbanlıklar sundi, inaklık kurbanlıki süpitidə birnəqqə torpaqnimu soyup sundi. ⁶ Andin Musa qanning yerimini qaqılarqə qaqlidi, yənə yerimini kurbangah üstigə qaqtı. ⁷ Andin u əhdinamini qolioğa elip, həkəkə okup bərdi. Ular jawabən: — Pərwərdigarning eytkinining həmmisigə kulak selip, itaət kilimiz! — deyixti. □

⁸ Xuning bilən Musa qaqılardiki qanni elip, həkəkə sepip: — Mana, bu Pərwərdigar muxu səzləring həmmisigə asasən silər bilən baqliqan əhdining kənidur, dedi. ■

⁹ Andin keyin Musa wə Һarun, Nadab wə Abihu Israillarning aqsakalliridin yətmix adəm bilən billə taq üstigə qıqixti. ¹⁰ Ular xu yərdə Israilning Hudisini kərdi; uning ayioqining astida huddi kək yaquttin yasaloqan nəpis payandazdək, asman gumbizidək süpsüzük bir jisim bar idi. □ ■ ¹¹ Lekin u Israillarning mətiwərlirigə qol təgküzmid; ular Hudani kərup turdi həmdə yəp-iqixti.

Musaning yənə Sinay teoqioğa qıqixi

¹² Pərwərdigar Musaqə: — Taq üstigə, kəximqə qıqip xu yərdə turoqin. Sanga ularqə əgitixkə tax tahtaylarni, yəni Mən yezip qoyoqan kanun-əmrni berimən, dedi.

¹³ Xuning bilən Musa qopup, Yərdəmqisi Yəxuani elip mangdi. Musa Hudaning teoqioğa qıkti. ¹⁴ U awwal aqsakallarqə: Biz yenip kəlgüqə muxu yərdə bizni saklap turunglar. Mana, Һarun bilən hur siləring yeninglarda qalidu; əgər birsining ix-dəwasi qıqsa, ularning aldioğa barsun, — dedi.

¹⁵ Xuning bilən Musa taqning üstigə qıkti wə taqni bulut qaplidi.

¹⁶ Pərwərdigarning julasi Sinay teoqining üstidə tohtidi; bulut uni altə kungiqə kaplap turdi; yəttinqi küni, Pərwərdigar bulut iqidin Musani qaqirdi; ¹⁷ Pərwərdigarning julasining kıyapiti Israillarning kəz aldida taqning qoqqisida həmmi yutquqi ottək kərüdi. ■ ¹⁸ Musa bulutning iqigə kirip, taqning üstigə qıqip kətti. Musa kirik keqə-kündüz taqda turdi.

■ 24:3 Mis. 19:8; 24:7; Qan. 5:27 □ 24:7 «həkəkə okup bərdi» — ibranıy tilida «həkning kulaklırioğa okup bərdi». ■ 24:8 İbr. 9:20; 1Pet. 1:2 □ 24:10 «ular xu yərdə Israilning Hudisini kərdi» — yəni, Hudaning Əzini ayan kıloqanlıkını kərdi. ■ 24:10 Wəh. 4:6 ■ 24:17 İbr. 12:29

25

Ibadət qediri üqün sunulidioğan hədiyyələr

¹ Pərwərdigar Musağa mundak dedi: —

² Sən Israillaroğa eytkin, ular Manga bir «kötürmə hədiyyə»ni kəltürsun; kimning kəngli hədiyyə sunuxka hux bolsa, uningdin Manga sunulidioğan «kötürmə hədiyyə»ni tapxuruwelinglar. □ ■ ³ Silər ulardin tapxuruwalidioğan kötürmə hədiyyə: — Altun, kümüx, mis, ⁴ kək, səsün wə kizil rənglik yip, kanap rəht, tiwit, ⁵ kizil boyaloğan qoçqarning teriliri, delfinning teriliri, akatsiyə yaşıqı, □ ■ ⁶ qıraoı üqün zəytun meyi, «məsihləx meyi» wə huxbuy üqün huxbuy dora-dərməklər, ⁷ əfod bilən «koxen»ğa ornitilidioğan aq həkik wə baxka esil taxlar bolsun. □ ■ ⁸ Mening əzliri arisida makan kılıxim üqün *xulardin* Manga bir muqəddəs turaloıuni yasisun. ⁹ Uni Mən sanga barlık kərsətməqı bolojinimoğa asasən, yəni ibadət qedirining nushisi wə barlık əswab-saymanlirining nushisioğa op'ohxax kılıp yasanglar.

Əhdə sanduqi

¹⁰ Ular akatsiyə yaşıqıdin bir sanduq yasisun. Uning uzunluqi ikki yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir yerim gəz bolsun. □ ■ ¹¹ Sən uni sap altun bilən kəpliojin; iqi wə sirtini altun bilən kəplap, uning üstünki kismining qerisigə altundin girwək qıkar. ¹² Uningoğa altundin tət həkə kuydurup, tət qetikiğa bekitkin. Bir təripigə ikki həkə, yənə bir təripigə ikki həkə bolsun. □ ■ ¹³ Sən həm akatsiyə yaşıqıdin ikki baldak yasap, hər ikkisini altun bilən kəpliojin; ¹⁴ andin sanduq ular arkilik kötürölsun dəp, baldaklarni sanduqning ikki yenediki həkiliridin etküzüp qoyojin. ¹⁵ Baldaklar həmixə sanduqtiki həkədə tursun; ular uningdin qıqirilmisun. ■

¹⁶ Mən sanga beridioğan həküm-guwahlıqni sanduqka qoyojin. □ ■

¹⁷ Sanduqning *yapquqi süpitidə* sən altundin uzunluqi ikki yerim gəz,

□ **25:2 «kötürmə hədiyyə»** — kahın yaki hədiyyani sunoıuqi Pərwərdigarning aldioğa ikki qollap egiz kötürüp apiridioğan alahidə hədiyyə. Muxu ayəttə deyilgən «kötürmə hədiyyə» kəpligən həkə elip kelidioğan, qong kələmlik hədiyyə bolidu. Xühhisizki, məzkur «kötürmə hədiyyə»ning hər bir kismini sunoıuqi kixi əzi Huda aldidə ikki qollap kötürüp uningoğa ataydu (35:22, 24). ■ **25:2** Mis. 35:5; 1Tar. 29:3,5,9,14; Əzra. 2:68; 3:5; Nəh. 11:2 □ **25:5 «delfinning teriliri»** — yaki «dengiz eyikning teriliri» yaki «borsuqning teriliri». □ **25:7 «əfod wə koxen»** — Bular toıruqluk 6-14-ayətlərgə kəarsun. U jilitkidək birhil alahidə kiyim bolup, iqidə Hudaning kerək bolojan ixlar toıruqluk yolini yaki iradisini kərsitidioğan «Urim» wə «Tummim» degən alahidə ikki tax saqlaklık idi. ■ **25:7** Mis. 28:4-14 □ **25:10 «akatsiyə yaşıqı»** — intayin kattik, uzunoıuqə qirimaydioğan birhil yaşıqıqtur. **«gəz»** — Muqəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» — adəmning jəynikidin barmıqning uqioıuqə bolojan arilikioğa (təhmınən 45 santimetr) barawər kelidu. ■ **25:10** Mis. 37:1; İbr. 9:1 □ **25:12 «tət qetikiğa»** — yaki «tət putioğa». ■ **25:15** 1Pad. 8:8 □ **25:16 «sanga beridioğan həküm-guwahlık»** — Huda Musağa tapxuridioğan «on pərz» yaki «on əmr» pütölidioğan ikki tax tahtayni kərsitidu (31:18ni kəring). Nemixka «guwahlık» deyilidu? Qünki «on pərz» Hudaning həkkanıy təbiitigə guwahlık beridu. ■ **25:16** İbr. 9:4

kəngliki bir yerim gəz boləjan bir «kafarət təhti» yasioiın. □ ■ 18 İkki kerubni altundin soqup yasioiın. Ularni kafarət təhtining ikki tərıpigə ornatqın. □ ■ 19 Bir kerubni bir tərıpigə, yənə bir kerubni yənə bir tərıpigə ornıtix üqün yasioiın. İkki tərıpıdiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə kılinglar. □ ■ 20 Kerublar bir-birigə yüzlənsun, qanatlırını kafarət təhtining üstigə kerıp, qanatlırı bilən uni yapsun; kerublarning yüzi kafarət təhtigə qarıtılsun.■

21 Sən kafarət təhtini sanduqning üstigə qoyup, Mən sanga berıdıoıan həküm-guwaıhlıqni sanduqning ıqıgə qoyoiın. ■ 22 Mən xu yərdə sən bilən kerüximən; kafarət təhti üstıdə, yəni həküm-guwaıhlık sanduqıning üstıdiki ikki kerubning otturısidə turup sanga Israıllarəıa yətküzüxkə tapxurıdıoıan barlık əmrlirim toıqrısidə səz kılımən.■

Xıra

23 Həm akatsiyə yaııqıdın uzunluqı ikki gəz, kəngliki bir gəz, egızlıki bir yerim gəz boləjan bir xıra yasioiın. 24 Uni sap altun bilən qaplap, uning üstünki kısmıning qerısıgə altundın girwək qıkar. 25 Sən xırəning qerısıgə tət ilik egızlıktə bir ləw yasioiın; bu ləwning qerısıgımu altundın bir girwək qıkar. □ ■ 26 Sən u xırəgə altundın tət ıalqa yasap, bu ıalqılarni xırəning tət burjıkidiki qetıkqa ornatqın. 27 Xırəni kətürüxkə baldaqlar ətüzülsun dəp, ıalqılar xırə lewıgə yeqın bekitılsun. 28 Baldaqlarni akatsiyə yaııqıdın yasap, altun bilən qarlıoiın; xırə ular arklılik kətürılıdu.

29 Xırəgə yandap legən, qaqa-təhsə, piyalə wə «xarab hədıyalırı»ni qaıqıdıoıan kədəıhlərı yasioiın; ularni sap altundın yasioiın. 30 Menıng ıuzurumda turuxka sən xırəgə həmıxə «təkdım nan»ni qoyoiın.□

Qıraııdan

31 Sən həm sap altundın bir qıraııdan yasioiın. U qıraııdan soqup yasalsun; qıraııdanning putı, ıolı, kədəıhlırı, ıunqə wə qəıəkılrı pütün

□ 25:17 «kafarət» — (ıbranıy tilıdə «kafar» yakı «kippur») degənnıng tüp mənısi «yepıx»tıń ıbarət. Gunahlarəıa «kafarət kəltürüx» degənlık «gunahları yepıx» degənlıktur. Təwrət dəwrıdə Huda gunahları wəkıtlık «yapattı» wə xuningdək xu gunahlardın towa kılıp qurbanlık kəltürgən bəndılrını kəqürüm kılattı. İnjıl dəwrı kəlgəndə u Məsiııning qurbanlıkı wasıtısı bilən insanlarning gunahlırını «elıp taxlaydu» («Yuıı.» 1:29, 36ni kərüńg). Muxu yərdə sanduqning yapquını «kafarət təhti» dəp tərjimə kılduq, qünki 22-ayəttə: «Mən xu yərdə sən bilən kərüximən; kafarət təhti üstıdə... turup sanga ... səz kılımən» deyılıdu. Demək, bu jay Hudaning ııturəjan bir təhtıgə ııhxaxtur. ■ 25:17 Mis. 37:6 □ 25:18 «Kerublar» — bəlkım ələmdiki əng küqlük wə əng yukırı dərijilik pərixıtılər yakı məhluqlar boluxı mumkıń. «Təbırlər»ni wə munasıwətlik sehmini kərüńg. ■ 25:18 İbr. 9:5 □ 25:19 «ıkkı tərıpıdiki kerublarnı kafarət təhti bilən bir gəwdə kılinglar» — yakı «ıkkı tərıpıdiki kerublar bilən kafarət təhti bir pütün altundın yasalsun». ■ 25:20 İbr. 9:5 ■ 25:21 İbr. 9:4, 5 ■ 25:22 Qəl. 7:89 □ 25:25 «egızlıktə» — yakı «kənglıktə». Munasıwətlik sheını kərüńg. «ləw» wə «ləwning qerısıgə qıkırləıoıan girwək» — bularning rolı bəlkım xırəning üstıdiki nanlarnı qüxüp ketıxtın saqlaxtur. □ 25:30 «təkdım nanlar» — ıbranıy tilıdə «ıuzurı nanlar» («Hudaning ıuzurıdiki nanlar»). Adəttə jəmiy ıı ıkkı parqə nan qoyulattı. Bu Israıllarning ıı ıkkı kəbilisiz wəkıllık kılattı. İsrail kəıınlrı nanlarnı tızip qoyux arklılik, əzlırıning əmgək mewıllarını Pərwərdıgarəıa ataxnı ııalaydıoıanlıkıını, bu arklılik əzlırı erıxkən mol ııosulning Pərwərdıgarıne ata kıloıanlıkıını ətırap kılıxıni bıldürüx ıdı («Law.» 24:5-6).

bir altundin sokulsun. □ ■ ³² Qiraotdanning otolining ikki yenedin altə xahqə qikirlsun — qiraotdanning bir yenedin uq xahqə, qiraotdanning yənə bir yenedin uq xahqə qikirlsun; ³³ bir yenediki hər bir xahqidə badam güli xəklidə otunqisi wə qeqiki bolotan uq kədəh qikirlsun, yənə bir yenediki hər bir xahqidə badam güli xəklidə otunqisi wə qeqiki bolotan uq kədəh qikirlsun. Qiraotdanota qikirilotan altə xahqining həmmisi xundak yasalsun. ³⁴ Qiraotdanning otolidin badam güli xəklidə otunqisi wə qeqiki bolotan tət kədəh qikirlsun. □ ³⁵ Bulardin baxqa *birinqi* ikki xahqining astida bir otunqə, *ikkinqi* ikki xahqining astida bir otunqə, *uqinqi* ikki xahqining astida bir otunqə bolsun; qiraotdanota qikirilotan altə xahqining asti həmmisi xundak bolsun. ³⁶ Uning xu otunqiliri həm xahqiliri qiraotdan bilən bir gəwdə kilinsun — bir pütin sap altundin sokup yasalsun.

³⁷ Sən qiraotdanning yəttə qiriotini yasiotin; qiraotlar uduloğa yoruk quxürəlixə uqün üsti tərəpkə ornitilsun. ³⁸ Uning pilik kayqiliri bilən küldanliri sap altundin yasalsun. ³⁹ Qiraotdan wə uning barlik əswabliri bir talant sap altundin yasalsun. □ ⁴⁰ Sanga taotda ayan kilinotan nusha boyiqə bularni ehtiyat bilən yasiotin. ■

□ **25:31 «qiraotdanning... kədəhliri, otunqə wə qeqəkliri»** — bular qiraotdanota qikirilotan xu hil nushilarni kersitidu. 32-40-ayətlər wə munasiwətlilik shemini kərüng. ■ **25:31** Mis. 37:17

□ **25:34 «otolidin»** — yəni otolining üstünki qismidin. 35-ayətni kərüng. □ **25:39 «bir talant altun»** — bəlkim 4.4 kilogramqə boluxi mumkin. ■ **25:40** Ros. 7:44; Ibr. 8:5

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qiraqdan

«təkdim nan»
qoyulidiqan xire

huxbuygah

əhdə sanduqı

əhdə sanduqining iqı

26

Ibadat qediri — yopuqliri

¹ Mukəddəs qedirni on parqə yopuqtin yasatqin; yopuqlar nepiz toquloqan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kizil yiqlar arilaxturulup ixlənsun; uningəja kerublarning süritini qewər kollarəja nəpis kılıp kəxtləp qikarəuzəyin. ■ ² Hər bir yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz, kəngliki tət gəz bolup, hər bir yopuq ohxax qong-kıqıqlıktə bolsun.

³ Yopuqlarning bəxi bir-birigə ulansun, qaloqan bəx yopuqmu həm bir-birigə ulansun. ⁴ Sən ulap qıqıloqan birinqi qong parqining əng qetidiki kismioqə bir tərıpigə rənggi kək izmə qadioqin, xuningdək ulap qıqıloqan ikkinqi qong parqining əng qetidikisining bir tərıpigimu həm xundak kıləyin. ⁵ Birinqi qong parqining əng qetidiki kismioqə əllik izmə qadioqin, ikkinqi qong parqining əng qetidikisigimu əllik izmə qadioqin. Izmlər bir-birigə udulmuudul bolsun. ⁶ Mukəddəs qedir bir pütün bolsun üqün altundin əllik iloqə yasap, ikki qong parqə yopuqni xu iloqlar bilən bir-birigə tutaxturəyin.

⁷ Mukəddəs qedirni yepix üqün əqkə tiwitidin yopuqlarni yasioqin; yopuqtin on bir parqə yasioqin. ■ ⁸ Yopuqlarning hər birining uzunluqi ottuz gəz, kəngliki tət gəz bolup, on bir yopuqning həmmisi ohxax qong-kıqıqlıktə bolsun. ⁹ Yopuqlarning bəxini ulap bir kılıp, qaloqan altə yopuqnimu ulap bir kılıp, altinqi yopuqni ikki kat kılıp, qedirning aldi tərıpigə sanggilitip qoyəyin. □

¹⁰ Sən birinqi ulap qıqıloqan qong parqining əng qetidiki kismioqə əllik izmə, ikkinqi ulap qıqıloqan qong parqining əng qetidiki kismioqə əllik izmə qadioqin. ¹¹ Sən həm mistin əllik iloqə yasap, qedir bir pütün bolsun üqün ularni izmlərgə ötküzüp ikki qong parqini ulap qoyəyin. ¹² Lekin yopuqning qedirning kəynidin exip qaloqan kismi, yəni exip qaloqan yerim parqisi qedirning kəyni tərıpıdə sanggilap tursun. ¹³ Qedir yopuqlirining qedirning boyidin artuq kismi, yəni u tərıpıdın bir gəz, bu tərıpıdın bir gəz, qedirning ikki tərıpıdın sanggilap, uni *toluq* yapsun. □

¹⁴ Buningdin baxqə, qediroqə kizil boyaloqan qoqkar terisidin yopuq yasap yapqin, andin uning üstidinmu delfin terisidin yasaləqan yənə bir yopuqni qaplıqin.

¹⁵ Mukəddəs qedirning tik tahtaylirini akatsiyə yaəiqıdın yasap tikligin.

¹⁶ Hər bir tahtayning uzunluqi on gəz, kəngliki bir yerim gəz bolsun.

¹⁷ Hər bir tahtayning ikkidin turumi bolsun, hər ikki tahtay xular bilən bir-birigə qetilsun; qedirning barlıq tahtaylirini xundak yasioqin.

¹⁸ Qedirning tahtaylirini xundak yasioqin; yigirmisini jənob tərəpkə tikligin; ¹⁹ bu yigirmə tahtayning tegigə kümüxtin kırık təglik yasioqin; bir tahtayning *astidiki* ikki turumi üqün ikkidin təglik, yənə bir tahtayning ikki turumi üqün ikkidin təglik yasioqin. ²⁰ Xuningdək qedirning udul tərıpıdə, yəni ximal tərıpıdə yigirmə tahtay bolsun; ²¹ bularning kırık təglik kümüxtin bolsun; bir tahtayning tegigə ikkidin təglik, yənə bir

■ 26:1 Mis. 36:8 ■ 26:7 Mis. 36:14 □ 26:9 «qedirning aldi tərıpıgə sanggilitip qoyəyin» — yaki «qedirning kəynigə kayrip qoyəyin». Munasiwətlik shemini kəring. □ 26:13 «qedirning ikki tərıpıdın sanggilap, uni toluq yapsun» — kanap rəhttin (kəndir rəhttin) kılınəqan iqidiki

yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz boləqəqə, qedirning ikki tərıpıgə toluq yətməytti; yopuq bilən yərnig arılıqıdā bir gəz arılıq qalatti. Əqkə tiwitidin kılınəqan yopuqning uzunluqi ottuz gəz boləqəqə, qedirni toluq yapatti. Qedirning shemilirini kəring (wə munasiwətlik shemini kəring).

tahtayning tegigə ikkidin təglik orunlaxturulsun. ²² Qedirning kəyni tərıpigə, yəni oqərb tərəpkə altə tahtay yasap tikligin. ²³ Qedirning kəyni tərıpıdiki ikki bulungoqa ikki tahtay yasap ornatqin. ²⁴ Bu *bulung tahtayliri* astidin üstigigə ikki kat kılınıp *tahtaylarni* əzara qetixtursun, üsti bir halkioja bekitilsun. Hər ikkisi xundaq kılınıp, ikki bulungoqa tiklənsun. □

²⁵ Arka tərəptə səkkiz tahtay bolidu, ularning kümüxtin yasalojan on altə təglik bolidu; bir tahtayning tegidə ikki təglik, yənə bir tahtayning tegidə ikki təglik bolidu.

²⁶ Buningdin baxka sən akatsiyə yaşıqıdın baldak yasiojin; qedirning bu tərıpıdiki tahtaylaroqa bəx baldakni, ²⁷ qedirning u tərıpıdiki tahtaylaroqa bəx baldakni, qedirning arka tərıpıdiki tahtaylaroqa, yəni oqərb tərıpıdiki tahtaylaroqa bəx baldakni yasiojin. ²⁸ Tahtaylarning otturisidiki ottura baldak bu tərəptin u tərəpkə yetidojan bolsun.

²⁹ Tahtaylarni altun bilən kaplap, baldaklar ötküzüldiojan halkılarni altundin yasap, baldaklarni altun bilən kaplıojin. ³⁰ Qedirni sanga taoda ayan kılinojan nusha boyiqə yasap tikligin. ■

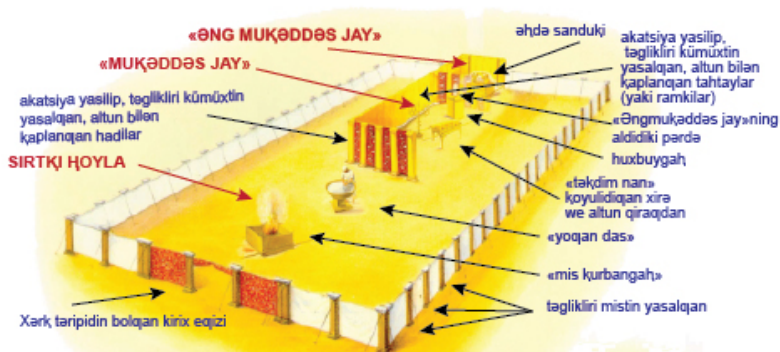
³¹ Sən nepiz tokulojan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasiojin; uni qewər kollar kerublarning süritini nəpis kılıp qüxürüp kəxtiləp qıxsun. ■ ³² Uni akatsiyə yaşıqıdın yasalojan tət hadioja esip koyojin. Bu hadilar altun bilən kaplansun, hər birining altun ilmiki bolsun; hadilar kümüxtin yasalojan tət təglikkə ornitilsun. ³³ Pərdə qedir yopukıdiki ilməklərgə esilip sangilitip koyulsun; andin həküm-guwahlik sanduqini xu yərgə kəltürüp, pərdining iqigə elip kirgin. Xuning bilən pərdə silər üqün mukəddəs jay bilən əng mukəddəs jayning otturisidiki bir ayrıma pərdə bolsun. ³⁴ Andin sən «kafarət təhti»ni əng mukəddəs jaydiki həküm-guwahlik sanduqining üstigə koyojin.

³⁵ Xirə bolsa pərdining texioja orunlaxturulsun; qiraodanni xirəning uduloja, qedirning jənub tərıpigə koyojin; xirəni ximal tərıpigə koyojin.

³⁶ Buningdin baxka sən qedirning kirix eqizioja nepiz tokulojan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasiojin; u kəxtiqi tərıpıdiki kəxtilənsun. ■ ³⁷ Bu pərdə üqün akatsiyə yaşıqıdın bəx hada yasap, ularni altun bilən kaplıojin; hər birining altun ilmiki bolsun; ularning tegigə bəx danə təglikni mistin quyup təyyaratqin.

□ **26:24** «...tahtayliri ... ikki kat kılınıp tahtaylarni əzara qetixtursun» — bulung tahtaylirining kaysi xəkildə ikənlikigə birməmə deyix təs. Həq bolmioqanda ular kəynidiki tahtaylar həm yandiki tahtaylarni bir-birigə tutaxturux rolını oynixi kerək; bizningqə bulung tahtayliri yenidiki tahtaylaroqa turumliri bilən qetilixi kerək (17-ayətni kəring). Bəzi alimlarning pikriqə bulung tahtayliri otturisidin egilip, «üq burjəlik sizəuq xəkli»də (yəni «L» xəklidə) kılinojan boluxi mumkin. Munasiwətlik shemini kəring. ■ **26:30** Mis. 25:9,40; Ros. 7:44; Ibr. 8:5 ■ **26:31** Mis. 36:35 ■ **26:36** Mis. 36:37

MUQƏDDƏS IBADƏT QEDIRI — QEDIRNING ƏZI WƏ SIRTQI HOYLISI

delfin teriliri (ularqa su yukmaydu)

kizil boyaloqan koqqaq teriliri

tiwit

Yopuqlar (nepiz tokuloqan ak kanap rəhtike kek, sesən we kizil yiplar arilaxturulup idigian; uningqa kerublaning suriti qewar kollarda nepis kilip kaxtiliangən)

Qedirningxark taripidiki kirix eqizi. Ayrma parda bilen bax hadisi

IBADƏT QEDIRI
(MUQƏDDƏS QEDIR)

QURBANLIQLARNI SUNUX

Ibadət qediri wə sirtqi hoylisi

¹ Sən qurbangahni akatsiyə yaoʻiqidin yasioʻin. Qurbangah tət qasa bolsun; uzunlukı bəx gəz, kənglikı bəx gəz, egizlikı üq gəz kılinsun. ■ ² Uning tət burjıkgə koyulıdıoʻan münggüzlırını yasioʻin; münggüzlırı qurbangah bilən bir gəwdə kılinsun. Qurbangahni mis bilən kəplıoʻin. ³ Qurbangahning yaoʻ wə *külını* elıxka daslarnı yasioʻin; unıngoʻa has bolıoʻan gürjəklərnı, korılarnı, lahıxıgırlarnı wə otdanlarnımu yasioʻin; unıng barlık əswablırını yasaxka mis ıxlətın. ⁴ Qurbangah üqün mıstın bır xala yasioʻin; xalanıng tət burjıkgə tət mis hálka yasap bekitıp koyoʻıin. ⁵ Xalanı qurbangahning kəp belıning astıdıkı gırwəktın təwənrək turıdıoʻan kılıoʻin, xundakta xala qurbangahning dəl otturısıda bolıdu. □ ⁶ Qurbangahka ıkkı baldak yasioʻin; ular akatsiyə yaoʻiqidin bolsun, ularnı mis bilən kəplıoʻin. ⁷ Qurbangahni kətürgəndə, baldaklar unıng ıkkı yenıda boluxı üqün, ularnı hálkıləroʻa ətüzüp koyoʻin. ⁸ Qurbangahni tahtaylardin yasioʻin, ıqı box bolsun; u taoda sanga ayan kılınıoʻan nusha boyıqə *hünərwənlər* təyyar kılınun.

İbadət qedirining hıylısı

⁹ Mukəddəs qedirning hıylısınımu yasioʻin. Hıylınıng jənubioʻa, yəni jənuvkə yüzləngən tərıpıgə nepız tokuloʻan aq kanap rəhttin pərdılərnı tokuoʻın; xu tərıpınıng uzunlukı yüz gəz bolsun. ■ ¹⁰ Pərdılərnı esıxka yıgırmə hada yasalsun; ularning tegıgə koyuxka yıgırmə mis təglik yasalsun; hadılarnıng ılmıkı bilən baldaklar bolsa kümüxtın yasalsun. □

¹¹ Xuningoʻa ohxax xımal tərıpıdımu uzunlukı yüz gəz kelıdıoʻan pərdə bolsun. Pərdılərnı esıxka yıgırmə hada yasalsun; ularning tegıgə koyuxka yıgırmə mis təglik yasalsun; hadılarnıng ılmıkı bilən baldaklar bolsa kümüxtın yasalsun.

¹² Hıylınıng oʻərb tərıpıdə uzunlukı əllık gəz kelıdıoʻan pərdə bolsun; unıng on hadısı wə on təglikı bolsun.

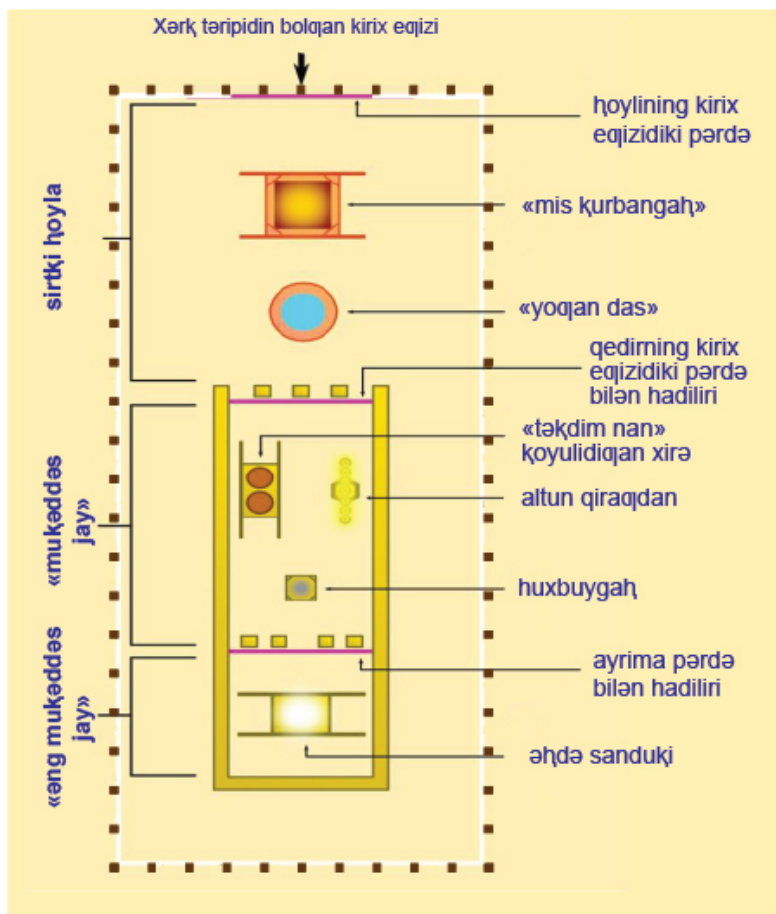
¹³ Hıylınıng xərk tərıpı, yəni kün qıxıxka yüzləngən tərıpınıng kənglikı əllık gəz bolsun. ¹⁴ Bır tərıpıdə on bəx gəz kelıdıoʻan pərdə bolsun; unıng üq hadısı bilən üq təglikı bolsun. ¹⁵ Yənə bır tərıpıdə on bəx gəz kelıdıoʻan pərdə bolsun; unıng üq hadısı bilən üq təglikı bolsun. ¹⁶ Hıylınıng kırıx eoʻjıoʻa yıgırmə gəz kelıdıoʻan bır pərdə koyulsun; pərdə nepız tokuloʻan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yıplar arılasturulup, kəxtıqı tərıpıdın kəxtılənsun. Uning tət hadısı bilən tət təglikı bolsun.

¹⁷ Hıylınıng qərisıdıkı həmmə hadılar kümüxtın yasaloʻan baldaklar bilən bır-bırıgə qetılsun; ularning ılməklırı kümüxtın, təgliklırı mıstın yasalsun. ¹⁸ Hıylınıng uzunlukı yüz gəz, kənglikı hər ıkkı tərıpı əllık gəz bolsun; nepız tokuloʻan aq kanap rəhttin ıxləngən pərdınıng egizlikı bəx gəz kılınun; hadılarnıng təgliklırı mıstın yasalsun.

¹⁹ Mukəddəs qedirning ıx-hızıtıdə ıxlıtılıdıoʻan barlık əswab-saymanlırı həmdə barlık mıq-kozuklırı, xundakla hıylınıng barlık mıq-kozuklırı mıstın bolsun.

■ 27:1 Mis. 38:1 □ 27:5 «xala» — barlık ayətlərdın qarıoʻanda, xalanıng funksiyısı mundak: (1) qurbangahning othanısıdıkı otnı kətürük; (2) xalanı kətürgəndə qurbangahmu təng kətürülük; xala qurbangahning astı tərıpıgə, yənə gırwəknıng astıoʻa koyuloʻaqka, xalanı kətürgəndə gırwəkkə terılıp qurbangahmu təng kətürülətti. «Koxumqə səz» imız həm qedirning shemılırını kərüng (munasiwətlık shemını kərüng). ■ 27:9 Mis. 38:9 □ 27:10 «baldaklar» — ular hadılarnı əzara qetıp turıdıoʻan tayaqılər bolup, hadılarnı mukımlaxturux wə pərdılərnımu kətürük rolını oynaydu (38:17ni kərüng). «Baldaklar»ning baxka tərjımılırı: «hálkılər» yaki «qəmbərlər».

IBADƏT QEDIRI (MUQƏDDƏS QEDIR) («Misirdin qikix» 25-31, 35-40-bab)

Ibadət qediri wə sirtki həyylisi

Yeniq turidiqan qiraş həkkiidiki bəlgilimə

20 — Qiraşning həmixə yeniq turuxi üqün, qiraşqa ixlitixkə zəytundin soqup qikiriləqan sap mayni kəxingə qə kəltürüxkə Israillarni buyruşqin.

■ ²¹ Jamaət qedirining iqidə, həküm-guwahlik sanduqining udu-lidiki pərdining taxkirida Hərun wə oşulliri hər keqisi ətigəngiqə Pərwərdigarning aldidə qıraoqlarning yenik turəuzux ixida bolsun. Bu ix dəwrdin-dəwrgiqə Israillaroğa əbədiy bir qanun-bəlgilimə bolsun.□

28

Kahinlarning muqəddəs kiyimliri

¹ Sən Israillarning iqidin akang Hərun wə uning oşullirini öz kəxingoğa kəltürgin; ularni, yəni Hərun wə oşulliri Nadab, Abihu, Əliazar wə Itamarlarning Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün yeningoğa kəltürgin. ■ ² Akang Hərunoğa həm xərəp həm güzəllik üqün muqəddəs kiyimləni təyyarlıoşin. ³ Hərunning Manga muqəddəs kilinip, Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün, Mən əkil-parasətning rohi bilən kəlbirini təlduroşan qewər kixilərninğ hər birigə səz kilip, ularni alahidə kiyimləni tikixkə buyruoşin. ⁴ Ular tikidioşan kiyimlər munulardın ibarət: — bir koxen, bir əfod, bir ton, kəxtiləngən bir halta kənglək, bir səllə wə bir bəlwəoş. Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün, ular akang Hərunoğa wə oşullirioğa muqəddəs kiyimləni tiksun.□

Əfodning layihilinişi

⁵ Uningoğa altun wə kək, səsün, kizil yiplar bilən nepiz tokuloşan ak kanap rəht ixlitilsun; ⁶ əfodni ular altun wə kək, səsün, kizil yiplar bilən nepiz tokuloşan ak kanap rəhtləni təyyarlap, qewər qollaroğa nəpis kilip *kəxtilitip* ixlətsun. ■ ⁷ Əfodning ikki bəxini bir-birgə tutaxturux üqün ikki dolisida mürilik tasma bolsun. □ ⁸ Əfodning üstidin başlaydioşan, kəxtiləngən bəlwəoş əfod bilən bir pütün kilinsun wə uningə ohxax sipta ixliniş, altun wə kək, səsün, kizil yiplar wə nepiz tokuloşan ak kanap rəhtin yasalsun. □ ⁹ Ikki ak həkikni tepip, ularning üstigə Israilling oşullirining namlirini oyduroşin; ¹⁰ ularning namlirining altisi bir yaqutka oyulsun, qaloşan altisi bolsa yənə bir yaqutka oyulsun, həmmisi tuşulux tərtpi boyiqə pütülsun. ¹¹ Huddi yaqut nəqixqiliri ixligəndək, məhür oyuloşandək Israilling oşullirining namlirini ikki yaqutka oyduroşin; ular altundin yasaloşan kəzlükkə bəkitilsun. ¹² Israilling oşullirioğa əslətmə tax bolsun üqün, ikki yaqutni əfodning ikki mürilik tasmisioğa qadioşuzoşin; xundək boləanda, Hərun Pərwərdigarning aldidə ularning namlirini əslətmə süpitidə müriliridə kətürüp yüridu.

¹³⁻¹⁴ Buningdin baxka, sən altundin yənə ikki kəzlük wə sap altundin xoynidək exip etilgən ikki zənjir yasatqin; andin exilmə zənjirlər kəzlüklərgə bəkitilsun.□

■ **27:20** Law. 24:2 □ **27:21** «**Jamaət qediri**» — bu ibadət qedirioğa berilgən baxka bir nam.

■ **28:1** İbr. 5:4 □ **28:4** «**Əfod wə «koxen»**» — bular wə qatarliqlar toşuruluk «Təbirilər»ni wə munasiwətlik shemiləni kərüng. «Əfod» jilitigə ohxaydioşan birhil kiyim, «koxen» kahinning maydisigə təkilidioşan məydə yanquş bolup, üstigə on ikki kəbiligə wəkilik kilidioşan on ikki kimmətlik tax bəkitilgən. ■ **28:6** Mis. 39:2 □ **28:7** «**...ikkidolisida mürilik tasma bolsun**» — munasiwətlik shemini kərüng. □ **28:8** «**Əfodning bəlwəoşı**» — 5-ayəttə tiləğa elinoşan bəlwəoş əməs. «Law.» 8:7ni kərüng. □ **28:13-14** «**yənə ikki kəzlük**» — muxu ikki kəzlük əfodning ikki mürisigə bəkitilgən, 9-12-ayətlərdə tiləğa elinoşan ikki ak həkik orunlaxturuloşan kəzlüklərdur.

Qoxenning yasilixi

15 «Höküm qoxeni»ni qewar qollaroqa næpis kiliپ kaxtilitip yasatkin; uni h m  fodni ixligen usulda yasioqan, altun w  k k, s s n, kizil yiplar bilan nepiz tokuloqan aq kanap raxttin yasioqin. □ ■ 16 U ikki kat, t t qasa kilinsun; uzunluki bir  seriq, k nglikimu bir  seriq bolsun. □ 17 Uning  stige t t qatar kiliپ g h rl rni ornatk n: — birinqi qataroqa kizil yaqut, serik g h r w  zumrət ornitilsun; 18 ikkinqi qataroqa k k qaxtexas, k k yaqut w  almas ornitilsun; 19 üqinqi qataroqa s s n yaqut, piroza w  s s n kwarts ornitilsun; 20 t tinqi qataroqa beril yaqut, aq h kik w  anartax ornitilsun; bularning həmmisi altun k zl k iqig  ornitilsun. 21 Bu gəhərlər Israilning o qullirining namlirioqa w kil kilinip, ularning sanid k on ikki bolup, m h r oyoqand k h rbir g h rg  on ikki k bilining nami birdin-birdin p t lsun.

22 Qoxenoqa xoynid k exilgen sap altundin *ikki* exilm  z njir yasioqin.

23 Qoxenoqa altundin ikki halka etip, ikki halkini qoxenning *yukiriki* ikki burjikig  bekitkin; □ 24 andin altundin exilip yasaloqan ikki z njirni qoxenning *yukiriki* ikki burjikidiki halkid n  tk z p, 25 exilgen xu z njirl rning ikki  qini ikki k zlikk  bekitip, *k zlikl rni*  fodning ikki m rilik tasmisining aldi kismioqa ornatk n. 26 Buningdin baxqa s n altundin ikki halka yasap, ularni qoxenning *asti t ripidiki* ikki burjikig  bekitkin; ular  fodqa tegixip turidioqan kilinip iqig  kadalsun. □

27 Mundin baxqa s n altundin *y n * ikki halka yasap, ularni  fodning ikki m rilik tasmisining aldi t w nki kismioqa, y ni  fodqa ulinidioqan jayoqa yekin kiliپ, k xiti ng n b lwo din egizr k kiliپ bekitkin. 28 Qoxenning  fodning k xiti ng n b lwo didin yukirirak turuxi, qoxenning  fodtin ajrap k tm sliki  q n qoxenning halkisini k k xoyna bilan  fodning halkisioqa qetip koyoqin.

29 Xundak kilojanda, Harun muk dd s jayoqa kirg nd , h k m qoxenini takioq kka, Israilning o qullirining namlirini  sl tm  s pitid  y rikining  stid  Pərwərdigarning aldidida daim k t r p yürgən bolidu. □

30 Harun Pərwərdigarning aldioqa kirgəndə, urim bilan tummim uning y riki  stid  boluxi  q n, bularni h k m qoxenining iqig  aloqin; muxundak kilojanda, Harun Israilaroqa baqlik həkümlərni h mix  Pərwərdigarning huzurida  z y riki  stid  k t r p yürgən bolidu. □

Bax kahin kiyidioqan baxqa kiyimlar; bax kahinning o qullirining kiyimliri

31  fodning *iqidiki* tonni p t nl y k k r nglik kilojin. □ ■ 32 Toning

□ 28:15 «H k m qoxeni» — iqidiki «urim w  tummim» deg n taxlar arkiplik Hudaning m lum ix toqrisidiki iradisini yaqi h k mini sorax  q n ixlitilgen (30-ayetni k r ng). ■ 28:15 Mis. 39:8

□ 28:16 «U ikki kat, t t qasa kilinsun» — dem k, yanq k x klid . □ 28:23 «qoxenning yukiriki ikki burjikig » — ibranii tilida «qoxenning ikki bexioqa». □ 28:26 «qoxenning asti t ripidiki ikki burjikig » — ibranii tilida «qoxenning ikki bexioqa». □ 28:29 «qoxen» —

qoxen w  uning munasiw tlik t psilatirini k r x  q n munasiw tlik shemini k r ng. □ 28:30 «urim w  tummim» — ala id  birhil taxlar. Bu taxlar arkiplik Israil halki Hudadin yol sorisa bolatti. H md  ulardin h rhil jawab qikatti; m sil n, «xundak», «yaq  deg nd k. Bəzi a wallarda h qkandak jawab b rm slikimu mumkin (məsilən, «H k.» 20:23, «1Sam.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Sam.» 2:1 katarlikl rni k r ng). «Urim»ning mənisi «nurlar», «Tummim»ning mənisi «muk mm lik» yaqi «muk mm l ixlar» degənlik; lekin ularning t psilatiri hazir bizg  naməlum.

□ 28:31 « fodning iqidiki ton» — ton əfodning iqig  kiyilidu (munasiw tlik shemini k r ng). □ 28:31 Mis. 39:22

□ 28:31 Mis. 39:22

baxka kiyilidioqan t x ki d l otturisida bolsun; uning yirtilip kətməsliki  q n huddi bapkar toq oqand k, sawutning yakisioq  ohxax qərisigə p waz qikirlisun.   33-34 Uning etikining qərisigə kek, s s n w  kizil yiptin anarlarni toq p askin h md  altun kongq uraklarni yasap, q risidiki anarlarning arilikioq  birdin esip qoyq n; tonning etikining pütkül qərisigə bir altun kongq urak, bir anar, yənə bir altun kongq urak, bir anar... bekitilsun.   35 H run hizmət kilq n waqtida xu tonni kiysun; buning bilən H run Pərwərdigarning aldioq  baroq anda, yəni muk dd s jayq a, Pərwərdigarning aldioq  kirip-qikq anda uning awazi anglinip turidu-də, u  l mdin aman kalidu. 

36 Andin keyin sən sap altundin n pis bir otuqatni yasap, uning  stig  m h rg  n kixl ng nd k: «Pərwərdigaroqə muk dd s kilindi» d p oyoq n;     37 uni kek ranglik yip bilən s llisig  qigkin; u s llining aldi təripigə takalsun; 38 u H running pexanisid  tursun. Buning bilən H run Israillarning muk dd s kilip k lt rg n barlik muk dd s h diy lirig  qaplaxq n gunahlarni  z  stig  elip ketüridu; h diy l rning Pərwərdigarning aldidə qobul kilinixi  q n otuqat h mix  uning pexanisigə takaklik tursun. 

39 Buningdin baxka ak kanap rəhttin bir k ngl k toq oq n, xuningdək kanap rəhttin toq loq n bir s ll  t yyarlioq n; kəxtiləngən bir b lwaq  yasioq n. 

  28:32 «sawut» — j ngqining alahid  kiyimi.   28:33-34 «anarlar» — muxu «anarlar» marjandək qongluqta toq loq n boluxi ker k.   28:35 «H run ... Pərwərdigarning aldioq  kirip-qikq anda kongq uraklarning awazi anglinip turidu-də, u  l mdin aman kalidu» — kongq uraklarning awazliri Hudaq  bax kahinning Israilq  wəkillik kilidioq nlikini  slitidu.   28:36 «otuqat» — bax kiyimigə takilidioq n kiiqik tahta yaki mənsəp b lgisidin ibarət.   28:36 Mis. 39:30   28:38 «Israillarning muk dd s kilip k lt rg n barlik muk dd s h diy lirig  qaplaxq n gunahlar» — buning mənisi: (1) Israillarning muxu h diy -qurbanliklarni kəltürüxtin məqsiti (Hudaning sezig  asas n) gunahini yepixtin ibarəttur, xunga hədiyələr gunah bilən munasiw tkitur; (2) Israillar h diy -qurbanliklirini k lt rg nida k lt r x usulida dikq tsizliktin hədiyələr gunahq  qetilip kelixi mumkin yaki h diy  k lt rg q nning niy tlirig  məlum yaman oq r z qetilixlik boluxi mumkin. Biz ikkinqi q x nqig  mayil.   28:39 «kanap rəhttin bir k ngl k toq oq n» — yaki «kanap rəhttin aliq par bir halta k ngl k tikkin». «k xtil ng n bir b lwaq  yasioq n» — bu b lwaq   fodningki  m s. «Law.» 8:7ni körüng.

Bax kahin hizmette kiydigan «guzel hem xeraplik» mukaddas kiyimlar («Misirdin qikix» 28:4-43)

Bax kahinning mukaddas kiyimliri

*

⁴⁰ Harunning oqulliriqa halta konglaklarni tikkin; ularoimu belwaqlarni tayyarla, ularoqa egiz boklarnimu tikkin; bular ularoqa hem xerap hem guzellik bolsun. ⁴¹ Bularning hammaisini sen akang

Harun wə uning oqullirioğa kiydürgin; andin ularning Mening aldimda kahinlik hizmitimdə boluxi üqün ularni məsihləp, Manga mukəddəs kilip ayrioqin. □

42 Ularning əwrətlirining yepik turuxi üqün ularoğa kanap rəhttin tambal əttürgin; u belidin yotisionığə yepip tursun. ⁴³ Harun wə oqulliri jamaət qedirioğa kirgəndə yaqi mukəddəs jayda hizməttə bolux üqün qurbangahğa yeqinlaxkanda, ular gunahkar bolup əlup kətməsliki üqün *tambalni* kiyiwalsun. Bu uningoğa wə uningdin keyinki nəsiliri üqün əbədiy bir bəlgilimə bolsun. □

29

Harun wə uning oqullirining kahinlikğa ayrilixi

¹ Ularning Manga mukəddəs kilinip, kahinlik hizmitimdə boluxi üqün mundak ixni ada kilixing kerək: — sən bir yax ərkək torpaq bilən ikki qoqkarni talla (həmmisi bejirim bolsun) ■ ² həmdə petir nan, zəytun meyi iləxtürülgən petir toqaq wə zəytun meyi sürülüp məsihləngən petir həmək nanlarni təyyarla, bularning həmmisini buoqday unidin kilioqin; □ ³ nanlarning həmmisini bir sewətkə selip, sewətni, torpaqni wə ikki qoqkarni billə hədiyə kilip kəltürgin.

⁴ Sən Harun wə uning oqullirini jamaət qedirining kirix eoqizioğa yeqin elip kelip, ularni su bilən yuoqin; ⁵ andin kiyimlirini elip kelip, Harunoğa halta kənglək, əfod toni wə əfodni kiydürgin, qoxenni taqioqin; andin beligə əfodning kəxtiləngən bəlwəoqini baqioqin. □ ⁶ Bexioğa səllini yөгəp, səlligə mukəddəs otuoqatni taqap qoyoqin. ⁷ Andin məsihləp meyni elip, bexioğa kuyup uni məsihligin. ■

⁸ Andin sən uning oqullirini elip kelip, ularoğa halta kəngləklərnini kiydürgin; ⁹ ularoğa, yəni Harun wə uning oqullirioğa bəlwəoqlarni baqlap, egiz bəklərnini kiydürgin. Xuning bilən əbədiy bəlgilimə boyiqə, kahinlik hizmiti ularningki bolidu; xundak kilip, sən Harun bilən uning oqullirini Hudaoğa mukəddəs kilip ayrip təyinligin.

¹⁰ — Sən torpaqni jamaət qedirining aldioğa elip kəlgin; elip kəlginingdə Harun bilən uning oqulliri qollirini torpaqning bexioğa qoysun. □ ■

¹¹ Andin sən bu torpaqni Pərwərdigarning aldida, jamaət qedirining kirix eoqizining yenida booquzliqin; ¹² torpaqning qenidin elip barmiqing bilən uni qurbangahning münggüzligigə sürüp, qaloqan kanning həmmisini qurbangahning tüwigə təküp kuyioqin. ¹³ Iq qarnini yөгəp turoqan barlik mayni, xundakla jigərnig üstidiki qawa may, ikki bərək wə ularning

□ **28:41 «Mening aldimda kahinlik hizmitimdə bolux»** — bu ayəttiki «aldimda kahinlik hizmitimdə bolux» ibraniiy tilida «qoloğa tutquzux» yaqi «qoloğa berix» degən sөz bilən ipadiliniidu. Kahinlik wəzipisi asasən Hudaning qurbanliklirini öz qolioğa elix bilən baxlinatti; xunga ular qolioğa həqkəndə baxka ixlarni elixioğa bolmaytti. □ **28:43 «jamaət qedirioğa kirgəndə»** — muxu yərdə qedirning həyosioğa kirixni kərsitidu. ■ **29:1** Law. 8:2; 9:2 □ **29:2 «toqaq»** — ibraniiy tilida bu sөz yaqi həlkisiman yaqi qəkküg bilən texilgən birhil nanlarni kərsitidu.

□ **29:5 «əfod toni»** — tonning əfod bilən ziq munasiweti boloaqça, bəzi yərlərdə «əfod toni» deyiliidu. ■ **29:7** Mis. 30:25 □ **29:10 «kollirini torpaqning bexioğa qoysun** — Təwrat wə Injil dəwridimu «kollarni baxka qoyux» qol qoyuqularning qol qoyuluoqı bilən bir tərəptə turidioqanlıqi yaqi uning ornida bolidioqanlıqini bildüridu. Muxu yərdə Harun wə oqullirining «kollirini baxka qoyux»i «biz muxu qurbanlikğa ohxax Hudaoğa mutlək ataloqanmiz» degənni bildürməqı bolidu. ■ **29:10** Law. 1:3

üstidiki mayni ajritip bularni qurbangahta köydürgin. ¹⁴ Torpaqning gəxi, terisi wə tezikini bolsa qedirgahning sirtioqa elip qikip, otta köydürüwətkin; bu gunah qurbanliqi bolidu. ■

¹⁵ Andin sən qoqkarlarning birini elip kəlgin; Һarun bilən uning oqulliri kollirini qoqkarning bexioqa koysun; ¹⁶ andin sən bu qoqkarni boquzlap, uning kenidin qurbangahtning üsti qismining ətrapiqqa səpkin. ■

¹⁷ Qoqkarni parqilap, uning iq karni bilən paqaklirini yuyup, ularni gəx parqiliri wə baxning üstigə koyup, ¹⁸ pütün qoqkarni qurbangahta köydürgin. Bu Pərwərdigarqqa ataloan köydürmə qurbanliq — ot arqilik sunulidioan, Pərwərdigarqqa huxbuy yətküzidioan hədiyə bolidu.

¹⁹ Keyin sən ikkinqi qoqkarni elip kəlgin; Һarun wə uning oqulliri kollirini qoqkarning bexioqa koysun. ²⁰ Andin bu qoqkarni boquzlap kenidin elip, Һarunning ong kulikining yumxikioqa, uning oqullirining ong kulikining yumxikioqa, ularning ong kollirining qong barmiki bilən ong putlirining qong barmikioqa sürkəp koyqin, qaloan kanni qurbangahtning üsti qismining ətrapiqqa səpkin. □ ²¹ Andin qurbangaht üstidiki kandin wə məsihləx meydin elip, Һarunning üstigə, uning kiyimlirigə, xuningdək uning oqullirining üstigə wə ularning kiyimlirigimu səpkin. Xundak kilip u wə uning kiyimliri, uning oqulliri wə ularning kiyimlirimu uning bilən təng Hudaqqa atap mukəddəs qilinoan bolidu.

²² Andin sən qoqkarning meyi, quyruk meyi, iq karnini yögəp turoan barliq may, jigərnin üstidiki qawa may, ikki bərək wə ularning üstidiki mayni qikar həmdə ong arka putini aloqin — (qünki bu qoqkar kahtinlikkə tikləx *qurbanliqioqa ataloan qoqkardur*) — ²³ — buningdin baxqa sən Pərwərdigarqning aldida koyuloan petir nan sewitidin bir girdini, zəytun meyi iləxtürülgən petir toqaqtin birni wə petir həmək nandin birni elip, ²⁴ bularning həmmisini Һarunning kollirioqa wə uning oqullirining kollirioqa koyup, ularni «pulanglatma hədiyə» süpitidə Pərwərdigarqning aldida pulanglatkuzoqin. ²⁵ Andin sən bularni ularning kolliridin tapxurup elip, Pərwərdigarqning aldida huxbuy qikarsun dəp, qurbangahtiki köydürmə qurbanliqning üstidə koyup köydürgin. Bu ot arqilik Pərwərdigarqqa sunuloan hədiyə bolidu.

²⁶ Sən Һarunni kahtinlikkə tikləx qurbanliqioqa ataloan qoqkarning təxini elip «pulanglatma hədiyə» süpitidə Pərwərdigarqning huzurida pulanglatkin; bu sening ülüxüng bolidu. □ ²⁷ Xuningdək, sən kahtinlikkə tikləx qurbanliqioqa ataloan qoqkarning «pulanglatma hədiyə» süpitidə pulanglitiloan təxi bilən «kətürmə hədiyə» süpitidə egiz kətürüp pulanglitiloan arka putini, yəni Һarun wə uning oqullirioqa beqixlanoan xu ülüxlərnə «mukəddəs» dəp ayrip bekitkin. □ ²⁸ Xuning bilən bu nərsilər əbədiy bəlgilimə boyiqə Israillar tərpidin Һarun wə oqullirioqa beqixlanoan nesiwə bolidu; qünki u kətürmə hədiyədur. Bular Israillar tərpidin sunulidioan inaklik qurbanlikliridin ayrip qikilip, ularning Pərwərdigarqqa atap «egiz kətürgən hədiyə»si hesablinip, «kətürmə hədiyə» bolidu. ■

²⁹ Һarunning mukəddəs kiyimlirigə keyin oqulliri warislik qilidu. Ular məsihlinip, kahtinlikkə təyinləngəndə xu kiyimlərnə kiysun.

■ 29:14 Law. 4:12; Ibr. 13:11 ■ 29:16 Ibr. 9:12,19 □ 29:20 «kulikining yumxikioqa» — yaki «kulikining uqioqa». □ 29:26 «pulanglatma hədiyə» — Pərwərdigarqning aldida egiz kətürüp

alahidə pulanglatma hədiyədur. «Pulanglatma hədiyə» adətə barlik kahtinlarqqa təwə bolidu.

□ 29:27 «kətürmə hədiyə» — kahtin yaki hədiyəni sunoan kixi Pərwərdigarqning aldioqa ikki kollap alahidə egiz kətürüp atioan hədiyə. «kətürmə hədiyə» adətə qurbanlikkə məs'ul kahtinqqa təwə bolidu. ■ 29:28 Law. 7:31,34; 10:14

³⁰ Oşullirining kaysisi uning ornini besip kaşın bolsa, jamaet qedirioş kirip muşeddəs jayning iqidə hizmetkə kirixkəndə, bu kiyimlerni uda yəttə kün kiyip yürsun.

³¹ Sən kaşinlikka tikləş kurbanlikioş ataloşan qoşqarni elip, uning gəşini muşeddəs jayda pixuroşin; □ ³² andin Harun wə oşulliri qoşqarning gəşini bilən sewəttiki nanlarni jamaet qedirining kirix eoşizida yesun; ■ ³³ ular əzlining kaşinlikka təyinlinixidə Hudaşoşa atap muşeddəs kilişoşanda kafarətkə ixlitilgən nərsilərnini yesun, lekin bular muşeddəs boləşoşqə, yat kixi buningdin heqnemini yemisin. □ ■ ³⁴ Əgər kaşinlikka tikləş kurbanlik gəşidin yaki nandin ətişə azraq exip qəlsa, exip qəloşanni otta kəydürüwət; bular muşeddəs boləşoşqə, heqkim uningdin yesə bolmaydu.

³⁵ Sən xu tərişidə Harun wə uning oşulliri toşrisida buyruşoinimning həmmisini bəşə kəltürüp, uda yəttə küngişə ularni kaşinlikka tikləş wəşipisini ada kəloşin. ³⁶ Hər küni kafarət kilişixkə gunah kurbanlik şüpitidə bir torpaqni sunoşin. Kurbangahning əşini gunaştin pak kilişkə uning üqünmu kafarət kəltürgin, muşeddəs kilişsun dəp, uni zəytun meyi bilən məşihligin. ³⁷ Yəttə küngişə sən kurbangah üqün kafarət kəltürüp, uni muşeddəs kilişin. Buning bilən u «əng muşeddəs nərsilərnning biri» həşablinidu; uningəşə təşkən həmmə nərsə muşeddəs həşablinidu.□

Kündilik kurbanlik toşrisida

³⁸ Mana, kurbangahşə həmişə sunidəşanliring munular: — hər küni bir yaxlik ikki koza kurbanlik kilişsun. ■ ³⁹ Birini ətişəndə, yənə birini gugumda kurbanlik kiliş sunoşin. □ ⁴⁰ Birinşi koza bilən birşə zəytun meyidin bir şinning tətšin biri iləxtürülgən buşday unidin əfahning ondin biri wə yənə xarab hədişəsi şüpitidə tətšin bir şin xarab kuxup sunulsun. □ ⁴¹ İkkinşi koşini gugumda sunoşin; uni ətişənlik kurbanlikningkidək, huxbuy boluxi üqün ot arkilik Pərwərdigarəşə ataloşan kurbanlik şüpitidə axlik hədişə wə xarab hədişə bilən qoşup sunoşin. ⁴² Xu tərişidə bu kəydürmə kurbanlik nəşildin-nəşilşə jamaet qedirining kirix eoşizida Pərwərdigarning huzurida ətküzülüp daimlik kurbanlik bolsun; Mən Pərwərdigar xu yərdə şilər bilən kəşürüp, sən bilən şəşliximən. ⁴³ Xuningdək Mən xu yərdə İşraillar bilən uqriximən, xuning bilən u jay Mening xan-xərişim bilən muşeddəs kilişidu. ⁴⁴ Mən jamaet qediri bilən kurbangahni Əzümşə atap muşeddəs kilişimən; Harun wə uning oşullirinişu Əzümşə kaşinlik hizmettə boluxkə ayriş muşeddəs kilişimən. ⁴⁵ Xundək kiliş Mən İşraillarning arisida

□ **29:31 «muşeddəs jay»** — muxu yərdə ibadət qedirning hoşlisini kəşitidu («Law.» 8:31ni kəşing). **«pixuroşin»** — yaki «kaynatşin». ■ **29:32 Law.** 8:31; 24:9 □ **29:33 «yat kixi»** — muxu yərdə kaşin bolmişəşan kixini kəşitidu. ■ **29:33 Law.** 10:14; Mat. 12:4 □ **29:37 «Buning bilən u «əng muşeddəs nərsilərnning biri» həşablinidu; uningəşə təşkən həmmə nərsə muşeddəs həşablinidu»** — muşeddəs qedirdiki barlik jabduklar «əng muşeddəs» wə «muşeddəs» dəp bəlinidu. «Əng muşeddəs» boləşanlarəşə təşkənler xu munasişət bilən alahidə «Hudaningki» dəp həşablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Əz.» 46:20nimu kəşing). Adətə xundək kilişən kixilər əlümşə məşkum kilişixi kəşək idi; lekin panah izdigənlər kurbangahning münşgüzilrini tutsə bolatti («İPad.» 1:50ni kəşing). ■ **29:38 Qəl.** 28:3 □ **29:39 «gugumda»** — İbraniş tilida «ikki kəş arilikida» degən şəş bilən ipadilinu — demək, kün petiwatşan qəşdin karangşu qışkışə boləşan ariliktişki waqit. □ **29:40 «bir əfah»** — təşminən 2 kürə yaki 22 litr. Bir şin təşminən 3.6 litr.

makan kılıp, ularning Hudasi bolimən. ■ ⁴⁶ U waqıtta ular Mening ularning arisida makan kılıxim üqün ularni Misir zeminiidin qikirip kəlgən Hudasi Pərwərdigar ikənlikimni bilidu; Mən ularning Hudasi Pərwərdigardurmən.

30

Huxbuygah

¹ Sən yəñə huxbuy yandurux üqün bir huxbuygahni yasatkin; uni akatsiyə yaqıqıdın təyyarlıqın. □ ■ ² U tət qasa, uzunluqi bir gəz, kəngliki bir gəz, egizliki ikki gəz bolsun. Uning tət burjikidiki münggüzlər uning bilən bir pütün kılıp yasalsun. ³ Sən uni, yəni uning üstini, tət ətrapini həm münggüzlirini sap altun bilən kaplatkin; uning üsti kışmining qərisigə altundin girwək qıkarəqin. ⁴ Uningəja altundin ikki halka yasap, uning girwikining astıqə bekitkin; ularni ikki yenıqə udulmu'udul bekitkin. Huxbuygahni kətürıdıqan ikki baldaqni selix üqün bularni huxbuygahning ikki tərıpıgə orunlaxturəqin. □ ⁵ Baldaqlırını akatsiyə yaqıqıdın yasap, altun bilən kaplıqın.

⁶ Huxbuygahni həküm-guwaahlıq sandukıning udulıdiki pərdıning sırtıqə, yəni Mən sən bilən kərixıdıqan jay boləjan həküm-guwaahlıq sandukıning üstıdiki kafarət təhtıning udulıqə koyəqin.

⁷ Hərun xuning üstıdə esil huxbuy ətirni yandursun; hər küni ətıgənliki qıraqlarni pərlıgılı kəlgəndə, huxbuyıarni yandursun. ■ ⁸ Xuningdək Hərun gugumda qıraqlarni tızıp yaqqanda, huxbuy yandursun. Xundak kılıp Pərwərdıgarıning aldıda nəsilidin-nəsilgə huxbuy həmıxə əqürülməy yenik bolıdu.□

⁹ Silər uning üstıdə nə heqqandak oşeyriy huxbuy yandurmanglar, nə kəydürmə kurbanlıq nə əxlıq hədıyə sunmanglar, xundakla uning üstıgə heqqandak xarab hədıyənı təkmənglar.

¹⁰ Hər yilda Hərun bir kətim *huxbuygahning* münggüzlirıgə kafarət kəltürsun; hər kətim kafarət kəltürıdıqan gunah kurbanlıqıning kəni bilən uning üqün kafarət kəltürsun. Nəsilidin-nəsilgə xundak qilinglar; bu *huxbuygah*, Pərwərdıgarəja «əng muqəddəs» hesablınıdıqan nərsilərnıng katarıdındur.

Sanaktin ətküzülgəndə tapxurulıdıqan kafarət pulı

¹¹ Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: —

¹² Sən Israillarning sanını enıqlax üqün ularni sanıqıningda, ularning sanılıxı wəjıdın arısqə balayı'apət kəlməsliki üqün, ularni sanıqıningda

■ 29:45 Mis. 25:8; Law. 26:12; Zəb. 78:60; Zək. 2:14; 2Kor. 6:16; Wəh. 21:3 □ 30:1 «Huxbuygah» — munasiwətlık shemini kərüng. ■ 30:1 Mis. 37:25 □ 30:4 «ikki yenıqə» — yaki «ikki burjikıgə». Munasiwətlık shemini kərüng. ■ 30:7 1Sam. 3:3 □ 30:8 «gugumda» — 12:7dıki ızahatni kərüng. «qıraqlarni tızıp yaqqanda» — qıraqlar daim yenik turıdu, asasen əqürülməydu (27:20, «Law.» 24:2ni kərüng). Muxu səz bəlkim qıraqdanning üstıdiki yəttə kədəhni bir-birləp qüxürüp, zəytun meyini kuyup andın kəytıdın yanduruxni bildürüxi mumkin.

hər bir adəm öz jeni üçün Pərwərdigarğa kafarət puli tapxursun. □ ■
 13 Royhətkə elinip, sanaxtin ötkənlərninğ həmmisi berixi kerək boləjini xuki, hər biri mükəddəs jaydiki xəkəlninğ əlqəm birliki boyiqə yerim xəkəl bərsun (bir xəkəl yigirmə gərahqə barawər kelidu). Bu yerim xəkəl Pərwərdigarğa «kətürmə hədiyə» bolidu. □ ■ 14 Royhətkə elinip, sanaxtin ötkənlər, yəni yigirmə yax yaki uningdin qonglarning hər biri Pərwərdigarğa xu «kətürmə hədiyə»ni bərsun. 15 Öz jeninglarğa kafarət kəltürüx üçün Pərwərdigarğa kətürmə hədiyə bərgüninğlarda bay kixi yerim xəkəldin artuk bərmisun, kəmbəşəşəl kiximu yerim xəkəldin kəm bərmisun. 16 Sən Israillardin xu kafarət pulini tapxurup elip, jamaət qedirining hizmitigə beoşixlap ixlətkin; u pul Israillarğa Pərwərdigarning huzurida əslətmə süpitidə jeninglarğa kafarət kəltüridiolan bolidu. ■

Yuyunux desi, yəni «paklinix desi»

17 Pərwərdigar Musağa mundaq dedi: —

18 Sən yuyunuxkə ixlitixkə mistin *yooşan* bir das wə uningğa mistin bir təglik yasatkin; uni jamaət qediri bilən qurbangahning otturisiğa orunlaxturup, iqigə su toxturup kəyoşin. 19 Hərun bilən uning oşulliri uningdiki su bilən put-kəllirini yusun. 20 Ular jamaət qediriğa kirgəndə əlməsliki üçün su bilən özini yuyuxi kerək; ular hizmət kixix üçün, qurbangahqə yekip Pərwərdigarğa ot arkilik atilidiolan kurbanlik sunmaqçı boləjinidimu, xundaq kilsun. 21 Ular əlməsliki üçün put-kəllirini yusun; bu ix ularğa, yəni əzi wə uning nəsiliri üçün əwladtin əwladkiqə əbədiy bir bəlgilimə bolidu.

□ **30:12 «ularni sanioiningda hər bir adəm öz jeni üçün Pərwərdigarğa kafarət puli tapxursun»** — Nemixkə sanaxtin ötküzülüş wəjidin kafarət kəltürüxi kerək? Həlkning sanini eniklaxtin ikki hil gunah pəyda boluxi mumkin: (1) Israil həlki əzlrining kəplükini bilip, təkəbburlixip ketixi mumkin; (2) kiyinqilikqə duq kəlgəndə, ular Hudağa tayanmay, bəlki öz kük-qudritigə tayinixi mumkin idi. Israillardin bu pulni elix ularğa əzlrining gunahlik təbiiti toşruluk aqaşlanduruxtin ibrət idi; dərwəşə bu pul mükəddəs qedirda ularğa kafarət kəltürüxkə kahınlar tərəpidin ötküzülidiolan hizməttə ixlitilətti (16-ayət). Hudanin buyruki bolmisa həlknə sanaxtin ötküzüxkə kət'iy bolmaytti (məsilən, «1Tar.» 21:1-5ni kəring). ■ **30:12** Qəl. 1:2

□ **30:13 «mükəddəs jaydiki xəkəlninğ əlqəm birliki boyiqə»** — «xəkəl» kümüxning əlqimi bolup, adəttə 11.4 gramğa barawər boluxi mumkin. «Mükəddəs jaydiki xəkəlninğ əlqəm birliki» xühşisizki, pütkül əl üçün əzgərməs əlqəm bolsun dəp, mükəddəs jayda saklanolan mukim bekitilən birnaqqə hil əlqəm birliki bolsa kerək. ■ **30:13** Law. 27:25; Qəl. 3:47; Əz. 45:12

■ **30:16** Mis. 38:25

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qiraqdan

«təqdim nan»
qoyulidiqan xirə

huxbuygah

əhdə sanduqi

əhdə sanduqining iqi

Ibadət qedirining əswabliri

Muqəddəs may təyyarlax yolu

22 Pərwərdigar Musağa mundaq dedi: —

23 Sən həmmidin esil huxbuy dora-dərməklərdin təyyarla, yəni murməkki suyuqlukidın bəx yüz xəkəl, darqındın ikki yüz əllik xəkəl, egirdin ikki yüz əllik xəkəl, □ 24 qowzaqdarqındın bəx yüz xəkəl elip (bu əlqəmlər mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə bolsun) wə zəytun meyidinmu bir hın təyyarla; □ 25 bu dora-dərməklər bilən məsih kılıx üqün bir mukəddəs may — ətirqi qıqarəandək bir huxbuy may qıqarəuzətin. Bu «mukəddəs məsihləx meyi» bolıdu.

26 Sən uning bilən jamaət qedirini, həküm-guwahlik sanduqini, 27 xirə wə uning barlik qaqa-kuqilirini, qıraşdan wə uning əswablrini, huxbuygaını, 28 köydürmə qurbanlik kurbangahı wə uning əswablrini, yuyunux desi wə uning təglikini məsihligin; 29 sən xu tərzdə ularni «əng mukəddəs nərsilər» katarida mukəddəs kılətin. Ularə qətkən həkəndək nərsimu «mukəddəs» hesablinidu. □

30 Harun bilən uning oşullirini bolsa Manga kaħinlik hizməttə boluxi üqün məsihləp mukəddəs kılətin. 31 Israillərə qəz kılıp mundaq eytkin: — Bu may əwladtin əwladkığə Manga atalətan mukəddəs məsihləx meyi bolıdu.

32 Uni adəmnig bədinigə kuysa bolmaydu; xuningdək uningə ohxaydiətan yaki tərki bi ohxixidiətan həkəndək maylarni yasimanglar. U mukəddəs bolətin üqün silərgimu mukəddəs boluxi kerək. □ 33 Kimki tərki bi xuningə ohxaydiətan may təngxisə, yaki uni elip yat birsigə sürsə, u əz həkli arisidin üzəp taxlinidu. □

Huxbuy yasax usuli

34 Pərwərdigar Musağa mundaq dedi: —

Sən huxbuy dora-dərməklər, yəni huxbuy yelim, dengiz kululisi meyi, aq dewirkay wə sap məstiki təyyarlıqin. Bularning həmmisi ohxax mikdarda bolsun; □ 35 Huddi ətirqi may qıqarəanoqə ohxax, ularni təngxəp huxbuy yasioqin; u tuzlanətan, sap wə mukəddəs puraklik ətir bolıdu. 36 Sən uningdin azraq elip, talkəndək obdan ezip, jamaət qediridiki həküm-guwahlik sanduqining udulioqə, yəni Mən silər bilən kərixidiətan jayning aldioqə kəyoqin. Bu silərgə Pərwərdigarə qətalətan «əng mukəddəs nərsilər» katarida hesablanun.

37 Silər yasioqan bu huxbuyning retsepi bilən əzünglarəqimu ohxax bir huxbuyni yasiwalsanglar bolmaydu. U sanga nisbətən eytkənda Pərwərdigarə qə has kılinoqan mukəddəs bolıdu. 38 Kimki uning

□ 30:23 «500 xəkəl» — təħminən 6 kilogram. □ 30:24 «bir hın» — təħminən 3.6 litr. □ 30:29 «əng mukəddəs nərsilər» wə «mukəddəs» — mukəddəs qediridiki barlik jabduklar «əng mukəddəs» wə «mukəddəs» dəp belinidu. «əng mukəddəs» bolətanlarə qətkənlər xu munasiwat bilən alahidə «Hudaningki» dəp hesablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Əz.» 46:20nimu kəring).

□ 30:32 «adəmnig bədinigə» — ibranıy tilida «adəmnig ətlirigə». «mukəddəs məsihləx meyi» adəmnig bədinigə kuysa bolmaydu — bəzi alimlar buni «kaħinlardın baxkılarə qıysa bolmaydu» dəp qūxinidu. Lekin «Zəbur» 132:2gə kərioqanda, məsihləx meyi kaħinlarni məsihləp kuyuləanda ularning bədinigə təgməy, bəlki bax kiyimidin ekıp sakaldın etūp kiyim-keqəklirigə qūxatti. □ 30:33 «Kimki... yat birsigə sürsə,...» — demək, kaħinlardın baxkılarning üstigə. «u əz həkli arisidin üzəp taxlinidu» — 19:12diki izahatni kəring. □ 30:34 «dengiz kululisi meyi» — yaki «onıka» yaki naməlum birhil esūmlükning yelimi. «aq dewirkay» — yaki «galbanum». Buning puriki aqqıq bolsimu, dorilarə qə iləxtürülgəndə ularning kəyūx waqtini uzartıdu wə ularni tehımu hux puraklik kılıdu.

purikini purap huzurlinix üçün uningöja ohxap ketidiojan hærkandak bir huxbuyni yasisa, u öz hælki arisidin üzüp taxlansun.

31

Ibadät jayini yasiojuqi ustilarning tallinixi

¹ Pærwærdigar Huda Musaoja mundak dedi: —

² Mana, Mæn Özüm Yæhuda kæbilisidin bolöjan Hurning næwrisi, urining ooqli Bæzalæni ismini atap qakirdim; □ ³ uni Hudaning Rohi bilæn toldurup, uningöja danalix, ækil-parasæt, ilim-hækmæt igilitüp, uni hærtürlük ixni kilixka kæbilyætlik kilip, ⁴ türlük-türlük hünærlærni kilalaydiojan, yæni altun, kümüx wæ mis ixlirini kilalaydiojan, ⁵ yaqutlærni kesip-oyalaydiojan, ularni zinnæt buyumliroja ornitalaydiojan, yaoaqlaröja nækix qikiralaydiojan, hærhil hünær ixlirini kamlaxturalaydiojan kildim.

⁶ Xuningdæk mana, Mæn yænæ Dan kæbilisidin Ahisamakning ooqli Ohöliyabni uningöja yardæmqilikkæ tæyinlidim, xundakla Mæn sanga buyruöjan hæmmæ nærsilærni yasisun dæp, barlik pæm-parasætlik kixikærning kõngligæ tehimu ækil-parasæt ata kildim; ⁷ xuning bilæn ular jamaæt qedirini, hæköm-guwaqlik sanduqini, uning üstidiki kafaræt tæhtini, qedirining hæmmæ æswablrini, ⁸ xiræ bilæn uning qaqa-kuqilirini, sap altundin yasilidöjan qiraöqdan bilæn uning barlik æswablrini, huxbuygahni, ⁹ köydürmæ qurbanlik qurbangahni bilæn uning barlik æswablrini, yuyux desi bilæn uning tæglikini yasiyalaydiojan, ¹⁰ hizmæt kiyimliri, yæni kahinlik hizmitidæ kiyilidöjan, Harun kahinning mukæddæs kiyimliri wæ uning ooqullirining kahinlik kiyimlirini tokuyalaydiojan, □ ¹¹ mæsihlæx meyi wæ mukæddæs jayoja tæyyarlinidöjan esil dora-dærmæklærdin huxbuyni yasiyalaydiojan boldi. Mæn sanga æmr kilöqinim boyiqæ ular barlik ixni bæja kæltüridu.

Xabat küni, yæni «dæm elix küni»ni tutux keræk

¹² Pærwærdigar Musaoja æmr kilip mundak dedi: —

¹³ Sæn Israillaröja æmr kilip ularöja: — «Silær Mening xabat künlirimni qoqum tutunglar; qünki bular silærning özünqlærni pak-mukæddæs kilöquqining Mæn Pærwærdigar ikænlikini bilixinglar üçün Mæn bilæn silærning otturanglardiki bir nixanæ-bælgæ bolidu. ¹⁴ Xabat küni silærgæ mukæddæs kilip bekitilgini üçün, uni tutunglar; kimki uni buzsa, ölüm jazasioja tartilmisa bolmaydu; bærhæk, kimki u künidæ hærkandak ixni kilsa, öz hælki arisidin üzüp taxlansun. ■ ¹⁵ Altæ küni iqidæ ix kilinsun; lekin yættinçi küni Pærwærdigaröja atalöjan mukæddæs küni bolup, aram alidöjan xabat küni bolidu; kimki xabat künidæ birær ix kilsa, ölüm jazasioja tartilmisa bolmaydu. ¹⁶ Israillar xabat künini tutuxi keræk; ular æbædiy æhdæ süpitidæ uni æwladtin æwladkiqæ tutsun. ¹⁷ Bu Mæn bilæn Israillarning otturisida æbædiy bir nixanæ-bælgæ bolidu; qünki Pærwærdigar

□ **31:2** «ismini atap qakirdim» — muxu sözlær Hudaning mælum bir kixini mælum muhim bir ix üçün alahidæ tallap qakiroanliqini kersitidu. «Yæx.» 45:3, 4ni körüng. «Bæzalæ» — manisi «Hudaning sayisidæ» yaki «Hudaning baxpanahida». ■ **31:2** Mis. 35:30; 1Tar. 2:20 □ **31:10** «hizmæt kiyimliri» — yaki «kahinlik hizmæt kiyimliri». ■ **31:14** Mis. 20:8; Kan. 5:12; Əz. 20:12

altə kün içidə asman bilən zeminni yaritip, yəttinçi künidə aram elip rahət tapqanıdı», — degin.■

¹⁸ Huda Sinay teşida Musaşa bu sözlərni kilip boləşandin keyin, ikki həküm-guwahlıq tahtiyini uningoşa tapxurdi. Tahtaylar taxtin bolup, sözlər Hudaning barmıki bilən ularoşa pütülgənidi.■

32

Altun Mozayoşa qokunux gunahı

¹ Həlk Musaning taşdin qüxməy həyal bolup qaləşinini kərüp, Hərunning kexioşa yioşilip uningoşa: — Sən qopup, bizgə aldimizda yol baxlap mangidoşan bir ilah yasap bərgin! Qünki bizni Misir zeminidin qikirip kəlgən Musa degən həliki kixigə nemə bolup kətkənlikini bilməymiz, — deyixti.■

² Hərun ularoşa: — Hotunliringlar bilən oşul-qizliringlarning kulaklıridiki altun zirə həlkilarni qikirip, mening keximoşa elip kelinglar, dedi.

³ Xuning bilən pütkül həlk öz kulaklıridiki altun zirə həlkilarni qikirip Hərunning kexioşa elip kəldi. ⁴ U bularni ularning qolidin elip, iskinə bilən kuyma bir mozayni yasatkuzdi. Xuning bilən ular: — Əy İsrail, seni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudayinglar mana budur! — deyixti.

⁵ Hərun uni kərüp uning aldida bir kurbangahni yasitip andin: «Ətə Pərwərdigar üqün bir həyt ötküzüldü», dəp elan kildi.

⁶ Ətisi ular səhər qopup, kəydürmə kurbanlıqlarni sunup, inaklıq kurbanlıklarınımı kəltürdi; andin halayik olturup yəp-iqixti, qopup əyx-ixrət kilixti.□ ■

⁷ Xu qəşda Pərwərdigar Musaşa: — Ornungdin tur, tezdin pəskə qüxkin! Qünki sən Misir zeminidin qikirip kəlgən həlking buzukqilikkə berilip kətti. ■ ⁸ Mən ularoşa buyruşan yoldin xunqə tezla qətnəp, əzliri üqün bir kuyma mozayni yasap, uningoşa qokunup kurbanlıq kəltürüxti həmdə: «Əy İsrail, seni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudaying mana xudur!», deyixti, — dedi.■

⁹ Andin Pərwərdigar Musaşa: — Mana, bu həlkni kərüp koydum; mana, ular dərwəkə boyni kattik bir həlktur. ■ ¹⁰ Əmdi Meni toşma, Mən oşəzəp otumnı ularning üstigə qüxürüp, ularni yutuwetimən; andin seni uluş bir əl kilimən, — dedi.□

¹¹ Ləkin Musa Hudasi Pərwərdigardin ötünüp iltija kilip mundaq dedi: — Əy Pərwərdigar, nemixkə sən oşəzəp otungni Özüng zor kudrət wə küqlük kəl bilən Misir zeminidin qikirip kəlgən həlkingning üstigə qüxürisən?

■ ¹² Misirliklər mazaq kilip: — Ularning bexioşa bala qüxürüş üqün, ularni taşlarning üstidə əltürüp yər yüzidin yokitix üqün, *ularning Hudasi* ularni elip kətti, — deyixsunmu? Öz otluk oşəzepingdin yenip, Öz həlkinggə balayı apət kəltürüş niyitingdin yanqaysən! ■ ¹³ Öz kulliring İbrahim, İshak wə İsrailni yad kiləşin; Sən ularoşa kəsəm bilən wədə kilip: «Nəşlinglarni asmandiki yultuzlardək awutumən, Özüm uning toşrisida səzligən muxu zeminning həmmisini nəşlinglaroşa berimən,

■ **31:17** Yar. 1:31; 2:2, 3; Mis. 20:11 ■ **31:18** Mis. 32:16 ■ **32:1** Ros. 7:40 □ **32:6** «kopup əyx-ixrət kilixti» — yaki «kopup ussul oynioşli turdi». ■ **32:6** 1Kor. 10:7 ■ **32:7** Kan. 32:5 ■ **32:8** 1Pad. 12:28 ■ **32:9** Mis. 33:3; Kan. 9:6,13; Yəx. 48:4; Yər. 5:3; Hox. 4:16 □ **32:10** «Meni toşma» — yaki «meni qoyup bər». ■ **32:11** Zəb. 106:19-23 ■ **32:12** Qəl. 14:13-19.

ular uningqa mænggü igidarqilik kılıdioğan bolıdu» degänidingoşu, — dedi. □ ■

14 Xuning bilän Pärwärdigar Öz hälkning üstigä: «Balayı'apöt qüxürimän» degän niyitidin yandı.

15 Musa köynigä burulup, ikki həküm-guwahlık tahtiyini kolioğa elip taşdin qüxti. Tahtaylarning ikki tärıpigä sözlär pütülgänidi; u yüzigimu, bu yüzigimu pütüklük idi. 16 Bu tahtaylar bolsa Hudaning Özining yasioşını, pütülgänliri bolsa Hudaning Özining pütkini idi, u tahtaylarğa oyuloşanıdi. ■

17 Yəxua hälkning kötürgän quқан-süränlirini, warkıraxlirini anglap Musaq: — Qedirgahdin jəngning hitabi qikiwatıdu, dedi.

18 Lekin u jawab berip: — Angliniwatқан awaz nə nusrät təntənisi əməs, nə məşlubiyətning pəryadi əməs, bəlki nahxa-küy sadası! — dedi.

19 Musa qedirgahğa yekin kelip, mozayni wə jamaətning ussuloğa qüxüp kətkənlikini kərüp xundaқ dərəşəp boldiki, tahtaylarni kolidin faxlap taşning tüwidə qekiwətti. ■ 20 Andin ular yasioşan mozayni otқа selip köydürüp, uni yanjip kukum-talkan kılıp, su üstigä qeqip Israillarni iqxkə məjburlıdi. ■

21 Andin Musa Hərunoşa: Sən ularni xunqə eşir gunahқа patқuzoşudəк, muxu hälk sanga nemə kıldı? — dedi.

22 Hərun jawab berip: — Hojamning oşəşəp-aqqıki tutaxmioşay! Bu hälkning қандақ ikənlikini, ularning zəzillikkə mayil ikənlikini obdan bilisən. ■ 23 Ular manta: — «Bizgə aldımızda yol baxlap mangıdioşan bir ilahni yasap bərgin; qünki bizni Misir zeminidin qikirip kəlgən Musa degən xu adəmgə nemə bolojınıni bilməymız», dedi. 24 Mən ularoşa: «Kımdə altun bolsa xuni qikirip bərsun» desəm, ular manta tapxurup bərđi; mən uni otқа taxliwidim, mana, bu mozay qıkti, — dedi. □

25 Musa hälkning қандақsigə tizginsiz bolup kətkənlikini kərđi; qünki Hərun ularni düxmənlerining aldidə məşirə obyeki boluxқа öz məyliğə қoyuwətkənidi. 26 Musa qedirgahning kirix eşioşına berip, xu yərdə turup: — Kimki Pärwərdigarning tərıpıdə bolsa mening yenimoşa kəlsun! — dedi. Xuni dewıdi, Lawıylarning həmmisi uning kexioşa yioşildi.

27 U ularoşa: — Israilning Hudasi Pärwərdigar mundaq dəydu: — «Hərbir kixi öz kiliqini yanpixioşa esip, qedirgahning iqigə kirip, bu qetidin u qetigiqə kezip yürüp, hərbiri öz kərındixini, öz dost-buradıřını, öz қoxnisini oltürsun!» — dedi. □

28 Xuning bilän Lawıylar Musaning buyruşını boyıqə ix kərđi; xu küni hälkning iqidin üç ming kixi oltürıldı.

29 Andin Musa: — Hərbiringlar bəgün özünqlarni Pärwərdigarğa has boluxқа atıdinglar; qünki hərbiringlar hətta öz oşlunglar həm kərındixinglarnimu ayimidinglar; xuning bilän bəgün bəht-bərikətni üstünqlarğa qüxürdünglar, dedi. □

30 Ətisi Musa hälkqə söz kılıp: — Silər dərwəқə nahayıti eşir bir gunah sadır қildinglar. Əmdi mana, mən Pärwərdigarning aldioşa qikimən; gunahinglar üçün kafarət kəltürələymənmikin, — dedi.

□ 32:13 «... İbrahim, İshak wə İsrailni yad kılışın» — oқurmənlərnin esidə bolsunki, Yaqubning ikkinji ismi «İsrail» idi. ■ 32:13 Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Қan. 34:4

■ 32:16 Mis. 31:18; Қan. 9:10 ■ 32:19 Қan. 9:17 ■ 32:20 Қan. 9:21 ■ 32:22 1Yuha. 5:19 □ 32:24 «qikirip bərsun» — ibraniy tilida «üzüp bərsun». □ 32:27 «bu qetidin u bolıgıqə» — ibraniy tilida «bu kirix eşioşidin u kirix eşioşioşa». □ 32:29 «Pärwərdigarğa has boluxқа atıdinglar» — ibraniy tilida «Pärwərdigar üçün қolliringlarni toldurunglar» — demək, ular ezlirini uning hizmitigə beoşlıdi.

³¹ Xuning bilən Musa Pərwərdigarning aldiqqa yenip berip: — Həy...! Bu həlk dərwəkə eqir bir gunah sadir kilip, özligə altundin ilahlarni yasaptu! ³² Lekin əmdi Sən ularning gunahini əpu kilixkə unioajsən..., unimisang, ismimni Əzüng yazoqan dəptiringdin eqürüwətkin! — dedi.

³³ Pərwərdigar Musaqqa jawab berip: — Kimki Mening aldimda gunah kilqan bolsa, uning etini Əz dəptirimdin eqürüwətimən.

³⁴ Əmdi sən berip, Mən sanga eytkan jayqqa həlkni baxlap barqin. Mana, Mening Pərixətəm aldingda mangidu. Lekin ularqqa jaza beridiqan künüm kəlgəndə, ularqqa gunahı üqün jaza berimən, dedi.□

³⁵ Bu səzdin keyin Pərwərdigar həlkning Hərning qoli bilən mozayni quydurup yasatkini üqün ularni waba bilən jazalidi.

33

Pərwərdigarning Israillarni Sinay teqidin ketixkə buyruxi

¹ Pərwərdigar Musaqqa mundak dedi: — Sən ornungdin turup, özüng Misir zeminidin elip kəlgən həlk bilən billə muxu yərdin ketip: «Mən sening nəslinggə uni berimən» dəp kəsəm kilip İbrahimoqqa, İshakqqa wə Yaqupqqa wədə kilqan zeminqqa barqin. ■ ² Xuning bilən sening aldingda bir Pərixətə əwətip, Qanaaniy, Amoriy, Hittiy, Pərizziylərnı, Hıwiy bilən Yəbusiylərnı həydəp qikirip, □ ³ seni süt bilən həsəl eqip turidiqan zeminqqa kəltürimən. Qünki silər boyni kattik bir həlk bolqqaqqa, yolda silərnı həlak kiliwətməslikim üqün, Əzüm silərnıng aranglarda bolup, xu zeminqqa billə qikmaymən, — dedi.□ ■

⁴ Halayik bu kattik səzni anglap, kayoqqa qəmüp həqkaysisi öz zibuzinnətlirini taqimidi. ⁵ Qünki Pərwərdigar Musaqqa səz kilip: — Sən berip Israillərqqa: «Pərwərdigar: — Silər boyni kattik bir həlk ikənsilər; əgər Mən Pərwərdigar aranglarqqa qikip bir dəqiqila tursam, silərnı yokitiwətkən bolattim. Əmdi silər özünqlardiki zibu-zinnətlərnı eliwətinglar; xu qaoqda Mən silərgə nemə kilidiqinimni bilimən, dedi», dəp eytkin, — degətkin.

⁶ Xunga Israillər Hərəb teqidin ayrilipla zibu-zinnətlirini əzliridin eliwətti.□

«Keruxux qediri»

⁷ Xuning bilən Musa öz qedirini elip, uni qedirgahning sirtida, qedirgahdin nerirəq bir jayqqa tikip, uni «keruxux qediri» dəp atidi. Kimki Pərwərdigarni izdəp, yol sorimaqqi bolsa qedirgahning sirtidiki «keruxux

□ **32:34 «ularqqa jaza beridiqan künüm»** — ibraniy tilida «Mən ularni yokiqan künidə». «Hudaning yoklixı» — U yekin kelip jazasini quxüridu yaqi bolmisa bəht-bərikitini kəltüridu. «Təbirlər»nimu kəring. ■ **33:1** Yar. 12:7; 26:4; 28:13 □ **33:2 «sening aldingda bir Pərixətə əwətip, ...»** — xühisizki, 32:34də tilqqa elinqan pərixətə. □ **33:3 «Əzüm silərnıng aranglarda bolup, xu zeminqqa billə qikmaymən»** — demək, Huda Əzi «mukəddəs qedir»ni makan kilip ularning arisida turmay, ular bilən billə barmaydu, Əz orninq ular bilən billə berixkə «Əz Pərixətəm»ni əwətidu. Əməliyətə «Pərwərdigarning Pərixətisi» Pərwərdigarning Əz huzuriqqa barawər idi; lekin Musa pəyoqambər wə həlk bu nuqtini təhi quxənməytti (4-ayətni kəring). 3:2-3, izəhat wə «Təbirlər»ni kəring. ■ **33:3** Mis. 32:9; Kan. 9:13 □ **33:6 «Xunga Israillər ... zibu-zinnətlirini əzliridin eliwətti»** — yaqi «Xuning bilən, Israillər Hərəb (Sinay) teqidin ayriloqandin tartip, zinnət buyumlarni zadi taqimidi».

qediri»oşa baratti. □ ⁸ Xundak bolattiki, hər ketim Musa qediroşa qiksa, pütkül halayık kópup, hər biri öz qedirining ixikidə erə turup, Musa qediroşa kirip boluquşə uning kəynidin qarixip turatti. ⁹ Andin Musa hər ketim qediroşa kirip kətsə xundak bolattiki, bulut tüwrüki qüxüp, qedirning kirix eojizida tohtaytti; xuning bilən Pərwərdigar Musa bilən sözlixətti. □ ¹⁰ Pütkül halayık bulut tüwrükining jamaət qedirining kirix eojizida tohtojinini kərətti; uni kərginidə həlkning həmmisi kópup, hər biri öz qedirining ixikidə turup səjdə kilişətti.

¹¹ Xu qaqlarda Pərwərdigar Musa bilən kixilər öz dost-buradiri bilən sözləxkəndək, yüzmyüz sözlixətti. Andin Musa qedirgahəşa yenip kələtti; ləkin uning hizmətkari boləjan nunning oşli Yəxua degən yax yigit qedirning iqidin qikmaytti.

Musaning Pərwərdigarning xan-xəripini kərüxi

¹² Musa Pərwərdigarəşa mundak dedi: — Mana, Sən daim masha: «Bu həlkni elip qikkin» dəp kəlding; ləkin Əzüng masha: «Mən seni ismingni bilip tonuyman», wə xuningdək «Nəzirim aldida iltipat tapting» degən bolsangmu, Sən mening bilən birgə kimni əwətidioşingni masha ayan kilmiding. □ ¹³ Əgər mən rastinla nəzirində iltipat tapkan bolsam, əzümnung Seni tonuxum üqün, nəzirində iltipat tepiwərixim üqün masha Əz yolungni ayan kילוaysən; masha, bu həlkning Əz həlkning bolojinini nəzirində tutkaysən! — dedi.

¹⁴ U jawab berip: Mən Əzüm sən billə billə berip, sanga aram ata kilişəmən, — dedi. □

¹⁵ Musa uningəşa jawabən: — Əgər Sən Əzüng *biz* bilən billə mangmisang, bizni bu yərdin qikarmioşaysən; ¹⁶ qünki, mən wə həlkning nəzirində iltipat tapkinimiz nemidin bilinidu? Əjəba, Əzüngning biz bilən billə mangojiningdin bilinməmdü? Xu səwəbtin mən wə həlkning yər yuzidiki hər bir taipilərdin alahidə pərklənməmdük?! — dedi. ■

¹⁷ Pərwərdigar Masha: — Muxu iltijayingnimu ijabət kilişəmən; qünki sən nəzirimdə iltipat tapting wə Mən seni ismingni bilip tonuyman, dedi. □

¹⁸ Xuning bilən Musa: — Əz xan-xərpingni masha kərsətkəysən, — dedi.

¹⁹ *Pərwərdigar*: — Əzümnung pütkül məhribanlikimni sening kəz aldingdin ətküzimən wə aldingda «Yahwəh» degən namni jakarlaymən. Kingə xapaət kilməqci bolsam xuningəşa xapaət kərsitimən, kingə

□ **33:7 «Musa öz qedirini elip, ...»** — yaki «Musa qedirni elip, ...». Bizningə «mukəddəs qedir» tehi yasalmioşanidi. **«kərüxüx qediri»** — qong mukəddəs qedir yasaloşandin keyin umu «kərüxüx qediri» yaki «jamaət qediri» dəp atilidu. **«Kimki Pərwərdigarni izdəp, yol sorimaqci bolsa qedirgahning sirtidiki «kərüxüx qediri»oşa baratti»** — Hudaning 3- wə 5-ayəttiki səzigə qarışanda, Musa: «Huda əmdi arimizda, yəni qedirgah otturisidiki «mukəddəs qedir»da turmaqci əməs; xunga qedirni yasojinimiz bikar bolidu, Huda uningda bəribir turmaydu» — dəp oylıoşan bolsa kərək. Xunga Huda bilən sözlixix üqün u qedirning ornida qedirgahning sirtida öz qedirini tikkən. □ **33:9 «bulut tüwrüki qüxüp, ... tohtaytti; xuning bilən Pərwərdigar Musa bilən sözlixətti»** — demək, Hudaning huzuri bulut tüwrükidə turatti. □ **33:12 «Mən seni ismingni bilip tonuyman»** — bu sözlər Hudaning məlum bir kixini (muxu yərdə Musani) alahidə səyidioşinini yaki tallioşanlikni kərsitidu. □ **33:14 «...Mən sanga aram ata kilişəmən»** — yukirida, 32:10də Huda Masha: «Məni toşma» (ibraniy tilida «Masha aram bərgin!») yaki «Məni qoyojin» degənidi; ləkin u həzir Masha «Mən sanga aram ata kilişəmən» dəydu. ■ **33:16** Kən.

4:7 □ **33:17 «...Mən seni ismingni bilip tonuyman»** — 12-ayət wə izahətini kəring.

rəhim-xəpkət kərsətməkqi bolsam, xuningoqa rəhim-xəpkət kərsitimən, dedi. □ ■

²⁰ Pərwərdigar uningoa: — Sən yüzümni kərləməysən; qünki heç adəmət Meni kərsə tirik qalmaydu, dedi.

²¹ Andin Pərwərdigar: — Mana, yenimda bir jay bardur; sən xu yərdiki qoram taxning üstidə turojin. ²² Mening xan-xəripim etidiojan waqıtta, xundak boliduki, Mən seni xu qoram taxning yerikida turojuzup, Mən etüp boluqaqə seni qolum bilən yepip turimən. ²³ Andin qolumni tartıwalimən; xuning bilən sən Mening arka təripimni kərisən, lekin yüzüm kərünməydu, — dedi. □

34

Höküm-guwahlik tahtaylirining kayta berilixi

¹ Pərwərdigar Musaoqa: — Sən awwalkioqa ohxax özüng üqün taxtin ikki tahtayni yonup kəl; Mən bu tahtaylaroqa sən ilgiri qeqiwətkən tahtaylardiki sözləni yezip qoyimən. ■ ² Sən ətə ətigəngiqə təyyar bolup, səhərdə Sinay teoioqa qikip, xu yərdə taotning qokkisida Mening aldimda hazır bolöjin. ³ Lekin heç kixi sən bilən billə qikmisun wə yaki taotning heç yeridə baxka adəm kərünmisun, qoy-kalilarmu taotning tüwidə otlimisun, — dedi. ■

⁴ Musa awwalkioqa ohxax taxtin ikki tahtayni yonup, ətisi tang səhər qorup, bu ikki tax tahtayni qolida elip, Pərwərdigarning buyruoqini boyiqə Sinay teoioqa qikti.

⁵ Xuning bilən Pərwərdigar bulutta qüxüp, xu yərdə Musaning kexida turup, «Yahwəh» degən namini jakarlıdi. □ ⁶ Pərwərdigar uning kəz aldidin etüp: — «Pərwərdigar, Pərwərdigar, rəhimdil wə mehır-xəpkətlıktur, asan oqəzərlənməydiojan, xapaət bilən wapasi kəng Təngridur, □ ■

⁷ mingliojan-on mingliojanlaroqa rəhim-xapaət kərsitip, qəbihlik, asiylik wə gunahni kəqürgüqidur; lekin u gunahkarlarıni hərgiz gunahsiz dəp qarımaydiojan, bəlki atılarning qəbihlikining jazasını baliliri wə nəwrlirigiqə, xundakla üqinqi wə tötinqi əwladioiqə yükləydiojan Təngridur» — dəp jakarlıdi. □ ■

⁸ Xuning bilən Musa dərhal yərgə bax qoyup səjdə kilip: —

⁹ — Əy Rəb, əgər mən rasttinla nəziringdə iltipət tapkan bolsam, undakta i Rəb, arimizda biz bilən mangolaysən; qünki bu həlk dərwəxə boyni kattik

□ **33:19 «Yahwəh»** — oqurmənlərnin esidə boluxi mumkinki, «Yahwəh» Hudaning alahidə namidur, mənsi «Mənggü Bar Boluquqı» degəndək. Biz bu namni adətə «Pərwərdigar» dəp tərximə kilimiz. ■ **33:19** Rim. 9:15 □ **33:23 «... sən Mening arka təripimni kərisən»** — «... sən Mening kəynimdə qalqan iznalirimni kərisən» degəndək tərximilirimu uqrixi mumkin.

□ **«lekin yüzüm kərünməydu»** — yaki «lekin yüzümning kərüluxi bolmaydu». ■ **34:1** Kan. 10:1

■ **34:3** Mis. 19:12,13 □ **34:5 «Yahwəh»** — 33:19 wə izahatni kəring. □ **34:6 «Pərwərdigar,**

Pərwərdigar» — ibraniy tilida «Yahwəh, Yahwəh». «**xapaət**» — ibraniy tilida «həsəd» bilən ipadiliduru (20:6 wə izahatni kəring). ■ **34:6** Mis. 33:19 □ **34:7 «rəhim-xapaət»** — ibraniy

tilida «həsəd» degən səl bilən ipadiliduru (20:6 wə izahatni kəring). «**atılarning qəbihlikining jazasını baliliri wə nəwrlirigiqə, xundakla üqinqi wə tötinqi əwladioiqə yükləydiojan**

— bu muhim səl toqruluk «qoxumqə səl»imizni (20:5, 34:7 toqruluk), xundakla «Əzakiyal»diki «qoxumqə səl»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ **34:7** Mis. 20:6; Qel. 14:18; Kan. 5:10;

Zəb. 86:14; 103:8; 145:8; Yər. 32:18

bir həlktur; bizning k bihlikimizni w  gunahimizni k p rg ys n, bizni  z mirasing boluxka k bul qiloyas n! — dedi.■

Yengiwxatin  hd  t z x

¹⁰ Xuning bilən u Musa a: — Mana, Mən bir əhdə tüzimən; sening barlik həlking aldidə pütkül y r yüzining heqbir joyida yaki heqbir  l arisida kilinip b kmi an m jizil rni yaritimən. Xuning bilən sən arisida bol an h lkingning həmmisi Pərwərdigarning *karam t*  m lini k ridu; q nki Mening silərgə kilidiloan  m lim dərwəkə d hx tlik ix bolidu. □ ■ ¹¹ Mən b g n sanga tapilaydi an əmlirimni tutkin; mana, Mən sil rning aldinglardin Amoriy, K naaniy, Hıttiy, P rizziy, H wiy w  Yəbusiylarni həydəp qikirimən. ¹²  mdi hezi bol inki, sən baridiloan zeminda turuwatkanlar bilən heq əhdə baolaxmi in; bolmisa, bu ix silərgə tuzak bolidu; ■ ¹³ b lki sil r ularning kurbangahlarini q w p, but t wr klarini sundurup, «axərah» butlarini kesip taxlanglar.

□ ¹⁴ Q nki sən heqkandək b kka ilahka ibadət kilmasliking ker k — q nki M nki Pərwərdigarning nami «Wapasizlikka H s t Kiloqudi» bolup, h s t kiloqudi bir ilahdurm n. ■ ¹⁵ Bolmisa, xu zeminda turuwatkanlar bilən əhdə t z x ng mumkin; andin ular ilahlarining k ynidin y r p buzukqilik kilip, ilahlariloa kurbanliklar  tk zginid , sil rni q kirs  ularning kurbanliklaridin y p ketixinglar mumkin; ¹⁶ sən xundakla yənə ularning kizlarini o ulliringo a hotunlukka elip berixing mumkin; u kizlar  z ilahlarining k ynidin y r p buzukqilik kil inida, ular o ulliringnimu  z ilahlarining arkisidin mang uzup, buzukqilik kilduruxi mumkin.■

¹⁷  z ng  q n heqkand k kuyma butlarni yasatmi in.

¹⁸ Petir nan heytini tutunglar; Mening  mr kilo inimd k Abib eyida, bekitilg n waqitta y tt  k n petir nan y nglar. Q nki sil r Abib eyida Misirdin qikqansilar.■

¹⁹ Baliyatquning tunji mewisi Meningki bolidu; qarpay malliringning iqidin d sl p tuquloan  rk kl r, kala bolsun, koy bolsun ularning tunjilirining h mmisi Meningki bolsun.■

²⁰ Lekin ex kl rning tunji t h ylirining orni a k za bil n b d l t lixing lazim bolidu.  g r orni a k za b rmisang, t h yning boynini sunduruw tkin. Tunji o ullirinqni bolsa, ularo a b d l t l p kayturuwal. Heqkim Mening huzurmo a kuruk k l k lmisun.□ ■

²¹ S n alt  k n iqid  ix- m lingni kilip, y ttingi k ni aram elixing z r r; y r h yd x waqti bolsun, orma waqti bolsun, aram elixing z r r.■

²² Yengi buo dayning tunji h sulini t brikleydi an «h ptil r heyti»ni  tk z nglar; yilning ahirida «hosul yioix heyti»ni  tk z nglar.□ ■

■ **34:9** Law. 25:38; Z b. 28:9; 33:12; Z k. 2:16 □ **34:10** «Mening sil rg  kilidiloan  m lim» — ibraniy tilida «Mening sanga kilidiloan  m lim».

■ **34:10** Q n. 5:2; Y . 10:12,13

■ **34:12** Mis. 23:32; Q l. 33:51; Q n. 7:2 □ **34:13** «ax rah butlari» — b lkim butp r slikk  beoixlanoan dar hliklardur. Dar hl r b lkim ayal but x klid  oyuloan yaki n kixl ng n boluxi mumkin.

■ **34:14** Mis. 20:5 ■ **34:16** 1Pad. 11:2 ■ **34:18** Mis. 12:15; 23:15 ■ **34:19** Mis.

13:2; 22:29;  z. 44:30 □ **34:20** «... tunji t h ylirining orni a k za bil n b d l t lixing lazim bolidu» — dem k, k za t h yning orni a kurbanlik kilinidu.

■ **34:20** Mis. 13:13; 23:15; Q n. 16:16 ■ **34:21** Mis. 20:9 □ **34:22** «yilning ahirida» — ibraniy tilida «yilning  zgirixid » — yani k zda. ■ **hosul yioix heyti** — muxu h sul bolsa mew -qewil rningkidur.

Ibraniylar ixlətkən kalendar boyi a, heyt yəttingi ayda, bəzi yillirida Sent brd , bəzi yillarda  kt brd  bolatti.

■ **34:22** Mis. 23:16

²³ Sening hər bir ərəkə kixiliring yilda üq ketim Israilning Hudasi bolıan Rəb Pərwərdigarning aldioğa hazır bolsun. ■ ²⁴ Qünki Mən taipilərnı aldındin həydiwetip, qeğraliringni kengəyitmən; xuningdək sən yilda üq ketim Pərwərdigar Hudaıyngning aldioğa hazır boluxğa qıqip barsang, heqkim yeringgə kəz kirini salmaydu.

²⁵ Manga sunulidıoğan qurbanlıqning kənini bolduruloğan nan bilən billə sunmıoğın; yaki etüp ketix heytinging qurbanlıqning gəxini ətigə qaldurma. □ ■

²⁶ Zeminingning dəsləpki həsulidin tunji məhsulatlarnı Pərwərdigar Hudaıyngning öyigə kəltürüp ata. Ooqlakni anisining sütidə kəynitip pixurma. □ ■

²⁷ Pərwərdigar Musaoğa: — Bu sözlərnı özüng üqün yeziwaloğın; qünki Mən muxu sözlərnı asas kılıp sən bilən wə Israil bilən əhdə baolıdim, dedi.

²⁸ U waqıtta Musa xu yərdə Pərwərdigarning huzurida kirik keqə-kündüz turdi; u heqnersə yemidi, heq su iqmidi. U yərdə *Pərwərdigar* tahtaylaroğa əhdining sözliri bolıan on əmrni pütıti. □ ■

Musaning yüzining parkırap turuxı

²⁹ Musa Sinay teoğidin qıxkəndə xundak boldiki (u taoğdin qıxkəndə ikki həküm-guwaqlıq tahtıyı uning qolida idi), özining *Pərwərdigar* bilən sözləxkını üqün yüzining parkırap kətkinini bilməytti. ■ ³⁰ Əmdi Hərun wə barlıq Israilar Musaı kərđi, mana, uning yüz terisi parkırap turatti; ular uningoğa yekın berixtin qorquxtı.

³¹ Lekin Musa ularni qakiriwidi, Hərun wə jamaətning barlıq baxlırı yenip, uning kexioğa kəldi; Musa ular bilən sözləxtı.

³² Xuningdin keyin, barlıq Israilar uning yenioğa kəldi; u waqıtta Musa Pərwərdigar özigə Sinay teoğida səz kılıojında tapxuroğan barlıq əmrlərnı ularoğa tapılıdi. ³³ Musa ularoğa dəydiöjini dəp tığətti. U *səzligəndə* yüzigə bir qümpərdə tartıwalıanıdi; □ ■ ³⁴ Kaqanki Musa Pərwərdigar bilən sözlıxıxkə uning huzurioğa kirsə, qümpərdini elıwetətti, taki u yenip qıkkıuqə xundak bolatti; yenip qıkkında özigə nemə tapılanıoğan bolsa, xuni Israilarəoğa eytip berətti. ³⁵ Israilar Musaning yüz terisining parkırap turoğini kərətti; xunga Musa yənə taki Pərwərdigar bilən sözləxkılı uning huzurioğa kirgüqə yüzigə qümpərdə tartıwalatti.

■ **34:23** Mis. 23:17; Qan. 16:16 □ **34:25** «Manga sunulidıoğan qurbanlıqning...» — ıbranıy tilida «Mening qurbanlıqimning...». Muxu yərdə bu səz bəlkim yukırıda tiloğa elinoğan üq heyttiki kəydürmə qurbanlıqlarnı yaki inaqlıq qurbanlıqlırını kərsətsə kerək. «Mening qurbanlıqimning keni» bolsa məzkur heytlarda qurbangah üstigə təkülıdıoğan qanlarnı kərsitidu. ■ **34:25** Mis. 23:18 □ **34:26** «Ooqlakni anisining sütidə kəynitip pixurma» — bu əmr bəlkim ətraptiki butpərəs həlkərləning məlum ərp-adıtigə əgəxməslik kerəklikini kərsitixi mumkin. Bu tootruluk yənə «Lawıylar»diki «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **34:26** Mis. 23:19; Law. 22:27; Qan. 14:21 □ **34:28** «u heqnersə yemidi» — ıbranıy tilida «heq nanni yemidi». «U yərdə *Pərwərdigar* tahtaylarəoğa əhdining sözliri bolıan on əmrni pütıti» — ıbranıy tilida «U yərdə u tahtaylarəoğa əhdining sözliri bolıan on əmrni pütıti». Bəzilər: «U» Musanı kərsitidu, dəp qaraydu, biraq «Qan.» 10:2-4tin enik kərunıduki, bu sözlərnı pütküqi Huda Özıdur. ■ **34:28** Mis. 24:18; 31:18; 34:1; Qan. 4:13; 9:9,18 ■ **34:29** 2Kor. 3:7 □ **34:33** «U *səzligəndə* yüzigə bir qümpərdə tartıwalıanıdi» — yaki «u (Musa) ularoğa səzləp bolıanda yüzigə nıqab tartıwalıdı». ■ **34:33** 2Kor. 3:7,13

35

Xabat küni, yəni «aram elix küni»ning bəlgilimiliri

¹ Musa Israillarning pütkül jamaitini yoiqip ularoqa: — Pərwərdigar silərgə kilixkə buyruoqan əmrlər munulardur: — ■

² Altə kün ix-əmgək küni bolsun; lekin yəttinqi küni silərgə nisbətən muqəddəs bir kün bolup, Pərwərdigaroqa ataloqan aram alidioqan xabat küni bolsun. Hərkim xu künidə ix-əmgək kilsa əlümgə məhkum kılinsun.

■ ³ Xabat künidə barlıq turaloquliringlarda hərgiz ot qalimanglar, — dedi.■

Ibadət jayi üqün hədiyə sunux

⁴ Musa Israillarning pütkül jamaitigə söz kılıp mundak dedi: — «Pərwərdigar buyruoqan əmr mana xuki: —

⁵ Əzünqlarning aranglardin Pərwərdigaroqa bir «kətürmə hədiyə» kəltürünglar; kəngli haloqanlarning hərberi Pərwərdigaroqa bir «kətürmə hədiyə»sini kəltürsun: yəni altun, kümüx, mis,■ ⁶ kək, səsün wə kizil yip, aq kanap rəht, eqkə tiwiti,■ ⁷ kizil boyaloqan qoqkar terisi, delfin terisi, akatsiyə yaqiqi,■ ⁸ qiraodan üqün zəytun meyi, «məsihləx meyi» bilən huxbuy üqün ixlitilidioqan esil dora-dərməklər,■ ⁹ əfodkə həm qoxenoqa ornitilidioqan həkik wə baxkə yaqutlarni kəltürünglar.■

Ibadət qedirining materiyal-üskünlirini yasax

¹⁰ — «Aranglardiki barlıq mahir ustilar kelip Pərwərdigar buyruoqanning həmmisini yasap bərsun: □ ¹¹ — *muqəddəs* qedir bilən uning iqki wə taxki yopuqlirini, iloqlirini, tahtaylirini, baldaklirini, hadilirini wə bularning təgliklirini, ■ ¹² əhdə sanduqi wə uning baldaklirini, «kəfərət təhti»ni, «ayrima pərdə-yopuq»ni, ¹³ xirə wə uning baldaklirini, uning barlıq qaqa-kuqilirini wə «təkdim nanliri»ni, ■ ¹⁴ yorukluk üqün yasaloqan qiraodan wə uning əswablrini, uning qiraqliri wə qiraol meyi, ¹⁵ huxbuygah wə uning baldaklirini, «Məsihləx meyi»ni, dora-dərməklərdin ixlənəgən huxbuy, muqəddəs qedirining kirix eoqizidiki «ixik pərdisi»ni, ■ ¹⁶ kəydürmə qurbanlıq qurbangahi wə uning mis xalasini, baldaklirini wə barlıq əswablrini, yuyunux desi wə uning təglikini, ■ ¹⁷ həyolining pərdilirini, uning hadiliri wə ularning təgliklirini, həyolining kirix eoqizidiki pərdini, ■ ¹⁸ qedirning mih-kozuqlirini, həyolining mih-kozuqlirini, xundakla barlıq tanilirini, ■ ¹⁹ tokulidioqan kiyimlər, yəni muqəddəs jayning hizmitigə kahinlik hizmitidə kiyilidioqan, Hərun kahinning muqəddəs kiyimlirini həm uning oqullirining kiyimlirini təyyar kilsun».□ ■

Həlkəning «kətürmə hədiyə»si

²⁰ Xuning bilən pütkül İsrail jamaiti Musaning yenidin qikip ketixti.

²¹ Andin kəngli tartkanlarning hərberi, rohi əzlrigə türtkə bololanlarning

■ **35:1** Mis.34:32 ■ **35:2** Mis. 20:8; 31:15; Law. 23:3; Qan. 5:12; Luqa 13:14 ■ **35:3** Mis. 16:23

■ **35:5** Mis. 25:2 ■ **35:6** Mis. 25:4 ■ **35:7** Mis. 25:5 ■ **35:8** Mis. 25:6 ■ **35:9** Mis. 25:7;

28:17,20 □ **35:10** «mahir ustilar» — ibraniiy tilida «kəngli danalar». ■ **35:11** Mis. 26:26

■ **35:13** Mis. 25:23, 30 ■ **35:15** Mis. 26:36; 30:1; 31:11 ■ **35:16** Mis. 27:4; 30:18 ■ **35:17**

Mis. 27:9,16 ■ **35:18** Mis. 27:19 □ **35:19** «tokulidioqan kiyimlər» — yaki «kahinlik hizmət

kiyimliri». ■ **35:19** Mis. 28; 31:10

hərbiri kelip, jamaət qedirini yasaxka, xundakla qedirning hizmitidə ixlitilidiqan barlık sərəmjanlarni yasaxka wə mukəddəs kiyimlərni tikixkə Pərwərdigarqa ataloqan «pulanglatma hədiyyə»ni kəltürgili turdi. ²² Ular ərlərmu, ayallarmu kelip, sunuxka kəngli hux boləqanlarning hərbiri hədiyyə kəltürüp, bulapka, zirə-halka, üzük, zunnar-biləzük qatarlık hərhil altun buyumlarni elip kəldi; altunni «kətürmə hədiyyə» kəlip berəy degənlərninğ hərbiri uni Pərwərdigarqa sundi. □ ²³ Kimdə kək, səsün, kizil yip bilən aq kanap rəht, əqkə tiwiti, kizil boyaloqan koqkar terisi wə delfin terisi bolsa, xularni elip kelixti. ²⁴ Kümux ya mistin kətürmə hədiyyə kəltürəy degənlərninğ hərbiri xuni Pərwərdigarqa hədiyyə kəlip sundi. Kimdə qedirning hizmitidə ixlitilidiqan hərhil sərəmjanlarqa yariqodək akatsiyə yaqiqi bolsa, uni elip kəldi.

²⁵ Kəli qəwər ayallarning hərbiri öz qollari bilən egirip, xu egirgən yip wə rəhtlərni, yəni kək, səsün wə kizil yip bilən aq kanap rəhtlərni kəltürdi, □ ■ ²⁶ Xuningdək kəngli kozoqaloqan ayallarning həmmisi hünirini ixlitip əqkə tiwitidin yip egirixti.

²⁷ Əmirlər əfod wə qoxenoqa ornitilidiqan həkiklar wə yaqutlarni, ²⁸ dora-dərməklərni, qiraşka wə məsihləx meyiqa ixlitilidiqan zəytun meyni, huxbuyoqa ixlitilidiqan esil dora-dərməklərni kəltürdi. ■ ²⁹ Xu tərکیدə Israillər Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən buyruoqan ixlarninğ hərəkəysioqa bir nərsə berixkə kəngli tartqan bolsa, ər bolsun ayal bolsun hərbi xuni elip kelip, Pərwərdigarqa atap ihtiyariy hədiyyə bərdi.

Ibadət qedirini Yasioquqi hünərwanlər

³⁰ Andin Musa Israillarqa mundaq dedi: —

«Mana, Pərwərdigar Yəhuda kəbilisidin hurning nəwrisi, Urining oqlı Bəzaləni ismini atap qakirip, □ ■ ³¹ uni Hudaning Rohi bilən toldurup, uningqa danalıq, əkil-pərasət, ilim-həkmət igilitip, uni hərtürlük ixni kəlixka kəbiliyətlük kəlip, ■ ³² uni türük-türük hünərlərni kəlalaydiqan — altun, kümux wə mis ixlirini kəlalaydiqan, ■ ³³ yaqutlarni kəsip-oyalaydiqan, zinnət buyumliroqa ornitalaydiqan, yaqoqlarqa nəkiş qəkiralaydiqan, hərhil hünər ixlirini qamlaxturalaydiqan kəldi. ■

³⁴ U yənə uning kəngligə, xuningdək həm Dan kəbilisidin boləqan Aħisamakning oqlı Oħəliyabning kəngligə *baxqilarqa* hünər əgətitx niyət-istikini selip, ³⁵ ularning kəngüllirini danalıq-həkmət bilən toldurup, ularni hərhil nəkkaxlıq-oymiqilik ixlirioqa məhir kəlip, kək, səsün wə kizil yip bilən aq kanap rəht bilən kəxtiqilik kəlixka həmdə bəpkarlıqqa iktidarlık kəldi. Xuning bilən ular hərhil hünər ixlirining wə hərhil layihiləx ixlirining həddisidin qəkalaydiqan boldi. ■

36

¹ Xuning bilən Bəzalə wə Oħəliyablar, xuningdək Pərwərdigar mukəddəs qədir yasaxning hərhil ixlirioqa kərək boləqan danalıq-həkmət wə əkil-

□ 35:22 «Ular ərlərmu, ayallarmu kelip,...» — yaki «Ər kixilər ayal kixilərgə əgixip,...».

□ 35:25 «kəli qəwər» — ibraniy tilida «kəngli dana». ■ 35:25 Pend. 31:19 ■ 35:28 Mis.

25:6 □ 35:30 «ismini atap qakirip,...» — bu sözlər Hudaning məlum bir kixini məlum muhim

bir ix üqün əlahidə tallap qakiroqanlıqini kərsitidu. «Yəx.» 45:3, 4ni kərüng. «Bəzalə» — mənsi

«Hudaning sayisidə» yaki «Hudaning baxpanahida». ■ 35:30 Mis. 31:2 ■ 35:31 Mis. 31:3

■ 35:32 Mis. 31:4 ■ 35:33 Mis. 31:5 ■ 35:35 Mis. 26:1

parasətni ata qiloqan mahir ustilarning hər biri ularoqa qoxulup, xu ixni uning əmr qiloqini boyiqə əməlgə axuridu».

Halkning hədiyyaliri

² Xu waqıtta Musa Bəzaləl wə Oholiyabni, xundakla Pərwərdigar danalix-hekmet bilən kəngüllirini tolduroqan, kəngli özini xu ixni qilixkə katnixixkə dalalət qiloqan barlıq hünərwən-kasiplarni qakirip yioqdi.

³ Ular kelip mukəddəs qedirni yasaxkə, xundakla uning ix-hizmətlirigə kerəklik sərəmjanlarni yasaxkə Israillar elip kəltürgən barlıq «kətürmə hədiyyə»lərni Musadin tapxuruwaldi. Israil həlki yənıla öz mayli bilən hər küni ətiginu Musaqa ihtiyariy hədiyyə kəltürüp turatti. ⁴ Andin mukəddəs qedirning ixlirini qiliwatqan ustilarning həmmisi qolidiki ixini qoyup qoyup kelip, ⁵ Musaqa: — Həlkning elip kəlgini Pərwərdigar bizgə qilixkə buyruoqan ixni pütüküzükə ehtiyaj boləninidin kəp exip kətti! — deyixti.

⁶ Andin Musa əmr qilip, pütkül qedirgah boyiqə: «Mana, ər bolsun, ayal bolsun, həqkim mukəddəs qedirni yasax üçün «kətürmə hədiyyə» süpitidə yənə həqkandak nərsə təyyarlap kəlmisun!» dəp jakarlattı. Bunun bilən kəp qilik hədiyyələr kəltürüxtin tohtitildi. ⁷ Qünki ular təyyarlioqan materiyallar pütkül quruluş ixioqa yetətti, hətta exip qalatti.

Ibadət qedirining yasilixi

⁸ Mukəddəs qedirning quruluş ixini qiliwatqan ustilarning hər biri nepiz tokuloqan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə qizil yiplar arilaxturulup ixləngən on parqə yopuq yasap, kerublarning süritini yopuqlarəqa qewərlik bilən layihiləp nəpis qilip kəxtiləp qikti. ⁹ Hər bir yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz, kəngliki tət gəz bolup, hər bir yopuq ohxax qong-qiqiklikte qilindi. ■ ¹⁰ Bəzaləl yopuqlarning bəxini bir-birigə ulidi, qaloqan bəx yopuqnimu həm bir-birigə ulidi. ¹¹ U ulap qikiloqan birinqi qong parqining əng qetidiki qismining bir tərapiğə rənggi kək izmilərni qadidi, xuningdək ulap qikiloqan ikkinqi qong parqining əng qetidikisining bir tərapiğimu xundak qildi. ■ ¹² Birinqi qong parqining əng qetidiki qismioqa əllik izmə qadidi, ikkinqi qong parqining əng qetidikisigimu əllik izmə qadidi. Izmilər bir-birigə udulmuudul qilindi.

■ ¹³ Mukəddəs qedir bir pütün bolsun üçün u altundin əllik iləu yasap, ikki parqə yopuqni xu iləular bilən bir-birigə tutaxturdi. ■ ¹⁴ U mukəddəs qedirni yepix üçün əqkə tiwitidin yopuqlarni yasidi; yopuqtn on bir parqə yasidi. ¹⁵ Yopuqlarning hər birining uzunluqi ottuz gəz, kəngliki tət gəz bolup, on bir yopuqning həmmisi ohxax qong-qiqiklikte qilindi. ¹⁶ Yopuqlarning bəxini u ulap bir qilip, qaloqan altə yopuqnimu ulap bir qildi. ¹⁷ U birinqi ulap qikiloqan qong parqining əng qetidiki qismioqa əllik izmə, ikkinqi ulap qikiloqan qong parqining əng qetidiki qismioqa əllik izmə qadidi. ¹⁸ U qedir bir pütün bolsun üçün həm mistin əllik iləu yasap, ikki qong parqini ulap qoydi. ■

¹⁹ U bununidin baxkə qedirəqa qizil boyaloqan qoqkar terisidin yopuq yasap yapti, andin uning üstidinmu delfin terisidin yasaloqan yənə bir yopuqni qaplıdi. ■ ²⁰ U mukəddəs qedirning tik tahtaylirini akatsiyə yaoqiqidin yasap tiklidi. ■ ²¹ Hər bir tahtayning uzunluqi on gəz, kəngliki bir yerim gəz qilindi.

■ ^{36:9} Mis. 26:2 ■ ^{36:11} Mis. 26:4 ■ ^{36:12} Mis. 26:5,10 ■ ^{36:13} Mis. 26:6 ■ ^{36:18}

■ 22 Hər bir tahtayning ikkidin turumi bar idi, hər ikki tahtay xular bilən bir-birigə qetildi; u qedirning barlıq tahtaylırını xundaq yasidi.■

23 U qedirning tahtaylırını xundaq yasidi; yigirmisi jənub tərəpkə ornitildi;

■ 24 u bu yigirmə tahtayning tegigə kümüxtin kırık təglik yasidi; bir tahtayning *astidiki* ikki turumi üçün ikkidin təglik, yənə bir tahtayning ikki turumi üçün ikkidin təglikni yasidi.■

25 Xuningdək u qedirning udul tərəpigə, yəni ximal tərəpigə yigirmə tahtay yasidi, ■ 26 xundaqla bularning kırık təglikini kümüxtin yasidi; bir tahtayning tegigə ikkidin təglik, yənə bir tahtayning tegigə ikkidin təglik orunlaxturuldi. ■ 27 Qedirning kəyni tərəpigə, yəni oərb tərəpkə altə tahtayni yasap ornatti. ■ 28 U qedirning kəyni tərəpidiki ikki bulungoşa ikki tahtayni yasap ornatti. ■ 29 Bu bulung tahtaylıri astidin üstigiqə ikki kət kılıp *tahtaylarni* əzara qetixturdi, üsti bir halkioşa bekitildi. U hər ikkisini xundaq yasap, ikki bulungoşa ornatti. ■ 30 Xunglaxkimu u tərəpidə səkkiz tahtay boldi, ularning kümüxtin yasaloğan on altə təglik bar idi; bir tahtayning tegidə ikki təglik, yənə bir tahtayning tegidə ikki təglik bar idi.■

31 Buningdin baxka u akatsiyə yaşıqıdın baldak yasidi; qedirning bu tərəpidiki tahtaylaroşa bəx baldakni, ■ 32 qedirning u tərəpidiki tahtaylaroşa bəx baldakni, qedirning arka tərəpidiki tahtaylaroşa, yəni oərb tərəpidiki tahtaylaroşimu bəx baldakni yasidi. ■ 33 U tahtaylarning otturidiki ottara baldakni bu tərəptin u tərəpkə yatküzüp yasidi. ■ 34 U tahtaylarni altun bilən kəplap, baldaklar ötküzüldioğan halkılarni altundin yasap, baldaklarni altun bilən kəplidi.■

35 U nepiz toquloğan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kizil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasidi; uni kerublarning süritini qəwərlik bilən layihiləp nəpis kılıp qüxürüp, kəxtiləp qıqardi. ■ 36 Uni esixka u akatsiyə yaşıqıdın tət hada yasap, altun bilən kəplidi. Ularning ilməkliri altundin yasaldi; hadilaroşa u kümüxtin tət təglikni kuyup yasidi.■

37 U qedirning kirix eşişioşa nəpis toquloğan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kizil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasidi, uni kəxtiqigə kəxtilətti. ■ 38 U yənə bu pərdining bəx hadisini ilməkliri bilən qoxup yasidi; ularning baxlırını wə baldaklırını altun bilən kəplidi; ularning bəx təglikni mistin yasaldi.□ ■

37

Əhdə sanduqini yasax

■ 36:21 Mis. 26:16 ■ 36:22 Mis. 26:17 ■ 36:23 Mis. 26:18 ■ 36:24 Mis. 26:19 ■ 36:25 Mis. 26:20 ■ 36:26 Mis. 26:21 ■ 36:27 Mis. 26:22 ■ 36:28 Mis. 26:23 ■ 36:29 Mis. 26:24 ■ 36:30 Mis. 26:25 ■ 36:31 Mis. 26:26 ■ 36:32 Mis. 26:27 ■ 36:33 Mis. 26:28 ■ 36:34 Mis. 26:29 ■ 36:35 Mis. 26:31 ■ 36:36 Mis. 26:32 ■ 36:37 Mis. 26:36

□ 36:38 « *bəx hadining* baxlırını wə baldaklırını altun bilən kəplidi» — 26:37-ayəttiki muxu hadılarni «altun bilən kəplioşin» deyilidu. Muxu ayəttə kəplinx kəlumi dairisi enik kərünüdu — kərişanda, pütün hadılar əməs, bəlki pəkət «baxlıri» wə «qetiq»liri altun bilən kəpliniidu. «Baldaklar» — ular hadılarni əzara qetip turidioğan tayaqılqar bolup, hadılarni muqimlaxturux wə pərdilənmimu kətürux rolini oynaydu (38:17ni kərüng). «Baldaklar»ning baxka tərjimiliri: «halkılar» yaki «qəmbərlər». ■ 36:38 Mis. 26:37

1 Andin Bəzaləl əhdə sanduqini akatsiyə yaşıqıdın yasidi; uning uzunluğu ikki yerim göz, egizliki bir yerim göz, kəngliki bir yerim göz idi. ■ 2 U uning içi wə sirtini sap altun bilən qaplıdi, uning üstünki kışmining qerisigə altundın girwək qıqardı. 3 U uning üqün altundın tət halka kuyup, ularni uning tət qetikiqə bekitti; bir tərıpigə ikki halka, yənə bir tərıpigə ikki halka bekitti. □ 4 U həm akatsiyə yaşıqıdın ikki baldaq yasap, hər ikkisini altun bilən qaplıdi; 5 andin sanduq ular arqilik kətürülsun dəp, baldaqlarni sanduqning ikki yenediki həkşiliridin ötküzüp köydi.

6 U sanduqning yapşuqi süpitidə altundın uzunluğu ikki yerim göz, kəngliki bir yerim göz boləqan bir «kafarət təhti» yasidi. 7 U ikki kerubni altundın soqup yasidi; ularni kafarət təhtining ikki tərıpigə ornatti; 8 bir kerubni bir tərıpigə, yənə bir kerubni yənə bir tərıpigə ornatti. U ikki tərıpıdiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə kildi. □ ■ 9 Kerublar bir-birigə yüzlinip, qanatlırini kafarət təhtining üstigə kerip, qanatlıri bilən uni yepip turatti; kerublarning yüzi kafarət təhtigə qarıtildi.■

Xirə

10 U həm xirəni akatsiyə yaşıqıdın yasidi; uning uzunluğu ikki göz, kəngliki bir göz, egizliki bir yerim göz idi. ■ 11 U uni sap altun bilən qaplar, uning üstünki kışmining qerisigə altundın girwək qıqardı. ■ 12 U xirəning qerisigə tət ilik egizliktə bir ləw yasidi; bu ləwning qerisigimu altundın bir girwək qıqardı. ■ 13 U xirəgə altundın tət halka yasap, bu həkşilarni xirəning tət burjıkidiki qetikka ornatti. ■ 14 Xirəni kətürüxkə baldaqlar ötküzülsun dəp, həkşilar xirə lewigə yekın bekitildi. ■ 15 Xirə üqün u baldaqlarni akatsiyə yaşıqıdın yasap, altun bilən qaplıdi; xirə ular bilən kətürülətti. 16 U xirəning üstigə köyulidioqan barlık buyumlarını, yəni legənlirini, qaqa-kuqa təhsilirini, «xarab hədiyəliri»ni kuyidioqan kədəh wə piyalilərninğ həmmisini sap altundın yasidi.■

Qıraşqdanni yasax

17 U həm qıraşqdanni sap altundın yasidi; qıraşqdanni soqup yasidi; qıraşqdanning puti, oşoli, kədəhliri, oşunqiliri wə gülliri bir pütün altundın sokuldi. ■ 18 Qıraşqdanning oşolining ikki yenedin altə xahqə qikırildi — qıraşqdanning bir yenedin üq xahqə, uning yənə bir yenedin üq xahqə qikırildi; ■ 19 bir yenediki hər bir xahqədə badam güli xəklidə oşunqisi wə qeqiki boləqan üq kədəh qikırildi, yənə bir yenediki hər bir xahqədə badam güli xəklidə oşunqisi wə qeqiki boləqan üq kədəh qikırildi. Qıraşqdanoşə qikıriləqan altə xahqəning həmmisi xundak yasaldi. ■ 20 Qıraşqdanning oşolidin badam güli xəklidə oşunqisi wə qeqiki boləqan tət kədəh qikırildi. □ ■ 21 Bulardin baxka birinqi ikki xahqəning astida bir oşunqə, ikkinqi ikki xahqəning astida bir oşunqə, üqinqi ikki xahqəning astida bir oşunqə yasaloşanıdi; qıraşqdanoşə qikıriləqan altə xahqəning astining həmmisi xundak idi. 22 Uning xu oşunqiliri həm xahqiliri qıraşqdan bilən bir gəwdə

■ 37:1 Mis. 25:10 □ 37:3 «tət qetikiqə» — yaki «tət putioşə». □ 37:8 «U ikki tərıpıdiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə kildi» — yaki «U kerublar bilən kafarət təhtini bir pütün altundın yasidi». ■ 37:8 Mis. 25:19 ■ 37:9 Mis. 25:20 ■ 37:10 Mis. 25:23 ■ 37:11 Mis. 25:24 ■ 37:12 Mis. 25:25 ■ 37:13 Mis. 25:26 ■ 37:14 Mis. 25:27 ■ 37:16 Mis. 25:29 ■ 37:17 Mis. 25:31 ■ 37:18 Mis. 25:32 ■ 37:19 Mis. 25:33 □ 37:20 «oşolidin» — yəni oşolining üstünki kışmidin. 35-ayətni kəşung. ■ 37:20 Mis. 25:34

kilindi — bir pütün sap altundin soqup yasaldi. ■ ²³ U qıraoqdanning yəttə qirioqini, xundakla uning pilik qayqiliri bilən küldanlirini sap altundin yasidi. ■ ²⁴ U qıraoqdan wə uning barlıq əswablırını bir talant sap altundin yasidi. □ ■

Huxbuygahni yasax

²⁵ U yənə huxbuygahni akatsiyə yaoıiqidin yasidi. Uning uzunluıı bir gəz, kəngliki bir gəz, egizliki ikki gəz bolup, tət qasa kılıp yasaldi; *tət burjikidiki* münnggüzlər uning bilən bir pütün kılıp yasaldi. ■ ²⁶ U uni, yəni uning üstini, tət ətrapını həm münnggüzlirini sap altun bilən kəplidi; uning üsti kışmining qərisigə altundin girwək qıkardı. ■ ²⁷ Uningoıa altundin ikki halka yasap, uning girwikining astioıa bekitti; ularni ikki yenioıa udulmu'udul bekitti. Huxbuygahni kətüridoıan ikki baldakni selix üqün bularni huxbuygahning ikki təripigə orunlaxturdi. □ ■ ²⁸ U baldaklarni akatsiyə yaoıiqidin yasap, altun bilən kəplidi. ■

²⁹ U həm mukəddəs Məsihləx meyini yasidi, andin ətirqi qıkaroıandək dora-dərməklərnı təngxəp sap huxbuyni yasidi. ■

38

Qurbangahni yasax

¹ U köydürmə kurbanlık qurbangahni akatsiyə yaoıiqidin yasidi. Qurbangah tət qasa bolup, uzunluıı bəx gəz, kəngliki bəx gəz, egizliki üq gəz kilindi. ■ ² U uning tət burjikigə koyulidoıan münnggüzlirini yasidi; münnggüzliri qurbangah bilən bir gəwdə kilindi. Qurbangahni mis bilən kəplidi. ■ ³ U qurbangahning barlıq əswablırını — uningoıa has boləıan daslarni, gürjəklərnı, korılarni, lahxigirlarni wə otdanlarnımu yasidi; uning barlıq əswablırını mistin yasidi. ■ ⁴ Qurbangah üqün mistin bir xala yasidi; xalani qurbangahning kəp belining astidiki girwəktin təwənrək turidoıan kildi; xala qurbangahning dəl otturısında idi. ■ ⁵ U xalaning tət burjikigə baldaklar ötküzülıdoıan tət mis halkını quyup yasidi. ⁶ U baldaklarni akatsiyə yaoıiqidin yasap, ularni mis bilən kəplidi. ⁷ Andin u qurbangahni kətürüx üqün baldaklarnı qurbangahning ikki yenidiki halkıloroıa ötküzüp koydi. U qurbangahni tahtaylardin, iqini box kılıp yasidi. ■

■ 37:22 Mis. 25:36 ■ 37:23 Mis. 25:37,38 □ 37:24 «bir talant altun» — bəlkim 4.4 kilogramqə boluxı mumkin. ■ 37:24 Mis. 25:39 ■ 37:25 Mis. 30:1, 2 ■ 37:26 Mis. 30:3 □ 37:27 «ikki yenioıa...» — yaki «ikki burjikigə...». ■ 37:27 Mis. 30:4 ■ 37:28 Mis. 30:5 ■ 37:29 Mis. 30:22,34 ■ 38:1 Mis. 27:1 ■ 38:2 Mis. 27:2 ■ 38:3 Mis. 27:3 ■ 38:4 Mis. 27:4, 5 ■ 38:7 Mis. 27:8

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qiraqdan

«təqdim nan»
qoyulidiqan xirə

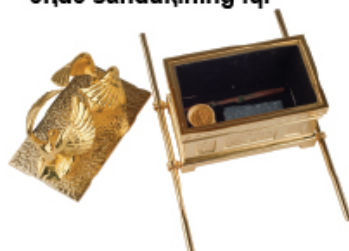

huxbuygah

əhdə sanduqi

əhdə sanduqining iqı

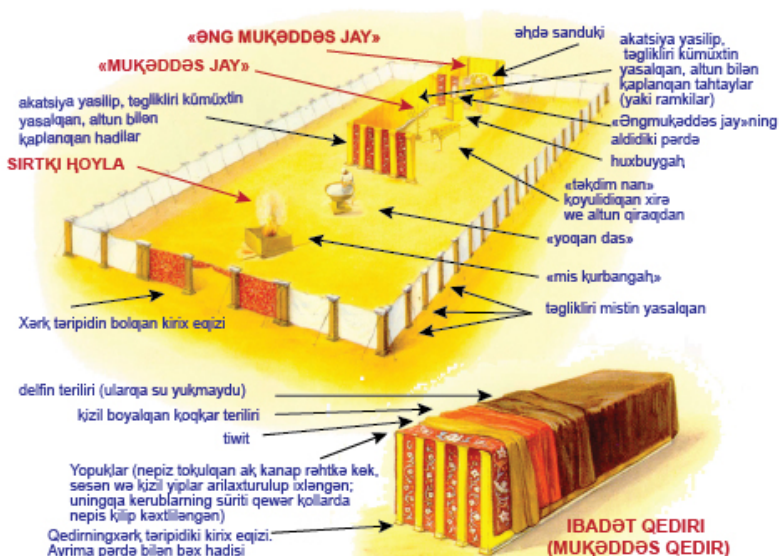

Ibadət qedirining əswabliri

Yuyunux desini yasax

⁸ U yənə yuyunux desini mistin, uning təglikinimu mistin yasidi; u bularni «kərüxüx qediri»ning kirix eqizining aldida hizməttə bolğan ayallarning mis əynəkliridin yasidi.■

MUKƏDDƏS İBADƏT QEDIRI — QEDIRNING ƏZI WƏ SIRTQI HOYLISI

QURBANLIQLARNI SUNUX

İbadət qediri wə sirtqi hoylisi

Ibadət jayining hoylisi

⁹ Andin u qedirning hoylisinimu yasidi. Hoylining jənubioja, yəni jənuvka yūzləngən tərīpigə nepiz toqulojan aq kanap rəhttin pərdilərnı yasidi; uning uzunluqi yūz gəz idi. ■ ¹⁰ Pərdilərnı esixka yigirmə hada wə hadilarning yigirmə təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldəkliri kumuxtın yasalojanıdi.

¹¹ Xuningəja ohxax ximal tərīpidimu uzunluqi yūz gəz kelidiojan pərdə bar idi. Pərdilərnı esixka yigirmə hada wə hadilarning yigirmə təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldəkliri kumuxtın yasalojanıdi.

¹² Xuningəja ohxax oərb tərīpidə uzunluqi əllik gəz kelidiojan pərdə bar idi; pərdilərnı esixka on hada wə hadilarning on təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldəkliri kumuxtın yasaldi.

¹³ Hoylining xərk tərīpi, yəni kün qikixka yūzləngən tərīpining kəngliki əllik gəz idi. ¹⁴ Bir tərīpidə on bəx gəz kelidiojan pərdə bolup, uning üq hadisi bilən üq təglikı bar idi. ¹⁵ Yənə bir tərīpidimu on bəx gəz kelidiojan pərdə bolup, uning üq hadisi bilən üq təglikı bar idi.

¹⁶ Hoylining qərisidiki pərdilərnıning həmmisi nepiz toqulojan aq kanap rəhttin tikilgənıdi.

¹⁷ Hoylining qərisidiki həmmə hadilarning təglikı mistin, ularning ilməkliri wə baldəkliri kumuxtın yasaldi; hadilarning baxlirimu kumuxtın kaplanojanıdi. Hoylining qərisidiki həmmə hadilar kumuxtın yasalojan baldəklar bilən bir-birigə qetildi.

¹⁸ Hoylining kirix eoizidiki pərdə nepiz toqulojan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızıl yiplar arilaxturulup, kəxtiqilər tərīpidin kəxtiləndi; uning uzunluqi yigirmə gəz, egizliki hoylidiki pərdilərnıning egizlikigə ohxax bolup bəx gəz idi. ¹⁹ Uning tət hadisi bilən mistin yasalojan tət təglikı bar idi; hadilarning ilməkliri kumuxtın yasaldi, ularning baxliri kumux bilən kaplandı wə baldəkliri kumuxtın yasaldi.

²⁰ Mukəddəs qedirning həm qərisidiki hoylining barlık miq-qozukliri mistin yasaldi.

Ibadət qediri üqün atalojan materiyallar

²¹ Mukəddəs qedir, yəni «höküm-guwaqlıqi qediri» üqün atalojan materiyallarning sani təwəndə hatiriləngən (ular Musaning buyruqi bilən, kaħin Hərunning oqli Itamarning qol astidiki Lawiylar məs'ul bolup sanəktin ötküzülüp, *Hudaəja* atalojanıdi): —

²² Yəhuda kəbilisidin boləjan Hurning nəwrisi, Urining oqli Bəzaləl Pərwərdigar Musəja buyruəjanıning həmmisini ada kildi; ²³ Dan kəbilisidin boləjan Aħisamakning oqli Ohəliyab uning yərdəmqisi idi; u bolsa nəkkəxlilik-oymiqilik ustisi, layihiligüqi həmdə kək, səsün, kızıl yiptin aq kanap rəhtkə kəxtə tikəlydiojan usta idi.

²⁴ Mukəddəs qedirni yasaxka ixlitilgən altun, yəni «pulanglatma hədiyə» süpitidə kəltürülgən altunning həmmisi mukəddəs jaydiki xəkəlnıng əlqəm birliki boyiqə yigirmə tokkuz talant yəttə yūz ottuz xəkəl idi. □

²⁵ Jamaət arisidin sanəktin ötküzülgən adəmlər tərīpidin kəltürülgən kumux bolsa mukəddəs jaydiki xəkəlnıng əlqəm birliki boyiqə bir yūz

■ 38:9 Mis. 27:9 □ 38:24 «yigirmə tokkuz talant yəttə yūz ottuz xəkəl...» — bir «talant» 3000 xəkəl idi. «mukəddəs jaydiki xəkəl»ning birliki (altun) 224 gram boləjan bolsa, undəktə bu altunlarning eoirlıqi təhminən 2 tonna boləjan bolıdu.

talant bir ming yəttə yüz yətmix bəx xəkəl idi. □ ²⁶ Bu kümüx nopusi royhətkə elinojan kixilərdin elinojanidi — demək, kimki yigirmə yax ya uningdin qoq, sanaxtin ötküzülgənlərninğ hərberi bir bəka, yəni muqəddəs jaydiki xəkəlninğ ölgəm birliki boyiqə yerim xəkəl kümüx bərdi. Sanaxtin ötkən kixi altə yüz üq ming bəx yüz əllik kixi idi.

²⁷ Muqəddəs jayning təgliklrini həm otturisdiki pərdining təgliklrini quyuxka yüz talant kümüx kətti; yüz talant kümüxtin yüz təglik yasilip, hərber təglik üçün bir talant ixlitildi. ²⁸ U qalojan bir ming yəttə yüz yətmix bəx xəkəl kümüxtin hadilarning ilməklirini yasidi, ularning baxlrini qaplidi, xuningdək ularni bir-birigə qatidiojan baldaqlarni yasidi.

²⁹ «Pulanglatma hədiyə» süpitidə kəltürülgən mis bolsa yətmix talant, ikki ming tət yüz xəkəl qikti. □ ³⁰ Buningdin u jamaət qedirining kirix eoqizining təgliklrini, mis qurbangahni, uning mis xalasi wə qurbangahning barliq əswablrini, ³¹ həylining qərisidiki hada təgliklrini, həylining kirix eoqizidiki təgliklərnə, qedirning barliq qozuqlirini wə həylining qərisidiki qozuqlarning həmmisini yasidi.

39

Kahinlarning muqəddəs kiyimlrining tikilixi

¹ Pərwərdigar Musaoja buyruoqinidək kək, səsün wə kızil yiplar ixlitilip, muqəddəs qedirning hizmitidə kiyilidiojan *kahinlik* kiyimlər, xundaqla Hərunning muqəddəs kiyimlrini təyyar qilindi.■

□ **38:25 «jamaət arisidin sanaxtin ötküzülgən adəmlər...»** — bu «adəmlər» ərkək kixilərnə kərsitidu («Qəl.» 1:2-46ni kəring). **«bir yüz talant bir ming yəttə yüz yətmix bəx xəkəl ...»** — kümüxkə nisbətən «talant» wə «xəkəl»ning birliki altuningkigə ohxax bolsa, bu kümüxlərninğ eoqirliq təhminən 6.7 tonna boləjan bolidu. □ **38:29 «yətmix talant, ikki ming tət yüz xəkəl...»** — bir «talant» mis 1500 xəkəl yaki bəzidə 3000 xəkəl həsablinidu; bir xəkəl mis 224 gram yaki 540 gram boluxi mumkin. Undaqla bu misning eoqirliq 23-92 tonna otturisdida bolsa kərək. ■ **39:1** Mis. 31:10; 35:19

Bax kaħin hizməttə kiydıqan «güzəl həm xərəplik» muqəddəs kiyimlər («Misirdin qıxıx» 28:4-43)

Bax kaħinning muqəddəs kiyimliri

*
² *Bəzaləl* altun wə kək, səsun, kızil yıplar bilən nepiz tokuloqan aq kanap rəhtlərdin əfodni yasap təyyarlidi. ■ ³ Ular altunni soqup nepiz kılip, uni

kesip yip kildi, andin bularni mahirlik bilən kək yiplar; səsün yiplar wə kızıl yiplardin aq kanap rəhtkə lahayiləngən nushilar üstigə tokudi. □ ■
 4 Ular əfodning *aldi wə kəyni* kismini bir-birgə tutaxturup turidioğan ikki mürilik tasma yasidi; əfodning ikki təripi bir-birigə tutaxturuldi.
 5 Əfodning üstigə baolaydioğan bəlwəoq əfod bilən bir pütün kilinoğan bolup, uningə ohxax sipta ixlinip, altun wə kək, səsün, kızıl yiplar wə nepiz tokuloğan aq kanap rəhttin yasaldi; həmmisi Pərwərdigarning Musəoqə buyruoqinidək kılindi. ■ 6 Ular ikki aq həkikni ikki altun közlükkə ornitip, ularning üstigə huddi məhür oyoqandək Israilning oqullirining namlirini oyup yasidi. ■ 7 Israilning oqullirioqə əslətmə tax bolsun üqün, Pərwərdigar Musəoqə buyruoqandək ikki yaqutni əfodning ikki mürilik tasmioqə bekitip qoydi. □ ■

Həküm qoxenini yasax

8 U qoxenni qewər kollaroqə nəpis kılıp kəxtilitip yasidi; uni əfodni ixligən usulda altun wə kək, səsün, kızıl yiplar bilən nepiz tokuloğan aq kanap rəhttin yasidi. 9 Ular qoxenni ikki kət, tət qasa kılıp yasidi; ikki kət kilinoqanda uzunluqi bir oqeriq, kənglikimu bir oqeriq kelətti. ■ 10 Uning üstigə tət qatar kılıp gəhərləni ornatti: — bir qatardikisi kızıl yaqut, serik gəhər wə zumrətlər idi; bu birinqi qatar idi. ■ 11 Ikkinqi qataroqə kək qaxtəxi, kək yaqut wə almas, ■ 12 üqinqi qataroqə səsün yaqut, piroza wə səsün kwarts, 13 tətinqi qataroqə beril yaqut, aq həkik wə anartax ornitildi; bularning həmmisi altun közlükkə bekitildi. 14 Bu gəhərlər Israilning oqullirining namlirioqə wəkil kılınıp, ularning sanidək on ikki bolup, məhür oyoqandək hər bir gəhərgə on ikki kəbilining nami birdin-birdin pütüldi.

15 Ular qoxenoqə xoynidək exilgən sap altundin *ikki* exilmə zənjir yasidi; 16 ular qoxenoqə altundin ikki közlük wə ikki həkə etip, ikki həkini qoxenning *yukiriki* ikki burjigə bekitti; □ 17 andin xu altundin exilip yasaloğan ikki zənjirni qoxenning *yukiriki* ikki burjikidiki həkədin etküzüp, 18 exilgən xu zənjirləning ikki uqini ikki közlükkə bekitip, *közlükləni* əfodning ikki mürilik tasmisining aldi kismioqə ornatti. 19 Buningdin baxqə ular altundin ikki həkə yasap, ularni qoxenning *asti tərpidiki* ikki burjigə bekitti; ular əfodqə tegixip turidioğan kılınıp iqigə qadaldi. □ 20 Mundin baxqə ular altundin *yənə* ikki həkə yasap, ularni əfodning ikki mürilik tasmisining aldi təwənkə kismioqə, əfodqə ulinidioğan jayoqə yəqin, kəxtiləngən bəlwəoqdin egzirək kılıp bekitti. 21 Ular qoxenning əfodning bəlwəoqdin yukirirək turuxi, qoxenning əfodtin ajrap kətməsliki üqün kək xoyna bilən qoxenning həkisini əfodning həkisioqə qetip qoydi. Bularning həmmisi Pərwərdigarning Musəoqə buyruoqinidək kılindi.

Kahinlar kiyidioğan baxqə kiyimləring tikiłixi

□ 39:3 «Ular altunni soqup nepiz kılıp, uni kesip yip kildi, ... kək, səsün, kızıl yiplardin aq kanap rəhtkə lahayiləngən nushilar üstigə tokudi» — əyni ibranıy tekstni qüxinix bir kədar tas. Uning birnəqqə hil tərijimisi uqrixi mumkin. ■ 39:3 Mis. 28:6 ■ 39:5 Mis. 28:8 ■ 39:6 Mis. 28:9,10,11 □ 39:7 «... ikki yaqutni əfodning ikki mürilik tasmioqə bekitip qoydi» — əfod toqruluk munasiwətlük səhmini kəring. ■ 39:7 Mis. 28:12 ■ 39:9 Mis. 28:16 ■ 39:10 Mis. 28:17 ■ 39:11 Mis. 28:18 □ 39:16 «ikki burjigə» — ibranıy tilida «ikki bexioqə». □ 39:19 «ikki burjigə» — ibranıy tilida «ikki bexioqə».

²² *Bazaläl* əfodning *iqidiki* tonni pütünləy kök rənglik kildi. ²³ Tonning *baxça kiyilidiöjan* təxüki däl otturisida, huddi sawutning yaqisidək ixləngənidi; yirtilip kətməsliki üqün uning qərisigə pəwaz ixləndi.

□ ²⁴ Ular tonning etikining qərisigə kök, səsün wə kizil yiptin anarlarni tokup esip koydi. ²⁵ Ular həmdə altun kongoşuraklarni yasap, kongoşuraklarni tonning etikining qərisigə, anarlarning arilikçioğa birdin esip koydi; hər ikki anarning otturisoğa bir kongoşurak esip koyuldi.

²⁶ *Qahinlik* hizmitigə ait *kongoşuraklar* tonning etikining qərisigə bekitildi; bir altun kongoşurak, bir anar, bir altun kongoşurak, bir anar kılıp bekitildi; həmmisi Pərwərdigarning Musağa buyruşuinidək kilindi.

²⁷ Ular Hərun bilən uning oşullirioğa nepiz tokuloşan aq kanap rəhttin halta köngləklərnı tıkti; ■ ²⁸ səllini aq kanap rəhttə yasidi, xundakla qıraylık egiz bəklərnı aq kanap rəhttə, tamballarnı nepiz tokuloşan aq kanap rəhttə təyyarlıdi; ²⁹ bununıdin baxça ular bəlwəşuinımu kök, səsün wə kizil yip arilaxturulup kəxtiləngən, nepiz tokuloşan aq kanap rəhttə təyyarlıdi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musağa buyruşuinidək kilindi.

³⁰ Ular yənə nəpisi tahtayni, yəni mukəddəs otuqatni sap altundin yasap, uning üstigə məhür oyoşandək: «Pərwərdigarğa mukəddəs kilindi» dəp oyup pütıti; ■ ³¹ ular otuqatka kök rənglik yipni başlap, uning bilən otuqatni səlligə taqıdi, bular Pərwərdigarning Musağa buyruşuinidək kilindi.■

Musaning yasaloşan sərəmjanlarni közdin kəqürüxi

³² Xu tərıkidə jamaətning ibadət qedirining həmmə quruluşi pütküzüldi; Israillar Pərwərdigarning Musağa buyruşuinining həmmisini xu boyıqə kildi; xu tərıkidə həmmisini pütürdi. ³³ Ular qedirni Musaning yenioğa elip kəldi — qedir yopuklirini, uning barlık əswablırini, ilməklirini, tahtaylırini, baldaklırini, hadiliri bilən təgliklırini, ■ ³⁴ xuningdək kizil boyaloşan koşqar terisidin yasaloşan yopuk bilən delfin terisidin yasaloşan yopukni, «ayrima pərdə»ni, ³⁵ əhdə sandukı wə uning baldaklırini, «kafarət təhti»ni, ³⁶ xirə wə uning barlık əswablırini, xundakla «təkdım nanlar»ni, ■ ³⁷ sap altundin yasaloşan qıraşdan bilən uning qıraşlırini, yəni üstigə tiziloşan qıraşlarnı, uning barlık əswablıri həm qıraş meyini, ³⁸ altun huxbuygaş, məsihləş meyi, dora-dərməklərdin yasaloşan huxbuyni, qedirning kirix eşizining pərdisini, □ ³⁹ mis qurbangah bilən uning mis xalasini, uning baldaklıri bilən həmmə əswablırini, yuyux desi bilən uning təglikini, ⁴⁰ həylining qərisidiki pərdilərnı, uning hadiliri wə ularning təgliklırini, həylining kirix eşizining pərdisi bilən həylining taniliri wə koşuklırini, mukəddəs qedirning, yəni jamaət qedirioğa ait hizmətkə ixlitilidiöjan barlık əswablarnı, ⁴¹ mukəddəs jayoğa ait hizmət üqün tikilgan kahinlik kiyimini, yəni Hərun kahinning mukəddəs kiyimlıri bilən uning oşullirining kahinlik kiyimlırini bolsa, həmmisini elip kəldi.■

⁴² Bu ixlarning həmmisini Israillar Pərwərdigarning Musağa barlık buyruşuanlıri boyıqə ənə xundak ada kıləjanidi. ⁴³ Musa ixlarning həmmisigə təpsiliy qaridi, mana, ular Pərwərdigarning buyruşuinı

□ 39:23 «sawut» — jəngqining alaħidə kiyimi. ■ 39:27 Mis. 28:39 ■ 39:30 Mis. 28:36; 29:6 ■ 39:31 Mis. 28:37 ■ 39:33 Mis. 35:11 ■ 39:36 Mis. 31:8 □ 39:38 «altun huxbuygaş» — ibraniy tilida «altun qurbangah». ■ 39:41 Mis. 31:10

boyiqə bu ixlarni pütüküzgənidi; buyruləndək, dəl xundək kıləjanidi; Musa bularni kərüp, ularəqə bəht-bərikət tiləp dua kildi.

40

Ibadət qedirining tiklinixi

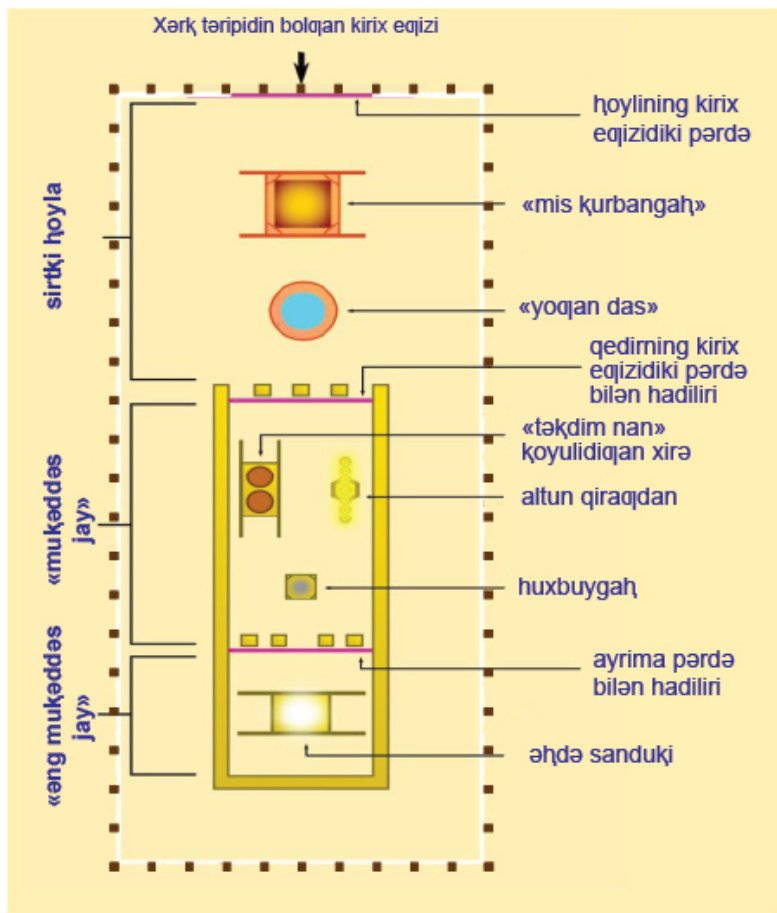
¹ Andin Pərwərdigar Musaqə mundək əmr kildi: —

² Birinqi ayning bexi, ayning birinqi küni sən jamaət qedirining mukəddəshanisini tikligin. □ ³ Həküm-guwaḥliq sanduqini uning iqigə koyup, iqki pərdə arkilik əhdə sanduqini tosüp koyojin; ⁴ xirəni qedirning iqigə əkirip, üstigə tizilidişan nərsilərnı tizojin; andin qiraşdanni əkirip, üstigə qiraşlarnı orunlaxturojin. □ ■ ⁵ Altun *bilən kaplanəjan* huxbuy köydürgüqi kurbangahni həküm-guwaḥliq sanduqining uduloqə tikləp koyojin; qedirning kirix eozizining pərdisini esip koyojin. □ ■

⁶ Köydürmə kurbanlik kurbangahni mukəddəshanining, yəni jamaət qedirining kirix eozizining aldiqə koyojin; ⁷ andin yuyux desini jamaət qediri bilən kurbangahning otturisiqə orunlaxturup, su toxturup koyojin.

□ **40:2 «mukəddəshani»** — demək, qedirning əzi, yəni «mukəddəs jay» bilən «əng mukəddəs jay». □ **40:4 «qiraşlarnı orunlaxturojin»** — yaki «qiraşlarnı yekip koyojin». ■ **40:4** Mis. 26:35; 27:20 □ **40:5 «huxbuy köydürgüqi kurbangah»** — huxbuyahni kersitidu. ■ **40:5** Mis. 26:36

IBADƏT QEDIRI (MUQƏDDƏS QEDIR) («Misirdin qikix» 25-31, 35-40-bab)

Ibadət qediri wə sirtki həyolisi

⁸ Həyolining qərisigə pərdilərnı bekitip, həyolining kirix eqizining pərdisini askın; ⁹ andin «məsihləx meyi»ni elip, ibadət qediri wə uning içidiki bərlık nərsilərnı məsihləp, unı wə bərlık həmmə əswablırını Hudaqə atəp mukəddəs kıləjin. Xundə kılip *pütkül qedir* mukəddəs bolıdu. ¹⁰ Sən

køydürmə qurbanlik qurbangahini, xundakla uning barlik əswablirini məsihləp, uni *Hudaşa atap* mukəddəs kılöjn; buning bilən qurbangah «əng mukəddəs nərsilər» katarida bolidu.■

¹¹ Sən yəne yuyunux desi wə uning təglkini məsihləp mukəddəs kılöjn.

¹² Andin Hərun bilən uning oqullirini jamaət qedirining kirix eozioşa yekin əkilip, ularni su bilən yuojn; ¹³ Hərunoşa mukəddəs kiyimləni kiydürüp, Manga kaħinlik hizməttə boluxi üqün uni məsihləp, *Manga ayrip* mukəddəs kılöjn.

¹⁴ Andin uning oqullirini elip kirip, ularoşa halta kəngləkləni kiydürüp,

¹⁵ ularning atisini məsihliginingdək Manga kaħinlik hizmitidə boluxi üqün ularnimu məsihligin. Xuning bilən ularning bu məsihlinixi ular üqün əwladtin əwladkiqə əbədiy kaħinlikning *bəlgisi* bolidu.□

¹⁶ Musa xundak kildi; Pərwərdigar uningəşa nemə buyruoşan bolsa, u xundak bəja kəltürdi.

¹⁷ Xundak boldiki, ikkinçi yilning birinçi eyida, ayning birinçi künidə ibadət qədri tikləndi. □ ■

¹⁸ Musa qədri tikip, təglikirini orunlaxturup, tahtayirini tizip, ularning baldaqlirini bekitip, hadilirini tiklidi. ¹⁹ Mukəddəs qedirning üstigə *iqki* yopuqni yapti, andin uning üstigə taxki yopuqni yepip koydi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi.

²⁰ Andin u həküm-guwahlikni elip, uni sanduk iqigə koydi; baldaqlarni əhdə sandukning *ħalkiliridin* ötküzüp, «kafarət təhti»ni sandukning üstigə orunlaxturdi.□

²¹ Əhdə sandukini mukəddəs qedir iqigə elip kirip, otturişa «ayrima pərdə»ni tartti; xundak kılıp u həküm-guwahlik sandukini pərdə arkilik tosup koydi. Həmmə ix Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi.■

²² U xirəni jamaət qedirioşa elip kirip, mukəddəs jayning ximal tərpiqə, «əng mukəddəs jay»diki pərdining sirtioşa koydi. ²³ «Təkdin nanlar»ni xirəning üstigə, Pərwərdigarning aldioşa tizip koydi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi. ■ ²⁴ Andin u qıraoşdanni jamaət qedirioşa elip kirip, uni mukəddəs jayning jənub tərpiqə, xirəning uduloşa koydi, ²⁵ qıraoşlarni Pərwərdigarning aldioşa orunlaxturdi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi.

²⁶ Andin u *huxbuyni kəydürgüqi* altun qurbangahni iqidiki pərdining aldioşa tiklidi; □ ²⁷ Uning üstidə esil huxbuyni kəydürdi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi.

²⁸ U ibadət qedirining kirix eozioşa pərdə tartti. ²⁹ Andin kəydürmə qurbanlik qurbangahini jamaət qediridiki mukəddəs jayning kirix eozioşa yekin koydi; uning üstidə kəydürmə qurbanlik wə qoxumqə axlik hədiyəsini ötküzdi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoşa buyruoşinidək kılindi.□

■ **40:10** Mis. 29:37 □ **40:15** «Ularning atisini məsihliginingdək manga kaħinlik hizmitidə boluxi üqün ularnimu məsihligin» — bu ixning, yəni Hərun wə oqullirini məsihləp kaħinlikka təyinləx murasimining təpsilatlırı «Law.» 8-babta hatiriləngən. □ **40:17** «ikkinçi yili» — demək, Misirdin qixkəndin keyinki ikkinçi yili. ■ **40:17** Qəl. 7:1 □ **40:20** **həküm-guwahlik** — Huda Musaoşa tapxuroşan «on pərz» yaki «on əmr» pütülgən ikki tax tahtayni kərsitidu (31:18ni kəring).

■ **40:21** Mis. 35:12 ■ **40:23** Mis. 25:30 □ **40:26** «huxbuy kəydürgüqi altun qurbangah» — huxbuygahni kərsitidu. □ **40:29** «kəydürmə qurbanlikning qoxumqə axlik hədiyəsi» — hər bir kəydürmə qurbanlikka bir axlik hədiyə qoxup sunluxi kərək (məsilən, «Qəl.» 28-29-bablarni kəring).

³⁰ Yuyunux desini jamaät qediri bilän qurbangahning otturisiöta koyup, yuyuxka ixlitilidiötan suni daska toxkuzup quydi.

³¹⁻³² Musa wə Harun bilän uning oqulliri qačanla jamaät qedirioğa kirsə yaki qurbangahka yekin barsa, Pərwərdigarning Musaoğa buyruöjiniidək kollirini xu suda yuyatti. Bular Pərwərdigarning Musaoğa buyruöjiniidək kilindi.

³³ Andin u qedir həm qurbangahning ətrapiöta höyla pərdisini tikləp, höylining kirix eöjizining pərdisini tartti. Xu tərکیدə Musa pütkül ixni tamamlidi.

Pərwərdigarning parlak nurining ibadət qedirini kaplixi

³⁴ Xuning bilän bulut jamaät qedirini kaplap, Pərwərdigarning julasi ibadət qedirini toldurdi. ■ ³⁵ Bulut sayə qüxürüp, Pərwərdigarning julasi qedirni toldurojini üqün, Musa jamaät qedirioğa kirəlmidi.

³⁶ Qaçanki bulut jamaät qediridin kətürülsə, Israillar səpərgə atlinatti. Hər bir kətim səpərdə xundak bolatti. ³⁷ Bulut kətürülmisə ular kəzoqalmay, taki kətürüldiötan küngiqə səpərgə qikmaytti. ³⁸ Qünki kündüzi Pərwərdigarning buluti mukəddəs qedir üstidə turatti, keqisi uning üstidə ot kərünətti; pütkül Israil jəmätining kəz aldida ularning barliq kilöjan səpərliridə xular kərünətti. ■

Lawiylar

«Kahin-lawiylarning dasturi» •••• *Køydürmə qurbanlik tooqrisidiki bəlgilimilər*

¹ Wə Pərwərdigar Musani qakirip jamaət qediridin uningəya söz kılıp mundak dedi: —□

² Sən Israillərəya söz kılıp ularəya mundak deyin: — Əgər silərdin biringlar Pərwərdigarning aldioə bir qurbanlikni sunmaqçı bolsanglar, qurbanliqlinglarni qarpaylardin, yəni kala yaki uxxak mallardin sunuxunglar kerək.

³ Əgər uning sunidioini kalilardin køydürmə qurbanlik bolsa, undakta u bejirim ərkək haywannı kəltürsun; uning Pərwərdigarning aldida qəbul boluxi üqün uni jamaət qedirining kirix aəzining aldida sunsun.

■ ⁴ U kəlini køydürmə qurbanlikning bexioə koysun; xuning bilən qurbanlik uning ornioə kafarət boluxka qəbul kəlinidu. □ ⁵ Andin u Pərwərdigarning huzurida bukini boquzlisun; kahinlar boləyan Hərunning oqulliri kənini kəltürüp, jamaət qedirining kirix aəzidiki qurbangahning üsti kismining ətrapioə səpsun. ⁶ Andin *qurbanlik kəloquqi* køydürmə qurbanlik kəlinəyan haywanning terisini soyup, tenini parqilisun ⁷ wə Hərun kahinning oqulliri qurbangahta ot kəlap otning üstigə otunlarni tizsun. ⁸ Andin kahinlar boləyan Hərunning oqulliri gəx parqilirini, bexi wə meyi bilən kəxup, qurbangahtidiki otning üstidiki otunning üstigə tərtip bilən tizip koysun. □ ⁹ Lekin uning iq-kərni bilən paqaklirini *qurbanlik sunəquqi* suda yusun; andin kahin həmmisini elip kəlip qurbangahning üstidə køydürsun. Bu ot arkilik sunulidioəyan qurbanlik hesabida, Pərwərdigarəya huxbuy qikirilidioəyan køydürmə qurbanlik bolidu.

Koy padisidin kəlinəyan qurbanlik

¹⁰ Əgər u køydürmə qurbanlik kəlix üqün uxxak mallardin koy ya əqkə qurbanlik kəlay desə, undakda u bejirim boləyan bir ərkikini kəltürsun.

¹¹ U uni qurbangahning ximal təripidə Pərwərdigarning huzurida boquzlisun. Andin kahinlar boləyan Hərunning oqulliri kənini elip, qurbangahning üsti kismining ətrapioə səpsun. ¹² *qurbanlik kəloquqi* bolsa gəxni parqilap, bexi bilən meyini kesip ayrisun. Andin kahin bularni elip qurbangahtiki otning üstidiki otunning üstidə tərtip boyiqə tizip koysun. ¹³ Lekin uning iq-kərni bilən paqaklarni *qurbanlik*

□ **1:1 «Wə»** — «Lawiylar» yaki «Kahin-lawiylarning dasturi» degən kitab «wə» degən söz bilən baxlinidu. Xuning bilən bu söz «Kahin-lawiylarning dasturi»ni «Misirdin qikix» degən kitabning əng ahirki ayiti (40-bab, 38-ayət) bilən ziq baəlaydu. Məzkur kitab uning dawamidur. «Kirix səz»imizni kərüng. **«jamaət qədiri»** — yaki «kərxux qədiri». «jamaət qədiri» degən səzdiki «jamaət» ibranıy tilida «Huda bilən uqrixix» yaki «Huda bilən didarlixix» degən uqumni bildüridu.

■ **1:3** Mis. 29:10 □ **1:4 «kafarət bolux»** — (ibranıy tilida «kafar» yaki «kippur») tüp mənisi «yepix». Gunahlarəya «kafarət kəltürux» degənlik «gunahlarni yepix» degənlikdur. Təwrat dəwridə Huda gunahlarni waqitlik yapatti wə xuningdək xu gunahlardin towa kəlip qurbanlik kəltürgən bəndilirini kəqürüm kəlattı. İnjil dəwri kəlgəndə u Məsihning qurbanliki wasitisi bilən insanlarning gunahlirini «elip taxlaydu» («Yuh.» 1:29, 36ni kərüng). □ **1:8 «kahinlar boləyan Hərunning oqulliri»** — Hərun bax kahin, oqulliri kahinlar kəlip bəkitilgənidi («Mis.» 28:1).

sunuquqi suda yusun; andin kahin hëmmisini elip kelip qurbangahning üstidä köydürsun. Bu ot arkilik sunulidiöjan qurbanlik hesabida, Përwërdigaröja huxbuy qikirilidiöjan köydürmë qurbanlik bolidu.

Uqar-qanatlaridin qilinojan köydürmë qurbanlik

14 Əgër *qurbanlik qilöuqi* Përwërdigaröja atap uqar-qanatlaridin köydürmë qurbanlik qilay desë, undaқта u pahtëklërdin yaki köptër baqkileridin qurbanlik kältürsun. 15 Kahin uni qurbangahning yenioja elip kelip, bexini tolöjap üzüp uni qurbangahning üstidä köydürsun; uning qeni sikilip qurbangahning temioja sürtülsun. 16 Lekin taxlikini päyliri bilën köxup qurbangahning xærk tæripidiki küllükkë taxliwätusun; □ 17 u qurbanlikni ikki qanitining otturisidin yarsun, biraқ uni ikki parğë qiliwätmisun. Andin kahin buni elip qurbangahdiki otning üstidiki otunning üstigë köyup köydürsun; bu ot arkilik sunulidiöjan qurbanlik hesabida, Përwërdigaröja huxbuy qikirilidiöjan köydürmë qurbanlik bolidu.

2

Axlik hədiyələr

1 Əgër birkim Përwërdigarning huzuriöja axlik hədiyë sunmaqçi bolsa hədiyësi esil undin boluxi keräk; u uningöja zäytun meyi kuyup andin üstigë mästiki salsun. □ ■ 2 U uni elip kahinlar bolöjan Hërunning oşullirining aldiöja kältürsun; andin *kahin hədiyë sunuquqining* yadlinixi üqün zäytun meyi ilæxtürülgän undin bir qanggal elip, hëmmë mästiki bilën köxup, bu hədiyëni qurbangahta köydürsun; bu ot arkilik sunulidiöjan, Përwërdigaröja huxbuy qikirilidiöjan hədiyë bolidu. ■ 3 Əmma axlik hədiyëdin qalöjini bolsa, Hërun bilën uning oşulliriöja tawë bolsun. Bu Përwërdigaröja ot arkilik sunulojanlarning iqidä «əng mükəddəslërnin biri» hesablinidu. □ ■

Pixurulojan axlik hədiyələr

4 Əgër sən tonurda pixurulojan nërsilërdin axlik hədiyë sunay desəng, ular zäytun meyi ilæxtürülgän esil undin pixurulojan toқаqlar yaki zäytun meyi sürülüp mäsihləngän petir hëmäk nanlaridin bolsun. □ 5 Əgër sening kältüridiöjan hədiyəng tawida pixurulojan axlik hədiyë bolsa u zäytun meyi ilæxtürülüp esil undin petir halda etilsun. 6 Sən uni oxtup üstigë zäytun meyi kuyöjin; u axlik hədiyë bolidu. 7 Sening kältüridiöjan hədiyəng qazanda pixurulojan axlik hədiyë bolsa undaқта u esil un bilən zäytun meyida etilsun. 8 Xu yollarda tøyvarlanöjan axlik hədiyälërnin Përwërdigarning huzuriöja kältürgin; uni kahinoja

□ 1:16 «*taxlikini päyliri bilën köxup...*» — yaki «kuyruk päyliri bilën üqaylirini köxup...».

□ 2:1 «*esil un*» — ibraniy tilida tækitlängini yaxxi tartilojan, birhil yumxaqliқта, hëqқandak kепëk arilaxmiojan un. ■ 2:1 Mis. 6:15; 9:17; Qөл. 15:4 ■ 2:2 Law. 6:8 □ 2:3

«*Përwërdigaröja ot arkilik sunulojanlarning iqidä «əng mükəddəslërnin biri»* — hədiyë-qurbanliklar «əng mükəddəs» wë «mükəddəs» dëp bëlinidu. «əng mükəddəs» bolöjan hədiyë-qurbanliklarni pæşet kahinlar özila yeyixkë, xundakla mükəddəs jaydila yeyixkë bolatti. «mükəddəs» hesablanöjan taamlardin ailidikiliri yeyixkë bolatti. ■ 2:3 Law. 10:12 □ 2:4 «*toқаqlar*» — ibraniy tilida bu söz yaki halkisiman yaki qëkküq bilën texilgän birhil nanlarni kërситidu.

bərgin, u uni qurbangahka elip baridu. ⁹ Kahin bolsa axlik hədiyyədin «yadlinix ülüxi»ni elip qurbangahning üstidə köydürsun. Bu ot arkilik sunulidiöjan, Pərwərdigaröja huxbuy qikirilidiöjan hədiyyə bolidu. ¹⁰ Əmma axlik hədiyyədin qalöjini bolsa, Harun bilən uning oqulliriöja təwə bolsun. Bu Pərwərdigaröja ot arkilik sunulojanlarning iqidə «əng mukəddəslərnin biri» hesablinidu.

¹¹ Silər Pərwərdigarning huzuriöja sunidiöjan hərəkəndə axlik hədiyyələr eqitku bilən təyyarlanmisun. Qünki silərnin Pərwərdigaröja otta sunulidiöjan hədiyyənglarning heçkaysisida eqitku yaki həsəl ni köydürüxkə bolmaydu. ¹² Bularni Pərwərdigarning aldiöja «dəsləpki həsul» süpitidə sunsanglar bolidu, ləkin ular huxbuy süpitidə qurbangahning üstidə köydürülüp sunulmisun. ■

¹³ Səning hər bir axlik hədiyyəng tuz bilən tuzlinixi kerək; axlik hədiyyəngni Hudayingning əhdə tuzidin məhrum qilmay, həmmə axlik hədiyyəlingni tuz bilən tuzliöjin. ■

¹⁴ Əgər sən Pərwərdigaröja «dəsləpki həsul»din axlik hədiyyə sunay desəng, undakta ziraətning yengi pıxkan kək bəxini elip, danlarni otta qorup, ezip talqan süpitidə sunöjin; bu «dəsləpki həsul» hədiyyəsi bolidu; ¹⁵ sən uningöja zəytun meyi quyup üstigə məstiki salöjin; bu axlik hədiyyə bolidu. ¹⁶ Kahin bolsa uningdin, yəni qorup ezilgən danlar bilən zəytun meyidin bir qismini elip həmmə məstiki bilən qoxup, bolarni «yadlinix ülüxi» süpitidə köydürsun. Bu ot arkilik Pərwərdigaröja sunulojan hədiyyə bolidu.

3

Inaklik qurbanlikliri

¹ Birsining sunidiöjini inaklik qurbanliki bolsa, xundakla kalilardin sunsa, u Pərwərdigarning huzuriöja bejirim bir ərkikini yaki qixisini kəltürsun.

² U sunidiöjan bu haywanning bəxiöja qolini qoyup, andin uni jamaət qedirining kirix eöjizi aldidə boquzlisun. Andin kahinlar bolöjan Harunning oqulliri kəni qurbangahning üsti qismining ətrapiöja səpsun. ³ Sunoquci kixi bu inaklik qurbanlikidin Pərwərdigaröja atə otta sunulidiöjan hədiyyə süpitidə bir qismini elip beqixlisun, yəni iq kərnini yögəp turöjan mayni, xundakla barlik iq meyini elip. ■ ⁴ ikki bərekni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpıxidiki mayni ajritip, jigərnin bərekkiqə bolöjan qawa meyini kesip, elip kəlsun. ⁵ Harunning oqulliri bolsa bularni qurbangahning üstigə kəltürüp ot üstigə koyulojan otuning üstidiki köydürmə qurbanlikka qoxup köydürsun. Bu ot arkilik sunulidiöjan, Pərwərdigaröja huxbuy qikirilidiöjan qurbanlik bolidu. ■

Koy padisidin bolöjan inaklik qurbanliki

⁶ Birsining Pərwərdigaröja qilidiöjan inaklik qurbanliki üqün sunidiöjini uxxaq maldin bolsa, undakta u bejirim bir ərkikini yaki qixisini kəltürsun. ⁷ Əgər uning qurbanliki koy bolsa uni Pərwərdigarning aldiöja kəltürüp, ⁸ qurbanlik qilidiöjan bu haywanning bəxiöja qolini qoyup, andin uni jamaət qedirining kirix aözining aldidə boquzlisun. Andin

Harunning oʻqulliri kenini elip qurbangahning üsti qismining eʼtrapiya sapsun. ⁹ Sunoquqi xixi bu inaklik qurbanlikidin Pərwərdigaroya atap otta sunulidiotan hədiyə süpitidə bir kismini, yəni uning meyini elip beoʻixlisun, — pütün maylik quyrukini uning omurtkisiya yekin yərdin ajritip elip, iq qarnini yəgəp turoʻan mayni, xundakla barlik iq meyini elip, ¹⁰ ikki bəʻəkni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpaxidiki mayni ajritip, jigəning bəʻəkkiyə boləan qawa meyini kesip, elip kəlsun. ¹¹ Kahin bularni qurbangahning üstidə köydürsun; bu otta sunulidiotan, Pərwərdigaroya ataloʻan taam hədiyəsi bolidu. ■

¹² Uning sunidiotini oʻqkə bolsa, buni Pərwərdigarning huzuriya kəltürsun. ¹³ U kolini uning bexiya qoyup, andin uni jamaət qedirining aldidə boʻuzlisun. Andin Harunning oʻqulliri kenini elip qurbangahning üsti qismining eʼtrapiya sapsun. ¹⁴ Andin sunoquqi xixi bu qurbanliktin Pərwərdigaroya atap otta sunulidiotan hədiyə süpitidə bir kismini elip beoʻixlisun, yəni iq qarnini yəgəp turoʻan mayni, xundakla barlik iq meyini elip, ¹⁵ ikki bəʻəkni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpaxidiki mayni ajritip, jigəning bəʻəkkiyə boləan qawa meyini kesip, elip kəlsun. ¹⁶ Kahin bularni qurbangahning üstidə köydürsun; bu otta sunulidiotan, huxbuy qikiridiotan taam hədiyəsi bolidu. Mayning həmmisi Pərwərdigaroya təwədur.

¹⁷ Bu hərəkandək turar jayinglarda silərgə əbədiy bəlgilimə bolidu; silər heqkandək may yaki qan yeməslikinglar kerək. □ ■

4

Gunah qurbanliqi, yəni «gunahni tiləx qurbanliqi»

¹ Pərwərdigar Musaoya səz kilip mundək dedi: —

² Israillaroya səz kilip mundək degin: — «Birsi bilməy ezip, Pərwərdigar «kilma» dəp buyruoʻan hərəkandək əmrlərdin birigə hilaplik kilip selip, gunah kilsa, *təwəndikidək kilsun*: —

³ — əgər məsihləngən kahin həlkni gunahka putlaxturidiotan bir gunahni kilsa, undakta u bu kiləan gunahı üqün bir bejirim yax torpakni elip kelip, Pərwərdigaroya gunah qurbanliqi süpitidə sunsun. □ ⁴ U torpakni jamaət qedirining kirix aʻozining yenioʻa, Pərwərdigarning aldiya kəltürüp, kolini uning bexiya qoyup, andin torpakni Pərwərdigarning huzurida boʻuzlisun. ⁵ Andin məsihləngən kahin torpakning kenidin azoʻina elip, jamaət qediri iqigə kətürüp aparsun; ■ ⁶ kahin xu yərdə barmikini qanoʻa qilap, qanni muqəddəs jayning pərdisining aldidə, Pərwərdigarning huzurida yəttə mərtiwə sapsun. ⁷ Xundakla kahin kəndin elip, jamaət qediri iqidə Pərwərdigarning aldidə turoʻan huxbuygahning munggüzlirigə sürsun. Torpakning qaloʻan həmmə kenini bolsa, jamaət qedirining kirix aʻozining aldidiki köydürmə qurbanlik qurbangahning tüwigə təküp qoysun; ■ ⁸ andin u gunah qurbanliqi

■ **3:11** Law. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Əz. 44:7; Mal. 1:12 □ **3:17** «əbədiy» — Təwrattiki «əbədiy» degən səz ibraniy tilida ikki mənida ixtililidu: (1) mənggü; (2) xu waqittiki qeki bekitilmigan, qəʻəlsiz, məhəʻətsiz uzun bir məzgilni kərsitidu. «koʻumqə səz» imiznimu kəring. ■ **3:17** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10,14 □ **4:3** «məsihləngən kahin» — bəlkim «bax kahin»ni kərsitixi mumkin. «Məsih kilix» yaki «məsihləx» toʻqrisida «Mis.» 28:41ni wə izahatini kəring. ■ **4:5** Law. 16:14; Qel. 19:4 ■ **4:7** Law. 9:9

boloqan torpakning iqidin hëmmə meyini ajritip qıqarsun — yəni iğ qarnini yögəp turoqan may bilən qaloqan iğ meyi, ■⁹ ikki bəräkni wə ularning üstidiki hëmdə ikki yanpıxıdiki mayni ajritip, jigərnıng bəräkkiqə boloqan qawa meyini ajratsun¹⁰ (huddi inaklık qurbanlıki boloqan kalining iqidiki may ajritiləndək); andin kaqın bularni köydürmə qurbanlık qurbangahıning üstidə köydürsun. ■¹¹ Lekin torpakning terisi bilən hëmmə gəxi, bax bilən paqaklıri, iğ qarni bilən zinini, ■¹² yəni pütkül torpakning qaloqan kısımlirini qedirgahning sirtioqə elip qıqıp, pak bir yərgə, yəni küllər təküliđioqan jayqə elip qıqıp, otuning üstidə otta köydürsun. Bular küllər təküliđioqan jayda köydürüwetilsun. □ ■

¹³ Əgər pütkül Israil jamaıti əzi bilmigən halda ezip gunah kılqan bolsa, Pərwərdigarning «kılma» dəp buyruqan həkəndək əmrlirigə hilaplık ıxlarning birini kılıp selip, gunahqa qıxüp kalsa, □ ■¹⁴ xundakla ularning sadır kılqan gunahı aydinglaxqan bolsa, undakta jamaət gunah qurbanlıki süpitidə bir yax torpakni sunup jamaət qedirining aldioqə kəltürsun. ¹⁵ Jamaətnıng aqsakalliri Pərwərdigarning aldida qollirini torpakning bexioqə qoyup, andin torpakni Pərwərdigarning aldida boşuzlisun. ¹⁶ Məsihləngən kaqın torpakning qenidin azoqına elip jamaət qediri iğigə elip kirsun; □ ¹⁷ xu yərdə barmikini kaqoqə qılap, kanni *muqəddəs jayning* pərdisining aldida, Pərwərdigarning huzurida yəttə mərtiwə səpsun. ¹⁸ Xundakla kaqın qandin elip jamaət qediri iğidə Pərwərdigarning aldida turoqan huxbuygahning münngüzlırigə sürsun. Torpakning qaloqan hëmmə qenini bolsa, jamaət qedirining kirix aqzining aldidiki köydürmə qurbanlık qurbangahıning tüwigə təküp qoysun; ¹⁹ kaqın *torpakning* iqidin barlık meyini ajritip elip, qurbangahning üstidə köydürsun. ²⁰ U gunah qurbanlıki boləqan ilgiriki torpakni kılqinioqə ohxax bu torpaknımu xundak kilsun; wə dəl xundak kılıxi kerək; xu yol bilən kaqın ular üqün kafarət kəltüridu; xu gunah uların kəqürülüdu. ²¹ Andin u torpakni qedirgahning taxkırıoqə elip qıqıp, ilgiriki torpakni köydürgəndək bu torpaknımu köydürsun. Bu jamaət üqün gunah qurbanlıki bolıdu.

²² Əgər bir əmir bilməy uning Hudasi Pərwərdigarning «kılma» degən həkəndək əmrlirining birigə hilaplık kılıp selip, gunahqa qıxüp kalsa, ²³ wə kılqan gunahı əzigə məlum kılinoqan bolsa, undakta u əzi qurbanlık üqün bejirim bir tekini sunsun; □ ²⁴ u qolini tekining bexioqə qoyup, andin uni köydürmə qurbanlık kılinođioqan haywanlarni boşuzlaydıoqan jayqə elip berip Pərwərdigarning aldida boşuzlisun. Bu bir gunah qurbanlıki bolıdu. ²⁵ Kaqın gunah qurbanlıkining qenidin barmikioqə azoqına elip, uni köydürmə qurbanlık qurbangahıning münngüzlırigə sürüp qoysun; andin qaloqan qenini köydürmə qurbanlık qurbangahıning tüwigə təküp qoysun. ²⁶ U inaklık qurbanlıki kılinoqan haywanning meyini köydürgəndək, uning barlık meyini qurbangahıta köydürsun. Bu yol bilən kaqın uni gunahıdin paklandurux üqün kafarət kəltüridu wə xu

■ **4:8** Law. 3:3, 4 ■ **4:10** Law. 3:5 ■ **4:11** Mis. 29:14; Qel. 19:5 □ **4:12** «küllər» — muxu yərdə qurbanlıqlarning küllirini kərsitidu. ■ **4:12** Law. 16:27; Qel. 19:3; İbr. 13:11 □ **4:13** «jamaət əzi bilmigən» — bu ıbraniy tilida «bu ix jamaətnıng kəzigə yətmigən» degən sözlər bilən ipadilınıdu. ■ **4:13** Law. 9:15; Qel. 15:24-31 □ **4:16** «Məsihləngən kaqın» — yaqi «məsih kılinoqan kaqın» bəlkim «bax kaqın»ni kərsitixi mumkin. □ **4:23** «wə» — ıbraniy tilida «wa» degən söz bilən ipadilınıdu; hëmdə «wə» həm «yaqi» degən ikki hil mənini bildüridu.

gunahı uningdin kəqürüldü.

²⁷ Əgər puqralardan biri bilməy uning Hudasi Pərwərdigarning «kılma» degən hərəkəndək əmrlirining birigə hilaplık kilip selip, gunahka qüxüp qalsa, ■ ²⁸ wə kılğan gunahı özigə məlum kılınğan bolsa, undaқта u özining, yəni u sadir kılğan gunahı üqün qurbanlık kılıxka bejirim bir qixi ətkini sunsun; □ ²⁹ u qolını gunah qurbanlıqının bexioğa qoyup, andin uni köydürmə qurbanlıqlarını boquzlaydığan jayoğa elip berip boquzlisun. ³⁰ Andin kahin uning kenidin barmıkiğa azoğına elip uni köydürmə qurbanlık qurbangahının munggüzlirigə sürüp qoysun; qaloğan barlık kenini qurbangahning tüwigə təküp qoysun. ³¹ Inaklık qurbanlık kılınğan haywanning meyi iqidin ajritiləndək uningmu həmmə meyini ajritip qıqarsun; kahin uni Pərwərdigarning aldida huxbuy kəltürsun dəp qurbangahning üstidə köydürsun. Xu yol bilən kahin uning üqün kafarət kəltürüdü; xu gunah uningdin kəqürüldü. ■

³² Əgər u xixi gunah qurbanlık üqün qoza kəltürüxnı halisa, bejirim bir qixi qozını sunsun. ³³ U qolını gunah qurbanlık qozisining bexioğa qoyup, köydürmə qurbanlıqlar boquzlinidığan jayoğa elip berip, uni gunah qurbanlık süpitidə boquzlisun. ³⁴ Andin kahin gunah qurbanlıqının kenidin barmıkiğa azoğına elip uni köydürmə qurbanlık qurbangahning munggüzlirigə sürüp qoysun; uning qaloğan barlık kenini u qurbangahning tüwigə təküp qoysun. ³⁵ Inaklık qurbanlık kılınğan qozining meyi iqidin ajritiləndək, uningmu həmmə meyini ajritip qıqarsun; kahin bularını Pərwərdigaroğa atap otta sunulidığan barlık qurbanlıqlaroğa qoxup, qurbangahning üstidə köydürsun. Xu yol bilən kahin uning sadir kılğan gunahı üqün kafarət kəltürüdü; xu gunah uningdin kəqürüldü.

5

Itaatsizlik qurbanlık, yəni «itaatsizlikni tiləx qurbanlık»

¹ Əgər birsi məlum ixka guwahqi bolup, xundaqla uningğa qəsəm buyrulıqında kərgini yaqi bilginidin məlumat bərmisə, undaқта u qəbihlikining jazasioğa tartıldı. ² Əgər birsi əzi bilməy napak bir nərsigə tegip kətsə — məyli u napak bir haywanning jəsiti bolsun, məyli napak bir qarpayning jəsiti bolsun, yaqi napak bir əmiligüqi haywanning jəsiti bolsun, muxundək nərsigə tegip kətsə umu napak sanilip gunahkar hesablinidu; ■ ³ əgər xuningdək birsi əzi tuymay məlum kixining adəmnı napak kılidığan hərəkəndək nijasitigə tegip kətsə, xundaqla u buni bilip yətsə, undaқта u gunahkar hesablinidu. ⁴ Əgər birsi angsiz rəwixtə yaman yaqi yahxi bir ixni kıləy dəp qəsəm kilip salsa (kixilər hərtürlük ix toqrisida angsiz rəwixtə qəsəm kılxi mumkin), xundaqla u buni tonup yətsə, u bu ixlər tüpəylidin gunahkar hesablinidu.

⁵ Birsi yukiriki hərqaysi ixlarda mən gunahkar boldum dəp bilsə, u əz gunahını «mən mundaq gunah kıldim» dəp ikrar qılsun; ⁶ andin

■ 4:27 Qel. 15:27 □ 4:28 «wə kılğan gunahı özigə məlum kılınğan bolsa...» — ibraniy tilida «wə» «wa» degən söz bilən ipadilidı; həmde «wə» həm «yaqi» degən ikki hil mənini bildürüdü. ■ 4:31 Mis. 29:18; Law. 3:3, 4, 14 ■ 5:2 Hağ. 2:13; 2Kor. 6:17

əzi sadir kıləjan gunahining kafariti üqün Pərwərdigarning aldioja «itaətsizlikni tiligüqi kurbanlik» süpitidə uxxak maldin saqlıq wə ya bir qixi əqkini gunah kurbanliqi kılıp kəltürsun; andin kahin uni gunahidin paklanduruxka uning üqün kafarət kəltürsun.

7 Əgər u qoylardin *kurbanlik* kılıxka kurbi yətmisə, u kıləjan itaətsizliki üqün ikki pahtək yaqi ikki baqkini elip kelip, birini gunah kurbanliqi üqün, yənə birini köydürmə kurbanlik üqün Pərwərdigarning aldioja sunsun. ■ 8 U bularni kahinning kexioja kəltürgəndə, *kahin* awwal gunah kurbanliqioja təyyarlanoqanni kurbanlik kılıp boynini üzmə, bexioja yekin jayidin toloqisun, lekin hexini boynidin üzüwətmisun; □ ■ 9 andin gunah kurbanliqining kenidin azoqina elip kurbangahning temioja qaqsun; qalojan keni bolsa kurbangahning tüwigə sikip qikirlisun. Buning əzi gunah kurbanliqi bolidu.

10 Əmma ikkinqisini bolsa bekitilgən bəgilimə boyiqə köydürmə kurbanlik kılıp sunsun. Bu yol bilən kahin uning kıləjan gunahı üqün kafarət kəltüridu wə xu gunah uningdin kəqürülüdu. ■

11 Əgər ikki pahtək yaqi ikki baqkini kəltürüxkə kurbi yətmisə, undaқта gunah kıləjan kixi gunah kurbanliqi üqün esil undin bir əfahning ondin birini kəltürsun; bu gunah kurbanliqi boləoqaqka u uning üstigə zəytun meyi kuymisun yaqi üstigə həqkəndək məstiki salmisun; qünki u gunah kurbanliqi bolidu. □ 12 U uni kahinning kexioja kəltürsun wə kahin buningdin *sunəuqining* «yadlinix ülüxi» süpitidə bir qanggal elip, xuni Pərwərdigarəja atəp otta sunulojan kurbanliklarəja qoxup, kurbangahning üstidə köydürsun. Buning əzi gunah kurbanliqi bolidu. ■

13 Bu yol bilən u xu gunahlardan kəsisini kıləjan bolsa, kahin uning üqün kafarət kəltüridu. Axliq hədiyələrdikigə ohxax qalojan kismi kahinoja təwə bolidu. ■

14 Andin Pərwərdigar Musaəja səz kılıp mundaq dedi: —

15 Birsı bilməy Pərwərdigarəja atalojan mukəddəs nərsilərgə nisbətən itaətsizlik kılıp gunah ətküzsə, undaқта u Pərwərdigarning aldioja uxxak maldin bejirim bir qoqkarni itaətsizlik kurbanliqi kılıp kəltürsun; xu itaətsizlik kurbanliqi boləjan qoqkarning bahəsini sən mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə kümüx xəkəlgə tohtatqin. □ ■

16 Andin xu kixi mukəddəs nərsilərgə nisbətən ətküzgən hataliqidin boləjan ziyanni toldursun, xundaqla ziyanning bəxtin biri boyiqə qoxup kahinoja tələm telisun. Bu yol bilən kahin itaətsizlik kurbanliqi boləjan qoqkarning wasitisi bilən uning üqün kafarət kəltüridu; xu gunah

■ 5:7 Law. 12:8; Luqa 2:24 □ 5:8 «kahin awwal gunah kurbankiqioja ...» — ibraniy tilida «u awwak gunah kurbankiqioja...». ■ 5:8 Law. 1:15 ■ 5:10 Law. 1:15 □ 5:11 «bir əfah» — təhminən 2 kürə yaqi 22 litr. ■ 5:12 Law. 2:2; 4:35 ■ 5:13 Law. 2:3 □ 5:15 «sən... tohtatqin» — bu ayəttiki əmr Musa pəyoqəmbərgə eytiləjan; xübhısizki, uningdin keyin kəysi kahin məs'ul bolsa xunngəymə eytilidu. «xəkəl» — kümüxning əlqimi bolup, adətə 11.4 graməja barawər boluxı mumkin. «Mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki» xübhısizki, pütkül əl üqün əzgərməs əlqəm bolsun dəp mukəddəs jayda saklanəjan, mukim bekitilgən birnəqqə hil əlqəm birliki bolsa kerək. «...uxxak maldin bejirim bir qoqkarni itaətsizlik kurbanliqi kılıp kəltürsun; xu itaətsizlik kurbanliqi ... əlqəm birliki boyiqə kümüx xəkəlgə tohtatqin» — yənə birhil təjimisı: — «...uxxak maldin bejirim bir qoqkarni itaətsizlik kurbanliqi kılıp sunsun yaqi itaətsizlik kurbanliqining ornioja sən kahin mukəddəs jaydiki kümüx xəkəlning birliki boyiqə tohtatqan bahə boyiqə kümüx xəkəl kəltürisun». ■ 5:15 Mıs. 30:13; Law. 27:2-27.

uningdin kəqürüldü. □

¹⁷ Əgər birsi bilməy Pərwərdigarning «kılma» degən hərəkəndək əmrlirining birərisigə hilaplık kılıp, gunahkar boləjan bolsa u kəbihlikining jazasığa tartıldı; ¹⁸ xundak bolsa, u uxxaq maldin sən tohtatқан kimməttə bejirim bir qoçqarni itaətsizlik kurbanlıkılı kılıp sunsun. Bu yol bilən kaħin uning bilməy ötküzgən itaətsizlikli ügün kafarət kəltürüdü wə xu itaətsizlik gunahı uningdin kəqürüldü.

¹⁹ Bu itaətsizlik kurbanlıkılı bolıdu; qünki u dərħəkiqət Pərwərdigarning aldıda itaətsizlik kıləjan.

6

¹ Andin Pərwərdigar Musaqə söz kılıp mundak dedi: —

² Əgər birsi gunah kılıp Pərwərdigarning aldıda wapasızlik kılıp, koxnisi əzigə amanət yaki kapalətkə bərgən bir nərsə yaki koxnisidin zorawanlik bilən buluwaləjan məlum bir nərsə toqrisida yaləjan gəp kıləjan bolsa yaki koxnisidin nahəklilik bilən məlum nərsini tartıwaləjan bolsa, ³ yaki yitip kətkən bir nərsini tepiwelip uningdin tansa yaki kixilərnin gunah sadir kıləjan hərəkəndək bir İxi toqrisida yaləjan kəsəm iqsə, ⁴ U gunah kıləjan ixta əzini gunahkar dəp tonup yətsə, undakta u bulıwaləjan yaki nahək tartıwaləjan nərsə yaki uningəja amanətkə berilgən nərsə bolsun, yaki yitip ketip tepıwaləjan nərsə bolsun, □ ⁵ yaki u hərəkəndək nərsə toqrisida yaləjan kəsəm iqkən bolsun, uning həmmisini toluk bahəsi boyiqə təlisun, xundakla xu bahəning bəxtin bir kısmi boyiqə qoxup təlisun; u itaətsizlik kurbanlıkılı kıləjan künidə tələmni igisigə tapxurup bərsun. ⁶ Andin u Pərwərdigarning aldığa itaətsizlik kurbanlıkılı süpitidə uxxaq maldin sən tohtatқан kimmət boyiqə bejirim bir qoçqarni itaətsizlik kurbanlıkılı kılıp kaħinning qəxiəğa elip kəlsun. □ ⁷ Kaħin bu yol bilən uning ügün Pərwərdigarning aldıda kafarət kəltürüdü wə u hərkaysi ixta itaətsizlik kıləjan bolsimu u uningdin kəqürüldü.

⁸ Pərwərdigar Musaqə söz kılıp mundak dedi: —

⁹ Sən Ğarun bilən oqulliriəğa kəydürmə kurbanlık toqrisida əmr kılıp mundak degin: — Kəydürmə kurbanlık toqrisidiki kaidə-nizəm mundak bolıdu: — Kəydürmə kurbanlık pütün keqə tang atkuəqə kurbangahıtki oqakning üstidə kəyüp tursun; wə kurbangahning otini eqürməy yenik turəzuznglar. ¹⁰ Kaħin kanap tonini kiyip, yalingaqlıqını yepip, saqrisiəiqə kanap iq tambal kiyip tursun; kurbangahning üstidiki ot bilən kəydürülgən kəydürmə kurbanlıkning külini elip, kurbangahning bir tərpidə koysun; ¹¹ andin kiyimlirini seliwetip baxka kiyimlərnı kiyip, külini qedirəgahning sirtıəğa elip qıqıp pakiz bir jayda koysun. ¹² Kurbangahning oti bolsa həmixə yenip tursun; uni heq wəkiqət eqürüxkə

□ 5:16 «... hatalıkdin boləjan ziyanni toldursun, xundakla ziyanning bəxtin biri boyiqə qoxup kaħinəğa tələm təlisun» — muxu ayətlərdiki «ziyan» əslidə kəltürüx kerək boləjan bir kurbanlık yaki hədiyəning kimmətini yaki napak hələttə buləp qoyəjan muqəddəs nərsilərnin kimmətini kərsətsə kerək. Undak gunah kıləjan kixi: (1) bejirim bir qoçkar elip kelıdu; (2) kaħin xu qoçqarəğa baħa qoyıdu; (3) qoçqarning bahəsi ziyandin kəm bolsa xu kixi toldurıdu; (4) uningdin baxka ziyanoğa bəxtin birini qoxup tələydu. ■ 6:3 Qel. 5:6 □ 6:4 «u gunah kıləjan ixta əzini gunahkar dəp tonup yətsə,...» — yənə birhil təjimiisi: «u gunah kıləjan ixta itaətsizlik kılsa,...». □ 6:6 «sən tohtatқан kimmət boyiqə...» — «sən» bu yərdə Ğarunni kərsitıdu; xübhisizki, uningdin keyin qaysi kaħin məs'ul bolsa xunimu kərsitıdu.

bolmaydu, kaħin ʻezi hʻer kuni ʻetigʻandʻa uningʻoʻa otun selip, ʻustigʻe koʻyduʻrma qurbandlikni tizsun waʻ uning ʻustigʻe inaklik qurbandlikining meyini koʻyup koʻyduʻrsun. ¹³ ʻUzʻulmas bir ot qurbandahning ʻustida hʻamixʻe koʻyup tursun; u hʻergiz oʻqurʻulmisun.

Addiy puqralarning axlik hʻadiyʻaliri

¹⁴ Axlik hʻadiyʻe toʻʻrisidiki kʻaida-nizam mundak: — Hʻarunning oʻqulliridin biri uni Pʻerwʻardigarning aldioʻa, qurbandahning aldioʻa kaltʻursun. ■ ¹⁵ U axlik hʻadiyʻe bolʻoʻan esil unʻoʻa kolini selip uningdin xundakla uningdiki zʻaytun meyidin bir qanggal elip waʻ hʻadiyʻaning ʻustidiki barlik mastikini koʻxup, bularni qurbandah ʻustida koʻyduʻrsun; bu hʻadiyʻaning «yadlinix ʻulʻxi» bolup, Pʻerwʻardigarning aldida huxbuy kaltʻurux ʻutʻun kilinʻoʻan bolidu. ■ ¹⁶ Exip kʻaloʻanlirini bolsa Hʻarun bilʻen oʻqulliri yesun; u eqitku selinmay pixurulup mukʻaddʻes bir jayda yeyilsun; ular uni jamaʻat qedirining hʻoylisida yesun. ¹⁷ U mutlak eqitkusiz pixurulsun. Men otta Manga sunulidoʻan qurbandlik-hʻadiyʻelar iqdin xuni ularning ʻoz ʻulʻxi bolsun dʻep ularʻoʻa hʻek kilip bʻerdim; u gunah waʻ itʻatsizlikni tiligʻuʻqi qurbandliklarʻoʻa ohxax «ʻeng mukʻaddʻeslarning biri» hʻesablinidu. ¹⁸ Hʻarunning ʻawlʻadidin bolʻoʻan ʻerkʻaklarning hʻemmisi buningdin yesun; bu dʻawrdin-dʻawrgʻe aranglarda ʻabʻadiy bir bʻelgilimʻe bolidu; Pʻerwʻardigarʻoʻa atap otta sunuloʻanliridin bular ularning ʻulʻxi bolsun. Uningʻoʻa kol tʻegkuzgʻuʻqi jʻazman mukʻaddʻes boluxi kerak. □ ■

¹⁹ Pʻerwʻardigar Musaʻoʻa sʻoz kilip mundak dedi: —

²⁰ Hʻarun Masihlinidoʻan kʻunida u waʻ oʻqullirining Pʻerwʻardigarning aldioʻa sunidoini mundak boluxi kerak: — Ular ʻuzʻulmas axlik hʻadiyʻe sʻupitida esil undin bir ʻafahning ondin birini sunuxi kerak; ʻetigini yerimini, ahximi yʻenʻe yerimini sunsun. □ ²¹ U tawida zʻaytun meyi bilʻen etilsun; u zʻaytun meyoʻa qilap pixurulʻoʻandin keyin sʻen uni elip kir; axlik hʻadiyʻaning pixurulʻoʻan parqilirini huxbuy sʻupitida Pʻerwʻardigarʻoʻa atap sunʻoʻin. □ ²² Hʻarunning oʻqullirining kaysisi uning ornida turuxka Masihlʻangʻan bolsa umu *hʻadiyʻani* xundak tʻayyarlap sunsun; bu ʻabʻadiy mutlak bir bʻelgilimʻe bolidu. Bu hʻadiyʻe Pʻerwʻardigarʻoʻa atap toluk koʻyduʻrʻulsun. ²³ Kaħinning hʻerbir axlik hʻadiyʻasi bolsa pʻutʻunlay koʻyduʻrʻulsun; u hʻergiz yeyilmisun.

Gunah qurbandliki toʻʻrisidiki kʻaida-nizam

²⁴ Pʻerwʻardigar Musaʻoʻa sʻoz kilip mundak dedi: —

²⁵ Hʻarun bilʻen oʻqullirioʻa mundak degin: — Gunah qurbandliki toʻʻrisidiki kʻaida-nizam mundak: — Gunah qurbandlikimu koʻyduʻrma qurbandlik boʻoʻuzlinidoʻan jayda, Pʻerwʻardigarning aldida boʻoʻuzlansun; bu hil qurbandlik «ʻeng mukʻaddʻeslarning biri» hʻesablinidu. ²⁶ Gunah qurbandlikini ʻetkuzgʻuʻqi kaħin ʻezi uni yesun; qurbandlik mukʻaddʻes bir yʻarda, jamaʻat qedirining hʻoylisida yeyilsun. ■ ²⁷ Uning gʻoxigʻe kol tʻegkuzgʻuʻqi hʻerkim mukʻaddʻes bolmisa bolmaydu, xuningdʻek ʻogʻer

■ **6:14** Qel. 15:4-21. ■ **6:15** Law. 2:9 □ **6:18** «uningʻoʻa kol tʻegkuzgʻuʻqi jʻazman mukʻaddʻes boluxi kerak» — yaki «uningʻoʻa tʻegkuzgʻuʻqi hʻarkʻandak nʻarsʻe mukʻaddʻes nʻarsʻe boluxi kerak». ■ **6:18** Mis. 29:37 □ **6:20** «bir ʻafah» — tʻahminʻan 2 kʻura yaki 22 litr. □ **6:21** «... keyin sʻen uni elip kir» — «sʻen» bu yʻarda Hʻarunni kʻersitidu; xubhisizki, uningdin keyin kaysi kaħin masʻul bolsa xunimu kʻersitidu. ■ **6:26** Hʻox. 4:8

uning keni birsining kiyimigə qaqrap kətsə, undaқта қан qeqiloqan jay muқəddəs bir yərdə yuyulsun. ²⁸ Qaysi sapal qazanda qurbanliқ kaynitilip pixuruloqan bolsa, u sundurulsun. Əgər u mis qazanda kaynitip pixuruloqan bolsa, u kirip sürülsun həm su bilən yuyulsun. ²⁹ Kaһinlardin boləqan barliқ ər kixilər uningdin yesə bolidu. Bu «əng muқəddəslərninğ biri» hesablinidu.

³⁰ Halbuki, muқəddəs jayda kafarət kəltürüх üqün keni jamaət qedirioq kirküzülgən hərқандақ gunah qurbanliқi bolsa, һərgiz yeyilmisun, bəlki *pütünləy* köydürülsun. ■

7

Itaətsizlik qurbanliқi toqrisidiki қaidə-nizam

¹ Itaətsizlik qurbanliқi toqrisidiki қaidə-nizam mana mundaқ: — Bu *qurbanliқ* «əng muқəddəslərninğ biri» hesablinidu. ² Köydürmə qurbanliқ boquzlinidioqan jayda itaətsizlikni tiləх qurbanliқimu boquzlinidu; *kaһin* kəninə qurbangahning üsti қismining ətrapioqə səpsun. ³ *Qurbanliқ қiloquqi kixi* barliқ meyini sunsun; yəni mayliқ kuyruқi bilən iқ kərnini yəgəp turoqan mayni, □⁴ ikki bərəkni wə ularning üstidiki һəmdə ikki yanpixidiki mayni ajritip, jigərninğ bərəkkiqə boləqan qawa meyini ajritip sunsun. ⁵ Kaһin bularni Pərwərdigarəqə atəp otta sunulidioqan qurbanliқ süpitidə qurbangahта köydürsun. Bu itaətsizlik qurbanliқi bolidu. ⁶ Kaһinlardin boləqan ər kixilərninğ һəmmisi buni yesun; u muқəddəs yərdə yeyilsun; u «əng muқəddəslərninğ biri» hesablinidu. □

⁷ Gunah qurbanliқi қандақ bolsa itaətsizlik qurbanliқimu xundaқ bolidu; ular ikkisi toqrisidiki қaidə-nizam ohxax; bu qurbanliқ kafarət kəltürüхкə qurbanliқ ötküzgüqi kaһinning əzigə təwə bolsun.

Kөydürmə qurbanliқlar wə axliқ һədiyələrdin kaһinlarəqə tegidioqan ülüxi toqruluk bəlgilimə

⁸ Kaһin birsining sunəqan köydürmə qurbanliқini ötküzgən bolsa, köydürmə qurbanliқninğ terisi xu kaһinning bolidu. ⁹ Tonurda pixuruloqan һərbiр axliқ һədiyə, xundaқla қazanda yaki tawida etilgən һərbiр axliқ һədiyə bolsa uni ötküzgən kaһinning bolidu, yəni kaһinning əzigə təwə bolidu. ¹⁰ Hərbiр axliқ һədiyə, məyli zəytun meyi arilaxturuloqan bolsun, yaki қuruk kəltürülgən bolsun, bular Hərunning oşullirininğ һərbirigə barəwər belüp berilidu.

Inaқliқ qurbanliқi toqrisidiki қaidə-nizam

¹¹ Pərwərdigarəqə atəp kəltürülgən inaқliқ qurbanliқi toqrisidiki қaidə-nizam mundaқ: —

¹² Sunmaqı boləqan kixi uni təxəkkür eytix üqün sunsa, undaқта u «təxəkkür qurbanliқi» bilən billə zəytun meyi iləxtürülgən petir toқаqlar, zəytun meyi sürülüp məsiһləngən petir һəməк nanlar wə esil

■ 6:30 Law. 4:5; lbr. 13:11 □ 7:3 «**Qurbanliқ қiloquqi kixi**» — ibraniy tilida «U». □ 7:6 «**muқəddəs yərdə**» — bu sözlər muқəddəs jayning ətrapidiki һoylini kərsitidu, «muқəddəs gedir» («əng muқəddəs jay» wə «muқəddəs jay»)ni əz iқigə almaydu.

undin zəytun meyoğa qilap pixuruloğan toқаqlarnimu kəltürsun. □ ■

¹³ Xu toқаqlardın baxқа, yənə təxəkkür eytidioğan inaklık qurbanlıkı bilən billə eqitku selinoğan nanlarnimu sunsun; ¹⁴ u xu sunoğanlirining hər bir türidin birni elip Pərwərdigar üçün *koх kollap* sunidioğan «kətürmə hədiyə» kilip kəltürsun; bu inaklık qurbanlıkining kenini *qurbanğaһning üstigə* səpkən kaһinning əzigə təgsun. □ ¹⁵ Təxəkkür bildüridioğan inaklık qurbanlıkining gəxi bolsa qurbanlık kılinoğan xu küni yeyilixi kerək; *qurbanlıkni sunoquqi kixi* tang atkuqə uning heq nemisini kaldurmisun. □

¹⁶ Əgər uning sunoğan qurbanlıkı kəsimgə has qurbanlık yaqi ihtiyariy kəltürgən qurbanlık bolsa, undaқта һaywannıng gəxi qurbanlık kılinoğan күndə yeyilsun; uningdin exip qaloqinini bolsa, ətisimu yeyixkə bolidu; ■ ¹⁷ lekin qurbanlıkning gəxidın üqinqi күnigiqə exip qalsa, u otta kəydürülüxi kerək. ¹⁸ Inaklık qurbanlıkining gəxidın üqinqi күnidə yeyilsə, undaқта qurbanlık qəbul bolmaydu, qurbanlık sunoquqining һesabioqumu һesablanmaydu, bəlkı məkruh bolidu; kimdəkim uningdin yesə əz kəbihlikining jazasioğa tartilidu.

¹⁹ Xundakla napak nərsigə tegip qaloğan gəxmı yeyilməsliki kerək, bəlkı otta kəydürülüxi kerək. Hərқандақ pak adəm *napak nərsigə təgmigən* qurbanlıkning gəxini yesə bolidu. ²⁰ Lekin kimki napak һaləttə turup Pərwərdigarğa ataloğan inaklık qurbanlıkidin yesə, undaқта u əz һəlkidin üzup taxlinidu. □ ■ ²¹ Kimki napak bir nərsigə tegip kətsə (məyli napak һaləttiki adəm bolsun, napak bir һaywan bolsun yaqi һərқандақ napak yirginqlik nərsə bolsun) wə xundakla Pərwərdigarğa has ataloğan inaklık qurbanlıkining gəxidın yesə, undaқта u əz һəlkidin üzup taxlinidu. □

Addiy puqralaroğa qaritiloğan bəlgilimilər

²² Pərwərdigar Musoğa səz kilip mundak dedi: —

²³ Israillaroğa mundak degin: — Silər kala, koй wə əqkilərnıng meyini һərgiz yemənglar. ²⁴ Əzlükidin əlgən yaqi yirtkuqlar booq qojoğan һaywannıng jəsitining meyini һərқандақ ixkə ixlətkili bolidu, lekin һərgiz uningdin yemənglar. ²⁵ Qünki kimki Pərwərdigarğa atap otta sunulidioğan һərқандақ һaywannıng meyini yesə, xuni yegən kixi əz һəlkiridin üzup taxlinidu. □

²⁶ Silər һərқандақ turar jayinglarda heqқандақ qanni, yəni uqarqanatlarınng bolsun yaqi qarpaylarınng bolsun kenini һərgiz estimal

□ **7:12 «petir toқаqlar»** — ibraniy tilida bu səz yaqi һəlkisiman yaqi qəkkük bilən texilgən birhil nanlarnı kərsitidu. ■ **7:12 Zəb. 116:17** □ **7:14 «kətürmə hədiyə»** — kaһın yaqi hədiyəni sunoğan kixi Pərwərdigarnıng aldioğa ikki kollap alahidə egiz kətürüp atioğan hədiyə. «Kətürmə hədiyə» adəttə qurbanlıkka məs'ul kaһinoğa təwə bolidu. □ **7:15 «qurbanlıkni sunoquqi kixi»** — ibraniy tilida «u». ■ **7:16 Law. 19:6** □ **7:20 «əz һəlkidin üzup taxlinidu»** — muxu səzlərnıng mundak birnəqqə quxənqisi boluxi mumkin: (1) Pərwərdigar Əzi uni əltüridu; (2) jamaət uni əltürüxi kerək; (3) jamaət uni ibadət sorunliridin һəydiwetixi yaqi pütkül jəmiyat uni paliwetixi kerək; (4) uningdin heq nəsil kaldurulmaydu. Bizningqə baxқа ayəttə enik buyruq kərsitilmigəqkə, muxu yərdə birinqə quxənqə (Huda Əzi xı adəmni dunyadin kətküzidu) toqra boluxi mumkin, dəp qaraymız. ■ **7:20 Law. 15:3** □ **7:21 «əz һəlkidin üzup taxlinidu»** — 20-ayət wə izahatini kəring. □ **7:25 «əz һəlkidin üzup taxlinidu»** — 20-ayət wə izahatini kəring.

kilmanglar. ■ 27 Kimdækim hærkandak kanni estimal kilsa, xu xixi öz hækliqidin üzüp taxlinidu.□

Inaklik qurbanliklirining kahinlaroqa taqdim kilinidoqan kisimliri

28 Pærwærdigar Musaoqa söz kilip mundak dedi: —

29 Israillaroqa mundak degin: — Kimki Pærwærdigaroqa atap bir inaklik qurbanliki sunsa, undakta u Pærwærdigaroqa has bolqan hædiyæni xu inaklik qurbanliktin ayrip kæltürsun. 30 Öz qoli bilæn Pærwærdigaroqa atioqan, otta sunulidoqan hædiyælærni, yæni may bilæn tæxni qoxup elip kelip, tæxni «pulanglatma hædiyæ» süpitidæ Pærwærdigarning aldida pulanglatson. □ ■ 31 Kahin meyini qurbanqa üstidæ köydürüwætsun. Tæx bolsa Harun bilæn uning oqullirioqa has bolsun.

32 Inaklik qurbanlikliringlarning ong arqa putini silær «kötürmæ hædiyæ» süpitidæ kahinoqa beringlar. 33 Harunning oqulliridin qaysisi inaklik qurbanlikining qeni bilæn meyini sunoqan bolsa öz ülüxi üqün ong arqa putini özi alsun. 34 Qünki mæn Israillarning inaklik qurbanlikliridin «pulanglatma hædiyæ» bolqan tæx bilæn «kötürmæ hædiyæ» bolqan arqa putini æbædiy bir bælgilimæ bilæn Israillardin elip, kahin Harun wæ uning oqullirining hækki bolsun dæp ularoqa taqdim kildim.□ ■

35 Musa Harun bilæn oqullirini Pærwærdigarning kulluqida kahin boluxqa uning aldioqa kæltürgæn künidæ, ularoqa Pærwærdigaroqa atap otta sunulidoqan qurbanliklardin taqdim kilinidoqan kahinlik ülüxi mana xudur. □ 36 Musa ularni Mæsihligæn künidæ, Pærwærdigar bu ülüxni Israillardin elip ularoqa berilsun dæp æmr kilqan. Bu *Israillaroqa* dæwrudin dæwrgiqæ æbædiy bir bælgilimæ bolidu.□

Hulasæ

37 Köydürmæ qurbanlik bilæn axlik hædiyæsi, gunah qurbanliki bilæn itætsizlik qurbanliki, kahinlikqa tiklæx qurbanliki bilæn inaklik qurbanliki toqrilidiki kaidæ-nizam mana xudur. □ 38 Pærwærdigar Israillaroqa: «Silær bu Sinay bayawinida Pærwærdigarning aldioqa qurbanlikliringlarni sununglar» dæp buyruoqan künidæ, u bularning hæmmisini Sinay teoqida Musaoqa tapxuroqanidi.

8

Kahinlarning has hizmatlærgæ ayrilixi — «Mis.» 40:17-38nimu körüng

■ 7:26 Yar. 9:4; Law. 3:17; 17:14 □ 7:27 «öz hækqidin üzüp taxlinidu» — 20-ayæt wæ izahatini körüng. □ 7:30 «pulanglatma hædiyæ» — Pærwærdigarning aldida egiz kötürüp alahidæ pulanglitidoqan hædiyædur. «Pulanglatma hædiyæ» adættæ barlik kahinlaroqa tæwa bolidu. ■ 7:30 Mis. 29:24 □ 7:34 «æbædiy bir bælgilimæ» — Tæwrattiki «æbædiy» degæn söz ibranij tilida ikki mænidæ ixlitilidu: (1) mænggü; (2) xu waqittiki qeki bekitilmigæn, qærælsiz, mæhlætsiz uzun bir mæzgilni kersitidu. «Qoxumqæ söz»imiznimu körüng. ■ 7:34 Mis. 29:27; Qel. 18:11 □ 7:35 «Musa» — ibranij tilida «u». □ 7:36 «Musa» — ibranij tilida «u». □ 7:37 «kahinlikqa tiklæx qurbanliki» — bu hil qurbanlik inaklik qurbanliqioqa ohxap ketidu, bu 8-bab, 22-32-ayætlærdæ tæpsiliy tæswirlinidu. Ibranj tilida «kahinlikqa tiklæx qurbanliki» («kollarni) toldurux qurbanliki» degæn sæzlær bilæn ipadlinidu — qünki Huda bu murasim arkilik Harunning æwladliri bolqan kahinlarning kollirini (1) qurbanliklær bilæn wæ (2) kahinlik mas'uliyitini tapxurux bilæn «toldurdi».

¹ Pərvərdigar Musaqqa səz kilip: — ² Ҳарунни оқуллiri билən биллə, wə ularning məhsus kiyimlirini, «məsihləx meyi»ni, gunah qurbanliki bolidioqan torpak bilən ikki qoqkarni, petir nan selinoqan sewətni elip kelip, □ ■ ³ *Israilning* pütün jamaitini jamaət qedirining kirix aozzining aldioqan jəm kiləqin, — dedi.

⁴ Musa Pərvərdigar uningqqa buyruoqinidək kildi, jamaət jamaət qedirining kirix aozzining aldioqan yioqildi. ⁵ Andin Musa jamaətkə: — Pərvərdigar buyruoqan ix mana mundak, — dedi.■

⁶ Xuning bilən Musa Ҳарун bilən uning oqullirini aldioqan kəltürüp ularni su bilən yuyup, ⁷ *Ҳарунqqa* kənglək kiydürüp, bəlwəoq baqolap, tonni kiydürdi wə üstigə əfodni yapti; u əfodning bəlwəoqini baqolap, əfodni uningqqa taqap koydi. ■ ⁸ Andin Musa uningqqa «koxen»ni taqap, koxenning iqiğə «urim bilən tummim»ni selip, □ ■ ⁹ Bexioqqa səllə yөгəp Pərvərdigar uningqqa buyruoqinidək səllining aldi təripigə «altun tahtulik mukəddəs otuqat»ni bekitip koydi.■

¹⁰ Andin Musa məsihləx meyini elip ibadət qediri bilən iqidiki barlik nərsilərninğ həmmisini məsihləp mukəddəs kildi. ¹¹ U maydin elip qurbangahqqa yəttə mərtiwə qedip, qurbangah bilən uning barqə qaça-kuqilirini, yuyunux desi wə təglikini Hudaqqa atap mukəddəs kilixqqa məsihlidi. ¹² U yənə məsihləx meyidin azraq elip Ҳарунning bexioqqa kuyup uni Hudaqqa atap mukəddəs kilixqqa məsihlidi. ■

¹³ Andin Musa Ҳарунning oqullirini aldioqan kəltürüp, Pərvərdigar uningqqa buyruoqinidək ularqqa kənglək kiydürüp, bəllirigə bəlwəoq baqolap, ularqqa egiz bəklərnimu taqap koydi.□ ■

Kahinlarni «Hudaqqa atap tikləx» qurbanlikliri

¹⁴ Andin u gunah qurbanliki kilinidioqan torpakni yetiləp kəldi; Ҳарун bilən uning oqulliri gunah qurbanliki kilinidioqan torpakning bexioqqa kollirini koydi. ■ ¹⁵ U uni boquzlidi, andin Musa kənidin elip, öz barmiki bilən qurbangahning mungguzlirigə, qərisigə sürüp qurbangahni gunahntin paklidi; qaləqan qanni bolsa u qurbangahning təwigə təkup, mukəddəs boluxqqa kafarət kəltürdi. ¹⁶ Andin u iq kərnini yөгəp turoqan mayning həmmisini, jigərninğ üstidiki qawa mayni, ikki bərək wə üstidiki maylirini qoxup aldi; andin Musa bularni qurbangahning üstidə kəydürdi. □ ¹⁷ Biraq *Musa* torpakning terisi bilən gəxi wə teziki bolsa Pərvərdigar əzigə buyruoqinidək qedirgahning taxkirida otta kəydürüwətti.□ ■

¹⁸ Andin u kəydürmə qurbanlik kilinidioqan qoqkarni kəltürdi; Ҳарун bilən uning oqulliri kollirini qoqkarning bexioqqa koydi. □ ¹⁹ *Ҳарун qoqkarni* boquzlidi; andin Musa kənini elip qurbangahning üsti

□ **8:2** «məsihləx meyi» — bu toqruluk «Mis.» 30:23-33ni kəring. ■ **8:2** Mis. 28:1, 2; 30:25

■ **8:5** Mis. 29:4 ■ **8:7** Mis. 28:4 □ **8:8** «əfod», «koxen», «urim wə tummim» — kahinlik kiyimlər; «əfod», «koxen» («məydilik») wə «urim wə tummim» toqruluk «Mis.» 28-babni kəring.

■ **8:8** Mis. 28:30 ■ **8:9** Mis. 28:36; 29:6 ■ **8:12** Zəb. 133:2 □ **8:13** «egiz bəklər» — bu

səz Ҳарунning bax kiyimidin baxqqa birhil bax kiyimni, bəlkim egizrak birhil bax kiyimni kərsitixi mumkin. ■ **8:13** Mis. 29:9 ■ **8:14** Mis. 29:1 □ **8:16** «Andin u iq kərnini...» — «u»

Ҳарунni kərsitixi mumkin. □ **8:17** «Musa...» — ibraniy tilida «u» — Musani kərsitixi mumkin.

■ **8:17** Mis. 29:14; Law. 4:11 □ **8:18** «...u ... kəltürdi;...» — «u» Musani kərsitixi mumkin.

kismining ʻatrapioʻga sʻpti; □ ²⁰ *Harun* qoʻqkarni parqʻa-parqʻa kʻilip parqʻilidi; andin Musa bexini, parqʻilanoʻan gʻoxlirini barlik meyi bilʻn koʻxup koʻydurdi. □ ²¹ Uqʻay-kerinliri bilʻn paqʻaklirini suda yudi. Andin Musa qoʻqkarni pʻtʻun peti qʻurbangah ʻustidʻ koʻydurdi. Bu Pʻrʻwʻardigar Musaʻoʻa buyruʻoʻan, «Pʻrʻwʻardigarʻoʻa atap otta sunulidoʻan huxbuy qʻikidoʻan qʻurbanlik» idi.■

²² Andin u kaʻhinlikka tiklʻx qʻurbanlikʻi kʻilindioʻan qoʻqkarni, ikkinqʻi qoʻqkarni kʻalturdi; Harun bilʻn uning oʻqulliri qʻollirini qoʻqkarning bexioʻa koydi. ²³ U uni boʻozuldi; wʻ Musa uning kenidin elip Harunning ong kulikining yumxiki bilʻn ong qʻolining bax barmikioʻa sʻrʻup wʻ ong putining qʻong barmikioʻimu suwap koydi. □ ²⁴ Andin Musa Harunning oʻqullirini aldioʻa kʻalturʻup, qʻandin elip ularning ong kulaklirining yumxiki bilʻn ong qʻollirining bax barmaklirioʻa sʻrdi, ularning ong putlirining qʻong barmaklirioʻimu suwap koydi, qʻaloʻan kanni Musa qʻurbangahning qʻerisigʻa sʻpti. ²⁵ Xundak kʻilip, u meyi bilʻn maylik kuyrukʻini, iq qʻarnini yʻogʻap turoʻan barlik may bilʻn jigʻarning ʻustidiki qʻawa meyini, ikki bʻrʻak wʻ ʻustidiki maylirini koʻxup elip ong arka putinimu kesip elip, ■ ²⁶ Pʻrʻwʻardigarning aldidiki petir nan selinoʻan sewʻttin bir petir toqʻaq bilʻn bir zʻaytun may tokiqʻi wʻ bir danʻa hʻmʻak nanni elip bularni may bilʻn ong arka putning ʻustidʻ koydi; ²⁷ andin bularning hʻmmisini Harun bilʻn uning oʻqullirining qʻollirioʻa tutkuzup, pulanglatma hʻdiyʻa bolsun dʻp Pʻrʻwʻardigarning aldida pulanglati. ■ ²⁸ Andin Musa bularni ularning qʻolliridin elip qʻurbangahtiki koʻydurmʻa qʻurbanlikning ʻustidʻ koʻyup koʻydurdi. Bu «kaʻhinlikka tiklʻx qʻurbanlikʻi» bolup, Pʻrʻwʻardigarʻoʻa atap otta sunulidoʻan, huxbuy qʻikidoʻan qʻurbanlik idi. ²⁹ Andin Musa tʻxni elip pulanglatma hʻdiyʻa sʻpitidʻ Pʻrʻwʻardigarning aldida pulanglati; Pʻrʻwʻardigarning uningʻoʻa buyruʻoʻini boyiqʻa, «kaʻhinlikka tiklʻx qʻurbanlikʻi» bolʻoʻan qoʻqkarning bu kʻismi Musaning ʻulxi idi.■

Harun wʻ oʻqullirini Mʻasih kʻilix

³⁰ Andin Musa Mʻasihlʻx meydin wʻ qʻurbangahning ʻustidiki qʻandin birʻaz elip, Harun bilʻn uning kiyimlirigʻ wʻ oʻqulliri bilʻn ularning kiyimlirigʻ sʻpti. Xundak kʻilip, u Harun wʻ kiyimlirini, oʻqulliri bilʻn ularning kiyimlirini mukʻoddʻ kʻildi.■

³¹ Musa Harun bilʻn uning oʻqullirioʻa mundak buyrudi: — «Bu gʻoxni jamaʻt qʻedirining kirix aʻozida kaynitip pixurup xu yʻardʻa olturup «kaʻhinlikka tiklʻx qʻurbanlikʻi»ʻoʻa tʻwʻa bolʻoʻan sewʻttiki nan bilʻn koʻxup yʻanglar; bularni Harun bilʻn oʻqulliri yesun, dʻp buyruʻoʻinimdʻak uni yʻanglar; ■ ³² lekin gʻox bilʻn nandin exip qʻaloʻanlirining hʻmmisini otta koʻydurʻuwetnglar.

³³ Silʻr yʻettʻa kʻungiqʻa jamaʻt qʻedirining kirix aʻozidin qʻikmay, Hudaʻoʻa atap kaʻhinlikka tiklʻx kʻunliringlar toxkuqʻa xu yʻardʻa turunglar; qʻunki silʻrni Hudaʻoʻa atap kaʻhinlikka tiklʻx ʻuqʻun yʻettʻa kʻun ketidu.□

□ **8:19** «Harun kuqʻkarni boʻozuldi...» — ibraniy tilida «u kuqʻkarni boʻozuldi...». □ **8:20** «Harun kuqʻkarni parqʻa-parqʻa kʻilip parqʻilidi» — ibraniy tilida «u kuqʻkarni parqʻa-parqʻa kʻilip parqʻilidi;...». ■ **8:21** Mis. 29:18 □ **8:23** «U uni boʻozuldi...» — «u» Harunni kʻersitixi mumkin. ■ **8:25** Mis. 29:22 ■ **8:27** Mis. 29:24 ■ **8:29** Mis. 29:26; Law. 7:33 ■ **8:30** Mis. 29:21 ■ **8:31** Mis. 29:32; Law. 24:9 □ **8:33** «Hudaʻoʻa atap kaʻhinlikka tiklʻx» — bu ayʻttiki «Hudaʻoʻa atap kaʻhinlikka tiklʻx» ibraniy tilida «qʻolni toldurux» degʻn ibarʻa bilʻn ipadiliniidu. 7:37 wʻ «Mis.» 28:41 wʻ izahatini koʻrʻng. Kaʻhinlik wʻzʻipisi asasʻn Hudaning qʻurbanliklirini oʻz kʻolioʻa elix bilʻn baxlinatti.

³⁴ Bugün qilinoqan ixlar Pərwərdigarning buyruqini boyiqə silər üçün kafarət kəltürilsun dəp kilindi. □ ³⁵ Silər əlməsliginglar üçün Pərwərdigarning əmrini tutup jamaət qedirining kirix aqzining al-dida keqə-kündüz yəttə kün turuxunglar kerək; qünki manga xundak buyruldi».

³⁶ Hərun bilən oqulliri Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən buyruqinining həmmisini bəja kəltürdi.

9

Kahinlarning hizmitining muqəddəs ibadət qedirida baxlinixi

¹ Səkkizinqi küni Musa Hərun bilən uning oqulliri wə Israilning aqsakallirini qakirip, ² Hərunoqa mundak dedi: — «Sən gunah qurbanliqioqa bejirim bir mozayni, köydürmə qurbanliqqa bejirim bir qoqkarni özüng üçün elip, Pərwərdigarning aldioqa kəltürgin, ■ ³ andin Israilarəqa səz kilip: — Silər gunah qurbanliqi üçün bir tekə elip kelinglar, köydürmə qurbanliq üçün bir mozay wə bir qoza elip kelinglar, hər ikkisi bejirim, bir yaxka kirgən bolsun; ⁴ Pərwərdigarning al-dida sunuxka inakliq qurbanliqi süpitidə bir torpaq bilən bir qoqkarni elip, zəytun meyi iləxtürülgən axliq hədiyə bilən billə kəltürünglar; qünki bugün Pərwərdigar Əzini silərgə ayan kilidu, degin».

⁵ Ular Musa buyruqan nərsilərnə jamaət qedirining aldioqa elip kəldi; pütkül jamaət yekin kelip, Pərwərdigarning al-dida hazır bolup turdi.

⁶ Musa: — Mana, bu Pərwərdigar buyruqan ixtur; buni kilsanglar Pərwərdigarning xan-xəripi silərgə ayan bolidu, dedi.

⁷ Xuning bilən Musa Hərunoqa: — Sən qurbangahqa yekin berip gunah qurbanliqing bilən köydürmə qurbanliqingni sunup özüng wə həlk üçün kafarət kəltürgin; andin həlkning qurbanliqinimu sunup, Pərwərdigar əmr kiləndək ular həkkidə kafarət kəltürgin» — dedi.■

⁸ Xuni dewidi, Hərun qurbangahqa yekin berip əzi üçün gunah qurbanliqi bolidioqan mozayni boqozlidi. ⁹ Hərunning oqulliri kanni uningə sunup bərdi; u barmikini kanoqa təgküzüp, qurbangahning münggüzlirigə sürdi, qaloqan kanni qurbangahning tüwigə kuydi.

¹⁰ Gunah qurbanliqining meyi bilən ikki bərək wə jərgəning üstidiki qawa mayni elip, Pərwərdigar Musoqa buyruqinidək ularni qurbangah üstidə köydürdi. ¹¹ Gəx bilən terisini bolsa qedirgahning taxkiriqə elip qikip otta köydürdi.

¹² Andin u köydürmə qurbanliq kilidioqan *koqkarni* boqozlidi; Hərunning oqulliri uningə kanni sunup bərdi; u buni qurbangahning üsti kismining ətrapiqə səpti. ¹³ Andin ular parqə-parqə qilinoqan köydürmə qurbanliqni bexi bilən billə uningə sunup bərdi; u bularni qurbangahta köydürdi. ¹⁴ U iq karni bilən paqaklirini yuyup, bularnimu qurbangahning üstidə, köydürmə qurbanliqning üstigə qoyup köydürdi. ¹⁵ Andin u həlkning qurbanliqini kəltürdi; həlkning gunah qurbanliqi boləqan tekini boqozlap, ilgiri həywanni sunəndək unimu gunah

□ **8:34** «Bugün qilinoqan ixlar ... kafarət kəltürilsun dəp kilindi» — yaki «silər üçün kafarət kəltürilsun dəp, bugün qilinoqandək mundin keyinmu həm qilinsun, dəp Pərwərdigar buyrudi». ■ **9:2** Mis. 29:1 ■ **9:7** Law. 16:6; Ibr. 7:27

qurbanlikı kılıp sundi. ■ 16 U köydürmə qurbanlik kılıdıoğan malni kältürüp bunimu bəlgilimə boyıqə sundi. 17 Andin u axlık hədiyəni kältürüp uningdin bir qanggal elip ətigənlik köydürmə qurbanlikqə koxup qurbangah üstidə köydürdi. □ ■

18 Andin həlkkə bolıdıoğan inaklık qurbanlikı bolıdıoğan torpaq bilən qoçqarni boşuzlıdi. Hərurning oşulliri kənini uningə sunup bərđi; u buni qurbangahning üsti kışmining ətrafıoğa səpti. 19 Ular torpaq bilən qoçqarning may kışmini, yəni maylık quyrukı, iq karnini yəgəp turəjan maylırini, ikki bərək wə jigəring qawa meyini elip, 20 Bu may parqılırini ikki təxning üstidə koydi, Hər un bularni qurbangahning üstidə köydürdi. □ 21 Ahirida Hər un ikki təx bilən ong arqa putini pulanglatma hədiyə süpitidə Musaning buyruşınıdək Pərwərdigarning aldidə pulanglatı. ■ 22 Andin Hər un kollirini həlkkə karitip kətürüp, ularəğa bəht tilidi; u gunah qurbanlikı, köydürmə qurbanlik wə inaklık qurbanlikini sunup, qurbangahın quxti.

23 Musa bilən Hər un jamaət qədıroğa kirip, yənə yenip qikişp həlkkə bəht tilidi; xuning bilən Pərwərdigarning xan-xəripı pütkül həlkkə ayan boldi; 24 Pərwərdigarning aldidin ot qikişp, qurbangah üstidiki köydürmə qurbanlik bilən maylarni yutup kətti. Pütkül həlk buni kərüp, towlixip, düm yikilixti. ■

10

Nadab bilən Abihu wə «qəyriy ot»

1 Hər unning oşulliri Nadab bilən Abihu ikkisi öz huxbuydenini elip uningə ot yekip üstigə huxbuyı selip, Pərwərdigar ularəğa buyrup bəkmioğan qəyriy bir otı Pərwərdigarəğa sundi; □ 2 xuning bilən Pərwərdigarning aldidin ot qikişp ularni yəwətti; xuan ular Pərwərdigarning aldidə əldi. ■

3 Musa Hər unəğa: — Mana, bu Pərwərdigarning: «Mən Manga yekın kəlgən adəmlərdə Özümning muqəddəs ikənlikimni kərsitimən wə bərlık həlkning aldidə uluşlinimən» degən səzining əzidur, dedi. Xuni dewidi, Hər un jim turup kəldi. ■

4 Musa Hər unning taoşisi Uzziəlning oşulliri boləjan Mixael bilən Əlafanni qakirip ularəğa: — Silər yekın kelip öz qerındaxlırlinglarni muqəddəs jayning aldidin kətürüp, qedırgahning taxkırıoğa elip qikişp — dedi.

5 Xuning bilən ular yekın kelip, ularni kiyiklik kəngləkliri bilən kətürüp Musaning buyruşınıdək qedırgahning taxkırıoğa elip qikişp.

■ 9:15 Law. 4:13 □ 9:17 «ətigənlik köydürmə qurbanlik» — hər ətigəndə sunluxi kerək boləjan qoza qurbanlikı («Mis.» 29:38-40ni kərung). ■ 9:17 Mis. 29:38; Law. 2:1

□ 9:20 «Hər un ... köydürdi» — ibraniy tilida «u ... köydürdi». ■ 9:21 Law. 7:32

■ 9:24 1Pad. 18:38; 2Tar. 7:1 □ 10:1 «qəyriy ot» — Nadab wə Abihu bəlkim (1) huxbuy puritixta qoşni bəlkim qurbangahın baxka bir yərdin alojan; (2) ular sunidoğan huxbuyı toşqə arılxatırıoğan («Mis.» 30:9ni kərung); (3) ular huxbuy sunoqanda Pərwərdigarning ibadəthanisioğa munasiwətlik əmlərləning birərsigə hilaplık kılıoğan bolsa kerək. ■ 10:2 Qəl.

3:4; 26:61; 1Tar. 24:2 ■ 10:3 Law. 8:35

⁶ Musa Harun wə oʻqullari Əliazar bilən Itamaroʻya: — Silər baxliringlarni oʻquk koʻymanglar, kiyimliringlarni yirtmanglar; bolmisa oʻzunglar oʻlup, pʻutkʻul jamaatkə oʻzəzəp kəltürisilər; lekin kəringdaxliringlar boləqan pʻutkʻul Israil jəməti Pərwərdigar yaqqan ot tʻupəylidin matəm tutup yiqʻolisun. ⁷ Əmma silər bolsanglar Pərwərdigarning Məsihləx meyi üstunglaroʻya sürülgən boləraqka, jamaət qədiringning taxkiriəqə qiqmanglar; bolmisa oʻlisilər, dedi. Xuni dewidi, ular Musaning buyruəqinidək kildi. ■

Harun wə əwladliriəqə tapilənoqan bəlgilimilər

⁸ Pərwərdigar Harunoʻya səz kilip mundək dedi: — ⁹ «Sən oʻzing wə oʻqulliring xarab wə ya baxka kʻuqluk hərəklərnə iqip, jamaət qədiriəqə hərgiz kirmənglar; bolmisa, oʻlup ketisilər. Bu silər üqün dəwrdindəwrgə əbədiy bir bəlgilimə bolidu. ¹⁰ Xundək kilsanglar, mukəddəs bilən adəttikini, pak bilən napakni pərk etip ajritalaydiəqan bolisilər; ¹¹ xundəkla Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən Israilləroʻya tapxuroqan həmmə bəlgilimilərnə ularoʻya oʻgitələysilər».

¹² Musa Harun wə uning tirik qəloqan oʻqullari Əliazar bilən Itamaroʻya mundək dedi: — «Silər Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan qurbanlik-hədiyələrdin exip qəloqan axlik hədiyəni elip uni qurbangahning yenida eqitku arilaxturmiəqan haldə yənglar; qünki u «əng mukəddəslərnəning biri» hesablinidu. □ ¹³ Bu Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan nərsilərdin sening nesiwəng wə oʻqulliringning nesiwisi boləraqka, uni mukəddəs jayda yeyixinglar kerək; qünki mənə xundək buyruəqandur.

■ ¹⁴ Uningdin baxka pulanglatma hədiyə kilinəqan təx bilən kətürmə hədiyə kilinəqan arka putni sən wə oʻqul-kizliring billə pak bir jayda yənglar; qünki bular sening nesiwəng bilən oʻqulliringning nesiwisi bolsun dəp, Israillərnəning inaklik qurbanlikliridin silərgə berilgən. ¹⁵ Ular kətürmə hədiyə kilinəqan arka put bilən pulanglatma hədiyə kilinəqan təxni otta sunulidiəqan mayliri bilən kəxup, Pərwərdigarning aldidə pulanglatma hədiyə süpitidə pulanglitix üqün kəltürsun; Pərwərdigarning buyruəqini boyiqə bular sening wə oʻqulliringning nesiwisi bolidu; bu əbədiy bir bəlgilimə bolidu».

Gunah qurbanlikining buzuluxi

¹⁶ Andin Musa gunah qurbanliki kilidiəqan tekini izdiwidi, mana u allikaqan kəydürülup boləqanidi. Bu səwəbtin u Harunning tirik qəloqan ikki oʻqli Əliazar bilən Itamaroʻya aqqiklinip: ¹⁷ — Nemixka silər gunah qurbanlikining gəxini mukəddəs jayda yemidinglar? Qünki u «əng mukəddəslərnəning biri» hesablinatti, Pərwərdigar silərnə jamaətnəning gunahini kətürup ular üqün uning aldidə kafarət kəltürsun dəp, xuni silərgə təkسيم kiləqanidi. ¹⁸ Mana, uning kəni mukəddəs jayning iqigə kəltürülmidi; silər əslidə mən buyruəqandək uni mukəddəs jayda yeyixinglar kerək idi, — dedi. □ ■

■ **10:7** Law. 21:12 □ **10:12** «otta sunulidiəqan qurbanlik-hədiyələr» — «otta sunulidiəqan qurbanlik-hədiyələr»din bəzidə bir qisimi qalduruluq, kaqnoʻya wə bəzidə sunoʻuqi kixining əzigimu yeyixə berilidu. Qəloqan qismi kəydürülidu, əlwəttə. ■ **10:13** Law. 2:3; 6:16 □ **10:18** «uning keni mukəddəs jayning iqigə kəltürülmidi» — kaqinlar wə pütün hək jamaətnəning gunah qurbanlikining kəni mukəddəs jayning iqigə elip kirilidu; kaqinlar muxu hil qurbanlikning gəxini yeyixə bolmaytti (4:1-21ni kəring). ■ **10:18** Law. 4:5; 6:26; 16:27

¹⁹ Lekin Hārun Musaʼa: — Mana, bular būgūn *toʻlra ix qilip* əzlrining gunah qurbanliki bilən kəydūrmə qurbanlikini Pərwərdigarning al-dida sundi; mening beximoʼa xu ixlar kəldi; əgər mən būgūn gunah qurbanlikining *gəxini* yegən bolsam, Pərwərdigarning nəziridə obdan bolattimu? — dedi.

²⁰ Musa buni anglap jawabidin razi boldi.

11

Hālal wə haram janiwarlar

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hārunoʼa mundaq dedi: —

² Israillarʼoʼa mundaq degin: — Yər yūzidiki barliq haywanlarning iqidin silərgə yeyixkə bolidioʻan janiwarlar xuki: — ■

³ Haywanlar iqidə hēm tuyakliri pūtūn aqimak (tuyakliri pūtūnləy yerik) hēm kəxigūqi haywanlarning hərbirini yesənglar bolidu. □

⁴ Lekin kəxigūqi yaki aqimak tuyaklik haywanlardin təwəndikilərnə yeməslikinglar kerək: —

Təgə: qūnki u kəxigini bilən tuyiqi aqimak əməs. Xunga u silərgə haram bolidu.

⁵ Suʻur bolsa kəxigini bilən tuyiqi aqimak əməs — u silərgə haram bolidu. □

⁶ Toxqan bolsa bumu kəxigini bilən tuyiqi aqimak əməs — u silərgə haram bolidu.

⁷ Qoxka bolsa tuyakliri aqimak (tuyakliri pūtūnləy yerik) boləqini bilən kəximigini uqūn silərgə haram bolidu.

⁸ Silər xu haywanlarning gəxidin yeməslikinglar kerək wə ularning əlūkigimu təgmənglar. Ular bolsa silərgə haram bolidu.

⁹ Suda yaxaydioʻan janiwarlardin təwəndikilərnə yeyixkə bolidu: — sudiki, yəni dərya-dengizlardiki janiwarlardin qaniti wə qasiraqliri boləqanlarni yeyixkə bolidu; ¹⁰ lekin dərya-dengizlarda yaxaydioʻan, yəni sularda top-top ũzidioʻan barliq janiwarlardin, qasiraqliri yaki qaniti bolmioʻanlirini yeməslikinglar kerək; ular silərgə yirginqlik sanalsun.

¹¹ Məzkur janiwarlar dər wə kə silərgə yirginqlik sanalsun; silər ularning gəxidin yeməslikinglar kerək; ularning əlūkini yirginqlik dəp qarənglar.

¹² Sudiki janiwarlarning iqidin qaniti bilən qasiriki bolmioʻan janiwarlarning həmmisi silərgə yirginqlik sanalsun.

Hālal wə haram kuxlar

¹³ Uqar-qanatlardin təwəndikilər silərgə yirginliktur; ular yeyilməsliki kerək wə silərgə yirginqlik bolsun: — yəni bürkūt, qorultaz-tapquxlar, dengiz bürkūti, □ ¹⁴ karliʻoʻaq kuyrukluq sar, laqin wə ularning hilliri,

¹⁵ həmmə kəʻoʻa-qozʻonlar wə ularning hilliri, ¹⁶ mūxūkyapilak, təgikux, qayka, sar wə ularning hilliri, ¹⁷ huwqux, karna, ibis, □ ¹⁸ akku, sakiyqux,

■ **11:2** Qan. 14:4; Ros. 10:14 □ **11:3** «*kəxigūqi*» — muxu yərdə ikki-ūq axkazini bar haywanlarni əməs, bəlki yənə ozukni yumxak qaynaydioʻan barliq haywanlarni kərsitidu.

□ **11:5** «*suʻur*» — yaki «siqkan» — taʻolarda yaxaydioʻan kiqik bir haywan. □ **11:13**

«*korultaz-tapquxlar*» — ibranii tilida «ustihan qakkuqi kux». Yəni bir tərjimisi «belikʻaloqʻ». □ **11:17**

«*huwqux*» — yaki «kiqik huwqux». «*karna*» — yaki «suʻa sungūgūqi». Buning kandaq kux ikənlikini bilix təs.

belik'aloquq, □ 19 ləylək, turna və uning hilliri, həpüp və xəpərəng qatarlıklar silərgə haram sanalsun.□

Halal və haram haxarətlər

20 Buningdin baxka tət putlap mangidiojan, uqidiojan uxxak janiwarlarning həmmisi silərgə yirginqlik bolidu. 21 Halbuki, tət putlap mangidiojan, uqidiojan uxxak janiwarlardin təwəndikilərnı yesənglar bolidu: — puti bilən ügilik paqıki bolup, yər yüzidə səkriyələydiojanlarnı yesənglar bolidu; □ 22 bularning iqidin silərgə yeyixkə bolidiojanliri: — qəkətkə və uning hilliri, qara qəkətkə və uning hilliri, tomuzoja və uning hilliri, qakqıqız və uning hilliri. 23 Lekin tət putluk boləjan əmiligüqi həm uqidiojan həmmə baxka janiwarlar silərgə yirginqlik sanalsun.□

Əlüklər toqruluk

24 Bu janiwarlardinmu mundak yol bilən napak bolisilər; birkim ularning əlük tenigə təgsə kəq kirgüqə napak həsəblinidu. 25 Kimdəkim bularning əlükining bir qismini kətürsə əz kiyimlirini yuyuxi kerək, u kixi kəq kirgüqə napak həsəblinidu.

26 Tuyaqliri aqımaq, biraq pütünləy bəlünmigən yaki kəximəydiojan həywanlarning həmmisi silərgə haramdur; həkım ularning əlükigə təgsə napak sanalsun. □ 27 Tət puti bilən mangidiojan həywanlarning iqidin tapini bilən mangidiojanlarning həmmisi silərgə napak bolup, həkım ularning əlük tənirigə təgsə kəq kirgüqə napak sanilidu. 28 Kimki ularning əlükini kətürsə əz kiyimlirini yuyuxi kerək, u kixi kəq kirgüqə napak turidu. Bu həywanlar bolsa silərgə haram bolidu.

29 Yər yüzidə əmiligüqi uxxak janiwarlarning iqidin silərgə haram boləjanlar munular: — kərioju zokor, qaxқан, kəsənqük və ularning türleri, □ 30 salma, kizil kəsənqük, tam kəsənqüki, tügürük kəsənqük və hameleon qatarlıklar haram bolidu. □ 31 Bularning həmmisi yər yüzidə əmiligüqi həmmə uxxak janiwarlarning iqidə silərgə haram bolidu; ularning əlükigə təgsə, kəq kirgüqə napak sanilidu.

32 Bu janiwarlarning əlüki həkəndak nemigə qüxüp qalsa xu nemə napak həsəblinidu — həkəndak yaqıaq qaqa-kuqa bolsun, kiyim bolsun, ferə bolsun, taqar bolsun, həkəndak ixka ixlitilidiojan əswab bolsun, suqja qilinixi kerək; ular kəq kirgüqə napak sanilip, keyin pak bolidu.■

□ 11:18 «akku» — buning qandak kux ikənlikini bilix təs. «belik'aloquq» — yaki «doqdaq»

□ 11:19 «turna» — yaki «qotan». «..., turna və uning hilliri, həpüp və xəpərəng qatarlıklar...» — bu tizimlikteki kuxlarning kəpinqisining ibranıy tilidiki nami Təwratta pəkət bir-ikki kətim kərugən boləqıq, ularning kaysi kuxlar ikənlikini toptoqra bəkitix bəzidə mumkin bolmaydu. Halbuki, ularning omumiıy tipliri, xübhısizki, tərjimimizdək bolidu. □ 11:21 «tət putlap mangidiojan» — ibranıylarning kəzkarixiqə haxarətlər tət puti bilən mangidu, ularning aldınki ikkisi «kol» həsəblinidu. □ 11:23 «silərgə yeyixkə bolidiojanliri: — qəkətkə və uning hilliri, ... qakqıqız və uning hilliri... həmmə baxka janiwarlar silərgə yirginqlik sanalsun» — «qəkətkə»din baxka, ibranıy tilidin bu haxarətlarning namlirini jəzmləxtürük təs. Biz «qoxumqə səz»imizdə halal-haram həywanlar üstidə tohtilimiz. □ 11:26 «həkım ularning əlükigə təgsə...» — ibranıy tilidə «həkım ularoja təgsə...» — xübhısizki, bu ularning əlüklirini kərsitidu (24-ayətni kərugən). Qünki alayli, exəkni minix adəmnı napak qılmaydu.

□ 11:29 «qaxқан» — yaki «sesik küzən». □ 11:30 «... tügürük kəsənqük və hameleon qatarlıklar» — «hameleon»din baxka janiwarlarning namlirini ibranıy tilidin jəzmləxtürük təs. ■ 11:32 Law. 15:12

³³ Bularning biri sapaldin yasaloqan h rkandak qaqa iqig  q x p qalsa, xu qaqa iqidiki h mm  n rs  napak sanalsun w  qaqa  zi sundurulsun.

³⁴ əgər qaqidiki sudin ax-taam  stig  qaqrap k ts , ax-taam napak sanalsun w  xundakla qaqidiki h rkandak iqimlikmu napak sanalsun.

³⁵ H rnemig  undak əlükning birər qismi q x p qalsimu, napak sanalsun. Əgər tonur w  oqak bolsa, napak boldi d p qeqiwetilsun; ular silərgə haram bolsun. ³⁶ Lekin xundak əhwalda bulak yaki su yiojilidioqan k lq k y nila pak sanilidu;  mma birkim ularning  l k tenig  t gs  napak bolidu. ³⁷ əgər undak əlükning birər qismi terixka t yyarlanoqan danlaroqa q x p qalsa, bumu y nila pak sanilidu. ³⁸ Lekin  g r danning  stig  su quyuloqandin keyin xundak bir əlükning birər qismi q x p qalsa, undakta bu danlar silərgə napak sanalsun.

³⁹ əgər silərgə yeyixk  bolidioqan haywanlardin biri  l p qalsa, uning əlükigə t gk n kixi k q kirgüqə napak sanalsun. ⁴⁰ Kimki undak əlükning g xid n yesə,  z kiyimlirini yuyuxi ker k w  k q kirgüqə napak sanalsun; xundakla undak bir  l kni k t rg n kiximu kiyimlirini yuyuxi ker k w  u kixi k q kirg q  napak sanalsun.

⁴¹ Y r y zid   m lig qi h mm  uxxak janiwarlar yirginqlik sanilip, h rgiz yeyilmisun. ⁴² Korsiki bil n beoirlap mangidioqan janiwar bolsun, y r y zid  y r p t t puti bil n yaki k p putliri bil n mangidioqan  milig qi janiwarlarning h rt rl kini bolsa, ularni h rgiz yem nglar; q nki ular yirginqlikdur.

⁴³ Sil r bolsanglar mundak  milig qi janiwarning səwəbidin  z nglarni yirginqlik qilmasliqinglar ker k.  z nglarni ular t p ylidin napak qilmanlar, bolmisa ularning səwəbidin buloqinip qalisilər; ⁴⁴ q nki M n Hudayinglardurmən. Sil r  z nglarni * z mg * atap muk dd s kilixinglar ker k; M n  z m muk dd s boloaq sil rmu  z nglarni muk dd s tutuxunglar ker k. Sil r  z nglarni y r y zid   milig qi uxxak h rkandak janiwarlarning səwəbidin napak qilmanlar. ■

⁴⁵ Q nki Mən  z Hudayinglar boluxka sil rni Misir zeminidin gikirip k lg n P rw digardurm n; sil r muk dd s bolunglar, q nki Mən muk dd sturm n.

⁴⁶ Xular bolsa qarpay bilən uqar-qanatlar, suda yüridioqan h rbir janiwar bilən y r y zid   milig qi h rbir uxxak janiwarlar toqrisidiki qanun-bəlgilimidur. ⁴⁷ Bular bilən haram-halalni uqup, yeyixk  bolidioqan haywan bilən yeyixk  bolmaydioqan haywanlarni p rk et leysil r.

12

Ayal kixining tuoquttin keyinki «paklinixi»

¹ Pərwədigar Musaqa s z kilip mundak dedi: —

² Israillarqa s z kilip mundak degin: — «Ayal kixi hamilidar bolup oqul tuoqsa, adət k r p aqriq boloaqan künliridikidək y tt  küngiqə

napak sanalsun. □ ³ Səkkizinchi kuni oshli bolsa hətne qilinsun. □ ■

⁴ Ayal bolsa xuningdin keyin ottuz üç kungiqə «qan paklinix»ta tursun; paklinix künliri tamam bolmıoquqə heqbir muqəddəs nərsigə təgmisun, muqəddəs jayojimu kirmisun. □ ⁵ Əgər u kız tuoşsa undaқта adət künliridikidək ikki həptigiqə napak turup, andin atmix altə kungiqə «qan paklinix»ta tursun.

⁶ Məyli oşul yaki kız tuoşsun, qan paklinix künliri tamam bolıoqandin keyin u ayal keydürmə qurbanlik üqün bir yaxqa kirgən kozini, gunah qurbanliki üqün bir baqqa yaki pahtəkni elip jamaət qedirining kirix aozioqa, kahinning keşioqa kəltürsun. ⁷ Kahin uni Pərwərdigarning aldida sunup, xu ayal üqün kafarət kəltüridu; xuning bilən u hunidin pak bolidu. Oşul yaki kız tuoşqan ayal toşrisidiki qanun-bəlgilimə mana xudur.

⁸ Əgər uning kozioqa qurbi yətmisə, u ikki pahtək yaki ikki baqqa kəltürsun; ularning biri keydürmə qurbanlik üqün, yənə biri gunah qurbanliki üqün bolidu; xu yol bilən kahin uning üqün kafarət kəltüridu; u ayal pak bolidu.□

13

Hərhil tərə kesəlliri toşruluk bəlgilimilər

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqa söz qilip mundak dedi: —

² Birsining bədinining terisidə bir qıqan, yaki təmrətkə yaki parkirak taxma qıqıp, uningdin bədinining terisidə pesə-mahaw kesilining jarahiti pəyda bolıoqan bolsa, u kixi Hərun kahinning yaki uning kahin oşulliridin birining keşioqa kəltürsün. □ ³ Kahin uning bədinining jarahitigə qaraydu; jarahət bolıoqan jayning tüki akirip kətkən həmdə jarahətmu ətrapidiki teridin kenikrak kərünsə, bu pesə-mahaw kesəllikidur. Xunga kahin uni kərgəndin keyin xu kixini «napak» dəp jakarlisun.

⁴ Ləkin əgər uning bədinining terisidiki pəyda bolıoqan axu yaltirak qıqan aq bolup, ətrapidiki teridin kenikrak kərünmisə wə tükimu akirip kətmigən bolsa, kahin bu jarahət bar kixini yəttə kungiqə ayrim solap koysun. ⁵ Yəttinçi küni kahin uningıoqa qarısun wə əgər jarahət ohxax turup, terisidə kengiyip kətmigən bolsa, kahin uni yənə yəttə kungiqə ayrim solap koysun. ⁶ Yəttinçi küni kahin uningıoqa yənə qarısun wə jarahətning rənggi suslaxqan wə kengiyip kətmigən bolsa, undaқта kahin

□ **12:2 «adət kərüp aozriq bolıoqan künliri»** — ibraniy tilida «ayrim turux künliri». Kız-ayallar adət kərgən waqtida «napak» həsablinip, eri bilən billə bolsa erimu kəq kirgüqə «napak» həsablinidu, xundaқта muqəddəs ibadəthanoqa kirsə yaki qurbanliklarning gəxliridin yəsə bolmaydu. Ləkin Təwrat-Injil boyiqə hərəkəndak waqitlarda Hudaning həlki dua-ibadət qilsa boliveridu! □ **12:3 «hətne qilinsun»** — ibraniy tilida «uning hətniliki kesilsun» degen səzlar bilən ipadilininidu. ■ **12:3 Yar. 17:12; Luqa 1:59; 2:21; Yh. 7:22** □ **12:4 «xuningdin keyin ottuz üç kungiqə «qan paklinix»ta tursun»** — ayal əz erigə yekinlixix tərəptə «pak» həsablinatti, ləkin muqəddəs qədıroqa kirip qurbanlik qilixqa bolmaytti. □ **12:8 «Əgər uning kozioqa qurbi yətmisə...»** — ibraniy tilida: — «Əgər uning koza elixqa kəli kişkilik qilsa...». «**u ayal pak bolidu**» — bu bəbtiki «ayallarning pakliki» degen tema toşruluk kəp uqummasliqlar bolıoqoqa, biz u toşruluk «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. □ **13:2 «bədinining terisidə»** — demək, sakal yaki qaqliri iqidə əməs (29-37nimu kərüng). «**pesə-mahaw**» — bu bablardiki «pesə-mahaw» kesili pəkət mahaw kesili bolupla qalmaq, bəlki nəqqə hil tərə kesəlliklerini kərsitixi mumkin. «Qoxumqə səz»imizni kərüng.

uni «pak» döp jakarlisun; jarahätning pəkät bir qaqa ikänliki bekitilip, kesäl kixi öz kiyimlirini yuyup pak sanalsun.

⁷ Lekin əgər u kahinöja körünüp «pak» döp jakarlanöjandin keyin xu qaqa terisidə kengiyip kətsə, undakta u yənə bir qetim kahinöja körünsun. ⁸ Kahin uningöja yənə qarısun wə əgər qaqa uning terisidə kengiyip kətkən bolsa, kahin uni «napak» döp jakarlisun; u jarahät pesə-mahawdur.

⁹ Əgər birkimdə pesə-mahaw jarahiti pəyda bolup qalsa kahinning kexioja kəltürölsun. ¹⁰ Kahin uning jarahitigə səpselip qarısun; wə əgər terisidə aq bir qıkan pəyda bolöjan, tüki aqirip kətkən bolsa wə qıkan qıqkan jayda ət-gəxi körünüp qalöjan bolsa, ¹¹ bu uning bədinining terisigə qüxkən kona pesə-mahaw jarahitining qaytidin közoqilixi bolup, kahin uni «napak» döp jakarlisun. U napak bolöjini üqün uni solaxning həjiti yok.

¹² Lekin əgər pesə-mahaw közoqilip, jarahiti bar kixining terisigə yeyilip kətkən bolsa, kahin nəgila qarisa xu yərdə xu «pesə-mahaw» bolsa, terisini bexidin putioqıqə kaplap kətkən bolsa, ¹³ undakta kahin uningöja səpselip qarısun; mana, xu pesə-mahaw jarahiti pütün bədinini kaplap kətkən bolsa, u jarahiti bar kixini «pak» döp jakarlisun; qünki uning pütün bəдини aqirip kətkən bolup, u «pak» döp sanalsun.

¹⁴ Lekin qaçaniki uningda ət-gəxi körünüp qalsa, u kixi napak sanalsun.

¹⁵ Kahin mundaq körüngən ət-gəxigə qarap, u kixini «napak» döp jakarlisun; qünki xu ət-gəx napak bolup, u pesə-mahaw kesilidur.

¹⁶ Həlbuki, əgər ət-gəxi kaytidin özgirip, aqarsa u kixi yənə kahinning kexioja kəlsun. ¹⁷ Kahin uningöja səpselip qarısun; jarahət aqaröjan bolsa, kahin jarahiti bar kixini «pak» döp jakarlisun; u pak sanilidu.

¹⁸ Əgər birkimning bədinining terisigə hürək qikip sakiyip, ¹⁹ hürəkning ornida aq qıkan yaki kizöjuq daq pəyda bolöjan bolsa, kahinöja kərsitilsun. ²⁰ Kahin uningöja səpselip qarısun; əgər daq ətrapidiki teridin kənıkrak körünsə, xundaqla uningdiki tüklər aqirip qalöjan bolsa, undakta kahin uni «napak» döp jakarlisun; qünki bu hürəkting közoqilip pəyda bolöjan pesə-mahaw kesili jarahitidur.

²¹ Lekin kahin uningöja səpselip qarıöjanda, daq qıqkan jayda aqirip qalöjan tüklər bolmisa, wə daqımu ətrapidiki teridin kənıkrak bolmisa, rənggi səl susraq bolöjan bolsa, undakta kahin uni yəttə küngiqə ayrim solap köysun. ²² Əgər daq dərəkə terisigə yeyilip kətkən bolsa, kahin uni «napak» döp jakarlisun; qünki bu *pesə-mahaw* jarahitidur.

²³ Əmma əgər daq öz jayida tohtap yeyilmiojan bolsa, bu pəkät hürəkning zəhmi, halas; kahin uni «pak» döp jakarlisun.

Kəyük yarisi toqruluk

²⁴ Əgər birsining bədinining terisinin məlum jayi köyüp qelip, köygən jay aq-kizöjuq yaki pütünləy aq daq bolup qalsa, ²⁵ kahin uningöja səpselip qarısun; əgər xu daqıdiki tüklər aqirip kətkən, daqımu ətrapidiki teridin kənıkrak bolup qalöjan bolsa, undakta bu köyük yarısiding pəyda bolöjan pesə-mahaw kesilidur; kahin uni «napak» döp jakarlisun; qünki u pesə-mahaw jarahitidur.

²⁶ Lekin əgər kahin səpselip qarıöjanda, daqning ornida həqkandak aqirip kətkən tük bolmisa, xundaqla daqımu ətrapidiki teridin kənıkrak bolmisa, bəlki rənggi sus bolsa, undakta kahin uni yəttə küngiqə ayrim solap köysun. ²⁷ Yəttinqi küni kahin uningöja yənə qarısun; daq terisidə

kengiyip kətkən bolsa, kahin uni «napak» dəp jakarlisun; qünki u pesə-mahaw jarahitidur.

²⁸ Əmma əgər daş jayida tohtap, yeyilmioğan bolsa, xundakla rənggi sus bolsa, bu pəkət köyüktin boləğan qawartku, halas; kahin uni «pak» dəp jakarlisun; qünki u köyüknin tatukı, halas.

Qaq yaki saqal iqidə pəyda boləğan jarahətlər

²⁹ Əgər bir ər yaki ayal kixining bexida yaki saqilida jarahət pəyda bolsa, ³⁰ kahin jarahətkə səpselip qarısun; əgər jarahət ətrapidiki teridin kənikrak kərünsə, üstidə xalang serik tük bolsa, undakta kahin uni «napak» dəp jakarlisun; qünki bu jarahət kakaq bolup, bax yaki saqaldiki pesə-mahawning alamitidur.

³¹ Əgər kahin kakaq jayoğa səpselip qarışanda, u ətrapidiki teridin kənik kərünmisə, xundakla uning iqidə həqkandak qara tükmu bolmisa, undakta kahin kəkiqi bar kixini yəttə küngiqə ayrim solap qoysun. ³² Kahin yəttinqi küni kakaqqa yənə səpselip qarısun; kakaq kengiyip kətməy, üstidimü həqkandak serik tük bolmisa, xundakla kakaq ətrapidiki teridin kənik kərünmisə, ³³ jarahiti bar kixi barlıq qaq-saqilini qüxürwətsun; kakaqning özini oqirdimisun. Kahin kəkiqi bar kixini yənə yəttə küngiqə ayrim solap qoysun. ³⁴ Yəttinqi küni kahin kakaqqa səpselip qarısun; əgər kakaq teridə kengiyip kətmigən bolsa, xundakla ətrapidiki teridin kənik kərünmisə, kahin uni «pak» dəp jakarlisun. Andin u kiyimlirini yusun; xuning bilən u pak sanilidu.

³⁵ Ləkin əgər u «pak» dəp jakarlanəqandin keyin kakaq teridə kengiyip kətsə, ³⁶ kahin uningə yənə səpselip qarısun; əgər kakaq teridə kengiyip kətkən bolsa, serik tükning bar-yoklukini təxürüxnin həjiti yok; qünki bu kixi napaktur. ³⁷ Əgər kakaq jayida xu peti kəlip, üstidin qara tük ünüp qıkkən bolsa, kakaq sakayəğan bolidu; xu kixi pak boləqqa, kahin uni «pak» dəp jakarlıxi kerək.

³⁸ Əgər ər yaki ayal kixining bədinining terisidə daş pəyda bolup, bu daşlar parkirək həm ak bolsa ³⁹ kahin səpselip qarısun; əgər bədənning terisidiki xu daşlar suslixip boz rənggə yüzləngən bolsa, bu teridin qıkkən bir taxma, halas; bu kixi pak sanalsun.

Paynəkbax toqruluk

⁴⁰ Əgər birkimning bexining tükli ri qüxüp kətkən bolsa, u pəkət bir takir bax, halas; u pak sanalsun. ⁴¹ Əgər uning bexining tüki pexanə tərpidin qüxkən bolsa, u pəkət paynəkbax, halas; u yənıla pak sanalsun.

⁴² Ləkin əgər uning takir bexi yaki paynək bexida qızoşuq ak daş kərünsə, undakta xu jarahət uning takir bexi yaki paynək bexidiki pesə-mahaw kesilining bir alamitidur. ⁴³ Kahin jarahitigə səpselip qarısun; əgər uning takir bexida yaki paynək bexida ixixik jarahət bolsa həmdə pesə-mahaw kesilining alamitidək qızoşuq ak kərünsə, ⁴⁴ undakta u pesə-mahaw kesiligə gırıptar boləğan adəm bolup, napak həsəblinidu. Uning bexioğa xundak jarahət qüxkən boləqqa, kahin uni mütlək «napak» dəp jakarlisun.

⁴⁵ Xundak jarahiti bar pesə-mahaw kesili boləğan kixi kiyimliri yirtik, qaqliri quwuk, burut-saqili yepiklik həlda: «Napak, napak!» dəp towlap yürüxi kerək. □ ■ ⁴⁶ Xu jarahiti boləğan barlıq künlərdə u

«napak» sanilidu; u napak bolmoqqa, ayrim turuxi kerak; uning turaloqusi qedirgahning sirtida bolsun.

Kiyim-keqak, rəht yoki terə-hurumlarda pəyda bolqan «pesə-mahaw» kesili

⁴⁷ Əgər bir kiyimdə, məyli yungdin yoki kanaptin tikilgən bolsun uningda pesə-mahaw iz-deoqi pəyda bolsa, ⁴⁸ yəni kanap yoki yungdin toquloqan rəhttə, ərux yipida yoki arqak yiplirida bolsun, terə-hurumda yoki teridin etilgən həkəndak nərsilərdə pesə-mahaw iz-deoqi bolsa, ⁴⁹ xundaqla kiyim-keqək yoki terə-hurumda, ərux yip yoki arqak yiplirida, ya terə-hurumdin etilgən nərsilərdə pəyda bolqan iz-daoj yexilrak yoki kizozuq bolsa bu iz-daoj «pesə-mahaw iz-deoqi» dəp qarilip kahinoja kərsitilsun. ⁵⁰ Kahin *daojka* səpselip qarison, andin iz-daoj pəyda bolqan nərsini yəttə kungiqə ayrim saklisun. ⁵¹ U yəttinqi kuni iz-daojqa qarap baksun; iz-daoj quxkən kiyim-keqək, məyli arqak yipta yoki ərux yipta bolsun, yoki terə-hurumda yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, u kengiyip kətkən bolsa, bu iz-daoj qiritkūq pesə-mahaw kesili dəp hesablinip, ular napak sanalsun. ⁵² Xuningdək kahin ərux yip yoki arqak yipida iz-daoj bolsa kiyim-keqək yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə xundaqla iz-daoj bolsa ularnimu kəydürüwətsun; qunki bu qiritkūq pesə-mahaw kesilidur. Mundaqla nərsilərnin həmmisini otta kəydürüx kerəktur.

⁵³ Lekin kahin uningda səpselip qaridoqanda, iz-daoj kiyim-keqəktiki ərux yipta bolsun, arqak yipta bolsun, yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, iz-daoj kengəymigən bolsa, ⁵⁴ undaqla kahin deoqi bar nərsini yuyulsun dəp buyrup, ikkinqi ketim uni yəttə kungiqə saklisun. ⁵⁵ Bu nərsə yuyuloqandin keyin kahin yənə daojka səpselip qarison; əgər uning rənggi əzgərmigən bolsa (gərqə kengiyip kətmigən bolsimu), u yənila napaktur; sən uni otta kəydürgin. Qunki məyli uning iz-deoqi iq yuzidə bolsun yoki tax yuzidə bolsun u qiritkūq iz-daoj hesablinidu.

⁵⁶ Lekin əgər kahin səpselip qaridoqanda, mana, daojning rənggi yuyuloqandin keyin suslixip kətkən bolsa, u xu qismini kiyim-keqəktin, ərux yiptin yoki arqak yiptin bolsun, yoki terə-hurumdin bolsun uni yirtip elip, taxliwətsun. ⁵⁷ Əgər bu iz-daoj kiyim-keqəktə, məyli arqak yipta yoki ərux yipta bolsun, ya terə-hurumdin etilgən nərsidə kəruंसun, bu kengiyidoqan birhil pesə-mahaw iz-deoqi dəp sanalsun; sən u qaplxakan kiyim-keqəkni kəydürüwətkin. ⁵⁸ Lekin əgər iz-daoj kiyim-keqəktə bolsun (ərux yipida yoki arqak yipida bolsun) yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, yuyulux bilən qikiq kətsə, undaqla bu egin ikkinqi ketim yuyulsun, andin pak sanalsun.

⁵⁹ Pesə-mahaw kesiliningkidəklə iz-daoj pəyda bolqan yung yoki kanap rəhttin toquloqan kiyim-keqək (iz-daoj ərux yipta yoki arqak yipta bolsun) yoki terə-hurumdin etilgən nərsilər toqrisidiki kanun-bəlgilimə mana xudur; buning bilən ularni pak yoki napak jakarlxakə bolidu.

□ 13:47 «pesə-mahaw iz-deoqi» — ibraniiy tilida «pesə-mahaw yarisi». □ 13:48 «ərux yipida» — yoki «təg yipi» — toqulmilarning boyioja tartiloqan yipi. □ 13:49 «...kiyim-keqək yoki terə-hurumda ... pəyda bolqan iz-daoj yexilrak yoki kizozuq bolsa bu iz-daoj «pesə-mahaw iz-deoqi» dəp qarilip kahinoja kərsitilsun» — bu ayətlərdə tiloja elinjoan «pesə-mahaw kesili»ning rəht-kiyimgə yoki terə-hurumjoa yuxuxi bəlkim adəmnii həyran kaldurarlik ix boluxi mumkin. Bu toqiruluk «kozumqə səz»imizni kəring.

14

Pesə-mahaw kesalliridin paklinix bəlgilimiliri

¹ Pərwərdigar Musaoğa söz kılıp mundak dedi: —

² Pesə-mahaw boləjan kixi pak kılınıdıoğan künidə bəja kılıx kerək boləjan qanun-bəlgilimə mana təwəndikidəktur: — U kañning aldıoğa kəltürölsun. ■ ³ Kañın qedirgahning taxkırıoğa qıqıp, pesə-mahaw boləjan kixigə səpselip qarısun; əgər pesə-mahaw boləjan kixi kesilidin saqayəjan bolsa, ⁴ Undağta kañın pak kılınıdıoğan kixigə pak, tirik kuxtin ikkini uningəja qoxup kedir yaəıqı, kızıll rəht wə zofa kəltüröxkə buyrusun. □ ⁵ Andin kañın kuxlarning birini ekin su qaçılanoğan sapal kozining üstidə boəuzlanglar dəp buyrusun; □ ⁶ andin tirik kuxni bolsa, kañın uni kedir yaəıqı, kızıll rəht wə zofa bilən elip kelip, bu nərsiləarning həmmisini tirik kux bilən birgə ekin suning üstidə boəuzlanəjan kuxning kəniəja qilisun, ⁷ andin pesə-mahawdin pak kılınıdıoğan kixigə yəttə kətim səpixi bilən uni pak dəp jakarlisun; wə tirik kuxni dalaəja qoyup bərsun.

«Pak kılınıx» tiki yəttə kün

⁸ Pesə-mahawdin pak kılınıdıoğan kixi kiyimlirini yuyup, bədinidiki barlık tükələri qüxürüp, suda yuyunəjan keyin pak həsəblinidu. Andin uningəja qedirgahqa kirixkə ijasət bolidu; pəkət u yəttə künigə öz qedirining texida turuxi kerək. ⁹ Yəttinçi künı u bədinidiki həmmə tükələri qüxürsun; baxning qaç-saqalliri wə kəxini, yəni barlık tükəlerini qüxürsun; u kiyimlirini yuyup öz bədinini suda yusun, andin pak bolidu.

Səkkizinçi künı

¹⁰ Səkkizinçi künı u ikki bejirim ərkək qəza bilən bir yaxqa kirgən bejirim qixi qəzidin birni, xuningdək bir əfahning ondin üqigə barawər zəytun meyi iləxtürölgən esil un «axlık hədiyə»ni, bir log zəytun meyni kəltürsun. □ ¹¹ Uni «pak» dəp jakarlaydıoğan bu rəsim-kaidini ötküzidıoğan kañın pak kılınıdıoğan kixini wə u nərsiləni jamaət qedirining kirix aəzida, Pərwərdigarning aldida hazır kılsun. ¹² Andin kañın ərkək qəzilarning birini elip itətsizlik qurbanlıqı kılıp sunup, uning bilən billə xu bir log zəytun meynimu kəltürüp, pu-langlatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatsun. ¹³ Qəza bolsa mükəddəs bir jayning içidə gunağ qurbanlıqı bilən kəydürmə qurbanlıqlar boəuzlinidıoğan jayda boəuzlansun; qünki itətsizlik qurbanlıqı bolsa gunağ qurbanlıqıəja ohxax, kañınəja təwə bolup «əng mükəddəsləarning biri» sanilidu. □ ■ ¹⁴ Kañın itətsizlik qurbanlıqining kənidin elip pak kılınıdıoğan kixining ong kulıqining yumxıqıəja wə ong kolining qəng barmıqı bilən ong putining qəng barmıqıəjimu sürüp qəysun. ¹⁵ Andin kañın xu bir log zəytun meynin elip, əzining sol kolining alıqınıəja azəjına qəysun. ¹⁶ Kañın ong barmıqını sol kolidiki zəytun meynəja qılap, Pərwərdigarning aldida yəttə kətim barmıqı bilən səpsun.

■ **14:2** Mat. 8:4; Mar. 1:44; Luqa 5:14; 17:14 □ **14:4** «kızıl rəht» — yaki «kızıl yip». «zofa» — birhəl ösümlük; baxqa bir ismi «lepəkgül». □ **14:5** «ekin su qaçılanoğan sapal kozining üstidə...» — yaki «ekin su üstida tutup turuləjan sapal kozining üstidə...». □ **14:10** «bir log» — bəlkim təhminən bir letning yerimi boluxi mumkin. □ **14:13** «mükəddəs bir jay» — muxu yərdə mükəddəs jayning həylisini kərsitidu. ■ **14:13** Law. 7:7

¹⁷ Andin kaħin qolidiki qalojan maydin elip, pak qilinidojan kixining ong kulikining yumxikioja, ong qolining bax barmikioja wə ong putining bax barmikioja sürülgən itaətsizlik qurbanliqining qenining üstigə sürüp koysun. ¹⁸ Sürüp bolup, kaħin qolidiki exip qalojan mayni pak qilinidojan kixining bexioja kuysun. Bu yol bilən kaħin uning üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu. ¹⁹ Andin kaħin gunah qurbanlikini sunup, pak qilinidojan kixini napaklikidin pak qilixka kafarət kəltüridu; ahirida u köydürmə qurbanliqni boşuzlisun. ²⁰ Kaħin köydürmə qurbanlik bilən axliq hədiyəni qurbangahta sunsun. Bu yol bilən kaħin uning üqün kafarət kəltürüp, u kixi pak bolidu.

²¹ Lekin u kəmbəşəlliktin xundaq qilixka qurbi yətmisə, əzigə kafarət kəltürüx üqün «pulanglatma hədiyə» süpitidə yalouz bir ərkək qozini itaətsizlik qurbanliqi qilip kəltürsun, xuningdək axliq hədiyə üqün bir əfahning ondin birigə barawər zəytun meyi iləxtürülgən esil un bilən bir log zəytun meyini kəltürsun □ ²² wə əz əhwalioja yarixa ikki pahtək yaki ikki baqqa elip kəlsun; biri gunah qurbanliqi üqün, yənə biri köydürmə qurbanlik üqün bolsun; ²³ səkkizinqi küni bularni özining pak qilinixi üqün jamaət qedirining kirix aqzioja elip kelip, Pərwərdigarning aldida kaħinning qexioja kəltürsun. ²⁴ Kaħin itaətsizlik qurbanliqi bolidojan ərkək qozə bilən xu bir log mayni elip, bularni pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatsun. ²⁵ Itaətsizlik qurbanliqi qilinojan ərkək qozini bolsa əzi boşuzlisun; andin kaħin itaətsizlik qurbanliqining qenidin azoĵina elip, pak qilinidojan kixining ong kulikining yumxikioja, ong qolining bax barmikioja wə ong putining bax barmikioja sürsun. ²⁶ Andin kaħin maydin elip, sol qolining alikinoja azoĵina kuysun. ²⁷ Xundaq qilip, kaħin ong barmiki bilən sol qolidiki maydin Pərwərdigarning aldida yəttə qetim səpsun. ²⁸ Andin kaħin əzi qolidiki maydin elip, pak qilinidojan kixining ong kulikining yumxikioja wə ong qolining bax barmiki bilən ong putining bax barmikioja itaətsizlik qurbanliqining qenining üstigə sürsun. ²⁹ Xuning bilən Pərwərdigarning aldida uningə kafarət kəltürüxkə kaħin qolidiki mayning qaloĵinini pak qilinidojan kixining bexioja kuysun; ³⁰ andin xu kixi əz qurbioja qarap pahtəktin birni yaki baqkidin birni sunsun; ³¹ əz qurbioja qarap, birini gunah qurbanliqi, yənə birini köydürmə qurbanlik qilip axliq hədiyə bilən billə sunsun. Bu yolda kaħin Pərwərdigarning aldida pak qilinidojan kixi üqün kafarət kəltüridu.

³² Əzidə pesə-mahaw boləjan, pak qilinixi üqün wajip bolidojan nərsilərnə kəltürüxkə qurbi yətməydojan kixilər toqrisidiki qanun-bəlgilimə mana xulardur.

Pesə-mahaw kesili başqan öylər toquruluk

³³ Pərwərdigar Musa bilən Harunoja mundaq dedi: — ³⁴ — Silər Mən əzünglarəja miras qilip beridojan Qanaan zeminoja kirqəndin keyin, Mən silər igə bolidojan xu zemindiki bir eygə birhil pesə-mahaw yarisini əwətsəm, ³⁵ əyning igisi kaħinning qexioja berip, uningəja buni məlum

□ **14:21 «kafarət kəltürüx üqün ... yalouz bir ərkək qozini itaətsizlik qurbanliqi qilip kəltürsun»** — muxu yərdə «itaətsizlik qurbanliqi»ning səwəb-məqsiti enik kərunidu — kesəl boləjan kixi kesili tüpəylidin Hudaəja heqkəndə qurbanlik yaki hədiyə sunalmisa, xu waqitiki sunmiojan qurbanlikliri üqün Hudaəja qərzdar dəp hesablinidu. «Itaətsizlik qurbanliqi» bolsa bu qərzning ornida bolatti. Məsilən məzkur kitab, 5-bab, 14-19-ayətni kəring.

qilip: «Mening öyümgə waba yukqandək körünidu», dəp məlum qilixi kerək. □

³⁶ Kahin bolsa: — Öydiki həmmə nərsilər napak bolmisun üqün mən berip bu wabaşə səpselip qaraxtin burun öyni bikarlanglar, dəp buyrusun. Andin kahin kirip öygə səpselip qarısun. ³⁷ U xu wabaşə səpselip qarışqinida, mana öyning tamliroşə waba daşqiri yukqan jaylar kawak bolsa, həm yexiloşə mayıl yaki kizışuq bolup, tamning yüzidin qenikrak bolsa, □ ³⁸ kahin öyning ixikining aldışə qikşip, ixikni yəttə küngiqə taşap qoşsun. ³⁹ Andin kahin yəttinqi küni yenip kelip, səpselip qarışqinida, öyning tamliRIDIKI iz-daşq kengiyip kətkən bolsa, ⁴⁰ kahin: — Waba yukqan taxlarni qikşirip xəşərninq sirtidiki napak bir jayoşə taxliwetinglar, dəp buyrusun. ⁴¹ Xuning bilən birgə u öyning iqining tət ətrapini kirdorsun wə ular kiroşan suwakni bolsa xəşərninq texidiki napak bir jayoşə təküwətsun. ⁴² Andin ular baxka taxlarni elip, ilgiriki taxlarning ornida qoşsun wə baxka hak lay etip, uning bilən öyni qaytidin suwisun.

⁴³ Əgər u taxlarni qikşirip, öyni kirdurup kaytidin suwatqandin keyin, öydə waba deşə yənə pəyda bolsa, ⁴⁴ undaqta kahin yənə kirip buningoşə səpselip qarısun. Səpselip qarışqinida, mana iz-daşq öydə kengiyip kətkən bolsa, bu öygə yukqini qiritküq waba bolidu; öy napak sanilidu. ⁴⁵ Bu wəjidin ular öyni, yəni yaoşaq-tax wə barliş suwişə bilən billə quxürüp, həmmisini kətürüp xəşərninq sirtidiki napak bir jayoşə taxliwətsun. ⁴⁶ Kimdəkim öy taşaloşan məzgildə uningoşə kirsə, u kəp kirgüqə napak sanilidu. ⁴⁷ Əgər birkim öy iqidə yatqan bolsa, kiyimlirini yusun; wə əgər birsi öydə şızalanoşan bolsa, umu ez kiyimlirini yusun. ⁴⁸ Lekin kahin kirip, öygə səpselip qarışqinida öy suwaloşandin keyin waba uningda kengiyip kətmigən bolsa, undaqta kahin öyni «pak» dəp jakarlisun; qünki uningdiki waba saşayoşan bolidu.

⁴⁹ Andin u öyning pak qilinixi üqün ikki kux, kedir yaoşiqi, qizil rəht bilən zofa elip kelip, ⁵⁰ kuxlarning birini ekın su qaqilanoşan sapal kozining üstidə boşuzlisun; □ ⁵¹ andin u kedir yaoşiqi, zofa, qizil rəht wə tirik kuxni billə elip kelip, bu nərsilərninq həmmisini boşuzlanoşan kuxning qenioşə, xundakla ekın suşə qilap, öygə yəttə mərtiwə səpsun; ⁵² bu yol bilən u öyni kuxning qeni, ekın su, tirik kux, kedir yaoşiqi, zofa wə qizil rəht arkılış napakliştin paklaydu. ⁵³ Andin u tirik kuxni xəşərninq sirtida, dalada qoyup bərsun. U xundak qilip, öy üqün kafarət kəltüridu; u öy pak sanilidu.

⁵⁴ Bular bolsa hərhil pesə-mahaw jaraşiti, kaşaq, ⁵⁵ kiyim-keqək wə öygə yukqan pesə-mahaw wabasi, ⁵⁶ teridiki qikanlar, təmrətkə wə parkirak ak iz-daşqlar toşrisidiki qanun-bəlgilimidur. ⁵⁷ Xu bəlgilimilər bilən bir nərsining qaysi əşwalda napak, qaysi əşwalda pak bolidoşanlişini pərk etixkə kərsətmə berixkə bolidu; mana bu pesə-mahaw toşrisidiki qanun-bəlgilimidur.

□ **14:35 «mening öyümgə waba yukqandək körünidu»** — bu ayətlərdə tiləşə elinoşan «pesə-mahaw Kesili»ning öylərgə yukuxi bəlkim adəmnı həyran qilarliş ix boluxi mumkin. Bu toşruluk «qoxumqə sez»imizni kəring. □ **14:37 «... kawak bolsa»** — yaki «təmpiyip qikşkan bolsa». İbraniy tilidiki bu sez Muxəddəs Kitabta birlə kətim tepilidu. □ **14:50 «...ekın su qaqilanoşan sapal kozining üstidə»** — yaki «... ekın su üstidə tutup turuloşan sapal kozining üstidə».

15

Aqma toojruvuk

1 Pərvərdigar Musa bilən Ҳаруноша сөз қилип мундақ dedi: —

2 Israillarоша мундақ дənglar: — Ҳəркəndəк əркəкning əз tenidin aқma қiқsa xu kixi xu aқma səwəbidin napak sanalsun. □ 3 Aқma қiқixitin bolоjan napaklik toojrisidiki həkūm xuki, aқmisi məyli tenidin ekip tursun yaki ekixitin tohtitilojan bolsun, xu kixi yənila napak sanalsun; 4 mundaқ aқma bolоjan kixi yatқan hərbir orun-kərpə napak sanilidu wə u kaysi nərsining üstidə oltursa xu nərsimu napak sanilidu. 5 Kimki u yatқan orun-kərpigə təgsə, əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, andin kəq kirgüqə napak sanalsun. 6 Xuningdək kimki mundaқ aқma bolоjan kixi olturojan nərsidə oltursa əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun. 7 Kimki aқma bolоjan kixining tenigə təgsə, əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, wə kəq kirgüqə napak sanalsun. 8 Əgər aқma bolоjan kixi pak birsigə tükürsə, xu kixi əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, kəq kirgüqə napak sanalsun.

9 Kaysibir egər-toқumning üstigə *aқma bolоjan* kixi minsə, xu nərsə napak sanalsun. 10 Kimki uning tegidə qoyulojan nərsilərgə təgsə kəq kirgüqə napak sanilidu; wə kimki xu nərsilərnəni kətürsə, əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

11 Aқma bolоjan kixi qolini yumastin birkingə təgküzsə, xu kixi əз kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

12 Aқma bolоjan kixi sapal қақini tutup salsa, xu қақа qeqiwetilsun; yaqaq қақа bolsa suda yuyulsun.■

«Aқmidin paklinix» toojruvuk

13 Қақанiki aқma bar kixi aқma həlitidin қutulsa, əzining pak қilinixi ўqun yəttə künni həsəblap otküzüp, andin kiyimlerini yuyup, eqin suda yuyunsun; andin pak sanilidu. 14 Səkkizinqi күni ikki pahətk yaki ikki baқkini elip, jamaət qedirining kirix aozioja, Pərvərdigarning aldioja kəltürüp, kaқinoja tapxursun. 15 Kaқin ulardin birini gunah қurbanliki ўqun, yənə birini kəydürmə қurbanlik ўqun sunsun. Bu yol bilən kaқin Pərvərdigarning aldidə uning aқma bolоjanliқioja kafarət kəltüridu.

16 Əgər bir ərkəкning mənəysi əzлүkidin қiқip kətkən bolsa, u pütүн bədinini suda yusun, u kəq kirgüqə napak sanalsun. 17 Xuningdək adəmnning mənəysi kaysi kiyimigə yaki terisigə yukup қalsa, suda yuyulsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

18 Ər wə ayal kixi bir-birigə yekinlixixi bilən mənəiy қiқsa, ikkisi yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

Ayal kixilərdiki aқma kelix toojruvuk

19 Əgər ayal kixilər aқma kelix həlitidə tursa wə aқmisi hun bolsa, u yəttə күngiqə «ayrim» tursun; kimki uningоша təgsə kəq kirgüqə napak sanalsun. □ 20 «Ayrim» turux məzgilidə, kaysi nərsining üstidə yatsa,

□ 15:2 «...ərkəкning əз tenidin aқma қiқsa...» — bu ayətlərdiki «ərkəкning teni» degən səz kəp yərlərdə əwrət, uyat yərlirini kərsitidu. ■ 15:12 Law. 6:21; 11:33 □ 15:19 «aқma kelix haliti» — bu ayətlərdə kərsilitilgen aozriқlarning kəpinqisi əwrət, uyat yərliridiki həltəltəni kərsətsə kerək. «ayrim» — bu ayəttiki «ayrim» — ayrim solap qoyulsun degənni bildürməydu (məsilən, 24-ayətni kəring).

xu nərsə napak sanilidu, xundakla qaysi nərsining üstidə olturoqan bolsa, xu nərsimu napak sanalsun. ²¹ Hərkim uning orun-kərpisigə təgsə öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun. ²² Hərkim u olturoqan nərsigə təgsə, öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun. ²³ Wə əgər birkim u yatqan yaki olturoqan jayda qoyuloqan birər nərsigə təgsə, kəq kirgüqə napak sanalsun. ²⁴ Əgər bir ər kixi xu hələttiki ayal bilən birgə yatsa, xundakla uning hun napakliki xu ərgə yukup qalsa, u yəttə künqigə napak sanalsun; u yatqan hər bir orun-kərpimu napak sanalsun. □ ■ ²⁵ Əgər ayal kixining adət waqtining sirtidimu birnəqə künqigə huni kelip tursa, yaki hun aqmisi adət waqtidin exip kətkən bolsa, undaқта bu napak qan ekip turoqan künlirining həmmisidə, u adət künliridə turoqandək sanalsun, yənə napak sanalsun. ■ ²⁶ Qan kəlgən hər bir kündə u qaysi orun-kərpə üstidə yatsa, bular u adət künliridə yatqan orun-kərpilərdək hesablanidu; u qaysi nərsining üstidə olturoqan bolsa, xu nərsə adət künlirining napaklikidək napak sanalsun. ²⁷ Hərkim bu nərsilərgə təgsə napak bolidu; xu kixi kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

Ayal kixilərninğ həyizdin baxqa hun kelixtin paklinixi

²⁸ Ayal kixi qağan hun kelixtin saqaysa, u yəttə künni hesablap, ötküzüp bolqanda pak sanilidu. ²⁹ Səkkizinçi küni u ikki pahtək yaki ikki baqkini elip jamaət qedirining kirix aqziqə, kaqinning kexiqə kəltürsun. ³⁰ Kaqin bularning birini gunah qurbanliki üqün, yənə birini köydürmə qurbanlik üqün ötküzsun; bu yol bilən kaqin uning napak akma qenidin pak boluxiqə uning üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu.

Hulasə

³¹ Silər muxu yol bilən Israillarni napaklikidin üzünqlar; bolmisa, ular napaklikida turiwerip, ularning arisida turoqan mening turaloju qedirimni buloxixi tüpəylidin napak halitidə olüp ketidu. ³² Akma kelix halitidə bolqan kixi wə məniy ketix bilən napak bolqan kixi toqrisida, ³³ Xuningdək hun kelix künliridiki aqriq ayal kixi toqruluk, akma hələttə bolqan ər wə ayal toqruluk, napak hələttiki ayal billə yatqan ər toqruluk kəlgən qanun-bəlgilimə mana xulardur.

16

«Kafarət küni»

¹ Hərunning ikki oqli Pərwərdigarning aldioqə yeqinlixixi bilən olüp kətti. Ular olüp kətkəndin keyin, Pərwərdigar Musaqə söz qildi. ■ ² Pərwərdigar Musaqə mundaq dedi: — «Sən öz qerindixing Hərunoqə: «Sən olüp kətməsliking üqün pərdining iqidiki muqəddəs

□ **15:24 «hun napakliki»** — ər-ayal billə yatqanda ayalning aditi tuyuqsiz kelip kelip, hun qeni tasadipiyliktin ər kixigə tēgip ketixini kərsitidu. Əgər ər kixi ayalning adət kərginini bilip turup uningə yeqinlaxqan bolsa, undaқта hər ikkisi (ayal kixi məjburlanmioqan bolsa, əlwəttə) Hudaning biwasitə kərsitidioqan jazasioqə uqraydu (20:18ni kərüng). Xübhisizki, Hudaning bu əmrdeki məqsiti, ayal kixilərgə ayninğ əng qiyin waqtida aram berixtin ibarət idi. ■ **15:24** Law. 18:19 ■ **15:25** Mat. 9:20 ■ **16:1** Law. 10:1, 2

jayoqa qoyuloqan əhdə sanduqining üstidiki «kafarət təhti»ning aldioqa hər waqit kəlmə», degin. Qünki Mən «kafarət təhti»ning üstidiki bulutta ayan bolimən. ■ ³ Hərun əng mukəddəs jayoqa munu yol bilən kirsun: — Gunah qurbanliki üçün bir yax torpaq, köydürmə qurbanlik üçün bir qoçqarni kəltürsun; ⁴ əzi mukəddəs kanap halta kəngləkni kiyip, ətlirini yapidioqan kanap ixtannimu kiyip, beligə bir kanap bəlwəoqni başlap, bexioqa kanap səllini yəgəp kəlsun. Bular mukəddəs kiyimlər boləoqqa, kiyixtün ilgiri bədinini suda yusun. □

⁵ U Israillarning jamaitidin gunah qurbanliki üçün ikki tekə, köydürmə qurbanlik üçün bir qoçqarni tapxuruwalsun. ⁶ Xuning bilən Hərun awwal gunah qurbanliki bolidioqan torpaqni sunup, əzi wə öz əyidikilər üçün kafarət kəltürüxi kerək. ■ ⁷ Andin u ikki tekini elip, ularni jamaət qedirining kirix aozining aldioqa kəltürüp, Pərwərdigarning aldida turəuzsun. ⁸ Andin Hərun bu ikki tekə toşrisida qək taxlisun; qəkning birini «Pərwərdigar üçün», yənə birini «azazəl üçün» taxlisun. □ ⁹ Hərun Pərwərdigarəqa qək qüxkən tekini kəltürüp, gunah qurbanliki süpitidə sunsun. ¹⁰ Ləkin «azazəl»gə qək qüxkən tekini bolsa, kafarət kəltürüxi üçün qəlgə həydilixkə, xundakla «azazəl»gə əwətəlixkə Pərwərdigarning aldida tirik qaldurulsun. ¹¹ Andin Hərun gunah qurbanliqini, yəni əzi üçün boləqan torpaqni kəltürüp, əzi wə öz əyidikilər üçün kafarət kəltürüxkə əzigə gunah qurbanliki bolidioqan bu torpaqni boşuzlisun; ¹² Andin u Pərwərdigarning aldidiki qurbangahətin elinoqan qoş bilən toloqan bir huxbuydanni elip, ikki qollap yumxaq ezilgən esil huxbuy ətir bilən toldurup, buni pərdining iqiğə elip barsun; ¹³ andin huxbuy istitiki həküm-guwaş sanduqining üstidiki kafarət təhtini qaplisun dəp, huxbuyini Pərwərdigarning huzuridiki otning üstigə koysun; xuning bilən u olməydu. ¹⁴ U torpaqning kənidin elip öz barmiki bilən kafarət təhtining xərk tərəpigə qeqip, kafarət təhtining aldioqimu öz barmiki bilən kəndin elip, yəttə ketim səpsun. □ ■

¹⁵ Andin u həlk üçün gunah qurbanliki kilinidioqan tekini boşuzlisun; kəninə pərdining iqiğə kəltürüp, torpaqning kəninə kiləndək qilsun, yəni uning kənidin elip kafarət təhtigə wə kafarət təhtining aldioqa qaqsun. ¹⁶ U bu yol bilən mukəddəs jay üçün kafarət kəltürüp, uni Israillarning napakliqidin, həmmə itaətsizliklərini elip bəridioqan gunahliridin paklaydu wə xuningdək ularning napakliki arisida turuwatqan jamaət qediri üçünmu xundak kafarət qilsun. ¹⁷ U kafarət kəltürüx üçün əng mukəddəs jayoqa kirgəndin tartip uningdin qikkuqə həçbir adəm jamaət qediri iqidə bolmisun; bu yol bilən u əzi, əyidikilər wə Israillarning pütkül jamaiti üçün kafarət kəltüridu.

¹⁸ Andin u Pərwərdigarning aldidiki qurbangahəqa qikip, uning üçünmu kafarət kəltüridu; xuningdək torpaqning kəni bilən tekining kənidin elip

■ **16:2** Mis. 30:10; İbr. 9:7 □ **16:4 «ətliri»** — bu ayəttiki «ətliri» degən səz əwrət, uyat yərlirini kərsətidu. ■ **16:6** İbr. 7:27,28 □ **16:8 «Azazəl»** — alimlar «azazəl» toşruluq tət pikirdə bolup kəlgən: (1) bu isim «tekə» bilən «həydəlmək» degən səzlərnin birikmisi bolup, «həydiwətgən tekə» degənni bildüridu; (2) «wəyrənə kilix» yaki «əlip taxlinix» degənni bildüridu; (3) tik bir yar; (4) bir hil jin-alwastining ismi. Biz birinçi yaki ikkinçi pikirgə mayilmiz (ikkilisi toşra boluxi mumkin). «qoxumqə səz»imizdə bu toşruluq tohtilimiz. Həç bolmioqanda tətinqi pikirni əng namuwəpiq dəp karaymiz; 23-bab wə «qoxumqə səz»ni kəring. □ **16:14 «xərk(ıy) tərəpi»** — sanduqning aldi tərəpi. «kafarət təhtining aldioqimu» — bəlkim kafarət təhtining aldidiki yər yüzigə. ■ **16:14** Law. 4:6; İbr. 9:25; 10:4

qurbangahning qerisidiki münggüzlərgə sürsun; □ 19 u barmıki bilən kəndin elip qurbangahning üstigə yəttə ketim səpsun; xuning bilən u uni Israillarning napaklıklaridin paklap *Hudaqa atap* muqəddəs qılıdu.

Gunah qurbanliki bolidoqan tirik tekə tooqruluk

20 — Muqəddəs jay, jamaət qediri wə qurbangah üqün kafarət kəltürüp boləqandin keyin, u tirik tekini kəltürsun; 21 andin Hərun ikki qolini tirik tekining bexioqa koyup turup, uning üstidə turup, Israillarning barlık kəbihlikliri wə itaətsizliklirini elip baridoqan gunahlırini ikrar qilip, ularni tekining bexioqa artsun; andin uni yenida təyyar turidoqan bir adəmning qoli bilən qəlgə əwətiwətsun. 22 Bu yol bilən tekə ularning həmmə kəbihliklirini əz üstigə elip, adəmzatsiz qəlgə ketidu. Xunga u tekini qəlgə koyuwətsun. □

Ahırki rəsmiyətlər

23 — Andin Hərun jamaət qediroqa kirip muqəddəs jayoqa kirgən waqıtta kiygən kanap kiyimlirini selip xu yərdə ularni koyup qoysun.

24 U muqəddəs yərdə əz bədinini suda yuyup, əz kiyimlirini kiyip taxkiriəqa qıqıp, əzining köydürmə qurbanliki bilən həlkning köydürmə qurbanlıkini sunup, xu yol bilən əzi wə həlk üqün kafarət kəltüridu.

25 Xundakla u gunah qurbanlıqining meyini qurbangahqa köydürsun.

26 «Azazəl»gə bekitilgən tekini elip berip koyuwətkən kixi əz kiyimlirini yuyup, bədinini suda yuyup, andin qedirgahqa kirixkə bolidu.

27 Kafarət kəltürux üqün kəni *əng* muqəddəs jayoqa elip kirilip, gunah qurbanliki qilinoqan torpak bilən gunah qurbanliki qilinoqan tekini birsi qedirgahning taxkiriəqa elip qıqıp, ularning terisi, gəxi wə tezəklirini otta köydürsun. ■ 28 Ularini köydürgən kixi əz kiyimlirini yuyup, bədinini suda yuyup, andin qedirgahqa kirixkə bolidu.

Omumiy bəlgilimilər

29 — Mana bu silərgə bir əbədiy kanun-bəlgilimə bolsun: — Hər yəttinqi ayning oninqi künidə silər əz nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutunglar wə heqkandak ix qilmanglar; məyli yərliklər bolsun yaki aranglarda turuwatqan Yaq. yurtluqlar bolsun xundak qilixinglar kerək.

□ ■ 30 Qünki xu künidə silərni paklaxqa silər üqün kafarət kəltürülidu; Pərwərdigarning aldida silər həmmə gunahlıringlardin pak bolisilər.

31 Bu kün silərgə pütünləy aram alidoqan xabat küni bolup, nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutisilər; bu əbədiy bir bəlgilimidur. □

32 Kimki atisining ornida kaşinlik yürgüzux üqün məsih qilinip, Hudaqa atap tikləngən kaşin bolsa xu yol bilən kafarət kəltüridu. U kanaptin

□ **16:18 «Pərwərdigarning aldidiki qurbangah»** — (1) muqəddəs jaydiki «huxbuygah» yaki (2) həyolidiki qurbangahni kərsitidu. Bizningqə, 20-ayəttiki səzlərdin (ibadət qedirining üq kısmi üqün kafarət kəltürülənlididin) qarışqanda, muqəddəs jaydiki huxbuygahni kərsitixi mumkin.

□ **16:22 «... Xunga u tekini qəlgə koyuwətsun»** — bu ikki tekə tooqrısidiki təpsilatlar tooqruluk «koşumqə səz»iminzimu kəring. ■ **16:27** Law. 6:23; İbr. 13:11 □ **16:29 «nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutunglar»** — ibraniy tilida birlə səz bilən ipadilınidu. Yəhudiy ən'əniliri boyiqə bu ixlar roza tutuxni əz iqigə alatti. «məyli yərliklər bolsun...» — «yərliklər»

Qanaan zeminda tuquloqan Israillarni kərsitidu. ■ **16:29** Law. 23:27 □ **16:31 «pütünləy aram alidoqan xabat»** — ibraniy tilida «xabatlarning xabati».

etilgən mukəddəs kiyimni kiyip turup, □ ³³ Əng mukəddəs jay üçün kafarət kəltürüdü; jamaət qədri bilən qurbangah üçünmu kafarət kəltürüdü; qaloqan kahinlar bilən barliq həkning jamaiti üçün həm kafarət kəltürüdü.

³⁴ Bu bolsa silər üçün əbədiy bir bəlgilimə bolidu; xuning bilən Israil-larni barliq gunahlıridin paklax üçün yilda bir qetim kafarət kəltürüp berisilər».

Xuning bilən *Harun* Pərwərdigar Musaqə buyruqinidək kildi. ■

17

Butpərəslikning aldini elix — toqra ibadət toqruqluk

¹ Pərwərdigar Musaqə səz kilip mundak dedi: —

² *Harun* bilən oqulliri wə barliq Israillaroqə mundak degin: — Pərwərdigar silərgə buyruqan həküm xuki: —

³⁻⁴ Israilning jəmətliridin boləqan həkəndak kixi qurbanlik kilməqə bolup, kala yaki qoy yaki əqkini jamaət qedirining kirix əqzida, Pərwərdigarning turaləq qedirining əldioqə, Pərwərdigarəqə ataloqan qurbanlik süpitidə yetiləp ərkəlməy, bəlkə qedirgahning iqidə yaki taxkirida boşuzlisa, uningdin əkqan qan xu kixining gədinigə artlidu; bu adəm «qan təkkən» dəp, əz həkqidin üzüp taxlinidu. □ ⁵ Bu həkümning məqsiti Israillarning həkirkidək dalada məl soyup qurbanlik kilixning ornioqə, qurbanliklirini jamaət qedirining kirix əqzida Pərwərdigarning əldioqə kəltürüp, kahinoqə tapxurup Pərwərdigarəqə «inəklik qurbanlikliri» süpitidə sunup boşuzlixə üqündur. ⁶ Kahin qanni elip jamaət qedirining kirix əqzining yenidiki Pərwərdigarning qurbangahning üstigə sepip, Pərwərdigarəqə huxbuy kəltürux üçün mayni köydürsun. ■ ⁷ Xuning bilən ular əmdi burunkidək buzukluk kilip təkə-jinlarning kəynidə yürüp, ularəqə əz qurbanliklirini ətküzüp yürmisun. Mana bu ular üçün dəwrdin-dəwrgiqə əbədiy bir bəlgilimə bolsun.

⁸ Sən ularəqə: — Israilning jəmətidin yaki ularning arisida turuwatqan yaqə yurtluqlardin biri köydürmə qurbanlik yaki *baxqə* qurbanlik ətküzməqəqə bolsa, ⁹ uni Pərwərdigarəqə atap sunux üçün jamaət qedirioqə kirix əqzining əldioqə kəltürmisə, u kixi əz həkqliridin üzüp taxlansun» — degin.

Qan yeməsluk toqruqluk

□ **16:32** «Hudaqə atap tikləngən kahin» — bax kahin, demək. ■ **16:34** Mis. 30:10; Ibr. 9:7

□ **17:3-4** «izahət» — bu ayət yanə «Israilning jəmətliridin boləqan həkəndak kixi kala, qoy yaki əqkini qedirgahning iqidə yaki taxkirida boşuzlap, jamaət qedirining kirix əqzida, yanə Pərwərdigarning turaləq qedirining əldioqə kəltürüp Pərwərdigarəqə atap qurbanlik süpitidə sunioqan bolsa, undaqta, əkqan qan xu kixining gədinigə artlidu» dəp təjrimə qilinidu. Bu təjrimini qollaydioqan pikirlərgə mayil əməsmiz. Qünki altə yüz ming əillik hər kuni əzliri üçün (qurbanlik üçün əməs) soyidioqan malni «qedirining kirix əqzida» soyuxi hərgiz mumkin əməs. «Qoxumqə səz»imizni kəring. «Əz həkqidin üzüp taxlinix» — Hudaning Əzi xu adəmning bəxioqə biwasitə jaza qüxüridioqanlikini kərsətə kerək. Bizningqə bu səzlər (baxqə səzlər qoxulmioqan əhwalda) Israillaroqə: — «silər xu adəmni əlimgə məhkum kilixinglar kerək» degenlik əməs.

■ **17:6** Mis. 29:18; Law. 4:31

¹⁰ Əgər Israilning jəmətidin boləjan hərəkəndə adəm yəki ularning arisida turuwatqan yaqə yurtluqlar qan yesə, Mən yüzümni qanni yegən xu kixigə qarxi qilimən, uni öz həlkədin üzüp taxlaymən. ■ ¹¹ Qünki hər bir janiwarning jeni bolsa uning kənididur; Mən uni yeninglar üçün qurbangah üstigə kafarət kəltürükə bərgənmən. Qünki qan əzidiki janning wasitisi bilən kafarət kəltüridu. □ ¹² Xunga bu səwəbtin Mən Israillərə: — «Siləring heq biringlar qan yeməslikinglar kerək, aranglarda turuwatqan yaqə yurtluqlarmu qan yeməsliki kerək» — degənidim. ¹³ Əgər Israillərdin biri yəki ularning arisida turuwatqan yaqə yurtluqlarning biri yeyixkə bolidiəjan bir qarpay haywan yəki quxni owlap, kənini təksə, uni topa bilən yepip qoysun. ¹⁴ Qünki hər bir janiwarning jeni bolsa, uning kənidin ibarəttur. Uning jeni kənida boləjaq mən Israillərə: «Silər heq kəndə janiwarning kənini yemənglar, qünki hər bir janiwarning jeni uning kənididur; kimki uni yesə üzüp taxlinidu» — dedim. ■

Haywanlarning əlükliri toqruluk

¹⁵ Kimdəkim əlöp qəlan yəki yirtquqlar boşup titma-titma qiliwətkən bir haywanni yesə, məyli u yərlək yəki yaqə yurtluk bolsun öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun; andın u pak bolidu. ■ ¹⁶ Ləkin u yəki kiyimlirini yumisa, yəki suda bədinini yumisa, xu kixi öz qəbihlikining jazasını tartidu.

18

İtaətmən həlkə bolux — mən'i qilinəjan jinsiy munasiwətlər

¹ Pərwərdigar Musaəja səz qilip mundaq dedi: — ² Sən Israillərəja mundaq degin: — «Mən bolsam Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ³ Silər ilgiri turəjan Misir zeminidikidək ixlərnə qilmənglar wə yəki Mən silərnə elip bəridiəjan Qanaan zeminidikidək ixlərnə qilmənglar; ularning rəsim-adətliridə yürmənglar, ⁴ bəlkə Mening həkümlirimgə əməl qilip, qanun bəlgilimilirimni tutup xu boyiqə mēnginglar. Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ⁵ Silər qoqum Mening bəlgilimilirim bilən həkümlirimni tutuxunglar kerək; insan ularəja əməl qilidiəjan bolsa ularning səwəbidin hayatta bolidu. Mən Pərwərdigardurmən. □ ■ ⁶ — Heqkim əzīgə yəkin tuəqan boləjan ayaləja yəkinlik qilip əwritini aqmisan. Mən Pərwərdigardurmən. ⁷ Anangning əwritigə təgmə, bu atangning əwritigə təgking bolidu; u sening anang boləjaqqa uning əwritigə təgsəng bolmaydu. □ ⁸ Atangning ayalining əwritigimə təgmə, qünki xundək qilsang atangning əwritigə təgkəndək bolidu. ■

■ **17:10** Yar. 9:4; Law. 3:17; 7:27; 19:26; Qan. 12:16,23; 1Sam. 14:33 □ **17:11** «**hər bir janiwarning...**» — ibraniy tilidə «hər bir ət igisining». ■ **17:14** Yar. 9:4 ■ **17:15** Mis. 22:31; Law. 11:40; Əz. 44:31 □ **18:5** «**hayatta bolidu**» — əhmiyyətlik, həqiqiy rohij hayatta.

■ **18:5** Əz. 20:11,13; Rim. 10:5; Gal. 3:12 □ **18:7** «**əwratkə tegix**» — jinsiy munasiwət ətküzmək (ibraniy tilidə «əwratni eqix» degən səz bilən ipadilinidu). İbraniy tilidə «anangning əwritini aqma, bu atangning əwritini aqқining». Huda aldidə ər-hotun bir tən boləjaqqa, ananing əwritini eqix atisining əwritini aqқanəja barawərdur. Mundaq qilmix anisiəqimu, atisiəqimu qong hərmətsizlik, əlwəttə. ■ **18:8** Law. 20:11; 1Kor. 5:1

9 Sən aqa-singlingning, bir atidin bolōjan yaki bir anidin bolōjan, yaki xu øyde tuoqulojan yaki baxka yerdə tuoqulojan bolsun, uning əwritigə təgmə.

10 Sən öz oolungning kizi wə yaki kizingning kizingning əwritigə təgmə; qünki ularning əwriti sən özüngning əwritidur.

11 Sən atangning ayalining kizingning əwritigə təgmə; u atangdin tuoqulojan, sening aqa-singling, xunga uning əwritigə təgmə. □ ■

12 Sən atangning aqa-singlisining əwritigimu təgmə, qünki u atangning birtuoqkinidur. ■

13 Sən anangning aqa-singillirining əwritigimu təgmə, qünki u anangning birtuoqkinidur.

14 Atangning aka-inilirining ayalining əwritigə təgmə; ularning ayallirioja yekinlik kılma; qünki ular sening hammangdur. ■

15 Sən kelingning əwritigə təgmə; u sening oolungning ayali bolōjaqqa, uning əwritigə təgsəng bolmaydu. ■

16 Sən aka-inilirningning ayalining əwritigə təgmə; qünki bu öz aka-inilirningning əwritigə təgkəndək bolidu. ■

17 Sən bir ayaloja wə xuning bilən birgə uning kizingning əwritigə təgmə; xundakla uning oolining kizi wə kizingning kizinimu *hotunlukqa elip əwritigə təgmə*. Ular bir-birigə yekin tuoqan bolōjaqqa, mundaq ix pəsəndiliktur. ■

18 Sən ayaling hayat waqtida, uning aqa-singlisini hotunlukqa elip əwritigə təgmə. Undaq kilsang hotunungoja kündəxlik azabini kəltürisən.

19 Sən bir ayalning adət kərüp napak turojan waqtida yekinlik kilip əwritigə təgmə. □ ■

20 Sən öz qoxnangning ayali bilən zina kilip özüngni uning bilən napak kılma. ■

21 Sən öz nəslingdin heqbirini Molək məbudioja atap ottin etküzsəng kət'iy bolmaydu. Əgər xundak kilsang Hudayingning namini napak kılōjan bolisən. Mən Özüm Pərwərdigardurmən. □ ■

22 Sən ayallar bilən birgə bolōqandək ər kixi bilən birgə bolma. Bu ix yirginqliktur. ■

23 Sən heq haywan bilən munasiwət kilip özüngni napak kılma; xuningdək ayal kiximu munasiwət kıldurux üqün bir haywanning aldioja barmisun. Bu ix nijisliktur. ■

24 Silər bu ixlarni kilip özünglarni napak kilmanglar, qünki mən silərnin aldinglardin qikiriwatқан taipilər bolsa xundak ixlarni kilip özlrini napak kılōjan ²⁵ wə zeminimu napak bolōjandur. Buning üqün Mən u zeminning kəbihlikini öz hexioja quxürimən, xuningdək u zeminmu özidə turuwatқanlarni kusup qikiriwetidu.

26 Lekin silər bolsanglar Mening bəlgilimilirim bilən həkümlirimni tutunglar; silərdin heqkim, məyli yerlik yaki aranglarda turuwatқан yaqa yurtluk bolsun bu yirginqlik ixlardin heqbirini kilmisun ■ ²⁷ (qünki

□ **18:11 «atangning ayali»** — muxu yerdə egəy anisi yaki atisining toқilini kərsitidu. ■ **18:11** Law. 20:17 ■ **18:12** Law. 20:19 ■ **18:14** Law. 20:20; Əz. 22:11 ■ **18:15** Law. 20:12 ■ **18:16** Law. 20:21 ■ **18:17** Law. 20:14 □ **18:19 «adət kərüp»** — ibraniy tilida «ayrim hələttə bolup» degən sözlər bilən ipadiliduru. ■ **18:19** Law. 20:18 ■ **18:20** Law. 20:10; Qan. 22:22; Yh. 9:5 □ **18:21 «Sən öz nəslingdin heqbirini ... ottin etküzsəng kət'iy bolmaydu»** — «ottin etküzü» insaniy qurbanlıqlarni kərsətsə kerək. ■ **18:21** Law. 20:2; Qan. 18:10; 2Pad. 17:17; 23:10 ■ **18:22** Law. 20:13 ■ **18:23** Law. 20:15,16 ■ **18:26** Law. 20:22

bu barliq yirginqlik ixlarni silerdin ilgiri xu zeminda turoqan halk kilip kalgəqkə, zeminning əzi napak bolup qaldi). ²⁸ Xundak kilip zeminni napak kilsanglar, zemin əzi silerdin ilgiri əzidə turoqan əllərni kusup qikarəqandək, silərnimu kusup qikiriwetidu. ²⁹ Qünki bu yirginqlik ixlarning hərəkandikini kiləuqi, — mundak kilmixlarni kiləqan hərəkandək kixi öz həlki arisidin üzup taxlinidu. □

³⁰ Silər Mən silərgə tapilişinimoqə əməl kilixinglar zərürdur; — demək, silər əzünglardin ilgiri ötkənlər tutqan xu yirginqlik rəsim-kaidilərnini tutup, əzünglarni napak kilməsləqinglar kerək. Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

19

Hərhil bəlgilimilər wə həkümlər

1 Pərwərdigar Musəqə səz kilip mundak dedi: —

2 Sən Israillarning pütkül jamaitigə səz kilip ularqə mundak degin: — «Mən Hudayinglar Pərwərdigar mukəddəs boləqəqkə, silərnu mukəddəs boluxunglar kerək. ■

3 Silər hərbinglar ananglar bilən atanglarni izzətlənglar; Mening xabat künlirimni bolsa, ularni tutuxunglar kerək. Mən əzüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ■

4 Silər ərziməs butlarqə tayanmanglar, əzünglar üqün qayma butlarni yasimanglar. Mən əzüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən. □ ■

5 Silər Pərwərdigarqə inaklik qurbanlikini kəltürüxnə halisanglar, qəbul kilinəqədək yol bilən uni sununglar. ⁶ Silər uni sunəqan küni wə ətisi u yeyilsun; üqinqi küniqə qələqini bolsa otta keydürilsun. ■ ⁷ Əgər uningdin bir kismi üqinqi küni yeyilsə qurbanlik haram hesablinip qəbul kilinmaydu. ⁸ Kimki uningdin yesə öz gunahini öz üstigə alidu, qünki u Pərwərdigarqə atap mukəddəs kilinəqan nərsini napak kildi; undək kixi öz həlqidin üzup taxlinidu.

9 Silər zeminiglardiki həsulni yiqsanglar, sən etizingning bulung-puxkəqlirioqə taməm yiqiwalma wə həsulungdin qələqan wasangni teriwalmioqin. ■ ¹⁰ Üzüm talliringni pasangdiwatma wə üzüm talliridin qüxkən üzümlərnimu teriwalma, bəlki bularni kəmbəəqəllər bilən musapirlarqə qoyəqin. Mən Əzüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

11 Silər oşirlik kilmanglar, aldamqilik kilmanglar, bir-biringlarqə yaləqan səzlimənglar. ■

12 Mening namim bilən yaləqan kəsəm iqmənglar, undək kilsang Hudayingning namini buləqəsən. Mən Pərwərdigardurmən. ■

13 Öz qoxnangəqə zulum kılma, uningkini əzüngning kiliwalma. Mədikarning həkkinə keqiqə yeningda qəndurup qalma. ■

14 Gas kixini tillima, kor kixining aldidə putlixangəqə nərsini qoyma; bəlki öz Hudayingdin qorqkən. Mən Pərwərdigardurmən.

□ **18:29 «öz həlqidin üzup taxlinidu»** — 17-bab, 5-ayət wə uning izahatini kəring. ■ **19:2**

Law. 11:44; 20:7,26; 1Pet. 1:16 ■ **19:3** Mis. 20:12; 31:13; Law. 26:2 □ **19:4 «ərziməs butlar»**

— ibraniy tildə «ərziməs ilahlar» deqən səzlər bilən ipadiliniidu. ■ **19:4** Mis. 34:17 ■ **19:6**

Law. 7:16 ■ **19:9** Law. 23:22; Qan. 24:19 ■ **19:11** Mis. 20:15 ■ **19:12** Mis. 20:7; Qan. 5:11

■ **19:13** Qan. 24:14; Yağ. 5:4

15 Höküm qilövinglarda heq nahöklik kilmanglar; namratkimu yan basmay, bayöimu yüz-hatirä kilmay, bälki adillik bilän öz köxngang üstidin toötra höküm qilöin.■

16 Öz hëlkingning arisida gëp toxuöuqi bolup yürmä; köxngangning jeniöa heqkandak ziyän-zähmät yëtküzmä. Män Përwërdigardurmän.■

17 Sän könglüngdä öz kerindixingdin näprätlänmigün; köxngangda *gunah bolsa* sän uning säwäbidin bexingöa gunah kelip kälmasliki üqün uningöa tänbih-näsihät bërgin.■

18 Sän intikäm almiojin wä öz hëlkingning näsligä heq adawätmu saklimiojin, bälki köxngangni özüngni söygändäk söygin. Män Përwërdigardurmän.■

19 Silër Mening kanun-bëlgilimilirimni tutunglar. Sän öz qarpayliringni baxkä nësillër bilän qëpixturma, etizingöa ikki hil uruk salmiojin, ikki hil yiptin tokolöjan kiyimni kiymä.■

20 Ögër bir ër kixi kız-qokan bilän yetip munasiwät ötküzsä, wä u baxkä biri bilän wädilëxkän dedäk bolsa, bu dedäkning hërlük puli tapxurulmiojan bolsa, yaki uningöa hërlük berilmigän bolsa, muwapik jaza berilsun. Lekin kız-qokan hër kilinmioaqqa, hër ikkisi öltürülmisun. □ 21 Ër kixi bolsa özining itaëtsizlik kurbanlikini jamaät qëdirining kirix aözining aldioa, Përwërdigarning aldioa kältürsun; itaëtsizlik kurbanliki bir köqkar bolsun. 22 Kahin u itaëtsizlik kurbanliki üqün kältürgän köqkarni elip uning sadir kilöjan gunahï üqün Përwërdigarning aldida kafarät kältüridu; uning kilöjan gunahï uningdin köqürüldü.

23 Silër zeminöa kirip hërhil yëydiojan mewilik dërählerni tikkän bol-sanglar, mewilirini «hätnisiz» dëp karanglar; üq yilöiqä buni «hätnisiz» dëp karap uningdin yemänglar. 24 Tëtinqi yili ularning hëmmä mewiliri Përwërdigaröa mädhiyä süpitidä mukëddäs kilip beöixlansun. 25 Andin bëxinqi yildin tartip silër ularning mewiliridin yeyixkä baxlanglar. Xundak kilsanglar *zemin* mähsulatirini silërgä ziyadä kilidu. Män Hudayinglar Përwërdigardurmän.

26 Silër kan qikmiojan nërsini yemänglar. Nə palqilik nə jadugërlük kilmanglar.□

27 Silër bexinglarning qekä-qërisidiki qaqni qüxürüp dügiläk kiliwalmanglar, sakalning uq-yanlirini buzmanglar.■

28 Silër ölgänlër üqün bëdininglarni zähim yëtküzüp tilmanglar, özünglaröa heqkandak gül-sürät qëkmänglar. Män Përwërdigardurmän.■

29 Sän kizingni buzuqluk-pahixilikkä selip napak kilmiojin. Bolmisa, zemindikilër buzuqluk-pahixilikkä berilip, pütkül zeminni äyx-ixrät kaplap ketidu.

30 Silër Mening xabat künlirimni tutunglar, Mening mukëddäs jayimni hërmätlänglar. Män Përwërdigardurmän.

31 Jinkëxlër bilän sehürgërlërgä tayanmanglar, ularning këynidin

■ 19:15 Kan. 1:17; 16:19; Pënd. 24:23 ■ 19:16 Mis. 23:1 ■ 19:17 Mat. 18:15; Luğa 17:3; 1Yuha. 2:9,11; 3:15 ■ 19:18 Mat. 5:39,43,44; 22:39; Luğa 6:27; Rim. 12:19; 13:9; 1Kor. 6:7; Gal.

5:14; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9; Yak. 2:8 ■ 19:19 Kan. 22:9,11 □ 19:20 «muwapik jaza berilsun» — bälkim ër kixi dedäkning igisigä yaki uning bilan wädilëxkän kixigä jërimanä telixi kerak.

□ 19:26 «Silër kan qikmiojan nërsini yemänglar» — kan yeyix äpsunqilik-jadugërlükning ayrilmas bir qismi bolatti. ■ 19:27 Law. 21:5 ■ 19:28 Kan. 14:1

yürüp özünqlarni napak qilmanglar. Mən özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.■

³² Aq bax kixining aldida ornungdin tur, kərilarni hərmət qiləyin; Hudayingdin kərkəyin. Mən Pərwərdigardurmən.

³³ Bir musapir zeminda aranglarda turuwatqan bolsa silər uningəja zulum qilmanglar, ■ ³⁴ bəlki aranglarda turuwatqan musapir silərgə yərlik kixidək bolsun; uni özünqni səygəndək səygin; qünki silərmi Misir zeminda musapir boləansilər. Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

³⁵ Silərnin həküm qikirixinglarda, uzunluq, eçirlik wə həjim əlqəxtə həkəndək nahəqlik bolmisun; ³⁶ silərdə adil taraza, adil taraza taxliri, adil əfah kəmçini bilən adil hın kəmçini bolsun. Mən silərni Misir zemindin qikirip kəlgən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.□ ■

³⁷ Silər Mening barlıq qanun-bəlgilimilirim wə barlıq həkümlirimni tutup, ularəja əməl qilinglar; mən Pərwərdigardurmən.

20

Əlümgə layik gunahlar

¹ Pərwərdigar Musaəja söz qilip mundak dedi: —

² Sən Israillərəja söz qilip mundak deyin: — Əgər Israillarning biri wə yaki Israil zeminda turuwatqan musapirlarning biri Molək butiəja nəslining birini beəixlisa, uningəja əlüm jazasi berilixi kerək; zemindikilər uni qalma-kesək qilsun. ■ ³ Wə Mən Əz yüzümnü bu kixigə qarxi qilimən, qünki əzi əz əwladlirining birini Molək butiəja beəixlap mukəddəs jayimni paskina qilip, Mening namimni buləiəini üqün uni əz həlkidin üzüp taxlaymən. ⁴ Əgər zeminda turuwatqanlar əz nəslidin birini Moləkkə beəixliəanda xu kixigə kəzlrini yumup, uning bilən kari bolmisa, xundakla uni əltürmisə, ⁵ Mən Əzüm yüzümnü u kixi bilən uning ailisigə qarxi qilimən, uni wə uningəja əgixip buzukqilik qiləuqilar, yəni Moləkning kəynidin yürüp buzukqilik qiləuqilarning həmmisini əz həlkidin üzüp taxlaymən.□

⁶ Jinkəxlər bilən sehırgərlərgə tayinip, ularning kəynigə kirip buzukqilik qilip yürgüqilə bolsa, Mən yüzümnü xu kixilərgə qarxi qilip, uni əz həlkidin üzüp taxlaymən.■

⁷ Xunga özünqlarni pak qilip mukəddəs bolunglar, qünki Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ■ ⁸ Qanun-bəlgilimilirimni tutup, ularəja əməl qilinglar; Mən bolsam silərni mukəddəs qiləuqi Pərwərdigardurmən.

⁹ Əgər birkim əz atisi yaki anisini qarəjisa, ularəja əlüm jazasi berilmisə bolmaydu; qünki u əz ata-anisini qarəiəini üqün əz kəni əz beəiəja qixkən bolidu.■

¹⁰ Əgər birkim baxkisining ayali bilən zina qilsa, yəni əz kəxnisining ayali bilən zina qilsa, zina qiləjan ər bilən ayal ikkisi əlüm jazasini tartmisa bolmaydu.■

■ 19:31 Law. 20:6 ■ 19:33 Mis. 22:21 □ 19:36 «bir əfah» — təhminən 2 kürə yaki 22 litr. «bir hın» — təhminən 3.6 litr. ■ 19:36 Pənd. 11:1; 16:11; 20:10 ■ 20:2 Law. 18:21 □ 20:5 «əz həlkidin üzüp taxlaymən» — bu ibarə adətə adəmning Hudaning biwasitə jazasi bilən dunyadin juda qilinixini kərsitidu. ■ 20:6 Law. 19:31 ■ 20:7 Law. 11:44; 19:2; 1Pet. 1:16 ■ 20:9 Mis. 21:17; Pənd. 20:20; Mat. 15:4 ■ 20:10 Law. 18:20; Qan. 22:22; Yh. 8:5

11 Əgər birsi atisining ayali bilən yatsa, öz atisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkisi ölüm jazasını tartmisa bolmaydu; ularning keni öz bexioğa qüxkən bolidu. □ ■

12 Birsi öz kelini bilən yatsa, ikkisi nijislik kılöjini ügün ölüm jazasını tartmisa bolmaydu; ularning keni öz bexioğa qüxkən bolidu. ■

13 Birsi ayal kixi bilən yatqandək ər kixi bilən yatsa ikkisi yirginqlik ix kılöjan bolidu; ularoğa ölüm jazası berilmisə bolmaydu. Öz keni öz bexioğa qüxkən bolidu. ■

14 Əgər birsi kızı bilən anisini qoxup hotunlukğa alsa pəsəndilik kılöjan bolidu. Ər bilən ikki ayal otta köydürülsun. Xuning bilən aranglarda heq pəsəndilik ix bolmaydu. □ ■

15 Birsi bir haywan bilən munasiwət etküzsə, u ölüm jazasını tartsun, haywannimu eltürünglar. ■

16 Əgər ayal kixi bir haywanning kexioğa berip munasiwət kıldursa, ayal bilən haywanning ikkisini eltürünglar; öz keni öz bexioğa qüxkən bolidu.

17 Birsi aqa-singlisini, yəni atisidin yaki anisidin bolöjan kizni elip, əwritigə təgsə wə bu kizmu uning əwritigə təgsə uyatlik ix bolidu; xuning ügün ər-ayal ikkisi öz həlkning kez aldidin üzüp taxlansun; u öz aqa yaki singlisining əwritigə təgkəqkə, öz kəbihliki öz bexioğa qüxkən bolidu. ■

18 Birsi adət kərgən aqrık waqtida bir ayal bilən birgə yetip, uning əwritigə təgsə, undaqtə u uning kan mənbəsigə təgkən, ayalmu kan mənbəsini eqip bərgən bolup, ikkisi öz həlkidin üzüp taxlinidu. ■

19 Sən öz anangning aqa-singlisi wə atangning aqa-singlisining əwritigə təgmə; qünki kimki xundaq kilsa yekin tuoqinining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisining öz kəbihliki öz bexioğa qüxkən bolidu. ■

20 Birsi taqisining ayali bilən yatsa taqisining əwritigə təgkən bolidu; ikkilisi öz gunahını öz bexioğa alidu; ular pərzəntsiz elidu. ■

21 Birsi aka-inisining ayalini alsa paskina bir ix bolidu. U öz birtuoqan aka-inisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisi pərzəntsiz qalidu. □ ■

Paklik, muqəddəslik, itaətməlik

22 Silər Mening barlik kanun bəlgilimilirim bilən barlik həkümlirimni tutup, buningoğa muwapik əməl kilinglar; bolmisa, Mən silərni elip berip turoqzidioqan zemin silərni kusun qikiriwetidu. ■ 23 Silər Mən aldinglardin həydiwetidioqan əlləring rəsim-kaidiliri boyiqə mangsanglar bolmaydu; qünki ular bu yirginqlik ixlarning həmmisini kılıp kəldi,

□ 20:11 «atisining ayali» — muxu yərdə əgəy anisi yaki atisining toklini kərsitidu. ■ 20:11 Law. 18:8 ■ 20:12 Law. 18:15 ■ 20:13 Law. 18:22 □ 20:14 «birsi kızı bilən anisini qoxup hotunlukğa alsa» — yaki «... birsi kızı bilən anisini qoxup ular bilən zina kılıp yatsa...». «otta köydürülük» — ular boquzlanoqandin keyin, əlwəttə. Bu jaza bolsa ularni dəpnə kılınix imtiyazidin məhrum kılıdu. ■ 20:14 Law. 18:17 ■ 20:15 Law. 18:23 ■ 20:17 Law. 18:9 ■ 20:18 Law. 18:19 ■ 20:19 Law. 18:12,13 ■ 20:20 Law. 18:14 □ 20:21 «...U öz birtuoqan aka-inisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisi pərzəntsiz qalidu» — 18-19-bablarda aqah kılöjan gunahların gəjalari 20-babta kərsitilgən bolup, bu jazalarning türleri səkkiz hil: — (1) ölüm jazası (naməlum yol bilən); (2) qalma-kesək kılıx (məsilən, 1-ayət); (3) «öz həlkidin üzüp taxlinix» — Hudaning bir kixini biwasitə gəjalap uni bu dunyadin juda kılıxi; (4) «uning keni uning bexioğa qüxidu» — naməlum yol bilən Huda tərpidin ölüm jazası berilidu; (5) dəpnə kılınmay otta köydürülük (boquzlanoqandin keyin); (6) «həlkning kez aldidin üzüp taxlinix» — bu həlkning kez aldidə Huda tərpidin naməlum yol bilən ölüm jazasioğa tartlix; (7) «öz gunahı öz bexioğa qüxkən bolidu» — buningda, bəlkim, Hudaning xu kixigə biwasitə muwapik əmma naməlum bir jazani qüxürüxi; (8) əwladsiz qaldurux. ■ 20:21 Law. 18:16 ■ 20:22 Law. 18:26

wə xuning üqün ular Manga yirginqlik boldi. ■ ²⁴ Xuning üqün Mən silərgə: «Silər ularning zeminini miras kılıp alisilər; Mən xu süt bilən həsəl aqidiojan zeminini silərgə berimən», dəp eytkanidim; silərni baxқа həlkərdin ayrim kılıoan Hudayinglar Pərwərdigarurmən. ■ ²⁵ Xunga silər pak wə napak qarpaylarni pərk etip, pak wə napak uqar-қанatlarni tonup, Mən silər üqün ayrip, napak kılıp bekitip bərgən janiwarlarning iqidin hərқandiki, qarpay yaki uqar-қанat bolsun yaki yərdə əmiligüqi janiwar bolsun, ularning heqbiri bilən özünqlarni napak kılmanglar. ■ ²⁶ Silər Manga has pak-muқəddəs boluxunglar kerək; qünki Mən Pərwərdigar pak-muқəddəsturmən, silərni Manga has bolsun dəp barlık əllərdin ayrim kılıoanmən.

Jinkəx-jadugərlərdin aqaһ bolux toqruluk

²⁷ Jinkəx yaki sehırgər boləoan hərқandaқ ər yaki hotun kixigə əlüm jazasi berilmisə bolmaydu; həlk ularni qalma-kesək kılsun; ularning qeni öz bexioqa qüxkən bolidu.■

21

Kaһinlarni baxқuridiojan bəlgilimilər

¹ Pərwərdigar Musəoа sөz kılıp mundak dedi: —

Sən kaһinlar boləoan Hərunning oқullirioja mundak degin: — bir kaһin öz həlkining arisidiki əlgənlər wəjidin əzini napak kılmisun. ² Pəкəт əzining yekin tuoқanliri üqün — anisi bilən atisi, oқli bilən kızi wə aka-inisining əlüki түpəylidin əzini napak kılsa bolidu; ³ xuningdək əgər aqa-singlisi ərgə təgməy pak kız hələттə əzi bilən billə turuwatқан bolsa, uning əlüki түpəylidin əzini napak kılsa bolidu; ⁴ qünki *kaһin* öz həlkining arisida mətiwər boləoаqқа, əzini napak kılıp buləoımaslıkı kerək.□

⁵ Kaһinlar bexini yerim-yata kılıp qüxürməsliki, saқilining uq-yanlirini həm qüxürməsliki, bədinigimu zəhim yətküzüp tilmaslıkı kerək, ⁶ bəlkı ular öz Hudasioja muқəddəs turup, Hudasing namini buləoımaslıkı kerək; qünki ular Pərwərdigarəoа atəp otta sunulidiojan qurbanlıqlarni, öz Hudasing nenini sunidu; xunga ular muқəddəs boluxı kerək.

⁷ Ular bir ayalni öz əmrigə aloqanda pəhıxə ayalnimu, buzuk ayalnimu almaslıkı kerək wə eri qoyuwətkən ayalnimu almısun. Qünki kaһin bolsa öz Hudasioja has muқəddəs kılinoan. ⁸ U Hudayingning nenini sunəjini üqün u sanga nisbətən muқəddəs dəp sanilixi kerək; qünki silərni muқəddəs kılıoуqi Pərwərdigar Əzüm muқəddəsturmən.

⁹ Əgər bir kaһinning kızi pəhıxilik kılıp əzini buləoıoan kılsa, öz atisini buləoıoan bolidu; u otta keydürülsun.

Bax kaһin toqruluk bəlgilimilər

¹⁰ Bexioja məsihəz zəyturn meyi təkülgən, kaһinlik kiyimlərni kiyixkə tikləngən, əz qerındaxlirining arisida bax kaһin kılinoan kixi

■ 20:23 Law. 18:3,30 ■ 20:24 Mis. 3:8 ■ 20:25 Law. 11:2; Қан. 14:4 ■ 20:27 Қан. 18:10; 1Sam. 28:7 □ 21:4 «qünki kaһin öz həlkining arisida mətiwər boləoаqқа, əzini napak

kılıp buləoımaslıkı kerək» — baxқа birhil tərјimisi: «qünki u (kaһin) öz həlkı iqidə ayalning eri süpitidə əzini napak kılıp buləoımaslıkı kerək». Bu tərјimining mənisi: «u ayal tərəpning uruқ-tuoқanlirining əlüklirigə yekin kəlməsliki, uningəoа təgməsliki kerək».

yalangbax bolmisen, kiyimlirini yirtmisen; □ 11 U yənə heç ölükkə yekinlaxmasliki kerək, hətta atisi wə yaki anisining ölüklirining wəjidin özini napak kılmassliki kerək. □ 12 U wəzipisidə turuwatqanda muqəddəs jaydin hərgiz ayrılmisen wə xuningdək Hudasing muqəddəs jayini bulojimassliki kerək; qünki uning Hudasing uni Özigə has kılojan «məsihləx meyi» uning bexida turidu. Mən Pərwərdigar durmən.

13 U hotun alsa pak kızni elixi kerək; 14 tul wə yaki ərdin koyuwetilgan ayal wə yaki buzuk wə yaki pahixə ayal bolsa bularni almassliki, bəlki öz həlkidin bolojan pak kızni hotunlukka elixi kerək. 15 Bolmisa u öz həlkining arisida öz uruqini napak kılidu; qünki uni muqəddəs kılojuqi Pərwərdigar Məndurmən.

Kahinlar toqrisidiki yənə birnəqqə bəlgilimə

16 Pərwərdigar Musəyə söz kilip mundak dedi: — 17 Sən Hərunə mundak degin: — «Əwladtin-əwladkiqə sening nəslingdin bolojan birsi meyip bolsa, Hudaning nenini sunux üqün yekin kəlmisen; 18 meyip bolojan hərəkəndak kixi hərgiz yekin kəlmisen — yaki kor bolsun, tokur bolsun, panak bolsun yaki bir əzasi yənə bir jüpidin uzun bolojan adəm bolsun, 19 puti yaki qoli sunuk bolsun, 20 dok bolsun, parpa bolsun, kəzidə aq bolsun, kıqixkak bolojan bolsun, təmrətkə basqan bolsun yaki urukdəni ezilgən hərkim bolsun, □

21 Hərun kahinning nəslidin bolojan undak meyip kixiləring həcberi Pərwərdigarəyə atəp otta sunulidijə nərsilərnə kəltürükə yekin barmisen; undak kixi meyiptur; u öz Hudasing nenini sunuxka yekin kəlmisen. 22 Həlbuki, u öz Hudasing nenini, yəni «əng muqəddəs» wə «muqəddəs» həsəblənojən nərsiləring hər ikkisinə yesun. 23 Pəkət u pərdidin etüp iqkirisigə kirməssliki yaki kurbəngəhkimu yekin barmassliki kerək; qünki u meyiptur; bolmisa, u Mening muqəddəs jaylirimni bulojəjan bolidu; qünki ularni muqəddəs kılojuqi Pərwərdigar Özümdurmən».

24 Bu səzləring həmmisini Musa Hərun bilən uning oqulliri wə Israilərləring həmmisigə eytip bərdi.

22

Muqəddəs nərsilərdin kim bəhrimən bolidu?

1 Pərwərdigar Musəyə söz kilip mundak dedi: —

2 Sən Hərun bilən uning oqulliriəyə mundak degin: — «Silər Israilərləring Manga atəjan muqəddəs hədiyələri ehtiyatqanlıq bilən bir tərəp kılinglar, bolmisa ular namimni bulojixi mumkin. Mən Pərwərdigar durmən». 3 Ularəyə mundak degin: — «Silər hər bir dəwrlərdə, barlıq nəsinglərdin hər kəyisi Israilərlə Pərwərdigarəyə

□ 21:10 «yalangbax bolux» wə «kiyimlərnə yirtix» — hər ikki hərəkət matəm tutuxning birhəl ipadisi idi. Bax kahinning əlahidə həm muqəddəs wəzipisi boləjaqka, hətta matəm ixliridimu hizmat ornə wə burqidin ayrılmassliki kerək idi (11-12-ayətnimu kerəng). □ 21:11 «U yənə heç ölükkə yekinlaxmassliki kerək,... ölüklirining wəjidin özini napak kılmassliki kerək» — birsi ölükkə təgsə «napak» dəp həsəblənojəjaqka, kahin bir ölükkə təgən bolsa өз wəzipisini yürğüzəlməyidijə bolup qalidu. □ 21:20 «yarpa bolsun» — yaki «yigləp qəlojan bolsun».

atioqan pak narsilergə napak haləttə yeqinlaxsa, undak kixi Mening aldımın üzüp taxlinidu. Mən Pərwərdigardurmən.

⁴ Hərning nəsıdın biri pesə-mahaw yaki aqma kesili bolqan bolsa, pak bolmıoqə muqəddəs narsılərdin yemisun. Birkim ölüqning səwəbıdın napak bolqan birkimgə wə yaki məniysi eqip kətkən kixigə tegip kətsə, ■

⁵ yaki adəmni napak kılıdıoqan əmiligüqi janiwaroqa təgsə yaki hərəkəndak yukup kalıdıoqan napaklıqi bar bir adəmgə tegip kətsə, (napaklıqi nemidin boluxidin kət'iyənəzər) ⁶ mundak narsilərgə təgkən kixi kəp kirgüqə napak bolup, muqəddəs narsılərdin yemisun. U bədinini suda yusun ⁷ andın kün olturoqanda pak sanılıp, muqəddəs narsılərdin yeyixkə bolıdu; qünki bular uning ozukıdu.

⁸ U *əzlükidin* əlgən wə yaki yirtkuqlar boşup qoyoqan haywanni yeyix bilən özini napak kilmisun. Mən Pərwərdigardurmən. ■

⁹ Ular Mening bu tapılıoqanırımni tutuxi kerək; bolmisa, buningoqa iklasizlik kilsa, *xu əlük* tıpəylidin gunahkar bolup əlıdu; ularni muqəddəs kılıoquqi Pərwərdigar Özümdurmən.

¹⁰ Kahınlaroqa yat bolqan heqkəndak kixi muqəddəs narsılərdin yemisun. Kahınning yenidiki musapir-mehman wə yaki mədikari bolsun ularnu muqəddəs narsılərdin yemisun. ¹¹ Həlbuki, kahın əzi pul qıkirip setiwaloqan kul uningdin yeyixkə bolıdu; xuningdək uning əyide tuquloqan kiximu uningdin yesə bolıdu.

¹² Kahınning kizi yat kixigə təgkən bolsa umu «kətürmə hədiyə» süpitidə ataloqan muqəddəs narsılərdin yemisun. □ ¹³ Ləkin əgər kahınning kizi tul bolup kəlip, yaki qoyup berilip pərzəntsiz haləttə atisining əyigə yenip kəlip, yax wəktidikiyək olturoqan bolsa, undakta atisining taamidin yeyələydu; ləkin heqbir yat kixi uningdin yeməsliki kerək. ■

¹⁴ Əgər birkim bilməy, muqəddəs narsılərdin yəp salsa, undakta u uningoqa xuning bəxtin birini koxup, muqəddəs narsining əzi bilən kahınoqa kayturup bərsun.

¹⁵ *Kahınlar* İsrailarning Pərwərdigaroqa atioqan narsilərinu buloqimasliqi kerək; □ ¹⁶ bolmisa, həlk muqəddəs hədiyələrdin yeyixi bilən, kahınlar həlkning gədinigə itaətsizlik gunahını yukləp qoyoqan bolıdu; qünki ularni muqəddəs kılıoquqi Pərwərdigar Özümdurmən». □

Kəsəmgə baqıq kurbanlıq wə ihtiyariy kurbanlıqlar

¹⁷ Pərwərdigar Musoqa səz kılıp mundak dedi: — ¹⁸ Sən Hərın bilən uning oşulliri wə İsrailarning həmmisigə mundak degin: — Əgər İsrail jəmətidin biri wə yaki İsrail zeminida turuwatqan musapirlarning biri əz kəsəmlirigə baqıq kurbanlıq yaki ihtiyariy kurbanlıqni sunup, Pərwərdigaroqa atıp kəydürmə kurbanlıq kılmaqqi bolsa, ¹⁹ undakta u qəbul kılınıxi üqün bejirim ərkək kala, qoy yaki əqkilərdin kəltüringlar.

²⁰ Əyibi bolmıoqan bir janiwarni sunuxunglar kerək; qünki xundak bolqını silər üqün qəbul kılınmas.

²¹ Birsı kalılardın yaki uxak maldın əz kəsəmlirigə baqıq kurbanlıq yaki ihtiyariy kurbanlıqni sunup, Pərwərdigaroqa atıp inaklıq kurbanlıqni

■ 22:4 Law. 15:2 ■ 22:8 Mis. 22:31; Law. 17:15; Əz. 44:31 □ 22:12 «yat kixi» — muxu yərdə kahın bolmıoqan kixini kərsitidu. ■ 22:13 Law. 10:14 □ 22:15 «Kahınlar» — ibraniy tilida «Ular». Kahınlar həlkning muqəddəs narsılərdin yeməslikigə məs'ul idi (16-ayətni kəring). Bəzi alimlar «ular»ni «həlk» dəp tərijimə kılıdu. □ 22:16 «qünki uning muqəddəs kılıoquqi Pərwərdigar Özümdurmən» — muxu yərdə «ularni» bəlkim kahınlarning əzlrini kərsitixi mumkin.

kilmaqchi bolsa, sunuloqan haywan qobul kilinixi uqun bejirim boluxi kerak; uning heqqandak ayibi bolmisun. ■ 22 Kor yaki aksak-qolak, qonak yaki yarisi yiringdap katkən, təmrətkə baskan yaki kotur-qaka besip kalolan haywanlar bolsa — bularni Pərwərdigarəja atap sunsanglar yaki bularni Pərwərdigarəja atap qurbanlik süpitidə qurbangahda otta köydürsənglar bolmaydu.

23 Torpak yaki koyning məlum jüp əzasidin biri uzunrak ya kiska bolsa, mundaklarni ihtiyariy qurbanlik süpitidə ötküzsəng bolidu, ləkin kəsəmgə baqlıq bolsa qurbanlik uqun qobul kilinmas.

24 Urukđini zəhimpləngən, ezilip katkən, yeriloqan yaki piqiloqan haywanni Pərwərdigarəja atap qurbanlik kilmanqlar. Mundak ixni öz zeminqlardimu hərgiz kilmanqlar.

25 Hudayinglarning neni süpitidə yaqa yurtluk kixining qolidin xundak haywanlardin heqqaysisini elip sunmanglar; qunki ular meyip boloaqqa, silər uqun qobul kilinmaydu.□

Baxqa birnaqqə bəlgilimə

26 Pərwərdigar Musaəja sez kilip mundak dedi: — 27 Bir mozay, qoza yaki oşlak tuşulsa yəttə kungiqə anisini əmsun; səkkizinçi künidin baxlap Pərwərdigarəja atap otta sunidoqan qurbanlik süpitidə qobul boluxka yaraydu.□

28 Məyli kala bolsun, koy bolsun, silər anisi bilən balisini bir kündə boşuzlimanglar.

29 Silər Pərwərdigarəja atap bir təxəkkür qurbanliqi sunmaqchi bolsanglar, qobul kilinixka layiq bololan yol bilən sununglar. 30 U sunuloqan künidə yeyilixi kerak; uningdin heqnemini ətisigə kaldurmasliqinglar kerak. Mən Pərwərdigardurmən.■

31 Silər Mening əmrlirimni qing tutup, ularəja əməl kilinglar. Mən Pərwərdigardurmən. 32 Mening mukəddəs namimni buləjimanglar, Mən əmdi Israillarning arisida mukəddəs dəp bilinimən. Mən silərni mukəddəs kiləuqi Pərwərdigar bolup, 33 Hudayinglar boluxka silərni Misir zeminidin qikirip kəldim. Mən Pərwərdigardurmən.

23

Huda Israiləja bekitkən həyt-bayramlar

■ 22:21 Qan. 15:21; 17:1 □ 22:25 «Hudayinglarning neni» — uningəja ataloqan türlük hədiyə-qurbanliqlar. Muxu yərdə kəzdə tutuloqini haywanlardur. Baxqa birhil tərjimisi: «Hudayinglarning neni süpitidə silər yaqa yurtluk kixining qolidin heq qurbanliqni elip sunmanglar wə silər xundak haywanlar (meyip haywanlar)din heqqaysisini sunmanglar; qunki ular meyip boloaqqa, silər uqun qobul kilinmaydu». Ləkin bizningqə bu tərjimə toşra əməs; qunki Musaəja quxürülgən qanon boyiqə yaqa yurtluklar hətnə qobul kilsa, qurbanliqlarni sunuxka bolatti. «silər uqun qobul kilinmaydu» — muxu yərdə «silər» qurbanlik sunolan yaqa yurtlukni öz iqigə alidu. □ 22:27 «anisini əmsun» — ibranıy tilida «ana astida tursun».

■ 22:30 Law. 7:15

¹ Pərwərdigar Musağa söz qilib mundak dedi: — ² Sən Israillaroğa mundak degin: — Pərwərdigar bekitkən heytlar, silər mukəddəs sorunlar bolsun dəp qakirip jakarlaydiəjan heytlirim mana munulardur: —□

³ (altə kün ix-əmgək kilinsun; lekin yəttinçi küni «has xabat küni», mukəddəs sorunlar küni bolidu; u küni heqkandak ix-əmgək qilmanglar. Kəyərdila tursanglar bu kün Pərwərdigarğa atalojan xabat küni bolidu).□ ■

«Ətüp ketix heyti» wə «petir nan heyti»

⁴ Silər bekitilgən künliri mukəddəs sorunlar bolsun dəp qakirip jakarlaydiəjan, Pərwərdigarning heytliri mana munulardur: —□ ⁵ Birinçi ayniq on tətinqi küni gugumda Pərwərdigarğa atalojan «ətüp ketix heyti» bolidu.□ ■

⁶ Xu ayniq on bəxinçi küni Pərwərdigarğa atalojan «petir nan» heyti bolidu; silər yəttə küngiqə petir nan yəysilər. ⁷ Birinçi künidə silər mukəddəs yiojilix qilib, heqkandak ix-əmgək qilmanglar. ⁸ Silər yəttə küngiqə Pərwərdigarğa atap otta sunidiəjan kurbanliklarni sunup turunglar. Yəttinçi künidə mukəddəs yiojilix bolidu; heqkandak ix-əmgək qilmanglar.

«Dəsləpki həsul» heyti

⁹ Pərwərdigar Musağa söz qilib mundak dedi: —

¹⁰ Sən Israillaroğa mundak degin: — Silər Mən özunglarğa təkdin kilidiəjan zeminə kirip, uningdin həsul yiojkiniglarda, həsulunglarning dəsləpki pixkinidin bir baqlamni kahinning kexiqə elip beringlar. □ ¹¹ Kahin silər üqün qobul boluxka uni Pərwərdigarning aldida pulanglatqan wəqit bolsa xabatning ətisi bolidu.

□ **23:2 «Pərwərdigar bekitkən heytlar»** — muxu ibarini toqirirak bayan kilsak «Pərwərdigar bekitkən wəqit-pəsillər» degən bolidu. Bu «pəsil-wəqitlar»ning kəpinqisi xadlinidiəjan, huxal pəytlər bolsimu, lekin «kafarət küni» undak kün əməs. **«sorunlar»** — muxu yərdə «sorun» (yaki «yiojilix») degən söz «sorunoğa qakirilix» degən mənini bildüridu. Nəgə qakirilidu? Təkitlinidiəjan ix həlkning jəm boluxi əməs, bəlki **«Hudaning yenioğa yiojilixka qakirilix»**tin ibarəttur. Əməliyətə, bəzi heytlar wə xabat künliridə həlkning həmmisi yiojilip əməs, bəlki hər bir ailə «kəyərdə tursa», xu əy-qədirlarda jəm bolup Huda bərgən aramdin bəhrimən bolidu. Xundakla ular xu küni Hudani seoinip, uningə təxəkkür-mədhijə qayturuxi mumkin, lekin bu ixlar mukəddəs qanunda rəsmiy bekitilgən əməs. □ **23:3 «has xabat küni»** — ibranij tilida «xabatlarning xabati» — məhsus aram alidiəjan kün. **«sorunlar»** — muxu «sorunlar» degəning mənisi toqirulux 2-ayəttiki izahatni kəring. **«xabat küni»** — muxu yərdə «xabat küni»ning tiloğa elinixining səwəbi bəlkim xuki, məlum bir heyət xabat küniyə toqira kelip qalojan bolsa, xu künidə ohxaxla ix qilmay aram elixi kərek idi. ■ **23:3** Mis. 20:9; 23:12; Qan. 5:13; Luqa 13:14

□ **23:4 «Pərwərdigarning heytliri»** — heytlar toqirulux «Qəl.» 28-bab, «Qan.» 16:1-17nimu kəring. □ **23:5 «gugumda»** — ibranij tilida «ikki kəq arilikida» degən söz bilən ipadilinidu — Demək, kün petiwatqan qaoqdin qarangoju quxkūqə boləjan ariliktki wəqit. **«ətüp ketix**

«pasha» heyti — bu heyət toqirulux «Misirdin qixix» 12-bab, bolupmu 13-ayət wə izahatini, xundakla «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **23:5** Mis. 12:18; 23:15; Qəl. 28:16; Qan. 16:1

□ **23:10 «həsulunglarning dəsləpki pixkinidin bir baqlamni kahinning kexiqə elip beringlar»** — bu ayəttiki həsul bolsa arpa həsuli idi. Buəday həsuli keyin bolidu (16-ayət).

□ 12 Silər uni pulanglatқан күндə silər bir yaxça kirgən bejirim bir kəzini Pərwərdigarəta atəp kəydürmə kurbənlük süpitidə sununglar; 13 xuningəta kəxup əxlük hədiyə süpitidə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bir əfəhning ondin birini Pərwərdigarəta huxbuy kəltürsun dəp otta sununglar; buningəta kəxup xarab hədiyə süpitidə xarəbtin bir hinning tətтин birini sununglar. 14 Silər Hüdəynglarəta has boləjan bu hədiyəni sunidojan күndin ilgiri *yengi həsuldin* həqnəmini, nə nan nə kəmaq nə kək bax bolsun yemənglar. Bu dəwərdin-dəwərgiqə silər üqün kəyərdə tursənglar əbədiy bir bəlgilimə bolsun.

«Həptilər həyti» — bəzidə «orma həyti», «dəsləpki orma həyti» dəpmu atilidu

15 Andin silər xu xəbat күnning ətisidin, yəni xu bir baqlamni pulanglatma hədiyə süpitidə sunəjan күnning ətisidin tartip, yəttə həptə sanənglar (ular toluk həptə boluxi kərək); ■ 16 yəttinqi xəbatning ikkinqi күnigiqə əllik күnni sanənglar; andin Pərwərdigarəta atəp yengi *həsuldin* bir əxlük hədiyə sununglar. 17 Özünglar turuwatқан jaylardin pulanglatma hədiyə süpitidə esil undin bir əfəhning ondin ikkisidə etilgən ikki nanni elip kəltürənglar; ular eqitku selip etilgən bolsun; bular Pərwərdigarəta atəlan dəsləpki həsul hədiyəsi dəp həsəblinidu. □

18 Nandin bəxça yənə bir yaxlık yəttə bejirim kəza, yax bir torpak wə ikki kəqkərnə kəydürmə kurbənlük süpitidə Pərwərdigarəta atəp sununglar; ularəta has əxlük hədiyəliri wə xarab hədiyəlirini kəxup, həmmisi Pərwərdigarəta huxbuy kəltürəxkə sunulsun.

19 Buningdin bəxça silər gūnah kurbənlük üqün bir tekini, inəklük kurbənlük üqün bir yaxlık ikki kəzini kəltürənglar; 20 kəhün bulərnə, yəni xu ikki kəzini dəsləpki həsul nənlirota kəxup pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarəta aldida pulanglatsun. Bular bolsa Pərwərdigarəta atəlan muqəddəs sanilip, kəhinoə təgsun. 21 Xu күni silər «bügün bizlərgə muqəddəs yiojilix bolidu» dəp jəkarənglar; xu күni həqkəndək ix-əmgək kilmənglar. Bu silər üqün kəyərdilə tursənglar əbədiy bir bəlgilimə bolidu.

Həsul orux toqruluk bəlgilimə

22 Etizingning buləng-puqkəkliriojigə tamə yiojəwəlmənglar, wə həsulungdin kələjan wasəgni teriwəlmiojin, bəlkə bulərnə kəmbəoqəllər bilən musəpirlərota kəyojin. Mən Özü Hüdəynglar Pərwərdigardurmən. ■

«Kanay qəlix həyti»

23 Pərwərdigarəta Musəoəta mundaq dēdi: — 24 Sən Israillərota mundaq dēgin:

Silər yəttinqi əyning birinqi күni toluk arəm elip, kanaylar qəlinix bilən əslətmə yosunda həyt kəlip, muqəddəs sorunlərnə tüzənglar. □ ■

□ 23:11 «uni pulanglatқан wəktə bəsa xəbatning ətisi bolidu» — «ətüp ketix» (birinqi əyning on tətinqi күni) həytining ətisidin bəxlap yəttə күnlük «pətir nan həyt»i bolidu. Yəhədiyən əniliri boyiqə bu yəttə күn iqidə kəlgən xəbat күnining ikkinqi күni «dəsləpki həsul həyti» bolidu.

■ 23:15 Kən. 16:9,10 □ 23:17 «bular ... dəsləpki həsul hədiyəsi dəp həsəblinidu» — bu həsul bəsa, buqday həsulı idi. «Dəsləpki həsul həyti»diki həsul bəsa arpa həsulı idi. ■ 23:22 Law. 19:9; Kən. 24:19 □ 23:24 «kanaylar» — yəki «burəqlər» (kəqkərnəning mungügüzli).

■ 23:24 Qəl. 29:1

²⁵ U kundə heçqandak ix-əmgək kılmanglar; Pərwərdigarəta atəp otta sunulidəjan bir qurbanlık sununglar.

«Kafarət küni»

²⁶ Pərwərdigar Musəta səz kılip mundak dedi: —

²⁷ Yəttinqi ayninq oninqi küni bolsa kafarət küni bolidu; u kün silər üqün muqəddəs yioqilix küni bolidu; xu küni nəpsinglarni tartip özünglarni təwən tutup, Pərwərdigarəta atəp otta sunulidəjan qurbanlikni sununglar; □ ■ ²⁸ U kundə heçqandak ix-əmgək kılmanglar; qünki u bir kafarət küni bolup, xu kün özünglar üqün Hudayinglar Pərwərdigar aldida kafarət kılinixka bekitilgəndur. ²⁹ Hərkim xu küni nəpsini tartmay əzini təwən tutmisa əz həlkəidin üzüp taxlinidu. ³⁰ Kimdəkim xu kundimu hərqandak bir ix kılsa, Mən xu ədəmni əz həlkəidin üzüp taxlaymən. ³¹ Xu küni heçqandak ix kılmanglar; bu dəwərdin-dəwərgiqə silər üqün kəyərdə tursanglar bir əbədiy bəlgilimə bolidu. ³² U kün silər üqün toluk aram alidəjan xabat küni bolidu; nəpsinglarni tartip özünglarni təwən tutunglar. Xu ayninq tokquzinqi küni gugumdin tartip ətisi gugumiqə xabat küniyə riayə kılip aram elinglar.

«Kəpilər həyti»

³³ Pərwərdigar Musəta səz kılip mundak dedi: —

³⁴ Sən Israilləta mundak degin: — Yəttinqi ayninq on bəxinqi künidin baxlap, yəttə küngiqə Pərwərdigarning «kəpilər həyti» bolidu. □ ■ ³⁵ Birinqi kundə muqəddəs yioqilix bolidu; heçqandak ix-əmgək kılmanglar. ³⁶ Yəttə küngiqə Pərwərdigarəta atəp otta sunulidəjan qurbanlık sununglar; səkkizinqi kundə silərgə muqəddəs yioqilix bolidu; Pərwərdigarəta atəp otta sunulidəjan qurbanlık sununglar. Bu əzi təntənilik yioqilix bolətaq, u küni heçqandak ix-əmgək kılmanglar.■

³⁷ Silər «muqəddəs sorunlar bolsun» dəp jakarlaydəjan, yəni Pərwərdigar bekitkən həytlər mana xulardur. Xu sorunlarda silər hərqaysi küngə bekitilgini boyiqə, Pərwərdigarəta atəp otta sunulidəjan hədiyə-qurbanlık, yəni kəydürmə qurbanlık, axlık hədiyə, baxka hərhil qurbanliklər wə xarəb hədiyələri sunisilər; ³⁸ bulardın baxka, Pərwərdigarning xabat künlirini tutisilər wə Pərwərdigarəta atəp kaləjan hədiyəlinglarni bərip, kəsəm qurbanliklinglarning həmmisini ada kılip, ihtiyariy qurbanliklinglarning həmmisini sunisilər.

³⁹ Silər əmdi zemindin həsul-məhsulatlrini yioqip bolup, yəttinqi ayninq on bəxinqi künidin baxlap yəttə kün Pərwərdigarning həytini ətküzünglar. Birinqi küni toluk aram elix bolidu, səkkizinqi konidimu toluk aram elix bolidu. □ ⁴⁰ Birinqi küni silər esil dərəhlərdin xah-putaklarni qatəp, yəni horma dərəhliri bilən koyuk yopurməklək dərəhlərdin xahlirini kesip, erik boyidiki səgət qiwiklirini kırkip Hudayinglar Pərwərdigar aldida yəttə künni xundak xad-huram ətküzisilər. □

□ **23:27 «kafarət küni»** — ibranıy tilida «kafarətlər küni». «**nəpsinglarni tartip özünglarni təwən tutup, ...**» — ibranıy tilida birlə səz bilən ipadiliduru. Yəhudıy ən'ənili riayətə bu ixlər roza tutuxni əz iqiğə alattı. 16:29-31nimu kəring. ■ **23:27** Law. 16:29,31; Qel. 29:7 □ **23:34 «yəttinqi ay»** — ibranıy tilida «bu yəttinqi ay». ■ **23:34** Mis. 23:16; Qel. 29:12; Kan. 16:15 ■ **23:36** Yh. 7:37 □ **23:39 «hosul-məhsulatlrini»** — muxu «hosul-məhsulatlrini» axliqlər həmmə hərhil mewa-qiwə məhsulatlrini əz iqiğə alidu. □ **23:40 «esil dərəhlərdin xah-putaklarni qatəp, ...»** — ibranıy tilida «esil dərəhlərdin mewini qatəp, ...».

41 Silər hər yili bu yəttə künni Pərwərdigarğa atiqan bir heyət süpitidə ötküzümlər; dəwrdin-dəwrgiqə bu silər üqün əbədiy bir bəlgilimə bolidu. Silər heytni yəttinçi ayda ötküzümlər. 42 Yəttə küngiqə kəpildə turunglar. Israilda tuşulqanlarning həmmisi kəpidə tursun. □ 43 Buning bilən Mən Israillarni Misir zeminidin qıqarqinimda, ularni kəpildə tuşulqinimni əwladliringlar bilidu. Özümlə Hudayinglar Pərwərdigardurmən. 44 Xundak kılıp Musa Pərwərdigarning bekitkən xu heytlirini Israillarğa bayan kildi.

24

«Qiraşdan» wə «təkdım nan xirəsi toşrisidiki bəlgilimilər

1 Pərwərdigar Musarğa söz kılıp mundak dedi: —
 2 Israillarğa qiraş həmixə yenik turuxi üqün zəytundin soqur qıqirilqan sap mayni sanga elip kelixkə buyruşin. 3 Hərun jamaət qedirining iqidə, həküm-guwaşlıq sanduqining udulidiki pərdining sirtida hər keqisi ətigəngiqə Pərwərdigarning aldida qiraşlarni xundak pərləp tursun. Bu dəwrdin-dəwrgiqə silər üqün əbədiy bir bəlgilimə bolidu. □ 4 Hərun həmixə Pərwərdigarning aldida bu qiraşlarni pak qiraşdanning üstigə tizip koysun. □
 5 Sən yənə esil buşday unidin on ikki tokaqni ətkin. Hər bir tokaq bir əfahning ondin ikkisigə barawər bolsun. 6 Andin sən Pərwərdigarning aldidiki pak xirəning üstigə altidin ikki qatar kılıp tizşin. □ 7 Hər bir qatarning üstigə sap məstiki koşşin; xuning bilən ular Pərwərdigarğa atap otta sunulidiqan hədiyə, əslətmə nan bolidu.
 8 Bularni u Israillarğa wakaliten hər bir xabat küni Pərwərdigarning aldida tizsun; bu əbədiy bir əhdidur. 9 Nanlar Hərun bilən uning oşullirioğa təwə bolidu; ular ularni muşəddəs jayda yesun; qünki bu nərsilər Pərwərdigarğa atap otta sunulqan nərsilər iqidə «əng muşəddəslərnig biri» dəp sanılıp, Hərunoğa təwə bolidu; bu əbədiy bir bəlgilimidur. ■

Hudaning namioğa kupurluq kılıx gunahning jazasi

10 Anisi Israilli, atisi Misirlik bir oşul bar idi. U Israillarning arisioğa bardı; u qedirgahta bir Israilli bilən uruxup kaldı. 11 Ular soxuxqanda Israilli ayalning oşli kupurluq kılıp, *Pərwərdigarning* namini buloşar qarşidi. Həlk uni Musaning aldioğa elip bardı. U kixining anisining ismi Xelomit

□ 23:42 «Yəttə küngiqə kəpildə turunglar, ...» — bu kəpilər yukiridiki xah-qiwiklardin yasilixi kerək. □ 24:3 «həküm-guwaşlıq sanduqi» — muxu yərdə «həküm-guwaşlıq» Hudaning Israiloğa bolqan tüp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən bolqan əhdisini kersitidu; Hudaning muşəddəs mahiyiti wə karakteri xu əmrlərdə ayan kiliñoaqqa, «həküm-guwaş» dəpmu atilidu. Okurmənlərgə ayanki, xu əmrlər əhdə sanduqi iqidə saşlaklıq tax tahtaylar üstidə pütüklük idi. Xunga bəzidə sanduq «həküm-guwaşlıq sanduqi», ibadət qediri bolsa, «həküm-guwaşlıq qediri» dəp atilidu. □ 24:4 «pak qiraşdan» — yaki «sap altun qiraşdan». □ 24:6 «pak xirə» — yaki «sap altun xirə». ■ 24:9 Mis. 29:32; Law. 8:31; 1Sam. 21:6; Mat. 12:4

bolup, u Dan kəbilisidin bolqan Dibrining kizi idi. □ ¹² Xuning bilən ular Pərwərdigarning həküm buyruki qıkkuqə u kixini solap koydı. □

¹³ Andin Pərwərdigar Musaşa söz kilip mundak dedi: —

¹⁴ Karoioquqini qedirgahning taxkirişa elip qikinglar. Uning eytkinini angliotlanlarning həmmisi kollirini uning bexişa koysun, andin pütkül jamaət bir bolup uni qalma-kesək kılsun.

¹⁵ Həmdə sən Israillarşa mundak degin: — Əgər birkim öz Hudasini həkərətəp karşisa öz gunahini tartidu. ¹⁶ Pərwərdigarning namioşa kupurluk kiləjan hərqandak kixi əlümgə məhkum kilinsun; pütkül jamaət qoqum bir bolup uni qalma-kesək kılsun; məyli u musapir bolsun yaki yərlik bolsun, *muqəddəs* namoşa kupurluk kılsa əltürülsun. □

¹⁷ Əgər birsi baxka birsini urup əltürsə, u əlümgə məhkum kilinsun.

¹⁸ Birsi bir qarpayni əltürsə, uning üqün haywannı tələp, janşa-jan tələp bərsun.

¹⁹ Birkim öz qoxnisini meyip kılsa, u əzgigə qandak kiləjan bolsa, uning əzigu mu xundak kilinsun. ²⁰ Birər əzasi sunduruwetiləng bolsa, uningmu sundurulsun; kəzigə-kəz, qixişa-qix nakar kilinsun; baxka kixini qandak zəhimləndürgən bolsa umu həm xundak kilinsun. ■

²¹ Kimdəkim bir qarpayni əltürsə, qarpay tələp bərsun; adəmni urup əltürgən kixi bolsa, əlüm jazasioşa məhkum kilinsun.

²² Silərdə birla qanun bolsun. musapir yaki yərlik bolsun, barawər muamilə kilinsun; qünki Mən Hodayinglar Pərwərdigardurmən.

²³ Musa Israillarşa xularni dedi; xuning bilən ular xu karşioquqini qedirgahning taxkirişa elip qikip, qalma-kesək kıldi. Xundak kilip, Israillar Pərwərdigarning Musaşa əmr kiləninidək kıldi.

25

Zeminning «xabat yili»

¹ Pərwərdigar Sinay teşida Musaşa söz kilip mundak dedi: — ² Sən Israillarşa mundak degin: — Mən silərgə beridişan zeminşa kirgininglarda u zeminning əzimu Pərwərdigarşa atap bir xabat aramini alsun. ■ ³ Sən altə yil etizingni terip, altə yil tallik beşingni qatap, ulardin hösullarnı yioşkin; ⁴ əmma yəttinqi yili zeminning əzi üqün bir «xabatlık aram» bolsun; u Pərwərdigarşa atalojan bir «xabat» həsablinidu. Xu yili sən etizingni terimaysən wə tallikingni qatimaysən. ⁵ Əzlükidin ünüp qıqqan hösulni ormayşən; wə qatalmiojan talliringning üzümilirini üzməysən; qünki xu yil zemin aram alidişan yildur.

⁶ Həlbuki, zemin xabat yilida qıkarşan hösul həmminglarşa ozuk bolidu, yəni əzüng üqün, kul-dediking üqün, mədikaring üqün wə seningkidə turuwatqan musapir üqün, xuningdək mal-waranliring üqün

□ **24:11 «muqəddəs nam»** — muxu yərdə ibraniy tilida «muqəddəs nam» əməs, pəket «Nam» deyilidu. Demək, Pərwərdigarning nami (16-ayətni kərüng). □ **24:12 «...Pərwərdigarning həküm buyruki qıkkuqə,...»** — ibraniy tilida «...Pərwərdigarning aqzioşa karap, u həküm qıkarşuqə,...».

□ **24:16 «muqəddəs nam»** — muxu yərdə ibraniy tilida pəket «Nam» deyilidu.

■ **24:20** Mis. 21:24; Kan. 19:21; Mat. 5:38 ■ **25:2** Mis. 23:10

7 Wə zeminigdiki yawayi haywanlar üqünmu ozuk bolidu; zeminning həmmə həsulı ozuk bolidu.□

«Kanay-buroja qalidoqan yili», yəni «azadlıq yili», «xadlıq yili»

8 Xuningdək sən yəttə qetimlik xabat yilini, yəni yəttə həssə yəttə yilni sanoqin; yəttə xabat yil künliri kırık tokkuz yil bolidu. 9 Xunqilik waqit etüp, yəttinçi ayda, aynıng oninçi küni, kafarət künidə buraja qelip sadasini yukiri qikirisilər; kafarət künining özidə silər pütkül zemininglarda burajining sadasini anglitisilər.

10 Xu əllikinçi yilini silər mukəddəs dəp bilip, pütkül zeminda uningda barlık turuwatqanlarning həmmisigə azadlıqni jakarlıxınglar kerək. Xu yil silərgə «azadlıq yili» bolidu, hərbinglar öz yər-mülklinglarğa kaytısilər, hərbinglar öz ailə-jəmətinglarğa kaytip barısilər. □ 11 Bu əllikinçi yili silərgə bir azadlıq yili bolsun; u yili heq nemə terimaysilər, ezlükidin ünüp qıqқан həsulnımu ormayılər wə qatalmoqan tallir-ınglarning üzümılrinimu yioqmaysilər. 12 Qünki bu azadlıq yili bolup, silərgə mukəddəs hesabılsun; uning həsulini bolsa, etiz-dalılardin tepip həmminglar yaysilər.□

Yər-mülklərnıng yanduruluxı

13 Azadlıq yili aranglardiki hərber adəm öz yər-mülkigə kaytsun. 14 Silər qoxnanglarğa birnemə setip bərsənglar, yaki qoxnanglardın birnemə setiwalsanglar, bir-biringlarnı bozək kılmanglar. □ 15 Qoxnangdın yərnı setiwalsang, undaқта «azadlıq yili»dın keyin etkən yillarning sanını hesablap uningdın setiwelıxıng kerək; umu qaloqan yillarning sanoja qarap, yərnıng keyinki həsullirioja asasen sanga setip bərsun.

16 «Azadlıq yili»oıqə boloqan yillar kəprək bolsa, bahasını xuningğa muwapıq yukiri kətürısən; qaloqan yillar azraq bolsa, bahasını xuningğa muwapıq keməytsun. Qünki qaloqan yillarning həsulliri qanqə bolsa, u xu boyıqə sanga setip beridu. 17 Silər bir-biringlarnı bozək kılmanglar, bəlki Hudaınglardın qorkunglar; qünki Mən bolsam Hudaınglar Pərwərdıgardurmən.

18 Silər Menıng bəlgilimilirimni tutup, həkümılrımdə turup, xularğa əməl kılinglar; silər xundaq kılsanglar, zeminınglarda tınq-aman turısilər.

19 Xuning bilən zemin silərgə öz mewısını beridu, silər toyqudək yəp, uningda tınq-aman turısilər.

20 Əgər silər: — Mana, bizgə terip həsulni yioıxқа ijazət berılmısə, yəttinçi yili nemə yəymiz, dəp sorısanglar, 21 *silərgə məlum bolsunki*, altınçı yilida üç yilning həsulini bərsun dəp, Mən üstinglarğa bərikitimni

□ 25:7 «... zeminigdiki yawayi haywanlar üqünmu ozuk bolidu; zeminning həmmə həsulı ozuk bolidu» — demək, (1) etiz-tallıknıng igisi ez yeridin ezlükidin ünüp qıqқан «täbiıy həsul»ni oroqal wə piqak bilən hərgiz almaslıkı kerək; (2) barlık həlk xu «täbiıy həsul»dın, xundakla hərhil dərəhlərnıng mewısını wə zemindiki baxқа täbiıy ozuklukni (kıminng yeridə boluxidin kət'ıynəzər) halioqanqə kol bilən üzsə bolatti; (3) hətta zemindiki yawayi haywanlarmu uningdın bəhrimən boluxқа bolatti; xuning üqün etiz ətrapidiki qıt-qaxalarnı eqip berixi kerək idi. □ 25:10 «Azadlıq yili» — əslidə ıbranıy tilida «buraja (qelix) yili» dəp atılatı. Keyin, uning qüxnəqisi tezla «azadlıq yili», «xadlıq yili» degəngə özgərdi. □ 25:12 «xabat yili» — bu ix toqrısıdiki bəlgilimilərnı, 5-7-ayətlərdın wə izahatlırdın kerıng. □ 25:14 «Silər qoxnanglarğa birnemə setip bərsənglar, yaki qoxnanglardın birnemə setiwalsanglar» — bu ayəttiki «birnemə» xübhısizki yər-zeminlarnı yaki igilıknı kərsitidu (13-ayətni kerüng).

«qūx» dāp buyruymān. ²² Wə xundaq boliduki, silər səkkizinchi yili teriysilər, əmma tokkuzinchi yiloiqə exip qaloqan kona hosuldin tehiqə yəysilər; xu tokkuzinchi yiloiqə silər kona axliktin yəysilər.

²³ Yər-zemin setilsa, mənggülik setilmisun, qünki zeminning özi Meningkidur, silər bolsanglar Mening yenimdiki musapir wə mehman, halas. ²⁴ Silər igə bolidioqan pütkül zeminda yər-zeminning igilirigə uni «kayturuwelix hokuki»ni yaritip berixinglar kerək. ²⁵ Əgər qerindaxliringlardin biri kəmbəqəllixip, öz miras yerini setiwətkən bolsa, uning yekin tuqkini, yəni «həmjəmət xapaətqi»si kelip öz qerindixi satqan yəni kayturup setiwalsun. □ ²⁶ Əgər uning heq xapaətqi tuqkini bolmisa, lekin u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalisa, □ ²⁷ Undaqa satqinioqa qanqə yil boləanlikini hesablap, *azadlik yiloiqə* qaloqan yillar üqün setiwəloqan kixigə muwapik pul berip, öz yerigə kaytsun. ²⁸ Lekin əgər u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalmisa, əzi setip bərgən yər azadlik yiloiqə aloquqining qolida tursun; azadlik yili kəlgəndə yər yər setiwəloquqining qolidin qiqsun, öz igisi öz yər-mülkigə kaytsun.

Setip bərgən öylər toqruluk

²⁹ Əgər birsi sepillik xəhərnin igidiki bir turaloju əyni satqan bolsa, setip bir yil iqidə uni yanduruwelix hokuki bardur. Toluk bir yil tügəp boləuqə, yanduruwelix hokuki bardur. ³⁰ Lekin pütün yil iqidə yanduruwelinnmisa, sepillik xəhərnin igidiki bu əy nəsilidin-nəsilgə aloqan kixining qolida bolup, azadlik yili kəlsimu yandurulmas.

³¹ Lekin sepilsiz kəntlərnin əyliri bolsa zeminning etizliridək hesablinidu; ularni yandurup setiwəloqili bolidu; azadlik yili kəlgəndə əsli igisining qolioqa yandurulidu.

³² Lekin Lawiy xəhərliridə bolsa, Lawiyalar öz mirasi boləan xəhərlərdiki əylirini halisa hərqaqan kayturuwelix hokuki bardur. □ ³³ Lawiyalardin əylirini, yəni öz mirasi boləan xəhərdiki bir əyni kayturuwelix hokuki bar bolsimu, *lekin kayturup almioqan bolsa*, undak əhwalda u azadlik yili kəlgəndə yandurulidu; qünki Lawiy xəhərlirining əyliri bolsa Lawiyalarning Israillarning arisidiki mirasi bolidu. □ ³⁴ Xundaq həm bularning xəhərlirining qerisidiki etiz-yərliri bolsa, ularning əbədiy mirasi boləqəqqa, setilsa bolmaydu. □

Qəzələr wə kullar toqruluk bəlgilimilər

□ **25:25 «həmjəmət xapaətqi»** — muxu sez ibraniy tilidiki «goel»ning tərjimisidir. Təwrattiki nuroqun yərlərdə bu sez tepilidu (məsilən, «Ayup» 19:25ni wə izahatni kəring). Bəzidə «həmjəmət kutkuzəuqi» dāp tərijimə kilinidu. Bu sez omumən birsining məlum awariqilikkə uqrioqinida, uningə tuqəanqilik (həmjəmətlik) kilip uni kutkuzux üqün bədəl təleydioqan kutkuzəuqi tuqkini bildiridu. □ **25:26 «lekin u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalisa»** — ibraniy tilida «u» «uning qoli» degən sez bilən ipadilinidu. □ **25:32 «Lawiyalarning xəhərliri»** — İsrail iqidə Lawiyalarəqa əlahidə has boləan 48 xəhər bar idi («Qel.» 35-bab, «Yəxua» 21-babni kəring).

□ **25:33 «Lawiyalardin biri əylirini... kayturuwelix hokuki bar bolsimu, ... u azadlik yili kəlgəndə yandurulidu»** — yaki «Əgər Lawiyalardin biri baxqa birsidin (yəni baxqa bir Lawiy adəmdin) öz mirasi boləan xəhəridə bir əyni setiwalsimu, azadlik yili kəlgəndə yandurulidu». Bu ayətnin yanə bəzi baxqa tərijimiliri yaki xəhərliri uqrixi mumkin. □ **25:34 «... bularning xəhərlirining qerisidiki etiz-yərliri ... setilsa bolmaydu»** — bu etizlar ularning hususiy təəllukəti əməs, bəliki ularning «kollektip» təəllukəti idi.

³⁵ Sanga qoxna bolqan, qerindaxliringlardin biri kəmbəqəllixip, öz jenini baqalmay qalsa, sən uni musapir yaki yaqa yurtluq mehmandək yeningda turquzup, uningdin həwər alojin. ³⁶ Sən uningdin əsüm wə yaki payda almiojin; sən Hudayingdin qorkup, qerindixingni qexingda turuxka qoyojin. ■ ³⁷ Pulungni uningda əsümgə bərmə, axliqingnimu payda elix məksitidə uningda etnə bərmigin.

³⁸ Hudayinglar boluxka, Qanaan zeminini silərgə berixkə silərnə Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudayinglar Pərwərdigar Özümdurmən.

³⁹ Əgər sanga qoxna bolqan qerindixing kəmbəqəllixip, özini sanga satsa, uni küldək kulluq hizmitigə salmiojin; ■ ⁴⁰ bəlkə u qexingda mədikar yaki musapirdək tursun; azadliq yilioiqə sening hizmitingdə bolsun; ⁴¹ andin azad bolup əzi bilən baliliri qexingdin qikip, öz jəmətigə yenip berip, ata-bowilirining yər-mülkigə qaytsun. □ ⁴² Qünki ular Mən Özüm Misir zeminidin qikirip elip kəlgən kul-bəndilirim bolqacaqka, ularni küldək setixka yol qoymanqlar. ⁴³ Sən ularqa kattik kolluq bilən hojilik kilmaysən, bəlkə Hudayingdin qorkqin. ■

⁴⁴ Ləkin özüggə kul yaki dedək almaqçi bolsang, ularni ətraptiki yat əllərdin xundək kul ya dedək setiwalsang bolidu. ⁴⁵ Bulardin baxka, aranglarda olturaxlaxqan musapirlarning pərzəntlirini wə xularning jəmətidin, yəni silər bilən billə turuwatqan, zeminiglarda taqulqanlardin kullar setiwalsanglar bolidu; xuning bilən ular silərnin mülkünglar bolup qalidu. ⁴⁶ Silər muxularni özünglardin keyinki baliliringlarqa miras kilip, ularqa mülük boluxka qaldursanglar bolidu; muxularni əbədgiqə kul kilsanglar bolidu; ləkin öz qerindaxliringlar bolqan Israilar arisida bolsa, bir-biringlarqa kattik kolluq bilən hojilik kilməsliqinglar kerək.

⁴⁷ Əgər aranglarda olturuxluq bir musapir yaki yaqa yurtluq beyiojan wə uningda qoxna qerindixing kəmbəqəllixip, özini xu qoxna musapiroja wə yaki xu musapirning məlum bir əwladioja satsa, ⁴⁸ u setilojandin keyin uningda pul tələp hərlükkə qikix həquki qalidu; uning aka-ukilirining hərəkaysisi uni hərlükkə setiwalsa bolidu. ⁴⁹ Xuningdək uning taqisi yaki taqisining oqli wə yaki jəmətidin bolqan hərəkaysi yekin tuqkini uni hərlükkə setiwalsa bolidu; yaki özining kurbi yətsə, pul berip öz-özini hərlükkə setiwalsa bolidu. □ ⁵⁰ Uni setiwaliqojan kixi uning hojisi bilən gəplixip setilojan yildin tartip azadliq yilioiqə qanqilik bolqanlikini hesablap, setiwelix bahasını yillarning sarioja qarap hesablisun; *hərlük puli hesablxta kulning hojisoja ixləxkə kerək bolqan qalojan künlirining həkği «mədikarning ixligən künliri»dək hesablsun.* □ ⁵¹ Azadliq yilioja yənə heli yillar bolsa, xuni hesablap, setilojan pulning nisbiti boyiqə hərlük pulini hesablap bərsun; ⁵² əgər azadliq yilioja az yillar qalojan bolsa, uni hesab kilip, qalojan kulluq yillirioja muwapik pulni yandurup bərsun.

■ **25:36** Mis. 22:25; Qan. 23:18; Pend. 28:8; Əz. 18:8; 22:12 ■ **25:39** Mis. 21:2; Qan. 15:12; Yər. 34:14 □ **25:41** «*andin kul* azad bolup əzi bilən baliliri ... ata-bowilirining yər-mülkigə qaytsun» — «Mis.» 21:2-6-ayətlərdə berilgən bəlgilimilər boyiqə ibraniy kul altə yil ixləp bolqandin keyin azadliqka qoyup berilixi kerək. Ləkin «azadliq yili» uning ixləxkə kerək bolqan altə yil toxmayla kəlsə, xu yili u ailisi bilən azadliqka qikidu. ■ **25:43** Əf. 6:9; Kol. 4:1 □ **25:49** «...*özining kurbi yətsə, pul berip öz-özini hərlükkə setiwalsa bolidu*» — demək, hojayini yat əllik bolsa, «Mis.» 21:2-6-ayətlərdiki «kul altə yil ixləp andin azad bolidu» degən bəlgilimə inawətlik bolmaydu. □ **25:50** «... *qalojan künlirining həkği «mədikarning ixligən künliri»dək hesablsun*» — demək, qalojan yillaroja mədikarning ix həkği əlqimi boyiqə pul hesablap telixi kerək.

⁵³ Bolmisa, qul xu hojisinging yenida yillik mædikardæk turuxi keræk; uning hojisi sening kóz aldingda uningõya qattik kolluk biløn hojilik qilmisun. □
⁵⁴ Əgər qul yukiriki yollar biløn hõrlükkə qikalmisa, azadlik yili kəlgəndə koyup berilsun — u baliliri biløn koxulup azad bolidu. ⁵⁵ Qünki Israillarning ezi Manga kul-bəndilərdur; ular Mən Özüm Misir zeminidin qikirip kəlgən kul-bəndilirimdur. Hudayinglar Pərwərdigar Özümdurmən.

26

Hudaõya itaətmən boluxning bəht-bərikiti, itaətsizlik kəltüridioqan balayı'apətlər

¹ Silər özünqlar üçün heqkandək but yasimanglar yaki özünqlarõya heq oyma məbud yaki həykəl-tüwrükni turõquzmanglar yaki ularõya bax uruxqa oyulõqan nəxixlik taxlarni zeminiglarda hərgiz tiklimənglar; qünki Özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ■ ² Mening xabət künlirimni tutup, mukəddəs jayimõya ihlasmən bolunglar. Mən Pərwərdigardurmən. ■

³ Əgər silər mening bəlgilimilirimdə mengip, əmrlirimni tutup ularõya əməl kılsanglar, ■ ⁴ Mən yeringlarning öz hõsulini berip turuxioq, daladiki dərəhlərnin mewisini qikirixioqə waktida yamõqurliringlarni yaõdurup turimən. ⁵ Xuning biløn haman tepix wakti üzüm yioyx pəsligiqə bolidu, üzüm yioyx wakti teriloq waktioqə bolidu; silər neninglarni toyunõqə yəp, öz zeminiglarda tinq-aman turisilər. ■ ⁶ Mən zeminõya aram-tinqlik ata qilimən, xuning biløn heqkim silərnı kørqitalmaydu, aramhuda yetip uhlaysilər; wəhxiy haywanlarnı zemindin yokitimən, qiliqmu zeminiglardin ötməydu; ■

⁷ silər düxmənliringlarnı qõşlaysilər, ular aldinglarda qiliqlinip yikilidu. ⁸ Silərdin bəx kixi yüz kixini qõşlaydu, yüz kixi on mingni kaquridu; düxmənliringlar bolsa aldinglarda qiliqlinip yikilidu. ■ ⁹ Mən silərgə yüzümni karitip, silərnı pərzənt kərgüzüp kəpəytimən, silər biløn baqliõqan əhdəmni məzmut turõquzimən. ¹⁰ Silər tehiqə uzun saqlanõqan kona axlikni yəwatqiniglarda, yengi axlik qikidu; yengisi wəjidin konisini qikiriwətisilər. ¹¹ Mən Öz məkanimni aranglarda turõquzimən wə kəlbim silərdin nəprətlənməydu. ■ ¹² Mən aranglarda mengip silərnin Hudayinglar bolimən wə silər Mening həlkim bolisilər.

¹³ Mən silərnı Misirda ularning kulliri boluxtin hər kilixka xu zeminidin qikarõqan Hudayinglar Pərwərdigardurmən; Mən boyunturukunglarning asarətlirini sundurup, kəddinglarnı tik kilip mangõquzdum.

¹⁴ Həlbuki, əgər silər Manga kulak salmay, bu əmrlərnin həmmisigə əməl kılmay, ■ ¹⁵ bəlgilimilirimni taxlap, kəlbinglardin həkümlirimni yaman kərup, barlik əmrlirimni tutmay, əhdəmni buzsanglar, ¹⁶ Mənmu bəxinglarõya xu ixlarnı qüxürimənki, — Mən silərgə wəhımə selip, kəzünqlarnı kor qilidõqan, jeninglarnı zəipləxtüridioqan sil-waba kesili,

□ 25:53 «... uning hojisi sening kóz aldingda uningõya qattik kolluk biløn hojilik qilmisun» — demək, Yəhudıylardın biri yaqa yurtluk bir hojayinning kol astida kul bolup ixlisa, koxna bolõqan Yəhudıy kerindaxliri uning haliõya yetip, uningdin hawər elixi kerək. ■ 26:1 Mis. 20:4; Kan. 5:8; 16:22; Zəb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30 ■ 26:3 Kan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19 ■ 26:8 Yə. 23:10 ■ 26:11 Əz. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ 26:14 Kan. 28:15; Yioq. 2:17; Mal. 2:2

□ 25:53 «... uning hojisi sening kóz aldingda uningõya qattik kolluk biløn hojilik qilmisun» — demək, Yəhudıylardın biri yaqa yurtluk bir hojayinning kol astida kul bolup ixlisa, koxna bolõqan Yəhudıy kerindaxliri uning haliõya yetip, uningdin hawər elixi kerək. ■ 26:1 Mis. 20:4; Kan. 5:8; 16:22; Zəb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30 ■ 26:3 Kan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19 ■ 26:8 Yə. 23:10 ■ 26:11 Əz. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ 26:14 Kan. 28:15; Yioq. 2:17; Mal. 2:2

□ 25:53 «... uning hojisi sening kóz aldingda uningõya qattik kolluk biløn hojilik qilmisun» — demək, Yəhudıylardın biri yaqa yurtluk bir hojayinning kol astida kul bolup ixlisa, koxna bolõqan Yəhudıy kerindaxliri uning haliõya yetip, uningdin hawər elixi kerək. ■ 26:1 Mis. 20:4; Kan. 5:8; 16:22; Zəb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30 ■ 26:3 Kan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19 ■ 26:8 Yə. 23:10 ■ 26:11 Əz. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ 26:14 Kan. 28:15; Yioq. 2:17; Mal. 2:2

□ 25:53 «... uning hojisi sening kóz aldingda uningõya qattik kolluk biløn hojilik qilmisun» — demək, Yəhudıylardın biri yaqa yurtluk bir hojayinning kol astida kul bolup ixlisa, koxna bolõqan Yəhudıy kerindaxliri uning haliõya yetip, uningdin hawər elixi kerək. ■ 26:1 Mis. 20:4; Kan. 5:8; 16:22; Zəb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30 ■ 26:3 Kan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19 ■ 26:8 Yə. 23:10 ■ 26:11 Əz. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ 26:14 Kan. 28:15; Yioq. 2:17; Mal. 2:2

kezik kesilini bexinglaroqā qūxūrimən. Silər urukunglarni bikar qeqip-teriyisilər, qūnki dūxmənliringlar uni yəp ketidu.

17 Mən yūzūmni silərgə qarxi kīlimən, xuning bilən silər dūxmənliringlardin urulup qaqidioqan bolisilər; silərni əq kərgūqilər ūstūnglardin həkūmranlik kīlidu; hēqkim silərni koqqlimisimu, qaqisilər. ■

18 Bulardin hēq ibrət almay, bəlki Manga yənə kulak salmisanglar, Mən gunahliringlar tūpəylidin silərgə boləqan jazani yəttə hēsə eqirilitimən, 19 kūq-həywənglardin boləqan həkawurlukinglarni sundurimən; asmininglarni tēmürdək kīlip, yeringlarni mistək kīliwetimən; □ 20 əjir-japayinglar bikaroqā ketidu, yeringlar hōsul bərməydu, daladiki dərəhlərgə mewə qūxməydu.

21 Əgər yənila Mən bilən qarxi mangsanglar, xundakla Manga kulak salmisanglar, Mən gunahliringlaroqā layik bexinglaroqā qūxidioqan wabakūlpətəlrni yənə yəttə hēsə eqirilitimən. 22 Aranglaroqā silərni ballir- inglardin juda kīlidioqan, qarpayliringlarni yokitidioqan, silərni azli- tidioqan yawayi haywanlarni əwətimən; yol-koqiliringlar adəmzatsiz qəldək bolup kalidu. 23 Silər bu iqlar arkīlik ibrət-tərbiyə almay, bəlki yənila Manga qarxi mangsanglar, 24 Mənmū silərgə qarxi mengip, gu- nahinglar tūpəylidin boləqan jazani yənə yəttə hēsə eqirilitip, Mən Ūzūm silərni urimən; ■ 25 ūstūnglaroqā əhdəmni buzoqanlikning intikamini alidioqan kiliq qūxūrimən; xuning bilən silər xəhərlərgə yiqilivalisilər, Mən aranglaroqā waba qūxūrimən; xuning bilən silər dūxmənlərnin qolioqā qūxisilər. 26 Silərgə yələnqūk boləqan axlikni qurutiwetimən; on ayal bir bolup bir tonurda nan yeqip, nanlarni silərgə tarazida tartip beridu, əmma buni yegininglar bilən toymaysilər. □

27 Əgər bulardin hēq ibrət almay, manga kulak salmisanglar, bəlki manga qarxi mangsanglar, 28 Mənmū kəhr bilən silərgə qarxi mangimən; Mən, yəni Mən Ūzūm gunahliringlar tūpəylidin jaza-tərbiyini yənə yəttə hēsə eqirilitip qūxūrimən. 29 Xuning bilən silər oqulliringlarning gəxi wə kizliringlarning gəxini yəysilər; ■ 30 xundakla Mən qurbanlik «yukiri jay»liringlani wəyran kīlip, «kūn tūwrūk»liringlarni sun- durup, əlūkliringlarni sunuk butliringlarning ūstigə taxliwetimən; Mening kəlbim silərdin nəprətlinidu. □ ■ 31 Mən xəhərliringlarni wəyran kīlip, mukəddəs jayliringlarni harab kīlip, *qurbanlikliringlarning* huxbuyirini yənə purimaymən; 32 zeminni hālakətkə elip bərimən; uningda olturaklaxqan dūxmənliringlar bu əhwaləqā həyranuhəs kalidu. 33 Silərni əllərnin arisioqā taritip, kəyninglardin kiliqni suqurup koqqlaymən; xuning bilən zemininglar wəyran bolup xəhərliringlar

■ 26:17 Pənd. 28:1 □ 26:19 «... asmininglarni tēmürdək kīlip, yeringlarni mistək kīliwetimən» — demək, asmandin həl-yeoqin qūxməydu həmdə bəlkim ularning dualiri asmandin yukiroqā ətməydu, yər susiz bolup intayin kattiklixip bolidu. ■ 26:24 2Sam. 22:27; Zəb. 18:26-27 □ 26:26 «silərgə yələnqūk boləqan axlikni qurutiwetimən; ...» — səzmusəz tərjimə kīloqanda «Mən silərnin «nan hasa»nglarni sunduriwətkinimdə, ...». «Yələnqūk» degən səz ibranii tilida adətə «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinqilki barki, qədimki zamanlarda Yəhudi yə həkīl öz nanlirini bir tayaqta (zihka ətküzgəndək) kətürüp mangatti. Omumən, mənisi bizning tərjimə kīloqinimizdək bolsa kerək. ■ 26:29 Kən. 28:53; 2Pad. 6:28; Yiq. 4:10 □ 26:30 «yukiri jaylar» — Israil wə Yəhuda uzundin beri taq qokkiliiri qatarlik jaylarda hərhil butlarəqā qokunup, hətta axu jaylarda «insan qurbanlik»larni kīlip kəlgən («Əz.» 16:21, 20:28 qatarliklarni kəring). ««kūn tūwrūk»liringlarni» — «kūn tūwrūk»lər bəlkim kūngə qokunuxkə munasiwətlik but-həykəllər boluxi mumkin. Baxkə birhil tərjimisi: — «isrikdanliringlarni». ■ 26:30 2Tar. 34:7

harab qilinidu. ³⁴ U waqıtta, siler düxmənlinglarning zeminida turuwatqıninglarda, zemin wəyranə bolıjan barlık künlərdə, zemin öz xabat künliridin sөyünidu; u zamanda zemin dərwekə aram elip öz xabatlıridin sөyünidu. ■ ³⁵ Özi wəyranə bolup turıjan barlık künliridə u aram alidu, yəni siler uningda turuwatqan waqıttiki xabat künliringlarda heq almiıjan aramni əmdi alidu.

³⁶ Aranglardin kutulup qalıjanlar bolsa, ular düxmənlərnin zeminlirida turıjında kengüllirigə yürəkzadilik salımən, xuning bilən ular qüxkən bir yopurmakning xəpisini anglisa qiliqtin qaqqandək qaqudu; heqkim qoqlimisimu yikilip quxidu. ³⁷ Gərqə heqkim ularni qoqlimisimu, dərwekə qiliqtin yikililəndək ular bir-birining üstigə putlixip yikilidu; silərdə düxmənliringlarıqə qarxi turıjadək küq qalmaydu.

³⁸ Əllərnin arisida halak bolisilər, düxmənliringlarning zemini silərni yəp ketidu. ³⁹ Aranglardin kutulup qalıjanlıri bolsa öz rəzilliki tərəylidin düxmənliringlarning zeminida zəiplixidu; wə ata-bowilirinin rəzillikidimu yürüp, xular zəipləxkəndək ularmu zəiplixidu. □

Gunahları ikrar kılıp niyat təpiz

⁴⁰ Halbuki, ular özi qilıjan rəzilliki bilən ata-bowilirinin sadir qilıjan rəzillikini, Manga yüz örüp asiylik qilıjınıni, xundaqla ularning Manga qarxi turup mangojınıni boynıqə alidu, □ ⁴¹ xuningdək Mening ularıqə qarxi mangojınımoqə, xuningdək ularni düxmənlirinin qolıqə tapxurojınımoqə ikrar bolidu. Xunga əgər u waqıtta ularning hətnisiz kengli təwan qilinip, öz kəbihlikining jazasını qəbul kilsa, ⁴² undaqla Mən Yaqup bilən baqlıqə əhdəmni yad kılıp, Ishak bilən baqlıqə əhdəmni wə İbrahim bilən baqlıqə əhdəmni esimgə kəltürimən, zeminnimu yad kılımə. ⁴³ Qünki zemin uların taxlinip, ularsı bolup harabə turıjan waqıtta, xabat künliridin sөyünidu; ular bolsa öz kəbihlikining jazasını qəbul kilidu; səwəbi dəl xuki, ular Mening həkümilirimni taxlıdı, bəlgilimilirimni kəlbidin yaman kərgənidi.

⁴⁴ Halbuki, xundaql bolsimu, ular öz düxmənlirinin zeminida turıjında Mən ularni taxlimaymən yaki ularıqə əqlük kilmaymən, xuningdək ular bilən baqlıqə əhdəmni buzmaymən, ularni yoqatmaymən; qünki Mən Özüm ularning Hudasi Pərwərdigardurmən. ■ ⁴⁵ Mən bəlki ularni dəp, ularning Hudasi boluxka əllərnin kəzi aldida Misir zeminidin qikirip kəlgən ata-bowiliri bilən baqlaxqan əhdəmni esimdə tutimən. Mən Pərwərdigardurmən.

Hulasə

⁴⁶ Pərwərdigar Musani wasitə kılıp, Sinay tərjida özi bilən Israillarning otturisida bekitkən həkümlər, bəlgilimilər wə qanunlar mana xular idi.

■ 26:34 Law. 25:2 □ 26:39 «ata-bowilirinin rəzillikidimu yürüp, xular zəipləxkəndək ularmu zəiplixidu» — yaki «əziliridiki, xundaqla ata-bowilirinin rəzillikidə yürüp zəiplixidu».

□ 26:40 «... Manga qarxi turup mangojınıni boynıqə alidu» — xu ayətnin qizik bir yeri xuki, uningda enik halda halkning birla qong rəzilliki, birla künliridin sөyünidu; ular bolsa «birla gunah» desək, jawab xubhisizki, Injilda tepilidu — u bolsimu, öz Kutquzuqi-Məsihini rət kilixtin ibarət. ■ 26:44 Qan. 4:31; Rim. 11:1,26

27

Қоҳумқә қисим — Қәсәм билән Худаоҗа аталоҗан кixиләр тооҗрулуқ

1 Пәрвәрдиғар Мусаоҗа сөз қилип мундақ деди: —

2 Сән Исраиллароҗа мундақ дегин: — Әғәр бирси пәвқул'addә бир қәсәм қилип мәлум кixининг jenini Пәрвәрдиғароҗа атиоҗан болса, undaқта xu кixигә сән бекиткән jenining қиммитининг нәрһи төвәндикидәк болиду; □ 3 Yexi yigirmә билән atmixning arilikida болоҗан әр кixi болса, сән тоһтитидиоҗан қиммити муқәддәс jaydiki хәкәлning өлқәм бирлики бойиқә болсун; uning қиммити әллик хәкәл күмүхкә тоһтилсун. □ 4 Ayal кixi болса, aranglarda тоһтилиоҗан қиммити ottuz хәкәл болсун. 5 Әғәр yexi бәх билән yigirmening arilikida болса, әркәк үқүн тоһтилдиоҗан қиммити yigirmә хәкәл болуп, ayal кixi үқүн on хәкәл болсун. 6 Әғәр yexi бир ay билән бәх yaxning arilikida болса, тоһтилдиоҗан қиммити oqul бala үқүн бәх хәкәл, кiz бala үқүн үқ хәкәл күмүх болсун. 7 Әғәр atmix ya uningdin qongraq yaxtiki кixi болса, тоһтилдиоҗан қиммити әр кixi үқүн on бәх хәкәл, hotun кixi үқүн on хәкәл болсун.

8 Әғәр бирси тоһтилиоҗан қиммитини төләхкә қурби yәtmisә, u өзini kahinning aldida тәк қилсун; kahin uning қиммитини bekitsun. Kahin қәсәм қилоуқининг әһwалиоҗа қарap uning қиммитини тоһтитip бәрсун.

Қоҳумқә қисим — қәсәм үқүн Худаоҗа аталоҗан һайwanлар тооҗрулуқ

9 Әғәр бирси қәсәм қилип Пәрвәрдиғароҗа қурбанлиқ болухқа layiқ болидиоҗан бир һайwannи uningоҗа атиоҗан болса, undaқта xundaқ һайwanлар Пәрвәрдиғароҗа атap mutләк муқәддәс sanalsun; □ 10 һайwan naqar болса uning ornioҗa yaxhini yaki yaxhining ornioҗa naqirini tegixixkә yaki ornioҗa baxkisini almasturuxkә һәrgiz болmayду. Mubada атиоуқи u һaywanning ornioҗa yәнә бир һайwannи yәnggüxlimәkqi болса, Awwalkisi билән ornioҗa әкәлginining һәр ikkisi муқәддәс sanalsun. 11 Әғәр һайwan Пәрвәрдиғароҗа аталоҗан қурбанлиққа layiқ болmayдиоҗан бир «napak» һайwan болса, undaқта u һайwannи kahinning aldioҗa elip кәлсун; 12 andin kahin өzi uning yaxhi-yamanliқioҗa қарap қиммитини тоһtatsun; kahin қиммитини қанқә тоһtatқан болса xundaқ болсун.

13 Әғәр igisi pul төләp һайwannи қayturuwlmәkqi болса, тоһтилиоҗан қиммитигә yәнә uning бәxtin бирini қoxup бәрсун.

Қәсәм үқүн Худаоҗа аталоҗан өylәр тооҗрулуқ

14 Әғәр бирси Пәрвәрдиғароҗа муқәддәс болсун дәp өyini uningоҗа атap муқәддәс қилса, kahin uning yaxhi-yamanliқioҗa қарap қиммитини тоһtatsun; kahin uning қиммитини қанқә тоһtatқан болса, xu қиммити

□ 27:2 «сән бекиткән jenining қиммитининг нәрһи төвәндикидәк болиду» — xübhisizki, muxu yәrdә «сән» bax kahin yaki bu ixқа мәs'ul болоҗан kahinni кәrsitidu. □ 27:3 «муқәддәс jaydiki хәкәлning өлқәм бирлики» — xübhisizki, pütkül әl үқүн әzgәrmәs өлқәм болсун дәp муқәддәс jayda saқlakliқ, муқim bekитilgән бирnәqqә hil өlqәmlәrdin biri boluxi керәк. «Хәкәл» күмүxning (yaki altuning) өlqimi болup, adәттә 11.4 gram әtrapida болuxi mumkin. «... Uning қиммити әллик хәкәл күмүхкә тоһтилсун» — ibranii tilida «сән... uning қиммитини тоһтитip бәrgin» deyilidu. Biz uni «...uning қиммити ... тоһтилсун» дәp мәjhul хәkildә aldүк. Keyinki әyәtlәrdimu biz xu ibarini «mәjhul хәkil»dә ipadilidүк. □ 27:9 «Пәрвәрдиғароҗа атap mutләк муқәддәс sanalsun» — demәk, қurbanliқlarоҗa layiқ болоҗан һайwanлар қәsәм билән Худаоҗа аталоҗан болса, keyin ularni pul төләp қaytuwelixқа һеқ болmayду. U yaki қurbanliқ болidu yaki Худаоҗа wakalitән turoҗan kahin-lawiylarоҗa tegidu.

inawətlik bolidu. ¹⁵ Keyin əgər əyni atıoquçı kixi uni kayturuwalmakçı bolsa, u tohtitılğan kimmitigə uning bəxtin birini qoxup bərsun; andin ey yənə uning bolidu.

Kəsəm üqün Hudaşa ataloğan yər-etizlar toşruluk

¹⁶ Əgər birsi öz mal-mülki bolğan etizlikning bir kismini Pərwərdigarşa atap muqəddəs kilsa, kimmiti uningşa kanqilik uruk terilidioğanlikioşa qarap tohtitilsun; bir homir arpa uruki ketidioğan yər bolsa, kimmiti əllik xəkəl kümüxkə tohtitilsun. □ ¹⁷ Əgər birsi «azadlik yili»din tartip öz etizlikini muqəddəs kilsa, sən kanqə tohtatsang xu bolsun. □ ¹⁸ Lekin əgər birsi «azadlik yili»din keyin öz etizlikini muqəddəs qilğan bolsa, kaşin kelidioğan azadlik yilioşiqə kanqilik yillar qaloğanlikini hesablap kimmitini tohtatsun. Ətup kətkən yillaroşa qarap toluk başadin muwapik pul keməytilsun.

¹⁹ Əgər birsi öz etizlikini muqəddəs qilğanandin keyin pul töləp uni kayturuwalmakçı bolsa, u sən tohtatқан kimmitigə yənə uning bəxtin birini qoxup bərsun; xuning bilən etizlik uning öz qolioşa kaytidu.

²⁰ Əgər u pul berip etizlikni kayturuwalmioğan bolsa yaki baxқа birsigə setip bərgən bolsa, keyin xu etizlikni kayturuwelixқа bolmaydu, □

²¹ Bəli azadlik yili kəlgəndə etizlik «igisigə kayturulidioşanda» u mutlək beoşixlanoğan yərgə ohxax, Pərwərdigarşa atap muqəddəs qilinip, miras hoquki kaşinoşa etidu. □

²² Əgər birsi setiwaloğan əmma öz mirasi bolmioğan bir parqə yər-etizni Pərwərdigarşa atap muqəddəs qilğan bolsa, ²³ kaşin azadlik yilioşiqə qaloğan yilni hesablap, kimmitini tohtatsun. Andin u küni xu kixi tohtitiloğan kimmitini Pərwərdigarşa muqəddəs qilğan nərsə süpitidə kəltürsun. ²⁴ Lekin azadlik yili kəlgəndə, etizlik kimdin elinoğan bolsa, xu kixigə, yəni əslidiki igisigə kayturup berilsun.

²⁵ Sən tohtitidioğan barlik kimmətlər bolsa həmixə muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boşiqə hesablansun; bir xəkəl yigirmə gərahқа barawər bolidu. ■

Tunji tuoşuloşinini Hudaşa bədal töləp kayturuwelix

²⁶ Lekin qarpayning tunji balisi tunji bala bolğanlikni səwəbidin əslidinla Pərwərdigarşa atlidioğan boloaqқа, kala bolsun, qoy-əqқа bolsun

□ **27:16 «Etizlikni Pərwərdigarşa atap muqəddəs kilix»** — bu ix bəlkim etizlikni Hudaning wakilliri, yəni kaşin-lawiyalaroşa tapxurux idi; xundaқ bolsa, ular xu etizlikning paydisini yilmu-yil alalaytti; yaki bolmisa atıoquçı kixi əzi kaşin tərpidin tohtitiloğan pulini biwasitə kaşin-lawiyalaroşa tapxuratti. **«homir»** — «homir»ning əsliy mənisi «exək kəturəligüdək yük» bolup, təhminən 220-300 litr. □ **27:17 «... sən kanqə tohtatsang xu bolsun»** — bu ayəttiki «sən» xübhşizki, əyni waqıttiki kaşinni kərsitidu. «azadlik yilidin tartip» hesablioğan başa bolsa qoқum yukiriki 16-ayət boyiqə kanqə homir uruk qeqilidioğan bolsa, uning əllik həssisi (toşqirəq, 49 həssisi) bolğan xəkəl bolidu, degən kərsətmə bilən hesablinidu. 18-19-ayəttə baxқа əşwallar kərsitilidu.

□ **27:20 «... yaki baxқа birsigə setip bərgən bolsa,...»** — «yaki» degənnin baxқа bir hil təjimis: «birəq». **«baxқа birsigə setip berix»** — bəlkim ixlitix hoquqini baxқа birsigə setix. Bəzi xərhqilər muxu yəni «baxқа birsigə satquçı»ni etizlikқа məs'ul kaşinni kərsitidu, dəp qaraydu. □ **27:21 «mutlək beoşixlanoğan yərgə ohxax»** — «mutlək beoşixlanoğan» ibraniy tilida «həram» degən səz bilən ipadilinidu. Bu səz adəttə Hudaşa mutlək ataloğan nərsining heqқandaқ adəmgə təwə bolmaydioğanlikini bildüridu. Gaşi əşwaldə «həram» dəp bekitilgen (Hudaşa mutlək ataloğan) nərsilər pütünləy wayran qilinixi kerək. ■ **27:25** Mis. 30:13; Qel.

3:47; Əz. 45:12

heqkim uni «Hudaqqa atap» muqoddas qilmisun; qünki u əslidə Pərwərdigarning idi. ■ 27 Əgər u napak bir haywandin tuqulqan bolsa, igisi sən tohtatqan qimmətkə yənə uning bəxtin birini qoxup berip, andin özigə kayturuwalsun; lekin əgər igisi uni özigə kayturuwalmaymən desə, bu haywan sən tohtatqan qimmətkə setilsun. □

Pərwərdigarqqa mutlək ataloqan nərsilər toqurulıq

28 Əgər birsi Pərwərdigarqqa öz melidin, adəm bolsun, haywan bol-sun yaqi miras yeri bolsun, Pərwərdigarqqa mutlək ataloqan bolsa, undak nərsə hərgiz setilmisun yaqi bədəl tələx bilənmu kayturulmisun. Pərwərdigarqqa mutlək ataloqan hərnərsə bolsa «əng muqəddəsleşning biri» hesablinip, uningqqa has bolidu. ■ 29 Əgər bir adəm Hudaqqa mutlək has ataloqan bolsa, undaqta uning üqün bədəl berilip, kayturuwelinixkə hərgiz bolmaydu; u qoqum öltürülxi kerək. □

«Ondin bir» əxra bolqan nərsilərnı kayturuwelıx toqurulıq

30 Yər-zemindin qıqqan həmmə həsulning ondin biri bolqan əxra bolsa, yərnıng danlık ziraətliri bolsun yaqi dərəhlərnıng mewisi bolsun, Pərwərdigarningki bolidu; u Pərwərdigarqqa muqəddəs qılinoqandur. □

31 Birsi öz əxrilliridin məlum birnərsini bədəl berip kayturuwalmaqçı bolsa, u xuningqqa yənə uning qimmitining bəxtin birini qoxup berip, kayturuwalsun.

32 Kala yaqi qoy-əqkə padisidin elinidoqan əxra bolsa padiqining tayıki astidin ötküzülqən haywanlardın hər oninqisi bolsun; Pərwərdigarqqa atilip muqəddəs qılinoqini xu bolsun. 33 Heqkim uning yahxi-yamanlıqıqqa qarimisin wə yaqi uni almaxturmisin; əgər uni almaxturimən desə, Awwalkisi bilən orniqqa almaxturuqan hər ikkisi muqəddəs sanalsun; u hərgiz bədəl tölüp kayturuwelinmisun.

34 Pərwərdigar Sinay teqida Musaqqa tapiloqan, Israillarqqa tapxurux kerək bolqan əmrlər mana xular idi.

■ 27:26 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Qel. 3:13; 8:17 □ 27:27 «...igisi sən tohtatqan qimmətkə yənə uning bəxtin birini qoxup berip...» — bu ayəttiki «sən» xühhisizki, əyni waqıttiki kahınnı kərsitidu. «... bu haywan sən tohtatqan qimmətkə setilsun» — «Mis.» 34:19-20-ayətnimu kərüng. Birinqi bəlgilimə qel-bayawanda bolqan waqıtta inawətlik idi, bu ikkinqi bəlgilimə bolsa zeminqa kirgəndin keyin inawətlik bolatti. ■ 27:28 Yə. 6:18; 7:13-26. □ 27:29 «u öltürülxi kerək» — Huda Əzi bir nərsini «bu Manga «həram» (mutlək ataloqan) bolsun» degən bolsa, adəttə xu nərsə yirginqlik bolup, həlakətkə layik idi. «Həram» degən səz «yokitix kerək bolqan» degən məniddə. Birnəqqə misallar təwəndiki ayətlərdə tepilidu: — «Mis.» 22:20, «Qel.» 18:14, 21:2-3, «Qan.» 13:15, «Yəxua» 6:17-18, 21. Bəzidə «həram» Hudaqqa ataloqan esil, yahxi nərsinimu kərsitidu. □ 27:30 «... həmmə həsulning ondin biri bolqan əxra» — «əxra» degən səz muxu yərdə Hudaqqa ataloqan, məhsulatlardın ondin birini kərsitidu. «danlık ziraətliri» — ibranıy tilida «danlıri».

Qel-bayawandiki səpər

Israil həkning birinçi qetim royhətkə elinixi

¹ Wə Israillar Misirdin qıkkandin keyin ikkinçi yili ikkinçi ayning birinçi küni Pərwərdigar Sinay qəlidə, jamaət qedirida turup Musaşa mundak dedi: —□

² Silər pütkül Israil jamaitini kəbilisi, ata jəməti boyiqə sanini elip qıkinglar; adəmlərnin ismi esas kilinip, barlık ərkəklər tizimlansun. ■ ³ Israillar iqidə omumən yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqlarni Hərun bilən ikkinglar ularning qoxun-qismiliri boyiqə sanaktin ötküzüqlar. ⁴ Hər bir kəbilidin silərgə yardəmlixidioqlan birdin kixi bolsun; ularning hər biri ularning ata jəmətinin bexi bolidu. ⁵ Təwəndikilər silərgə yardəmlixidioqlarnin isimlik: — Rubən kəbilisidin Xidərnin oqlı Əlizur; ⁶ Ximeon kəbilisidin Zuri-xaddayning oqlı Xelumiyəl; ⁷ Yəhuda kəbilisidin Amminadabning oqlı Nahxon; ⁸ Issakar kəbilisidin Zuarnin oqlı Nətanəl; ⁹ Zəbulun kəbilisidin Həlonning oqlı Eliab; ¹⁰ Yüsüp əwladliri iqidə Əfraim kəbilisidin Ammihudning oqlı Əlixama; Manassəh kəbilisidin Pidahzurnin oqlı Gamaliyəl; ¹¹ Binyamin kəbilisidin Gideonin oqlı Abidan; ¹² Dan kəbilisidin Ammixaddayning oqlı Ahəzər; ¹³ Axir kəbilisidin Okraning oqlı Pagiyl; ¹⁴ Gad kəbilisidin Deuəlnin oqlı Əliasaf; ¹⁵ Naftali kəbilisidin Enanning oqlı Ahira».

¹⁶ Bular jamaət iqidin qakiriloqlan, yəni ata jəmət-kəbililirinin baxlikliri, mingloqlan Israillarning bax sərdarliri idi. □ ¹⁷ Xuning bilən Musa bilən Hərun ismi ataloqlan bu kixilərnə baxlap, ¹⁸ ikkinçi ayning birinçi küni pütkül jamaətni yiqdi; ular həkning hər birinin kəbilə-nəsəbi, ata jəməti boyiqə ismini esas kilip, yigirmə yaxtin yukirilarning həmmisini bir-birləp tizimlidi. ¹⁹ Pərwərdigar Musaşa kəndak buyruoqlan bolsa, Musa Sinay qəlidə ularni xundak sanaktin ötküzdi.

²⁰ Israilning tunji oqlı Rubənnin əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi esas kilinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqlan ərkəklərnin həmmisi bir-birləp tizimlandi; ²¹ Rubən kəbilisidin sanaktin ötküzüqlənlər jəmiy kirik altə ming bəx yüz kixi boldi. □

²² Ximeonning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi esas kilinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqlan ərkəklərnin həmmisi bir-birləp tizimlandi; ²³ Ximeon kəbilisidin sanaktin ötküzüqlənlər jəmiy əlik tokquz ming üç yüz kixi boldi.

²⁴ Gadning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi esas kilinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqlarnin həmmisi bir-birləp tizimlandi;

□ **1:1 «Wə Israillar Misirdin qıkkandin keyin»** — «wə» deqən bu söz «Qel-bayawndiki səpər» deqən kitabning «Kahin-lawiyaların dəsturi» wə «Misirdin qıqix» deqən kitablar bilən ziq baqlanoqlanlikni kərsitidu. «Misirdin qıqix» 40-bab, 1- wə 38-ayətni kərüng. Məzkur kitab bu ikki kitabning dawamidur. **«jamaət qediri»** — yəki «kərixüx qediri». «jamaət qediri» deqən səzdə «jamaət» deqənlik ibraniy tilida «Huda bilən uqrixix» deqən uqumni bildüridu. ■ **1:2 Mis. 30:12** □ **1:16 «jamaət iqidin qakiriloqlan»** — demək, Huda təripidin. Baxqa birhil tərijimi: «jamaət təripidin saylanoqlan». □ **1:21 «ming»** — bəzi alimlar ibraniy tilidiki «ming» deqən səzni «jəmət» dəp tərijimə kilidu. Lekin undak tərijimə məzkur kitabning kəp yərlirigə zit kelixi mumkin.

²⁵ Gad kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy kırık bəx ming altə yüz əllik kixi boldi.

²⁶ Yəhüdaning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²⁷ Yəhüda kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy yətmix tət ming altə yüz kixi boldi.

²⁸ Issakarning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²⁹ Issakar kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy əllik tət ming tət yüz kixi boldi.

³⁰ Zəbulunning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi; ³¹ Zəbulun kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy əllik yəttə ming tət yüz kixi boldi.

³² Yüsüpnəng əwladliri: — uning oqli Əfrayimning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi; ³³ Əfrayim kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy kırık ming bəx yüz kixi boldi.

³⁴ *Yüsüpnəng ikkinqi oqli* Manassəhning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi; ³⁵ Manassəh kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy ottuz ikki ming ikki yüz kixi boldi.

³⁶ Binyaminning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi; ³⁷ Binyamin kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy ottuz bəx ming tət yüz kixi boldi.

³⁸ Danning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³⁹ Dan kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy atmix ikki ming yəttə yüz kixi boldi.

⁴⁰ Axirning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

⁴¹ Axir kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy kırık bir ming bəx yüz kixi boldi.

⁴² Naftalining əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kəlinip, yigirmə yaxtin axqan, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

⁴³ Naftali kəbilisidin sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy əllik üç ming tət yüz kixi boldi.

⁴⁴ Yükişikilər bolsa sanəktin ətəküzülgənlər bolup, Musa bilən Harun həm Israillarning on ikki əmiri (hərbiri öz ata jəmətiyə wəkil boldi) ularni sanəktin ətəkəzğən.

⁴⁵ Xundəq kəlip, Israillarning həmmisi, yəni Israilda yigirmə yaxtin axqanlardin, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi ata jəmətliri boyiqə tizimlandi; ⁴⁶ Sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy altə yüz üç ming bəx yüz əllik kixi boldi. ■

Lawiylarning həsabqə kirgüzülmigənliki

⁴⁷ Biraq Lawiylar ata jəmət-kəbilisi boyiqə sanəknəng iqiğə kirgüzülmidi.

48 Qünki Pərwərdigar Musaoğa söz kılıp: — 49 «Sən pəkət Lawiy kəbilisinila xu hesabka kirgüzmgın, ularning omumiy saninimu Israil-larning qatarıoğa kirgüzmgın. □ 50 Lekin sən Lawiylarnı *Hudaning* həküm-guwaħlık saklaklık qedir wə uning iqidiki barlık qaqa-kuqa əswablarnı həm unınoğa dair barlık nərsilərnı baxquruxka təyinligin; ular *ibadət* qedirini wə uning iqidiki barlık qaqa-kuqa əswablarnı kətürıdu; ibadət qedirining hizmitini kılouqular xular bolsun, ular qedirning tət ətrapıda əz qedirilirini tiksun. □ 51 Qedirni kəqürıdıoğan qaoğda uni Lawiylar səksun; qedirni tikıdıoğan qaoğda uni Lawiylar tiksun; *Lawiylaroğa* yat boloğan hərqandaq adəm unınoğa yekınlaxsa ölümgə məħmğə kılınsun. 52 Israıllar bargah kuroğanda hər adəm əz kışmıda, əzigə has tuoğ astıoğa qedir tiksun. □ 53 Bırak *Hudaning* oğəzıpi Israil jamaitining üstıgə qıxməsliki üqün, Lawiylar Hudaning həküm-guwaħlık saklaklık qedirning tət ətrapıoğa bargah kursun; Lawiylar Hudaning həküm-guwaħlık saklaklık qedirni muħapızət kılıxka məs'ul bolıdu» — degənıdi. 54 Israıllar ənə xundak kıldı; Pərwərdigar Musaoğa qandaq buyruoğan bolsa, ular xundak kıldı.

2

Hərkaysi kəbililərnıng bargah kurux tərıptı wə orni

1 Pərwərdigar Musa bilən Hərunoğa mundak dedi: —

2 Israıllar hərбірı əzlrıning tuoğı astıoğa, əzlrıning ata jəmətining bayrıki astıda qedir tiksun; jamaət qedirining tət ətrapıdın səl yırakraq bargah kursun.

3 Kün qıkix tərəpkə, xərək tərəpkə karıtip əz tuoğı astıda qoxun-kışmi boyıqə bargah kurıdıoğını Yəħuda bolsun; Yəħudalarning əmiri Aminadabning oğlı Nahxon bolsun. 4 Uning qoxuni, yəni sanaktın ətküzülgənlər jəmiy yətmix tət ming altə yüz kixi. 5 Uning yenıda bargah kurıdıoğını Issakar kəbilisi bolsun; Issakarlarning əmiri Zuarning oğlı Nətanəl bolsun. 6 Uning qoxuni, yəni sanaktın ətküzülgənlər jəmiy əllik tət ming tət yüz kixi. 7 Ularning yenıda yəne Zəbulun kəbilisi bolsun; Zəbulunlarning əmiri Həlonning oğlı Eliab bolsun. 8 Uning qoxuni, yəni sanaktın ətküzülgənlər jəmiy əllik yəttə ming tət yüz kixi. 9 Omumən Yəħuda bargahıoğa karaydıoğanlarning həmmisi, yəni qoxun-kışimlırı boyıqə sanaktın ətküzülgənlər jəmiy bir yüz səksən altə ming tət yüz kixi; ular aldı bilən yoloğa qıksun.

10 — Jənub tərəptə, tuoğ tikləp, qoxun tərıptı bilən bargah kurıdıoğını Rubən kəbilisi bolsun; Rubənlarning əmiri Xıdərning oğlı Əlizur bolsun.

11 Uning qoxuni, yəni sanaktın ətküzülgənlər jəmiy kırık altə ming bəx yüz kixi. 12 Uning yenıda bargah kurıdıoğını Xımeon kəbilisi bolsun; Xımeonlarning əmiri Zuri-xaddayning oğlı Xelumiyəl bolsun. 13 Uning qoxuni, yəni sanaktın ətküzülgənlər jəmiy əllik tokquz ming üq yüz kixi.

□ 1:49 «Sən pəkət Lawiy kəbilisinila xu hesabka kirgüzmgın» — keyin Musa ularni ayrim sanaktın ətküzüxi kerək idi (26:32). □ 1:50 «Hudaning həküm-guwaħlık saklaklık qedir»

— «ibadət qedirı»ning baxka bir nami. «Guwaħlık» yaki «həküm-guwaħlık» bolsa Hudaning Israiloğa boloğan tıp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən boloğan əħdisini kərsıtidı; Hudaning mukəddəs məħıyıtı wə harakteri xu əmrlərdə ayan kılınıoğaqka, «həküm-guwaħ» dəpmu atılıdu.

□ 1:52 «**tuoğ**» — muxu yərdə bəlkim hər kəbilining əz tuoğını kərsıtidı (2:2ni kərug).

14 Ularning yenida Gad kəbilisi bolsun; Gadlarning əmiri Deuəlning oqlı Əliasaf bolsun. □ 15 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık bəx ming altə yüz əllik kixi. 16 Rubən bargahıoqa qaraydioqlanlarning həmmisi, yəni qoxuni boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz əllik bir ming tət yüz əllik kixi; ular ikkinqi səp bolup yoloqa qıqsun.

17 Andin jamaət qediri bilən Lawiylarning bargahı baxka bargahların oturisida mangsun; ular kandaq bargah kuroqlan bolsa, xundaq yoloqa qıqsun; hər kaysisi öz ornida öz tuqlı astida bolsun.

18 — Kün petix tərəptə, tuql tıkləp, qoxun tərtpi bilən bargah kuridioqlı Əfraim kəbilisi bolsun; Əfraimlarning əmiri Ammihudning oqlı Əlixama bolsun. 19 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık ming bəx yüz kixi. 20 Uning yenida bargah kuridioqlı Manassəh kəbilisi bolsun; Manassəhlərnin əmiri Pidahzurning oqlı Gamaliyəl bolsun.

21 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ottuz ikki ming ikki yüz kixi. 22 Ularning yenida Binyamin kəbilisi bolsun; Binyaminlarning əmiri Gideonning oqlı Abidan bolsun. 23 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ottuz bəx ming tət yüz kixi. 24 Omuman Əfraim bargahıoqa qaraydioqlanlarning həmmisi, yəni qoxun kışimliri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz səkkiz ming bir yüz kixi; ular uqinqi səp bolup yoloqa qıqsun.

25 — Ximal tərəptə, tuql tıkləp, qoxun tərtpi bilən bargah kuridioqlı Dan kəbilisi bolsun. Danlarning əmiri Ammixaddayning oqlı Ahıəzər bolsun. 26 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy atmix ikki ming yəttə yüz kixi. 27 Uning yenida bargah kuridioqlı Axir kəbilisi bolsun; Axirlarning əmiri Okranning oqlı Pagiyəl bolsun. 28 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık bir ming bəx yüz kixi. 29 Ularning yenida Naftali kəbilisi bolsun; Naftalılarning əmiri Enanning oqlı ahıra bolsun. 30 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy əllik uq ming tət yüz kixi. 31 Dan bargahıoqa qaraydioqlanlarning həmmisi, yəni qoxun-kışimliri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz əllik yəttə ming altə yüz kixi; ular öz tuqliri astida həmmining kəynidə yoloqa qıqsun.

32 Yukiridikilər öz ata jəməti boyiqə sanaktin ötküzülgən İsrailardur; qoxun-kışimliri boyiqə bargahlarda sanaktin ötküzülgənlər jəmiy altə yüz uq ming bəx yüz əllik kixi boldi. ■ 33 Birak Lawiylarla, Pərwərdigarning Musaoqa kıləqlan əmri boyiqə, İsrailar katarida sanaktin ötküzülmidi. ■

34 İsrailar Pərwərdigarning Musaoqa kıləqlan barlıq əmri boyiqə ix tutup, əzlrining tuqlı boyiqə bargah kuratti; ular öz kəbilisi wə ata jəməti tərtpi boyiqə yoloqa qıqatti.

3

Harunning əwladliri

1 Pərwərdigar Sinay teqlıda Musa bilən səzləxkən künlərdə, Harun bilən Musaning əwladliri təwəndikilərdin ibarət idi. □ 2 Harunning oqullirining ismi mundak; tunji oqlining ismi Nadab idi, uning yənə Abihu, Əliazar, Itamar degən oqulliri bar idi. ■ 3 Harunning oqullirining ismi ənə xundak idi, ular məsihləngən kahinlar idi; Musa ularni kahinlik

□ 2:14 «Deuəl» — yaki «Reuəl». ■ 2:32 Mis. 38:26; Qel. 1:46 ■ 2:33 Qel. 1:48, 49 □ 3:1 «künlərdə» — ibranıy tilida «kündə». ■ 3:2 Mis. 6:23

wəzipisini etəxkə Hudaşa atap ayrişanidi. □ ⁴ Ləkin Nadab bilən Abihū Sinay qəlidə şəyriy bir otni Pərwərdigarning aldişa sunşini tūpəylidin Pərwərdigar aldida əldi wə ularning heq nəsli kəldurulmıdi; Əliazar bilən Itamar əz atisi Hərun aldida kəhşinlik wəzipisini etidi. ■

Lawiylarning wəzipisi

⁵ Pərwərdigar Musaşa səz kəlip: —

⁶ Sən Lawiy kəbilisini aldingəşa kəltürüp, ularni kəhşin Hərunning hizmitidə boluxkə uning aldişa həzir kəil. ■ ⁷ Ular Hərunning həjiti wə pütkül jamaətning həjitudin qəkip jamaət qədirining aldida wəzipə etəp, ibadət qədirining hizmitini bejirsun. ⁸ Ular yənə jamaət qədiridiki bərlək kaqa-kuşa əswablarnı bəxkurux bilən İsrailarning hizmitidə bolup wəzipə etəp, ibadət qədirining ixlirini bejirsun. ⁹ Sən Lawiylarnı Hərun bilən uning oşullirioşa təkşimləp bərgin; ular İsrailar iqidin məhsus uningəşa tallap bərilgən. ¹⁰ Hərun bilən oşullirini bolsa sən əzining kəhşinlik wəzipisini etəxkə bəkitkin; hərkəndəq yat kixi yəqinlaxsa əltürülsun, — dedi.

Lawiylarning tallinixi

¹¹ Andin Pərwərdigar Musaşa mundaq dedi: —

¹² — Kəra, Mən İsrailar iqidin Lawiylarnı tallidim, ularni İsrail iqidə bəliyatquning bərlək tunji mewisining ornişa, yəni qəng oşullirining ornişa kəyimən, xunga Lawiylar Mening bolidu. □ ■ ¹³ Qünki tunji oşullarning həmmisi Meningkidur; Mən Misir zeminida tunji tuşuloşanlarning həmmisini kətl kəloşan künidə İsrailarning iqidiki tunjilarning həmmisini, məyli adəm bolsun yəki həywan bolsun, məkəddəs həşəblap Meningki kəloşanidim. Ular Meningkidur; Mən Pərwərdigardurmən. ■

Lawiylarning nopusining sanəktin ətküzülüşü

¹⁴ Andin Pərwərdigar Sinay qel-bayawanida Musaşa: —

¹⁵ — Sən Lawiylarnı ata jəməti, ailisi boyiqə sanəktin ətküz; bərlək ərkəklərnı, yəni bir ayliktin axşanlarning həmmisini sanəktin ətküz, — dedi. ¹⁶ Xuning bilən Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, əzigə deyilgəndək Lawiylarnı sanəktin ətküzdi.

¹⁷ Lawiyning oşullirining ismi mundaq: — Gərxon, Kohət, Mərari. ■

¹⁸ Gərxonning oşullirining ismi aililiri boyiqə Libni wə Ximəy idi.

□ **3:3 «Hudaşa atap ayrix»** — bu ayətiki «Hudaşa atap ayrix» ibraniy tilida «kəloşa selix» yəki «kolni toldurux» bilən bildürüliidu. «Mis.» 28:41 wə izahətini kəring. Kəhşinlik wəzipisi asən Hudaning kərbənləklirini əz kəloşa elix bilən bəxlinatti. ■ **3:4** Law. 10:1-7; Qel. 26:61; 1Tar. 24:2 ■ **3:6** Qel. 16:9; 18:2 □ **3:12 «tunji balilar Meningkidur»** — Huda əşlidə İsrailarnı Misirdin kətkuzux yolida Misirliklarning bərlək tunji oşullirini wə hətta həywanlarning tunji balilirini mə əltürüwətkənidi. Biraq İsrailar «ətüp ketix heytning kəzisi» («pasha kəza»)ning kənini ixik kəxəklirigə səpixi bilən, ularning tunji oşulliri wə həywanlarning tunji baliliri xu aqiwəttin kətkuzup kəlişəşən. Huda İsrailarning tunjilirini əlayitən kətkuzuşən boləşəşə, həzir həlkə: «tunji balilar Meningkidur» dəydu. Demək, ular əşlidə Hudaning kəllukida boluxi kərək idi, ləkin Huda «Mən ularning ornişa Lawiylarnı kəyimən» dəp Əz hizmitigə Lawiylarnı ularning ornişa kəbul kildi (13-ayətnimə kəring). ■ **3:12** Mis. 13:2 ■ **3:13** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 8:16; Luka 2:22 ■ **3:17** Mis. 6:16, 17, 18; Qel. 26:57; 1Tar. 6:1, 16; 23:6

19 Kohatning oqulliri aililiri boyiqə Amram, Izhar, Hebron wə Uzziəl idi. 20 Mərarining oqulliri aililiri boyiqə Maqli wə Muxi idi. Bularning həmmisi ata jəməti boyiqə Lawiylarning jəməti boldi.

21 Gərxonidin Libnilarning jəməti bilən Ximəylərnin jəməti wujudka kəldi; bular Gərxonlarning jəmətliri idi. 22 Barliq ərlərnin sanioqa اساسən, bir ayliktin axqanlirining sanaktin etküzülgənli jəmiy yəttə ming bəx yüz kixi boldi. 23 Gərxonning jəməti ibadət qedirining arka tərpidə, yəni oərb tərəptə bargah kürdi; 24 Gərxon jəmətinin əmiri Laəlnin oqli Əliasaf idi. 25 Gərxonlarning jamaət qediridiki wəzipisi ibadət qedirining əzidiki astinki ikki yapkuq-pərdə, uning üstidiki yopuk wə jamaət qedirinin ixik pərdisigə, 26 xundakla həyła ətrapidiki pərdilər, həyła dərwasizinin pərdisi (həyła pərdiliri ibadət qediri bilən kurbangahni qəridəp turatti) wə həylyda ixlilidioqan munasiwətlik barliq tanilaroqa qarax idi.

27 Kohattin Amramlarning jəməti, Izharlarning jəməti, Hebronlarning jəməti wə Uzziəllərnin jəməti wujudka kəldi; bu Kohatların jəmətliri idi. 28 Barliq ərkəklərnin sani boyiqə, bir ayliktin axqanlar jəmiy səkkiz ming altə yüz adəm bolup qikti; ular muqəddəs jayoqa qarax wəzipisini etəydioqan boldi. 29 Kohat əwladlirinin jəmətliri jamaət qedirining janub tərpidə bargah tikti. 30 Kohat jəmətinin əmiri Uzziəlnin oqli Əlizafan idi. 31 Ularning wəzipisi əhdə sanduki, xirə, qiraolqan, ikki kurbangah, xuningdək muqəddəs jayning iqidə ixlilidioqan kaqa-kuqa, pərdə wə ibadət qedirining iqidə ixlilidioqan barliq nərsilərgə qarax idi.

32 Lawiylarning əmirlirinin əmiri bolsa kahin Hərunning oqli Əliazar idi; u muqəddəshaniyoqa qarax wəzipisini etəydioqanlar üstidin nazarət kilidioqan boldi.

33 Məraridin Maqli jəməti bilən Muxi jəməti wujudka kəldi; bular Mərarining jəmətliri boldi. 34 Barliq ərkəklərnin sanioqa اساسən, bir ayliktin yukiri boləqanlar sanaktin etküzülgəndə jəmiy altə ming ikki yüz kixi qikti. 35 Mərarining jəmətinin əmiri Abihəyilning oqli Zuriyəl boldi; ular ibadət qedirining ximal tərpidə bargah kürdi. 36 Mərari əwladlirinin wəzipisi ibadət qedirining tahtayliri, baldakliri, hadiliriyoqa, təglikliri barliq əswab-jabdukliriyoqa qarax, xuningdək bularoqa munasiwətlik ixlilidioqan barliq nərsilərgə, 37 xundakla həylinin tət ətrapidiki hadilaroqa wə ularning təglikliri, kozuk wə tanilaroqa məs'ul boluxka bəlgilanidi.

38 İbadət qedirining aldioqa, xərk tərpidə, yəni jamaət qedirining künqikix tərpidə bargah kuroqanlar Musa, Hərun wə Hərunning oqulliri idi; ular Israillarning hizmitidə bolux wəzipisini etəp, muqəddəs jayoqa qarəydioqan boldi; ularoqa yat boləqan hərəkəndə adəm *muqəddəs* jayoqa yekinlaxsa, eltürülətti. ■

39 Musa bilən Hərun Pərwərdigarning əmri boyiqə, sanaktin etküzgən barliq Lawiylar, jəmətliri boyiqə, yəni bir ayliktin yukiri sanaktin etküzülgən ərkəklər jəmiy yigirmə ikki ming qikti.

Lawiylarning Israillarning tunjilirinin ornini besip Hudaoya atilixi

40 Pərwərdigar Musaqa: — Sən Israillar iqidə bir ayliktin axqan tunji oqullarni sanaktin etküzüp, isim-familisi boyiqə tizimlap qik. 41 Sən

□ 3:25 «qedirining əzidiki astinki ikki yapkuq-pərdə» — ibranıy tilida «turaloqu ezi wə qedirni» — mənisi qoqum tərijimimizdək boluxi kerək. «Mis.» 25:1-13ni kəring. ■ 3:38 Qel. 3:10; 16:40

Lawiylarni Israillarning barlik tunjilirining ornida Manga has kil (Mən Pərwərdigardurmən); Lawiylarning mal-qarwilirininimu Israillarning barlik tunji mal-qarwilirining ornida Manga has kil, — dedi.

⁴² Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, Israillarning tunjilirini qoymay sanaktin ötküzdi. ⁴³ Bir aylıktin yukiri tunji oqul balilirini isim-familisi bilən sanaktin ötküzgəndə, ular jəmiy yigirmə ikki ming ikki yüz yətmix üq kixi qıkti.

⁴⁴ Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: — ⁴⁵ Sən Lawiylarni Israillarning tunjilirining ornida Manga talla, xundakla Lawiylarning mal-qarwilirininimu Israillarning mal-qarwilirining ornida Manga talla; xuning bilən Lawiylar Meningki bolidu; Mən Pərwərdigardurmən. ⁴⁶ Wə Lawiylarning sanidin artuq qıkkan Israillarning tunjiliri, yəni xu ikki yüz yətmix üqi ügün hərlük həkkinini qəbul kilətin; □ ⁴⁷ xularning hər biri ügün bəx xəkəl kümux al, kixi sanioqə qarap bolsun; muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə ulardin alojin (bir xəkəl yigirmə gərahdur). □ ■ ⁴⁸ Artuq qıkkan adəmlərnin, yəni hərlük həkkinini təlaxi kerək boləjanlarning kümuxini Hərun bilən uning oqullirioqə bər.

⁴⁹ Əmdi Lawiylar tərripidin «hərlükə qıkıriloqan» dəp həsablənoqan tunji oqullardin artuq qıkkanlardin bolsa, Musa ulardin xu hərlük həkkinini aldi; ⁵⁰ u Israillarning tunjiliridin xu kümuxni, yəni muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə jəmiy bir ming üq yüz atmix bəx xəkəl aldi. □ ⁵¹ Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə «hərlükə qıkıriloqan»larning kümuxini dəl Pərwərdigar buyruqinidək, Hərun bilən uning oqullirioqə bər.

4

Koqat əwladlirining wəzipisi

¹ Andin Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqə səz kilip mundak dedi: —

² Sən Lawiylar iqidin ata jəməti boyiqə Koqat əwladlirining omumiyy sanini tizimlojin, ³ ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləjan, jəmət qədridə ix-hizmət kilixkə keləydiyəjanlarning həmmisini tizimlap qıq. □ ⁴ Koqat əwladlirining jəmət qədri iqidiki wəzipisi əng muqəddəs buyumlarni baxkurux bolidu. ⁵ Bargah kəqürülidyəjan qəoqə, Hərun bilən uning oqulliri kirip «əng muqəddəs jay»diki «ayrima pərdə-yopuq»ni qüxürüp, uning bilən həküm-guwaqlik sanduqini yəgisun; ⁶ andin uning üstini delfinning terisidin etilgən yopuq bilən orap, üstigə kək bir rəhtni yepip, andin kətüridyəjan baldaklarni ötküzsun. □ ⁷ Təkdin nan *tiziloqan* xirəgə kək bir rəht selinip, üstigə legən, təhsə, piyalə wə xarab hədiyələrini qaqidyəjan kədəhlər tizip qoyulsun; xirədimu «daimiy nan» tizilip

□ **3:46 «ikki yüz yətmix üqi»** — «Israillarning tunji oqulliri»ning sani 22273 (43-ayət) «Lawiylarning» bolsa 22000 idi (39-ayət), əmdi «Lawiylarning sanidin artuq qıkkan Israillarning tunjiliri»ning sani 273 adəm idi. □ **3:47 «bir xəkəl»** — təhminən 11.4 gram boluxi mumkin, bəx xəkəl 57 gram. «**muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki**» — «muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki» xübhətsizki, pütkül əl ügün əzgərməs əlqəm bolsun dəp, muqəddəs jayda saqləqlik, muqim bekitilgən birnəqqə hil əlqəmlərdin biri boluxi kerək idi. ■ **3:47** Mis. 30:31; Law. 27:25; Qel. 18:16; Əz. 45:12 □ **3:50 «bir ming üq yüz atmix bəx xəkəl»** — təhminən 16.4 kilogram.

□ **4:3 «ix-hizmət kilixkə keləydiyəjanlar»** — ibraniy tilidə «ix-hizmət kilixkə keləydiyəjan koxun» degən səzlər bilən ipadilini. □ **4:6 «delfinning terisi»** — yəni «dengiz eyikning terisi» yəni «borsuqning terisi».

turiwərsun; ■ 8 bu nərsilərninğ üsti kızıl rəht bilən, uning üsti yənə delfin terisidə etilgən bir yopuk bilən yepilip, andin kətiridiqan baldaqlar ötküzüp qoyulsun. ⁹ Ular kək rəht elip, uning bilən qıraşdan bilən üstidiki qıraşlarni, pilik kışkuqlarni, küldanlarni wə qıraşdanəşa ixlitidiqan, barlık may qaşilaydiqan qaşilarni yepip koysun. ■ ¹⁰ Ular yənə qıraşdan bilən qıraşdanəşa ixlitidiqan həmmə qıça-qıça əswablarni delfin terisidin etilgən yopuk bilən yögəp, andin əpkəxkə selip koysun.

¹¹ Altun huxbuygahqa kək bir rəht selip, yənə delfin terisidə etilgən yopuk bilən yepip, andin kətürgüqkə qox baldaqlarni ötküzüp koysun. □

¹² Muqəddəs jayning iqidə ixlitidiqan barlık qaça-qıqılarni kək bir rəht bilən yögəp, andin üstigə delfin terisidə etilgən yopukni yepip, andin bir əpkəxkə selip koysun.

¹³ Ular qurbangahni külidin tazilap, üstigə səsün rənglik bir rəhtni yepip koysun. ¹⁴ Andin yənə qurbangahda ixlitilidiqan əswablar — küldan, ilmək, bəlgürjək, qinilər, xundaqla barlık əswablarni qurbangah üstigə tizip, andin delfin terisidə etilgən bir yopuk bilən yepip, andin kətiridiqan baldaqlarni ötküzüp koysun.

¹⁵ Pütün bargahdikilər yoləşa qıkididiqan qaşda, Hərun bilən uning oşulliri muqəddəs jay wə muqəddəs jaydiki barlık qaça-qıça əswablarni yepip boləqandin keyin, Kohatning əwladliri kelip kətürsün; ləkin ölüp kətməslik üçün muqəddəs buyumlarəşa kol təgküzmsün. Jamaət qədiri iqidiki nərsilərdin xularni Kohatning əwladliri kətürüxi kerək.

¹⁶ Hərunning oşli Əliazarning wəzipisi qıraş meyi, huxbuy ətir, daimiy təkdım kılınıdiqan axlık hədiyə bilən məsihləx meyiə qaraş, xundaqla pütkül ibadət qədiri bilən uning iqidiki barlık nərsilər, muqəddəs jay həm muqəddəs jaydiki qaça-qıça əswablarəşa qaraxtin ibarət. ■

¹⁷ Andin Pərwərdigar Musa bilən Hərunəşa söz kılıp mundaq dedi: —

¹⁸ Silər Kohat jəmətidikilərnə Lawiylar arisidin kət'iy yokitip koymanglar;

¹⁹ bəliki ularning əlməy, həyat kelixi üçün ular «əng muqəddəs» buyumlarəşa yekınlaşqan qaşda, Hərun bilən uning oşulliri kirip ularning hər birigə kılıdidiqan wə kətiridiqan ixlarni kərsitip koysun; ²⁰ ular pəkət muqəddəs jayəşa kirgəndə muqəddəs buyumlarəşa bir dəkikimu qarimisun, undaq kılıp koysa ölüp ketidu. □

Gərşon əwladlirining wəzipisi

²¹ Pərwərdigar Musəşa söz kılıp mundaq dedi: —

²²⁻²³ Gərşon əwladliri iqidə ata jəməti wə aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxşıqə boləqan, jamaət qədiri iqidə hizmət kılıx sepigə kirələydiqan həmmisini sanaxtin ötküzüp omumiy sanini al. □ ²⁴ Gərşon aililirining

□ **4:7 «təkdım nan xirəsi»** — yaki «huzuriy nan xirəsi» («Hudaning huzuridiki nan»lar) — Muxu yərdə pəkət «Hudaning huzuridiki xirə» degən söz bilən ipadiliniidu. Nanlar wə altun xirə toşrulux «Mis.» 25:23-30 wə «Law.» 24:5-9ni kəruing. **«daimiy nan»** — «təkdım nan»ning baxşıqə atilixi. ■ **4:7** Mis. 25:30 ■ **4:9** Mis. 25:31,38 □ **4:11 «altun huxbuygah»** — ibraniy tilida «altun qurbangah». ■ **4:16** Mis. 29:40; 30:23,24,34,35 □ **4:20 «ular pəkət ... bir dəkikimu qarimisun»** — demək, Hərunning oşulliri kaşınlar muqəddəs buyumlarni yepiwatqan waqıtta muqəddəs qədirəşa kirməsliki kerək, pəkət buyumlar yepiləqandin keyin kirixkə bolidu. □ **4:22-23 «hizmət kılıx sepigə kirələydiqanlar»** — ibraniy tilida «jənggə qıqalaydiqan qoxundikilər» degən səzlar bilən ipadiliniidu. İqki mənsi, xühşiszi, kaşınlarning muqəddəs jayda İsrail üçün qurbanlıqlarni ötküzüp, ularəşa rohiy wəkil boluxi İsrailar üçün jin-xəytanlar bilən rohiy urux hizmiti kılıqanəşa barawər.

kilidioqan hizmiti wə ular kətüridioqan nərsilər təwəndikiqə: ²⁵ — ular jamaət qedirining özini, yəni astidiki iqqi pərdiliri wə sirtki pərdilirini, uning yapkuqini, xundakla üstigə yapqan delfin terisidə etilgən yopuqni wə jamaət qedirining kirix ixikining pərdisini, ²⁶ ibadət qediri bilən kurbangahni qəridəp tartiloqan hoylidiki pərdilər bilən kirix dərwasisining pərdisini, xularoqə has tanilirini wə ixlitidioqan barliq kaqə-kuqə əswablarni kətürsun; bu əswab-üskünilərgə munasiwətlik kerək boləqan ixlarni qilsun. ²⁷ Gərxon əwladlirining pütün wəzəpisi, yəni ular kətüridioqan wə bejiridioqan barliq ixlər Hərun wə uning oquullirining kərsətmiliri boyiqə bolsun; ularning nemə kətüridioqanliqini silər bəlgiləp beringlar. ²⁸ Gərxon əwladlirining jəmətlirining jamaət qedirining iqidə kilidioqan hizmiti xular; ular kaqin Hərunning oqli Itamarning qol astida turup ixlisun.

Mərari əwladlirining wəzəpisi

²⁹ Mərarining əwladlirininimu, ularni ata jəməti, aililiri boyiqə, sanəktin ətküz; ³⁰ ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qediri iqidə hizmət kilix sepigə kirələydioqan həmmisini sanəktin ətküzüp omumiy sanini al. ³¹ Ularning jamaət qediri iqidiki barliq hizmiti, yəni kətürux wəzəpisi mundak: — Ular jamaət qedirining tahtayliri, baldakliri, hadiliri wə ularning təglikliri, ³² hoylining tət ətrapidiki hadilar, ularning təglikliri, kəzukliri, tanaliri, barliq əswab-üskünə həm xularoqə kerəklik boləqan barliq nərsilərnəni kətürux bolsun; ular kətüridioqan əswab-üskünilərnəni namini atap bir-birləp hər adəmgə kərsitip beringlar. ³³ Mərari jəmət-aillirining jamaət qediri iqidə kilidioqan barliq ixliri ənə xular; ular kaqin Hərunning oqli Itamarning qol astida turup ixlisun.

Lawiyarning nopusining sanəktin ətküzülüxi

³⁴⁻³⁵ Musa bilən Hərun wə jamaətning əmiriliri Kohatning əwladlirining ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qedirida hizmət kilix sepigə kirələydioqanlarning həmmisini ata jəməti, aililiri boyiqə sanəktin ətküzdi. ³⁶ Ulardin jəməti boyiqə sanəktin ətküzülgənlər jəmiy ikki ming yəttə yüz əllik kixi bolup qikti. ³⁷ Muxular Kohat jəmətidin sanəktin ətküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix kilidioqan hərberi, yəni Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kəloqan əmri boyiqə Musa bilən Hərun sanəktin ətküzgənlər idi.

³⁸⁻³⁹ Gərxonlarning ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qedirida hizmət kilix sepigə kirələydioqan həmmisi sanəktin ətküzüldi; ⁴⁰ ata jəməti, aililiri boyiqə sanəktin ətküzülgənlər jəmiy ikki ming altə yüz ottuz kixi bolup qikti. ⁴¹ Muxular Gərxon jəmətidin sanəktin ətküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix kilidioqan hərberi, yəni Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kəloqan əmri boyiqə Musa bilən Hərun sanəktin ətküzgənlər idi.

□ **4:25 «astidiki iqqi pərdiliri wə sirtki pərdiliri»** — ibraniy tilida «turaloquning pərdiliri wə jamaət qediri». Mənisi qəqum tərjimimizdək bolidu. Qedirning tət kəwət yopuqi bar idi; (1) iqqi pərdiliri; (2) eqkə teriliri; (3) kizil buyaloqan qəqkar teriliri; (4) delfin teriliri. Bəzi waqitlarda 2-kəwiti, yəni eqkə terisidin etilgən pərdilər «jamaət qedir»ning əzi dəp həsəblinatti. «Misirdin qikix» 25[1-15ni kərüng. □ **4:30 «hizmət kilix sepigə kirələydioqanlar»** — 23-ayətni wə izahətini kərüng. □ **4:34-35 «sepigə kirələydioqanlar»** — 23-ayətni wə izahətini kərüng. 39-, 43-ayəttə ohxax səzlər tepilidu.

42-43 Mərarilarning ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxқиqə boləjan, jamaət qedirida hizmət kilix sepigə kirələydiəjan həmmisi sanaktin ötküzüldi; ⁴⁴ ata jəməti, aililiri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy üq ming ikki yüz kixi bolup çiqti. ⁴⁵ Muxular Mərari jəmətidin sanaktin ötküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix қilidiəjan hərbi, yəni Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən қiləjan əmri boyiqə Musa bilən Hərun sanaktin ötküzgənlər idi.

46-47 Sanaktin ötküzülgənlər Lawiylar mana xular idi; Musa bilən Hərun həm Israillarning əmiriliri ulardın ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxқиqə boləjan, jamaət qedirida hizmət kilix wə yük kütürüx wəzipisigə kirələydiəjanlarni sanaktin ötküzgən. ⁴⁸ Ularning sani jəmiy səkkiz ming bəx yüz səksən adəm bolup çiqti. ⁴⁹ Pərwərdigarning əmri boyiqə, ular Musa tərpidin sanaktin ötküzüldi; hərkim əzi қilidiəjan Ixi wə kətüridiəjan yükigə əsasən sanaktin ötküzüldi. Bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaqə əmr қiləninidək boldi.

5

Napaklarni bargahтин ayrix kerək

¹ Pərwərdigar Musaqə sөz қilip: — ²⁻³ Sən Israillərqə əmr қilip: «Silər pisə-mahaw kesili bilən aқma kesiligə giriptar boləjanlarni, xundaqla əlükkə tegixi bilən napak bolup қaləjan həmmisini ər-ayal deməy bargahтин қikiriwetinglar. Bargahlarni buləiwətməsliki üqün ularni bargahтин қikiriwetinglar; qünki Mən bargah otturisida makan қildim» — degin, — dedi. □ ■

⁴ Israillar xundaқ қilip ularni bargahтин қikiriwətti; Pərwərdigar Musaqə қandaқ əmr қiləjan bolsa, Israillar xundaқ қildi.

Tələm tələx nizami — «itaətsizlik qurbanliқi» wə қoxumqə tələm

⁵ Pərwərdigar Musaqə sөz қilip mundaқ dedi: —

⁶ Sən Israillərqə eytkin: — Məyli ər yaқi ayal bolsun, əgər u insanlarning Pərwərdigarərqə wapasizliқ қilidiəjan hərқandaқ гу-наһliridin birini sadir қilip, xuning bilən гунаһkar dəp bekitilsə, ■

⁷ undaқta u əzi ötküzgən гунаһiqə iқrar қilip, itaətsizliki kəltürүp қikərqəjan, ziyanlanəuқuning ziyinini toluқ tələp berixi kerək wə uning sirtida u kixigə yənə bəxtin bir ülüxni қoxup tələp bərsun. ■

⁸ Ziyanlanəuқuning mubada itaətsizlik kəltürүp қikərqəjan ziyanərqə berilgən tələm pulini aloқudəк tuəқini bolmisa, tələm puli гу-наһkar boləjan kixining kafaritigə sunulidiəjan қoxқarərqə қoxulup, Pərwərdigarərqə atilip, қahinqə bərilsun. ■ ⁹ Xuningdəк Israillarning Hudaərqə atiqəjan barliқ muқəddəs hədiyəliri, yəni қahinqə kəltürgən nərsilərdin barliқ «kətürmə qurbanliқ-hədiyə»lər қahinqə hesab болsun. ¹⁰ Hərkim Hudaərqə atiqəjan hədiyələr muқəddəs dəp hesablanşun, xundaqla қahinning болşun; kixilər қahinqə nemə hədiyə қilsa, uning həmmisi қahinning болşun. ■

□ 5:2-3 «pisə-mahaw kesili bilən aқma kesiligə giriptar boləjanlar» — «Law.» 13-babni, 15-bab 16-, 19-, 25-, 31-ayətni kəring. «ölükkə tegixi bilən napak bolup қaləjan...» — masilan, uruқ-tuəқinini dəpnə қilixi bilən. «bargahlar» — hərқaysi қəbililərnin öz bargahliri, deməқqi.

■ 5:2-3 Law. 13:3, 46; 15:2; 21:1 ■ 5:6 Law. 5:21, 22 ■ 5:7 Law. 5:24 ■ 5:8 Law. 5:21-26

■ 5:10 Law. 10:12

Zina qildi dəp ərz qilinoqan hotunni sinax usuli wə bir tərəp qilix nizami

¹¹ Pərwərdigar Musoqə səz qilip mundaq dedi: —

¹² Sən Israillaroqə səz qilip mundaq degin: — Əgər birsining hotuni öz eridin yüz ərügən, sadakətsizlik qiloqan bolsa, ¹³ — demək, baxqa birsi bilən yekinlaxkan, xundakla uning buloqanoqliki erining közlidiridin yoxurun boloqan bolsa, heq guwahqi bolmioqan həm gunah qiloqan qeoida tutulupmu qalmioqan bolsa, ¹⁴ xundak əhwalda, eri öz hotunidin guman qilip künlisə, hotuni rastla zina qilip buloqanoqan bolsa (yaki öz hotunioqə guman qilip künlisimu, hotuni zina qilmioqan wə buloqanmioqan bolsa) ¹⁵ əhwalini ispatlax üqün bu adəm hotunini kahinning yenioqə əkəlsun həm hotuni üqün zərür axlik hədiyəsi, yəni arpa undin ondin bir əfahni aloqəq kəlsun; xu hədiyəning üstigə u heq zəytun meyi kuymisun yaki heq məstiki qoxup koymisun; çünki bu kündaxlik hədiyəsi, əslətmə axlik hədiyəsi bolup, ularning kəbihlikigə boləqan əslətmidir.□

¹⁶ Kahin u hotunni aldioqə kəltürüp, Pərwərdigarning huzurida turəqzusun. ¹⁷ Kahin komzəkkə mukəddəs sudin quyup, ibadət qedirining yər topididin bir qimdim elip suoqə qeqip koysun.□ ¹⁸ Kahin u hotunni Pərwərdigarning huzurida turəqzup, bexini eqip, əslətmə axlik hədiyəsi, yəni kündaxlik hədiyəsini uning qolioqə tutqzusun, andin kahin qolioqə qarəyx kəltürgüqi ələm süyini alsun. ¹⁹ Kahin u hotunoqə kəsəm iqqüzüp, uningə «Dərwəkə sən heqkandəq adəm bilən billə yatmioqan, eringning ornida baxqa birsi bilən billə boluxkə ezip buzukluk qilmioqan bolsang, undakta sən bu qarəyx kəltürgüqi ələm süyidin halas boləqaysən.□ ²⁰ Ləkin sən eringning ornida baxqa birsigə yekinlixip özünqni buloqanoqan bolsang, eringdin baxqa bir ər sən bilən billə yatqan bolsa, —» desun; ²¹⁻²² andin kahin u hotunoqə qarəyx kəsimini iqqüzgəndin keyin, yənə uningə: «— Pərwərdigar yotangni yiglitip, qorsikingni ixxitiwətsun, xuningdək Pərwərdigar seni öz həlking iqidə qarəyx wə kəsəm iqix dəstikigə aylandursun; bu qarəyx süyi iq-karningə kirip, qorsikingni ixxitiwətsun, yotangni yigilitiwətsun» degəndə, u hotun: «Amin, amin» desun.

²³ Xuningdək kahin bu qarəyx səzlerini dəptərgə pütüp koysun, xundakla yazoqan səzləni ələm süyigə qilisun, ²⁴ andin u hotunoqə bu qarəyx kəltürgüqi ələm süyini iqqüzsun, bu qarəyx kəltürgüqi su uning iqigə kirixi bilənla uningə azab-ələm bolidu. ²⁵ Kahin u hotunning qolidin kündaxlik axlik hədiyəsini elip, uni Pərwərdigarning huzurida pulanglitip boləqandin keyin, qurbangahkə elip kəlsun. ²⁶ Kahin hədiyədin bir sikim un elip, hatirə hesabida qurbangahkə koyup köydürsun; andin u hotunoqə bu suni iqqüzsun.

²⁷ Kahin əmdi u hotunoqə suni iqqüzgəndin keyin, əgər u həkikiy buloqanoqan bolup, öz erigə sadakətsizlik qiloqan bolsa, qokum xundak boliduki, bu qarəyx süyi uning iqigə kirgəndin keyin uningə azab-ələm kəltüridu; uning qorsiki ixqip, yotisi yigiləp ketidu; xuning bilən u hotun öz həlki iqidə qarəyxkə ketidu. ²⁸ Ləkin əgər u hotun buloqanmioqan pak bolsa, xu ixtin halas bolidu wə əksiqə hamilidar bolup pərzəntlik bolidu.

²⁹ Mana bu kündaxlik toqrisidiki qanundur; hotun öz erining ornida baxqa birsi bilən billə boluxi bilən ezip buloqanoqan bolsa□ ³⁰ wə yaki

□ **5:15 «bir əfah»** — təhminən 2 kura yaki 22 litr idi. □ **5:17 «mukəddəs su»** — yuyunux desidin elinoqan su bolsa kerək. □ **5:19 «eringning ornida»** — bu deganlikning baxqa birhil tərijimi «eringning əmri astida turup». □ **5:29 «eringning ornida»** — bu deganlikning baxqa birhil tərijimi «eringning əmri astida turup».

birsi hotunidin guman kılıp künlisə, undaқта u hotunini Pərwərdigarning aldida turowuzsun, kaһin uningora xu қanun boyiqə һəmmini iјra қilsun. ³¹ Ənə xundaқ қилоanda, ər gunaһtin halas bolup, hotun öz gunaһini kətiridu.□

6

«Nazariylar»ning nizami

¹ Pərwərdigar Musaora səz қilip mundaқ dedi: —

² Sən Israillarora eytkən: «Məyli ər yaki ayal bolsun, «Өzümni Pərwərdigarora atap, nazariylardin bolimən» degən alahidə bir қəsəmnı iқkən bolsa,□ ³ undaқта u Өzini һaraq-xarabtin ayrip pərhiz tutsun; һaraq-xarab bilən ixləngən sirkinimu iqmısun yaki һərқandaқ Өzüm xərbıtini iqmısun wə һəl-kuruқ Өzümlərnimu yemisun. ⁴ Өzini Pərwərdigarora atıoan barlık күnlərdə, Өzüm telidin қıққан һərқandaқ nərsini, məyli Өzüm uruқı bolsun, posti bolsun, ularni yeyixkə bolmaydu.□

⁵ Өzümni Pərwərdigarora atidim dəp қəsəm қилоan күnliridə, ularning bexioa ustira təgкüzüxkə bolmaydu; Өzini Pərwərdigarora atıoan күnlər Өtүp bolmiouqə, u muқəddəs boluxi kerək; ular qaqlirini uzun қoyuxi kerək.□ ■ ⁶ U қəsəm iқkən barlık күnliridə һeqқandaқ Өlüklərgə yekınlixixkə bolmaydu.□ ⁷ Өning Өz atisi, anisi, қerındixi yaki һədə-singilliri Өlүp қalоan bolsa, ularni dəp Өzini napak қilmaslıkı kerək; qünki bexida Pərwərdigarora has bolimən dəp bərgən wədisining bəlgisi bolidu.□ ⁸ Өzini Hudaora atiwətkən barlık күnlərdə u Pərwərdigar aldida muқəddəs bolup tursun.

⁹ Mubada bir kixi uning yenida tuyuksiz Өlүp қelip, Өzini Pərwərdigarora atıoanlıqning bəlgisi bolоan bexi bulоanоan bolsa, u Өzini paklax күni wə keyinki yəttinqi күnimu qeqini aldursun. ¹⁰ Səkkizinqi күni u ikki pahtəknı yaki ikki baқkini elip jamaət qedirining dərwazisi aldida kaһinoa tapxursun. ¹¹ Kaһin birini gunaһ қurbanlıkı, yənə birini keydürmə қurbanlık süpitidə sunup, Өlük səwəbidin napak bolup қalоan gunaһini tiləp kafarət қilsun; nazariy xu күnning Өzidə Өz bexini қaytidin muқəddəs-pak қilsun, ¹² u Өzini Pərwərdigarora atıoan күnlirini yengiwaxtin baxlısun, xuning bilən bir yaxlık bir ərkek қozini itaətsizlik қurbanlıkı қilip sunsun; ilgiriki күnliri bolsa inawətsiz һesablansun; qünki uning Өzini Pərwərdigarora atıoan һaliti bulоanоan.

¹³ Nazariylardin biri Өzini Pərwərdigarora atıoan күnlər toxқан күnidə u tooqruluk қanun-bəlgilimə mundaқ: — Kixilər uni jamaət qedirining

□ **5:31 «hotun öz gunaһini kətiridu»** — gunaһı bar bolsa, əlwəttə. Bu қanunda ər bilən hotunora nisbətən birər barawərsizlik barmu? Muxu ix tooqruluk «қoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. □ **6:2 «Nazariy»** — «nazariy» degən səz («Hudaora atıoan» degən mənini bildüridu.

□ **6:4 «Nazariy bolimən»** — «Nazariy bolimən» dəp қəsəm қилоan kixilər Өzini mələm bir məһlətta yaki Өmürwəyət Hudaora ataydu (məsilən, «Haқ.» 13:5, «Luқа» 1:15ni kəring). □ **6:5 «qaqlirini uzun қoyuxi kerək»** — bu ixta (a) matəm bildürüxtə qaqlirini qүxürүx mən'i қilnidu; (ə) Өzigə birһil nomusluk kəltüridu (qünki u ayaldək kəringidü). Xuning bilən Өzini қəsəm iqip Hudaora atıoanlıqini һəmmə adəmgə ayan bolidu. ■ **6:5 Haқ.** 13:5; 1Sam. 1:11 □ **6:6 «Өlüklər»** — bu səz һaywanlarning taplrinimu Өz iқigə alidu. □ **6:7 «Өzini napak қilmaslıkı»** — Өқurmənlərgə ayanki, kim bir jəsətkə təgкən bolsa waқitlik «napak» dəp һesablanidu (uning muқəddəs jayoа yekınlixixioа yaki қurbanlık қilixioа bolmaytti. «Lawıylarning dəsturi» 5:2-3, 11-babni kəring). **«bexida... bəlgisi bolidu»** — uzun qaqliri, demək.

dərwezisi aldiqə əkəlsun; ¹⁴ u əzi Pərwərdigarəja sunulidiojan köydürmə qurbanlıq üqün bir yaxlıq bejirim ərkək kəzini, gunah qurbanlıqı üqün bir yaxlıq qixi bejirim bir kəzini, inaklıq qurbanlıqı üqün bejirim bir kəxkəni kəltürsun, ¹⁵ xundakla bir sewət petir nan, zəytun meyi iləxtürülgən esil undin pixurulojan tokaqlar həmdə zəytun meyi sürülüp məsihləngən petir həmək nanlar wə xu qurbanlıqlarning qoxumqə axlıq hədiyəliri wə xarab hədiyəlirini kəltürsun. □ ¹⁶ Kahin bularni Pərwərdigarning huzuriqə kəltürüp, Nazariyning xu gunah qurbanlıqı bilən köydürmə qurbanlıqını sunsun; ¹⁷ u Pərwərdigarəja atalojan inaklıq qurbanlıqı süpitidə kəxkəni sunsun, uningə qəxup bir sewət petir nanni sunsun; kahin xular bilən təng Nazariy qəxup təkdim kəlojan axlıq hədiyə bilən xarab hədiyəni kəltürüp sunsun. ¹⁸ Nazariy jamaət qedirining dərwezisi aldidə əzini Pərwərdigarəja atiojanlıqəja bəlgə kilip qoyuwətkən qeqini qüxürüp, qeqini elip inaklıq qurbanlıqı astidiki otka qəysun. ■ ¹⁹ Nazariy xu təriqidə əzini Pərwərdigarəjila atiojanlıq qeqini qüxürüp boləqandin keyin, kahin kəynap pixirilojan kəxkəning bir aldi kəlini həm sewəttin bir petir nan bilən bir petir həmək nanni elip kelip Nazariyning kəlioja tutkuzsun. ²⁰ Kahin bularni Pərwərdigarning aldidə pulanglatma qurbanlıq süpitidə ərüsün; bular pulanglatma qurbanlıq süpitidə sunəjan təx bilən kətürmə hədiyə kəlinəjan aldi kəl bilən qəxulup, mukəddəs dəp həsəblinip kahinəja berilsun; andin keyin Nazariy xarab iqsə bolidu. ■

²¹ Xular bolsa kəsəm iqkən Nazariy toqrisida, əzini Pərwərdigarəja ataxta sunux zərür boləjan qurbanlıq-hədiyələr toqrisida bəkitilgən kənun-bəlgilimidur; xuningdək uning kəli nemigə yətsə xuni sunsimu bolidu; u iqkən kəsimi boyiqə, yəni əzini Hudaəja atax wədisi toqruluk xu nizam-bəlgilimə boyiqə həmmə ixni ada kəlsun; wədisigə əməl kəlsun.

Kahinlarning bəht-bərikət tiləp kəlojan səzi

²² Pərwərdigar Musaəja səz kilip mundak dēdi: —

²³ Sən Hərun bilən uning oqulliriəja səz kilip mundak dēgin: — Silər Israilləja mundak bəht-bərikət tilənglar: —

²⁴ «Pərwərdigar silərgə bəht-bərikət ata kəlojay, silərnə Öz panahida sakliəjay;

²⁵ Pərwərdigar yüzini silərnəning üstünglərdə yorutup, silərgə xapaət kəlojay;

²⁶ Pərwərdigar yüzini üstüngləroja kəritip kətürüp, silərgə hatirjəmlik bərgəy!» — dəp tilənglar.

²⁷ Ular xundak kilip namimni Israillarning üstigə kənduridu wə Mən uləroja bəht-bərikət ata kəlimən.

7

Hərəkəysi kəbilə əmirlirining hədiyəliri

¹⁻² Musa ibadət qedirini tiklīgən kəni, u qedirni məsih kilip maylap mukəddəs kəldi, xundakla uning iqidiki bərlək əswab-jabduklar, kərbəngəh wə uning bərlək kəqa-kəqa əswablrini məsih kilip maylap mukəddəs kəldi; xü kəni xundak bəldiki, Israilləning əmirliri, yəni ularning

□ **6:15 «tokaqlar»** — ibraniy tilida bu səz yaki həkisiman yaki qəkkük bilən təxilgən birhil nanlarni kərsitidu. ■ **6:18** Ros. 21:24 ■ **6:20** Mis. 29:27

ata jəmətining baxlıqliri boləjan, kəbilə əmirliiri kelip hədiyələni sundi; xu kəbililərnin əmirliiri sanaktin ötküzüx ixioğa nazarət kıləuqılar idi. **3** Ular əzliirinin hədiyəliirini Pərwərdigarning huzuriəğa hazır kixilti, kəltürülgən bu hədiyələr jəmiy bolup altə hərwa, on ikki öküzdin ibarət idi; hər ikki əmir birlixip birdin sayiwənlik hərwa, hər bir əmir birdin öküz elip kəldi; ular bu hədiyələni qedirining aldioğa əkilixti.

4 Pərwərdigar Musağa söz kılıp: —

5 Jamaət qedirining ixliiriəğa ixlitix üqün sən bu nərsiləni qəbul kılıp, Lawiyalarınğ hər birining bejiridiəjan ixliiri boyiqə ularning ixlitixigə bərgin, — dedi.

6 Xuning bilən Musa hərwa bilən öküzləni qəbul kılıp Lawiyalarəğa tapxurup bərdi. **7** U Gərxon əwladliirining kiliidiəjan ixliiriəğa asasən, ularəğa ikki hərwa bilən tət öküz bərdi. **8** Mərarə əwladliirining kiliidiəjan ixliiriəğa asasən, ularəğa tət hərwa bilən səkkiz öküz bərdi; ularning həmmisi kaħin Hərurning oqlı Itamarəğa kəraytti; **9** lek in u Koħatning əwladliiriəğa heqnemə bərmidi; qünki ular muqəddəs nərsiləni kətürüxkə məs'ul idi; demək, ular məs'ul boləjan nərsiləni öz mürisidə kətürətti. **10**

10 Qurbangah maylinip məsihləngən küni, uni Hudağa beoixlax yolida əmirilər sunidiəjan hədiyəliirini elip kelip, qurbangah aldioğa qoyuxti.

11 Pərwərdigar Musağa: —

Ular qurbangahni beoixlax yolida hədiyəliirini sunsun; hər bir əmir öz künidə sunsun, — dedi.

12 Birinçi küni hədiyə sunoquçı Yəhuda kəbilisidin Amminadabning oqlı Nahxon boldi. **13** U sunoğan hədiyə eoqirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidiəjan bir kümüx legən, eoqirliki yətmix xəkəl kelidiəjan bir kümüx das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi; **14** on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə; **15** köydürmə qurbanliq üqün bir ərkək torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; **16** gunah qurbanliki üqün bir tekə; **17** inakliq qurbanliki üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Amminadabning oqlı Nahxon sunoğan hədiyələr idi.

18 İkkinçi küni hədiyə sunoquçı Issakarning əmiri Zuarning oqlı Nətanəl boldi. **19** U sunoğan hədiyə eoqirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidiəjan bir kümüx legən, eoqirliki yətmix xəkəl kelidiəjan bir kümüx das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi; **20** on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə; **21** köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; **22** gunah qurbanliki üqün bir tekə; **23** inakliq qurbanliki üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Zuarning oqlı Nətanəl sunoğan hədiyələr idi.

24 Üqinçi küni hədiyə sunoquçı Zəbulun əwladliirining əmiri Həlonning oqlı Eliab boldi. **25** U sunoğan hədiyə eoqirliki bir yüz ottuz xəkəl

□ **7:1-2 «ibadət qediri tikləx»** katarliq ixlar «Mis.» 40-bab, 17-34-ayətlərdə təswirlinidu. Demək, «xu küni»diki ixlar «Qel.» 1-6-bablardiki ixlardin awwal, xundaqla «Law.» 8:11tiki ixlardin keyin yüz bərgəndi. ■ **7:1-2** Mis. 40:18 □ **7:9 «muqəddəs nərsilər»** — baxqa birhəl tərijimisi «muqəddəs jay». □ **7:13 «xəkəl»** — kümüxning olqimi bolup, adətə 11.4 graməğa barawar boluxi mumkin. Xunga 130 xəkəl 1.5 kilogram, 70 xəkəl 0.8 kilogram boluxi mumkin. **«muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə»** — 3:47-ayəttiki izahatni kəring.

kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir kümüx das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloşan esil un tolduruloşanidi; ²⁶ on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloşan bir altun piyalə; ²⁷ köydürmə qurbanlik üqün bir torpaq, bir qoşqar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ²⁸ gunah qurbanlik üqün bir tekə; ²⁹ inaklik qurbanlik üqün ikki buqa, bəx qoşqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Həlonning oşli Eliab sunoşan hədiyələr idi.

³⁰ Tətingi küni hədiyə sunoşuqi Rubən əwladlirining əmiri Xidərninq oşli Əlizur boldi. ³¹ U sunoşan hədiyə eoşirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir kümüx das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloşan esil un tolduruloşanidi; ³² on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloşan bir altun piyalə; ³³ köydürmə qurbanlik üqün bir torpaq, bir qoşqar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ³⁴ gunah qurbanlik üqün bir tekə; ³⁵ inaklik qurbanlik üqün ikki buqa, bəx qoşqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Xidərninq oşli Əlizur sunoşan hədiyələr idi.

³⁶ Bəxinqi küni hədiyə sunoşuqi Ximeon əwladlirining əmiri Zuri-xaddayning oşli Xelumişəl boldi. ³⁷ U sunoşan hədiyə eoşirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir kümüx das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloşan esil un tolduruloşanidi; ³⁸ on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloşan bir altun piyalə; ³⁹ köydürmə qurbanlik üqün bir torpaq, bir qoşqar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁴⁰ gunah qurbanlik üqün bir tekə; ⁴¹ inaklik qurbanlik üqün ikki buqa, bəx qoşqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Zuri-xaddayning oşli Xelumişəl sunoşan hədiyələr idi.

⁴² Altinqi küni hədiyə sunoşuqi Gad əwladlirining əmiri Deuəlning oşli Əliasaf boldi. ⁴³ U sunoşan hədiyə eoşirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir kümüx das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloşan esil un tolduruloşanidi; ⁴⁴ on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloşan bir altun piyalə; ⁴⁵ köydürmə qurbanlik üqün bir torpaq, bir qoşqar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁴⁶ gunah qurbanlik üqün bir tekə; ⁴⁷ inaklik qurbanlik üqün ikki buqa, bəx qoşqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Deuəlning oşli Əliasaf sunoşan hədiyələr idi.

⁴⁸ Yəttinqi küni hədiyə sunoşuqi Əfraim əwladlirining əmiri Am-mihudning oşli Əlixama boldi. ⁴⁹ U sunoşan hədiyə eoşirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir kümüx das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloşan esil un tolduruloşanidi; ⁵⁰ on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloşan bir altun piyalə; ⁵¹ köydürmə qurbanlik üqün bir torpaq, bir qoşqar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁵² gunah qurbanlik üqün bir tekə; ⁵³ inaklik qurbanlik üqün ikki buqa, bəx qoşqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Ammihudning oşli Əlixama sunoşan hədiyələr idi.

⁵⁴ Səkkizinqi küni hədiyə sunoşuqi Manassəh əwladlirining əmiri Pidahzurning oşli Gamalişəl boldi. ⁵⁵ U sunoşan hədiyə eoşirliki bir yüz ottuz xəkəl kelidioşan bir kümüx legən, eoşirliki yətmix xəkəl kelidioşan bir

kümüş das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlniŋ olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi; ⁵⁶ on xəkəl eqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə; ⁵⁷ köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁵⁸ gunah qurbanliqi üqün bir tekə; ⁵⁹ inakliq qurbanliqi üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Pidahzurning oqli Gamaliyə sunoqan hədiyələr idi.

⁶⁰ Tokkuzinqi küni hədiyə sunoquqi Benyamin əwladlirining əmiri Gideonining oqli Abidan boldi. ⁶¹ U sunoqan hədiyə eqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidioqan bir kümüş legən, eqirliqi yətmix xəkəl kelidioqan bir kümüş das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlniŋ olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi; ⁶² on xəkəl eqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə; ⁶³ köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁶⁴ gunah qurbanliqi üqün bir tekə; ⁶⁵ inakliq qurbanliqi üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Gideonining oqli Abidan sunoqan hədiyələr idi.

⁶⁶ Oninqi küni hədiyə sunoquqi Dan əwladlirining əmiri Ammixaddayning oqli Ahizər boldi. ⁶⁷ U sunoqan hədiyə eqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidioqan bir kümüş legən, eqirliqi yətmix xəkəl kelidioqan bir kümüş das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlniŋ olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi; ⁶⁸ on xəkəl eqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə; ⁶⁹ köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁷⁰ gunah qurbanliqi üqün bir tekə; ⁷¹ inakliq qurbanliqi üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Ammixaddayning oqli Ahizər sunoqan hədiyələr idi.

⁷² On birinqi küni hədiyə sunoquqi Axir əwladlirining əmiri Okranning oqli Pagiyə boldi. ⁷³ U sunoqan hədiyə eqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidioqan bir kümüş legən, eqirliqi yətmix xəkəl kelidioqan bir kümüş das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlniŋ olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi; ⁷⁴ on xəkəl eqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə; ⁷⁵ köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁷⁶ gunah qurbanliqi üqün bir tekə; ⁷⁷ inakliq qurbanliqi üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Okranning oqli Pagiyə sunoqan hədiyələr idi.

⁷⁸ On ikkinqi küni hədiyə sunoquqi Naftali əwladlirining əmiri Enanning oqli Ahira boldi. ⁷⁹ U sunoqan hədiyə eqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidioqan bir kümüş legən, eqirliqi yətmix xəkəl kelidioqan bir kümüş das bolup, bular muqəddəs jaydiki xəkəlniŋ olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi; ⁸⁰ on xəkəl eqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə; ⁸¹ köydürmə qurbanliq üqün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza; ⁸² gunah qurbanliqi üqün bir tekə; ⁸³ inakliq qurbanliqi üqün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Enanning oqli Ahira sunoqan hədiyələr idi.

⁸⁴ Qurbangah maylinip məsihləngən künidə, Israil əmirliqi qurbangahqa sunoqan hədiyələr: — jəmiy on ikki kümüş legən, on ikki kümüş das, on ikki altun piyalə boldi, ⁸⁵ hər bir kümüş legənniŋ eqirliqi bir yüz ottuz xəkəl, hər bir kümüş dasniŋ eqirliqi yətmix xəkəl idi; muxu

қақа-қуқиға кәткән күмүх муқәддәс жайдики хәкәлнинг өлгәм бирлики бойиғә өлгәнгәндә, жәмий икки миңг төт yüz хәкәл қикти; ⁸⁶ хушбуы билән toldurulojan altun piyalə on ikki bolup, муқәддәс жайдики хәкәлнинг өлгәм бирлики бойиғә өлгәнгәндә, һәрбир altun piyalining eojirliki on xəkəl qikti; bu altun piyalilərnin altuni jəmiy bir yüz yigirmə xəkəl qikti; ⁸⁷ köydürmə qurbanliqlar üqün boləjan mallar: — jəmiy on ikki torpak, on ikki qoqkar, on ikki bir yaxliq ərkək qoza idi, һәрбири tegixlik axliq hədiyələr bilən billə sunuldi; on ikki tekə gunah qurbanliki üqün sunuldi; ⁸⁸ inakliq qurbanliqliri üqün sunuləjini jəmiy yigirmə төт buka, atmix qoqkar, atmix tekə, bir yaxliq atmix ərkək qoza idi. Qurbangah maylinip məshlinip, uni Hudaəja beojixlax yolida sunulojan hədiyələr mana muxular.

⁸⁹ Musa *Pərwərdigar* bilən səzləxkili jamaət qedirioja kirgən qeojida, u «həküm-guwaħliq sanduqi»ning üstidiki «kafarət təhti»ning ikki tərpidiki kerubning otturisiđin uning əzigə gəp kulojan awazini anglap turdi; Pərwərdigar xu yolda uningəja səz kılatti. □

8

Altun qiraədan

¹ Pərwərdigar Musaəja səz kılıp: —

² Sən Һarunoja: «Sən qiraəlar yakidojan qaojda yəttə qiraəning həmmisi qiraədaning aldini yorutidojan bolsun» dəp eytip koy, — dedi. ■

³ Һарун xundak kildi; u qiraədan üstidiki qiraəlarıning həmmisini yandurup, huddi Pərwərdigarning Musaəja eytkinidək, qiraə nurini qiraədaning aldini yorutidojan kılıp koydi. ⁴ Qiraədaning yasilixi mundak; u altundin bolka bilən sokup yasalojan, putidin güllirigiqə bolka bilən sokup qikirilojan. Pərwərdigar Musaəja kərsətkən nushidək, u qiraədanini xundak yasatti. ■

Lawiylarning Hudaning hizmitigə atap paklinip ayrilixi

⁵ Pərwərdigar Musaəja mundak dedi: —

⁶ Sən Israillarning iqidin Lawiylarni tallap qikiq pakliojan. ⁷ Ularni paklax üqün ularəja mundak kil: «kafarət süyi»ni ularning bədinigə qaqkin; andin ular əzliri pütün bədinini ustura bilən quxursun, kiyimlirini yuyup əzini pak kilsun. □ ⁸ Andin keyin ular bir torpak bilən xuningəja qoxup axliq hədiyəsini, yəni zəytun meyi iləxtürülgən esil unni kəltürsun; sən gunah qurbanliki üqün yənə bir torpakni kəltür. ⁹ Sən Lawiylarni jamaət qedirining aldoja kəltür wə pütün Israil jamaitini yiojip kəl; ¹⁰ Lawiylarni Pərwərdigarning Һuzuriəja Һazir kulojan; andin Israillar kelip kollirini ularning üstigə koysun. ¹¹ Һarun Lawiylarni Israillarning «pulanglatma qurbanliq»i süpitidə Pərwərdigarning hizmitini kilsun dəp, Pərwərdigarəja hədiyə kilsun. □ ¹² Lawiylar kollirini həliki ikki torpakning bexioja koysun; sən birini gunah qurbanliki bolsun, birini

□ **7:89 «Pərwərdigar bilən»** — ibraniy tilida «uning bilən». «Pərwərdigar xu yolda...» — ibraniy tilida «U xu yolda...». ■ **8:2** Mis. 25:37 ■ **8:4** Mis. 25:31 □ **8:7 «kafarət süyi»** — ibraniy tilida «gunah süyi» yaki «gunahdin paklax süyi». Bu su 19-babta təpsiliy təswirlinidu.

□ **8:11 «hədiyə kilsun»** — ibraniy tilida «irojanglatsun».

kəydürmə qurbanlıq bolsun, Lawiylar üçün kafarət kəltürsün dəp Pərwərdigarəğa sunəyin. □ ¹³ Sən andin Lawiylarni Hərun bilən uning oşullirining aldida turəuzup, ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə Pərwərdigarəğa hədiyə kıl.

¹⁴ Lawiylar Meningki bolsun dəp, sən Lawiylarni ənə xu tərکیدə Israillərdin ayrip qik. ■ ¹⁵ Andin Lawiylar kirip jamaət qedirining ixlrini kilsa bolidu; sən ularni paklandur, ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə hədiyə kıl. ¹⁶ Qünki ular Israillar iqidə pütünləy Manga ataloqan; Mening ularni Meningki bolsun dəp tallixim ularni Israillarning arisida baliyatquning tunji mewisi ornida qoyəlanlıkimdur. ¹⁷ Qünki Israillarning tunjisi, məyli u insan yaki həywan bolsun, pütünləy Manga təwədur; Mən Misir zeminida barlıq tunjilarni öltürgən küni ularni Özümgə muqəddəs kılıp eliwaləanidim. ■ ¹⁸ Mening Lawiylarni u yol bilən tallixim ularni Israillarning iqidiki tunjilirining ornida qoyuxum üçündür. ■ ¹⁹ Wə jamaət qedirida Israillarning hizmitidə bolsun wə Israillarning *gunahini tiləp* kafarət kəltürsün, xuningdək Israillar muqəddəs jayəğa yekinlaxkanda ular arisida bala-kaza qıkmisun dəp, Mən Israillar iqidin Lawiylarni Hərun bilən uning oşulliriəğa bərdim. ²⁰ Musa, Hərun wə pütkül Israill jamaiti Lawiylarni xundak kildi; Pərwərdigarəğning Lawiylar toşruluk Musaqəğa buyruəjnidək Israillar həmmisini bəja kəltürdi. ²¹ Lawiylar xundak kılıp əzlrini *gunahin* paklap, kiyim-keqəklirini yuyup pakizlidi; Hərun ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə Pərwərdigarəğa hədiyə kildi; Hərun yənə ularni paklaxka *gunahini tiləp* kafarət kildi. ²² Andin keyin Lawiylar kirip Hərunning aldida, xundakla uning oşullirining aldida, jamaət qediri iqidiki ixlarni kılıxka kirixti; Pərwərdigar Lawiylar toşruluk Musaqəğa qəndak buyruəqan bolsa, Israillar uni xu boyiqə bəja kəltürdi.

²³ Pərwərdigar Musaqəğa söz kılıp mundak dedi: —

²⁴ Lawiylarning wəzipisi mundak bolsun: — Yigirmə bəx yaxtin yukiriliri kirip jamaət qediri iqidiki ixlarni kılıxka səpkə kirsun; □ ²⁵ əllik yaxka yətkəndin keyin səptin qekinip xu hizmətni kilmisun; ²⁶ lekin ular jamaət qediri iqidə kərindaxliriəğa yərdəmlixip, ularning həjətliridin qıqıxka bolidu, əmma qedirdiki rəsmiy wəzipidə bolmisun. Lawiylarning wəzipiliri həkkidə ularəğa ənə xundak kıl.

9

Sinay qel-bayawinida «ətüp ketix heyti»ni ətüküzix

¹ Misir zeminidin qıqqəndin keyinki ikkinqi yili birinqi ayda, Pərwərdigar Sinay qelidə Musaqəğa buyrup: —

² Israillar bəkitilgən wəqıtta ətüp ketix heytni ətükəzsun; ■ ³ yəni muxu ayning on tətinqi küni gugumda, bəkitilgən wəqıtta, barlıq bəlgilimə wə kəidə-tərtip boyiqə heytni ətüküzənglar, — dedi. □ ⁴ Xuning bilən Musa

□ **8:12** «sən ... Pərwərdigarəğa sunəyin» — Təwrat boyiqə, bu Musa pəyğəmbərnin əzi kaşının ornida birdinbir qurbanlıq kıləqan wəqıtı idi. ■ **8:14** Qel. 3:45 ■ **8:17** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13; Luqa 2:23 ■ **8:18** Qel. 3:12 □ **8:24** «səpkə kirsun» — ibrəniy tilida «jəng üçün qoxunəğa kirsun» degən səzlər bilən ipədiliniədu. 4:23ni wə izahətni kərəng. ■ **9:2** Mis. 12:1-28; Law. 23:5; Qel. 28:16; Kan. 16:2 □ **9:3** «gugum» — ibrəniy tilida «ikkı kəq arılıqıda» degən səzlər bilən ipədiliniədu — demək xəpək wəqıtı, «kün pətix» wə karəngəşlülük arılıqıda boləqan wəqıt.

Israillaroğa söz kılıp ötüp ketix heytni ötküzüxni buyrudi. ⁵ Ular birinçiq ayning on tötinçiq küni gugumda, Sinay qelidə ötüp ketix heytni ötküzdi; Pərwərdigar Musaoğa qandak buyruoğan bolsa, Israillar xundak qildi. □

⁶ Bir nəqqəylən bir elükkə tegip ketip napak bolup qaloğanliqi üqün, ular xu küni ötüp ketix heytni ötküzəlmidi-də, ular xu küni Musa bilən Hərunning aldioğa kelip Musaoğa: —

⁷ Biz ölüp qaloğan adəmgə tegip ketip napak bolup qaloğan bolsakmu, lekin nemixka Israillarning qatarida, bekitilgən waqıtta Pərwərdigaroğa sunuxka kerək bolojinini elip kelixtin rət kilinimiz? — deyixti.

⁸ — Tohtap turunglar; mən berip Pərwərdigar silər tohtanglarda nemo buyruydikin, anglap bakay, — dedi Musa ularoğa.

⁹ Pərwərdigar Musaoğa söz kılıp mundak dedi: —

¹⁰ Sən Israillaroğa mundak degin: «Silər wə silərning əwladliringlar iqidə bəzilər elüklərgə tegip ketip napak bolup qaloğan bolsa yaqi uzak səpər üstidə bolsa, ular yənila Pərwərdigar üqün ötüp ketix heytni ötküzüxkə bolidu. □ ¹¹ Undak kixilər ikkinçiq ayning on tötinçiq küni gugumda heytni ötküzsun; *heytt taamini* petir nan wə aqqıq köktatlar bilən billə yesun; □ ¹² ulardin ətigə azrakmu kaldurmisun wə *qozisinin* ustihanliridin birərsinimu sundurojuqi bolmisun; ular heytni ötüp ketix heytni barliq bəlgilimiliri boyiqə ötküzsun. □ ■ ¹³ Halbuki, pak boloğan, səpər üstidimu bolmioğan əmma ötüp ketix heytni ötküzüxkə etibar bərmigən kixi bolsa öz həlkidin üzüp taxlinidu; qünki bekitilgən waqıtta Pərwərdigaroğa sunux kerək bolojinini sunmioğanliqi üqün, u öz gunahini öz üstigə alidu. □ ¹⁴ Əgər aranglarda turuwatqan yat əllik bir musapir Pərwərdigar üqün ötüp ketix heytni ötküzüxni halisa, u ötüp ketix heyti tohtarisidiki bəlgilimə wə kaidə-tərtip boyiqə ötküzsun; yat əllik musapirlar üqün wə zeminda tuquloğanlar üqünmu aranglarda xu birla nizam bolsun. ■

Hudaning Israillarni qel-bayawanda Öz buluti wə oti bilən yetəklixi

¹⁵ İbadət qediri tiklängən küni, bulut ibadət qedirini, yəni həküm-guwahliq qedirini kaplap turdi; kəqtin taki ətigəngiqə, bulut huddi ottək ibadət qedirining üstidə turdi. □ ■ ¹⁶ Daim xundak bolatti; *kündüzi* bulut ibadət qedirini kaplap turatti, keqisi u otka ohxaytti. ¹⁷ Qaqaniki bulut jamaət qedirining üstidin kətürülsə, Israillar yoloğa qikatti; bulut kəyərde tohtisa, Israillar xu yərdə bargah tikətti. ¹⁸ Israillar Pərwərdigarning buyruqi boyiqə mangatti, Pərwərdigarning buyruqi boyiqə bargah tikətti; bulut ibadət qedirining üstidə qanqə uzak tohtisa, ular bargahğa xunqə uzak turatti. ■ ¹⁹ Bulut ibadət qedirining üstidə heli künlərgiqə tohtap tursa, Israillarmu Pərwərdigarning kərsitmisini tutup səpərgə qikmaytti; ²⁰ mubada bulut ibadət qedirining üstidə pəkət birnəqqə künlə tohtisa, ular Pərwərdigarning buyruqi boyiqə xu waqıtta bargah qurup yatatti, andin yənə Pərwərdigarning buyruqi boyiqə səpərgə atlinatti. ²¹ Wə

□ 9:5 «gugum» — 3-ayəttiki izahatni kəring. □ 9:10 «ular yənila Pərwərdigar üqün ötüp ketix ötküzüxkə bolidu» — yaqi «u yənila Pərwərdigar üqün ötüp ketix heytni ötküzidu».

□ 9:11 «gugum» — 3-ayəttiki izahatni kəring. □ 9:12 «ötüp ketix heytt»diki qoza» — «Mis.» 12:46, «Yuh.» 19:36ni kəring. ■ 9:12 Mis. 12:46; Yh. 19:33, 36 □ 9:13 «öz həlkidin üzüp taxlinidu» — bu ibarə adəttə ədəmning Hudaning biwasita jazasi bilən dunyadin ketixini kərsitidu. «Mis.» 12:19diki izahatni kəring. ■ 9:14 Mis. 12:49 □ 9:15 «İbadət qedirini kaploğan bulut» — «Mis.» 40:34-38ni kəring. ■ 9:15 Mis. 40:34 ■ 9:18 1Kor. 10:1

mubada bulut pəkətla kəqtin ətigəngiqə tohtap, əttigəndə bulut yənə kətürülsə, ular yənə yoloğa qıqattı; məyli kündüzi yaki keqisi bulut kətürülsə, ular səpərgə qıqattı. ²² Bulut ibadət qedirining üstidə uzunraq tursa, məyli ikki kün, bir ay, bir yil tursimu, Israillər yoloğa qıqmay bargahğa turuwerətti; ləkin bulut kətürülüp mangsila ular səpirini dawamlaxturattı. ²³ Pərwərdigarning buyruqi bilən ular bargah kūrattı, Pərwərdigarning buyruqi bilən ular səpərni dawamlaxturattı; ular Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən bərgən əmri boyiqə, Pərwərdigarning kərsitmisini tutattı.

10

Kümüx kanay qelinix waqitliri

¹ Pərwərdigar Musaqə söz kılıp mundaq dedi: —

² Sən özüggə ikki kanay yasatqın; ularni kümüxtin soqtur. Ular jamaətni yoiyxka, xundakla jamaətni bargahlirini yoiyxturup yoloğa qıqıxka qakirix üçün ixlitilidu. ³ Ikki kanay qelinoğanda pütkül jamaət sening yeningoğa jamaət qediri dərwazisining aldiğa yoiylidioğan bolsun. ⁴ Əgər yaloğuz biri qelinsa, əmirli, yəni mingliğan Israillarning mingbexiliri sening yeningoğa kelip yoiylsun. ⁵ Silər kattıq yukiri awaz bilən qaloğanda kün qıqıx tərəptiki bargahlar yoloğa qıqsun. ⁶ Andin silər ikkinqi ketim kattıq, yukiri awaz bilən qaloğanda jənub tərəptiki bargahlar yoloğa qıqsun; ular yoloğa qıqқан qəoğda kanay kattıq, yukiri awaz bilən qelinixi kerəktur.

⁷ Jamaətni yoiylixka qakiridioğan qəoğda, kanay qelinglar, əmma kattıq, yukiri awaz bilən qalmanglar; ⁸ Hərurning əwladliri, kahin boləqanlar kanaylarni qalsun; bular silərgə əwladmu-əwlad bir əbədiy bəlgilimə bolsun. ⁹ Əgər silər öz zeminğlarda silərgə zulum saləqan duxmininglar bilən jəng kilixka qıqsanglar, kattıq, yukiri awaz bilən qelinglar. Xuning bilən əzünğlarning Hudasi boləqan Pərwərdigarning aldida yad etilip, duxmininglardin kutulisilər. ¹⁰ Buningdin baxka, huxal künliringlarda, bekitilgən heytliringlarda wə ayning birinqi künliridə, silər köydürmə kurbanlık wə inaklık kurbanliklirini sunəjininglarda, kurbanliklarning aldida turup kanay qelinglar; xuning bilən *kanaylar* silərni Hudayinglaroğa əslətküqi bolidu; Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

Sinaydin yoloğa qıqıx tartipi

¹¹ Ikkinqi yili, ikkinqi ayning yigirminqi küni bulut həküm-guwaqlik qedirining üstidin kətürüldi; ¹² xuning bilən Israillar Sinay qelidın qıqip, yol elip səpərlirini baxlidi; bulut Paran qelidə tohtidi. ¹³ Bu ularning birinqi ketim Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kıləqan əmri boyiqə yoloğa qıqıxi boldi. ¹⁴ Yəhuda bargahi əzining tuəqi astida qoxun-qoxun bolup aldi bilən yoloğa qıqti; qoxunning baxliqi Amminadabning

■ 9:22 Mis. 40:36, 37 □ 10:5 «kattıq yukiri awaz bilən» — baxka birhil tərjimisi: «agah awazi bilən». □ 10:8 «bular» — kanaylar əzliri. □ 10:11 «həküm-guwaqlik» — muxu yərdə «həküm-guwaqlik» Hudaning Israiloğa ata kıləqan tüp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən bolidioğan əhdisini kərsitidu («Mis.» 20-babni kəring). Hudaning mukəddəs mahiyiti wə harakteri xu əmrlərdə ayan kılinoqəqka, uning «həküm-guwaqlik»i dəpmu atilidu. Xu əmrlər «əhdə sanduqi» iqidə saqlaklık tax tahtaylar üstigə pütülgən («Mis.» 40:20ni kəring).

oqli Nahxon idi. ¹⁵ Issakar kəbilisi koxunining baxliki Zuarning oqli Nətanəl idi. ¹⁶ Zəbulun kəbilisi koxunining baxliki Həlonning oqli Eliab idi. ¹⁷ Andin ibadət qediri quwulup, Gərxonning əwladliri bilən Mərarining əwladliri uni kətürüp yoloğa qikti.

¹⁸ Rubən bargahı əzining tuqi astida koxun-koxun bolup yoloğa qikti; koxunning baxliki Xidərnin oqli Əlizur idi. ¹⁹ Ximeon kəbilisi koxunining baxliki Zuri-xaddayning oqli Xelumiylə idi. ²⁰ Gad kəbilisi koxunining baxliki Deuəlnin oqli Əliasaf idi. ²¹ Andin Kohatlar mukəddəs buyumlarnı kətürüp yoloğa qikti; ular yetip kelixtin burun ibadət qedirini *kətürgüqilər* kelip uni tikləp koyuxkanidi. ■

²² Əfraim bargahı əzining tuqi astida koxun-koxun bolup yoloğa qikti; koxunning baxliki Ammihudning oqli Əlixama idi. ²³ Manassəh kəbilisi koxunining baxliki Pidahzurning oqli Gamaliylə idi. ²⁴ Binyamin kəbilisi koxunining baxliki Gideonin oqli Abidan idi.

²⁵ Dan bargahı həmmə bargahlarning arka muhəpizətqisi bolup, əzining tuqi astida koxun-koxun bolup yoloğa qikti; koxunning baxliki Ammixad-dayning oqli Ahiazər idi. ²⁶ Axir kəbilisi koxunining baxliki Okranning oqli Pagiyəl idi. ²⁷ Naftali kəbilisi koxunining baxliki Enanning oqli Ahıra idi.

²⁸ Bular Israillar yoloğa qikkanda koxun-koxun bolup mengix tərtpi idi; ular xu tərkiyə yoloğa qikti.

Musaning keynakisi Həbabka boləjan təlipi

²⁹ Musa əzining keynatisi, Midiyanlık Reuəlnin oqli Həbabka: — Biz Pərwərdigar wədə kiləjan yərgə karap səpər kiliwatimiz, U: «Mən u yərnı silərgə miras kilip berimən» degən; əzlrinin biz bilən billə mengixlirini etünimən, biz siligə yahxi karaymiz, qünki Pərwərdigar Israil toqruluk bəht-saadət ata kilimən dəp wədə bərgən, — dedi.

³⁰ Ləkin Həbab Musaqa: — Yak, mən öz yurtum, öz uruk-tuqkanliriməta ketimən, — dedi.

³¹ Musa uningə: Bizdin ayrilip kətmisilə; qünki sili qəldə kəndək bargah quriximiz kerəklirini bililə, sili bizgə kəz bolup bərsilə. ³² Xundək boliduki, biz bilən billə barsilə, kəlgüsida Pərwərdigar bizgə kəndək yahxilik kilsə, bizmu siligə xundək kilimiz! — dedi.

³³ Israillar Pərwərdigar tejdin yoloğa qikip üq kün yol mangdi; Pərwərdigarning əhdə sanduki ularəta aram alidəjan yər izdəp ularning aldidə üq kün yol baxlap mangdi.

³⁴ Ular qedirlirini yioxturup yoloğa qikidəjan qaqlarda, Pərwərdigarning buluti haman ularning üstidə bolatti. ³⁵ Əhdə sanduki yoloğa qikidəjan qaqlarda Musa: «Ornungdin turəaysən, i Pərwərdigar; düxmənlirini tiripirən bolsun; Sanga əqlər yüzügnin aldidin kaqsun!» — dəytti. ■ ³⁶ Əhdə sanduki tohtəjan qaqlarda u: «Kaytip kəlgəysən, i Pərwərdigar; mingləjan-tümənligən Israil həlki arisəta kaytip kəlgəysən!» — dəytti.

11

Həlkning yol boyi oqtuldixip Pərwərdigarning aqqiqini kəltürüxi

1 Wə xundak boldiki, həlk oqotuldixatti, ularning oqotuldaxliri Pərwərdigarning kulikiqə yetip intayin rəzil anglandi; U bu sözləni anglidi wə Uning oşəzi pi kozoqaldi; Pərwərdigarning ot-yalkuni ularning arisida tutixip, bargahning qetidiki bəziləni köydürüxkə baxlidi. ■ 2 Həlk bu qaoqda Musaqa yalwuriwidi, Musa Pərwərdigardin tilidi; xuning bilən ot pəsiyip oqti. 3 Pərwərdigarning oti ularning otturisida tutaxkanliki üqun u u yərgə «Tabərah» dəp at koydi. □

Həlkning ozuk tooqruluk oqotuldaxliri

4 Ularning arisidiki xaloqut kixilərnin nəpsi taqildap kətti, Israillarmu yənə yioqlaxka baxlidi: «Əmdi bizgə kim gəx beridu? □ ■ 5 Həlimu esimizdiki, biz Misirdiki qaoqlarda pul həjliməy turupmu belik yeyələyttuk, yənə tərhamək, tawuz, piyaz wə küdə piyaz bilən samsakmu bar idi. 6 Mana bu yərdə hazır kəz aldimizda mannadin baxka həqnemə yok, əmdi bizning jenimizmu kurup ketiwatidu» deyixti.

7 Manna goya yumoqaksüt uruqiqa, kərünüxi goya kəhriwəqa ohxaytti. ■ 8 Kixilər uyan-buyan qepip uni yioqip, bəzidə yarəqunqakta ezip, bəzidə həwanqida soqup, ya bəzidə qazanda pixurup nan kilip yoytti; təmi zəytun maylik tokaqlarəqa ohxaytti. □ 9 Keqidə bargahka xəbnəm qüxkəndə, mannamu xuning üstigə qüxətti.

10 Musa həlkning ailimu-ailə hərbiəri öz qədiring ixiki aldidə yioqazər kixiawatkinini anglidi; buningəqa Pərwərdigarning oşəzi kəttik kozoqaldi, bu ix Musaning nəziridimu yaman kəründi. 11 Musa Pərwərdigarəqa: —

Sən bu barlik həlkning eoqir yükini manga artip qoyup, mən kulungni nemixka bundak kiynaysən; nemixka mən Sening aldingda iltipət tapmaymən? 12 Ya mən bu pütin həlkəqə həmilidar bolup, ularni tuşdummu? Sən tehi manga: «Sən ularni Mən kəsəm iqip ularning ata-bowiliriqa miras kiləqan xu yərgə yətküzgüqə, huddi bəqkan atisi əmqəktiki bowakni baorəqa aloqandək baoringəqa elip kətürüp mang» dəwətisən? 13 Mən bu həlkəqə nədin gəx tepir berələymən? Qünki ular manga yioqlap: «Sən bizgə yegüdək gəp tepir bər!» deyixməktə. 14 Mən bu həlkni kətürüxni yaloquz üstümgə elip ketəlməydikənmən, bu ix manga bək eoqir keliwatidu. 15 Əgər Sən manga muxundak muamilə kilmaqci bolsang, mən ötünüp qalay, bu harab həlitimni manga kərsətməy, iltipət kilip meni öltürüwət! — dedi.

Pərwərdigarning Musəqa yətmix aqsakalni tallap qiqixni buyruxi

16 Pərwərdigar Musəqa mundak dedi: —

Israil aqsakalliri iqidin, sən yeniməqa tonuydiəqan həlk aqsakalliri wə bəglərdin yətmixni tallap yioqkin, ularni jamaət qədiring aldiəqa əkal. Ular sening bilən billə xu yərdə tursun. 17 Mən xu yərgə qüxüp sening bilən sözlixmən; wə sening üstüngdə turuwatqan Rohni elip ularning üstigimu bəlüp koyimən. Xuning bilən ular sən bilən billə həlkni kətürüx məs'uliyitini üstigə alidu, andin sən uni özünq yaloquz kətürməydiəqan

■ 11:1 Qan. 9:22; Zəb. 78:21; 106:13-18 □ 11:3 «Tabərah» — «kəyüx» degən mənidə.

□ 11:4 «xaloqut kixilər» — bəzilər «bikar tələplər» dəp tərximə kilidu. Ləkin keyinki sözlərdin qariəqanda, ular bəlkim Israillardin ayrim, baxka birnəqqə millətlərdin boləqan bir türkümlə kixilər boluxi mumkin. ■ 11:4 Mis. 12:38; 16:3; Zəb. 106:14; 1Kor. 10:6 ■ 11:7 Mis. 16:14, 31; Zəb. 78:24-25; Yə. 6:31, 49 □ 11:8 «təmi zəytun maylik tokaqlarəqa ohxaytti» — yəki «təmi tatlik zəytun mayəqa ohxaytti».

bolisən. □ 18 Sən həlkkə mundak degin: «Ətə gəx yiyixkə təyyarlinip özənglərnı *Hudağa* atıp paklanglar; qunki silər Pərwərdigarning qulıqını aqırıtıp yioqlap: «Əmdi kim bizgə gəx beridu? Ah, Misirdiki həlimiz bək yahxi idi!» degəndinglar əməsmu? Pərwərdigar dər wəkə silərgə gəx beridu, silər uningdin yəysilər. 19 Silər bir kün, ikki kün əməs, bək kün, on kün əməs, yigirmə künmu əməs, 20 bəlki pütün bir ay yəysilər, taki burninglardın etilip qikip hə boluquqə yəysilər; qunki silər aranglarda turuwatqan Pərwərdigarnı mənsitməy, uning aldida yioqlap turup: «Biz nemə üqün Misirdin qıktuq?» — dedinglar». ■

21 Musa: — Mən ularning arisida turuwatqan bu həlktin yoloğa qıkalaydioğan ərkəklər altə yüz ming tursa, Sən tehi: «Mən ularni gəx yəydioğan, hətta pütün bir ay gəx yəydioğan kilmən» dəysən; □ 22 əmisə köy, kala padilirining həmmisi soyulsa ularoğa yetəmdu? Yaki dengizdiki həmmə belik ularoğa tutup berilsə, ularning yiyixigə yitərmu? — dedi. ■

23 Xuning bilən Pərwərdigar Musoğa: — Pərwərdigarning qoli kışka bolup qaptimu? Əmdi körüp bakqinə, Mening sanga degən sözüm əməlgə axurulamdu-yoq? — dedi. ■

24 Xuning bilən Musa qikip Pərwərdigarning səzini həlkkə yətküzdi wə həlk iqidiki aqsakallardın yətmix adəmni tallap yioqıp ularni jamaət qedirining ətrapida turuquzdi. 25 Andin Pərwərdigar bulut iqidin quxüp, Musa bilən səzlixip, uningdiki Rohın elip yətmix aqsakaloğa koydı; Roh ularning üstigə qonuxi bilən ular bexarət berixkə kirixti. Ləkin xu wəqittin keyin ular undak qilmidi. 26 Ləkin u qaoqda uların ikki adəm bargahğa kaldı; birsining ismi Əldad, ikkinqisi Medad idi (ular əslidə aqsakallarning arisida tizimlanoğanidi, ləkin ibadət qedirioğa qıkmay qaloğanidi). Roh ularning üstidimu qondi wə ular bargah iqidə bexarət berixkə baxlıdi. 27 Yax bir yigit yügürüp kelip Musoğa: —

Əldad bilən Medad bargahğa bexarət beriwatidu, — dedi. 28 Musaning hizmətkari, Musa tallioğan sərhil yigitliridin biri, Nunning oqlı Yəxua qopup: —

I hojam Musa, ularni tosuqayla, — dedi. 29 Ləkin Musa uningoğa: — Sən mening səwəbimdin həsət kiliwatamsən? Pərwərdigarning pütün həlki pəyoəmbər bolup kətsə idi, Pərwərdigar Özining Rohını ularning üstigə koyrsa idi! — dedi.

30 Xuning bilən Musa bilən Israil aqsakallirining həmmisi bargahğa qaytıp ketixti.

Pərwərdigarning bədünə quxürüxi

31 Əmdi Pərwərdigar aldidin bir xamal qikip, u dengiz tərəptin bədünilərnı uqurtup kelip, bargahning ətrapioğa yeyiwətti; bədünilər bargahning u tərpidimu bir künlük yol, bu tərpidimu bir künlük yol kəlgüdək yər yüzini ikki gəz egizliktə kəlgüdək qaplıdi. □ ■

32 Həlk ornidin turup pütkül xu küni, xu keqisi wə ətisi pütün kün bədünə tutup yioqdi, əng az degənlirimu alahazəl ikki homir yioqdi; ular bularnı

□ 11:17 «**sening üstügdə turuwatqan Roh**» — xühşisizki, Hudaning Özining Muqəddəs Rohı. 29-ayətni körüng. ■ 11:20 Qel. 21:5 □ 11:21 «**yoloğa qıkalaydioğan ərkəklər**» — yaki «piyadə əskərlər». 1:46ni körüng. ■ 11:22 Yh. 6:7 ■ 11:23 Yəx. 50:2; 59:1 □ 11:31 «**Yər yüzini ikki gəz egizliktə kəlgüdək qaplıdi.**» — baxqa birhil tərjimisi: «yər yüzidin alahazəl ikki gəz egizliktə uqup kəldi». «**gəz**» — Muqəddəs Kitabta ixltilgən «gəz» adəmning qolning jəynəktin barmaqning uqioqıqə boloğan arilıki (təhminən 45 santimetr) idi. ■ 11:31 Mis. 16:13; Zəb. 78:26-28

bargahning tət ətrapioğa əzliri üçün yeyixti. ³³ Ular gəxni qaynap ezip bolmay, gəx tehi qıxliri arisida turoqanda, Pərwərdigarning oşəzipi ularoğa kozəzilip, həlkni intayin eqir bir waba bilən urdi. ³⁴ Xunga kixilər xu yərnı «Kıbrot-Həttawah» dəp atidi; qünki ular xu yərdə nəpsi takıldioğan kixilərnı yərlikkə koyəjanidi. ³⁵ Keyin həlk Kıbrot-Həttawahtin yoloğa qikip Həzirotka kelip, Həzirotta tohtidi.

12

Məriyəm bilən Hərunning Musaşağa kara qaplıoğanlıqı

¹ Məriyəm bilən Hərun Musaning həbəxlik kizni hotunlukqa aloqini üçün uningə qarxi söz kildi (qünki u həbəxlik bir kizni aloqanidi). ² Ular: — Pərwərdigar pəkət Musa bilənla səzlixip, biz bilən səzləxməptimu? — deyixti. Bu gəpni Pərwərdigar anglidi. ³ Musa dəğan bu adəm intayin kəmtər-məmin adəm bolup, bu tərəptə yər yüzidikilər arisida uning aldioğa etidioqini yok idi.

⁴ Pərwərdigar Musa, Hərun wə Məriyəmgə tuyuksiz: — Silər üçüŋglar jamaət qədirioğa kelinglar, — dedi.

Üqilisi qikip kəldi.

⁵ Andin Pərwərdigar *ərxin* bulut tüwrüki iqidə qüxüp, jamaət qədirining aldida tohtap, Hərun bilən Məryəmni kışqiriwidi, ular aldioğa kəldi.

⁶ U ularoğa: — Əmdi silər gəpimni anglanglar, əgər silərnıng aranglarda pəyoşəmbər bolsa, Mən Pərwərdigar alamət kərunüxtə uningə Өzümnı ayan kilimən, qüxidə uning bilən səzliximən. ⁷ Lekin kulum Musaşağa nisbətən undak əməs; u barlık ailəm iqidə tolimu sadıqtur; ⁸ Mən uning bilən təpixmak eytip olturmay, yüzmu yüz turup biwasitə səzliximən; u Mən Pərwərdigarning kıyapitini kəralaydu. Əmdi silər nemixka kulum Musa toşruluk yaman gəp kilixtin kərkəmidinglar? — dedi. ⁹

⁹ Pərwərdigarning otluq oşəzipi ularoğa kozəqaldi wə u ketip kəldi.

Məryəmning mahaw bolup qaloqanlıqı

¹⁰ Xuning bilən bulut jamaət qədri üstidin kətti, wə mana, Məryəm huddi ap'ak kərdək pəsə-mahaw bolup kətti; Hərun burulup Məryəmgə kəriwidi, mana, u pəsə-mahaw bolup qaloqanidi. ¹¹ Hərun Musaşağa: — Way hojam! Nədanlık kilip gunah ötküzüp koyəqanlıkimiz səwəbidin bu gunahni bizning üstimizgə artmioşaysən. ¹² U huddi anisining kərsikidin qikkandila bədini yerim qirik, ölük tuşuloğan balidək bolup kəlmioşay! — dedi.

□ **11:32 «homir»** — Bir «homir» təhminən ming litrgə barawər. Bədünilərnıng yeyilixi, xühşisizki, gəxini kaqlax üçün idi. □ **11:33 «Pərwərdigarning oşəzipi ularoğa kozəzilip, həlkni... urdi»** — Huda nemixka həlk kaqxioğan waqtida əməs, bəlki dəl bədünilərgə eqiz təgkəndə ularni urdi? Xühşisizki, U ularni xu ixta sinidi. Ular əslidə Uningdin narazi bolup gumanlinip: «Əmdi bizgə kim gəx beridu?» — deyixkənidi (4-ayət). Biraq Huda ularoğa kəz aldida gəx bərgini bilən, ular gumanidin towa kilmidi yaki təxəkkur eytmidi. ■ **11:33 Zəb. 78:29-31**

□ **11:34 «Kıbrot-Həttawah»** — mənisi «Nəpsaniyətning kəbriliri». □ **12:1 «Həbəxlik»** — «Əfiopiyalik» dəgənnıng baxkiqə atilixi. Tekistə, Musaning biringi ayali boləqan Zipporahning həyat yaki həyat əməsliki toşruluk həwər berilməydu. □ **12:8 «yüzmu yüz»** — ibranıy tilida «eqizmu eqiz». ■ **12:8 Mis. 33:11; Qan. 34:10**

¹³ Xuning bilən Musa Pərwərdigarə: — I Təngri, uning kesilini saqaytiwətkən bolsang, — dəp nida kildi.

¹⁴ Pərwərdigar Musaə: — Əgər atisi uning yüzigə tükürgən bolsa, u yəttə kün hijilqilik iqidə turojan bolatti əməsmu? Əmdi u bargahning sirtioja yəttə kün kəmap koyulsun, andin u kaytip kəlsun, — dedi.□

¹⁵ Xuning bilən Məryəm bargah sirtioja yəttə kün kəmap koyuldi, taki Məryəm kaytip kəlgüqə həlk yoloja qıkmay turup turdi. ¹⁶ Andin keyin həlk Həzirottin yoloja qıqip, Paran qelidə bargah qurdi.

13

Musaning Qanaanni qarlap kelixkə on ikki qarlioquqi əwətixi

¹ Pərwərdigar Musaəja səz kilip: —

² Mən Israillərəja miras kilip bərgən Qanaan zeminini qarlap kelixkə adəmlərni əwətkin; hər bir ata jəmətkə təwə kəbilidin birdin adəm qıqirilsun, ular öz kəbilisidiki əmir bolsun, — dedi. ³ Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, ularni Paran qelidin yoloja saldi; ularning həmmisi Israillarning baxliri idi.

⁴ Təwəndikilər ularning isimliri: — Rubən kəbilisidin Zakkurning oqli Xammuya, ⁵ Ximeon kəbilisidin Həroning oqli Xafat, ⁶ Yəhuda kəbilisidin Yəfunnəhning oqli Kaləb, ⁷ Issakar kəbilisidin Yüsürpning oqli Igal, ⁸ Əfrayim kəbilisidin Nunning oqli Həxiya, ⁹ Binyamin kəbilisidin Rafuning oqli Palti, ¹⁰ Zəbulun kəbilisidin Səding oqli Gaddiyəl, ¹¹ Yüsüp kəbilisidin, yəni Manassəh kəbilisidin Susining oqli Gaddi, ¹² Dan kəbilisidin Gimallining oqli Ammiyəl, ¹³ Axir kəbilisidin Mikailning oqli Sətur, ¹⁴ Naftali kəbilisidin Wofsining oqli Nahbi, ¹⁵ Gad kəbilisidin Makining oqli Geuəl. ¹⁶ Mana bular Musa qarlap kelinglar dəp Qanaan zeminiəja əwətkən adəmlərnin ismi. Musa Nunning oqli Həxiyani Yəhoxuya dəp atidi.□

¹⁷ Musa ularni qarlap kelixkə Qanaənəja səpərwər kilip: — Silər muxu yərdin Nəgəw qeli tərəpkə qarap mengineglar, andin taqlik rayonəja qıkinglar.□ ¹⁸ U yərnin qandək ikənlikini, u yərdikilərnin küqlük-ajizlikini, az yaki köplükini kərüp bekinglar; ¹⁹ ular turuwatқан yərnin qandək ikənlikini, yaxxi-yamanlikini kərüinglar; ular turuwatқан xəhərlərnin qandək ikənlikini, bargahlik xəhər yaki səpil-kələlik xəhər ikənlikini; ²⁰ u yərnin munbət yaki munbətsiz ikənlikini, dəl-dərəhlirinin bar-yoklukini kərüp kelinglar. Yürəklikrək bolup, mewə-qiwiliridin alojaq kelinglar, — dedi.

Bu qəş dəl üzüm pixip qəlojan waqit idi. ²¹ Ular xu tərəplərgə qıqip, zeminni Zin qelidin tartip taki Həmat eəjizining yenidiki Rəhəbkiqə bərip qarlxatti. ²² Ular jənub tərəptə Həbronəja bardi, u yərlərdə Anəkiylarning əwladliridin Ahiman, Xixay, Talmay degənlər olturuxluk idi. Əslidə Həbron xəhiri Misirdiki Zoan xəhiridin yəttə yil ilgiri yasalojanidi.□

□ **12:14** «atisi uning yüzigə tükürgən bolsa, u yəttə kün hijilqilik iqidə turojan bolatti əməsmu?» — bu sözlər ibranilyar arisidiki qədimki bir ərş-adətni kərsətsə kerək. □ **13:16**

«**Həxiya**» — ibranily tilida «u kutkuzidu», «Yəhoxua» — «Pərwərdigar (Yəhəwəh) kutkuzidu» degən mənida. «Əysa» ibranily tilida dəl xu isimdur. □ **13:17** «**Nəgəw qeli**» — «Nəgəw» degən qel Pələstinning jənubi tərpidə bolup, muxu yərdə wə kəp baxka yərlərdə «jənub»ni bildüridu.

□ **13:22** «**jənub**» — ibranily tilida «Nəgəw».

²³ Ular «Əxkol jilojisi» oja kəldi, u yərdə bir sap üzümü bar bir üzüm xəhini kesip, bir baldakqa esip ikki adamgə kətürgüzüp mangdi; ular azrak anar bilən ən jürmu elip kaytip kəldi. □ ²⁴ Israillar xu yərdə kesiwalqan əxu üzüm səwəbidin u yər «Əxkol jilojisi» («üzüm sapıki jilojisi») dəp ataldi. ²⁵ Ular kırık kündin keyin u yərləni qarlap tūgitip, kaytip kəldi.

Qarlıoquqılarning məlumatı

²⁶ Ular kelip, Paran qəllükidiki Qadəxtə Musa, Hərun wə pütün Israil jamaiti bilən kəruxti. Ular ikkiyləngə həm pütkül Israil jamaitigə məlumat bərdi həm zeminning mewilirini ularoqa kərsətti. ²⁷ Ular Musaoqa məlumat bərip: —

Biz əzliri beringlar degən yərlərgə barduk, rasttinla sūt bilən həsəl ekip turidoqan yər ikən, mana bular xu yərning mewiliri. ■ ²⁸ Bırak u yərdikilər bək küqtünggür ikən, xəhərlər səpillik bolup həm puhta-həywətlik ikən. Uning üstigə, biz u yərdə Anakiylarning əwladirininu kərduq. ²⁹ Amaləklər jənub tərəptə turidikən; Hittiylar, Yəbusiylar, Amoriylar taqlarda turidikən; Kanaaniylar dengiz boylirida wə İordan dəryası boylirida turidikən, — dedi.

³⁰ Kaləb Musaning aldida kəpçilikni tinçitip: —

Biz dərhəl atlinip bərip u yərni igiləyli! Qunki biz qoqum oqalip kelimiz — dedi.

³¹ Ləkin uning bilən billə qıqқан baxqılar bolsa: —

Ular bizdin küqlük ikən, xunga ularoqa hujum kilsək bolmaydu, — deyixti. ³² Andin qarlıoquqılar əzliri qarlap kəlgən zeminning əhwalidin Israillaroqa yaman məlumat bərip:

— Biz kırıp qarlap ətkən zemin bolsa əz əhalisini yəydiqan zemin ikən; biz u yərdə kərgənləning həmmisi yoqan adəmlər ikən. ³³ Biz u yərlərdə «Nəfiliylər» degən *gigant* adəmləni kərduq (dərwəxə Anakiylarning əwladiri Nəfiliylərdin qıqқandır); biz əzimizgə qarısək qəkətkidək turidikənmiz, biz ularoqimu xundək kərinidikənmiz, — dedi. □

14

Israillarning tapa-tənə qılıxi

¹ Xuning bilən barlık jamaət dad-pəryad kətürüp yioqlidi; ular keqıqə yioqə-zar qılıxip qıxti. ² Israillar Musa bilən Hərunoqa tapa-tənə qılıp: — Biz baldurla Misirdə əlöp kətsək boptikən! Muxu qəl-jəziridə əlöp kətsək boptikən! ³ Pərwərdigar nemixқа bizni qılıq astida əlsun, hotun bala-qakılırimiz bulinip, *düxməning* oljisi bolsun dəp bizni bu yərgə baxlap kəlgəndu? Uningdin kərə, Misiroqa kaytip kətkinimiz yahxi əməsmu? — dəp oqotuldaxti. ⁴ Xuning bilən ular bir-birigə: — Baxqıdin bir baxlık tikləp Misiroqa kaytip ketəyli, — deyixti.

⁵ Musa bilən Hərun pütün Israil jamaiti aldida yıqılıp düm yatti. ⁶ Xu yərni qarlap kəlgənlər iqıdiki Nunning oqlı Yəxua bilən Yəfunnəhning oqlı

□ **13:23** «Əxkol» — məni «üzümlər». ■ **13:27** Mis. 3:8; 33:3 □ **13:33** «Nəfiliylər» — topandin ilgiri pəyda bolqan gigantlar idi. Həmmisi topanda yoqıtılqan bolqarqқа, qarlıoquqılarning xu gepi pəkət əzlrining toqıqan əpsaniliri, halas. Gərqə «Anakiylar»mu gigantlar bolsimu («Kan.» 9:1-2ni kərüng), ularning «Nəfiliylər» bilən heqқandaқ munasiwiti yoқ idi. Həlbuki, rohiy jəhəttin bu gigantlarning «Nəfiliylər»ning əslidiki kelip qıqıxi bilən munasiwiti boluxi mumkin («Yar.» 6:1-4).

Kaləb kiyimlirini yirtip, ⁷ pütün Israil jamaətiqiligi: — Biz qarlap kelixkə ötüp baroqan zemin intayin bək yahxi zemin ikən. ⁸ Əgər Pərwərdigar bizdin səyünsə, bizni xu zeminoğa, yəni həsəl bilən süt ekij turidioqan xu zeminoğa baxlap berip, uni bizgə beridu. ⁹ Silər pəkət Pərwərdigarğa asiylik kılmanglar! U zemindikilərdin qorkmanglar, qünki ular bizgə nisbətən bir oizadur; ularning panahdarliri ulardın kətti, Pərwərdigar bolsa biz bilən billə; ulardın qorkmanglar, — dedi.■

¹⁰ Həlbuki, pütkül jamaət tərəp-tərəptin: — U ikkisini qalma-kesək kılıp öltürüwetəyli, deyixti. Ləkin Pərwərdigarning julasi jamaət qedirida Israillarğa ayan boldi.

Hudaning jazasi, Musaning helk üqün nida kıloqanlığı

¹¹ Pərwərdigar Musoğa: — Bu həlk Meni qaqanoziqə mənəsiməydu? Gərqə ularning otturisida xunqə möjizilik alamətləni yaratqan bol-sammu, ləkin ular Manga qaqanoziqə ixinixməydikən? ¹² Mən ularni waba bilən urup yokitimən, xuning bilən seni ulardın tehimu qong wə kudrətlik bir əl kılimən, — dedi.

¹³ Musa bolsa Pərwərdigarğa mundaq dedi: —

«Bundak bolidioqan bolsa bu ixni misirliklar anglap kalidu, qünki Sən uluq kudriting bilən bu həlkni ularning arisidin elip qıkkaniding;■

¹⁴ wə Misirliklar bu ixni xu zemindiki həlkərgimu eytidu. U zemindiki ahalimu Sən Pərwərdigarning bu həlkning arisida ikənlikingni, Sən Pərwərdigarning ularning aldida yüzmuyüz kəringənlikingni, Səning buluting daim ularğa sayə quxürüp kəlgənlikini, xundakla Səning kündüzi bulut tüwrükidə, keqisi ot tüwrükidə ularning aldida mangoqanlikingni angliqanidi.■ ¹⁵ Əmdi Sən bu həlkni huddi bir adəmi öltürgəndək öltürüwətsəng, Səning nam-xəhritingni angliqan əlləning həmmisi: ¹⁶ «Pərwərdigar bu həlkni Əzi ularğa berixkə kəsəm kıloqan zeminoğa baxlap baralmaydioqanlıqı üqün, xunga ularni əxu qel-jəziridə öltürüwetiptu» dəp kalidu.■ ¹⁷ Əmdi ötünimənkı,

Rəbbim kudritingni jari kılduroqaysən, Özünging: ¹⁸ «Pərwərdigar asanlıqə aqqıqlanmaydu, Uning mehir-muħəbbiti texip turidu; U gunah wə itaətsizlikni kəqüridu, ləkin gunahkarlarnı hərgiz gunahsız dəp karımaydu, atıların qəbihlikini atisidin balisioziqə, hətta nəwrə-qəwriliriqə ularning üstigə yükləydu» deginingdək kıloqaysən.□■ ¹⁹ Mehriy-xəpkitingning kəngirliki boyiqə, Misirdiki qəşdin taki həziroziqə daim kəqürüp kəlginingdək, bu həlkning qəbihlikini kəqürgəysən!».

²⁰ Pərwərdigar: — «Boptu, sən degəndək ularni kəqürdü. ²¹ Ləkin Əz həyatim bilən kəsəm kılimənkı, pütkül yər yüzi Mən Pərwərdigarning xan-xəripi bilən tolidu.

²² Həlbuki, Məning julayimni, Misirda wə qel-jəziridə kərsətkən möjizilik alamətlirimni kərup turupmu Meni muxundaq on qetımlap sinap yəne awazimoğa kulak salmioqanlar, ²³ Mən kəsəm iqip ularning ata-bəwilirioğa miras kılıp berimən degən u zemini hərgiz kərelməydu; Meni mənəsimigənlərdin birimu u yurtı kərelməydu.■ ²⁴ Ləkin əzidə

■ 14:9 Qan. 20:3 ■ 14:13 Mis. 32:12 ■ 14:14 Mis. 13:21; 40:38 ■ 14:16 Qan. 9:28

□ 14:18 «atılarning qəbihlikini atisidin balisioziqə, hətta nəwrə-qəwriliriqə ularning üstigə yükləydu» — bu muħim səz toqruluk «Əzakıyal»diki «koxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ 14:18 Mis. 20:5; 34:6; Qan. 5:9; Zəb. 86:15; 103:8; 145:8; Yun. 4:2 ■ 14:23 Qan. 1:35, 36

baxқиғə bir rohning bolojini, pütün қəlbi bilən Manga əgəxkini үqün қulum Kaləbni u kirgən yərgə baxlap kirimən; uning əwladlırimu u yərgə mirashor bolidu.■ 25 (xu qaşqda Amaləklər bilən Qanaaniylar *taşliq* jilolılarda turuwatatti) — Ətə silər yolunglardin burulup, Kizil Dengizə qə baridoqan yol bilən mengip qəlgə səpər қilinglar» — dedi.

Pərwərdigarning Israillarni jazalixi

26 Pərwərdigar Musa bilən Harunoşa səz қilip mundaқ dedi:

27 — Mən Mening yaman gəpimni қilip oqotuldixidoqan bu rəzil jamətkə қағанoқиғə qidixim kerək? Israillarning Mening yaman gəpimni қiləqanliri, xu *tohtawsiz* oqotuldaxlirining həmmisini anglidim.■ 28 Sən ularoşa: — Pərwərdigar mundaқ dəydu: «Mən hayatim bilən kəsəm қilimənki, həp, Mən silərgə қulikiməşa kirgən səzlinglar boyiғə muamilə қilmaydidoqan bolsam!■ 29 Silərninğ əlükünqlar muxu qəldə yatidu; silərninğ iqinglarda sanaktin otküzülgənlər, yəni yexi yigirmidin axқан, Mening yaman gəpimni қilip oqotuldidoqanlarning həmmisi pütün sani boyiғə■ 30 Silərgə қol kətürüп *kəsəm қilip*, turaləuqnqlar қilip bərimən dəgən zeminoşa həq kirəlməydu; pəkət Yəfunnəhning oqli Kaləb bilən Nunning oqli Yəxuala kiridu.■ 31 Silərninğ kiçik baliliringlar, yəni «Bulinip, duxmənninğ oljisi bolup қalidu» deyilgənlərnə Mən baxlap kirimən, ular silər kəmsitkən u zemindin bəhrimən bolidu.■ 32 Biraқ silər bolsanglar, silər yikilip, əlükünqlar bu qəldə қalidu.■ 33 Silərninğ baliliringlar buzukluқ-wapasizliқinglarning əlimini tartip, əlükünqlar qəldə yoқaloquғə, bu qəldə kirik yil sərgərdan bolup yuridu.□ 34 Silərninğ xu zeminni qarlıoqan күnliringlarning sani boyiғə, kirik күnning hərbir күnini bir yil həsablap, қəbihlikliringlarni kirik yil əz üstünqləroşa elip yürisilər; xu qaşqda Mening əzünlərdin yatlaşқinimning nemə iкənlirini bilip yetisilər» — dəgin.■ 35 Mən Pərwərdigar xundaқ dəgənikənmən, yiojilip Manga қarxi қiққан bu rəzil həlk jamaitigə Mən qəқum xundaқ қilimən; ular muxu qəl-jəziridə yəwətilidu, xu yərdə əlidu.

36 Musa u zeminni qarlap kelixkə əwətkənlər қaytip kəlgəndə, u zemin toqruлуқ yaman həwər elip kelix bilən pütün jamətni oqotulditip, Musaning yaman gəpini қiləuzəqanlar, 37 yəni u zemin toqruлуқ yaman həwər əkəlgən bu kixilərninğ həmmisi waba kesili tegip Pərwərdigarning əldida əldi.■ 38 Zeminni qarlap kelixkə barəqan adəmlər iqidin pəkət Nunning oqli Yəxua bilən Yəfunnəhning oqli Kaləbla hayat қaldu.

Əz məyliqə hujuməşa ətүp məoqlup bolup qəqix

39 Musa bu gəplərnə pütkül Israil jamaitigə eytiwidə, həmmisi bək həsərət qəkti. 40 Ular ətigən tang atқanda turup taşқа қiқip: — Mana biz kəlduқ! Pərwərdigar eytkən yurtқа қiқip hujum қilayli; qünki biz gunah қilduқ, — deyixti.

41 — Silər yənə nemixқа Pərwərdigarning əmrigə hiləplik қilisilər? — dedi Musa, — Bu ix oqəlibilik bolmaydu!■ 42 Pərwərdigar aranglarda bolmioqəqқа, duxmənninğ қiliqi astida əlüp, məoqlup bolmasliқinglar

■ 14:24 Yə. 14:8, 9 ■ 14:27 Zəb. 106:24-26 ■ 14:28 Qel. 26:65; 32:11 ■ 14:29 Қан. 1:35; Ibr. 3:17 ■ 14:30 Yə. 14:6 □ 14:33 «buzukluқ-wapasizliқinglar» — ibraniy tilida «pahixiwazliқliringlar». Hudadin ezip ketix Təwrat-Injilda «pahixiwazliқ» dəp həsablinidu. ■ 14:34 Zəb. 95:8-11 ■ 14:37 1Kor. 10:10; Yəh. 5 ■ 14:41 Қан. 1:41

üqün hujuməyə qıkmanglar. ⁴³ Qünki Amaləklər bilən Kanaaniylar u yurtta, silərning aldinglarda turidu; silər kiliq astida ölüp ketisilər; qünki silər Pərwərdigarın tenip kətinglar, Pərwərdigar silər bilən billə bolmaydu.

⁴⁴ Lekin, gərgə Pərwərdigarning əhdə sanduqi wə Musa bargahın kəzoqalmioqan bolsimu, ular yənıla öz məyliqə taofka qıqip hujuməyə ötti.

⁴⁵ Xuning bilən Amaləklər bilən xu taofda turuxluk Kanaaniylar qüxüp ularni taki Hormahəyiqə qoqlap, bitqit kilip kiroqin kildi.

15

Türlük qurbanliqlar toqrisidiki kaidə-nizam

¹ Pərwərdigar Musaqə səz kilip mundaq dedi: —

² Sən Israillaroqə mundaq degin: — Silər makanlixixinglar üqün silərgə təkdım kilip beridioqan zeminəyə kirgən qeqlinglarda, ³ əgər Pərwərdigarəyə atəp otta sunulidioqan, uningəyə huxbuy bolsun dəp birə hədiyə-qurbanliq kilmaqci bolsanglar, qurbanliq kala yəki qoy-əqkə padisidin bolsun. U köydürmə qurbanliq bolsun, kəsəmmi ada kilix qurbanliqi bolsun, ihtiyariy qurbanliq yəki silərgə bəkitilgən həytlardiki zərür qurbanliq bolsun, ⁴⁻⁵ qurbanliq sunoquqi kixi Pərwərdigarəyə atioqinioqə bir əxliq hədiyəsini qoxup kəltürsun. Köydürmə qurbanliq yəki bəxka qurbanliq koza bolsa, undaqta əxliq hədiyəsi zəyrtun meydin bir hınning tətın bir iłəxtürülgən esil undin əfahning ondin bir i bolsun; uningəyə yənə xarab hədiyəsi süpitidə tətın bir hın xarabni quxup sunsun. [■]

⁶ Qurbanliqing koqkar bolsa, sən uningəyə əxliq hədiyəsi süpitidə üqtin bir hın zəyrtun meyi iłəxtürülgən esil undin əfahning ondin ikkisi bolsun

⁷ wə xarab hədiyəsi süpitidə tətın bir hın xarabni quxup sunsun; bular Pərwərdigarəyə huxbuy qıqarsun dəp sunulsun. ⁸ Əgər sən Pərwərdigarəyə köydürmə qurbanliq, yəki kəsəmmi ada kilix qurbanliqi yəki inakliq qurbanliqi süpitidə torpaq atioqan bolsang, ⁹ undaqta torpaqqa əxliq hədiyə süpitidə yerim hın zəyrtun meyi iłəxtürülgən esil undin əfahning ondin üqini, ¹⁰ xarab hədiyə süpitidə yerim hın xarabni qoxup sunoqin; bular Pərwərdigarəyə atilip otta sunulup, huxbuy qıqarsun dəp kəltürilsun.

¹¹ Hər bir sunuloqan torpaq, koqkar, koza yəki oqlakka nisbətən muxundaq kilinsun. ¹² Silər sunidioqinlarning sani boyiqə, hər hil qurbanliqingni sanioqə qarap xundaq kilisilər.

¹³ Xu zeminda tuquloqanlarning həmmisi Pərwərdigarəyə huxbuy qıqarsun dəp, otta sunulidioqan qurbanliq kilmaqci bolsa ənə xundaq kilsun. ¹⁴ Xuningdək silər bilən billə turuwatqan musapir yəki əwladmu-əwlad silər bilən billə turuwatqanlar bolsa, huxbuy qıqarsun dəp otta sunulidioqan qurbanliq kilmaqci bolsa, silər qandəq kiləqan bolsanglar, ularmu xundəq kilsun. ¹⁵ Pütkül jamaətkə, məyli silər bolunglar yəki silər bilən billə turuwatqan musapir bolsun, həmminglar üqün ohxax bir bəlgilimə bolidu; silər üqün dəwrmu-dəwr əbədiy bir bəlgilimə bolidu;

□ **15:3 «birə hədiyə-qurbanliq kilmaqci bolsanglar»** — bu ayəttə kəzdə tutuloqan qurbanliqlarning həmmisi «köydürmə qurbanliq» yəki «inakliq qurbanliq»dur (5-ayətni kəring). □ **15:4-5 «bir əfah»** — təhminən 2 kürə yəki 22 litr idi. Bir hın təhminən 3.6 litr idi.

■ **15:4-5** Law. 2:1; 6:14

Pərwərdigar aldida silər qandak bolsanglar, musapirlarmu xundaqtur. ■
 16 Silərgimu, aranglarda turuwatқан musapirlarəjimu ohxax bir qanun-bəlgilimə, ohxax bir həküm bolsun.

17 Pərwərdigar Musaəja səz kəlip mundaq dedi: —

18 Sən Israillarəja səz kəlip ularəja mundaq degin: — «Silər Mən silərni əkiridoqan zeminoə yetip barəjanda, 19 xu yərdin qəkəkan axlikni yəydoqan qeəjnglarda, Pərwərdigarəja bir «kətürmə hədiyə» təkdım kilinglar. 20 Silər hər bir yeni hemirdin pixқан nanlardin birini «kətürmə hədiyə» kəlip təkdım kilinglar; silər uni təkdım kəloənda huddi hamanning «kətürmə hədiyə»sigə ohxax bolsun. □ 21 Dəwrđin-dəwrgə silər dəsəpki həsuldin qəkəkan hemirdin bir nanni «kətürmə hədiyə» süpitidə Pərwərdigarəja sununglar.

Bilməy kəloəjan gunahı üqün kafarət kəltürüx

22 Əgər silər əzünglar bilməy ezip gunah kəlip, Pərwərdigarning Musaəja buyruəjan bu barlik əmirlirigə əməl kəlmioəjan bolsanglar, □

23 yəni Pərwərdigar buyruəjan kündin etibarən barlik əwladliringlarəjigə Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən silərgə buyruəjan barlik ixlirioəjan əməl kəlmioəjan bolsanglar, 24 jamaət xundaq birər gunahning bilməy ətküzəlgənlikdin həwərsiz bolsa, undaқта pütkül jamaət Pərwərdigarəja huxbuy qəkərsun dəp yax bir torpaқni kəydürmə qurbanlik süpitidə sunsun həmdə həkidə-nizam boyiqə uningəja munasiwətlük axlik hədiyə bilən xarab hədiyəni kəxup sunsun, wə uning üstigə bir tekini gunah qurbanlikü süpitidə sunsun. 25 Xu yol bilən kahin pütkül Israil jamaiti üqün kafarət kəltürüp, bu gunah ulardin kəqürüm kəlinidu; qünki bu bilməy ətküzüp qəyoəjan gunah wə ular əzlrining bilməy ətküzüp qəyoəjan gunahı üqün qurbanlik, yəni Pərwərdigarəja atəp otta sunulidoəjan qurbanlik wə gunah qurbanlikini birlikdə Pərwərdigar aldioəja sunəjan.

26 Bu gunah pütkül Israil jamaiti bilən ularning arisida turuwatқан musapirlarning həmmisidin kəqürüm kəlinidu, qünki bu pütkül həlk bilməy turup ətküzüp qəyoəjan gunahıtur.

27 Əgər bir kixi bilməstin gunah kəlip qəyoəjan bolsa, u bir yaxlik bir qixi oəlakni gunah qurbanlikü süpitidə sunsun. ■ 28 Kahin xu yol bilən bilməy gunah kəlip qəyoəjan adəm üqün kafarət kəltüridu; uning üqün kafarət kəltürsə uning Pərwərdigar aldida bilməy ətküzgən gunahı uningdin kəqürüm kəlinidu. 29 Bilməy birər səwənlük ətküzüp qəyoəjan barlik kixilərgə, məyli xu zeminda tuəuloəjan Israillər bolsun yəki ularning arisida turuwatқан musapirlarəja bolsun, — silərnig həmminglarəja ohxax bir qanun-bəlgilimə tətbiklinidu.

Bilip turup kəloəjan gunahlar toəjruluk

■ 15:15 Mis. 12:49; Qəl. 9:14 □ 15:20 «Silər hər bir yeni hemirdin pixқан nanalardin birini «kətürmə hədiyə» kəlip təkdım kilinglar» — baxқа birhil təjimis: «Silər dəsəpki həsuldin qəkəkan hemirdin bir nan pixurup uni «kətürmə hədiyə» kəlip təkdım kilinglar» (birəq təjirimimiz «Əz.» 44:30din qarəjanda toəjrirəq boluxi mumkin). «hamanning «kətürmə hədiyə»sigə ohxax bolsun» — oқurmənlərgə məlumki, Israillər yeni pixқан həsulning tunji kışmini hamandin ayrip, Hudaəja atixi kerək («Mis.» 23:19, 34:22 wə 26ni kərugə). □ 15:22 «əməl kəlmioəjan bolsanglar» — bu ayətlərdə kəzdə tutuloəjan gunah Hudaning əmrlirigə əməl kilməslükün ibarət; «Law.» 4-babta tiləja elinoəjan qurbanliklər Hudaning əmrlirigə hiləplik kəloəjan ixlarəja kafarət kəltüridoəjan qurbanliklərdin ibarət. ■ 15:27 Law. 4:27

³⁰ Lekin yürükini kaptək kılıp ix kərgən kixi, məyli u zeminda tuşulğan bolsun yaki musapir bolsun, Pərwərdigarəğa həkərət kəltürgən bolıdu; u haman öz həlkidin üzüp taxlinıdu. ³¹ U Pərwərdigarning səzini mənəsitmıgənıkən, Pərwərdigarning əmrıgə hilaplık kılğanıkən; xuning üqün u qoqum üzüp taxlinıdu; gunahı əzining bexioğa qıxıdu.

Xabat künigə hilaplık kılöuqılarəğa berıliđioğan jaza

³² Israıllar qel-jəziridiki waqıtlırıda, bir kixining xabat künidə otun tərgənliki baykaldı. □ ³³ Otun terıwatkanlıkını baykəp qalğanlar uni Musa, Hərun wə pütkül jamaətning aldiöğa elip kəldi. ³⁴ Uni kəndak bir tərəp kılıx kerəkliki tehi kərsitilmıgəqkə, ular uni kaməp koydı. ■ ³⁵ Pərwərdigar Musaöğa: — U adəm öltürülmisə bolmaydu; pütün jamaət uni bargahning texioğa əpqıkip qalma-kesək kılıp öltürsun, — dedi. ³⁶ Andin pütün jamaət u adəmni bargah sirtioğa əpqıkip, huddi Pərwərdigar Musaöğa buyruşandək, qalma-kesək kılıp öltürdi.

Kiyim-keqəklərgə quqa tutux nızami

³⁷ Pərwərdigar Musaöğa səz kılıp mundak dedi: —

³⁸ Sən Israıllarəğa mundak degin, ular əwladmu-əwlad kiyim-keqəklirining qərisigə quqılarni tutsun həm burjikidiki quqılirining hər birigə kək xoyna tikip koysun; ■ ³⁹ bu hil quqılar silərnıng uni tikip turuxunglar üqün bolıdu; uni kərgəndə Pərwərdigarning barlık əmrlirini esinglarda tutup, ularəğa əməl kilixinglar üqün bu silərgə bir əslətmə bolıdu; xuningdək silərnıng həzirkidək əzünglarning kənglünglar wə kəzünglarning kəynigə kirip, kətirəp buzukluk kılıp kətməslikinglar, □ ⁴⁰ Mening barlık əmrlirimni əstə tutuxunglar həm uningəğa əməl kılıp, Hudayinglarəğa atəp pak-mukəddəs boluxunglar üqün bolsun. ⁴¹ Mən Hudayinglar bolux üqün silərnı Misir zemınidin elip qıkkən Pərwərdigardurmən; Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən.

16

Korah, Datan wə Abiramning asiylik kılıxi

¹ Lawiynıng əwrısı, Kohatning nəwrısı, Izharning oşlı Korah wə Rubanning əwladlıridin Eliabning oşulliri Datan bilən Abiram wə Pələtning oşlı On. ■ ² Israıllar iqidiki jamaət əmirliri bolğan, jamaət iqidin saylap qıqılğan mətiwərlərdin ikki yüz əllik kixini baxlap kelip Musaöğa kərxı qıkti. ³ Ular yioşılıp Musaöğa kərxı həm Hərunəğa kərxı qıqip: — Silər həddinglərdin bək axtinglar, pütkül jamaətning həmmisi pak-mukəddəs, Pərwərdigarmu ularning arisida, xundak turuşluk silər nemə dəp əzünglərnı Pərwərdigarning jamaitidin üstün koyusilər? — dedi. ⁴⁻⁵ Musa ularning gəpini anglap düm yikilip, Korah bilən uning gu-ruhidikilərgə səz kılıp: —

□ **15:32** «bir kixining xabat künidə otun tərgənliki baykaldı» — xübhisizki, bu wəqə yuxırıki 30-31-əyətiki prinsipkə misal kəltürülux üqün bayan kılınıdu. ■ **15:34** Law. 24:12 ■ **15:38** Kən. 22:12; Mat. 23:5 □ **15:39** «buzukluk» — Təwrattiki kəp kışimlarda kərsitilən bu «buzukluk»ning həm jismani yəhəti (əyx-ıxrət) həm rohiy yəhəti (butpərəslik kılıp Hudaöğa wəpasizlik kılıx) bardur. ■ **16:1** Qel. 26:9; 27:3; Yəh. 11

Ətə ətigəndə Pərwərdigar kimlərninğ Əzigə mənsup ikənlikini, kimlərninğ pak-muqəddəs ikənlikini ayan kılıdu; xu kixini Əzigə yeqinlaxturidu; kimni tallioqan bolsa, uni Əzigə yeqinlaxturidu. ⁶ Silər mundak qilinglar: — Sən Korah wə sening guruhingdikilər həmmisi huxbuydanlarni əpkelinglar; ⁷ ətə Pərwərdigarın aldida huxbuydanlaroğa ot yeqip, huxbuyini uning üstigə koyunglar; Pərwərdigar kimni tallisa, xu muqəddəs-pak boluqan bolsun! Əy silər Lawiylar, həddinglardin bək axtinglar! — dedi.

⁸ Musa yənə Korahqa:

— I Lawiylar, gepimgə kulak selinglar. ⁹⁻¹⁰ Israilning Hudasi Pərwərdigar silərni Əzining qedirining ixlirini kilsun dəp həmdə jamaətninğ aldida ularning hizmitidə bolsun dəp Əzigə yeqinlaxturux üqün silərni Israil jamaitudin ayrip qikқан — yəni Pərwərdigar seni wə sening həmmə kerindaxliring boluqan Lawiyning əwladlirini birdək Əzigə yeqinlaxturoqanliqi silərqə kiçik ixmu? Silər yənə tehi kaħinlik wəzəpisini tama kiliwatamsilər? □ ¹¹ Xu wəjidin sən wə sening guruhingdikilər həmmisi yioqilip Pərwərdigaroğa qarxi qikiwetipsilər-də; Ħarun nemidi, silər uning üstidin xunqilik aqrinip oqotuldixip kətküdək? — dedi.

¹² Musa Eliabning oqlı Datan bilən Abiramni kiçkiriپ kelixkə adəm əwətiwidi, ular:

— Barmaymiz! ¹³ Sening bizni süt bilən həsəl aқidioqan zemindin baxlap qikqip bu qel-jəziridə əltərməqci boluqanliqingning əzi kiçik ixmu? Sən tehi əzünqni padixah hesablap bizning üstimzidin həkümranlik kilməqçimu? □ ¹⁴ Ħalbuki, sən bizni süt bilən həsəl aқidioqan yurtqa baxlap kəlmiding, etiz wə üzümzarliqlarnimu bizgə miras kiliپ bərmiding. Sən bu həqning kəzinimu oyuwalməqçimu? Biz barmaymiz! — dedi.

¹⁵ Buni anglap Musa kattik oqəzəplinip Pərwərdigaroğa: —

Ularınğ sowəqat-hədiyəsigə etibar kilmioqaysən; mən ularning hətta birər exikinimu tartiwalmidim, birər adimigimu həq ziyan-zəhmət yətküzmidim, — dedi. ■

Hudaninğ jazasi

¹⁶ Musa Korahqa: —

Ətə sən wə sening guruhingdikilər — sən, ular wə Ħarun Pərwərdigarning aldioqə kelinglar. ¹⁷ Ħərbiringlar əzünqlarning huxbuydanliringlarni əkilip uning üstigə huxbuyini selinglar; hərbinglar əzünqlarning huxbuydanliringlarni, yəni jəmiy ikki yüz əllik huxbuydanni elip uni Pərwərdigarınğ Ħuzurida tutup turunglar; sənmu, Ħarunmu hərbinglar öz huxbuydanliringlarni elip kelinglar, — dedi.

¹⁸ Xuning bilən hərbir adəm əzining huxbuydanini elip, otni yeqip, huxbuy selip, Musa wə Ħarun bilən birliktə jamaət qedirining dərwasisi aldida turuxti. ¹⁹ Korah Musa bilən Ħarunoğa Ħujum kiliqili pütin jamaətni yioqip jamaət qedirining dərwasisi aldioqə keliwidi,

□ **16:9-10 «Pərwərdigar silərni, yəni Lawiylarni... Əzigə yeqinlaxturux üqün silərni Israil jamaitudin ayrip qikқан...»** — oқurmənlərninğ esida boluxi kerəkki, Huda əslidə Lawiy kəbilisi iqidin Ħarun wə uning əwladlirini əzigə kaħin boluxqa tallioqanidi, qəloqan Lawiylarni muqəddəs qedirdiki hizməttə bolup kaħinlaroğa yərdəmqi rolda boluxqa bekitkanidi. □ **16:13 «bizni süt bilən həsəl aқidioqan zemindin baxlap qikqip...»** — muxu adəmlər Misir zeminini mahtiməqci bolup, xu yərdiki kulluq Ħayatini pütinləy untudi. ■ **16:15** 1Sam. 12:3

Pərwərdigarning julasi pütkül jamaətkə ayan boldi. ²⁰ Pərwərdigar Musa bilən Һarunğa söz kılıp: —

²¹ Silər bu həlkning arisidin neri turunglar, mən kəz yumup aqkuqə ularni yutuwetimən, — dewidi, ²² Musa bilən Һarun düm yikilip: —

İ Təngrim, barlık ət igilirining rohlirining Hudasi, bir adəm gunah kilsa, oʻzəzipingni pütün jamaətkə qaçamsən? — dedi.■

²³ Pərwərdigar Musaga söz kılıp: — ²⁴ Sən jamaətkə: «Silər Korah, Datan wə Abiramning turar jayliridin ayrilip ulardın neri ketinglar» — dəp buyruk bər, — dedi.

²⁵ Xuning bilən Musa ornidin turup Datan bilən Abiram tərəpkə qarap mangdi; Israil akşakallirimu uningğa əgixip mangdi. ²⁶ Musa jamaətkə: — Silərdin ətünimən, bu rəzil adəmlərnin gədiriridin yirak ketinglar, ularning barlık gunahlıri səwəbidin ular bilən billə wəyran bolmasliqinglar üqün ularning həqnərsisigə kol təgküzmənglar, — dedi.

²⁷ Xuning bilən jamaət Korah, Datan, Abiramning gədiririning tət ətrapidin neri kətti; Datan bilən Abiram bolsa əz ayallirini, oʻqul-kizlirini wə bəwaklırini elip qikip əz gədirining ixiki aldidə turdi.

²⁸ Musa: — Buningdin silər xuni bilisilərki, bu ixlarning həmmisi mening kənglümdin qikkən əməs, bəlki Pərwərdigar meni ularni ada kilixğa əwətkən: ²⁹ — əgər bu adəmlərnin əlumi adəttiki adəmlərnin əlümigə ohxax bolidioqan yaki ularning bəxioğa quxidioqan kismətlər adəttiki adəmlər duqar bolidioqan kismətlərgə ohxax bolidioqan bolsa, Pərwərdigar meni əwətmigən bolatti. ³⁰ Əgər Pərwərdigar yengi bir ixni kılıp, yər aqzini eqip ularni wə ularning pütün nərsisini yutup ketixi bilən, ular tiriklə təhtisarağa quxüp kətsə, u qaçda silər bu adəmlərnin Pərwərdigarni mənəsitmigənlikini bilip qalisilər, — dedi.

³¹ Musaning bu gepi ahirlixixi bilənla ularning puti astidiki yər yerildi.

³² Yər aqzini eqip ularni barlık ailisidikilər bilən, xuningdək Korahğa təwə həmmə adəmlərnə koymay təəllukatlıri bilən koxup yutup kətti.■

³³ Xundak kılıp, ular wə ularning təwəsidikilərnin həmmisi tiriklə təhtisarağa quxüp kətti, yər ularning üstidə yepildi. Ular xu yol bilən jamaətnin arisidin yoqaldi. ³⁴ Ularning ətrapida turəqan Israillarning həmmisi ularning nalisini anglap: «Yər biznimu yutup ketərmikin!» deyixip kəqixti.

³⁵ Andin Pərwərdigarning aldidin bir ot qikip, huxbuy sunuwatqan həliki ikki yüz əllik adəmnimu yutup kətti.■

Yadnamə kilixğa qalduruloqan huxbuydanlar

³⁶ Pərwərdigar Musaga mundak dedi: —

³⁷ Sən kahin Һarunning oqli Əliazarğa buyruoqin, u huxbuydanlarni ot arisidin teriwelip, qooqlirini yiraqlarğa qeqiwətsun, qünki u huxbuydanlar Hudağa ataloqandur; ³⁸ xunga əzining jeniğa əzi zamin boləqan gunahkarlarning huxbuydanlırini teriwaləqin; ular kurbangahni kaplax üqün soqup nepiz tünikə kilinsun, qünki bu huxbuydanlar əslidə Pərwərdigarning huzuriğa sunulup uningğa atalip muxəddəs kilinoqan. Xundak kılıp ular keyin Israillarğa ibrət bolidioqan ixarət-bəlgə bolidu.

³⁹ Xuning bilən kahin Əliazar otta kəydürüwetilgənlər sunəqan mis huxbuydanlarni teriwaldi; ular kurbangahni kaplitixğa nepiz tünikə kılıp soquldi. ⁴⁰ Xuning bilən *kurbangahning bu kaplimisi* Һarunning

■ 16:22 Qel. 27:16; Ibr. 12:9

■ 16:32 Qel. 26:10; 27:3; Kan. 11:6; Zəb. 106:17

■ 16:35 Zəb.

əwladlirioğa yat adəmlərnıng huddi Korah bilən unıng guruhıdıkılərgə ohxax kışmətkə kəlməslikı üqün, Pərwərdıgarnıng huzurıda huxbuy köydürüxkə yekınlaxmaslıkıoğa Israıllar üqün bir əslətmə boldı. Bu Pərwərdıgarnıng Musanıng wastısı bilən Əliazaroğa buyruoqanlırıdur.

Jamaətnıng Һarunıng yalwuxı səwəbidin kutulup kəlixı

⁴¹ Ətisi pütkül İsrail jamaıti Musa bilən Һarunıng yaman gepini kılıp: — Silər Pərwərdıgarnıng həlkini əltürdünglar, — dəp oqotuldaxtı.

⁴² Wə xundak boldiki, jamaət Musa bilən Һarunoğa hujum kılıxkə yioqiliwatqanda, jamaət burulup jamaət qedirioğa kəriwidi, wə mana, bulut qedirni kəpliwaldi həm Pərwərdıgarnıng julasi ayan boldı.

⁴³ Xuning bilən Musa bilən Һarun jamaət qedirining aldioğa berip turdi.

⁴⁴ Pərwərdıgar Musoğa söz kılıp: —

⁴⁵ Mən kəzni yumup aqquqə ularni yokitip taxlixim üqün ikkinglar bu jamaəttin qikip neri ketinglar, — dəp buyruwidi, ikkiylən yikilip yərdə düm yatti. ⁴⁶ Musa Һarunoğa: —

Sən huxbuydanni elip uningoğa kurbangahtiki ottin sal, uningoğa huxbuy koyup, ular üqün kafarət kəltürüxkə tezliktə jamaətnıng arisioğa apar; qünki kəhr-oqəzəp Pərwərdıgarnıng aldidin qıkti, waba baskili turdi, — dedi. ⁴⁷ Һarun Musanıng deginidək kılıp, huxbuydanni elip jamaətnıng arisioğa yügürüp kirdi; wə mana, waba kixilərnıng arisida baxlanoqanıdi; u huxbuyni huxbuydanoğa selip, həlk üqün kafarət kəltürdi. ⁴⁸ U əlüklär bilən tiriklər otturisida turuwidi, waba tohtidi. ⁴⁹ Korahning wəkəsi munasiwiti bilən əlgənlərdin baxkə, waba səwəbidin əlgənlər on tət ming yəttə yüz kixi boldı. ⁵⁰ Һarun jamaət qedirining dərwasısı yenida turoqan Musanıng yenioğa yenip kəldi; waba tohtidi.

17

Һarunıng Һasisining qeqəklıxi

¹ Pərwərdıgar Musoğa söz kılıp mundak dedi: — ² «Sən Israıllarğa söz kılıp, uların ata jəməti boyıqə, hər kəbilining əmiridin birdin on ikki Һasa əloqın; sən ularning hərbirining ismini əzining Һasisioğa yezip koyoqın. ³ Lawiy kəbilisining Һasisioğa Һarunıng ismini yazoqın, qünki hərbir ata jəmət kəbilə baxlıkı üqün bir Һasa wəkil bolıdu. ⁴ Sən bu Һasilarnı jamaət qediridiki həküm-guwahlık *sandukining* aldioğa, yəni Mən sening bilən kəruxidioqan yərgə koyoqın. ⁵ Wə xundak bolıduki,

Mən tallioqan kixining bolsa, uning Һasisi bih sürıdu; xundak kılıp Israıllarnıng silərgə oquduraxkan gəplirini tohtitip Manga anglanmaydioqan kiliwetimən».

□ **16:49 «Korah wə ailisidikilər» toqruluk — ızahət** — Korah wə ailisidikilər xundak əxəddiy aqıwətkə uqrioqini bilən, uning keyinki bəzi əwladlırı «Zəbur»ning bəzi kışimlirini (məsilən, 42-49-küylərni) yazoqan. Korahdikilərnıng bəziliri 24-ayəttə kərsitilgən əmrgə itaət kılıoqan bolsa kərək. □ **17:4 «həküm-guwahlık»** — muxu yərdə «həküm-guwahlık» Hudanıng Israıloğa boloqan tüp əmrlirini, xundakla uning İsrail bilən boloqan əhdisini kərsitidu; Hudanıng muqəddəs məhiyiti wə karakteri xu əmrlərdə ayan kılinoqaqkə, «həküm-guwah» dəpmu atilidu. Oqurmənlərgə ayankı, xu əmrlər əhdə sandukı iqidə saqlaklık tax tahtaylar üstidə pütüklük idi. Xunga bəzidə sanduk «həküm-guwahlık sandukı», ibadət qediri «həküm-guwahlık qediri» dəp atilidu. ■ **17:4** Mis. 25:22

⁶ Xuning bilən Musa Israillaroğa xundak söz kildi; ularning həmmə əmirliri uningə biridin hasini, jəmiy bolup on ikki hasini bərdi; hər bir ata jəmətkə bir hasa wəkil boldi, Hərunning hasisimu xularning iqidə idi. ⁷ Musa hasilarni həküm-guwahlik qedirioğa əkirip Pərwərdigarning huzuriəga koydi.

⁸ Wə xundak boldiki, Musa ətisi həküm-guwahlik qedirioğa kiriwidi, mana, Lawiy jəmətiyə wəkil boləjan Hərunning hasisi bih sürüp, ojunqilap, qeqəkləp, badam qüxkənidi. ⁹ Musa hasilarning həmmisini Pərwərdigarning aldidin elip qikip, Israil həlkiyə kərsətti; ular kərgəndin keyin hər kim öz hasilirini elip ketixti.

¹⁰ Pərwərdigar Musoğa: — Xu asiylik kילוquci balilaroğa bir agah bəlgisi bolsun dəp Hərunning hasisini həküm-guwahning aldioğa əkirip koyqin. Xundak kilsang sən ularning ojuduraxkan gəplirini tohtitip, Manga anglanmaydioğan kilisən; ularmu xuning bilən olup kətməydu, — dedi. □ ■

¹¹ Musa xundak kildi; Pərwərdigar özige kəndak buyruoğan bolsa u xundak kildi.

¹² Israillar Musoğa söz kilip: —

Biz nəpəstin qalay dəwatimiz, biz tügəxtuk, biz həmmimiz tügəxtuk!

¹³ Pərwərdigarning ibadət qedirioğa yekinlaxkanlar olməy qalmaydu, xundak ikən, biz həmmimiz mutlək nəpəstin qəliximiz kerəkmü? — deyixti.

18

Kahin wə Lawiylarning wəzipisi

¹ Pərwərdigar Hərunoğa mundaq dedi: —

Sən, oqulliring wə ata jəmətingdikilər sening bilən birliktə mukəddəs jayoğa munasiwətlik boləjan gunahni, xuningdək sən wə oqulliring birliktə kahinlik wəzipisigə munasiwətlik boləjan gunahni üstünlərgə alisilər. □ ² Sən kəringdaxliring boləjan Lawiy kəbilisidikilərnə, yəni ata-bowiliringning kəbilisidikilərnə özüng bilən birləxtür həm ularni hizmitingni kilixi üqün baxlap elip kəl; birək sən bilən oqulliring sening bilən birliktə həküm-guwahlik qediri aldidə hizmətlərnə kilsun. □ ³ Ular sening buyruqliringoğa təyyar turup, xundakla qediridiki barlik hizmət-wəzipisini etəydu; pəkət mukəddəs jaydiki qaqa-kuqa əswablaroğa wə qurbangahqa yekinlaxmisun; undak kilsa, ularmu, silərmu olup ketisilər.

⁴ Ular sening bilən birlixip, jamaət qediridiki wəzipini etəp, kilidioğan hər bir ixini kilsun; pəkətlə heq yat kixilər silərgə yekinlaxmisun. ⁵ Kəhr-ojəzəp yənə Israillarning bexioğa qüxmisen üqün, silər mukəddəs jaydiki wəzipə bilən qurbangahdiki wəzipini etəxkə məs'ul bolunglar. ⁶ Mana, Mən Özüm silərnə kəringdaxliringlar boləjan Lawiylarni Israillar iqidin tallap qixtim; ular jamaət qedirining ixlirini kilixkə Pərwərdigaroğa

□ **17:10 «həküm-guwah»** — 17:4tiki izahəttə kərsitiləndək, muxu yərdə «həküm-guwah» Hudaning Israiloğa boləjan tüp əmrlirini kərsitidu, xundakla ularni saqlaydioğan əhdə sandukini kərsitidu. ■ **17:10** Ibr. 9:4 □ **18:1 «mukəddəs jayoğa munasiwətlik boləjan gunah»** — demək, mukəddəs jay bilən munasiwətlik məlum gunah etküzilsə, xu gunahning məs'uliyitini

birinçi üstigə aloquci kahinlar həm Lawiylar bolidu; gunah kahinlik bilən munasiwətlik ix bolsa məs'uliyətni birinçi üstigə aloquci kahinlar boluxi kerək. Muxu agah, xübhışizki, 17-babtiki wəqə bilən munasiwətlik agahitur. □ **18:2 «birləxtür»** — bu səz muxu yərdə wə 4-ayəttə ibranıy tilidə «Lawiy» degən səz bilən ipadilini («Yar.» 29:34ni kəring).

təkdım qılinoğan bolup, silərgə sowoğa süpitidə ata qılinoğan.■ ⁷ Ləkin sən wə oşulliring sening bilən birlıktə kahınlıq wəzıpənglərdə turup, qurbangahtıki barlık ıxlarnı həm pərdə ıqıdiki ıxlarnı bejiringlar; silərnıng wəzıpənglər xundak bolsun. Kahınlıq wəzıpısını, hizmitimdə boluxunglar üqün silərgə sowoğa qılıp bərdim; yat adəmlər yeqınlaxsa, eltürüwetilsun.

Kahınların elixqa tegixlik ülüxi

⁸ Pərwərdigar Hərunoğa mundak dedi: —

Mən Manga sunuloğan kətürmə hədiyələrnı, yəni Israillar Manga mukəddəs dəp atıoğan barlık nərsilərnı ülüxunglar bolsun dəp, mana mənggülik bəlgilimə bilən sanga wə sening əwladliringoğa təkdım kıldim. ⁹ Israilla otta sunıdıoğan, «əng mukəddəs» nərsilərdin silərgə munular kəldurup berilidu: — ularning Manga atıp sunoğan barlık nərsiləri, yəni barlık axlık hədiyələrdin, barlık gunah qurbanlıqliridin, barlık itaətsizlik qurbanlıqliridin «əng mukəddəs» həsablanoğanliri, sanga wə əwladliringoğa ata kılınıdu. ¹⁰ Sən xu *ülüxüngni* «əng mukəddəs» süpitidə yegin, silərdin bolıoğan hərбір ər kixi uni yesun; u sanga «əng mukəddəs» dəp bilinsun.□

¹¹ Munularnu sening bolıdu: — Israillarning sowoqatlırı ıqıdin kətürmə hədiyələr, barlık pulanglatma hədiyələr sening; Mən ularnı sanga, xundakla oşulliring bilən kizliringoğa mənggülik bəlgilimə bilən təkdım kıldim; sening öyüngdiki hərбір pak adəm unıngdin yesə bolıdu.■

¹² Zəytun meyidin əng esilini, yengi xarabtın əng esilini, xundakla axlıqtın əng esilini, yəni Israillar Pərwərdigaroğa atıp sunoğan dəslepki pıxkan məhsulatlarıning həmmisini Mən sanga təkdım kılıp bərdim. ¹³ Ular yərdin elip Pərwərdigaroğa atıp əkəlgən dəslepki pıxkan nərsilərnıng həmmisi sening bolsun; öyüngdiki hərбір pak adəm unıngdin yesə bolıdu.

¹⁴ Israilda Hudağa mutlək atılıdıoğan hərбір nərsə sening bolıdu.■

¹⁵ Ular Pərwərdigaroğa atıp kəltürıdıoğan barlık janıwarlarıning tunjiliri, məyli insan yaki ulaoq-qarpay bolsun sening bolıdu; halbuki, insanlarıning tunjilirini bolsa ularnı töləm töləp yanduruwalsun wə napak haywanlarıning tunjilirini töləm töləp yanduruwalsun.□ ■ ¹⁶ Töləm töləx kerək bolıoğanlar üqün yexi bir aylıqtın axkanda töləm puli tölənsun; ularoğa sən tohtatkan baħa boyıqə, yəni mukəddəs jaydiki xəkəlnıng elqəm birliki boyıqə (bir xəkəl yigirmə gərahdur) baħa koyup, bəx kümüx xəkəl al.■ ¹⁷ Pəkət tunji kala, tunji koy yaki tunji oşlakka töləm alsang bolmaydu; ularning həmmisi mukəddəstur. Sən ularning kənini qurbangahqa qeqıp, meyini Pərwərdigaroğa atıp otta sunıdıoğan, Uningoğa huxbuy kəltürıdıoğan qurbanlık süpitidə köydürgin. ¹⁸ Ularıning gəxi sening bolıdu; huddi «kətürmə hədiyə» qılinoğan təx wə ong arka putıoğa ohxax, sanga təwə bolıdu. ¹⁹ Israillar Pərwərdigaroğa atıp sunoğan mukəddəs nərsilər ıqıdiki kətürmə hədiyə-qurbanlıkning həmmisini Mən sanga wə sening bilən billə turuwatkan oşul-kizliringoğa mənggülik

■ 18:6 Qel. 3:45 □ 18:10 «sən xu ülüxüngni «əng mukəddəs» süpitidə yegin» — «əng mukəddəs» həsablanoğan nərsilər «mukəddəs yərdə», yəni mukəddəs jaydiki hoylıda yeyilixi kerək idi. Məsılən, «Law.» 6:16ni kəring. ■ 18:11 Law. 10:14 ■ 18:14 Law. 27:28

□ 18:15 «barlık janıwarlarıning tunjiliri» — ıbranıy tilida «barlık ət igisi (bolıoğan janıwar)ning baliyatqusını aqıdıoğanlar». «töləm töləp yanduruwalsun» — demək, hək hək ularning ornıda kahınlaroğa pul berixi kerək. ■ 18:15 Mis. 13:2; 22:29; Law. 27:26; Qel. 3:13 ■ 18:16

Mis. 30:13; Law. 27:25; Qel. 3:47; Əz. 45:12

bəlgilimə bilən təkdım kıldım. Bu Pərwərdigar aldida sanga wə sening bilən billə turuwatқан əwladliring üqün mənggülik tuzluk əhdə bolıdu.

Lawıylarning wəzipiliri həm ülüxliri

²⁰ Pərwərdigar Hərunoşa mundak dedi: —

İsrail zeminida sening heqkandak mirasing bolmaydu, ularning arisidimu heqkandak nesiwəng bolmaydu; İsrailar arisida mana Mən Özüm sening nesiwəng, sening mirasingdurmən. ■ ²¹ Lawıylaroşa bolsa, ularning ətəydiənan hizmətliri, yəni jamaət qediridiki hizmiti üqün, mana Mən İsrailda təkdım kılınoğan barlık «ondin bir ülüx»ning həmmisini ularoşa miras kılıp bərgənmən. ²² Buningdin keyin, gunahkar bolup ölüp kətməsliki üqün, İsrailar jamaət qedirioşa yekinlaxmisun. ²³ Jamaət qediridiki hizmətni bolsa, uni ətigüqilər pəket Lawıylarla bolıdu wə xu ixta bolənan gunahini əzliri üstigə alıdu, bu silər üqün əwladmu-əwlad mənggülik bir bəlgilimə bolıdu; ularning İsrailarning iqidə heqkandak mirasi bolmaydu. □ ²⁴ Qünki İsrailarning Pərwərdigarəşa atap kətürmə hədiyə süpitidə sunoğan «ondin bir ülüx»ni Lawıylaroşa miras kılıp təkdım kılidoğan boldum; xunga Mən ular toqruqluk; İsrailar iqidə heqkandak mirasi bolsa bolmaydu, — dedim.

²⁵ Pərwərdigar Musəšoşa mundak dedi: —

²⁶ Sən Lawıylaroşa eytkin: «Silər İsrailarning qolidin Mən silərgə miras bolsun dəp təkdım kılənan «ondin bir ülüx»ni aloğan ikənsilər, silər xu ondin bir ülüxning yənə ondin bir ülüxini ayrip, uni Pərwərdigarəşa atap kətürmə hədiyə süpitidə sununglar. ²⁷ Bu yol bilən silərnin xu «kətürmə hədiyə»nglar silərgə «hamandiki axlıqinglar»din həm «xarab kəlqikidiki toluq taxқан xarabinglar»din ataloğanlar hesablinidu. □ ²⁸ Bundak bolənda, silər İsrailarning qolidin aloğan ondin bir ülüxning həmmisidin Pərwərdigarəşa atap kətürmə hədiyə sunisilər; silər Pərwərdigarəşa atioğan xu «kətürmə hədiyə»ni kahin Hərunoşa beringlar. ²⁹ Silərgə təkdım kılinoğan barlık nərsilərdin əng esilini elip xularni mukəddəs hesablar «Pərwərdigarəşa ataloğan toluq kətürmə hədiyə» süpitidə sununglar».

³⁰ Xunga sən Lawıylaroşa eytkinki, «Silər xulardin əng esilini kətürüp sunsanglar, bu silər Lawıylarning hamandiki axlıqinglar wə xarab kəlqikidiki xarabinglarəşa oxax hesablinidu. ³¹ Xundak kılənan keyin silər wə əydikiliringlar xu «ondin bir ülüx»ləni haliənan yərdə yesənglar bolıdu, qünki bu silərnin jamaət qediridiki hizmitinglarning in'ami bolıdu; □

³² Silər xu *ülüxlərdin* əng esilini kətürüp sunsanglar, muxu ixinglar səwəbidin gunahkar bolmaysilər. Undak kılsanglar silər İsrailar atioğan mukəddəs nərsiləni buləjimaysilər, xuning bilən əlməysilər». □

■ **18:20** Qan. 10:9; 18:2; Əz. 44:28 □ **18:23** «xu ixta bolənan gunahini əzliri üstigə alıdu» — demək, mubada Lawıylar mukəddəs qedirni buləp, gunah sadir kılsa, xundakla ularning bihəstəlikidin həlk mukəddəs qedirni buləp hərəkandak gunah sadir kılənan bolsa, bax məs'uliyətni Lawıylar əz üstigə elixi kerək. □ **18:27** «...silərnin xu «kətürmə hədiyə»nglar... din ataloğanlar hesablinidu» — Lawıylarning heqkandak hamini yaki xarab kəlqəkliri yok idi, əlwəttə. Xunga ular əzliri həlqtnin kəbul kılənan «ondin bir ülüx»lərdin ondin birini elip, Pərwərdigarəşa «kətürmə hədiyə»ləni atixi kerək. Xu yol bilən ularning sunəqini huddi dehqanlarning Pərwərdigarəşa əz həsulidin sunəqinoşa oxax bolıdu. □ **18:31** «silər wə əydikiliringlar» — muxu yərdə Lawıylarni kərsitidu. □ **18:32** «silər İsrailar atioğan mukəddəs nərsiləni buləjimaysilər, xuning bilən əlməysilər» — baxqa bir hil təjimi: «silər İsrailar atioğan mukəddəs nərsiləni heq buləjimanglar; bolmisa, əlisilər».

19

Qizil siyirning küli

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərunoşa səz kəlip mundak dedi: —

² Mən Pərwərdigar əmr kəloğan kənun-bəlgilimə xuki: — Sən Israillaroşa buyruoqin, ular həjirim, nuqsansiz, boyunturuk selinmioğan kizil yax siyirdin birni sening yeningoşa əkəlsun. ³ Sən siyirni kahin Əliazaroşa tapxur; u uni qedirgahning sirtioşa əpqiqsun, andin birsi siyirni uning aldida booquzlisun.■

⁴ Kahin Əliazar barmikini kənoşa miləp, jamaət qedirining aldioşa karitip yəttə mərtəm qaqsun.■ ⁵ Andin birsi Əliazarning kəz aldida pütkül siyirni kəydürsun, yəni uning terisi, gəxi, kəni wə təzəklirini kəydürsun.■

⁶ Kahin kədir yəoqi, zofa əsümlüki wə kizil rəhtni siyir kəydürüldioğan otkə taxlisun.□ ⁷ Andin kahin əz kiyimini yusun wə bədinini suda yusun, andin keyin bargahka kirixkə bolidu; ləkin kahin kəq kirgüqə napak sanalsun. ⁸ Siyirni kəydürgən kiximu kiyimlirini su bilən yuyup, əz bədinini suda yusun, andin u kəq kirgüqə napak sanalsun. ⁹ Pak bir adəm siyirning külini yioqip bargahning sirtidiki pak bir yərgə koysun; u Israil jamaiti üqün «napaklikni qikəroquci su»ni yasaxka xu yərdə saklansun, u bir «gunahni paklioquci»dur. ¹⁰ Siyirning külini yioqixturoğan adəm əzining kiyimlirini yusun wə kəq kirgüqə napak sanalsun. Bu Israillaroşa wə ularning arisida turuwatқан musapirlaroşa mənggülik kənun-bəlgilimə bolidu.

Həlkəni napakliktin paklax nizami

¹¹ — Əlükkə, yəni hərkəndak əlgən kixining jəsitigə tegip kətkən hər bir kixi yəttə kün napak sanilidu.■ ¹² U adəm üqinqi küni *axu su* bilən əzini paklisun, həmdə yəttinqi künimu paklisun, andin u pak sanilidu; əgər u üqinqi küni həmdə yəttinqi küni əzini paklimisa, pak sanalmaydu.□

¹³ Hərkəndak adəm əlükkə, yəni hərkəndak əlgən kixining jəsitigə tegip kətsə, həmdə əzini paklimisa, Pərwərdigarning qedirini buloqoğan bolidu; xu kixi Israil arisidin üzüp taxlinidu; qünki «napaklikni qikəroquci su» uningəşa sepilmigəqkə, u napak sanilidu; uning napaklikni tēhiqə üstidə turidu.

¹⁴ Əgər birər kixi bir qedir iqidə əlüp kəloğan bolsa, u toqruqluk kənun-bəlgilimə mundak bolidu: — xu qediroşa kirgən hər birsi wə qedirda turup kəloğanlarning hər biri yəttə kün napak sanilidu. ¹⁵ Hər bir oquq turoğan, əozi yepilmioğan kəqa-kəqularning həmmisi napak sanilidu.

¹⁶ Xuningdək dalada kiliq-xəmxər bilən əltürülgənlərgə, yəki əzi əlüp kəloğanning əlükigə, yəki adəmnin ustininioşa yəki kəbrisigə təgkən hər bir kixi yəttə künigəqə napak sanilidu. ¹⁷ Kixilər bu napak kixi üqün «paklanduroquci kərbənlük»ning külidin əzrak əlip komzəkkə selip, ularning üstigə əkin su kuysun. ¹⁸ Andin pak bir kixi zofa əsümlükini əlip xu suoşa təgküzüp uni qediroşa wə iqidiki bərlük kəqa-kəqularoşa həm xu yərdə turoğan bərlük kixilərnin üstigə sepip koysun, wə yənə uni ustihanəşa, əltürülgüqigə yəki kəbrigə təgkən kixining üstigə sepip koysun.■ ¹⁹ Üqinqi küni wə yəttinqi küni həlikə pak adəm *pak bolmioğan*

■ 19:3 İbr. 13:11, 12 ■ 19:4 İbr. 9:13 ■ 19:5 Mıs. 29:14; Law. 4:11, 12 □ 19:6 «kizil rəhtni» — yəki «kizil yipni». ■ 19:11 Qel. 31:19; Həg. 2:13 □ 19:12 «İzahat» — toluq ayətnin bəxka bir hil təjmisisi: «U adəm üqinqi küni ənə xundak (napaklikni qikəroquci) su bilən əzini paklisun, yəttinqi küni u pak sanilidu; əgər u üqinqi küni əzini paklimisa, yəttinqi küni pak sanalmaydu». ■ 19:18 Zəb. 51:7

adamlarning üstigə xu suni sepip qoysun; xundak qilojanda, yəttinçi künigə kəlgəndə u kixi paklanoqan bolidu; andin u kixi kiyimlirini yuyup, bədinini suda yusun, kəq kirgəndə u pak sanilidu.

²⁰ Lekin napak bolup qelip, özini paklimoqan kixi Pərwərdigarning mukəddəs jayini buloqoqini üqün, jamaət arisidin üzüp taxlinidu; «napaklikni qikarouqı su» uning üstigə sepilmigən, xunga u napak sanilidu.

²¹ Bu Israillarğa mənnggülük bəlgilimə bolidu, «napaklikni qikarouqı su»ni səpkən kixi bolsa özining kiyimlirini yusun wə «napaklikni qikarouqı su»ğa təgkən kixi kəq kirgüqə napak sanalsun. ²² Napak kixi təgkən hərəkəndak nərsimu napak sanilidu; bu nərsilərgə təgkən kixilərmu kəq kirgüqə napak sanalsun.

20

Məryəmning wapat boluxı

¹ Biringi ayning iqidə Israillar, yəni pütkül Israil jamaiti Zin qəligə yetip kelip, Qadəxtə turup qaldi; Məryəm xu yərdə wapat boldı wə xu yərgə dəpnə qilindi.

Məribah süyi — həlkning yəna qakxixi

² Jamaətkə iqidioqnoqa su yok idi, ular yioqilip Musa bilən Hərunoqa hujum qiloqli turdi. ³ Həlk Musa bilən təgixip: — Kəringaxlirimiz Pərwərdigarning aldidə əlgən qaoqda bizmu billə əlsək boptikən!■

⁴ Silər nemə üqün biz wə qarpaylirimizni bu yərdə əlöp kətsun dəp, Pərwərdigarning jamaitini bu qel-jəzirigə baxlap kəldinglar? ⁵ Silər nemə üqün bizni Misirdin elip qikip bundak dəhşətlik yərgə əkəldinglar? Bu yərdə ya terikqilik qiloqli yər bolmisa, ya ənjür, üzüm, anar bolmisa, iqidioqnoqa sumu bolmisa, — deyixti.

⁶ Xuning bilən Musa bilən Hərun jamaəttin ayrilip jamaət qedirining dərwazisi aldioqa kelip düm yikiliwidi, Pərwərdigarning julasi u ikkisigə ayan boldi. ⁷ Pərwərdigar Musoqa söz qilip mundak dedi: —

⁸ Həsini qolungoqa al, andin sən akang Hərun bilən birliktə jamaətni yioqip, ularning kəz aldidila qoram taxka buyruq qil; xundak qilsang qoram tax öz süyini qikiridu; xu yol bilən sən ularoqa su qikirip, jamaət wə qarpayliri iqidioqnoqa su berisən.□ ■

⁹ Xuning bilən Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə Pərwərdigarning huzuridin həsini aldi. ¹⁰ Musa bilən Hərun ikkisi jamaətni qoram taxning aldioqa yioqdi wə Musa ularoqa: — Gepimgə kulək selinglar, i asiylar! Biz silərgə bu qoram taxtin su qikirip berəyilmu?! — dedi.■ ¹¹ Andin Musa həsisi bilən qoram taxni ikki qetim uruwidi, nahayiti kəp su eqip qikti, sudin jamaətmu, qarpaylarmu iqixti.■ ¹² Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqa: —

Silər Manga ixənməy, Israillar aldidə Meni mukəddəs dəp hərəmtlimigininglar üqün, ikkinglarning bu jamaətni Mən ularoqa təkdım qilip bərgən zeminə baxlap kirixinglarəqa yol qoymaymən,

■ **20:3** Qel. 16:32, 49 □ **20:8** «hasini qolungoqa al» — Musaning xu həsisi kəp qetim Hudaning yolida ixtililip kelingan. Biringi qetimkisi «Mis.» 4:2də tepilidu. ■ **20:8** Nəh. 9:15; Zəb. 78:15, 16; 105:41; 114:8 ■ **20:10** Kan. 32:51; Zəb. 106:32,33 ■ **20:11** Zəb. 78:15-16; 105:41; Yəx. 43:20; 48:21; 1Kor. 10:4

— dedi. □ ■ 13 Su qikiriləğan jay «Məribah suliri» dəp ataləğan; Israillar xu yərdə Pərwərdigar bilən takallaxkanlıqı üqün, U ularning otturisida Özining muqəddəs ikənlikini kərsətti. □

Edomlarning Israillarning qegridin ətuxigə yol qoymaslıqı

14 Musa Qadəxtin Edom padixahı bilən kərüxüxkə əlqi əwətip uningə: «Kerindaxlıri Israil mundax dəydu: — Biz tartıwatқан jəbr-japalarning kandaqlıqı əzlırigə məlum, ■ 15 bizning ata-bowilirimiz Misiroğa qüxkən bolup, biz Misirda uzax zaman turup kəttuk; misirliklər bizgimu, bizning ata-bowilirimizəyimu yaman muamilə kildi; ■ 16 biz Pərwərdigarğa yelinuwəduk, U bizning zarımizə qulax selip, Pərixte əwətip bizni Misirdin elip qıkti. Həzir mana, biz əzlırining qegrisoğa jaylaxқан Qadəx degən bir xəhərdə turuwatimiz. □ ■ 17 Əmdi bizning zeminliridin ətuximizgə ruhsət kiləğan bolsila, biz etiz-erik wə üzümzarlıqlardin ətəməyiz, kudukliringladin sumu iqməyiz; «Han yoli» bilən mengip qegriliridin ətüp kətküqə ong-soloğa burulmaymız» — dedi.

18 Ləkin Edomlar uningə: «Silərninq bizning zeminimizdin ətuxünglərgə bolmaydu, ətəmən desənglər kiliq kətürüp silərgə jənggə qikimiz» — dedi. □

19 Israillar uningə: «Biz «kətürülgən yol» bilən mangimiz, əzimiz wə mallirimiz süyüngləri iqsək, nərhı boyiqə həkkinı berimiz; biz pəkət piyadə ətüp ketimiz, baxқа heq təlipimiz yok» dewidi, □ 20 Edom padixahı: «Yaq. ətəmsilə!» dedi. Edom *padixahı* nahayiti kəp adimini baxlap qikip Israillərgə zor həywə kərsətti. □ 21 Xundax qilip Edomlar Israillarning ularning təwəlikidin ətuxigə ənə xu yosunda yol qoymidi; xuning bilən Israillar Edomlarning aldidin burulup kətti. ■

Hərurning wəpat boləjanlıqı

22 Ular Qadəxtin yoləğa qikti; pütkül Israil həlqi Hər teoqıoğa kəldi. ■

23 Pərwərdigar Edomning qegrisidiki Hər teoqıda Musa bilən Hərunoğa səz kilip mundax dedi: —

24 Hərun əz həkqlirigə qoxulup ketidu; ikkinglər Məribah suliri degən jayda Mening əmrimgə hilaplık qiləninglər üqün, uning Mən Israillərgə təkdım kilip bərgən zeminoğa kirixigə bolmaydu. □ 25 Sən Hərun bilən oqli Əliazarnı elip Hər teoqıoğa qikkın; ■ 26 Hərurning kiyimlirini saldurup,

□ 20:12 «Silər Manga ixənməy, Israillar aldidə Meni muqəddəs dəp hərmətlimiginlər üqün» — Musa bilən Hərurning «Israillar aldidə Hudani muqəddəs dəp hərmətliməslik» gunahı toqruluk «qoxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. «Qoram tax» toqruluk «1Kor.» 10:4ni wə izahatını kərüng. ■ 20:12 Qel. 27:14; Qan. 1:37 □ 20:13 «Məribah» — «takallixix» degən mənədə. «Pərwərdigar» ularning otturisida əzining muqəddəs ikənlikini kərsətti — Huda Musa wə Hərurning Əzini hərmətlimigini üqün, ularni jazalap, Musaning həlk aldidə qiləğan bihərmətlilik səzlırining Əzigə wəkillik qilmaydıoqanlıqını ipadiləp, həlk aldidə Əzining pak-muqəddəslikini kərsətti. ■ 20:14 Kan. 23:6; Ob. 10; Ob. 12 □ 20:16 «Pərixte» — bəzilər «Əlqi» dəp tərijimə qilidu. Ləkin «Mis.» 23:20, 23, 34:32din kərioqanda, mənisi dərwəqə «Pərixte»dur. ■ 20:16 Mis. 2:23; 14:19 □ 20:18 «... bizning zeminimizdin ... silərgə jənggə qikimiz» — ibraniy tilidə «... mening zeminimdin... silərgə jənggə qikimən» deyilidu. □ 20:19 «biz» — ibraniy tilidə «mən». □ 20:20 «Edom padixahı» — ibraniy tilidə «Edom». ■ 20:21 Hak. 11:18 ■ 20:22 Qel. 33:37 □ 20:24 «əz həkqlirigə qoxuluk» — muxu ibarə toqruluk «Yar.» 25:8 wə izahatını kərüng. Xühhisizki, bu ibarə adəm əlgəndin keyin, röhining yənəla həyat bolıdıoqanlıqını kərsətidu. ■ 20:25 Qel. 33:38; Qan. 32:50

oqli Əliazarəya kiydürüp qoy; Ҳарун xu yərdə өлүп, өз хәлқлиригә қохулиду.

²⁷ Musa Pərwərdigarning deginidək kildi, üqəylən pütkül jamaətning көz aldida Ҳор теојиға қикти. ²⁸ Musa Ҳарунning кийимлирини салдуруп унинг оқли Əliazarəya кiyдүрүп қойди; Ҳарун таоғning қоққисida өлди. Andin Musa билән Əliazar таоғдин қүхүп кәлди. ²⁹ Пүткүл jamaət Ҳарунning өлгәнликini bildi; xuning билән пүтүн Israil jәмәti Ҳарун үқүн ottuz күн matəm tutti.

21

Қанааниylarning мәөлуп қилини

¹ Jәнubta turuxluk Arad мәmlikitining Қанааниylardin болoған padixaһи Israillarning Atarim yoli билән келиватқанликini аnлаp, қикип улар билән соқхурp, нәqqəylənnи tutқun қилиp көtti. ² Andin Israillar Pərwərdigarəya көsəm іqrip: «Əgər bu хәлқni bizning қolimizəya пүтүнлөy tapқuridiəan bolsang, ularning xəһərlirini wəyran қилиp taxlaymiz» — dedi. ³ Pərwərdigar Israillarning pəryadini аnлаp, Қанааниylarни ularning қолиəya tapқurdi, xuning билән улар Қанааниylarни ularning xəһərliri билән қохурp wəyran кildi; xu səwəbtin улар xu yərnи «Hormah» дəp atidi. □

Зəһəрlik yilanlar билән mis yilan

⁴ Улар Ҳор теоғдин yoloға қикип, Eдом zeminini аylinip өтүх үқүн, Қизил dengiz бойидики yolни бойлаp mangdi; хәлқ muxu yol səwəbidin көnglidə tolimu тақətsiz болup, ⁵ Hudaəya wə Musaəya қарxi қикip: — Silər nemə үқүн bizni қөл-jəziridə əlsun дəp Misir zeminidin baxlap қикқansilər? Bu yərdə ya axliқ, ya su yok, көnglimiz bu ərziməs nanlardin bizar boldi, deyixti. □ ⁶ Xu səwəbtin Pərwərdigar ularning arisiəya zəһəрlik yilanlarnи əwətti; yilanlar ularни qaktи, xu səwəbtin Israillardin нуrəjun adəm өлүp көtti. □ ⁷ Həлқ Musaning aldioға келиp uningəya: — Biz əqzimizni buzup, Pərwərdigarəya һəm sanga һujum қилиp, yaman gəp қилиp gunah кilduk; Pərwərdigarəya tilawət қilsang, u bu yilanlarnи arimizdin elip көtkəy, — dewidi, Musa хәлқ үқүн dua кildi.

⁸ Pərwərdigar Musaəya: —

Sən bir zəһəрlik yilanning xəklini yasap hadioға esip қoyəyin; yilan qeqiwaloğan һərbiri uningəya қarisila қayta һayatқa erixidu, — dedi. ■

⁹ Musa mistin bir yilan yasitip hadioға esip қoydi; wə xundaқ boldiki, yilan birkimni qeqiwaloğan bolsa, u bu mis yilanəya қarisila, улар һayat қалди. □ ■

Obottin Pisgahəyiqə mengix

¹⁰ Israillar yənə yoloға қикip Oboтқa келиp qedir tikti. ■ ¹¹ Yənə Obottin

■ **20:28** Қан. 10:6; 32:50 □ **21:1** «Jənubta» — ibraniy tilida «Nəgəwdə». Nəgəw bolsa Pələstin zeminining jənub təripidiki qoғg qəllük yərdur. □ **21:3** «Hormah» — degənniң mənisi «wəyran». □ **21:5** «ərziməs nanlar» — bu sөz Huda ularning üstigə һər күni қүхүridioğan «manna»ni kərsitidu. «Mis.» 16:13-36ni көrүng. □ **21:6** «zəһəрlik yilanlar» — ibraniy tilida «ot yilanlar». ■ **21:6** 1Kor. 10:9 ■ **21:8** Yһ. 3:14 □ **21:9** «mistin bir yilan... yasitip hadioға esip қoyəyin» — bu wəқə тоғruluk yənə «Yuh.» 3:14-15ni көrүng. ■ **21:9** 2Pad. 18:4; Yһ. 3:14 ■ **21:10** Qel. 33:43

yoloğa qikiş, Moab zeminining udulida kün qikiş tərəptiki Iyə-Ibarimoğa kelip qedir tikti. ¹² Ular yənə u yərdin yoloğa qikiş Zərəd jiləsidə qedir tikti. ¹³ Yənə u yərdin mengip Amoriylarning zeminining qetidin qikiş qel-bayawandin ötüp, ekip turoğan Arnon dəryasining u ketida qedir tikti (qünki Arnon dəryasi Moabiylarning qegrisi bolup, Moabiylar bilən Amoriylarning otturisida idi. ■ ¹⁴⁻¹⁵ Xunga «Pərwərdigarning jəngnamisi» degən kitabta: —

«Sufahdiki Wahəb wə dərya-wadiliri,
Arnon dəryasi wə jiləilirining yanbaşırliri,
Arning turaləusioğə yetip,
Moabning qegrisioğa quxidu» dəp pütülgənidi).□

¹⁶ *Israillar* yənə u yərdin mengip Bəərgə kəldi; «*Bəər*» kuduk degən mənidə bolup, ilgiri Pərwərdigar Musağa: «Sən həlkni yioğ, Mən ularğa iqidoğan su berəy» degəndə xu kudukni kəzdə tutқан. ¹⁷ Xu qağda Israillar munu nahxini eytişқан: —

«Aş kuduk, qıksun süyüŋ bulduklap,
Nahxa eytinglar, kudukğa beoşlap:

¹⁸ Bu kudukni əmirlər,
Həlkning kattiliri qazoğan,
Qanun qıkarəuqining sözi bilən,
Həsiliri bilən qazoğan».

Israillar qel-bayawandin yənə Mattanaşka,□ ¹⁹ Mattanahtin Nahaliyəlgə, Nahaliyəldin Bamotқа, ²⁰ Bamottin Moab dalasidiki jiləioğa, yənə qel-bayawan tərəpkə qarap turoğan Pisgağ teoğining qokkisiəğa yetip bardı.

Amoriylarning padixahi bilən Baxan padixahini yənggənliki

²¹ Israillar Amoriylarning padixahi Sihonning aldioğa əqliləni əwətip:□ ■

²² — Bizning öz zeminliridin etüweliximizgə ijazət bərgəyla; biz silining etizliklirioğa wə üzümzarlıklirioğa kirməyiz, kudukliridin sumu iqməymiz; təwəlriridin ötüp kətküqə «Han yoli»din çıqməymiz, — dedi.■

²³ Sihon Israillarni öz qegrisidin ətkili qoymayla qalmastin, əksiqə u Israillar bilən sokuximən dəp, əzining barlık həlkini yioşip qəlgə qarap atlandı. U Yahəzoğa kelip Israiləğa hujum kildi.■ ²⁴ Israillar uni qiliq bilən qepip əltürüp, uning yurtini Arnon dəryasidin Yabbok dəryasioğə, yəni Ammoniylarning qegrisioğə igilidi; Ammoniylarning qegrisi bolsa bək mustəhkəm idi.□ ■ ²⁵ Israillar bu yərdiki həmmə xəhəni igilidi həm Amoriylarning xəhərlirigə, yəni Həxbonəğa wə uningəğa təwə barlık yeza-kixlaklarəjimu kirip orunlasti.■ ²⁶ Qünki Həxbon əslidə Amoriylarning padixahi Sihonning mərkiziy xəhiri idi; Sihon əslidə Moabning ilgiriki

■ **21:13** Həq. 11:18 □ **21:14-15** «**tərcimə**» — bu qədimki xeirning birnəqqə hil tərcimiliri bar. Bu yərdə Musa pəyoğəmbərnin uni nəkil kəltürüxinin məksiti, xübhisizki, Pərwərdigar qədimdin tartip Moab üqün bekitkən qəgraning Arnon dəryasi bilən Ar xəhiri ikənlikini ispatlax üqündur. □ **21:18** «**kanun qıkarəuqining sözi bilən**» — baxқа birhil tərcimisi: — «tayaklıri bilən». «**həlkning kattiliri qazoğan, ... həsiliri bilən qazoğan**» — bu ixning xu alahədiliki barki, pəkət addiy puhralarla əməs, həlkning kattilirimu əmgək qilip kuduk kolaxti. □ **21:21** «**izahət**» — «Qan.» 2:26-3:11nimu kəring. ■ **21:21** Qan. 2:26; Həq. 11:19 ■ **21:22** Qel. 20:17 ■ **21:23** Qan. 2:30; 29:7; Yə. 24:8; Həq. 11:20 □ **21:24** «**Ammoniylarning qegrisioğə igilidi**» — baxқа birhil tərcimisi: «Ammoniylarning qegrisi Yaazar idi» (32-ayətni kəring). ■ **21:24** Qan. 2:33,37; 29:7; Yə. 12:2; 24:8; Həq. 11:2; Zəb. 135:10-12; 136:19-21; Am. 2:9 ■ **21:25** Qan. 2:34, 35

padixahı bilən soquxқан, uning Arnon dəryasiqıqə bolqan həmma zeminini tartıwaloqanıdı. ²⁷ Xu səwəbtin xairlar: — «Həxbonqə kelinglar!

Mana Sihonning xəhiri yengiwaxtin kurlusun, Sihonning xəhiri məhkəm kılınsun.

²⁸ Qünki Həxbonning əzidin qıktı bir ot, Sihonning xəhiridin bir yalkun yalkunlap, Yutuwətti Moabtiki Ar xəhirini, Arnonniki egiz jaylarning əmirilirini. ■

²⁹ Way sanga əy Moab!

Həy Kəmoxtin ümmiti, tügəxtinqlar!

Qünki Kəmoxtin əz oqullirini kaçqunqə ayladurdi,

Kızlırini əsirlikkə berip, Amoriylarning padixahı Sihonqə tutup bərdi! □ ■

³⁰ Biz ularni yikitiwəttük,

Həxbon taki Dibonqıqə halak boldi;

Biz hətta Nofahqıqə (Nofahın Mədəbaqə yetidu) ularning yurtini wəyran kiliwəttük!» — dəp xeir yezixқанıdı. □

³¹ Xuning bilən Israillar ənə xu tərıkiđə Amoriylarning yurtıqə orunlaxti.

³² Musa Yaazərnı qarlap kelixkə qarlıoquqlarnı əwətti; andin Israillar Yaazərnıng yeza-kıxlaklırını ixqal kılıp, u yərlərdiki Amoriylarnı yeridin qoqlıwətti. ³³ Xuningdin keyin Israillar burulup, Baxanning yolını boylap mangdi; Baxanning padixahı Og wə uning barlık həlki qikip Ədrəydə Israillar bilən jəng kılıxkə səp tüzdi. ■ ³⁴ Pərwərdigar Musaqə: — Korkma,

Mən uni, uning barlık həlki həm zeminini qolunqə tapxurimən; sən uni ilgiri Həxbonda turuxluk Amoriylarning padixahı Sihonni qiloqandək kılısən, — dedi. ■ ³⁵ Xuning bilən ular Og bilən uning oqullirini həm barlık həlkining birini qoymay kırıp taxlıdı wə uning zeminini igilidi. ■

22

Moab padixahı Balaxning Balaamni Israilni qaroxaxkə qaqirixi

¹ Israillar yənə yolqə qikip Moab tüzlənqlikliridə, yəni İordan dəryasining xərk tərıpidə, Yərihoning udulida qədır tikti. ² Israillarning Amoriylarqə kılqan ixlirning həmmisini Zipporning oqlı Balax kərüp turıqanıdı. ³ Moablar həlktin intayın korkuxti, qünki ular bək kərıp idi; Moabiylar Israillarning səwəbidin bək alakzadə bolup ketixti. ⁴ Moabiylar Midiyan aqsakallirıqə: «Bu bir top adəm ətrapimizdiki həmmə nərsini, huddi kala etizdiki otı yalmıqandək yalmaq yəp ketidıqan boldi» — deyixti. U qaqda Zipporning oqlı Balax Moabning padixahı idi.

⁵ U əlqılərnı Beorning oqlı Balaamning aldıqə, Balaamning ana yurtidiki uluq dərya boyidiki Petor xəhirigə berip, Balaamni qaqirip kelixkə əwətip: padixahimiz: — «Qarisıla, bir həlk Misirdin qıqqanıdı; mana, ular pütün zeminqə yamrap kətti, mana ular bizning udulimizqə kelip qüxti. □ ■ ⁶ Ular meningdin küqlük bolıqəqkə, əmdi əzliri kelip

■ **21:28** Yəx. 48:45 □ **21:29 «Kəmoxtin»** — Kəmoxtin Moab qoqunqan but idi. Moabiylarning uningqə əz balilirini kurbanlık kılıx aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni kərüng). Bu tarihqə qarıqanda, Kəmoxtin «əz həlkiqə» həq paydisi bolmıqanıdı! ■ **21:29** 1Pad. 11:7, 33 □ **21:30 «biz ularni yikitiwəttük»** — yaki «biz ularqə attük». ■ **21:33** Qan. 3:1; 29:7 ■ **21:34** Zəb. 136:20 ■ **21:35** Zəb. 136:20, 21, 22 □ **22:5 «Balaam»** — Balaamning kim ikənliki toqruluk yənə «qoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **22:5** Yə. 24:9

bu həlkni mən üqün bir qarşap bərgən bolsila; bəlkim mən ularni yengip, bu zemindin qoşlap çikirixim mumkin; çünki əzliri kimgə bəht tilisilə xuning bəht kuçidiəanliqini, kimni qarşisila, xuning qarşixka kəlidəanliqini bilimən» dəydu, dənglar, — dedi. ⁷ Moabning aqsakalliri bilən Midiyaning aqsakalliri qollirida pal selix in'amlirini elip mangdi; ular Balaamning aldiəa kelip Balakning gəplirini yətküzdi. ⁸ Balaam ularəa: —

Bügün ahxam muxu yərdə konup kəlinglar, mən Pərwərdigarning manga kiləən səzi boyiqə silərgə jawap yətküzimən, — dedi. Xuning bilən Moabning xu əmiriliri Balaamningkidə konup qaldı. □

⁹ Huda Balaamningkiə kelip: —

Sening bilən billə turoşan bu adəmlər kim? — dewidi, ¹⁰ Balaam Hudaəa: — Moab padixahı Zipporning oşli Balak əlqilərnı əwətip manga:

¹¹ «Kərisila, Misirdin bir həlk çikkanidi, ular pütün zeminoəa yamrap kətti; bu yərgə kelip mening üqün ularni qarşap bərsilə, xundak kilsila bəlkim ularni yengip, bu yərdin qoşliwətəlixim mumkin» — dedi, — dedi.

¹² Huda Balaaməa:

Sən ular bilən billə barsang bolmaydu, u həlkni qarşisangmu bolmaydu, çünki ularəa bəht-bərikət ata kilinoəan, — dedi. ¹³ Balaam ətigən turup Balakning əməldarlırioəa: —

Silə öz yurtunglarəa kaytip kətinglar, çünki Pərwərdigar mening silə bilən billə bəriximoəa ruhsət kilmidi, — dedi. ¹⁴ Moabning əməldarlıri kəpup Balakning yenioəa kelip uningəa: — Balaam biz bilən billə kelixkə unimidi, — dedi.

¹⁵ Xuning bilən Balak tehimu kəp wə tehimu mətiwər əməldarlarnı əwətti,

¹⁶ Ular Balaamning aldiəa kelip uningəa: —

«Zipporning oşli Balak mundaq dəydu: — «Həqnemə silining yenimoəa kelixlirini tosumioəay; ¹⁷ çünki mən əzlirini zor xan-xəhrətkə igə kilimən; nemə desilə maqul dəymən; xunga manga əxu həlkni qarşap bərsilə bolidu», — dedi.

¹⁸ Balaam Balakning hizmətkarlırioəa jawabən: —

Balak manga əzining altun-kümüxkə liq toloşan öz əyini bərsimu, məyli qong yaki kiçik ix kilay, Hodayim Pərwərdigarning manga buyruəanlıridin həlkip ketəlməymən. ■ ¹⁹ Silərmu bügün ahxam muxu yərdə konup kəlinglar, Pərwərdigar yənə xu ixlar toşrisida manga nemə dəydikin, xuni biləy, — dedi.

²⁰ Xu keqisi Huda Balaamningkiə kelip uningəa: —

U kixilər seni təklip kilip kəlgən bolsa, ular bilən billə barəin, ləkin sən Mening sanga eytidəanlırim boyiqə ix kilixing kerək, — dedi.

Pərwərdigarning Pərixtsi bilən Balaamning exiki

²¹ Balaam ətigən turup exikini tokup Moabning əmiriliri bilən billə mangdi.

²² Huda Balaamning mangoəanlıkidin oşəzəpləndi; Pərwərdigarning Pərixtsi uni toşuxka yolda turatti. U xu qəoşda exikiə minip ikki oşulami bilən billə ketiwatatti. □ ²³ Mada exək Pərwərdigarning Pərixtsining qəlioəa kiliq əloşan həlda yolda turoşanliqini kərup, yoldin çikip etizlik bilən mengiwidi, Balaam exəkni yoloəa çikip mengixka

□ 22:8 «Uluş dərya» — Əfrat dəryasini kərsitixi mumkin. ■ 22:18 Qel. 24:13

□ 22:22 «Pərwərdigarning Pərixtsi» — Təwrat dəwridə intayin əlahidə bir xəhs idi. Bəzi ixlarda U Hudaoning ornida kərunətti (məsilən, Təwratiki «Yar.» 16:4-17-ayət, 18-babni həmdə «Təbirlər»nimu kəring).

dumbalap urdi.■ 24 Pərwərdigarning Pərixtsisi ikki tərīpi tosmā tam bilən tosaloqan üzümzarlıqtiki tar bir yolda turuwaldi. 25 Exək Pərwərdigarning Pərixtsisini kərüp, tamoqā kıstılıp mengip, Balaamning putini tamoqā kıstap yarilandurup qoydi; Balaam exəkni yənə dumbalidi.

26 Pərwərdigarning Pərixtsisi bolsa yənə aldiqirak berip, ong ya soloqā buruluxkā bolmaydiqan tehimu tar bir yərdə kütüp turdi. 27 Exək Pərwərdigarning Pərixtsisini kərüp mangmay, Balaamning astida yetiwaldi; Balaam qattik hapa bolup, exəkni qāsisi bilən qattik dumbalap kətti.

28 Bu qaoqda Pərwərdigar exəkkə zuwan kirgüzüwidi, exək Balaamoqā: —

Meni üq ketim dumbalaydiqanoqā sanga nemə yamanlık kıptimən? — dewidi,■ 29 Balaam exəkkə: —

Sən meni sətəxtürdüng, qolumda kıliq boloqan bolsa idi, seni qepip öltürüwetəttim! — dedi.

30 Exək Balaamoqā: — Mən seningki bolqinimdin tartip minip kəlgən exiking mən əməsmu? Ilgiri mən sanga muxundak kılix aditım bolup bakqanmu? — dewidi,

— Yaq, — dedi *Balaam*.

Balaamning əyiblinixi

31 Ənə xu qaoqda Pərwərdigar Balaamning kəzlrini aqti, Balaam Pərwərdigarning Pərixtsisining kıliqini oqilipidin qikirip, yolda turoqanlıqini kərdi; u yərgə bexini qoyup səjdə kıldi. 32 Pərwərdigarning Pərixtsisi uninqoqā: —

Sən exikingni nemə üqün üq ketim dumbalaysən? Qariqina, mangoqan yolung Mening nəzirimdə tətür boləoqāqā, seni tosuxkā qikkuqi Mən Özüm idim.■ 33 Exək Meni kərüp üq ketim Mening aldimdin burulup kətti; əgər exək Mening aldimdin burulup kətmigən bolsa, Mən allıqāqan seni öltürüp exəkni tirik qalduroqan bolattım, — dedi.

34 Balaam Pərwərdigarning Pərixtsisigə: —

Mən gunahkarmən, Əzlrining yolda meni tosüp turoqanlıqlirini kərməptimən; mubada əmdi mening berixim nəzərliridə rəzil kərünsə, mən kaytip ketəy, — dedi.

35 Pərwərdigarning Pərixtsisi Balaamoqā yənə: — Boptu, bu kixilər bilən billə baroqin, biraq pəkət Mən sanga degən səznila degin, — dedi. Xuning bilən Balaam Balakning əməldarlıri bilən billə mangdi.

Balakning Balaamni qarxi elixi

36 Balak Balaamni keliwetiptu dəp anglap, qarxi elix üqün Moabning Arnon dəryasining boyidiki, qegrining əng bexidiki xəhirigə kəldi:□ 37 — Mən silini qakirixkā xunqə jiddiy əlqi əwətkənidim, nemə üqün kelixkə unimidila? Mən silini xan-xəhrətkə igə kılamayttimmu? — dedi Balak Balaamoqā.

38 — Qarisila, mana kəldimoqū, əmdi mən öz aldimoqā birnemə deyələyttimmu? — dedi Balaam, — Huda soqzimoqā nemə gəpni salsa, mən xunila dəymən.

39 Balaam Balak bilən billə yoloqā qikip Kiriət-Huzotkā kəldi. 40 Balak kala, koqlarni soyup qurbanlık kılip, ularning gəxidid Balaam wə uning

■ 22:23 2Pet. 2:16; Yəh. 11 ■ 22:28 2Pet. 2:16; Yəh. 11 ■ 22:32 2Pet. 2:15 □ 22:36 «əng bexidiki xəhirigə» — padixahning mehmanni qarxi elix üqün, xunqə uzun yoloqā berip aldiqā qikixi uninqoqā boləqan qongqur hərmitini bildürüx üqün idi, əlwəttə.

bilən billə boləqan əmirlərgə əwətip bərdi. ⁴¹ Andin Balak ətisi səhərdə Balaamni Baalning egiz jaylirioğa elip qıktı; u xu yərdin Israil həlkining əng qəttiki bir qışmini kərdi.□

23

Balak bilən Balaamning qurbanlıq sunuxi

¹ Balaam Balakqa: —

Sili muxu yərgə manga yəttə qurbangah yasıtip bərsilə, muxu yərgə yənə yəttə buka bilən yəttə qoxqarmu hazirlap bərsilə, — dedi. ² Balak Balaamning deginidək kılıp bərdi; Balak bilən Balaam ikkisi hər bir qurbangahqa qurbanlıq kılıxka birdin buka bilən birdin qoxkar sundi.

³ Balaam Balakqa: —

Sili öz köydürmə qurbanlıqlirining yenida tursila, mən aldioğa barimən, Pərwərdigar mening bilən kəruşükə keləmdikin? U manga nemə dəp kərsətmə bərsə, mən əzlırigə xuni dəp berimən, — dedi wə bir dənggə qıktı.

⁴ Huda Balaam bilən kəruxti; Balaam Hudağa: —

Mən yəttə qurbangah hazirlattim, hər bir qurbangahqa qurbanlıq süpitidə birdin buka bilən birdin qoxkar sundum, — dedi. ⁵ Pərwərdigar Balaamning əozioğa bir sözni selip: — Balakning yenioğa qayıtip berip uningə mundak, mundak degin, — dedi. ⁶ Xuning bilən u Balakning yenioğa qayıtip bərdi. Mana, u wə Moabning barlıq əmirliiri uning köydürmə qurbanlıqning yenida turatti.

Balaamning birinqi kətim bəxarət berixi

⁷ Balaam kalam sözini əozioğa elip mundak dedi: —

Balak meni Aram degən yurttin,
Moab xahı Balak meni məxrik təqliridin elip kelip,
Mundak dedi: —

Kəl, mening üçün Yakupni qarəioğın.

Kəl, Israilni rasa bir səküp əyibligin.□

⁸ Təngri Əzi qarəimioğan birawni mən kəndak qarəoy?

Pərwərdigar kəzi səküp əyiblimigən birawni mən kəndak səküp əyibləy?

⁹ Mən qoram taxların qəkkilirida turup uni kərməktimən,

Dənglərdə turup uningə nəzər salmaqtimən;

Mana, ular yəkkə yaxaydioğan bir qowm,

Ular baxka qowmlarning qatarida sanalmaydu.■

¹⁰ Yakupning topilirini kim hesablap qıkalaydu?

Həttə Israilning tətinn birinimu kim sanap qıkalaydu?

Mening jenim həkkaniyning əlümidək əlsun,

Mening ahirim uningkidək boləy!□

□ **22:41 «Baalning egiz jaylirioğa elip qıktı»** — «Baal» butning ismi. Xu qəqlarda butpərəslər daim əz butlirioğa qurbanlıq kılıp ibadət kılıxka yəkin ətraptiki məlum birnəqqə egiz jaylarəğa qıqatti. Baxka birhıl tərijimi: «Bamot-Baaləğa elip qıktı». □ **23:7 «kalam sözi»** — Huda əgətkən səz (5-ayətni kərug). Gərgə Balaam əski adəm, həttə «sahta pəyoğəmbər» wə palqi boləjini bilən, Huda muxu yərdə uning əozzi arkilik Israiləğa boləqan mehır-xəpkitini enik kərsitidu.

■ **23:9** Qan. 33:28 □ **23:10 «Yakupning topilirini kim hesablap qıkalaydu?»** — mənisi bəlkim «tolilikida topidək boləqan Yakupni kim hesablap qıkalaydu?» — degəndək boluxi kərek.

11 Balak Balaamoğa qarap: —

Sən manga nemə kiliwatisən?! Mən seni düxmənlirimni qaropap berixkə qakiritkən tursam, mana sən əksiqə pütünləy ularoğa amət tiling! — dedi.

12 — Pərwərdigarning aqzimoğa saloşinini yetküzüxkə kəngül qoymisam bolamti? — dəp jawap bərdi Balaam.

13 Balak Balaamoğa: — Mening bilən billə baxka bir yərgə barsila, ularni xu yərdin kərələyla; biraq ularning həmmisini əməs, ularning qəgridiki bir kismnıla kərələyla; sili xu yərdə turup ularni mən üqün qaropap bərsilə, — dedi.

14 Xuning bilən Balak Balaamni «Zofimning dalasi»oğa, Pisgağ teoşining qokkisiyoğa baxlap berip, xu yərdə yəttə qurbangah saldurup, hər bir qurbangahka qurbanlik süpitidə birdin buka, birdin qoxqar sundi. □

15 Balaam Balakka: —

Sili muxu yərdə əzlrining köydürmə qurbanliklirining yenida turup tursila, mən awu yakka berip kərxüp keləy, — dedi. □ 16 Pərwərdigar Balaam bilən kərxüp, uning aqziyoğa bir sözni selip: —

Sən Balakning yenioğa kaytip uningoğa mundak degin, — dedi. ■

17 Balaam Balakning yenioğa kaytip kəlgəndə, mana, u wə Moabning barlik əmiriliri uning köydürmə qurbanlikining yenida turatti.

— Pərwərdigar nemə dedi? — dəp soridi Balak.

Balaamning ikkinqi kətim bexarət berixi

18 Balaam kalam sözini aqziyoğa elip mundak dedi: —

«Həy Balak, sən kərup anglioşin, Ah, Zipporning oşli, manga kulak saloşin.

19 Təngri insan əməstur, U yaloşan eytmaydu, Yaki adəm balisimu əməstur, U puxayman kilmaydu. U degənikən, ixka axurmay qalamdu? U söz kıləşanikən, wujudka qikarmay qalamdu? ■

20 Mana, manga «bərikətlə» dəp tapxuruldi, U bərikətligənikən, buni mən yənduralmaymən.

21 U Yəqupta həq gunah kərmigən, Israilda nahəkləkni uqratmioşan.

Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə, Padixahning təntənə awazi uning arisididur. □ ■

22 Təngri uni Misirdin elip qikқан; Uningda yawa kaliningkidək küq bardur. □ ■

23 Qünki Yəquplaroğa əpsun kəroğa kəlməydu, Israillaroşimu pal kəroğa kəlməydu.

Wakti-saiti kəlgəndə,

Yəqup bilən Israil toşrisida: —

«Təngri nəkədər karamət ix kılıp bərgən-hə!»

Dəp jakarlanmay qalmaydu!

24 Mana, bu qəwm qixi xirdək kəpidu,

□ 23:14 «Zofimning dalasi» — yaki «Kəzətişləşin dalasi». □ 23:15 «kərxüp

keləy» — Pərwərdigar bilən kərxüp, əlwəttə. Balaam Balakni hapa kılmaslik üqün, bəlkim Pərwərdigarning namini biwasitə tiləğa almaydu. ■ 23:16 Qel. 22:35 ■ 23:19 1Sam.

15:29; Yak. 1:17 □ 23:21 «nahəklək» — yaki «balayi'apət» yaki «balayi'apətning səwəbi».

□ padixahning təntənə awazi — yaki «padixahning (karxi elinix) təntənisi». ■ 23:21 Zəb.

32:1, 2; 51:9-10; Yər. 50:20; Rim. 4:7 □ 23:22 «uningda yawa kaliningkidək küq bardur» —

ibranıy tilida «uning yawa kalining munggüzli bardur». ■ 23:22 Qel. 24:8

Ərkək xirdək kəddini ruslaydu;
 Əzi owlıqan owni yemigüqə,
 Əltürgənlərnıng kənini iqmigüqə,
 Hərgiz yatmaydu!».

²⁵ Balak Balaamoşa: — Boldi, sili ularni azraqmu qarqimisila, ularoşa amətmu tilimisilə! — dedi.

²⁶ Balaam Balakqa jawab kilip: — Mən siligə: — «Pərwərdigarning manga eytkanlirining həmmisigə əməl kılmisam bolmaydu» degən əməsmidim? — dedi.

Balaamning üqinqi kətim bexarət berixi

²⁷ Balak Balaamoşa: — Kəlsilə, mən silini baxqa bir yərgə apiray, Hudaning nəziridə sili xu yərdə turup ularni qarqaxliri muwapıq tepilarmikin? — dedi. ²⁸ Xuning bilən Balak Balaamni baxlap, qel-bayawanoşa qaraydıoğan Peor teoşining qoqqisioşa kəldi.

²⁹ Balaam Balakqa: — Sili bu yərdə manga yəttə kurbangah saldurup bərsilə, yəttə buqa bilən yəttə qoqxarmu təyyarlap bərsilə, — dedi.

³⁰ Balak Balaamning deşinidək kıldi, hər bir kurbangahqa birdin buqa bilən birdin qoqqar sundi.

24

¹ Balaam Pərwərdigarning Israillaroşa bəht-bərikət ata kılixni muwapıq kərgənlikini kərup yetip, aldinqi *ikki* kətimkıdikidək sehır ixlitixkə barmidi, bəlki yüzini qel-bayawan tərəpkə qaratti. ² Balaam bəşini kəturüp Israillarning kəbilə boyiqə qədirlarda olturaklxanlikini kərdi, Hudaning Rohi uning üstigə qüxti. ³ Xuning bilən u aozioşa kalam səşini elip mundak dedi: —

«Beorning ooşli Balaam yətküzidioğan kalam səşi,
 Kəzi eqilmioğan adəmnıng eytidioğan kalam səşi,

⁴ Yəni Təngşrining səşlirini anglişuqi,
 Həmmigə Qadirning alamət kəşünüşini kərgüqi,
 Mana əmdi kəzi eqilip düm yikiloğan kixi yətküzgən kalam səşi: —□

⁵ Ah Yakup, qədirliring nəkədər güzəl,
 Turaloşuliring nəkədər güzəl, ah Israil!

⁶ Goya kəngəygən dərya wadiliridək,
 Huddi dərya boyidiki başlardək,
 Goya Pərwərdigar tikip əştürgən ud dərəşliridək,
 Dərya boyidiki kedir dərəşliridək;

⁷ Sular uning soşliridin ekip qikidu,
 Əwladliri süyi mol jaylarda bolidu;
 Padixahı Agagdin exip ketidu,
 Uning padixahliki üstün kılinip güllinidu.□

□ 24:4 «kəzi eqilip düm yikiloğan kixi yətküzgən kalam səşi» — baxqa birhil təşşimisi: «... kəşliri eqiloğan adəm eytidioğan kalam səşi», yəni «Təngşrining səşlirini anglişuqi, Həmmigə Qadirning alamət kəşünüşini kərgüqi, kəzi oşuq turup düm yikiloğan kixi yətküzgən kalam səşi». Mumkinçiliki barki, Balaam 22-babtiki wəşəni əşləydu; xu qoşda «Pərwərdigarning Pərixtişini uning exiki kərgən, əmma u kəşmişən, andin Huda «uning kəşini aqti» □ 24:7 «Agag» — bəlkim Amalək yaki ularning əşrapidiki həşklərnıng padixahşirining unwani idi. «1Sam.» 15:8ni kəşung. Baxqa bir hil təşşimisi «Gog».

8 Təngri uni Misirdin elip çikқан,
 Uningda yawa bukining küqi bardur;
 Duxmən əllərni u yəp ketidu,
 Ustihanlirini ezip taxlaydu,
 Okya etip ularni texip taxlaydu. ■

9 U baqirlap yatsa, ərkək xirdək,
 Yatsa həm qixi xirdək,
 Kim uni kəzəritixka petinar?
 Kim sanga bəht-bərikət tilisə, bəht-bərikət tapidu.
 Kim seni qarəjisa, qarəjixka ketidu». ■

10 Balak Balaamoğa aqqıqlinip, qolını qolıoğa urup kətti; Balak Balaamoğa:
 — Mən silini duxminimni qarəjap berixkə kıkırtkanidim wə mana, sili
 üq ketim pütünləy ularoğa amət tilidilə! 11 Əmdi tezdin yurtlirioğa kəqip
 kətsilə; mən əslidə silining izzət-hərmətlirini katta kılay degənədim, mənə
 Pərwərdigar silini bu katta izzət-hərmətkə nail boluxtin tosup koydi, —
 dedi.

12 Balaam Balakğa: — Mən əslidə əzlırining əlqilirigə: 13 «Balak mənə
 əzining altun-kümükə lik toloğan öz əyini bərsimu, Pərwərdigarning
 buyruşınıdin həlkıp, öz məylimqə yahxi-yaman ix kılalmaymən;
 Pərwərdigar mənə nemə desə, mən xuni dəymən» degən əməsmidim? ■

14 Əmdi mən öz həlkimqə kaytimən; kəsilə, mən əzlırigə bu həlkning
 künləring ahiridə silining həlkirigə kəndək muamilə kılıdioğanlıqını
 eytip berəy, — dedi.

Balaamning tətinqi kətim bexarət berixi

15 U kalam səzini aəzioğa elip mundək dedi: —
 Beorning oşlı Balaam yətküzidioğan kalam səzi,
 Kəzliri eqilmioğan kixi eytkən kalam səzi,

16 Təngrining səzlırini angliəuqi,
 Həmmidin Aliyning wəhşylirini bilgüqi,
 Həmmigə Kadirning alamət kərünuxını kərgüqi,
 Mana əmdi kəzi eqiloğan düm yikilioğan kixi yətküzidioğan kalam səzi: —□

17 Mən Uni kərimən, ləkin hazır əməs;
 Mən Uningoğa qarəymən, ləkin yəkin yərdin əməs;
 Yəkuptin qıkar bir yultuz,

Kətürülər İsraildin bir xahənə hasa;
 Qekiwetər u Moabning qekisini,
 Barlık Xetləring bexini yanjiydu. □ ■

18 Edom uningoğa təwə bolidu,

■ 24:8 Qel. 23:22 ■ 24:9 Yar. 49:9; Qel. 23:24 ■ 24:13 Qel. 22:18 □ 24:16

«kəzi eqiloğan düm yikilioğan kixi yətküzidioğan kalam səzi» — bəxka birhil tərjimisi: «...
 kəzliri eqiloğan adəm eytidioğan kalam səzi». Demək, «Təngrining səzlırini angliəuqi, Həmmigə
 Kadirning alamət kərünuxını kərgüqi, kəzi oquq düm yikilioğan kixi yətküzgən kalam səzi».

□ 24:17 «yəkin yərdin əməs» — yaki «pat arida əməs». «Xetlər» — məlum kəbilini yaki
 təhimu mumkinqiliki barki, Adəm'atining oşlı Xetning əwladlırını, yəni (Nuh pəyoğəmbərnin
 əwladlırı boləğan) barlık insanlarnı kərsitixi mumkin. Undəkta bu bexarət Məsihning barlık
 insanlar üstidin həkümranlık kılıdioğanlıqını kərsitidu. «Xetlər» degənnin bəxka birhil tərjimisi:
 «qəwoğa-topilang ketürgüqlər». «bexarətni xərhləx» —bu bexarət (16-19) əwval Dawut
 padixahni, andin Dawutning əwladı boləğan Məsihni kərsitidu. Bu bexarəttə Dawut padixahning
 Moab, Edom wə Seirni (Seir Edom turəğan yurtning bəxka bir ismi) ixəqal kılıdioğanlıkı eytilidu,
 dərwəxə Dawut u yərlərni ixəqal kılıdu («2Sam.» 8:2, «Zəb.» 60:1-2). Ahırkı zamanda Məsih
 İsrailni kütəxuz üqün, İsrailarning duxmənlirigə xu ohxax ixlarnı kılıdu. ■ 24:17 Yər. 48:45

Yənə tehi düxmini Seirlar uningəta təwə bolidu;
Israil bolsa baturluk kılıdu.

¹⁹ Yakuptin çikқан biri səltənət süridu,
Xəhərdə qaloqan həmməylənni yökıtidu». □ ■

Balaamning ahırkı bexariti

²⁰ Andin Balaam Amaləknı kərüp, mundak kalam sөzini eytti: —
«Amalək idi əsli əllər arisida bax,
Əmdi həlakəttur təkdir-kışmiti». □

²¹ Andin Balaam Keniylərni kərüp mundak kalam sөzini eytti: —
«Sening makaning mustəhkəm bolup,
Qanggang qoram tax iqidə bolsimu,

²² Ləkin silər Keniylər həlak kılınip turisilər;
Taki Axur silərni tutqun kılıp kətküqə». □

²³ Balaam yənə kalam sөzini dawam kılıp mundak dedi: —
«Ağ , Təngri bu ixlərni kıləqan qeoida,
Kim tirik kəlixka qadir bolar?

²⁴ Kittim tərəpliridin kemilər kelip,
Zulum-zəhmət salidu Axuroqə,
Zulum-zəhmət salidu Ebərgə;
Ləkin *Kittimdin kəlgüqi* özimu həlakətkə yüzlinər. □

²⁵ Xuning bilən Balaam ornidin kəpup öz yurtioqə qaytti; Balakmu öz yolioqə mangdi.

25

Israillarning Peorda ezikturulup buzukluk kılıxi

□ **24:19 «Xəhər»** — bəlkim Moabning paytəhtini kərsitixi mumkin. «Xəhərdə qaloqan həmməylən» degənnin baxka birhil təjimişi: «xəhərninğ kalduki» (demək, xəhərninğ qaloqan yerliri). ■ **24:19** 2Sam. 8:14 □ **24:20 «Amalək idi əsli əllər arisida bax»** — bəlkim həjwi, kinayilik gəp. Amalək degən əl Israiloqə birinçi bolup hujum kıləqanidi, bəlkim ular əzlrini «əllərninğ bexi» dəp qəşliqən boluxi mumkin — Ləkin ular həlak bolidu. Bu ix awwal Saul padixah («1Sam.» 14-15-bab) andin Dawut padixah arkiplik («1Sam.» 27:8, «2Sam.» 12:8), ahirida Ximeonlar arkiplik boləqan («2Tar.» 4:34). □ **24:22 «Axur»** — Asuriyəni kərsitidu. Bexarət bəlkim Asuriyə imperiyəsi tərəpidin əməlgə axuruloqan. Asuriyə imperatori Tiglat-Piləsər III miladiyədin ilğiriki 742-yili, Xalmanəzər V miladiyədin ilğiriki 722-yili keniylərni Israillar bilən birgə tutqun kılıp, elip kətkən boluxi mumkin. Bəzi alimlar bexarətni baxka bir «Axur» dəp ataloqan həlkni kərsitidu, dəp qaraydu («Yar.» 25:3, «2Sam.» 2:9). □ **24:24 «Ebər»** — İbraniylarning əjdadini, xundakla muxu yərdə Yəhudi həlkni kərsitixi mumkin. «**Kittim**» — Tawratning awwalki dawrliridə «Kittim» Kretlərni kərsitətti. Bexarət awwal miladiyədin ilğiriki 13-əsirdə Filistiyələrnin ottura xərkkə təjawuz kılıxini kərsitidu. Keyinki waqıtlarda «Kittim» degən bu isim Ottura Dengiz tərəptin yaqi məqrıb tərəptin kelip təjawuz kılıdiqən hərəkəysi əllərni kərsətkən. Xunga bu bexarət yənə Rim imperiyəsining ottura xərkkə təjawuz kılıxini (miladiyədin ilğiriki 190-yili baxlanəqan) kərsitixi mumkin («Dan.» 11:30ni wə izahatlarıni kərninğ). Ahir bərip Rim imperiyəsi həlak boldi; u ahir zamanda yənə bir kətim dəjjalning baxquruxi astida bolup, yənə bir xəkildə pəyda boluxi mumkin; ahirda Məsih dəjjalning imperiyəsini mutlək həlak kılıdu.

1 Israillar Xittimda turoqan mæzgildə, həlk Moab kızliri bilən buzukluk kılıxka berilip kətti.■ 2 U kızlar Israillarni öz ilahlirioqə ataloqan kurbanlıqlarəqə katnixixka qakirdi; *Israillarmu* kurbanlıqlardın yəydiqan, ularning ilahlirioqə birliktə qokunidiqan boldi.■ 3 Israillar Baal-Peor bilən ənə xu tərıkidə baqlinip kətkənliki üqün, Pərwərdigarning Israillarəqə aqqiki qozəqaldi.□ ■ 4 Pərwərdigar Musaəqə:

— Pərwərdigarning kattıq oəzıpi Israillarəqə qıxmısun üqün, həlkning əmirlerining həmmisini tutup, ularni Mening aldimda aptapta esip qoyəqin, — dedi.■

5 Xuning bilən Musa Israilning soraqçilirioqə: — Silər berip hərberinglar özünqlarning Baal-Peor bilən baqlinip kətkən adəmlirini öltürüwetinglar, — dedi.

6 Wə Musa pütkül Israil jamaiti bilən jamaət qedirining dərwezisi aldida yioqə-zar kilip turuwatkanda, mana Israillardın birəylən kelip ularning kəz aldidila Midiyanıy bir kızni öz kərındaxlırining yenioqə elip mangdi.

7 Kahın Hərarning nəwrısı, Əliazarning oqlı Finihəs buni kərüp, jamaət iqidin kəpti-də, qolioqə nəyzə elip,■ 8 həliki Israil adəmning arqısidin qedirning iqqirigə kirip, kız bilən ikkisining qarnioqə nəyzə tikiwətti. Israillar arisida tarkaloqan waba ənə xu qəqđıla tohtidi. 9 Xu qəqđda waba tēqip əlgənlər jəmiy yigirmə tət ming adəmgə yətkənidi.■ 10 Andın Pərwərdigar Musaəqə mundak dedi: —

11 — «Kahın Hərarning nəwrısı, Əliazarning oqlı Finihəs Meni dəp wapasizlikka boləqan həsitimni öz həsiti bilip, Mening Israillarəqə boləqan oəzıpimni yandurdi. Xunga gərqə Mən wapasizlikka boləqan həsitimdin oəzəpləngən bolsammu, Israillarni yəkitiwətmidim.■ 12 Xunga sən: — «Mana, Mən uningəqə öz aman-hatırjəmlık əhdəmnı təkđim kilimən!■

13 Bu *əhdə* uningəqə wə uning əwladlırıəqə təwə bolidiqan mənggülik kahınlık əhdısi bolıdu, qünki u öz Hudasını dəp wapasizlikka həsət kilip, Israillar üqün kafarət kəltürdi» — dəp jakarlıoqın».

14 Öltürülgən yəni həliki Midiyanıy kız bilən billə öltürülgən Israil adəmning ismi Zımrı bolup, Saluning oqlı, Ximeon kəbilisidiki bir jəmətning əmiri idi. 15 Öltürülgən Midiyanıy kızning ismi Kozbi bolup, Zurning kızı idi; Zur bolsa Midiyanıy bir kəbilining baxlıki idi.

16 Pərwərdigar Musaəqə: —

17 Sən Midiyanıylarəqə aram bərməy zərbə bərgin;■ 18-19 Qünki ular hiylə-mikir ixlitip silərgə aram bərmigən; Peordiki ixta, xundakla ularning singlisi boləqan Midiyanning bir əmirining kızı Kozbining ixidımu hiylə-mikir ixlitip silərnı azduroqan, — dedi. Kozbi waba tarkaloqan künidə Peordiki ix səwəbidin öltürüldi.■

26

Israillarning ikkinqi kətim sanaktın ötküzülüxi

■ 25:1 Qel. 31:16; 33:49 ■ 25:2 Zəb. 106:28; Hox. 9:10 □ 25:3 «Baal» — butning ismi; «Baal-Peor» degən səz Peor degən jayni «alahidə baxqıroqan Baal»ni kərsitidu. ■ 25:3 Zəb. 106:29 ■ 25:4 Qan. 4:3; Yə. 22:17 ■ 25:7 Zəb. 106:30 ■ 25:9 1Kor. 10:8 ■ 25:11 2Kor. 11:2 ■ 25:12 Zəb.106:31 ■ 25:17 Qel. 31:2 ■ 25:18-19 Wəh. 18:6

1 Wabadin keyin Pərwərdigar Musa bilən Hərunning oqli Əliazarğa söz kilip: —□

2 Silər pütkül Israillarning jamaiti iqidə yigirmə yaxtin axқан, jənggə qikalaydiqanlarni ata jəməti boyiqə həsabləp sanaktin ötküzünglar, — dedi.■

3 Xuning bilən Musa bilən kahin Əliazar Moab tüzlənglikliridə, yəni Yeri-honing yenidiki İordan dəryasining boyida Israillar bilən səzlixip ularğa:

4 «Pərwərdigarning Musa wə Misirdin qıqқан Israillarğa buyruqini boyiqə, silərdin yigirmə yaxtin axқанlarning həmmisi *tizimlinip* sanaktin ötküzülüxi kerək» dəp ukturdi. *tizimlitloqan sanlar mundaq boldi*: —□ ■

5 İsrailning tunji oqli Rubən idi. Rubəning əwladliri, yəni Hənuqning nəslidin boləqan Hənuq jəməti; Palluning nəslidin boləqan Pallu jəməti;■

6 Həzron nəslidin boləqan Həzron jəməti; Karmi nəslidin boləqan Karmi jəməti. 7 Bular Rubəning jəmətliri bolup, ularđin sanaktin ötküzülgini jəmiy kirik üq ming yəttə yüz ottuz kixi boldi.

8 Palluning oqli Eliab; 9 Eliabning oqulliri Nimuəl, Datan, Abiram idi. Datan bilən Abiram əslidə jamaət iqidin qakiriloqan mətiwərlər bolsimu, Korah guruhidikilər Pərwərdigar bilən takallaxqanda, ular bilən birlixip Musa wə Hərun bilən takallaxqanidi.□ ■ 10 Yər aqzini eqip ularni Korah bilən birgə yutup kətkən; xu qaqda Korah guruhidikiləning həmmisi əlgən; baxqilarğa ibrət bolsun dəp, ot uning ikki yüz əllik adimini yutup kətkən. 11 Ləkin Korahning əwladliri ölüp kətmigən.

12 Ximeonning əwladliri, jəmət boyiqə, Nəmuəlning nəslidin boləqan Nəmuəl jəməti; Yamin nəslidin boləqan Yamin jəməti; Yaқin nəslidin boləqan Yaқin jəməti;□ 13 Zərah nəslidin boləqan Zərah jəməti; Saul nəslidin boləqan Saul jəməti. 14 Bular Ximeonning jəmətliri bolup, jəmiy yigirmə ikki ming ikki yüz adəm qıqti.

15 Gad kəbilisidin, jəmət boyiqə, Zəfon nəslidin boləqan Zəfon jəməti; Həggi nəslidin boləqan Həggi jəməti; xuni nəslidin boləqan xuni jəməti;

16 Ozni nəslidin boləqan Ozni jəməti; eri nəslidin boləqan eri jəməti;

17 Arod nəslidin boləqan Arod jəməti; Arəli nəslidin boləqan Arəli jəməti.

18 Bular Gad əwladlirining jəmətliri bolup, ular jəmətliri boyiqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy kirik ming bəx yüz adəm qıqti.

19 Yəhudaning oqulliri Er bilən Onan idi; bu ikkisi Qanaan zeminida ölüp kətkən.■ 20 Yəhudaning əwladliri, jəməti boyiqə, Xiləhning nəslidin boləqan Xiləh jəməti; Pəreznning nəslidin boləqan Pərezn jəməti; Zərahning nəslidin boləqan Zərah jəməti. 21 Pəreznning əwladliri Həzronning nəslidin boləqan Həzron jəməti; Həmulning nəslidin boləqan Həmul jəməti.■ 22 Bular Yəhudaning jəmətliri bolup, ular jəmət boyiqə sanaktin

□ 26:1 **wabadin keyin** — bu waba bilən əyni qaqda Pərwərdigarğa asiylik kiləqan qonglarning kəldükliri əltürüldi (64-65-ayətlərnı kərüng). ■ 26:2 Qel. 1:3 □ 26:4 **həmmisi tizimlinip sanaktin ötküzülüxi kerək** — bu sanaktin ötküzüxning məqsətliri xübhisizki: (1) Qanaan zeminiğa kirgəndin keyin ular kəp kətim jənggə qıqixi kerək bolatti. Xuningə təyyarlik kilix üqün Israillarning hər bir jəngqisi səp-səplərdə orunlaxturuluxi kerək; (2) ular Qanaan zeminiğa kirix əldida turidu; pat arida xu zemin hər bir kəbiligə, jəmətkə, əlligə sanliriğa qarap təkşim kilinidu (34:16-29). Xunga həlkning sanliri kəbilə-jəmət boyiqə təpsiliy əniklinixi kerək idi; (3) Hudaning səzining əməlgə axuruluxi bilən əslidə əzigə qarxi qıqқан «qonglar»ning həmmisining yokaqanliқini ispatlax üqün boldi (64-65-ayətnı kərüng). ■ 26:4 Qel. 1:1, 2, 3 ■ 26:5 Yar.

46:9; Mis. 6:14; 1Tar. 5:1 □ 26:9 **«qakiriloqan mətiwərlər bolsimu»** — baxqa birhil tərjimisi: «qakiriloqan bolsimu,...» ■ 26:9 Qel. 16:12 □ 26:12 **«Nəmuəl»** — «Yar.» 46:10də «Yəmuəl».

■ 26:19 Yar. 38:7, 10; 46:12 ■ 26:21 Yar. 46:12

etküzülgəndə jəmiy yətmix altə ming bəx yüz adəm qıktı.

²³ Issakarning əwladliri, jəmət boyiqə, Tolaning nəslidin boləjan Tola jəməti; Puahning nəslidin boləjan Puah jəməti; ²⁴ Yaxubning nəslidin boləjan Yaxub jəməti; Ximronning nəslidin boləjan Ximron jəməti.

²⁵ Bular Issakarning jəmətliiri bolup, ular jəmət boyiqə sanəktin etküzülgəndə jəmiy atmix tət ming üq yüz adəm qıktı.

²⁶ Zəbulunning əwladliri, jəməti boyiqə, Sərədning nəslidin boləjan Sərəd jəməti; Elon nəslidin boləjan Elon jəməti; Jahliyəlning nəslidin boləjan Jahliyə jəməti. ²⁷ Bular Zəbulunning jəmətliiri bolup, ular jəmət boyiqə sanəktin etküzülgəndə jəmiy atmix ming bəx yüz adəm qıktı.

²⁸ Yüsüpnin oqulliri: — jəmət boyiqə, Manassəh bilən Əfraim idi.

²⁹ Manassəhning əwladliri: — Makirning nəslidin boləjan Makir jəməti (Makirdin Gilead tərəlgən), Gileadning nəslidin boləjan Gilead jəməti idi. ■ ³⁰ Təwəndikilər Gileadning əwladliri: — Yəzərning nəslidin boləjan Yəzər jəməti; Hələkning nəslidin boləjan Hələk jəməti; ³¹ Asriyəlning nəslidin boləjan Asriyə jəməti; Xəkəmnin nəslidin boləjan Xəkəm jəməti; ³² Xəmidaning nəslidin boləjan Xəmidə jəməti; Həfərning nəslidin boləjan Həfər jəməti. ³³ Həfərning oqli Zəlofihad oqul pərzənt kərməy kiz pərzənt kərgən; Zəlofihadning kizlirinin ismi Maħlah, Noah, Həglaħ, Mılkah, Tirzah idi. ■ ³⁴ Bular Manassəhning jəmətliiri bolup, sanəktin etküzülgəndə jəmiy əllik ikki ming yəttə yüz adəm qıktı.

³⁵ Təwəndikilər Əfraimning əwladliri, jəməti boyiqə: — Xutilahning nəslidin boləjan Xutilah jəməti; Bəkərnin nəslidin boləjan Bəkər jəməti; Tahanning nəslidin boləjan Tahən jəməti. ³⁶ Xutilaning əwladliri Eraning nəslidin boləjan Eran jəməti. ³⁷ Mana bular Əfraim əwladlirinin jəmətliiri bolup, hərkaysi jəmətlər boyiqə sanəktin etküzülgəndə jəmiy ottuz ikki ming bəx yüz adəm qıktı. Jəmətliiri boyiqə, ularning həmmisi Yüsüpnin əwladliri idi.

³⁸ Binyaminning əwladliri, jəməti boyiqə, Belaning nəslidin boləjan Bela jəməti; Axbəlnin nəslidin boləjan Axbəl jəməti; Ahıramning nəslidin boləjan Ahıram jəməti; ³⁹ Xəfufamning nəslidin boləjan Xufam jəməti; Hufamning nəslidin boləjan Hufam jəməti. □ ⁴⁰ Ard bilən Naaman Belaning oqulliri idi; Ardning nəslidin boləjan Ard jəməti; Naamanning nəslidin boləjan Naaman jəməti. ⁴¹ Bular Binyaminning əwladliri bolup, jəmət boyiqə sanəktin etküzülgəndə jəmiy kırık bəx ming altə yüz adəm qıktı.

⁴² Təwəndikilər Danning əwladliri bolup, jəmət boyiqə, Xuħamning nəslidin boləjan Xuħam jəməti; jəmət boyiqə bular Danning jəmətliiri idi. ⁴³ Xuħamning həmmə jəməti sanəktin etküzülgəndə jəmiy atmix tət ming tət yüz adəm qıktı. ⁴⁴ Axirning əwladliri, jəmət boyiqə, Yimnahning nəslidin boləjan Yimnah jəməti; Yexwining nəslidin boləjan Yexwi jəməti; Beriyahning nəslidin boləjan Beriyah jəməti. ⁴⁵ Beriyahning əwladliri, jəmət boyiqə, Həbərning nəslidin boləjan Həbər jəməti; Malkiəlnin nəslidin boləjan Malkiəl jəməti. ⁴⁶ Axirning kizinin ismi Sərah idi. □ ⁴⁷ Bular Axir əwladlirinin jəmətliiri bolup, ular jəmət boyiqə sanəktin etküzülgəndə jəmiy əllik üq ming tət yüz adəm qıktı.

⁴⁸ Naftalining əwladliri, jəmət boyiqə, Yahziəlnin nəslidin boləjan Yahziəl jəməti; Gunining nəslidin boləjan Guni jəməti; ⁴⁹ Yəzərning

nəslidin boləjan Yəzər jəməti; Xilləmning nəslidin boləjan Xilləm jəməti.
⁵⁰ Bular Naftalining jəmətliri bolup, jəmət boyiqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy kirik bəx ming tət yüz adəm çiqti.

⁵¹ Yukirikilar Israillardin sanaktin ötküzülgənlər bolup, jəmiy altə yüz bir ming yəttə yüz ottuz adəm çiqti.

⁵² Pərwərdigar Musağa səz kılıp mundaq dedi: —

⁵³ Zemin muxularğa royhətkə elinəjan san boyiqə miras kılıp təkسيم kılınsun. □ ⁵⁴ Mirasni adəm sani kəp kəbililərgə kəprək, adəm sani az kəbililərgə azraq bəl; miras royhəttin ötküzülgən adəm saniğa qarap hər bir adəmgə bəlüp berilsun. ■ ⁵⁵ Həlbuki, zemin çək taxlinix yoli bilən bəlünsun; ular mirasğa əzlrining ata jəmət-kəbilisining nami boyiqə warislik kılısun. ■ ⁵⁶ Miras ularğa çək taxlax yoli bilən adəm sanining az-kəplükigə qarap hər bir *ailə-jəmətkə* bəlüp berilsun.

⁵⁷ Təwəndikilər ata jəmət boyiqə sanaktin ötküzülgən Lawiyar: — Gərxonning nəslidin boləjan Gərxon jəməti; Kohatning nəslidin boləjan Kohat jəməti; Mərarining nəslidin boləjan Mərari jəməti. ■ ⁵⁸ Bular Lawiyarning jəmətliri: — Libni jəməti, Həbron jəməti, Mahli jəməti, Muxi jəməti, Korah jəməti. Kohattin Amram tərəlgən. ⁵⁹ Amramning ayalining ismi Yokəbəd bolup, Lawiyning Misirdə tuəjuləjan kizi idi; u Amramğa Harun, Musa wə ularning aqisi Məryəmni tuərup bərgən. ■

⁶⁰ Harundin Nadab, Abihu, Əliazar, Itamar tərəlgən. ⁶¹ Ləkin Nadab bilən Abihu Pərwərdigarning aldiğa oşyriy bir otni sunəqanda ölüp kətkən. □ ■ ⁶² Lawiyar iqidə bir ayliktin axqan barlik ərkəklər sanaktin ötküzülgəndə jəmiy yigirmə üç ming adəm çiqti. Ular Israillar iqidə sanaktin ötküzülmigən, çünki ularğa Israillar iqidə həqkandə miras *zemin* bəlüp berilmigən.

⁶³ Yukirida eytiləjan adəmlər Moab tüzənglikliridə, Yerihoning udulidiki İordan dəryasi boyida Musa bilən kahin Əliazar tərpidin sanaktin ötküzülgən Israillardur. ⁶⁴ Biraq bu adəmlər iqidə Musa bilən kahin Harun ilgiri Sinay qəlidə sanaktin ötküzgəndə sanaktin ötküzülgən bir mu adəm yok idi. ⁶⁵ Çünki Pərwərdigar ular toşrisida: «Ular qəldə elməy qalmaidu» dəp eytkənidi. Xunga, Yəfunnəhning oşli Kaləb bilən Nunning oşli Yəxuadin baxqa birimu qalmiojan. ■

27

Zəlofihadning kizliri — Miras toşrisidiki alahidə bəlgilimilər

¹ Yüsüpnung oşli Manassəhning nəslidin boləjan jəmətlər iqidə Manassəhning qəwrisi, Makirning əwrisi, Gileadning nəwrisi, Həfərnung oşli Zəlofihadning kizliri bolup, ularning ismi Mahlah, Noah, Həglah, Milkah, wə Tirzah idi. ■ ² Ular jamaət qedirining dərwazisi aldiğa kelip, Musa bilən kahin Əliazar wə əmirələr bilən pütkül jamaətnung aldida turup: ³ — Bizning atimiz qəldə ölüp kətkən; u u yərdə Pərwərdigarğa hujum kıləqli yioşlojanlardin əməs, yəni Korah guruhidikilərdin əməs; u

□ **26:53** «royhətkə elinəjan san boyiqə» — ibraniy tilida «adəm ismi bilən elinəjan san boyiqə».

■ **26:54** Qel. 33:54 ■ **26:55** Qel. 33:54; Yə. 11:23; 14:2 ■ **26:57** Mis. 6:17, 18, 19, 20 ■ **26:59** Mis. 2:1, 2; 6:19 □ **26:61** «oşyriy ot» — muxu wəqə «Law.» 10-babta hatirilinidu; «Law.» 10:1diki izahatnimu kəring. ■ **26:61** Law. 10:2; Qel. 3:4; 1Tar. 24:2 ■ **26:65** Qel. 14:28, 29, 34, 35; 1Kor. 10:5, 6 ■ **27:1** Qel. 26:33; 36:2; Yə. 17:3

bəlki öz gunahı iqidə əlgən, wə uning oşul pərzənti yok idi. ■ 4 Nema üqün atimizning oşli yokluğu səwəblik uning nami uning jəmätidin eştürüwetilidu? Özlirining bizgə atimizning kərindaxliri katarida miras bөлüp berixlirini eštünimiz, — dedi.

5 Musa ularning bu ixini Pərwərdigarning aldişa koydi. 6 Pərwərdigar Musaşa söz kılıp mundak dedi: —

7 Zəlofihadning kizlirining eytkini durus, sən qoqum ularşa atisining kərindaxliri katarida miras bər; ularning atisining mirasini ularşa ešküzüp bərgin. ■ 8 Sən Israillarşa eytkin: «Bir adəm ölüp kətkən qoşda uning oşli bolmisa, undaқта silər uning mirasini kizişa ešküzüp beringlar. 9 Kizi bolmisa, mirasini kərindaxlirişa beringlar.

10 Kərindaxliri bolmisa, mirasini ata jəmət taşilirişa beringlar. 11 Əgər uning atisining kərindaxliri bolmisa, undaқта uning mirasini uning jəmätidiki əng yeğin bir tuşqinişa beringlar; u adəm uning mirasışa igə bolsun. Bu Pərwərdigar Musaşa buyruşandək, Israillarşa qūxürülgən həküm, kanun-bəlgilimə bolup kalsun».

Yəxuaning Musaning wəzipisigə warislik kılıxi

12 Pərwərdigar Musaşa: —

Sən mawu Abarim teşişa qikiş, Mən Israillarşa təkdım kılışan zeminoşa kərap baq. □ ■ 13 Kөрüp bolşandin keyin sənmu akang Hərunoşa ohxax öz həklişinggə koxulisən. □ ■ 14 Qünki Zin qelidə, jəmaət jedəl qikarşan qoşda, ikkinglar Mening buyrukimoşa asiylik kılıp, suning ixida (Zin qelidə, Qadəxtiki «Məribah suliri» degən jayda) Meni jəmaətning aldidə muşəddəs dəp hөрmətlimidinglar, — dedi. ■

15 Musa Pərwərdigarşa söz kılıp: 16-17 — I Pərwərdigar, barlik ət igilirining roşlirining Hudasi, Öz jəmaätining padiqisiz padidək bolup kəlixining aldinə elix üqün jəmaətni idarə kilişioşan, ularning aldişa kirip qikalaydioşan, ularni baxlap mangalaydioşan bir adəmnə tikləp berixingni tiləymən, — dedi. □ ■

18 Sən Nunning oşli Yəxuanə tallioşin, — dedi Pərwərdigar Musaşa, — Uningda Rohim bar, sən kolungni uning bexişa koy, □ ■ 19 unə kahin Əliazar wə barlik jəmaətning aldidə turoşuzup wəzipigə koy.

20 Sən pütkül Israil jəmaəti uning gepigə kirixi üqün özüngning izzət-xəhritingdin bir kışmini uningşa bərgin. 21 U kahin Əliazarning aldidə tursun, Əliazar urimning həkümini wasitə kılıp turup, Pərwərdigarning huzurida uning üqün yol sorisun; Israil həkli, yəni pütkül jəmaət uning buyruki bilən qikidu, uning buyruki bilən kirixi kerək. □ ■

22 Xuning bilən Musa Pərwərdigarning buyruki boyişa ix kөрüp, Yəxuanə baxlap kelip, kahin Əliazarning wə barlik jəmaətning aldidə turoşuzdi;

■ 27:3 Qel. 14:35; 16:1; 26:64 ■ 27:7 Qel. 36:2 □ 27:12 «Izahat» — «Kan.» 31:1-8nimu kөрing. ■ 27:12 Kan. 32:48, 49 □ 27:13 «öz həklişinggə koxulisən» — bu ibarə toşruluk

«Yar.» 25:8 wə izahatini kөрing. ■ 27:13 Qel. 20:24 ■ 27:14 Qel. 20:12 □ 27:16-17 «aldişa kirip qikalaydioşan» — ibranij tilida («həklişing» aldidə qikiş kiralaydioşan». Bu ibarə ibranij tilida həklişni sirttiki düxmənlərgə taqabil turuxqa yetəklik kiralaydioşan wə iqki ixlarnə obdan bir tərəp kiralaydioşan degənnə bildüridu. «baxlap mangalaydioşan» — ibranij tilida «baxlap qikiş kiralaydioşan». Yukirişki izahatni kөрing. ■ 27:16-17 Qel. 16:22; Ibr. 12:9; 1Pad. 22:17; Mat. 9:36; Mar. 6:34 □ 27:18 «Rohim bar» — ibranij tilida «Roh bar» — Hudaning Muşəddəs Rohi.

■ 27:18 Kan. 3:21; 34:9 □ 27:21 «urim» — birhil tax idi. Ularning qandak ikanlikini həzir bir nemə demək təs. Lekin ular arkilik Huda Özining iradisini izdəyioşanlarşa yol kərsətəti. «Mis.» 28:30 wə izahatni kөрing. ■ 27:21 Mis. 28:30; Law. 8:8

23 Əliazar qolini uning bexioğa qoyup, uni Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən buyruqinidək wəzipigə qoydi.

28

Daimlik köydürmə qurbanlik, yəni künlük köydürmə qurbanlik sunux tooşrisidiki nizam

1 Pərwərdigar Musağa söz qilip mundak dedi: —□

2 Sən Israillərğa buyrup: — «Manga sunuloğan hədiyə-qurbanliklarni, yəni Manga ozuk bolidiloğan, huxbuy kəltüridoğan otta sunulidiloğan hədiyə-qurbanliklarni bolsa, silər hər birini bekitilgen kərəlidə sunuxka kəngül qoyunglar» — degin.

3 Sən ularğa yənə: «Silərnin Pərwərdigarğa atap otta sunulidiloğan köydürmə qurbanlikinglar mundak bolidu: — hər küni bejirim bir yaxlik ərkək qozidin ikkini daimiy köydürmə qurbanlik qilinglar.■

4 Ətigini birni, gugumda birni sununglar;□ 5 yənə təttin bir hindin soqup qikiriləğan zəytun meyi iləxtürülgen esil undin ondin bir əfahni axlik hədiyə süpitidə sununglar.□ ■

6 Sinay teşida bəlgiləngən, Pərwərdigarğa atap huxbuy qikarsun dəp, otta sunulidiloğan daimiy köydürmə qurbanlik mana xudur.

7 Hər bir qoza üçün uningğa qoxulidiloğan xarab hədiyəsi təttin bir hin xarab bolidu; eqitma iqimlik boləğan xarab hədiyəsi muqəddəs jayda Pərwərdigarğa sunup təkulsun.□ 8 Sən ikkinçi bir qozini gugumda sunoqin; uni ətigənkidək axlik hədiyəsi wə xarab hədiyəsi bilən qoxup sunoqin; u huxbuy kəltürux üçün Pərwərdigarğa atap otta sunulidiloğan köydürmə qurbanlik bolidu.

Xabat küni sunulidiloğan qurbanlik

9 — Xabat küni bejirim bir yaxlik ikki ərkək qoza sunulsun; uningğa qoxup zəytun meyi iləxtürülgen esil undin əfahning ondin ikkisi axlik hədiyə süpitidə sunulsun wə xarab hədiyəsi sunulsun; 10 bu hər bir xabat künidə sunulidiloğan xabat künidiki qurbanliktur; uning bilən daimiy köydürmə qurbanlik wə qoxumqə sunulidiloğan xarab hədiyəsi billə sunulsun.

Ayning birinçi küni sunulidiloğan qurbanlik

11 — Hər ayning birinçi küni Pərwərdigarğa atilidiloğan köydürmə qurbanlik sununglar; yəni ikki yax torpaq, bir qoqkar, bir yaxlik bejirim yəttə ərkək qozini sununglar. 12 Hər torpaq bexioğa zəytun meyi iləxtürülgen esil undin əfahning ondin üçü axlik hədiyə süpitidə, qoqkarğa zəytun meyi iləxtürülgen esil undin əfahning ondin ikkisi axlik hədiyə süpitidə, 13 hər bir qoza bexioğa zəytun meyi iləxtürülgen esil undin əfahning ondin biri axlik hədiyə süpitidə sunulsun; bu Pərwərdigarğa otta sunulidiloğan, huxbuy qikirilidiloğan bir köydürmə

□ 28:1 «**Daimlik köydürmə qurbanlik**» — yaki «daimiy köydürmə qurbanlik» yaki «künlük köydürmə qurbanlik». «Mis. » 29:38-46nimu kəring. ■ 28:3 Mis. 29:38 □ 28:4 «**gugum**»

— ibranıy tilida «ikki kəq arilikida» degən söz bilən ipadilididu — demək, kün petiwatqan waqit bilən karəngəşü qüxüx arilikida boləğan waqit. □ 28:5 «**bir əfah**» — təhminən 2 kürə yaki 22 litr idi. Bir hin təhminən 3.6 litr idi. ■ 28:5 Mis. 16:36; 29:40; Law. 2:1 □ 28:7 «**muqəddəs jay**» — muxu yərdə ibadət qedirining hoylisini kərsətsə kerək.

qurbanliqitur. ¹⁴ Ularning xarab hədiyəliri bolsa: — hər bir torpaq bexioğa xarabtin yerim hın, qoçkar bexioğa hınning üqtin biri, hər bir qoza bexioğa hınning tötin biri sunulsun. Bu hər ayda sunulidioğan aylıq köydürmə qurbanlik bolup, yilning hər eyida xundak kılınsun. ¹⁵ Bularning üstigə Pərwərdigarğa atilidioğan gunah qurbanlik süpitidə bir tekə sunulsun; xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanlik wə qoxumqə xarab hədiyəsi bilən billə sunulsun.

«*Ətöp ketix heyti*» həm «*petir nan heyti*»diki qurbanliqlar

¹⁶ Birinçi aynıng on tötinçi küni Pərwərdigarğa ataloğan «*ətöp ketix*» *qozisi sunulsun*.[□] [■] ¹⁷ Xu aynıng on bəxinçi küni heyət baxlinidu; yəttə kün petir nan yeyilsun. ¹⁸ Birinçi küni muqəddəs yiojilix ötküzülsun, heçkandaq ix-əmgək kılmasliqinglar kerək, [■] ¹⁹ xu küni otta sunulidioğan, Pərwərdigarğa ataloğan köydürmə qurbanlik süpitidə yax torpaqtin ikkini, bir qoçkar wə yəttə bir yaxliq ərkək qoza sununglar; ular aldinglarda bejirim kərünsun; ²⁰ xularğa qoxulidioğan axliq hədiyəliri zəytun meyi iləxtürülgən esil un bolup, hər bir torpaq bexioğa əfahning ondin üçi, qoçkar bexioğa əfahning ondin ikkisi, ²¹ xu yəttə qoza bexioğa əfahning ondin biri sunulsun; ²² xuningdək *gunahinglar* üqün kafarət kəltürüxkə gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sunulsun. ²³ Bularning həmmisini ətigənlik köydürmə qurbanlik, yəni daimiy köydürmə qurbanliqtin ayrim sununglar. ²⁴ Silər bu tərکیدə uda yəttə kün Pərwərdigarğa atar otta sunulidioğan, huxbuy kəltüridioğan axundak hədiyə-qurbanliqlarni sununglar; xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanlik wə qoxup sunulidioğan xarab hədiyəsining sirtida sunulidu. ²⁵ Yəttinçi küni muqəddəs yiojilix ötküzünglar, xu küni heçkandaq ix-əmgək kılıxka bolmaydu.

«*Həptilər heyti*», yəni «*Dəsləpki orma heyti*»diki qurbanliqlar

²⁶ «*Dəsləpki orma*» küni, yəni «*həptilər heyti*»nglarda silər yengi axliq hədiyəni Pərwərdigarğa sunoğan qaoqda muqəddəs yiojilix ötküzünglar; heçkandaq ix-əmgək kılmanqlar.[□] ²⁷ Silər Pərwərdigarğa ataloğan, huxbuy kəltüridioğan köydürmə qurbanlik süpitidə yax torpaqtin ikkini, qoçkardin birni, bir yaxliq ərkək qozidin yəttini sununglar. ²⁸ Xularğa qoxup sunulidioğan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexioğa əfahning ondin üçi, qoçkar bexioğa əfahning ondin ikkisi, ²⁹ xu yəttə qoza bexioğa əfahning ondin biri sunulsun; ³⁰ xuningdək silərnıng *gunahinglar üqün* kafarət kəltürüxkə *gunah qurbanliqi süpitidə* bir tekə sunulsun. ³¹ Xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanlik wə uning axliq hədiyəsigə qoxup (bularning həmmisi aldinglarda bejirim kərünsun), xarab hədiyəliri bilən billə sunulsun.

□ **28:16** «Pərwərdigarğa ataloğan «*ətöp ketix*» *qozisi sunulsun*» — İbraniy tilida «Pərwərdigarğa ataloğan «*ətöp ketix*» bolidu». Bu heyət toqruluk «Law.» 23.5-14nimu körüng.
 ■ **28:16** Mis. 12:18; 23:15; Law. 23:5 ■ **28:18** Law. 23:7 □ **28:26** ««*Dəsləpki orma*» küni, yəni «*həptilər heyti*»nglarda» — yaki «yəni (silər) həptənglarni (demək, yəttə həptə) ötküzgəndin keyin». «Law.» 23:15-22nimu körüng.

29

Kanay qelix heytidiki qurbanliqlar ••• «Law.» 23:23-25nimu kərüŋ

1 Yəttinçi aynıng birinçi küni silər mukəddəs yiojilix ötküzünqlar; u küni heqkandaq ix-əmgək kilmasliqinglar kerək. Bu silər üqün kanaylar qelinidioqan küni bolidu. □ ■ 2 Silər Pərwərdigarəja ataloqan, huxbuy kəltüridioqan köydürmə qurbanliq süpitidə yax bir torpaq, bir qoqkar, yəttə bir yaxliq bejirim ərkək kozini sununglar. 3 Xularəja qoxup sunulidioqan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexioqə əfahning ondin üqi, qoqkar bexioqə əfahning ondin ikkisi, 4 xu yəttə qoza bexioqə əfahning ondin biri sunulsun; 5 xuningdək silərnıng *gunahınglar üqün* kafarət kəltürüxkə gunah qurbanliki süpitidə bir teka sunulsun. 6 Xularni aynıng birinçi künidiki köydürmə qurbanliq wə uningəja qoxumqə boləjan axliq hədiyəsi, daimiy köydürmə qurbanliq, uningəja qoxumqə boləjan axliq hədiyəsi wə bularəja qoxulidioqan xarab hədiyəlirining sirtida sununglar; bularning həmmisi hər biri bəlgilimə boyiqə Pərwərdigarəja atap otta huxbuy kəltürsun dəp sunulsun.

Kafarət küni sunulidioqan qurbanliqlar ••• «Law.» 23:26-32nimu kərüŋ.

7 Yəttinçi aynıng oninçi küni silər mukəddəs yiojilix ötküzünqlar; nəpsinglarni tartip özünqlarni təwən tutunglar. U küni heqkandaq ix-əmgək kilixkə bolmaydu. □ ■ 8 Silər Pərwərdigarəja ataloqan, huxbuy kəltüridioqan köydürmə qurbanliq süpitidə yax bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq ərkək kozidin yəttini sununglar (bularning həmmisi aldinglarda bejirim kərinsun). ■ 9 Xularəja qoxup sunulidioqan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexioqə əfahning ondin üqi, qoqkar bexioqə əfahning ondin ikkisi, 10 xu yəttə qoza bexioqə əfahning ondin birini, 11 xuningdək gunah qurbanliki süpitidə bir teka sununglar; ularning həmmisi kafarət künidiki gunah qurbanliki, daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə bularning xarab hədiyəliri billə sunulsun.

«Kəpilər heyti»diki qurbanliqlar ••• «Law.» 23:33-44nimu kərüŋ.

12 Yəttinçi aynıng on bəxinçi küni mukəddəs yiojilix ötküzünqlar; u küni heqkandaq ix-əmgək kilixkə bolmaydu. Pərwərdigarəja atap yəttə kün heyti kilinglar; 13 silər Pərwərdigarəja atap, huxbuy kəltürsun dəp otta sunulidioqan köydürmə qurbanliq süpitidə yax torpaqtin on üqni, ikki qoqkar, bir yaxliq ərkək kozidin on tətini sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun). 14 Xularəja qoxup sunulidioqan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, on üç torpaq bexioqə əfahning ondin üqi, ikki qoqkar bexioqə əfahning ondin ikkisi, 15 on tət qoza bexioqə əfahning ondin birini, 16 xuningdək gunah qurbanliki süpitidə bir teka sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

□ 29:1 «mukəddəs yiojilix» — «mukəddəs yiojilix»lar yaki «mukəddəs sorun»lar toqruluk «Law.» 23:2 wə izahatini kərüŋ. ■ 29:1 Law. 23:24 □ 29:7 «nəpsinglarni tartip özünqlarni təwən tutup» — İbraniy tilida birlə səz bilən ipadilidinu. Yəhudi yə'n'əniliri boyiqə bu ixlar roza tutuxni öz iqigə alatti. 16:29-31nimu kərüŋ. ■ 29:7 Law. 16:29, 31; 23:27 ■ 29:8 Qel. 28:19

¹⁷ İkkinçi küni yax torpaqtin on ikkini, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ¹⁸ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar.

¹⁹ Xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xularning xarab hədiyəliri billə sunulsun.

²⁰ Üçinçi küni bir yax torpaqtin on birni, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ²¹ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

²² xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

²³ Tötinçi küni yax torpaqtin onni, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ²⁴ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

²⁵ xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

²⁶ Bəxinçi küni yax torpaqtin tokkuzni, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ²⁷ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

²⁸ xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

²⁹ Altinçi küni yax torpaqtin səkkizni, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ³⁰ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

³¹ xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

³² Yəttinçi küni yax torpaqtin yəttini, ikki qoçqar, bir yaxliq erkək qozidin on tötüni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun) ³³ wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə erkək qozilarning sanişə qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

³⁴ xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

³⁵ Səkkizinçi küni silər muqəddəs yioşilix ötküzünglar; u küni heçqandak ix-əmgək kılmanglar. ■ ³⁶ Silər Pərwərdigarşə atop, huxbuy kəltürsun dəp otta sunulidişan köydürmə qurbanliq süpitidə bir torpak, bir qoçqar wə bir yaxliq erkək qozidin on tötüni (xular həmmisi bejirim bolsun)

³⁷ həmdə torpak, qoçqar wə erkək qozilarning sanişə qarap, bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidişan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar; ³⁸ xuningdək gunah qurbanliqi süpitidimü bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

³⁹ Bəlgiləngən heytliringlarda Pərwərdigarəta atəp sunulidiəjan kurbənlək-hədiyələr ənə xulardur; silərnəng kəsəmgə baəqlik yəki ihtiyarən sunidiəjanliringlar, kəydürmə kurbənləkliringlar, əxlik hədiyəliringlar, xarəb hədiyəliringlar wə inəqlik kurbənləkliringlar bəlsa, ulərnəng sirtididur. ⁴⁰ Xundəkl kəlip, Musa Pərwərdigərnəng əzīgə buyruəjanliringnəng həmmisini kəldürməy Israillərtəta ukturdi.

30

Kəsəm kəlix nizəmi

¹ Musa Israillərnəng kəbilə bəxlikliringəta səz kəlip mundəkl dedi: — Pərwərdigərnəng buyruəjanliri mundəkl: —

² Əgər birəw Pərwərdigarəta kəsəm iəqnə bəlsa yəki əz əzini qəkliməkci bolup kəsəm iəqnə bəlsa, ləwzidin kəytixkə bolməydu, həmən əszidin qikəqn həmmə gəp boyiqə ix tutuxi kərək. ■

³ Kiz bəla yax bolup, tehi atisining əyidiki qəşda, əz-əzini qəkləx toətrulək Pərwərdigarəta kəsəm bərgən bəlsa, ⁴ əmma atisi kizining kəsəmini yəki əz-əzini qəkləx toətrisida bərgən wədisini əngliəjan wə kizining əldida ündiməy xük turəjan bəlsa, undəkləta uning bərlək kəsəmliri wə əz-əzini qəkləx toətrisida kəliəjan həmmə wədisi inəwətlik bolidu. ⁵ Ləkin kizning atisi əngliəjan qəşda uni tosqən bəlsa, uning kəliəjan kəsəmliri yəki əz-əzini qəkləx toətrisida kəliəjan wədiliridin həqəbiri inəwətlik bolməydu; atisi uni tosqən boləqəqkə, Pərwərdigərmə uni kəqüridu.

⁶ — Əgər u kəsəm kəliəjan yəki əz-əzini qəkləxkə əszida təntəklək bilən wədə kəliəjan hələttə ərgə təgkən bəlsa, ⁷ eri xuni əngliəjan bəlsa, ləkin əngliəjan kəuni ündiməy xük turəjan bəlsa, undəkləta uning kəliəjan kəsəmliri yəki əz-əzini qəkləxkə kəliəjan gəpliri inəwətlik bolidu. ⁸ Əgər eri əngliəjan kəuni uni tosqən bəlsa, uning kəliəjan kəsəmini wə əz-əzini qəkləx toətrulək əszidin qikərtəjan təntək gəplirini bikərl kəilsə, undəkləta ulərl inəwətsiz bolidu; Pərwərdigər uni kəqüridu.

⁹ Ləkin tul hotun yəki eridin əjrixip kətkən hotunlar kəliəjan kəsəm, yəni uning əzini qəkləx toətrulək kəliəjan bərlək wədiliri bəlsa inəwətlik bolidu.

¹⁰ Əgər u erining əyidə kəsəm kəliəjan yəki əz-əzini qəkləx toətrulək kəsəm-wədə iəqnə, ¹¹ eri əngləp turuklək xük turuwəlip tosmiəjan bəlsa, undəkləta uning bərlək kəliəjan kəsəmliri wə əz-əzini qəkləx toətrulək kəliəjan bərlək wədiliri inəwətlik bolidu. ¹² Ləkin uning eri əngləp turəjan qəşda uning kəsəm-wədilirini enik rət kəliəjan bəlsa, əyal əszidin qikərtəjan wədə bərix wə əz-əzini qəkləp turux toətrulək kəliəjan bərlək wədiliringnəng həqəksəysi inəwətlik bolməydu; uning eri bulərnə rət kəliəjan boləqəqkə, Pərwərdigər uni kəqüridu.

¹³ Əyalning bərgən wədisini wə uning qidəp turup əzümni qəkləymən dəp kəliəjan kəsəm-wədisini uning eri inəwətlikmə kəlaləydu, inəwətsizmə kəlaləydu. ¹⁴ Əgər uning eri hərəkəni uning əldida xük turuwəlip gəp kəilmisə, undəkləta uning bərgən bərlək kəliəjan kəsəmlirini wə əz-əzini qəkləp turux toətrulək kəliəjan həmmə wədilirini inəwətlik kəliəjanlikəli həsəblinidu; qünki erining əngləp turəjan kəunidə gəp kəilməy xük turəjanlikəli uning əyalning kəsəm-wədilirini kükqə igə kəliəjanlikəlidir.

¹⁵ Ləkin eri əyalning kəsəm-wədilirini əngləp nəhəyiti uzək wəqitlərdin kəyən əndin uning kəsəm-wədilirini inəwətsiz kəilsə, undəkləta u əyalning gənəhəni əz üstigə ələjan bolidu.

¹⁶ Yukirikilar Pərwərdigarning Musaoğa buyruoqlari, yəni eri bilən ayali, ata bilən öz eyidə turuwatqan, tehi yaxliqida boloqan kizi otturisdiki nizam-bəlgimilərdur.

31

Midiyanlaroğa jəng qilix wəzipisi

¹ Pərwərdigar Musaoğa səz kiliq: —

² Sən Midiyanlardan Israillarning intiqamini al, andin öz həlqliringgə koxulisən, — dedi.■

³ Musa həlqkə mundak dedi: — Aranglardin jənggə qikixka bir türküm adəmlərni qorallandurunglar; andin ular Midiyanlardan Pərwərdigar üçün intiqam elixka atlansun. ⁴ Silər Israillarning hər bir kəbilisidin jəng qilixka mingdin adəm mangdurunglar.

⁵ Xuning bilən tümənligən Israil həlqining hər kəbilisidin mingdin, jəmiy on ikki ming adəm jəng qilixka qorallanduruldi. ⁶ Musa hər kəbilidin mingdin adəmni jəng qilixka mangdurdi həmdə Əliazarning oqli Finihəsni ular bilən billə mangdurdi, Finihəsning qolida muqəddəs əswablar wə agah kanay bar idi.□

⁷ Ular Pərwərdigarning Musaoğa buyruoqini boyiqə Midiyanlar bilən soquxkili qikip, ərkəkləning həmmisini oltürüwətti;□ ⁸ muxu oltürülgənlərdin baxka, yənə Midiyanning Əwi, Rəkəm, Zur, Hur wə Rəba degən bəx padixahini oltürdi; yənə Beorning oqli Balaamni kiliq bilən qepip taxlidi.■ ⁹ Israillar Midiyanlarning hotun-qizliri wə balilirini tutkun kiliq kətti, yənə ularning pütün qarwa malliri, koy padiliri wə mal-mülükiliri olja kildi; ¹⁰ ular turuwatqan yərlərdiki barliq xəhər wə barliq bargahliroğa ot koyuwətti; ¹¹ ular adəm bolsun mal bolsun barliq qəniymət, barliq oljini elip kətti;■ ¹² ular tutqan əsirlərni həm olja-qəniymətni Moab tüzlənqliklirigə, İordan dəryasi boyiqə jaylaxqan Yerihoning udulidiki bargahka əkilip, Musa bilən kahin Əliazarğa, xundakla Israillarning jamaitigə tapxurdi. ¹³ Musa, kahin Əliazar wə jamaətning barliq əmiriliri bargahning sirtioğa qikip ularni qarxi aldi.

¹⁴ Lekin Musa jəngdin kaytqan hərbiy sərdarlaroğa, yəni mingbexi, yüzbexilaroğa hapa bolup: —

¹⁵ Silər ayallarning həmmisini tirik qaldurdunglarmu? ¹⁶ Qaranglar, dəl xular Balaamning hiylə-məsliħəti bilən Peordiki ixta Israillarni Pərwərdigar aldida gunahka patkuzuxi bilən, Pərwərdigarning jamaitigə waba yaqduruloqan əməsmu?□ ■ ¹⁷ Əmdi silər barliq oqul balilarni oltürüwetinglar, ərlər bilən munasiwət otküzgən ayallarni qoymay oltürüwetinglar.■ ¹⁸ Biraq yax qizlar, yəni ərlər bilən munasiwət otküzmiqənlərni bolsa, əzliringlaroğa tirik qaldurunglar.□

■ **31:2** Qel. 25:17; 27:13 □ **31:6** «**muqəddəs əswablar**» — nemə ikənliki hazır enik əməs. «urim» wə «tummim» boluxi mumkin. «Agah kanay» bəlkim 10:2də tiloğa elinoqan ikki kanay idi. □

■ **31:7** «**Midiyanlar bilən soquxkili qikip, ərkəkləning həmmisini oltürüwətti**» — Pərwərdigarning Midiyanlar toquruluk bu buyruqi 25:16-18dimu hatirilinidu. «Ərkəkləning həmmisi» — jənggə katnaxqan ərkəklər, əlwəttə. ■ **31:8** Yə. 13:21, 22 ■ **31:11** Qan. 20:14 □

■ **31:16** «**Midiyanliq ayallar** ... Israillarni... gunahka patkuzuxi bilən, Pərwərdigarning jamaitigə waba yaqduruloqan əməsmu?» — bu waba toquruluk 25:1-3ni kərug. ■ **31:16** Qel. 25:1, 2, 18; 2Pet. 2:15; Wəh. 2:14 ■ **31:17** Həq. 21:11 □

■ **31:18** «**yax qizlar**» — yaki «qiz balilar».

¹⁹ Silər bargah sirtida yəttə kün qedir tikip turunglar; adəm ɵltürgən wə ɵlökkə təgkən hərkim üqinqi küni wə yəttinqi küni ɵzini paklisun; silər wə silər əsir kıləjan kixilərnəning həmmisi xundak kilsun. □ ²⁰ Barlık kiyim-keqək, terə əswab üskünilər, tüwitta toqulojan barlık nərsilər həm yaqəq əswab-üskünilərnəning həmmisini paklanglar; — dedi.

²¹ Kahin Əliazar jənggə qıqıp qaytқан ləxkərlərgə:

— Mana Pərwərdigar Musaqə buyruqan qanun-bəlgilimə: ²² altun, kümüx, mis, tɵmür, kələy, qoquxun katarlık ²³ otkə qıdamlık nərsilərnəning həmmisini ottin ɵtküzunglar, xundak kilsanglar pak hesablinidu; xundaktimu, yənilə «napaklıkni qıkarəuqi su» bilən pakizlanglar; otkə qıdamsiz nərsilərnəni xu sudin ɵtküzunglar. ■ ²⁴ Yəttinqi küni kiyimlir-inglarnəni yuyunglar, andin silər pak hesablinisilər; andin keyin bargahqa kirsənglar bolidu, — dedi.

Jəng ɵəniymətlirining təksim kılınixi

²⁵ Pərwərdigar Musaqə söz kılıp mundak dedi: —

²⁶ Sən kahin Əliazar wə jamaət iqidiki kəbilə kattiliri bilən birliktə elinəjan olja-ɵənimətning, adəm bolsun, qarpay bolsun, xularning omumiy sanini hesablap qıqkın; ²⁷ olja-ɵəniymətni ikkigə bəl, yerimini jənggə qıqқанlarəja bər, qaləjan yerimini barlık jamaətkə bər. ■

²⁸ Sən yənə qıqıp jənggə katnaxқан ləxkərlər alidəjan adəm, kala, exək yaki qoy padiliridin bəx yüzdin birini Pərwərdigarəja ataləjan ɵlüh bolsun dəp ayriəjin; ²⁹ silər xuni ləxkərlərgə təwə boləjan yerimidin elip Pərwərdigarəja ataləjan «kɵtürmə hədiyə» süpitidə kahin Əliazarəja tapxurunglar. ³⁰ Israillarəja təwə boləjan yerimining adəm, kala, exək, qoy padiliri, xundakla hərhil haywanlardin əlliktin birini Pərwərdigarning jamaət qediriəja qaraxқа məs'ul boləjan Lawiylarəja beringlar.

³¹ Xuning bilən Musa bilən kahin Əliazar Pərwərdigarning Musaqə buyruəjini dək kildi.

³² Əmdi olja-ɵəniymət, yəni jənggə qıqқан ləxkərlər eliwaləjan nərsilərdin qaləjini qoy jəmiy altə yüz yətmix bəx ming, ³³ kala yətmix ikki ming, ³⁴ exək atmix bir ming, ³⁵ ərkəklər bilən munasiwət ɵtküzmiəjan qızlar ottuz ikki ming qıkti. ³⁶ Jənggə qıqқанlarning ɵlühxi, yəni ularəja təwə yerimi, qoy jəmiy ɵq yüz ottuz yəttə ming bəx yüz; ³⁷ bu qoy padiliridin Pərwərdigarəja ataləjini altə yüz yətmix bəx boldi; ³⁸ kala ottuz altə ming, buningdin Pərwərdigarəja ataləjini yətmix ikki boldi. ³⁹ Exək ottuz ming bəx yüz qıkti, buningdin Pərwərdigarəja ataləjini atmix bir boldi. ⁴⁰ Adəm on altə ming qıkti, buningdin Pərwərdigarəja ataləjini ottuz ikki adəm boldi. ⁴¹ Musa Pərwərdigar ɵzigə buyruəjini boyiqə Pərwərdigarəja sunulidəjan «kɵtürmə hədiyə» boləjan ɵlühni kahin Əliazarəja tapxurup bərdi. ■

⁴² Israillarəja təwə boləjan yerimi, yəni Musa jənggə qıqıp kəlgənlərdin elip bɵlöp bərgini — ⁴³ jamaətkə təwə boləjan xu yerimi — qoy ɵq yüz ottuz yəttə ming bəx yüz, ⁴⁴ kala ottuz altə ming, ⁴⁵ exək ottuz ming bəx yüz, ⁴⁶ adəm on altə ming idi. ⁴⁷ Musa Pərwərdigar ɵzigə

□ **31:19** «Silər bargah sirtida yəttə kün qedir tikip turunglar... üqinqi küni wə yəttinqi küni ɵzini paklisun» — yaki «hərkim adəm ɵltürgən wə ɵlökkə təgkən bolsa, silər bargah sirtida yəttə kün qedir tikip turunglar; hərkim üqinqi küni wə yəttinqi küni ɵzini paklisun». ■ **31:23** Qel. 19:9 ■ **31:27** 1Sam. 30:24 ■ **31:41** Qel. 18:8,19

buyruşını boyıqə, Israillaroşa təwə boləjan xu yerimining, məyli adəm yaki həywan bolsun, əlliktin birini ayrip elip Pərwərdigarning ibadət qədirişə qaraxka məs'ul boləjan Lawiyalarəşa tapxurdi.

⁴⁸ Pütkül qoxunning sərdarliri, ming bexi, yüz bexiliri Musa bilən kəruxkili kelip, ⁴⁹ Musaşa: — Hizmətkarlırining qol astida jəng qiləjan ləxkərlərnin omumiy sanini sanaktin etküzsək birimu kəm çiqmidi.

⁵⁰ Xunga, mana Pərwərdigarning huzurida özimizning gunahining kafariti üqün hərəkaysimiz erixkənlərnə Pərwərdigarəşa atalojan hədiyə qilimiz — altun buyumlar, put-qol zənjirliri, biləzük, möhür üzük, zirə-halka, marjanlarning həmmisini elip kəldük, — dedi.

⁵¹ Xuning bilən Musa bilən kaşin Əliazar ular əkəlgən altunlarni, yəni altunda yasalojan hərhil buyumlarni aldi. ⁵² Ularning ming bexi wə yüz bexiliridin aloşini Pərwərdigarəşa atalojan «kətürmə hədiyə» süpitidə sunuldi; barlik altun jəmiy on altə ming yəttə yüz əllik xəkəl çikti ⁵³ (ləxkərlərnin hərbiəri əlziri üqün mal-mülükni bulang-təlang qilixkanidi). ■ ⁵⁴ Musa bilən kaşin Əliazar ming bexi wə yüz bexilirining kolidin altunni elip, jamaət qədiringin iqigə əkirip, uni Pərwərdigarning huzurida Israillar üqün yadnamə kildi.

32

Ikki kəbilining dəryaning kün qixix tərpidiki zeminni tələp qiləjanliki

¹ Rubənnin əwladlıri bilən Gadning əwladlırining kala padlıri tolimu kəpəygənidi; ularning Yaazərnin zemini bilən Gileadning zeminişə kəzi çixti; wə mana, xu zemin qarwa bekixka mas kelidişəjan yər idi. □ ² Xunga ular Musa, kaşin Əliazar wə jamaətnin əmirirlirining aldişə kelip ularəşa:

³ Atarot, Dibon, Yaazər, Nimrah, Həxbon, Ələaləh, Səbam, Nebo, Bəon degən yərlər, □ ⁴ yəni İsrail jamaiti aldidə Pərwərdigar məşlup kiliş bərgən yərlər bolup, qarwa bekixka bap yərlər ikən, kulliriningmu qarwa meli bar, — dedi ⁵ wə yənə: — Əgər silining aldilirida iltipatlırişə erixkən bolsak, bizni İordan dəryasidin öt deməy, bu yərnə bizgə miras kiliş bərsilə, — dedi.

⁶ Musa Gadning əwladlıri bilən Rubənnin əwladlırişə: — Kərinəxlirənglər jənggə çikən waqtida silər muxu yərdə turamtinglər?

⁷ Silər nemə üqün Israillarning dəryadin ötüp Pərwərdigar ularəşa ata kiliş bərgən zeminişə kirixigə kəngullirini sowutisilər? ⁸ İgiri mən Kədəx-Barneadin ata-bowilirənglarni xu zeminni qarlap kelixkə əwətkinimdə ularnu xundaq kilişkanidi. ■ ⁹ Ular əxkol jiləşisəşa çikiş, u zeminni kərip, Israillarning kənglini Pərwərdigar ata kiliş bərgən zeminişə kirixtin sowutқан.

¹⁰ Xu qəşdə Pərwərdigarning aqqiki kelip kəsəm kiliş: ¹¹ «Misirdin çikən yigirmə yaxtin yukirilər qin kənglidin Manga əgəxmigəqkə, ular Mən İbrahim, İshak, Yakuplarəşa «Silərgə ata kilişmə» dəp kəsəm qiləjan zeminni kərsə, Mən Pərwərdigar bolmay kətəy! ■ ¹² Pəkət kənizziylərdin boləjan Yəfunnəhning oşli Kaləb bilən Nunning oşli Yəxuala Manga qin kənglidin əgəxkən boləşəqkə, zeminni kərləydu», degənidi. ¹³ Xuning bilən Pərwərdigarning Israillaroşa aqqiki kəzəşəşəqkə, Pərwərdigarning aldidə rəzil boləşanni qiləjan əxu bir

əwlad əlöp tügigüqə, u ularni qel-bayawanda kırık yıl sərgərdanlikta yürgüzdi. ¹⁴ Əmdi mana, gunahkarlarning əwladliri boləqan silərmu ata-bowanglarning izini besip Pərwərdigarning Israillərğa boləqan kattıq əzəzini tehimu qozəjiməqçi bopsilər-də! ¹⁵ Əgər silər uningəqə əgixixtin burulup kətsənglar, undaqta *Ū Israillarni* yənə qel-bayawanoqə taxliwetidu, bu halda silər bu barlık həlkni harab kıləqan bolisilər, — dedi.

¹⁶ Ikki kəbilining adəmliri Musaning aldiəqə kelip uningəqə: —

Biz bu yərdə mallirimizəqə kətan, balilirimizəqə kəl'ə-xəhər salayli. ¹⁷ Biz bolsaq kəralinip, Israillarni əzizə təwə jaylıriəqə baxlap barəqəqə səpning aldidə mangimiz; bu zemindiki yat həlklər səwəblik, bizning kiçik balilirimiz mustəhkəm xəhərlərdə turuxi kerək. ¹⁸ Israillar öz miraslıriəqə igə bolmıəqəqə biz əyimizgə hərgiz kaytmaymiz. ¹⁹ Qünki biz ular bilən İordan dəryasining kün petix tərpidiki zeminoqə yaki uningdinmu yirəktiki zeminoqə təng igidar bolmaymiz, qünki mirasimiz İordan dəryasining bu tərpidə, yəni kün qikixtidur, — dedi.

²⁰ Musa ularəqə: — Əgər xundak kilsanglar, yəni Pərwərdigarning aldidə kəralinip jənggə qikip, ²¹ silərdin kəralanəqanlarning həmmisi İordan dəryasidin ətöp, Pərwərdigar Əz duxmənlirini ularning zemininin kəqəlap qikirip boləqanda, ²² xu zemin Pərwərdigar aldidə boysundurulup boləqanda andin kaytsanglar, silər Pərwərdigar wə Israillar aldidə gunahsız hesablinisilər; bu zeminmu Pərwərdigar aldidə silərgə miras kılıp berilidu. ²³ Ləkin bundak kilmisanglar, mana, Pərwərdigar aldidə gunahkar bolisilər; xuni obdan bilixinglar kerəkki, gunahinglar əzünglarni kəqəlap bəxinglarəqə quxidu. ²⁴ Əmdi silər əozinglardin qikəqan gepinglar boyiqə ix tutunglar, baliliringlar üqün xəhər, kəy padiliringlar üqün kətan selinglar, — dedi.

²⁵ Gadning əwladliri bilən Rubəning əwladliri Musaqə: —

Kulliri əoqam eytkinidək kılıdu. ²⁶ Hotun-bala qəkilirimiz, kalilar wə barlık qarpaylırimiz Gileadning hərəkəysi xəhərlidə qalidu; ²⁷ Ləkin kulliri, jənggə təyyarlinip kəralanəqanlarning hərberi əoqam eytkəndək *dəryadin* ətöp Pərwərdigarning aldidə jəng kılıdu, — dedi.

²⁸ Xuning bilən Musa ular toqruluk kahin Əliazar bilən Nunning oqlı Yəxuaəqə wə İsrailning barlık kəbilə baxliklıriəqə tapılap, ²⁹ ularəqə: — Əgər Gadning əwladliri bilən Rubəning əwladliri kəralinip Pərwərdigarning aldidə jənggə qikixkə silər bilən birliktə İordan dəryasidin ətsə, u zemin siləning aldinglarda boy sundurulsa, undaqta silər Gilead zemini ularəqə miras kılıp beringlar. ³⁰ Əgər ular kəralinip silər bilən bilə ətməymiz desə, undaqta ularning mirasi aranglarda, yəni Kanaan zemində bolsun, — dedi.

³¹ Gadning əwladliri bilən Rubəning əwladliri: —

Pərwərdigar kulliriəqə kəndak buyruəqan bolsa, biz xundak kılımiz.

³² Biz kəralinip Pərwərdigarning aldidə dəryadin ətöp Kanaan zeminiəqə kirimiz, andin İordan dəryasining bu yekidiki zemin bizgə miras kılıp berilidəqan bolidu, — deyixti.

³³ Xuning bilən Musa Amoriylarning padixahı Sihonning padixahlıki bilən Baxanning padixahı Ogning padixahlıkini, zemin wə təwəsidiği xəhərləni, ətrapidiki xəhərlər bilən kəqəp, həmmisini Gadning əwladlıriəqə, Rubəning əwladlıriəqə wə Yüsüpnung oqlı Manassəhning yerim kəbilisigə bərdi. ³⁴ Gadning əwladliri Dibon, Atarot, Arəər,

³⁵ Atrot-Xofan, Yaazər, Yogbihah, ³⁶ Bəyt-Nimrah, Bəyt-Haran katarlik mustəhkəm xəhərlərni saldı wə xundakla qotanlarni saldı.

³⁷ Rubənniŋ əwladliri *yengidin* Həxbon, Ələləh, Kiriatayim, ³⁸ Nebo, Baal-Meon (yukiriki isimlar əzgirtilgən) wə Sibmahni saldı; həm ular saloqan xəhərlərgə yengidin nam bərdi.

³⁹ Manassəhning oqli Makirning əwladliri Gileadka yürüx qilip, u yərnı elip, xu yərdə turuxluk Amoriylarni koşliwətti. ⁴⁰ Xuning bilən Musa Gileadni Manassəhning oqli Makiroqa beriwidi, u xu yərdə turup qaldı.

⁴¹ Manassəhning oqli Yair Amoriylarning yeza-qixlaklirini hujum qilip elip, bu yeza-qixlaklarni Həwot-Yair dəp atıdı. ⁴² Nobah Kinat wə uningqa qaraxlik yeza-qixlaklarni hujum qilip elip Kinatni öz ismi bilən Nobah dəp atıdı.

33

Misirdin Abəl-Xitimoqiqa boloqan kirik yillik sərgərdanlik səpər

¹ Təwəndikilər öz koşunliri boyiqə, Musa bilən Hərunning yetəkqiliki astıda Misir zeminidin qıqqan Israillarning mangoqan yolliridur; ² Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, əzlrining səpər qiloqan yollirini pütüp koşdı, ularning səpər qiloqan yolliri mundaq: —

³ Birinçi ayniŋ on bəxinçi küni *Israillar* Ramsəs xəhiridin səpərgə qıkti; etüp ketix heytingni ətisi ular barlıq Misirliklarning kəz aldıda mərdanilik bilən yoloqa qıkti. ⁴ Bu qaqda Misirliklar ularning arısidiki Pərwərdigar tərıpıdın əltürülgənlərni, yəni barlıq tunji oşullirini dəpnə qiliwatqanıdı; Pərwərdigar Misirliklarning məbudlirining üstidin həküm qüxürdi. ⁵ Israillar Ramsəstin yoloqa qıqip Sukkotqa berip qedir tıkti. ⁶ Ular Sukkottin yoloqa qıqip qel-bayawanning ayioşidiki Etamoqa berip qedir tıkti. ⁷ Etamdin yoloqa qıqip, aylinip Baal-Zefonning udulidiki Pi-Hahirotkə berip Migdolning aldıda qedir tıkti. ⁸ Pi-hahirottin yoloqa qıqip, dengizning otturısıdın etüp, Etam qelidə üq kün yol yürüp Marahda qedir tıkti. ⁹ Marahdin yoloqa qıqip Elingə kəldi; Elimdə on ikki bulak bilən yətmix horma dərihi bar idi; ular xu yərdə qedir tıkti. ¹⁰ Elimdin yoloqa qıqip Kizil Dengiz boyıda qedir tıkti. ¹¹ Kizil Dengizdin yoloqa qıqip Sin qelidə qedir tıkti. ¹² Sin qelidin yoloqa qıqip Dofkahqa kelip qedir tıkti. ¹³ Dofkahdin yoloqa qıqip Aluxqa berip qedir tıkti. ¹⁴ Andin keyin Aluxtin yoloqa qıqip Rifidimoqa kelip qedir tıkti, u yərdə həlkəqə iqıdıoqan su tepilməy qaldı. ¹⁵ Rifidimdin yoloqa qıqip, Sinay qeligə berip qedir tıkti.

Qəldə sərgərdan bolux

¹⁶ Sinay qelidin yoloqa qıqip Kibrot-Hattawaqqa kelip qedir tıkti. ¹⁷ Kibrot-hattawaqdin yoloqa qıqip Həzirotta qedir tıkti. ¹⁸ Həzirottin

■ 32:39 Yar. 50:23 □ 32:41 «Həwot-Yair» — «Yairning yeziliri» degən mənıdə. □ 33:3 «mərdanilik bilən» — ıbraniy tilidə «kolini yukiroqa kətürgən halda». ■ 33:3 Mis. 12:37

□ 33:4 «Pərwərdigar Misirliklarning məbudlirining üstidin həküm qüxürdi» — «Mis.» 12:12ni wə izahatını kəring. ■ 33:6 Mis. 13:20 ■ 33:7 Mis. 14:2 ■ 33:8 Mis. 15:22, 23

■ 33:9 Mis. 15:27 ■ 33:11 Mis. 16:1 ■ 33:14 Mis. 17:1 ■ 33:15 Mis. 19:1 ■ 33:16 Qel. 11:34, 35

yoloğa qikip Ritmaħda qedir tikti. ¹⁹ Ritmaħdin yoloğa qikip Rimmon-Pərazdə qedir tikti. ²⁰ Rimmon-Pərazdin yoloğa qikip Libnaħda qedir tikti. ²¹ Libnaħdin yoloğa qikip Rissahda qedir tikti. ²² Rissahdin yoloğa qikip Kəhələtaħda qedir tikti. ²³ Kəhələtaħdin yoloğa qikip Xafir teoħida qedir tikti. ²⁴ Xafir teoħidin yoloğa qikip Həradaħta qedir tikti. ²⁵ Həradaħdin yoloğa qikip Makhilotta qedir tikti. ²⁶ Makhilottin yoloğa qikip Tahatta qedir tikti. ²⁷ Tahattin yoloğa qikip Təraħda qedir tikti. ²⁸ Təraħdin yoloğa qikip Mitkaħda qedir tikti. ²⁹ Mitkaħdin yoloğa qikip Həxmonaħta qedir tikti. ³⁰ Həxmonaħtin yoloğa qikip Moxərotta qedir tikti. ³¹ Moxərottin yoloğa qikip Bənə-Yaakanda qedir tikti. ³² Bənə-Yaakandin yoloğa qikip Hor-Həgıdgadka berip qedir tikti. ³³ Hor-Həgıdgadtin yoloğa qikip Yotbataħka kelip qedir tikti. ³⁴ Yotbataħtin yoloğa qikip Abronaħka kelip qedir tikti. ³⁵ Abronaħtin yoloğa qikip Əzion-Gəbərgə kelip qedir tikti. ³⁶ Əzion-Gəbərdin yoloğa qikip Zin qelidə, yəni Kədəxtə qedir tikti. ³⁷ Kədəxtin yoloğa qikip Edom zeminining qeğrisidiki Hər teoħida qedir tikti. ³⁸ Israıllar Misir zeminidin qıkkandin keyinki kırıqınqı yili bəxinqı aynıng birinqı künü, kaħin Hərun Pərwərdigarning əmri boyıqə Hər teoħıoğa qikip xu yərdə əldi. ³⁹ Hərun Hər teoħida əlgən qeoħida bir yüz yıgırmə üq yaxta idi.

⁴⁰ U qaoħda, Qanaan zeminining jənubida turuxluq Qanaaniylarning padıxaħı Arad Israıllar keliwetiptu dəp anglioħanıdı. ⁴¹ Israıllar Hər teoħidin yoloğa qikip Zalmonaħda qedir tikti. ⁴² Zalmonaħdin yoloğa qikip Punonoħa kelip qedir tikti. ⁴³ Punonidin yoloğa qikip Obotka kelip qedir tikti. ⁴⁴ Obottin yoloğa qikip Moabning qeğrisidiki İyə-Abarımoħa kelip qedir tikti. ⁴⁵ İyimdin yoloğa qikip Dibon-Gadka kelip qedir tikti. ⁴⁶ Dibon-Gadtin yoloğa qikip Almon-Dıblatayımoħa kelip qedir tikti. ⁴⁷ Almon-Dıblatayımdin yoloğa qikip Neboning aldidiki Abarım taoqlikioħa kelip qedir tikti. ⁴⁸ Abarım taoqlikidin yoloğa qikip Yerihoning udulida İordan dəryasining boyıdiki Moab tüzlənglikliridə qedir tikti. ⁴⁹ Moab tüzlənglikliridə İordan dəryasını boylap tikkən qedirliři Bəyt-Yəximottin tartıp Əbəl-Xıttımoħıqə bardı. ■

⁵⁰ Pərwərdigar Moab tüzlənglikliridiki İordan dəryası boyıda Yerihoning udulida Musaoħ səz kılıp mundaq dedi: —

⁵¹ Sən Israıllaroħa səz kılıp mundaq buyruoħın: — «Silər İordan dəryasidin etüp Qanaan zemınıoħa kəlgən qeoħınglarda, ⁵² zemındiki bərlik turuwatqanlarnı aldinglardın həydiwetinglar, ularning bərlik oyma, kuyma butlırını qekıp taxlanglar həm bərlik «yukiri jay»lırını wəyran kılıp taxlanglar. ■ ⁵³ Silər xu zemınıni igiləp makanlıxinglar, qünki Mən u zemınıni silərgə miras kılıp bərgənmən. ⁵⁴ Silər jəmət boyıqə qək taxlap, zemınıni əzünglərgə miras kılıp elinglar; adımı kəprəklərgə kəprək miras

■ 33:30 Qan. 10:6 ■ 33:36 Qel. 20:1 ■ 33:37 Qel. 20:22 ■ 33:38 Qel. 20:25; Qan. 32:50

■ 33:40 Qel. 21:1 ■ 33:41 Qel. 21:4 ■ 33:43 Qel. 21:10 □ 33:45 «İyim» — «İyə-Abarım» degənnıng kısqartıloħan xəli. □ 33:49 «Əbəl-Xıttım» — «Akatsiyə qımənzarlıkı» degən mənıdə. ■ 33:49 Qel. 25:1; Yə. 2:1 □ 33:52 ««yukiri jay»lar» — əslidə butpərəslər məbudlırıoħa qoħunıdıoħan, tawap kılıdıoħan taoq qoħkılırı katarlık jaylar idi. Israıllar keyinki waqıtlarda xu yərlərdə Pərwərdigaroħa ıbadət kılattı, biraq uzun etməylə butpərəs həlkərgə əgıxıp xu yərlərnı butpərəslık kılıdıoħan jaylar kılıwaldı. «Law.» 26:30nı wə izahatını kəruıng.

■ 33:52 Qan. 7:2-26

bөлüp beringlar; adimi azraklaroşa azrak miras bөлüp beringlar; qək taxlanoşanda kimlərgə kəyər qıqқан bolsa, xu yər uning mirasi bolsun; silər miraska ata kəbilə-jəmət boyiqə warislik kilinglar. ■ 55 Halbuki, əgər u zeminda turuwatqanlarni aldinglardin həydiwətmisənglar, ulardin kəlip qaloşanlar qoқum kəzūnglərgə tikən, bikininglaroşa yantak bolup sanjilidu, turoşan zeminiglarda silərni parakəndə kilidu; ■ 56 wə xundak boliduki, Mən əslidə ularoşa kəndak muamilə kilməqə boləşən bolsam, silərgə xundak muamilə bolimən».

34

Qanaan zeminining qeğrasi

1 Pərwərdigar Musaoşa səz kiliş mundak dedi: —

2 Sən Israillaroşa səz kiliş mundak buyruşin: «Silər Qanaan zeminioşa kirgən qəşda, silərgə miras boluxka təksim kilinidioşan zemin Qanaan zemini bolidu; zeminning bekitilgən jay-qeğraliri mundak bolidu: —

3 Silərning jənuş tərpişnglər Zin qəlidin baxlap Edom qeğrisioşa takalsun; andin jənuş tərəptiki qeğranglar «Xor dengizi»ning jənuş tərpişning əng ayioşioşa yətsun; □ ■ 4 xu yərdin qeğranglar «Serik Exək dawini»ning jənuş tərpidin burulup zinoşa ətsun; uning ayioşi toptooşra Kadəx-Barneaning jənuşida bolidu; andin u yərdin yənə Həzar-Addarəşa berip, Azmonəşa tutixidu; □ 5 andin qeğra Azmondin burulup mengip, Misir ekiniəşa baridu wə dengizəşiqə tutixidu.

6 Kün petix tərəptə qeğranglar «Uluş dengiz»ning əzi bolidu, yəni uning boyliri bolidu; mana bu silərning kün petix tərəptiki qeğranglar bolidu. □

7 Ximal tərəptiki qeğranglar mundak bolidu: — «Uluş dengiz»din baxlap hōr tēşiqəşiqə pasil sizilsun; 8 pasil siziki Hōr tēşidin baxlap Hamat eōşiqəşiqə sozulup, andin qeğra Zədadoşa tutaxsun; □ 9 qeğra yənə Zifronəşa eōşip Həzar-Enanda ahirlaxsun; mana bu silərning ximaliy qeğranglar bolidu.

10 Andin xərkiş qeğrayinglarning pasil siziki Həzar-Enandin Xefaməşiqə sizilsun. 11 Bu qeğra Xefamdin Ayinning kün qikix tərpidiki Riblahka qūxidu; andin qeğra xu yərdin qūxūp Kinnərət dengizining dawinidin eōşip kün qikix tərəpkə tutixidu. □ 12 Andin qeğra tōwənləp İordan dəryasini boylap qūxūp, Xor Dengizəşiqə yətsun. Mana bu qeğralar bilən bekitilgən zeminiglar bolidu».

13 Musa Israillaroşa səz kiliş mundak dəp buyrudi: — «Mana bu Pərwərdigar toқkuz kəbilə wə yerim kəbiləş təkdim kilinsun dəp buyruşan, qək taxlinix arkilik əzūnglar warislik kilidioşan zeminiglar bolidu; 14 qūnki Rubən kəbilisidikilər ata jəməti boyiqə wə Gad kəbilisidikilər ata jəməti boyiqə əz mirasioşa allikaşan warislik kiliş uni igiligən, Manassəhning yerim kəbilisimu əz mirasioşa warislik kiliş uni igiligən; 15 Bu ikki kəbilə wə yerim kəbilə Yerihoning udulida, İordan

■ 33:54 Qel. 26:54-65 ■ 33:55 Yə. 23:13; Hək. 2:3 □ 34:3 «Xor dengizi» — yənə «Əlük dengiz» dəpmu atilidu. ■ 34:3 Yə. 15:1 □ 34:4 «Serik Exək dawini» — ibraniş tilida «Akrabbim dawini». □ 34:6 «Uluş dengiz» — həzir «Ottura dengiz» dəp atilidu. □ 34:8

«Hamat eōşizi» — yaki «Libo-Hamatka». □ 34:11 «Kinnərət dengizi» — yaki «Kinnərət keli» keyin «Galiliş dengizi», «Tiberiş dengizi» dəpmu ataloşan. «Kinnərət»ning mənisi «qiltar» — kəlnig xəli qiltarsimandur.

dəryasining xərkiy kıroşikidiki kün qıxix tərəptə öz miraslrini elip bolıan».

Zeminni təksim kılıxka nazarət kıloşuqi hadimlar

¹⁶ Pərwərdigar Musaşa söz kılıp mundaq dedi: — ¹⁷ Təwəndikilər zeminni silərgə təksim kılıp bərgüqilərnıng isimlikı: — Kaşın Əliazar wə Nunning oşlı Yəşua. ■ ¹⁸ Silərmu yənə zemin təksim kılıxka yardəmlıxix üqün hər kəbilidin birdin əmir tallap beringlar.

¹⁹ Bularning ismi mundaq: — Yəhuda kəbilisidin Yəfunnəhning oşlı Kaləb. □ ²⁰ Ximeon kəbilisidikilərdin Ammihudning oşlı Xəmuəl. □ ²¹ Binyamin kəbilisidin Kislonning oşlı Əlidad. ²² Dan kəbilisidikilərdin Yöglining oşlı, əmir Bukki idi. ²³ Yüsüpnıng əwladlrıdın: — Manassəh kəbilisidikilərdin Əfodning oşlı əmir Hənniyəl ²⁴ həm Əfraim kəbilisidikilərdin Xiftanning oşlı əmir Kəmuəl. ²⁵ Zəbulun kəbilisidikilərdin Parnakning oşlı əmir Əlizafan; ²⁶ Issakar kəbilisidikilərdin Azzanning oşlı əmir Paltiyəl; ²⁷ Axir kəbilisidikilərdin Xelomıng oşlı əmir Ahihud; ²⁸ Naftalı kəbilisidikilərdin Ammihudning oşlı əmir Pədəhəl idi.

²⁹ Mana bular Pərwərdigar əmr kılıp Israillərşə Qanaan zeminidiki miraslrini təksim kılıxka bekitkənlər idi.

35

Lawıylarning xəhərliri

¹ Pərwərdigar Yerihoıng udulıda, İordan dəryasining boyidiki Moab tüzlənglikliridə Musaşa söz kılıp mundaq dedi: —

² Sən Israillərşə mundaq əmr kıl, ular miras kılıp erixkən zemindiki bəzi xəhərlərnı Lawıylarning olturuxışa bərsun; u xəhərlərnıng epqərisidiki yaylaqlarnımu Lawıylərşə bərsun. ■ ³ Xundaq kılıp ularning turıdıoşan xəhərliri bolıdu wə xu xəhərlərgə təwə yaylaqlarşə ularning qarpaylrı, baxka mal-mülükliri həmdə barlık həywanlrı orunlaxturulıdu.

⁴ Silər Lawıylərşə berıdıoşan xəhərlərdiki yaylaqlar sepilidin baxlap həsablıoşanda mıng göz bolsun. □ ⁵ Silər yənə xəhər sırtıdın kün qıxix tərəpkə qarap ikki mıng göz, jənob tərəpkə qarap ikki mıng göz, kün petix tərəpkə qarap ikki mıng göz, ximal tərəpkə qarap ikki mıng göz əlqənglar, xəhər otturıda bolsun; xəhərlər ətrapıdiki muxu yərlər ular üqün yaylaqlar bolsun. □ ⁶ Silər Lawıylərşə bərgən xəhərlər iqıdə altə xəhər «panahlık xəhəri» bolsun; silər xularni adəm öltürüp koyoşan kixilərnıng xu xəhərlərgə keçip berıwelıxışa bikıtinglar; bulardın baxka ularşə yənə kırık ikki xəhər beringlar. □ ■ ⁷ Silər Lawıylərşə berıdıoşan xəhərlər jəmiy kırık səkkiz bolup, xu xəhərlər bilən ularşə təwə yaylaqlar ularşə

■ 34:17 Yə. 14:1 □ 34:19 «Yəhuda Yəhuda kəbilisidin» — yaki «Yəhuda kəbilisi üqün».

□ 34:20 «Xəmuəl» — yaki «Samuil». ■ 35:2 Yə. 21:2 □ 35:4 «göz» — Mükəddəs Kitabta ixlitilgən «göz»ni bəlkim bir «jəynək» deyixkə toşra kelıdu — yəni adəmning jəynikidin barmaklrıning uqıoşıqə bolıoşan arilik (təhminən 45 santimetr). □ 35:5 «ayətnıng xərhi»

— muxu ayəttiki «ikki mıng göz» bəlkim xu yaylaqlarning uzunluqi boluxı mumkin. Demək, Lawıylarning ular turıdıoşan xəhər ətrapıda ularşə yaylık kılıp ayrılıoşan tet parqə yeri bar idi; hərbir parqə yər sepiləşə yandax bolup, uzunluqi ikki mıng göz, kənglikı bir mıng göz kelətti.

□ 35:6 «qüxəngisi» — təwəndiki 10-34-ayətlərdiki qanunni körnüq. ■ 35:6 Yə. 21:21

berilsun. ⁸ Silər ularoşa beridioşan xu xəhərlər Israillər miras kıloşan təwəliklərdin bolsun; adimi kəprək boləşanlardin kəprək, adimi azrak boləşanlardin azrak elinglar; hər bir kəbilə özige təksim kılinoşan mirasqa asasen xəhərlərdin bəzilirini elip Lawiyləroşa təksim kılıp bərsun. □

Panaħlık xəhirliri ••• «Qan» 19:1-13; «Yəxua» 20:1-9ni kərüŋ

⁹ Pərwərdigar Musəoşa səz kılıp mundak dedi: —

¹⁰ Sən Israilləroşa mundak degin: «Silər İordan dəryasidin ətüp Kanaan zeminiə kirgininglarda, ¹¹ tasadipiyliktin adəm öltürüp qoyəşanların panahlinixi üqün keqip beriwelixoşa birnəqqə xəhər tallap bekitinglar.

¹² Xundak kıləşanda bu xəhərlər adəm öltürgüci taki jamaət aldida sorakka tartiloşuə, kisasarning öltürüp qoyuxidin panahlinidioşan xəhərlər bolidu. □ ¹³ Silər bekitkən bu xəhərlər silərgə panahlinidioşan altə xəhər bolidu. ¹⁴ Panahlık xəhəri üqün İordan dəryasining kün qikix tərpidə üq xəhər; Kanaan zeminidimu üq xəhərni ayrip qoyunglar. ■

¹⁵ Bu altə xəhər Israillər, yat əldikilər wə ularning arisida arilixip olturoşan musapirlar üqün panahlık xəhərliri bolsun; tasadipiyliktin adəm öltürüp qoyəşan hər bir kixi xu yərlərgə keqixka bolidu.

¹⁶ — Əgər biraw təmür əswab bilən urup adəm öltürüp qoyəşan bolsa, u kəştən adəm öltürgən qatıl bolidu; kəştən adəm öltürgüci jəzmən öltürülüxi kerək. ¹⁷ Əgər biraw qol kətürüp adəm öltürgüdək tax bilən urup adəm öltürüp qoyəşan bolsa, u kəştən adəm öltürgən qatıl bolidu; kəştən adəm öltürgüci jəzmən öltürülüxi kerək. ¹⁸ Əgər biraw adəm öltürgüdək kaltək bilən urup adəm öltürüp qoyəşan bolsa, u kəştən adəm öltürgən qatıl bolidu; kəştən adəm öltürgüci jəzmən öltürülüxi kerək.

¹⁹ Qan kisas aloşuqi kixi xu qatılını öltürsun; u qatılını uqratқан yeridə öltürsun. ²⁰ Əgər biraw əqmənlik bilən birsini ittirip yikitiwetip yaki məküp turup birər nərsə etip öltürüp qoyəşan bolsa, ²¹ yaki əqəxixip muxt bilən urup öltürüp qoyəşan bolsa, adəm uroşuqi jəzmən öltürülüxi kerək, qünki u qatıl bolidu; qan kisas aloşuqi kixi qatılını uqriəşan yərdə öltürwətsun.

²² Ləkin u adəmning əqi yok, tasadipiy ittiriwetix yaki məksətsizlə birər nərsə etip, □ ²³ yaki adəm öltürgüdək hərəkəndək bir taxni adəmni kərməy etip səlöp, adəm öltürüp qoyəşan bolsa, uning əslidə uningəşə heqkəndək əqi bolmisa, uningəşə ziyankəxlik kılıx niyitimu bolmisa; ²⁴ bundak əşwəlda, jamaət xu qanun-həkümlərgə asasen adəm öltürgüci bilən qan kisas aloşuqi otturisida kesim kilsun. ²⁵ Jamaət tasadipiy adəm öltürüp qoyəşuqini qan kisas aloşuqi kixining kolidin jəzmən kutquzuwalsun; ular uni keqip beriwəloşan panahlık xəhərigə *aman-esən* qayturup bərsun; andin muqəddəs may bilən məsihləngən bax kahin

□ **35:8 «panahlık xəhərliri»** — Lawiylər yəşəş bu xəhərlərdə turoşan əməş; birək bəlkim əzilri xu xəhərlərdin turuxka halioşan əylərni ətraptiki qəbilidkilərdin əwwal tallax həkuki boluxi mumkin. Məsilən, «Hək.» 9:1də «Xəxəm» (Lawiylərnin bir xəhəri)də yənə «Abimələk wə kerindaxliri» turatti. ■ **35:10** Qan. 19:2; Yə. 20:2 □ **35:12 «Kisasark» yaki «kisas aloşuqi»** — (İbraniy tilida «goel») muxu yərdə öltürülgüqining yəşin bir tuəşkinini kərsitidu. Birs baxka birsini (məyli kəştən yaki kəştən bolmisun) öltürgən bolsa, öltürülgüqining ailisidin birsi «qan kisası aliman» deşən bir kixi öltürüqününə qenini elix həkuki bar idi. «Panaħlık xəhərlər» deşən nizam-tüzüm öltürüx inxing qatıllıq yaki tasadipiyliktin boləşanliqini enikləşka yitərlək wəqit bolsun deşən məksət bilən bekitilən. «Goel» toşruluk yənə «Ayup» 19:25 wə izahətini kəşing. ■ **35:14** Qan. 4:41; Yə. 20:8 ■ **35:20** Qan. 19:11 □ **35:22 «məksətsizlə»** — İbraniy tilida «məküngən həlda əməş bolup...».

өлüp kətküçə u xu xəhərdə tursun. ²⁶ Ləkin tasadipiyliktin adəm öltürüp qoyqan kixi əgər qeqip beriwaloqan panahlik xəhirining təwəsidin qikip kətkən bolsa, ²⁷ xundakla qan kisas aloquçi kixi uni panahlik xəhirining pasillirining sirtida uqritip kelip öltürüwətkən bolsa, undaqta qan kisas aloquçi qan təküx gunahini tartmaydu; ²⁸ qünki tasadipiyliktin adəm öltürüp qoyqan kixi əslidə bax kahin ölüp kətküçə panahlik xəhiridə turuxi kerək idi; bax kahin ölüp kətkəndin keyin öz təwəliki bolqan zeminoqə qaytip barsa bolidu.

²⁹ — Bular silər turuxluk həmmə yərdə əwladmu-əwlad qanun-bəlgilimilər bolsun.

³⁰ Baxka birsini öltürgən qatilni bolsa, birməqqə guwahqining guwahlikidin keyin andin öltürüxkə bolidu; ləkin pəxət birla guwahqining guwahliqi bolsa, u uni öltürüxning səwəbi bolmaydu. ■

³¹ Ölümgə layik gunah ötküzgənlərgə, yəni kəstən adəm öltürgənlər üqün silər heqkandak tələm pulini kət'iy qobul qilmanglar; undak kixi jəzmən öltürülüxi kerək. ³² Xuningdək panahlik xəhərgə qeqip beriwaloqan kixi üqün bax kahin ölüp ketixtin ilgiri öz yerigə qaytip keliwelixioqə heqkandak tələm pulini kət'iy qobul qilmanglar.

³³ Xundak qilsanglar; özünglar turoqan zeminni buloqoqan bolmaysilər; qünki qan zeminni buloqaydu; zeminda təkülgən qanoqə dəl xu qanni təkən kixining öz qenidin baxka heqkandak kafarət kəltürüxkə bolmaydu. ³⁴ Özünglar olturoqan zeminni, yəni Mən Özüm makan qilqan zeminni buloqimanglar; qünki Mən Pərwərdigar Israillar arisida makan tutquqidurmən.

36

Ayal mirashorning turmux quruxi toqrisidiki nizam

¹ Yüsüp əwladlirining jəmətliridin Manassəhning nəwrisi, Makirning oqli Gileadning əwladlirining jəmət baxlikliri Musa wə Israillarning kattiliri bolqan əmirlərnin aldiqə kelip mundaq dedi: — ² «Pərwərdigar ilgiri oqojamqə qək taxlap zeminni Israil həlqigə miras qilip təksim qilip berixni buyruoqan; oqojammu Pərwərdigarning qerindiximiz Zəlofihadning mirasini uning qizliriqə təksim qilip berix toqrisidiki buyruqinimu aloqan. ■ ³ Ləkin, ular Israillarning baxka qəbilisidikilərgə yatlik bolup kətsə, ularning mirasimu ata-bowilirimizning mirasidin qikip ularning ərlirining qəbilisining mirasioqə qoxulup ketidu; undak bolqanda biz qək taxlap erixkən miras tügəydu. ⁴ Israillarning «azadlik yili» kəlgəndə ularning mirasi ularning ərlirining qəbilisining mirasioqə qoxulup ketidu; bundak bolqanda ularning mirasi bizning ata-bowilirimizning mirasidin elip ketilidu». □

⁵ Musa Pərwərdigarning səzi boyiqə Israillaroqə səz qilip mundaq əmr qilip: — Yüsüp qəbilisidikilər toqra eytidu. ⁶ Zəlofihadning qizliri toqrisida Pərwərdigarning buyruqini mundaq: «Ular əzliiri halioqan ərgə yatlik bolsa boluweridu, ləkin öz jəməti, öz ata qəbilisidin bolqan birigə yatlik boluxi kerək. ⁷ Xundak bolqanda Israillarning mirasi bir qəbilidin yənə bir qəbiligə yətkilip kətməydu; Israillarning hər biri

■ 35:30 Qan. 17:6; 19:15 ■ 36:2 Qel. 26:55, 56; 27:7; 33:54; Yə. 17:3, 4 □ 36:4 «azadlik yili» — əslidə ibraniiy tilida «burqə (qelix) yili» dəp atilatti. Keyin, uning qüxənqisi tezla «azadlik yili», «xadlik yili» degəngə əzgərdi. «Law.» 25-bab, bolupmu 25:10 wə izahatini kəring.

öz ata-bowilirining qəbilisining mirasini qing tutup qoyup bərməsliki kerək. ⁸ Israillarning hər biri öz ata-bowilirining mirasini igiləx üçün Israil qəbililiridin mirasqa warislik qiləjan hər bir qiz-ayal öz ata-bowilirining qəbilisidin boləjan birsigə yatlik boluxi kerək. ⁹ Muxundak boləjanda, Israillarning mirasi bir qəbilidin yənə bir qəbiligə yətkilip kətməydu; çünki Israil qəbililiri öz mirasini qolidin bərməsliki kerək, — dedi.

¹⁰ Pərwərdigar Musaqə qandak əmr qiləjan bolsa, Zəlofihadning qizlirimu xundak kildi.

¹¹ Zəlofihadning qizliridin Mahlah, Tirzah, Həglah, Milkah və Noahlar öz taqilirining oqulliriqə yatlik boldi. ■

¹² Ular Yüsüpning oqli Manassəhning əwladlirining jəmətidikilərgə yatlik boldi; ularning mirasi yənəla atisining qəbilisi iqidə qaldi.

¹³ Bular Pərwərdigar Yerihoning udulida, Iordan dəryasining boyidiki Moab tüzlənqlikliridə Musaning wasitisi bilən Israillarqə buyruəjan əmrlər və həkümlərdur.

Kanon xərhi

Pərwərdigarning meħribanlığı — tarihni qayta bayan qilix

¹ Təwəndə hatiriləngini Musaning İordan dəryasının xərkiy tərpidiki Paran bilən Tofəl, Laban, Həzirot, Di-Zahabning otturısında, yəni Sufning udulidiki qəl-tüzləngliktə, pütkül İsrailoğa eytkən sözliridir: —

² Hərəb teədidin qikiş, Seir teədidning yoli bilən Qadəx-barneağa baroşuqə jəmiy on bir künlük yol idi. ³ Həlbuki, Musa bu barlik sözləni Pərwərdigarning ularni dəp əzigə tapilioşini boyiqə İsrailaroğa eytkən waqti kirikinçiqə yili, on birinçiqə ayning birinçiqə küni boldi; ⁴ bu waqit Musa Həxbonni paytəht kiləşan Amoriylarning padixahı Sihonni wə Axtarot wə Ədrəyni paytəht kiləşan Baxanning padixahı Ognı məşlup kiləşandin keyinki məzgil idi. ■ ⁵ Xuning bilən İordan dəryasının xərkiy tərpidiki Moab zeminida Musa *pəyoğəmbər* bu kanon-təlimni xərhləxkə baxlap, mundak dedi: —

⁶ «Pərwərdigar Hudayimiz Hərəb teədidə bizgə söz kilip: — «Silərninğ muxu taş atəridə turəşan waqtinglar yetərlik boldi; ⁷ əmdi burulup səpərgə atlinip, Amoriylar turuwatқан egizlikkə wə uningə yəkin boləşan barlik jaylarəş, jümlidin Arabah tüzlənglikigə, taşliqlarəş, oymanlıqə, jənubkə, dengiz boyliroğa, uluş dərya, yəni Əfrat dəryasiəşiqə Qanaaniylarning zeminioğa həm Liwan zeminioğa beringlar. ⁸ Mana, Mən xu zeminni silərninğ aldinglarəşə koydum; kiringlar; Pərwərdigar atəbowiliringlarəş, yəni İbrahim, İshak, Yakup wə ularning əwladliroğa: «Silərgə berimən» dəp kəsəm kiləşan zeminni igilənglar» — degənidi. ■

⁹ Xunga Mən xu qəşda silərgə: —

«Mən yökünğarni yəloşuz kətürəlməymən. ■ ¹⁰ Pərwərdigar Hudayinğar siləni kəpəytti; mana, büğün silər asmandiki yultuzlardək nuroşunsilər. ¹¹ Ata-bowanglarning Hudasi boləşan Pərwərdigar dərwəkə siləni həzirkidin yənə ming həssə kəpəytkəy, xundakla wədə kiləşinidək silərgə bəht-bərikət ata kiləşay! ¹² Ləkin mən özüm yəloşuz kəndəkmə silərninğ japaliringlarni, yökünğarni wə talax-tartixinglarni kətürəlməş? ¹³ Özünğlar üqün hərəkəysi kəbililiringlardin danixməş, yorutuləşan mətiwərləni tallanglar, mən ularni üstünğlərgə yəlbəxçi kilimən» — dedim.

¹⁴ Silər bolsanglar mənə: — «Səninğ eytkinğ yəhxi gəp boldi», dedinglar. ¹⁵ Xuning bilən mən kəbililiringlardin mənəwəwə adəmləni, yəni danixməş həm mətiwə adəmləni tallap, üstünğlərgə yəlbəxçi kilip, mingbexi, yüzbexi, əllikbexi wə onbexi kilip təyinləp, kəbililiringlar üqün hərhil əməlləni tutuxkə tiklidim. ¹⁶ Xu qəşda mən aranglardiki sorəşqilarəş: «Kerindaxliringlar arisidiki ərz-dəwalarni soranglar; kerindax bilən kerindaxning otturısında wə puqrayinğ bilən koxnə olturoşan yəqə yurtluqlar otturısında adil həküm qikiringlar; ■ ¹⁷ həküm qikəroşanda həqkəndək kixininğ yüz-hatirisini kilmanglar; məyli kiçik bolsun, qəşqə bolsun silər həmmisiningla ixlirini soranglar. Silər insənlarning səlitidin kərkəşlikinglar kərek, qünki muxu həküm qikirix ixi Hudaəşə təwə ixtur. Silərgə təş qüxidioşan ix bolsa, mənning əldiməşə elip

kelinglar, mən uni anglaymən» — dedim. ■ 18 Əyni qəşda mən kilişkə kerək boləjan barliq ixlar toqruluk tapilojanmən.

Kadəx-Barneadiki Hudaşja boləjan ixənşizlik

19 Biz Pərwərdigar Hudaşimiz bizgə buyruəndək Hərəbtin qikip, Amoriylarning taşlikişja barduk wə silər xu yoldiki bipayan, dəhxətlik qəlni kərdunglar; biz uning həmmisidin ətüp, Kadəx-Barneaşja kəlduk. 20 Wə mən silərgə: — «Silər Pərwərdigar Hudaşimiz bizgə ata kilidişjan, Amoriylarning teşija yetip kəlduk. 21 Mana, Pərwərdigar Hudaşinglar bu zemini aldinglarəja köydi; ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar silərgə eytkəndək, xu yərgə qikip uni igilənglar; kərkənglar, heq hədukmənglar» — dedim.

22 Xuning bilən silər həmminglar yeniməja kelip manga: — «Biz zeminoja kirixtin ilgiri aldin adəmlərni əwətəyli; ular biz üçün u yərnə kəzitiş, qikiximiz kerək boləjan yol wə biz uqraydişjan xəhərlər toqruluk həwə yətküzsun» — dedinglar.

23 Bu ix nəzirimgə muwəpiş kərinüp, mən aranglardin on ikki adəmnə, yəni hərəkəysi kəbilidin birdin adəmnə tallidim. ■ 24 Ular yoloja atlinip taşka berip, Əxkol jiləşisəja qüxüp u yərnə təxkürüp kərxəti. □ ■ 25 Ular kəllirişja xu zemindiki mewilərdin elip bizgə kəltürdi wə məlumat berip: «Pərwərdigar Hudaşimiz bizgə təkdim kiləjan bu zemin yaxxidur» — dedi.

26 Həlbuki, silər zeminoja qikixka unimidinglar, Pərwərdigar Hudaşinglarning əmrigə kərxə qikip Uningəja asiylik kildinglar ■ 27 wə əz qədiringlarda kəxəp: «Pərwərdigar bizgə əq boləjanlikişdin bizni Amoriylarning koləja tapxurup həlak kilix üçün Misir zeminişdin qikəşjan.

28 Əmdi biz nəgə barərmiz? Qünki kəşindaxlirimiz: «Xu yərdiki adəmlər bizdin qəng həm egiz bir həlk ikən; ularning xəhərliri intayin qəng, sepilliri asmanəja təkixidikən; uning üstigə biz xu yərdə Anakiylərnə baykiduk», dəp kənglimizni parakəndə kiliwətti» — dedinglar. □ ■

29 Xunga mən silərgə: «Kərkənglar, ularning aldidə dəkkə-dükkigə qüxmənglar; 30 silərnəng aldinglarda mənğidişjan Pərwərdigar Hudaşinglar Misir zeminişdə kəz aldinglarda barliq kiləjanliridək silər üçün jəng kilidu; 31 silər yənə qəl-bayawəndimə barliq mənğəjan yolliringlarda muxu yərgə yetip kəlgüqə insan əz oşlini kuqikişdə kətürginidək Pərwərdigar Hudaşinglarningmə silərnə kətürginini kərdunglar. 32-33 Xuningdək gərgə U yənə kəqidiş otta, kündüzdə bulut iqidə silərnəng aldinglarda mənğip, bargəh tikküdək yərlərnə izdəp təpəx üçün yürgən bolsimu, bu ixtə Pərwərdigar Hudaşinglarəja ixənmidinglar.■

34 Pərwərdigar bu səzlərnə kiləjan awəzənglarnə anglap oşəzəplinip:

35 «Bu rəzil dəwrdikilərdin heqbir adəmə hərəkəndək yol bilən Mən ata-bowilirişja təkdim kilixni kəşəm kiləjan bu yaxhi zeminiş kərgüqi bolməydu! ■ 36 Pəkət Yəfənnəhning oşli Kaləb pütün kəlbi bilən Pərwərdigarəja əgəxkəqkə, xula zeminiş kəridu wə u əz puti bilən kəzip

■ 1:17 Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pənd. 24:23; Yəq. 2:1 ■ 1:23 Qəl. 13:2-38. □ 1:24 «yoloja atlinip» — ibranəy tilidə «yoloja burulup» ■ 1:24 Qəl. 13:23 ■ 1:26 Qəl. 14:2 □ 1:28 «qəng həm egiz bir həlk» — yəki «kəp həm egiz bir həlk». ■ «Anakiylər» — yoojan boyluk gigant adəmlər idi («Qəl.» 13:33, «Kəş.» 2:10, 21, 9:2ni kəşing). ■ 1:28 Qəl. 13:28 ■ 1:32-33 Mis. 13:21 ■ 1:35 Qəl. 14:22, 23; Zəb. 95:10-11

qıkkan barlıq yərni uningə wə uning baliliriə bərimən» — dəp kəsəm kildi.□

³⁷ Xu qaoəda Pərwərdigar silərning səwəbinglərdin məndinmu aqqıqlandı wə: «Sənmu xu yərgə kirgüqi bolmayəsən. □ ³⁸ lekin aldingda hizməttə turuwatkan Nunning oqlı Yəxua kirəläydu. Uni küqləndürgin, qünki u Israillarni uningə miras kılduridu. ³⁹ Xuningdə silərning: «Ular *düxmənlərnin* oljisi bolup qalidu» degən kiqik baliliringlar, yəni bügünki kündə yahxi-yamanni pərk etəlməydiətan baliliringlar bolsa, kiridu; Mən u yərni ularəta ata qilimən wə ular uni igiləydu.

⁴⁰ Ləkin silər bolsanglar, burulup Kizil Dengizəta baridiətan yol bilən qəl-bayawanəta qaytinglar» — dedi.□

⁴¹ Xu qaoəda silər mənəta jawab bərip: «Biz dərwəkə Pərwərdigar aldida gunah sadir kilduk. Xuning üqün biz hazır Pərwərdigar Hudayimiz bizgə kilətan barlıq əmri boyiqə jəng kilətili qikimiz» — dedinglar. Xuning bilən silərning hər biringlar öz bəximqilik kilip qoral-yaraqlıringlarni esip, taəta qikmaqci boldunglar. ⁴² Ləkin Pərwərdigar mənəta: Ularəta: — «Qikmanglar, jəng kilmanglar, qünki Mən aranglarda əməsmən; silər qoqum düxmənliringlar aldida məqlup bolisilər», degin, dedi.

⁴³ Mən silərgə səz kildim, ləkin silər kulak salmidinglar, bəlki Pərwərdigarning səzigə qarxi qikip asiylük kilip, öz bəximqilik kilip taəta qiktinglar. ⁴⁴ Ləkin taəta turətan Amoriylar silərgə qarxi atlinip, bir top hər ilərdək silərni taki Hormahəqiqə qoqlap, Seirda silərni kiliqlap əltürdi. ⁴⁵ Silər qaytip kelip Pərwərdigar aldida yiqə-zar kətürdünglar, əmma Pərwərdigar pəryadinglarni anglimidi, ya uningəta kulak salmidi.

⁴⁶ Xuning bilən silər Qadəxtə nuroqun künlər turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə turdunglar!□

2

Qadəx-barneadin Moabka bolətan səpər

¹ Andin biz burulup, Pərwərdigar mənəta eytkəndək Kizil dengizəta baridiətan yol bilən səpərgə atlanduk; biz nuroqun künlər Seir teəti ətrapida aylinip yürduk. ² Pərwərdigar mənəta səz kilip: —

³ «Silərning muxu taəti aylinip turətan waqtinglar yetərlik boldi; əmdi ximal tərəpkə burulunglar. ⁴ Həlkəkə: — Silər Seirda turuwatkan kərəndixinglar əsawlərnin qəgrisdin ətidiətan boldunglar; ular silərdin kərkiədu, xungə bək əhtiyat kilip, ⁵ ularəta jəng qozəimanglar; qünki mən silərgə ularning zeminidin həttə tapanqilik yərnimu bərməymən; qünki

□ **1:36 «Pəkət Yəfunnəhning oqlı Kaləb pütin kəlbi bilən Pərwərdigarəta əgəxkəqə,...»** — muxu wəkə «Qəl.» 13-14-babta hatiriliniədu. □ **1:37 «Xu qaoəda Pərwərdigar silərning səwəbinglərdin məndinmu aqqıqlandı»** — muxu wəkə «Qəl.» 20:1-13də hatiriliniədu. ■ **1:37 Qəl. 20:12; 27:14; Kan. 3:26; 4:21; 34:4** □ **1:40 «Kizil Dengiz»** — yaki «Qomuxluk dengiz». □ **1:46 «...silər Qadəxtə nuroqun künlər turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə turdunglar!»** — bu ayətnin ibraniy tilidiki mənisini qüxinix təs. Baxka ikki hil tərijimisi: «... silər Qadəxtə allıqətan turətan künlərdək (yəni 40 kün) xu yərdə turup qaldinglar» yaki «...silər baxka yərlərdə qanqilik turətan bolsanglar, Qadəxtimu xunqilik turup qaldinglar» (demək, qəl-bayawanda kezip yürətan 38 yilning yerimi, yəni 19 yil Qadəx-Barneada ətkən).

Seir teoqini Əsawoşa miras kılıp bərdim. ■ ⁶ Silər ularoşa pul tələp ozuk-tülük setiwelinglar, pul tələp su setiwelinglar. □ ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar kolunglardiki barlık əjirni bərikətləp kəlgən; U silərning bu bipayan qəl-bayawandin mengip etüwatqininglarda həmmiini bildi; Pərwərdigar Hudayinglar bu kırık yıl silər bilən billə boldi; heq nərsidin kəm bolmidinglar» — dedi. □

⁸ Xuning bilən biz Seirda turuwatqan kərindaxlirimiz Əsawlarınq zeminidin wə Arabah tüzlənglikidin, xundakla Elat wə Ezion-Gəbərdin etüp, burulup Moabdiki qəl-bayawan yoli bilən mangduq. ⁹ Pərwərdigar manga: «Moabiyarlarni awarə kilmanglar yaki ularoşa jəng kəzoqimanglar; qünki Mən ularning zeminini silərgə miras kılıp bərməymən; qünki Mən Ar xəhər-zeminini Lutning əwladlirioşa miras kılıp bərdim» — dedi □

¹⁰ (Əmiylər əslidə xu yərdə turatti; ular Anakiylaroşa ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluk bir həlk idi. ¹¹ Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp hesablinidu; ləkin Moabiylar ularni «Əmiylər» dəp ataydu. □ ¹² Seirda əslidə Horiylar turatti; ləkin Əsawlar Horiylarni zeminidin həydiwetip, ularni yokitip ornioşa olturaklaxti — huddi Israillar Mənki Pərwərdigar ularoşa təkdım kıləjan, ularning təwəlikə boləjan zeminəşa kıləjiniəşa ohxax).

¹³ *Pərwərdigar*: «Əmdi həzir ornunglardın turup Zərəd ekininidin etünglar» dedi. Buni anglap biz Zərəd ekininidin ettuk.

¹⁴ Qadəx-Barneadin ayrılıp Zərəd ekininidin etküqə boləjan künlər ottuz səkkiz yıl boldi; bu dəl huddi Pərwərdigar ularoşa kəsəm kıləjiniədək, u dəwrdiki jəngqilər bargəhtin pütünləy yokitiləuqə boləjan ariliktki wəkit idi. □ ¹⁵ Dərwəqə Pərwərdigarning kəli ularni bargəhtin yokitip tügətküqə ularni həlak kıləxkə kərxi qıkkənidi.

¹⁶ Wə xundak boldiki, xu jəngqilər əlöp həlk arisidin pütünləy tügigəndin keyin, ¹⁷ Pərwərdigar manga səz kılıp: —

¹⁸ «Silər bəgün Moabning, yəni Arning qəgrisidin etəsilər. ¹⁹ Xuning bilən silər Ammoniyarləşa yəkin keləsilər; əmma ularni awarə kilmanglar yaki ularoşa jəng kəzoqimanglar; qünki Mən Ammoniyarlarning zeminini silərgə miras kılıp bərməymən; qünki Mən uni Lutning əwladlirioşa miras kılıp bərdim» — dedi. □

²⁰ (bu zeminmu «gigantlarınq zemini» hesablinidu; qünki ilgiri gigantlar xu yərdə turəjanidi; Ammoniyar ularni «Zamzumlar» dəp ataydu.

□ ²¹ Ular Anakiylaroşa ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluk bir həlk idi. Pərwərdigar ularni *Ammoniyarlarning* aldida yokitixi bilən *Ammoniyar* ularni zeminidin məhrum kılıp, ularning ornioşa olturaklaxkənidi.

²² Pərwərdigar Seirda turəjan Əsawlar üqünmu ohxax ix kildi, ularning aldidin Horiylarni yokatti; xuning bilən Əsawlar ularni zeminidin məhrum kılıp, bəgüngə qədər ularning ornioşa olturaklaxkənidi.

■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «**Silər ularoşa pul tələp...**» — ibraniy tilida «Silər ularoşa kümux tələp...».

□ 2:7 «**...U silərning... etüwatqininglarda həmmiini bildi...**» — muxu səz bəlkim «U (Huda) silərdin həwər elip kəldi» dəgən mənini öz iqiğə alidu.

□ 2:9 «**Lutning əwladliri**» — demək, Moabiylar wə Ammoniyar («Yar.» 19:30-38ni kəring).

□ 2:11 «**Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp hesablinidu**» — ibraniy tilida «Rəfaiylar» dəgən səzlər bilən ipadilinidu.

□ 2:14 «**Qadəx-Barneadin ayrılıp Zərəd ekininidin etküqə boləjan künlər ottuz səkkiz yıl boldi...**» — 1:34-39ni wə «Qəl.» 14:26-34ni kəring. Hudaning səziğə ixənmiğən, yigirmə yaxtin axqan barlık «jəngqilər»ning həmmisi («xu dəwr»də 20 yaxtin 60 yaxkiqə boləjanlar) Huda wadə kıləjan zeminni kərməy qəl-bayawanda əlöp tügigənidi.

□ 2:19 «**Lutning əwladliri**» — demək, Moabiylar wə Ammoniyar («Yar.» 19:30-38ni kəring).

□ 2:20 «**gigantlarınq zemini**» — yaki «Rəfaiylarning zemini».

23 Wə Gaza xəhriqigə kənt-kixlaklarda olturaqlaxқан awwiylarni bolsa, Kaftordin qıkkan Kaftoriylar yökıtip, ularning ornioqa olturaqlaxtı). □

24 — «Əmdi ornunglardın közöjilinglar, səpıringlaroqa qıkinglar; Arnon dəryasidin etünglar; mana, Mən Həxbonning padixahi Amoriy Siħonni wə uning zeminimu kolunglaroqa tapxurdum; ixni baxlanglar, zeminni igiləxkə, uning bilən jəng kılıxka qıkinglar; 25 Mən bügündin baxlap silərnıng kərkunqunglar wə wəhxitınglarni pütkül asman astidiki həlkələr üstigə quxurımən; ular silərnıng həwıringlarni anglap silərnıng tüpəyilinglardın titrəp dəkkə-dükkigə quxıdu».

Həxbonning padixahi Siħon məşlup bolıdu

26 Xu qəşda mən Həxbonning padixahi Siħonoqa Kədəmot qelidin əlqilərnı əwətip, tinqlık salimi yollar: — ■

27 «Bizning zeminıngdın etüximizgə yol köyoqaysən; ongoqa, soloqa burulmay, pəkətlə yoldın qıkkımay mangimiz. ■ 28 Sən manga ozuk-tülükni puloqa setip bərisən, suni puloqa setip bərisən; biz pəkətlə piyadə mengip etimiz, halas. 29 Seirda turuwatqan Əsawlar, Arda turuwatqan Moabiylar bizgə muamilə kıləndək sənmu biz İordan dəryasidin etüp, Pərwərdigar Hıdayimiz bizgə təkdım kılıdioqan zeminəqa kırıgüqə xundak muamilə kıləqaysən» — dedim.

30 Ləkin Həxbonning padixahi Siħonning bizning u yərdin etüximizgə yol köyoqusi yök idi; qünki Pərwərdigar Hıdayinglar uni silərnıng kolunglaroqa tapxurux üqün uning roħ-kəlbini kəttik, kənglini jəhil kılıwətkən (bügünki əhwal dərwəkə xundak). 31 Pərwərdigar manga: «Mana, Mən aldınglarda Siħonni wə uning zeminini silərgə tapxuruxka baxlıdım; ixni baxlanglar, uning zeminini igiləx üqün uni ixəqal kılıxka kırıxinglar» — dedi.

32 Siħon dərwəkə əzi wə barlık həlki biz bilən kərxilixix üqün jəng kılıxka Yəhəzoqa qıktı. ■ 33 Ləkin Pərwərdigar Hıdayimiz uni bizning aldımızda kolimizəqa tapxurdi; biz uning əzini, oşullirini wə barlık həlqini urup məşlup kılduk. ■ 34 Xu qəşda biz uning barlık xəhərlirini ixəqal kılıp ularni pütünləy həlak kılduk; ularniki barlık ərkək, kız-ayal wə balılrını birinimu köyməy yökəttuk; ularđın həqkəysisini tirik köymiduk. □ 35 Biz pəkət əzlırimiz üqün qarwa mallirini wə ixəqal kıləqan xəhərlərdin olja qəniymət alduk.

36 Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləjıdiki xəhərdin tartip Gileadkıqə həqkəndək xəhər bizgə təng kələlmidi; Pərwərdigar Hıdayimiz bizning aldımızda həmmisini məşlubiyətkə uqrattı. □ 37 Həlbuki,

□ 2:23 «Gaza» — muxu yərdə Gaza «Azzaħ» deyilidu. «...kənt-kixlaklarda olturaqlaxқан awwiylarni bolsa, Kaftordin qıkkan Kaftoriylar yökıtip, ularning ornioqa olturaqlaxtı»

— Musa pəyoqəmbər nemixka İsrailəroqa bu tət yərdiki gigantlar (Əmiylar, Anakiylar, Həriylar wə Awwiylar)ni tıləqa alıdu? Xübhısızki, u İsrailəroqa: «Kəranglar, Huda bu etiқədsiz həlkələr (Ammoniyar, Əsawlar kətarlık) alıdu bu gigantlarni yökətkən yərdə, silər Kənaanəqa qıqıp xu yərdə turuwatqan gigantlar bilən soқuxuxtin zadi nemixka kərkisilər?» dəp riqəbtəndürməqı bolıdu. Kaftor — Kret aralı. ■ 2:26 Qel. 21:21; Hək. 11:19 ■ 2:27 Qel. 21:21,22 ■ 2:32 Qel. 21:23 ■ 2:33 Kan. 29:6 □ 2:34 «...biz uning barlık xəhərlirini ixəqal kılıp ularni pütünləy həlak kılduk» — «həlak kılduk» deqən səzər Hıdaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yaki hərtürlük nərsini təltəküs yökıtxıni bildürıdu. □ 2:36 «Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləjıdiki xəhərdin tartıp...» — bəxka birhıl təjıjımi: «Arnon dəryasi boyidiki Aroər, yəni jiləjıdiki xəhərdin tartıp...». «həqkəndək xəhər bizgə təng kələlmidi» — yaki «bizgə nisbətən həq xəhər sepili egiz kələmıdi».

silər Ammoniylarning zeminioğa, qeğrisi boləjan pütkül Yabbok wadisioğa, taədqiki xəhərlərgə yəki Pərwərdigar Hudayimiz bizgə mən'i kıləjan həkəysi yərgə yəkinlaxmidinglar.

3

Baxanning padixahi Ogning məşlup kılınixi

¹ Andin biz burulup, Baxanoğa baridoğan yol bilən çiqip mangduk; Baxanning padixahi Og wə barlik həlki bizgə kərxi jəng kılixkə Ədrəyge çiqti. ■ ² Pərwərdigar mənə: «Uningdin kərkmiətin; çünki Mən uni, uning həlki wə zeminini kəlungəğa tapxurdum; Həxbonda turəjan Amoriylarning padixahi Siħonni nemə kıləjan bolsa, unimu xundak kəlisən» — dedi. ■

³ Pərwərdigar Hudayimiz dərwəkə Baxanning padixahi Ognı wə barlik həlkinı kəlimizəğa tapxurdi; biz uningəğa hujum kılıp ulardin həqkimni kəldurməy kirduk. ⁴ Xu wəqıtta biz uning barlik xəhərlirini ixəjal kılduk; biz uning xəhərliridin igilimigən birsimu kəlmidi. Bular Baxandiki Ogning padixahlıki, yəni pütkül Argob rayoni bolup, jəmiy atmix xəhər idi. ⁵ Bu xəhərləning həmmisi egiz səpillər wə baldaklık kəwuklıri bilən mustəhkəm kılinoğanidi; ularəğa kəraxlık yeza-kəntlər intayin kəp idi. ⁶ Biz ularni Həxbonning padixahi Siħonni kılənimizdək təltəküs yəkəttuk — Barlik xəhərlər, ərlər, ayal-balılarnı kəyməy həmmisini təltəküs yəkəttuk. □ ⁷ Biz pəkət əzlimiz üqün barlik qarwa-mallarnı wə xəhərlərdin olja şəniymət əlduk.

⁸ Xu qəşdə biz İordan dəryasining xərk tərpidə turuxluk Amoriylarning ikki padixahining kəlidin zeminini, yəni Arnon dəryasidin Hərmon təşiqiqə boləjan zeminini tartiwəlduk □ ⁹ (Hərmon təşiqini Zidoniylər «Sirion», Amoriylər «Sənr» dəp ataydu); ¹⁰ Biz yənə təzləngliktiki barlik xəhərlər, pütkül Gilead wə Baxan padixahı ogning padixahlıkidiki Salikah wə Ədrəy xəhərlirigiqə, Baxanning barlik zeminini igiliduk ¹¹ (xu qəşdə gigantlarning kəldukidın pəkət Baxanning padixahi Og kəloğanidi; uning kəriwiti təmürdin yasaloğanidi; mana, u Ammoniylarning Rabbah xəşiridə sakliniwatmamdu? Uning uzunlukı tokkuz gəz, kəngliki tət gəz. «Gəz» — adəttiki adəmnıng jəyniki əlqəm kılinoğan). □

¹² Biz xu qəşdə igiligən zemin mundaq: — Arnon dəryasi yənidiki Aroər xəşiridin tartıp, Gilead təşliqining yerimini wə uningdiki xəhərlərnı Rubən wə Gad kəbilisidikilərgə təkdim kıldim; ■ ¹³ Gileadning kəloğan zeminı wə Og padixahning zeminı boləjan pütkül Baxanı mən Manassəhning yerim kəbilisigə təkdim kıldim (pütkül Argob rayoni, yəni pütkül Baxan «gigantlarning zeminı» deyilidu. □ ¹⁴ Manassəhning

■ **3:1** Qel. 21:33; Kan. 29:6 ■ **3:2** Qel. 21:34 □ **3:6** «**təltəküs yəkəttix**» — muxu səz Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yəki hərtürlük nərsini toluq yəkəttixni bildüridu. □ **3:8** «**İordan dəryasining xərk tərpidə**» — ibraniy tilidə «İordan dəryasining bu tərpidə» □ **3:11** «**gigantlarning kəldukliridin**» — ibraniy tilidə «Rəfayiylarning kəldukliridin». «**uning kəriwiti**» — yəki «uning meyt sandukı». «**gəz**» — Mükəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz»ni bəlkim bir «jəynək» deyixkə toşra kelidu, yəni adəmnıng jəynikidin barmaklırining uqişiqə boləjan arilik (təhminən 45 santimetr) idi. Muxu yərdə «gəz» «gigantlar»ning jəyniki bilən əməs, «adəttiki adəm»ning jəyniki bilən hesablinidu. ■ **3:12** Qel. 32:33 □ **3:13** «**gigantlarning zeminı**» — yəki «Rəfayiylarning zeminı».

oşli Yair pütkül Argob rayonini, yəni Baxanni Gəxuriylar wə Maakatiylarning qeğrisioıqə igiligən wə uni öz ismi bilən «Hawwot-Yair» dəp atioğan. Bügüngə kədar u xundak atalmaқта). □ ¹⁵ Gileadni bolsa mən Makiroğa təkdım kıldım. ¹⁶ Rubəndikilər wə Gadtikilərgə mən Gileadtın Arnon dəryasioıqə (wadining otturisi qegra idi), xundakla Ammoniylarning qeğrasi bolıan Yabbok dəryasioıqə bolıan zeminni təkdım kıldım; ¹⁷ yənə Pisgah taoliki astida yatқан Arabah tüzləngliki (taolik tüzlənglikning xərkiy tərpidə) wə İordan dəryasining Kinnərət kəlidin tartip Tuz dengizioıqə bolıan kışmini ularoğa qegra kilip bərdim. □

İordan dəryasining xərkiy tərpidiki ikki yerim kəbiligə bolıan kərsətmilər

¹⁸ Mən xu qaođa silərgə: —

Pərwərdigar Hudayinglar əzünqlarning təəllukatinglar bolsun dəp igilixinglar üqün bu zeminni silərgə ata kılıan; aranglardiki jəngqilər jənggə təyyarlinip koralıanoğan haldə kərindaxlıringlar bolıan İsrailarning aldidə dəryadin ötünqlar; ■ ¹⁹ Pəxət bala-qaqiliringlar wə mal-qarwiliringlar (mal-qarwiliringlarning kəplikini bilimən) mən silərgə təksim kılıan xəhərlərdə kalsun; ²⁰ Pərwərdigar kərindaxlıringlaroğa silərnin aram alojininglardək aram bərgüdə, ular Pərwərdigar Hudayinglar İordan dəryasining u tərpidə ularoğa təkdım kılıan zeminni igiligüdə ular bilən birgə *jəng kilinglar*; andin silər hərbiringlar mən silərgə təksim kılıan öz təəllukatinglaroğa kaytisilər» — dəp tapilıoğanmən.

²¹ Xu qaodımu mən Yəxuaoğa: «Sən Pərwərdigar Hudayinglarning muxu ikki padıxahқа kılıanlirining həmmisini öz kəzüng bilən kərdüng; Pərwərdigar sən bəridioğan yərdiki padıxahlıqlarnımu xuningoğa ohxax kılıdu. ■ ²² Silər uların kərkmanqlar; qünki Pərwərdigar Hudayinglar əzi silər üqün jəng kılıdu» — dəp tapilıoğanmən.

²³ Xu qaođa mən Pərwərdigardin ötünüp: —

²⁴ «İ Rəb Pərwərdigar, Sən Əz kulungoğa Əz uluolukung wə küqlük kolungni ayan kılıxқа kirixting; qünki məyli asmanlarda yaki zemında bolsun Sening kılıanliringoğa wə küq-kudritinggə təng kəlgüdək xundak ilah barmu? ■ ²⁵ Səndin ötünümənki, meni İordan dəryasidin ötüp, xu yərdiki yahxi zeminni — Xu yahxi taolıqni wə Liwanni kərxkə nesip kılıoğaysən», — dedim.

²⁶ Ləkin Pərwərdigar silərnin səwəbinglar tüpəylidin mənə oğəzəpliniplıtijayimoğa kulak salmidi, bəlki mənə: «Boldi, bəs! Bu ixni aldimda ikkinqi tiloğa aloquqi bolma. □ ■ ²⁷ Sən Pisgahning qəkkisioğa qikip bəxingni kətürüp, öz kəzüng bilən məşribkə, ximaloğa, jənobқа wə məxrikkə tikilip qara; qünki sən muxu İordan dəryasidin ötməysən.

²⁸ Yəxuaoğa wəzipini tapilıoğın, uni riqbətləndürüp yürəkklik kil; qünki u bu həlkning aldidin ötüp sən kəridioğan xu zeminoğa ularni igə kılıoquzıdu» — dedi.

²⁹ Xuning bilən biz Bəyt-Peorning udulidiki wadida turup kılđuk.

□ **3:14** «Hawwot-Yair» — yəni «Yairning yeza-kəntliri». Yair Manassəhning əwladi. □ **3:17** «Kinnərət kəli» — «Kinnərət kəli» keyin «Galiliya dengizi», «Tiberius dengizi» dəpmu ataloğan. «Kinnərət»ning mənisi «qiltar» — kəlnin xəkli qiltarsımandur. «Tuz dengizi» — yəni «Əlük Dengiz». ■ **3:18** Qəl. 32:20 ■ **3:21** Qəl. 27:18 ■ **3:24** 1Sam. 2:2; Zəb. 89:7, 8, 9 □ **3:26** «...Pərwərdigar ... səwəbinglar ... mənə oğəzəpliniplıtijayimoğa kulak salmidi» — «Qəl.» 20:1-13ni kərüng. ■ **3:26** Kan. 1:37; 31:2; 34:4

4

Әһдидә көрситилгән имтиязлар — Муса сөзини давам қилиду

1 — Әнди, i Исраил, мән силәргә өғитидиоған муху бәлгилимиләргә һәм һөкүмләргә кулак селинлар; улароға әмәл қилсанлар һаятлик таписиләр вә хундақла ата-бowliringларнинг Hudasi Пәрвәрдигар силәргә тәқсим қилдиоған земиноға кирip uni игиләйсиләр. ■ 2 Мән силәргә таpxurидиоған Пәрвәрдигар Hudayingларнинг муху әмрлиригә әмәл қилинлар үқүн, мән силәргә әмр қилоған сөзгә һеқнемини қохманлар һәмдә унингдин һеқнемини қикiriwәтмәнлар. ■

3 Силәр өз көзлринлар билән Пәрвәрдигарнинг Baal-Peorning түпәйлidin қилоған иxlirini көргәнсиләр; қүнki Baal-Peorоға әгәхкәнләрнинг һәммисини Пәрвәрдигар Hudayingлар аранлардин yoқatti; □ ■ 4 Lekin Пәрвәрдигар Hudayingлароға қинг баоланоландин һәрбиринлар бүгүнгә қәдәр һаят турuwatisиләр.

5 Mana, мән Пәрвәрдигар Hudayim манага әмр қилоғандәк, кирip игиләйдиоған земинда туроғанда улароға әмәл қилсан дәрп силәргә бәлгилимә һәм һөкүмләрни өгәтти. 6 Силәр уларни қинг тутup әмәл қилинлар; қүнki хундақ қилсанлар бу һөкүмләрнинг һәммисини ангиоған һәлқләрнинг көз алдидә силәрнинг дана вә yorutuloған бир һәлқ икәнликлар испатлинди; улар дәрwәкә: «Бу улuoғ әл дәрһәқикәт дана һәм yorutuloған бир һәлқ икән» — дәyду. 7 Қүнki Пәрвәрдигар Hudayimizдә бизгә yekin туроғиндәк, өзигә yekin туроған бир Hudasi болоған бизгә ohxax бaxқa бир улuoғ әл барму? ■ 8 Мән алдинлароға қoғoған муху пүткүл қанундикидәк адил бәлгилимиләр һәм һөкүмләргә игә болоған силәрдәк бaxқa бир улuoғ әл барму?

Һорәбтиki әһдә тоғрулуқ әслитip-aғаһландурux

9 Өз көзүнлар билән көргән иxlarni untumaslikинлар, һәтта әмрүнларнинг барлик күнлиридә қәлбинлардин қикармасликинлар үқүн өзүнлароға еһтият қилинлар вә иһласлик билән қәлбинларни ezixtin сакланлар; хунингдәк силәр көргининларни балилiringлароға вә балiliringларнинг балiliriоға yәtküzünлар; ■ 10 Силәр Һорәб теoғida Пәрвәрдигар Hudayingларнинг алдидә туроған күни Пәрвәрдигар мана: «Һәлқни Mening сөзлirimni англиxi үқүн yenimоға yioқkin; xuning билән улар сөзлirimni өгинip, yәр yüzidiki барлик күнлиридә Mәndin әyminidu вә балiliriоға өғitidu» — degәnidi. 11 Силәр yekin келиp таoғning түwidә турдунлар; бу таoғning oti асманларнинг баoғrioғiqә көyüp yәtti, һәмдә қаранғoғулук, булутлар вә сүр таoғни қapлиди; ■ 12 Пәрвәрдигар otning otturисidin силәргә сөз қилди; силәр сөзләрнинг sadasini англиdingлар, lekin һеқ хәкилни көрmidинлар; силәр пәкәт бир awazni англиdingлар. 13 Wә U xu qaoғda силәргә әмр қилоған әһdisini, yәni «on әmr»ni аyan қилди вә уларни икки tax таhtay üstigә pүtti. □ 14 Wә xu qaoғda Пәрвәрдигар манага әмр қилиp, силәр дәрyadin етүp игиләйдиоған земинда уларни улароға әмәл қилинлар үқүн силәргә бәлгилимиләр һәм һөкүмләрни өғitixni тапилди. 15 Өзүнлароға наһayiti еһтият қилинларки (қүнki Пәрвәрдигар Һорәб теoғida ot otturисidin силәргә сөз қилоғанда һеққандәк хәкилни

■ 4:1 Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ 4:2 Қан. 13:1; Pәнд. 30:6; Wәһ. 22:18 □ 4:3 «Baal-Peor» — бир hil but. «Qel.» 25-babni көrünг. «Пәрвәрдигарнинг Baal-Peorning түпәйлidin қилоған иxlirini көргәнсиләр» — «Qel.» 25-babni көrünг. ■ 4:3 Qel. 25:4; Ya. 22:17 ■ 4:7 Қан. 26:19 ■ 4:9 Қан. 6:7; 11:19 ■ 4:11 Mis. 19:18 □ 4:13 «on әmr» — иbraniy tilida «on сөз».

kormigensilər), ¹⁶⁻¹⁸ özünqlarni buloqap, mayli erkək yaki ayal süritidə, mayli yar yüzidiki hərəkandək haywan yaki asmanda uqıdıoqan hərəkandək kux bolsun, mayli yar yüzidə hərəkandək ömiligüqi haywan yaki yar astidiki sulardiki hərəkandək belik bolsun, ularning süritidə heqkandək xəkil-kiyapəttiki oyma butni özünqlar üqün yasimanglar, ¹⁹ yaki xuningdək, bexinglarni kətürüp asmanlaroqa qarap, kuyax, ay, yultuzlar, yəni pütkül samawi koxunni kərup, kənglünqlar mayil bolup ularoqa bax egip kulluqioqa kirmənglar; qünki Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barlik həklər üqün orunlaxturoqan. □

²⁰ Lekin silərni bolsa Pərwərdigar Öz mirasi boluqan bir həlk boluxunglar üqün «təmür tawlox humdani»din, yəni Misirdin elip qıkti. ■ ²¹ Lekin Pərwərdigar silərning wəjənglardin manga oşəzəplinip, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras bolux üqün ata kilidionan yahxi zemin toqrisida: — «Sən xu yərgə kirixkə Iordan dəryasidin ötməysən» dəp kəsəm kildi. ■ ²² Xunga mən muxu zeminda ölüxüm muqərrər; Iordan dəryasidin ötməymən; biraq silər bolsanglar uningdin ötüp xu yahxi zeminni igiləysilər.

²³ Pərwərdigar Hudayinglarning silər bilən tüzgən əhdisini untumasliqnglar, xundakla özünqlar üqün Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mən'i kiluqan oyma butni yaki hərəkandək nərsining xəkil-kiyapitini yasimasliqnglar üqün özünqlarəqa həzi bolunglar. ²⁴ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar həmmi yutquqi bir ot, wapasizlikka həsət kiluquqi bir Hudadır. □ ■

Əhdidin yenixning aqiwiti wə uningəqa itaət kilixning bərikiti

²⁵ Silər pərzəntlər, pərzəntinglarning pərzəntlerini kərup, zeminda uzak waqit turoqandin keyin, birhil xəkil-kiyapəttə boluqan oyma butni yasioqan, xuningdək Pərwərdigar Hudayinglarni rənjitip uning nəziridə rəzil boluqanni kilip özünqlarni buloqioqan bolsanglar, ²⁶ mən asman-zeminni üstünqlarəqa guwahqi boluxka qakirimən, silər Iordan dəryasidin ötüp, igiləydiuqan xu zemindin tezla pütünləy yok kilinisilər; silərning uningda yaxioqan künliringlar uzun bolmaydu, silər bəlki uningdin pütünləy yok kilinisilər. ²⁷ Pərwərdigar silərni barlik həklər arisioqa tarkitidu, Pərwərdigarning silərni həydixi bilən silər xu əllər arisida kiqik bir qalduq bolisilər. ■ ²⁸ Silər xu yərlərdə turup yəoaqatin

□ **4:19 «Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barlik həklər üqün orunlaxturoqan»** — «samawi koxun» degən söz (1) kün, ay wə nuroqunluqan yultuzlarni; (2) bular bilən munasiwətlük pərixtilər yaki asmandiki rohij küqlərni kərsitidu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asmandiki yaman küqlər bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəring). Bu ayəttiki uquroqa qarioqanda Huda (1) kün, ay wə yultuzlarni pütkül insaniyətning mənəpəti (yar yüzidikilərgə nur wə təpt berix, yoluqlar üqün yenilixni kərsitip berix qatarlik)ni kəzləp yaratti; (2) ular bilən munasiwətlük boluqan samawi küqlər Hudaəqa has bəndilərnin hizmitidə boluxka təyyar turidu («Ibr.» 1:14ni kəring); (3) Huda **Özigə has bəndiliridin** (muxu yərdə Israildin) həwər əloqanda pəkət pərixtilər arqilik yərdəmlixipla qalmay, bəlki əzi xəhsən həlini soraydu. ■ **4:20** Mis. 19:5 ■ **4:21** Kan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ **4:24 «Pərwərdigar Hudayinglar ... wapasizlikka həsət kiluquqi bir Hudadır»** — muxu «həsət» Israilling Hudasioqa əməs, bəlki türlük yirginqlik butlarəqa ibadət kiluqanlikəqa qarap Muqəddəs Rohning «ibadət pəkət Hudaəqila mənəsup bolux kələk» dəp butlarəqa yaki butlarning həsətidə turuwatqan jin-xəytanlarəqa wə ularning wəkili boluqan sahta pəyoşəmbərlərgə boluqan həsəti kərsitidu. Bu tema toqtruluk «kirix söz»imiznimu kəring.

■ **4:24** Mis. 20:5; 34:14; Kan. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29 ■ **4:27** Kan. 28:62,64

yaki taxtin yasaloqan, nə kərəlməydiqan, nə angliyalmaydiqan, nə yeməydiqan, nə puralmaydiqan, pəkət insanning qolining yasioqini bolqan ilahlarıning kullukida bolisilər. ■ 29 Silər xu yərlərdə Pərwərdigar Hudayinglarni izdəysilər; pütün kəlbinger wə pütün jeninglar bilən uni izdisənglar, uni tapisilər. 30 Silər eşir azab-əqubət tartqininglarda, bu ixlarning həmmisi bəxinglarə qüxkəndə, silər Pərwərdigar Hudayinglarə yenip kelisilər wə uning awaziə qulak salisilər. 31 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar rəhimdil bir Hudadır; U siləni taxliwətməydu, nə həlak kilməydu, nə ata-bowiliringlar bilən kəsəm iqip tüzgən əhdisini həq untumaydu.

32 Əmdi, silərdin ilgiri, Huda insanni yər yüzidə yaratqan künidin tartip ətkən künlər toqruluk sürüxtə kilinglar, xundakla asmanlarning bir qetidin yənə bir qetigiə sürüxtə kilinglarki, muxuningə ohxax uluq bir ix bolup baqqanmu? Uningə ohxax bir ixni anglap baqqanmu?

33 Silərgə ohxax, Hudaning ot iqidin qıqqan awazini anglap tirik qaloqan baxqə bir həlk barmu?

34 Pərwərdigar Hudayinglar kəz aldinglarda silər üqün Misir zeminida qiloqlaniridək, qiyin sinaklar bilən, məjizilik alamətlər bilən, karamətlər bilən, urux bilən, küqlük qol həm uzitiloqan bilək bilən wə dəhətlik wəhimilər bilən silərdin baxqə bir həlkni yat bir əlning arisidin qıqirip Əzigə has kilix üqün kelip urunup baqqanmu? □ 35 Pərwərdigarla Hudadır, uningdin baxqə birsi yoqtur, dəp bilixinglar üqün silər bu uluq ixlarni kərəxkə muyəssər qilinoqsilər. ■ 36 Silərgə təlim berix üqün U asmanlardin silərgə Əz awazini anglati; U yər yüzidə Əzining uluq otini kərsətti; silər xu otning otturisdinmu uning awazini anglinglar.

37 Uning üstigə, ata-bowiliringlarə baqliloqan muhəbbiti tūpəylidin həmdə ularning keyinki əwladlirini talliloqlıq üqün, U siləni Misirdin xəhsən Əzi zor qudriti bilən kutkuzup qıqardi; □ 38 U xuningdək siləning aldinglardin əzünglardin kəp wə küqlük boləqan əlləni zeminidin həydəp, siləni uningə kirgüzüp, uni bəgünki kündikidək silərgə miras kilix üqünmu xundak qiloqandur. 39 Xunga bəgün xuni bilip qoyunglarki wə kənglünglarni xuningə bəlunglarki, Pərwərdigar yukiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yər-zeminda bolsun Hudadır; Uningdin baxqə həqbiri yoqtur. 40 Xuningdək siləning wə keyinki balilar-əwladliringlarning əhwali yahxi bolux üqün, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə ata qilidiloqan zeminda künliringlarni uzun, hətta mənggüklük kilix üqün mən bəgünki kündə silərgə tapilawatqan Uning bəlgünilirini wə əmlirini tutunglar».

Musa pəyoqəmbər «panahliq xəhər»ləni ayrip bekitidu •••
Təpsilatlıri «Qel.» 35:6-34də kərsitilidu

41 Andin Musa İordan dəryasining xərkiy tərpidə üq xəhəni ayrip bekitti; ■ 42 məksiti, həqkandək əq-adawiti bolmay, tasadiپی qoxnisini əltürüp qoysa, əltürgən kixi xu yərlərgə, yəni xu xəhərlərdin birigə kəqip berip

■ 4:28 Zəb. 115:4-7; 135:15-17 □ 4:34 «...kelip urunup baqqanmu?» — «kelip» dəgən səz Hudaning həlkni kutkuzux üqün Əzi xəhsən kəlgənlikini kərsitidu. «...dəhətlik wəhimilər bilən silərdin baxqə bir həlkni ... Əzigə has kilix üqün kelip urunup baqqanmu?» — baxqə birhəl təjimi: «...dəhətlik wəhimilər bilən baxqə bir həlkni... əzigə has kilixi üqün kelip urunup baqqan bir ilah barmu?». ■ 4:35 Qan. 32:39; Yəx. 45:5,18,22; Mar.12:29,32 □ 4:37 «ularning keyinki əwladlirini» — ibraniy tilida «uning keyinki nəslini». «xəhsən Əzi» — ibraniy tilida «Əzining yüzi bilən». ■ 4:37 Mis. 13:3,9,14 ■ 4:41 Qel. 35:6,14

aman-esən kelixtin ibarət idi. ⁴³ Bu xəhərlər bolsa: — Rubənlərninğ zeminidin qəl-bayawandiki Bəzər, Gadlarning zeminidin Gileadtiki Ramot, Manassəhlərninğ zeminidin Baxandiki Golandin ibarət idi.■

Əhdininğ qayta jakarlinixi

⁴⁴ Musa Israillarning aldiqə kəyoqan kanun mana təwəndikidək: —

⁴⁵ (bular bolsa Israillar Misirdin qıkkanda Musa *pəyoqəmbər* ularqə jakarliqan agah-guwahlar, bəlgilimilər həm həkümlərdur; ⁴⁶ Musa wə Israillar Misirdin qıkkanda Amoriylarning Həxbon xəhiridə turuxluk padixahı Sihonni ɵltürqənidi; Musa bu əmrləni Sihonning zeminida, İordan dəryasining xərək tərpidə, Bəyt-Peorning udulidiki wadida Israillərqə jakarliqan. □ ■ ⁴⁷ Xu qəoqda Israillar *Sihonning* wə Baxanning padixahı Ogning zeminini, yəni İordan dəryasining kün pətex tərpidiki Amoriylarning ikki padixahining zeminimu igiligənidi; ■ ⁴⁸ ularning zemini Arnon dəryasining kiroqikidiki Aroərdin tartıp Sion (yəni Hərmon) tərqiəqə, ⁴⁹ xundakla İordan dəryasining xərək tərpidiki pütkül Arabah tüzənglik wə Pisgah tərqiəning baqriqə jaylaxqan «Tüzəngliktiki dengiz» qiqə idi).□

5

Əhdigə xərhi berix — kirix səz

¹ Xuning bilən Musa pütkül Israilni qaqirip ularqə mundak dedi: — «İ Israil, mən bğün kulaklıringlarqə angliwatqan bu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə kulak selinglar, ularni əgininglar, ularqə əməl klixkə kəngül bəlunglar!

² Pərwərdigar Hudayimiz biz bilən Hərəb tərqiəda əhdə tüzdi. ■

³ Bu əhdini Pərwərdigar ata-bowilirimiz bilən tüzgən əməs, bəlki biz bilən, yəni bğünki kündə tirik qəloqan bizlər bilən tüzdi. ⁴ Taqda ot iqidə turup Pərwərdigar silər bilən yüz turanə səzləxkənidi ⁵ (xu qəoqda silərgə Pərwərdigarning səz-kalamini jakarlax üqün mən silər wə Pərwərdigarning otturisida turoqanidim; silər otning aldidə kərkəp, taqka qikixni halimidinglar).■

On əmr

⁶ U mundak dedi: — «Mən seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din qikəroqan Pərwərdigaring Hudadurmən.■

⁷ Səning Məndin baxka heqkəndak ilahing bolmaydu.

⁸ Sən əzüng üqün məyli yukiridiki asmanda bolsun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yəni yər astidiki sularda bolsun, hərəkəndak nərsining kiyapitidiki heqkəndak oyma xəkilni yasima; □ ⁹ Sən bundak nərsilərgə bax urma yəni ularning kulluqəoqə kirmə. Qünki Mənki Pərwərdigar Hudaying wəpasizlikka həsət kəloqə Hudadurmən. Məndin nəprətləngənlərninğ kəbihlikirini əzlrigə, oqulliriqə, hətta

■ **4:43** Yə. 20:8 □ **4:46 «xərək tərpidə»** — ibraney tilida «bu tərpidə». ■ **4:46** Qəl. 21:24;

Kan. 1:4 ■ **4:47** Qəl. 21:33; Kan. 3:3 □ **4:49 «Tüzəngliktiki dengiz»** — muxu yərdə «Ölük Dengiz»ni kərsitidu. ■ **5:2** Mis. 19:5 ■ **5:5** Mis. 19:16; 20:18 ■ **5:6** Mis. 20:2-21; Zəb. 81:10

□ **5:8 «əzüng üqün ... xəkliəd... yasima»** — bu əmrning kəzdə tutqini adəmlər qəkxunux məksitidə yəsiqan hərəkəndak xəkillərdur. Baxka məksətlər bilən yəsiqan xəkillər toquruluk səz yok.

nəwrə-qəwrilirigiqə qüxürimən. □ ■ 10 Əmma Meni səyidiqan wə əmrlirimni tudidiqanlaroqa ming əwladioqiqə əzgərməs meħribanliq kərsitimən. □

11 Pərwərdigar Hudayingning namini qalaymikan tiloqa alma; qünki kimdəkim namini qalaymikan tiloqa alsa, Pərwərdigar uni gunahkar həsablimalay qalmaydu. ■

12 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr qiloqandək xabat küni mukəddəs dəp bilip tut, uningoqa əməl qil. ■ 13 Altə kün ixləp barliq ixliringni tügətkin; 14 ləkin yəttinqi küni Pərwərdigar Hudayingoqa ataloqan xabat künidur. Sən xu küni heqkandaq ix qilmaysən; məyli sən yaqi oqlung bolsun, məyli qizing, məyli qulung, məyli dediking, məyli buqang, məyli exiking, məyli hərqandaq baxqa ulioqing, yaqi sən bilən bir yərdə turuwatqan musapir bolsun, heqkandaq ix qilmisun; xuning bilən kulung wə dediking səndək aram alalaydu. □ 15 Sən əzüngning əslidə Misir zeminida kul bololanliqingni, Pərwərdigar Hudaying küqlük qoli wə uzatqan biliki bilən seni xu yərdin qiqarolanliqini esingdə tut; xu səwəbtin Pərwərdigar Hudaying sanga xabat küni tutuxni əmr qiloqan.

16 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr qiloqandək ata-anangni hərmət qil. Xundak qilsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata qilməqci bololan zeminda uzun əmür kərisən, həling yahxi bolidu. ■

17 Katillik qilma. ■

18 Həm zina qilma. ■

19 Həm oqrilik qilma.

20 Həm qoxnang toqruluk yaloqan guwahliq bərmə. □

21 Həm qoxnangning ayalini təmə qilma wə nə uning öyi, uning etizi, uning quli, nə uning dediki, nə uning kalisi, nə uning exikigə yaqi qoxnangning hərqandaq baxqa nərsisigə kəz qiringni salma. ■

22 — bu səzləni Pərwərdigar taqda, ot, bulut wə sürlük qarangoquluk iqidin küqlük awazi bilən siləning pütkül jamaitinglaroqa eytkan wə ularoqa heq baxqa *səzləni* qoxmioqan; u ularni ikki tax tahtayoqa pütüp manga tapxurdi. ■

23 Wə xundak boldiki, qarangoquluktin qiqqan awazni angliqininglarda wə otluq taq kəyginidə silər, yəni kəbilə baxliqliringlar wə aqsakalliringlar yenimoqa kelip: —

24 «Mana, Pərwərdigar Hudayimiz öz xan-xəripi wə uluqluqini ayan qildi wə biz uning awazini ot otturisidin angliq, xuning bilən biz bügünki kündə Huda insanlar bilən səzləxkən bolsimu, ularning tirik qaloqanliqini kərdük. 25 Əmdi biz jenimizə təwəkkül qiliximizning nemə həjiti? Qünki muxu dəhxətlik ot bizni yutuwetidu. Əgər biz Pərwərdigar

□ 5:9 «Məndin nəprətləngənlerning kəbihliklerini əzligə, oqullirioqa, hətta nəwrə-qəwrilirigiqə qüxürimən» — bu muħim səz toqruluk «Misirdin qiqix»tiki «qoxumqə səz»imizni (20:5, 34:7 toqruluk), xundakla «Əzakiyal»diki «qoxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ 5:9 Mis. 20:5; 34:7,14; Yər. 32:18 □ 5:10 «ming əwladioqiqə...»

— əslidə «mingliqan əwladioqiqə...». Ayatning baxqa birhil tərjimisi: — «Əmma Meni səyidiqan wə əmrlirimni tudidiqan mingliqanlirioqa əzgərməs meħribanliq kərsitimən». Biraq 7:9ni kəring.

■ 5:11 Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ 5:12 Yər. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Əz. 20:12; İbr. 4:4

□ 5:14 «xabat küni» — ibraniy tilida «xabat» wə «yəttinqi» degənlər aħangdax səz. «sən bilən bir yərdə turuwatqan» — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatqan» degən səz bilən ipadilidu. ■ 5:16 Law. 19:3; Mat. 15:4; Luqa 18:20; Əf. 6:2, 3 ■ 5:17 Mat. 5:21; Luqa 18:20; Rim. 13:9 ■ 5:18 Luqa 18:20 □ 5:20 «Qoxnang toqruluk yaloqan guwahliq bərmə»

— Təwrat-Injil boyiqə «qoxnang» Huda bizning yenimizə yəkin qiloqan hər bir adəmni kərsitidu. ■ 5:21 Rim. 7:7 ■ 5:22 Qan. 9:10, 11

Hudayimizning awazini anglawərsək ölüp ketimiz. ²⁶ Qünki ət igiliridin həyat igisi Hudaning otning otturisdin səzligən awazini anglap, bizdək tirik turuwatqanlardın kim bar? ■ ²⁷ Sən özüng Pərwərdigar Hudayimizə yəkinlixip, uning səzligənliğining həmmisini angliqin; andın Pərwərdigar Hudayimiz sanga səzligənliğining həmmisini bizgə eytip berisən; xuning bilən biz uni anglap əməl qilimiz» — dedinglar.■

²⁸ Pərwərdigar silərnıng bu munga eytkan səzlırlınglarnı anglap munga: «Bu həlkning sanga eytkan səzlırlını anglidim; ularning barlık eytkan səzlıri durustur. ²⁹ Kaxki ularda Məndin qorkup, əmrlirimni izqil tutıdıoqan bir qəlb bolsıdı, ularning həli wə balırlıngning həli mənggügə yahxi bolattı! ³⁰ Sən berip ularəja: «Qedırlınglarəja qaytinglar» — degın.

³¹ Sən bolsang yenımda turoqın; Mən senıng ularəja ęıtıxing kerək boləjan əmrlər, bəlgılimilər wə həkümlərnıng həmmısını sanga eytip berımən; xuning bilən ular Mən ularəja təwəlik kılıp berıdıoqan zemında turup bularəja əməl kılıdıoqan bolıdu.

³² Əmdi Pərwərdigar Hudayınglar silərgə əmr kıləndək kılıxka kəngül bəlunglar; unıngdın ong wə soləja taymanglar! ³³ Pərwərdigar Hudayınglar silərgə əmr kıləjan barlık yollırıda męngınglar; xundak kılısanglar həyatlık tepip, həlınglar yahxi bolıdu wə silər ıgıdarqılık kılıdıoqan zemında turup künliringlar uzun bolıdu».□

6

Hudaning əhdısıning jəwhıri — Unıng əmrlırıgə əməl kılıxning bəht-bərikıti

¹ «Mana, bular Pərwərdigar munga silər *dəryadın* ətüp ıgiləydıoqan zemında turoqınglarda ularəja əməl kılıxınglar üqün silərgə ęıtıxni tapıdıoqan əmrlər, bəlgılimilər həm həkümlərdur: —

² (xuning bilən silər, yəni sən özüng, oqlung wə nəwrəng barlık tirik künliringlarda Pərwərdigar Hudayınglardın qorkup, mən silərgə tapılawatqan unıng barlık bəlgılimə wə əmrlırını tutısilər, xundakla uzun künlərnı kərisilər. ³ Sən, i Israil, ularnı anglap əməl kılıxka kəngül qoyunglar; xuning bilən ata-bowırlınglarnıng Hudası Pərwərdigar silərgə degınidək, sūt bilən həsəl ekip turıdıoqan munbət zemında turup, həlınglar yahxi bolıdu wə sanınglar ıntayın kəpiyıdu): —

⁴ — Anglanglar, ęy Israil: — Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birlıktur; □ ■ ⁵ sən Pərwərdigar Hudayıngnı pütün qəlbıng bilən, pütün jening bilən wə pütün kúqıng bilən səyın.■

⁶ Mən sanga bügün tapıloqan bu səzlər qəlbıngdə bolsun; ⁷ Sən ularnı balırlıngəja sıngdürüp ęgət, məyli ęydə olturoqanda, yolda mangoqanda, ornungda yatqanda wə ornungdın turuwatqanda hər wəqıt ular toqırluk səzlıgın; ■ ⁸ ularnı qolungəja *aslətmə*-bəlgə kılıp tengıwal, pexanənggə

■ 5:26 Kan. 4:33; Hək. 13:22 ■ 5:27 Mis. 20:19; İbr. 12:19 □ 5:33 «...həyatlık tepip, həlınglar yahxi bolıdu» — Hudaning barlık əmrlırı bu məksəttıdur. Bu tema «Kanon Xərhi»diki kəp yərlərdə kərilıdıoqan bir temıdur. □ 6:4 «Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birlıktur» — «birlık» degən söz ıbranıy tilıda «əkad» deyılıdu. Bu söz adətə ıkkı yaki bırınaqqə nəsırlıng bir gəwdılıkını bıldırıdu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 katarlıqlar). Baxka bir hıl tərjımısı:

«Pərwərdigar Hudayimizdur, Pərwərdigar bırdur». ■ 6:4 Kan. 4:35; Mar. 12:29; Yh. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ 6:5 Kan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ 6:7 Kan. 4:9; 11:19

kaxkədək simwol kılıp ornitiwal; ⁹ Sən ularni öyüngdiki kexəkliringgə wə dərwasiliringoşa pütüküzgin.

¹⁰ Wə Pərwərdigar Hudaying seni kəsəm kılıp ata-bowiliringoşa, yəni İbrahim, İshaq wə Yaqubka wədə kıləjan zeminni sanga ata kılıx üqün seni uningoşa baxlıqanda, — əzüng qurmiəjan uluq wə esil xəhərlərgə, ¹¹ əzüng bisatlik kilmiojan allıkaqan esil bisatlik kılinojan öylərgə, əzüng kolimiojan, allıkaqan kolanəjan kuduklarəşa, əzüng tikmığən üzümzarlar wə zəytunzarlarəşa muyəssər kılınıxıng bilən sən yər toyunoqandin keyin, ■ ¹² — əyni qaoşda seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din qıkarəjan Pərwərdigarni untuxtın hezi bol. ¹³ Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkəkin, ibaditidə boləjin wə kəsəm kılsang uning nami bilənla kəsəm iqkin. ■ ¹⁴ Silər baxka ilahlar, yəni ətrapingdiki əllərnıng ilahlirini kət'iy izdimənglar; ¹⁵ Qünki aranglarda turuwatқан Pərwərdigar Hudaying wapasızlıkka həsət kıləşuqı Təngridur. *Əgər xundak kılsang* Pərwərdigar Hudayingning oşəzi sanga kəzoşılıp, U seni yər yüzidin yəkatmay qalmaydu.

¹⁶ Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinoqandək Uni sinimanglar.

□ ■ ¹⁷ Pərwərdigar Hudayinglarning əmlirini, silərgə tapılıəjan guwah-həkümliri wə bəlgimilirini kəngül qoyup tutunglar.

¹⁸ Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə durus wə yahxi boləjanni kilinglar; xundak kıləşanda həlinglar yahxi bolidu wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarəşa berixkə kəsəm kıləjan zeminoşa kirip uni igiləşilər;

¹⁹ xundakla Pərwərdigar wədə kıləşandək barlık düxmənliringlarni aldinglardın həydəp qikiriwəşilər.

Keyinki dəwrlərnı əslitix

²⁰ Kəlgüsidə oşlung səndin: — «Pərwərdigar Hudayimiz silərgə tapılıəjan aqaş-guwaş, bəlgilimə həm həkümlər nemə?» dəp sorisa, ²¹ sən oşlungəşa mundak dəysən: «Biz əslidə Misirdə Pirəwning kulliri ikənmiz; birək Pərwərdigar bizni Misirdin küqlük bir qol bilən qıkarəjan. ²² Pərwərdigar kəz aldımızda uluq həm dəhəxtlik məjizilik əlamətlər wə karamətlərnı kərsitip, Pirəwning üstigə həm uning barlık əlisidikilərnıng üstigə qüxürdi; ²³ U ata-bowilirimizəşa kəsəm iqip wədə kıləjan zeminni bizgə ata kılıp, uningoşa bizni baxlap kirixkə xu yərdin yetəkləp qıkarəjan. ²⁴ Pərwərdigar bizgə bu barlık bəlgimilərnı tutuxni, Pərwərdigar Hudayimizdin kərkuxni tapılıəjan; U həlimizning daim yahxi boluxi wə bizning bügüncidək tirik saqlanəşandək, Uning panahıda boluximiz üqün xundak tapılıəşandur; ²⁵ wə Pərwərdigar Hudayimizning aldidə u bizgə tapılıəşandək bu barlık əmlərgə əməl kılıxka kəngül bəlsək bu biz üqün həkkəniylik bolidu».

7

Butpərəs əl-millətlərnı zemindən yəkitix

¹ Pərwərdigar Hudaying seni hazır igiləxkə ketiwatқан zeminoşa baxlap kirgüzgəndin keyin, aldingdin kəp yat əl-millətlərnı, yəni Hıttiyar,

■ **6:11** Kan. 8:9,10 ■ **6:13** Kan. 10:20; Mat. 4:10; Luğa 4:8 □ **6:16** «Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinoqandək Uni sinimanglar» — «Mis.» 17:2-7ni kəşüng. «Massah» degənnıng mənişi «sinax». ■ **6:16** Mis. 17:2; Qəl. 20:3; Mat. 4:7; Luğa 4:12

Girgaxiyalar, Amoriylar, Qanaaniylar, Pərizziyalar, Hiyiylar, Yəbusiylarni — səndin küqlük əl-millətlərnə həydiwətidu. ■ ² Əmdi Pərwərdigar Hudaying aldingda ularni kəlungə tapxuruxi bilən sən ularəğa hujum kəlungə, sən ularni təltəküs yökəting kerək; ular bilən heq əhdə təzixingə wə ularəğa heq rəhim kəlungə bolmaydu. □ ■ ³ Sening ular bilən nikahlixingə bolmaydu; sən kizingni ularning oşullirəğa berixingimu wə ularning kizini oşlungə elip berixingimu bolmaydu; ■ ⁴ qünki ular oşlungni Manga əgixixtin ezikturidu wə xuning bilən oşullirə baxka ilahlarəğa qokunidu; u qəqəda Pərwərdigarning oşəzipi silərgə kəzəqəlip, silərnə tezla yökətidu.

⁵ Sən ularəğa xundak muamilə kəloşinki, ularning kurbangahlirini buzuwətinglar, but tüwrüklirini qəkiwətinglar, axərah butlirini kesiwətinglar wə oyma butlirini ot bilən kəydürüwətinglar; □ ■ ⁶ qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarəğa pak-mukəddəs bir həlktursilər; Pərwərdigar Hudayinglar silərnə yər yüzidiki barlik baxka həlklərdin üstün kəlip, Əzigə has bir həlk boluxka talliwəloşan. ■ ⁷ Pərwərdigarning silərgə mehİR quxup silərnə talliwəloşini silərnə baxka həlklərdin kəp boləanlikənglar üqün əməs, əməliyətə silər barlik həlklər arisida əng az idinglar, ⁸ Pərwərdigarning silərnə səyginə səwəbidin wə ata-bowiliringlar aldidə bərgən kəsimigə sadik boləanliki üqün Pərwərdigar silərnə küqlük kəp bilən kətkuzup, hərlük bədili tələp «kulluk makani»din, yəni Misir padixahı Pırəwning kəolidin qikəroşan. □ ■ ⁹ Xunga silər Pərwərdigar Hudayinglarning bərhək Huda, wədisidə turəquqi Təngri ikənlirini bilixinglar kerək; Ü Əzini səyüp, əmlirini tutkanlarəğa ming dəwrgiqə əzgərməs mehİR kərsitip əhdəsidə turəquqidur; ■ ¹⁰ lekin Əzigə əqmənlərnə ixlirini əz bəxiəğa oşuk-axkarə quxürüp, ularni yökətidu; Əzigə əqmənlərnə hər birigə əzi kəloşan ixlirini ularning bəxiəğa oşuk-axkarə kəyturuxka həyal kilmaydu. ■ ¹¹ Silər Mən bügün silərgə tapiləşən əmr, bəlgilimilər həm həküməlgə əməl kəlix üqün ularni qing tutinglar.

Əhdini tutuxning bəht-bərikətliri

¹² Qəqum xundak boliduki, bu bəlgilimilərgə kəlak selip, kəngül kəyup əməl kəlisənglar, Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlarəğa kəşəm bilən wədə kəloşan əhdə wə mehİRni silərgə kərsitip turidu; ■ ¹³ Seni səyüp bərikətləp, ata-bowiliringəğa kəşəm bilən sanga berixkə wədə kəloşan zeminda turəzup kəpəytidu; xu yərdə pərzəntlirəgni, yərtürəkingdiki məhsulətlərnə, buşdiyəgni, yəngi xarəbingni, zəytn meyingni, kaliliringning nəslini wə kəyliringning kəzilirini bərikətləp kəpəytidu. □ ¹⁴ Sən barlik əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən;

■ **7:1** Kan. 31:3 □ **7:2** «...ularəğa heq rəhim kəlungə bolmaydu» — bu əmr (wə uningə oşxap kətidəşən baxka barlik əmlər) toşruluk «kəxumqə səz»imzini kərug. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Qəl. 33:52; Ya. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2 □ **7:5** «axərah» — «ayal butlar», bəkim butpərəslikkə bəşixlənəşən dərəhləklərdur. Dərəhlər bəkim but xəklidə oyuləşən yaki nəkixləngən boluxi mumkin. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Kan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Kan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pet. 2:9 □ **7:8** «hərlük bədili tələp ...qikəroşan» — muxu sirlik səzlər toşruluk «kəxumqə səz»imzidə əzrak tohtilimiz. ■ **7:8** Kan. 10:15 ■ **7:9** Mis. 20:5; Kan. 5:9 ■ **7:10** Nah. 1:2 ■ **7:12** Law. 26:3; Kan. 28:1 □ **7:13** «pərzəntlirə» — muxu yərdə ibranıy tilidə «baliyatquning mewisi» bilən ipadilidinu.

arangda, ar-ayal yaki mal-qarwang arisida heq tuomaslik bolmaydu; □ ■
 15 Pərwərdigar səndin barlik kesəllərni neri kilidu wə sən özüng kərgən Misirdiki dəhətlik wabalardin heqkaysisini üstünggə salmaydu, bəlki sanga oq boləjanlarəja salidu.

Aranglardiki barlik butpərəslik iz-қalduқlirini yokitix kerək

16 Sən Pərwərdigar sanga tapxurojan barlik həlqlərni yokitixing kerək; sən ularni kərgəndə, ularəja heq rəhim kılmaslıqing kerək, sən ularning ilahlırining kulluqəja kirməsliking kerək; əgər xundak kılsang, bu ix sanga kiltak bolidu. □ 17 Əgər sən kənglüngdə: «Bu əllər məndin küqlük; mən kəndak kılıp ularni zeminidin koşliwetələymən?» — desəng, 18 ulardin kərkəma; Pərwərdigar Hodayingning Pirəwn həm barlik Misirliklarni kəndak kıləjanlıqini əsligin, 19 — yəni Pərwərdigar Hodaying seni xu yərdin qikirix üqün wasitə kıləjan, öz kəzüng bilən kərgən dəhətlik həküm-sinaklar, məjizilik alamətlər wə karamətlər, küqlük kəl wə sozuləjan biləkni məhkəm esingdə tut; Pərwərdigar sən kərkəwatқан barlik həlknimu xundak kilidu. ■ 20 Uning üstigə Pərwərdigar Hodaying taki ularning səndin yoxurunəjan qalduқliri yokitiləuqə ularning arisəja serik hərilərni əwətidu; □ ■ 21 Sən ulardin kərkəmaslıqing kerək; qünki Pərwərdigar Hodaying arangdidur; U uləuq wə dəhətlik bir İlahdur. 22 Pərwərdigar Hodaying xu əllərni aldingdin pəydirpəy həydəydu; sən ularni birakla yokitiwetəlməysən; birakla yokitiwətkən təkdirdimu, daladiki həywanlar kəpiyip, üstünggə basturup kelixi mumkin. 23 Ləkin aldingəja ilgiriləp mangəjiningdə Pərwərdigar Hodaying ularni kəlungəja tapxuridu wə ularni parəkəndə kılıp, yokitiləuqə dəkkə-dükkigə salidu. 24 U ularning padixahlirini kəlungəja tapxuridu, sən ularning namlırinimu asman astidin yok kılısən; ularni yokatkuqə heqbir adəm aldingdə turalmaydu. 25 Silər ularning oyma butini ot bilən kəydürüwetinglar; kəz kiringlarni xularning üstidiki altun-kümüxkə salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silərgə kiltak bolidu; qünki u Pərwərdigar Hodaying aldida yirginqlik bir nərsidur. 26 Sən heqkəndak yirginqlik nərsini əyünggə elip kəlmə; bolmisa sən uningəja ohxax lənətlik nərsə bolup kəlisən; sən uningdin kattik yirgən, uningəja mutlək nəprətlən; qünki u lənətlik bir nərsidur.

8

Pərwərdigarning təminatlırini əsləx

1 Mən silərgə bəgün tapiləjan bu barlik əmrlərgə əməl kılixkə kəngül kəyunglar; xundak kıləjanda silər həyat bolisilər, kəpiyisilər wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarəja kəsəm kılıp wədə kıləjan zeminəja kirip uni igiləysilər. 2 Pərwərdigar Hodaying seni təwən kılıp, kənglüngdə

□ 7:14 «sən barlik əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən...» — muxu yərdə «sən» degən səz Huda pütkül İsrailni bir adəmdək kərip, ularəja bir gəwdə süpitidə səzləydu. «arangda, ar-ayal yaki mal-qarwang arisida...» — ibraniy tilida «arangda, məyli ərkəklər məyli ayallarda yaki mal-qarwang arisida...». ■ 7:14 Mis. 23:26 □ 7:16 «...ularni kərgəndə, kularəja heq rəhim kılmaslıqing kerək...» — ibraniy tilida «səning kəzüng ularni heq ayimisun...». ■ 7:19 Kan. 4:34; 29:3 □ 7:20 «serik hərə» — adətiki hərədin təhimu qəng wə qəkkək birhıl hərini kərsitixi mumkin. ■ 7:20 Mis. 23:28; Yə. 24:12

nemə barlikini, uning əmrlirini tutidioqan-tutmaydioqanlikingni biləy dəp seni sinax üqün bu kirik yil qəl-bayawanda yetəkligən yolni əsligin.

³ Dərwəxə u seni təwən kılıp, seni aq koyup, sən əslidə bilməydioqan, xundakla ata-bowiliring körüp bəkmioqan «manna» bilən ozuklanduroqan; U sanga insan pəxət yeməklilik bilənla əməs, bəlki Pərwərdigar Hudayingning əozzidin qıkkən barlik sözliri bilənmu yaxaydioqanlikini bildürüx üqün xundak kildi. □ ■ ⁴ Bu kirik yilda kiyim-keqiking konirimidi, putung ixxi p kətmidi. ■ ⁵ Sən xuni bilip koyoyinki, adəm öz oolpini tərbiyiligəndək, Pərwərdigar Hudaying seni tərbiyiləydu; □ ⁶ Xunga sən Uning yollirida mengip wə Uningdin qorqup, Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutkın. ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudaying seni yaxhi bir zeminə — erik-ekinliri, bulakliri wə jiloə-dənglərdə uroqup qıqıdioqan uluq suliri bar bir zeminə — ⁸ buoqday wə arpa, üzüm talliri, ənjür dərəhliri wə anarliri bar bir zeminə, zəytun dərəhliri wə həsəl bar bir zeminə, ⁹ — sən həqnemidən kəmlilik tartmay ozukluk yəydioqan bir zeminə — taxliri tēmür, taqliridin mis kolaydioqan bir zeminə yetəkləp kiridu; ¹⁰ sən xu yərdə yəp toyunisən wə Pərwərdigar Hudaying sanga ata kıləqan xu yaxhi zemin üqün uningə təxəkkür-mədhıy eytisən.■

¹¹ Mən sanga bügün tapilioqan Pərwərdigar Hudayingning əmrliri, bəlgilimiliri həm həkumlirini tutmaslıktın, Uni untup kəlxıtn həzi bol; ¹² holmisa, sən yəp toyunoqandin keyin, esil oyləni kurup ularda olturaklaxkəndin keyin, ¹³ kala-koy padiliring kəpiyip, altun-kümüxüng, xundakla sening barliking kəpəyğəndin keyin, ¹⁴ kənglüng məqrurlinip seni Misir zeminidin, yəni «küllük makani»din qıkirip kutkuzəqan Pərwərdigar Hudayingni untuysən; ¹⁵ (U seni bipayan wə dəhxətlik qəl-bayawandin, yəni zəhərlik yılanlar wə qayanlar kaplap kətkən, susırap kəşjırap kətkən bir qəl-bayawandin yetəkləp qıkkən, xu yərdə sanga qakmaq texidin su qıkirip bərgən, □ ■ ¹⁶ seni əzini təwən tutsun dəp sinap, sanga ahir rahət-bərikət kərsıtix üqün qəl-bayawanda ata-bowiliring körüp bəkmioqan «manna» bilən ozuklanduroqan) ■ ¹⁷ — əgər uni untusang, kənglüngdə: «Əz küqüm, əz kolumning kudriti meni muxu dələtkə erixtürgən» deyixing mumkin. ¹⁸ Xunga Pərwərdigar Hudayingning Əzi seni dələtkə erixtürgüqi kudrətni bərgüqi ikənlikini əsləp, Uni esingdə tut; xuning bilən u ata-bowiliringə kəsəm kılıp wədə kıləqan əhdini bügünki kündikidə məhkəm kildu. ¹⁹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingni qaçaniki untusang, baxka ilahlarə əğəxsəng, ularning kullukida bolup ularə bax ursang, mən silərgə bügün xu agahni bəyəki, xundak boliduki, silər təltəküs halak bolisilər. ²⁰ Pərwərdigar kəz aldinglarda yəqitiwatқан əllərdək silərmu yəqitilisilər; qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioq kulak salmioqansilər.

9

□ **8:3 «manna»** — bu ix toqruluk «Mis.» 16-babni kəring. «... Hudayingning əozzidin qıkkən barlik sözliri» — ibraniy tilida «...Hudayingning əozzidin barlik qıkkənliiri». Oqurmənləning esidə barki, Adəm ata əslidə «Hudaning nəpisi» bilən həyatka erixti. ■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luqa 4:4 ■ **8:4** Kan. 29:6; Nəh. 9:21 □ **8:5 «Sən xuni bilip koyoyinki...»** — ibraniy tilida «Sən kəlbıngdə xuni bilginki...» ■ **8:10** Kan. 6:11,12 □ **8:15 «zəhərlik yılanlar...»** — ibraniy tilida «otluk yılanlar». ■ **8:15** Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 78:15-16; 114:8 ■ **8:16** Mis. 16:14,15

Hudaning әllәrni Қanaan zeminidin һәydixining sәwәbi

1-2 Angla, i Israil! Sән bügün өзүngdin qong wә küqlük әllәrgә igә bolux üqün, sepilliri asmanоја тақixidioqan qong xәhәrlәrni igilәx üqün, Anakiylarni qoqlap qikirix üqün Jordan dәryasidin әtisән (sән ularni bilisән, ular тоqruluk «kim Anakiylar aldida turalisin!» dәp angliоansән). ■ 3 Sән bügünki күndә xuni bilip kоyojinki, sening aldingda mangojuqi Pәrwәrdigar Hudayingning Özidur, U yalmap yutkuqi ottur; u muxu әllәrni һalak қilidu, aldingda ularni tezdin yikitidu; sән ularning tәwәlikini igilәp, Pәrwәrdigar sanga eytkәndәk ularni tezdin yokitisән. ■ 4 Pәrwәrdigar ularni aldingdin һәydigәndә sән kәnglүngdә: «Һәққaniylikim sәwәbidin Pәrwәrdigar meni zeminni igilәx üqün uningоја yetәklәp kirdi» demigin; һәki xu әllәrning rәzilliki түpәylidin Pәrwәrdigar sening aldingda ularni tәllukәtidin mәhrum қilidu. 5 Sән ularning zeminiоја kirip uni igilixing sening һәққaniy bolоqanliқingdin yaki kәnglүngning duruslukidin әmәs, һәki bu әllәrning rәzillikidin wә Pәrwәrdigar ata-һowiliring Ibrahim, Ishәq wә Yәkupқа kәsәм қilоqan sөzigә әmәl қilix üqünmu Pәrwәrdigar Hudaying ularni sening aldingda tәllukәtidin mәhrum қilidu. ■ 6 Әmdi xuni bilip kоyojinki, Pәrwәrdigar Hudaying bu yahxi zeminni sanga miras қilоqini sening һәққaniyliқingdin әmәs, qünki sән әsli boyni қattiq bir һәkxsән.

Israilning jaһilliki

7 Әmdi sening qәl-bayawanda Pәrwәrdigar Hudayingni қandәk qәzәplәndүrgәнliқingni esingdә tutkin — Uni untuma. Sән Misir zeminidin qikqan күndin beri taki bu yәrgә kәlgүqә Pәrwәrdigarоја asiylik қilip қәlding. ■ 8 Silә Hәrәb teqida Pәrwәrdigarni qәzәplәndүrgән wә Pәrwәrdigar silәrgә aqqiқlinip, silәrni һalak қilmaqçi boldi. ■ 9 Xu qаoqda mән tax tahtaylarni, yәni Pәrwәrdigar silә bilән tüzgән әhdә tahtaylirini tapxuruwelix üqün taоqқа қikqanidim; mән taоqda қirik keqә-kүndüz turdum (mән nә tamәk yemidim, nә su iқmidim); ■ 10 Xuning bilән Pәrwәrdigar manga Öz barmiki bilән pүtkән ikki tahtayni tapxurdi; ularda Pәrwәrdigar taоqda ot iқidә silәrgә sөzliгән qаoqda, jamaәt yioqiloqan күni eytkән barliқ sөzlәр pүtүlgәnidә. □ ■ 11 Wә xundәk boldiki, қirik keqә-kүndüz әtүp, Pәrwәrdigar manga ikki tax tahtay, yәni әhdә tahtaylirini bәrdi. 12 Wә Pәrwәrdigar manga: «Ornungdin turојin, muxu yәrdin qүxkin; qünki sән Misirdin қikarоqan һәkqing әzlrini bulојidi; ular tezla Mән ularоја tapilioqan yoldin qәtnәp әzlrigә қuyma bir butni yasidi» dedi. 13 Pәrwәrdigar manga sөz қilip: «Mән bu һәkқи kerүp yәttim; mana, u boyni қattiq bir һәkqtur. ■ 14 Meni tosmә, Mән ularni yokitimән, ularning namini asmanning tegidin әqürüwetimән wә xundәk қilip, seni ulardin qong wә uluој bir һәk қilimән» — dedi. ■ 15 Mән burulup, taоqdin qүxtüm; taој bolsa ot bilән yalkunlawatatti; ikki әhdә tahtiyi ikki қolumda idi. 16 Mән kөrdüm, mana silә Pәrwәrdigar Hudayinglar aldida gunәh қilipsilәr; silә sөzliгәngläp üqün қuyma bir moza-yni yasapsilәr; silә tezla Pәrwәrdigar silәrgә tapilioqan yoldin qәtnәp

■ 9:1-2 Qel. 13:32,33 ■ 9:3 Қан. 4:24; Ibr. 12:29 ■ 9:5 Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13 ■ 9:7 Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Qel. 11:4 ■ 9:8 Mis. 32:4; Zәb. 106:19-21 ■ 9:9 Mis. 24:18; 34:28 □ 9:10 «**Öz barmiki bilән pүtkән...**» — ibranij tilida «Hudaning barmiki bilән pүtkән». ■ 9:10 Mis. 31:18 ■ 9:13 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14 ■ 9:14 Mis. 32:10; Zәb. 106:23

ketipsilər. ¹⁷ Mən ikki tahtayni ikki qolumoşa elip, qərüp taxlap, ularni kəz aldinglarda qeqiwəttim. ¹⁸ Silər Pərwərdigarni oşəzəpləndürüp barlık ətüzgən gunahınglar, yəni Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolənni kıləninglar üqün, yənə awwalkidək Pərwərdigar aldida yikilip, kirik keqə-kündüz düm yattim (mən heq nərsə yemidim, su iqmimid) □

¹⁹ qünki mən Pərwərdigarning silərni yokitidiənan kattik oşəzipi həm kəhridin kərktum. Pərwərdigar xu qəşdimu mening tilikimni anglidi. ²⁰ Pərwərdigar Hərundin oşəzəplinip, unimu yokətməqçi boldi; mən Hərun üqünmu dua kildim. ²¹ Mən silərning gunahınglarni, yəni yəsiənan mozayni elip uni otta köydürdüm wə uni yanjip kukum-talkan kılıp eziwəttim; uning toşisini elip taşdin quxidiənan erik süyigə qeqiwəttim ■ ²² (silər yənə Tabərah, Massah, Kibrot-Həttawahdimu Pərwərdigarni oşəzəpləndürdünqlar. ■ ²³ Pərwərdigar silərni Qadəx-Barneadin *Kanaanəşa* mangdurmaqçi bolup silərgə: «Qikip, Mən silərgə təkdim kılənan zeminni igilənglar» — degəndimu, silər Uning sözigə qarxi qikip asiylik kıldinglar, nə Uningəşa ixənmidinglar, nə awaziəşa heq kulak salmidinglar. □ ■ ²⁴ Mən silərni tonuənan kündin tartip silər Pərwərdigar Hudayinglarəşa asiylik kılıp kəldinglar).

²⁵ Xuning bilən mən axu qəşda Pərwərdigar aldida əzümni yərgə etip yənə kirik keqə-kündüz düm yattim; dərwəxə düm yattim; qünki Pərwərdigar silərgə qarap «ularni yokitimən» degənidi. ²⁶ Xunga mən Pərwərdigarəşa dua kılıp: «I Rəb Pərwərdigar, Sən Əz uluəşlukung arkilik Əzüng üqün hərlük bədili tələp setiwəşənan, Misirdin küqlük qolung bilən qikəşənan Əz həlking bolənan mirasingni yokətmioşəysən; □ ■ ²⁷ Əz kulliring İbrahım, İshək wə Yakupni esingdə tutkaysən; bu həlking bəxbəxtəkləşəşa, ularning rəzilliki yəni gunahıəşa qarimioşəysən; ²⁸ bolmisa, sən bizni elip qikəşən xu zemindikilər: «Pərwərdigar bu həlknə ularəşa wədə kılənan zeminni igiləxkə elip kirəlməydiənanlikə üqün wə ularəşa nəprətləngini tüşəylidin ularni qəl-bayawanda yokitixkə *Misirdin* qikərdi» — dəydu.■

²⁹ Qandakla bolmisun, ular zor küqung wə uzartılənan biliking bilən *Misirdin* qikəşənan həlking wə sening mirasingdur» — dedim.

10

Yengi pürsət

¹ Xu qəşda Pərwərdigar manga: «Əzüng üqün awwalkidək ikki tax tahtayni oyup qikip, taşka yenimoşa kəl. Əzünggə yəşəşənan bir sanduk yəşəşənan. ■ ² Mən bu tahtaylarəşa sən qeqiwətkən awwalki tahtaylardiki səzləni yazimən; sən ularni sandukka koyisən» — dedi.

³ Xuning bilən mən akətsiyə yəşəşənan bir sanduk yəşəşənan, awwalkidək ikki tax tahtay oyup qiktim; ikki tahtayni qolumda kətürüp taşka qiktim.

⁴ Pərwərdigar əslidə ot iqidin taşda jamaət yəşəşənan kündə silərgə eytkən xu on ənni awwalki pütüktək tahtaylarəşa yazdi; Pərwərdigar

□ 9:18 «mən heq nərsə yemidim...» — ibranıy tilida «mən heq nanni yemidim...». ■ 9:21 Mis. 32:20 ■ 9:22 Mis. 17:7; Qel. 11:1,4,34 □ 9:23 «Uning sözigə qarxi qikip...» — ibranıy tilida: «Uning awaziəşa qarxi qikip...». ■ 9:23 Qel. 13:3; 14:1 □ 9:26 «Əz həlking bolənan mirasing» — «Hudaning mirasi» muxu yərdə Əz həlknəni kərsitidu. Məsələn, «Mis.» 34:9ni kəşəng. ■ 9:26 Mis. 32:11; Qel. 14:13 ■ 9:28 Mis. 32:12; Qel. 14:16 ■ 10:1 Mis. 34:1

ularni manga tapxurdi. □ ⁵ Мән бурулуп таоқдин қүхүп таhtaylarni өзүм yasioян sandukқа қoyдум; Пәрwәrdigar manga tapilioјinidәk ular tehi uningda turmaqta.

Qel-bayawandiki sәpәrning hatimisi

⁶ Xu qaoqda Israillar Bәerot-Bәnә-Yaakandin Mosәrahқа yol elip mangdi; Hәrun xu yәrdә әldi wә xu yәrdә dәpnә қilindi; uning oqlı Әliazar uning ornini besip kaһinlik қildi. ■ ⁷ Israillar xu yәrdin Gudgodaһқа, andin Gudgodahtin Yotbataһқа sәpәr қildi (Yotbataһ erik-ekini mol yәrdur). ■

⁸ Xu qaoqda Pәрwәrdigar әhdә sanduқini kәtүrүkkә, Pәрwәrdigarning aldida hizmitidә turup uning namida bәht-bәrikәt tilәxkә Lawiy kәbilisini özigә tallap ayridi. Wә бүgүngә kәdәr xundaқ boluwatidu. ⁹ Xunga Lawiy kәbilisining *Israil* kәrindaxliri iqidә nesiwisi yaki mirasi yoқtur; Pәрwәrdigar uningоја eytkandәk, Pәрwәrdigar Özi uning mirasidur. □ ■

¹⁰ Mән әmdi awwalkı күnlәrdikidәk kirik keqә-kүndüz Pәрwәrdigar aldida taoqda turдум; Pәрwәrdigar xu qaoqdimu tilikimgә қulak saldi; u silәrni yoқatmidi. ■ ¹¹ Pәрwәrdigar manga: «Ornungdin tur, hałkni baxlap aldida yol aloјin; xuning bilән ular Mән ularоја taқdim қilixқа ata-bowilirioја kәsәm қilip wәdә қilојan zeminni igilәx үqün uningоја kirsun» — dedi.

Pәрwәrdigarni sөygin, hałkni sөygin

¹²⁻¹³ Әmdi, i Israil, Pәрwәrdigar Hudaying sәndin nemә tәlәp қilidu? — Hałing yaхhi bolsun dәp mening бүgün silәrgә muxu tapilioјanlirimdin baxқа nәrsini tәlәp қilarmu? — Uning tәlәp қilојini bolsa Pәрwәrdigar Hudayingdin kәrkүp, Uning kәrsәtkән barlık yollirida mengip, Üni sөyүp, pүtkül kәlbing wә pүtkül jening bilән Pәрwәrdigar Hudayingning hizmitidә bolup, Pәрwәrdigarning әmrliri wә bәlgilimilirini tutuxtın ibarәt әmәsmu? ■

¹⁴ Mana, asmanlar wә asmanlarning asmini Pәрwәrdigar Hudayingоја mәnsuptur; yәр yүzi wә uningdiki һәmmә nәrsilәrmu Uningоја mәnsuptur. ■ ¹⁵ Hałbuki, Pәрwәrdigar pәkәt ata-bowiliringlardin sөyünүp, ularni sөydi wә xuning bilән бүgүnkidәk barlık әllәr arisidin ata-bowiliringlarning keyinki nәslini, yәni silәrni tallidi. ¹⁶ Xunga kәnglүnglarni haәnilik қilinglar, boynunglarni yәнә қattik қilmanglar. ■

¹⁷ Qünki Pәрwәrdigar Hudayinglar hudalarning Hudasi, räblәrning Rәbbi, uluq İlah, Qudrәtlik wә Dәhxәtlik Boloquqı, insanlarning yүz-hatirisini қilmiоquqı, һeққandaқ parini almiоquқidur; ■ ¹⁸ U yetim-yesir wә tul hotunlarning dәwasini soraydu, musapirni sөyүp uningоја yemәk-iqmәk wә kiyim-keqәkni bәrgүqidur. □ ¹⁹ Xunga silәrmu musapirni sөyүxunglar kerәk; qünki silәrmu Misir zeminida musapir idinglar.

□ **10:4** «on әmr» — ibranıy tilida «on sөzni». ■ **10:6** Qel. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Qel. 33:32,33 □ **10:9** «Lawiy kәbilisining... nesiwisi yaki mirasi yoқtur» — Qanaan zeminiоја kirgәndin keyin Lawiylar wә kaһinlarning (baxқа kәbililәrningkidәk) xәhsiy yәр-zemin yaki xәһәrliri bolmaydu. Ulardiki һәрbir aliğa Israillarning xәһәrliri iqidin birәr turar jay berilidu.

■ **10:9** Qel. 18:20-32; Қan. 18:1; Әz. 44:28 ■ **10:10** Қan. 9:18, 19 ■ **10:12-13** Қan. 6:5; Mat. 22:37; Luka 10:27 ■ **10:14** Yar. 14:19; Zәb. 24:1; 115:16 ■ **10:16** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қan. 9:13; Yәр. 4:4 ■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Әf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wәһ. 17:14 □ **10:18** «yetim-yesir» — ibranıy tilida «atisizlar».

²⁰ Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkün; sən Uning ibaditidə boləqin, Uningə baqlanəqin wə *pəqət* Uning namidila kəsəm iğkin. ■ ²¹ U sən üqün öz kəzünq bilən kərgən bu uluq wə dəhəxtlik ixlarni kəloqan; U sən mədhəyiləydiəqan, sening Hudayingdur; ²² ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misirəqə qüxkənidi; wə həzir Pərwərdigar Hudaying seni asmandiki yultuzlardək kəp kildi. □ ■

11

Hudaəqə itaətmən boluxning bəht-bərikiti

¹ Əmdi sən Pərwərdigar Hudayingni səygin, Uning tapiliəqini, bəlgilimilirini, həkümlirini həm əmrlirini izqil tutqin. ²⁻³ Xu ixlarni bəgün esinglarda tutunglar; qünki mən Pərwərdigar Hudayingning jaza-tərbiyisi, uluqluqi, küqlük kəli wə uzartiləqan bilikini, Misir zemində Misir padixahı Pirəwngə həm uning pütkül zemini üstigə kəsətəkən məjizilik alamətliri wə kəloqanlirini kərmigən baliliringlarəqə səzliməymən □ ⁴ (qünki ular *Pərwərdigarning* Misirning qəxuni, ularning atlıri, ularning jəng hərwiliriəqə kəloqan ixliri, yəni Kizil Dengizning suliri bilən ularni oqərk kəlip, üzül-kesil həlak kəloqanliqi, □ ⁵ Uning silər muxu yərgə kəlgüqə silərgə nemə kəloqanliqi, ⁶ Uning Rubənninq əwladi, Eliabning oqulliri Datan wə Abiraməqə nemə kəloqanliqi, yəni pütün Israillər arisida yər yüzining əqzini qəndək eqip ularni ailisidikiliri wə qədirliri bilən qəxup barlık təəllukatlıri bilən yutuəwtəkənlikini kərmigənidi); ■ ⁷ *mən bəlki silərgə səz kəlimən*; qünki silərninq kəzlinglar Pərwərdigar kəloqan barlık uluq ixlarni kərdi.

Wədə kəlinəqan zeminning mol bəylikliri

⁸ Əmdi, mən silərgə bəgün tapiliəqan barlık əmrlərnini tutunglar; xundək kəlsanglar küqlinip, həzir etüp igiliməkqi boləqan zemində kirip uni igiləysilər ⁹ wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarəqə kəsəm kəlip ularəqə həm əwladlıriəqə bərixkə wədə kəloqan zemində, yəni süt bilən həsəl eqip turidiəqan mənəbt bir zemində turup uzun əmür kərisilər. ¹⁰ Qünki silər igiləxkə kəridiəqan xu zemini silər qıkkən Misir zemindədək əməs; u yər bolsa, silər uningəqə uruk qəqqəndin keyin putunglar bilən suəqiridiəqan kəktatlıktək zəmin idi; □ ¹¹ biraq silər igiləxkə etidiəqan xu zemini bolsa taəj-jiləqiliri boləqan bir zemindir; u asmandiki yəməqurdin su iqidu, ¹² u Pərwərdigar Hudaying Əzi əzizləydiəqan bir zemindir; qünki Pərwərdigar Hudayingning kəzlıri yilning bəxidid yilning ahiriəqəqə üzüksiz uningəqə tikilidu. ¹³ Xundək boliduki, silər Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, pütkül kəlbinqlar wə pütkül jəninglar bilən uning ibaditidə bolux üqün mən silərgə bəgün tapiliəqan əmrlərgə kəngül qəyup

■ 10:20 Kan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ 10:22 «ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misirəqə qüxkənidi...» — yəki «ata-bowiliring yətmix jan bilən Misirəqə qüxkənidi...».

■ 10:22 Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14 □ 11:2-3 «xu ixlarni bəgün esinglarda tutunglar...» — ibraniy tilida «xu ixlarni bəgün bilinglarki,...».

□ 11:4 «...Pərwərdigarning Misirning qəxuni...ni ... üzül-kesil həlak kəloqanliqi» — ibraniy tilida «Pərwərdigarning Misirning qəxuni...ni ...təki bəgüngə kədər həlak kəloqanliqi» — bu ibarə ularning tüptin həlak kəlinəqanliqini təkitləydu. ■ 11:6 Qəl. 16:31; 27:3; Zəb. 106:16-17 □ 11:10 «putunglar bilən suəqiridiəqan zəmin» — Misirdə etizlər (bəgüngə kədər) insanning puti bilən aylanduridiəqan bir hil addiy nasus bilən suəqirilidu.

қулақ сalsанғлар; ¹⁴ U: «Мән земиниғлароға өз пәслидә ямоғур; җәни дәсләпкәи вә кейинкәи ямоғурларни ата қилмән; хуниғ билән ахлиқлириниғлар; җәниғәи харабиниғлар вә зәйтун мейиниғларни җиәләйсиләр; □ ¹⁵ Мән хундақла мал-варанлириниғ үқүн от-қәп беримән; сән җәп-иқип тоyunисән» — дәйду.

Itaätmән bolux wә balilaroға tәрbiyә berixning bәhti

¹⁶ Қәлбиниғлар адинип, бәхқә илаһларниғ қуллуқоға кирип, улароға қоқунуп кәтмәсликиниғлар үқүн өзүниғлароға һези болунғлар; ■ ¹⁷ болмисә, Пәрвәрдигарниғ оғәзипи силәргә қозоқилип, ямоғур җәтмәсликәи үқүн асманларни этиwetип ямоғур җәтдурмайдү, тупрақ мәһсүлатлирини бәрмәйдү вә Пәрвәрдигар силәргә ата қилдиған мунбәт земиндин җәкитиләйсиләр.

¹⁸ Силәр мениғ бу сөзлирини қәлбиниғлароға пүкүп јениниғларда сәқланғлар; қолуниғлароға әslätmә-bәlgә қилип тенгиwелинғлар, пәханәнәләрәгә қәхқидәк simwәl қилип орнитiwелинғлар; ■ ¹⁹ Силәр уларни балилириниғлароға өғитәйсиләр; өйдә оlturоқиниғларда, yolda мениғwatқиниғларда, yatқиниғларда вә орундин қопқиниғларда улар тоқрулуқ сөзләнғлар; ■ ²⁰ Уларни өйүниғләрдәкәи кәхәкләргә вә дәрwазилириниғлароға пүтүп қоyунғлар. ²¹ Хуниғ билән силәрниғ Пәрвәрдигар ата-bowилириниғлароға берixкә қәсәм қилип вәдә қилоған земинда туридиған күнлириниғлар вә балилириниғларниғ күнлири узун болиду, җәп җәзидәкәи күнлириниғлар асманниғ күнлиридәк болиду. □ ²² Мән бүгүнкәи күндә силәргә тапилоған бу пүткүл әмрни иһлас билән тutsанғлар; җәни Пәрвәрдигар Hudayingларни сөyүп, унинг барлиқ yolliriда мениғxinғлар билән унингоға бақлансанғлар; ²³ undакта Пәрвәрдигар силәрниғ көз адиниғларда бу барлиқ әлләрни земиндин мәһрум қилип һәyдәйдү вә силәр өзүниғлардин қонғ вә күқлүк әлләриниғ тәәllүқәтини игиләйсиләр. ²⁴ Тапиниғлар дәссигән һәрбир јай силәрниғкә болиду; qeғranғлар qәl-bayawandin tartип, Liwanәoйqә wә Әfrat дәрyasidin Ottura Dengizәoйqә болиду. □ ■ ²⁵ Heғқim адиниғларда туралмайдү; Пәрвәрдигар Hudayingлар силәргә eyтқинидәк, силәрдин болоған қорқунғ вә дәһхәтәни силәр дәссигән барлиқ јайлар üstigә salidu.■

Musa «bәht-bәrikät wә lәнät»ni Israilning aldioға qoyidu

²⁶ Mana, мән бүгүн адиниғлароға бәht-bәrikät wә lәнәтәни қоyимән; ²⁷ Мән силәргә бүгүн тапилоған Пәрвәрдигар Hudayingларниғ әмрлиригә итаәт қилсанғлар, бәht-bәrikät болиду; ²⁸ Пәрвәрдигар Hudayingларниғ әмрлиригә итаәт қилмисанғлар; бәлкәи силәр тонумиоған бәхқә илаһлароға әғixип, мән бүгүн тапилоған yoldин qәтнәп кәtsәнғлар, силәргә lәнәт quxidu.

²⁹ Хундақ қилинғлар керәккәи, Пәрвәрдигар Hudayingлар силәрни силәр игиләхкә киридиоған земиноға еlip киргәндиң keyin, бәht-bәrikәтәни Gәrizim

□ **11:14 «дәсләпкәи вә кейинкәи ямоғурлар»** — «дәсләпкәи ямоғурлар» 10-ayда җәтдү wә тупрақ yumxitiliх билән җәп һәyдәхкә адин uruқ qeғixкә mumkin болиду. «кеyинкәи ямоғурлар» bolsa Қанаанда 3- yaki -4-ayда җәтәп, әtiyazliқ ziraәtlәрни pixurux rolinи oynayду. Xunga һәрбир дәһқан «кеyинкәи ямоғур»оға tәxnadur, улар uni бәк қәdirләyду. ■ **11:16** Қан. 8:19 ■ **11:18** Қан. 6:6, 8 ■ **11:19** Қан. 4:9; 6:7 □ **11:21 «җәп җәзидәкәи күнлириниғлар асманниғ күнлиридәк болиду»** — мәнisi бәлким күнләр көп һәм бәhtlik болиду, дегәнәк болуқи mumkin. Бәхқә бирнәqqә hil тәрјимлири uғrixи mumkin. □ **11:24 «Ottura Dengizәoйqә...»** — ibranii tilida «кәyни dengizәoйqә...». ■ **11:24** Yә. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Mis. 23:27

teoqi üstidə wə lənətni Əbal teoqi üstidə turup jakarlaysilər. □ ■ ³⁰ Bu *taoqlar* İordan dəryasınının qarxi tərpidə, Gilgalning udulidiki Arabah tüzənglikidə turuwatқан Қанааниylarning zeminida, məşqrib yolining arқisidə, Morəhtiki dub dərəhlirigə yekin yərdə əməsmu?

³¹ Qünki silər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə təkdım kıliwatқан zeminni igiləx üçün uningə kirixkə İordan dəryasidin ötisilər; silər dərəkə uni igiləysilər wə uningda olturaklıxisilər. ³² Silər mən ald- inglarə qoyqan bu barlık həkümlər wə bəlgilimilərgə əməl kılixkə kəngül qoyunglar.

12

Huda tallaydiojan jayda, muqəddəshanida ibadət kılix

¹ Ata-bowiliringlarning Hudasi bolqan Pərwərdigar silərnin igilixinglarə beridiojan zeminda turəanda, yər yüzidiki barlık künliringlarda kəngül qoyup tutuxunglar kerək bolqan bəlgilimilər həm həkümlər mana munulardur: —

² Silər həydəp qıkarqan əllərnin egiz taoqlar, dənglər wə hər bir yexil dərəh astidiki öz iləhlirininin qulluқida bolqan ibadətqahlirini təltəküs yokitixinglar kerək; ■ ³ Ularning qurbangahlirini buzunglar, but tūwrüklerini qeqinglar wə axərəhlirini ot bilən köydürüwetinglar; iləhlirininin oyma məbudlirini kesip taxlanglar; ularning isim-namlirininu xü yərdin yokitixinglar kerək. ■

⁴ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning hizmitidə ulardək qılmanqlar,

⁵ bəli Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini tikləx üçün barlık qəbililiringlarning zemini arisidin tallıqan, Öz turaloқusi bolqan jayni izdənglar, xü yərgə kelinglar; ■ ⁶ xü yərgə silər köydürmə wə inaklık qatarlık qurbanlıqinglarni, məhsulatlıringlardin ondin biri bolqan əxriləni, qolunglardiki kətürmə hədiyələri, kəsəmgə baqlıq hədiyələri, ihtiyariy hədiyələri wə qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini əkilisilər; ⁷ Silər ailəngdikilər bilən qoxulup xü yərdə Pərwərdigar Hudayinglarning aldida ziyapət kılinglar, silər Pərwərdigar Hudayinglar siləni bərikətligən qol əmgikinglarning mewisidin xadlin- isilər. □ ⁸ Silər biz bəgün qılənimizdək, yəni hər biringlar öz bilgin- inglarə qıləninglardək kılmalıqinglar kerək; ⁹ Qünki Pərwərdigar Hud- ayinglar silərgə beridiojan aramlık həm mirasqə tehi yetip kəlmidinglar.

¹⁰ Birək silər İordan dəryasidin ötəp, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mi- ras kılip beridiojan zeminqə olturaklıxqandin keyin, xundakla u siləni ətrapinglardiki barlık dūxmənliringlardin kutquzup aram bərgəndin keyin, silər tinq-aman turəanda, ¹¹ xü qaqda Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini qoyidiojan bir jay bolidu; silər xü yərgə köydürmə wə inaklık qatarlık qurbanlıqinglarni, məhsulatlıringlardin ondin biri bolqan əxriləni, qolunglardiki kətürmə hədiyələri wə Pərwərdigarə tap

kəsəm qıləjan esil hədiyələri əkilisilər; ■ ¹² wə Pərwərdigar Hudayinglar

□ **11:29** «Gərizim teoqi üstidə... wə .. Əbal teoqi üstidə turup jakarlaysilər» — ibraniy tilida «Gərizim teoqi üstigə... wə .. Əbal teoqi üstigə qoyusilər». Bu yərlərdə əhdidiki bəht-barikətlər wə lənətlər jakarlinidu həm tax üstigə pütüldü. Muxu ixning təpsilatlıri 27-28-bablarda wə «Yəxua» 8:30-35də təpildü. ■ **11:29** Qan. 27:12,13; Yə. 8:33 ■ **12:2** Mis. 34:12,13; Qan. 7:5 ■ **12:3** Həq. 2:2 ■ **12:5** 2Tar. 7:12 □ **12:7** «kol əmgikinglarning mewisidin...» — ibraniy tilida «qolunglardiki oқəttin...» ■ **12:11** 1Pad. 8:29

aldida xadlinisilär, yəni silär, oşul-kizliringlar, qul-dedäkliringlar wə silär bilən bir yərdä turuwatқан Lawiylar (qünki ularning aranglarda heqқandaқ nesiwisi yaki mirasi yoқtur) һemminglar xadlinisilär. □ ■

13 Sən köydürmә qurbanliқliringni udul kәlgән jaylarda қilmasliқ üqün kengidil köyoқin; 14 Pәқәt Pәrwәrdigar һemәә kәbililiringning zeminliri arisidin tallioқan jayda köydürmә qurbanliқliringni қil wə xu jayda mening sanga barliқ tapilioқinimoқa әmәl қil.

15 Halbuki, sən kenglung tartқiniqә Pәrwәrdigar Hudaying seni bәrikәtligini boyiqә xәһәр-yeziliringda һalal һaywanlarni soyup (huddi jәrән yaki keyik gөxidin yegәngә ohxax), gөx yesәng bolidu; mәyli pak, mәyli napak kixilär bolsun ularning gөxini yesә bolidu. □ 16 Silär pәқәt uni кәni bilән қoxup yemәsliқinglar kerәk; silär кәnini su төkkәndәk yәrgә төküwetixinglar kerәk. ■ 17 Sән axliқtin, yengi xarabtin, zaytun meydin ondin biri bolоqan әxriliringni yaki kala-qoy padiliringning tunji balilirini, yaki қәsәmgә baoliқ һәdiyәliringni, ihtiyariy һәdiyәliringni yaki қolungdiki kәtürmә һәdiyәliringni xәһәр-yeziliringda yemәsliқing kerәk; □ 18 bәlki bularni Pәrwәrdigar Hudaying aldida, Pәrwәrdigar Hudaying tallaydioқan jayda yeyixing kerәk, yәni sән, oşlung, kizing, qul-dediking wə sән bilән bir yərdä turuwatқан Lawiylar birgә yesәng bolidu; wə sән Pәrwәrdigar Hudaying aldida әmgikingning barliқ mewisidin xadlinisән. □ 19 Özünggә һezi bolоқinki, sән zeminda turoқan barliқ künliringdә Lawiylardin waz kәqmәsliқing kerәk.

Қanni yemәsliқ kerәk

20 Pәrwәrdigar Hudaying sanga wәdә қilоqandәk qeғraliringni kengәytкәndә, sән kenglung tartip: «gөx yәymән» desәng, sән kenglungning tartқiniqә gөx yesәng bolidu. ■ 21 Әgәр Pәrwәrdigar Hudayinglar Öz namini қoyuxқа tallaydioқan jay sәndin bәk yirәk bolsa, sән Pәrwәrdigar sanga tәқdim қilоqan kala-qoylardin elip soyisән; mән sanga tapilioқandәk ularni soyisән wə xәһәр-yeziliring iқidә kenglung tartқiniqә бооquzlap yәysән. □ 22 Jәrән yaki keyik yegәndәk ularni yәysән; mәyli pak mәyli napak kixilär bolsun uning gөxidin yesә bolidu.

23 Pәқәt xuningdin һezi bolоқinki, ularning кәnini yemә; qünki jan degән қandidur; sән gөxni jan bilән қoxup yemәsliқing kerәk. 24 Sән қanni yemәsliқing kerәk; bәlki uni suni yәrgә төkkәndәk yәrgә төküwәt.

25 Sән uni yemәsliқing kerәk; xundәk қilsang һaling wə sәndin keyinki baliliringning һali yahxi bolidu; qünki sән Pәrwәrdigarning nәziridә durus bolоqanni қilоqan bolisән.

26 Birәk sәndiki Pәrwәrdigarоқa atioқan wә қәsәmgә baoliқ nәrsilәrni bolsa, sән ularni elip Pәrwәrdigar tallaydioқan jayoқa apirisән; 27 sән xu yərdä Pәrwәrdigar Hudayingning qurbangahı üstidә köydürmә qurbanliқliringni, gөx bilән кәnini sunoқin; bәxқа qurbanliқliringning

□ 12:12 «silär bilән bir yərdä turuwatқан...» — ibranıy tilida «dәrwaziliring iқidә turuwatқан» degән sөz bilән ipadiliniду. ■ 12:12 Qel. 18:20; Қan. 10:9; 18:1 □ 12:15 «xәһәр-yezanglarda...» — İbraniy tilida «dәrwaziliringlar iқidә» degән sөzlär bilән ipadiliniду.

■ 12:16 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қan. 15:23 □ 12:17 «xәһәр-yezanglarda turoқan» — ibranıy tilida «dәrwaziliringlar iқidә turoқan» degән sөzlär bilән ipadiliniду. □ 12:18 «sән bilән bir yərdä turuwatқан» — ibranıy tilida «dәrwaziliring iқidә turuwatқан» degән sөz bilән ipadiliniду. «әmgikingning barliқ mewisidin...» — ibranıy tilida «қolunglardiki barliқ оқәttin...» ■ 12:20 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қan. 15:23 □ 12:21 «xәһәр-yeziliringlar iқidә» — ibranıy tilida «dәrwaziliringlar iқidә» degән sөzlär bilән ipadiliniду.

kəninimu Pərwərdigar Hudayingning qurbangahı üstidə kuyoyin wə gəxini yegin.

²⁸ Mən sanga tapiloqan bu barlıq sözlərgə kulak selip kəngül bəlgin. Xundak kilsang, Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə yaxı wə durus bolojanni kilojan bolisən wə əz həling wə səndin keyinki əwladliringning həli yaxı bolıdu.

Butlarning yirginqliki

²⁹ Pərwərdigar Hudaying sən baridoqan yərdiki əlləning zeminini igilixing üqün ularni sening aldingda yokitidu. Xu qaşda, sən ularning zeminini igiləp xu yərdə turojiningda, ³⁰ Xu əllər aldingda yokitiloqandin keyin, ularning izidin mengixka ezikturulmaslıqing üqün əzünngə hezi bol wə: — «Bu əllər əz ilahlırining ibaditini kandaq tutkan bolojıydi? Mənmə xundak kilip bakayqu!» dəp ularning ilahlırini heq izdimə. ³¹ Sən Pərwərdigar Hudayingning hizmitidə bolojiningda kət'iy ularning yoli boyiqə ix tutmaslıqing kerək; qünki nemə ix Pərwərdigarə yirginqlik bolsa, nemə ix Uningə nəprətlik bolsa, ular əz ilahlıri üqün xu ixlarni kilojan; ular hətta əz oşullirini wə kızlirininimu ilahlıriə tap otta köydürüp kəlgən.

Butpərəslik wə sahta pəyoəmbərlər

³² Mən silərgə tapiloqanlıki əməllərgə əməl kilixka kəngül bəlunglar; uningə heq nemə qoxmanglar, uningdin heq nərsini qikiriwətmənglar.■

13

¹ Əgər aranglardin pəyoəmbər yaki qux kərgüqi qikip, silərgə məlum bir məjizilik alamət yaki karamətəni kərsitip berəy desə ² wə u silərgə aldin'ala degən məjizilik alamət yaki karamət əməlgə axurulsa, əmma xuning bilən munasiwətlik «baxka ilahlarə (yəni silər tonumioqan ilahlarə) əgixəyli» wə «ularning kullukida bolayli» desə, ³ xu pəyoəmbər yaki qux kərgüqining səzlırigə kulak salmanglar; qünki xu tapta Pərwərdigar Hudayinglar siləning uni, yəni Pərwərdigar Hudayinglarni pütün kəlbınglar wə pütün jeninglar bilən səyidoqan-səyməyidoqaninglarni bilix üqün sinawatkan bolıdu.

⁴ Silər Pərwərdigar Hudayinglarə əgixip mengixinglar kerək; silər Uningdin qorkunglar, əmrlirini tutunglar, Uning awazioqə kulak selinglar; silər Uning hizmitidə bolup Uningə bəqlininglar. ■ ⁵ Xu pəyoəmbər yaki qux kərgüqi bolsa əlümgə məhkum kilinixi kerək; qünki u siləni Misir zeminidin kutkuzup qikəroqan, yəni «kulluk makani»din hərlük bədili tələp kutkuzojan Pərwərdigar Hudayinglarə asiylük kilixni kutratti, xundakla Pərwərdigar Hudayinglar seni mengixka əmr kilojan yoldin ezikturuxka urundi; silər muxundak rəzillikni aranglardin yokitixinglar kerək.■

ailining iqidə pəyda bolojan sahta pəyoəmbərlər

⁶⁻⁷ Kəringding, məyli anangning oşli yaki əz oşlung yaki kızinq, janjiring bolojan ayaling yaki jan dostung astirtin seni azdurmaqqi bolup:

«Barayli, baxka ilahlarning kulluqioja kirayli» desə, yəni özüng yaki ata-bowiliring heq tonumaydiojan, ətrapingdiki əllərnin ilahliri bolsun, yekin bolsun, yirak bolsun, hətta yər yüzining bu qetida yaki u qetida bolsun, xularning kulluqioja kirayli desə, □ ■ 8 undaқта sən uningəja qoxulma yaki uningəja kulak salma; sən uni heq ayima, uningəja rəhim kilma wə uning gunahini heq yoxurma; □ 9 kandaқта bolmisun, uni əltürgin; uni əltürükə tunji kol saloquci sən bol, andin barlik həlkning kolliri əgixip xundaқта kilsun. ■ 10 U seni Misir zeminidin, «kulluq makani»din kutkuzup qikarəjan Pərwərdigar Hudayingni taxlaxka ezikturmakqi boldi, xunga sən uni əltürüxüng, qalma-kesək kilixing kerək; 11 Xuning bilən pütkül Israil anglaydu, qorkidu, xuningdin keyin yənə xundaқта rəzil ixni aranglarda kilmaydu. ■

Məlum yurttikilər toplixip kıləjan butpəraslikning jazasi

12-13 Əgər Pərwərdigar Hudaying olturaklixixka sanga təkdin kıləjan məlum bir xəhərdə: «Arimizdin bəzi rəzil adəmlər qikip: «Barayli, baxka ilahlarning kulluqida bolayli» dəp silər heq tonumaydiojan ilahlarəja əgixixkə öz xəhəridikilərnə ezikturdi» degən həwərnə anglisang, □ 14 xu həman təkxürüp sürüxtə kil; rast bolsa, dərwəkə bu yirginqlik ix aranglarda yüz bərgənliki ispatlanəjan bolsa, 15 undaқта sən xu xəhərdikilərnə kiliq bilən əltürüp, bu xəhərnə wə uning iqidiki barlik nərsilərnə, jümlidin mal-waranlirini təltəküs həlak kiliwət. 16 Uningdiki barlik oljini otturidiki qong məydanəja yiojip, xu xəhərnə barlik oljisi bilən qoxup Pərwərdigar Hudayingəja ataləjan köydürmə kurbanliktək ot bilən köydürwət; u mənggügə harabilik bolidu — qaytidin kurulmasliqi kerək. 17 Təltəküs həlakətkə bekitilgən heqbir nəsə kolungəja qaplxmisun; xundaқта kilsang Pərwərdigar oşəzipidin yenip sanga rəhim kərsitidu; U sanga iqini aşritip, ata-bowiliringəja kəsəm kıləjandək seni kəpəytidu. 18 Sən mən bügün tapiləjan Pərwərdigar Hudayingning barlik əmrlirini tutup, uning nəziridə durus boləjanni kilix üqün awazioja kulak salsang, həling xundaқта yaxhi bolidu.

14

Pərwərdigar aldidiki həlallik wə həramlik — həlal wə həram janiwarlar

1 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning pərzəntliridursilər; əlgənlər üqün bədinglarni heq kəsməslikinglar kerək wə yaki manglay qeqinglarni kirip takir kılmaslikinglar kerək; □ ■ 2 qünki sən Pərwərdigar Hudayingəja ataləjan muqəddəs bir həlktursən; Pərwərdigar yər yüzidiki barlik həlklər arisidin Özining əlahidə gəhəri boləjan bir həlk boluxi üqün seni talliojandur. ■ 3 Sən heqqandaқта yirginqlik nərsini yeməsliking kerək.

□ 13:6-7 «jan-jigiring boləjan ayaling» — ibraniy tilida «kuqikingdiki ayaling». ■ 13:6-7 Kan. 17:2 □ 13:8 «sən uni heq ayima...» — ibraniy tilida «kəzuing ularni heq ayimisun...». ■ 13:9 Kan. 17:7 ■ 13:11 Kan. 17:13 □ 13:12-13 «bəzi rəzil adəmlər...» — ibraniy tilida «belial (Iblis)ning bəzi balliri...». □ 14:1 «əlgənlər üqün ... manglay qeqinglarni kirip takir kılmaslikinglar kerək» — butpəras Qanaaniylar arisida xundaқта ərp-adətlər kəp idi. ■ 14:1 Law. 19:27,28; 21:5 ■ 14:2 Kan. 7:6; 26:18

4 Təwəndikilər silər yeyixkə bolidiqan haywanlar: — kala, koy, oqkə; ■ 5 keyik, jərən, buqa, yawa oqkə, ahu, bəkən, yawa koy, 6 xundakla haywanlar iqidə tuyakliri pütünləy aqimak (tuyakliri pütünləy yerik) həm kəxigüqi haywanlarning hərhilini yesənglar bolidu. □

7 Lekin, kəxigüqi yaki aqimak tuyaklik haywanlardin təwəndikilərnə yeməslikinglar kerək: —

Təgə, toxkan wə suqur (qünki ular kəxigüqi boləjini bilən tuyiqi aqimak əməstur. Xunga ular silərgə haram bolidu). □

8 Qoxka bolsa tuyakliri aqimak boləjini bilən kəximigini üqün silərgə haram bolidu. Xundak haywanlarning gəxini yeməslikinglar kerək wə həm əlüklirigə təgməslikinglar kerək.

9 Suda yaxaydiqan janıwarlardin təwəndikilərnə yeyixkə bolidu: — sudiki janıwarlardin qaniti wə qasiraqliri boləqanlarni yeyixkə bolidu, 10 lekin qaniti wə qasiraqliri bolmiqanlarni yeməslikinglar kerək; ular silərgə nisbətən haram bolidu.

11 Barlik halal kuxlarni yesənglar bolidu; 12 birak təwəndiki uqar-qanatlarni yeməslikinglar kerək: yəni bürküt, tapkux-oqeqirlar, dengiz bürküti, □ 13 qarlıoqaq kuyrukluq sar, laqin, qorultaz-tapkuxlar wə ularning hilliri, 14 həmmə qaqa-kozoqunlar wə ularning hilliri, 15 müxkyapilak, təgikux, qayka, sar wə ularning hilliri, 16 huwkux, ibis, ak ku, □ 17 saqiykux, belik'aloquq, karna, □ 18 ləylək, turna wə uning hilliri, həpüp bilən xəpərang degənlər silərgə haram sanalsun. □

19 Hər bir qanatlik əmüligüqi haxarətlər bolsa silərgə nisbətən haram bolidu; ularni yeməslikinglar kerək. □

20 Silər barlik halal kuxlarni yesənglar bolidu.

21 Silər həqkəndək əlük janwərnə yeməslikinglar kerək; silər undək nərsini xəhər-yezanglar iqidə turuwatkan musapirləroqa beringlar; ular uningdin yesə bolidu yaki uni yat əlliklərkə setiwətsimu bolidu; qünki sən Pərwərdigar Hudayingoqa ataləjan mukəddəs bir həlktürsən. Sən oqlakni anisining sütidə qaynitip pixursang bolmaydu. □ ■

Pərwərdigaroqa beoxlax

22 Sən jəzmən hər yili etizdiki həmmə terikqilik məhsulatliringning ondin birini ayrixing kerək; 23 sən xularni, yəni axliqing, yengi xarabing, zəytun

■ 14:4 Law. 11:2 □ 14:6 «**kəxigüqi haywanlar**» — muxu yərdə ikki-üq axkazini bar haywanlarni əməs, bəliki yənə ozukni yumxaq qaynaydiqan barlik haywanlarni əz iqiğə alidu.

□ 14:7 «**suqur**» — yaki «siqkan» — taqlarda yaxaydiqan kiqik bir haywan. □ 14:12

«**tapkux-oqeqirlar**» — ibranıy tilida «ustihan qakkuqi kux». Yəni bir tərijimisi «belik'aloquq».

□ 14:16 «**huwkux**» — yaki «kiqik huwkux». «**ak ku**» — ibranıy tilidin buning kəndək kux ikənlikini bilix təs. □ 14:17 «**sakiykux**» — saqiykux yaki «suqa sünggüqi». İbranıy tilidin buning kəndək kux ikənlikini bilix təs.

«**karna**» — yaki «qotan». □ 14:18 «**turna**» — yaki «kotan». «**ləylək, turna ... degənlər silərgə haram sanalsun**» — bu halal wə haram nərsilər toqruluq «Lawıylar»diki «qoxumqə səz»imizni kərug.

□ 14:19 «**Hər bir qanatlik əmüligüqi haxarətlər ... ularni yeməslikinglar kerək**» — bu tizimlikti kuxlarning kəpinqisining ibranıy tilidiki nami Təwratta pəkət bir-ikki kətim kərugən boləqan, ularning qaysi kuxlar ikənlikini toptoqra bəkitix bəzidə mumkin bolmaydu. Həlbuki, ularning omumi tipliri, xübhşizki, tərijimizdək bolidu. □ 14:21 «**xəhər-yezanglar iqidə**» — ibranıy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilini.

«**oqlakni anisining sütidə qaynitip pixursang bolmaydu**» — bu əmr bəlkim ətraptiki butpərəs həlklərnə məlum ər-pəditigə əgəxməslik kəraklikini kərsitixi mumkin. Bu toqruluq yənə «Lawıylar»diki «qoxumqə səz»imizni kərug. ■ 14:21 Mis. 23:19; 34:26

meyingning ondin birini Pərwərdigar Hudayingning aldida, yəni U Öz namini kalduruxka tallaydiqan jayda yə, xundakla kala-qoy padiliridin ayriloqan tunji balilirini xu yərdə yə; xundak kılsang Pərwərdigar Hudayingdin daim kərkuşni əginisən. ■

²⁴ Wə Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligəndə, U Öz namini kalduruxka tallioqan xu jay səndin intayin yirək bolup, məhsulatliringni xu yərgə apiralmioqudək bolsang, ²⁵ sən xu qaşda uni puloqa setip, pulni qolungoqa tengip, Pərwərdigar Hudaying tallioqan jayoqa barəjin wə ²⁶ wə kənglūng nemə tartsa, məyli kala, qoy, məy-xarab, musəlləs bolsun, yəki xuningdək kənglūng tartqan həkəndək nərsini xu puloqa əlsang bolidu; andin sən wə öyüngdikilər xu yərdə uningdin yəp-iqip, Pərwərdigar Hudaying aldida xad-huram bolisilər. ■

²⁷ Xəhər-yeziliringda turuwatqan Lawiylarni untumasliqning kerək, qünki aranglarda uning heqkəndək nesiwisi yəki mirasi yok. □ ■ ²⁸ Hər üq yilning ahirida sən xu yildiki məhsulatliringdin ondin birini əxrə kılip qıkar; sən uni xəhər-yeziliring iqidə topla; □ ²⁹ xuning bilən Lawiylar (qünki aranglarda uning heqkəndək nesiwisi yəki mirasi yok), musapir, yetim-yesirlər wə tul hotunlar kelip uningdin yəp toyunsun; xundak kılsang Pərwərdigar Hudaying qolungdiki bərlək mewini bərikətləydu.

15

Kərzlərdin halas kılix

¹ Hər bir yəttə yilning ahirida sən bir «halas kılix»ni jakarlioqin. ■ ² Bu «halas kılix» mundaq bolidu: — bərlək kərz igiliri koxnisioqa bərgən kərzni kəqürüm kılix kerək; uni koxnisidin yəki kərindixidin tələp kılməsliki kerək; qünki Pərwərdigar aldida bir «halas kılix» jakarlandı. □

³ Qətəlliktin bolsa tələp kılixka bolidu; ləkin kərindixingda boləqan kərzni kəqürüm kılixing kerək.

⁴ Həlbuki, aranglarda həjətmənlər bolmaydu; qünki Pərwərdigar Hudaying silərgə miras bolux üqün igilixinglaroqa beridioqan xu zeminda turəjiningda seni ziyadə bərikətləydu; ⁵ Pəkət silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqa kulak selip, mən silərgə bügün tapilioqan bu pütün əmrgə əməl kılixka kəngül bəlsənglər xundak bolidu. ⁶ Qünki Pərwərdigar Hudaying sanga wədə kıləndək u seni bərikətləydu; sən kəp əllərgə kapalətlək elip kərz berisən, ləkin ulardın kərz əlmaysən; sən kəp əllər üstigə həküm sürisən, ləkin ular üstüngdin həküm sürməydu.

Səhy bolunglar!

⁷ Pərwərdigar Hudaying sanga beridioqan zeminda xəhər-yezanglar iqidə turuwatqan kərindaxliring arisidin kəmbəşəş bir adəm bolsa, sən uningə kənglūngni kattik kılma yəki həjiti qıxkən kərindixingə

■ **14:23** Kan. 12:17,18 ■ **14:26** Mat. 21:12 □ **14:27** «**Xəhər-yeziliringda**» — ibraniy tilida «Dərwaziliring iqidə» degən səz bilən ipadilini. ■ **14:27** Qel. 18:20, 24; Kan. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28** «**xəhər-yeziliring iqidə**» — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə» degən səz bilən ipadilini.

■ **15:1** Mis. 21:2; Yər. 34:14 □ **15:2** «... **Pərwərdigar aldida bir «halas kılix» jakarlandı**» — bəzi alimlar bu «halas kılix» degəning mənisi, kərz igiliri **yəttə yil iqidə** kərzdarlardın kərzni sorimasliki kerək; ləkin yəttinqi yildin keyin kərzlərnə kıytdin soraxka bolidu, dəp bəkitilən, dəp kəraydu.

ƙolungni yumuwalma; □ 8 sən bəlki sehiylik bilən uningəa ƙolungni oƙuƙ ƙil wə uningda nemə ƙəm bolsa ƙoƙum həjitudin ƙiƙip uningəa ətə bəriƭ tur. 9 Ƙənglūngdə namrat ƙerindixingdin aƙriniƭ: Yəttinqi yil, yəni «halas yili» yekinlaxti, dəƭ rəzil oyda boluxtın, uningəa həƙ nərse bərməsliktin həzi bol; xundaƙ bolup ƙalsa u sening toƭrangda Pərwərdigarəa pəryad ƙətürüxi bilən bu ix sanga gunah həsablınıdu.

□ 10 Sən ƙoƙum uningəa sehiylik bilən bərgin; uningəa bərginingdə ƙənglūngdə narazi bolma; ƙünki bu ix üqün Pərwərdigar Hudaying seni barliƙ ixliringda wə ƙolungdiki barliƙ əmgikingdə bəriƙətləydu. ■

11 Ƙünki ƙəmbəoqəllər zemindin yoƙap ƙətməydu; xunga mən sanga: «Sən sehiylik bilən zemindiki ƙerindixingəa, yəni sening namratliringəa wə həjətmənliringgə ƙolungni aƙqın» — dəƭ tapilidim. ■

Ƙullarni ƙoyuwetix

12 Sening ƙerindixing, məyli ibranıy ər yaki ibranıy ayal bolsun sanga setiləƙan bolsa, u altə yil ƙulluƙungda bolıdu, andin yəttinqi yilida sən uni əzüngdin halas ƙilip ƙoyuwət. ■ 13 Uni ƙoyuwətkəndə ƙuruk ƙol ƙoyuwətsəng bolmaydu; 14 sən ƙoƙum ƙoyliringdin, haminingdin wə xarab ƙəlƙikingdin təkdim ƙilixing ƙerək; Pərwərdigar Hudaying seni bəriƙətligini boyiqə sən uningəa bər. 15 Sening əslidə Misir zemınida ƙul boləanliƙingni, xuningdəƙ Pərwərdigar Hudaying seni hərlük bədili tələƭ ƙutƙuzəanliƙini yadingda tut; xunga mən bügün bu ixni sanga tapilidim.

16 Həlbuki, xu ƙulung sanga: «mən səndin ƙətməymən» desə (ƙünki u seni wə ailəngdikilərnı səyidu, sening bilən həli yahxi bolıdu) 17 — xu ƙaəda sən bigizni elip uning ƙulıƙını ixiktə təx. Xuning bilən u mənggügə sening ƙulung bolıdu. Xuningdəƙ dedikingimu xundaƙ muamilə ƙiləjin. ■

18 Ƙulungni yeningdin ƙoyuwetix sanga əojir ƙəlmisun; ƙünki u ƙulluƙungda altə yil boləaƙƙa, ƙimmiti mədikarningkidin ikki həssə artuƙ bolıdu; uni ƙoyuwətsəng Pərwərdigar Hudaying barliƙ ixliringda seni bəriƙətləydu. □

Hudaəa əng esilni beəjıxax

19 Ƙaliliring wə ƙoyliring arisida tuəuləƙan barliƙ tunji ərkək mozay-ƙoziliringni Pərwərdigar Hudayingəa ata; ƙaliliringning tunjisini həƙƙandaƙ əmgəkkə salma, ƙoyliringning tunjisini ƙirƙıma. ■ 20 Sən wə əyüngdikilər hər yili xu melingni Pərwərdigar Hudaying aldida, Pərwərdigar tallaydioƙan jayda yənglər. 21 Biraƙ xu həywanlarning bir yeri meyip bolsa, məyli u məjruh, ƙor yaki uningda hərƙandaƙ nuƙsan bolsa, uni Pərwərdigar Hudayingəa ƙurbanliƙ ƙilmasliƙing ƙerək. ■

22 Bəlki uni xəhər-yezanglar iqidə yesəng bolıdu; ƙixilər məyli pak yaki

□ 15:7 «xəhər-yezanglar iqidə» — ibranıy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilınıdu. □ 15:9 «...namrat ƙerindixingdin aƙriniƭ» — ibranıy tilida «namrat ƙerindixingəa ƙəzüngni rəzil ƙilip» degən səzlər bilən ipadilınıdu. ■

15:10 Mat. 5:42; Luƙa 6:35 ■ 15:11 Mat. 26:11; Yh. 12:8 ■ 15:12 Mis. 21:2; Yər. 34:14 ■ 15:17 Mis. 21:6 □

15:18 «ƙimmiti mədikarningkidin ikki həssə artuƙ bolıdu» — ƙul hərƙüni igisi üqün ixlaydioƙan wəƙit mədikar ixlign wəƙitning ikki həssidin ƙəp boluxi mümkin; ƙünki ƙul ƙeƙə-kündüz hojayinning buyruƙı astida turuxi ƙerək. ■ 15:19 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13 ■

15:21 Law. 22:20; Ƙan. 17:1

napak bolsun, uni jərən yaki keyikni yegəndək yesə bolidu. □ ²³ Pəkət sən uning kənini yemə; kənini suni yərgə təkkəndək təküwət. ■

16

«*Ətüp ketix həyti*» wə «*petir nan həyti*»

¹ Abib eyini alahidə esingdə tut wə ətüp ketix həytini Pərwərdigar Hudayingə atəp təbrikligin; qünki Pərwərdigar Hudaying seni Abib eyida Misirdin keqidə qıkarəşən. □ ■ ² Sən «ətüp ketix həyti»ning melini (məyli koy yaki kala padisidin bolsun) Pərwərdigar Hudaying tallap bekitidiəşən jayda uningə atəp kurbənlük kiləşin; ³ xundakla sən heqkəndək bolduruləşən nanni yeməsliking kerək; sən uning bilən yəttə kün petir nan, yəni «külpət neni»ni yeyixing kerək; qünki sən Misir zeminidin aldiraxlikta qıktıng; xuning bilən sən əmrüngning barlik künliridə Misir zeminidin qıkkan xu künni yadingda tutkaysən. ■ ⁴ Yəttə kün qeğraliring iqidə, əyüngdə heqkəndək eqitku tepilmisun; sən birinqi küni kəqtə kiləşən kurbənlük gəxlərni ətigəngə qaldurmasliking kerək. ■

⁵ Sən ətüp ketix həyti kurbənlükini Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım kilidiəşən xəhər-yeziliringning hərəkəndikida kılsang bolmaydu; ⁶ bəlki ətüp ketix həyti kurbənlükini sən Pərwərdigar Hudaying Əz namini turəşux üçün tallaydiəşən jaydila kııl; uni kəqkurun, kün petix waqtida, yəni Misirdin qıkkəndiki waqtka ohxax waqtta kılisən. ⁷ Uni Pərwərdigar Hudaying tallaydiəşən jayda pixurup yegin; andin ətigəndə qedirliringə qaytsang bolidu.

⁸ Sən altə kün petir nan yəşən; yəttinqi küni Pərwərdigar Hudaying aldida təntənilik sorun küni bolidu; sən heqkəndək ix-əmgək kılmaysən.

«*Həptilər həyti*»

⁹ Andin yəttə həptini sanaysən; axlikka orəqək saləşəndin baxlap yəttə həptini sanaxka baxlaysən; □ ■ ¹⁰ andin sən «həptilər həyti»ni Pərwərdigar Hudaying aldida qolungdiki ihtiyariy hədiyə bilən ötküzisən; Pərwərdigar Hudaying sanga bərikətliginigə qarap uni ihtiyarən sunisən. ¹¹ Xuning bilən sən Pərwərdigar Hudaying aldida, U Əz namini turəşuxka tallaydiəşən jayda xadlinisən; sən əzüng, oşlung, kızing, kulung, dediking, sən bilən bir yərdə turuwatқан Lawiylar, arənglardiki musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xadlinisilər. ¹² Sən xuning bilən əslidə Misirdə kul boləşənlikingni esinggə kəltürüp, bu barlik bəlgilimilərni tutup əməl kiləşin.

¹³⁻¹⁴ Sən «kəpilər həyti»ni yəttə kün ötküzisən; sən haman wə xarab kəlqikingni yiqəşən qeşingdə, oşlung, kızing, kulung, dediking, xəhər dərwasisi iqidə turidiəşən Lawiylar, musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xu həytta xadlinisilər. ■ ¹⁵ Pərwərdigar tallaydiəşən jayda

□ **15:22** «*xəhər-yezanglar iqidə*» — ibranıy tilida «dərwasiliring iqidə» degən söz bilən ipadilini. ■ **15:23** Kan. 12:16,23 □ **16:1** «*Abib yaki «Nisan» eyi*» — Huda ibranıylarəqa tapxurəşən kalendarning birinqi eyi. «Mis.» 12-babni kəşing. «*ətüp ketix həyti*» — ibranıy tilida «pəşah» yaki «pasha» degən söz bilən bildürüli. ■ **16:1** Mis. 12:2; Law. 23:5; Qel. 9:1; 28:16 ■ **16:3** Mis. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25 □ **16:9** «*axlik*» — muxu yərdə ərpini kərsitidu. ■ **16:9** Mis. 23:16; Law. 23:15; Qel. 28:26 ■ **16:13-14** Mis. 23:16; Law. 23:34

сән җәттә күн Пәрвәрдигар Hudaying алдидә һейт өткүзисән; қўнки Пәрвәрдигар Hudaying барлиқ мәһһсүлатлiringда, қолунг қилоан иҗларда сән бәрикәтләйду вә сән дәrwәкә пүтүнләй хадлинисән.

¹⁶ Yilda үқ қетим, петир нан һейти, һәптәиләр һейти вә кәпиләр һейтида сенинг барлиқ әркәкларинг Пәрвәрдигар Hudaying алдидә, u tallaydioqan jayda һазир болуҗи керәк; ular Пәрвәрдигар алдидә қуруқ қол һазир болса болмайдү; ■ ¹⁷ бәлки Пәрвәрдигар Hudayingning сanga тәқдим қилоан бәрикити бойиқә һәрбери қолдин келиҗиқә сунсун.

Adalat yurguziux

¹⁸ Hәlkning üstidin adalat yurguziux adil һөкүм қикирix үқүн, сән Пәрвәрдигар Hudaying сanga тәқдим қилidioqan барлиқ хәһәр-yeziliring иқидә һәрбир кәбилidә сораққи вә әмәлдарларни бекитixing керәк. □

¹⁹ Adalatni burmilisang болмайдү; adәmlәrgә yüz-hatirә қilsang болмайдү; para alsang болмайдү; para болса ақиланиләрни кәзлirini кор қилidu һәм адилларning сәзлirini burmilaydu. ■ ²⁰ Sән mutlәк adalatni izdixing керәк; xundaq қilsang һаят кәрисән һәмдә Пәрвәрдигар Hudaying сanga тәқдим қилidioqan zeminni игиләйсән.

Һәрқандақ butpәrәslikтин yiraқ turux

²¹ Sән өзүнг үқүн yasaydioqan Пәрвәрдигар Hudayingning қурбанғһining әтрапиоға «axarah» buti қилinidioqan һеққандақ дәрәһ tikmәsliking керәк □ ²² вә өзүнг үқүн һеққандақ but tüwrüki tiklimәsliking керәк; undaq нәрсиләр Пәрвәрдигар Hudayingoға yirginqliktur.

17

¹ Пәрвәрдигар Hudayingoға һәрқандақ нуқсани yaki бaxқа кәмқилики болoqan kala yaki қoynи қурбанлиқ сүпитidә sunmasliking керәк; qўnki undaq қilix Пәрвәрдигар Hudayingoға yirginqliktur.■

²⁻³ Пәрвәрдигар Hudaying сanga тәқдим қилidioqan хәһәр-yezang иқидә әр болсун, аyal болсун, бирсининг Пәрвәрдигар Hudayingning алдидә бирә рәзил ixни қилоанлиқи — Uning әһдисигә һилаплиқ қилоанлиқи, бaxқа илаһларoға (мәсилән, Mән сanga иbadәт қilixқа мән i қилоан қuyax, ay yaki пүткүл samawi қoxun болoqan yultuzlaroға), иbadәт қilip ularoға бax uroqanлиқи байқalsa, □ ■ ⁴ — xundaq bir ixtin һәwәр tapқan yaki uni anglioqan болsang, undaqta сән әstayidillik билән сүрүxtүrgin; bu ix ispatlinip rast қiқsa, дәrwәкә Israilda xundaq yirginqlik ix қilinoqan болsa, ⁵ сән xu рәзил ixни қилоан әр yaki аyalни дәrwaziliringoға elip қiқip, xu әр yaki аyalни өlүmgә мәһkum қilip қalma-kesәk қilixing керәк. ⁶ Birsini өlүmgә мәһkum қilix үқүн икki-үq guwahqining сәзliri болuҗи керәк. Birsini

■ **16:16** Mis. 23:15, 17; 34:23 □ **16:18** «xәһәр-yezanglar иқидә» — иbraniy tilida «dәrwaziliringlar иқидә» дегән сәзләр билән ipadilinidu. ■ **16:19** Mis. 23:8; Law. 19:15; Қан. 1:17

□ **16:21** «axarah buti» — бәлким butpәrәslikкә беoқilanoqan дәрәһlikләрдur. Дәрәһләр бәлким аyal but хәклидә оyuloqan yaki нәқixlәngән болuҗи mumkin idi. ■ **17:1** Law. 22:20-25; Қан. 15:21

□ **17:2-3** «xәһәр-yezanglar иқидә» — иbraniy tilida «dәrwaziliringlar иқидә» дегән сәзләр билән ipadilinidu. «samawi қoxun болoqan yultuzlar» — bular тоoқruluk 4:19ni вә izahatini көrüng.

■ **17:2-3** Қан. 13:7

birlə guwahçining sözi bilən öltürüxkə bolmaydu. ■ 7 Öltürüldioqanda awwal guwahçılar kəl salsun, andin barlıq həlk kəl salsun; xundak kilsanglar silər rəzillikni aranglardin həydiwetsilər.■

Aliy sot

8 Xəhər-yezanglarda həküm qikirixkə sanga təs kelidioqan bir ix qıksa, məyli hun dəwasi, hək-tələp dəwasi yaqi zorawanlıq dəwasida, hərəkəndak talax-tartix bolsa ornunglardin turup Pərwərdigar Hudaying tallaydioqan jayəə beringlar. □ ■ 9 Silər Lawiy kahinlarning wə xu qaoqda bolidioqan soraqçi bəgning yenioə barisilər wə ulardin həküm soraysilər; ular silər üçün həküm qikiridu. □ 10 Silər Pərwərdigar tallaydioqan axu yərdə turəanlarning silərgə tapxuridioqan həküm sözi boyiqə ijra kilisilər; ularning silərgə kərsətkinining həmmisigə əməl kilip kəngül bəlxüinglar kerək. □ 11 Silər ularning silərgə kərsətkən kanun həkümi boyiqə, qikiridioqan qarari boyiqə kilisilər; ular silərgə tapxuridioqan səzdin ong ya soləə qətnəp kətmənglar. 12 Wə bəxbaxtaklık kilip, Pərwərdigar Hudayingning hizmiti üçün xu yərdə turidioqan kahinoə yaqi soraqçi bəgkə kulak salmioqan kixi bolsa, xu adəm ölümgə məhkum bolidu; xuning bilən silər rəzillikni Israildin həydep qikirisilər. 13 Xundakla, barlıq həlk bularni anglap qorkidu wə yəne bəxbaxtaklık kilmaydu.

Padixah kəndak boluxi kerək?

14 Sən Pərwərdigar Hudaying sanga təkdin kilidioqan zeminoə kirip uni igiligəndə, xundakla uningda turəanda: «Mən ətrafimdeki əlləringkidək özümgə bir padixah tikliməqimən» desəng, 15 xu qaoqda sən əzümgə pəkət Pərwərdigar Hudaying tallaydioqinini tikləysən; üstünggə kerindax bolmioqan qətəllikni bekitməsliking kerək. 16 Padixah bolsa əzi üçün atlarni kəpəytməslikni yaqi atlarni kəpəytmən dəp həlkni Misiroəə qayturmaslikni kerək; qünki Pərwərdigar silərgə: «Silər xu yol bilən hərgiz qaytmaslikinglar kerək» degənidi.

17 Padixah kəp ayallarni öz əmrigə almaslikni kerək; bolmisa uning kəngli ezip ketixi mümkün. U əzi üçün altun-kümüxni kəpəytməslikni kerək.

18 Padixahlıq təhtigə olturoqinida u əzi üçün Lawiy kahinlarning aldida muxu kanunni bir dəptərgə kəqürüp pütüxi kerək. 19 Xu dəptər uning yenida daim boluxi wə uni əmrining barlıq künliridə okuxi kerək; xundak kilsa u Pərwərdigar Hudasingin qorkup, muxu kanunning səzlini wə bəlgilimilirini tutup ularəə əməl kilixni eginidu. 20 Xundakla uning kəngli kerindaxliri aldida həkəwurlixip kətməydu, bu əmrlərdin ong ya soləə qətnəp kətməydu wə xuningdək Israil arisida uning wə oşullirining padixahlıq künliri kəp bolidu.□

■ 17:6 Qəl. 35:30; Kan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28 ■ 17:7 Kan. 13:10

□ 17:8 «... məyli hun dəwasi, hək-tələp dəwasi yaqi zorawanlıq dəwasida, hərəkəndak talax-tartix bolsa,... » — ibranıy tilida «kan wə kan arisida, dəwa bilən dəwa arisida, muxt-tayak bilən muxt-tayak arisida bolsun, hərəkəndak talax-tartix bolsa...» degən səzlər bilən ipadiliniidu.

■ 17:8 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ 17:9 «Lawiy kahinlar» — kahinlar Lawiy larning kəbilisidin bəlgiliniidu. □ 17:10 «Pərwərdigar tallaydioqan axu jay» — muxu 8-13-ayətlərdə «(Huda) tallaydioqan jay... «Pərwərdigar tallaydioqan jay...» bəlkim Lawiy lər wə kahinlar həmdə «soraqçi bəg» (demək, xu dəwrdiki «batur həkim») turidioqan xəhər-yezilərnı kərsitixi mümkün. «Yəxua» 21:13-19ni kəring. Tawratiki «Batur həkimlar» wə «Samuil»da «dəwa sorap həküm qikirix» ixliri kəp uqraydu. □ 17:20 «bu əmrlərdin...» — ibranıy tilida «bu əmrdin...».

18

Lawiyalar və kahinlarning nesiwisi

¹ Lawiy kahinlar və xuningdək barlıq Lawiyalar qəbilisining Israilda heçkəndək nesiwisi yəki mirasi bolmaydu; ular Pərwərdigarəta atəp otta sunulidiətan qurbanlıqlardın wə Pərwərdigarning mirasidin yeyixkə bolidu, □ ■ ² Biraq ularning qerindaxliri arisida heçkəndək mirasi bolmaydu; Pərwərdigar eytkəndək, U Əzi ularning mirasidur. ■

³ Kahinlarning qurbanlıq kilidiətan həlktin alidiətan ülüxi mundək: — (məyli kala yəki koy bolsun) kəl, engək gəxi wə üqəy-qerini kahinlarəta berilidu. ⁴ Silərning axliqınglardın, yengi xarabınglardın wə zəytun meyinglardın dəslepki pixxan həsulni wə qoyliringlardın dəslepki qırqılətan yungni uningəta berisilər; ⁵ qünki Pərwərdigar Hudaying uni wə uning əwladlirini Əz namida hizmitidə daim turuxkə barlıq qəbililinglar iqidin talliwələtan.

⁶ Əgər Lawiy bolətan bir adəm pütkül Israildiki hərəkəndək xəhər-yezidin, yəni əzi məkanlaxkan jaydın qikiq, Pərwərdigar tallaydiətan jayəta kəlsə ⁷ wə xü yərdə Pərwərdigar aldida turoquqi barlıq qerindaxliriəta ohxax Pərwərdigar Hudasing namida hizmətə turotan bolsa, ⁸ undəkta (məyli u atisidin kələtan mirasini setiwətkən yəki setiwətmigən bolsun) uning yəydiətan ülüxi qerindaxliringkidək boluxi kərək. □

Sehir-jadugərlik qilixkə bolmaydu, həqıkiy pəyoəəmbərgə kulək selinglar

⁹ Sən Pərwərdigar Hudaying sanga beridiətan zeminiəta kirgən qəqda, sən xü yərdiki əllərning yirginlik adətlini oğənməsliking kərək.

¹⁰ Aranglarda əz oqli yəki qizini ottin ətküzidiətan, pəlqilik, rəmquilik, əpsaniylik, jadugərlik □ ■ ¹¹ yəki dəmidiqilik qilətuqi yəki jinxək, sehirgər yəki əlgənlərdin yol sorioquqi heçkəndək kixi bolmisun; ¹² qünki bundək ixlarni kilidiətan hərəkəndək kixi Pərwərdigarəta nəprətlik bolidu; bu yirginlik ixlər tüpəylidin Pərwərdigar Hudaying xü əlləni aldinglardın həydəp qikiridu.

¹³ Sən Pərwərdigar Hudaying aldida əyibsiz mukəmməl boluxung kərək;

¹⁴ qünki sən zemindin həydəydiətan bu əllər rəmquilər wə pəlqilarəta kulək salidu; biraq Pərwərdigar Hudaying seni undək qilixkə yol koymaydu.

Kəlgüsidiki uluə pəyoəəmbər

¹⁵ Pərwərdigar Hudaying silər üqün aranglardın, qerindaxliringlar arisidin mənə ohxaydiətan bir pəyoəəmbər turozuzidu; silər uningəta kulək selinglar. ■ ¹⁶ Bu silər Hərab təridə yiojilətan kündə Pərwərdigar Hudayinglardın: «Pərwərdigar Hudayingning əwazini yənə anglıməyli, bu dəhxətlik otni kərməyli, bolmisa əlüp ketimiz» dəp tələp qiləjiniqlarəta

□ **18:1** «Pərwərdigarning mirasidin yeyix» — demək, Pərwərdigarning mirasi bolətan zemindiki məsulətlərdin yeyix. ■ **18:1** Qəl. 18:20; Kan. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Qəl. 18:20-32; Kan. 10:9; Əz. 44:28 □ **18:8** «məyli u atisidin kələtan mirasini setiwətkən yəki setiwətmigən bolsun,...» — Lawiyaların əz aldiəta qong zemini bolmaytti, bəlki pəkət bəzi xəhərlərdə qoru-jayliri wə ətrapida qəklə yaylaqlirila bolatti. «Qəl.» 35:1-8ni kərug. Baxkə nəqqə hil tərjimiliri uqrixı mumkin. □ **18:10** «...ballirini ottin ətküzüx» — bəlkim «insan qurbanlıqı»ni kərsitixı mumkin. ■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yəx. 8:19 ■ **18:15**

Yh. 1:46; Ros. 3:22; 7:37

pütünlöy mas kelidu. ■ 17 Xu qashda Pärwərdigar manga: «Ularning manga degən sözi yahxi boldi. 18 Mən ularoşa qerindaxliri arisidin sanga ohxaydioşan bir pəyoşəmbərni turoşuzimən, Mən Öz səzlimni uning aoshzioşa salimən wə u Mən uningşa barlik tapilioşimni ularoşa səzləydu.

■ 19 Wə xundak boliduki, u Mening namimda dəydioşan səzlimgə kulak salmaydioşan həkandak kixi bolsa, Mən uningdin hesab alimən. □

20 Əmma Mening namimda baxbaxtaklik kilip Mən uningşa tapilioşan birər sözni səzlisə yaki baxka ilahlarıning namida söz kilidioşan pəyoşəmbər bolsa, xu pəyoşəmbər öltürölsun. □ ■

21 Əgər sən kenglüngdə: «Pärwərdigar kilmioşan sözni kandak pərk etimiz» desəng, 22 bir pəyoşəmbər Pärwərdigarning namida söz kilioşan bolsa wə u bexarət kilioşan ix toşra qikmisa yaki əməlgə axurulmisa, undakta bu söz Pärwərdigardın qikmioşan; xu pəyoşəmbər baxbaxtaklik bilən səzligən dəp, uningdin qorqma.

19

Adəm öltüröx toşrisidiki kanon — panahlik xəşərliri

1 Pärwərdigar Hudayinglar silərgə beridioşan zemindiki taipilərnı silərnıng aldinglardın üzüp taxlioşan waqtida wə silər xundakla ularning xəşərliri wə öyliridə turoşininglarda, 2 silər xu qashda Pärwərdigar Hudayinglar silərgə beridioşan zeminda üq xəşərnı ayrim kilixinglar kerək;

■ 3 xundakla, adəm öltürgən hərbir kixi xu yərlərgə, xu xəşərlərnıng birigə keqip beriwalsun dəp yol hazirlap, Pärwərdigar Hudayinglar miras boluxka silərgə beridioşan zeminni üq rayonşa bəlisilər. 4 Tirik kəlix üqün xu yərlərgə keqip beriwaloşan, adəm öltürgən kixi toşruluk bəlgilimə mundak: — u koşnisiני tasadiپیلیکتin urup öltürüp koşyoşan, xundakla əslidə uningşa əq-adawiti bolmioşan bolsa, xu yərgə keqip beriwalsa bolidu. ■ 5 Məsilən, u koşnisi bilən otun kesixkə ormanşa kirgən bolup, dərəhni kesixkə paltini kətürgəndə palta bexi sepidin ajrap ketip koşnisişoşa tegip ketip uni öltürüp koşya, undakta jawabkar kixi bu xəşərlərdin birigə keqip beriwelip hayat qalidu; 6 bolmisa, kan kisasi aloşuqi oşəziri kaynioşanda adəm öltürgən kixini koşloydu wə yol uzun boloaşka, uningşa yetixiwelip öltüröwetixi mumkin; əməliyəttə, u kixi ölümgə layik əməs, qünki uning əslidə koşnisişoşa heçkandak əq-adawiti yok idi. □ 7 Xunga mən silərgə: «Özünglar xundak üq xəşərnı ayrixinglar kerək» dəp əmr kilimən.

■ 18:16 Mis. 20:19; Kan. 5:25; Ibr. 12:19 ■ 18:18 Yh. 4:25 □ 18:19 « xu pəyoşəmbər

Mening namimda dəydioşan səzlimgə kulak salmaydioşan həkandak kixi bolsa, mən uningdin hesab alimən» — bu uluq pəyoşəmbərnıng salaşiyiti toşruluk «koşumqə səz»imizdə tohtilimiz.

□ 18:20 «baxka ilahlarıning namida söz kilidioşan pəyoşəmbər ... öltürölsun» — baxka birhil təjimişi: «baxka ilahlarıning namida söz kilidioşan pəyoşəmbər ... ölidu» — demək, əzlükidin ölidu. Bizninggə muxu yərdə Hudaning kərsətkini xu pəyoşəmbərni öltüröx kerəkliki bolsa kerək. ■ 18:20 Kan. 13:6; Yər. 14:14 ■ 19:2 Mis. 21:13; Qəl. 35:9-34; Yə. 20:2 ■ 19:4 Mis. 21:13; Kan. 4:41,42 □ 19:6 «kan kisasi aloşuqi» — kan kisasişoşa elixka hoşukluk kixining roli toşrisidiki kanon-bəlgilimilər «Qəl.» 35:10-35də kərsitilidu. «yol uzun boloaşka» — birlə panahlinidioşan xəşər boləanda, adəm öltürgən kixi turoşan jay u xəşərgə yirək bolup kelixi mumkin; xunga, Pələstində bir-biridin tarkak altə xəşər (andin yənə üq xəşər) tallinip «panahlik xəşər» dəp bekitilgən.

⁸ Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlaroşa kəsəm kıləjinidək qegrayinglarni kengəyitxni, ata-bowiliringlaroşa wədə kıləjan barlık zeminni silərgə təkdım kılıxni halaydu; ⁹ silər Pərwərdigar Hudayinglarni səyix wə uning yollirida daim mengix üqün mən silərgə bügün tapiləjan bu əmrni tutsanglarla U xundək kılidu, undəkta silərmu əzünqlər üqün bu üq xəhərdin baxka yənə üq xəhərnı koxisilər. □ ¹⁰ Wə xundək kilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kılıp təkdım kılidiəjan zemin arisida nahək kan təkülməydu wə xuningdək gədinginglaroşa hun gunahı qüxməydu. ¹¹ Ləkin birsi koxnisioşa əq-adawət tutkan bolsa, paylap turup uningəşa hujum kılıp, urup əltürwətsə wə xu xəhərlərdin birigə qeqip bəriwaləjan bolsa, ¹² undəkta uning öz xəhəridiki əksəkəllər adəm əwətip uni xu yərdin yandurup kelixi kerək, andin uni əltürülsun dəp «kan kisası aləuqi»ning kəlioşa tapxuruxi kerək. ¹³ Sən uni heq ayimioşin, xundək kıləjanda İsraildin təkülgən gunahsız kanning deşini taziləjan bolisilər; andin həlinglər yaxhi bolidu.□

Guwahqilar toşruluk şanon

¹⁴ Pərwərdigar Hudaying sanga igiləx üqün təkdım kılidiəjan zeminda burunkılar miras yeringdə bekitkən, koxnangning pasil texini yətkiməsliking kerək.■

¹⁵ Məlum jinayət yaki gunah toşrisida birsigə «U gunah kıləjan» dəp ərz-xikayət kılıxta yaləuz birlə guwahqi bolsa kupayə kılmaydu, bəlki həmmə ix ikki yaki üq guwahqining səzi bilən bekitilsun.■

¹⁶ Birsi toşruluk «pəlanqi-pokunqi gunah kıləjan» dəp ərz kılidiəjan kərə niyətlik bir guwahqi qıksa, ¹⁷ dəwalixip kələjan ikki adəm Pərwərdigarning əldida, xu künlərdə bolidiəjan kahinlər wə sorəkqi bəglər əldida hazır bolsun; ¹⁸ sorəkqi bəglər əstayidillik bilən təkxürsun; əgər həliki guwahqi yaləjan guwahqi bolup, öz kərindixi toşruluk yaləjan guwahliq bərgən bolsa, ¹⁹ undəkta, silər dəl u kərindixioşa kılmaqqi boləjinidək uningəşimu xundək kilinglər. Xundək kilsanglar rəzillikni aranglərdin yəkitisilər. ■ ²⁰ Kələjan həlkmu bu ixni anglaydu wə kərkidu wə xundəkla, aranglarda undək rəzil ixni yənə kılmaydu. ²¹ Silər heq rəhim kılmanqlar; janəşa jan, kəzgə kəz, qıxka qıx, kələşa kol, putka put elinsun.□ ■

20

Düxmənlər bilən jəng kılil toşruluk

■ **19:8** Yar. 28:13; Kan. 12:20 □ **19:9** «mən silərgə bügün tapiləjan bu əmr» — bəlkim «Kanon Xərhi» deşən kitabtikı əhdə, yəni barlık əmr-pərmanlarnı kərsitixi mumkin. ■ **19:9** Yə. 20:7 ■ **19:11** Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Qəl. 35:16 □ **19:13** «sən uni heq ayimioşin» — ibrəniy tilida «kəzüng uni heq ayimisin». ■ **19:14** Pənd. 22:28 ■ **19:15** Qəl. 35:30; Kan. 17:6; Mat. 18:16; Yh. 8:17; 2Kor. 13:1; İbr. 10:2 ■ **19:19** Pənd. 19:5 □ **19:21** «Silər heq rəhim kılmanqlar» — ibrəniy tilida «kəzüng heq ayimisin». «janəşa jan, qıxka qıx, putka put ... elinsun» — bu səzlər «kisas elix» prinsipi əməs, bəlki Hudaning mükəddəs şanonuning ədil təlipidur. Hudaəşa təkəkür; Uning meşir-xəpki adillikdin ziyadə həlkip qıkidu! «Mat.» 5:38-48ni kərüng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

¹ Əgər sən düxmənlirənggə jəng kıləjili qikiş, at wə jəng hərwilirini, xundakla özündin kəp boləjan bir əlni kərsəng, ulardın heç kərkəma. Qünki seni Misir zeminidin qikişip kəlgən Pərwərdigar Hudaying Əzi sən bilən billidur. ² Silər jənggə qikiş aldida kahin əzi aldioğa qikiş həlkə səz kiliş ³ ularəğa: Əy Israil, anglanglar! Silər bəgün düxmənlirənglar bilən sokuxux aldida turuwatisilər. Kəngüllirənglar jür'ətsiz bolmison; kərkənglar, titrimənglar, ularning səwəbidin dəkkə-dükkigə güxmənglar; ⁴ qünki Pərwərdigar Hudaying Əzi düxmənlirənglar üstidin ələlibə kilişinglar üqün silər bilən billə jənggə qikişdu» — dəp eytsun.

⁵ Xu qəşda əməldarlar həlkəə mundak desun: — «Aranglarda bir yəngi əy selip, uni *Hudaəğa* atimiojan birsi barmu? Undakta u əz əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlup ketip, baxka kixi kelip uni *Hudaəğa* atixi mumkin.

⁶ Tək selip üzümzar bərpa kiliş, tehi uning mewisini yemigən birkim barmu? Bar bolsa əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlup kətsə, baxka kixi kelip uning mewisini yeyixi mumkin.■

⁷ Bir kiz bilən wədiləxkən bolup, tehi uni əz əmrigə almiojan birkim bolsa, u əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlup kətsə, baxka kixi kelip uni əzigə hotunlukka elixi mumkin.■

⁸ Andin mənəpdarlar həlkəə yənə səzləp: «Kərkəp kətkən, jür'ətsiz birkim barmu? U əyigə yenip kətsun. Bolmisa kəringdaxlirining yurikimu uningkidək jəsərsiz bolup kelixi mumkin» dəp eytsun.■

⁹ Əməldarlar həlkəə xularni eytkəndin keyin ular həlkəning aldida yetəkqilik kilişka kəxunlarəğa sərdarlarni tikdisun.

¹⁰ Silər hujum kilişka məlum bir xəhərgə yəkinlaxkininglarda awwal uningəğa sülhi toqrisida səz kilinglar. ¹¹ Əgər ular sülhini halaymiz, dəp jawab bərip əz dərwazilirini silərgə aqsa, undakta uningda turuwatqan həmmə həlkə silərgə bəkinip kulluk həxarda bolidu. ¹² Ləkin silər bilən sülhi kilişka unimay, bəlki silər bilən jəng kilməqəi bolsa silər uni kərxanglar. ¹³ Pərwərdigar Hudayinglar uni kəlunglarəğa tapxurəğanda uningdiki hərbi ərkəkni kiliqləp əltürənglar; ¹⁴ ləkin ayallar bilən baliliri, kala bilən xəhərdiki həmmə nərsini, yəni barliq qəniymətni əzilinglarəğa olja kiliş elinglar; Pərwərdigar Hudayinglar əz düxmənlirənglardın silərgə elip bərgən oljidin yəp səyünisilər. ¹⁵ Silərdin yirakta boləjan, *zəminəğa təwə bolmiojan* əlləning xəhərlirigə xundak kilinglar.

Kanaaniylar bilən jəng kilişitiki kanon

¹⁶ Ləkin Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kiliş beridiojan zemindiki əlləning xəhərlirini bolsa, ularning iqidiki tiniqi bar heç nərsini tirik kəyməy, ■ ¹⁷ bəlki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə buyruəğandək Hittiylar bilən Amoriylar, Kanaaniylar bilən Pərizziylər, Hiwiylar bilən Yəbusiylarning həmmisini təltəküs yəkitixinglar kərkək. ¹⁸ Bolmisa, ular əz iləhlirəğa qəkunuxtiki həmmə yirginliq ixlirini silərgə əgətip, Pərwərdigar Hudayinglarəğa gunah kilişidiojan bolisilər.

¹⁹ Bir xəhəni igiləx üqün uzun wəkit jəng kiliş kərxəp turuxka toqra kəlsə, uning ətrapidiki dərahləni palta bilən kesip wəyran kilmənglar; qünki ularning mewisini yəşənglar bolidu. Xunga ularni kəsmənglar;

■ 20:6 Law. 19:23,24,25 ■ 20:7 Kan. 24:5 ■ 20:8 Hək. 7:3 ■ 20:16 Qəl. 33:52; Kan. 7:1,

qünki daladiki dərəhlər qorxiwelix kerək boləjan adəmmidi? ²⁰ Ləkin silər mewilik dərəh əməs dəp bilgən dərəhlərnə kesip yəqitip, silər bilən soquxkən xəhərnə hujum kəlip oqulitixkə xu dərəhlərdin istihkam-potəylərnə yasisanglar bolidu.

21

Eniklanmiojan katillik delosi toqrisida

¹ Əgər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kəlip igiləxkə beridəjan zeminda, dalada ɵltürɵlgən bir jəsət tēpilsə, əmma uni ɵltürgən adəm məlum bolmisa, ² əksəkəlliringlar bilən sorəqə bəqliringlar qikəp ɵlək tēpiləjan yər bilən ətrapidiki xəhərlərnə arilikini ɵlqisun; ³ ɵltürɵlgüqining jəsətigə əng yəkin xəhərnəning əksəkəlliri bolsa ixkə selinmiojan, boyuntorəkmə selinmiojan inək tēpəp kəlsun; ⁴ xu xəhərnəning əksəkəlliri inəkni süyi tohtiməy əkidəjan, həydidip tērilmiojan bir jiləjə elip bērip, xu jiləjəning ɵzidə inəkning boynini sunduruwətsun; ⁵ xu qəqəda Lawiyning əwladliri boləjan kəhənlər ularning kəxiəjə kəlsun; qünki Pərwərdigar Hudayinglar ularni Əzining aldida hizməttə bolup, Pərwərdigarning namida bəht-bərikət tiləxkə talləqəndur. Hərbir dəwə wə hərbir tayək jazasi ularning səzi boyiqə kesilsun. ⁶ ɵltürɵlgüqining jəsətigə əng yəkin xəhərdiki əksəkəllarning həmmisi xu jiləjə kəlip, boyni sundurulojan inəkning ɵstidə turup, kəllirini yuyup ⁷ guwahlik bērip: «Kəllirimiz bolsa bu kənni təkəmidi, kəzlimiz bu ixni kərmidi; ⁸ əy Pərwərdigar, Sən Əzüng hərəlik bədili tələp kətquzəjan həkəng Israilni kəqürgəysən wə nahək əkən kənnəning gunəhini Israil həkənggə artmiojaysən» — desun; xundək kəlip bu kən gunəjə kəfarət kəltürɵlgən bolidu. ⁹ Silər xundək kəlip Pərwərdigarning nəziridə toqra boləjanni kəlip nahək təkölgən kənnəning gunəhini ɵzünglərdin qikəriwətkən bolisilər.

Hotunlukqə elinəjan əsir toqruluk kənan

¹⁰ Əgər silər duxmənliringlar bilən jəng kəlölili qikəninglərdə Pərwərdigar Hudayinglar ularni qəlungləjə bərgəq, ulərdin əsir ələjan bolsanglar, ¹¹ bu əsirlərnəning arisida qiraylik bir əyalni kərup, kənglūng uningə quxup, uni əmringgə ɵlixni halisang, ¹² undəkta uni ɵyūnggə elip bərojin; u qəqini quxurup, tirnaklirini yasap, ¹³ əsirlikdə kiygən kiyimlirini selip, ɵyūngdə ɵlturup toluq bir əy ata-anisi ɵqün matəm totsun; andin sən uning kəxiəjə kərip uni ɵzūnggə əyal kəlip uningə ər bolsang bolidu. ¹⁴ Keyin, əgərdə kənglūng uningdin səyūnmisə, u kəyərnə halisə, bərojili kəyuxung kerək; uni puləjə satmiojin wə uningə dedəktək muamilə kəlməjin, qünki sən uningə yəkinlik kəlip uyət kələjənsən.

Balilər toqruluk kənan

¹⁵ Əgər birsining ikki əyalni bolup ularning birigə amraklik, yənə birigə ɵqlük kələjan bolsa wə amrak wə ɵq boləjan hər ikkisidin oqul tuqulojan bolsa, tunjisini ɵq əyalidin təkən bolsa ¹⁶ undəkta u kixi oqullirəjə bərnini miras ɵqün ɵləxtürup bərgən künidə ɵq əyalning oqli, yəni uning tunji oqlining ɵrnəjə amrak əyalning oqlini tunji oqullukqə kəyuxkə

болмайду. ¹⁷ U бөлкi оғ аяланинғ оғлини туңжи оғлум дәр етирап қилсун; қүнки бу унинғ күң-қуwwити бар waқтидики дәрләрпкi мewisидур; туңжи оғуллуқ һоқуқи унинғки болоғаққа, атиси барлиқ мал-мүлүктин унинғоға икки үлүх miras бәрsun. ■

¹⁸ Әгәр бирсининғ бахбaxтак wә itaәtsiz оғли болса, u нә атисининғ сөзигә, нә anисининғ сөзигә қулақ салмай, һәттә таяқ-тәрбиyиму кар қилмай, ularнинғ гepини yәнила anғlimиса, ¹⁹ Унинғ ата-anиси уни tutup, xәһәрнинғ дәрwазисиоға elip берip, xәһәрнинғ ақсақallirининғ қехиоға кәлтүрсун; □

²⁰ ular xәһәрнинғ ақсақallirioға әрз қилip: — «Bu оғлимиз бахбaxтаклиқ wә itaәtsizлиқ қилip, сөзимизни anғlimay yүриду; u нәпси yaman, xarabhor болup қалди» дәр eytsun. ²¹ Xuning билән xәһәрнинғ һөmmә һәлкi бир болup уни қалма-kesәк қилip өлтүрсун. Silәр bu yol билән өзünғлардин рәзиллиқни қикiriwētисиләр; pүtkül Israil bu ixni anғlap қорқидioған болиду.

Jinayätqining jäsiti

²² Әгәр бирси өлүм jazasioға layиқ гунаһ sadir қилip, өлтүрүлгән болса wә jäsitini бир дәрәһкә esip қoғoған болsangлар, ²³ өlüki кеқиғә дәрәһтә қалmisun; қандақла болmisun, silәр дәрәһкә esiloғuқини xu күндә көmүwetingлар (қүнки kimдәkim *dәрәһкә* esiloған болса, Huda тәripidin ләнәткә қалduruloған kixi һесablinidu). Xundak қилsangлар, Pәрwәrdigar Hudayingлар silәrgә miras қилip бәргән zeminni buloғimioған болisиләр. ■

22

Yitkән janiwarlar; kiyinix қатарлиқлар tooғruluқ bәlgilimilәр

¹ Sән қerindixingning kalisi ya қoғи epip кәtkinini көрсәng, қatиқing болmay yүrmә; қандақла болmisun, уни қerindixingning қехиоға yәtküzүp бәр. ■ ² Әгәрдә қerindixing sanga yekin olturmisa wә yaki игisini tonumisang, xu һaywannи өз öyünggә elip kelip, қerindixing уни izdәp кәлгүгә өзүng saklap andin унинғоға tapxurup бәrgin. ³ Sән ohxaxla uning yitkән exiki yaki kiyimlirинimu xundak қil; xundakla қerindixingning һәрқандақ yitkән нәrsisini tepiwalsang, unimu xundak қilоғin; sән өзүngni bu ixtin қақurmioғin.

⁴ Әгәр қerindixingning exiki yaki kalisining yolda yikilip qүxkinini көрсәng, sән bu әһwaldin өзүngni қақurmioғin; қerindixingоға yadәmlixip ulioғini tartip turоғuzоғin.

⁵ Ayal kixi болса әrlәрning kiyimini kiymisun; xuningоға ohxaxla әr kixi ayal kixining kiyimini kiymisun; қүнки kimki xundak қilsa, Pәрwәrdigar Hudayingning aldidа yirginqliқ болиду.

⁶ Әгәр sән yolda ketiwetip, бир дәрәһтә yaki yәрдә baliliri yaki tuhumliri болoған қuxning uwisioға uқrisang, anisi tuhum yaki balilirini besip yatқан болса, ana-balilirini birakla almioғin; ⁷ һeқ болmioғanda sән anisini қoғuwetip, balilirinila alsang болиду; xundak қilsang sanga yahxi болup uzun өmür көrisән.

■ 21:17 Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zәb. 78:51 □ 21:19 «... уни tutup, xәһәрнинғ дәрwазисиоға ... xәһәрнинғ ақсақallirининғ қехиоға кәлтүрсун» — kona zamanlarda xәһәрнинғ ақсақalliri soraq-dәwalar üstidin һөкүм қикiriх üqün xәһәр дәрwазисida olturatti. ■ 21:23 Gal. 3:13

■ 22:1 Mis. 23:4

8 Yengi bir öy salsang, ögzənggə bir tosmə tam yasioiñ; bolmisa birsi uningdin yikilip qüxsə, özünggə kan təkülüş gunahini kəltürüxüng mumkin.

Saplıq toqrisidiki ixlar

9 Əz üzümzarlıqingoşa ikki hil uruk qaqmioiñ; bolmisa teriojiningning həmmisi wə üzümzarlıqning məhsulatlıri buloqanoqan hesablinidu. □ ■

10 Sən kala bilən exəkni birgə qoxup yər həydimigin.

11 Yung wə kanaptin ibarət ikki hil yiptin toqoloqan kiymimni kiymigin.

12 Sən yepinoqan tonungning tət burjikigə pəpük qoyoiñ. ■

Ər-hotunlukta sap dillik bolux kerək

13 Əgər biri hotun elip uningoşa yeqinqilik qiloqandin keyin uningoşa əq bolup, 14 Uning yaman gepini kilip, uningoşa bətnam qaplap, ərz kilip: «Mən bu hotunni aldim, lekin uningoşa yeqinqilik kilsam uning kiz əməslikini bildim» desə, 15 undaқта kizning ata-anisi kizning paklik ispatini elip xəhər dərwazisida olturoqan xəhərning aqsakallirioşa kəltürsun, 16 andin kizning atisi aqsakallarəşa söz kilip: «Mən kizimni bu kixigə hotunlukka bərdim, lekin u uningə əq bolup qaldı; 17 wə mana, u uning yaman gepini kilip, bətnam qaplap ərz kilip: «Kizingning kiz əməslikini bildim» dəydu. Birəq mana kizimning paklik ispati!» dəp, ispat rəhtni aqsakallarning aldida yeyip qoysun. 18 U waqıtta xəhərning aqsakalliri erini tutup uningəşa tayak-tərbiyə bərip, 19 Israildiki bir pak kizning yaman gepini kilip, uningəşa bətnam qaplıding dəp, yüz xəkəl kümmüx tölətsun; andin ular pulni kizning atisioşa bərsun dəp bekişun. Əmma kiz bolsa xu kixining hotuni bolup turiwerixi kerək; ər pütün əmridə uni qoyup bərsə bolmaydu.

20 Lekin bu söz rast qikiş, kizning paklik ispati bolmisa, 21 kizni atisining öyining dərwazisi aldioşa aparsun wə atisining öyidə buzukluk kilip Israilning iqidə xərməndilik qiloqanlıki üqün uning xəhərining adəmliri xu yərdə uni qalma-kesək kilip öltürsun. Xundaқ kiloqaninglarda silər özünglardin rəzillikni qikişiwetisilər.

22 Əgər birsi eri bar hotun bilən zina kilip tutulup qalsa, zina kilixқан ər-hotun ikkilisi öltürölsun. Xundaқ kiloqanda Israilning iqidin rəzillikni qikişiwetisilər. ■

23 Əgər birsi xəhərdə biraw bilən wədilixip qoyoqan bir kizni uqritip, uning bilən billə bolsa, 24 ikkilisini xəhərning dərwazisioşa elip qikiş qalma-kesək kilip öltürünglar; kiz bolsa xəhərdə turup warkirimioşini üqün, ər bolsa baxqisining wədiləxkən kizi bilən yatqini üqün öltürölsun. Xundaқ kilip, silər özünglardin rəzillikni qikişiwetisilər.

25 Əgər ər kixi baxqisi bilən wədiləxkən kizni dalada uqritip, uni tutuwelip uning bilən yatsa, pəkət kiz bilən yatқан ər kixi öltürölsun. 26 Qizəşa

□ 22:9 «Əz üzümzarlıqingoşa ikki hil uruk qaqmioiñ» — mənisı (1) üzümzar iqidə ikki hil axlık terixқа bolmaydu; (2) üzümzar iqidə, üzüm uruqliridin baxқа uruqlarnı terixқа bolmaydu. Bizningqə birinçi mənisı toqridur («Law.» 19:19ni kərüñ). «**buloqanoqan hesablinidu**» — baxқа birhil tərjimisi: «mukəddəslikkə musadirə kilinidu» — demək, musadirə kilinip Hudaşə, yəni ibadəthanidiki hizməttə ixlitixkə tapxuruxı kerək. Xühşisizki, bu ayəttiki wə 10-11-ayətlərdiki əmrləringning həm əməliy paydisi bar həm rohij jəhəttin kəp keqmə mənisı bar. Oқurmənlər əzliri İnildin xu kəp keqmə mənilirini tapalaydu. ■ 22:9 Law. 19:19 ■ 22:12 Qel. 15:38; Mat. 23:5 ■ 22:22 Law. 20:10

bolsa, heqnemə kilmanglar, qünki qizning özidə ölümgə layiq heq gunah yok. Bu ix bolsa birsi koxnisioqa hujum kilip uni oltürwətkəngə ohxax ixtur. ²⁷ Qünki u baxkisioqa wədiləxkən kizni dalada tutuwaloqanda, kiz towlioqan bolsimu uni kutkuzoqudək kixi tepilmioqan.

²⁸ Əgər birsi birər ər bilən wədiləxmigən kizni tutuwelip, uning bilən yetip hər ikkisi tutulsa, ²⁹ kiz bilən yatqan adəm kizəyə yeqinqilik kilip hər kiləqini üqün kizning atisioqa əllik xəkəl kümüx berixi kerək; andin kizni özigə hotun kilip elixi kerək; u pütkül ömridə uni qoyup bərsə bolmaydu. ■ ³⁰ Heqkim atisining hotunini almasliki kerək, atisining yotkinini aqmasliki kerək. □

23

Jamaətning sapliki

¹ Kimki soqulux yaki kesilix tüpəylidin ahta kiliwetilgən bolsa, Pərwərdigarning jamaətigə kirmisun. □

² Kimki haramdin tuquloqan bolsa Pərwərdigarning jamaətigə kirəlməs; oninqi əwladioiqə mundaklardin heqkim Pərwərdigarning jamaətigə kirmisun.

³ Heqbir Ammoniy wə ya heqbir Moabiy Pərwərdigarning jamaətigə kirmisun; oninqi əwladioiqə ulardin heqkim Pərwərdigarning jamaətigə hərgiz kirmisun. ■ ⁴ Səwəb xuki, silər Misirdin qikkininglarda ular ald- inglarəyə yeməkklik, su elip qikmidi wə silərgə ziyankəxlik kilixka silərnə qarəqisun dəp, Aram-Naharaimdiki Petorluk Beorning oqli Balaamni yallidi. □ ■ ⁵ Ləkin Pərwərdigar Hudayinglar bolsa Balaamning səzini anglimay, bəlki silər üqün qarəqixni bərikətkə aylanduruwətti; qünki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə muhəbbət baqliəqan. ⁶ Silər həmmə künliringlarda *Ammoniyar wə Moabiylarning aman-esənliki wə bəhtini* hərgiz istimənglar.

⁷ Ləkin Edomiyar kərindixinglar boləq, ularəyə nəprət bilən karimanglar. Misirliklarəqimu nəprət bilən karimanglar, qünki silər ularning zeminida musapir bolup turəqanidinglar. ⁸ Bularning üqinqi əwladidin tuquloqan balilar Pərwərdigarning ibadət jamaətigə kirsə bolidu.

Xəhsiy tazilik

⁹ Düxmənliringgə qarxi jənggə qikip qedir tiksəng, hərhil napaklikdin ehtiyat kiləqin. ¹⁰ Əgər aranglarda keqisi birsi qüxidə Xəytan atlap napak boləqan bolsa, u qedirgəhdin qikip kətsun; qedirgəhka udulla kirmisun;

■ 22:29 Mis. 22:16 □ 22:30 «**atisining hotuni**» — egəy anisi yaki atisining tokili. «**atisining yotkinini aqmasliki kerək**» — demək, atisining tokili yaki egəy anisi bilən munasiwət etküzsə atisining nomusioqa təgən bolup həsəblinidu. □ 23:1 «**Pərwərdigarning jamaəti**» — bu ibarə: biringidən müqəddəs jay aldida bolsun yaki baxka yərlərdə bolsun ibadət sorunlirini, xundakla Pərwərdigar Israiləyə tapxuroqan həyt-bayramlarəyə katnixix imtiyazini kərsitidu; ikkinqidin, Israildiki toluk həkukluk pükralar, yəni əməldar, aqsaqallar yaki sorəqki bolalaydioqlarni kərsətsə kerək. «...ahta bolup qəloqan bolsa Pərwərdigarning ibadət jamaətigə kirəlməs» — qədimki zamanlarda butpərəslər öz butlirioqa sadəqətilikini bildürüx üqün bəzidə öz jinsiy əzalirini kesiwetətti. ■ 23:3 Nəh. 13:1 □ 23:4 «**ular aldinglarəyə yeməkklik, su elip qikmidi**» — ibranıy tilida «ular aldinglarəyə nan, su elip qikmidi». ■ 23:4 Qəl. 22-24

□ 11 kəqkurun kirgəndə u suoşa qüxüp, kün patkanda qedirgahəya yenip kirsun.

12 *Hajittinglar* üqün qedirgahning sirtida bir jayinglar bolsun; tərətka xu yərgə beringlar. 13 Saymanliring iqidə bir gürjək bolsun; sən sirtta tərətka oltursang, uning bilən ərək kolap tərtingni kəmwəwət. 14 Qünki Pərwərdigar Hudaying seni kütquzuxka, düxmənliringni aldinglarəya tapxuruxka qedirgahning otturisida yürüdü; xunga sening qedirgahning pak bolsun. Bolmisa U seningkidə birər paskinilik kərsə səndin ayrılıp ketixi mumkin.

Qullarəya kəndək muamilə kəlix

15 Əz hojisisin qeqip yeningəya kəlgən kulni öz hojisiəya tutup bərmigin.

16 U aranglarda silər bilən billə turup, kaysi xəhərnin dərwezisi iqidə kaysi yərnə tallisa, xu yərdə tursun. Silər uningəya zulum kilmanglar.

17 Israilning kizlirining arisida həqbir pəhixə bolmisun, Israilning oşullirining arisida həqbir pəhixə həzilək bolmisun. 18 Bir kəsəmnə bəja kəltürmək üqün Pərwərdigar Hudayinglarning əyigə pəhixining pulini yaki həziləkning pulini kəltürmigin; qünki bu ikkisi Pərwərdigar Hudayingning aldida yirginqliktur. □

Əsüm wə kəsəmlər toşruluk

19 Silər öz kərindixinglərdin əsüm almanglar; pulning əsümi bol-sun, axliqning əsümi bolsun yaki həkəndək əsüm aləqədə baxka nərsining əsümini alsanglar bolmaydu. ■ 20 Əmma qətəlliktin əsüm alsanglar bolidu, ləkin kərindixinglərdin həq əsüm almanglar. Xundək kilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silər uni igiləxkə kiridiəyan zeminda, kolliringlarning barliq əmgikidə silərgə bərikət beridu.

21 Sən Pərwərdigar Hudaying aldida bir nərsini ataxka kəsəm kiləyan bolsang, uningəya əməl kəlixka həyal kəlima. Bolmisa, Pərwərdigar Hudaying uni səndin tələp kiləyində gunahkar bolisən. ■ 22 Ləkin əgər sən bir nərsini ataxka kəsəm kilmisang, u sanga həq gunah bolmaydu.

23 Aşzingdin qikənanəya əməl kiləyin; Pərwərdigar Hudayingəya kəsəm kilip atəyininəni, yəni aşzingning səzi boyiqə ihtiyariy hədiyəngni sunuxung kərək.

24 Sən qoxnangning talliqəya kirsəng haləyiningdə yəp toyun, əmma kaqa-kuqangəya elip mangləyin.

25 Qoxnangning pixkan ziraətlikigə kirsəng, qolung bilən ziraətning bexini üzüp alsang bolidu; əmma qoxnangning ziraətligigə orəqək saləuqi bolma. ■

24

Talak hetə berix toşruluk

□ 23:10 «Xəytan atlap» — biz muxu səzni tərjimimizdə ixlətkinimiz Xəytanning bu ixka məs'ul ikənlikini kərsətkinimiz yok. Oqurmənlər bu səzgə tonux boləyanliq üqün ixləttük, halas.

□ 23:18 «həzilək» — ibraney tilida «it». Ayəttə alahidə kəzdə tutuləyini butpərəslik yolida pəhixə bolup tenini satquqilar. ■ 23:19 Mis. 22:25; Law. 25:36; Nəh. 5:2-13; Luka 6:34, 35 ■ 23:21

Qel. 30:3 ■ 23:25 Mat. 12:1

¹ Əgər birsi bir ayalni əmrigə aloqandin keyin uningda birər sət ixni bilip, uningdin səyünmisə, undakta u talak hetini pütüp, uning qolioğa berixi kerək; andin uni öz əyidin qikiriwətsə bolidu. □ ■ ² Ayal uning əyidin qikqandın keyin baxka ərgə təgsə bolidu. ³ Bu ikkinçi ərmu uni yaman körüp, talak hetini yezip qolioğa berip uni öz əyidin qikiriwətsə yaqi uni aloqan ikkinçi eri elüp kətsə ⁴ uni qoyup bərgən awwalki eri uni napak hesablap, ikkinçi kətim hotunlukka almisan; qünki undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu. Sən Pərwərdigar Hodaying sanga miras kilipl beridoqan zeminning üstigə gunah yüklimigin. □

Rəhimdillik, mahaw kesili wə adalət toqruluk

⁵ Əgər birkim yengidin hotun aloqan bolsa uningə nə jənggə qikix, nə baxka birər ixka buyrulmisun; u bəlki aloqan hotunini hux kilix üqün bir yiləiqə ərkin-azad bolup əyidə oltursun. ■

⁶ Heqkim yarəunqak yaqi tügməningg üsti texini kapalətkə almisan; qünki bu ix birsining həyatini kapalətkə aloqandək bolidu.

⁷ Əgər birkim Israillardin boləqan kərindixining birini bulap kelip, uni küldək ixlətsə wə yaqi uni setiwətsə xu bulangqi öltürölsun; silər xundak kilsanglar aranglardin rəzillikni qikiriwətsilər. ■

⁸ Pesə-mahaw wabasi pəyda bolsa, özünqlərə pəhəs bolunglar; Lawiy kahinlarning silərgə barlik kərsətkinini kilinglar; mən ularə qandak əmr kıləqan bolsam xuningə kəngül qoyup əməl kilinglar. ■ ⁹ Misirdin qikqininglarda Pərwərdigar Hodayinglarning yolda Məryəmgə qandak kıləqinini əskə elinglar. □ ■

¹⁰ Əgər sən öz buradər-qoxnangə qərz bərsəng, kapalət elix üqün əyigə kirmigin; ¹¹ bəlki taxkırıda turup tur; sanga kərdzar kixi əzi sanga beridoqan kapalətni taxkırə qəlipl qıqsun. ¹² Xu kixi yoqsul bolsa sən uningdin kapalətkə aloqan *kiyimni* yepinip uhlimioqaysən; □

¹³ Heq bolmioqanda sən bəlki kapalətni kün patkanda uningə qayturup bərgin; xundak kilsang u öz tonini yepinip uhləqanda, sanga bəht-bərikət tiləydu. Xundak kilsang bu ix sanga Pərwərdigar Hodayingning aldida həkkaniylik sanilidu. ■

¹⁴ Ajiz, namrat mədikarə qə nahəklək kılma, məyli u kərindaxliringlardin bolsun yaqi yeza-xəhərliringlarda turəqan musapirlardin bolsun. ■

¹⁵ U namratliktin öz həkkigə intizar boləqəqka, u ixligən xu küni kün petixtin burun həkkini qəqum bərgin; bolmisə, u sening toqrangda Pərwərdigarə pəyda kətüridu, bu ix gunah bolup bəxingə qıxidu.

¹⁶ Balilirining jinayiti üqün ata öltürölmisan, balilarmu atining jinayiti üqün öltürölmisan; bəlki jinayiti bar boləqan hər bir kixi öz gunahı üqün ölüm jazasını tartsun. ■

□ **24:1** «*birsi... ayalida* birər sət ixni bilip,...» — bu yərdiki «sət (uyatlık) ix» zinani kərsətməydu; zinahorluk bolsa ölüm jazası berilətti. Xunga «sət ix» bəlkim ayalning baxka ərlərgə qarap naz-kərəxmə kılxi, zina kılmay lekin baxka birsi bilən birhilm oyxinini kərsitixi mumkin. ■ **24:1** Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4 □ **24:4** «*...undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu*» — nemixka bu ix «Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu»? Bu məsilə toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **24:5** Kan. 20:7 ■ **24:7** Mis. 21:16 ■ **24:8** Law. 13:2 □ **24:9** «*... Pərwərdigar Hodayinglarning yolda Məryəmgə kəndək kıləqinini əskə elinglar*» — «Qəl.» 12:1-15ni kəring. ■ **24:9** Qəl. 12:10 □ **24:12** «*sən uningdin kapalətkə aloqan kiyimni yepinip uhlimioqaysən*» — yaqi «kəqə uhləqningda uningdin kapalətkə aloqan kiyimni yeningda qaldurmioqın». ■ **24:13** Mis. 22:26 ■ **24:14** Law. 19:13; Yaq. 5:4 ■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yər. 31:30; Əz. 18:20

17 Sən musapir yaki yetim toqrisidiki həkümnü burmilima; tul ayalning kiyim-keqəklirini mu kapalətkə alma, ■ 18 bəlki özüngning Misirda kü bolup Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin hər kilip kütkuzup kəlgini yadingə kəltürgin. Xunga mən sanga buningə əməl kilətin dəp buyruymən.

19 Sən etizlikning hösulini yiqkiningda bir baq əngini untup kələn bolsang, uni elip kelix üqün yenip barmiojin; u əngə musapir, yetim-yesir wə tul hotunə təgsun. Xundak kiləanda Pərwərdigar Hudaying sening kollirning barlik əmgikini bərikətləydu. ■

20 Zəytun dərihingni kəkkiningdin keyin xahlirida kələnlirini qayta kəkma; kəldükli ri musapir, yetim-yesir wə tul hotunə təgsun.

21 Üzümzarlikning üzümlirini yiqip boləandin keyin waxang kilmiöjin. Kəldükli ri musapir, yetim-yesir wə tul hotunə təgsun.

22 Özüngning Misir zeminida kü bolöjiningni yadingə kəltürgin; xunga mən sanga buningə əməl kilətin dəp buyruymən.

25

Hər türlük kanon-bəlgilimilər

1 Əgər ikki kixi birnərsini talixip kelip, həküm berixni tələp kilip sot aldiəə kəlsə, undakta sorakqilar dəwaəəə həküm qikirip həkəarni hək, gunahı bar adəmnü gunahkar dəp jakarlisun. 2 Əgər gunahkar adəm dərrigə layik bolsa, sorakqi uni özining aldiəə yərgə yatkuzup, uning kiləən gunahəəə layik sanap dərrilisin. 3 Lekin pəkət kirik dərrila urulsun; xuningdin ziyadə urulmisun, kəp urulsa xu kəringinx kəz aldingda kəmsitilgən bolidu. ■

4 Sən haman tepiwatqan kalining aqizini boşmiöjin. ■

5 Əgər bir yərdə turidiəən kəringinx aka-inilarning biri bala yüzi kərməy elüp kətsə, əlgən kixining ayali yat bir kixigə təgmisun; bəlki uning erining birtuəqan kəringinx uning kəxiəə kirip uni hotunlukka elip, birtuəqan kəringinx burqini ada kilsun; ■ 6 əlgən kəringinx ismi Israildin əqürülməsliki üqün ayalning tunji balisioəə uning ismi koyulsun.

7 Lekin əgər bu kixi yənggisini elixni halimisa, yənggisi xəhər dərwazisidiki aqsakallarning kəxiəə berip: «Erimning birtuəqan kəringinx öz kəringinx ismini Israilda kəlduruxka unimidi; u mən üqün birtuəqan kəringinx burqini ada kilixka unimidi», dəp eysun. ■

8 Andin uning xəhridiki aqsakallar uni qakirtip uningəə nəsihət kilsun; əgər u: «Mən uni hotunlukka elixni halimaymən», dəp qing turuwalsa,

9 yənggisi aqsakallarning kəz aldiəə uning kəxiəə berip, uning putidin kəxini saldurup, yüzigə təkürüp: «Bir tuəqan kəringinx üqün ailə kuruxka unimioəən kixigə xundak kilinsun!» dəp jakarlisun. ■ 10 Xu kixining nami Israilning iqidə: «Kəxi selinoquqining öyi» dəp atalsun.

11 Əgər ikki adəm bir-biri bilən uruxup kələninida birining ayali öz erigə yərdəmlixip erini uruquqining kolidin ajratmaqqi bolup, kolini uzitip uruquqining jan yerini tutuwalsa, 12 undakta sən uningəə hək rəhim kilmay kolini kesiwət. □

■ 24:17 Mis. 22:21,22; Pənd. 22:22; Yəx. 1:23; Yər. 5:28; 22:3; Əz. 22:29; Zək. 7:10 ■ 24:19 Law. 19:9; 23:22 ■ 25:3 2Kor. 11:24 ■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ 25:5 Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luqa 20:28 ■ 25:7 Rut 4:7 ■ 25:9 Rut 4:5 □ 25:12 «sən uningəə hək rəhim kilmay...» — ibraniy tilida «kəzüng uni hək ayimay...»

¹³ Sening haltangda qong-kıqıq ikki hil taraza texi bolmisun.

¹⁴ Öyüngdə qong-kıqıq ikki hil əfah saqlıma. □

¹⁵ Taraza texing toptoqra, durus bolsun; əfahıngmu toptoqra, durus bolsun. Xundak kılsang Pərwərdigar Hudaying sanga beridoqan zeminda ömrüng uzun bolıdu. ¹⁶ Qünki kimki xundak ixlar kılsa, kimki nahək ix kılsa, Hudaying Pərwərdigarıng aldida yirginqlik sanılıdu. ■

Amaləklərdin kelidoqan hətərnı yokıtix

¹⁷ Misirdin qıqıp keliwatqıninglarda Amaləklərnıng silərgə nemə kılojınıni esinglarda tutunglar; ■ ¹⁸ ular Hudadin qorkmay, yolda silərgə uqrap, silər hərıp-qarqap həlinglar qalmoqan qaşda, kəyninglarda qaloqan ajız kixilərnı urup yokatmidimu? U Hudadin heq qorkmidi.

¹⁹ Xunga, Pərwərdigar Hudaying mirasing bolsun dəp sanga igiləxkə beridoqan zeminda, Pərwərdigar Hudaying ətrapingdiki barlık düxmənliringdin amanlık bərginidə, Amaləklərnıng namini asmanınng tegidə əslənmigüdək dərijidə əqürüwət; bu ixni unutma.

26

Mewə wə baxqa məhsulatlardın «birinqi həsul»ni Hudaşqa atax

¹ Sən Pərwərdigar Hudaying sanga miras kılip beridoqan zeminoqa kirip uni özüngning kılip igiləp olturaklıxkanda, ² Pərwərdigar Hudaying sanga beridoqan zeminning həsulini aloqanda, sən yərnıng dəslepki pixqan mewisini elip, sewətkə selip Pərwərdigar Hudaying Öz namini koyuxqa tallaydıqan jayqa elip berixing kerək; ■ ³ andin xu waqıttiki kahınnıng kəxişqa kəltürüp, unınoqa: «Pərwərdigar Əzi bizgə berixkə ata-bowilirimizəqa kəsəm kıloqan zeminoqa kirdim, bügün mən Pərwərdigar Hudayingning aldida xundak bolojınınoqa guwahmən», dəp eytisən.

⁴ Kahın sewətni kolungdin elip uni Pərwərdigar Hudayingning qurbangahıning aldida koyıdu; ⁵ andin sən Pərwərdigar Hudayingning aldida söz kılip mundak dəysən: — «Mening atam əsli qerib bir aramiy idi; Misiroqa quxüp olturaklıxti; ular xu yərdə sani az musapir bolsimu, barqanseri kəyiyip uluq, küqlük, qong bir həlk bolıdı. □ ■ ⁶ Ləkin Misirliklar bizgə kattıq kolluk kılip, zulum selip bizni eqir əmgəkkə saldı. ⁷ Əmma biz ata-bowilirimizning Hudasi Pərwərdigarəqa pəryad kıliwiduk, Pərwərdigar awazimizni anglap biz tartıwatqan harlık, japa wə zulumoqa nəzirini saldı. ⁸ Xuning bilən Pərwərdigar küqlük kol wə uzartqan bilək, dəhətələr wə məjizlik alamətlər wə karamətlər bilən bizni Misirdin qıqirip ⁹ bizni bu yərgə elip kelip bu zeminoqa, yəni süt bilən həsəl eqir turidoqan bir zeminoqa igə kıldi!

¹⁰ Əmdi mana, əy Pərwərdigar, sən Manga bərgən bu zeminning mewisinıng dəslepki pixqınıni sening qəxingəqa əkəldim», dəysən.

□ **25:14 «əfah»** — axlık-danlarning olqəm birliki, təhminən 20 yaqi 27 litr. ■ **25:16 Pənd. 11:1**

■ **25:17 Mis. 17:8** ■ **26:2 Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Qel. 15:17** □ **26:5 «Mening**

atam əsli qerib...» — yaqi «mening atam əsli sərgərdan» yaqi «mening atam əsli yokap ketəy

deqan». ■ **26:5 Yar. 46:1**

Xularni dəp, sewətni Pərwərdigar Hudayingning huzurida qoyup, Pərwərdigar Hudayingning aldida səjdə kilisən; ¹¹ xundak kiliip sən wə öyüngdikilər Pərwərdigar Hudayingning silərgə ata kıləqan həmmə nemətliridin hux bolunglar; özüng, Lawiylar wə aranglarda turidiqan musapirlar qoxulup xadlininglar.

Üqinqi yildiki əxrə

¹² Sən hər üqinqi yilida, yəni ondin biri boləqan əxrə yilida həmmə həsulungning ondin birini əxrə ayrip boləqandin keyin, sən Lawiy bilən musapirəqə, yetim-yesir, tul hotunlarəqə dərweziliringning iqidə xulardin yəp toyunsun dəp berisən; ■ ¹³ wə sən Pərwərdigar Hudayingning aldida söz kiliip xundak dəysən: «Mən öyümdin *Hudaəqə* muqəddəs kiliəqan nərsilərnə ayrip elip qikiip, sən Manga tapiliəqan əmr boyiqə bularni Lawiy bilən musapirəqə, yetim-yesir, tul hotunlarəqə bərdim; mən Sening əmrliringning heqbirini nə buzmidim, nə heqqaqan unutmim; ■ ¹⁴ matəm tutkanlirimda xulardin heqnemini yemidim, napak haləttə turup buningdin birnemini almidim; əlgən kixiqə atəp buningdin heqnemə bərmidim, bəlki Pərwərdigar Hudayingning awazini angləp hər ixtə Sən manga əmr kiliəqan boyiqə kildim. ¹⁵ Əmdi Sən muqəddəs makaning boləqan asmanlardin nəzər selip Öz həlkiqə İsrailni, xundakla ata-bowilirimizəqə kəsəm bilən kiliəqan wədəng boyiqə, həsəl bilən sūt aqidiəqan, bizgə bərgən bu zeminni bərikətligəysən».

Hulasə

¹⁶ Bügün Pərwərdigar Hudaying bu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə əməl kiliqkə əmr kildi; pütün kəlbəng, pütün jening bilən ularni tutup ularəqə əməl kil.

¹⁷ Sən bügün Pərwərdigarni əzüngning Hudaying boluxkə, xundakla Uning yollirida mengixkə, Uning bəlgilimilirigə, Uning əmrlirigə, Uning həkümlirigə əməl kiliip Uning awaziəqə kulək selixkə qəbul kilding; ■

¹⁸ wə Pərwərdigar bolsa bügün silərnə Özining has həlki boluxkə, Uning barlik əmrlirini tutuxkə (U silərgə wədə kiliəqandək) silərnə qəbul kildi. ■

¹⁹ Xundak bolsa, U silərgə izzət, nam-xəhrət wə xan-xərəp berip, Əzi yaratkən barlik əllərdin silərnə üstün kilidu. Buning bilən silər Uning eytkinidək, Pərwərdigar Hudayinglar üqün muqəddəs bir həlkə bolisilər. ■

27

Xəkəmdə yiqilix — bəht-bərikət wə lənətlik iqlar

¹ Musa wə İsrailning aqsakəlliri həlkkə buyrup mundak dedi: —

«Mən bügün silərgə tapiliəqan bu barlik əmrni tutunglar. ² İordan dəryasidin etüp Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridiəqan zeminiəqə kirgən kündə, silər qong-qong taxlarni tikləp ularni hək bilən aqartinglar; ■

³ andin ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə wədə kiliəqinidək, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridiəqan, sūt bilən həsəl ekip turidiəqan zeminiəqə kirixinglar üqün dəryadin etkinglərdə, bu kanunning həmmə səzlrini xu taxlarəqə pütüp qoyunglar. ⁴ Silər İordan

■ 26:12 Law. 27:30; Qel. 18:24; Kan. 14:28, 29 ■ 26:13 Kan. 14:27 ■ 26:15 Yəx. 63:15

■ 26:17 Yar. 17:7 ■ 26:18 Mis. 19:5; Kan. 7:6; 14:2 ■ 26:19 Kan. 4:7 ■ 27:2 Yə. 4:1

dəryasidin ötüp, mening bügünki əmrim boyiqə xu taxlarni Ebal teoqida tikləp, ularni hək bilən aqartinglar. ⁵ Silər xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglar üçün tēmür əswab təgmigən taxlardin kurbangah yasanglar; ■ ⁶ Pərwərdigar Hudayinglarning bu kurbangahi yonulmıoqan, pütün taxlardin yasalsun; uning üstidə keydürmə kurbanlıqlarni Hudayinglar Pərwərdigaroqa atap sununglar, ⁷ wə xu yərdə inaklık kurbanlıqlirini sununglar, ulardin yöp Pərwərdigar Hudayinglarning huzurida xadlinglar. ⁸ Silər xu taxlar üstigə bu qanunning həmmə səzlrini enik pütüp qoyunglar».

⁹ Andin Musa bilən Lawiy kahinlar pütkül Israiloqa söz kilip: «Əy Israil, xük turup anglanglar! Silər bügün Pərwərdigar Hudayinglarning həlki boldunglar. ¹⁰ Əmdi Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqa kulak selip, mən bügün silərgə tapilioqan uning əmrliri wə bəlgilimilirigə əməl kilinglar» — deyixti.

¹¹ Xu küni Musa həlqkə əmr kilip mundaq dedi: —

¹² Silər İordan dəryasidin ötkəndin keyin, bular, yəni Ximeon, Lawiy, Yəhuda, Issakar, Yüsüp bilən Binyaminlar Gərizim teoqining üstidə turup, həlqkə bəht-bərikət tilisun. ■ ¹³ Bular, yəni Rubən, Gad, Axir, Zəbulun, Dan bilən Naftali Ebal teoqining üstidə lənət oquxqa tursun.

Əhdidə kərsitilgən lənətlik ixlər

¹⁴ U waqıtta Lawiyler Israillarning həmmisigə yukiri awaz bilən: —

¹⁵ «Kimki hünərwənnəning kəli bilən birə oyma yaki kuyma məbudni yasap qıqsa (Pərwərdigar aldidə yirginlik ixtur!), uni yoxurunqə tikləp qoysa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.□

¹⁶ «Kimki ata-anisini kəzgə ilmisa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

¹⁷ «Kimki kəoxnisining pasil texini yətkisə lənətkə qalsun», dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

¹⁸ «Kimki bir korni yoldin azdursa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

¹⁹ «Kimki musapir, yetim-yesir wə tul hotun toqrısidiki həkümni burmilisa, lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

²⁰ «Kimki atisining hotuni bilən yatsa, atisining yotkinini aqkan boləraqqa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: Amin! — desun.□

²¹ «Kimki haywan bilən munasiwət kilsa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: Amin! — desun.

²² «Kimki atisining kizi yaki anisining kizi boləqan öz həmxirisini bilən yatsa lənətkə qalsun» — dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: Amin! — desun.

²³ «Kimki keynanisi bilən yatsa lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: Amin! — desun.

²⁴ «Kimki kəoxnisini paylap turup yoxurun əltürsə lənətkə qalsun» dəp jakarlisun. Andin həlqning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

■ 27:5 Mis. 20:25; Yə. 8:31 ■ 27:12 Kan. 11:29 □ 27:15 «lənətkə qalsun» — muxu səzning muxu yərdiki asasiy uqumi həlqning lənətigə qəlonanlıqı əməs, bəlki «Huda lənət kildi», «Hudaning jazasioqa uqraydioqan» degən uqumni bildüridu. □ 27:20 «atisining yotkinini aqkan...» — bu səzlər toqruluq 22:30ni wə izahətini kəring.

²⁵ «Kimki gunahsız adəmni öltürüp uning keni üqün hək əlsa lənətkə kalsun» dəp jakarlisun. Andin həlkning həmmisi jawabən: — Amin! desun.

²⁶ «Kimki bu kanunning səzlrigə kəngül bəlməy, uningə əməl kilixta qing turmisa, lənətkə kalsun» dəp jakarlisun. Andin həlkning həmmisi jawabən: — Amin! desun.■

28

Əhdining bəht-bərikətli

¹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning səzini anglap, Uning mən bügün sanga tapxuridiqan əmrlirigə əməl kilixkə kəngül bəlsəng, Hudaying Pərwərdigar seni yər yüzidiki həmmə əllərnin üstigə qong kildü; ■
² Pərwərdigar Hudayingning səzini anglisang bu həmmə bəht-bərikətlər sanga əgixip üstünggə quxidu: —

³ Sən xəhərdə bəht-bərikətlik bolisən, səhradimu bəht-bərikətlik bolisən.

⁴ Baliyatkungning mewisi bilən yeringning mewisi, qarpayliringning mewisi, yəni kalangning nəsiliri wə koy padiliring tuoqini bolsa, bəht-bərikətlik bolidu.

⁵ Sewiting bəht-bərikətlik bolidu, təngnəngmu bəht-bərikətlik bolidu.

⁶ Sən kirsəngmu bəht-bərikətlik bolisən, qıqsəngmu bəht-bərikətlik bolisən.

⁷ Sanga qarxi qıkkən düxmənliringni Pərwərdigar aldingda məqlup kildü; ular bir yol bilən sanga hujuməyə kelip, yəttə yol bilən aldingdin kaqıdu.

⁸ Səning ambarliringda wə kolung bilən kilidiqan barlıq ixliringda Pərwərdigar üstünggə bəht-bərikət buyruydu; Pərwərdigar Hudaying sanga beridiqan zeminda U seni bərikətləydu.

⁹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutup yollirida mangsang, Əzi kəsəm bilən sanga wədə kıləndək Pərwərdigar seni tikləp Əzigə muqəddəs bir həlk kildü. ¹⁰ Xuning bilən yər yüzidiki həmmə həlklər səning Pərwərdigarning nami bilən ataloqiningni kərüp səndin kərkidü.

¹¹ Pərwərdigar seni yaxnitidu; sanga berixkə ata-bowiliringəyə kəsəm bilən wədə kıləqan zeminda seni öz bədiningning mewisi bilən qarpayliringning mewisi wə yeringning mewisini mol wə bərkətlik kildü.■

¹² Pərwərdigar səning zəminingəyə öz waqtida yamoqur bərip kolliringning həmmə ixlirini bərikətləx üqün öz həzinisi boləqan asmanni sanga aqıdu; özüng heq kimdin kərz almaysən, bəki kəp əllərgə kərz berisən. ¹³ Pərwərdigar seni quyruk əməs, bax kildü; sən pəkət üsti bolup, asti bolmaysən. Əgər mən silərgə bügün tapiloqan Pərwərdigar Hudayingning əmrlirigə kulak selip, ularni tutup əməl kilsang, ¹⁴ xundakla mən bügün silərgə buyruqan həmmə səzlərnin heq biridin ong yaki soləyə qətnəp kətmisəng, baxkə ilahlarəyə əgixip kulluqəyə kirmisəng, xundak bolidu.

Bəht-bərikətnin lənətkə aylinixi

¹⁵ Ləkin xundak boliduki, əgər Pərwərdigar Hudayingning awaziqə kulak salmay, mən bügün silərgə tapiloqan uning barlıq əmrliri

билән бәлгилимилрини тутмисанлар һәм улароға әмәл қилмисанлар, бу ләнәтләрнинг һәммиси санға әгixip үстүнггә қүхиду: —■

¹⁶ Сән хәһәрдә ләнәткә қалисән, сәһрадиму ләнәткә қалисән.

¹⁷ Sewiting ләнәткә қалиду, тәнгнәнгму ләнәткә қалиду.

¹⁸ Baliyatkungning mewisi, yeringning mewisi, kalangning nәsilliri wә koy padiliringning tuoқini ләнәткә қалиду.

¹⁹ Сән kirsәngmu ләнәткә қалисән, qiqsangmu ләнәткә қалисән.

²⁰ Sening Pәrwәrdigarni taxlioqan rәzil kilmixliring üqün u sән yok kilinoқuqә, tezdin һalak kilinoқuqә, kolung kilioqan barliқ ixliringda sening үstүnggә lәнәt, parakәndilik wә dәxnәm qүхүridu. ²¹ Pәrwәrdigar sән igilәxkә kiridioqan zemindin seni yoқatқuqә sanga waba qaplasturidu.

²² Pәrwәrdigar seni sil-waba kesili, kezik kesili, yalluoқluk kesili wә bәzgәk kesiligә giriptar kilip, kuroqәқilik, qawirix apiti wә һal apitigә muptila kilidu. Bu apәtlәr sән yok kilinoқuqә seni koqalaydu. □ ■

²³ Bexingning үstidiki asman mistәk, ayioqingning astidiki yәр tәmүrdәk bolidu. ■ ²⁴ Pәrwәrdigar sening zeminingda yaoidioqan yamoқurni topa-qang wә kum kilidu; ular taki sән һalak boluoқuqә asmandin үstүnggә qүхidu.

²⁵ Pәrwәrdigar Өzi seni dүxmәnliringning aldida mәoqlup kilidu. Sән ularoға karxi bir yol билән берip, ularning aldidin yәttә yol билән қақisән; yәр yүzidiki һәммә әllәrni dәkkә-dүkkigә salidioqan obyekt bolup қalisilәr. ²⁶ Өlүkliringlar asmandiki barliқ uqar-қanatlar билән yәр yүzidiki һaywanlaroға yәм bolidu; ularni һaydiwetidioqan һeqkim qiqmaydu. ²⁷ Pәrwәrdigar seni Misirdiki saқaymas yara-қaqiliri, qikan-һүrrәklәr, tәmrәtkә, қiqixқak билән uridu. □ ■ ²⁸ Pәrwәrdigar seni saranglik, korluқ wә parakәndilik билән uridu. ²⁹ Sән küpkүndүzdә kor kixi karangoқuda tәmtiligәndәk tәmtilәp yүrisән, barliқ yolliring aқmaydu; sән күndin-kүngә pәkәt zulum билән bulangqilikқа uqrioқuqi bolisән, seni kutқuzidioqan һeqkim qiqmaydu.

³⁰ Sән bir hotun билән wәdilәxsәng baxқа bir adәm uning билән yatidu; eyni salsang uningda olaturalmaysән, tәk tikkән bolsang mewisini yeyәlmәysән. ³¹ Kalang kәzliringning aldida soyulidu, lekin gөxidin yeyәlmәysән; karap turup exiking sәndin bulap ketilidu, sanga yenip kәlmәydu. Koyliring dүxmәnliringning қolioға qүхүp ketidu, ularni yandurup kelixkә yardәmgә һeqkim qiqmaydu.

³² Ooқul билән қizliring baxқа bir әlning қolioға qүхүp, kәzliring pütүн күn ularoға tәlmүrүx билән qarқaydu; lekin қolung ularni kutқuzuxқа amalsiz қalidu.

³³ Yeringning mәhsulatliri билән әmgikingning barliқ mewisini sән tonu-maydioqan bir әl yәр ketidu; sән barliқ күnliringdә ezilip zulum tartisән;

³⁴ Kәzliring kәrgән ixlardin sән sarang bolup ketisән.

³⁵ Pәrwәrdigar seni tapiningdin qoққangoқiqә, tizing билән paқaq-putliringoқiqә saқaymas dәһxәtlik yara-қaqilar билән uridu.

³⁶ Pәrwәrdigar seni өз үstүnggә tikligән padixahingоға қoxup өзүng wә ata-bowiliring tonumioqan bir әlgә tutup beridu. Sән xu yәrdә turup yaоqәq wә taxtin yasaloqan baxқа ilahlaroға qokunisән. ³⁷ Sән

■ 28:15 Law. 26:14; Yioq. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2 □ 28:22 «қuroqәқilik» — yaki «қiliq». «qawirix apiti» — yaki «қuroqәқ xamal». ■ 28:22 Law. 26:16 ■ 28:23 Law. 26:19 □ 28:27 «Misirdiki saқaymas yara-қaqiliri...» — bәlkim Huda Israilni Misirdin kutқuzoқanda Misirliklarоға qүхүrgән yara-қaqilarni kersitixi mumkin («Mis.» 9:9-11ni kәring). ■ 28:27 Mis. 9:9

Pərwərdigar seni elip bəridioqan həmmə əllər arisida wəhimə, səz-qəqək wə tapə-təning obyektı bolup qalisən.

Bəht-bərikətning lənətkə aylinixi — dawami

³⁸ Sən etizlikqə berip kəp uruk qaqisən, lekin qəkətکیلər ularni yəp ketip, uningdin az yioqip kelisən. ■

³⁹ Tallarni tikip pərwix kilsangmu, ularni qurtlar yəp ketip, nə mewisini yioqalmaysən, nə xarab iqəlmaysən.

⁴⁰ Zeminingning hər yeridə zəytun baqliring bolsimu, uning meyi bilən bədiningni məsihləp mayliyalmaysən; qünki dərəhlərdiki mewilər pıxmayla qüxüp ketidu.

⁴¹ Ooqul wə kiz pərzənt kərsəngmu, lekin ular yeningda turmaydu; qünki ular sürgün bolup ketidu.

⁴² Səning hər bir dərihing bilən yeringning barlık məhsulatlrini qəkətکیلər özining kılıdu.

⁴³ Aranglarda turuwatqan musapir səndin baroqanseri üstün bolup, sən baroqanseri təwən bolup qalisən. ⁴⁴ U sanga kərz bərgüqi bolidu, əmma sən uningə kərz bərelməysən. U bax bolidu, sən quyruk bolisən.

⁴⁵ Sən Pərwərdigar Hudayingning awaziqə qulaq salmay, U sanga tapilioqan əmr wə bəlgilimilərnı tutmioqining üqün bu lənətlərnıng həmmisi sən həlak kılinoquqə seni koqlap yetip, üstünggə qüxidu. ⁴⁶ Bu lənətlər əzüng wə nəslingning üstigə mənggülik qüxidioqan məjizilik alamət wə karamət bolup qalidu.

⁴⁷ Sən kəngriqiliktə xadlık wə kəngül huxluğu bilən Pərwərdigar Hudayingning kullukida bolmioqəqə, ⁴⁸ buning ornioqə sən aqlıq wə usuzluq, yalınqəqlıq wə hər nərsining kəmqilikidə bolup Pərwərdigar sanga qarxi əwətidioqan düxmənliringning kullukida bolup qalisən; U seni həlak kılıquqə boynungə təmür boyunturukni salidu. ⁴⁹ Pərwərdigar yiraqtın, yəni yər yüzining qetidin sən tilini bilməydioqan, bürküttək xungəqup kelidioqan bir əlni sanga qarxi əwətidu. ⁵⁰ U əlpazi əxəddiy, qerilarəqə yüz-hatirə kılmaydioqan wə yaxlarəqə mehır kərsətməydioqan bir əl bolidu. ⁵¹ U sən həlak boluquqə, qarwiliringning nəslı bilən yeringning məhsulatlrini yəp ketidu; qünki u seni yökıtip bolmioquqə sanga nə axlık, nə yəngi xarab, nə zəytun meyi, nə kalangning mozaylırı nə koy padiliringning kızılrıdin bir nemini koymaydu. ⁵² Sən tayanəqan pütkül zemindiki həmmə egiz, məhkəm sepilliring örülüp qüxküqə, u pütkül zemindiki barlık dərwasiliring aldioqə kelip, seni kərxıwalıdu; u Pərwərdigar Hudaying sanga bərgən zeminingning hər yeridiki həmmə dərwasiliring aldioqə kelip, seni kərxıwalıdu. ⁵³ Xu wəqıttə düxmənliringning kıstap kelıxlırı bilən boləqan qamal-kıstangning azab-əqəbətlırı iqidə, Pərwərdigar Hudaying sanga ata kılıqan, öz teningning mewisi boləqan oqulliringning gəxini wə kızliringning gəxini yəysən. ■

⁵⁴ Wə xundak boliduki, aranglardiki nazuk, intayın silik-sipayə bir adəm kərındixi, kuqıqidiki ayalı, xundakla tehi tirik balılrıdin kızıqınıp, ularəqə yaman kəzi bilən qaraydu; ⁵⁵ xunga, düxmənliringning qamal-iskənjisidə sən öz dərwasiliring iqidə kıynaloqiningda həqnemə qalmioqanlıkı üqün, u əzi yəwatqan balılrining gəxidın ularning həqkaysisioqə azrakmu bərməydu.

⁵⁶⁻⁵⁷ Aranglardiki əslidə nazuk wə silik-sipayə boləqan, silik-sipayılıkı wə nazuklukıdin putı bilən yərgə dəssəxnımu halımaydioqan ayal kuqıqidiki

eri, oqul-kız pərzəntliridin kızöjünip, ularoşa yaman közi bilən qaraydu; çünki düxmənliringning kamal-iskənçisi bilən sən öz dərwaziliring içidə kiynaloşiningda heqərsə kalmioşaqqa, u öz puti arilikidın çiqқан bala həmrəhi bilən özi tuoқan balilirini yoxurunqə yəydu.

Hudaning əhdisidin qıxıxning aқiwiti

⁵⁸ Sən bu kitabta pütülgən bu қanunning barlıq sөzlerigə əməl қilixkə kəngül bəlmisəng, Pərwərdigar Hudayingning uluq wə həywətlik namidin kərkmişəng, ⁵⁹ Pərwərdigar sening üstüנגgə quxüridişan wabalarnı həm nəslingning üstigə quxüridişan wabalarnı əjayib қilidu; U dəhхətlik, uzakқа sozulidişan wabalarnı wə eşir, uzakқа sozulidişan kesəllərnı üstüנגgə wə nəslinggə quxüridu; ⁶⁰ Pərwərdigar sən kərkidişan, Misirdiki barlıq kesəllərnı üstüנגgə quxürüp, sanga qaplasturidu. ⁶¹ Xuningdək bu қanuniy kitabta pütülmigən həmmə kesəl wə həmmə wabanimu Pərwərdigar taki sən həlak boluqə üstüנגgə quxüridu. ⁶² Xuning bilən əslidə asmandiki yultuzlardək nuruşun bolsanglarmu, əmdiliktə az bir türküм kixilər bolup қalısilər; çünki silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazişə қulak salmidinglar.

⁶³ Wə xundak boliduki, Pərwərdigar ilgiri silərgə yəhxilik қilip, silərnı awutқinidin sөyüngəndək, U əmdi silərnı yөkitip həlak қilidişinidin sөyünidu; xuning bilən silər igiləxkə kiridişan zemindin yulup taxlin-isilər. ■ ⁶⁴ Pərwərdigar silərnı yər yüzining bu qetidin u qetigiqə boluşan həmmə əllərnıng arisişə tarkitidu; silər özünglar yaki atabowiliringlar tonuşişan yaşaq bilən taxtin yasaloşan ilahlarning қulluқida bolısilər; ■ ⁶⁵ Silər u əllərnıng arisida nə aram tapalmaysilər, nə tapininglar tirəp turoşudək heq məzmut jay bolmaydu; Pərwərdigar bəlki xü yərdə silərnıng kənglünglarnı oşuwalaxturup titritip, kəzünglarnı қarangoşulaxturup jeninglarnı solaxturidu. ⁶⁶ Silər қarap turup jeninglar қilda esiklikтək turidu; silər keqə-kündüz dəkkə-dükkidə bolup jenimdin ayrilip қalarmənmu? — dəp kərkisilər; ⁶⁷ kənglüngni baskan wəhimə wə parakəndiqilik wə kəzliring kərgən kərunüxlər түpəylidin ətigini: «Kaxki kəq bolsidi!», kəqtə bolsa: «Kaxki ətigən bolsidi!» dəysən. ⁶⁸ Pərwərdigar silərgə wədə қilip: «Silər bu yolni ikkinqi yənə kərməysilər» degən xü yol bilən silərnı kemigə quxürüp Misiroşa yanduridu. Silər xü yərdə düxmənliringlaroşa қul-dedək boluxқа өзünglarnı satisilər, ləkin silərnı aloқili adəm қikmaydu.

29

Musa pəyoşəmbər həlқkə sөz қilidu — əsləx wə jekiləx

¹ Təwəndikilər Pərwərdigar Israillər bilən əhdə başlax üqün Moab zemində Musoşa tapiloşan sөzlərdur. Bu əhdə Pərwərdigar ular bilən Hərabdə қiloşan əhdidin baxқа bir əhdə idi.

² Musa pütkül Israilni qaqirip ularoşa mundak dedi: «Silər Pərwərdigarning Misir zemində Pirəwngə, uning barlıq hizmətkarliri wə zeminning həmmə yeridə kəz aldinglarda nemə ix қiloşinini kərdünglar, ■ ³ yəni xü qoş apətlər bilən uluq məjizilik alamət wə karamətlərnı öz kəzünglar bilən kərdünglar. ■ ⁴ Ləkin Pərwərdigar

silərgə bügüngiqə qüxəngüdək kəngül, kərgüdək kəz və angliqudək kulaq bərmidi. ⁵ Mən kirik yil silərnə bayawanda yetəkləp yürdü; xu waqıtlarda yetüinglardiki kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki kəxinglarmu konırap kətmidi. ⁶ Huda Əzining silərnəng Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikini bilsun dəp, silərgə yeyixkə nan, iqxkə xarab yaki küqlük iqmlik nesip kılmidi. ⁷ Silər bu jayqə yetip kəlgininglarda Həxbonning padıxahı Sihon bilən Baxanning padıxahı Og biz bilən jəng kilöjili qıkti; əmma biz ularni urup məqlup kılduk; ■ ⁸ biz ularning zemınlrını elip Rubənlər bilən Gadlar və Manassəhning yerim kəbilisigə miras kılip bərdük. ■

⁹ Əmdi silər həmmə ixliringlarda rawaj tepix üqün bu əhdining səzlrini tutup, ularqə əməl kılinglar.

¹⁰ Bügün həmminglar — kəbilə baxlıkliringlar, aqsqalliringlar, əməldarlıringlar, xuningdək İsrailning həmmə ərliri, ¹¹ kiçik baliliringlar, ayalliringlar, qedirgahınglarda turuwatkan musapirlər, xundakla otun kəsküqiliringlar və su toxuqıqiliringlarmu, həmminglar Pərwərdigarning aldida hazır turuwatisilər; ¹² məksət xuki, Pərwərdigar Hudayinglarning əhdısigə, yəni Pərwərdigar Hudayinglar bügün silərgə bərgən kəsimi bilən baqlıqan əhdigə dahil boluxunglar üqündur, ¹³ Wə xuning bilən təng U silərnə bügün Əzigə has bir həlk kılip silərgə wədə kılojınidək, ata-bowiliringlarqə, yəni İbrahim, İshaq və Yaqupka kıloqan kəsimi boyiqə əzi silərgə Huda boluxtur. ■ ¹⁴ Ləkin mən bu əhdə və kəsəmnə yalquz silər bilənla əməs, ¹⁵ bəlki bügün biz bilən bu yərdə Pərwərdigar Hudayimizning aldida turuwatkanlar, xundakla bügün bu yərdə biz bilən birgə bolmioqan kixilərnəng həmmisi bilənmu tüzüximən. □ ¹⁶ (qünki silər bizning Misir zemınida kəndək turuqlıqimiz və səpirimizdə əllərnəng otturısıdin kəndək etüp kəlginimizni obdan bilisilər; ¹⁷ Silər ularning arısidiki yirginqlik nərsilərnə, ularning arısidiki yaqəq, tax, altun və kümüxtin yasaloqan butlarnı kərdüinglar). ¹⁸ Əhdining məksiti bolsa, silərnəng aranglardiki hər bir ər, hər bir ayal, hər bir ailə və hər bir kəbililiringlardin bügün kəngli Pərwərdigar Hudayimizdin yenip, xu əllərnəng ilahlırining kulluqıqə kirip ketıdıqan heq kixi bolmisun, xundakla aranglarda et süyi və əmən qıkirıdıqan yiltiz pəyda bolup kəlmisun üqündur. ■ ¹⁹ Dərwəkə xundak bolıduki, xu lənət səzlrini angliqanda əz kənglidə əz-əzini bəht-bərikətlik sanap: «Mən kəngə bəxbəxtlik bilən mangsammu, tinq-amanlıkta turıwerimən», degüqi xundək bir kixi bolıdu; nətıjidə, nəm yərmu qəngkək yərgə ohxaxla wəyran kılinıdu. □ ²⁰ Pərwərdigar mundək kixini əpu kılmaydu, bəlki Pərwərdigarning qəzəpi bilən otluk kəhri tütündək xu kixigə qüxıdu; bu kitabta pütülgən həmmə lənətlər uning bexıqə qüxıdu; Pərwərdigar uning ismini asmannıng tegidin əqürıdu. ²¹ Pərwərdigar bu kanun kitabıda pütülgən əhdining həmmə lənətliri boyiqə İsrailning bərlık kəbililirıdin uni ayrip qıqip, apətkə muptıla kılıdu.

²² Kəlgüsi dəwr bolsa, yəni silərdin keyin qıkıdıqan baliliringlar və

■ 29:7 Qel. 21:24,33; Kan. 2:32; 3:1 ■ 29:8 Qel. 32:33; Kan. 3:12; Yə. 13:8 ■ 29:13 Yar. 17:7 □ 29:15 «Ləkin mən bu əhdə... kixilərnəng həmmisi bilənmu tüzüximən» — muxu səzlərdə (14-15-ayəttə) «mən» degən səzligüqi Musa pəyoqəmbər bolsa kerək. ■ 29:18 Ros. 8:23; İbr. 12:15 □ 29:19 «nəm yərmu qəngkək yərgə ohxaxla wəyran kılinıdu» — yaki «müst kixi usuz kixigə qoxulup yökıtilıdu». Baxka bırnəqqə hil tərjımılrımu uqrxı mumkin. Ləkin omumi y mənisi xübhısızki, həmmə adəm apətkə uqrap yökıtilıdu.

xundakla yirak yurttin kəlgən musapirlar Pərwərdigar xu zeminning üstigə əwətkən balayı'apətlər bilən kesəllərni kəridu; ²³ Pərwərdigar qəzipi wə kəhri bilən wəyran wəyran kiləjan Sodom, Gomorra, Admah wə Zəboimlarning wəyrançilikidək zeminning həmmə yeri günggürtlixip, xorlixip, keyüp kətkinini, terikçilikmu, həsulmu bolmioqini, ot-qəpmu ünmiginini kəridu; ²⁴ buni kərgənlər, hətta həmmə əl-yurt: «Nemixka Pərwərdigar bu zeminoğa mundak kiləjandı? Nemixka Uning qəzipi xunqə kəttik, əxəddiy boləjandı?» dəp soraydu; ■ ²⁵ andin ularoğa jawab berilip: «Ular ata-bowiliringni Hudasi Pərwərdigarning ularni Misir zeminiyin kutkuzup çikəroqini ular bilən bekitkən əhdini taxlap, ²⁶ bərip ularning nesiwisi bolmiojan, özimu tonumiojan ilahların qulluqioğa kirip, ularoğa qokunioqini üqün xundak boldi. ²⁷ Mana bu səwəbtin Pərwərdigarning qəzipi bu zeminoğa tutixip, bu kitabta pütülgən həmmə lənətni uning üstigə kəltürdi. ²⁸ Xuning üqün Pərwərdigar qəzəp, aqqik wə zor kəhr bilən ularni yurtidin yulup, baxka bir yurtka taxlidi» — deyilidu.

²⁹ Hər bir yoxurun sirlar bolsa Pərwərdigar Hudayimizningkidur; ləkin hər kəndə axkarılanəjan wəhiylər bolsa bu kanunning səzligigə əməl kiliximiz üqün əbədçigə biz wə balilirimizningkidur.

30

¹ Wə xundak boliduki, bu barlik ixlar, yəni mən sening aldingda qəyojan bu bərikət bilən lənət bəxingoğa quxkinidə, Pərwərdigar Hudaying seni həydiwətkən əlləring arisida turup bularni esinggə elip kəngül bəlüp, ² əzüng wə baliliring Pərwərdigar Hudayingning yenioğa yenip Uning awazioğa kulak selip, mən bügün sanga əmr kiləjan barlik ixlaroğa pütün kəlbəng wə pütün jening bilən itaət kilsang, ³ xu qəoğa Pərwərdigar Hudaying seni sürgünlüktin kəyturup, sanga iqini aqritip, Pərwərdigar Hudaying Əzi həydiwətkən ələrdin yiojip kelidu. ■ ⁴ Gərqə aranglardin hətta asmanlarning qetigiqimu həydilip kətkənlər bolsimu, Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin yiojip jəm kilip kelidu. ■ ⁵ Pərwərdigar Hudaying seni ata-bowiliringning təwəliki boləjan zeminoğa kəltüridu wə sən uni igiləysən; U sanga yaxxilik kilip ata-bowiliringning sanidin ziyadə kəp kilidu; ⁶ Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbəng, pütün jening bilən səyüxkə Pərwərdigar Hudaying kəlbəngni wə nəsiliringning kəlbini hətnə kilidu; xuning bilən silər həyat yaxaysilər. ■ ⁷ Xundakla Pərwərdigar Hudayinglar bu həmmə lənətlərni düxmənilinglarning üstigə, silərgə nəprətlinidəjanlarning üstigə, silərgə ziyankəxlik kiləjanlarning üstigə quxüridu. ⁸ Silər bolsanglar yenip kelip Pərwərdigar Hudayinglarning awazioğa kulak selip, mən bügün silərgə tapiləjan həmmə əmrlirigə əməl kilisilər. ⁹ Xundak kilsanglar, Pərwərdigar Hudayinglar kəlliringlarning həmmə ixida, bədiniringlarning mewisini, qarpay malliringlarning mewisini wə yeringning mewisini awutup silərni zor yaxnitidu. Qünki Pərwərdigar siləringni ata-bowiliringlaroğa yaxxilik kilixin səyüngəndək, silərgə yaxxilik kilixin səyünidu. ■ ¹⁰ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioğa kulak selip, bu kanon kitabida pütülgən əmrlər bilən bəlgilimilərni tutup,

pütün kəlbınglar, pütün jeninglar bilən Pərwərdigar Hudayinglarning tərıpıgə burulsanglarla, xundak bolıdu.

¹¹ Qünki mən bğün sanga tapılıoan bu əmr sən üqün karamət ix əməs yaki səndin yırakmı əməs. □ ¹² Bu əmr asmanın üstıdə əməs, senıng: «Bizning unıngoə əməl kılmıkımız üqün kim asmanoə qıkip uni elıp qüxüp bizgə anglıtıdu?» deyıxingning həjiti bolmaydu. ■ ¹³ Wə xuningdək bu əmr dengızning u tərıpıdimu əməstur, senıng: «Bizning unıngoə əməl kılmıkımız üqün kim dengızdin etüp, uni elıp kelıp bizgə anglıtıdu» deyıxingning həjiti bolmaydu. ¹⁴ Qünki bu söz bolsa unıngoə əməl kılmıkıng üqün sanga bək yekın, yəni aozıngda wə kənglüngdə bardur. □

¹⁵ Mana, mən bğün aldinglarda həyat bilən yaxlılık, ölüm bilən yamanlıkni koydum; ¹⁶ qünki özüm sanga həküm berıp: — Silər Pərwərdigar Hudayinglarnı səyüp, Uning yollırıda mengıp, əmrliri, bəlgilimiliri həm həkümılrıgə əməl kılinglar, dəp bğün silərgə tapılıdim; xundak kılsanglar silər yaxap awup, uni igıləxkə kirıdıoan zəminoə baroşininglarda Pərwərdigar Hudayinglar silərnı bərikətləydu. ¹⁷ Lekin əgər kənglüngni tətür kılip, kulak salmay azdurulup, baxka ilahlaroə bax urup qokunqılı tursang, ¹⁸ mən xuni bğün silərgə aghalandurup eytip koyayki, silər həlak bolmay qalmaysilər; silər uni igıləxkə İordan dəryasidin etüp barıdıoan zəminoə kirgininglarda uzun omür kərelməysilər.

¹⁹ Mən bğün həyat bilən ölümni, bərikət bilən lənətnı aldingda koyoşınıməoə asman bilən zəminı üstüנגgə guwah boluxka qakirimən; əmdi ezüng wə nəsling yaxay desənglar, həyatni tallıwal; ■

²⁰ Pərwərdigar Hudayingni səyüp, Uning awazıoə kulak selıp, Uningoə başlanoşın; qünki U Əzi senıng həyating wə omrüngning uzunlukıdu; qünki xundak kılsang Pərwərdigar ata-bowıliring boləoan İbrahim, İshak wə Yaqupka: «Mən silərgə uni berimən» dəp kəsəm kılip wədə kıloəan zəmində turısən». □

31

Yəxua Musaoə orun basar kılip bəkıtilıdu

¹ Andin Musa berıp həmmə İsrailoə söz kıldi; ² u mundak dedi: «Mən bğün bir yüz yıgırmə yaxka kırdim; əmdi silərgə sərdar yaki baxlıoqukı bolalmaymən. Pərwərdigar manga: Sən bu İordan dəryasidin etməysən, degənıdi. □ ■

³ Lekin Pərwərdigar Hudayinglar Əzi silərnı yetəkləp dəryadin etüp, bu əllərnı aldinglarda wəyrən kılıdu; xuning bilən ularning mal-mülkını igıləysilər; Pərwərdigarning eytkınıdək, Yəxua silərnıng aldinglarda baxlap dəryadin etıdu. ■ ⁴ Pərwərdigar Sihon bilən Og degən ikki Amoriy padıxahı wə ularning zəminını həlak kıloəandək, u bu əllərgımu

□ **30:11** «**bu əmr sən üqün karamət ix əməs**» — bu ayəttiki «karamət» degən söz adətə pəkət Hudala kılıdıoan ixni yaki Hudaning süpitını kərsıtidu. ■ **30:12** Rim. 10:6-8 □ **30:14** «... **bu söz ... sanga bək yekın, yəni aozıngda wə kənglüngdə bardur**» — «Rim.» 10:6-10ni kərüng. ■ **30:19** Kan. 4:26 □ **30:20** «...**qünki U Əzi senıng həyating wə omrüngning uzunlukıdu;**» — muxu yərdə «U Əzi» degənnıng baxka birhil qüxəncısı «bu ix» (yəni, Hudaning əmrlirını tutux). □ **31:2** «**silərgə sərdar yaki baxlıoqukı bolalmaymən**» — muxu yərdə ıbraniy tilıdə «silərnıng aldinglarda qıkip-kirıp yürəlməymən» degən səzlər bilən ipadılinıdu. ■ **31:2** Qel. 27:12; Kan. 3:26 ■ **31:3** Qel. 27:18

xundak kilidu. ■ ⁵ Əmma Pərwərdigar ularni qolunglaroşa tapxuroşinida, mən silərgə tapilioşan pütkül əmr boyiqə ularoşa muamilə kilisilər. ■ ⁶ Jür'ətlük wə kəysər bolunglar, ularning aldida titrimənglar, ulardin heq qorkmanglar; qünki silər bilən birgə baroşuqi Pərwərdigar Hudayinglar Əzidur; U silərdin waz kəqməydu, silərni hərgiz taxliwətməydu!» ■ ⁷ Andin Musa Yəxuani qakirip pütkül Israilning kəz aldida uningəşa səz kilip: «Sən jür'ətlük wə kəysər boləşin; qünki bu həlk Pərwərdigar ularning ata-bowilirişoşa kəsəm kilip berixkə wədə kiləşan zeminoşa kirgəndə sən ular bilən billə berixing kerək; sən ularoşa uni igilitip miras kildürisən. ⁸ Mana, sening aldingda mangoşuqi Pərwərdigar Əzidur; U sən bilən billə bolup səndin waz kəqməydu, seni hərgiz taxliwətməydu! Sən qorkmioşin, parakəndə bolma!» — dedi.■

Musaning əhdinamə yəzip tapxuruxi

⁹ Musa bu kanunni yəzip bolup, uni Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətiridioşan Lawiyning əwladi boləşan kaşinlar bilən Israilning barlik aqsaqallirişoşa tapxurup bərdi. ¹⁰ Musa ularoşa mundak buyrudi: — «Hər yəttə yilning ahirkı yilida, yəni azadlik yili dəp bekifilgən waqıtta, «kəpilər heyti» baxlanəşanda, ¹¹ Israilning həmmisi kelip Pərwərdigar Hudayingning huzurida jəm bolux üqün u tallaydioşan jayoşa yioşiloşanda, uni anglisun dəp pütkül Israilning aldida bu kanunni oqup berisən. ■ ¹² Xuning üqün *xu qaoşda* barlik həlkni, ər bolsun, ayal bolsun, bala bolsun, kowukliringning iqidə turuwatқан musapir bolsun, ularning həmmisi anglap, əginip, Pərwərdigar Hudayinglardin qorkup, bu kanunning barlik səzlrini tutup uningəşa əməl kilsun, dəp ularni yioşkin. □ ¹³ Xundak bolsa, ularning bu kanunni tonumioşan ballirimu uni anglap əginip, silər igiləxkə İordan dəryasidin ətüp baridioşan zeminda yaxioşan barlik künliridə Pərwərdigar Hudayinglardin qorkidioşan bolidu».

Musa Yəxuoşa əz wəzipisi toşruluk buyruydu

¹⁴ Andin Pərwərdigar Musoşa səz kilip: «Mana sening əlidioşan waqting yekinlixip qaldi. Əmdi Yəxuani qakiroşin, ikkinglar jamaət qedirişoşa berip xu yərdə hazır bolunglar. Mən uningəşa wəzipə tapxurimən» dedi. Xuning bilən Musa bilən Yəxua ikkisi berip, jamaət qedirida hazır boldi. ¹⁵ Pərwərdigar bulut tüwrükining iqidə kəründi; bulut tüwrüki qedirning dərwazisining üstidə tohtidi. ¹⁶ Pərwərdigar Musoşa mundak dedi: «Mana, sən ata-bowiliringning kəxida uhlay aldida turisən; andin bu həlk kəzoşilip, baridioşan zemindiki yat ilahlaroşa əgixip buzukqilik kilip, Meni taxlap, Mən ular bilən başlioşan əhdini buzidu. □ ¹⁷ Xu waqıtta Mening oşəzipim ularoşa tutixip, Mən ularnimu taxlap, ulardin yüzümni yoxurimən. Ular yutuwetilidu, kəp balayi'apət wə külpətlər bəxişoşa qüxidu wə ular xu waqıtta: «Xübhışizki, Hudayimiz arimizda bolmioşini üqün, bu balalar bəximizoşa qüxti» — dəydu. □ ¹⁸ Ləkin Mən ularning baxқа ilahlaroşa

■ **31:4** Qəl. 21:24,33 ■ **31:5** Kan. 7:1, 2 ■ **31:6** Yə. 1:5; İbr. 13:5 ■ **31:8** Yə. 1:9

■ **31:11** Əzra 10:8; Nəh. 8:1,2,3,8 □ **31:12** «... **kowukliringning iqidə turuwatқан musapir**» — demək, «silər bilən billə turuwatқан musapir». «Silər bilən billə turuwatқан» ibranıy tilida adətə «kowukliringning iqidə turuwatқан» degən səzlər bilən ipadilini. □ **31:16** «**buzukqilik kilix**» — muxu yərdə Hudaşa waspasizlik yaki asiylik kilixni bildüridu. Kanaandiki əllər arisida «buzukqilik» rohiy jəhəttə bolupla qalmay, jismani yəhəttimü butpərəslikkə munasiwətlük jinsiy buzukqilik məwjut idi. □ **31:17** «**xu waqıtta**» — ibranıy tilida «xu küni».

mayil bolup әgixip, қилоан һәммә рәзилликири үқүн ху күни үзүмни пүтүнләй юхуримән.

¹⁹ Әмди силәр өзүңлар үқүн бу шәзәлни пүтүп, уни Исраиллароға әгитинлар; бу шәзәлниң кейин Исраилларның әйибигә Мән үқүн гувахқи болуқи үқүн уни ularning ашәзишә саләтин. ²⁰ Қүнқи Мән ularни Мән ата-бәвиләришә қәсәм билән вәдә қилоан, сүт билән һәсәл еқип туридишән юртқа киргүзимән; андин ular йәп тәйүп, сәмригәндә бәхқә илаһлароға әгixip, ularning қуллуқишә кириду вә Мән кәзгә илмай әһдәмни бузиду.

²¹ Әмма хундақ бәлидики, кәп бәләй'әпәтләр билән күлпәтләр ularning бәхшә қүхқинидә, бу шәзәл ularни әйибләп гувах бериду; қүнқи бу шәзәл ularning әвләдләриниң ашәзидә унтулмайдү. Қүнқи Мән ularни ularоға қәсәм билән вәдә қилоан зәминшә теһи киргүзмәйлә ularning нәмә һиял қиливатқинини обдан билимән».

²² Хularни дәп, Муса ху күни бу шәзәлни язип, Исраиллароға әгәтти. ²³ Андин *Пәрвәрдигар* Нуннинг ошли *Үхуаошә*: «Үр'әтлик вә қәйсәр боләтин, қүнқи сән Мән Исраиллароға қәсәм билән вәдә қилоан зәминшә ularни бәхләп кирисән вә Мән сән билән билә болимән» дәп әмр қилди. ■

²⁴ Муса бу қанунниң сәзләрини бир қитабқа пүтүнләй язип боләдин кейин ²⁵ у *Пәрвәрдигар*ниң әһдә сандүқини кәтүрүп мангошән *Lawiy-larоға* бәйрүп мундақ деди: ²⁶ — Бу қанун қитабини силәрning әйибинләргә гувахқи болуп туруқи үқүн *Пәрвәрдигар* *Hudayinglar*ниң әһдә сандүқиниң янәшә қәйүңлар. ■ ²⁷ Қүнқи мән силәрning асий вә бәйүңлар қәттиқ икәнлиқини билимән. Мән, мән теһи арәңлардә тирик турсәм *Пәрвәрдигароға* асийлиқ қилип қәддинлар; әлүмүмдин кейин силәр теһиму хундақ қилисиләр!

²⁸ Мән ularning қулақлиришә бу сәзләрning һәмминини әнглитишим үқүн, хундақла йәр билән асманни ularning әйибигә гувахқи болуққа қәқирixим үқүн әмди мәнниң алдимә қәбиләлириниң һәммә ақсәқәлири вә әмәлдәрлирини йишәңлар. ²⁹ Қүнқи әлүмүмдин кейин силәрning түптин бузулуп, мән силәргә әмр қилоан юлдин қәтнәп кәтидишәнини билимән. Хунниң билән күнләрning аһиридә күлпәтләр бәхшәләшә қүхиду; қүнқи силәр *Пәрвәрдигар*ниң нәзиридә рәзил боләқини қилип, қәлбириниңларниң илри билән унинг шәзәлини қәзәйсиләр». □

³⁰ Андин Муса Исраилларның пүткүл қәмәти алдидә бу шәзәлниң текистини бәхтин-аһирәшә оқуп бәрди: — □

32

Әһдә хәртлиригә гувахқиларни қәқирix — Мусаниң шәзәли

¹ «Қулақ сәлинлар, әй асманлар, мән сәзләй; Ашәзимниң сәзләрини әнлә, и йәр-зәмин!

² Тәлимим бәлсә ямәшүрдәк яәшәдү, Сәзләрим хәбнәмдәк тәмидү, Үмрән от-қәп үстигә қүхқән сим-сим ямәшүрдәк, Кәқзәрлиқниң үстигә қүхқән һәсийәтлик ямәшүрдәк бәлидү.

³ Қүнқи мән *Пәрвәрдигар*ниң нәмини бәян қилимән; Әмди *Hudayimizni* улуш дәп қәқәрәңлар!

⁴ У қорам тәхтур, Унинг әмәлири мукәммәлдүр;

■ 31:23 Үә. 1:6 ■ 31:26 2Pad. 22:8 □ 31:29 «күнләрning аһиридә» — аһирқи замани қәрсәтсә керәк. □ 31:30 «пүткүл қәмәти алдидә» — ибраний тилидә «...пүткүл қәмәтиниң қулақлири иқигә...».

Uning bərlik yollari həkkaniydir.

U nahəklikli yok, wapadar bir Huda,
Adil wə diyanətliktur.

⁵ Əmma *Əz həlki* uningəja buzukluk kildi;

Ularınq kilmixliri Uning Əz baliliriningkidək bolmidi — mana bu ularning əyibidur!

Ular əgri wə iplas bir nəsildur!

⁶ Əy əhmək wə nadan həlk,

Pərwərdigarning yahxilikini xundak yanduramsən?

U seni bədəl tələp hər kiləjan atang əməsmu?

U seni yaritip, seni tikligən əməsmu?

⁷ Ətkən künlərnə esinggə aləjin,

Dəwrədin-dəwrgiqə ətkən yillərnə oyliəjin;

Atangdin sora, u sanga dəp beridu;

Aksakalliringəja soal koy, ular seni həwərləndüridu.

⁸ Həmmidin aliy boləjuqi əllərnəng ülūxini ularəja üləxtürgəndə,

Adəm'atining pərzəntlirini bir-biridin bəlgində,

U həlkərnəng qəgrilirini İsrail balilirining sənəja qarap bekitkən. □

⁹ Qünki Pərwərdigarning nesiwisi bolsa uningəja has boləjan həlkidur;

Yakup huddi qək taxlinip qikkəndək, Uning mirasidur. □

¹⁰ U uni qəl bir zemində,

Xamal hūwlaydiəjan dəhəxtlik bir bayawanda uni tapti;

Uni orap ətrapida qoşdap turdi,

Uni kəz kariqukidək saklidi; □

¹¹ Huddi bürküt əz qanggisini təwritip,

Balilirining üstidə pərwəz kilip,

Qanatlirini yeyip ularni pəylirining üstigə elip kətürginidək,

¹² Pərwərdigarmu uningəja xundak yaləuz yetəkqilik kildi;

Həqkəndək yat ilah uning bilən billə əməs idi.

¹³ U uni yər yüzining egiz jaylirəja mindürdi,

Wə u etizlikning məhsulatidin yedi,

U uningəja kiya taxtin həsəl xoritip,

Qakmaq texidin zəytun meyi xoratti; ■

¹⁴ Sanga kala kaymiki bilən koy sütini iquzəp,

Qozilərnəng yeəini,

Baxandiki qoşqarlar wə tekilərnəng gəxini yegüzəp,

Esil buədayning esil danliridin yegüzdi,

Sən bolsang üzüm kəni boləjan sap xarabni iqtəng.

¹⁵ Ləkin Yəxurun səmrip təpkək bolup qaldı;

Bərhək, sən səmrip kəttəng,

Bordilip kəttəng,

Toyunup kəttəng!

U əzini yaratkən Təngrini taxlap,

Əz nijatəning Qoram Texini kəzgə ilmidi. □

¹⁶ Ular bolsa yat ilahlərəja əgixip Uning wapəsizlikkə boləjan həsətini kəzoəidi,

Yirginqlik ixlər bilən Uning qəzəpini kəltürdi.

□ 32:8 «U həlkərnəng qəgrilirini İsrail balilirining sənəja qarap bekitkən» — bəzi kona kəqürmilərdə: «U həlkərnəng qəgrilirini Hudaning oşullirining sənəja qarap bekitkənidi» deyilidi. □ 32:9 «Yakup» — muxu yərdə İsrailərnəni kərsitidu. □ 32:10 «uni orap ətrapida qoşdap turdi» — baxkə birhil tərjəmisini: «u uni qoşdap yürəp uni tərbiyilidi». ■ 32:13 Qan. 33:26; Yəx. 58:14 □ 32:15 «Yəxurun» — İsrailəning yənə bir ismi — mənisini «tik turidəjan», «durus» dəgənlik.

17 Ular Igə-Təngrisi əməs jinlarəja,

Əzi bilməydiəjan ilahlarəja,

Ata-bowilirimu qorqmaydiəjan,

Yengi pəyda bolup qələjan ilahlarəja qurbanlik kildi.

18 Sən əzingni təəldürgən Qoram Taxni kənglüngdin qıqarding,

Seni apiridə kələjan Təngrini untudung.

19 Pərwərdigar buni kərüp,

Oqul-kizlirining Uning aqqıqini kəltürginidin, ulardin bizar bolup mundak dedi: —

20 «Mən ulardin yüzümni yoxurimən,

Ularınəg aqiwitini kərüp bakay;

Qünki ular iplas bir nəsil dur,

Kəlbidə wəpadarlik yəq balılardur.

21 Igə-təngrisi əməslər bilən həsitimni kəltürdi,

Əzimas məbudliri bilən kəhrimni kəzəjidi;

Xunga «həq həlk əməs» boləjan bir həlk arkilik ularning həsitini kəzəjaymən,

Nadan bir əl arkilik ularning aqqıqini kəltürimən. □ ■

22 Qünki Mening əzəzipimdin bir ot tutaxti;

U təhtisarəning tegigigə kəyüp baridu,

U yər bilən uning məhsulatini yəp ketidu,

Wə təqlarning ullirininu tutaxturidu. ■

23 Mən ularning üstigə balayi'apətlərni dəwiləymən;

Ya-oklırimni birni kəyməy ularəja atimən.

24 Ular aqarqiliktin yegiləp ketidu,

Tomuz issik wə wəbaning nəxtərliri təripidin yəp ketilidu;

Ularəja qarxi yirtkuq həywanlarning qıxlirini,

Topida əmiligüqilərnəning zəhirini əwətimən.

25 Taxkirida kiliq ularni musibətkə salidu,

Iqkiridə wəhimə basidu;

U yigit bilən kizni,

Əmqətkiki bala bilən aq qəqlikni həmmisini yəkitidu.

26 Mən: «Ularınə qəpiwətimən,

İnsanlarning arisidin ularning namini əqürimən» — dəyttim, □

27 Biraq duxmənnəning məshirə kilixidin qorqtum;

İsrailning rəqibliri bu ixni hata qüxinip: —

Bu ix bizning qolimizning küqlüklükidin boləjan bolsa kərək,

Pərwərdigar buni həq kilmidi» demisun dəp, *bu ixni kilmidim*.

28 İsrail nəsihəttin məhrum boləjan bir əl,

Ularınəg həq əkil-pəmi yəqtur.

29 Aq, ular dana bolsidi!

Xundak bolsa buni qüxinip,

Əz aqiwiti qandak bolidiəqinini oylaytti!

30 Əgər ularning Qoram Texi ularni setiwətmigən bolsa,

Pərwərdigar ularni *duxmənlirigə* taxlap bərmigən bolsa,

Bir kixi qandakmu ming kixini əz aldidin həydiyələytti?,

İkki kixi qandakmu on ming kixini qəquralaytti?

□ 32:21 «Xunga «həq həlk əməs» boləjan bir həlk arkilik... Nadan bir əl arkilik ularning aqqıqini kəltürimən» — u uluq bexarətnəg əməlgə axuruluxi toqruluk «Hox.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni kərung. ■ 32:21 Rim. 10:19 ■ 32:22 Yər. 15:14 □ 32:26 «Ularınə qəpiwətimən» — yaki «Ularınə tərkitimən», «Ularınə qəqiwətimən».

31 Qünki baxqılarning qoram texi bolsa bizning Qoram Teximizdək əməstur.

Buningəja düxmənlimiz əzliri guvahlıq bərsun!

32 Qünki ularning üzüm teli Sodomning üzüm telidin, Gomorraning etizlikliridin qıkkandır;

Üzümliri zəhərlik üzümlərdir, Ularning hər bir sapıki aqqıktur,

33 Xarabi bolsa əjdihalarning zəhiridir, Kobralarning əjəllik zəhiridir.

34 *Pərwərdigar*: «Bularning *həmmisi* Meningkidə saklaklik əməsmu? Əz həzinilirimdə mehürləngən əməsmu?»

35 Intikam Meningkidur,

Yamanlikni kayturuxmu xundak,

Bular ular putlixidiojan waqitkiqə saklaklik turidu,

Qünki ularning balayi'apətlik küni yekinlaxmaqta, Ularning bexioja qüxidiojan ixlar bolsa tez keliwatidu. □ ■

36 Qünki Pərwərdigar ularning küqi tügəp kətkənlikini, ularning *azyip*, hətta ajiz yaki meyiqlərləningmu qalmioinini kərgəndə,

U Əz həlkining üstigə həküm qıkiridu, Əz bəndiliriqə mehır-xəpkət kərsitidu. □ ■

37 U waqıtta U mundaq dəydu: «Kəni, ularning ilahliri?»

Əzige tayanq kıləjan qoram texi əmdi kəyərdidur?»

38 Ularning ötküzgən kurbanliklirining yeoqini yegən,

Ularning xarab hədiyəlidiki xarabini iqkənlər kəyərgə kətti?

Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım bərip, panahinglar bolsun! □

39 Əmdi Mən Əzüm, pəpkət Mənla «Xu»durmən,

Manga həmrah həqkəndə ilahning yoklukini kərup bilinglar.

Mən öltürüp tirildürimən,

Zəhimləndürüp sakaytimən;

Wə həqkim Mening qolumdin kutkuzalmaydu. □ ■

40 Qünki Mən qolumni asmanlarəja kətürüp: —

«Əbədgiqə hayatturmən» dəp eytip,

41 Qaknap turidiojan kiliqimni ittik kiliimən,

Mening qolum adalətni qoral kılıp tutidu,

Düxmənlimdin intikam alimən,

Məndin nəprətləngüqilərləning kıləjanlirini ularəja yandurimən!

42 Mən ya oklirimni kan iqqüzüp məst kiliimən,

□ 32:35 «... **Bular ular putlixidiojan waqitkiqə saklaklik turidu**» — bizningə muxu ayəttiki «ular» Israillərləni kərsitidu. Bəzi alimlar «Hudaning düxmənliəri (yat əllər)ni kərsitidu» dəp qaraydu. Ləkin Huda intikamliri bilən ahirida Israillingə əng ajiz pəytidə ularni kutkuzidu

(«Yər. 30-babni, uxbu bəbtiki 36-, 42-ayətni kəring). ■ 32:35 Rim. 12:19; İbr. 10:30; 1Pet. 2:23 □ 32:36 «...ularning *azyip*, *hətta ajiz yaki meyiqlərləningmu qalmioinini kərgəndə*» — bəxkə birhil tərjimisi: «yaki kiqik yaki qəng bolsa, ularning *azyip* həqkimning qalmioinini kərgəndə,...». «**Əz həlki üstigə həküm qıkiridu**» — əz iqqə ikki təəpni elixi kərak: (1) Hudaning həlki uning tərbiyə jazalirini kərgəndin keyin gunahlirini ikrar kılıp, uning kəqürümigə muyəssər bolidu; (2) Huda Əz həlkiqə rəzillik kıləqılərlə əzining kıləjan rəzillikini əzige yanduridu. «**Əz bəndiliriqə mehır-xəpkət kərsitidu**» — bəxkə birhil tərjimisi: «Əz bəndiliri toərluluk niyitidin yenidu». ■ 32:36 Kan. 32:36 □ 32:38 «**Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım bərip, panahinglar bolsun!**» — Huda muxu yərdə İsrail əslidə tayanəjan butlarni məshirə kılıdu. □ 32:39 «**Manga həmrah həqkəndə ilahning yoklukini kərup bilinglar**» — yaki «Məndin bəxkə həqkəndə ilah bolmioanlikini kərup belinglar». ■ 32:39

Kan. 4:35; 1Sam. 2:6; Yəx. 45:5,18,22

Mening қилиқим гөх җәүду,
 Мән ularни өлтүрүлгәнләр билән әсирләрнинг қенини,
 Дүхмәннинг сәрдәрлирининг бәхлирини җәп-иқидиған қилимән».[■]
⁴³ Әҗ әлләр, Унинг һәлқи билән биллә хадлиningar,
 Қүнқи U Өз бәндилирининг қенининг интиқамини алиду,
 Өз дүхмәнлиригә қисас җандуриду,
 Өз земини билән һәлқи үқүн кәқүрүм-кафарәт кәлтүрүп бериду».[■]

Musa оғәзли тоғрисидә буруқ қүхүриду

⁴⁴ Әмди Musa билән Nunning оғли Ғәхуа келип бу оғәзәлнинг барлиқ сөзлирини һәлқнинг алдидә оқуп бәрди. □ ⁴⁵ Андин Musa бу һәммә сөzlәрни барлиқ Исраил алдидә аһирлахтуруп ⁴⁶ ularға сөз қилип: «Мән бүгүн оттуранлардә силәрни агаһландуруп гувахлиқ бәргән бу барлиқ сөzlәргә кәнгүл бөлүнләр; силәр буларни бабилиринларға тапилап: «Бу қануннинг һәммә сөзлиригә әмәл қилиқкә кәнгүл қойунлар» дәп бурухунлар керәк. ⁴⁷ Қүнқи бу сөз силәргә мунасиwәтсиз, қуруқ сөз әмәс, бәлки силәрниң һәҗәтинлардур! Силәр u земинни игиләккә Iordan дәҗәсидин өтисиләр; өткәндин кейин u земиндә бу сөз арқилиқ узун өмүр керисиләр» — деди.

Musaning өlümi тоғрулуқ буруқлар

⁴⁸ Ғәнә хu күни Пәрwәрдигар Musаға сөз қилип мундақ деди: —
⁴⁹ Сән uxбу Абарим теғиға, җәни Ғерихонинг уттуридики, Моабнинг земинидики Небо теғиға қикқин wә хu җөрдә Мән Исраилларға өз тәwәлики болух үқүн беридиған Қанаан земинини көргин. ■ ⁵⁰ Андин акаң Һарун Һор теғидә өлүп өз һәлқлиригә қохуләндәк, сәнму қикидиған хu теғидә өлүп һәлқлирингә қохуләтин; ■ ⁵¹ қүнқи силәр Зин қәлидидики Мәрибаһ-Қадәхнинг сулирининг җәниға барәндә, икқинлар Исраилларнинг арисидә Мәңгә wәпасизлиқ көрситип, Исраилларнинг арисидә Мәни «муқәддәс» дәп һәрмәтлимидинлар. ■ ⁵² Хунга сән Исраилларға беридиған хu земинни удулунгдә керисән, ләкин унингә кирәлмәҗәсән.

33

Musa пәҗоғәмбәр Исраилға дүә қилип бәһт тиләүду

¹ Һуданиң адими болоған Musaning өлүмидин илгири Исраилларни бәркәтләккә тиләгән бәһт-тиләклири мунулар: —
² U мундақ деди: —
 «Пәрwәрдигар Өзи Sinay теғидин келип,
 Сеирдин қикип Исраил үстигә парлиди;
 Паран теғидин пәҗдә болуп қакниди,
 U түмәнлигән муқәддәсләрниң оттурисидин қикип кәлди;

■ **32:42** Зәб. 7:12-13; 68:21-23; Ғәх. 34:6; Әз. 21:9-11 ■ **32:43** Рим. 15:10 □ **32:44** «Nunning оғли Ғәхуа» — ибраний тилидә: «Nunning оғли Һөҗиҗа» (Һөҗиҗа Ғәхуаниң бәхкә бирһил атилиқи).
 ■ **32:49** Қәл. 27:12 ■ **32:50** Қәл. 27:13; 33:38 ■ **32:51** Қәл. 20:12

Ong qoliddin Israiloşa ataloşan otluş bir kanun qıktı. □ ■

³ Dərħəkikət, U həlkni səyidu;
Sening bərlik muşəddəs bəndiliring kəlungdidur;
Ularınğ hərbi ayıoşing aldida oturup,
Səzliringgə muşəssər bolidu.

⁴ Musa bizgə bir kanun buyrup,
Buni Yəşupning jamaitigə miras kılıp bərđi;

⁵ Həlkning sərdarliri jəm bolup,
Israilning kəbililiri bir yərgə yioşiloşanda,
U Yəşurunning otturisida padixahdək boldi. □

Musaning kəbililər üqün tiligən həyr-dualiri wə bərgən bexarətliri

⁶ «Rubən bolsa, adəmliri əlöp kətməy, həyat tursun;
Uning adəmliri az bolmisun».

⁷ Musaning Yəhuda toşrisida tiligən bəhti mundak: —
«Yəhudaning awazini anglioşaysən, i Pərwədigar;
Uni əz həlkişə qəbul kılduroşaysən;
Uning kolliri ular üqün kürəş kılısun;
Əmdi əzini əzgüqilərgə qarxi turuxşə uningəşə mədət boləşaysən». □

⁸ U Lawiy toşrisida mundak dedi: —
«Sening urim wə tummim taxliring Sening bu muşəddəs bəndənggə
tapxuruloşan;

Sən uni Massahda siniding,
Məribahning sulirining yenida uning bilən talaxting. □

⁹ U əz ata-anisi toşrisida: «Ularəşə yüz-hatirə kılmaymən», dəp eytti,
Əz kərindaxlirining həq yüzini kılmay,
Əz balilirinimu tonuxni halimay,
Bəlki Sening səzünggə əməl kılıp, əhdəngni qing tutti. □

¹⁰ Mana, Lawiyalar Yəşupşə həkümiliringni uşturidu,
Ular Israiləşə kanunungni əğitidu;
Ular dimioşingəşə huxbuyni sunidu,
Qurbangahingəşə pütün kəydürmə qurbanliqlərni kəltüridu.

¹¹ I Pərwədigar, uning təllukətini bərikətligəşən,

□ **33:2 «Seirdin Israillar qikiş üstigə parlidi»** — «Israillar» ibraniy tilida: «ular». «**muşəddəsələr**» — pərixtilərni kərsətsə kərək. «... **Israiləşə ataloşan**» — ibraniy tilida: «...ularəşə ataloşan». «... **ularəşə ataloşan otluş bir kanun qıktı**» — baxşə ikki hıl tərjimisi: «...ularəşə (Israiləşə) ataloşan ot yalkunliri qıktı» yaki «...ularəşə (Israiləşə) yetəkligüqü ot yalkuliri qıktı». ■ **33:2** Həb. 2:3, 4 □ **33:5 «U Yəşurunning otturisida padixahdək boldi»** — muxu jümlidiki «U» Musani kərsitidu, dəp qaraymiz. Bəzi alimlar Hudani kərsitidu, dəp qaraydu.

□ **33:7 «Uni əz həlkişə qəbul kılduroşaysən»** — ibraniy tilida səzmusəz «Uni əz həlkning arisoşə kirgüzgəşən» deyilidu. Yəhudaning keyinki tarihiəşə qarışanda, bu bexarət Musa pəşəşəmbərning Yəhudaning nəsləşə boləşan Dawutning padixahlişə, əng muşimi Dawutning nəsləşə Məşih toşruluş bexarətlik duasi boluxi kərək. «**U kolliri ular üqün kürəş kılısun**» — buningdə «ular» «əz həlkişəni kərsətsə kərək. «**Uning kolliri ular üqün kürəş kılısun**» — buning baxşə birhil tərjimisi: «Uning kolliri əz həjitidin qikişun». □ **33:8 «urim wə tummim»** — toşruluş «Mis.» 28:30ni kəşəng. Huda Lawiyaları tallixining bir səwəbi 32:25-29də kəşətilidu; Huda uni Əz hizmitidə boluxşə tallioşaqşə, muxu yərdə Huda uni «Mening muşəddəs bəndəm» dəp ataydu.

«**Massah**» — «Massah» dəgən jayning mənisə «sinax» («Mis.» 17:7ni kəşəng). «**Məribah**» — «Məribah» dəgən jayning mənisə «talax-tartix, kürəş» («Qəl.» 20:13 wə 24ni kəşəng). □ **33:9 «Əz kərindaxlirining həq yüzini kılmay, ...bəlki Sening səzünggə əməl kılıp, əhdəngni qing tutti»** — kəzdə tutuloşan wəşələr «Mis.» 32:21-29də hatirilidü.

Uning kollirining əjri Seni hux kıləjudək boləyay,
Uningəja qarxi çikқанlar wə uningdin nəprətləngənlər bolsa,
Ularnı kəpalmiojudək həlda bəllirini sundurojaysən!»

12 U Binyamin toqrisida mundak dedi: —

«Pərwərdigarning səyginı bolsa,
U Uning yenida bihətər makan kılıdu,
Pərwərdigar sayə bolup pütün kün uni saqlaydu,
U uni mürisi otturisida makanlaxturidu»

13 Yüsüp toqrisida u mundak dedi: —

«Uning zemini Pərwərdigar tərıpidin bərikətlik boləyay!
Asmanlarning esil nemətliri bilən,
Xəbnəm bilən,
Yər tegidiki nemətliri bilən, □ ■

14 Kündin hasil bolıdıoğan esil məhsulatlıri bilən,

Aydin hasil bolıdıoğan esil nemətliri bilən,

15 Kədimki taqlarning aliy nemətliri bilən,

Mənggölük dənglərnıng esil nemətliri bilən,

16 Yərnıng esil nemətliri wə uningəja toloğan həmmə məwjudatlıri bilən,
Azoğanlıqta turoquçı Zatning xapaıti bilən bərikətlənsun!

Bularnıng həmmisi Yüsüpning bexioja,
Yəni öz kərındaxlıridin ayriloğanıng qəkkisioja quxsun. □ ■

17 Uning həywisi öz bukişining tunjisidəktur;
Uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridəktur,
Ular bilən u əl-yurtlarning həmmisini birakla yər yüzining qətlirigiqə
üşidu.

Mana Əfraymning tümənligən adəmliri,
Manassəhning minglioğan adəmliri xundak bolıdu. □

18 Zəbulun toqrisida u mundak dedi: —

«Əy Zəbulun, sən çikқiningda xadlanəyin;
Əy sən Issakar, öz qədirlirıngda hux boləyin!

19 Mana ular həklərnı taqla qaqırıdu,
Xu yərdə ular həkkaniylikning kurbanlıqlirini sunıdu,
Qünki ular dengizdiki mөл dölətlərnı,

Quməja kəmülgən gəhərlərnı sümürüp ularəja muyəssər bolıdu.»

20 Gad toqrisida u mundak dedi: —

«Gadning zemini kəngəytküqigə bəht-bərikət boləyay;

Gad bolsa qixi xirdək olturaklaxtı;

U bilək həm bax terisini titma-titma kiliwetıdu; □

21 Xu yərdə u əng esil nesiwini tallıwalıdı;

Qünki xu yərdımu u həküm bekitküqining ülüxi boləğan jay saqlaklıktur;
U həlkning sərdarlıri bilən kelip,

□ **33:13 «yər tegi»** — bəlkim yər astidiki sularnı yaki dengiz təglirini kərsitıdu. ■ **33:13**

Yar. 49:25 □ **33:16 «Azoğanlıqta turoquçı Zat»** — muxu zat Pərwərdigarning Pərixısidur

(«Mis.» 3:2-6nı kərüng). ■ **33:16** Yar. 49:26 □ **33:17 «Uning həywisi öz bukişining**

tunjisidəktur» — baxqa birhil tərijimisi: «uning bukişining tunjisi uningəja xərəp kəltürsun.

uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridəktur» — yawa kala bolsa nəslı kuruoğan

ıntayın yooğan birhil kala idi. «...Manassəhning minglioğan adəmliri xundak bolıdu» —

toluq ayətnıng mənisi: (1) bu ikki kəbilə Yüsüpning münggüzliridur; (2) yukırıda eytiloğan

bəht-bərikətlər Yüsüpə has bolup, bu ikki kəbiləning bexioja quxıdu. Biz ikkinçi mənigə

mayılız. □ **33:20 «Gad bolsa qixi xirdək olturaklaxtı»** — yaki «Gad... yetıwalıdı». «U

bilək həm bax terisini titma-titma kiliwetıdu» — bəlkim Gadning düxminigə kattıq zərbə

berıdıoğanlıqını kərsitıdu.

Israil bilән birgә Pәрwәrdigarning adaliti bilән һөкүmlirini yүrgүzdi».□

22 Dan тоғrisida u mundaq dedi: —

«Dan bolsa yax bir xirdur;
U Baxandin taqlap өtidu».□

23 Naftali тоғrisida u mundaq dedi: —

«Өy Naftali, iltipatқа toyunoqansән,
Pәрwәrdigar tәripidin kәlgән bәht-bәrikәtkә tolup,
Mәoqrip bilән jәнubni özүnggә мүlүk kiliп igilәysән».

24 Axir тоғrisida u mundaq dedi: —

«Axir оғullar bilән bәrikәtlinidu;
U kәrindaxliri arisida iltipat kәrsun;
Puti mayoqa qilansun.□

25 Dәrwaza baldaqliring tәmür bilән mistin bolidu;
Künliring qandaq bolsa, күqungmu xuningoqa muwapıq tәng bolidu».□

26 «— Өy Yәxurun, Tәngringdәk baxқа һeqkim yoktur;

U sanga yardәmgә asmanlar üstigә,
Zor һәywisi bilән bulutlarning üstigә minip kelidu.□ ■

27 Өzәliy Huda sening baxpanaһingdur,

Astingda әbәdiy bilәklәr turidu.

U sening aldingdin dүxmәnni һәydәp: —

«Ularni һalak kilöjin!» dәp *sanga* buyruydu.

28 Xuning bilән Israil axliқ bilән yengi xarab mol boloqan bir zeminda turup,

Yaloquz aman-esән makan tutidu,
Yaqupning buliқi ohxaxla aman-esән bolidu;
Uning asmanlirimu xәbnәм temitip turidu.□ ■

29 Bәhtliksән, i Israil!

Sәndәk Pәрwәrdigarning Өzi kutқuzoqan һәkting yәнә kim bar?

U bolsa sening mәdәtkar қәkining,

Һәywәtlik қiliqingdur!

Sening dүxmәnliring sanga zәiplixip boysunidu;

Sән ularning egiz jaylirida dәssәp mangisән».

34

Musa pәyoqәmbәrning өlümi

1 Andin Musa Moabning түzlanglikliridin қikiп Nebo teoqining üstigә, yәni Yerihoning utturisidiki Pisgah teoqining qoққisioqa қikti. Xu yәrdә

□ **33:21 «һөкүм bekitқüqi»** — (1) қанун бәrgүqi (Musa pәyoqәmbәrning өzi)ni; (2) Қanaan zeminini belüp tәksim қiloқuqi (Yәxua pәyoqәmbәр)ni kәrsitidu. □ **33:22 «U Baxandin taqlap өtidu»** — bu sәzlәр bәkım «Һak.» 18:27-28dә hatirilәngән wәkәni kәrsitidoqan bexarәt boluxi mumkin. □ **33:24 «Axir... puti mayoqa qilansun»** — keyin, Axir turoqan jayda kәp zәytun meyi ixlәp қikәroqan. □ **33:25 «Dәrwaza baldaqliring»** — yaki «Ayioqingning бооқuқiliri».

□ **33:26 «Өy Yәxurun, Tәngringdәk baxқа һeqkim yoktur»** — yaki «Өy Yәxurun, Tәngridәk baxқа һeqkim yoktur». ■ **33:26 Қан. 32:13; Yәx. 58:14** □ **33:28 «... Israil ... mol boloqan bir zeminda turup, yaloquz aman-esән makan tutidu»** — muxu jümlidiki «yaloquz» Hudadin baxқа һeqқandaq panah yaki muһapizәt kerәk bolmaydu, degәнlikni kәrsitidu. «Yaqupning buliқi»: — (1) Israilning zeminidiki su mәнbelirini kәrsitixi mumkin; (2) Huda ularoqa bulaqәk rohij һayatliқ mәнbәsi bolup, өзgәrmәy мәzmut turidoqanliқini kәrsitixi mumkin. Biz ikkinqi mәнisigә mayilmiz. ■ **33:28 Yәр. 23:6; 33:16; Zәb. 68:26**

Pərwərdigar uningəja pütkül zeminni kərsətti; Gileadtin Danəjiqə, ² pütkül Naftali bilən Əfraim wə Manassəhning zeminini, Yəhudaning pütkül zemini bilən qoxup məəribtiki dengizəjiqə, ³ jənubtiki Nəgəw zeminini, «Horma xəhəri» dəp atalojan Yeriho wadisidiki tüzlənglikni Zoar xəhəriqə kədar, həmmini uningəja kərsətti.

⁴ Andin Pərwərdigar uningəja səz kəlip: «Mən kəsəm kəlip: «Bu zeminni sening nəslinggə bərimən» dəp İbrahim, İshaq wə Yakupka wədə kəlojan zemin mana muxudur. Əmdi sanga uni əz kəzüng bilən kərüxkə nesip kəldim, ləkin sən xu yərgə ətöp kərəlməysən» dedi.■

⁵ Andin Pərwərdigarning eytkinidək, Pərwərdigarning quli Musa xu yərdə, yəni Moabning zeminida wapat boldi. ⁶ U uni Moabning zeminidiki taol jiləjisida, Bəyt-Peorning utturisida dəpnə kildi; uning kəbrisining kəyərdə ikənlikini bəgüngəqə həqkim bilməydu.

⁷ Musa wapat boləjan wəqəttə bir yüz yigirmə yaxka kirgənidi, ləkin kəzliři həq torlaxmiojan wə məəduridin həq kətmigənidi.

⁸ İsrailar Musa üqün Moabdiki tüzlənglikdə ottuz künəqə matəm tutti. Xuning bilən Musa üqün matəm tutup yioqlaydiojan künlər tügigənidi.

⁹ Musa qollirini uning üstigə koyəqəqka, Nunning oqli Yəxua danalığ bərgüqi Rəh bilən tolojanidi. Xuning bilən İsrailar uningəja itaət kəlip, Pərwərdigarning Musəja buyruəjində kəldi.■

¹⁰ Musadin keyin uningdək Pərwərdigar bilən yüz turanə səzləxkən ikkinqi bir pəyöəmbər İsrail iqidə qikmidi; ¹¹ Pərwərdigarning uni Misir zeminioja əwətixi bilən u xu yərdə Pirəwngə, uning hizmətkarlırı wə pütkül zeminidikilər aldida kərsətkən həmmə möjizilik alamət wə karamətlərgə, ¹² ayan kəlinəjan xu barlıq uluə qüdrətkə wə Musaning pütkül İsrailning kəz aldida kərsətkən barlıq dəhətlik həywisigə təng turojüdək həqkəndək adəm qikmidi.□

■ 34:1 Kan. 3:27 ■ 34:4 Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13 ■ 34:9 Qel. 27:18 □ 34:12 «... ayan kəlinəjan xu barlıq uluə qüdrətkə...» — ibraniy tilidə «ayan kəlinəjan xu barlıq uluə qüdrətlik kəloja...».

Yəxua

Pərwərdigarning Yəxua pəyojəmbərnə qəqirixi, uningəyə wəzəpə tapx-uruxi

¹ Wə Pərwərdigarning kuli boləjan Musa wapat boləjəndin keyin xundak boldiki, Pərwərdigar Musaning hizmətkari, Nunning oqli Yəxuaəyə səz kəlip mundak dedi: — □ ■

² Mening kulum Musa wapat boldi. Əmdi sən kəzəjəlip, bu həlkning həmmisini baxlap İordan dəryasidin ətəp, Mən ularəyə, yəni İsrailarəyə təkdim kəlidəjan zeminəyə kirgin. □ ³ Mən Musəyə eytkinimdək, putunglarning tapini kəyərgə təgkən bolsa, xu jayni silərgə bərdim; ■

⁴ qəgranglar qəl-bayawəndin tartip Liwanəyiqə, Hittiyəlarning zeminini əz iqiğə elip, Əfrat dəryasidin kün pətixtiki Ottura Dengizəyiqə holidu. □

⁵ Səning barlik həyat künlirində həkəkim sangə kərxə turalmaydu. Mən Əzüm Musa bilən billə boləjəndək sening bilən billə bolup, seni hərgiz taxliwətməymən. ■ ⁶ Sən jür'ətlik wə kəysər boləjin; qünki sən bu həlkni Mən ata-bowiliriəyə bərixkə kəsəm bilən wədə kəljəjan zeminəyə mirashor kəlip iğilitisən. ■ ⁷ Mening kulum Musa sangə buyruəjan barlik kənunəyə əməl kəlixkə kəngül bolup, kət'iy jür'ətlik wə tolimu kəysər boləjin; sən kəyərgilə barsang ixliring ələbilik boluxi uqün uningdin ya ong ya soləyə qətnəp kətmə; □ ■ ⁸ bu kənun kitabini əz əozingdin neri kəlməy, uning iqidə pütülgənnəng həmmisini tutup, uni kəqə-kündüz zikir kəlip oyla; xundak kəlsang yollirində ələbilik bolup, əzüng ronak tapisən.

□ ■ ⁹ Mana sangə: — Jür'ətlik wə kəysər bol, dəp buyruəjanidiməy? Xungə həq wəhiməy qəxmə, yürəksiz bolma; qünki kəyərgə barsang Pərwərdigar Hudaying sən bilən birgidur.

Yəxuaning həlkni Kanaanəyə kirip jəng kəlixkə təyyarlixə

¹⁰ Xuning bilən Yəxua həlkning bəxliriəyə buyrup: —

¹¹ Silər qədigahtin ətəp həlkqə: — Əzünglər uqün ozuk-tülük təyyar kəlinglər, qünki uq kün toxkənda silər İordan dəryasidin ətəp Pərwərdigar Hudayinglər silərgə bəridəjan zeminni iğiləx uqün kirisilər, — dənglər, dedi.

¹² Yəxua Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisigə səz kəlip: —

□ **1:1** «Wə Pərwərdigarning kuli boləjan Musa wapat boləjəndin keyin...» — muxu jümlə «wə» dəgən səz bilən bəxlinip, «Yəxua» dəgən kitabning «Kənun Xərhi» dəgən kitab bilən ziq bəşlənanəlikini kərsitidu. «Kə.» 34:12-ayətni kəring. ■ **1:1** Kə. 1:38; 34:5

□ **1:2** «Mening kulum Musa wapat boldi» — okurmənlərnəng esidə barki, Musa təyqə qəlip Hudaning huzuridə yaləz əlgən wə Huda təripidin dəpnə kəlijənan. Həkəkim bu ixlarəyə kəz guwahəi bolmisiəjanidi («Kə.» 34:5-6). ■ **1:3** Kə. 11:24; Yə. 14:9 □ **1:4** «Ottura Dengizəyiqə...» — ibrəniy tilidə «Uluq Dengizəyiqə...». ■ **1:5** Kə. 31:6, 8; İbr. 13:5, 6

■ **1:6** Kə. 31:23 □ **1:7** «...kət'iy jür'ətlik wə tolimu kəysər boləjin» — həkəndək kixi Hudaning əmrlirigə əsasən barlik həlkqə yətəkqilik kəlip, həlkning ixlirini idarə kəlix uqün intayin jür'ətlik boluxi kərek. ■ **1:7** Kə. 5:32; 28:14 □ **1:8** «kitəbtiki bu kənun kitabi» — (yaki «mukəddəs bəx kitəb» yaki «kitəbtiki bu kənun») — yaki «Kənun Xərhi» yaki «Musa pəyojəmbərnəng bəx kitabi»ni (yəni «Yaritilix», «Misirdin Qixix», «Lawiyələr» «Qəl-bayawəndiki səpər», xundaklə «Kənun Xərhi»ni) kərsitidu. ■ **1:8** Zəb. 1:2

¹³ Hudaning kuli bolqan Musaning silərgə buyrup: — Pərwərdigar Hudayinglar silərgə aramlıq ata kılıp bu zeminni silərgə bərgən, dəp eytkinini esinglarda tutunglar. □ ¹⁴⁻¹⁵ Hotun bala-qakanglar wə qarpayliringlar Musa əzi silərgə təksim kılqan, İordan dəryasining bu tərıpıdiki zeminda qalsun, lekin aranglarda qanqılık batur palwan bolsanglar, silər öz kərindaxliringlarning aldidə səptə turup ularqə yardım berip jəng kilinglar; taki Pərwərdigar Hudayinglar kərindaxliringlarqə silərgə ata kılqıniqə ohxax aram ata kılıp, kərindaxliringlarqə u ularqə miras kılıp beridoqan zeminni igilətgüqə xundak kilinglar. Andin silər təwəlikinglar bolqan zeminni, yəni Hudaning kuli bolqan Musa silərgə təksim kılqan, İordan dəryasining kün qıqıx tərıpıdiki bu zeminni igiləx üqün kəytip beringlar, — dedi. □

¹⁶ Ular Yəxuaqə jawab berip: — Sən bizgə əmr kılqanning həmmisigə əməl kılımiz, sən bizni kəyərgə əwətsəng, xu yərgə barimiz. ¹⁷ Biz həmmə ixta Musaning səzigə kulak salqinimizdək sanga kulak salimiz; birdinbir tilikimiz, Pərwərdigar Hudaying Musa bilən billə bolqandək sening bilənmu billə bolqay! ¹⁸ Kimki sening əmringgə itaətsizlik kılıp, sən bizgə buyruqan hərəkəndək səzliriggə kulak salmisa, öltürüldü! Sən pəkətlə jür'ətlük wə kəysər bolqin, — dedi.

2

Qarlıoquqlarnı əwətiş

¹ Andin keyin Nunning oqlı Yəxua ikki qarlıoquqını Xittimdin əwətip ularqə: — Silər berip u zeminni, bolupmu Yeriho xəhırini qarlap kelinglar, dedi. Xuning bilən ular u yərgə berip, Raħab atlık bir paħixining öyigə kirip kəndi. ² Ləkin birsı kelip Yeriho padıxaħıqə: — Bügün keqə İsrailardin birnəqə qixi bu zeminni qarlıoqılı kəptü, dəp həwər yətküzdi.

³ Xuning bilən Yeriho padıxaħı Raħabning kexioqə adəm əwətip: — Sening kəxingqə kelip, öyünggə kirgən xu kixilərnı bizgə tapxurup bərgin, qünki ular bu zeminning hər yerini paylıoqılı kəptü, — dedi.

⁴ Ləkin u ayal u ikki kixini elip qıqıp yoxurup kəyoqanıdı; u jawab berip: — Dər wəqə bu kixilər mening kəximioqə kəldi, ləkin mən ularning nədin kəlgənlikini bilmidim; ⁵ qarangoşu qüxüp, kəwukni etidoqan waqıt kəlgəndə xundak boldiki, bu adəmlər qıqıp kətti. Mən ularning kəyərgə kətkinini bilməymən. Ularnı tezdin kəoqlisanglar, qəqum yetixıwalısilər, — dedi.

⁶ Ləkin u ayal ularnı əgzigə elip qıqıp, əgzining üstidə rətləp yeyip kəyoqan zioqır paħallirining astioqə yoxurup kəyoqanıdı. ⁷ U waqıtta ularning kəynidin izdəp kəoqlıoquqlar İordan dəryasining yoli bilən qıqıp dərya kəqıklirigiqə kəoqlap bardı. Ularnı kəoqlıoquqlar xəhərdin qıqıxi bilənla, xəhərnıng kəwukı takəldi.

⁸ Xu waqıtta, u ikkiylən tehi uhlaxqə yatmıoqanıdı, Raħab əgzigə qıqıp ularning kəxioqə berip ⁹ ularqə: — Pərwərdigarning bu zeminni silərgə

□ **1:13 «Pərwərdigar Hudayinglar bu zeminni silərgə bərgən, dəp eytkinini esinglarda tutunglar»** — Musa pəyoqəmbərnıng «Huda... silərgə aramlıq ata kılıp bu zeminni silərgə bərgən» degən səzliri muxu ikki yerim kəbilining İordan dəryasining **xərk tərıpıdın** əzliri üqün baldurla yər-zemin igiləgnəlikni kərsitidu. Həlk hazır dəryadin etüp qərbıy tərəptiki zeminni igiləxkə kiridu. Musa pəyoqəmbərnıng bu səzliri «Kən.» 3:18-20də tepilidu. □ **1:14-15 «bu tərəp»** — dəryaning xərk tərıpi, hazırkı Suriyə zemini kərsitidu.

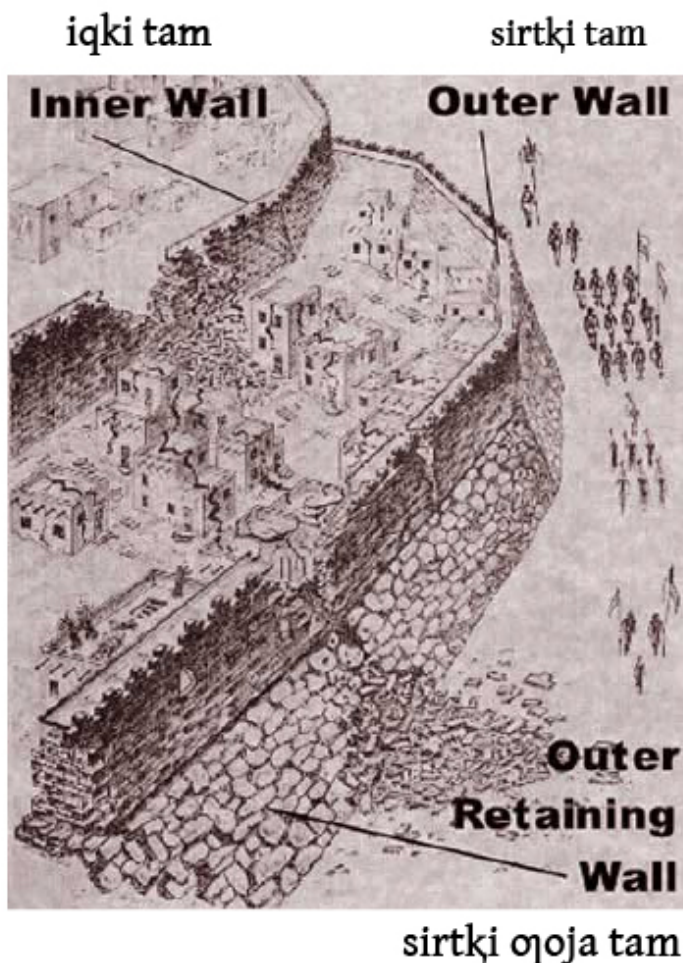
miras qilib bərgənlikini, xundaqla silərdin boləjan wəhimənglar bizlərgə qūxūp, bu zemindikilərninğ həmmisi aldinglarda həlidin ketəy deginini bilimən; ¹⁰ çūnki biz silər Misirdin çikkinginlarda Pərwərdigarning aldinglarda Kizil Dengizni qorutqanlikini, xundaqla silərninğ Iordan dəryasining u tərupidiki Amoriylarning ikki padixahi Sihon bilən Ognri kəndəq kiləjanlikinğlarni, ularni mutləq yokatqanlikinğlarni angliduk.

■ ¹¹ Buni anglap yürükimiz su bolup, silərninğ səwəbinglardin hərəkəysimizning rohi çikip kətti. Çūnki Pərwərdigar Hudayinglar bolsa yukirida, asmanlarning həmdə təwəndə yərninğ Hudasiđur. ■

¹²⁻¹³ Əmdi silərdin etünimənki, mən silərgə kərsətkən himmitim üçün silərmu mening atamning jəmətigə himmət kilixkə Pərwərdigarning nami bilən mənə qəsəm kilinglar, xundaqla ata-anamni, aka-uka, aqa-singil kərindaxlirimni wə ularəqə təwə barliqəqə qeqilmasliqinğlar, jenimizni tirik kaldurup, ölumdin kutquzuxunğlar toqrisida mənə bir kapalət bəlgisini beringlar, — dedi.

¹⁴ Ikkiylən uninqəqə: — Əgər sən bu iximizni axkarilap koymisəng, silər jeninglardin ayrilsənglar, bizmu jenimizdin ayriloqaymiz! Xuningdək xundəq boliduki, Pərwərdigar bizgə bu zeminni igə kiləqəzəqəndə, biz jəzmən silərgə məhribanlarqə wə səmimiy muamilidə bolimiz, dedi.

¹⁵ Xuning bilən ayal ularni pənjiridin bir tana bilən qūxürəp koydi (çūnki uning əyi xəhərninğ seplida bolup, u seplinğ üstidə olturatti).

Yeriho xəhridiki qox katlamlik səpillər

¹⁶ Ayal u ikkisigə: — Qoşliuquqilar silərgə uqrap kalmasliki üqün, taşka qikip, u yərdə üq kün yoxurunup turunglar; qoşliuquqilar xəhərgə kaytip kəlgəndin keyin, andin silər öz yolunglarə mangsanglar bolidu, — dedi.

¹⁷ İkkisi ayaloğa: — Əgər sən bizning deginimizdək qilmisang, sən bizgə kiləuzəjan kəsəmdin halas bolimiz: — ¹⁸ Mana, biz zeminoğa kirgən qəşdə, sən bizni qixürüxkə ixlətkən bu kızil tanini pənjirigə başlap qoyojin; andin ata-anangni, aka-uka qerindaxliringni, xundakla atangning barlik jəmətidikiləni öyünggə, özünggə yioşip jəm kiləjin.

¹⁹ Xundak boliduki, öyüngning ixikliridin taxkiriəğa qikkən hərkimining qeni öz bexida bolidu; biz uningə məs'ul əməsmiz; ləkin biraw öyüngdə

sən bilən billə boləjan birsining üstigə qol salsa, undaқта uning keni bizning beximizə qüxkəy! ■ ²⁰ Əgər sən bu iximizni axkarilap qoysang, sən bizgə kıləyuzəjan bu kəsəmdin halas bolimiz, — dedi.

²¹ Rahab jawab berip: — Silərning degininglərdək bolsun dəp, ularni yoləja selip koydi. Ular kətkəndin keyin, ayal pənjirigə u kizil tanini baqlap koydi.

²² U ikkisi u yərdin ayrilip, taşka qikip, koşliəyüqilar *xəhərgə* kaytip kətküqə u yərdə üq kün turdi. Koşliəyüqilar yol boyidiki həmmə yərnı izdəpmu ularni tapalmidi. ²³ Andin bu ikkisi taşdin qüxüp, kaytip mangdi; ular dəryadin eüp, Nunning oqlı Yəxuaning kəxiəja kelip, bexidin kəqürgənlirining həmmisini uningəja dəp bərdi. ²⁴ Ular Yəxuaəja: — Pərwərdigar dərwəkə barlık zeminni kolimizəja tapxurdi; zeminda turuwatqanlarning həmmisi bizning tüpəylimizdin rohi qikip kətti, — dedi.

3

Israilning Iordan dəryasidin eüxi

¹ Yəxua ətisi tang səhərdə turup, pütkül Israil bilən Xittimdin ayrilip Iordan dəryasiəja kəldi; ular dəryadin etküqə xu yərdə bargah tikip turdi. ² Üq kün toxup, sərdarlar qedirgahtin eüp, ³ həlkkə əmr kılıp: — Silər Pərwərdigar Hudayinglarning əhdə sandukini, yəni Lawiyularning uni kətürüp mangəjini kərgən haman, turojan ornunglardin kozoşilip, əhdə sandukining kəynidin əgixip menginglar. ⁴ Lekin uning bilən silərning arilikinglarda ikki ming gəz arilik qalsun; kaysi yol bilən mangidiəyninglarni bilixinglar üqun, uningəja yekinlaxmanglar; qünki silər ilgiri muxu yol bilən mengip bakmiəqansilər, — dedi.

⁵ Yəxua həlkkə: — Əzünglarni pak-mukəddəs kilinglar, qünki eə Pərwərdigar aranglarda məjizə-karamətlərnı kərsitidu, — dedi. ⁶ Andin Yəxua kahinlarəja: — Əhdə sandukini kətürüp həlkning aldida dəryadin eütinglar, dəp buyruwidi, ular əhdə sandukini elip həlkning aldida mangdi.

⁷ Pərwərdigar Yəxuaəja səz kılıp: — Həmmə Israilning Mening Musa bilən billə boləjnimdək, sening bilənmu billə bolidiəqanlıkimni bilixi üqun bügündin etibarən seni ularning nəziridə qong kilimən. ■ ⁸ Əmdi sən əhdə sandukini kətürgən kahinlarəja: — Silər Iordan dəryasining süyining boyiəja yetip kəlgəndə, Iordan dəryasi iqidə turunglar, — degin, — dedi.

⁹ Yəxua Israilarəja: — Bu yaxka kelinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning səzini anglanglar, dedi.

¹⁰⁻¹¹ Andin Yəxua: — Mana, silər xu ix arkilik mənggülük hayat Təngrining aranglarda ikənlikini, xundakla Uning silərning aldinglardin Hittiyar, Girgaxiyar, Amoriyar, Kanaaniyar, Pərizziyar, Hiwiyar, Yəbusiyarlarnı həydiwetidiəqanlıkini bilisilər — pütkül yər-zeminning igisining əhdə sanduki silərning aldinglarda Iordan dəryasi iqidin etküzüdidu. ¹² əmdi Israilning kəbililiridin on ikki adəmnı tallanglar, hərkaysi kəbilidin birdin bolsun; ¹³ xundak boliduki, pütkül yər-zeminning Iğisi boləjan Pərwərdigarning əhdə sandukini kətürgən kahinlarning tapini Iordan dəryasining süyigə təgkəndə, Iordan

dəryasining süyi, yəni bax ekinidin ekip kəlgən sular üzüp taxlinip, dərya kətürülüp dəng bolidu, — dedi.■

¹⁴ Əmdid xundak boldiki, həlk qediriliridin çiqip Iordan dəryasidin otməqci boləanda, əhdə sandukini kətürgən kaħinlar həlkning aldidə mangdi; ■ ¹⁵ əhdə sandukini kətürgüçilər Iordan dəryasiqə yetip kelip, putliri suqə tegixi bilənla (orma waqtida Iordan dəryasining süyi dəryaning ikki kiroçikidin texip çiqidu), ■ ¹⁶ yukiri ekindiki sular heli yiraqtila, Zarətaning yenediki Adəm xəħirining yenida tohtap, dəng boldi; Arabah tüzləngliki boyidiki dengizqə, yəni «Xor Dengizi»qə ekip quxuwatkan keyinki ekimi üzülüp qaldi; həlk bolsa Yeriho xəħirining udulidin *dəryadin* otip mangdi. □ ¹⁷ Pütkül Israil kuruk yəni dəssəp, barlik həlk Iordan dəryasidin pütünləy otip boləuqilik, Pərwərdigarning əhdə sandukini kətürgən kaħinlar Iordan dəryasining otturisida kuruk yərdə məzmut turdi.

4

Dəryadin otkənliki hatiriləx

¹ Pütkül həlk Iordan dəryasidin tamamən otip boləanda, Pərwərdigar Yəxuaqə səz kilip: —■

² Həlkning arisidin on ikki adəmni talliqin, hər kəbilidin birdin adəm bolsun, ³ ularqə: — Silər Iordan dəryasining otturisisidin, kaħinlarning putliri məzmut turəjan jaydin on ikki taxni elip, ularni kətürüp kelip əzünglar bügün keqə bargəħ tikidiəjan yərgə koyunglar, degin, dedi.

⁴ Xuning bilən Yəxua hər kəbilidin birdin adəmni, yəni Israillar arisidin talliqan on ikki kixini çakirdi; ⁵ andin Yəxua ularqə: — Silər Iordan dəryasining otturisiqə quxup Pərwərdigar Hudayinglarning əhdə sandukining aldiqə berip, Israilning on ikki kəbilisining sanioqə mas həlda birdin taxni elip mürənglərgə koyunglar. ⁶ Qunki bu aranglarda bir əslətmə-bəlgə bolidu; kəlgüsidə baliliringlar: — Bu taxlarning silərgə nemə əħmiyiti bar? — dəp sorap qalsa, silər ularqə: —

⁷ Iordan dəryasining suliri Pərwərdigarning əhdə sandukining aldidə üzüp koyuldi; *əhdə sanduki* Iordan dəryasidin otküzülgəndə Iordan dəryasining suliri üzüp koyuldi; xunga bu taxlar Israillarqə mənggülik bir əslətmə-bəlgə bolidu, — dəp jawap berisilər.■

⁸ Xuning bilən Israillar Yəxua ularqə buyruəandək qildi. Pərwərdigarning Yəxuaqə kiləjan əmri boyiqə Israilning kəbililirining sanioqə muwapik Iordan dəryasining otturisisidin on ikki taxni elip, konidiəjan jayqə kətürüp berip, xu yərdə koyup koydi.

⁹ Buningdin baxqə Yəxua Iordan dəryasining otturisiqə əhdə sandukini kətürgən kaħinlarning putliri mustəħkəm turəjan jayda on ikki taxni tikləp koydi. Bu taxlar bolsa bügüngiqə xu yərdə turidu.

¹⁰ Pərwərdigar Yəxuaqə həlkqə eytxkə tapiliəjan barlik ixlar orunlanəuqilik, yəni Musa əslidə Yəxuaqə buyruəanlirining həmmisi bəja kəltürülgüqə, əhdə sandukini kətürgən kaħinlar Iordan dəryasining otturisiqə tohtap turdi. Həlk xu yərdin tezdin otiwatatti. ¹¹ Xundak boldiki, barlik həlk tamamən otip boləanda, Pərwərdigarning *əhdə* sanduki bilən kaħinlar həlkning aldidin otti. ¹² Rubənlər bilən Gadlar wə

■ **3:13** Zəb. 114:3 ■ **3:14** Ros. 7:45 ■ **3:15** 1Tar. 12:16 □ **3:16** «Adəm xəħiri» — «Adəm» xəħəring nami. «Xor dengizi» — həzir «Əlük Dengiz» dəp atilidu. ■ **4:1** Yə. 3:12 ■ **4:7** Yə. 3:13

Manassəhning yerim kəbilisidikilərmu Musaning ularoşa buyruşinidək səptə tüzüp Israillarning aldida dəryadin ötti. □ ■ 13 jəmiy bolup kirik minggə qorallanoşan kixi Pərwərdigarning aldidin ötüp, Yeriho tüzənglikirigə kelip, jəng kilixkə təyyar turdi.

14 U küni Pərwərdigar Yəxuanı pütkül Israilning nəziridə qoşg kildi; ular uning pütün əmrində Musadin qorqkandək uningdinmu qorqti. ■

15 Pərwərdigar Yəxuaşa səz kəlip: —

16 Həküm-guwahlik sanduqini kətürgən kaşınlaroşa: — İordan dəryasidin qiqinglar, dəp buyruşin, dedi. □

17 Xunga Yəxua kaşınlaroşa: — İordan dəryasidin qiqinglar, dəp buyrudi.

18 Xundak boldiki, Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürgən kaşınlar İordan dəryasining otturisdin qikip, putlirining tapini kuruklukni dəssixi bilənla, İordan dəryasining süyi yənə öz jayıoşa kaytip kelip, awwalkidək ikki kiroşiqioşiqə texip ekixkə baxlidi.

19 Həlkə bolsa birinçi aynıng oninçi küni İordan dəryasidin ötüp, Yerihtonı xərkining əng qət tərpidiki Gilgaloşa kelip qedirgah tikti.

20 Ular İordan dəryasidin aloşaq kəlgən on ikki taxni bolsa, Yəxua ularni Gilgaldə tikləp qoydi; 21 andin Israillaroşa: — Keyin baliliringlar öz atilirdin: — Bu taxlarning əhmiyiti nemə, dəp sorisa, 22 silər baliliringlaroşa mundak ukturup qoyunglar: — «İsrail ilgiri kuruk yərnə dəssəp İordan dəryasidin ötkənidi; 23 qünki Pərwərdigar Hudayinglar biz Kizil Dengizdin ötküqə aldımizdə uning sulirini kurutup bərgəndək, Pərwərdigar Hudayinglar silər ötküqə aldinglarda İordan dəryasining süyini kurutup bərdi; ■ 24 yər yüzidiki barlik əllər Pərwərdigarning kəlining qançilik küqlüklüküni bilsun, xundakla silərnıng Pərwərdigar Hudayinglardin həmixə qorquxunglar üqün U xundak kildi» — dedi.

5

1 Xundak boldiki, İordan dəryasining oşərb tərpidiki Amoriylarning həmmə padixahliri bilən dengizning yenidiki Kanaaniylarning həmmə padixahliri Pərwərdigarning Israillər ötüp kətküqə ularning aldidin İordan sulirini kəndak kurutup bərginini anglişanda, yürəkliri su bolup, Israillarning səwəbidin ularning roşı qikay dəp kəldi.

Yengi bir dəwrning sünnət kəlinixi

2 U wəqitdə Pərwərdigar Yəxuaşa səz kəlip: — Sən qakmak taxliridin piqaklarni yasap, Israillarni ikkinçi kətim hətnə kəloşin, dedi. ■

3 Xuning bilən Yəxua qakmak taxliridin piqaklarni yasap, Israillarni «Hətnilik dənglükü»də hətnə kildi. □ 4 Yəxuaning ularni hətnə kəlixining

□ 4:12 «...Musaning ularoşa buyruşinidək səptə tüzüp,...» — yaki «Musaning ularoşa buyruşinidək qoral-yaraqılarni kətürüp,...». ■ 4:12 Qel. 32:20, 29 ■ 4:14 Yə. 3:7 □ 4:16 «Həküm-guwahlik sanduqı» — muxu yərdə «həküm-guwahlik» Hudaning İsrailoşa boləşan tüzp əmrilirini, xundakla uning İsrail bilən boləşan əhdisini kərsitidu; Hudaning muşəddəs məhiyiti wə karakteri xu əmrlərdə ayan kəlinəşəqə, «həküm-guwah» dəpmu atilidu. Oqurmənlərgə ayanki, xu əmrlər əhdə sanduqı iqidə saklaklik tax tahtaylar üstidə pütüklük idi. Xunga bəzidə sanduq «həküm-guwahlik sanduqı», ibadət qədri «həküm-guwahlik qədri» dəp atilidu. ■ 4:23 Mis. 14:21 ■ 5:2 Mis. 4:25 □ 5:3 «Hətnilik dənglükü» — ibraniy tilidə «Gibeah haaralot».

səwəbi xu idiki, Misirdin qıkkən jənggə yarıoşudək həmmə ərkəklər Misirdin qıkkəndin keyin qəllükning yolida əlöp tügigənidi. ⁵ Qünki Misirdin qıkkən barlık həlk hətnə kılinoşan bolsimu, ləkin Misirdin qıkip qəllükning yolida yürgən wəqıtta İsrail arisida tuşuləşanların gəmmisi hətnisiz qəloşanidi; ⁶ Qünki əslidə Pərwərdigarning awazişə kulək salmıoşan, Misirdin qıkkən həlk iqidiki jənggə yarıoşudək barlık ərkəklər əlöp tügigüç İsrailar kirik yıl qəldə yürgənidi; Pərwərdigar ularə: — Silərni Mən ata-bowiliringlarə berixkə kəsəm bilən wədə kıləşan zeminni, yəni süt bilən həsəl akıdişan yurtni kərgüqilər kıləymən, dəp kəsəm kıləşanidi. ■ ⁷ Ləkin Pərwərdigar ularning ornini basturoşan əwladlıri bolsa, yolda hətnə kılınmıoşaqkə, Yəxua əzi ularni hətnə kildi. ⁸ Barlık həlk hətnə kılınip, saqəyoşuqilik qədirlirida, əz orunliridin qıkmay turdi.

⁹ U wəqıtta Pərwərdigar Yəxuaə: — Bügün Mən Misirning ar-nomusini üstünlərdin yumilitiwəttim, dedi. Xuning bilən u jayoşə «Gilgal» dəp nam qoyulup, taki bügüngiçə xundək atalməktə. □

¹⁰ Xuning bilən İsrailar Gilgaldə qədər tikip turdi. Birinçə ayning on tətinqi kuni axımı Yeriho diyarining tüzlənglikliridə «ətüp ketix heyti»ni ətküzdi. ■ ¹¹ «Ətüp ketix heyti»ning ətisi ular xu yərning axlık məhsulatlıridin yedi, jümlidin xu kuni pətir nanlarni wə qəmaqlarni yedi. ■ ¹² Ular xu zeminning axlık məhsulatlıridin yegəndin keyin, ətisi «manna»ning qüxüxi tohtidi. Xu wəqıttin tartip İsrailarə həq manna bolmıdi; xu yilda ular Kənaan zeminning məhsulatlıridin yedi.

Yeriho xəhiringning üstidin oşəlibə kılıx

¹³ Əmma Yəxua Yerihoə yekin kəlgəndə, bəxini kətürüp qəriwidi, mana uning əldidə suşuruloşan kılıqni tutup turoşan bir adəm turatti. Yəxua uning kəxişə berip uningdin: — Sən biz tərəptimu, yaki düxmənlimiz tərəptimu? — dəp soridi. ■

¹⁴ U jawəb berip: — Yəq, undək əməş, bəlkə Mən Pərwərdigarning qoxunlirining Sərdari bolup kəldim — dedi.

Yəxua yərgə düm yikilip səjdə kılıp uningə: — Rəbbimning quloşə nemə tapxuruklıri barkin? dəp soridi. □ ■

¹⁵ Pərwərdigarning qoxunining Sərdari Yəxuaə: — Putungdiki kəxişəni saləşin, qünki sən turoşan yər mukəddəs jaydur, dewidi, Yəxua xundək kildi. ■

■ 5:6 Qel. 14:23 □ 5:9 «Misirning ar-nomusi» — bu nemini kərsitidu? Bizningə u mundək üç jəhətni əz iqiğə alidu: (1) sünnət kılınixi bilən ular butpərəs Misirliklarə ohximaydişan boldi, Hudaning əhdisiğə baoləşən kixilərdin boldi («Yar.» 17:10-14ni kəring); (2) Misirliklər əslidə ularni mazaq kılıp: «ular qəl-bayawanda əlməy qalmaydu» dəgən boluxi mumkin («Mis.» 32:12); ular wədə kılinoşan zeminoşə kirixi bilən bu mazaq səzi yəq bolatti; (3) İsrailar həzir qulluqta kəlix nomusluqədin əzad boləşən. «Gilgal» — «yuzmilax» dəgən mənida. ■ 5:10 Mis. 12:6 ■ 5:11 Mis. 12:39; Law. 2:14 ■ 5:13 Mis. 23:23 □ 5:14 «Yəxua yərgə düm yikilip səjdə kılıp...» — həllə roxənki, Yəxua bu zatni Hudaning süpitidə dəp bilip səjdə kılıqanda, u zat uni tosumidi. Keyin (6:2) «Pərwərdigarning qoxunining Sərdari» boləşən xu zat Pərwərdigardək səzəydu. Bu «Pərwərdigarning Pərixisi» — Hudaning əzini axkarilixi bolup, yəni Məsişning Əzidin baxkə həqkim əməstur. «Yar.» 16:7ni wə izahətni kəring. ■ 5:14 Yar.18:1-3; Mis.23:20-22 ■ 5:15 Mis.3:5

6

¹ Yeriho sepilining qowuq-dərwaziliri Israillarning səwəbidin məhkəm etilip, heqkim qıqalmaytti, heqkim kirəlməytti.

² Pərwərdigar Yəxuaşa səz kılıp: — Mana, Mən Yeriho xəhirini, padixahını həmdə batur jəngqilirini qolungoşa tapxurdum.

³ Əmdi silər, yəni barlıq jəngqilər xəhərni bir qətim aylinip menginglar; altə künigə hər küni xundak kılinglar. ⁴ Həmdə yəttə kahin əhdə sanduqining aldida qoqkar munggüzidin etilgən yəttə burəjini kətürüp mangsun; yəttinçi künigə kəlgəndə silər xəhərni yəttə qətim aylinisilər; kahinlar burəjilarni qalsun. ⁵ Xundak boliduki, ular qoqkar burəjiliri bilən sozup bir awaz qıkarəşinida, barlıq kixilər burəjining awazini anglap, kəttik təntənə kılıp towlisun; bunun bilən xəhərnin sepilliri tegidin örülüp qüxidu, hər bir adəm aldioşa qarap etilip kiridu, — dedi.

⁶ Xuning bilən Nunning ooşlı Yəxua kahinlarni qakirip ularoşa: — Silər əhdə sanduqini kətürüp menginglar; yəttə kahin Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida yəttə qoqkar burəjisini kətürüp mangsun, dedi

⁷ U həlkə: — Qıqip xəhərni aylininglar; qorallıq ləxkərlər Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida mangsun, dedi.

⁸ Yəxua buni həlkə buyruoşandin keyin, Pərwərdigarning aldida yəttə qoqkar burəjisini kətürgən yəttə kahin aldioşa mengip burəjilarni qaldi; Pərwərdigarning əhdə sanduqi bolsa ularning kəynidin elip mengildi.

⁹ Qorallıq ləxkərlər burəşa qeliwatқан kahinlarning aldida mangdi; əhdə sanduqining arkidin qoşdioşuqi qoxun əgixip mangdi. Kahinlar mangoşaq burəşa qalatti.

¹⁰ Yəxua həlkə buyrup: — Mən silərgə: «Towlanglar» demigüçə nə towlimanglar; nə awazinglarni qıqarmanglar, nə aşızınglardın heqbir səzmu qıkmisun; ləkin silərgə «Towlanglar» degən künidə, xu qaoşda towlanglar; — degənidi.

¹¹ Xu tərکیدə ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp xəhərni bir aylandı. Halayik qedirgahqa kaytip kelip, qedirgahda kəndi.

¹² Ətisi Yəxua tang səhərdə qoşti, kahinlarmu Pərwərdigarning əhdə sanduqini yənə kətürdi; ¹³ Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida yəttə qoqkar burəjisini kətürgən yəttə kahin aldioşa mengip tohtimay qelip mangatti; *kahinlar* mangoşaq burəşa qaloşanda, qorallıq ləxkərlər ularning aldida mangdi, arkidin qoşdioşuqi qoxun əgixip mangdi. □

¹⁴ İkkinçi künümü ular xəhərnin ətrapini bir qətim aylinip, yənə qedirgahqa yenip kəldi. Ular altə künigə xundak kılıp turdi.

¹⁵ Yəttinçi küni ular tang səhərdə qoşup, ohxax hələttə yəttə qətim xəhərnin ətrapini aylandı; pəkət xu künila ular xəhərnin ətrapini yəttə qətim aylandı. ¹⁶ Yəttinçi qətim aylinip bolup, kahinlar burəşa qaloşanda Yəxua həlkə: — Əmdi towlanglar! Qünki Pərwərdigar xəhərni silərgə tapxurup bərdi! ¹⁷ Ləkin xəhər wə uning iqidiki barlıq nərsilər Pərwərdigarəşa mutlək ataloşanliki üqün *silərgə* «haram»dur; pəkət pahixə ayal Rahab bilən uning pütün öyidikilərlə aman qalsun;

□ 6:13 «kahinlar mangoşaq burəşa qaloşanda, qorallıq ləxkərlər ularning aldida mangdi, arkidin qoşdioşuqi qoxun əgixip mangdi» — yaki «qorallıq adəmlər bolsa ularning aldida mangdi, arkidin qoşdioşuqi qoxun əgixip burəşa qaloşaq mangdi».

günki u biz əwətkən əlqilirimizni yoxurup qoʻyganidi. □ 18 Lekin silər kandaqla bolmisun «haram» dəp bekitilgan nərsilərdin özünqlarni tartinqlar; bolmisa, «haram» kilinoqan nərsilərdin elixinglar bilən özünqlarni haram kilip, Israilning qedirgahinimu haram kilip uning üstigə apət qüxürisilər. 19 Əmma barlik altun-kümük, mis wə təmürdin boloqan nərsilər bolsa Pərwərdigaroqə mukəddəs kilinsun; ular Pərwərdigarning həzinisigə kirgüzulsun, — dedi.■

20 Xuning bilən həlk towlixip, kahinlar burəqə qaldi. Xundaq boldiki, həlk burəqə awazini angliqinida intayin kattik towliwidi, sepil tegidin erülüp qüxti; həlk uning üstidin etüp, hərbiəri öz aldiqə atlinip kirip, xəhərni ixətal kildi. ■ 21 Ular ər-ayal bolsun, qeri-yax bolsun, qoy-kala wə exəklər bolsun xəhər iqidiki həmmiini kiliqlap yokatti.

22 Yəxua u zeminni qarlap kəlgən ikki adəmgə: — Silər u pahixə hotunning öyigə kirip, uningəqə bərgən qəsiminglar boyigə uni wə uningəqə təwə boləqanlarning həmmisini elip qiqinglar, dedi.■

23 Xuning bilən ikki qarliqəuqi yax yigit kirip, Rahəbni ata-anisi bilən qerindaxliroqə qoxup həmmə nərsiləri bilən elip qiqti; ular uning barlik uruq-tuoqanlirini elip kelip, ularni Israilning qedirgahining sirtioqə orunlaxturup qoydi. 24 Halayik xəhərni wə xəhər iqidiki həmmə nərsilərni ot yeqip köydürüwətti. Pəkət altun-kümük, mis wə təmürdin boləqan kaqə-kuqə əswablarni yioqip, Pərwərdigarning öyining həzinisigə əkirip köydi.

25 Lekin Yəxua pahixə ayal Rahəbni, ata jəmətidikilərni wə uningəqə təwə boləqanlirining həmmisini tirik saklap qaldi; u bügüngiqə Israil arisida turuwatidu; qünki u Yəxua Yerihoni qarlxəqə əwətkən əlqilərni yoxurup qoʻyganidi.

26 U qəoqda Yəxua aqah-bexarət berip: — Bu Yeriho xəhirini kaytidin yasaxka qorqan kixi Pərwərdigarning aldidə qarəyix astida bolidu; u xəhərning ulini saləqanda tunji oqlidin ayrilidu, xəhərning qowuklirini orunlaxturidioqan qəoqda kiqik oqlidinmu ayrilidu, — dedi.□ ■

27 Pərwərdigar Yəxua bilən billə idi; uning nam-xəhriti pütkül zeminqə kəng tarkaldi.

7

Aqanning gunah kilip Israil üstigə apət qüxürüxi

1 Lekin Israil «haram» nərsilər üstidə itaətsizlik kildi; qünki Yəhuda kəbilisidin boləqan Zərahning əwrisi, Zabdingning nəwrisi, Karmining oqlı Aqan degən kixi haram dəp bekitilgan nərsilərdin aloqanidi. Buning bilən Pərwərdigarning oqəzipi Israiloqə qozqaldi.■

□ 6:17 «Pərwərdigarəqə mutlək ataloqanliki üqün silərgə haram bolidu» — «haram» ibraniiy tilida «hərəm». Muxu uqum ibraniiy tilida pəkət «Pərwərdigarəqə «hərəm» dəp atilidu» degən sezlər bilən ipadilini. Ibraniy tilida «hərəm» dəp bekitilgan hərbiər nərsə adəttə mutlək həlak kilinixi kerək (24-ayətni kerüng). Lekin muxu qətim xəhərdin elinqə metaldin yasaloqan nərsilər Pərwərdigarning yolida ixlitilixkə saklansun, dəp buyruloqanidi (19-ayətni kerüng).

■ 6:19 Qəl. 31:54 ■ 6:20 Ibr. 11:30 ■ 6:22 Yə. 2:14; Ibr. 11:31 □ 6:26 «U qəoqda Yəxua aqah-bexarət berip...» — baxkə birhil tərjimisi: - «U qəoqda Yəxua qəsam iqip...». Lekin bizningqə Yəxuaning sezi qəsam əməs. «...xəhərning qowuklirini orunlaxturidioqan qəoqda kiqik oqlidinmu ayrilidu» — bu bexarətning əməlgə axuruluxi «1Pad.» 16:34də hatirilini.

■ 6:26 1Pad. 16:34 ■ 7:1 Yə. 22:20; 1Tar. 2:7

² Yəxua Yerihodin Bəyt-Əlning xərk tərpidiki Bəyt-Awənniŋ yenida boləqan Ayi xəhriqə birnəqəqə adəm əwətip ularə: — U yərgə qikiq u zeminni qarlap kelinglar, dəp buyrudi. Xuning bilən u adəmlər qikiq Ayi zeminni qarlap kəldi. ³ Ular kəytip kelip, Yəxuaə: — Həmmə həlkning u yərgə berixining həjiti yəq ikən, ikki-üq mingqə adəm bolsila ayioə həjüm kilip *uni igiliyələydu*; u yərdə olturuxluk kixilər az boləqəqə, pütkül həlkni awarə kilip u yərgə əwətmigin, — dedi.

⁴ Xuning bilən həlkətin üq mingqə kixi u yərgə qikti; lekin bular Ayining adəmliri aldidin kəqip ketixti. ⁵ Ayining adəmliri ularidin ottuz altiqə kixini urup əltürdi; kəloqanlarni sepil kəwukuning aldidin Xəbarimoiqə kəoqlap bərip, u yərdiki dawanda ularni urup məoqlup kildi. Andin həlkning yüriki su bolup, kəttik sarasimgə qüxti. □ ⁶ Yəxua kiyimlirini yirtip, Israilning aksakalliri Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldidə yərgə düm yikilip, baxliriəqə topilarni qəqip, u yərdə kəq kirgüqə yetip kəldi. ⁷ Yəxua: — Aə, Rəb Pərwərdigar, sən bizni Amoriylarning kəlioə tapxurup həlak kilix üqün, bu həlkni nemixkə İordan dəryasining bu tərpiqə ətküzgənsən? Biz İordan dəryasining u tərpidə turuwərgən bolsak bəptikən! ⁸ Əy Rəbbim! Israil əz düxmənliirining aldidin burulup kəqəqan yərdə mən nemimu deyələymən? ⁹ Kənaaniylar, xundaklə zemində barlik turuwətkənlər buni anglisa bizni kəpsiwelip yər yüzidin namimizni üzüp taxlaydu; xu qəoqə Sən uluəq nam-xəhriting üqün nemilərnə kilisən?! — dedi.

¹⁰ Lekin Pərwərdigar Yəxuaəqə jawab bərip mundak dedi: — «Ornungdin kəp! Nemixkə xundak düm yatısən? ¹¹ Israil gunah kildi! Ular yəne Mən ularəqə tapilioqan əhdəmgə hilaplik kilip, həram dəp bekitilgən nərsilərdin elip, oərilik kilip, aldamqilik kilip həm həram bekitilgənni əz mallirining arisiəqə tikip kəydi. ¹² Xunga Israilar düxmənliirining aldidə tik turalmaydu; ular əzliirini «həram» kilip bekitip, mutlək yəkitilixkə yüzləngəqəqə, düxmənliirining aldidin burulup arkiəsiəqə qəqidu. Əgər silər «həram» dəp bekitilgənni aranglardin tamamən yəq kilmisənglər, mundin keyin mən silər bilən billə bolmaymən.

¹³ Əmdi sən turup həlkni pak-mukəddəs kilip ularə: — «Ətə üqün əzünglarni pak kilinglər; qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar xundak dəydu: — Əy Israil, səndə «həram» dəp bekitilgən nərsə bardur; bu həram nərsini aranglardin yəq kilmioəquqilik düxmənliiringlearning aldidə tik turalmaysilər. ¹⁴ Ətə səhərdə silər kəbilə boyiqə həzir kilinisilər; xundak boliduki, Pərwərdigar bekitkən kəbilə jəmət-jəməti boyiqə birdin-birdin aldiəqə kəlsun; Pərwərdigar bekitkən jəmət ailə-ailə boyiqə birdin-birdin həzir bolup aldiəqə kəlsun; andin Pərwərdigar bekitkən ailidiki ərkəklər birdin-birdin aldiəqə kelip həzir bolsun. □ ¹⁵ Xundak boliduki, həram dəp bekitilgən nərsini əz yenidə sakliəqan kixi tepiləqanda, Pərwərdigarning əhdisiqə hilaplik kiləqanliki üqün həm xundaklə Israil iqidə rəzillik sadir kiləqini üqün u wə uningəqə barlik təwə boləqanlar otta kəydürülsun, — dəydu», dəp eytkin».

¹⁶ Yəxua ətisi tang səhərdə turup Israilni aldiəqə yioəq, kəbilə-kəbilini həzir kiliwidi, Yəhuda kəbilisi bekitildi; ¹⁷ u Yəhudaning jəmətliirini həzir kiliwidi, Zarhiylar jəməti bekitildi. U Zarhiylar jəmətini ailə-ailə boyiqə

□ 7:5 «...kəloqanlarni sepil kəwukuning aldidin Xəbarimoiqə» — yəki «kəloqanlarni sepil kəwukuning aldidin «dəzələr» deqən jəyoiqə». □ 7:14 «Pərwərdigar bekitkən kəbilə jəmət-jəməti boyiqə birdin-birdin aldiəqə kəlsun...» — Huda kəysi yol bilən gunahkər kəbilini kərsətkənliki muxu yərdə ayan kilinmaydu; xühşisizki, kərsitix yoli qək taxlar yəki bax kəhin kətürgən «urim wə tummim» arkiəlik boləqan bolsa kəreək.

aldioqə kəltürüwidi, Zabdi degən kixi bekitildi. □ ¹⁸ Zabdi öz ailisidiki ərkəklərnı birdin-birdin hazır kiliwidi, Yəhuda kəbilisidin Zərahning əwladı, Zabding nəwrisi, Karmining oşli Aqan bekitildi. □

¹⁹ Xuning bilən Yəxua Aqanoqə: — Əy oşlum, Israilning Hudasi Pərwədigarəqə xan-xəəpni kayturup berip, *Uning hərmiti üqün* kıləanliringni ikrar kıləin; məndin həqnemini yoxurmay, kıləiningning həmmisini manga eytkin, dedi. □

²⁰ Aqan Yəxuaqə jawab berip: — Mən dərwəxə Israilning Hudasi Pərwədigar aldida gunah kılıp, mundaq-mundaq kıldim: ²¹ mən oljining arisidin Xinarda qıqqan qıraylıq bir tonəqə, ikki yüz xəkəl kümüx, əllik xəkəl eojirliktiki altun tahtioqə kəzüm kizirip ularni eliwaldim. Mana, bu nərsilərnı qedirimning otturısidiki yərgə kəmpüp qoydum, kümüx ularning astida, — dedi. □

²² Xularni dewidi, Yəxua əqlilərnı əwətti, ular qediroqə yügürüp bardı wə mana, nərsilər dərwəxə qedirda yoxurukluk bolup, kümüx bularning astida idi. ²³ Ular bu nərsilərnı qedirdin elip qıqıp Yəxuaqə, xundaqla barlıq Israilarning kexioqə kəltürüp, Pərwədigarning aldioqə koydi.

²⁴ Andin Yəxua bilən pütkül Israil jamaiti qərup Zərahning oşli Aqanni, kümüx, ton wə altun tahta bilən qəxup, uning oşulliri bilən kizlirini, uyliri bilən exəkliiri, qoyliri, qediri bilən barlıq təwəliklirini elip Aqor jiləisioqə kəltürdi.

²⁵ Yəxua Aqanoqə: — Sən beximizəqə qanqilik apət kəltürdüng! Mana, bəgün Pərwədigar sening üstünggə apət kəltüridu, — dedi. Andin pütkül Israil jamaiti uni qalma-kesək kılıp əltürdi. Ular ailisidikilərnimu qalma-kesək kılıp əltürgəndin keyin, həmmini otta kəydürüwətti. □

²⁶ Andin halayik bir qəng dəwə taxni uning üstigə dəwiləp koydi. Bəgüngə kədər u u yərdə turmaqta. Buning bilən Pərwədigarning qəzipli yandı. Xuning bilən xu yərgə «Apət jiləisi» «(Aqor jiləisi)» dəp nam qoyuldi wə bu künqigə xundaq atalməqta. □

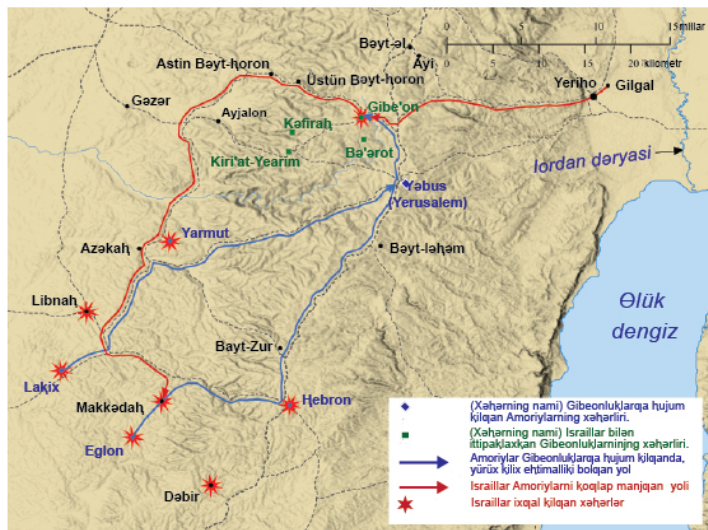
8

Israilning Ayi xəhəri üstidin oşlibə kılıxi

¹ Pərwədigar Yəxuaqə: — Sən həq qərkəma, həm hədukmioşin. Turup, barlıq jəngqilərnı əzəng bilən elip, Ayi xəhəriqə qıqqin. Mana, Mən Ayining padixahı, həlki, xəhəri wə zeminini qəxup sening qəlungəqə tapxurdum. ■ ² Sən Yeriho bilən uning padixahioqə qəndəq kıləan bolsəng Ayi xəhəri bilən uning padixahioşimu xundaq kılısən. Pəqət silər bu kətim xəhərdin olja wə qərpaylarnı əlsanglar bolidu. Əmđi sən xəhərnıng kəyni təripigə hujum kılıxkə pistirma qoyəşin, — dedi. ■

□ **7:17 «Zarhiylar jəməti»** — yəki «Zarhiylar». «Zarhiylar» degən «Zərahlar»ning bəxkə bir xəkli (1:7ni kəşing). □ **7:18 «Zərahning əwladı»** — ibraniy tilida «Zərahning oşli». □ **7:19 «Pərwədigarəqə xan-xəəpni kayturup berip Uning hərmiti üqün kıləanliringni ikrar kıləin»** — Aqanning kıləanlirini ikrar kıləining əzi Hudaqə xan-xəəpni kayturuxni bolidu, qünki bu ix Hudaning həmmə ixtin həwərdar boləşinini halayik aldida kərsitidioşan ixtur. □ **7:21 «Xinar»** — Babilning bəxkə bir namidur. □ **7:25 «...Israil jamaiti Aqanni qalma-kesək kılıp əltürdi. Ular ailisidikilərnimu qalma-kesək kılıp əltürgən...»** — Aqanning ailisidikilə qalma-kesək kılındi; qünki ailisidikilərnı uning gunahini kəşüp turup uning toşruluk jim turəqəqə, uningəqə xerik bolup qəloşan. □ **7:26 «Apət jiləisi»** — ibraniy tilida «Aqor jiləisi». ■ **8:1** Qan. 1:21; 7:18 ■ **8:2** Qan. 20:14; Yə. 6:21

Yəxua pəyğəməbərning Kanaanning jənubiy tərpidiki hərbiy yürüxliri

Kanaan jənubiy tərpidə yürgüzülgən hərbiy yürüxlər

³ Xuning bilən, Yəxua bilən həmmə jəngqilər kəzənilip, ayioğa hujum kilixkə çiqti. Yəxua ottuz ming batur jəngqini iləp keqidə ularni mangdurdı ⁴ wə ularoğa mundak tapilidi: — «Silər agah bolup, xəhərdin bək neri kətməy xəhərdin kəynidə məkünüp turup, həmminglar bəktürmə hujumoğa təyyar turunglar. ⁵ Mən özüm bilən kəlojan həmmə kixiləni elip xəhərgə yekin barimən; xundak boliduki, ular baldurkidək aldimizə çikip hujum kiləanda, biz ularning aldidin kaçimiz; ⁶ ular jəzmən bizning kəynimizdin qoşlaydu; ular: «Israillar baldurkidək aldimizdin keçip kətti» dəp oylaydu, biz ularni azdurup xəhərdin yirək elip çikimiz. Xuning üqün biz ularning aldidin kaçimiz. ⁷ U waqıtta silər bəktürmidin kərup çikip, xəhərdin ixqal qilinglar; çünki Pərwərdigar Hudayinglar bu xəhərdin silərdin qolunlaroğa tapxuridu. ⁸ Xəhərdin ixqal kiləandin keyin Pərwərdigarning tapilojini boyiqə u xəhərdin ot yekip kəydüriwetinglar. Mana, mən silərgə əmr bərdim».

⁹ Yəxua ularni yoloğa saldi, ular berip Bəyt-Əl bilən Ayining otturida, Ayining oşəb tərpidə bəktürmə selip marap olturdi. Yəxua bolsa u keqisi həlkning arisida kondi. ¹⁰ Ətisi səhər Yəxua kərup, həlkni yiojip təkürdi; andin u Israillning aqsakalliri bilən billə həlkning aldidə Ayioğa kərxı mangdi. ¹¹ Uning bilən billə boləjan həmmə jəngqilərmu uning bilən çikip, xəhərdin aldioğa yekin berip, Ayining ximal tərpidə qədər tiki. Ular qüxkən jay bilən Ayining otturida bir jiloğa bar idi. ¹² Yəxua bəx mingqə adəmnı tallap elip berip, Bəyt-Əl bilən Ayining otturida, xəhərdin oşəb tərpidə bəktürmə turəzəjanidi. ¹³ Xundak kilip, bərlək həlk, yəni xəhərdin ximal tərpidiki bərgəhtiki qoxun bilən oşəb tərpidiki pistirma qoxun orunlaxturup bəlundı. Xu keqisi Yəxua əzi jilojining otturisoğa çüxti. ¹⁴ Ayining padixəhi xu əhwalni

kərdi wə xəhərdikilər aldirap səhər kəpuxti; padixah bilən barliq həlki İsrail bilən soquxux ügün bəlgiləngən waqıtta Arabah tüzlənglikigə çiqti. Ləkin padixahning xəhərnəng kəynidiki pistirma kəxundin həwiri yok idi. □ ¹⁵ Yəxua bilən barliq İsrail bolsa əzlrini uların yəngiləngə səlip, qəl tərəpkə kaqti. ¹⁶ Xəhərdə bar həlkning həmmisi ularni kəşləxkə çaqirildi; ular kəlip Yəxuani kəşliqanda, ular əzdurolup xəhərdin yirək kilindi. ¹⁷ Ayi bilən Bəyt-Əlning iqidə İsrailni kəşləxkə çiqmiqan həqbir ər kixi kəlmidi; ular xəhərnəni oquq kəyup, həmmisi İsrailni kəşləp çiqip kətti.

¹⁸ U waqıtta Pərwərdigar Yəxuaşa: — Qəlungdiki nəyzini ayiqa kəritip uzatqin; qünki Mən uni sening qəlungəşa tapxurdum, — dewidi, Yəxua kəlidiki nəyzini xəhərgə kəritip uzatti. ¹⁹ U kəlidiki nəyzini uzatqan həman pistirmida yatqanlar jayidin tezla çiqip, yügürginiqə xəhərgə etilip kirip, uni ixəqal kəlip xuan ot yekip kəydürüwətti.

²⁰ Ayining adəmliri burulup kəriwidi, mana xəhərdin asman-pələk ərləwatqan tütünni kərdi, ya u yakqa ya bu yakqa kaqayli desə, həq həli kəlmioqanidi; qəl tərəpkə kaqқан Israillar burulup əzlrini kəşləp kəliwatqanlarəşa hujum kildi. ²¹ Yəxua bilən barliq İsrail pistirma kəxunəng xəhərnəni elip boləqanliqini, xundakla xəhərdin tütünnəng ərləp çiqkəninini kərup, yənip kəlip, Ayining adəmlirini əltürgili turdi. ²² Xuning bilən bir waqıtta xəhərnəni aləqanlarəşa xəhərdin çiqip ularəşa hujum kildi. Xuning bilən ular Israillarning otturisida, bəziliri bu tərəptin, bəziliri u tərəptin kəpsilip kəldi. Israillar ularning həqbirini koymay, həmmisini əltürüwətti. ■

²³ Ular Ayining padixahini tirik tutup, Yəxuaning aldioqa elip bardı.

²⁴ İsrail dalada uqriqan barliq ayiliklarni, yəni əzlrini qəlgigə kəşləp kəlgənlərnəni kərip yokatqandin keyin (ularning həmmisi kiliqlinip yokitiləqanidi), barliq İsrail Ayiqa yənip kəlip, u yərdikilərnəni kiliqlap əltürdi. ²⁵ Xundak boldiki, xu künidə əltürülqən ər-ayallar, yəni ayiliklərnəng həmmisi on ikki ming adəm idi. ²⁶ Qünki Yəxua Ayida turəwatqan həmmə adəm yokitilmioquqə kəlidiki uzutup turəqan nəyzisini yioqmioqanidi. ²⁷ Həlbuki, Pərwərdigarning Yəxuaşa buyruəqan səzi boyiqə Israillar xəhərdiki qarpay bilən əljini əzlrini üqün aldi. ■

²⁸ Andin Yəxua Ayi xəhirini kəydürüp, uni əbədgiqə Harabilik dəwisigə aylanduruwətti; taki bügüngiqə u xundak turmaqta.

²⁹ Ayining padixahini bolsa, u bir dərəhkə asturup, u yərdə kəşkiqə turəuzdi. Kün patqanda Yəxua əmr kiliwidi, kixilər uning əlükini dərəhtin quxürüp, uni xəhərnəng kəwukining aldioqa taxlap, üstigə qəng bir dəwə taxni dəwiliwətti; bu tax dəwisi bügüngiqə turmaqta. ■

İsrailning əzlrini Pərwərdigarning əhdisigə kəytidin baqlixi

³⁰ Andin Yəxua Ebal teqida İsrailning Hudasi Pərwərdigarəşa qurbangah yasidi. ³¹ Pərwərdigarning kuli Musaning İsrailəşa buyruəqini boyiqə, Musaşa nazil kəlinəqan kənun kitabida pütülgəndək, qurbangah həqbir təmür əswab təgküzülmigən pütün taxlardin yasaləqanidi. Uning üstidə həlk Pərwərdigarəşa atəp kəydürmə qurbanliklər wə inaklik qurbanlikliri sunup turdi. ■ ³² Xu yərdə Yəxua uning taxlirining üstigə pütkül İsrailning aldidə Musa pütkən kənunni kəqürüp pütüp kəydi.

□ **8:14** «bəlgiləngən waqıtta» — bəlkim Bəyt-Əldikilər bilən pütüxkən məlum bir waqit boluxi mumkin (17-ayətni kərüng). Bəxka birhil tərjimisi «bəlgiləngən jayda». ■ **8:22** Kən. 7:2

■ **8:27** Qəl. 31:22, 26; Yə. 8:2 ■ **8:29** Kən. 21:22, 23 ■ **8:31** Mis. 20:25; Kən. 27:4

■ 33 Andin pütkül Israil həlki, ularning aksakalliri, əməldarliri bilən həkimliri, məyli musapirlar bolsun yaki ularning arisida tuquləlanlar bolsun, həmmisi Pərwərdigarning əhdə sanduqining ikki tərpidə, əhdə sanduqini kətürgən kaħinlar boləlan Lawiylarning aldidə ərə turdi; Pərwərdigarning kuli Musaning dəsəptə buyruqini boyigə, Israillarning bəht-bərikətini tüləkkə həlkning yerimi Gərizim teqi aldidə, yənə bir yerimi Ebal teqi aldidə turdi. □

34 Andin Yəxua qanun kitabida pütülgənni həmmisigə muwapik qanundiki həmmə sözləni, jümlidin bəht-bərikət sözliri wə lənət sözlirini oqup bərdi. 35 Yəxua bularni pütkül Israil jamaitigə, jümlidin ayallar, balilar wə ularning arisida turuwatqan musapirlarə qəp bərdi; Musaning barlık buyruəlanliridin heqbir sözni qaldurmidi. ■

9

Gibeonluqlarning Israilni aldap qoyuxi

1 Əmdi xundak boldiki, İordən dəryasining oərb tərpidiki, yəni taqlıq rayondiki, Xəfələh oymanlıkidiki, Uluş Dengiz boyidiki, Liwanning uduloiqə sozuləqan barlık yurtlardiki padixahlar wə xuningdək Hittiylar, Amoriylar, Qanaaniylar, Pərizziylər, Hıwiylar, Yəbusiylarning padixahliri bu ixtin həwər tapqanda, □ 2 həmmisi bir bolup Yəxua bilən Israilə qarxi jəng kiləli ittipaklaxti.

3 Əmma Gibeon ahaliliri Yəxuaning Yeriho bilən Ayioqə nemə kiləlini angliəanda, 4 ular hiylə-mikr ixlitip, əzlrini uzun səpərdə boləqandək kərsitip, exəklərgə kona taqar-hurjun bilən kona, yirtik-yamak xarab tulumlirini artip, □ 5 putliriə qəyamək qüxkən kona kəxləni kiyip, kona jul-əginləni üstigə orioqan idi; ular səpərgə aloqan nanlarning həmmisi pahtilixip qurup kətkənidi. □ 6 Ular Gilgal qedirəhə qəberip Yəxuaning kəxiə qirip uning bilən Israillarə: — Biz yirək yurttin kəldük; biz bilən əhdə tüzənglar, dedi.

7 Ləkin Israillar Hıwiylarə qəjawab berip: — Silər bizning arimizda turuwatqan muxu yərlək bəlxunglar mumkin; undaqta biz silər bilən qəndəkmə əhdə tüzimiz? — dedi.

8 Ular Yəxuaə: — Biz sening kulliringmiz, dedi. Yəxua ulardin: — Silər kim, qəyərdin kəldinglar? — dəp soridi.

9 Ular uningə qəjawab berip: — Sening kulliring bolsa Pərwərdigar Huda yəning namini angliəanlıki uqun nəhayiti yirək yurttin kəldi. Qünki biz Uning nam-xəritini wə Uning Misirdə kiləlan həmmə ixlirini,

10 xundakla Uning İordanning u tərpidiki Amoriylarning ikki padixahi, yəni Həxbəning padixahi Siħon bilən Axtarotta turukluk Baxanning padixahi Ogka nemə kiləlini angliəduk. ■ 11 Xunga aksakallirimiz bilən yurtta turəuqi həmmə həlk bizgə səz kilip: — Kolunglarə səpərgə lazimlik ozuk-tülük elip, berip Israillar bilən kəruxup ularə:

■ 8:32 Qan. 27:3 □ 8:33 «Andin pütkül Israil həlki... həmmisi ... kaħinlar boləlan Lawiylarning aldidə ərə turdi; ... həlkning yerimi Gərizim teqi aldidə, yənə bir yerimi Ebal teqi aldidə turdi» — bu ixni Huda ilgiri Israilə bəkitən («Kan.» 11:29 wə 27-28-bablarni kəring). ■ 8:35 Qan. 31:11 □ 9:1 «Uluş dengiz» — həzirki «Ottura Dengiz»dur. □ 9:4 «əzlrini uzun səpərdə boləqandək kərsitip...» — yaki «əzlrini əqlər kilip kərsətkən,...» yaki «bir mənə ozuk-tülük tayarlıəlan,...». □ 9:5 «səpərgə aloqan nanlar... qurup kətkənidi» — yaki «səpərgə aloqan nanlar... qurup kətkənidiwəlip kətkənidi». ■ 9:10 Qel. 21:24, 33; Qan.

«Biz silərning kullukunqlarda bolimiz; xunga biz bilən əhdə tüzünqlar», dənqlar, dəp bizni əwətti. ¹² Silərning kəxinglaroşa karap yoloşa qıqқан күнідә biz səpirimiz üçün əyimizdin aləjan nan issik idi, mana hazır u kurup, pahtilixip ketiptu. ¹³ Bu xarab tulumliri bolsa xarab qaçiləşanda yeni idi, mana əmdi yirtilip ketiptu. Biz kiygən bu kiyimlər wə kəxlər səpərning intayin uzunluqidin konirap kətti, — dedi.

¹⁴ Xuning bilən Israillar ularning ozuk-tülükidin azrak aldi, lekin Pərwərdigardin yol sorimidi.□

¹⁵ Xundak kilip, Yəxua ular bilən sülhə tüzüp, ularni tirik koyuxka ular bilən əhd baqlidi; jamaət əmiririmu ularoşa kəsəm kilip bərdi.

¹⁶ Ular əhdə baqlixip üç kündin keyin, bu həlkning əzlirogə qoxna ikənlikini, əzlironing arisida olturuxluk ikənliki ularoşa məlum boldi.

¹⁷ Israillar səpirini dawamlaxturup üçinçi күни ularning xəhərlirigə yetip kəldi; ularning xəhərliri Gibeon, Kəfirah, Bəərot bilən Kiriət-yearim idi. ¹⁸ Jamaətning əmirleri ilgiri Israilning Hudasi Pərwərdigarning nami bilən ularoşa kəsəm kiləjan boləşqə, Israillar ularoşa hujum kilmidi. Buning bilən pütkül jamaət əmirələr üstidin oşotuldaxkili turdi.

¹⁹ Ləkin əmirlərninğ həmmisi pütkül jamaətke: — Biz ularoşa Israilning Hudasi Pərwərdigarning *nami* bilən kəsəm kilip bərgəşqə, ularoşa qol təgküzəlməymiz. ²⁰ Biz ularoşa kiləjan kəsəməmiz tūpəylidin, üstimizgə oşəp qūxməsliki üçün ularni tirik qalduruxmiz kerək; ularoşa xundak kilmisak bolmaydu, dedi. ²¹ Andin əmirələr jamaətke yənə: — Ularni tirik koyunqlar; həlbuki, ular pütkül jamaət üçün otun yarəşuqi wə su toxuşuqilar bolidu, dedi. Bu ix əmirələr jamaətke degəndək boldi.

²² U wəqəttə Yəxua ularni qaqirip ularoşa: — Silər arimizdiki yərliklər turup, nemixka biz yiraktin kəldük, dəp bizni aldingqlar? ²³ Buning üçün silər əmdi lənətkə kəlip, aranglarda Hudayimning əyi üçün otun yaridəjan wə su toxuydəjan kul boluxtin birər adəmmu mustəsna bolmaydu, — dedi.

²⁴ Xuning bilən ular Yəxuoşa jawab berip: — Pərwərdigar Hudayingning Əz küli boləjan Musəşə əmr kilip, bərlək zeminni silərgə berixkə, xundakla zeminda turuwatқанlarning həmmisini aldinglardin yəkitixka wədə kiləjanliki kulliring boləjan pəqirləroşa enik məlum kilindi; xunga biz silərning tūpəyilinglardin jənimizdin jəzmən ayrilip qəlimiz dəp wəhimigə qūxūp, bu ixni kilip salduk. ■ ²⁵ Əmdi biz kolungə qūxtuk; nəziringə nemə yahxi wə durus kərünsə xuni kiləjan, — dedi.

²⁶ Yəxua ənə xundak kilix bilən ularni Israilning qolidin qutquzdi; Israillar ularni əltürmidi. ²⁷ Ləkin xu күни Yəxua Pərwərdigar tallaydəjan jayda jamaət üçün wə Pərwərdigarning qurbangahı üçün ularni otun yarəşuqilar wə su toxuşuqilar dəp bekitti. Ular bügüngə kədər xundak kilip kəlməktə.

10

Amoriylarning ittəpaqdax qoxunning üstidin oşalib kəlix — əjayib bir məjizə

□ **9:14 «ularning ozuk-tülükidin azrak aldi»** — bəlkim ularning səzliri rast-yələjanlikini bilix üçün ozuk-tülüktdin azrak elip tetip baққан boluxi mumkin. ■ **9:24** Qan. 7:1, 2

¹ Xundak boldiki, Yerusalemning padixahi Adoni-zədək Yəxuaning Ayi xəhirini ixqal kilip, uni mutlək yoxatqanlikini, Yeriho bilən uning padixahioja kiloinidək, Ayi bilən uning padixahiojimu xundak kiloinini, Gibeonda olturuqilarning Israil bilən sülh tüzüp, ularning arisida turawatqanlikini anglap, □ ■ ² u wə həlki kattik qorqti; qünki Gibeon bolsa Ayidin qong xəhər bolup, paytəht xəhərliridək idi; uning həmmə adəmliri tolimu batur palwanlar idi. ³ Xuning bilən Yerusalemning padixahi Adoni-zədək Hebronning padixahi Hoşam, Yarmutning padixahi Piram, Lakixning padixahi Yafiya wə Əglonning padixahi Dəbirgə həwər əwətip: — ⁴ Mening yenimoja kelip Gibeonlaroja hujum kiliximiz üqün manga mədət beringlar; qünki ular bolsa Yəxua wə Israillar bilən sülh tüzüwalidi, — dedi.

⁵ Xundak kilip Amoriylarning bəx padixahi, yəni Yerusalemning padixahi, Hebronning padixahi, Yarmutning padixahi, Lakixning padixahi wə Əglonning padixahi — ular əzliiri barlik qoxunliri bilən billə qikip, Gibeonning udulida bargah tikip, uningoja hujum kildi.

⁶ Buning bilən Gibeonliklar Gilgaldiki qedirgahqa, Yəxuaning kexioja adəm əwətip: — Sən öz kulliringni taxliwətməy, dərhal keximioja kelip mədət berip, bizni kütquzojin; qünki taollik rayonda olturuxluk Amoriylarning barlik padixahliri birlixip bizgə hujum kildi, — dedi. □

⁷ Buni anglap Yəxua barlik jəngqilərnı, jümlidin həmmə batur palwanlarnı elip Gilgaldin yoloja ciqti. ⁸ Pərwərdigar Yəxuaəja: — Ulardin qorkmiojin; qünki Mən ularni sening qolungoja tapxurdum, ularning heqбири aldingda put tirəp turalmaydu, — dedi.

⁹ Yəxua Gilgaldin qikip pütün keqə mengip ularning üstigə tuyuksiz güxti. ¹⁰ Pərwərdigar ularni Israilning aldida tiripirən kildi, Yəxua ularni Gibeonda kattik məəplup kilip kirip, Bəyt-Horonəja ciqkidojan dawan yolida koşlap, Azikah bilən Makkədəhkiqə sürüp-toqay kildi. ¹¹ Ular Israildin keqip, Bəyt-Horonning dawanidin qixüwatqanda, Pərwərdigar taki ular Azikahqa yətküqə asmandin ularning üstigə qong-qong möldür-taxlarnı yaqdurdi. Ular əldi; muxu möldürlər bilən öltürülgənlər Israillar kiliqlap öltürgənlərdin kəp idi.

¹² Andin Yəxua Pərwərdigarəja səz kildi, — yəni Pərwərdigar Amoriylarnı Israilning aldioja tapxurojan künidə u Israilning kəz aldida Pərwərdigarəja mundaq dedi: — «Əy kuyax, Gibeon üstidə tohtap tur! Əy ay, Ayjalon jilojisi üstidə tohtap tur!»

¹³ Xuni dewidi, həlk düxmənlərdin intikam elip boluqçilik kuyax mangmay tohtap turdi, aymu tohtap turdi. Bu wəxə Yaxarning kitabida pütülgən əməsmidi? Kuyax təhminən pütün bir kün asmanning ot-turisida tohtap olturuxqa aldimidi. □ ¹⁴ Pərwərdigar bir insanning nidasioja kulak saləjan xundak bir kün ilgiri bolup bəkmiojan wə keyinmu bolup bəkmidi; qünki Pərwərdigar Israil üqün jəng kildi.

¹⁵ Andin Yəxua bilən pütkül Israil Gilgaldiki qedirgahqa yenip kəldi.

¹⁶ Əmma u bəx padixah bolsa keqip Makkədəhtiki ojarəja yoxuruniwalidi.

¹⁷ Xuning bilən birsı Yəxuaəja məlum kilip: — U bəx padixah tepildi; ular Makkədəhtiki ojarəja yoxuruniwaptu, dedi. ¹⁸ Yəxua: — Undak bolsa ojarning aqzioja qong-qong taxlarnı yumilitip koyunglar, andin

□ **10:1 «Yerusalemning padixahi Adoni-zədək»** — oqurmənlərgə enikki, xu qəoqda Yerusalem xəhiri tehi Israillarəja təwə əməs. ■ **10:1** Yə. 6:15; 9:15 □ **10:6 «sən öz kulliringni taxliwətməy,...»** — ibraniy tilida «qolungni kulliringdin elip kətmigəy,...».

□ **10:13 «Yaxarning kitabi»** — yaki «Adalətpərwər kixining kitabi». Bu kitab Təwratda tepilmaydu; «2Sam.» 1:18dimu tiləja elinidu.

uning aldida adəmlərnı kəzətəkə qoyunglar. ¹⁹ Lekin silər tohtap qalmay düxmənliringlarnı qoşlap kəynidə qaloqlarnı kiringlar; ularnı öz xəhərlirigə kirgüzənglar, qunki Pərwərdigar Hudayinglar ularnı kolunglarə tapxurup bərdi, — dedi.

²⁰ Andin xundak boldiki, Yəxua bilən Israillar bularnı kirip kattik məətlup kilip yokatti; lekin keqip kutuloqan bir qalduq mustəhkəm xəhərlirigə kiriwaldi. ²¹ Andin barlik həlk Makkədəhtiki qedirgahqa, Yəxuaning kexioqə tinq-salamət yenip kəldi. Heqkim Israillaroqə qarxi eoiz eqixka jür'ət kilalmidi. □

²² Yəxua: — Ojarning aozini eqip, u bəx padixahni oqardin qikirip mening keximoqə elip kelinglar, — dedi.

²³ Ular xundak kilip bəx padixahni, yəni Yerusalemining padixahi, Hebronning padixahi, Yarmutning padixahi, Lakixning padixahi wə Əglonning padixahini oqardin qikirip uning kexioqə elip kəldi. ²⁴ U padixahlar Yəxuaning kexioqə kəltürülgəndə, Yəxua Israilning həmmə adəmlirini qakirip, əzi bilən jənggə qikqan ləxkər sərdarlorioqə: — Kelip putliringlarnı bu padixahlarning gədinigə qoyunglar, — dedi. Xundak dewidi, ular kelip putlirini ularning gədənlirigə koydi. ²⁵ Andin Yəxua ularoqə: — Korkmanglar wə heq hodukmanglar, kəysər wə oşəyrətlik bolunglar; qunki Pərwərdigar silər hujum kiləqan barlik düxmənliringlarə xundak ixni kilidu, — dedi.

²⁶ Andin Yəxua padixahlarnı kiliqlap oltürüp, jəsətlirini bəx dərəhkə esip koydi; ular dərəhlərnig üstidə kəqkiqə esiklik turdi. ■ ²⁷ Kün patkəndə Yəxuaning buyruki bilən kixilər elüklərnı dərəhlərdin quxürüp, ular ilgiri yoxurunəqan oqaroqə taxlap, oqarning aozioqə qong-qong taxlarnı koyup koydi. Bu taxlar taki büküngə kədər xu yərdə turmakta.

Zeminning janubiy tərəpidə urux kilix

²⁸ U küni Yəxua Makkədəhni ixəqal kilip, uning padixahi bilən xəhiridiki həmmə həlkning birinimu koymay kiliqlap mutlək yokatti; u Yerihoqə padixahioqə kiləqinidək Makkədəhning padixahioqə xundak kildi.

²⁹ Andin Yəxua bilən barlik Israillar Makkədəhtin qikip, Libnahqa berip Libnah xəhirigə hujum kildi. ³⁰ Pərwərdigar unimu padixahi bilən koxup Israilning kolioqə tapxurup bərdi; Yəxua uni kiliq bilən urup, xəhiridiki həmmə həlkning birinimu koymay kiliqlap oltürdi; u Yerihoqə padixahioqə kiləqinidək uning padixahioqə xundak kildi.

³¹ Andin Yəxua bilən barlik Israil Libnahdin qikip, Lakixka berip, uni kamal kilip uningə hujum kildi. ³² Pərwərdigar Lakixni Israilning kolioqə tapxurdi; ular ikkinqi künilə uni kiliq bilən elip, dəl Libnahqa kiləqinidək, xəhiridiki həlkning birinimu koymay kiliqlap oltürdi.

³³ U waqıtta Gəzərnig padixahi Həram Lakix xəhirigə mədət berix üqün qikip kəldi; lekin Yəxua uni barlik adəmliri bilən koxup urup, ulardin heqkimni tirik koymay oltürdi.

³⁴ Andin Yəxua bilən barlik Israil Lakixtin qikip, Əglonə berip uni kamal kilip, u xəhərgə hujum kildi. ³⁵ Ular xu küni xəhərnı elip, uningdiki adəmlərnı kiliqlidi; xu küni Yəxua xəhərdiki barlik kixilərnı təltəküs yokatti; u dəl Lakixka kiləqinidək, ularoqə xundak kildi. ³⁶ Andin Yəxua bilən Israilning həmmisi Əglondin qikip Hebronə berip, u xəhərgə hujum kildi. ³⁷ Ular uni elip, dəl Əglonda kiləqəndək uning padixahini

□ **10:21** «....qarxi eoiz eqixka jür'ət kilalmidi» — yaki «...təhtid selixka jür'ət kilalmidi».

■ **10:26** Kən. 21:23; Yə. 8:29

kiliqlap, uningõja qaraxlik hëmmə yeza-kəntlirini elip, ularning iqidə olturuxluk hëmmə adəmnıng heqbirini qoymay kiliqlap yoqatti. Yəxua xəhərnı wə iqidiki barlik adəmlərnı mutlək yoqatti.

³⁸ Andin Yəxua bilən barlik Israillar Dəbirgə berip, u xəhərgə hujum kildi. ³⁹ U xəhərnı elip wə uningõja qaraxlik hëmmə yeza-kəntlirini kiliq bilən urup, padixahını tutup, bulardiki barlik adəmlərnıng heqbirini qoymay təltəküs yoqatti. Yəxua Həbronõja kilõjınidək, Libnahqa wə uning padixahıõja kilõjınidək, Dəbir bilən uning padixahıõjımu xundak kildi.

⁴⁰ Bu tərıkidə Yəxua xu pütün yurtıni, yəni taõlık rayonnı, jənubiy Nəgəw yurtını, Xəfələh oymanlıkını, dawandiki yurtlarnı hujum kilip elip, hëmmə yurtıni ixõjal kilip barlik padixahliri bilən məõlup kildi. Israilning Hudasi Pərwərdigar buyruõjınidək, u heqkimni qoymay, bəlki nəpəsi barlarnıng hëmmisini mutlək yoqatti. ■ ⁴¹ Yəxua Qadəx-Barneadin tartip Gazaõiqə bolõan yurtlarnı, xuningdək Goxənnıng pütkül yurtını takı Gibeonõiqımu hujum bilən aldi. ⁴² Bu qetimki uruxta Yəxua bu padixahlarnı məõlup kilip, ularning zeminini igilidi. Qunki Israilning Hudasi Pərwərdigar Israil tərəptə turup jəng kildi.

⁴³ Andin Yəxua bilən barlik Israil Gilgaldiki qedirgahqa yenip kəldi.

11

Ximaliy ittipaqdax əllər bilən urux kilix

¹ Əmma Həzorning padixahı Yabin bularnı anglap Madonning padixahı Yobab bilən Ximronning padixahı wə Akşafning padixahıõja adəm əwətti, ² xundakla ximaldiki taõlık rayondiki padixahlarõja, Kinnərotning jənubidiki tüzlənglik, oymanlık wə oqərbtiki Dor egizlikidiki hëmmə padixahlarõja əlqi əwətti; □ ³ U yənə xərək bilən oqərb tərəptiki Kanaaniylar, Amoriylar, Hittiylar, Pərizziylər bilən taõlık rayondiki Yəbusiylar wə Hərmon teõjining etikidiki Mizpah yurtida turuwatqan Hıwiylarnı qaķirdi. ⁴ Ular, yəni padixahliri wə barlik qoxunliri qıkti; ularning sanı dengiz sahilidiki qumdək kəp idi, ularning nurõqun at wə jəng hərwiliri bar idi. ⁵ Bu hëmmə padixahlar bir bolup yiojilip, Israil bilən jəng kilix üqün Mərom sulirining boyida qedirlarnı tikti.

Yəxua pəyqəmbərnin Qanaanning ximaliy tər- pidiki hərbi yürürliri

Qanaan ximaliy tərpidə yürüzülgən hərbi yürürlər

6 Ləkin Pərwərdigər Yəxuaşa: — Sən ulardin həq qorkmioşin; çünki Mən ətə muxu wəqitlarda ularning həmmisini Israilning aldidə həlakətə tərxiyəmən. Sən ularning atirining pəylirini kesip, hərwilirini otta köydürüwətişən, — dedi.

7 Buni anglap Yəxua bilən uning həmmə jəngqiliri Mərom sulirining

yenioʻja berip, ularning ustigə tuyuksiz qūxūp hujum kildi. ⁸ Pərwərdigar ularni Israilning kəlioʻja tapxurdi; ularni urup Qong Zidon wə Misrəfot-Mayimoiqə, xundakla xərk tərəptiki Mizpah wadisioʻiqə sürüp berip, ulardin heqbirini koymay kiliqlap oltürdi. ⁹ Yəxua Pərwərdigarning əzige buyruoʻinidək kiliq, ularning atirining pəylirini kesip, hərwilirini otta köydürüwətti.

¹⁰ Xu qaoʻda Yəxua kaytip berip, Həzorni ixoʻal kiliq, uning padixahini kiliqlap oltürdi. Həzor bolsa xu dəwrlərdə axu barlik əlləarning bexi idi.

¹¹ *Israil*lar xəhər iqidə olturuxluk həmmisini kiliqlap oltürüp, heq nəpəs igisini koymay həmmisini üzül-kesil yokatti; Həzorni Yəxua otta köydürüwətti, ¹² Xu padixahlarning barlik paytəht xəhərlirini elip, ularning padixahlirini məoʻlup kildi; Pərwərdigarning kuli boləjan Musa buyruoʻinidək, u ularni kiliqlap üzül-kesil yokatti. ■ ¹³ Lekin egizlikkə selinoʻjan xəhərləni bolsa, Israil köydürmide; Yəxua ulardin pəkət Həzornila köydürüwətti. ¹⁴ Israilar bu xəhərlərdiki oʻəniymətləni wə qarpaylarni əzligigə olja kiliq aldi, lekin iqidiki həmmə adəmləni kiliqlap yokatti; ular birmu nəpəs igisini tirik koymide.

¹⁵ Pərwərdigar Əz kuli boləjan Musaoʻja nemə buyruoʻjan bolsa, Musamu Yəxuaoʻja xuni buyruoʻjanidi wə Yəxuamu xundak kildi. U Pərwərdigarning Musaoʻja buyruoʻinidin heqnemini qaldurmay həmmini xu boyiqə ada kildi. ■

¹⁶ Xu tərəkide Yəxua xu zeminning həmmisini, yəni taʻqlik rayondiki zeminlarni, barlik jənubiy Nəgəw zeminini, barlik Goxən zeminini, oymanliktiki zeminlarni, tüzlənqliktiki zeminlarni wə Israilning taʻqlik rayonlirini wə Xəfəlah oymanliqini, □ ¹⁷ Seir dawinioʻiqə sozuləjan Həlak teʻqidin taki Hərmən teʻjining etikidiki Liwan jiləisioʻja jaylaxqan Baal-Gadkiqə boləjan zeminni igilidi; u ularning həmmə padixahlirini tutup ularni əlümgə məhkum kildi. □ ¹⁸ Xu tərəkide Yəxua bu həmmə padixahlar bilən uzun waqit jəng kildi.

¹⁹ Gibeonda olturaklaxqan Həwiylardin baxqa, heqbir xəhər Israil bilən sulh tüzmidide. Israil ularning həmmisini jəng arkilikla aldi. ²⁰ Qünki ularning kənglining kattik kilinixi, Israil bilən jəng kilix niyitidə boluxi Pərwərdigardin idi; buning məksiti, ularning üzül-kesil yokitilixi; yəni, ularoʻja heq rəhim kilinmay, əksiqə Pərwərdigar Musaoʻja buyruoʻinidək ularning yokitilixi qūqun idi.

²¹ U waqitta Yəxua kelip Anakiylarəja hujum kiliq ularni taʻqlik rayondin, Həbrondin, Dəbirdin, Anabdin, Yəhudaning həmmə taʻqlik rayoni bilən Israilning həmmə taʻqlik rayonidin yokatti; Yəxua ularni xəhərliri bilən koxup üzül-kesil yokatti. □ ²² Xuning bilən Israilarning zeminida Anakiylardin heqbirimu qaldurulmide; pəkət Gaza, Gat wə Axdodta birnəqqisila qaldi.

²³ Xu tərəkide Yəxua Pərwərdigar Musaoʻja wədə kiləqandək pütkül zeminni aldi; Yəxua uni Israiləja ularning koxun-kəbilisi boyiqə miras kiliq təksim kildi. Andin zemin jəngdin aram tapti.

12

IXOʻAL KILINOʻJAN ZEMIN WƏ XƏHƏRLƏR

■ **11:12** Qan. 20:16, 17; Yə. 10:40 ■ **11:15** Mis. 23:32, 33; 34:12; Qel. 33:52; Qan. 7:2; 20:16

□ **11:16** «**Israil taʻqlik rayonliri**» — xu rayonning keyinki nomi. □ **11:17** «**Həlak teʻqi**» — yaki «Silik Taʻqi». □ **11:21** «**Anakiylar**» — gigantlardin boləjan bir qəbilə.

¹ Israil Iordan dəryasining u tərripidə, yəni kün qıxix tərripidə *ikki* padixahni öltürdi. Ular ularning zeminini, yəni Arnon dəryasidin tartip Hərmon taşlıqışa tutaxқан zemin bilən xərқ tərəptiki barlıq Arabah tüzlənglikini igilidi. Xu *ikki* padixahlar bolsa: —□

² *birsi* Həxbonda turuxluқ Amoriylarning padixahı Siħon; u Aroər (Aroər Arnon dəryasining boyıda) wə Arnon jiləsidiki xəhərdin tartip, Gileadning yerimini öz iqiğə aloğan Yabbok dəryasioııqə (bu Ammoniylarning qəgrisi idi) boləğan yərlərdə səltənət kılatti; ³ u səltənət kıləğan zemin yənə xərқ tərəptiki Kinnərot dengizidin tartip Arabah dengizioııqə, yəni Xor dengizioııqə sozuləğan Arabah tüzlənglikini, xundakla xərқ tərəptiki Bəyt-Yəximotқа baridoğan yolni wə jənub tərripidə Pisgaħ teoııning dawanlırining qetigiğə sozuləğan zeminni öz iqiğə alatti.□

⁴ Uningdin baxқа Israil Baxan padixahı Ogning zeminini aldi; u Rəfayiyalar *deyilidoğan gigantlarning* kəldükidin biri idi (ular Axtarot wə Ədrəydə turatti). ■ ⁵ U Hərmon teoııdiki yurtlarəğa, Salkah wə pütkül Baxan zeminoıığa, yəni Gəxuriylar bilən Maakatiylarning qəgrisioııqə, xuningdək Gileadning yerimioıığa, taki Həxbonning padixahı Siħonning qəgrisioııqə səltənət kılatti.

⁶ Pərwərdigarning kuli boləğan Musa bilən Israillar bularəğa hujum kilip məoııluq kıləğanidi wə Pərwərdigarning kuli Musa xu zeminni Rubənlərgə, Gadlarəğa wə Manassəhning yerim kəbilisigə miras kilip bərgənidi.■

⁷ Təwəndikilər Yəxua bilən Israillar Iordan dəryasining oşərb tərripidə hujum kilip məoııluq kıləğan padixahlardur; ularning zeminliři Liwan jiləsidiki Baal-Gadtin tartip, Seirning dawanlırining yenidiki Həlak teoııqıqə boləğan zeminlardın ibarət idi. Yəxua bu zeminlarni Israilning koxun-kəbililiri boyıqə ularəğa miras kilip bərди, ■ ⁸ jümlidin taşlıq yurtni, Xəfələh oymanlıkını, Arabah tüzlənglikini, egizliktiki dawanlarni, qəllükni wə jənubtiki Nəgəw zeminini, Hıttiylar, Amoriylar, Kanaaniylar, Pərizziylar, Hıwiylar wə Yəbusiylarning zeminlırini bəlüp bərди: —

⁹ Ularınq padixahlırlining biri Yerihoning padixahı, biri Bəyt-Əlning yenidiki Ayining padixahı, ¹⁰ biri Yerusalemnıng padixahı, biri Həbronning padixahı, ¹¹ biri Yarmutning padixahı, biri Laqıxning padixahı, ¹² biri Əglonning padixahı, biri Gəzərning padixahı, ¹³ biri Dəbirning padixahı, biri Gədərning padixahı, ¹⁴ biri Hormahning padixahı, biri Aradning padixahı, ¹⁵ biri Libnahning padixahı, biri Adullamning padixahı, ¹⁶ biri Makkədəhning padixahı, biri Bəyt-Əlning padixahı, ¹⁷ biri Tappuahning padixahı, biri Həfərning padixahı, ¹⁸ biri Afəkning padixahı, biri Laxaronning padixahı, ¹⁹ biri Madonning padixahı, biri Həzorning padixahı, ²⁰ biri Ximron-Məronning padixahı, biri Aqsafning padixahı, ²¹ biri Taanakning padixahı, biri Məgiddonning padixahı, ²² biri Kədəxning padixahı, biri Karməlning yenidiki Yokneamning padixahı, ²³ biri Dor egizlikidiki Dorning padixahı, biri Goyimning padixahı, □ ²⁴ biri Tirzahning padixahı bolup, jəmiy ottuz bir padixah idi.

□ **12:1 «Izahat»** — muxu bablardiki məzmunlarni obdanraq qüxinix üqün munasiwətlik həritilarni kərüng. □ **12:3 «Kinnərot dengizi»** — yaki «Galiliyə dengizi». «Xorluқ dengiz» — həzir «Əlük Dengiz» dəp atilidu. ■ **12:4** Qan. 1:4 ■ **12:6** Qel. 21:24; 32:33 ■ **12:7** Yə. 10:40

□ **12:23 «Dor egizlikidiki Dorning padixahı»** — yaki «Nafat-Dordiki dorning padixahı».

13

Pərwərdigarning yənə Yəxuaşqa söz kılıxi

¹ Əmma Yəxua yaxınip, yexi heli bir yərgə berip qaloanidi. Pərwərdigar uningəşa mundaq dedi: — «Sən əmdi kərip qalding, yexingmu qongiyip qaldi, lekin yənə igilinixi kerək boləjan nuroşun zemin bar. ² Bu zeminlar bolsa munular: — Filistiylərnin wə Gəxuriylərnin barliq yurtliri, ³⁻⁴ yəni Misirning xərk tərpidiki Xihor dəryasidin tartip, ximal tərpidiki Əkron xəhiringin qəralirioşiqə sozuləjan yərlər (xu yurt Qanaaniylərnin zemini hesablinatti), jümlidin Gaza, Axdod, Axkelon, Gat wə Əkrondiki bəx Filistiy əmir baxkuridiojan yurtlar bilən Awwiylərnin jənub tərəptiki yurtliri; Zidoniyləşqa təwə boləjan Məarahdin tartip Afək bilən Amoriylərnin qəgrasioşiqə boləjan Qanaaniylərnin barliq zemini; ⁵ Gəbaliylərnin zemini wə barliq Liwan zemini, yəni kün qikix tərəptiki Hərmon teşining etikidiki Baal-gadtin tartip, Hamat rayonioşqa kirix eoşizioşiqə boləjan zeminlar; ⁶ Liwandin tartip Misrəpot-Mayimoşiqə sozuləjan taşliqta barliq olturuwatqanlarning, yəni Zidoniylərnin zemini katarliqlərdin ibarəttur. Bu zemindiki həlkning həmmisini Mən Israil aldidin qoşliwetimən. Xunga sən qokum Mening sanga buyruşonim boyiqə buni qək taxlap Israillikləşqa miras kilişip təkşim kilişip berixing kerək. ⁷ Sən əmdi bu zeminlarni tokkuz kəbilə bilən Manassəhning yerim kəbilisigə miras kilişip bəlgin».

□ 13:3-4 «Məarahdin» —yaki «Arahdin». — yaki «Libo-Hamatkişqə...».

□ 13:5 «Hamat rayonioşqa kirix eoşizioşiqə...»

Kanaan (Pələstin) (Yəxua pəyqəmbər zeminni təksim kılqandın keyin)

Kanaan zeminining təksim kılınixi

Jordan dəryasining xərək tərpidiki miras zeminlar

⁸ Rubənlər bilən Gadlar bolsa, *Manassəhning yerim kəbilisi* bilən birlikdə Jordan dəryasining u qəti, yəni xərək tərpidə Musaning ularoqa bərgən

mirasiya igə boldi; buni Pərwərdigarning quli boləjan Musa ularəja miras kılıp bərgənidi: — ⁹ Ularning zeminliri Arnon jiləjisinin boyidiki Aroərdin tartip, jümlidin jiləjining otturisiidiki xəhər wə Dibonəjiqə sozuləjan Mədəba tüzləngliki, ¹⁰ Həxbonda səltənət kıləjan, Amoriylarning padixahı Sihonning Ammoniylarning qəgrisiəjiqə boləjan həmmə xəhərliri; ¹¹ Gilead bilən Gəxuriylar wə Maakatiylarning qət yurtliri, Hərmon teəjining həmmisi wə Salkahəjiqə sozuləjan barlik Baxan zemini; ¹² *gigantlar boləjan* Rəfayiylarning kalduq nəslidin boləjan Axtarat bilən Ədrəydə səltənət kıləjan Ögning Baxandiki pütkül padixahlık zeminidin ibarət idi; muxu zemindikiləni Musa məəqlup kılıp, zeminliriəja igə boldi. ¹³ Ləkin Israillər Gəxuriylar bilən Maakatiylar bilən öz yurtliridin koşliwətmidi; xunga Gəxuriylar bilən Maakatiylar bügüngiqə Israil arisida turmakta.

¹⁴ Ləkin *Musa Lawiy* kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən; Israilning Hudasi Pərwərdigar ularəja eytkinidək, Pərwərdigarəja atap otta sunuləjan kurbanliklər ularning mirasidir. ¹⁵ Musa Rubənlər kəbilisigə, jəmət-aililiri boyiqə yurtlarni miras kılıp bərdi. ¹⁶ Ularning zemini bolsa Arnon jiləjisinin yenidiki Aroərdin tartip, jiləjining otturisiidiki xəhər wə Mədəbaning yenidiki pütkül tüzlənglik, ¹⁷ Həxbon wə uningəja karaxlik tüzləngliktiki həmmə xəhərlər, Dibon, Bamot-Baal, Bəyt-Baal-Meon, ¹⁸ Yaħaz, Kədəmot, Məfaat, ¹⁹ Kiriatayim, Sibmah, wə «Jiləja teəji»diki Zərət-Xaħar, ²⁰ Bəyt-Peor, Pisgah teəjidiki dawanlar, Bəyt-Yəximot, ²¹ tüzləngliktiki barlik xəhərlər wə Həxbonda səltənət kıləjan, Amoriylarning padixahı boləjan Sihonning pütkül səltənətinin zeminini öz igə aldi. Bu padixah wə uning bilən xu yurtta olturuxluk, *Sihonəja* bekinəjan sərdarlar Əwi, Rəkəm, Zur, Hur wə Rəba katarlik Midiyan əmiriliri bolsa Musa tərripidin əltürülgənidi. ²² Xu waqıtta Israillər əltürənlər igidə Beorning oşli palqi Balaammu bar idi; unimu ular kiliqlap əltürənididi. ²³ Rubənlərnin zeminining qəgrasi Iordan dəryasining əzi idi. Rubənlərnin jəmət-aililiri boyiqə ularəja bəlungən mirasi mana bu xəhərlər bilən kənt-kixlaklıri idi. ²⁴ Musa yənə Gad kəbilisigə, yəni Gadlarning jəmət-aililiri boyiqə ularəja miras bəlup bərgənidi. ²⁵ Ularning zeminliri bolsa Yaazər bilən Gileadning barlik xəhərliri, Ammoniylarning zeminining yerimi taki Rabbah aldidiki Aroərgiqə, ²⁶ Həxbondin tartip Ramat-Mizpəh wə Bətoniməjiqə, Maħanayimdin tartip Dəbirning qəgrisiəjiqə, ²⁷ jiləjəja paylaxkan Bəyt-Həram, Bəyt-Nimrah, Sukkot wə Zafonlar; Həxbonning padixahı Sihonning səltənətinin Iordan dəryasining xərkiy kətidiki kələjan kismi, dəryani yaqılap Kinnərət Dengizining u bexiəjiqə idi. ²⁸ Gadlarning jəmət-aililiri boyiqə ularəja bəlungən mirasi mana bu xəhərlər bilən kənt-kixlaklıri idi.

□ **13:8 «Rubənlər bilən Gadlar bolsa, Manassəhning yerim kəbilisi bilən birliktə...»** — ibraniy tilida «Rubənlər bilən Gadlar bolsa, uning bilən birliktə...». □ **13:12 «Rəfayiylar»** — gigantlar idi. Ular toşruluk «Kən.» 2:10-11, 20, 3:11ni kərug. □ **13:14 «... Musa Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən»** — ibraniy tilida «... u Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən». □ **13:18 «Yaħaz»** — yaki «Yaħazaħ». ■ **13:22 Qel. 31:8** □ **13:23 «Rubənlərnin zeminining qəgrasi Iordan dəryasining əzi idi»** — ibraniy tilida «Rubənlərnin zeminining qəgrasi Iordan dəryasining əzi wə uning qəgrisi idi». ■ **13:23 Qel. 34:14, 15**

²⁹ Musa Manassəhning yerim kəbilisigimu miras bərgənidi; Manassəhning yerim kəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə bu miras bəlup berilgənidi: — ³⁰ zeminliri Maḥanayimdin tartip, pütkül Baxan zemini, Baxanning padixahi Ogning pütkül səltənatining zemini wə Yairning barliq yeza-kəntliri (bu yeza-kəntlər Baxanning əzizə jaylaxqan bolup, jəmiy atmix idi), ■ ³¹ Gileadning yerimi bilən Baxan padixahi Ogning səltənətidiki Axtarot wə Ədrəy xəhərliri Manassəhning oqli Makirning əwladioqə təwə kilinoqan bolup, Makirlarning yerim kismioqə jəmət-aililiri boyiqə miras kilip bəlup berilgənidi.

³² Musa Iordan dəryasining xərk qətida, Yerihoning udulida, Moabning tüzlənglikliridə bolqan waqtida bəlup bərgən miraslar mana bu zeminlar idi. □

³³ Ləkin Musa Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni təkdım kilmidi; Israilning Hudasi Pərwərdigar ularoqə eytkinidək, U Əzi ularning mirasidir. ■

14

Yəhudaqə təkdım kilinoqan zeminlar

¹ Israilarning Qanaan zeminidin aloqan mirasliri təwəndikidək; Əliazar kaḥin bilən Nunning oqli Yəxua wə Israil kəbililiridiki jəmət-ailə baxlikliri muxu miraslarni ularoqə bəlup bərgən. ■ ² Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən tokkuz yerim kəbilə toqrisida buyruoqinidək, ularning hərbirining ülxi qək taxlax bilən bəlup berildi. ■ ³ Qünki qaloqan ikki kəbilə bilən Manassəhning yerim kəbilisining mirasini bolsa Musa Iordan dəryasining u tərəpidə ularoqə təksim qilqanidi; ləkin u Lawiylaroqə ularning arisida heq miras bərmigənidi ⁴ (Yüsüpning əwladliri Manassəh wə Əfraim degən ikki kəbiligə bəlungənidi. Lawiylaroqə bolsa, turuxka bolidioqan xəhərlər bekitilip, xundaqla xu xəhərlərgə təwə yaylaxlardin qarpaylirini bakidioqan wə mal-mülüklerini orunlaxturidioqan yərlərdin baxka ularoqə heq ülxlərnə bərmigənidi).

⁵ Pərwərdigar Musaqə qandaq buyruoqan bolsa, Israilar xundaq kilip zeminni bəlxüwaldi.

Kaləbka təkdım kilinoqan zemin

⁶ Yəhudadar Gilgaloqə, Yəxuaning kəxiqə kəldi, Kənizziy Yəfunnəhning oqli Kaləb Yəxuaqə mundaq dedi: — «Pərwərdigar Əz adimi bolqan Musaqə mən bilən sening toqrangda Qadəx-Barneada nemə degənlikini bilisənq; ■ ⁷ Pərwərdigarning adimi Musa meni Qadəx-Barneadin zeminni qarlap kelixkə əwətkəndə, mən kirik yaxta idim; qin *etiqadlik* kənglüm bilən uningqə həwər yətküzgənidim. □ ⁸ Əmma mən bilən qikqan qerindaxlirim həlkning kənglini su kiliwətkənidi. Ləkin mən bolsam pütün kəlbim bilən Pərwərdigar Hudayimoqə əgəxtim. ■ ⁹ U küni Musa qəsəm kilip: — «Sən pütün kəlbim bilən Pərwərdigar

■ **13:30** Qel. 32:14; Qan. 3:4, 14 □ **13:32** «Musa Iordan dəryasining xərk qətida, Yerihoning udulida, Moabning tüzlənglikliridə bolqan waqtida...» — «Qel.» 22-babni kəring. ■ **13:33** Qel. 18:20; Qan. 10:9; 18:2 ■ **14:1** Qel. 34:17 ■ **14:2** Qel. 26:55 ■ **14:6** Qel. 14:24; Qan. 1:36 □ **14:7** «qin etiqadlik kənglüm bilən» — ibranıy tilida «pütün kənglüm bilən» dəp ipadilidu. Qarlioqılardin pəkət Kaləb bilən Yəxuala zemin toqruk adəmining iman-etiqadını riqbətləndüridioqan həwərlərnə yətküzgənidi («Qel.» 13-14-bab). ■ **14:8** Qel. 14:24

Hudayingoʻra əgəxking uqun, sening putung dæssigən zemin jəzmən əbədgiqə sening bilən nəslingning mirasi bolidu» — degənidi. ¹⁰ — Mana Israil degən künidin keyinki kirix bəx yil iqidə Əzi eytkinidək meni tirik saqlidi. Mana mən bügün səksən bəx yaxka kirdim. ¹¹ Mən muxu kündimu Musa meni qarlxaxə əwətkən kündikidək küqlükmən, məyli jəng kilix bolsun yaki bir yərgə berip-kelix bolsun, mening yənila baldurkidək küq-dərmanim bardur. □ ■ ¹² Əmdi Pərwərdigar xu künidə wədə kiləjan bu taqlıq yurtni manga miras kilip bərgin; qünki u küni sənmu u yərdə Anakiylar turidəjanlıqini, xundaxla qəng həm mustəhkəm xəhərlər bərlıqini anglidingoʻu. Lekin Pərwərdigar mən bilən billə bolsila, Pərwərdigar eytkinidək mən ularni qəşliwətimən». □

¹³ Buni anglap Yəxua Yəfunnəhning oşli Kaləbkə bəht-bərikət tiləp, Həbronni uningəla miras kilip bərdi. ¹⁴ Xunga Həbron taki bügüngiçə Kənişziy Yəfunnəhning oşli Kaləbning mirasi bolup turmaqta; qünki u pütün kəlbi bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarəla əgəxkən ¹⁵ (ilgiri Həbron bolsa Kiriat-Arba dəp atilatti. Arba degən adəm Anakiylar arisida əng dangki qıqқан adəm idi). Xundax kilip zemin jəngdin aram tapti. □

15

Yəhudalarəla təkdım qilinəjan zeminning qəgrasi wə xəhərliri

¹ Yəhudalar kəbilisining mirasi bolsa jəmət-ailliliri boyiqə qək taxlinip erixkən zemin bolup, jənubiy tərəpning uqi Edomning qəgrisiəla wə Zin qəligə tutaxti; ² jənubiy qəgrisi «Xor dengizi»ning ayiojidin, yəni jənubiy tərəpkə qəkqiyip qıqқан kəltuktin baxlinip, □ ■ ³ «Serik Exək dawini»ning jənub tərpidin oşup, Zinoə tutaxti; andin Qadəx-Barneaning jənubini yaqılap Həzronəla oşup, Addarəla berip, Karkaahka burulup, □ ⁴ Azmonəla oşup Misir ekini bilən qıqip, uqi dengizəla təkixatti. Bu ularning jənubiy qəgrisi idi. □

⁵ Xərkıy qəgrisi bolsa Xor dengizidin Iordan dəryasining dengizəla kuyulidəjan eoşizioiqə idi; ximaliy qəgrisi bolsa dengizning Iordan dəryasining dengizəla kuyulidəjan eoşizidin baxlinip, ⁶ andin Bəyt-Həglahəla berip, Bəyt-Arabahning ximalidin oşup, Rubəhning oşli Boəhanning texining kəxioiqə idi; ⁷ andin qəra Aqor jiloşisidin Dəbirgə qarap oşup, u yərdin ximal tərpidigə burulup, jiloşining jənub tərpidiki Adummimoəla qıkidəjan dawanning udulidiki Gilgaləla yetip berip, andin Ən-Xəməx suliridin oşup, Ən-Roşəl bulikioəla tutixatti; ⁸ u yərdin «Bən-Hınnomning jiloşisi»əla qıqip, Yəbusiylar egizlikidin, yəni Yerusalemning jənub tərpidiki dawandın oşup, andin Hınnom jiloşisining aldioəla, yəni oşəb tərəpkə, Rəfayiylarning jiloşisining ximaliy bexidiki taqning qəkkisiəla qıkti; □ ⁹ qəgra bu taqning qəkkisidin Nəftəh süyining bulikioəla berip, andin Əfron teqidiki xəhərlirining yeni bilən qıqip, u

□ **14:11** «...bir yərgə berip-kelix bolsun...» — ibranıy tilida «qıqıx-kirix bolsun...» bilən ipadiliduru. ■ **14:11** Qəl. 27:17; Qan. 31:2 □ **14:12** «Anakiylar» — gigantlardın boləjan bir kəbila. □ **14:15** «Kiriat-Arba» — «Arbaning yeza-kəntliri» degən mənida. □ **15:2** «Xor dengizi» — yənə «Ölük Dengiz» dəpmu atilidu. ■ **15:2** Qəl. 34:4 □ **15:3** «Serik Exək dawini» — ibranıy tilida «Akrabbim dawini», bəzidə xundax atilidu. □ **15:4** «uqi dengizəla təkixatti» — bu dengiz «Ottura Dengiz»dur. «ularning jənubiy qəgrisi» — ibranıy tilida «silərnıng jənubiy qəqranqlar». □ **15:8** «Bən-Hınnom» — «Hınnomning oşli» degən mənida.

yərdin Baalah (yəni Kiriati-Yearim) ota yetip berip, ¹⁰ andin Baalahtin otip, qarib tərripigə kayrilip Seir teoqota berip, Yearim teqi (yəni Kesalon)ning ximaliy bəoqridin otip, Bəyt-Xəməxkə qūxup, Timnahtin oti; ¹¹ andin ximalota qarap Əkronning dawini bilən qikiq Xikronota etip, Baalah teoqining yenioqa tutixip, Yabnəəlgə yetip, andin uqi dengizota takaxkanidi. ¹² Oqərb tərripidiki qeqrissi bolsa dengiz boyliri idi. Yəhudalarning jəmət-aililiri boyiqə ularota tohtitiloqan tət tərripidiki qeqla mana xu idi.■

¹³ Yəfunnəhning oqli Kaləbgə bolsa, Pərwərdigarning Yəxuaota bərgən əmri boyiqə, uningota Yəhudalarning arisida bir ülūx, yəni Anakning atisi Arbaning xəhiri boləqan Həbron ata qilindi. ■ ¹⁴ Kaləb xu yərdin Xəxay, Aqiman wə Talmay degən uq Anakiyni koqliwətti; ular uqi Anakning əwladi idi. ■ ¹⁵ Andin xu yərdin qikiq, Dəbirdə turuwatqanlarota hujum kildi (ilgiri Dəbirning nami Kiriati-Səfər idi). ¹⁶ Kaləb: — Kimki Kiriati-Səfərgə hujum kilip uni alsa, uningota kizim Aksahni hotunluqqa berimən, degənidi.

¹⁷ Kaləbning ukisi Kenazning oqli Otniyəl uni ixəqəl kildi, Kaləb uningota kizi Aksahni hotunluqqa bərdi. ¹⁸ Xundək boldiki, kiz yatliq bolup uning kəxiota barar qəoqda, erini atisidin bir parqə yər soraxqa ündidi. Aksah exəktin qūxūxiqə Kaləb uningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soridi.□

¹⁹ U jawab berip: — Meni alahidə bir bərikətligəysən; sən mənə Nəgəwdin *qəoqjiraq* yər bərgənəkənsən, mənə birnəqqə bulaknimu bərgəysən, — dedi. Xuni dewidi, Kaləb uningota üstün bulaklar bilən astin bulaklarni bərdi.□

²⁰ Təwəndikilər Yəhuda kəbilisigə ularning jəmət-aililiri boyiqə təgkən miras ülūxlərdur: —

²¹ Yəhuda kəbilisining əng jənubiota jaylaxqan, Edom qeqrissi tərəptiki xəhərlər: — Kabzəəl, Edər, Yagur, ²² Kinah, Dimonah, Adadah, ²³ Kədəx, Həzor, Yitnan, ²⁴ Zif, Tələm, Bealot, ²⁵ Həzor-ħadattah, Keriot-Həzron (yəni Həzor), ²⁶ Amam, Sema, Moladah, ²⁷ Həzar-Gaddah, Həxmon, Bəyt-Pələt, ²⁸ Həzar-Xual, Bəer-Xeba, Biziotiya, ²⁹ Baalah, Ijim, Ezəm, ³⁰ Əltolad, Kesil, Hormah, ³¹ Ziklag, Madmannah, Sansannah, ³² Libəot, Xilħim, Ayin wə Rimmon katarliklar jəmiy yigirmə tokkuz xəhər wə ularota qaraxlik kənt-kixlaklar idi.□

³³ Xəfələh oymanlikidiki xəhərlər bolsa Əxtəol, Zoreah, Axnah, ³⁴ Zanoah, Ən-Gannim, Təppuah, Ənam,

³⁵ Yarmut, Adullam, Sokoh, Azikah, ³⁶ Xaarayim, Aditaim, Gədərah wə Gədərotaim bolup, jəmiy on tət xəhər wə ularota qaraxlik kənt-kixlaklar idi. ³⁷ Bulardin baxqa yənə Zinan, Hədadaxah, Migdal-Gad, ³⁸ Dilean,

■ **15:12** Qəl. 34:6 ■ **15:13** Yə. 14:15; Ĥək. 1:20 ■ **15:14** Ĥək. 1:10 □ **15:18** «Aksah exəktin qūxūxiqə Kaləb uningdin ... soridi» — bu ix səl sirlik tuyulidu. Nemixkə Otniyəlning əzi bu tələpni koymaydu? 18-ayətkə qərioqanda, pursət kəlkəndə, Aksah əzi dadisioqa 19-ayəttiki tələpni koynidu. □ **15:19** «sən mənə Nəgəwdin *qəoqjiraq* yər bərgənəkənsən...» — ibraniy tilida pəkət «sən mənə Nəgəwdin yərni bərgənəkənsən...» deyilidu. Əməliyəttə Dəbir degən xəhər Nəgəwdə əməs (Nəgəw Yəhudaning jənubiy tərripidiki qəllük idi), bəlkə təqlik rayonda idi. Ləkin ətrapida su az boləqəqqa, Aksah xu yərni «Nəgəwdək (dəmək, *qəoqjiraq*) bir yər» dəp puritidu. □ **15:32** «... jəmiy yigirmə tokkuz xəhər wə ularota qaraxlik kənt-kixlaklar idi» — tizimlanəqan xəhərlər 29 əməs, bəlkə 36 xəhər; tizimlanəqan xəhərlərnin namilri bəlkim «qaraxlik kənt-kixlaklar»din birnəqqisini əz iqigə alsa kərek (məsilən, 23- wə 25-ayəttiki «Həzor»).

Mizpah, Yoqtəəl, □ 39 Lakix, Bozkat, Əglon, 40 Kabbon, Lahmas, Kitlix, □ 41 Gədərot, Bəyt-Dagon, Naamah və Makkədəh bolup, jəmiy on altə xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar idi.

42 Buningdin baxka yənə Libnah, Etər, Axan, 43 Yəftah, Axnah, Nəzib, 44 Keilah, Akzib və Marəxah bolup, jəmiy tokkuz xəhər və yənə ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklarmu bar idi; 45 yənə Əkron bilən uningə qaraxlik yeza-kəntlər, 46 xundakla Əkronning oərb tərpidin tartip Axdodning yenidiki həmmə xəhərlər bilən ularning kənt-kixlakliri qoxulup, 47 Axdod və uningə qaraxlik yezilar və kənt-kixlaklar, Gaza xəhiri və xundakla Misir ekimioiqə və Uluq Dengizning kirojioiqə, uningə qaraxlik yezilar və kənt-kixlaklar bar idi.

48 Taqlik rayondiki xəhərlər: — Xamir, Yattir, Sokoh, 49 Dannah, Kiriati-Sannah (yəni Dəbir), □ 50 Anab, Əxtəmoḥ, Anim, □ 51 Goxən, Ḥolon və Giloh bolup, jəmiy on bir xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar idi.

52 Buningdin baxka yənə Arab, Dumah, Exan, 53 Yanim, Bəyt-Tappuah, Afikah, 54 Humtah, Kiriati-Arba (yəni Həbron) və Zior bolup, jəmiy tokkuz xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar bar idi.

55 Buningdin baxka yənə Maon, Karməl, Zif, Yuttaḥ, 56 Yizrəəl, Yokdeam, Zanoah, 57 Kayin, Gibeah və Timnah bolup, jəmiy on xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar bar idi.

58 Buningdin baxka yənə Ḥalḥul, Bəyt-Zur, Gədor, 59 Maarat, Bəyt-Anot və Əltəkon bolup, jəmiy altə xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar bar idi.

60 Buningdin baxka yənə Kiriati-Baal (yəni Kiriati-Yearim) və Rabbah degən ikki xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar bar idi.

61 Qəldiki xəhərlər bolsa: — Bəyt-Arabah, Middin, Səkahah, 62 Nibxan, «Xor Xəhiri» və Ən-Gədi, jəmiy altə xəhər və ularoqa qaraxlik kənt-kixlaklar idi. □

63 Ləkin Yerusalemda olturukluq Yəbusiylarni bolsa Yəhudalar qoqliwetəlmigən; xunga ta bəgüngiqə Yəbusiylar Yəhudalar bilən Yerusalemda billə turmaqta.

16

Yüsuf kəbilisining mirasi — yəni Əfraim və Manassəh kəbililirining mirasi

1 Yüsüpning əwladlirioqa qək taxlinip qikқан miras zemin bolsa Yerihoqa tutax boləqan İordan dəryasidin tartip, Yerihoning xərk tərpidiki kəllərgiqə boləqan yurtlar və Yerihodin qikip, qəldin otup Bəyt-Əldin taqlik rayonioqa sozuləqan yurtlar idi. □ 2 Qəgrisi Bəyt-Əldin tartip Luzoqa, andin Arkiylarning qəgrisidiki Atarotqa yetip, 3 andin oərb tərpiqə berip, Yaflətiylarning qəgrisioqa tutixup, Astin Bəyt-Ḥoronning qetigə quxup, Gəzərgə berip dengizda ahirlixatti. 4 Yüsüpning əwladliri, yəni Manassəh bilən Əfraimlar erixkən miras ülüxi mana xu idi.

5 Əfraimlarning jəmət-ailiri boyiqə aloqan zeminining qəgrisi təwəndikidək: — miras zeminning xərk tərəptiki qəgrisi Atarot-Addardin

□ 15:38 «Mizpah» — yaki «Mizpəh».

□ 15:40 «Lahmas» — yaki «Lahmam».

□ 15:49

«Kiriati-Sannah» — yaki «Kiriati-Səfər».

□ 15:50 «Əxtəmoḥ» — yaki «Əxtəmoa».

□ 15:62

«Xor Xəhiri» — yaki «İr-Ḥamməlah».

□ 16:1 «xərk tərpidiki kəllərgiqə» — yaki «xərk

tərpidiki bulaklaroqə».

tartip üstün Bəyt-Horonoiqə yetip, ⁶ andin dengizəya berip ximaləya qarap Mikmitatka çiqti; andin yənə xərək tərpidiki Taanat-Xilohka kayrilip, uningdin ötüp xərək tərəpkə qarap Yanoahka, ⁷ Yanoahdin qüxüp Atarot bilən Naaratka yetip, Yerihooqa tutixip İordan dəryasioya çiqti.

⁸ Qeğra Tappuahdin oğərb tərəpkə çikip Kanah ekinioiqə berip, dengizəya yetip ayaqlaxti. Əfrainning kəbilisigə, yəni ularning jəmət-aillirigə təgkən miras ülüxi xu idi. ⁹ Buningdin baxka Əfrainmlar üqün Manassəhning mirasining otturisida birnəqqə xəhərlər ayriłoanıdi; bu ayriłoan xəhərləning həmmisi qaraxlık kənt-kixlaklıri bilən koxuloanıdi. ¹⁰ Əmma Əfrainmlar Gəzərdə olturuxluk Kanaaniylarni kooqliwətmigəni; xunga Kanaaniylar ta bügüngiqə Əfrainning arisida turup, məhsus həxarqi mədikarlar bolup turmaqta.

17

Manassəhning mirasi

¹ Manassəh Yüsüpnung tunji oqli boloaqqa, uning kəbilisigimu çək taxlinip miras berilgən. Manassəhning tunji oqli Makirning əwladlıri (Makir Gileadning atisi idi) batur palwan boloaqqa, ularoqa Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi. □ ■ ² Manassəhning qaloan əwladlırimu, jümlidin Abiezərlər, Hələklər, Asriəllər, Xəkəmlər, Həfərlər bilən Xemidalar öz jəmət-ailliri boyiqə miras ülüxini aldi. Bular bolsa Yüsüpnung oqli Manassəhning ər jəmət ailliri idi.

³ Əmdi Manassəhning çəwrisi, Makirning əwrisi, Gileadning nəwrisi, Həfərnung oqli Zəlofihadning oqul pərzəntliyi yok bolup, pəkət kizlirila bar idi. Uning kizlirining isimliri Mahlah, Noah, Hoqlah, Milkah wə Tirzah idi. ■ ⁴ Ular kahin Əliazar bilən Nunning oqli Yəxua wə əmirlərnung kexioya berip ularoqa: — Pərwərdigar Musaəya biz toqruluk kərindaxlırimiz qatarida miras berixkə əmr kılıoanıdi, dedi. Xuni dewidi, Yəxua Pərwərdigarning əmri boyiqə ularning atisining kərindaxlıri qatarida ularoqa miras bərdi. ■ ⁵ Buning bilən İordan dəryasining u tərpidiki Gilead bilən Baxan zeminlıridin baxka, Manassəhkə yənə on ülüx yər berildi. ⁶ Qünki Manassəhning kizliri uning oqullirining qatarida miraska igə boloaanıdi; Gilead zemini Manassəhning qaloan əwladlırioqa təgkəni. □

⁷ Manassəhning zeminining qəgrisi bolsa Axirdin tartip Xəkəmnung utturidiki Mikmitatka berip, andin jənub tərpiyə kayrilip, Ən-Tappuahda turoquqlarning jayioiqə tutixatti. □ ⁸ Qünki Tappuahning zemini bolsa Manassəhgə təgkəni; ləkin Manassəhning qəgrisidiki Tappuah xəhiri Əfrainmoqa təwə idi. ⁹ Qəgrisi u yərdin Kanah ekinoiya qüxüp, jiləninung jənub tərpi bilən çiqti. U yərdiki xəhərlər bolsa Manassəhning xəhərlirining arisida bolsimu, Əfrainmoqa təgdi. Manassəhning qəgrisi

□ **17:1** «...ularoqa Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi» — ibraniy tilida «...uningoqa Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi». Muqəddəs Kitabda pütün bir jəmət bəzidə pəkət atisining ismi bilən atılıp bir adəmdək kərsitilidu. ■ **17:1** Yar. 46:20 ■ **17:3** Qel. 26:33; 27:1 ■ **17:4** Qel. 27:7; 36:2 □ **17:6** «Manassəhning kizliri uning oqullirining qatarida...» — muxu ayəttiki «Manassəhning kizliri» wə «oqulliri» degən səz uning kiz əwladlıri wə oqul əwladlıri kərsitidu. □ **17:7** «jənub tərpi» — muxu yərdə ibraniy tilida «ong tərpi» degən səzlər bilən ipadiləngən.

jilojining ximal tərifi bilən berip dengizga yetip ahirlixatti. ¹⁰ Jilojining janub tərifi bilən zemin Əfrayimğa, ximal tərifi bilən zemin Manassəhkə təwə idi; ərəb tərifi dengiz idi. Ularning zemini ximal tərifi Axirning ülüxigə yetip, xərk tərifi Issakarning ülüxigə taxkanidi.

¹¹ Manassəhkimu Issakar bilən Axirning ülüxliri iqidin Bəyt-Xean wə uningğa qaraxlıq kəntlər, Ibleam bilən uningğa qaraxlıq kəntlər, Dor ahalisi bilən Dorğa qaraxlıq kəntlər, Ən-Dor ahalisi bilən Ən-Dorğa qaraxlıq kəntlər, Taanak ahalisi bilən Taanakğa qaraxlıq kəntlər wə Megiddo ahalisi bilən Megiddoğa qaraxlıq kəntlər, yəni «Üq Egizlik» degən yurt təgdi. □ ¹² Lekin Manassəh bu xəhərdikilərnı kooşiwitəlmidi; Kanaaniylar xu yurtlarda turuwerixkə niyət baqlıqanidi. ■ ¹³ Israillar barqanseri küqəyğərkə Kanaaniylarnı əzlırığə haxarqı kılıp bekindurdi, lekin ularnı əz yərliridin mutlək kooşiwitəlmidi.

¹⁴ Yüsüplər bolsa Yəxuağa: — Bizlər Pərwərdigar hazıroıqə xundak bərikətlər kəlgən, qong bir həlk tursak, sən nemixkə gək taxlax bilən bizgə pəkət bir ülüx miras, bir parqə yərlə bərding? — dedi.

¹⁵ Yəxua ularğa jawab berip: — Əgər silər qong bir həlk bolsanglar, Əfrayimning taqlıq yurtı silərgə tar kəlgən bolsa, ormanğa berip u yərdiki Pərizziylər bilən *gigant* Rəfayiyələr yurtida dərəhlərnı kesip, əzünglər üqün bir jaynı qıqırıwelinglar, dedi.

¹⁶ Lekin Yüsüplər: — Taqlıq yurt bizgə yətməydu; xuning bilən bir waqıtta jilojida turuwatqanlar, məyli Bəyt-Xeanda wə uningğa qaraxlıq kəntlərdə bolsun yaqi Yizrəl jilojida turuwatqan Kanaaniylar bolsun, həmmisining təmürdin jəng hərwiliri bar ikən, dedi.

¹⁷ Xundak dewidi, Yəxua Yüsüp jəməti bolqan Əfrayim bilən Manassəhgə səz kılıp: — Silər dərwəqə qong bir həlkəsilər wə zor küqünglər bardur; xunga silərgə pəkət bir ülüxla miras bərlisə bolmaydu; ¹⁸ axu pütkül taqlıq yurtmu silərgə bərlidü; gərqə u ormanlıq bolsimu, silər uni kesip boxitisilər wə uning ətraplıroıqumu igə bolisilər; Kanaaniylarning təmür jəng hərwiliri bar, xundakla küqlük bolsimu, silər ularnı həydəp qıqırıwiteləysilər, — dedi. □

18

Xilohda yiojilix — qalojan yəttə kəbilining mirasi

¹ Pütkül Israillar jamaiti Xilohğa yiojilip, u yərdə ibadət qediri tikti. Gərqə zemin ularning aldida boysundurulojan bolsimu, □ ² lekin Israillar arisida əz miras ülüxi tehi təksim kılınmıojan yəttə kəbilə qalojanidi.

³ Xunga Yəxua Israillərğa mundak dedi: — «Ata-bowiliringlarning Hudası Pərwərdigar silərgə bərgən bu zeminni qolunglarğa elixkə susluk kılıp qaqanoıqə kəynigə sürisilər? ⁴ Silər əzünglər üqün hər kəbilidin üq adəmnı tallanglar; mən ularnı qozqilip bu pütkül zeminni aylinip

□ **17:11** «Bəyt-Xean» — bəzigə «Bəyt-Xan» deyilidu. ««Üq Egizlik» degən yurt» — baxkə birnəqə təjmilirini uqrıxi mumkin. ■ **17:12** Hək. 1:27 □ **17:18** «uning ətraplıroıqumu igə bolisilər» — demək, pəkət taqlıq rayonğa əməs, bəlkı ətrapidiki wə otturisidiki jilojılarda turojan Kanaaniylarnı həydiwetip, xu yərlərgimu igə bolisilər. □ **18:1** «Xiloh» — mukəddəs qedir tunji tiklənən xəhər idi.

qikip, uni hər bir qəbilə öz miras ülxiyə muwapik sizip-hatiriləxkə, andin qəximəyə yenip kelixkə əwətimən. ⁵ Ular zeminni yəttə ülxiyə bəlsun; ləkin Yəhuda qəbilisi bolsa jənuvtiki öz ülxiyə zeminida turiwərsun, Yüsüpnig jəmətimu ximal tərəptiki öz ülxiyə zeminida turiwərsun. ⁶ Silər zeminni yəttə ülxiyə bəlüp, pasilini hatiriləp sizip yeniməyə kelinglar; andin mən Pərwərdigar Hudayimizning aldidə bu yərdə silər üqün qək taxlaymən. ⁷ Əmma Lawiyaların bolsa, aranglarda ülxiyə bolmaydu, qünki Pərwərdigarning kaħinliki ularning mirasidur. Gad bilən Rubən wə Manassəh yerim qəbilisi bolsa İordan dəryasining u qəti, xərk tərpidə Pərwərdigarning kuli boləqan Musa ularəyə miras kılıp bərgən yərləni allıqəqan aləqəndur».

⁸ *Zeminni hatiriləxkə bekitkən* kixilər kəzoqılıp yoləyə qikkəndə, Yəxua ularəyə qəttik jekiləp: — Silər bərip zeminni aylinip, uni sizip-hatiriləp mənig qəximəyə yenip kelinglar; andin mən muxu yərdə, Xilohning əzidə Pərwərdigarning aldidə silər üqün qək taxlaymən, dedi.

⁹ Xundək dewidi, bu adəmlər bərip zeminni aylinip, uni sizip-hatiriləp, xəhərlər boyiqə yəttə ülxiyə bəlüp, hatirigə sizip, Xilohdiki qədirgəhə, Yəxuaning qəxiəyə yenip kəldi.

¹⁰ Andin Yəxua Xilohda Pərwərdigarning aldidə ular üqün qək taxlidi wə xu yərdə qəbilə-jəməti boyiqə zeminni İsrailarəyə təkəsim kılıp bərdi.

Binyaminning mirasi

¹¹ Binyaminlar qəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə qək tartildi; ular qək arkiplik erixkən zemin Yəhudalar bilən Yüsüplərnig zemini otturisidiki yurt boldi. ¹² Ularınig ximaliy qəgrisi İordan dəryasidin baxlap, Yərihoning ximal tərpidiki dawaniyə yəndəp, qərb tərpidigə qarap taqlıq yurtkə qikip wə Bəyt-Awənnig qəligə tutixatti; ■ ¹³ andin Luzəyə qikip, luz, yəni Bəyt-Əlnig jənub tərpidini yəndəp ətəp, astin Bəyt-Əronning jənubidiki taqlıq yekın Atarot-Addarəyə qüxti; ¹⁴ qəgrə xu yərdin ətəp qərbtin jənubkə kayrilip, Bəyt-Əronning jənubining udulidiki taqlidin Yəhudalarınig xəhərliridin biri boləqan Kiriət-Baal (yəni Kiriət-Yearim)əyə tutaxti. Bu qərb tərəpnig qəgrisi idi. ¹⁵ Jənub tərəpnig qəgrisi Kiriət-Yearimning qətidin baxlap qərb tərpidigə mənigip, Nəftəhtiki su mənəbisigə tutaxti; □ ¹⁶ qəgrə andin Rəfayiyalarınig jiləşining ximal tərpidigə jaylaxkən Bən-Ənnomning jiləşining udulidiki taqlidin bəxiəyə qüxüp, andin Ənnomning jiləşini bilən yənə qüxüp, Yəbusiyalarınig egizlikining jənub tərpidi bilən mənigip, andin Ən-Rəgəl bulikəyə yətti; ■ ¹⁷ andin ximal tərpidigə kayrilip Ən-Xəməx bulikədin ətəp, Adullam dawininig udulidiki Gəliotkə bərip, Rubənnig əqlı Bəhənnig təxiəyə qüxüp, ■ ¹⁸ wə Arabəh tüzlənqlikining ximal tərpidiki egizliktin ətəp, Arabəh tüzlənqlikigə qüxti. ¹⁹ Andin qəgrə ximal tərpidigə qikip Bəyt-Əqlahning dawiniyə tutixip, İordan dəryasining jənubiy əqlizidə, yəni Xərdengizining ximaliy kəltükidə ahirlaxti. Bu jənub tərəpnig qəgrisi idi. ²⁰ Xərk qəgrisi bolsa İordan dəryasining əzi idi. Bu Binyaminlarınig ülxiyə bolup, ularəyə jəmət-ailiri boyiqə tohtitiləqan miras zeminining qəgrisi xu idi.

²¹ Binyaminlar qəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə təkəqən xəhərlər bolsa təwəndikilərdur: — Yəriho, Bəyt-Əqlah, Əmək-Kəziz, ²² Bəyt-Arabəh, Zəmarayim, Bəyt-Əl, ²³ Awwim, Parəh, Ofrah, ²⁴ Kəfar-Əhaamonay, Ofni

■ 18:12 Yə. 7:2 □ 18:15 «Nəftəhtiki su mənəbisigə» — ibraniy tilidə «Nəftəhtiki sularning bulikəyə». ■ 18:16 Yə. 15:7, 8 ■ 18:17 Yə. 15:6

wə Geba bolup, jəmiy on ikki xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar idi; ²⁵ Buningdin baxqa Gibeon, Ramah, Bəərot, ²⁶ Mizpah, Kəfirah, Mozah, ²⁷ Rəkəm, İrpəəl, Taralah, ²⁸ Zəlah, Ha-Ələf, Yəbusi (yəni Yerusalem), Gibeah wə Kiriət bolup, jəmiy on tət xəhər wə uningoşa qaraxlik kənt-kixlaqlarmu bar idi. Bu bolsa Binyaminlarning miras ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə ularoşa berilgənidə. □

19

Ximeonning mirasi

¹ İkkinqi qək Ximeonoşa qikti, yəni Ximeonlar kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi; ularning mirasi bolsa Yəhudalarning miras ülüxining arisida idi. ² Ularning erixkən mirasi iqidə Bəər-Xəba, Xəba, Moladah, ³ Həzar-Xual, Balah, Ezəm, ⁴ Əltolad, Bitul, Hormah, ⁵ Ziklag, Bəyt-Markabot, Həzar-Susah, ⁶ Bəyt-Libaot wə Xaruhən bolup, jəmiy on üç xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar idi.

⁷ Buningdin baxqa yənə Ayin, Rimmon, Etər, Axan bolup, jəmiy tət xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar ⁸ Həmdə jənub tərəptiki Baalat-Bəər (yəni jənubdiki Ramah) oşiqə boləan bu tət xəhərnin ətrapidiki həmmə kənt-kixlaqlarmu bar idi. Bular Ximeonlar kəbilisining ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə erixkən mirasi idi.

⁹ Ximeonlarning miras ülüxi Yəhudalarning ülüxining iqidin elip berildi; çunki Yəhudalarning miras ülüxi əzligigə köplük kıləanidi, xunga Ximeonlarning miras ülüxi ularning miras ülüxining iqidin berildi.

Zəbulunning mirasi

¹⁰ Üqinqi qək Zəbulunlar kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi; ularning miras qəgrisi Saridka baratti, ¹¹ qəgrisi oşərb tərəptə Marealahka berip Dabbəətkə yetip Yokneamning udulidiki ekinoşa tutixatti; ¹² U Saridtin xərək tərpiğə kəyirilip, kün qikixka burulup Kislot-Tabor yurtioşa tutixip, Dabiratka oşüp, Yafiyəşa bardi; ¹³ andin xu yərdin u xərək tərpiğə kün qikixka yənə burulup, Gat-Həfər wə Ət-Kazinoşa kelip Neahka sozuləan Rimmon yurtioşa yetip bardi. ¹⁴ Andin u yərdin ximal tərəpkə kəyirilip, Hənnatonəşa yetip berip, Yiftah-Əlning jiləisida ahirlaxti. ¹⁵ Ularning ülüxi yənə Kattat, Nahalal, Ximron, Yidalah wə Bəyt-Ləhəmnimu orap, jəmiy on ikki xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlarmu öz iqigə alatti. ¹⁶ Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar Zəbulunlarning miras ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə ularoşa berilgənidə.

İssakarning mirasi

¹⁷ Tətinqi qək İssakaroşa qikti, yəni İssakarlər kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi; ¹⁸ ularoşa berilgən yurtlar Yizrəlgigə bolup, Kəsullot, Xunəm, ¹⁹ Həfarayim, Xion, Anaharat, ²⁰ Rabbit, Kixion, Ebəz, ²¹ Rəmət, Ən-Gənim, Ən-Haddah wə Bəyt-Pəzzəzni öz iqigə aldi; ²² andin qəgrisi Tabor, Xəhəzimah wə Bəyt-Xəməxkə yetip, İordan dəryasida ahirlaxti; ularning ülüxi jəmiy on altə xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar idi.

□ 18:28 «Ha-Ələf» — yaki pəkət «Ələf» (menisi «ming»)

²³ Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar Issakarlarning miras ülüxi bolup, jəmət-aililiri boyiqə ularoşa berilgənidi.

Axirning mirasi

²⁴ Bəxinqi qək Axirlar kəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə tartildi; ²⁵ ularning zemini Həlkət, Həli, Bətən, Aqsaf, ²⁶ Allammələk, Ameid wə Mixalni öz iqiqə aldi; qəgrisi oşərb tərəptə Karməl bilən Xihor-Libnatka tutixip, ²⁷ andin xərək tərəpkə qayrilip Bəyt-Dagonoşa berip, Zəbulun *zemini* bilən Yiftah-Əl jiləsining ximal tərupidin etüp, Bəyt-Emək bilən Neialgə yetip berip Kabulning ximal tərupidigə qikti; □ ²⁸ Ebron, Rəhəb, Həmmən wə Kanaəni öz iqiqə elip Qong Zidonoşa yetip bardı. ²⁹ andin qəgrisi Ramah tərupidigə qayrilip, Tur degən mustəhkəm xəhərgə berip, Hosahka qayrilip, Akzib bilən Həbəlgə tutax boləjan dengizda ahirlaxtı; □ ³⁰ zemini Ummaə, Afək wə Rəhəbnimu öz iqiqə alojan; jəmiy yigirmə ikki xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlarni öz iqiqə alojanidi.

³¹ Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar Axirlarning miras ülüxi bolup, jəmət-aililiri boyiqə ularoşa berilgənidi.

Naftalining mirasi

³² Altinqi qək Naftalioşa qikti, yəni Naftalilar kəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə tartildi; ³³ ularning qəgrisi bolsa Hələftin qikiş, Zaanannimdiki dub dərihidin etüp, Adami-Nəkəb wə Yəbnəəldin qikiş, Lakkumoşa yetip İordan dəryasioşa berip ahirlaxtı. □ ³⁴ Andin oşərb tərəpkə qayrilip Aznot-Taboroşa berip, xu yərdin Hukkokka qikiş, jənubta Zəbulunning ülüx zeminiə tutixip, ximalda Axirning ülüx zeminiə yetip, kün qikiş tərupidə İordan dəryasining yenida, Yəhudaning ülüx zeminiə ulaxtı. ³⁵ Naftalining mustəhkəm xəhərliri Ziddim, Zər, Həmmət, Rakkət, Kinnərət, ³⁶ Adamaə, Ramah, Həzor, ³⁷ Kədəx, Ədrəy, Ən-Həzor, ³⁸ Yiron, Migdal-Əl, Hərəm, Bəyt-Anat wə Bəyt-Xəməxlər bolup, jəmiy on tokkuz xəhər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar idi.

³⁹ Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoşa qaraxlik kənt-kixlaqlar Naftalilar kəbilisining miras ülüxi bolup, jəmət-aililiri boyiqə ularoşa berilgənidi.

Danning mirasi

⁴⁰ Yəttinqi qək Danlarning kəbilisigə qikti; u ularning jəmət-aililiri boyiqə tartildi. ⁴¹ Ularning miras zemini bolsa Zoreah, Əxtəol, Ir-Xəməx, ⁴² Xaalabbin, Ayjalon, Yitlah, ⁴³ Elon, Timnatah, Əkron, □ ⁴⁴ Əl-təkəh, Gibbeton, Baalat, ⁴⁵ Yəhud, Bənə-Barak, Gat-Rimmon, ⁴⁶ Mə-Yarkon, Rakkon wə Yafoning udulidiki yurtni öz iqiqə aldi.

⁴⁷ Ləkin Danlarning zemini öz kolidin kətkən boləraqqa, Danlar qikiş Ləxəmgə hujum kilip uni ixəqal kildi; əhalisini kiliqlap yokitip, u yərnə ezining kilip makanlaxtı; andin ular Ləxəmgə atisi Danning ismini koyup, uni Dan dəp atidi. □

□ **19:27 «ximal təripi»** — ibraniy tilida «sol təripi» degən sözlər bilən ipadilididi. □ **19:29 «Akzib bilən Həbəlgə tutax boləjan»** — yaki «Akzib yurtning yenida». □ **19:33 «Adami-Nəkəb»** — yaki «Adami, Nəkəb». □ **19:43 «Timnatah»** — yaki «Timnah». □ **19:47 «Ləkin Danlarning zemini öz kolidin kətkən boləraqqa, Danlar qikiş...»** — baxka birhil təjmisini: — «Ləkin Danlarning zemini xular (xu xəhərlər) bilən qəkləngən boləraqqa, Danlar qikiş...».

48 Mana bular, yəni bu xəhərlər wə ularoşa qaraxliq kənt-kixlaklar Danlar kəbilisigə, ularning jəmət-aililiri boyiqə miras kəlip berilgənidə.

Yəxua pəyojəmbərning miras ülüxi

49 Bu tərəkədə *Israillar* zeminni qəgra-qəgra boyiqə bəlüp boldi; andin ular Nunning oşli Yəxuaşa öz arisidin miras bəlüp bərdi. 50 Pərwərdigarning buyruqi boyiqə Yəxua tiliginidək uningə Əfraim taşliq yurtidiki Timnat-Serah degən xəhərni bərdi; buning bilən u xəhərni kərup qikip, uningda turdi.

51 Mana bular Əliazar kahin bilən Nunning oşli Yəxua wə Israilning kəbilə-jəmətlirining kattabxliri bir bolup Xilohda, jamaət qədiring dərwasisining aldida turup, Pərwərdigarning aldida qək taxlap bəlüp təksim kiləjan miraslardur. Bu tərəkədə ular zeminning təksimatini tügətti.

20

Panaşliq xəhərlər

1 Pərwərdigar Yəxuaşa söz kəlip mundaq dedi: —

2 Sən Israillaroşa mundaq degin: — «Əzüm Musaning wasitisi bilən silərgə buyruşandək, əzünqlər üçün «panaşliq xəhərlər»ni tallap bekitinqlar;

■ 3 bilməy, tasadipiyliktin adəm urup əltürüp kəyojan hərəkəndək kixi u xəhərlərgə kəqip kətsun. Buning bilən bu xəhərlər silərgə kan intikamini aloşuqidin panahgah bolidu. 4 *Adəmni xundaq əltürgən* kixi bu xəhərlərnin birigə kəqip bərip, xəhərnin kəwukioşa kəlip, xu yərdə xəhərnin aqsakallirioşa öz əşwalini eytsun; ular uni əzigə kəbul kəlip xəhərgə kirgüzüp, uning əzliri bilən billə turuxioşa uningəşa jay bərsun. ■

5 Əmdi kan kisasini aloşuqi uni kəşləp kəlsə, ular adəm əltürgən kixini kisasarning kəlioşa tapxurup bərmisun; çünki xu kixining burundin öz kəxnioşa heq əq-adawiti bolmiojan, bəlki tasadipiy urup əltürüp kəyojan. 6 *Adəm əltürgən* kixi jamaət aldida sorak kəlinəşuqə xu xəhərdə tursun; andin xu wakittiki bax kahin əlüp kətkəndə, u xu xəhərdin ayrilip, öz xəhirigə, yəni kəqip qikkən xəhərdiki əyigə yenip kəlsun.

7 Xuning bilən ular Naftali taşliq yurtidiki Kədəşni, Əfraimning taşliq yurtidiki Xəkəşni wə Yəşudaning taşliq yurtidiki Kiriat-Arba, yəni Həbronni, 8 Yerihoning xərk tərpidiki, İordan dəryasining u kətidiki Rubən kəbilisining zemnidin tüzlənqlikning qəlidiki Bəzərni, Gad kəbilisining zemnidin Gileadtiki Ramotni wə Manassəh kəbilisining zemnidin Baxandiki Golanni tallap bekitti. ■

9 Mana bu xəhərlər barliq Israillar wə ularning arisida turuwatқан musapirlar üçün panahgah boluxkə bekitilgən xəhərlərdur; kimki bilməy, tasadipiliqtin adəm əltürgən bolsa, uning jamaət aldida sorak kəlinixidin burun, kan kisasarning kəlidə əlməşliki üçün xu xəhərlərgə kəqip ketixkə bu xəhərlər bekitilgən.

21

Lawiylarning turuxloqə xəhərlərni bəkitiz

1 U waqıtta Lawiy jəmətlirining kattiwaxliri kaħin Əliazar, Nunning oqlı Yəxua wə Israil kəbililirining kattiwaxlirining kəxiqə berip, ² Kanaan zemnidiki Xilohda ularoqə: — Musaning wasitisi arkilik Pərwədigar biz toqrulıq: «Ularoqə turuxka xəhərlərni, malliri uqun yaylaqlarnı qoxup bərgin», dəp eytkan, dedi.■

3 Xuni dewidi, Israillar Pərwədigarning əmri boyiqə öz miras ülxliridin munu xəhərlər bilən yaylaqlarnı qoxup Lawiylaroqə bərdi: —

4 birinçi taxlanoqan qək Kohat jəmətlirigə qikti; qək taxlinip, Lawiylar iqidiki kaħin Ĥarunning əwladliriqə Yəhuda kəbilisi, Ximeon kəbilisi wə Binyamin kəbilisining zemniliridin on uq xəhər bəkitildi; ⁵ Andin Kohatning kaloqan əwladliriqə qək taxlinip, Əfraim kəbilə-jəmətlirining zemnidin, Dan kəbilisining zemnidin wə Manassəh yerim kəbilisining zemniliridin on xəhər bəkitildi.

6 Gərxonning əwladliriqə qək taxlinip, Issakar kəbilə-jəmətlirining zemnidin, Axir kəbilisining zemnidin, Naftali kəbilisining zemnidin wə Manassəhning yənə bir yerim kəbilisining zemnidin on uq xəhər bəkitildi.

7 Mərarining əwladliriqə, jəmət-aililiri boyiqə qək taxlinip, Rubən kəbilisining zemnidin, Gad kəbilisining zemnidin wə Zəbulun kəbilisining zemnidin on ikki xəhər bəkitildi.

8 Bu tərکیدə Pərwədigar Musaning wasitisi bilən buyruoqinidək Israillar qək taxlap bu xəhərlər bilən yaylaqlirini qoxup, Lawiylaroqə bərdi.

9 Ular Yəhudaning kəbilisi bilən Ximeonning kəbilisining zemnidin təwəndə tizimlanoqan munu xəhərlərni bərdi: — ¹⁰ (qək taxlanoqanda, Lawiylarning nəslı bolooqan Kohatlar jəmətidiki Ĥarunning əwladliriqə birinçi qək qıqqaqqa munu xəhərlər berildi): —

11 ularoqə Yəhudaning taqlıq rayonidiki Kiriət-Arba (Arba Anakning atisi idi), yəni Ĥebiron bilən ətrapidiki yaylaqlarnı qoxup bərdi. ¹² Lekin xəhərgə təwə etizlar bilən kənt-kixlaqlarnı Yəfunnəhning oqlı Kaləbkə miras kilip bərdi. ¹³ Xundak kilip ular Ĥarun kaħinning əwladliriqə adəm əltürgən kixilər panaħlinidoqan xəhər Ĥebiron wə yaylaqlirini, yənə ularoqə Libnah bilən yaylaqlirini, ¹⁴ Yattir bilən yaylaqlirini, Əxtəmoa bilən yaylaqlirini, ¹⁵ Ĥolon bilən yaylaqlirini, Dəbir bilən yaylaqlirini,

¹⁶ Ayin bilən yaylaqlirini, Yuttaħ bilən yaylaqlirini, Bəyt-Xəməx bilən yaylaqlirini bərdi; bu ikki kəbilining zemniliridin jəmiy tokkuz xəhərni bərdi. ¹⁷ Mundin baxka ularoqə Binyamin kəbilisining zemnidin Gibeon bilən yaylaqlirini, Geba bilən yaylaqlirini, ¹⁸ Anatot bilən yaylaqlirini, Almon bilən yaylaqlirini qoxup jəmiy tət xəhər bərdi.

¹⁹ Bu tərکیدə kaħinlar, yəni Ĥarunning əwladliriqə berilgən xəhərlər on uq boldi; bular ətrapidiki yaylaqliri bilən berildi.

20 Ular yənə Lawiylarning nəslidin bolooqan Kohatning kaloqan jəmətlirigimu xəhərlərni bərdi. Qək taxlax bilən ularoqə bəkitilgən xəhərlər munular: — ularoqə Əfraim kəbilisining zemnidin

²¹ Əfraimning taqlıq rayonidiki adəm əltürgən kixilər panaħlinidoqan xəhər Xəkəm bilən yaylaqlirini, yənə Gəzər bilən yaylaqliri, ²² Kibzaim bilən yaylaqliri wə Bəyt-Ĥoron bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərni bərdi; ²³ buningdin baxka Dan kəbilisining zemnidin Əltəkəħ bilən

aylaqliri, Gibbeton bilən aylaqliri, ²⁴ Ayjalon bilən aylaqliri wə Gat-Rimmon bilən aylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi. ²⁵ Buningdin baxqa Manassəhın yerim kəbilisining zeminidin Taanak bilən aylaqliri, Gat-Rimmon bilən aylaqliri bolup, jəmiy ikki xəhərnı bərdi. ²⁶ Bu tərıkidə Kohatlarınıg qaloan jəmətlirigə berilgən xəhərlər on boldi; bular ətrapidiki aylaqliri bilən berildi.

²⁷ Lawıylarınıg jəmətliridin boləqan Gərxonlarəqa bolsa ular Manassəhınıg yerim kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidəqan xəhər Baxandiki Golan bilən aylaqlirini, xundakla Bəxterah bilən aylaqlirini, jəmiy ikki xəhərnı bərdi; ²⁸ yənə Issakar kəbilisining zeminidin Kixion bilən aylaqliri, Dabirat bilən aylaqliri, □

²⁹ Yarmut bilən aylaqliri wə Ən-Gannim bilən aylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi; ³⁰ buningdin baxqa Axir kəbilisining zeminidin Mixal bilən aylaqliri, Abdon bilən aylaqliri, ³¹ Həlkət bilən aylaqliri wə Rəhəb bilən aylaqliri bolup, jəmiy bolup tət xəhərnı bərdi; ³² buningdin baxqa Naftali kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidəqan xəhər Galiliyədiki Kədəx bilən aylaqlirini, yənə Həmmot-Dor bilən aylaqliri wə Kartan bilən ətrapidiki aylaqliri bolup, jəmiy üç xəhərnı bərdi.

³³ Bu tərıkidə Gərxonlarəqa berilgən xəhərlər on üç boldi; bular ətrapidiki aylaqliri bilən berildi.

³⁴ Qaloan Lawıylarəqa, yəni Mərarilar jəmətlirigə Zəbulun kəbilisining zeminidin Yokneam bilən aylaqliri, Kartah bilən aylaqliri, ³⁵ Dimnah bilən aylaqliri wə Naħalal bilən aylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi. ³⁶ Buningdin baxqa Rubən kəbilisining zeminidin Bəzər bilən aylaqliri, Yahaz bilən aylaqliri, □ ³⁷ Kədəmot bilən aylaqliri wə Məfaat bilən aylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi. ³⁸ Buningdin baxqa Gad kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidəqan xəhər Gileadtiki Ramot bilən aylaqlirini, yənə Maħanayim bilən aylaqliri, ³⁹ Həxbon bilən aylaqliri wə Jaazər bilən aylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi.

⁴⁰ Bular bolsa qaloan Lawıylarınıg jəmətlirigə, yəni Mərarilar jəmətlirigə berilgən barlıq xəhərlərdur; ularəqa qək taxlinix bilən berilgən ülxı on ikki xəhər idi.

⁴¹ Israillarınıg zemini iqidin Lawıylarəqa bekitip berilgən xəhərlər jəmiy kirik səkkiz idi; bular ətrapidiki aylaqliri bilən berildi. ⁴² Bu xəhərlərnıng hər birinıng ətrapida aylaqliri bar idi; xəhərlərnıng həmmisi xundak idi.

⁴³ Pərwərdigar xu tərıkidə Israillarınıg ata-bowiliriəqa berixkə kəsəm bilən wədə qıləqan pütkül zeminni ularəqa bərdi; ular kelip uni igiləp, u yərdə olturdi.

⁴⁴ U waqıtta Pərwərdigar ilgiri ularnıng ata-bowiliriəqa kəsəm bilən wədə qıləqanidək, ularəqa hər ətrapida tinq-aramlık bərdi; ularnıng düxmənliridin heqkandiki ularnıng aldida kəddini ruslap tik turalmaytti; bəlkı Pərwərdigar həmmə düxmənlirini ularnıng qolıəqa tapxurdi. ⁴⁵ Pərwərdigarnıng Israillarınıg jəmətigə wədə qıləqan hımmətliridin heqbiri qaldurulmay əməlgə axuruldi.

□ 21:28 «Dabirat» — yaki «Dabrat». □ 21:36 «Yahaz» — yaki «Jahzah» yaki «Yahazah».

22

Xərk tərəptiki zeminlar təksim kılinoqan kəbililərninğ öz mirasioqə kaytip bərxixi

¹ U waqıtta Yəxua Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisidikilərnixi qakirip ularoqə: —

² Silər bolsanglar Pərwərdigarning kuli Musaning silərgə buyruoqinining həmmisigə əməl kıldinglar; mening silərgə əmr kılnoqan barlık səzlırimigimə kulak saldinglar; ³ silər bu nuroqun künlərdə taki bügüngə kədər kərindaxlırlinglarnixi taxlıwətməy, bəlki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə əmr kılnoqan wəzipini tutup kəldinglar; ⁴ əmdi Pərwərdigar Hudayinglar wədə kılnoqinidək, kərindaxlırlinglaroqə aramliq bərdi; xunga silər Pərwərdigarning kuli Musa İordan dəryasining u tərpidə silərgə bərgən miras zemininglaroqə, öz qedirlinglaroqə kaytip beringlar. ⁵ Pəkətlə Pərwərdigarning kuli Musa silərgə buyrup tapxuroqan kanun-əmlərgə əməl kılıxka, yəni Pərwərdigar Hudayinglarnixi səyüp, Uning barlık yolliridə mengip, əmlirini tutup uningə bəqlinip, pütün kəblinglar wə pütün jan-dilinglar bilən Uning hizmitidə boluxka ihlas bilən kəngül bəlunglar, — dedi.■

⁶ Xuning bilən Yəxua ularni bəht-bərikət tiləp, yoloqə saldi; ular öz qedirlirioqə kaytip ketixti.

⁷ Manassəh yerim kəbilisigə bolsa Musa ularoqə Baxanni miras kılıp bərgənidi; yənə bir yerim kəbiligə Yəxua İordan dəryasining bu kəti, yəni oqərb tərpidə ularning kərindaxlırling arisida miras bərdi. Yəxua ularni öz qedirlirioqə kaytip yoloqə saloqan waqtida, u ularoqimə bəht-bərikət tiləp, ⁸ ularoqə: — Intayin kəp baylıqlar, intayin kəp qarpaylarnixi, xundaqla kəp miqdarda kümux, altun, mis, təmür wə kiyim-keqəklərnixi elip, öz qediringlaroqə kaytip beringlar; düxmənliringleardın aloqan oljini kərindaxlırlinglaroqə uləxtürüp beringlar, dedi.□

⁹ U waqıtta Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zeminidiki Xilohdın qıqip İsrailardin ayrılıp, Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən kılnoqan əmri boyiqə ularning təalluqəti bolnoqan öz miras zemini Gilead yurtioqə qarap kaytip mangdi.

Qong uquxmasliq — iqki uruxning aldini elix

¹⁰ Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zeminidiki İordan dəryasining boyidiki Gəlilotka yetip kəlgəndə, u yərdə İordan dəryasining boyida bir kurbangahni yasidi; kurbangah nahayiti qong wə həywətlik yasaloqanidi. □ ■ ¹¹ İsrailarə: «Mana Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zeminidiki İordan dəryasining u kətidiki Gəlilotta, yəni İsrailarning udulida bir kurbangahni yasaptu» dəgən həwər anglandi.

¹² İsrailar bu həwərnixi angliqan həman, ularning pütkül jamaiti ular bilən uruxux üqün Xilohka toplandi.

¹³ U waqıtta İsrailar kahin Əliazarning oqli Finihəsni Gilead zeminidiki Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisigə mangdurdixi ¹⁴ wə xundaqla uning bilən on əmirni, İsrailning hər bir kəbilisidin jəmət baxlıqixi

■ 22:2 Qel. 32:20; Kan. 3:18 ■ 22:4 Qel. 32:33; Kan. 3:13; 29:8; Yə. 13:8 ■ 22:5 Kan. 10:12 □ 22:8 «aloqan oljini kərindaxlırlinglaroqə uləxtürüp beringlar» — yaki «aloqan oljini kərindaxlırling bilən ulixip elinglar». □ 22:10 «...dəryasining boyidiki Gəlilotka» — uning baxka birhil tərjimisi: «...dəryasining boyidik dairisi» yaki «...dəryasining boyidik dügilək dəwiliri». ■ 22:10 Yə. 18:7

boloqan birdin əmirni uningəja həmrah kılıp əwətti; hərbir əmir hərkaysi ata jəməttiki mingliqan Israillarning kattiwexi idi.

¹⁵ Bular əmdi Gilead zeminiqə, Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisigə kelip ularqə: — ¹⁶ Mana Pərwərdigarning pütkül jamaiti silərgə mundək dəydu: «Siləning Pərwərdigarqə əgixixtin yenip, əzünglarqə kurbangahni yasap, Israilning Hudasinin yüz örüp, Pərwərdigarqə asiylik kılıp ötküzgən bu rəzillikinglar zadi kəndək ix? □ ¹⁷ Peorda burun ötküzgən kəbihlikimiz bizgə yetip axmasmu? Gərgə Pərwərdigarning jamaitining bexiqə waba quxkən bolsimu, biz tehi bəgüngə kədər bu ixtin özimizni paklandurmiduk. □ ■ ¹⁸ Silər bügün Pərwərdigarqə əgixixtin yandinglar; xundək boliduki, silər bügün Pərwərdigarqə asiylik kılıqan boləqəqə, u jəzmən ətə Israilning pütkül jamaitigə qəzəpelinidu. ¹⁹ Həlbuki, mubada silər miras kılıp aloqan zemin napək bolup kəloqan bolsa, Pərwərdigarning təwəliki boləqan zeminiqə, Uning qədri tikləngən yurtqə yenip kelip, arimizda miras elinglar. Pəkət Pərwərdigar Hudayimizning kurbangahidin baxqə özünglar üçün kurbangah yasax bilən Pərwərdigarqə wə bizlərgə asiylik kilmanglar. ²⁰ Zərahning oqli Aqan haram bəkitilgən nərsilərdin elip, itaətsizlik kılıqan əməsmu? Xu səwəbtin kəbihliki üçün yaloquz ular öltürülüp kəlməy, Pərwərdigarning qəzəpi yənə pütkül Israil jamaitining üstigə quxkən əməsmu?».

²¹ Xuning bilən Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi mingliqan Israillarning kattiwaxliqəja jawab berip mundək dedi: —

²² «İlahlarning ilahı Pərwərdigardur! İlahlarning ilahı boləqan Pərwərdigar Əzi buni bilidu, Israilmu uni bilgəy! Əgər bu ix asiylik bolsa yaki Pərwərdigarqə itaətsizlik bolsa, əmdi bizlərnı bəgun ölümün ayimanglar! ■ ²³ Əgər bizning özimiz üçün kurbangahni yasiximiz Pərwərdigarqə əgixixtin yenix üçün boləqan bolsa, xundəkla kurbangahning üstidə köydürmə kurbanlik sunux, axlik hədiyəlinini sunux, inaklik kurbanliklirini sunux üçün boləqan bolsa, undəkta Pərwərdigar Əzi bu ix toqruluk bizdin hesab alsun; ²⁴ əksiqə bu ixni kılıximizning səwəbi həkikətən xuki, kəlgüsidə siləring baliliringlar bizning balilirimizqə: «Siləning Israilning Hudasi Pərwərdigar bilən kəndək munasiwitinglar bar? ²⁵ Əy Rubənlər wə Gadlar, Pərwərdigar biz bilən siləning otturimizda İordan dəryasini qəgra kılıp qoyəqan əməsmu? Xunga siləning Pərwərdigardin heqkəndək nesiwənglar yoktur!» deyixidin əndixə kilduk. ²⁶ Xunga biz: «Kərup bir kurbangah yasayli; ləkin bu köydürmə kurbanliklər üçünmu əməs, baxqə hil kurbanliklər üçünmu əməs, ²⁷ bəlki kəlgüsidə Pərwərdigarning aldida köydürmə kurbanliklirimiz bilən baxqə hil kurbanliklirimiz wə inaklik kurbanliklirimiz bilən uning ibaditidə boluximiz üçün, silər wə bizning otturimizda, xundəkla keyinki dəwrlirimizdə bir əslətmə guwahlik bolsun üçün uni yasiduk; baliliringlarning kəlgüsidə balilirimizqə «Pərwərdigardin heqkəndək nesiwənglar yok» deməsliki üçün xundək kilduk. ■ ²⁸ Əgər ular kəlgüsidə biz bilən əwladlirimizqə xundək desə, biz jawab berip: «Mana, köydürmə kurbanlik sunux üçün yaki baxqə

□ **22:16 «Siləning Pərwərdigarqə əgixixtin yenip, əzünglarqə kurbangahni yasap...»**

— Musa pəyoəmbərgə nazil kılınoqan qanun boyiqə, Pərwərdigarning ibaditi üçün yaloquz birlə kurbangah bəkitilgən, xundəkla kurbangah Pərwərdigar əzi bəkitkən jayda turuxi kərek idi («Mis.» 24:20, «Law.» 17:3-4, «Kan.» 12:5-6ni kəring). □ **22:17 «Peorda burun ötküzgən kəbihlikimiz bizgə yetip axmasmu?»** — Peorda ötküzgən gunahlar wə keyinki wəqə «Qəl.»

25-babta hatiriləngən. ■ **22:17** Qəl. 25:3; Qan. 4:3 ■ **22:22** Zəb. 50:1 ■ **22:27** Yar. 31:48;

Yə. 24:27

hil qurbanliklarni sunux üçün yasaloqan əməs, bəlkı silər bilən bizning otturimizda bir guwahlik bolsun dəp yasaloqan, bu Pərwərdigarning ata-bowilirimiz yasioqan qurbangahining əndizisidur!» deyələymiz.

²⁹ Pərwərdigarəya asiylik kilip, Pərwərdigarəya əgixixtin yenip, Pərwərdigar Hundayimizning qedirining aldida turoqan qurbangahın baxqa ikkinqi bir qurbangahni yasap, uning üstidə köydürmə qurbanlik, axlik hədiyələr wə baxqa hil qurbanliklarni ötküzüx niyiti bizdin neri boləy!».

³⁰ Kahin Finihəs wə uning bilən billə kəlgən jamaət əmirlixi, yəni min-qioqan Israillarning kattiwaxliri Rubənlər, Gadlar wə Manassəhlərninq eytkən səzlirini anglioqanda ular xuningdin hux boldi. ³¹ Əliazarning oqli kahin Finihəs Rubənlər, Gadlar wə Manassəhlərgə: — Silər Pərwərdigarəya bu itaətsizlikni kılmioqninglar üçün Pərwərdigarning otturimizda turuwatqanliqini əmdi bildük; silər bu ix bilən Israillarni Pərwərdigarning qolidin kutkuzdunglar, dedi.

³² Andin Əliazar kahinning oqli Finihəs bilən əmirilər Rubənlər wə Gadlarning yenidin, Gilead zeminidin qikiq Kanaan zeminioqan Israillarning yenioqan yenip kelip bu həwərnı ularəya dəp bərdi. ³³ Bu ix Israillarning nəziridə yahxi kəründi; Israillar Hudaəya həmdusana eytip, Rubənlər bilən Gadlarəya hujum kilip, ular bilən uruxup ularning turuwatqan zeminini wəyran kilayli, degən gəpni ikkinqi tiləya almidi.

³⁴ Rubənlər bilən Gadlar bu qurbangahqa «Guwahlik» dəp at koydi; qünki ular: — «U arimizda Pərwərdigarning Huda ikənlikiqə guwahtur» dedi. □

23

Yəxua pəyojəmbərning Israilling əmir-əksəqallirini aqahlandurup, ularəya nəsihət berixi

¹ Pərwərdigar Israiloqan ətrapidiki düxmənliridin aram berip uzun zamanlar ötup, xundakla Yəxua kərip, yeximu qongiyip qaloqanda, ² Yəxua pütkül Israilni, ularning əksəqallirini, baxlikliri, hakim-soraqçiliri bilən bəg-əməldarlırini qakirip ularəya mundak dedi: — «Mən kərip qaldim, yeximmu qongiyip qaldi. ³ Pərwərdigar Hundayinglarning silər üçün muxu yərdiki bərlık taipilərgə qandak ixlarni kiləqinini əzünglar kərdünglar; qünki silər tərəptə turup jəng kiləquqi Pərwərdigar Hundayinglar Əzidur. ⁴ Mana, mən özüm yəkatqan həmmə əllərninq zeminlixi bilən qaloqan bu taipilərninq zeminlırini kəxup kəbilə-jəmətinglar boyiqə qək taxlap İordan dəryasidin tartip kün petix tərəptiki Uluə Dengizioqə, silərgə miras kilip təksim kilip bərdim. ⁵ Pərwərdigar Hundayinglar Əzi ularni aldinglardin koşlap qikiqirip, kəzünglardin neri kilip, Pərwərdigar Hundayinglar silərgə eytkinidək silər ularning zeminioqan igə bolisilər. ■ ⁶ Xunga silər tolimu kəysər bolup Musaning qanun kitabida pütülgənninq həmmisini tutup, ong ya soləya qətnəp kətməy, uningəya əməl kilixkə kəngül bəlunglar; ■ ⁷ xundak kilip, aranglarda kəlip qaloqan bu taipilər bilən bardi-kəldi kilmanglar; xuningdək ularning ilahlırining namlirini tiləya almanglar yaki ularning nami bilən kəsəm kilmanglar; ularəya ibadət kilmanglar, ularəya bax urmanglar; ■ ⁸ bəlkı bügüngiqə kiləqninglardək, Pərwərdigar Hundayinglarəya baqlinip turunglar. ■

□ 22:34 «Guwahlik» — ibraniy tilida «Ed». ■ 23:5 Mis. 14:14; 23:27; Qel. 33:53; Qan. 6:19; Yə. 13:6 ■ 23:6 Qan. 5:32; 28:14 ■ 23:7 Mis. 23:13; Zəb. 16:4; Yər. 5:7; Zəf. 1:5; Əf. 5:3 ■ 23:8 Qan. 11:22

9 Qünki Pərwərdigar aldinglardin qong-qong wə küqlük əllərni qoşlap qikiriwətkəndur; bügüngiqə heçqandak adəm aldinglarda put tirəp turalmidi. 10 Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkini boyiqə silər tərəptə turup jəng kiləini üqün silərdin bir adiminglar ularning ming adimini tiripirən kilidu. ■

11 Xunga Pərwərdigar Hudayinglarni səyüx üqün öz kənglünqlərə qattik səgək bolunglar! 12 Qünki əgər silər Uningdin yüz örüp aranglarda qaloqan bu əllər bilən arilixip-baqlinip, ular bilən qoda-baja bolup, ular bilən berix-kelix kilsanglar, 13 undakta silərgə xu ix ayan bolsunki, Pərwərdigar Hudayinglar aldinglardin bu əllərni ikkinqi qoşlap qikarmaydu, bəlki bular silərgə qapqan wə kiltak bolup, biqininglərə qamqa bolup quxüp, kəzünqlərgə tikən bolup sanjilidu; ahirda Pərwərdigar Hudayinglar silərgə bərgən bu yahxi zemindin məhrum bolup yokilisilər.

14 Mana, mən bügün barliq adəmlər muqərrər besip ətidioqan yolni mangimən; silərning pütün dilinglar wə wujudunglarə xu roxənki, Pərwərdigar Hudayinglarning silər toqruluk kiləon mubarək wədilirining heçbiri əməlgə axurulmay qalmidi; həmmisi silər üqün bəja kəltürülüp, heçqaysisi yərdə qalmidi. 15-16 Ləkin silər Pərwərdigar Hudayinglarning silərgə əmr kilip tohtatqan əhdisini buzoqanda, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə wədə kiləon həmmə bərikət üstünqlərgə quxürülgəndək, xundak boliduki, Pərwərdigar Hudayinglar silərni Əzi silərgə bərgən zemindin yokratquqə barliq agah kiləon ixni quxüridu; silər bərip, *uning əhdisini buzu* baxqə ilahlarə qə ibadət kilip bax ursanglar, Pərwərdigarning oşəzipi silərgə tutixip, silərni Əzi silərgə bərgən yahxi zemindin tezla yok kilidu».

24

Yəxua pəyoqəmbərning pütkül Israilni agahlandurup, ularə qə nəsihət kilixi

1 Andin Yəxua Israilning həmmə kəbilirini Xəkəmgə yiqip, Israilning aqsakalliri, baxlikliri, hakim-sotqiliri bilən bəg-əməldarlarini qaqirdi; ular əzlrini Hudaning huzuriə qə hazir kiləonda 2 Yəxua pütkül həlqkə: Israilning Hudasi Pərwərdigar: — «Kədimki zamanda ata-bowiliringlar, jümlidin İbrahim bilən Nəhorning atisi Tərah dəryaning u tərpidə olturatti; ular baxqə ilahlarning kullukida bolatti. □ ■ 3 Ləkin Mən atanglar İbrahimni dəryaning u tərpidin elip kelip, uni baxlap pütkül qənaan zemini aylandurup, uning nəslini awutup uningə İshakni bərdim. □ ■ 4 Andin Mən İshakqə Yakup bilən Əsawni bərdim; Əsawə Seir taqlik rayonini təwəlik kilip bərdim, Yakup bilən oqulliri bolsa Misirə quxüp bardi. ■ 5 Keyinrək Mən Musa bilən Hərunni əwətip, Misirliklar arisida əməllirim bilən ularə dəhxətlik wəbalarni quxürdum; andin silərni xu yərdin elip qiktim. ■ 6 Mən bu tərکیدə ata-bowiliringlarni Misirdin elip qikip, ular *Kizil* Dengizə yetip kəlgində, misirliklar jəng hərwiliri wə atlik əskərliri bilən ata-bowiliringlarni

■ 23:10 Law. 26:8; Kan. 32:30 □ 24:2 «dəryaning u tərpidə» — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. ■ 24:2 Yar. 11:26, 31; Kan. 26:5 □ 24:3 «dəryaning u tərpidin» — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. ■ 24:3 Yar. 12:1; 21:2. ■ 24:4 Yar. 25:24; 36:8; 46:1 ■ 24:5 Mis. 3:10-22; 4:1-17; 12:37

koşlap dengizoiqə kəldi. □ ■ 7 Israillar xuan Pərwərdigarə nida kiliwidi, U silər bilən Misirliklərlə arisiə tum karangəulək qūxūrdi; andin dengizni ularning üstigə basturup yapti. Silər Əz közliringlar bilən Mening Misirdə nemə kələnimni kərdinglar; andin silər uzun waktkiqə qəldə turdinglar. 8 Keyinrək Mən siləni İordan dəryasining u tərpidə turoqan Amoriylarning zeminiə baxlap kəldim; ular silər bilən soqūxkanda mən ularni qolunglarə berip, silər ularning zemini igilidinglar. Mən ularni aldinglardin yokitiwəttim. ■

9 U wəqıtta Moabning padixəhi, Zipporning oqlı Balək kəpup, İsrail bilən jənggə qūxti wə siləni karəqax uqun Beorning oqlı Balaamni qəkirip kəldi; 10 lekin Mən Balaamning səzigə kulək salmidim; xuning bilən u silərgə qayta-qayta bəht-bərikət tilidi wə Mən siləni *Balakning* qolidin kətkuzdum.

11 Keyinrək silər İordan dəryasidin ətüp Yerihəə barəanda Yerihoning adəmliri Amoriylar, Pərizziylər, Kənaaniylar, Hittiylar, Girgaxiylar, Hiwiylar wə Yəbusiylar silər bilən uruxkə kəpki bilən Mən ularni qolunglarə tapxurup bərdim; ■ 12 Mən aldinglarə serik həri ni əwəttim, serik hərə Amoriylarning ikkilə padixəhini həydiwətkəndək ularnimu həydiwətti; bu ix siləning kiliqinglar yaki okyayinglar bilən bolmidi. □ ■ 13 Mən silərgə əz qolunglar bilən əmgək singdurmigən bir zemini, əzūnglar yasimioqan xəhərləni bərdim, wə silər xularda məkən kildinglar; əzūnglar tikmigən üzümzarliklər bilən zəytunzarliklərdin mewiliri ni yəwətilər» dəydu, — dedi. ■

14 — Xunga əmdi silər Pərwərdigardin kərkup ihlasmənlək wə həkikət iqidə uning ibaditidə bolunglar; ata-bowiliringlar dəryaning u tərpidə wə Misirdə qəkunəqan ilahləni taxlap, pəkət Pərwərdigarning kullukida bolunglar. □

15 Lekin əgər Pərwərdigarning ibaditi silərgə yaman kəri nsə, kimgə ibadət kili dioqinigləni talliwelinglar — məyli ata-bowiliringlar dəryaning u tərpidə turoqanda qəkunəqan ilahlər bolsun yaki silər turuwatqan zemindiki Amoriylarning iləhliri bolsun, ularni tallanglar; lekin mən bilən əyümdikilər bolsaq Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz, — dedi.

16 Həlkə jawab berip: — Pərwərdigarni tərək etip baxkə ilahləning ibaditidə bolux bizdin neri bolsun! 17 Qünki biz bilən ata-bowilirimizni «kullək məkəni» boləqan Misir zemini din qikirip, kəzimizning aldidə bu qəng məjizilik əlamətləni kərsitip, kəysi yolda mangmaylı, kəysi həlkəning arisidin ətəməyli, bizni sakliəquqi Pərwərdigar Hudayimiz Əzidur! 18 Pərwərdigar bu zemində turoqan barlik taipiləni, jümlidin Amoriyləni əldimizdin koşliwətti; xunga bizmu Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz; qünki U bizning Təngrimizdur! — dedi.

19 Yəxua həlkə: — Silər Pərwərdigarning ibaditidə bolalməysilər, qünki U mukəddəs bir Hudadır; U wəpasizlikkə həsət kiliəquqi bir Təngri boləqəqkə, itaətsizlikliringlar bilən gunəhliringləni kəqürəlməydu.

20 Əgər silər Pərwərdigarni taxlap, yat iləhlərgə qəkunəqan bolsanglar Umu silərdin yüz erüp, silərgə yəhxilik kili p kəlgəning ornidə silərgə bala kəltürüp yokitidu, — dedi. ■

□ 24:6 «**ular Kizil Dengizə yetip kəlginidə**» — muxu yərdə «ular» ibranıy tilidə «silər» eytilidu. ■ 24:6 Mis. 14:1 ■ 24:8 Qəl. 21:21, 33 ■ 24:11 Yə. 3:14; 6:1, 20; 10:8; 11:8

□ 24:12 «**serik hərə**» — ibranıy tilidə adətiki həridin tehimu qəng wə qəkkək birhl hərini kərsitixi mumkin. ■ 24:12 Mis. 23:28; Kən. 7:20; Zəb. 44:3 ■ 24:13 Kən. 6:10, 11, 12

□ 24:14 «**dəryaning u tərpidə**» — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryası»ni kərsitidu. ■ 24:20 Yə. 23:15

²¹ Lekin həlk Yəxuaşa jawab berip: — Hərgiz undak bolmaydu! Biz Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz, — dedi.

²² Buni anglap Yəxua həlkkə: — Əzünqlarning Pərwərdigarni, Uning ibaditidə boluxni tallioanliqinglarşa əz-əzünqlarşa guwahqi boldunglar, dewidi, ular: — Əzimiz guwah! — dəp jawab berixti.

²³ U: — Undak bolsa əmdi aranglardiki yat ilahlarıni çiqirip taxliwetip, kənglünqlarni Israilning Hudasi Pərwərdigarşa intilidioan qilinglar, dedi.

²⁴ Həlk Yəxuaşa jawab berip: — Biz Pərwərdigar Hudayimizning ibaditidə bolup, uning awazioıla kulak salidioan bolimiz, dedi.

²⁵ Xuning bilən Yəxua u küni həlk bilən əhdə baqlixip, Xəkəmdə ular üqün həküm-bəlgilimilərnə tohtitip bərdi. ■ ²⁶ Andin Yəxua bu həmmə səzlərnə Pərwərdigarning kanun kitabioşa pütüp, yoşan bir taxni elip kelip, uni Pərwərdigarning muqəddəs jayining yenidiki dub dərihining astioşa tikləp koydi. ²⁷ Andin Yəxua həlkkə: — Mana bu tax bolsa bizgə guwah bolup turidu; çünki u Pərwərdigarning bizgə kiləan həmmə səzli rnəni anglap turdi; u Pərwərdigar Hudayinglardin tanmasliqinglar üqün üstünqlarda guwahqi bolup turidu, — dedi.

²⁸ Yəxua xularni dəp həlkni yoloşa selip, hər birini əz miras yerigə yandurdi.

²⁹ Bu ixlardin keyin Nunning oşli, Pərwərdigarning kuli Yəxua bir yüz on yexida wapət boldi. ³⁰ Ular uni elip bərip, Əfraim taqlik rayonida, Gaax teşining ximal tərpidiki əz miras ülxi boləan Timnat-Serah degən jayda dəpnə kildi. ■

³¹ Yəxuaning pütkül həyat künliridə, xundakla Yəxuadin keyin qaləan, Pərwərdigarning Israil üqün kiləan həmmə məjizilik əməllirini obdan bilidioan aksaqallarning pütkül həyat künliridimu Israil Pərwərdigarning ibaditidə bolup turdi.

³² Yüsüpnəng səngəklirini bolsa, Israillar ularni Misirdin elip kəlgənidi. Ular bularni Xəkəmgə elip bərip, Yaqup Xəkəmnəng atisi Həmorning oşulliridin yüz kəsitah kümüxkə setiwəloşan yərdə dəpnə kildi. Xu yər Yüsüplərnəng miras ülxi bolup kaldi. □ ■

³³ Hərunning oşli Əliazarmu wapət boldi; ular uni oşli Finihəşka miras kili p bərilgən Əfraimning taqlik rayonidiki Gibeah degən jayda dəpnə kildi. □

■ **24:25** Mis. 15:25 ■ **24:30** Yə. 19:50; Hək. 2:9 □ **24:32 «kəsitah»** — həziroşiqə qimmiti eniqlanmioan birhil kümüx tənggə idi («Yar.» 33:19 wə «Ayup» 42:11). ■ **24:32** Yar. 33:18-20; Yar. 50:25; Mis. 13:19 □ **24:33 «Əfraimning taqlik rayonidiki Gibeah»** — yaki «Əfraimning taqlik rayonidiki dəng».

Batur Ҳакимлар

Israillarning Қанаанилар билән јәнг қилип, земини қисман игилиxi

1 Wə Yəxua wapat bolojandin keyin xundaқ boldiki, Israillar Pərwərdigardin: — Bizdin kim awwal qıqıp Қанаанилар билән soқuxsun? — dəp soridi. □ ■

2 Pərwərdigar sөz қилиp: — Yəhuda qıқsun; mana, Mən zeminni uning kоliоја tapxurdum, — dedi. □

3 U waқitta Yəhuda akisi Ximeonја: — Sən mening билән билə Қанаанилар билən soқuxuxқа, mаngа qək taxlinip miras қilinoқan zeminoја qıқsang, mənmu sаngа qək taxlinip miras қilinoқan zeminoја sən билən билə qıqıp *soқuximən*, dewidi, Ximeon uning билən билə qıқti. □

4 Yəhuda u yərgə qıққanda, Pərwərdigar Қанаанилар wə Pərizziylərni ularning kоliоја tapxurdi. Xuning билən ular Bezək degən jayda ularni urup kirip, on ming adimini oltürdi. 5 Ular Bezəktə Adoni-Bezək degən padixah билən uqrixip қелиp, uning билən soқuxup Қанаанилар билən Pərizziylərni urup қirdi. □ 6 Adoni-bezək қақti, ular қоолаp берip, uni tutuwelip, kоllirining qоng barmıki билən putlirining qоng barmıkini kesiwətti. 7 Xuning билən Adoni-Bezək: — Əyni qаoјda kоllirining qоng barmıki билən putlirining qоng barmıki kesiwetilgən yətmix padixah dastihininming tegidiki uwақlarni terip yegənidi. Mana əmdi Huda mening kіloқanlirimni özümgə yandurdi, dedi.

Andin ular uni Yerusalemoја elip bardı, keyin u xu yərdə əldi. □

8 Yəhudalar Yerusalemoја hujum қilip xəhərnı ixојal қildi; ular u yərdə olturoquқilarnı kiliqlap kirip, xəhərgə ot koyuwətti.

9 Andin Yəhudalar quxup, taоliқ rayon, јənubdiki Nəgəw wə Xəfəlah oymanliқida turuwatqan Қанаанилар билən soқuxti. ■

10 Andin Yəhudalar Hebrondiki Қанааниларја hujum қilip, Xexay, Ahıman wə Talmaylarnı urup қirdi (ilgiri Hebron «Kiriya-Arba» dəp atilatti). □ ■ 11 Andin ular u yərdin qıqıp, Dəbirdə turuwatqanlarја hujum қildi (ilgiri Dəbir «Kiriya-Səfər» dəp atilatti). ■

12 Kaləb: — Kimki Kiriya-Səfərgə hujum қilip uni alsa, uningја qizim Aksahni hotunluққа berimən, degənidi.

□ 1:1 «Wə Yəxua wapat bolojandin keyin xundaқ boldiki...» — muxu jumlə «Wə» degən sөz билən baxlinip, «Batur Ҳакимлар» degən kitabning «Yəxua» degən kitab билən ziq baојlanојanliқini kərsitidu. «Yəxua» 24:33-ayətni kəring. Məzkur kitab «Yəxua» degən kitabning dawamidur.

■ 1:1 Ҳақ. 20:18 □ 1:2 «Yəhuda» — muxu yərdə Yəhuda қəbilisini kərsitidu. □ 1:3 «Ximeon» — muxu yərdə Ximeon қəbilisini kərsitidu. «Sən mening билən билə Қанаанилар билən soқuxuxқа, mаngа qək taxlinip miras қilinoқan zeminoја qıқsang,....» — muxu ayəttiki «sən», «mən», «mаngа», «uning» degənlər қəbilidiki kəp adəmlərni kərsitidu. □ 1:5 «Adoni-Bezək» — bəlkim xu padixahning ismi əməs, bəlkim uning unwanı boluxı mumkin; mənisi «Bezəkning əmiri». □ 1:7 «...Andin ular Adoni-Bezəkni Yerusalemoја elip bardı, keyin u xu yərdə əldi» — Yəhuda wə Ximeonlarning Adoni-Bezəkni tirik қalduruxı Musa pəyoғəmbər wə Yəxua pəyoғəmbərnıng bu taipilar toғrisida tapiloқinoја hilap idi (məsilən, «Қан.» 7:16, «Yə.» 10:40, 11:12).

■ 1:9 Yə. 10:36; 11:21; 15:13 □ 1:10 «Xexay, Ahıman wə Talmaylar» — bu uқ adəm gigant idi («Yə.» 15:14). ■ 1:10 Yə. 15:14 ■ 1:11 Yə. 15:15-19.

13 Kaləbning ukisi Kenazning oʻqli Otniyəl uni ixoʻjal kildi, Kaləb uningōa kizi Aksahni hotunlukqā bərdi. 14 Wə xundak boldiki, kiz *yatliq bolup* uning kexioqā barar qaoqda, erini atisidin bir parqə yər soraxqā ũndidi. Aksah exaktin qūxūxigə Kaləb uningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soridi. □

15 U jawab berip: — Meni alahidə bir bərikətligəysən; sən munga Nəgəwdin *kaojjirak* yər bərgənikənsən, munga birnəqqə bulaknimu bərgəysən, dedi. Xuni dewidi, Kaləb uningōa ũstun bulaklar bilən astin bulaklarni bərdi. □

16 Musaning keynatisining əwladliri bolōan Keniyələr Yəhudaōa qoxulup «Hormilik Xəhər»din qikip Aradning jənub təripidiki Yəhuda qəligə berip, xu yərdiki hək bilən billə turoqanidi. □

17 Yəhuda bolsa akisi Ximeon bilən billə berip, Zəfat xəhiridə turuwatqan Kanaaniylarni urup kirip, xəhərni mutlək wəyran kildi; xuning bilən xəhəning ismi «Hormah» dəp atalōan. □

18 Andin Yəhudalar Gaza bilən uning ətrapini, Axkelon bilən uning ətrapini, Əkron bilən uning ətrapini igilidi. 19 Pərwərdigar Yəhuda bilən billə bolōaq, ular taoliq yurtni məolup kilip aldi; lekin jilōidikilərnə bolsa, ularning tēmür jəng hərəwiliri bolōaqqā, ularni zeminidin qoqliwetəlmidi. □

20 Ular Musaning buyruōinidək Həbronni Kaləbkə bərdi. Xuning bilən Kaləb Anakning ũq oqli u yərdin qoqliwetti. ■

21 Lekin Binyaminlar bolsa Yerusalemda olturuwatqan Yəbusiylarni qoqlap qikiriwetəlmidi; xunga ta bũgũngiqə Yəbusiylar Binyaminlar bilən Yerusalemda billə turmaqta.

22 Yũsũpning jəməti Bəyt-Əlgə hujum kildi; Pərwərdigar ular bilən billə idi. 23 Yũsũpning jəməti Bəyt-Əlning əhwalini bilip kelixkə qarlioqularni əwətti (ilgiri xəhəning nami Luz idi). ■ 24 Qarlioqular xəhərdin bir kixining qikip keliwatkinini baykəp uningōa: — Xəhərgə kiridioqan yolni bizgə kərsitip koysang, sanga xapaət kərsitimiz, — dedi.

25 Xuning bilən xu kixi xəhərgə kiridioqan yolni ularōa kərsitip koydi. Ular berip xəhərdikilərnə urup kiliqlidi; lekin u adəm bilən ailisidikilərnə

□ **1:14 «Aksah exaktin qūxūxigə Kaləb uningdin ... soridi»** — bu ix səl sirlik tuyulidu. Nemixkə otniyəlning əzi bu tələpni koymaydu? Aksah toyoqā barōanda uning atisimu uningōa hēmrah bolup barōan bolsa kerək; xuning bilən Otniyəlningkigə barōanda Aksah əzi aldirap ketip biwasitə atisioqā xu tələpni koyōqan bolsa kerək. □ **1:15 «sən munga Nəgəwdin kəojjirak yər bərgənikənsən»** — ibranij tilidə pəkət «sən munga Nəgəwdin yər bərgənikənsən...» deyilidu. Əməliyəttə Dəbir degən xəhər Nəgəwdə əməs (Nəgəw Yəhudaning jənubij təripidiki qəllũk idi); bəlki taoliq rayonda idi. Lekin ətrapida su az bolōaqqā, Aksah xu yərnə «Nəgəwdək (demək, kəojjirak) bir yər» dəp puritidu. □ **1:16 «Hormilik Xəhər»** — Yerihoing baxqā bir nami. Yəxua Yeriho xəhərinə harabə kilōanidi («Yə.» 6:24); xunga «Hormilik Xəhər» muxu yərdə Yerihoing ətraplirini kərsətsə kerək. «**Musaning keynatisining əwladliri bolōan Keniyələr Yəhudaōa qoxulup ... xu yərdiki hək bilən billə turoqanidi**» — bu həwərnə berixning səwəbi Keniyələning Yəhuda kəbilisidikilərgə bolōan amraqlikini kərsitixin ibarət bolsa kerək. □ **1:17 «Hormah»** — buning mənisi «wəyran kilix». □ **1:19 «...jilōidikilər»** — baxqā birhil tərjimisi: «... təwən yurttikilər». ■ **1:20** Qel. 14:24; Yə. 14:13 ■ **1:23** Yar. 28:19

aman қойди. □ 26 U adəm keyin Ҳиттиylarning zeminioḡa berip, xu yərdə bir xəhər bərpа kiliр, namini Luz dəp atidi. Ta бүgүngiqə uning nami xundаk atalmаqta.

27 Lekin Manassəhler bolsa Bəyt-Xeanni wə uningoḡa qaraxliқ kəntləрни, Taanakni wə uningoḡa qaraxliқ kəntləрни ixoḡal қilmidi; ular Dor wə uningoḡa qaraxliқ kəntlərdiki həlkni, Ibleam wə uningoḡa qaraxliқ kəntlərdiki həlkni qoḡliwətmidi, zemini almidi; Qanaaniylar xu zeminda turuwerixkə bəl baḡliḡanidi. □ ■ 28 Israil barḡanseri küqəygəqkə Qanaaniylarни əzliгigə haxarqi kiliр bəқindurdi, lekin ularни əz yərliridin pütünləy qoḡliwətmidi.

29 Əfraimlarmu Gəzərdə turuwatqan Qanaaniylarни qoḡliwətmidi; xuning bilən Qanaaniylar Gəzərdə ular bilən billə turiwərdi. □ ■

30 Zəbulun nə Қitronda turuwatqanlarnи nə Nahalolda turuwatqanlarnи qoḡliwətmidi; xuning bilən Qanaaniylar ularning arisida olturақlixip, ularoḡa haxarqi mədikar boldi. □

31 Axir bolsa nə Akkoda turuwatqanlarnи nə Zidonda turuwatqanlarnи qoḡliwətmidi, xundақla Ahlab, Akzib, Həlbah, Afək Rəhəoblarda turuwatqanlarnimu qoḡliwətmidi. □ 32 Xuning bilən Axirlar xu zeminda turuwatqanlarning arisida, yəni Qanaaniylarning arisida olturақlixip qaldi; ular Qanaaniylarни əz yeridin qoḡliwətmidi.

33 Naftalilar nə Bəyt-Xəməxtə turuwatqanlarnи nə Bəyt-Anatta turuwatqanlarnи qoḡliwətmidi; xuning bilən ular xu zeminda turuwatqanlarning arisida, yəni Qanaaniylarning arisida olturақlixip qaldi; Bəyt-Xəməx wə Bəyt-Anattiki həlk ularoḡa haxarqi mədikar boldi.

34 Amoriylar Danlarnи taḡliқ rayonoḡa məjburiy həydəp қikiriwetip, ularни jiloḡa-tüzlənglikkə qüxüxkə yol qoymidi. 35 Amoriylar Hərəs teḡi, Ayjalon wə Xaalbimda turuwerixkə niyət baḡliḡanidi; lekin Yüsüp jəmətinинg қoli küqəygəndə, Qanaaniylar ularoḡa haxarqi mədikar boldi.

36 Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exək dawini»din қoram texioḡa ötүp yuқiri təripigə baratti. □

2

Pərwərdigarning Pərixtisining Israiloḡa tənbiḡ berixi

1 Pərwərdigarning Pərixтisi Gilgaldin Bokimoḡa kelip: — Mən siləрни Misirdin қikiriр, ata-bowiliringlaroḡa қəsəm kiliр bərgən zeminioḡa elip

□ 1:25 «... xu kixi xəhərgə kiridiḡan yolni ularoḡa kərsitip qoydi» — Yüsүpning jəmətidikilər xəhəрни alliqaqan қorxiwalḡanidi; bu kixi xəhərgə kiridiḡan məhpiy yolni kərsitip qoḡoḡan ohxaydu. □ 1:27 «**Manassəhler**» — oқurmənləring esidə barki, Yüsүp қəbilisi Manassəh қəbilisi wə Əfraim қəbilisi dəp ikkigə bəlүнətti. ■ 1:27 Yə. 17:11, 12 □ 1:29 «**Əfraimlarmu...**» — yuқiriқи 27-ayəttiki izahatni kəruḡ. Yüsүp қəbilisi Manassəh қəbilisi wə Əfraim қəbilisi dəp ikkigə bəlүнətti. ■ 1:29 Yə. 16:10 □ 1:30 «**Nahalol**» — yaki «Nahalal». □ 1:31 «**Afək**» — yaki «Afik». □ 1:36 «**Serik Exək dawini**» — bəzidə (ibraniy тiliḡoḡa əḡixip) «Akrabbim dawini»dəp atilidu. **қoram texi** — yaki «Sela». «**Amoriylarning qegrisi ... «Serik Exək dawini»din қoram texioḡa ötүp yuқiri təripigə baratti**» — baxқa birhil tərјimisi: «Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exək dawini»diki қoram texidin tartip yuқiri təripigə baratti».

kelip: «Mən silər bilən kıloğan əhdəmnı əbədgiqə bikar kılmaymən; □ ■
 2 Lekin silər bu zeminning həlki bilən heqkandaq əhdə baqlımanglar, bəlki ularning kurbangahlirini buzup taxlixinglar kerək» — degənidim; lekin silər Mening awazimoğa kulak salmidinglar. Bu silərning nemə kılöjininglar?! ■ 3 Xunga Mən xu qaşda silərgə: «Xundak kılsanglar ularni silərning aldinglardin koşliwətməymən; ular bikininglaroğa yantak bolup sanjilidu, ularning ilahliri silərgə tor-tuzak bolidu» — dəp agahlandırdum, — dedi. □ ■
 4 Pərwərdigarning Pərixtsi barlık Israillaroğa bularni degəndə, ular ün selip yioqlap ketixti. 5 Xuning bilən bu jayning nami «Bokim» dəp koyuldi; ular xu yərdə Pərwərdigaroğa atap kurbanlıqlarni sundi. □

Yəxua pəyoşəmbərning dəwrudin keyin boləjan ixlar

6 Yəxua həlknı tarkitiwetiwidi, Israillar hərəkəyisi əzlırigə miras kılinoğan zeminni igiləx üqün kaytip ketixti. ■ 7 Yəxuaning pütkül həyat künlridə, xundakla Yəxuadin keyin qaloğan, Pərwərdigarning Israil üqün kıloğan həmmə karamət əməllirini obdan bilgən aqsakallarning pütkül həyat künlridimu *Israil* həlki Pərwərdigarning ibaditidə bolup turdi. 8 Əmdi Nunning oqli, Pərwərdigarning kuli Yəxua bir yüz on yexida wapat boldi. 9 Ular uni elip berip, Əfraim taolıq rayonida, Gaax teoşining ximal tərpidiki öz miras ülxi boləjan Timnat-Serah degən jayda dəpnə kildi. □ 10 Bu dəwrdikilərnıng həmmisi *əlip* öz ata-bowiliriəğa koşulup kətti; ulardin keyin Pərwərdigarnimu tonumaydiəgan, xundakla uning Israil üqün kıloğan əməllirini bilmigən bir dəwr pəyda boldi.

Israilning gunahni üzüksiz təkrarlıxi

11 Xuningdin tartip Israil Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp Baal-butlarning ibaditigə kirixti. 12 Ular əzlırini Misir zeminidin qikirip elip kəlgən ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarni taxlap, ətrapidiki tapılərnıng ilahliridin boləjan yat ilahləroğa əgixip, ularoğa bax urup, Pərwərdigarning oşəzipini koşojidi. 13 Ular Pərwərdigarni taxlap, Baal wə Axərahlarıning kulluqioğa kirixti. □
 14 Buning bilən Pərwərdigarning oşəzipi Israiloğa tutixip, harab kılinsun dəp, u ularni talan-taraj kıləşqılarning kəlioğa taxlap bərdi, yənə ətrapidiki düxmənlirining kəlioğa tapxurup bərdi; xuning bilən ular düxmənlirining aldidə bax kətürəlmidi. ■ 15 Ular kəyərgə barmisun, Pərwərdigarning kəli ularni apət bilən urdi, huddi Pərwərdigarning deginidək, wə Pərwərdigarning ularoğa kəşəm kılöjnidək, ular tolimu azablık hələtkə qüxüp kəldi. ■ 16 Andin Pərwərdigar *ularning arisidin*

□ 2:1 «Pərwərdigarning Pərixtsi» — «təbirlər»ni kərüng. ■ 2:1 Yar. 17:7; Mis. 23:20-22; Kan. 29:13, 14 ■ 2:2 Kan. 7:2; 12:3 □ 2:3 «*ular bikininglaroğa yantak bolup sanjilidu*» — yaki «ular silərnı kiltaklaroğa qüxüridu». ■ 2:3 Mis. 23:33; 34:12; Kan. 7:16; Yə. 23:13 □ 2:5 «*Bokim*» — mənsi «yioşliəşqılar». «... ular xu yərdə Pərwərdigaroğa atap kurbanlıqlarni sundi» — bu ixka kərioşanda, «Pərwərdigarning Pərixtsi» ayan boləjan qaşda, xu yərlərdə kurbanlık kılşə bolatti. Adətə pəşət Huda bəkitkən jaydila kurbanlık sunuxka bolatti («Kan. 12:5-14ni kərüng»). ■ 2:6 Yə. 24:28 □ 2:9 «*Timnat-Serah*» — yaki «Timnat-Hərəş». □ 2:13 «*Axərahlar yaki Axərah butlar*» — bəlkim butpərəşlikkə beoşlxlanəjan dərəhlilərdu. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuloğan yaki nəkixləngən boluxi mumkin. ■ 2:14 Zəb. 44:12-14; Yəx. 50:1 ■ 2:15 Law. 26; Kan. 28

batur ҳақимlarni туроқузди, улар *Israillarni* талан-тарай қилоқуқиларнинг қолидин қутқузуп қикти.

17 Xundaktimu, ular öz ҳақимlirioqa қулақ салмиди; әқсиқә улар yat ilahlaroqa әғixip buzukluk қилип, ularoqa bax urup қокунди; ата-бowlilirining манғоған yolidin, yәni Pәrwәrdigarning әmrlirigә itaәt қilix yolidin tezla қikip kәtti; ular heq itaәt қilmidi. 18 Pәrwәrdigar қағанiki ular үқün batur ҳақимlarni туроқузsa, Pәrwәrdigar һaman xu batur ҳақим bilән billә bolatti, batur ҳақимning һayat күnliridә ularni dүxmәnlirining қолидин қутқузуп қикatti; күnki ularni harlap әzgәnlәр түpәylidin kәtүrlүgән аһ-zarlarni anglioqan Pәrwәrdigar ularoqa iқini аоқritatti.

19 Lekin batur ҳақим әлүp ketixi bilәнla, ular arkisioqa yenip, yat ilahlaroqa әғixip, ularning қulluқioqa kirip, ularoqa bax uruxup, әzlrini ата-bowliridindimu ziyadә buloqaytti; ular nә xu қilmixliridindim tohtimaytti, nә өз jahil yolidin heq yanmaytti. ■ 20 Xuning bilән Pәrwәrdigarning oqәzipi Israiloqa қattik tutaxti, U: — «Bu hәlk Mән ularning ата-bowlirioqa tapilioqan әhdәmni buzup, awazimoqa қулақ салmioқini үқün, 21 buningdin keyin Mән Yәxua әlgәndә bu yurtta қalduroqan таipilәrdin heqbirini ularning aldidin қооqliwәtmәymән; ■ 22 buningdiki mәksәt, Mән xular arkilik Israilning ularning ата-bowliri tutkandәk, Mән Pәrwәrdigarning yolini tutup mangidioqan-mangmaydioqanlikini sinaymән» — dedi.

23 Xuning bilән Pәrwәrdigar xu таipilәrni қaldurup, ularni nә dәрһalla zemинidin mәһrum қилип қооqliwәtmidi nә Yәxuaning қоlioқimu tapxurup бәrmigәnidi.□

3

1 Tәwәndikilәр Pәrwәrdigar Қанааниylar bilән болоқан jәngni bexidin әtküzmigән Israilning *әwladlirini* sinax үқün қaldurup қоyoqan таipilәр 2 (U Israilarning әwladlirini, болupmu jәng-uruxlarni kәрүp бақmioqanlarni pәкәt jәngni әgүnsun dәp қalduroqanidi): —

3 — ular Filistiyәlarning бәх әmirliki, барlik Қанааниylar, Zidonluқlar wә Baal-Һәрmon teoқidin tartip Hamat eoқizioqә Liwan таoқlikida ту-ruwatқан Hiyiylar idi; □ 4 Ularni қaldurup қоyuxtiki mәksiti Israilni sinax, yәni ularning Pәrwәrdigarning Musaning wasitisi bilән ата-bowlirioqa buyruoqan әmrlirini tutidioqan-tutmaydioqanlikini bilix үқün idi. 5 Xuning bilән Israillar Қанааниylar, yәni Hittiyar, Amoriylar, Pәrizziylәр, Hiyiylar wә Yәbusiyar arisida turdi; 6 Israillar ularning қizlirioqa әylinip, өз қizlirini ularning ооqullirioqa берip, ularning ilahlirining қulluқioqa kirdi.

■ 2:19 Ҳақ. 3:12 ■ 2:21 Yә. 23:13 □ 2:23 «Xuning bilән Pәrwәrdigar xu таipilәrni қaldurup, ularni ... nә Yәxuaning қоlioқimu tapxurup бәrmigәnidi» — bu ayәtlәр, yәni 10-23-ayәtlәр «Batur Ҳақимлар» degән kitabning қisқа yәkүnidin ibarәttur. □ 3:3 «Hamat eoқizioqә...» — yaki «Libo-Hamatқioqә...».

«Batur Həkimlər»ning Dəvri

«Batur həkimlər»ning dəvri

Birinci «batur həkim» — Otniyal

7 İsraililər Pərwədigarning nəziridə rəzil bolqanni kilip, öz Hudasi Pərwədigarni untup, Baallar wə Axərahların qulluqioğa kirdi.

8 Xuning bilən Pərwərdigarning oʻzəzipi Israiloʻla tutixip, ularni Aram-Naharaimning padixahi Quxan-Rixataimning qoliloʻla tapxurdi. Bu तरीқидə Israilar səkkiz yiloiqə Quxan-Rixataimoʻla beқindi boldi. □

9 Israilar Pərwərdigaroʻla pəryad kətūrgəndə, Pərwərdigar ular ūqūn bir qutkuzoʻquqini turoquzup, u ularni qutkuzdi. U kixi Kaləbning inisi Kenazning oʻqli Otniyəl idi.

10 Pərwərdigarning Rohi uning ūstigə qūxūp, u Israiloʻla Һakimlik kildi; u jənggə qikiwidi, Pərwərdigar Aramning padixahi Quxan-Rixataimni uning qoliloʻla tapxurdi; buning bilən u Quxan-Rixataimning ūstidin oʻqalib kəldi. □ 11 Xuningdin keyin zeminda kirik yiloiqə amanlik boldi; Kenazning oʻqli Otniyəl aləmdin oʻtti.

Israilning yənə gunah қilixi wə jazalinixi, «batur Һakim Əhud»

12 Andin Israilar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi; ular Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni қiləoʻlaqqa, u Moabning padixahi Əglonni Israil bilən қarixilixixқа kūqləndürdi. 13 U Ammoniyar wə Amaləkiylərnə ezigə tartip, jənggə qikiq Israilni urup қirip, «Һormilik XəҺər»ni ixələ kildi. □ 14 Buning bilən Israilar on səkkiz yiloiqə Moabning padixahi Əglonəla beқindi boldi.

15 Xuning bilən Israilar Pərwərdigaroʻla pəryad kəturdi; Pərwərdigar ular ūqūn bir qutkuzoʻquqi, yəni Binyamin қəbilisidin boləqan Gəraning oʻqli Əhudni turoquzdi; u solhay idi. Israil uning қoli bilən Moabning padixahi Əglonəla sowəqat əwətti.

16 Əmdə Əhud ezigə bir gəz uzunlukta ikki bislik bir xəmxər yasatқanidi; uni kiyimining iqiğə, ong yotisining ūstigə қisturuwaldi; 17 U xu Һaləttə sowəqatni Moabning padixahi Əglonning aldioʻla elip kəldi. Əglon tolimu semiz bir adəm idi. 18 Əhud sowəqatni təқdim қilip boləqandin keyin, sowəqatni kəturip kəlgən kixilərnə kətküzüwətti; 19 andin əzi Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jaydin yenip, padixahning қexioʻla kelip: — Əy padixah, məndə əzlrigə dəydiqan bir məҺpiyətlіk bar idi, — dewidi, padixah: — Jim tur! — dedi. Xuning bilən ətrapidiki Һizmətқarlarning Һəmmisi sirtқа qikiq kətti. □

20 Andin Əhud padixahning aldioʻla kəldi; padixah yaloquz salkin balihanida olturatti. Əhud: — Məndə sili ūqūn Hudadin kəlgən bir səz bar, dewidi, padixah orunduktin қorup oʻrə turdi. 21 Xuning bilən Əhud sol қolini uzitip ong yotisidin xəmxərnə suoqurup elip, uning қorsikiqəla tikti. 22 Xundəқ қilip xəmxərning dəstisimu tiqi bilən қoxulup kirip kətti, semiz eti xəmxərnə kisiwaləoʻlaqqa, Əhud xəmxərnə қorsqidin tartip қikiriwəlmidi; ūqəy-poқи arқidin қikti. □

23 Andin Əhud dalanoʻla qikiq, balihanining ixiklirini iqidin etip қuluplap қoydi. 24 U qikiq kətkəndə, padixahning Һizmətқiliri kelip қarisa,

□ 3:8 «**Hamat eoʻzizoiqə...**» — «Aram-Naharaim» yaki «Mesopotamiya», yəni «Ikki dəryaning otturisidiki rayon». □ 3:10 «**Aram**» — «Suriyə»ning қədimki nomi. □ 3:13 «**Һormilik XəҺər**» — Yerihoning baxқа bir nomi. □ 3:19 «**Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jay...**» —

yaki «Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jay oyma butlar...» yaki «Gilgalning yenidiki taxliқlar...». «**Jim tur!**» — bu buyruқ muхu yərdə «Bu məҺpiy Һəwərnə Һizmətқarlırim aldidə demə, mən haliy boluxum kerək» degən mənəidə bolsə kerək. Xunga Һizmətқarlıri qekinidu. □ 3:22 «**...**

ūqəy-poқи arқidin қikti» — ayətning bu ahirқи қismining baxқа ikki-ūq tərјimiliri bar: «u (xəmxər) arқidin қikti», «u (xəmxər) ikki puti otturisidin қikti», «u (Əhud) (balihaning) kəynidin қikti».

balihanining ixikliri kuluplaklik idi. Ular: — Padixah salkin oʻydə qong tərətəkə olturoqan bolsa kerək, dəp oylidi. □

²⁵ Ular uzun saqlap kirmisək sət bolarmu dəp oylaxti; u yənila balihanining ixiklirini aqmoqandin keyin, aqquqni elip ixiklarni eqiwidi, mana, hojisining yərdə əlük yatqinini kərđi. ²⁶ Əmđi ular ikkilinip qarap turoqan waqtida, Əhud keqip qıkkanidi; u tax oymilar bar jaydin otup, Seirahka keqip kəlgənidi. ²⁷ Xu yərgə yətkəndə, u Əfraim taqlıq rayonida kanay qeliwidi, Israillar uning bilən birgə taqlıq rayondin qıxti, u aldidə yol baxlap mangđi. ²⁸ U ularoqə: — Manga əgixip yürünglar, qünki Pərwərdigar dūxmininglar Moabiylarni kolunglaroqə tapxurđi, — dewidi, ular uningoqə əgixip qıxup, Iordan dəryasining keqiklirini tosup, heqkimni otküzmdi. ²⁹ U waqtta ular Moabiylardin on mingqə əskərnı olturđi; bularning həmmisi təmbəl palwanlar idi; ulardin heqbir adəm keqip kutulalmıđi. □

³⁰ Xu künı Moab Israilning kolıda besıkturulđi. Zemin səksən yiloqə aman-tinqlikta turđi.

Xamgar

³¹ Əhuddin keyin Anatning oqlı Xamgar həkım boldi; u altə yüz Filistiyelikni birakla kala sanjiuq bilən olturđi; umu Israilni kutkuzđi. □

4

Dəborah wə Barak

¹ Əmđi Əhud wapat boləqandin keyin Israillar Pərwərdigarning nəziridə yənə rəzil boləqanni kiləyli turđi. ² Xuning bilən Pərwərdigar ularni Kanaaniylarning padixahı Yabinning kolioqə taxlap bərđi. Yabin Həzor xəhiridə səltənət kilatti; uning qoxun sərdarining ismi Sisera bolup, u Həroxət-Goyim degən xəhərdə turatti. □ ³ Israillar Pərwərdigaroqə naləpəryad kəturđi, qünki Yabinning tokkuz yüz təmür jəng hərəwisi bolup, Israillaroqə yigirmə yildin buyan tolimu zulum kilip kəlgənidi.

⁴ U waqtta Lapidotning hotuni Dəborah degən ayal pəyoqəmbər Israiloqə həkım idi. ⁵ U Əfraim taqlıkidiki Ramah bilən Bəyt-Əlning otturısidiki «Dəborahning horma dərihi»ning tüwidə olturatti; barlik Israillar dəwaliri toqrisida həküm sorioqli uning kəxiqə kelatti.

⁶ U adəm əwətip Naftali yurtidiki Kədəxtin Abinoamning oqlı Barakni qakirtip kelip, uningoqə: — Mana, Israilning Hudasi Pərwərdigar *mundak*

□ **3:24 «qong tərətəkə olturoqan bolsa kerək»** — ibranıy tilida: «putlirini yapkan bolsa kerək» degən səzlər bilən ipadilınu. □ **3:29 «...ular Moabiylardin on mingqə əskərnı olturđi...»**

— bu on mingqə əskər bəlkim Moabning Israilarni kullukta qing tutup turux uqun Israil zeminini idarə kilixka qalduroqan qoxuni bolsa kerək. Əhudning Iordan dəryasining keqiklirini tosuxi ularning Moab zeminioqə keqix yolini tosuxtin ibarət idi. «... təmbəl palwanlar...» — yaki «... semiz palwanlar...». □ **3:31 «Əhuddin keyin Anatning oqlı Xamgar həkım boldi... umu Israilni kutkuzđi»** — Xamgarning Filistiyələr bilən jəng kiləlanlikı uning Israilning məqrıb tərıpidə, dengiz boyidiki tüzlənglikte həkım ikənlikini kərsitxi mumkin. 4:1gə qarıqanda,

«Dəborah wə Barak» Xamgar bilən zamandax bolsa kerək; lekin ular zeminning ximal wə xərk tərıpidə həkımlıq kilatti. □ **4:2 «Kanaaniylarning padixahı Yabin...»** — «Yabin» Həzor padixahning ismi əməs, bəlkı uning unwani boluxi mumkin. «... Yabinning kolioqə taxlap bərđi» — ibranıy tilida «Yabinning kolioqə setip bərđi». «Həroxət-Goyim degən xəhər...» —

yaki «Taipılərnıng ormanlik xəhiri». ■ **4:2** 1Sam. 12:9

əmr қилоан əməsmu?! U: — Sən берip Naftalilar қəbilisi һәм Zəbulun қəbilisidin on ming adəmnı əzүng билən billə elip Tabor teoҗioa қикқin;

□ ■⁷ xuning билən Mən Yabinning қоxun sərdari Siserani jəng һarwiliri wə қоxunliri билən қоxup Kixon əқinining boyioa, sening кəxingoа baroјusi niyətkə selip, uni қолungoа tapxurimən degən, — dedi.■

⁸ Barak uningoа: — Əgər sən mən билən billə barsang, mənmu барimən. Sən mən билən барmisang, mənmu барmaymən! — dedi.

⁹ Dəborah jawabən: — Maқul, mən sən билən barsam барay; һalbuki, səpiring sanga һeқ xan-xərəp кəltürməydu; qünki Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining қolioa tapxuridu, — dedi. Xuning билən Dəborah қоrup Barak билən billə Kədəxkə mangdi.□

¹⁰ Barak Zəbulunlar wə Naftalilarnı Kədəxkə қақirtti; xuning билən on ming adəm uningoа ədəxti; Dəborahmu uning билən қикti ¹¹ (xu qaoа keniylərdin boləan Həbər əzini Musaning keynatisi Həbabning nəslidin boləan keniylərdin ayrip қикip, Kədəxning yenidiki Zaanaimning dub dəriһining yenida qedir tikкənidı).■

Tabor teoјining mənzirisi (Yizra'el түzlənglikidin қaraydioan)

¹² Əmdi Siseraoа: — Abinoamning ooli Barak Tabor teoҗioa қикiptu, degən һəwər yətküzüldi. ¹³ Xuni anglap Sisera барlik jəng һarwilirini, yəni toққuz yüz төmür jəng һarwisini wə барlik əskərlirini yioјip, Həroxət-Goyimdin қикip, Kixon əқinining yenida toplidi.

□ **4:6 «... Pərwərdigar mundaқ əmr қилоан əməsmu?!»** — yaki «... Pərwərdigar sanga əmr қилоан əməsmu?». ■ **4:6** Ibr. 11:32 ■ **4:7** Zəb. 83:9-10 □ **4:9 «... Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining қolioa tapxuridu»** — ibranıy tilida «Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining қolioa setip beridu». ■ **4:11** Qəl. 10:29

¹⁴ Dəborah Baraqqa: — Kəpkin; bəgün Pərwərdigar Siserani sening kəlungə tapxuridiəqan kəndür. Mana, Pərwərdigar aldingda yol baxliəyli qikti əməsmu?! — dedi. Xuni dewidi, Baraq wə on ming adəm uningə əgixip Tabor teəjədin qūxti. ¹⁵ Pərwərdigar Siserani, uning həmmə jəng hərwiliri wə barlik kəxunini kəxup Baraqning kiliqi aldida tiripirən kildi; Sisera əzi jəng hərwisidin qūxup, piyədə kəqip kətti.■

¹⁶ Baraq jəng hərwilirini wə kəxunni Həroxət-Goyimgiəqə kəqəlap bardı; Siseraning barlik kəxunni kiliq astida yikildi, birimu kəlmidi. ¹⁷ Ləkin Sisera piyədə kəqip, Keniyələrdin boləqan Həbərning ayali Yaəlning qədiriəqə bardı; qūnki Həzorning padixahı Yabın bilən Keniyələrdin boləqan Həbərning jəməti otturisida dəstluk əlakisi bar idi.

¹⁸ Yaəl Siserani kərxı elixkə qikip uningə: — Əy hojam, kirginə! Kərkma, meningkigə kirgin, dedi.

Xuning bilən Sisera uning qədiriəqə kirdi, u uning üstigə yotqan yepip kəydi.

¹⁹ U uningə: — Mən ussap kəttim, mənə bir otlam su bərginə, dewidi, ayal bərip sūt tulumini eqip, uningə iqküzup, andin yənə uni yepip kəydi.■

²⁰ Andin Sisera uningə: — Sən qədiring ixikidə saqlap turəqin. Birkim kəlip səndin: — Bu yərdə birərsi barmu, dəp sorisa, yəq dəp jawab bərgin, — dedi.

²¹ Əmdi Həbərning ayali Yaəl kəpup, bir qədər kəzukini elip, kəlida bolkəni tutkiniəqə xəpə qikərməy uning kəxiəqə bardı; u hərıp kətkəqkə, kəttik uhlap kətkənidi. Yaəl uning qekisigə kəzukni xundak kəktiki, kəzuk qekisidin ətup yərgə kirip kətti. Buning bilən u əldi.

²² Xu qəoqda, Baraq Siserani kəqəlap kəldi, Yaəl aldiəqə qikip uningə: — Kəlgin, sən izdəp kəlgən adəmmi sanga kərsitəy, — dedi. U uning qədiriəqə kirip kəriwidi, mana Sisera əlük yatattı, kəzuk tehiəqə qekisigə kəqiklik turattı.

²³ Xundak kəlip, Huda xu kəni Kənaan padixahı Yabinni Israillarning aldidə təwən kildi. ²⁴ Xu wəqittin tartip Israillar bəroqanseri kəqiyip, Kənaan padixahı Yabindin üstünlükni igilidi; ahirda ular Kənaan padixahı Yabinni yəqattı.

5

Nusrət nəzmisi

1 Xu kəni Dəborah wə Abinoamning oqli Baraq mundak nəzmə oqıdi: —

² Israilda yetəkqilər yol baxliəqini üqün,
Həlk ihtiyarən əzlrini pida kəloqini üqün,
Pərwərdigarəqə təxəkkür-mədhıyə oqunglar!

³ Əy padixahlar, anglanglar,
Əy əmirilər, kəlak səlinglar!

Mən, mən Pərwərdigarəqə atap nəzmə oquymən,
Mən Israilling Hudasi Pərwərdigarəqə küy eytimən.

⁴ I Pərwərdigar, sən Seirdin qikqiningda,
Edomning yayliqidin qikip yürük kəloqiningda,
Yər titrəp, asmanlardin sular tamqidi,
Xundak, bulutlar yaməurlirini yəqədurdi;■

5 Таолар Пәрвəрдигарнинг алдидə тəwrəнди,
 Əнə Синай теoјиму тəwrинип кətti,
 Исраилнинг Hudasi Пərвəрдигарнинг алдидə. □ ■
 6 Anatning оoли Xamгарнинг кунлиридə,
 Həm Yaəlning кунлиридə,
 Qong yollar taxlinip кəlip,
 Yoluқilar əgri-toқay qioјir yollar bilən mangatti;

7 Israilda əzimətlər yoқap кətti,
 Taki mənki Dəborah kəzoјilip,
 Israilda bir ana sūpitidə pəyda boləjiniməoiqə. □

8 *Israil*lar yengi ilahlarni tallidi;
 Urux dərwasiliriəja yetip kəldi.
 Kiriқ mingqə Israillikning arisida,
 Ya bir қalkan ya bir nəyzə tepilisiqu?! □

9 Kəlbim Israilning əmiriliriəja қayildur,
 Ular həlk arisida əzilirini ihtiyarən pida kildi;
 Pərвərdigarəja təxəkkür-mədhiyə okunglar!

10 I aқ exəklərgə mingənlər,
 I nəpis zilqilərninɡ üstidə olturoқanlar,
 I yolda yürgənlər, kəngül bəlunglar! □

11 Su əkilidioқan jaylarda olja bəluxüwatқanlarning juxқun awazilirini anglanglar!

Ular xu yərlərdə Pərвərdigarning həkkaniy əməllirini mədhiyiləp,
 Uning Israildiki əzimətlirining həkkaniy əməllirini təriplixidu.
 Xu waқitta Pərвərdigarning həlki қuxüp dərwasilarəja yetip кəlip: —□

12 «I Dəborah, oyoқan, oyoқan!
 Oyoқan, oyoқan, oјəzəl eytkin!

Ornungdin tur, i Baraқ,
 Əsirliringni yalap mang, i Abinoamning оoли!» — deyxidu. □

13 Mana həlkning az bir қaldisi aliyjanabləroja əgixix üqün qüxti,
 Pərвərdigarning həlki yeniməja palwan kəbi қuxüp kəldi. □

□ 5:5 «... Əнə Синай теoјиму тəwrинип кətti, Исраилнинг Hudasi Пərвərdigarning алдидə»

— yaki «yəni Sinay teoјida ayan boləjan Hudaning алдидə, — Israilning Hudasi Пərвərdigarning алдидə». ■ 5:5 Mis. 19:18; Zəb. 68:15, 16, 17; 97:5 □ 5:7 «Israilda əzimətlər yoқap кətti» — yaki «Israilda kənt-kixlaklar yoқap кətti».

□ 5:8 «Urux dərwasiliriəja yetip кəldi» — demək, Israil tirik Hudani taxlap butlarni talliwəloјini üqün Hudaning xu jazasi ularning bexioja qüxti. □ 5:10 «nəpis zilqilərninɡ üstidə olturoқanlar» — yaki «toқumlarıninɡ üstidə olturoқanlar». «I aқ exəklərgə mingənlər, i nəpis zilqilərninɡ üstidə olturoқanlar, i yolda yürgənlər...» — bu ayəttə puritiloқan mənə bəlkim «I, Israilda həzir rahət künlərnə kərgüqiləp, silər üqün əz hayatini təwəkkül қiloқanlarnə əslənglar!» degəndək boluxi mumkin.

□ 5:11 «Su əkilidioқan jaylarda olja bəluxüwatқanlar...» — demək, nusrət қazanəjanlikтин hətta su əkəlgili қiққанlarmu oljidin əzara bəluxidu. Baxқа birhil tərјimisi: — «Okyaқilarning oјəwoјasidin қutuloқanlar su alidioқan jaylarda turup, Pərвərdigarning həkkaniy əməllirini mədhiyiləp, uning Israildiki əzimətlirining həkkaniy əməllirini təriplixidu. Xu waқitta...».

□ 5:12 «I Dəborah, oyoқan, oyoқan! ... ornungdin tur, i Baraқ!...» — 12-ayəttiki nəzə həlk kəqir қiқiwəloқan taoliktin aman-esən qüxüp, əz xəhirining dərwasiliriəja kəlgəndə huxəllikјidin Dəborah wə Baraққа eytkən səyünüx səzliри bolsa kərak. □ 5:13 «Mana həlkning az bir қaldisi aliyjanabləroja əgixix üqün qüxti» — demək, Hudaəja sadik boləjan «həlk қaldisi» az bolsimu, Baraқ wə baxқа jasarətlik əzimətlərgə əgəxkən. Baxқа birhil tərјimisi: «Həlkning az bir қaldisi kügüklərninɡ üstidin oјalib kəldi». «Pərвərdigarning həlki yeniməja palwan kəbi қuxüp кəldi» — baxқа birhil tərјimisi: «Pərвərdigarning həlki zalimlarəja қarxi қiқixқа mening yeniməja qüxti». Bu ayətninɡ yənə birnəqqə hil tərјimiliri uқrixi mumkin.

14 Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip қалоқанлар кәлди;
 Mana, Binyaminlarmu қовмлiringоға қохулуп әғixip кәлди;
 Makirdin әmirләр қүхүp кәлди,
 Zәbulundin сәрдәрлик Һасисини тутқанлар yetip кәлди. □

15 Issakarning әmirлири Dәborahоға қохулди;
 Barak nemә қилоқан bolsa Issakarmu xundaq қилиp,
 Uning кәynidin jilоjоға tap basturup etilip қүxti!
 Rubәнning ailә-jәмәtлiridikilәrning arisida xunqә uluq niyәtlәr
 қәlblirigә pүkүlgәnidi! □

16 Sән nemixқа қотанларning iqidә turup,
 Қоylarоға қелинқан nәyning awazini anglaxni halap қalding?
 Rubәнning ailә-jәмәtлiridikilәrning arisida xunqә uluq niyәtlәr
 қәlblirigә pүkүlgәnidi!

17 Gileadlar bolsa Iordan dәryasining u tәripidә turup қaldi;
 Danlarmu nemixқа kemilәrning yenida tohtap қaldi?
 Axirlar bolsa dengiz boyida *jim* olturuwaldi,
 Dengiz қoltuқlirida turup қaldi.

18 Zәbulunlar janlirini әlүmgә tәwәkkül kildi;
 Naftalilarmu jәng mәydanidiki yuқiri jaylarda һәм xundaq kildi!

19 Padixahlar һәmmisi kelip, sоқuxti,
 Қanaaniylarning padixahlirimu uruxқа қiқti;
 Taanaқта, Megiddoning su boylirida uruxti.
 Lekin bir'azmu күmүx olja alalmidi!

20 Asmanlarda yultuzlarmu jәng kildi,
 Orbitiliridin Siseraоға қarxi jәnggә atlandi.

21 Kixon dәryasining еқini *düxmәnni* еkitip кәtti;
 Xu қәdimiy dәrya, u Kixon dәryasidur!
 Әy mening jenim, pütүн күqүng bilән aloја baskin! □

22 Ularning atlirining tuwaқliri takirang-takirang қilmaqta,
 Tolparliri қapmaqta, қapmaqta.

23 Mәrozоға lәнәt оқunglar, dәydu Pәrwәrdigarning Pәrixтisi,
 U yәrdә olturoқuқilarоға lәнәt оқunglar,
 Қattiq lәнәt оқunglar;

Qunki ular Pәrwәrdigarоға yardәmgә kәlmidi,
 Zalimlarоға қarxi Pәrwәrdigarоға yardәmgә kәlmidi. □

24 Ayallar iqidә kәniylik Һәbәrning аyalı Yaәl bәht-bәrikәtlәnsun,
 Qedirda turoқан ayallar iqidә u bәht-bәrikәt tapsun!

25 Sisera su soriwidi, u uningоға süt bәrdi,
 Esilzadilәrgә layiq bir қақida қaymaq tutti;

□ 5:14 «**Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip қалоқанлар кәлди**» — Əfraim қәbilisi әslidә Amalәklәrning zeminiни igilligән wә ularni һәydiwәtkәnidi. «**Makirdin...**» — «Makir» muxu yәrdә Manassәһ қәbilisigә wәkillik қilidu. □ 5:15 «**Rubәнning ailә-jәмәtлiridikilәrning arisida**» — yaki «Rubәнning еқinlirining boyida». «**Rubәнning ailә-jәмәtлiridikilәrning arisida xunqә uluq niyәtlәr қәlblirigә pүkүlgәnidi!**» — bu nahayiti һәjwiy, kinayilik gәp. Rubәнlәrdә xunqә yüksәk niyәt bolоқini bilән һeqnemә қilmidi (16-ayәtni kәring). □ 5:21 «**Kixon dәryasining еқini ularni еkitip кәtti**» — muxu sәzlar yuқiriқi «asmanlardiki yultuzlar jәng kildi» degән sәzlәrni yorutidu. Yazda Kixon dәryasi еқinida su yoқ deyarlik bolidu; қixta күqүk ақidu. Xunga, xu hulasisә kelimizki, һawa rayi өзgiriр, көp yamoқur yaoққаққа, Kixon dәryasi texip, Siseraning jәng һarwilirini еkitip кәtti yaki ularni patқаққа paturup қoydi (4-ayәttә xu қattiq yamoқur tilоја elinidu). □ 5:23 «**Zalimlarоға қarxi Pәrwәrdigarоға yardәmgә kәlmidi**» — yaki «Baturlirini elip, Pәrwәrdigarоға yardәmgә kәlmidi».

26 U sol қolini қedir қозуқиоа,
Ong қolini тёмурқining болқисиоа узatti;
Siserani urup,
Bax сөнгүкини қеқип,
Qekisidin yanjip өtküzüwätti.□

27 Sisera uning ikki putining arilikioа қиysaydi,
U yikildi, u *өлүктәк* yatti,
U uning ikki putining arilikioа қиysaydi, u yikildi,
Қиysayоan yәrdә u yikilip, jan bәrdi.

28 Siseraning anisi pәnjiridin sirtқа sәp saldi,
U pәnjirining rujikidin towlap: —
«Uning jәng Һarwisi nemixқа xunqә uzаққiqә kәlmәydu?
Jәng Һarwilirining atlirining tuyaq sadasi nemixқа xunqә Һayal bolidu?
— dedi.

29 Uning dedәkliri arisida danalar jawab beridu,
Xundақla, u dәрwәкә өз-өzigә jawab beridu: —

30 «Ular oljilirini yioәip bөлүxüwatқан bolmisun yәнә?!
Һәрbir әrkәkkә *ayaaә asti қilixқа* bir-ikkidin қiz tәgкәndu,
Siseraоа rәngdar қiyimlәр,
Gül kәxtilәngән rәngdar қiyimlәrdin olja tәgкәndu,
Bulangқining boynioа aldi-kәyni kәxtilәngән rәngdar қiyimlәр tәgкән
bolsа kerәk!□

31 I Pәrwәrdigar, Sening barliқ düxmәnliring әnә xundақ yоқutuloјay!
Lekin Seni sөygәnlәр қuyaxning әrlәwatқandiki қudritidәk күqlük
bolојay!».
Xuning bilән zemin қirik yilоiqә tinq-amanliқ tapti.

6

Israilning gunah қilixi, jazalinixi; Hudaning Gideonni Һakimliққа қaqirixi

1 Israillar Pәrwәrdigarning nәziridә rәzil bolоqanni қildi; xuning bilән Pәrwәrdigar ularni yәttә yilоiqә Midiyaniylarning қolioа tapxurup bәrdi. 2 U waқitta Midiyaniylar Israilning üstidin оqalib kelip, Israil Midiyaniylarning sәwәbidin әzliri üqün taqlardin, әngkürләrdin wә қoram taxlardin panah jaylarni yasidi.□

3 Һәр қетim Israillar uruқ terioanda xundақ bolattiki, Midiyaniylar, Amalәkiylәр wә mәxriktikilәr kelip ularоа Һujum қilatti. 4 Ularоа Һujum қilixқа bargahlarni tikip, zemindiki Һosulni wәyran қilip, Gazaоiqә Israilоа Һeqқandақ axliқ қaldurmay, ularning қoy, kala, exәklirinimu elip ketәtti. 5 Qünki ular qekәtkilәrdәk kәp bolup, өз mal-qarwiliri wә qedirilirini elip kelәtti; ularning adәmliri wә tәgiliri san-sanaksiz bolup, zeminni wәyran қilix üqün tajawuz қilatti. 6 Xuning bilән Israil

□ 5:26 « *Yaaә* sol қolini qedir қозуқиоа, ... qekisidin yanjip өtküzüwätti» — bu ayәtlәrgә қariоanda Yaaә Siseraning bexioа қаққан қозуқни болқа bilән üq қетim urоqan. □ 5:30

«**Bulangқining boynioа aldi-kәyni kәxtilәngән rәngdar қiyimlәр tәgкән bolsа kerәk!**»

— yaki «Mening boynumoа ikki aldi-kәyni kәxtilәngән қiyimlәр olja қilip tәgкән bolsа kerәk!».

□ 6:2 «**қoram taxlardin panah jaylarni yasidi**» — yaki «қoroanlardin panah jaylarni yasidi».

Ibraniy tilida «istihkamliқ jaylardin panah jaylarni yasidi».

Midiyaniylarning aldidida tolimu har ҳаләtkә qüxüp qaldı; andin Israillar Pärwərdigarğa nalə-pəryad kətürdi.

7 Midiyaniylarning dəstidın Israil Pärwərdigarğa pəryad kətürginidə xundak boldiki, 8 Pärwərdigar Israilğa bir pəyojəmbərnı əwətti. U kelip ularğa: — Israilning Hudasi Pärwərdigar mundak dəydu: «Mən silərnı Misirdin qikirip, «kulluk makani»din elip qikkanidim; 9 silərnı misirliklarning kolidin, xundakla silərgə barlik zulum kiləuqularning kolidin kutkuzup, ularnı aldinglardın koqliwetip, ularning zeminini silərgə bərdim 10 wə silərgə: «Mana, Mən Pärwərdigar silərnıng Huday-inglardurmən; silər Amoriylarning zeminida turəjninglar bilən ularning ilahliridin kərkənglar» degənidim. Lekin silər Mening awazimoğa kulak salmidinglar», — dedi.■

11 Andin Pärwərdigarning Pərixtsi kelip Ofrah degən jayda Abiezər jəmətidiki Yoaxka təwə boləın dub dərihining tüwidə olturdi. U wakitta Yoaxning oqli Gideon Midiyaniylarning bulangqilikidin saklinix üçün xarab kəlqiki iqidə buoqday tepiwatatti.□

12 Pärwərdigarning Pərixtsi uningğa kərünüp: — Əy jasarətlık palwan, Pärwərdigar sən bilən billidur! — dedi.

13 Gideon uningğa jawab berip: — I hojam, əgər Pärwərdigar biz bilən billə boləın bolsa, bu kərgüləklər nemixka üstimizgə kəldi? Atabowilirimiz bizgə səzləp bərgən uning barlik məjiziliri kəni? Bular toqrisida ata-bowilirimiz: «Mana, Pärwərdigar bizni Misirdin qikirip kəlmigənmidi?» — dedi. Lekin bügünki kündə Pärwərdigar bizni taxlap, Midiyaning kəlioğa tapxurup bərdi! — dedi.

14 Pärwərdigar uningğa karap: — Sən muxu küqünggə tayinip, berip Israilni Midiyaning kolidin kutkuzəın! Mana, Mən seni əwətkən əməsmu? — dedi.■

15 Gideon Uningğa: — I Rəb, mən Israilni kəndak kutkuzalaymən? Mening ailəm bolsa Manassəh kəbilisi iqidə əng namriti, əzüm atamning jəmətidə əng kikiqidurmən, — dedi.

16 Pärwərdigar uningğa: — Mən jəzmən sən bilən billə bolimən; xunga sən Midiyanlarnı bir adəmni urəındək urup kirisən, — dedi.

17 Gideon Uningğa iltija kilip: — Mən nəziringdə iltipət tapkan bolsam, mən bilən səzləkküqining həkikətən Sən Əzüng ikənlikigə bir əlamət kərsətkəysən; 18 ətünimən, mən yenip kelip öz hədiyə-kurbanlikimni aldingğa koyəuqə bu yərdin kətmigəysən, — dedi.

U jawab berip: — Sən yenip kəlgüqə kütimən, dedi.

19 Gideon berip əygə kirip bir oqlakni təyyarlap, bir əfah esil undin petir nan pixurup, gəxnı səwətkə selip, xərpisini korioğa usup bularnı uning kəxioğa elip kelip, uningğa sundi (U təhiqə dub dərihining tüwidə olturatti).□ 20 Andin Hudaning Pərixtsi uningğa: — Bu gəx bilən petir nanlarnı elip berip, muxu yərdiki koram taxning üstigə koyup, xərpini təkkin, — dewidi, u xundak kildi. 21 Pärwərdigarning Pərixtsi kolidiki həsini uzitip uqini gəx bilən petir nanlarğa təkküziwidi, koram taxtin ot qikip, gəx bilən petir nanlarnı yəp kətti. Xu həman Pärwərdigarning Pərixtsimu uning kəzidin oqayib boldi.

■ 6:10 2Pad. 17:35, 38 □ 6:11 «... xarab kəlqiki iqidə buoqday tepiwatatti» — xarab kəqlikidə buoqday tēpex tolimu kəloyəsiz, əlwəttə; bu Gideonning Midiyaniyların kərkəkanlikini kərsitidu. ■ 6:14 1Sam. 12:11; İbr. 11:32 □ 6:19 «bir əfah» — 22 litr. Axliq az boləın künlərdə namrat bir ailə üçün bu nəhəyiti qəng bir hədiyə-kurbanlik bolatti.

22 Xuning bilən Gideon uning Pərwərdigarning Pərixtsisi ikənlikini bilip: — Apla, i Rəb Pərwərdigar! Qataq boldi, qünki mən Pərwərdigarning Pərixtsisi bilən yüz muyüz kərüxüp qaldim...! — dedi.

23 Lekin Pərwərdigar uningösa: — Hatirjəm bolöjin! Korkmiojin, elməysən, — dedi.□

24 Xuning bilən Gideon Pərwərdigarösa atap u yərdə bir qurbangah yasap, uning ismini «Yahwəh-xalom» dəp atidi. Bu qurbangah ta bögüngiqə Abiezər jəmätining Ofrah degən jayida bar.□

25 U keqisi Pərwərdigar uningösa: — Sən atangning qong buqisi wə yəttə yaxliq ikkinqi buqisini elip atangösa təwə bolöjan Baal qurbangahini örüp, uning yenediki Axərah butini kesiwətkin. □ 26 Andin muxu koröjaning üstigə Pərwərdigar Hudayingösa atalöjan, bəlgiləngən rəsim boyiqə bir qurbangah yasap, ikkinqi bir buqini elip, özüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kilip qalap, uni köydürmə qurbanliq kilöjin, — dedi.□

27 Xuning bilən Gideon öz hizmətqiliridin on adəmnı elip berip, Pərwərdigarning özigə eytkinidək kildi; lekin u atisining öyidikilərdin wə xəhər adəmliridin korkkini üqün, u bu ixni kündüzi kılmay, keqisi kildi. 28 Ətisi səhərdə xəhər həlki körüp karisa, mana, Baal qurbangahı örüwətilgən, uning yenediki Axərah buti kesiwətilgənidi wə yengi yasalöjan qurbangahning üstidə ikkinqi buqa qurbanliq kilinöjanidi.

29 Buni kərüp ular bir-birigə: — Bu ixni kim kilöjandı? — deyixti. Ular sürüxtüriwidi, buni Yoaxning oqlı Gideonning kilöjanliki məlum boldi.

30 Xuning üqün xəhərning adəmliri Yoaxka: — Oqlungni qikirip bərgin! U Baal qurbangahini örüp, uning yenediki Axərahni kesiwətkini üqün öltürölsün! — dedi.

31 Birəq Yoax özigə kərxilixixka turöjan köpqilikke jawab berip: — Silər Baal üqün dəwalaxmaqimüsilər? Silər uni kutquzmaqqumu? Kimki uning toqrisida dəwalaxsa ətigə qalmay ölümgə məhkum kilinsun! Əgər Baal dərwəqə bir huda bolsa, undaқта uning qurbangahini birsi örüwətkini üqün, u xu adəm bilən əzi dəwalaxsun! — dedi.□

32 Bu səwəbtin atisi Gideonni «Yərubbaal» dəp atidi, qünki atisi: «U Baalning qurbangahini örüwətkini üqün, Baal əzi uning bilən dəwalaxsun!»

□ 6:23 «Hatirjəm bolöjin» — ibranıy tilida «Xalom ələykum!» (Salamuələykum). Ibranıy tilida mənisi adətə «sanga aman-salamətlik bolöjay!».

□ 6:24 «Yahwəh-xalom» — buning mənisi: «Pərwərdigar hatirjəmliktur». □ 6:25 «Sən atangning yax buqisini, yəni uning yəttə yaxliq ikkinqi buqisini elip...» — baxqa birhil tərximisi: «Sən atangning yax buqisini, yəni uning yəttə yaxliq ikkinqi buqisini elip...». «Baal qurbangahini örüp...» — Baalösa atalöjan qurbangah bək qong bolsa kərək. İkki buqa bəlkim qurbangahni tartip örux üqün kərək boluxi mumkin. «...uning yenediki Axərah butini kesiwətkin» — «Axərah»lar toqrluluk 2:13 wə izahətini kərüng. □ 6:26 «...muxu koröjaning üstigə...» — yaki «...koram texining üstigə...» «bəlgiləngən rəsim boyiqə» — «Kən.» 25:6-7ni kərüng. «özüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kilip qalap, uni köydürmə qurbanliq kilöjin» — 2:5 wə izahətini kərüng. Pərwərdigarning pərixtsisi yaki Pərwərdigar Əzi məmin bəndilirigə kərüngən yərlərdə, u qurbangahlar wə qurbanliqlar toqrisidiki bəkitkən bəlgilimilər bəzidə baxliqə boluxi mumkin. Gərqə xu yər Pərwərdigar Israillərösa qurbanliq kilix üqün rəsmiy bəkitkən jay bolmisimu, xundakla Gideon əzi kaşin bolmisimu, Huda bəribir əzi bəkitkən bəlgilimilirigə əzi igidur; uning Gideonösa kilöjan bu əmliri əzining xundak pəwku'addə jiddiy əhwallarda gəhi waqitlarda əz bəlgilimilirini əzgərtidöjanliqini ispatlaydu. □ 6:31 «Silər Baal üqün dəwalaxmaqimüsilər?» — yaki «Silər Baal üqün jəng kılməqimüsilər?».

«...ətigə qalmay ölümgə məhkum kilinsun!» — yaki «...muxu ətigəndila qalmay ölümgə məhkum kilinsun!».

degənidi. □

³³ Əmma Midiyan, Amaləklər wə məxriktikilərninğ həmmisi yoiqilip, *Jordan* dəryasidin ötüp Yizrəəl jiləjisida qedirilirini tikixti. ³⁴ U wəqittə Pərwərdigarning Rohi Gideonning üstigə qüxti; u kanay qeliwidi, Abiezər jəməttidikilər yoiqilip uning kəynidin əgixip mangdi. ³⁵ Andin u əlqilərnə Mənassəhning zeminiə bərip, u yərnə aylinip kelixkə əwətiwidi, Mənassəhlər yoiqilip uningə əgixip kəldi. U Axırlarəqə, Zəbulunlarəqə wə Naftalilarəqə əlqi əwətiwidi, ularmu uning aldioqə qikixti.

Gideonning Hudadin ikki qetim alamət sorixi

³⁶ Gideon Hudaəqə: — Əgər Sən həkikətən eytkiningdək mening qolum bilən Israilni kütquzidioqan bolsang, ³⁷ Undakta mana, mən hamanəqə bir parqə qoy terisi qoyup qoyimən; əgər pəkət terining üstigilə xəbnəm qüxüp, qərisidiki yərlərninğ həmmisi quruk tursa, mən Əzüng eytkiningdək mening qolum arkilik Israilni kütquzmaqci boləjiningni bilimən, — dedi.

³⁸ İx dərwəkə xundak boldi. Ətisi səhərdə Gideon qoyup, yungni siqiwidi, liq bir piyalə xəbnəm süyi qikti.

³⁹ Andin Gideon Hudaəqə yənə: Əzəzipingni mənə qozojimioqaysən, mən pəkət muxu bir qetimlə dəymən! Səndin ötünəy, mən pəkət yənə bu qetim bu terə bilən sinap bəqay; iltija qilimənki, əmdi bu qetim pəkət terə kəruk bolup, qərisidiki yərninğ həmmisigə xəbnəm qüxkəy, — dedi. ■

⁴⁰ Bu keqisimu Huda xundak kildi; dərwəkə pəkət terilə quruk bolup, qərisidiki yərninğ həmmisigə xəbnəm qüxkənidi.

7

Hudaning Gideonni ikki qetim sinixi wə hatirjəm qilixi

¹ Yərubbaal (yəni Gideon) wə əzigə qoxuloqan həmmə həlk ətisi səhər qoyup, Ҳarod degən bulaqning yenioqə bərip qedir tikti. Midiyaniylarning ləxkərgəhi bolsa uning ximal tərpidə, Morəh egizlikining yenidiki jiləjida idi. ² Əmdi Pərwərdigar Gideonəqə: — Sanga əgəxkən həlkning sani intayin kəp, xunga Mən Midiyaniylarni ularning qolioqə tapxuralmaymən. Bolmisa Israil: «Əzimizni əzimizning qoli kütquzdi» dəp mahtinip ketixi mumkin. ³ Xuning üqün sən əmdi həlkə: «Kimlər qorqup titrək bəskən bolsa, ular Gilead təojidin yenip kətsun» dəp jakarlioqin — dedi.

Xuning bilən həlkning arisidin yigirmə ikki ming kixi qaytip ketip, pəkət on mingilə kəlip qəldi. ■

⁴ Pərwərdigar Gideonəqə yənə: — Həlkning sani yənilə intayin kəp; əmdi sən bularni suning lewigə elip kəlgin. U yərdə Mən ularni sən üqün sinaktin ötküzəy; Mən kimni kərsitip: «U sən bilən barsun desəm», u sən bilən barsun; ləkin Mən kimni kərsitip: «U sən bilən barmisun» desəm, u sən bilən barmisun, — dedi.

⁵ Xuning bilən Gideon həlkni suning lewigə elip kəldi. Pərwərdigar uningəqə: — Kimki it su iqkəndək tili bilən yalap su iqsə, ularni ayrim

□ 6:32 «Bu səwəbtin atisi...» — ibraniy tilida «Bu səwəbtin u...» yaki «Bu səwəbtin ular...». «Yərubbaal» — bu isimning mənisi: «Baalning əzi uning bilən jəng qilsun!» (yaki «dəwalaxsun!»). ■ 6:39 Yar. 18:32 ■ 7:3 Qan. 20:8

bir tərəptə turoʻuzoʻlin; həm kimki tizlinip turup su iqsə, ularnimu ayrim bir tərəptə turoʻuzoʻlin, — dedi.

⁶ Xundak boldiki, oqumini aozioʻja təgküzüp yalap su iqkənlərdin üq yüzi gikti. Qaloqanlarning həmmisi tizlinip turup su iqtı. ⁷ Andin Pərwərdigar Gideonʻja: — Mən muxu suni yalap iqkən üq yüz adəmnıng kəli bilən silərnı kutkuzup, Midiyanni sening qolungoʻja tapxurimən; lekin qaloqan həlk bolsa həmmisi əz jayıoʻja yenip kətsun, — dedi. □

⁸ Xuning bilən bu *üq yüz adəm* ozuk-tülük wə kanaylirini qolioʻja elixti; Gideon Israilning qaloqan barlık adəmlirini əz qediroʻja qayturuwetip, pəkət xu üq yüz adəmnı elip kaldı. Əmdi Midiyaniylarning ləxkərgahı bolsa ularning təwən tərıpidiki jiləjıda idi.

⁹ Xu keqisi xundak boldiki, Pərwərdigar uningəja: — Sən kəpup ləxkərgahka qüxkin, qünki Mən uni sening qolungoʻja tapxurdum; ¹⁰ əgər sən qüxüxtin qorqsang, əz hizmətkəring Puraħni billə elip ləxkərgahka qüxkin. ¹¹ Sən ularning nemə deyixiwatkinini anglaysən, andin sən ləxkərgahka *hujum kilip* qüxüxkə jür'ət kilalaysən, dedi.

Buni anglap u hizmətkari Puraħni elip ləxkərgahning qetidiki əskərlərnıng yenioʻja bardı. □ ¹² Mana Midiyan, Amalək wə barlık məxriktikilər qəkətkilərdək kəp bolup, jiləjıning boyioʻja yeyiləndi; ularning təgiliri kəplikidin dengiz saħilidiki kumdək həddi-həsəbsiz idi. ■

¹³ Gideon barəjanda, mana, u yərdə birsi həmraħioʻja kərgən qüxini səzləp beriwatatti: — Mana, mən bir qüx kərdum, qüxümdə mana, bir arpa tokiqi Midiyaning ləxkərgahioʻja domulap qüxüptudək; u qediroʻja kelip soqluptidək, xuning bilən qedir ərulüp, düm kəmtürülüp ketiptu — dəwatatti.

¹⁴ Uning həmraħı jawabən təbir berip: — Buning mənisi xuki, u tokaq Yoaxning oşlı, Israillik adəm Gideonning kiliqidin baxka nərsə əməstur; Huda Midiyan wə uning barlık kəxunini uning qolioʻja tapxuruptu, dedi.

¹⁵ Xundak boldiki, Gideon bu qüxni wə uning berilgən təbirini anglap, səjdə kildi. Andin u Israilning ləxkərgahioʻja yenip kelip: — Qopunglar, Pərwərdigar Midiyaning ləxkərgahını qolunglarəja tapxurdi, — dedi.

Gideonning oşlibə kilixi

¹⁶ Xuning bilən u bu üq yüz adəmnı üq guruppioʻja bəlup, həmmisining qolioʻja birdin kanay bilən birdin kuruk komzəkni bərdı; hər bir komzək iqidə birdin məx'əl qoyuldi.

¹⁷ U ularəja: — Silər mənə qarap, mening kiləjnimdək kilinglar. Mana, mən ləxkərgahning kəxioʻja barəjanda, nemə kilsam, silərmu xuni kilinglar; ¹⁸ mən wə mən bilən həmraħ bolup mangoʻjan barlık adəmlər kanay qalsak, silərmu ləxkərgahning qərisidə turup kanay qelinglar wə: «Pərwərdigar üqtin həm Gideon üqtin!» dəp towlanglar, — dedi.

¹⁹ Keyinki yerim keqilik kəzətning baxlinixida, kəzətqilər yengidin al-maxkanda, Gideon wə uning bilən billə boləjan yüz adəm ləxkərgahning kəxioʻja kəldi; andin ular kanay qelip kolliridiki komzəklərnı qakti.

²⁰ Xu həman üq guruppidikilərnıng həmmisi kanay qelip, komzəklərnı qəkıp, sol kollirida məx'əllərnı tutup, ong kollirida kanaylarnı elip:

□ 7:7 «Mən muxu suni yalap iqkən üq yüz adəmnıng kəli bilən silərnı kutkuzup, Midiyanı sening qolungoʻja tapxurimən...» — bu sinaxning əhmıyiti bəlkim kimning jəng tərəpkə oyoʻqak turuwatqanlıqını kərsıtixi mumkin. Su iqkəndə tizlinip yüzinı suəja tikıp iqkənlər hətərgə anqə səgək bolmisa kerək. Bu ixlar toʻqurluk baxka hil qüxənglərmu bar. □ 7:11 «jür'ət kilalaysən» — ıbraniy tilida «qolung küqləndürülıdu». ■ 7:12 Ҳəq. 6:3, 5, 33

— Пәрвəрдигароҗа вə Gideonоҗа аtalоҗан қилиқ! — дəп towlaxқiniқə,
 21 ularning Һərbiri ləxkərgaҺning ətrapida, əz jayida turuxti; yaw qoxuni
 tərəp-tərəpkə petirap, warkirap-jarkiriоҗan peti kaққili turdi. 22 Bu
 ўq yўz adəm kanay qaloҗanda, Pərwərdigar pўtkўl ləxkərgaҺtiki yaw
 ləxkərlirini bir-birini yildiqlaxka selip koydi, xuning bilən yaw qoxuni
 Zerərahka baridoҗan yoldiki Bəyt-Xittah tərəpkə kaқti; ular Tabbatning
 yenediki Abəl-MəҺolаҺning qəgrisiоҗiқə kaқti. ■

23 Andin Naftali, Axir wə pўtkўl ManassəҺning kəbililiridin Israillar
 qaқirip kelindi wə ular Midiyaniylarni koşlıdi.

24 Xuning bilən Gideon əfraim pўtkўl taоliқini arilap kelixkə əlqilərnə
 əwətip əfraimlarоҗа: — «Silər qўxўp Midiyaniylarоҗа Һujum қilinglar,
 Bəyt-BaraҺқiқə, xundakla Iordan dəryasiоҗiқə barliқ ekin keқiklirini
 igiləp, ularni tosuwelinglar», dedi. Xuning bilən əfraimning Һəmmə
 adəmliri yioҗilip, Bəyt-BaraҺқiқə wə Iordan dəryasiоҗiқə barliқ ekın
 keқiklirini igilidi. 25 Ular Midiyanning Orəb wə Zəəb degən ikki əmirini
 tutuwaldi; Orəbni ular «Orəb qoram texi» ўstidə, Zəəbni «Zəəb xarab
 kəlqiki»də əltўrdi, Midiyaniylarni koşlap berip, Orəb wə Zəəbning
 baxlirini elip, Iordan dəryasining u təripigə Gideonning kexioҗa kəldi. ■

8

1 (Keyin, əfraimlar uningоҗа: — Sən nemixka bizgə xundak muamilə
 қilisən, Midiyaniylar bilən soқuxka қiққanda, bizni qaқirmidingoҗu,
 dəp uning bilən kattik deyixip kətti. ■ 2 U ularоҗа jawabən: —
 Mening қiloҗanlirimni қandakmu silərninг қiloҗininglarоҗа təngləxtўrgili
 bolsun? əfraimning ўzўmlərnə pasangdiоҗini, Abieəzərlərninг ўzўm
 ўzginidin artuқ əməsmu? 3 Huda Midiyanning əmirliри Orəb bilən Zəəbni
 қolunglarоҗа tapxuroҗan yərdə, mening қolumdin kəlginini қandakmu
 silərninг қiloҗininglarоҗа təngləxtўrgili bolsun? — dedi. Xundak dewidi,
 ularning uningоҗа bolоҗan aқqiki yandi). □

4 Əmdi Gideon Iordan dəryasining boyioҗа yetip kəldi. U wə əzigə ҺəmrаҺ
 bolоҗan ўq yўz adəm Һerip kətkən bolsimu, ular yənilə Midiyaniylarni
 koşlap dəryadin ətti. □ 5 Gideon Sukkot xəҺiridikilərgə: — Manga
 ҺəmrаҺ bolup kəlgən kixilərgə nan bərsənglar, qўnki ular Һerip-қarқap
 kətti. Biz Midiyanning ikki padixаҺi Zəbah wə Zalmunnani koşlap ketip
 barimiz, — dedi.

6 Lekin Sukkotning qongliri jawab berip: — Zəbah wə Zalmunna Һazir
 sening қolungоҗа qўxtimu?! Biz sening muxu ləxkərliringgə nan
 bərəmduk?! — dedi. □

7 Gideon: — Һəp! Xundak bolоҗini ўqўn Pərwərdigar Zəbah wə
 Zalmunnani mening қolumоҗа tapxuroҗanda, ətliringlarni qəldiki yantақ
 wə xoha bilən hamanda tepimən, — dedi.

■ 7:22 Zəb. 83:9-10 ■ 7:25 Zəb. 83:11-12; Yəx. 10:26 ■ 8:1 Һak. 12:1 □ 8:3

«**ularning uningоҗа bolоҗan aқqiki yandi**» — ibranıy tilida «uningоҗа қarap ularning roҺliri
 tinqlandurildi». □ 8:4 «**Əmdi Gideon Iordan dəryasining boyioҗа yetip kəldi... dəryadin
 ətti**» — 1-3-ayəttə hatiriləngən wəқələr (əfraimlarning Gideonlarоҗа aқqiklinixi) 4-21-ayətlərdə
 hatiriləngən wəқələrdin keyin bolоҗan bolsa kerək. □ 8:6 «**Zəbah wə Zalmunna Һazir
 sening қolungоҗа qўxtimu?!**» — ibranıy tilida «Zəbah wə Zalmunnaning alқanliri Һazir sening
 қolungоҗа qўxtimu?!». «**Biz sening muxu ləxkərliringgə nan bərəmduk?!**» — ularning nan
 bərməslik səwəbi bəlkim xuki, biz nan bərgəndin keyin Gideon məoլup bolsa (uning aran ўq
 yўz adimi bar idi), Midiyaniylar kaytip kelip bizdin əq alidu, dəp koşқan yaki bolmisa ularning
 Midiyaniylar bilən ittapaқi bolsa kerək.

8 Gideon u yerdin Pənuəlgə berip, u yərdiki adəmlərgimu xundak dewidi, Pənuəldiki kixilərmu uningəja Sukkottilərdək jawab bərdi. ⁹ U Pənuəldikilərgə: — Mən oşlibə bilən yenip kəlginimdə, bu munar-ınglarni ərüwetimən, — dedi.□

¹⁰ U qaoşda Zəbah wə Zalmunna Karkor degən jayda idi; ular bilən mangoşan qoxunda on bəx minggə ləxkər bar idi. Bular bolsa məxriklərləning pütkül qoxunidin kəlip qaloşanliri idi, qünki ulardin kiliq tutqanliridin bir yüz yigirmə mingi öltürülgənidi. ¹¹ Gideon bolsa Nobah wə Yogbihahning xərkidiki kəqmənlər yoli bilən qıqip Midiyaning ləxkərgəşioğa hujum kılıp, ularni tarmar kildi; qünki ləxkərgəştikilər tolimu əndixsiz turoşanidi. □ ¹² Zəbah wə Zalmunna kəqip kətti; Gideon kəynidin koşlap berip, Midiyaning bu ikki padixahı Zəbah wə Zalmunnani tutuwaldi; u pütkül ləxkərgəştikilərnı alakzadə kılıp tiripirən kiliwətti.■

¹³ Andin Yoaxning oşli Gideon Hərəs dawinidin ətüp, jəngdin kaytip kəldi. ¹⁴ U Sukkotluk bir yax yigitni tutuwelip, uningdin sürüxtə kiliwidi, yigit uningəja Sukkotning qongliri wə aqsakallirining isimlirini yezip bərdi. Ular jəmiy bolup yətmix yəttə adəm idi. ¹⁵ Andin Gideon Sukkotning adəmlirining kəşioğa yetip baroşanda: — Silər meni zanglik kılıp: «Zəbah wə Zalmunna hazır sening qolungəja güxtimu? Biz sening bilən billə mangoşan muxu hərəşin adəmliriggə nan berəmdük?» degəndinglar! Mana, u Zəbah wə Zalmunna degənlər! — dedi.□

¹⁶ Xuni dəp u xəhərning aqsakallirini tutup kəlip, qəldiki yantak bilən xohilarni elip kəlip, ular bilən Sukkotning adəmlirini urup ədipini bərdi.□

¹⁷ Andin u Pənuəlning munarini ərüp, xəhərdiki adəmlərnı öltürdi.

¹⁸ Gideon Zəbah wə Zalmunnani sorak kılıp: — Silər ikkinglar Taborda öltürgən adəmlər kəndak adəmlər idi? — dəp soriwidi, ular jawab berip: — Ular sanga intayin ohxaytti; ularning hərbiri xahzadidək idi, — dedi.

¹⁹ U buni anglap: — Ular mening bir tuşqanlirimdur, biz bir aning oşullirimiz. Pərwərdigarning həyati bilən kəşəm kilimənki, silər əyni wəqıttı ularnı tirik qoyşan bolsanglar, mən silərnı hərgiz öltürməyttim, — dedi;

²⁰ xuning bilən u qong oşli Yətərgə: — Sən kəpup bularnı öltürgin, — dedi. Ləkin oşul kiçik boləşqə kərkup, kiliqini suoşurmidi.

²¹ Xuning bilən Zəbah wə Zalmunna: — Sən əzüng kəpup bizni öltürgin; qünki adəm kəndak bolsa küqimu xundak bolidu, — dedi. Xundak dewidi, Gideon kəpup Zəbah wə Zalmunnani öltürdi. U təgilirining boynidiki hılal ay xəkıllik bezəklərnı eliwaldi.■

Gideonning padixah boluxni rət kılıxi wə butpərəslik yolioğa kirixi

²² Andin Israillar Gideonəja: — Sən bizni Midiyaning qolidin kutquzşanikənsən, əzüng bizgə padixah bolşin; oşlung wə oşlungning oşlimu bizning üstimizgə həküm sürşun, — dedi.

□ **8:9** «Mən oşlibə bilən yenip kəlginimdə...» — ıbraniy tilida «Mən aman-tinqlik elip yenip kəlginimdə...». □ **8:11** «... xərkidiki kəqmənlər yoli...» — ıbraniy tilida «... xərkidiki qedirlarda turoşuqılar yoli». Xu yər Midiyanıylarning zemini iğıdə idi. ■ **8:12** Zəb. 83:11-12

□ **8:15** «Zəbah wə Zalmunna» — ıbraniy tilida «Zəbah wə Zalmunnaning alqanliri». □ **8:16** «... ular bilən Sukkotning adəmlirini urup ədipini bərdi» — yaki «...ular bilən Sukkotning adəmlirini «hamanda təpti». Ular ni öltürgən boluxi mumkin (17-ayətnimu kəring). ■ **8:21** Zəb. 83:11-12

²³ Эмма Гидеон уларга жавоб берип: — Мән үстүңлөргө сәлтәнәт қилмаймән, ооҗумму үстүңлөргө сәлтәнәт қилмайду; бәлки Пәрвәрдигар Өзи үстүңлөргө сәлтәнәт қилиду, деди. □

²⁴ Андин Гидеон уларга үнә: — Силәргә пәкәт бира iltimasim бар: — Һәр бiringлар өз олjangлардин халқа-zerilәрни мана бeringлар, деди (Midiyanlar Ismaillardin болoҗаққа, һәрбири алтун зирә-һалқиларни тақайтти).

²⁵ Улар жавабән: — Берixкә razimiz, дәр үәргә бир yepinqini selip, һәрбири унинг үстигә олјисидин зирә-һалқиларни elip taxlidi. ²⁶ U sorap yioҗan altun zirilәrning eoјirliki bir ming yәttә yüz xәkәl altun idi, buningdin baxқа Midiyan padixahliri özigә asқан һilal ay xәkillik buyumlar, zunnar, uqisioҗa kiygән sēsün eginlәр wә tәgilәrning boynioҗa asқан altun zәnjirlәrmu bar idi. □

²⁷ Gideon bu nәrsilәrdin bir әfod yasitip, өз xәһiri Ofrahta қоyup қоydi. Nәtijidә, pүtkül Israil uni izdәp buzуқqilik қildi. Buning bilән bu nәrsә Gideon wә уning pүtүн ailisigә bir tor-tuzак boldi. □

²⁸ Midiyaniyalar xu tәrikidә Israillarning aldidә boysundurulup, ikkinqi bax kәtүәlmidi; zemin Gideonning күnliridә қirik yiloiҗә tinҗ-aramlik таpti.

²⁹ Yoaxning oqlı Yәrubbaal қaytip berip, өз әyidә olturdi. ³⁰ Gideonning ayalliri kәp bolоҗаққа, уning puxtidin yәtmix oql tuәldi. ³¹ Xәkәmdә уning bir kenizikimu bar idi; u уningoҗa bir oql tuoјup bәrdi, Gideon уning ismini «Abimәlәk» dәp қоydi. □

³² Yoaxning oqlı Gideon uzun әmür kәrүp, қerip alәmdin өtti. U Abiezәrlәrgә tәwә bolоҗan Ofrahta, өз atisi Yoaxning kәbrisigә dәpnә қilindi.

³³ Gideon әlgәndin keyin Israillar kәynigә yenip, Baal butliriоҗa әgixip buzуқqilik қildi wә «Baal-Berit»ni әzlrining ilahı қilip bekitti. ³⁴ Xundak қilip Israillar әzlrini әtrapidiki barlik dүxmәnlirining қolidin kutқuzоҗan өз Hudasi Pәрвәrdigarni untudi ³⁵ wә xuningdәk Gideonning Israiloҗa қilоҗan һөmmә yахhiliklrini һeқ әslimәy, Yәrubbaal (yәni Gideon)ning jәmәtigә һeқbir mehribanlik kәrsәtmidi.

9

Abimәlәkning aka-ukilirini өltүrүxi wә padixah boluwelixi

□ **8:23 «Mән үstүnglәrgә sәltәnәt қilмайmән»** — Israilning tәlipi (22-әyәt): «Sән Gideon bizgә padixah bolоҗaysән» degәнliktur. Gideon uларga һakimlik қilојini bilән ularning tәlipini kәt'iy rәt қilidu («Kirix sөz»imizni, «Samuil (1)» 8- wә 12-bab wә «Samuil (1)»diki «Қoxumqә sөz»imiznimu kәrүng). □ **8:26 «1700 xәkәl»** — altun bolsa bәkim 20 kilogramqә kelәtti.

□ **8:27 «әfod»** — әslidә Bax kaһin kiyidoҗan alahidә birhil kiyim idi. U toqruluқ «Mis.» 28:6-30 wә izahatlrini kәrүng. Musa pәyoҗәmbәр Israillarоҗa bekitkән қanon boyiqә pүtkül Israil üqün pәkәt birlә әfod boluxi kerәk; уning үstigә pәkәt Bax kaһinla uni taқixi kerәk idi. «...pүtkül Israil әfodni izdәp buzуқqilik қildi» — Musa pәyoҗәmbәр bekitkән қanon boyiqә «әfod» арқilik Israil halkı Hudadin yol soriyalaytti. Lekin Gideon yasioҗan bu әfod Huda bekitkән әfod әmәs wә kaһinlarning yetәkқiliki astida ixlitilgән әmәs. Nәtijidә Gideon wә ailisidikilar xu әfod арқilik һoқukini qәktin axurup үyrgүzгән wә Israillar әfodқа but süpitidә qоқunup kәtkән ohxaydu. «Buzуқqilik» — Huda aldidә һәрқандақ butpәrәslik «roһiy buzуқluk» yaki «roһiy paһixiwazlik» dәp һesablinidu. □ **8:31 «...u Gideonоҗa bir oql tuoјup bәrdi, Gideon уning ismini «Abimәlәk» dәp қоydi»** — қizik bir yeri xuki, Gideon padixah boluxni rәt қilојini bilән padixahdәk kәp ayallik bolоҗan wә Xәkәmdiki kenizikidin tuoјuloҗan oqlioҗa «mening atam padixahdur» («Abimәlәk») dәp isim қоyoҗan.

1 Өмди Ҳаруббаалнинг оғли Абимәләк Хәкәмдики анісінінг ака-укилірінің кәхиәә беріп, улар вә анісінінг атісінінг пүткүл жәмәтидикиләргә: — ² Силәр Хәкәмдики барлиқ адәмләрниң қулиқиәә сөз қилип улароә: «Силәр үқүн яәтмих кихи, яәни Ҳаруббаалнинг оғуллири үстүңләргә һөкүм сүргини яәхиму яки брла адәмнинг үстүңләрдін һөкүм сүргини яәхиму? Есіңларда болсунки, мән силәрнің қан-қериндихинглармән» — дегән гепимни яәткүзүңлар, — деди.□

³ Хуниң билән унинг анісінінг ака-укиліри у тоғрулуқ бу гәпләрнің һәммиһини Хәкәмдикиләрниң қулақлироә ейти. Уларның көңли Абимәләккә майил болуп: — У бизнің қериндихимиз икәнәу, диғихип,

⁴ Баал-Беритнің буһанисидин яәтмих хәкәл күмүхни елип, унингәә бәрди. Бу пул билән Абимәләк бирмунғә бикар тәләп лүкқәкләрни яаллап, улароә бax boldi. ⁵ Андин у Офраһқа, атісінінг өйигә беріп өзінің ака-укиліри, яәни Ҳаруббаалнинг оғуллири болуп жәми яәтмих адәмни бир тахнинг үстидә өлтүрүвәтти. Лекин Ҳаруббаалнинг қиқик оғли Ҳотам юхуруниваләәққа, қутулуп қалди.

⁶ Андин пүткүл Хәкәмдикиләр вә Бәйт-Миллодикиләрниң һәммиһи яюғилихип беріп Абимәләкни Хәкәмдики дуб дәриһиниң түwidә падиһаһ қилип тиклиди. □ ■

⁷ Бу һәвәр Ҳотамәә яәткүзүлди; у беріп Гәризим теғиниң гәққисоә қиқип, у яәрдә туруп юқирә аwазда көрқиликкә тоwлап: — Әй Хәкәм сәңглири, мениң сөзүмгә қулақ селиңлар, андин Һудаму силәргә қулақ салиду. □ ⁸ Күнләрдін бир күни дәрәһләр өзлириниң үстигә һөкүм сүридоған бир дәрәһни мәсиһләп падиһаһ тикләхкә издәп қиқип, зәйтун дәриһигә: — Үстимизгә падиһаһ болуп бәргин, дәптикән. ⁹ Зәйтун дәриһи улароә јawab беріп: — Һудаәәә вә инсанлароә болоған һәрмәтни ипадиләйдоған мейимни тахлап, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланглахқа кетәдмдә? — дәпту.

¹⁰ Буни англап дәрәһләр әңјүр дәриһиниң кәхиәә беріп: — Сән келип үстимизгә падиһаһ болојин, дәп илтја қилипту; ¹¹ Әңјүр дәриһи улароә јawab беріп: — Мән өз хирәнә билән яәхи мевәмни тахлап, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланглахқа кетәдмдә? — дәпту.

¹² Хуниң билән дәрәһләр үзүм таллиқиниң кәхиәә беріп: — Сән келип бизнің үстимизгә падиһаһ болојин, дәпту, ¹³ үзүм тели улароә јawab беріп: — Мән Һуда билән адәмләрни хуқ қилидоған яңги харабни тахлап, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланглахқа кетәдмдә? — дәпту.

¹⁴ Андин дәрәһләрниң һәммиһи азоғаннинг кәхиәә беріп: — Сән келип бизнің үстимизгә падиһаһ болојин, дәпту; ¹⁵ азоған улароә јawab беріп: — Әгәр силәр мени сәмиһи яийитинглар билән үстүңләргә падиһаһ қилихни һалисанглар, келип мениң сәйәмнинг астида панәһлиниңлар; болмиса, азоғандин бир от қиқиду вә Лиwanning кедир дәрәһлирини яәп кетиду! — дәпту.□

□ 9:2 «...мән силәрнің қан-қериндихинглармән» — ибраний тилида «...мән силәрнің сәңгәк вә әтиринглардинмән». □ 9:6 «**улар...** яюғилихип беріп Абимәләкни Хәкәмдики дуб дәриһиниң түwidә падиһаһ қилип тиклиди» — илгири Ҳәхуа пәәәәмбәр ху јайда һәлқ билән «Һуданиң јолида мангајли» дәп әһдә түзүп, әһдинәмини ху дуб дәриһиниң түwigә көмүп қоғоған («Ҳә.» 24:26). ■ 9:6 Ҳә. 24:26 □ 9:7 «**у беріп Гәризим теғиниң гәққисоә қиқип, у яәрдә туруп юқирә аwазда көрқиликкә тоwлап...**» — демисәкму, Гәризим теғи Хәкәм хәһириниң удулида туриду. □ 9:15

«... болмиса, азоғандин бир от қиқиду вә Лиwanning кедир дәрәһлирини яәп кетиду!» — Ҳотамнинг бу тәсмили өз атісини кәрситиду, әlwаттә; Гидеон гәрқә «теги пас» адәм болсиму, Исраилоә яетәққилиқ қилихқа өз һаятани бирнәққә қетим тәwәккүл қилди; хуниң үқүн Исраиллар унингәәә вә аилисәә мейир-хәпкәт кәрситихи кәрәк.

¹⁶ Эғер силәрнинг Абимәләкни падишаһ қилоғинлар раст сәмимий вә дурус ниёт билән болған болса, Ҳәрубаал вә унинг айлидидиләргә яһхилик қилоған, унинг қилоған әмәллiri бойиғә унингә қайтuruған болсанлар —

□ ¹⁷ (қүнқи атам силәр үқүн јәнг қилип, өз јенини һәтәргә тәвәккул қилип силәрни Мидийanning қолидин қутқузди! ¹⁸ Лекin силәр бүгүн атамning јәмәтигә қархи қозқилип, унинг оқуллинiri, јәмиј үетмих адәмни бир тахning үстидә өлтүрүп, унинг дедикining оқли Абимәләкни туоққинлар болқини үқүн Хәкәм һәлқининг үстигә падишаһ қилип тикләпсиләр!) ¹⁹ — әмди эғер силәр Ҳәрубаал вә јәмәтигә сәмимий вә дурус муамилә қилоған болсанлар; силәр Абимәләктин һушаллиқ тапқасиләр, уму силәрдин һушаллиқ тапқай! ²⁰ Лекin болмиса, Абимәләктин от қикип, Хәкәмдидиләр вә Бәйт-Миллонинг һәлқини яп кәтсун; хундақла, Хәкәмдидиләр вә Бәйт-Миллонинг һәлқидин от қикип, Абимәләкни яп кәтсун! — деди.

²¹ Ҳотам қериндixи Абимәләктин қорқуп, қеқип Бәер дегән јайға берип, u үрдә оltурақлихип калди.

²² Абимәләк Исраилоға үқ үйл сәлтәнәт қилди. ²³ Һуда Абимәләк билән Хәкәмning адәмлири ottуришға бир яман роһ әвәтти; хунинг билән Хәкәмдидиләр Абимәләккә асийлиқ қилхқа қозқалди. □ ²⁴ Бунинг мәқсiti, Ҳәрубаалning үетмих оқлиға қилинған зоранлиқ вә қан қәрзни уларни өлтүргән қериндixи Абимәләкning боғниға қүхүрүх, хундақла өз ака-уқиллинiri өлтүрүхкә уни қоллап-қуwwәтлигән Хәкәмдиди кихиләрning бехиға қүхүрүхтин ибарәт иди.

²⁵ Хәкәмдиди кихиләр Абимәләкни тутмаққи болуп, таоқларning қоққилiriға паулаққиларни бөктүрмә қилип туруғузди; улар u үрдин өткән yoluқиларning һәмминсини буланг-таланг қилди. Бу ix Абимәләккә үеткүзүлди.

²⁶ Әбәдning оқли Гаал өз ака-уқилiri билән Хәкәмгә кәқүп келивиди, Хәкәмдиди кихиләр унингә ixәнқ баоқлар уни өз үр-үлики қилди.

²⁷ Хундақ қилип улар хәһәрдин етизликқа қикип, үзүмзарларning үзүмлинiri үзүп сикип, хараб ясап, хадлиқ қилип өз бутининг ибадәthanisiға кирип, үр-иқихип Абимәләкning үстидин ләнәт оқуқили турди. □ ²⁸ Әбәдning оқли Гаал: — Абимәләк дегән ким иди? Хәкәм дегән немә иди, биз немә дәп унингә һизмәт қилоудәкмиз?! U Ҳәрубаалning оқли әмәсму? Зәбул унинг назатәтқиси әмәсму? Силәр Хәкәмning атиси Һәморning адәмлинрининг һизмитидә болсанлар болиду! Биз немихқа Абимәләкning һизмитидә болидикәнмиз? □ ²⁹ Кәхки бу һәлқ менинг қол аstimда болса иди! U қарға мән Абимәләкни һәйдиwtәтtim! Мән Абимәләккә: — Öz қохунингни кәрәйтп, јәнггә қикқин! — дегән болаттим.

³⁰ Әмди хәһәр бәхлиқи Зәбул Әбәдning оқли Гаалning бу сөзлинiri аn-

□ **9:16 «Ҳәрубаал»** — үәни «Gideon» — 6:32ни кәрүнг. **«унинг қилоған әмәллiri бойиғә...»** — ибраний тилида «унинг қоллинрининг әмәллiri бойиғә...». □ **9:23 «бир яман роһ»** — бир јин, демәк. □ **9:27 «хараб ясап,...»** — ибраний тилида «үзүмләрни дәссәп,...». □ **9:28**

«Абимәләк дегән ким иди? Хәкәм дегән немә иди, биз немә дәп унингә һизмәт қилоудәкмиз?! U Ҳәрубаалning оқли әмәсму?» — оқурмәнларning есидә барки, «Ҳәрубаал» дегәнning мәниси «Baalning өзи келип унинг билән јәнг қилсун!» дегәнлик болуп, Gideon (үәни, Ҳәрубаал)ningму Баалоға қархи туридиғанлиқини билдүрәтти. Xунга Гаалning сөзининг мәниси Хәкәмдидиләр баалпәрәсләр туруп, немихқа Баалоға қархи туруған адәмning оқлининг һизмитидә болиду?» дегәнәк иди. **«силәр Хәкәмning атиси Һәморning адәмлинрининг һизмитидә болсанлар болиду»** — оқурмәнларning есидә барки, Ҳәкәмдидиләр Һәмор дегән бир кихигә бекинди иди («Ҳәр.» 34-бәбни кәрүнг). Һәмор тунји оқлиға хәһәрning намини исим қилип қоғуған. «Хәкәмning атиси» дәл муху Һәморни кәрситиду; Абимәләк хәһәрни сорәхтин бурун «хәһәр бәхлиқи» Һәморning јәмәтидидиләрдин қикқан болса кәрәк.

gliojnida, aqqiqi kelip, ³¹ əlqilərnı Abımələkning kexioə yoxurunqə əwətip: «Mana, Gaalning oqlı kərındaxlırı bilən Xəkəmgə keliwatidu; mana, xəhərnı siligə kərxı qıqıxkə kütritiwatidu. □ ³² Xunga sili adəmlirni elip bügün keqə xəhər ətrapidiki etizlikkə berip marap olturoyayla; ³³ ətə kün qıkkən həman kəzəqilip xəhərgə hujum kiləyayla; u wə uning adəmlirni siligə kərxı qıkkənda, sili əhwaləqə kərap uningəqə təkəbil turoyayla, — dedi.

³⁴ Buni anglap, Abımələk həmmə adəmlirni elip, keqisi qıqip, tət topkə bəlünüp, yoxurunup Xəkəmgə hujum kilixkə marap oltuirdi.

³⁵ Əbədning oqlı Gaal sirtkə qıqip xəhərnıng dərwasidə ərə turoyənda, Abımələk əz adəmlirni bilən yoxurunəqan jaydin qıqtı. ³⁶ Gaal həlkni kərüp Zəbuləqə: — Mana təq qəkkiliridin adəmlər qüxüwatidu, dedi. Ləkin Zəbul uningəqə jawəbən: — Təqlərnıng kələnggisi sanga adəmlərdək kərünidu, — dedi.

³⁷ Gaal yənə səz kilip: Mana, bir top adəmlər dənglərdin qüxüp keliwatidu, yənə bir top adəmlər «Palqılərnıng dub dərihi»ning yoli bilən keliwatidu, — dedi.

³⁸ Andin Zəbul uningəqə: — Sening: «Abımələk dəgən kim idi, biz uning hizmitidə bolattukmu?» dəp qəng gəp kiləqan əszing həzir kəni? Mana bular sən kəzəgə ilmiəqan həlk əməsmu? Əmdi qıqip ular bilən soquxup bəkkin! — dedi.

³⁹ Xuning bilən Gaal Xəkəmdikilər bilən qıqip Abımələk bilən soquxuxkə bəxlidi. ⁴⁰ Ləkin Abımələk uni məqlup kilip kəqlidi; u uning əldidin kəqti, xundəklə nuroqan yarılənoqan adəmlər xəhərnıng dərwasioqıqə yetixip kətkənidi. ⁴¹ Andin Abımələk Arumahdə turup kəldi. Zəbul bəlsa Gaal wə uning kərındaxlırini kəqləp, ularning Xəkəmdə turuxioqə yol kəymidi. ⁴² Ətisi *Gaaldikilər* dələqə qıqtı; bu həwər Abımələkkə yətkəndə ⁴³ u həlkni elip, ularni üq topkə bəlüp, daladə yoxurunup marap turdi; u kərap turuwidi, Xəkəm həlkı xəhərdin qıqtı. U kərup ularəqə hujum kildi. ⁴⁴ Abımələk wə uning bilən boləqan birinqi top atlinip xəhərnıng dərwasisining əldioqə bəsip berip, u yərdə turdi; kəloqan ikki top etilip berip daladə turoyəqan adəmlərgə hujum kilip ularni kəriwətti.

⁴⁵ Xu tərکیدə Abımələk pütün bir kün xəhərgə hujum kilip, uni elip, uningdə turuwatqan həlkni əltürüp, xəhərnı haniwəyran kilip üstigə tuzlarnı qeqiwətti.

⁴⁶ Xəkəm munaridiki adəmlərnıng həmmisi buni anglap, Bərit dəgən butning ibadəthanisidiki kəroyənoqə kəriwaldi. □ ⁴⁷ Xəkəm munaridiki adəmlər bir yərgə yiqiliwəptu, dəgən həwər Abımələkkə yətti. ⁴⁸ Xuning bilən Abımələk adəmlirni elip Zalmon təoqıqə qıqtı; u kəlioqə pəltini elip dərəhning bir xehini kesip elip, əhnisigə kəyup, andin əzi bilən boləqan həlkqə: — Mening nemə kiləqinimni kərdünglər, əmdi silərmu təzdin xundəklə kilinglər, — dedi.

⁴⁹ Buni anglap həlkning hər biri Abımələktək birdin xəhni kesip elip, uningəqə əgixip berip, xəhlərnı kəroyənnıng yenioqə dəwiləp, ot kəyup kəroyəqan wə uningdə boləqanlarnı kəydürüwətti. Buning bilən Xəkəmnıng munaridiki həmmə adəmlər, jəmiy mingqə ər-ayal əldi.

□ 9:31 «Mana, xəhərnı siligə kərxı qıqıxkə kütritiwatidu» — yəki «Mana, xəhərnı siligə kərxı turuxkə mustəhkəmləwatidu». □ 9:46 «Xəkəm munaridiki adəmlər... buni anglap, Bərit dəgən butning ibadəthanisidiki kəroyənoqə kəriwaldi» — bu ayətkə kərioqənda «Xəkəm munari» Xəkəm xəhridin ayrim tursa kərək. Mumkinlikli barkı, u «Bəyt-Millo» dəgən jayəqə oxaxtur (9:20-ayəttə hatiriləngən lənətni kərüng).

⁵⁰ Andin Abimələk Təbəzgə berip, u yərdə bargah qurup Təbəzkə qorxap, hujum kilip uni ixoal kildi. ⁵¹ Lekin xəhərning otturisida mustəhkəm bir munar bar idi; barlik ər-ayal, jümlidin xəhərning həmmə qongliri u yərgə qeqip berip, dərważini iqidin takap, munarning üstigə qikiwaldi.

⁵² Abimələk munaroja hujum kilip, uningoa ot qoyuxka munarning dərważisioja yekinlaxkanda, ⁵³ bir ayal yaroqunqakning üstünki texini Abimələkning bexioja etip uning bax süngikini sunduriwətti. ■ ⁵⁴ Andin Abimələk dərhal əz yariqini kətürgüci yigitni qakirip uningoa: — Kiliqingni suqurup meni öltürwətkin; bolmisa, həlk mening toqramda: «Bir ayal kixi uni öltürwətiptu» deyixidu, — dedi. Buni anglap yigit uni sanjip öltürwətti.

⁵⁵ Andin Israilning adəmliri Abimələkning olginini körüp, ularning həmmisi əz jaylirioja kaytip ketixti. ⁵⁶ Xundak kilip Huda Abimələkning əzining yətmix aka-ukisini öltürüp, atisioja kilolan rəzillikini uning əz bexioja yandurdi; ⁵⁷ xuningdək Huda Xəkəmnning adəmliri kilolan barlik yamanliklirininu ularning bexioja yandurup quxürdi. Buning bilən Yərubbaalning oqli Yotam eytkan lənət ularning üstigə kəldi.

10

Tola wə Yairning «həkim» boluxi

¹ Abimələktin keyin Issakar kəbilisidin bololan Dodoning nəwrisi, Puahning oqli Tola degən kixi Israilni kutkuzuxka turdi; u Əfraimning taqliridiki Xamir degən jayda turatti; ² u Israiloja yigirmə üq yil həkim bolup aləmdin ətəti wə Xamirda dəpnə kilindi.

³ Uningdin keyin Gileadlik Yair turdi; u Israiloja yigirmə ikki yil həkim boldi. ⁴ Uning ottuz oqli bolup, ular ottuz təhəygə minip yürətti. Ular ottuz xəhərgə igidarqilik kilatti; bu xəhərlər Gilead yurtida bolup, ta bügüngiqə «Yairning kəntliri» dəp atalmakta. □ ⁵ Yair wapət bolup, Kamonda dəpnə kilindi.

Israilning yənə gunahka petixi

⁶ Lekin Israillar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kilip, Baal bilən Axərah butlirioja bax urup, xundakla Suriyəning ilahliri, Zidondikilərnin ilahliri, Moabning ilahliri, Ammoniylarning ilahliri wə Filistiyərnin ilahlirinin ibaditigə kirip, Pərwərdigarni taxlap, uningoa ibadətə bolmidi. □ ■ ⁷ Xuning bilən Pərwərdigarning oqəzipi Israiloja kozoqilip, ularni Filistiyərnin wə Ammoniylarning koloja taxlap bərdi.

□ ⁸ Bular bolsa xu yili Israillarni kattik besip əzdi; andin ular Iordan dəryasining məxriq təripidə Amoriylarning zeminidiki Gileadta olturuxluk barlik Israil həlqigə on səkkiz yilojqə zulum kildi. □ ⁹ Ammoniylar yənə Iordan dəryasidin ətüp, Yəhuda, Binyamin wə Əfraim jəmətigə qarxi hujum kildi: xuning bilən pütkül Israil kattik azablandi.

■ 9:53 2Sam. 11:21 □ 10:4 «Yairning kəntliri» — yaki «Hawwot-Yair». □ 10:6 «Suriyə» — ibraniiy tilida «Aram». ■ 10:6 Həq. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1 □ 10:7 «... Ammoniylarning koloja taxlap bərdi» — ibraniiy tilida «...Ammoniylarning koloja setip bərdi». □ 10:8 «... Iordan dəryasining məxriq təripidə» — ibraniiy tilida «... Iordan dəryasining u təripidə».

¹⁰ Xuning bilən Israillar Pərwərdigarəya pəryad қилип: — Biz sanga gunah қилдук, өз Hudayimizni taxlap, Baal butlirining қulluқioяa kirip kəttuk, dedi.

¹¹ Pərwərdigar Israillarəya: — Mən siləрни misirliklərdin, Amoriylərdin, Ammoniyələrdin wə Filistiylərdin қutқuzoяan əməsmidim?

¹² Zidoniylar, Amaləklər wə Maonlar kelip silərgə zulum қiləninida, Manga pəryad қiləjininglarda siləрни ularning қolidin қutқuzoяan əməsmidim?

¹³ Xundaktimu, silər yənə Meni taxlap, yat ilahlarning қulluқioяa kirdinglar. Mən siləрни əmdi қutқuzmaymən! ■ ¹⁴ Əmdi berip əzünglar tallioяan ilahləroяa pəryad қilinglar, қiyinқilikқа қaloяan qeoqinglarda xular siləрни қutқuzsun, — dedi.

¹⁵ Əmma Israillar Pərwərdigarəya yalwurup: — Biz gunah қилдук! Əmdi nəziringgə nemə yaxhi kəruнсə bizgə xundak қiləyin, bizni pəkət muxu bir қetimla қutқuzwaləyəsən! — dedi.

¹⁶ Xuning bilən Israil yat ilahləрни өз arisidin қikirip taxlap, Pərwərdigarning ibaditigə kirixti; Pərwərdigar Israilning tartiwatқан azab-oқubətlirini kərup, kengli yerim boldi.

Qerip adəmninğ sərdar boluxi — Yəftah

¹⁷ Xu waқitta Ammoniyalar toplinip Gileadta qedirgah tikti; Israillarmu yoiлиp kelip Mizpahəya quxup qedirgah tikti. ¹⁸ Gileadtiki həlkning qongliri əzara: — Kim Ammoniyalar bilən soқuxuxқа baxlamқи bolsa, u barliқ Gileadttikilərgə bax bolidu, dedi.■

11

¹ Xu qəoяda Gileadliқ Yəftah degən kixi batur palwan idi. U bir pahixə ayalning oqli bolup, Gileadtin tərəlgənidi. □ ■ ² Lekin Gileadning öz ayali ningəya birnəqəə oqlul bala tuojup bərgənidi; bu ayaldin tuojuloяan oqlulliri qong boləyanda Yəftahni əydin qoqlap: — Sən baxқа hotundin boləyan oqlul boləyadқа, atimizning əyidin mirasқа igə bolmaysən, — dedi.

³ Xuning bilən Yəftah kərindaxliridin qeqip, Tob degən zeminda turup qaldi. Xu yərdə birmunqə bikar tələplər Yəftahning ətrəpioяa bir-birləp yoiлиdi. Ular uning bilən kirip-qikip yurətti.□

⁴ Əmma birnəqəə waқit otkəndə Ammoniyalar Israil bilən soқuxuxқа qikti.

⁵ Ammoniyalar Israiləya hujum қiləyanda Gileadning aқsaқalliri Yəftahni Tob zeminidin elip kəlməqқи bolup uning yenioяa bardı. ⁶ Ular berip Yəftahқа iltija қilip: — Bizning Ammoniyalar bilən urux қiliximiz uқun sən kelip bizgə sərdar bolup bərgin, — dedi.

⁷ Yəftah Gileadning aқsaқallirioяa jawabən: — Silər meni oқ kərup atamning jəmətidin həydiwətkəninglaroяu, əmdi bexinglarəya balayi'apət quxkəndə kəndəksigə mening qeximoяa kelip қaldinglar, — dedi.

■ **10:13** Қан. 32:15; Yər. 2:13 ■ **10:18** Ҳак. 11:6, 9, 10, 11 □ **11:1** «*Yəftah* bir pahixə ayalning oqli bolup, Gileadtin tərəlgənidi» — Yəftahning atisi Gilead Manassəhning nəwrisi Gilead əməs, əlwəttə («Qel.» 26:29). Lekin u Gileadttikilar arisida ularning qonglirining biri bolsa kərak. «Gilead» (mənis «taxliқ rayon») degən jay heli burunla xu nam bilən tonuloяan (məsilən «Yar.» 31:21). Manassəhning nəwrisi Gileadқа xu yarning namini isim қilip qoyoяan oхaydu; keyin uning əjdadliri dərwəқə xu rayonda olturəqlaxti. ■ **11:1** Ibr. 11:32 □ **11:3** «... **қikip-kirip yurətti**» — ibraniiy tilida bu ibarə bəlkim bulangқiliқ қilixқа қikixni kərsitixi mumkin.

⁸ Gileadning aqsakalliri Yoftahqa: — Durus, lekin seni biz bilan billa berip Ammoniylaroga qarxi jang kilip, Gileadta hamma olturuwatkanlaroga bax bolsun dep, kexingoga kelduk, — dedi.

⁹ Yoftah Gileadning aqsakalliridin: — Egar siler meni Ammoniylar bilan sokuxuxka yandurup barojinglarda, Pervardigar ularni mening kolumoga tapxursa, men silerga bax bolamdimen? — dep soridi.

¹⁰ Gileadning aqsakalliri Yoftahqa jawab berip: — Eytqiningdek kilmisak, Pervardigar Ozi arimizda guwah bolup hukum qiqarsun! — dedi.

¹¹ Buni anglap Yoftah Gileadning aqsakalliri bilan bardi; halk uni ozliriga ham bax ham sardar kilip tiklidi. Yoftah Mizpahoga barojanda hamma sozlrini Pervardigarning aldida bayan kildi. □

Yoftahning tarihtin dars berixi

¹² Andin Yoftah Ammoniylarning padixahoga elqilarni awatip, uningdin: — Mening zeminimoga besip kirip, men bilan sokuxuxka mendə nemə həkking bar idi? — dep soridi.

¹³ Ammoniylarning padixahi Yoftahning elqiliriga jawab berip: — Qunki Israillar Misirdin qikip kalgəndə ular Arnon deryasidin tartip *ximaldiki* Yabbok ekiniotiqə wə *ojarbta* Iordan deryasiotiqə mening zeminimni bulap igiliwalotjanidi. Əmdi sən bu yərləni tinqlik bilan manga yandurup bər! — dedi.

¹⁴ Yoftah elqiləni Ammoniylarning padixahining kexioğa yənə awatip

¹⁵ uningoga: — Yoftah söz kilip mundaq dəydu: «Israil nə Moabning zeminini nə Ammonning zeminini igilimidi, ■ ¹⁶ bəlki ular Misirdin qikip kalgəndə qel-bayawanda mengip Kizil dengizdin etüp, andin Kadəx degən jayoga yetip kalgənidi; ¹⁷ xu qəşda Israilliklar Edom padixahining kexioğa elqilər awatip: «Zeminliridin kesip etüwelixka ijasət bərgəyla» dep soriwidi, Edom padixahi unimiojanidi. Xuning bilan ular Moab padixahining kexioğa *iltija bilan* elqiləni awətsə, umu koxulmiojanidi. Xu səwəbtin Israillar Kadəxtə turup kaləjan; ■ ¹⁸ andin ular qel-bayawan bilan mengip Edom zemini bilan Moab zeminini aylinip etüp, Moab zeminining xərk təripidin kelip, ahirida Arnon deryasining xu kətida qedir tikti. Ular Moabning qegrisi iqigə kirmidi; qunki Arnon deryasi Moabning qegrasidur. ¹⁹ Andin Israil Amoriylarning padixahi Sihonoga, yəni Həxbonning padixahining kexioğa elqiləni awatip: «Bizning zeminlirining iqidin etüp öz jayimizoga beriweliximizoga ijasət bərgəyla» — dedi. ■

²⁰ Lekin Sihon Israiloga ixənq kilalmay, yurtidin etkili koymidi; u bəlki halklirining həmmisini yiojip, Jahzah degən jayoga quxup qedirgah tikip, Israil bilan uruxti. ²¹ Əmma Israilning Hudasi Pervardigar Sihonni barlik halki bilan koxup Israilning kolioğa tapxurdi, Israillar ularni urup kirdi. Andin Israil xu yərdə olturuxluk Amoriylarning hamma zeminini igilidi. ²² Arnon deryasidin tartip Yabbok ekiniotiqə, qel-bayawandin tartip Iordan deryasiotiqə Amoriylarning pütkül zeminini igilidi. ■ ²³ Israilning Hudasi Pervardigar Amoriylarni Öz halki boləjan Israilning aldidin koxlap qikardi, əmdi sən xu yurtka igə bolmaqdimusən? ²⁴ Sening ilahing Kəmox sanga igilətkən yərgə əzünig igə boldungoqu? Xuningoga

□ **11:11** «...həmmə sozlrini Pervardigarning aldida bayan kildi» — baxka birhil tərjimisi: «həmmə ixlarni Pervardigarning aldida yürgüzətti». ■ **11:15** Qel. 21:13; Kan. 2:9, 19 ■ **11:17** Qel. 20:17 ■ **11:19** Qel. 21:22; Kan. 2:26 ■ **11:22** Kan. 2:36

ohxax Pərwərdigar Hudayimiz aldimizdin həydəp qikiriwətkən həlқning yerigə bolsa, bizmu xuningoҗa igə bolimiz.□

²⁵ Əmdi sən dərwəкə Moabning padixahi boloҗan Zipporning oqli Balaktinmu küqlükmu? U қақан Israil bilən tirkəxkən yaki Israil bilən jəng kilixkə jür'ət kiloҗan? ■ ²⁶ Yənə kelip, Israil Həxbon wə uningoҗa қарaxlik yeza-қixlaklarda, Aroər wə uningoҗa қарaxlik yeza-қixlaklarda həmdə Arnon dəryasining boyidiki барlik xəhərlərdə üq yüz yil makan tutup olturoҗan waқitlarda, nemixkə silər xu yerlerni қayturuwalmidinglar?□

²⁷ Xunga mən sanga gunah қildim, bəlki mаnga tajawuz kilip, yamanlik қiloқuқи sən özүngdursən. Birdinbir adalət қikarоқuқи Pərwərdigar Əzi бүgün Israillar bilən Ammoniylarning otturisida həküm қikarsun!» — dedi.

²⁸ Lekin Ammoniylarning padixahi Yəftahning əlqi əwətip eytkən səzlrini tingximidi.

Yəftahning қəсəм қilixi

²⁹ Xu waқitta Pərwərdigarning Rohi Yəftahning üstigə qūxūp, u *қawwətlinip* Gilead bilən Manassəhləarning yurtidin etūp Gileadtiki Mizpahkə berip, andin Gileadtiki Mizpahdin Ammoniylar tərəpkə mangdi.

³⁰ Xu qaоqda Yəftah Pərwərdigarоҗa қəсəм iqip: — Əgər Sən dərwəкə Ammoniylarni қolumoҗa tutup bərsəng, ³¹ undaқта mən Ammoniylarning кexidin tinq-aman yenip кəlginimdə, өyümning ixikidin қikip mаnga tunji yolukқini Pərwərdigarоҗa ataloҗan bolidu, mən uni kəydürmə қurbanlik қilimən, — dedi.□

³² Xuning bilən Yəftah қikip Ammoniylar bilən soқuxқili ular tərəpkə өtti; Pərwərdigar ularni uning қoliоҗa tapxurdi. ³³ Xuning bilən u Aroərdin tartip Minnitқiqə ularni қattik urup қirip, yigirmə xəhəрни elip, Abəl-Кeramimоқiqimu yetip bardi. Buning bilən Ammoniylar Israilоҗa boysunduruldi.

³⁴ Andin Yəftah Mizpahkə қaytip өyigə кəlgəndə өз kizi dap қelip ussul oynap uning aldioҗa kəruхқili қikti. Bu uning yaloқuz kizi bolup, uningdin baxkə heq oқul-kizi yoқ idi. ³⁵ U uni kərgəndə өз iginlrini yirtip: — Ah, ah, mening kizim! Sən meni intayin yaman hаloҗa qūxūrdung, meni dərdkə qūxūrgūқilərdin biri bolup қalding; qūnki mən Pərwərdigarоҗa aоzimni eqip, eytkən gepimdin yeniwalalmaymən, — dedi.□

³⁶ Kizi uningоҗa: — Əy ata, Pərwərdigarоҗa aоzingni eqip wəдə қiloҗan bolsang, aоzingdin қikқini boyiqə, mаnga xuni қiloҗin; qūnki Pərwərdigar sening dūxmənliring boloҗan Ammoniylardin intikamingni elip bərdi, — dedi.

□ 11:24 «Sening ilahing Кəmox sanga igilətkən yərgə özүng igə boldungоҗu?» — Yəftahning «ilahing Кəmox» degini hərgizmu Кəmoxni həқikətən «bir huda» dəp etirap қilоқini əməs, əlwəttə. U pəқəт ixlarni Ammoniylarning padixahining kəzқarixi boyiqə bayan қilidu, halas. 27-ayətni kəring. ■ 11:25 Qel. 22:2 □ 11:26 «Israil Həxbon ... həmdə Arnon dəryasining boyidiki барlik xəhərlərdə üq yüz yil makan tutup olturoҗan waқitlarda» — bu «300 yil»ning қандақ həsablanоқanliқini «koxumqə səz»imizdin kəring. □ 11:31 «... өyümning ixikidin қikip mаnga tunji yolukқini...» — Yəftahning muxu yərdə kəzdə tutқini əslidə insan əməs, bəlki birər қarpay bolsa kərək. □ 11:35 «Sən meni intayin yaman hаloҗa qūxūrdung, meni dərdkə qūxūrgūқilərdin biri bolup қalding» — ibranii tilida: «Sən meni bəк pəskə qūxūrdung, meni parakəndə қiloқuқilarning biri bolup қikting».

³⁷ Andin u atisioʻa yənə: — Mening xu iltimasimni qobul kərginki, manga ikki aylıq məhlət bərsəng; mən kiz dostlirim bilən berip taolarda yürüp, kizlikim üqün matəm tutuwalay, — dedi.□

³⁸ Atisi jawab berip: — Baroʻin, dedi. Uningoʻa ikki aylıq məhlət berip dalaʻoʻa əwətti. U berip, kiz dostlirini elip taolarga qikip, ikki ayoiqə özining kiz peti qaloʻimioʻa aʻ-zar kətürüp yioʻlap yürdi. ³⁹ Xundak boldiki, u ikki aydin keyin atisining kəxioʻa yenip kəlgəndə, atisi uning üstigə kילוan kəsimini bəja kəltürdi. Bu kiz bolsa heq ər kixigə yekınlaxmioʻanidi. Xuning bilən Israilda xundak bir ərp-adət pəyda boldiki, □ ⁴⁰ hər yili Israilning kizliri əydin qikip Yəftahning kizini tət kün əsləp hatiriləydioʻan boldi.□

12

Israilda həsəthorluk tüpəylidin jedəl pəyda boluxi

¹ Lekin Əfraimiyar bolsa toplixip Zafon tərəpkə ötüp Yəftahqa soal qoyup: — Sən Ammoniyar bilən jəng kילוli baroʻiningda nemixka bizni billə berixka qakirmsən? Əmdi biz əyüngni əzüng bilən qoxup otta kəydürüwetimiz, — dedi.□ ■

² Yəftah ularoʻa jawab berip: — Mən bilən həlkim Ammoniyarəoʻa kərxi kattik jəng kילוwatqanda, silərni qakirsam, meni ularning kolidin kutquzmidinglar. ³ Silərnin kelip meni kutquzmaydioʻanlikinglarni kərüp, jenimni alkinimoʻa elip qoyup, Ammoniyarəoʻa hujum kilixka atlandim, Pərwərdigar ularni kolumoʻa tapxurdi. Əmdi silər nemixka bügün kelip manga hujum kilməqəsilər? — dedi.□

⁴ Lekin Əfraimlar Gileadlarni *həkarətləp*: — Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qəqkunsilər, halas! — dedi. Xuning bilən Yəftah barlik Gileadtikilərnə yioʻip Əfraim bilən soʻxuxti. Ular Əfraimlarni urup kirip məoʻlup kildi. □ ⁵ Andin Gileadtikilər Iordan dəryasining keqiklirini tosüp, Əfraimlarni ətküzmididi. Xundak boldiki, Əfraimlik birər qəqkon keqikkə kelip: — Meni ətkili qoyoʻin, desə Gileadtikilər uningdin: — Sən Əfraimiyumu? — dəp soraytti. U kixi «yak» desə, □ ⁶ ular uningəoʻa: — «Xibolət» degin! — dəytti. Əgər u kixi natoʻsgra tələppuz kilip «sibolət» dəp jawab berip qalsa, ular uni tutup Iordan dəryasining keqikining

□ **11:37** «...kizlikim üqün matəm tutuwalay» — demək, əy-oqəksiz, pərzəntsiz bolup bu dunyadin ketidioʻini üqün. □ **11:39** «...atisi Yəftah» uning üstigə kילוan kəsimini bəja kəltürdi» — Yəftah əz kizini qurbanlik kildimu? Yaki bu sozlərnin bəxka mənisi barmu? «Qoxumqə sez»imizdə alimlarning pikirliri toʻqruluk azrak müləhizə yürgüzimiz. □ **11:40** «...Yəftahning kizini tət kün əsləp hatiriləydioʻan boldi» — yaki «... Yəftahning kizini tət kün əsləp matəm tutidioʻan boldi». □ **12:1** «...Zafon tərəpkə ötüp...» — yaki «ximal tərəpkə ötüp...». ■ **12:1** Ҳақ. 8:1 □ **12:3** «...hujum kilixka atlandim» — ibrabiy tilida «...hujum kilixka ottüm». Məlum bir dərya-əstəngdin oʻtkan bolsa kerək. □ **12:4** «Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qəqkunsilər, halas!» — Gileadlar əslida Manassəh kəbilisidin kelip qikqanidi. □ **12:5** «Andin Gileadtikilər Iordan dəryasining keqiklirini tosüp, Əfraimlarni ətküzmididi» — yaki «Andin Gileadtikilər Əfraimning udulidiki Iordan dəryasining keqiklirini tosuwaldi».

yenida eltürüwetatti. Xu tәrikidә xu waқıtta қirik ikki mingqә Әfraimiy eltürüldi. □

⁷ Yәftah altә yil Israiloҗa ҳakim boldi. Andin Gileadlik Yәftah alәmdin etüp, Gilead xәһәrlirining biridә dәpnә қilindi.

Ibzanning ҳakim boluxi

⁸ Uningdin keyin Bәyt-Lәһәмlik Ibzan Israiloҗa ҳakim boldi. ⁹ Uning ottuz oşli, ottuz қizi bolup, ottuz қizini sirtқа әrgә berip, sirttin ottuz қizni oşullirioҗa elip bәrdi. U yәttә yilоiqә Israiloҗa ҳakim boldi. □ ¹⁰ Andin Ibzan elüp, Bәyt-Lәһәmdә dәpnә қilindi.

Elon wә Abdonning ҳakim boluxi

¹¹ Uningdin keyin Zәbulun қәbilisidin bolоqan Elon Israiloҗa ҳakim bolup, on yil Israilda һәküm sürdi. ¹² Andin Zәbulun қәbilisidin bolоqan Elon elüp, Zәbulun zeminidiki Ayjalon degән jayda dәpnә қilindi.

¹³ Uningdin keyin Piratonluқ Hüllәlning oşli Abdon Israiloҗa ҳakim boldi.

¹⁴ Uning қirik oşli wә ottuz nәwrisi bar idi. Ular yәtmix exәkkә minip mangatti. U Israiloҗa sәkkiz yil ҳakim boldi. ■ ¹⁵ Andin Piratonluқ Hüllәlning oşli Abdon elüp, Әfraim zeminida, Amalәklәrning taоliқ rayonidiki Piraton degән jayda dәpnә қilindi.

13

Ximxonning tuоquluxi

¹ Lekin Israillar Pәrwәrdigarning nәziridә yәнә rәzil bolоqanni kildi; xuning bilән Pәrwәrdigar ularni қirik yilоiqә Filistiylәrning қolioҗa taxlap қoydi. ■

² Xu qaoҗda Zoreah degән jayda, Dan jәmәtidin bolоqan, Manoah isimlik bir kixi bar idi. Uning ayali tuоqmas bolup, һәq balisi yoқ idi.

³ Pәrwәrdigarning Pәrixтisi bu ayaloҗa ayan bolup uningоҗa: — Mana, sән tuоqmas bolоqining üqün bala tuоqmiding; lekin әmdi sән һamilidar bolup bir oşul tuоqisән. ⁴ Әmma sән sәgәk bolup, xarab yaki küqlük һaraq iqmә, һәq napak nәrsinimu yemigin. ■ ⁵ Qünki mana, sән һamilidar bolup bir oşul tuоqisән. Bu bala anisining қorsikidiki qaoҗdin tartip Hudaоҗa ataloҗan «nazariy» bolidiоqini üqün, uning bexioҗa һәrgiz ustira selinmisun. U Israilni Filistiylәrning қolidin қutқuzux ixini baxlaydu, — dedi. □ ■

⁶ Ayal erining қexioҗa berip, uningоҗa: — Mana, Hudaning bir adimi yenimoҗa kәldi; uning turқи Hudaning Pәrixтisidәk, intayin dәһxәtlik

□ **12:6 «Xibolәt»** — Bu sөzning mәнisi «eқin» yaki «kәlkün» bolup, muxu waқitlarda pәkәt keқikkә yәtkән adәmlәrning tәlәppuzini sinax üqün ixlitilgән, halas. Roxәnki, Әfraimiylar adәttә «x»ning tәlәppuzini қiqaralmaytti. «**Sibolәt**» — buning mәнisi «buoқday baxiқи». □ **12:9 «Ibzanning** ottuz oşli, ottuz қizi bolup...» — roxәnki, Ibzan Yәftahқа ohximaytti, u kәp ayallik bolоqanidi. ■ **12:14** Hәk. 10:4 ■ **13:1** Hәk. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1; 10:6 ■ **13:4** Qel. 6:2, 3 □ **13:5 «Nazariy»** — Hudaning yolioҗa alaһidә ataloҗan bir kixi. Ular toşqulux «Qel.» 6-bab wa izahatlarni kәrüng. ■ **13:5** Qel. 6:5; 1Sam. 1:11

ikən; lekin mən uningdin: «Nədin kəlding» dəp sorimdidim, umu öz nam-xəripini manga dəp bərmidi. □ 7 U manga: — «Mana, sən hamilidar bolup bir oqul tuoşisən; u bala anisining qorsikidiki qaoşdin tartip əlidiolan künigiqə Hudaşa atalojan bir nazariy bolidilojan bololaqqa, əmdi sən xarab yaki küqlük harak iqmə wə heq napak nərsinimu yemigin» dedi, — dedi.

8 Buni anglap Manoah Pərwərdigarşa dua kilip: — Ah Rəbbim, Sən bu yərgə əwətkən Hudaning adimi bizgə yənə kelip, tuşulidilojan balioja nemə kiliximiz kerəklisini oğitip qoysun, dəp iltija kildi.

9 Huda Manoahning duasini anglidi; ayal etizlikta oltuoinida, Hudaning Pərixtsisi yənə uning kexioja kəldi. Əmma uning eri Manoah uning kexida yök idi. 10 Andin ayal dərhal yügürüp berip, erigə həwər berip: — Mana, həliki küni yenimoja kəlgən adəm manga yənə kəründi, dewidi, 11 Manoah dərhal qorup ayalining kəynidin mengip, u adəmning kexioja kelip: — Bu ayaloja kelip söz kilolan adəm sənmu? — dəp soriwidi, u jawabən: — Xundak, məndurmən, dedi.

12 Manoah uningşa: — Eytkan səzliring bəja kəltürülgəndə, bala qaysi tərکیدə qong kilinixi kerək, u nemə ixlarni kilidu? — dəp soridi.

13 Pərwərdigarning Pərixtsisi Manoahqa jawab berip: — Mən bu ayaloja eytkən nərsilərnin həmmisidin u həzi bolup özini tartsun; 14 u üzüm telidin qikkən heqkəndak nərsidin yemisun, xarab yaki küqlük harak iqmisun, heq napak nərsilərdin yemisun; mən uningşa barlik əmr kiloinimni tutsun, dedi.

15 Manoah Pərwərdigarning Pərixtsisigə: — Iltipət kilip, kətməy tursila, əzlrigə bir oşlak təyyarlayli, dewidi, 16 Pərwərdigarning Pərixtsisi Manoahqa jawab berip: — Sən Meni tutup qalsangmu, Mən neningdin yeməymən; əgər sən birər kəydürmə qurbanlik sunmaqçı bolsang, uni Pərwərdigarşa atap sunuxung kerək, dedi (uning xundak deyixining səwəbi, Manoah uning Pərwərdigarning Pərixtsisi ikənlikini bilmigəndi).

17 Andin Manoah Pərwərdigarning Pərixtsidin: — Əzlrining nam-xəripini nemidu? Eytip bərgən bolsila, səzliri əməlgə axuruloşinida, siligə hərmitimizni bildürəttük, — dedi.

18 Pərwərdigarning Pərixtsisi uningşa jawabən: — Namimni sorap kəldingşu? Mening namim karamət tilsimattur; — dedi. □

19 Xuning bilən Manoah oşlak bilən axlik hədiyəsini elip berip uni qoram taxning üstidə Pərwərdigarşa atap sundi. Pərwərdigarning Pərixtsisi ularning kəz aldida əjayip karamət bir ixni kilip kərsətti; Manoah wə ayali qarap turdi. 20 Xundak boldiki, ot yalkuni qurbangahtin asmanoja kətürülgəndə, Pərwərdigarning Pərixtsisimu qurbangahtin qikkən ot yalkuni iqidə yukiroja qikşip kətti. Manoah bilən ayali buni kərüp, əzlrini yərgə taxlap yüzlrini yərgə yekşip düm yatti.

21 Xuningdin keyin Pərwərdigarning Pərixtsisi Manoahqa wə uning ayaloja kayta kərünmidi. Manoah xu wakitta uning Pərwərdigarning Pərixtsisi ikənlikini bildi. 22 Andin Manoah ayaloja: — Mana, biz qokum əlimiz, qünki biz Hudani kərduk! — dedi. ■

□ 13:6 «Hudaning Pərixtsisidək» — ayal kərgən muxu Pərixtingin «Hudaning pərixtsisi» yaki «Pərwərdigarning Pərixtsisi» (demək, Məsilh) degən zatning əzi («Təbirlər»-imizni wə keyinki 16-ayətni kəring). □ 13:18 «Namimni sorap kəldingşu? Mening namim karamət tilsimattur» — Manoah əz duasioja jawabən kəlgən Pərwərdigarning Pərixtsisini insan dəp oylaydu. «Karamət tilsimat» degən muxu süpət ibraniy tilida («pələ») pəkət Hudaning Əzini yaki uning kilolan ixlirini süpətləx üqün ixlitilidu. ■

■ 13:22 Mis. 33:20; Kan. 5:26; Hək. 6:22, 23

²³ Lekin ayali uningõa jawab berip: — Əgər Pərwərdigar bizni oltürükxə layik kərgən bolsa, undakta u köydürmə qurbanlıq bilən axlık hədiyəni kolimizdin qəbul kilmioğan bolatti, bu ixnimu kərsətmigən bolatti wə xundakla bundak səzlərnı bizgə eytmioğan bolatti, — dedi.

²⁴ Xu ixtin keyin ayal bir oşul tuşdi, uning ismini Ximxon qoydi. Bu bala əsüp, qong boldi wə Pərwərdigar uni bərikətlidi. □ ■

²⁵ Zoreah bilən Əxtaolning otturisidiki Maḥanəh-Danda Pərwərdigarning Rohi uningõa öz təsirini kərsitixkə baxlıdi. □

14

Ximxonning Filistiy bir qizni əmrigə almaqçi boluxi

¹ Bir waqıtta, Ximxon Timnahğa qūxūp, u yərdə bir qizni kərdi; u Filistiy kizliridin biri idi. □ ² U xu yərdin qikip ata-anisining yenioğa kaytip: — Mən Timnahda Filistiy kizliridin birini kərdüm, uni manga hotunlukğa elip beringlar, — dedi.

³ Biraq ata-anisi uningõa: — Kəringaxlırningning kizlirining iqidə yaqi bizning pütkül koʻwmimizning arisidin sanga bir kiz qikmasmu? Nemixkə hətnisiz boləgan Filistiylərnıng kexioğa berip, ulardın hotun almaqçi bolisən? — dedi; əmma Ximxon atisioğa: — Uni manga elip bərgin, qunki u manga bək yaqti, — dedi. □

⁴ Uning ata-anisi bu ixning Pərwərdigar təripidin boləjini bilmidi. Qunki Filistiylər xu qaşda Israil üstidin həküm sürüp turəgan boləqaqka, U Filistiylergə taqabil turuxka pürsət yaratmaqçi idi. □

⁵ Əmdi Ximxon ata-anisi bilən Timnahğa qūxti; ular Timnahdikı üzümzarlıklarğa yetip kəlgəndə, mana bir yax xir hərkirigən peti uningõa etildi. ⁶ Xuan Pərwərdigarning Rohi uning üstigə qūxūp, u qolida həqnemə bolmioğan hələttə xirni tutup, uni oşlaqni yirtkəndək yirtip titma-titma qiliwətti. Lekin u bu ixni ata-anisioğa demidi. □ ⁷ Andin u *Timnahğa* qūxūp, u kiz bilən paranglaxti, u kiz Ximxonğa bək yarap kətti.

⁸ Birməzgildin keyin u qizni elip kelix üqün kayta barəjanda, xirning əlükini kərup baqay dəp yoldin burulup qariwidi, mana xirning iskilitining iqidə bir top həsəl həriliri bilən həsəl turatti. ⁹ U həsəldin oqumioğa elip yəp mangdi; ata-anisining yenioğa kəlgəndə, ularoşimu bərdi, ularmu yedi, lekin əzining həsəlni xirning iskilitining iqidin elip kəlginini ularğa demidi. ¹⁰ Uning atisi *uningõa həmrah bolup* qūxūp qizning öyigə kəldi, u yərdə Ximxon bir ziyapət bərdi, qunki burundinla toy qilidioğan yigitlər xundak qilidioğan rəsm-qaidə bar idi. ¹¹ Ular Ximxonni kərup, uningõa

□ **13:24 «Ximxon»** — «qıyaxtək (küqlük)» yaqi «roxən, parlık adəm». ■ **13:24** İbr. 11:32

□ **13:25 «Maḥanəh-Dan»** — yaqi «Danning bargahı». □ **14:1 «Timnah»** — yaqi «Timnatah».

□ **14:3 «bizning pütkül koʻwmimizning arisidin...»** — ibranıy tilida «mening pütkül koʻwmim arisidin...». □ **14:4 «...yaratmaqçi idi»** — ibranıy tilidiki muxu səz adəttə «izdiməkçi idi» degənni bildüridu. Mumkinqiliki barki, Hudaning Rohi Ximxonni tezrək Filistiylergə hujum qilixka qəzoşioşini bilən, lekin u Hudaning Rohining xu türtkisigə tehiqə etiwar qilmaywatatti.

□ **14:6 «Lekin Ximxon bu ixni ata-anisioğa demidi»** — Ximxon «nazariy» boləqaqka, həqkəndək üzümdin boləgan nərsini yeməsliki kerək idi. Xunga Ximxon üzümzarlık bilən mangmay, ata-anisidin ayrılıp mangəgan bolsa kerək. Lekin ata-anisi «nazariy» bolmioqaqka üzümzarlıqtin udul ətsə bolatti. Xu səwəbtin Ximxonning ata-anisi uning xirni oltürginini bilmidi.

ҳәмраҳ болуҗқа ottuz yigitni tepip keldi; ular uningõja hәмraҳ boldi. □

¹² Ximxon ularõja: — Mән silәrdin bir tepixmaq soray, әgәр silәр ziyarәt қилинидиõqan yәttә күn iқidә uning mәнisini manga dәp bәralisәnglar, mән silәrgә ottuz danә kanap kәynәk bilән ottuz yürүх egin bәrimән; ¹³ әgәр uni yexip bәrәlmisәnglar, silәр manga ottuz danә kanap kәynәk bilән ottuz yürүх egin beringlar, — dedi. Ular uningõja: — Maқul, undaq bolsa tepixmiқingni eytkin, kәni anglayli, — dedi.

¹⁴ U ularõja: — Yeyilidiõqini yegüқining iқidin қикти; tatliқ küqtüggürning iқidin қикти, *bu nemә?* — dedi. Ular üқ күngiқә bu tepixmaqni tapalmidi. ¹⁵ Yәttingi күni xundaq boldiki, ular Ximxonning ayalining kәxiõja bәrip: — Sән eringni aldap-siylap, tepixmaqning mәнisini bizgә eytip bәrixkә maқul қilõjin; bolmisa seni atangning õyi bilән қoxup kәydürүwetimiz. Silәр bizni yoksul қilixkә bu yәrgә қakiroqanmu?! — dedi.□

¹⁶ Ximxonning ayali uning aldida yioqlap turup: — Sән manga eқ, meni pәkәt sәymәysән; sән mening қowmimning baliliridin bir tepixmaqni soriding, әmma manga mәнisini eytip bәrmiding, dәp yioқliқili turdi. Ximxon uningõja jawabән: — Mana, mән uni ata-anamõjimu dәp bәrmigән tursam, sanga dәp bәrәmdim? — dedi.

¹⁷ Ziyarәt ötküzülгән yәttә күnidә u erining aldida yioqlapla yürdi. Xundaq boldiki, yәttingi күni bolõqanda ayali uni қistap turuwaloқaqkә, uningõja tepixmaqning mәнisini eytip bәrdi. Andin ayal bәrip өз hәлқining adәmlirigә tepixmaqning mәнisini dәp bәrdi. □ ¹⁸ Xuning bilән yәttingi күni күn patmasta, xәhәrning adәmliri uningõja jawab bәrip: — Hәsәldinmu tatliқi barmu? Xirdinmu kәqtüggüri barmu? — dedi.

U ularõja jawab bәrip: — Әgәр silәр mening inikim bilән yәр aқdurmiõqan bolsanglar, tepixmiқimni hәrgiz tapalmaytinglar! — dedi.

¹⁹ U waқitta Pәrwәrdigarning Rohi uning üstigә güxti; u Axkelonõja güxüp, Axkelondikilәrdin ottuz kixini өltürüp, ulardin olja elip, oljidin iginlәrni elip kelip, tepixmaqning mәнisini yexip bәrgәnlәrgә bәrdi. Xuningdәk Ximxonning õzәzipi kelip, ata-anisining õyigә yenip kәtti.□

²⁰ Andin Ximxonning ayali Ximxonning hәмraҳliridin қoldax bolõqan yigitkә tәwә қilindi.□

15

Ximxonning Filistiyләр bilән қarxilixkә baxlixi

¹ Әmma birnәqqә waқit өtүp buõday orux mәzgili kәlgәndә xundaq boldiki, Ximxon bir oqlaқni elip өз ayalining õyigә bәrip: «Mән hotunumning kәxiõja uning hujrisiõja kirimән» dedi. Lekin ayalining atisi uni iқkirigә kirixigә yol қoymidi. ² Kәynatisi uningõja: — Mән hәқikәtән sizni uningõja mutlaқ eқ bolup kәtti, dәp oylidim; xunga mән uni sizning

□ **14:11** «...ottuz yigitni tepip keldi» — ximxunning toyida uningõja hәмraҳ boluҗқа қakiroqan bolsa kerәk. □ **14:15** «yәttingi күni...» — bәzi kona kәqürmilәrdә «tәttingi күni...» deyilidu.

□ **14:17** «Ziyarәt ötküzülгән yәttә күnidә u erining aldida yioqlapla yürdi» — yaki «Ziyarәt ötküzülгән yәttә күnlük ziyarәtning қalõqan waқtida u uningõja (Ximxonõja) exilwelip yioqlapla turdi». □ **14:19** «Axkelon» — Filistiyләrning qong bir xәhiri. □ **14:20** «koldax bolõqan yigitkә...» — yaki «өzigә aқinә қilõqan yigitkә».

koldixingizga beriwatkənidim. Ҳalbuki, uning kichik singlisi uningdin tehimu qiraylikku? Uning ornioga xuni aloqan bolsingiz! — dedi. □

³ Эmma Ximxon ularga: — Эmdi men bu ketim Filistiylerge zıyan yetkuzsam, manga gunah bolmaydu! — dedi.

⁴ Xuni dep Ximxon berip uq yuz qilberini tutup kelip, otqaxlarni tayyarlap, qilberilarni jupler quyruqlirini bir-birige qetip, ikki quyriqining otturisioga birdin otqaxni asti; □ ⁵ otqaxlaroga ot yekip qilberilarni elip berip, Filistiylerning etizdiki ormiogan ziraatligige koyup bardi. Xuning bilən u dewə-dewə engilarni, orulmiogan ziraatlerni, xundakla zeytun baqlirininu koyduruwatti. □ ⁶ Filistiyler buni korup: Buni kim kildi, — dep sorisa, hək jawab berip: — Timnahlik adəmnıng kuy'ooli Ximxon kildi; keynatisi uning ayalini uning koldixioga beriwatkini uqun xundak kildi, — dedi. Xuning bilən Filistiyler qikip, u ayal bilən atisini otta koyduruwatti.

⁷ Ximxon ularga: — Silər xundak kilogininglar uqun, men silerdin intikam almay boldi kilmaymen, — dedi.

⁸ Xuning bilən Ximxon ularni kir-qap kilip ketl kiluwatti; andin u berip Etam koram texining engkiride turdi. □

⁹ U wakitta Filistiyler qikip, Yəhuda yurtida qedir tikip, Lehı degən jayda yeyildi. □ ¹⁰ Yəhudalar bolsa: — Nemixka bizga hujum kilmaqci bolisiler? — dewidi, ular jawab berip: — Biz Ximxonni tutup baqlap, u bizga kandak kilogan bolsa, biznu uningoga xundak kilimiz, dep qiktuk, — dedi.

¹¹ Xuning bilən Yəhuda yurtidiki uq ming kixi Etam koram texining engkirige quxup, Ximxonga: — Sen Filistiylerning ustimizdin həkum suruwatqinini bilməmsən? Xuni bilip turup, sən nemixka bizga xundak kilding? — dedi. U ularga: — Ular manga kilogandək, menmu ularoga kildim, dep jawab bardi.

¹² Ular uningoga: — Biz seni baqlap Filistiylerning kolioqa tapxurup berix uqun kelduk, dewidi, Ximxon ularga: — «Biz ezimiz sangə hujum kilip elturməymiz», dep manga kəşəm kilinglar, dedi.

¹³ Ular uningoga: — Seni elturməymiz; pəkət seni qing baqlap, ularning kolioqa tapxurup berimiz; hərgiz olumge məhkum kilmaymiz, dep jawab bardi. Xuni dep ular ikki yengi aroqamqa bilən uni baqlap, koram taxning ustidin elip mangdi. ¹⁴ U Lehige kəlgəndə, Filistiyler warkiraxkınıge uning aldioga yuguruxup keldi. Эmma Pərwərdigarning Rohi uning ustige quxup, kollirini baqliogan aroqamqilar ot tutaxkan kəndir yiptək uzulup, tugulər kolliridin yexilip keti. ¹⁵ Andin u exəkning yengi bir engək songikini korup, kolini uzitipla elip, uning bilən ming adəmnı urup elturdi. □

¹⁶ Ximxon: —

«Exəkning bir engək songiki bilən adəmlərni elturup, Ular ni dewə-dewə kiluwattim,

□ **15:2** «...uni sizning koldixingizga beriwatkənidim» — yaki «uni sining asinengge beriwatkənidim». □ **15:4** «uq yuz qilberə» — bəzi tarjimalarda «uq yuz tulka» deyilidu. Lekin qilberiler top bolup yurgəqkə, azrak gəxni yəmqük kilix bilən ularni tutiwelix tulkilərni tutuwelixdin kəp asan bolidu. □ **15:5** «etizdiki ormiogan ziraatlıri» — ibranıy tilida «etizdiki erə turoqan ziraatlıri» — demək, pixay dep qalqan ziraatlır. □ **15:8** «Ximxon ularni kir-qap kilip ketl kiluwatti» — ibranıy tilida «Ximxon ularni yota wə paqaklırioga urup, ularni elturuwatti». □ **15:9** «Lehi degən jayda yeyildi» — yaki «Lehi degən jayda jənggə səp tuzdi». □ **15:15** «u exəkning yengi bir engək songikini korup...» — kona songək bolqan bolsa, guruklikidin asanla sunup kətkən bolatti.

Exəkning bir engək səngiki bilən ming adəmnı ɵltürdüm!» — dedi.□

¹⁷ Bularni dəp exəkning engək səngikini taxliwətti. Xuningdək u xu jayoqa «Ramot-Leħi» dəp nam koydi.□

¹⁸ U intayin ussap Pərwərdigaroqa pəryad kilip: — Sən Əz kəlungning kəli bilən bunqə qəng nusrətni barliqqa kəltürdüng, əmdi mən həzir ussuzluqtin ɵlöp, hətnisizləarning kəlioqa quxüp qəlarmənmu? — dedi.■

¹⁹ Xuning bilən Huda leħidiki azgalni yardi, su uningdin urəşup qıkti. Ximxon iqip, roħi urəşup jan kirdi. Bu səwəbtin bu *bulakqa* «Ən-Ҳəkkorə» dəp nam koyuldi; ta bəgüngiqə u Leħida bar.□

²⁰ Ximxon Filistiyələarning dəwrədə yigirmə yiloqiə Israiloqa Һəkim boldi.□

16

Ximxonning məşlup boluxi

¹ Andin Ximxon Gazaqa bardi, u u yərdə bir pəhixə ayalni kərup, kirip uning bilən yeqinqilik kildi. ² Ləkin Gazalıklar birsining: — Ximxon bu yərgə kəldi, deginini anglap, *xəħərni* kərxap, keqiə xəħərnin qəwukida ün qıqarmay marap turdi wə: Ətə tang yoruqanda uni ɵltürimiz, — deyixti.

³ Ximxon yerim keqiə yatti; andin ornidin turup xəħər qəwukining ikki kənitini tutup, uni ikki kexiki wə baldaq-təkiqi bilən qəxup, birakla qəmurup, əxnisigə artip Һəbronning udulidiki taşqa elip qıqip kətti.□

⁴ Keyin u Sorək jiləşida olturuxluk Dililəħ isimlik bir ayalni kərup, uningə axik bolup kəldi. ⁵ Buni bilip Filistiyələarning əmirliqi u ayalning kəxiə berip uningə: — Sən uni aldap, uning kəqtənggürlükining zadi nədin boləjanliqini kolap sorap, bizning kəndək kilsək uni yəngəlydiojanlikimizni, uni başlap boysunduralaydiojanlikimizni eytip bərsəng, biz hər birimiz sanga bir ming bir yüz kümux tənggə berimiz, — dedi.

⁶ Xuning bilən Dililəħ Ximxondin: — Sən kəqtənggürlükəngning zadi nədin boləjanliqini, xundəklə kəndək kəloqanda seni başlap boysunduroqli bolidiojanliqini eytip bərgin! — dedi.

⁷ Ximxon uningə jawabən: — Adəmlər meni yəttə tal kərutulmiojan yengi ya kiriqi bilən baqlisa, mən ajizlap bəxkə adəmlərdək bolup qəlimən, — dedi.□

⁸ Xuning bilən Filistiyələarning əmirliqi yəttə tal kərutulmiojan yengi ya kiriqini elip kelip, bu ayalə bəriwidi, u bu kiriqlər bilən uni başlap koydi

□ **15:16 «Ularnı dəwə-dəwə kiliwəttim»** — yəki «Ularnı ikki dəwə kiliwəttim». Bu xəirdin kərioqanda, Ximxon ikki yəki uningdin kəp qətim Filistiyələr bilən soquxkan boluxi mumkin.

□ **15:17 «Ramot-Leħi»** — «Leħining egizliqi». ■ **15:18** 1Sam. 17:26, 36; 2Sam. 1:2

□ **15:19 «Ən-Ҳəkkorə»** — «pəryad kətürgüqining buliqi». □ **15:20 «Ximxon ... yigirmə yiloqiə Israiloqa Һəkim boldi»** — Ximxonning Һəkim boləjan waqti bəlkim Abimələk wə

Yəftəhning Һəkim sürgən waqtiliri bilən zamandəx bolsa kərek; u Pələstinning qərbidə, ular xərk wə ximalida Һəkim sürətti. □ **16:3 «Һəbronning udulidiki taşq»** — bəlkim Gazadin 40 kilometr yirakliqta idi. □ **16:7 «Adəmlər meni yəttə tal kərutulmiojan yengi ya kiriqi bilən baqlisa...»** — Ximxon nazariy boləqaqqa, «yengi ya kiriqliri» əslidə ɵlük Һaywanning jəsitidin elinidəqini üqün uningə nisbətən «napak» Һəsəblinatti. Uning gepi yəlojan boləqini bilən, Һəkiqətkə yekin idi; uning kəqtənggürlüki uning nazariy boləjanliqidin boləjan. Uning «yengi» (bəxkilar ixlətmigən) deyixining səwəbi «Birsi meni xundək yengi kiriqlər bilən baqlisa, kiriqlərnin meni napak kilix təsiri əzrak bolidu» dəp oyləqinidin bolsa kərek.

9 (Dililāh birnəqqə adəmni hujrida paylap turuxka yoxurup koyoqanidi). U Ximxonə: — Əy Ximxon, Filistiyələr seni tutkili kəldi! — dedi.

U qorup kibriqlərni qigə xoyna otta keyüp üzülüp kətkəndək üzüwətti. Xuning bilən uning küqtünggürlükining siri axkarılanmıdi.

10 Buni körüp Dililāh Ximxonə: — Mana, sən meni aldap, munga yaloqan eytipşən! Əmdi munga seni nemə bilən baqlisa bolidioqanlıqini eytip bərgin, — dedi.□

11 U jawap berip: — Adəmlər meni heq ixlətmigən yengi aroqamqa bilən baqlisa, mən ajizlap baxka adəmlərdək bolup qalimən, — dedi.

12 Xuning bilən Dililāh yengi aroqamqa elip kelip, uni baqlap: — Əy Ximxon, Filistiyələr seni tutkili kəldi! — dedi (əslidə birnəqqə adəm hujrida yoxurunup, uni paylap turuxkanidi). Lekin Ximxon öz qolidiki aroqamqılarni yipni üzgəndək üzüp taxlıdi.

13 Buni körüp Dililāh Ximxonə: — Sən həziroiqə meni aldapsən, munga yaloqan eytipşən; əmdi munga seni nemə bilən baqlisa bolidioqanlıqini eytip bərgin, — dedi. U jawap berip: — Sən mening beximdiki yəttə örüm qaqnı dukandiki örux yip bilən qoxup örüp koysangla bolidu, — dedi.□

14 Xuning bilən *Ximxon uhlioqanda u uning bexidiki yəttə tal qaqnı örux yip bilən qoxup örüp*, qozukka baqlap koyup uningə: — Əy Ximxon, Filistiyələr seni tutkili kəldi! — dedi. Ximxon uyqudin oyoqinip, örux yip bilən qozukni birakla tartip yuliwətti.□

15 Andin ayal uningə: — Munga kənglüng yok turup, qandaksigə sangə axik boldum, dəysən? Sən meni üq ketim aldap, küqtünggürlüküngning nədin bolioqanlıqini munga eytip bərmidingətu, — dedi.

16 Uning hərküni səzliri bilən uni kistaxliri wə yalwuxliri bilən Ximxonning əlgüdək iqi puxti wə xundak boldiki, 17 u kənglidiki sirini koymay uningə axkara kilip: — Mən anamning korsikidiki qaşdin tartip Hudaşə atilip nazariy bolioqinim üqün, beximoqə hərgiz ustira selinip baxmioqan; əgər mening qeqim quxürüwetilsə, küqüm məndin ketip, mən ajizlap baxka adəmlərdək bolup qalimən, — dedi.

18 Dililāh uning əzigə kənglidiki həmmə sirini dəp bərginini körüp, Filistiyələrnin əmirilərini qarqirip kelixkə adəm mangdurup: — «Bu ketim silər yənə bir qikinqlar, qünki Ximxon kənglidiki həmmə sirni munga axkara kildi» dedi. Xuning bilən Filistiyələrnin əmiriliri kollirioqə kümüxlərni elip, uning kexioqə qikti.

19 Andin Dililāh uni öz yotisoqə yatquzup, uhlitip koyup, bir adəmni qarqirip kirip uning bexidiki yəttə örüm qaqnı quxürüwətti; xundak kilip u Ximxonning bozək kilinixini baxlioquqi boldi. Ximxon küqidin kətkənidi.

20 U: — Əy Ximxon, Filistiyələr seni tutkili kəldi! — dewidi, u uyqudin oyoqinip: — Mən ornumdin turup, ilgiriki birkanqə ketimkidək, boxinin ketimən, dəp oyildi. Lekin u Pərwərdigarning əzidin kətkinini bilməytti.

21 Xuning bilən, Filistiyələr uni tutuwelip, kəzilərini oyup, Gəzaşə elip quxüp, uni mis zənjirlər bilən baqlap, zindanda un tartixka saldi.□

22 Lekin bexidiki quxürüwetilgən qeqi yənə əsüxkə baxlıdi.

□ 16:10 «**Mana, sən meni aldap, munga yaloqan eytipşən!**» — roxənki, «paylap oluroquqılar» baqlax usulining nətijisini kütüp əzliri yoxurunoqan yərdin qikmıdi. Ximxon əyde Dililāh bilən ikkimizlə bar, dəp oylaydu. □ 16:13 «**dukandiki örux yip bilən**» — yaki «dukandiki təg yipi bilən», yəni tokulmlarning boyioqə tartiloqan yipi bilən. □ 16:14 «**Ximxon uhlioqanda u uning bexidiki yəttə tal qaqnı örux yip bilən qoxup örüp...**» — muxu səzlərni kona grek nushisidin alduk. □ 16:21 «**uni mis zənjirlər bilən baqlap, zindanda un tartixka saldi**» — un tartix adəttə ayal kixining ixı idi.

Ximxonning xarəplik halda əlüxi wə dəpnə қilinixi

²³ Keyin, Filistiyələarning əmirliəri öz ilahı boləjan Dagon üqün qəng bir qurbanlık ötküzüxkə həm təbrikləp xadlinixkə yioıldı. Qunki ular: — Mana, ilahimiz duxminimiz boləjan Ximxonni qolimizə tapxurup bərdi, — deyixti.

²⁴ Həlk Ximxonni kərgəndə, öz ilahini danglap: — İlahimiz bolsa, yurtimizni wəyran қiləuqini, adəmlirimizni kəp öltürgən duxminimizni qolimizə quxürup bərdi! — deyixti.

²⁵ Ular taza xad-huramlik kəypigə qəmüp: — Ximxon kəltürülsun, u bizgə bir oyun kərsitip bərsun, deyixti; ular Ximxonni zindandin elip qixti. U ularning aldida oyun kərsətti. Əmdi ular uni ikki tüwrükning otturisida tohtitip koyəjanidi. ²⁶ Xuning bilən Ximxon kəlini tutup turəjan yigitkə: — Meni koyuwət, əyni kətürup turəjan tüwrüklərnə silap, ularə yəliniwəloqili koyəjaysən, — dedi.

²⁷ U qəşda əy ər-ayallar bilən liq toləjanidi, Filistiyələarning əmirliərinəng həmmisimu xu yərdə idi; əgzidimu Ximxonning kərsitiwatқан oyunini kəruwatқан təhminən üq mingə ər-ayal bar idi.

²⁸ Ximxon Pərwərdigarəşə nida қilip: — Əy Rəb Pərwərdigar, meni yad қilip pəkət muxu bir qətim manga küq ata қiləjaysən; i Huda, xuning bilən ikki kəzümning intiqamini Filistiyələrdin bir yolila əloquzəjaysən! — dedi.■

²⁹ Ximxon xularni dəp əyni kətürup turəjan otturidiki ikki tüwrükni tutuwaldi; birini ong қoli bilən, yənə birini sol қoli bilən tutup, ularəşə tayinip turdi.

³⁰ Andin: «Filistiyələr bilən birliktə əlüp kətsəm!» dəp bədinini egip küqini yioşip *ittiriwidi*, əy ərülüp, u yərdiki əmirlər bilən barlik həlkning üstigə qixti. Buning bilən öz əlümi bilən öltürgən adəmlər uning tirik waқtida öltürgənliridin kəp boldi. ³¹ Andin keyin uning kərindaxliri wə atisining barlik jəməti quxüp, uni kətürup, Zoreah bilən Əxtəolning otturisəşə elip berip, atisi Manoahning kəbrisidə dəpnə қildi. U yigirmə yil Israiləşə һақim boləjanidi.

17*Israillarning butpərəslik yolioşə kirixi*

¹ Əfraimning təşliirida Mikah isimlik bir kixi bar idi. ² U anisəşə: — Sening həliki bir ming bir yüz kümüx tənggəng oşrilap ketiləjanidi; sən tənggilərnə qarəşiding wə buni manga dəp bərding. Mana, kümüx mənə, uni mən əloqəndim, dewidi, anisi: — Əy oşlum, Pərwərdigar seni bərikətligəy!, — dedi.□

³ Mikah bu bir ming bir yüz kümüx tənggini anisəşə yandurup bərdi. Anisi: — Mən əslidə bu pulni sən oşlumni dəp Pərwərdigarəşə bəşixlap, uning bilən oyma but wə қuyma but yasaxkə atiwətkənidim; əmdi yənə şəşə sanga bəşə, dedi.

⁴ Ləkin Mikah kümüxnə anisəşə қayturup bərdi; anisi uningdin ikki yüz kümüx tənggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilən bir қuyma

■ 16:28 İbr. 11:32 □ 17:2 «...tənggilərnə qarəşiding...» — qarəşəning məzmuni bəlkim «Bu pul bərikətlilik bolmisun, əloquqi kixigə palakət quxürsun» degəndək bolsa kəşə. «...wə buni manga dəp bərding» — İbraniy tilida: «...wə mening қulaklıriməşə səzliding».

but yasatti; ular Mikahning oʻyigə koyup koyuldi. □ ⁵ Mikah degən bu kixi əslidə bir buthana pəyda kiləjan, xuningdək əzigə bir əfod bilan birnəqə «tərafim»ni yasəjanidi; andin əz oʻqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni əzigə kahin kildi. □

⁶ Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; hərkim əz nəziridə yahxi kəringənni kilatti. □ ■

Mikahning bir Lawiyini «kahin bolux»ka yallixi

⁷ Yəhuda jəmətining təwəsədiki Bəyt-Ləhəmdə Lawiy kəbilisidin boləjan bir yigit bar idi; u xu yərdə musapir bolup turup qəlanəni. □ ⁸ Bu yigit bir jay tepip turay dəp, Yəhudalarning yurtidiki Bəyt-Ləhəm xəhiridin qikti. U səpər kilip, Əfraim təqlikə, Mikahning oʻyigə kelip quxti. ⁹ Mikah uningdin: — Kəyərdin kəlding, dəp soriwidi, u uningə jawabən: — Mən Yəhudalarning yurtidiki Bəyt-Ləhəmlik bir Lawiy mən, bir jay tepip turay dəp qiktım, — dedi.

¹⁰ Mikah uningə: — Undak bolsa mən bilan turup, manga həm ata həm kahin bolup bərgin; mən sanga hər yili on kümüx tənggə, bir yürüx egin wə kündilik yemək-iqmikingni bəray, — dedi. Buni anglap Lawiy kixi uningigə kirdi.

¹¹ Lawiy u kixi bilan turuxka razi boldi; yigit xu kixigə əz oʻqulliridin biridək bolup kaldi. ¹² Andin Mikah bu Lawiy kixini *kahinlikka* məhsus təyinlidi. Xuning bilan Lawiy yigit uningə kahin bolup, Mikahning oʻyidə turup kaldi. □

¹³ Andin Mikah: — Bir Lawiy kixi manga kahin boləjini üqün, Pərwərdigarning manga yahxilik kilidəjini bilimən, — dedi. □

18

Dan qəbilisining əzliri üqün bir miras jayni tepixi

□ **17:4** «...anisi uningdin ikki yüz kümüx tənggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilan bir kuyma but yasatti...» — muxu səzdin qarəjanda, apisi niyitidin yenip, pulning bir qismini əzidə qaldurəjanidi. □ **17:5** «əfod» — «əfod» toqruluk 8:27 wə izahətini kəring. «Əfod» əslidə bax kahin kiyidəjan alahidə birhil kiyim idi. U toqruluk «Mis.» 28:5-30 wə izahətlirini kəring. «**tərafim**» — ibranij tilidiki səz bolup, «oy butliri» degənni bildüridu. Bu butlar qolda kətürgüdək qiqik bolup, adətə kümüxtin yasilatti. Qədimki waqitlardiki bəzi butpərəs jəmiyətlərdə «tərafim»ə igə boləjan adəm oʻyning barlik təəllukatining igisi, hojayini dəp hesablinatti. «... **əz oʻqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni əzigə kahin kildi**» — pəkət Ҳarunning əwladlirila kahin boluxka həqukluk idi. □ **17:6** «**Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; hərkim əz nəziridə yahxi kəringənni kilatti**» — muxu səzlər, xühəsisziki, Hudaning waqti kəlgəndə Israilə Əzi padixah təyinləx məksitidə boləjanlikini kərsitidu. ■ **17:6** Ҳak. 18:1; 21:25 □ **17:7** «**Yəhuda jəmətining təwəsədiki Bəyt-Ləhəm**» — Bəyt-Ləhəm Lawiy larə qəbkitilgən xəhərlərdin əməs idi. Bu kixining xu yərgə nemigə barəjini enik əməs. □ **17:12** «**Mikah bu Lawiy kixini kahinlikka məhsus təyinlidi**» — ibranij tilidə: «Mikah bu Lawiy kixining qolini toldurdi». Bu səz muxu yərdə ikki bisliktur — (1) u Mikahning qolini məhsus kahinlik wəzipsi bilan «toldurdi» wə (2) (həjwi yə həttin) pul bilan toldurdi. «**Xuning bilan Lawiy yigit uningə kahin bolup, Mikahning oʻyidə turup kaldi**» — pəkət Ҳarunning əwladlirila kahin boluxka həqukluk idi; baxka Lawiy larə kahin bolux həquki yoxtur, əlwəttə. □ **17:13** «**Bir Lawiy kixi manga kahin boləjini üqün, Pərwərdigarning manga yahxilik kilidəjini bilimən**» — demisəkmə, bu səzlər pütünləy hurapij bir kəzkarax, əlwəttə. 18-babta səzləring hataliki qiqip turidu.

¹ Xu künlärdä İsrailda heq padixah bolmidi; xundakla xu künlärdä Danlarning kəbilisi özlirigə olturaklixix üqün jay izdəwatkanidi, qünki xu küngiqə ular İsraıl kəbililiri arisida qək taxlinip bekitilgən miras zeminoğa erixmigenidi. □ ■ ² Xuning bilən Danlar pütkül jəmätidin Zoreah wə Əxtaolda olturuxluk bəx palwanı zeminni qarlap kelixkə əwätti wə ularoğa tapılap: — Silər berip zeminni qarlap kelinglar, dedi. Ular səpər kilip Əfraim taqlıq yurtioğa kelip Mikahning öyigə quxüp u yördə qondi.

³ Ular Mikahning öyining yenida turojinida Lawiy yigitning awazini tonup, uning qexioğa kirip uningdin: — Seni kim bu jayoğa elip kəldi? Bu yördə nemə ix kılisen? Bu jayda nemigə erixing? — dəp soridi. □

⁴ U ularoğa jawabən: — Mikah manga mundak-mundak kilip, meni yallap özigə kahın kildi, dedi.

⁵ Buni anglap ular uningoya: — Undak bolsa bizning mangoğan səpirimizning onguxluk bolıdıoğan-bolmaydıoğanlıkını bilmikimiz üqün, Hudadin sorap bərgin, — dedi.

⁶ Kahın ularoğa: — Hatirjəm beriweringlar. Mangoğan yolunglar Pərwərdigarning aldididur, — dedi. □

⁷ Xuning bilən bu bəx adəm qikiq, Laix degən jayoğa yetip kəldi. Ular u yördiki həlkniq tinq-aman yaxawatkinini, turmuxining Zidoniylarning ər-p-adətliri boyiqə ikənlikini, hatirjəmlik wə rahət iqidə turuwatkinini kərđi; xu zeminda ularni har kiloquqi heqkandak hokukdar yok idi; ular Zidoniylardin yiraqta turatti, xundakla baxqilar bilənmu heqkandak bardı-kəldi kilixmaytti. □

⁸ Bəx palwan Zoreah wə Əxtaoloğa öz qerındaxlirining qexioğa qaytip kəldi. Qerındaxliri ulardin: — Nemə həwər elip kəldinglar? — dəp soridi.

⁹ Ular jawabən: — Biz kəpup ularoğa hujum kilayli! Qünki biz xu zeminni qarlap kəlduk, mana, u intayin yahxi bir yurt ikən. Əmdi nemixkə kimir kilmay jim olturısılar? Əmdi dərhal berip, u yurtni elixkə əzmənglarni əzmənglar, berip hujum kilip zeminni igilənglar.

¹⁰ U yərgə barəlininglarda silər tinq-aman turuwatkan bir həlkni, hər ətrapioğa sozuləoğan kəng-azadə bir zeminni kərisilər! Huda u yərnı silərnıng kolunglaroğa tapxuroqandur. U yurtta yər yüzidə tepilidıoğan barlık nərsilərdin heqbiri kəm əməs, dedi.

¹¹ Xuning bilən Danlarning jəmätidin altə yüz adəm jənggə qorallinip, Zoreah wə Əxtaoldin qikiq mangđi. ¹² Ular Yəhuda yurtidiki Kiriati-Yearim degən jayoğa berip, qedir tıkti (xunga bu jay taki bügüngiqə «Danning ləxkərgahi» dəp atalmakta; u Kiriati-Yearimning arka tərıpigə jaylaxkanidi). □ ■ ¹³ Andin ular u yərdin Əfraim taqlıq rayonioga berip, Mikahning öyigə yetip kəldi.

□ **18:1 «Xu künlärdä Danlarning kəbilisi özlirigə olturaklixix üqün jay izdəwatkanidi»** — «Yəxua» 19:40-48də bu ixlər bayan kılınıdu. Xu ayətlərdin qarlıoqanda: «qək taxlinip bekitilgən miras zeminoğa erixmigenidi» degənnıng mənisi «...toluk erixəlmigenidi» degəndək bolsa kerək.

■ **18:1** Hək. 17:6; 21:25 □ **18:3 «Lawiy yigitning awazini tonup...»** — yaki «Lawiy yigitning toləppuzini tonup...».

□ **18:6 «Mangoğan yolunglar Pərwərdigarning aldididur»** — demək, yolunglar Hudaning nəzirigə yahxi kərünüdu. □ **18:7 «turmuxining Zidoniylarning ər-p-adətliri boyiqə ikənlikini»** — muxu xəhər bəlkim Zidoniylarning bir mustəmlıkisi boləoğan boluxı mumkin idi. «xu zeminda ularni har kiloquqi heqkandak hokukdar yok idi» — əgər Laixitkilərdin paydılınıdıoğan baxkə bir yərlik həkimiyyət bar bolsa, Laixni igiləx üqün muxu həkimiyyət bilənmu soxux kerək bolatti, əlwəttə. Xu sözning baxkə birhil tərjimisi: «ularning üstidə nomus ixlarnı əyiblədıoğan heqkandak hakim yok idi». □ **18:12 «Danning ləxkərgahi»** — ıbranıy tilida «Mağanəh-Dan». «arka tərıpi» — bu sözning baxkə birhil tərjimisi «qərb tərıpi».

■ **18:12** Hək. 13:25

14 Laix yurtioʻga qarlash üqün baroʻan bəx kixi öz qerindaxlirioʻga: — Biləmsilər? Bu öydə bir əfod toni, birməqəqə tərəfim butliri, bir oyma məbud wə quyma məbud bardur! Əmdi qandak qilixinglar kerəklisini oylixinglar! — dedi. □

15 Ular burulup Lawiy yigitning öyigə (Mikahqa təwə öygə) kirip uningdin həl soridi. 16 Dan kəbilisidin boləan jəng qorallirini kətürgən altə yüz kixi dər waza aldida turup turdi. 17 U zeminni qarlashqa barəan bəx adəm *buthanioʻga* kirip, oyma but, əfod toni, tərəfim butliri wə quyma butni elip qikti. Kahin jəng qorallirini kətürgən altə yüz kixi bilən billə dər wazida turatti. 18 Bu bəx adəm Mikahning öyigə kirip oyma but, əfod tonini, tərəfim butliri wə quyma butni elip qikkanda kahin ulardin: — Bu nemə qiloʻninglar?! — dər soridi.

19 Ular uningə: — Ün qikarmay, aozingni qolung bilən etip, biz bilən mengip, bizgə həm ata həm kahin bolup bərgin. Sening pəkət bir adəming öyidikilərgə kahin boləning yahximu, yaki Israilning bir jəməti boləan pütin bir kəbiligə kahin boləning yahximu? — dedi.

20 Xundak dewidi, kahinning kəngli hux bolup, əfod, tərəfim butliri wə oyma məbudni elip həlkning arisioʻga kirip turdi. 21 Andin ular burulup, u yərdin kətti; ular baliliri wə qarpaylarni wə yük-taklirining həmmisini aldida mangduruwətkənid.

22 Mikahning öyidin heli yiraklioʻanda Mikahning öyining ətrapidiki həklər yioʻlilip, Danlarəga qoʻqap yetixti.

23 Ular Danlarni towlap qaqirdi, Danlar burulup Mikahqa: — Sanga nemə boldi, bunqiwila kəp həlknə yioʻlilip kelip nemə qilməqisən?! — dedi.

24 U jawab bərip: — Silər mən yasatqan məbudlarni kahinim bilən qoxup aldinglar, andin kətinglar! Manga yənə nemə qaldi?! Xundak turukluk silər tēhi: «Sanga nemə boldi?» — dəwatisiləroʻu! — dedi.

25 Danlar uningə: — Üningni qikarma, bolmisa aqqiqi yaman kixilər seni tutuwelip, seni wə ailəngdikilərnə janliridin juda qilmisun, yənə, — dedi.

26 Bularni dər Danlar öz yolioʻga mangdi; Mikah ularning özidin küqlük ikənlikini kərup, yenip öz öyigə kətti.

27 Ular Mikah yasatquzoʻan nərsilər wə uning kahinini elip, Laixqa hujum kildi; u yərdiki həlq tinq-aman wə hatirjəm turuwatqanidi; ular ularni qiliqlap kirip, xəhərnə otta kəydürwətti. 28 Xəhərnə kutquzoʻudək həq adəm qikimidi; qünki bu xəhər Zidondin yirakta idi, həlki həqkim bilən bardi-kaldi qilixmaytti. Xəhər Bəyt-Rəhəbning yenidiki jiləjida idi. Danlar xəhərnə kaytidin kurup, olturaklaxti. 29 Ular bu xəhərgə Israilning oʻqulliridin boləan, öz atisi Danning ismini qoyup Dan dər atidi. Ilgiri u xəhərnəning nami Laix idi. ■

30 Danlar xu yərdə bu oyma butni əzligə tiklidi; Musaning oʻqli Gərxomning əwladi Yonatan wə uning oʻqulliri bolsa xu zeminning həlki sürgün boluxqa elip ketilgən künqiqə Danlarning kəbilisigə kahin bolup turoʻanidi. □ 31 Hudaning öyi Xilohda turoʻan barlik waqitlarda, Danlar əzliiri üqün tikligən, Mikah yasatquzoʻan oyma məbud *Danda* turoʻzuldi. □

□ 18:14 «tərəfim butliri» — 17:5diki izahatni kəring. ■ 18:29 Yə. 19:47 □ 18:30 «Gərsomning əwladi» — ibraniy tilida «Gərsomning oʻqli». □ 18:31 «Hudaning öyi Xilohda turoʻan barlik waqitlarda» — Xiloh xəhiri muqəddəs qədir tunji tikləngən jay idi («Yə.» 18:10, 19:51, «1Sam.» 3:1ni kəring). Sulayman padixah ibadəthanini Yerusalemda kuruxtin ilgiri (qaysi waqit ikənliki bizkə naməlum) Xiloh ibadət soruni süpitidə ixliltiməy taxliwetilgəndi («Yər.» 7:12ni kəring).

19

Əxəddiy buzıqçılıq

¹ Israilda tehi padixah tiklənmiş xü künlərdə, Əfrayim təvliq rayonining qət tərripidə olturuxluq bir Lawiy kixi bar idi; u Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmlük bir kizni kenizəklikkə aldı. ■ ² Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılıp, uning yenidin qikişip, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə atisining öyigə berip, tət ayqə turdi.□

³ U wakıtta uning eri qopup kenizikigə yahxi gəplərni kılıp, kənglini elip yandurup kelixkə kenizikining yenioğa kəldi. U bir hizmətkarini wə ikki exəkni elip bardı. Kenizək erini atisining öyigə elip kirdi; atisi uni kərüp hux bolup qarxi aldı. ⁴ Uning keynatisi, yəni kizning atisi uni tutup kəldi, u u yərdə üq küngiqə yəp-iqip, uning bilən yetip qoptı. ⁵ Tətinçi küni Lawiy kixi səhər qopup mangoşili təyyarliniwidi, kenizikining atisi küy'ooşliqə: — Bir toşram nan yəp yürikingni kuwwətləndürüp andin mangoşin, — dedi.

⁶ Xuning bilən ular ikkisi olturup billə yəp-iqip tamaklandı. Kizning atisi u kixigə: — Səndin etünəy, bu keqimu qonoşin, kənglüng eqilsun, dedi.

⁷ Bu kixi mangoşili qopuwidi, ləkin keynatisi uni zorlap, yənə elip kəldi, u yənə bir kün kəndi. ⁸ Bəxinçi küni u səhər qopup mangoşili təyyarlandı, ləkin kizning atisi uningə: — *Awwal* yürikingni kuwwətləndürgin, dedi. Xuning bilən ular ikkisi kün egilgüqə olturup, billə tamaklandı.

⁹ Andin bu kixi keniziki wə hizmətkarini elip mangoşili təyyarliniwidi, keynatisi, yəni kizning dadasi uningə: — Mana, kaq kirəy dəwatidu, səndin etünəy, bu yərdə yənə bir keqini etküzünglar; mana, kün məşriqkə egiliptu, bu yərdə qonoşin, kənglüng eqilsun; andin etə səhərdə yoluğa qikişip, öyünglərgə ketinglar, — dedi.□

¹⁰ Ləkin u kixi əmdi yənə bir keqə qonuxka unimay, qopup yoluğa qikişip Yəbusning, yəni Yerusalemining uduliqə kəldi. Uning bilən billə ikki toqıqlıq exək wə keniziki bar idi. ¹¹ Ular Yəbuska yekün kəlgəndə kün olturay dəp qaloşaqka, hizmətkari oşjisiqə: — Yəbusiylarning bu xəhirigə kirip, xu yərdə qonayli, dedi.

¹² Ləkin oşjisi uningə jawab berip: — Biz Israillar turmaydioşan, yat əllər turidioşan xəhərgə kirməyli, bəki Gibeahka etüp ketəyli, dedi.

¹³ Andin u yənə hizmətkariqə: — Kəlgin, biz yekindiki jaylardin birigə barayli, Gibeahda yaki Ramaşda qonayli, dedi.

¹⁴ Xuning bilən ular mengip, Binyamin yurtidiki Gibeahning yenioğa yetip barşanda kün olturoşanidi. ¹⁵ Ular Gibeahka kirip, u yərdə qonmaqçı boldi; xəhərnin gong məydaniqə kirip olturuxti; ləkin heqkim ularni qonduruxka öyigə təklip kilmidi.

¹⁶ Həlbuki, u keqisi kəri bir adəm ixini tügutip, etizliktin yenip keliwatşanidi. U əslidə Əfrayim təvliq rayonilik adəm idi, u Gibeahda musapir bolup, olturaklixip qaloşanidi; ləkin u yərdiki həlkələr Binyaminlardin idi.

¹⁷ U bəxini kətürüp qarap, bu yoluqining xəhərnin məydanida olturoşinini kərüp uningdin: — Kəyərdin kəlding? Kəyərgə barisən? — dəp soridi.

¹⁸ U jawab berip: — Biz Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmdin Əfrayim təvliqining qət yakiliriqə ketip barimiz; mən əsli xu jaydin bolup, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə barşanidim; ixlirim Pərwərdigarning

■ 19:1 Hək. 17:6; 18:1; 21:25 □ 19:2 «Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılıp...» — yaki «ləkin u kenizək eridin yamanlap ketip...». □ 19:9 «andin etə səhərdə ... öyünglərgə ketinglar» — ibraniy tilida «andin etə səhərdə ... qediringlarqə ketinglar».

өйигә munasiwätlik idi; lekin bu yärdә һеқ kim meni өйигә тәклир қилмиди.

□ 19 Bizning exәklirimizgә beridiǵan saman wә boşuzimiz bar; өзüm, dedәkliri, xundaqla kәminiliring bilән bolǵan yigitkimu nan wә xarablar bar; bizgә һеқ nemә kәm әmәs, — dedi.

20 Buni anglap kәri kixi: — Tinq-aman bolǵaysән; silәring mohtajliringlarning һәmmisi mening üstümgә bolsun, әmma koqida yatmanglar! — дәp, 21 uni өз өйигә elip berip, exәklirigә yәм bәrdi. Mehmanlar putlirini yuyup, yәp-iqip oqizalandi. 22 Ular kenglidә hux bolup turojinida, mana, xәһәring әdәmliridin birnәqqәylән, yәni birqanqә lükkәk kelip өyni qorxiwelip, ixikni urup-kәkip, өyning igisi bolǵan kәri kixigә: — Sening өyüggә kәlgән xu kixini bizgә qikirip bәrgin, uning bilән yeqinqilik қилimiz, — dedi.□ ■

23 Buni anglap өy igisi ularning kexioǵa qikip ularǵa: — Bolmaydu, әy buradәrlirim, silәrdin өtünüp қalay, mundaқ rәzillikni қilmanglar; bu kixi mening өyümgә mehman bolup kәlgәnikән, silә bundaқ iplaslıқ қilmanglar. 24 Mana, mening pak bir қizim bar, yәнә u kixining keniziki bar. Mән ularni kәxinglarǵa qikirip bәrәy, silәr ularni ayaq asti қilsanglar мәyli, nәziringlarǵa nemә hux yaқsa ularni xundaқ қilinglar, lekin bu kixigә muxundaқ iplaslıқ ixni қilmanglar, — dedi.□

25 Lekin u әdәmlәr uningǵa kulақ salmidi; yoluqı kenizikini ularning aldioǵa sәрәp qikirip bәrdi. Ular uning bilән billә bolup kәqtin әtigәngiqә ayaq asti қildi; ular tang yoruqanda andin uni қoyup bәrdi.

26 Qokan tang sәһәrdә қaytip kelip, uning oqojisi қonoqan өyning dәрwazisining bosuqisioǵa kәlgәndә yikilip қәlip, tang atқuqә xu yәrdә yetip қaldi. 27 Әtigәndә uning oqojisi қopup өyning ixikini eqip, yoluqә qikmaqı bolup texioǵa qikiwidi, mana, uning keniziki bolǵan qokan өyning dәрwazisi aldida қolliri bosuqining üstigә қoyuқluk һalda yatatti.

28 U uningǵa: — Қopқin, biz mangayli, dedi. Lekin qokan һеқbir jawab bәrmidi. Xuning bilән u qokanni exәkkә artip, қozoқilip өз өyigә yürүp kәtti.□

29 Öz өyigә kәlgәndә, piqақni elip kenizikining јәsitini sәngәkliri boyiqә on ikki parqә қilip, pütkül Israil yurtining qәt-yaqiliriqoıqә әwәtti.

30 Xundaқ boldiki, buni kәrgәnlәring һәmmisi: «Israil Misirdin қikқан күndin tartip бүgүngiqә bundaқ ix bolup baқmioqanidi yaki kәrүlүp baқmioqanidi. Әmdi bu ixni obdan oylixip, қandaқ қilix kerәklikini mäslіһәtlіxәyli» — deyixti.

20

Iqki uruxning partlixi

□ 19:18 «Pәrwәrdigarning өyi , yәni muқoddәs qedir» — xu qaqda Yerusalemda әmәs, Xilohda idi. □ 19:22 «lükkәk» — ibraniy tilida «Belialning (Iblisning) baliliris». Baxқа birhil tәrjimisi «xәһәrdiki әdәmlәr, lükkәklәr...» ■ 19:22 Yar. 19:1-4; Һox. 9:9; 10:9 □ 19:24 «Mana, mening pak bir қizim bar, yәнә u kixining keniziki bar... silәr ularni ayaq asti қilsanglar мәyli...» — xu kәri әdәm mehmandostluқni wә mehmanlarǵa bolǵan мәs'uliyәtqanlıқni xunqә «muқoddәs» дәp қarisimu, uning aqzidin қikқан yuқiriқi gәpliridin xu qaqdiki Israilarning

buzuқqılıq-әһlaқsizliқining қandaқ dәrijigә berip yәtkәнliki eniқ kәrүnidu. Mehmanlarning һayatini қooqdaқ üqün өз һayatini pida қilsa bolatti; lekin өз қizini muxu rәzillәrgә «һәdiya қlix»ka һәrkәndaқ wijdan igisigә yirginliқ bolsa kerәk. □ 19:28 «Lawiy kixi uningǵa: — Қopқin, biz mangayli, dedi» — bu qokanning «oqoǵa»sining tax yürәkliği bilән xu yәrlіk lükkәklәring rәzillikining pәrқi barnu?

¹ Xuning bilən Israillarning həmmisi çiqip, jamaət Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə yioçilip Gilead zeminining həlki bilən qoxulup Mizpaħda, Pərwərdigarning aldoğa kelip bir adəmdək boldi. □ ² Pütkül qəwmning qongliri, yəni Israilning həmmə kəbilisining baxlıqlıri Hudaning həlqining jamaiti arisida həzır boldi. Jamaət jəmiy bolup tət yüz ming kiliq tutkan piyadə əskər idi ³ (Binyaminlar Israilning Mizpaħda jəm boləjninidin əmdi həwər tapkanidi).

Israillər sürüxtə kiliq: «Bu rəzil ix kəndək yüz bərdi?» — dəp soridi. □

⁴ Öltürülgən qokanning eri Lawiy kixi jawab berip mundaq dedi: — «Mən bolsam əz kenizikimni elip, Binyaminning Gibeah xəhırigə qonəçili barəjanidim; ⁵ Gibeahning adəmliri keqidə manga hujum kilməçqi bolup, menı dəp əyni qorxiwaldi. Ular menı öltürüxnı kəstlıdi, kenizikimni bolsa ular ayaq astı kiliq öltürüwətti. □ ⁶ Xuning bilən mən kenizikimning jəsitini parqə-parqə kiliq, kixilərgə kətürtküzüp Israilning mirasi boləjan zeminning hər bir yurbiəğa əwəttim. Qünki ular Israil iqidə pasiklik wə iplaslik kildi. ⁷ Mana, əy barlik Israillər, silər həmminglər oylinip, məslıhət kərsitinglər».

⁸ Xuning bilən həmmə həlk bir adəmdək qərup: — Arimizdin nə həqkim əz qedirgə barmisun nə həqkim əz əyigə qaytmisun, ⁹ bəlki biz Gibeahqa xundaq kılaylıki: — Biz qək taxlap uningəğa hujum kılaylı; ¹⁰ biz Israilning həmmə kəbilisidikilərdin yüzning iqidin onni, mingdin yüzni, on mingdin mingni tallap çiqip, ularni həlk üqün ozuk-talkan yətküzüxkə təyinləyli. Xundaq kiliq həlk Binyamin yurtidiki Gibeah xəhırigə berip, ularning Israil iqidə kıləjan barlik iplaslikini ularning əz bexiəğa yandursun, — deyixti.

¹¹ Xuning bilən Israilning həmmə adəmliri bir adəmdək bolup, u xəhərgə hujum kılaxqa toplandı.

¹² Andin Israil kəbililiri Binyaminning barlik jəmətlirigə əlqi əwətip: — Aranglarda yüz bərgən bu rəzillik zadi nemə ix? ¹³ Əmdi Gibeahdiki bu lükqəkləri bizgə tutup beringlər. Xuning bilən biz ularni əlümgə məhkum kiliq, Israildin rəzillikni yok kılaylı, — dedi. Ləkin Binyaminlar əz qerındaxlıri boləjan Israillarning səzini tingximidi, □ ■ ¹⁴ bəlki Binyaminlar Israiləğa qarxi jəng kılax üqün xəhər-xəhərlərdin kelip Gibeahda yioçildi. ¹⁵ U wəqıtta Binyaminlardin xəhər-xəhərlərdin tizimlanəjanlar yigirmə altı ming kiliq tutkan ərkək idi. Uningdin baxqa Gibeahdin hillanəjan yəttə yüz əskər bar idi. ¹⁶ Bu pütkül qoxun arisida hillanəjan yəttə yüz solhay əskər bolup, saləqəğa taxni selip nıxanəğa atsa, kılqımu qeyip kətməytti. ■

¹⁷ Binyamin kəbilisidin baxqa, Israilning adəmliri sanəqtin ötküzülüwidi, kiliq tutkanlar tət yüz ming ərkək çiqti; bularning həmmisi jəngqılər idi.

□ **20:1 «Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə yioçilip, Gilead zeminining həlki bilən qoxulup...»**

— Dan xəhiri (18:29də kərsitilgən) zeminning ximaliy qetidə; Bəər-Xeba xəhiri bolsa zeminning jənubiy qetidə; «Gilead» bolsa zeminning İordan dəryasining xərk tərıpıdiki qət kismi idi. Demək Binyamin həlqidin baxqa, pütkül Israilning adəmliri Mizpaħqa yioçildi. □ **20:3 «... Israillər sürüxtə kiliq: «bu rəzil ix kəndək yüz bərdi?» — dəp soridi»** — xu qədağ Binyaminlarning wəkillirining nək məydanda bar-yokluğu enik əməs. Lawiy kixi, xübhisizki, kenizikining jəsitidin bir kışmini ularəçımu əwətkən (11:29). Bu soal Binyamin wəkillirigə qoyuləjan bolsa, «Bu rəzil ixning səwəbini bizgə qüxəndürüp beringlər» degəndək tərijmə kılınixi kerək idi. Ləkin 4-ayəttin qarışənda soal Lawiy kixigə qoyuləjan. □ **20:5 «...meni dəp əyni qorxiwaldi»** — yaki «... mən bar əyni qorxiwaldi». □ **20:13 «lükqəklər»** — İbranıy tilida «Belialning (İblisning) baliliri». ■ **20:13** Hək. 19:22; Həx. 9:9; 10:9 ■ **20:16** Hək. 3:15

18 Israil қоруп Бәйт-Әлгә қикіп Hudadin: — Bizning arimizdin kim awwal қикіп Binyaminlar билән соқхусун, дәр сорiwиди, Пәрwәрдигар jawab берip: — Yәһуда awwal қикісун, dedi. □

19 Xuning билән Israillar әтisi сәһәр қоруп Gibeahning udulida qedirgah tikti. 20 Andin Israilling adәmliri Binyamin билән uruxuxқа қикіп, Gibeahning yenida raslinip ularоја қарxi сәp түzdi. 21 Xu күni Binyaminlar Gibeahdin қикіп, Israildin yigirmә ikki ming kixini өltürүp, yәrgә yәksan қiliwәtti.

22 Lekin Israilling adәmliri jasarәtkә kelip, awwalki күni сәp түzgән jayda ikkinqi күni yәнә сәp түzdi. 23 сәp түzүxtin awwalki ahximi Israil Pәрwәrdigarning aldioја берip, kәq kirgүqә pәryad қilip yiojlap, Pәрwәrdigardin yol sorap: — Biz өз kerindiximiz bolоjan Binyamin nәsilliri билән yәнә uruxuxқа қикіsәk bolamdu, holmamdu? — dәp soriwidi, Pәрwәrdigar jawab берip: — Ularоја һujum қilinglar, dedi.

24 Xuning билән Israillar ikkinqi күni Binyaminlarоја yekin kelip һujum қildi. 25 Binyaminmu ikkinqi күni Gibeahdin қикіп Israillar билән соқхup, ularning on sәkkiz ming adimini өltürүp, yәrgә yәksan қiliwәtti; bularning һәmmisi қiliq tutқanlardin idi.

26 Andin Israillarning һәmmisi, yәni pütүн қoxun қorup Бәйт-Әлгә қикіп yiojlap, xu күni Pәрwәrdigarning aldida kәqkiqә roza tutup, Pәрwәrdigarning aldida kәydürmә қurbanlik билән inақlik қurbanliqi өtküzdi. 27-28 Xu күnlәrdә Hudaning әhdә sanduqi xu yәrdә bolup, Һarunning әwladi, Әliazarning oәli Finihәs uning aldida hizmәt қilatti; xuning билән Israillar Pәрwәrdigardin yol sorap: — Biz өз kerindiximiz bolоjan Binyaminning nәsilliri билән yәнә uruxuxқа қикіamduk yaki tohtap kalamduk? — dәp soridi; Pәрwәrdigar jawaban: — Qiqinglar, qünki әtә Mәn ularni sening қolungоја tapxurimәn, dedi. □

29 Buni anglap Israil һәlkі Gibeahning әtrapiоја әskәrlәrni pistirma қoydi; ■ 30 üqinqi күni Israillar ilgiriki ikki қetimқidәk Binyaminlarоја һujum қilixқа Gibeahning uduloја kelip сәp түzdi. 31 Binyamin Israil һәlkіqә қарxi jәnggә қikiwidi, һәlk ularni xәһәrdin azdurup қikti. Ular Бәйт-Әлгә қикіdiojan yol wә Gibeahқа барidiojan yolning üstidә һәм dalada һәlkni ilgiriki ikki қetimқidәk urup қiroјili turdi. Israilling adәmliridin ottuzqә kixini өltürdi. 32 Binyaminlar: — Ular yәnilә awwalkidәk mәqlup boldi, — deyixti. Әmma Israil: — Bizlәр kәqip ularni xәһәrdin әgәxtürүp қikip, yollarоја elip қikayli, dәp mәslihәtlixiwәloјanidi.

33 Xuning билән Israilling һәmmә adәmliri өз jayidin қorup Baal-Tamarоја берip сәp түzdi, pistirmida turоjan Israillarmu өз jayidin, yәni Gеbadiki qimәndin қikip kәldi. □ 34 Israilling arisidin sәrhil on ming kixi Gibeahning udulidin uningоја һujum қildi, jәng қattik boldi. Lekin

□ 20:18 «Israil қоруп Бәйт-Әлгә қикіп Hudadin: ... дәр soriwidi» — bu ayәttin қariојanda, Hudaning муқәddәs qediri gәrgә xu yillarda Xilohda bolsimu («Yә.» 18:1, «Ҳәk.» 18:31, 21:12, «1Sam.» 1:3ni kәrүng), mәlum sәwәbtin (dүxmәnlәrning tajawuzliri түpәylidin?) Бәйт-Әлдә wәқitlik turојuzuloјan ohxaydu (27-28-ayәtni kәrүng). □ 20:27-28 «Israillar Pәрwәrdigardin yol sorap: — ... — dәp soridi» — xu qаoјda, Israilling Pәрwәrdigardin «yol sorixi» xübhisizki, bәx саһin Finihәsning қahinlik kiyimigә taқaloјan әfodtki «urim wә tummin» арқилиқ idi («Mis.» 28-babni wә izahatliрini kәrүng). Israillarning tartқan talapәtliri, xübhisizki, Hudaning pütkül қowmining üstigә қoyоjan аgаһ-jazaliri idi. Hudaning yolidin қikқanlar pәқәt Binyaminlarla әmәs, һәlkі pütkül Israil һәlkі boluxi mumkin idi. ■ 20:29 Yә. 8:4 □ 20:33 «Gebadiki» — yaki «Gibeahdiki». «Gibeah» wә «Geba» (a) ohxax bir jay boluxi mumkin, yaki (ә) bir-birigә intayin yekin ikki jay boluxi mumkin. «qimәndin қikip kәldi» — yaki «qәrb tәrәptin қikip kәldi».

Binyaminlar oʻzlarining ustiga bala yeqinlaxqinini bilmay qaldı.

³⁵ Pərwərdigar Binyaminlarnı Israilning aldıda məşulup qıləraqqa, ular u küni Binyaminlardin yigirmə bəx ming bir yüz qiliq tutqan adəmnı oltürdi. ³⁶ Əmdi Binyaminlar oʻzlarining məşulup boləşinini kərđi.

Israilning adəmliri əslidə Gibeahqa qoyəqan pistirmidiki kixilirigə ixənq qilip, Binyaminlarnı adap, aldıda qekingənidi. ³⁷ U waqıtta pistirmidikilər tezdin atlinip Gibeahqa hujum qilip besip kirip, xəhərdikilərnıng həmmisini qiliqlap kirdi. □ ³⁸ Israillar əslidə pistirmidikilər bilən aldın'ala nıxan üqün bəlgə bekitkənidi, yəni xəhərgə ot quyup, qelin tütün tüwrükining asmanəqa kətürüluxini bəlgə qilixkə kelixiwaləşanıdi.

³⁹ Xunga Israilning adəmliri uruxtin waqıtnə qekingəndə, Binyaminlar Israilning adəmlirini urup soqup, ottuzqə kixini oltürüp: — Mana, Israil awwalkı jəngdikidək aldımizda xəksiz tarmar bolıdu, — deyixti.

⁴⁰ Lekin xəhərnıng iqıdin tütün tüwrük ərləp qıkkanda, Binyaminlar kəynigə burulup qariwidi, mana, pütkül xəhər is-tütək bolup asmanlarəqa kətürülüp ketiwatatti. ⁴¹ Xu haman Israilning adəmliri burulup yenip kəldi, Binyaminning adəmliri bolsa: Bizgə bala yeqinlaxti dəp, wəhımigə qıxti.

⁴² Ular Israillarning aldidin burulup qəllükkə mangidıəqan yol bilən qeqip kətti; lekin jəng ularning kəynidin iz besip mangdi; ətrapidiki həkəysi xəhərlərdin adəmlər qıqip ularni ariəqa elip halak kildi. ⁴³ Xu tərıkidə ular Binyaminlarnı korxiwaldi, ularni kün qıqıx tərıpidiki Gebaning udulıəiqə tohtımay qoşlap bərip, qəyləp oltürdi. □ ⁴⁴ Buning bilən Binyaminlardin on səkkiz ming kixi əldi, ularning həmmisi batur palwanlar idi.

⁴⁵ Baxkiliri burulup qəl tərəpkə qeqip, Rimmon qoram tēxiəqa bardı; əmma Israillar yollarda huddi baxak tərğəndək ulardin bəx ming adəmnı oltürdi; andin ularning kəynidin Gidomıəiqə qoşlap bərip, yənə ikki ming adəmnı oltürdi.

⁴⁶ U küni Binyaminlardin oltürülgənlər yigirmə bəx ming adəm idi. Bularning həmmisi palwanlar bolup, qiliq tutqanlar idi.

⁴⁷ Həlbuki, ulardin pəkət altə yüz adəm qələşanıdi, ular burulup qəl tərəpkə qeqip, Rimmondiki tik yarəqa bardı. Ular Rimmondiki tik yarıda tət ay turdi. ■

⁴⁸ Israillar yənə Binyaminlarning zeminiəqa yenip kelip, həmmə xəhərlərdiki adəmlərni, qarpaylarnı həm uqriəşanlarning həmmisini qiliq bilən kiriwətti, xundakla ot quyup, udul kəlgən xəhərlirining həmmisini kəydürüwətti.

21

Binyamin kəbilisining nəslı qurup ketixin kutuluxı

¹ Əslidə Israilning adəmliri Mizpahda kəsəm kilixip: — Bizning iqimizdin həkım öz qızını Binyaminlarəqa hotunlukqə bərmisun, — deyixkənidi.

² Xuning üqün həlk Bəyt-Əlgə kelip, u yərdə kəq kirgüqə Hudaning aldıda

□ **20:37 «Gibeahqa hujum qilip...»** — bu sozlərnıng baxkə birhil tərjimisi: «Gibeahıəiqə baxlamqilik qilip». □ **20:43 «Geba»** — yaki «Gibeah». Əmma xu zeminning juərapıyilik orniəqa kariəşanda u Geba boluxı mumkin. Bu ayətnıng baxkə birnəqəqə hil tərjimiliri bar: «...ularni kün qıqıx tərıpidiki Gebaning udulıəiqə tohtımay qoşlap bərip, qəyləp oltürdi» — bu sozlərnıng baxkə hil tərjimisi: «ularni Nohəhdin qoşlap bərip, Gebahning xərk tərıpidiki bir yərdə qəyləp oltürdi». ■ **20:47** Hək. 21:13

pəryad kətürüp kattik yiołixip: — ³ Əy Israilning Hudasi Pərwərdigar, Israilda nemixka xundak ix yüz beridu, nemixka Israilning kəbililiridin biri yokap kətsun? — deyixti.

⁴ Ətisi həlk səhər qopup, u yərdə kurbangah yasap, kəydürmə kurbanlik wə inaklik kurbanlikliri sundi. ⁵ Israillar əzara: — Israilning hərkaysi kəbililiridin jamaətkə qoxulup Pərwərdigarning aldida hazır boluxka kəlmigən kimlər bar? — dəp soraxti, qünki ular kimki Mizpahka Pərwərdigarning aldida hazır bolmisa, u xəksiz ölümgə məhkum kilinsun, dəp kattik kəsəm kilixkanıdi. ⁶ Israil əz kerindixi boləjan Binyamin toqruluk puxayman kilip: — Mana, əmdi Israil arisidin bir kəbilə üzüwetildi. ⁷ Biz Pərwərdigarning namida bizning iqimizdin heqkaysimiz əz kizimizni Binyaminlarəja hotunlukka bərməymiz, — dəp kəsəm kiləjaniduk; əmdi kəndak kilsak ulardin kəlojanlirini hotunluk kilalaymiz — deyixti.

⁸ Ular yənə əzara: — Israil kəbililiridin kaysisi Mizpahka, Pərwərdigarning aldija qikmidi? — dəp soraxti. Mana, Yabəx-Gileadliklardin heqkaysisi qedirgahka, jamaətkə qoxuluxka kəlmigənidi.

⁹ Qünki həlknı sanap kərgəndə Yabəx-Gileadning adəmliridin u yərdə heqkim yok idi. ¹⁰ Xuning bilən jamaət on ikki ming palwanni u yərgə əwətip, ularəja tapilap: — Yabəx-Gileadta turuwatqanlarni, jümlidin ayallar wə balilarni urup-kirip kiliqlap əltürüwetinglar; ¹¹ xundak kilinglarki, barlik ərkəklərnı wə ərlər bilən billə boləjan barlik ayallarnı əltürüwetinglar, dedi.■

¹² Ular xundak kilip Yabəx-Gileadtiki həlkining iqidə tehi ərlər bilən billə bolup bəkmiojan tət yüz kizni tepip, ularni tutup Kanaan zeminidiki Xilohka, qedirgahəja elip kəldi.

¹³ Andin pütkül jamaət Rimmondiki tik yardiki Binyaminlarəja adəm əwətip, ularəja tinqlik salimini jakarlıdi. ■ ¹⁴ Xuning bilən Binyaminlar kəytip kəldi; Israillar Yabəx-Gileadtiki həyat kəlojan kizlarni ularəja hotunlukka bərdi, lekin bular ularəja yetixmidi. ¹⁵ Wə həlk Binyamin toqruluk puxayman kildi; qünki Pərwərdigar Israilning kəbililirining arisida kəmtük payda kilip koyəjanidi.

¹⁶ Bu wakitta jamaətning aqsakalliri: — Binyaminning kiz-ayalliri yokətiwetildi, əmdi biz kəndak kilsak kəlojanlirini hotunluk kilalaymiz, — dedi.

¹⁷ Andin yənə: — Binyamindin keqip kutuləjan kəldisioja miras saklinixi kerəkki, Israilning bir kəbilisimu eqüp kətməsliki kerək. ¹⁸ Pəkət bizla kizlirimizni ularəja hotunlukka bərsək bolmaydu, qünki Israillar: «Əz kizini Binyaminlarəja hotunlukka bərgən kixi lənətkə kəlsun!» dəp kəsəm kilixkan, — deyixti.

¹⁹ Ular yənə: — Mana, Bəyt-Əldning ximal təripidiki, Bəyt-Əldin Xəkəmgə qikidəjan yolning xərk təripidiki, Libonahning jənub təripidiki Xilohda hər yili Pərwərdigarning bir həyti bolup turidu, — dedi. ²⁰ Andin Israillar Binyaminlarəja buyrup: — Silər berip, *xu yərdiki* üzümzarliklarəja yoxuruniwelinglar. ²¹ Kəzitip turunglar, kaqaniki Xilohdiki kizlarning ussul oyniojili qikkinini kərsənglar, üzümzarliklardin qikip hərbinglar Xilohning kizliridin birini əzünglarəja hotunlukka elip keqinglar, andin Binyaminning zeminoja ketinglar. ²² Xundak boliduki, əgər ularning atiliri ya aka-ukiliri kelip bizgə pəryad kətürsə, biz ularəja: «Bizgə yüz-hatirə kilip, ularəja yol koyunglar, qünki biz jəngdə ularning həmmisigə hotunlukka toluk birdin kiz alalmiduk; uning üstigə silər bu kətim

қизлирингларни өз иштиярлиқинглар билән ularоја бәрмидинглар; иштиярән бәргән болсанглар, гунаһқа тартилаттинглар», дәймиз, — деди.□

²³ Биняминлар хундақ қилип sani бойиқә уссул ойнайдюған қизлардин өзлиригә хотунлуққа елип қеқип, өз мирас земиниоја қайтип берип, хәһәrlәрни yәнә yasap u yәрдә турди.

²⁴ U вақитта Исраил u yәрдin ayrilip, һәрбири өз қәбилiliri wә јәмәтигә yenip bardı, andin һәрбири өз мирас земиниоја кәтті.

²⁵ Xu күnlәrdә Исраилда һеқ padıxah болмиди; һәрким өз нәziridә yahxi көrүngәnni қилatti.□ ■

□ 21:22 «...јәngдә ularning һәmmisigә хотунлуққа толуқ бирдин қиз алалмидуқ» — әslidә Биняминлардин altә yüz kixi ayalsız қалојanidi. Исраиллар Yabәx-Gileadlar билән јәng қилип қиздин tәt yüzni tapқanidi, lekin yәnila ikki yüz adәm ayalsız қaldi. Xuning үqün ular «јәngдә ularning һәmmisigә хотунлуққа толуқ бирдин қиз алалмидуқ» дәydu. «**silәr ... қizliringlarni өз иштиярлиқинглар билән ularоја бәрмидинглар; иштиярән бәргән болсанглар, гунаһқа тартилаттинглар**» — ularning әzlidiki «һеқkim Биняминлароја өз қizini бәрмисun» degән қәsimi билән, «silәr Xilohtikilәr қizliringlarni Биняминлароја иштиярән yatlıқ қилојan болсанглар, гунаһқar болаттинглар. Һәzir bolsa, қizliringlar bulap ketildi, Xua silәr гунаһқar һесаblanmaysilәr» degәndәк мәntikidә болојan. □ 21:25 «...һәрким өз нәziridә yahxi көrүngәnni қилatti» — 17:6 wә izahatini көrүng. ■ 21:25 Ҳақ. 17:6; 18:1; 19:1

Rut

Əlimələk ailisining Moabka berixi

¹ *Batur* Ҳакимлар ҳөкүм сүргән мөзгилдә xundak boldiki, zeminda aqarqılık yüz bәrdi. Xu waqıtta bir adәм ayalı wә ikki oqlını elip Yәhuda zemindədiki Bәyt-Lәhәmdin qikip, Moabning sәhralirida bir mәzgil turup kelixkә bardı. □ ² U kixining ismi Əlimələk, ayalining ismi Naomi, ikki oqlining ismi Maһlon bilән Kilyon idi. Ular Bәyt-Lәhәmdә olturukluk, Əfrat jәмәtidin idi. Ular Moabning sәhrasioqa kelip xu yәrdә olturaklaxtı. ³ Keyin Naomining eri Əlimələk әldi; ayalı ikki oqlı bilән qaldı. ⁴ Ular Moab kizliridin özligә hotun aldı. Birining eti Orpah, yәнә birining eti Rut idi. Ular xu yәrdә on yildәk turdı. ⁵ Maһlon bilән Kilyon һәр ikkisi әldi; xuning bilән apisi eri һәм oqulliridin ayrılıp yaloquz qaldı.

Naomi bilән Rutning Bәyt-Lәhәmgә kaytip kelixi

⁶ Xuning bilән ayal ikki kelini bilән qopup Moabning sәhrasidin kaytip kәtmәkqi boldi; qünki u Pәrwәrdigarning Öz һәlkini yoklap, axlık bәrgәнliki toqrisidiki һәwәrni Moabning sәhrasida turup angliqanidi. ⁷ Xuning bilән u ikki kelini bilән billә turojan yeridin qikip, Yәhuda zemi- niqә kaytixkә yoloqa qıktı. ⁸ Naomi ikki kelinigә: — һәр ikkinglar kaytip öz ananglarning öyigә beringlar. Silәrning mәрһumlarqә wә manga mehribanlik kәrsәtkininglardәk Pәrwәrdigarmu silәrgә mehribanlik kәrsәtkәy! ⁹ Pәrwәrdigar silәr ikkinglarnı öz eringlarning öyidә aram tapkuzoqay! — dәp, ularni sөyüp koydı. Ular һәrkirәp yioqlixip ¹⁰ uningqә: — Yaq, biz qokum sening bilән tәng öz һәlkingning yenioqa kaytimiz, — deyixtı. ¹¹ Lekin Naomi: — Yenip ketinglar, әy kizlirim! Nemixkә mening bilән barmaqxisilәr? Qorsikimda silәrgә әr boluqudәk oqullar barmu? ¹² Yenip ketinglar, әy kizlirim! Qünki mән керip kәtkәqkә, әrgә tegixkә yarımaymән. Dәrhәkikәtән бүgün keqә bir әrlik boluxkә, xundakla oqulluk boluxkә ümid bar degәndimu, ¹³ ular yigit boluqә sәwr kılıp turattinglarmu? Ularnı dәp baxkә әrgә tәgmәy saqlap turattinglarmu? Yaq, bolmaydu, kizlirim! Qünki Pәrwәrdigarning qoli manga qarxi bolup meni azablaydiorni üqün, mән tartidiqan dәrd-әlәм silәrningkidin tehimu eqir bolidu, — dedi. □ ¹⁴ Ular yәнә һәrkirәp yioqlaxtı. Orpah keynanisini sөyüp hoqlaxtı, lekin Rut uni qing kuqaklap turuwaldi. ¹⁵ Naomi uningqә: — Mana, kelin singling öz һәlkı bilән ilaһlirining yenioqa yenip kәtti! Sәmmu kelin singlingning kәynidin yenip kәtkin! — dedi.

□ **1:1 «mәzgildә»** — ibraniy tilida «künlәrdә». **«sәhralirida»** — ibraniy tilida «etizliklirida». Moabtiklar Yәhudiylarqә eq idi. Bu Əlimələk wә ailisidiklәрning Moabning xәһәrlirigә әmәs, bәlki sәhrasioqa berixining bir sәwәbi bolsa kerәk. □ **1:13 «Mән tartidiqan dәrd-әlәм silәrningkidin tehimu eqir bolidu»** — gәrqә Rut bilән Orpah һәр ikkisi eridin ayrılıx azabını tartқан tul hotunlar bolsimu, Naomining azabi tehimu eqir idi; uning eridin һәм ikki oqlidin ayrılıp kelix azabi bar idi. Uning üstigә, u ikki kelinining özidәk yaqa yurtta tul bolup turux dәrdini taritixini halimaytti. Bu sөzning yәнә ikki tәrjimisi bar: «Mән silәr üqün (tul qәlojanlikinglardin) intayın azablinimән» yaki «Mening dәrd-әlimim silәrgә bәk eqir yük bolup kalidu, silәr kәtүrәlmәysilәr»

¹⁶ Lekin Rut javabən: — Mening sening yeningdin ketiximni wə sanga əgixix niyitimdin yenixni ötünmə; çünki sən nəgə barsang mənmu xu yərgə barımən; sən nədə kənsang mənmu xu yərdə kənimən; sening həlking meningmu həlkimdur wə sening Hodaying meningmu Hodayimdur. ¹⁷ Sən nədə əlsəng mənmu xu yərdə əlimən wə xu yərdə yatımən; əlümdin bəxkisi meni səndin ayriwətsə Pərwərdigar meni ursun həm uningdin axurup jazalisun! — dedi. □

¹⁸ Naomi uning əzigə əgixip berixkə kət'iy niyət kəloqinini kərüp, uningəyə yənə eojiz aqmidi.

¹⁹ İkkisi mengip Bəyt-Ləhəmgə yetip kəldi. Xundak boldiki, ular Bəyt-Ləhəmgə yetip kəlginidə pütkül xəhərdikilər ularni kərüp zilziligə kəldi. Ayallar bolsa: — Bu rasttinla Naomimidu? — deyixti.

²⁰ U ularəyə javabən: — Meni Naomi deməy, bəlkə «Mara» dənglar; çünki Həmmigə Qadir manga zərdab yutkuzdi. □ ²¹ Tokkuzum təl hələttə bu yərdin çiqtim; ləkin Pərwərdigar meni kuruq kaytkuzdi. Pərwərdigar meni əyibləp guwahlik bərdi, Həmmigə Qadir meni harlioqanikən, nemixkə meni Naomi dəysilər? — dedi. □

²² Xundak kəlip Naomi bilən kelini Moab kizi Rut Moabning səhrasidin kaytip kəldi; ular ikkisi Bəyt-Ləhəmgə yetip kelixi bilən təng arpa ormisi baxlanəyanidi.

2

Rutning Boazning etizida baxak terixi

¹ Naomining erigə tuoqkan kelidoqan Boaz isimlik bir adəm bar idi. U Əlimələkning jəmətidin bolup, intayin bay adəm idi. ■ ² Moab kizi Rut Naomioya: — Mən etizlikkə baray, birərkimning nəziridə iltipət tepip, uning kəynidin mengip arpa baxaklirini tərsəm? — dedi.

U uningəyə: — Barəyin, əy kizim, dedi. □

³ Xuning bilən u çikip etizlikləyə kəlip, u yərdə ormiqilarning kəynidin baxak tərdi. Bəhtigə yarixa, dəl u kəlgən etizlik Əlimələkning jəməti boləqan Boazning etizlikliri idi.

⁴ Mana, u wəqəttə Boaz Bəyt-Ləhəmdin çikip kəlip, ormiqilər bilən salamlixip: — Pərwərdigar silər bilən billə boləyə! — dedi.

Ular uningəyə javabən: — Pərwərdigar sanga bəht-bərikət ata kəloqay! — dedi.

□ **1:17 «Pərwərdigar meni ursun həm uningdin axurup jazalisun!»** - ibraniy tilida: «... Pərwərdigar mangimu xundak kəlsun wə uningdin axurup kəlsun!» □ **1:20 «Meni Naomi deməy...»** — «Naomi» degənnin mənisi: «yəkimlik», «kəngüllük», «huruçluk»; «Mara» bolsa «aqqıq», «ələmlik», «zərdablik» degən mənida. □ **1:21 «Pərwərdigar meni əyibləp guwahlik bərdi»** — baxkə birhil tərcimiliri: — «Pərwərdigar manga qarxi çiqti» yəki «meni azablıdi». Bu səzlər toquruluk «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **2:1** Mat. 1:5 □ **2:2 «Baxak terix»** - Təwrat kənanı boyiqə namrat kixilər wə yaqə yurtluqlarning ormiqilarning arkisidin qeqilip kətkən baxaklarni terixigə ruhsət berilixi kərək («Law.» 19:9-10ni kərüng). Gərqə Naomining əzining bir pərqə etizi bar bolsimu (4:3), uningəyə xu pəsildə birnərsə terilmioqanidi. Rut muxu iltimasi bilən Naomini «baxak terix» hijalətilikidin kətkuzidu, əlwəttə.

⁵ Boaz ormiqilarning üstigə nazarətkə qoyuloqan hizmətkaridin: — Bu yax qokan kimning kızı bolidu? — dəp soridi. □

⁶ Ormiqilarning üstigə qoyuloqan hizmətkar jawab berip: — Bu Naomi bilən billə Moabning səhrasidin qayıt kəlgən Moabiy qokan bolidu. ⁷ U: «Ormiqilarning kəynidin ənqilarning arisidiki qeqilip kətkən baxaklarni teriwalaymu?» dəp tələp kildi. Andin u kəlip ətigəndin həzirofiqə ixləwatidu; u pəkət kəpidə bir'az dəm aldi, — dedi. □

⁸ Boaz Rutqa: — Əy kizim, anglawatamsən?! Sən baxak tərgili baxka bir kimning etizlikioqə barmioqin, bu yərdinmu kətmə, mening dedəklirim bilən birgə muxu yərdə turoqin. □ ⁹ Dikqət kiləqin, kaysi etizda orma oroqan bolsa, *dedəklərgə* əgixip barəqin. Mən yigitlərgə: Uningoqə qeqilmanglar, dəp tapilap qoydum! Əgər ussap qalsang berip, idixlardin yigitlirim *quduqtin* tartqan sudin iqtin, — dedi.

¹⁰ Rut əzini yərgə etip tizlinip, bexini yərgə təgküzüp təzim kilip, uningə: — Mən bir biganə tursam, nemixka manga xunqə oqəmhorluk kiləqudək nəziringdə xunqilik iltipat tapqanmən? — dedi.

¹¹ Boaz uningə: — Ering əlup kətkəndin keyin kəynanangə qiləqlanirning həmmisi, xundakla sening ata-anangni wə əz wətinəngdin qandak ayrilip, sən burun tonumaydioqan bir həlkəng arisioqə kəlgining manga pütünləy ayan boldi; ¹² Pərwərdigar kiləqiningə muwapik sanga yanduroqay, sən kənatlirining tegidə panah izdigən Israilning Hudasi Pərwərdigar tərpidin sanga uning toluk in'ami berilgə, dedi. ¹³ Rut jawabən: — Əy hojam, nəziringdə iltipat tapqaymən; mən sening dediking boluxkimu yarimisammu, sən manga təsəlli berip, dedikinggə məhribanə sözləni kilding, — dedi. □

¹⁴ Tamak waqtida Boaz uningə: — Kəni, buyaqqa kəlgin, nandin yə, nanni sirkigə təgürgin! — dedi. Rut ormiqilarning yenioqə kəlip olturdi; Boaz kəmaqtin əlip uningə tutti. U uningdin toyəuqə yedi wə yənə azrak axurup koydi.

¹⁵ U baxak tərgili kəpkanda, Boaz yigitlirigə buyrup: — Uni hətta ənqiləning arisida baxak tərgili qoyunglar, uni həq hijaləttə kaldurmanglar. ¹⁶ Hətta həm uning üqün azrak baxaklarni ənqilərdin ətəy ayrip, uningə tərgili quxürüp qoyunglar, uni həq əyiblimənglar, dedi.

¹⁷ Xundak kilip u kəqkiqə etizlikta baxak tərđi, teriwaləqlanirini sokkanda, təhminən bir əfah arpa qikti. □ ¹⁸ Andin u arpisini əlip, xəhərgə kirdi, kəynanisi uning tərgən *arpisini* kərđi; u yənə u yəp toyunoqandin keyin saqlap qoyoqinini qikirip uningə bərđi.

¹⁹ Kəynanisi uningə: — Sən bügün nədə baxak tərđing, nədə ixliding? Sanga oqəmhorluk kiləqan xu kixigə bəht-bərikət ata kilinoqay! — dedi. U kəynanisiə qə kimningkidə ix kiləqinini eytip: — Mən bügün ixligən etizning igisining ismi Boaz ikən, dedi.

□ **2:5 «Hizmətkaridin»** - ibraniy tilida «yigitidin». **«Bu yax qokan kimning kızı bolidu?»** - Xu qaqda Rut tehi tul boləqaqka, xuningə yarixə alahidə kiyimlirini kiywatkan idi. 3:3ni wə izahətini kəring. □ **2:7 «Kəpidə»** - ibraniy tilida «əyde». Orma məzgildə ormiqilar bəlkim etizlikta dəm elixka waqitlik kəpə saləqan bolsa kerək. □ **2:8 «Dedəklirim bilən birgə muxu yərdə turoqin»** - dedəkləning ixi bəlkim arpa paylirini yioqin ənqə kilix idi. Rut «ularning qəxida» ixlisə kəpək baxaklarni tərəlytti, əlwəttə. □ **2:13 «dediking»** - ibraniy tilida «dedək-ni təswirləydioqan ikki səz bar. Rut bu ayəttə bulardin əng təwən orunni kərsitidioqan səzni ixlitip əzini təswirləydu. □ **2:17 «Bir əfah arpa»** - təhminən 15 kilogramqə idi.

²⁰ Naomi kelinigə: — Tiriklərgimu, ölgənlərgimu mehribanlik qilixtin bax tartmıoğan kixi Pərwərdigardın bəht-bərikət kərgəy! — dedi. Andin Naomi uningəyə yənə: — U adəm bizning yeğin tuoşqinimizdur, u bizni kütquzalaydıoğan həmjəmətlərdin biridir, — dedi. □

²¹ Moab kizi Rut yənə: — U mangan yənə: «Mening yigitlirim pütün həsulumni yioşip bolıoşuqə ular bilən birgə bolıoşın» dedi, — dedi.

²² Naomi kelini Rutqa: — Əy kizim, birsining sanga yamanlik kilmasliki üqün baxkisining etizlikişə barmay, uning dedəkliri bilən billə qikşip ixlisəng yahxidur, dedi. □

²³ Xuning bilən arpa wə buşday həsulı yioşilip bolıoşuqə, Rut Boazning dedəkliri bilən yürüp baxaq tərdi. U keynanisi bilən billə turuwərdi.

3

Rutning hamanoğa berip, Boaz bilən kərişüx

¹ Xu künlərdə, keynanisi Naomi uningəyə: — Əy kizim, həl-əhwalingning yahxi boluxi üqün, sening aram-bəhtingni izdiməymənmü? □ ² Sən dedəkliri bilən ixligən Boaz bizgə tuoşqan kelidu əməsmü? Mana, bügün aħxam u hamanda arpa soruydu. ³ Əmdi sən yuyunup-tarinip, özüggə ətirlik may sürüp, *esil* kiyimliringni kiyip, hamanoğa qüşkin; lekin u ər kixi yəp-ıqıp bolmıoşuqə, özügnı uningəyə kərsətmıgın. □ ⁴ U yatqanda uning uhlaydıoğan yerini kərişwal. Andin sən kirip, ayaş təripini eqıp, xu yərdə yetiwəloşın. Andin u sanga nemə kilix kerəklikini eytidu, — dedi.

⁵ Rut uningəyə: — Sən nemə desəng mən xuni kilimən, — dedi. ⁶ U hamanoğa qüşüp, keynanisi uningəyə təpilişandək kildi. ⁷ Boaz yəp-ıqıp, kənglini hux kilip qəxning ayioşıqə berip yattı. Andin Rut xəpə qıqarmay kelip, ayaş təripini eqıp, xu yərdə yattı. ⁸ Yerim keqidə Boaz qəqüp, aldıoğa engixkəndə, mana bir ayal ayioşıqə yatattı! □

⁹ Kim sən?! — dəp sorıdı u.

□ **2:20 «Bizni kütquzalaydıoğan həmjəmətlərdin biri»** - («həmjəmət-nijatkar»imızdin biri» yaki ««həmjəmət-kütquzəşuqı»imızdin biri») — bu ıbranıy tilıda «goel» degən söz bilən ipadilınıdu. Bu sözıning alahıdə mənisı bar. Bırsı namratlıqtın özını kulluqkə setiwətkən bolsa yaki baxqə kiyin əhwaləşə uqrap mal-mülükını satqan bolsa, Musa pəyoşəmbər tapxuruwaləşən kanunəşə asasən, xu kixıning yeğin uruq-tuoşqanlırı, həmjəmətlirıning unı hərlükkə qıqırıp kütquzux həkuqı bar idi. Demək, u setiwəloşuqışə adil bir bahədə pul bərsıla, u uning öz kərındixını hər kilip kütquzux həkuqı bar idi. Həkuqını ixlitix həmjəmətınıning öz ihtıyarlıkı bilən bolattı, əlwəttə. U həkuqını ixlətməkqı bolsa, həqkim unı tosalmyattı. Naomi muxu yərdə: «Bizdin həwər elix məş'uliyiti boləşən yeğin tuoşqanlirimızdin biri bar» deməkqı bolıdu. □ **2:22 «Bırsıning sanga yamanlik kilmasliki üqün»** - Naomıning bu agəş sözliri bizgə «Batur Həkimlar» dəwridiki omumiy əhwalni ayan kışsa kerək. □ **3:1 «Sening aram-bəhtingni izdiməymənmü?»** - Naomıning muxu «aram-bəht» degini Rutni kaytidin əy-oqaklık kılıxni kərsitıdu. □ **3:3 «Özüggə ətirlik may sürüp»** - ıbranıy tilıda «özügnı məsih kilip» yaki «özügnı məsihşəp». □ **3:8 «Qəqüp, ...»** - baxqə birhil tərijimisi «titrap ketip, ...». Həqbolmışında, Boaz putlirişə soşuq uruləşında oyoşıp kətkən bolsa kerək. **«Engixkəndə»** - baxqə birhil tərijimisi «ərülgəndə»

Rut javabən: — Mən hizmətkarım Rut bolimən. Sən mening həmjəmət-nijatkarım boləqining üqün hizmətkarımning üstigə tonungning etikini yeyip qoyəaysən, — dedi.□

10 U javabən: — Əy kizim, Pərwərdigardin bəht-bərikət tapkaysən! Sening keyin kərsətkən sadakət-məhribanlığın ilğiri kərsətkinindinmu artuktur; qünki *seni izdigən* yigitlər, məyli kəmbəşəşəl bolsun, bay bolsun, ularning kəynidin kətmiding.□ 11 I kizim, əmdi kərkimioqin! Deginingning həmmisini orundap bərimən; qünki pütkül xəhirimizdiki mətiwərlər seni pəzilətlik ayal dəp bilidu.□

12 Durus, sanga həmjəmət-nijatkar boləqinim rast; ləkin sening məndin yəkinraq yənə bir həmjəməting bar. 13 Əmdi keqiqə bu yərdə qaləqin; ətə səhərdə əgər u həmjəmətlik həkukini ixlitip seni elixni halisa, u alsun; ləkin həmjəmətlik həkukü boyiqə seni almisa, Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm qilimənki, mən sanga həmjəmətlik qilip seni alay. Tang atkuqə bu yərdə yetip turəqin! — dedi.

14 U uning ayioqida tang atkuqə yetip, kixilər bir-birini tonuəudək boluxtin burun kəpti. Qünki Boaz: — bir ayalning hamanəqə kəlginini həkqim bilmisun, dəp eytkanidi.□

15 U yənə *Rutka*: — Sən kiyəq yepinqini eqip turəqin, dedi. U uni eqip turuwidi, Boaz arpidin altə kəmqən kəmləp bərip, uning əxnisigə artip kəydi. Andin u xəhərgə kirdi. □ 16 Rut kəynanisining yenioqə kəldi. U: — Əy kizim, sən hazır kim?! — dəp soridi. Xuning bilən u kəynanisioqə u kixining qiləqanlirining həmmisini dəp bərdi. □ 17 U: — U bu altə kəmqən arpini mənə bərdi, qünki u: «kəynanangning yenioqə quruk qol kaytip barmioqin» dedi, — dedi.

18 Naomi: — Əy kizim, bu ixning ahirining qandaq bolidioqinini bilgüqə muxu yərdə təhir qiləqin; qünki u adəm bügün muxu ixni pütküzməy aram almaydu, dedi.

□ 3:9 «**Hizmətkarım**» — oqurmənlərnin esidə barki, ibranily tilida «dədək»ni təswirləydiğəqan ikki səz bar. Bu ayəttə Rut ornini yuqirirəq kərsətidioqan səzni əzigə ixlətti (2:13ni wə izahətni kəring) «**Həmjəmət-nijatkar**» degən uqum toqiruluk 2:20ni wə izahətni kəring. «**Toningning etikini hizmətkarımning üstigə yeyip qoyəaysən**» - Rut eytkən «Toningning etikini hizmətkarımning üstigə yeyip qoyəaysən» degən ibarə: — «Məni sayəngning astioqə aləqin, məni əmringgə aləqin» degənni wə əzining Boazning ayali boluxkə razi ikənlikini bildüridu. Hudamu Israillni əz kənniti astioqə aləqanliq toqiruluk xü səzni qiləqan — «Əz.» 16:8ni kəring.

□ 3:10 «**Seni izdigən yigitlər**» - Boazning səzigə kərioqanda (xübhəsizki, u həm tirixqan həm qirayliq boləqəqə) Rutni birkənəqə yigit izdəp kəlgən. Ləkin Rut əz məyliqə əgixip ularni tallimay, bəlki ornioqə kəynanisi Naomioqə yaxxi bolsun dəp rəhmətlik erigə «həmjəmət-nijatkar» boləqan Boazning panəhlikini izdigən. Xuning bilən Boaz Rutning qiləqini toqiruluk; «Sening keyin kərsətkən sadakət-məhribanlığın ilğiri kərsətkinindinmu artuktur» dəydu. Rutning «ilğiri kərsətkən (sadakət-məhribanliq)» bolsa kəynanisioqə boləqan sadakətlikini, uningəqə həmraq bolup əz yurtini taxlap Israillarning arisioqə kəlgənlikini kərsətidu. Boazning «Sən keyin kərsətkən sadakət-məhribanliq» degini bolsa əzini izdigənlikini kərsətidu. □ 3:11 «**Pütkül xəhirimizdiki mətiwərlər**» - ibranily tilida «həlkimning xəhiringin dərwəzisidiki kixilər» — kədimki zamanda «xəhəringin dərwəzisi» əksəqallər wə mətiwərlər olturidioqan jay idi; u yərdə sət eqilətti. Xunga Boazning səzining toluq mənisini «Məning xəhirimdiki bərlək mətiwərlər seni pəzilətlik ayal dəp qaraydu». □ 3:14 «**Eytkanidi**» - ibranily tilida «eytkanidi» yəki «oyliqanidi» degən mənə birlə səz bilən ipadilididu. Biz bu yərdə «eytkanidi» dəp tərijmə kilduk. □ 3:15 «**Altə kəmqən**» - bəlkim «altə əfəh», yəni 27-45 kilogramni kərsətxi mümkin. □ 3:16 «**Sən hazır kim?**» - Naomingin bu soali bilən Rutning hazırki saləhiyitini soraydu: u: «Həzir sən Boazning ayali boldungmu-yəq?» degən mənini bildüridu.

4

Boazning Rutni nikahioja elixi, hëmjëmät-nijatkarlik burqini ada qilixi

¹ Boaz xähär dërwazisioja qikip, xu yërdë olturdi. Mana, u waqıtta Boaz eytkan heliki hëmjëmätlik hokukioja igë kixi keliwatatti. Boaz uningöja: — Öy buradär, kelip bu yërdë olturojın, dewidi, u kelip olturdi. □

² Andin Boaz xähëruning aqsakalliridin on adëmni qakirip, ularöjimu: — Bu yërdë olturınglar, dedi. Ular olturojanda ³ u hëmjëmätlik hokukioja igë kixigë: — Moabning sähırasidin yenip këlgen Naomi kerındiximiz ölimälëkkë tëwë xu zeminni satmaqçı boluwatidu. ⁴ Xunga män muxu ixni sanga hëwärlëndürmëkçı idim, xundakla muxu yërdë olturojanlarning aldida wë hëlkinning aqsakallirining aldida «Buni setiwalojin» demëkçimän. Sën ägër hëmjëmätlik hokukioja اساسën alay desëng, alojin; hëmjëmätlik kılmay, almaymän desëng, manga eytkin, män buni bilëy; qünki sëndin *awwal* baxkısining hëmjëmätlik hokukı bolmaydu; andin sëndin keyin mening hokukum bar, dedi.

U kixi: — Hëmjëmätlik kılip uni alimän, dedi.

⁵ Boaz uningöja: — Undakta yëрни Naomining qolidin alojan künidë mähümning mirasioja uning nami bilën atalojan birër äwladi qalduruluxi üqün mähümning ayali, Moab kızi Rutnimu elixing keräk, — dedi. □

⁶ Hëmjëmät kixi: — Undak bolsa hëmjëmätlik hokukumni ixlitip *etizni* alsam bolmiojudäk; alsam öz mirasimöja ziyän yëtküzgüdëkmän. Hëmjëmätlik hokukını sën özüng ixlitip, yëрни setiwalojin; män ixlitëlmäymän, dedi. □

⁷ Qëdimki waqıtlarda Israilda hëmjëmätlik hokukioja yaki almacturux-tegixix ixioja munasiwätlik mundak bir räsım-kaidë bar idi: — ixni käsmäk üqün bir täröp öz kaxını selip, ikkinçi täröpke berätti. Israilda soda-setikni bekitixtë mana muxundak bir usul bar idi. ■ ⁸ Xunga hëmjëmät hokukioja igë kixi Boazöja: — Sën uni alojin, dëp, öz kaxını seliwätti. □ ⁹ Boaz aqsakallaröja wë köpçilikke: — Silër bügün mening ölimäläk kë tëwë bolöjan hëmmini, xundakla Kilyon bilën Mahlonöja tëwë bolöjan hëmmini Naomining qolidin alojinimöja guwahtursilər.

¹⁰ Uning üstigë mähümning nami kerındaxlıri arisidin wë xähirining dërwazisidin eqürülmäsliki üqün mähümning mirasioja uning nami

□ **4:1 «Öy buradär!»** - ibraniy tilida «Öy, palançı-pokunçı!» deyilidu. Bu adëm bälkim Rut wë Naomiöja qarita hëmjëmätlik burqini öz üstigë elixni rät qilöaqça, u bu bayanda namsız qalojan bolsa keräk. □ **4:5 «Moab kızi Rutnimu elixing keräk»** — «Law.» 25:25-34 wë 47-55gë, wë «Qan.» 25:5-10öja karang. «Rut» 4:6-12-ayëttiki ixlaröja qariojanda, Bëyt-Lähëmdë «përzantsız qalojan kerındixining tul hotunini elix» toqırsidiki bëlğilimë bęja kältürülüwatqanda, qoxumqë maddilar qoxulojan bolsa keräk (äslidiki qanun bëlğilimisi boyıqë, birsı përzantsız ölgen bolsa, uning akisi yaki ukisi uning mirasioja mirashor qaldurux üqün tul hotunini elix keräk idi; Bëyt-Lähëmdikilər muxu bëlğilimigë aka-ukisidin baxka barlık uruq-tuqınlirininimu öz igigë alidu, dëp qoxkan ohxaydu). «Yar.» 38:8-10nimu körüng. □ **4:6 «män xu hokukını** ixlitëlmäymän» - bu kixi bälkim: «Ägër Ruttin përzant kersam, ular mening balilirim hesablanmaydu; halbuki, ular baxka ayalimdin bolöjan përzantlırim bilën täng mening mirasimöja waris boluxi mumkin, xuning bilën öz përzantlırim erixidiojan mirasining ülüxi äslidikidin azlap ketidu» dëp oyılısa keräk; xunga u «almaymän» degän qararöja këlgen. ■ **4:7 Qan.** 25:7 □ **4:8 «Öz kexini seliwätti»** - bu kaxni Boaz elip ketidu. U mäzkur soda-setikqa ispat bolidu. Kax bälkim bir parqë yërning tawëlikigë simwol boluxi mumkin idi («Qan.» 11:24 wë 25:7-10ni körüng).

boloqan *birər əvladi* qaldurulsun üqün Mahlonning ayali, Moab kizi Rutni hotunluqqa aldim. Silər bügün buningoqa guwahtursilər, dedi. □

Boaz Rutni öz əmrigə ilixi arqılık yərni qayturup setivalidu

¹¹ Dərwazida turoqan həmmə həlk bilən aqsakallar: — Biz guwahturmiz. Pərwərdigar sening öyünggə kirgən ayalni Israilning jəmətini bərpə qiloqan Raħilə bilən Leyah ikkisiyək qiloqay; sən özün Əfratah jəməti içidə bayaxat bolup, Bəyt-Ləhəmdə nam-izziting ziyadə bolqay; □ ■

¹² Pərwərdigar sanga bu yax qokandin tapkuzidioqan nəsling tüpəylidin sening jəməting Tamar Yəhudaqə tuqurp bərgən Pərzning jəmətidək bolqay! — dedi. ■

Padixah Dawut Boaz bilən Rutning əwladidur

¹³ Andin Boaz Rutni əmrigə elip, uningoqa yəqinlik qildi. Pərwərdigar uningoqa xapaət kilip, u həmilidar bolup bir oşul tuşdi. ¹⁴ Kiz-ayallar Naomiqə: — Israilning arisida sanga həmjəmət-nijatkar nəslini üzür qoymioqan Pərwərdigarqə təxəkkür-mədhiyə qayturulsun! Xu nəslingning nami Israilda izzət-abruyluk bolqay! □ ¹⁵ U sanga jeningni yengilioşuqi həm kerioşiningda seni əzizlioşuqi bolidu; qünki seni səyidioqan, sanga yəttə oşuldin əwzəl bolqan kəlining uni tuşdi, — dedi. ¹⁶ Naomi balini elip, başrioqə basti wə uningoqa baqquqi ana boldi.

□ **4:10 «Xəhərning dərwazisi»** - okurmənlərnin esidə barki, «xəhərning dərwazisi» qədimliki zamanlarda aqsakallar wə mətiwərlər olturidioqan jay idi. □ **4:11 «Raħilə wə Leyah»** - Yakupning ikki ayali bolup, kəp pərzənt kərgən. ■ **4:11** Yar. 29:32-35; 30:1-25; 35:17, 18 ■ **4:12** Yar. 38:29; 1Tar. 2:4; Mat. 1:3 □ **4:14 «həmjəmət-nijatkar»** - xu «həmjəmət-nijatkar» bolsa tuşulqan bala əzidur. 15-ayətni kəruŋ.

□ ¹⁷ Uningoʻja qoxna bolqan ayallar «Naomioʻja bir bala tuʻuldi» ddp, uningqja isim qoydi. Ular uningqja «Obdd» ddp at qoydi. U Yessaning atisi boldi, Yessd Dawutning atisi boldi. □

Dawut padixah, ydni Dawut pdyoʻambdarning nashbnamisi

¹⁸ Pdrdzning nashbnamisi tawendikidaktur: — Pdrzdin Hdzron tdrldi, ■
¹⁹ Hdzrondin Ram tdrldi, Ramdin Amminadab tdrldi, ²⁰ Amminadabtin Nahxon tdrldi, Nahxondin Salmon tdrldi, ²¹ Salmondin Boaz tdrldi, Boazdin Obdd tdrldi, ²² Obddtin Yessd tdrldi wd Yessadin Dawut tdrldi.

□ **4:16 «bakquqi ana»** — bdkim kanun jdhdtin balining ataq anisi bolqanlikini kersitixi mumkin. □ **4:17 «Obdd»** — «kul», «hizmtdkar» degdn mdnid. **«Dawut»** — Dawut padixah, Dawut pdyoʻambdr. ■ **4:18** 1Tar. 2:5; Mat. 1:3

Samu'il «1»

Dərd-ələmdin boləjan tilək

¹ Əfraim təşlikidiki Ramataim-Zofimda Əlkanah isimlik bir kixi bar idi. U Əfraimlik bolup, Yəroħamning oşli, Yəroħam Elihuning oşli, Elihu Toħuning oşli, Tohu Zufning oşli idi. ■ ² Uning ikki ayali bar idi. Birsining ismi Hənnah, yənə birsining ismi Pəninnaħ idi. Pəninnaħning baliliri bar idi, ləkin Hənnahning balisi yok idi. ³ Bu adəm hər yili öz xəhiridin samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja səjdə kilip qurbanlik sunəyli Xiləħəja baratti. U yərdə Əlining Hofniy wə Finiħas degən ikki oşli Pərwərdigarning kaħinliri bolup ixləytti. ■

⁴ Hər kətim Əlkanah qurbanlik kələjan künidə u *qurbanliktin* ayali Pəninnaħ wə uning hər bir oşul-kizlirəja öz ülüxini berətti. ⁵ Əmma Hənnahəja bolsa u ikki həssilik ülüx berətti; qünki u Hənnahni tolimu səyətəti. Ləkin Pərwərdigar uni tuqmas kələjanidi. □ ⁶ Pərwərdigarning uni tuqmas kələjanliqidin uning kündəx rəkibi *Pəninnaħ Hənnahni* azablax üqün uning bilən kattik kərixətti. ⁷ Wə hər yili, Hənnah hər kətim Pərwərdigarning öyigə qikkənda, *Pəninnaħ* uningəja azar berətti. Pəninnaħ xundak kələqəqə, u yioqlap həq nemə yeməytti. □ ⁸ Ahiri uning eri Əlkanah uningəja: — I Hənnah, nemixkə yioqlaysən? Nemixkə birnərsə yeməysən? Nemixkə kənglüng azar yəydu? Mən eüzim sanga on oşuldin əwzəl əməsmu?! — dedi.■

⁹ Ular Xiləħda yəp-iqkəndin keyin (Əli degən kaħin xu qaşda Pərwərdigarning ibadəthanisining ixiki yenidiki orundukta olturətti) Hənnah dastihandin turdi; ¹⁰ u kattik azab iqidə Pərwərdigarəja dua kilip zar-zar yioqlaytti. ¹¹ U kəsəm iqip: — I samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, əgər dedikingning dərdigə yetip, meni yad etip dedikingni untumay, bəlki dedikinggə bir oşul bala ata kilsang, uni pütün əmrining künliridə Sən Pərwərdigarəja beoşixlaymən; uning bexioəja ustira həqqaqan selinmaydu, dedi. □ ■

¹² U Pərwərdigarning aldida duasini dawam kiliwatqənda, Əli uning aşzioəja qarap turdi; ¹³ qünki Hənnah duani iqidə kələqəqə ləwliri midirlawatqini bilən awazi anglanmaytti. Xungə Əli uni məst bolup qəptu, dəp oylidi. ¹⁴ Əli uningəja: — Qəqənəqiqə məst yürisən? Xarabingni eüzügdin neri kil, dedi.

¹⁵ Ləkin Hənnah jawabən: — Undak əməs, i oşjam! Kəngli sunuk bir məzlummən. Mən xarabmu, həraqmu iqmədim, bəlki jenim dərdini

■ **1:1** 1Tar. 6:11, 12 ■ **1:3** Mis. 23:14; Qən. 16:16. □ **1:5** «**Ləkin Pərwərdigar uni tuqmas kələjanidi**» — ibranıy tilida: «Ləkin Pərwərdigar uning baliyatkusini etiwtəkənidi». □ **1:7**

«**Wə hər yili, Hənnah hər kətim Pərwərdigarning öyigə qikkənda, Pəninnaħ uningəja azar berətti**» — nemixkə ular hər kətim «Pərwərdigarning öyigə qikkənda» xundak bolidu? — bizningqə hər kətim bir ibranıy ailə Hudaning aldiəja xundak kəlgəndə, ular barlik baliliri üqün aləħidə təxəkkür eytixi mumkim. Xu qaşlarda Pəninnaħ Hənnahkə «Sən bir tuqmas!» dəp əslitətti. Bəzi tərjimilərdə muxu jümlining bexida: «U (Əlkanah) hər yili Pərwərdigarning öyigə qikkənda, Hənnah uningəja həmrah bolup barəqənda...» deyilidu. ■ **1:8** Rut 4:15. □ **1:11**

«**uning bexioəja ustira həqqaqan selinmaydu**» — Təwrat dəwridə bəzi kixilər əzlririni Hudaning ibaditigə beoşixlax məksitidə əzlririni «nazariy» dəp ataytti; «nazariy»lar (nazariy boluxkə kəsəm iqip bekitilgən məħləttə) həraq iqməytti, qaqlirini həq qüxürməytti. «Qəl.» 6:1-22ni kəring.

■ **1:11** Hək. 13:5.

Pərwərdigarning aldida töktüm; ■ 16 dedəklirini yaman hotun dəp bilmigəyla. Qünki mening zor dərdim wə azablırimdin bu künigiqə xundak nida kiliwatimən, dedi.□

17 Əli uningəja jawab berip: — Tinq-aman kaytkin; Israilning Hudasi Əzidin tiligən iltijayingni ijabət kiləyay, dedi.

18 Hənnah: — Dedəkliri kəz aldilirida iltipət tapkay, dedi. U xularni dəp qikip, oqiza yedi wə xuningdin keyin qirayida ilgirikidək oqəmkinlik kərünmidi.

19 Ular ətisi tang səhərdə ornidin turup Pərwərdigarning huzurida səjdə kilip bolup, Ramahdiki öyigə yenip kəldi. Əlkanah ayali Hənnahəja yeqinçilik kildi; Pərwərdigar uni əsligənidi. 20 Hənnah hamilidar bolup, wakti-saiti toxup, bir oqul tuqdi. U: «Mən uni Pərwərdigardin tiləp aldim» dəp, ismini Samuil qoydi.□

Hənnah Samuilni Pərwərdigarəja ataydu

21 Uning eri Əlkanah öyidiki həmmisi bilən Pərwərdigarəja atidiəjan hər yillik qurbanlıqni kiləyli wə kiləjan kəsimini ada kilix üqün Xilohəja qikti. 22 Ləkin Hənnah billə barmay erigə: — Bala əmqəktin ayriloəndila andin mən uning Pərwərdigarning aldida həzir boluxi üqün uni elip bərimən; xuning bilən u yərdə mənəgü turidu, dedi. 23 Eri Əlkanah uningəja: — Özünggə nemə yahxi kərünsə, xuni kiləjin. Uni əmqəktin ayriloəqə turup turəjin. Pərwərdigar Əz səz-kalamioəja əməl kiləyay, dedi. Ayali öydə kəlip balisi əmqəktin ayriloəqə emitti. 24 Balisi əmqəktin ayriloəndin keyin u uni elip, xundakla üq buəja, bir əfah un wə bir tulum xarabni elip Pərwərdigarning Xilohdiki öyigə apardi. Bala bolsa tehi kiçik idi. □ ■ 25 Ular bir buəini soyup balini əlining kəxiəja elip kəldi. □ 26 Xuning bilən Hənnah *uningəja*: — I oqəjam, əzlidirə həyat rast boləjnidək, bu yərdə silining kaxlırida turup Pərwərdigarəja nida kiləjan məzlum mən bolimən, dedi. 27 Mən muxu oqul bala üqün dua kildim wə mana, Pərwərdigar mening tiligən iltijayimni ijabət kildi. 28 Əmdi həzir mən uni Pərwərdigarəja tapxurup bərdim. Əmrining həmmə künliridə u Pərwərdigarəja beəjixlanəjan bolidu, dedi. Xuning bilən ular u yərdə Pərwərdigarəja səjdə kildi.□

2

Hənnah təntənə bilən Pərwərdigarni mədhijəyaydu

1 Hənnah dua kilip mundak dedi: —

■ 1:15 Zəb. 62:8; 142:2 □ 1:16 **«dedəklirini yaman hotun dəp bilmigəyla...»** — ibranij tilida «dedəklirini «Belialning kizi» dəp bilmigəyla» deyilidu. «Belial»ning mənisi «ərziməs» deganlik bolup, bəlkim İblisni kərsitidu. □ 1:20 **«Mən uni Pərwərdigardin tiləp aldim» dəp, ismini Samuil koydi** — ibranij tilida «Samuil» degəning mənisi «Huda anglidi» yaki «Hudadin tiligən» degəngə yeqin kelidu. □ 1:24 **«bir əfah un»** — «əfah» axliq-danlarning əlqəm birliki idi, təhminən 27 litr. Buəja qurbanlıq kiliəqanda, uningəja qoxup undin «qoxumqə axliq hədiyə» kiliənimə kerək idi. ■ 1:24 Luəja 2:41. □ 1:25 **«Ular bir buəini soyup balini əlining kəxiəja elip kəldi»** — qaləjan ikki buəja bəlkim eliəja Samuilni beəjix üqün bərgən «beəjix həkəki» boluxi mumkin. Baxəja bir əhtimalliq barki, 24-ayətning mənisi: «...üq buəja» əməs, bəlkə «...üq yaxliq bir buəja» boluxi mumkin. Birəx bu ayətni xundak quxəngən alimlar az. □ 1:28 **«...ular u yərdə Pərwərdigarəja səjdə kildi»** — «ular» bəzi kəna kəqürmilərdə «u u yərdə Pərwərdigarəja səjdə kildi» deyilidu (dəmək, Samuilni kərsitidu).

«Mening qəlbim Pərwərdigar bilən yayraydu,
Mening münggüzüm Pərwərdigar bilən egiz kətürüldi;
Aqzim düxmənilirimning aldida təntəniliktə eqildi;

Qünki Sening nijatingdin xadlinimən. □ ■

² Pərwərdigardək muqəddəs boluquqi yoqtur;

Qünki Səndin baxқа heq kim yoq,
Hudayimizdək heq uyultax yoqtur. ■

³ I insanlar, kibirlik səzliringlarni kəpəytiwərmənglar,

Yooqan gəpləрни aqzinqlardin qıqarmənglar;

Qünki Pərwərdigar bilim-hidayətkə igə Hudadur.

Insanlarning əməlliri Uning tərripidin tarazida tartilidu.

⁴ Palwanlarning oq-yaliri sundurildi;

Lekin putlixip yikiloqanlarning beli bolsa kudrət bilən baqlandi.

⁵ Korsiqi tok boluqanlar nan tepix üqün özini yallanmilikқа bərdi;

Lekin aq qaloqanlar hazir aq qalmidi;

Həтта tuoqmas ayal yəttini tuoqidu;

Lekin kəp balilik boluqan solixip ketidu. ■

⁶ Pərwərdigar həm öltüridu, həm hayat beridu;

U adəmnı təhtisaraoqa qüxüridu, u yərdin yənə turoquzidu; □ ■

⁷ Pərwərdigar adəmnı həm namrat kiliwetidu, həm bay qilidu;

U kixini həm pəs qilidu, həm egiz kətüridu.

⁸ U əzi miskinni topidin qopuridu,

Kioqliktin yoqsulni kətüridu;

Ularnı esilzadilər arisida təng olturoquzidu;

Ularnı xan-xərpəlik təhtigə miras qilduridu;

Qünki yərninq tüvrükliri Pərwərdigarningkidur;

U Əzi dunyani ularning üstigə saloqanidi. ■

⁹ Əz muqəddəs bəndiliringning putlirini U məzmut qilidu;

Əmma həzillər bolsa, qarəngoquda xük qilinidu;

Qünki heqkim əz kudriti bilən nusrət tapmaydu.

¹⁰ Pərwərdigar bilən qarxilaxqanlar parə-parə kiliwetilidu;

U Əzi asmanlardin ularoqa qarxi güdürləydu.

Pərwərdigar yər yüzining qətlirigiqə həküm qikiridu;

U Əzi tikligən padixahқа kudrət beridu,

U Əzi məsihliginining münggüzini egiz kətüridu!». □ ■

¹¹ Əlkanah bolsa Ramahdiki əz öyigə yenip bardı. Bala bolsa əlining qəxida Pərwərdigaroqa hizmət kilip qaldı.

□ **2:1 «Mening münggüzüm Pərwərdigar bilən egiz kətürüldi»** — Təwratta, «münggüz»lər kəp hallarda adəmlərninq abruy-xəhritini yaqi küqini bildüridu. Muxu yərdə Kutquzoquqi-məsihiñi kərsitixi mumkin. «Zəb.», 132:17ni kəring. Bu münggüzlər adəmninq bəxida əskən əməs, əlwəttə! ■ **2:1** Luқа 1:46. ■ **2:2** Qan. 3:24; Zəb. 86:8. ■ **2:5** Zəb. 34:9-10; Yiq. 5:6; Luқа 1:53. □ **2:6 «təhtisara»** — əlgənlərninq rohi baridoqan jay. ■ **2:6** Qan. 32:39; Əz. 37:11-14 ■ **2:8** Ayup 36:15; Zəb. 113:7, 8; Luқа 1:52; Zəb. 24:1-2; 102:25; 104:5 □ **2:10 «U Əzi məsihliginining münggüzini egiz kətüridu!»** — «məsihlimək» yaqi «məsih kilix»: Hudaning yolyorukı bilən Israiloqa yengi bir padixah bekitix üqün uning bəxiqə zəytun meyi sürülüxi kərek idi. Muxu murasim «məsih kilinix» yaqi «məsihlinix» dəp atilatti wə xundakla xu qaoqdin baxlap xu padixah «Hudaning məsihligini» dəp atilatti. Kaqlınlar wə bəzi waktida pəyoqəmbərlərmu «məsih kilinatti». Israilda xu qaoqda padixah bolmioqaqқа, Hənnahning bu səzi dərwəqə kəlgüsi ixlarnı aldin'ala kərsətkən bəxərat idi. ■ **2:10** 1Sam. 7:10; Zəb. 2:6; 21:8; 89:24

Əlining oqullirining kaħinlik mənspidini rəzillik bilən pəydilini xiliri

¹² Əmma Əlining oqulliri intayin yaman kixilərdin bolup, Pərwərdigarni tonumaytti. □ ¹³ Kaħinlarning həklərgə mundaq aditi boləan: — Birsı kurbanlıq kılıp, gəx kaɣnap pixiwatqanda kaħinning hizmətkari kelip üq tillik qanggakni kəlidə tutup ¹⁴ dax, kəzan, dangkan yaki korining iqiğə sanıj, qanggakka nemə elinəan bolsa kaħin xuni əziğə alatti. Ularning Xiləhəyə *kurbanlıq kıləjili* kəlgən həmmə İsrailarəyə xundaq aditi boləan.

□ ¹⁵ Xundaqla hətta yaəni kəydürməstə kaħinning hizmətkari kelip kurbanlıq kılıwatkan adəmgə: — Kaħinəyə kawap üqün gəx bərgin, qünki u əndin kaɣnap pixkan gəx qəbul kılmaydu, bəlki ham gəx lazim, dəytti. ¹⁶ Əgər kurbanlıq kıləjuqi uningəyə: — Awwal yeəji kəydürülüp bolsun, andin nemini halisang xuni aləin, desə, u: — Bolmaydu, mangan dərhəl bər! Bolmisa məjburiy alimən, dəytti; □ ¹⁷ Xundaq kılıp bu ikki yaxning gunahı Pərwərdigarning aldida tolimu eəjir boləanidi; qünki uning səwəbidin hək Pərwərdigarəyə atəan kurbanlıqlar kəzğə ilinmaywatatti.

¹⁸ Əmma Samuil narəsidi bala bolup kanaptin tokuloan bir əfodni kiyip Pərwərdigarning aldida hizmət kılatti. □ ¹⁹ Buningdin baxka uning anisi hər yilda uningəyə bir kiçik ton tikip, hər yillik kurbanlıqni kıləjili eri bilən bəroəanda aləaq kələtti. ²⁰ Əli Əlkanah wə ayalıəyə bəht tiləp dua kılıp: — «Ayalingning Pərwərdigarəyə bəəixliəjini orniəyə sanga uningdin baxka nəsil bərgəy, dedi. Andin bu ikkisi əz əyiğə yandi. ²¹ Xuning bilən Pərwərdigarə Hənnahni yoqlap bərikətləp, u həmilidar bolup jəmiy üq oəul wə ikki kiz tuədi. Kiçik Samuil bolsa Pərwərdigarning aldida turup əsəwatatti.□

²² Əli bək kərip kətkənidi. U oqullirining pütkül İsrailəyə həmmə kıləanlirini anglidi həm jamaət qədiring ixikidə hizmət kılidiəan ayallar bilən yatkininimu anglidi. □ ²³ U ularəyə: — Silər nemə üqün xundaq ixlarni kılısilər? Qünki bu həlkning həmmisidin silərnin yamanlikinglarni anglawatimən, dedi. ²⁴ Bolmaydu, i oqullirim! Mən angləan bu həwər yahxi əməs, Pərwərdigarning həlkini azdurupsilər. □ ²⁵ Əgər bir adəm yənə bir adəmgə gunah kılsa, baxka birsi uning üqün Hudadin rəhim sorisa bolidu; ləkin əgər birsi Pərwərdigarəyə gunah kılsa, kim uning gunahini tiliyələydu? — dedi. Ləkin ular atisining

□ **2:12 «...intayin yaman kixilərdin bolup»** — ibraniy tilidə: «Belialning (İblisning) oqulliridin bolup» deyilidu. «Belial»ning mənisi «ərziməs», bəlkim Xəytanni kərsitidu. □ **2:14 «Ularning Xiləhəyə kurbanlıq kıləjili kəlgən həmmə İsrailarəyə xundaq aditi boləan»** — muxu hil kurbanlıqlar, xühhisizki, «təxəkkür kurbanlıqliri» yaki «inəklik kurbanlıqliri» idi. Kaħinlarning muxu aditi Musa pəyəəmbərgə qüxürülgən qanunning bəlgilimilirigə asalanəan əməs. Kaħinlarning «həkuq ültixi» bolsa «Law.» 7:11-18, 28-34-ayətlərdə kərsitilidu. Əmma əlining oqulliri aqəzlikidin bu adətni tolimu həddidin axuruwətkənidi. Keyinki ayətlərnə kəring. □ **2:16 «Awwal yeəji kəydürülüp bolsun, andin nemini halisang xuni aləin»** — Musa pəyəəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə kurbanlıqlardiki barlik yaəqlar Pərwərdigarəyə atəp kəydürülətti. Adəmning uni yeixi mən'i kilinatti. □ **2:18 «Samuil narəsidi bala bolup kanaptin tokuloan bir əfodni kiyip Pərwərdigarning aldida hizmət kılatti»** — «əfod» degən nemə? Huda Musa pəyəəmbərgə qüxürgən qanun boyiqə, bax kaħin kiyidiəan bir ələhidə kalte qapan bolup, uning iqidiki ikki hil tax arkilik Hudadin yol soriojili bolatti. Samuil Lawiy kəbilisidin bolmisimu, bu ayətə kəriəanda «kaħinlik kiyim» kiyip, kaħinlik hizmitini kılıwatatti. □ **2:21 «...yoqlap bərikətləp»** — ibraniy tilidə pəkət «yoqlap» deyilidu. Hudaning «yoqlixi» toərluluq «təbirilər»nimu kəring. □ **2:22 «jamaət qədiri»** — yəni «ibadət qədiri» yaki «mukəddəs qədir». □ **2:24 «Pərwərdigarning həlkini azdurupsilər»** — baxka birhil tərijimi: «Pərwərdigarning həlki arisida tarkələan həwər yahxi əməs».

sözīgə kulaq salmidi; çünki Pərwərdigar ularni öltürüxni niyət qilojanidi. ²⁶ Əmma Samuil degən bala əsüwatatti, Pərwərdigar həm adəmlərninğ aldida iltipat tapkanidi. ■

²⁷ Hudaning bir adimi Əlining yenioğa kelip mundak dedi: — Pərwərdigar xundak dəydu: «Misirda, Pırəwnningkidə turalənda Özümni atangning jəmətiğə oquq ayan kilmidimmu? ■ ²⁸ Mən uni kahinim bolux, Öz kurbangahimda kurbanlik kilix, huxbuy yekix wə Mening aldında əfod tonini keyip hizmət kilixkə Israilning həmmə kəbililiridin tallimiojanidimmu? Xuningdək Mən Israilning otta köydüridiojan həmmə kurbanliklerini atangoğa tapxurup təkdim qilojan əməsmu? □ ■ ²⁹ Nemixkə Mən buyruojan, turaloju jayimdiki kurbanlikim bilən axlik hədiyələri dəpsəndə kilisilər? Nemixkə həlkim Israillar kəltürgən həmmə hədiyələrninğ esilidin əzliringlarni səmritip, öz oşulliringlarninğ hərmitini Meningkidin üstün kilisən?» ■ ³⁰ Uning üçün Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən dərhəkikət sening wə atangning jəmətidikilər Mening aldında hizmitimdə mənggü mangidu, dəp eytkənidi; ləkin əmdi Mən Pərwərdigar xuni dəymənki, bu ix həzir Məndin neri bolsun! Meni hərmət qilojanlarni Mən hərmət kilimən, ləkin Meni kəmsitkənlər pəs qarilidu. ■ ³¹ Mana xundak künlər keliduki, sening bilikinği wə atangning jəmətininğ bilikinği tənğ kesiwetimən; xuning bilən jəmətingdə birmu keriöjan adəm tepilmaydu! □ ³² Sən turaloju jayimda dərd-kayoju kərisən; Israillar hərəkəndak huzurbəhtni kərgini bilən, sening jəmətingdə əbədgigə birmu keriöjan adəm tepilmaydu. □ ³³ Wə Mən kurbangahimning hizmitidin üzüp taxlimiojan adimnğ bar bolsa, u kəzlingning hirəlixixi bilən jəningning azablinixioğa səwəb bolidu. Jəmətingdə tuqulojanlarninğ həmmisi balaəttin ötməy əlidu. □ ³⁴ Sanga bu ixlarni ispatlaxkə, ikki oşlung Hofniy bilən Fihəshasning bəxioğa çuxidiojan mundak bir alamət bəxarət bolidu: — ularning ikkilisi bir kündə əlidu. ³⁵ Əmma Özümgə Rohim wə dilimdiki niyitinğ boyiqə ix keriöjan sadik bir kahinni tikləymən; Mən unioğa məzmut bir jəmət kurimən; u Mening məsih kəlojinimning aldida mənggü mənigip hizmət kilidu. □ ³⁶ Xundak boliduki, sening jəmətingdikilərdin hər bir tirik kəlojanlar bir sər kümüx wə bir çixləm nan tiləxkə uning aldioğa kelip unioğa təzim kilip: «Kəhinlik hizmətliridin mənğa bir orun bərsilə, yegili bir çixləm nan tapay dəp eytidiojan bolidu» dəydu.

■ 2:26 Luğa 2:52. ■ 2:27 Ros. 7:25. □ 2:28 «... Mən Israilning otta köydüridiojan həmmə kurbanliklerini atangoğa tapxurup təkdim qilojan əməsmu?» — Təwratkə asasən, kahinlarning hərəkəndak kurbanliklərdin əziğə has bir ülüxni elix həküki bar idi. ■ 2:28 Law. 10:14. ■ 2:29 Kən. 32:15. ■ 2:30 Mis. 28:43; 29:9. □ 2:31 «... sening bilikinği wə atangning jəmətininğ bilikinği tənğ kesiwetimən» — «adəmning biliki» uning küği, qəbilyiti wə həkükini bildürətti. □ 2:32 «Sən turaloju jayimda dərd-kayoju kərisən» — yəki «Sən turaloju jayimda düxmən kərisən». «sening jəmətingdə əbədgigə birmu keriöjan adəm tepilmaydu» — bu bəxarət təwəndiki bablarda əqlidu. Əli əzi Pərwərdigarning əhdə sanduqininğ bulap ketilgənlikini keriödu; biraq keyinki künlərdə, yəni Dawut padixəninğ künliridiki bəht-bərikətni u kərməydu (Əlining jəmətininğ keyinki tarihi 22-bab, 1-22, «1Pad.» 2:26-27də keriölidu). □ 2:33 «kəzlingning hirəlixixi» — bu ibarə adətə kəz yaxlirininğ kəz təkülgənlikidin yaki zor oşəmkinliktin boləjan hələtni kərsitidu. □ 2:35 «...Mening məsih kəlojinimning aldida» — Mening padixəhimning aldida, deməkçi. Bizningə bu bəxarət awwal Samuilning əzidə andin kahin Zadokning jəmətidə əməlgə axuruldi. «mənggü mənigip hizmət kilidu» — ibranıy tilida «barlik künlərdə mənigip hizmət kilidu».

3

Pärwərdigar Samuilni qakiridu

¹ Samuil degən bala bolsa əlining aldida Pärwərdigarning hizmitidə bolatti. Əmdi Pärwərdigarning səzi u künlərdə kəm idi; wəhəylik kərünüxlərmu kəp əməs idi. ² Wə xundak boldiki, bir küni Əli ornida yatqanı (uning közliri torlixip kərməs bolup qalay degənidi)

■ ³ Hudaning qiriqə tehi əqmigən bolup, Samuil Pärwərdigarning ibadəthanisida, Hudaning əhdə sanduqioğa yekinla yərdə yatatti.

⁴ Pärwərdigar Samuilni qakirdi. U: — Mana mən bu yərdə, dedi. ⁵ U Əlining kəxiqə yügürüp berip: — Mana mən, meni qakirdingə, dedi. Lekin u jawab berip: — Mən qakirmidim; kaytip berip yatqin, dedi.

Xuning bilən u berip yatti. ⁶ Pärwərdigar yənə: «Samuil!» dəp qakirdi. Samuil kəpup əlining kəxiqə berip: Mana mən, meni qakirdingə, dedi. Lekin u jawab berip: — Mən qakirmidim i oqlum, yənə berip yatqin, dedi.

⁷ Samuil Pärwərdigarni tehi tonumioqanı; Pärwərdigarning səzi uningə tehi ayan kılınmioqanı. ⁸ Lekin Pärwərdigar yənə üqinqi ketim: «Samuil!» dəp qakirdi; u kəpup əlining kəxiqə berip: — Mana mən; sən meni qakirding, dedi. U wəqıtta Əli Pärwərdigar balini qakiriptu, dəp bilip yatti.

⁹ Xuning bilən Əli Samuilə: — Berip yatqin. U əgər seni qakirsa, sən: — I Pärwərdigar, səz kılqin, qünki kılung anglaydu, dəp eytkin, dewidi, Samuil berip ornida yatti. ¹⁰ Wə Pärwərdigar kelip yekin turup ilgirikidək: — «Samuil, Samuil!» dəp qakirdi. Samuil: — Səz kılqin, qünki kılung anglaydu, dəp jawab bərdi. □

¹¹ Pärwərdigar Samuilə: — Mana Mən anglioqanlarıning ikki kılıkını zingildatqıdək bir ixni İsrailning arisida kılmaqımən. ■ ¹² Xu künidə Mən burun Əlining jəmətidikilə toqrısida eytkinimning həmmisini uning üstigə qıxürimən; baxtin ahirioqədə ada kılımən! ■

¹³ Qünki əzigə ayan bolqan kəbihlik tüpəylidin Mən uningə, sening jəmətingdin mənggülük həküm qıkarmaqımən, dəp eytkənən: qünki u oqullirining iplaslikini bilip turup ularni tosmidi. □ ¹⁴ Uning üqün Əlining jəmətidikilərgə kəsəm kılqanmənki, Əlining jəmətidikilərnin kəbihlik məyli kurbanlık bilən bolsun, məyli hədiyə bilən bolsun kafarət kılınmay, əbədgiqə kəqürüm kılınmaydu, dedi.

¹⁵ Samuil ətisi tang atkuqə yetip, andin Pärwərdigarning öyining ixiklrini aqti. Əmma Samuil wəhəylik kərünüxni Əligə eytixin kərkıti. ¹⁶ Lekin Əli Samuilni qakirip: — I Samuil oqlum, dedi. U: — Mana mən, dəp jawab bərdi. ¹⁷ U: — U sanga nemə səz kildi? Səndin etünəy, uni məndin yoxurmioqin. Əgər Uning sanga eytkanlirining birini mənə eytmay kəysang, Huda deginini sening bəxingə qıxürsun wə uningdin artuq qıxürsun! — dedi. ¹⁸ Xuning bilən Samuil uningə heqnemini kəldürməy həmmini dəp bərdi. Əli: — Mana, U Pärwərdigardur; U nemini layik tapsa, xuni kılusun, dedi.

¹⁹ Samuil əsüp qong boluwatatti wə Pärwərdigar uning bilən billə bolup, uning eytkən bəxarətlik səzliridin heqkəysisini yərdə kəldürmaytti.

■ **3:2** 1Sam. 4:15. □ **3:10 «Samuil, Samuil!»** — Təwrat-injilda Huda bir kixining ismini kaytilap qakiroqan bolsa, u adəmnin əzigə intayin səyümlük ikənlikini kərsitidu. ■ **3:11** 2Pad. 21:12; Yar. 19:3. ■ **3:12** 1Sam. 2:31. □ **3:13 «Mən uningə, sening jəmətingdin mənggülük həküm qıkarmaqımən, dəp eytkənən»** — yaki «Mən uningə, sening jəmətingdin mənggülük həküm qıkarmaqımən, dəp eytkin». **«qünki u oqullirining iplaslikini bilip turup ularni tosmidi»** — yaki «qünki u oqullirining Hudani qarqioqanlıkini bilip turup ularni tosmidi».

■ **3:2** 1Sam. 4:15. □ **3:10 «Samuil, Samuil!»** — Təwrat-injilda Huda bir kixining ismini kaytilap qakiroqan bolsa, u adəmnin əzigə intayin səyümlük ikənlikini kərsitidu. ■ **3:11** 2Pad. 21:12; Yar. 19:3. ■ **3:12** 1Sam. 2:31. □ **3:13 «Mən uningə, sening jəmətingdin mənggülük həküm qıkarmaqımən, dəp eytkənən»** — yaki «Mən uningə, sening jəmətingdin mənggülük həküm qıkarmaqımən, dəp eytkin». **«qünki u oqullirining iplaslikini bilip turup ularni tosmidi»** — yaki «qünki u oqullirining Hudani qarqioqanlıkini bilip turup ularni tosmidi».

²⁰ Xuning bilən pütkül Israil Dandin tartip Bəər-Xebaşiqa Samuilning Pərwərdigarning pəyojəmbiri kilip tikləngənlikini bilip yətti. □ ²¹ Xu wakitta Pərwərdigar Xilohda Əzini yənə ayan kildi. Qunki Pərwərdigar Xilohda Əz səz-kalami arkilik Samuilə Əzini ayan kildi; wə Samuil Uning səzini pütkül Israilə yətküzdi. □

4

Pərwərdigarning əhdə sanduqi Filistiylərnin qolijə qüxidu

¹ U wakitta Israil Filistiylər bilən jəng kilijili qikip Əbən-Əzərgə yəkin jayda bargah-qedirlarni tikti. Filistiylər bolsa Afək degən jayda bargah-qedirlarni tikti. ² Filistiylər Israillar bilən soxuxkili səp tizip turdi. Jəng kəngəygəndə Israil Filistiylər aldida tarmar boldi; Filistiylər ularning jəng səpliridin tət mingqə adəmni ɵltürdi. ³ Halayik bargahqa yenip kəlgəndə, Israilning əksəkəlliri: — Nemixka Pərwərdigar bugin bizni Filistiylər tərpidin tarmar kildurdi? Biz Xilohdin Pərwərdigarning əhdə sanduqini kəximizə qə elip kəlayli; u arimizda bolsa, bizni duxminimizning qolidin kutkuzidu, dedi.

⁴ Xu gəptin keyin halayik Xilohə adəm mangdurup, xu yərdin kerublarning otturisida olturoqan samawi qoxunlarning Sərdari Pərwərdigarning əhdə sanduqini elip kɵtürüp kəldi. Xuningdək Əlining ikki oqli Hofniy bilən Finihasmu Hudaning əhdə sanduqi bilən billə kəldi. □ ⁵ Wə xundak boldiki, Pərwərdigarning əhdə sanduqi ləxkərgahqa elip kelingəndə pütkül Israil yərnə təwrəküdək küqlük bir quqan kɵtürxiti.

⁶ Filistiylər küqlük təntənə awazini anglap: — İbraniylarning ləxkərgahidin angləqən bu küqlük quqan nemə wəjidin qikqəndu, dəp eytixti. Arkidinla ular Pərwərdigarning əhdə sanduqining ularning ləxkərgahijə kəltürölginini bilip yətti. ⁷ Xuning bilən Filistiylər korqup: — İlahlar ularning ləxkərgahijə kəptu, həlimizə qə way! Mundaq ix bu wakitqijə həq boləqan əməs, deyixti. ⁸ Həlimizə qə way! Bizni bu kudrətlik ilahlarning qolidin kim kutkuzidu? Mana bayawanda misirliklarni türlük bala-wabalar bilən urəqan ilahlar dəl xulardur!

⁹ İ Filistiylər, əzliringlarni jəsür kərsitip ərkəktək turunglar. Bolmisa, ibraniylar bizgə kul boləqəndək biz ularə qul bolimiz; ərkəktək bolup jəng kilinglar! — dedi. ■

¹⁰ Xuning bilən Filistiylər Israillar bilən jəng kildi. Israil tarmar kilinip, hərbi tərəp-tərəpkə əz qedirigə bədər qaqtı. Jəngdə kattik kirojinqilik bolup, Israildin ottuz ming piyədə əskər ɵltürüldi. ¹¹ Pərwərdigarning əhdə sanduqi olja bolup kətti wə Əlining ikki oqli Hofniy bilən Finihasmu ɵltürüldi. ■

¹² Xu küni bir Binyaminlik jəng məydanidin kəqip kiyim-kəqəkliri yirtik, üstibexi topa-qang həlda Xilohə qə yügürüp kəldi. ■ ¹³ U yetip

□ **3:20 «Dandin tartip Bəər-Xebaşiqa»** — «Dan» Israilning ximaliy qetidə, «Bəər-Xeba» uning jənubiy qetidə idi. □ **3:21 «Samuil Uning səzini pütkül Israilə yətküzdi»** — yaki «Samuil eytkən bu səz pütkül Israilda yüz bərdi». □ **4:4 «...kerublarning otturisida olturoqan samawi qoxunlarning Sərdari Pərwərdigar»** — «kerublar» pərixtilərnin xəklidə bolup, əhdə sanduqining ikki tərpidə turatti. «Mis.» 25:17-22ni kəring. Huda «kerublarning otturisida, əhdə sanduqining üstidə huzurumni olturoquzimən, dəp wədə kiləjanidi. ■ **4:4** 2Sam. 6:2; Zəb. 80:1; 99:1 ■ **4:9** Hək. 13:1. ■ **4:11** 1Sam. 2:34; Zəb. 78:59-61 ■ **4:12** Yə. 7:6.

kəlgəndə, mana Əli yolning qetidə öz orundukida olturup taqiti-tak bolup kütüwatatti; uning kəngli Pərwərdigarning əhdə sandukining qemidə pərixan idi. U kixi həwəрни yetküzgili xəhərgə kirgəndə, pütkül xəhər pəryad-quqan kətürdi. ¹⁴ Əli pəryad sadasini anglap: — Bu zadi nemə warang-qurung? dəp soridi. U kixi aldirap kelip əligə həwər bərdi ¹⁵ (Əli toqsan səkkiz yaxça kirgən, kəzliri ketip qalqan bolup, kərməytti). ■

¹⁶ U kixi Əligə: — Mən jəngdin kaytip kəlgən kiximən, bəgün jəng məydanidin qeqip kəldim, dedi. Əli: — I oqlum, nemə ix yüz bərdi? — dəp soridi. ¹⁷ Həwərqi jawab berip: — Israil Filistiyələrnin aldidin bədər qaçti. Həlk arisida kattik kiroqinçilik boldi! Sening ikki oqlung, Hofniy bilən Finihəsmu əldi həmdə Hudaning əhdə sandukimu olja bolup kətti, dedi. ¹⁸ Wə xundak boldiki, həwərqi Hudaning əhdə sandukini tilqə alqanda, Əli dərwezining yenidiki orunduktin kəynigə yikilip quxüp, boyni sunup əldi; qünki u kərip, bədinimu eqirlixip kətkənidi. U kirik yil Israilning həkimi bolqanidi. □

¹⁹ Uning kelini, yəni Finihəsnin ayali həmilidar bolup tuquxça az qalqanidi. U Hudaning əhdə sandukining olja bolup kətkənliki wə kiyinatisi bilən eriningmu əlgənlik həwirini angliqanda, birdinla kattik toləqak tutup, pükülüp balini tuqdi. ²⁰ U ələy dəp qalqanda, qərisidə turqan ayallar: — Korkmiqin, sən oql bala tuqdung, dedi. Ləkin u buningqə jawabmu bərmidi həm kəngül bəlmidi. ²¹ U: «Xan-xərap Israildin kətti» dəp baliqə «Ihabod» dəp isim koydi; qünki Hudaning əhdə sanduqi olja bolup kətkən həm keyinatisi bilən erimu əlgənidi. □

²² U yənə: — Xan-xərap Israildin kətti; qünki Hudaning əhdə sanduqi olja bolup kətti! — dedi.

5

¹ Filistiyələr Hudaning əhdə sandukini olja elip, uni Əbən-Əzərdin elip Axdodqə bərdi. ² U yərdə Filistiyələr Hudaning əhdə sandukini elip Dagon buthanisioqə əkirip, Dagon degən butning yenioqə koydi. ³ Axdoddikilər ətisi səhər qopup kəlsə, mana Dagon buti Pərwərdigarning əhdə sandukining aldidə yikiləniqə düm yatatti. Xunga ular Dagon butni elip yənə öz ornida turquzup koydi. ⁴ Ləkin ətisi səhər qopup kəlsə, mana, Dagon Pərwərdigarning əhdə sandukining aldidə yikiləniqə düm yatatti; Dagonning bexi həm kolliri bosuqida qeqilənanidi; Dagonning pəkət belixsiman teni qalqanidi. □ ⁵ Xunga bəgünqə qədər Axdodta ya Dagonning kəhinliri bolsun ya Dagonning buthanisioqə kirgüqilər bolsun, Dagonning bosuqisioqə dəssiməydu.

⁶ Andin Pərwərdigarning qoli Axdoddikilərnin üstigə kattik quxüp, ularni wəyrən kilip, Axdod bilən ətrapidikilərnə hürək kesili bilən urdi. □ ■ ⁷ Axdoddikilər bularni kərup: — Israilning Hudasing əhdə sanduqi bezirdə turmisun! Qünki uning qoli bizni wə ilahimiz Dagonni kattik besiwaldi, deyixti. ⁸ Xuning bilən ular adam məngdurup Filistiyələrnin

■ **4:15** 1Sam. 3:2 □ **4:18** «U kirik yil Israilning həkimi bolqanidi» — «həkim»larning yetəkqi həm sorəqçi rolini quxinix üqün Təwrattiki «Batur Həkimlər»ni kərunq. □ **4:21** «U: «Xan-xərap Israildin kətti» dəp baliqə «Ihabod» dəp isim koydi» — «Ihabod» bəlkim «Xan-xərap qeni?» yaki «Xan-xərap kətti» degənni bildüridu. □ **5:4** «Dagon Pərwərdigarning əhdə sandukining aldidə yikiləniqə düm yatatti» — «Dagon» degən butta adəmnin bexi wə belinqning teni bar idi. □ **5:6** «hürək kesili» — yaki «əsmilər» yaki «bowasir kesili». ■ **5:6** Zəb. 78:60-66.

həmmə oqojilirini qakirtip jəm kilip ulardin: — Israilning Hudasing əhdə sanduqini kandaq bir tərəp kilimiz? dəp soridi. Ular: — Israilning Hudasing əhdə sanduqi Gatka qət yol bilən yetkəlsun, dəp jawab berixti. Xuning bilən ular Israilning Hudasing əhdə sanduqini u yərgə qət yol bilən yetkidi. □ ⁹ Wə xundak boldiki, ular uni qət yol bilən yetkigəndin keyin Pərwərdigarning qoli u xəhərgə qüxüp kixiləni kattik sarasimigə qüxürdi. U kiqiklərdin tartip qonglaroıqə xəhərdikiləni urdi, ular hürək kesiligə gıriptar boldi. ¹⁰ Xuning bilən ular Hudaning əhdə sanduqini Əkronoıa əwətti. Ləkin Hudaning əhdə sanduqi Əkronoıa yetip kəlgəndə, Əkrondikilər pəryad kilip: — Biz bilən həlkimizni öltürüx üqün ular Israilning Hudasing əhdə sanduqini bizgə yetkidi! — dedi. ¹¹ Ular adəm mangdurup Filistiyələning oqojilirini kiqkartip jəm kilip ularoıa: — Biz bilən həlkimizni öltürməsliki üqün Israilning Hudasing əhdə sanduqini bu yərdin əz jayioıa kətküzünglar, dedi; qünki kattik wəhimə xəhəni baskanidi; Hudaning qoli ularning üstigə tolımu eoıır qüxkənidi. ¹² Əlmigən adəmlər bolsa hürək kesili bilən urulup, xəhəning pəryadi asmanoıa kətürüldi.

6

Filistiyələr əhdə sanduqini qayturup əwətidu

¹ Pərwərdigarning əhdə sanduqi Filistiyələning yurtida yəttə ay turdi. ² Filistiyələr kaıınlar bilən palqılarni qakirip ularoıa: — Pərwərdigarning əhdə sanduqini kandaq kilimiz? Uni kandaq kilip əz jayioıa əwətəloyimiz? Yol kərsitinglar, dedi. ³ Ular: — Əgər Israilning Hudasing əhdə sanduqini qayturup əwətsənglar, kuruk əwətmənglar, heq bolmioıanda uning bilən bir «itaətsizlik kurbanliki»ni birgə əwətxinglar zərürdur, dedi. Xundak kiləıanda xipa tapisilər, xundakla Uning qolining nemə üqün silərdin ayrilmioıanliqini bilisilər, dedi. ⁴ Ular: — Biz nemini itaətsizlik kurbanliki kilip əwətimiz? — dəp soridi. Ular: — Filistiyələning oqojilirining sani bəx; xunga bəx altun hürək wə bəx altun qaxkan yasap əwətinglar; qünki silərgə wə oıojanglaroıa ohxaxla bala-kaza qüxti. ⁵ Hürəkliıinglarning xəklini wə zemininglarni wəyran kilidoıan qaxkanlarning xəklini nəxix kilip yasap, Israilning Hudasioıa xan-xəgər kəltürünglar. Xuning bilən u bəlkim siləning, ilahlırimizning wə zemininglarning üstini baskan qolini yeniklitərmikin: — ⁶ Misirliklər bilən Pırwən əz kəngüllirini kattik kiləıandək silərmu nemixka əz kənglünglarni kattik kilisilər? U misirliklaroıa zor kattik kolluk kərsətkəndin keyin, ular Israillarni koyup bərmidimu, ular xuning bilən qaytip kəlmidimu? ■ ⁷ Əmdi yengi bir hərwa yasap, tehi boyunturukka kəndürülmigən mozayilik ikki inəkni hərwoıa qoxunglar; ulardin mozayilirini ayrip, öydə elip kəlinglar; ⁸ andin Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp hərwoıa selinglar; wə uningə əwətidioıan itaətsizlik kurbanliki kilidoıan altun buyumlarni bir kapka selip sandukka yandap koyunglar wə sanduqni xu peti mangdurunglar; ⁹ andin qarap turunglar. Əgər hərwa Israil qegrisidiki yol bilən Bəyt-Xəməxkə mangsa, bizgə kəlgən xu qong bala-kazani qüxürgüqining əzi Pərwərdigar bolidu. Undək bolmisa, bizni urəın Uning qoli əməs, bəlkı bizgə qüxkan tasadipilik bolidu, halas, deyixti.

□ 5:8 «Gatka qət yol bilən yetkəlsun» — bəlkim baxka xəhər-kəntlərdin ötküzməslık üqün.

■ 6:6 Mis. 12:31.

¹⁰ Xuning bilən Filistiyələr xundak qildi. Ular Mozaylik ikki inəkni hərwiqə qoxup, mozaylirini öydə solap qoyup, ¹¹ Pərwərdigarning əhdə sanduqini hərwiqə selip, altun qaxқан wə quyma hürrekler kaçılanoşan kapni uningə yandap qoydi. ¹² Inəklər Bəyt-Xəməxkə bəridioşan yol bilən udul yürüp kətti. Ular kətürülgən yol bilən mangoşaq mərəytти, ya ong tərəpkə ya sol tərəpkə keyip kətmidi. Filistiyələring oşojiliri ularning arkisidin Bəyt-Xəməxning qəgrisioşiqə bardı. ¹³ Bəyt-Xəməxtikilər juloşida buoşday oruwatatti, ular baxlırini kətürüp əhdə sanduqini kərüp hux boluxti. ¹⁴ Hərwa Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizliqioşa kelip, u yərdiki bir qong taxning yenida tohtap qaldi. Ular hərwini qeqip, ikki inəkni Pərwərdigaroşa atap kəydürmə qurbanlik qildi. □ ¹⁵ Lawiyalar Pərwərdigarning əhdə sanduqi bilən altun buyumlar bar kapni quxürüp qong taxning üstiqə koydi. Xu küni Bəyt-Xəməxtikilər Pərwərdigaroşa kəydürmə qurbanliklar wə baxқа qurbanliklarni qildi. □ ¹⁶ Filistiyələring bəx oşojisi bularni kərüp xu küni Əkronoşa qaytip kətti. ¹⁷ Filistiyələring Pərwərdigaroşa itaətsizlik qurbanliqi kilip bərgən altun hürriki: — Axdod üqün bir, Gaza üqün bir, Axkelon üqün bir, Gat üqün bir wə Əkron üqün bir idi. ¹⁸ Altun qaxқанlarning sani bolsa Filistiyələring bəx oşojioşa təwə barliq xəhəring sani bilən barawər idi. Bu xəhərlər sepillik xəhərlər wə ularoşa qaraxliq səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini qoyoşan qong qimənzaroşiqə həmmə jayni öz iqigə alatti. Bu qimənzar həzirmu Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizliqida bar. □ ¹⁹ Əmma Bəyt-Xəməxtikilər öz məyliqə əhdə sanduqining iqigə kərioşini üqün Pərwərdigar ulardin yətmix adəmnı, jümlidin qonglardın əllikni urdi. Pərwərdigar həlkni mundak kattik uroşanliqi üqün pütün həlk matəm tutti. □ ²⁰ Bəyt-Xəməxtikilər: — Bu muqəddəs Huda Pərwərdigarning aldida kim ərə turalaydu? Əhdə sanduqi bizning bu yərdin kimning qəxioşa apirilixi kərək? — dedi. ²¹ Andin ular Kiriat-Yearimdikilərgə əlqilərnı əwitip: — Filistiyələr Pərwərdigarning əhdə sanduqini kayturup bərdi. Bu yərgə kelip uni özünqləroşa elip ketinglar, dedi.

7

Israillar Filistiyələr bilən yənə soқuxidu

□ **6:14 «Hərwa Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizliqioşa kelip, u yərdiki bir qong taxning yenida tohtap qaldi»** — demisəkmü, Bəyt-Xəməxtikilər Israillar idi, Bəyt-Xəməx Israil bilən Filistiyə otturisidiki qəgra idi. □ **6:15 «Bəyt-Xəməxtikilər Pərwərdigaroşa kəydürmə qurbanliklar wə baxқа qurbanliklarni qildi»** — «baxқа qurbanliklar» bəlkim «təxəkkür qurbanliklari»ni kərsitidu. Undak qurbanliklarni yeyixkə bolidu. □ **6:18 «Bu xəhərlər sepillik xəhərlər wə ularoşa qaraxliq səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini qoyoşan qong qimənzaroşiqə həmmə jayni öz iqigə alatti. Bu qimənzar həzirmu Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizliqida bar»** — baxқа birhil tərjimisi: «(bu xəhərlər sepillik xəhərlərnı wə uningə qaraxliq səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini qoyoşan qong taxliqə həmmını öz iqigə aloşanidi) bu qong tax bügüngiqə Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizliqida turmaqta». Yənə baxқа tərjimiliri uqrxıi mumkin. □ **6:19 «...yətmix adəmnı, jümlidin qonglardın əllikni urdi»** — buning baxқа birhil tərjimisi: «...bəx tümən yətmix adəmnı urdi». Az bir qisim kona kəqürmilərdimu pəket «yətmix adəm» dəp hatiriləngən.

1 Xuning bilən Kariat-Yearimdiki adəmlər kelip Pərwərdigarning əhdə sandukini elip qikiş, dəngning üstidiki Abinadabning öyidə koydi wə uning oşli Əliazarni əhdə sanduqioşa qaraxqa Pərwərdigarşa atap bekitti. ■ 2 Əhdə sanduqi Kariat-Yearimda koyuloşandin tartip uzun waqit, yəni yigirmə yil etti. Israilning pütkül jəməti Pərwərdigarni seşindi.

3 Wə Samuil Israilning pütkül jəmətigə: — Əgər pütün kəlbinger bilən Pərwərdigarning yenioşa kaytip, yatlarıning ilahliri bilən Axtarotlarni öz aranglardin yokitip, kənglünqlarni Pərwərdigarşa baqlap, has Uning ibaditidila bolsanglar U siləni Filistiylərninğ kolidin kutkuzidu, dedi. □ ■

4 Xuning bilən Israil Baallar bilən Axtarotlarni taxlap has Pərwərdigarning ibaditidila boldi.

5 Andin Samuil: — Pütkül Israilni Mizpah xəhirigə jəm kilsanglar, mən silər üçün Pərwərdigarning aldida dua kılay, dedi. 6 Əmdi ular Mizpahqa jəm bolup, u yərdə su tartip uni Pərwərdigar aldioşa kuydi wə u küni roza tutup: — Biz Pərwərdigarning aldida gunah sadir kilduk, dedi. Xuning bilən Samuil Mizpahqa Israillarning ərz-dəwaliri üstidin həküm çikardi. □

7 Filistiylər Israillarning Mizpahda jəm bolşinini anglidi; Filistiylərninğ oşjiliri Israil bilən jəng kılşili çikti. Israillar buni anglap Filistiylərdin kørkti. 8 Israillar Samuiloşa: — Biz üçün Pərwərdigar Hudayimiz bizni Filistiylərninğ kolidin kutkuzuxi üçün uningəşa nida kılixin tohtimioşin, dedi. 9 Samuil anisini emiwatқан bir kozini elip toluk bir köydürmə kurbanlık kılıp Pərwərdigarşa sundi; Samuil Israilning həkqidə Pərwərdigarşa pəryad kətürdi; Pərwərdigar duasini anglidi.

10 Samuil köydürmə kurbanlık kiliwatқanda Filistiylər Israil bilən sokuxkili yekinlap keldi. Ləkin Pərwərdigar xu küni Filistiylərninğ üstigə kattik güldürmama güldürlitip ularni alakzadə kiliwətti; xuning bilən ular Israil aldida tarmar boldi. ■ 11 Israillar Mizpahın qikiş ularni Bəyt-Karning tüwigiqə koşlap kirdi.

12 U waqıtta Samuil bir taxni elip, uni Mizpah bilən xənning otturisida tikləp: — «Pərwərdigar bizgə həziroşiqə yərdəm beriwatidu» — dəp uni Əbən-Əzər dəp atidi. □ ■

13 Xuning bilən Filistiylər besikiş Israilning zeminişə yənə tajawuz kilmidi; Samuil *hakim* bolşan bərlük künlərdə Pərwərdigarning kəli Filistiylərninğ üstigə karxi boldi; 14 xundak kılıp Əkrondin tartip Gatkişə Filistiylər Israildin eliwaləşan xəhərlərninğ həmmisi Israiloşa yanduruldi; xəhərlərgə təwə zeminlarnimu Israil Filistiylərninğ kolidin yandurup aldı. Buningdin baxqa Israil bilən Amoriylar otturisida tinqlik boldi.

15 Samuil bolsa pütün ömridə Israilni soridi. 16 Hər yili u Bəyt-Əl, Gilgal wə Mizpahları aylinip, muxu yərlərdə Israil üstidin həküm yürgüzətti.

17 Andin u Ramahqa yenip baratti; çünki uning öyi xu yərdə idi həm u u yərdimu Israil üstidin həküm yürgüzətti. U u yərdimu Pərwərdigarşa bir kurbangah yasioşanidi. ■

■ 7:1 2Sam. 6:4. □ 7:3 «Axtarotlar» — yaki «Axərahlar» — alahidə dərəhlər bilən munasiwətlük ayal butlarni kərsitidu; dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuloşan yaki nəçixləngən boluxi mumkin idi. ■ 7:3 Qan. 6:13; 10:20; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ 7:6 «...Samuil ... Israil həkkininğ ərz-dəwalirininğ üstidin həküm çikardi» — Samuil pəyqəmbər Israil üstigə həküm sürgən «batur hakimler» yaki «kutkuzəşuqi baturlar»ning əng ahirkisi idi. ■ 7:10 Yə. 10:10. □ 7:12 «Samuil bir taxni elip... Pərwərdigar bizgə həziroşiqə yərdəm beriwatidu» — dəp uni Əbən-Əzər dəp atidi» — «Əbən-Əzər» degenning mənisi: «yərdəm texi». ■ 7:12 1Sam. 4:1. ■ 7:17 1Sam. 8:4.

8

1 Xundak boldiki, Samuil kerioqanda oqullirini Israiloqa hakim kilip koydi.

2 Uning tunjisining ismi Yoel bolup, ikkinqisining ismi Abiyah idi. Bular Bær-Xebada hakimlik kildi. 3 Lekin oqulliri uning yollirida yurmeytti, balki manpæetni kezlep ezip, parilarni yep, hæk-nahækni astin-üstün kildi. ■

4 U waqıtta Israilning hëmmæ aqsakalliri Ramahda jëm bolup Samuilning kexioqa kelip 5 uningqa: — Mana sën keriding, oqulliring bolsa sening yolliringda yurmeydu. Barlık ællerdæ bolqandæk üstimizgæ hëküm süridioqan bir padixah bekitkin, dedi. ■

6 Ularning «Üstimizgæ hëküm süridioqan bir padixah bekitkin» degini Samuilning kongligæ eoır kaldi. Samuil Pærwærdigarqa dua kiliwidi, ■

7 Pærwærdigar Samuilqa jawabæn: — Hæk sanga hærnemæ eytsa ularqa kulak saloın; qünki ular seni æmæs, balki «Üstimizgæ padixah bolmisun» dæp Meni taxlidi. 8 Mæn ularni Misirdin qıkaroqan kündin tartip bügünki küngiqe ular xundak ixlarni kilip, Meni taxlap baxqa ilahlarqa ibadæt kilip kalgæn. Æmdi ular sanga hëm xundak kilidu. 9 Xuning üqün ularning sözigæ unioın. Lekin ularni kattik agahlandurup kalgüsida ularning üstida sæltænæt kilidioqan padixahning ularni qandak baxquridioqanlikini bildürgin, dedi.

10 Samuil özidin bir padixah sorioqan hækqæ, Pærwærdigarning eytkinining hëmmisini dæp bærdi.

11 U: — Üstünglarda sæltænæt kilidioqan padixahning tutidioqan yoli mundak bolidu: — U oqulliringlarni öz ixioqa koyup, jæng harwilirini hëydæxkæ, atlık æskærliri boluxqa salidu; ular uning harwilirining aldida yügüridu; 12 ularni ezi üqün ming bexi wæ ællik bexi boluxqa, yerini hëydæxkæ, hosulini oruxka, jæng koralliri bilæn harwa æswablrini yasaxqa salidu. 13 Kizliringlarni ætir yasaxqa, tamaq etixkæ wæ nan yekixqa salidu. 14 Äng esil zeminliringlar, üzümzarliringlar bilæn zeytunlukliringlarni tartiwelip öz hizmetkarliroqa beridu. 15 U urukunglardin, üzümzarliringlarning hosulidin ondin bir ülüxini ezining oqojidarlıri wæ hizmetkarliroqa belüp beridu. □ 16 U kulliringlar, dedækliringlar, äng kelixkæn yigitliringlarni wæ exækliringlarni öz ixioqa salidu. 17 U koyliringlardin ondin bir ülüxini alidu; silær uning kul-hizmetkarlıri bolisilær. 18 Silær u kündæ özünglarqa tallioqan padixah tüpæylidin paryad ketürisilær; lekin Pærwærdigar u künidæ silergæ kulak salmaydu, dedi.

19 Hæk bolsa Samuilning sözigæ kulak salmay: — Yak, balki üstimizgæ sæltænæt kilidioqan bir padixah bolsun, dedi. 20 — Xundak kilip biz baxqa hær bir ællergæ ohxax bolimiz; bizning padixahimiz üstimizdin hëküm qikirip, bizni baxlaydu wæ biz üqün jæng kilidu, dedi.

21 Samuil hækning hëmmæ sæzlrini anglap, ularni Pærwærdigarqa yatküzdi. □ 22 Pærwærdigar æmdi Samuilqa: — Sæn ularning sözigæ kulak selip, ularqa bir padixah bekitkin, dedi. Samuil Israilarqa: — Hærbiringlar öz xæhiringlarqa kaytinglar, dedi.

■ 8:3 Mis. 18:21; Kan. 16:19. ■ 8:5 Hox. 13:10; Ros. 13:21. ■ 8:6 1Sam. 17:17.

□ 8:15 «urukunglar» — bækim axlıkning özini kersitixi mumkin. «ezining oqojidarlıri wæ hizmetkarlıroqa ...» — yakı «ezining aqwatlıri wæ hizmetkarlıroqa ...». □ 8:21 «Samuil ... sæzlrini anglap, ularni Pærwærdigarqa yatküzdi» — ibranıy tilida «Samuil ... sæzlrini anglap, ularni Pærwærdigarning kulıqıqa kaytılap bærdi».

■ 8:3 Mis. 18:21; Kan. 16:19. ■ 8:5 Hox. 13:10; Ros. 13:21. ■ 8:6 1Sam. 17:17.
□ 8:15 «urukunglar» — bækim axlıkning özini kersitixi mumkin. «ezining oqojidarlıri wæ hizmetkarlıroqa ...» — yakı «ezining aqwatlıri wæ hizmetkarlıroqa ...». □ 8:21 «Samuil ... sæzlrini anglap, ularni Pærwærdigarqa yatküzdi» — ibranıy tilida «Samuil ... sæzlrini anglap, ularni Pærwærdigarning kulıqıqa kaytılap bærdi».

9

Saul Samuilning qexioqa kelidu

¹ Binyamin kəbilisidın Kix atlık bir kixi bar idi. U Abiəlning oqlı, Abiəl Zerorning oqlı, Zeror Bikoratning oqlı, Bikorat Afıyaning oqlı idi; Afıya bolsa Binyaminlık idi. U əzi batur wə dələtmən kixi idi. ■ ² Kixning Saul isimlik, esil wə huxhuy bir oqlı bar idi. Israıllar arısidə unıngdın qıraylık adəm yok idi; u xundak egiz boyluk ər idiki, həkning həkəndiki unıng mürisigimu kəlməytti.

³ Saulning atisi kixning exəkliri yitip kətkənidi. Buning bilən Kix oqlı Sauloqa: — Sən hizmətkarlardın birini özüng bilən billə elip, exəklərnı tepip kəlgın, dedi. ⁴ Ular berip Əfraim edirlikidin ötüp, Xalixah zeminini kezip, ularnı izdəp tapalmıdı; ular Xaalim zeminidinmu ötti, exəklər u yərdimu yok idi. Andın Binyamin zeminini kezip ötti, ularnı yənə tapalmıdı. ⁵ Ular Zuf zeminioqa yətkəndə Saul əzi bilən kəlgən hizmətkarioqa: — Bolə, öygə yanaylı; bolmısa atam exəklərdın ənsirməy, əksiqə bizning qemimizni yəp kətərmiki, dedi.

⁶ Lekin u unıngoqa: — Mana, bu xəhərdə Hudaning bir adımı bar. U məhtərəm bir adəm, hər nemə desə əməlgə axmay qalmaydu. Əmdi u yərgə baraylı; u bizgə baridioqan yolimizni kərsitip qoyarmikin, dedi.

⁷ Xunga Saul hizmətkarioqa: — Lekin unıng yenioqa barsaq u kixigə nemə berimiz? Qünki hurjunlırimızda nan tügəp qaldı, qolimizda Hudaning adımigə bərgüdək sowqitimiz yok. Yenimizda yənə nemə bar? — dedi.

⁸ Hizmətkar Sauloqa jawab berip: — Mana qolumda qarək xəkəl kümüx bar. Mangidioqan yolimizni dəp bərsun, Hudaning adımigə xuni bərey, dedi □ ⁹ (burun Israılda bir adəm Hudadın yol sorımakçı bolsa: — Kelinglar, aldın kərgüqining qexioqa baraylı, dəytti. Həzir «pəyoqəmbər» degənni ötkən zamanda «aldın kərgüqi» dəytti).■

¹⁰ Saul hizmətkarioqa: — Məslihəting yahxi boldı. Biz mangaylı, dedi. Xuning bilən ular Hudaning adımı turoqan xəhərgə bardı. ¹¹ Ular xəhərgə qıkidioqan yolda ketiwatqanda, su tartqılı qıkqan birnəqqə kızıoqa uqridi wə ularđın: — Aldın kərgüqi muxu yərdimu? — dəp sorıdı.

¹² Ular jawab berip: — Xundak. Mana u aldinglarda turıdu; tez beringlar, qünki halayık bügün xəhərning yukiri jayıda qurbanlık kilmakqi, xunga u bügün xəhərgə kirdi. ¹³ U qurbanlıqtın yeyixkə tehi yukiri jayoqa qıkmay turupla, silər unıng bilən xəhərdə uqrixısilər. Həlk u kəlmigüqə taam yeməydu, qünki u awwal qurbanlıkni bərikətləydu; andın qaqiriloqan mehmanlar taamoqa eqiz tegıdu. Həzir qıqinglar, qünki bu dəl unı tapqılı bolidioqan waqit, dedi.□

¹⁴ Ular xəhərgə qıqip xəhər mərkizigə kəlgəndə, mana Samuil yukiri jayoqa qıqıxka ularoqa qarap keliwatattı.

¹⁵ Pərwərdigar Saul kelixtin bir kün ilgiri Samuiloqa:■

¹⁶ — Ətə muxu waqıtlarda Mən yeningoqa Binyamin zeminidin bir adəmni əwətimən. Sən unı Mening həkım Israılning üstigə əmir boluxka məsih kılqın. U Mening həkımni Filistiylərnıng qolidin kətküzıdu. Qünki Mening həkımning pəyadı Manga yətkini qüün ularoqa iltıpat bilən qarıdim, — dedi.

■ 9:1 1Sam. 14:51. □ 9:8 «Mana qolumda qarək xəkəl kümüx bar» — «xəkəl» eqirlik miqdari, kümüx bəlkim 11.4 gram idi. ■ 9:9 Yar. 25:22. □ 9:13 «...u awwal qurbanlıkni bərikətləydu» — «qurbanlıkni bərikətləx» muxu yərdə (1) təkəkür eytt; (2) qurbanlık qobul kılinoqay dəp tiləxni bildürıdu. ■ 9:15 1Sam. 15:1.

¹⁷ Samuil Saulni kergəndə Pərwərdigar uningə: — Mana, Mən sanga söz kiləjan adəm muxudur. Bu adəm Mening həlkimning üstidə səltənət kılıdu, dəp izhar kildi.

¹⁸ Saul dərwazida turojan Samuilning kexioja berip: Silidin soray, aldın kərgüqining eyi nədə, dəp soridi.

¹⁹ Samuil Saulə: — Aldın kərgüqi mən özüm xu. Məndin awwal yukiri jayə qıkkın. Bügün silər mən bilən taam yəysilər; ətə seni uzutup qıkkanda, kənglüngdiki hər bir ixlarnı sanga dəp berəy, — dəp jawab bərdi. ²⁰ Əmma üq kün burun yitip kətkən exəklərdin bolsa, əndixə kilmiojin; ular tepildi. Əmdi Israilning həmmə arzusi kimgə mayıl? Sanga wə atangning pütkül jəmətigə əməsmu? — dedi.

²¹ Saul jawab berip: — Mən Israil kəbililiri iqidiki əng kiqik kəbilə boləjan Binyamindin, jəmətimmu Binyamin kəbilisi iqidiki əng kiqiki tursə? Nemə üqün bu sözləni manga dəyla? — dedi.

²² Samuil bolsa Saulni wə hizmətkarini baxlap, mehmanhana öyigə kirdi wə ularni qakirilojanlarning arisida tərdə olturozdu. Ular ottuzqə adəm idi. ²³ Samuil axpəzgə: — Mən saklap koyəjin dəp, sanga tapxurojan həliki taamni elip kəlgin, dedi.

²⁴ Xuning bilən axpəz saklap koyəjan qong ajritilojan kolni elip Saulning aldioja koydi. Samuil: — Mana, sanga saklap koyulojini xudur! Uni aldingə elip yegin; qünki u mən həlkni qakirojan qeojimda atayin sanga atap elip koyəjandin tartip bu bekitilgən waqitkiqə saklandı, dedi. Xuning bilən u küni Saul bilən Samuil tamaqta billə boldi. ²⁵ Ular yukiri jaydin qüxüp xəhərgə kirdi, Samuil əgzidə Saul bilən sözləxti. ²⁶ Ətisi tang xəhərdə orundin turojanda Samuil Saulni əgzidin qakirip: — Ornungdin tur, mən seni uzutup koyay, dedi. Saul orundin turdi wə ikkisi billə qıkti, — həm u Samuil bilən billə koqioja qıkti. ²⁷ Ular xəhərnin ayiojioja ketiwatqanda, Samuil Saulə: Hizmətkarəja aldimizda mangojaq turojin, dəp buyruəjin, dedi. U xundak kildi. Andin Samuil: — Sən turup tur, Pərwərdigarning söz-kalamini sanga yətküzəy, dedi.

10

Samuil Saulni məsih kılıdu

¹ Samuil bir may komzikini elip uning bexioja təküp uni səyüp mundak dedi: — «Mana bu, Pərwərdigarning seni Əz mirasioja əmir boluxka məsih kılıjini əməsmu?» □ ■

² Sən bügün məndin ayrilojandin keyin Binyamin zeminin qəgrisidiki Zəlzahəja yetip barəjiningda Rahiləning kəbrisinin yenida sanga ikki kixi uxraydu; ular sanga: «Sən izdəp barəjan exəklər tepildi, wə mana, atang exəklərdin oşəm kilməy, bəlkı silər üqün: Oşlumni kandaq kilip taparmən, dəp ənsiriməktə» dəp eytidu. ³ Sən u yərdin mengip, Tabordiki düb dərihiyə yətkəndə Pərwərdigarning aldioja berix üqün Bəyt-Əlgə qıqip ketiwatqan üq kixigə uqraysən. Ulardin biri üq oşlak, biri üq nan wə yənə biri bir tulum xarabni kətürüp kelidu.

□ **10:1 «mana bu, Pərwərdigarning seni əz mirasioja əmir boluxka məsih kılıjini əməsmu?»** — bəzi kona kəqürmilərdə Samuilning səzliri: «Pərwərdigar seni Əz həlki Israil üstigə həkümran kildi. Sən Pərwərdigarning həlki üstigə səltənət kılısən wə ularni ətrapidiki duxmənlərnin kolidin kutkuzisən. Mana, xu ix Pərwərdigar seni Əz mirasioja bax boləjili məsih kiləjan əməsmu?» buningəja koxup deyilidu. ■ **10:1** Ros. 13:21.

4 — Ular sanga salam qilip ikki nanni sunidu; sən bərginini kolliridin aləyin. ■ 5 Andin sən «Hudaşa *ataloşan* Gibeah xəhərigə barisən (u yərdə Filistiylərnin bir ləxkərgahı bar); sən xu xəhərgə kəlsəng qiltar, təmbur, nəy wə lirilarni kətürüp yukiri jayidin qüxkən bir bələk pəyoşəmbərlər sanga uqraydu. Ular bexarətlik sözləni kilidu. □ ■ 6 Xuning bilən Pərwərdigarning Rohi sening wujudungə qüxidu, sən ular bilən birliktə bexarətlik sözləni kilisən wə yengi bir adəm bolisən. 7 Muxu alamətlər sanga kəlgəndə, kolungdin nemə kəlsə xuni kiləyin. Qünki Huda sən bilən billidur. 8 Andin məndin ilgiri Gilgalə qüxüp barisən. Mana, mən həm yeningə qüxüp köydürmə qurbanlıklar sunux wə inak qurbanlıklar kilix üqün kelimən. Mən yeningə berip, nemə kilixing kerəklikini ukturmioşuqə, meni yəttə kün saklap turəyin».

9 Wə xundak boldiki, u burulup Samuildin ayriloşanda Huda uningə yengi bir kəlb ata kildi; wə bu alamətlərnin həmmissi axu küni əməldə kərsitildi.

10 Ular Gibeahə yetip kəlgəndə mana, bir bələk pəyoşəmbərlər uningə uqrıdı; Hudaning Rohi uning wujudioş qüxti, buning bilən u ularning arisida bexarət kilixkə baxlıdı. ■ 11 Uni ilgiri tonuydioşanlarning həmmissi uning pəyoşəmbərlərnin arisida bexarət kiləyini kərgəndə ular bir-birigə: — Kixning oşlişə nemə bəptu? Saulmu pəyoşəmbərlərdin biri boldimu nemə? — deyixti. 12 Əmma yərlik bir adəm: — Bularning atiliri kimlər? — dedi. Xuning bilən: «Saulmu pəyoşəmbərlərnin birimidu?» deyioşan gəp pəyda boldi. □ ■

13 Əmdi Saul bexarətlik sözləni kilip bolup, yukiri jayoşə qikip kətti.

14 Saulning taşisi uningdin wə uning hizmətkaridin: — Nəgə berip kədinglar? dəp sorıdı. U: — Exəkləni izdigili qiktuk; lekin ularni tapalmay Samuilning kəxişə barduk, dedi.

15 Saulning taşisi: — Samuilning silərgə nemə deginini manga eytip bərginə, dedi.

16 Saul taşisişə: — U jəzm bilən bizgə exəklər tēpildi, dəp həwər bərdi, dedi. Lekin Samuilning padixahlıq ixı toşruluk eytkən səzini uningə dəp bərmidi.

Samuil həlkni aqahlandıridu

17 Samuil əmdi həlkni Pərwərdigarning aldışə jəm bolunglar dəp, Mizpahkə qakirdi. 18 U Israilə: — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən silər Israilni Misirdin qikipir misirliklərnin kolidin azad kilip, silərgə zulum kiləşən həmmə padixahlıqlarning kolidin kutquşdum. 19 Lekin bügünki kündə siləni bexinglarəşə qüxkən barlik balayı apətlərdin wə barlik muxəkkətlərdin kutquşoşuqi Hudayinglardin

■ 10:4 Hək. 18:15. □ 10:5 «Hudaşa *ataloşan* Gibeah xəhərigə barisən» — baxkə bir hil tərjimisi: «Hudaning dēngigə barisən». İbraniy tilida: «Hudaning Gibeahı» (Gibeah bir xəhər, mənisi «dēng», «ədır»). «*lirilarni kətürüp yukiri jayidin qüxkən bir bələk pəyoşəmbərlər*» — yaqi «lirilarni kətürüp yukiri jayidin qüxidioşan bir bələk pəyoşəmbərlər». ■ 10:5 1Tar. 16:39; Qəl. 11:25 ■ 10:8 1Sam. 13:8. ■ 10:10 1Sam. 19:19. □ 10:12 «*Bularning , yəni pəyoşəmbərlərnin* atiliri kimlər?» — muxu soal bəlkim pəyoşəmbər bolux üqün aliyjanab yaqi esilzadə ailisidə tuşulux xərt əməş, degənni kərsitidu. «*Saulmu pəyoşəmbərlərnin birimidu?*» — muxu gəp bəlkim (1) məlum birsining uluşə bir ix kilalaydioşanlişəşə boləşən gumanni bildüridu; (2) uning əksişə, Saul əslə «uluşə ərbab» bolmisimu, addiy adəm nemixkə uluşə ixni kilalmaydikən, degən pikirni bildüridu. 12-ayəttiki «yərlik adəm»ning soalışə qarışəşanda, biz ikkinqi pikirgə mayilmiz. ■ 10:12 Gal. 1:24; 1Sam. 19:25

waz keqir uningoa: «Yak, Üstimizgə bir padixah bekitip bərgəysən» — dedinglar. Əmdi özünqlarni kəbilənglar boyiqə, jəmətinglar boyiqə Pərwərdigarning aldioja həzir qilinglar» — dedi. ■

²⁰ Xuning bilən Samuil Israilning həmmə kəbililirini aldioja jəm kəlip, qək taxliwidi, qək Binyamin kəbilisigə qikti. ■ ²¹ U Binyamin kəbilisini jəmət-jəmətliri boyiqə öz aldioja kəltürüp qək taxliwidi, qək Matrining jəmətigə qikti. Andin keyin yənə qək taxliwidi, Kixning oqli Sauloja qikti. Ular uni izdiwidi, əmma uni tapalmidi.

²² Xunga ular Pərwərdigardin yənə: — U kixi bu yərgə keləmdu? — dəp soridi.

Pərwərdigar jawabən: — Mana, u yük-taklarning arisioja yoxuruniwaldi, dedi. ²³ Xunga ular yügürüp bərip uni xu yərdin elip kaldi. U həlkning otturisida turəjanda halayikning boyi uning mürisigimu kəlmidi. ■

²⁴ Samuil barliq həlkə: — Əmdi Pərwərdigar talliojan kixigə karanglar! Dərwəkə barliq həlkning iqidə uningoa yetidiojan birsi yəktur, dedi. Wə həlkning həmmisi: — Padixah yaxisun! — dəp towlaxti.

²⁵ Samuil həlkə padixahlik həkuk-kanunlirini ukturdi wə uni oram yazma kəlip yezip qikiq, Pərwərdigarning aldioja koydi. Andin Samuil həmmə həlkni, həkaysisini öz əylirigə kayturdi. ²⁶ Saulmu həm Gibeahdiki əyigə kaytti; kəngülliri Huda tərpidin təsirləndürülgən bir türküm batur kixi uning bilən billə bardı. ■ ²⁷ Ləkin birnəqqə rəzil kixi: — Bu kixi kandaqmu bizni kutkuzalisun? — dəp uni kəmsitip uningoa həq sowəjat bərmidi; əmma u anglimaslikka saldi. □ ■

11

Saul Yabəxtikilərgə yardəmgə baridu

¹ Xu waqitta Ammoniy Nahax qikiq Yabəx-Gileadni muhasirigə aldi. Yabəxning həmmə adəmliri Nahaxka: — Əgər biz bilən əhdə tüzəng, sanga boysunimiz, dedi. □

² Ləkin Ammoniy Nahax ularoja: — Pütkül Israiloja dəxnəm kəlix üqün hər biringlarning ong kəzini oyup andin silər bilən əhdə kəlay, dedi.

³ Yabəxning aqsakalliri uningoa: — Bizgə yəttə kün məhlət bərgin; biz Israilning pütkül yurtioja əlqilərnə mangdurup andin keyin bizni kutkuzidiojan adəm qikmisə, əzimiz qikiq sanga təslim bolimiz, dedi.

⁴ Əmdi əlqilər Saulning xəhiri Gibeahoja kəlip muxu səzlərnə həlkning kulikioja yətküzdi; həmmə həlk pəryad kətürüp yiojildi. ⁵ Wə mana, Saul etizlikidin qikiq kalilərnə həydəp kəliwatəti, u: — Həlk nemə dəp yiojlaydu, dəp soridi. Ular Yabəxtin kəlgən kixilərnə səzli rnə uningoa dəp bərđi. ⁶ Saul bu səzlərnə anglioqanda Hudaning Rohi uning üstigə kəlip, uning oəzi pi kəttik kəzojaldi. ⁷ U bir jüp uyni qərip parqilap, parqilirini əlqilərnəng kəli arkilik pütkül Israil zeminioja tarkitip: — Hər kim kəlip Saul bilən Samuiloja əgəxmisə, ularning uylirimu muxuningoa ohxax kəlinidu, dedi.

Xuning bilən Pərwərdigarning kərkunqi həlkning üstigə qüxti; xundak boldiki, ular ittəpaklixip bir adəmdək jənggə qikti. ■ ⁸ Saul ularni

■ **10:19** 1Sam. 8:7; 1Sam. 8:19; 12:12. ■ **10:20** Yə. 7:14 ■ **10:23** 1Sam. 9:2 ■ **10:26** 1Sam. 13:2. □ **10:27** «birnəqqə rəzil kixi» — ibraniy tilida: «Belialning (Xəytanning) birnəqqə baliliri». ■ **10:27** 1Sam. 11:12; 2Tar. 17:5. □ **11:1** «Yabəx-Gilead» — demək, Gilead (rayoni)diki Yabəx. ■ **11:7** Hək. 20:1.

Bezək *degən jayda* sanioqanda Israillar üq yüz ming, Yəhudaning adəmliri bolsa ottuz ming çiqti. ⁹ Ular kəlgən əqlilərgə: — Gileadtiki Yabəxning adəmlirigə xundak eytinglarki, ətə kün qux boluqanda nijat silərgə kelidu, dedi.

Əlqilər berip xuni Gileadtiki Yabəxlikləroqə yətküzdi; ular intayin huxal boluxti.

¹⁰ Xuning bilən Yabəxtikilər: — Ətə biz kəxingləroqə çikip *təslim bolimiz*, silər bizni kəndak boldiki, Saul həlkni üq bələk kildi; ular keqə tətinqi jesəktə ləxkərgəroqə kirip Ammoniyələri kün qux boluqə urup kirdi.

¹¹ Ətisi xundak boldiki, Saul həlkni üq bələk kildi; ular keqə tətinqi jesəktə ləxkərgəroqə kirip Ammoniyələri kün qux boluqə urup kirdi. Tirik qəloqanlar bolsa xundak parakəndə boldiki, ulardın ikki adəmmu bir yərgə keləlmidi.

Saul padixah kəlinidu

¹² Həlk əmdi Samuiloqə: — Bizning üstimizgə Saul padixah bolmisun dəp eytkənlər kimlər? Bu kixilərnı kəltürüp, ularnı əltürəyli, dedi. ■

¹³ Lekin Saul: — Būgün heqkim əltürülmisun. Qunki būgün Pərwərdigar Israiloqə nusrət bərdi, dedi.

¹⁴ Samuil həlkə: — Kəni, Gileadkə berip u yərdə padixahlıknı yengibaxtin tikləyi, dəp eytti.

¹⁵ Xuni dewidi, həmmə həlk Gileadkə berip Gileadta Pərwərdigarning aldidə Saulni padixah kildi; ular u yərdə Pərwərdigarning aldidə inaklik kurbanliklərini kəltürdi. Saul həm xuningdək barlik Israil xu yərdə zor huxallıqkə qəmdi.

12

¹ Samuil pütkül Israiloqə: — Mana, mən silərnıng barlik eytkən səzliringlərnı anglap üstüngləroqə bir padixah koydum; □ ² Mana əmdi padixah silərnıng aldinglərdə yürməktə, mən bolsam kərip bəxim aqardı; mana, mənıng oqullirimmu aranglərdə turidu. Yaxlikəmdin tartip bu kungiqə silərnıng aldinglərdə mengip kəldim. □

³ Mana bu yərdə turuptimən. Pərwərdigarning aldidə wə unıng məsih kəliniqərnıng aldidə mənə əzınglər bolsa dəweringlər; kimning yuini tartiwaldim? Kimning exikini tartiwaldim? Kimning həkkini yedim? Kimgə zulum kildim? Yaki mən kəzümni kor kəlix üqün kimdin para aldim? Xundak bolsa dənglər, wə mən uni silərgə tələp bərimən, dedi.

⁴ Ular jawab berip: — Sən bizning həkkimizni yemiding, heqkimgə zulum kilmiding wə heq kixining kəlidin birər nərsinimu əliwalmiding, dedi.

⁵ U ularoqə: — Məndə heq həkkinglər qəlmioqanlikioqə Pərwərdigar silərgə guwah bolup wə unıng məsih kəloqini həm būgün guwahqi bolsun, dewidi, ular: — U guwahtur, dedi.

⁶ Samuil həlkə mundak dedi: «Musa bilən Hərunni tikləp atəbowiliringlərnı Misir zeminidin qıkaroquqi bolsa Pərwərdigardur. ⁷ Əmdi

■ 11:12 1Sam. 10:27. □ 12:1 «mən silərnıng barlik eytkən səzliringlərnı anglap üstüngləroqə bir padixah koydum» — ibraniy tilidə: «mən silərnıng eytkən səzliringlərnıng həmmisidə awazingləroqə kulək selip bir padixah koydum» deyilidu. □ 12:2 «mana, mənıng oqullirimmu aranglərdə turidu» — Samuilning degininin mənsi, xühhisizki: «Əzüm kəri; mənıng oqullirim əz günahlirioqə əzliri məs'ul — silər ularnı kəndak bir tərəp kilsanglar əz ihtiyaringlər. Mən əzüm silərnıng aldinglərdə günahkar əməsmən» degəndək.

ornunglardin turunglar, mən Pərwərdigarning aldida Pərwərdigarning silərgə wə ata-bowiliringlarəya yürgüzgən həkkəniy əməllirini silərnin aldinglarəya qoyuxka səz kılay.

8 Yaqub Misiroğa kirgəndin keyin ata-bowiliringlar Pərwərdigarəya pəryad kılojanda, Pərwərdigar Musa bilən Hərunni əwətti. Ular ata-bowiliringlarni Misirdin qikirip bu yərdə olturaklaxturdi. **9** Əmma ular öz Hudasi Pərwərdigarni untudi; xunga u ularni Həzorning qoxunidiki sədar Siseraning kəlioğa, Filistiylərnin kəlioğa həm Moabning padixahining kəlioğa tapxurup bərdi; bular ular bilən jəng kılixti.

10 Xuning bilən ular Pərwərdigarəya pəryad kılip: «Biz gunah kılip Pərwərdigarni taxlap Baallar wə Axtarotlarning ibaditidə bolduk; əmma əmdi bizni düxmənlimizning qolidin kutkuzoqin, biz sanga ibadət kılimiz» dedi. **11** Wə Pərwərdigar Yərubbaal, Bedan, Yəftah wə Samuilni əwətip, ətrapinglardiki düxmənlinglarning qolidin silərnə kutkuzdi, xuning bilən tinq-aman turuwatkanidinglar. **12**

Lekin Hudayinglar Pərwərdigar Əzi padixahinglar bolsimu, Ammonning padixahı Nahaxning silərgə qarxi kəpkinini kərgininglarda silər: Yaq! Bir padixah üstimizgə səltənət kılsun dəp mənə eytinglar. **13**

Əmdi silər halap tallioqan, silər tiligən padixahka karanglar; mana, Pərwərdigar silərnin üstunglarəya bir padixah qoydi. **14**

Əgər silər Pərwərdigardin kərkup, uning kullukida bolup, Uning əwazioğa kulakliringlarni selip, Uning əmrigə asiylik kılmisanglar, silər həm üstunglarda səltənət kıloqan padixah Hudayinglar Pərwərdigarəya əgəxsənglar, əmdi silərgə yaxhi bolidu. **15** Lekin Pərwərdigarning səzigə kulak salmay, bəki Pərwərdigarning əmrigə asiylik kılsanglar, Pərwərdigarning qəli ata-bowiliringlarəya qarxi boləqandək silərgimu qarxi bolidu.

16 Əmdi turunglar, Pərwərdigar kəzliringlarning aldida kilidioqan uluq kəramətni kərunqlar! **17** Bügün buqday oridioqan wəkit əməsmu? Mən Pərwərdigarəya nida kılay, U güldürməmə bilən yəmoqur yəqduridu. Xuning bilən silərnin bir padixah tiligininglarning Pərwərdigarning nəziridə zor səzillik ikənlikini kərup yetisilər».

18 Andin Samuil Pərwərdigarəya nida kıldi; xuning bilən Pərwərdigar xu küni güldürməmə bilən yəmoqur yəqdurdi. Həlk Pərwərdigardin wə Samuilin bək kərkəti. **19** Həlkning həmmisi Samuiloğa: — Hudaying Pərwərdigarəya bizni əlmisun dəp kəminiliring üqün dua kıloqin; qünki həmmə gunahlırimizning üstigə yənə yamanlik axurup əzimizgə bir padixah tiliduk, dedi.

20 Samuil həkkə mundak dedi: — Kərkəmənglar; silər dərwəkə bu həmmə səzillikni kıloqansilər, lekin əmdi Pərwərdigarəya əgixixtin qətniməy, pütkül kəngülliringlar bilən Pərwərdigarning ibaditidə bolunglar; **21** adəmgə payda yətküzməydioqan yəki adəmnə kutkuzalmaydioqan bihudə ıxlarni ızdəp, yoldin ezip kətmənglar; qünki ularning tayini yəqdur. **22** Qünki Pərwərdigar Əz uluq nami üqün Əz həlkini taxlimaydu; qünki Pərwərdigar silərnə Əz həlkə kılixni layik kərgəndur.

12:8 «Yaqub Misiroğa kirgəndin keyin...» — «Yaqub» muxu yərdə Yaqubning əwladlıri, yəni İsrailni kərsitidu. **12:8** Yar. 46:5; Mis. 2:23; Mis. 3:10. **12:9** Hək. 4:2; Hək. 10:7; Hək. 3:12. **12:10** «Pərwərdigarni taxlap Baallar wə Axtarotlarning ibaditidə bolduk» — «Baallar» wə «Axtarotlar» ikki hil butlarni kərsitidu. **12:11** «Pərwərdigar Yərubbaal, Bedan, Yəftah wə Samuilni əwətip...» — «Bedan» bəlkim Barakni kərsitidu («Hək.» 4-babni kəring).

12:11 Hək. 6:14; 10:3; 11:15. **12:12** 1Sam. 8:5, 19. **12:13** 1Sam. 10:19

12:14 Qan. 1:26.

²³ Manga nisbətən, silər üqün dua kılıxtin tohtax bilən Pərwərdigarəşa gunah kılıx məndin neri bolsun; bəlkı mən silərgə yahxi wə durus yolni ətıtımən. ²⁴ Pəkət silər Pərwərdıgardıñ qorkup pütkül kəngüllırınglar wə həkıkət bilən unıng ıbadıtədə bolunglar; qünki silər üqün kıləjan uluq karamətlərgə karanglar!

²⁵ Ləkin yamanlık kılısanglar, həm özünglar həm padıxahınglar həlak kılınısilər».

13

Saul Pərwərdıgardıñ səzlırdın qıqıp ketıdu

¹ Saul ottuz yaxta padıxah bolup İsrailning üstıdə ıkkı yıl səltənət kıləjandıñ keyın □ ² Özıgə İsrıldın üq mıng adəmni iləjap aldı. İkkı mıngı Mikmaxta wə Bəyt-Əl taqlırıda Saulning kexıda, bır mıngı Bınyamın zemınıdıkı Gıbeahda Yonatanıng kexıda ıdı. Əmma u qaləjan həlkıng hərбірını öz öylırıgə kətküzıwəttı.

³ Yonatan bolsa Filıstıylərning Gebadıki ləxkərgahıəşa hujum kıldı, Filıstıylər bunıngdın həwər taptı. Saul bolsa: — Pütkül zemındıkı ıbranıylar anglap oyəjansun dəp, kanay qaldurdı. ⁴ Pütkül İsrail Saulning Filıstıylərning ləxkərgahıəşa hujum kıləjanlıkındın həmdə İsrailning Filıstıylərgə nəprətlinıdıəjanlıkındın həwər taptı. Həlk Saulning kəynıdın Gilgaləşa berıp yıəıldı.

⁵ Filıstıylərdın İsrail bilən jəng kıləjılı üq mıng jəng hərwisı, altə mıng atlık ləxkər wə dengız sahlıdıkı kumdək kəp pıyadə ləxkər yıəıldı. Ular kelıp Bəyt-Awənnıng xərk tərıpıdıkı Mikmaxta bargah tıktı. □

⁶ İsrailning adəmlırı özlırınıng kattık hiyim-hətərdə qaləjanlıkını kərüp qarlarəşa, qatkallıqlarəşa, kıya taxlıqlarəşa, yukırı jaylarəşa wə azgalarəşa yoxuruniwelıxtı; □ ⁷ bəzi İbranıylar İordın dəryasıdın ətüp, Gad wə Gıleadning zemınıəşa keçıp bardı. Ləkin Saul Gilgaldə qaldı, adəmlırınıng həmmısı unıngəşa tıtrıgən həlda əgəxtı.

⁸ Əmdı Saul Samuil unıngəşa bəkitkən waqıtqıə yəttə kün kütüp turdı; ləkin Samuil Gilgaləşa kəlmıdı, həlk unıngdın tarılıp kətkılı turdı. ⁹ Saul: — Kəydürmə kurbanlık bilən ınaklık kurbanlıklırını bu yərgə — yenıəşa elıp kelinglar, dedı. Andın u ızı kəydürmə kurbanlık ət күz dı. ¹⁰ Wə xundak boldıkı, u kəydürmə kurbanlıknı tügıtıxı bilənla, mana Samuil kəldı. Saul unıngəşa salam kıləjılı aldıəşa qıktı.

¹¹ Ləkin Samuil: — Nemə ıxlarnı kıldıng?! — dəp sorıdı. Saul: — Həlk məndın tarılıp kətkənlıkını, silınıng bəkitkən waqıtta kəlmıgənlıkırını, Filıstıylərning Mikmaxta yıəjıləjınıni kərdum, ¹² mən ıqımdə: Əmdı Filıstıylər Gilgaləşa quxüp manga hujum kılmaqı, mən bolsam tehi

□ **13:1** «Saul ottuz yaxta padıxah bolup İsrailning üstıdə ıkkı yıl səltənət kıləjandıñ keyın...» — kədimki kəqürmılərdə bu ayət baxka xəkillərdə kərülıdu. «Saul ottuz yaxta...» değən səz Təwratning grekə təjımısı (LXX)də kərülıdu. Saul jəmiy kırık yıl səltənət kıldı («Ros.» 13:21). □ **13:5** «Filıstıylərdın İsrail bilən jəng kıləjılı üq mıng jəng hərwisı, ...yıəıldı» — kəp kona kəqürmılərdə: «Filıstıylərdın İsrail bilən jəng kıləjılı ottuz mıng jəng hərwisı... yıəıldı» deylıdu. Ləkin bundak kəp boluxı mummın əməs. Həq bolmıəşanda muxu «jəng hərwilırı» ıqıdə yük-taklarnı elıp mangəjan hərwilarmu bar ıdı. «Bəyt-Awən» — yəni «Bəyt-Əl». □ **13:6** «İsrailning adəmlırı özlırınıng kattık hiyim-hətərdə qaləjanlıkı» — «özlırınıng kattık hiyim-hətərdə qaləjanlıkı» bəlkım kəxunınıng əhwalını kərsıtıxı mummın.

Pərwərdigarəğa iltija qilmidim, dedim. Xunga keydürmə qurbanlik kilişkə özümni məjburlidim, dedi.

¹³ Samuil Sauləğa: — Sən əhməklik kilding; sən Hodaying Pərwərdigar sanga buyruoğan əmrni tutmiding; xundaq kילוan bolsang Pərwərdigar Israilning üstidiki səltənitingni mənggü mustəhkəm kılatti, dedi. ¹⁴ Ləkin əmdi səltəniting mustəhkəm turmaydu. Pərwərdigar Öz kənglidikidək muwapik bir adəmnı izdəp tapti. Pərwərdigar uni Öz həlqining baxlamqisi kildi, qünki sən Pərwərdigar sanga buyruoğanı tutmiding, dedi.

¹⁵ Andin Samuil ornidin turup Gilgaldin ketip Binyamin zeminidiki Gibeahəğa bardı. Saul bolsa öz yenidiki adəmlərnı sanıdı; ular altə yüzqə qıktı. ¹⁶ Saul bilən oqlı Yonatan wə ularning kəxida qalğan həlk Binyamin zeminidiki Gebada kəlip qaldı, Filistiyələr bolsa Mikmaxta bargah tikkənıdı.

¹⁷ Karəqçılar daim Filistiyələrnıng bargahıdin qıqip üq bələkkə bəlünətti. Bir bələk Xual zeminidiki Ofrahəğa barıdıoğan yoləğa atlinattı, ¹⁸ bir bələk Bəyt-Horonəğa barıdıoğan yol bilən mangattı, yənə bir bələk qəlning qetıdiki Zəboim jiləşioğa karaydıoğan zemindiki yoləğa mangattı.

¹⁹ Əmma pütkül İsrail zeminıda həqbir təmürqı tēpilmaytti; qünki Filistiyələr: — İbraniylar əzlırigə kiliq yaki nəyzə yasiyalmişun, dəp oylaytti. ■

²⁰ Bu səwəbtin İsrailar həmmisi sapan qıxlrı, kətmənlirini, paltılrını wə orəqaklırını bislax üqün Filistiyələrnıng kəxioğa barattı. ²¹ Ular sapan qıxlrı wə kətmənlər üqün üqtin ikki xəkəl, jotu, palta wə zihlarnı bislax üqün üqtin bir xəkəlnı təlaytti. ²² Xunga urux boləğanda Saul wə Yonatanıng kəxidiki həlkning həqbirıdə kiliq ya nəyzə yok idi; pəkət Saul bilən oqlı Yonatanıla bar idi.

Yonatan yaləuz jənggə qıkidu

²³ U wəqıttta Filistiyələrnıng bir karawullar ətriti Mikmaxtiki dawanəğa qıqkanıdı.

14

¹ Bir küni Saulning oqlı Yonatan yaraş kətürgüqisigə: — Kəlgın, udulımdıdiki Filistiyələrnıng karawullar ətritining yenioğa qıkaylı, dedi. Əmma u atışioğa həqnemə demıdı. □ ² Saul bolsa Gibeahning qetıdiki Migrondiki anar dərihining tegidə qaldı. Uning kəxidiki həlk altə yüzqə idi ■ ³ (u wəqıttta əfodni Ahıtubning oqlı, İhabodning akisi Ahiyah kiyətti; u Xilohda turuwatқан, Pərwərdigarning kahını idi. Ahıtub Finihasning oqlı, Finihas Əlınıng oqlı idi). Həlk bolsa Yonatanıng kətkinlikini bilmigənıdı. □

⁴ Yonatan Filistiyələrnıng karawullar ətriti tərəpkə ətməkqi boləğan dawanning ikki tərıpidə tüwrüktək tik kıya taxlar bar idi. Birining nami Bozəz, yənə birining nami Sənəh idi. ⁵ Bir kıya tax ximaliy tərıpidə bolup, Mihmax bilən karixıp turattı, yənə biri jəbub tərıpidə Gebanıng

■ **13:19** Hək. 5:8. □ **14:1** «yaraş kətürgüqi» — bu ibarining baxқа birhil tərjimisi «sawut-kalkan kətürgüqi». ■ **14:2** 1Sam. 13:15 □ **14:3** «u wəqıttta əfodni Ahıtubning oqlı, İhabodning akisi Ahiyah kiyətti» — «əfod»ning nemə ikənlikini qüxinix üqün «Mis.» 28-babni wə izahatlırını kərüng. Bəzi wəqıtlarda uning arkılık Pərwərdigarning iradisini yaki həkümlirini pərk ətkili bolattı. Adəttə pəkət «bax kahın» əfodni kiyətti.

udulida idi. ⁶ Yonatan yaraş ketürgüçisigə: — Kəl, bu hətnisizləarning qarawullar ətritiğə çikayli; Pərwərdigar biz üqün bir ix kilsa əjəb əməs, qünki Pərwərdigarning kutkuzuxi üqün adəmləarning kəp yaki az boluxi həq tosaləu bolmaydu, dedi.

⁷ Uning yaraş ketürgüçisi uningə: — Kənglüngdə hər nemə bolsa xuni kiləin; barəin, mana, kənglüng nemini halisa mən sən bilən billimən, dedi.

⁸ Yonatan: — Mana, biz u adəmlər tərəpkə çikip özimizni ularəa kərsitəyli; ⁹ əgər ular bizgə: — Biz siləarning kəxinglarəa barəuə turup turunglar, desə ularning kəxiəa çikmay öz jəyimizda turup turayli;

¹⁰ lekin ular: — Bizning kəximizəa çikinglar, desə, çikayli. Qünki xundak bolsa Pərwərdigar ularni kolimizəa beriptu, dəp bilimiz; muxundak ix bizgə bir bexarət bolidu, dedi.

¹¹ Ikkiylən özini Filistiyələarning qarawullar ətritiğə kərsətti. Filistiyələr: — Mana, İbraniylar özini yoxuroşan azgallardin çikiwatidu, dedi.

¹² Ətrəttikilər Yonatan bilən yaraş ketürgüçisigə: — Bizgə çikinglar, biz silərgə bir nərsini kərsitip qoyimiz, dedi. Yonatan yaraş ketürgüçisigə: — Məngə əgixip çikkin; qünki Pərwərdigar ularni İsrailning kolioə bərdi, dedi. ¹³ Yonatan kol-putliri bilən əmüləp çikti, yaraş ketürgüçisi kəynidin uningə əgəxti. Filistiyələr Yonataning aldida yikilixti; yaraş ketürgüçisi kəynidin kelip ularni kətl kildi.

¹⁴ Xu tunji hujumda Yonatan bilən yaraş ketürgüçisi təhminən yerim koxluk yərdə əltürgənlər yigirmidək adəm idi. ¹⁵ Andin ləxkərgəhdikikəni, dalada turuwatqanlarni, barlik ətrətlərdikiləni wə bulang-talang kiləuqilarni titrək basti. Ular həm titrəp kərkti, yərmu təwrinip kətti; qünki bu qong kərşunq Huda tərpidin kəlgənidi.

¹⁶ Əmdi Binyamin zeminidiki Gibeahda turuwatqan paylaçqılar kərdiki, mana, ləxkər topliri tarmar bolup uyan-buyan yügürüxüp kətti. ¹⁷ Saul kəxidiki həlkə: Adəmlirimizni sanap kimning bu yərdin kətkənlikini eniklanglar, dedi. Ular saniwidi, mana, Yonatan bilən yaraş ketürgüçisi yok çikti. ¹⁸ Saul Ahiahça: — Hudaning əhdə sandukini elip kəlgin, dedi. Qünki u wakitta Hudaning əhdə sanduki İsrailning arisida idi. ¹⁹ Saul kaşinoə səz kiləwatqanda Filistiyələarning ləxkərgəhəda boləan şəlwə barəanseri küçiyip kətti. Saul kaşinoə: — Kəlungni yioçkin, dedi. ²⁰ Andin Saul wə uning bilən boləan həmmə həlk yioçilip jənggə çikti; wə mana, Filistiyələarning hər biri öz səpdixioə qarxi kiləq kəturüp zor parakəndilik boldi.

²¹ U wakittin ilgiri Filistiyələarning arisida boləan, ular bilən billə ləxkərgəhning ətrəpioə çikқан İbraniylar bar idi; ularmu Saul wə Yonatan bilən billə boləan İsrailarəa koxuldi. ²² Xuningdək Əfraim taşlirida özini yoxuroşan İsrailar Filistiyələarning kaçqinini anglioəanda soçuxka çikip ularni kəşlidi. ²³ Xuning bilən Pərwərdigar u küni İsrailəa nusrət bərdi. Soçux Bəyt-Awənnəni u tərpiğə ətti.

²⁴ Ləkin İsrailning adəmliri u küni zor besim astida kaldi. Qünki Saul ularəa kəşəm ičküzüp: — Mən duxmənlirimdin intikəm almioşuə kəq boluxtin ilgiri taam yegən kixigə lənət bolsun, dəp eytkənidi. Xuning üqün həlktin həqkim taam yemidi. ²⁵ Əmma barlik zemindiki koxun

□ **14:14 «yerim koxluk yər»** — «bir koxluk yər» kala bilən bir kün iqidə həydəp boləqli bolioəan yər. □ **14:18 «Hudaning əhdə sandukini elip kəlgin»** — bəzi kona kəğürmilərdə: «əfodni elip kəlgin» deyilidu. □ **14:19 «Saul kaşinoə: — Kəlungni yioçkin, dedi»** — xühhisizki, Saul kaşindin əfodniki «urim wə tummim» («Mis.» 28:30, «Law.» 8:8, «Qəl.» 27:21) arkilik Hudadin yolyoruk sorimakqi idi.

bir ormanlikka kirgandə yər yüzidə həsəl bar idi. ²⁶ Həlk ormanlikka kirgandə, mana bu həsəl ekip turatti; lekin heçkim qolını aozioğa kətürmidi, çünki həlk kəsəmdin kərkətti.

²⁷ Ləkin Yonatan atisingin həlkə kəsəm iğküzgənlikini anglimiojanidi. Xunga u qolidiki hasini sunup uqını həsəl kənikigə tikip qoli bilən aozioğa saldi. Xundak kılıp kəzliri nurlandi. ²⁸ Əmma həlktin biri: Sening atang həlkə qing kəsəm iğküzüp: — Bügün taam yegən kixigə lənət bolsun! dəp eytkanidi. Xuning üçün həlk həlsizlinip kətti, dedi.

²⁹ Yonatan: — Mening atam zeminə azar bərdi; kəranglar, bu həsəldin kiçikkinə tetixim bilənla kəzlimning xunqə nurlanoşinini kərmidinglarmu? ³⁰ Həlk bügün düxmənlərdin tartiwaloğan oljidin halioşinini yegən bolsa Filistiylərnin arisidiki kiroşinqilik tehimu zor bolmasmidi? — dedi.

³¹ Axu küni ular Mikmaxtin tartip Filistiylərnə qoşlap Ayjalonoşiqə urup kirixti; həlk tola hərəp kətkənidi. ³² Xuning bilən həlk olja üstigə etilip berip, koy, kala wə mozaylarni tutup xu yərdila soydi. Andin həlk gəxni kənni adaliwətməyla yedi. □

³³ Sauloğa həwər kelip: Mana, həlk kənni adaliwətməyla gəxni yəp Pərwərdigaroğa gunaş kiliwatidu, dəp eytildi. U: Silər Pərwərdigaroğa asiylək kıldinglar! Əmdi bu yərgə yenimoğa qong bir taxni domilitip kelinglar, dedi. ³⁴ Saul yənə: Silər həlkning arisioğa qikip ularoğa: Hərbiri öz kalisini, öz koyini kəximəyə elip kelip bu yərdə soyup yesun; lekin gəxni kənni adaliwətməy yəp, Pərwərdigaroğa gunaş kilmanglar, dənglar, dedi. Bu keqə həlkning həmmisi hərbiri öz kalisini elip kelip u yərdə soydi. ³⁵ Saul bolsa Pərwərdigaroğa bir kurbangah yasidi. Bu uning Pərwərdigaroğa yasioğan tunji kurbangahi idi.

³⁶ Saul: — Bu keqidə Filistiylərnin pəyigə qüxüp, ətə tang atkuqə ularni talap heç birini tirik koymayli, dedi. Həlk: — Nemə sanga yahxi kərünsə xuni kıləşin, dəp jawab bərdi. Ləkin kahin səz kılıp: — Pərwərdigarning yenioğa kirip *yolyoruk sorap* qikayli, dedi. ³⁷ Saul Hudadin: — Ya Filistiylərnin kəynidin qüxüyümü? Sən ularni Israilning kəlioğa tapxuramsən? — dəp soridi. Ləkin u küni U uningə heç jawab bərmidi. ³⁸ Saul: — I həlkning həmmə qongliri, bu yərgə qikinglar. Bügün kim gunaş kıləşinlikini eniklap bekinglar. □ ■ ³⁹ Çünki Israiloğa nusrət bərgən Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilmənki, bu gunaş həttə oşlum Yonatananda tepilsimu u jəzmən əltürülsun, dedi. Ləkin pütkül həlktin heçkim uningə jawab bərmidi.

⁴⁰ Andin u pütkül Israiloğa: — Silər bir tərəptə turunglar, mən oşlum Yonatan yənə bir tərəptə turayli, dedi. Həlk uningə: — Nemə sanga yahxi kərünsə, xuni kıləşin, dedi.

⁴¹ Saul Israilning Hudasi Pərwərdigaroğa: — Bu qək bilən əyni əhwalni axkara kıləşən, dedi. Qək bolsa Saul bilən Yonatanı kərsətti, həlk kütuldi.

⁴² Saul: — Mening bilən oşlum Yonataning otturisiyoğa qək taxlanglar, dedi. Xundak kiliwidi, qək Yonatanəyə qikti. ⁴³ Saul Yonatanəyə: — Kıləşiningni manga eytkin, dedi. Yonatan uningə: — Qolumdiki hasa

□ **14:32 «Xuning bilən həlk olja üstigə etilip berip, koy, kala wə mozaylarni tutup xu yərdila soydi. Andin həlk gəxni kənni adaliwətməyla yedi»** — Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qənan boyiqə, kənni awwal adaliwətməy gəxni yeyix gunaş bolatti. □ **14:38 «Saul: — I həlkning həmmə qongliri, bu yərgə qikinglar. Bügün kim gunaş kıləşinlikini eniklap bekinglar»** — Huda Əziga jawab bərmigəqkə, Saul arimizda gunaş bar, dəp bildi. ■ **14:38** Həq.

bilən kiçikkinə həsəl elip tetip baqtim wə mana, xuning üqün mən ölümgə məhkum boldum! — dəp jawab bərđi.

⁴⁴ Saul: — Sən qoqum ölүxüŋg kerək, i Yonatan; undaқ kilmisam, Huda manga sening bexingə quxkəndinmu artuқ quxürsun! — dedi.

⁴⁵ Ləkin həlk Saulə: — Israilda bu uluş nusrətni qazanəjan Yonatan öltüröləmdü? Bundaқ ix bizdin neri boləjay! Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimizki, uning bexidin bir tal qaқ yərgə quxməydu; qünki bügünki ixni u Hudaning yardimi bilən əməlgə axurdi, dedi. Xundaқ kilip həlk Yonatanı ölүmdin halas kildi. ⁴⁶ Andin Saul Filistiylərnı qoşlaxtin tohtidi; Filistiylərmu öz jayıəja qaytip kətti.

⁴⁷ Xundaқ kilip Saul İsrailning səltənitini özining kildi; andin u qərisidiki duxmənlirigə, yəni Moablar, Ammoniyalar, Edomiyalar, Zobaqdiki padixahlar wə Filistiylərgə hujum kildi. U qaysi tərəpkə yüzlənsə əlalip kələtti. □ ⁴⁸ U zor jasarət kərsitip Amaləklərnı urup İsrailni bulang-talang kıləuqılardın kütquzdi.

Saulning jəməti

⁴⁹ Saulning oşulliri Yonatan, Yixwi wə Malki-Xua idi; uning ikki kizining ismi bolsa — qongining Merab, kiçikining Miqal idi. ⁵⁰ Saulning ayalining ismi Ahinoam bolup, u Ahimaazning kizi idi. Saulning qoxunining sədari Abnər idi; u Saulning taşisi Nərning oşli idi. ⁵¹ Saulning atisi Kix wə Abnərning atisi Nər bolsa, ikkisi Abiəlning oşulliri idi. ⁵² Saul pütkül əmridə Filistiylər bilən kattik jəngdə bolup turdi. Saul əzi hərqaqan batur ya palwanlarnı kərsə, uni öz hizmitigə salatti.

15

Saulning padixahlik həqəkidin məhrum kılınixi

¹ Əmđi Samu'il Saulə: — Pərwərdigar seni Əz həlki İsrail üstigə padixah bolux üqün məsih kıləjili meni əwətkənidi; əmđi Pərwərdigarning səzini angliəjin. ² Samawı qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar mundaқ dəydu: — Mən Amaləklərnıng İsrailəja kıləjan muamilisini, yəni İsrail Misirdin qıqqanda ularning yolda ularəja qandaқ qarxilik kərsətkənlikini kənglümgə pükkmən. ■ ³ Əmđi berip Amaləklərnı urup ularning həmmisini wəyran kilip ularni həq ayimayla, ər bolsun, ayal bolsun, əsmür bolsun, bowaқ bolsun, kala-qoy, təgə wə ixək həmmisini yoқatkin, dedi. ⁴ Saul həlkni jəm kilip ularni Tələim xəhiridə saniwidi, ikki yüz ming piyadə əskər, Yəhuda kəbilisidin on ming adəm qıkti. ⁵ Saul Amaləklərnıng xəhirigə kəlgəndə xu yərdiki wadida bəktürmə koydi. □

⁶ Andin Saul Keniylərgə: — Qıqip kətinglar, silərnı ular bilən koxup yoқatmaslikim üqün Amaləklərnıng arisidin qıqip kətinglar; qünki İsrail Misirdin qıqqanda silər ularning həmmisigə məhrıbanlik kərsətkənsilər, dedi. Xuning bilən Keniylər Amaləklərdin qıqip kətti. ■ ⁷ Əmđi Saul Amaləklərnı Həwilahdin tartip Misirning udulidiki Xurəiqə qoşlap urdi.

⁸ U Amaləklərnıng padixahi Agagni tirik tutti, əmma barlik həlkni kiliq bisi bilən pütünləy yoқattı. ■

□ **14:47** «U qaysi tərəpkə yüzlənsə əlalip kələtti» — yaki «u qaysi tərəpkə yüzlənsə ularni wəyran kılətti». ■ **15:2** Mis. 17:8, 14; Qan. 25:17 □ **15:5** «Amaləklərnıng xəhirigə» — yaki «Amaləklərnıng xəhərlirigə». ■ **15:6** Mis. 18:10, 19; Qel. 10:29; Həq. 1:16 ■ **15:8** Qel. 24:7

⁹ Lekin Saul bilən həlk Agagni ayidi wə koy-kala, bordalojan mal wə kózilardin əng esillərninğ həmmisini, jümlidin nemə yahxi bolsa xuni ayap ularni həlak kılıxka kəli barmidi; lekin nemə yarimas wə zəip bolsa xularning həmmisini ular yokatti. □

¹⁰ Xuning bilən Pərwərdigarning sözi Samuiloja kelip mundak deyildi: — ¹¹ «Saulni padixah kıləjniməja puxayman kıldim, qünki u manga əgixixtin yenip Mening sözümgə əməl kilmidi».

Samuil azar qekip pütkül bir keqə Pərwərdigarəja pəryad kətürdi.

¹² Ətisi Samuil Saulning aldəja qıkix üqün tang səhərdila ornidin turdi. Samuiloja: — Saul Karməlgə bardı wə mana, u əzigə bir abidə turoquzup andin yenip Gilgaləja qüxüptu, degən həwər berildi.

¹³ Samuil Saulning kəxiəja kəlgəndə Saul uningəja: — Pərwərdigar seni mubarəkligəy! Pərwərdigarning səzlrigə əməl kıldim, dedi.

¹⁴ Lekin Samuil: — Undak bolsa kulikiməja angəlanəjan koyning mərixə bilən mən anglawatқан kalining mərixə zadi nədin kəldi? — dedi.

¹⁵ Saul jawab berip: — Ular Amaləklərdin elip kelindi; qünki həlk Hudaying Pərwərdigarəja kurbanlik kılıx üqün koy-kalining esillərini ayap kaldurup koydi; kələjini bolsa pütünləy yokattuk, dedi.

¹⁶ Samuil Sauləja: — Koy, bu gepingni! Mən Pərwərdigarning bu keqə manga nemə deginini sanga eytip bəray, dedi. U uningəja: — Eytkin, dedi.

¹⁷ Samuil mundak dedi: — Öz nəziringdə kiçik həsablənan waqtinğdila Pərwərdigar seni İsrailning üstigə padixah bolsun dəp, məsih kılıxi bilən sən İsrail kəbililiring bəxi boləjan əməsəmidinğ? ¹⁸ Andin Pərwərdigar seni: — Sən berip gunahkar Amaləklərnəni həlak kıləjin; ularni yokatquqə ular bilən soquxkin, dəp əwətkənidi. ¹⁹ Əmdi nemixka Pərwərdigarning səzigə kulak salmay, bəliki olja üstigə düm qüxüp, Pərwərdigarning nəziridə yaman boləjanni kıldinğ?

²⁰ Saul Samuiloja: — Mən həkikətən Pərwərdigarning səzigə kulak saldıməju! Pərwərdigar meni əwətkən yol bilən mangdim wə Amaləklərninğ padixahı Agagni elip kelip Amaləklərninğ əzini pütünləy yokattim. ²¹ Əmma həlk bolsa oljidin koy bilən kala, yəni yokitixka bəkitilgən nərsilərdin əng esilini elip Hudaying Pərwərdigarəja Gilgaldə kurbanlik kılıx üqün elip kəldi, dedi.

²² Samuil: — Pərwərdigar kəydürmə kurbanliklər bilən təəkkür kurbanliklərini kəltürüxtin səyünəmdü, ya Pərwərdigarning səzigə itaət kılıxtin süyünəmdü? Mana itaət kılmaqlık kurbanlik kılmaqlıktin əwzəl, kəngül koyux koqkar yeəjini sunuxtin əwzəldür. ■

²³ Qünki asiylık bolsa jadugərlik gunahı bilən ohxaxtur;

Baxpaxtaqlık kəbihlik wə butpərəslikkə barəwərdür.

Sən Pərwərdigarning səzini taxlıəjining üqün,

Pərwərdigar seni taxlap padixahlıktin məhrum kıldı, — dedi.

²⁴ Saul Samuiloja: — Mən gunah sadir kıldim, qünki mən Pərwərdigarning əmrudin wə sening səzüngdinmü qıktim; qünki mən həlktin korqup ularning səzigə kirdim. ²⁵ Əmdi gunahımni əru kıləjin; mening Pərwərdigarəja səjdə kılıxim üqün mening bilən kaytip barəjin, dedi.

²⁶ Samuil Sauləja: — Mən sening bilən kaytip barmaymən; qünki sən Pərwərdigarning səzini taxlıəjansən, wə Pərwərdigar seni taxlap padixahlıktin məhrum kıldı, dedi.

□ 15:9 «Saul bilən həlk ... koy-kala, bordalojan mal wə kózilardin əng esillərninğ həmmisini ...həlak kılıxka kəli barmidi» — «bordalojan mal» degənninğ baxka hil təjimisii: «ikkinçi tuəjuləjan mal». ■ 15:22 Top. 4:17; Həx. 6:6; Mat. 9:13; 12:7

²⁷ Samuil ketixkə burulojinida Saul uning tonining pexini tutuwaldi, u yirtilib kətti. ²⁸ Samuil uningə: — Pərwərdigar bəgün Israilning padixahlikini səndin yirtip elip səndin əwzəl boləjan bir yekiningə tapxurdi. ²⁹ Israilning Janabiy Aliyisi Boloquqi yaləjan səzliməydu yaki niyitidin yanmaydu; qünki u adəm balisidək niyitidin yanəquqi əməstur, dedi. □ ■

³⁰ Saul: — Mən gunah sadir kildim. Ləkin həlkimning əksakallirining wə Israilning aldida mənə izzət kilip mening bilən yenip barəjin; xuning bilən Hudaying Pərwərdigarə səjdə kılalaymən, dedi.

³¹ Xuning bilən Samuil Saul bilən yenip bardı wə Saul Pərwərdigarə səjdə kildi.

³² Andin Samuil: — Amaləkləring padixahı Agagni mening aldimoə elip kelinglar, dedi. Agag bolsa huxluk bilən uning kexioə bardı. Agag kənglidə: — Xübhisizki, əlüm dəhxiəti ətup kətti, dedi. □

³³ Əmma Samuil: — Sening kiliqing hotunlarnı balisiz kıləndək sening anangmu hotunlarning arisida balisiz bolidu, dewidi, Samuil Agagni Gilgaldə Pərwərdigarning aldida qanap parə-parə kildi.

³⁴ Andin Samuil Ramahqa bardı. Saul bolsa «Saulning yurti Gibeah» degən jaydiki əyigə qikiəp kətti. ³⁵ Samuil əlgən künigiqə Saul bilən kayta kərxumidi. Əmma Samuil Saul üqün kayəurdi. Pərwərdigar Saulni Israilning üstigə padixah kıləjanlikidin əpsuslandı.

16

Samuil Dawutning padixah boluxi üqün uni Məsih kılıdu

¹ Pərwərdigar Samuloə: — Sən kaqanəiqə Saul üqün kayəurup yürisən? Mən uni Israilə səltənət kılıxtin məhrum kilip taxlıəjan əməsmu? Munggüzüngni zəytun meyi bilən toldurup barəjin. Mən seni Bəyt-Ləhəmlık Yəssəning kexioə əwətimən. Uning oşulliridin padixah boluxka əzümə birni bekittim, dedi.

² Samuil bolsa: — Mən kəndək barimən? Saul bu ixni anglisa meni əltürüwetidu! — dedi. Pərwərdigar: — Əzüng bilən bir inəkni aloəq berip Pərwərdigarə qurbanlık kılıx üqün kəldim, degin. ³ Yəssəni qurbanlıkka qakirəjin, andin Mən sənə kılıdioəningni ayan kılımən; wə Mən sənə degən birsini Əzüm üqün məsih kıləjin, dedi.

⁴ Samuil Pərwərdigarning deginini ada kilip Bəyt-Ləhəmgə bardı. Yetip kəlgəndə xəhəring əksakalliri titrigən həlda qikiəp: — Bizgə tinq-amanlık elip kəldingmu? — dəp soridi.

⁵ U: — Tinq-amanlık elip kəldim; Pərwərdigarə qurbanlık sunuxka kəldim. Silər əzünglarnı həramdin paklap mən bilən billə qurbanlıkka kelinglar, dedi. Xuning bilən u Yəssə bilən oşullirini həlal kilip qurbanlıkka qakirdi. ⁶ Ular kəlgəndə Samuil Eliabni kərüp iqidə: — Pərwərdigarning məsih kılıdioəni xübhisizki Əzining aldida turidu, dedi.

⁷ Ləkin Pərwərdigar Samuloə: — Uning təki-turkiə yaki boyioə kərimioəjin. Mən uni xalliwəttim, qünki Huda insan kərgəndək kərməydu;

□ 15:29 «Israilning Janabiy Aliyisi Boloquqi» — Hudani kərsitidu, əlwəttə. ■ 15:29 Qəl.

23:19; Yaq, 1:17 □ 15:32 «... Agag bolsa huxluk bilən uning kexioə bardı. Agag kənglidə:

— Xübhisizki, əlüm dəhxiəti ətup kətti, dedi» — bu ayətni ibraniy tilidə qüxinix təs. Baxka bir tərjimisi: «... Agag bolsa titrigən həlda uning kexioə bardı. Agag: — Dərwəkə əlümning aqqıki kərkunqluktur! — dedi».

insan bolsa sirtki qiyapitigə qaraydu, lekin Pərwərdigar kəlbəgə qaraydu, dedi.■

⁸ Andin Yəssə Abinadabni qakirip Samuilning aldidin ötküzdi. Əmma Samuil: — Pərwərdigar buni həm tallimidi, dedi.

⁹ Andin Yəssə Xammahni uning aldidin ötküzdi. Əmma Samuil: — Pərwərdigar buni həm tallimidi, dedi.

¹⁰ Xuningə qə ohxax Yəssə oqullirining yəttisini Samuilning aldidin ötküzdi. Lekin Samuil Yəssəgə: — Pərwərdigar bularni həm tallimidi, dedi.

¹¹ Samuil Yəssədin: — Barliq yigitlər muxularmu? dəp soridi. U: — Həmmidin kigiki qaldi. Lekin mana, u qoy bekiwatidu, dedi. Samuil Yəssəgə: — Uni qakirtip elip kəlgin, qünki u kəlmigüqə dastihanda olturmaymiz, dedi.■

¹² Yəssə adəm mangdurup uni kəltürdi. U qirayida qan yügürüp turidioqan, kəzliri qiraylik wə kelixkən yigit idi. Pərwərdigar: — Qopup uni məsih kilətin, qünki *Mening talliojinim* xudur! dedi. ¹³ Samuil may münggüzini elip uni qerindaxlirining arisida məsih kildi. U kündin tartip Pərwərdigarning Rohi Dawutning wujudioqə qüxti. Samuil bolsa qopup Ramahə qətti.■

Dawut Saulning aldioqə kelidu

¹⁴ Əmdi Pərwərdigarning Rohi Sauldin kətkənidi, wə Pərwərdigar tərpidin bir yaman roh uni pərixan kildi. ¹⁵ Saulning hizmətkarligi uningə qə: — Mana Huda tərpidin bir yaman roh seni pərixan kilidu.

¹⁶ Əmdi oqojimiz əzliri aldiliridiki hizmətkarligini dərhal buyruqayliki, ular qiltar qelixkə usta adəmnə tapsun; wə xundak boliduki, Huda tərpidin yaman roh üstlirigə kəlsə u qiltar qalsun, uning bilən həlliri obdan bolidu, dedi.

¹⁷ Saul hizmətkarligioqə: — Mening üqün qiltar qelixkə usta bir adəmnə tepip qeximoqə elip kelinglar, dedi.

¹⁸ Oqulamlardin biri uningə qə: — Mana Bəyt-Ləhəmlik Yəssəning qiltarə qə usta bir oqlini kərdüm. U əzi batur bir jəngqi, gəptə həxyar wə kelixkən adəm ikən, xundakla Pərwərdigar uning bilən billə ikən, dedi.

¹⁹ Xuning bilən Saul Yəssəgə əlqilərnə mangdurup: — Qoy bəkiديوqan oqlung Dawutni manga əwətkin, dəp eytti.

²⁰ Yəssə bir exəkni təyyarlap uningə qə nan bilən bir tulum xarab wə bir oqlakni artip, bularni oqli Dawutning kəli bilən Saulə qəwətti.

²¹ Xuning bilən Dawut Saulning qexioqə kelip uning aldidə turdi. Saul uningə qə tolimu amrak idi; u Saulning yaraş kətürgüqisi boldi. ²² Andin Saul Yəssəgə həwər əwətip: — Dawut mening aldimda tursun; qünki u nəzirimgə yaqti, dəp eytti.

²³ Əmdi xundak boliduki, u *yaman* roh Huda tərpidin Saulning üstigə kəlgəndə Dawut qiltarni elip kəli bilən qaldi. Buning bilən Saul aram tepip həli obdan bolup yaman roh uningdin qikip kətti.

17

Dawut bilən Goliat

■ 16:7 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 147:10-11; Yər. 11:20; 17:10; 20:12 ■ 16:11 2Sam. 7:8; Zəb. 78:70-71

■ 16:13 Zəb. 89:20-21; Ros. 7:46; 13:22

1 Əmma Filistiyələr jəng kilix üqün qoxunlirini yiqdi. Ular Yəhudaşə təwə Sokohda jəm bolup, Sokoh bilən Azikah otturisdiki Əfəs-Dammimda qedirlarni tikti. ² Saul bilən Israillarmu jəm bolup Elah jiloşida qediririni tikip Filistiyələr bilən jəng kilijili səp tüzdi. □ ³ Filistiyələr bir tərəptiki taşda, Israillar yənə bir tərəptiki taşda turatti; otturisdida jiloşa bar idi.

⁴ Xu waqıtta Filistiyələrnin ləxkərgahidin Gatliq Goliat isimlik bir qempion palwan qikişip kəldi. Uning egizlikli altə gəz bir qeriq idi. □ ⁵ Bexioşa mis dubuloşa, uqisioşa kasiraklik sawut kiygənidi. Uning bu mis sawuti bolsa bəx ming xəkəl kelətti. □ ⁶ Paqaklırioşa mistin tizlik baqlioşan, əxnisigə mis atma nəyzə kisturiwaloşanidi. ⁷ Uning nəyzisininin sepi bolsa bapkarning hadisidək idi; nəyzisininin bexi altə ming xəkəl kelətti; qalkən kətürgüqisi uning aldida mangatti.

⁸ U ornida turup Israilning qoxunlirioşa mundaq towlaytti: — «Silər nemixka jəng kilix üqün səp tüzgənsilər? Mən Filistiy əməsmu? Silər bolsanglar Saulning kullirioşa? Aranglardin bir adəmni tallap qiqinglar, u mən bilən elixixka qüxsun! ⁹ U mən bilən elixip meni urup öltürəlsə, biz silərnin kulliringlar bolimiz. Ləkin mən uni məşlup kilip öltürsəm, silər bizning kullirimiz bolup bizning hizmitimizdə bolusilər». ¹⁰ Xu Filistiy yənə səz kilip: — Mən bügün Israilning qoxunioşa haqarət kildimoşu? Silər bir adəmni qiqiringlar, biz elixayli! — dedi.

¹¹ Saul bilən həmmə Israil bu Filistiyning səzlrini anglap, alakzadə bolup bək qorkti.

¹² Dawut Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmdə olturukluk Yəssə degən Əfratlik adəmning oşli idi. Yəssəning səkkiz oşli bar idi. Saulning künliridə u heli yaxinip qaloşanidi. ¹³ Yəssəning üq qong oşli Saul bilən jənggə qikқанidi. Jənggə qikқан üq oşulning tunjisininin ismi Eliab, ikkinqisininin ismi Abinadab wə üqinqisininin Xammaş idi. ¹⁴ Dawut həmmidin kikişidi. Üq qong oşli Sauloşa əgixip qikқанidi. ¹⁵ Bəzidə Dawut Saulning qexidin öz atisininin qoylirini bəkiş üqün kaytip kelətti. ■

¹⁶ Axu Filistiy bolsa kirik künqiyilik hər ətigən wə kəqtə qikişip turdi.

¹⁷ Yəssə oşli Dawutka: — Bu əfah qomaqni wə bu on nanni elip ləxkərgahəşa tez bərip akiliringoşa bərgin, □ ¹⁸ bu on parqə qurutni ularning mingbexioşa bərip akiliringning əşwalini sorap ularning kepil hetini elip kəlgin, dedi. □

¹⁹ Saul, xu *üq oşul* wə Israilning həmmə adəmliri Elah jiloşida turup Filistiylərgə qarxi jəng kilatti.

²⁰ Dawut bolsa ətisi səhər qopup qoylarni bir baqquqining kolioşa tapxurup, axliq-tülükni elip Yəssə uningəşa tapilioşandək, qoxun istihkamioşa yətkəndə, jənggə qikқidoşan ləxkərlər sərən kətürüwatқанidi. ■ ²¹ Israil wə Filistiyələr bir-birigə udulmu'udul turup soquşka səp tüzdi. ²² Dawut bolsa elip kəlgən nərsilərnə yük-taklarəşa qarioşuqining kolioşa tapxurup səp arisəşa yügürüp bərip akiliridin tinqlik soridi. ²³ U ular bilən səzlixip turəşanda, Filistiyələrdin boləşan Goliat degən qempion palwan Filistiyələrnin sepidin qikişip yənə heliki gəpni kildi; Dawut uni angliidi.

□ **17:2 «Elah jiloşida»** — yaki «dublar jiloşida». □ **17:4 «Uning egizlikli altə gəz bir qeriq idi»** — Təwrattiki «gəz» bir jəynəkkə barawər bolup, yəni 45 santimetr idi. Demək Goliatning egizlikli 2.8 metr idi. □ **17:5 «Uning bu mis sawuti bolsa bəx ming xəkəl kelətti»** — «bəx ming xəkəl» bəlkim 60-100 kilogram boluxi mumkin. ■ **17:15** 1Sam. 16:19 □ **17:17 «bu əfah qomaq»** — bir «əfah» 27-30 litr boluxi mumkin. □ **17:18 «akiliringning əşwalini sorap ularning kepil hetini elip kəlgin»** — muxu «kepil het» bəlkim ular Dawut aparəşan nərsilərnə qəbul kiləşanlikning ispatı boluxi mumkin. ■ **17:20** 1Sam. 26:5

²⁴ Israilning hëmmə adəmliri bu adəmni kərgəndə qeqip ketixti wə bək kərkti.

²⁵ Israilning adəmliri bir-birigə: — Qiqiwatkan bu adəmni kərdünglarmu? U Israilə həkərat kixix üqün qikidu. Xundak boliduki, uni ɵltürgən adəmgə padixah kəp mal-mülük in'am kilidu, ɵz kizini uningə hətunlukka beridu həm atisining jəmətini Israil təwəsidiə baj-alwandin halas kilidu, dedi.

²⁶ Dawut ɵz yenida turojan adəmlərdin: — Bu Filistiyni ɵltürüp Israilə kilinijan xu həkəratni yəkətkan kixigə nemə kilinidu? Qünki bu hətunisiz Filistiy zadi kim? U qandaksigə mənggü həyat boluquı Hudaning koxunlirioja həkərat kilixka petinidu? — dedi.

²⁷ halayik uningə aldinkilarning degən səzi boyiqə jawab berip: — Uni ɵltürgən kixigə mundak-mundak kilinidu, dedi.

²⁸ Ləkin uning qong akisi Eliab uning u adəmlər bilən səzləxkinini anglap kaldi; Eliabning Dawutka aqqiki kelip: — Nemixka bu yərgə kəlding? Qəldiki u azoijnə koyni kimgə taxlap koydung? Mən kibirlikingni wə kənglüngning yamanlikini bilimən. Sən alayitən jəngni kərgili kəlding, dedi.

²⁹ Dawut: — Mən nemə kildim? Pəkət bir səz kilsam bolmamdikən? — dedi.

³⁰ Dawut burulup bəxkisidin aldinkidək soridi, həkə aldida eytkəndək uningə jawab bərdi.

³¹ Əmma birsi Dawutning eytkən səzlrini anglap kelip Saulə yətküzdi; u Dawutni qakirtip kaldi. ³² Dawut Saulə: — Bu kixining səwəbidin həkəkimning yüriki su bolmisun. Silining kulliri bu Filistiy bilən sokuxkili qikidu, dedi.

³³ Saul Dawutka: — Sən bu Filistiy bilən sokuxkili barsang bolmaydu! Sən tehi yax, əmma u yaxlikidin tartipla jəngqi idi, dedi.

³⁴ Dawut Saulə: — Kulliri ɵz atisining koylirini bəkıp kəldim. Bir xir yaki eyik kelip padidin bir kozini elip kətsə, ³⁵ mən uning kəynidin koqlap uni urup kozini aozidın kutkuzup alattim. Əgər koqurp mənə hujum kilsa mən uni yaylidin tutuwelip urup ɵltürəttim. ³⁶ Kulliri həm xir həm eyikni ɵltürgən; bu hətunisiz Filistiymu ularə həkə bolidu. Qünki u mənggü hətət boluquı Hudaning koxunioja həkərat kəltürdi — dedi. ³⁷ Dawut səzini dawam kilip: — Mən xirning qənggilidin wə eyikning qənggilidin kutkuzojan Pərwərdigar ohxaxla bu Filistiyning kolidin kutkuzidu, dedi. Saul Dawutka: — Baroijn, Pərwərdigar sening bilən billə boləqay, dedi.

³⁸ Andin Saul Dawutka ɵz jəng kiyimlirini kiygüzüp, bexioja mis dubulojini takap wə uningə bir jəng sawutini kiygüzdi. ³⁹ Dawut bolsa Saulning kiliqini kiyimning üstigə esip, mənig bakti; qünki u bularni kiyip bəkmiojanidi. Xuning bilən Dawut Saulə: — Mən bularni kiyip mangalmaydikənmən; qünki burun kiyip bəkmiojan, dəp ularni seliwətti.

⁴⁰ U kolioja həsisini elip, eriktin bəx silik tax iləp padiqi haltisining yanqukoja saldi; u saləusini kolioja elip Filistiygə yəkin bardı. ⁴¹ Filistiy bolsa qikip Dawutka yəkinlaxti, qalkən kətürgüqisimu uning aldida mangdi.

⁴² Filistiy Dawutka birkur səpselip qarap məshirə kildi. Qünki u tehi yax, buqday ənglük wə kelixkən yigit idi. ⁴³ Filistiy Dawutka: — Sən həsə kətürüp aldimoja kəpsən? Sən meni it dəp oylap qəldingmu? — dəp ɵz butlirining namlirini tiləq elip Dawutni karəjidi. ⁴⁴ Filistiy Dawutka yənə: — Bu yaxka kəl, mən gəxüngni asmandiki uqar-kənatlarə wə dalalardiki yirtkuqlarə yəm kilimən, dedi.

⁴⁵ Dawut Filistiykə: — Sən kıliq, nəyzə wə atma nəyzini kətürüp manga hujum kılojili kəlding; lekin mən sən həkəret kılojan, Israilning qoxunlirning Hudasi boləjan Pərwərdigarning nami bilən aldingəja hujuməja qıktım — dedi.

⁴⁶ «Dəl bəgün Pərwərdigar seni mening qoluməja tapxuridu. Mən seni ɵltürüp bexingni kesip alimən; mən ləxkərgəhdiki Filistiyələning jəsətlirininimə asmandiki uqar-qanatlarəja wə dalalardiki yirtquqlirioja yəm kılimən. Buning bilən pütkül jaħan Israilda bir Hudaning bər ikənlikini bilidu ⁴⁷ wə bu pütkül jamaət Pərwərdigarning nusrət berixining kıliq, nəyzə bilən əməs ikənlikini bilidu; qünki bu jəng bolsa Pərwərdigarningkidur, U seni qolimizəja tapxuridu».

⁴⁸ Filistiy Dawutka hujum kılojili qəpup yekın kəlgəndə Dawut uningəja hujum kılojili Filistiy qoxunining səpigə qarap yügürdi. ⁴⁹ Dawut qolini haltisioja tikip bir taxni qıkirip saləjuəja selip Filistiyə qaritip atti; tax Filistiyning pexanisigə təgdi. Tax uning pexanisigə petip kətti, u düm quxüp yərgə yikildi.

⁵⁰ Xundak kılip Dawut Filistiyini saləju wə tax bilən məəjlup kılip uni urup ɵltürdi; Dawutning qolida heq kıliq yok idi. ⁵¹ Dawut yügürüp bərip, Filistiyning üstidə turup, kıliqini kinidin tartip elip uni ɵltürüp, uning bexini aldi. Filistiyələr əz baturining əlginini kərüpla, bədər qaçti.

⁵² Israillar bilən Yəhudalar bolsa ornidin qəpup sərən selixip Filistiyələni jiləjojqə wə Əkron dərwasiliriojqə kəynidin qəqlap kəldi; ɵltürülgən Filistiyələr Xaaraiməja baridəjan yolda Gat wə Əkroniojqə yetip kətkənidi.

⁵³ Israil Filistiyələni qəqlaxtin yenip kelip ularning ləxkərgəhini bulangtalang kıldi. ⁵⁴ Dawut Filistiyning bexini Yerusaleməja elip bardı; uning yariəjini bolsa əz qədrioja qoydi.

⁵⁵ Saul Dawutning Filistiyning aldioja qıkkininə kərgəndə qoxunning sərdari Abnərdin: — I Abnər, bu yigit kimning əqli? — dəp soridi. Abnər: — I padixah, həyatıng bilən kəsəm kılimənki, bilməymən, dedi.

⁵⁶ Padixah: — Bu yigit kimning əqli ikən dəp sorap bəkkın, dedi.

⁵⁷ Dawut Filistiyini kirip qaytip kəlgəndə Abnər uni padixahning kəxioja elip bardı; Filistiyning bexi tehiqə uning qolida turatti.

⁵⁸ Saul uningdin: — I yigit, kimning əqlisən? dəp soridi. Dawut: — Mən silining kulliri Bəyt-Ləhəmlik Yəssəning əqlimən, dəp jawab bərdi.

18

Saulning Dawuttin həsət kılixı

¹ Dawut bilən Saulning səhəbiti ayaqlaxqanda, Yonatanning kəngli Dawutning kəngligə xundak baəqlandiki, uni əz jenidək səydi. ² Saul bolsa u küni uni əz yenida elip kəlip, uni atisining əyigə qaytkili koymidi.

³ Yonatan Dawut bilən əhdə kılixti; qünki u uni əz jenidək səyətti.

⁴ Yonatan əqsidiki tonni selip Dawutka bərdi, yənə jəng kıyimlirini, jümlidin hətta kıliqi, okyasi wə kəmirininimə uningəja bərdi. ⁵ Saul Dawutni nəgila əwətsə u xu yərgə baratti, xundakla ıxlarni jayida kılati. Xuning üqün Saul uni ləxkərləning üstigə qoydi. Bu ix barlık həlkə wə həm Saulning hizmətkərliriojimu yaçti.

⁶ Dawut Filistiyini ɵltürüp kəpqlik bilən yanəjanda Israilning həmmə xəhərliridiki kız-ayallar Saulni nahxa eytip ussul oynap qarxi əlojili qıkti; ular huxluk iqidə dap wə üqtar bilən nəəjmə qelixti. ⁷ Kız-ayallar nəəjmə

qaløjanda: — Saul minglap ɵltürdi, wə Dawut on minglap ɵltürdi, dəp ɵkuxatti.■

8 Buni anglap Saul nahayiti hapa boldi; bu sɵz uning kɵngligə tɵgdi. U: — Dawutka on minglap hɵsablandi, ɵmma manga pəkɵt minglap hɵsablandi; ɵmdi padixahliktin baxka uningɵja heqnərsə kəm ɵməs, dedi. 9 Xu kündin tartip Saul Dawutni kɵzləp yürdi.

10 ɵtisi Huda tərripidin kabahətlik bir roh Saulning üstigə qüxti wə u ɵyidə qalaymıkan jɵyligili turdi. ɵmdi Dawut baxka waqittikidək kɵli bilən qiltar qaldi; Saulning kɵlida nəyzə bar idi. □ 11 Saul: — Dawutni tamɵja nəyzə bilən kadiwetimən dəp, nəyzini atti; lekin Dawut ikki kɵtim ɵzini daldıɵja aldi.

12 Pərwərdigarning Dawut bilənla bolup, ɵzidin yiraqlap kɵtkini üqün Saul Dawutnin kɵrkatti. 13 Xuning üqün Saul Dawutni ɵz yenidin ayrip, uni ləxkərlərgə mingbexi kilip koydi; u ləxkərlərnı elip jənggə qikipturatti.□

14 Dawut bolsa hɵmmə ixlarnı pəm bilən kilatti; qünki Pərwərdigar uning bilən billə idi. 15 Saul uning pəmlik ikənlikini kɵrüp uningdin bək kɵrkatti.

16 ɵmma pütkül Israil bilən Yəhuda həlki Dawutni sɵyetti; qünki u ularni yetəkləp jənggə qikatti. □ 17 Saul Dawutka: — Mana, qong kizim Merab — mən uni sanga hotunlukka bərgüm bar. Sən pəkɵt hizmitimgə jan-pida bolup, Pərwərdigarning jəngliridə kürəx kiləyin, dedi. Qünki Saul iqidə: — U mening qolum bilən ɵməs, bəlki Filistiyələning kɵli bilən yokitilsun, dəp hiyal kiləjanidi.

18 ɵmma Dawut Sauləja: — Mən kim idim, mening atamning jəməti Israil arisida nemə idi, mən qandakmu padixahning kü'ɵqli bolay? — dedi.

19 Lekin Saulning kizi Merab Dawutka berilidıɵjan waqıtta, u Məhəlatlik Adriəlgə hotunlukka berildi. 20 ɵmma Saulning kizi Mikalning kɵngli Dawutka qüxkənidi. Baxkilar buni Sauləja eytti, bu ixtin Saul hux boldi. 21 Saul: — Kizimni Dawutka berəy, u uningɵja bir sirtmak bolup, Filistiyələning kɵlida yokitilsun, dəp ɵylidi. Xuning bilən Saul Dawutka: — Bügün ikkinqi kɵtim kü'ɵqlum bolısən, dedi.

22 Saul ɵz ɵulamliroiəja: — Dawutka astirtin: — Mana, padixah səndin sɵyünidu, wə hɵmmə ɵulamliroi sanga amrak. Xuning üqün padixahning kü'ɵqli boləyin, dəp eytinglar, dəp tapilidi. 23 Saulning ɵulamliroi bu sɵzlərnı Dawutning kulikiɵja yətküzdi. Lekin Dawut: — Nəziringlarda padixahning kü'ɵqli bolux kikiq ixmu? Mən bolsam bir kəmbəɵəl wə ɵtiwarsız adəmmən — dedi.

24 Saulning ɵulamliroi Sauləja Dawutning degənlirini ɵz əyni yətküzdi.

25 Saul: — Silər Dawutka: — Padixah sanga baxka toyluk aloquzmaydu, pəkɵt padixah düxmənliroidin intıkam elix üqün yüz Filistiyning hətnilikinila alidu, dəp eytinglar, dedi (Saulning məqsiti bolsa Dawutni Filistiyələning kɵlida yokitix idi).

26 ɵulamlar bu sɵzlərnı Dawutka yətküzdi; padixahning kü'ɵqli bolux Dawutka yeqip qaldi. ɵmdi bekitilgən məhlət toxmayla, 27 Dawut turup ɵz

■ 18:7 Mıs. 15:21; 1Sam. 21:11; 29:5 □ 18:10 «ɵtisi Huda tərripidin kabahətlik bir roh Saulning üstigə qüxti wə u ɵyidə qalaymıkan jɵyligili turdi» — ıbraniy tilida muxu ayəttiki «jɵylüx» «uroqup qikiq» degən sɵz bilən ipadiliniidu. Baxka əhwalda bu sɵz «bexarət berix»ni kɵrsitidu. □ 18:13 «u ləxkərlərnı elip jənggə qikipturatti» — ıbraniy tilida «u ləxkərlar (həlki) aldidə qikipt kirətti» degən sɵz bilən ipadiliniidu. □ 18:16 «qünki u ularni yetəkləp jənggə qikatti» — ıbraniy tilida «qünki u ular aldidə qikipt kirətti».

adamliri bilən qikiq ikki yüz Filistiyni oltürdi. Dawut ularning hətnilikini kesip elip padixahning küy'ooqli bolux üqün bularning həmmisini padixahqa tapxurdi. Saul kızi Miqalni uningğa hotunlukqa bərđi. ■

²⁸ Saul Pərwərdigarning Dawut bilən billə ikənlikini wə öz kızi Miqalning uni səyidojanlıqini kərüp ²⁹ Dawuttin tehimu kərkti. Xuning bilən Saul üzüksiz Dawutqa düxmən boldi.

³⁰ Filistiylərnıng əmirliri daim sokuxqa qikatti; əmma hər kətim qikasila Dawutning ixliri Saulning həmmə hizmətkarlıriningkidin muwəppəkiyətlık bolatti; xuning bilən uning nami *halayik* tərıpidin tolimu hərəmtəkə sazawər bolatti.

19

Saul Dawutni oltürüxkə intilidu

¹ Saul öz ooqli Yonatan wə həmmə hizmətkarlırigə Dawutni oltürüxkə buyruk kildi. Lekin Saulning ooqli Yonatan Dawutqa bək amrak idi.

² Yonatan Dawutqa: — Atam Saul seni oltürməkqi; əmdi ətə ətigən kattik ehtiyat kılöin, bir məhpiy jayni tepip özüngni yoxuroin; ³ mən özüm qikiq sən yoxurunöjan etizlikqa berip atamning yenida turup atam bilən sening toıqrangda səzlixip bakay; əhwalni enik bilgəndin keyin sanga həwər kılay, dedi.

⁴ Yonatan atisi Saulğa Dawutning yahxi gepini kılip: — Padixah öz hizmətkarığa, yəni Dawutqa yamanlık kilmioıay! Qünki u sanga gunah kilmioıan; bəlki uning əməlliri özünggə kəp yaxxilıklarni elip kəlgən: — ⁵ u öz jenini alkinioıa elip kopup heliki Filistiyni oltürdi wə xuning bilən Pərwərdigar pütkül Israil üqün qong nusrət bərđi. Xu qaşda sən ezüing kərüp hux bolöjan əməsmu? Əmdilikdə nemixka Dawutni səwəbsiz oltürüp nahək qan təküp gunahkar bolmaqqi bolisən? — dedi.

⁶ Saul Yonatanıng səzigə kirdi. U: — Pərwərdigarıng hayati bilən kəsəm kilmənki, u ölümgə məhkum kilinmaydu, dedi. ⁷ Andin Yonatan Dawutni qakirip, Dawutqa bolöjan ixlarning həmmisini dəp bərđi. Andin keyin Yonatan Dawutni Saulning kexioıa elip kəldi wə u ilgirikidək uning hizmitidə boldi.

⁸ Əmma yənə jəng boldi; Dawut qikiq Filistiylər bilən jəng kılip, ularni kattik kirip məoılup kildi; ular uning aldidin bədər keqisti.

⁹ Əmdi Pərwərdigar tərıpidin kabahətlik bir roı yənə Saulni basti. U öz öyidə kolidə nəyzisini tutup olturatti; Dawut bolsa kəli bilən saz qelip turatti. ■ ¹⁰ Saul nəyzə bilən Dawutni sanjip tamöıa kədap koymaqqi bolıwıdi, lekin Dawut özini kaquruwaldi, nəyzə tamöıa kədilip qaldi. Dawut xu keqisi keqip kutuldi.

¹¹ Saul birnəqqə qaparmənlərnı Dawutning öyigə əwətip uni paylap turup ətisi tang yoruşanda uni oltürüxkə mangdurdi. Əmma Dawutning ayali Miqal uningğa: — Əgər bu keqə jeningni elip kaqmisang, ətə oltürülisən, dedi. ¹² Xunga Miqal Dawutni pənjirdin qüxürüp koıydi. Xundak kılip u keqip kutuldi. ¹³ Andin Miqal bir «tərafım» butni elip kariwatqa yatkozup, bexioıa əqkə yungidin kılınöjan bir yastukni koıyup, ədiyal bilən yepip koıydi. □

■ 18:27 2Sam. 3:14 ■ 19:9 1Sam. 16:14; 18:10 □ 19:13 «tərafım» — birhil but. Miqalning yenida bundak butning boluxi Təwratqa hilap, əlwəttə.

14 Saul Dawutni tutux üqün qaparmənlərni əwətkəndə Mikal: — U aqrıp qaldı, dedi. 15 Saul qaparmənlərni *qaytidin* əwətip: — Uni kariwat bilən qoxup elip kelinglar; uni öltürimən, dəp buyruđı.

16 Qaparmənlər kirgəndə, mana kariwatta bu but yatattı, bexioğa əqkə yungidin kiliñojan yastuk qoyulojanıdı. 17 Saul Mikaloğa: — Nemixka meni bundak aldap, düxminimni qaqruwetisən? — dedi. Mikal Sauloğa jawab berip: — U: «Meni qoyuwətkin; bolmisa seni öltürüwetimən» dedi, dedi.□

18 Dawut qeçip kutulup, Ramahka Samuilning qexioğa berip, Saulning uningoğa kiləjanlirining həmmisini dəp bərdi. Andin u Samuil bilən Nayotka berip olturaqlaxtı.

19 Birsı Sauloğa: — Dawut Ramahdiki Nayotta bar ikən, dəp həwər bərdi. 20 Saul Dawutni tutup kelixkə qaparmənlərni mangdurđı. Əmma ular yetip baroğanda pəyoğəmbərlərnıng bir jamaiti bexarət beriwatqanlikini wə Samuilningmu ularning arisida turup ularoğa nazarətqilik kiliwatqanlikini kərdi; xundak boldiki, Hudaning Rohi Saulning qaparmənlirining wujudioğimu quxıp, ularmu həm bexarət berixkə baxlıdı.

21 Bu həwər Sauloğa eytildi; u yənə baxka qaparmənlərni əwətti, lekin ularmu bexarət berixkə quxtı. Andin Saul üqinqi qetım yənə qaparmənlərni mangdurđı. Ular mu həm bexarət berixkə quxtı. 22 Andin Saul əzi Ramahka berip, Səqudiki qoğ qudukka yetip kəlgəndə, «Samuil bilən Dawut nədə?» — dəp sorıdı. Birsı: — Ular Ramahdiki Nayotta bar ikən, dəp jawab bərdi.

23 Xunga u Ramahdiki Nayotka yetip kəldi; Hudaning Rohi uning wujudioğimu quxtı; xuning bilən umu piyadə mengip Ramahdiki Nayotka baroquə bexarət berip mangdı. 24 U hətta kiyimlirini seliwetip Samuilning aldidə bexarət bərdi; pütün bir keqə wə pütün bir kundüz u yərdə yalingaq yattı. Buning bilən: — «Saulmu pəyoğəmbərlərdinmu?» dəyđioğan gəp pəyda boldi.□

20

Yonatan Dawutni qooğđimakqi

1 Dawut Ramahdiki Nayottın qeçip Yonatanıng qexioğa berip uningoğa: — Mən nemə kiliptimən? Nemə qəbihlik kiliptimən? Atang aldidə nemə gunah kiliptimən, u mening jenimni almakqi boluwatıdu? — dedi.

2 U uningoğa: — Yoksu, bundak ix neri bolsun! Sən ölməysən. Qoğ ix bolsun, kiçik ix bolsun atam manga deməy qoymaydu. Nemixka atam bu ixni məndin yoxuridikinə? Hərgiz undak bolmaydu, dedi.

3 Lekin Dawut yənə kəsəm kilip: — Atang sening nəziringdə iltipət tapqinimni jəzmən bilidu. Xunga u kənglidə: — Yonatan buni bilip qalmisun; bolmisa uningoğa azar bolidu, degəndu. Lekin Pərwərdigarning həyati bilən, jening wə həyatıng bilən aldingda kəsəm kilimənki, manga ölümnıng arılıkı bir kədəmlə qaldı, dedi.

4 Yonatan Dawutka: — Kənglüng nemini halisa xuni qılay, dedi.

□ 19:17 «U: «Meni qoyuwətkin; bolmisa seni öltürüwetimən» dedi» — ibraniy tilida: «U: «Meni qoyuwətkin; seni öltürüxmıng nemə həjiti?» dedi». □ 19:24 «Buning bilən: — «Saulmu pəyoğəmbərlərdinmu?» dəyđioğan gəp pəyda boldi» — 10-bab, 12-ayət wə uningdiki izahatni kəring.

⁵ Dawut Yonatanõja mundak dedi: — Mana etä «yengi ay» bolidu; män adëttikidäk padixah bilën hämdastihan bolmisam bolmaydu. Lekin meni koyup bërgin, män üqinqi küni ahximioiqä dalada mökünüwalay.

⁶ Atang mening sorunda yoklukimni kerüp sorisa, sën uningõja: «Dawut mändin ez xähiri Bëyt-Lähëmgä tezraq berip kelixkä jiddiy ruhsät soridi, qünki u yördä pütkül ailisi üqün bir yillik kurbänlik ötküzidikän», degin, dedi. ⁷ Əgär u: — Obdan böptu, desä, kulung tinq-aman bolidu: — Lekin u aqqıklansa, uning manga yamanlik kilixni niyät kilöjanlikidin guman kilmiojin. ⁸ Sën kulungõja iltipät kersätkin; qünki sën özüng bilën Përwërdigarning aldidä kulungni ähdilëxtürgënsän. Lekin ägär mändä bir yamanlik bolsa sën özünglä meni öltürgin; meni elip berip atangõja tapxuruxning nemä häjiti? — dedi.■

⁹ Yonatan: — Undak hiyal sëndin neri bolsun! Əgär atamning sanga yamanlik kilidiojan niyiti barlikini bilip qalsam, sanga dëyttim ämäsnu? — dedi.

¹⁰ Dawut Yonatanõja: — Əgär atang sanga kattik gäp bilën jawab bërsä, kim manga häwër beridu? — dedi.

¹¹ Yonatan Dawutka: — Këlgin, dalaõja qikäyli, dedi. Xuning bilën ikkisi dalaõja qikti. ¹² Yonatan Dawutka mundak dedi: — Israilning Hudasi Përwërdigar manga *guwahki*, män etä yaki egünlökkä muxu wakitta atamning niyitini bilip, sanga iltipätlik bolsa, män adäm mangdurup sanga mälum kilmamdim? ¹³ Əgär atam sanga yamanlik kilmäqçi bolsa, män seni tinq-aman yolõja selix üqün sanga adäm äwätip häwër bërmisäm, Përwërdigar manga sening bexingõja qüxkändinmu artuk qüxürsün; ämdi Përwërdigar atam bilën billä bolõqandäk sening bilën billä bolsun.

¹⁴ Häyatla bolsam meni ölmisün döp Përwërdigarning mehräbanlikini manga kersätkäysän. ¹⁵ Män ölüp kätkän təkdirdimu, öydikilirimdin häm heq wakit mehräbanlikingni üzmigäysän; Përwërdigar sën Dawutning hämmä düxmënlirini yär yüzidin yokatqandin keyinmu xundak kilõqaysän».

¹⁶ Xuning bilën Yonatan Dawutning jëmätä bilën ähdä kilixip: — Përwërdigar Dawutning düxmënliridin häsab alsun, dedi. ¹⁷ Andin Yonatan yänä özining Dawutka bolõjan muhäbbiti bilën uningõja kësäm kildurdi; qünki u uni ez jenidäk söyätti.

¹⁸ Yonatan Dawutka mundak dedi: — Etä yengi ay bolidu. Mana sening ornung box qalidu, kixilär sening yoklukingõja dikqät kilidu. ¹⁹ Üqinqi küni sën qüxüp aldinkä ketim bu ixkä yolukkinginda özüngni yoxurõqan jayoõja berip «Ezäl» degän taxning yenida turup turojin. ²⁰ Nän taxning yenediki bir jayoõja huddi nixanni karalioqandäk üq pay ya oki atay.

²¹ Andin oqlamni mangdurup: — «Ya oqlirini tepip këlgin» — dëymän. Əgär män oqlamoõja: — Ənə, oklar arka täräptä turidu, ularni elip käl, desäm, sën qikip yenimoõja këlgin; xundak bolõqanda, Përwërdigarning häyatä bilën kësäm kilimänki, sën üqün tinq-amanlik bolidu, heq ix bolmaydu. ²² Lekin oqlamoõja: — Ənə, oklar aldingda turidu, desäm, sën kätkin, qünki undak bolsa, Përwërdigar seni kätküzüwätkän bolidu.

²³ Əmdiliktä män bilën sën sözlëxkän ix toqrukuk, Përwërdigar sën bilën mening otturimda guwahqidur.

²⁴ Xuning bilën Dawut dalada mökünüwaldi. Yengi ay këlgändä, padixah taam yegili dastihanda olturdi. ²⁵ Padixah bolsa burunkidäklä ez ornida tamning yenediki tördä olturdi. Yonatan ornidin turdi, Abnär Saulning

yenida olturdi. Lekin Dawutning orni box qaldı. □ 26 Əmma Saul u küni heqnemə demidi. Qünki u: — Dawutka bir ix boldı, u napak bolup qaldı. U jazman napak bolup qaptu, dəp oylıdı. □ 27 Lekin Dawutning orni yengi aynıng ətisimu, yəni aynıng ikkinçi künimu box idi. Saul oqli Yonatandin: — Nemixka Yəssəning oqli yaki tünügün yaki bügün tamakka kəlməydu, dəp sorıdı.

28 Yonatan Sauloşa jawab berip: — Dawut Bəyt-Ləhəmgə baroqli məndin jiddiy ruhsət sorap: — 29 Mening beriximoşa ruhsət kılöjn, ailimizning xəhərdə bir qurbanlıq ixi boləoşaq akam mening beriximni eytıptu; əgər sening nəzirıngdə iltıpat tapkan bolsam kərındaxlırim bilən kərüxüp kelıxkə ruhsət bərgin, dedi. Xunga u padıxahning dastihinoşa kəlmıdı, dedi.

30 Saulning Yonatanoşa kattik oşəzıpi kelip: — I buzuk, kaj hotunning oqli, nemixka Yəssəning oqlını əzünngə tallap, əzüngni xərməndə kılıp wə anangni nomuska koşoşınıngni bilməmdimən? 31 Əgər Yəssəning oqli yər yüzidə tirik bolsıla, sən həm sening padıxahlıking mustəhkəm bolmaydu. Xunga əmđi adəm əwətip uni mening kəximəşa elip kəlgin, qünki u əlümgə məhkəmdur! — dedi.

32 Yonatan atısı Sauloşa jawab berip: — U nemixka əlümgə məhkum kılınixi kerək? U nemə kıptu? — dedi.

33 Andin Saul Yonatanəşa sanjix üqün uningoşa nəyzini atti; buning bilən Yonatan atısının Dawutni əltürməkçi boləjanlıkını enik bilip yətti.

34 Yonatan bolsa kattik aqqıqlap dastihandin koşup kətti wə yengi aynıng ikkinçi küni heq taam yemidi. Qünki atısının Dawutni xundak həkərətlixı uningoşa kattik azar boləjanıdı.

35 Ətisi Yonatan dalaşa qıqip Dawut bilən kelıxkən jayəşa bardı. Uning bilən bir kiçik oşulam billə bardı.

36 U oşulaməşa: — Sən yügür, mən atқан ya oklırını tepip kəlgin, dedi. Oşulam yügürdi, u bir okni uning aldi tərıpigə atti. 37 Oşulam Yonatan atқан ok qıxkən jayəşa kəlgəndə Yonatan oşulamni qaşırıp: — Ok sening aldi tərıpingdə turmamdu? — dedi. 38 Andin Yonatan oşulamni yənə qaşırıp: — Bol, ittik bol, həyal bolmioşin! — dedi. Yonatanıng oşulami ya okını yioşıp oşoşisoşa elip kəldi. 39 Lekin oşulamning boləjan ixtin həwiri uk idi. Buni yaloşuz Yonatan bilən Dawutla bilətti.

40 Andin Yonatan oşulaməşa yaraqlırını berip uningoşa: — Ularnı xəhərgə elip kətkin, dedi.

41 Oşulam kətkəndin keyin Dawut *taxning* jənub tərıpidin qıqip yərgə yikilip üq kətim təzim kıldı. Ular bir-birini səyüxti, bir-birigə esilixip yioşlaxtı, bolupmu Dawut kattik yioşlıdı.

42 Yonatan Dawutka: — Səpıring tinq-aman bolsun; qünki biz ikkimiz: — Pərwərdigar mening bilən sening otturungda wə mening nəslim bilən sening nəslıng otturisida mənggügə guwah bolsun, dəp Pərwərdigarıng nami bilən kəsəm iqıxkən, dedi. Dawut ornıdin koşup mangdı, Yonatanmu xəhərgə kırıp kətti.

□ 20:25 «Padıxah bolsa burunkıdəkla öz ornıda tamning yenıdiki tərdə olturdi. Yonatan ornıdin turdi, Abnər Saulning yenıdiki olturdi» — Yonatanıng «ornıdin turuxı» bəlkim taqısi Abnərning hərmıti üqün uningoşa Saulning yenıdiki orunni boxıtix üqün. Baxka hil tərjimisi: «Yonatan uning (Saulning) odulıdı idi» □ 20:26 «Dawutka bir ix boldı, u napak bolup kaldın» — «napak bolux»: Musa pəyoşəmbərgə qıxırılğan kanun boyıqə, bırsı məsilən bir əlükkə təgkən bolsa bir məzgil «napak» bolattı — xundak bolsa uning heq qurbanlıq (məsilən, yengi aydıki qurbanlıqlar)din yeyixigə bolmaytti.

21

Dawut Nob xəhriyə bardu

1 Dawut əmdi Nobka kelip Ahimələk kahinning xəxiyə bardı. ² Ləkin Ahimələk Dawutni kərgəndə titrəp kərkəp uningə: — Nemixka birimu sən bilən kəlməy yaləuz kəlding? — dedi.

³ Dawut Ahimələk kahinə: — Padixah manga məlum bir ixni buyrup: — Mən sanga buyruoan ix yaki sanga tapiloan yolyoruk toşrisidin heqkim birnemə bilmisun, dəgənidi. Əz oqlamlirimni bolsa məlum bir jayə bərixka bəkitip koydum. ⁴ Əmdi kəlungda nemə bar? Bəx nan, yaki nemə bolsa, xuni manga bərgin, dedi.

⁵ Kahin Dawutka jawab berip: — Kəlungda adəttiki nan yok, pəkət mukəddəs nan bar. Əgər oqlamlar ayallaroə yəkinlaxmioan bolsa yesə rawa bolidu, dedi.

⁶ Dawut kahinə jawab berip: — Bərhək, mən bəxka wəqitlarda qıkkinimə ohxax, ayallar bizdin yirək boləqili üq kün boldi. Mən *hərketim* qıkkanda, gərqə adəttiki səpər bolsimu, oqlamlarning qaçiliri pak bolidoan yərdə, bəgün ular wə qaçiliri tehimu pak bolmamdu, dedi.

⁷ Xuning bilən kahin uningə mukəddəs nandin bərdi, qünki bu yərdə «təkdin nan»din bəxka heqkəndək nan yok idi. Bu nan Pərwərdigarning huzuriə yengi issik nan koyuloan küni alməxturoan nanlar idi. ⁸ (ləkin u küni Saulning hizmətkarlıridin məlum birsi u yərdə Pərwərdigarning huzurida kəlduruloanidi. Uning ismi Dəəg bolup Saulning padiqilirining qəngi idi).

⁹ Dawut Ahimələkə: — Kəlungda nəyzə yaki kiliq yokmu? Padixah tapxuroan ix jiddiy boləq yaki kiliq yaki bəxka yaraşlirimni elip kəlmədim, dedi.

¹⁰ Kahin: — Sən Elah jiloşisida əltürgən Filistiy Goliatning kiliqi bu yərdə bar, u əfədnin kəynidə, bir parqə rəhtkə oraklik həlda turidu. Halisang ələin, uningdin bəxkisi yok, dedi. Dawut: — Bu təngdixi yok kiliqtur, xuni manga bərgin, dedi.

¹¹ Dawut u küni kəpup Sauldin kəqip Gatning padixahi Akixning xəxiyə bardı.

¹² Ləkin Akixning hizmətkarlıri uningə: — Bu zeminning padixahi Dawut əməsmu? Uning toşrisida kız-ayallar bir-birigə: — Saul minglap əltürdi,

Wə Dawut on minglap əltürdi,

— dəp nahxa-əzəl okuxup ussul oynioan əməsmu, dedi. ■

¹³ Dawut bu səzləni kəngligə püküp Gatning padixahi Akixtin bək kərkəti. ¹⁴ Xuning üqün ularning kəz əldida əzining yürük-turuxlirini əzgərtip, ularning kəlıda turoan wəqitda əzini sarəngdək kərsətti; u dərwasilarning ixiklirigə jijip, tükürükini sakilioə aqturatti.

¹⁵ Akix hizmətkarlıriə: — Mana bu adəmning sarənglikini kərməmsilər? Uni nemixka mening əldimə elip kəldinglar? ¹⁶ Məndə sarənglar kəmqilmidi? Silər bu kixini əldimə sarənglik kəloəli elip kəldinglarmu? Bu adəm mening əyümgə kirixi kərkəmu? — dedi.

□ 21:6 «...gərqə adəttiki səpər bolsimu, oqlamlarning qaçiliri pak bolidoan yərdə, bəgün ular wə qaçiliri tehimu pak bolmamdu» — bəxka nəqqə təjimisə uqrixi məkkin.

□ 21:7 «qünki bu yərdə «təkdin nan»din bəxka heqkəndək nan yok idi» — «təkdin nan»: — yaki «(Hudanin) huzuri neni», yaki «tiziloan nan». «Mis.» 25- wə 35-babni kəring. ■ 21:7 Mat. 12:3; Mar. 2:25; Luqa 6:3 ■ 21:12 1Sam. 18:7

22

Dawut Mizpah wə Adullamoja baridu

¹ Dawut u yərdin ketip Adullamdiki oqaroja qaçti. Uning qerindaxliri bilən atisining pütkül jəməti buni anglap uning qexioja bardi. ² Ezilgən, qərzdar boləqan wə dərdmənlarıning həmmisi yioçilip uning yenioja kəldi wə u ularning sərdari boldi. Uningoja qoxuloqan adəmlər bolsa tət yüzqə idi.

³ Dawut u yərdin çiqip Moabdiki Mizpahqa berip Moabning padixahidin: — Hudaning meni nemə qilidioqinini bilgüqə, ata-anamning bu yərgə kelip aranglarda turuxioja yol qoyoyayla, dəp tələp kildi. □ ⁴ Dawut atisi wə anisini Moabning padixahining qexioja elip kəldi. Dawut qoroqanda turoqan pütkül künlərdə ata-anisi uning bilən billə turdi.

⁵ Əmma Gad pəyojəmbər Dawutqa: — Qoroqanda turmay, bu yərdin çiqip, Yəhuda zeminiqə baroqin, dedi. Xuning bilən Dawut u yərdin ayrilip, Hərat ormanliqioja bardi.

Saul Nobdiki kaqinlarni oltüridu

⁶ Saul Dawutning nədə turuwatqanliqidin həwər tapti. Saul bu waqıtta Ramahdiki Gibeahda egiz bir jayda yuloqan dərihining tüwidə olturatti. Uning kolida nəyzisi bar idi, barliq hizmətkarlıri qerisidə turatti. ⁷ Saul qerisidə turoqan hizmətkarlırioja: — I Binyaminliqlar, qulak selinglar! Yəssəning oqli hər biringlarqə etizlar bilən üzümzarlarni təksim qilip berəmdu? Həmminglarni ming bexi wə yüz bexi qilamdu? ⁸ Silər həmminglar manga qəst kildinglar, əz oqlumning Yəssəning oqli bilən əhdə qilixqinini həqkim manga ukturmidi. Həq qaysinglar manga iq aqrıtmidinglar yaki əz oqlumning mening hizmətkarimni manga yoxurun hujum qilixqə qutratqinidin manga həwər bərmidinglar, dedi.

⁹ Andin Saulning hizmətkarlırining iqigə kiriwaləqan Doəg: — «Mən Yəssəning oqlining Nobqa Ahitubning oqli Ahimələkning qexioja kəlgininə kərdüm, ¹⁰ — Ahimələk uning üçün Pərwərdigardin yol soridi wə uningqə ozuk-tülük bilən Filistiy Goliatning qiliqini bərdi» — dedi.

¹¹ Padixah adəm əwətip Ahitubning oqli kaqin Ahimələkni, xundakla uning atisining pütkül jəmətinə, yəni Nobdiki kaqinlarnimu qaqirtip kəldi. Ularning həmmisi padixahning qexioja kəldi.

¹² Saul: — I Ahitubning oqli angliqin, dedi. U: — I oqojam, mana mən, dedi.

¹³ Saul uningqə: — Nemixqə silər, sən bilən Yəssəning oqli, manga qəst qilisilər? Sən uningqə nan wə qiliq berip, uning üçün Hudadin yol soridingoju? Mana əmđi u bəgünkidək manga hujum qilməqçi bolup paylar yürməktə! — dedi.

¹⁴ Ahimələk padixahqa jawab berip: — Silining barliq hizmətkarlırining arisida Dawutdək sadıq kim bar? U padixahning küy'oqli, silining məhpiy məslihetlirigə ixtirak qiləuqçi wə ordiliri iqidə izzətlik əməsmidi? ¹⁵ Mən pəkət uning üçün Hudadin yol soraxni bəgünla baxlidimmu? *Asiylik* qilix məndin neri bolsun! Padixah əz kulini wə atamning pütkül jəmətinə əyibkə buyrumioqayla, qünki qullirining bu ixtin qilqə həwiri yəq, dedi. □

¹⁶ Ləkin padixah: — I Ahimələk, sən əlisən, sən wə atangning pütkül jəməti qoqum əlisilər, dedi. ¹⁷ Padixah əz qerisidiki qaparmənliqigə: — Mang, Pərwərdigarning kaqinlirini oltürünglar! Qünki ular həm

□ 22:3 «Moabdiki Mizpah» — yaki «Moabdiki Mizpəh». □ 22:15 «qünki qullirining bu ixtin qilqə həwiri yəq» — ibraniy tilida «qünki qullirining bu ixtin azmu, jikmu həwiri yəq».

Dawutka həmdəm boldi həm uning ka q nini bilip turup manga h w r bərmidi, dedi. Lekin padixahning qol astidikiliri Pərwərdigarning ka inlirini  lt r xk  qol k t rgili unimidi.

¹⁸  m di padixah Do gk : — Sən berip ka inlarni öltürüwətkin, dedi. Edomluk Do g berip ka inlarni  lt rdi; bu k ni u kanaptin to uloqan  fod kiyg n səksən b x ad mni  lt rdi.

¹⁹ Andin u ka inlarning x hiri Nobda olturo uqilarni kirdi, yəni  r w  ayallar, balilar w  bowaqlar, kala, ex k, qoylar — h mmisini qiliqlidi. ²⁰  mma Ahitubning oqli Ahim lakning Abiyatar deg n bir oqli kütulup Dawutning qexio a keqip k ldi. ²¹ Abiyatar Dawutka Saul Pərwərdigarning ka inlirini  lt rdi, d p h w r b rdi.

²² Dawut Abiyataro a: — U k ni Do gning u y rd  ikənlikini k r p, uning j zmon Saulo a h w r beridio inini bilg nidim. Mən atangning pütkül j m tining  lt r l xig  zamin boldum, dedi. ²³ Mən bilən bill  turoşin, heq k rkmo in. Q nki mening jenimni almaq i boluqanlar sening jeningnimu həm almaq i. Mening qeximda bihətər turis n, dedi.

23

Dawut Keilah xəhirini kutkuzidu

¹ Birs  Dawutka h w r berip: — Mana Filistiyər Keilaho a h jum kilip hamanlarni bulap-talimaqta, dedi.

² Dawut Pərwərdigardin: — Mən berip bu Filistiyərgə zərbə berim nmu? — d p soridi. Pərwərdigar Dawutka: — Berip Filistiyərgə zərbə berip Keilahni azad kiluqin, dedi.

³ Lekin Dawutning adəmliri uning a: — Mana biz Yəhuda zeminida turupmu k rkiwatkan y rd , Keilaho a berip Filistiy larning koxunlirio a h jum kilsaq kandaq bolar? — dedi.

⁴ Xunga Dawut yənə bir ketim Pərwərdigardin soriwidi, Pərwərdigar uning a jawab berip: — Sən ornungdin turup Keilaho a baro in; q nki Mən Filistiy larni koluqo a tapxurimən, dedi. ⁵ Buning bilən Dawut  z adəmliri bilən Keilaho a berip Filistiyər bilən so uxup, mallirini olja kilip, ularni kattik kirdi. Dawut xundaq kilip Keilahda turuwatkanlarni kutkuzdi.

Dawut Saulning qanggildin yənə kutulidu

⁶  m di Ahim lakning oqli Abiyatar Keilaho a keqip kelip Dawutning qexio a kəlgəndə, uning qolida  fod bar idi.■

⁷ Birs  Saulo a, Dawut Keilaho a k ptu, d p h w r b rdi. Saul: —  m di Huda uni mening kolumo a taxlap tapxurdi. Q nki u dərwaziliri w  takakliri bar x h rg  kirg qk  solunup k ldi, dedi. ⁸  m di Saul Dawut bilən adəmlirini muhasirig  elix  q n h mm  həlkni Keilaho a berip j ng kilixka qaqirdi.

⁹ Dawut Saulning  zini k stl ydio anlikini bilip, Abiyatar ka ino a: —  fodni elip k lgin, dedi. □ ¹⁰ Andin Dawut: — I Israilning Hudasi Pərwərdigar, m nki Sening kulung Saulning bu x h rni mening səwəbimdin harab kilix  q n Keilaho a kelixkə k stl watkanlikini enik

■ 23:6 1Sam. 22:20 □ 23:9 «Dawut Saulning  zini k stl ydio anlikini bilip, Abiyatar ka ino a: —  fodni elip k lgin, dedi» — k r n duki, 10-12-ayəttiki soallarni Dawut  fod wasitisi bilən Pərwərdigardin soraydu.

anglidi. ¹¹ Keilahdikilər meni uning qolliqqa tutup berərmi? Saul öz bəndəng angliqandək bu yərgə kelərmi? I Israilning Hudasi Pərwərdigar, Səndin ətünimənki, öz bəndənggə bildürgəysən, dedi. Pərwərdigar: — U bu yərgə kelidu, dedi. □ ¹² Dawut yənə: — Keilahtikilər meni wə adəmlirimni Saulning qolliqqa tutup berərmi, dedi. Pərwərdigar: — Ular silərni tutup beridu, dedi.

¹³ Əmdi Dawut adəmliri bilən (təhminən altə yüzqə) ornidin turup Keilahdin qikip, əzliri baralaydıqan tərəpkə qarap kətti. Saulqə, Dawut Keilahdin qeqiptu dəp həwər berilgəndə u uni qoşlaxkə qikmidi.

¹⁴ Dawut bolsa qəldiki qorəjan-kijyalarda həmdə Zif qəlinə təqlirida turdi. Saul uni hər küni izdəytti; ləkin Huda uni uning qolliqqa tapxurmidi.

¹⁵ Əmdi Dawut Saulning özini ətürgili qikidiqanliqini baykəp qaldı. Xu qəşda u Zif qəlidiki bir ormanliqta turatti. □ ¹⁶ Saulning oşli Yonatan bolsa ormanliqkə qikip Dawutning qəşiqə berip, uni Huda arkilik rişbətəndürüp uningə: — □ ¹⁷ Qorkmişin; qünki atam Saulning qəli seni tapalmaydu. Sən bəlki Israilning üstidə padixah bolisən, mən bolsam sening wəziring bolimən, buni atam Saulmu bilidu, dedi.

¹⁸ Andin ular ikkiylən Pərwərdigarning aldidə əhdə qilixti; Dawut bolsa, ormanliqta turup qaldı, Yonatan öz əyigə yenip kətti.

¹⁹ Xuningdin keyin Ziftikilər Gibeahta turuwatqan Saulning qəşiqə kelip: — Mana, Dawut Haqilahning egizlikidiki Yəximonning jənubi tərəpigə jaylaxqan ormanliqtiki qorəjanlarda yoxuruniwaldi, bilməmdila? ²⁰ Xunga, i padixah, qaşan kəngülliri tartsa xu qəşda kəlsilə; bizning burqimiz uni padixahning qolliqqa tutup berixtur, dedi.

²¹ Saul: Manga iq aqrıtqininglar üqün Pərwərdigar silərgə bəht ata qiləy. ²² Əmdi silərdin ətünimənki, berip zadi qaysi yərdə turidişinini jəzmləxtürüqlar; uning iz-derikini eniklap, wə kimning uni kərgənlikini bilip kelinglar; qünki kixilər eytixiqə u intayin hiyliyər ikən, dedi.

²³ Xunga berip, uning yoxurunoşan barliq məhpiy jaylirini enik kərüp kelinglar; yenimoşə yenip kelip manga əynini eytinglar. Andin mən silər bilən billə barimən; wə xundək boliduki, əgər u zemdina bolsila, mən Yəhudiylarning minglişanlarning arisidin uni izdəp tapimən, dedi.

²⁴ Ular qəşpup Sauldin ilgiri Zifkə bardı; ləkin Dawut öz adəmliri bilən Maon qəllükidiki Yəximonning jənub tərəpidiki Arabah tüzənglikidə turuwatatti. ²⁵ Saul adəmliri bilən Dawutni izdəp bardı. Kixilər bu həwərni Dawutkə eytti; xuning bilən u qüşüp, qiyəşə berip Maon qəlidə turdi. Saul buni anglap Dawutning kəynidin qoşlap Maonning qəligə qikti. ²⁶ Saul taşning bu tərəpidə mangdi, əmma Dawut adəmliri bilən taşning u tərəpidə mangdi. Dawut Sauldin qəşiqə üqün aldiriwatqanidi; ləkin Saul adəmliri bilən Dawut wə uning adəmlirini tutimiz dəp ularni qorxişili turdi. ²⁷ Əmma bir həwərqi Saulning qəşiqə kelip uningə: — Filistiylər zemimizning jənub tərəpigə kirip bulang-talang qiliwatidu, tezdin kaytsila, dedi.

²⁸ Xuning bilən Saul yenip Dawutni qoşlaxtin tohtap Filistiylər bilən soquxkili qikti. Xunga u yər Sela-Əmmahləkot dəp ataldi. □ ²⁹ Dawut bolsa u yərdin qikip Ən-Ədəning taş-qorəjanliqida turdi.

□ **23:11 «...kelərmi?... kelidu»** — ibranıy tilida «...qüşərmı?... qüşıdu» deyılıdu. □ **23:15 «Zif qəlidiki bir ormanliqta..»** — yaki «Zif qəlidiki horəş xəşırıda...». □ **23:16 «Yonatan... Dawutni ... rişbətəndürdi»** — ibranıy tilida: «Yonatan ... uning (Dawutning) qəlini küqləndürdi» deyılıdu. □ **23:28 «Sela-Əmmahləkot»** — mənisı bəlkim «ayrişuqi Qoram tax».

24

Dawut Saulni ayaydu

¹ Saul Filistiyilarni qoqilap qikirip yanqanda uningqo: — Mana, Dawut Ən-Gədidiki qəldə turuwetiptu, degən həwər berildi. ² Saul əmdi pütkül İsraildin hillanoqan üq ming adəmni elip Dawut bilən adəmlirini izdigili «Yawa tekilər» qoram taxliqioqə qikti. ³ U yolning yenidiki qoy qotanlirioqə kəlgəndə, xu yərdə bir oqar bar idi. U tərət kilix üqün oqarqə kirdi; Dawut bilən adəmliri oqarning iqqirisidə olturatti.

⁴ Dawutning adəmliri uningqo: — Mana Pərwərdigarning sanga: — Öz düxminingni sening qolungqoqə berimən, nemə sanga layiğ kərünsə xuni qiloqin, degən küni dəl muxu kün ikən, dedi. Dawut qopup Saulning tonining pexini tuydurmay kesiwaldi. ⁵ Lekin Saulning tonining pexini kəskini üqün Dawut kənglidə qattiq əpsuslandi. ⁶ U əz adəmlirigə: — Pərwərdigar meni Pərwərdigar Əzi məsih kילוqan oqojamqə bundak qolumni uzartixtin saklisun, qünki u Pərwərdigarning məsihliginidur, dedi.

⁷ Xu səz bilən Dawut əz adəmlirini tosup Saulqə qeqilqili qoymidi. Saul bolsa qopup oqardin qikip əz yoliqə kətti. ⁸ Andin Dawutmu turup oqardin qikip Saulning kəynidin: — I oqojam padixah! — dəp qakirdi. Saul kəynigə qarawidi, Dawut egilip yüzini yərgə yaqqan halda təzim kildi. ⁹ Dawut Saulqə mundak dedi: — «Mana, Dawut seni kəstləxkə pürsət izdəwatidu, dəydiqan kixilərnin səzigə nemixkə qulak salila?

¹⁰ Mana bügün əz kəzliri bilən kərdiliki, Pərwərdigar bügün oqarda silini əz qolumqə bərgənidi. Bəzilər manga uni oltürüwətkin, dedi; lekin mən silini ayap: — Oqojamqə qolumni uzartmaymən, qünki u Pərwərdigarning məsihliginidur, dedim. ¹¹ Qarisila, i ata, qolumdiki tonlirining pexigə. Silini oltürməy tonlirining pexini kəskənlikimdin xuni bilsiləki, kənglümdə siligə ya yamanliq ya asiylilik yok, siligə gunah qiloqinim yok, lekin sili jenimni alqili paylimaktila. □ ¹² Pərwərdigar mən bilən silining otturimizda həküm kilsun, mening hesabimni silidin Pərwərdigar alsun; lekin mening qolum siligə kətürülməydu. ¹³ Konilar: — «Rəzillik rəzillərdin qikidu» dəp eytkanikən, lekin əz qolum siligə kətürülməydu. ¹⁴ İsrailning padixahı kimni tutkili qikti? Kimni qoqilap yüridu? Bir əlük itni, halas! Yaloquz bir bürgini, halas! ¹⁵ Pərwərdigar soraqı bolup mən bilən silining otturimizda həküm qikarsun! U həkənahəknı ayrip, dəwayimni sorap meni silining qolliridin halas kilip, adalət yürürgəy!» — dedi.

¹⁶ Dawut Saulqə bu səzlərnı eytkanda Saul: — Bu sening awazingmu, i oqulm Dawut? — dedi. Andin Saul yukiri awaz bilən yioqlap kətti. ¹⁷ U Dawutqə: — «Sən məndin adilsən, qünki sən manga yaxxilik qayturding, lekin mən sanga yamanliq qayturdum. ¹⁸ Sən bügün manga yaxxilik qiloqanliqningni obdan kərsitip bərding; Pərwərdigar meni qolungqə tapxuroqan bolsimu, sən meni oltürmiding. ¹⁹ Birsı əz düxminini tapsa, uni aman-esən kətkili qoyamdu? Pərwərdigar sening manga bügün qiloqan yaxxiliqning üqün sanga yaxxilik yanduroqay. ²⁰ Əmdi mana, xuni bildimki, sən jəzmən padixah bolisən, İsrailning padixahliki sening qolungda tiklinidu. ²¹ Lekin hazır Pərwərdigar bilən manga kəsəm qiloqinki, məndin keyin mening nəslimni yokatmay, namimni atamning jəmətidin oqürmigəysən», dedi.

□ 24:11 «kənglümdə siligə ya yamanliq ya asiylilik yok» — ibraniy tilida «qolumda siligə ya yamanliq ya asiylilik yok».

²² Xuning bilən Dawut Sauloqa kəsəm kildi. Saul öz öyigə yenip kətti; Dawut adəmliri bilən qoroqan-kiyaqqa qikiq xu yərdə turdi.

25

Samuil əlidi

¹ Samuil əldi. Pütkül Israil yiqilip uning üqün matəm tutti; ular uni uning Ramahdiki əyidə dəpnə kildi. Dawut bolsa qopup Paran qəligə bardı. ■

Dawut, Nabal, Abigail

² Əmdi tirikqiliki Karməldə boləqan, Maonda olturuqluq bir adəm bar idi. Bu kixi bək bay bolup üq ming qoy, bir ming eqkisi bar idi. U öz qoylirini Karməldə kirkıwatatti. ³ U adəmning ismi Nabal bolup, ayalining ismi Abigail idi; ayali həm pəm-pərasətlik həm əpt-turki qıraylıq, ləkin eri kəttik qol wə rəzil idi; u Kaləbning əwladidın idi. □

⁴ Dawut qəldə turup Nabalning öz qoylirini kirkıydiqanlığını anglap

⁵ On yax yigitni u yərgə mangdurup ularoqa: — Silər Karməlgə qikiq Nabalning kəxiqə berip, məndin uningə salam eytinglar. ⁶ Uningə: — «Yaxioqaysən; sizgə tinq-amanlıq boləqay, öyingizgə tinq-amanlıq boləqay, həmmə bərlıkingizə tinq-amanlıq boləqay! ⁷ Mən kirkıoquqlarning sizdə ix baxlıqanlığını anglıdim. Sizning padıqılingiz biz tərəplərdə turoqanda ularoqa heq zəhmə yətküzmiduk; biz Karməldə turoqan waqıtta ularning heq tərsisi yitip kətmidi. ⁸ Öz yigitlingizdin sorisingiz ular sizgə dəp beridu. Xunga biz kütluq bir künidə kəlduk, xunga yigitlirimiz nəziringizdə iltipət tapsun; öz kəlingizə nemə qıksa xuni kəminiliringizgə wə oqılingiz Dawutka nemə qıksa xuni bərgəysiz», dənglar, — dedi.

⁹ Dawutning yigitliri u yərgə berip bu gəplərnıng həmmisini Dawutning namıda uningə eytip andın jim turup saqlıdi.

¹⁰ Nabal Dawutning hizmətkarlıroqa jawab berip: — Dawut degən kim? Yəssəning oqlı degən kim? Bu künlərdə öz oqıjılrını taxlap kətiwatqan hizmətkarlar tola. ¹¹ Mən özümning yemək-ıqməklirimni wə yung kirkıoquqlirimə soyəqan gəxni kəlgən jayı namələm boləqan kixilərgə bəyəmdim? — dedi. □

¹² Dawutning yigitliri kəlgən yolioqa yenip kətti. Yenip kelip ular Dawutka həmmə gəpni dəp bərdi. ¹³ Dawut öz adəmlirigə: — Hər biringlar öz kiliqinglarnı esinglar, dedi. Xuning bilən hər biri öz kiliqini *təsmisioqa* astı, Dawutmu öz kiliqini astı. Andın tət yüzqə adəm Dawut bilən qıkti, wə ikki yüz kixi jabduklar bilən qaldı. ¹⁴ Əmma Nabalning hizmətkarlıridin biri uning ayalı Abigailoqa: — Dawut əlqilərnı qəldin oqojimizə salam bərixkə əwətkənıknən; ləkin u ularni tillap kayıp kətti. ¹⁵ Bu adəmlər bolsa, bizgə kəp yaxxılıq kıləqan. Biz dalada ularning yenida yürgən waqitlirimizdə bizgə heq yamanlıq kəlmidi, bizning heq nərsimizmu yitip kətmigənidi. ¹⁶ Biz ularəqa yeqin jayda qoy baqqan waqıtta ular keqə-kündüz bizgə sepildək boləqanıdi. ¹⁷ Əmdi bu ixtin həwərdar boldıla, qandak kılıx kerəklıknı oylıxıp baqqayla. Bolmisa, oqojimizə wə pütkül

■ 25:1 1Sam. 28:3 □ 25:3 «U adəmning ismi Nabal bolup...» — «Nabal»ning mənisi «əhmək, qopal». □ 25:11 «yemək-ıqmikim» — ıbranıy tilidə «nənim wə süyüm».

oydikilirigə bir bala-kaza kəlməy qalmaydu. U xunqə kaj bir adəmki, heqkim uningə səz kilixkə petinalmaydu, dedi.□

¹⁸ Abigail dərhal ikki yüz nan, ikki tulum xarab, bəx pixurulojan koy, bəx seah komaq, bir yüz kixmix poxkili, ikki yüz ənjür poxkili elip exəklərgə artip □ ¹⁹ əz yigitlirigə: — Mening aldimda beringlar; mana, mən kəyninglardin baray, dedi. Ləkin u əz eri Nabaləja bu ixni demidi.

²⁰ U əz exikigə minip taqning etikidin qüxkəndə, mana Dawut adəmliri bilən uning uduloja qüxüp uning bilən uqraxti.

²¹ Dawut əslidə: — Mən bu kixining melini qəldə bikardin bikar qoşdap, uning barlikidin heqnemini yittürgüzmiğəndim; ləkin u yaxhilikning ornida manga yamanlik kildi. ²² Uning adəmliridin ətigigə birər ərkəkni qaldurup qoysam, Huda mən Dawutni uningdinmu artuq jazaliojay, degənid. □ ²³ Abigail Dawutni kərup, aldirap exəktin qüxüp, Dawutning aldidə yikilip yüzini yərgə yekip təzim kildi; ²⁴ uning putlirioja esilip mundak dedi: — «I oqjam, bu kəbihlik manga hesablanun; əmdi xuni etünimənki, dedəklirining siligə səz kilixioja ijazət kilip, dediklirining səzigə kulak saliojaya: — ²⁵ etünimənki, oqjam bu rəzil adəm Nabaləja pişənt kilmiojaya; qünki uning mijəzi huddi ismioja ohxatur; uning ismi «kaj», dərwekə uningda kajlik tolimu eoşirdur. Ləkin mən dedəkliri bolsa oqjam əwətkən yigitləni kərmidim. □ ²⁶ Əmdi i oqjam, Pərwərdigarning həyati bilən wə sening jening bilən kəsəm iqimənki, Pərwərdigar silini əz kolliri bilən qan təküp intikəm elixtin saklidi. Əmdi düxmənlirimu, sili oqjaməja yamanlik kilmaqçı boləjanlarmu Nabaləja ohxax bolsun. ²⁷ Əmdi dedəkliri oqjaməja elip kəlgən bu sowəjat bolsa oqjaməja əgəxkən yigitlərgə təksim kilinsun.

²⁸ Silidin etünimənki, dedəklirining səwənlikini kəqürgəyay; qünki sili, i oqjam Pərwərdigarning jənglirini kilip kəlgənliri üqün, barlik künlridə silidə yamanlik tepilmiojini üqün Pərwərdigar jəzmən jəmətlirini məzmut kilidu. ²⁹ Birsı qorup silini kəşləp janlirini idisə, sili oqjamning jeni Pərwərdigar Hudalirining kəxidiki tiriklər haltisi iqidə orilip saklinidu, ləkin düxmənlirining janlirini bolsa, u saləjuəja selip qərüp taxlaydu.

³⁰ Əmdi Pərwərdigar sili oqjam toqrisida eytkən barlik yaxhi wədilirigə əməl kilip, silini Israiləja bax kiləjanda xundak boliduki, ³¹ sili oqjamning nəhək qan təkmigənlikliri yəki əz intikəmlirini almiojanlikliri üqün kəngüllirigə putlikaxang yəki dərd bolmaydu. Wə Pərwərdigar oqjaməja nusrət bərginidə sili əz dedəklirini yad kiləjaya».

³² Dawut Abigailəja: — Seni bügün mening bilən uqrixixkə əwətkən Israilning Hudasi Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə qayturulojay! ³³ Əmdi əkil-parasitinggə barikalla, sangimu barikalla! Qünki sən bügün meni əz kolum bilən qan təküp intikəm elixtin tostung.

³⁴ Ləkin meni sanga ziyən-zəhmət yətküzüxtin sakliojan Israilning Hudasi Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki, sən mening aldiməja

□ **25:17 «U xunqə kaj bir adəmki...»** — ibranıy tilidə «U Belialning (Xəytanning) xundak bir oşliki...». □ **25:18 «bəx seah komaq»** — «seah» üqtin bir əfah, yəni axlik-danlarning əlqəm birliki idi, təhmindən 9 litr. □ **25:22 «Uning adəmliridin ətigigə birər ərkəkni kaldurup qoysam...»** — muxu yərdə «birər ərkək» ibranıy tilidə «taməja qarap birər siygüqi» bilən ipadilindü. «Huda mən Dawutni uningdinmu artuq jazaliojay» — yəki «Huda Dawutning düxmənlirigə uningdinmu artuq kiləjay» (bəzi kona kəqürmilərdə xundak yezilidu). □ **25:25 «oqjam bu rəzil adəm Nabal»** — ibranıy tilidə «oqjam belialning (Xəytanning) bu oşli Nabal» deyilidu. «uning ismi «kaj», dərwekə uningda kajlik tolimu eoşirdur» — ibranıy tilidə «Nabal» degənnin mənisı «kaj».

tezlinip kəlmigən bolsang, Nabalning adəmliridin heq ərkək ətigiqə tirik qalmas idi, dedi.□

³⁵ Andin Dawut uning əzigə kəltürgən nərsilirini qolidin tapxurup elip uningə: — Ting-aman öyünggə barəjin, mana səzlinggə kulak selip, kənglünɡni qəbul kildim, dedi.

³⁶ Abigail Nabalning kəxiəyə kəldi; mana, u öyidə xahənə ziyarəttək bir ziyarət ötküzüwatatti. Nabal kənglidə huxal idi wə intayin məst bolup kətkənidi. Xunga Abigail ətisi tang atquqə uningəyə heq nemə demidi. ³⁷ Ləkin ətisi Nabal məstliktin yexilgəndə ayali uningəyə boləjan wəxələrni dəp beriwidi, uning yüriki əlgəndək bolup, əzi taxtək bolup qaldı. ³⁸ Wə xundək boldiki, təhminən on kündin keyin Nabalni Pərwərdigar urdi wə u öldi.

³⁹ Dawut Nabalning əlginini anglap: — Pərwərdigar mubarəktur. Qünki U mən Nabalnin tartkən həkərət üqün dəwayimni sorap Əz kulini yamanliqtin saklıdi; əksiqə Pərwərdigar Nabalning yamanliqini öz bəxiəyə yandurdi, dedi. Andin Abigailni öz əmrimgə alay dəp, uningəyə səz kiləjili əlqi mangdurdı. ⁴⁰ Dawutning hizmətkarlıri Karməlgə Abigailning kəxiəyə kelip uningəyə: — Seni əmrimgə alay dəp Dawut sanga səz kiləjili bizni əwətti, dedi.

⁴¹ Abigail bolsa qəpup yüzini yərgə təgküdək təzim kilip: — Mana, dediking oqəjamning hizmətkarlırining putlırini yuyuxkə kul bolsun, dedi. □ ⁴² Andin Abigail xu haman əzigə həmərah boləjan bəx qərisi bilən exəkkə minip Dawutning əqlilirining kəynidin berip, uning ayali boldi.

⁴³ Dawut Yizrəəllik Ahinoamni həm hotunlukqəyə aləqanidi. Xuning bilən bu ikkisi uningəyə hotun boldi.

⁴⁴ Ləkin Saul Dawutqə hotun kilip bərgən kizi Mikəlni Gallimdiki Laixning oqlı Faltioqə hotunlukqəyə bərgənidi.■

26

Dawut Saulni yənə rəhım kılıp ayaydu

¹ Əmdi Zifliklər Gibeahəyə Saulning kəxiəyə kelip: — Dawut Yəximonoqə yekin Həkilah əgizlikigə yoxurunuwaptu əməsmu? — dedi.

² Saul qəpup Israildin hillanəjan üq ming adəmni elip, Zif qəlidə Dawutni izdigili u yərgə bardı. ³ Saul bolsa yol boyıdə, Yəximonoqə yekin Həkilah əgizlikidə qədir tıkti. Dawut qəldə turuwatatti; u Saulning qəlgə öz kəynidin qıqkinidin həwər tapkanda ⁴ Dawut paylakqılarni mangdurup Saulning rastla kəlgənlikini bildi. ⁵ Dawut qəpup Saul qədir tikkən jayəyə bardı; u Saul bilən qəxun sərdari, Nəring oqlı Abnər yatqan yərnı kərdi. Saul bolsa qəxun istihkəmi iqidə uhlap yatqanidi, adəmliri qədirilirini uning ətrapiəyə tikkənidi.

⁶ Dawut əmdi Hittiylərdin boləjan Ahimələk wə Yoabning inisi Zəruiyaning oqlı Abixayəyə: — Kim mən bilən ləxkərgahəyə qüxüp, Saulning yenioqə baridu? — dəp soridi. Abixay: — Mən sening bilən baray, dedi.

□ 25:34 «Nabalning adəmliridin heq ərkək ətigiqə tirik qalmas idi» — muxu yərdə «ərkək» ibraniy tilidə «taməyə qarap siyüqü» bilən ipadilini. □ 25:41 «Mana, dediking oqəjamning hizmətkarlırining putlırini yuyuxkə kul bolsun» — Israilda wə ottura xərktə xundək adət barkı, öygə mehman kəlsə, səhibhan yaki hizmətkarlıri ularning putlırini yuyidu. ■ 25:44 2Sam. 3:15

⁷ Xuning bilən Dawut wə Abixay keqida qoxun bar yergə beriwidi, mana Saul qoxun istihkami iqida uhlap yatkanidi; uning nəyzisi təkiyisining yenida yergə qadaklik turatti; Abnər bilən adəmliri uning ətrapida yatatti.

⁸ Abixay Dawutka: — Huda bəgün dūxmingni qolungoşa tapxurdi. Səndin etünimənki, manga nəyzə bilən birla sanjip uni yergə qadap qoyuxka ijazət bərgəysən! Ikki kətim sanjiximning lazimi yoktur, dedi.

⁹ Dawut Abixayoşa: — Uni yokatmişin. Kim Pərwərdigarning məsih kəlişinşa qol uzitip gunahşa tartilmişin? — dedi.

¹⁰ Dawut yənə: — Pərwərdigarning həyati bilən *kəsəm kəlimənki*, Pərwərdigar jəzmən uni uridu; ya uning əldişişin kəni kelidu ya u jənggə qūxūp həlak bolidu. ¹¹ Pərwərdigar meni Pərwərdigarning məsihlişinşa qol uzitixidin saklişay! Əmma uning bəxidiki nəyzə bilən su idixini alşin, andin ketəyli, dedi. ¹² Xuning bilən Dawut nəyzə bilən idixni Saulning bəxining yenidin elip, ikkisi qikşip kətti. Əmma həqkim kərmidi, tuyupmu kəlmidi həm oyoşinip kətmidi, bəlki həmmisi uhlawərdi; qünki Pərwərdigar bir kattik uyquni ularning üstigə qūxūrgənidi.

¹³ Dawut uduldiki tərəpkə etūp yirakrak bir dəngning təpisişə turdi; ularning arilişki yirak idi. ¹⁴ Dawut qoxun bilən nərning oşli Abnərgə towlap: — Jawab bərməmsən, i Abnər! — dedi. Abnər: — Padixahka towlişuqi kim sən? — dedi.

¹⁵ Dawut Abnərgə: — Sən batur əməsmu? Israilda sanga kim təng kələydu? Nəmixka oşojang padixahni qoşdimiding? Qünki həlktin bir kixi oşojang padixahni həlak kəlişli kiriptu. ¹⁶ Səning bundak kəlişinşing yaxhi əməş! Pərwərdigarning həyati bilən *kəsəm kəlimənki*, Pərwərdigar məsih kəlişin oşojanglarni qoşdimişinlikşinglar uşqun olūmgə layik boldunglar. Əmdi padixahning nəyzisi wə bəxining yenidiki su idixining kəyərđilikigə qarap bəkinglar, dedi.

¹⁷ Saul Dawutning awazini tonup: — Bu səning awazingmu, i oşlum Dawut! — dedi. Dawut: — I oşojam padixah, bu mening awazimdur, dedi.

¹⁸ U yənə: — Nəmixka oşojam əz kulini mundak qoşlaydu? Mən nemə kəliptimən? Qolumda nemə yamanlik bar? ¹⁹ Əmdi oşojam padixah əz kulining səzigə kulak salşay. Pərwərdigar silini manga karxi qozojatkan bolsa bir hədiyə-kurbanlik uning kənglini razi kəlişay; ləkin insan baliliri bolsa, ular Pərwərdigarning əldida lənətkə kəlsun, qünki ularning əmdi meni Pərwərdigarning mirasidin bəhrimən boluxtin məhrum kəlip, meni baxka ilahlarşa ibadət kəil, degini bolidu. □ ²⁰ Əmdi mening kənim Pərwərdigarning huzuridin yirak yergə təkūlmisun; qünki taşlarda bir kəklilikni oşlişandək Israilning padixahni bir yalşuz bürşini izdişili qikşiptu, dedi. ■

²¹ Saul: — Mən gunah kəldim; yenip kəlgin i oşlum Dawut; mening jənim bəgün kəzlişingdə əziz sanaloşini uşqun mən sanga bundin keyin həq

□ 26:19 «... Pərwərdigar silini manga karxi qozojatkan bolsa bir hədiyə-kurbanlik uning kənglini razi kəlişay...» — mənişi: (1) Dawut məlum yamanlik kəlişin bolsa, Pərwərdigar uni kurbanlik arkilik kəqürüm kəlidu; (2) Pərwərdigar Saulni jazalax uşqun uni Dawutka karxi qikşixka qozojatkan bolsa, xūbhşisizki, u kurbanlik arkilik Saulni kəqürüm kəlidu. «qünki ularning əmdi meni Pərwərdigarning mirasidin bəhrimən boluxtin məhrum kəilməkqi...» — muxu yərdə «Pərwərdigarning mirasi»: (1) Huda Israilşa wədə kəlişin Kənaan zeminini; (2) Hudaning ibadət qədiridiki tüzümi arkilik bolşin kəp imtiyazlardin, jümlidin kəhşin-lawiylar arkilik Hudaning təlim-kalamini anglatşin bəhrimən boluxni əz iqigə alidu. «**ularning** meni baxka ilahlarşa ibadət kəil, degini bolidu» — Dawut əzi Israilning zeminidə turmişin bolşayqak, Hudaning ibadət qədirişə baralmaydu. ■ 26:20 1Sam. 24:15

ziyan-zəhmət yətküzməymən; mana, əhməqlik kildim, bək eziptimən, dedi.

²² Dawut jawab berip: — Mana padixahning nəyzisi, oqlamlardin biri kelip uni yandurup alsun. ²³ Pərwərdigar hər adəmnin həkkanıylikı bilən sadıqlikə qarap yandurəyay. Qünki bğün Pərwərdigar silini mening koluməy tapxurdi, lekin mən Pərwərdigarning məsihliginigə kol uzitixni halimidim. ²⁴ Mana, bğün silining janliri mening kəzlrimdə əziz boləqandək mening jenim Pərwərdigarning kəzidə əziz boləyay, u meni həmmə awariqiliktin kütəzəyay, dedi.

²⁵ Saul Dawutka: — Əy oqlum Dawut, bərikətləngəysən. Sən jəzmən uluə ixlarni kəlisən, ixliring jəzmən rawajlik bolidu, dedi. Andin Dawut əz yoliə kətti, Saulmu əz jayiyə yenip bardı.

27

Dawut Filistiylərgə kəxulidu

¹ Dawut kənglidə: — Həman bir küni Saulning kolida həlak bolidiəlan ohxaymən. Xunga Filistiylərnin zeminiəy tezdin kəqip ketiximdin baxka amal yok. Xundək kəlsam Saul Israil zemini iqidə meni təpəxtin ümidsizlinip, izdəxtin kol üzidu, wə mən uning kolidin kütulimən, dəp oylidi. ² Xuning bilən Dawut kəpəp uningəy əgəxkən altə yüz adəmni elip Gatning padixahı Maokning oqli Akixning kəxiəy bardı. ³ Əmdi Dawut wə adəmliri, yəni hərbi əz ailisidikilər bilən billə Gatta Akix bilən turdi. Dawut ikki ayali, yəni Yizrəellik Ahinoam wə Nabalning tul hotuni Kərməlik Abigail bilən billə xu yərdə turdi.

⁴ Saul: — Dawut Gatka kəqiptu, degən həwərnı angliəanda, uni yənə izdəp yürmidi.

⁵ Dawut Akixka: — Əgər kəzlrining aldida iltipət tapkan bolsam, olturuxum üqün səhradiki bir xəhərdin bizgə bir jay bərgəyła; kulung kəndəkmu xəhanə xəhərdə silining kəxlirida tursun, dedi.

⁶ U küni Akix uningəy Ziklag xəhirini bərdı. Xuning üqün Ziklag bğünki künigəy Yəhuda padixahliriyə təwə bolup kəlməktə. ⁷ Dawut Filistiylərnin zeminiəy turəlan wəkt bir yıl tət ay boldı.

⁸ Dawut bolsa əz adəmliri bilən qikip Gəxuriylarəy, Gəzriylərgə wə Amaləklərgə hujum kilip, ularni bulang-talang kilip turatti (qünki ular kədimdin tartip Xuriəy kirix yolidin tartip Misir zeminiəyqə boləlan xu yurtta turatti). ⁹ Dawut hərketim zemindikilərnı kirip ər yaki ayal bolsun, birnimu tirik kəldurməytti wə koy, kala, exək, təgə wə kiyim-kəqəklərnı elip Akixning yeniyə yenip kəltətti.

¹⁰ Akix: — Bğün kəysi jaylarnı bulang-talang kildinglar, dəp soraytti; Dawut: — Yəhuda zeminiəy jənub təripini, Yərahməlliklərnin jənub təripini wə Keniylərnin jənub təripini bulang-talang kilduk, dəytti.

¹¹ Dawut ər yaki ayallarning birinimu Gatka tirik elip kəlməytti; qünki u: — Ular bizning toqrimizdin, «Dawut undək-mundək kildi» dəp gəp kilixi mumkin, dəytti. Dawut Filistiylərnin zeminiəy turəlan wəktida u daim xundək kilatti.

¹² Xunga Akix Dawutka ixəndi: — «Əmdi u həlki Israilni əzidin səskəndürüwətti; mening hizmitimdə mənggü kul bolidu», dəp oylidi.

28

Ən-Dordiki jadugər ayal

¹ U künlərdə Filistiyələr İsrailoğa qarxi jəng kilix üqün öz qoxunlirini yioqdi. Aqix Dawutqa: — Bilixing kerəkki, adəmliringni elip mening bilən jəzmən jənggə qiqixing lazim, dedi.

² Dawut Aqixqa: — Undaқта sili kullirining nemə kilalaydioqanlikini bilip kalila — dedi. Aqix Dawutqa: — Mana, seni özümgə mənggülik pasiban kilay, dedi.

³ (Samuil əlgənidi wə pütkül İsrail uning üqün matəm tutup uni öz xəhiri boləjan Ramahda dəpnə kiləjanidi. Saul bolsa jinkəxlər bilən palqilarni zemindin qoqlap qikardi). □ ■ ⁴ Filistiyələr toplixip qiqip Xunəmdə qedir tikti. Saulmu həm pütkül İsrailni yioqip, Gilboahda qedir tikti. ⁵ Saul əmdi Filistiyələrnin qoxun bargahini kərgəndə qorqup, yuriki su bolup kətti.

⁶ Saul Pərwərdigardin yol soridi; ləkin Pərwərdigar ya qüx bilən ya «urim» bilən ya pəyoqəmbərlər arqilik uningəja jawab bərmidi. □

⁷ Xuning bilən Saul hizmətkarlıroğa: — Manga palqi jinkəx bir hotunni tepip beringlar, mən berip uningdin yol soray, dedi. Hizmətkarlıri uningəja: — Ən-Dorda jinkəx bir hotun bar ikən, dedi. □ ⁸ Saul niqablinip, baxka kiyimlərnəni kiyip ikki adəmnəni həmrəh kilip bardı. Ular keqisi berip hotunning kexiəja kəldi. U hotunəja: — Manga jin qaqirip pal eqip, mən degən birsinəni qeximoğa kəltürgin, dedi.

⁹ Hotun uningəja: — Mana, Saulning qiloqanlirini, yəni zemindin jinkəxlərnəni wə palqilarni yoqatqanlikini özüng bilisən; nemixka meni eltürüxkə jenimoğa tuzak koyisən, dedi.

¹⁰ Saul uningəja Pərwərdigar bilən kəsəm kilip: — Pərwərdigarning həyatı bilən kəsəm kilimənki, bu ix üqün sanga jaza bolmaydu, dedi.

¹¹ Hotun: — Sanga kimni qikirimən? — dəp soridi. U: — Manga Samuilni qiqaroqin, dedi.

¹² Hotun Samuilni kərgəndə kəttik awaz bilən qirkiridi, andin Sauləja: — Nemixka meni gollaysən? Sən özüng Sauləju! — dedi.

¹³ Padixah uningəja: — Qorkmioqin! Nemini kərdüq? — dedi. U Sauləja: — Mən bir ilahning yərdin qikqinini kərdüm, dedi.

¹⁴ U: — Uning kiyapiti kəndək ikən? dedi. Hotun: — Keri bir boway qiqiwatidu; u yepinqə kiygənikən, dedi. Saul: — U Samuil ikən, dəp bilip, yuzini yərgə yekip təzim kildi.

¹⁵ Samuil Sauləja: — Nemixka meni awarə kilip qikarding? — dedi. Saul: — Mən tolimu pərixan boldum; qünki Filistiyələr manga qarxi jəng kiliwatidu, wə Huda məndin yiraqlap, manga yaki pəyoqəmbərlər arqilik yaki qüxlər arqilik heq jawab bərməywəwatidu. Xunga mening nemə kilixim kerəklikini manga bildürgəysən dəp, seni qakirdim, dedi.

¹⁶ Samuil: — Pərwərdigar səndin yiraqlap, düxmining boləjandin keyin nemixka məndin məslihet soraysən? — dedi.

□ **28:3 «Saul bolsa jinkəxlər bilən palqilarni zemindin qoqlap qikardi»** — muxu yərdə «jinkəxlər» əlgənlərnin roqlirini qaqiroquqilarni kərsitidu. Muxundək hərəkətlər Təwrəttə kəttik mən'i kilinəjan; əməliyəttə, undək qiloqan kixilər daim degüdək jinlar tərripidin aldiniq ketidu.

■ **28:3** 1Sam. 25:1 □ **28:6 «Pərwərdigar ya qüx bilən ya «urim» bilən ... uningəja jawab bərmidi»** — «urim» birhil tax. U kahin kiygən «əfod»ning yanquqida turidu. Bu taxlar arqilik İsrail həlkə Hudadin yol sorisa bolatti. «Mis.» 28:28-30ni kəring. □ **28:7 «Manga palqi jinkəx bir hotunni tepip beringlar»** — «palqi jinkəx hotun» ibranıy tilida: «palqi jini bar hotun» yaki «palqi jinni qaqiroquqi hotun» degən səz bilən ipadilinidu. Muxu səzlər uningəja qaplxakan jin heli küqlük ikən, degənni puritidu.

17 —Pərwərdigar Əzi üçün mən arkilik eytkinini kildi; Pərwərdigar padixahlıqni qolungdin yirtip elip, qoxnangoğa, yəni Dawutka bərdi.

□ 18 Sən Pərwərdigarning səzigə kulak salmay, uning Amaləklərgə qaratkan kattik oşəzipini yürgüzmişingün üçün Pərwərdigar bəgün sanga xu ixni kildi. 19 Pərwərdigar özüng bilən İsrailnimu Filistiylərninğ kəliyə tapxuridu; ətə sən wə oşullirinq meninq bilən billə bolisilər; wə Pərwərdigar İsrailning qoxuninimu Filistiylərninğ kəliyə tapxuridu, dedi.

20 Saul xuan yərgə düm yikildi, Samuilning səzlidiridn kattik kərkup kətti; bir keqə-kündüz tamakmu yemigəqkə, məşdurimu qalmidi.

21 Ayal əmdi Saulning kəxiyə bərip uning tolimu pərixan boləşinini kərip, uningə: — Mana, dedəkliri jenini alkiniyə elip qoyup tapiləşəniriyə binaən kildim. 22 Əmdi silidin ətünimən, dediklirinq səzigə kirgəyla; meni silinq aldiriyə bir qixləm nan kəltürükə unioyayla; xuning bilən sili yəp kuwwət tepip andin öz yolliriyə kətləyla, dedi.

23 Ləkin u rət kəlip: — Yeməymən, dəp unimidi. Uning hizmətkərliri həm ayalmu yeyixni uningə dəwət kəlixti; u yərdin qərup kariwatta olturdi.

24 Ayalning əyidə bir bərdək mozay bəridi. U dərhəl uni soydi; həm hemir yuşurup pətir nan pəxürüp bərdi. 25 U uni Saul bilən hizmətkərlirinq aldiyə qoydi. Ular yəp bolup, xu keqisi kətti.

29

Filistiy əmirlər Dawutni öz səpidin qikiriwetidu

1 Filistiylər həmmə qoxunlirini yiqip Afəktə jəm kildi; İsrailar Yizrəəldiki bulakning yenidə qədir tiktı. 2 Filistiylərninğ sərdərliri yüz yəki mingdin əskərnı bəxlap, səp tizip kəldi; ularning kəynidin Dawut öz adəmlirini bəxlap Akix bilən qikip səp tüzdi.

3 Filistiylərninğ əmirliiri: — Bu İbraniylar bu yərdə nemə ix kəlidu? — dedi. Akix Filistiylərninğ əmirliirigə: — Bu İsrailning padixahı Saulning hizmətkəri Dawut əməsmu? U bu yərdə birnəqqə kün, birnəqqə yillərdin bəri mən bilən turoşan əməsmu? U mənə kəlgən kəndin tartip bu künqigə uningdin heq əyib bəykimidim, dedi.

4 Əmma Filistiylərninğ əmirliiri uningə aqqıkləndi. Filistiylərninğ əmirliiri uningə: — Uni kəyturuwət! Bu kixi sən özüng uningə orunəxturoşan jəyqə kətsun; biz bilən billə sokuxkə quxmisun, bolmisa, u sokuxta bizgə rəqib bolup kəlixni mumkin. Bu adəm öz oşəjisi bilən nemisi arkilik yarixidu? Bu adəmlərninğ bəxliirini elix bilən bolmamdu?

■ 5 Bu kiz-ayallar burun uning toşrisidə ussul oynap qoxək kətip: — Saul mingləp əltürdi, wə Dawut on mingləp əltürdi, degən Dawut əməsmu? — dedi.■

6 Akix Dawutni qəkirip uningə: — Pərwərdigarning həyati bilən *kəsəm kəlip eytimənkı*, sən durus adəmsən, sening meninq bilən ləxkərgəhdə hizməttə boluxung kəzliirimdə yəhxi ixtur; qünki mənə kəlgən kəndin tartip bu künqigə səndin heq yəmanlik bəykimidim. Ləkin sən əmirlərgə

□ 28:17 «Pərwərdigar əzi üçün mən arkilik eytkinini kildi; Pərwərdigar padixahlıqni ... kəxnangoğa, yəni Dawutka bərdi» — oqurmənlərninq esidə barkı, Samuil əslidə Saulə: «Pərwərdigar bəgün İsrailning padixahlıqni səndin yirtip elip səndin əwzəl boləşən bir yəkişingə tapxurdi» dəp Hudaning jəzasini ukturoşanıdi (15:28). ■ 29:4 1Tar. 12:20 ■ 29:5 1Sam. 18:7

yakmaysən. □ ⁷ Xunga tinq-aman yenip kətkin, bolmisa Filistiylarning əmirirlirini narazi qilib qoyisən, dedi.

⁸ Dawut Aqixka: — Mən nemə kildim? Silining qaxlirişa kəlgən kündin tartip bu küngiçə qilojan qaysi *yamanlikim* üqün meni oqjam padixahning düxmənliri bilən soquxkili baroquzmayla? — dedi.

⁹ Aqix Dawutka jawab berip: — Kəzlimdə Hudaning bir pərixtsidək manga yahxi ikənlikingni bilimən. Ləkin Filistiylarning əmiriliri seni biz bilən billə jənggə qikmisun dəwatidu, dedi.

¹⁰ Xunga ətə səhərdə qopunglar, əzüng wə billə kəlgənlər, yəni mən hojangning hizmətkariliri; səhərdə qopunglar, tang yoruxi bilənla qikip ketinglar, dedi.

¹¹ Xunga Dawut əz adəmliri bilən səhərdə turup Filistiylarning zeminişa mangdi. Filistiylər bolsa Yizrəəlgə qikti.

30

Dawut Amaləklərdin bala-qaqilirini qutquzidu

¹ Xundaq boldiki, Dawut wə adəmliri üqinqi küni Ziklagka yetip kəldi; mana, Amaləklər jənub tərəpkə wə Ziklagka hujum qilib, Ziklagni wəyran qilib ot qoyup köydürgənidi. ² Ular xəhərdiki qiz-ayallarni, qong bolsun, qirik bolsun, ularning həmmisini əsirgə aldı. Ulardin həqkimni əltürməy, həmmisini elip, yolişa qikkanidi.

³ Dawut əz adəmliri bilən xəhərgə kəlgəndə, mana, xəhər allıqazan köyüp tügigənidi; ularning ayalliri wə oşul-qizliri əsirgə elinojanidi.

⁴ Əmdi Dawut wə uning bilən billə boləjan həlkə kattik qizə-zar kətürüxti, taki məşduri qalmioşuqə yioşlaxti. ⁵ Dawutning ikki ayali, Yizrəəllik Ahinoam bilən Karməllik Nabaldin tul qalojan Abigailmu əsirgə elinojanidi. ⁶ Dawut kattik azablandı; qünki barlıq halayik, hərbiəri əz oşul-qizliri üqün qayoşurup oşəzəplinip uni qalma-kesək qilib əltürəyli, deyixiwatatti. Əmma Dawut əzini Hudasi Pərwərdigardin küq-quwətləndürdi.

⁷ Dawut Ahimələkning oşli kahin Abiyatarəşa: — Əfodni yenimoşa elip kəlgin, dedi. □

⁸ Dawut Pərwərdigardin: — Bu qoxunni qoşlaymu? Ularəşa yetixələrmənmu? — dəp soridi. U: — Qoşla; sən jəzmən ularəşa yetixiwəlisən həm həmmisini qayturup kələləysən, dedi.

⁹ Dawut wə uning bilən billə boləjan altə yüz adəm berip Besor wadisioşa yetip kəlgəndə, kəynidə sərülüp qalojanlar xu yərdə qaldı. ¹⁰ Dawut əzi tət yüz adəm bilən dawamlıq qoşlap mangdi; ikki yüz adəm həlsirap kətkəqkə, Besor wadisidin ətəlməy kəynidə qalojanidi.

¹¹ Ular dalada Misirlik bir adəmnı uqratti. Ular uni Dawutning qəxiəşa elip kelip, uningəşa nan berip yegüzdi, su iquzdi; ¹² uningəşa bir parqə ənjür poxkili bilən ikki kixmix poxkilinimu bərdi. U bularnı yəp, uningəşa qaytidin jan kirdi; qünki u üq keqə-kündüz nan yemigən, sumu iqmigənidi. ¹³ Dawut uningdin: — Sən kimgə təwə? Sən qəyərliksən? — dəp soridi. U: — Mən Misirlik yigit bolup, bir Amaləkning qulimən. Ləkin mən üq kün ilgiri kesəl bolup qaloşaqkə, oqjam meni taxliwətti. ¹⁴ Biz

□ 29:6 «sening mening bilən ləxkərgahda hizməttə boluxung...» — ibraniy tilida «sening mening bilən ləxkərgahəşa kirip-qikşing». □ 30:7 «Əfodni yenimoşa elip kəlgin» — «əfod» toqruşluq 2:18dikə izahətnı kəring.

əsli Kəratıylərnıng yurtınıng jənub tərıpıgə wə Yəhuda zemınıoƷa wə Kaləbning zemınınıng jənub tərıpıgə hıjıum kılıp bulang-talang kıldıƷ; xundakla Zıklagnı kəydurıwətkənıduƷ, dedi.

¹⁵ Dawut unıngdıń: — Bizni u *düxmən* koxuni tərəpkə baxlap baralamsən, dedi. U: — Hudanıng namı bilən mən seni ɵltürməymən, seni ɵjojangnıng kɵlıoƷımı tutıp bərməymən dəp kəsəm kılısıla, silını u koxunıng kexıoƷa baxlap baray, dedi.

¹⁶ Uni u yərgə baxlap baroƷanda, mana ular pütkül yərgə yeyılıp, yəp-ıqıp Filıstıylərnıng zemınıdıń həm Yəhuda zemınıdıń aloƷan qoƷ oljılırıdıń hux bolup ussul oynıxıwatattı.

¹⁷ Əmma Dawut xu küni gugumdıń tartıp ikkıńı küni kəƷkıqə ularnı urup kirdı. Təgıg minıp bədər ƷaƷƷan tɵt yüz yıgıtın baxƷa həƷbır adəm ƷeƷıp Ʒutulmıdı; ¹⁸ wə Dawut Amaləklər buluwaloƷan həmmə nərsını yandurup aldı; ɵzınıng ikkı ayalınımu ƷutƷuzuwaldı. ¹⁹ Amaləklər elıp kətkən oƷul-kız, mal-mülüklər wə baxƷa həmmə nərsını Dawut ulardıń Ʒayturuwaldı. HəƷnemə, qoƷ bolsun kıƷık bolsun ƷıxıƷp ƷalmıoƷanıdı.

²⁰ *Dawutnıng adəmlıdı* ƷayturuwaloƷan mallırınıng aldıoƷa *olƷa aloƷan* baxƷa Ʒoy wə kala padılarnı selıp həydəp Ʒetıwatattı. *Unıng adəmlırı* Ʒetıwetıp: — Bular Dawutnıng oljısı, deyıxtı; Dawut ularnıng həmmısını ɵzıgə aldı.□

²¹ Dawut halsızlınıp ɵzi bilən billə baralmıoƷan Besor wadisınıng boyıda Ʒaldurup kətkən ikkı yüz adəmnıng ƷexıoƷa yetıp kəldı; ular Dawut wə unıng bilən kəlgən adəmlərnıng aldıoƷa ƷıƷtı, Dawut həlkńng ƷexıoƷa berıp ularoƷa salam kıldı.

²² Lekın Dawut bilən baroƷanlarnıng arısidıki rəzil adəmlər wə ərzməslərnıng həmmısı Ʒopup: — Bular biz bilən barmıoƷandıń keyın biz yandurup aloƷan oljıdıń ularoƷa həƷ nemə bərməyli. Ular pəƷət hərbırı ɵz hotun-balılırını elıp kətsun, dedi. □ ²³ Əmma Dawut: — Yaq, i bu-radərlırım; PərwərdıƷar bizgə təƷsım ƷıloƷanı *ularoƷımu təƷsım* Ʒılmısak bolmaydu. Ʒünki U bizni ƷooƷdap biznıngkıgə tajaƷuz ƷıloƷanlarnı ƷolımızoƷa tapxurdı. ²⁴ Bu ıxta kım silərgə makul dəydu? Ʒünki soƷuxƷa ƷıxƷkənnıng ılüxi Ʒandak bolsa yök-taƷlaroƷa ƷarıoƷuƷılarnıngmu ılüxi xundak bolıdu; həmmə adəm təƷg bəlüxsun — dedi. ²⁵ Xu kündıń tartıp bu İsrail üqün həküm-bəlgılımə Ʒılıp beƷıtıldı. Bıgüngıqə həm xundak. ²⁶ Dawut ZıklagƷa yetıp kəlgəndə, oljıdıń dostlırı boloƷan Yəhuda aƷsaƷallırıoƷa əwətıp: — Mana, PərwərdıƷarnıng düxmənlırınıń aloƷan olƷa silərgə bir soƷoƷat bolsun, dedi.

²⁷ U oljıdıń həm Bəyt-Əldıkılərgə, jənubıy Ramottıkılərgə, Yattırdıkılərgə, ²⁸ Aroərdıkılərgə, Sıfmottıkılərgə, Əxtəmoadıkılərgə, ²⁹ RaƷaldıkılərgə, Yərahməällıklərnıng xəhərlırıdıƷılərgə wə Kenıylərnıng xəhərlırıdıƷılərgə, ³⁰ Hormahtıkılərgə, ƷoraxandıƷılərgə, AtaƷtıƷılərgə, □ ³¹ Həbrondıkılərgə wə Dawut wə adəmlırı billə yürgən həmmə yərdıkılərgə soƷoƷat əwəttı.

□ **30:20** «Dawutnıng adəmlıdı ƷayturuwaloƷan mallırınıng aldıoƷa ... baxƷa Ʒoy wə kala padılarnı selıp həydəp Ʒetıwatattı» — bəlkım Amaləklər ilgrı Dawut wə adəmlırınıń buluwaloƷan mal əməs, bəlkı Amaləklərnıng əzlırınıng baxƷa mallırı bolıxu mumkıń. □ **30:22** «rəzil adəmlər wə ərzməslər...» — ıbranıy tilıda: «rəzil adəmlər wə Belıalning (İblısnıng) oƷıllırı...». □ **30:30** «ƷoraxandıƷılərgə...» — yaƷı «BoraxandıƷılərgə...».

31

Saul qaza qilidu, Israil maojlup bolidu

1Tar. 10:1-12

¹ Əmdi Filistiyələr Israil bilən jəng qildi. Israilning adəmliri Filistiyələrninğ aldidin keçip, Gilboa teoşida kirip yikitiildi. ² Filistiyələr Saul wə uning oşullirini tap besip qooşawatatti. Filistiyələr bolsa Saulning oşullirini Yonatan, Abinadab, Məlkixuani urup oltürdi. ³ Saulning ətrapini urux qaplidi; okyaqılar Sauloşa yetixti; u ya oki bilən eoşir yarilanduruldi.

⁴ Andin Saul yaraş ketürgüqisigə: — Kiliqingni suşurup meni sanşip oltürüwətkin; bolmisa bu hətnisizlər kelip meni sanşip, meni horlukqa qoyuxi mumkin, dedi. Lekin yaraş ketürgüqisi intayin korşup ketip, unimidi. Xuning bilən Saul kiliqni elip üstigə özini taxlidi. ⁵ Yaraş ketürgüqisi Saulning oşginini kərüp, umu ohxaxla özini kiliqning üstigə taxlap uning bilən təng oşdi. ⁶ Xuning bilən Saul, üq oşli, yaraş ketürgüqisi wə uning həmmə adəmliri xu kündə birakla oşdi.

⁷ Əmdi wadining u təripidiki həmdə İordan dəryasining bu yekidiki Israillar əskərlirining qaşkanlıqini wə Saul bilən oşullirining oşginini kərginidə, xəhərlərnə taxlap qaşti, Filistiyələr kelip u jaylarda orunlasti. □

⁸ Əmdi xundaş boldiki, ətisi Filistiyələr oltürülgənlərninğ kiyim-keqəklirini salduruwəloşli kəlgəndə Gilboa teoşida Saul bilən oşullirining oşük yatқанlıqini kərđi. ⁹ Ular uning bexini kesip sawut-yaraşlirini saldurup bularni Filistiyələrninğ zeminining həmmə yərlirigə apirip buthanilirida wə həlkning arisida bu hux həwərnə tarkatti. □ ■ ¹⁰ Ular uning sawut-yaraşlirini Axtarot buthanisida qoyup oşükini Bəyt-Xan xəşiridiki sepiloşa esip koydi.

¹¹ Əmdi Yabəx-Gileadta olturoşuqılar Filistiyələrninğ Sauloşa nemə kiloşinini anglioşanda ¹² ularning iqidiki həmmə baturlar atlinip keşigə mengip, Saul bilən oşullirining oşüklirini Bəyt-Xandiki sepildin qüşürüp, ularni Yabəxkə elip berip u yərdə koydürdi. ¹³ Andin ularning səngəklirini Yabəxtiki yuloşunning tüwigə dəpnə kiliş yəttə kün roza tutti.

□ **31:7** «İordan dəryasining bu yeki...» — bəlkim İordan dəryasining oşərbiy təripini kərsitidu.

□ **31:9** «Ular ... sawut-yaraşlirini saldurup bularni Filistiyələrninğ zeminining həmmə yərlirigə apirip buthanilirida ...hux həwərnə tarkatti» — yaki «Ular ... sawut-yaraşlirini saldurup, elanqilarni Filistiyələrninğ zeminining həmmə yərlirigə əwətip buthanilirida ...hux həwərnə tarkatti». ■ **31:9** 1Tar. 10:9

Samu'il «2»

Saul wə Yonatan üqün həsrət qekix

¹ Saul ölgəndin keyin, Dawut Amaləklərnı kiroqin qilip yenip kəlgəndə, u Ziklagda ikki kün turdi. ■ ² Üqinqi küni xundak boldiki, mana Saulning ləxkərgahıdın kiyimi yırtık wə bexioğa topa-qang qaqqan bir adəm kəldi. U Dawutning kexioğa kəlgəndə, yərgə yikilip bax urdi.

³ Dawut uningdin: Nədin kəlding? dəp soridi. U jawap berip: Israilning ləxkərgahıdın keqıp kəldim — dedi.

⁴ Dawut uningdin: İx qandak boldi? Manga dəp bərgin, dedi. U: Həlk jəngdin qaçtı, həlktin bək jik kixi soquxta əldi. Saul bilən oqlı Yonatanmu əldi, — dedi.

⁵ Dawut həwər elip kəlgən yigittin: Saul bilən oqlı Yonataning əlginini qandak bilding? — dəp soridi.

⁶ Uningoğa həwər bərgən yigit: Mən tasadipiy Gilboa teoioğa qıqqanidim, mana Saul həyəzigə yəlinip turuptu; jəng hərwiliri wə atlıklar uningoğa hujum qilip uni koqlawatatti. ⁷ U kəynigə qarap meni kərüp qaqırdi. Mən «Mana mən», dedim.

⁸ U: Əzüng kim bolisən, dəp məndin soriwidi, mən Amaləklərdinmən, dedim.

⁹ U yənə manga: Üstümdə turup meni öltürwətkin; gərqə jenim məndə bolsimu, mən bək azaplinip ketiwatimən — dedi. □

¹⁰ Xunga mən uning üstidə turup, uni öltürdüm, qünki, u xu həlda yikilsila, tirik qalmaydıqanlığını biləttim. Andin bexidiki tajni wə bilikidiki biləzükni elip muxu yərgə oqojamoğa elip kəldim, — dedi. □

¹¹ Xuan Dawut öz kiyimlerini yırtıp, tilma-tilma kiliwətti; uning bilən boləqan barlıq adəmlərmu həm xundak kildi. ■ ¹² Ular Saul bilən oqlı Yonatan üqün, Pərwərdigarning həlki üqün, xundakla Israilning jəməti üqün matəm tutup aq-zar kətürüp kəqkiqə roza tutti; qünki ular kiliq astida yikilip qaza qiloanidi.

¹³ Dawut uning əzigə həwər bərgən yigittin: Kəyərdin sən? — dəp soridi. U: Mən bir Amalək musapirning oqlimən — dedi.

¹⁴ Dawut uningoğa: Sən qandakmu Pərwərdigarning məsih kıləqinini həlak kiliqə qolungni sozuxtın qorkmiding? — dedi. □

¹⁵ Andin Dawut öz oqulamiridin birini qaqırıp uningoğa: Buyaqqa kəl, uningoğa etilip berip, uni öltürgin — dəp buyrudi. Xuning bilən u uni uruwidi, *Amalək* əldi.

¹⁶ Dawut uningoğa: Qan kərzing bexingə qüxsun! Qünki öz əozing Pərwərdigarning məsih kıləqinini öltürgininggə guwahlıq berip əyibldi, — dedi.

¹⁷ Xuning bilən Dawut Saul bilən oqlı Yonatan üqün matəm tutup mundak bir nəzmə oqudi ¹⁸ (u «Okya» dəp ataləqan bu nəzmını pütkül Yəhuda

■ 1:1 1Sam. 30:17 □ 1:9 «mən bək azaplinip ketiwatimən» — yaki «mening bexim ayliniwatidu». □ 1:10 «Xunga mən uning üstidə turup, uni öltürdüm, ... andin ... tajni wə ... biləzükni elip ... oqojamoğa elip kəldim» — «1Sam.» 30-babtki təpsilatlarəqa qarəoqanda, bu yigitning dēgenlirining həmmisi yaləqan, Dawuttin məlum in'am yaki mərtiwigə erixix məksitidə eytkan bolsa kerək; ləkin yaləqanqılıki əzining həyatioğa zamin bolidu. ■ 1:11 2Sam. 3:31; 13:31

□ 1:14 «Pərwərdigarning məsih kıləqini» — Huda bekitkan padisəh, deməkqi. «Təbirilər»ni kəring.

halkigə əgitinglar, dəp buyrudi. Dərwəkə u «Yaxar» degən kitabta pütülgənidi): — □ ■

19 — I Israil, sening güzəl əzizing yukiri jayliringda kiroqin bolup yatidu! Palwanlar xundak dəhxətlik yikildiou!? □

20 Gat xəhiridə bu həwəni bərmənglar, Axkelonning koqilirida uni elan kilmənglar, Filistiyining kizliri xadlanmisun, Hətnisizləning kizliri təntənə kilmisun! ■

21 I Gilboa taqliri, üstünglaroqa nə xəbnəm bolmisun, nə yamoqur qüxmisun, Nə silərdə kətürülmə hədiyələr üçün həsul beridioqan etizlar yənə kərünmisun!

Qünki u yərdə palwanlarning kəlkini buloqandi; Saulning kəlkini yaq bilən sürülməyidioqan boldi. □

22 Kirilidioqanlarning qenini təkməy, Palwanlarning tenidiki yeqini qarpmay, Yonataning okyasi heqqaqan jəngdin yanoqan əməs, Saulning kiliiq heqqaqan kinqioqa kaytqan əməs.

23 Saul bilən Yonatan həyat waqtida səyümlük həm yeqimlik idi, Ular ölümidimu bir-biridin ayrilmidi; Ular bürkütlərdin qaqqan, xirlərdin küqlük idi.

24 I Israil kizliri, Saul üçün yioqlanglar, U siləni bezəp kizəuq kiyimləni kiydürüp, Kiyimliringlarni altun zibu-zinnət bilən zinnətligənidi. □

25 Palwanlar kəskin jəngdə xundak dəhxətlik yikildiou!? Yonatan yukiri jayliringda kiroqin bolup yatidu!

26 Sən üçün həsrəttə qaldim, i inim Yonatan! Manga xunqə səyümlük iding!

Manga boləqan muhəbbiting kaltis idi, Həttə kiz-ayallarning muhəbbitidin artuq idi. □

27 Palwanlar xundak dəhxətlik yikildiou! Jəng koralliri xundak dəhxətlik wəyran kilindioq!»

2

□ 1:18 «Dərwəkə u «Yaxar» degən kitabta pütülgənidi» — muxu yərdə «u» «Okya» dəp ataloqan nəzmining əzini yaki Dawutning bu nəzmini əgətkənlikini kərsitidu. «Okya» degən nəzmə bolsa bəlkim təwəndiki 19-27-ayətiki mərsiyəni kərsitixi mumkin. ««Yaxar» degən kitab» — hazır yoqilip kətkən qədimki bir kitab («Yə.» 10:12-13ni kəring). ■ 1:18 Yə. 10:13

□ 1:19 «sening güzəl əzizing» — ibranıy tilida «sening güziling». Bu Israilning pəzilətlik qəhrimanliri boləqan Saul wə Yonatanı kərsitidu. ■ 1:20 Mik. 1:10 □ 1:21 «I Gilboa taqliri,

üstünglaroqa nə xəbnəm bolmisun, nə yamoqur qüxmisun,... həsul beridioqan etizlar yənə kərünmisun!» — Saul wə Yonatan Gilboa taqliri üstidə yikilip əlgənidi. «palwanlarning kəlkini buloqandi» — yaki «palwanlarning kəlkini haqarət kilindi» yaki «palwanlarning kəlkini lənətlük nərsidək taxlandı». «Saulning kəlkini yaq bilən sürülməyidioqan» — kona zamanlarda jəngqilər kəlkanning terisi (kəlkanning bir kismiəqa terə ixlitətti) kurup yerilip

kətmisun dəp, kəlkənləroqa may sürətti. Muxu yərdə «sürüx» ibranıy tilida «məsih kilix» bilən ipədilini. □ 1:24 «U siləni bezəp kizəuq kiyimləni kiydürüp...» — kizil yaki kizəuq rəht intayin qimmətlik idi. □ 1:26 «Manga boləqan muhəbbiting kaltis idi» — «kaltis» yaki «karamət» degən bu səz ibranıy tilida adətə Hudaəqa has boləqan hususiyətləni kərsitidu.

Dawut Məsih qilinip padixah bolidu

¹ Andin keyin Dawut Pərwərdigardin yol sorap: Yəhuda xəhərlirining birigə qıqaymu? dedi; Pərwərdigar uningə: — Qıqkın, dedi. Dawut, nəgə qıqay? — dəp soriwidi, U: Həbronşa qıqkın — dedi.

² Xuning bilən Dawut ikki ayali bilən, yəni Yizrəellik Ahinoam wə əsli Karməllik Nabalning ayali boləjan Abigail bilən u yərgə qıqti.

³ Dawut uning bilən birgə boləjan adəmlərning hər birini həm ularning hər biri öz öyidikilərnı u yərgə elip qıqti; ular Həbronning xəhərliridə olturaklaxti.

⁴ Yəhudaning adəmlirimu u yərgə kelip Dawutni Yəhuda jəmətiğə padixah boluxka məsih kildi. Dawutka Saulni dəpnə qıləjanlar Yabəx-Gileadtikilər, dəp həwər berildi; ⁵ Dawut Yabəx-Gileadtikilərgə əlqilər əwətip ularə: — «Ojoanglar boləjan Saulə xundak yaxxilək kılıp, uni dəpnə qıləjninglar üqün Pərwərdigar silərgə baht-bərikət ata kıləjay.

⁶ Pərwərdigar silərgimu mehribanlık wə əz wapalikinı kərsətkəy; silər bundak qıləjninglar üqün mənmu bu yaxhiləkinglarnı silərgə qayturimən. ⁷ Əmdi hazır oğyrətlik bolunglar; qünki ojoanglar Saul əldi, Yəhuda jəməti meni məsih kılıp, əzligə padixah kildi» — dəp həwər yətküzdi.

Dawutning qoxuni Saulning qoxuni bilən soxuxidu

⁸ Əmma Saulning qoxunining sərdari Nərning oqli Abnər Saulning uqli Ixboxətni Mahanaimə elip berip, ⁹ uni Gileadka, Gəxuriylarə, Yizrəəlğə, Əfraimə, Binyaminə wə xundakla pütkül Israilə padixah kildi. □ ¹⁰ Saulning oqli Ixboxət padixah boləjanda qirik yaxka kirgenidi.

U Israilning üstidə ikki yil səltənət kildi. Həlbuki, Yəhuda jəməti Dawutka əgixətti. ¹¹ Dawutning Həbronda Yəhuda jəməti üstidə səltənət qıləjan waqti yəttə yil altə ay boldi. ■

¹² Bir küni Nərning oqli Abnər Saulning oqli Ixboxətning adəmliri bilən Mahanaimdin qıqıp Gibeonə bardı. □ ¹³ Xu qaşda Zəruiyaning oqli Yoab bilən Dawutning adəmliri qıqıp ular bilən Gibeondiki kəlning yenida uqrxati. Ulardin bir tərəp kəlning u yekida, yənə bir tərəp kəlning bu yekida olturdi. ¹⁴ Abnər Yoabka: Yigitlər qopup aldimizda elixip oynisun — dedi. Yoab: Qopsun — dedi. □

¹⁵ Ular bekitilgən san boyiqə Binyamin bilən Saulning oqli Ixboxət tərəptin on ikki kixi wə Dawutning adəmliridin on ikki kixi qıqıp otturiəğa ətti. ¹⁶ Ular bir-birining bəxini qamallap tutup hər biri rəqibining bikiñiə qiliqi bilən sanjixti, həmmisi yikilip əldi. Xuning bilən u yər «Kiliq bislirining etizi» dəp ataldi; u Gibeondidur. □

¹⁷ U kündiki boləjan soxuxux intayin əxəddiy boldi; Abnər bilən Israilning adəmliri Dawutning adəmliri tərpidin məolup kılindi.

□ **2:9 «Gəxuriylarə»** — yaki «Axurlar (Asuriyəliklər)». «...pütkül Israilə padixah kildi» — muxu yərdə «pütkül Israil» asasen Israilning ximaliy wə xərkiy tərliri, yəni on bir kəbilini kərsitidu. Dawut bolsa Yəhuda kəbilisigə padixah boldi. ■ **2:11** 2Sam. 5:5; 1Pad. 2:11 □ **2:12 «Ixboxətning adəmliri»** — ibraniy tilida «Ixboxətning hizmətkarlırı» — muxu yərdə xühşisizki, əskərlirini kərsitidu. □ **2:14 «Yigitlər qopup aldimizda elixip oynisun»** — əməliyəttə bolsa bu «oynun» əmas, bəliki musabiqə xarakteridiki soxuxux. Ikki tərəptin bəlgiləngən adəmlər otturiəğa qikidu, bir tərəp qarxi tərəpning adimini pütünləy yatquzawətsə, xu tərəp qəlibə qıləjan bolup «oynun» ahirlixidu. Lekin bu qətim bir tərəp enik qəlibə kilmioqan boləjaqka, «oynun» ahir berip ikki qoxunning qong soxuxioğa aylandi. □ **2:16 «Kiliq bislirining etizi»** — yaki «qakmak taxliri etizi». Ibraniy tilida: «Həlkut-Həzzurim».

18 Xu yərdə Zəruiyaning oqulliri Yoab, Abixay wə Asahəl degən üqəylən bar idi. Asahəl huddi daladiki jərəndək qakқан idi. 19 Asahəl Abnərning kəyidin koqqlap yügürdi; Abnərgə əgixip ongəya yaki soləya burulmay tap besip koqqlidi. 20 Abnər kəynigə qarap: Sən Asahəlməsən? — dəp soridi. U: — Xundak, mən xu, dəp jawab bərdi.

21 Abnər uningəya: Ya ongəya ya soləya burulup yigitlərnəng birigə hujum kilip uning yariətini əzünəgə tartiwaləqin, dedi. Lekin Asahəl uni koqqlaxtin buruluxka unimidi.

22 Abnər Asahəlgə yənə: Meni əmdi koqqlimay burulup kətkin; mən seni nemə dəp urup yikitkudəkmən? Undak kilsam akang Yoabning aldida kandaqmı yüzümni kətüröləymən? — dedi. □

23 Lekin Asahəl yənila koqqlaxtin tohtimidi; xuning bilən Abnər nəyzisining tutquqini uning kərsikiəya tikiwətti. Nəyzə dümbisini tixip qikti; u xu yərdə yikilip əldi. Xundak boldiki, Asahəl yikilip əlgən yərgə həzir kelidiəyan hərbi kixilər u yərdə tohtap qalidu. □

24 Xuning bilən Yoab bilən Abixay Abnərni koqqlaxti. Kün patqanda ular Gibeonning qəligə mangidiəyan yolning boyiəya, Giah yezisining udulidiki Ammah edirlikiəya yetip kəldi; 25 Binyaminlar bolsa Abnərning kəynidə kəxundək səp bolup, bir dəng təpisiəya qikip turdi. 26 Abnər Yoabni qakirip: Kiliq daim adəmlərni yəp turuxi kərəkmə? Bu ixlarning aqiwiti pəkət əq-adawəttin ibarət bolidiəyanlikini bilməmsən? Sən kaqanoiqə həklərgə: «Kerindaxliringlarni koqqlaxtin tohtanglar» dəp buyrumay turiwerisən?

27 Yoab: Hudaning həyati bilən kəsəm kilimənki, əgər sən muxu səzni kilmiəyan bolsang, kəpçilikning həqbi kərindaxlirini koqqlaxtin ətigəngiqimu yanmaytti — dedi.

28 Buning bilən Yoab kanay qaldi; həmmə *Yəhudalar* xuan tohtidi wə kayta Israilni koqqlimidi, ular bilən kayta jəng kilixmidi. 29 Abnər bilən adəmliri bolsa keqiqə mengip, Arabah tüzlənqlikidin qikip, Iordan dəryasidin ətəp Bitron degən pütkül yurtni kezip ətəp, Maħanayimoəya yetip kəldi.

30 Yoab Abnərni koqqlaxtin yenip barlik adəmlərni jəm kildi. Asahəldin baxka Dawutning oqulamliridin on tokkuz adəm yok qikti; 31 Lekin Dawutning adəmliri Binyaminlardin wə Abnərning adəmliridin üq yüz atmix kixini urup əltürgənidi.

32 Ular Asahəlni elip Bəyt-Ləhəmdə əz atisining kəbrisidə dəpnə kildi; andin Yoab bilən adəmliri keqiqə mengip, tang atqanda Həbronəya yetip kəldi.

3

1 Həlbuki, Saulning jəməti bilən Dawutning jəməti ottursidiki jəng uzun wakitkiə dəwamlaxti; Dawutning jəməti barəanseri küqəydi, lekin Saulning jəməti barəanseri ajizlaxmaqta idi.

2 Həbronda Dawut bir qanqə oqulluk boldi, uning tunjisi Amnon bolup, Yizrəellik Ahinoamdin tuəuldi; ■ 3 ikkinqisi Kileab bolup Karməllik Nabalning ayali boləyan Abigaildin tuəuldi. Üqinqisi Abxalom idi. U

□ 2:22 «mən seni nemə dəp urup yikitkudəkmən» — muxu yərdə «urup yikitix» əltürəxni bildüridu. □ 2:23 «Asahəl ... əlgən yərgə həzir kelidiəyan hərbi kixilər u yərdə tohtap kalidu» — demək, Asahəlnəng hərimiti üqün tohtaydu. Baxka birhil tərjimisi: «Asahəl yikilip əlgən yərgə kəlgən hərbi kixilər u yərdə tohtap qaldi». ■ 3:2 1Tar. 3:1-9

Gəxorning padixahi Talmayning kizi Maakahdin tuqulqanidi, ⁴ tətinqisi Adoniya bolup Haggittin tuqulqan idi. Bəxinqisi Xəfatiya bolup Abitaldin tuqulqan idi. ⁵ Altinqisi Yitriam bolup Dawutning ayali Əglaħdin tuquldi. Dawutning bu altə oqlining həmmisi Həbronda tuquldi.

⁶ Saulning jəməti bilən Dawutning jəməti otturisdiki jəng dawamida, Abnər Saulning jəmətidə öz hōkukini kŭqəytti. ⁷ Əmdi Saulning bir kiniziki bar idi; u Ayahning kizi bolup, ismi Rizpah idi. Bir kŭni Ixboxət Abnərgə: Nemixka atamning keniziki bilən billə boldung? — dedi.■

⁸ Abnər Ixboxətning bu səzligə intayin aqqiklinip mundak dedi: — «Mən bŭgŭnki kŭndimu atang Saulning jəmətigə, uning uruk-tuqkanliriqə wə dostliriqə mehribanlik kərsitip, seni Dawutning kolioqə tapxurmiqan tursam, meni Yəhudaqə təwə bir itining bexidək kərup, bŭgŭn bu hotun ŭqŭn meni gunahkə buyrumakqimusən? □ ⁹ Mən Pərwərdigarning Dawutka kəsəm bilən wədə kŭloqinidək kilmisam Huda mənki Abnərni kattik ursun wə uningdin artuk ursun! □ ¹⁰ — yəni, padixahlikni Saulning jəmətidin yətkəp, Dawutning təhtini Dandin Bəər-Xebaŭiqə pŭtkŭl Israil bilən Yəhudaning ŭstigə tiklimisəm!» □

¹¹ Ixboxət Abnərdin kŭrkup, uningqə jawabən bir eoqiz səz kilixkimu jŭr'ət kilalmidi.

¹² Abnər bolsa əzi ŭqŭn əlqilərnə Dawutning kexiqə mangdurup uningqə: Zemin kimningki? Mən bilən əhdə tŭzqin, mening kolum sening tərpingdə bolup, pŭtkŭl Israilni sanga mayil kŭlimən — dedi.□

¹³ Dawut jawab berip: — Bolidu, mən sən bilən əhdə kilay. Pəkət birla ixni tələp kilay; mening keximqə kəlgəndə Saulning kizi Mikalni elip kəlmisəng, yŭzŭmni kərəlməysən, dedi.

¹⁴ Andin Dawut Ixboxətning kexiqə əlqilərnə mangdurup: Mən bir yŭz Filistiyning hətniliki bədili bilən aloqan ayalim Mikalni manga kayturup bərgin — dedi.□ ■

¹⁵ Ixboxət adəm əwətip Mikalni uning eridin, yəni Laixning oqli Paltiyəldin elip kəldi. □ ■ ¹⁶ Ləkin uning eri Bahurimŭiqə uning kəynidin yŭqlŭqan peti əgixip mangdi. Ahir berip Abnər uningqə: — Yenip kətkin, dewidi, u kaytip kətti.

¹⁷ Əmdi Abnər Israilning aqsakalliriqə: Silər burun Dawut ŭstimizgə padixah bolsun, degən arzu-istəktə boldunglar. ¹⁸ Əmdi hazır hərəket kilinglar; qŭnki Pərwərdigar Dawut toqrisida: — Kŭl-bəndəm Dawutning kŭli bilən Israil həkimni Filistiylerning kolidin, xundakla barlik dŭxmənlirining kolidin kŭtkuzimən, — degənidi.

¹⁹ Abnər yənə Binyaminlarning kŭliqŭjimu muxu səzlərnə eytti. Andin Israil bilən Binyaminning pŭtkŭl jəmətining arzu-istəklirini Dawutning

■ **3:7** 2Sam. 21:8, 10, 11 □ **3:8** «Saulning ... uruk-tuqkanliriqə...» — ibranij tilida «Saulning... kərindaxliriqə». □ **3:9** «Huda mənki Abnərni kattik ursun wə uningdin artuk ursun!» — ibranij tilida «Huda Abnərnəng bexiqə mundak ix qŭxŭrsun yaki tehimu eoqir ix qŭxŭrsun». □ **3:10** «Dandin Bəər-Xebaŭiqə» — «Dan» Israilning əng ximalij yurti, «Bəər-Xeba» Yəhudaning əng jənobidiki jay idi. □ **3:12** «Abnər bolsa əzi ŭqŭn əlqilərnə Dawutning kexiqə mangdurup uningqə...» — muxu yərdə «əzi ŭqŭn» degənnəng ibranij tilida ŭq hil qŭxənqisi bar: — (1) «Abnərnəng əzi ŭqŭn» (Ixboxət bilmigən halda); (2) «uning ŭqŭn» (yəni Ixboxət ŭqŭn); (3) «nək məydanda». Biz birinqi tərjimigə mayilmiz. □ **3:14** «Mən bir yŭz Filistiyning hətniliki bədili bilən aloqan ayalim Mikalni manga kayturup bərgin» — muxu ix toqruluk «1Sam.» 18:20-27ni kərŭng. ■ **3:14** 1Sam. 18:25, 27 □ **3:15** «Laixning oqli Paltiyəl» — «1Sam.» 25:44də «Laixning oqli Falti» yaki «Laixning oqli Palti» dəp atilidu.

■ **3:15** 1Sam. 25:44

kulikiya eytixka Hebronja bard. ²⁰ xundak kilip Abnær yigirma adæmning hæmrahlikida Hebronja Dawutning kexioja kalgandæ Dawut Abnær wæ uning adæmlirigæ bir ziyapæt tæyyarlidi. ²¹ Abnær Dawutka: Mæn kozoqilip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioja jëm kilay, ular sening bilæn ahdæ kilixsun, andin sæn ez kenglüng haliqjanning barliqi üstidin seltænæt kilalaydiojan bolisæn, dedi. Xuning bilæn Dawut Abnærni yoloja selip koydi, u aman-esæn kaytip kætti.□

Abnær öltürüldü

²² Mana, xu æsnada Dawutning adæmliri bilæn Yoab bir yergæ hujum kilip nurojun olja elip kaytip kældi. Lekin Abnær xu qaşda Hebronja Dawutning kexida yok idi; qünki Dawutning uzitip koyuxi bilæn aman-esæn kaytip kætkænidi. ²³ Yoab wæ uning bilæn bolqan pütkül koqxun yetip kalgandæ, hæl k uningoya: Nærning oqli Abnær padixahning kexioja kældi, padixah uni yoloja selip koyuxi bilæn u aman-esæn kaytip kætti — dedi.

²⁴ Andin Yoab padixahning kexioja berip: Bu sening nemæ kilojining?! Mana, Abnær kexingoya kæptu! Nemixka uni yoloja selip koydung? U hazir ketiptu! ²⁵ Sæn Nærning oqli Abnærni bilisænöju! Uning kelixi jæzmæn seni aldaş üqün, sening qikip-kiridojan yolungni, xundakla barliq ix-paaliyitingni biliwelix üqündür, — dedi.

²⁶ Yoab Dawutning kexidin qikixi bilæn u hæwæqilærni Abnærning kænynidin mangdurdy. Ular uni Sirah kudukining yenidin yandurup elip kældi; lekin Dawut bu ixtin bihæwær idi. ²⁷ Abnær Hebronja yenip kalgandæ Yoab uni xæhær kowukida uqritip, «Sanga dæydojan mæhpiy sözüm bar idi» dæp uni bir qætkæ ækilip u yerdæ inisi Asahælning kan kisasini elix üqün korsikiya piqak saldi, xuning bilæn u öldi.■

²⁸ Keyin, Dawut bu ixni anglap: Mæn wæ padixahlikim Pærwærdigarning aldida Nærning oqli Abnærning aqqan qeni üqün mænggü bigunahdurmiz; ²⁹ uning kænini akkuzux gunahı Yoabning bexioja wæ atisining jæmätining bexioja kaynam bolup quxsun; Yoabning ailisidin aqma yara kesili, yaki mahaw kesili, yaki hasioja tayanöquqi, kiliqtin ölgüqi yaki ax-tülüksizlær eksümisun! — dedi.□

³⁰ Xundak kilip, Abnær Gibeondiki jengdæ ularning inisi Asahælni öltürgini üqün, Yoab bilæn inisi Abixay uni öltürdi.

³¹ Dawut Yoabka wæ uningoya ægæxkæn barliq hælkkæ: Kiyimliringlarni yirtinglar! Böz kiyim kiyinglar! Abnærning *meyiti* aldida matæm tutunglar! dedi. Dawut padixah *Abnærning* jinazisining kænynidin mangdi. ³² Ular Abnærni Hebronja dæpnæ kildi, padixah Abnærning kæbrisining yenida awazini kætürüp yioqlidi; hælkning hæmmisimu yioqlaxti. ³³ Padixah Abnær üqün mærsiyæ öqup:

— «Abnærning æhmæktæk ölgini toqrimu?

³⁴ Kolliring baqlaqlik bolmisimu,

Putlurung ixkællik bolmisimu,

Lekin sæn kixilærning rezillærning qolida yikilöjinedæk, yikilip ölgænsæn!» — dedi.

Xuning bilæn hælkning hæmmisi uning üqün yænæ yioqlaxti. ³⁵ Andin barliq hælq Dawutning yenioja kelip, uningoya kün patkuqæ tamak yeyixni etündi. Əmma Dawut kæsäm iqip: Mæn kün patmasta ya nan ya

□ **3:21** «Mæn kozoqilip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioja jëm kilay...» — yaki «Mæn hazir qikip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioja jëm kilay...» yaki «Mæn ornumdin turup oqojam padixahning aldioja jëm kilay...». ■ **3:27** 2Sam. 2:23; 1Pad. 2:5 □ **3:29** «hasioja tayanöquqi» — yaki «qak egirgüqi».

baxқа h rkandak n rsini tetisam, Huda meni ursun yaki uningdin artuq jazalisun, — dedi.□

³⁶ Barlik h lk buni bayqap, bu ixtin razi boldi; əməliyəttə padixah qiloqan h rbir ix barlik həlkni razi qilatti.

³⁷ Xuning bilən barlik h lk, xundakla pütkül Israil xu k ni N rning oqli Abn rning  lt r lixining padixahning kərsətmisi  məsligini bilip y tti. ³⁸ Padixah  z hizm tkarligi qa: Bil msil r? B g n Israilda bir sərdar, uluq bir zat yikildi! □ ³⁹ G r q mən Məsih kilinip padixah tikl ng n bolsammu, mən ajiz bir b ndim n. Bu adəmlər, yəni Zəruiyaning oqullirining w hxiyilikini mən k t r lmig d km n; Pərwərdigar r zillik qiloq ning r zilligini  z bexi qa kaytursun! — dedi.

4

Ixboxət  lt r lidu

¹ Saulning oqli Abn rning Həbronda  lginini angli anda qoli boxixip k tti, barlik Israil d kk -d kkig  q xti.

² Saulning oqlining qoxunining aldin y r r qismida ikki sərdari bolup, birining ismi Baanah, yənə birining ismi R kab idi. Ular Binyamin k bilisidin bolqan B erotluq Rimmonning oqulliri idi (q nki B erot Binyamin kəbilisigə t w  h sabinatti; ■ ³ lekin B erotluqlar Gittaimoqa keqip berip u y rd  bu k ngig  musapirdək yaxawatidu).

⁴ Saulning oqli Yonatanning bir oqli bolup, puti aqsak idi. Saul bilən Yonatanning  lg nliki toqruluk h w r Yizr elg  yətkəndə, u b x yaxqa kirgən idi. Inik anisi uni elip kaqti; lekin xundak boldiki, u aldirap y g rg qk , bala q xup ketip, aqsak bolup qaloqanidi. Uning ismi Məfiboxət idi.■

⁵  mdi bir k ni B erotluq Rimmonning oqulliri R kab bilən Baanah qingki q x waqtida Ixboxətning  yig  bardı. Ixboxət q xl k uyquda uhlawatqanidi. ⁶ Ular buoqday alimiz degənni bahan  qilip,  yining iqkirigə kirip, Ixboxətning korsikioqa *piqak* sanjidi. Andin R kab w  Baanah keqip k tti ⁷ (ular Ixboxət hujrisida kariwatta yatqinida,  yg  kirip, uni  lt rg nidi). Ular uning kallisini kesip, andin kallisini elip keqiqə Arabah t zl ngliklidan mengip  tti. ⁸ Ular Ixboxətning kallisini H bronqa, Dawutning k xi qa elip berip, padixahqa: Mana, bu janablrining jenini izdigən d xm nliri Saulning oqli Ixboxətning kallisı! B g n Pərwərdigar oqjam padixahni Saul bilən nəslidin intikam elixqa muyəssər kildi — dedi.

⁹ Dawut B erotluq Rimmonning oqulliri R kab bilən inisi Baanahqa: Meni barlik qiyingiliklardin kutkuzoqan Pərwərdigarning hayati bilən k s m kilim nki, ¹⁰ burun birsi Dawutqa hux h w r elip k ldim, d p oylap, manga: — Mana, Saul  ldi, d p kəlgəndə, mən uni elip Ziklagta  lt r w ttim. B rh k, mana bu uning y tk zdg n həwirining mukapati bolqanidi! ■ ¹¹  mdi mən xundak qiloqan y rd , rəzil adəmlər  z  yid  orunda yatqan bir həkqaniy kixini  lt rg n bolsa, mən nem  qilay?!

□ **3:35** «Huda meni ursun yaki uningdin artuq jazalisun» — ibranıy tilida «Huda mening bexi qa bundak yaki undak qilsun yaki uningdin tehimu artuq qilsun!». □ **3:38**

«Padixah  z hizm tkarligi qa: Bil msil r?...» — ibranıy tilida «Padixah  z hizm tkarligi qa: Bilməmsilər...?». ■ **4:2** Y . 9:17; 18:25 ■ **4:4** 2Sam. 9:3-13 ■ **4:10** 2Sam. 1:15

Uning akkan qan kərzini silərnin qolunglardin elip, silərnəni yər yüzidin yəkatmamdim? — dedi.

¹² Dawut oqulamliroqə buyruk kiliwidi, ular bularni kətl kildi. Ularning qol-putlirini kesip, ularni Həbrondiki kəlnin yenida esip koydi; ləkin ular Ixbəxtənin bəxini elip Həbronda Abnərnin qəbrisi də dəpnə kildi. □ ■

5

Dawut Israiloqə padixah boluxkə məsih qilinidu

1Tar. 11:1-9; 14:1-17

¹ Andin keyin Israilning barlık qəbililiri Həbronoqə Dawutning qəxiqə kelip: Qarisila, biz əzlrining ət-səngəkliridurmiz! ² Burun Saul biznin üstimizdə səltənət qiləqəndimu Israil həlkiqə jənggə qikip-kirixkə yəlbəxqi boləqan əzlrini idila; Pərwərdiqar siligə: Sən Menin həlkim Israilning padiqisi bolup, ularni bəqisən, Israilning əmiri bolisən, degənidi — dedi. □ ■

³ Xuning bilən Israilning həmmə aqsakalliri Həbronoqə padixahning qəxiqə kəldi; Dawut padixah Həbronda, Pərwərdiqarning aldida ular bilən əhdə tüzüxti. Andin ular Dawutni Israiloqə padixah boluxkə məsih kildi.

⁴ Dawut padixah boləqanda ottuz yaxkə kirgən bolup, kirik yil səltənət kildi. ⁵ U Həbronda Yəhudaning üstidə yəttə yil altə ay səltənət kilip, Yerusalemdə pütkül Israil bilən Yəhudaning üstidə ottuz üç yil səltənət kildi. ■

⁶ Padixah əz adəmliri bilən Yerusalemoqə qikip, xu zeminda turəqan Yəbusiylar bilən jəng qiləqili bardı. Ular Dawutkə: Sən bu yərgə kirəlməysən, bəlki həttə korlar bilən aqsaklar seni qekindüridu! — dedi. Qünki ular: «Dawut bu yərgə kət'iy kirəlməydu», dəp oylaytti. □ ⁷ Ləkin Dawut Zion qorəqinini aldi (bu yər Dawutning xəhəri dəp atilidu). □

⁸ Dawut u küni: Kimki Yəbusiylarni uray desə sünggüq bilən qiqixi kerək, andin u Dawut qin-qinidin əq kəridioqan bu kor, aqsaklar bilən

□ **4:12 «Rəkab bilən Baanaqning»** qol-putlirini kesip, ularni Həbrondiki kəlnin yenida esip koydi — «ularni» bəlkim Rəkab bilən Baanaqning qol-putlirinila əməs, bəlki jəstlirini kərsitixi mumkin. ■ **4:12** 2Sam. 3:32 □ **5:2 «Israil həlkiqə jənggə qikip-kirixkə yəlbəxqi boləqan əzlrini idila»** — ibranıy tilida «Israilning qiqixida həm kirixidə ularoqə baxlıoquqi idila» degənlik bilən ipadlinidu; muxu ibarə Israilning barlık paaliyətlirininimu kərsitixi mumkin. ■ **5:2** 2Sam. 7:7; Zəb. 78:70-72 ■ **5:5** 2Sam. 2:11; 1Pad. 2:11; 1Tar. 3:4 □ **5:6 «bəlki həttə korlar bilən aqsaklar seni qekindüridu! — dedi. Qünki ular: «Dawut bu yərgə kət'iy kirəlməydu», dəp oylaytti»** — bu ikki jümlinın bəxkə birhil tərjimisi: — «bəlki sən korlar bilən aqsaklarni həydidəwətməsən, bu yərgə kirəlməysən, — dedi, Dawutni hərgiz bu yərgə kirməydu, dəp oylatti». □ **5:7 «Zion qorəqinini»** — «Zion» Yerusalemnin iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim qorəqan selinip turatti. Keyin ibadəthanımı Zionda kuruloqan. Keyin «Zion» degən isim bəzidə pütkül Yerusalemin xəhərigimu wə bəzidə Israilning əzigimu wəkillik boləqan.

hesablخالaydu, dedi. Xuning bilən «Korlar ya aqsaklar öygə kirmisun» dəydiqan maqal pəyda boldi. □ ■

⁹ Xundak kilip Dawut qoroqanda turdi wə u yərnı «Dawutning xəhiri» dəp atidi. Dawut xəhərnıng ətrapiqə Millodin tartip iğ tərəpkıqə imarət saldi. □ ¹⁰ Dawut barqanseri küdrət tapti; samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda Pərwərdigar unıng bilən billə idi.

¹¹ Turning padixahı Hıram Dawutning kexioqə əlqılərnı əwətti wə ular bilən qoxup, kedir yaqıqliri, yaqıqqılar wə taxqılarnı əwətti; ular Dawut üqün bir orda yasap bərdi. ¹² Dawut Pərwərdigarning özini Israilqə padixahı tikləp, öz həlki Israil üqün özining padixahlıqını gülləndürgənlikini bilip yətti.

¹³ Dawut Həbrondin kəlgəndin keyin Yerusalemdin yənə ayallarnı wə kenizəklərnı aldı; xuning bilən Dawutqə yənə kəp oşul-kızlar tuşuldi. ■

¹⁴ Yerusalemda unıngdin tuşulqanlarning isimliri mana mundak idi: Xammua, Xobab, Natan, Sulayman, ¹⁵ İbhar, Elixua, Nəfəg, Yafiya,

¹⁶ Elixama, Eliada wə Elifələt.

Filistiya bilən jəng kilix

¹⁷ Filistiyələr Dawutning Israilqə padixahı boluxqə məsihlənginini anlıqanda, ular həmmisi Dawutni tutkili qıkti, Dawut buni anglapla, qoroqanoqə qıxti.

¹⁸ Filistiyələr kelip «Rəfayim jiloysi»da yeyilip turdi; □ ¹⁹ Dawut Pərwərdigardın yol sorap: Filistiyərgə qarxi atlinaymu? Ularnı qolumoqə tapxurarsənmu? — dedi. Pərwərdigar Dawutqə: Qıkkin! Qünki, Mən Filistiyələrnı jəzmən qolungoqə tapxurimən — dedi.

²⁰ U waqıtta Dawut Baal-Pərazimoqə bardı. U yərdə Dawut ularni tarmar kildi. U: — «Pərwərdigar mening aldimda düxmənlirim üstigə huddi kəlkün yarnı elip kətkəndək bəsüp kirdi» — dedi. Xuning bilən u yərnı «Baal-Pərazim» dəp atidi. □ ■ ²¹ Filistiyələr u yərdə öz məbudlirini taxlap kətti; Dawut bilən adəmliri ularni elip kətti.

²² Əmdi Filistiyələr yənə qıkip «Rəfayim jiloysi»da yeyilip turdi.

²³ Dawut Pərwərdigardın yol soridi. Pərwərdigar: Sən u yərgə qıkmay, bəlki ularning kəynidin aylinip ətüp üjmə dərəhlirining udulidin hujum kılqın — dedi, □

□ **5:8 «Kimki Yəbusiylarnı uray desə, sünggüq bilən qıxıki kerək»** — bu sirlik səzning mənisi pəkət yekında arheologlar təxkürüp tapqan tarihiy izlardin eniklandı. Əslidə Yerusalemlə xəhiringin astida məhpiy bir su yoli bar idi; xəhərdə bu su yolioqə tutixidiqan tik bir kuduq bar idi. Dawutning adəmliri xu kuduqtin yamixip qıkkan bolsa kerək. **«Korlar ya aqsaklar öygə kirmisun»** — bu səzning mənisi bəlkim (1) heqkəndək butpərəs adəmlərnıng (məsilən, Yəbusiyların) padixahıng ordisiqə kirixigə ruhsət yok; (2) Dawut Yəbusiylar tayanqan həkəndək butlar («kor wə aqsaklar)ni hərgiz öyigə kirixkə ruhsət kilmaytti (demək, butlar «kor», «aqsak»lərdək heqnemə kılalmaydu). Bu səz korlar wə aqsakların gəzlrini kərsətməydu, qünki keyin aqsak bolqan Məfiboxat həkünü Dawut bilən həmdastihan ətıuratti. ■ **5:8** 1Tar. 11:6

□ **5:9 «Millodin tartip iğ tərəpkıqə imarət saldi»** — «Millo»: «pələmpaylik yər» degən mənidə boluxi mumkin. ■ **5:13** 1Tar. 3:9; 14:3-7 □ **5:18 «Rəfayim jiloysi»** — Yerusalemoqə yekın, Hınnom jiloysining jənubiy tərpidə. □ **5:20 «Baal-pərazim»** — «bəsüp qıkquqılarning Rəbbi» degən mənidə. ■ **5:20** Yəx. 28:21 □ **5:23 «Üjmə dərəhliri»** — bu bizning kıyasimiz. İbraniy tilidə «yioqliquci dərəhlər». Zadi qaysi dərəh ikənliki bizgə naməlum. Baxkə bir kıyas «hinə dərəhliri».

24 Xundak boliduki, sən üjmə dərəhlikining üstidin ayaoʻl tiwixini an-glixing bilənla dərhal atlan; qünki xu tapta Pərwərdigar Filistiylarning koxunioʻa hujumioʻa qikqan bolidu, — dedi.

25 Dawut Pərwərdigarning uningioʻa əmr qiloinidək kilip, Filistiylərni Gibeondin Gəzərgiqə qoʻshlap kirdi. □

6

Dawut əhdə sanduqini Yerusalemoʻa əkilidu

1Tar. 13:1-14; 15:25-29;16:1-3

1 Dawut Israilning arisidin barlik sərhil adəmlərni yioʻiwidi, bular ottuz ming qikti. 2 Andin Dawut wə uningioʻa əgəxkənlərnəng həmmisi Hudaning əhdə sanduqini yətkəp kelix üqün Yəhudadiki Baaləhoʻa qikti; sanduk *muqəddəs* nam bilən, yəni kerublarning otturisida olturoʻuqi samawiy koxunlarning Sərdari boləlan Pərwərdigarning nomi bilən ataloʻanidi.

□ 3 Ular Hudaning əhdə sanduqini dəngdə olturuxluk Abinadabning əyidə yengi bir hərwiəla selip, uni xu yərdin elip qikti. Abinadabning oʻqulliri Uzzaḥ bilən Aḥiyo u yengi hərwinə həydidi. ■ 4 Ular hərwinə Hudaning əhdə sanduqini bilən dəngdə olturuxluk Abinadabning əyidin elip qikti; Aḥiyo əhdə sanduqining aldidə mangdi. 5 Dawut bilən pütkül Israil jəmətidikilər Pərwərdigarning aldidə təntənə kilip küy oqup qiltar, təmbur, dəp, daqa-dumbak wə qanglar qelip ussul oynidi. □

6 Lekin ular Nakonning haminiəla kəlgəndə, kalilar aldiəla müdürəp kətkənlikə üqün, Uzzaḥ qolini sozup Hudaning əhdə sanduqini tutiwaldi.

7 Pərwərdigarning oʻəzi Uzzaḥkə kəzoʻaldə; u hata qiloini üqün, uni Huda xu yərdə urdi. Xuning bilən Uzzaḥ Hudaning əhdə sanduqining yenioʻa yikilip əldi.

8 Lekin Dawut bolsa Pərwərdigarning Uzzaḥning tenini bəskənlikigə aqqiklandi wə u yərnə «Pərz-Uzzaḥ» dəp atidi; u yər bügünki künigə xundak atilidu. □ 9 U küni Dawut Pərwərdigardin kərkup: Pərwərdigarning əhdə sanduqini əzümningkigə qəysi yol bilən əkelərmən? — dedi.

10 Xuning üqün Dawut Pərwərdigarning əhdə sanduqini «Dawut xəhiri»gə, əziningkigə yətkəxni halimidi; Dawut uni elip berip, Gatlik Obəd-Edomning əyidə qaldurdi.

11 Pərwərdigarning əhdə sanduqini Gatlik Obəd-Edomning əyidə üq ay turdi; Pərwərdigar Obəd-Edom wə uning pütkül əyidikilərnə bərikətlidi.

12 Dawut padixəhka: — «Pərwərdigar Əz əhdə sanduqini wəjidin Obəd-Edom wə uning barini bərikətlidi» dəp eytildi. Xunga Dawut Hudaning əhdə sanduqini Obəd-Edomning əyidin elip qikip, huxluk bilən Dawutning xəhriyə elip kəldi. □

□ 5:25 «Gibeondin» — yaki «Gebadin». □ 6:2 «Yəhudadiki Baaləh» — (yaki «Baaləh-Yəhudaəq») — bəxka ismi «Kiriət-Yəarim» («1Sam.» 7:2, «1Tar.» 13:6ni kəring). ■ 6:3 1Sam. 6:7, 8; 7:1, 2 □ 6:5 «təntənə kilip küy oqup...» — yaki «hərhil arqa yəoʻaqliridin yasaləlan sazlarini qelip...». «daqa-dumbak» — yaki «xəqildak(lar)». □ 6:8 «Pərz-Uzzaḥ» — «Uzzaḥoʻa bəsuḥ kirix» dəgən mənəidə. □ 6:12 «Pərwərdigar Əz əhdə sanduqini wəjidin...» — ibranily tilidə «Pərwərdigar Hudaning əhdə sanduqini wəjidin...».

¹³ Pərwərdigarning sanduqini kətürgənlər altə kədəm mengip, xundak boldiki, u bir buqa bilən bir bordak mozayni qurbanlik kildi. □

¹⁴ Dawut bolsa kanap əfodni kiyip Pərwərdigarning aldida küqining bariqə ussul oynaytti; □ ¹⁵ Dawut bilən Israilning pütkül jəməti təntənə kilip warkirixip, kanay qelixip Pərwərdigarning əhdə sanduqini elip qikiwatatti.

¹⁶ Pərwərdigarning əhdə sanduqi Dawutning xəhriqə elip kirilginidə, Saulning kizi Miqal derizidin qarap, Dawut padixahning səkrəp Pərwərdigarning aldida ussul oynawatkanlikini kərüp, uni öz kənglidə mənsitmidi.

¹⁷ Ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini elip kirip, Dawut uning üqün tiktürgən qedirning ottursida koydi. Andin Dawut Pərwərdigarning aldida köydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliklerini sundi.

¹⁸ Dawut köydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliklerini kəltürüp bolup, halayiqqa samawiy qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigarning namida bəht-bərikət tilidi. ¹⁹ U pütkül Israil jamaitigə, ər bilən ayallarning hər birigə birdin qoturmaq, birdin horma poxkili wə birdin üzüm poxkilini təksim kilip bərdi. Andin həlkning hər biri öz əyigə yenip kətti. □

²⁰ Dawut öz ailisidikilərnə mubarəkləx üqün yenip kəlgəndə, Saulning kizi Miqal uning aldioğa qikiq: Bügün Israilning padixahi özini xunqə xərəplik kərsəttimü, qandak? U huddi pəs bir adəmning nomussizlaqə özini yalingaqliqiniqə ohxax, hizmətkarlığining dedəklirining kəz aldida özini yalingaqlidi! □

²¹ Dawut Miqaloğa: Undak *xadlanəjnim* Pərwərdigar aldida idi. U atang wə uning pütkül jəmətini ərüp, meni Pərwərdigarning həlki boləjan Israil üstigə baxlamqi kilip tiklidi. Xunga mən Pərwərdigarning aldida ussul oynaymən! ²² Əməliyəttə mən özümni təhimü ərziməs kilip, öz nəzirimdə özüm təwən boluxqa razimən. Ləkin sən eytqan u dedəklirining nəziridə bolsa, hərmətkə sazawər bolimən — dedi.

²³ Saulning kizi Miqal bolsa, əlidioqan künigiqə bala tuqmidi.

7

Pərwərdigarning Dawutqa qiloqan uluq wədiliri

1Tar. 17:1-5

¹ Padixah öz ordisida turatti, Pərwərdigar uningə ətrapidiki barlik düxmənlikridin aram bərgəndin keyin, ² padixah Natan pəyoqəmbərgə:

□ **6:13 «Pərwərdigarning sanduqini kətürgənlər altə kədəm mengip, xundak boldiki, u bir buqa bilən bir bordak mozayni qurbanlik kildi»** — «altə kədəm» bizningqə bu dəsəlpki altə kədəmni kərsitidu. Baxqa birhil təjrimisi «Ular hər altə kədəm mangoqanda, bir qetim buqa wə bordak mozay qurbanlik kildi». Ləkin undak bolsa, ilgərləx bək asta bolatti! □ **6:14 «Dawut bolsa kanap əfodni kiyip...»** — «əfod» adəttə pəkət kahinlar kiyidioqan jilitkidək kışka bir kəynək idi. Bizning «təbirlər»imizni kərüng. Dawutning əfodni kiyixi bəlkim ussul oynaxqa azadə bolux üqün idi (14-ayətni kərüng). □ **6:19 «birdin horma poxkili»** — yaki «bir yutum xarab» yaki «bir parqə gəx». □ **6:20 «...öz ailisidikilərnə mubarəkləx üqün...»** — «mubarəkləx» muxu yərdə «bəht-bərikət tiləx»ni əz iqigə alidu. «**Bügün Israilning padixahi ... hizmətkarlığining dedəklirining kəz aldida özini yalingaqlidi!**» — «özini yalingaqlidi» degən gəp ərkinrək ussul oynaxqa Dawutning «əfod»ni kiygənlikini kərsitidu.

Mana kara, mən kedir yaşıqıdın yasaloğan öydə olturimən, lekin Hudaning əhdə sanduqi bir qidirning iqidə turuwatidu — dedi. □

³ Natan padixahka jawap berip: Kənglüngdə nemə oyliqining bolsa, xuni kiloin; qünki Pərwərdigar sening bilən billidur — dedi.

⁴ Lekin keqidə xundak boldiki, Pərwərdigarning sözi Natanğa kelip mundak deyildi: ⁵ — Berip kulum Dawutka degin: «Pərwərdigar: — «Sən dərwəxə Manga turidioğanğa öy salmaqimusən?» — dəydu. □

⁶ — «Mən Israillarni Misirdin çikarəndin tartip, bu küngiqə bir öydə olturmidim, bəlki bir qedirni makan kilip, kezip yürdü. ⁷ Mən Özüüm barlik Israillar bilən yürgən həmmə yərlərdə, həlkim Israilli padiqi bolup bekixka əmr kilənlərlə, yəni Israilling hərəkəndə qəbilisining bir *yetəqisiqə*: Nemixka Manga kedir yaşıqatın bir öy yasimaysilər? — dəp baqqanmu? □ ⁸ Əmdi kulum Dawutka mundak degin: — Samawiy koxunların Sərdari boləğan Pərwərdigar: — Seni həlkim Israillğa baxlamqi kilip tikləş üqün seni yaylaqlardin, koy bekixtin elip kəldim, — dəydu, ⁹ — wə məyli kəyergə barmioqin, Mən həman sening bilən billə boldum wə sening aldingdin barlik düxmənlingni yökətip kəldim; yər yüzidiki uluqlar nam-xəhrətkə igə boləndək seni uluq nam-xəhrətkə sazawər kildim. ■ ¹⁰⁻¹¹ Mən həlkim boləğan Israillğa bir jayni bekətip, ularni xu yərdə tikip estürimən; xuning bilən ular öz zeminida turidioğan, parakəndiqilikkə uqrimaydioğan bolidu. Rəzillər dəsləptidikidək, xundakla Mən həlkim Israil üstigə həkümranlik kilixka həkimlarni təyinligən künlərdikidək, ularğa kaytidin zulum salmaydu. Mən həzir sanga həmmə düxmənlingdin aram bərdim. Əmdi Mənki Pərwərdigar sanga xuni eytip koyayki, Mən sening üqün bir öyni kurup berimən!» — dəydu. □

¹² «Künliring toxup, ata-bowiliring bilən *əlümdə* uhlıqiningda, Mən öz puxtingdin boləğan nəslingni sening ornungda turuquzup, padixahlikini məzmut kilimən. □ ■ ¹³ Mening namim üqün bir öyni yasıoquqi u bolidu, wə Mən uning padixahlik təhtini əbədgiqə mustəhkəm kilimən. ■ ¹⁴ Mən uningğa ata bolimən, u Manga oşul bolidu. Əgər u kəbihlik kilsa, uningğa insanlarning tayiki bilən wə adəm balilirining sawak-dumbalaxliri bilən tərbiyə berimən. □ ■ ¹⁵ Əmma Mən sening aldingda eruwətkən Sauldin mehir-xəpkitimni juda kilənimdək, uningdin mehir-xəpkitimni juda kilmaymən. ¹⁶ Xuning bilən sening öyüng wə sening padixahliking aldingda həmixə məzmut kilinidu; təhting əbədgiqə məzmut turozulusidu. □

□ **7:2 «Hudaning əhdə sanduqi bir qidirning iqidə turuwatidu»** — muxu yərdə «qedirning iqidə» ibraniy tilida «pərdilər iqidə» dəgən səz bilən ipadiliduru. □ **7:5 «kulum Dawut»** — «kul» dəgən ukum toqruluk «təbirler»imizni kəring. □ **7:7 «Israilling hərəkəndə qəbilisining bir yetəqisi...»** — «1Tar.» 17:6də «Israilling hərəkəndə yetəqci həkimi» deyilidu. ■ **7:9** 2Sam. 8:6,14 □ **7:10-11 «Mən sening üqün bir öy kurup berimən»** — Dawut əsli Huda üqün bir öy kurmaqci boləğan, lekin Huda Dawutka: Sanga bir öy (ailə, jəmət, sulalə dəgən mənədə) kurup berimən» dəp jawab beridu. □ **7:12 «Mən öz puxtingdin boləğan nəslingni sening ornungda turozuzup, ...»** — muxu yərdə «puxtingdin» — ibraniy tilida «iq-baoqringdin». ■ **7:12** 1Pad. 8:20 ■ **7:13** 1Pad. 5:19; 6:12; 1Tar. 22:10 □ **7:14 «uningğa insanlarning tayiki bilən wə adəm balilirining sawak-dumbalaxliri bilən tərbiyə berimən»** — demək, Dawutning əwladliridin boləğan padixahlar gunah kilsa, Huda ularğa insaniy wasitə (bəlkim düxməning wasitisi) bilən tərbiyə beridu. ■ **7:14** Zəb. 89:26-27, 31; Ibr. 1:5 □ **7:16 «...sening öyüng wə sening padixahliking aldingda həmixə məzmut kilinidu»** — yaki «...sening öyüng wə sening padixahliking aldimda həmixə məzmut kilinidu».

17 Natan bu barlik sözlər wə barlik wəhiyni heqnemə kaldurmay, Dawutka eytip bərdi.

18 Andin Dawut padixah kirip, Pərwərdigarning aldida olturup mundak dedi: «I, Rəb Pərwərdigar, mən zadi kim idim, mening öyüm nemə idi, Sən meni muxu dərijigə kəturğüdək? 19 Lekin, i Rəb Pərwərdigar, *mening bu mərtiwəm* Sening nəziringdə kiçikkinə bir ix hesabladi; çünki Sən mən kəlungning öyining yirak kəlgüsi toqruluk səzlidin; bu həmmila adəmgə daim holdioqan ixmu, i, Rəb Pərwərdigar? □ 20 Əmdi Dawut Sanga yənə nemə desun? Sən Öz kəlungni tonuysən, i, Rəb Pərwərdigar! 21 Sən səz-wədəng wəjədin, Öz kənglündikigə asəsən bu uluq ixning həmmisini kəlung bilsun dəp bekittip kilənsən. 22 Xunga Sən uluqəsən, i Pərwərdigar; kəlaklirimiz barlik angliqinidək, Sening təngdixing yok, Səndin baxka heqkandak ilah yoktur.■

23 Həlkəng Israildək yənə baxka bir əl barmu, ular jaħanda alahidə turidu? — Çünki Sən Huda ularni Misirdin kətkuzup Özünggə has bir həlk kilix üqün, xundakla nam-xəhrətkə igə bolux üqün, Özüng barding; Sən Özüng üqün Misirdin, əllərdin wə ularning ilahliridin kətkuzup çikқан həlkəng aldida zemining üqün uluq wə dəhəxtlik ixlarni kilding. □ ■ 24 Sən həlkəng Israilni Özüng üqün əbədgiqə bir həlk boluxka bekitting; Sən, i Pərwərdigar, ularning Hudasi boldung.

25 Əmdi hazır, i Pərwərdigar Huda, Öz kəlung wə uning öyi toqrısında eytkən wədənggə əbədgiqə məzmut əməl kiləjin; Sən degənliring boyiqə ixni ada kiləysən! 26 Sening naming əbədgiqə uluqlinip: — Samawiy kəxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Israilning üstidə turidioqan Hudadur, dəp eytilsun, xundakla Öz kəlungning öy-sulalisi sening aldingda məzmut turəquzulsun.

27 Çünki Sən, i samawiy kəxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, Israilning Hudasi Öz kəlungoqə: Mən sanga bir öy-sulalə kurup berimən, dəp wəhiy kilding; xunga kəlung bu duani sening aldingda kilixka jür'ət kildi.

28 Əmdi sən, i Rəb Pərwərdigar, birdinbir Hudadursən, Sening səzliring həkikəttur wə Sən bu bəht-iltipatni Öz kəlungoqə wədə kilding; ■

29 xunga kəlungning öy-jəmətini Sening aldingda mənggü turuxka nesip kilip bərikətligəysən; çünki Sən, i Rəb Pərwərdigar, buni wədə kilənsən; bu bəht-iltipating bilən Öz kəlungning öy-jəməti əbədgiqə bəht-iltipatka nesip bolidu».

8

□ 7:19 «*mening bu mərtiwəm Sening nəziringdə kiçikkinə bir ix hesabladi*» — demək, «Sən (allikaqan) meni muxu (yukiri) dərijigə kəturğənikənsən...» degən səz (18-ayətni kəring) uning padixah boləqanliqini kərsitidu. Lekin Huda bu imtiyazdin yənə kəp imtiyazlarni kəxup bərməkçi. 9-16-ayətlərnəni kəyrtidin kəring. ■ 7:22 Kən. 3:24; 4:35; 32:39; 1Sam. 2:2; Zəb. 86:8; Yəx. 45:5, 18, 22; Mar. 12:29, 32 □ 7:23 «*ularni... kətkuzup Özünggə has bir həlk kilix üqün, xundakla nam-xəhrətkə igə bolux üqün, xəzüng barding*» — tekistning enik mənisəni xuki, Israilni Misirdin kətkuzux üqün Huda Əzi xəhsən Misiroqə barəqan. «...*ularni... əllərdin wə ularning ilahliridin kətkuzup çikқан*» — muxu ibarə bəlkim Hudaning Israil aldida Pələstin zemində turuwatқан butpərəs əllərnəni kəoqliwetixini kərsitixi mumkin. ■ 7:23 Kən. 4:7, 34; 10:21; 33:29; Zəb. 147:19-20 ■ 7:28 Yə. 17:17

*Dawut atrapidiki allarni ozigə bekindüridu**1Tar. 18:1-14*

¹ Bu ixlardin keyin xundak boldiki, Dawut Filistiylərgə hujum kilip, ularni boysundurdi. Xundak kilip, Dawut Filistiylərnıng qolidin mərkiziy xəhərning hokuqini aldi. □

² U həm Moabiylarəğa hujum kilip, ularnimu məoqlup kildi. U ularni yərgə yatquzup, tana bilən əlqəp, ikki tana kəlgənlərnı ɵltürdi, bir tana kəlgənlərnı tirik qaldurdi. Moabiylar bolsa Dawutka bekinip, uningəğa selik tapxurdi.

³ Andin Zobahning padixahı Rəhəbning ooqli Hədad'ezər Əfrat dəryasıəğa qikip, xu yərdiki həkimiyyətini ozigə kəytidin tartiwalməqqi boləqanda, Dawut uningəğa hujum kilip, məoqlup kildi. ⁴ Dawut uning qoxunidin bir ming yəttə yüz atlik əskərnı wə yigirmə ming piyədə əskərnı əsir kildi; Dawut hərwa atlırining piyini kəstürdi, lekin ozigə yüz hərwilik atni kaldurup koydi. □ ■

⁵ Dəməxktiki Suriylər Zobahning padixahı Hədad'ezərgə yərdəm berix üqün qıkti, lekin Dawut Suriylərdin yigirmə ikki ming adəmnı ɵltürdi.

□ ⁶ Andin Dawut birnəqqə bargah əskərlərnı Dəməxktiki Suriylərnıng zemində turəquzdi; xuning bilən Suriylər Dawutka bekinip uningəğa selik tapxurdi. Dawut kəyərgə barsa, Pərwərdigar uningəğa nusrət berətti. □

⁷ Dawut Hədad'ezərnıng oqlamliriəğa təminləngən altun kəlqanni tartiwelip, Yerusaleməğa kəltürdi ⁸ wə Hədad'ezərnıng xəhərliri boləqan Bitah bilən Birotay xəhərliridinmu intayin kəp misni kələqə quxürdi. □

⁹ Hamatning padixahı Toy Dawutning Hədad'ezərnıng pütün qoxunini məoqlup kiləqini anglap, ¹⁰ əz ooqli Yoramni Dawutning həlini soraxka wə Dawutning Hədad'ezər bilən jəng kilip uni məoqlup kiləqiniəğa uni təbrikləxkə əwətti. Qunki Hədad'ezər daim Toy bilən jəng kilip keliwatatti. Yoram bolsa kümüx, altun wə mis kaqa-buyumlarnı elip kəldi. □ ¹¹⁻¹² Dawut padixah muxularni wə əzi bekindurəqan həmmə əllərdin, jümlidin Suriylərdin, Moabiylardin, Ammoniylardin, Filistiylərdin wə Amaləklərdin olja aləqan altun-kümüxlərnı Pərwərdigarəğa atəp beqixlidi. Bular Zobahning padixahı Rəhəbning ooqli Hədad'ezərdin aləqan oljini əz iqigə alidu. □

¹³ Dawut Suriylərnı məoqlup kilip, yəni on səkkiz ming adəmnı «Xor wadisi»da ɵltürüp yanəqanda, uning nam-dangki heli qıkkanıdi. ■ ¹⁴ U Edomda əskər bargahlırini turəquzdi; pütün Edomda bargahlarnı qurdi. Xuning bilən Edomiylarning həmmisi Dawutka bekindi. Dawut kəyərgə barsa, Pərwərdigar uningəğa nusrət berətti.

¹⁵ Dawut pütkül İsrail üstigə səltənət kildi; u pütkül həlkini sorap, adil həkümlər qikirip adalət yürgüzətti.

*Orda əməldarlıri**2Sam. 20:23-26; 1Tar. 18:15-17*

□ **8:1** «...mərkiziy xəhərning hokuqini aldi» — yaki «Məttəg-Ammah xəhirini aldi». □ **8:4** «bir ming yəttə yüz atlik əskər» — yaki «bir ming yəttə yüz jəng hərvisi». ■ **8:4** 1Tar. 18:4 □ **8:5** «Dəməxktiki Suriylər» — yəni «Dəməxktiki Suriyəliklər». □ **8:6** «Suriylər» — yaki «Aramiylər». Həzirki Suriyədikilər ulardin, yəni Aramiylərdin qıkkən. □ **8:8** «Bitah» — yaki «Təbah» — «1Tar.» 18:8ni kərüng. □ **8:10** «Toy ... əz ooqli Yoramni ... təbrikləxkə əwətti» — «1Tar.» 18:10də «Yoram» «Hadoram» deqən baxka bir isim bilən atlıdu. □ **8:11-12**

«Suriylərdin» — yaki «Edomlardin» — 14-ayətni wə «1Tar.» 18:11ni kərüng. ■ **8:13** Zəb. 60:1-4

¹⁶ Zəruiyaning oqli Yoab qoxunning sərdari boldi; Ahiludning oqli Yəhoxafat mirza boldi; ¹⁷ Ahitubning oqli Zadok bilən Abiyatarning oqli Ahimələk kahin boldi; Seraya diwan begi boldi. ¹⁸ Yəhoyadaning oqli Binaya Kərətiylər bilən Pələtiylərnin yobxaxqisi boldi; Dawutning oqullirimu kahin boldi. □

9

Məfiboxətka xəpəkət kərsitix

¹ Dawut: Saulning əyidin tirik qaloan birərsi barmikin, bar bolsa mən Yonatanning hərmitidə uningə xapaət kərsitəy? — dedi.

² Əmdi Saulning ailisidiki Ziba degən bir hizmətkar qaloanidi. Ular uni Dawutning kexioğa qakirdi. Kəlgəndə, padixah uningdin: Sən Zibamu? dəp soridi. U: Pekir mən xu! — dedi. ■

³ Padixah: Saulning ailisidin birərsi tirik qaldimu? Mən uningə Hudaning xapaitini kərsitəy dəwatimən, — dedi. Ziba padixahqa: Yonatanning bir oqli tirik qaldi; uning ikki puti aksaydu — dedi. □ ■

⁴ Padixah uningdin: U kəyərdə, dəp soridi. Ziba padixahqa: U Lo-Dibarda, Ammiəlning oqli Makirning əyidə turidu — dedi.

⁵ Xunga Dawut padixah kixi əwətip uni Lo-Dibardin, Ammiəlning oqli Makirning əyidin elip kəldi.

⁶ Saulning nəwrisi, Yonatanning oqli Məfiboxət Dawutning aldioğa kəlgəndə, yüzini yərgə yikip, təzim kildi. Dawut: Sən Məfiboxətmu? — dəp qakiriwidi, u: Pekir xu! — dəp jawap kayturdi.

⁷ Dawut uningə: Korkmioğın, atang Yonatan üqün, sanga xapaət kılmay qalmaymən; bowang Saulning həmmə yər-zeminlirini sanga kayturup bərəy, sən həmixə mening dastihininidin oqizalinisən — dedi. □

⁸ Məfiboxət təzim kiliy: Qulung nemə idi, məndək bir əlük it aliyliri kədirliğüdək nemə idim? — dedi.

⁹ Andin padixah Saulning hizmətkari Zibani qakirip uningə: Saulning wə pütkül ailisining həmmə təəllukatini mana mən oqjangning oqlining kəlioğa bərdim. ¹⁰ Sən bilən oqulliring wə hizmətkarliring uning üqün xu zeminda terikqilik kiliy, qikkan məhsulatlirini oqjangning oqlioğa yeyixkə tapxurunglar. Oqjangning oqli Məfiboxət mən bilən həmixə həmdastihan bolup oqizalinidu, — dedi (Zibaning on bəx oqli wə yigirmə hizmətkari bar idi).

¹¹ Ziba padixahqa: Oqjam padixah kullirioğa buyruqanning həmmisigə kəminiliri əməl kildu, — dedi. Padixah Dawut yənə: Məfiboxət bolsa padixahning bir oqlidək dastihininidin taam yesun — dedi.

□ **8:18 «Kərətiylər bilən Pələtiylər»** — bəlkim Dawutka alahidə muhəpizətqilər yaki alahidə zərbindar əskərlər boləan boluxi mumkin idi. «**Dawutning oqullirimu kahin boldi**» — muxu yərdə «kahin» bəlkim (1) ularning Hudaning ibaditidə adəttiki kahinlardin baxqa alahidə wəzipiliri barliqini; (2) həkimiyyətə birhil wəzirlikini kərsitixi mumkin («1Tar.» 18:17nimu kəring). ■ **9:2** 2Sam. 16:1-4; 19:17 □ **9:3 «Yonatanning bir oqli tirik qaldi; uning ikki puti aksaydu»** — Zibaning bu səzni deyixi, bəlkim, Dawutning Saulning jəmətidikilərnə izdəxtiki məksiti əz təhtigə heqqandək təhdit bolmasliqi üqün, ularni yoqitix, dəp oylisa kərək; xunga u Məfiboxətəni aqsək dəydu — aqsək bir adəm təhtəkə heqqandək təhdit bolmaydu, əlwəttə. ■ **9:3** 2Sam. 4:4 □ **9:7 «bowang Saul»** — ibranıy tilidə «atang Saul» degən sөz bilən ipadiliniđu. «Ata» degənnin ibranıy tilidə mənisi kəngdur.

12 Məfiboxətning Mika degən kichik bir oqli bar idi. Zibaning öyidə turuwatqanlarning həmmisi Məfiboxətning hizmətkarlırı boldi. 13 Əmdi Məfiboxət Yerusalemda turatti; qünki u həmixə padixahning dastihininin taam yəp turatti. Uning ikki puti aqsak idi.

10

Dawut wə Ammoniyalar

1Tar. 19:1-19

1 Keyin xundaq ix boldiki, Ammoniyalarning padixahı əldi wə uning Hanun degən oqli ornida padixah boldi.

2 Dawut bolsa: Uning atisi manga iltipat kərsətkəndək mən Nahaxning oqli Hanunoğa iltipat kərsitəy, — dedi. Andin Dawut atisining pətisigə Hanunning kənglini soraxqa öz hizmətkarlıridin birnəqqini mangdurdı. Dawutning hizmətkarlırı Ammoniyalarning zeminoğa kəlgəndə,

3 Ammoniyalarning əməldarlırı oqjisi Hanunoğa: Sili Dawutni rastla atilirining hərmiti üçün qaxlırioğa kəngül sorap adəm əwətiptu, dəp qaramla? Dawutning hizmətkarlırini qaxlırioğa əwətini xəhərni paylap uningdin məlumat elix, andin bu xəhərni aqdurux üçün əməsmu? — dedi.

4 Xuning bilən Hanun Dawutning hizmətkarlırini tutup, saqallirining yerimini quxürüp, kiyimlirining bəldin təwinini kəstürüp, kətini eqip kətküzüwətti. 5 Bu həwər Dawutka yətküzüldi; u ularni kütüwelixka aldioğa adəm mangdurdı; qünki ular intayin nomus həs kıləjanidi. Padixah ularoğa: Saqal-burutunglar əskiqlik Yeriho xəhəridə turup, andin yenip kelinglar, — dedi.

6 Ammoniyalar əzlrining Dawutning nəpritiyə uqrioqanlıqini bilip, adəm əwətip Bəyt-Rəhəbdiki Suriylər bilən Zohaḥdiki Suriylərdin yigirmə ming piyadə əskər, Maakahning padixahidin bir ming adəm wə Tobdiki adəmlərdin on ikki ming adəmni yallap kəldi. 7 Dawut buni anglap, Yoabning pütkül jənggiwar qoxunini *ularning aldioğa* mangdurdı. 8 Ammoniyalar qikiq xəhərnin dərwasisining aldida səp tüzidi; Zohaḥ bilən Rəhəbdiki Suriylər wə Tob bilən Maakahning adəmliri dalada səp tüzidi; □ 9 Yoab jəngning aldi həm kəynidin bolidioqanlıqoğa kəzi yetip, Israildin bir kism sərhil adəmlərni iləp, Suriyələrgə qarxi səp tüzidi; 10 qaloqanlarni Ammoniyaloroğa qarxi səp tizəqin dəp inisi Abixayning qolioğa tapxurp, uningəoğa:

11 — Əgər Suriylər manga küqlük kəlsə, sən manga yadəm bərgəysən; əmma Ammoniyalar sanga küqlük kəlsə, mən berip sanga yadəm bərey.

12 Jür'ətlik boləin! Öz həlkimiz üçün wə Hudayimizning xəhərliri üçün baturluk kıləyli. Pərwərdigar Əzigə layik kəringinini kıləyay! — dedi.

13 Əmdi Yoab wə uning bilən boləqan adəmlər Suriyələrgə hujum kıləyli qikti; Suriylər uning aldida qaḥti. 14 Ammoniyalar Suriyələrnin qəqkinini kərgəndə, ularnu Abixaydin qəqip, xəhərgə kiriwəldi. Yoab bolsa Ammoniyalar bilən jəng kılıxtin qəkinip, Yerusalemoğa yenip kəldi.

15 Suriylər bolsa əzlrining Israilarning aldida məqlup boləqinini kərgəndə, yənə jəm boluxti. 16 Hədad'əzər adəmlərni əwətip, Əfrat dəryasining neri təripidiki Suriyələrni *yadəmgə* qəqip, ularni yətkəp

□ 10:8 «xəhərnin dərwasisi» — «xəhər» bəlkim ularning paytəhti Rabbaḥni kərsitidu (14-ayətni kəring).

kaldi; ular Helam xəhirigə kəlgəndə, Hədad'əzərning qoxunining sərdari Xobak ularoşa baxqilik kildi.

¹⁷ Bu həwər Dawutka yətkəndə, u pütkül Israilni yiqdurup, Jordan dəryasidin ötüp, Helam xəhirigə bardı. Suriylər Dawutka qarxi səp tizip, uningoşa hujum kildi. ¹⁸ Suriylər yənə Israildin qaçti. Dawut bolsa yəttə yüz jəng hərwilikni, kırık ming atlık əskərni kirdi həm qoxunining sərdari Xobakni u yərdə öltürdi. □

¹⁹ Hədad'əzərgə bekinoşan həmmə padixahlar əzlrining Israil aldida yengilginini kərgəndə, Israil bilən sülh klixip ularoşa bekindi. Xuningdin keyin Suriylər Ammoniylarəşa yənə yərdəm birixkə jür'ət qılalmidi.

11

Dawutning eoşir gunahı

¹ Xundak boldiki, yəngi yilning bexida, padixahlar jənggə atlanoşan waqıtta Dawut Yoabni adəmliri bilən həmdə həmmə Israilni jənggə mangdurdi; ular Ammoniylarning zeminini wəyran klixip, Rabbah xəhirini muhasirigə aldi. Lekin Dawut Yerusalemda kaldı. □ ■

² Bir küni kaçtə Dawut kariwattin kopup, padixah ordisinin əgizisidə aylinip yürətti; əgzidin u munqida yuyuniwatқан bir ayalni kərđi. Bu ayal bək qiraylık idi. ³ Dawut adəm əwətip, ayalning həwirini soridi; birsi uningoşa: — Bu Eliamning kizi, Hıttiy Uriyaning ayalı Bat-Xeba əməsmu? — dedi.

⁴ Dawut kixi əwətip, uni kexioşa əkəltürdi (u waqıtta u adəttin paklini-watқанidi). U uning kexioşa kəlgəndə, Dawut uning bilən billə boldi; andin u öz əyigə yenip kətti. □ ■

⁵ Xuning bilən u ayal hamilidar boldi, həm Dawutka: Mening boyumda kařtu, dəp həwər əwətti.

⁶ Xuning bilən Dawut Yoabka həwər yətküzüp: Hıttiy Uriyani mening keximoşa əwətinglar, dedi. Yoab Uriyani Dawutning kexioşa mangdurdi.

⁷ Uriya Dawutning kexioşa kəlgəndə, u Yoabning həlini, həlkning həlini wə jəng əhwalini soridi. ⁸ Andin Dawut Uriyoşa: Əz əyüggə berip putliringni yuoşin, dedi. Uriya padixahning ordisinin qıkkanda, padixah kaynidin uningoşa bir sowoşa əwətti. □ ⁹ Lekin Uriya öz əyigə barmay, padixahning ordisinin dərwazisida, oşojisining baxka kul-hizmətkarlırining arisida yatti.

□ **10:18 «kırık ming atlık əskər»** — yaki «kırık ming piyadə əskərni» — «1Tar.» 19:18ni kəring. Xu yərdə «yəttə ming jəng hərwişi» deyilidu. Pərķining səwəbi bəlkim: (1) kolimizdiki kəqürmilərdə kəqürgüqününing səwənliki boluxi mumkin; (2) ikki ayəttə hatiriləngən sanlarni həsəblax nuķtisi əhximaydişan boluxi mumkin. □ **11:1 «yəngi yilning bexida»** — Huda Yəhudi y həkigə tapxuroşan kalendar boyiqə «yəngi yil» ətiyazda baxlinatti («Mis.» 12:1). ■ **11:1** 1Tar. 20:1-3 □ **11:4 «u waqıtta u adəttin paklini-watқанidi»** — yaki «u waqıtta u yengila paklanoşanidi». Musoşa quxürülgən qanun boyiqə («Law.» 15:19-20) ər kixining əz ayalining adət waqıtida (7 kün həsəblinatti) uning bilən billə yetixioşa bolmaytti, bolmisa u ibadətke nisbətən «napak» qilinatti (ayal kixining «adəttin yengila paklanoşan» waqıtida hamilidar boluxi əng mumkin bolşan waqit, əlwəttə). «Pak» bolsun «napak» bolsun baxka birsining ayaloşa tegix intayin eoşir gunahdır, əlwəttə. ■ **11:4** Law. 15:19-24; 18:19 □ **11:8 «Əz əyüggə berip...»** — ibrani tilida «Əz əyüggə quxüp» — orda Yerusalemling bək yukiri bir jayida idi. «putliringni yuoşin...» — demək, «raħətlən».

¹⁰ Ular Dawutka: Uriya ez öyigə barmidi, dəp həwər bərdi. Dawut Uriyadin: Sən yirək səpərdin kəlding əməsmu? Nemixka ez öyünggə kətmiding? — dəp soridi.

¹¹ Uriya Dawutka: Mana, əhdə sanduqi, Israillar wə Yəhudalar bolsa kəpildə turup, oqojam Yoab bilən oqojamning hizmətkarliri oquq dalada qedir tikip yetiwatsa, mən yəp-ıqıp, ayalim bilən yetixka öyümgə baraymu? Sening jening bilən wə həyatıng bilən kəsəm kılımənki, mən undak ixni kılmaymən — dedi.

¹² Dawut Uriyaqa: Bügün bu yərdə kəlojin, ətə seni kətküzwetimən, — dedi. Uriya u küni wə ətisi Yerusalemda qaldı. ¹³ Dawut uni qəkirip həmdastıhan kılıp, yəp-ıqküzüp məst kıldı. Ləkin xu keqisi Uriya ez öyigə barmay, qikip oqojisining kul-hizmətkarlırining arisida ez kariwitida uhlidi.

¹⁴ Ətisi Dawut Yoabka hət yezip, Uriyaning aloqəq ketixigə bərdi. ¹⁵ Həttə u: Uriyani soqux əng kəskin bolıdıoqan aldinki səptə turoquzojin, andin uning öltürülüxi üqün uningdin qekinip turunglar, dəp yazoqanıdı.

¹⁶ Xuning bilən Yoab xəhərni kəzıtıp, Uriyani palwanlar *kəskin soquxkan* yərgə mangdurdi. ¹⁷ Xəhərdiki adəmlər qikip, Yoab bilən soquxkəndə həlktin, yəni Dawutning adəmliridin bırnəqqisi yikildi; Uriyamı öldi.

¹⁸ Yoab adəm əwətip jəngning həmmə wəkəlırıdın Dawutka həwər bərdi.

¹⁹ U həwərqigə mundak tapilidi: Padıxahka jəngning həmmə wəkəlırını dəp bolojıningda, ²⁰ əgər padıxah qəzəplıniq senıngdin: Soquxkəndə nemixka xəhər sepıloqa xundak yəkin bardınglar? Ularning sepılidin ya atıdıoqanlıqını bılməmtınglar? ²¹ Yərubbəxətning oqlı Abımələkni kim öltürginini bılməmsən? Bir hotun sepıldin unıngoqa bir parqə yarəqunqak texını etıp, u Təbəz xəhıridə əlmidımu? Nemixka sepıloqa undak yəkin bardınglar? — Desə, sən: Silıning kullıri Hıttıy Uriyamı öldi, dəp eytkin — dedi. □ ■

²² Həwərqı berıp Yoab unıngoqa tapxurup əwətkən həwərning həmmısını Dawutka dəp bərdi. ²³ Həwərqı Dawutka: Duxmənələr bızdın küqlük kelıp, dalada bızgə hujum kıldı; ləkin bız ularəqa zərbə berıp qekındürüp, xəhərning dərwazısıoıqə kəşlıduq. ²⁴ Andin ya atkuqılar sepıldin kul-hizmətkarlırıngə ya etıp, padıxahning kul-hizmətkarlırıdın bırnəqqını öltürdi. Kullıri Uriyamı öldi — dedi.

²⁵ Dawut həwərqigə: Yoabka mundak degin: — Bu ix nəzıringdə eəqır bolmısın, kılıq ya unı ya bunı yəydu; xəhərgə boləqan hujumıngları kəttık kılıp, unı oqulınglar, dəp eytıp unı jür'ətləndürgın — dedi.

²⁶ Uriyaning ayalı erı Uriyaning əlğınını anglap, erı üqün matəm tuttı.

²⁷ Matəm künlıri ötkəndə Dawut adəm əwətıp unı ordısıoqa kəltürdi. Xuning bilən u Dawutning ayalı bolup, unıngoqa bir oqul tuqıdı. Ləkin Dawutning kıləqan ixı Pərwərdıgarning nəzıridə rəzil idi.

12

Natan pəyoqəmbər Dawutka tənbiş berıdı

¹ Pərwərdıgar Natanni Dawutning kəxioqa mangdurdi. U Dawutning kəxioqa kelıp unıngoqa mundak dedi: «Bir xəhərdə ikki adəm bar bolup, bırsı bay, yənə bırsı kəmbəoəl idi. ² Bayning intayın tola qoy wə kala

□ **11:21** «Bir hotun sepıldin unıngoqa bir parqə yarəqunqak texını etıp, u ... əlmidımu?» — bu wəqə «Hək.» 9:50-57də tepılıdu. ■ **11:21** Hək. 9:52, 53

padiliri bar idi. ³ Lekin kəmbəoşəlning əzi setiwelip bakқан kīqīk bir saqlīk kōzidin baxқа bir nārsisi yōk idi. Kōza kəmbəoşəlning öyidə baliliri bilən tēng ösüp qōng boldi. Kōza uning yeginidin yəp, uning iқkinidin iқip, uning kuқikida uhlidi; uning nəziridə u öz kizidək idi.

⁴ Bir kuni bir yoluқi bayningkigə kəldi. Əmma u əzigə kəlgən mehman üqün əzining kōy yaki kala padiliridin birini yegüzüxkə təyyarlxқа kēzi kiyimay, bəlki kəmbəoşəlning kōzisini tartiwelip soyup, kəlgən mehman üqün təyyarlıdı».

⁵ Dawut buni anglap u kixigə kattik oşəzəpləndi. U Natanōja: Pərwərdigarning hayati bilən *kəsəm kīlimənki*, xuni kīlojan adəm olūmgə layıktur! ⁶ U hēq rəhimdillik kərsətməy bu ixni kīlojini üqün kōziōja tət həsə tələm təlisun — dedi. □ ■

⁷ Natan Dawutқа: Sən dəl xu kixidursən! Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən seni Israilning üstidə padixah bolōjili məsih kildim wə Saulning kolidin kutkuzdum; ■ ⁸ Mən oşoјangning jəmətini sanga berip, oşoјangning ayallirini kuқikingōja yatkozup, Israilning jəməti bilən Yəhudaning jəmətini sanga bərdim. Əgər sən buni az kərgən bolsang, Mən sanga yənə həsəsiləp bərəttim; □ ⁹ Nemixқа Pərwərdigarning səzini kəzgə ilmay, uning nəziridə rəzil bolōjanni kilding? Sən Hittiy Uriyani kiliq bilən oltürgüzüp, uning ayalini əzūnggə ayal kilding, sən uni Ammoniyarning kiliqi bilən kətl kilding. ¹⁰ Əmdi sən Meni kəzgə ilmay, Hittiy Uriyaning ayalini əzūnggə ayal kīlojining üqün, kiliq sening əyūngdin ayrilmaydu».

¹¹ Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana əz öyūngdin sanga yamanlik kəltürüp, kəzlingning aldidə ayalliringni elip, sanga yekīn birsigə bərimən, u bolsa küpkündüzdə ayalliring bilən yatıdu. ■ ¹² Sən bolsang u ixni məhpiy kilding, lekin Mən bu ixni pütkül Israilning aldidə kündüzdə kīlimən» — dedi.

¹³ Dawut Natanōja: — Mən Pərwərdigarning aldidə gunah kildim — dedi. Natan Dawutқа: Pərwərdigar hēm gunahingdin etti; sən olməysən.

¹⁴ Həlbuki, bu ix bilən Pərwərdigarning düxmənlirigə kupurluk kīlixқа pürsət bərgining üqün, seningdin tuşulojan oşul bala qōqum ölidu, — dedi.

¹⁵ Xuning bilən Natan əz öyigə kaytip kətti. Pərwərdigar Uriyaning ayalidin Dawutқа tuşulojan balini xundak urdiki, u kattik kesəl boldi.

¹⁶ Dawut bala həkqidə Hudaōja yelindi. U roza tutup, keqilərdə iқkirigə kirip yərdə düm yatatti. □ ¹⁷ Uning jəmətinəning aқsaқalliri kōpup uning kəxiōja bərip, uni yərdin kōpurmaqı boldi; lekin u unimidi wə ular bilən tamak yeyixni rət kildi. ¹⁸ Yəttinqi kuni bala öldi. Dawutning hizmətkarlıri bala öldi, degən həwərnə uningōja bərixtin kōrkup: «Bala tirik wəqitidə padixah bizning səzlimimizgə kulak salmidi, əmdi biz qandaқmu uningōja bala öldi, dəp həwər bərimiz? U əzini zəhimləndürüxi mumkin!» — deyixti.

¹⁹ Lekin Dawut hizmətkarlırining piqirlaxқinini kōrüp, balining olginini uқti. Xunga Dawut hizmətkarlıridin: Bala öldimu? dəp soridi. Ular: Öldi, — dəp jawab bərdi.

□ 12:6 «bu ixni kīlojini üqün kōziōja tət həsə tələm təlisun» — «Mis.» 22:1ni kəring.

■ 12:6 Mis. 22:1 ■ 12:7 1Sam. 16:13 □ 12:8 «Mən oşoјangning jəmətini sanga bərip, oşoјangning ayallirini kuқikingōja yatkozup...» — «oşoјang» Saul padixahni kərsitidu.

■ 12:11 Қан. 28:30; 2Sam. 16:22 □ 12:16 «U roza tutup, keqidə iқkirigə kirip yərdə düm yatatti» — yaki «U roza tutup, keqidə iқkirigə kirip yərdə düm yatti».

²⁰ Xuning bilən Dawut yərdin qorup, yuyunup, *huxbuy* may bilən məsihlinip, kiyimlirini yənggüxləp, Pərwərdigarning öyigə kirip ibadət kildi; andin öz öyigə kaytip özigə tamak əkəltürüp yedi. ²¹ Hizmətkarlıri uningə: Silining bu nemə kıləanlıri? Bala tirik qaşda roza tutup yiqıldila, lekin bala əlgəndin keyin qorup tamak yedila, — dedi.

²² U: Mən: «Kim bilsun, Pərwərdigar mənə xapaət kərsitip, balini tirik qaldurarmikin» dəp oylap, bala tirik waqıtta roza tutup yiqıldim.

²³ Lekin əmdi u əlgəndin keyin nemixka roza tutay? Mən uni yandurup alalaymənmu? Mən uning yenioğa barimən, lekin u yenimoğa yenip keləlməydu, — dedi

²⁴ Dawut ayali Bat-Xebaşa təsəlli bərdi. U uning kexioğa kirip uning bilən yatti; u bir oşul tuşiwidi, Dawut uni Sulayman dəp atidi. Pərwərdigar uni söydi, □ ■ ²⁵ wə Natan pəyoğəmbər arkilik wəhiy yətküzüp, uningə Pərwərdigar üçün «Yədidia» dəp isim koydi. □

Dawutning qoxunliri Ammoniylarni məşlup qilidu

1Tar: 20:1-3

²⁶ Yoab Ammoniylarning xaşanə paytəhti Rabbahka hujum kilip uni aldi.

■ ²⁷ Andin Yoab həwərqilərnə Dawutning kexioğa mangdurup: Mən Rabbahka hujum kilip, xəhərnə su bar kismini aldim. ²⁸ Həzir sən qaləan əskərlərnə yioşip, xəhərnə kamal kilip, uni ixəş qiloşin; bolmisa mən xəhərnə alsam, mənə ismim bilən atilixi mumkin — dedi.

²⁹ Xunga Dawut həmmə həlkni jəm kilip, Rabbahka hujum kilip uni aldi.

³⁰ U ularning padixahining tajini uning bexidin aldi. Uning üstidiki altunning eşiqlişə bir talant idi, wə uning kəzidə bir gəhər bar idi. Kixilər bu tajni Dawutning bexioğa kiygüzdi, Dawut bolsa u xəhərdin nuroşun olja aldi. □ ■

³¹ Əmma u yərdiki həlkni xəhərdin qikirip ularni hərə, haman tepidəşan tirnilar wə tømür paltılar bilən ixlətti yaki humdanda kattik əmgəkkə saldi; Dawut Ammoniylarning həmmə xəhərliridə xundak kildi; andin Dawut barlik həlk bilən Yerusalemoğa yenip kəldi. □ ■

13

Dawutning kizi Tamar ziyankəxlikkə uqraydu

¹ Dawutning oşli Abxalomning Tamar degən qiraylik bir singlisi bar idi. Bu ixlərdin keyin, Dawutning oşli Amnon uningə axik bolup qaldi.

² Amnon singlisi Tamarning ixkida xunqə dərd tarttiki, u kesəl bolup qaldi. Əmma Tamar tehi kiz idi; xuning bilən Amnonoğa uni bir ix kilix mumkin bolmaydişandək kəründi.

□ **12:24** «Dawut uni Sulayman dəp atidi» — «Sulayman» ibraniy tilida «xalom» — aman-tinlik, hatirjəmlilik degən mənədikə səz bilən munasiwətlik. ■ **12:24** 1Tar. 22:9; Mat. 1:6 □ **12:25** «Natan pəyoğəmbər arkilik ... uningə ... «Yədidia» dəp isim koydi» —

«Yədidia»: «Pərwərdigar səygən», degən mənədikə. ■ **12:26** 1Tar. 20:1-3 □ **12:30** «altunning eşiqlişə bir talant idi» — «bir talant» bəlkim 34 kilogramdur. «uning kəzidə bir gəhər bar idi» — yaki «uningə birnəşqə gəhər qadaldi». ■ **12:30** 1Tar. 20:2 □ **12:31** «u ... ularni

hərə, haman tepidəşan tirnilar wə tømür paltılar bilən ixlətti yaki humdanda kattik əmgəkkə saldi» — baxka birhil təjimişi: «u ... ularni hərişərnə tegigə besip yaki haman tepidəşan tirnilar astioğa yaki paltining astioğa aldi yaki ularni humdandin ötküzdi» (demək, ularni intayin kiyindi). ■ **12:31** 1Tar. 20:3

³ Lekin Amnonning Yonadab isimlik bir dosti bar idi. U Dawutning akisi Ximeahning oʻgʻli idi. Bu Yonadab tolimu hujligar bir kixi idi.

⁴ U Amnonoʻya: Sən padixahning oʻgʻli turup, nemixka kundin kungə bundak jüdəp ketisən? Kəni, manga eytip bər, dedi. Amnon uningə: Mən inim Abxalomning singlisi Tamaroʻya axik boldum, dedi. □

⁵ Yonadab uningə: Sən aʻgʻrip orun tutup, yetip qaloʻan boluwal; atang seni kərgili kəlgəndə uningə: Singlim Tamar kelip manga tamak bərsun; uning tamak ətkinini kərixum uqun, aldimda tamak etip bərsun, mən uning kolidin tamak yəy, dəp eytkin, dedi.

⁶ Xuning bilən Amnon yetiwelip əzini kesəl kərsətti. Padixah uni kərgili kəlgəndə, Amnon padixahka: Ətünimən, singlim Tamar bu yərgə kelip, manga ikki qoturmaq təyyar kilip bərsun, andin mən uning kolidin elip yəy, dedi.

⁷ Xuning bilən Dawut ordisoʻya adəm əwətip Tamaroʻya: Səndin ətünimənki, akang Amnonning əyigə bərip, uningəya yegüdək bir nemə təyyarlap bərgin, dəp eytti.

⁸ Tamar Amnonning əyigə bardı; u yatqanidi. U un elip yuʻurup, qoturmaqlarni kəz aldida ətti.

⁹ Andin u qoturmaqni kazandin elip, uning aldioʻya koydi. Lekin u yigili unimidi; u: — Həmmə adəm mening kəximdin qikip kətsun, dedi. Xuning bilən həmmə kixilər uning kəxidin qikip kətti.

¹⁰ Andin Amnon Tamaroʻya: Taamni iqkiriki hujrioʻya elip kirgin, andin qolungdin elip yəymən, — dedi. Tamar əzi ətkən qoturmaqni iqkiriki hujrioʻya, akisi Amnonning kəxioʻya elip kirdi.

¹¹ Tamar ularni uningəya yegüzup koymaqci boluwidi, u uni tutuwelip: I singlim, kəl! Mən bilən yatqin! dedi.

¹² Lekin u uningəya jawab bərip: Yək, i aka, meni nomuska koymioʻjin! Israilda bundak ix yok! Sən bundak pəskəxlik kilmioʻjin! ¹³ Mən bu xərməndiqilikni kəndakmu kəturup yürəlyəmən?! Sən bəlsang Israilning arisidiki əhməklərdin bolup kəlisən. Ətünüp qalay, pəkət padixahka desəngla, u meni sanga təwə boluxtin tosimaydu, — dedi.

¹⁴ Lekin u uning səzigə kulak salmidi. U uningdin küqlük kelip, uni zorlap ayaoʻl asti kilip uning bilən yatti.

¹⁵ Andin Amnon uningəya intayin kattik nəprətləndi; uning uningəya boləjan nəpriti uningəya boləjan əslidiki muhəbbitidin ziyadə boldi. Amnon uningəya: Kərup, yokal! — dedi.

¹⁶ Tamar uningəya: Yək! Meni həydidən gunahing sən heli manga kiləjan xu ixtin bəttərdur, dedi. Lekin Amnon uningəya kulak salmidi, ¹⁷ bəlki hizmitidiki yax yigitni qakirip: Bu *hotunni* manga qaplaxturmay, sirtka qikiriwət, andin ixikni taqap koy, dedi. □

¹⁸ Tamar tolimu rəngdar bir kənglək kiygəndi; qünki padixahning tehi yatlik bolmioʻjan kizliri xundak kiyim kiyətti. Amnonning hizmətkari uni qoʻllap qikirip, ixikni taqiwaldi. ¹⁹ Tamar bəxioʻya kül qəqip, kiygən rəngdar kənglikini yirtip, qolini bəxioʻya koyup yioʻliəjan peti ketiwatatti.

²⁰ Akisi Abxalom uningəya: Akang Amnon sən bilən yattimu? Həzirə qə jim turəjin, singlim. U sening akang əməsmu? Bu ixni kənglüggə almioʻjin, — dedi. Tamar akisi Abxalomning əyidə kəngli sunuk halda turup kaldi.

²¹ Dawut padixahmu boləjan barlik ixlarni anglap intayin aqqiklandı.

□ **13:4 «kundin kungə ...»** — ibraniy tilida «ətigəndin ətigəngə...». □ **13:17 «bu hotunni manga qaplaxturmay...»** — ibraniy tilida «buni manga qaplaxturmay...».

²² Abxalom bolsa Amnonoşa ya yahxi, ya yaman heq gəp kılmidi. Qünki Abxalom singlisi Tamarni Amnonning horlıoanlikidın uni eq kərətti.

Abxalom Amnonni ɵltüridu

²³ Toluk ikki yil ɵtöp, Əfraimoşa yeqin Baal-Hazorda Abxalomning kırkıoquqliri koylirini kırkıwatatti; u padixahning həmmə oşullirini təkliپ kıldı. □ ²⁴ Abxalom padixahning kexioşa kelip: Mana kulliri koylirini kırkıtiwatidu, padixah wə hizmətkarlırining silining kulliri bilən billə berixini ɵtünimən, — dedi.

²⁵ Padixah Abxalomoa: Yak, oşlum, biz həmmimiz barmayli, sanga eoşırqılık qüxüp kəlmisun, — dedi. Abxalom xunqə desimu, u baroşili unimidi, bəlki uningoa amət tilidi.

²⁶ Lekin Abxalom: Əgər berixka unimisila, akam Amnonni biz bilən baroşili koysila, — dedi.

Padixah uningdin: Nemixka u sening bilən baridu?» — dəp soridi. □

²⁷ Əmma Abxalom uni kəp zorlıoını üqün u Amnonning, xundakla padixahning həmmə oşullirining uning bilən billə berixioşa koşuldi.

²⁸ Abxalom ez oşulamlırioşa buyrup: Səgək turunglar, Amnon xarab iqip hux kəyp bolooanda, mən silərgə Amnonni urunglar desəm, uni dərhal ɵltürunglar. Korkmanglar! Bularni silərgə buyruoşuqi mən əməsmu? Jür'ətlük bolup baturluk kərsitinglar — dedi.

²⁹ Xuning bilən Abxalomning oşulamlıri Amnonoşa Abxalom əzi buyruoşandək kıldı. Xuan padixahning həmmə oşulliri koşup, hər biri ez keqirioşa minip qaçti. ³⁰ Xundak boldiki, ular tehi yolda keqip ketiwatkanda, «Abxalom padixahning həmmə oşullirini ɵltürdi. Ularning heq biri kəlmidi» degən həwər Dawutka yətküzüldi.

³¹ Padixah koşup kiyimlırini yirtip yərdə düm yatti; uning həmmə kul-hizmətkarlıri bolsa kiyimlıri yirtik həlda yenida turatti. ■ ³² Əmma Dawutning akisi Ximeahning oşli Yonadab uningoa: — Oşojam, ular padixahning oşulliri boləjan həmmə yigitlėrni ɵltürdi, dəp hiyal kilmisila. Qünki pəkət Amnon ɵldi; u ix Amnonning Abxalomning singlisi Tamarni har kıləjan kündin baxlap Abxalomning aozıdın qıkarmıoşan niyiti idi. ³³ Əmdi oşojam padixah «Padixahning həmmə oşulliri ɵldi» degən oyda bolup kəngüllirini biaram kilmisila. Qünki pəkət Amnonla ɵldi — dedi.

³⁴ Abxalom bolsa keqip kətkənidi. *Yerusalemdeki* kəzətqi oşulam kəriwidi, mana, oşərb təripidin taşning yenidiki yol bilən nuroşun adəmlər keliwatatti. □ ³⁵ Yonadab padixahka: Mana, padixahning oşulliri kəldi. Dəl kulliri degəndək boldi — dedi.

³⁶ Səzini tügitip turıwidi, padixahning oşulliri kelip kattık yioşa-zar kıldı. Padixah bilən hizmətkarlırimu kattık yioşlaxti. ³⁷ Lekin Abxalom bolsa Gəxurning padixahi, Ammihudning oşli Talmayning kexioşa bardı. Dawut oşli üqün hər künü həza tutup kayoşurdi. □

□ **13:23 «ikki yil ɵtöp,... Baal-Hazorda Abxalomning kırkıoquqliri koylirini kırkıwatatti»** — ibrani tlıda: «... ikki yil ɵtöp,... Abxalomning ...Baal-Hazorda (koy) kırkıoquqliri bar idi». □ **13:26 «Əgər berixka unimisila, akam Amnonni biz bilən baroşili koysila»** — Abxalom atisi Dawutning gumanini koşoşap koymaslık üqün (təkalıup boyıqə) uni awwal təkliپ kıldı. U padixah koşulmasalıki mumkin, dəp bilətti (padixah dərwekə unimidi); xuning bilən u təkəllüp bilən padixahning tunji oşli Amnonni təkliپ kılalaytti. ■ **13:31** 2Sam. 1:11 □ **13:34 «oşərb təripidin...»** — yaki «uning kəyni təripidin...». □ **13:37 «Abxalom bolsa Gəxurning padixahi, Ammihudning oşli Talmayning kexioşa bardı»** — Talmay Abxalomning qong atisi (apisingun atisi) idi («1Tar.» 2:3).

38 Abxalom keqirp, Gəxuroğa berip u yərdə üq yil turdi. 39 Dawut padixahning kəlbi Abxalomning yenioğa berixka intizar boldi; qünki u Amnonoğa nisbətən təsəlli tapkanidi, qünki u ölgənidi. □

14

Abxalom Yerusalemoğa qayıtip kelidu

1 Əmdi Zəruiyaning oqlı Yoab padixah kəlbining Abxalomoğa təlmüriwatkanlığını baykıdi. □ 2 Xuning üqün Yoab Təkoasoğa adam əwətip u yərdin danixmən bir hotunni əkəldürüp uningoğa: Səndin ətünəy, əzünğni matəm tutkan kixidək kərsitip qarılık kıyimi kıyip, əzünğni ətirlik may bilən yaqlımay, bəlki əzünğni ölgüqi üqün uzun waqit həzidar boləjan ayaldək kılıp □ 3 Dawut padixahning qəxiəğa berip uningoğa mundək degin, — dedi.

Xundək kılıp, Yoab deməkqi boləjanlırini u ayaloğa əgətti. 4 Xuning bilən Təkoalik bu ayal padixahning aldioğa berip, təzim kılıp, bax urup: I padixahım, meni kütquziwaloğayla, — dedi.

5 Padixah uningdin: Nemə dərding bar? dəp soridi. U jawap berip: Mən dərwəkə bir tul hotunmən! Erim ölüp kətti; 6 Dedəklirining ikki oqlı bar idi. İkkisi etizlikta uruxup kəlip, arioğa qüxidoğan adəm bolmioğaqka, biri yənə birini urup öltürüp koydi. 7 Mana, hazır pütün öydikilər dedəklirigə qarxi kəpup, inisini öltürğinini bizgə tutup bərgin; inisinin jenini elip, kətl kıləqini üqün biz janəjan alimiz. Xuning bilənmu miras aloğucını yökıtimiz, dəwatidu. Ular xundək kılıp yaloğuz qaloğan qoşumni oğtürüp, erimgə nə nam nə yər yüzidə əwladmu qalduroğili qoymaydu, — dedi.

8 Padixah ayaloğa: Öyünggə barəqin, mən əhwaləğa qarap sən toşruluk həküm qıqırımən, — dedi.

9 Təkoalik ayal padixahka: I, oşjam padixah, bu ixta gunah bolsa, həmmisi mening bilən atamning jəməti üstidə bolsun, padixah wə uning təhti bilən munasiwətsiz bolsun, — dedi. □

10 Padixah: Birər kim sanga *bu toşruluk* gəp kılsa, uni mening qəximəğa elip kəlgin, u seni yənə awarə kılmaydıəjan bolidu, — dedi.

11 Ayal jawap berip: Undəkta padixah Pərwərdigar Hudalirini yad kıləqayla, kanəğa kan intikam aloğucılarning oşlumni yökətməsliki üqün, ularning həlak kılıxiəğa yol qoymioğayla, — dedi. Padixah:

□ 13:39 «Dawut padixahning kəlbi Abxalomning yenioğa berixka intizar boldi» — bu ayətning birinqi kısmi toşruluk baxka birhil qüxənəqə: «Dawut padixah kəlbidə «mən qıqıp Abxalomni uray» değan niyyətin yenip qaldı». □ 14:1 «...Yoab padixah kəlbining Abxalomğa təlmüriwatkanlığını baykıdi» — baxka birhil tərjimisi: «...Yoab padixah kəlbining Abxalomoğa əq boləjanlığını baykıdi». Birək Yoabning ixlətkən tədbiridin (2-23) qarışəğanda, bizning tərjimimizni xu əhwaləğa bəkrək maslıxidu, dəp qaraymız. □ 14:2 «əzünğni ətirlik may bilən yaqlımay,...» — ibraniy tilidə «əzünğni ətirlik may bilən məsihlımay,...». Kona zamanlarda ottura xərktiki əllər arisidə kixilərdə (ərlər wə ayallardımu) yüzlırini ətirlik may bilən sürüx aditi bar idi. Ləkin matəm tutkanlar qayoğuni bildürüx üqün xundək kılmaytti. □ 14:9 «*bu ixta gunah bolsa*,...» — Musa pəyoğəmbərgə qüxürülğən kanun boyıqə, birsi baxka birsini bikardin-bikar öltürğən bolsa, öltürülğüqining yekın uruq-tuoğkanlırining uning üqün kısas elix həuqıqi bar idi («Qəl.» 35:9-34). Birsi birərsini tasadıpiyliktin öltürüp qoysa, öltürğüqi kixi qətəlgə yəki «panahlık xəhiri»nəğ qəqsa bolatti. Əmma muxu yərdə padixah xu ayalning tuoğkanlırining «kısas elix»tin ibarət kanunluk həuqıqini tosməkqi bolidu. Keyin u xuni biliduki, həmma səzlər pəkət bir təmsildur, halas.

Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm qilimənki, Sening oqlungning bir tal qeqi yərgə qūxməydu, — dedi.□

12 Ləkin ayal: Dədəkliri oqjam padixahqa yənə bir səzni degili qoyqayla, dewidi, u: Eytqin — dedi. 13 Ayal yənə mundaq dedi: Əmđi sili nemixka Hudaning həkikə xuningqə ohxax ziyanlık bir ixni niyət kildila? Padixah xu gepi bilən özini gunahkar qilip bekitiwatidu, qünki u əzi palioqan kixini qayturup əkəlmidi. 14 Dərwəkə həmmimiz qokum əlup, yərgə təkülgən, qaytidin yioqwalotili bolmaydioqan sudək bolimiz. Ləkin Huda adəmning jenini elixka əməs, bəlki Əz palanoqinini Əzigə qayturup əkilixkə ilaj qilidu.□

15 Əməliyəttə, mening oqjam padixahqa xu ix toqrisidin səz qilotili keliximning səwəbi, həkək meni qorkattı. Ləkin dədəkliri: Bu gəpni padixahqa eytay! Padixah bəlkim əz qərisining iltimasini bəja kəltürər, degən oyda boldı. 16 Qünki padixah anglixi mumkin, qərisini həm oqlumni Hudaning mirasidin təng yəkatmaqçı boləqan kixining qolidin qutquzup qalar. □ 17 Xunga dədəkliri, oqjam padixahning səzi mənqa aramlıq bərər, dəp oylidim. Qünki oqjam padixah Hudaning bir pərixtisidək yahxi-yamanni pərk ətküqidur. Pərwərdigar Hudaliri sili bilən billə boləqay!

18 Padixah ayaloqə jawab bərip: Səndin etünimənki, mən səndin soriməqçı boləqan ixni məndin yoxurmiqəysən, dedi. Ayal: Oqjam padixah səz qilsila, dedi.

19 Padixah: Bu gəplirinqning həmmisi Yoabning kərsətmisimu, qandəq? — dedi. Ayal jawab bərip: I, oqjam padixah, silining janlıri bilən kəsəm qilimənki, oqjam padixah eytkanlıri onqoqimu, soləqimu qaymaydioqan həkikəttur. Dərwəkə silining qulliri Yoab mənqa xuni tapılap, bu səzləri dədəklirining əozioqə saldi. □ 20 Yoabning bundəq qilixi bu ixni həl qilix üqün idi. Oqjamning danalıki Hudaning bir pərixtisiningkidək ikən, zeminda yüz bəriwatqan həmmə ixləri bilidikən, — dedi.

21 Xuning bilən padixah Yoabqa: Makul! Mənqa, bu ixkə ijazət bərdim. Bərip u yigit Abxalomni elip kəlgin, dedi.

22 Yoab yərgə yikilip bax urup, padixahqa bəht-bərikət tilidi. Andin Yoab: I oqjam padixah, əz qulungning təlipigə ijazət bərginingdin, əz qulungning sening aldingda iltipət tapqinini bügün bildim, — dedi.

23 Andin Yoab qəzəqilip, Gəxuroqə bərip Abxalomni Yerusalemoqə elip kəldi. 24 Əmma padixah: — U mening yüzümni kərməy, əz əyigə barsun, degənidi. Xunga Abxalom padixahning yüzini kərməy, əz əyigə kətti.

25 Əmđi pütkül Israil təwəsidə Abxalomdək qiraylık dəp mahtaloqan adəm yəq idi. Tapinidin tartip qəkkəsiqəqə uningda həq əyib yəq idi. 26 Uning qeqini qūxürgəndə (u hər yilning ahirida qeqini qūxürətti; qeqi əqirlixip kətkəqkə, xunga uni qūxürətti), qeqini padixahning «əlgəm taraza»si bilən tartsa ikki yüz xəkəl qikattı. □ 27 Abxalomdin üq oqlul wə Tamar

□ 14:11 «padixah Pərwərdigar Hudalirini yad qiloqayla...» — degənninq mənisi bəlkim «padixah Pərwərdigarning nami bilən kəsəm qiloqayla...». □ 14:14 «Huda... palanoqinini Əzigə qayturup əkilixkə ilaj qilidu» — ibranıy tilida: «Huda... Əzining palioqinini Əzidin palandi qəliwərməslikigə ilaj qilidu» degən səz bilən ipadilini. □ 14:16 «Hudaning mirasi» — xūbhəsizki, tul hotun wə oqlioqə (Hudaning birnəqqə dəwr ilgiri Israil həkining əjdadlırioqə tapxuroqan kərsətmisigə əsasən) («Yə.» 12:7 qatarlıklar) miras qəloqan zeminini kərsitidu. □ 14:19 «Yoabning kərsətmisi» — ibranıy tilida: «Yoabning qoli». «oqjam padixah eytkanlıri onqoqimu, soləqimu qaymaydioqan həkikəttur» — ibranıy tilida «Birsi oqjam padixah eytkanlıridin onqoqimu, soləqimu burulsa, u həkikəttə turmaydu». □ 14:26 «ikkı yüz xəkəl» — 1.4 kilogram boluxi mumkin.

isimlik bir qiz tuquldi. Qizi tolimu qiraylik idi.

²⁸ Abxalom padixahning yuzini ko'rmay, Yerusalemda toptotqra ikki yil toxkuqa turdi; ²⁹ Abxalom Yoabka adam mangdurup, ezini padixahning kexioqa ewetixini etundi, amma u kalgili unimidi. Abxalom ikkinchi ketim uning yenioqa adam ewatti, lekin Yoab kelixni halimidi.

³⁰ Xuning bilan Abxalom oz hizmatkarlirioqa: — Yoabning meningkiga yandax arpa teriklik bir parqa etizlik bar. Berip uningqa ot koyunglar, dap buyrudi. Xundak kilip, Abxalomning hizmatkarliri Yoabning bu bir parqa etizlikioqa ot koydi. ³¹ Andin Yoab kozqilip Abxalomning oyiga kirip uningdin: Nemixka hizmatkarliring etizlikioqa ot koydi! — dap soridi.

³² Abxalom Yoabka jawab berip: Mana, men sanga adam ewetip: Keximoqa kalsun, andin padixahning kexioqa manga wakaliten barqozup uningqa: Men nemixka Gaxurdin yenip kalgandimen? U yerd kalsam, yaxhi bolattikan, dap eytkuzmaqchi idim. Emdi padixah bilan didarlaxsam dayman; mend qabihlik bolsa, u meni eltursun, — dedi.

³³ Xuning bilan Yoab padixahning kexioqa berip, uningqa bu haworni yatkuzdi. Padixah Abxalomni qakirdi; u padixahning kexioqa kelip, padixahning aldida tuzim kilip bax urdi; padixah Abxalomni soydi.

15

Abxalom padixahqa isyan koturidu

¹ Bu ixlardin keyin Abxalom oziga jang harwisi bilan atlarni tayyarlatt ham oz aldida yuguridigan allik askarni bekitti. ² Abxalom tang saharda kopup, darwazioqa baridigan yolning yenida turatti. Qagan birsi dawayimni kessun dap, padixahqa arz tutkili kalsa, Abxalom uni qakirip: Sen qaysi xahardin kelding, — dap soraytti. U kixi: Kulung Israilning palanqi kabilisidin kaldi, des, ³ Abxalom uningqa: Mana, dawayinglar durus wa hak ikon, lekin padixah teripidin oziga wakaliten arzingni anglaxqa koyuligan adam yok, daytti. ⁴ Andin Abxalom yan: Kaxki, men zeminda sorakqi kilinsam'idi, har kimning arzi yaki dawayi bolup, mening keximoqa kalsa, uningqa adalat korsitettim! — daytti.

⁵ Birkim uningqa tuzim qilqili aldioqa barsa, Abxalom qolini uzutup, uni tutup soyetti. ⁶ Abxalom xundak kilip padixahning hokum qikirixioqa kalgan Israilning harbir adamlirining kongullirini utuwalatti.

⁷ Tet yil etkanda, Abxalom padixahqa: Mening Hebronda Perwardigarqa iqnen kesimimni ada kilixim uqun, xu yerga berixka ijazet barsang; □ ⁸ qunki kulung Suriyadiki Gaxurda turqinimda kesam iqip: Egdar Perwardigar meni Yerusalemoqa kaytursa, men Perwardigarqa ibadet kilimen, dap eytkanidi, — dedi.

⁹ Padixah uningqa: Tinq-aman berip kalgin, dewidi, u kozqilip Hebronoqa ketti.

¹⁰ Lekin Abxalom Israilning hamma kabilirigga mehpiy elqilarni mangdurup: Buroqa awazini angliqninglarda: «Abxalom Hebronda padixah boldi!» dap elan qilinglar, dedi.

¹¹ Emdi ikki yuz adam taklip bilan Abxalom bilan birga Yerusalemdin barqanidi. Ular hqkikiy ahwaldin bihawar bolqoqqa, saddilik bilan

□ **15:7 «tet yil etkanda...»** — bazi kona koqurmilarda «kirik yil etkanda...» deyilidu. Bu balkim koqurmigining hatalikidin bolqan.

baroqanidi. ¹² Abxalom kurbanlik o'tkuzganda, u adom avotip Dawutning maslihatchisi bolqan Gilohluk Ahitofalni oz xahiri Gilohdin elip kaldi. Xuning bilan kest baroqanseri kucaydi, Abxalomqa agaxkanlar baroqanseri kopuyuwatatti.

Dawut Yerusalemdin kaqidu

¹³ Dawutqa bir hawerqi kelip: Israilning adamlirining kongulliri Abxalomqa mayil boldi, — dedi.

¹⁴ Xuning bilan Dawut Yerusalemda uning bilan bolqan hammə kul-hizmatkarlirioqa: Kopup kaqayli! Bolmisa, Abxalomdin kutulalmaymiz. Ittik ketayli; bolmisa, u tuyuksiz ustimizga besip kelip, bizga bala kalturup xaher halkini kiliq bisi bilan uridu, dedi.

¹⁵ Padixahning kul-hizmatkarliri padixahqa: Olojam padixah nema bekitsə, xuni kilimiz, dedi.

¹⁶ Xuning bilan padixah putun ailisidikilarni elip, qikip ketti; əmma padixah kenizakliridin onni ordioqa qaraxqa koydi. ¹⁷ Padixah qikip ketkəndə hammə halk uningqa agaxti; ular Bayt-Mərħakta turup qaldi.

□ ¹⁸ Hammə hizmatkarliri uning bilan billə *Kidron ekini*din otuwatatti; barlik Kəratyilər, barlik Pəlatyilər, barlik Gatliklar, yəni Gat xahiridin qikip uningqa agaxkan altə yuz adom padixahning aldida mangatti. □ ■

¹⁹ Padixah Gatlik Ittayoqa: Sən nemixka biz bilən barisən? Yenip berip padixahning kexida turoqin; qunki sən öz yurtungdin musapir bolup palanoqansən. □ ²⁰ Sən pəkət tünügünla kəlding, mən bügün kəndaksigə seni ezüm bilən billə sərsən kilay? Mən bolsam, nəgə baralisam, xu yərgə barimən. Kəridaxlingrni elip yenip kətkin; Hudaning rəhim-xərkiti wə həkikiti sanga yar bolqay! — dedi. ²¹ Ləkin Ittay padixahqa jawab berip: Pərwərdigarning hayati bilən wə oqjam padixahning hayati bilən kəsəm kilimənki, məyli hayat yaki mamat bolsun, oqjam padixah kəyərdə bolsa, kulung xu yərdimu bolidu! — dedi.

²² Dawut Ittayoqa: Əmdi sənmu berip *ekindin* otkin, dedi. Xuning bilən Gatlik Ittay hammə adamliri wə uning bilən mangoqan barlik bala-qakiliri otup ketti. □ ²³ Hammə halk otuwatkənda, putkul xu yurttikilər kattik awaz bilən yioqlidi. Padixah ezimu Kidron ekiniyin otkəndə, barlik halk qolluk təripigə karap yol aldi. ■

²⁴ Wə mana, Zadok bilən Lawiylarmu Hudaning əhdə sandukini kəturup billə kaldi; ular Hudaning əhdə sandukini yərdə koydi. Barlik halk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar bolsa, kurbanliklarni sunup turatti. □

²⁵ Padixah Zadokqa: Hudaning əhdə sandukini xəhərgə yandurup elip kirgin. Mən əgər Pərwərdigarning kəzlidirə iltip tapsam, U qoqum meni yandurup kelidu wə U mənə əhdə sandukini wə Əz makanini yənə kərgüzidu; ²⁶ ləkin U mening toqramda: Səndin hursənlikim yok, desə, mana mən; U meni kəndək kilixni layik kərsə, xundək kilsun, — dedi.

□ **15:17 «Bayt-Mərħak»** — yaki «yiraktiki orda». □ **15:18 «Kidron dəryasidin»** — bu səzlər ibraniy tekstidə yok, ləkin «otuwatatti» degən səz bu mənini kərsitidu (23-ayətni kəring). Kidron ekini Yerusalemnin xərki təripigə yekin bolup, Iordan dəryasioqa mangoqanda uningdin otuxi kerək. ■ **15:18** 2Sam. 8:18; 1Pad. 1:38; 1Tar. 18:17 □ **15:19 «yenip berip padixahning kexida turoqin...»** — Dawut «padixah» degən səzni ixlitip, Abxalom «yengi padixah»ni kərsitidu.

34-ayətnimu kəring. □ **15:22 «ekindin otkin»** — bəlki Kidron dəryasidin (23-ayətni kəring).

■ **15:23** Yh. 18:1 □ **15:24 «Barlik halk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar bolsa, kurbanliklarni sunup turatti»** — baxka birhil tərjimisi: «Barlik halk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar saqlap turup, andin otti».

²⁷ Padixah kahin Zadokka: Sən aldın kərgüçü əməsmu? Sən wə öz oşlung Ahimaaz wə Abiyatarning oşli Yonatan, yəni ikkinglarning ikki oşlunglar sanga həmrəh bolup tinq-aman xəhərgə qaytkin. ²⁸ Mana, mən silərdin həwər kəlgüçə qəldiki ötkəllərdə kütüp turay, — dedi.

²⁹ Xuning bilən Zadok bilən Abiyatar Hudaning əhdə sandukini Yerusalemoğa qayturup berip, u yərdə qaldı.

³⁰ Ləkin Dawut Zəytun teoşioğa qıkkanda, bəxini yepip yalang ayaq bolup yioşlawatatti; uning bilən boləqan həmmə həlkning hərbi bəxini yepip yioşlap qikiwatatti. ³¹ Birsı kelip Dawutka: Ahitofəlmü Abxalomning kəstigiə kətnaxkanlar iqidə ikən, dedi. Xuning bilən Dawut dua kılıp: İ Pərwərdigar, Ahitofəlning məslihətini əhməkənilikkə aylanduroşaysən, dedi.

³² Dawut taşning qəkkisioğa, yəni adəttə u məhsus Hudağa ibadət kılıdioşan jayoğa yətkəndə, Arkilik Huxay toni yirtik, bəxioğa topa-qang qəqiləşan həlda uning aldioğa kəldi. ³³ Dawut uningə: Mening bilən barsang, mənə yük bolup kəlisən; ³⁴ ləkin xəhərgə kaytip berip Abxalomğa: İ padixah, mən bügünə kədər atangning kü-l-hizmətkari boləqandək, əmdi sening kü-l-hizmətkaring bolay, disəng, sən mən üqün Ahitofəlning məslihətini bikar kiliwətəşsən. ³⁵ Mana Zadok wə Abiyatar dəgən kahinlərmü xü yərdə sən bilən billə bolidü əməsmu? Padixahning ordisidin nemə anglisang, Zadok bilən Abiyatar kahinlarəğa eytkin. ³⁶ mana, ularning ikki oşli, yəni Zadokning oşli Ahimaaz bilən Abiyatarning oşli Yonatanmü xü yərdə ularning yenidə turidü. Hərnemə anglisang, ular arkilik mənə həwər yətküzgin — dedi.

³⁷ Xuning bilən Dawutning dosti Huxay xəhərgə bardı; Abxalommu dəl xü qəşdə Yerusalemoğa kirdi.

16

Dawut Zibadin sowəqatlarnı qəbul kılıdü

¹ Dawut taşning qəkkisidin əmdilə ötüxiğə Məfibəxətning hizmətkari Ziba ikki yüz nəf, bir yüz kixmix pəxkili, yüz yazlık mēwə pəxkili wə bir tulum xarabni ikki exəkkə artip uning aldioğa qıkti. □

² Padixah Zibağa: Bularnı nemə üqün əkəlding? dedi. Ziba: Exəklərnı padixahning ailisidikilər menixi üqün, nanlar bilən yazlık miwilərnı şulamlarning yeyixi üqün, xarabni qəldə hərıp kətkənlərnıng iqixi üqün əkəldim — dedi.

³ Padixah: Şoşangning oşli nədə? — dəp soridi. Ziba padixahka jawab berip: U yənilə Yerusalemda kəldi, qünki u: Bügün İsrail jəmətidikilər atanning padixahlıkını mənə yandırıp beridü, dəp olturidü — dedi. ■

⁴ Padixah Zibağa: Mana Məfibəxətning həmmisi sanga təwə bolsun, dewidi, Ziba: Mən siligə təzim kılımə; silining aldiridə iltıpat tapsam, i şoşam padixah, — dedi.

⁵ Dawut padixah Bahurimoğa kəlgəndə, mana Saulning jəmətidin boləqan, Geraning oşli Ximəy isimlik bir adəm xü yərdin uning aldioğa qıkti; u bu yakka kəlgəq kimdü birini qarəşawatatti. ■ ⁶ U Dawutning əziğə wə Dawut padixahning barlık hizmətkarlırioğa qarap taxlarnı attı; həmmə həlk bilən barlık palwanlar padixahning ong tərıpidə wə sol tərıpidə turatti.

□ 16:1 «yüz yazlık mēwə pəxkili» — yaki «yüz ənjür pəxkili». ■ 16:3 2Sam. 19:27 ■ 16:5 1Pad. 2:8

7 Ximəy qarəp: Yoqal, yoqal, həy sən qanhor, iplas! □ 8 Sən Saulning ornida padixah boldung, lekin Pərwərdigar uning jəmätining kenini sening bexingə qayturdi; əmdi Pərwərdigar padixahlıknı oqlung Abxalomning qolıqə bərdi; mana, əzüngning rəzillikning sening üstünggə qüxti, qünki sən bir qanhorsən! — dedi.

9 Zəruiyaning oqli Abixay padixahqa: Nemixka bu əlük it oqjam padixahnı qarəjisun? U yərgə berip uning bexini kəskili manga ijazət bərgəysən! — dedi. ■

10 Lekin padixah: I Zəruiyaning oqulliri, mening bilən nemə karinglar? U qarəisa qarəjisun! Əgər Pərwərdigar uningə, Dawutni qarəioqin, dəp eytkən bolsa, undakta kim uningə: Nemixka bundak kilisən? — deyəlisun?

11 Dawut Abixayə wə barlık hizmətkarlırioqə: Mana öz puxtumdin boləjan oqlum mening jenimni izdigən yərdə, bu Binyamin kixi uningdin artukrak kılmamdu? Uni qarəioqili qoyəjin, qünki Pərwərdigar uningə xundak buyruptu. 12 Pərwərdigar bəlkim mening dərdlimni nəzirigə elip, bu adəmning bügün meni qarəioqanlirining ornida manga yahxilik yandurar, dedi.

13 Xuning bilən Dawut öz adəmliri bilən yolda mengiwərdi. Ximəy bolsa Dawutning uduldiki taq baqrida mangoqəq qarəyaytti həm tax etip topaqəng qəqətti.

14 Padixah wə uning bilən boləjan həlkning həmmisi hərıp, mənzilgə barəqanda u yərdə aram aldı.

Ahitofəlning məslihəti

15 Əmdi Abxalom barlık Israillar bilən Yerusalemoqə kəldi; Ahitofəl uning bilən billə idi. 16 Dawutning dosti arkilik Huxay Abxalomning kəxiəqə kəlgəndə, u Abxalomoqə: Padixah yaxısun! Padixah yaxısun! — dedi.

17 Abxalom Huxayəqə: Bu sening dostungə qərsitidoqan himmitingmu? Nemixka dostung bilən barmiding? — dedi.

18 Huxay Abxalomoqə: Yak, undak əməs, bəlkı Pərwərdigar wə bu həlk həmdə Israillarning həmmisi kimni tallisa, mən uningə təwə bolay wə uning yenida turimən. 19 Xuningdin baxka kimning hizmitidə bolay? Uning oqlining kexida hizmət kılmamdim? Sening atangning kexida hizmət kiləndək, əmdi sening kəxingda hizmət kilay, — dedi.

20 Andin Abxalom Ahitofəlqə: Məslihətlixip yol kərsitinglar; qəndak kılsak bolar? — dedi.

21 Ahitofəl Abxalomoqə: Atangning ordisoqə qarəioqili qoyəjan kenizəkliri bilən billə yatqin; xuning bilən pütkül Israil sening əzüngni atangə nəprətlik kiləjanlikingni anglaydu; xundak kilip sanga əgəxkənləring kolliri küqləndürüldü, dedi.

22 Xuning bilən ular Abxalom üqün ordining əgzisidə bir qədir tikti; Abxalom həmmə Israilning kəzliri aldida öz atisining kenizəkliri bilən billə boldi.

23 U künlərdə Ahitofəlning bərgən məslihəti huddi kixi Hudadin sorap erixkən səz-kalamdək hesablinatti. Uning Dawutka wə Abxalomoqə bərgən həmmə məslihətimu həm xundak qarilatti.

□ 16:7 «**həy sən qanhor, iplas!**» — «iplas» ibraniy tilida: «Iblis (Beliyal)ning oqli». ■ 16:9 1Sam. 24:15; 2Sam. 9:8

17

Ahitofelning masliheti bikar kilingidu

1 Ahitofel Abxalomtoja: Manga on ikki ming adomni talliwelixka ruhsat borsang, men bugun keq kozopilip, Dawutni qoslay; ² Men uning ustiga quxkinimda u herip, kolliri ajiz bolidu; men uni alakzadeliwetimən, xundaqla uning bilən bolqan barliq halk kaqidu. Men paxet padixahnila urup olturimən, ³ andin həmmə halkni sanga bekindurup kayturimən. Sən izdigən adəm yokalsa, həmmə halk sening kexingtoja kaytidu; xuning bilən həmmə halk aman-esən kalidu, dedi.□

⁴ Bu maslihet Abxalomtoja wə Israilning barliq aksakallirioja yakti, ⁵ lekin Abxalom: Arkilik Huxaynimu qakiringlar; uning sozinimu anglayli, — dedi.

⁶ Huxay Abxalomning kexioja kalgəndə, Abxalom uningtoja: Ahitofel mundaq-mundaq eytti; u degəndək kilaylimu? Bolmisa, sən bir maslihet bərgin, — dedi.

⁷ Huxay Abxalomtoja: Ahitofelning bu waqitta bərgən masliheti yahxi əməs, — dedi.

⁸ Huxay yanə mundaq dedi: «Sən atang bilən adəmlirini bilisənəju — ular palwanlardur, hazir daladiki baliliridin juda kilinoqan qixi eyiktək pəyli yaman. Atang bolsa həkikiy jəngqidur, əz adəmliri bilən birgə qonmaydu.

⁹ Mana u hazir bir oqarda ya baxqa bir yərdə məkünüwaləqan bolsa kerək. Mubada u awwal həkimiz üstigə quxsə xuni angliqan həkim: Abxalomtoja əgəxkənlər kirəqinçilikka uqraptu, — dəydu. □ ¹⁰ U waqitta hətta xir yurək palwanlarning yurəklirimu su bolup ketidu; qünki pütkül Israil atangning batur ikənlikini, xundaqla uningtoja əgəxkənlərnimgu palwan ikənlikini bilidu. ¹¹ Xunga maslihetim xuki, pütkül Israil Dəndin tartip Bəər-Xəbaotiqə sening kexingtoja tez yiqilsun (ular dengizdiki kumlərdək kəptur!). Sən özüng ularni baxlap jənggə çikkin. ¹² Biz uni kəyərə də tapsak, xəbnəm yərgə quxkəndək uning üstigə quxəyli. Xuning bilən uning əzi wə uning bilən bolqan kixilərdin heq kimmu qalmaydu.

¹³ Əgər u bir xəhərgə kiriwalsimu, pütkül Israil xu yərgə arəqəmçilarni elip kelip, xəhərnə hətta uningdiki kiçik xəqil-taxlarnimu qaldurmay sərəp əkilip, dərya jiləqisioja taxliwetimiz».

¹⁴ Abxalom bilən Israilning həmmə adəmliri: Arkilik Huxayning masliheti Ahitofelning maslihetidin yahxi ikən, deyixti. Qünki Pərwərdigər Abxalomning bexioja bala kəlsun dəp, Ahitofelning yahxi maslihetining bikar kilinginini bekitkənidi.

¹⁵ Huxay Zadok bilən Abiyatar kaħinlarəja: Ahitofelning Abxalom bilən Israilning aksakallirioja bərgən masliheti mundaq-mundaq, əmma mening maslihetim bolsa mundaq-mundaq; ¹⁶ hazir silər dərhal adəm əwətip Dawutka: Bu keqidə qəlning keçikliridə qonmay, bəlki tez otup ketinglar, bolmisa padixah wə uning bilən bolqan həmmə halk həlak boluxi mumkin, dəp yətküzünglar — dedi.

¹⁷ U waqitta Yonatan bilən Ahimaaz Ən-Rəgəldə kütup turatti; ular baxqilarning kərup qalmasliki uqun xəhərgə kirmidi; bir dedəkning çikip ularəja həwər berixi bekitildi. Ular berip Dawut padixahka həwərnə yətküzdi.

□ 17:3 «Sən izdigən adəm yokalsa, həmmə halk sening kexingtoja kaytidu» — ibranij tilida: «Barliq adəmnin kaytip kelixi, sən izdigən adəmnin jənioja barawərdur». □ 17:9 «Mubada u awwal həkimiz üstigə quxsə...» — yaki «Dəsləptə halk(imiz)din nəçqisi yikilip oltürülə...»

¹⁸ Lekin bir yax yigit ularni k r p kelip, Abxalomoğa d p qoydi.  mma bu ikkiylən ittik berip, Bahurimdiki bir ad mning  yig  kirdi. Bu ad mning hoylisida kuduk bar idi; ular xuningo a q x p yoxurundi. ¹⁹ Uning ayali kudukning aotzi a yapquqini yepip  stig  sokuloqan buoqdayni t k p qoydi; xuning bilən heq ix axkarilanmidi.

²⁰ Abxalomning hizmatkarliri  yg  kirip ayalning k xi a kelip: Ahimaaz bilən Yonatan k yerd ? — d p soridi. Ayal: Ular eriktin  t p k tti, dedi. Kəlgənlər ularni izd p tapalmay, Yerusalemo a kaytip k tti.

²¹ Ular k tk ndin keyin, bu ikkiylən kuduktin qikip, berip Dawut padixahğa h w r b rdi. Ular Dawut a: Qo up, sudin  tkin; q nki Ahitofəl seni tutux  q n xundak məslihət beriptu, — dedi.

²² Xuning bilən Dawut w  uning bilən bol qan barlik h lk ko o ilip Iordan dəryasidin  tti; tang atquqə Iordan dəryasidin  tmig n heqkim qalmidi.

²³ Ahitofəl  z məslihətini qobul kilmioqanlikini k r p exikini tokup,  z x hiridiki  yig  berip,  yidikilerg  wəsiyət tapxuroqandin keyin, esilip  liwaldi. U  z atisining kəbrisidə d pn  kilindi.

²⁴ Xu arilikta Dawut Ma anaimo a yetip kəlgənidi, Abxalom w  uning bilən bol qan Israilning h mm  ad mlirimu Iordan dəryasidin  t p boləqanidi.

²⁵ Abxalom Yoabning ornida Amasani ko xunning  stig  sərdar kilip qoydi. Amasa bolsa Yitra isimlik bir Israillik kixining o li idi. U kixi Nahaxning kizi Abigail bilən yeqinqilik kiləqanidi. Nahax Yoabning anisi Z ruiya bilən aqa-singil idi.

²⁶ Israil bilən Abxalom Gileadning zeminida bargah tikti.

²⁷ Dawut Ma anaimo a yetip kəlgəndə, Ammoniylarning Rabbah x hiridin bol qan Nahaxning o li Xobi bilən Lo-Dibarlik Ammiəlning o li Makir w  Rogelimdin bol qan Gileadlik Barzillay degənlər ■ ²⁸ yotkan-k rp , das, kaqa-kuqa, buoqday, arpa, un, komaq, purqak, kizil max, kuruoqan purqaklar, ²⁹ h s l, kaymak w  ko ylarni k lt r p, kala s tid  kilinoqan kurut-irimqik katarliklarni Dawut bil n h lk  w  yeyix  q n elip k ldi, q nki ular: X bh sizki, h lk q ld  h rip- qip, ussap k tk ndu, d p oyliloqanidi.

18

Abxalomning  lixi

¹ Dawut  zi bil n bol qan h lkni yioqip editlidi w  ularning  stig  mingbexi bil n y zbexi qoydi. ² Andin Dawut h lkni  q b l kk  b l p j ngg  qikardi; birinqi b l kni Yoabning kol astida, ikkinqi b l kni Z ruyaning o li, Yoabning inisi Abixayning kol astida w   qinqi b l kni Gatlik Ittayning kol astida qoydi. Padixah h lk : B rh k, m nmu sil r bil n j ngg  qikim n, dedi.

³ Lekin h lk: Sili qikmisila,  g r biz kaqsak d xm n bizg  p rwa kilmaydu; h tta yerimimiz  l p k ts knu bizg  p rwa kilmaydu. Q nki  zliri bizning on mingimizg  baraw r bolila. Yahxisi sili xəhərdə turup bizg  həmdəm bolux a təyyar turoqayla, dedi.

⁴ Padixah ularo a: Silerg  nem  layik k r ns , xuni kilim n, — dedi. Xuning bilən h lk yüzdin, mingdin bolup xəhərdin qikiwatqanda, padixah dərwazining yenida turdi. ⁵ Padixah Yoab bilən Abxay w  Ittayo a: Mən

üqün Abxalomtoja yahxi muamilidə bolup ayanglar, dedi. Padixahning *həmmə sərdarlırioja* Abxalom toqrisida xundak tapilıoqinida, barlık hək tapilıoqinini anglidi. ⁶ Andin hək Israıl bilən soquxkili məydanoja qıkti; soqux Əfrainning ormanlıkida boldi.

⁷ U yərdə Israıl Dawutning adəmliridin məolup boldi. U küni ular kattik kıroqin kilindi — yigirmə mingi əldi. ⁸ Sokux xu zeminoja yeyildi; ormanlık yəwətkənlər kıliqta əlgənlərdin kəp boldi.

⁹ Abxalom Dawutning oqlamliri bilən tuyuksiz uqrixip qaldı; Abxalom öz keqirioja minip, qong dub dərihining koyuk xahlirining tegidin ətkəndə, uning bexi dərəh xehioja kəplixip kəlip, u esilip qaldı; u mingən keqir bolsa aldioja ketip qaldı. □ ¹⁰ Birsı buni kərup Yoabka həwər berip: Mana, mən Abxalomning bir dub dərihidə sanggilap turoqinini kərdüm, dedi.

¹¹ Yoab həwər bərgən adəmgə: Nemə! Sən uni kərup turup, nemixka uni urup əltürüp yərgə quxürmiding? Xundak kiləjan bolsang, sanga on kümüx tənggə wə bir kəmə berəttim, — dedi.

¹² U adəm Yoabka: Kolumoja ming kümüx tənggə təgsimu, qolumni padixahning oqlioja uzatmayttim! Qünki padixahning həmmimiz aldida sanga, Abıxayoja wə İttayoja: Mening üqün hər biringlar Abxalomni ayanglar, dəp buyruoqinini angliduk. ¹³ Əgər mən öz jenimni təwəkkul kilip, xundak kiləjan bolsam (hərəkəndak ix padixahtin yoxurun qalmaydu!) sən meni taxlap, duxmining katarida kərəttim, — dedi.

¹⁴ Yoab: Sening bilən bundak deyixixkə qolam yok! — dedi-də, kəlioja üq nəyzini elip dərəhtə sanggilaklık halda tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi. □ ¹⁵ Andin Yoabning yaraş kəturğüqisi boləjan on oqlam Abxalomning qərisigə yiqilip, uni urup əltürdi.

¹⁶ Andin Yoab kanay qaldı; hək Israılını koqlaxtin yandı; qünki Yoab koşunni qekinixkə qakirdi. ¹⁷ Ular Abxalomni ormanlıktiki qong bir azgaləja taxlap üstigə nuroqun taxlarni dəwiləp koydi. Israıllar bolsa keqip hər biri öz makənioja kətti. □

¹⁸ Abxalom tirik waqtida padixah wadisida əzigə bir abidə turozuojanidi. Qünki u: Mening namimni kaldurdiəjanəja oqlum yok dəp, u tax abidini öz nami bilən atiojanidi. Xuning bilən bu tax bügüngə kədər «Abxalomning yadikari» dəp atilidu. □

Dawut Abxalomning əlümidin həwər tapidu

¹⁹ Zadokning oqli Ahimaaz *Yoabka*: Pərwərdigar seni duxmənliringdin kutkuzup sən üqün intikəm aldi, dəp padixahka həwər berixkə meni dərhəl mangozuoqin, — dedi.

²⁰ Ləkin Yoab uningəja: Sən bügün həwər bərməysən, bəlki baxka bir küni həwər berisən; padixahning oqli əlgini tüpəylidin, bügün həwər bərməysən, dedi.

□ **18:9 «uning bexi ... kəplixip kəlip, u esilip qaldı»** — İbraniy tilida: «uning bexi ... kəplixip kəlip, u asman-zemin otturısında esilip qaldı». □ **18:14 «dərəhtə sanggilaklık halda tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi»** — İbraniy tilida «dərəhning yurikidə sanggilaklık tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi» degən sözlər bilən ipadilininidu. □ **18:17 «İsraıllar bolsa keqip hər biri öz makənioja kətti»** — İbraniy tilida: «İsraıllar bolsa keqip hər biri öz qədirioja kətti». □ **18:18 «Mening namimni kaldurdiəjanəja oqlum yok...»** — Abxalomning bu səzidin kərioqanda, uning üq oqli (14:27) həmmisi baldur əlgənidi.

²¹ Xuning bilən Yoab Kuxiyoja: Berip padixahqa kerginingni döp bərgin, dedi. Kuxiylik Yoabqa təzim kılıp yügürüp kətti. □

²² Lekin Zadokning oqli Ahimaaz Yoabqa yənə: Qandakla bolmisun bu Kuxiyning kəynidin yügürüxkə manga ijazət bərgin, — dedi. Yoab: I oqlum, sanga heçqandak səyünqi bərgüdək həwər bolmisa, nemixka yügürüxni halaysən? — dedi.

²³ U yənə: Qandakla bolmisun, meni yügürgüzgin, dedi. Yoab uningoja: Mang, yügür, dewidi, Ahimaaz Iordan dəryasidiki tüzlənglik bilən yügürüp Kuxiygə yetixip uningdin etüp kətti.

²⁴ Dawut içki-taxkı dərważining otturisida olturatti. Kəzətqi dərważining əgzisidin sepilning üstigə çiqip, bexini kətürüp qariwidi, mana bir adəmning yügürüp keliwatkinini kərđi. □

²⁵ Kəzətqi warkırap padixahqa həwər bərđi. Padixah: Əgər u yaloquz bolsa uningda qoqum həwər bar, dedi. Həwərqi bolsa yekınlixip keliwatatti. ²⁶ Andin kəzətqi yənə bir adəmning yügürüp kəlgininı kərđi. Kəzətqi dərważiwəngə: Mana yənə bir adəm yaloquz yügürüp keliwatidu, — dedi. Padixah: Bumu həwərqi ikən, dedi.

²⁷ Kəzətqi: Awwalkisining yügürüxi manga Zadokning oqli Ahimaazning yügürxidək kəründi, — dedi. Padixah: U yahxi adəm, hux həwər yətküzidu, — dedi.

²⁸ Ahimaaz padixahqa towlap: Salam! döp padixahqa yüzini yərgə təgküzüp təzim kılıp: Olojam padixahqa ziyan yətkürüxkə kollirini kətürgən adəmlərni məqlubiyətkə muptila kılqan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! — dedi. □

²⁹ Padixah: Abxalom salamətmu? — döp soridi. Ahimaaz jawab berip: Yoab padixahning quli wə pəkirlirini mangduroqanda, pəkır kixilərnıng qoq kəlaymıqanqılıkını kərdum, lekin nemə ix boləqanlıkını bilmidim, — dedi.

³⁰ Padixah: Boldi, buyaqta turup turojin, dedi. U bir tərəpkə berip turdi.

³¹ Wə mana, Kuxiy yetip kəldi; Kuxiy: Olojam padixah hux həwərni angliəqayla. Pərwərdigar bügün asiylık kılıp kəzəqəlan həmmisidin silini kətquzup, ulardin intikam aldi, dedi.

³² Padixah Kuxiyoja: Yigit Abxalom salamətmu? döp soridi. Kuxiy: Olojam padixahning düxmənliiri wə silini kəstləxkə kəzəqəlanlarning həmmisi u yigitkə ohxax bolsun! — dedi.

³³ Padixah tolimu azablinip, dərważining təpəsidiki balihanioja yioqliəlan peti çiqti; u mangoqəq: I oqlum Abxalom! I oqlum, oqlum Abxalom! Kaxki, mən sening ornungda əlsəm bolmasmidi! I Abxalom, mening oqlum, mening oqlum! dedi.

19

¹ Birsı Yoabqa: Padixah Abxalom üqün yioqlap matəm tutmaqta, döp həwər bərđi. ² Xuning bilən xu kündiki nusrət həlk üqün musibətkə aylandı; qünki həlk xu künidə: Padixah əz oqli üqün kayəqu-həsərət tartiwatidu, döp anglidi. ³ U küni həlk soquxtın keqip hijaləttə qəloqan

□ **18:21 «Xuning bilən Yoab Kuxiyoja... dedi»** — «Kuxiy»: Həbəx, Efiopiyəlik. Efiopiyəliklərnıng bügünga kədər uzunoja yügürüxtə dangki bar. □ **18:24 «Dawut içki-taxkı dərważining otturisida olturatti»** — ibraniy tilida «Dawut ikki dərważining otturisida olturatti». Pərzimizqə «bu ikki dərwaza» xəhərning içki wə taxkı qowuqi bolsa kerək. □ **18:28 «Salam!»** — (ibraniy tilida «Xalom»)ning mənisi: «Tinqlik! Hatirjəmlik!».

adamlərdək, oşqilikqə xəhərgə kirdi. ⁴ Padixah yüzini yepip: I, oşlum Abxalom, i Abxalom, mening oşlum, mening oşlum! — dəp qattik awaz bilən pəryad kəturdi.

⁵ Lekin Yoab padixahning öyigə kirip, uning kexioğa kelip: Öz jeningni, oşulliring bilən qizliringning jenini, ayalliringning jeni bilən kenizəkliringning jenini kütquzoğan həmmə hizmətkarlarning yüzini sən bügün hijaləttə kaldurdung! ⁶ Sən ezünggə nəprətlinidioğanlarni səyisən, seni səyidioğanlaroğa nəprətlinidioğandək kilisən! Qünki sən bügün sərdarlingrni yaki hizmətkarlingrni nəziringdə heqnersə əməs degəndək kilding! Qünki bügün Abxalom tirik kelip, biz həmmimiz ölgən bolsak, nəziringdə yahxi bolattikən, dəp bilip yəttim. ⁷ Əmdi qikip hizmətkarlingning kəngligə təsəlli yərgin; qünki mən Pərwərdigar bilən kəsəm kilimənki, əgər qikmisang, bügün keqə heq adəm sening bilən qalmaydu. Bu bala yaxliqingdin tartip bügünki kungiqə üstünggə qüxkən hərqandək baladin eşir bolidu, — dedi.

⁸ Xuning bilən padixah qikip dərwarzida olturdi, həmmə həlkqə: Mana, padixah dərwarzida olturidu, degən həwər yətküzülgəndə, ularning həmmisi padixahning kexioğa kəldi. Əmma Israillar bolsa həmmisi keqip, öz öyigə kaytip kətti. □

⁹ Əmdi Israil kəbilisidiki həmmə həlk oşuloşula kilixip: Padixah bizni düxmənlirimizning kəlidin azad qiləğan, bizni Filistiyləning kəlidin kütquzoğanidi. Əmma, u hazır Abxalom tüpəylidin zemindin özini kaquruwatidu. ¹⁰ Lekin biz üstimizgə padixah boluxka məsih qiləğan Abxalom bolsa jəngdə öldi. Əmdi nemixka padixahni yandurup elip kelixkə gəp kilmaysilər? deyixti. □

¹¹ Dawut padixah Zadok bilən Abiyatar kaşınlaroğa adəm əwətip: Silər Yəhudaning aksakallirioğa: *Padixah mundak dəydu*: — Həmmə Israillarning padixahni ordisioğa kayturup keləyli, deyixkən təlipirining həmmisi padixahning kuliqioğa yətkən yərdə, nemixka silər bu ixta ulardın keyin kəlisilər? ¹² Silər mening kərindaxlirim, mening ət-ustihanlirim turup, nemixka padixahni elip kelixtə həmmisidin keyin kəlisilər?! — dənglar. ¹³ Wə xundakla yənə Amasaşimu: Padixah mundak dəydu: — Sən mening ət-ustihanlirim əməsməsən? Əgər seni Yoabning ornida mening kəximda daim turidioğan qoxunning sərdari kilmisam, Huda meni ursun həm uningdin artuk jazalisun — dənglar, — dedi. ■

¹⁴ Buning bilən u Yəhudadiki adəmləning kəngüllirini bir adəmning kənglidək əzigə mayil kildi. Ular padixahka adəm mangdurup: Sən ezüng bilən həmmə hizmətkarling birgə yenip kelinglar, dəp həwər yətküzdi.

¹⁵ Xuning bilən padixah yenip İordan dəryasioşiqə kəldi. Yəhudadiki adəmlər padixahni İordan dəryasidin ötküzimiz dəp, padixahning aldioğa Gilgaloğa barəşanidi. ¹⁶ Bahurimdin qikқан Binyaminlik Geraning oşli Ximəy aldirap kelip, Yəhudadiki adəmlər bilən qüxüp, padixahning aldioğa qikti. ■

¹⁷ Ximəygə Binyamin kəbilisidin ming adəm əgəxti; ular bilən Saulning jəmətidə hizmətkar boləğan Ziba, uning on bəx oşli wə yigirmə hizmətkarimu uningə qoxulup kəldi; bularning həmmisi İordan dəryasidin etüp padixahning aldioğa qikti.

□ **19:8** «...həmmisi keqip, öz öyigə kaytip kətti» — ibraniy tilida «... həmmisi keqip, öz qedirioğa kaytip kətti». Muxu ayəttiki «Israillar» Abxalomoğa əgəxkən Israillarni kərsitidu, əlwəttə (ularning kəpinqisi Yəhuda wə Binyaminidin baxka on kəbilidin idi). □ **19:10** «...nemixka padixahni yandurup elip kelixkə gəp kilmaysilər?» — ibraniy tilida «nemixka padixahni yandurup elip kelixkə süktü kilisilər?». ■ **19:13** 2Sam. 17:25 ■ **19:16** 2Sam. 16:5; 1Pad. 2:8

18 Bir kemə padixahning ihtiyariya qoyulup, ailə tawabiatlirini etküzüx üqün uyan-buyan ötüp yürätti. Padixah İordan dəryasidin etkəndə, Geraning oqliri Ximəy kelip uning aldida yikilip turup □ 19 padixahka: Ojojam kullirioya kəbihlik sanimoayla; ojojam padixah Yerusalemdin qikkən kündə kullirining kilojan kəbihlikini əslirigə kəltürmigəyla; u padixahning kəngligə kəlmisun. 20 Qünki kulliri özining gunah kilojinimni obdan bilidu; xunga mana, mən Yüsüpning jəmətidin həmmidin awwal bügün ojojam padixahni qarxi elixka qiktimmən, — dedi.

21 Zəruiyaning oqli Abixay buni anglap: Ximəy Pərwərdigarning məsih kilojinini qarəiojan tursa, ölümgə məhkum kilinix lazim bolmamdu? — dedi.

22 Lekin Dawut: I Zəruiyaning oqulliri, silərnin mening bilən nemə karinglar? Bügün silər manga qarxi qikmakqimusilər? Bügünki kündə Israilda adəmlər ölümgə məhkum kilinixi kerəkmü? Bügün Israiloqa padixah ikənlikimni bilməymənmu? — dedi.□

23 Andin padixah Ximəygə: Sən əlməysən, — dedi. Padixah uningoya kəsəm kildi.

24 Əmdi Saulning nəwrisi Məfiboxət padixahni qarxi aloqli kəldi. Padixah kətkən kündin tartip saq-salamət kəytip kəlgən künigə, u ya putlirining tirniqini almiojan ya saqilini yasimiojan wə yaki kiyimlirini yumiojanidi.

25 U padixahni qarxi aloqli Yerusalemdin kəlgəndə, padixah uningdin: I Məfiboxət, nemixka mening bilən barmiding? — dəp soridi.□

26 U: I, ojojam padixah, kulliri aqsak boləyaqka, exikimni tokup, minip padixah bilən billə baray, dedim. Əmma hizmətkarim meni aldap koyuptu; 27 u yənə ojojam padixahning aldida kullirining oqəywitini kildi. Lekin ojojam padixah Hudaning bir pərixtisidəktur; xuning üqün siligə nemə layik kərünsə, xuni kiləyayla. ■ 28 Qünki atamning jəmətining həmmisi ojojam padixahning aldida əlgən adəmlərdək idi; ləkin sili öz kullirini əzliiri bilən həmdastihən boləjanlar arisida koydila; mening padixahning aldida pəryad kiləyli nemə həkkim bar? — dedi.□

29 Padixah uningoya: Nemixka ixliring toqrisida səzliwerisən? Mening həkümüm, sən bilən Ziba yərlərnə belüxiwelinglar, — dedi.

30 Məfiboxət padixahka: Ojojam padixah aman-esən öz öyigə kəlgəndin keyin, Ziba həmmisini alsimu razimən! — dedi.

31 Gileadlik Barzillaymu Rogelimdin qüxüp padixahni İordan dəryasidin etküzüp koyuxka kelip, padixah bilən billə İordan dəryasidin etti. 32 Əmdi Barzillay heli yaxanojan bir adəm bolup, səksən yaxka kirgənidi. Padixah Mahənaımda turəjan wakitta, uni kəmdiojan dəl muxu adəm idi; qünki u heli katta bir kixi idi. ■ 33 Padixah Barzillayoya: Mening bilən barəqin, mən səndin Yerusalemda özümningkidə həwər alimən, dedi.

34 Lekin Barzillay padixahka: Mening birnəqə qə künlük əmrüm kəloqəndu,

□ 19:18 «Bir kemə padixahning ihtiyariya qoyulup, ailə tawabiatlirini ... ötüp yürätti»

— bəzilər: «Ular əzliirini padixahning ihtiyariya koyup, dərya keqikidə ailə tawabiatlirini ... ötüp yürätti» dəp tərijimə kilidu. □ 19:22 «...silər manga qarxi qikmakqimusilər?» — ibraniy tilida «...silər manga xəytan bolmakqimusilər?» □ 19:25 «U ... Yerusalemdin kəlgəndə...»

— yaki, «u ... Yerusalemoqa kəlgəndə...». ■ 19:27 2Sam. 16:3 □ 19:28 «...atamning jəmətining həmmisi ojojam padixahning aldida əlgən adəmlərdək idi» — mənisə bəlkim,

«biz həmmimiz əslidə sening aldingda ölümgə məhkum kilinixka layik iduk». ■ 19:32 2Sam. 17:27-29; 1Pad. 2:7

padixah bilən birgə Yerusalemoğa baramdim? □ ³⁵ Kulliri səksən yaxça kirdim. Yahxi-yamanni yənə pərək etələymənmu? Yəp-iqkinimning təmini tetalamdim? Yigit nəoqmıqilər bilən kız nəoqmıqilərnin awazini angliyalamdim? Nemixka kulliri oqjam padixaoğa yənə yük bolimən?

³⁶ Kulliri pəkət padixahni İordan dəryasidin ötküzüp andin azraq uzitip qoyay degən; padixah buning üçün nemixka mangu xunqə xapaət kərsitidila? ³⁷ Kullirining ölgəndə öz xəhirimdə, atam bilən anamning kəbrisining yenida yetixim üçün qayıtip ketixigə ijazət bərgəyla. Əmdi mana, bu yərdə öz kulliri Kimham bar əməsmu? U oqjam padixah bilən ötüp barsun, uningə əzlidirigə nemə layik kərünsə xuni qıləyayla, — dedi.

³⁸ Padixah: Kimham mening bilən ötüp barsun; sanga nemə layik kərünsə uningə xuni qılay, xundaqla sən məndin hər nemə sorisang, sanga qilimən, — dedi.

³⁹ Andin həlkning həmmisi İordan dəryasidin ötti, padixahmu ötti. Andin padixah Barzillayni səyüp uningə bəht tilidi; Barzillay öz yurtioğa yenip kətti.

⁴⁰ Padixah Gilgalə qıkti, Kimham uning bilən bardı. Yəhudadiki barlik adəmlər bilən İsrailning həlkning yerimi padixahni dəryadin ötküzüp uzitip qoyoqanıdı. ⁴¹ Andin mana, İsrailning barlik adəmliri padixahning kexioğa kelip: Nemixka kərindaxlirimiz Yəhudaning adəmliri oqrilıqgə padixahni wə padixahning ailə-tawabiatlirini, xundaqla Dawutka əgəxkən həmmə adəmlərni İordan dəryasidin ötküzüxkə müyəssər bolidu? — dedi.

⁴² Yəhudaning həmmə adəmliri İsrailning adəmlirigə jawap bərip: Qünki padixah bilən bizning tuşqanqilikimiz bar, nemixka bu ix üçün bizdin həpa bolisilər? Biz padixahningkidin bir nemini yidukmu, yaki u bizgə bir in'am bərdimu? — dedi.

⁴³ İsrailning adəmliri Yəhudaning adəmlirigə jawap bərip: Kəbilə boyiqə aloqanda, padixahning on ikki ülüxtin oni bizgə təwədur, silərgə nisbətən bizning Dawut bilən tehimu qongraq buradər qilikimiz bar. Nemixka bizni kəzgə ilməysilər? Padixahimizni yandurup elip kelixkə awwal təxəbbus qıləjanlar biz əməsmiduk? — dedi. Əmma Yəhudaning adəmlirining sözliri İsrailning adəmlirining sözliridin tehimu qattik idi. □

20

Xebaning kətiürgən isyani

¹ Wə xundaq boldiki, xu yərdə Binyamin kəbilisidin, Bikrining oqli Xeba isimlik bir iplas bar idi. U kanay qelip: — Bizning Dawutta həqkəndək ortək nesiwimiz yok; Yəssəning oqlidin həqkəndək mirasimiz yok! İ İsrail, hər birliringlelər öz öyünglərgə yenip kətinglər, — dedi. □

² Xuning bilən İsrailning həmmə adəmliri Dawuttin yenip Bikrining oqli Xebağa əgəxti. Ləkin Yəhudaning adəmliri İordan dəryasidin tartip

□ 19:34 «Mening birnəqqə künlük əmrim qaləyandı?» — ibraniy tilida «Mening əmrümdiki yılların künliri qanqıdu?» degən sözlər bilən ipadiliniidu. □ 19:43 «**padixahning on ikki ülüxtin oni bizgə təwədur**» — degən ibarə bəlkim İsrailning on kəbilə ikənlikini, Yəhudaning Binyaminni qoxqanda pəkət ikki kəbilə ikənlikini kərsitidu. □ 20:1 «**Bikrining oqli Xeba isimlik bir iplas**» — «bir iplas» ibraniy tilida «Xəytan (Belial)ning bir oqli». «**hərbirliringlelər öz öyünglərgə yenip kətinglər**» — ibraniy tilida: «hərbirliringlelər öz qədirioğa yenip kətinglər».

Yerusalemoqigə öz padixahioqə qing baqlinip, uningqə əgəxti. ³ Dawut Yerusalemqə kelip ordioqə kirdi. Padixah ordioqə qaraxqə koyup kətkən axu on kenizəkni bir eygə qamap koydi. U ularni bakti, lekin ularqə yeqinqilik kilmidi. Xuning bilən ular u yərdə tul ayallardək əlgüqə kamaloqan peti turdi.

⁴ Andin padixah Amasaqə: Üq kün iqidə Yəhudaning adəmlirini qaqirip, yioqip kəlgin; əzüngmu bu yərdə hazır bolqin, dedi.

⁵ Xuning bilən Amasa Yəhudaning adəmlirini qaqirip yioqili bardi. Lekin uning undaq kilixi padixah bekitkən wakittin keyin qaldı, ⁶ u wakitta Dawut Abixayqə: Əmdi Bikrining oqli Xeba bizgə quxüridoqan apət Abxaloming quxüriginidin tehimu yaman bolidu. Əmdi oqjangning hizmətkarlırını elip ularni qoqlap baroqin. Bolmisa, u mustəhkəm xəhərlərnı igiliwelip, bizdin əzini qaquruxi mumkin, — dedi.

⁷ Xuning bilən Yoabning adəmliri wə Kəratıylər, Pəlatıylər, xundakla barlıq palwanlar uningqə əgixip qıkti; ular Yerusalemnin qıqip, Bikrining oqli Xebani qoqlıoqli bardı. ⁸ Ular Gibeondiki koram taxqə yeqin kəlgəndə Amasa ularning aldioqə qıkti. Yoab üstibexioqə jəng libasini kiyip, beligə oqlaplık bir kiliqini askan kəmər baqlıoqanidi. U aldioqə mengiwidi, kiliq oqlaptin quxup kətti.

⁹ Yoab Amasadin: Tinqlikmu, inim? — dəp soridi. Yoab Amasani səyməkqi bolqandək ong qoli bilən uni sakilidin tutti. ¹⁰ Amasa Yoabning yənə bir kolida kiliq barlıoqə dikqət kilmidi. Yoab uning qorsikioqə xundak tiqtiki, üqəyliri qıqip yərgə quxti. İkkinqi ketim selixning həjiti qalmioqanidi; qünki u öldi. Andin Yoab bilən inisi Abixay Bikrining oqli Xebani qoqlıoqli kətti. ■

¹¹ Yoabning oqlamliridin biri Amasaning yenida turup: Kim Yoab tərəptə turup Dawutni kollisa, Yoabqə əgəxsun, dəytti.

¹² Əmma Amasa əz kənida yumilinip, yolning ottursida yatatti; uni kərgən həlkning hərbiri tohtaytti. U kixi həmmə həlkning tohtioqinini kərup, Amasaning jəsitini yoldin etizlikqə tartip koydi həm bir kiyimni uning üstigə taxlıdi. ¹³ Jəsət yoldin yətkəlgəndin keyin həlkning həmmisi Bikrining oqli Xebani qoqlıoqli Yoabqə əgəxti.

¹⁴ Xeba bolsa Bəyt-Maakaqdiki Abəlgiqə wə Beryiliklərnıng yurtining həmmə yərlirini kezip İsrailning həmmə kəbiliridin ötti. *Beryiliklərmu jəm bolup uningqə əgixip bardı.* □ ¹⁵ Xuning bilən Yoab wə adəmliri kelip, Bəyt-Maakaqdiki Abəldə uni muhasirigə aldi. Ular xəhərnıng qərisidiki sepilning udulida bir istihkam saldi; Yoabqə əgəxkənlərnıng həmmisi kelip, sepilni örəxkə bazoqlanlawatqanda, ¹⁶ Danixmən bir hotun xəhərdin toqlap: Kulak selinglar! Kulak selinglar! Yoabni bu yərgə qaqirip kelinglar; mening uning bilən səzləxməkqi bolqinimni uningqə eytinglar, — dedi.

¹⁷ U yeqin kəlgəndə hotun uningdin: Sili Yoabmu? — dəp soridi. U: Xundak, mən xu, dedi. Hotun uningqə: Dədəklirining səzini angliqayla, dedi. U: Anglawatimən, dedi.

¹⁸ Hotun: Konilarda Abəldə məslihət tapqin, andin məsililər həl qilinidu, degən gəp bar; ¹⁹ İsrailning tinq wə məmin bəndiliridin birimən; sili hazır İsraildiki ana kəbi qong bir xəhərnı harap kiliwatidila; nemixqə

Pərwərdigarning mirasini yoqatmaqçi bolila? — dedi.□

²⁰ Yoab jawap berip: Undağ ix məndin neri bolsun! Məndin neri bolsun! Mening heqnemini yutuwaloqum yaki yoqatkum yoktur; ²¹ ix undağ əməs, bəlkı Əfraımdıki edırlıktın Bıkrıning oqlı Xəba degən bir ədəm Dawut padıxağka qarxı kolını kətürüptu. Pəqət uni tapxursanglar, andın xəhərdın ketimən, dedi. Hotun Yoabka: Mana unıng bexi sepıldın silıgə taxlınidu, — dedi.

²² Andın hotun əz danalıki bilən həmmə həlkə məslıhət saldı; ular Bıkrıning oqlı Xəbanıng bexını kesip, Yoabka taxlar bərdı. Yoab kanay qaldı, unıng ədəmlırı xunı anglap, xəhərdın ketip, hər bıri əz öyigə qayttı. Yoab Yerusalemoğa padıxağning qexioğa bardı.□

²³ Əmdi Yoab pütkül İsrailning qoxunıng sərdarı idi; Yəhoyadanıng oqlı Binaya bolsa Kərətiylər bilən Pələtiylərnıng üstıgə sərdar boldı.

²⁴ Adonıram baj-alwanğa bax boldı, Ağıludning oqlı Yəhoxafat bolsa diwan begı boldı; ²⁵ Xewa katıp, Zadok bilən Abiyatar kağın idi; ²⁶ Yairlik İra bolsa Dawutka has kağın boldı.□

21

Gibeonluqlar kısas soraydu

¹ Əmma Dawutning künliridə uda üç yıl aqarqılıq boldı. Dawut unıng toşruqluq Pərwərdigardin sorıdı. Pərwərdigar unıngoğa: Aqarqılıq Saul wə unıng kağnar jəmətidikilər səwəbidin, yəni unıng Gibeonluqlarıni kıroğın kıloğınidin boldı, dedi. □

² Padıxağ Gibeonluqlarıni qaqırıp, ular bilən səzləxtı (Gibeonluqlar İsrailardin əməs idi, bəlkı Amoriylərnıng bir qaldısı idi. İsrail əslidə ular bilən əhdə kılip kəsəm iğkənıdi; ləkin Saul İsrail wə Yəhudalaroğa boləjan kızoğınlıki bilən ularni əltürüxkə intilgənıdi).□ ■

³ Dawut Gibeonluqlaroğa: Silərgə nemə kılip berəy? Mən kandağ kılip bu gunahni kafarət kılip yapsam, andın silər Pərwərdigarning mirasioğa bəht-bərikət tiliyələysilər? — dedi.□

⁴ Gibeonluqlar unıngoğa: Bizning Saul wə unıng jəmətidikilərdin altun-kümüx sorax həkkimiz yok, wə bizning səwəbimizdin İsraildin bir ədəmnimu əlümgə məğkum kıldurux həkkimiz yok, dedi. Dawut: Silər nemə desənglar, mən xundağ kılay, dedi.

⁵ Ular padıxağka: Burun bizni yoqatmaqçi boləjan, bizni İsrailning barlıq pasilliri iğidə turoğudək yeri qalmısın dəp, bizni həlak kılixka kəstligən həliki kixining, ⁶ hazır unıng ərkək nəslidin yəttisi bizgə tapxurup berilsun, biz Pərwərdigarning tallioğını boləjan Saulning Gibeah xəhiridə,

□ **20:19 «sili hazır İsraildiki ana kəbi qong bir xəhəni harap kıliwatidila»** — «ana kəbi qong bir xəhər» degənnıng mənisı bəlkim, baxka xəhərlər Abəlgə bekinidu. Baxka birhıl tərijimisi «bir xəhər wə İsraildiki bir ana boləqını harab kıliwatidila». □ **20:22 «xunı anglap... hər bıri əz öyigə qayttı»** — ıbranıy tilidə: «xunı anglap... hər bıri əz qediroğa qayttı». □ **20:26 «Yairlik İra bolsa Dawutka has kağın boldı»** — yaki «Yairlik İra bolsa Dawutning bax wəzırı boldı».

□ **21:1 «Əmma Dawutning künliridə uda üç yıl aqarqılıq boldı...»** — 21-24-bablar bəlkim tarihqə qoxuloğan qoxumqə səz bolup, «Samuil (2)»diki yıllar arilikıda yüz bərgən baxka muhim ıxları təşwirləydu. □ **21:2 «İsrail əslidə ular bilən əhdə kılip kəsəm iğkənıdi»** —Bu ix «Yəxua» 9-babta hatiriləngən. ■ **21:2** Yə. 9:19 □ **21:3 «... Andın silər Pərwərdigarning mirasioğa bəht-bərikət tiliyələysilər»** — demək, ularning İsrailoğa boləjan bu adiwiti tığaydu.

Pərwərdigarning aldida ularni oltürüp, esip qoyayli, dedi. Padixah: — Mən silərgə qoqum tapxurup berimən, dedi.

⁷ Ləkin Dawut bilən Saulning oqli Yonatanning Pərwərdigar aldida iqxkən kəsimi wəjədin padixah Saulning nəwrəsi, Yonatanning oqli Məfiboxətni ayidi.■

⁸ Padixah Ayahning kızı Rizpahning Saulğa tuşup bərgən ikki oqli Armoni wə Məfiboxətni wə Saulning kızı Mikal Məhəlatlık Barzillayning oqli Adriəl üqün bekiwəloğan bəx oşulni tutup, □ ⁹ Gibeonluqlarning kəlioğa tapxurdi. Bular ularni dəngdə Pərwərdigarning aldida esip qoydi. Bu yəttəylən bir kündə oltürüldi; ular oltürülgəndə arpa ormisi aldidiki künlər idi.

¹⁰ Andin Ayahning kızı Rizpah bəz rəhtni elip, qoram üstigə yeyip saldi. U orma baxlanəndin tartip asmandin yamoşur qüxkən waqitkiqə, u yərdə olturup kündüzi kuqlarning jəsətlərnin üstigə konuxioğa, keqisi yirtkuqlarning ularni dəssəp qəyligə yol koymidi.

¹¹ Birsı Saulning keniziki, Ayahning kızı Rizpahning kəloğanlirini Dawutğa eytti.

¹² Xuning bilən Dawut Yabəx-Gileadtikilərnin kəxiöğa berip, u yərdin Saulning wə uning oqli Yonatanning səngəklirini elip kəldi (Filistiyələr Gilboada Saulni oltürgən künidə ularning jəsətlirini Bəyt-Xandiki məydanda esip qoyənanidi; Yabəx-Gileadtikilər əslidə bularni xu yərdin oşirlikqə elip kətkənidi). ■ ¹³ Dawut Saul bilən uning oqli Yonatanning səngəklirini xu yərdin elip kəldi; ular esip oltürülgən yəttəylənnin səngəklirinimu yioşip qoydi, ¹⁴ andin ularni Saul bilən oqli Yonatanning səngəkliri bilən Binyamin zeminidiki Zelada, atisi kixning kəbrisidə dəpnə kildi. Ular padixah əmr kəloğandək kildi. Andin Huda *həlkning* zemin toşruluk dualirini ijabət kildi.□

Filistiyə bilən qayta jəng kəlix

1Tar: 20:4-8

¹⁵ Filistiyələr bilən Israilning ottursida yənə jəng boldi, Dawut öz adəmliri bilən qüxüp, Filistiyələr bilən soquxti. Əmma Dawut tolimu qarqap kətti;

¹⁶ Rafahning əwladliridin boləğan Ixbi-Binob Dawutni oltürməqci idi; uning mis nəyzisinin eqirliki üq yüz xəkəl idi; uningöğa yənə yengi sawut baqlaklık idi. □ ¹⁷ Ləkin Zəruyaning oqli Abixay uningöğa yərdəmgə kelip Filistiyəni kiliqlap oltürdi. Xu küni Dawutning adəmliri uningöğa kəsəm kəlip: Sən yənə biz bilən jənggə qikmişin! Bolmisa Israilning qirioşi eqüp qalidu, — dedi.■

¹⁸ Bu ixtin keyin xundək boldiki, Gobta Filistiyələr bilən yənə jəng boldi; u waqıtta Huxatlık Sibbikay Rafahning əwladidin boləğan Safni oltürdi. ■

■ **21:7** 1Sam. 18:3; 20:15, 42; 23:18 □ **21:8** «Saulning kızı Mikal Məhəlatlık Barzillayning oqli Adriəl üqün bekiwəloğan bəx oşul...» — Mikal bəlkim aqisi Mərabning bu bəx oşlini bekiwəloğan (6:23ni, «1Sam.» 18:19ni kərüng). Bəzi kona keqürmilərdə «Mərabning Məhəlatlık Barzillayning oqli Adriəl üqün tuşup bərgən bəx oşlini» deyilidu. ■ **21:12** 1Sam. 31:10-13

□ **21:14** «Andin Huda həlkning zemin toşruluk dualirini ijabət kildi» — «zemin toşruluk dualiri» — demək, kəhətgilikning tügitilixi üqün. □ **21:16** «Rafahning əwladliridin boləğan Ixbi-Binob» — «Rafahning əwladliri» həmmisi degüdək yoşan adəmlər idi (18, 20, 22ni kərüng). «uning mis nəyzisinin eqirliki» — yaki «uning nəyzinin mis bəxining eqirliki». **«300 xəkəl»** — bəlkim 3.5 kilogram idi. «uningöğa yənə yengi sawut baqlaklık idi» — yaki, «uningöğa yənə yengi bir korali bar idi». ■ **21:17** Pənd. 13:9 ■ **21:18** 1Tar. 20:4

¹⁹ Gobta yənə bir kətim Filistiylər bilən jəng boldi; u qəşda Bəyt-Ləhəmlik Yairning oqlı Əl-Hənan Gatlık Goliyatning inisini öltürdi. Uning nəyzisining sepi bəpkarning hadisidək idi.□

²⁰ Yənə bir jəng Gatta boldi; u yərdə egiz boyluk bir adəm bar idi, qollirining altidin barmaklıri, putlirining altidin barmaklıri bolup jəmiy yigirmə tət barmıqı bar idi. U həm Rafahning əvladi idi. ²¹ U Israillarning aldidə turup ularni mazək kildi; lekin Dawutning akisi Ximiyaning oqlı Yonatan uni öltürdi.

²² Bu tət kixi Gatlık Rafahning əvladi bolup, həmmisi Dawutning qolida yaki uning hizmətkarlırining qolida öltürüldi.

22

Dawutning mədhıyə küyi

Zəb. 18

¹ Pərwərdigar uni bərlık düxmənliridin həm Saul padixahning qolidin kütquzoqan küni, u Pərwərdigarə bu küyni eytti: —□

² U mundək dedi: — Pərwərdigar mening hada teoqim, mening qoroqim, mening nijatkarımdur!

³ Huda mening qoram texımdur, mən Uningə tayınimən — U mening qalkınim, mening kütquzoquqı münggüzüm, Mening egiz munarım wə baxpanahım, mening kütquzoquqımdur; Sən meni zorawanlardın kütkuzısən!□ ■

⁴ Mədhıyılərgə layıq Pərwərdigarə mən nida kılımən, Xundək kılıp, mən düxmənlirımdın kütkuzulımən;

⁵ Qünki ölümning asarətliri meni qorxiwaldi, İhləssızlarning yamrap ketixi meni qorqitiwətti;□

⁶ Təhtisarəning taniliri meni qırmıwaldi, Ölüm sirtmaklıri aldiməşə kəldi.

⁷ Kıynaloqimda mən Pərwərdigarə nida kıldim, Hudayıməşə pəryad kətürdüm; U ibadəthanisidin awazımnı anglıdi, Mening pəryadım Uning kulıqışə kirdi.

⁸ Andın yər-zemin təwrəp silkinip kətti, Asmanlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti; Qünki U oşəzəpləndi.

⁹ Uning dimioşidin is ərlep turatti, Aşızidin qıqqan ot həmmisini yutuwətti; Uningdin kəmür qoqliri qıkti;

¹⁰ U asmanlarnı engıxtürüp egip qüxti, Puti astida tum qarəngöşuluk idi.

¹¹ U bir kerub üstidə pərwəz kildi, U xamalning qanatlırida kəründi.

□ **21:19 «Bəyt-Ləhəmlik Yair»** — bəzi kona kəqürülmilərdə «Yair» «Yair-Origim» dəp atilidu. «Goliyatning inisi» — bəzi kona kəqürülmilərdə pəkət «Goliyat» deyilidu. □ **22:1 «...u Pərwərdigarə bu küyni eytti»** — Zəbur, 18-küy wə uning izahətliri bilən selixturung. □ **22:3 «...mening kütquzoquqı münggüzüm»** — ibraniy tilida «...nijatimning münggüzi». «**Sən meni zorawanlardın kütkuzısən!**» — ibraniy tilida «Sən meni zorawanlıqın kütkuzısən». ■ **22:3 İbr. 2:13** □ **22:5 «İhləssızlarning yamrap ketixi meni qorqitiwətti»** — ibraniy tilida «İhləssızlarning kıyan-taxkıliri meni qorqitiwətti».

- 12 U karangoʻlulukni, xundakla yiqilgan sularni,
Asmanlarning qoyuk bulutlirini,
Oz atrapida qediri kildi.
- 13 Uning aldida turogan yorukluktin,
Otluk qoʻqlar qikqip etti;
- 14 Pərwərdigar asmanda güdürlidi;
Həmmidin aliy Boloquçi awazini yangratti;
- 15 Bərhək, U oklirini etip, *düxmənlirimni* tarkitiwətti;
Qakmaklarni qakturup, ularni kiyqas-sürəngə saldi;□
- 16 Xuning bilən dengizning takti körünüp qaldı,
Aləmning ulliri axkarilandi,
Pərwərdigarning tənbihi bilən,
Dimiojining nəpisining zərbisi bilən.
- 17 U yukiridin kolini uzitip, meni tutti;
Meni uluq sulardin tartip aldı.
- 18 U meni küqlük düxminimdin,
Manga eqmənlərdin kutkuzdi;
Qünki ular məndin küqlük idi.
- 19 Külpətkə uqriqan künümdə, ular manga qarxi hujuməyə etti;
Biraq Pərwərdigar mening tayanqim idi.
- 20 U meni kəngri-azadə bir jayəyə elip qikardi;
U meni kutkuzdi, qünki U məndin hürsən boldi.
- 21 Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap manga iltipat kərsətti;
Kolumning halallikini U manga qayturdi;
- 22 Qünki Pərwərdigarning yollirini tutup kəldim;
Rəzillik kilip Hudayimdin ayrilip kətmidim;
- 23 Qünki uning barlik həkümliri aldimdidur;
Mən Uning bəlgilimiliridin qətnəp kətmidim;
- 24 Mən Uning bilən oqubarsiz yürdüm,
Əzümni gunahətin neri kildim.
- 25 Wə Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap,
Kəz aldida boləyan halallikim boyiqə kiləyanlirimni qayturdi.
- 26 Wapadar-mehribanlarəyə Əzüngni wapadar-mehriban kərsitisən;
Oqubarsizlarəyə Əzüngni oqubarsiz kərsitisən;
- 27 Sap dilliklarəyə Əzüngni sap dillik kərsitisən;
Tətürlərgə Əzüngni tətür kərsitisən;
- 28 Qünki Sən ajiz məmin həlkni kutkuzisən;
Biraq kəzliringni təkəbbur üstigə tikip,
Ularni xərməndə kilisən;
- 29 Qünki Sən Pərwərdigar mening qiraqimdirsən;
Pərwərdigar meni başqan karangoʻlulukni nurlanduridu;■
- 30 Qünki Sən arkilik düxmən qoxuni arisidin yügürüp ottüm;
Sən Hudayim arkilik mən sepildin atlap ottüm.□
- 31 Təngrim — Uning yoli mukəmməldur;
Pərwərdigarning sözi sinap ispatlanəyandur;
U Əzigə tayanəyanlarning həmmisigə qalkəndur.■
- 32 Qünki Pərwərdigardin baxqəyənə kim ilahtur?

□ 22:15 «bərhək, u ... *düxmənlirimni* tarkitiwətti» — ibranıy tilida «bərhək, U ... ularni tarkitiwətti». 18-ayətni körüng. ■ 22:29 Pənd. 13:9 □ 22:30 «*düxmən qoxuni arisidin yügürüp ottüm*» — «yügürüp ottüm» degən muxu sözlər «bəsup ottüm» degən mənini öz iqigə alidu. ■ 22:31 Kan. 32:4; Dan. 4:34; Zəb. 12:6; 119:140; Pənd. 30:5; Wəh. 15:3

Bizning Hudayimizdin baxқа kim қoram taxtur?■

33 Təngri mening mustəhkəm qoroqimdur;

U yolumni mukəmməl, tūp-tūz қilidu;

34 U mening putlirimni keyikningkidək қilidu;

U meni yukiri jaylirimoqa turouzidu;

35 Qollirimni urux қilixқа oğitidu,

Xunglaxқа biləklirim mis kamanni kerəlaydu;

36 Sən manga nijatingdiki қalkanni bərding,
Sening mulayim kəmtərliking meni uluq қildi.

37 Sən kədəmlirim astidiki jayni kəng қilding,
Mening putlirim teyilip kətmidi.

38 Mən dūxmənlirimni qoşlap yoқattim,
Ular ҳalak bolmioquqə heq yanmidim.

39 Kayta turalmiojudək қilip,

Ularни ҳalak қilip yanjidim,

Ular putlirim astida yiqildi.

40 Sən jəng қilixқа kūq bilən belimni baqliding;

Sən manga hujum қiloqlarni putum astida egildurdung;

41 Dūxmənlirimni manga arқini қilip қаққuzdung,

Xuning bilən mən manga oqmənlərni yoқattim.

42 Ular təlmürdi, biraқ kutқuzidioqlan heqkim yoқ idi;

Həтта Pərwərdigarqa қariwidi, Umu ularoqa jawab bərmidi.

43 Mən ularni soқup yərdiki topidək қiliwəttim;

Koqidiki patқақтək mən ularni qəyliwəttim;

Ularning üstidin petiқdiwəttim.

44 Sən meni həlқimning nizaliridin kutқuzoqlansən;

Sən meni əllərning bexi boluxқа saқliding;

Manga yat boloqlan bir həlқ hizmitimdə bolmaқта.

45 Yat əldikilər manga zəiplixip təslim bolidu;

Anglixi bilənla ular manga itaət қilidu;

46 Yat əldikilər qūxkūnlixip ketidu;

Ular əz istihқamliridin titrigən ҳalda қiқip kelidu;

47 Pərwərdigar ҳayattur!

Mening Qoram Texim mubarəklənsun;

Nijatim boloqlan qoram tax Huda aliydur, dəp mədhiyilənsun!

48 U, yəni mən uqūn toluқ қisas aloquqi Təngri,

Həlқlərni manga boysunduroquqidur;

49 U meni dūxmənlirim arisidin qiqaroqlan;

Bərhəq, Sən meni manga hujum қiloqlanlardin yukiri kəturding;

Zorawan adəmdin Sən meni kutuldurdung.

50 Muxu səwəblik mən əllər arisida sanga təxəkkür eytimən, i
Pərwərdigar;

Namingni uluqlap küylərni eytimən;■

51 U bolsa Əzi tikligən padixahқа zor kutқuzuxlarni beoqixlaydu;

Əzi məsih қiloinioqa,

Yəni Dawutқа həm uning nəsligə mənggügə əzgərməs muhəbbətni
kərsitidu.

23

Dawutning ahirkı sızliri

¹ Təwəndikilər Dawutning ahirkı sızliridir: — Yəssəning oqılı Dawutning bexariti,

Yükiri mərtiwigə kətürülgən,

Yakupning Hudasi tərəpidin məsihləngən,

İsrailning səyümlük küyqisining bexarət sızliri mana: —

² Pərwərdigarning Rohı mən arkilik söz kildi,

Uning sızliri tilimidur.

³ İsrailning Hudasi söz kildi,

İsrailning Koram Texi manga xundak dedi: —

Kimki adəmlərnin arisida adalət bilən səltənət kilsa,

Kimki Hudadin kərkux bilən səltənət kilsa,

⁴ U kuyax qıkkandiki tang nuridək,

Bulutsız səhərdək bolidu,

Yaməurdin keyin asman süzük boluxi bilən,

Yumran maysilar tupraqtin qıkidu, mana u xundak bolidu.□

⁵ Bərhək, mening öyüm Təngri aldida xundak əməsmu?

Qünki U mən bilən mənggümlük əhdə tüzdi,

Bu əhdə həmmə ixlarda mupəssəl həm mustəhkəmdur;

Qünki mening barlik nijatlik ixlirimni,

Həmmə intizarlikimni,

U bərk urəuzmamdu?□

⁶ Ləkin iplaslarning həmmisi tikənlərdək,

Həqkim kolida tutalmioqəqə, qəriwetilidu.□

⁷ Ularəqə kol uzatkuqi özini təmür qoral wə nəyzə sepi bilən kərallandurmisa bolmaydu;

Ular həman turəqan yeridə otta kəydürüwetilidu!

*Dawutning palwanliri**1Tar. 11:10-47*

⁸ Dawutning palwanlirining ismliri təwəndikidək hatiriləngəndur: — Tahkimonluk Yoxəb-Baxsəbət sərdarlarning bexi idi. U bir kətimlik jəngdə nəyzə oynitip, səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi.□

⁹ Keyinkisi Ahohey Dodoning oqlı Əliazar idi; Filistiyələr yioqilip jəng kilməkqi boldi; xu wakitta Dawut wə uningəqə həmrah bolup qıkkən üç palwan ularni jənggə qakirdi; Əliazar xu üçtin biri idi. Ləkin İsrailar qəkindi; □ ¹⁰ u kəzoqilip, taki beliki telip, kolı kiliqəqə qarlixip kəlojuqə Filistiyəlni kirdi. U küni Pərwərdigar İsrailarnı qong nusrətkə erixtürdi. Həlk uning kəxiəqə kaytkanda pəkət olja yioxiq ixila kəloqanidi.

¹¹ Wə uningdin keyinkisi Hərarlik Agiyning oqlı Xammah idi. Bir küni Filistiyələr koxun bolup yioqiloqanidi; yəkin ətrapta kəyuk əskən bir kizil

□ 23:4 «U kuyax qıkkandiki tang nuridək,...» — yaki «kuyax qıkkandək, tang nuridək,...».

□ 23:5 «Bərhək, mening öyüm Təngri aldida xundak əməsmu? Qünki U mən bilən... əhdə bərdi» — baxka birhil tərjimisi: «Mening öyüm Təngri aldida xundak bolmisimu, ləkin U mən bilən... əhdə bərdi». □ 23:6 «iplaslarning həmmisi» — ibraniy tilida: «Belial (Xəytan)ning oqullirining həmmisi». □ 23:8 «U bir kətimlik jəngdə nəyzə oynitip, səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi» — kona kəqürümlərnin kəpinqisidə: «Uning baxka ismi «Əznilik Adino»; qünki u bir kətimdila səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi» deyilidu. Biz muxu yərdə grek tilidiki («LXX») tərjimisigə əgiximiz («1Tar.» 11:11ni kərung).

□ 23:9 «...Ahohey Dodoning oqlı...» — yaki «...Ahoheynin nəwrisi, Dodoning oqlı...»

maxlik bar idi. Kixilər Filistilerning aldidin qaçkanidi, □ 12 Xammah bolsa kizil maxlik otturisida məzmut turup, uni koşqdap Filistiylərni kirdi; xuning bilən Pərwərdigar *Israillaroşa* oqayət zor nusrət ata kildi.

13 Orma waqtida ottuz yolbaxçı iqidin yənə üqi Adullamning oşarişa qüxüp, Dawutning yenioşa keldi. Filistiylerning qoxuni Rəfayim wadisioşa bargah qaşqanidi; 14 u qaşqda Dawut qoroşanda idi, Filistiylerning qarawulgaşi bolsa Bəyt-Ləhəmdə idi. 15 Dawut ussap: Aş, birsi manga Bəyt-Ləhəmnning dərwasisining yenidiki kuduktin su əkilip bərgən bolsa yahxi bolatti! — dewidi, 16 bu üq palwan Filistiylerning ləxkərgašidin bəşüp eütüp, Bəyt-Ləhəmnning dərwasisining yenidiki kuduktin su tartti wə Dawutka elip keldi; lekin u uningdin iqliki unimidi, bəlki suni Pərwərdigarşa atap təküp: 17 — I Pərwərdigar, bundaқ ix məndin neri bolsun! Bu üq adəmnning öz həyatioşa təwəkkul kiliş bərip əkəlgən bu su ularning qenişa ohxax əməsmu! — dedi. Xuning üqün u iqxkə unimidi. Bu üq palwan kilişan ixlər dəl xular idi. 18 Zəruiyaning oşli Yoabning inisi Abixay bu üqining bexi idi. U üq yüz adəm bilən qarxilixip nəyzisini pikiritip ularni oltürgən. Xuning bilən u bu «üq palwan» iqidə nami qikşkanidi. 19 U bu üqəylənnning iqidə əng hərmətliki idi, xunga ularning bexi idi; lekin u awwalki üqəyləngə yətməytti.

20 Yəhöyadaning oşli Binaya Kabzəəldin bolup, bir batur palwan idi; u kəp kəltis ixlərni kilişan. U Moabiy Ariəlnning ikki oşlini oltürgən. Yənə qar yaşqan bir küni azgalşa qüxüp, bir xirni oltürgənidi. □

21 U həm küqtünggür bir misirlikni oltürgənidi. Misirlikning kolida bir nəyzə bar idi, lekin Binayaning kolida bir həsila bar idi. U misirlikning kolidin nəyzisini tartiwelip, öz nəyzisi bilən uni oltürdi. 22 Bu ixlərni Yəhöyadaning oşli Binaya kilişan bolup, u üq palwan arisida nam qikəşkanidi. 23 U ottuz yolbaxçı iqidə hərmətlik idi. Lekin u awwalki üq palwanşa yətməytti. Dawut uni əzining pasiban begi kildi.

24 Ottuz yolbaxçı iqidə Yoabning inisi Asahəl, Bəyt-Ləhəmlük Dodoning oşli Əl-Hənan bar idi. 25 *Buningdin baxka*: Hərodlük Xammah, Hərodlük Elika, 26 Patlilik Hələz, Təkoalik Ikkəxnning oşli Ira, 27 Anatotlük Abiezər, Huxatlık Mibonnay, 28 Ahoşluk Zalmon, Nitofatlık Maşaray, 29 Nitofatlık Baanahning oşli Hələb, Binyaminlardin Gibeahlık Ribayning oşli Ittay, □ 30 Piratonlük Binaya, Gaax wadiliridin Hidday, 31 Arbatlık Abi-Albon, Barhumlük Azmawət, 32-33 Xaalbonlük Əliyahəba, Yaxənnning oşulliri, Hərarlık Xammahning oşli Yonatan, Hərarlık Xararning oşli Aşiyam, □ 34 Maakatiy Ahasbayning oşli Əlifələt, Gilonlük Aşitofəlnning oşli Eliyam, 35 Karməllik Həzray, Arbilik Paaray, 36 Zobaşdin boləşan Natanning oşli Igal, Gadlik Banni, 37 Ammoniy Zələk, Bəərotlük Naşaray (u Zəruiyaning oşli Yoabning yaraş kətürgüqisi idi), 38 Yitriulik Ira, Yitriulik Garəb 39 wə Hittiy Uriya katarliklər bolup, ularning həmmisi ottuz yəttə kixi idi. □

□ 23:11 «Bir küni Filistiylər qoxun bolup yioşiloşanidi» — baxka birhil təjimişi: «Bir küni Filistiylər Leşi (yezisi)da yioşiloşanidi». □ 23:20 «U Moabiy Ariəlnning ikki oşlini oltürgən» — yaki «U Moabtiği ikki xirdək kixini oltürgən». □ 23:29 «Baanahning oşli Hələb» — yaki «Baanahning oşli Hələdi». □ 23:32-33 «Hərarlık Xammahning oşli Yonatan» — ibraniy tilida «oşli» değən səz tepilmaydu. Yonattanning Xammah (Xagi) bilən boləşan munasiwiti «1Tar.» 11:34din kəruilidu. □ 23:39 «... wə Hittiy Uriya katarliklər bolup, ularning həmmisi ottuz yəttə kixi idi» — bu tizimlikte Yəhudiyy əməslərdin birnəqqisi bar — məsilən Ammonlük Zələk, Hittiy Uriya wə Moablık Yitma bar.

24

*Dawutning Israilarni royhatkə elix gunahj**1Tar. 21*

¹ Pərwərdigarning oʻzicipi Israiloʻja yənə koʻzoʻjaladi. Xuning bilən U ularni jazalax üqün Dawutni koʻzoʻjividi, u adəm qikirip, ularoʻja: — Israilar bilən Yəhudaliklarning sanini al, dedi. □

² Padixah öz yenida turoʻjan koʻxun sərdari Yoabka: Baroʻjin, Dandin tartip Bəər-Xebaʻoʻiqə Israilning həmmə kəbibilirining yurtlirini kezip, həlkni sanap qikkin, mən həlkning sanini biləy, dedi.

³ Yoab padixahka: Bu həlk həzir məyli qanqilik bolsun, Pərwərdigar Hudaying ularning sanini yüz həssə axuroʻjay. Buni oʻojam padixah öz kəzi bilən kərgəy! Lekin oʻojam padixah nemixka bu ixtin hux bolidikin? — dedi. □

⁴ Əmma Yoab bilən koʻxunning baxka sərdarliri unimisimu, padixahning yarliki ularin küqlük idi; xuning bilən Yoab bilən koʻxunning baxka sərdarliri Israilning həlkini sanioʻjili padixahning kexidin qikti. ⁵ Ular Iordan dəryasidin oʻtup Yaazərgə yekin Gad wadisida Aroərdə, yəni xəhərnin jənub təripidə bargah tikti. ⁶ Andin ular Gileadka wə Tahtim-Hədxining yurtioʻja kəldi. Andin Dan-Yaanəja kelip aylinip Zidonəja bardı. ⁷ Andin ular Tur degən koʻroʻjanlik xəhərgə, xundakla Hiyiylar bilən Kanaaniyularning həmmə xəhərlirigə kəldi; andin ular Yəhuda yurtining jənub təripigə, xu yərdiki Bəər-Xebaʻoʻiqə bardı. ⁸ Xundak kilip ular pütkül zemini kezip, tokkuz ay yigirmə kün otkəndin keyin, Yerusalemoʻja yenip kəldi.

⁹ Yoab padixahka həlkning sanini məlum kilip: Israilda kiliq kətürələydiəjan baturdin səkkiz yüz mingi, Yəhudada bəx yüz mingi bar ikən, dedi.

¹⁰ Dawut həlkning sanini aloʻandin keyin, wijdani azablandi wə Pərwərdigarəja: Bu kilənim esəir gunah boluptu. I Pərwərdigar, kulungning kəbihlikini kətürüwətkəysən; qünki mən tolimu əhməkənilik kiptimən, dedi. □

¹¹ Dawut ətigəndə turoʻjanda Pərwərdigarning səzi Dawutning aldin kərgəqisi boləjan Gad pəyoʻjəmbərgə kelip:

¹² — «Berip Dawutka eytkin, Pərwərdigar: —

Mən üq *bala-kazani* aldingəja koymən, ularning birini talliwəloʻjin, mən xuni üstünggə qüxürimən, dəydu — degin» — deyildi.

¹³ Xuning bilən Gad Dawutning kəxioʻja kelip buni uningəja dedi. U uningəja: «Yəttə yiloʻiqə zeminigda aqarqilik sanga bolsunmu? Yaki duxmənling üq ayoʻiqə seni koʻqlap, sən ularin qaqamsən? Wə yaki üq küngiqə zeminigda waba tarkalsunmu? Əmdi sən obdan oylap, bir nemə degin, mən meni əwətküqigə nemə dəp jawap berəy?» — dedi.

¹⁴ Dawut Gadka: Mən tolimu tənqliktə kəldim! Səndin oʻtünəyki, biz Pərwərdigarning kəlioʻja qüxəyli; qünki Uning rəhimdilliki zordur; insanning kəlioʻja pəkət qüxüp kəlmioʻjaymən! — dedi.

□ **24:1** «*Huda* ularni jazalax üqün Dawutni koʻzoʻjividi, u ...: — Israilar bilən Yəhudaliklarning sanini al, dedi» — xübhəsisziki, Dawut əsli xu niyəttə idi. Məksiti bəlkim öz uluʻluqini kərsitix yaki xuningəja ohxax təkəbburluk niyiti bolsa kərak. Pərwərdigar Israiləja oʻzicipini kərsitix üqün, Dawutning bu yaman ixni kilixioʻja yol koymdi. □ **24:3** «*Lekin oʻojam padixah nemixka bu ixtin hux bolidikin?*» — oʻjelətə ix xuki, hətta Hudadin koʻrkəmaydiəjan Yoabək bir kixi bu ixning Hudaəja yakəmaydiəjanlikini bilidu. □ **24:10** «*Dawut həlkning sanini aloʻandin keyin, wijdani azablandi... tolimu əhməkənilik kiptimən, dedi*» — «həlkni sanaktin otküzüx» degən gunah toʻqruluk «koʻxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

□ **24:1** «*Huda* ularni jazalax üqün Dawutni koʻzoʻjividi, u ...: — Israilar bilən Yəhudaliklarning sanini al, dedi» — xübhəsisziki, Dawut əsli xu niyəttə idi. Məksiti bəlkim öz uluʻluqini kərsitix yaki xuningəja ohxax təkəbburluk niyiti bolsa kərak. Pərwərdigar Israiləja oʻzicipini kərsitix üqün, Dawutning bu yaman ixni kilixioʻja yol koymdi. □ **24:3** «*Lekin oʻojam padixah nemixka bu ixtin hux bolidikin?*» — oʻjelətə ix xuki, hətta Hudadin koʻrkəmaydiəjan Yoabək bir kixi bu ixning Hudaəja yakəmaydiəjanlikini bilidu. □ **24:10** «*Dawut həlkning sanini aloʻandin keyin, wijdani azablandi... tolimu əhməkənilik kiptimən, dedi*» — «həlkni sanaktin otküzüx» degən gunah toʻqruluk «koʻxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

¹⁵ Xuning bilən Pərwərdigar ətigəndin tartip bekitilgən waqitқиғə waba qūxūrđı. Dandın tartip Bəər-Xəbaşıqə yətmix ming adəm əldi.

¹⁶ Əmdi pərixətə qolını Yerusalemoğa uzutup xəhərni həlak qılay degəndə, Pərwərdigar eojir həkūmidin puxayman kılıp, həlkni həlak qiliwatқан Pərixtigə: Əmdi boldi qilojan; qolungni yiołqın, — dedi. U waqıtta Pərwərdigarning Pərixtisi Yəbusiy Arawnaħning haminiNING yenida idi. □

¹⁷ Dawut həlkni yokitiwatқан pərixtinı kərgəndə Pərwərdigarğa: Mana, gunah qilojan mən, kəbihlik qiloıuqi məndurmən. Lekin bu qoylar bolsa nemə kildi? Sening qolung mening üstümgə wə atamning jəmätining üstigə qūxsun! — dedi. □

Dawut hamanni setiwelip qurbangah quridu

¹⁸ Xu küni Gad Dawutning qexioğa kelip uningğa: Berip Yəbusiy Arawnaħning haminiğa Pərwərdigarğa atap bir qurbangah yasioın, dedi.

¹⁹ Dawut Gadning sözi boyiqə Pərwərdigar buyruoıandək kildi.

²⁰ Arawnaħ qarap padixah bilən hizmətkarlarınING öz tərıpigə keliwatқinini kərüp, aldioğa qikiр padixahning aldidə yüzini yərgə təkkuзüp, təzim kildi. ²¹ Arawnaħ: Oıojam padixah nemə ix bilən kullirining aldioğa kəldilikin? — dəp soridi. Dawut: Həlkning arisida wabani tohtitix üqün, bu hamanni səndin setiwelip, bu yərdə Pərwərdigarğa bir qurbangah yasioıili kəldim, — dedi.

²² Arawnaħ Dawutқа: Oıojam padixah əzliri nemini halisila xuni elip qurbanlık kilsila. Mana bu yərdə köydürmə qurbanlık üqün kalılar bar, otun qılıxқа haman tepidioınan tirnilar bilən kalılarning boyunturuqliri bar. ²³ I padixah, buning həmmisini mənki *Arawnaħ* padixahқа təkdim qılay, dedi. U yənə padixahқа: Pərwərdigar Hudaliri silini qobul kılıp xəpkət kərsətkəy, dedi.

²⁴ Padixah Arawnaħğa: Yaq, qandaqla bolmisun bularnı səndin öz nərhidə setiwalmısam bolmaydu. Mən bədəl təliməy Pərwərdigar Hudayimoğa köydürmə qurbanlıqlarnı hərgiz sunmaymən, — dedi. Andin Dawut haman bilən kalılarnı əllik xəkəl kümüxkə setiwaldi. □

²⁵ Andin Dawut u yərdə Pərwərdigarğa bir qurbangah yasap, köydürmə qurbanlıqlar bilən inaqlık qurbanlıqliri kildi. Pərwərdigar zemin üqün qilojan dualarnı qobul kılıp, waba Israilning arisida tohtidi.

□ **24:16 «Pərwərdigarning Pərixtisi»** — bu alahidə xəhs toqruluk bizning «Təbirlər»imizni kərüng. □ **24:17 «Lekin bu qoylar bolsa nimə kildi?»** — «bu qoylar» Hudaning həlkini kərsitidu. □ **24:24 «əllik xəkəl»** — bəlkim 600 gram ətrapida idi.

Padixahlar «1»

Dawut padixah oqli Sulaymanni ez ornioja tahtka olturojuzidu

¹ Dawut padixah heli yaxinip qalqanidi; uni yotqan-ədiyal bilən yapsimu, u issimaytti.

² Hizmətkarliri uningoa: — Olojam padixah əzliri üqün, aldirida turidioqan bir pak kız tapkuzayli; u padixahın həwər elip, silining kuqaklirida yatsun; xuning bilən olojam padixah issiyula — dedi.

³ Ular pütkül Israil zeminini kezip güzəl bir kızni izdöp yürüp, ahiri Xunamlik Abixagni tepip padixahning aldioja elip kəldi. □ ⁴ Kız intayin güzəl idi; u padixahın həwər elip uning hizmitidə bolatti, əmma padixah uningoa yeqinqilik kılmaytti. □

⁵ Əmma Həggitning oqli Adoniya mərtiwisini kətürməkqi bolup: «Mən padixah bolimən» dedi. U əzige jəng hərwiliri bilən atlıklarni wə aldida yüridioqan əllik əskərnı təyyar kildi □ ■ ⁶ (uning atisi həqqaqan: «Nemixka bundak kılisən?» döp, uningoa tənbihtərbıya beripmu bəkmioqanidi həm u nahayıti kelixkən yigit bolup, anisi uni Abxalomdin keyin tuoqanidi). □ ■ ⁷ U Zəruiyaning oqli Yoab wə kahın Abiyatar bilən məslihət kılixip turdi. Ular bolsa Adoniyaqoa əgixip uningoa yardəm berətti. ■ ⁸ Ləkin kahın Zadok wə Yəhoyadaning oqli Binaya, Natan pəyoqəmbər, Ximəy, Rəy wə Dawutning əz palwanlıri Adoniyaqoa əgəxmidi.

⁹ Adoniya koy, kala wə bərdioqan torpaqlarni Ən-Rogəlning yenidiki Zohələt degən taxta soydurup, həmmə aka-ukilirini, yəni padixahning oqulliri bilən padixahning hizmitidə bolqan həmmə Yəhudalarni qakirdi. □ ■ ¹⁰ Ləkin Natan pəyoqəmbər, Binaya, palwanlar wə əz inisi Sulaymanni u qakirmidi.

¹¹ Natan bolsa Sulaymanning anisi Bat-Xebaqa: — «Anglimidingmu? Həggitning oqli Adoniya padixah boldi, ləkin oqojimiz Dawut uningdin həwərsiz. ¹² Əmđi mana, əz jening wə oqlung Sulaymanning jəni kutkuzuxqa mening sanga bir məslihət bəriximkə ijazət bərgəysən.

¹³ Dawut padixahning aldioja berip uningoa: — Olojam padixah əzliri kəsən kilip əz kəminilirigə wədə kilip: «Sening oqlung Sulayman məndin keyin padixah bolup təhtimdə olturidu» degən əməsmidilə? Xundak turukluk nemixka Adoniya padixah bolidu? — degin. ¹⁴ Mana, padixah bilən səzlixip turoqiningda, mənmu sening kəyningdin kirip səzüngni ispatlaymən, — dedi.

□ **1:3 «Xunamlik Abixag»** — yaki «Xunəmlik Abixag». □ **1:4 «padixah uningoa yeqinqilik kılmaytti»** — ibraniy tilida «padixah uni tonumaytti» degən ibarə bilən ipadilini. □ **1:5 «Həggitning oqli Adoniya»** — Adoniya Dawutning oqulliridin biri. Həggit Dawutning ayalliridin biri idi («2Sam.» 3:4) **«əz aldida yüridioqan... əskərlər»** — demək, ular əzlrining hususi muhəpizətqiliri idi. ■ **1:5 2Sam. 15:1** □ **1:6 «uning atisi ... uningoa , yəni Adoniyaqoa tənbihtərbıya beripmu bəkmioqanidi həm u ... kelixkən yigit bolup, anisi uni Abxalomdin keyin tuoqanidi»** — Abxalom Dawutning yəne bir ayali Maakağdin tuoqulqan oqli idi. Adoniya Dawutning tətinqi oqli bolup, xu qaşda bəlkim Dawutning oqulliri arisida «qongı» hesablinatti. (2:15ni kəring). Adoniya bəlkim atisi tərpidin ərkə qong kilinoqanlıki həm əzining kelixkənlikidin xundak məşurulinip kətkən ohxaydu. ■ **1:6 1Tar. 3:2** ■ **1:7 1Pad. 2:22, 28** □ **1:9 «Ən-Rogəl»** — buning mənisi bəlkim «Rogəlning bulıki» yaki «Pak kızning bulıki». ■ **1:9** Yə. 15:7; 18:16

¹⁵ Bat-Xeba ičkiri öygə padixahning kexioşa kirdi (padixah tolimu kerip kətkənidi, Xunamlik Abixag padixahning hizmitidə boluwatatti). ¹⁶ Bat-Xeba padixahqa engixip təzim kildi. Padixah: — Nemə təliping bar? — dəp soridi.

¹⁷ U uningə: — I oşojam, sili Pərwərdigar Hudaliri bilən öz dedəklirigə: «Sening oşlung Sulayman məndin keyin padixah bolup təhtimdə olturidu» dəp kəsəm kılğanidila. ¹⁸ Əmdi mana, Adoniya padixah boldi! Lekin i oşojam padixah, silining uningdin həwərliri yok. ¹⁹ U kəp kalilarni, bordaq torpaqlar bilən koylarni soydurup, padixahning həmmə oşullirini, Abiyatar kahinni wə koşunning sərdari Yoabni qaşirdi. Lekin kulliri Sulaymanni u qaşirmidi. ²⁰ Əmdi, i oşojam padixah, pütkül Israilning kəzliri siligə tikilməktə, ular oşojam padixahning əzlriridin keyin təhtliridə kimning olturidioşanlıki toşrisida ularəşa həwər berixlirini kütixiwatidu; ²¹ bir qararəşa kəlmisilə, oşojam padixah öz ata-bowiliri bilən billə uhlaxqa kətkəndin keyin, mən bilən oşlum Sulayman gubahankar sanilip qalarmizmikin, — dedi.

²² Mana, u tehi padixah bilən səzlixip turoşinida Natan pəyoşəmbərnu kirip kəldi. ²³ Ular padixahqa: — Natan pəyoşəmbər kəldi, dəp həwər bərdi. U padixahning aldioşa kiripla, yüzini yərgə yekip turup padixahqa təzim kildi.

²⁴ Natan: — I oşojam padixah, sili Adoniya məndin keyin padixah bolup mening təhtimdə olturidu, dəp eytkənidilimu? ²⁵ Qünki u bügün qüxüp, kəp buqa, bordioşan torpaqlar bilən koylarni soydurup, padixahning həmmə oşullirini, koşunning sərdarlarini, Abiyatar kahinni qaşirdi; wə mana, ular uning aldida yəp-iqip: «Yaxisun padixah Adoniya!» — dəp towlaxmaqta. ²⁶ Lekin kulliri boləşan meni, Zadok kahinni, Yəhoşadaning oşli Binayani wə kulliri boləşan Sulaymanni u qaşirmidi.

²⁷ Oşojam padixah kimning əzlriridin keyin oşojam padixahning təhtidə olturidioşanlıkini öz kullirioşa ukturmay u ixni buyrudilimu? — dedi.

²⁸ Dawut padixah: — Bat-Xebani aldimoşa kiçqiringlar, dedi. U padixahning aldioşa kirip, uning aldida turdi. ²⁹ Padixah bolsa: — Jenimni həmmə kiyinqiliktin kütquzəşan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kılımənki, ³⁰ mən əslidə Israilning Hudasi Pərwərdigar bilən sanga kəsəm kılıp: «Sening oşlung Sulayman məndin keyin padixah bolup ornumda mening təhtimdə olturidu» dəp eytkinimdək, bügünki kündə mən bu ixni qokum wujudqa qikirimən, — dedi.

³¹ Wə Bat-Xeba yüzini yərgə yekip turup padixahqa təzim kılıp: — Oşojam Dawut padixah əbədiy yaxisun! — dedi.

³² Dawut padixah: — Zadok kahinni, Natan pəyoşəmbərni, Yəhoşadaning oşli Binayani aldimoşa qaşiringlar, dedi. Ular padixahning aldioşa kəldi.

³³ Padixah ularəşa: — Oşojanglarning hizmətkarlarini əzünglarəşa koşup, Sulaymanni öz keqirimgə mindürüp, Gişonəşa elip beringlar; ³⁴ u yərdə Zadok kahin bilən Natan pəyoşəmbər uni Israilning üstigə padixah boluxqa məsih kilsun. Andin kanay qelip: — Sulayman padixah yaxisun! dəp towlanglar. □

□ 1:34 «Zadok kahin bilən Natan pəyoşəmbər uni Israilning üstigə padixah boluxqa məsih kilsun» — «məsih kılıx»: — Hudaning yolyoruki bilən Israiləşa yeni bir padixah bekitix üqün uning bexioşa kahin yaqi pəyoşəmbər tərripidin zəytnun meyi sürüluxi kerək idi. Muxu murasim «məsih kılıx» yaqi «məsihləx» deyilən. Xu murasimdin keyin muxu padixah «Hudaning məsih kılışini» dəp atilip, həküm sürüxə Hudaning hoşküşioşa igə, dəp qarilatti. Kahinlar wə bəzi waqitlarda pəyoşəmbərnimu öz wəzipsisigə bekitix üqün «məsih kılınix» murasimi etküzüllətti.

³⁵ Andin u təhtimdə olturuxka bu yərgə kəlgəndə, uningə əgixip menginglar; u mening ornumda padixah bolidu; qünki mən uni Israil bilən Yəhudaning üstigə padixah boluxka təyinlidim, — dedi.

³⁶ Yəhoyadaning oqli Binaya padixahka jawab berip: — Amin! Otojam padixahning Hudasi Pərwərdigarı xundak buyrusun! ³⁷ Pərwərdigar otojam padixah bilən billə boləqəndək, Sulayman bilən billə bolup, uning təhtini otojam Dawut padixahningkidin tehimu uluq kiləqay! — dedi.

³⁸ Zadok kahin, Natan pəyoqəmbər, Yəhoyadaning oqli Binaya wə Kəratiyələr bilən Pələtiylər quxup, Sulaymanni Dawut padixahning keqiriqə mindürüp, Gihonəqa elip bardı. □ ³⁹ Zadok kahin ibadət qediridin may bilən toloqan bir munggüzni elip, Sulaymanni məsih kildi. Andin ular kanay qaldı. Həlkning həmmisi: — Sulayman padixah yaxısun! — dəp towlaxtı. ■

⁴⁰ Həlkning həmmisi uning kəynidin əgixip, sunay qelip zor xadlik bilən yər yeriləqədək təntənə kilixtı. □ ⁴¹ Əmdi Adoniya wə uning bilən jəm boləqan mehmanlar ojalınip qıkkanda, xuni anglıdı. Yoab kanay awazini angliqanda: — Nemixka xəhərdə xunqə kiyqas-sürən selinidu? — dəp sorıdı. ⁴² U tehi səzini tügətməyla, mana Abiyatar kahinning oqli Yonatan kəldi. Adoniya uningə: — Kirgin, kəysər adəmsən, qoqum bizgə hux həwər elip kəlding, — dedi.

⁴³ Yonatan Adoniyaqə jawab berip: — Undak əməs! Otojimiz Dawut padixah Sulaymanni padixah kildi! ⁴⁴ Wə padixah əzi uningə Zadok kahinni, Natan pəyoqəmbərni, Yəhoyadaning oqli Binayani wə Kəratiyələr bilən Pələtiylərni həmrəh kilip əwitip, uni padixahning keqiriqə mindürdi; ⁴⁵ andin Zadok kahin bilən Natan pəyoqəmbər uni padixah boluxka Gihonda məsih kildi. Ular u yərdin qıkip xadlik kilip, pütkül xəhərni kiyqas-sürən bilən lərzigə saldı. Siz anglawatqan sada dəl xudur. ⁴⁶ Uning üstigə Sulayman hazır padixahlik təhtidə olturiwatıdu.

⁴⁷ Yəne kelip padixahning hizmətkarlırı kelip otojimiz Dawut padixahka: «Hudalırı Sulaymanning namini siliningkidin əwzəl kilip, təhtini silin- ingkidin uluq kiləqay!» dəp bəht tiləp mubərəkləxkə kelixtı. Padixah əzi yatqan orunda səjdə kildi ⁴⁸ wə padixah: — «Bügün mening təhtimgə olturoquqı birsini təyinligən, öz kəzlimingə xuni kərgüzgən Israilning Hudasi Pərwərdigarı mubərəklənsun!» — dedi — dedi.

⁴⁹ Xuni anglap Adoniyaning bərlək mehmanlırı həduqup, ornidin kəpup hərbi əz yoliqə kətti. ⁵⁰ Adoniya bolsa Sulaymandin kərkup, ornidin kəpup, *ibadət qediriqə* berip kərbangahning munggüzlırini tuttı. □

⁵¹ Sulaymanqə xundak həwər berilip: — «Adoniya Sulayman padixahın kərkidu; qünki mana, u kərbangahning munggüzlırini tutup turup: — «Sulayman padixah бүgün manga xuni kəmə kilsunki, u əz qulini kiliq bilən öltürməslikkə wədə kiləqay» dedi», — deyildi.

⁵² Sulayman: — U durus adəm bolsa bexidin bir tal qəq yərgə quxməydu. Ləkin uningdə rəzillik tepilsə, ölidu, dedi.

□ **1:38 «Kəratiyələr bilən Pələtiylər»** — bular bolsa Dawutning hususiy muhəpizətgiliridin idi («2Sam.» 8:18ni kəring). Kəratiyələr əslidə Kret arilidin kəlgən boluxı mumkin idi. ■ **1:39** 1Sam. 20:24 □ **1:40 «Həlkning həmmisi ... sunay qelip zor xadlik bilən yər yeriləqədək təntənə kilixtı»** — ibraniy tilidə: «Həlkning həmmisi ... sunay qelip zor xadlik bilən təntənə kiliqip yərni yeriwətti». Mumkinlikli barkı, yər dərwəqə awazlan bilən yerilip kətkənidi. Məsihning kelixidimu qong yər təwrəx bolidu («Zək.» 14:5, «Wəh.» 6:12, 16:18). □ **1:50 «Adoniya ... Sulaymandin kərkup, ... ibadət qediriqə berip kərbangahning munggüzlırini tuttı»** — xu qəqlarda «kərbangahning munggüzlırini tutux» padixahın himayə tiləxni bildürəxning ipadisi idi.

⁵³ Sulayman padixah adəm əwıtıp uni qurbangahdin elıp kəldi. U kelıp Sulayman padixahning aldidə engixıp təzim kıldı. Sulayman uningə: — Əz öyünggə kətkin, — dedi.

2

Dawut Sulaymanoğa ahırkı nəsihətni kılıdu

¹ Dawutning əlidioğan waqti yekınlaxkanda, oqlı Sulaymanoğa tapıláp mundak dedi: —

² «Əmdi yər yüzidikilərnıng həmmısı barıdıoğan yol bilən ketimən. Yürəklik bolup, ərkəktək boləjn! ³ Sən barlık kılıwatқан ixliringda həmdə barlık niyət kıləjn ixliringda rawaj tepixing üqün Musoğa qüxürülgən kənunđə pütülgəndək, Pərwərdigar Hudayingning yollırıda mengıp, Uning bəlgilimiliri, Uning əmrliri, Uning həkümliri wə agah-quwahliklirıda qıng turup, Uning tapxurukını qıng tutkın. □ ⁴ Xundak kıləjanda Pərwərdigar mąnga: «Əgər əwladlırıng öz yoliə kəngül bəlup, Mening aldimda pütün kəlbi wə pütün jeni bilən həkikəttə mangsa, sanga əwladıngdin İsrailning təhtidə olturuxқа bir zat kəm bolmaydu» dəp eytkən səziğə əməl kılıdu. ■

⁵ Əmma Zəruiyanıng oqlı Yoabning mąnga kıləjnini, yəni unıng əzi kəndak kılıp İsrailning koxunıdiki ikki sərdarnı, yəni Neriyanıng oqlı Abnər bilən Yətərning oqlı Amasani urup öltürup, tıng məzğildə jəngdə təkülgəndək kən təkup, beligə baqlıoğan kəmərgə wə putioğa kiygən kəxiğə jəngdə təkülgəndək kən qeqıp, daql kıləjanlıkını bilisən. ■ ⁶ Sən uni danalıqınoğa muwariq bir tərəp kılıp, unıng aq bexining gərgə salamət qüxüxiğə yol koymioğaysən. □

⁷ Ləkin Gileadlık Barzillayning oquullırıə mährıbanlık kərsitıp, dastihingdin nan yegüzgin; qunki mən akang Abxalomdin kaqkınımda, ular yenimoğa kelıp mąnga xundak kıləjan. ■

⁸ Wə mana Bahurimdin kəlgən Binyamin kəbilisidin Geraning oqlı Ximəy yeningda turıdu. U mən Maħanaimoğa barıdıoğanda, əxəddiy lənət bilən meni karəjidi. Keyin u İordan dəryasıə berıp mening aldimoğa kəlgəndə, mən Pərwərdigarning *namı* bilən uningə: «Sən kılıq bilən öltürməymən» dəp kəsəm kıldim. ■ ⁹ Əmma hazır uni gunahsız dəp sanımoğın. Əzüng dana kixi boləjandın keyin uningə kəndak kılıxni bilisən; hərħaldə unıng aq bexini kənitıp gərgə qüxürgin. □

¹⁰ Dawut öz ata-bowliri bilən bir yərdə uhlidi. U «Dawutning xəhiri» *değən jayda* dəpnə kılındı. □ ■ ¹¹ Dawutning İsrailoğa səltənət kıləjan waqti

□ **2:3 «barlık niyət kıləjan ixliringda...»** — ıbranıy tilıda: «sən kəyərgə burulsang...» değən səzlər bilən ipadilınıdu. ■ **2:3** Kən. 17:18; 29:9; Yə. 1:7 ■ **2:4** 2Sam. 7:12; Zəb. 132:12 ■ **2:5** 2Sam. 3:27; 20:10 □ **2:6 «uning aq bexining gərgə salamət qüxüxiğə yol koymioğaysən»** — muxu yərdə «gər» «təhtısara» değənnı bildürıdu. ■ **2:7** 2Sam. 17:27; 19:31 ■ **2:8** 2Sam. 16:5; 19:19 □ **2:9 «...hərħaldə unıng aq bexini kənitıp gərgə qüxürgin»**

— muxu yərdə «gər» «təhtısara» değənnı bildürıdu. «Zəruiyanıng oqlı Yoab... Binyamin kəbilisidin Geraning oqlı Ximəy» — bu ikki adəmnıng Sulaymanoğa düxmən bolıdıəjanlıkioğa Dawut padixahning kəzi yətti. Əslidə u ularni jazalaxқа tooğra kelətti; biraq əzi eşir gunah sadır kıləjanlıkı tüpəylidin («2Sam.» 11-bab) hıjaləttə kelıp, qoli bu ixlaroğa heq barmaytı. □ **2:10 «Dawut öz ata-bowliri bilən bir yərdə uhlidi»** — muxundak ıbarılər üstidə «Yarıtılıx» tiki «koxumqə sez»imızdə tohtilimiz. ««Dawutning xəhiri» değən jay» — «Dawutning xəhiri»: — Zionni, yəni Yerusalemdeki egiz dənggə jaylaxқан, Dawut kuroğan kəl'əni kərsitıdu. ■ **2:10** Ros. 2:29; 13:36

□ **2:3 «barlık niyət kıləjan ixliringda...»** — ıbranıy tilıda: «sən kəyərgə burulsang...» değən səzlər bilən ipadilınıdu. ■ **2:3** Kən. 17:18; 29:9; Yə. 1:7 ■ **2:4** 2Sam. 7:12; Zəb. 132:12 ■ **2:5** 2Sam. 3:27; 20:10 □ **2:6 «uning aq bexining gərgə salamət qüxüxiğə yol koymioğaysən»** — muxu yərdə «gər» «təhtısara» değənnı bildürıdu. ■ **2:7** 2Sam. 17:27; 19:31 ■ **2:8** 2Sam. 16:5; 19:19 □ **2:9 «...hərħaldə unıng aq bexini kənitıp gərgə qüxürgin»** — muxu yərdə «gər» «təhtısara» değənnı bildürıdu. «Zəruiyanıng oqlı Yoab... Binyamin kəbilisidin Geraning oqlı Ximəy» — bu ikki adəmnıng Sulaymanoğa düxmən bolıdıəjanlıkioğa Dawut padixahning kəzi yətti. Əslidə u ularni jazalaxқа tooğra kelətti; biraq əzi eşir gunah sadır kıləjanlıkı tüpəylidin («2Sam.» 11-bab) hıjaləttə kelıp, qoli bu ixlaroğa heq barmaytı. □ **2:10 «Dawut öz ata-bowliri bilən bir yərdə uhlidi»** — muxundak ıbarılər üstidə «Yarıtılıx» tiki «koxumqə sez»imızdə tohtilimiz. ««Dawutning xəhiri» değən jay» — «Dawutning xəhiri»: — Zionni, yəni Yerusalemdeki egiz dənggə jaylaxқан, Dawut kuroğan kəl'əni kərsitıdu. ■ **2:10** Ros. 2:29; 13:36

kirik yil idi; u Hebronda yettə yil sältənət qilip, Yerusalemda ottuz üq yil sältənət kildi. ■

Sulaymanning orni mustəhkəmlinidu

12 Sulayman atisi Dawutning təhtidə olturdi; uning sältəniti heli mustəhkəmləndi. ■ 13 Əmma Haggitning oqli Adoniya Sulaymanning anisi Bat-Xebaning kexioja bardi. U uningdin: — Tinqlik məksitidə kəldingmu? — dəp soridi. U: — Xundak, tinqlik məksitidə, dedi.

14 U yənə: — Sanga bir sözüm bar idi, dedi. U: — Sözüngni eytkin, dedi.

15 U: — Bilisənki, padixahlik əslidə meningki idi, wə pütün Israil meni padixah bolidu dəp, manga qaraytti. Ləkin padixahlik məndin ketip, inimning ilkiğə ötti; qünki Pərwərdigarning iradisi bilən u uningki boldi.

■ 16 Əmdi sanga bir iltimasim bar. Meni yandurmioqin, dedi. U: — Eytkin, dedi.

17 U: — Səndin ətünimən, Sulayman padixahka mən üqün eytkinki — qünki u sanga yak deməydu! — U Xunamlik Abixagni manga hotunlukka bərsun, dedi.

18 Bat-Xeba: — Makul; sən üqün padixahka söz qilay, dedi.

19 Bat-Xeba Adoniya üqün söz qiləyli Sulayman padixahning aldioja bardi. Padixah qorup aldioja berip, anisioja təzim kildi. Andin təhtigə berip olturup padixahning anisioja bir təhtni kəltürdi. Xuning bilən u uning ong yenida olturup, uningoja: — 20 Sanga kiqikkinə bir iltimasim bar. Meni yandurmioqin, dedi. Padixah uningoja: — I ana, sorawərgin, mən seni yandurməymən, dedi.

21 U: — Akang Adoniyaoja Xunamlik Abixagni hotunlukka bərgüzgin, dedi.

22 Sulayman padixah jawab berip anisioja: — Nemixka Adoniya üqün Xunamlik Abixagni soraysən? U akam boləjanikən, uning üqün, Abiyatar kahin üqün wə Zəruyaning oqli Yoab üqün padixahliknimu sorimamsən! — dedi. □

23 Sulayman padixah Pərwərdigar bilən kəsəm qilip mundak dedi: — Adoniya xu səzni qiləjini üqün əlmisə, Huda meni ursun yaki uningdin artuk jazalisun! 24 Mening ornumni mustəhkəm qiləjan, atamning təhtidə olturojuzojan, Əz wədisi boyiqə manga bir əyni qurojan Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm qilimənki, Adoniya bügün əlümgə məhküm qilinidu, dedi. □ ■

25 Xuning bilən Sulayman padixah Yəhoyadaning oqli Binayani bu ixka əwətti; u uni qepip öltürdi.

26 Padixah Abiyatar kahinoja: — Mang, Anatottiki əz etizlikingə barəqin. Sən əlümgə layiqsən, ləkin sən Rəb Pərwərdigarning əhdə sandukini atam Dawutning aldidə kətürgənliking tūpəylidin, wə atamning tartkan həmmə azab-oqubətlikidə uningə həmdərd boləjining üqün, mən hazır seni əlümgə məhküm qilməymən, dedi. ■

■ 2:11 1Tar. 29:27 ■ 2:12 1Tar. 29:23; 2Tar. 1:1 ■ 2:15 1Tar. 22:9; 28:5 □ 2:22

«Nemixka Adoniya üqün Xunamlik Abixagni soraysən? U akam boləjanikən, uning üqün, ... padixahliknimu sorimamsən!» — mumkinlikli barki, Adoniya atisining kenizlikini əmrigə alsə, həlk uni atisioja barawər ikən, xunga padixah boluxka layiq dəp qaraytti. Sulaymanning kəzliri bu ixka yətti. □ 2:24 «Pərwərdigar... Əz wədisi boyiqə manga bir əyni qurojan...» — «əy» muxu yərdə Sulaymandin bolidiojan xahənə sulalini kərsitidu. ■ 2:24 2Sam. 7:12, 13

■ 2:26 1Sam. 22:20-23; 2Sam. 15:24

27 Andin Sulayman Abiyatarni Pərwərdigarğa kahin boluxtin juda kilip həydidi. Xuning bilən Pərwərdigarning Əlining jəməti toqrluluk Xilohda eytkan sözi əməlgə axuruldi. □ ■

28 Buning həwiri Yoabka yətkəndə (qünki Yoab Abxalomğa əgəxmigən bolsimu, Adoniyaga əgəxkanidi) Yoab Pərwərdigarning qedirioğa keçip kurbangahning münggüzlirini tutti. ■ 29 Sulayman padixahqa: «Mana, Yoab Pərwərdigarning qedirioğa keçip berip, kurbangahning yenida turidu» degən həwər yətküzüldi. Sulayman Yəhoyadaning oqli Binayani xu yərgə əwətip: — Mang, uni öltürüwətkin, dedi.

30 Binaya Pərwərdigarning qedirioğa berip uningğa: — «Padixah seni buyaqqa çiqsun!» dedi, dedi. U: — Yak, muxu yərdə əlimən, dedi. Binaya padixahning yenioğa kaytip uningğa həwər berip: — Yoab mundak-mundak dedi, manga xundak jawab bərdi, dedi.

31 Padixah uningğa: — U əzi degəndək kilip, uni qepip öltürgin wə uni dəpnə kilöjn. Xuning bilən Yoab təkkən nahək kan məndin wə atamning jəmətidin kətürölüp kətkəy. 32 Xundak kilip atam Dawut bihəwər əhwalda u əzidin adil wə esil ikki adəmni, yəni Israilning koxunining sərdari nəring oqli Abnər bilən Yəhudadaning koxunining sərdari Yətərnig oqli Amasani kilioqliqini üqün, Pərwərdigar u təkkən kənni öz bexioğa yanduridu. 33 Ularning kəni Yoabning bexi wə nəslining bexioğa mənggü yanəy; lekin Dawut, uning nəsl, jəməti wə təhtigə əbədil'əbədgiqə Pərwərdigardin tinq-hatirjəmlik boləy, dedi.

34 Yəhoyadaning oqli Binaya çiqip uni qepip, əlümgə məhkum kildi. Andin u qəldiki öz əyidə dəpnə kilindi.

35 Padixah Yəhoyadaning oqli Binayani uning ornioğa koxunning sərdari kildi; padixah Abiyatarning ornioğa Zadəkni kahin kilip təyinlidi. ■

36 Andin keyin padixah Ximəyni qəkirip uningğa: — Yerusalemda əzünggə bir əy selip u yərdə olturoljn. Baxka heq yərgə çiqma. 37 Əgər sən çiqip Kidron jiləsidin ətsəng, xuni enik bilip koyki, xu kündə sən xəksiz əlisən. Səning kəning öz bexingğa çuxidu, dedi.

38 Ximəy padixahqa: — Olojamning sözi bərhəktur. Olojam padixah eytkəndək kulliri xundak kilidu, dedi. Xuning bilən Ximəy uzun wakitkiqə Yerusalemda turdi.

39 Üç yildin keyin xundak boldiki, Ximəyning kulliridin ikkisi keçip Maakahning oqli, Gatning padixahi Aqixning kexioğa bardı. Ximəygə: — Mana kulliring Gat xəhiridə turidu, degən həwər yətküzüldi. 40 Ximəy exikini tokup kullirini izdigili Gatka, Aqixning yenioğa bardı. Andin u yenip öz kullirini Gattin elip kəldi.

41 Sulaymanğa: — Ximəy Yerusalemdin Gatka berip kəldi, dəp həwər yətküzüldi. 42 Padixah Ximəyni qəkırtip uningğa: — Mən seni Pərwərdigar bilən kəsəm kildurup: — Xuni enik bilip koyki, sən kaysi küni çiqip birəy yərgə barəjan bolsang, sən xu künidə xəksiz əlisən, dəp aqahlandırup eytmiojanmidim? Əzüngmu, mən angliəjan səz bərhək, degəndingəy? 43 Xundak boləjanikən, nemixka əzüng Pərwərdigar aldidə kiləjan kəsimingni buzup, mən sanga buyruəjan buyrukumnimu tutmiding? — dedi.

44 Padixah Ximəygə yənə: Sən atam Dawutka kiləjan həmmə rəzillikni obdan bilisən, u kənglünggə ayandur. Mana Pərwərdigar rəzillikingni öz bexingğa yanduridu. ■ 45 Lekin Sulayman padixah bolsa

□ 2:27 «Pərwərdigarning Əlining jəməti toqrluluk Xilohda eytkan sözi əməlgə axuruldi» — bu səz «1Sam.» 2:27-36də wə 3:11-14də hatiriləngən. ■ 2:27 1Sam. 2:31-36 ■ 2:28 1Pad. 1:50 ■ 2:35 1Sam. 2:35 ■ 2:44 2Sam. 16:5, 6, 7

bərikətlinip, Dawutning təhti Pərwərdigarning aldida əbədil'əbəd mustəhkəm qilinidu, dedi.

⁴⁶ Andin padixahning buyruki bilən Yəhoyadaning oqli Binaya çikip uni qepip öltürdi. Padixahlik bolsa Sulaymanning qolida mustəhkəm qilindi. ■

3

Pərwərdigar Sulaymanoşa danalığ beridu

2Tar. 1:1-12

¹ Sulayman Misirning padixahi Pirəwn bilən ittipak tüzüp Pirəwnning kizini hotunluqqa aldi. Öz ordisi, Pərwərdigarning öyi wə Yerusalemining qerisidiki sepilni yasap pütüküzgüçilik u uni «Dawutning xəhiri»gə apirip turuuzdi. ■

² Xu waqitlarda Pərwərdigarning nami üqün bir ibadəthana yasalmioqini üqün həlk «yukiri jaylar»da qurbanliklerini qilatti. □ ■

³ Sulayman Pərwərdigarni sөyüp, atisi Dawutning bəlgiligənliridə mangatti. Pəket «yukiri jaylar»da qurbanlik kilip huxbuy yaqatti. □

⁴ Padixah qurbanlik kilöçili Gibeonoşa bardi; qünki u yər «uluş yukiri jay» idi. Sulayman u yərdiki qurbangahda bir ming köydürmə qurbanlik sundi. ■ ⁵ Pərwərdigar Gibeonda Sulaymanoşa keqisi qüxidə köründi. Huda uningöşə: — Mening sanga nemə beriximni layik tapsang, xuni tiligin, dedi. ■

⁶ Sulayman jawabən mundaq dedi: — Kulung atam Dawut Sening aldingda həkikət, həkqaniylik wə kənglining səmimiyligi bilən mangojanliki bilən Sən uningöşə zor mehrəbanlikni kərsətkəniding; wə Sən xu zor mehrəbanlikni dawam kilip, bügünki kundikidək öz təhtidə olturöçili uningöşə bir oşul bərding. ⁷ Əmdi i Pərwərdigar Hudayim, kulungni atam Dawutning ornida padixah kilding. Əmma mən pəket bir gödək bala halas, çikix-kirixnimu bilməymən. ■ ⁸ Öz kulung Sən tallioşan həlking, köplükidin sanap bolmaydioşan həsabsiz uluş bir həlk arisida turidu. ■

⁹ Xunga Öz kulungöşə həlkingning üstidə həküm kilixka yahxi-yamanni pərk etidioşan oyoşak bir kəlbni bərgəysən; bolmisa, kim bu uluş həlking üstigə həküm kilalisun? — dedi.

¹⁰ Sulaymanning xuni tilikini Rəbni hux kildi.

■ **2:46** 2Tar. 1:1 ■ **3:1** 1Pad. 7:8 □ **3:2** «həlk «yukiri jaylar»da qurbanliklerini kilatti» — «yukiri jaylar»: — Təwrattiki «Kən.» 12:5-14də wə baxka munasiwətlük yərlərdə, Huda Israillaroşa: — Birsı manga atap qurbanlik kilsa, pəket «Əzüm tallioşan jay»da qurbanlik kilsun, dəp tapilaydu. Israilling tarihida Huda muxundaq qurbanlik kilidioşan birməqə jayni bekitkənidi (bir waqıtta pəket birla jayni bekitətti). Biraq Israillər bəlkim öz kölaylikini közləp (wə bəlkim butpərsəslərnin ix-hərikətlirini dorap) Hudanin əmrini nəziridin sağıt kilip taş qoşkiliri qatarlik yukiri jaylarda Hudaşə ibadət kilip qurbanlik qilatti. Buning xundaq bir həti bar idiki, ular ətrapidiki butpərsəslərnin təsirini qəbul kilip, xu yərdə hərhil butlaröçimu qokunup, hətta butpərsəslərgə əgixip «insan qurbanlik»larnimu kilixi mumkin wə dərwəşə köp waqitlarda xundaq qilatti (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni köring). ■ **3:2** Kən. 12:5 □ **3:3** «Sulayman Pərwərdigarni sөyüp, atisi Dawutning bəlgiligənliridə mangatti; pəket «yukiri jaylar»da ... huxbuy yaqatti» — «Dawutning bəlgiligənliri»: — xübhisizki, Musa pəyoşəmbərgə qüxürölgən barlik bəlgilimiləni öz iqigə aloşan. Ularning iqida, qurbanlik kilix «yukiri jaylar»da əmas, bəlkı Pərwərdigar bekitkən jaydila boluxi kerək, dəp bekitölgən («Kən.» 12:10-14). ■ **3:4** 2Tar. 1:3 ■ **3:5** 1Pad. 9:2 ■ **3:7** 2Tar. 2:7 ■ **3:8** 2Tar. 1:9

¹¹ Huda uningõja: — Sæn xuni tiligining üqün — Ya özüng üqün uzun ömür tilimäy, ya özüng üqün dölät-baylık tilimäy, ya düxmänliringning janlirini tilimäy, bälki toõra hëküm kilõjili oyõtaq boluxka özüng üqün äkil-parasätni tiligining üqün, ■ ¹² mana, sözüng boyiõta xundaq kildim. Mana sanga xundaq dana wə yorutulõan qälbnı bərdimki, sændin ilgiri sanga ohxaydiõjini bolmõõan, sændin keyinmu sanga ohxaydiõjini bolmaydu. ■ ¹³ Mæn sæn tilimigæn nərsinimu, yəni dölät-baylık wə xan-xəhrətnı sanga bərdim. Xuning bilən barlık künliringdə padixahlarning arisida sanga ohxax bolidiõjini qıkmaydu. ■ ¹⁴ Əgər atang Dawut mangõjandək Mening yollirimda mengip, bəlgilimilirim wə əmrlirimni tutsang künliringni uzartimən, dedi.

¹⁵ Sulayman oyõanõjanda, mana bu bir qüx idi. U Yerusalemõja kelip Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldioõa kelip, ərə turup köydürmə qurbanlıqlarnı kilip, təxəkkür qurbanlıklarını ötküzüp, həmmə hizmətkarlırioõa ziyapət kilip bərdi.

Sulaymanning danalıqı ayan bolidu

¹⁶ Xuningdin keyin ikki pahixə ayal padixahning qexioõa kelip uning aldida turdi.

¹⁷ Birinõi ayal: — I oõojam! Mæn wə bu hotun bir öydə olturimiz; u mæn bilən öydə turoõinida bir balini tuõdum. ¹⁸ Mæn balini tuõup üq kündin keyin u hotunmu bir bala tuõdi. Biz ikkiylən u yərdə olturduq; öydə bizdin baxka heq yat adəm yok idi, yalõuz biz ikkiylən öydə iduq. ¹⁹ Xu keqidə bu hotunning balisi əldi; qünki u balisini besip öltürüp qoyõanidi.

²⁰ U yerim keqidə kõrup dedəkliri uhlap qalõjanda, yenimdin oõlumni elip öz kuqıkoõja selip, özining ölgən oõlini mening kuqıkoõja selip koyuptu. ²¹ Ətisi kõrup balamni emitəy desəm mana ölük turidu. Lekin ətigəndə qarısam, u mæn tuõqan bala əməs idi, dedi.

²² İkinõi ayal: — Yak, undak əməs. Tirik qalõjini mening oõlum, ölgini sening oõlung, dedi. Lekin birinõi ayal: — Yak, ölgini sening oõlung, tirik qalõjini mening oõlum, dedi. Ular xu hələttə padixahning aldida talixip turatti.

²³ Padixah: — Biri: «Tirik qalõjini mening oõlum, ölgini sening oõlung» dəydu. Əmma yənə biri: «Yak, ölgini sening oõlung, tirik qalõjini mening oõlum» dəydu, dedi.

²⁴ Padixah: Manga bir kiliq elip kelinglar, dedi. Ular kiliqni padixahka elip kəlgəndə ²⁵ padixah: Tirik balini otturidin kesip ikki parqə kilip yerimini birigə, yənə bir yerimni ikkinõisigə beringlar, dedi.

²⁶ U waqıtta tirik balining anisi öz balisioõa iqini aõritip padixahka: — Ah oõojam! Tirik balini uningõja bərsilə, hərgiz uni öltürmigəylə! — dəp yalwurdi. Lekin ikkinõisi: — Uni nə meningki nə seningki kilmay, otturidin kesinglar, dedi.

²⁷ Padixah jawabən: — Tirik balini uningõja beringlar, uni heq öltürmənglar; qünki bu balining anisi xudur, dedi.

²⁸ Pütkül İsrail padixahning kilõjan həkümi toõrisida anglidi wə ular padixahın kõrkti, qünki ular Hudaning adil həkümlərnı qıqirix danalıqining uningda barlıqını kərđi.

4

Sulaymanning əməldarliri wə hizmətkarliri

¹ Sulayman padixah pütkül İsrailoşa padixah boldi.

² Uning qoşq əməldarliri munolar: — Zadokning oşli Azariya kahin idi; ³ Xixaning oşulliri Elihorə wə Ahiyah katiplar idi; Ahiludning oşli Yəhoxafat diwanbegi idi; ⁴ Yəhoyadaning oşli Binaya qoxunning bax sərdari idi. Zadok bilən Abiyatar kahinlar idi; ⁵ Natanning oşli Azariya nazarət begi, Natanning yənə bir oşli Zabud həm kahin wə padixahning məslihətqisi idi. ⁶ Ahixar ordining oşjidari, Abdaning oşli Adoniram baj-alwan begi idi. ■

⁷ Pütkül İsrail zeminida Sulayman padixahning əzi üqün wə ordidikiliri üqün yemək-iqmək təminləydiolan, on ikki nazarətqi təyinlənğanidi; ularning hər biri yilda bir aydin yemək-iqmək təminləxkə məs'ul idi.

⁸ Ularning ismi təwəndə hatiriləngən: Əfraim taşliq rayonişa Bən-Hur; ⁹ Makaz, Xaalbim, Bəyt-Xəməx wə Elon-Bəyt-Hananşa Bən-Dəkər; ¹⁰ Arubotqa Bən-Həsəd; u yənə Sokoh wə Həfər degən barliq yurtkimu məs'ul idi; □ ¹¹ yənə Nafat-Doroşa Bən-Abinadab (u Sulaymanning kizi Tafatni hotunluqqa aloşan); ¹² Taanaq, Məgiddo wə Yizrəəlning təwənkə tərpidiki Zarətaning yenida bololan pütkül Bəyt-Xanoşa, xundakla Bəyt-Xandin tartip Abəl-Məholahəqiqə, Jokneamdin ötküqə bololan zeminlarşa Ahiludning oşli Baana; ¹³ Ramot-Gileadqa Bən-Gəbər; u yənə Gilead yurtioşa jaylaxqan, Manassəhning oşli Yairoşa təwə bololan kəntlər wə həm Baxandiki yurt Argob, jümlidin u yərdiki sepili, mis baldakliq kəwukliri bololan atmix qoşq xəhərgimu məs'ul idi.

¹⁴ Maşanaimşa Iddoning oşli Ahinadab; ¹⁵ Naftalişa Ahimaaz (u Sulaymanning kizi Basimatni hotunluqqa aloşanidi). ¹⁶ Axir wə Alotqa Huxayning oşli Baanaq; ¹⁷ Issakarşa Paruahning oşli Yəhoxafat; ¹⁸ Binyamin zeminioşa Elaning oşli Ximəy; ¹⁹ Gilead zeminioşa (əslidə Amoriylarning padixahı Sihon wə Baxanning padixahı Ogning zemini idi) Urining oşli Gəbər. U xu yurtqa birdinbir nazarətqi idi.

Sulaymanning dəliti wə xəhriti

²⁰ Yəhuda bilən İsrailning adəmliri dengiz sahilidiki kumdək nuroşun idi. Ular yəp-ıqıp, huxalliq kılatti. ²¹ Wə Sulayman bolsa Əfrat dəryasidin tartip Filistiyələrnin zeminioşa wə Misirning qəgralirioşiqə bololan həmmə padixahlıqlarning üstidə səltənət kılatti. Ular ulpan kəltürüp Sulaymanning pütün əmridə uning hizmitidə bolatti. ²² Sulaymanning ordioşa ketidolan künlük təminat üqün ottuz kor taskioşan aq un, atmix kor qara un, □ ²³ on bordioşan uy, yaylaqtin kəltürülgən yigirmə uy, yüz koy ketətti; buningdin baxqa buşqilar, jərənələr, kiyiklər wə bordioşan tohular lazim idi. ²⁴ Qünki u Tifsahdin tartip Gazoşiqə, Əfrat dəryasining bu tərpidiki həmmə yurtlarning üstidə, yəni Əfrat dəryasining bu tərpidiki barliq padixahlarınin üstidə həküm sürətti; uning tət ətrafi tinq idi. ²⁵ Sulaymanning pütkül künliridə Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə Yəhuda bilən İsrail adəmlirininin hər biri öz üzüm teli wə öz ənjür dərihining tegidə aman-esən olturatti. ■

■ 4:6 1Pad. 12:18 □ 4:10 «Sokoh» — yaki «Soko». □ 4:22 «ottuz kor» — bir kor on litr, 30 kor 300 litr. ■ 4:25 Law. 26:5

²⁶ Sulaymanning jəng hərwilirining atlıri üçün tət ming athanisi, on ikki ming qəwəndizi bar idi. □ ■

²⁷ Məzkur nazarətqilərninğ hərbiəri özigə bekitilgən ayda Sulayman padixahqa wə uning dastihiniəta kəlgənlərninğ həmmisining yeməkiqməklirini keməytməy təminləytti. ²⁸ Həlk bolsa hərbiəri özigə bekitilgən norma boyiqə at-keqirlar üçün arpa bilən samanlarni *nazarətiqilər bar* yərgə elip kelətti.

²⁹ Huda Sulaymanoğa dengiz sahilidiki kumdək danaliki, intayin mol pəmparasət ata kilip, uning kəlbini kəng kilip zor yorutti. □ ³⁰ Xuning bilən Sulaymanning danaliki barliq xərktikilərninğ danalikiyin wə Misirdiki barliq danaliktin axti. ³¹ Qünki u barliq adəmlərdin, jümlidin əzrahliq Etan bilən Maholning oqulliri Həman, Kalkol wə Darda degənlərdin dana idi; wə uning xəhriti ətrapidiki həmmə əllər arisida yeyildi.

³² U eytkən pənd-nəsihət üç ming idi; uning xeir-küyliri bir ming bəx idi. ³³ U Liwandiki kedir dərəhidin tartip tamda əsidiətan ləpəkgülüqə dərəh-giyahlarınğ həmmisini bayan kilip hatiriligənidi; u yənə mal wə haywanlar, kuxlar, həxarət-əmiligüqilər wə beliklar toqrisida bayan kilip hatiriligənidi. ³⁴ Sulaymanning danalikinə angliətili kixilər barliq əllərdin kelətti, xundakla uning danaliki toqruluk həwər tapқан yər yüzidiki həmmə padixahlardin kixilər kəlməktə idi.

5

İbadəthanini quruxqa materiyaallarni toplax

2Tar. 2:1-17

¹ Turning padixahi Hiram Sulaymanni atisining ornioğa padixah boluxqa məsih kilinoğan dəp anglap, öz hizmətkarlırini uning kexioğa əwətti; qünki Hiram Dawutni izqil səyğüci idi. ■ ² Sulayman Hiramğa adəm əwitip mundak uqurni yətküzdi: —

³ «Əzüng bilisenki, atam Dawutning düxmənlirini Pərwərdigar uning puti astioğa koyuquə, u ətrapida hər tərəptə jəng kiləanliki tüpəylidin Pərwərdigar Hudasing namioğa bir ibadəthana yasiyalmidi. ■ ⁴ Əmdi hazır Pərwərdigar Hodayim manga həmmə tərəptin aram bərdi; heqbir düxminim yok, heqbir bala-kaza yok. ⁵ Mana, Pərwərdigarning atam Dawutka: «Mən sening ornungoğa öz təhtinggə olturquzoğan oqlung bolsa, u mening namioğa bir ibadəthana yasaydu» dəp eytkinidək, mən Pərwərdigar Hodayimning namioğa bir ibadəthana yasay dəp niyət kildim; ■ ⁶ əmdi mən üçün *adəmliringgə* Liwandin kedir dərəhlirini kesinglar, dəp yarliq quxürgin; mening hizmətkarlırim sening hizmətkarlıringoğa həmdəmdə bolidu. Sening bekitkining boyiqə hizmətkarlıringoğa berilidiətan ix həkkinə sanga tələymən; qünki əzünggə ayanki, dərəh kesixtə arimizda heqkim Zidondikilərdək usta əməs».

⁷ Hiram Sulaymanning səzini angliəqanda intayin huxal bolup: — Bügün bu uluq həlk üstigə həküm sürüxkə Dawutka xundak dana bir oql

□ **4:26 «tət ming athanisi»** — kəp kona kəqürmilərdə «kirik ming athanisi» deyilidu. Ləkin biz bu sanni kəqürgüqilərninğ hataliki dəp qaraymiz. «2Tar.» 9:25də wə bu tekstning bəzi grek tərjimiliridə «tət ming» deyilidu. «**on ikki ming qəwəndizi**» — yaki «on ikki ming eti». ■ **4:26** 1Pad. 10:26; 2Tar. 1:14; 9:25 □ **4:29 «uning kəlbini kəng kilip zor yorutti»** — yaki «uning kəksi-qarnini bək kəng kildi». ■ **5:1** 2Sam. 5:11; 1Tar. 14:1 ■ **5:3** 1Tar. 28:3 ■ **5:5** 2Sam.

7:13; 1Tar. 22:10; 2Tar. 1:18

bərgən Pərwərdigarə təxəkkür eytilsun! — dedi. ⁸ Hiram Sulaymanə adəm əwitip: — Sən mənə kəyən tələplərinəni anglap kəbul kildim. Mən sənə kədir yəqəy qə arqə yəqəy təqərlək arzu kələnlərinəni həmmisənə adə kəlimən; ⁹ Mənəni hizmət kərlim xuləni Liwəndin dənəzəyə apiridə; mən uləni səl kəlip bəqəlap, dənəz bilən sən mənə bəkətkən yərgə yətküzimən, andin xu yərdə uləni yəxküzimən. Xuning bilən sən uləni təpxuruwəlip, elip kətisən. Buning həsəbiyə sən tələplərim bəyiqə ordidəkilərim üqün yemək-iqmək təminləgəysən, — dedi.

¹⁰ Xundək kəlip, Hiram Sulaymanə bərlək təlipə bəyiqə kədir yəqəqləri wə arqə yəqəqlirini bərdi. ¹¹ Sulayman Hiramə ordidəkilərinəni yemək-iqməkiyə yigirmə mənə kor buqəday wə yigirmə bət səp zəytun mēyini əwətip bərdi. Hər yəli Sulayman Hiraməyə xundək bərdi. □

¹² Pərwərdigar Sulaymanəyə wədə kələndək uningəyə danəlik bərgənidi. Hiram bilən Sulaymənning arisidə inəklik bəlup, ikkisi əhdə tüzəxti. ■

¹³ Sulayman padixah pütən İsrəildin haxarəyə ixləmqiləni bəkitti, ulərinəni sənə ottuz mənə idi. ¹⁴ U bularni nəwət bilən hər əydə on mənədin Liwənyəyə əwətətti; xundək kəlip, ulər bərləy Liwəndə tursə, ikki əy əyidə turdi. Adoniram haxərqiləninəni üstidə turətti. ¹⁵ Sulaymənning yətmix mənə həmmili, təqlərdə ixləydiyən səkən mənə təxqisi bərləy idi.

¹⁶ Uningəni bəxkə Sulaymənning mənəpədliridən ix üstigə kəyuləyən üq mənə üq yüz ix bəxi bərləy idi; ulər ixləmqiləni bəxkərdi.

¹⁷ Padixah yərlək qüxürüxi bilən ulər ibədəthaninəni ulini səlaxkə yonuləyən, qəng wə kəmmətlik təxləni kəsip kəltürdi. ¹⁸ Wə Sulaymənning təmqiləri bilən Hiramning təmqiləri wə Gəballiklər qəxulup təxləni əyup, əyni yəxə üqün yəqəy həm təxləni təyyərləp kəydi. □

6

Mukəddəs ibədəthaninəni quruluxi

2Tar. 3:1-14

¹ İsrəillər Misirdin qikkəndin kəyinki tət yüz səkəsinəni yəli, Sulaymənning İsrəilnəni üstidəki sələnətinəni tətinqi yiləninəni ikkinəni əyidə, yəni Zif əyidə u Pərwərdigərinəni əyini yəxəxkə bəxliidi. ■

□ **5:11** «yigirmə bət» — bərləy «bət» təhmənən 27 litr, 20 bət 540 litr. ■ **5:12** 1Pad. 3:12 □ **5:18** «Gəballiklər» — yəki «Biblosluklər», yəki «girwəkləni kəsküqilər». ■ **6:1** 2Tar. 3:2; Ros. 7:47

Sulayman kurojan ibadethana — bu sūrat yan temi qikiriwetilip, iqi enik kersitilgen sūrat

Sulayman padixah ilatıyadıñ iğirki 500-yılı «Pərwərdigarning aywılı Yerusimda Morteje telesa kuruwı, a basılı» («Padixahlar (1)» 6:1, «Tarih-tazkira (2)» 3:1-2). Yañı yıldıñ keyin u unı pötküzä («Padixahlar (1)» 6:3). Ibadethanening möring usıwılı (qerindil) oq kawsılı hujjəti (pərahiməndə) 60 gəz, kanglıki 20 gəz, egizliki 30 gəz. Ibadethanening hujjəti atropəe qong pasıl tam qerindilgen.

Ibadethanidiki «mukəddəs jay»ning usıwılı 40 gəz, kanglıki 20 gəz («Padixahlar (1)» 6:16, 17-18, «Tarih-tazkira (2)» 3:5-7nınu keriñig). İqda altın «hurubugah», «aldım naha kuyıldıdan altın xira wa on altın orısanın (baxı simi barıqqa, baxı jəruwı barıqqa) kuyıdan («Padixahlar (1)» 7:46-48, «Tarih-tazkira (2)» 4:7).

İkmal tarawlıki kawañ kəwirik «Yahıñ» dap, jəruwı tarawlıki kawañ kəwirik «Bəzə» dap atıldı («Padixahlar (1)» 7:21, «Tarih-tazkira (2)» 3:17).

«Mukəddəs jay»ning aldıdiki aywanıñ usıwılı 20 gəz, kanglıki 10 gəz idi («Padixahlar (1)» 6:3, «Tarih-tazkira (2)» 3:4).

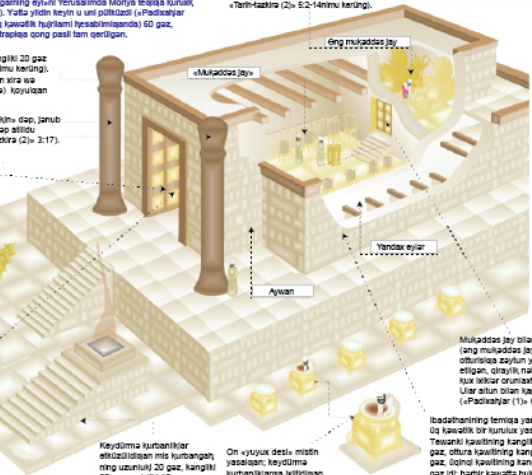
«Dəngiz» dap atılğan jəruwı dıq, egizliki 6 gəz, d'əmeti 10 gəz bolup, unıñqas ikki ming bəz («4000 liri su sıstalı. Das on liri bolup sağı lətkə kəmpəzibən; buler qetm-qetm bolup, tel tarawqa yığılğan» («Padixahlar (1)» 7:23-26, «Tarih-tazkira (2)» 4:2-5).

Arqa yağılıdın yasağan, otıyılıq, nağılğan lıx k, anıñlı, iki iki, aywan wa «mukəddəs jay»ni ayrtı turıdı. Ular altın bilən k, sapıñqas («Padixahlar (1)» 6:33-35).

Keydime turbanıñlar «İbadethanına mıtı kurtarğan» ming usıwılı 20 gəz, kanglıki 20 gəz, egizliki 10 gəz («Tarih-tazkira (2)» 4:1).

On «yuxuk desli» mıdın yasağan; keydime turbanıñlar wa kılınğan hujjəti «səbətning h amıdli uarda yuyalıdı» («Padixahlar (1)» 7:27-38, «Tarih-tazkira (2)» 4:6).

Ibadethanining temioja yəndax dıq kawañlıq bir turuluq yasağan. Tezənkı kawlıñning kanglıki 6 gəz, otıra kawlıñning kanglıki 6 gəz, otırdıq kawlıñning kanglıki 7 gəz idi; kawañ kawañlıq hujjəti yasağan (bir gəz = «aldım» («Padixahlar (1)» 6:5-6, 8, 10).

Sulayman padixah kurojan ibadethana

2 Sulayman padixah Pərwərdigarəja yasioğan ibadethanining uzunluqi atnix gəz, kəngliki yigirmə gəz wə egizliki ottuz gəz idi.

□ 3 Ibadethanidiki «mukəddəs jay»ning aldıdiki aywanıñ uzunluqi ibadethanining kəngliki bilən barawər bolup, yigirmə gəz idi. Ibadethanining aldıdiki aywanıñ kəngliki on gəz idi. ■

4 U ibadethanıoqa rojeklik derizə-pənjirilərnı ornattı. □ 5 Ibadethana temioja, yəni mukəddəs jay wə «kalamhana»ning temioja yəndax üq kəwətlik bir imarətñı saldı wə uning iqigə hujjirılarnı yasadı. □

6 Taxkiriki imarətñning təwənkı kəwıtining kəngliki bəx gəz, otıra kəwıtining kəngliki altə gəz, üqinqi kəwıtining kəngliki yəttə gəz idi. Qünki ibadethanining taxki temida limlarnı ornatқан təxüklər bolmaslıqi üqün u taməja təkqə qikiriləjanıdı. □

7 Ibadethana pütünləy təyyar kılıp elip kelingən taxlardin bina

□ 6:2 «**ibadethanining uzunluqi...**» — ibraniy tilida «öyning uzunluqi...». «**Pərwərdigarəja yasioğan ibadethanining uzunluqi atnix gəz...**» — Mukəddəs Kitabta ixtiliflən «gəz»ni bəlkim bir «jəynək» deyixə toqra kelidu — Yəni adəmning jəynikidin barmaklırining uqioğı bolğan arılıq (tahminən 45 santimetr) idi. ■ 6:3 Yh. 10:23; Ros. 3:11; 5:12 □ 6:4 «**U ibadethanıoqa rojeklik derizə-pənjirilərnı ornattı**» — baxka birnəqəqə hil tərjimilər uqrixi mumkin boləjini bilən hərhalda bu sözlər derizilərnı kərsitidu. □ 6:5 «**Ibadethana temioja, yəni mukəddəs jay wə «kalamhana»ning temioja...**» — muxu yərdə «kalamhana» wəng mukəddəs jay»ning baxka birhil ismidur. 6:16ni wə izahatını kəring. «Kalamhana» deyilixning səwəbi, «əng mukəddəs jay» iğidə «əhdə sanduqi» bar idi, «əhdə sanduqi» iğidə Hudaning İsrail bilən tüzəgən əhdinamisi saqlaklık idi. □ 6:6 «**...Ibadethanining taxki temida limlarnı ornatқан təxüklər bolmaslıqi üqün u taməja təkqə qikiriləjanıdı**» — limning yəne bir uqi «taxki imarət»ning taxki temioja bekitilixi üqün xu tarəptə təxük təxilgen bolsa kerək. «Ibadethana shemisi»ni kəring.

kilinojanidi. Xundak kilonda, uni yasioqan waqıtta nə bolqa nə palta nə baxqa t m r  swablarıning awazi u y rd  heq anglanmaytti.

⁸ T w nki k w tning hujrilirining kirix ixiki ibadəthanining ong t ripid  idi; bir aylanma pələmpəy ottura k w tk  andin ottura k w tting üqinqi k w tk  qikatti. □

⁹ Xundak kilip *Sulayman* ibadəthanini yasap püttürdi. Ibadəthanining  stig  har-limlarni bekitip, uni kedir tahtaylar bilən kaplıdi. ¹⁰ U ibad thaniq  yandax imar tning k w tlirining egizlikini b x gəzdin kildi. Xu imar tning k w tliri ibad thaniq  kedir limliri arkilik tuxuqluk idi.

¹¹ Pərwərdigarning s zi Sulaymanoqa kelip mundak deyildiki: —

¹² «Sən Manga yasawatqan bu ibad thaniq  kəlsək, əgər sən b gilimilirimd  mengip, həkümlirimgə riay  kilip, barlik  mrlirimni tutup ularla mangsang, Mən atang Dawutqa sən toqruluk eytqan s z mg  əməl kilim n; ■ ¹³ Mən Israillarning arisida makan kilip  z h lkim Israilni əsla taxlimaymən».

¹⁴ Sulayman ibadəthanini yasap püttürdi. ¹⁵ Ibadəthanining tamirining iq təripini u kedir tahtayliri bilən yasap, ibadəthanining tegidin tartip torusning limlirioiq  yaoqəq bilən kaplıdi; w  arqa tahtayliri bilən ibad thaniq  pol yatquzdi.

¹⁶ U ibadəthanining arqa temidin yigirmə g z  lq p ara tam yasap, iqkiriki hanini hasil kildi; u tegidin tartip torus limlirioiq  kedir tahtayliri bilən kaplıdi. Bu  ng iqkiriki hana bolup, yəni «kalamhana», « ng muqəddəs jay» idi. □

¹⁷ Uning aldidiki  y, yəni muqəddəs hanining uzunluqi kirik g z idi.

¹⁸ Ibadəthanining iqki tamirioqa kapak w  q q kning nushiliri n kix kilinojanidi. Ibadəthana p t nl y kedir tahtaylar bilən kaplanoqanidi. Heq tax k r nm ytti.

¹⁹ P rw rdigarning  hd  sanduqini u y rd  koyux  q n, u ibad thanining iqkiridiki kalamhanini yasidi. ²⁰ Kalamhanining uzunluqi yigirm  g z, toqrisi yigirm  g z, egizliki yigirm  g z idi;

u uni sap altundin kaplıdi, xundakla uning aldidiki kedir yaoq qlik qurbangahnimu xundak kaplıdi. □ ²¹ Sulayman ibad thanining iqini sap altun bil n kaplıdi; u iqki kalamhanining aldini altun z njirler bil n tosidi; kalamhanini altun bilən kaplıdi. ²² Xu tərikidə u pütkül ibadəthanini, yəni pütkül ibadəthanining iqini altun bilən toluq kaplioqanidi. Kalamhaniq  t lluk bolqan qurbangahnimu p t nl y altun bilən kaplioqanidi. □

²³ Kalamhaniq  u z ytun yaoqiqidin ikki kerubning xəklini yasidi.

□ **6:8 «T w nki k w tning hujrilirining kirix ixiki ibadəthanining ong t ripid  idi»** — biz muxu y rd  («t w nki k w t» deg n səzler bilən) kona grek tilidiki tərjimigə əgəxtuk. «ibadəthanining ong təripi» ibadəthanining jənubiy t ripidir. ■ **6:12** 2Sam. 7:13; 1Pad. 2:4; 9:4; 1Tar. 22:10, 19 □ **6:16 «Bu  ng iqkiriki hana bolup, yəni «kalamhana», « ng muqəddəs jay» idi** — « ng muqəddəs jay»ning «kalamhana» d p atilixining s wabi, uningda Huda Musa p yo mb rg  tapxuroqan « hd  tax tahtiliri» (Hudaning kalami) « hd  sanduqi» iqida turatti; w  uning  stig  b kim bəzi waqtida, bax kahin xu « ng muqəddəs jay»qa kirgəndə, Hudaning bexarətliri ularqa kelixi mumkin idi. □ **6:20 «u ... uning aldidiki kedir yaoq qlik qurbangahnimu xundak kaplıdi»** — bu iqidiki qurbangahqa qurbanliklar sunulmaytti; u «huxbuydan» yaki «huxbuygah» idi. □ **6:22 «Kalamhaniq  t lluk bolqan qurbangah»** — bu «qurbangah», yəni «huxbuydan» ad tt  kalamhanining s l aldida, «muqəddəs jay»ning iqida idi.

Hər birining egizliki on göz idi. □ ■ 24 Bir kerubning bir qanitining uzunluğu bəx göz wə yənə bir qanitining uzunluğu həm bəx göz bolup, bir qanitining uqidin yənə bir qanitining uqioiqə on göz idi. 25 İkkinçi kerubning ikki qaniti qoxulup on göz idi. İkki kerubning qong-kıqıqlıki wə xəkli ohxax idi. 26 Bir kerubning egizliki on göz bolup, ikkinçi kerubningkimu həm xundak idi. 27 U kerublarnı iğkiriki hanıda qoydı. Kerublarning qanatlırı yeyilip turattı. Birsining bir qaniti bir tamoşa tegip, ikkinçisining qaniti udulidiki tamoşa tegip turattı; ikkisining iqidiki qanatlırı hanıning otturisida bir-birigə tegixip turattı. ■ 28 U kerublarnı altun bilən qaplıdı.

29 U ibadəthanıng tamlirining pütkül iq qərsini, yəni iğkiriki hanıng wə həm taxkırıki hanıng qərsini kerub bilən horma dərəhlirining xəkilliri wə qeqək nushiliri bilən nəxix kıldı. 30 İbadəthanıng polini, yəni iğkiriki hanıng həm taxkırıki hanıngkini altun bilən qaplıdı.

31 Kalamhanıng kirix eojioşa u zəytun yaoşiqidin etilgən qox ixiklərni yasıdı. İxiklərning kexəkliri wə bexi əyning toşrisining bəxtin bir qismi idi. □ 32 Bu qox ixiklər zəytun yaoşiqidin etilgənidi; u ixiklərning üstigə kerublar, horma dərəhliri wə qeqək nushiliri nəxix qilinip zinnətləngənidi; u ixiklərni, jümlidin kerub bilən horma dərəhlirining nəxixlirini altun bilən qaplıdı.

33 İbadəthanıng taxkı hanisining ixikining kexəklirini zəytun yaoşiqidin yasıdı; ular əyning toşrisining tətтин bir qismi idi; □ 34 qox qanatlık ixik bolsa arqa yaoşiqidin yasıldı. Bir qaniti yeyilip qatlinattı, ikkinçi qanitimu yeyilip qatlinattı. 35 U ularning üstigə kerublar, horma dərəhliri wə qeqək nushilirini nəxix kıldı; andin ularning üstigə, jümlidin nəxixlər üstigə altun qaplıdı.

36 İğkiriki həylining temini bolsa u üç kəwət yonuloşan tax bilən bir kəwət kedir yaoşiqidin yasıdı.

37 Sulaymanning səltənitining tətinqi yilining Zif eyida Pərwərdigarning ibadəthanisining uli selindi. □ 38 Wə on birinçi yilining Bul eyida, yəni səkkizinçi ayda ibadəthanıng həqyeri qaldurulmay, layihə boyiqə pütünləy tamam boldi. Xundak qilip uning əyni yasixioşa yəttə yil kətti. □

7

Ordining quruluşu

□ 6:23 «Kerublar» — kerublar bolsa Hudaning həküm-jazalirini yətküzidioşan, intayin küqlük pərixtilərdur. Məsilən, «Yar.» 3:24 wə «Əz.» 10-babni kərunğ. ■ 6:23 Mis. 25:18 ■ 6:27 Mis. 25:20 □ 6:31 «İxiklərning kexəkliri wə bexi əyning toşrisining bəxtin bir qismi idi» — baxqa tərjimisi: «İxiklərning kexəkliri bəx qasilik idi». İbraniy tilini qūxinix təs. □ 6:33 «kexəklar» əyning toşrisining tətтин bir qismi idi» — baxqa tərjimisi: «ular (kexəklar) tət qasilik idi». İbraniy tekstini qūxinix təs. □ 6:37 «tətinqi yilining Zif eyida...» — «Zif» eyi ikkinçi ay. Bu bəlkim miladiyədin ilğiriki 966-yılı, Aprel yaki May ayliri boluxi mumkin idi. □ 6:38 «layihə boyiqə pütünləy tamam boldi» — muxu yərdə «layihə» bəlkim Dawut Muqəddəs Rəhning kərsətmisi arqilik aldin kərsətkən shemisini kərsitidu «1Tar.» 28:19).

1 Sulayman öz ordisini bolsa, on üç yilda yasap püttürdi. □ ■

2 U yasioqan bu «Liwan ormini sariyi»ning uzunluqini yüz gəz, kənglikini əllik gəz wə egizlikini ottuz gəz kildi. Kedir yaoiqi tüwrükidin tət qatar wə tüwrüklərnin üstigə kedir limliri koyuloqanidi. □ 3 Tüwrüklərnin üstidiki lim kətürüp turoqan əgzisimu kedir yaoiqidin idi. Limlar jəmiy kirik bəx bolup hər qatarda on bəxtin idi. 4 Uning üç kəwət derizisi bar idi, üç kəwəttiki derizilər bir-birigə udulmu'udul idi. □

5 Barlıq ixiklər wə kexəklər tət qasilik qilinoqandi; ixiklər üç kəznəklik bolup, ixiklər bir-birigə udulmu'udul idi. □

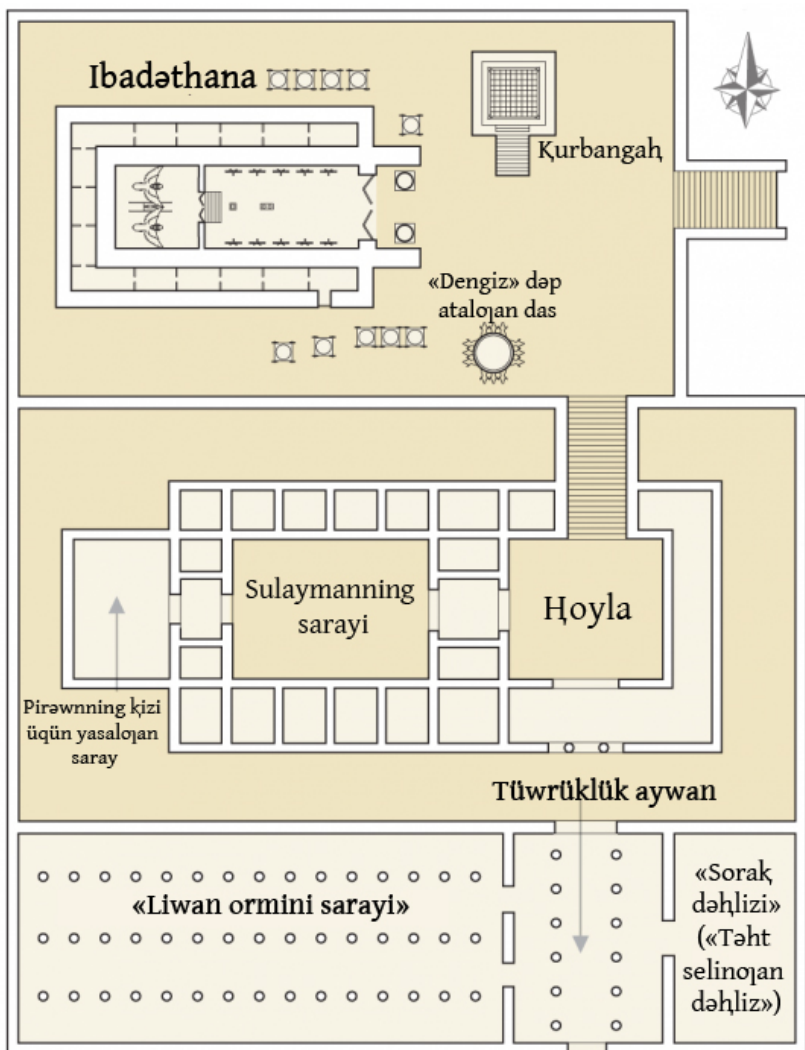
6 U uzunluqini əllik gəz, toqrisini ottuz gəz kilip, tüwrüklük bir dəhliz yasidi; uning aldida yənə bir dəhliz bar idi, wə uning aldida yənə tüwrüklük aywan bar idi. □

7 Andin keyin u soraq soraydioqan təhti üçün «Soraq dəhlizi» dəp ataloqan yənə bir dəhlizni yasidi. U dəhlizning tegidin tartip torusning limliriyoqə kedir yaoiqi bilən qaplanoqanidi.

8 *Sulayman* əzi olturidioqan saray, yəni dəhlizning arqa həylisioqə jaylaxqan sarayning layihəsi «soraq öyi»ningkiqə ohxax idi. Sulayman öz əmrigə aloqan Pirəwning kizi üçün xu dəhlizgə ohxax bir sarayni yasatti. □ ■

□ 7:1 «**Sulayman öz ordisini bolsa, on üç yilda yasap püttürdi**» — Sulayman ibadəthanini quruxqa 7 yil, öz ordisini quruxqa 13 yil waqit sərp kildi. Pütkül Muqəddəs Kitabta «7» degən rəqəm bəzidə Huda wə uning mukəmməllikigə baqlıq, «13» bolsa gunah wə asiylik bilən baqlıq bolidu. Bizdə heq guman yokki, Sulaymaning öz ordisioqə 13 yil sərp qilixi uning allıqaqan təkabbur bolup kətkənlikini puritip beridu. Heq bolmiqanda, u kəprək waqtini öz öyi üstigə sərp qiləqan. ■ 7:1 1Pad. 9:10 □ 7:2 «**Liwan ormini sariyi**» — Sulaymaning ordisinin «Liwan ormini sariyi» dəp atilixining səwəbi uning quruluşida Liwandin kəltürülgən qıraylıq kedir yaoiqilirini kəp ixlətkənliktin boləqanidi. Orda iqidə «kedir yaoiqi tüwrükidin tət qatar» boləqini üçün «ormandək» kəringən bolsa kerək. □ 7:4 «**üç kəwəttiki derizilər bir-birigə udulmu'udul idi**» — bu ayəttiki bəzi ibranıy səzlər intayin az uqraydioqan boləqəqə, mənisini pəkət pərəz qiləqili bolidu. Baxqa bir tərjimisi bəlkim: «üç kəwəttiki hər bir derizə kəznəklik idi».

□ 7:5 «**ixiklər üç kəznəklik bolup, ixiklər bir-birigə udulmu'udul idi**» — kəp baxqa hil tərjimiliri uqriximu mumkin. □ 7:6 «**uning aldida yənə bir dəhliz bar idi, wə uning aldida yənə tüwrüklük aywan bar idi**» — bu ayətnin ikkinqi kışmidiki ibranıyqə ibarilər intayin az uqraydioqan boləqəqə, mənisini pəkət pərəz qiləqili bolidu. «...uning aldida yənə tüwrüklük aywan bar idi» degənnin baxqa birhil tərjimisi «...uning aldida yənə tüwrüklər wə pələmpəy bar idi». □ 7:8 «**...yəni dəhlizning arqa həylisioqə jaylaxqan sarayning...**» — baxqa birhil tərjimisi «...yəni xu əydin ayrim boləqan, bir həylilik, dəhliz iqigə jaylaxqan əyning...». ■ 7:8 1Pad. 3:1

0 50 100 ft
0 10 20 30 m
maxtab (Ingliz qisi... metr)

Sulayman kurojan ibadəthana wə dərğah-saray

Dawut padixah kaytidin salojan xəhərdin Sulayman yeni qurup salojan yurt-məhəlligə kirix üqün, kona xəhərdiki qowuktin ötüp qik ix kerək. Ximaloja qarap mangojanda, kixilər awwal bir dəhlizoja, yəni «Tüwrüklük aywan»oja kiridikən («1Pad.» 7:6). Sol tərəptə «Liwan ormini sarayi» tepilidi (5-7:2). Bu saray asasen sawut-qorallar saklaklik orun idi (17-10:16); uningdiki qong zal bolsa tət qatar kedir

⁹ Bu imaratlarning hëmmisi iqliriki tamliridin tartip qong hëylining tam-lirioiqə, ulidin tartip əgzining pəwazioiqə kimmət taxlardin, yəni əlqəm boyiqə oyulup andin iq-texi hərə bilən kesilgən taxlardin yasalojanidi. ¹⁰ Ulliri bolsa qong wə kimmət taxlardin, uzunluqi on gəz wə səkkiz gəz boləjan taxlardin kilinojanidi. ¹¹ Ullarning üstigə yənə bek-tilgən əlqəm boyiqə oyulojan kimmət esil taxlar wə kedir limliri koyulojanidi. ¹² Qong hëylining qerisidiki tam üq kəwət oyulojan tax wə bir kəwət yonulojan kedir limliridin yasalojanidi. Pərwərdigarning ibadəthanisining iqliriki hëylisining temi wə yənə ordidiki dəhlizining temimu xundak yasalojanidi. □

Usta miskər Hiramning ibadəthanidiki ixliri

2Tar: 3:15-17; 2Tar: 4; 2Tar: 5:1

¹³ Sulayman padixah adəm əwətip Hiramni turdin kəltürdi. ■ ¹⁴ U kixi Naftali kəbilisidin boləjan bir tul hotunning oqli bolup, atisi turluk bir miskər idi. Hiram miskərqiliktə türlük ixlarni kiliqxə tolimu usta, pəmparasətlik wə bilimlik idi. U Sulayman padixahning qəxioqə kelip, uning hëmmə ixini kildi. ■ ¹⁵ U əzi ikki tüwrükni mistin yasidi. Hər bir tüwrükning egizliki on səkkiz gəz bolup, aylanmisi on ikki gəz idi. ■

¹⁶ Bu tüwrüklərnin üstigə koyux üqün mistin ikki tajni kuyup yasap, uning üstigə koydi. Bir tajning egizliki bəx gəz, ikkinqi tajning egizlikimu bəx gəz idi. ¹⁷ Tüwrüklərnin təpəsidiki tajlar torlarqə ohxax zinnətlinip, zənjirlər wə torlanəjan həkilar bilən tokukluk idi. Bir tajning xundak yəttə katar tor həkiliri bar idi, ikkinqi tajningmu həm xundak yəttə kər tor həkiliri bar idi. ¹⁸ U yənə anarlarni, yəni tüwrüklərnin üstidiki hər bir tajni yəyip turidojan tor həkilarning üstigə ikki katar anarni yasidi. U birinqi wə ikkinqi tajqimu ohxaxla xundak kildi. ¹⁹ Aywandiki tüwrüklərnin üstidiki tajliri nilupər xəkillik bolup, egizliki tət gəzdin idi. ²⁰ Ikki tüwrükning tajliridiki tor həkiliriqə yəkin tompiyp qikқан jayning üstidə kəwətmu-kəwət qeridigən ikki yüz anar nushisi bar idi. Ikkinqi tajning qerisimu ohxax idi.

²¹ U tüwrüklərnin ibadəthanining aldidiki aywanqə tiklidi. Ong tərpiqə birni tikləp namini «Yaqin», sol tərpiqə birni tikləp, namini «Boaz» atidi. □ ²² Tüwrüklərnin üsti nilupər xəklidə yasalojanidi. Buning bilən tüwrüklərnin ixliri pütkenidi.

²³ U mistin «dengiz» dəp atalojan yoqan das yasidi. Uning bir girwikidin yənə bir girwikigiqə on gəz kelətti. Uning aylamisi ottuz gəz idi. ■

²⁴ Dasning girwiki asti qeridəp kəpak nushiliri bilən zinnətləngənidi. Bular dasning qerisining hər bir gezigə undin, ikki katar koyulojan idi. Ular das bilən bir waqıtta kuyup qikiriləjanidi. ■ ²⁵ Das on ikki buka xəkli üstidə turozulojanidi. Bularning üqi ximal tərəpkə, üqi ojarb tərəpkə, üqi janub tərəpkə, üqi xərk tərəpkə yüzləngənidi. «dengiz» bularning üstidə idi; ularning arkisi iq tərpidə idi. ²⁶ Dasning kəlinliqi

□ 7:12 «ordidiki dəhlizining temi...» — yaki «ibadəthanidiki aywinining temi...» ■ 7:13 2Tar: 2:12 ■ 7:14 Mis. 31:3 ■ 7:15 2Pad. 25:16, 17; Yər. 52:21 □ 7:21 «Ong tərpiqə birni tikləp namini «Yaqin», sol tərpiqə birni tikləp, namini «Boaz» atidi» — «Yaqin» degənnin mənsisi bəlkim «u mustəhkəmləydu», «Boaz»ning mənsisi bəlkim «uningda küq bar». Ongdin soləqə okuqanda «U (Pərwərdigar) küq bilən uni (bu əyni) mustəhkəmləydu». ■ 7:23 2Tar: 4:2; Yər. 52:20 ■ 7:24 2Tar: 4:3

aliquanning kenglikdök bolup, uning girwiki piyalining girwikidök, xekli eqiloqan nilupärdök idi. Uningoqa ikki ming bat su siqatti. □

²⁷ Uningdin baxka u mistin on töglikni yasidi. Hər bir töglikning uzunluqi töt göz, kəngliki töt göz bolup, egizliki üq göz idi. ²⁸ Bu tögliklər xundak yasalqanidiki, ularning *rəsimlik* tahtiliri bar idi; tahtiliri ramkilar iqigə ornitiloqanidi. ²⁹ Ramkilarning otturisidiki rəsim tahtaylirida wə ramkilarning əzidimu xirlar, buqilar wə kerublarning sürətlik zinnətliri bar idi; xirlar wə buqilarning asti wə üsti zənjirsiman gül qəmbirək xəklidə zinnətləngənidi. □ ³⁰ Hər bir töglikning mis okliri bilən töt qəki bar idi; töglikning dasni kətürüp turidioqan töt burjikidə jazisi bar idi; das astidiki putlirining hər təripidə torlanqan quyma gül xahliri ornitiloqanidi. ³¹ Hər töglikning iqidə qongkurluqi bir göz kelidioqan «kiqik töglik» bolup, aqzi dügilək idi; kiqik töglikning uzunluqi bir yerim göz idi; aqzining ətrapida nəxixlər bar idi; ularning ramkiliri dügilək əməs, bəliki töt qasilik idi. □

³² Töt qəki rəsimlik tahtayliri astida bolup, ularning okliri töglikkə bekitilgənidi. Hər bir qəkning egizliki bir yerim göz idi. ³³ Qaklarning qurulumisi jəng hərwilirining qakliridök idi. Ularining qazanliri, qaskanliri, qetükliri wə oklirining həmmisi mistin quyuloqanidi. ³⁴ Hər bir töglikning töt burjikidə birdin töt tutquqi bar idi; ular tögliktin qikip turatti wə ular töglik bilən təng quyuloqan. □ ³⁵ Hər bir töglikning təpəsidə egizliki yerim göz kelidioqan bir yumilək jaza bar idi. Hər bir töglikning təpəsidə tirək wə rəsimlik tahtaylar bar idi. Ular töglik bilən təng quyuloqan. ³⁶ U muxu tirək wə rəsim tahtayliridiki box orunlaroqa kerub, xir wə horma dərəhlirining nushilirini wə qərisigə torlanqan gül xahlirini nəxix kildi. ³⁷ Xu təriqidə u muxu on töglikni yasap boldi. Həmmisi bir nushida quyulup, ohxax qongluqta wə xəkildə idi.

³⁸ U mistin on das yasioqan bolup, hər bir daska kirik bat su siqatti; hər bir dasning toqrəsi töt göz idi. On töglikning hər birining təpəsidə birdin das bar idi. ■ ³⁹ U bəx dasni ibadəthanining ong yenida wə bəxni ibadəthanining sol yenida koydi; mis dengizni ibadəthanining ong təripigə, yəni xərkiy jənuv təripigə koydi.

⁴⁰ Hiram xularoqa təllük das, kürək wə qaqa-kuqilarnimu yasap təyyar kildi. Xundak kilip Hiram Sulayman padixah üqün Pərwərdigarning əyining barliq quruluq hizmitini pütükzdi: —

⁴¹ ikki tüvrük, ikki tüvrükning üstidiki apkursiman ikki bax wə bu ikki baxni yepip turidioqan ikki torni yasitip püttürdi, ⁴² xu ikki tor üstigə qayqilaxturuloqan töt yüz anarni yasatti. Bir torda ikki qatar anar bolup, tüvrük üstidiki; apkursiman ikki baxni yepip turatti. ⁴³ U on das tögliki wə das töglikigə koyulidioqan on «yuyux desi»ni, ⁴⁴ «mis dengiz» wə uning astidiki on ikki mis buqini yasatkuzdi, ⁴⁵ qazanlarni, kürəklərnəni wə qaqa-kuqilarnimu təyyar kildi. Hiram Pərwərdigarning

□ **7:26 «ikki ming bat»** — bir bat 22 litr boluxi mumkin idi; undaqta 2000 bat 44000 litr idi. «Dengiz»ning xekli «dangqan xəklidiki das bolsa kerək. □ **7:29 «gül qəmbirək xəklidə zinnətləngənidi»** — ibranıy tilidiki nushisida qandak mənəidə ixlitilgini bizgə tehi enik əməs.

□ **7:31 «Hər töglikning iqidə qongkurluqi bir göz kelidioqan «kiqik töglik» bolup, ... ularning ramkiliri dügilək əməs, bəliki töt qasilik idi»** — pütkül ayatning mənisini alimlar tehi toluk eniqliqan əməs. Bizning «pərəziy shema»mizni körüq. □ **7:34 «Hər bir töglikning töt burjikidə birdin töt tutquqi bar idi»** — muxu yərdə ibranıy tilida «burjək» («müriliri») deqan bu sөzning muxu yərdə qandak mənəidə ixlitilgini tehi enik əməs. «Tutquqi» deqan mənisi ehtimalliqka əng yekün. ■ **7:38** 2Tar. 4:6

öyi üqün Sulayman padixahning əmri bilən yasıoqan bu həmmə nərsilər parkıraydıoqan mistin idi.

⁴⁶ Padixah ularni İordan tüzlənglikidə, Sukkot bilən Zarətanning ottur-isida, *xu yərdiki* seoizlayda kəlip yasap, kuydurup qıkti.

⁴⁷ Bu nərsilər xunqə kəp boloaqqa, Sulayman ularning eoqirlikini oeqimidi. Xuning bilən misning eoqirliki məlum bolmidi.

⁴⁸ Sulayman yənə Pərwərdigarning öyi iqidiki barlık əswablarni yasatti: — yəni altun huxbuygahni, «təkdım nan» qoyulidıoqan altun xirəni,

□ ■ ⁴⁹ Kalamhana aldida turidıoqan sap altun qıraoqdanlarni (bəxni ong yenida, bəxni sol yenida) yasatti; wə xularning gulsıman zınnətlirini, qıraoqlirini, qıraoq kişkuqlirini altundin yasatti; ⁵⁰ das-piyalirini, piqaklırini, qaqlirini, təhsilirini wə küldanlarning həmmısını sap altundin yasatti; u iqririki hanining, yəni əng mukəddəs jayning katlinidıoqan, qox kanatlık ixiklərnin gıralirini wə eydiki mukəddəs jayning *ixiklirinin* gıralirini altundin yasatti.

⁵¹ Sulayman padixah Pərwərdigarning öyi üqün kılduridıoqan həmmə kuruluqlar tamam boləanda, u atisi Dawut *Hudaəja* atioqan nərsilərnı (yəni kümüx, altun wə türlük baxqa buyumları) əkəltürüp Pərwərdigarning oeyininə həzinilirigə koydurdi. ■

8

Sulayman əhdə sandukini ibadəthanioqə əkilip qoyidu

2Tar. 5:2-14; 2Tar. 6; 2Tar. 7:1-10

¹ Xu qaoqda Sulayman Pərwərdigarning əhdə sandukini «Dawut xəhıri»din, yəni Ziondin yətkəp kelix üqün İsrail əksakallirini, kəbilə bəqlirini wə İsrail jəmətlirininə bəqlirini Yerusalemoqə öz yenioqə yioyilixqa qakirdi. □ ■

² Buning üqün İsrailning həmmə adəmliri Etanim eyida, yəni yəttinqi aydiki bekitilgən heyttə Sulayman padixahning kexioqə yioyildi. □

³ İsrailning həmmə əksakalliri yetip kəlgəndə Lawiylar əhdə sandukini kətürüp *mangdi*. ⁴ Ular Pərwərdigarning əhdə sandukini, jamaət qediri bilən uning iqidiki barlık mukəddəs buyumları kətürüp elip qıkti. Kahınlar bilən Lawiylar muxurlarnı elip qıkti. □

⁵ Sulayman padixah wə uning aldioqə yioyiloqan barlık İsrail jamaiti əhdə sandukininə aldida mengip, kəplikidin sanini elip bolmaydıoqan san-sanaksız koy bilən kalılarnı qurbanlık kılixatti. ⁶ Kahınlar Pərwərdigarning əhdə sandukini öz jayioqə, ibadəthanining iqki «kalamhana»sioqə, yəni əng mukəddəs jayioqə elip kirip, kerublarning kanatlırininə astioqə koydi. □

□ **7:48 «təkdım nanlar»** — baxqa hil tərjimiliri: «huzuriy nan»lar, «Hudaning huzuridiki nan»lar) yaki «tiziloqan nan». Ular wə altun xirə toqruluk «Mis.» 25:23-30 wə «Law.» 24:5-9ni kəruing. ■ **7:48** Mis. 25:23; 30:1 ■ **7:51** 2Sam. 8:7, 11; 2Tar. 5:1 □ **8:1 ««Dawut xəhıri»...**

yəni Zion... — «Zion» Yerusalemining iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim qoroqan selinip turatti. Keyin ibadəthanımı Zionda kuruloqan. ■ **8:1** 2Sam. 5:9; 6:12, 17; 2Tar. 5:2 □ **8:2 «yəttinqi**

aydiki bekitilgən heyət» — yəni «kəpilər heyti» yaki «mewə hosul heyti». Bu heyət 7-ayning 15-22 künliridə otküzüldü («Law.» 23:34-43). İsrailning ərliri uningə Yerusalemdə qatnıxıqə lazim idi. □ **8:4 «jamaət qediri»** — yəni «jamaət yioyilidıoqan qedir» yaki «ibadət qediri». □ **8:6**

«kalamhana» — 6:16 wə izahatını kəruing.

7 Qünki kerublarning yeyilip turoqan kaniti əhdə sanduqining orni üstidə boloaqqa, əhdə sanduqi bilən uni kətürüp turidioqan baldaqlarni yepip turatti. ⁸ Bu baldaqlar nahayiti uzun boloaqqa, kalamhanining aldidiki mukəddəs jayda turup, əhdə sanduqining yenediki ikki baldaqlarning uqlirini kergili bolatti, biraq öynig sirtida ularni kergili bolmaytti; bu baldaqlar taki bügüngə kədər xu yərdə turmakta. □ ⁹ Əhdə sanduqining iqidə Musa pəyoqambər Hərəb teoqida turoqanda iqidə saloqan ikki tax tahtidin baxka heqnersə yok idi (Israillar Misir zeminidin qikkandin keyin Pərwərdigar ular bilən hərəbdə əhdə tüzgəni).□ ■

¹⁰ Wə xundak boldiki, kaqinlar mukəddəs jaydin qikixioqila, bir bulut Pərwərdigarning ibadəthanisini kaqliwaldi. ¹¹ Kaqinlar bulut tūpəylidin öz wəzəpilirini etəxkə erə turalmaytti; qünki Pərwərdigarning julasi Pərwərdigarning öyini tolduroqanidi.■

¹² Bu pəyttə Sulayman: — Pərwərdigar tum karangoquluk iqidə turimən, dəp eytkanidi; ■

¹³ lekin, *i Pərwərdigar*, mən dərwəkə Sening üçün bir həywətlik makan bolsun dəp, Sən mənggü turidioqan bir öyni yasidim, dedi.□ ¹⁴ Andin padixah burulup barliq Israil jamaitigə bəht tilidi; Israilning barliq jamaiti uning aldidə turatti. ¹⁵ U mundak dedi: — «Israilning Hudasi Pərwərdigarə təxəkkür-mədhiyə boləyay! U Öz əozi bilən atam Dawutka wədə kəloqanidi wə Öz kəli bilən uni əməlgə axurdi. U Dawutka yənə: —

¹⁶ «Mən Öz həlkim Israilni Misir zeminidin elip qikkən kündin buyan namim üçün bu yərdə bir öy salay dəp Israilning hərəkəysi kəbililirining xəhərliridin heqkaysisini tallimidim; biraq həlkim boləqan Israilə həkümrənlik kilsun dəp Dawutni tallidim» degənidi. ■ ¹⁷ Əmdi atam Dawutning Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioqə atəp bir öy selix arzu-niyiti bar idi. ■ ¹⁸ Biraq Pərwərdigar atam Dawutka: «Kənglüngdə Mening namioqə bir öy yasaxka kəloqan niyiting yahxidur; ¹⁹ əmma xu öyni sən yasımayson, bəliki sening puxtungdin bolidioqan oqlung, u Mening namioqə atəp xu öyni salidu», degənidi.

²⁰ Mana əmdi Pərwərdigar Öz səzigə əməl kildi. Mən Pərwərdigar wədə kəloqanidə, atamning ornini besip, Israilning təhtigə olturdum; Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioqə atəp bu öyni saldim. ²¹ Öydə əhdə sanduqi üçün bir jayni rastlidim; əhdə sanduqi iqidə Pərwərdigarning ata-bowilirimizni Misir zeminidin elip qikkanda, ular bilən tüzgən əhdə tahtiliri bardur.■

Sulayman Israil üçün dua kəlidu

²² Andin Sulayman Israilning barliq jamaitigə yüzlinip, Pərwərdigarning kurbangahining aldidə turup, kəllirini asmanə qəritip kətürüp ■

□ **8:8** «**bu baldaqlar taki bügüngə kədər xu yərdə turmakta**» — «bügüngə kədər...» degən sözlər ibadəthana tehi öz jayida turoqan waqtida hatiriləngən, əlwətə, wə xunglaşka xuni ispatlayduki, «Padixahlar»ning kəp kəsimliri Yəhudadikilərnin sürgün boluxidin ilgiri yeziloqan. «2pad.» 24-25 bablirini bəlkim keyinki bir pütükqi qoxup yazoqan boluxi mumkin. □ **8:9** «**Hərəb teoqi**» —Sinay teoqining baxka bir ismidur. ■ **8:9** Mis. 34:27 ■ **8:11** Mis. 40:34, 35; 2Tar. 7:2 ■ **8:12** Mis. 20:21; Law. 16:2; Qan. 4:11; 5:22; 2Tar. 6:1 □ **8:13** «**sening üçün bir həywətlik makan**» — yənə birhil təjəmisini «sening üçün bur turaloqə makan». «**həywətlik makan**» — yənə birhil təjəmisini «turaloqə makan». ■ **8:16** 2Sam. 7:6; 2Tar. 6:5 ■ **8:17** 2Sam. 7:2; 1Tar. 17:1; 2Tar. 6:7 ■ **8:22** 2Tar. 6:12

²³ mundaq dua kildi: — «I Israilning Hudasi Pərwərdigar! Nə yukiriki asmanda nə təwənkı yərdə səndək Huda yoxtur; aldingda pütün kəlbi bilən mangidiəjan kulliring üqün əhdəngdə turup əzgərməs muhəbbitingni kərsətküqisən. ²⁴ Qünki Sən Öz kulung atam Dawutka bərgən wədide turdung; Sən Öz aozing bilən eytkən səzünggə mana bügünkidək Öz kolung bilən əməl kilding. ²⁵ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi Pərwərdigar, Öz kulung atam Dawutka: — «Əgər sening əwladliring öz yollirioja səgək bolup sən Mening aldimda mangojəndək mangidiəjan bolsa, sanga əwladıngdin Israilning təhtidə olturidiəjan bir zat kəm bolmaydu» dəp bərgən wədəngdə turojaysən. ■ ²⁶ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi, Sən kulung Dawutka eytkən səzliring əməlgə axurulojay, dəp ətünimən!

²⁷ Ləkin Huda Əzi rastla yər yüzidə makan kilamdu? Mana, asmanlar bilən asmanlarning asmini seni siəjduralmiəjan yərdə, mən yasiojan bu əy kəndəkmə Sening makanıng bolalisun?! ■ ²⁸ Ləkin i Pərwərdigar Hundayim, kulungning duasi bilən iltijasioja kulək selip, kulungning bügün Sanga kətürgən nidasi wə tilikini angliəjaysən; ²⁹ xuning bilən Öz kəzliringni keqə-kündüz bu əygə, yəni Sən: «Mening namim u yərdə ayan bolsun» dəp eytkən jayoja keqə-kündüz tikkəysən; Öz kulungning u jayoja qarap kiləjan duasioja kulək saləjaysən. □ ■ ³⁰ kulung wə həlking Israil bu jayoja qarap dua kiləjan qəojda, ularning iltijasioja kulək selip, Öz makanıng kiləjan asmanlardin turup angliəjaysən, angliəjiningda ularni kəqürgəysən.

³¹ Əgər birsi öz kəoxnisioja gunah kilsa wə xundakla ixning rast-yalojanlikini bekitix üqün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu əydiki kurbangahıngning aldiəja kəlsə, □ ³² Sən kəsəmnı asmanda turup anglap, amal kilip öz bəndiliring otturisida həküm qıkarəjaysən; gunahi bar adəmnı gunahka tartip, öz yolini öz bexiəja yəndurup, gunahsız adəmnı aklap, əz adillikəja qarap uningəja həkkini bərgəysən.

³³ Öz həlking Israil Sening aldingda gunah kiləjini üqün düxməndin yəngilsə, Sanga kaytip bu əydə turup, namıngni etirap kilip, Sanga dua bilən iltija kilsa, ³⁴ Sən asmanda anglap, Öz həlking Israilning gunahini kəqürüp, ularni Sən ata-bowilirioja təkdim kiləjan zeminoja kayturup kəlgəysən.

³⁵ Ular Sanga gunah kiləjini üqün asman etilip yəmojur yəojmaydiəjan kiliwetilgən bolsa, ləkin ular bu jayoja qarap Sanga dua kilip namıngni etirap kilip, Sening ularni kiyinqilikka saləjining tıpəylidin öz gunahidin yenip towa kilsa, ³⁶ Sən asmanda turup kulək selip, kulliringning wə həlking Israilning gunahini kəqürgəysən; qünki Sən ularəja mēngix kerək boləjan yahxi yolni əgıtisən wə Öz həlkinggə miras kilip bərgən zeminning üstigə yəmojur yəojdurisən!

³⁷ Əgər zeminda aqarqilik ya waba bolsa, ya ziraətlər Dan almisa ya həl qüxsə ya uni qəkətkilər yaqi qəkətkə liqinkiliri besiwalsa, ya düxmənlər ularning zemindiki xəhərlirining kəwuklirioja hujum kilip kərxiwalsa, ya hərəkəndək apət ya kesəllik bolsa, ³⁸ Sening həlking boləjan Israildiki

■ 8:25 2Sam. 7:12, 16; 1Pad. 2:4; Zəb. 132:12 ■ 8:27 2Tar. 2:5; Yəx. 66:1; Yər. 23:24; Ros. 7:49 □ 8:29 «u jayoja qarap kiləjan duasioja...» — yaqi bolmisa: «u jay toqrisidiki duasi...».

■ 8:29 Qan. 12:11 □ 8:31 «Əgər birsi öz kəoxnisioja ... ixning rast-yalojanlikini bekitix üqün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu əydiki kurbangahıngning aldiəja kəlsə...» — bundak kəsəm toqruluk «Qel.» 5:11-31ni kəring. «Kəsəm bu əydiki kurbangahıngning aldiəja kəlsə...» — məmkinqiliki barki, Israilda muxundək kəsəmlərni iqix üqün kurbangahıngning aldiəja kelix kerək əməs idi, pəkət: «Hudaning kurbangahı aldidə kəsəm kilimənkı...» degəndək səzlər eytiləjan bolsa «kurbangah əz aldidə turojəndək» həsəblinatti.

hərəkəndəki kixi öz kənglidiki wabani bilip, ulardin hərəkəysi kixi kəllirini bu öygə sunup, hərəkəndəki dua yaki iltija kəlləni bolma, ³⁹ əmdi Sən turuwatqan məkaning asmandə turup anglap, kəqürüm kəlləyəsən; Sən hər bir adəmnin kəlləni bilgəqkə, amal kəlləni özining yəllirini öziyə yandurəyəsən (qünki Sənlə, yaləuz Sənlə həmmə insan balilirining kəlləlini bilgüqidursən); ⁴⁰ xundəki kəlləni, ular Sən ata-bowilirimizəyə təkdim kəlləni zemində olturup əmrining həmmə künliridə səndin kərkədiəni bolidu.

⁴¹ Əz həlking İsraildin bolmıqan, Səning uluq nəming tūpəylidin yirək-yirəklərdin kəlləni musapir bolma ⁴² (qünki ular Səning uluq nəming, kədrətlik kəlləni wə sozəni bilikini toqrisidə angliylaydu), — undəki birsi kəlləni bu öy tərəkə kəlləni dua kəlləni, ⁴³ Sən turuwatqan məkaning boləni asmanlarda uningəyə kəlləni selip, u musapir Səngə nida kəlləni tiliginin həmmisigə muwapik kəlləyəsən; xuning bilən yər yüzidiki bərlək əllər nəmingni tonup yetip, Əz həlking İsraildək Səndin kərkədiəni bolup, mən yasıqan bu öyning Səning nəming bilən ataləninini bilidu.□

⁴⁴ Əgər Səning həlking Səning tapxurukung bilən dūxmını bilən jəng kəlləni qəlləndə, Sən tallıqan bu xəhərgə, xundəki mən nəmingəyə atəp yasıqan bu öy tərəkə kəlləni Sən Pərwərdigəyəyə dua kəlləni, ⁴⁵ Sən asmanlarda turup ularning duasi bilən iltijasıqan kəlləni selip, ularni nusrətəyə erixtürgəyəsən.

⁴⁶ Əgər ular səngə gənəh sadir kəlləni bolma (qünki gənəh kəlləndəni həqkixi yəlləni) Sən ularəyə tərəkəlinip, ularni dūxmənlinirining kəlləni tapxurəni boləng, bular ularni yirək-yekinəyə, əzlinirining zemindəni sürgün kəlləni elip bəlləni bolma, ■ ⁴⁷ ləkin ular sürgün kəlləni yurttə əs-həxini tərəkəni towa kəlləni, əzi sürgün boləni yurttə Səngə: — Biz gənəh kəlləni, kəbilikəyə bərlək Səndin yüz tərəkəni kəlləni, dəp yelinsə, ⁴⁸ — əgər ularni sürgün kəlləni dūxmənlinirining zemindəni pütün kəlləni wə pütün jənidin Səning tərəkəngəyə yetip, Sən ularning atə-bowilirimizəyə təkdim kəlləni zemindəni, Sən tallıqan xəhər tərəkəni wə mən nəmingəyə atəp yasıqan bu öy tərəkəni yüzini kəlləni, Səngə kəlləni dua kəlləni, ⁴⁹ Sən turuwatqan məkaning boləni asmanlarda turup ularning duasi wə iltijasını anglap ular yüz həküm qəlləni, ⁵⁰ Əz həlkingning Səngə sadir kəlləni gənəhni, Səngə tərəkəngəyə həmmə itətsizliklini kəqürüm kəlləyəsən wə ularni sürgün kəllənləning əldidə ularəyə rəhim tapkuzəyəsənki, xular ularəyə rəhim kəlləni ⁵¹ (qünki ular Əzling Misirdin, yəni tərəkəni tawləx pəqidin qəlləni Əz həlking wə Əz kəlləni mirasingdur); ⁵² Səning kəlləni Əz kəlləni iltijasıqan wə Əz həlkingning iltijasıqan oquk boləni, ular hər ixtə səngə nida kəlləni tiliginidə ularəyə kəlləni saləyəsən; ⁵³ qünki Sən atə-bowilirimizni Misirdin qəlləni Əz kəlləni Musa arkilik yəlləni, Sən həlkingni Əzlingəyə has mirasing boləni dəp, yər yüzidiki həmmə əllər arisidin ularni ayrim elip talliding, i Rəb Pərwərdigər! ■

⁵⁴ Sulayman Pərwərdigəyəyə xə bərlək dua wə iltijasını kəlləni boləndə, kəlləni asmanəyə kəlləni kəlləni Pərwərdigəning kəlləni əldidə tizlinip turəni yərdin kəlləni, ⁵⁵ tərəkəni turup İsrailning bərlək jəmənitigə yəlləni əwəzəyə bəlləni tərəkəni mundaq dēdi: — ⁵⁶ «Uning bərlək wədəni kəlləni boyiqə Əz həlki İsrailəyə aram bərgən Pərwərdigər mubarəktur! U Əz kəlləni

□ 8:43 «bu öy Səning nəming bilən atilidu» — bu ibarə Hudaning ibadəthanisi toqruqluk «bu öy Meningkidur» wə «bu öydə Mening kim ikənlikim ayan kəlləni» dēgəndək ikki məksitini kəlləni. ■ 8:46 2Tar. 6:36; Pənd. 20:9; Top. 7:20; 1Yuha. 1:8, 10 ■ 8:53 Mis. 19:5; Qan. 4:20; 7:6; 9:26, 29; 14:2

Musaning wasitisi bilən qiloqan həmmə mehribanə wədilərnin heqbirini yərdə qalmidi!■

⁵⁷ Pərwərdigar Hudayimiz ata-bowilirimiz bilən boləqandək biz bilən billə boləqay; U nə bizdin waz kəqmusun nə bizni taxlimusun; ⁵⁸ buning bilən U kəlbimizni Uning yollirida mengixka, Əzi ata-bowilirimizə buyruqan əmrlər, bəlgilimilər wə həkümlərni tutuxka Əzigə mayil qiloqay; ⁵⁹ mening Pərwərdigarning aldida iltija qiloqan bu səzlim keqə-kündüz Pərwərdigar Hudayimizning yenida tursun; xuning bilən Əz kulung üçün toqra həküm kilip, həlking Israil üçün toqra həküm kilip, hər kündiki dərdigə yətkəysən; ⁶⁰ xuning bilən yər yüzidiki həmmə əllər Pərwərdigar Əzi Hudadur, Uningdin baxkisi heqkaysisi yoxtur dəp bilgəy, ■ ⁶¹ xundakla bəgün qiloqaninglarəyə ohxax Uning bəlgilimilidə mengixka wə əmrlirini tutuxka kəlbingerlar Pərwərdigar Hudayimizəyə mukəmməl boləqay!».

Sulayman ibadəthanini Hudaəyə ataydu

⁶² Wə padixah pütün Israil bilən billə Pərwərdigarning aldida qurbanliqlərni kildi. ⁶³ Sulayman Pərwərdigarəyə inakliq qurbanliqi süpitidə yigirmə ikki ming kala wə bir yüz yigirmə ming koy qurbanliq kildi. Padixah bilən barliq Israillar xundak kilip Pərwərdigarning əyini uningəyə beşixlidi. ■ ⁶⁴ Xu küni padixah Pərwərdigarning əyining aldidiki həylisining otturisini ayrip mukəddəs kilip, u yərdə kəydürmə qurbanliqlər, axliq hədiyəliri wə inakliq qurbanlikilirininin yəqlirini sundi; qünki Pərwərdigarning aldida turəyan mis qurbangah kəydürmə qurbanliqlər, axliq hədiyəliri wə inakliq qurbanlikilirininin yəqlirini kəbul kilixka kiçik kəldi. ■ ⁶⁵ Xuning bilən u waqıtta Sulayman wə uning bilən boləqan pütün Israil, yəni Hamat rayonəyə kirix eşizidin tartip Misir ekinişiqə həmmə yərlərdin kəlgən zor bir jamaət Pərwərdigar Hudayimizning aldida yəttə kün wə yənə yəttə kün, jəmiy on tət künigiqilik həyt ötküzdi. □ ⁶⁶ Səkkizinqi künidə u həlki qayturdi; ular padixahning bəhtini tilidi; andin ular Pərwərdigarning Əz küli Dawutka wə həlki Israiləyə qiloqan yaxlilikliri üçün kəlbidə xad-huram bolup öz əy-qədirlirigə kaytip kətti.□

9

Pərwərdigar Sulaymanəyə wədə həm aqah beridu 2Tar. 7:11-22

¹ Sulayman Pərwərdigarning əyi, padixah ordisi wə xundakla kuruxni arzu qiloqan baxka quruluqlərni kənglidikidək pütüzüp boləqanda, ■

² Pərwərdigar Sulaymanəyə Gibeonda kərgəndək əmdi ikkinqi kətim uningəyə kəründi.■

³ Pərwərdigar uningəyə mundak dedi: — «Sən Mening aldimda qiloqan dua wə iltijayingni anglidim; Mening namim uningdə əbədgiqə ayan

■ 8:56 Yə. 21:45 ■ 8:60 Qan. 4:35, 39 ■ 8:63 2Tar. 7:5-10 ■ 8:64 2Tar. 7:7

□ 8:65 «Hamat rayonəyə kirix eşizidin tartip...» — yaki «Libo-Hamattin tartip». «...jamaət Pərwərdigar Hudayimizning aldida yəttə kün wə yənə yəttə kün, jəmiy on tət künigiqilik həyt ötküzdi» — «kəpilər həyti»ning bekitilgən waqti yəttə kün idi. Israillar muxu waqitka yənə yəttə kün koxti. □ 8:66 «Səkkizinqi künidə» — demək, ikkinqi «yəttə kün»din keyinki kündə.

■ 9:1 2Tar. 7:11 ■ 9:2 1Pad. 3:5

kilinixi üqün, sən yasloğan bu öyni Özümgə mukəddəs kıldim. Mening közlim wə kənglüm xu yərdə həmixə bolidu. ■ 4 Sən bolsang, atang Dawutning aldimda mangojindək, sənmu sanga buyruqinimning həmmisigə muwapik əməl kilix üqün, bəlgilimilirim wə həkümlirimni tutup, pak kəngül wə durusluq bilən aldimda mangsang, ■ 5 Mən əmdi atang Dawutka: «İsrailning təhtidə sanga əwladıngdin olturuxka bir zat kəm bolmaydu» dəp wədə kilöjnimdək, Mən padixahlıq təhtingni İsrailning üstidə əbədgiqə məhkəm kilimən. ■ 6 Ləkin əzüng ya oşullıngning Manga əgixixtin waz keqir Mən aldinglarda qoyoğan əmrlirim bilən bəlgilimilirimni tutmay, bəlkı baxka ilahlarınıng qulluqıya kirip ularoşa səjdə kilsanglar, ■ 7 xu qaoşda Mən İsrailni ularoşa təkdım kilöjan zeminidin üzüp qikirimən; wə Öz namimni kərsitixkə Özümgə mukəddəs kilöjan bu öyni nəzirimdın taxlaymən wə İsrail həmmə həkklər arisida söz-qəqək wə tapa-təning obyekti bolidu; ■ 8 Bu öy gərqə hazır kərkəm kərünsimu, xu zamanda unıngdin ötkənlarınıng həmmisi zor həyran kəlixip üxkırtip: «Pərwərdigar bu zeminöşa wə bu öygə nemixka xundak kıldı?» dəp soraydu. □ ■

9 Kixilər: — Qünki *zemindeki həkklər* öz ata-bowilirimni Misir zeminidin qikaröjan Pərwərdigar Hudasinı taxlap, əzlimni baxka ilahlaroşa baqlap, ularoşa səjdə kilip kulluqıda bolöjanlıkı üqün, Pərwərdigar bu pütkül külpətni ularning bəxiöşa qıxürüptu, dəp jawab beridu.

Taxki ixlar wə baxka quruluşlar

2Tar. 8:1-18

10 Xundak boldiki, yigirmə yil ötüp, Sulayman u ikki öyni, yəni Pərwərdigarning öyi bilən padixah öyini yasap bolöqandin keyin, ■ 11 Turning padixahı Hıram Sulaymanöşa barlıq tələpliri boyiqə kedir dərəhliri, arqa dərəhliri wə altun təminligini üqün Sulayman padixah unıngöşa Galiliyə ölkisidin yigirmə xəhərnı bərdi. ■ 12 Hıram Sulayman unıngöşa bərgən xəhərlərni kəruxkə Turdin qikip kəldi; ləkin ular unıngöşa heq yakmidi. ■ 13 U: — Həy buradirim, sən muxu manga bərgining zadi kəndak xəhərlər?! — dedi. U ularni «Kabulning yurti» dəp atidi, wə ular bügünki küngiqə xundak atilidu. □ ■ 14 Hıram bolsa padixahka bir yüz yigirmə talant altun əwətkənidi. □

15 Sulayman padixah Pərwərdigarning öyini, öz öyini, Milloni, Yerusalemining sepilini, Həzorni, Məgiddoni wə Gəzər xəhərlirini yasax üqün həxaröşa tutkan ixligüqilərnıng ixliri mundak: — □ ■ 16 (Misirning padixahı Pirəwn qikip Gəzərgə hujum kilip elip, uni otta köydürüp, xəhərdə turuwatқан Қанааниylarını kirip, xəhərnı toy sowoşisi süpitidə Sulaymanning hotuni bolöjan öz kıziöşa bərgənidi) ■ 17 Sulayman Gəzər bilən təwənkı Bəyt-Həronni bina kildi; ■ 18 u Baalat bilən öz zeminidiki

■ 9:3 Қан. 12:11; 1Pad. 8:29 ■ 9:5 2Sam. 7:12, 16; 1Pad. 6:12; 2:4; 1Tar. 22:10; Zəb. 89:28-29; 132:12 ■ 9:6 2Sam. 7:14; Zəb. 89:30-32 ■ 9:7 Қан. 28:37; Yər. 7:15 □ 9:8 «**bu öy gərqə hazır kərkəm kərünsimu,**...» — baxka birhil tərjimisi (bəzi kona tekstlərgə əgixip): «bu öy bir harabə bolidu,...» ■ 9:8 Қан. 29:23; 2Tar. 7:21; Yər. 22:8 ■ 9:10 2Tar. 8:1 □ 9:13 «**Kabulning yurti**» — «kabul» degənnıng mənisi bəlkim «qəklik» boluxı mumkin. İbraniy tilida söznıng ahangı «əzıməs»kə yeşin kelidu. □ 9:14 «**bir yüz yigirmə talant altun**» — bir talant (altun) bəlkim 27 kilogram idi. 120 talant 3240 kilogram; hazırkı pulda bolsa (2008-yili) 100 milyon dollar bolidu. □ 9:15 «**Millo**» — bəlkim Yerusalemdiki egizlikkə jaylaxқан bir kəl'ə yaki istihkam idi.

qoʻlga jaylaxkan Tadmornimu yengidin yasidi, ■ 19 xundaqla oʻziga has hëmmë ambar xëhërlirini, «jəng hārvisi xëhërliri»ni, «atliqlar xëhërliri»ni wə Yerusalemda, Liwanda wə oʻzi soraydioʻqan barliq zeminda halioqinini bina kildi.

20 Israillardin bolmioʻqan Amoriylar, Hittiylar, Pərizziylər, Hiwiylar wə Yəbusiylardın *Israil* zeminida kəlip qəloqanlarning hëmmisini bolsa,

21 Sulayman bularni, yəni Israillar pütünləy yoqitalmioʻqan əllərnıng qalduk əwladlirini kulluk haxaroqa tutti. Ular bügünci küngiqə xundak bolup kəldi. □

22 Lekin Sulayman Israillardin heqkimni kul kilmay, bəlki ularni ləxkər, hizmətkar, həkümdar-əməldar, hārwa bilən atliqlarning sərdarliri kildi.

■ 23 Bulardin Sulaymanning ixlirini baxquridioʻqan, yəni ixligüqilərnıng üstigə koyuloʻqan qong nazarətqilər bəx yüz əllik idi.

24 Pirəwning kizi Dawutning xəhiridin kəqüp Sulayman uning üqün yasioʻqan eydə olturoqinida, u Millo kəl'əsini yasidi. ■ 25 Sulayman Pərwərdigarəqa yasioʻqan qurbangahda yilda üq ketim kəydürmə qurbanliklar bilən inakliq qurbanliklirini sunatti wə Pərwərdigarning aldidiki *huxbuygahta* huxbuy yaqatti. Xu tərıqıdə u ibadəthanıng ixlirini pütküzdı. □

26 Sulayman padixah Ezion-Gəbərdə bir türküm kemilərnı yasidi. U yər bolsa Edom zeminida, Kizil dengiz boyidiki Elatning yenida idi. □ 27 Hıram əz hizmətkarliri, yəni dengizqilikni obdan bilidioʻqan nəqqə kemiqilərnı Sulaymanning hizmətkarliriəqa qoxulup kemilərdə ixləxkə əwətti. 28 Ular Ofiroqa berip, u yərdin tət yüz yigirmə talant altunni elip kəlip, Sulayman padixahqa apardı. □

10

Xebaning ayal padixahi Sulaymani izdəp kelidu

2Tar. 9:1-12

1 Xebaning ayal padixahi bolsa Sulaymanning Pərwərdigarning nami bilən baolınixlik boləqan dangk-xəhritini anglap, uni kiyin qigix-soallar bilən sinoqili kəldi. 2 U huxbuy buyumlar, intayin tola altun wə yakut-gəhərlər artiloʻqan təgilərnı elip, qong dəbdəbə bilən Yerusalemoqa kəldi. Sulaymanning kəxiəqa kəlgəndə əz kəngligə pütükən hëmmə ix toqruluk uning bilən sezləxti. ■ 3 Sulayman uning hëmmə sorioʻqanliriəqa jawab bərdi. Heqnemə padixahqa qarangoʻqu əməs idi, bəlki hëmmisidə uningəqa jawab bərdi.

■ 9:18 2Tar. 8:6 □ 9:21 Israillar pütünləy yoqitalmioʻqan əllərnıng qalduk əwladliri...» — bu ixlarning tarihi «Yəxua pəyoʻəmbər» degən kismida pütülgən. Təwrattiki «Yəxua»ni kəruıng. Muxu haxarqılar 13:5-16də hatiriləngənlərdin baxqa haxarqılar bolsa kərək idi. «Ular (Kənaaniylar katarliklar) bügünci küngiqə xundak bolup kəldi» — bu səz Israillar tehi əz wətinidə turoʻqan waqtida hatiriləngən, əlwəttə. ■ 9:22 Law. 25:39 ■ 9:24 2Tar. 8:11 □ 9:25 «Xu tərıqıdə u ibadəthanıng ixlirini pütküzdı» — bu jümlining mənisi bəlkim Sulayman heytlərnı muxu ibadəthanida ətkəzüxliri bilən hər bir baxqa «ibadət jayliri», bolupmu «yukiri jaylar»ning inawətsizlikini kərsətti. Demək, xu qəoqdin baxlap Pərwərdigar qurbanliklarnı qəbul kiləqan jay pəkət Yerusalemdiki ibadəthanıla idi. □ 9:26 «Kizil dengiz boyidiki Elat» — yaki «Kizil dengiz boyidiki Elat» (hazırkı nami «Elat»). □ 9:28 «tət yüz yigirmə talant altun» — bir talant (altun) bəlkim 27 kilogram idi. Undaқта 420 talant 11340 kilogram. ■ 10:2 2Tar. 9:1; Mat. 12:42; Luqa 11:31

4 Xebaning ayal padixahi Sulaymanning danaliquja, yasiojan orda-sarayoja, 5 dastihandiki taamlaraja, əməldarların qatar-qatar oltu-ruxlirioja, hizmətkarlırining qatar-qatar turuxlirioja, ularning kiyyən kiyimlirigə, uning sakiylirioja wə uning Pərwərdigarning öyidə atap sunojan həydürmə qurbanlıqlirioja qarap, üni iqigə quxüp kətti. □

6 U padixahqa: — Mən öz yurtumda silining ixliri wə danalıkliri toşrisida angliojan həwər rast ikən; 7 Əmma mən kelip öz közlirim bilən kərmigüqə bu sözlərgə ixənmigənidim; wə mana, mən yeriminimu anglimiojan ikənmən; silining danalıkliri bilən bərikət-bayaxatlıkliri mən angliojan həwərdin ziyadə ikən. 8 Silining adəmliri nemidegən bəhtlik-hə! Həmixə silining aldiririda turup danalıklirini anglyadiojan bu hizmətkarlar nəkədər bəhtliktur! 9 Silidin səyüngən, silini Israilning təhtigə oltuoruzojan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! Pərwərdigar Israiloja mənggülik baqliojan muhəbbiti üqün, U silini toşra həküm wə adalət sürgili padixah kildi, dedi.

10 U padixahqa bir yüz yigirmə talant altun, intayin kəp huxbuy buyumlar wə yaqut-gəhərləni sowoja kildi. Xebaning ayal padixahi Sulayman padixahqa sunojan xunqə zor miqdardiki huxbuy buyumlar uningdin keyin heq kəringən əməs 11 (Hiramning Ofirdin altun əpkelidiojan kemilirimu Ofirdin yənə intayin zor miqdardiki səndəl yaşiqi wə yaqut-gəhərləni elip kəldi. 12 Padixah səndəl yaşiqidin Pərwərdigarning öyi üqün wə padixahning ordisi üqün pələmpəy-salasuñlar yasatti həm nəoşmə-nawaqılar üqün qiltarlar wə sazları xuningdin yasatti. Xu waqittin keyin xundak zor miqdardiki esil səndəl yaşiqi bu waqitkiqə heq kəltürülmidi ya kərülpə bəkmidi). ■ 13 Sulayman padixah Xebaning ayal padixahioja öz xahənə sahawitidin bərgəndin baxka, ayal padixahning kəngli tartқан həmmi — nemə sorisa, xuni bərdi; andin u hizmətkarlıri bilən yoloja qikip öz yurtioja qaytip kətti.

Sulaymanning baylıkliri

2Tar:9:13-28

14 Sulaymanoja hər yili kəltürülgən altunning əzi altə yüz atmix altə talant idi. □ 15 Bu kirimdin baxka, tijaətqilərdin, oqətgiləning sodisidin, bərlük Ərəbiyə padixahliridin wə öz zeminidiki əməldarlardin həm altun kəltürüldi.

16 Sulayman padixah ikki yüz qong siparni sokturdi wə hər siparaja altə yüz xəkəl altun kətti; □ ■ 17 xundakla üq yüz qalkanni yapilaklanojan altundin yasidi; hər bir qalkanni yasaxka üq mina altun ixlitildi; padixah ularni «Liwan ormini sariyi»oja esip koydi. □ ■

18 Padixah pil qixliridin qong bir təhtni yasap, uni tawlanojan altun bilən qaplattı. ■ 19 Təhtning altə kəwətlük pələmpiyi bar idi. Təhtning bax yələngüki yumilak bolup, orundukning ikki yenida tayanocuqisi bar idi, hər bir tayanocuqning yenida birdin oə turojan xirning həykili bar idi.

20 Altə kəwətlük pələmpəyning üstidə, ong wə sol təripidə oə turojan on

□ 10:5 «.. uning , yəni Xebaning ayal padixahning... üni iqigə quxüp kətti» — ibranıy tilida «uningda roh qalmidi». Demək, intayin həyran qaldı. ■ 10:12 2Tar. 9:11 □ 10:14 «666 talant» — 22 tonna. □ 10:16 «600 xəkəl» — 600 xəkəl bəlkim 7 kilogramoja yeqin. ■ 10:16 1Pad. 14:26 □ 10:17 «üq mina altun» — «mina» eoqirlik birliki idi, hazırki birliklərdə kanqə ikənliki enik əməs. ■ 10:17 1Pad. 7:2 ■ 10:18 2Tar. 9:17

ikki xirning h yikli bolup, h rbir baskuqning ong-sol t ripid  birdin bar idi; baxka heqkandak əldə uningoa ohxax yasalojini yok idi.

²¹ Sulayman padixahning barlik jam-piyaliliri altundin yasalojan; «Liwan ormini sariy»diki barlik qaqa-kuqilar tawlanojan altundin yasalojan; ularning heqkaysisi kümüxtin yasalmiojan; Sulaymanning k nliřid  k m x heqnemigə  rzi yetti. ²² Q nki padixahka qaraxlik dengizda y ridiojan, Hiramning kemilirig  ko xulup «Tarxix kem »  trritimu bar idi; «Tarxix kem  ətriti»  q yilda bir ketim kelip altun-k m x, pil qixliri, maymunlar w  tozlarni  kel tti. □

²³ Sulayman padixah y r yüzidiki barlik padixahlardin baylikta w  danalikt  üstün idi. ■ ²⁴ Huda Sulaymanning k nglig  salojan danalikni anglax  q n y r yüzidikilər həmmisi uning bilən didarlixix arzusi bilən kel tti. ²⁵ K lg nl rning həmmisi  z sowořitini elip kel tti; yəni k m x qaqa-kuqilar, altun qaqa-kuqilar, kiyim-keqəklər, dubuloja-sawutlar, tetitkular, atlar w  qeqirlarni elip kel tti. Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundak kilatti. □

²⁶ W  Sulayman j ng harwiliri w  atlik əskərlərni yiođi; uning bir ming t t yüz j ng harwisi, on ikki ming atlik əskiri bar idi; u ularni «j ng harwisi x h rliri»g  w   zi turuwatkan Yerusalemoja orunlaxturdi. ■

²⁷ Padixah Yerusalemda kümüxni taxtak k p, kedir dərəhlirini jənubiy t zl ngliktiki  jm  dərəhlirigə ohxax nurořun kildi. □ ■

²⁸ Sulayman alojan atlar Misirdin w  Kuw din idi; padixahning ti-jar tqiliri ularni Kuw din bekitilgən baħada alatti. □ ■ ²⁹ Misirdin elip k lg n bir j ng harwisining baħasi alta yüz k m x t ngg , hər at bolsa yüz  llik t ngg  idi; w  ular yənə Hittiyarning padixahliri həm Suriya padixahliri üqünmu ohxax baħada elip qikti. □ ■

11

Sulayman k p ayallarni elip, ularning ezitkuluķi bilən butp r slikka teyilip ketidu

¹ Lekin Sulayman padixahning k ngli Pirəwnning kizidin baxka k p qətəllik ayallaroja, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Edomiy, Zidoniy, Hittiy

□ **10:22 «Tarxix kem »** —B lkin Tarxix deg n portka berip kelix s pirig  qidamlik bolojan kemini kərsitətti. «Tarxix» deg n isim Ispaniya, ximaliy Afrika yaki Britaniyani yaki üqining h mmisini kərsitidu. Bazi ilimlar Somaliyoning (x rķiy Afrikaning) dengiz boyida t tinq bir Tarxixmu bolojan, d p qaraydu. ■ **10:23** 1Pad. 3:12, 13 □ **10:25 «tetitkular»** — yaki «huxbuy buyumlar». ■ **«Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundak kilatti»** — yaki «yilmuyil ular xundak kilatti». ■ **10:26** 1Pad. 5:20; 2Tar. 1:14; 9:25 □ **10:27 «kedir dərəhlirini...»** — yaki «kedir yaořiqini...». Lekin bizningqə Sulayman kedir yaořiqini ixlitipla qalmay, xu qiraylik d r hlardin Yerusalemda  trapija k p tiktürdi («Top.» 2:5ni k r ng). «**jənubiy t zl ngliktiki...**» — ibraniiy tilida «X f lahđiki...». «Xəfəlah» bu y rning (t zl ngliktikning) ismi. ■ **10:27** 2Tar. 1:15; 9:27 □ **10:28 «padixahning ti-jar tqiliri ularni Kuw din bekitilgən baħada alatti»** —Bu j mlining baxka birhil t rjimisi: «padixahning ti-jar tqiliri ularni karwanoja ko up alatti». «Kuw » bolsa h zirķi T rkiyaning jənubiy t ripid . ■ **10:28** 2Tar. 1:16; 9:28 □ **10:29 «bir j ng harwisining baħasi alta yüz k m x t ngg ...»** — muxu ayəttiki «t ngg »ning ķimmitti h zirořiqe enik  m s. Əgər «x k l» bolsa 11.4 gramni kərsitidu. ■ **10:29** 2Tar. 1:17

ayallirioğa qüxkənidi. □ ■ 2 Pərwərdigar əslidə muxu əllər toqruluk Israillarğa: «Ularınq kızlirini izdəp barmanglar, wə ularni silərningkilərgə kirgüzmənglar; qünki ular kəngülliringlarni qokum öz məbudlirioğa azdiridu» dəp aghlandıroğan. Biraq Sulaymanınq kəngli dəl xularoğa baqlandı. ■ 3 Uning yəttə yüz ayali, yəni hanixi wə üç yüz keniziki bar idi; ayalliri uning kənglini azdurup buriwətkənidi.

4 Xundak boldiki, Sulayman yaxanoğanda, uning ayalliri uning kənglini baxka ilahlaroğa azdurup buruwətti; xuning üqün uning kəngli atisi Dawutningkidək Pərwərdigar Hudasioğa mutlək sədiq bolmıdı.

5 Xunga Sulayman Zidoniylarning məbudi Axtarotni, Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkomni izdidi; ■ 6 Xuning bilən Sulayman Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kildi; u atisi Dawut Pərwərdigaroğa əgəxkəndək üzqillik bilən əgəxmıdı.

7 Andin Sulayman Yerusalem aldidiki edirliqta Moabiylarning yirginqlik məbudi Kemox həm Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkom üqün bir «yukiri jay»ni yasidi; □ ■ 8 xuningdək özining məbudlirioğa huxbuy yakidoğan wə kurbanlıq kilidoğan hər bir yat əllik ayali üqünmu u xundak kildi; 9-10 Xunga Pərwərdigar Sulaymandin rənjidi; gərgə u uningə ikki kətim kərunğən bolsimu, xundakla uningə dəl muxu ix toqruluk, yəni baxka ilahlarni izdiməslikini tapilioğan bolsimu, uning kəngli Israilling Hudasi Pərwərdigardin aynip kətti; u Pərwərdigarning tapilioğinoğa əməl kilmıdı. ■ 11 Xuning üqün Pərwərdigar Sulaymanoğa mundak dedi: — «Sən xundak kiliwerip, Mening sanga buyruoğan əhdəm bilən bəlgilirimni tutmioğining üqün, Mən jəzmən padixahliqni səndin yirtiwetip hizmətkarinoğa berimən. □ ■ 12 Lekin atang Dawutning wəjidin sening öz künliringdə Mən xundak kilməymən, bəlki oqlunğning qolidin uni yirtiwetimən. 13 Lekin pütün padixahliqni uningdin yirtiwətməymən, bəlki kulum Dawutning wəjidin wə Özümlə tallioğan Yerusalem üqün oqlunğoğa bir kəbilini qaldurup qoyimən».

14 Əmma Pərwərdigar Sulaymanoğa bir duxmən, yəni Edomluk Hədadni kəzoqıdı, u kixi Edomning padixahning nəslidin idi. 15-16 Əslidə Dawut Edom bilən *jəng kiləğan* wakıtta, koxunning sərdari Yoab Edomning həmmə ərlirini yəkatkanıdı (qünki Edomdiki həmmə ərlərni yəkatquqə, Yoab bilən barlıq Israillar u yərdə altə ay turəkanıdı); u öltürülğənlərni kəmgili qıkkanda □ ■ 17 Hədad atisining birnəqqə Edomiy hizmətqiliri bilən Misiroğa kəqip kətkənıdı. Hədad u qəoğda kiqik bala idi. 18 Ular Midiyan zeminidin qıqip Paranoğa kəldi. Ular Parandin birnəqqə adəmnı elip əzlırığ kəxup Misiroğa, yəni Misirning padixahı Pirəwnning kəxioğa kəldi. Pirəwn uningə bir öy təkسيم kılıp, ozuk-tülükmu təminlıdı həmdə bir parqə yərnimu uningə təkdim kildi.

□ 11:1 «Lekin Sulayman padixahning kəngli Pirəwnning kizidin baxka kəp qətəllik ayallaroğa, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Edomiy, Zidoni, Hittiy ayallirioğa qüxkənıdı» — bu bapta hatiriləngən həmmə iklar «Kənun Xərhi»diki əmrlərgə hilap. «Kən.» 17:16-20ni kəring. ■ 11:1 Kən. 17:17 ■ 11:2 Mis. 34:16; Kən. 7:3 ■ 11:5 Hək. 2:13; 2Pad. 23:13 □ 11:7 «yirginqlik məbud Milkom» — «Milkom» ibraniy tilıda muxu yərdə «Molək» dəp ipadilınuı. ■ 11:7 2Pad. 23:13 ■ 11:9-10 1Pad. 3:5; 9:2; 1Pad. 6:12 □ 11:11 «Mən jəzmən padixahliqni səndin yirtiwetip hizmətkarinoğa berimən» — «yirtiwetip ... berimən» — demək, Pərwərdigar padixahliqini Sulaymandin zorawanlıq bilən tartiwelip uning kəl astidiki birsigə bərməkqi. 28-33-ayətni kəring. ■ 11:11 1Pad. 12:15 □ 11:15-16 «Dawut öltürülğənlərni kəmgili qıkkanda...» — öz adəmlirini kümüx üqün, demək. Bu səzgə qariqanda Yoabning Edomlarni xundak öltürüxi kisas məqsitidə idi. ■ 11:15-16 2Sam. 8:14; 1Tar. 18:12,

19 Hədad Pirəwnning nəziridə kəp iltipət tapqan bolup, u öz hotunining singlisini, yəni Tahpənəs hanixning singlisini uningəta hotun kılıp bərdi.

20 Tahpənəsning singlisi uningəta bir oşul, Genubatni tuşup bərdi. Tahpənəs Pirəwnning ordisida uni əzi qong kildi. Andin Genubat Pirəwnning ailisi, yəni Pirəwnning oşulliri arisida turdi. □

21 Hədad Misirda: «Dawut ata-bowilirining arisida uhlap qaldı» wə «Koxunning sərdari Yoabmu əldi» dəp anglioşanda Pirəwngə: — Mening öz yurtuməta beriximəta ijazət kıləyayla, dedi.

22 Pirəwn uningəta: — Sening öz yurtuməta baray degining nemə degining, mening keximda sanga nemə kəmlik kılıdu? — dedi. U jawabən: — Heç nərse kəm əməs, əmma nemila bolmisun meni kətkili kəyoşayla, dedi.

23 Huda Sulaymanəta yənə bir duxminini kəzoşidi; u bolsa oşojisi, yəni Zobaħning padixahı Hədad'ezərning yenidin keçip kətkən Eliadaning oşli Rəzon idi. ■ 24 Dawut Zobaħliklarnı kətl kıləanda Rəzon ulardın bir top adəmnı əzīgə toplap ularning sərdari boldi. Andin keyin bular Dəməxkə berip u yərdə turup, Dəməxk üstidin həküm sürdi. □ ■

25 Xuning bilən Hədad Israiləta awariçilik tuşdurəşandin baxka, Rəzon Sulaymanning barlık künliridə Israilning duxmini idi; u Israilni əq kərətti, əzi Suriyə üstidə padixah idi.

26 Sulaymanning Yəroboam degən bir hizmətkari bar idi. U Zərədahdin kəlgən Əfraimiy Nibatning oşli bolup, anisi Zəruah isimlik bir tul ayal idi. Yəroboammu padixahka qarxi çikti. □ ■ 27 Uning padixahka qarxi çiqixtiki səwəbi mundak idi: Sulayman Millo kəl'əsini yasəwatatti;

28 Yəroboam kəwul kəysər yigit idi; Sulayman yigitning ixqan wə çakқан ikənlikini kərüp, uni Yüsürning jəmətigə buyruləşan ixning üstigə koydi. 29 Xu künlərdə Yəroboam Yerusalemdin çikiwatqanda, uni izdəwatқан Xiləhlik Ahiyah pəyoşəmbər uni yolda uqratti. Ahiyah yipyengi bir tonni kiywaləşanidi. İkkisi dalada yaləuz çaləşanda 30 Ahiyah üstidiki tonni kolioşta elip, uni yirtip on ikki parçə kılıp 31 Yəroboaməta mundak dedi: — «Əzینگgə on parçini aləşin; çünki Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, padixahlikni Sulaymanning kolidin yirtiwetip on kəbilini sanga berimən. ■ 32 Birək Kulum Dawutning wəjidin wə Yerusalemlə, yəni Israilning həmmə kəbililiridin tallioşan xəhər üqün bir kəbilə uningəta çalidu. 33 — Çünki ular Meni taxlap Zidoniylarning ayal məbudi Axtarotqa, Moabiylarning məbudi Kemoxka wə Ammoniylarning məbudi Milkoməta səjdə kılıp, uning atisi Dawutning kılinoşinidək kilməy, Mening bəlgilimilirim bilən həkümüriməgə əməl kilməy, nəzirimdə durus boləşanni kilmidi, Mening yollirimda mangmidi;

34 ləkin pütkül padixahlikni uning kolidin tartiwalmaymən; çünki Mən tallioşan, Əz əmlrim wə bəlgilimilirimni tutқан kulum Dawutni dəp, uning əmrining barlık künliridə uni həküm sürgüçi kılıp çaldurimən.

35 Əmma padixahlikni uning oşlining kolidin tartip elip, sanga berimən, yəni on kəbilini berimən.

□ 11:20 «Tahpənəs Pirəwnning ordisida uni əzi qong kildi» — yaki «Tahpənəs Pirəwnning ordisida uni əzi əmqəktin ayridi». ■ 11:23 2Sam. 8:3; 10:18 □ 11:24 «Dawut Zobaħliklarnı kətl kıləanda Rəzon ulardın bir top adəmnı əzīgə toplap ularning sərdari boldi. Andin keyin bular Dəməxkə berip...» — baxka birhil təjrimisi: «Rəzon bir top adəmnı əzīgə çoxup ularning sərdari boldi. Dawut ularni əltürməqə boləşanda, ular Dəməxkə berip...». ■ 11:24 2Sam. 8:3 □ 11:26 «Əfraimiy Nibat» — muxu ayəttə «Əfraimiy» ibraniy tilida «Əfratlik» degən səz bilən ipadilini. ■ 11:26 2Tar. 13:6 ■ 11:31 1Sam. 15:28

³⁶ Lekin Mening namimning xu yərdə boluxioḡa Əzüm tallioḡan xəhər Yerusalemda, Mening aldında kulum Dawut üqün həmixə yoruk bir qıraoḡ bolsun dəp, uning oḡliḡa bir kəbilini berəy. □ ■ ³⁷ Mən seni tallap, seni barlık halioḡan yərlər üstidə həküm sürgüzimən, sən Israiloḡa padixah bolisən. ³⁸ Wə xundak boliduki, əgər sən həmmə buyruoḡanlirimni anḡlap, Mening yollirimda mengip, nəzirimdə durus boloḡanni kiliḡ, kulum Dawut kiləandək Mening bəlgilirim bilən əmrlirimni tutsanḡ, əmdi Mən sən bilən billə bolimən wə Dawutka bir jəmət tikliginimdək, sangimu mustəhkəm bir jəmət tikləymən wə Israilni sanga təkdim kilimən. □ ³⁹ Dawutning nəslini xu ixlər tūpəylidin harlap pəs kilimən, lekin mənngülük əməs»».

⁴⁰ Xuning üqün Sulayman Yəroboamni öltürüxkə pürsət izdəytti. Lekin Yəroboam keḡip Misirning padixahı Xixakning keḡioḡa bardı; Sulayman əlgüḡə u Misirda turdı.

⁴¹ Sulaymanning baxka ixliri, uning həmmə kiləoḡan əməlliri wə uning danalıki bolsa «Sulaymanning Əməlliri» deḡən kitabka pütülgən əməsmidi? □ ■ ⁴² Sulaymanning Yerusalemda Israilning üstidə həküm sürgən waḡti kirik yil boldı. ■ ⁴³ Sulayman ata-bowilirining arisida uhlidi wə atisi Dawutning xəhiridə dəpnə kilindi. Andin oḡli Rəhoḡoam ornida padixah boldı.

12

Rəhoḡoam padixahlıkidin məḡrum bolidu

2Tar. 10:1-19; 11:1-4

¹ Rəhoḡoam Xəkəmgə bardı; qünki pütkül Israil uni padixah tikligili Xəkəmgə kəlgəndi. ■ ² Nibatning oḡli Yəroboam xu ixni anḡliḡanda, xundak boldiki, u tehi Misirda idi (qünki Yəroboam Sulayman padixahtin keḡip Misirda turuwatatti). ■ ³ Əmdi ular adəm əwətip uni qaḡırtip kəldi. Xuning bilən Yəroboam wə pütkül Israil jamaiti kelip Rəhoḡoamoḡa səz kilip: ⁴ — Silining atiliri boynimizə saləoḡan boyunturukini eḡir kildi. Sili əmdi atilirining bizgə koḡoḡan kaḡtik tələpliri bilən eḡir boyunturukini yeniklitip bərsilə, silining hizmətliridə bolimiz, deyiḡti.■

⁵ U ularəḡa: — Həzirəḡə kaḡtip üḡ kündin keyin andin keḡimoḡa yənə kelinglar, dedi. Xuning bilən həlk tarilip kətti.

⁶ Rəhoḡoam padixah əz atisi Sulayman həyat waḡtida uning hizmitidə turoḡan moysipitlardin məsliḡət sorap: — Bu həlkəḡə beridioḡan jawabim toḡrisida nemə məsliḡət kərsitisilər? — dedi.

⁷ Ular uningəḡa: — Əḡər sili razilik bilən büḡün bu həlkning hizmitidə bolimən desilə, (wə dərwəḡə ularning hizmitidə bolsila) ularəḡa yaḡxi

□ **11:36** «Mening aldında kulum Dawut üqün yoruk bir qıraoḡ bolsun» — bu keḡmə mənilik səz bolup, Dawutning handanini kərsitidu; handanning məwḡut boləoḡanlıki (1) Dawutning Hudaəḡa sadik boləoḡanlıkiḡa guwaḡlık beridioḡan «qıraoḡ» bolidu; (2) Hudaning Dawutka, sən arkilik pütkül dunyani soraydioḡan Məsliḡ tuoḡulidu, dəp bərgən wədisida turidəoḡanlıkiḡa guwaḡlık beridioḡan «qıraoḡ» bolidu. ■ **11:36** 1Pad. 15:4; Zəb. 132:17-18; Pənd. 13:4 □ **11:38** «Dawutka bir jəmət tikliginimdək...» — ibranıy tilida «Dawutka bir əy tikliginimdək...». □ **11:41** ««Sulaymanning Əməlliri» deḡən kitab» — bu kitabtin həzir həwirimiz yok. ■ **11:41** 2Tar. 9:29-31 ■ **11:42** 2Tar. 9:30 ■ **12:1** 2Tar. 10:1 ■ **12:2** 1Pad. 11:40 ■ **12:4** 2Tar. 10:4

sözlər bilən jawab kılsila, ular silining barlık künliridə hizmətliridə bolidu, dedi.

⁸ Lekin u moysipitlarning kersətkən məslihətini kayrip qoyup, özi bilən qong boləjan, aldida hizmitidə boluwatқан yaxlardin məslihət sorap ⁹ ularəja: — Manga «Silining atiliri bizgə saləjan boyunturukni yeniklətkəyla» dəp tiligən bu həlkəyə jawab beriximiz toqruqluk kəndək məslihət berisilər? — dedi.

¹⁰ Uning bilən qong boləjan bu yaxlar uningəja: — «Silining atiliri boyunturukimizni eqir kildi, əmdi sili uni bizgə yenik kiləyayla» dəp eytkən bu həlkəyə söz kilip: — «Mening qimqilak barmikim atamning belidin tomraktur. ¹¹ Atam silərgə eqir boyunturukni saləjan, lekin mən boyunturukunqlarni tehimu eqir kilimən. Atam silərgə kamqilar bilən tənbih-tərbiyə bərgən bolsa, mən silərgə «qayanlik kamqilar» bilən tənbih-berimən», degəyla, — dedi.□

¹² Rəhoboam padixah ularəja: «Üq kündin keyin andin keximəja yənə kelinglar» degimidək, Yəroboam wə barlık həlkə üqinqi küni uning kexioja kəldi.

¹³ Padixah moysipitlarning uningəja bərgən məslihətini taxlap, həlkəyə kattiklik bilən jawab bərdi. ¹⁴ U yaxlarning məslihəti boyiqə ularəja: — Atam silərgə eqir boyunturukni saləjan, lekin mən boyunturukunqlarni tehimu eqir kilimən. Atam silərgə kamqilar bilən tənbih-tərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlik kamqilar» bilən tənbih-tərbiyə berimən, dedi.

¹⁵ Xuning bilən padixah həlkəning səzini anglimidi. Bu ix Pərwərdigar təripidin boləjan; çünki bunun bilən Pərwərdigarning Xiləhlik Ahiyahning wasitisidə Nibatning oqli Yəroboaməja eytkən səzi əməlgə axurulidoqan boldi.■

¹⁶ Pütkül Israil padixahning ularning səzige kulak salmioqinini kərgəndə həlkə padixahqə jawab berip: — Dawuttin bizgə nemə nesiwə bar? Yəssəning oqlida bizning heq mirasimiz yoktur! Əz öy-qedirliringlarəja kaytinglar, i Israil! I Dawut, sən əz jəmətinggila igə bol, — dedi. Xuning bilən Israillar əz öy-qedirlirioja kaytip ketixti.□ ■

¹⁷ Əmma Yəhuda xəhərliridə olturoqan Israillarəja bolsa, Yəroboam ularning üstigə həküm sürdi. □ ¹⁸ Rəhoboam padixah baj-alwan begi Adoramni Israillarəja əwətti, lekin pütkül Israil uni qalma-kesək kilip əltürdi. U qəjoə Rəhoboam padixah aldirap, özining jəng hərwisioja qikip, Yerusalemoja tikiwətti.■

¹⁹ Xu tərکیدə Israil Dawutning jəmətidin yüz örüp, bügüngə kədər uningəja karxi qikip kəldi. □ ■ ²⁰ Israilning həmmisi Yəroboamning yenip kəlgənlikini angliqanda, adəm əwətip uni həlkəning jamaitigə qakirdi. Ular uni pütkül Israilning üstigə rəsmiy padixah kildi. Yəhuda kəbilisidin baxqə heqkim Dawutning jəmətigə əgəxmidi.

²¹ Rəhoboam Yerusalemoja kaytip kelip, Israilning jəməti bilən jəng kilip, padixahliqni Sulaymanning oqli boləjan özige kayturup əkilix üqün

□ **12:11 «qayanlik kamqilar»** — yaki bolmisa «qayanlar» degənnin nemə ikənliki hazır məlum əməs, heq bolmioqanda padixahning intayin kattik muamilisini kersitidu. ■ **12:15** 1Pad. 11:11, 31 □ **12:16 «...Israillar əz öy-qedirlirioja kaytip ketixti»** — ibraniy tilida «Israillar əz qedirlirioja kaytip ketixti». ■ **12:16** 2Sam. 20:1 □ **12:17 «Yəhuda xəhərliridə olturoqan Israillar»** — bularning kəpinqisi Yəhuda wə Binyamin kəbililiridin boləjan. ■ **12:18** 1Pad. 4:6; 5:14 □ **12:19 «Xu tərکیدə Israil Dawutning jəmətidin yüz örüp, ... uningəja karxi qikip kəldi»** — bu tarihta muxu yərdin baxlap «Israil» degən səz adətə «ximaliy padixahlik», yəni «on kəbilə»ni kersitidu. ■ **12:19** 2Pad. 17:21

Yəhudaning pütkül jəmətidin wə Binyamin kəbilisidin bir yüz səksən ming hillanoqan jənggiwar əskərnı toplıdı.■

²² Ləkin Hudaning səzi Hudaning adımı Xəmayoqə kelip: —■

²³ «Yəhudaning padixahı, Sulaymanning oolı Rəhəboamoqə, pütün Yəhuda bilən Binyamının jəmətigə wə həlkning kəloqanlirioqə səz kılıp: — ²⁴ «Pərwərdigər mundaq dəydu: — Hujumoqə qıkmanglar, kərındaxliringlar İsrailar bilən jəng kilmanglar; hərbinglər öz öyünglaroqə qayıp ketinglar; qünki bu ix Məndındur», degin» — deyildi.

Ular Pərwərdigərnıng səzigə kulaq saldı. Pərwərdigərnıng səzi boyıqə ular öylirigə qayıp kətti.

Kanaan (Pələstin) zemini — «Padixahlar»ning dāvri

«Israil» wə «Yəhuda» degən ikki padixahlik (bir-biridin bəlungən)

Yaroboam altun mozaylarni yasaydu

25 Yaroboam bolsa Əfraim taşliqidiki Xəkəm xəhirini yasap xu yərdə turdi; keyin u yərdin qikiq Pənuəlni yasidi. ■ 26 Rəhoboam kenglidə öz-

özige: — Əmdi padixahlik Dawutning jəmətigə yenixi mumkin. ²⁷ Əgər bu həlk Pərwərdigarning öyidə qurbanlik kılıxka Yerusalemə qıxsa, bu həlkning kəlbi öz oşojisi, yəni Yəhuda padixahı Rəhəboamə yənə mayıl bolidu, andin ular meni öltürüp yənə Yəhuda padixahı Rəhəboamning tərpiyə yanarmikin, dedi. ²⁸ Padixah məslihət sorap, altundin ikki mozay həykilini yasitip həlkə: — Yerusalemə qıxix silərgə eşir kelidu. I Israil, mana silərnı Misir zeminidin qıkarəşan ilahlar! — dedi.■

²⁹ Birini u Bəyt-Əldə, yənə birini Danda turoşuzup koydi. ³⁰ Bu ix gunahka səwəb boldi, qünki həlk mozaylirining birining aldida bax uşojili hətta Danəşiqə baratti.

³¹ U həm «egiz jaylar»da *ibadət* öylirini yasidi wə həm Lawiydin bolmioşan adəmlərnı kahın kılıp təyinləp koydi.□ ■

³² Yəroboam yənə səkkizinçi ayning on bəxinçi künnini huddi Yəhudaning zeminidiki həytkə ohxax bir həyt kılıp bekitti. U əzi qurbangah üstigə qurbanlik kılışılı qıxtı. Xundak kılıp u Bəyt-Əldə əzi ətküzgən mozay məbudlirigə qurbanlik ətküzdi. U yənə Bəyt-Əldə salduşan xu «egiz jaylar» üçün kahınlarnı təyinlidi. □ ³³ U Bəyt-Əldə yasioşan qurbangah üstigə səkkizinçi ayning on bəxinçi küni (bu ay-künni u əz məyliqə tallioşanidi) qurbanliklarnı sunuxka qıxtı; xu tərkişidə u Israilarəş bir həyt yaratti; u əzi qurbangah üstigə qurbanliklarnı sundi wə huxbuy yaktı.□

13

Namsiz bir pəyoşəmbər Bəyt-Əl toşruluk bexarət beridu

¹ Wə mana, Pərwərdigarning buyruki bilən Hudaning bir adimi Yəhudadin qıkip Bəyt-Əlgə kəldi; xu pəyttə Yəroboam huxbuy yekixka qurbangahning yenida turatti; ² xu adəm qurbangahəşə qarap Pərwərdigarning əmri bilən qakirip: — I qurbangah, i qurbangah! Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana Dawutning jəmətidə Yosiyə isimlik bir oşul tuşulidı. U bolsa sening üstüngdə huxbuy yakkan «yukiri jaylar»diki kahınlarnı soyp qurbanlik kılıdu; xundakla sening üstüngdə adəm səngəkliri köydürüldı! — dedi.□ ■

³ U küni u bir bexarətlik alamətni jakarlap: Pərwərdigarning muxu səzini ispatlaydışan alamət xu boliduki: — Mana, qurbangah yerilip, üstidiki küllər təkülüp ketidu, — dedi.

⁴ Wə xundak boldiki, Yəroboam padixah Hudaning adimining Bəyt-Əldiki qurbangahka qarap jakarlioşan səzini anglioşanda, u qurbangahəşə turup kolini sozup: — Uni tutunglar, dedi. Lekin uningəşə karitip sozoşan kolı xuning bilən xu peti qurup kətti, uni özige yənə yioşalmidi. ⁵ Andin Hudaning adimi Pərwərdigarning səzi bilən eytkən məjizilik alamət yüz berip, qurbangah həm yerilip üstidiki küllər təkülüp kətti. ⁶ Padixah Hudaning adimidin: — Pərwərdigar Hudayingdin mening həkqimdə

■ **12:28** Mis. 32:8; 2Pad. 17:16 □ **12:31** «u həm ... *ibadət öylirini yasidi*» — yaki «u həm ibadət öyini yasidi». Əmma 32-ayətni kəşung. ■ **12:31** Qəl. 3:10; 1Pad. 13:33; 2Pad. 17:32; 2Tar. 11:15 □ **12:32** «*Yəhudaning zeminidiki həyt*» — muxu yərdə «həyt» yəttinçi ayning on bəxinçi künidə ətküzülgən «ormə həyti» yaki «kəpilər həyti» idi. □ **12:33** «*Yəroboam*

əzi qurbangah üstigə qurbanliklarnı sundi wə huxbuy yaktı» — muxundak ixlarnı pəkət Lawiy kəbilisi, Hərunning jəmətidin boləşanlar, yəni həkikiy kahınlar kılıxka bolatti, əlwəttə. □ **13:2** «*sening üstüngdə adəm səngəkliri köydürüldı*» — muxu hərəkət u qurbangahni «napak» yaki «haram» kiliwətkən bolatti. ■ **13:2** 2Pad. 23:15-20

ötüngəysənki, qolumni əsligə kəltürgəy, dəp yalwurdi. Hudaning adimi pərwərdigarning iltipatinini ötünginidə, padixahning qoli yənə özigə yiqilip əsligə kəltürüldi.■

⁷ Padixah Hudaning adimigə: — Mening bilən öyümgə berip özüngni kutlanduroşin, mən sanga in'am berəy, dedi.

⁸ Ləkin Hudaning adimi padixahqa jawab berip: — Sən munga ordangning yerimini bərsəngmu, sening bilən barmaymən yaki bu yərdə nan yəp su iqməymən. ■ ⁹ Qünki Pərwərdigar Öz sözini yətküzüp munga buyrup: «Sən nə nan yemə nə su iqmə, baroşan yolung bilən qaytip kəlmə» degən, dedi.

¹⁰ Xuning bilən u Bəyt-Əlgə kəlgən yol bilən əməs, bəlki baxka bir yol bilən qaytip kətti.

¹¹ Ləkin Bəyt-Əldə yaxanoşan bir pəyoşəmbər turatti. Uning oşulliri kelip Hudaning adimining u küni Bəyt-Əldə qiloşan barliq əməllirini uningə dəp bərdi, xundakla uning padixahqa qiloşan səzlrinimu atişoşa eytip bərdi.

¹² Atisi ulardin, u qaysi yol bilən kətti, dəp soridi; qünki oşulliri Yəhudadin kəlgən Hudaning adimining qaysi yol bilən kətkinini kərgənidi.□

¹³ U oşullirişoşa: — Munga exəkni tokup beringlar, dəp tapilidi. Ular uningəşa exəkni tokup bərgəndə u uningəşa minip ¹⁴ Hudaning adimining kəynidin koşlap kətti. U uni bir dub dərihining astida olturoşan yeridin tepip uningdin: — Yəhudadin kəlgən Hudaning adimi sənmu? — dəp soridi. U: — Mən xu, dəp jawab bərdi.

¹⁵ U uningəşa: — Mening bilən öyümgə berip nan yegin, dedi.□

¹⁶ U jawabən: — Mən nə sening bilən qaytalmaymən, nə seningigə kirəlməymən; mən nə bu yərdə sening bilən nan yəp su iqməymən;

¹⁷ qünki Pərwərdigar öz səzi bilən munga tapilap: «U yərdə nan yemə, su iqmigin; baroşan yolung bilən qaytip kəlmigin» degən, dedi.

¹⁸ *Qeri pəyoşəmbər* uningəşa: — Mən həm səndək bir pəyoşəmbərdurmən; wə bir pərixətə Pərwərdigarning sözini munga yətküzüp: — «Uningəşa nan yegürüp, su iqməzgilə özüng bilən öyümgə yandurup kəl» dedi, dəp eytti. Ləkin u xuni dəp uningəşa yaloşan eytiwatatti.■

¹⁹ Xuning bilən *Hudaning adimi* uning bilən yenip öydə nan yəp su iqtı. ²⁰ Ləkin ular dastihanda olturoşinida, Pərwərdigarning səzi uni yandurup əkəlgən qeri pəyoşəmbərgə kəldi. ²¹ U Yəhudadin kəlgən Hudaning adimini qakirip: — Pərwərdigar mundək dəydu: — «Sən Pərwərdigarning səziğ itaətsizlik qilip, Pərwərdigar Hudayingning buyruşan əmrini tutmay, ²² bəlki yenip, U sanga: — Nan yemə, su iqmə, dəp mən'i qiloşan yərdə nan yəp su iqməning tūpəylidin, jəşiting ata-bowiliringning kəbrisidə kəməlməydu», dəp towlidi.

²³ Wə xundək boldiki, Hudaning adimi nan yəp su iqip boləşanda, uningəşa, yəni əzi yandurup əkəlgən pəyoşəmbərgə exəkni tokup bərdi.

²⁴ U yoloşa qıktı. Ketiwatqinida, yolda uningəşa bir xir uqrap, uni oltürüwətti. Xuning bilən uning əlüki yolda taxlinip kəldi, exiki bolsa uning yenida turatti; xirmu jəşətning yenida turatti.■

■ **13:6** Mis. 8:4; 9:28; 10:17; Qel. 21:7; Ros. 8:24 ■ **13:8** Qel. 22:18 □ **13:12** «...qünki oşulliri ... qaysi yol bilən kətkinini kərgənidi» — yaki, «andın oşulliri ... qaysi yol bilən kətkinini uningəşa kərsətti». □ **13:15** «öyümgə berip nan yegin» — «nan yegin» uyşurlarning «qay iqing» deginidək, «tamak yegin» degən mənida. ■ **13:18** Gal. 1:8 ■ **13:24** 1Pad. 20:36

²⁵ Mana birnəqqə adəm o'tup ketiwetip, yolda taxlinip qaloqan jəsət bilən jəsətning yenida turoqan xirni kerdı; ular qeri pəyoqəmbər turoqan xəhərgə kelip u yərdə xu həwərnı yətküzdi. ²⁶ Uni yoldin yanduroqan pəyoqəmbər bunı anglap: — U dəl Pərwərdigarning səzigə itaətsizlik qiloqan Hudaning adimidur. Xunga Pərwərdigar uni xiroqə tapxurdi; Pərwərdigar uningqə qiloqan səzi boyiqə xir uni titma-titma qilip oltürdi, dedi.

²⁷ U oqullirioqə: — Manga exəkni tokup beringlar, dedi; ular uni tokup bərdi.

²⁸ U yolda taxlaklik jəsət bilən jəsətning yenida turoqan exək wə xirni tapti. Xir bolsa nə jəsətnı yemigənidi nə exəknu mu talimioqanidi. ²⁹ Pəyoqəmbər Hudaning adimining jəsətinı elip exəkkə artip yandı. Qeri pəyoqəmbər uning üqün matəm tutup uni dəpnə qiloqili xəhərgə kirdi. ³⁰ U jəsətnı öz kəbristanlikida qoydi. Ular uning üqün matəm tutup: — Ah buradirim! — dəp pəryad kəturdi.

³¹ Uni dəpnə qiloqandin keyin u öz oqullirioqə: — Mən o'lgəndə meni Hudaning adimi dəpnə qilinoqan gərgə dəpnə qilinglar; mening səngəklirimni uning səngəklirining yenida qoyunglar; ³² qünki u Pərwərdigarning buyruqi bilən Bəyt-Əldiki qurbangahqə qarioqan wə Samariyədiki xəhərlərnıng «yukiri jay»liridiki *ibadət* oylirigə qarioqan, uning jar qiloqan səzi əməlgə axurulmay qalmaydu, — dedi. □ ■

³³ Lekin Yəroboam bu wəqədin keyinmu öz rəzil yolidin yanmay, bəlki «yukiri jaylar»qə hərhil həlktin kahinlarnı təyinlidi; kim halisa, u xuni «mukəddəs qilip» *kahinlik mənsipigə* beoixlaytti; xuning bilən ular «yukiri jaylar»da *qurbanlik qilixqə* kahin bolatti. □ ■ ³⁴ Xu ix tūpəylidin Yəroboam jəmətinıng hesabioqə gunah bolup, ularning yər yüzidin üzüp elinip həlak boluxioqə səwəb boldi.

14

Huda yanə Yəroboamni agahlanduridu

¹ U waqıtta Yəroboamning oqli Abiyah kesəl bolup qaldı. ² Yəroboam ayalioqə: — Ornungdin kopup, heqkim sening Yəroboamning ayali ikənlıknı tonumioqudək qilip öz qiyapitıngni əzgərtip, Xilohqə baroqin. Mana manga: «Bu həlknıng üstidə padixah bolisən» dəp eytkən Ahiyah pəyoqəmbər u yərdə olturidu. ■ ³ Qolungqə on nan, birnəqqə pəxkal, bir quta həsəlnı elip uning kexioqə baroqin. U yigitimizning nemə bolidioqanlikini sanga dəp beridu, dedi.

⁴ Yəroboamning ayali xundak qilip, Xilohqə berip Ahiyahning oygə kəldi. Ahiyahning kəzliri kəriliktin kor bolup kərəlməytti. ⁵ Lekin Pərwərdigar Ahiyahqə: — Mana, Yəroboamning ayali öz oqli toqrisida səndin sorioqili kelidu, qünki u kesəldur. Uningqə mundak-mundak degin; qünki u kəlgəndə baxqə qiyapətkə kiriwəloqan bolidu, dəp eytkənidi.

□ **13:32** «qünki pəyoqəmbər Pərwərdigarning buyruqi bilən ... jar qiloqan səzi əməlgə axurulmay qalmaydu, — dedi» — bu sirlik wəqə üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **13:32** 2Pad. 23:16 □ **13:33** «...u xuni «mukəddəs qilip» kahinlik mənsipigə beoixlaytti» — muxu yərdə «mukəddəs qilip» (kahinlik mənsipigə beoixlax») intayin kinayilik gəp. Hudaqə kahin bolux üqün «mukəddəs qilip Hudaqə atilixi» kerək idi. Lekin muxu yərdə muxu «kahinlar» butlarqə atilidu. ■ **13:33** 1Pad. 12:31, 32 ■ **14:2** 1Pad. 11:31

6 U ixiktin kirgəndə Ahiyah ayaq tiwixini anglap mundak dedi: — «Həy, Yəroboamning ayali, kirgin; nemixka baxka kiyapətkə kiriwolding? Sanga bir xum həwərnə berix manga buyruldi. □ 7 Berip Yəroboamoşa mundak degin: — «Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən seni həlkning arisidin elip kətürüp, öz həlkim Israiloşa həkümrən kilip ■ 8 Padixahlikni Dawutning jəmətidin yirtiwetip, sanga bərdim; ləkin sən Mening əmlirimni tutup, nəzirimdə pəkət durus boləjannila kilixta pütün kəlbidin manga əgəxkən kulum Dawutka ohxax bolmiding, 9 Bəlki əzüngdin ilgiri kəlgənlərnin həmmisidin artuk rəzillik kilip, mening oşəzipimni kəzoşap, Meni arqangoşa taxlap, berip əzünggə oşəyriy ilahlarni, kuyma məbudlarni yasatting. 10 Xuning üçün Mən Yəroboamning jəmətiyə bala qūxürüp, Yəroboamning Israildiki handanidin həmmə ərkəkni, hətta ajiz yaki meyip bolsimu həmmisini üzüp taxlaymən, adəmlər pək-tezəklərnə süpürgəndək Yəroboamning jəmətidin kəloşinini yok boləjuqə süpürimən. □ ■

11 Yəroboamdin boləjanlardin xəhərdə əlginini itlar yəydu; səhrada əlginini asmandiki kuşlar yəydu. Qünki Pərwərdigar xundak səz kiləqandur. 12 Əmdi sən bolsang, kəpup öz əyünggə barəşin; ayioşing xəhərgə kirgən həman, bala əlidu. 13 Pütün Israil uning üçün matəm tutup uni dəpnə kilidu. Qünki Yəroboamning jəmətidin kəbrigə kəyulidioşan yəloşuz xula bolidu; qünki Yəroboamning jəmətining arisida Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldida pəkət xuningda pəzilət tepildi.

14 Əmdi Pərwərdigar Əziyə Yəroboamning jəmətini üzüp taxlaydioşan, Israilning üstigə həküm süridioşan bir padixahni tikləydu. Dərhəkişət, u pat arida bolidu! ■ 15 Pərwərdigar Israilni urup, huddi suda lingxip kəloşan kumuxtək kilip kəyidu, ata-bowilirişə təkdim kiləşan bu yahxi zemindin kəmururup, ularni Əfrat dəryasining u təripigə tarķitidu; qünki ular əziyə «Axərah butlar»ni yasap Pərwərdigarning oşəzipini kəzioşidi. □ ■ 16 Yəroboamning sadir kiləşan gunahliři tūpəylidin, uning Israilni gunah kilduroşini tūpəylidin, Huda Israilni taxlap beridu!»).

17 Xuning bilən Yəroboamning ayali kəpup, yoloşa qikip Tirzahka kaytip kəldi. U əyining bosuoşisidin atlixioşa bala əldi. 18 Ular uni dəpnə kilidi. Pərwərdigarning Əz kuli Ahiyah pəyoşəmbər arkilik eytkən səzidək, pütün Israil uning üçün matəm tutti.

19 Əmdi Yəroboamning baxka ixliri, yəni jəngliři wə kəndak səltənət kiləşanliři toşrisida mana, «Israil padixahliřining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur. □ 20 Yəroboamning səltənət kiləşan wakti yigirmə ikki yil bolup, u əz ata-bowilirining arisida uhlidi. Oşli Nadab uning ornida həküm sürdi.

□ 14:6 «Sanga bir xum həwərnə berix manga buyruldi» — «manga buyruldi» degənlik ibranıy tilida: «mən əwətildim» degən bilən ipadilininidu. ■ 14:7 1Pad. 12:15 □ 14:10 «həmmə ərkək» — ibranıy tilida: «taməşə qarap siyidioşan hərbiři» degənlik bilən ipadilininidu. «...hətta ajiz yaki meyip bolsimu həmmisini üzüp taxlaymən» — baxka birhil təjimişi: «... yaki kişik yaki qəng bolsa, həmmisini taxlaymən». «adəmlər pək-tezəklərnə süpürgəndək ... yok boləjuqə süpürimən» — yaki «adəmlər tezək kəydürgəndək ... yok boləjuqə kəydüriwetimən». ■ 14:10 1Sam. 25:22, 34; 1Pad. 15:29; 16:11; 21:21; 2Pad. 9:8 ■ 14:14 1Pad. 15:28, 29 □ 14:15 «Axərah butlar» — bəlkim butpərəslikkə beoşixlanəşan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal bat xəklida oyuşəşan yaki nəkişləngən boluxi mumkin idi. ■ 14:15 2Pad. 17:18 □ 14:19 «Israil padixahliřining tarih-təzkiriliri» — bu kitab Təwrattiki «Tarih-Təzkirə» degən kitab əməs, biraş xūbhışizki, Təwrattiki «Tarih-Təzkirə»ning muəllipliři uningdin kəp uqurlarni əloşanidi.

*Rəhoboamning səltəniti**2Tar. 12:1-16*

²¹ Wə Sulaymanning oqli Rəhoboam bolsa Yəhudaning üstigə həküm sürdi. Rəhoboam padixah bolanda kırık bir yaxka kirgənidi; u Pərwərdigarning Əz namini ayan kılıx üqün, Israilning həmmə kəbililiri arisidin tallıoqan Yerusalemlə xəhiridə on yəttə yil həküm sürdi; uning anisining ismi Naamah bolup, Ammoniy idi. ■ ²² Yəhudalar bolsa Pərwərdigarning nəziridə yamanlik kildi; ular öz ata-bowiliri sadir kılıoqanliridin ziyadə gunahlarını kılıp, uning həsətlik oşəzipini kozoşoqanidi. ²³ Qünki ular «yukiri jaylar»ni, «but tüwrük»lərni wə həm hər bir egiz denglar üstidə, hər bir kək dərəhlərnin astida «Axərah» butlarını yasidi. ²⁴ Wə zeminda kəspiy bəqqiwazlarmu bar idi. Ular Pərwərdigar əslidə Israilning aldidin həydəp qıkaroqan əllərnin barlik yirginlik haram ixlirini kılatti. □

²⁵ Rəhoboam padixahning səltəniti bəxinqi yilida xundak boldiki, Misirning padixahi Xixak Yerusalemlə hujum kildi. ■ ²⁶ U Pərwərdigarning əyidiki gəhər-baylıqlarını həm padixahning ordisidiki gəhər-baylıqlarını elip kətti; u həmmisini, jümlidin Sulayman yasatқан altun siparlarını elip kətti. ■ ²⁷ Ularning ornida Rəhoboam padixah mistin birmunqə sipar-kalkanlar yasitip, ularni padixah ordisinin kirix yolini saklaydıoqan pasiban bəglirining kolioqə tapxurdi. ²⁸ Xundak kılıp, padixah hər ketim Pərwərdigarning əyigə kiridıoqan qəşda, pasibanlar u sipar-kalkanları kətürüp qıkatti, andin ularni yənə pasibanhanioqə əkirip qoyuxatti. ²⁹ Əmma Rəhoboamning baxka ixliri wə kılıoqanining həmmisi «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? □

³⁰ Rəhoboam bilən Yəroboam barlik künliridə bir-biri bilən jəng kılıxip turoqanidi. ³¹ Rəhoboam öz ata-bowilirining arisida uhlidi wə «Dawutning xəhiri»də dəpnə kılindi. Uning anisining ismi Naamah bolup, bir Ammoniy idi. Rəhoboamning oqli Abiyam atisinin ornida padixah boldi. □

15

*Abiyah Yəhudaşəqə həküm süridu**2Tar. 13:1-23*

¹ Nibatning oqli Yəroboam padixahning səltəniti on səkkizinqi yilida Abiyam Yəhudaning üstigə padixah bolup □ ■ ² Yerusalemda üq yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Maakah bolup, Abixalomning kizi idi. □ ■ ³ Abiyamning kəlbə bowisi Dawutning kənglidək Hudasi Pərwərdigarşəqə pütünləy beşoixlanıoqan əməs idi, bəlkə atisi Rəhoboamning uningdin ilgiri kılıoqan barlik gunahlırida mangatti.

■ **14:21** 2Tar. 12:13 □ **14:24 «kəspiy bəqqiwazlar»** — bu kixilər butpərəslikkə yaki buthanıləşəqə munasiwətlik bolup, pul üqün bəqqiwazlik kılatti. ■ **14:25** 2Tar. 12:2 ■ **14:26** 1Pad. 10:16, 17; 2Tar. 9:15 □ **14:29 «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri»** — bu kitab Təwrattiki «Tarix-Təzkirə» degən kitab əməs, birak xübhışizki, Təwrattiki «Tarix-Təzkirə»ning muəllipliri uningdin kəp uqurlar aloqanidi. □ **14:31 «Rəhoboamning oqli Abiyam»** — muxu yərdə wə 15:1-8də ibraniy tilida «Abiyah»ning imlasi «Abiyam» bolidu. □ **15:1 «Abiyam»** — baxka hil xəkli «Abiyah». ■ **15:1** 2Tar. 13:1 □ **15:2 «Abixalomning kizi»** — yaki «Abixalomning kizi». Bu «Abixalom» Dawutning oqli Abixalom boluxi mumkin. ■ **15:2** 2Tar. 13:2

4 Xundaqtimu Dawutning səwəbidin Hudasi Pərwərdigar Yerusalemda uningəya *yoruk* bir qiraqni qaldurux üqün, Dawutning əwladini uningdin keyinmu tikləp turəuzdi wə Yerusalemmi koşqidi. □ ■ 5 Qünki Dawut Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kilip, Hıttiy Uriyaəya kiləqlanliridin baxqa əmrining həmmə künliridə Pərwərdigar uningəya əmr kiləqlanliridin çiqmidi. ■

6 Əmdi *Abiyamning* pütün əmrində Rəhəboam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turdi. □

7 Abiyamning baxqa ixliri wə kiləqlanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? Abiyam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turatti.

8 Abiyam öz ata-bowilirining arisida uhlidi; ular uni «Dawutning xəhiri»də dəpnə kildi. Andin oqli Asa ornida padixah boldi. ■

Asa Yəhudaəya həküm süridu

2Tar. 14:1-2; 15:16; 16:6,11-14

9 Israilning padixahi Yəroboam səltəniting yigirminqi yilida Asa Yəhudaning üstigə padixah bolup ¹⁰ Yerusalemda kirik bir yil səltənət kildi. Uning qong anisining ismi Maakah bolup, Abixalomning kizi idi. □ ¹¹ Asa atisi Dawut kiləqlandək Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kildi. ¹² U kəspiy bəqqiwazlarni zemindin həydəp, ata-bowiliri yasatqan həmmə yirginlik məbudlarni yoqitiwətti. □ ■ ¹³ U yənə qong anisi Maakahni yirginlik bir «Axərah» tüwrükni yasiojini üqün hanixlik mərtiwisidin quxürüwətti. Asa bu yirginlik butni kesip Kidron jiloisida köydürüwətti. □ ■ ¹⁴ «Yükiri jaylar» yoqitilmisimu, Asaning kəlbi əmrining barlik künliridə Pərwərdigarəya pütünləy beoqlanəjanidi.

¹⁵ Həm atisi həm u əzi *Pərwərdigarəya* atap yasiojan nərsilərnə, jümlidin kümüx bilən altunni wə türlük kaqa-kuqilarni Pərwərdigarning öyigə kəltürdi. ■

¹⁶ Əmdi Asa wə Israilning padixahi Baaxa barlik künliridə bir-biri bilən jəng kilixip turdi. ¹⁷ Israilning padixahi Baaxa Yəhudaəya qarxi hujum kildi; heçkim Yəhudaning padixahi Asa bilən bardi-kəldi kilmisun dəp, Ramah xəhirini məhkəm kilip yasidi. ■ ¹⁸ U waqıtta Asa Pərwərdigarning

□ **15:4 «Dawutning əwladı»** — ibranily tilida «Dawutning oqli». «**Xundaqtimu Dawutning səwəbidin Hudasi Pərwərdigar Yerusalemda uningəya yoruk bir qiraqni qaldurux üqün, Dawutning əwladini ... turozuzdi wə Yerusalemmi koşqidi**» — Hudaning Dawutka bir «qiraq» qaldurəanliki, bəlkim uning keyinki kəp dəwrlərgə: «Dawut Mening sadik kulum idi» dəp ispatlax üqün daim uning handanidikilərdin birini Yerusalemdiki təhtidə olturozuzup keliwatkanliqini kərsitidu. Xuningdək, Huda bu ix arqilik (Dawutning əwladlirining uzunoqə təhtə olturuxi), əslidə Dawutka: Kəlgüsi bir zamanda sening əwladning (Məşilə) dunyaəya kelip, dunyani Hudaning padixahlığı kilidu» degən wədəmnə qoqum əməlgə axurimən, dəpmu kərsitidu.

■ **15:4** 1Pad. 11:36 ■ **15:5** 2Sam. 11:4, 15; 12:9 □ **15:6 «Abiyamning pütün əmrində Rəhəboam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turdi»** — xühhisizki, muxu ayəttə «Rəhəboam» bolsa Rəhəboam jəmətini wə «Yəroboam» bolsa Yəroboam jəmətini kərsitidu.

■ **15:8** 2Tar. 13:23 □ **15:10 «uning qong anisining ismi Maakah bolup...»** — bu ibaridə ibranily tilida «qong anisi» degən «uning anisi» bilən ipadilini. Ibraniy tilida gahi waqıtlarda «ata» yaki «ana» adəmming əjdadini kərsitidu. Məsilan, 11-ayətni kərüng. □ **15:12 «kəspiy bəqqiwazlar»** — bu kixiləp butpərəslikkə yaki buthanilarəya munasiwətlük idi. ■ **15:12** 1Pad. 22:47 □ **15:13 «u yənə qong anisi Maakahni ... hanixlik mərtiwisidin quxürüwətti»** — «hanixlik mərtiwisi»: Bu səzgə qarşında uning qong anisi Maakah padixahlıqta ikkinqi orunda turatti. ■ **15:13** 2Tar. 15:16 ■ **15:15** Law. 5:15 ■ **15:17** 2Tar. 16:1

eyidiki hazineilerde qalqan barliq altun-kümüx wə padixahning ordi-
sidiki hazineilerde qalqan altun-kümüxni elip hizmetkarlirining qolija
tapxurdi; andin Asa padixah ularni Dəməxktə turuxluk Suriyə padixahı
Hezionning nəwrisi, Tabrimmonning oqlı Bən-Hadadka əwətti wə xular
bilən bu həwərnı yətküzüp: —■

¹⁹ «Mening atam bilən silining atilirining arisida bolqandək mən bilən
silining arilirida bir əhdə bolsun. Mana, siligə kümüx bilən altundin
hədiyə əwəttim; əmdi Israilning padixahı Baaxa bilən bolqan əhdiliridin
qollirini üzsilə; xuning bilən u meni kamal qilixtin qol üzsun» — dedi.

²⁰ Bən-Hadad Asa padixahning səzigə kirip, öz qoxunining sərdarlırını
Israilning xəhərlirigə hujum qilixkə əwətip, Ijon, Dan, Bəyt-Maakaqdiki
Abəl, pütkül Kinnərət yurti bilən Naftalining pütkül zeminini bekindurdi.

²¹ Baaxa bu həwərnı anglap, Ramah istihkamini yasaxtin kolini yiqip,
Tirzahka berip turdi.

²² Asa padixah bolsa pütkül Yəhudaning adəmlirini heqbirini qoymay
qakirip yiqdi; ular Baaxa Ramah xəhərnı yasaxkə ixlətkən taxlar bilən
yaqıqlarnı Ramahtin toxup elip kətti. Asa padixah muxularni ixlitip
Binyamin zeminidiki Gebanı wə Mizpahni məhkəm qilip yasidi.

²³ Əmdi Asaning baxkə ixliri, uning zor qudriti, uning qilojining
həmmisi, xundakla yasoqan xəhərlər toqrisida «Yəhuda padixahlırining
tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? Lekin kerioqanda,
uning putida bir kesəl pəyda boldi. ²⁴ Asa öz ata-bowiliri arisida uhliidi wə
Dawutning xəhəridə dəpnə qilindi. Andin uning oqlı Yəhoxafat ornida
padixah boldi.■

Nadab Israil üstigə həküm süridu

²⁵ Yəhudaning padixahı Asaning səltəniting ikkinqi yilida
Yəroboamning oqlı Nadab Israil üstigə həküm sürüxkə baxlıdi; u Israiloqə
ikki yil padixah boldi. ²⁶ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni
qilip atisining yolida mengip, atisining Israilni gunahkə putlaxturoqan
gunahlırida mangdi.

²⁷ Lekin Issakar jəmətidin bolqan Ahiyahning oqlı Baaxa uningqə kəst
qilip, uni Filistiyələring təwəsidiki Gibbetonda əltürdi. Xu qaqda Nadab
pütün Israillar bilən birlikdə Gibbetonqə qorxap hujum qiliwatatti.

²⁸ Yəhuda padixahı Asaning səltəniting üçinqi yilida Baaxa Nadabni
əltürüp, əzi uning ornida padixah boldi. ²⁹ Wə xundak boldiki,
u padixah bolqanda Yəroboamning pütkül jəmətini qepip əltürdi;
Pərwərdigarning quli Xilohluk Ahiyahning wasitisi bilən eytkən səzi
əməlgə axurulup, u Yəroboamning jəmətidin nəpisi barlarnı birinimu
qoymay pütünləy yokatti. ■ ³⁰ Bu ix Yəroboamning sadir qiloqan
gunahlıri həm uning Israilni gunahkə putlaxturoqan gunahlıri tüpəylidin
boldi; u xular bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarning oqəzipini kattik
kozoqanidi. ³¹ Nadabning baxkə ixliri bilən qiloqanlirining həmmisi «Is-
rail padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

³² Asa wə Israilning padixahı Baaxa barliq künliridə bir-biri bilən jəng
qilixip turdi.

Baaxa Israil üstigə həküm süridu

³³ Yəhudaning padixahi Asaning seltəniting üçinçi yilida Ahiyahning oqli Baaxa pütün Israil üstigə Tirzahta həküm sürüxkə baxlidi; u yigirmə töt yil seltənət kildi. ³⁴ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kildi; u Yəroboamning yolida yürüp, Israilni gunahka patkuzojan gunahida mangdi.

16

¹ Pərwərdigarning sözi Hananining oqli Yəhuoja kelip Baaxani əyibləp mundak deyildi: — ² «Mana, Mən seni topa-çang içidin çikürüp, həlkim Israiloja həkümran kilip koydum. Ləkin sən Yəroboamning yolida yürüp həlkim Israilni gunahka putlaxturdung, ular gunahliri bilən oqəzipimni kəzojidi. ■ ³ Mana, Mən Baaxani öz jəməti bilən süpürüp yokitip, jəmətingni Nibatning oqli Yəroboamning jəmətigə ohxax kilimən. ■

⁴ Baaxadin boləjanlardin xəhərdə ölginini itlar yəydu; səhrada ölginini asmandiki kuxlar yəydu». ■

⁵ Baaxaning baxka ixliri wə uning kiləjanliri bilən kudriti toqrisida «Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

⁶ Baaxa öz ata-bowiliri arisida uhlidi wə Tirzahta dəpnə kilindi; andin uning oqli Elah ornida padixah boldi.

⁷ Baaxaning Pərwərdigarning nəziridə kiləjan barlıq rəzilliki tūpəylidin, Pərwərdigarning Baaxaning bəxioja wə uning jəməting bəxioja çuxürgini toqruluk sözi Hananining oqli Yəhu pəyojəmbər arkilik berilgənidi. Qünki u Yəroboamning jəməti kiləjinioja ohxax kilip öz kollirining ixliri (jümlidin Yəroboamning jəmətini qəpip öltürgənliki) bilən Pərwərdigarning oqəzipini kəzojidi.

Elah Israil üstigə həküm süridu

⁸ Yəhuda padixahi Asaning seltəniting yigirmə altinqi yilida, Baaxaning oqli Elah Tirzahta Israiloja padixah bolup, ikki yil seltənət kildi. ⁹ Ləkin uning jəng hərwilirining yerimioja sərdar boləjan hizmətkari Zimri uningəja kəst kildi; *Elah* Tirzahta Tirzahtiki ordisidiki oqojidar Arzaning əyidə xarab içip məst boləjanda ¹⁰ Zimri kirip uni qəpip öltürdi. Bu wəqit Yəhudaning padixahi Asaning seltəniting yigirmə yəttinqi yili idi. Zimri Elahning ornida padixah boldi. ■

¹¹ U padixah bolup öz təhtidə olturuxi bilənla u Baaxaning barlıq jəmətini qəpip öltürdi; u uning uruq-tuqəjanliri wə dostliridin bir ərkəknimu tirik qaldurmidi. □ ¹² Xundak kilip Zimri Pərwərdigarning Yəhu pəyojəmbər arkilik Baaxani əyibligən sözini əməlgə axurup, Baaxaning pütkül jəmətini yokatti. ¹³ Bu ix Baaxaning barlıq gunahliri bilən uning oqli Elahning gunahliri, jümlidin ularning Israilni gunahka putlaxturojan gunahliri, ərziməs butliri bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarning oqəzipini kəzojap, xundak boldi. □

¹⁴ Elahning baxka ixliri wə kiləjanlirining həmmisi «Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

■ 16:2 1Pad. 14:7 ■ 16:3 1Pad. 15:29 ■ 16:4 1Pad. 14:11; 15:29; 16:12 ■ 16:10 2Pad. 9:31 □ 16:11 «uning uruq-tuqəjanliri wə dostliridin bir ərkəknimu tirik qaldurmidi» — buningda («hərbir» ərkək» ibraniy tilida: «təmoja qarap siyidiojan hərbi» degənlik bilən ipadilini. □ 16:13 «ərziməs butliri bilən...» — ibraniy tilida «yok boləjan nərsiliri bilən...»

Zimri Israil üstigə həküm sürüdü

¹⁵ Yəhudaning padixahı Asaning səltəniting yigirmə yəttinçü yilida Zimri Tirzahta yəttə kün səltənət kildi. Həlk Filistiyərgə təwə bolqan Gibbetonni kərxiwelip bargah tikkənidi. ¹⁶ Bargahda turoqan halayik: — «Zimri kəst kilip padixahni ɵltürdi» dəp anglidi. Xuning bilən pɵtköl Israil xu küni bargahda koxunning sərdari Omri Israiloqa padixah kildi.

¹⁷ Andin Omri Israilning həmmisini yetəkləp, Gibbetondin qikiq, Tirzahni kərxidi. ¹⁸ Wə xundak boldiki, Zimri xəhərninq elinqanlıqini kərup, padixah ordisidiki kəroqanoqa kirip, ordioqa ot koyuwətti, ɵzi kəyüp ɵldi. ¹⁹ Bu ix ɵzining gunahliri ɵqün, yəni Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kilip, Yəroboamning yolida yürüp, Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahda mangəjini ɵqün xundak boldi. ²⁰ Zimrining baxka ixliri wə kəst kiləjini toqrisida «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» dəgən kitabta pütölgən əməsmidi?

²¹ Əmma Israil həlki ikkiğə bөлünüp, ularning yerimi Ginatning oqlı Tibnini padixah kilixka uningə əcəxti; baxka yerimi bolsa Omriğə əcəxti. ²² Əmdi Omriğə əcəxkən həlk Ginatning oqlı Tibniğə əcəxkən həlktin küqlük qikti. Tibni ɵldi; Omri padixah boldi.

²³ Yəhudaning padixahı asaning ottuz birinçü yilida Omri Israiloqa padixah bolup on ikki yil səltənət kildi. U Tirzahta altə yil səltənət kildi. ²⁴ U Xəmərđin Samariyə egizlikini ikki talant kümüxkə setiwelip, xu egizlik üstigə qurulxlarni selip bir xəhər bina kilip, uni egizlikning əsliy igisi Xəmərning nami bilən «Samariyə» dəp atidi. ²⁵ Omri Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi, ɵzidin iliriki padixahlarıninq həmmisidin bəttər bolup yamanlık kildi. ²⁶ U Nibatning oqlı Yəroboamning həmmə yollirida, xundakla jümlidin uning Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahı iqidə mangdi; ular ərziməs butliri bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarning ɵzəjipini kəzəjidi.

²⁷ Omrining baxka ixliri, uning kiləjanlirining həmmisi, kərsətkən kudriti toqrisida «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» dəgən kitabta pütölgən əməsmidi?

²⁸ Omri ata-bowiliri arisida uhlidi wə Samariyədə dəpnə kilindi. Andin uning oqlı Ahab ornida padixah boldi.

Ahab həlknı butpərəslikkə tehimu azduridu

²⁹ Yəhuda padixahı Asaning səltəniting ottuz səkkizinçü yilida Omrining oqlı Ahab Israiloqa padixah boldi. Omrining oqlı Ahab Samariyədə yigirmə ikki yil Israilning üstidə səltənət kildi. ³⁰ Əmma Omrining oqlı Ahab Pərwərdigarning nəziridə ɵzidin ilirikilərninq həmmisidin axurup yamanlık kildi. ³¹ Wə xundak boldiki, u Nibatning oqlı Yəroboamning gunahlrıda yürüx anqə ɵjir gunah əməstək, u Zidoniylarning padixahı Ətbaalning kizi Yizəbəlni hotunlukka aldi wə xuning bilən u Baal dəgən butning kullukida bolup, uningə səjdə kildi. ³² U Samariyədə yasioqan Baalning buthanisi iqigə Baaloqa bir qurbangah yasidi.

³³ Ahab həm bir «Axərah but»nimu yasatti; Ahab xundak kilip uningdin burun ɵtkən Israilning həmmə padixahlrining Israilning Hudasi Pərwərdigarning ɵzəjipini kəzəjioqan ixliridin axurup yamanlık kildi.

³⁴ Uning künliridə Bəyt-Əllik Hial Yeriho xəhirini yasidi; ləkin u uning ulini saləqanda tunji oqlı Abiram ɵldi; wə dərwazilirini saləqanda uning

kənji oqli Səgub əldi; xuning bilən Pərwərdigarning nunning oqli Yəxua arkilik *Yerihə toqruluk* eytkən sözi əməlgə axuruldi. □ ■

17

Iliyas pəyoqəmbər məydanoğa qıqıdu

¹ Əmdi Gileadta turuwatqanlardin boləjan Tixbilik Iliyas Ahabka: — Mən hizmitidə turuwatqan Israilning Hudasi Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki, mening sözümsiz bu yillarda nə xəbnəm nə yamoqur qüxməydu, dedi. □ ■

² Andin Pərwərdigarning sözi uningə kelip: —

³ Bu yərdin ketip, məxriq tərəpkə berip, İordan dəryasining u tərpidiki kerit ekining boyda özüngni yoxurəjin; ⁴ wə xundak boliduki, sən ekinning süyidin iqisən; mana, sanga u yərdə ozuk yətküzüp berixkə kaşa-kuzoqunlarni buyrudum, deyildi.

⁵ Xuning bilən u Pərwərdigar buyruqandək kilip, İordan dəryasining u tərpidiki kerit ekinoğa berip, u yərdə turdi. ⁶ Kaşa-kuzoqunlar ətigəndə nan bilən gəx, hər kəqtə yənə nan bilən gəx yətküzüp berətti. U əzi ekinning süyidin iqətti. ⁷ Ləkin zeminda yamoqur yaqmioqini üqün birməzgildin keyin ekın su kurup kətti. ⁸ U waqıtta Pərwərdigarning sözi uningə kelip: — ⁹ Ornungdin turup Zidondiki Zarəfatka berip, u yərdə turoqin; mana, Mən u yərdiki bir tul hotunni seni bekixka buyrudum, deyildi. ■

¹⁰ U ornidin turup Zarəfatka berip, xəhərning dərwazisioğa kəlgəndə, mana u yərdə bir tul hotun otun terip turatti. U tul hotunni qakirip: — Ətünimən, kaqıda manga iqqili azrak su elip kəlgəysən, dedi.

¹¹ U su aloqli mangoqanda, u yənə: — Ətünimən, manga qolungda bir qixləm nanmu aloq kəlgəysən, dedi.

¹² Əmma u: — Pərwərdigar Hudaqingning həyati bilən, sanga kəsəm kilimənki, məndə heq nan yok, pəkət idixta bir qanggal un, kozida azoqinə may bar, mana ikki tal otun teriwatimən; andin berip özüm bilən oqlumoğa nan etip, uni yəp elimiz, dedi.

¹³ Iliyas uningə: — Korkmioqin; berip eytkiningdək kiləjin; ləkin awwal bir kiqik tokaq etip, manga elip kəlgin; andin özüng bilən oqlungə nan ətkin. ¹⁴ Qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Pərwərdigar yər yüzigə yamoqur yaqduridoqan kungiqilik idixtiki un tügiməydu wə kozidiki may keməyməydu», dedi.

¹⁵ Xuning bilən u berip, Iliyasning eytkinidək kildi wə u, Iliyas wə ayalning eyidikilər heli künlərgiqə yedi. ¹⁶ Pərwərdigarning Iliyas arkilik eytkən

□ 16:34 «u uning ulini saloqanda tunji oqli Abiram əldi; wə dərwazilirini saloqanda uning kənji oqli Səgub əldi. Xuning bilən Pərwərdigarning ... Yəxua arkilik eytkən sözi əməlgə axuruldi» — Yəxua pəyoqəmbərnin Yerihə xəhərigə karita ləniti toqruluk «Yəxua» 6:26ni kərtinğ. ■ 16:34 Yə. 6:26 □ 17:1 «Gileadta turuwatqanlardin boləjan Tixbilik Iliyas...» — «Iliyas» ibraniy tilidiki «Eliyah» degənninğ ərəbqə tələppuzidur. «Eliyah»ning mənisi «Pərwərdigar (Yah) mening Hudaqing». «Iliyas» oqurmənlərgə tonux boləqəqka, pəyoqəmbərnin namining ərəbqə tələppuzini ixləttük. «Mən hizmitidə turuwatqan Israilning Hudasi Pərwərdigar» — İbraniy tilida «Mən uning (Hudaning) aldidə turuwatqan, Israilning Hudasi Pərwərdigar» degən səz bilən ipadilinidu. Iliyas ezini padixahning ordisida daim oqojisining aldidə turuwatqan hizmətkaroğa ohxitidu. ■ 17:1 Yəq. 5:17 ■ 17:9 Luqa 4:25, 26

səzi boyiqə, idixtiki un tūgimidi wə kozidiki maymu keməymidi. ¹⁷ Xu ixlardin keyin xundak boldiki, əyning igisi boləjan bu ayalning oşli kesəl boldi. Uning kesili xundak eşirlixip kəttiki, uningda nəpəs qalmidi.

¹⁸ Ayal Iliyaska: — I Hudaning adimi, mening sən bilən nemə alakəm bar idi? Sən gunahimni yadka kəltürüp, oşlumning jeniəja zamin boluxka kəldingmu? — dedi.

¹⁹ U uningəja: — Oşlungni koluməja bərgin, dəp uni uning kuqikidin elip əzi olturojan balihaniəja elip qikip öz ornioja koyup, ²⁰ Pərwərdigarəja pəryad kilip: — I Hudayim Pərwərdigar, mən mehman boləjan bu tul hotunning oşlini oltürük bilən uning bexiojimu bala qūxürdungmu? — dəp nida kildi.

²¹ U balining üstigə üq kətim əzini qaplap, Pərwərdigarəja pəryad kilip: — I Pərwərdigar Hudayim, bu balining jeni əzigə yənə yenip kirsun! — dəp nida kildi.□

²² Pərwərdigar Iliyasning pəryadini anglidi; balining jeni uningəja yenip kirixi bilən u tirildi. ²³ Iliyas balini balihanidin elip qūxüp, əygə kirip, anisioja tapxurup bərdi. Iliyas: — Mana oşlung tiriktur, dedi.

²⁴ Ayal Iliyaska: — Mən xu ix arkilik əmdi sening Hudaning adimi ikənlikingni, aozingdin qikқан Pərwərdigarning səzi həkikət ikənlikini bildim, dedi.

18

Iliyas pəyoşəmbər Israilni towa kilixka qakiridu

¹ Uzun waqit ešüp, Pərwərdigarning səzi *kuşoşakqilikning* üqinqi yilida Iliyaska kelip: — Sən berip əzüngni Ahabning aldida ayan kilətin, wə Mən yər yüzigə yaməjur yaşdurimən, deyildi.

² Xuning bilən Iliyas əzini Ahabning aldida ayan kilətili qikip kətti. Aqarqilik bolsa Samariyədə kəttik idi. ³ Ahab ordisidiki oşojidar Obadiyani qakirdi (Obadiya tolimu təkwardar kixi bolup Pərwərdigardin intayin kərkətti. ⁴ Yizəbəl Pərwərdigarning pəyoşəmbərlirini oltürüp yokitiwatqanda Obadiya yüz pəyoşəmbərni elip əlliktin-əlliktin ayrim-ayrim ikki oşarəja yoxurup, ularni nan wə su bilən bakқанidi). ⁵ Ahab Obadiyaəja: — Zeminni kezip həmmə bulak wə həmmə jiləjarəja berip bakkin; u yərlərdə at-keqirlarni tirik sakliəudək ot-qəp tepilarmikin? Xundak bolsa bizning ulaşlirimizning bir kışmini soymay turalarmiz, dedi.

⁶ Ular hərbiəri jaylarəja bəlünüp mangdi; Ahab öz aldioja mangdi, Obadiyamı öz aldioja mangdi. ⁷ Obadiya öz yolida ketip barəjanda, mana, uningəja Iliyas uqridi. U uni tonup yərgə yikilip dım yetip: Bu rast sən, oşojam Iliyasmu? — dəp soridi.

⁸ U uningəja: — Bu mən. Berip öz oşojangəja: — Iliyas kaytip kəldi! dəp eytkin, dedi.

⁹ U Iliyaska mundak dedi: — «Sən kəndaksigə kəminəngni oltürgili Ahabning kolioja tapxurmakqi bolisən, mən zadi nemə gunah kildim?»

¹⁰ Əz Hudaying Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki, oşojam adəm əwətip seni izdimigən heq əl wə məmlikət qalmidi. Xu əl, məmlikətlər: «U bu yərdə yok» desə, padixah ularəja seni tapalmiojanəja

□ **17:21 «bu balining jeni əzigə yənə yenip kirsun!»** — «balining jeni»: Ibraniy tilida «jan» wə «nəpəs» bir sözdur.

kəsəm iqküzdi. ¹¹ Lekin sən manga hazır: — «Berip oşoşangşoş: — Iliyas kaytip kəldi! deşin» — dəşşən! ¹² Mən kəşingdin kətkəndin keyin, Pərwərdigarning Rohi seni mən bilmigən yərgə elip baridu; xundakta mən Ahabka həwər yətküzüp, lekin u seni tapalmisa, meni ɵltüridu. Əməliyəttə, kəminəng yaxlıkımın tartip Pərwərdigardin kərküp kəlgənmən. ¹³ Yizəbəl Pərwərdigarning pəşoşəmbərlirini ɵltürgəndə mening kandaq kiləşinim, yəni mən Pərwərdigarning pəşoşəmbərliridin yüzni əlliktin-əlliktin ayrim-ayrim ikki oşarşoşə yoxurup, ularni nan wə su bilən təminləp bakқанlikim sən oşoşamşoşə məlum kilinşoşan əməşmu? ¹⁴ Əmdi sən hazır manga: — «Berip oşoşangşoş: — Mana Iliyas kəldi deşin», — deding. Xundak kışsam u meni ɵltüridu!».

¹⁵ Lekin Iliyas: — Mən hizmitidə turuwatқан samawi kəşunlarning Sərdari bolşoşan Pərwərdigarning həyati bilən kəşəm kışimənki, mən jəzmən bğğün uning aldidə ayan bolimən, dedi. □

¹⁶ Xuning bilən Obadiya Ahabning kəşoşə berip uningşoşə həwər bərdi. Ahab Iliyas bilən kərişkkili bardi. ¹⁷ Ahab Iliyasni kərgəndə uningşoşə: — Bu sənmu, i Israilşoşə bala kəltürgüşi?! — dedi. ■

¹⁸ U jawab berip: — Israilşoşə bala kəltürgüşi mən əməş, bəliki sən bilən atangning jəmətidikilər! Qünki silər Pərwərdigarning əmlirini taxlap Baal deşən butlarşoşə təyinişp əşəkkənsilər. ¹⁹ Əmdi adam əwətip Karməl teşida pütkül Israilni yenimşoşə jəm kil, xundakla Yizəbəlning dastihininidin oşizalinidishoşan Baalning tət yüz əllik pəşoşəmbiri bilən Axərahning tət yüz pəşoşəmbirini yioşdur, — dedi.

²⁰ Xuning bilən Ahab Israilning həmmisigə adəmlərnəni əwətip, pəşoşəmbərlərnəni Karməl teşoşə yioşdurdi.

²¹ Iliyas bərlək həlkkə yəşin kelip: — Kaşanşoşiqə ikki pikir arisida arisaldi turisilər? Əşər Pərwərdigar Huda bolsa, uningşoşə əşixinglar; Baal Huda bolsa, uningşoşə əşixinglar, dedi. Əmma həlkkə uningşoşə jawab bərməy, ün-tin qikarmidi. ■

²² Iliyas həlkkə: — Pərwərdigarning pəşoşəmbərliridin pəkət mən yaloşuz kəldim. Əmma Baalning pəşoşəmbərliri tət yüz əllik kixidur.

²³ Əmdi bizgə ikki buka berilsun. Ular əşlirigə bir buşini tallap, soyup parqılap otuning üstigə koşsun, əmma ot yakmişun. Mənmu baxka bir buşini təyyar kilip ot yakmay otuning üstigə koyay. ²⁴ Silər bolsanglar, əz iləhliringlarning namini qakirip nida kilinglar. Mən bolsam, Pərwərdigarning namini qakirip nida kilimən. Kaşsi Huda ot bilən jawab bərsə, xu Huda bolsun, dedi. Həmmə həlkkə: — Bu obdan gəp, dəp jawab bərdi.

²⁵ Iliyas Baalning pəşoşəmbərlirigə: Silər kəp bolşoşəq awwal əşinglar üqün bir buşini tallap təyyar kilinglar; andin həq ot yakmay əz iləhinglarning namini kışkırıp nida kilinglar, dedi.

²⁶ Ular uning deşini boyiqə əşlirigə bərligən buşini elip uni təyyar kildi. Əşigəndin qışkırqə ular Baalning namini kışkırıp: — I Baal, bizgə jawab bərgin! dəp nida kildi. Lekin həq awaz yaki həq jawab bolmidi. Ular raslanşoşan kurbangah qərisidə tohtımay səkrəytti. ²⁷ Qış kiringəndə Iliyas ularni zanglik kilip: — Ünlişkrək kışkıringlar; qünki u bir iləh əməşmu? Bəlkim u qongkur hiyalşoşə qəmişp kətkəndu, yaki ix bilən qışıp kətkəndu,

□ **18:15** «Mən hizmitidə turuwatқан Israilning Hudasi Pərwərdigar» — ibraniy tilida «Mən uning (Hudaning) aldidə turuwatқан, Israilning Hudasi Pərwərdigar» deşən səz bilən ipadilinişu. Iliyas əşini padixahning ordisida daim oşoşisining aldidə turuwatқан hizmətkarşoşə ohxitidu.

■ **18:17** Am. 7:10 ■ **18:21** Yə. 24:15

yaki bir səpərgə qikiş kətkəndü? Yaki bolmisa u uhlawatқан boluxi mumkin, uni oyoğitixinglar kerək?! — dedi.

²⁸ Ular tehimu ünlük qakirip öz kaidisi boyiqə kanəqa milinip kətküqə özlirini kiliq wə nəyzə bilən tilatti. ²⁹ Qüxtin keyin ular «bexarət beriwatқан» halətkə qüxüp kəqlik qurbanlıq waqtioqıqə xu haləttə turdi. Lekin heq awaz anglanmidi, yaki jawab bərgüqi yaki ijabət kילוquqi məlum bolmıdı. □

³⁰ İiyas həmmə həlkə: — Yenimoqa yekin kelinglar, dedi. Həmmə həlk uningə yekin kəlgəndin keyin u Pərwərdigarning xu yərdiki yikitiqan qurbanğaḡini kəytidin kurup qikti. ³¹ İiyas on ikki taxni aldı. Bu taxlarning sani Pərwərdigarning «Naming İsrail bolsun» degən səzini tapxuruwaloqan Yəqubning oşulliridin qikқан kəbililərnin sani bilən ohxax idi. ■ ³² Xu taxlardin u Pərwərdigarning nami bilən bir qurbanğaḡini yasidi. U qurbanğaḡning qərisidə ikki seah dan patkudək azgal kolidi. □ ³³ Andin u otunni rastlap, bukiḡni parqilap otunning təpisiğə koydi.

³⁴ U: — Tət idixni suqə toxkuzup uni kəydürmə qurbanlıq wə otunning üstigə təkünglar, — dedi. Andin: Yənə bir kətim kilinglar» — dewidi, ular xundak kildi. U yənə: — Üqinqi mərtiwə xundak kilinglar, dedi. Ular üqinqi mərtiwə xundak kילוqanda ³⁵ su qurbanğaḡning qərisidin ekip qüxüp, kolanoqan azgalnımu su bilən toldurdi.

³⁶ Kəqlik qurbanlıqning waḡti kəlgəndə İiyas pəyoğəmbər qurbanlıqqa yekin kelip mundak dua kildi: — Əy Pərwərdigar, İbrahim bilən İshak wə İsrailning Hudasi, Əzünğning İsrailda Huda boləjiniḡni axkara kילוaysən, xundakla mening Sening kulung bolup bularning həmmisini buyrukung bilən kiləjanlikimni büğün bildürgəysən. ■ ³⁷ Manga ijabət kילוaysən, əy Pərwərdigar, ijabət kילוaysən; xuning bilən bu həlkə sən Pərwərdigarning Huda ikənlikiniḡni həmdə ularning kəlbirini toqra yoləqa yanduroquqi əzünğ ikənlikiniḡni bildürgəysən, dedi.

³⁸ Xuning bilən Pərwərdigarning oti qüxüp kəydürmə qurbanlıqni, otunni, taxlarni wə topin kəydürüp azgaldiki sunımu yokitiwətti.

³⁹ Həlkələrnin həmmisi bunı kərüpla, ular düm yikilip: — Pərwərdigar, u Hudadur, Pərwərdigar, u Hudadur, deyixti.

⁴⁰ İiyas həlkə buyrup: — Baalning pəyoğəmbərlirini tutunglar, heqkaysini koyup bərmənglar, — dedi. Ular ularni tutqanda İiyas ularni kixun jiləjisiqə elip berip, u yərdə kətl kildurdi.

⁴¹ İiyas Ahabka bolsə: — Qikiş yəp-iqkin. Qünki kəttik yamourning xaldirliqan awazi anglanmaḡta, — dedi.

⁴² Ahab kopup yəp-iqix üqün qikti. Əmma İiyas Karməlning qokkisioqa qikiş yərgə engixip, bəxini tizining otturisiqə koyup tizlinip

⁴³ hizmətkariqə: — Qikiş dengiz tərəpkə qarışin, dedi. U qikiş səpselip qarap: — Heqnərsə kərünməydu, dedi. U jəmiy yəttə kətim: — Berip qarap bakkin, dəp buyrudi.

⁴⁴ Yəttinqi kətim kəlgəndə u: — Mana, dengizdin qikiwatқан, adəm alikiniḡdək kiqik bir bulutni kərdum — dedi. İiyas uningə: — Qikiş

□ **18:29** «Qüxtin keyin ular «bexarət beriwatқан» halətkə qüxüp kəqlik qurbanlıq waqtioqə xu haləttə turdi» — «bexarət beriwatқан» ibranıy tilida «pəyoğəmbərlik kiliwatқан» degən ibarə bilən ipadiliniḡdu. «kəqlik qurbanlıq» qüxtin keyin saət üqlərdə bolatti.

■ **18:31** Yar. 32:27; Yə. 4:5, 20; 2Pad. 17:34 □ **18:32** «ikki seah» — bir seah bəlkim 13.5 litr idi, 2 seah 27 litr. ■ **18:36** Mis. 3:6; Mat. 22:32; Mar. 12:26; Luḡa 20:37; Ros. 7:32

Ahabka: — «Harwini ketip tawəngə qūxkin, bolmisa yamoqur seni tosuwalidu», dəp eytkin, — dedi.

⁴⁵ Angoquqə asman bulut bilən tutulup, boran qikip kattik bir yamoqur yaodi. Ahab harwioqa qikip Yizrəalgə kətti. ⁴⁶ Pərwərdigarning kəli Iliyasing wujudida turoraq, u belini baolap Ahabning aldida Yizrəalning kirix eoqizioiqə yügürüp mangdi.

19

Iliyas pəyoqəmbər Yizəbəldin kaqidu

¹ Lekin Ahab Iliyasing həmmə kiləinini, jümlidin həmmə pəyoqəmbərlərnə kiliqlap oltürginini Yizəbəlgə eytip bərdi.

² Yizəbəl bolsa Iliyaska bir həwərqi əwətip: — Əgər ətə muxu waqitkiqə sən xularning janlirioqa kiləiningdək mən sening jeningni oixax kilmisam, ilahlar mangimu xundak kilsun həmdə uningdinmu ziyadə kilsun! — dəp eytkuzdi.

³ U buni bilgəndə, öz jenini kutkuzmak üqün qeqip Yəhuda təwəsidiki Bəər-Xebaqa bardı. U u yərdə öz hizmətkarini kaldurup qoyup, ⁴ Əzi qəlning iqigə qarap bir kün yol mangdi. U u yərdiki bir xiwakning qexioqa kelip uning astida olturup, özining olümiqə tilək tiləp: — I Pərwərdigar əmdi boldi, jenimni aloqin; nemila degənbilən mən ata-bowilirimdin artuk əməsmən, — dedi.

⁵ U xu xiwak astida yetip uhlap qaldı. Mana bir pərixte uni noqup uningoa: — Qopup, nan yegin, dedi.

⁶ U karisa bexida kizik qoqlarda pixiwatkan bir poxkal wə bir koza su turatti. U yəp-iqip yənə uhliqili yatti. ⁷ Andin Pərwərdigarning pərixtsi yənə kelip ikkinqi ketim uni noqup uningoa: — Qopup nan yegin. Bolmisa yolungning eoqirini kətürəlməysən, dedi.

⁸ U qopup yəp-iqti. Xu taamdin aloqan kuwwət bilən u kirik keqə-kündüz mengip Hudaning teqi Hərabgə yetip bardı. □ ■ ⁹ U u yərdiki oqarqa kirip kondi. Wə mana, Pərwərdigarning sözi uningoa kelip mundak deyildi: — I Iliyas, bu yərdə nemə kiliwatisən? □

¹⁰ U jawab berip: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda Pərwərdigar üqün zor otluq muhəbbət bilən həsət kildim. Qünki Israillar Sening əhdəngni taxlap qurbangahlingni yikitiq, Sening pəyoqəmbərliriniqni kiliq bilən oltürdi. Mən, yaloquz mənla qaldim wə ular mening jenimni aloqili kəstləwatidu, dedi. □ ■

¹¹ U uningoa: — Qikip, Pərwərdigarning aldida taqda turoqin, dedi. Mana, Pərwərdigar otüp ketiwatatti; *uning aldida* zor küqlük bir xamal

□ **19:8 «Hudaning teqi Hərab»** — «Hərab teqi» dəl Paran qəl-bayawaniqa jaylaxkan, Musa pəyoqəmbər turup Israil üqün «Təwrat kanuni»ni qəbul kiləjan «Sinay teqi»dur. ■ **19:8** Mis. 34:28; Mat. 4:2 □ **19:9 «U u yərdiki oqarqa kirip kondi»** — ibranıy tilida «U axu oqarqa kirip kondi» deyilidu. «Axu oqar» degən sözqə qarışanda oylaymizki, bu oqar tonux bir jay bolsa kerək. Yəhudıy elimilar bu oqarni Huda Musa pəyoqəmbərnə yoxurup qoyəjan jay idi dəp qaraytti, biz bu pikirgə qayilmiz («Mis.» 33:21-22ni kəring). □ **19:10 «Pərwərdigar üqün zor otluq muhəbbət bilən həsət kildim»** — demisəkmə, Iliyasing: «otluq muhəbbət bilən həsət kildim» degini özining Israilling Hudaqa əməs, bəlki türlük yirginlik butlarəqa ibadət kiləjanliqə qarap «ibadət pəkət Hudaqila mənəsup bolux kerək» dəp butlarəqa yaki butlarning kəynidə turuwtkan jin-xəytanlarəqa wə ularning wəkili boləjan sahta pəyoqəmbərlərgə boləjan həsitini kərsitidu.

■ **19:10** Rim. 11:3

qikip, taolarni sundurup, koram taxlarni parqilap qekiwatti. Lekin Pərwərdigar xamalda əməs idi. Xamaldin keyin bir yər təwrəx boldi. Lekin Pərwərdigar yər təwrəxtə əməs idi. ¹² Yər təwrəxtin keyin bir lawuldioqan ot kətürüldi. Lekin Pərwərdigar otta əməs idi. Ottin keyin boxkına, mulayim bir awaz anglandi. □

¹³ Wə xundak boldiki, İliyas xuni anglap, yüzini yepinqisi bilən orap oqarning aozioqə berip turdi. Mana, bir awaz qikip uningoa: — I İliyas, sən bu yərdə nemə kiliwatisən? — dedi.

¹⁴ U jawab berip: — Samawi koqunlarning Sərdari boləqan Huda Pərwərdigar üqün zor otluq muhəbbət bilən həsət kildim. Qünki Israillar Sening əhdəngni taxlap kurbangahlıringni yikitip, Sening pəyoəmbərliringni kiliq bilən öltürdi. Mən yaloquz mənla qaldim wə ular mening jenimni aloqili kəstləwatidu, dedi.

¹⁵ Pərwərdigar uningoa mundak dedi: — Barəqin, kəlgən yolung bilən kaytip, andin Dəməxkning qəligə barəqin. U yərgə barəqanda Həzaəlni Suriyə üstigə padixah boluxka məsih kiloqin. □ ¹⁶ Andin Nimxining ooqli Yəhuni Israilning üstigə padixah boluxka məsih kiloqin; əz ornungoa pəyoəmbər boluxka Abəl-Məholahlik Xafatning ooqli Elixanimu məsih kiloqin. ¹⁷ Wə xundak boliduki, Həzaəlning kiliqidin keqip kutuloqan hər birini Yəhu öltüridu; Yəhuning kiliqidin keqip kutuloqan hər birini Elixa öltüridu. ■ ¹⁸ Lekin Israilda yəttə ming kixini, yəni Baalning aldida tizlirini pükmiqən wə uningoa aozini səyqüzmiqən hər birini özümge saqlap qaldurdum, — dedi. □ ■

¹⁹ U u yərdin qikip, Xafatning ooqli Elixani tapti. U qəoqda u yər həydəwatatti; uning aldida on ikki jüp uy bar idi, u on ikkinqisi bilən koq həydəwatatti. İliyas kelip uning üstigə əz yepinqisini taxlap artip koqydi. □ ²⁰ U uylarni taxlap İliyasning kəynidin yügürüp kelip: — Məni berip atam bilən anamni səygili koqoqin, andin mən kelip sanga əgixəy, — dedi. U uningoa: — Kaytkin; mən sanga nemə kildim? — dedi. □

²¹ U uningdin ayrilip, əzi ixlətkən bir jüp uyni soyup, ularning jabduqini otun kilip, gəxini pixurup həlkkə beriwidi, ular yedi. Andin u ornidin koqup İliyasning kəynidin əgixip, uning hizmitidə boldi.

20

Huda Israilni Suriyədin kutquzidu

¹ Suriyəning padixahı Bən-Hədad pütkül koqunini jəm kildi; u ottuz ikki padixahni at wə jəng hərwiliri bilən elip qikip, Samariyəgə koqxap hujum kildi. ² U əlqilərnə xəhərgə kirqüzüp Israilning padixahı Ahabning kəxioqə

□ **19:12 «boxkına, mulayim bir awaz anglandi»** — yaki «yenik, box bir tinix awaz anglandi».

□ **19:15 «Həzaəlni Suriyə üstigə padixah boluxka məsih kiloqin»** — «məsih kilix» toqrisida 1:34diki izahatni kəring. ■ **19:17** 2Pad. 9:14-37 □ **19:18 «uningoa aozini səyqüzmiqən hər birini özümge saqlap qaldurdum, — dedi»** — Hudaning İliyas pəyoəmbərgə eytkən sezlirining əhmiyiti, xundakla İliyasning Hərab teoqioqə səpirining məqsiti toqruqluq «koqumqə sez»imizni kəring. ■ **19:18** Rim. 11:4 □ **19:19 «İliyas... Xafatning ooqli Elixani tapti... uning üstigə əz yepinqisini taxlap artip koqydi»** — İliyas muxu hər ikiti bilən «Sən Elixaqə pəyoəmbərlik hizmitim tapxuruldi» degəndək idi. □ **19:20 «Kaytkin; mən sanga nemə kildim?»** — İliyasning bu degini bəlkim Elixaqə: «Pəyoəmbərlik yoli təs, seningdə Hudaning qakirikə bolmisə manga hər gəz əgəxmə!» degəndək bir agah boluxi mumkin. «Padixahlar (2)» 2-babta İliyas Elixaqə yənə buningoa ohxap ketidioqan səzni kilidu.

əwətip uningōja: — ³ «Bən-Hādad mundak dēydu: — Sening kŭmŭx bilən altunung, sening əng qiraylik hotunliring bilən baliliringmu meningkidur» dēp yətkŭzdi.

⁴ Israilning padixahı uningōja: — I oŭojam padixah, sili eytkanliridək mən əzŭm wə barlikim siliningkidur; dēp jawab bərđi.

⁵ Əlqilər yənə kelip: — «Bən-Hādad sēz kilip mundak dēydu: — Sanga dər wəxə: — Sening kŭmŭx bilən altunungni, sening hotunliring bilən baliliringni manga tapxurup berisən, degən həwərnı əwəttim. ⁶ Lekin etə muxu waqitlarda hizmətkarlırimni yeningōja əwətimən; ular ordang bilən hizmətkarlıringning öylirini ahturup, sening kəzlıringdə nemə əziz bolsa, ular xuni kəliōja elip kelidu» — dedi.

⁷ U waqıtta Israilning padixahı zemindiki həmmə aqsakallarnı qakirip ularōja: — Bu kixining kəndak awariqilik qıkarmaqçı boləjanlıkını bilip kəlinglar. U manga həwər əwətip məndin hotunlirim bilən balilirim, kŭmŭx bilən altunlirimni tələp kılōjinida mən uningōja yak demidim, dedi.

⁸ Barlik aqsakallar bilən həkning həmmisi uningōja: — Kulak salmiōjin, uningōja maqul demigin, dedi.

⁹ Buning bilən u Bən-Hādadning əlqilirigə: — Oŭojam padixahka, sili adəm əwətip, öz kəminiliridin dəsləptə soriojanning həmmisini ada kilimən; lekin keyinkisigə maqul deyəlməymən, dēp beringlar, — dedi. Əlqilər yenip berip xu sēzni yətkŭzdi.

¹⁰ Bən-Hādad uningōja yənə həwər əwətip: — «Pŭtkŭl Samariyə xəhiridə manga əgəxkənlərnıng kəllirioja oqumlıōjudək topa kəlip kalsa, ilahlar mangimu xundak kilsun wə uningdin axurup kilsun!» — dedi.

¹¹ Lekin Israilning padixahı jawab berip: — «Sawut-qorallar bilən jabdunoŭuqi sawut-qorallardin yexingŭqidək mahtinip kətmisun!» dēp eytinglar, — dedi.□

¹² Bən-Hādad bu sēzni angliōjanda həkaysi padixahlar bilən qediririda xarab iqixiwatatti. U hizmətkarlırioja: — Səpkə tizilinglar, dedi. Xuni dewidi, ular xəhərgə hujum kılıxka tizilixti.

Pərwərdigar Israilni kŭtkuzidu

¹³ U waqıtta bir pəyoŭəmbər Israilning padixahı Aħabning kəxiōja kelip: — Pərwərdigar mundak dēydu: — «Bu zor bir top adəmni kərdungmu? Mana, Mən bu kŭni ularni sening kəlungōja tapxurimən; xuning bilən sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilisən», dedi.

¹⁴ Aħab: — Kimning wasitisi bilən bolidu? dēp soridi. U: — Pərwərdigar mundak dēydu: «Waliylarning oŭulamli bilən bolidu», dedi. U yənə: — Kim hujumni baxlaydu? — dēp soridi. U: — Sən əzŭng, dedi.

¹⁵ U waqıtta waliylarning oŭulamli bilən bolidu, ularning sani ikki yŭz ottuz ikki nəpər qıkti. Andin keyin u həmmə həkni, yəni barlik Israilarnı saniwidi, ularning sani yəttə ming nəpər qıkti. ¹⁶ Israilar xəhərdin qŭx waqtida qıkti. Bən-Hādad bilən xu padixahlar, yəni yardəmgə kəlgən ottuz ikki padixah bolsa qediririda xarab iqip mənə boluxkanidi. ¹⁷ Waliylarning oŭulamli yŭrŭxtə awwal mangdi. Bən-hādad adəm əwətiwidi, ular uningōja həwər berip: — «Samariyədin adəmlər keliwatidu» — dedi.

□ 20:11 «Sawut-qorallar bilən jabdunoŭuqi sawut-qorallardin yexingŭqidin mahtinip kətmisun!» — degən maqal-təmsilning mənisi bəlkim «Jəng aldida turup əzŭngni oŭəlibiqi sanima» — «Qŭqŭrini ham sanima» degəndək.

18 U: — Əgər sülhi tüzüxkə çiqқан bolsa ularni tirik tutunglar, əgər soқuxkili çiqқан bolsimu ularni tirik tutunglar, dedi.

19 Əmdi waliylarning bu oқulamliri wə ularning kəynidiki qoxun xəhərdin çiqip, 20 hər biri özige uqrioqan adəmni çepir oltürdi. Suriylər qaçti; Israil ularni qoқlidi. Suriyəning padixahı Bən-Hədad bolsa atқа minip atliқlar bilən keçip kутuldi. 21 Israilning padixahı çiqip həm atliқlarni həm jəng hərwilirini bitqit kilip Suriylərnı kəttik kir-qap kildi.

22 Pəyoqəmbər yənə Israilning padixahining kəxiqə kelip uningə: — Özüngni mustəhkəmləp, özüngni obdan dəngsəp, nemə kilixing kerəklilikni oylap bakқin. Qünki kelər yili ətiyazda Suriyəning padixahı sən bilən jəng kiloқili yənə çiqkidu, dedi.

23 Suriyəning padixahining hizmətkarlıri uningə mundak dedi: — «Ularınq ilahı taq ilahı boləqəqқа, ular bizgə küqlük kəldi. Lekin biz tüzləngliktə ular bilən soқuxsak, jəzmən ularəqa küqlük kelimiz.

24 Əmdi xundak kiloqayliki, padixahlarning hər birini öz mənəsipidin çixürüp, ularning ornida waliylarnı tikligəyla. 25 Andin sili məhrum boləqan qoxunlırioqa barawər boləqan yənə bir qoxunni, yəni atning ornioqa at, hərwining ornioqa hərwa təyyar kildurup əzlrigə yioqayla; biz tüzləngliktə ular bilən soқuxayli; xuning bilən ularəqa küqlük kəlməmdük?». U ularning səzigə kulək selip xundak kildi.

26 Keyinki yili ətiyazda Bən-Hədad Suriylərnı editlap toluk yioqip, Israil bilən jəng kiloqili Afək xəhirigə çiqti. 27 Israillarmu əzlrini editlap, ozuқ-tülük təyyarlap, ular bilən jəng kilixқа çiqti. Israillar ularning udulida bargah tikliwidi, Suriylərnıng aldida huddi ikki top kiçik oşlaқ padisidək kərəndi. Lekin Suriylər pütkül zeminni qaplıqanıdi.

28 Əmma Hudaning adimi Israilning padixahining kəxiqə kelip uningə: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Suriylər: Pərwərdigar taq ilahidur; jiloqilarning ilahı əməs, dəp eytkini üqün, Mən bu zor bir top adəmning həmmisinı sening qolungəqa tapxurımən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər», dedi.

29 Ikki tərəp yəttə kün bir-birining udulida bargahlirida turdi. Yəttinçi küni soқux baxlandı. Israillar bir kündə Suriylərdin yüz ming piyadə əskərnı oltürdi. 30 Qaloqanlar Afək xəhirigə keçip kirwaldi; lekin sepili erülüp ularınq yigirmə yəttə ming adəmning üstigə çuxüp besip oltürdi. Bən-Hədad əzi bədər keçip xəhərgə kirip iқkiridiki bir əygə məkūwaldi.

31 Hizmətkarlıri uningə: — Mana biz Israilning padixahlırini rəhimlik padixahlar dəp angliduk; xuning üqün bəllirimizgə bəz baqlap baxlırimizəqa kula yəgəp Israilning padixahioqa təslimgə çiqayli. U silining janlırini ayarmikin? — dedi. 32 Xuning bilən ular bəllirigə bəz baqlap baxlırioqa kula yəgəp Israilning padixahining kəxiqə berip uningə: — Kəminiliri Bən-Hədad: «Jenimni ayioqayla», dəp iltija kildi, dedi. U bolsa: — U tehi həyatmu? U mening buradirim, dedi.

33 Bu adəmlər bu səzni yahxilikning alamiti, dəp oylap, dərhalla uning bu səzini qing tutuwelip: — Bən-Hədad silining buradərliridur! — dedi. U: — Uni elip kelinglar, dəp buyrudi. Xuning bilən Bən-Hədad uning kəxiqə çiqti; xuning bilən u uni qolidin tartip jəng hərwisioqa çiqardi.

34 Bən-Hədad uningə: — Mening atam silining atiliridin aloqan xəhərlərnı siligə qayturup berəy. Atam Samariyədə rəstə-bazarlırini tikligəndək sili əzlrini üqün Dəməxktə rəstə-bazarlarnı tikləyla, — dedi. Ahab: — Bu xərt bilən seni qoyup berəy, dedi. Xuning bilən ikkisi əhdə kilixti wə u uni qoyup bərdi.

35 Pəyoqəmbərlərnıng xagirtlirining biri Pərwərdigarning buyruқи bilən

yənə birigə: — Səndin ətünimən, meni urəjin, dedi. Lekin u adəm uni urəjili unimidi. □ ³⁶ Xuning bilən u uningəja: — Sən Pərwərdigarning səzini anglimiojining üqtün mana bu yərdin kətkiningdə bir xir seni boşup öltüridu, — dedi. U uning yenidin qıkkanda, uningəja bir xir uqrap uni öltürdi.

³⁷ Andin keyin u yənə bir adəmni tepip uningəja: — Səndin ətünimən, meni urəjin, dedi. U adəm uni kattik urup zəhimləndürdi. ³⁸ Andin pəyoqəmbər berip öz kıyapitini əzgərtip, kəzlırını tengik bilən tengip yol boyda padixahni kütüp turdi.

³⁹ Padixah xu yərdin ətəkəndə u padixahni qakirip: — Kəminiliri kəskin jəng məydaniəja qıkkanidim, wə mana, bir adəm mangu burulup, bir kixini tapxurup: «Bu kixigə qing kəriəjin, həkəndək səwəbtin u yəkap kətsə, sən öz jeningni uning jəningni ornioja tələysən; bolmisa bir talant kümux tələysən», dedi. ⁴⁰ Lekin mən kəminiliri u-bu ix bilən bənd bolup ketip, uni yökutip qoydum, dedi. Israilning padixahı uningəja: — Əzüng bektikiningdək sanga həküm kılınidu! — dedi.

⁴¹ U dərhal kəzlıridin tengikni eliwətti; Israilning padixahı uni tonup uning pəyoqəmbərlərdin biri ikənlikini kərdi. ⁴² Pəyoqəmbər uningəja: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən həkətkə bektikən adəmni kəlungdin kütölüjili qoyojining üqtün sening jening uning jeningni ornida elinidu; sening həkking uning həkkingni ornida elinidu», dedi. ■

⁴³ Xuning bilən Israilning padixahı hapa bolup, şəxlikkə qəmgən haldə Samariyəgə kaytip ordisiəja kirdi.

21

Ahab katillik kılıp Nabotni öltüridu

¹ Bu ixlərdin keyin xundak boldiki, Yizrəəllik Nabotning Yizrəəldə, Samariyəning padixahı Ahabning ordisining yenida bir üzümzarlık bar idi. ² Ahab Nabotka səz kılıp: — Əz üzümzarlıkını mangu bərgin, mənəg öyümgə yəkin boləq, uni bir səy-kəktatlık baq kıləy. Uning ornida sanga obdanrak bir üzümzarlık bərey yaki layik kərsəng bahasını nək bərimən, dedi.

³ Əmma Nabot Ahabka: — Pərwərdigar meni ata-bowilirimning mirasını sanga setixni məndin neri kilsun, dedi.

⁴ Ahab Yizrəəllik Nabotning: «Ata-bowilirimning mirasını sanga bərməymən» dəp eytkən səzidin hapa bolup şəxlikkə qəmgən haldə ordisiəja kaytti; u kariwatta yetip yüzini *tam* tərəpkə ərüp nanmu yemidi.

⁵ Hotuni Yizəbəl uning kəxiəja kelip: Rohiy kəyiyating nemixka xunqə təwən, nemixka nan yeməysən? — dedi.

⁶ U uningəja: — Mən Yizrəəllik Nabotka səz kılıp: «Üzümzarlıkını mangu puləja bərsəng, yaki layik kərsəng uning ornioja baxka üzümzarlık bərey» dedim. Lekin u: «Sanga üzümzarlıkını bərməymən» dedi, — dedi.

⁷ Hotuni Yizəbəl uningəja: — Sən hazır Israilning üstigə səltənət kıləuqi əməsmu? Qərup nan yəp, kənglünəni hux kıləin; mən sanga Yizrəəllik Nabotning üzümzarlıkını erixtürimən, dedi.

□ **20:35** «Pəyoqəmbərləning xagirtliri» — bu ibarə səz ibraniy tilida «pəyoqəmbərləning oşulliri» degənlik bilən ipadilidü. ■ **20:42** 1Pad. 22:37, 38

⁸ Andin u Ahabning namida bir hət yezip, üstigə uning möhürini besip, hətni Nabotning xəhiridə uning bilən turuwatқан aqsakallar wə mötiwərlərgə əwətti. ⁹ Həttə u mundaq yazoqanidi: — «Roza tutux kerək dəp buyrup, həlkning arisida Nabotni tərde olturozuzoqin; ¹⁰ ikki adəmni, yəni Belyalning balisini uning udulida olturozuzup, ularni Nabotning üstidin ərz kilozuzup: «Sən Hudaşa wə padixahqa lənət okudung» dəp guwahlik bərgüzunglar. Andin uni elip qikiq qalma-kesək kilip oltürunglar».

¹¹ Xəhərning adəmliri, yəni uning xəhiridə turuwatқан aqsakalar bilən mötiwərlər Yizəbəlning ularoşa əwətkən hetidə pütülgəndək kildi; ¹² ular rozini buyrup, həlkning arisida Nabotni tərde olturozuzdi. ¹³ Andin u ikki adəm, yəni Belyalning baliliri həlkning aldida Nabot üstidin ərz kilip: «Nabot Hudaşa wə padixahqa dəxnəm kildi» dəp guwahlik bərdi. Xuning bilən ular Nabotni xəhərning taxkirişa sərəp elip qikiq, taxlar bilən qalma-kesək kilip oltürdi. ¹⁴ Andin ular Yizəbəlgə adəm əwətip: «Nabot qalma-kesək kilip oltürüldi» dəp həwər bərdi.

¹⁵ Yizəbəl Nabotning qalma-kesək kilinip oltürülgənlikini angliqanda Ahabqa: Qorup, Yizrəllik Nabotning sanga puloşa bərgili unimioqan üzümzarliqini tapxurup aloqin; qünki Nabot hayat əməs, bəlki eldi, dedi.

¹⁶ Xundaq boldiki, Ahab Nabotning elgənlikini anglap, Yizrəllik Nabotning üzümzarliqini igiləx üqün xu yərgə bardı. ¹⁷ Ləkin Pərwərdigarning səzi Tixbilik İliyaska kelip mundaq deyildi: — ¹⁸ «Qorup bərip, Samariyədə olturuxluq İsrail padixahi Ahab bilən uqraqxin; mana u Nabotning üzümzarliqida turidu; qünki uni igiliwelix üqün u yərgə bardı. ¹⁹ Uningoşa: — «Adəm oltürdüngmu, yerini igiliwaldingmu?» — degin. Andin uningoşa yənə sez kilip: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Nabotning kəninini itlar yalioqan jayda sening kəningnimu itlar yalaydu» — degin».

²⁰ Ahab İliyaska: — I duxminim, meni taptingmu? — dedi. U jawabən mundaq dedi: — Rast, mən seni taptim; qünki sən Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kilix üqün özüngni setiwəttig. ²¹ Pərwərdigar: «Mana, Mən üstünggə bala quxürüp nəslingni yokitip, sən Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidiki həmmə ərkəkni, həttə ajiz yaki meyip bolsun, həmmisini üzüp yokitimən; □ ■ ²² wə sən Mening oşəzipimni qozorap İsrailni gunahqa azduroqining üqün sening jəmətingni Nibatning oqli Yəroboamning jəməti wə Ahiyahning oqli Baaxaning jəmətigə ohxax kilimən» — dəydu, — dedi.■

²³ — Yizəbəl toqrisidimu Pərwərdigar sez kilip: «Yizrəlning sepiling təxida itlar Yizəbəlni yəydu. ■ ²⁴ Ahabning jəmətidikilərdin xəhərdə elgənlərnini itlar yəydu; səhrada elgənlərnini bolsa amandiki quxlar yəydu» dedi ²⁵ (Bərhək, hotuni Yizəbəlning kutritixliri bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kilojili özini satқан Ahabdək həqkim yok idi. ■ ²⁶ U Pərwərdigar İsrailarning aldidin həydəp qoqliwətkən Amoriylarning kiloinidək kilip, yirginlik butlaroşa tayinip əgixip, lənətlik ixlarni

□ **21:10 «Belyalning balisi»** — ibranıy tilida «Belial» İblisning (yəni Xəytanning) yənə bir ismi. Demək, bu sez tolimu iplas adəmni kərsitidu. □ **21:21 «Mən ... nəslingni yokitip,...»** — yaki «Mən nəslingni...kəydüriwetip,...». **«Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidiki həmmə ərkək»** — ibranıy tilida: «Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidə, həmmoşa qarap siyidioqan hərbi» dəgənlik bilən ipadilini. **«həttə ajiz yaki meyip bolsun, həmmisini...»** — buning başqa birhəl tərjimisi: «yaki qul yaki hər bolsun, həmmisini...». ■ **21:21** 2Pad. 9:7, 8, 9 ■ **21:22** 1Pad. 15:29; 16:3, 11 ■ **21:23** 2Pad. 9:35-37 ■ **21:25** 1Pad. 16:33

kilatti).

²⁷ Lekin Ahab bu sözlarni angliqanda öz kiyimlarini yirtip bədinigə bəz yөгəp, roza tutti. U bəz rəhttə yatatti, jimjit manggati.

²⁸ U waqıtta Pərwərdigarning sözi Tixbilik İliyaska kelip: —

²⁹ «Ahabning Mening aldimda özini qandak təwən tutuwatqanlığını kərdüngmu? U ezini Mening aldimda təwən tutuwatqanlığı tüpəylidin, bu balani uning künliridə kəltürməymən, bəlki uning oqlining künliridə uning jəmətiğə kəltürimən» — deyildi.

22

Ahab jəngdə əlidu

2Tar. 18:2-34

¹ Üq yiləiqə Suriyə bilən İsrailning otturisida jəng bolmıoqəqka, ular tinqlikta ətti. ² Üqinçı yilda bolsa Yəhudaning padixahı Yəhoxafat İsrailning padixahını yöklap bardı. ³ İsrailning padixahı öz hizmətkarlırioqə: — Gileadtiki Ramot bizningki ikənlikini bilisiləroqu? Xundak ikən, nemixka biz jim olturup, tehiqə Suriyəning padixahining qolidin uni almaymiz? — dedi.

⁴ U Yəhoxafatka: — Jəng kıləqili mening bilən Gileadtiki Ramotka berixka makul bolamdila? — dəp soridi. Yəhoxafat İsrailning padixahıoqə jawab berip: — Biz silining-mening dəp ayrimaymiz; mening həlkim əzlrining həlkidur, mening atlırim silining atlıridur, dedi.□

⁵ Ləkin Yəhoxafat İsrailning padixahıoqə: — Ətünimənki, bügün awwal Pərwərdigarning səzini sorap kərgəyla, dedi.

⁶ Xuning bilən İsrailning padixahı pəyoqəmbərləni, yəni tət yüzqə adəmnı yioqdurup ulardin: — Soquxkili Gileadtiki Ramotka qıksam bolamdu, yök? — dəp soriwidi, ular: — Qıkqın, Rəb uni padixahning kəlioqə beridu, deyixti.

⁷ Ləkin Yəhoxafat bolsa: — Bulardin baxka, yol soriqudək Pərwərdigarning birər pəyoqəmbiri yökmu? — dəp soridi.□

⁸ İsrailning padixahı Yəhoxafatka jawab berip: — Pərwərdigardin yol soraydioqan yənə bir adəm bar; ləkin u mening toqramda kutlükni əməs, bəlki balayı'apətnı kərsitip bexarət bərgəqkə, mən uni əq kərimən. U bolsa İmlahning oqlı Mikayadur, dedi. Yəhoxafat: — I ailyliri, sili undak demigəyla, dedi.

⁹ Andin İsrailning padixahı bir qakirini qakirip uningəoqə: — Qakqan berip, İmlahning oqlı Mikayani qakirtip kəl, dəp buyrudi.

¹⁰ Əmdi İsrailning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat xahənə kiyimlarini kiyixip, Samariyəning dərwasisining aldidiki hamanda hərbi öz təhtidə olturuxti. Ularning aldidə pəyoqəmbərləning həmmisi bexarət bərməktə idi. ■ ¹¹ Kənanahning oqlı Zədəkiya bolsa əzi təmürdin münggüzləni yasap qikip: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Muxu

□ **22:4** «Biz silining-mening dəp ayrimaymiz» —İbraniy tilida «Mən ezüm sanga ohxax bolimən» degən sөz bilən ipadilidinu. □ **22:7** «Bulardin baxka, yol soriqudək Pərwərdigarning birər pəyoqəmbiri yökmu?» — Yəhoxafat (5-ayəttə): «Bügün awwal Pərwərdigarning səzini sorap kərgəyla» dəydu . Ləkin «pəyoqəmbərlər» «Pərwərdigar» (İbraniy tilida «Yəhwə, Yəhəwah») degən namni (awwal) ixlətməy, bəlki «Huda» (İbraniy tilida «Əlohım») yaki «Rəb» («Adonay») dəp ixlitidu. Xunga Yəhoxafat «pəyoqəmbərlər»ning bexarətliridin qattik guman kıləqan bolsa kerək. 7-ayət wə keyinki ayətlərnimu kəring. ■ **22:10** 2Tar. 18:9

münggüzlər bilən Suriyləрни yokatkuqə üsüp ursila», dedi. ¹² Həmmə pəyoəmbərlər xuningoə ohxax bexarət berip: «Gileadtiki Ramotka qikiş sezsiz muwəppəkiyət kəzinila; qünki Pərwərdigar uni padixahning kəlioə tapxuridikən», deyixti.

¹³ Mikayani kikişirojili baroəan həwərqi uningə: — Mana, həmmə pəyoəmbərlər birdək padixahka yahxi həwər bərməktə; əmdi ötünimən, sening səzüngmu ularning səzi bilən birdək bolup, yahxi bir həwərni bərgin, dedi.

¹⁴ Əmma Mikaya: — Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki, Pərwərdigar mənə eytsa, mən xuni eytimən, dedi.

¹⁵ U padixahning aldioə kəlgəndə padixah uningdin: I Mikaya, jəng kilişli Gileadtiki Ramotka qikişək bolamdu, yok? — dəp soriwidi, u uningə jawab berip: — Qikiş muwəppəkiyət kəzinisən; qünki Pərwərdigar xəhərni padixahning kəlioə beridu, dedi. □

¹⁶ Ləkin padixah uningə: — Mən sanga kəngə ketim Pərwərdigarning namida rast gəptin bəxkisini mənə eytməslikkə kəsəm iquküxüm kərek?! — dedi.

¹⁷ Mikaya: — Mən pütkül İsrailning təolarda padiqisiz koylardək tarilip kətkənlikini kərdüm. Pərwərdigar: «Bularning igisi yok; bularning hərbiri tinq-aman əz öyigə kəytsun», dedi, — dedi.

¹⁸ İsrailning padixahi Yəhoəfatka: — Mana, mən siligə «U mənəg toəqramda kütluəni əməs, bəki həman balayi'apətni kərsitip bəxarət beridu», demigənimidim? — dedi.

¹⁹ Mikaya yənə: — Xunga Pərwərdigarning səzini anglioəin; mən Pərwərdigarning əz təhtidə olturoəanlikini, asmanning pütkül kəoxunliri uning yenida, ong wə sol təripidə turəanlikini kərdüm. ■ ²⁰ Pərwərdigar: «Kim Aəabni Gileadtiki Ramotka qikiş, xu yərdə həlak boluxkə aldaydu?» — dedi. Birsu undək, birsi mundaək deyixti; ²¹ xu wəqıtta bir roə qikiş Pərwərdigarning aldidə turup: «Mən berip alday», dedi. Pərwərdigar uningdin: «Kəndək usul bilən aldaysən?» — dəp soriwidi, ²² u: — «Mən qikiş uning həmmə pəyoəmbərlirining əqzida yəloəanqi bir roə bolimən», dedi. Pərwərdigar: — «Uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundaək kil» — dedi. □ ²³ Mana əmdi Pərwərdigar sening bu həmmə pəyoəmbərlirining əqzida yəloəanqi bir roəni saldi; Pərwərdigar sening toəqrangda balayi'apət kərsitip səzlidi» — dedi.

²⁴ Xuni anglap Kənanahning oəli Zədəkiya kelip Mikayaning kəqitioə birni selip: — Pərwərdigarning Roəi kəysi yol bilən məndin ətup, sanga səz kilişkə bardı?! — dedi.

²⁵ Mikaya jawab berip: — Əzüngni yoxurux üqün iqukiridiki öygə yügürgən künidə xuni kərisən, dedi. □

²⁶ İsrailning padixahi əmdi: — Mikayani elip kəyturup berip, xəhər həkimi Amon bilən padixahning oəli Yoaxka tapxurup, ²⁷ ularoəə tapilar: «Padixah mundaək dəydu: — Uni zindanoəə solap mən tinq-aman yenip

□ **22:15 «Pərwərdigar xəhərni padixahning kəlioəə beridu»** — xühhisizki, Mikaya bu səzni kinayilik tələppuz bilən eytidu. Qünki padixah dərhəl uningdin gumanlinip kəlidu (16-ayətəni kəring). ■ **22:19** 2Tar. 18:18; Ayup 1:6-12; 2:1 □ **22:22 «U roə»** - «Mən qikiş uning həmmə pəyoəmbərlirining əqzida yəloəanqi bir roə bolimən», dedi. Pərwərdigar: — «uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundaək kil» — dedi» — bu ayətlərdin bu roəning bir yəloəan səzləydiyəan jin ikənliki kərunidu. Hudaning Əz Roəi yəki pərixtiliri həqəkaəan yəloəan səz kəiləmaydu. Demək, Huda jin-xəytanlaroəə Aəab padixahni aldaəkə yol kəoyidu. □ **22:25 «Əzüngni yoxurux üqün iqukiridiki öygə yügürgən küni...»** — yəki «Əzüngni yoxurux üqün əyidin öygə yügürgən küni...».

kəlgüçilik qiynap nan bilən suni az-az berip turunglar» — degin, dəp buyrudi.

²⁸ Mikaya: — Əgər sən həkikətən tinq-aman yenip kəlsəng, Pərwərdigar mening wasitəm bilən söz qilmioğan bolidu, dedi. Andin u yənə: — Əy jamaət, hərbinglar anglanglar, dedi.■

²⁹ Israilning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat Gileadtiki Ramotka çikti. ³⁰ Israilning padixahı Yəhoxafatka: — Mən baxka kıyapətkə kirip jənggə çikay; sili bolsila öz kıyimlirini kıyip çikqayla, dedi. Israilning padixahı baxka kıyapət bilən jənggə çikti.

³¹ Suriyəning padixahı jəng hərwiliri üstidiki ottuz ikki sərdarə: — Qongliri yaki kiçikli bilən əməs, pəkət Israilning padixahı bilən soçuxunglar, dəp buyrudi.

³² Wə xundak boldiki, jəng hərwilirining sərdarlıri Yəhoxafatni kərgəndə: — Uni qoçum Israilning padixahı dəp, uningə hujum kıləçili buruldi. Lekin Yəhoxafat pəryad kətürdi. ³³ jəng hərwilirining sərdarlıri uning Israilning padixahı əməslikini kərgəndə uni qoçlimay, burulup ketip kəlixti. ³⁴ Əmma birəylən kərisiçila bir okya etiwidi, oç Israilning padixahıning sawutining mürisidin təwənkı ulıqıdin etüp təgdi. U hərwikexigə: Hərwinı yandurup meni səptin çikarəçin; çünki mən yaridar boldum, dedi. ³⁵ U küni jəng barəanseri kəttik boldi. Padixah bolsa Suriyləning udulida öz jəng hərwisioçə yəlinip erə turdi. Zəhmidin keni hərwining tegigiqə ekip, kəq kirgəndə u öldi.

³⁶ Kün patarda qoxun arisida bir kəttik sada anglinip: — Hər adəm öz xəhriçigə yansun! Hərberi öz yurtioçə yenip kətsun! — deyildi.

³⁷ Padixah öldi, kixilər uni Samariyəgə elip kəldi; ular padixahni Samariyədə dəpnə kildi. ³⁸ Birsı padixahning hərwisini Samariyəning kəlidə *yuoçanda* (bu kəl pahixə ayallar yuyunioçan jay idi), Pərwərdigarning eytkən səzi əməlgə axurulup, itlar uning kənini yalidi.

³⁹ Ahabning baxka ixliri, kıləanlirining həmmisi, jümlidin uning yasioçan «pil qix sariyi» wə bina kıləan həmmə xəhərlər toçruluç «Israil padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

⁴⁰ Ahab ata-bowiliri arisida uhlidi. Andin uning oçli Ahaziya ornida padixah boldi.

Yəhoxafat Yəhuda üstidə həküm süridu

2Tar. 20:30-37; 21:1

⁴¹ Asaning oçli Yəhoxafat Israilning padixahı Ahabning səltənitining tətinqi yilida Yəhudaçə padixah boldi. ■ ⁴² Yəhoxafat padixah boləanda ottuz bəx yaxta idi, u Yerusalemda yigirmə bəx yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Azubah bolup, u Xilhining kizi idi. ⁴³⁻⁴⁴ U hər ixta atisi Asaning barlik yollirida yürüp, ulardin çikmay Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kılatti. Pəkət «yukiri jaylar»la yoçitilmioçanidi; halayik yənıla «yukiri jaylar»da kurbanlık kılıp huxbuy yakatti.

⁴⁵ Wə Yəhoxafat bilən Israilning padixahı otturisida tinçlik boldi.

⁴⁶ Yəhoxafatning baxka ixliri, uning kərsətkən kudriti, kəndak jəng kıləanliri toçrisida «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

⁴⁷ U atisi asaning künliridə zemindin qoqliwetilmigən kəspiy bəqqiwazlarni zeminidin həydəp qıqardı. □

⁴⁸ U waqıtta Edomning padixahı yok idi, bəlki bir waliy həküm sürətti.

⁴⁹ Yəhoxafat Ofirdin altun elip kelix üqün bir «Tarxix kemə» ətritini kurdi. Lekin kemilər heqyergə baralmidi; qünki ular Əzion-Gəbərdə urulup wəyran bolqanidi. □

⁵⁰ U waqıtta Ahabning oqli Ahaziya Yəhoxafatqa: — Mening hizmətkarlırim sening hizmətkarlıring bilən kemilərdə barsun, dedi. Lekin Yəhoxafat unimidi.

⁵¹ Yəhoxafat öz ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəhəri»də ata-bowilirining kəbrisidə dəpnə kılındi. Andin oqli Yəhoram ornida padixah boldi.

Ahaziya Israil üstidə həküm süridu

⁵² Ahabning oqli Ahaziya Yəhudaning padixahı Yəhoxafatning səltənätining on yəttinqi yilida Samariyədə Israilning üstidə padixah bolup ikki yil səltənət kildi. ⁵³ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kılıp atisining yolida wə anisining yolida yürüp, xundakla Israilni gunahqa putlaxturoqan Nibatning oqli Yəroboamning yolida mangdi; ⁵⁴ u atisi kilqonning həmmisini kılıp, Baalning kulluqida bolup, uningoqa səjdə kılıp, Israilning Hudasi Pərwərdigarning oqəzipini qozojidi.

□ 22:47 «kəspiy bəqqiwazlar» — bu kixilər butpərəslikkə yaqi buthanilaroqa munasiwətlilik idi.

□ 22:49 «Yəhoxafat ... bir «Tarxix kemə» ətritini kurdi» — «Tarxix kemə» bəlkim Tarxix degan portka berip kelixitki uzun səpərgə qıdamlik bolqan kemini kərsitetti. «Tarxix» degan isim Ispaniya, ximaliy Afrika yaqi Britaniyəni yaqi üqining həmmisini kərsitidu.

Padixahlar «2»

Iliyas pəyojəmbər Ahaziyaşa tənbiş beridu

² Ahaziya Samariyədə turqanda ordisidiki balihanining pənjirisidin yikilip qūxūp, kesəl bolup kəldi. U həwərqilərnə əwətip ularqə: — Əkrən xəhəridiki ilah Baal-Zəbubdin mening toqramda, kesilidin saqiyamdu, dəp soranglar, dedi.

³ Lekin Pərwərdigarning Pərixtsisi bolsa Tixbilik Iliyaska: — Ornungdin tur, Samariyə padixahining əlqilirining aldiqə berip, ularqə: — Israilda Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriqjili mangdinglarmu?

⁴ Xuning uqun Pərwərdigar hazir mundak dedi: «Sən qikqan kariwattin qūxəlməysən; sən qokum əlisən» degin, — dedi.

Xuning bilən Iliyas yolqə qikti.

⁵ Həwərqilər padixahning yeniqə kaytip kəldi; u ulardin: Nemixka yenip kəldinglar, dəp soridi.

⁶ Ular uninqə: — Bir adəm bizgə uqrap bizgə: — Silərnə əwətkən padixahning yeniqə kaytip berip uninqə: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Israilda Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriqjili adəmlərnə əwətingmu? Xuning uqun sən qikqan kariwattin qūxəlməysən!» dənglar, — dedi.

⁷ Padixah ulardin: Silərgə uqrap bu səzlərnə qiləqan adəm kəndak adəm ikən? — dəp soridi.

⁸ Ular uninqə: U tükliq, beliqə tasma baqliqan adəm ikən, dedi. Padixah: U Tixbilik Iliyas ikən, dedi.

⁹ Andin padixah bir əllikbexini qol astidiki əllik adimi bilən Iliyasning kexiqə mangdardi; bu kixi Iliyasning kexiqə barqanda, mana u bir dəngning üstidə olturatti. U uninqə: I Hudaning adimi, padixah seni qūxūp kəlsun! dəydu, dedi.

¹⁰ Lekin Iliyas əllikbexiqə: Əgər mən Hudaning adimi bolsam, asmandin ot qūxūp sən bilən əllik adimingni kəydürsun, dəp jawab bərdi. Xuan asmandin ot qūxūp, uning əzi bilən əllik adimini kəydürüwətti.

¹¹ Xuning bilən padixah yənə bir əllikbexini uning qol astidiki əllik adimi bilən uning kexiqə mangdardi. U uninqə: I Hudaning adimi, padixah eytti: Seni dərhal qūxūp kəlsun! — dedi.

¹² Lekin Iliyas əllikbexiqə: Əgər mən Hudaning adimi bolsam, asmandin ot qūxūp sən bilən əllik adimingni kəydürsun, dəp jawab bərdi. Xuan Hudaning oti asmandin qūxūp uning əzi bilən əllik adimini kəydürüwətti.

¹³ Padixah əmdi uqinqi bir əllikbexini qol astidiki əllik adimi bilən uning kexiqə mangdardi; əllikbexi berip Iliyasning aldiqə qikip, tizlinip uninqə yalwurup: I Hudaning adimi, mening jenim bilən sening bu əllik kulungning janliri nəziringdə əziz bolsun! ¹⁴ Dərwəqə, asmandin ot qūxūp, ilgiriki ikki əllikbexini ularning qol astidiki əllik adimi bilən kəydürüwətti. Lekin hazir mening jenim sening nəziringdə əziz bolsun, dedi.

¹⁵ Pərwərdigarning Pərixtsisi Iliyaska: Sən qūxūp uning bilən barqin; uningdin kərkmiqin, dedi. U ornidin turup uning bilən qūxūp padixahning kexiqə berip ¹⁶ padixahka: Pərwərdigar səz kilip: «Israilda wəhiy soriqjili bolidiqan Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriqjili əlqilərnə əwətingqə? Xuning uqun sən qikqan kariwattin qūxəlməysən; sən qokum əlisən!» dəydu, — dedi.

¹⁷ Xuning bilən Iliyas degəndək, Pərwərdigarning səzi boyiqə Ahaziya öldi. Uning oqli bolmoiaqqa, Yəhoram uning ornida padixah boldi. Bu Yəhoxafatning oqli, Yəhuda padixahi Yəhoramning ikkinçi yili idi. □

¹⁸ Əmdi Ahaziyaning baxka ixliri, uning kilolan əməlliri bolsa, ular «Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?□

2

Iliyas asmanoqa kətürüldü

¹ Pərwərdigar Iliyasni kara kuyunda asmanoqa kətürməkçi bololan waqıtta Iliyas bilən Elix Gilgaldin qikiç ketiwatatti.

² Iliyas Elixoqa: — Səndin ötünimən, bu yərdə qalqin; qünki Pərwərdigar meni Bəyt-əlgə mangozuddi. Elix: Pərwərdigarning hayati bilən, wə sening hayating bilən kəsəm kilimənki, seningdin hərgiz ayrilmaymən! dedi. Xuning bilən ular Bəyt-əlgə quxüp kaldi.

³ U waqıtta Bəyt-əldiki pəyoqəmbər xagirtliri Elixaning qexioqa kelip uningqa: Biləmsən, Pərwərdigar bügün oqjangni səndin elip ketidu? — dedi. U: Bilimən; xük turunglar, dedi.□

⁴ Iliyas Elixoqa: — Səndin ötünimənki, bu yərdə qalqin; qünki Pərwərdigar meni Yerihoqa mangozuddi. Elix: Pərwərdigarning hayati bilən, wə sening hayating bilən kəsəm kilimənki, seningdin hərgiz ayrilmaymən, dedi. Xuning bilən ular ikkisi Yerihoqa bardı.

⁵ U waqıtta Yerihodiki pəyoqəmbər xagirtliri Elixaning qexioqa kelip uningqa: Biləmsən, Pərwərdigar bügün oqjangni səndin elip ketidu? — dedi. U: Bilimən; xük turunglar, dedi.□

⁶ Iliyas Elixoqa: — Səndin ötünimənki, bu yərdə qalqin; qünki Pərwərdigar meni Iordan dəryasioqa mangozuddi, dedi. Elix: Pərwərdigarning hayati bilən, wə sening hayating bilən kəsəm kilimənki, seningdin hərgiz ayrilmaymən, dedi, xuning bilən ular ikkisi mengiwərđi.

⁷ Əmdi pəyoqəmbər xagirtliridin əllik kixi berip, ularning udulida yiraqtin qarap turatti. Əmma u ikkiylən Iordan dəryasining boyida tohtap turdi.

⁸ Iliyas yepinqisini katlap, uning bilən suni uriwidi, su ikkiçə bəlünüp turdi; ular ikkisi kuxuk yoldin etti. ⁹ Ətüp bolqandın keyin Iliyas Elixoqa: Mən səndin ayrilmasta, sening özüng üqün məndin nemə tiliking bolsa, dəwərgin, dedi. Elix: Sening üstüngdə turolan Rohning ikki həssisi üstümgə kənsun, — dedi.

□ **1:17 «...Yəhoram uning ornida padixah boldi»** — bu «Yəhoram» bəlkim Ahaziyaning inisi. U Yəhudaning padixahi Yəhoram degən adəm əməs. **«Bu Yəhoxafatning oqli, Yəhuda padixahi Yəhoramning ikkinçi yili...»** — muxu ayəttə ikki Yəhoram bar; birinçisi Israil, yəni ximaliy padixahlıqning padixahi, ikkinçisi Yəhudaning padixahi. □ **1:18 «...ular**

«Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?» — bu kitab Təwrattiki «Tarih-təzkirə» əməs, biraç xühisizki, Təwrattiki «Tarih-təzkirə» bu kitabın kəp uqurlarnı alqan. □ **2:3 «pəyoqəmbər xagirtliri»** — ibranıy tilida «pəyoqəmbərnin oqulliri».

Bular bəlkim öz yurtını taxlap, məlum bir pəyoqəmbərgə əgixip uningdin təlim-tərbiyə alidoqan wə xundakla Hudadin pəyoqəmbərlik iltipət-qabiliyətini tiləydoqan adəmlər idi. **«Pərwərdigar bügün oqjangni səndin elip ketidu»** — «səndin» ibranıy tilida «bəxingdin» dəp ipadilınıdu.

Demək, keyin Iliyas Elixaning bexi bolmaydu. □ **2:5 «Pərwərdigar bügün oqjangni səndin elip ketidu?»** — «səndin» ibranıy tilida «bəxingdin» dəp ipadilınıdu.

10 U: Bu tilikinggə erixmək kiyindur; mən səndin elip ketilgən waqtimda, meni kərüp tursang, sanga xundak berilidu; bolmisa, berilməydu, — dedi.

11 Wə xundak boldiki, ular səzlixip mangojanda, mana, otluq bir jəng hərwise bilən otluq atlar namayan boldi; ular ikkisini ayriwətti wə Iliyas kəra quyunda asmanoja kətürülüp kətti.

12 Elixə buni kərüp: I atam, i atam, Israilning jəng hərwise wə atlik əskərliri! — dəp warqiridi. Andin u uni yənə kərəlmidi. U öz kiyimini tutup, ularni yirtip ikki parqə kiliwətti. □ ■

13 Andin u Iliyasning uqisidin quxüp kaləjan yepinqisini yərdin elip, İordan dəryasining kirojikoja qaytip kəldi. 14 U Iliyasning üstidin quxüp kaləjan yepinqisi bilən suni urup: «Iliyasning Hudasi Pərwərdigar nədidur?», dedi. Elixə suni xundak uroqanda su ikkigə bəlündi; Elixə sudin ötüp kətti.

15 Yerihodiki pəyojəmbər Xagirtliri karxi kiroqakta turup uni kərdi wə: «Iliyasning rohi Elixaning üstididur» dəp uning aldioja berip, bax urup təzim kildi. 16 Ular uningəja: Mana sening kəminiliring arisida əllik əzimət bar; ötünimiz, bular oqojangni izdigili barsun. Pərwərdigarning Rohi bəlkim uni kətürüp taqlarning bir yeridə yaqi jiloqlarning bir tərpidə taxlap koydimiki, dedi. Ləkin u: Silər həq adəmni əwətmənglar, dedi.

17 Əmma ularning uni kistawerixi bilən u hijalət bolup: Adəm əwətinglar, dedi. Xunga ular əllik kixini əwətti; bular üq kün uni izdidi, ləkin həq tapalmidi. 18 Ular Elixaning yenioja qaytip kəlgəndə (u Yerihoda turuwatatti) u ularəja: Mən dərwəkə silərgə «İzdəp barmənglar!» demidimmu? — dedi.

Elixə pəyojəmbərnin pəyojəmbərlik həqıqı namayan bolidu

19 Xəhərdiki adəmlər Elixəja: Oqojam kərgəndək, xəhər əzi obdan jaydidur, ləkin su naqar wə tupraq tuqmastur, dedi.

20 U: Yengi bir koza elip kelip, iqigə tuz koyup, manga beringlar, dedi. Ular uni elip kelip uningəja bərdi.

21 U bulakning bexioja berip uningəja tuzni təkti wə: Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən bu sularni sakayttim; əmdi ulardin qayta əlüm bolmaydu wə yərning tuqmasliki bolmaydu» — dedi. □

22 Huddi Elixaning eytқан bu səzidək, u su taki bügüngə kədər pak bolup kəldi.

23 Elixə Yerihodin qikip Bəyt-Əlgə bərdi. U yolda ketip barəjanda, bəzi balilar xəhərdin qikip uni zanglik kilip: Qikip kət, i takir bax! Qikip kət, i takir bax! — dəp warqiraxti.

24 U burulup ularəja karap Pərwərdigarning nami bilən ularəja lənət oqudi; xuning bilən ormanliktni ikki qixi eyik qikip, balilardin kirik ikkini yirtiwətti. 25 U u yərdin ketip, Karməl teojoja berip, u yərdin Samariyəgə yenip bərdi.

□ 2:12 «**Israilning jəng hərwise wə atlik əskərliri!**» — bəlkim Elixə hazır kərgən jəng hərwise wə atlini kərsitidu. Iliyas pəyojəmbər Israil arisida turəjan waqtda Hudaning samawiy küqliri uning wasitisi bilən Israiləja yərdəmdə bolatti. Xu nuqtidin pəyojəmbərnin əzi Israiləja nisbətən «jəng hərwise wə atlik əskərliri» bolatti. Ləkin u asmanoja kətürülgəndin keyin qandak bolar?

■ 2:12 2Pad. 13:14 □ 2:21 «**Mən bu sularni sakayttim**» — yaqi «Mən bu sularni tazilidim».

3

Moab Israil bilan jəng qilidu

¹ Yəhuda padixahi Yəhoxafatning səltənitining on səkkizinçi yili, Aħabning oqli Yəhoram Samariyədə Israiloqa padixah bolup, on ikki yil səltənət kildi. ² U əzi Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kılatti, lekin atisi bilən anisi kılqan dərjide əməs idi. U atisi yasatqan «Baal tüwrüki»ni elip taxlıdı. ■ ³ Lekin u Israilni gunahqa putlaxturqan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlırida qing turup, ulardin heq yanmıdı.

⁴ Moabning padixahi Mexa nahayiti qong koyqi idi; u Israilning padixahioqa yüz ming qoza həm yüz ming qoqkarning yungini olpan kılatti. □ ⁵ Əmdi xundak boldiki, Aħab elüp kətkəndin keyin Moabning padixahi Israilning padixahioqa yüz erüdi. ■

⁶ U waqıtta Yəhoram padixah Samariyədin qıkip həmmə Israilni *jəng üqün* editlıdı. ⁷ U yənə adəm əwıtıp Yəhudaning padixahi Yəhoxafatka həwər berıp: Moabning padixahi məndin yüz erıdı; Moab bilən soquxkılı qıqamsən? — dedi. U: Qıqımən; bızdı mening-sening dəydiqan gəp yoxtur, mening həlkim sening həlkingdur, mening atlırim sening atlıringdur, dedi. □ ■

⁸ U yənə: Kaysi yol bilən qıqaylı, dəp sorıdı. Yəhoram: Biz Edom qəlining yoli bilən qıqaylı, dəp jawab bərdi.

⁹ Andin Israilning padixahi bilən Yəhudaning padixahi Edomning padixahioqa qoxulup mangdı. Ular yəttə kün aylinıp yürux kılqandın keyin, qoxun wə ular elip kəlgən at-ulaqlarqa su qalmıdı. ¹⁰ Israilning padixahi: Apla! Pərwərdigar bız üq padixahni Moabning kəlioqa qıxsun dəp, bir yərgə jəm kılqan ohxaydu, dedi.

¹¹ Lekin Yəhoxafat: Pərwərdigardin yol soriximiz üqün bu yərdə Pərwərdigarning bir pəyoqəmbiri yoxmu? — dedi. Israilning padixahining qakarlıridin biri: İliyasning kəlioqa su quyup bərgən Xafatning oqli Elix bu yərdə bar, dedi. ■

¹² Yəhoxafat: Pərwərdigarning səz-kalami uningda bar, dedi. Xuning bilən Israilning padixahi bilən Yəhoxafat wə Edomning padixahi uning kəxioqa qıxup bardı.

¹³ Elix Israilning padixahioqa: — Mening sening bilən nemə karım! Əz atangning pəyoqəmbərliri bilən anangning pəyoqəmbərlirining kəxioqa barqın, dedi.

Israilning padixahi: Undak demigin; qünki Pərwərdigar bu üq padixahni Moabning kəlioqa tapxurux üqün jəm kılqan ohxaydu, — dedi. ■

¹⁴ Elix: Mən hizmitidə turuwatqan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kılımənki, əgər Yəhudaning padixahi Yəhoxafatning hərmitini kılmiqan bolsam, seni kəzgə ilmiqan yaki sanga karimioqan bolattım. □ ■ ¹⁵ Lekin əmdi berıp bir sazqini mənə elip kəlinglar, — dedi.

■ 3:2 1Pad. 16:32 □ 3:4 «yüz ming qoza həm yüz ming qoqkarning yungini olpan kılatti» — yaki «yüz ming qozining wə yüz ming qoqkarning yungini olpan əwətətti». ■ 3:5 2Pad. 1:1

□ 3:7 «bızdı mening-sening dəydiqan gəp yoxtur» — ıbraniy tilida «mən ezüm sanga ohxax bolımən» deqən səz bilən ipadilıniđu. ■ 3:7 1Pad. 22:4 ■ 3:11 1Pad. 22:7 ■ 3:13 1Pad. 18:19 □ 3:14 «Mən hizmitidə turuwatqan» — ıbraniy tilida «Mən Uning (Hudaning) aldıda turuwatqan» deqən səz bilən ipadilıniđu. Elix əzini padixahning ordısında daim oqıjisining aldıda turuwatqan hizmətkarqa ohxitıđu. ■ 3:14 1Pad. 17:1

Sazqi saz qalojanda, Pərwərdigarning qoli uning üstigə qüxti. □ 16 U: Pərwərdigar söz kılıp: «Bu wadining həmmə yerigə ora kolanglar» dedi, — dedi andin yənə:

17 — Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər ya xamal ya yamojur kərmisənglar mu, wu wadi suoqa tolup, özünqlar bilən at-ulaqliringlar həmmisi su iqisilər». 18 Ləkin bu Pərwərdigarning nəziridə kiqik ix bolup, u Moabnimu silərning kolliringlaroqa tapxuridu. 19 Silər barliq mustəhkəm xəhərlərni wə barliq esil xəhərlərni bəsüp ötüp, barliq yahxi dərəhlərni kesip taxlap, həmmə bulaklarni tindurup, həmmə munbət ekinzarliqni taxlar bilən kaplap harab kılısilar» — dedi.

20 Wə ətisi ətigənlik qurbanlik sunulojan waqtida, mana, su Edom zemini tərəptin ekıp kelip, həmmə yərni suoqa toxkuzdi. 21 Əmma Moablarning həmmisi: Padixahlar biz bilən jəng kıləjili qikiptu, dəp angliqan bolup, sawut-kalkan kətürəligüdək qong-kiqik həmmisi qegrada tizilip səptə turdi. 22 Ular ətisi səhərdə kopup karisa, kün nuri ularning udulidiki su üstigə qüxkənidi; künning xolisida su ularoqa kəndək kəründi. Ular:

— Bu qan ikən! Padixahlar uruxup bir-birini kiroqan ohxaydu. I Moablar! Dərhal oljining üstigə qüxüp bəlixawalayli! dedi.

24 Ləkin ular Israilning ləxkərgəhioqa yətkəndə, Israillar ornidin kopup Moablaroqa hujum kılıxi bilən ular bədər kaqti. Israillar ularni sürüp-toqay kiliwətti. 25 Ular xəhərlərni wəyran kılıp, hər bir adəm tax elip, həmmə munbət ekinzarliqni tolduruwətküqə tax taxlıdi. Ular həmmə bulak-kuduklarni tindurup, həmmə yahxi dərəhlərni kesiwətti. Ular Kir-Hərəsət xəhridiki taxlardin baxka heq nemini qaldurmidi. Xu xəhərgə bolsa, saloqa atquqilar uningə qərgiləp hujum kildi. □

26 Moabning padixahi jəngning əzigə ziyadə kattik kəlgini kərüp əzi bilən yəttə yüz kiliqwazni elip Edomning padixahioqa hujum kılıp bəsüp ətükə atlandi; ləkin ular bəsüp ətəlmidi.

27 Xuning bilən təhtigə warislik kıləuqi tunji oqlini elip, sepilning təpisiyə uni kəydürmə qurbanlik kildi. U waqtta Israil Pərwərdigarning kattik kəhriyə uqriqanidi. Xuning bilən bu üç padixah Moab padixahin ayrilip, hərəkəyisi əz yurtioqa ketixti. □

4

□ 3:15 «Sazqi saz qalojanda, Pərwərdigarning qoli uning üstigə qüxti» — yaki «Sazqi qalsa, Pərwərdigarning qoli... qüxətti». □ 3:25 «Ular Kir-Hərəsət xəhridiki taxlardin baxka heq nemini qaldurmidi» — buning mənisi bəlkim «Ular Kir-Hərəsət xəhri qəyri qəyri özini wəyran kilmidi» degəndək bolsa kərək. □ 3:27 «Pərwərdigarning kattik kəhri...» — ibranıy tilida «uning kattik kəhri...». «Pərwərdigarning kattik kəhriyə uqriqanidi» — Israilning xu qəoqda nemixka Pərwərdigarning kəhriyə uqraq səwəbi muxu yərdə eytilmaydu. Birnəqqə alim muxu «kəhri»ni Pərwərdigardin əməs, bəlkim Edom tərpidin kəlgən, dəp karap, təwəndikidək tərjimə bilən xərş berip qüxəndüridu: «(26) Moabning padixahi ... Edomning padixahioqa hujum kılıp bəsüxkə atlandi; ləkin ular bəsüp ətəlmidi. (27) Xuning bilən uning (Edomning) təhtigə warislik kıləuqi tunji oqlini elip kelip, sepilning üstidə uni kəydürmə qurbanlik kildi. U waqtta Israil kattik kəhriyə uqriqanidi (Edomlar: «Biz Israillar bilən ittəpəkdax boləoqəqə, biz ularning kasapitigə uqriduk» dəp Israiloqa kattik qəzəpləngənidi». Demək, xu alimlar xu «kəhri» Edomlar tərpidin kəldi, dəp karaydu. Biraq bizningqə bundak tərjimədə ikki muhim nuqtini pəraziy tərjimə kıləjan boləoqəqə, uningə qayil bolmiduk. Xunga biz yənəla ayəttiki «kəhri»ni Huda tərpidin boləjan, dəp karaymiz.

Elixa pəyoʻlambər tul hotun wə uning oʻqullirioʻja yardəm beridu

1 Pəyoʻlambər xagirtliridin birining tul qaloʻan hotuni Elixaʻoʻja pəryad kilip: Sening kulung bolojan mening erim olüptu. Bilisənki, sening kulung Pərwərdigardin qorqқан adəm idi. Əmdi kərz igisi mening ikki oʻqlumni kullukқа aloʻjili kəldi. ■

2 Elixa uningdin: Sening üqün nemə kilay? Deginə, öyüngdə neməng bar? — dəp soridi. U: Dedikingning öyidə kiqik bir koza maydin baxқа һeқnərsə yok, — dedi. □

3 U: Berip һəmmə koxniliringdin qəgün-koza, yəni box qəgün-kozilarni etnə aloʻin, ular az bolmisun. 4 Andin özüng bilən oʻqulliring öygə kirgin, ixikni yerip һəmmə qəgün-koziləroʻja may kaqiloiqin. Toxқanlirini bir qətkə elip koʻyoʻin, — dedi.

5 Xuning bilən u u yərdin ayrilip oʻqulliri bilən öygə kirip ixikni yapti. Oʻqulliri qəgün-kozilarni uning aldioʻja elip kəlgəndə, u may kuydi. 6 Wə xundak boldiki, qəgün-kozilarning һəmmisi toloʻjanda u oʻqlioʻja: Yənə bir koza elip kəl, dedi. Əmma oʻqli: Əmdi koza qəlmidi, dedi. U waқitta may tohtap qəldi.

7 Əmdi u berip Hudaning adimigə һəwər yətküzdi. U: Berip mayni setiwət, kərzingni tügətkin; andin qaloʻan pul bilən özüng wə oʻqulliringning jenini beқinglar, dedi.

Elixa ölgən balini tirildüridu

8 Bir küni Elixa Xunəm xəhirigə bardi. U yərdə bir bay ayal bar idi wə u uni öz öyidə tamakқа tutup qəldi. Xuningdin keyin һərkaқan u yərdin etüp mangsa, u uning öyigə kirip oʻjizalinatti. 9 Bir küni u öz erigə: Bu yərdin daim etidioʻjan kixi Hudaning bir muқəddəs adimi ikənlikini bilip yəttim.

10 Biz ögzidə uningəja bir kiqikrək öy salayli. Uningəja eydə kariwat, xirə, orunduk wə qiraʻodan təyyarlap berəyli; wə xundak bolsunki, u kaqanla yenimizəja kəlsə xu eydə tursun, — dedi.

11 Əmdi pəyoʻlambər bir küni u yərgə kəlgəndə, xu balihaniəja kirip yetip qəldi. 12 U öz hizmətkari Gəһaziəja: Sən u Xunəmlik ayalni qəkiroʻin, dedi. U uni qəkiroʻjanda, ayal uning qəxiəja kəldi.

13 Pəyoʻlambər hizmətkariəja: Sən uningəja: «Sili bizning oʻjemimizni yəp muxundak əzlrini kəp awarə kildila; mən sili üqün nemə kilip berəy? Padixahқа yaki koxun sərdariəja birər tələplirini yətküzəymu?» — degin, dedi.

Ayal buningəja jawab berip: — Mən öz һəlkim arisida yaxawatimən, boldi! dedi.

14 Əmdi Elixa Gəһazidin, uningəja nemə kilip berix kerək? — dəp soridi. Gəһazi: Uning oʻqul balisi yok ikən, wə erimu kəri ikən, dedi.

15 U: Uni qəkiroʻin, dedi. Ayalni qəkirowidi, ayal ixikkə kelip turdi.

16 Pəyoʻlambər uningəja: Kələr yili təһminən muxu waқitta kuqaklirida bir oʻqulliri bolidu, dedi. U: Yak, i oʻojam! I Hudaning adimi, dedikinggə yaloʻan eytmioʻin, dedi. □ ■

17 Əmdi Elixa uningəja degəndək u ayal һəmilidar bolup, ikkinqi yili bekitilgən waқitta oʻqul tuʻodi.

18 Bala əsüp qong boldi. Bir küni xundak boldiki, u atisi bar yərgə, ormiqilarning kəxiəja qikip kətti. 19 U atisiəja: Way bəxim, way bəxim, dəp waysidi. U hizmətkariəja, uni anisining qəxiəja elip barəin, dedi.

■ 4:1 Law. 25:39 □ 4:2 «kiqik bir koza may» — bu may bəlkim zəytun meyi idi. □ 4:16 «muxu waқitta» — yaki «ətiyazda». ■ 4:16 Yar. 18:10, 14

20 U uni k t r p anisining yenio a apirip qoydi. Bala anisining etikid  q xkiq  olturdi, andin  l p qaldı. 21 Andin anisi qikip, uni Hudaning adimining  yidiki kariwatka yatquzup koyup, ixikni yepip qikip k tti. 22 U erini qakirip uningoa: O ulamıdın birini mangdur jın, u bir exakni elip k lsun; mən uni qapturup, Hudaning adimining k xi oa d r hal berip kel y, dedi.

23 Eri uningoa: Nemixka uning k xi oa b g n barisən? B g n ya yengi ay ya xabat k ni bolmisa, dedi. Ayali uningoa, H mm  ix tinqlik — dedi. □

24 U exakni tokutup o ulamio a: Ittik həydəp mang; mən demig q  tohtimio ın, dedi. □

25 Xuning bilən u Karməl teo io a berip Hudaning adimi aldio a k ldi. W  xundak boldiki, Hudaning adimi uni yiraqtinla k r p  z hizmətkari G hazi oa: Mana Xunəmlik ayal keliwatidu; 26 Sən uning aldio a y g t r p berip uningdin: Sili tinqlikmu?  rliri tinqlikmu? Baliliri tinqlikmu? — d p sorio ın, dedi.

— H mm  ix tinqlik, d p eytti ayal.

27  mdi tao ka qikip Hudaning adimining k xi oa kəlgəndə, u uning putlirini kuqaklıdi. G hazi uning yenio a berip uni ittiriw tm kqi boldi; lekin Hudaning adimi: — Uni  z ihtiyario a koyoşın; çunki uning k ngli intayin sunuq w  Pərwərdigar bu ixni manga dem y yoxuruptu, dedi.

28 Ayal: Mən o ojamdin bir o ul tilidimmu? Manga yalo an s z kilmio ın, d p səndin  t nmidimmu? — dedi. □ ■

29 P yo amb r G hazi oa: — Belingni qing ba lap, mening  asamni elip mangio ın. Birsigə uqrisang, uningoa salam kilmio ın, birsı sanga salam kilsa, sən uningoa jawab bərmigin. Mening  asamni balining y zigo a koyoşın, dedi. □ ■

30 Balining anisi: Pərwərdigarning  ayati bilən w  sening  ayating bilən k s m kilm nki, səndin ayrilmaymən, dedi. Elix a ornidin turup uning k ynidin  g xti.

31 G hazi ulardin burun berip  asisini balining y zigo a koyo anidi.  mma  q awaz yaki tiwix qikmıdi. Xuning bilən u yenip Elixaning aldio a berip uningoa: Bala oyo anmıdi, dedi.

32 Elix a  yg  kelip  arisa, mana, bala uning kariwitida  l k yatatti. 33 U bala bilən  zini ayrim qaldurup, ixikni yepiwetip P rw rdigaroa dua kildi. ■ 34 Andin u kariwatka qikip balining  stigo a  zini koyup aozini uning aozio a, k zlirni uning k zligig , k llirini uning k llirio a yekip yatti. Xuning bil n balining b dini issixka baxlıdi. 35 U q x p  yd  u yaq-bu yaqka mengip andin y n  kariwatka qikip y n  balining  stigo a egildi. U waqıtta bala y tt  ketim q xk rdi, andin k zlrini aqti. ■

36 P yo amb r G hazini qakirip uningoa: Xun mlik ayalni qakiro ın, dedi. U uni qakirip koydi. U Elixaning yenio a kəlgəndə. U uningoa: Ooqullirini k t r p alsila, dedi.

□ 4:23 «nemixka uning k xi oa b g n barisən?» — eri bəlkim ayalining berix məksitini q x nmıdi. Erining sezige  ariso anda «yengi ay» yaki «xabat k ni» pəyoşambərlər bilən kərüxüx kolaylik waqit bolatti. «H mm  ix tinqlik» — yaki «hatirjəm bolio ın». □ 4:24 «Ittik həydəp mang; mən demig q  tohtimio ın» — oşulami bəlkim exəkning yenida yügürüp, ayalo a h mra  bolsa ker k. □ 4:28 «mən o ojamdin bir o ul tilidimmu?» — oqurm nlarning esid  barki, bu ayal  slid  Elixadin birar n rs  tilim kqi  mas idi. U o ul pərzənt k r xk  zor intizar bolsımu, yənə o ul til xtin k rkattı. ■ 4:28 2Pad. 4:16 □ 4:29 «birsigə uqrisang, uningoa salam kilmio ın, birsı sanga salam kilsa, sən uningoa jawab bərmigin» — ottura x rk ta yolda ketiwatqanlar bir-biri bilan salamlaxkanda ad tta uzun waqit ketatti. ■ 4:29 Lu a 10:4 ■ 4:33 Mat. 6:6 ■ 4:35 1Pad. 17:21; 2Pad. 8:1; Ros. 20:10

³⁷ U öyigə kiripla uning ayioi aldioqa yikilip düm yatti, bexi yergə təgküdək təzim kildi. Andin öz oqlini kətürüp qikip kətti.

Aqarqilikta boləjan məjizilər

³⁸ Elix Gilgaloqa yenip bardı. Xu qaşda yurtta aqarqilik boləjanıdı. Pəyoəmbərlərləning xagirtliri Elixaning yenida olturoqanda u öz hizmətkarioqa: Sən qong qazanni esip pəyoəmbərlərləning xagirtlirioqa xorpa pixurup bərgin, dedi.

³⁹ Ulardin birsi otyax tərgili dalaqa qikip yawa kəpak pelikini tepip, uningdin yawa kəpak üzüp etikini toldurup kelip, totrəp qazanoqa saldı; qünki ular bularning ziyanlik ikənlikini bilməytti. □

⁴⁰ Andin ular yənglar dəp adəmlərgə usup bərdi. Ləkin ular tamakni yegili baxliqanda: I Hudaning adimi, qazanda ölüm bar, dəp warkiraxti. Həqkim uningdin yeyəlmidi.

⁴¹ Elix: Azraqkinə un elip kelinglar, dedi. U xuni qazanoqa taxlap: Həlkqə usup bərgin, yesun, dedi. Wə mana, qazanda həq zəhər qalmidi. ■

⁴² Əmdi Baal-Xalixahdin bir adəm kelip, Hudaning adimigə arpa həsulining tunji mewisidin ax-nan, yəni yigirmə arpa nanni wə bir halta kək baxni elip keliwidi, u: Həlkqə yegili aldioqa koyoqin, dedi.

⁴³ Uning hizmətkari: Xuni bir yüz adəmning aldida qandaq koyalaymən? dedi. Elix: Həlkqə yegili bərgin; qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: Ular yəydu wə uningdin exip qalidu, dedi. ■

⁴⁴ Xuning bilən u xuni ularning aldida koydi; ular yedi wə dəl Pərwərdigarning deginidək, uningdin exip qaldı.

5

Suriyəning qoxunining sərdari Naamanning saqaytilixi

¹ Suriyə padixahining qoxun sərdari Naaman öz oşjisining aldida tolimu qədirləndi wə izzətləndi, qünki Pərwərdigar uning kəli arkilik Suriyəgə nusrətlər bərgənidi. U bafur jəngqi boləqini bilən, ləkin mahaw kesiligə giriptar bolup qəlojanıdı.

² Əmdi Suriylər top-top bolup, bulangqilikqa qikip Israildin bir kiqik kizni tutup kəlgənidi; bu kiz Naamanning ayalining hizmitini qilatti. ³ U hanimoqa: Kaxki, mening oşjam Samariyədiki pəyoəmbərning qexida bolsidi! U uni mahaw kesilidin saqaytatti, dedi.

⁴ Naaman berip hojisiqə: — Israilning yurtidin boləjan kiqik kiz mundaq-mundaq eytti, dedi.

⁵ Suriyə padixahı: Yahxi! Sən barəqin, mən Israilning padixahioqa bir məktup əwətimən, dedi. Naaman on talant kümüx bilən altə ming xəkəl altun wə həm on kixilik kiyimni elip Israiloqa bardı. □

⁶ U məktupni Israilning padixahioqa apirip tapxurup bərdi. Məktupta: — «Bu məktup sanga yətkəndə bilgəysənki, mən öz hizmətkarim Naamanni sening qexingə mangurdum. Sən uni mahaw kesilidin saqaytkaysən», dəp pütəlgənidi.

□ **4:39 «yawa kəpak»** — biz pərizimiz boyiqə xundaq təjime kilduk. Ləkin bu əsümlük wə mewisining zadi nemə ikənliki bizgə həzir naməlum. ■ **4:41** Mis. 15:25 ■ **4:43** Yh. 6:9, 11

□ **5:5 «on talant kümüx»** — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 306 kilogram kümüx idi. «Altə ming xəkəl altun» — 70 kilogramqə boluxi mumkin idi.

7 Israilning padixahi hətnei okup bolup, öz kiyimlirini yirtip-yirtiwətti wə: — Mən Hudamu? Kixini ɵltürüp həm tirildürələymənmü? Nemixka u kixi: — Bu adəmmi mahaw kesilidin saqaytkin, dəp hawalə kılıdu? Kəni, oylinip kɵringlar, u dər wəkə mən bilən jəng kılɵjili bahənə izdəydu, dedi.■

8 Wə xundak boldiki, Hudaning adimi Elixə Israilning padixahining öz kiyimlirini yirtkinini angliɵjanda, padixahka adəm əwitip: Nemixka öz kiyimliringni yirtting? U kixi hazır bu yərgə kəlsun, andin u Israilda bir pəyɵjəmbər bər ikən dəp bilidu, dedi.

9 Naaman atliri wə jəng hərəwisi bilən kelip, Elixaning ɵyining ixiki aldida tohtidi. 10 Elixə bir həwərqini mangdurup Naamanə: — Berip İordan dəryasida yəttə kətim yuyunup kəlgin; xundak kilsang ətliring əsligə kelip pakiz bolisən, dedi.

11 Ləkin Naaman aqqıklinip yenip kelip: — Mana, u qoqum qikip, mening bilən kɵrixidu, ɵrə turup Hudasi Pərwərdigarning namiojə nida kılıp, yara jayning üstidə kolini silkip, mahaw kesilini saqaytidu, dəp oylap kəlgənidim. 12 Dəməxkning dəryaliri, yəni Abarna bilən Farpar dəryasining suliri Israilning həmmə suliridin yaxi əməsmü? Mən ularda yuyunsam pakiz bolmamdim? — dedi. U kattik ɵjəzplinip burulup yolojə qikti.

13 Ləkin uning hizmətkarliri uning kəxiojə berip: — I atam, əgər pəyɵjəmbər siligə ɵjir bir ixni tapilojan bolsa, kilmasmidila? Undak boləjan yərdə, u siligə suojə quxup yuyunup, pakiz bolisila, degən bolsa xundak kilmamla? — deyixti.

14 Xunga u quxup, Hudaning adimining səzigə binaən İordan dəryasida yəttə kətim qɵmüldi. Xuning bilən uning eti paklinip, kiqik balining etidək bolup saqaydi.■

15 Xuning bilən u barlik həmrəhliri bilən Hudaning adimining kəxiojə kaytip kelip, uning aldida turup: — Mana əmdi pütkül yər yuzidə Israildin baxkə yərdə Huda yok ikən, dəp bilip yəttim; əmdi hazır, öz kəminəngdin bir sowəjatni qəbul kıləjin, dedi.

16 Ləkin Elixə: Mən hizmitidə turuwatkan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilmənki, heq nemini qəbul kilmasmən, dedi. *Naaman* tola qing turuwalsimu, heq qəbul kilmidi.

17 Andin Naaman mundaq dedi: — Əgər qəbul kilmisang, kəminənggə topidin ikki keqir yək berilsun; qunki kəminəng bundin keyin Pərwərdigardin baxkə heqkandak ilahlərojə kɵydürmə qurbanlik yaki inaklik qurbanlikini kəltüməydu. □ 18 Ləkin Pərwərdigar kəminəngning xu bir ixini kəqürüm kıləjə: ɵjojəning ɵzi Rimmonning buthanisiojə səjdə kilmək üçün kirgəndə, mening qolumojə yələnsə mən Rimmonning buthanisida tiz püksəm, muxu əmalsiz tiz pükkinim üçün Pərwərdigar mən kəminəngni kəqürgəy, dedi.□

19 Elixə uningə: — Sən aman-hatirjəmlitkə kətkin, dedi. U uningdin ayrilip azəjinə yol mangdi. 20 Ləkin Hudaning adimi Elixaning hizmətkari Gəhəzi kənglidə: — Mana, u Suriyəlik Naaman elip kəlgən nərsiliridin ɵjojə heqnemini almay, uni bikar kətküzəwetiptu. Ləkin Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilmənki, mən uning kəynidin yügürüp berip, uningdin azrak bir nərsə alay, dəp oylidi. 21 Xuni dəp

■ 5:7 Kən. 32:39; 1Sam. 2:6 ■ 5:14 Luğa 4:27 □ 5:17 «**inaklik qurbanlik**» — yaki pəkət «qurbanlik». Adəttə bu söz «inaklik qurbanlik» yaki «təxəkkür qurbanlik»ni bildüridu. Uning topini tələp kılıxi bəlkim Israildiki xu topa (qurbangah süpitidə) üstidə öz qurbanliklirini kilməkqi boləjan boluxi mumkin. □ 5:18 «**Rimmon**» — Suriyəning «boran qikərojuqi but»i idi.

Gəhəzi Naamanning kəynidin bardı. Naaman bir kimning kəynidin yügürüp keliwatqinini kərüp, hərwisidin qüxüp uning aldiğa berip: Həmmə ix tinqlikmu? — dəp sorıdı.

²² U: — Tinqlik, — dedi, — əmma oşojam meni mangdurup: Mana əmdi Əfraim taşlıkının pəyoşəmbərləning xagirtliridin ikki yigit kəximəğa kəldi. Bularəğa bir talant kümüş bilən ikki kixlik kiyim bərsilə, dəp eytti, — dedi.

²³ Naaman: — Ikki talant kümüşni qəbul kıləyin, dəp uni zorlap ikki talant kümüşni ikki haltıəğa qəgip, ikki kixilik kiyimni qıkirip bərdi. Bularni Naaman şulamliridin ikki yigitkə yüdküzdi; ular Gəhəzining aldida bularni kətürüp mangdi.

²⁴ U turəşən dənggə yətkəndə bularni ularning kolliridin elip əyigə tikip kəydi; andin bu adəmləрни kətküzüwətti. ²⁵ Andin u oşojisining aldiğa kirip turdi. Elixə uningdin: — I Gəhəzi, nəgə berip kəlding? — dəp sorıdı. U jawab berip: Qulung heqyergə barmidi, — dedi.

²⁶ Elixə uningəğa: — Məlum bir kixi hərwisidin qüxüp, kəynigə yenip, sening aldingəğa kəlgəndə, mening rohim xu qəşdə sening bilən birgə bəroşən əməsmu? Bu kixilər kümüş bilən kiyim, zəytun bəşliri bilən üzümzarlar, qoy bilən kala, malaylar bilən kenizəkləрни qəbul kildioşan waqitmu? ²⁷ Lekin həzir Naamanning mahaw kesili sanga həm nəşlinggə mənggügə qaplixidu, — dedi. Xuning bilən u Elixəning kəxidin qıkkanda kərdək aq bolup qəldi. ■

6

Paltining bexini su üstidə ləylitixi

¹ Pəyoşəmbərləning xagirtliri Elixəğa: — Mana bizgə sening aldingda turuwatqan yerimiz tar kəldi. ² İordan dəryasining boyioğa berip, hər birimiz birdin yaşaq elip, xu yərdə turidioşanəğa bir turaloşu əy yasayli, — dedi.

— Beringlar, dəp jawab bərdi u.

³ Ularning biri yənə: — İltipət kılıp kəminiliring bilən birgə bəroşin, dedi. U: — Billə baray, dedi.

⁴ U ular bilən mangdi. Ular İordan dəryasioğa berip, dərəş kesixkə baxlıdi.

⁵ Lekin ularning biri dərəş kesiwatqanda paltining bexi suəğa qüxüp kətti. U warkırap: — Way oşojam, bu etnə aloşan palta idi, dedi.

⁶ Hudaning adimi: Nəgə qüxti, dəp sorıdı. U qüxkən yəрни kərsitip bərdi. U bir xahni kesip, uni suəğa taxliwidi, Paltining bexi ləyləp qıkti.

⁷ U: Uni qəlungəğa aloşin, dewidi, u kixi qəlini uzutup uni tutuwaldi.

Elixə pütün bir qoxunni məşlup kılıdu

⁸ Suriyəning padixahı İsrail bilən jəng kiliwatatti. U əz hizmətkarlıri bilən məşlihetlixip, palanqi-pokunqi yərdə bargah tikimən, dəp bekitətti. □

⁹ Hudaning adimi İsrailning padixahioğa həwər əwitip: — Sən palanqi-pokunqi yərgə bərixtin ehtiyat kıləyin, qünki Suriylər u yərgə qüxməkdı, dedi.

■ 5:27 Qel. 12:10; 2Tar. 26:19, 20 □ 6:8 «...məşlihetlixip, palanqi-pokunqi yərdə bargah tikimən, dəp bekitətti» — yaki «... məşlihetlixip, ular uningəğa: — Palanqi-pokunqi jayda hujum kıləyayla, dedi».

10 U waqıtlarda Israilning padixahi Hudaning adimi özige kersatkən jayoqa adəm əwətip u yərdiki adəmlirigə ehtiyat kılıxni agahlandırdi. Bundaq ix birkanqə ketim boldi. □

11 Buning səwəbidin Suriyəning padixahi kənglidə kattik aqqiklinip, öz hizmətkarlırini çakirip ulardin: — Arimizdin kimning Israilning padixahi tərpidə turidioanlikini manga kersitip bərməmsilər?! — dəp soridi.

12 Lekin hizmətkarlırining biri: — I oqojam padixah undak əməs; bəlki Israilda turidioan Elixə degən pəyojəmbər sən yatқан hujrangda kılqan səzlırını Israil padixahıqə eytip beridu, — dedi.

13 U: Berip uning nədə ikənlikini paylap kelinglar, mən adəm mangdurup uni tutup keləy, dedi. Ular: — U Dotan xəhiridə ikən, dəp həwər kildi.

14 Xuning bilən u xu yərgə atliklar, jəng hərwiliri wə zor bir qoxunni mangdurdi. Ular keqisi yetip kelip xəhərni qorxiwaldi.

15 Hudaning adimining maliyi səhərdə turup qıksa, mana, bir atliklar wə jəng hərwiliri qoxunni xəhərni qorxiwalənididi. Malay uningə: Apla, i oqojam, qandak kılarmiz? — dedi.

16 Lekin u: Qorkmıoqin; mana biz bilən birgə boləqanlar ular bilən birgə boləqanlardin kəptur, dedi. 17 Əmdi Elixə dua kılıp: I Pərwərdigar, malayimning kəzlırini kərələydiəqan kılıp aqkaysən, dedi. U waqıtta Pərwərdigar yigitning kəzlırini aqti wə u əyni əhwalni kərdi; mana, pütkül taq Elixəni qəridəp turoqan yalkunluk at wə jəng hərwiliri bilən toləqanidi.

18 Suriylər quxüp u tərəpkə kəlgəndə, Elixə Pərwərdigarəqə dua kılıp: Bu həlkni korluk bilən urəqin, dedi. Xuning bilən U Elixəning tiliki boyıqə ularni korluk bilən urdi.

19 Elixə ularəqə: Bu *silər izdigən* yol əməs wə *silər izdigən* xəhər əməs; mening kəynimdin əgixinglar, silərni silər izdigən adəmning qəxiəqə baxlap baray, dəp ularni Samariyəgə baxlap bardı. 20 Wə xundak boldiki, ular Samariyəgə kirkəndə Elixə: I Pərwərdigar, ularning kəzlırini kərələydiəqan kılıp aqkaysən, dedi. Pərwərdigar ularning kəzlırini aqti; wə mana, ular Samariyəning otturisida turatti.

21 Israilning padixahi ularni kərgəndə Elixədin: I atam, ularni əltürüwetəymü? Ular ni əltürüwetəymü? dəp soridi.

22 U: — Sən ularni əltürmə; hətta əzüng kiliq wə okyaying bilən əsir kıləqanlırınıqni əltürməydiəqan yərdə, bularni əltürüxkə bolamti? Əksiəqə, ularning aldiəqə nan, su kəyoqin; xuning bilən ular yəp-ıqıp öz oqojisiəqə yenip kətsun, dedi. □

23 Xundak kılıp, u ularəqə qəng ziyapət bərdi; ular yəp-ıqıp boləqandin keyin, andin ularni yoləqə saldi. Ular oqojisining yenioqə kaytti. Xuningdin keyin Suriyədin bulangqılar xaykiliri Israilning zeminiəqə kayta besip kirmidi.

Pərwərdigar Samariyəni kütquzidu

24 Keyin xundak boldiki, Suriyəning padixahi Bən-Hədad pütkül qoxunini yiqəp Samariyəni muhasirigə aldi. 25 Xuning bilən Samariyədə zor aqarqılıq boldi. Ular uni xunqə uzun kəmal kıldiki, bir exək bəxi səksən xəkəl kümüxkə, wə kəptər mayikining bir qinisining təttin biri bəx xəkəl

□ 6:10 «birkanqə ketim» — ibrani ilida «bir ketim, ikki ketim əməs» degən səzlər bilən ipadilnidu. □ 6:22 «...bularni əltürüxkə bolamti?» — demək, sən əzüng muxu Suriylərni əsirgə tutқан əməssən; hətta ularni xundak tutқан bolsangmu, u qəoqda (kona «urux əhlakı» boyıqə) ularni əltürüwetməytting.

kümüxkə yaraytti. □ ²⁶ Israilning padixahi sepilning üstidın ötkəndə, bir ayal uningöja: I oşojam padixah, yardəm bərginə! dəp pəryad kətürdi.

²⁷ U: Əgər Pərwərdigar sanga yardəm bərmisə, mən sanga qandak yardəm kılay? Ya hamandin ya üzüm kəlqikidin yardəm tepilamdu?, — dedi.

²⁸ Padixah əmdi uningdin yənə: Nemə dərding bar? dəp soridi. U: Mana bu hotun manga: Ooşlungni bərgin, biz uni bütün yəyli. Ətə bolsa mening ooşlumni yəymiz, dedi. ²⁹ U waqıtta biz mening ooşlumni kaynitip pixurup yedük. Əfisi mən uningöja: Əmdi sən ooşlungni bərgin, uni yəyli desəm, u öz ooşlini yoxurup köydi, — dedi.■

³⁰ Padixah ayalning sözini anglap kiyimlirini yirtip-yirtiwətti. U sepilda ketiwatqanda, həlk uning kiyiminin iqigə, yəni etigə bəz kiygənlikini kərüp kaldi.

³¹ Padixah: — Əgər Xafatning ooşli Elixaning bexi bütün tenidə qalsa, Huda mening beximni alsun wə uningdinmu artuk jazalisun! — dedi.□ ■

³² Əmma Elixə öz öyidə olturatti; aqsakallarmu uning bilən billə olturoşanidi. Padixah uning aldioşa bir adəmni mangduroşanidi. Lekin u həwərqı u yərgə yetip barmayla, Elixə aqsakallaröja: — Mana bu jallatning balisining beximini aloşli adəm mangduroşanlikini kərdünglarmu? Əmdi həwərqı kəlgəndə ixikni qing taqap iqidin tiriwelinglar. Mana uning kəynidin kəlgən oşojisininin kədimininin awazi angliniwatmamdu? — dedi.

³³ U ular bilən sözlixiwatqanda, mana həwərqı uning kəxioşa qüxüp kelip: «Padixah: «Mana bu balayı'apətnin özı Pərwərdigar tərıpidin kaldı; mən zadı nemə dəp Pərwərdigaröja yənə ümid başliyalarmən?» dəydu, dedi.□

7

¹ Elixə: Pərwərdigarning sözini anglanglar! Pərwərdigar mundak dəydu: — Ətə muxu waqıtlarda Samariyəninin dərwazisida bir halta aq un bir xəkəlgə wə ikki halta arpa bir xəkəlgə setilidu, — dedi.□

² Əmma padixah belikini tutup mangöşan köşun əməldari bolsa, Hudaning adimigə: Mana, hətta Pərwərdigar asmanöja tınglök aqşimu, undak ixning boluxı mumkinmu?! dedi. U: — Sən öz közüng bilən kərisən, lekin xuningdin yeməysən, dedi.

³ Əmdi dərwazining tüwidə tət mahaw kesili bar adəm olturatti. Ular bir-birigə: Nemə üqün muxu yərdə ölümni kütüp olturimiz? ■ ⁴ Xəhərgə kirəyli desək, xəhərdə aqarqılık boləraqqa, u yərdə ölümiz; bu yərdə oltursakmu ölümiz. Köpup Suriylərinin ləxkərgəhişə ketəyli. Ular bizni ayisa tirik qalimiz; bizni öltürəyli desə ölümiz, halas, — deyixti.

□ **6:25 «səksən xəkəl»** — 900 gram, «bəx xəkəl» 55 gram bolatti. Muxu yərdiki «bir qinining tətın biri»ning həjimi bəlkim 0.25 litrəq idi; «qinə» ibraniy tilida «kab» bilən ipadiliniidu. ■ **6:29** Kən. 28:53 □ **6:31 «Əgər Xafatning ooşli Elixaning bexi bütün tenidə qalsa...»** —

Israilning padixahi (Yoram, 8-babni kərüng) nemixka Elixəşə xundak əq? Xübhisizki, u padixahni butpərəsliki (3:3ni kərüng) üqün daim əyibligəqkə, uningöja əq idi; Elixə yənə, bu balayı'apətlər dəl butpərəslikimizdin beximizöja qüxkan, dəp aqah bərgən bolsa kerək. ■ **6:31** 1Pad. 19:2 □

6:33 «həwərqı uning kəxioşa qüxüp kelip: «Padixah: «Mana bu balayı'apətnin özı... yənə ümid başliyalarmən?» dəydu, dedi» — həwərqı, xübhisizki, padixahning əz sezlirini yətküzüwatidu. □ **7:1 «halta»** — muxu ayəttə «halta» (ibraniy tilida «seah») təhminən 4 litrəq kelidu. ■ **7:3** Law. 13:46

5 Xuni döp ular kəqkurun Suriylərnin ləxkərgahıqə barəqili qəpti. Ləxkərgahınin qəxiqə yetip kəlgəndə, mana həq kixi yəq idi. 6 Qünki Pərwərdigar Suriylərnin ləxkərgahıqə jəng hərwiliri, atlar wə zor qəng qəxunin sadasini anglatqanıdi. Xuni anglap ular bir-birigə: Mana, İsrailin padixahı bixək Hıttiylərnin padixahlırini wə Misirliqlərnin padixahlırini üstimizgə hujum kiləqili yalliwaptu, deyixti; ■ 7 kəqkurun kəzəqilip qədirlirini, at bilən exəklirini taxlap ləxkərgahni xu peti qəyup, əz janlırini kətkuzux üqün bədər kəqkanıdi.

8 Mahaw kesili bar adəmlər ləxkərgahınin yeniqə kelip, bir qədirqə kirip, yəp-iqip uningdin kümux bilən altunni wə kiyimlərni elip yoxurup qəyuxti. Andin ular yenip kelip, yənə bir qədirqə kirip u yərdiki oljinimu elip yoxurup qəyuxti.

9 Andin ular bir-birigə: Bizning bundək kiləqinimiz durus əməs. Bügün kətlük həwər bar kündür, ləkin biz tinmay turuwatimiz. Səhərgiqə kəlsək bu yamanlıq bəximizqə qūxidu. Uning üqün əmdi bərip padixahınin ordisidikilərgə bu həwərnə yətküzəyli, dedi. 10 Xuning bilən ular bərip xəhərnin dərwasidiki pasibanları qəkirip ularqə: Biz Suriylərnin ləxkərgahıqə qıksək, mana həqkim yəq ikən, həttə adəmnin xəpəsimu yəqtur; bəki atlar baqləklək, exəklər baqləklək bolup, qədirlər əyni peti turidu, dedi.

11 Dərwasidiki pasibanlar xu həwərnə towap elan kilip, padixahınin ordisiqə həwər yətküzidi.

12 Padixah kəqisi kərup hizmətkərliriqə: — Mən Suriylərnin bizgə nemə kilməqci boləqini silərgə döp bərey. Ular bizning əqərqilikta qələqinimizni bilip, ləxkərgahdin qikip dalada məkünüwəlip: — İsrailər xəhərdin qıksə, biz ularni tirik tutup, andin xəhərgə kirələymiz, deyixkən gəp, dedi.

13 Hizmətkərliridin biri jawəb bərip: — Birnəqgə kixini xəhərdə qələqən atların bəxni elip (ularning əkiwiti bu yərdə qələqən İsrailin bərlək kixilirininkidin, həttə həlak boləqanlarıninkidin bəttər bolmaydu!), ularni kərup kelixkə əwətəyli, dedi.

14 Xuning bilən ular ikki jəng hərwisi bilən ularqə kətidiqən atları təyyar kildi. Padixah ularni Suriylərnin qəxunin qəynidin əwətip: — Bərip əhwalni kərup kəlinglər, döp buyrudi.

15 Bular ularning izidin İordan dəryasiqə qəşləp bardi; wə mana, pütkül yöl boyi Suriylər əldirəp kəqkənda taxliwətkən kiyim-kəqək wə hərhil əswəb-üşkünilər bilən toləqanıdi. Əqlilər yenip kelip padixahqə xuni həwər kildi.

16 U wakitta həlk qikip Suriylərnin ləxkərgahidin oljilərnə talidi; xuning bilən Pərwərdigərnin eytkən səzidək, bir halta əq un bir xəkəlgə, ikki halta ərpa bir xəkəlgə setildi. 17 Əmdi padixah bilikini tutup mənəqən həliki əməldərnin dərwasini bəxquruxqə təyinləp qəyiqanıdi. Əmdi haləyik dərwasidin *etilip qikqənda* uni dəssəp-qəyliwətti wə xuning bilən u əldi. Bu ix padixah Hudaning ədimini tutməqci bolup, uning əldiqə barəqənda, dəl Elixə eytkəndək boldi. 18 Xuning bilən Hudaning ədimi padixahqə eytkən xu səz əməlgə əxurildi: «Ətə muxu wakitlarda Samariyənin dərwasisida ikki halta ərpa bir xəkəlgə wə bir halta əq un bir xəkəlgə setilidu».

19 Əmma həliki əməldərnin Hudaning ədimigə: — «Mana, həttə Pərwərdigar əsmənə tünqlük əqsimu, undək bir ixning boluxi mümkinmu?!» dəgənidi. U: — «Sən əz kəzüng bilən kərisən, ləkin xuningdin yeməysən», dəgənidi.

²⁰ Uningoʻra ham dal xundak boldi; qunki h lk uni dərwazida d ss p  lt rg nidi.

8

Elixa yan  bir qetim Xunəmlik ayalo a yord m beridu

¹ Elixa  zi o lini tirildürgən ayalo a nəsihət kilip: — Sən w   z öydikiliring bilən berip, k y rd  olturoq d k jay tapsang, u y rd  tur lin; qunki Pərwərdigar: — Aqarqilik bolsun, d p bekitti. Bu aqarqilik zeminda y tt  yiloqə tügiməydu, dedi.■

² Xuning bilən u ayal Hudaning adimi eytk nd k  z  ydikiliri bilən berip, Filistiy larning yurtida y tt  yiloqə turdi.

³ W  xundak boldiki, y tt  yil  tk nd , ayal Filistiy larning yurtidin yenip k ldi; u padixahtin  yi bilən zeminini  zig  qayturup berixni iltimas kil jili bardi. ⁴ Xu wakitta padixah Hudaning adimining hizmətkari G hazi bilən s zlixip uning a: — Elixa kilojan h mm  uluq  m ll rni manga bayan kilip bərgin, d watatti. ⁵ W  xundak boldiki, u padixahka Elixaning kandaq kilip bir  l kni tirild rg nlikini d p beriwatkanda, Elixa o lini tirildürgən xu ayal padixahtin  z  yi w  zeminini qayturup berixni iltimas kil jili k ldi. G hazi: — I padixah oqojam, mana, bular mən eytk n ayal w  Elixa  l mdin tirildürgən oqli d l xu, dedi.

⁶ Padixah ayaldin soriwidi, u xu wəkəni uning a d p b rdi. Xuning bilən padixah bir aqwatni bəlgiləp: — Uning h mm  t lluk tirlirni yandurup bərgin w  xuningdək  z yurtidin kətkən k ndin tartip bu wakitkiq  yeridin qik kan həsulning barlik kirimini uning a bərgin, dedi.

Elixa Haza l bilən k r xidu

⁷  mdi Elixa Suriyoning padixahi Bən-H dad kes l yatk nida Dəməxkə k ldi. Padixahka: Hudaning adimi bu yerg  k ldi, d p h w r berildi.

⁸ Padixah Haza lga: —  z ng bir sowo a elip, Hudaning adimining aldio a berip uning bilən kərüxüp, u arkilik Pərwərdigardin mening toqramda: «U bu kesəldin sakiyamdu, sakaymaydu» d p sorio in, — dedi.■

⁹ Xuning bilən Haza l uning bilən k r x xk  bardi. U  zi bilən D m xktiki h rhil esil mallardin kirik t g  sowo a elip, uning aldio a berip: «Oqilung Suriyoning padixahi Bən-H dad meni əwətip, bu kesəldin sakiyim nmu, sakaymaym nmu?» d p soraydu, — dedi.

¹⁰ Elixa uning a: — Berip uning a: — Qokum sakiyis n, d p eytkin. Lekin Pərwərdigar manga kandaqla bolmisun u qokum  lidu, d p w hiy kilidi, dedi.

¹¹ Hudaning adimi taki Haza l hijil bolup k tk q  uning a tikilip karap turdi, andin Hudaning adimi yioqlaxka baxlidi.

¹² Haza l: — Oqojam nemixka yioqlayla! d p soridi. U: — Mən sening Israillar a kilidiojan yaman ixlirngni bilim n; qunki sən ularning qorojanlirini k yd r p, yigitlirini kilik bilən  lt r p, uxxak balilirini q r p taxlap, hamilidar ayallirining kərnini yeriwetis n, dedi.■

¹³ Haza l: — M nki itt k bir kulung nem  idim, undak uluq ixlarni kilalamtim? Elixa: — Pərwərdigar manga sening Suriyoning padixahi bolidiojanlikingni məlum kilidi, dedi.

14 U Elixaning kexidin qikip oʻqisining yenioʻa bard. Bən-hadad uningdin: — Elixanga sanga nemə dedi, dəp soridi. U: — U manga silining toʻqirilirida, qoʻqum saʻkiydu, dəp eytti, dedi.

15 Ətisi Hazaəl bir parqə bəzni elip, suʻoʻa qilap padixahning yuzini ətti. Xuning bilən u əldi; wə Hazaəl uning ornida padixah boldi.

Yəhoxafatning oʻqli Yəhoram Yəhudaning padixahi boluxi atisi bilən
2Tar. 21:2-20

16 Israilning padixahi, Ahabning oʻqli Yoramning səltnitining bəxinqi yilida, Yəhoxafat tehi Yəhudaning padixahi waʻktida, Yəhoxafatning oʻqli Yəhoram Yəhudaning padixahi boldi. □ 17 U padixah boləanda ottuz ikki yaxta bolup, Yerusalemda səkkiz yil səltnət kildi. 18 U Ahabning jəməti kiləandək Israil padixahlirining yolida yürdi (qünki uning ayali Ahabning kizi idi); u Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləanni kildi.

19 Lekin Pərwərdigar Dawutka: — Sening bilən oʻqulliringoʻa «mənggü eʻqməydiəjan qiraəq» berimən degən wədisi tūpəylidin u Yəhudani harab kilixni halimidi. □ ■

20 Uning künliridə Edom Yəhudaning idarə kilixioʻa isyan kətürüp, azad bolup əz aldioʻa bir padixahlik tiklidi. ■ 21 Xuning bilən Yoram həmmə jəng harwiliri bilən yoloʻa qikip Zair xəhirigə ətti. U keqisi ornidin turup, ezini wə jəng harwilirining sərdarlarini qorxiwaləjan Edomlaroʻa hujum kilip, ularni məəqlup kildi; lekin ahirida Yəhuda ləxkərliri əz əylirigə keqip kətti. □ 22 Xuning bilən Edomlar Yəhudaning həkümranlikidin bügüngioʻa azad boldi. U waʻqitta Libnaħmu isyan kətürüp azad boldi.

23 Əmdi Yoramning baxka ixliri həm kiləanlirining həmmisi bolsa «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? □ 24 Yoram əz ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəhiri»də ata-bowilirining yenida dəpnə kilindi. Oʻqli Aħaziya uning ornida padixah boldi. ■

Aħaziya səltnət kilidu
2Tar. 22:1-6

25 Israilning padixahi, Ahabning oʻqli Yoramning səltnitining on ikkinqi yili, Yəhuda padixahi Yəhoramning oʻqli Aħaziya Yəhudaəoʻa padixah boldi. ■ 26 Aħaziya padixah boləanda yigirmə ikki yaxta bolup,

□ 8:16 «Yoram» — «Yəhoram»ning baxka birhil xəkli. Muxu ayəttə ikki Yəhoram bar; biringisi Israil, yəni ximaliy padixahlikning padixahi, ikkinqisi Yəhudaning padixahi. «Yəhoxafat tehi Yəhudaning padixahi waʻktida, Yəhoxafatning oʻqli Yəhoram Yəhudaning padixahi boldi» — demək, Yəhoxafat wə oʻqli Yəhoram ikkisi təng səltnət kilidu. ■ 8:16 2Tar. 21:4, 5 □ 8:19 «Dawut ... bir qiraəq... berimən» — «1Pad.» 11:36 wə izahatni kəring. «Qiraəq» — bu keqmə mənilik səz bolup, Dawutning handanini kərsitidu, əlwəttə; handanning məwjut boləanlik (1) Dawutning Hudaəoʻa sadik boləanlikioʻa guwaħlik beridioʻan «qiraəq» holdidu; (2) Hudaning Dawutka: Sən arkilip pütkül dunyani soraydioʻan Məsih tuəulidu, dəp bərgən wədisedə turidioʻanlikioʻa guwaħlik beridioʻan «qiraəq» holdidu. ■ 8:19 2Sam. 7:13; 1Pad. 11:36; 15:4; Zəb. 132:17-18 ■ 8:20 Yar. 27:40; 2Tar. 21:8 □ 8:21 «Yoram həmmə jəng harwiliri bilən...» — «Yoram» yaki «Yəhoram». «Zair xəhirigə ətti» — yəni Iordan dəryasidin ətti. «ahirida Yəhuda ləxkərliri əz əylirigə keqip kətti» — əyni tekistə «Yəhuda» degən səz yok. Lekin muxu yərdə «ləxkərlər» (ibraniy tilida «həlk») Yəhudiy ləxkərləni kərsətsə kerək. □ 8:23 «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» — bu kitab Təwrattiki «Tarih-təzkirə»ning əzi əməs, biraq xühhisizki, Təwrattiki «Tarih-təzkirə» bu kitabtn kəp uqurlarni aloqan. ■ 8:24 2Tar. 21:19 ■ 8:25 2Tar. 22:1

Yerusalemda bir yil sältənət kildi. Uning anisining ismi Ataliya idi; u Israil padixahi Omrining kizi idi. ■ ²⁷ *Ahaziya* Ahabning jəmətining yolida yürüp Ahabning jəməti kıləandək, Hudaning nəziridə rəzil boləanni kildi; qünki u Ahabning küy'ooli bolup uningəja həmjəmət idi. ²⁸ Ahabning oqli Yoram Suriyəning padixahi Həzəəl bilən Gileadtiki Ramotta sokuxkanda Ahaziya uningəja həmdəmlixip sokuxka qikkənidi. Suriylər Yoramni zəhimləndürdi. ²⁹ Yoram padixah Ramahta Suriyə padixahi Həzəəl bilən sokuxkanda Suriylərdin yegən zəhmni dawalitix üqün, Yizrəəlgə yenip kəldi. Ahabning oqli Yoram kəsəl boləaqça, Yəhudaning padixahi, Yəhəramning oqli Ahaziya uni yokliqli Yizrəəlgimu bardi.■

9

Yəhu padixah bolidu

¹ Elixə pəyoəmbər pəyoəmbərləning xəgirtliridin birini çakirip, uningəja: — «Belingni baqlap bu may kaçısını kolungəja əlip, Gileadtiki Ramotka barəjin. ■ ² U yərgə barəjanda Nimxining nəwrisi, Yəhəxafatning oqli Yəhuni tepip, öyigə kirip, uni öz buradərliri arisidin ornidin turəquzup, iqliriki öygə baxlap kir. ³ Andin kaçidiki mayni bəxiəja kuyup: Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən seni Israiləja padixah boluxka məsih kildim, degin; xuni dəp bolupla ixikni eqip, keqip qikkən, həyal bolma» — dedi.■

⁴ Xuning bilən xu yax pəyoəmbər yigit Gileadtiki Ramotka bardi. ⁵ U yərgə kəlgəndə, mana, koxunning sərdarlıri u yərdə olturatti. U: — I sərdar, sanga bir səzüm bar, dedi.

Yəhu: — Kaysimizəja? — dəp soridi.

U: — Sanga, i sərdar, dedi.

⁶ U kəpür öygə kirdi. Yigit bəxiəja mayni kuyup uningəja mundak dedi: Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən seni Pərwərdigarning həlkigə, yəni Israiləja padixah boluxka məsih kildim.

⁷ Sən öz oqəjang Ahabning jəmətini yokitisən; qünki öz kullirim pəyoəmbərləning kəni üqün wə Pərwərdigarning həmmə kullirining kəni üqün Yizəbəldin intikam alay. □ ⁸ Ahabning pütkül jəməti yokilidu; Ahabning jəmətidin Israildiki həmmə ərkəkləni hətta ajiz yaki meyip bolsun həmmisini həlak kəlimən. □ ■ ⁹ Mən Ahabning jəmətini Nibatning oqli Yəroboamning jəmətidək wə Ahiyahning oqli Baaxaning jəmətidək yok kəlimən. ■ ¹⁰ Itlar Yizəbəlni Yizrəəldiki xu parqə yərdə yəydu. Həqkim uni dəpnə kəlmaydu».

Xuni dəp bolupla yigit ixikni eqip keqip kətti. □ ■

¹¹ Yəhu öz oqəjisining hizmətkarlırining kəxiəja yenip qikkanda, ular uningdin: — Həmmə ix tinqlikmu? Bu təlwə seni nemə ix bilən izdəp kəptu? — dəp soridi.

■ 8:26 2Tar. 22:2 ■ 8:29 2Pad. 9:15; 22:6, 7 ■ 9:1 1Pad. 19:16 ■ 9:3 2Tar.

22:7 □ 9:7 «**Yizəbəldin intikam alay**» — ibranıy tilida «Yizəbəlning kolidin intikam alay».

□ 9:8 «**həmmə ərkəklər**» — ibranıy tilida: «taməja qarap siyidiqəng hərbi» dəp ipadiliniidu.

«**ajiz yaki meyip bolsun həmmisini**» — baxka birhül təjimis: «yaki kul yaki hər bolsun, həmmisini...».

■ 9:8 1Pad. 21:21 ■ 9:9 1Pad. 14:10; 15:29; 16:3,11 □ 9:10 «**Yizrəəldiki xu parqə yər**» — Ahab padixah Nabottin kəstləp taritivaloqəng yəni kərsitidu. «1Pad.» 21:1-24ni

kəring. ■ 9:10 1Pad. 21:23

U ularoqa: Silər xu kixi wə uning səpsətəlini bilisilər, — dedi.□

12 Ular: Yaloqan eytma! Bizgə dəp bərginə! dewidi, u: — U munga mundak-mundak dəp, Pərwərdigar mundak dəydu: — «Seni Israilning üstidə padixah boluxka məsih kıldim» dəp eytti — dedi.

13 Xuning bilən ularning həmmisi tonlirini selip, pələmpəydə yeyip uningə payandaz kildi. Ular kanay qelip: «Yəhu padixah boldi!» dəp jakarlasti.

14 Xuning bilən Nimxining nəwrisi, Yəhoxafatning oqlı Yəhu Yoramni kəstliməktəi boldi. U waqıtta Yoram bilən barlık Israillar Gileadtiki Ramotta turup, u jayni Suriyəning padixahı Hazaəlning hujumidin muhapizət kiliwatatti. 15 Əmdi Yoram padixah Suriyəning padixahı Hazaəl bilən sokuxkanda Suriylərdin yegən zəhmidin sakıyix üçün Yizrəəlgə yenip kəlgənidi. Yəhu bolsa *əzigə əgəxkənlərgə*: Silərgə layik körünsə, Yizrəəlgə berip həwər bərgüdək heqkimni xəhərdin kaqurmanglar, degənidi.■

16 Yəhu bir jəng hərwisini həydəp Yizrəəlgə bardı, qünki Yoram u yərdə kəsəl bilən yatqanıdi (Yəhudaning padixahı Ahaziya Yoramni yokliqlili quxüp kəlgənidi). 17 Əmdi kəzətqi Yizrəəlning munarida turup, Yəhu katarlık bir top adəmlərni kərdi. U: «Bir top adəmlərni kərdum» dedi. Yoram: Bir atlık kixini ularning aldiqə əwətinglar, u ularidin: — Həmmə ix tinqlikmu? — dəp sorisun, dedi. 18 Xuning bilən atlık bir kixi ularning aldiqə berip: — Padixah, həmmə ix tinqlikmu, dəp soridi, dedi.

Yəhu: — Tinqlikmu, əməsmu, buning bilən nemə karing? Burulup mening kəynimdin mang, — dedi. Kəzətqi *padixahka* həwər berip: — Həwərqi ularning kəxiqə bardı, lekin kaıtip kəlmidi? — dedi.

19 Xuning bilən u yənə bir atlık kixini mangdurdı. U ularning aldiqə berip: — Padixah, həmmə ix tinqlikmu, dəp soridi, dedi.

Yəhu: — Tinqlikmu, əməsmu, buning bilən nemə karing? Burulup mening kəynimdin mang, dedi.

20 Kəzətqi *padixahka* həwər berip: — Həwərqi ularning kəxiqə bardı, lekin kaıtip kəlmidi. Əmdi ularning hərwa həydixi Nimxining oqlı Yəhuning həydixidək ikən, qünki u təwlilərqə həydəydu, dedi.

21 Yoram: — Hərwinı kətinglar, dəp buyruwidi, uning jəng hərwisini kətip təyyarlıdi. Andin Israilning padixahı Yoram bilən Yəhudaning padixahı Ahaziya, hərbi öz jəng hərwisioqə olturup, Yəhuning aldiqə berixka qıkti; ular uning bilən Yizrəəllik Nabotning etizlikida uqraxti.□

22 Yoram Yəhuni kərgəndə, «I Yəhu, həmmə ix tinqlikmu? dəp soridi. U: — Anang Yizəbəlning kılıqan buzukqilikliri wə jadugərlikni xunqə jik tursa, kəndakmu tinqlik bolidu?! — dedi. □

23 Xuning bilən Yoram hərwinı yandurup Ahaziyaqə: «I Ahaziya, asiylık!» dəp warkirap bədər kaqti.

24 Yəhu okyasini kılıqə elip, ok selip Yoramning *kəyni tərıpidin* uning ikki mürisining arılıkudin atti. Ya okı uning yürıkidin texip qıkti wə u öz hərwisioqə yikilip qüxti. 25 Yəhu öz yenidiki əmədari Bidkarqə: Uni elip Yizrəəllik Nabotning etizlikioqə taxlıqin. Yadingda bolsunki, mən bilən sən uning atisi Ahabning kəynidin billə mangoqanda, Pərwərdigar uning toqrisida mundak bir həküm-wəhiyni eytkan: —□

□ 9:11 «səpsətəlini» — yaki pəkət «əqpliri». ■ 9:15 2Pad. 8:29 □ 9:21 «ular uning bilən Yizrəəllik Nabotning etizlikida uqraxti» — «1Pad.» 21:1-24ni kəring. □ 9:22 «buzukqilik» — muxu yərdə həm zinahorluqning əzi həm kəqmə mənida butpərəslikni kərsətsə kerək. □ 9:25 «...mundak bir həküm-wəhiyni eytkan» — ıbraniy tilida «...mundak bir yükni saloqan». Adəttə «yük» Hudaning həkümü yaki jazasını jakarlaydıoqan wəhiyi idi.

26 «Mən tünügün Nabotning qeni bilən uning oqullirining kenini kerdüm, dəydu Pərwərdigar: Mana bu *kan kərzini* dəl bu etizlikta sanga yandurimən, dəydu Pərwərdigar». Əmdi Pərwərdigarning xu səzi boyıqə, uni elip xu yərgə taxlıoın, — dedi.■

27 Yəhudaning padixahi Ahaziya buni kərgəndə «Baodiki rawak yoli» bilən kaqti. Ləkin Yəhu uning kəynidin koşlap: «Uni etinglar!» dəp buyruwidi, ular uni Ibleamning yenida, Gur egizlikigə qıkkən yolda atti. U Məgiddooşiqə keqip u yərdə əldi. □ ■ 28 Xuning bilən uning hizmətkarlıri uning jəsitini jəng hərwisioqa selip, Yerusalemoqa elip bərip, «Dawutning xəhiri»də ata-bowilirining yenioqa əz kəbrisidə dəpnə kildi 29 (Ahabning oşli Yoramning səltənitining on birinçi yilida Ahaziya Yəhudaqa padixah boləqanidi).

30 Yəhu əmdi Yizrəəlgə kəldi, Yizəbəl xuni anglap kəzlırigə sürmə sürüp, qaqlirini tarap, derizidin qarap turatti. 31 Yəhu dərwəzidin kirgəndə u uningə: I Zimri, əz oşjangning katili, həmmə ix tinqlikmu? — dəp soridi.□ ■

32 Yəhu bəxini kətürüp, derizigə qarap turup: — Mən tərəptə turidioqan kim bar? dəp soriwidi, ikki-üq aşwat derizidin uningə qaridi.

33 U: Xu ayalni təwəngə taxlanglar, deyixigila, ular uni təwəngə taxlıdi. Xuning bilən uning qeni həm taməqa həm atlarəqa qeqildi. U uni atlırioqa dəssitip üstidin ətup kətti.

34 Andin u öygə kirip yəp-ıqkəndin keyin: Bu ləniti ayalning jəsitini təkxürüp, uni dəpnə kılinglar. Qünki nemila bolmisun u padixahning məlikisidir, dedi. ■ 35 Ləkin ular uni dəpnə kıliwətyəli dəp bəriwidi, uning bax səngiki, ayaqliri wə qəlining alqinidin baxka heq yerini tapalmidi.

36 Ular yenip kelip bu həwərnə uningə degəndə u: — Bu ix Pərwərdigar Əz kuli Tixbilik İliyas arkilik eytkən munu səzining əməlgə axuruluxidir: — «İtlar Yizrəəldiki xu parqə yərdə Yizəbəlning gəxini yəydu. ■

37 Yizəbəlning əlüki sirtta, Yizrəəldiki xu parqə yərdə kıqdək yeyilip ketidu wə xuning bilən heqkim: «U Yizəbəl ikən» deyəlməydu» — dedi.

10

Yəhu Ahabning jəmətidikilərnə yoqitidu

1 Əmdi Samariyədə Ahabning yətmix oşli bar idi. Yəhu hətlərnə yezip Samariyəgə, yəni Yizrəəldiki əməldar-aqsakallarəqa wə Ahabning jəmətidiki pasibanlarəqa əwətti. Hətlərdə mundak deyildi: —

2 «Silər bilən billə oşjanglarning oşulliri, jəng hərwiliri bilən atlar, kəroşanlık xəhər wə sawut-qorallarmu bardur; xundak boləqandin keyin bu hət silərgə təgkəndə, 3 əz oşjanglarning oşulliridin əng yahxisini tallap, əz atisining təhtigə olturoşuzup, oşjanglarning jəməti üqün sokuxka qıkinglar!».

4 Ləkin ular dəkkə-dükkigə qüxüp intayin kərkuxup: Mana ikki padixah uning aldida put tirəp turalmioqan yərdə, biz kəndakmu put tirəp turalaymiz? — deyixti.

■ 9:26 1Pad. 21:19 □ 9:27 «*Baodiki rawak yoli*» bilən — yaki «Bəyt-Həgganoqa baridioqan yol bilən». ■ 9:27 2Tar. 22:7-9 □ 9:31 «*Zimri*» — 44 yıl ilgiri İsrail padixah Ələhdin yüz erüp uni əltürgən. «1Pad.» 16:9-20ni kərug. ■ 9:31 1Pad. 16:18 ■ 9:34 1Pad. 16:31 ■ 9:36 1Pad. 21:23

⁵ Xuning bilən orda bexi, xəhər baxliki, aqsakallar bilən pasibanlar Yəhuoqa həwər yətküzüp: Biz sening kulliringimiz; sən hərnemə buyru-sang xuni qilimiz; heqkimni padixah qilmaymiz. Sanga nemə muwapik kərünsə xuni kiloqin, dəp eytti.

⁶ Yəhu ikkinqi hətni yezip, həttə: — «Əgər mən tərəptə bolup, mening səzliməgə kirixkə razi bolsanglar öz oqoqanqlarning oqullirining baxlirini elip, ətə muxu wakıttə Yizrəəlgə, mening keximoqa ularni kəltürünglar. Əmdi padixahning oqulliri yətmix kixi bolup, əzlrini bakqan xəhərning uluqlirining kexida turatti. □ ⁷ Hət ularoqa təgkəndə ular xahzadilərnı, yətmixəylənnıng həmmisini ɵltürüp, baxlirini sewətlərgə selip, Yizrəəlgə Yəhuoqa əwətti. ⁸ Bir həwərqi kelip Yəhuoqa: Ular xahzadilərnıng baxlirini elip kəldi, dəp həwər bərgəndə, u: Ular ni ikki dəwə qilip, dərwezining aldidə ətə ətigəngiqə koyunglar, dedi.

⁹ Ətigəndə u qikip, u yərdə turup pütkül halayikqa: Silər bigunahsilər; mana, mən özüm oqoqamə qəst qilip uni ɵltürdüm; ləkin bularning həmmisini kim qepip ɵltürdi? □ ¹⁰ Əmdi xuni bilinglarki, Pərwərdigarıng heq səzi, yəni Pərwərdigar Ahabning jəməti toqrisida eytkinidin heqbir səz yərdə qalmaydu. Qunki Pərwərdigar Əz quli İliyas arkilik eytkinioqa əməl qildi, — dedi.■

¹¹ Andin keyin Yəhu Yizrəəldə Ahabning jəmətidin qaloqanlarning həmmisi, uning tərəpidiki barlik ərbablar, dost-aqiniliri wə kahinlirini heq kimni qaldurmay ɵltürdi. ¹² Andin u ornidin turup, Samariyəgə bardi. Yolda ketiwetip «padiqilaroqa təwə Bəyt-Əkəd»kə yətkəndə □

¹³ Yəhu Yəhuda padixahi Ahaziyaning kərindaxliri bilən uqraxti. U ulardin: Silər kim? — dəp soridi.

«Ahaziyaning kərindaxliri, padixahning oqulliri wə hanixning oqulliridin hal soriqili barimiz, dedi.□ ■

¹⁴ U: Ular ni tirik tutunglar! dəp buyrudi. Andin adəmliri ularni tirik tutti, andin həmmisini Bəyt-Əkədning kudukining yenidə ɵltürüp, ularning heq birini koymidi. Ular jəmiy kirik ikki adəm idi. ¹⁵ U u yərdin ketip baroqanda uning aldiqə qikqan Rəkabning oqli Yəhonadabka yolukti. U uningə salam qilip: Mening kənglüm sanga sadik boləndək, sening kənglümə manga sadikmu? — dedi.

Sadik, dedi Yəhonadab.

Yəhu: — Undək bolsa qolungni manga bərgin, dedi. U qolini beriwidi, Yəhu uni jəng hərwisioqa elip qikip, öz yenidə jay bərip □ ¹⁶ uningə: Mən bilən bərip, Pərwərdigarə boləjan kizənilikimni kərgin, dedi. Xuning bilən u uni jəng hərwisioqa ɵlturoquzup həydəp mangdi.

¹⁷ U Samariyəgə kəlgəndə Ahabning jəmətidin Samariyədə

□ **10:6 «baxlirini elinglar»** — Yəhuning təlipi bəlkim kəstən müjməl deyilganidi. İbraniy tilidə «baxlirini elix» dəgənik «əzlrini elip kelix» yaki «ɵltürüx» dəgən ikki bislik mənədə idi. Aqsakallar wə pasibanlar padixahning oqullirini ɵltürgəndin keyin, Yəhu ularni «Ular mən bilən təng bu ixlarəqa məs'ul» dəp kərsitalaytti. □ **10:9 «Silər bigunahsilər; mana, mən özüm oqoqamə qəst qilip uni ɵltürdüm; ləkin bularning həmmisini kim qepip ɵltürdi?»** — Yəhu hiyiləgərlik bilən xəhərdiki wə Yizrəəldiki əməldərlərnı mən tərəptə turidu, mən bilən təng muxu ixlarəqa məs'ul, dəp halayikqa kərsətməqci. ■ **10:10** 1Pad. 21:19, 21, 29 □ **10:12 ««padiqilarəqa təwə Bəyt-Əkəd»kə»** — yaki «koy padiqilar yioqilidioqan jay»oqa... □ **10:13 «hal soriqili barimiz»** — ibraniy tilidə «hal soriqili quximiz». ■ **10:13** 2Tar. 22:8 □ **10:15 «sanga sadik»**

— ibraniy tilidə «kənglümə sadik» dəp ipadiliniidu. «sanga sadik boləndək» — yaki «sanga durus boləndək». «manga sadikmu» — yaki «manga durusmu». Bu ayəttiki «Rəkabning oqli Yəhonadab» «Yər.» 35:1-16də tiləqə elinoqan «Rəkabning oqli Yəhonadab (Yonadab)»ka ohxax adəm boluxi mumkin.

qaloqanlarning hëmmisini kirip tügëtküqë öltürdi. Bu ix Përwërdigarning Iliyaska eytkan sëzining ëmëlqë axuruluxi idi.■

Yëhuning Baal degän butning kahin-pëyoqëmbërlirini qëtl qilixi

¹⁸ Andin Yëhu hëmmë halayikni yioqdurup, ularqë mundaq dedi: — Ahab Baalning hizmitini az qilqan, lekin Yëhu uning hizmitini këp kilidu. ¹⁹ Buning üqün Baalning barliq pëyoqëmbërlirini, uning qullukida bolqanlarning hëmmisi bilën barliq kahinlirini manga qakiringlar; heqkim kalmisun, qünki Baaloqë qong kurbanliq sunqum bar; heqkim hazir bolmisa jenidin mëhrum bolidu, dedi. Lekin Yëhu bu ixni baalpëraslërne yokitix üqün hüyilqërlük bilën kilidi.

²⁰ Xuning bilën Yëhu: Baaloqë has bir heyt bekinglar, dewidi, ular xundak elan kilidi.

²¹ Yëhu pütkül Israilqë tækliq ëwëtkëndë, barliq baalpëraslër kældi; ularning heqbiri këm qalmay kældi. Ular Baalning buthanisioqë kirdi; xuning bilën Baalning buthanisi bu bexidin yënë bir bexioqë lik toldi. ²² U *murasi*m kiyimi begiqë: Hëmmë Baalpëraslërgë *ibadät* kiyimlirini ëqikip bër, dewidi, u kiyimlërne ularqë ëqikip bërdi.

²³ Yëhu bilën Rëkabning oqlı Yëhonadab Baalning buthanisioqë kirip baalpëraslërgë: Tëkkürüp bekinglar, bu yërdë Përwërdigarning bëndiliridin heqbiri bolmisun, bëli pëqët baalpëraslër bolsun, dedi.

²⁴ Ular tëkkürmë kurbanliqliri bilën köydürmë kurbanliqlärne ötküzgili kirdi. Yëhu sëksän adimini texida koyup ularqë: Mën silërnin ilkinglarqë tapxuroqan bu adëmlärdin birsi qolunglardin keqip këtse, jenining ornida jan berisilër, dedi.□

²⁵ Ular köydürmë kurbanliqni ötküzüp boluxioqila, Yëhu orda pasibanliri wë sërdarlarqë: Kirip ularni këtliq qilip, heqkimni qikkili koymanqlar, dëp buyrudi. Xuning bilën orda pasibanliri bilën sërdarlar ularni qiliq bisi bilën këtliq qilip, ölüklërne xu yërgë taxliwëtti. Andin Baalning buthanisining iqqirigë kirip ²⁶ but tüwrüklërne Baalning buthanisidin elip qikip köydürüwëtti. ²⁷ Ular yënë Baalning tüwrük-hëykilini qëqip, Baalning buthanisini yikitip uni bügüngë qëdär häjethanioqë ayländurdi.

²⁸ Yëhu xu yol bilën Baalni Israil iqidin yok kilidi.

Yëhuning sältënitining hulasisi

²⁹ Yëhu Nibatning oqlı Yëroboamning Israilni gunahqë putlaxturoqan gunahliridin, yëni Bëyt-ël bilën Dandiki altun mozay butliridin ëzini yioqmidi. ■ ³⁰ Përwërdigar Yëhuqë: Sën obdan kilding; Mening nëzirimgë muwarıq kërünginini ada qilip, Ahabning jëmëtigë kënglümdiki hëmmë niyëtni bëja qilip pütüküzgining üqün, sening oquullirinqë tëtinqi nësligiqë Israilning tëhtidë olturidu, dedi.■

³¹ Lekin Yëhu pütün qëlbidin Israilning Hudasi Përwërdigarning mukëddës kanunida mengixqë këngül bëlmidi; u Israilni gunahqë putlaxturoqan Yëroboamning gunahliridin neri turmidi.

³²⁻³³ Xu künlërdä Përwërdigar Israilning zeminini kesip-kesip azaytxqë baxlıdi. Qünki Hazaël İordan dëryasining mëxriq tëripidin baxlap Israilning qebraliridin bësüp ötüp ularqë hüjum kilidi; u barliq Gilead yurtini, Arnon jilqisining yenidiki Arördin tartıp Gileadın ötüp Baxanoqë, Gad, Rubän wë Manassëhning barliq yurtlirini ixqal kilidi.

³⁴ Əmdi Yəhuning baxka əməlliri həm kılqanlirining həmmisi, jümlidin səltəniti həmmə qüdriti «İsrail padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

³⁵ Yəhu өз ata-bowiliri arisida uhlidi wə Samariyədə dəpnə kılındi. Andin oşli Yəhoəhaz uning ornida padixah boldi. ³⁶ Yəhuning İsrailning üstidə Samariyədə səltənət kılqan waqti yigirmə səkkiz yil idi.

11

Hanix Ataliyaning öltürülüxi

2Tar. 22:10-12; 23:1-21

¹ Əmdi Ahaziyaning anisi Ataliya oşqlining ölginini kərgəndə, barlıq xah nəslini öltürüxkə qozqaldı. ■

² Ləkin Yoram padixahning kızı, yəni Ahaziyaning singlisi Yəhoəbeba öltürülüş aldida turoşan padixahning oşqullirining arisidin Ahaziyaning oşli Yoaxni oşqiriliqə elip qıqip, uni wə inik anisini yastuq-kirlik ambiriqə yoxurup koydi. Yoax xu yol bilən Ataliyadin yoxurup kelinip öltürülmidi. ³ Andin keyin *inik anisi* bilən Pərwərdigarning öyidə altə yilöiqə yoxurunup turdi. Xu waqitlarda Ataliya zeminda səltənət kildi.

⁴ Yəttinçi yili Yəhojada adəm əwətip Kariylar həm orda pasibanlirining yüzbexilirini Pərwərdigarning öyigə qakirtip kelip, ular bilən əhdə kilixti. U ularqə Pərwərdigarning öyidə kəsəm iquzup, padixahning oşqlini kərsətti. □ ■ ⁵ Andin ularqə buyrup: Mana silər kilixinglar kerək bolqan ix xuki: — Xabat künidə pasibanlıq nəwiti kəlgən üqtin biri padixahning ordisida pasibanlıq kəziti kilsun. ⁶ Üqtin biri Sür degən dərwasida tursun wə üqtin biri orda pasibanlar hoylisining kəynidiki dərwasida tursun; xundak kılıp silər orda üqün pasibanlıq kilsilər.

□ ⁷ Xabat künidə pasibanlıq nəwitini kilip bolqan üqtin ikki kismi Pərwərdigarning öyidə padixahning kexida pasibanlıq kilsun. ⁸ Silər padixahning ətrapida turup, hərbinglar qolunglarqə ez qoralinglarni elip, kimdəkim sepinglardin ötkili urunsa uni öltürünglar; padixah qıqip-kirsə uning bilən billə yürünglar, dedi.

⁹ Yüzbexilar kahin Yəhojada barlıq tapiloşanlirini bəja kəltürüxti; hərbir yüzbexi öz əməlirini, həm xabat künidə pasibanlıq nəwitigə kəlgənlərnə həm pasibanlıq nəwitidin yanqanlarni qaldurup qaldı; andin Yəhojada kahinning kexiqə kəldi. ■ ¹⁰ Kahin bolsa Dawut padixahning Pərwərdigarning öyidə saklaklıq nəyzə wə qalkanlirini yüzbexilarqə tarkitip bərdi.

¹¹ Orda pasibanliri tizilip, hərbi öz qolida qoralini tutup, ibadəthanining ong tərpidin tartip sol tərpiqigə qurbangah bilən ibadəthanini boylap padixahning ətrapida turdi. ¹² Yəhojada xahzadini otturiqə qıqipirip uning bexiqə tajni kiygüzup, uningqə guwahnamilərnə berip, padixah boluxka *huxbuy may bilən* məsih kildi. Həmməylən qawak qelip: — «Padixah yaxisun!» dəp towlaxti.

¹³ Ataliya orda pasibanliri bilən həlkning towlaxlirini angliqanda, Pərwərdigarning öyigə kirip, kəpçilikning arisiqə kəldi. ¹⁴ U qariwidi, mana padixah kaidə-rəsim boyiqə tüwrükning yenida turatti.

■ 11:1 2Tar. 22:10 □ 11:4 «Kariylar» — bəlkim bir türkümlük qətəllik ləxkərlərnə kərsitidu. Baxka bərnəqqə hil tərjimiliri uqrixi mumkin. ■ 11:4 2Tar. 23:1 □ 11:6 «Sür degən dərwası» — yaki «Ul dərwası». ■ 11:9 2Tar. 23:8

Padixahning yenida əməldarlar bilən kanayqilar tizilənanidi; barlıq yurt həlki xadlinip, kanay qelixatti. Buni körgən Ataliya kiyimlirini yirtip: — Asiylik, asiylik! — dəp warkirdi.

¹⁵ Əmma Yəhoyada kahin koxunəyə məs'ul boləyan yüzbəxilarəyə: Uni səpliringlar otturisdin sirtkə çikiriwetinglar; kimdəkim uningəyə əgəxsə kiliqlansun, dəp buyrudi. Qunki kahin: — U Pərwərdigarning öyidə öltürülmisun, dəp eytkanidi.

¹⁶ Xuning bilən ular uningəyə yol boxitip bərdi; wə u padixah ordisiəyə kiridiəyan at yoliəyə yetip kəlgəndə, ular u yərdə uni öltürdi. □

¹⁷ Yəhoyada: — «Pərwərdigarning həlki bolayli» dəp Pərwərdigarning wə padixah bilən həlkning otturisdə bir əhdə tohtatti; padixah bilən həlkning otturisdə həm bir əhdə baəlandı. ■ ¹⁸ Andin barlıq zemindəki həlk Baalning buthanisiəyə bərip uni buzup taxlidi; uning kurbangahliri bilən məbudlirini çəqip parə-parə kiliq, Baalning kahini Mattanni kurbangahlarınə aldida öltürdi. Andin keyin *Yəhoyada* kahin Pərwərdigarning öyigə pasibanlarni təyinlidi. ¹⁹ Andin u yüzbəxilar, Kariylar, orda pasibanliri wə yurtning həmmə həlkini əzi bilən elip kelip, padixahni Pərwərdigarning öyidin baxlap quxüp, ordidiki «Pasibanlarınə dərwəzisi»din padixahning ordisiəyə kirgüzdi; Yoax padixahlıq təhtigə olturdi.

²⁰ Yurtning barlıq həlki xadlinatti; ular Ataliyani padixahning ordisininə yenida kiliqlap öltürgəndin keyin, xəhər tinq bolup qaldı.

Yəhoax Yəhudəyə padixah boldı

2Tar. 24:1-27

²¹ Yəhoax yəttə yaxkə kirgəndə padixah boldı.

12

¹ Yəhuning səltənətinin yəttinqi yilidə Yəhoax padixah boldı; u kirik yil Yerusalemdə səltənət kildi. Uning anisi Bəər-Xəbalıq Zibiyah idi. □

² Yəhoax Yəhoyada kahin uningəyə nəsihət kiliq turəyan barlıq künlərdə, Pərwərdigarning nəziridə durus boləjanni kildi. □ ³ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; həlk yənila «yukiri jaylar»əyə çikip kurbanlik kiliq huxbuy yakatti. □

□ **11:16 «ular uningəyə yol boxitip ... at yoliəyə yetip kəlgəndə, ular u yərdə uni öltürdi»** — yaki «ular uni tutup padixah ordisiəyə kiridiəyan at yoliəyə yetip kəlgəndə, xu yərdə uni öltürdi».

■ **11:17 2Tar. 23:16** □ **12:1 «Yəhoax»** — «Yoax»ning baxkə xəkli. □ **12:2 «Yəhoax Yəhoyada kahin uningəyə nəsihət kiliq turəyan barlıq künlərdə, ... durus boləjanni kildi.»**

— bu səzgə qarışanda Yoax Yəhoyada əlgəndin keyin Pərwərdigarning yolidin çikip kətti; wə dərwəkə xundak boldı («2Tar.» 24:17-27ni kərüng). □ **12:3 «yukiri jaylar»** — Təwrattiki «Kan.» 12:5-14də wə baxkə munasiwətlik yərlərdə, Huda Israilləyə: Birsı Manga atəp kurbanlik kilsə, pəkət «Əzüm tallioyan jay»də kurbanlik kilsun, dəp tapilaydu. Israilling tarixidə Huda muxundak kurbanlik kilidiəyan bərnəqəyə jayni bekitkənidi (bir waqıtta pəkət birlə jayni bekitətti). Biraq Israillər bəlkim əz qolaylikini kəzləp (wə bəlkim butpərəslərinə ix-hərəkətlirini dorap) Hudaning əmrini nəziridin saqit kiliq taəf qokkiliri qatarlik yukiri jaylarda Hudaəyə ibadət kiliq kurbanlik kilatti. Buning xundak bir hətiri bar idiki, ular ətrapidiki butpərəslərinə təsirini kobul kiliq, xu yərdə hərhil butlarəjimu qokunup, həttə butpərəslərgə əgixip «insan kurbanlik»larnimu kilixi mumkin wə dərwəkə kəp waqıtlarda xundak kilatti (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni kərüng).

4 Yəhoax kahinlaroşa: — Pərwərdigarning öyigə Hudaşa atalojan həmmə pul, jümlidin royhəttin ötküzülgən hər kixining baj puli, kəsəm iqkənlərnin puli wə hərkim ihtiyari bilən Pərwərdigarning öyigə beoşxlap əkəlgən həmmə pulni □ ■ 5 kahinlar həziniqilərdin tapxuwəlip Pərwərdigarning öyining kaysi yeri buzulojan bolsa, xu pulni ixlitip xularni ongxusun, dedi.□

6 Ləkin Yəhoax padixahning səltənətinin yigirmə üqinqi yilioiqə, kahinlar ibadəthanining buzulojan yərlirini tehiqə onglimiojanidi.

7 Andin Yəhoax padixah Yəhoayada kahin wə baxka kahinlarni qəkirip ularoşa: — Nemixka ibadəthanining buzulojan yərlirini ongximidinglar? Mundin keyin həziniqilərdin pul almanglar wə özünglar ibadəthanining buzulojan yərlirini onglatmanglar, dedi.□

8 Xuning bilən kahinlar maqul boluxup: Biz buningdin keyin həlktin pul almaymiz həm özimiz ibadəthanining buzulojan yərlirini ongximaymiz, dedi.

9 Əmdi Yəhoayada kahin bir sandukni elip qikip, yapkuqidin bir təxük texip uni qurbangahning yenioşa koydi; kixilər Pərwərdigarning öyigə kirgəndə, u onq tərəptə turatti. Dərwəziqə qaraydiojan kahinlar Pərwərdigarning öyigə kəltürülgən barlık pulni uningola salatti. 10 Wə xundak bolattiki, ular sandukta kəp pul qüxkənlikini kərsə, padixahning katipi bilən bax kahin ibadəthanioşa qikip, Pərwərdigarning öyidiki pulni haltioşa qigip, sanap koyatti. 11 Andin ular Pərwərdigarning öyini ongxaydiojan ix baxlırioşa əlqəp-hesablap berətti. Ular bolsa uni Pərwərdigarning öyini ongxaydiojan yaqəqçi bilən tamqilar, 12 taxqilar bilən taxtiraclaroşa berətti. Ular muxu pulni Pərwərdigarning öyining buzulojan yərlirini ongxaxka lazim boləjan yaqəq bilən oyulojan taxlarni setiwelixka, xuningdək ibadəthanini ongxaxka wə həmmə baxka qikimioşa ixlitətti. □ 13 Ləkin Pərwərdigarning öyigə kəltürülgən pul ibadəthanioşa atilidiojan kümüx kaqa-kuqilar, piyalilər, kanaylar, ya altundin yaki kümüxtin yasalojan baxka hərəkəndə nərsilərnə yasitixka ixlitilməytti. 14 Ular bəlki xu pulni ix bəxilirioşa berip, Pərwərdigarning öyini ongxitətti. 15 Ular pulni ix bejirgüqilərnin ixləmqilərgə təksim kilip berixi üqün tapxuratti; ləkin uning həsəwatini kilməytti; qünki bular insap bilən ix kilatti. 16 Ləkin itaətsizlik qurbanliqi puli bilən gunah qurbanliqioşa munasiwətlilik pullar Pərwərdigarning öyigə elip kelinməytti; u kahinlaroşa təwə idi.

17 U wakitta Suriyə padixahi Həzaəl Gat xəhirigə hujum kilip, uni ixəjal kildi. Andin Həzaəl Yerusalemoşa hujum kilixka yüzləndi. ■

18 Xuning bilən Yəhudaning padixahi Yəhoax əz ata-bowiliri boləjan Yəhuda padixahliri Yəhoaxafat, Yoram wə Ahəziya Pərwərdigarəşa təkdım kiləjan həmmə mukəddəs buyumlarni, wə əzi təkdım kiləjanlirini

□ 12:4 «royhəttin ötküzülgən hər kixining baj puli, kəsəm iqkənlərnin puli» — «Mis.» 30:11-16, «Law.» 27-babni kəring. ■ 12:4 2Pad. 22:3-21 □ 12:5 «kahinlar həziniqilərdin...» — yaki «kahinlar əz tonuxliridin...». «Kahinlar» — ibraniiy tilida «Hər bir kahin...» deyilidu — demək, hər bir kahinning bu ixka boləjan ayrim məs'uliyeti barlıqi sə təkitlinidu. □ 12:7 «...Mundin keyin həziniqilərdin pul almanglar wə özünglar ibadəthanining buzulojan yərlirini onglatmanglar» — bu sözğə qarışqanda kahinlar heq bolmıqanda ibadəthanini ongxitix hizmitidə məs'uliyətsizlik kiləjan bolsa kerək. Bu sözlərdin ular muxu pullarni hiyanət kiləjanliqi natayin. Baxka birhəl tərijimisi: «Muningdin baxlap ibadəthanining buzulojan yərlirini onglitix məqsitidə baxka həziniqilərdin pul almanglar». 8-ayət bizning tərijimimizgə masraq kelidu. □ 12:12 «taxtiraclar» — yəni tax nəxixqilər idi. ■ 12:17 2Pad. 8:12; 13:25; 2Tar. 24:23

Pərwərdigarning öyi həm padixahning ordısının həzniliridin izdəp tapқан барлиқ altınğa qoxup, həmmisini Suriyəning padixahı Həzaəlgə əwətti; andin Həzaəl Yerusalemdin qekindi. ■

¹⁹ Yoaxning baxқа əməlliri həm kıloqanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? □

²⁰ Əmdi *Yəhoaxning* hizmətkarlırı uningğa kəst kılıp Silla dawini tərpidiki Millo kəl'əsida uni ɵltürdi. ■ ²¹ Uning hizmətkarlıridin Ximeatning oqlı Yozaқar wə Xomərning oqlı Yəhozabad uni zəhimləndürdi, xuning bilən u ɵldi. U ɵz ata-bowilirining arisida «Dawutning xəhiri»də dəpnə kılındi. Oqlı Amaziya uning ornida padixah boldi.

13

Yəhoahaz Israil üstidin həküm süridu

¹ Ahaziyaning oqlı, Yəhudaning padixahı Yoaxning səltəniting yigirmə üqinqi yili, Yəhuning oqlı Yəhoahaz Samariyədə Israilğa padixah bolup, Samariyədə on yəttə yıl səltənət kildi. ² U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boloqanni kılıp, Israilni gunahқа putlaxturoqan Nibatning oqlı Yəroboamning gunahlıroğa əgixip mangdi; u ulardin heq qıkmidi.

³ Buning üqün Pərwərdigarning oqəziri Israilğa qozoqaldi; u ularni Suriyəning padixahı Həzaəlning wə Həzaəlning oqlı Bən-Hadadning koloğa tapxurup bərди.

⁴ Yəhoahaz Pərwərdigardin rəhim tilidi; wə Pərwərdigar Israilning kısılip qaloqanlıқini kɵrɵp duasioğa kulak saldi. Qunki Suriyəning padixahı ularoğa zulum kiliwatatti. ⁵ Pərwərdigar Israilğa bir kutkuzoquqi təyinlidi; xuning bilən ular Suriylərning kolidin azad bolup kutuldi.

Keyin Israil yənə burunkidək ɵz ɵy-qedirliridə makanlaxti. ⁶ Lekin ular Israilni gunahқа putlaxturoqan Yəroboam jəmətinin gunahlıridin qıkmidi; ular yənıla xu yolda mangatti. Hətta Samariyədə bir «Axərah» butmu qaloqanidi. □

⁷ *Suriyəning padixahı* Yəhoahazğa pəkət əllik atlıq ləxkərnı, on jəng hərwişi bilən on ming piyədə əskirinıla qalduroqanidi. Qunki u Yəhoahazning *qoxunini* yoқitip hamandiki topa-qangdək kiliwətkənidi.

⁸ Əmdi Yəhoahazning baxқа ixliri həm kıloqanlirining həmmisi, jümlidin səltəniting həmmə kudriti «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? ⁹ Yəhoahaz ata-bowilirining arisida uhlidi wə Samariyədə dəpnə kılındi. Andin oqlı Yoax ornida padixah boldi.

Yoax Samariyə üstidin həküm süridu ••• «Yoax»ning baxқа xəkli «Yəhoax»

¹⁰ Yəhudaning padixahı Yoaxning səltəniting ottuz yəttinqi yilida Yəhoahazning oqlı Yəhoax Samariyədə Israilğa padixah bolup, on altə yıl səltənət kildi. □ ¹¹ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boloqanni

■ **12:18** 2Pad. 18:15 □ **12:19** «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» — bu kitab Təwrattiki «Tarix-təzkirə» əməs, biraқ xübhısizki, Təwrattiki «Tarix-təzkirə» uningdin kɵp uqurlar aloqanidi. □ **12:20** 2Pad. 14:5 □ **13:6** ««Axərah» butlar» — bəlkim butpərəsliklə beoқıxlanoqan dərəhlərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəkliyə oyuloqan yaqi nəqıxləngən boluxi mumkin. □ **13:10** «Yəhoax» — «Yoax»ning baxқа xəkli.

kildi; u Israilni gunahqa putlaxturoqan, Nibatning oqli Yəroboamning gunahlarining heqkaysisini taxlimidi; u xu yolda mangatti.

¹² Əmdi Yoaxning baxka ixliri həm kilolanlirining həmmisi, jümlidin uning Yəhudaning padixahi Amaziya bilən jəng kilip kərsətkən kudriti «Israil padixahlarining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

¹³ Yoax ata-bowilirining arisida uhlidi wə Yəroboam uning təhtigə olturdi. Yoax Samariyədə Israilning padixahliri arisida dəpnə kilindi.

Elixaning ahirki bexariti

¹⁴ Elixə öz əjilini yətküzidiqan kesəl bilən yatti. Israilning padixahi Yoax uning kexioqə kelip uning yuzigə engixip yioqlap: I atam, i atam, Israilning jəng hərwişi həm atlik əskərliri!» dəp pəryad kətürdi. □ ■

¹⁵ Elixə uningqə: Bir ya bilən ya oklirini kəltürgin, dedi. U ya bilən ya oklirini kəltürgəndə ¹⁶ Elixə Israilning padixahioqə: Kəlungni yaqə selip tutkin, dedi. U kəlini kəyoqanda Elixəmu kəllirini padixahning kəllirining üstigə kəyoq, uningqə: ¹⁷ — Məxrik tərəptiki derizini aqkin, dedi. U uni aqqanda Elixə: Atkin, dedi. U etiwidi, Elixə uningqə: Mana bu Pərwərdigarning nusrət ya oki, yəni Suriyəning üstidin nusrət kəzinidiqan ya okidur. Sən Suriylərnə yəkatkuqə Afəktə ular bilən jəng kilisən, dedi. ■

¹⁸ Andin u: — Ya oklirini kəlungqə aloqin, dedi. Ular ni aloqanda, Elixə Israilning padixahioqə: Ular bilən yərgə uroqin, dedi. U üq kətim urup tohtidi. ¹⁹ Hudaning adimi uningqə aqqiklinip: Sən bəx-altə kətim uruxungqə toqra kələtti. Xundak kiləqan bolsang, sən Suriylərnə urup yəkitip üzül-kesil məqlup kilatting; ləkin əmdi Suriylərnə urup, pəqət üq kətimlə məqlup kilalaysən, dedi.

²⁰ Elixə ölüp dəpnə kilindi.

Əmdi hər yili, yil bəxida Moablardin top-top bulangqilar yurtqə parakəndiqilik salatti. ²¹ Bir küni xundak boldiki, həlk bir əlgən adəmnə yərligigə kəyowatqanda, mana, ular bir top bulangqilarnə kərup qaldi, ular jəsətnə Elixəning gərigə taxlidi. Jəsət Elixəning ustihinioqə təgkəndə, u tirilip, kərup tik turdi.

²² Əmma Suriyəning padixahi Həzaəl bolsa Yəhoahəzning həmmə künliridə Israilqə zalimlik kilatti. ²³ Ləkin Pərwərdigar ularqə məhrəban bolup iq aqritatti; İbrahim bilən İshak wə Yakupqə baqlioqan əhdisi tūpəyldin U ularqə iltipət kilip, ularni bəgüngə kədər həlak kilməy, Öz huzuridin qikiriwətxni halimioqanidi.

²⁴ Suriyəning padixahi Həzaəl əldi wə oqli Bən-Hədad uning ornida padixah boldi. ²⁵ Andin keyin Yəhoahəzning oqli Yəhoax Həzaəlning oqli Bən-Hədadning kəlidin Həzaəl öz atisi Yəhoahəzdin jəngdə tartiwəloqan xəhərlərnə yanduruwaldi. Yəhoax uni urup, üq kətim məqlup kilip, xuning bilən Israilning xəhərlirini yanduruwaldi.

14

□ **13:14** «Israilning jəng hərwişi» — yaki «Israilning jəng hərwiliri». «Israilning jəng hərwişi həm atlik əskərliri!» — degən ibarə bəlkim padixahning Elixə pəyoqəmbərgə boləqan hərmitini bildürətti — Elixə pəyoqəmbər (İliyas pəyoqəmbərdək) Israilqə həm baxpanah həm əzi «bir kixilik kəxun»dək bolup kəlgənidə. ■ **13:14** 2Pad. 2:12 ■ **13:17** 1Pad. 20:30

*Amaziyaning Yəhudaşoja bolqan sältəniti**2Tar. 25:1-28*

¹ Israilning padixahi Yəhoahazning oqli Yoaxning sältənitiuning ikkinçi yilida *Yəhudadiki* Yoaxning oqli Amaziya Yəhudaşoja padixah boldi.

² Padixah bolqanda u yigirmə bəx yaxka kirgənidi; u Yerusalemda yigirmə tokkuz yil sältənət kildi. Uning anisi Yerusalemlik Yəhoaddan idi. ■

³ Amaziya Pərwərdigarning nəziridə durus bolqanni kilatti, lekin əjdadi Dawut kilqandək əməs, bəlki atisi Yoaxning barlik kilqanliri boyiqə ix kərəttili. □ ⁴ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; hək yənila «yukiri jaylar»ğa qikip kurbanlik kilip huxbuy yakatti.

⁵ Wə xundak boldiki, sältəniti uning kolida mukim bolqanda, u padixah atisini olturgən hizmətkarlarini tutup oltürdi. ⁶ Lekin Musağa qixürülgən qanun kitabida Pərwərdigarning: «Atilarni oqulliri üqün ołumgə məhkum kilixka bolmaydu, bəlki hər biri öz gunahı üqün ołumgə məhkum kilinsun» dəp pütülgən əmri boyiqə, u oltürgüqilərninğ balilirini ołumgə məhkum kilmidi. ■

⁷ U «Xor wadisı»da Edomiylardin on ming əskərni oltürdi wə jəng kilip Selani ixqal kilip uni Yoktəl dəp atidi; bügüngiqə u xundak atilip kəlməktə. ⁸ Andin keyin Amaziya Israilning padixahi Yəhuning nəwrisi, Yəhoahazning oqli Yəhoaxning aldiğa əlqilərnı mangdurup: «Keni, jəng maydanida yüz turanə kəruxəyli» dedi.

⁹ Israilning padixahi Yəhoax Yəhudaning padixahi Amaziyağa əlqi əwətip mundak səzlərnı yətküzdi: — «Liwandiki tikən Liwandiki kedir dərihigə səz əwətip: Öz kizingni oqlumğa hotunlukka bərgin, dedi. Lekin Liwandiki bir yawayi haywan otip ketiwetip, tikənni dəssiwətti.

¹⁰ Sən dərwəqə Edomning üstidin oqəlibə kilding; kənglüngdə öz-özüngdin məqrurlinip kəttinğ. Əmdi yayrap pəhirlən, birək oydə qəloqin; nemixka bexingğa külpət kəltürüp, özünğni wə özünğ bilən Yəhudani balağa yikitisən?» □

¹¹ Əmma Amaziya kulak salmidi. Israilning padixahi Yəhoax jənggə qikti; xuning bilən u Yəhudaning padixahi Amaziya bilən Yəhudadiki Bəyt-Xəməxtə uqrixip soquxti. ¹² Yəhudaning adəmliri Israilning adəmliri tərpidin tiripirən kilinip, hər biri öz oygə qəcip kətti. ¹³ Wə Israilning padixahi Yəhoax Bəyt-Xəməxtə Ahaziyaning nəwrisi, Yəhoaxning oqli, Yəhudaning padixahi Amaziyanı əsir kilip, Yerusalemqə elip bardı; u Yerusalemninğ sepilininğ Əfrim dərwəzisinid tartip burjək dərwəzisiqə bolqan tət yüz gəzlik bir bəlikini erüwətti. □

¹⁴ U Pərwərdigarning oydin həmdə padixahning ordisidiki həzinidin tepiloqan barlik altun-kümux, həmmə qaqa-kuqilarnı buliwaldi wə kepilik süpitidə birnəqqə tutkunni elip Samariyağa yenip kətti. ¹⁵ Əmma Yəhoaxning baxka ixliri həm kilqanlirininğ həmmisi, jümlidin uning Yəhudaning padixahi Amaziya bilən jəng kilip kərsətkən kudriti «Israil padixahlrininğ Tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

■ **14:2** 2Tar. 25:1 □ **14:3** «əjdadi Dawut» — ibraniy tilida «atisi Dawut». ■ **14:6** Qan. 24:16; Əz. 18:20 □ **14:10** «Nemixka bexingğa külpət kəltürüp, özünğni wə özünğ bilən Yəhudani balağa yikitisən?» —

Yəhoax eytkən təmsilninğ omumiyy mənisi: «Sən pəkət bir tikəndürsən, özüm kedirdək uluq adəmmən, özünğgə unqiwala ixinip kətmə. Sening uluq pilaninğ hərtürlük tasadipiyliktin məqlup boluxi mumkin» degəndək. Gərqə Yəhoax padixahni «butpərəs kapir» dəp həsabliqili bolsimu, muxu yərdə uning nəsihəti toqrə idi. □ **14:13** «tət yüz gəzlik...» — Təwratta «gəz» (yaki «jəynək») kolning jəynəktin barmakning uqioiqə bolqan uzunluğu, yəni 0.454 metr uzunluk idi.

16 Yəhoax öz ata-bowilirining arisida uhlidi wə Samariyədə Israilning padixahlrining arisida dəpnə kılindi. Ooqli Yəroboam uning ornioqa padixah boldi. 17 Israilning padixahı Yəhoaxning ooqli Yəhoax elğəndin keyin, Yəhoaxning ooqli, Yəhudaning padixahı Amaziya on bəx yil əmür kərđi. 18 Əmdi Amaziyaning baxka əməlliri həm kıləqanlrining həmmisi «Yəhuda padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? 19 U Yerusalemda bəzilər uni kəstləxkə kirixkənidi, Lakix xəhriyəgə keçip kətti; lekin kəstligüqilər kəynidin Lakixka adəm əwətip u yərdə uni öltürdi. ■ 20 Andin ular uni atlaroqa artip Yerusalemoqa elip bardi. U Yerusalemda ata-bowilirining arisida «Dawutning xəhri»də dəpnə kılindi. 21 Yəhudaning bərlük həlki uning on altə yaxka kirgən ooqli Azariyani tikləp, uni atisi Amaziyaning ornida padixah kildi ■ 22 (padixah atisi ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin, Elat xəhriini kəytidin yasap, Yəhudaqa yənə təwə kıləuqi dəl Azariya idi).□

Yəroboam II-ning Israil üstigə padixah boluxi

23 Yəhudaning padixahı Yoaxning ooqli Amaziyaning səltənitining on bəxinqi yilida, Israilning padixahı Yəhoaxning ooqli Yəroboam həküm sürüxkə baxlap, Samariyədə kirik bir yil səltənət kildi. 24 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi; u Israilni gunahka putlax-turəq Nibatning ooqli Yəroboamning gunahlrining heqbirini taxlimidi. 25 Israilning Hudasi Pərwərdigarning öz kuli Gat-Həfərlik Amittayning ooqli Yunus pəyoəmbər arkilik eytkən sözi əməlgə axurulup, u ximalda Hamat rayoniqa kirix eoqizidin tartip jənubta «Arabah dengizi»oqiqa Israilning qəgralirini kengəytip əsligə kəltürdi. □ ■ 26 Qünki Pərwərdigar Israilning tartqan azablrining intayin kəttik ikənlikini kərđi; əjizlər həm meyiqlardın baxka heqkim kəlmidi, Israiloqa mədətkar yoq idi. □ 27 Pərwərdigar: «Israilning namini asmaning astidin yoqitimən» degən əməs idi; xunga U Yəhoaxning ooqli Yəroboamning kəli bilən ularni kutkuzdi. 28 Əmdi Yəroboamning baxka ixliri həm kıləqanlrining həmmisi, jümlidin uning səltənitining kudriti wə kəndək jəng kılıp, əsli Yəhudaqa təwə boləqan Dəməxk bilən Hamatni yanduruwaləqanliki «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? 29 Yəroboam ata-bowiliri, yəni Israilning padixahlrining arisida uhlidi wə ooqli Zəkəriya uning ornida padixah boldi.

15

Azariya — yəni Uzziya — Yəhudaqa səltənət kildu 2Tar. 26:1-23

■ 14:19 2Tar. 25:27 ■ 14:21 2Tar. 26:1 □ 14:22 «padixah ...Elat xəhriini kəytidin yasap, Yəhudaqa yənə təwə kıləuqi dəl Azariya idi» — yaki «padixah atisi öz ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin, Azariya Elat xəhriini kəytidin yasap uni Yəhudaqa yənə təwə kildi» □ 14:25 «Hamat rayoniqa kirix eoqizidin tartip...» — yaki «Libo-Hamattin tartip...». «Arabah dengizi» — «Əlük dengiz»dur. ■ 14:25 Yun. 1:1; Mat. 12:39, 40 □ 14:26 «əjizlər həm meyiqlardın baxka heqkim kəlmidi, Israiloqa mədətkar yoq idi» — baxka birhil tərjimisi: «məyli kul bolsun, hər bolsun, Israiloqa mədətkar yoq idi».

1 Israilning padixahı Yəroboamning səltəniti yigirmə yəttinçi yilida Amaziyaning oqli Azariya Yəhuda ning padixahı boldi. □ ■² On altə yaxka kirgəndə padixah bolup Yerusalemda əllik ikki yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yəkoliya bolup, u Yerusalemlik idi. ■³ U atisi Amaziyaning barlik kıləjanlıridək Pərwərdigarning nəziridə durus boləjanni kılatti. ⁴ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; hək yənilə «yukiri jaylar»ə qikip kurbənlük kilip huxbuy yakatti. ⁵ Əmma Pərwərdigar padixahni urup, uning əlümigiqə uni mahaw kesiligə muptila kıləjaq, u ayrim əydə turatti wə padixahning oqli Yotam ordini baxkurup yurning həkining üstigə həküm sürətti.□ ⁶ Azariyaning baxka əməlliri həm kıləjanlırining həmmisi «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? ⁷ Azariya ata-bowilirining arisida uhlidi; kixilər uni «Dawutning xəhiri»də ata-bowilirining arisida dəpnə kildi. Oqli Yotam uning ornida padixah boldi.

Israil üstigə yənə birməqqə padixah kışka wakit səltənət kildu

⁸ Yəhuda padixahı Azariyaning səltəniti ottuz səkkizinçi yilida, Yəroboamning oqli Zəkəriya Samariyədə Israilə padixah bolup, altə ay səltənət kildi. ⁹ U ata-bowiliri kıləjandək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılatti; u Israilni gunahka putlaxturojan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlıridin qikmidi. ¹⁰ Yabəxning oqli Xallum uningə qəst kilip, uni həkning aldida urup əltürdi wə uning ornida padixah boldi. ¹¹ Zəkəriyaning baxka ixliri həm kıləjanlırining həmmisi «Israil padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? ¹² *Uning əltürülüxi* Pərwərdigarning Yəhuə: — Səning oqulliring tətinqi nəsligiqə Israilning təhtidə olturidu, degən səzini əməlgə axurdi. Dərwəkə xundak boldi.■ ¹³ Yabəxning oqli Xallum Yəhuda padixahı Azariyaning səltəniti ottuz tokkuzinçi yilida padixah bolup, Samariyədə toluk bir ay səltənət kildi. ¹⁴ Gadinging oqli Mənahəm Tirzahdin qikip, Samariyəgə kelip, Yabəxning oqli Xallumni xu yərdə urup əltürdi wə uning ornida padixah boldi. ¹⁵ Xallumning baxka ixliri, jümlidin uning qəst kılıxliri, mana «Israil padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur. ¹⁶ Xu qəşda Mənahəm Tıpsah xəhriyə hujum kilip, u yərdə tu-ruwatkanlarning həmmisini əltürdi; u yənə Tirzahdin tartip uningə tawə barlik zeminlırini wəyran kildi. Ular tən berip dərwəzini aqmıjini üqün xəhərgə xundak hujum kildiki, hətta uningdiki jimi həmilidar ayallarning kərnini yirtip əltürdi.

Mənahəmming Israil üstigə boləjan səltəni

¹⁷ Yəhuda padixahı Azariya səltəniti ottuz tokkuzinçi yilida, Gadinging oqli Mənahəm Israilə padixah bolup, Samariyədə on yil səltənət kildi. ¹⁸ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp, pütün əmridə Israilni gunahka putlaxturojan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlıridin qikmidi. ¹⁹ Asuriyəning padixahı Pul Israil zeminiə

□ **15:1 «Azariya»** — «Azariya»ning baxka xəkli «Uzziya». ■ **15:1** 2Pad. 14:21; 2Tar. 26:1
 ■ **15:2** 2Tar. 26:1, 3; 2Tar. 27:3 □ **15:5 «Pərwərdigar padixahni urup, uning əlümigiqə uni mahaw kesiligə muptila kıləjaq, u ayrim əydə turatti»** — bu wəkə toqruluk «2Tar.» 26:16-21ni kərug. ■ **15:12** 2Pad. 10:30

tajawuz kildi; u waqıtta Mənahəm: «Padixahlikimning mustəhkəmliki üqün manga yardım kıləyayla» dəp uningəja ming talant kümüx bərdi.

□ ■ ²⁰ Mənahəm Asuriyəning padixahəja beridoqan xu pulni Israilning həmmə bay adəmlirigə baj selix bilən aldi; u hərberidin əllik xəkəl kümüx aldi. Xuning bilən Asuriyəning padixahə kaytip kətti wə bu zeminda turup qalmidi. □

²¹ Mənahəmnıng baxka ixliri həm kıləqanlirining həmmisi «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²² Mənahəm ata-bowilirining arisida uhlidi wə oqlı Pəkahıya ornida padixah boldi.

Pəkahıyaning Israil üstigə boləjan səltəniti

²³ Yəhuda padixahə Azariyaning səltənitiuning əllikinçi yilida, Mənahəmnıng oqlı Pəkahıya Samariyədə Israiləja padixah bolup, ikki yil səltənət kildi. ²⁴ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp, Israilni gunahka putlaxturoqan Nibatning oqlı Yəroboamning gunahliridin qıkmidi.

²⁵ Wə uning sərdari Rəmalıyaning oqlı Pıkah uningəja kəst kılıp uni Samariyədə, padixah ordısidiki kəl'ədə əltürdi; xu ixta Argob bilən Ariyə wə əllik Gileadlik kixi Pıkah tərəptə turdi; u Pəkahıyani əltürüp uning ornida padixah boldi. ²⁶ Pəkahıyaning baxka ixliri həm kıləqanlirining həmmisi bolsa, mana «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

Pıkahning Israil üstigə boləjan səltəniti

²⁷ Yəhudaning padixahə Azariyaning səltənitiuning əllik ikkinçi yilida, Rəmalıyaning oqlı Pıkah Samariyədə Israiləja padixah bolup, yigirmə yil səltənət kildi. ²⁸ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp Israilni gunahka putlaxturoqan Nibatning oqlı Yəroboamning gunahliridin qıkmidi.

²⁹ Israilning padixahə Pıkahning künliridə Asuriyəning padixahə Tiglat-Pıləsər kelip İyon, Abəl-Bəyt-Maakah, Yanoah, Kədəx, Həzor, Gilead, Galıiyə, jümlidin Naftalining pütkül zeminini ixəjal kılıp, xu yərdiki həlkni tutkun kılıp, Asuriyəgə elip bardı. ■

³⁰ Əlahning oqlı Hoxiya Rəmalıyaning oqlı Pıkahəja kəst kılıp uni əltürdi. Uzziyaning oqlı Yotamning səltənitiuning yigirmınçi yilida, u Pıkahning ornida padixah boldi. □ ³¹ Pıkahning baxka ixliri həm kıləqanlirining həmmisi bolsa, mana «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

Yotamning Yəhuda üstigə boləjan səltəniti

2Tar: 27:1-9

³² Israilning padixahə Rəmalıyaning oqlı Pıkahning səltənitiuning ikkinçi yilida, Uzziyaning oqlı Yotam Yəhudaəja padixah boldi. ³³ U padixah boləjanda yigirmə bəx yaxka kirgən bolup, Yerusalemda on altə yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yəruxa idi; u Zadokning kızı idi. ■

□ **15:19** «ming talant kümüx» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 30.6 tonna kümüx idi. ■ **15:19** 1Tar: 5:26 □ **15:20** «əllik xəkəl» — bəlkim 570 gram kümüx bolatti. ■ **15:29** Yəx. 8:23 □ **15:30** «Uzziya» — «Azariya»ning ikkinçi xəklidur. ■ **15:33** 2Tar: 27:1-9

³⁴ Yotam atisi Uzziyaning barlik qilolaniridək Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni qilatti. ³⁵ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; hək yənıla «yukiri jaylar»oqa qikiq kurbanlik kilip huxbuy yakatti.

Pərwərdigarning öyining «Yukiriki dərwaza»sini yasioquqi xu idi.

³⁶ Yotamning baxka ixliri həm qilolanirining həmmisi «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

³⁷ Xu qaqlarda Pərwərdigar Suriyəning padixahi Rəzin bilən Rəmaliyaning oqli Pikaḥni Yəhudaəja hujum kilixka qozoidi. ■

³⁸ Yotam ata-bowiliri arisida uhlidi wə ata-bowilirining arisida atisi Dawutning xəhiridə dəpnə qilindi. Oqli Aḥaz ornida padixah boldi.

16

Aḥazning Yəhuda üstigə boləan sältəni

2Tar. 28:1-27

¹ Rəmaliyaning oqli Pikaḥning on yəttinqi yilida, Yotamning oqli Aḥaz Yəhudaəja padixah boldi. ■ ² Aḥaz padixah boləanda yigirmə yaxka kirgən bolup, Yerusalemda on altə yıl sältənət qiləanidi. U atisi Dawut qiləandək əməs, əksiqə Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kilmidi.

³ U Israilning padixahlrining yolida mangatti, hətta Pərwərdigar Israilning aldidin həydəp qikarəan əlləning yirginqlik gunahlriloəa əgixip, öz oqlini ottin ötküzüp köydürdi. ■ ⁴ U «yukiri jaylar»da, dənglərdə wə hərbi kək dərəhləning astida kurbanlik kilip, küjə köydürətti.

⁵ Xu wakitta Suriyəning padixahi Rəzin bilən Israilning padixahi, Rəmaliyaning oqli Pikaḥ Yerusalemoəa hujum kilip, *padixah*, Aḥazni muḥasirigə elip korxiwaləjini bilən, lekin uni məqlup kilalmidi. ■ ⁶ Axu wakitta Suriyəning padixahi Rəzin Elat xəhirini Suriyəgə qayturuwaldi wə xu yərdə turuwatqan Yəhudalarni həydiwətti. Andin Suriylər kelip u yərdə olturaklaxti; ular bəgüngiqə xu yərdə turmakta.

⁷ Aḥaz Asuriyəning padixahi Tiglat-Piləsərgə əlqiləni əwətip: Mən silining kulliri, silining oqulliri bolimən; manga hujum kiliwatqan Suriyəning padixahning kolidin wə Israilning padixahning kolidin kutkuzuxka qikkayla, dedi. ⁸ Xuni eytip Aḥaz Pərwərdigarning öyi wə padixahning ordisdiki həzinilərdiki kümüx bilən altunni sowoəa kilip, Asuriyəning padixahioəa əwətti. ■

⁹ Asuriyəning padixahi uning təlipigə koxuldi; xuning bilən Asuriyəning padixahi Dəməxkə hujum kilip uni ixəjal kildi; uningdiki aḥalini tutqun kilip Kir xəhirigə elip bardi wə Rəzinni öltürdi. ¹⁰ Aḥaz padixah əmdi Asuriyəning padixahi Tiglat-Piləsər bilən kərüxkili Dəməxkə bardi wə xundakla Dəməxktiki qurbangahni kərđi. Andin Aḥaz padixah xu qurbangahning rəsimini, uning barlik yasilix təpsilatlrining layihisini sizip, uni Uriya kahinoəa yətküzdi. ¹¹ Xuning bilən Uriya kahin Aḥaz padixah Dəməxktin əwətkən barlik təpsilatlar boyiqə bir qurbangah yasidi. Aḥaz padixah Dəməxktin yenip kəlməstə, Uriya kahin uni xundak təyyar qiləanidi. ¹² Padixah Dəməxktin yenip kelip, qurbangahni kərüp, qurbangahka berip, uning üstigə kurbanlik sundi; ¹³ u qurbangahning

■ 15:37 2Pad. 16:5; Yəx. 7:1 ■ 16:1 2Tar. 28:1 ■ 16:3 Law. 18:21; 20:2, 3; 2Pad. 17:31

■ 16:5 Yəx. 7:1 ■ 16:8 2Tar. 28:21

üstigə köydürmə qurbanlik wə axlik hədiyyəsini köydürüp, «xarab hədiyyə»sini təküp, «inaklik qurbanliqi»ning kəninini qaçtı.

¹⁴ Xundak kılıp u Pərwərdigarning huzurining aldidiki mis qurbangahni elip uni Pərwərdigarning öyi bilən özining qurbangahning otturisidin etküzüp, öz qurbangahning ximal təripigə koydurdi. □ ¹⁵ Aħaz padixah Uriya kahinoja buyruk kılıp: Muxu qong qurbangah üstigə ətigənlik köydürmə qurbanlik bilən kəçlik axlik hədiyyəsini, padixahning köydürmə qurbanliqi bilən axlik hədiyyəsini, həmmə yurtning pütün həlkining köydürmə qurbanliqi, axlik hədiyyə wə xarab hədiyyələrini köydürüp sunisən. Köydürmə qurbanliqlarning barlik kənliri wə baxka qurbanliqlarning barlik kənlirini uxbu qurbanliqning üstigə təkisən. Mis qurbangah bolsa mening yol sorixim üqün bolsun, dedi. □

¹⁶ Xuning bilən Uriya kahin Aħaz padixah buyruqanning həmmisini ada kildi.

¹⁷ Aħaz padixah das təgliklirigə bekitilgən tahtaylarni kesip ajritip, daslarni təglikliridin eliwətti; u mis «dengiz»ni tegidiki mis uylarning üstidin kətürüp elip, uni tax tahtaylik bir məydanoja koydurdi. ■ ¹⁸ U Asuriyə padixahini razi kılıx üqün Pərwərdigarning öyigə tuxidioğan «Xabat künidiki aywanlik yol» bilən padixah taxkiridin kiridioğan yolni etiwətti.

¹⁹ Aħazning baxka ixliri həm kıləjanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²⁰ Aħaz öz ata-bowiliri arisida uhlidi; u ata-bowilirining arisida «Dawutning xəhəri»də dəpnə kılindi; oqli Həzəkiya ornida padixah boldi.

17

Hoxiya Israil üstigə həküm süridu

¹ Yəhudaning padixahı Aħazning səltənitining on ikkinçi yilida, Elahning oqli Hoxiya Samariyədə Israiloja padixah bolup, tokkuz yıl səltənət kildi.

² U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılatti; lekin uningdin ilgiri etkən Israilning padixahliridək undak rəzillik kilmaytti.

³ Asuriyəning padixahı Xalmanəzər uningəja hujum kıləjli qıkkanda, Hoxiya uningəja bekinip sowəja-salam bərdi. ⁴ Əmma Asuriyəning padixahı Hoxiyaning asiylük kilməkçi boləjinini baykidi; qünki Hoxiya burunkidək Asuriyəning padixahioja yillik sowəja-salam yollimay, bəlkı Misirning padixahı soəja əqlilərnı mangdurojanidi. Uning üqün Asuriyəning padixahı uni tutup, baqlap zindanoja soliwətti. ⁵ Andin Asuriyəning padixahı qıkip pütkül *Israil* zeminini talan-taraj kılıp, Samariyəni üq yiləiqə kəmal kildi. ■ ⁶ Hoxiyaning səltənitining tokkuzinçi yilida, Asuriyəning padixahı Samariyəni ixəjal kılıp, Israilarnı Asuriyəgə sürgün kılıp, ularni Halah xəhəri, Gozandiki Həbor dəryasining boyliri wə Medialarning xəhərlirigə orunlaxturdi. ■

Israil, yəni ximaliy padixahlıqning gunahliri wə jazalinixi — hulasa

□ **16:14** «Pərwərdigarning öyi» — muxu yərdə ibadəthanidiki «muqəddəs jay»ni kərsitidu.

□ **16:15** «mis qurbangah bolsa mening yol sorixim üqün bolsun» — padixahning səzining mənsisi bəlkim «bu qurbangahning wasitisi bilən Pərwərdigardin yol soraymən». Kızık yeri xuki, Aħazdək bir insan butpərəslikkə berilip kətkəndin keyin, yənilə Pərwərdigardin yol sorimakçi bolidu. ■ **16:17** 1Pad. 7:23-51 ■ **17:5** 2Pad. 18:9 ■ **17:6** 2Pad. 18:10; Yəx. 8:4

7 Mana, xundak ixlar boldi; qünki Israillar özlirini Misirning padixahi Pirəwnning qolidin qutkuzup, Misir zeminidin qıkaroşan Pərwərdigar Hudasioşa gunah kilip baxxa ilahlardin korkup ⁸ Pərwərdigar Israillarning aldidin həydiwətkən yat əlliklərninğ kaidə-bəlgilimiliridə, xundakla Israilling padixahliri özliri qıkaroşan kaidə-bəlgilimiliridə mangoşanıdi.

■ ⁹ Wə Israillar öz Pərwərdigar Hudasioşa karxi qıqip, yoxurunlarğa toşra bolmoşan ixlarni kildi; ular barlik xəhərliridə kəzət munaridin mustəhkəm qoroşanoşiqə «yukiri jaylar»ni yasidi. □ ¹⁰ Ular həmmə egiz denglərdə wə həmmə kək dərəhlərninğ astida «but tüwrük» wə «Axərah» buti turoşuzdi. □ ¹¹ Pərwərdigar ularning aldidin həydep qıkaroşan yat əlliklər kiləndək, ular həmmə «yukiri jaylar»da huxbuy yakatti wə Pərwərdigarning oşəzipini kəltüridoşan hərhil rəzil ixlarni kilatti.

¹² Gərqə Pərwərdigar ularoşa: — «Bu ixni kılmanglar!» degən bolsimu, ular butlarning kulluqioşa berilip kətkənidi. ■

¹³ Pərwərdigar həmmə pəyoşəmbərlər bilən həmmə aldin kərgüqilərninğ wasitisi bilən həm Israilli həm Yəhudani agahlandırup: Rəzil yol-liringlardin yenip, ata-bowiliringlaroşa tapilənoşan wə kullirim bolənoşan pəyoşəmbərlər arkilik silərgə təstiklioşan pütün kanuñoşa boysunup, Mening əmrlirim wə Mening bəlgilimilirimni tutunglar, degənidi. □ ■

¹⁴ Ləkin ular kulak salmay, Pərwərdigar Hudasioşa ixənmigən ata-bowiliri kiləndək, boyunlirini kattik kildi. ■ ¹⁵ Ular Uning bəlgilimilirini, xundakla U ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdini wə ularoşa tapxuroşan agah-guwahlarıni qətkə kətkən; ular ərziməs nərsilərgə əşixip, özliri ərziməs bolup qıkti; Pərwərdigar ularoşa: — Ətraşinglardiki əlliklərninğ kilənoşidək kılmanglar, degən dəl xu əllərgə əşixip, rəzillik kilatti. □ ¹⁶ Ular Hudasi bolənoşan Pərwərdigarning barlik əmrlirini taxlap, özliri üqün kuyma məbudlarıni, yəni ikki moşayni kuşdardi, bir «Axərah but» kıldurdi, asmandiki nuroşunlioşan ay-yultuzlaroşa bax urdi wə Baalning kulluqioşa kirdi. □ ■ ¹⁷ Ular öz oşulliri bilən kızlirini ottin ötküzdi, palqilik wə jadugərlik ixlətti, xundakla Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolənoşanni kilix üqün, özlirini setip Uning oşəzipini kəzoşidi.

□ ■ ¹⁸ Xuning üqün Pərwərdigar Israilloşa intayin aqqiklinip, ularni Öz nəziridin neri kildi; Yəhudaning kəbilisidin baxxa heqkaysisi öz zeminida kəldurulmidi. ■

¹⁹ Ləkin Yəhudamu öz Hudasi Pərwərdigarning əmrlirini tutmidi, bəlki Israill qıkaroşan kaidə-bəlgilimilər iqidə mangdi. ■ ²⁰ Uning üqün Pərwərdigar Israilling barlik nəslini qətkə kəkti; ularni Öz nəziridin taxlioşan künigiqə zeminida harlikkə kəldurup, bulangqilarning kəlioşa

■ **17:8** Law. 18:3 □ **17:9** «kəzət munaridin mustəhkəm qoroşanoşiqə» — mənsi bəlkim sepildiki munardin xəhərninğ əng iqririsidiki qoroşanoşiqə — baxkiqə eytkanda, «sirttin iqririgiqə». □ **17:10** ««Axərah» butlar» — bəlkim butpərəslikkə beoşixlanənoşan dərəhlərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloşan yaki nəşixləngən boluxi mumkin idi. ■ **17:12** Mis. 20:3, 4, 5; Qan. 5:7, 8, 9 □ **17:13** «təstiklioşan» — yaki «əwətkən». ■ **17:13** Yər. 18:11; 25:5; 35:15 ■ **17:14** Qan. 31:27; Mal. 3:7 □ **17:15** «ərziməs nərsilər» — muxu yərdə butlarni kərsitidu. □ **17:16** «asmandiki nuroşunlioşan ay-yultuzlar» — ibranıy tilida «asmandiki koxun» degən səz bilən ipadiliniidu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəzi əşwaldə asmandiki yaman küqlər bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəruşinğ). ■ **17:16** Mis. 32:8; 1Pad. 12:28 □ **17:17** «oşul-kızlirini ottin ötküzüx» — bəlkim ularni «insan qurbanliki» qilixitin ibarət boluxi mumkin idi. ■ **17:17** Law. 20:3, 4; Qan. 18:10; 2Pad. 16:3 ■ **17:18** Hox. 1:6 ■ **17:19** Law. 18:3

tapxurup bardi. □ ²¹ U Israilni Dawutning jəmətidin tartiwaləjanidi. Ular Nibatning oqli Yəroboamni padixah kildi wə Yəroboam bolsa Israilni Pərwərdigarning yolidin yandurup, ularni eqir bir gunahqa patkuzup azurdidi. □ ■ ²² Israillar Yəroboamning kıləjan həmmə gunahlırida yürüp, ularidin qikmıdi. ²³ Ahir berip Pərwərdigar Əz kulliri boləjan pəyojəmbərlərnıng wasıtisi bilən eytkəndək, Israilni Əz nəziridin neri kildi; Israillar əz yurtidin Asuriyəgə elip ketilip, u yərdə bügüngə kədər turup kəldi. □

²⁴ Əmma Asuriyəning padixahi Babil, Kuttah, Awwa, Hamat wə Səfarwaimdin həlkni yətkəp Israilning orniəa Samariyəning xəhərlirigə məkənlaxturdı. Ular xuning bilən Samariyəgə igidarqılık kılıp xəhərlərdə olturdi. ²⁵ Wə xundək boldiki, ular u yərdə dəslepə olturojınida Pərwərdigardin qorkmıəjanidi; Pərwərdigar ularni kıymajıyma kılidiəjan birnəqəə xirlarnı ularning arisiəa əwətti. ²⁶ Xuning bilən Asuriyəning padixahiəa həwər yətküzülüp: — Sili yətkəp Samariyəning xəhərliridə məkənlaxturojan həlkələr xu yurtning ilahıning kaidə-yosunlırini bilməydu; xunga U ularning arisiəa xirlarnı əwətti; mana bular ularni əltürməktə, qunki həlk yurtning ilahıning kaidə-yosunlırini bilməydu, deyildi.

²⁷ Xuning bilən Asuriyəning padixahi əmr kılıp: — Silər u yərdin elip kəlgən kahınlarning birini yənə u yərgə apiringlar; u u yərdə turup, ularəa u yurtning ilahıning kaidə-yosunlırini əgətsun, — dedi.

²⁸ Uning buyruki bilən ular Samariyədin yətkigən kahınlarning biri kelip, Bəyt-Əldə turup Pərwərdigarning qorkunqini ularəa əgətti. ²⁹ Ləkin xu həlkələrnıng hər biri əz ilahlırining butlırini yasap, Samariyalıklər saləjan «yukiri jaylar»diki ibadətəhələr iqigə turoquzdi; hər bir həlk əzi turojan xəhərdə xundək kildi. ³⁰ Babilidin kəlgənlər Sukkot-Binot degən məbudni yasidi, Kuttin kəlgənlər Nərgal butni, Hamattin kəlgənlər Axima butni, ³¹ Awwiyar Nibhaz bilən Tartak butlarnı yasidi; Səfarwiylar Səfarwaimdiki butlıri boləjan Adrammələk bilən Anammələkkə əz balilirini atap otta köydürdi.

³² Ular əmdi muxundək haləttə Pərwərdigardin qorkup, əz arisidiki hər türlük adəmlərnı əzliri üqün «yukiri jaylar»diki buthanılarda qurbanlıklərnı sunidiəjan kahin kılıp bekitkən. ■ ³³ Ular Pərwərdigardin qorkətti wə xuning bilən təng kaysi əldin kəlgən bolsa, xu əlnıng kaidə-yosunlırida əz ilahlırining kullukidimu bolətti. ■

³⁴ Bügüngə kədər ular ilgiriki adətlər boyiqə mēngip kəlməktə; ular Pərwərdigardin qorkmay, Pərwərdigar Israil dəp atıəjan Yəkupning əwladlıriəa tapılıəjan bəlgilimilər wə həkümlər, qanun wə əmrlərgə

□ **17:20 «Pərwərdigar... ularni Əz nəziridin taxlıəjan küni»** — buningda kəzdə tutuləjini Hudaning Israillarnı Əz zeminidin sürgün kıldurux künidin ibarəttur (23-ayətnimu kəring). Israil həlkəning «Hudaning nəziridin taxlınıxi», yəni sürgün boluxi ularəa nisbətən Hudaning əng dəhəxtəlik jazasi, əlwəttə. □ **17:21 «U Israilni Dawutning jəmətidin tartiwaləjanidi»** — ibraniy tilida «U Israilni Dawutning jəmətidin yirtiwələjanidi». «1Pad.» 11:11, 11:31, 14:8ni kəring. ■ **17:21** 1Pad. 12:16, 17, 26 □ **17:23 «U yərdə, yəni Asuriyədə** bügüngə kədər turup kəldi» — muxu səzlər «Tarih-təzkira»ning Yəhudadikilər Babil imperiyəsindən kaytıp kelix (miladiyədin ilgiriki 539-yili)tin ilgiri hatiriləngənlikini ayan kılıdu. ■ **17:32** 1Pad. 12:31 ■ **17:33** Zəf. 1:5

muwapik ix kormaydu. □ ■ ³⁵ Pərwərdigar ular bilən bir əhdə kilixip ularoşa buyrup: — «Baxka ilahlardin qorkmay, ularoşa səjdə kilmay yaki ularoşa bax urmay wə ularoşa qurbanlik qilmanglar — ■ ³⁶ pəkət zor kudrət wə uzatqan biliki bilən silərni Misir zeminidin qikarəjan Pərwərdigardinla qorkunglar, uningəja səjdə kilinglar wə uningəja qurbanlik sununglar. ³⁷ U silər üçün pütüküzgən bəlgilimilər, həkümlər, qanun wə əmrni bolsa, ularni əbədgiqə kəngül bəlüp tutunglar; baxka ilahlardin qorkmanglar. ³⁸ Mən silər bilən kiləjan əhdini untumanglar ya baxka ilahlardin qorkmanglar, ³⁹ bəlki Hudayinglar Pərwərdigardin qorkunglar; wə U silərni həmmə düxmənliringlarning qolidin kutquzidu» — degənidi.

⁴⁰ Ləkin ular kulak salmay, ilgiriki kaidə-yosunlarni yürgüzətti.

⁴¹ Muxu əllər xu tərīkidə Pərwərdigardin qorkatti həm oyma məbudlarning kulluqida bolatti; ularning baliliri bilən balilirining balilirimu xundak kilatti; əz ata-bowiliri kəndak kiləjan bolsa, ularmu bügünki künigə xundak kilip kəldi.

18

Həzəkīya Yəhūdaning üstidə həküm süridu

2Tar. 29:1-2; 31:1

¹ Elahning oqli, İsrailning padixahı Hoxiyaning səltənətinin üqinqi yilida, Yəhūdaning *sabik* padixahı Ahazning oqli Həzəkīya Yəhūdaəja padixah boldi. ■ ² U padixah boləanda yigirmə bəx yaxta bolup, Yerusalemda yigirmə tokkuz yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Abi idi; u Zəkəriyaning kizi idi.

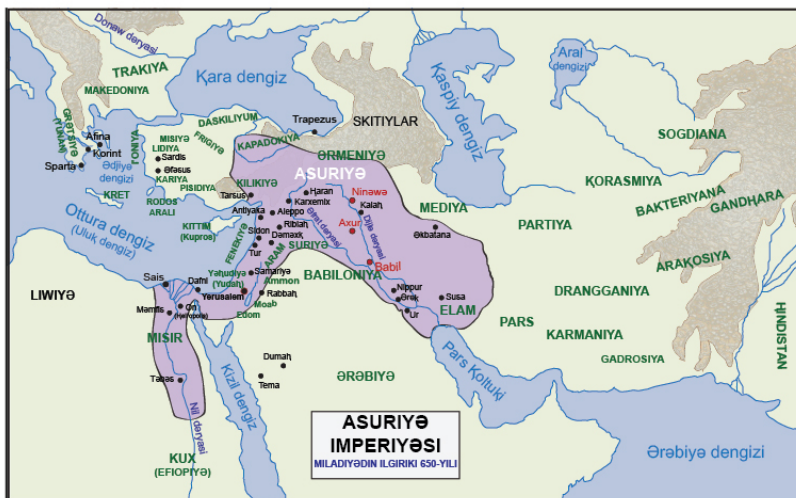
³ Həzəkīya bolsa atisi Dawutning barlik kiləjinidək, Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kilatti. ⁴ U «yukiri jaylar»ni yokitip, «but tüwrüklər»ni qekip «Axərah»larni kesip taxlap, Musa yasatqan mis yilanni qekip parə-parə kilip (qünki u qəqkiqə İsrailar uningəja huxbuy yakatti), uningəja «Nəhuxtan!» dəp isim koydi. □ ■ ⁵ Həzəkīya İsrailning Hudası Pərwərdigaroşa tayandı. Bu jəhəttə nə uningdin keyin kəlgən nə uningdin ilgiri ətkən Yəhūda padixahlirining arisidiki heq biri uningəja yətməytti. □ ⁶ U Pərwərdigaroşa qing baqlinip uningəja əgixixtin qikmay, bəlki Pərwərdigar Musaoşa buyruəjan əmrlərni tutatti.

⁷ Pərwərdigar uning bilən billə idi; u kaysila ixka qiksa xuningda rawajlik bolatti. U Asuriyə padixahining həkimiyitigə qarxi qikip uningəja bekindi boluxtin yandı. ⁸ U Filistiyəlgə hujum kilip ularni Gaza xəhiri wə uning

□ **17:34** «Ular Pərwərdigardin qorkmay, Pərwərdigar İsrail dəp atiojan Yakupning əwladlirəja tapiləjan bəlgilimilər wə həkümlər, qanun wə əmrlərgə muwapik ix kormaydu» — yaki «Ular Pərwərdigardin qorkmay, əzlrining bəlgilimiliri wə həkümlirigə muwapik ix kormaydu wə Pərwərdigar İsrail dəp atiojan Yakupning əwladlirəja tapiləjan qanun wə əmrlərgə muwapik ix kormaydu». Bu təjime toəra bolsa, «əzlrining bəlgilimiliri wə həkümliri» degən bu səz ularning əz ilahlirining bəlgilimiliri wə həkümlirini kərsitidu. □ **17:34** Yar. 32:27; 35:10; 1Pad. 18:31 □ **17:35** Hək. 6:10 □ **18:1** 2Tar. 28:27; 29:1 □ **18:4** «Nəhuxtan!» — «bir parqə mis, halas!» degən mənida. Bu yilan toərluluk «Qəl.» 21:4-9ni kəring. □ **18:4** 2Tar. 31:1 □ **18:5** «bu jəhəttə» — demək, Hudaəja tayinix jəhəttə, iman-ixanqni ipadiləx tərəpta.

ətrapidiki zeminliriojiqə, kəzət munaridin mustəhkəm qoroqanojiqə besip məşlup kildi. □ ■

⁹ Wə xundak boldiki, Həzəkiya padixahning səltənitiyning tətinqi yilida, yəni İsrailning *Sabik* padixahı Elahning oşli Hoxiyaning səltənitiyning yəttinqi yilida, Asuriyəyning padixahı Xalmanəzər Samariyəgə hujum kilişip uni kamal kildi. ■ ¹⁰ Üç yildin keyin ular xəhərni aldi; Həzəkiyaning səltənitiyning tokkuzinqi yili, yəni İsrail padixahı Hoxiyaning səltənitiyning tokkuzinqi yilida, Samariyə ixəjal kilindi. ■ ¹¹ Andin Asuriyəyning padixahı İsrailarni Asuriyəgə elip ketip, ularni Halaħda, Gozandiki Həbor dəryasining boyirida wə Medialarning xəhərliridə məkanlaxtirdi. ¹² Qünki ular əz Hudasi Pərwədigarning awaziqə itaət kilmidi, bəlkı Uning əhdisiqə, yəni Pərwədigarning kuli Musa buyruqanıning həmmisigə hiləplik kildi; ular yaki kulak salmidi, yaki əməl kilmidi.

Asuriyə imperiyası - miladiyadin ilgiri 650-yili

Sənnahərib Yəhudaşə tajawuz kiliidu *2Tar. 32:1-9; Yəx. 36:1-22*

¹³ Həzəkiya padixahning səltənitiyning on tətinqi yili, Asuriyəyning padixahı Sənnahərib Yəhudaning bərlək qoroqanlıq xəhərlirigə hujum kilişip çikişip, ularni ixəjal kildi. ■ ¹⁴ U waqıtta Yəhudaning padixahı Həzəkiya Lakixka adəm əwətip, Asuriyəyning padixahioşa: Mən gu-nahkar! Məndin qekingəyla, üstümgə hərnemə qüxürsilə xuni *tələymən*, — dedi.

□ **18:8** «kəzət munaridin mustəhkəm qoroqanojiqə» — mənsi bəlkim sepidiki munaridin xəhərnəng əng iqririsidiki qoroqanojiqə — baxқиқə eytkanda, «sirtin iqririgiqə». ■ **18:8** Yəx. 14:29, 30 ■ **18:9** 2Pad. 17:3 ■ **18:10** 2Pad. 17:6 ■ **18:13** 2Tar. 32:1; Yəx. 36:1

Asuriyoning padixahi Həzəkiağa üç yüz talant kümüş bilan ottuz talant altun tohtitip qoʻydi. □ ¹⁵ Həzəkia Pərwərdigarning oʻyidiki wə padixahning ordinsining həzinasidiki barlik kümüşni elip bərdi. ¹⁶ Xuning bilan bir waqitta Yəhudaning padixahi Həzəkia Pərwərdigarning oʻyining ixlikliridin wə əzi əslidə qaplatkan ixik kexəkliridin altunni ajritip elip, Asuriyoning padixahiga bərdi. □

¹⁷ Xu qashda Asuriya padixahi Sənnaherib Tartan, Rab-Saris wə Rab-Xakəhlirini qong qoxun bilan Lakix xəhiridin Yerusalemoğa, Həzəkianing yenoğa əwətti. Ular Yerusalemoğa qikip kəldi. Qikkanda, ular kir yuquqlarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlqəkning norining bexioğa kelip turdi. □ ¹⁸ Ular padixahni qakiroğanda, Hilkianing oqli, ordini baxkuridioğan Eliakim, ordining diwanbegi Xəbna wə Asafning oqli, orda mirzibegi Yoahlar ularning yenoğa kəldi. ¹⁹ Wə Rab-Xakəh ularoğa mundak dedi: —

«Silər Həzəkiağa: — «Uluq padixah, yəni Asuriya padixahi sanga mundak dedi, dənglar: —

Sening muxu ixəngən tayanqing zadi nemidi?

²⁰ Sən: «Uruş kilixka tədbir-məslihətimiz həm küqimiz bar, dəysən — bu pəqət bir kuruş gəp, halas! — Sən zadi kimgə tayinip manga qarxi əktə kəpisen? □ ²¹ Mana əmdi sən yeriki bar axu qomux hasa, yəni Misiroğa tayinisen. Birsı uningoğa yələnsə, uning qolioğa sanjip kiridu; Misir padixahi Pirəwngə tayanqanlarning həmmisi xundak bolidu!■

²² Əgər silər manga: «Biz Hudaşimiz boləğan Pərwərdigaroğa tayinimiz» — desənglar, Həzəkia ozi Yəhudadikilərgə wə Yerusalemdikilərgə: «Silər pəqət Yerusalemdiki muxu ibadətgaş aldidila ibadət kilixinglar kerək» dəp, uningoğa ataloğan «yukiri jaylar»ni həm qurbangahlarıni yok kiliwəttioğu? Ular axu Pərwərdigarning yukiri jayliri əməsmidi?□

²³ Əmdi hazır hojayinim Asuriya padixahi bilan bir tohtamoğa kelinglar: — «Əgər silərdə ularoğa minəligüdək əskərlinglar bolsa, mən silərgə ikki ming atni bikaroğa berəy!»□

²⁴ Silərdə undaklar bolmisa, hojayinimning əməldarlırining əng kiçiki boləğan bir ləxkər bexini qandakmu qekindürəleysilər?! Gərqə silər jəng

□ **18:14** «yüz talant kümüş bilan ottuz talant altun» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 9.06 tonna kümüş wə 0.906 tonna altun idi. □ **18:16** «Həzəkia Pərwərdigarning oʻyining ixlikliridin ... altunni ajritip elip...» — bu tekistə «altun» degən səzning ozi yok. Lekin ibadəthana iqidiki barlik yuquqlarğa qaplanəğan metal boluxi kerək idi («1Pad.» 6:32-35ni kəring).

□ **18:17** «Tartan» — Asuriya qoxunlırining bax sərdarining, «Rab-Saris» bax aqwatning, «Rab-Xakəh» padixahning məslihətqisining unvani boluxi mumkin idi. «Ular kir yuquqlarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlqəkning norining bexioğa kelip turdi» — muxu yər dəl Yəxaya pəyoəmbər Ahaz padixah bilan kəruşup, Asuriyoning tajawuzi tootruluk aqahlandırəğan yər («Yəx.» 7-babni kəring). □ **18:20** «urux kilix tədbir-məslihətimiz həm küqimiz bar... sən zadi kimgə tayinip manga qarxi əktə kəpisen?» — muxu gepigə kariəğanda, Asuriyedikilərnin Yəxayaning «Pəqət Pərwərdigarğa tayiniximiz kerək» degən bexarətłiridin həwiri bar ohxaydu. ■ **18:21** Yəx. 36:6; Əz. 29:6, 7 □ **18:22** «... Ular axu Pərwərdigarning yukiri jayliri əməsmidi?» — Musa pəyoəmbərgə wəhəy kilinoğan kanunoğa asasən, Israillar pəqət Yerusalemdiki ibadəthanidiki qurbangahğa qurbanlik kilixka bolatti. Əslidə Həzəkia muxu pərmanəğa asasən butpərəslik kilidioğan qurbangahlarıni həm hata yol bilan quruloğan, «Pərwərdigarğa atap» ibadət kilidioğan «yukiri jaylar»ni yokaqtan.

Rab-Xakəh uxu gəp bilan uni angliuqədi Israillarni qaymukturmaqçı idi, əlwəttə. □ **18:23** «Əgər silərdə ularoğa minəligüdək əskərlinglar bolsa, mən silərgə ikki ming atni bikaroğa berəy!» — bu kinayilik, həjwiş gəp, əlwəttə. Adəttiki qonlarda Yəhudada atlar nahayiti az idi. Uruş waqtida tehimu azlap ketətti. Atlik əskərlər əməs, hətta addiy əskərlərmu nahayiti az idi.

hər wiliri wə atlarını elix üçün Misiroğa tayinislər! ²⁵ Mən muxu yərni həlak kılıx üçün Pərwərdigarsiz kəldimmu? Qünki Pərwərdigar manga: «Muxu zeminni həlak kılıxka qıkkın» — dedi!».

²⁶ Eliakim, Xəbna wə Yoah Rab-Xakəhgə: —

Pekirlirioğa aramiy tilida səzlisilə; biz buni qüxinimiz. Bizgə ibranıy tilida səzlimisilə, gəpləri sepilda turoqanların qulıqioğa kirmisun! — dedi.□

²⁷ Birəq Rab-Xakəh: —

Hojayinim meni muxu gəpni hojayinglaroğa wə silərgila eytixka əwətkənmu? Muxu gəpni silər bilən birliktə sepilda olturoqanlaroğa deyixkə əwətkən əməsmu? Qünki ular öz pəkini yegüqi həm öz süydükini iğküqi bolidu!» — dedi. □ ²⁸ Andin Rab-Xakəh ibranıy tilida yukiri awoz bilən: «Uluq padixah, yəni Asuriyə padixahning səzlrini anglap koyunglar!» — dəp warķiridi.

²⁹ — «Padixah mundaq dəydu: — Həzəkiya silərni aldap koymisun! Qünki u silərni *padixahning* qolidin kutkuzalmaydu. ³⁰ Uning silərni: — «Pərwərdigar bizni jəzmən kutkuzidu; muxu xəhər Asuriyə padixahning qolioğa qüxüp kətməydu» dəp Pərwərdigaroğa tayan-duruxioğa yol koymanglar!

³¹ Həzəkiyağa kulək salmanglar; qünki Asuriyə padixahi mundaq dəydu: — Mən bilən sülhlixip, mən tərəpkə ətunglar; xundaq kilsanglar hər biringlar öz üngların üzüm baringidin həm öz üngların ənjür dərihidin məwə yəysilər, hər biringlar öz su kəliqinglərdin su iqsilər; ³² ta mən kelip silərni buoqdaylik həm xarəblik bir zeminoğa, neni, üzümzarlırı wə zəytun dərəhliri bar, həsəl qıkiridioğan bir zeminoğa, yəni zeminiglaroğa ohxax bir zeminoğa apirip koyoquqə yəp-iqiweringlar! Xuning bilən silər tirik kəlip, əlməysilər! Həzəkiya silərgə: — «Pərwərdigar bizni kutkuzidu» desə uningğa kulək salmanglar!□

³³ Əl-yurtların ilah-butlirining biri öz zeminini Asuriyə padixahning qolidin kutkuzoğanmu? ³⁴ Hamat wə Arpad degan yurtların ilah-butliri keni? Səfarwaim, Hena wə Iwwah xəhərlirining ilah-butliri keni? Ular Samariyəni mening qolumdin kutkuzoğanmu?! ³⁵ Muxu əl-yurtların ilah-butliridin öz zeminini kutkuzoğan zadi kim bar? Xundaq ikən, Pərwərdigar Yerusalemnini mening qolumdin kutkuzalamdu?» — dedi.

³⁶ Əmma hələq süküt kilyup uningğa jawabən heqkandək bir söz qilmidi; qünki padixahning buyruqi xuki: —

«Uningğa jawab bərmanglar».

³⁷ Andin Hilkıyaning ooqli, ordini baxkuridioğan Eliakim, orda diwan-bəgi Xəbna wə Asafning ooqli, orda mirzibəgi Yoahlar kiyim-keqəklirini yirtixip, Həzəkiyaning yenioğa kəlip, Rab-Xakəhning gəplirini uningğa uqırtıdı.

□ **18:26 «aramiy tili»** — Suriyəning kona ismi «Aram» idi. Kona zamanda «suriyə tili» «aramiy tili» deyilətti. Asuriyəmu aramiy tilini ixlətkən. □ **18:27 «... Ular öz pəkini yegüqi həm öz süydükini iğküqi bolidu!»** — xəhər muhasirigə qüxüp, uningda ax wə su kəlmioğan hələttə hələlər muxundaq kılıxka məjbur bolidu. □ **18:32 «...mən kelip silərni ... zeminiglaroğa ohxax bir zeminoğa apirip koyoquqə yəp-iqiweringlar!»** — muxu gəplər qıraylik boloini bilən mənisi enikki: — «Mening əsiririm, qullirim bolislər!» degənlik. Yukirida eytkinimizdək, Asuriyə padixahi uqioğa qıkkən hiyligər aldamqi idi.

19

Həzəkia Hudadin yol soraydu
2Tar. 32:20-21; Yəx. 37:1-38

¹ Xundak boldiki, Həzəkia buni angliqanda, kiyim-keçəklirini yirtip, özini bəz bilən kaplap Pərwərdigarning ibadəthanisioğa kirdi. ² U Hilkianing oqli, ordini baxkuridioğan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə kahinlarning aqsakallirini bəz kaplanoğan peti Amozning oqli Yəxaya pəyoəmbərgə əwətti. ■

³ Ular uningə: —

Həzəkia mundak dəydu: —

«Balilar tuşulay dəp qaloğanda anining tuşkudək həli qalmioğandək, muxu kün awariqilik, rəswa kılınıdioğan, mazak kılınıdioğan bir künidur.

⁴ Əz hojayini boləğan Asuriyə padixahı tirik Hudani mazak kılaxkə əwətkən Rab-Xakəhning muxu barliq gəplirini Pərwərdigar Hudaying nəzirigə elip tingxisa, bularni anglioğan Pərwərdigar Hudaying xu gəplər üqün uning dəkkisini berərmikin? Xunga kelip qaloğan kəldisi üqün awazingni kətürüp, bir duayingni bərsəng» — dedi.

⁵ Xu gəplər bilən Həzəkianing hizmətkarlıri Yəxayaning aldioğa kəldi.

⁶ Yəxaya ularə: —

«Hojayininglarə: — Pərwərdigar mundak dedi: —

«Asuriyə padixahining qaparmənlirining sən anglioğan axu Manga kupurluk kıləuqı gəpliridin qorqma; ⁷ Mana, Mən uningə bir rohnı kirgüzimən; xuning bilən u bir ioşwani anglap, öz yurtioğa kaytidu. Mən uni öz zeminida turoşuzup kiliq bilən öltürgüzimən» — dənglar» — dedi. □

⁸ Rab-Xakəh əzi kəlgən yoli bilən kaytip mangoğanda, Asuriyə padixahining Lakix xəhiridin qekingənlikini anglap, Libnah xəhirigə qarxi jəng kiliwatkan padixahning yenioğa kəldi. ⁹ Qünki padixah: «Mana, Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kilməqı bolup yoloğa qıkti» degən həwərnı anglioğanidi. Ləkin u yənə Həzəkiaəğa əlqilərnı mundak hət bilən əwətti: — □

¹⁰ «Silər Yəhuda padixahı Həzəkiaəğa mundak dəngarisaldılar: —

«Sən tayinidioğan Hudayingning sanga: «Yerusalem Asuriyə padixahining kəlioğa tapxurulmaydu» deginigə aldanma; ¹¹ mana, sən Asuriyə padixahlrining həmmə əl-yurtlarnı nemə kıləanlrini, ularni öz ilah-butlirioğa atap həlak kıləanlikini angliəansən; əmdi özüng kutkuzulamsən? □ ¹² Ata-bowilirim həlak kıləan əllərnıng öz ilah-butliri ularni kutkuzəanmu? Gozan, Həran, Rəzəf xəhiridikilərnıqu, Telassarda

■ 19:2 Yəx. 1:1 □ 19:7 «... Mən uningə bir rohnı kirgüzimən; xuning bilən u bir ioşwani anglap, öz yurtioğa kaytidu. Mən uni öz zeminida turoşuzup kiliq bilən öltürgüzimən»

— Yəxayaning muxu wəhiyini dikqət bilən okusingiz, u Həzəkianing (6-ayətliki) təlipi boyiqə dua kilmay, bəlki biwasitə həwərqilərgə jawab bərdi. Qünki u alliburun Asuriyə toşruluk nuroşun bəxarətlərnı kıləan. Huda muxu pəyt-əşwal toşruluk Israiləğa ukturoğan (məsilən, «Yəx.» 10:5-21, 14:24-25ni kəring). Biraq Həzəkia wə ordisidikilər muxularnı wə uningdin baxkə kərgən karamət məjzilərnı («Yəx.» 38-babnimu kəring) pütünləy untup qaloğan ohxaydu.

□ 19:9 «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kilməqı bolup yoloğa qıkti» — bu ix əməliyat əməs, həmdə xu qəoşa mumkin bolmioğanidi. Biraq Huda Əzi əwətküzgən «aldamqı rohnıng təsiri bilən uni ixəndürgən. □ 19:11 «öz ilah-butlirioğa atap həlak kılax» — bu degənlik ibranıy tilida pəkət bir sez bilənla, yəni «həram» kılax yaki «hərem» kılax bilənla ipadiliduru.

turojan Edənlərniqu? ¹³ Hamat padixahi, Arpad padixahi, Səfarwaim, Hena həm Iwwah xəhərlirining padixahliri kəni?»».[□]

¹⁴ Xuning bilən Həzəkia hətəni əkəlgüqilərnin kolidin elip oqur çiqti. Andin u Pərwərdigarning öyigə kirip, Pərwərdigarning aldiə hətəni yeyip koydi. ¹⁵ Wə Həzəkia Pərwərdigarə dua kilip mundak dedi: — «I kerublar otturisida turojan Pərwərdigar, Israilning Hudasi: — Sən Əzüngdursən, jaħandiki barlik əl-yurtlarning üstidiki Huda pəkət Əzüngdursən; asman-zeminni Yaratquəsən. [□] ¹⁶ I Pərwərdigar, kulikingni təwən kilip angliəaysən; kəzüngni aqkaysən, i Pərwərdigar, kərgəysən; Sənnaheribning adəm əwətip mənggü hayət Hudani haqarətləp eytkən gərlirini angliəaysən! ¹⁷ I Pərwərdigar, Asuriyə padixahliri həkikətən həmmə yurtlarni, xularə bəkəndi boləjan yurtlarnimu harabə kilip, [□] ¹⁸ ularning ilah-butlirini otka taxliwətkən; qünki ularning ilahliri ilah əməs, bəlki insan kəli bilən yasaləanliri, yaqəq wə tax, halas; xunga asuriylar ularni haqak kildi. ¹⁹ Əmdi, i Pərwərdigar Huda yimiz, jaħandiki barlik əl-yurtlarə Sening, pəkət Seninglə Pərwərdigar ikənlikingni bildürüx üqün, bizni uning kolidin kutkuzəaysən!».

²⁰ Xuning bilən Amozning oqli Yəxaya Həzəkiaə səz əwətip mundak dedi: —

— Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sening Manga Sənnaherib toqruluk kiləjan duayingni anglidim.

²¹ Pərwərdigarning uningə karita degən səzi xudurki: —

«Pak kız, yəni Zionning kizi seni kəmsitidu,

Seni mazak kilip külidu;

Yerusalemning kizi kəyninggə qarap bəxini qayqaydu;

²² sən kimni mazak kilip kupurluk kilding?

Sən kingə qarxi awazingni kətürüp,

Nəziringni üstün kilding?

Israildiki Mukəddəs Boləquəyə qarxi![□]

²³ Əqliring arkilik sən Rəbni mazak kilip; —

«Mən nurojunliəjan jəng harwilirim bilən taq qokqisiə,

Liwan taq baqriliriə yetip kəldimki,

Lining egiz kedir dərəhlirini, esil qarəyaylirini kesiwetimən;

Mən uning əng qət turaləusiə,

[□] **19:13 «Hamat, Arpad, Səfarwaim, Hena wə Iwwah»** — muxu xəhərlərnin bəzilirining nədə ikənlikini həritidin kərgili bolidu, bəziliri bizgə bügüngə kədər naməlum. [□] **19:15**

«kerublar otturisida turojan» — mukəddəs ibadəthanidiki əng ičkiri öy, yəni «əng mukəddəs jay» degən əyde, Hudaning «rəhim kərsitidiəjan orun-təhti» («kafarət təhti») («rəhimqah») bar idi. Muxu orunda Huda Israilning alahidə qurbanliklirining qanlirini qəbul kilatti. Orning ikki təripining hər biridən altundin yasaləjan, təhtkə qaritiləjan bərdin «kerub» bar idi. Musaning dəwridin tartip Hudaning parlak xan-xəripi sirlik halda xu təhtning üstidə, yəni «kerublar otturisida» turojanidi. Kerublar bolsa intayin küqlük birhil pərixtilər bolup, Hudaning qıqarəjan həküm-jazalirini bejiridu. «Kerublar otturisida turojan» degini, sən bizgə yəqinləxkan həm bizgə rəhim kərsətməkçi boləjan Hudəsən» degənliktur. [□] **19:17 «xularə bəkəndi boləjan yurtlar»** — muxu ibarini səzməsəz təjrimə kiləanda «bəkəndi» degən səz yok. Biz xərhləx üqün uni koxtuk. [□] **19:22 «kupurluk»** — kim əzini Hudaning ornida koyup, «həmmə ixni kilalaymən» desə, kupurluk kiləjan bolidu, xundakla haman bir küni yikilitidu.

Uning əng bük-baraxsan ormanzarlikioja kirip yetimən.□

²⁴ Özüm kuduk kolap yaka yurtning süyini iqtim;
Putumning uqidila mən Misirning barlik dərya-əstənglirini qurutiwəttim
— deding.□

²⁵ — Sən xuni anglap baqmioqanmiding?
Uzundin buyan Mən xuni bekitkənəmənki,
Kədimdin tartip xəkilləndürgənəmənki,
Həzir uni əməlgə axurdumki,
Mana, sən kəl'ə-qoroqanlik xəhərləni harabilərgə aylandurdung;

²⁶ Xuning bilən u yərdə turuwatqanlar küqsizlinip,
Yərgə qaritip qoyuldi, xərməndə qilindi;
Ular əsiwatqan ot-qəptək,
Yumran kək qəplərdək,
Əgzidiki ot-qəplər əsməy kurup kətkəndək boldi.□

²⁷ Birək sening olturojiningni, ornungdin turojiningni, qikip-kirginingni
wə Manga qarxi oqaljirlixip kətkiningni bilimən;

²⁸ Sening Manga qarxi oqaljirlixip kətkənlikningni, haqawurlixip
kətkənlikningni qulikimoja yətkənliki tūpəylidin,
Mən qarmikimni burningdin ötküzimən,
Yüginimni əozingə salimən,
Wə əzüng kəlgən yol bilən seni qayturimən.□

²⁹ I *Həzəkiya*, xu ix sanga alamət bexarət boliduki,

Muxu yili əzlükidin əskən,
Ikkinqi yili xulardin qiqqanlarmu silərnin rizqinglar bolidu;
Üqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər;
Ulardin qiqqan mewiləni yəysilər.□

³⁰ Yəhuda jəmətinin qeqip kutuloqan qaldisi bolsa yənə təwəngə qarap
yiltiz tartidu,

□ **19:23 «Uning əng bük-baraxsan ormanzarliki»** — bu ayəttiki «bük-baraxsan» degən sөz ibranıy tilida «karməl» degən sөz bilən ipadiliniđu. Karməl bolsa İsrailning əng mənubət wə qıraylık jayı idi. Xuning bilən padixahning «uning «Karməl» ormanzarliqioja kirimən» degini «uning (Liwaning) əng qıraylık jayıoja (həq tosalosuz) barimən» degəndək po atıdıoqan mənini ipadiləytti. Liwanda «Karməl» degən jay yok. □ **19:24 «... Putumning uqidila mən Misirning barlik dərya-əstənglirini qurutiwəttim»** — yukiriki 22-ayəttə padixah əzining təs ixləni qılalaydıoqanliqini, məsilən Liwan rayonidiki əng yukiri təoqləroja qılalaydıoqanliqini (kəqmə mənisi, bəlkim alıyanap, küqlük padixahların üstünlukkə erixidıoqanliqini kərsitidu), əng esil nərsilərgə erixidıoqanliqini təswirləyđu. Muxu 24-ayəttiki «putum... qurutiwəttim» degini, dehqanning puti bilənla topini ittirip erikni tosup, suni qurutiwətkinidək, «Mən halisamla nəhayiti asanla hərəkəndək ixni qılalaymən, hətta Nil dəryasinimu qurutiwetələymən» degən mənmənlikni bildürməqəi.

□ **19:26 «əgzidiki ot-qəplər...»** — bu deqənlikning baxqa hil tərjimilirini uqritix mumkin. □ **19:28 «Mən qarmikimni burningdin ötküzimən, yüginimni əozingə salimən...»** — Asuriyə padixahliri muxundaq rəhəmsiz yol bilən əsirləni yalap mangatti. □ **19:29 «Muxu yili əzlükidin əskən, ikkinqi yili xulardin qiqqanlarmu silərnin rizqinglar bolidu; üqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər; ulardin qiqqan mewiləni yəysilər»** — muxu məjizə ixənq-etikadni kəqəytix üqün həm həlki qıtkuzux üqün berilən. Urux waqtida teriqlilik qilix mumkin əməz; Asuriyə qoxuni kətkəndin keyinki yilidimu, qoxunidin qelip qaloqanliri parakəndiqilik qilixi mumkin idi. Xunga məjizə üqinqi yiloqə sozulıđu. «Üzüm kəqətlirini tikisilər... mewisini yəysilər» degən wədə, tinqlik məzgilning uzun bolıdıoqanliqini kərsitidu (üzüm tallirini əstürüxkə uzun waqit ketidu, əlwəttə). Kixilərnin Asuriyə qoxunlirining tuyuksiz qekinixini «tasadıpiyliktin» deməsliki üqün, bu ikkinqi məjizə berildi. Xundaqtimu, məzkur «Padixahlar» deqən kitabka qariyoqanda, həlqlər yənla ikki məjizini tezla untuyđu, Hudaəja wapasizlik qiliweridu.

Yukirioja qarap mewə beridu;

³¹ Qünki Yerusalemdin bir qaldisi,

Zion teqidin keqip kutulojanlar qikidu;

Samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigarning otluk muhəbbiti muxuni ada kilidu.

³² Xunga, Pərwərdigar Asuriyə padixahi toqruluk mundak dəydu: —

U nə muxu xəhərgə yetip kəlməydu,

Nə uningəja bir tal okmu atmaydu;

Nə qalkanni kətürüp aldioja kəlməydu,

Nə uningəja karita qaxalarnimu yasimaydu.

³³ U kaysi yol bilən kəlgən bolsa,

U yol bilən kaytidu wə muxu xəhərgə kəlməydu — dəydu Pərwərdigar,

³⁴ — Qünki Özüm üqün wə Mening kulum Dawut üqün uni ətrapidiki sepildək qoşdap kutkuzimən». ■

³⁵ Xu keqə xundak boldiki, Pərwərdigarning Pərixtsisi qikip, Asuriyəliklərnin bargahida bir yüz səksən bəx ming əskərni urdi; mana, kixilər ətigəndə ornidin turqanda, ularning həmmisining olgənlisini kərdi! □ ■

³⁶ Xunga Asuriyə padixahi Sənnaherib qekinip, yoloja qikip, Ninəwə xəhirigə kaytip turdi. ³⁷ Wə xundak boldiki, u öz buti Nisroqning buthanisida uningəja qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap oltürəwətti; andin ular bolsa Ararat degən yurtqa keqip kətti. Uning oqli Esarhadon uning ornida padixah boldi. □ ■

20

Həzəkiya eoqir kesəl bolidu, dua kilidu

2Tar. 32:24; Yəx. 38:1-22

¹ Xu künlərdə Həzəkiya əjəl kəltürgüqi bir kesəlgə muptila boldi. Amozning oqli Yəxaya pəyoqəmbər uning kəxioja berip, uningəja: —

«Pərwərdigar mundak dəydu: —

— Öyüng toqruluk wəsiyət kiləyin; qünki əjəl kəldi, yaximaysən» — dedi. ■

² Həzəkiya bolsa yüzini tam tərəpkə kilip Pərwərdigarəja dua kilip: —

³ I Pərwərdigar, Sening aldingda mening həkikət wə pak dil bilən mengip yürgənlirimni, nəziring aldingda durus bolojan ixlarni kilənlirimni əsləp koyqaysən, — dedi.

Wə Həzəkiya yioqlap ekip kətti.

⁴ Yəxaya qikip ordidiki ottura həylijoja yətməstə, Pərwərdigarning sözi uningəja yetip mundak deyildi: —

⁵ Yenip berip həlkimning baxlamqisi Həzəkiyaəja mundak degin: —

«Pərwərdigar, atang Dawutning Hudasi mundak dəydu: —

«Duayingni anglidim, kəz yaxliringni kərdüm; mana, Mən seni sakaytimən. Üqinqi künidə Pərwərdigarning öyigə qikisən. □

■ 19:34 2Pad. 20:6 □ 19:35 «Pərwərdigarning Pərixtsisi» — Təwrat dəwridə intayin alahida xəhs idi. Bəzi ixlarda u Hudaning ornida kərünətti (məsilən, Təwratniki «Yar.» 18-babni kəring).

«Təbirələr»nimu kəring. ■ 19:35 Yəx. 37:36 □ 19:37 «U öz buti Nisroqning buthanisida uningəja qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap oltürəwətti» — muxu wəqə Sənnaherib İsraildin qekinixitin 20 yil keyin (miladiyadin ilgiriği 681-yili) boldi.

■ 19:37 2Tar. 32:21; Yəx. 37:38 ■ 20:1 2Tar. 32:24; Yəx. 38:1 □ 20:5 «atang Dawut» — Həzəkiya Dawut pəyoqəmbərnin on üqinqi əwladi idi.

⁶ Künliringgə Mən yənə on bəx yil qoximən; xuning bilən Mən seni wə bu xəhərni Asuriyə padixahining qolidin kütquzimən; Özüm üqün wə qulum Dawut üqün Mən bu xəhərni ətrapidiki sepildək qoşdaymən.

⁷ (Yəxaya bolsa: — «Ənjür poxkili təyyarlanglar, dedi. Ular uni elip kelip, yarisioğa qarpliwi, u sakaydi. ⁸ Həzəkuya Yəxayadin: Pərwərdigar meni sakaytip, üqinçi küni uning öyigə qikidioqanlikimni ispatlaydioqanoğa kəndək bexarətlik alamət bolidu? — dəp sorioqanidi. ⁹ Yəxaya: — Pərwərdigarning Əzi eytkən ixini jəzmən kilidioqanlikini sanga ispatlax üqün Pərwərdigardin xundək bexarətlik alamət boliduki, sən kuyaxning pələmpəy üstigə qüxkən sayisining on baskuq aldioğa mengixi yaki on baskuq kəynigə yenixini halamsən? — dedi.

¹⁰ Həzəkuya: Kuyax sayisining on baskuq aldioğa mengixi asan; sayə on baxkuq kəynigə yansun, degənidi. ¹¹ Xuning bilən Yəxaya pəyoğəmbər Pərwərdigarğa nida kildi wə U kuyaxning Ahaz padixah qurqan pələmpəy baskuqiliri üstigə qüxkən sayisini yandurup, on baskuq kəynigə mangdurdi).

Babil padixahidin kəlgən əlqilər •••• Qong bir hatalıq

2Tar. 32:31-33; Yəx. 39:1-8

¹² Xu pəyttə Baladanning oqli Babil padixahi Merodaq-Baladan, Həzəkuyani kesəl bolup yetip qəptu, dəp anglap, hətlər hədiyə bilən əwətti. □ ¹³ Həzəkuya bolsa əlqilərnin gəpini tinxap, ularoğa barlık həzinə-ambarlırini, kümüxnı, altunni, dora-dərmanlarnı, səhil maylarnı, sawut-qorallar ambiridiki həmmını wə baylıqlirining barlıqını kərsətti; ordisi wə pütkül padixahlıki iqidiki nərsilərdin Həzəkuya ularoğa kərsətmigən birimu qalmidi.

¹⁴ Andin Yəxaya pəyoğəmbər Həzəkuyaning aldioğa berip, uningdin: — «Muxu kixilər nemə dedi? Ular seni yoqlaxka nədin kəlgən?» — dəp soridi.

Həzəkuya: — «Ular yirək bir yurttin, yəni Babildin kəlgən» dedi.

¹⁵ Yəxaya yənə: — «Ular ordangda nemini kərdi?» dəp soridi.

Həzəkuya: — «Ordamda bar nərsiləni ular kərdi; baylıqlirimning arisidin mən ularoğa kərsətmigən birimu qalmidi» — dedi.

¹⁶ Yəxaya Həzəkuyaroğa: Pərwərdigarning səzini anglap qoyqin: —

¹⁷ — Mana xundək künlər keliduki, ordangda bar nərsilər wə bügüngə kədəər ata-bowiliring toplaş, saklap qoyqan həmmə Babiloğa elip ketilidu; heqnərsə qalmaydu — dəydu Pərwərdigar.

¹⁸ — Həmdə Babilliklər oşulliringni, yəni özüngdin bolqan əwladliringni elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahining ordisida

□ **20:12 «Merodaq-Baladan»** — yaki «Berodaq-Baladan». **«Babil padixahi Merodaq-Baladan... hətlər hədiyə bilən əwətti»** — Merodaq-Baladan Asuriyə padixahi Sənnaherib tərpidin miladiyədin ilgiriki 702-yili oşulitildi. Muxu ixmu xu yilda bolqan boluxi kerək. Demək, bu ix, yəni 20-babta wə «Yəx.» 38-39-babta təswirləngən ixlar «2pad.» 18:17-37 wə 19-babtiki ixlardin **ilgiri** yüz bərgən. Əmdi nemixka ulardin keyin hatiriləngən? Muxu ix toşruluk «Yəx.» 39:1diki izahətni kərug.

aqwat bolidu.□

¹⁹ Həzəkiaya əmdi öz-özige «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, Hudaning həkikət-wapaliki bolmamdu?», dəp Yəxayaşa: — «Siz eytkən Pərwərdigarning muxu səzi yahxi ikən» — dedi.□

²⁰ Həzəkiayaning baxka əməlliri, jümlidin uning səltənätining küdriti, uning kəndak kılıp xəhərgə su təminləx üqün kəl, xundakla su apiridioğan nör yasioğanliki «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?■

²¹ Həzəkiaya ata-bowilirining arisida uhlidi; oqli Manassəh ornida padixah boldi.

21

Manassəhning Yəhudaning üstidiki səltəni

2Tar. 33:1-9, 20

¹ Manassəh padixah bolowanda on ikki yaxta bolup, Yerusalemda əllik bəx yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Həfzibah idi. ■ ² U Pərwərdigar Israillarning aldidin həydəp qikiriwətkən yat əlliklərnin yirginqlik adətlirige ohxax ixlər bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolowanni kildi. ³ U atisi Həzəkiaya buzup yokatkan «yukiri jaylar»ni kaytidin yasatti; u Baaloğa atəp qurbangahlarıni saldurup, Israillning padixahi Ahab kilowandək bir Axərah məbud yasidi; u asmandiki nuroşunliowan ay-yultuzlarə bax urdi wə ularning kulluqioğa kirdi. □ ■

⁴ U Pərwərdigarning əyidimu qurbangahlarıni yasatti. Xu ibadəthana toşruluk Pərwərdigar: Mən Yerusalemda Mening namimni koyimən, degənidi. ■ ⁵ U Pərwərdigarning əyining ikki həyolisida «asmanning koxuni»ə qurbangahlarıni atəp yasatti. □ ⁶ Əz oqlini ottin otküzdi;

□ **20:18 «Babilliklər oqullirini, yəni əzüngdin bolowan əwladlırini elip ketidu ... ular Babil padixahning ordisida aqwat bolidu»** — kərunixta addiy kərunğən muxu wəxə üqün nemixka muxu kattik jazalik səz qikidu? Pikrimizqə, üq səwəbi bar: — (1) Həzəkiaya Hudaşa: «Kədəmlirimni sanap mangimən» degən wədini bərgənidi, ləkin bu kətim Hudadin həq sorimay xundak kilowan; (2) Əqlilərnin kəlgənlikidin u bəlkim: «həzir mən «jahanəşa dangki qikəkan adəmmən», «kiqik dəlitimizning jahanda ornı bar» dəp təkəbburlixip kətkən boluxi mumkin. (3) Muxulardın sirt, biliximizqə Merodak-Baladan Asuriyə imperiyəsigə kərxı bir ittəpəkni bərpə kilmaqçı. U «təkəllup kərsitidioğan» muxu pürsəttin paydilini, Həzəkiayanı ittəpəkka katnixixka təkliş kilowan. Əzini əlümdin kutkuzowanlıkini, ku yaxning nurining «kəynigə yanowanlıki»dək intayın karamət məjizini kərgən, Hudaning «Mən silərnı Asuriyədin kutkuzimən» degən wədisini angliowan Həzəkiaya kəndakmu hudasiz bir əl-yurt bilən ittəpəkləxmaqçı bolowandu? «Aqwat» — piqiwetilğən adəm, «Yəx.» 56:4-ayəttiki izahətnı kərunğ. □ **20:19 «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, Hudaning həkikət-wapaliki bolmamdu?»** — Həzəkiaya muxu səzlərnı yanə oquq eytixi mumkin. «**Siz eytkən Pərwərdigarning muxu səzi yahxi ikən**» — muxu ayəttə, Həzəkiayaning öz-özige degənliři baxkılarə, həttə öz jəmətigə bolowan birhil biəqəm, kəyümsiz pozitsiyisini bildüridu. Yəxaya degən bəxarət əməliyəttə yüz yildin keyin əməlgə axuruloğan; wəqitning sozuluxi bolsa bəlkim Yəhudaning keyinki bir padixahi (Yosiya)ning kattik towa kilixi tūpəyildin boldi. ■ **20:20** 2Tar. 32:30 ■ **21:1** 2Tar. 33:1 □ **21:3 «asmandiki nuroşunliowan ay-yultuzlar»** — «asmanning koxuni» degən səz bilən ipədiliwid. Təwrəttin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəzi əhwəlda asmandiki yaman küqlər, yəni jin-xəytanlar bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kərunğ). ■ **21:3** 2Pad. 18:4 ■ **21:4** Kən. 12:5, 11; 2Sam. 7:13; 1Pad. 8:29; 9:3; 2Tar. 7:12; Zəb. 132:13, 14; Yər. 32:34 □ **21:5 «asmanning koxuni»** — muxu yərdə ku yax, ay wə yultuzlarnı kərsitidu.

jadugərçilik bilən palçilik ixlətti, özigə jinkəxlər bilən əpsunqilarni bekitti; u Pərwərdigarning nəziridə san-sanaksiz rəzillikni kilip uning oşəzipini kəzoşidi. ⁷ U yasatқан «Axərah» oyma məbudni *Hudaning* öyigə koydi. Xu öy toşuruluk Pərwərdigar Dawutka wə uning oşli Sulaymanşa: — «Bu öydə, xundakla Israilning həmmə kəbibilirining zemnliri arisidin Mən tallioşan Yerusalemda Öz namimni əbədgiçə qaldurimən; ■ ⁸ əgər Israil pəkət Mən ularşa tapilioşan barlik əmrlərgə, yəni Öz kulum Musa ularşa buyruşan barlik kanunşa muwarip əməl kilixka kəngül koysila, Mən ularning putlirini ata-bowiliroşa təkşim kiləşan bu zemindin kaytidin neri kilmaymən», degənidi. ⁹ Ləkin ular kulak salmaytti; xunglaxkimu, Manassəh ularni xundak azdurdiki, ular Pərwərdigar Israillarning aldidin həlak kiləşan yat əlliklərdin axurup rəzillik kilatti.

¹⁰ Xunga Pərwərdigar Öz kulliri boləşan pəyoşəmbərlərnin wasitisi arkilik mundak dedi: —

¹¹ Yəhudaning padixahi Manassəh bu yirginçlik ixlarni kilip, hətta uningdin ilgiri otkən Amoriylar kiləşan barlik rəzilliktin ziyadə rəzillik kilip, uning butliri bilən Yəhudanimu gunaşka azduruşini üqün ■ ¹² Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Mana, Yerusalem bilən Yəhudaning üstigə xundak balayi'apət kəltürimənki, kimki uni anglisila kulaklıri zingildap ketidu. ¹³ Mən Samariyəni əlçigən tana wə Ahabning jəmətini təkşürgən tik əlçigüç yip bilən Yerusalemnı təkşürtimən; kixi kaçını qaykap sürtkəndin keyin düm kəmtürüp koyəşandək, Yerusalemnı qaykap örüyəmən. □

¹⁴ Mən mirasimning qəloşanliridinnu waz keçip, düxmənlirining kəlioşa tapxurimən; ularni həmmə düxmənlirigə bulang-talang obyektı wə olja kilip berimən; □ ¹⁵ Qünki ular Mening nəzirimdə rəzil boləşanni kilip, ularning ata-bowiliri Misirdin qıçқан kundin tartip bügüngiçə oşəzipimni kəzoşap kəldi».

¹⁶ Manassəh əmdi pütkül Yerusalemnı bir qetidın yənə bir qetigiqə kanşa toldurup, kəp nahək kan təküzdi wə ohxaxla əzi kiliwatқан gunaşi bilən Yəhudalarnı azdurup, ularning Pərwərdigarning nəziridiki rəzillikni kilixişə səwəb boldi.

¹⁷ Manassəhning baxka ixliri həm kiləşanlirining həmmisi, jümlidin u sadir kiləşan gunaş «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkirilirı» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

¹⁸ Manassəh ata-bowilirining arisida uhlidi wə öz öyining beşida, yəni Uzzahning beşida dəpnə kilindi. Andin oşli Amon uning ornida padixah boldi.■

Amonning Yəhudaning üstidiki səltəni

2Tar. 33:21-25

¹⁹ Amon padixah boləşanda yigirmə ikki yaxta bolup, Yerusalemda ikki yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Məxulləmət idi; u Yotbahlik

■ **21:7** 2Sam. 7:10; 1Pad. 8:16, 29; 9:3; 2Pad. 23:27 ■ **21:11** Yər. 15:4 □ **21:13** «**Samariyəni əlçigən tana**» — xühşisizki, Hudaning Samariyəning üstigə qūxürgən jaza həkūmini kərsitidu; «Ahabning jəmətini təkşürgən tik əlçigüç yip» — Hudaning Ahabning jəmətining üstigə qūxürgən jaza həkūmini kərsitidu. «Am.» 7:7-8ni kərüng. «**kixi kaçını qaykap sürtkəndin keyin düm kəmtürüp koyəşandək, Yerusalemnı qaykap örüyəmən**» — bu səz, bəlkim, Hudaning Yerusalemdin barlik ahalisini yirək kilip, uni astin-üstün kiliwetidişanlıkini kərsitidu. 14-ayətni kərüng. □ **21:14** «**mirasim**» — Israildiki on ikki kəbilə; «mirasimning qəloşanliri» — Israildin yəloquz qəloşan kəbilə, yəni Yəhudanı kərsitidu. ■ **21:18** 2Tar. 33:20

Haruzning kizi idi. ²⁰ Amon atisi Manassəh qiləndək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləanni kilatti. ²¹ U atisi mangoqan barliq yollarda mangatti; u atisi kulluqida boləqan butlarning kulluqida bolup, ularəqa səjdə kilip, ²² Pərwərdigarning yolida yürməy, əz ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarni tərək kildi. ²³ Əmdi Amonning hizmətkarliri padixahni kəstləp, uni əz ordisida əltürdi. ²⁴ Lekin yurt həlki Amon padixahni kəstligənlərninğ həmmisini əltürdi; andin yurt həlki uning ornida oqlı Yosiyani padixah kildi.

²⁵ Amonning baxka ixliri həm qiləanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²⁶ U Uzzahning beqida əz kəbrisidə dəpnə qilindi. Andin oqlı Yosiya uning ornida padixah boldi. ■

22

Yosiyaning Yəhudaning üstidiki səltəni

2Tar. 34:1-28

¹ Yosiya padixah boləqanda səkkiz yaxta bolup, Yerusalemda ottuz bir yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yədidah idi; u Bozkatliq Adayaning kizi idi. ■ ² Yosiya Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kilip, hər ixta atisi Dawutning barliq yolida yürüp, nə ongəqa nə soləqa qətnəp kətmidi.

³ Padixah Yosiya səltənətininğ on səkkizinçi yilida, padixah Məxullamning nəwrisi, Azaliyaning oqlı katip Xafanni Pərwərdigarning öyigə əwətip: ⁴ «Bax kahin Hilkıyaning kəxiəqa qikiq xuni buyruqliniki, u Pərwərdigarning öyigə elip kelingən, dərwəziwənlər həlktin yioqan pulni sanisun. ⁵⁻⁶ Andin ular Pərwərdigarning öyini ongxaydioqan ixlarni nəzarət qiləuqi ixqilarəqa tapxurup bərsun. Bular həm Pərwərdigarning öyidiki buzuləqan yərlərnı ongxaxka öydə ixligüqilərgə, yəni yəəəqqlar, tamqilar wə taxtiraxlarəqa bərsun. Ular muxu pul bilən əyni ongxaxka lazim boləqan yəəəq bilən oyuləqan taxlarni setiwalsun, degin» — dedi.

⁷ Lekin ularning qoləqa tapxuruloqan pulning həsabi kilinmidi. Qünki ular insap bilən ix kilatti.

⁸ Bax kahin Hilkıya katip Xafanoqa: — Mən Pərwərdigarning öyidə bir Təwrat kitabini taptim, dedi. Xuni eytip Hilkıya kitabni Xafanoqa bərdi. U uni oqudi. ⁹ Andin keyin katip Xafan padixahning kəxiəqa bərip padixahqa həwər bərip: — Hizmətkarliri ibadəthanidiki pulni yioyıp Pərwərdigarning öyini ongxaydioqan ix bəxilirininğ kollirioqa tapxurup bərdi, dedi. ¹⁰ Andin katip Xafan padixahqa: Hilkıya manga bir kitabni bərdi, dedi. Andin Xafan padixahqa uni oqup bərdi. ¹¹ Wə xundaq boldiki, padixah Təwrat kitabininğ səzlrini angliəqanda, əz kiyimlirini yirtti. □

¹² Padixah Hilkıya kahin bilən Xafanning oqlı Ahikamoqa, Mikayaning oqlı Akbor bilən Xafan katipka wə padixahning hizmətkari Asayaəqa buyrup: — ¹³ Bərip mən üqün wə həlq üqün, yəni pütkül Yəhudadikilər üqün bu tepiləqan kitabning səzlrini toqrisida Pərwərdigardin yol

■ 21:26 Mat. 1:10 ■ 22:1 2Tar. 34:1 □ 22:11 «padixah Təwrat kitabning səzlrini angliəqanda...» — tepiwelinoqan kitab Təwratning kaysi kismi boluxi kerək? Padixahning inkasi, yəni keyinki hərəkətlirigə, bolupmu «yukiri jaylar»ni yəkiətiəqa kəriəqanda, «tepiwelinoqan kitab» gəqum bu ixni təkətləydioqan «Kənun xərhi»ni əz iqigə ələqan.

soranglar. Qünki ata-bowilirimiz bu kitabning sozligiga, uningdiki bizlarga pütülganligiga emal kilixka kulak salmoqanliki tüpöylidin Pärwärdigarning bizge qozojalqan qozepi intayin dahxetlik, dedi.

¹⁴ Xuning bilän Hilkiya kahin, Ahikam, Akbor, Xafan wä Asayalar Harhasning näwrisi, Tikwahning oqli kiyim-keqäk begi Xallurning ayali ayal pəyotəmbər Huldahning kexioja berip, uning bilän sozlaxti. U Yerusalem xahirining ikkinqi mahəllisida olfuratti.

¹⁵ U ularoja mundak dedi: — Israilning Hudasi Pärwärdigar mundak daydu: — «Silərni əwətkən kixigə mundak dənglar: —

¹⁶ Pärwärdigar mundak daydu: — Mana Mən Yəhudaning padixahi okuqan kitabning həmmə sozlerini əməlgə axurup, bu jayoja wə bu yərdə turuqularoja balay'apət quxürimən. ¹⁷ Qünki ular Meni taxlap, baxka ilahlaroja huxbuy yekip, kollirining həmmə ixliri bilän Mening aqqikimni kəltürdi. Uning üqün Mening kəhrim bu yərgə qarap yandı həm eqürülməydu.

¹⁸ Lekin silərni Pärwärdigardin yol soriojili əwətkən Yəhudaning padixahioja bolsa xundak dənglar: Sən anglioqan sozlər toqrisida Israilning Hudasi Pärwärdigar xundak daydu: — ¹⁹ Qünki kənglüng yumxak bolup, muxu jay wə uningda turuqularning wəyrənə wə lənətkə ayländurulidioqanliki toqrisida ularni əyibləp eytkan sozlimni anglioqiningda, Pärwärdigarning aldida əzüngni təwən kilip, kiyimliringni yirtip, Mening aldında yotloqining üqün, Mənmu duayingni anglidim, daydu Pärwärdigar. ²⁰ Buning üqün seni ata-bowiliring bilän yotilixka, əz kəbrənggə aman-hatirəmlik iqidə berixka nesip kilimən; sening kəzliring Mən bu jay üstigə quxüridioqan barlik külpətlərni kərməydu». Ular yenip berip, bu həwərni padixahqa yətküzdi.

23

Yosiya padixah islahat kilidu

2Tar. 34:29-30; 35:1-27

¹ Padixah adəmlərni əwətip, Yəhuda bilän Yerusalemning həmmə aqsakallarini əz kexioja qakirtip kəldi. ■ ² Padixah Pärwärdigarning əyigə qikti; barlik Yəhudadiki ər kixilər wə Yerusalemnda turuwatqanlarning həmmisi, kahinlar bilän pəyotəmbərlər, yəni barlik həlk, əng kiqikidin tartip qongioqigə həmmisi uning bilän billə qikti. Andin u Pärwärdigarning əyidə tepiloqan əhdə kitabining həmmə sozlerini ularoja okup bərdi. □

³ Padixah tüwrükning yenida turup Pärwärdigarning aldida: — Pärwärdigaroja əgixip pütün kəlbim wə pütkül jenim bilän Uning əmrlirini, həküm-guwahlikliri wə bəlgilimilirini tutup, uxbu kitabda pütülgən əhdigə emal kilimən dəp əhdigə əzini baqlidi. Xuning bilän həlkning həmmisimu əhdə aldida turup uningoja əzini baqlidi. □

⁴ Andin keyin padixah bax kahin Hilkiya bilän orun basar kahinlaroja wə həm dərwaziwənlərgə: — Baaloja, Axərah butioja wə asmanning barlik qoxunioja atap yasaloqan barlik əswab-üskünilərni Pärwärdigarning

■ 23:1 2Tar. 34:29 □ 23:2 «Həmmə sozlerini ularoja okup bərdi» — ibranıy tilida: «həmmə sozlerini ularning kulaklırioja okup bərdi». □ 23:3 «tüwrükning yenida» — yaki «pəxtak üstidə». «kitabta pütülgən əhdigə...» — ibranıy tilida «kitabta pütülgən əhdə sozligiga...».

øyidin qikiriwetinglar, döp əmr kildi; u bularni Yerusalemning sirtida, Kidron etizlikida köydürdi wə küllirini Bəyt-Əlgə elip bardı.

⁵ U Yəhuda padixahlırining Yəhuda xəhərliridiki «yukiri jaylar»da həmdə Yerusalemning ətrəpliridiki «yukiri jaylar»da huxbuy yanduruxka tıklıgən but kaħinlırını, xuningdək Baaloğa, kuyaxka, ayoğa, yultux türkümlirigə həmdə asmanın barlıq qoxunioğa huxbuy yaqquqılarni ixtin həydiwətti. □ ⁶ U Pərwərdigarning öyidin Axərah butni elip qikip Yerusalemning sirtioğa elip bərip, Kidron jiləsisioğa apirip xu yərdə köydürüp kukum-talkan kılıp ezıp, topisini addiy puqralarning kəbriliri üstigə qeqiwətti. ⁷ Andin u Pərwərdigarning öyigə jaylaxkan bəqqiwəzlarning turaloqulirini qeqip oqulatti; bu öylərdə yənə ayallar Axərah butka qedir tokuytti.

⁸ U Yəhuda xəhərliridin barlık kaħinlarni qakirtip, özigə yiođı. Andin u Gəbadin tartıp Bəər-Xebaioqə kaħinlar huxbuy yaqıdıoğan «yukiri jaylar»ni buzup buloqiwətti; u «dərwazilardiki yukiri jaylar»ni qeqip buzdi; bular «Xəhər baxlıki Yəxuaning kuwıki»ning yenida, yəni xəhər kuwıkiyə kirix yolining sol tərəpidə idi □ ⁹ (əmdi «yukiri jaylar»diki kaħinlarning Yerusalemda Pərwərdigarning kurbangahioğa qıxıxi qəkləngənidi; lekin ular dawamlıq öz kərindaxlıri bilən birgə pitir nanlardın yeyixigə muyəssər idi).

¹⁰ Yosıya heqkim öz oqlı yaki kizini Moləkkə atap ottin ötküzmisun döp, Hınnomning oqlining jiləsidiki Tofətnimu buzup buloqiwətti. □

¹¹ Pərwərdigarning öyigə kiridoğan yolning eoşızıda Yəhuda padixahlıri kuyaxka təkdım kılıp qoyoğan atlarni xu yərdin yətkəp, «kuyax hərwiliri»ni otta köydürdi (ular *ibadəthanining* həyililiriyoğa jaylaxkan, Natan-Mələk degən əşwatning öyining yenida turatti). □ ¹² Padixah yənə Yəhuda padixahlıri Aħazning balihanisining eǧzısidə salduroğan kurbangahlarıni wə Manassəh Pərwərdigarning öyining ikki həyilisiyoğa yasatқан kurbangahlarıni qeqip kukum-talkan kılıwətti; u ularning topisini u yərdin elip, Kidron jiləsisioğa qeqiwətti. ¹³ İsrailning padixahı Sulayman Yerusalemning məxriq tərəpigə wə «Həlak teoqi»ning jənubioğa Zidoniylarning yirginqlik buti Axtarot, Moabiylarning yirginqlik buti Kemoz wə Ammonlarning yirginqlik buti Milkomoğa atap yasatқан «yukiri jaylar»nimu padixah buzup buloqiwətti. □ ¹⁴ U but tüwrüklərnı parqılıp, Axərah butlırını kesip yikıtıp, ular turoğan yərlərnı adəm səngəkliri bilən toldurdi. □ ■

□ **23:5** «...ixtin həydiwətti» — yaki «... həlak kildi». □ **23:8** «Gəbadin Bəər-Xebaioqə» — «Geba» Yəhudanın ximaliy qetidə, «Bəər-Xeba» uning jənubiy qetidə idi. «U ... barlık kaħinlarni qakirtip, ... andin u ... kaħinlar huxbuy yaqıdıoğan «yukiri jaylar»ni buzup buloqiwətti» — Yosıya muxu yərlərnı buloqax bilən butpərəslərnıng keyin u yərnı «buloqanoğan, haram» döp qarap, qaytidin xundak yolda ixlitixini mumkin əməs kılıx üqün idi. «dərwazilardiki yukiri jaylar» — yaki «tawapqahlarıni». □ **23:10** «öz oqlı yaki kizini... ottin ötküzüx» — insanıy qurbanlıqlarni kərsitixi mumkin. «Hınnomning oqlining jiləsi» — bu yər yənə «Hınnomning jiləsi», yəni «Ge-Hınnom» döp atılatı (ərəbqə «jəhənnəm»).

□ **23:11** «kuyaxka təkdım kılıp qoyoğan atlar» — bu atlar tirik atlar yaki at həykili boluxi mumkin idi. «Natan-Mələk degən əşwatning öyi» — bəlkim muqəddəs ibadəthanining birər həyilısida boluxi mumkin idi. □ **23:13** «Həlak teoqi» — muxu yərdə «Zəytun teoqi»ni kərsitidu. Butpərəslıktin buloqınıp kətkini tüpəylidin uningə xundak həjwiy, kinayilik isim qoyuloğan.

□ **23:14** «U but tüwrüklərnı parqılıp, ... ular turoğan yərlərnı adəm səngəkliri bilən toldurdi» — Yosıyanıng muxu yərlərnı «adəmlərnıng səngəkliri» bilən tolduruxi butpərəslərnıng keyin u yərlərnı «buloqanoğan, haram» döp qarap, qaytidin xundak yolda ularni ixlitixini mumkin əməs kılıx üqün idi. ■ **23:14** Mis. 23:24; 34:13; Qel. 33:52; Qan. 7:5, 25; 12:3

¹⁵ U yənə İsrailni gunahğa putlaxturoğan, Nibatning oqlı Yəroboam Bəyt-Əldə salduroğan qurbangah bilən «yukiri jay»ni, ularni buzup qakti, andin keyin «yukiri jay»ni köydürüp kukum-talkan kiliwətti, Axərah butinimu köydürüwətti. ■ ¹⁶ Yosiya burulup qarap, taqdiki kəbrilərnı körüp, adəm əwətip kəbrilərdiki səngəklərnı kolap qıqırıp, qurbangah üstidə köydürdi, xu yol bilən uni buloşiwətti. Bu ixlar Pərwərdigarning kalamini yətküzüp, dəl ularni aldin'ala bexarət kılıp jakarlioğan Hudaning adimining sөzining əməlgə axuruluxi idi. □ ■ ¹⁷ Andin Yosiya: Kəz aldimdiki bu kəbrə texi kimning? — dəp soridi.

Xəhərdikilər uningoğa: Bu Yəhudadin kəlgən, silining Bəyt-Əldiki qurbangahni buzğan muxu ixlirini bexarət kılığan Hudaning adimining kəbrisi ikən, dedi.

¹⁸ Yosiya: — Uni koyunglar, heqkim uning səngəklirini midirlatmisun, dəp buyrudi. Xuning bilən ular uning səngəkliri bilən Samariyədin kəlgən pəyoəmbərning səngəklirigə heqkimni təgküzmidı.

¹⁹ Andin Yosiya İsrailning padixahliri Pərwərdigarning oşəzipini kozoşioğan, Samariyəning xəhərliridə yasatқан «yukiri jaylar»diki barlık öylərnı qakti; u ularni Bəyt-Əldə kılıqandək kılıp, yokakti. ■

²⁰ U u yərlərdiki «yukiri jaylar»ğa has boloğan həmmə kahinlarnı qurbangahning üstidə oltürüp, qurbanlık kildi, andin ularning üstigə adəm səngəklirini köydürdi; u ahirda Yerusalemoğa yenip bardı.

Yosiya padixah «ötüp ketix heyti»ni otküzidu

2Tar. 35:1-19

²¹ Padixah barlık həlkə yarlık quxürüp: — Bu əhdə kitabida pütülgəndək, Hudainglar Pərwərdigarğa «ötüp ketix heyti»ni otküzünglar, dəp buyrudi. ■ ²² «Batur həkimlar» İsrailning üstidin həküm sürgən künlərdin tartıp, nə İsrail padixahlirining waqitlirida nə Yəhuda padixahlirining waqitlirida undaқ bir «ötüp ketix heyti» otküzülüp baқmioğanidi; ²³ Yosiya padixahning səltənitining on səkkizinci yilida, Pərwərdigarğa atap bu «ötüp ketix heyti» Yerusalemda otküzüldı.

²⁴ Xuningdək Yosiya Yəhuda yurtida wə Yerusalemda pəyda boloğan jinkəxlər wə palqılarnı, tərəfim məbudliri, hərқandək butlar wə barlık baxқа lənətlık nərsilərnı zemindin yokakti. Uning xundaқ kılıxining məqsiti, Hilkıya kahin Pərwərdigarning eyidin tapқан kitabta hatiriləngən Təwrattiki sөzlərgə əməl kılıxtin ibarət idi. □ ■

²⁵ Uningdək Musoğa quxürülgən қанunоға intilip pütün kəłbi, pütün jeni wə pütün küqi bilən Pərwərdigarğa qaыtip, özini beoşixlioğan bir padixah uningdin ilgiri bolmioğanidi wə uningdin keyinmu uningoğa ohxax birsı bolup baқmidı. □ ²⁶ Ləkin Pərwərdigarning aqqıki Manassəhning Özini rənjitkən barlık rəzillikliri tūpəylidin Yəhudaоға tutaxқandin keyin,

■ 23:15 1Pad. 12:32, 33 □ 23:16 «Yosiya ... taqdiki kəbrilərnı körüp, adəm əwətip kəbrilərdiki səngəklərnı kolap qıqırıp, qurbangah üstidə köydürdi» — yukirikı izahatni kəruŋg. «Pərwərdigarning kalamini yətküzüp, dəl ularni aldin'ala bexarət kılıp jakarlioğan Hudaning adimining sөzi» — «1Pad.» 13:30-32ni kəruŋg. ■ 23:16 1Pad. 13:2

■ 23:19 2Tar. 34:6 ■ 23:21 Mis. 12:3; Қан. 16:2; 2Tar. 35:1 □ 23:24 «tarafim məbudliri» — kiqik, elip yürgüdək «kolaylık butlar» idi. ■ 23:24 Law. 19:31; 20:27; Қан. 18:11; Yəx. 8:19

□ 23:25 «uningdək ... қанunоға intilip pütün kəłbi, pütün jeni wə pütün küqi bilən Pərwərdigarğa qaыtip, özini beoşixlioğan bir padixah ... bolup baқmidı» — bu sөzlər uning Pərwərdigarğa qaыtip kattık towa kılıxi wə həққanıylıққа boloğan intilixliri jəhəttə eytilidu.

Özining xiddətlik oʻzəzipidin yanmidi. ²⁷ Pərwərdigar: — Israilni taxliqandək Yəhūdanimu Öz kəzūmdin neri kīlimən wə Özüim talliqan bu xəhər Yerusalemnı wə Mən: — «Mening namim xu yərdə bolidu» degən xu ibadəthanini tərək kīlimən, dedi. □ ■

²⁸ Yosiyaning baxka əməlliri həm kīloqanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²⁹ Uning künliridə Misirning padixahi Pīrəwn-Nəko Asuriyaning padixahiqə hujum kīloqili Əfrat dəryasiqə bardi. U qaşda Yosiya padixah Pīrəwn bilən soquxuxka qıkti; lekin Pīrəwn uni kərüp Məgiddoda uni oltürdi.

³⁰ Hizmətkarliri uning əlükini jəng hərwişiqə selip Məgiddodin Yerusalemqə elip kelip, uni əz kəbrisidə dəpnə kildi. Yurt həlki Yosiyaning oqli Yəhoahazni məsih kīlip, atisining ornida padixah kildi. ■

Yəhoahazning Yəhudaning üstidiki səltəni

2Tar: 36:1-4

³¹ Yəhoahaz padixah bolqanda yigirmə üq yaxta bolup, üq ay Yerusalemda səltənət kildi. Uning anisining ismi Həmutal idi; u Lib-nahlık Yərəmiyaning kizi idi. ³² Yəhoahaz bowiliri barlık kīloqanliridək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kildi.

³³ Əmdi Pīrəwn-Nəko uning Yerusalemda səltənət kılmaslıki üqün, uni Hamat yurtidiki Riblahda solap koydi wə *Yəhuda* zeminiqə yüz talant kümüx bilən bir talant altun selik qūxürdi. □ ³⁴ Andin Pīrəwn-Nəko Yosiyaning oqli Eliakimni atisining ornida padixah kīlip, ismini Yəhoakimqə əzgərtti. U Yəhoahazni əzi bilən Misirqə elip kətti; Yəhoahaz Misirqə kelip xu yərdə əldi. □ ■

³⁵ Yəhoakim kümüx bilən altunni Pīrəwngə bərdi; lekin Pīrəwnning xu buyrukini ijra kīlip pulni tapxurux üqün yurtka hər bir adəmnıng qamıqə qarap baj-alwan koyqanidi; altun wə kümüxni u yurtning həlkidin, hər birigə salqan əlqəm boyiqə Pīrəwn-Nəkoqə berixkə yiqqanidi. ■

³⁶ Yəhoakim padixah bolqanda yigirmə bəx yaxta bolup, on bir yil Yerusalemda səltənət kildi. Uning anisining ismi Zibidah idi; u Ru-mahlık Pədayaning kizi idi. ³⁷ Yəhoakim bowiliri barlık kīloqanliridək Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kılatti.

24

Yəhoakim Yəhuda üstigə səltənət kildu

¹ Uning künliridə Babilning padixahi Nebokadnəsar *Yəhudaqə* hujum kılıxka qıkti; Yəhoakim uningqə üq yiloqıqə bekindi boldi, andin uningdin tenip uning həkümranlıkiqə qarxi qıkti. ■ ² Xu waqıtlarda Pərwərdigar uningqə hujum kılıxka Kaldiylər bulangqılar xaykisi, Suriylər bulangqılar xaykisi, Moabiylər bulangqılar xaykisi, wə Ammoniylər bulangqılar xaykilirini kozoqidi; u ularni Yəhudani həlak kılıx üqün kozoqidi. Bu

□ **23:27** «xu ibadəthanini...» — ibranıy tilida «xu əyni...». ■ **23:27** 2Pad. 17:18, 20; 24:3

■ **23:30** 2Tar. 36:1 □ **23:33** «yüz talant kümüx» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi.

□ **23:34** «Eliakim» — bu isimning mənsi «Huda (Əlohım) turuqızidu»; «Yəhoakim» degənnıng mənsi «Pərwərdigar (Yəhəwəh) turuqızidu». Pīrəwnning undak kılıxtiki məksiti bəlkim birhıl həjwiy-kınayilik kılıx yaki Hudaqə bolqan kupurluk bolsa kerək. ■ **23:34** Mat. 1:11 ■ **23:35**

2Tar. 36:5-8 ■ **24:1** 2Tar. 36:6

ixlar Pərwərdigar Öz kulliri boləjan pəyoələmbərlər arqilik agah kıləjan söz-kalamining əməlgə axuruluxi idi. ■ 3 Dərwəxə Pərwərdigarning eytkinidək, Manassəhning gunahliri tüpəylidin Yəhudani Öz közliridin neri kılıx üqün, bu ixlar ularning bexioə qüxti. 4 Qünki *Manassəhning* nahək kan təküp, Yerusalemini nahək kanlar bilən tolduroqini tüpəylidin, Pərwərdigar *Yəhudalarni* əpu kılıxka kengli unimaytti.

5 Yəhoakimning baxka ixliri həm kıləjanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

6 Yəhoakim ata-bowilirining arisida uhildi; oqli Yəhoakin uning ornida padixah boldi.

7 Misirning padixahi bolsa öz yurtidin ikkinqi qıkmidi. Qünki Babilning padixahi «Misir ekini»din tartip Əfrat dəryasioiqə boləjan Misir padixahioə təwə zeminni tartiwəlanidi. □

Yəhoakin səltənət kılıdu

2Tar. 36:9-10

8 Yəhoakin padixah boləjanda on səkkiz yaxta bolup, üç ay Yerusalemda səltənət kıldı. Uning anisining ismi Nəhuxta idi; u Yerusalemlik Əlnatanning kızı idi. 9 Yəhoakin atisining barlık kıləjanliridək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kıldı.

10 Babilning padixahi Nebokadnəsarning sərdarliri Yerusalemoə jəng kıləjili qıqip, xəhərni kəmal kıldı. □ ■ 11 Uning sərdarliri xəhərni kəmal kılıp turojanda Nebokadnəsar əzimu xəhərnin sirtioə qıqti.

12 Andin Yəhudaning padixahi Yəhoakin bilən anisi, barlık hizmətkarliri, əməldarliri wə aqwatliri Babil padixahining aldioə qıqip uningə tən bərdi. Xundək kılıp Babilning padixahi öz səltənətinin səkkizinqi yilida uni əsir kılıp tutti. □ 13 Nebokadnəsar Pərwərdigarning əyidik barlık həzinələr bilən padixahning ordisidiki həzinələri elip kətti; Pərwərdigar agah bərginidək, u İsrailning padixahi Sulayman Pərwərdigarning ibadəthanisi üqün yasatqan həmmə altun qaqa-əswablarni kesip səkti. ■

14 Yerusalemnin barlık ahalisini, jümlidin həmmə əməldarlar, həmmə batur palwanlar, jəmiy bolup on ming əsirni wə barlık hünərwanlar wə təmürqilərnimi elip kətti; yurtiki həlktin əng namratlardin baxka həqkim qəlmidi. 15 U Yəhoakinni Babilə elip kətti wə xuningdək padixahning anisini, padixahning ayallirini, uning aqwatliri wə yurttiki mətiwərlərnə əsir kılıp Yerusalemdin Babilə elip bərdi. ■ 16 U batur-palwanlarning həmmisini (yəttə ming idi), hünərwan wə təmürqilərnə (jəmiy bir ming idi) — bularning həmmisi jənggiwar adəmlər bolup, Babilning padixahi ularni əsir kılıp, Babilə elip kətti. ■

17 Andin Babilning padixahi Yəhoakinning taqisi Mattaniyani uning ornida padixah kılıp, uning ismini Zədəkiyaə özgərtti. ■

Zədəkiya Yəhuda üstidə səltənət kılıdu

2Tar. 36:11-21; Yər. 52:1-30

18 Zədəkiya padixah boləjanda yigirmə bir yaxta bolup, on bir yil Yerusalemda səltənət kıldı. Uning anisi Libnahlık Yərəmiyaning kızı

■ 24:2 2Pad. 20:17; 23:27 □ 24:7 «Misir ekini» — Nil dəryasi əməs, bəlki Sinay qəlining xərk təripidiki kiqik dəryadur. □ 24:10 «sərdarliri» — ibraniy tilida «hizmətkarliri». ■ 24:10 Dan. 1:1 □ 24:12 «aqwatliri» — yaki «ordidiki oqojidarliri». ■ 24:13 2Tar. 20:17; Yəx. 39:6

■ 24:15 2Tar. 36:10; Əst. 2:6 ■ 24:16 Yər. 52:28 ■ 24:17 Yər. 37:1; 52:1

bolup, ismi Hamutal idi. ¹⁹ Zədəkiya Yəhoakimning barlik qiløjinidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil boløjanni qilatti. ²⁰ Pərwərdigarning Yerusalemoğa həm Yəhudağa qaratkən oşəzipti tūpəylidin, Pərwərdigar ularni Öz hūzuridin həydiwətküqə boløjən arilikta, təwəndiki ixlar yüz bərdi: — awwal, Zədəkiya Babil padixahjoğa isyan kətürdi.

25

Nebokədnəsar Yerusalemlə xəhriğə bəşüp kirip, uni ixəjal qilidu

¹ Andin xundək boldiki, uning səltənitiuning tokkuzinçiqi yili, oninçiqi ayning oninçiqi künidə Babil padixahı Nebokədnəsar pütkül qoxunijoğa yetəkqilik kilip Yerusalemoğa hūjum kilixkə kəldi; həmdə uni korxiwəlip bargah kurup, uning ətrapida qaxa-potəylərnı kuruxti. □ ■ ² Xuning bilən xəhər Zədəkiyaning on birinçiqi yiləjoğə muhasiridə turdi. ³ Xu yili tətinqi ayning tokkuzinçiqi künı xəhərdə eolir kəhətqilik həmmını başkən wə zemindikilər üqünmu həq ax-ozuk qalmiojanidi. □ ■ ⁴ Xəhər sepili bəşüldi; barlik jənggıwar ləxkərlər qaçmaqçı bolup, tün keqidə bəder tikiwətxti. Ular padixahning baqçisioğa yekın «ikki sepil» arilikidiki dərwazidin ketixti (kaldiyələr bolsa xəhərnıng həryenida turatti). Ular *Jordan jiləsisidiki* «Arabah tūzlənglikı»ni boylap kəqixti. ⁵ Ləkin kaldiyələrnıng qoxuni padixahni qoşlap Yeriho tūzlənglikidə Zədəkiyağa yetixti; uning pütün qoxuni uningdin tarkilip kətkənidi. ⁶ Wə ular padixahni tutup, Riblah xəhriğə, Babil padixahning aldioğa apardi; ular xu yərdə uning üstigə həküm çikardi. ⁷ *Babil padixahı* Zədəkiyaning oşullirini uning kəz aldida kətl kildi; andin Zədəkiyaning kəzlrini oyuwətti; u uni mis kixənlər bilən baqlap, Babiləğa elip bardi.

Mukəddəs ibadəthanıning harab kilinixi

⁸ Wə bəxinçiqi ayning yəttinçiqi künidə (bu Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinçiqi yili idi) Babil padixahning hizmətkari, pasiban begi Nebozar-Adan Yerusalemoğa yetip kəldi. □ ■ ⁹ U Pərwərdigarning öyini, padixahning ordisini wə xəhərdiki barlik öylərnı kəydüriwətti; barlik bəhəywət imarətlərgə u ot koypup kəydüriwətti. ¹⁰ Wə pasiban begi yetəkqilikidiki kaldiyələrnıng pütkül qoxuni Yerusalemlənin ətrapidiki pütkül sepilini örüwətti. ¹¹ Pasiban begi Nebozar-Adan xəhərdə qaloğən baxkə kixilərnı, Babil padixahı tərəpkə kəqip təslim boləğənlərnı wə qaloğən hünərwənlərnı əsir kilip ularni elip kətti. □ ■ ¹² Ləkin pasiban begi zemindiki əng namratlarning bir kışmini üzümzarliklarnı pərwix kilixkə wə terikqilik kilixkə qaldurdi.

□ **25:1** « *Nebokədnəsarning* səltənitiuning tokkuzinçiqi yili, oninçiqi ayning oninçiqi künı » — miladiyədin ilgiri 588-yili, 15-Yanvar idi. ■ **25:1** 2Tar. 36:17 Yər. 32:2; 39:1; 52:4 □ **25:3** «*zemindikilər üqünmu həq ax-ozuk qalmiojanidi*» — baxkə birhil təjimisı «ətrapidiki zemindikilər üqünmu həq ax-ozuk qalmiojanidi». Bu təjima toğra bolsa, «ətrapidiki zemindikilər» xəhər ətrapidiki zemindin kəqip panah izdəp xəhərgə kirgənlərnı kərsitidu. ■ **25:3** Yər. 52:6 □ **25:8** «*bəxinçiqi ayning yəttinçiqi künı... Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinçiqi yili...*» — miladiyədin ilgiri 586-yili, 14-Awğust idi. «Yər.» 52:12nimu kərüng. □ **25:11** «*qaloğən hünərwənlər*» — yaki «top-top adəmlər».

¹³ Kaldiyələr Pərvərdigarning öyidiki mistin yasaloqan ikki tüvrükni, das təgliklirini wə Pərvərdigarning öyidiki mistin yasaloqan «dengiz»ni qekip, barliq mislirini Babiloqa elip kətti. □ ■ ¹⁴ Ular yanə *ibadətta ixlitilidioqan* idixlar, gürjək-bəlgürjəklər, lahxigirlar, piyalə-təhsilər həm mistin yasaloqan barliq əswablarni elip kətti; ¹⁵ huxbuydanlar wə қақилarni bolsa, altundin yasaloqan bolsimu, kümüxtin yasaloqan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti. □ ¹⁶ Wə Sulayman *padixah* Pərvərdigarning öyi üçün mistin yasatqan ikki tüvrük wə «dengiz»ni, xundakla das təgliklirini elip kətti; bu mis saymanlarning eçirlikini өлqəx mumkin əməs idi. ¹⁷ Birinçi tüvrükning egizliki on səkkiz gəz, uning üstidiki taji bolsa mis bolup, egizliki üç gəz idi; uning pütün aylanmisi tor xəklidə həm anar nushisida bezəlgənidi, həmmisi mistin idi; ikkinçi tüvrükmu uningəza ohxax bolup, umu anar nushisida bezəlgənidi. □ ■

¹⁸ Pasiban begi Nebuzar-Adan bolsa bax kaqin Seraya, orunbasar kaqin Zəfaniya wə ibadəthanidiki üç nəpər ixikbaqarnimu əsirgə aldi. ¹⁹ U xəhərdin ləxkərləni baxquridioqan bir aqwat əməldarni, xəhərdin tapqan orda məslihetqiliridin bəxini, yərlik həlkni ləxkərlikkə tizimliqıuqı, yəni koxunning sərdarining katipini wə xəhərdin atmix nəpər yərlik kixini tutti. □ ²⁰ Pasiban begi Nebuzar-Adan bularni Babil padixahining əldioq, Riblahoqa elip bardı. ²¹ Babil padixahı Hamat zeminidiki Riblahda bu kixiləni kiliqlap öltürüwətti. Xu yol bilən Yəhuda öz zeminidin sürgün kilindi.

Yəhuda Babiloqa sürgün qilinidu

²² Yəhuda zeminida qaloqan kixiləni, yəni Babil padixahı Nebokədnəsar qalduroqan kixiləni bolsa, u ularni idarə kilix üçün, ularning üstigə Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyani təyinlidı. ■

²³ Dalada qaloqan Yəhudaning ləxkər baxliqliri həm ləxkərliri Babil padixahining Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyani zemin üstigə həkümranlik kilixkə bəlgiligənlikini anglar kaldı; xuning bilən *bu ləxkər baxliqliri adəmliri bilən* Mizpah xəhirigə, Gədalıyaning yenioqa kaldı; baxliqlar bolsa Nətanıyaning oqli İxmail, Kareahning oqli Yoħanan, Nətofətlık Tanhumətning oqli Seraya wə Maakat jəmətidin birsining oqli Jaazaniya idi. ■ ²⁴ Gədalıya ular wə adəmlirigə: «Kaldıylərgə bekinixtin kərkəmanqlar; zeminə olturaklıxip Babil padixahioqa bekininglar, xundak kilsanglar silərgə yahxi bolıdu» dəp kəsəm kilidi. ²⁵ Əmdi yəttinçi ayda xundak boldiki, xəhzadə Əlixamaning nəwrisi, Nətanıyaning oqli İxmail on adəm elip kelip, Gədalıyani həm Mizpahda uning yenida turoqan Yəhudiylar wə Kaldıyləni urup öltürdi.

□ **25:13 «das təglikliri»** — bular bolsa «dengiz»din kiçik bolqan daslarni kətürıdioqan təglikləni kərsitidu. Bu ayətlərdə tiloqa elinoqan jabduq-bisatlarni kəprək qüxinix üçün «1Pad.» 7:8-51-ayətni kəring. ■ **25:13** 2Pad. 20:17; Yər. 20:5; 27:19 □ **25:15 «huxbuydanlar wə қақилarni bolsa, ... ularning həmmisini pasiban begi elip kətti»** — bu altun-kümüx wə mistin yasaloqan barliq қақа-қуқилar wə barliq əswablar Yəməmiya pəyoqəmbərnıng ilgiriki bir bəxariti boyıqə, 54 yildin keyin Pars imperatori Kərxəning pərmanı bilən Yerusaleməqa қаyturuldi («Yər.» 27:21-22ni kəring). □ **25:17 «gəz» yaki «jəynək»** — jəynəktin qolning uqioqıqə bolqan ariliktur, təhminən 40-45 santimetr. «egizliki üç gəz idi» — «Yər.» 52:22də «bax gəz» deyilidu. Səwəb, bəlkim üstidiki pərdazlirini əz igiqə alıdu. ■ **25:17** 1Pad. 7:15; 2Tar. 3:15; Yər. 52:21 □ **25:19 «bir aqwat əməldar»** — yaki pəkət «bir əməldar». ■ **25:22** Yər. 40:5, 9 ■ **25:23** Yər. 40:7

²⁶ Xuning bilən barlik həlk, kiçik bolsun, çong bolsun, wə ləxkər baxlıqliri ornidin turup Misiroğa kirdi; çünki ular Kaldiylərdin kərçatti.

Yəhoakinning sürgün bolux jəryani

Yər. 52:31-34

²⁷ Wə xundak boldiki, Yəhuda padixahı Yəhoakin sürgün boləjan ottuz yəttinçi yili on ikkinçi ayning yigirmə yəttinçi küni munu ix yüz bərđi; Əwil-Merodak Babiləja padixah boləjan birinçi yili, Yəhuda padixahı Yəhoakinning kəddini kətürüp, uni zindandin çıqardi; □ ²⁸ U uningəja mulayim səz kilip, uning ornini əzi bilən birgə Babiləda turəjan baxka padixahlarning ornidin yukiri kilđi; ²⁹ Xuning bilən Yəhoakin zindandiki kiyimlirini seliwetip, əmrining qaləjan hər bir künidə hər daim padixah bilən billə həmdastihan boluxka muyəssər boldi. ³⁰ Uning nesiwisi bolsa, *Babil* padixahining uningəja beəjixliəjan daimlik iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yəni uningəja əmrining hər bir küni muyəssər kilinəjan.

□ **25:27 «on ikkinçi ayning yigirmə yəttinçi küni»** — «Yər.» 52:31də «on ikki ayning yigirmə bəxinçi küni» deyilidu. Azad bolux jəryanida nəqqə kün ətsə kərək.

Tarih-təzkirə «1»

Adəm'atidin İbrahimöjiqə boləjan nəsəbnamə

Yar. 5:1-32; 10:1-32; 11:10-26; 25:1-6.

¹ Adəm'ata, Xet, Enox, ² Kenan, Maħalalel, Yarəd, ³ Ğanoh, Mətuxələh, Ləmäh, ⁴ Nuħ, Nuħtin Xəm, Ğam, Yafətlər törəlgən.

Yafətning əwladliri

⁵ Yafətning oqulliri Gomər, Magog, Maday, Yawan, Tubal, Məxək wə Tiras idi. ⁶ Gomərning oqulliri Axkinaz, Difat wə Togarmah idi. □ ⁷ Yawanning oqulliri Elixah, Tarxix idi, Kittiyalar bilən Rodaniylar uning əwladliri idi.

Ğamning əwladliri

⁸ Ğamning oqulliri kux, Misir, Put wə Kanaan idi. □ ⁹ Kuxning oqulliri Seba, Ğawiləh, Sabtaħ, Raamaħ wə Sabtika idi. Raamaning oqli Xeba wə Dedan idi. ¹⁰ Kuxtin yənə Nimrod törəlgən; u yər yüzidə nahayiti zəbərdəs bir adəm bolup qıktı. ¹¹ Misirning əwladliri Ludiylar, Anamiylar, Ləħabiylar, Naftuħiyalar, ¹² Patrosiylar, Kasluħiyalar (Filistiylər Kasluħiyalardin qıkkan) wə Kaftoriylar idi.

¹³ Kanaandin tunji oquul Zidon tərili, keyin yənə Ğət törəlgən. ¹⁴ Uning əwladliri yənə Yəbusiylar, Amoriylar, Girgaxiylar, ¹⁵ Ğiwiylar, Arkiylar, Siniylar, ¹⁶ Arwadiylar, Zəmariylar wə Ğamatiylar idi.

¹⁷ Xəmning oqulliri Elam, Axur, Arfəhxad, Lud, Aram; *Aramning oqulliri* Uz, Ğul, Ğətər, Məxək idi. □ ¹⁸ Arfəhxadın Xeləh tərəldi, Xeləhtin Ebər tərəldi. □ ¹⁹ Ebərđin ikki oquul törəlgən bolup, birining ismi Pələg idi, qünki u yaxıoan dəwərdə yər yüzü bəlünüp kətkənidi; Pələgning inisining ismi Yoqtan idi. □ ²⁰ Yoqtandın Almodad, Xələf, Ğazarmawət, Yerah, ²¹ Ğadoram, Uzal, Diklah, ²² Ebal, Abimaəl, Xeba, □ ²³ Ofir, Ğawiləh, Yobab tərəldi. Bularning Ğəmmisi Yoqtanning oqulliri idi.

İbrahimning əjdadlırining nəsəbnamisi

²⁴ Xəm, Arfəhxat, Xeləh, ²⁵ Ebər, Pələg, Rəu, ²⁶ Serug, Naħor, Tərah, ²⁷ andın Abram dunyaəja kəldi (Abram bolsa İbrahimning əzi).

□ **1:6 «Difat»** — yaki «Rifat» («Yar.» 10:3ni kərüng). □ **1:8 «Misir»** — ibraniy tilida «Mizraim». **«Put»** — Put Liwiyləklərnin əjdadi boldi. □ **1:17 «Aramning oqulliri»** — «Aramning oqulliri» değən sözlər bəzi kona kəqürmilərdin yoqap kətkən. «Yar.» 10:3 bilən selixturung. □ **1:18 «Ebər»** — mənisi bəlkim («dəryadin» ətküqi). «İbraniy» bəlkim bu səzđin qıkkan. □ **1:19 «Pələg»** — değən səzđning tələppuzi «bəlünüx»kə yeğındur. «U yaxıoan dəwərdə yər yüzü bəlünüp kətkənidi» — üq imkanıyət bar: (1) bu sözlər Babil munaridiki wəğədə, Ğudaning tilni bəlüxi bilən əllərnimu bəlgənlikini, xundakla «yər yüzidikilər bəlünüp kətkən»likini kərsitidu; (2) yər-zeminning bəlünüp kətkənlikini kərsitidu («Yar.» 1:9 boyıqə yər-zemin əslidə bir kuruqluk idi, andın keyin qoqum məlum waqıtta Ğazırki Asiya, Yawropa, Afrika, Amerika qit'əlrigə bəlünüp kətkən); (3) yuğırıda tiləja elinojan ikki imkanıyətning tang yüz bərgənlikini kərsitidu. Biz xu ahırqi imkanıyətə məyilmiz. □ **1:22 «Ebal»** — «Yar.» 28:10də «Obal».

*Ibrahımning əwladliri**Yar. 25:12-18*

28 İbrahımning oqulliri İshaq bilən İsmail idi. □

29 Təwəndikilər ularning əwladliri: İsmailning tunji oqli Nebayot bolup, kəlojanliri Kedar, Adbəəl, Mıbsam, ³⁰ Mixma, Dumah, Massa, Hədad, Tema, ³¹ Yətur, Nafix, Kədəmah; bularning həmmisi İsmailning oqulliri idi.32 İbrahımning tokili Kəturaħdin tərəlgən oqullar Zimran, Yokxan, Medan, Midiyan, İxbak wə Xuah idi. Yokxanning oqulliri Xeba bilən Dedan idi. ■ ³³ Midiyaning oqulliri Əfah, Efər, Hənoh, Abida, Əldəah idi. Bularning həmmisi Kəturaħning əwladliri.

34 İbrahımdin İshaq tərəldi. İshaqning oqulliri Əsaw bilən İsrail idi.

□ ■ ³⁵ Əsawning oqulliri Elifaz, Reuəl, Yəux, Yaalam wə Korah idi.36 Elifazning oqulliri Teman, Omar, Zəfi, Gatam, Kenaz, Timna wə Amalək idi. □ ³⁷ Reuəlning oqulliri Naħat, Zərəh, Xammah bilən Mizzah idi.*Seirning əwladliri**Yar. 36:20-30*38 Seirning oqulliri Lotan, Xobal, Zibion, Anah, Dixon, Ezər wə Dixan idi. ³⁹ Həri bilən Həmam Lotanning oqulliri idi (Timna Lotanning singlisi idi). □ ⁴⁰ Xobalning oqulliri Alyan, Manaħat, Əbal, Xəfi bilən Onam idi.Zibionning oqulliri Ayah bilən Anah idi. □ ⁴¹ Anahning oqli Dixon idi. Dixonning oqulliri Həmrən, Əxban, İtran bilən Keran idi. □ ⁴² Ezərning oqulliri Bilhan, Zaawan, Yaakan idi. Dixanning oqulliri uz bilən Arran idi. □*Edom padixahliri**Yar. 36:31-43*43 İsrailəroğa həkümranlik kilidoğan padixah bolmioğan zamanlarda, Edom zeminiəğa padixah boləjanlar munu kixilər: Beorning oqli Bela; uning paytəhti Dinħabah dəp atilatti. ⁴⁴ Bela əlgəndin keyin Bozraħlik Zərəħning oqli Yobab uning orniəğa padixah boldi. ⁴⁵ Yobab əlgəndin keyin Təmanlarning yurtidin boləjan Huxam uning orniəğa padixah boldi.46 Huxam əlgəndin keyin Bedadning oqli Hədad uning orniəğa padixah boldi; Hədad degən bu adəm Moab dalasida Midiyanlarni tarmar kiləjan, uning paytəhtining ismi Awit idi. ⁴⁷ Hədad əlgəndin keyin Masrəkəħlik Samlah uning orniəğa padixah boldi. ⁴⁸ Samlah əlgəndin keyin dərya boyidiki Rəħəbottin kəlgən Saul uning orniəğa padixah boldi. □ ⁴⁹ Saul əlgəndin keyin Akborning oqli Baal-Hənan uning orniəğa padixah boldi.

50 Baal-Hənan əlgəndin keyin Hədad uning orniəğa padixah boldi. Uning

□ **1:28 «İsmail»** — ibraniy tilida «İxmail». ■ **1:32 Yar. 25:1-6** □ **1:34 «İsrail»** — tunji ismi Yəqub, əlwəttə.■ **1:34 Yar. 25:24-27; 35:27-29** □ **1:36 «Zəfi»** — yaki «Zəfo» — «Yar.» 36:11ni kərug.□ **1:36 «Zəfi»** — baxqa birhil tərjimisi: «Timnadin boləjan Amalək». «Yar.» 36:12ni kərug.□ **1:39 «Timna Lotanning singlisi»** — bu «Timna» bəlkim 36-ayəttiki «Timna». 36-ayəttiki izahatni kərug.□ **1:40 «Alyan»** — yaki «Alwan» — «Yar.» 36:23ni kərug.□ **1:40 «Alyan»** — yaki «Xəfo» — «Yar.» 36:23ni kərug.□ **1:41 «Həmrən»** — «Yar.» 36:23də baxqa xəklidə «Akan» dəp oqulidu.□ **1:41 «Həmrən»** — «Yar.» 36:23də baxqa xəklidə «Akan» dəp oqulidu. □ **1:42 «Yaakan»** — «Yar.» 36:23də baxqa xəklidə «Akan» dəp oqulidu. □ **1:42 «Yaakan»** — bəzi kona kəqürmilərdə «Dixon» tepilidu. «Dixan» toqridur. 38-ayətəni wə «Yar.» 36:28ni kərug.□ **1:48 «dərya»** — bəlkim Əfrat dəryasini kərsitidu.

paytəhtining ismi Pay idi. Uning ayalining ismi Məhetabəl bolup, Məy-Zahabning nəwrisi, Matrəding kızı idi. □ ⁵¹ Andin Hədad öldi.

Edomdiki kəbilə baxlıkliri

⁵² Edomlukların kəbilə baxlıkliri: Kəbilə baxlık Timna, kəbilə baxlık Aliya, kəbilə baxlık Yətət, kəbilə baxlık Oholibamah, kəbilə baxlık Əlah, kəbilə baxlık Pinon, □ ⁵³ Kəbilə baxlık Kenaz, kəbilə baxlık Teman, kəbilə baxlık Mibzar, ⁵⁴ Kəbilə baxlık Magdiyəl, kəbilə baxlık İram; bularning həmmisi Edomdiki kəbilə baxlıqlıdır.

2

İsrail — yəni Yakup— uning əwladlırı

¹ İsrailning oqullıri Rubən, Ximeon, Lawiy, Yəhuda, İssakar, Zəbulun,

² Dan, Yüsüp, Binyamin, Naftali, Gad və Axirdin ibarət.

Yəhudaning əwladlırı

³ Yəhudaning oqlı Er, Onan və Xiləh idi. Bu üçəylən Kanaanlık Xuyaning kizidin boləqan. Yəhudaning tunji oqlı Er Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanlıkidin Pərwərdigar uning jenini aləqan. ⁴ Yəhudaqə kelini Tamardin Pəraz bilən Zərah tərəlgən. Yəhudaning jəmiy bəx oqlı boləqan. □

⁵ Pərazning oqullıri Həzron bilən Həmul idi. ⁶ Zərahning oqullıri Zimri, Etan, Həman, Kalkol bilən Dara katarlık bəx idi.

⁷ Karmining oqlı Akar idi. Akar bolsa Huda lənət kıləqan nərsini elip, «İsrailəqə bala-kəza kəltürgüci» bolup çiqti. □ ⁸ Etanning oqlı Azariya idi.

Həzronning əwladlırı

⁹ Həzronnin tərəlgən oqullar Yərahmiyə, Ram və Kaləb idi. □

¹⁰ Amminadab Ramdin tərəlgən; Nahxon Amminadabtin tərəlgən; Nahxon Yəhuda kəbilisining baxlık boləqan. ¹¹ Salmon Nahxonin tərəlgən; Boaz Salmondin tərəlgən. □ ¹² Obəd Boazdin tərəlgən; Yəssə Obəddin tərəlgən. ¹³ Yəssəning oqullirining tunjisi Eliab, ikkinçisi Abinadab, üçinçisi Ximiya, □ ¹⁴ tətinqisi Nətanəl, bəxinçisi Radday, ¹⁵ altinqisi Ozəm, yəttinqisi Dawut idi. ¹⁶ Zəruiya bilən Abigail ularning singlisi idi. Zəruiyaning Abixay, Yoab və Asahəl degən üç oqlı bar idi. □ ¹⁷ Amasa Abigaildin tərəldi; Amasaning atisi İsmailardin boləqan Yətər idi. □

□ **1:50 «Pay»** — yaki «Pau» — «Yar.» 36:39ni kəring. □ **1:52 «Edomlukların kəbilə baxlıkliri»** — buning awwalkı həwərlirini oqurmənlərgə qolaylık yaritix üçün ən'əniwiyy tərtipdiki 1-ayəttin 2-ayətkə kəqürüp kəyduq. **«Aliya»** — yaki «Alwa» — «Yar.» 36:40ni kəring.

□ **2:4 «... kelini Tamardin... tərəlgən»** — muxu kizik wəqə «Yar.» 38-babta hatirilinidu.

□ **2:7 «Akar»** — ibraniy tilidə «awarə, külpət, bala-kəza» degənni bildüridu. «Yəxua» 6:1 və 7:25ni kəring. Xu yərdə Akar «Akan» dəp atilidu. □ **2:9 «Kaləb»** — «Kaləb» muxu yərdə «Kalubay» xəklidə. 18-ayətni kəring. □ **2:11 «Salmon»** — yaki «Salma». «Rut» 4:21ni kəring.

□ **2:13 «Ximiya»** — «1Sam.» 17:13də «Xammah». □ **2:16 «Abixay»** — yaki «Abxay». □ **2:17 «Amasaning atisi İsmailardin boləqan Yətər»** — «2Sam.» 17:25ni kəring. Yətər (İtra) bəlkim əslidə İsmailar arisida tuquləqan yaki turoqanıdi.

Kaləbning əwladliri

¹⁸ Kaləb Azubah (Yeriot dəpmu atilidu)tin oşul kərđi; *Azubahtin* boləjan oşulliri Yəxər, Xobab wə Ardon idi. □ ¹⁹ Azubah ölgəndin keyin Kaləb yənə Əfratni aldı; Əfrat uningəya Hurni tuşup bərđi. ²⁰ Hurđin Uri tərəlđi; Uridin Bəzaləl tərəlđi.

²¹ Keyin Həzron Gileadning atisi Makirning kızini elip bir yastuqqa bax kəyüwidi (u atmix yaxka kirgəndə uni alojan), uningdin Səğub tərəlđi.

²² Səğubtin Yair tərəlđi; Yairning Gilead zeminida yigirmə üq xəhəri bar idi. ²³ Gəxur bilən Aram xu yurttikilərdin «Yairning yeza-kixlaklıri»ni, Kinatni wə uningəya qaraxlık yezilar bolup jəmiy atmix yeza-xəhərni tartıwıldı.

Yükirikilarning həmmisi Gileadning atisi Makirning əwladlıridur.

²⁴ Həzron Kaləb-Əfratahdə ölgəndin keyin, ayali Abiyah uningəya Axhorni tuşdı; Axhor Təkoaning atisi idi.

Yərahmiyəlning əwladliri

²⁵ Həzronning tunji oşli Yərahmiyəlning oşulliri Ram, Bunah, Orən, Ozəm wə Ahiyah idi. ²⁶ Yərahmiyəlning Atarah degən yənə bir ayali bar idi, u Onamning anisi idi. ²⁷ Yərahmiyəlning tunji oşli Ramning oşulliri Maaz, Yamin wə Ekər idi. ²⁸ Onamning oşulliri Xamma bilən Yada idi; Xammauning oşulliri Nadab bilən Abixur idi. ²⁹ Abixurning ayalining ismi Abihəyil bolup, Abihəyildin uningəya Ahban bilən Molid tərəlđi. ³⁰ Nadabning oşulliri Sələd bilən Appayim idi; Sələd ta ölgüqə oşul pərzənt kərmigən. ³¹ Yixi Appayimning oşli; Xexan Yixining oşli; Ahlay Xexanning oşli idi. ³² Xammauning inisi Yadaning oşulliri Yətər bilən Yonatan idi; Yətər taki ölgüqə oşul pərzənt kərmigən. ³³ Pələt bilən Zaza Yonataning oşulliri idi. Yükirikilarning həmmisi Yərahmiyəlning əwladlıridur. ³⁴ Xexan kız pərzənt kərüp, oşul pərzənt kərmigənidi; Xexanning Misirlik Yarha dəydiqan bir maliyi bar idi. ³⁵ Xexan kızini maliyi Yarhaşəya hotunluqqa bərgən, uningdin Yarhaşəya Attay tərəlgən. ³⁶ Attaydin Natan; Natandin Zabad tərəlgən. ³⁷ Zabadtin Iflal; Iflaldin Obəd tərəlgən. ³⁸ Obədtin Yəhu; Yəhudin Azariya tərəlgən. ³⁹ Azariyadin Hələz; Hələzdin Əlasah tərəlgən. ⁴⁰ Əlasahın Sismay; Sismaydin Xallum tərəlgən. ⁴¹ Xallumdin Yəkamiya; Yəkamiyadin Əlixama tərəlgən.

Kaləbning baxka əwladliri

⁴² Yərahmiyəlning inisi Kaləbning oşulliri təwəndikilər: Mixə uning tunji oşli bolup, Zifning atisi idi; Marixahmu uning oşli bolup, Həbronning atisi idi. □ ⁴³ Həbronning oşulliri Korah, Tappuah, Rəkəm wə Xema idi. ⁴⁴ Xemadin Rahəm tərəlgən; u Yorkeamning atisi idi; Xamma Rəkəmdin tərəlgən. ⁴⁵ Maon Xammauning oşli; Maon Bəyt-Zurning atisi idi. ⁴⁶ Kaləbning tokili Əfahdin Həran, Moza wə Gazəz tərəlgən. Hərandin Gazəz tərəlgən.

□ **2:18 «Kaləb Azubah (Yeriot dəpmu atilidu)din oşul kərđi»** — yaki «Kaləb Azubahđin oşul tapti, xundakla Yeriotın oşul kərđi». «**Azubahtin boləjan oşulliri Yəxər...**» — ibraniy tilida «Uningdin boləjan oşulliri Yəxər...». □ **2:42 «Marixahmu uning oşli bolup, Həbronning atisi idi»** — bu ayətning ikkinçi kismini qüxinix təs, baxka təjimiłiri uqrixi mumkin.

⁴⁷ Yahdayning oqulliri Rəgəm, Yotam, Gəxan, Pələt, Əfah və Xaaf lar idi.

⁴⁸ Kaləbning tokili Maakaħdin Xebər bilən Tirhanah tərəlgən; ⁴⁹ Uningdin yənə Madmannahning atisi Xaaf, Makbinaning atisi və Gibeahning atisi Xiwa tərəlgən. Aksah Kaləbning kizi idi.

⁵⁰ Yukirikilarning həmmisi Kaləbning əwladliri.

Əfratahning tunji oqli Hurning oqulliri: Kiriati-Yearimning atisi Xobal, □

⁵¹ Bəyt-Ləhəmning atisi Salma, Bəyt-Gadərning atisi Harəf idi.

⁵² Kiriati-Yearimning atisi Xobalning əwladliri: Haroəh həmdə Manahatlarning yerimi idi. □

⁵³ Kiriati-Yearim jəmətliridikilər itriylər, putiylar, xumatiylar, mixraiylar bolup, bu jəmətlərdin yənə zoratiylar bilən əxtayoliylar ayrilip qıkkən.

⁵⁴ Salmanın əwladliri Bəyt-Ləhəm bilən Nitofatlar, Atrot-Bəyt-Yoablar, Manahatların yerim kismi, zoriylar, ⁵⁵ Yabəzdə olturaklixip kələn Təwrat həttatlıri, yəni tiratiylar, ximiyatylər bilən sukatiylar idi. Bularning həmmisi keniylər bolup, Rəkab jəmətining bowisi Hamatning əwladliridin idi. □

3

Dawutning oqulliri

¹ Dawutning Həbronda tuqulən oqulliri: tunji oqli Amnon bolup, Yizrəllik Ahinoamdin bolən; ikkinçi oqli Daniyal Karməllik Abigaildin bolən; ² üçinçi oqli Abxalom Gəxurning padixahi Talmayning kizi Maakaħdin bolən; tətinqi oqli Adoniya bolup, Həggittin bolən; ³ bəxinçi oqli Xəfatiya bolup, Abitaldin bolən; altinqi oqli Itriyam bolup, uning ayali Əglaħdin bolən. ⁴ Bu altə oqul Dawuttin Həbronda tərəlgən; u Həbronda yəttə yil altə ay, Yerusalemda bolsa ottuz üç yil səltənət kılən. ⁵ Yerusalemda uningə Ammiyəlning kizi Bat-Xuadin bu tətəylən tərəlgən: ular Ximiya, Xobab, Natan və Sulayman idi. □

⁶ Yənə İbhər, Əlixama, Əlifələt, □ ⁷ Nogah, Nəfəg, Yafiya, ⁸ Əlixama, Əliyada, Əlifələt kətarlik tokkuz oqul bolən. ⁹ Bularning həmmisi Dawutning oqulliri idi; uningdin baxka tokalliridin bolən oqullar bar idi; Tamar ularning singlisi idi.

Sulaymanning əwladliri

¹⁰ Sulaymanning oqli Rəhəboam, Rəhəboamning oqli Abiya, Abiyaning oqli Asa, Asaning oqli Yəhəxafat, ¹¹ Yəhəxafatning oqli Yoram, Yoramning oqli Ahaziya, Ahaziyaning oqli Yoax, □ ¹² Yoaxning oqli Amaziya, Amaziyaning oqli Azariya, Azariyaning oqli Yotam, ¹³ Yotamning oqli Ahaz, Ahazning oqli Həzəkia, Həzəkianing oqli Manassəh, ¹⁴ Manassəhning oqli Amon, Amonning oqli Yosiya idi. ¹⁵ Yosiyanning oqulliri: tunji oqli Yoħanan, ikkinçi oqli Yəhəokim, üçinçi oqli

□ **2:50 «Əfratah»** — ibraniy tilida «Əfrat» uning kışkartılən xəklidir. 19-ayətni kərüng.

«**Hurning oqulliri**» — ibraniy tilida «Hurning oqli» — muxu yərdə birnəqqə oqullirini əz iğigə alidu. □ **2:52 «Manahatlar»** — yaki «Mənuhiylarning» □ **2:55 «Təwrat həttatlıri»** — bəkim həlkning hizmitidə bolup Təwrat kəqürmilirini yezip qıkkuqilar idi.

«**Rəkab jəmətining...**» — yaki «Bəyt-Rəkabning...». □ **3:5 «Bat-Xua»** — yaki «Bat-Xeba» — «1Sam.» 11:3ni kərüng. □ **3:6 «Əlixama»** — yaki «Əlixua» — 14:5ni kərüng. «**Əlifələt»**

— yaki «Əlpələt» — 14:5ni kərüng. □ **3:11 «Yoram»** — bəzi yərlərdə «Yəhoram» deyilidu.

Zədəkiya, tətinqi oşli Xallum idi. ¹⁶ Yəhoakimning oşulliri: oşli Yəkoniyaḥ bilən oşli Zədəkiya. □

Padixah jəmətining nəsbnamisi — Sürgün boləandin keyin

¹⁷ Sürgün kiliŋoan Yəkoniyaḥning oşulliri: — Xealtial uning oşli idi; □
¹⁸ yənə Malkiram, Pədayah, Xənazzar, Yəkamiya, Hoqama wə Nəbadiya idi.

¹⁹ Pədayahning oşulliri Zərubbabəl bilən Ximəy idi; Zərubbabəlning pərzəntliri: — Məxullam bilən Hənanıya wə ularning singlisi Xelomit idi;

²⁰ Uning yənə Haxubah, Oḥəl, Bərəkiya, Həsadiya, Yuxab-Həsəd katarlik bəx oşli bar idi.

²¹ Hənanıyaning oşulliri Pilatiya wə Yəxaya idi; uning əwladliri yənə Refayaning oşulliri, Arnanning oşulliri, Obadiyaning oşulliri wə Xekaniyaning oşulliri idi. ²² Xekaniyaning əwladliri munular: uning oşli Xemaya; Xemayaning oşulliri Hattux, Yigeal, Bariya, Neariya, Xafat bolup jəmiy altə idi. □ ²³ Neariyaning oşulliri Əlyoyinay, Həzəkiya, Azrikam bolup jəmiy üç idi. ²⁴ Əlyoyinayning oşulliri Hodawiya, Əliyaxib, Pəlaya, Akkub, Yoḥanan, Delaya, Anani bolup jəmiy yəttə idi.

4

Yəhuda əwladlirining təkrar bayan kiliŋixi

¹ Yəhudaning oşulliri Pərəz, Həzron, Karmi, Hur wə Xobal idi.

² Xobalning oşli Reayadin Jaḥat tərəlđi; Jaḥattin Ahumay bilən Lahad tərəlđi. Bular Zoratıy jəmətidin idi. ³ Etamning oşulliri Yizrəəl, İxma, İdbax idi; ularning singlisining ismi Hazililponi idi. □ ⁴ Gəđorning atisi Pənuəl; Huxahning atisi Ezər idi; bularning həmmisi Bəyt-Ləhəmnıng atisi boləqan Əfrataḥning tunji oşli Hurdin tərəlğən.

⁵ Təkoaning atisi Axhurning Həlah wə Naarah degən ikki ayali bar idi.

⁶ Naarah Axhuroqa Ahuzzam, Həfər, Təməni, Ahaxtarini tuoşup bərđi; bularning həmmisi Naarahning oşulliri. ⁷ Həlahning oşulliri Zərət, Zoḥar bilən Ətnan wə ⁸ Koz idi; Kozdin Anob, Həzzibiba bilən Harumning oşli Aharḥəlning jəmətliri tərəlđi.

⁹ Yabəz öz kərindaxliri iqidə həmmidin bək hərmətlik idi, anisi: «Tuoḩuti üstidə bək azaplandım» dəp uningəya Yabəz degən isimni koşoqan. □

¹⁰ Yabəz İsrailning Hudasioqa nida kiliş: «Meni nahayıti kəp bərikətliğən bolsang, zeminiŋni kengəytsəng, koşlung bilən meni yələp, bala-kəzadin saqlap, manga azab-oqubətni kərsətmigəysən!» — dəp tilidi. Huda uning tiligini ijabət əylidi.

□ **3:16 «Yəkoniyaḥ»** — baxqa xəkli «Yəhoakin». □ **3:17 «Xealtial»** — baxqa xəkli «Salatial».

□ **3:22 «Yigeal»** — yaki «İgal». □ **4:3 «Etamning oşulliri Yizrəəl,...»** — yaki «Etamning atisidin boləqan: Yizrəəl,...» (kəp kona kəqürmilərdə «atisi» deyilidu). Muxu yərdə bir kışim kədimki tərijimə nushiliridin paydiliŋip «oşulliri» dəp alduq. □ **4:9 «Yabəz öz kərindaxliri iqidə... anisi: «Tuoḩuti üstidə bək azaplandım» dəp uningəya Yabəz degən isimni koşoqan»**

— Yabəzning Yəhuda jəmətining kəysi ailisidin çikqanliki toşruluq baxqa həwirimiz yəq. Korning ailisidin boluxi mumkin (8-ayətni kərüŋ). İbraniy tilida «azab» wə «Yabəz» degənnıng tələppuzi yekın.

¹¹ Xuhahning inisi Kelubtin Mehir tərəlgən; Mehir Extonning atisi idi.

¹² Extondin Bəyt-Rafa, Paseah və Ir-Nahaxning atisi Tehinnah tərəldi; bularning həmmisi Rikahliklar idi. □

¹³ Kenazning oqli Otniyəl bilən Seraya idi; Otniyəlning oqli Hatat bilən Meonotay idi. ¹⁴ Meonotaydin Ofrah tərəldi. Serayadin «Hünərwenlər jiləsi»dikilərnin əjdadi boləqan Yoab tərəldi (ular əslidə hünərwenlər idi). □ ¹⁵ Yəfunnəhning oqli Kaləbning oqulliri Iru, Elah bilən Naam idi; Elahning oqli Kenaz idi. ¹⁶ Yəhalliləning oqulliri Zif bilən Zifah, Tiriya bilən Asariyəl idi. ¹⁷⁻¹⁸ Əzraning oqulliri: — Yətər, Merəd, Efər və Yalonlar; Merəd Pirəwnning kızı Bitiyani aldi; u hamilidar bolup Məriyəm, Xammay bilən Extemoaning atisi İxbahni tuəqdi. Bular Bitiyadin boləqan oqullar. Merədnin Yəhudalardin boləqan ayali bolsa Gədnorning atisi Yərədni, Sokohning atisi Həbər bilən Zanoahning atisi Yəkutiyəlni tuəqdi.

¹⁹ Nahamning singlisi Hodiyaning ayalidin Garmilik Keilahning atisi bilən Maakat jəmətidin boləqan Extemoaning atisi tərəlgən.

²⁰ Ximonning oqulliri Amnon və Rinnah, Bən-Hanan bilən Tilon idi.

Yixining oqulliri Zohət bilən Bin-Zohət idi.

²¹ Xelah Yəhudaning oqli idi; uningdin tərəlgən Lekahning atisi Er, Marəxahning atisi Laadah və Bəyt-Axbiyada olturaklaxqan qəkmən toququqularning jəmətli ²² və yənə Yokim, Kozibaliklar, Yoax bilən Saraf (bular ikkisi Moab yurtioğa həkümranlik kıləqan) və Yaxubi-Ləhəmlərmu bar idi (bularning həmmisi kədimki hatirilərdur). ²³ Bular Netayim və Gədərahda olturaklaxqan bolup, kulalqilar idi; ular xu yərdə turup padixahning hizmitidə bolatti.

Ximeonning əwladliri

²⁴ Nəmuəl və Yamin, Yarib, Zərah bilən Saul Ximeonning oqulliri idi. □ ²⁵ Xallom Saulning oqli; Mibsam Xallomning oqli, Mixma Mibsamning oqli idi. ²⁶ Mixmaning əwladliri təwəndikilər: — Mixmaning oqli Hammuəl; Hammuəlning oqli Zakkur; Zakkurning oqli Ximəy idi.

²⁷ Ximəyning on altə oqli, altə kızı bar idi; uning aka-inilirining pərzənti kəp bolmioqaqqa, ularning hərəkəyisining jəmətining pərzəntli Yəhuda jəmətiningkidək undək kəp bolmioqan. ²⁸ Ular Bəər-xeba, Moladah, Həzar-Xual, ²⁹ Bilhah, Ezəm, Tolad, ³⁰ Betuəl, Hormah, Ziklag, ³¹ Bəyt-Markabot, Həzar-Susim, Bəyt-Biri və Xaaraimoğa makanlaxqanidi. Təki Dawut padixahning dəwrigiqə bularning həmmisi ularning xəhərliri idi.

³² Ular olturaklaxqan jaylar Etam, Ayin, Rimmon, Tokən və Axan qatarlik bəx xəhərnimu əz iqiğə aləqan. ³³ Wə bu xəhərlərnin əpğürisidiki bərlək yeza-kəntlər təki Baaloğa kədər xularoğa qaraytti. Bular bolsa ular makanlaxqan jaylar bolup, ularning əz nəsəbnamilirimu bar idi. □

³⁴ *Ularning jəmət baxliri* Mexobab, Yamlək, Amaziyaning oqli Yoxah, ³⁵ Yoel, Yosibyaning oqli Yəhu (Yosibiya Serayaning oqli, Seraya Asiəlnin oqli idi), ³⁶ Əlyoyinay, Yaakobah, Yəxohaya, Asaya, Adiəl, Yəsimiəl, Binaya ³⁷ və Xifning oqli Zizalar idi (Xifi Allonning oqli, Allon Yədayaning oqli, Yədaya Ximrining oqli, Ximri Xəmayaning oqli idi).

³⁸ Yüqirida hatiriləp ətülğən isimlərnin həmmisi hərəkəysi jəmət baxliri

□ **4:12 «Ir-Nahaxning atisi»** — yaki «Nahax xəhəridikilərnin atisi». □ **4:14 «Hünərwenlər jiləsi»** — ibraniy tilida «Ge-Haraxim». □ **4:24 «Nəmuəl»** — «Yar.» 46:10də «Yəmuəl».

□ **4:33 «Baaloğa kədər...»** — yaki «Baalatqa kədər...».

idi; bularning jəmətlirining həmmisi nahəyiti gülləngənidi. ³⁹ Ular qoy padilirioğa otlaq izləp taki Gədor eşizişiqə, yəni jiləning kün qikix tərpişiqə barənanidi. ⁴⁰ Ular xu yərdə yəpyexil, nahəyiti munbət bir otlaq tapkan; u yər tolimu kəng, həm taza həm tinq idi. Ilgiri xu yərdə olturaklaşkanlar Həmdikilərdin ikən.

⁴¹ Yukirida tiləyə elip ətülgən kixilər Yəhədaning padixahı Həzəkiyaning zamanida xu *Həmdikilərdin* qedirlişiqə wə u yərlərdə olturuxluk Mionluklarəyə hujum kilip ularni tamamən yoqatkanidi, taki bəgüngə kədər; ular xularning yərlirigə makanlaxti, qünki u yərlərdə padilirini bəkkədək otlaq bar idi.

⁴² Xu qəoqlarda Ximeonlardin yənə bəx yüz kixi Seir tərşiqə qarap mangdi, ularning yobaxqiliri Yixining oşulliri Pilatiya, Neariya, Refaya bilən Uzriəl idi; ⁴³ ular keqip tirik qəloqan Amaləklərnimu ətürüp, bəgüngə kədər xu yərdə makanlixip ətüwatidu.

5

Rubənniŋ əwladliri

¹ Israilning tunji oşli Rubənniŋ oşulliri munular: —

(Rubən gərgə tunji oşul boləini bilən, lekin *atisining tokili bilən zina kiləanliki* üqün, uning qong oşulluk həkuki Israilning oşli boləan Yüsüpninŋ oşullirioğa ətüzüwetilgən. Xunga nəşəbnamə boyiqə u qong oşul həsəblanmaydu. □ ² Yəhəda kərindaxliri iqidə üstünlükkə igə boləan bolsimu wə idarə kiləuqi uningdin qikқан bolsimu, lekin qong oşulluk həkuki Yüsüpkə təwə bolup kətkən): —□

³ Israilning tunjisi Rubənniŋ oşulliri munular: — Hənoh wə Pallu, Həzron wə Karmi.

⁴ Yoelning əwladliri munular: — *Yoelning* oşli Xəmaya, Xəmayaning oşli Gog, Gogning oşli Ximəy, ⁵ Ximəyning oşli Mikah, Mikahning oşli Reaya, Reyaning oşli Baal, ⁶ Baalning oşli Bəərah; Bəərah Asuriyə padixahı Tilgat-Pilnəsər tərpidin tutqun kilip ketilgən. U qəoqda u Rubən kəbilisining baxliki idi.□

⁷ Uning iniliri nəşəbnamisidə hatiriləngəndək, jəmətlirining tarihi boyiqə yobaxqi boləan Jəiyəl, Zəkəriya wə Bela dəp pütülgənidi ⁸ (Bela Azazning oşli, Azaz Xəmaning oşli, Xəma Yoelning oşli idi). Yoellar Aroərdə, Nebo wə Baal-Meonşiqə sozuləan jaylarda turatti. ⁹ Ular yənə kün qikixkə qarap taki Əfrat dəryasining bu tərpidiki qəlning kirix eşizişiqə kədər olturaklaşti; qünki ularning Gilead yurtidiki qarwa malliri kəpiyip kətkənidi. ¹⁰ Saulning səltənitiŋ künliridə ular Həgariylar bilən urux kilixti; Həgariylar ularning qolida məşlup boləandin keyin ular Gileadning kün qikix tərpidiki pütün zeminda Həgariylarning qedirlişiqə makanlaxti.

Gadning əwladliri

¹¹ Ularning udulida Gadning əwladliri taki Salikahəyə kədər Baxan zeminişiqə makanlaxkanidi. ¹² Baxanda makanlaxkanlardin kəbilə baxliki

□ **5:1 atisining tokili bilən zina kiləanliki üqün...** — ibranıy tilida «atisining yatқан ornini buləşiqəni üqün...» bilən ipadilini. «Yar.» 35:22ni kərug. □ **5:2 «idarə kiləuqi»** — bəlkim Dawut padixah wə uning əwladlirini kərsitidu. □ **5:6 «Asuriyə»** — Asuriyə ibranıy tilida «Axur».

Yoel, muawin kəbilə baxlıqı Xafam bar idi; yənə Yanay bilən Xafatmu bar idi.

¹³ Ularning uruk-tuqkanliri jəmətnamilər boyıqə Mikail, Məxullam, Xeba, Yoray, Yakan, Ziya wə Ebər bolup, jəmiy yəttə idi. ¹⁴ Yukiridikilərninğ həmmisi Abihayilning oşulliri idi. Abihayil Hurining oşli, Huri Yaroyahning oşli, Yaroyah Gileadning oşli, Gilead Mikailning oşli, Mikail Yəxixayning oşli, Yəxixay Yahdoning oşli, Yahdo buzning oşli idi; ¹⁵ Gunining nəwrisi, Abdialning oşli Ahi ularning jəmət bexi idi. ¹⁶ Ular Gileadqa, Baxanoşa wə Baxanoşa təwə yeza-kəntlərgə, xundakla pütkül Xaron yaylıqoşa, taki tət qetigiqə makanlaxkanıdi. ¹⁷ Bularning həmmisi Yəhuda padixahı Yotam wə İsrail padixahı Yəroboamning səltənitiNING künliridə nəsəbnamilərgə pütülgənidi.

¹⁸ Rubən, Gad kəbililirining wə Manassəh yerim kəbilisining batur, kəlkən-kiliq tutalaydioşan, okya atalaydioşan həm jənggə mahir kirik tət ming yəttə yüz atmix jənggiwar adimi bar idi. ¹⁹ Ular Həgariylar, Yəturlar, Nafixlar wə Nodablar bilən jəng kıljoşan. ²⁰ Ular jəng kıljoşanda mədət tepip, Həgariylar wə ular bilən ittipakdaxlarning həmmisi ularning kolioşa tapxuruloşan; qünki ular jəng üstidə Hudaşa nida kıljoşan; ular Uningoşa tayanoraqqa, Huda ularning tiligini ijabət kıljoşan.

²¹ Ular yənə düxmənning qarwa-mallirini, jümlidin əllik ming tögə, ikki yüz əllik ming koy, ikki ming exikini olja aloşan wə yüz ming janni əsir aloşan. ²² Bu urux Hudaning niyitidin boloraqqa, düxməndin olğənlər nəhayiti kəp boljoşan; sürgün kilinoşuqə ular xularning yerini ixoşal kılıp turoşan.

Manassəhning yerim kəbilisi

²³ Manassəhning yerim kəbilisidikilər Baxandin Baal-hərmon, Senir, Hərmon teoşoşa kədər boljoşan zeminda yeyilip makanlaxti. Ular zor kəpəygən. ²⁴ Ularning jəmət baxlıqliri Efər, İxi, Əliyəl, Azriəl, Yərimiya, Hodawiya wə Yahdiyəl idi; ularning həmmisi nəhayiti batur jəngqilər, məxhur mətiwərlər, xundakla hərkaşisi əz jəmətiqə jəmət bexi idi. ²⁵ Ular ata-bowilirining Hudasinin yüz örüp, buzukluk kılıp Huda əslidə əzliri aldida yokatқан xu yərdiki taipilərninğ ilahliroşa əgixip kətti. □ ²⁶ Xuning bilən İsrailning Hudasi Asuriyə padixahı Pul (yəni Asuriyə padixahı Tilgat-Pilnəsər)ning roşini koşoşixi bilən, u ularni, yəni Rubən kəbilisidikilərnini, Gad kəbilisidikilərnini wə Manassəh yerim kəbilisidikilərnini Halah, Habor wə Haraşa həm Gozan dəryasi boyoşa sürgün kılıp elip kətti; ularning əwladliri taki bügüngə kədər tehiqə xu yərdə makanlixip turmaqta.

6

Lawiylarning, jümlidin bax kaşinlarning nəsəbnamisi

¹ Lawiyninğ oşulliri Gərxon, Koşat wə Mərari. ² Koşatning oşli Amram, İzhar, Həbron wə Uzziəl idi. ³ Amramning pərzəntliri Hərun, Musa wə Məryəm idi. Hərunning oşli Nadab, Abihu, Əliazar wə İtamar idi. □

□ 5:25 «buzukluk kılıx» — ibranıy tilida «buzukluk kılıx» «paşixiwazlıq kılıx» bilən ipadiliniidu. Kəqmə mənisi, Hudaşa wapasızlıq kılıp butlarning kəynidin mengixtin ibarət. Uning üstiqə bu butpərəslikkə munasiwətlik «butқа ataloşan paşixiwazlıq» degən hərəkətlərmu bar idi. □ 6:3

«Məryəm» — ibranıy tilida «Maryam».

4 Əliazardin Finihəs, Finihəstin Abixua, ⁵ Abixuadin Bukki, Bukkidin Uzzi, ⁶ Uzzidin Zərəhiya, Zərəhiyadin Merayot, ⁷ Merayottin Amariya, Amariyadin Ahitub, ⁸ Ahitubtin Zadok, Zadoktin Ahimaaz, ⁹ Ahimaazdin Azariya, Azariyadin Yohanan, ¹⁰ Yohananandin Azariya (bu Azariya Yerusalemda Sulayman saloquzoqan mukəddəs öydə kahinlik hizmitidə boləqan), ¹¹ Azariyadin Amariya, Amariyadin Ahitub, ¹² Ahitubtin Zadok, Zadoktin Xallum, ¹³ Xallumdin Hilkəiya, Hilkəiyadin Azariya, ¹⁴ Azariyadin Seraya, Serayadin Yəhəzadak tərəldi; ¹⁵ Pərwərdigar Nebokədnəsarning wastisi bilən Yəhudadikilər bilən Yerusalemdikilərnə sürgün qilidiqan qəqdə, bu Yəhəzadakmu sürgün qilinoqan.

Lawiyning baxqa əwladliri

¹⁶ Lawiyning oqlli Gərxom, Koħat wə Mərari. □

¹⁷ Gərxomning oqullirining ismi Libni wə Ximəy idi. ¹⁸ Koħatning oqulliri Amram, Izħar, Həbron wə Uzziəl idi. ¹⁹ Mərarining oqulliri Maħli wə Muxi idi. Bular Lawiyaroqə mənəsup hərqaysi jəmətlər iqidiki aililər idi.

²⁰ Gərxomning əwladliri təwəndikiqə: Gərxomning oqlli Libni, Libnining oqlli Jaħat, Jaħatning oqlli Zimmah, ²¹ Zimmahning oqlli Yoah, Yoahning oqlli Iddo, Iddoning oqlli Zərah, Zərahning oqlli Yiyatiray idi.

²² Goħatning əwladliri təwəndikiqə: Goħatning oqlli Amminadab, Amminadabning oqlli Korah, Korahning oqlli Assir, ²³ Assirning oqlli Əlkanah, Əlkanahning oqlli Ebiasaf, Ebiasafning oqlli Assir, ²⁴ Assirning oqlli Taħat, Taħatning oqlli Uriəl, Uriəlning oqlli Uzziya, Uzziyaning oqlli Xaul idi.

²⁵ Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot, □ ²⁶ Ahimotning oqlli Əlkanah, Əlkanahning oqlli Zofay, Zofayning oqlli Naħat, □ ²⁷ Naħatning oqlli Eliab, Eliabning oqlli Yəroħam, Yəroħamning oqlli Əlkanah idi. □

²⁸ Samuilning oqulliri təwəndikiqə: tunji oqlli Yoel, ikkinqi oqlli Abiya idi.

²⁹ Mərarining əwladliri təwəndikiqə: Mərarining oqlli Maħli, Maħlining oqlli Libni, Libnining oqlli Ximəy, Ximəyning oqlli Uzza, ³⁰ Uzzaning oqlli Ximiya, Ximiyaning oqlli Həggiya, Həggiyaning oqlli Asaya idi.

Dawut nəqmə-nawa ixlirioqə qoyoqan məhsus adəmlər

³¹ Dawut əhdə sanduqi obdan orunlaxturuloqandin keyin Pərwərdigarning öyidə nəqməqilik ixlirioqə məs'ul boluxqə təwəndiki kixilərnə qoydi. □ ³² Ular taki Sulayman Yerusalemdə Pərwərdigarning öyini yasatqanoqə qədər, «jamaət qədiri»ning aldidə küy eytiz hizmitini etər kəldi. Ular wəzipisini bəlgiləngən tərtpi bilən etəgəndi. □

³³ Təwəndikilər wəzipə etəgən adəmlər wə ularning əwladliri: — Koħatning əwladliri iqidə: — nəqməqi Həman bar idi. Həman Yoelning

□ **6:16 «Gərxom»** — yaki «Gərxon». □ **6:25 «Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot,...»** — təwəndiki izahatni kəruq. □ **6:26 «Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot, Ahimotning oqlli Əlkanah, Əlkanahning oqlli...»** — (25-26-ayətlərdə) yaki «Əlkanahning oqulliri — uning (yəni Ahimotning) oqlli Əlkanah, Əlkanahning oqlli...». Kona kəqürmilərdə nəqqə wariyant bar.

□ **6:27 «Yəroħamning oqlli Əlkanah idi...»** — grek tilidiki tərjimisi (LXX)də: «Əlkanahning oqlli Samuil» deqən səzlər muxu yərdə qoxulidu. Dərwəqə, Əlkanahning oqlli Samuil idi («1 Sam.» 1:1-20ni kəruq. □ **6:31 «əhdə sanduqi obdan orunlaxturuloqan...»** — ibranii tilidə «əhdə sanduqi aramlikqə qoyuloqan...» deqən səzlər bilən ipadilini. □ **6:32 «jamaət qədiri»** — yaki «ibadət makan-qədiri». «1 Pad.» 8:4ni kəruq.

oqli, Yoel Samuilning oqli idi. ³⁴ Samuil Əlkanahning oqli, Əlkanah Yərohamning oqli, Yəroham Əliyəlning oqli, Əliyəl Toahning oqli, ³⁵ Toah Zufning oqli, Zuf Əlkanahning oqli, Əlkanah Maħatning oqli, Maħat Amasayning oqli, ³⁶ Amasay Əlkanahning oqli, Əlkanah Yoelning oqli, Yoel Azariyaning oqli, Azariya Zəfaniyaning oqli, ³⁷ Zəfaniya Taħatning oqli, Taħat Assirning oqli, Assir Ebiasafning oqli, Ebiasaf Korahning oqli, ³⁸ Korah Izħarning oqli, Izħar Kohatning oqli, Kohat Lawiyning oqli, Lawiy Israilning oqli idi. ³⁹ *Hemanning* ong tərripidə hizməttə turoqan kərindixi Asaf idi. Asaf bolsa Bərəkiiyaning oqli, Bərəkiiya Ximiyaning oqli, ⁴⁰ Ximiya Mikailning oqli, Mikail Baasiyaning oqli, Baasiya Malkiyaning oqli, □ ⁴¹ Malkiya Etnining oqli, Etni Zərahning oqli, Zərah Adayaning oqli, ⁴² Adaya Etanning oqli, Etan Zimmaħning oqli, Zimmaħ Ximəyning oqli, ⁴³ Ximəy Jaħatning oqli, Jaħat Gərxomning oqli, Gərxom Lawiyning oqli idi.

⁴⁴ *Heman bilən Asafning* sol tərripidə hizməttə turoqan kərindaxliri Mərarining əwladliridin Etanlar idi. Etan bolsa Kixining oqli idi, Kixi Abdining oqli, Abdi Malluqning oqli, ⁴⁵ Malluq Həxabiyaning oqli, Həxabiya Amaziyaning oqli, Amaziya Hilkiiyaning oqli, ⁴⁶ Hilkiiya Amzining oqli, Amzi Banining oqli, Bani Xemərnin oqli, ⁴⁷ Xemər Maħlining oqli, Maħli Muxining oqli, Muxi Mərarining oqli, Mərari Lawiyning oqli idi.

Harun əwladlirininin wəzipiliri

⁴⁸ Ularning qaloqan Lawiy kərindaxliri bolsa həmmisi Hudaning öyi, yəni ibadət qədridiki *baxqa* hizmətlərni bejirixkə ataloqanidi.

⁴⁹ Harun wə uning əwladliri bolsa Hudaning hizmətkəri Musaning tapiloqinidək köydürmə kurbanliq sunulidoqan kurbangaħta kurbanliqlar sunup, huxbuygahda huxbuy yekip, muqəddəsghadiki barliq hizmətlərni ada kilatti, xundakla Israilar üqün kəqürüm-kafarət ixlirini kilatti. □

⁵⁰ Harunning əwladliri təwəndikiqə: Harunning oqli Əliazar, Əliazarning oqli Finiħas, Finiħasning oqli Abixuya, ⁵¹ Abixuyaning oqli Bukki, Bukkinin oqli Uzzi, Uzzining oqli Zərahiiya, ⁵² Zərahiiyaning oqli Merayot, Merayotning oqli Amariya, Amariyaning oqli Ahitub, ⁵³ Ahitubning oqli Zadok, Zadokning oqli Ahimaaz idi.

Harun əwladlirininin xəħliri

⁵⁴ Təwəndikilər Harunning əwladlirininin öz zemini iqidə makan tutup olturoqan yərliri: — Kohat jəmətining yərliri bolsa (muxu yərlər qək taxlax arqilik ularoqə təksim kilinoqan): —□

⁵⁵ Yəhuda zeminidiki Həbron wə Həbronning tət ətrapidiki etizlikliri ularoqə təksim kilinoqan ⁵⁶ (lekin bu xəħərnin ətrapidiki otluqlar wə xəħərgə qaraxliq yeza-kəntlər bolsa Yəfunnəhning oqli Kaləbkə berildi).

⁵⁷ Harunning əwladliriqə «panaħliq xəħiri» Həbron berildi; buningdin baxqa Libnaħ bilən uningqə təwə etizliklər, Yattir, Extemoa wə uningqə

□ **6:40 «Baasiya»** — yaki «Maasiyah». □ **6:49 «Muqəddəsgah»** — yaki «əng muqəddəs jay». «kafarət» — «gunahları yepix» degen gəp. □ **6:54 «qək taxlanoqanda»** — Yəxua pəyoqəmbər bolooqan waqtda, Israilning hərbi kəbilisi igiləydoqan yərlər qək taxlax arqilik bekitilganidi «Yəxua» 21-babni kəring.

təwə etizliklər, ^{□ 58} Hılən wə uningəya təwə etizliklər, Dəbir wə uningəya təwə etizliklər, ^{□ 59} Axan wə uningəya təwə etizliklər, Bəyt-Xəməx wə uningəya təwə etizliklərmu təkşim kilingəyan; ⁶⁰ Yənə Binyamin kəbilisidiki zemindin Geba wə uningəya təwə etizliklər, Alləmət wə uningəya təwə etizliklər, Anatot wə uningəya təwə etizliklər bəlüp berilgən. Ular jəmätliiri boyiqə erixkən xəhər jəmiy on üç boldi.

⁶¹ Kohatning baxka əwladliriya bolsa taxlanəyan qəkkə qikkini boyiqə, Manassəh yerim kəbilisining zemindin on xəhər bəlüp berildi. [□]

⁶² Gərxomning əwladliriya, jəmätigə qarap, Issakar kəbilisi, Axir kəbilisi, Naftali kəbilisi wə Baxan yurtidiki Manassəh yerim kəbilisining zemindin on üç xəhər bəlüp berildi.

⁶³ Mərarining əwladliriya, jəmätigə qarap, taxlanəyan qəkkə qikkini boyiqə, Rubən kəbilisi, Gad kəbilisi wə Zəbulun kəbilisidin on ikki xəhər bəlüp berildi.

⁶⁴ Israillar xundak kilip bu xəhərləni wə ularəya təwə etizlikləring həmmisini Lawiyarəya bəlüp bərdi. ⁶⁵ Ular taxlanəyan qəkkə qikkini boyiqə, yənə yukirida nami ataləyan xəhərləni Yəhuda kəbilisidin, Ximeon kəbilisidin wə Binyamin kəbilisidin elip ularəya bərdi.

⁶⁶ Kohatning əwladliridin boləyan bəzi jəmätlərgə Əfraim kəbilisining zemini təwəsidiki xəhərlərdin bəlüp berilgənlirimu boldi. ⁶⁷ Israillar ularəya *yənə ikki* «panahlik xəhiri», yəni Əfraim taqlikiya jaylaxkan Xəkəm wə uningəya təwə etizlikləni wə Gəzər wə uningəya təwə etizlikləni bərdi; ⁶⁸ Yənə Yokmiyam wə uningəya təwə etizlikləni, Bəyt-Horon wə uningəya təwə etizlikləni, ⁶⁹ Ayjalon wə uningəya təwə etizlikləni, Gat-Rimmon wə uningəya təwə etizlikləni ularəya bərdi.

⁷⁰ *Israillar yənə* Manassəh yerim kəbilisidin Aner wə uningəya təwə etizlikləni, Bileam wə uningəya təwə etizlikləni Kohatning qaləyan jəmätliirigə bərdi.

⁷¹ Gərxomning əwladliriya Manassəh yerim kəbilisidiki jəmätləring zemindin Baxandiki Golan wə Golanəya təwə etizliklər, Axtarat wə uningəya təwə etizliklər berildi; ⁷² Issakar kəbilisidin Kədəx wə uningəya təwə etizliklər, Dəbirat wə uningəya təwə etizliklər, ^{□ 73} Ramot wə uningəya təwə etizliklər, Anəm wə uningəya təwə etizliklər berildi; ⁷⁴ Axir kəbilisidin ularəya Maxal wə uningəya təwə etizliklər, Abdon wə uningəya təwə etizliklər, ⁷⁵ Hukok wə uningəya təwə etizliklər, Rəhob wə uningəya təwə etizliklər berildi; ⁷⁶ Naftali kəbilisidin Galiliyədiki Kədəx wə uningəya təwə etizliklər, Həmmon wə uningəya təwə etizliklər, Kiriatayim wə uningəya təwə etizliklərmu berildi.

⁷⁷ Mərarining qaləyan əwladliriya bolsa Zəbulun kəbilisidin Rimmono wə uningəya təwə etizliklər, Tabor wə uningəya təwə etizliklər berildi; ^{□ 78} Yənə Rubən kəbilisiningkidin, Iordan dəryasining u tərəpidin, Yerihoning xərkij udulidiki, yəni Iordan dəryasining künqikix boyidiki

^{□ 6:57} «panahlik xəhiri» — «Qel.» 35:6-34ni wə xu ayətlərdiki izahatlarıni kəring. ^{□ 6:58} «Hılən» — yaki «Hiləz» yaki «Holon» («Yə.» 21:15). ^{□ 6:61} «Manassəh yerim kəbilisining zemindin on xəhər bəlüp berildi» — bəzi kona kəqürmilərdə «Manassəh yerim kəbilisining zemindin, Əfraim kəbilisi (zemini)din wə dan kəbilisi (zemini)dinmu on xəhər bəlüp berildi» deyilidu. 66-ayətnimu kəring. ^{□ 6:72} «Dəbirat» — yaki «Dobrat». ^{□ 6:77} «Mərarining qaləyan əwladliriya bolsa Zəbulun kəbilisidin Rimmono...» — bəzi kona kəqürmilərdə (masilan, Təwratning grek tilidiki tərjimisi LXXdə) təxu yərdə «Mərarining qaləyan əwladliriya bolsa Zəbulun kəbilisidin Yokniyam wə uningəya təwə otlaklar, Kartah wə uningəya təwə etizliklər wə Rimmono... » deyilidu.

yərlərdin qəldiki Bəzər wə uningə təwə etizliklər, Yahzəh wə uningə təwə etizliklər, ⁷⁹ Kədəmot wə uningə təwə etizliklər, Mefaət wə uningə təwə etizliklər berildi; ⁸⁰ Gad kəbilisidinnu bolsa ularə Gileadtiki Ramot wə uningə təwə etizliklər, Maħanaim wə uningə təwə etizliklər, ⁸¹ Həxbon wə uningə təwə etizliklər, Yaazər wə uningə təwə etizliklər berildi.

7

Issakarning əwladliri

¹ Issakarning oqulliri: — Tola, Puah, Yaxub wə Ximron degən tətəylən idi. ² Tolaning oqulliri: — Uzzi, Refaya, Yeriya, Yaħmay, Yibsam wə Samuıldin ibarət, bularning həmmisi jəmət bexi idi. Dawutning zamanida Tolaning adəm sani nəşəbnamilərdə yigirmə ikki ming altə yüz batur jəngqi dəp hatiriləngən. ³ Uzzining oqli Izraqiya idi, Izraqiyaning oqulliri Mikail, Obadiya, Yoel wə Ixiya idi. Bu bəxəyləning həmmisi jəmət bexi idi. ⁴ Nəşəbnamilər boyiqə ular bilən billə hesablanənlərdin jənggiwar ottuz altə ming adəm bar idi; qünki ularning hotun, bala-qaqiliri nahayiti kəp idi. ⁵ Bularning Issakarning barlıq jəmətliri iqidiki batur jəngqi kərindaxliri bilən qoxulup, nəşəb boyiqə tizimə elinənən jəmiy səksən yəttə ming adimi bar idi.

Binyaminning əwladliri

⁶ Binyaminning Bela, Bəkər wə Yədiyayəl degən üç oqli bar idi. ⁷ Belaning Ezbon, Uzzi, Uzziəl, Yərimot wə Iri degən bəx oqli bolup, həmmisi jəmət bexi idi; ularning nəşəbnamilirigə tizimə elinənən jəmiy yigirmə ikki ming ottuz tət batur jəngqi bar idi. ⁸ Bəkərnin oqulliri Zemirah, Yoax, Əliezər, Əlyoyinay, Omri, Yərəmot, Abiya, Anatot wə Alamət idi. Bularning həmmisi Bəkərnin oqulliri bolup, ⁹ jəmət baxliri idi; ularning nəşəbnamilirigə tizimə elinənən jəmiy yigirmə ming ikki yüz batur jəngqi bar idi. ¹⁰ Yədiyayəlnin oqli Bilhan idi; Bilhanning oqulliri Yəux, Binyamin, Əhud, Kənaanah, Zetan, Tarxix wə Ahixahar idi; ¹¹ Bularning həmmisi Yədiyayəlnin əwladliri, jəmət baxliri wə batur jəngqilər idi. Ularning nəşəbnamilirigə tizimlanənlərnin jənggə qikilaydiənliri jəmiy on yəttə ming ikki yüz idi. ¹² Xuppiylar wə Huppiylar bolsa yənə Irning əwladliri idi; Huxiylar Ahərnin əwladliri idi. □

Naftalining əwladliri

¹³ Naftalining oqulliri: Yahziəl, Guni, Yəzər, Xallom; bularning həmmisi Bilhəhning oqulliri idi.

Manassəhning əwladliri

¹⁴ Manassəhning oqulliri: — Uning Suriyəlik tokilidin Asriəl tərələnən; uningdin yənə Gileadning atisi Makir tuşulənən. ¹⁵ Makir Xuppiylar wə Huppiylar arisidinnu ayal alənən (Makirning singlisinin ismi Maakah

□ 7:12 «Ahər» — yaki «Ahiram» («Qəl.» 26:38ni kərün).

idi). Makirning yənə bir əwladining ismi Zəlofihad idi, Zəlofihadning pəkət birnəqqə kizila boləjan. □

¹⁶ Makirning ayali Maakah oşul tuşup, uningəja Pərax dəp at kəyojan; Pəraxning inisining ismi Xərax idi; Xəraxning oşli Ulam wə Rakəm idi.

¹⁷ Ulamning oşli Bedan idi. Bularning həmmisi Gileadning əwladliri; Gilead Makirning oşli, Makir Manassəhning oşli idi.

¹⁸ Gileadning singlisi Həmmoləkəttin İxhod, Abiezər wə Mahalah tuşuləjan. □ ¹⁹ Xemidaning oşulliri Ahiyan, Xəkəm, Likhi wə Aniam idi.

Əfrainning əwladliri

²⁰ Əfrainning əwladliri: Uning oşli Xutilah, Xutilahning oşli Bərəd, Bərədning oşli Taħat, Taħatning oşli Eliadah, Eliadahning oşli Taħat,

²¹ Taħatning oşli Zabad, Zabadning oşli Xutilah idi (Əzər bilən Eliad Gatliklarning qarwa mallirini bulang-talang kılqılı qıxkəndə, xu yərlük Gatliklər tərripidin öltürülgən. ²² Ularning atisi Əfrain bu baliliri üqün heli künlərgiqə matəm tutqəqə, uning buradərliri uningəja təsəlli bərgili kəlgən. ²³ Əfrain ayali bilən billə kəyta bir yastuqqa bax kəyojan. Ayali həmilidar bolup, bir oşul tuşqan; Əfrain uningəja ailəm bala-kəzaşəja yolukti dəp, Bəriyah dəp isim kəyojan. □ ²⁴ Uning kizi Üstün Bəyt-Horon bilən Təwən Bəyt-Horonni wə Uzzən-Xərahni bina kıləjan).

²⁵ Bəriyahning oşli Refah bilən Rəxəf idi; Rəxəfning oşli Teləh, Teləhning oşli Taħan, □ ²⁶ Taħanning oşli Ladan, Ladaning oşli Ammihud, Ammihudning oşli Əlixama, ²⁷ Əlixamaning oşli Nun, Nunning oşli Yəxua idi. □

Əfrainlarning xəhərliri

²⁸ Əfrainlarning zemini wə makanlaxqan yərliri Bəyt-Əl wə uningəja təwə yeza-kəntlər bolup, künqikix tərripidə Naraan, künpetix tərripidə Gəzər bilən uningəja təwə yeza-kəntlər; Xəkəm wə uningəja təwə yeza-kəntlər, taki Gaza wə uningəja təwə yeza-kəntlərgiqə sozulatti.

²⁹ Manassəh kəbilisining zeminiəja tutaxqan yənə Bəyt-Xean wə uningəja təwə yeza-kəntlər; Taanak wə uningəja təwə yeza-kəntlər; Məgiddu wə uningəja təwə yeza-kəntlər; Dor wə uningəja təwə yeza-kəntlərmu bar idi. İsrailning oşli Yüsüpnig əwladliri mana muxu yərlərgə makanlaxqanidi.

Axirning əwladliri

³⁰ Axirning oşulliri: — Yimnah, Yixwah, Yixwi wə Bəriyah; ularning Serah degən singlisimu bar idi. ³¹ Bəriyahning oşli Həbər bilən Malkiəl bolup, Malkiəl Birzawitning atisi idi. ³² Həbərdin Yaflet, Xomər, Hotam wə ularning singlisi Xuya tərəlgən.

□ **7:15 «Makirning singlisi»** — ibraniy tilida «uning singlisi». **«Makirning yənə; bir əwladning ismi...»** — ibraniy tilida «İkkinqisining ismi ...» deyilidu. Pərzimizqə «ikkinqisi» muxu yərdə «(uning) yənə bir əwladı» degən mənədə. □ **7:18 «Gileadning singlisi»** — ibraniy tilida «uning singlisi». □ **7:23 «Bəriyah»** — Bəriyahning mənisi «bala-kəza» bilən baqlıq. □ **7:25 «Bəriyahning oşli»** — ibraniy tilida «uning oşli». Bəzi alimlar «uning» degənni yuqiridiki Xutilahni kərsitidu, dəp karaydu. **«Bəriyahning oşli Refah bilən Rəxəf idi...»** — yaki «Bəriyahning oşli Refah idi, Refahning oşli Rəxəf idi...». □ **7:27 «Yəxua»** — bu «Yəxua» Yəxua pəyoşəmbərdur (muxu yərdə «Yəhəxua» deyilidu).

³³ Yafletning oqulliri Pasah, Bimhal wə Axwat; bular Yafletning oqulliri idi. ³⁴ Xəmərnin oqulliri Ahi, Rohgah, Hubbah wə Aram idi. □ ³⁵ Xəmərnin inisi Hələmning oqli Zofah, Yimna, Xələx wə Amal idi; ³⁶ Zofahning oqli Suah, Harnəfər, Xual, Beri, Imrah, ³⁷ Bezər, Hod, Xamma, Xilxah, Itran wə Bəerah idi. □ ³⁸ Yətərnin oqulliri Yəfunnəh, Pispah wə Ara idi. ³⁹ Ullanin oqulliri Arah, Hanniəl wə Riziya idi. ⁴⁰ Bularning həmmisi Axirning əwladliri bolup, hər kaysisi jəmət baxliri, alamət batur jəngqilər, yobaxqılar idi; ularning jəmətliri boyiqə nəsbənamigə tizimlanoqanda, jənggə qikilaydioqlanliri jəmiy yigirmə altə ming idi.

8

Binyaminning əwladliri — dawami

¹ Binyaminning tunji oqli Bela, ikkinqi oqli Axbəl, üçinqi oqli Aharah, □ ² tətinqi oqli Nohah, bəxinqi oqli Rafa idi. ³ Belaning oqulliri Addar, Gera, Abihud, ⁴ Abixua, Naaman, Ahoah, ⁵ Gera, Xefufan wə Hıram idi.

⁶⁻⁷ Təwəndikilər Əhudning əwladliri: —

Naaman, Ahiyah wə Gera (əslidə ular Gebalıklarning jəmət bexi idi. Gebalıklar Manahatka kəqürüwetilgənidi. Bularni kəqürüwətküqi bolsa Gera idi; uningdin Uzza bilən Ahihud tərəlgən).

⁸ Xaharaim Huxim bilən Baara degən ikki ayalini koyuwətkəndin keyin Moab diyarida oqul pərzənt kərgən. ⁹ Uning Hodəx degən ayalidin Yobab, Zibiya, Mexa, Malkam, ¹⁰ Yəuz, Xakiya, Mirmah degən oqullar tərəlgən; uning bu oqullirining həmmisi jəmət bexi boləjanidi. □ ¹¹ Huximdinmu uningə Abitub, Əlpaal degən oqullar tərəlgən.

¹² Əlpaalning oqulliri Ebər, Mixam wə Xəməd (Xəməd Ono bilən Lod degən ikki xəhərnəni wə ularəqa təwə yeza-kəntlərnəni bina kiləjan), □

¹³ Beriyah wə Xema idi. U ikkisi Ayjalondikilər iqidə jəmət baxliri bolup, Gat ahalisini koqliwətkənidi.

¹⁴ Ahiyo, Xaxak, Yərəmot, ¹⁵ Zəbadiya, Arad, Edər, ¹⁶ Mikail, İxpaq wə Yoha bolsa Beriyahning oqulliri idi.

¹⁷ Zəbadiya, Məxullam, Hizki, Hebər, ¹⁸ İxmeray, Yezliya wə Yobablarning həmmisi Əlpaalning oqulliri idi.

¹⁹ Yakim, Zikri, Zabdi, ²⁰ Əliyənay, Ziltay, Əliyəl, ²¹ Adaya, Beraya wə Ximratlar Ximəynin oqulliri idi.

²² İxpan, Ebər, Əliyəl, □ ²³ Abdon, Zikri, Hənan, ²⁴ Hənaniya, Elam, Antotiya, ²⁵ Efdeah wə Pənuəllər Xaxakning oqulliri idi.

²⁶ Xamxiray, Xehariya, Ataliya, ²⁷ Yaarexiya, Əliya wə Zikrilar Yərohamning oqulliri idi.

□ **7:34 «Xəməd»** — bu Xəməd xühisizki 32-ayətiki «Xəməd»ning wariyanti. **«Xəmərnin oqulliri Ahi, Rohgah...»** — baxqa birhil təjimi: «uning inisi Xəmərnin oqulliri Rohgah...».

□ **7:37 «Itran»** — bəlkim «Yətər»ning baxqa bir xəkli boluxi mumkin (38-ayətni kərüng). □ **8:1**

«Binyaminning tunji oqli Bela, ikkinqi oqli Axbəl, üçinqi oqli Aharah...» — muxu baba Binyaminning əwladlirining nəsbənamisi kəp yərlərdə pəkət bəzi yeza-kəntlər bilən baqlanoqan halda kərünidu. Sawəbi, Binyamin kəbilisidikilər eqir gunah sadir kilip Hudaning kattik jazasiəqa uqriəqandin keyin, pütkül İsrail iqigə tarilip kətkənidi. □ **8:10 «Xakiya»** — yaki «Xobiya».

□ **8:12 «Xəməd»** — yaki «Xəməd». □ **8:22 «İxpan»** — yaki «İxpaq».

²⁸ Yukirikilarning həmmisi nəsəbnamilərdə hatiriləngən jəmət bexi idi; bular həmmisi mətiwərlər bolup, Yerusaleməğa makanlaxқанidi.

²⁹ Gibeonning atisi Jəiyəl Gibeonğa makanlaxқанidi; uning ayalining ismi Maakah idi. □ ³⁰ Uning tunji oşli Abdon, qaloqan oşulliri Zur, Kix, Baal, Nadab, ³¹ Gedor, Ahiyo, Zekar wə Miklot idi; □ ³² Miklottin Ximeya tərəlgən. Bularmu qerindaxliri bilən Yerusalemda qoxna olturuxatti.

³³ Nərdin Kix tərəlgən; Kixtin Saul tərəlgən; Sauldin Yonatan, Malkixua, Abinadab wə Ex-Baal tərəlgən. ³⁴ Merib-Baal Yonatanning oşli idi; Mikah Merib-Baaldin tərəlgən. ³⁵ Mikahning oşulliri Piton, Mələk, Tariya wə Ahaz idi. ³⁶ Ahazdin Yəhoaddah tərəlgən; Yəhoaddahdin Aləmət, Azmawət wə Zimri tərəlgən; Zimridin Moza tərəlgən; ³⁷ Mozadin Binea tərəlgən; Bineaning oşli Rafa, Rafaning oşli Eliasaq, Eliasaqning oşli Azəl idi. ³⁸ Azəlning altə oşli bar idi, ularning ismi Azrikam, Bokeru, Ixmail, Xeariya, Obadiya wə Hənan idi; bularning həmmisi Azəlning oşulliri idi. ³⁹ Azəlning inisi Yexəkning tunji oşlining ismi Ulam, ikkinqi oşlining ismi Yeux, üçinqi oşlining ismi Əlifələt idi. ⁴⁰ Ulamning oşullirining həmmisi batur jəngqi, okyaqi idi; ularning oşulliri wə nəwriliri nahayiti kəp bolup, jəmiy bir yüz əllik idi. Yukirikilarning həmmisi Binyamin əwladliridin idi.

9

¹ Pütkül Israillar nəsəb boyiqə tizimğa elinoqanidi. Mana, ular «Israill padixahlirining hatirisi» degən kitabəğa pütülgəndur.

Babiləğa sürgün boluxtin qaytip Yerusaleməğa makanlaxқан Israillar

² Yəhudalar bolsa asiylik qiloqanliqidin Babiləğa sürgün qilinoqan. Həmmidin awwal qaytip kelip öz zemini wə öz xəhərlirigə makanlaxқанlar bolsa bir qisim Israillar, kaqinlar, Lawiyalar wə ibadəthana hizmətkarlıri idi. □ ³ Yerusaleməğa makanlaxқанlar bolsa Yəhuda qəbilisi, Binyamin qəbilisi, Əfraim qəbilisi wə Manassəh qəbilisidin bir qisimlıri idi. ⁴ Ularning iqidə Yəhudaning oşli Pərazning əwladliridin Utay bar idi; Utay Ammihudning oşli, Ammihud Omring oşli, Omri Imring oşli, Imri Banining oşli idi. ⁵ Xilohning əwladlıri iqidə uning tunji oşli Asaya wə uning oşulliri bar idi. ⁶ Zərahning əwladliridin Yəuel wə ularning uruq-tuoşqanlıri bolup jəmiy altə yüz toqsan adəm bar idi. ⁷ Binyaminning əwladlıri iqidə Həssinuahning əwrisi, Hədawiyaning nəwrisi, Məxullanning oşli Sallu bar idi; ⁸ yənə Yəroqanning oşli Yibniya, Mikring nəwrisi, Uzzining oşli Elah wə Ibiniyaning əwrisi, Reuəlning nəwrisi, Xəfatiyaning oşli Məxullam ⁹ həmdə ularning uruq-tuoşqanlıri bar idi; ular nəsəbnamisi boyiqə tizimlanəğanda jəmiy tokkuz yüz əllik altə adəm idi. Yukirida tiləğa elinoqanlar öz jəmətiğə jəmət bexi idi.

□ **8:29 «Jəiyəl»** — Təwratning grek tilidiki tərijimisi (LXX)də «Jiyəl» tepilidu. □ **8:31 «Miklot»** — «Miklot» Təwratning grek tilidiki tərijimisi (LXX)diki bəzi qəqürmilərdə tepilidu. 32-ayətni kəring. □ **9:2 «ibadəthana hizmətkarlıri»** — ibranıy tilidə «Nətinıylar». Mənisı bəlkim «beoşixlanəqanlar». Ularning əjdadlıri bəlkim «Gibeonluqlar» idi. «Yəxua» 9:27ni kəring.

Yerusaleməda turuxluq kaşınlar

¹⁰ Kaşınlar iqidə Yədaya, Yəhoyarib, Yaşın və ¹¹ Azariya bar idi. Azariya Hudaning öyini baxkuroşuqi bolup, Hılkiyaning oşli, Hılkiya Məxullamning oşli, Məxullam Zadokning oşli, Zadok Merayotning oşli, Merayot Ahitubning oşli idi. ¹² Yənə Malkiyaning əwrisi, Paxhurning nəwrisi, Yərohamning oşli Adaya həmdə Adiyəlning oşli Maasay bar idi; Adiyəl Yahzərahning oşli, Yahzərah Məxullamning oşli, Məxullam Məxillemiting oşli, Məxillemit Immərnin oşli idi. ¹³ Ularning kərindaxliri həmmisi jəmət baxliri bolup, jəmiy bir ming yəttə yüz atmix adəm idi; ularning həmmisi Hudaning öyidiki hizmətlərnə kılıxka bekitilgən iktidarlık kixilər idi.

Yerusaleməda turuxluq Lawiylar

¹⁴ Lawiy kəbilisidin Mərarining əwladliri iqidə Haxabiyaning əwrisi, Azrikamning nəwrisi, Haxxubning oşli Xemaya bar idi; ¹⁵ Yənə Bakbakkar, Hərəx, Galal və Asafning əwrisi, Zikrining nəwrisi, Mikaning oşli Mattaniya; ¹⁶ yənə Yədutunning əwrisi, Galalning nəwrisi, Xemayaning oşli Obadiya həmdə Əlkanahning nəwrisi, Asaning oşli Bərəkiya bar idi; bularning həmmisi Nitofatlıklarning yeza-kəntlirigə makanlaxkanıdi.

Lawiylarning wəzipiliri

¹⁷ Dərwaziwənlər Xallum, Akkub, Talmon, Ahiman və ularning kərindaxliri idi; Xallum ularning bexi idi. ¹⁸ Ular taki həziroşiqə xərək tərəptiki «padixahning dərwazisi»da *dərwaziwənlilik* kılıp kəlməktə; ular ilgiri Lawiylarning qedirgahıda dərwaziwənlilik kılıqanıdi.

¹⁹ Korəning əwrisi, Ebiasafning nəwrisi, Korahning oşli Xallum həmdə uning atising jəmətidiki kərindaxliri bolqan Korahiyalar *Hudaning öyining* hizmitini baxkurattı, qedirning ixiklirini baqattı; ularning atabowiliri əslidə Pərwərdigarning qedirgahını baxkuruxka qoyuloqan, *ibadət* qedirining ixikini baqqanıdi. □ ²⁰ Ilgiri Əliazarning oşli Finihas ularning yolbaxqisi bolqan; Pərwərdigar uning bilən billə bolqan. ²¹ Məxələmiyaning oşli Zəkəriya bolsa jamaət qedirining dərwaziwəni bolqanıdi.

²² Dərwaziwənlikkə tallanoqan bu kixilər jəmiy ikki yüz on ikki kixi idi; ular öz yeza-kəntliridə, nəşəbliri boyiqə tizimlanoqan (əslidə Dawut və aldin kərgüqi Samuil ularni amanət kılınoqan wəzipilirigə bekitkənidi).

²³ Ular və ularning əwladliri Pərwərdigarning öyi, yəni muqəddəs qedirning ixik-dərwazilirini bekişka bekitilgənidi). □

²⁴ Xərkiy, qərbiy, ximaliy və jənubiy ixik-dərwaziliridə dərwaziwənlər bekitilgənidi. ²⁵ Ularning yeza-kəntlərdə olturuxluq kərindaxliri bolsa hər yəttə kündə nəwət boyiqə kelip ular bilən birgə hizməttə bolattı. ²⁶ Tət dərwaziwən begi Lawiylardin idi; ularoşa tapxuruloşini Pərwərdigarning öyidiki ambar-həzinilərnə bekiş idi. ²⁷ Bekiş məs'uliyiti ularning üstidə

□ **9:19 «qedir»** — «qedir» muxu yərdə Hudaning kaytidin quruloqan öyini kərsitixi kərək. **«Pərwərdigarning qedirgahı»** — muxu yərdə bəlkim muqəddəs ibadət qedirining özini əməs, bəlkı Israillar qəl-bayawanda kezip yürginidə «muqəddəs qedir»ning ətrapidikı Lawi-kaşınların qedirgahını kərsitixi mümkün. □ **9:23 «Pərwərdigarning öyi, yəni muqəddəs qedir»** — muxu yərdə Dawut dəwrıdiki «muqəddəs qedir» həmdə xundakla Sulayman quruloqan keyinki muqəddəs öyni kərsitixi kərək.

bolajaqqa, ular keqida Pərwərdigarning öyining ətrapidiki orunlirida turatti həmdə hər künü ətigəndə ixik-dərwazilarni eqixka məs'ul idi.

²⁸ Ulardin bir kısmi *ibadathana* hizmitidə ixlilitidioğan əswab-üskünilərgə məs'ul idi; ular sanap əpqikip, sanap əpkirip qoyatti. ²⁹ Ularning yənə bir kısmi tapxuruləşini boyiqə qaqa-kuqilar wə muqəddəs jaydiki barliq əswab-üskünilər, xundakla aq un, xarab, zəytun meyi, məstiki wə huxbuy buyumlarəqa məs'ul idi. ³⁰ Kaşinlarning oqulliridin bəzilər huxbuy buyumlardın ətir yasaytti. ³¹ Lawiylardın Mattitiah, yəni Korahıylardın Xallumning tunji oşlining wəzipisi kəzan neni etixkə məs'ul idi. ³² Ularning kərindaxliri, Kohatning əwladliri iqidə «təkdım nan»əqa məs'ul bolup, hər xabat künü tizidioğanəqa nanlarni təyyarlaytti. ³³ Lawiylarning jəmət baxliri boləğan nəoşmiqilər ibadəthanidiki öylərdə turup, baxka hizmətlərnı kılmay, keqə-kündüz öz ixliri bilənla bolatti. ³⁴ Yükiridiki kixilərnıng həmmisi Lawiylar iqidiki yolbaxqılar bolup, həmmisi öz nəşəbi boyiqə jəmət bexi idi; bularning həmmisi Yerusalemda turatti.

Saulning ata-bowiliri, Jəiyəlning əwladliri

³⁵ Gibeonning atisi Jəiyəl Gibeonəqa makanlaxkanıdi. Uning ayalining ismi Maakah idi. ³⁶ Uning tunji oşli Abdon, kaləğan oşulliri Zur, Kix, Baal, Nər, Nadab, ³⁷ Gedor, Ahiyo, Zəkəriya wə Miklot idi. ³⁸ Miklottin Ximeyam tərəlgən. Bularmu əzlrining kərindaxlirining yenida Yerusalemda koxna olturuxatti. □

³⁹ Nərdin Kix tərəlgən, Kixtin Saul tərəlgən, Sauldin Yonatan, Malkixuya, Abinadab wə Ex-Baal tərəlgən. ⁴⁰ Merib-Baal Yonatanning oşli idi; Merib-Baaldin Mikah tərəlgən. □ ⁴¹ Mikahning oşulliri Piton, Mələk, Tahriya wə Ahaz idi. □ ⁴² Ahazdın Yarah tərəldi; Yarahdın Aləmət, Azmawət wə Zimri tərəlgən. Zimridin Moza tərəlgən; □ ⁴³ Mozadın Binea tərəlgən; Bineaning oşli Refaya, Refayaning oşli Eliasaş, Eliasaşning oşli Azəl idi. □

⁴⁴ Azəlning altə oşli bar idi, ularning ismi Azrikam, Bokeru, Ixmail, Xeariya, Obadiya wə Hənan idi; bularning həmmisi Azəlning oşulliri.

10

Saul wə uning oşullirining kətl kılınixi *1Sam. 31:1-13*

¹ Filistiylər Israillarəqa hujum kiliwidi, Israillar Filistiylərnıng aldidin qaçti, ular Gilboa teqida kirip yökətildi. ² Filistiylər Saul bilən uning oşullirini tap besip qoşlidi; ular ahiri Saulning oşulliridin Yonatan, Abinadab, malki-xualarni urup öltürdi. ³ Sauləqa qarxi jəng intayin xiddətlik boldi; okyaqılar Sauləqa yetixip okya etip uni yarilandurdi. □ ⁴ Andın Saul yaraq kətürgüqisigə: Kiliqingni suqurup meni sanjip öltürüwətkin; bolmisa bu hətnisizlər kelip meni sanjip, meni horlukka qoyuxi mumkin, dedi. Ləkin yaraq kətürgüqisi intayin qorkup ketip, unimidi. Xuning bilən Saul kiliqni elip üstigə özini taxlıdi.

□ **9:38 «Ximeyam»** — 8:32də «Ximeya». □ **9:40 «Merib-Baal»** — «2Sam.» 4:4də «Məfiboxəl». □ **9:41 «Tahriya»** — 8:35də «Tariya». □ **9:42 «Yarah»** — 8:36də «Yəhoəddah». □ **9:43 «Refaya»** — 8:36də «Rafa». □ **10:3 «Okyaqılar Sauləqa yetixip okya etip uni yarilandurdi»** — yaki «okyaqılar Sauləqa yetixip, u okyaqılardın azablandı».

5 Yaraş ketürgüçisi Saulning ölginini körüp, umu ohxaxla özini qiliqning üstigə taxlap uning bilən təng öldi. 6 Xuning bilən Saul, üq oşli həm pütün ailisidikilər xu kündə birakla öldi. 7 Əmdi wadida turşan İsrailar əskərlirining kaçqanlığını wə Saul bilən oşullirining ölginini kerginidə, ular xəhərlirini taxlap kaçtı, Filistiyələr kelip u jaylarda orunlaxtı.

8 Əmdi xundak boldiki, ətisi Filistiyələr öltürülgənlərnin kiyim-keçəklirini salduruwalqılı kəlgəndə Gilboa teşida Saul bilən oşullirining ölük yatqanlığını kərdi-də, 9 kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraşlırini elip kətti həmdə bularni Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə apirip, öz butlirişə wə həlkə hux həwər yətküzdi. □ 10 Ular Saulning sawut-yaraşlırini ularning buthanisida qoyup, kallisini Dagon buthanisışə esip koydi.

11 Əmdi Yabəx-Gileadda olturuşqılar Filistiyələrnin Saulşə barlik kılşanlirini anglişanda 12 ularning iqidiki həmmə baturlar atlinip, Saul bilən oşullirining jəsətlirini elip, ularni Yabəxə kayturup kelip, Yabəxtiki dub dərihining tüwigə dəpnə kildi wə yəttə kün roza tutti.

13-14 Xuning bilən Saul Pərwərdigəşə kılşan wapasizlikü üqün öldi; u Pərwərdigərnin səz-kalamışə kirməy wə həttə Pərwərdigərnin yol sorimay, bəki palqi jinkəxnin yenışə berip uningdin yol sorışanidi. Xunga Pərwərdigə uni öltürüp, padixahlikini Yəssəning oşli Dawutka ətküzüp bərdi.

11

Dawutning Yəşudiyəşə padixah boluxka məsih kılinoşanliki

2Sam. 5:1-10

1 U qəşda barlik İsrail jamaiti Həbronşə kelip Dawutning kəşışə yioşilixip: «Kərisila, biz əzlrining ət-səngəkliridurmiz! 2 Burun Saul bizning üstimizdə səltənət kılşandimu İsrail həlkigə jənggə qikip-kirixkə yolbaşqı bolşan əzleri idila. Əzlrining Hudaliri bolşan Pərwərdigərmu əzlrigə: — Sən Mening həkim İsrailning padışisi bolup ularni bəkisən wə İsrailning əmiri bolisən, dəşanidi» — dedi.□

3 Xuning bilən İsrail aqsakallirining həmmisi Həbronşə kelip padixah Dawutning kəşışə kelixti; Dawut Həbronda Pərwərdigərnin aldidə ular bilən bir əhdə tüzuxtı. Andin ular Pərwərdigərnin Samuilning wastisi bilən eytkini boyiqə, Dawutni Məsih kılıp, İsrailni idarə kılıxka padixah kılıp tiklidi.■

Dawutning Yerusalemini ixəşal kılıxi

4 Dawut bilən barlik İsrail həlki Yerusalemişə kəldi (Yerusalem xu qəşda «Yəbus» dəp atilatti, zemindiki aşalə bolşan Yəbusiyələr xu yərdə turatti).

5 Yəbus aşalisi Dawutka: «Sən bu yərgə həşqəşan kirəlməşən!» dedi. Biraş Dawut Zion dəşən qəroşanni aldi (xu yər «Dawutning xəşiri» dəpmu

□ 10:9 «...kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraşlırini elip kətti həmdə bularni Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə apirip...» — yaki «...kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraşlırini elip kətti həmdə əqlərnə Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə əwətip, ... hux həwər yətküzdi». □ 11:2 «jənggə qikip-kirixkə yolbaşqı» — ibranıy tilidə «İsrailning qikixidə həm kirixidə ularşə bəxlişəşqı idila» dəşənlik bilən ipadiliniş, İsrailning barlik paalişətlirini kərsitidu. ■ 11:3 1Sam. 16:1, 13; 2Sam. 5:3

atididu). □ 6 Dawut: «Kim aldi bilən Yəbusiyalarəja hujum kılsa, xu kixi yolbaxçı wə sərdar bolidu» dedi. Zəruiyaning oqli Yoab aldi bilən atlinip qikip, yolbaxçı boldi. 7 Dawut qorqanda turatti, xunga kixilər u qorqanni «Dawut xəhəri» dəp ataxti. 8 Dawut xəhərni Millodin baxlap tət ətrapidiki sepiliyoqə yengiwaxtin yasatti; xəhərning qaloan qismini Yoab yasatti. □ 9 Dawut kündin kungə kudrət tapti, qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar uning bilən billə idi.

Dawutning palwanliri

2Sam. 23:8-39

10 Təwəndikilər Dawutning palwanliri iqidə yolbaxqılar idi; ular Pərwərdigarning Israiləja eytkən sözi boyiqə pütkül Israil bilən birlixip, Dawutning padixahlikini mustəhkəm kılip, birliktə uni padixah kılixkə küqidi.

11 Təwəndikilər Dawutning palwanlirining tizimlikı boyiqə hatiriləngəndur: —

Həkmoneylardin boləjan Yaxobiam yolbaxqılar iqidə bexi idi; u nəyisini pikiritip bir kətimdila üq yüz adəmni öltürgən. □ 12 Uningdin qalsa Ahohiy Dodoning oqli Əliazar bolup, u «üq palwan»ning biri idi; 13 İlgiri Filistiyələr Pas-Dammında jəng kılixkə yiojələnda, u Dawut bilən u yərdə idi. U yərdə arpa əsüp kətkən bir etizlik bolup, həlk Filistiyələning aldidin bədər kaqkanidi; 14 ular bolsa etizlikning otturisida turuwelip, həm etizlikni qoojəjan, həm Filistiyələni tarmar kıləjan; Pərwərdigar ənə xu yol bilən ularni qəyət zor qələbigə erixtürgən. □

15 Ottuz yolbaxçı iqidin yənə üqəylən Koram taxliktiki Adullamning qarəja quxüp Dawutning yenəja kəldi. Filistiyələning qoxuni bolsa «Rəfayim jiləsi»da bargah qurəjanidi. 16 Bu qəqda Dawut qorqanda, Filistiyələning qarawulqahı Bəyt-Ləhəmdə idi. 17 Dawut ussap: «Ah, birsi manga Bəyt-Ləhəmnıng dərwazisining yenidiki kuduktin su əkilip bərgən bolsa yahxi bolatti!» dewidi, 18 bu üq palwan Filistiyələning ləxkərgahidin bəşüp ətup, Bəyt-Ləhəmnıng dərwazisining yenidiki kuduktin su tartti wə Dawutka elip kəldi; ləkin u uningdin iqkili unimidi, bəlki suni Pərwərdigarəja atap təküp: 19 «Hudayim bu ixni məndin neri kılsun! Mən həyatining həwptə kəlixəja qariməjan bu kixiləning kənişi iqsəm qəndak bolidu? Qünki buni ular həyatining həwptə kəlixəja qarimay elip kəlgən!» dedi. Xunga Dawut bu suni iqkili unimidi. Bu üq palwan kıləjan ixlar dəl xular idi.

20 Yoabning inisi Abixay üqining bexi idi; u üq yüz adəm bilən qarxilixip nəyisini pikiritip ularni öltürdi. Xuning bilən u bu «üq palwan» iqidə nami qikkanidi. □ 21 U muxu «üq palwan» iqidə həmmidin bək hərmətkə

□ 11:5 «Zion degən qorəjan» — «Zion» Yerusalemning iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim qorəjan selinip turatti. Keyin ibadəthanımı Zionda qurələjan. □ 11:8 «Millo» — «pələmpəylik yərgə» degən mənədə boluxi mumkin. □ 11:11 «yolbaxqılar iqidə» — bu ibarining baxkə hil tərjimisi «ottuzi iqidə» □ 11:14 «Ular bolsa etizlikning otturisida turuwelip,...

Pərwərdigar ... Uları qəyət zor qələbigə erixtürgən — muxu ayəttə «ular» bəlkim Dawut wə «üq palwan»ni kərsitidu. «2Sam.» 23:11-12də Əliazarning awwal bu jəngni baxləjanlıki kərsitilidu. □ 11:20 «...Xuning bilən u bu «üq palwan» iqidə nami qikkanidi» — bu ayətnıng yənə bərnəqqə hil tərjimisi bar. 21-ayəttiki izahətnı kərüng.

sazawər boloqan bolsimu, lekin yənıla awwalkı üqəyləngə yətməytti. □

²² Yəhoyadaning oqli Binaya Kabzəəldin bolup, bir batur palwan idi; u kəp kəltis ixlarni kילוqan. U Moabiy Ariəlning ikki oqlini əltürgən. Yənə kər yaşqan bir kuni azgaləqə qūxūp, bir xirni əltürgənidi. □

²³ U yənə kəlida bəpkarning oqidək bir nəyzi bar, boyining egizliki bəx gəz kelidoqan bir Misirlikni kətl kildi; u bir həsa bilən uningəqə hujum kilip, uning nəyzisini kəlidin tartiwelip əz nəyzi bilən əltürdi.

□ ²⁴ Yəhoyadaning oqli Binaya mana bu ixlarni kילוqan. Xuning bilən üq palwan iqidə nam qikəroqanidi. □ ²⁵ Mana, u heliki ottuz palwandinmu bəkrək xəhrət kəzənoqan bolsimu, lekin aldinki üq palwanəqə yətməytti. Dawut uni əzining pasiban begi kilip təyinigən.

²⁶ Koxundiki palwanlar bolsa: —

Yoabning inisi Asahəl, Bəyt-Ləhəmlik Dodoning oqli Əlhanan,

²⁷ Hərorluk Xammot, Pilonluk Hələz, ²⁸ Təkoalik İkkəxning oqli Ira,

Anatotluk Abiezər, ²⁹ Huxatlik Sibbəkay, Ahoqluk İlay, □ ³⁰ Nitofatlik

Maħaray, Nitofatlik Baanahning oqli Hələb, ³¹ Binyamin əwladliridin

Gibeahlık Ribayning oqli İttay, Piratonluk Binaya, ³² Gaax wadiliridin

kəlgən Huray, Arbatlik Abiyəl, □ ³³ Baharumluk Azmawət, Xalbonluk

Elyahba, ³⁴ Gizonluk Həxəmning oqulliri, Hərarlik Xagingning oqli

Yonatan, □ ³⁵ Hərarlik Sakarning oqli Ahiyam, Urning oqli Elifal,

³⁶ Məkəratlik Həfər, Pilonluk Ahiyah, ³⁷ Kərməlik Həzro, Əzbayning oqli

Naaray, ³⁸ Natanning inisi Yoel, Həgrining oqli Mibħar, ³⁹ Ammonluk

Zəruyaning oqli Yoabning yaraş kətürğūqisi boləqan Bəerotluk

Naħaray, ⁴⁰ İtrilik Ira, İtrilik Garəb, ⁴¹ Hittiy Uriya, Aħlayning oqli Zabad,

⁴² Rubən kəbilisidin Xizaning oqli, Rubənlər iqidə yəlbəxqi boləqan Adina

wə uningəqə əgəxkən ottuz adəm, ⁴³ Maakahning oqli Hənan, Mitnilik

Yoxafat, ⁴⁴ Axtaratlik Uzziya, Aroerlik Hotamning oqli Xama bilən Jəiyəl,

⁴⁵ Ximringning oqli Yediyaəl bilən uning inisi tizilik Yoha, ⁴⁶ Maħawilik

Əliyəl, Əlnaamning oqulliri Yəribay bilən Yoxawiya, Moablik Yitma, □

⁴⁷ Əliyəl, Obəd wə Məzobalik Yaasiyəllərdin ibarət idi.

12

Dawutqa bəkiənoqan Binyamin palwanliri

¹ Dawut kixning oqli Saulning besimi səwəbidin Ziklagda yoxurunup yatqan qəşqəda munu kixilər Dawutning yenioqə kelixti (ularning həmmisi

□ **11:21 «Xuning bilən u bu «üq palwan» iqidə nami qikəkanidi. U muxu «üq palwan» iqidə həmmidin bək hərmətkə sazawər boləqan bolsimu, lekin yənıla awwalkı üqəyləngə yətməytti»** — 20-21-ayətning bəxkə birhil təjimis: — «Xuning bilən u «üq palwan» bilən təng xəhrət kəzənoqan. U «üq palwan»din ikki həssiləp hərmətkə igə boləqan wə ularning bəxi boləqan bolsimu, lekin ulardin biri bolmidi». Əmma bizningə təjimiziz «2Sam.» 23:18-19gə mas kelidu. □

11:22 «Moabiy Ariəlning ikki oqli» — yənə birhil təjimis: — «Moabtiki ikki xir...» yəki «Moabtiki ikki xirdək kixini...». □ **11:23 «bəx gəz»** — ikki metrdin artuq (2.2 metr).

□ **11:24 «üq palwan iqidə nam qikəroqanidi»** — yəki «üq palwan bilən təng nam qikəroqanidi». □ **11:29 «Sibbəkay»** — yəki «Məbbunay» («2Sam.» 23:27ni kəring). □ **11:32 «Huray»** — «2Sam.» 23:31da «Hidday». □ **11:34 «Həxəmning oqulliri»** — yəki «Yaxəning oqulliri» («2Sam.» 23:33ni kəring). □ **11:46 «...Moablik Yitma»** — bu tizimlikte birnəqə Yəhudiy əməslər — məsilən, Ammonluk Zələk, Hittiy Uriya wə Moablik Timna bar.

Dawutka jəng kilixta yardım bərgən baturlardin idi; ² oqya bilən qorallanojan bolup, ong kəli bilənmu, sol kəli bilənmu oqya wə saloqa atalaytti; ular Saulning Binyamin kəbilisidin boləjan tuoşkanliri idi): ³ — ularning yolbaxqisi Ahiezər, andin qalsə Yoax bolup, ikkisi Gibeahlük Xemaahning oşli idi; yənə Azmawətning oşli Yəziyə bilən Pələtmu; yənə Bərakah bilən Anatotlük Yəhu, ⁴ Gibeonlük Yixmayamu bar idi. Yixmaya «ottuz palwan» iqidə batur bolup xu ottuzioqa yetəkqilik kiloquqi idi; yənə Yərəmiya, Yaħaziyəl, Yoħanan wə Gədəratlik Yozabad, ⁵ Əluzay, Yərimot, Bialiya, Xəməriya, Haruflük Xəfatiya, ⁶ Korahlükərdin boləjan Əlkanah, Yixiya, Azarəl, Yoezər wə Yaxobiamlar; ⁷ yənə Gədorlük Yəroħamning oşli Yoelah bilən Zəbadiya bar idi.

Dawutka bekiənojan Gad palwanliri

⁸ Gad kəbilisidin bəzilər qəldiki qoroqanoqa berip Dawutka bekindi. Ularning həmmisi jənggə mahir, kəlkan wə nəyzə bilən qorallanojan batur jəngqilər idi; ularning turki bəəyni xiroqa, qakқанliki bəəyni taşdiki bəkəngə ohxaytti. ⁹ Ularning birinçisi Ezər, ikkinçisi Obadiya, üçinçisi Eliab, ¹⁰ tətinqisi Mixmannah, bəxinçisi Yərəmiya, ¹¹ altinqisi Attay, yəttinçisi Əliyəl, ¹² səkkizinçisi Yoħanan, tokkuzinçisi Əlzabad, ¹³ oninçisi Yərəmiya, on birinçisi Makbannay idi. ¹⁴ Bularning həmmisi Gad kəbilisidin, qoxun iqidə sərdarlar idi; əng kiqiki yüz ləxkərgə, əng qongı ming ləxkərgə yetəkqi idi. □ ¹⁵ Birinçiq ayda, İordan dəryasi texip kiəraqtin axқан qəşda, dəryadin oşup, xərkkə wə oşərbkə karaydıəjan barlik jiloqlardikilərnə tiripirən kilip qaquroqanlar dəl muxu adəmlər idi. □

Dawutka bekiənojan Binyaminlar wə Yəhudalar

¹⁶ Binyamin kəbilisi bilən Yəhuda kəbilisidinmu kixilər qoroqanoqa kelip Dawutka bekiənojan. ¹⁷ Dawut qikip ularni qarxi elip: «Əgər silər tinqlik niyitidə mənə yardım berixkə kəlgən bolsanglar, silər bilən bir jan bir dil bolimən, ləkin kollirimda həq nahəqlik bolmiojan menə duxmənlimingə setiwətməkqi bolsanglar, ata-bowilirimning Hudasi buni nəzirigə elip həküm qikəroqay!» — dedi.

¹⁸ Bu qəşda Hudaning Rohi həliki ottuz palwanning yolbaxqisi Amasayoqa quxiwidi, u:

«Ah Dawut, biz sanga bekindukmiz;
Ah Yəssəning oşli, biz sən bilən billidurmiz;
Əzənggə aman-tinqlik, aman-tinqlik boləyay!
Sanga yardım bərgüqilərgimü aman-tinqlik boləyay!
Qünki sening Hudaying sanga mədətkardur»
Xuning bilən Dawut ularni elip kəlip, «zərbidar ətrət baxlikliri» kildi. □

Dawutka bekiənojan Manassəhlər

¹⁹ Dawut ilgiri Filistiylər bilən birliktə Sauloqa qarxi uruxka atlanəqanda, Manassəh kəbilisidiki bəzilər Dawut tərəpkə oşti (ləkin ular *Filistiylərgə* yardım bərmidi, qünki Filistiylərnəning əmiriliri: «Dawut əz oşojisi Saul tərəpkə oşup ketixi mumkin, undaqta bəximiz kətməy qalmaydu!» dəp

□ **12:14** «Əng kiqiki yüz ləxkərgə, əng qongı ming ləxkərgə yetəkqi idi» — baxka birhəl tərjimisi: «əng kiqiki yüz adəmgə, əng qongı ming adəmgə yetiytti». □ **12:15** «birinçiq ay» — Mart yaki Aprel. □ **12:18** «Hudaning Rohi» — muxu yərdə ibranıy tilida pəkət «Roh» deyilidu.

məslihetlixişip ularni qayturup kətməkqi boləjanidi). □ 20 Dawut Ziklagka qaytip barəjanda, Manassəh kəbilisidiki Adnah, Yozabad, Yədiyayəl, Mikail, Yozabad, Elihu, Ziltaylar kelip uningəja qoxuldi. Bularning həmmisi Manassəh kəbilisining mingbexiliri idi. 21 Ular Dawut qarəqçilarəja qarxi jəng kəloqanda uningəja yardəmləxti; ularning həmmisi batur palwanlar, qoxundiki yobaxçilar idi. □ 22 Qünki xu künlərdə Dawutka yardəm berix üqün hər küni adəmlər kelip qoxulup, huddi Hudaning qoxunidək zor bir qoxun bolup kətkənidi.

Dawutka kelip qoxulojan qoxunlar

23 Pərwərdigarning səz-kalami əməlgə axurulup, Saulning padixahlıqini Dawutka elip bərməkqi boləjan qorallanojan jəngçilər yobaxçiliri bilən Həbronəja, uning yenioja kəldi. Ularning sani təwəndikiqə: —

24 Yəhudalardin kəlkan wə nəyzə bilən qorallanojanlar jəmiy altə ming səkkiz yüz kixi bolup, həmmisi jənggə təyyarlanəjanidi. 25 Ximeonlardin jənggə təyyarlanəjan batur jəngçilər jəmiy yəttə ming bir yüz kixi, 26 Lawiylardin jəmiy tət ming altə yüz kixi; 27 Yəhoyada Hərunlarning jəmət bəxi bolup, uningəja əgəxkənlər jəmiy üq ming yəttə yüz kixi idi. 28 Yənə yax bir batur jəngçiqi Zadok wə uning jəmətəidin yigirmə ikki yobaxçiqi bar idi. 29 Binyaminlardin, Saulning uruk-tuoqanliridinmu üq ming kixi bar idi; xu qəoqka kədər bularning kəpinçisi Saul jəmətini qollap kəlməktə idi.

30 Əfrainlardin, öz jəmətəliridə yüz-abroy tapқан batur əzimətlər jəmiy yigirmə ming səkkiz yüz kixi idi. 31 Manassəh yerim kəbilisi iqidə nami pütülgən, Dawutni padixah qilip tikləxkə kəlgənlər jəmiy on səkkiz ming kixi idi. 32 Issakarlardin zaman-wəziyətni qüxinidəjan, Israilning kəndəq kəlixə kerəklikini bildiojan yobaxçilar jəmiy ikki yüz kixi idi; ularning həmmə kerəndəxliri ularning əmrigə boysunatti. 33 Zəbulunlardin jənggə təyyarlanəjan, hərhil qoral-yarəoqlar bilən qorallanojan, ala kəngüllük qilməydiəjan, Dawutning yardimigə kəlgən jəmiy əllik ming kixi idi. 34 Naftalilardin yobaxçiqi boləjan ming kixi bar idi; ularəja əgixip qəlioja kəlkan wə nəyzə əlojanlar jəmiy ottuz yəttə ming kixigə yəttətti. 35 Danlardin jənggə təyyarlanəjan jəmiy yigirmə səkkiz ming altə yüz kixi idi. 36 Axirlardin jənggə qikip qoxun sepigə atlinixkə təyyar boləjan jəmiy kirik ming kixi idi. 37 İordan dəryasining xərk təripidiki Rubən kəbilisi, Gad kəbilisi wə Manassəh yerim kəbilisidin qəlioja hərhil qoral-yarəoqlar elip jənggə təyyarlanəjan jəmiy bir yüz yigirmə ming kixi idi.

38 Yukirida tiləja elinəjan bu əzimətləarning hərbiy yürüxi təxki bolup, Dawutni pütkül Israil üstigə padixah qilip tikləx üqün bir jan bir dil bolup, Həbronəja kəlixkənidi; qəlojan Israilarmu bir niyət bir məqsəttə Dawutni padixah qilip tikləməqqi boluxkənidi.

39 Ular xu yərdə Dawut bilən üq kün billə yəp-iqip oşizalandi, qünki ularning kerəndəxliri ularəja təyyarlap qoyuxkənidi. 40 Ularning əpçürisidiki həlkələr, hətta Issakar, Zəbulun wə Naftalilarning zəminidikilər exək, təgə, qəqir wə kalilarəja artip ularəja nəhayiti kəp ozukluk elip kəlgən; ular

□ 12:19 «Ular Filistiyərgə yardəm bərmidi, qünki Filistiyələarning əmirliri: «Dawut öz oşojisi Saul tərəpkə otüp ketixi mumkin, undəktə bəximiz kətməy qəlməydu!» dəp məslihetlixişip ularni qayturup kətməkqi boləjanidi» — «1Sam.» 29:4ni kərüng. □ 12:21 «Ular Dawut qarəqçilarəja qarxi jəng kəloqanda uningəja yardəmləxti» — kəzdə tutqini bəlkim «1Sam.» 30-babta hatiriləngən ixlar; xu qəoqda Dawut Amalək qarəqçiliriəja hujum qiləjan.

zor miqdarda un, ənjür poxkili, üzüm poxkili, xarab, zəytun meyi və nuroqun koy-kalilarni yətküzüp berixkənidi; pütkül Israil xad-huramliqqa qəmgənidi.

13

Əhdə sanduqining apirilixida boləjan balayi'kaza 2Sam. 6:1-11

¹ Dawut mingbexi, yüzbexi və barliq yolbaxqilar bilən məsliħətləxti; ² andin pütün Israil ammisiəja: «Əgər silər maqul kərsənglar, xundakla bu ixni Hundayimiz Pərwərdigardin dəp bilsənglar, biz Israilning zeminlirining hərəkaysi jayliriəja xu yərdə kaləjan kərindaxlirimizəja həmdə ular bilən billə xəhərlərdə və etizliklirida turuwatqan kaħin həm Lawiylarəja muxu yərgə yiojilix toqruluk adəm əwətəyli. ³ Biz Hundayimizning əhdə sanduqini məxəgə yətkəp kələyli; qünki Saulning künliridə heqkaysimiz *əhdə sanduqi* aldida Hudadin yol sorap baqmıduq» dedi. ⁴ Bu ixni pütün amma toqra tapkaqqa, həmməylən maqul boluxti. ⁵ Xunga Dawut Misirning Xihor dəryasidin tartip Hamat eoizioziqə boləjan pütkül Israil həlkini qakirtip kelip, Hudaning əhdə sanduqini Kiriət-Yearimdin yətkəp kəlməqci boldi. ⁶ Andin Dawut bilən pütkül Israil Hudaning əhdə sanduqini yətkəp kelix üqün Baalahqa, yəni Yəhudaəja təwə boləjan Kiriət-Yeariməja kəldi; ikki kerubning otturisida olturoquci Pərwərdigar bu əhdə sanduqi üstigə Öz namini kəyojanidi. ⁷ Ular Hudaning əhdə sanduqini Abinadabning əyidin elinoqan yengi bir hərwiəja qoydi; Uzzaħ bilən Ahiyo hərwini həydidi. ⁸ Dawut bilən barliq Israil jamaiti Hudaning aldida hə dəp nəoqmə-nawa kılıp, qiltar, təmbur, dap, qanglar və kanay-sunaylar qalatti. ⁹ Ləkin ular Kidon haminiəja kəlgəndə kalilar aldioə müdürəp ketip yikiloənda Uzzaħ əhdə sanduqini yəliwalay dəp kolini uningəja sozdi. ¹⁰ Uzzaħning əhdə sanduqiəja kəli təgkənliki üqün, Huda uningəja oşəzəplinip uni urup oltürdi. Xuning bilən Uzzaħ xu yərdə Hudaning aldida öldi. ¹¹ Ləkin Dawut Pərwərdigarning Uzzaħning tenini bəskənlikiə qəqqılandi və u yərnə «Pərz-Uzzaħ» dəp atidi; u yər takı həziroziqə xu nam bilən atilip kəlməktə. ¹² Xu küni Dawut Hudadin kərkup: «Mən zadi qandaq kılıp Hudaning əhdə sanduqini bu yərgə yətkəp kələləymən?» dedi. ¹³ Xunga Dawut əhdə sanduqini əzi turuwatqan «Dawut xəhiri»gə yətkəp kəlməy, Gatlik Obəd-Edomning əyigə apirip qoydi. ¹⁴ Hudaning əhdə sanduqi Obəd-Edomning əyidə üq ay turdi; Pərwərdigar Obəd-Edomning ailisini və uning barliq təəllukatlırini bərikətlidi.

□ **13:5 «Misirning Xihor dəryasidin tartip Hamat eoizioziqə»** — jənuhtin ximaloziqə Israilning pütkül zeminini kərsitidu. «Hamat eoizi» degənniing baxka hil tərjimisi: «Libo-Hamat».

□ **13:7 «Ular Hudaning əhdə sanduqini Abinadabning əyidin elinoqan yengi bir hərwiəja qoydi»** — yaki «ular Hudaning əhdə sanduqini yengi bir hərwiəja koyup, uni Abinadabning əyidin elip qıktı». □ **13:10 «Uzzaħning əhdə sanduqiəja kəli təgkənliki üqün, Huda uningəja oşəzəplinip uni urup oltürdi»** — muqəddəs kanun boyiqə pəxət kaħinlar əhdə sanduqiəja kol təgküzüxkə və uni kətürüxkə bolatti. Uni kala hərwisi üstigə koyuxka bolmaytti. Xunga Dawut və pütkül Israillar muxu ixta əyiblik idi. □ **13:11 «Pərz-Uzzaħ»** — mənisi «Uzzaħəja bəşüp kirix».

14

Tur padixahı Dawutning orda selixioja yardəmlixidu 1Sam. 5:11-25

¹ Tur padixahı Hıram Dawut bilən kərüxüxkə əqlilərnı, xundakla uning üqün orda selixka kedir yaqıqı, taxqı wə yaqıqılarnı əwəttı. ² Bu qaojda Dawut Pərwərdigarning əzını Israil üstigə həkümranlıq kılıdiojan padixah boluxka jəzmən tikləydiojanlıkını kərüp yətti; qünki Pərwərdigar Əz həlki Israil üqün uning padixahlıkını gülləndürgənıdı.

Dawutning Yerusalemda kərgən ooqullırı

³ Dawut Yerusalemda yənə birmunqə hotun aldi həmdə yənə ooqul-kızılarnı kərdı. ⁴ Təwəndikilər uning Yerusalemda kərgən pərzəntlırining isımlırı: Xammuya, Xobab, Natan, Sulayman, ⁵ İbhər, Əlixuya, Əlpələt, ⁶ Nogah, Nəfəg, Yafıya, ⁷ Əlixama, Bəəliyada wə Əlifələt. □

Dawutning Filistiyərnı ikki kətim yənggənlikı

⁸ Dawutning məsh kılınıp pütkül Israilning üstigə padixah kılinojanlıkını angliojan Filistiyərnıng həmmısı Dawut bilən kərxilixix pırsıtını izləp kəldi; Dawut bunı anglap ularoja kərxı jənggə atlandı. ⁹ Filistiyələr «Rəfayim jıləısı»oja bulang-talang kıləjılı kirdi. ¹⁰ Dawut Hudadin: «Mən Filistiyəlgə kərxı jənggə qıksam bolamdu? Ularını mening kolumoja tapxuramsən?» dəp sorıwıdı, Pərwərdigar uningə: «Jənggə qıq, Mən ularını səzsiz kolungəja tapxurımən» dedi. ¹¹ Filistiyələr Baal-Pərazimoja hujum kıləjılı kəlgəndə, Dawut ularını xu yərdə məəjlup kıldı wə: «Huda mening kolum arkilik düxmənlirim üstigə huddı kəlkün yarıni elip kətkəndək bəsüp kirdi» dedi. Xunga u yər «Baal-Pərazim» dəp atalojan. □ ¹² Filistiyələr əzlırining butlırını xu yərgə taxlap kaqқанlıktın, Dawut adəmlirigə ularını köydürüwetixni tapıldı.

¹³ Filistiyələr yənə həlikı jıləioja bulang-talang kıləjılı kırıwıdı, ¹⁴ Dawut yənə Hudadin yol sorıdı. Huda uningə: «Ularını arkısidin koşlimay, əgip etüp, ularoja üjmilikning udulidin hujum kıləjın. ¹⁵ Sən üjmə dərhılrining üstidin ayaq tiwixini anglixing bilənla jənggə atan; qünki u qaojda Huda sening aldingda Filistiyərnıng kəxunioja hujuməja qıqқан bolıdu» dedi. □ ¹⁶ Xuning bilən Dawut Hudaning degini boyıqə ix tutup, Filistiyərnıng kəxunioja Gibeondin Gəzərgiqə koşlap zərbə bərdi. ¹⁷ Xu səwəbtin Dawutning xəhriti barlık yurt-zeminlarəja pur kətti, Pərwərdigar uning kərkunqını barlık əllərnıng üstigə saldı.

15

Əhdə sandukını yətkərxning təyyarlıkı

¹ Dawut Dawut xəhıridə əzigə əy-ordılar saldurdi, həm Hudaning əhdə sandukioja jay hazırlıdı wə uningəja qədır tiktürdi. ² U qaojda Dawut: «Hudaning əhdə sandukını Lawıylardın bələk kixilərnıng kətürüxigə

□ **14:7 «Bəəliyada»** — yaki «Əliya». «2Sam.» 5:16ni kəring. □ **14:11 «Baal-Pərazim»** — «İgəm bəsüp kirdi» degən mənıdə. □ **14:15 «üjmə dərhılrı»** — bu bizning kıyasimiz. İbranıy tilıda «yıqlıoquqı dərhılər». Zadı kəysi dərah ikənlikı bizgə naməlum. Baxka bir kıyas «hına dərhılrı».

bolmaydu, çünki Pərwərdigar uni kətürüxkə wə mənggü özining hizmitidə boluxkə xularni talliojanidi» dedi. ³ Andin Dawut Pərwərdigarning əhdə sanduqini hazirlap qoyoqan yərgə yetkəx üqün pütkül Israillarni Yerusalemoğa yioydi. ⁴ Dawut yənə Hərunning əwladlirini wə Lawiylarni yioydi: ⁵ Kohatning əwladliri jəmət bexi boləqan Uriyəl wə uning kərindaxliri bir yüz yigirmə kixi; ⁶ Mərari əwladliridin jəmət bexi boləqan Asaya wə uning kərindaxliridin ikki yüz yigirmə kixi; ⁷ Gərxomning əwladliridin jəmət bexi boləqan Yoel wə uning kərindaxliri bir yüz ottuz kixi; ⁸ Əlizafanning əwladliridin jəmət bexi boləqan Xemaya wə uning kərindaxliri ikki yüz kixi; ⁹ Həbronning əwladliridin jəmət bexi boləqan Əliyəl wə uning kərindaxliri səksən kixi; ¹⁰ Uzziyəlning əwladliridin jəmət bexi boləqan Amminadab wə uning kərindaxliri bir yüz on ikki kixi idi. ¹¹ Dawut kaħinlardin Zadok bilən Abiyatarni, xuningdək lawiliylardin Uriyəl, Asaya, Yoel, Xemaya, Əliyəl wə Amminadabni qakirtip kelip ularoqə: ¹² «Silər Lawiy jəmətinəg baxlirisilər; özünqlarni wə silərnəg kərindaxlirənlarni Israilning Hudasi Pərwərdigarning əhdə sanduqini mən təyyarlap qoyoqan yərgə kətürüp kelix üqün pak qilinglar. □ ¹³ Qünki ilgiri silər xundək qilmay, bəlgiləngən tərtip boyiqə uningdin yol sorimioqinimizdin Hodayimiz Pərwərdigar bizgə zərbə bərgən» dedi. □ ¹⁴ Xuning bilən kaħinlar bilən Lawiylar Israilning Hudasi Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp mengix üqün əzlrini pak kildi. ¹⁵ Lawiylar əmdi Musaning Pərwərdigarning səz-kalami bilən tapiləqini boyiqə, Hudaning əhdə sanduqini baldək bilən mürisigə elip kətürdi.

Nəoqmə-nawaqilar hərmət ətriti

¹⁶ Dawut yənə Lawiylarning yolbaxqiləriqə əzlrining kərindaxliridin nəoqməqilərnəni təyinləxnəni buyrudi; ular jümlidin təmbur, qiltar, janglar qatarlık hərhil sazları qelip awazini yukəri kətürüp xad-huramlik iqidə küy eytixkə təyinləndi. ¹⁷ Xunglaxkə, Lawiylar Yoelning ooqli Həmanni wə uning jəmətidiki Bərəkiyaning ooqli Asafni həm ularning kərindaxliridin boləqan Mərarilardin Kuxayahning ooqli Etanni bəlgilidi. ¹⁸ Ular bilən birliktə yənə kərindaxliridin Zəkəriya, Bin, Yaaziyəl, Xemiramot, Yəhüyəl, Unni, Eliab, Binayah, Maaseyah, Mattitiyah, Əlifələh, Məkniya həm dərważiwən Obəd-Edom bilən Jəiyəlni ikkinqi dərjililik ətrət kəlip təkkillidi. ¹⁹ Nəoqmiqi Həman, Asaf wə Etanlar mis qanglar qelip, yangrak awaz qikiratti; ²⁰ Zəkəriya, Yaaziyəl, Xemiramot, Yəhüyəl, Unni, Eliab, Maaseyah wə Binayalar təmbur qelip «Alamot uslubi»də təngkəz kəlati; □ ²¹ Mattitiyah, Əlifələh, Məkniya, Obəd-Edom, Jəiyəl wə Azaziylar qiltar qelip baxlamqilik kəlip, «Xəminit uslubi»də təngkəz bolatti. □ ²² Lawiylarning yolbaxqisi Kənaniani muzikiqə nahayiti pixxik boləqəqkə, məhsus nəoqmə-nawaqilikqə məs'ul bolup muzika egiətətti. ²³ Bərəkiya bilən Əlkanah əhdə sanduqiqə məs'ul ixikbaqarlar

□ **15:12 «özünqlarni... pak qilinglar»** — ibraniy tilidə «özünqlarni... pak-muqəddəs qilinglar». Bu «pak-muqəddəslik» rəsmiy ix bolup, «Mis.» 29-babta wə «Law.» 7-babta kərsiltəlgəndək: (1) əlük nərsilərgə təgməslik; (2) tənlini yuyux; (3) pakiz kiyim-keqəknə kiyix; (4) əzining gunahını tiləx üqün «gunah qurbanlıqi sunux dəgən tət ixni öz iqigə elixi mumkin idi. □ **15:13 «zərbə bərgən»** — ibraniy tilidə «bəsup başkan». □ **15:20 «Alamot uslubi»** — buning mənsi bizgə enik əməs; bəlkim «ayalqə» yukəri awaz bilən» dəgənni bildürəxi mumkin. □ **15:21 «Xəminit uslubi»** — buning mənsi bizgə enik əməs; bəlkim «ərəngə təwən awaz bilən» dəgənni bildürəxi mumkin.

idi. ²⁴ Xəbaniya, Yəhoxafat, Nətanəl, Amasay, Zəkəriya, Binaya və Əliezər katarlık kahinlər Hudaning əhdə sanduqi aldida kanay qalatti; Obəd-Edom bilən Yəhiyahmu əhdə sanduqişə məs'ul ixikbaqar qilinip koyulojanidi. □

Əhdə sanduqi «Dawut xəhiri»gə yetkəp kelinidu
1Sam. 6:16-23

²⁵ Xuning bilən Dawut Israil aqsakalliri və mingbexi katarlıklar bilən birgə Obəd-Edomning öyidin huxallıqqa qəmgən həlda Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp qıkkılı bardı. ²⁶ Wə xundak boldiki, *Dawutlar* Huda Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp mangojan Lawiylarəşə yərdəm bərgənlikini kərüp, yəttə buka və yəttə qoqqar kurbanlıq kildi. ²⁷ Dawut və xundakla əhdə sanduqini kətüridojan Lawiylar həmdə nəşmiqilər həm nəşmə-nawa bexi boləjan Kənaniyalarınq həmmisi kanap libas kiyixkənidi; Dawut uning üstigə yənə kanap əfod kiygənidi. □ ²⁸ Pütkül Israil həlki əmdi xu tərکیدə təntənə kəlip, burəşə, kanay, jangjang, təmbur, qiltar katarlık türlük sazlar bilən yukiri awazda muzika qəlip, Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp kəlixti. ²⁹ Pərwərdigarning əhdə sanduqi Dawut xəhrişə yetip kəlgəndə Saulning kizi Mikəl pənjirdin təwəngə qarap turatti; u Dawutning səkrəp oynap-qəlip təntənə kiliwatqinini kərüp iqidə uni zanglik kildi.

16

Mədhiyə okux, bəht tiləx

¹ Ular Hudaning əhdə sanduqini kətürüp kirip Dawut uningəşə həzirlap koyəjan qedirning otturışəşə koyup, andin Hudaning aldida kəydürmə kurbanlıq bilən inaklık kurbanlıqi sundı. ² Dawut kəydürmə kurbanlıqi bilən inaklık kurbanlıqi sunup boləjandin keyin Pərwərdigarning namida həlkkə bəht tilidi. ³ U yənə ər-ayal deməy Israillarning hər birigə birdin nan, birdin horma poxkili, birdin üzüm poxkili üləxtürüp bərdi. □

Lawiylarning əhdə sanduqi aldidiki wəzipiliri

⁴ Dawut bir kəşim Lawiylarəşə Pərwərdigarning əhdə sanduqi aldida hizməttə bolux, yəni dua-tilawət okux, Israilning Hudasi Pərwərdigarəşə təxəkkür-rəhmət eytix və küy-munajat okuxni buyrudi. □ ⁵ Ularning yəlbəxqisi bolsa Asaf, andin Zəkəriya idi; bəxkiliri bolsa Jəiyəl, Xəmirəmot, Yəhiyə, Mattitiyah, Eliab, Binaya, Obəd-Edom və Jəiyəllər idi. Ular təmbur-qiltar qəlixkə koyuldi; Asaf bolsa qanglarni qalatti. ⁶ Binaya bilən Yəhəziyəldin ibarət ikki kahin Hudaning əhdə sanduqi aldida hərdəim kanay qəlixkə koyuldi.

Dawutning Pərwərdigarəşə Həmdusana okuşəjan küyi

□ **15:24 «Yəhiyah»** — «Yəhiyah» və «Jiyəl» dəgən bir isimdur. □ **15:27 «əfod»** — adətə kahinlar aləhidə kiyidojan pinjəkkə ohxax bir kiyim idi («Mis.» 28-babni kərüng. Undak kiyim kiyiweləx özini Hudaşəşə alayitən bəqixləxni bildürətti. □ **16:3 «birdin horma poxkili»** — yəki «bir parqədin gəx». □ **16:4 «dua-tilawət okux»** — yəki «əsləx», «təntənə kiliş».

7 Xu küni Dawut Asaf wə qerindaxlirini Pərwərdigarəyə təxəkkür-rəhmət eytixkə bəlgiləp ularəyə birinçidin munu küyni tapxurdi: —

8 «Pərwərdigarəyə təxəkkür qilinglar,
Uning namini çakirip nida qilinglar,
Uning qiloqanlirini əllər arisida ayan qilinglar!»■

9 Uningəyə nahxilar eytip, Uni küylənglar,
Uning pütkül karamət məjziliri üstidə seçinip oylininglar.

10 Muxəddəs namidin pəhirlinip danglanglar,
Pərwərdigarni izdigüqilərnin kəngli xadlansun!

11 Pərwərdigarni wə Uning kudritini izdənglar,
Uning yüz-ğuzurini tohtimay izdənglar.

12 Uning yaratqan məjzilirini,
Karamət alamətlirini həm aqizidin çiqqan həkümlirini əstə tutunglar,

13 I uning kuli İsrailning nəslı,
Əzi tallioqanliri, Yağupning oqulliri!

14 U, Pərwərdigar — Hudayimiz,
Uning həkümliri pütkül yər yüzididur.

15 U Əzi tüzgən əhdini əbədiy yadinglarda tutunglar —
— Bu uning ming əwladkiqə wədiləxkən səzidur —

16 İbrahım bilən tüzgən əhdisi,
Yəni İshakqə iqqən kəsimidur.

17 U buni Yağupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi,
İsrailəyə əbədiy əhdə kılıp berip: —□

18 «Sanga Kanaan zeminini bərimən,
Uni mirasing boləqan nesiwəng qilimən» — dedi.

19 U qaqəda silər ajiz idinglar, adiminglar az həm u yərdə musapir idinglar;

20 Bu əldin u əlgə, bir kəbilidin yənə bir kəbiligə kəqüp yürgən.

21 Pərwərdigar hərəkəndə adəmning ularni bozək kılıxiqəyə yol qoymidi,
Ularni dəp padixahlarəqimu tənbiğ berip: —

22 «Mən məsiğ kילוqanlarəyə təgma,
Pəyqəmbərlirimgə yaman ix kılma!» — dedi.

23 Pütün jağan, Pərwərdigarni küylənglar,
Nijatini hər küni elan qilinglar!

24 Uning julasini əllərdə bayan qilinglar,
Uning məjzilirini barlıq həklələr arisida jakarlanglar.

25 Qünki Pərwərdigarimiz uluqudur,
Zor həmdusanaqəyə layıqtur;
U barlıq ilahlərdin üstün, Uningdin qorqux kerəktur;□

26 Qünki barlıq əllərnin ilahliri — butlar halas,
Biraq Pərwərdigar asman-pələkni yaratqandur.

27 Xanuxəwəkət wə həywət Uning aldida,
Kudrət wə huxluk Uning jayididur.

28 Pərwərdigarəyə təəllükini bərgəysilər, i əl-kəbililər,
Pərwərdigarəyə xan-xəyəp wə kudrətni bərgəysilər!□

■ 16:8 Zəb. 105:1-15; 96:1-13; 106:1, 47, 48 □ 16:17 «U buni Yağupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi» — muxu yərdə «Yağup» Yağupning özini (İsrail həlki əməs) kərsitidu. □ 16:25 «Uningdin qorqux kerəktur» — yaki «U qorquqluqtur». □ 16:28 «Pərwərdigarəyə... kudrətni bərgəysilər» — muxu səzlər bəlkim xuni bildüriduki, Hudaqə xan-xəyəp kəltürsək, muxu kילוqinimiz Uningəyə biz arqılıq Əzining küq-kudritini kərsitix imkanıyitini yaritidu.

²⁹ Pərwərdigarning namioğa layıq boləjan xan-xəhrətni Uningoğa bərgəysilər;

Sowoğa-salam elip Uning aldioğa kiringlar,

Pərwərdigaroğa pak-muqəddəslikning güzəllikidə səjdə qilinglar;□

³⁰ Pütkül yər-yüzi, Uning aldida titrənglar!

Dunya məzmut qilinəjan, u təwrənməs əsla.

³¹ Asmanlar xadlansun, wə yər-jahən hux bolsun,

Əllər arisida elan qilinsun: —

«Pərwərdigar həküm süridu!».

³² Dengiz-okyan wə uningoğa tolojan həmmə quқан selip jux ursun!

Dalılar həm ulardiki həmmə yayrisun!

³³ U qaoğda ormandiki pütkül dərəhlər Pərwərdigar aldida yangritip nahxa eytidu;

Qünki mana, U pütün jahanni soraq qilixқа kelidu!

³⁴ Pərwərdigaroğa təxəkkür eytinglar!

Qünki U meħribandur,

Əbədiydur Uning meħir-muħəbbiti.

³⁵ Wə: Bizni kütquzoğin, i nijatimiz boləjan Huda!

Bizni *yeningoğa* yioğiwaloğaysən,

Muqəddəs namingoğa təxəkkür qilixқа,

Yayrap Seni mədħiyiləxkə,

Bizni əllərdin kütquzup qikqaysən! — dənglar!

³⁶ Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigaroğa,

Əzəldin ta əbədgioğə təxəkkür-mədħiyə kayturulsun!

Pütkül həlk «Amin!» dedi həmdə Pərwərdigaroğa həmdusana oquxti.

Ibadət qediridiki baxқа wəzipilər

³⁷ Dawut xu yərdə, yəni Pərwərdigarning əhdə sanduqi aldida hər kündiki wəzipioğə muwapıq, əhdə sanduqi aldidiki hizməttə dawamlıq boluxқа Asaf bilən uning kərindaxlırini qaldurup qoydi;

³⁸ Ularning iqidə Obəd-Edom bilən uning kərindaxlıridin atmıx səkkiz kixi bar idi; xuningdək Yədutunning oqılı Obəd-Edom bilən Hosah dərwezıwənlikkə qoyuldi.

³⁹ Kaħin Zadok bilən uning kaħin kərindaxlıri Gibeon egi-zlikidiki Pərwərdigarning qədiri aldida, ⁴⁰ Pərwərdigarning Israiloğa tapılıoğan kanun-əhkamlirida barlıq yeziləğini boyiqə, hər küni ətisi-ahximi köydürmə qurbanlıq qurbangahı üstidə Pərwərdigaroğa atap köydürmə qurbanlıqlarnı sunuxқа qoyuldi.

⁴¹ Ular bilən billə boləjanlar, yəni Həman, Yədutun wə qalojan tallanojanlar, xundakla barlıq ismi tizilojanlar Pərwərdigaroğa təxəkkür-rəħmət eytixқа qoyuldi (qünki Uning əzgərməs muħəbbiti əbədgioğidur!).

⁴² Həman wə Yədutun bolsa nəoımiqilikkə, jümlidin kanay, jang-jang wə barlıq mədħiyə sazlırini qelixқа məs'ul qilindi. Yədutunning oqullıri dərwezioğa qaraxқа qoyuldi.

⁴³ Bu ixlərdin keyin barlıq həlk öz öylirigə kaytixti; Dawutmu öz eyidikilərgə bəht tiləxkə kaytti.

□ 16:29 «Pərwərdigaroğa pak-muqəddəslikning güzəllikidə səjdə qilinglar» — yaki «Pərwərdigaroğa pak-muqəddəs eginlər bilən səjdə qilinglar».

17

*Dawutning Pərwərdigarəya əy selix niyiti**2Sam. 7:1-15*

¹ Dawut əz əyidə turuwatқан qeşida, Natan pəyöəmbərgə: «Kara, mən kedir yaşıqıdın yasaloğan əyde turuwatımən, Pərwərdigarning əhdə sanduqi bolsa qedir pərdiliri astida turuwatidu» dedi. ² Natan Dawutқа: «Kənglündə pükkənliringgə əməl kılöjın; qünki Huda sən bilən billidur» — dedi.

³ Xu küni keqidə Hudaning sözi Natanəya kelip yətti: ⁴ «Sən berip kulum Dawutқа mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: Sən Mən üqün turaləyü əy salsang bolmaydu. ⁵ Qünki mən Israillarni baxlap qıkkan kündin tartip bügüngə kədər bir əyde turup bəkmioğanmən, pəkət bu qedirdin u qedirəya, bir qedirgəhdin baxқа birigə yətkilip yürdü, halas.

⁶ Mən Israil həlki bilən billə məyli kəyərgə barmay, heçқақан Israilning birər həkimioya, yəni Mening həlkimni bekişni tapiləğan birərsigə: Nemixқа silər Manga kedir yaşıqıdın əy selip bərməysilər? — dedimmu?

⁷ Əmdi sən kulum Dawutқа mundak degin: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar eytiduki, Mən seni əmdi yaylaqlardin, qoylarning arqışidin elip, həlkim Israilning üstigə əmir bolux üqün qakirtip qıktım. ⁸ Məyli kəyərgə barmioşın, Mən həman sening bilən billə boldum wə sening aldingdin barlık düxmənlirəngni yokitip kəldim; yər yüzidiki uluqlar nam-xəhrətkə igə boləğandək seni nam-xəhrətkə sazawər kıldim.

⁹⁻¹⁰ Mən həlkim boləğan Israiləya bir jayni bekitip, ularni xu yərdə tikip əstürimən; xuning bilən ular əz zeminida turidəğan, parakəndiqilikkə uqrimaydəğan bolidu. Rəzillər dəsləptidikidək wə mən həlkim Israil üstigə həkümranlık kılıxқа həkimlarni təyinligən künlərdikidək, ularəya kaytidin zulum salmaydu. Mən barlık düxmənlirəngni sanga bekindürdimən. Wə mənki Pərwərdigar sanga xuni eytip qoyayki, mən sening üqün bir əyni yasap berimən! ¹¹ Sening künlirəng toxup, ata-bowilirəngning yenioya kaytkan waqtingda sening nəsləngdin, yəni oşullirəngdin birini sening ornungni basidəğan kılımə; Mən uning padixahlıqini mustəhkəm kılımə. ¹² U Manga bir əy yasaydu, Mən uning padixahlıq təhtini mənggü mustəhkəm kılımə. ¹³ Mən uningəya ata bolimən, u Manga oşul bolidu; mehri-xəpkitimni seningdin awwal ətkən *idarə kıləyüqidin* juda kıləşinimdək uningdin hərgiz juda kılımaymən; ¹⁴ uni Mening əyümdə wə Mening padixahlıqında mənggü turəşimən; uning təhti mənggü məzmət bolup turəşulidü». ¹⁵ Natan bu barlık sözlər wə barlık wəhiyni heqnemə kaldurmay, Dawutқа eytip bərdi.

*Dawutning duasi wə həmdusanasi**2Sam. 7:18-29*

¹⁶ Xuning bilən Dawut kirip Pərwərdigarning aldida olturup mundak dedi: «İ Huda Pərwərdigar, mən zadı kim idim, mening əyüm nemə idi, Sən meni muxu dərijigə kəturğüdək? ¹⁷ Lekin i Huda Pərwərdigar, *bu mərtiwigə kəturğining* sening nəziringdə kiçikkinə bir ix həsablandı;

çünki Sən mən külungning öyining yirak kəlgüsü toqıruluk sözliding wə meni uluq mərtiwilik zat dəp qariding, i Huda Pərwərdigar!□

¹⁸ Sən kəminəng üstigə qüxürgən xundak xan-xərəp toqıruluk Dawut Sanga nemə diyəlisun? Çünki Sən dərwəkə Öz külungni Özüng bilisən.

¹⁹ Ah Pərwərdigar, pekir külung üqün həmdə Öz kənglüngdiki niyiting boyiqə bu barlık uluqlukni kərsitip, bu qong ixlarning həmmisini ayan kilding. ²⁰ Ah Pərwərdigar, kulikimiz toluk angliqini boyiqə Sanga təng kəlgüdək heqkim yok; Seningdin belək heqbir ilah yoktur. ²¹ Duniyada kəysi bir əl həlking Israiloşa təng keləlisun? Ularni Özünggə has birdinbir həlk bolux üqün kutulduruxka barding həmdə Misirdin kutuldurop qikқан həlking aldidin yat əllərni koqlap qikqirip, uluqlwar wə bəhəywət ixlar arkilik Öz namingni tikliding! ²² Sən həlking Israilni mənggü Özüngning həlking kilding; ah Pərwərdigar, Sənmü ularning Hudasi boldung.

²³ Ah Pərwərdigar, əmdi pekir külung wə uning öyi toqıruluk kiləjan wədəng mənggügə əməl kilinsun; Sən deqənliring boyiqə ixni ada kiləyəsən! ²⁴ Amin, wədəng əməl kilinsun, xundakla naming mənggü uluqlansun, kixilər: «Samawi koqunung Sərdari Pərwərdigar Israilning Hudasi, həkikətən Israiloşa Hudadır!» desun; wə xundak bolup, pekir külung Dawutning öy-jəməti Sening aldingda məzmut turəzulsun.

²⁵ Ah Hodayim, Sən pekir külungoşa sanga öy yasaymən, deqən wəhiy kəltürdüng; xunga külung Sening aldingda muxundak dua kilixka jür'ət kildi. ²⁶ Ah Pərwərdigar, Sən birdinbir Hudadursən, Sən pekir külungoşa muxundak amətni berixni wədə kilding; ²⁷ Əmdi pekir külungning öy-jəmətigə iltipət kilip, uning Sening aldingda mənggü turuxioşa sakliəyəsən. Çünki Sən, ah Pərwərdigar, *pekirning öy-jəmətigə* iltipət kilding wə xuning bilən u mənggügə bəht-iltipətka nesip bolidu».

18

Dawut Filistiy, Moabiy wə Zobaqlarni məqlup kilidu 2Sam. 8:1-15

¹ Xu ixtin keyin xundak boldiki, Dawut Filistiyərgə hujum kilip ularni boysundurup, ularning kolidin Gatni wə uningəşa təwə yeza-kəntlərni tartiwaldi. ² U yənə Moabiyaroşa hujum kildi; Moabiyar uningəşa bekinip, olpan tələyioqan boldi.

³ Zobaqlning padixahı Hədad'ezər öz təwəsini Əfrat dəryasioqə kəngəyitxkə atlinip qikқanda, Dawut taki Hamatka kədər uningəşa hujum kildi. ⁴ Dawut uning ming jəng hərwisini olja aldi, yəttə ming atlik ləxkirini, yigirmə ming piyadə ləxkirini əsir aldi. Dawut barlık jəng hərwilirining atlirining peyini kırkitiwetip, pəkət yüz hərwiəşa koqkədək atnila elip kaldı.

Dawut Suriylərni məqlup kilidu

□ 17:17 «**bu mərtiwigə kətürginig**» — demək, «Sən meni muxu dərijigə kətürgən» deqən söz (18-ayət) uning padixah boləanlikni kərsitidu. Ləkin Huda bu imtiyazdin yənə kəp imtiyazlarni koqup bərməkqi. 9-16-ayətlərni kaytidin kərüng. «**meni uluq mərtiwilik zat dəp qariding**» — baxka birhil tərjimisi «meni yukiridiki (xu) insanning qatarida qariding». Bu tərjimisi toqra bolsa «yukiridki insan», yəni Məsih toqıruluk bəxarət bolidu.

⁵ Dəmæxktiki Suriylər Zobahning padixahı Hədad'ezərgə yardım berixkə kəldi; Dawut Suriylərdin yigirmə ikki ming əskərni öltürdi. ⁶ Dawut Suriyədiki Dəmæxk rayoniqə qarawul ətrətlirini turoquzuwidi, Suriylər Dawutka bekinip, uningqə olpan tələydiqan boldi. Dawut kəyərgə jənggə qıkmisun, Pərwərdigar uni qoşdaq turdi. □ ⁷ Dawut Hədad'ezərning hizmətkarliri ixlitidiqan altun kəlkanlarning həmmisini Yerusalemqə elip kəytti. ⁸ U yənə Hədad'ezərgə təwə Tibhat bilən kundin ibarət ikki xəhərdin nuroqun mis olja aldi; keyinki zamanlarda Sulayman muxu mislarni ixlitip mis kəl, mis tüwrüklər wə baxkə barlik mis əswablarni yasatqan. □

⁹ Hamat padixahı Tow Dawutning Zobah padixahı Hədad'ezərning pütün qoxunini məşlup kışanliqini anglap, □ ¹⁰ Öz oşli Hədoramni Dawutka salam berip, uning Hədad'ezər bilən jəng kılıp, uni məşlup kışan qəlibisini təbrikləxkə əwətti. Qünki Tow əslidə Hədad'ezər bilən daim uruxup turatti. Hədoram hərhil altun, kümüx, mis əswab-jabduqlarni sowəqə kılıp əkəldi. ¹¹ Dawut padixah bu əswab-jabduqlarni hərkəysi əllərdin, jümlidin Edom, Moab, Ammonlardin, Filistiyələrdin wə Amaləklərdin olja aloqan altun-kümüxlər bilən qoxup həmmisini Pərwərdigarqə beqixlidi.

Dawut Edomlarni məşlup kılıdu

¹² Zəruiyaning oşli Abixay «Xor wadisi»da Edomiyərdin on səkkiz ming adəmnə öltürdi. ¹³ Dawut Edomda qarawul ətrətlirini turoquzdi; Edomlarning həmmisi Dawutka bekindi. Dawut kəyərgə jənggə qıkmisun, Pərwərdigar uni qoşdaq turdi. □

Dawutning muhim hizmətkarliri

2Sam. 8:16-18; 20:23-26

¹⁴ Dawut padixah bolup pütün Israil üstigə həkümranlik kılıp, barlik həlkiqə adalət wə həkkanıylik bilən muamilə kildi. ¹⁵ Zəruiyaning oşli Yoab qoxunqə sərdar, Ahiludning oşli Yəhoxafat mirza, ¹⁶ Ahitubning oşli Zadok bilən Abiyatarning oşli Abimələk *bax* kahin, Xawxa katip, ¹⁷ Yəhoyadaning oşli Binaya Kərətiylər bilən Pələtiylərdin yolbaxqisi idi; Dawutning oşulliri uning yenidiki əməldarlar boldi. □

19

Dawutning əqliliri həkərətlinidu

2Sam. 10:1-19

¹ Keyinki wəqitlarda xundak boldiki, Ammonlarning padixahı Nahax əldi; oşli Hanun orniqə padixah boldi. ² Dawut: «Nahax manga iltipət kərsətini üqün, uning oşli Hanunqə iltipət kərsitimən» dəp, atisining pətisigə uning kənglini soraxkə Hanunning yeniqə əqlilərnə əwətti. Dawutning əqliliri Ammonlarning zeminqə yetip kelip, kənglini soriqili

□ **18:6** «Pərwərdigar uni qoşdaq turdi» — yaki «Pərwərdigar qəlibigə erixtürüp turdi».

□ **18:8** «Tibhat» — yaki «Təbah». □ **18:9** «Tow» — «2Sam.» 9:9də «Toy». □ **18:13**

«Pərwərdigar uni qoşdaq turdi» — yaki «Pərwərdigar qəlibigə erixtürüp turdi». □ **18:17**

«Kərətiylər bilən Pələtiylər» — bəlkim Dawutka əlahidə muhəpizətqilər yaki əlahidə zərbindar əskərlər boluxi mumkin idi.

Hanun bilən körüxməkçi boldi. ³ Ləkin Ammonlarning əməldarlırı Hanunə: «Dawutni rastla atilirining izzət-hərmitini kilip siligə kəngül soriəjili adəm əwətip, dəp qaramla? Uning hizmətkarlırining əzlırining aldirioə kelixi bu yəni küzitix, aqdurmiqilik kilix, qarlıx üqün əməsmidu?» — dedi. ⁴ Xuning bilən Hanun Dawutning hizmətkarlırini tutup, ularning saqal-burutlırini qüxüğüziwetip həm kiyimlırining baldin təwinini kəstürüwetip andin ularni qoyuwətti. ⁵ Bəzilər kelip Dawutka əlqilərnin əhwalini ukturdi; u ularni kütüwelixka aldioə adəm əwətti, qünki ular tolimu iza-ahənəttə qaləjanidi. Xunga padixah ularə: «Saqal-burutinglar əskiqlik Yeriho xəhiridə turup andin yenip kelinglar» dedi.

Ammonlar uruxka təyyarlinidu

⁶ Ammonlar əzlırining Dawutning nəpritigə uqrioənlıqini bildi, Hanun wə Ammonlar Aram-Naharaim, Aram-Maakah wə Zəbahdin jəng hərwisi wə atlık ləxkər yallaxka adəm əwətip ming talant kümüx bərdi. □

⁷ Ular ottuz ikki ming jəng hərwisi, xundakla Maakah padixahi bilən uning qoxunini yalliwaldi; ular Mədəbaning aldioə kelip bargah kurdi. Ammonlarmu jəng kilix üqün hərkaysi xəhərliridin kelip jəm boluxti.

⁸ Dawut buni anglap Yoab bilən barlık əskər qoxunini *ularning aldioə* qıkarı. ⁹ Ammonlar qıqip xəhər dərwazisining aldidə səp tüzüp turdi; jənggə atlinip qıqqan padixahlarmu dalada ayrim səp tüzüp turuxti.

Suriylər bilən Ammonlar məşlup bolup qekinidu

¹⁰ Yoab əzining aldi-kəynidin hujumə uqraydıənlıqini kərup, pütün Israildin bir kism sərhil adəmləni tallap, Suriylər bilən jəng kilixka ularni səptə turoşuzdi; ¹¹ u qaləjan adəmlirini inisi Abixayə tapxurdi, xuningdək ular əzlırini Ammonlar bilən jəng kilixka səp kilip təyyarlıdi.

¹² Yoab Abixayə: «Əgər Suriylər mənə küqlük kəlsə, sən mənə yardım bərgəysən; əmma Ammonlar sənə küqlük kəlsə, mən berip sənə yardım bərey. ¹³ Jür'ətlik boləjin! Əz həkımız üqün wə Hudayimizning xəhərliri üqün baturluk kilayli. Pərwərdigar Əzigə layik kərunginini kiləy! — dedi.

Dawut Suriylər bilən Ammonlarni məşlup kilidu

¹⁴ Əmdi Yoab wə uning bilən boləjan adəmlər Suriylərgə hujum kiləjili qıkti; Suriylər uning aldidin qaçti. ¹⁵ Suriylərnin qaçkanlıqini kərgən Ammonlarmu Yoabning inisi Abixayning aldidin qəqip, xəhərgə kiriwaldi. Andin Yoab Yerusalemə qayıp kəldi.

¹⁶ Suriylər bolsa əzlırining Israillarning aldidə məşlup boləjinini kərgəndə, əlqi əwətip, Əfrat dəryasining u təripidiki Suriyləni qakırtip kəldi. Hədad'ezərnin qoxunining sərdari boləjan Xofak ularə yetəkqi idi.

¹⁷ Buningdin həwər tapkan Dawut pütkül Israil həkini yiojip İordan dəryasidin otüp, Suriylərnin yenioə kelip ularə qarxi səp tüzüp turdi. Dawutning səp tüzgənlikini kərgən Suriylər jənggə atlandı. ¹⁸ Suriylər Israillarning aldidin qaçti; Dawut Suriylərdin yəttə ming jəng hərwilikni wə kirik ming piyədə ləxkəni oltürdi wə yənə Suriylərnin sərdari

□ 19:6 «Aram-Naharaim» — yaki «Mesopotamiyə». «Aram» bolsa Suriyənin kona namidur. «ming talant kümüx» — ming talant kümüx 30000 kilogramqə boluxi mumkin.

Xofakni öltürdi. □ ¹⁹ Hədad'əzərning əməldarlırı İsrail aldida yengilginini kərgəndə, Dawut bilən sülh kılıp uningəbə bekindi; xuningdin keyin Suriylər ikkinçi Ammoniyələrə yardım berixni halımaydıoğan boldi. □

20

Yoabning Ammonlarning paytəhti Rabbahni hujum kılıp aloqanlıki 2Sam. 12:26-31

¹ Xundak boldiki, yengi yilning bexida, padixahlar jənggə atlanoğan wəqıttə, Yoab küqlük kısımnı baxlap kelip, Ammonlarning yərlirini wəyran kılıp, andin Rabbahni muhasirigə aldı. U qəşdə Dawut Yerusalemdə turuwatattı. Yoab Rabbahə qəşdə hujum kılıp xəhərni wəyran kılıp taxlıdı. □ ² Dawut ularning padixahning bexidin tajni eliwidi (altunıning eoqırlıki bir talant qıktı, uningəbə yəqutlar qənduruloğanıdı), kixilər bu tajni Dawutning bexiə qıydürüp qoydı. Dawut xəhərdin yənə nuroqun jəng oqəniymətlirini elip kətti. □ ³ U yənə xəhərdiki həlkni elip qıqıp hərə, jotu wə palta bilən ixləxkə saldı; Dawut Ammonning hərkəysi xəhərliridiki həlkərnimu xundak ixlətti; andin Dawut kəpqulik bilən Yerusalemqə qayttı.

Dawut Filistiyərləni üç qetim məqlup qıladı. Tət gigantning qətl qılınıxi 2Sam. 21:18-22

⁴ Xu wəqədin keyin İsrailar Gəzərdə Filistiyələr bilən soquxtı; u qəşdə Huxatlık Sibbikay Rəfayiyələrdin boləq Sıppay isimlik birini öltürwətti, Filistiyələr tiz pükttı. □ ⁵ Keyinqə İsrailar bilən Filistiyələr yənə soquxtı; Yairning oqlı Əlhanən Gatlık Goliyatning inisi Lahmini öltürdi; bu adəmning nəyzişining dəstisi bərkərnıng oqıdək tom idi. ⁶ Keyinki wəqıtlərdə Gatta yənə soqux boldi; u yərdə nəhayiti bəstlik bir adəm bar idi, uning qəlidimu, putidimu altidin bərməq bolup, jəmiy yigirmə tət bərmiki bar idi; umu Rəfayiyələrdin idi. □ ⁷ Bu adəm İsrailarnı tillioqlı turuwidi, Dawutning akisi Ximiyəning oqlı Yənatən qıqıp uni öltürwətti. ⁸ Bular Gatlık Rafaning əwladlırı bolup, həmmisi Dawut wə uning hizmətkərlirining qəlidə öldi.

21

Dawutning gunəhi — u ahalini sanəktin ötküzidu 2Sam. 24:1-25

□ **19:18 «kırık ming piyədə ləxkə»** — yəki «kırık ming atlık». «2Sam.» 10:18ni kərüng. Uningdə «yəttə yüz jəng hərwiş» deyilidü. Pərkining səwəbi bəlkim: (1) qəlimizdiki qəşqürmilərdə kəqürgüqəning səwənliki boluxı mummkin; (2) ikki ayəttə hatiriləngən sanlarnı həsəblax nuktisi oħımaydıoğan boluxı mummkin. □ **19:19 «Hədad'əzərning əməldarlırı»** — yəki «Hədad'əzərgə bekindoğanlar» — «2Sam.» 10:19ni kərüng □ **20:1 «yengi yilning bexida»** — Huda Yəhüdiy həlkigə tapxuroğan kəndə boyiqə «yengi yil» ətiyazdə baxlinattı («Mis.» 12:2). □ **20:2 «Dawut ularning padixahning bexidin tajni eliwidi ...»** — yəki «Dawut buti Milkənnıng bexidin tajni eliwidi ...». «eoqırlıki bir talant» — bir talant bəlkim 30 kilogram idi. ■ **20:2 2Sam. 12:30** □ **20:4 «Rəfayiyələr»** — bəlkim gigantlar idi. «2Sam.» 21:16-22ni kərüng. □ **20:6 «Rəfayiyələr»** — ibraniy tilidə «Rafaning nəslı» dəgən sözlər bilən ipadilidü. Dəmək, «Rəfayiyələr» Rafaning əwladlırı.

¹ Xəytan Israillaroğa zərbə berix üqün, Dawutni Israillarni sanaktin ötküzüxkə ezikturdi. □ ² Xunga Dawut Yoabka wə həlkning yol-baxqiliriyoğa: «Silər Bəər-Xebadin Danəqiqə arilap Israillarni sanaktin ötküzüp kelip mening bilən körüxunglar, ularning sanini biləy» dedi. □

³ Lekin Yoab jawabən: —«Pərwərdigar Əz həlkini həzir məyli qanqilik bolsun, yüz həssə axuruwətkəy. Lekin i hojam padixahim, ularning həmmisi ezüngning hizmitingdə turuwatqanlar əməsmu? Hojam bu ixni zadi nemə dəp tələp kildidu? Hojam Israilni nemixka gunahka muptila kildila?» — dedi. □

⁴ Lekin padixahning sözi Yoabning sözini besip qüxti; xunga Yoab qıqıp pütün Israil zeminini arilap Yerusalemoğa qayıtıp kəldi. ⁵ Yoab sanaktin ötküzülgən həlkning sanini Dawutka məlum kildi; pütün Israilda qolida kiliq kətürələydiqan adəmlər bir milyon bir yüz ming; Yəhudalardın qolida kiliq kətürələydiqan adəmlər tət yüz yətmix ming bolup qıkti.

⁶ Birak Lawiylar bilən Binyaminlarla sanakka kirmidi; qünki padixahning bu buyruki Yoabning nəziridə yirginqlik idi.

Pərwərdigar jaza qüxüridu

⁷ Huda bu ixni yaman kərgəqkə, Israillaroğa zərbə bərdi. □ ⁸ Dawut Hudaəğa: «Mən bu ixni kılıp qong gunah ötküzüptimən; əmdi mənki kulungning bu kəbihlikini kəqürüxingni tiləymən, qünki mən tolimu əhmikanə ix kıptimən» — dedi.

⁹ Pərwərdigar Dawutning aldin kərgüqisi boləqan Gadka: ¹⁰ Sən berip Dawutka eytip: «Pərwərdigar mundak dəyduki, Mən sanga üq bala-kazani aldingda koyimən; xuningdin birini talliwal, Mən xuni bex-inglarəğa qüxürimən» degin, — dedi.

¹¹ Xuning bilən Gad Dawutning yenioğa kelip: «Pərwərdigar mundak dəydu: ¹² «Kəni tallioqin: Ya üq yil aqarqılıqta kəlixitin, ya üq ay düxmənlərnin aldidin kəqip, yawliring tərripidin koşlap kiliqlinixidin wə yaki üq kün Pərwərdigarning kiliqining uruxi — yəni waba kesilining zeminda tarkilixi, Pərwərdigarning Pərixtisining Israilning pütün qəgrisini harab kilixidın birini tallioqin». Əmdi oylinip kər, bir nemə degin; mən meni əwətküqingə nemə dəp jawap bəre?» dedi. ¹³ Dawut Gadka: «Mən bək qattik tənglikə qaldim; əmdi Pərwərdigarning kəlioğa qüxəy dəymən, qünki U tolimu xəpəkətlıktur. Pəkət insanlarning kəlioğa qüxməsəm, dəymən» dedi.

¹⁴ Xu səwəblik Pərwərdigar Israiləğa waba tarkatti; Israillardin yətmix ming adəm əldi. ¹⁵ Huda Yerusalemnı wəyran kılıp taxlax üqün bir Pərixтини əwətti; u wəyran kiliwatqanda, Pərwərdigar əhwalni kərüp

□ **21:1 «Xəytan Israillaroğa zərbə berix üqün, Dawutni Israillarni sanaktin ötküzüxkə ezikturdi»** — «sanaktin ötküzüx» deqən söz Israilning əskiriy küqini kəzdə tutidu. 5-ayətni kərüng. Baxka birhil tərjimisi «Düxmənnin Israillaroğa zərbə bərməkqi boləqini Dawutni Israillarni sanaktin ötküzüxkə aldiratti» («Xəytan» wə «düxmən» ibraniy tilida bir söz bilənla ipadilididu). Bizningqə «ezikturidu» yaki «aldiratti» deqən söz bir rohiy küqning məwjutluqini kərsitidu, xunga «Xəytan» dəp tərjimə kildük. «2Sam.» 24:1nimu kərüng. □ **21:2 «Bəər-Xebadin Danəqiqə»** — «Bəər-Xeba» Israil zeniminin əng jənubiy qetidə, «Dan» bolsa əng ximaliy qetidə idi. □

□ **21:3 «Hojam Israilni nemixka gunahka muptila kildila?»** — kizik yeri xuki, Yoab adəttə Hudadin anqə kərkəmaydiqan adəm bolup, muxu waqitlarda hojisiəğa kariəqanda, Hudaning iradisini obdan bilətti. «Həlkni sanaktin ötküzüx» deqən gunah toqruluk «Samuil»diki «qoxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. □ **21:7 «Huda bu ixni yaman kərgəqkə, Israillaroğa zərbə bərdi»** — nemixka «həlkni sanaktin ötküzüx» gunah hesablididu?

Bu toqruluk «Samuil»diki «qoxumqə söz»imizni kərüng.

əzi qüxürgən bu bala-kazadin puxayman kılıp qaldı-də, wəyran kılouçı Pərixtiyə: «Bəs! Əmdi qolungni tart!» dedi. U qaşda Pərwərdigarning Pərixtsi Yəbusiy Ornanning haminiyən yenida turatti. □ 16 Dawut bəxini kətürüp, Pərwərdigarning Pərixtsiniyən asman bilən yərning arilikida, kolidiki oşilaptin suqoroqan kiliqini Yerusalemoğa təngləp turojanlikini kərđi. Dawut bilən aqsakallarning həmmisi bəz rəhtkə oraləjan həlda yərgə düm yikildi. 17 Dawut Hudaşə: «Həlkning sanini elip qikixni buyruoşuçı mən əməsmu? Gunah kılıp bu rəzilik ötküzgüçi məndürmən; bu bir pəda qoylar bolsa, zadi nemə kildi? Ah, Pərwərdigar Hudaşim, qolung Öz həlkinggə əməs, bəlki mənə wə mening jəmətimgə qüxkəy, wabani Öz həlkingning üstigə qüxürmigəyən!» dedi.

Dawut qurbangah selip qurbanlik sunidu

18 Pərwərdigarning Pərixtsi Gadka: Sən bərip Dawutka eytkin, u Yəbusiy Ornanning haminiyə qikiş Pərwərdigarə bir qurbangah salsun, dewidi. 19 Dawut Gadning Pərwərdigarning namida eytkini boyiçə xu yərgə qikti. 20 U qaşda Ornan buşday tepiwatatti; Ornan burulup Pərixtni kərüp, əzi tət oşli bilən məkūwaləjanidi. 21 Dawut Ornanning yenioğa kəlgəndə, u bəxini kətürüp Dawutni kərüp, hamandin qikiş kəldi-də, bəxini yərgə təgküdək egip Dawutka təzim kildi.

22 Dawut Ornanə: «Həlk iqidə taraləjan wabani tosup kəlix üqün, muxu hamanni wə ətrapidiki yərni mənə setip bərsəng, bu yərdə Pərwərdigarə atap bir qurbangah salay dəymən. Sən toluq bahə qoyup bu yeringni mənə setip bərsəng» dedi.

23 — Alsila, oşojam padixahimning kəndə kılouşu kəlsə xundə kılouş; kərisila, qurbanlik kilişə kaliləri bəş, haman tepidəjan tirni-ləri otun kılıp kəlisila, buşdayni ax hədiyəsigə ixlətsilə; bularning həmmisini mən əzliyə tuttum, dedi Ornan Dawutka.

24 «Yək», — dedi Dawut Ornanə, — «kəndəklə bolmisun mən toluq bahəsi boyiçə setiwəlimən; çünki mən seningkini eliwəlip Pərwərdigarə atisən bolmaydu, bədəl təliməy kəydürmə qurbanlikni hərgiz sunmaymən».

25 Xuning bilən Dawut altə yüz xəkəl altunni əlqəp Ornanə bərip u yərni setiwəldi. □

26 Dawut u yərgə Pərwərdigarə atap bir qurbangah saldi wə kəydürmə qurbanlik wə inəlik qurbanlikni sunup, Pərwərdigarə nida kildi; Pərwərdigar uning tiligini qəbul kərüp, jawabən asmandin kəydürmə qurbanlik qurbangahioğa ot qüxürdi.

27 Pərwərdigar Pərixtsini buyruwidi, U kiliqini kaytidin oşilipioğa saldi.

Muqəddəs ibadəthana selix ornini bekitix

28 U qaşda, Dawut Pərwərdigarning Yəbusiy lərdin boləjan Ornanning haminida uning tilikigə jawab bərgənlikini kərüp, xu yərdə qurbanlik sunuxkə bəxlidi. 29 U qaşda, Musa qəldə yasatqan Pərwərdigarning qədri wə kəydürmə qurbanlik qurbangahı Gibeonning egizlikidə idi; 30 ləkin Dawut Pərwərdigarning Pərixtsiniyən kiliqidin qərkup, u yərning aldioğa bərip Hudadin yol soraxkə jür'ət kılalmaytti.

□ 21:15 «Ornan» — yəki «Arawnə». «2Sam.» 24:16ni kərüng. □ 21:25 «altə yüz xəkəl altun» — 600 xəkəl 7 kilogramqə bolatti. «2Sam.» 24:24 boyiçə u «haman wə kalilər» üqün 50 xəkəl kümüş beridi. Muxu yərdə u xubşisizki Ornanning pütkül «yər»ini setiwəldi.

22

¹ Xunga Dawut: «Mana bu Pərwərdigar Hudaning öyi bolidiöjan jay, mana bu Israil üçün köydürmə qurbanlıq sunidiöjan qurbangah bolidu» — dedi.

Mukəddəs ibadəthana salidiöjan materiyallarni hazirlax

² Dawut Pərwərdigarning öyini saldurux üçün Israil zeminidiki yat əldikilərnı yoişını buyrudi həm taxlarnı oyuxka taxqılarnı təyinlidi.

³ İxik-dərwazılaraşo ixlitixkə miş wə girə-baldak yasax üçün nuroşun tēmür təyyarlıdı; yənə nuroşun mis təyyarlıdiki, uning eşirlikini tarazılup bolmaytti; □ ⁴ u yənə san-sanaksız kedir yaşıqı təyyarlıdı, qünki Zidonluklar bilən Turluklar Dawutka nuroşun kedir yaşıqı yətküzüp bərgənidi. ⁵ Dawut könglidə: «Oşlum Sulayman tehi yax, bir yumran kəşə halas, Pərwərdigaraşo selinidiöjan eş nahayıti bəhəywət wə katta boluxi, xan-xəhriti barlıq yurtlaraşo yeyilixi kerək; xuning bilən bu eşgə ketidiöjan materiyallarnı hazirlap qoyuxum kerək» dəp oylidi. Xunga Dawut əlüxtin ilğiri nuroşun materiyal hazirlap qoydı.

Dawut Sulaymanışo mukəddəs eş selixni wəsiyət qilidu

⁶ Dawut oşli Sulaymannı kişkirip uningışo Israilning Hudasi bolşan Pərwərdigaraşo eş selixni tapilidi. ⁷ Dawut Sulaymanışo mundak dedi: «I oşlum, mən əslidə Pərwərdigar Hudayimning namışo atap bir eş selixni oşlıöjan, ⁸ lekin Pərwərdigarning manga: «Sən nuroşun adəmning kəni təkting, nuroşun qoşg jənglərnı kilding; sening Mening namışo atap eş selixingışo bolmaydu, qünki sən Mening aldimda nuroşun adəmning kəni yərgə təkting. ⁹ Kara, seningdin bir oşul tərulidu; u aram-tinqlik adimi bolidu, Mən uni hər tərəptiki düxmənliridin aram tapkuzimən; uning ismi dərwəkə Sulayman atilidu, u təhttiki künliridə Mən Israilışo aram-tinqlik wə əsayixlik ata kilimən. □ ¹⁰ U Mening namışo atap eş salidu; u Manga oşul bolidu, Mən uningışo ata bolimən; Mən uning Israil üstidiki padixahlik təhtini mənggü məzmut kilimən» degən söz-kalami manga yətti.

¹¹ I oşlum, əmdi Pərwərdigar sening bilən billə bolşay! Xuning bilən yolung rawan bolup, Uning sening toşruluk bərgən wədisi boyışə Pərwərdigar Hudayingning öyini salışən. ¹² Pərwərdigar sanga pəm wə əkil bərgəy wə Israilni idarə kilixka kərsətmə bərgəy, seni Pərwərdigar Hudayingning mukəddəs kanunişo əməl kilidiöjan kilşay. ¹³ Xu waqıtta, Pərwərdigar Israilar üçün Musaışo tapxuroşan bəlgilimə-həkümlərgə əməl kilşang, yolung rawan bolidu. Kəysər, batur bol! Kərkma, həduşupmu kətmə. □ ¹⁴ Kara, mən Pərwərdigarning eşi üçün jaramuxəkətirim arkilik yüz ming talant altun, ming ming talant kümüş wə intayin kəp, san-sanaksız mis, tēmür təyyarlıdim; yənə yaşaq wə tax təyyarlıdim; buningışo yənə sən qəxsang bolidu. □ ¹⁵ Buningdin baxka seningdə yənə tax kəşküqi, tamqi, yaşaqqi həm hərhil hizmətlərnı

□ **22:3 «girə-baldak»** — yaki «ilmək-ilgəklər». □ **22:9 «uning ismi dərwəkə Sulayman atilidu»** — «Sulayman» degən isim ibraniy tilidiki «xalom» (tinqlik, hatirəmlik)kə başlıq (əərb tilida «salam»). □ **22:13 «həduşupmu kətmə»** — yaki «qəyərətsiz bolma». □ **22:14 «yüz ming talant altun»** — az degəndə 3000 tonna altun. «**ming ming talant»** — az degəndə 30000 tonna kümüş.

kilaydiyan nurojun ustilar bar; ¹⁶ altun-kümüş, mis, tömür bolsa san-sanaksiz; sən ixka tutuxuxka ornungdin tur, Pərwərdigarim sening bilən billə boləy!» □

Dawut əməldarlarəyə Sulaymanın əy selixəyə yərdəmlixixni wəsiyət kilidu

¹⁷ Dawut yənə İsraildiki əməldarlarəyə oqlı Sulaymanəyə yərdəm berixni tapılap: ¹⁸ «Hudayinglar boləyan Pərwərdigar silər bilən billə əməsmu? Hər ətrapinglarda silərgə tinq-aramlik bərgən əməsmu? Qünki U bu zemindiki ahalini qoluməyə tapxurdi; zemin Pərwərdigarning aldida wə həlqining aldida tizginləndi. ¹⁹ Əmdi silər pütün qəlbingerlar, pütün jeninglar bilən kət'iy niyətkə kelip, Hudayinglar boləyan Pərwərdigarni izlənglar; Pərwərdigarning əhdə sanduqini wə Hudaning muqəddəshanisidiki kaqa-əswablirini Uning namioyə atap selinoyan əyigə apirip koyux üqün, Pərwərdigar Hudaning muqəddəshanisini selixka ornunglardin qopunglar!» dedi.□

23

Lawiyarning wəzipisi wə guruppilixixi

¹ Dawut kərip künliri toxay dəp qəloqanda, oqlı Sulaymanni İsrail üstigə padıxah kilip tiklidi. ² Dawut İsraildiki əməldarlarni, kahınlarni wə Lawiyarlarni yioydi. ³ Lawiyardind ottuz yaxtin axqanlarning həmmisi sanaktin ötküzüldi; tizimlanəyini boyiqə, ulardind ərlər jəmiy ottuz səkkiz ming kixi idi. ⁴ Dawut: «Bularning iqidə yigirmə tət ming kixi Pərwərdigarning əyini baxxurux hizmitigə, altə ming kixi əməldar wə sotqilikka, ⁵ tət ming kixi dərwəziwənlikkə wə yənə tət ming kixi mən yasioyan sazlar bilən Pərwərdigarəyə həmdusana oqx ixioyə koyulsun» — dedi. ⁶ Dawut ularni Lawiyning oqlı Gərxon, Kohat wə Mərari jəmətliri boyiqə guruppilarəyə bəldi: —

⁷ Gərxoniylardind Ladan bilən Ximəy bar idi; ⁸ Ladanning oqlı: tunji oqlı Yəhıyəl, yənə Zitəm bilən Yoeldind ibarət üq kixi idi; ⁹ Ximəyning oqlidind Xelomit, Həziyəl wə Hərəndind ibarət üq kixi idi; yukirikilar Ladanning jəmət baxlikliri idi. ¹⁰ Ximəyning oqulliri Jahat, Zina, Yəux wə Beriyah, bu tətəylənnig həmmisi Ximəyning oqlı idi. □ ¹¹ Jahat tunji oqlı, Zina ikkinqi oqlı idi; Yəux bilən Beriyahning əwladliri kəp bolmioqəqka, bir jəmət guruppisi dəp hesablanəyan. ¹² Kohatning oqulliri Amram, İzhar, Həbron wə Uzziyəldind ibarət tət kixi idi.

¹³ Amramning oqlı Hərən bilən Musa idi. Hərən bilən uning əwladliri əng muqəddəs buyumlarni paklax, Pərwərdigarning aldida mənəggügə qurbanliklarni sunux, uning hizmitini kilix, mənəggü uning namidind bəht tiləp dua berixkə ayriloqanidi. □ ¹⁴ Hudaning adimi Musəyə kəlsək, uning əwladliri Lawiy qəbilisidind dəp hesablinip pütülgən. ¹⁵ Musaning

□ 22:16 «altun-kümüş, mis, tömür bolsa san-sanaksiz» — yaki «zərgər, miskər, tömürqilər bolsa sanaksizdur». □ 22:19 «Əmdi silər pütün qəlbingerlar, pütün jeninglar bilən kət'iy niyətkə kelip, Hudayinglar boləyan Pərwərdigarni izlənglar» — ibraniy tilida «Əmdi Pərwərdigar Hudayinglarni izləkə jan-dilinglarni qing kilinglar» degən bilən ipadilindu.

□ 23:10 «Zina» — 11-ayəttə «Ziza». □ 23:13 «qurbanliklarni sunux» — yaki «huxbuy yekix».

oqli Gərxom bilən Əliezər idi. ¹⁶ Gərxomning oqulliridin Xəbuyəl qong oqli idi. ¹⁷ Əliezərning oqli Rəhəbiya idi; Əliezərning baxka oqli bolmioqan, ləkin Rəhəbiyaning oqulliri nahayiti kəp idi. □ ¹⁸ Izharning tunji oqli Xelomit idi. ¹⁹ Həbronning oqulliri: tunji oqli Yeriya, ikkinqi oqli Amariya, üçinqi oqli Yahəziyə, tətinqi oqli Jəkamiyam idi. ²⁰ Uzziyəlning oqulliri: tunji oqli Mikah, ikkinqi oqli Yixiya idi.

²¹ Mərarining oqli Maqli bilən Muxi idi; Maqlining oqli Əliazar bilən Kix idi. ²² Əliazar əlgəndə oqli yok, qizlirila bar idi; ularning tuşkanliri, yəni Kixning oqulliri u qizlarni əmrigə aldı. ²³ Muxining Maqli, Edər wə Yərəmot degən üqla oqli bar idi.

²⁴ Yukirikilarning həmmisi Lawiyning əwladliri bolup, jəmətliri boyiqə, yəni jəmət baxliri boyiqə yigirmə yaxtin axқан ərkəklər royhətkə elinoqan; ular Pərwərdigarning əyidiki wəzipilərnə ətəxkə ismiliri boyiqə tizimlanoqanidi.

²⁵ Qünki Dawut: «İsrailning Hudasi Pərwərdigar Əz həlkigə aram berip, Əzi mənngü Yerusalemda makan kilidu; ²⁶ xuning bilən Lawiy-larning mukəddəs qedirni wə uning iqidiki hərəkaysi qaqa-əswablarni kətürüp yüruxning həjiti yok» degənidi. ²⁷ Xunga Dawutning jan üzux aldidiki wəsiyiti boyiqə, Lawiy-larning yigirmə yaxtin yukirilirining həmmisi sanaktin ətəküzlgənidi. ²⁸ Ularning wəzipisi bolsa Hərunning əwladlirining yenida turup, Pərwərdigarning əyining ixlirini kilix idi; ular həy-la-aramlarni baxqurux, barlik mukəddəs buyumlarni pakiz tutux, kişkisi, Pərwərdigarning əyining hizmət wəzipilirini bejirixkə məs'ul idi; ²⁹ yənə «tiziloqan təkdin nan», ax hədiyə unliri, pətir kəturmaqlar, kəzan nanliri wə maylik nanlaroqə, xundaqla hərhil əlqəx əswabliroqə məs'ul idi; ³⁰ ular yənə hərkünə ətigəndə ərə turup Pərwərdigaroqə təxəkkür eytip həmdusana okuytti, hərkünə kəqlikimu xundak qilatti. ³¹ Yənə xabat küni, hər yengi ayda, xuningdək bekitilgən həyt-bayramlarda sunulidoqan barlik kəyödurmə kurbanliklaroqə məs'ul idi. Əzlrigə karitiloqan bəlgilimə boyiqə, ular daim Pərwərdigarning aldioqə bekitilgən sani wə nəwiti bilən hizməttə turatti. □ ³² Ular jəmət qedirini həm mukəddəs jayni baqatti, xundaqla əzlririning Pərwərdigarning əyidiki hizməttə boluwatқан kərindaxliri, yəni Hərunning əwladlirioqə qaraytti.

24

Dawut kaħinlarni nəwət-guruppilaroqə bəlidu

¹ Hərun əwladlirining nəwətqilikkə bəlünüxi təwəndikiqə: Hərunning oqli Nadab, Abiħu, Əliazar wə Itamar. ² Nadab bilən Abiħu atisidin burun əlup kətkən həm pərzənt kərmigənidi; xunga Əliazar bilən Itamar kaħinlikni tutatti. ³ Dawut wə Əliazarning əwladliridin Zadok wə Itamarning əwladliridin Ahimələk ularning kərindaxlirini guruppilaroqə bəlüp, wəzipisi boyiqə ixka qoydi; ⁴ Əliazarning əwladliridin jəmət bəxi boləqanlar Itamarning əwladliridin jəmət bəxi boləqanlardin kəp ikənlikini bilip, ularni xuningoqə əsasən ayrip nəwət-guruppilaroqə

□ 23:17 «Əliezərning oqli» — ibraniy tilida «Əliezərning oqulliri». □ 23:31 «Yənə xabat küni, hər yengi ayda, xuningdək bekitilgən həyt-bayramlarda sunulidoqan barlik kəyödurmə kurbanliklaroqə məs'ul idi» — Lawiy-lar əzlriri kurbanliklarni sunmaytti, birak ularni tayyarlxaxka məs'ul idi.

bəldi. Əliazarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlar on altə kixi idi, Itamarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlar səkkiz kixi idi; ⁵ ular qək taxlax yoli bilən tənqəp nəwət-guruppilarəja bələndi. Xundak kılıp muqəddəshanidiki ixlərəja məs'ul boləjanlar wə Hudaning aldidiki ixlərəja məs'ul boləjanlar həm Əliazarning əwladliridinmu həm Itamarning əwladliridinmu bolđi. □ ⁶ Lawiy Nətanəlning oşli Xemaya katip bolsa padixah, əməldarlar, kahin Zadok, Abiyatarning oşli Ahimələk, xundakla kahinlarning wə Lawiyarning jəmət baxlikliri aldida ularning ismini pütüp qoydı. Əliazarning əwladliri iqidin bir jəmət tallandı, andin Itamarning əwladliri iqidinmu bir jəmət tallandı.

⁷ Birinqi qək Yəhoyaribka, ikkinqi qək Yədayaşa, ⁸ üçinqi qək Həriməja, tətinqi qək Seoriməja, ⁹ bəxinqi qək Malkiyaşa, altinqi qək Miyaminəja, ¹⁰ yəttinqi qək Həkkozəja, səkkizinqi qək Abiyaşa, ¹¹ tokkuzinqi qək Yəxuaşa, oninqi qək Xekaniyaşa, ¹² on birinqi qək Əliyaxibka, on ikkinqi qək Yakiməja, ¹³ on üçinqi qək Həppəja, on tətinqi qək Yəxəbiabka, ¹⁴ on bəxinqi qək Bilgahka, on altinqi qək Immərgə, ¹⁵ on yəttinqi qək Həziroja, on səkkizinqi qək Həppizəzə, ¹⁶ on tokkuzinqi qək Pitahyaşa, yigirminqi qək Yəhəzəkəlgə, □ ¹⁷ yigirmə birinqi qək Yəkinəja, yigirmə ikkinqi qək Gamuloja, ¹⁸ yigirmə üçinqi qək Delayaşa, yigirmə tətinqi qək Maaziyaşa qıktı. ¹⁹ Mana bu ularning hizmət tərтіpi; bu Israilning Hudasi Pərwərdigar ularning atisi Hərunning wastisi bilən buyruəjan nizam boyiqə, Pərwərdigarning əyigə kirix nəwiti idi.

Lawiyning baxka əwladlirining wəzipsi

²⁰ Lawiyning qələjan əwladliri munular: Amramning əwladliridin Xubayəl; Xubayəlning əwladliri iqidə Yəhdeya bar idi. ²¹ Rəhəbiyaşa kəlsək, uning oşulliri, jümlidin tunji oşli Yixiya bar idi. ²² Izharning oşulliri iqidə Xelomot; Xelomotning oşulliri iqidə Jahat bar idi. ²³ Həbronning oşulliri: tunji oşli Yəriya, ikkinqisi Amariya, üçinqisi Yəhəziyə, tətinqisi Jəkamiyam idi. □ ²⁴ Uzziyəlning oşulliri: Mikah; Mikahning oşulliridin Xamir bar idi. ²⁵ Mikahning inisi Isxiya idi; Yisxiyaning oşulliri iqidə Zəkəriya bar idi. ²⁶ Mərarining oşulliri: Mahli wə Muxi; Yaaziyaning oşli Beno idi. □ ²⁷ Mərarining oşli Yaaziyaadin boləjan əwladliri Beno, Xoəam, Zakkur wə Ibrı bar idi. ²⁸ Mahling oşli Əliazar idi; Əliazarning oşli yoq idi. ²⁹ Kixkə kəlsək, uning oşulliri iqidə Yərahmiyə bar idi. ³⁰ Muxining oşulliri Mahli, Edər wə Yərimot idi. Yukirikilarning həmmisi Lawiyning əwladliri bolup, jəmətliri boyiqə pütülgənidi. ³¹ Ularmu ularning qerindaxliri Hərunning əwladliriəja ohxax, Dawut padixah, Zadok, Ahimələk wə xuningdək kahinlar wə Lawiyarning jəmət baxliklirining aldida qək tartti; hərqaysi jəmət baxliri

□ **24:5 «muqəddəshanidiki ixlərəja məs'ul boləjanlar»** — bəlkim ibadəthanidiki ixlarni kərsitidu; «Hudaning aldidiki ixlərəja məs'ul boləjanlar» bolsa bəlkim sot-sorəq ixliriəja məs'ul idi. Əliazar wə Itamar degən ikki jəməttin ikki hil wəzipsini üstigə aləjanlar bar idi. □ **24:16 «Yəhəzəkəlgə»** — Əzakiyal degən ismining baxka bir xəkli. □ **24:23 «Həbronning oşulliri»** — bəzi kəna kəqürmilərdə pəkət «uning oşulliri» deyilidu. Ləkin 23:19ni kərüng. □ **24:26 «Mərarining oşulliri: Mahli wə Muxi; Yaaziyaning oşli Beno idi»** — bu ayətning baxka bərnəqə hil tərjimiliri bar.

wə ularning tuoqanliridin əng kiqiklirimu ohxaxla qək tartti.□

25

Dawut nəoqmıqılarnı təxkil qılıdu

¹ Dawut bilən qoxunning sərdarliri Asaf, Həman wə Yədutunların oqullirioqımu wəzıpə yükləp, ularnı qıltar, təmbur wə jang-janglar qəlip, bexarət berix hizmitigə koydi. Ulardıñ wəzıpəgə koyuloqanların sanı təwəndikiqə: ² Asafning oqulliridin Zakkur, Yüsüp, Nitaniya wə Axarilah bar idi; Asafning oqullirining həmmisi Asafning kərsətmisigə qaraytti; Asaf padixahning kərsətmisi boyiqə bexarət berip səzləytti.

³ Yədutunə kəlgəndə, uning Gədaliya, Zeri, Yəxaya, Ximəy, Həxabiya wə Mattitiyah degən altə oqlı bolup, atisi Yədutunning kərsətmisigə qaraytti. Yədutun Pərwədigarə təxəkkür eytip mədhıyə oqıx üqün qıltar qəlip bexarət berətti.□

⁴ Həmannıng bolsa, uning Bukkiya, Mattaniya, Uzziyal, Xəbuyəl, Yərimot, Hənaniya, Hənanı, Əliyata, Giddalti wə Romamti-Ezər, Yoxbıkaxa, Mal-loti, Hətir wə Mahaziot degən oqulliri bar idi. ⁵ Bularning həmmisi Həmannıng oqulliri bolup, Hudaəqə boləqan mədhıyisini yangritix üqün koyuloqan (Həman bolsa padixahka Hudaning səz-kalamini yətküzidəqan aldın kərgüqi idi); Huda Həmanəqə on tət oqlul, üq qız ata qıloqanıdı. □

⁶ Bularning həmmisi atilirining baxlamqılıkida bolup, Pərwədigarning əyidə nəoqmə-nawa qılıx üqün, jang-jang, təmbur wə qıltar qəlip Hudaning əyidiki wəzıpisini ətəytti. Asaf, Yədutun wə Həman *bu ixlarda* padixahning kərsətmisigə qaraytti. □ ⁷ Ular wə ularning kərindaxlirining sanı jəmiy ikki yüz səksən səkkiz idi (ular həmmisi Pərwədigarnı mədhıyiləx nəoqmə-nawalıkida alahidə tərbiyə kərgən, küy eytixka usta idi). ⁸ Bular qoñg-kıqıqigə, ustaz-xagirtlikəqə qarimay həmmisi birdək qək tartip guruppılarəqə bəlungənidi.

Yigirmə tət mədhıyiləx guruppısi

⁹ Birinqi qək Asafning oqlı Yüsüpkə, ikkinqi qək Gədaliyaəqə qıktı; u, uning iniliri wə oqulliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □ ¹⁰ üqinqi qək Zakkurəqə qıktı; u, uning oqulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ¹¹ tətinqi qək Izriəqə qıktı; u, uning oqulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki

□ 24:31 «Ualarmu ularning kərindaxliri Hərurning əwladlirioqə ohxax,... hərqaysı jəmət baxliri wə ularning tuoqanliridin əng kiqiklirimu ohxaxla qək tartti.» — muxu qəloqan Lawıylarning nemə wəzıpiliri barlıkı muxu yərdə enik eytilmaydu. □ 25:3 «Gədaliya, Zeri, Yəxaya, Ximəy, Həxabiya wə Mattitiyah» — bəzi kona kəqürmilərdə «Ximəy» degən isim yoqap kətkən. □ 25:5 «Hudaəqə boləqan mədhıyisini yangritix» — ıbranıy tilidə «müñgüzni (yaki burəqini) kətürüx» degən səzlər bilən ipədilinidu. Müñgüz bolsa adəmning (yaki Hudaning) uluoqlukını kərsitidu. «Hudaəqə boləqan mədhıyisini yangritix» — Həmannıng qızlirimu bu mədhıyə hizmitidə idi. Toluq ayətning baxka birhil tərjimisi: «Bularning həmmisi Həmannıng oqulliri bolup, Hudaning Həmanəqə boləqan səz-kalami boyiqə uning izzət-hərmitini kətürüx üqün uningə berilgenidi (Həman bolsa padixahning aldın kərgüqisi idi); Huda Həmanəqə on tət oqlul, üq qız ata qıloqanıdı». □ 25:6 «Bularning həmmisi atilirining baxlamqılıkida bolup...» —

«atiliri» Asaf, Yədutun wə Həmandın ibarət. Asaf wə Həmanlar hər biri Zəburdiki nəqə küylərnı yazəqan (məsilən 50-, 73-82-küy, 88-küy. Yədutun 39-, 62- wə 77-küyə tiləqə elinidu). □ 25:9 «uning iniliri» — yaki «uning kərindaxliri». 10-18-ayətlərdiki «iniliri»mu xundək.

kixi idi; □ ¹² bəxinqi qək Nətanıyaşa qıkti; u uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ¹³ altinqi qək Bukkiyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup on ikki kixi idi; ¹⁴ yəttinqi qək Yəxarilahqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □ ¹⁵ səkkizinqi qək Yəxayaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ¹⁶ tokkuzinqi qək Mattaniyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ¹⁷ oninqi qək Ximəygə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ¹⁸ on birinqi qək Azarəlgə qıkti; u wə uning oşulliri, iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □ ¹⁹ on ikkinqi qək Həsabiyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁰ on üqinqi qək Xubayəlgə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²¹ on tətinqi qək Mattitiahqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²² on bəxinqi qək Yərimotqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²³ on altinqi qək Hənanıyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁴ on yəttinqi qək Yəxbikaxaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁵ on səkkizinqi qək Hənanıyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁶ on tokkuzinqi qək Mallotıya qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁷ yigirminqi qək Əliyataşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁸ yigirmə birinqi qək Hətirotqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ²⁹ yigirmə ikkinqi qək Giddaltıya qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ³⁰ yigirmə üqinqi qək Mahaziotqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; ³¹ yigirmə tətinqi qək Romamti-Ezərgə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi.

26

Dərwaziwənlərnin guruppinixi

¹ Dərwaziwənlərnin guruppinixi təwəndikidək boldi: Korah jəmətidikilərdin Asafning əwladliri iqidə Korəning oşli Məxələmiya bar idi. ² Məxələmiyaning birnəqə oşli bolup, tunjisi Zəkəriya, ikkinqisi Yədiyayəl, üqinqisi Zəbadiya, tətinqisi Yatniyə, ³ bəxinqisi Elam, altinqisi Yəhəhanan, yəttinqisi Əlyəyinay idi. ⁴ Obəd-Edomning oşulliri: tunji oşli Xəmayu, ikkinqisi Yəhəzabab, üqinqisi Yoah, tətinqisi Sakar, bəxinqisi Nətanəl, ⁵ altinqisi Ammiyə, yəttinqisi Issakar, səkkizinqisi Peultay; dərwəxə Huda Obəd-Edomıya bəht-saadət ata kılənanidi. ⁶ Uning oşli Xəmayamu birnəqə oşul pərzənt kərgən bolup, həmmisi ata jəməti iqidə yobaxqi idi, çünki ular batur əzimətlər idi. □ ⁷ Xəmayaning oşulliri: Otni, Refayəl, Obəd wə Əlzabab idi. Əlzababning iniliri Elihu bilən Səməkiyaning ikkisi batur idi. ⁸ Bularning həmmisi Obəd-Edomning əwladliri bolup, ular wə ularning oşulliri, qerindaxlirining həmmisi *Hudaning* hizmitidə qolidin ix kelidolan adəmlər idi. Obəd-Edomning əwladı jəmiy atmix ikki adəm idi. ⁹ Məxələmiyaning oşulliri

□ **25:11 «İzri»** — yaki «Zeri» (25:3ni kəring). □ **25:14 «Yəxarilah»** — yaki «Axarilah» (25:2ni kəring). □ **25:18 «Azarəl»** — yaki «Uzziyə» (25:4ni kəring). □ **26:6 «ular batur əzimətlər idi»** — yaki «ular mətiwərlər idi».

wə kərindaxliri bar idi; həmmisi batur bolup, jəmiy on səkkiz adəm idi.

¹⁰ Mərarining əwladi boləjan Hosahning birnəqə qə oqlı bar idi, qəng oqlı Ximri (Ximri əslidə tunji oqlul bolmısimu, atisi uni qəng oqlul kılıp tikligən), ¹¹ ikkinqi oqlı Hılkiya, üçinqisi Təbaliya, tətinqisi Zəkəriya idi. Hosahning oqulliri wə kərindaxliri jəmiy bolup on üç adəm idi.

¹² Yüqirikılarning həmmisi jəmət baxliri boyiqə dərwasiwənlərnin guruppılarə bəlünüxi idi; ularning həmmisigə kərindaxliri bilən billə Pərwərdigarning öyidiki hizmət wəzipisi tapxurulojanidi. ¹³ Ular, məyli qəng bolsun yaki kiqik bolsun, öz jəməti boyiqə qək tartip hər bir dərwasioə bəlgiləndi. ¹⁴ Xərkiy dərwasioə dərwasiwənlik kılıxka qək qıkkını Xələmiya boldi; andin ular uning oqlı Zəkəriya (akılanə məslihətqi idi) üçün qək tartti; uningə ximaliy dərwasinin dərwasiwənlik qeki qıkti. ¹⁵ Jənubiy dərwasinin qeki Obəd-Edomə qıkti. Uning oqulliri ambar-həzinilərgə məs'ul boldi. ¹⁶ Xuppim bilən Hosahka qərbiy dərwasinin wə xuningdək dawan yolidiki Xalləkət dərwasinin qeki qıkti; dərwasiwənlər yandixip turatti. □

¹⁷ Xərkiy dərwasioə hər küni altə Lawiy dərwasiwən məs'ul idi; ximaliy dərwasioə hər küni tət adəm, jənubiy dərwasioə hər küni tət adəm məs'ul idi; ambar-həzinilərnin hər birigə ikki adəm bir gurupa bolup kəraytti. ¹⁸ Oqərb tərəptiki dəhlizning aldidiki yolda tət kixi, dəhlizning əzidə ikki kixi pasibanlık kılatti. ¹⁹ Yöquridiki kixilər dərwasiwənlərnin guruppilini bolup, Korahning wə Mərarining əwladliridin idi.

Muqəddəs öyning həzinisini baxquridiojan Lawiylar

²⁰ Uların baxka Lawiy kərindaxliridin Hudaning öyidiki həzinilərnə wə muqəddəs dəp beoixlanojan buyumlar həzinisini baxquruxka Ahiyah qoyuldi. □ ²¹ Gərxon jəmətidiki Ladanning əwladliridin, Gərxoniy Ladan jəmətiqə yolbaxqi boləjini: Jəhiyəli idi; □ ²² Jəhiyəlining oqulliri Zetam bilən uning inisi Yoel idi; ular Pərwərdigarning öyidiki həzinilərgə məs'ul idi.

²³ Amram jəməti, Izhar jəməti, Həbron jəməti wə Uzziyəl jəmətidikilərmu wəzipiqə qoyuldi: ²⁴ Musaning nəwrisi, Gərxomning oqlı Xibuəl bax həziniqi boldi. ²⁵ Uning Əliezərdin boləjan kərindaxliri: Əliezərnin oqlı Rəhəbiya, Rəhəbiyaning oqlı Yəxaya, Yəxayaning oqlı Yoram, Yoramning oqlı Zikri, Zikrining oqlı Xelomit idi. ²⁶ Muxu Xelomit bilən uning kərindaxliri muqəddəs dəp beoixlanojan buyumlar saqlinidiojan barlık həzinilərnə baxquratti; bu buyumları əslidə Dawut padixah, jəmət baxlıkliri, mingbexilar, yüzbexilar wə qoxun sərdarliri beoixlanojanidi.

²⁷ Ular jənggahlarda bulang-talang kılıp kəlgən mal-mülüklərdin wə oljidin Pərwərdigarning öyini puhta kılıxka beoixlanojanidi. □ ²⁸ *Bularning iqidimu* aldin kərgüqi Samuil, Kixning oqlı Saul, Nərnin oqlı Abnər wə Zəruianing oqlı Yoablar muqəddəs dəp ayrilojan nərsilər bar idi; barlık muqəddəs dəp ayrilojan nərsilərnə Xelomit bilən uning kərindaxliri baxquratti.

Mənsəpkə qoyulojan wə hakim boləjan Lawiylar

□ **26:16 «dərwasiwənlər yandixip turatti»** — yaki «dərwasiwənlər udulmu'udul turatti».

□ **26:20 «Lawiy kərindaxliri»** — yaki «Lawiylardin boləjan Ahiyah». □ **26:21 «Ladan»**

— yənə «Libni» deyilidu, «Jəhiyəli» yənə «Jəhiyəl» dəpmu atilidu (6:17, 23:7). □ **26:27 «puhta**

kılıxka» — yaki «remont kılıxka».

²⁹ Izhar jəmätidin Kenaniya wə uning oqulliri *muqəddəs öyning* sirtida Israilda mənəşəpdar wə sotqılar kilip qoyuldi.

³⁰ Hebron jəmätidin Haxabiya wə uning qerindaxliri, həmmisi batur bolup, Iordan dəryasining oqərbiy tərəpidə Israilda mənəşəp tutup, Pərwədigarning hizmitigə wə padixahning ixlirioğa məs'ul boluxkə koyuloğan. Ular jəmiy birming yəttə yüz kixi idi. ³¹ Hebron jəməti iqidə, jəmätning nəsəbnamisi boyiqə Yəriya jəmət bexi idi. Dawutning səltənätining kirikinqi yili *nəsəbnamilərni* təkxürüx arkilik Gileadning Yaazər degən yeridə bu jəmätinmu batur əzimətlər tepildi. ³² Yəriyaning qerindaxliridin yənə jəmiy bolup ikki ming yəttə yüz kixi bar idi; ularning həmmisi batur bolup, xu jəmət baxliri idi; padixah Dawut ularni Rubən qəbilisi, Gad qəbilisi wə Manassəh yerim qəbilisidiki Hudaqə wə padixahning hizmitigə dair barlıq ixlarni baxquruxkə koydi.

27

Israilning hərbiy təkilati

¹ Təwəndikilər Israillar iqidə padixahning hizmitidə hərbiy kəsimlaroğa məs'ul boləğan hərqaysi jəmət baxliri, mingbexi, yüzbexi wə barlıq mənəşəpdarlar idi. Ular saniəğa karap kəsimlaroğa bөлüngənidi. Ular hər yili ay boyiqə nəwətlip turatti, hər kəsimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

² Birinqi aydiki birinqi nəwətqi qoxunoğa Zabdiyəlning oqli Yaxobiam məs'ul boləğan, uning axu kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ³ U Pəraz əwladliridin bolup, birinqi aydiki axu qoxun kəsimining sərdarlarini baxquratti. ⁴ İkkinqi aydiki nəwətqi qoxunoğa məs'ul kixi Ahoqluk Doday bolup, uning qoxunining orunbasar sərdari Miklot bar idi; bu kəsimda yigirmə tət ming adəm bar idi. ⁵ Üqinqi aydiki üqinqi nəwətqi qoxunning sərdari kahin Yəhoəyadaning oqli Binaya idi; u uning axu qoxunoğa bax bolup, uningda yigirmə tət ming adəm bar idi. ⁶ Bu Binaya «ottuz palwan»ning biri bolup, axu ottuz adəmni baxquratti; uning kəsimida yənə uning oqli Ammizabad bar idi. ⁷ Tətinqi aydiki tətinqi nəwətqi qoxunning sərdari Yoabning inisi Asahəl idi; uningdin keyin oqli Zəbadiya uning ornini basti. Uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ⁸ Bəxinqi aydiki bəxinqi nəwətqi qoxunning sərdari Izrahlik Xamhut idi, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ⁹ Altinqi aydiki altinqi nəwətqi qoxunning sərdari Təkoalik İkkəxning oqli Ira idi, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ¹⁰ Yəttinqi aydiki yəttinqi nəwətqi qoxunning sərdari Əfraim əwladliri iqidiki Pilonluk Hələz bolup, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ¹¹ Səkkizinqi aydiki səkkizinqi nəwətqi qoxunning sərdari Zərah jəmätidiki Huxatlik Sibbikay bolup, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. □ ¹² Tokkuzinqi aydiki tokkuzinqi nəwətqi qoxunning sərdari Binyamin qəbilisidiki Anatotluk Abiəzər bolup, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. ¹³ Oninqi aydiki oninqi nəwətqi qoxunning sərdari Zərah jəmätidiki Nitofatlik Maharay bolup, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar idi. □ ¹⁴ On birinqi aydiki on birinqi nəwətqi qoxunning sərdari Əfraim qəbilisidiki Piratonluk Binaya bolup, uning kəsimida yigirmə tət ming adəm bar

idi. ¹⁵ On ikkinçi aydiki on ikkinçi nəwətqi qoxunning sərdari Otniyəl jəmətidiki Nitofatlık Həlday bolup, uning qismida yigirmə tət ming adəm bar idi.

Israilning qəbilə baxlıqliri

¹⁶ Israilning hərqaysi qəbililirini idarə kılıp kəlgənlər təwəndikilər: Rubəniylar üqün Zikrining oqlı Əliezər qəbilə baxlıkı idi; Ximeoniylar üqün qəbilə baxlıkı Maakaḥning oqlı Xəfatiya; ¹⁷ Lawiy qəbilisi üqün Kəmuəlning oqlı Həsabiya qəbilə baxlıkı idi; Həruniylar üqün jəmət bexi Zadok; ¹⁸ Yəhuda qəbilisi üqün Dawutning akisi Elihu qəbilə baxlıkı idi; Issakariylar üqün Mikailning oqlı Omri qəbilə baxlıkı idi; ¹⁹ Zəbuluniylar üqün Obadiyaning oqlı Yixmaya qəbilə baxlıkı idi; Naftali qəbilisi üqün Azriyəlning oqlı Yərimot qəbilə baxlıkı idi; ²⁰ Əfraimiylar üqün Azaziyaning oqlı Hoxiya qəbilə baxlıkı idi; Manassəḥ yerim qəbilisi üqün Pidayaning oqlı Yoel qəbilə baxlıkı idi; ²¹ Gileadta makanlaxқан Manassəḥ yerim qəbilisi üqün Zəkəriyaning oqlı Iddo qəbilə baxlıkı idi; Binyamin qəbilisi üqün Abnərnning oqlı Yaasiyəl qəbilə baxlıkı idi; ²² Dan qəbilisi üqün Yəroḥəmnning oqlı Azarəl qəbilə baxlıkı idi. Yüqiridikilər Israil qəbililiri üqün qəbilə baxlıkı idi.

²³ Dawut Israillar iqidə yigirmə yaxtin təwənlərnı tizimlimoḡan; qünki Pərwərdigar Israillarning sanini asmandiki yultuzdək kəp kılımnən degənidi.

²⁴ Zəruiyaning oqlı Yoab sanini elixқа kirixкən, lekin tügimigən; qünki muxu ix wəjiddin *Hudaning* oḡəziپی Israillarning bexiḡə yaḡduruloḡan; xu səwəbtin Israillarning sani «Dawut padixahning yilnamiliri» degən hatirigə kirgüzülmigən.

Padixah ordisidiki mal-mülük wə ix-oḡətni baxқuroḡuqi əməldarlar

²⁵ Padixahning ambar-həzinilirini baxқuroḡuqi Adiyəlning oqlı Az-mawət idi; dala, xəḡər, yeza-kənt wə munarlardiki ambar-həzinilərnı baxқuroḡuqi Uzziyaning oqlı Yonatan idi. ²⁶ Etiz-eriklarda terikqilik kılıḡuqılarnı baxқuroḡuqi Kelubning oqlı Əzri idi; ²⁷ Üzümzarlıqlarnı baxқuroḡuqi Ramahlık Ximəy; üzümzarlıqlardiki xarab ambarlırnı baxқuroḡuqi Xifmilik Zabdi; ²⁸ Xəfələḥ tüzlənglikidiki zəytun wə üjmə dərəhlirini baxқuroḡuqi Gədərlik Baal-Hanan idi; may ambarlırnı baxқuroḡuqi Yoax; □ ²⁹ Xaronda bekilidioḡan kala padilirini baxқuroḡuqi Xaronluk Sitray; jilḡılardiki kala padilirini baxқuroḡuqi Adlayning oqlı Xafat; ³⁰ tēgilərnı baxқuroḡuqi Ismaillardin Obil; exəklərnı baxқuroḡuqi Mironotluk Yəḡdiya; ³¹ koy padilirini baxқuroḡuqi Hagarlık Yaziz idi. Bularning həmmisi Dawut padixahning mal-mülkini baxқuroḡuqi əməldarlar idi.

Dawutning muḡim əməldarliri

³² Dawutning taḡisi Yonatan məsliḡətqi bolup, danixmən həm Təwrat həttatqisi idi; Həqmonining oqlı Yəḡiyəl padixahning oḡullirining ustazi idi. □ ³³ Aḡitofəlmü padixahning məsliḡətqisi idi; Arklık Huxay padixahning jan dosti idi. ³⁴ Aḡitofəldin keyin Binayaning oqlı Yəḡoyada

□ 27:28 «Xəfələḥ tüzləngliki» — ibraniy tilida «Xəfələḡ» — pəḡət birlə tüzlənglikni kərsitidu, Yerusalemnıng jənubiy tərəpigə jaylaxқан. □ 27:32 «Təwrat həttatqisi» — yəki «Təwratxunas» yəki «katip».

bilən Abiyatar uning ornioqa məsliħətqi boldi; Yoab padixahning qoxun sərdari idi.

28

Dawut muqəddəs öy selix arzusini jakarlaydu

¹ Dawut Israildiki barlıq əməldarlarni, hərqaysi kəbilə baxlıkliri, nəwətlıxip padixahning hizmitini kilidiqan qoxun bexi, mingbexi, yüzbexi, padixah wə xahzadilərnıng barlıq mal-mülük, qarwa mallirini baxquridiqan əməldarlarni, xuningdək məhrəm-əoqidarlar, palwanlar wə barlıq batur jəngqilərnı Yerusalemoqa qakirtip kəldi. □

² Padixah Dawut ornidin turup mundak dedi:

— I buradərlirim wə həlkim, gepimgə kulak selinglar: Kənglumdə Pərwərdigarning əhdə sanduqi üqün bir aramgah, Hudayimizning təhtipərisi bolidiqan bir öy selix arzuym bar idi həmdə uni selixkə təyyarlıkmu kərüp qoyoganim. ³ Lekin Huda manga: «Sən Mening namimoqa atap öy salsang bolmaydu, qünki Sən jəngqi, adəm öltürüp qan tökkənsən» dedi. ⁴ Israilning Hudasi bolıqan Pərwərdigar atamning pütün jəmətidin meni əbədil'əbəd Israiloqa padixah boluxkə tallidi; qünki U Yəhudani yolbaxqi boluxkə talliqan; U Yəhuda jəməti iqidə atamning jəmətini talliqan, atamning oqulliri iqidə məndin razi bolup, meni pütün Israiloqa padixah kilip tikligən; ⁵ mening oqullirim iqidin (Pərwərdigar dər wəkə manga kəp oqul ata kilıqan) U yənə oqlum Sulaymannı Pərwərdigarning padixahlıqining təhtigə olturup, Israiloqa həkumran boluxkə tallidi.

⁶ U manga: «Sening oqlung Sulayman bolsa Mening öyüm wə həyilirimni salıquqi bolidu; qünki Mən uni Özümgə oqul boluxkə tallidim, Mənmu uningoqa ata bolimən. ⁷ U Mening əmr-bəlgilimilirimgə bəgünkidək qing turup riayə kilidiqan bolsa, uning padixahlıqini mənggü mustəhkəm kilimən» degənidi.

⁸ Xunga bəgün Pərwərdigarning jamaiti pütkül Israil həlkining, xundakla Hudayimizning aldida *xuni eytimən*: — Bu yahxi yurtkə igidarqilik kilix üqün wə kəlgüsidə baliliringlaroqa mənggülük miras kilip kaldurux üqün, silər Hudayinglar Pərwərdigarning barlıq əmrlirini izdəp tutnglar.

⁹ — I, sən oqlum Sulayman, atangning Hudasi bolıqan Pərwərdigarnı bil, sap dil wə pıdakarlık bilən Uning hizmitidə bolıqın. Qünki Pərwərdigar jimi adəmning kənglini kəzitip turidu, barlıq oy-niyətlirini pərk etidu. Sən Uni izdisəng, U Özini sanga tapkuzidu; Uningdin tenip kətsəng, seni mənggü üzüp taxlaydu. ¹⁰ Əmdi sən kəngül qoyqın, Pərwərdigar muqəddəshana kilix üqün bir öyni selixkə seni tallidi; batur bol, uni ada kill!».

Dawut muqəddəshanining layihisi toqrisida Sulaymanoqa kərsitidu

¹¹ Dawut *muqəddəsgahning* dəhlizi, haniliri, həziniliri, balihaniliri, iłqi öyliri wə kafarət təhtidiki öyining layihisining həmmisini oqlı

□ 28:1 «məhrəm-əoqidarlar» — yaki «məhrəm-aqwatlar».

Sulaymanoğa tapxurdi; □ ¹² *Hudaning* Rohidin tapxuruwaləjini boyiqə u Pərwərdigarning öyining həyliliri, tət ətrapidikiki kiçik öylər, muqəddəshanidiki həzinlər, muqəddəs dəp beoixlanəjan buyumlar kəyulidiəjan həzinləarning layihilirini qaldurmay uningəja kərsətti. □ ¹³ Yənə kaħinlar bilən Lawiylarning guruppilixi, Pərwərdigarning öyidiki hərhil wəzipilər, xuningdək Pərwərdigarning öyigə eħtiyajlik barlik əswablar toqrisidiki bəlgilimilərnə kərsətti; ¹⁴ wə hərhil ixlarəja kerəklik altun əswablarni yasitixka ketidiəjan altun, hərhil ixlarəja kerəklik kümüx əswablarni yasitixka ketidiəjan kümüx, ¹⁵ altun qiraədanlarəja, ularəja təwə altun qiraəlarəja, yəni hərbir qiraədan wə qiraəlarəja ketidiəjan altun; kümüx qiraədanlarəja, yəni hərbir qiraədan wə xuningəja təwə qiraəlarəja üqün ketidiəjan kümüxni tapxurup bərdi. U hərbir qiraədanəja ixlitix ornəja qarap kerəklikini bərdi; ¹⁶ nan tizidiəjan altun xirələrnə yasitixka, yəni hərbir xirə üqün kerəklik altun bərdi; kümüx xirələrnə yasitixka kerəklik kümüx bərdi; ¹⁷ wilka-ilməklər, təhsə-piyalə wə qəgünlərnə yasaxka, altun qinilər, yəni hərhil qinini yasaxka kerəklik boləjan sap altun bərdi; kümüx qinilərnə yasaxka, yəni hərbir qinə üqün kerəklik kümüx bərdi; ¹⁸ huxbuygah yasaxka kerəklik esil altun bərdi. U yənə kənatlirini kerip Pərwərdigarning əhdə sanduqini yepip turidiəjan altun kerublar qaraydiəjan *kafarət* təhtining nushisini tapxurup bərdi. □ ¹⁹ «Bularning həmmisi, Pərwərdigar Öz kəlini üstümgə kəyəjanda manga kərsətkən barlik nusha-əndizilər boləjaqka, mən yezip kəyodum» dedi Dawut.

Dawut Sulaymanoğa dawamlıq nəsihət qilidu

²⁰ Dawut yənə oşli Sulaymanoğa: «Sən batur wə jasarətlik bol, buni ada qil; kərkəma, aləqzadimu bolup kətmə; qünki Pərwərdigar Huda, mening Hudayim sening bilən billə bolidu; takı Pərwərdigarning öyidiki keyinki ibadət hizmiti üqün təyyarlik ixliri tügigəngə kədə U səndin heq ayrılmaydu yaki taxlapmu kəymaydu. ²¹ Kara, Hudaning öyidiki barlik hizmitini bejiridiəjan kaħinlar wə Lawiylarning guruppiliri təyyar turid; sening yeningda hərhil hünərgə usta, hərbir hizmətkə təyyar turəjan hünərwənlərmu razilik bilən turidu; uning üstigə əmədarlar wə barlik həlk sening əmringni kütidu» dedi.

29

Dawut wə halayiqning Hudaning öyi üqün beoixliəjanliri

¹ Dawut pütkül jamaətkə söz qilip mundaq dedi:

□ **28:11 «kafarət təhti»** — yaki «rəħim təhti», «rəħimgah». «Mis.» 25:17-22ni kəring. «**kafarət təhtidikiki öyi**» — ibadəthanining əng iqririkidiki öy bolup, yənə «əng muqəddəs jay» dəp atilidu. □ **28:12 «Hudaning Rohidin tapxuruwaləjini boyiqə...»** — ibranıy tilida «Roħtin tapxuruwaləjini boyiqə...». Bizningqə «Roh» muxu yərdə qokum Hudaning Rohini kərsitidu. Demək, muqəddəsgahning barlik nushiliri wə ixliri Hudaning kərsətmiliri bilən boldi. □ **28:18 «...huxbuygah yasaxka kerəklik esil altun bərdi»** — bu 14-18-ayətlərdiki «bərdi... bərdi.. bərdi» toqıruluk; Dawut padıxah Sulaymanoğa (1) hərbir nərsə üqün qanqilik altun-kümüx kerək boləjanlıqini kərsətti; (2) əmalıyətə qanqilik kerək bolsa xuni bərdi, değən mənida. Bizningqə ikkinqi wariyant toqırdu. 29:2ni kəring. «**kafarət təhti**» — baxka birhil təjimis «ħarwa». Lekin muxu yərdə qokum əng muqəddəs jaydikiki rəħimgah (kafarət təhti)ni kərsitidu.

— Huda Əzi tallıoan oqlum Sulayman tehi yax, bir yumran kəqət, halas, bu kurulux bolsa tolimu qong; qünki bu muqəddəs orda insan üçün əməs, bəli Pərwərdigar Huda üçün yasilidu. ² Mən Hodayimning əyi üçün pütün küçümni qikirip, altun bilən yasilidoanlirioja altun, kümux bilən yasilidoanlirioja kümux, mis bilən yasilidoanlirioja mis, təmür bilən yasilidoanlirioja təmür, yaqjaq bilən yasilidoanlirioja yaqjaq təyyarlap koydum; yənə aq heqik, kəzlük yaqut, rənglik tax wə hərhil esil taxlarni, yənə nahayiti kəp mərmərnəni yiojip koydum. □ ³ Mən Hodayimning əyidin səyünidoanlikim üçün Hodayimning əyini selixqa təyyarliojan barlik nərsilərdin baxqa, özümning təllukatidin altun-kümüxlərnəni Hodayimning əyigə atidim; ⁴ yəni əyning tamrlirini kaplax üçün Ofir altunidin üç ming talant, sap kümüxtin yəttə ming talant təkdim kildim; □ ⁵ altundin yasilidoanlirioja altun, kümüxtin yasilidoanlirioja kümux wə hünərwənlərnəning qoli bilən hərhil yasilidoanlirioja kerək boləjnini təkdim kildim. Bütün yənə kimlərnəning Pərwərdigarəja birnemə atiojusi bar?». ⁶ Xuning bilən Israil kəbililiridiki hərkaysi jəmət baxliri, kəbilə baxlikliri, mingbexi, yüzbexi wə padixahning ixlirioja məs'ul boləjan oqjidarlarumu beojaxlaxqa kirixti. ⁷ Ular Hudaning əyidiki ibadət hizmətliri üçün bəx ming talant altun wə on ming darik altun, on ming talant kümux, on səkkiz ming talant mis wə bir yüz ming talant təmür təkdim kildi. □ ⁸ Yaquti barlar yaqutni Pərwərdigarning əyining həzinisigə, yəni Gərxoniy Yəhiyəlnəning kəlioja tapxurdi. ⁹ Halayik kixilərnəning mundak öz ihtiyarlikə bilən təkdim kəlioanlikliridin huxal bolup ketixti; qünki ular qin kəlbədin Pərwərdigarəja təkdim kəlixkanidi. Dawutmu əlamət hux boldi.

Dawut Pərwərdigarəja həmdusana okuydu

¹⁰ Xunga Dawut pütkül jamaət aldida Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhəyə eytip mundak dedi:

— «Aq Pərwərdigar, bowimiz Israilning Hudasi, Sən əbədil'əbədgiqə həmdusanaəja layiksən. ¹¹ I Pərwərdigar, uluqluk, küq-kudrət, xan-xəpəp, xanu-xəwkət wə həyətəp Sanga mənsuptur; asmandiki wə yərdiki bar-yokə Seningkidur; i Pərwərdigar, padixahlik Seningkidur, həmmidin üstün boləjan idarə kəlioqisən. ¹² Dələt bilən izzət Seningdinla kəlidu, Sən həmmigə həkümdarsən. Küq bilən kudrət Sening qəlungda; hərkimni uluq wə kudrətlik kəlix pəkət qəlungdindur. ¹³ Əmdi, aq Hodayimiz, biz Sanga təxəkkür okuyemiz, xan-xəpəplik nəmingəja mədhəyə okuyemiz!

¹⁴ Mana muxundak əzlükümüzədin təkdim kəlalaydiojan boləjan mən kim idim, həlkim nəmə idi? Qünki barlik nərsə Səndin kəlidu, biz pəkət Əz qəlungdin kəlgininədin Əzünggə kayturduq, halas! ¹⁵ Biz Sening əldingda yaqə yurtluklar, barlik ata-bowilirimizəja ohxax musapirmiz, halas; yər yüzidiki künlirimiz goya bir sayə, ümidsiz ətküzülidu. □ ¹⁶ I

□ **29:2 «kəzlük yaqut»** — yaki «sürmə». □ **29:4 «Ofir»** — altun qikədiojan danglik jay. **«talant»** — bir talant 30.6 kilogram boluxi mumkin; xunga 3000 talant altun 101 tonna bolidu, 7000 talant kümux 235 tonna boluxi mumkin. □ **29:7 «talant ... darik...»** — bir talant 30.6 kilogram boluxi mumkin; bir darik bəlkim 8-9 gram idi. Xundak boləjanda, altundin 168 tonna həm 80-90 kilogram, kümüxtin 336 tonna, mistin 606 tonna, tēmürdin 3365 tonna təkdim kildi. □ **29:15 «yər yüzidiki künlirimiz goya bir sayə, ümidsiz ətküzülidu»** — «ümidsiz ətküzülidu» bəlkim bu dunyaəja boləjan ümidsizlikni bildüridu.

Hudayimiz Pərwərdigar, biz Sening namingoşa atop öy selixka təyyarlap yioqkan bu baylik-dunyaning həmmisi Sening kolungdin kəlgən, əsli Seningkidur. ¹⁷ I Hudayim, xuni bilimənki, Sən insanning kəlbini sinap, durusluqtin hursən bolisən; mən bolsam durus kəlbimdin bularni ihtiyarən təkdım kıldim; wə bu yərdə hazır turoşan həlkingningmu Sanga təkdım kılöşinini huxal-huramlik bilən kərdüm. ¹⁸ I Pərwərdigar, ata-bowilirimiz bolöşan İbrahim, İshak wə İsrailning Hudasi, Öz həlkingning kənglidiki bundak oy-niyətni mənggü mustəhkəm kılöşaysən, kənglini Özünggə tartkuzöşaysən! ¹⁹ Oşlum Sulaymanoşa Sening əmlriling, aqah-guwahlikliring wə bəlgilimiliringni tutup, həmmini ada kılıp, mən hazirlap koyöşanlirimni ixlitip ordini yasaxka durus bir kəlb bərgöşaysən».

Jamaət Pərwərdigaröşa ibadət kılıdu

²⁰ Dawut pütün jamaətkə: «Silər Hudayinglar bolöşan Pərwərdigaröşa təxəkkür-həmdusana okup mədhıylənglar!» dewidi, pütün jamaət ata-bowilirining Hudasi bolöşan Pərwərdigaröşa təxəkkür-mədhıyə okup səjdə kıldı; ular Pərwərdigar həm padixah aldida bax urdi.

²¹ Ətisi ular Pərwərdigaröşa atop qurbanliklar wə köydürmə qurbanliklarni kəltürdi; xu küni ular ming buka, ming qoçqar, ming kózini xarab hədiyəli bilən qoxup təkdım kıldı, xundakla yənə pütün İsrail üqün nuroşun qurbanliklarni təkdım kıldı. □

Həlk Sulaymanni təhtkə olturoşuzup padixah kılıdu

²² Ular xu küni Pərwərdigarning aldida alamət huxal bolup oşizalandi. Ular Dawutning oşli Sulaymanni ikkinqi ketim padixah tikləx murasimi ötküzdi; uni Pərwərdigarning aldida xah boluxka, Zadokni kahin boluxka məşih kıldı. □

²³ Xuningdin keyin Sulayman Pərwərdigaröşa təwə təhtkə olturup, atisi Dawutning ornioşa padixah boldi wə intayin rawaj tapti; pütkül İsrail həlki uningöşa itaət kıldı. ²⁴ Barlik əməldarlar, palwanlar wə xundakla padixah Dawutning oşullirining həmmisi Sulaymanoşa bekinip boysundi. ²⁵ Pərwərdigar Sulaymanni İsrail həlki aldida nahayiti uluş kıldı; U uningöşa ata kılöşan xahanə həywət xundak yukiriki, uningdin ilgiri ötkən hərəkandak İsrail padixahlirida həq bolup bakқан əməs.

Dawut aləmdin ötidu

²⁶ Yəssəning oşli Dawut pütün İsrailöşa xundak padixah bolöşanidi. ²⁷ Uning İsrailöşa həkümranlik kılöşan waqti jəmiy kirik yil boldi; u Həbronda yəttə yil, Yerusalemda ottuz üç yil səltənət kıldı. ²⁸ U uzun əmür, dölət-baylik wə izzət-hərmət kərup, heli kəp yaxap, aləmdin ötti; ornioşa uning oşli Sulayman padixah boldi. ²⁹ Padixah Dawutning barlik ixliri, baxtin ahirişiqə mana aldin kərgüqi Samuilning hatiriliri, Natan pəyoşəmbərnin hatiriliri wə aldin kərgüqi Gədnin hatiriliridə pütülgəndur. ³⁰ Uning səltəniti, kərsətkən küq-quwwiti, xundakla uning, İsrail wə hərəkaysi dölət-məmlikətlərnin bexidin ötkən wəkələrmu xu hatirilərdə pütülgəndur.

□ **29:21 «ular Pərwərdigaröşa atop qurbanliklar ... kəltürdi;»** — muxu yərdə «qurbanliklar» bəlkim «inakilik qurbanlikliri»ni kərstidu; həm sunoşuqining əzi, həmrəhliri həm kahinlarmu uningdin bir kişimini yeyəlytti. □ **29:22 «Ular ... oşizalandi»** — ibraniy tilida «yəp-iqti». **«ikkinqi ketim padixah tikləx»** — birinqi ketim 23:1də hatiriliniidu.

Tarih-təzkirə «2»

Sulayman İsrail üstigə həküm sürüdü

1Pađ. 3:1-15

1 Dawutning oqlı Sulaymanning həkümranlıkı mustəhkəmləndi; qünki uning Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə bolup, uni bək büyük kildi.

2 Sulayman pütkül İsrailarni, mingbexi, yüzbexi, sorakqi wə pütkül İsrailning kəbilə-jəmət baxlıqliri bolıqan əməldarlarıni qəkırtip ularıqə söz kildi. 3 Sulayman barlık jamaət bilən birliktə Gibeonning egizlikigə bardı; qünki u yərdə Hudaning «jamaət qediri», yəni Pərwərdigarning

quli Musa bayawanda yasatqan qedir bar idi. □ 4 Hudaning əhdə sandukini bolsa Dawut Kiriət-Yearimdin elip qıqıp, əzi uningıqə təyyarlıqan yərgə əkəlgənidi; qünki u Yerusalemda əhdə sanduqi üqün bir qedir tıqtırgənidi. 5 Hurning nəwrisi, Urining oqlı Bəzaləl yasıqan mis kurbangah bolsa *Gibeonda*, yəni Pərwərdigarning jamaət qediri aldida idi; Sulayman jamaət bilən birliktə berip, xu yərdə *Pərwərdigardin* tilək tilidi. 6 Sulayman jamaət qedirining aldidiki mis kurbangahning yenıqə, Pərwərdigarning aldiqə kelip, kurbangahıta ming malni köydürmə kurbanlık kildi.

7 Xu keqisi Huda Sulaymanoqə ayan bolup, uningıqə: — Sən nemini tilisəng, xuni berimən, dedi. 8 Sulayman Hudaqə: — Sən atam Dawutqə zor mehir-muhəbbət ata kılqan, meni uning ornıqə padixah kilding. 9 I Pərwərdigar Huda, əmdi Sən atam Dawutqə bərgən wədəngni puhta orunlıqaysən; qünki Sən meni yərdiki topidək nuroqun həlkqə həkümranlık kıldıqan padixah kilding. 10 Əmdi Sən mangu bu həlkqə yetəkqilik kılqudək danalık wə bilim bərgəysən; undək bolmısa Sening munqiwala qong bu həlkınggə kim həküm sürəlisun? — dedi.□

11 Huda Sulaymanoqə: — Mən seni həlkımgə padixah kılıp tiklidim. Əmdi sən muxundək niyətkə kelip, nə baylık, mal-mülük, nə izzət-hərmət wə düxmənlirıngning janlırını tiliməy, nə uzun əmür kərxıni tiliməy, bəlki bu həlkımgə həküm sürüxkə danalık wə bilim tilıgən ikənsən, 12 Danalık wə bilim sanga təkdım kılindi; wə Mən sanga baylık, mal-mülük wə izzət-hərmətmu berəy; xundək boliduki, senıngdin ilgiri ətkən padixahlarning heqbiridə undək bolmıqan, senıngdin keyin bolqusi padixahlardımu undək bolmaydu, dedi.

Sulaymanning beyixqə baxlıxi

1Pađ. 10:26-29

13 Bu ixtin keyin Sulayman Gibeon egizlikidiki «jamaət qediri»din Yerusalemoqə kaytip kelip, İsrail üstidə səltənət kildi. 14 Sulayman jəng hərwiliri bilən atlık ləxkərləni toplidi: — uning bir ming tət yüz jəng hərwisi, on ikki ming atlık ləxkiri bar idi; u bularnı «jəng hərwisi xəhərliri»gə həm padixahning yenida turux üqün Yerusalemoqə orunlaxturdi. 15 Padixah Yerusalemda altun-kümüxləni taxlardək kəp, kedir dərəhlirini tüzləngliktiki üjmə dərəhliridək kəp

□ 1:3 «Gibeonning egizliki» — yaki «Gibeondiki «yukiri jay»qə». «jamaət qediri» — yaki «(Huda bilən) kərxıx qediri». □ 1:10 «bu həlkqə yetəkqilik kılqudək» — bu ibarə ibranıy tilida «bu həlkıng aldidə qıqıp-kirgüdək» degən sözlər bilən ipadilini.

kildi. □ ¹⁶ Sulaymanning atliri Misirdin həm kuwədin kəltürülətti; padixahning sodigərliri kuwədin tohtitiloqan bahəsi boyiqə setiwalatti. □ ¹⁷ Ular Misirdin setiwaloqan hər bir hərwining bahəsi altə yüz kümüx tənggə, hər bir atning bahəsi bir yüz əllik kümüx tənggə idi; at-hər wilar yənə Hittiylarning padixahliri wə Suriyə padixahlirioqimu ənə xu *sodigərləarning wastisi* bilən setiwelinatti. □

2

Sulayman ibadəthanini selix üqün materiyallarni toplaydu

¹ Sulayman Pərwərdigarning namioqə atap bir öy həm padixahlıqi üqün bir orda selix niyitigə kəldi. □ ² Xuningdin keyin Sulayman yətmix ming adəmni hammallıqqa, səksən ming adəmni taqda tax kesixkə, üq ming altə yüz kixini nazarətqilikkə təyinliidi. ■

³ Sulayman Tur padixahi Hıramoqə adəm əwətip: «Əzliri atam Dawutning turaloqusi bolsun dəp orda selixioqə kedir yaoiqi yətküzüp bərgən idilioq, mangimu xundak qiloqayla. □ ⁴ Mana, mən əmdi Pərwərdigar Hudayimning namioqə atap bir öy salmaqimən; öy uning aldida huxbuy yekix, «təkdım nanlar»ning üzülməy qoyuluxi, hər küni ətə-ahxamlirida, xabat künliridə, yengi aynıng birinqi künidə wə Pərwərdigar Hudayimiz bek itip bərgən həyt-ayəmlərdə köydürmə qurbanlıqlarning sunuluxi üqün bolidu. Bu ixlər Israil həlqigə mənggülik bir bəlgilimə bolidu. ⁵ Mən salmaqı boləqan öy əjayip həyətlik bolidu; qünki bizning Hudayimiz həmmə ilahlardin üstündür. ⁶ Ləkin asmanlar wə asmanlarning üstidiki asmanmu Uni siqəduralmaydioqan tursa, kim Uningoqə öy salalisun? Mən kim idim, qandakmu Uningoqə öy salduroqudək küdrətkə igə bolay? Mən pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdəklə adəmmən, halas! □

⁷ Əmdi əzliri mənə atam Dawut Yəhudada wə Yerusalemdə təyyarlap qoyoqan ustilar bilən billə ixləx üqün, altun-kümüxtə, mis wə təmərdə ixləxkə pixxiq, səsün, tok qizil wə kək rənglik yip ixləxkə puhta həm nəkkaxlıqni bilidioqan bir ustamni əwətkəyła. ⁸⁻⁹ Həm mənə Liwandin kedir, arqa-qarioqay wə səndəl dərəhlirini yətküzüp bərgən bolsıla; qünki əzlrining hizmətkarlırining Liwanda yaoqanı kesixkə ustiliqini bilimən; mana, mənə köpləp yaoqqlarni təyyarlap berix üqün mənəng hizmətkarlırim əzlrining hizmətkarlıri bilən billə ixlisun; qünki mən salidioqan öy intayin həyətlik wə əjayib karamət bolidu. ¹⁰ Mana, mən əzlrining yaoqaq kesidioqan hizmətkarlırioqə yigirmə ming kor buoqday,

□ **1:15 «kədir dərəhliri»** — yaki «kədir yaoiqi». Ləkin bizningqə Sulayman kedir yaoiqini ixlitiplə qalmay, xu qıraylık dərəhlərdin Yerusalemdə ətrəpioqə kəp tiktürdi («Top.» 2:5ni kəring).

□ **1:16 «Sulaymanning atliri Misirdin ... setiwalatti»** — bu ayətning baxqa birhil təjimi: «Sulaymanning atliri Misirdin kəltürülətti; padixahning suda karwanlıri kuwədin tohtitiloqan bahəsi boyiqə türkümlə-türkümlə setiwalatti». □ **1:17 «Ular Misirdin setiwaloqan hər bir hərwining bahəsi ... hər bir atning bahəsi ... at-hər wilar yənə Hittiylarning padixahliri wə Suriyə padixahlirioqimu ənə ... setiwelinatti»** — Təwrat, «Qan.» 17:16də Israil padixahlirioqə atlarni elix üqün Misiroqə berix mən'i qilinoqanidi. □ **2:1 «orda»** — ibranıy tilida «öy». ■ **2:2** 1Pad. 5:15-32 □ **2:3 «Hıram»** — bəzi yərlərdə «Hıram» dəp atilidu. □ **2:6 «Mən pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdəklə adəmmən, halas!»** — baxqa birhil təjimi: «Öy pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdək bir jay bolidioqan tursa, halas!».

yigirmə ming kor arpa, yigirmə ming bat xarab, yigirmə ming bat zəytun meyi berimən» — dedi. □

¹¹ Turning padixahı Hıram Sulaymanğa jawabən məktup yollap: «Pərwərdigar Öz həlkini səyğəqkə U əzlrini ularning üstigə padixah kildi» — dedi. ¹² Hıram yənə: «Asman-pələk bilən yər-zeminni yaratqan İsrailning Hudasi Pərwərdigarğa Həmdusana boləyay! Qünki U padixah Dawutka yorutuləjan, pəm-parasətlik, Pərwərdigar üqün bir əy, uning padixahlığı üqün bir orda salalaydıəjan bir danixmən oşul bərdi. □

¹³ Mana mən hazır əzlrigə hünərdə kamalətkə yətkən, əkil-parasət bilən yorutuləjan, Hıram-Abi degən bir adəmni əwətəy. ¹⁴ Uning anisi Dan kəbilisilik bir ayal, atisi Turluk ikən. U altun, kümüx, mis, təmür, taxlar, yaəqəqçilik ixlirioğa mahir, səsün, tok kızil, aq wə kək rənglik yip ixləxkə puhta, hərhil nəkkaxlık ixlirioğimu usta, tapxuruləjan hərəkəndəq layihigə amalini kılalaydu. Bu kixi əzlrining hünərwənliri bilən wə atiliri boləjan hojam Dawutning hünərwənliri bilən billə ixlisun. ¹⁵ Əmdi hojam tiləqə aləjan buəqday, arpa, may wə xarab bolsa, bularni öz hizmətkarlırioğa yətküzüp bərgəyla. ¹⁶ Biz bolsaq siligə kanqə kerək bolsa Liwanda xunqə yaəqəq kesip, sal kılıp baəqlap, dengiz arkilik Yoppağa yətküzüp berimiz; andin sili u yərdin Yerusalemoğa toxup kəsilə bolidu» dedi.

¹⁷ Atisi Dawut İsrail zeminida turuxluk yaqə yurtluqlarni sanəktin ötküzgəndək, Sulaymanmu ularni sanəktin ötküzdi. Ular jəmiy bir yüz əllik üq ming altə yüz adəm qıqti. ¹⁸ U ulardın yətmix ming kixini həmməllikqə, səksən ming kixini taəqda tax kesixkə wə ix kiliwatqanlar üstidin nazarət kılıp turuxqə üq ming altə yüz kixini təyinlidi.

3

Ibadəthanini selix

1Pad. 6:1-38; 7:13-51

¹ Sulayman Yerusalemda Pərwərdigar atisi Dawutka ayan boləjan Moriya teəqida, yəni Yəbusiy Ornaning həminida, Dawut təyyar kılıp qoyəjan yərdə, Pərwərdigarning əyini selix ixini baxlıdi. ² Sulaymaning səltənətinin tətinqi yili, ikkinqi ayning ikkinqi küni u quruluxni baxlıdi. □

³ Sulayman saləjan Hudaning əyining uli mundəq: — uzunluğu (kədimki zamanda kəllənanəjan əlqəm boyiqə) atmix gəz, kəngliki yigirmə gəz idi.

□ ⁴ Əyning əldidiki aywaning uzunluğu yigirmə gəz bolup, əyning kənglikiqə toəqra kelətti; egizliki yigirmə gəz idi; u iqini sap altun bilən kaplattı. □ ⁵ U əyning qəng zəlining təmlirini arqə-kərioqay tahtaylıri bilən kaplattı, andin keyin sap altun kaplattı wə üstigə horma dərihining xəkli bilən zənqir nəxixlirini oydurdi. ⁶ U əyni əlamət qiraylık kılıp təmlirini yənə esil tax-yəqutlar bilən zinnətlətti. U ixlətkən altunlar

□ **2:10 «yigirmə ming kor»** — bir kor 220 litr, 20000 kor 44 milyon litr, yəni bəlkim 44,000 tonna bolidu. «yigirmə ming bat» — bir bat 22 litr bolup, 20000 bat 440,000 litr bolidu. □ **2:12 «orda»** — ibraniy tilida «əy». □ **3:2 «Sulaymaning səltənətinin tətinqi yili, ikkinqi ay...»** — bu waqit bəlkim miladiyədin ilqiriki 966-yili, 4-5-ayda boluxi mumkin idi. □ **3:3 «uzunluğu**

... atmix gəz, kəngliki yigirmə gəz» — Muxəddəs Kitabta ixlitilən «gəz» adəmning kolining jəynikidin barməqlirining uqioqə boləjan arılık (təhminən 45 santimetr) idi. □ **3:4 «əyning ... egizliki yigirmə gəz idi»** — kona kəqürmilərnin kəpinqisi muxu yərdə «bir yüz yigirmə gəz idi» deyilidi. Biz muxu yərdə kona «Suriyak» tərijimisi wə grek tilidiki bir kona tərijimisiqə əgiximiz.

pütünləy parwayim altuni idi. ⁷ U pütün öyni, öyning limliri, ixik bosuəqa-kexəkliri, barlıq tamliri wə ixiklirini altun bilən kaplıdi; u taməqa kerublarning nəkişlirini oyduirdi. ⁸ Sulayman yənə əng mukəddəs jayni yasatti; uning uzunluğu yigirmə gəz bolup (öyning kəngliki bilən təng idi), kənglikimu yigirmə gəz idi; u uning iqini pütünləy sap altun bilən kaplattı; altun jəmiy bolup altə yüz talalnt idi. □ ⁹ Altun mişning eəjirliki jəmiy əllik xəkəl boldi. Balihanilirining iquimu altun bilən kaplandı. □

¹⁰ Əng mukəddəs jay iqidə u ikki kerubning həykilini yasap, ularni pütünləy altun bilən kaplıdi. ¹¹ Ikki kerubning kənitining uzunluğu jəmiy yigirmə gəz idi; bir kerubning bir kənitining uzunluğu bəx gəz bolup, öyning temioə tegip turatti; ikkinqi tərəptiki kənitining uzunluğu bəx gəz bolup, ikkinqi bir kerubning kənitioə yetətti. ¹² Yənə bir kerubning kənitining uzunluğu bəx gəz bolup, umu öy temioə tegip turatti; ikkinqi bir kənitining uzunluğu bəx gəz bolup, alindki bir kerubning kənitioə yetətti. ¹³ Bu ikki kerubning kənatlıri yeyiləjan həlda bolup, uzunluğu jəmiy yigirmə gəz kələtti; ikkilə kerub eərə turozuzuləjan bolup, yüzliri öyning iqiğə karaytti.

¹⁴ Sulayman yənə kək rənglik, səsün rənglik, tok qizil wə aq rənglik yip tokulmiliridin wə nəpis kanaptin öyning iqidiki pərdisini yasatti, uning üstigə kerublarni kəxtə qilip tokutti.

¹⁵ Öyning aldioə yənə egizliki ottuz bəx gəz kelidioəjan ikki tüwrük yasap koyduirdi; hər tüwrükning bəxining egizliki bəx gəz kələtti. ¹⁶ U yənə (iqki kalamhanidikidək) marjansiman zənjir yasitip, tüwrük baxlıri üstigə ornatti; u yüz danə anar yasitip ularni zənjirlərgə ornatti. □ ¹⁷ U bu ikki tüwrükni öyning aldioə, birisini ong tərpidə, birisini sol tərpidə turozuzdi; u ong tərəptikisini Yəkin, sol tərəptikisini Boaz dəp atidi. □

4

¹ Uzunluğu yigirmə gəz, kəngliki yigirmə gəz, egizliki on gəz kelidioəjan bir mis kurbangah yasatti. ² U mistin «dengiz» yasatti; uning xəkli dügilək bolup, u girwikidin bu girwikigiqə on gəz kələtti; egizliki bəx gəz, aylanmisi ottuz gəz idi. □ ³ «Dengiz»ning sirtki asta kismi bukiəning xəkli bilən qerüldürüp bezəlgən bolup, bukiəlar hərbiə gəzəgə ondin, ikki qatar kilinip, mis «dengiz» bilən təng kuyup qikiləjanidi. ⁴ Mis «dengiz»ni on ikki mis buka kətürüp turatti; uning üçi ximaləqa, üçi qərbəkə, üçi jənobka, üçi xərkkə karap turatti. «dengiz» bukiəning dümbisigə yatquzuləjan bolup, bukiəlarning kuyruki iqi tərəptə idi. ⁵ Mis dengizning kəlinliki bir alkan bolup, qərisi qinining girwikidək nilupər xəkli dək kilinəjan, uningəqa üç ming bat su patatti. □ ⁶ U yənə on «yuyux

□ **3:8 «altə yüz talalnt»** — 600 talant bəlkim 18.4 tonna idi. □ **3:9 «əllik xəkəl»** — 50 xəkəl bəlkim 600 gram. □ **3:16 «kalamhana»** — «əng mukəddəs jay»ning «kalamhana» dəp atilixining səwəbi, uningda Huda Musa pəyoəmbərgə tapxuroəjan «əhdə tax tahtiliri» (Hudaning kalami) selinəjan «əhdə sanduqi» bar idi; wə uning üstigə bəlkim bəzi waqtda, Bax kahin xu «əng mukəddəs jay»ə kirgəndə, Hudaning bəxarətliri ularəqa kelixi mumkin idi. □ **3:17 «Yəkin» ... «Boaz»** — «Yəkin» degən səz «U mustəhkəmləydu» degən mənidi; «Boaz» bəlkim «küq bilən» yaki «kudrəttə» degən mənidi boluxi mumkin. Ikki tüwrükning mənisi xu qəoəda «U (Huda) buni (mukəddəs öyni) kudrət bilən mustəhkəmləydu» degənlik bolidu. □ **4:2 «dengiz»** — kahinlar yuyunidəjan qəng bir dastur. □ **4:5 «üq ming bat su»** — üç ming bat muxu yərdə bəlkim təhminən 30000 litr bolsa kerək idi. İbadəthanidiki shemilarni kəring.

desi» yasitıp, bəxini mis dengizning ong tərəpigə, bəxini sol tərəpigə koyuquzdi; koydurmə qurbanlıqlarə qə ixlitidioqan buyum-əswablrining həmmisi xu daslarda yuyulatti; «dengiz» bolsa kaqınlarıning yuyunuxi üqün ixlitilətti.

⁷ U yənə bəlgiləngən xəkildə on altun qıraoqdan yasitıp mukəddəs jayning iqiğə ornatti; uning bəxini ong tərəpkə, bəxini sol tərəpkə koydurdi.

⁸ Yənə on xirə yasitıp mukəddəs jayning iqiğə koyuquzdi; uning bəxini ong tərəpkə, bəxini sol tərəpkə koyuquzdi. U yənə yüz danə altun qinə yasatti.

⁹ U yənə «kaqınlar həylisi», qong həyla wə qong həylining dərwezilirini yasatti wə dərwezilarning həmmisini mis bilən kaplattı. ¹⁰ U mis «dengiz»ni ibadəthanining ong tərəpigə, yəni xərkiy jənub tərəpigə koyuquzdi.

¹¹ Hıram yənə qazan, kürək wə qaqa-kuqılarnı atküzdi. Hıram xu tərəkidə Sulayman padıxah üqün Hudaning öyining barlıq kuruluş hizmitini püttürdi, □ ¹² Yəni ikki tüwrük, ikki tüwrükning üstidiki apkursiman ikki bax wə bu ikki baxni yepip turidioqan ikki tornı yasitıp püttürdi. ¹³ Xu ikki tor üstigə qayqılaxturuloqan tət yüz anarnı yasatti; bir torda ikki qatar anar bolup, tüwrük üstidiki apkursiman ikki baxni yepip turatti. ¹⁴ U on das təglikı wə das təglikigə koyulidioqan on «yuyux desi»ni,

¹⁵ «mis dengiz» wə uning astidiki on ikki mis buqını yasatküzdi. ¹⁶ Qazan, kürək, wilka-ilməklər, wə munasiwətlik barlıq əswablarnı Hıram-Abi Pərwərdigarning öyini dəp Sulayman padıxahqa parkıraydioqan mista yasitıp bərdi. ¹⁷ Padıxah bularnı İordan tüzlənglikidə, Sukkot bilən Zərədatah otturisida, xu yərdiki seqiş layda kəlip yasap, quydurup qıqti.

□ ¹⁸ Sulayman yasatkuzoqan bu əswablarning sani intayın kəp idi; kətkən misning eoqirlikini əlqəp bolmaytti.

¹⁹ Sulayman yənə Hudaning öyi iqidiki barlıq əswablarnı yasatti — yəni altun huxbuygahni, «təkdım nan» koyulidioqan xirələrnı ²⁰ wə sap altunda kilinoqan qıraoqdanlar bilən qıraoqlirini yasatküzdi; bu qıraoqlar bəlgilimə boyiğə iqki «kalambhana» aldida yandurux üqün boldi. □ ²¹ U yənə qıraoqdanning gülliri, qıraoq wə pilik qayqilirining həmmisini altundin kıldurdi (ular sap aldundin idi). ²² U yənə peqaklar, tawaqlar, piyalə-qaqa wə küldanlarıning həmmisini sap altundin kıldurdi. U öyning ixiklrini, yəni iqidiki əng mukəddəs jayoqa kiridioqan iqki qatlıma ixiklər wə öyning «mukəddəs jay»ining taxkırıki ixiklrini altundin kıldurdi. □

5

¹ Xuning bilən Sulayman Pərwərdigarning öyi üqün kilidioqan barlıq kuruluşlar tamam boləqanda, u atisi Dawut *Hudaoya* atap beoqxliəqan nərsilərnı (yəni kümüx, altun wə həmmə baxka buyumlarnı) elip kəlip, Pərwərdigarning öyining həziniliriğə koydurdi.

□ **4:11 «Hıram»** — yəni Hıram-abi. 2:13ni kərüng. □ **4:17 «Zərədatah»** — yaki «Zərətan» («1Pad.» 17:46ni kərüng). □ **4:20 «kalambhana»** — «əng mukəddəs jay»ning yənə bir atilixidur. 3:16diki izahatni kərüng.

□ **4:22 «peqaklar»** — yaki «pilik qayqiliri» yaki «lahxigirlər». «U öyning ixiklrini, yəni iqidiki əng mukəddəs jayoqa kiridioqan iqki qatlıma ixiklər ... altundin kıldurdi» — baxka birhil təjımisi «U öyning ixikliri, yəni əng mukəddəs jayning iqiğə kiridioqan qatlıma ixiklər wə öyning «mukəddəs jay»ining taxkırıki ixiklrining turum-ülgüjəklirini altundin kıldurdi».

Sulayman əhdə sanduqini ibadəthanioğa elip kiridu

1Pad. 8:1-66

² Xu qəşda Sulayman Pərwərdigarning əhdə sanduqini «Dawut xəhiri»din, yəni Ziondin yətkəp kelix üçün Israil aksakallirini, kəbilə bəglirini wə Israil jəmətlirining bəglirini Yerusalemoğa yiojilixkə qəkiirdi.

³ Buning üçün Israilning həmmə adəmliri Etanim eyida, yəni yəttinqi ayda, bekitilgən heyttə padixahning kəxioğa yiojildi □ ⁴ Israilning həmmə aksakalliri yetip kəlgəndə Lawiylar əhdə sanduqini kətürüp *mangdi*.

⁵ Ular əhdə sanduqini, jamaət qədiri bilən uning iqidiki barlik mukəddəs buyumlarni kətürüp elip qikti. Kahinlar boləjan Lawiylar muxularni elip qikti. □

⁶ Sulayman padixah wə barlik Israil jamaiti əhdə sanduqining aldida mengip, kəplikidin sanini elip bolmaydiojan san-sanaxsiz koy bilən kalini kurbənlük kiliwatatti. ⁷ Kahinlar Pərwərdigarning əhdə sanduqini öz jayoğa, ibadəthanining iqki «kalamhana»siğa, yəni əng mukəddəs jayoğa elip kirip kerublarning kənatlirining astioğa koydi. □ ⁸ Kerublarning yeyilip turojan kənitə əhdə sanduqining orni üstidə boləraqqə, əhdə sanduqi bilən uni kətürüp turidiojan baldaklarni yepip turatti. ⁹ Bu baldaklar sandukning tutquqliridin nahəyiti uzun qikiip turoraqqə, kalamhanining aldida turup əhdə sanduqining yenidiki ikki baldakning uqlirini kərgili bolatti, birək öyning sirtida ularni kərgili bolmaytti; bu baldaklar taki bügüngə kədər xu yərdə turmaqta. □ ¹⁰ Əhdə sanduqining iqidə Musa pəyoğəmbər Hərəb teojida turoqanda iqigə saləjan ikki tahtaydin baxkə həcnersə yok idi (Israililar Misir zeminidin qikkəndin keyin Pərwərdigar ular bilən Hərəbdə əhdə tüzgənidi). □

¹¹ Kahinlar mukəddəs jaydin qikixti (xu yərdə hazır boləjan barlik kahinlar, öz nəwitigə karimay əzlrini Hudağa atap pakizlioqanidi;

□ ¹² nəoqmə-nawaqi barlik Lawiylar, jümlidin Asaf, Həman, Yədutun wə ularning oqulliri həm kərinəxliri qəkmən tonlirini kiyixip, kurbəngahning xərkiyə turup gang, təmbur wə qiltarlar qelixiwatqanidi; ular bilən billə kanay qeliwatqan yənə bir yüz yigirmə kahin bar idi)

¹³ wə xundək bolduki, kanayqilar bilən nəoqmə-nawaqilar həmmisi birdək qelip, bir awaz bilən Pərwərdigarə təxəkkür-həmdusana eytiwatqanda, yəni kanaylar, janglar wə hərhil sazarni qelip, yukiri awaz bilən «Pərwərdigar meħribəndur, əzgərməs muħəbbiti əbədil'əbədgiqidur» dəp Pərwərdigarni mədhiyələwatqanda — xu haman ibadəthana, yəni Pərwərdigarning öyi bir bulut bilən tolduruldi; ¹⁴ kahinlar əxu bulut tūpəylidin wəzipilirini ətūxkə turalmaytti, qünki Pərwərdigarning julasi Hədaning öyini tolduroqanidi.

□ **5:3 «yəttinqi ayda bekitilgən heyttə»** — bu heyttə «kəpilər heyttə» (yənə «qədər heyttə» yəki «məwə həsul heyttə»mu dəp atilatti), 7-ayning 15-22 künliridə ətküzülüdu («Law.» 23:34). Israilning ərliri uningə Yerusalemdə kətnixixi lazim idi. □ **5:5 «jamaət qədiri»** — yəki «jamaət yiojilidionə qədər», yəni «ibadət qədiri».

□ **5:7 «kalamhana»** — «əng mukəddəs jay»ning yənə bir atilixidur. 3:16diki izahətni kərüng. □ **5:9 «bügüngə kədər...»** — bu ibarə xuni ispatlayduki, «Tarih-təzkirə»ning hatirilirining kəpinqisi ibadəthana tehi öz jayida turojan waqtida, sürgün boluxtin ilgiri yeziləjan (36-bab, 11-23-ayətlərnə bəlkim keyinki bir hatiriqi qoxup yazoqan).

□ **5:10 «Hərəb teoji»** — Sinay teojining baxkə bir ismidur. □ **5:11 «Kahinlar... əzlrini Hudağa atap pakizlioqanidi»** — muxu «pakizlax» Təwrattiki təhərət bəlgilimilərgə əməl kilixtin ibarət idi (məsilən, «Law.» 21-bab, 22:1-9ni kərüng).

6

1 Bu pəyttə Sulayman: — Pərwərdigar tum qarangoşuluk içidə turimən, dəp eytkanidi; ² Ləkin, *i Pərwərdigar*, mən Səning üçün bir həywətlik məkan bolsun dəp, Sən mənggü turidoğan bir əyni yasidim, dedi. □

³ Andin padixah buruluq barlıq İsrail jamaitigə bəht tilidi; İsrailning barlıq jamaiti uning aldida turatti. ⁴ U mundaq dedi: — İsrailning Hudasi Pərwərdigarğa təxəkkür-mədhiyə boləyay! U Əz aqzi bilən atam Dawutka wadə kıləğanidi wə Əz kəli bilən uni əməlgə axurdi. U əslidə Dawutka: —

⁵ «Mən Əz həlkim İsrailni Misir zeminidin elip qıqқан күndin buyan namim üçün bu yərdə bir əy salay dəp İsrailning hərқaysi kəbililirining xəhərliridin heqқaysisini tallimidim, yaki həlkim İsrailğa həkümran boluxka heqқaysi adəmni tallimidim; ⁶ həlbuki, Mən namim xu yərdə bolsun dəp Yerusalemini tallidim wə həlkim boləğan İsrailğa həkümranlıq kilsun dəp Dawutni tallidim» degənidi.

⁷ Əmdi atam Dawutning İsrailning Hudasi Pərwərdigarning namioğa atap bir əy selix arzu-niyiti bar idi. ⁸ Biraq Pərwərdigar atam Dawutka: «Kənglüngdə Məning namimoğa bir əy yasaxka kıləğan niyiting yahxidur; ⁹ əmma xu əyni sən yasımaysən, bəli puxtungdin bolidoğan oşlung, u Məning namimoğa atap xu əyni salidu», degənidi.

¹⁰ Mana əmdi Pərwərdigar Əz səzigə əməl kildi. Mən Pərwərdigar wadə kıləğidək, atamning ornini besip, İsrailning təhtigə olturdum; İsrailning Hudasi Pərwərdigarning namioğa atap bu əyni saldım. ¹¹ Mən bu əyde əhdə sanduқini qoydum; əhdə sanduқi içidə Pərwərdigarning İsrailar bilən tüzgən əhdə *tahtiliri* bardur» dedi.

Sulayman İsrail üçün dua kılıdu

¹² Andin Sulayman İsrailning barlıq jamaitigə yüzlinip, Pərwərdigarning kurbangahining aldida turup kəllirini kətürüp: — ¹³ (çünki baya Sulayman mistin uzunluқi bəx gəz, kəngliki bəx gəz, egizliki üç gəz kelidoğan bir pəxtək yasitip, taxkiriki həylining otturisoğa jaylaxturəğanidi. U ənə xu pəxtək üstigə qıqip turup, pütkül İsrail jamaiti aldida yükünüp olturup, asmanoğa qarap oşluқini yayəğanidi) ¹⁴ — u mundaq dua kildi: — I İsrailning Hudasi Pərwərdigar! Nə asmanda nə zeminda Səndək Huda yəktur; Səning aldingda pütün kəli bilən mangidoğan Əz kulliring üçün əhdəngdə turup əzgərməs muhəbbitingni kərsitisən. ¹⁵ Çünki Sən Əz kəlung atam Dawutka bərgən wədidə turdung; Sən Əz aqzing bilən eytkən səzüngni mana bəgünkidək Əz kəlung bilən wujudka qıqarding. ¹⁶ Əmdi hazır, i İsrailning Hudasi Pərwərdigar, Əz kəlung atam Dawutka: — «Əgər səning əwladliring əz yollirioğa səgək bolup sən Məning aldimda mangəjandək, qanunmoğa əməl kılıp mangsila, sanga əwladıngdin İsrailning təhtidə olturidoğan bir zat kəm bolmaydu» dəp bərgən wədəngdə turəyəsən. ¹⁷ Əmdi hazır, i İsrailning Hudasi, Sən kəlung Dawutka eytkən səzliring əməlgə axuruloğay, dəp etünimən!

¹⁸ Ləkin Huda Əzi rastla yər yüzidə insanlar bilən məkan kıləmdu? Mana, asmanlar bilən asmanlarning asmini Seni sioğuralmaydoğan yərdə, mən yasioğan bu əy qandaқmu Səning məkaning bolalisun?!

¹⁹ Ləkin i Pərwərdigar Hudayim, kəlungning dua wə iltijasioğa kəlak selip, kəlungning Sanga kətürgən nidasi wə tilikini angliəyəsən. ²⁰ Xuning bilən Əz kəzliringni keqə-kündüz bu əygə, yəni Sən: «Məning namimni

u yərdə ayan kılıman» dəp eytqan jayəyə keqə-kündüz tikkəysən; Əz kılunqning u jayəyə qarap kıləjan duasiəyə kulak saləjəysən. □ 21 Kılunq wə həlking İsrail bu jayəyə qarap dua kıləjan qəşdə, ularning iltijaliriəyə kulak selip, Əz makaning kıləjan asmanlardın turup angliəjəysən, angliəjəningdə ularni kəqürgəysən.

22 Əgər birsi öz koxnisiəyə gunah kıləsa wə xundakla ixning rast-yaləjanlikini bekitix üqün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu əydiki kurbangahningning aldiəyə kəlsə, □ 23 Sən kəsəmni asmanda turup anglap, amal kılıp Əz bəndiliring otturisida həküm qıkarəjəysən; gunahı bar adəmnig gunahını əzizə qayturup, əz yolını əz bexiəyə yandurup, gunahsız adəmnı aqlap əz adillikiəyə qarap uningəyə həkkini bərgəysən.

24 Əz həlking İsrail Sening aldingdə gunah kıləjini üqün düxməndin yengilsə, yamanlıqıdin kaytıp bu əyde turup, namingni etirap kılıp sanga dua bilən iltija kıləsa, 25 Sən asmanda anglap, Əz həlking İsrailning gunahını kəqürüp, ularni Sən ata-bowiliriəyə wə əzlırigə təkdım kıləjan zeminiəyə qayturup kəlgəysən.

26 Ular Sanga gunah kıləjini üqün asman etilip yaməjür yaməymədiəjan kılıwetilgən bolsa, lekin ular bu jayəyə qarap Sanga dua kılıp namingni etirap kılıp, Sening ularni kiyinqilikkə saləjəning tüpəylidin əz gunahıdin yenip towa kıləsa, 27 Sən asmanda turup kulak selip, kulliringning wə həlking İsrailning gunahını kəqürgəysən; qünki Sən ularəyə mengix kerək boləjan yahxi yolni əgıtisən wə Əz həlkinggə miras kılıp bərgən zeminning üstigə yaməjür yaməjdurisən!

28 Əgər zemində aqarqılıq ya waba bolsa, ya ziraətlər dan almisa ya həl qüxsə ya uni qekətkilər yaqi qekətkə liqinkiliri besiwalsa, ya düxmənlər ularning zemindiki xəhərlirining kəwukliriəyə hujum kılıp kərxiwalsa, ya hərəkəndək apət ya kesəllik bolsa, 29 undakta barlıq həlking İsrail bolsun, hərəkəndək kixi bolsun, əzizə kəlgən apətni wə əz dərdini bilip, kollirini bu əyge sunup, məyli kəndək dua yaqi iltija kıləsun, 30 əmdi Sən turuwatqan makaning asmanda turup anglap, kəqürüm kıləjəysən, Sən hərbi adəmnig kəlbini bilgəqkə, əzining yollirini əzizə yandurəjəysən (qünki Sənla, pəkət Sənla, həmmə insan baliliringning kəlbirini bilgüqidursən); 31 xundək kılıp, ular Sən ata-bowilirimizəyə təkdım kıləjan zemində olturup əmrining həmmə künliridə Səndin kərkəp yolliringdə mangidiəjan bolidu.

32 Əz həlking İsraildin bolmiəjan, Sening uluəy naming, kudrətlik kəlung wə sozəjan biliking tüpəylidin yirək-yirəklərdin kəlgən musapir bolsa, u kəlip bu əy tərəpkə qarap dua kıləsa, 33 Sən turuwatqan makaning boləjan asmanlarda uningəyə kulak selip, u musapir Sanga nida kılıp tiligining həmmisigə muwapik kıləjəysən; xuning bilən yər yüzidiki barlıq əllər namingni tonup yetip, Əz həlking İsraildək Səndin kərkidiəjan bolup, mən yasiəjan bu əyning Sening naming bilən ataləjini bilidu. □

34 Əgər Sening həlking Sening tapxurukung bilən düxmını bilən jəng kılıxkə qıkkəndə, Sən talləjan bu xəhərgə, xundakla mən namingəyə

□ 6:20 «Əz kılunqning u jayəyə qarap kıləjan duasi» — yaqi bolmisa: «əz kılunqning u jay toərisidiki duasi...» □ 6:22 «Əgər... ixning rast-yaləjanlikini bekitix üqün kəsəm iqküzülsə...» — bundək kəsəm toərlülük «Qel.» 11:5-31ni kərüng. «Kəsəm bu əydiki kurbangahning aldiəyə kəlsə...» mumkinqiliki barki, İsraildə muxundək kəsəmlərnı iqix üqün kurbangahning aldiəyə kelix kerək əməs idi, pəkət: «Hudaning kurbangahı aldidə kəsəm kılımanki...» degəndək səzlər eytiləjan bolsa «nəq kurbangah aldidə turəjəndək» həsablınatı.

□ 6:33 «bu əyning Sening naming bilən ataləjini» — bu ibarə Hudaning ibadəthanisi toərlülük «bu əy Meningkidur» wə «bu əyde Mening kim ikənlikim ayan kılınıdu» degəndək ikki məksitini kərsitidu.

atap yasioqan bu öy tərəpkə qarap Sən Pərwərdigarəya dua kilsa, ³⁵ Sən asmanlarda turup ularning duasi bilən iltijasioqə kulak selip, ularni nusrətkə erixtürgəysən.

³⁶ Əgər ular Sanga gunah sadir kילוan bolsa (qünki gunah kilmaydioqan heqkixi yoktur) Sən ularəya oqəzəpliniq, ularni düxmənlirining kوليوa tapxuroqan bolsang, bular ularni yirak-yeqinoqə, öz zeminiəya sürgün kilip elip barəqan bolsa, ³⁷ lekin ular sürgün kilinoqan yurtta əs-hoxini tepip towa kilip, əzi sürgün boləqan yurtta Sanga: — Biz gunah kilip, kəbihlikkə berilip Səndin yüz örüp kəttuk, dəp yelinsa, ³⁸ — əgər ularni sürgün kילוanlarning zeminida pütün kəlbi wə pütün jenidin Sening təriringgə yenip, Sən ularning ata-bowiliriəya təkdin kילוan zeminiəya, Sən tallioqan xəhər tərəpkə wə mən namingoqə atap yasioqan bu öy tərəpkə yüzini kilip dua kilsa, ³⁹ Sən turuwatqan makaning boləqan asmanlarda turup ularning duasi wə iltijalirini anglap ular üqün həküm qikirip, Öz həlkingning Sanga sadir kילוan gunahini kəqürüm kילוaysən; ⁴⁰ əmdi i Hodayim, Səndin ötünimən, bu yərdə kילוan dualarəya kəzüng oquq, kuliking ding boləqay!

⁴¹ Əmdi ornungdin turəqin, i Pərwərdigar Huda, Sən kudritingning ipadisi boləqan əhdə sandukung bilən, Öz aramgahingoqə kirgəysən!

Kahinliring həkkaniylik bilən kiydürülsun, Məmin bəndiliring yahxilikingdin xadlansun!

⁴² I Pərwərdigar Huda, Özüng məsih kילוaningning yüzini yandur-mioqaysən;

Kulung Dawutka kərsətkən əzgərməs muhəbbitingni esingdə utqaysən!».□

7

Sulayman ibadəthanini Hudaəya beoqixlaydu

¹ Sulayman duasini tügitixigila, asmandin ot qüxüp kəydürmə kurbanlik həmdə baxka kurbanliklarni koymay kəydürüwətti; Pərwərdigarning xan-xəripi öyni toldurdi. ² Pərwərdigarning xan-xəripi öyni tolduruwətkəqkə, kahinlar Pərwərdigarning öyigə kirəlmidi. ³ Ot qüxkənlikini wə Pərwərdigarning xan-xəripi öyning üstidə tohtioanlikini kərup, Israillarning həmmisi tax yatquzuloqan məydanda yükünüp bax urup: «Pərwərdigar məhribandur, Uning əzgərməs muhəbbiti mənnggügiqə turidu!» dəp Pərwərdigarəya ibadət kilip təxəkkür-mədhiyə oquxti.

⁴ Padixah wə pütkül həlk Pərwərdigarning aldida kurbanliklirini sundi.

⁵ Sulayman padixah yigirmə ikki ming kala, bir yüz yigirmə ming koyni kurbanlik kilip sundi. Xundak kilip padixah wə pütkül həlk Hudaning öyini Hudaəya beoqixlidi. ⁶ Kahinlar wə xundakla Pərwərdigarəya atioqan sazlarni tutqan Lawiylar öz orunlirida turatti (padixah Dawut wə sazlarni Pərwərdigarning mədhiiyisidə ixlətkili yasioqanidi, u *Pərwərdigarəya*: «Uning əzgərməs muhəbbiti əbədgiqidur» dəp mədhiyə oquqinida

□ 6:42 «**Özüng məsih kילוaning**» — bu, bəlkim Dawutning əvladi boləqan Sulayman padixahning əzi üqün kילוan duasi. Hudaning «məsih kילוani» toqruluq «Zəbur» 2-küy wə izahətlarni kəring. «**kulung Dawutka kərsətkən əzgərməs muhəbbiting**» — xübhisizki, bu ibarə Hudaning Dawutka kילוan barlik wədilirini öz iqiğə alidu.

ularni ixlitətti); kaħinlar Lawiylarning udulida turup kanay qelixatti; Israillarning həmmisi xu yərdə ərə turuxkanidi.

7 Sulayman Pərwərdigarning öyining aldidiki høylisining otturisini ayrip mukəddəs kilip, u yərdə köydürmə qurbanlıklar wə inaklık qurbanlıqlirining yaqlirini sundi; qünki Sulayman yasatқан mis qurbangah köydürmə qurbanlıklar, ax hədiyiliri wə qurbanlıqlarning yaqlirini kəbul kilixka kiçik kəldi. 8 Xuning bilən u wakitta Sulayman wə uning bilən boləjan pütün Israil, yəni Hamat rayoniə qirix eəizidin tartip Misir ekinioqıq həmmə yərlərdin kəlgən zor bir jamaət høyt ət küzdi. □ 9 Səkkizinçi küni ular təntənilik bir ibadət yiqilixi ət küzdi; ular yəttə kün qurbangahni Hudəəə tap beəixliəjanidi andin ular yənə yəttə kün høyt ət küzdi. □ 10 Yəttinçi ayning yigirmə üqinçi küni padixah həlkni öz öy-qədirlirigə kayturdi; ular Pərwərdigarning Dawutka, Sulaymanə qə Öz həlki Israiloə qiloəan yaxılıqliri üqün kəlbidə xad-huram bolup kaytip kətti.

11 Xundak kilip Sulayman Pərwərdigarning öyini wə padixahning ordisini yasap püttürdi. Sulaymanning kəngligə Pərwərdigarning öyidə wə özining ordisida nemə kilix kəlgən bolsa, xu ixlarning həmmisi onguxluk pütü. □

Pərwərdigar Sulaymanə qə wədə həm agah beridu
1Pad. 9:1-9

12 Andin Pərwərdigar keqidə Sulaymanə ayan bolup uningə: «Mən sening duayingni anglidim wə Özümğimə bu jayni «qurbanlıq öyi» boluxka tallidim. 13 Əgər Mən asmanni yaməur yaqməydiəjan kilip eti wətsəm yaki qəkət kilərgə zemindiki məhsulatlarni yəp taxlaxni buyrusam wə yaki həlkim arisə qə wəba tarkiti wətsəm, 14 xu qaəda namim bilən ataloəan bu həlkim özini kəmtər tutup, dua kilip yüzümni izlə, rəzil yolliridin yansa, Mən asmanda turup anglap, ularning gunahini kəqürimən wə zeminini saqaytimən. □ 15 Əmdi bu yərdə qilinəjan dualarəəə Mening kəzlim oquq wə kulaklim ding bolidu. 16 Mən əmdi namim mənggü bu yərdə ayan kilinsun dəp bu öyni tallap, uni Özümgə mukəddəs kildim; kəzüm, kəlbimmu həmixə xu yərdə bolidu.

17 Sən bolsang, atang Dawutning aldimda mənəginidək sənmu sanga buyruəininimning həmmisigə muwapıq əməl kilix üqün bəlgilimilirim wə həkümlirimni tutup aldimda mangsang, 18 Mən əmdi atang Dawutka: «Israilning təhtidə sanga əwladıngdin ilturuxka bir zat kəm bolmaydu» dəp əhdə qiloənimdək, Mən sening padixahlıq təhtingni Israilning üstidə məhkəm kilimən. 19 Birak əgər silər Meningdin yüz ərəp, Mən silərnig aldinglarda jakarlıəjan bəlgilimilirim wə əmlirimni taxlap, baxka ilahlarning kullukioəə kirip qokunsanglar, 20 xu qaəda Mən Israilni ularəəə təkdım qiloəan zeminidin yulup taxlaymən; wə Öz namimni kərsitixkə Özümgə mukəddəs qiloəan bu öyni nəzirimdın taxlaymən wə Israilni həmmə həlklər arisida səz-qə qə wə tapa-təning obyektı kilimən; 21 bu öy gərqə hazır uluəəə bolsım, xu zamanda unıngdin

□ 7:8 «Hamat rayoniə qirix eəizidin tartip...» — yaki «Libo-Hamattın tartip...». □ 7:9 «... Yənə yəttə kün høyt ət küzdi» — «kəpilər høyti» bəkitilgən wakıt yəttə kün idi. Israillar muu wakıtka yənə yəttə kün qəxti. □ 7:11 «orda» — bu ayəttə «öy» dəgən səz bilən ipadilidı. □ 7:14 ...ularning zeminini saqaytimən — muxu dəgənlik Hudaning kəhət qilik, qəkət kilər wə wabalar yətküzgən ziyanni əsligə kəltürüxini kərsitidu.

otkənlərninğ həmmisi kəttik həyran kəlixip: «Pərwərdigar bu zeminoğa wə bu öygə nemixkə xundək kəloğandu?» dəp soraydu. □ ²² Kixilər: — Qünki *zəmindiki həkklər* ata-bowilirininğ Hudasi, yəni ularni Misir zemininidn çikəroşan Pərwərdigarni taxlap, əzlinini baxkə ilarhlaroğa baolap, ularoğa səjdə kəlip kəllukida boləolanliki üqün, U bu pütkül külpətni ularning bəxioğa quxürüptu, dəp jawab beridu.

8

Quruluxlar wə soda-setiklər

1Pad. 9:10-28

¹ Xundək boldiki, yigirmə yil ətüp, Sulayman Pərwərdigarning öyi bilən padixahning öyini yasap boləandin keyin, ² u Hiram özigə sowoğa kəloğan xəhərlərnini kəytidin kərup çikti; Israillar xu yərdə olturaklaxti. □

³ Sulayman Hamat-Zobağ xəhərigə berip uni ixəqal kildi.

⁴ U yənə qəldiki Tadmorni wə əzining Hamatta kəroğan barlik həzinə xəhərlirini yənə onxətip kurdi. ⁵ U yənə Üstünki Bəyt-Horon bilən Astınki Bəyt-Horonni sepil, baldaklik kəwukliri boləğan kəroğanlik xəhərlərgə ayləndurdi; ⁶ Baalatni, xundəkla özigə has həmmə həzinə xəhərlirini, «jəng hərwişi xəhərliri»ni, atliklarni orunlaxturoğan xəhərlərnini wə Yərusalemda, Liwanda wə əzi soraydioğan barlik zeminda halioqinini bina kildi.

⁷ Israildin bolmioğan Hittiyələr, Amoriylar, Pərizziylər, Həwiylar wə Yəbusiylərdin *Israil* zemində kəlip qəloğanlarning həmmisini bolsa,

⁸ Sulayman bularni, yəni Israillar pütünləy yəkatmioğan əllərninğ qəloğan əwladlirini kəlluk həxaəqə tutti. Ular bəgünki künqigə xundək bolup kəldi. □ ⁹ Ləkin Israillərdin Sulayman əz ixliri üqün həqkimni kəl kilməy, bəlki ularni ləxkər, həkəmdar-əməldar, hərwa bilən atliklərninğ sərdərliri kildi. ¹⁰ Bulərdin padixah Sulaymanninğ ixligüqilərninğ üstigə kəyoğan qəng nəzarətqiliri bolup, ikki yüz əllik idi. □

¹¹ Sulayman Pirəwnning kəzini «Dəwutning xəhəri»din əzi uninoğa salduroğan ordioğa əkəltürdi; qünki u: «Ayalimning *Israil* padixahı Dəwutning ordisida turuxi muwəpiq əməs; qünki Pərwərdigarning əhdə sandukı barəolanliki jaylarning həmmisi muqəddəstur», — dedi. □

¹² Sulayman bu qəoqda Pərwərdigarning kurbəngahıda, yəni *muqəddəs jəyning* əywanininğ aldioğa salduroğan kurbəngahıta Pərwərdigarəğa atəp kəyduərmə kurbənlilik təkdəim kəlattı; ¹³ — yəni Musa pəyoqəmbərninğ tapxuruki boyiqə, hər künni, xəbat künliridə, əyning birinçi künliridə wə hər yilda üq kətim ətəküzüldioğan əlahidə həyt künliridə — «pətir

□ **7:21** «*bu öy gərqə həzir uluq bolsimu...*» — bəxkə birhil tərjimisi: «bu öy bir harabə bolidu,...» □ **8:2** «*Hiram*» — yəki «Həram», yəni Turninğ padixahı. □ **8:8** «*Israillar pütünləy yəkatmioğan əllər...*» — bu wəqələr Yəxua pəyoqəmbər zamanida boləğan. Təwrattiki «Yəxua»ni kərugə. Muxu həxərqilər 13:5-16də hatiriləngənlərdin bəxkə həxərqilər bolsa kərek idi.

□ **8:8** «*Israillar pütünləy yəkatmioğan əllər...*» — bu sez Israillar təhi əz wətinidə turəğan wəqətdə hatiriləngən, əlwəttə. □ **8:10** «*qəng nəzarətqiliri... İkki yüz əllikidi*» — «1Pad.» 9:23də bu san bəx yüz əllik deyillidu. Bəlki bu sanlar bəxkə-bəxkə wəqəttiki əhwallarni kərsitixi mumkin. □ **8:11** «*Sulayman Pirəwnning kəzini ... əzi uninoğa salduroğan ordioğa əkəltürdi; qünki u: «Ayalimning *Israil* padixahı Dəwutning ordisida turuxi muwəpiq əməs»* — uning xundək orunlaxturuşininğ səwəbi, Pirəwnning kəzi Yəhudiy bolmioqəqə wə bəlkim Pərwərdigardin kərkəmioğanliki üqün idi.

nan həyti», «həptilər həyti» və «kəpilər həyti»diki künlərdə bekitilgən burqluq qurbanlıqlarıni kılatti. □ ¹⁴ Sulayman yənə atisi Dawutning bəlgiləp bərgini boyiqə kahinlarning hizmətlirining və Lawiylarning burqlirining ada kılınixi üqün nəwət-guruppilarni bekitti; Lawiylarning hər küni mədhiyə oqux və kahinlarning aldida hizmətlərni ada kılax burqi bar idi. Sulayman yənə dərwezivənlərni nəwiti boyiqə hər dərwezivəninə hizmitini kılaxka bekitti; çünki Hudaning adimi Dawutning buyruki xundak idi. ¹⁵ *Kahin-lawiylar* padixahning kahinlaroşa və Lawiylarəşa buyruqlanliridin, məyli kandaq ix bolsun yaqi həzinilərgə dair ix bolsun heq bax tartmaytti.

¹⁶ Pərwərdigarning öyini selixta, öy uli selinoşan kündin tartip pütküqə Sulaymanning barlıq quruluş ixliri puhta tamamladı. Xundak kılıp Pərwərdigarning öyi pütüti.

¹⁷ Andin Sulayman Edom zeminida *Qizil* dengiz boyidiki Əzion-Gəbərgə və Elatka qarap mangdi. ¹⁸ Hıram *padixah* öz hizmətkarlıri arkilik kemilər və dengiz yollirioşa pixxiq adəmlirini Sulaymanning yenioşa əwətti. Ular Sulaymanning hizmətkarlıri bilən billə Ofiroşa berip, u yərdin tət yüz əllik talant altun elip, uni padixah Sulaymanning kəxioşa yətküzüp kəldi. □

9

Xebaning ayal padixahı danalıqni izdəp kelidu

1Pad. 10:1-3

¹ Xebaning ayal padixahı bolsa Sulaymanning dangk-xəhritini anglap, uni kiyin çiqix-soallar bilən sinioşili Yerusalemoşa kəldi. U huxbuy buyumlar, intayin tola altun və yaqut-gəhərlər artiloşan təgilərni elip, çong dəbdəbə bilən kəldi. Sulaymanning kəxioşa kəlgəndə öz kəngligə pükkən həmmə ix toşruluk uning bilən sözləxti. ² Sulayman uning həmmə sorioşanlirioşa jawab bərdi. Həqnemə Sulaymanoşa qarangoşu əməs idi, bəlkə həmmisidə uningəşa jawab bərdi.

³ Xebaning ayal padixahı Sulaymanning danalıqioşa, yasioşan orda-sarayəşa, ⁴ dastihandiki taamlarəşa, əməldərlarning qatar-qatar olturuxlirioşa, hizmətkarlırining qatar-qatar turuxlirioşa, ularning kiygəng kiyimlirigə, uning sakıyliri və ularning kiygəng kiyimlirigə və uning Pərwərdigarning öyidə atap sunoşan köydürmə qurbanlıqlirioşa qarap, üni iqigə qüxüp kətti. □

⁵ U padixahka: — Mən öz yurtumda silining ixliri və danalıqliri toşrisida anglioşan həwər rast ikən; ⁶ əmma mən kelip öz közlirim bilən kərmigüqə bu sözlərgə ixənmişidim; və mana, mən hətta yeriminimu anglimioşan ikənmən; silining danalıqliri bilən bərikət-bayaxatlıqliri mən anglioşan həwərdin ziyadə ikən. ⁷ Silining adəmliri nemidegən

□ **8:13 «petir nan həyti»** — yənə «ötüp ketix həyti» yaqi «pasha həyti» dəp atilidu. Əməliyəttə «ötüp ketix həyti» «petir nan həyti»ning birinçi künidilə ötküzülüdu. **«kəpilər həyti»** — «həptilər həyti» — yəni «dəsləpki həsul həyti» dəp atilidu. □ **8:18 «tət yüz əllik talant altun»** — 450 talant bəlkim 15 tonna idi. **«Hıram öz hizmətkarlıri arkilik kemilər və dengiz yollirioşa pixxiq adəmlirini Sulaymanning yenioşa əwətti. Ular ... Ofiroşa berip, u yərdin ... altun elip, uni padixah Sulaymanning kəxioşa yətküzüp kəldi»** — Hıramning kemiliri bəlkim yukirida 17-ayəttə tiləşa elinoşan Əzion-Gəbər və Elat değan portlarəşa berip-kelətti. □ **9:4 «üni iqigə qüxüp kətti»** — ibranıy tilidə «uningda roş qalmidi». Demək, intayin həyran kəldi.

bəhtlik-hə! Həmixə silining aldilirida turup danalıklarini anglaydıoğan bu hizmətkarliri nəkədər bəhtliktur! ⁸ Silidin səyüngən, silini əzi üqün İsrailning təhtigə olturozuoğan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! Hudaliri İsrailoğa baolıoğan muhəbbiti üqün, ularni mənggü məzmut tursun dəp U silini toqra həküm wə adalət sürgili ular üstigə padixah kildi, dedi.

⁹ U padixahka bir yüz yigirmə talant altun, intayin kəp huxbuy buyumlar wə yaqut-gəhərləni sowoğa kildi. Xebaning ayal padixahi Sulayman padixahka sunoğan xunqə zor miqdardiki huxbuy buyumlar xuningdin keyin heq kəringən əməs ¹⁰ (Ofirdin altunlarni əpkelidoğan Hıramning hizmətkarliri wə Sulaymanning hizmətkarliri yənə intayin zor miqdardiki səndəl yaolıqini wə yaqut-gəhərlənimu elip kəldi. ¹¹ Padixah səndəl yaolıqidin Pərwərdigarning əyi üqün wə padixahning ordisi üqün pələmpəylər yasap həm nəoqmə-nawaqılar üqün qiltarlar wə sazları xuningdin yasatti. Xundak esil səndəl yaolıqi Yəhuda zeminida bu waqitkiqə heq kərilüp bakmioğanidi). □ ¹² Sulayman padixah Xebaning ayal padixahioğa uning əzigə qiloğan sowoqilirdin axurup sowoğa tutti, ayal padixahning kəngli tartqan həmmi — nemə sorisa, xuni bərdi; andin u hizmətkarliri bilən yolğa qikip əz yurtioğa qayıtp kətti.

Sulaymanning bayliqliri

1Pađ. 10:14-29

¹³ Sulaymanoğa hər yili kəltürülgən altunning əzi altə yüz atmix altə talant idi. □ ¹⁴ Bu kirimdin baxka, oqətqi-tijarətqilər, barlıq ərəb padixahlar wə əz zeminidiki əmədarlarmu altun-kümüxləni elip Sulaymanoğa tapxuratti.

¹⁵ Sulayman padixah ikki yüz qong siparni sokturdi wə hər siparoğa altə yüz xəkəl altun kətti. □ ¹⁶ Xundakla üq yüz qalkanıni yapılaqlanoğan altundin yasidi; hər bir qalkanıni yasaxka üq yüz xəkəl altun ixlitildi; padixah ularni «Liwan ormini sariyi»oğa esip koydi. □

¹⁷ Padixah pil qixliridin qong bir təht yasap, uni sap altun bilən qaplatti.

¹⁸ Təhtning altə kəwətlik pələmpiyi bar idi, uning bir altun putpərisi təht bilən tutixip turatti; orundukning ikki yenida tayanocuqisi bar idi, hər bir tayanocuqning yenida birdin ərə turoğan xirning həykili bar idi. ¹⁹ Altə kəwətlik pələmpəyning üstidə, ong wə sol tərəpidə ərə turoğan on ikki xirning həykili bolup, hər bir baskuqning ong-sol tərəpidə birdin bar idi; baxka heqkəndak əldə uningoğa ohxax yasaloqini yok idi.

²⁰ Sulayman padixahning barlıq jam-piyaliliri altundin yasaloğan; «Liwan ormini Sarayi»diki barlıq qaqa-kuqılar tawlanoğan altundin yasaloğan; Sulaymanning künliridə kümüx heqnemə hesablinatti. ²¹ Qünki padixahning kemiliri Hıramning hizmətkarliri bilən billə Tarxixka bərip turatti; «Tarxix kemə»lər hər üq yilda bir kətim kelip altun-kümüx, pil qixliri, maymunlar wə tozlarni əkelətti. □

□ **9:11 «xundak esil səndəl yaolıqi»** — yaki «undak sazlar». □ **9:13 «altə yüz atmix altə talant»** — 666 talant, 22 tonna. □ **9:15 «altə yüz xəkəl»** — 600 xəkəl bəlkim 7 kilogramoğa yeğin. □ **9:16 «üq yüz xəkəl»** — 300 xəkəl bəlkim 3.5 kilogramoğa yeğin. □ **«Liwan ormini sariyi»** — Sulaymanning ordisinin «Liwan ormini sariyi» dəp atilixining səwəbi uning quruluşida Liwandin kəltürülgən qıraylıq kedir yaolıqlirini kəp ixlətkənlikdin bolıanıdi. Orda iqidə «kədir yaolıqi tüwrükidin tət qatar» bolıqini üqün «ormandək» kəringən bolsa kerək.

□ **9:21 «Tarxix»** — «Tarxix» degən isim İspaniya, ximaliy Afrika yaki Britaniyəni yaki üqünün həmmisini kərsitidu. **«Tarxix kemə»** — bəlkim Tarxix degən portka bərip kelix səpirigə qıdamlıq bolıoğan kemini kərsitətti.

²² Sulayman padixah yər yüzidiki barlıq padixahlardan baylıqta və danalıqta üstün idi. ²³ Hudaning Sulaymanning kəngligə saloan danalıqini anglax üçün yər yüzidiki barlıq padixahlar uning bilən didarlıx arzusi bilən kelətti; ²⁴ kəlgənlərnin həmmisi öz sowaqitini elip kelətti; yəni kümüx qaqa-kuqilar, altun qaqa-kuqilar, kiyim-keqəklər, dubuloja-sawutlar, tetitkular, atlar və keqirlarni elip kelətti. Hər yili ular bəlgilik miqdarda xundak qilatti. □

²⁵ Wə Sulaymanning jəng hərwisioja katidojan atlıri üçün tət ming eoqli bar idi, xuningdək on ikki ming atlık əskiri bar idi; u ularni «jəng hərwisi xəhərliri»gə wə əzi turidojan Yerusalemoja orunlaxturdi.

□ ²⁶ Sulayman Əfrat dəryasidin Filistiyə zeminiyoja taki Misirning qəgrisioja kədər boləjan barlıq padixahlıqlar üstidin həkümranlıq qildi.

²⁷ Padixah Yerusalemda kümüxni taxtək kəp, kedir dərəhlirini jənubiy tüzlənqliktiki üjmə dərəhlirigə ohxax nurojun qildi. □ ²⁸ Kixilər atlarını Misirdin və hərqaysi yurtlardan Sulaymanoja yətküzüp berip turatti.

²⁹ Sulaymanning baxka əməlliri baxtin ahirioja «Natan pəyojəmbərnin bəyanlıri», «Xilohluk Ahiyahning bixariti», xundakla Nibatning eoqli Yəroboam toqruluk «Aldin kərgüji Iddo kərgün alamət kərünüxlər» dəgən kitablarəja pütülgən əməsmidi? □ ■

³⁰ Sulayman Yerusalemda turup pütün İsrailning üstidin kirik yil səltənət qildi. ³¹ Sulayman ata-bowiliri arisida uhlidi; halayik uni atisi Dawutning xəhridə dəpnə qildi; uning eoqli Rəhoboam uning ornioja padixah boldi. □

10

İsrail ikkiyə bəlünüp ketidu — ximaliy kəbililər Rəhoboamoja qarxi qikidu

1Pad. 12:1-24

¹ Rəhoboam Xəkəmgə bardı; qünki pütkül İsrail uni padixah tikligili Xəkəmgə kəlgənidi. ² Nibatning eoqli Yəroboam xu ixni anglijoanda xundak boldiki, Misirdin kaytip kəldi (qünki u Sulayman padixahın keqip Misirdə turuwatatti). ³ Əmdi halayik adəm əwətip uni qakirtip kəldi. Xuning bilən Yəroboam wə pütkül İsrail kelip Rəhoboamoja: —

⁴ Silining atiliri boynimizoja saloan boyunturukini eoqir qildi. Sili əmdi atilirining bizgə koyoan kattik tələpliri bilən eoqir boyunturukini yeniklitip bərsilə, silining hizmətliridə bolimiz, deyixti.

⁵ U ularəja: — Həzirqə kaytip üç kündin keyin andin qəximəja yənə kelinglar, dedi. Xuning bilən həlk tarilip kətti. ⁶ Rəhoboam padixah öz atisi Sulayman həyat waqtida uning hizmitidə turojan moysipitlərdin

□ **9:24 «tetitkular»** — yaki «huxbuy buyumlar». □ **9:25 «jəng hərwisioja katidojan atlıri üçün tət ming eoqli»** — yaki «atlar üçün tət ming eoqli, jəng hərwiliri wə...». **«on ikki ming atlık əskiri»** — yaki pəkət «on ikki ming atlıri». □ **9:27 «kedir dərəhliri»** — yaki «kədir yəoqi». Ləkin bizningə Sulayman kedir yəoqi qini ixlitiplə qalmaq, xu qıraylık dərəhlərdin Yerusalemə ətrapioja kəp tiktürdi («Top.» 2:5ni kəring). **«jənubiy tüzlənqlik»** — ibraniy tilida «Xəfəlah» — bu yər ismi. □ **9:29 «Natan pəyojəmbərnin bəyanlıri», «Xilohluk Ahiyahning bixariti» wə «Aldin kərgüji Iddo kərgün alamət kərünüxlər»** — muxu üç kitabın hazır həwirimiz yok. ■ **9:29** 1Pad. 11:41-43 □ **9:31 «Sulayman... ata-bowiliri arisida uhlidi»** — muxu ibarə wə uningə ohxap ketidojan ibarilər üstidə «Padixahlar»diki «kojumqə səz»imizdə tohtilimiz.

məslihət sorap: — Bu həlkkə beridioğan jawabim toqrisida nemə məslihət kərsitisilər? — dedi.

⁷ Ular uningöja: — Əgər sili razilik bilən bügün bu həlknı hux kılıp ularöja mehriban muamilə kərsitip, ularöja yaxşı sözlər bilən jawab kilsila, ular silining barlik künliridə hizmətliridə bolidu, dedi.

⁸ Ləkin u moysipitlarning kərsətkən məslihətini kayrip koyup, özi bilən qong bolöjan, aldida hizmitidə boluwatқан yaxlardin məslihət sorap ⁹ ularöja: — Manga «Silining atiliri bizgə salöjan boyunturukni yeniklətkəyla» dəp tiligən bu həlkkə jawab beriximiz toqruluk kəndək məslihət berisilər? — dedi. ¹⁰ Uning bilən qong bolöjan bu yaxlar uningöja: — «Silining atiliri boyunturukimizni eoşir kildi, əmdi sili uni bizgə yenik kılöyayla» dəp eytkən bu həlkkə söz kılıp: — «Mening qimqılak barmikim atamning belidin tomraktur. ¹¹ Atam silərgə eoşir boyunturukni salöjan, ləkin mən boyunturukunglarnı tehimu eoşir kilmən. Atam silərgə kəmçilər bilən tənbiş-tərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlik kəmçilər» bilən tənbiş-tərbiyə berimən», degəyla, — dedi. □

¹² Rəhoboam padixah ularöja: «Üq kündin keyin andin kəximöja yənə kelinglar» deginidək, Yəroboam wə barlik həlk üqinqi küni uning kəxiöja kəldi. ¹³ Rəhoboam padixah moysipitlarning məslihətini taxlap kəpçiliklə kattiklik bilən jawab bərdi. ¹⁴ U yaxlarning məslihəti boyigə ularöja: — Atam silərgə eoşir boyunturukni salöjan, ləkin mən uni tehimu eoşir kilmən. Atam silərgə kəmçilər bilən tənbiş-tərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlik kəmçilər» bilən tənbiş-tərbiyə berimən, dedi.

¹⁵ Xuning bilən padixah həlknıng sözini anglimidi. Bu ix Huda tərripidin bolöjan; qünki buning bilən Pərwərdigarning Xilohluk Ahiyahning wasitisidə Nibatning ooqli Yəroboamöja eytkən sözi əməlgə axurulidöjan boldi.

¹⁶ Pütkül Israil padixahning ularning sözigə kulak salmioqinini kərgəndə həlk padixahka jawab berip: — Dawuttin bizgə nemə nesiwə bar? Yəssəning ooqlida bizning heq mirasimiz yoktur! Hərbingrlar öz öy-qedirliringlaröja kaytinglar, i Israil! I Dawut, sən öz jəmətinggila igə bol — dedi. Xuning bilən Israilar öz öy-qedirlirioğa kaytip ketixti. □

¹⁷ Əmma Yəhuda xəhərliridə olturoğan Israilaröja bolsa, Yəroboam ularning üstigə həküm sürdi. □ ¹⁸ Rəhoboam padixah baj-alwan begi Adoramni Israilaröja əwətti, ləkin pütkül Israil uni qalma-kesək kılıp oltürdi. U qaoqda Rəhoboam padixah aldirap, özining jəng hərwisioğa qikiş, Yerusalemoğa tikiwətti. ¹⁹ Xu tərkiidə Israil Dawutning jəmətidin yüz erüp, bügüngə kədər uningöja qarxi qikiş kəldi. □

11

Rəhoboamning ixliri

¹ Rəhoboam Yerusalemoğa kelip, Israil bilən jəng kılıp padixahlikni ezigə kayturup əkilix üqün Yəhuda bilən Binyamin jəmətidin bir yüz

□ **10:11 «qayanlik kəmçilər»** — yaki bolmisa «qayanlar» degəning nemə ikənliki hazır məlum əməs, heq bolmioqanda padixahning intayin kattik muamilisini kərsitidu, əlwəttə.

□ **10:16 «öy-qedirlirioğa kaytip ketixti»** — «ibraniy tilida «öz qedirlirioğa kaytip ketixti».

□ **10:17 «Yəhuda xəhərliridə olturoğan Israilar»** — bularning kəpinqisi Yəhuda wə Binyamin kəbililiridin bolöjan, əlwəttə. Baxka kəbilidikilərmı boluxi mumkin. □ **10:19 «Israil»** — bu tarihta muxu yərdin baxlap adəttə «ximaliy padixahlik», yəni «on kəbilə»ni kərsitidu.

səksən ming hillanojan jənggiwar əskərnı toplıdı. ² Ləkin Hudaning səzi Hudaning adımı Xəmayəşə kelip: —

³ «Yəhudaning pərixahı, Sulaymanning oşlı Rəhəboamoşə, Yəhuda bilən Binyamındiki Israilləroşə söz kılıp: —□

⁴ «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Hıjumoşə çiqmanglar, kərindaxlıringlar bilən jəng kilmanglar; hərbinglar öz öyüngləroşə kəytip ketinglar; çünki bu ix Məndındur», degin» — deyildi. Wə ular Pərwərdigarning səzlırigə kulak saldı, Yəroboamoşə hıjum kılıxtın yandı.

⁵ Rəhəboam Yerusalemda turattı, wə Yəhudada kəroşanlık xəhərlərnı saləuzəjanıdı. ⁶ U Bəyt-Ləhəm, Etam, Təkoə, ⁷ Bəyt-Zur, Sokoh, Adullam, ⁸ Gat, Marəxah, Zif, ⁹ Adorayim, Lakix, Azikah, ¹⁰ Zorah, Ayjalon, Hebronni yasattı; bularning həmmisi kəroşanlık xəhərlər bolup, Yəhuda wə Binyamning zeminıdı idi. □ ¹¹ U barlık kəl'ə-kəroşanlarnı mustəhkəmlıdı wə ularda sərdarlarnı təyinlıdı, zapas axlık, may wə xarablarnı təyyarlıdı. □ ¹² U yənə hərkaysı xəhərlərnı kəplıgən kəlkan wə nəyzilər bilən kəroşandurup, alamət mustəhkəmlıwəttı. Yəhuda bilən Binyamin uning tərıpıdə turattı.□

¹³ Pütkül Israılda turuwatқан kahınlar bilən Lawıylar kaysı yurtta bolmısın uning tərıpıdə turattı. ¹⁴ Çünki Yəroboam bilən uning oşullıri Lawıylarnı çətkə kəkip, ularning Pərwərdigarning hızmıtıdə bolup kahınlık ötküzüxını çəklıgənlikı üqün, ular özlırınıng otlaklırı wə mal-mülkını taxlap Yəhuda zeminə wə Yerusalemoşə kelıxkənıdı

¹⁵ (çünki Yəroboam «yukıri jaylar»diki hızmət üqün «tekə ilahlırı» wə əzi yəşəşən mozay məbudlırınıng kullıkıdə boluxkə əzi üqün kahınlarnı təyinlıgənıdı). □ ¹⁶ Wə bu Lawıyləroşə əgıxıp, Israılning həmmə kəbilılrıdın kənglıdə Israılning Hudası Pərwərdıgarnı seşınıp-ızdəxkə ıradə tiklıgənlər ata-bowılırınıng Hudası boləjan Pərwərdıgarəşə kurbanlıq kılıx üqün Yerusalemoşə kelıxtı. ¹⁷ Xundak kılıp ular Yəhuda pərixahlıkınıng küçını axurup, Sulaymanning oşlı Rəhəboamni üq yıl küqləndürdı; çünki *Yəhudadıkılər* üq yıl Dawutning wə Sulaymanning yolıdə mangəjanıdı.

¹⁸ Rəhəboam Məhalatni əmrıgə aldı. Məhalat Dawutning oşlı Yərimotning kızı; uning anısı Yəssəning oşlı Eliabning kızı Abıhayıl idi.

¹⁹ Məhalatın Rəhəboamoşə Yəux, Xəmarıya wə Zəham degen oşullar tərəldı. ²⁰ Keyıncı waqıtlarda Rəhəboam yənə Abxalomning *nəwrə* kızı Maakəhni əmrıgə aldı; u uningəşə Abıya, Attay, Ziza wə Xəlomıtlarnı

□ **11:3 «Yəhuda bilən Binyamındiki Israıllər»** — bəlkim Yəhuda kəbilısdıkılər, Binyamin kəbilısdıkılər (özlırını «Israıllər» dəp həsablıəjan, əlwəttə) həm Yəhuda wə Binyamin yurtlırıda turuxluk baxkə kəbilılərdın kəlgən Israıllarnı kərsətsə kərək. □ **11:10 «Zorah»** — yaki «Zoreah». □ **11:11 «barlık kəl'ə-kəroşanlar»** — bəlkim yukırida tiləşə elınəjan xəhərlərnı, bolmısa ulardın ayırım turıdıəjan kəl'ə-kəroşanlarnı kərsıtıdu. □ **11:12 «uning tərıpıdə turattı»** — yaki «uningəşə təwə ıdı». □ **11:15 «yukıri jaylar»** — Təwrattıki «Kən.» 12:5-14də wə baxkə munasıwətlık yərlərdə, Huda Israılləroşə: Bırsı Manga atəp kurbanlıq kılısa, pəkət «Əzüm tallıəjan jay»də kurbanlıq kılısun, dəp tapılaydu. Israılning tarıhıda Huda muxundak kurbanlıq kılıdıəjan bırnəqqə jaynı bəkitkənıdı (bır waqıtta pəkət bırla jaynı bəkitkənıdı). Bıraq Israıllər bəlkim öz çolaylıkını kəzləp (wə bəlkim butpərəslərnıng ix-hərıkətlırlını dorəp) Hudaning əmrını nəzıridın səkıt kılıp təşə çokkılırı kətarlık yukıri jaylarda Hudaşə ıbadət kılıp kurbanlıq kılıəjan.

Buning xundak bır hətıri bar ıdıki, ular ətrəpıdıki butpərəslərnıng təsırını çobul kılıp, xu yərdə hərhil butlarəşımı çokunup, hətta butpərəslərgə əgıxıp «ınsan kurbanlıq»larnımı kılıxi mumkin wə dərwəkə kəp waqıtlarda xundak kılıdı (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni kərug).

tuşurp bərdi. ²¹ Rəhoboam Abxalomning nəwrə kızı Maakaḥni əmrigə aləjan barlik ayalliri wə kenizəkliridin bəkrək səyəttili; çünki u jəmiy on səkkiz ayal wə atmix kenizəkni əmrigə aləjan; u jəmiy yigirmə səkkiz oşul, atmix kız pərzənt kərgən. ²² Rəhoboam Maakaḥdin boləjan oşli Abiyani kərindaxliri iqidə həmmidin çong xahzadə kəlip tiklidi, çünki u uni padixahlıqqa waris kilməçqi idi. ²³ Rəhoboam aqılanilik bilən ix kərüp, oşullirini Yəhüdaning barlik zeminliri wə Binyaminning barlik zeminliridiki barlik qorəjanlik xəhərlərgə orunlaxturup, ularni nahayiti kəp zapas ozuk-tülük bilən təminlidi; u yənə ularəja nuroşun hotun elip bərdi.

12

Rəhoboam Pərwərdigarəja yüz əriydu *1Pad. 14:21-31*

¹ Rəhoboamning padixahlıki mustəhkəm boləjanda, xundakla küçəyğəndə, xundak boldiki, u Pərwərdigarning kanun-əhkamlirini tərək kildi wə pütkül Israillarmu uningəja əgixip kətti. ² Wə ularning Pərwərdigarəja wəpasizlik kəlipini tūpəylidin, Rəhoboam səltənətinin bəxinçqi yilida xundak boldiki, Misirning padixahı Xixak Yerusaleməja hujum kəzoşidi. ³ Xixak bir ming ikki yüz jəng hərwişi, atmix ming atlik əskərnə baxlap kəldi; u əzi bilən billə Misirdin elip çikқан ləxkərlər, jümlidin Liwiyləklər, Sukkiylər wə Efiopiylər san-sanaksiz idi. ⁴ U Yəhüdaəja təwə boləjan qorəjanlik xəhərlərnə ixəjal kildi, andin Yerusaleməja hujum kəlixkə kəldi. ⁵ Bu qəşda Xixak səwəbidin Yəhüda əməldarlıri Yerusaleməja yəşilixkənidi; Ximaya pəyşəmbər Rəhoboam wə əməldarlarınin yənəja kəlip ularəja: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər meningdin wəz kəçkingənlər üçün, Mənmə silərdin wəz kəçip Xixakning kəliəja tapxurdum» dəydu, dedi.

⁶ Xuni anglap, Israil əməldarlıri bilən padixah əzlrini təwən kəlip: — Pərwərdigar adıldur, deyixti.

⁷ Pərwərdigar ularning əzlrini təwən kəliəjanlıkını kərüp Pərwərdigarning səzi Ximayaəja yetip kəlip: —«Ular əzlrini təwən kəliəjanikən, Mən ularni həlak kilməy, bəlkə ularəja azəjənə nijat kərsitimən wə Mening kəynap turoşan qəzəpim Xixakning kəli bilən Yerusaleməja təkülməydu. □ ⁸ Həlbuki, ularning Manga bəkinix bilən dunyadiki padixahlıqləja bəkinixning kəndək pərki barlıkını bilip yetixi üçün, ular Xixakka bəkindi bolidu» — deyildi.

⁹ Xuning bilən Misir padixahı Xixak Yerusaleməja hujum kəlip, Pərwərdigarning əyidiki həzinə-baylıqlər bilən padixahning ordididiki həzinə-baylıqlərnə elip kətti. U həmmisini, jümlidin Sulayman yasatқан altun sipar-kəlkənlərnə kəyməy elip kətti. ¹⁰ Ularınin ornida Rəhoboam padixah mistin bərimunçə sipar-kəlkənlər yasitip, ularni padixah ordididiki kirix yolini sakləydiəjan pasiban bəglirining kəliəja tapxurdi.

¹¹ Padixah hər kətim Pərwərdigarning əyigə kiridiəjan qəşda, pasibanlar u kəlkənlərnə elip tutup turattı, andin ularni yənə pasibanhanıəja əkelip kəyuxattı.

□ 12:7 «... ularəja azəjənə nijat kərsitimən» — yaki «...ularni bir'əzdin kəyin kətküzimən» yaki «...ularni waqtingə kətküzimən».

¹² Xuning bilən padixah özini təwən kılqandın keyin, Pərwərdigarning oqəzipi uningdin yenip, uni tamamən yokitiwətmidi; Yəhudadikilər iqidimu az-tola yaxxi ixlar tepildi. □

¹³ Padixah Rəhoboam Yerusalemda asta-asta kudrət tepip, öz səltəniti sūrətti. Rəhoboam təhtkə qıqqan qeoida kirik bir yaxta idi; u Yerusalemda, yəni Pərwərdigar Əz namini tikləx üqün pütkül İsrail kəbililiri iqidin tallıoqan xəhərdə on yəttə yil səltənət kildi; Rəhoboamning anisining ismi Naamah bolup, u Ammoniy idi.

¹⁴ Rəhoboam kənglidə Pərwərdigarni izdəxni niyət kilmioqanlıki tūpəylidin rəzillik kildi.

¹⁵ Rəhoboamning barlık kılqan ixliri baxtin-ahiriyoqə nəsəb hatirilridiki «Ximaya pəyoqəmbarning səzliri» wə «Aldin kərgüci İddoning səzliri»də pütülgən əməsmidi? Rəhoboam bilən Yəroboam otturisida uruxlar tohtimay bolup turatti. ¹⁶ Rəhoboam ata-bowiliri arisida uhlidi, «Dawutning xəhiri»gə dəpnə kılindi. Ooqli Abiya uning ornioqə padixah boldi.

13

Abiya Yəhuda üstigə həküm sürüdü

1Pad. 15:1-8

¹ Padixah Yəroboamning səltəniti on səkkizinçi yili Abiya Yəhudaning üstigə padixah boldi. ² U Yerusalemda üq yil səltənət kildi; uning anisining ismi Mikaya bolup, u Gibeahlık Uriyəning kizi idi. Abiya bilən Yəroboam otturisida urux boldi. ³ Abiya jəng kılıx üqün hillanoqan jəngqilərdin tət yüz mingni baxlap qıkti; Yəroboammu hillanoqan batur jəngqilərdin səkkiz yüz mingni baxlap qıqip, Abiyaqə kərxi səp tüzüp turdi.

⁴ Abiya Əfraim taqılık rayonidiki Zəmarayim teyoqə qıqip mundak dedi: — «I Yəroboam wə İsrail həlki, gepimgə kulak selinglar!

⁵ Bilməmsilər, İsrailning Hudasi Pərwərdigar «tuzluk əhdə» kılıp, İsrailning üstidiki padixahlıkni Dawutka wə uning əwladliriqə mənəggügə təkdım kılqanoq? □ ⁶ Ləkin Dawutning ooqli Sulaymanning kuli,

Nibatning ooqli Yəroboam kəzoqilip öz oqəjisidin yüz əridi. ⁷ Xuning bilən bəzi muttəhəmlər, «Beliyalning baliliri» uning yenioqə yioqilip, Sulaymanning ooqli Rəhoboam bilən kərxi xilixkə əzlirini küqləndürdi; Rəhoboam u qəoqəda tehi yax, səbiy balidək boləoqəqə, ularqə təng kələlmidi. □ ⁸ Əmdi silər Pərwərdigarning Dawutning əwladlirining kəlioqə tapxuroqan padixahlıkioqə kərxi qıqip «əzimizni kərsitimiz» dəysilər; silərnəng adimənglar dərwəqə kəptur; silərdə yənə Yəroboam silərgə yasap bərgən, ilahlar dəp kərilidioqan altun mozaylar bar. ⁹ Silər Pərwərdigarning kəhənliri boləoqan Hərunning əwladliri bilən Lawiylarni kəoqliwetip, yər yüzidiki baxkə əllər kıləoqinidək əzliringlarqə *halioqanqə* kəhən tikliwaləoqan əməsmidinglar? Kimdəkim bir torpaq wə yəttə kəozini elip kəlip əzümni *kəhənlıkkə* beoqixlaymən desə, u Huda bolmioqan butlarqə kəhən bolalaydu! ¹⁰ Ləkin biz bolsak, Pərwərdigar bizning

□ **12:12** «Yəhudadikilər iqidimu az-tola yaxxi ixlar tepildi» — yaki «Yəhudadikilər azrak yaxxılıkni kərdi». □ **13:5** «tuzluk əhdə» — demək, tuz bilən ipadiləngən. «Law.»

2:13 wə «Qəl.» 18:19ni kərüng. Təwrat wə İnjilda (uyuqlar arisida boləoqandək) tuz bolsa «mənggüllük»ning, «qirimaslik»ning wə «təm»ning simwolidur. □ **13:7** «Beliyal» —

Xəytanning baxkə bir ismidur. «Beliyalning baliliri» iplas adəmlərnə bildürüdü.

Hudayimizdur, biz uningdin waz kəqmiduk; Pərwərdigarning hizmitidə boləqan kaħinlar bolsa Ĥarunning əwladliridur, Lawiylar ularning hizmitidə turmaqta. □ ¹¹ Ular hər küni ətisi-ahximi Pərwərdigarə qəydürmə kurbanliklarni sunup, esil huxbuy yaqıdu. Pakiz xirəgə «təkdım nanlar»mu tizip qoyulıdu, hər küni kəqtə ular altun qıraoqdan üstidiki qıraqlarni yandurulıdu; qünki biz Hudayimiz Pərwərdigarning tapxuruqıə əməl kılıp keliwatimiz. Birak silər bolsanglar uningdin waz kəqtinglar. ¹² Qaranglar, Huda bizni Baxlıoqı bolup biz bilən billidur; kolliriəə kanay aloqan, silərgə ĥujum kılıxka signal qılıxka təyyar turıdoqan uning kaħinlirimu biz bilən billidur. I İsrail baliliri, ata-bowanglarning Hudasi boləqan Pərwərdigar bilən jəng kilmanglar; qünki silər ĥərgiz əqəlibə qazinalmaysilər».

¹³ Lekin Yəroboam ularning arķisidin ĥujum kılmaq üqün bəktürmə qoyoqanıdi. Xundakķi, İsrailar Yəħudalarning aldi tərıpidə idi wə bəktürmə qoxun ularning arķə tərıpidə saķlap turatti. ¹⁴ Yəħudalar burulup qarisa, mana əzlıri aldi-arķidin ĥujuməə uqrawattı; ular Pərwərdigarəə pəryad kətürdi, kaħinlarmu kanaylarni qaldı. ¹⁵ Buning bilən Yəħudalar kattıq quķan kətürüxti; wə xundak boldiki, Yəħudalar kattıq quķan kətürüxüwatķanda, Huda Yəroboam bilən barlıķ İsrailarni Abiya bilən Yəħudalarning aldidin urup terə-pərəng kıldı. ¹⁶ İsrailar Yəħudalarning aldidin kaqti; Huda ularni Yəħudalarning kolioqə tapxurdi. ¹⁷ Abiya bilən uning adəmliri İsrailarni kattıq ķiroqin kıldı; İsrailardin hillanoqan bəx yüz ming əskər kətl kılındı. ¹⁸ Bu qaoqda İsrailar təwən kılındı; Yəħudadikilər ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarəə tayanəqliķi üqün əqəlibə qazandı. □ ¹⁹ Abiya Yəroboamning kəynidin koşlap mangdi; u uning ilkidin birķanqə xəħirini, yəni Bəyt-Əl wə uningəə qaraxlıķ yeza-bazarlarni, Yexanaħ wə uningəə qaraxlıķ yeza-bazarlarni, Əfron wə uningəə qaraxlıķ yeza-bazarlarni tartıwaldı. ²⁰ Yəroboam Abiyaning künliridə qaytidin küqlinəlmidi. Pərwərdigarning uni uruxi bilən u əldi.

²¹ Abiya bolsa əzini kudrət tapkuzdi; u on tət hotun elip, yigirmə ikki oşul, on altə ķiz pərzənt kərđi. ²² Abiyaning baxķa ixliri, uning mangoqan yolliri wə eytkən səzlıri «İddo pəyoqəmbərnıng təħlıli»də pütülgəndur.

14

Asa Yəħuda üstidə ĥəküm sürıdu — uning etıķadı

1Pad. 15:9-12

¹ Abiya ata-bowiliri arisida uhlidi, kixilər uni «Dawut xəħiri»gə dəpnə kıldı. Ooqli Asa uning orniəə padıxaħ boldı. Asa padıxaħ boləqan künlərdə on yil tinq ətti. ² Asa Hudasi Pərwərdigarning nəziridə durus wə toqra boləqanı kıldı. ³ U yat əllərdin kəlgən but kurbangahlırini wə «yukiri jaylar»ni yokitip, «but tüwrük»lərni örüp qeqip, Axərah butlirini kisip taxlıdi, □ ⁴ Yəħudalarəə ata-bowilirining Hudasi boləqan Pərwərdigarni izdəxni, muķəddəs kanun-əmlərləni tutuxni əmr kıldı. ⁵ U

□ **13:10 «Lawiylar ularning hizmitidə turmaqta»** — yaki «Lawiylar uning hizmitidə turmaqta» — yəni Hudaning hizmitidə. □ **13:18 «təwən kılındı»** — yaki «məşulup kılındı». □ **14:3 «u yat əllərdin kəlgən but kurbangahlırini wə «yukiri jaylar»ni yokitip...»** — 11:15 wə izahətini kərüng. «**Axərah» butlar** — bəlkim butpərəslikkə beoqıxlanəqan dərhəliklərdur. Dərhəlr bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloqan yaki nəħıxləngən boluxi mumkin idi.

yənə Yəhuda zeminidiki hər bir xəhərlərdin «yukiri jaylar»ni və «kün tüvrükliri»ni yokatti. U qaoşda pütün padixahlıq uning həkümranlıqida tinq-asayixlıqta otti. □ ⁶ U yənə Yəhuda zeminida birnəqqə qorqanlık xəhərlərnı saldurdi, qünki yurt-zemin aramlıqta boldi; Pərwərdigar uningə aramlık bərgəçkə, xu yıllarda heç urux bolmıdi. ⁷ U Yəhudalarə: — Zemin aldimızda tinq turəanda, bu xəhərlərnı sepil bilən korxaloqan, munarlık, baldaklık qowukliri boləqan xəhərlər kilip kurayli; qünki biz Hudayimiz Pərwərdigarnı izdiginimiz üqün U tinqlik bərdi; biz Uni izdöp kalduk və U bizning tət ətrapimizda bizgə aramlık bərdi, dedi. Xuning bilən ular kuruluxni baxlıdi və ixliri onguxluk boldi. ⁸ Asaning qoxuni bar idi; Yəhuda kəbilisidin kalkan və nəyzə bilən korallanoqan üq yüz ming əskiri, Binyamin kəbilisidin sipar və okya bilən korallanoqan ikki yüz səksən ming kixilik; ularning həmmisi batur əzimətlər idi.

⁹ U qaoşda Zərah isimlik bir Efiopiy milyon kixilik qoxuni bilən üq yüz jəng hərwisini baxlap, *Asaşa* hujum qozəp Marəxəşə kəldi. □ ¹⁰ Asa uning bilən karxilixıxka atlandı; ular Marəxəşə yekin Zəfataş jiləşioşə kelip, bir-birigə qarxi səp tüzüp turuxti. ¹¹ Asa Hudasi Pərwərdigarəşə nida kilip: — I Pərwərdigar, Əz bəndənggə yardəm bərsəng, u küqlük bolsun, ajiz bolsun Sən üqün heçqanqə ix əməs. I Pərwərdigar Hudayimiz, bizgə yardəm kiləşəşən; qünki biz Sanga tayinimiz və Sening namingda bu zor qoxunoşə qarxi atlinip qiktuk. I Pərwərdigar, Sən bizning Hudayimizdursən, insanlar Seningdin oşalip kəlmisun! — dedi. □

¹² Xuning bilən Pərwərdigar Asa və Yəhudalar aldida Efiopiyərnı urup tiripirən kiliwətti, Efiopiyələr qaçti. ¹³ Asa əz adəmliri bilən birliktə ularni taki Gərarəşiqə qoşlıdi; Efiopiyələr xundaq yikiltidiki, ulardın bir adəmmu tirik kəlmıdi; qünki ular Pərwərdigarning aldida və uning qoxuni aldida kukum-talkan kılindi. Yəhudalar oşayət zor jəng oşənimətlirini kəlioşə elip kətti. ¹⁴ Ular yənə Gərar ətrapidiki barlık xəhərlərgə hujum kilip ixəşəl kildi; qünki Pərwərdigardın zor bir qorqunq muxu xəhərlərdikilərnı baskanıdi. Yəhudalar yənə həmmə xəhərnı birnimu qoymay bulang-talang kildi, qünki ularda tolimu kəp mal-mülük bar idi. ¹⁵ Ular yənə mal bakqan qarwiqılarning qədir-qətanlırioşimu zərb kilip, nahayiti kəp qoy və təgilərnı elip Yerusalemoşə qaçti.

15

Azariya pəyoşəmbər Asaşa aqaş və rioşəbət beridu; Asa uningəşə əməl kılidu

¹ Hudaning Rohi Odədnıng oşli Azariyaning üstigə qüxti. ² Xuning bilən u Asa bilən kərxuxkə qikip uningəşə: — I Asa, pütkül Yəhudalar və Binyaminlar, manga kulak selinglar! Silər Pərwərdigar bilən billə boləşinglarda, Umu silər bilən billə bolıdu. Silər Uni izlisənglar U silərgə tapkuzulıdu; lekin silər Uningdin waz kəqsənglar U silərdin waz keqıdu. ³ Israillar uzun künlərgiqə həkikiy Huda, təlim berıdiəqan kahın və qanun-əşkamlardın juda bolup yürdi; ⁴ Lekin ular kıyinqilikta qaloqan waqıtlarda Israilning Hudasi Pərwərdigarəşə qaçtip, Uni izdidi

□ **14:5 «kün tüvrükliri»** — yaki «isrikgaşlar» yaki «kuyax məbudliri». □ **14:9 «Efiopiy»** — yaki «Həbəş» (bir millətnıng nami). İbraniy tilida «Kuxiy». □ **14:11 «Əz bəndənggə yardəm bərsəng, u küqlük bolsun, ajiz bolsun Sən üqün heçqanqə ix əməs»** — yaki «küqlüklər bilən ajizlər otturısidiki jəngdə Seningdin belək yardəmqi yoktur».

wə U ularoşa özini tapkuzdi. ⁵ U waqitlarda qikip-kirip turoşanlaroşa heq aramlıq bolmioşan, qünki hərkaysi əl-yurtlar malımanqılıq iqidə turatti. ⁶ Huda ularni hərhil kıyinqılıq-malımanqılıq iqidə qalduroşaqqa, məmlıkət bilən məmlıkət, xəhər bilən xəhər əzara soxuxup woyran boldi.

⁷ Lekin silər bolsanglar, kəysər bolunglar, məzmut turup kəllirınglarni boxatmanglar, qünki əməllirınglarning əjir-inami bardur, dedi.

⁸ Asa bu gəplərni wə Odəd pəyoşəmbər bərgən bexarətni anglişanda u dadillixip, pütün Yəhuda wə Binyamin zeminlirida, xundaqla Əfrayimning taşlıq rayonlirida qoloşa quxürgən hərkaysi xəhərlərdiki yirginqlik butlarni yokatti wə yənə Pərwərdigarning öyidiki aywan aldida turoşan Pərwərdigar kurbangahini yengibaxtin yasatti. ⁹ U barlıq Yəhudalar wə Binyaminlarni, xuningdək ularning arisida olturaqlaxkan barlıq Əfrayimiy, Manassəhiy, Ximeoniy musapirilirini yioşdi (qünki nuroşun Israillar Asaning Hudasi Pərwərdigarning uning bilən billə ikənlikini kərgən bolup, Israildin qikip Asa tərəpkə ötkənidi).

¹⁰ Asaning səltənitiuning on bəxinçi yili üqinqi ayda ular Yerusalemoşa yioşildi. ¹¹ Xu küni ular elip kəlgən jəng qənimətliridin yəttə yüz buka wə yəttə ming qoyni Pərwərdigaroşa atap qurbanlıq kildi.

¹² Ular yənə ata-bowilirining Hudasi boləşan Pərwərdigarni pütün kəlbi wə bütün jeni bilən izdəxkə bir əhdə tüzüxti;

¹³ əhdidə, Israilling Hudasi boləşan Pərwərdigarni izdimigən kəri-yax, ər-ayal deməy həmmisi öltürülsun, deyildi.

¹⁴ Ular yukiri awaz bilən warqirax wə kanay həm burəşə qelix bilən Pərwərdigarəşə kəsəm berixti.

¹⁵ Pütkül Yəhuda jamaiti iqkən kəsimidin xadlandı; qünki ular pütün kəlbi bilən kəsəm iqkən bolup, Pərwərdigarni tolimu təlmürüp izdidi; wə U ularəşə Əzini tapkuzdi. Pərwərdigar ularəşə tət ətrapida aramlıq ata kildi. ¹⁶ Asa padixah yənə qong anisi Maakahni yirginqlik bir «axerah» tüwrükni yasioşini üqün hanixlik mərtiwisidin quxürüwətti. Asa bu yirginqlik butni kesip, ayaşə astida qəylidi wə Kidron jiloşida kəydürüwətti. ■

¹⁷ «Yukiri jaylar» yokitilmisimu, Asaning kəlbi *Pərwərdigarəşə* pütünləy beşixlanəşanidi. ■ ¹⁸⁻¹⁹ Həm atisi həm u əzi Pərwərdigarəşə atap yasioşan nərsilərnə, jumlidin kümüx bilən altunni wə türlük qaqa-quqilarni Hudaning öyigə kəltürdi. ■

16

Asaning ixənq kılmaydioşan yərliri

1Pad. 15:16-24

¹ Xu waqittin tartip taki Asaning səltənitiuning ottuz bəxinçi yilioşiqə urux bolup bəkmidi. Asaning səltənitiuning ottuz altinqi yili, Israilling padixahı Baaxə Yəhudaəşə qarxi hujum kildi; heqkim Yəhudaning padixahı Asa

□ **15:8** «Asa bu gəplərni wə Odəd pəyoşəmbər bərgən bexarətni anglişanda...» — ikki imkanıyat bar: (1) Azariya atisi Odədnıng ismi bilən atılatdı; (2) uning atisimu Asaəşə bexarət bərgənidi. Biz ikkinçi pikirgə mayilmiz; qünki tekistdə «bu gəplərni wə... bexarətni angliş» deyilidu. «yirginqlik butlar» — ibraniy tilida «yirginqlik nərsilərnə».

□ **15:11** «xu küni ular elip kəlgən jəng qənimətliri...» — 14:14-15ni kəşung. □ **15:13** «kəri-yax» — yaki «qong-kişik». □ **15:15** «tolimu təlmürüp izdidi» — ibraniy tilida «barlıq intizarlık bilən izdidi».

□ **15:16** «qong anisi» — muxu yərdə ibraniy tilida «anisi» bilən ipadilididu. «hanix mərtiwisi» — bu səzğə qarışanda uning qong anisi Maakah padixahlıqta ikkinçi orunda turatti.

■ **15:16** 1Pad. 15:13 ■ **15:17** 1Pad. 15:14 ■ **15:18-19** 1Pad. 15:15

bilən bardi-kəldi kilmisun dəp, Ramah xəhəririni məhkəm kəlip yasidi. □

² U vaxtitta Asa Pərwərdigarning əyidiki həzinilərdin wə padixahning ordisidiki həzinilərdin altun-kümmüxni elip ularni Dəməxktə turuxluk Suriyə padixahı Bən-Hadadka əwətip wə bu həwərnə yətküzüp: —

³ «Məning atam bilən silining atilirining arisida boləndək mən bilən silining arilirida bir əhdə bolsun. Mana, siligə kümmüx bilən altun əwəttim; əmdi Israilning padixahı Baaxə bilən boləjan əhdiləridin kəllirini üzsilə; xuning bilən u meni kəmal kəlixtin qəl üzsun» — dedi.

⁴ Bən-hadad Asa padixahning səzigə kirip, əz qəxuning sərdərlirini Israilning xəhərligə hujum kəlixkə əwətip, Ijon, Dan, Abəl-mayim, Nəfalidiki bərlək ambar xəhərlirini bəkindurdi. ⁵ Baaxə bu həwərnə anglap, Ramah istihkəmini yasəxtin qəlini yətip, quruxlarning həmmisini tohtatti. ⁶ Asa padixah bolsa pütkül Yəhudaning ədəmlirini bəxlap, Baaxə Ramah xəhəririni yasəxkə ixlətkən təxlər bilən yəqəqlərnə Ramahtin toxup elip kətti. U muxulərnə ixlətip Gəbani wə Mizpahni məhkəm kəlip yasidi.

⁷ U qəqəda, əldin kərgüqi Hənanəni Yəhudə padixahı əsəning yəniqə kəlip uningə: — Əzüng Pərwərdigar Hudayingə əməs, bəlkə Suriyə padixahiqə tayanəqlikəng üqün Suriyə padixahining qəxuni əz qəlungdin kutuldi. ⁸ Əfiopiylər bilən Liwiyəliklər qəng bir qəxun əməsmidi? Jəng hərwiliri wə atlık əskərliri intayin kəp əməsmidi? Ləkin sən pəkət Pərwərdigarə tayanəqəda, u ularni qəlungə tapxurənanidi. ⁹ Qünki Pərwərdigar kəngli Manga tamamən sədik boləjanlarə yərdəmdə bolup, Əzümni qədrətlik kərsitəy dəp, kəzlrini pütün yəz yüzidə uyan-buyan yügürtidu. Sən bu ixtə bək əhməklik kilding. Əmdi buningdin keyin uruxlərdin haləs bolalməysən, dedi.

¹⁰ Buni anglapla Asa əldin kərgüqigə intayin qəzəplənip, uni zindənə solap qoydi; uning bu səzigə kəhri qəynap kətti. U xu vaxtılarda həlktin bəzilərigə zulum səlixkə bəxliqənanidi.

¹¹ Mana, Əsəning kəliqənx ixliri bəxtin əhiriqə «Yəhudə wə Israil padixahlırining tarihnəmisidə» pütülgəndur. □ ¹² Əsəning səltənətinəng ottuz tokqüzinqi yilidə putidə bir kəsəl pəyda boldi; wə kəsili bəroqənsəri eqlirixip kətti; ləkin u əqrəndimə Pərwərdigərnə izdimidi, bəlkə pəkət təwiplərdinlə yərdəm izdidi. ¹³ Asa səltənətinəng kərik bərinqi yilidə əldi, ətə-bəwiliri arisidə uhlidi. ¹⁴ Həklər uni «Dəwət xəhəri»də əzigə ətəp təyyərlitip kəliqənx kəbrigə dəpnə kildi. Ular uni əttərlərnəng usuli bilən təngxəlgən hərtürlük dərə-dərmandin boləjan bir əriləxmə pürkəlgən jinəziqə yətküzdi həmdə uningə ətəp nuroqun huxbuy yəndurdi. □

17

Yəhəxəfat Yəhudəyə səltənət kəlidu

¹ Oqlı Yəhəxəfat Əsəning orniqə padixah boldi; u Israil padixahlıqə təkəbil turux üqün əzini küqəytti. ² U hərbiy küqlirini Yəhudəning həmmə qəroqənlək xəhərligə orunləxturdi həmdə Yəhudə zəminiqə wə ətisi Asa ixtəlx kəliqənx Əfrəimdikə hərqəysi xəhərlərgə mudəpə küqlirini turəquzdi. ³ Pərwərdigar Yəhəxəfat bilən billə boldi, qünki u

□ **16:1 «16-bab»** — biz 15:19ni 16-bab iqiğə kirgüzduk. □ **16:11 «Yəhudə wə Israil padixahlırining tarihnəmisidə»** — məmkinqiləki bərkə, bu kitab Təwəttiki «Padixahlar»dur.

□ **16:14 «uningə ətəp nuroqun huxbuy yəndurdi»** — yəki «uning hərmitidə qəng bir gülhən yəndurdi».

atisi Dawutning baxta yürgüzgən yollirida mengip Baal butlirini izdimidi, ⁴ bəlki atisining Hudasinila izdəp, Uning əmrliridə mengip, Israillarning kilmixlirini dorimidi. ⁵ Xunga, Pərwərdigar uning padixahlıktiki həkümranlıqını mustəhkəmlidi; pütkül Yəhudadikilər uningəsa salamsowqılarnı sunup turdi; xuning bilən uning mal-mülki nahayiti kəp, xan-xəhriti nahayiti yukiri boldi. ⁶ U Pərwərdigarning yollirida mangoaqa, oşayrətlik boldi; uning üstigə u Yəhuda zeminidin «yukiri jaylar»ni wə Axərah butlirini yokatti. ⁷ Uning səltənitiuning üçinçi yili özining əməldarlıridin Bən-Hayı, Obadiya, Zəkəriya, Nətanəl, Mikayalarnı Yəhudaning xəhərliridə həlkə təlim berixkə əwətti. □ ⁸ Ular bilən billə baroşanlardın yənə Xemaya, Nətaniya, Zəbadiya, Asahəl, Xəmiramot, Yonatan, Adoniya, Tobiya, Tob-Adoniya katarlıq birқанqə Lawiylar, xundakla yənə Əlixama bilən Yəhəram degən ikki kaşınmu bar idi. ⁹ Ular Pərwərdigarning Təwrat kaşunı kitabını aloşaq berip, Yəhuda zeminidiki bərlək xəhərlərnı arılap yürüp həlkə arisida təlim bəretti.

¹⁰ Yəhudaning ətrapidiki məmlikətlərnıng həmmisini Pərwərdigarning kərkünçü bastı wə ular Yəhəxafat bilən urux kılıxqa pətinalmaytti.

¹¹ Filistiyələrdin bəziliri Yəhəxafatqa sowqə-salamlar wə kümüx olpanlırını tapxurdi; Ərəblərmu padiliridin uningəsa yəttə ming yəttə yüz kəp, yəttə ming yəttə yüz tekə sowqə kildi. ¹² Yəhəxafat baroşanseri karamət küdrət tēp, Yəhudada bərnəqqə kəroşan wə ambar xəhəri bina kildi. ¹³ U Yəhudaning hərkəysi xəhərliridə nuroşun maddiy əxya zapisi təyyarlıdi; Yerusalemdimu uning zəbərdəs batur jəngqiliri bar idi.

¹⁴ Jəmətliri boyigə ularning sani təwəndikiqə: —

Yəhuda kəbilisidiki mingbaxlıri iqidə Adnah sərdar bolup, batur jəngqılərdin üç yüz mingqə baxlamqılık kılatti; ¹⁵ Adnahning kəl astida Yəhəhanan sərdar bolup, ikki yüz səksən ming adəmgə baxlamqılık kılatti; □ ¹⁶ Yəhəhananning kəl astida Zikrining oşlı Amasiya bar idi; u Pərwərdigarəsa özini atiwətkən adəm bolup, ikki yüz ming batur jəngqigə baxlamqılık kılatti. ¹⁷ Binyamin kəbilisi iqidə Eliyada degən batur bir jəngqı bolup, okya wə kalkan bilən kəralanoşan ikki yüz ming batur jəngqigə baxlamqılık kılatti; ¹⁸ Eliyadaning kəl astida Yəhəzabad bolup, jənggə təyyar kəxundin bir yüz səksən ming adəmgə baxlamqılık kılatti.

¹⁹ Bularning həmmisi padixahning hizmitidə həzir turatti; padixahning yənə pütün Yəhuda zeminidiki kəroşanlık xəhərlərgə orunlaxturuloşan adəmliri bolsa, ularning sirtida idi. □

18

Yəhəxafat Aşab bilən ittıpaqdax bolidu

1Pad. 22:2-36

¹ Yəhəxafatning mal-mülki nahayiti kəp, xan-xəhriti nahayiti yukiri boldi; u Aşab bilən küdilixip ittıpaqlaxti. ² Bərnəqqə yildin keyin u Aşab bilən kəruşuxkə Samariyəgə bardi. Aşab bolsa uningəsa wə uning həmrəhlirioşu atap nuroşun kala, kəy soydi; andin u uni Gileadtiki Ramotqa billə həjum kılıxqa unatti. ³ Israil padixahı Aşab Yəhuda padixahı Yəhəxafattin: — Özliri mening bilən billə Gileadtiki Ramotqa

□ 17:7 «Mikayalar» — yaki «Mikalar». □ 17:15 «Yəhəhanan» — yaki «Yoşanan».

□ 17:19 «bularning həmmisi» — bəlkim 14-18-ayəttiki yolbaşqılar wə 18-ayəttiki «jənggə təyyar turidioşanlar»ni kərsitidu.

berixka maqul bolamdila? — dəp soriwidi, u: — Biz silining-mening dəp ayrimaymiz; mening həlkim əzlinirining həlqidur. Mən əzliiri bilən billə jəng qilixka barmay turmaymən, dəp jawap bərdi. □ 4 Ləkin Yəhoxafat İsrailning padixahı: — Ətünimənki, bügün awwal Pərwərdigarning səzini sorap kərgəyla, dedi.

5 Xuning bilən İsrailning padixahı pəyğəmbərlərni, yəni tət yüz adəmni yığdurup ulardin: — Biz jəng qiləyli Gileadtiki Ramotka qıksaq bolamdu, yok?» dəp soriwidi, ular: «Qıqkın, Huda uni padixahning qolıoğa beridu, deyixti.□

6 Ləkin Yəhoxafat bolsa: — Bulardin baxka yol sorioğudək, Pərwərdigarning birər pəyğəmbiri yokmidu? — dəp soridi.

7 İsrailning padixahı Yəhoxafatka jawab berip: — Pərwərdigardin yol soraydıoğan yənə bir adəm bar; ləkin u mening toşramda qutlukni əməs, bəlki daim balayı'apətni kərsitip bəxarət bərgəqək, mən uni eq kərimən. U bolsa İmlahning oqli Mikayadur, dedi. Yəhoxafat: — I aliyliri, sili undək demigəyla, dedi.

8 Andin İsrailning padixahı bir qakirini qıqkirip uningğa: — Qakқан berip, İmlahning oqli Mikayani qakirtip kəl, dəp buyrudi.

9 Əmdi İsrailning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat xahənə kiyimlirini kiyixip, Samariyəning dərwasisining aldidiki hamanda hərbiəri öz təhtidə olturuxti; ularning aldidə pəyğəmbərlərnin həmmisi bəxarət bərməktə idi. 10 Kənanahning oqli Zədəkiya bolsa əzi təmürdin münnggüzlərni yasap: — Pərwərdigar mundək dəydu: — «Muxu münnggüzlər bilən Suriylərni yokatkuqə üsür ursila», dedi. 11 Həmmə pəyğəmbərlər xuningğa ohxax bəxarət berip: «Gileadtiki Ramotka qıqip səzsiz muwəppəkiyət qəzinila; qünki Pərwərdigar uni padixahning qolıoğa tapxuridikən», deyixti.

12 Mikayani qıqkiroqli barəjan həwərqi uningğa: — Mana, həmmə pəyğəmbərlər birdək padixahka yahxi həwər bərməktə; əmdi ətünimən, sening səzüngmu ularningki bilən birdək bolup, yahxi bir həwərni bərgin, dedi.

13 Əmma Mikaya: — Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm qilimənki, Hudayim manga nemə eytsa, mən xuni eytimən, dedi.

14 U padixahning aldioğa kəlgəndə padixah uningdin: — I Mikaya, jəng qiləyli Gileadtiki Ramotka qıksaq bolamdu, yok? — dəp soriwidi, u uningğa jawab berip: — Qıqip muwəppəkiyət qəzinisilər; qünki *düxmininglar* kolliringerlə tapxurulidu, dedi. □

15 Ləkin padixah uningğa: — Mən sanga kanqə ketim Pərwərdigarning namida rast gəptin bəxkisini manga eytmasliqka kəsəm iquzuxüm kerək?! — dedi.

16 Mikaya: — Mən pütkül İsrailning taqlarda padiqisiz koylardək tarilip kətkənlisini kərdüm. Pərwərdigar: «Bularning igisi yok; bularning hərbiəri tinq-aman öz əyigə qaytsun» dedi, — dedi.

□ 18:3 «Biz silining-mening dəp ayrimaymiz» — ibraniy tilida «Mən əzüm sanga ohxax bolimən» degən sez bilən ipadiliniidu. □ 18:5 «Qıqkın, Huda uni padixahning qolıoğa beridu» — Yəhoxafat: «Awwal Pərwərdigarning səzini sorap kəlgəyla» dəydu (4-ayət). Ləkin «pəyğəmbərlər» «Pərwərdigar» (ibraniy tilida «Yəhwə, Yəhowah») degən namni ixlətməy, bəlki «Huda» (ibraniy tilida «Əlohım») dəp ixlitidu. Xunga Yəhoxafat «pəyğəmbərlər»ning bəxarətliridin kattik guman qiləjan bolsa kerək. Keyinki ayətlərni kəring. □ 18:14 «Qıqip muwəppəkiyət qəzinisilər; qünki düxmininglar kolliringerlə tapxurulidu» — xühhisizki, Mikaya bu sezni kinayilik, həjwiy tələppuz bilən eytidu. Qünki padixah dərhal uningdin gumanlinip kalidu (15-ayətni kəring).

¹⁷ Israilning padixahı Yəhoxafatka: — Mana, mən siligə «U mening toqramda kutlukni əməs, bəlkı haman balayı'apətnı kərsitip bexarət beridu», demigənmidim? — dedi.

¹⁸ Mikaya yənə: — Xunga Pərwərdigarning səzini angliəjin; mən Pərwərdigarning Əz təhtidə olturojanlıqını, asmanning pütkül qoxunliri uning yenida, ong wə sol tərıpıdə turojanlıqını kərdüm. ¹⁹ Pərwərdigar: «Kim Ahabni Gileadtiki Ramotka qikip, xu yərdə halak boluxka aldaydu?» — dedi. Birsı undak, birsı mundak deyixti; ²⁰ xu wakıtta bir roh qikip Pərwərdigarning aldida turup: «Mən berip alday» dedi. Pərwərdigar uningdin: «Kandak usul bilən aldaysən?» dəp sorıwıdı, ²¹ u: «Mən qikip uning həmmə pəyoəmbərlirining əozıdıda yaloqançı bir roh bolimən», dedi.

Pərwərdigar: «Uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundak kıl» — dedi.

□ ²² Mana əmdi Pərwərdigar sening bu həmmə pəyoəmbərlirining əozıoəa bir yaloqançı rohnı saldı; Pərwərdigar sening toqrangda balayı'apət kərsitip səzlıdı» — dedi.

²³ Xuni anglap Kənanahning oəli Zədəkiya kelip Mikayaning kaqıtıoəa birni selip: — Pərwərdigarning Rohı qaysı yol bilən məndin ətup sanga səz kilixka bardı?! — dedi.

²⁴ Mikaya jawab berip: Əzıngni yoxurux uqun iqkiridiki əygə yugürgən künidə xuni kərisən, dedi. □

²⁵ Israilning padixahı əmdi: — Mikayani elip kayturup berip, xəhər həkimi Amon bilən padixahning oəli Yoaxka tapxurup, ²⁶ Ularoəa tapılap: «Padixah mundak dəydu: — Uni zıdanəoəa solap mən tinq-aman yenip kəlgüqilik kıynap, nan bilən suni az-az berip turunglar» — dənglar, dəp buyrudi.

²⁷ Mikaya: — Əgər sən həkikətən tinq-aman yenip kəlsəng, Pərwərdigar mening wasitəm bilən səz kılmiəjan bolıdu, dedi. Andin u yənə: — Əy jamaət, hərbiringlar anglanglar, dedi.

²⁸ Israilning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat Gileadtiki Ramotka qıktı.

²⁹ Israilning padixahı Yəhoxafatka: — Mən baxka kıyapətkə kirip jənggə qıqay; sili bolsıla əz kıyımırını kıyip qıksıla, dedi. Israilning padixahı baxka kıyapət bilən jənggə qıktı.

³⁰ qünki xundak boldiki, Suriyəning padixahı jəng hərwişi sərdarlırioəa: — Qonglıri yaki kıqıkliri bilən əməs, pəkət Israilning padixahı bilən soəuxunglar, dəp buyrudi.

³¹ Wə xundak boldiki, jəng hərwilirining sərdarliri Yəhoxafatni kərgəndə: — Uni qokum Israilning padixahı dəp, uningəoəa olıxıp hıjıjım kılmaqçı boldi; ləkin Yəhoxafat pəryad kətürdi, Pərwərdigar uningəoəa yərdəm bərdi. Huda ularni uningdin yırakıxturdi; ³² qünki xundak boldiki, jəng hərwilirining sərdarliri uning Israilning padixahı əməslikini kərgəndə uni qoəqlımay, burulup ketip kəlıxtı.

³³ Əmma birəylən kərisioəıla bir okya etiwıdı, ok Israilning padixahıning sawutıning mürısidin təwənki ulıkidin ətup təgdi. U hərwikəxigə: Hərwiini yandurup meni səptın qıkarəojın; qünki mən yarıdar boldım, dedi. ³⁴ U kuni jəng barəanseri kattıq boldi. Padixah kəqkiqə

□ **18:21 «Mən qikip uning həmmə pəyoəmbərlirining əozıdıda yaloqançı bir roh bolimən»** — bu ayətdərdin bu rohnıng bir yaloqan səzıyədioəjan jin ikənliki kəruıdu. Hudaning Əz Rohı yaki pərixtiliri həqqaəan yaloəan səz kılmaydu. Demək, Huda jin-xəytanlarəoəa Ahab padixahni aldaxka yol koyıdu. □ **18:24 «iqkiridiki əygə yugürgən kuni»** — yaki «əyding əygə yugürgən kuni».

Suriylərninğ udulida öz jəng hərwisioğa yəlinip ərə turdi. Kün petixi bilən u əldi.

19

Yəhoxafat Hudadin agah qobul kilidu

¹ Yəhuda padixahı Yəhoxafat aman-esən Yerusalemdiki ordisioğa qayıtp kəldi. ² Aldin kərgüqi Hənanining oqlı Yəhu padixah Yəhoxafatning aldioğa qıqip: — Sening rəzillərninğ yardimidə bolup, Pərwərdigarğa əq boluqlanlarnı səyginə durusmu? Xu səwəbtin Pərwərdigarninğ oqəzipi bexingəğa qüxidiqlan boldi. ³ Həlbuki, sən axərah butlirini zemindin yokitip taxliqlərninğ wə Hudani izdəxkə niyət kiləqlinğ üqün səndimu yahxiləq tepildi, dedi.

⁴ Yəhoxafat Yerusalemda olturatti; keyinki wəqitlarda u həlk arisioğa qıqip, Bəər-Xebadin tartip Əfraim taqlirioqləq səpər kilip, həlkni towa kildurup ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarğa yandurdi. □ ⁵ U yənə Yəhuda təwasidiki bərləq kərqənləq xəhərlərdə sorəqqlarnı təyinlidi;

⁶ u sorəqqlərninğ: — Öz kiləqlanlirinqlərgə əhtiyəqlan bolunqlar; qünki silərninğ həküm qıqirixinqlar insan üqün əməs, bəlki Pərwərdigar üqündur; silər həküm qıqəroqlinğlarda u qəqum silər bilən billə bolidu. ⁷ Əmdi Pərwərdigarninğ wəhimisi kəz aldinglarda bolsun; öz kiləqlanlirinqlərgə əhtiyəqlan bolunqlar; qünki Pərwərdigar Hudayimizdə nəhəkləq yok, yüz-hətir kilix yok, para yeyixmu yoktur, dedi.

⁸ Yəhoxafat Lawiyərdin, kəhənlərdin wə Israil jəmətlirininğ bəxliridin bəzilərnı Yerusalemoğa qəyturup kelip, ularnı Yerusalemdimu Pərwərdigarninğ həküməqlirini qıqirix wə həlkning ərz-dəwalirini bir tərəp kilixqə təyinlidi. □ ⁹ Yəhoxafat ularğa: — Silər bu ixlərnı Pərwərdigarninğ kərkunqida bolup sadəqətlik bilən qin kənglunqlərdin bejirinqlar.

¹⁰ Hərkəysi xəhərlərdə turidiqlan kərinəqlirinqlərninğ aldinglərgə elip kəlgən bərləq ərz-dəwəsi, məyli u hun dəwəsi bolsun, kənun-əmr wə həküm-bəlgilimilər toqlrisidiki ərz-dəwə bolsun, ularning Pərwərdigar əldida gənəhkar bolup qəlməsliqi üqün, xundəqlə Pərwərdigarninğ oqəzipi öz bexinqlərgə wə kərinəqlirinqlərninğ bexioğa kelip qəlməsliqi üqün, ularnı həman əqəhləndurup turunqlar; xundəq kilsənglar, gənəhkar bolmaysilər. ¹¹ Pərwərdigarğa təəlluk ixlərdə silərnı bəx kəhən Amariya bəxkuridu; padixəhəqə dair ixlərdə, silərnı Yəhuda jəmətininğ yolbəxqisi İsməilning oqlı Zəbadiya bəxkuridu; silərninğ hizmitinqlərdə turidiqlan Lawiyərlər bə. Jəsərləq bolup ixlirinqlərnı kilinglar wə Pərwərdigar ixni durus kiləqluqlar bilən billə bolidu! — dedi.

20

Ajayib bir nusrət

□ **19:4 «Bəər-Xebadin tartip Əfraim taqlirioqləq»** — Bəər-Xeba Yəhuda zemindiki əng jənubiy qəgra, Əfraim taqlıqi bolsa ximaliy qəgra idi. □ **19:8 «Pərwərdigarninğ həküməqlirini qıqirix»** — yəki «Pərwərdigar üqün həküm qıqirix». Bu tərijimə toqlra bolsa, bəlkim ibadəthənidiki ixlərnı (yəni, puqlrələrgə əit bolmioqlan ixlərnı) kərsitixi mumkin.

1 Keyinki waqitlarda xundak boldiki, Moabiylar, Ammoniylar və Maoniyların bəziləri birlixip kelip Yəhoxafatka hujum kilixka qikti.

2 *Qaparmənlər* kelip Yəhoxafatka: — *Əlük* dengizning u ketidin, yəni Edomdin siligə hujum kiləyli zor bir qoxun qikip kəldi; mana, ular Həzazon-Tamarda, dedi (Həzazon-Tamar yənə «Ən-Gədi» dəpmu atilidu). 3 Buni angliqan Yəhoxafat kərkup, Pərwərdigarni izdəxkə niyət baqlap, pütün Yəhuda təwəsidi «roza tutuximiz kərək» dəp jakarlıdi. 4 Yəhudalar əmdi Pərwərdigardin yardəm tiligili yioildi; həlk Yəhudaning hərəkəysi xəhərliridin qikip Pərwərdigardin yardəm tiləxkə kelixti. 5 Yəhoxafat Yəhuda və Yerusalemdiki jamaət arisiqə qikip, Pərwərdigar öyining yengi həylisining aldidə ərə turup 6 mundak dua kilip: —

«I Pərwərdigar, ata-bowilirimizning Hudasi, Sən ərxtə turuqı Huda, barlık əl-məmləkətlərnin üstidin həküm sürgüci əməsmiding? Sening kolung küq-kudrətkə toləundur, həqkim Seni tosalmaydu. 7 I Hudayimiz, Sən bu zemindiki ahalini Əz həlking Israillar aldidin koqlap, uni Əz dostung İbrahimning nəsligə mənngülük miras kilip bərgən əməsmiding? 8 Ular xu yərdə turdi həm xu yərdə Sening naminqə atəp bir mukəddəshana selip: 9 «Mubada beximizə birə balayı apət kəlsə, məyli u kiliq, jaza, waba, aqarqilik bolsun, kiyinqilikta kəlojan waqtimizda, muxu öy, yəni Sening aldingda turup, Sanga murajət kilsak (qünki Sening naminqə muxu öydidur), Sən anglaysən və kutkuzisən» degəndi.

10 Əmdi mana, bu yərgə Ammoniylar, Moabiylar və Seir teqidikilər besip keliwatidu! İlgiri Israillar Misir zemnidin qikkan qəşda Sən Israillarning ularəqə tajawuz kilixiqə yol koymiqaniding; u qəşda Israillar ularni yəkətməy u yərdin aylinip ətəkən. 11 Əmdi kərə, hazır ularning yaxilikimizni kəndak yol bilən kayturmaqci boluwatqiniqə! Ular bizni Sən bizgə miras kilip bərgən bu zemindin koqlap qikarmakci boluwatidu. 12 I Hudayimiz, Sən ularning üstidin həküm qikarmamsən? Qünki bizning bizgə hujum kilixka keliwatkan bu zor qoxun bilən kərxiləxkudək küqimiz yək; nemə kiliximiznimu bilməy kəldük; lekin bizning kəzimiz Sanga tikilip turmaqta» — dedi.

13 Bu qəşda pütün Yəhuda həlki, ularning kuqaktiki baliliri, hotun bala-qakilirining həmmisi Pərwərdigarning aldidə turatti. 14 Wə xu pəyttə Pərwərdigarning Rohi jamaətning otturisiqə turəqan Lawiyların Asafning əwladi boləqan Mattaniyaning qəwrisi, Jəiyəlning əwrisi, Binayaning nəwrisi, Zəkəriyaning oqlı Yahəziyəlgə qüxti; 15 U: — I pütün Yəhuda həlki, silər Yerusalemdə turuwatqanlar wə padixah Yəhoxafat, kulək selinglar! Pərwərdigar silərgə mundak dəydu: — «Silər bu zor qoxundin kərkup kətmənglar wə aləkdə bolup kətmənglar; qünki bu jəng silərninqi əməs, bəlki Hudaning Əziningkidur. 16 Ətə ularəqə hujum kilixka qikinglar; mana, ular Ziz dawandidin qikip kelidu wə silər ularni Yəruəl qəlining aldidiki jiləqə əşizida uqritisilər. 17 Silər bu dərəm jəngdə uruxuxunglarning həjiti bolmaydu; pəkət səpkə tizilip turunglar, silər bilən billə boləqan Pərwərdigarning nijat-nusritini kəringlar! I Yəhuda, i Yerusalemdikilər, kərkənglar, aləkdənimu bolup kətmənglar; ətə ularəqə hujum kilixka qikinglar, Pərwərdigar qəqum silər bilən billə bolidu!» — dedi.

18 Bu gəpni anglap Yəhoxafat bexini yərgə təgküzüp tizlandı wə barlık Yəhuda həlki həm Yerusalemdikilər Pərwərdigar aldidə düm yikilip Pərwərdigarəqə səjdə kildi. 19 Kohət əwladi wə Korah əwladi iqidiki

Lawiylardin bololanlar orunliridin turuxup intayin küqlük awaz bilən İsrailning Hudasi Pərwərdigarni mədhıyıləxti.

²⁰ Pütün həlk ətisi kaq səhərdə turup Təkoa qəligə qarap atlandi; ular atlinp ketiwatqanda, Yəhoxafat ornidin turup ularoşa: — İ Yəhuda həlki, i Yerusalemdikilər, gepimge kulak selinglar! Hudayinglar Pərwərdigarəşa tayininglar, qoqum məzmüt turəuzulisilə; Uning pəyoəmbərlirigə ixininglar, yolunglar qoqum rawan bolidu! — dedi.

²¹ Andin u həlk bilən obdan məslihətlixip, Pərwərdigarning mukəddəs bəhəywətlikini mədhıyıləp, Uningəşa atap oşəzəl-küy eytidioanlarni: «Silər Pərwərdigarəşa rəhmət-təxəkkür eytinglar, qünki Uning əzgərməs muhəbbiti mənggölüktur!» dəp oquxka təyinləp, qoxunning aldidə mangdurdi. □ ²² Ular təntənə kilip həmdusana oquxi bilən, Pərwərdigar Yəhuda həlkiyə hujum kilixka qıqkan Ammoniylar, Moabiylar wə Seir teoqidikilərgə pistirma qoxunni əwətip, ularni tarmar kıldurdi. □

²³ Xuning bilən Ammoniylar bilən Moabiylar Seir teoqidikilərgə hujum kilixka oştı, ularni birini qoymay kiriwətti; ular Seir teoqidikilərnı kirip tügətkəndin keyin yənə əzliri bir-birini kirəqin kilixka qüxkənidi.

²⁴ Yəhudalar qəldiki kəzətgaşka kelip xu zor qoxun tərəpkə qarisa, mana qəqip kutuloşan birmu adəm yok bolup, həmmə yərnı əlük qaplap kətkənidi. □ ²⁵ Yəhoxafat əzining adəmliri bilən düxməndin olja bulang-talang kilixka kəlgəndə, ular əlüklər bilən billə nuroşun mal-mülük wə kəp kimmətlik buyumlarnı tapti. Ular salduruwaləşanlirining tolilikidin elip kitəlməy qaldı; olja xunqə kəp boləşaqka, uni yioşiwelıxka üq kün kətti. ²⁶ Ular tətinqi küni Bərakah jiləşioşa yioşilip, Pərwərdigarəşa həmdusana okup mubərəklidi; xunga u yər taki bəgüngə kədər «Bərakah jiləşisi» dəp atilip kəlməktə. □ ²⁷ Andin barlık Yəhudadikilər wə Yerusalemdikilər Yəhoxafatning baxlamqilikida huxal-huram bolup Yerusalemoşa qaytti; qünki Pərwərdigar ularni düxmənli ri üstidin oşalib kilip huxallıqka qəmdürgənidi. ²⁸ Ular Yerusalemoşa təmbur, qiltar wə kanaylar qelip kelip, Pərwərdigarning əyigə kirdi. ²⁹ Barlık əl-məmlikətlər Pərwərdigarning İsrailning düxmənli rigə qarxi qikip jəng kiləşanlikini anglioşanda, Hudaning wəhimisi ularning üstigə bastı.

³⁰ Xuning bilən Yəhoxafatning padixahlıki tinq-asayixlikta boldi; uning Hudasi uning tət ətrapini tinq kiləşanidi.

³¹ Xundak kilip Yəhoxafat Yəhuda üstigə həküm sürdi. U təhtkə qıqkan qəoşda ottuz bəx yaxta idi; u Yerusalemdə yigirmə bəx yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Azubah bolup, u Xilhining kizi idi. ■ ³² Yəhoxafat qaymay atisi Asaning yolida mengip, Pərwərdigarning nəziridə durus boləşanni kildi. ³³ Pəşət «yukiri jaylar»la yokitilmioşanidi; həlk tehiqə kəngüllirini ata-bowilirining Hudasioşa mayıl kilmioşanidi.

³⁴ Yəhoxafatning qəloşan ixliri bolsa, mana baxtin ahirişiqə «Yəhuda wə İsrail padixahlirining tarihnamisi»oşa kirqüzülgən «Hananingin oşli

□ **20:21 «mukəddəs bəhəywətlikini mədhıyıləp...»** — yaki «pak-mukəddəslikning güzəllikidə mədhıyıləp...». «Zəb.» 29:2ni kəşüng. Baxka birhil tərjimisi: — «xahənə kiyimlərnı kiygən...». □ **20:22 «Pərwərdigar ... pistirma qoxunni əwətti,...»** — muxu sirlik səzlər (1) Pərwərdigar Ammoniylar qatarlikləroşa hujum kilixka pərixtilərnı əwətti; (2) Pərwərdigarning Əzi ularəşa uxtumtu hujum kildi, dəp kərsitixi mumkin. □ **20:24 «kəzətgaş»** — yaki «kəzət munari».

□ **20:26 «...Bərakah jiləşioşa yioşilip, Pərwərdigarəşa həmdusana okup mubərəklidi..»** — demisəkmə, «Bərakah» degəşning mənisı «mubərəkləx» yaki «bəht-bərikət tiləx» degən mənidə. ■ **20:31** 1Pad. 22:41-51

Yəhuning bayan sözliri»də pütülgəndur.□

³⁵ Bu ixlardin keyin Yəhuda padixahi Yəhoxafat tola rəzil ixlarni kıləan İsrail padixahi Aħaziya bilən ittipak tüzdi. ³⁶ Yəhoxafat Tarxixka baridiəan kemiləni yasaxka uning bilən xirikləxti; xu kemiləni ular Əzion-Gəbərdə yasatti. ³⁷ U qaoqda Marəxahlıq Dodawahuning oşli Əliezər Yəhoxafatni əyibləp uningə bexarət berip: — Aħaziya bilən ittipak tüzgining üçün Pərwədigar sening yasioəanliringni buzuwetidu» dedi. Dərwəkə, keyinki waqitlarda u kemilər buzoəunqilikka uqrap Tarxixka mangalmidi.

21

Yəhoram Yəhuda üstigə həküm sürüdü

2Pad. 8:16-24

¹ Yəhoxafat ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawut xəhəri»də dəpnə kılindi; oşli Yəhoram uning orniəa padixah boldi.

² *Yəhoramning* birnəqə inisi, yəni Yəhoxafatning Azariya, Yəhiyəl, Zəkəriya, Azariya, Mikail wə Xəfatiya degən oşulliri bar idi; ularning həmmisi İsrail padixahi Yəhoxafatning oşulliri idi. □ ³ Ularıning atisi ularəa nuroəun altun, kümux wə kimmətlik buyumlarni, xundakla Yəhuda zeminidiki birkanə qoroəanlık xəhəri sowəa kildi; pəkət padixahlıqni bolsa, Yəhoram qong oşli boləaqka, uningə bərdi.

⁴ Yəhoram atisining padixahlıq təhtigə qikip həkükini mustəhkəmlidi. Andin u barlık inilirini, xundakla Yəhudadiki birkanə əmədarlarni kiliqlap kət kildi.

⁵ Yəhoram təhtkə olturoinida ottuz ikki yaxta idi; u Yerusalemda səkkiz yil səltənət kildi. ⁶ U Aħab jəmətidikilərgə ohxax, İsrailning padixahliri mangoəan yolda mangdi, qunki u Aħabning kizini əmrigə aləanidi; u Pərwədigarning nəziridə rəzil boləqanni kildi. ⁷ Biraq Pərwədigar Dawut bilən tüzgən əhdisi səwəblik, Dawutka wə uning əwladliriəa mənggü əqməydiəan bir qiraə qalduray dəp, wədə kileəni boyiqə Dawutning jəmətini yok kilip taxlaxni halimidi. ⁸ *Yəhoramning* səltənətidiki künlərdə Edomlar Yəhudadin ayrilip qikip, əz aldioəa əzligə həkümranlık kildiəan bir padixah tiklidi. ⁹ Yəhoram, sərdarliri wə barlık jəng hərwiliri *Jordan dəryasidin* otüp, keqidə kozoəilip qikip, əzlrini koxiwəloəan Edomiylarəa wə jəng hərwisi sərdarliriəa hujum kilip əqalib kəldi. ¹⁰ Həlbuki, Edomiylar xuningdin etiwarən Yəhudaəa kaxi qikip, taki bügüngə kədər Yəhudaning həkümranlıkidin ayrilip turdi. Yəhoram ata-bowilirining Hudasi Pərwədigarni taxliəini üçün Libnahlıqlarmu xu qaoqda uningə kaxi qikip uning kolidin ayrilip qikti. ¹¹ Uning üstigə, Yəhoram yənə Yəhudaning taqlirida «yukiri jaylar»ni yasitip, Yerusalemda turuwatkanlarni buzukqilikka putlaxturdi, Yəhudalarnimu xundak əzdurdi.□

□ **20:34 «Yəhuda wə İsrail padixahlirining tarihnamişi»** — bu kitab Təwrattiki uxbu «Tarih-Təzkirilər» əməs, biraq xübhəsizki, uxbu kitabning muəllipliri uningdin kəp uqurlarni aləanidi. □ **21:2 «Azariya»** — yaki «Azariya». □ **21:11 «buzukqilikka putlaxturdi...»** — muxu ayəttiki «buzukqilik» rohiy jəhəttin eytilidu, demək Pərwədigarəa wapasizlik kilip butlarəa qoəunup kətkanlıkni kersitidu. Xundaktimu, xu qaoqdiki butpərəslikning jismani yəhəttinmu buzukqilik wə pahixiwazlik bilən ziq munasiwiti bar idi.

¹² Xu vaxıtlarda İliyas pəyğəmbər tərpidin yeziloğan bir məktup Yəhoramğa təgdi, uningda mundak deyildi: «Sening bowang Dawutning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Sən atang Yəhoxafatning yollirida mangmay, xuningdək Yəhuda padixahı Asaningmu yollirini tutmay, □ ¹³ bəlki İsrail padixahlırining yollirida mengip, Yəhudalarni wə Yerusalemda turuwatқанlarni huddi Ahab jəmətidikilər buzukqılıqlar kıljoğandək buzukqılıqlarğa putlaxturoğanlıqing üqün, xundakla atangning jəmətidikilərnı, yəni özüngdin yahxi boloğan iniliringni kətl kıljoğining üqün, ¹⁴ Pərwərdigar sening həlkingni, hotun bala-qakılıringni wə barlık mal-mülkünggə alamət zor zərb bilən uridu. ¹⁵ U senimu eojir wabalar bilən urup, üqəy-başringni eojir kesəlgə muptila kılıduki, kesiling kündin küngə eojirlixip, üqəyliring ekip qikidu»» deyilgənidi.

¹⁶ Keyinki vaxıtlarda Pərwərdigar Filistylərnıng wə Efiopiylərnıng yenediki Ərəblərnıng rohinı Yəhoramğa qarxi kozojatti. ¹⁷ Xuning bilən Yəhuda zeminiğa zərb kılıp besip etti wə padixah ordısıdiki barlık mal-mülükni bulang-talang kılıp, oqulliri bilən hotunlırini tutqun kılıp elip kətti; ular kənji oqlı Yəhoahazdin bələk oqulliridin birinimu qaldurmıdi.

¹⁸ Bu wəkədin keyin Pərwərdigar Yəhoramni urup, üqəylirini saqaymas eojir kesəlgə gıriptar kıldı. ¹⁹ Wə xundak boldiki, uning kesili kündin-küngə eojirlixip, ikki yıl wəqıt ötüxkə az qaloğanda, kesəllik tüpəylidin üqəyliri texilip qüxti, u tolimu azablinip əldi; uning həlki ata-bowilirini izzətləp ularğa huxbuy yaqqandək, uningğa heqqandək huxbuy yekip olturmıdi. ²⁰ Yəhoram təhtkə qıqqan qeşida ottuz ikki yaxta idi; u Yerusalemda səkkiz yıl səltənət kıldı wə u dunyadin kətkəndə heqkim uningğa qayoju-həsərət qəkmıdi. Halayık uni «Dawut xəhırı»gə dəpnə kıldı, ləkin padixahlar kəbristanlıqığa dəpnə kıldıdi.

22

Ahaziya Yəhuda üstigə həküm sürıdu *2Pad. 8:25-29; 9:27-29*

¹ Yerusalemda turuwatқанlar Yəhoramning kənji oqlı Ahaziya uning ornığa padixah kılıp tiklıdi; qünki Ərəblər bilən billə bargahqa besip kirgen qaraxqılar Ahaziyanıng akilirini koymay oltüruwətkənidi. Xuning bilən Yəhuda padixahı Yəhoramning oqlı Ahaziya səltənət kıldı. □ ² Ahaziya təhtkə qıqqan qeşida yigirmə ikki yaxta idi; u Yerusalemda bir yıl səltənət kıldı. Uning anisining ismi Ataliya bolup, Omrining *nəwrə* kızı idi. □ ³ Ahaziyamı Ahab jəmətinıng yollirığa mangdi; qünki uning anisi uni rəzillikkə ündəytti. ⁴ U Ahab jəməti kıljoğınidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kıldı; qünki uning atisi əlgəndin keyin Ahab jəmətidikilər uni həlakətkə elip barıdıoğan rəzil nəsihətlərnı berətti. ⁵ U ularning nəsihitigə əgixip, İsrail padixahı Ahabning oqlı Yəhoram bilən birliktə Gileadtiki Ramotqa berip

□ **21:12** «... İliyas pəyğəmbər tərpidin yeziloğan bir məktup Yəhoramğa təgdi» — bu məktup Yəhoramning koloğa yetip kəlgən wəqıtta, İliyas bəlkim asanğa kətürülgən boluxı mumkin. □ **22:1** «Ərəblər bilən billə bargahqa besip kirgen qaraxqılar...» — muxu ayəttiki «bargah» bəlkim Yəhudadikilər Ərəblər bilən qarxilixqa təyyarlinix üqün dalada tikkən hərbiy bargahni kərsitidu. Bəzi təjimanlar «xəhər» dəp təjımə kıldıdu. □ **22:2** «Ahaziya təhtkə qıqqan qeşida yigirmə ikki yaxta idi» — kəp kona kəqürmilərdə «...kiriş ikki yaxta idi» deyilidu. Bu kətim bəzi qədimki kəqürmilər wə təjımə nusqısıoğa wə «2Pad.» 8:26gə asasən «yigirmə ikki yax» dəp təjımə kıldıdu.

Suriyə padixahı Həzael bilən soxuxti; xu qaşda Suriylər Yəhəoramni zəhimpləndürdi. ⁶ Andin Yəhəoram Ramaşda Suriyə padixahı bilən soxuxkən qaşdiki jarahətlirini dawalitix üqün Yizrəəlgə kaytti. Andin Yəhəoramning oşli Yəhuda padixahı Azariya Aşabning oşli Yəhəoramning kesəl bolup kəloşanliki səwəbidin uni yoqlişli Yizrəəlgə bardi. ⁷ Halbuki, Aşaziyaning Yəhəoramni yoqlişli barşini dəl ezini həlakətkə elip baridişan, Huda bekitkən ix idi. Qünki u barşandin keyin Yəhəoram bilən birlikdə Nimxining oşli Yəhuşa qarxi soxuxuxka çiqti. Muxu Yəhu əslidə Pərwərdigar tərripidin Aşabning jəmətini yoqxitix üqün məsih kilişanidi. ⁸ Wə xundaq boldiki, Yəhu Huda bekitkən həkümni Aşab jəmətinin üstigə yürğüzgən waqtida, u Yəhudadiki əməldarlarni wə Aşaziyaning hizmitidə bolşan kərindaxlirining oşullirini uqritip, ularni koymay əltürəwətti. ⁹ Yəhu Aşaziyanimu izdidi; kixilər uni tutuwaldi (u Samariyəgə yoxurunuwəloşanidi). Ular uni Yəhuninğ aldışa apirip əltürdi. Ular uni dəpnə kildi, qünki kixilər: «Bu degən Pərwərdigarni qin kənglidin izdigən Yəhəxafatning nəwrisidur» degənidi. Aşaziyaning jəmətində padixahliqni kəlişə aloşudək birər adəm kəlmidi.

Hanix Ataliya Yəhuda üstidin həküm süridu

2Pad. 11:1-3

¹⁰ Əmdi Aşaziyaning anisi Ataliya oşlining əlginini kərgəndə, Yəhuda jəmətidikini barliq xah nəslini əltürəxkə koşoşaldi. ¹¹ Lekin padixahning kizi Yəhəoxebiyat əltürüləx aldida turşan padixahning oşullirining arisidin Aşaziyaning oşli Yoaxni oşrilikqə elip çiqip, uni wə inik anisini yastuq-kirlik ambirişə yoxurup koşdi. Xundaq kiliş padixah Yəhəoramning kizi, (yəni Aşaziyaning singlisi), *bax* kahin Yəhuşadaning hotuni Yəhəoxebiyat Yoaxni Ataliya əltürəwətmisun dəp Ataliyadin yoxurup koşdi. □ ¹² Andin keyin Yoax ular bilən Pərwərdigarning əyidə altə yil yoxurunup turdi; u qaşda Ataliya Yəhuda zeminida səltənət kilişti.

23

¹ Yəttinçi yili, Yəhəyada jasarətkə kelip, Yəroşamning oşli Azariya, Yəhəşananning oşli Ismail, Obədninğ oşli Azariya, Adəyaning oşli Maaseyah wə Zikrining oşli Əlixafat katarliq birkanqə yüzbexini qakirip ular bilən əhdə tüzdi. □ ■ ² Ular Yəhuda zeminini arilap, Yəhudadiki hərkaşsi xəhərlərdin Lawiylarni wə Israildiki qong yolbaxqilarni yioşdi; ular Yerusalemə kelixti. ³ Pütkül jamaət Hudaning əyidə padixah bilən əhdiləxti. Yəhəyada ularə: — Padixahning oşli Pərwərdigarning Dawutning əwladliri toşruluk wədə kilişinidək qoşum səltənət kilişdi. ⁴ Mana silər kilişinglar kərək bolşan ix xuki: — Xabat künidə pasi-banliq nəwiti kəlgən kahinlar bilən Lawiylarning üqtin biri hərkaşsi dərwasilarni muşapizət kilişun; ⁵ üqtin biri padixah ordisini, üqtin biri «Ul dərwasisi»ni muşapizət kilişun; baxqilarning həmmisi Pərwərdigar əyining həyilirida bolsun. ⁶ Lekin kahinlar həm wəzişə təşyidişan Lawiylardin bələk həqkimni Pərwərdigarning əyigə kirğüzmisun (kahin-lawiylar pak-muqəddəs dəp həsəblanoşaqka kirixigə bolidu). Baxka həlkning hərberi Pərwərdigar əzigə bekitkən jaylarni kəzət kilişun.

□ **22:11** «Yəhəoxebiyat» — yaki «Yəhəoxeba». □ **23:1** «Yəhəyada jasarətkə kelip...» — yaki «Yəhəyada ezini küqləndürüp...» ■ **23:1** 2Pad. 11:4-20

⁷ Lawiylarınq hərbi qolıo qorallirini elip padixahni orap tursun; öz məyliqə mükəddəs öygə kirixkə urunoqan hərkim öltürölsun; silər padixah kirip-qikiq yürginidə uning yenidin ayrilmanglar, — dedi. ■

⁸ Lawiylar bilən Yəhudalarınq həmmisi kahin Yəhoyadaning barliq tapiloqanlirini bəja költürüxti. Lawiylarınq hərbi xabat küni nəwətqiliklə kirgən wə nəwətqiliktin qüxkənlərni öz yenida qaldurup qaldi; qünki kahin Yəhoyada həqkimni nəwətqiliktin qüxüxkə qoymidi.

⁹ Andin Yəhoyada kahin Dawut padixahning Pərwərdigarınq öyidə saklaklik nəy wə qalkən-siparlırini yüzbexilaroqə tarkitip bərdi. ¹⁰ U yənə kəpqilikni, hərbi qolıoqə öz nəyzisini tutkən halda, ibadəthaning ong tərpidin tartip sol tərpiqigə, qurbangah bilən ibadəthanini boylap padixahning ətrapida turoquzdi. ¹¹ Andin ular xahzadini elip qikiq, uning bexioqə tajni kiyyüzüp, uningoqə guwahnamilərni berip, uni padixah qildi; Yəhoyada wə uning oqulliri *huxbuy may bilən* uni məsih qildi wə «Padixah yaxisun!» dəp towlaxti.

¹² Ataliya həlklərninq qepixip yürgənlikini wə padixahni tərpləwatkanlıqini anglap, Pərwərdigarınq öyigə kirip, kəpqilikning arisioqə kəldi. ¹³ U qarisa, mana padixah öyning dərwezisida, tüwrükning yenida turatti; padixahning yenida əməldarlar bilən kanayqilar tiziloqanidi, barliq yurtning həlki xadlinip kanay qelixatti, nəoqmıqilər hərhil sazlarıni qelip, jamaətni baxlap mədhiyə oquwatatti. Buni kərgən Ataliya kiyimlirini yirtip: — Asiylik, asiylik! — dəp warkirdi.

¹⁴ Əmma Yəhoyada kahin qoxunoqə məs'ul boləqan yüzbexilarni qakirtip ularoqə: — Uni səpliringlar otturisdin sirtka qikiqwetinglar; kimdəkim uningoqə əgəxsə qiliqlansun, dəp buyrudi. Qünki kahin: — Uni Pərwərdigarınq öyi iqidə öltürmənglar, dəp eytkanidi.

¹⁵ Xuning bilən ular uningoqə yol boxitip bərdi; u ordinq «At dərwezisi» bilən padixahning ordisioqə kirgəndə *ləxkarlar* uni xu yərdə öltürdi. □

¹⁶ Yəhoyada, pütkül jamaət wə padixah birliktə: «Pərwərdigarınq həlki bolayli» degən bir əhdini tüzüxti. ¹⁷ Andin barliq həlq Baalning buthanisioqə berip uni buzup taxlidi; uning qurbangahliri bilən məbudlirini qeqip parə-parə qilip, Baalning kahini Mattanni qurbangahlarınq aldidə öltürdi.

¹⁸ Andin keyin Yəhoyada kahin Pərwərdigarınq öyidiki barliq məs'uliyətlərni Lawiy kəbilisining kahinlirining qolıoqə tapxurdi. Kahinlarni bolsa, əslidə Pərwərdigarınq öy ixlirioqə nəwət bilən qaraxka, Pərwərdigaroqə atap köydürmə qurbanlıq sunuxka Dawut təyinliqənidi. Ular qurbanlıqlarni Dawutning kərsətmiliri boyiqə, huxal-huramliq iqidə nəoqmə-nawə okuqən halda Musoqə tapxuruloqan Təwrat-kanunida pütülginidək sunuxka məs'ul idi. ¹⁹ *Yəhoyada* yənə Pərwərdigar öyining hərqaysi dərwezilirioqə dərwezianlərni təyinlidiki, hərqəndəq ixlardin napak kilinoqan adəmlər kirgüzülməytti.

²⁰ U yənə yüzbexiliri, əksəngəklər, həlq iqidiki yolbaxqilar wə yurtning həmmə həlqini baxlap kəlip, padixahni Pərwərdigar öyidin elip qüxüp, «Yükiriki dərwaza» arkiqilik ordioqə əkirip, padixahliq təhtigə olturoquzdi.

²¹ Yurtning barliq həlki xadlinatti; ular Ataliyani qiliqlap öltürgəndin keyin, xəhər tinq bolup qaldi.

24

Yoax — yəni Yəhoax — Yəhudaşa səltənət qılıdu
2Pad. 12:1-22

¹ Yoax təhtkə qıkkən qeşida yəttə yaxta idi, u Yerusalemda kırık yil səltənət kildi. Uning anisinin ismi Zibiyah bolup, Bəər-Xebalik idi. □

² Yəhojada kahin hayat künliridə Yoax Pərwərdigarning nəziridə durus bolənni kilatti. □ ³ Yəhojada uningəşa ikki hotun elip bərdi, u birkənqə oşul-kiz pərzənt kərdi.

⁴ Xuningdin keyin Yoax Pərwərdigarning öyini qayta yasitix niyitigə kəldi, ⁵ u kahinlarni wə Lawiylarni yioşip ularəşa: — Hudayinglarning öyini onglitip turux üqün Yəhuda xəhərlirigə berip, barlık Israillardin yillik ianə toplanglar; bu ixni tezdin bejiringlar! — dedi. Ləkin Lawiylar bu ixni bejirixkə anqə aldirap kətmidi. □ ⁶ Buni uşkən padixah bax kahin Yəhojadani qakirtip uningəşa: — Özliri nemixkə Lawiylarəşa Pərwərdigarning quli Musa Israil jamaitigə Hudaning guwahliki saqlaklik qedir üqün bəlgiligən bajni Yəhuda wə Yerusalemdin elip kelixkə buyru-midila? — dedi □ ⁷ (qünki əslidə rəzil hotun Ataliya wə uning oşulliri Hudaning öyigə bəşüp kirip, Pərwərdigarning öyidiki barlık muşəddəs buyumlarni elip Baal butliriəşa atəp təkdim kiliwətkənidi).

⁸ Xuning bilən padixah buyruk qüxürüp, bir sanduk yasitip Pərwərdigar öyining dərwazisinin sirtioşa qoşoşuzdi; ⁹ andin: «Hudaning quli Musa qəldə Israillarning üstigə bekitkən bajni yioşip Pərwərdigarəşa tapxurunglar» degən bir ukturux Yəhuda bilən Yerusalem təwəsidə qikirildi. ¹⁰ Barlık əməldarlar wə barlık həlk huxal həlda bajni əkilip sanduk toloşuqə uningəşa taxlidi. ¹¹ Lawiylar pul sandukini padixah bu ixkə məs'ul kileşən kixining aldioşa əkəlgəndə, ular baj pulning kəp qüxkənlikini kərsə, andin padixahning katipi bilən Bax kahinining adimi kelip pul sandukini engtürüp kurukdişəndin keyin, yənə əsli ornioşa apirip qoyatti. Hərküni xundak bolup turdi; nahayiti kəp pul yioşildi.

¹² Padixah bilən Yəhojada pulni Pərwərdigar öyidiki ix bejirgüqilərgə tapxurdi; ular *buning bilən* Pərwərdigarning öyini ongxax wə əsligə kəltürux üqün taxqilar bilən yaşaqqilarni, təmürqilər bilən miskərlarni yallidi. ¹³ Ixləmqilər tohtimay ixlidi, ongxax ixi ularning qolida ongxuluk elip berildi; xundak qilip ular Pərwərdigarning öyini əslidiki əlqəm-lahiyəsi boyiqə yasidi, xundakla uni tolimu puhta qilip yasap qikti. ¹⁴ Ular ixni püttürgəndin keyin exip qəloşən pulni padixah bilən Yəhojadaning aldioşa əkilip tapxurdi. Ular buning bilən Pərwərdigarning öyi üqün hərhil əswab-buyumlarni, jümlidin ibadət hizmitidiki hərhil buyumlar, kəydürmə qurbanliklarəşa munasiwətlik qaqa-kuqa, qazan-təhsilər wə hərhil altun-kümux baxkə buyumlarni yasatti. Yəhojadaning barlık künliridə, ular Pərwərdigarning öyidə kəydürmə qurbanliqni daim sunup turdi.

□ 24:1 «Yoax» — «Yəhoax»ning baxkə xəkli. □ 24:2 «Yəhojada ... hayat künliridə Yoax Pərwərdigarning nəziridə durus bolənni kilatti» — bu səzgə qarışanda, Yoax Yəhojada əlgəndin keyin Pərwərdigarning yolidin qikiş kətti; wə dərwəşə xundak boldi («2Tar.» 24:17-27ni kəring). □ 24:5 «Hudayinglarning öyini onglitip turux üqün ..., barlık Israillardin yillik ianə toplanglar» — yaki «Hər yili Hudayinglarning öyini onglitix üqün... barlık Israillardin ianə toplanglar». □ 24:6 «Hudaning guwahliki saqlaklik qedir» — yaki «həkülüm-guwahlik qediri» — «ibadət qediri»ning baxkə bir atəloşisi. «Pərwərdigarning kulə toşur. Hudaning guwahliki saqlaklik qedir üqün bəlgiligən baj...» — Musaning bu buyrukü toşuruluk «Mis.» 30:11-16ni kəring.

¹⁵ Yəhoyada kərip, yaxaydıoğan yexi toxup öldi; u əlgən qaşda bir yüz ottuz yaxta idi. ¹⁶ Ular uni «Dawut xəhiri»də padixahlar katarida dəpnə kildi, çünki u İsrailoğa həm Hudaşoğa wə uning əyigə nisbətən nahayiti qoşq təhpə kərsətkənidi. ¹⁷ Yəhoyada əlgəndin keyin Yəhudadiki yobaxqılar padixahning aldişoğa kelip uningoğa bax urdi; padixah ular kərsətkən məslihetni maqul kərdi. ¹⁸ Ular ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarning əyidin waz keqip, Axərah wə butlarning kulluqışoğa kirixti. Ularning bu gunahı səwəblik Hudaning şəzişi Yəhuda bilən Yerusalemdikilərnin bexişoğa kəldi. ¹⁹ Xundak bolsimu, Pərwərdigar ularni Əzığə yandurux üçün yənila ularning arışıoğa pəyoşəmbərləni əwətti; bu pəyoşəmbərlər gərçə ularni agahlandıroğan bolsimu, ləkin ular yənila kulak salmidi. ²⁰ U qaşda Hudaning Rohi bax kahin Yəhoyadaning oşli Zəkəriyoğa qıxti, u həlqning aldidə ərə turup ularoğa: — Huda mundak dəydu: «Silər nemixkə Pərwərdigarning əmirlişigə hilaplik kılısilər? Silər heq rawajlik kərməysilər, çünki silər Pərwərdigardin waz kəqtinglər wə Umu silərdin waz kəqti», — dedi.

²¹ Halayik Zəkəriyani əltürükə kəstlidi; ahir ular uni padixahning əmri boyiqə Pərwərdigar əyining həylisida qalma-kesək kiliş əltürəwətti.

²² Padixah Yoax Zəkəriyaning atisi Yəhoyadaning əzığə kərsətkən xəpkitini yad ətmək tığul, əksişə uning oşlini əltürəwətti. Zəkəriya jan üzix aldidə: — Pərwərdigar bu ixni nəzirigə elip, uning həşabini alsun! — dedi.

²³ Xu yılning ahirida Suriyəning qoxuni Yoaxkə hujum kiliş kəldi; ular Yəhudaşoğa wə Yerusalemoğa tajawuz kiliş kirip, həlq iqidiki yobaxqılarni əltürüp, ulardin aloğan pütin urux şəniymətlirini Dəməxk padixahning aldişoğa elip bardı. ²⁴ Dərwəkə Suriyə qoxunidin pəkət az bir kişim əskərlər kəlgən bolsimu, ləkin Yəhudalar ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigardin waz kəqkənliki üçün Pərwərdigar qoşq bir qoxunni ularning kəlişoğa tapxurdi; ular Yoaxkə jaza ijra kildi. ²⁵ Suriylər Yoaxni taxlap kətkən qaşda (çünki u kəttik aşırip kəloğanidi) uning əz hizmətkərliri bax kahin Yəhoyadaning oşlining kəni üçün intikam elix kərək dəp uni kəstlidi; ular uni kariwitidila əltürəwətti. U xu yol bilən əldi; kixilər uni Dawut xəhiridə dəpnə kiliş bilən, birək padixahlarınin kəbristanlişoğa dəpnə kilmidi. □ ²⁶ Uni kəstligənlər munular: — Ammoniy ayal Ximiyatning oşli Zabad bilən Moabiy ayal Simritning oşli Yəhozabad idi.

²⁷ Yoaxning oşulliri, uningoğa kəritiloğan kəttik wə nuroşun agah bəxərtlər, xundakla uning Hudaning əyini yengibaxtin selixkə dair ixliri «padixahlarınin təzkiriliri» degən kitabning izahlırişoğa pütülgəndur. Yoaxning oşli Amaziya uning ornışoğa padixah boldı. □

25

Amaziya Yəhuda üstigə həküm süridu 2Pad. 14:1-22

□ **24:25 «çünki u kəttik aşırip kəloğanidi»** — yaki «çünki əşir kəsəlgə qıxkənidi». Bəzi təşjimanlar «çünki u əşir yarilandi» dəp təşjimə kiliş bilən, ibraniy tekistdə əşir bir kəsə kərsitilidu. **«kahin Yəhoyadaning oşlining kəni»** — yaki «kahin Yəhoyadaning oşullirinin kəni». □ **24:27 «padixahlarınin təzkiriliri»** — Təwrattiki «padixahlar» degən kitab əməş. Çünki tiloğa elinoğan təşjilatlar xu kitabta təşjilmaydu.

1 Amaziya təhtkə çiqқан qeşida yigirmə bəx yaxta idi, u Yerusalemda yigirmə tokkuz yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yəhoaddan bolup, Yerusalemlik idi. 2 Amaziya Pərwərdigarning nəziridə toşra boləqan ixlarni kildi, lekin pütün kengli bilən kilmidi. 3 Wə xundak boldiki, u padixahlığını mustəhkəmlialoqandın keyin padixah atisini öltürəqan hizmətkarlırını tutup öltürdi. 4 Lekin Musaoqa güxürülgən qanun kitabida Pərwərdigarning: «Nə atilarni oşulliri üqün ölümgə məhkum kilixkə bolmaydu nə oşullirini atiliri üqün ölümgə məhkum kilixkə bolmaydu, bəlki hər biri öz gunahı üqün ölümgə məhkum kilinsun» dəp pütülgən əmri boyıqə, u öltürgüqilərninq balilirini ölümgə məhkum kilmidi.

5 Amaziya Yəhudalarni yioşip, jəmətlirigə qarap pütün Yəhudalarni wə Binyaminlarni mingbexi wə yüzbexilar astioqa bekitti; u ulardın yigirmə yaxtin aşqanlarning sanini eliwidi, jənggə çiqalaydioqan, qolioqa nəyze wə kəlqan alalaydioqan hil ləxkərdin üq yüz ming adəm çiqti. 6 U yənə bir yüz talant kümüx sərp kilip Israildin yüz ming batur jəngqi yalliwalidi. □

7 Lekin Hudaning bir adimi uning aldioqa kelip: — I padixahim, Israil qoxunini əzlıri bilən billə baroquzmioqayla; qünki Pərwərdigar Israilar yaqi Əfraimiylarning həqkaysisi bilən billə əməs. 8 Hətta sili qokum xundak kilimən, baturanə kürəx kilimən desilimu, Huda əzlırini düxmən aldida yikitidu, qünki Huda insanoqa yardəm berixkimu qadırdur, insanni yikitixkimu qadırdur, dedi.

9 Amaziya Hudaning adimigə: — Əmisə mən Israilning yallanma qoxunioqa bərgən yüz talant kümüxni qandak kılsam bolidu? — dəp soriwidi, Hudaning adimi uningəqa: — Pərwərdigar əzlırigə buningdinmu ziyadə kəp berixkə qadırdur, dəp jawab bərdi.

10 Xuning bilən Amaziya Əfraimdin əzigə kəltürülgən yallanma qoxunni ayrip çiqip, əylirigə qayturuwətti; xu səwəbtin ular Yəhudalaroqa bək oşəzəplinip, qattik kəhr iqidə əylirigə qaytip ketixti. 11 Amaziya jasaritini uroqutup, əzining həlkini baxlap «Xor wadisi»oqa berip Seirlardin on ming adəmni yokətti. □ 12 Yəhudalar yənə on ming adəmni tirik tutuwelip, tik yarning lewioqa apirip, yardin ittiriwidi, ularning həmmisi parə-parə kilinip taxlandi. 13 Həlbuki, Amaziya əzi bilən billə jəng kilixkə ruhsət kilməy qayturuwətkən yallanma əskərlər Samariyədin Bəyt-Horunoqiqə boləqan Yəhudaning hərqaysi xəhərlirigə həjum kilip kirip üq ming adəmni kirip taxlıdi həm nuroqun mal-mülükni bulap kətti.

14 Lekin xundak boldiki, Amaziya Edomiylarni məşlup kilip qaytip kəlgən qaoqda u Seirlarning butlirinimu elip kelip, ularni əzi üqün məbud kilip, ularoqa bax urdi wə ularoqa huxbuy yaqti. □ 15 Xu səwəbtin Pərwərdigarning oşəzipi Amaziyaqa kozoqaldi, U uning aldioqa bir pəyoqəmbərnə əwətti. Pəyoqəmbər uningəqa: — Əz həlkini sening qolungdin qutkuzalmioqan bu həlkning ilahlırini zadi nemə dəp izdəysən? — dedi. 16 Wə xundak boldiki, u padixahqa tehi səz kiliwatqanda, padixah uningəqa: — Biz seni padixahning məslihetqisi kilip tikligənmu? Qoy, bu gepingni! Ölgüng kəldimu nemə? — dedi. Xuning bilən pəyoqəmbər gəptin tohtidi-də, yənə: — Bu ixni qiloqning həm nəsihitimgə kulak salmioqning üqün Pərwərdigar seni yokitixni qarar kildi, dəp bilimən, — dedi.

□ 25:6 «bir yüz talant kümüx» — 100 talant kümüx bəlkim 3400 kilogram kümüx boluxi mumkin. □ 25:11 «Amaziya jasaritini uroqutup...» — yaqi «Amaziya əzini küqəytip...». «Seir» — Edomning ikkinqi ismi. □ 25:14 «... ularoqa huxbuy yaqti» — yaqi «... ularoqa kurbanlıqlarni keydürdi».

¹⁷ Xuningdin keyin Amaziya məslihetlixip, Israilning padixahi Yəhuning nəwrisi, Yəhoahazning oqli Yoaxning aldoğa əlqilərnı mangdurup: «Kəni, jəng məydanida yüz turanə kəruxaylı» dedi.

¹⁸ Israilning padixahi Yoax Yəhudaning padixahi Amaziyağa əlqi əwətip mundak səzlərnı yətküzdi: «Liwandiki tikən Liwandiki kedir dərihigə səz əwətip: «Əz kızingni oqlumoğa hotunlukğa bərgin!» — dedi. Ləkin Liwandiki bir yawayi həywan ətüp ketiwetip, tikənnı dəssiwətti.

¹⁹ Sən dərwəxə Edomning üstidin oşəlibə kılding; kənglüngdə öz-özüngdin məşururlinip yayrap kətting. Əmdı öyüngdə kəloşning yahxi; nemixğa bəxingoğa külpət kəltürüp, özüngni wə özüng bilən Yəhudanı balağa yikitisən?».□

²⁰ Əmma Amaziya kulak salmidi. Bu ix Hudadin kəldi; qünki ular Edomning ilahlrini izdigənidı, Huda ularnı Yoaxning kəlioğa qüxsun dəp ənə xundak orunlaxturəjanıdı. ²¹ Xuning bilən Israil padixahi Yoax jənggə atlinip qıktı; ikki tərəp, yəni u Yəhuda padixahi Amaziya bilən Bəyt-Xəməxtə, jəng məydanida yüz turanə uqraxtı. ²² Yəhudaning adəmliri Israilning adəmliri tərıpidin tırıpirən kılinip, hər biri öz öyigə kəqip kətti.

²³ Israil padixahi Yoax Bəyt-Xəməxtə Yəhoahazning nəwrisi, Yoaxning oqli Yəhuda padixahi Amaziyanı əsir kılip Yerusalemoğa elip bardı; wə u Yerusalemnıng sepilining Əfrim dərwazisidin tartıp burjək dərwazisioşiqə boləjan tət yüz gəzlik bir bəlikini ərüwətti.□

²⁴ U Hudaning öyidə, Obəd-Edom məs'ul bolup saklawatқан wə padixahning ordısidiki həzinidin tēpiləjan barlık altun-kümük, kaça-kuşılarnı bulıwaldı wə kepillik süpitidə bərnəqqə tutkunni elip Samariyağa yenip kətti. ²⁵ Israil padixahi Yəhoahazning oqli Yoax өлgəndin keyin, Yoaxning oqli, Yəhudaning padixahi Amaziya on bəx yil əmür kərdi.□

²⁶ Amaziyanıng kəloşan əməlliri bolsa, mana ularning həmmisi baxtin ahirioşiqə «Yəhuda wə Israil padixahlrining tarihnami»da pütülgən əməsmidi?□

²⁷ Amaziya Pərwərdigardın waz kəqkəndin baxlapla Yerusalemda bəzilər uni kəstləxkə kirixkənidı; xuning bilən u Laşix xəhriyə kəqip kətti; ləkin kəstligüqilər kəynidin Laşixka adəm əwətip, u yərdə ını öltürdi.

²⁸ Andin ular uni atlarğa artıp Yerusalemoğa elip bardı. U Yerusalemda ata-bowilirining arısidə «Yəhudaning xəhri»də dəpnə kılinıdı. □

26

□ 25:19 «Sən dərwəxə ... yayrap kətting. ... nemixğa ... özüngni wə özüng bilən Yəhudanı balağa yikitisən?» — Yəhoax eytқан təmsilning omumiy mənisı: «Sən pəkət bir tikəndürsən, ətüm kedirdək uluq adəmmən, özünggə unqıwala ixinip kətmə. Sening uluq pilanıng hərtürlik təsadıpiylıktın məşlup boluxı mumkin» degəndək. Gərqə Yəhoax padixahni «butpərəs kapır» dəp həsablıoşili bolsımu, muxu yərdə unıng nəsihəti toşra idi.

□ 25:23 «Yəhoahaz» — «Aşaziya»ning baxkıqə ipadilinixi. Bu Yəhoahaz (Aşaziya) Yəhuda padixahi, 25-ayəttiki «Yəhoahaz» əməs. «tət yüz gəzlik bir bəlikı.» — Təwratta «gəz» (yaki «jəynək») qolning jəynəktin barmakning uqıoşiqə boləjan uzunluğu, yəni 0.454 metr uzunluk idi. □ 25:25 «Israil padixahi Yəhoahazning oqli Yoax өлgəndin keyin, ... Amaziya on bəx yil əmür kərdi» — 23-ayəttiki izaəatni kəring.

□ 25:26 «Yəhuda wə Israil padixahlrining tarihnami» — mumkinlılı barkı, bu kitab Təwrattiki «Padixahlar»dur.

□ 25:28 «Yəhudaning xəhri» — bəlkim «Dawutning xəhri»ni kərsıtidu. «2Pad.» 14:20ni kəring.

*Uzziya Yəhuda üstigə həküm sürüdü**2Pad. 15:1-7*

¹ Yəhudaning barlıq həlqi uning on altə yaxça kirkən oqli Uzziyani tikləp, uni atisi Amaziyaning ornida padixah kildi □ ² (padixah atisi ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin, Elat xəhirini qaytidin yasap, Yəhudaəya yənə təwə kילוquqi dəl Uzziya idi).□

³ Uzziya təhtkə qıkkən qeşida on altə yax idi; u Yerusalemda jəmiy əllik ikki yıl padixahlıq kildi. Uning anisinin ismi Yəkoliya bolup, Yerusalemlik idi. ⁴ U atisi Amaziyaning barlıq kילוənliridək Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kildi.

⁵ Huda bərgən alamət kərünüxlər bilən yorutuloqan Zəkəriya Uzziyaəya təlim bərgəqkə, u həyat waqtida Uzziya Hudani izdidi; wə u Pərwərdigarni izdigən künlərdə Huda uning ixlirini rawan kildi. ⁶ U qikip Filistiyəlgə hujum kildi wə Gatning sepilini, Jabnəhning sepilini wə Axdodning sepilini qaqturuwətti. Yənə Axdod ətrapida, xundakla Filistiyər arisida birməqqə xəhər bərpə kildi. ⁷ Huda uning Filistiyər wə Gur-baalda turuwatқан Ərəblər bilən Maonlarəya qarxi uruxioqə yardəm bərdi. ⁸ Ammoniyələr Uzziyaəya olpan təlidi; Uzziya tolimu kudrətlik bolup, nam-xəhriti taki Misirning qeğrisioqə tarqaldı. ⁹ Uzziya Yerusalemdiki «Burjək dərwasisi»da, «Jiloqə dərwasisi»da wə sepilning kayrilidion yəridə munarlar saldı wə ularni əjayip mustəhkəm kildi. ¹⁰ U yənə qəllərdə birmunqə kəzət munarlirini saloquzdi wə kəp kuduklarni kolatti; qünki uning Xəfələh tüzlənglikidə wə egizliktə nuroqun qarwisi bar idi; u yənə terikqilikka amraq boləoqqa, taqlarda wə etiz-baqlarda nuroqun baəqwənlərni wə üzümqiləni yallap ixlətti.□

¹¹ Uzziyaning yənə uruxka məhir koxuni bar idi. Koxun katip Jəiyəl wə əməldar Maaseyah eniklioqan sanəya əsasən kəsim-kəsimlər boyiqə bəlünüp, padixahning sərdarlıridin biri boləoqan Hənanianing yetəkqiliki astida səp bolup jənggə qıqatti. ¹² Bu batur jəngqilər iqidiki hərəkəti jəmət baxlıri jəmiy ikki ming altə yüz kixi idi.

¹³ Ularning yetəkqiliki astidiki koxun jəmiy üç yüz yetmiş yettə ming bəx yüz bolup, həmmisi ixta kəbil, jəngdə məhir idi, ular padixahka yardəmlixip duxməngə hujum kılalaytti. ¹⁴ Uzziya pütkül koxunidiki ləxkərlirini kəlkan, nəyzə, dobuləya, sawut, okya wə saləqilər bilənmü qorallanduroqanidi. ¹⁵ U yənə Yerusalemda ustılar ijad kילוən oq bexi wə yoəoqan taxlarni atquqi üsküniləni yasitip, ularni sepil munarlırioqə wə burjəklirigə orunlaxturoqanidi. Uning nam-xəhriti yirək-yirəklorəya kətkənidi, qünki u alamət yardəmlərgə erixkəqkə, karamət kudrət tapqanidi.

¹⁶ Ləkin u küqəygəndin keyin, məoqrurlinip kətti wə bu ix uni həlakətkə elip bardi. U Hudasi Pərwərdigarəya itaətsizlik kılıp, huxbuygah üstidə huxbuy yakimən dəp Pərwərdigarning əyigə kirdi. ¹⁷ Kahin Azariya bilən Pərwərdigarning baxka kahinlıridin səksən əzimət uning arqidin kirdi; ¹⁸ Ular padixah Uzziyani tosup: — I Uzziya, Pərwərdigarəya huxbuy yekix sangə təwə ix əməs, bəki huxbuy yekixka mukəddəs hizmətkə ataloqan kahinlar boləoqan, Hərunning əwladlırioqə mənəsupur; mukəddəshanidin qıkkın, qünki itaətsizlik kılıp koydung; sən Huda Pərwərdigardin izzət

□ 26:1 «Uzziya» — baxka xəkli «Aħaziya». «2Pad.» 14:21ni kəring. □ 26:2 «padixah ... Elat xəhirini qaytidin yasap, Yəhudaəya yənə təwə kילוquqi dəl Uzziya idi» — yaki «atisi əz ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin Uzziya Elat xəhirini yasap Yəhudaəya yənə təwə kildi».

□ 26:10 «etiz-baqlarda...» — yaki «Karməldə...». Əmma Karməl ximaliy padixahlıqta.

tapalmaydığın bolup qalisən, dedi.

¹⁹ Uzziya kattiq oşəzəpləndi; u huxbuy yakqili turoşan hələttə, qolida bir huxbuydanni tutup turatti; u Pərwərdigarning öyidiki huxbuygahning yenida turup kaşınlaroşa oşəzəpliniwatkan qəşda, kaşınlarning aldidila uning pixanisoşa mahaw ərləp çiqti. ²⁰ Bax kaşın Azariya bilən baxka kaşınlar karisa, mana, birdinla uning pixanisoşa mahaw ərləp çiqkanidi; ular dərhal uni çiqirwetixkə ittərdi; u özimu çiqip ketixkə aldiridi, çünki Pərwərdigar uni uroşanidi. ²¹ Padixah Uzziyani taki əlgüqə mahaw kesili qirmiwaldi; u mahaw kesili boləşaqqa, ayrim bir öydə turdi; xuning bilən u Pərwərdigarning öyigə kirixtin məhrum qilindi. Uning oşli Yotam ordining ixlirini baxkurup, yurt soridi. □ ²² Uzziyaning baxka əməlliri bolsa baxtin ahirişiqə Amozning oşli Yəxaya pəyşəmbər təripidin yezip qalduruləşdur. ²³ Uzziya əzining ata-bowiliri arisida uhlidi; bəzilər: — «U mahaw boləşan adəm» degəşkə, u ata-bowiliri katarida yatquzuləşan bolsimu, padixahlar kəbristanlişiqə təwə *qətrək* bir yərlikkə dəpnə qilindi. Andin oşli Yotam uning ornişiqə padixah boldi.

27

Yotam Yəhuda üstigə həküm süridu

2Pad.15:32-38

¹ Yotam təhtkə çiqkan qəşida yigirmə bəş yaxta idi; u Yerusalemda on altə yil səltənət kildi; uning anisining ismi Yəruşa bolup, Zadokning kizi idi.

² U atisi Uzziyaning barliş qiləşanliridək Pərwərdigarning nəziridə duruş boləşni kildi (ləkin u Pərwərdigarning mukəddəşhanisoşa kirmidi). Ləkin həşk yənilə buzuk ixlarnə kiliwərdi.

³ Pərwərdigar öyining yukiriki dərwasisini yasatkuşi Yotam idi; u yənə Ofəldiki sepildimu nuroşun quruluşlarni kildi. □ ⁴ U Yəhudaning təşliş rayonida xəşərləşni bina kildi, ormanlişklardimu kəl'ə-qoroşanlar wə kəzət munarlirini yasatti. ⁵ U Ammoniylarning padixahı bilən urux kilip ularni yəşşdi; xu yili Ammoniyar uningə üq talant kümüş, ming tonna buşday, ming tonna arpa olşan bərdi; Ammoniyar ikkinşi wə üşinqi yilimu uningəşə ohxax olşan elip kəldi. □ ⁶ Yotam Hudasi Pərwərdigar aldida yollirini toşra qiləşni üşün kudrət tapti.

⁷ Yotamning kəşəşan ixliri, jümlidin qiləşan jəşşliri wə tutkan yollirining həmmisi manə «Yəhuda wə Israil padixahlırining tarişnamisi»da pütüləşdur. □ ⁸ U təhtkə çiqkan qəşida yigirmə bəş yaxta idi; u Yerusalemda on altə yil səltənət kildi. ⁹ Yotam ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəşiri»gə dəpnə qilindi; oşli Aşaz uning ornişiqə padixah boldi.

□ **26:21 «xuning bilən u Pərwərdigarning öyigə kirixtin məhrum qilindi»** — mahaw kesiligə giriştar boləşanlar «napak» dəş həşəşlinip, mukəddəş ibadəşhanisoşa kirixkə kət'iy ruhsat qilinmaytti. □ **27:3 «Ofəl»** — kona Yerusalemdiki bir kisiş egiz rayon idi. □ **27:5 «üq talant kümüş»** — bəşkim 3400 kilogram kümüş idi. **«ming tonna buşday»** — ibraniy tilida «on ming kor». Bir «kor» 220 litr boluxi mumkin. **«ming tonna arpa»** — ibraniy tilida «on ming kor». Bir «kor» 220 litr boluxi mumkin. □ **27:7 «Yəhuda wə Israil padixahlırining tarişnamisi»** — mumkinşiliki barki, bu kitab Təwrattiki «Padixahlar»dur.

28

Ahaz Yəhuda üstigə həküm sürüdü
2Pad. 16:1-20

¹ Ahaz təhtkə qıkkən qeşida yigirmə yaxta idi; u Yerusalemda on altə yil səltənət kildi. U atisi Dawutka ohxax Pərwərdigarning nəziridə durus boləanni kilmay, ² Bəlki İsrailning padixahlirining yoliqə kirip mangdi; u hətta Baallarəə atap məbudlarni quydurdi; ³ Pərwərdigar İsrailar zeminidin həydəp qıkarəşən əllərnin yirginqlik gunahlirini dorap, Hinnom jiləşidə küjə köydürdi, özining pərzəntlirini ottin ötküzüp köydürdi; □ ⁴ Yənə «yukiri jaylar»da, dənglərdə wə hərəkəysi kəkərgən dərəh astida köydürmə kurbanlıq kildi wə küjə köydürdi. ⁵ Xunga, uning Hudasi Pərwərdigar uni Suriyə padixahining kolioqə tapxurdi; Suriylər uni tarmar kəltürüp, Yəhudadin nuroqun həlkni tutkun kılıp Dəməxkə elip kətti. Huda yənə uni İsrail padixahining kolioqə tapxurdi, İsrail padixahi *Yəhudada* qəng kiroşinçilik elip bardı. ⁶ Rəmalıyaning oşli Pıkah Yəhudada bir kün iqidə bir yüz yigirmə ming adəmnı öltürdi, ularning həmmisi əzimətlər idi; buning səwəbi, ular ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigardin waz kəqkənidi. ⁷ Zikri isimlik bir Əfraimiy əzimət bar idi; u padixahning oşli Maasiyahani, ordining bax oşjidari Azrikam wə padixahning bax wəziri Əlkanahni kətl kildi. ⁸ İsrailar öz kərinaxliridin ikki yüz ming ayal, oşul-kız balılarni tutkun kılıp elip kətti; ular yənə Yəhudadin nuroqun urux oşəniymətlirini bulang-talang kılıp Samariyəgə əkətti.

⁹ Ləkin u yərdə Pərwərdigarning Odəd isimlik bir pəyoşəmbiri bar idi; u Samariyəgə kaytip kəlgən kəoxunning aldioqə qıkip ularəqə: — Kəranglar, ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar Yəhudalarni aqqıqida silərnin kolunglarəqə tapxurdi wə silər pələkkə yətkən kəhri-şəzəp bilən ularni öltürdünglar. ¹⁰ Əmdi silər yənə Yəhudalar bilən Yerusalemliklarni məjburiy əzüngrəqə kul-didək kilməqə boluwatısilər. Ləkin silər əzüngrarmu Hudayinglar Pərwərdigar aldida gunah-itaətsizliklər ötküzdünglarəqə? ¹¹ Əmdi gəpimgə kulək selinglar! Kərinaxliringlardin tutkun kılıp kəlgənlərnı kayturuwetinglar, qünki Pərwərdigarning kəttik oşəzipi bəxinglarəqə qūxəy dəp kəldi, dedi.

¹² Xuning bilən Əfraimlarning birkanqə yəlbəxqiliri, yəni Yəhananning oşli Azariya, Məxillimotning oşli Bərəkiya, Xallumning oşli Həzəkiya wə Hədlayning oşli Amasa kəzoşilip qıkip jəngdin kaytip kəlgən kəoxunni tosuwelip ¹³ ularəqə: — Bu tutkunlarni bu yərgə elip kirsənglar bolmaydu; bizning Pərwərdigarning aldida gunahimiz turup, yənə tehimu kəp gunahlar wə itaətsizliklərnı aynitmaqçimusilər? Qünki bizning itaətsizlikimiz həlimu intayin əşjirdur, İsrailning bəxiqə otluq kəhr-şəzəp qūxəy dəp kəldi, dedi.

¹⁴ Xuning bilən ləxkərlər tutkunlar bilən urux oşəniymətlirini yəlbəxqılar wə pütkül jamaət aldida kəldurup kəydi. ¹⁵ Yukirida ismi tiləqə elinəşən kixilər kəzoşilip, tutkunlarni baxlap qıkti, urux oşəniymətliri iqidin kiyim-keqək wə ayaşlarni ularning arısidiki barlıq yalınəq, yaləng ayaş turəşanlarəqə kiygüzüp, həmmisini yemək-ıqmək bilən oşızalandurdi, üstibaxlirini maylıdi, barlıq ajızlarni əxəklərgə mindürüp, həmmisini

□ **28:3 «Hinnom jiləşisi»** — ibraniy tilida «Gə-Hinnom», ərəb tilida «jəhənnəm». Bu yirginqlik jay toşuruluq «Yər.» 17:31-32ni wə izahatlırini kərüng. **«küjə köydürdi»** — yəki «kurbanlıqlarni köydürdi». **«pərzəntlirini ottin ötküzüp köydürdi»** — bəlkim Ahazning pərzəntlirini insan kurbanlıqı kıləşənlikni kərsitixi mumkin.

«Horma dərəhliri xəhəri» dəp atilidiqan Yerihooqa, öz kərindaxlirining kexioqa apirip qoydi, andin Samariyəgə qaytti.

¹⁶ Bu qəoqda Ahaz padixah Asuriyəning padixahlirioqa yardəm tiləp adəm əwətti, ¹⁷ qünki Edomiylar yənə Yəhudaəqa həjüm kilip nuroşun adəmni tutkun kilip kətkənididi. ¹⁸ Filistiylərnu Xəfələh tüzlənglikidiki wə Yəhudaning jənubidiki xəhərlərgə təjawuz kilip kirip, Bəyt-Xəməx, Ay-jalon, Gədərot, Sokoh wə Sokohqa təwə yeza-kixlaklarni, Timnah wə Timnahqa təwə yeza-kixlaklarni, Gimzo wə Gimzoəqa təwə yeza-kixlaklarni ixəjal kilip, xu yərlərgə jaylaxkanıdi. ¹⁹ Pərwərdigar Yəhudaning padixahi Ahaz tūpəylidin Yəhudani horlukqa qaldurdi; qünki Ahaz Yəhudani itaətsilikkə ezikturdi wə əzi Pərwərdigarəqa əqir asiylik kildi.

²⁰ Asuriyəning padixahi Tiglat-Pilnəsər dərwəkə uning yenioqa kəldi, ləkin yardəm bərixning ornioqa, uningəqa kəp awariqilikləni kəltürdi.

²¹ Qünki Ahaz Pərwərdigarning əyidin, padixahning ordisidin, xundakla əməldarlarıning əyliridin kəp mal-dunyani qikirip, Asuriyə padixahioqa bərgən bolsimu, ləkin uningəqa həq paydisi bolmıdi. ²² Muxundak intayin müxkül pəyttə bu padixah Ahaz Pərwərdigar aldida təhimu əqir kəbihlikkə qəkup kətti. ²³ U əzini məəşlup kiləqan Dəməxkning ilahlirioqa kurbanlik sundi, qünki u: «Suriyəning padixahlirining ilahliri ularəqa yardəm kildi, xunga məmmu ularəqa kurbanlik sunup, ularni mangimu yardəm bəridioqan kilimən» dedi. Ləkin əksiqə bu butlar uning əzini, xundakla barlik Israillarni həlakətkə elip bardı. □ ²⁴ Ahaz Pərwərdigarning əyidiki əswab-buyumlarni yioşip elip qikip, ularni kesip-əzip parə-parə kiliwətti; wə Pərwərdigarning əyining dərwezilirini pəqətlıwətti. Həm əzi üqün Yerusalemnıng hərbi dokmuxida kurbangahlarni saləşuzdi.

²⁵ U yənə Yəhudaning hərkaysi xəhərliridə bəxka ilahləroqa huxbuy yekix üqün «yukiri jaylar»ni saləşuzdi, xundak kilip ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarning əzəzi qəşəşaldı. ²⁶ Mana, uning qələqan ixliri, jümlidin barlik tutqan yollari bəxtin-ahirioşiqə «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnamsi»da pütülgəndur. ²⁷ Ahaz ata-bowiliri arisida uhlidi; kixilər uni Yerusalemi xəhərigə dəpnə kildi, ləkin uni Israil padixahlirining kəbristanlikioqa dəpnə kilmıdi. Oşli Həzəkiya uning ornioqa padixah boldı.

29

Həzəkiya həküm süridu; u muqəddəshanini tazılaydu

¹ Həzəkiya təhtkə qıqqan qəoqda yigirmə bəx yaxta idi; u Yerusalemda yigirmə tokkuz yıl səltənət kildi. Uning anisinin ismi Abiya bolup, Zəkəriyaning kızı idi. □ ² Həzəkiya atisi Dawut barlik kiləqanliridək, Pərwərdigarning nəziridə durus boləşanni kildi. ³ U təhtkə qıqqan birinçi yilining birinçi eyida Pərwərdigar əyining dərwezilirini aqturup, yengibəxtin yasattı. ⁴ U kahınlar bilən Lawıylarni *Hudaning əyigə* qakirip kəlip, *aldinki* həylisining məydanining xərk tərəpıgə yioşip, ⁵ ularəqa: — I Lawıylar, gəpimgə kulak selinglar; əzünqlarni Hudaəqa atap pakizlanglar wə ata-bowanglarıning Hudasi Pərwərdigarning əyini uningəqa muqəddəs kilip pakizlanglar, muqəddəşhanidin barlik paskına

□ 28:23 «əzini məəşlup kiləqan Dəməxkning ilahliri» — bu səzlər Ahazning oyliri, əlwəttə; ləkin məlum tərəptin eytqanda, uning butpərəsliki uni həkikətən məəşlubiyətkə uqratkanıdi.

□ 29:1 «Abiya» — yaki «Abi». «2Pad.» 18:ni kəriung.

nərsilərnı qıqırıp taxlanglar. ⁶ Qünki bizning ata-bowilirimiz asiylik kılıp, Hudayimiz Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp, Uningdin waz kəqti, Pərwərdigarning turaləjusidin yuzini ərüp, Uningəja arkinı kıldı. ⁷ Ular aywanning ixiklirni etiwətkən, qıraqlarını əqüriwətkən, huxbuy yakmıəjanidi wə mukəddəshanida Israilning Hudasiəja həq köydürmə kurbanliklarnı sunmaydiəjan bolup kətkənidi; ⁸ Xu səwəbtin Pərwərdigarning əzəziyi Yəhuda bilən Yerusalemdikilərnıg üstigə quxüp, huddi əz kəzünglar bilən kərüp turəjninglardək, ularni dəhxətkə selip, wəhimə boluxka həm zanglik kılıp ux-ux kılindiəjan obyektə aylandurup köydi. □ ⁹ Xu səwəbtin ata-bowilirimiz kiliq astida kəldi; oəul-kizlirimiz wə hotunlirimizmu tutkən kılindi. ¹⁰ Əmdi mən Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigarning əzəzipping bizdin yanduruluxi üqün, Uning bilən əhdilixix niyitigə kəldim. ¹¹ I balilirim, əjapil bolmanglar; qünki Pərwərdigar silərnı Əz aldida turup hizmitidə boluxka, Uning hizmətkari bolup huxbuy yekixka talliəjan, dedi.□

¹² Xuning bilən Lawiyıldin təwəndikilər ornidin turup otturiəja qıkti: — Kohatlardın boləjan Amasayning oəli Maəat wə Azariyaning oəli Yoel, Mərarilardın Abdining oəli Kix, Yəhəllələlning oəli Azariya, Gərxonlardın Zimmahning oəli Yoah, Yoahning oəli Edən, ¹³ Əlizafanning əwladlıridin Ximri bilən Jəiyəl, Asafning əwladlıridin Zəkəriya bilən Mattaniya; ¹⁴ Həmannıg əwladlıridin Yəhiyə bilən Ximəy, Yədutunıng əwladlıridin Xemaya bilən Uzziyəllər. ¹⁵ Ular kəindaxlırini yoiəp, əzlırini *Hudaəja* atap paklıdi, padixahning tapxuruki, Pərwərdigarning əmri boyiqə Pərwərdigarning əyini pakizləxka kirdi. ¹⁶ Kahınlar Pərwərdigarning əyining iəqirisigə pakizləxka kirdi; ular Pərwərdigarning mukəddəs jayidin tapkən barlik napak-nijis nərsilərnı Pərwərdigar əyining həylišiəja toxup qıkti; andin ularni Lawiyılar elip qıqip, *xəhər sirtidiki* Kidron jiləjisiəja apirip təkti.

¹⁷ Ular birinqi ayning birinqi künidin baxlap, əyni kəytidin *Hudaəja* atap pakizləxka kirixip, səkkizinqi künı Pərwərdigar əyining aywiniəja qıkti; ular *yənə* səkkiz kün wakıt sərp kılıp Pərwərdigar əyini pakizlap, birinqi ayning on altinqi künigə kəlgəndə ixni tügətti.□

¹⁸ Andin ular Həzəkəiya padixahning aldioəja kirip: — Biz Pərwərdigarning pütkül əyini, jümlidin köydürmə kurbanlik kurbangahını wə uningdiki barlik kaqa-kuəa, əswablarnı, «təkdim nan» tizilidiəjan xirəni wə xirə üstidiki barlik kaqa-kuəa, əswablarnı pakizliwəttuk; ¹⁹ Ahaz padixah təhttikı qeəjida asiylik kılıp taxliwətkən barlik kaqa-kuəa, əswablarnı təyyarlap təh kılıp, pakizlap köyduk; mana, ular həzir Pərwərdigarning kurbangahı aldioəja köyuldi.

²⁰ Həzəkəiya padixah ətigəndə tang səhər ornidin turup xəhərdiki əməldarlarnı yoiəp Pərwərdigarning əyigə qıkti. ²¹ Ular padixahlik üqün, mukəddəshana wə pütün Yəhudalar üqün gunah kurbanliki kılıxka yəttə buka, yəttə qoəkar, yəttə koza wə yəttə tekə elip kəldi; *padixah* Hərun əwladlıri boləjan kahınlarəja bularnı Pərwərdigarning kurbangahioəja sunuxni buyrudi. ²² Ular bukilarnı boəuzlıdi, kahınlar kənini elip, kurbangahka səpti; andin ular qoəqarlarnımu boəuzlap,

□ 29:8 «ularni dəhxətkə selip, wəhimə boluxka həm zanglik kılıp ux-ux kılindiəjan obyekt...» — yaki «ularni adəmlərgə dəhxət salidiəjan, kərəkunə basturidiəjan həm zanglik kılıp ux-ux kılindiəjan obyekt». □ 29:11 «...huxbuy yekixka...» — yaki «...kurbanlik kılıxka...».

□ 29:17 «ular yənə səkkiz kün wakıt sərp kılıp Pərwərdigar əyini pakizlap...» — yaki «xundak kılıp ular səkkiz kün iqidə Hudaning əyini (mukəddəs jayni) pakizliəjan boldi...».

qenini qurbangahqa səpti; qozilarnimu boşuzlap, ularning qeninimu qurbangahqa səpti. ²³ Ahirida gunah qurbanliki kilinidigan tekilərnı padixah wə jamaət aldioğa yetiləp keliwidi, *padixah wə jamaət* qollirini tekilər üstigə qoyuxti. □ ²⁴ Kaşınlar tekilərnı boşuzlap, qenini barlik Israillarning gunahı üqün kəqürüm-kafarət süpitidə qurbangahqa səpti; qünki padixah: «Kəydürmə qurbanlik wə gunah qurbanliki barlik Israillar üqün sunulsun» degənidi.

²⁵ Padixah yənə Lawiylarnı Pərwərdigar öyidə Dawutning, *Dawut padixahning* aldın kərgüqisi gadning wə Natan pəyoqəmbərning buyruqinidək jangjang, təmbur wə qiltar qatarlik sazlarını tutup, səp bolup turuxka təyinlidi (qünki əslidə bu əmr Pərwərdigardin, öz pəyoqəmbərlirining wastisi bilən tapılanıanıdı). ²⁶ Xuning bilən Lawiylar Dawutning sazlarını, kaşınlar kanaylarnı tutkan haldə turuxti.

²⁷ Həzəkıya kəydürmə qurbanlik qurbangah üstigə sunulsun, dəp buyrudi. Kəydürmə qurbanlik sunuloğan hamən, Pərwərdigarğa ataloğan nəqmə-nawa kilinixka, kanaylar qelinixka wə Israillning padixahı Dawutning sazlırı təngkəx kilinixka baxlıdı. ²⁸ Pütkül kəydürmə qurbanlik ötküzülüp boluqə, pütkül jamaət səjdigə olturuxti, nəqmə-nawaqılar nəqmə-nawa kılıxtı, kanayqılar kanay qelip turdı.

²⁹ Kəydürmə qurbanlik ötküzülüp bolıanda, padixah wə uning bilən hazır bolıanlarning həmmisi tizlinip səjdə kılıxtı. ³⁰ Həzəkıya padixah wə əməldarlar yənə Lawiylarğa Dawutning wə aldın kərgüqi Asafning xeyrliri bilən Pərwərdigarğa Həmdusana oquxni buyrudi; xuning bilən ular huxal-huramlik bilən Pərwərdigarğa həmdusana oquxup, bax egip səjdə kılıxtı.

³¹ Həzəkıya: — Silər əmdi özünqlarnı Pərwərdigarğa muqəddəs boluxka beşixlıqanikənsilər, aldioğa kelinglar, qurbanliklar, təxəkkür qurbanliklarını Rəbning öyigə kəltürüp sununglar, dewidi, jamaət qurbanliklar wə təxəkkür qurbanliklarını kəltürüxti; halioğanlar kəydürmə qurbanlikini kəltürüxti. □ ³² Jamaət elip kəlgən kəydürmə qurbanliklar təwəndikiqə: — yətmix buqa, yüz qoçkar, ikki yüz qoza; bularning həmmisi Pərwərdigarğa atap kəydürmə qurbanlikka əkilingənidi. ³³ Bulardın baxka Pərwərdigarğa ataloğan altə yüz buqa, üq ming koymu bar idi. □ ³⁴ Kaşınlar bək az boluqəqka, kəydürmə qurbanlik mallirining terisini soyuxka ülgürəlməytti; xunga Lawiy qerindaxlırı takı mallar soyulup boluqəqə həm baxka kaşınlar əzlırını *Hudağa* atap paklap boluqəqə yardəmləxti (qünki Lawiylar əzlırını *Hudağa* atap paklax ixida kaşınlarğa nisbətən bəkrək ihlasmən idi). ³⁵ Uning üstigə kəydürmə qurbanliklar nahayıti kəp idi, xundakla inaklik qurbanliklarining meyi wə kəydürmə qurbanliklarğa qoxuloğan xarab hədiyilirimu nahayıti kəp idi.

Xundak kilip Pərwərdigar öyidiki ibadət hizmətliri yengibaxtin əsligə kəltürüldi. ³⁶ Huda Öz həlkiqə bu ixlarnı orunlaxturoğanliki üqün

□ 29:23 «padixah wə jamaət qollirini tekilər üstigə qoyuxti» — «Law.» 4□13-26ni kəring. □ 29:31 «aldioğa kelinglar, qurbanliklar,...» — muxu yərdə «qurbanliklar» bəlkim «inaklik qurbanlikliri»ni kərsitidu. 32-36-ayətlərgə qariqanda, «kəydürmə qurbanliklar» bu ikki hil qurbanliklar (inaklik qurbanlikliri wə təxəkkür qurbanlikliri)din sirt idi. Oqurmənləning esidə barkı, inaklik qurbanlikliri wə təxəkkür qurbanliklarını kaşınlar bilən xu qurbanliklarnı sunuqılar yeyixkə bolatti; «kəydürmə qurbanliklar» pütünləy Hudağa atap kəydürülətti.

□ 29:33 «Pərwərdigarğa ataloğan altə yüz buqa, üq ming koymu...» — bu ayəttiki kala-qoylar bəlkim inaklik qurbanlikliri wə təxəkkür qurbanlikliri süpitidə beşixlanıqan boluxı mumkin.

Həzəkiya wə pütkül həlk tolimu huxal boluxti; qünki bu ixlar bək tezla bejirilip boləjanidi.

30

«Ətup ketix həyti» yengibaxtin təbriklinidu

¹ Həzəkiya pütün Israilə wə Yəhudaə qədam əwətip həmdə Əfraimlar bilən Manassəhlərgə hət yezip, ularni Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigarni seəjinip «ətup ketix həyti»ni ötküzüx üqün Yerusalemoə, Pərwərdigarning öyigə yiojilixni qəkiridi ² (Padixah, əməldarlıri wə Yerusalemdiki barlık jamaət bilən billə məslihətlixip, ikkinqi ayda ətup ketix həytini ötküzəyli dəp qərarə qə kelixti. ³ Lekin paklanəjan kahinlar yetixmigə qə, həlkmu Yerusalemoə yiojilip bolmioə qə, həytini waqtida ötküzəlmidi). ⁴ Padixah wə pütkül jamaət bu pilanni nahayiti yahxi bəptu, dəp qəridi. ⁵ Xuning bilən ular pütkül Israilning Bəər-Xəbadin Danəiqə barlık həlkini Yerusalemoə kelip, Israilning Hudasi Pərwərdigarni seəjinip ətup ketix həytini ötküzüxə qəkiriknamə əwəyəyli, dəp bekkitti; qünki ular həytini uzun waqitlardin buyan pütülgən bəlgilimə boyiqə ötküzülmigənididi. □ ⁶ Qəpərmənlər padixah bilən əməldarlarıning hətlirini elip, pütün Israil wə Yəhuda yurtini kezip, padixahning yarlıki boyiqə mundak həwərnini jakarlıdi: «I Israilar, İbrahim, İshak wə Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigarə qə yenip kelinglar, xundak kilsanglar U Asuriyə padixahlırining qənggilidin kutuləjan qəldinglarning yenioə yenip kelidu. ⁷ Ata-bowanglar wə qərinədxinglarə ohxax bolmanglar; ular əz ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarə asiylik qiloə qə, U huddi silər kərgəndək ularni harəbiqilikkə tapxuroəjan. ⁸ Ata-bowanglarə ohxax boynunglarni kattik qilmanglar; Pərwərdigarning otluk əzəzipining silərdin kətürülüp ketixi üqün, əmdi silər Pərwərdigarə bəkinglar, U mənggügə Əzigə has dəp atioəjan muqəddəshaniə kelip, Hudayinglar boləjan Pərwərdigarning hizmitidə bolunglar. ⁹ Əgər silər Pərwərdigarə qəytsanglar, qərinədxilinglar wə bala-qəkiliringlar əzlrini tutqun qiloəjanlarıning aldidə rəhim-iltipatqə erixip, bu yurtqə qəytip kelidu; qünki Hudayinglar boləjan Pərwərdigar xapaətlik wə rəhimliktur; silər Uning təripigə ətsənglar, U silərdin yüz ərüməydu».

¹⁰ Qəpərmənlər xəhərmu-xəhər bərip, taki Zəbulunəiqə Əfraim wə Manassəhning yurtlirini kezip qikti; lekin u yərdikilər ularni zənglik qilip məshirə qilatti. ¹¹ Həlbuki, Axir, Manassəh wə Zəbulunlardin bəziliri əzlrini təwən tutup Yerusalemoə kəldi. ¹² Uning üstigə, Hudaning qoli Yəhudalarıning üstidə bolup, ularni bir niyəttə padixahning wə əməldarlarıning Pərwərdigarning səzigə əsasən qikəroəjan əmrini ixkə axuruxkə bir jan bir dil qildi.

¹³ Xuning bilən ikkinqi ayda nuroəjan kixilər petir nan həytini ötküzüx üqün Yerusalemoə yiojiləjanidi; toplanəjan həlk zor bir türküm ədəm idi. □ ¹⁴ Ular qəzoəjilip Yerusaleim xəhəridiki qurbəngəhlarni buzup yəkitip, isrikqəhlarnimu elip qikiq, Kidron jiloəsiə qə apirip taxlıdi. ¹⁵ Ular ikkinqi ayning on tətinqi küni ətup ketix həytiə ataləjan qozilarni soydi. Kahinlar bilən Lawiyar bunioə qə qərap hijil bolup,

□ 30:5 «Bəər-Xəbadin Danəiqə pütkül Israil» — Bəər-Xəba Israilning jənubiy qəgrisida, Dan ximaliy qəgrisida idi. □ 30:13 «petir nan həyti» — «ətup ketix həyti» bilən baxlınidu.

özlrini *Hudaşa* muqəddəs boluxka paklap, köydürmə qurbanliklarni Pərwərdigarning öyigə elip kelixti. ¹⁶ Ular Hudaning adimi boləjan Musaşa qüxürüləğan Təwrat kanunioşa asasen, bəlgilimə boyiqə öz orunlirioşa kelip turuxti. Kahinlar Lawiylarning qolidin kənni elip *qurbangahka* səpti. ¹⁷ Jamaət iqidə paklinip bolmioanlar heli boləraqka, Lawiylar paklanmioan barlik kixilərnin ornida ötüp ketix heytiəşa beoixlanojan qozilarni Pərwərdigaroşa atax üqün soyuxka məs'ul idi. ¹⁸⁻¹⁹ Qünki Əfraim wə Manassəh, Issakar wə Zəbulundin kəlgən kəpinqisi, heli kəp bir türküm kixilər paklanmay turupla, Təwrat bəlgilimisigə hilap həlda ötüp ketix heytiəşa atax soyulojan qoza gəxlirini yeyixkə kirixti; birak Həzəkiya ular həkqidə dua kilip: — Kimki öz ata-bowisining Hudasi boləjan Pərwərdigarni qin kənglidin izləx niyitigə kəlgən bolsa, gərqə ular muqəddəshaniəşa ait paklinix bəlgilimisigə muwariq pak kilinmisimu, məhriban Pərwərdigar ularni əpu kiləy, dedi. □

²⁰ Pərwərdigar Həzəkiyaning duasioşa kulak selip həlkni əpu kildi. □

²¹ Yerusalemda turuwatқан Israillar pətir nan heytni yəttə kün xundak huxallik iqidə ötküzdi; Lawiylar bilən kahinlar hər küni Pərwərdigaroşa atalojan mədhiyə sazlıri bilən Pərwərdigaroşa həmdusana okuxti.

²² Həzəkiya Pərwərdigarning wəhiylirini qüxəndürüxkə mahir Lawiylaroşa ilham berip turdi; həlk yəttə kün heyət qurbanliklirini yedi; ular inaklik qurbanliklirini sunup, ata-bowilirining Hudasi boləjan Pərwərdigarni mədhiyilidi. □

²³ Barlik jamaət yəne yəttə kün heyət ötküzüx toqruluk məslihətlixip, yəne huxal-huramlikka qəmgən həlda yəttə kün heyət ötküzdi. ²⁴ Qünki Yəhudaning padixahi Həzəkiya jamaətkə ming buka wə yəttə ming koy hədiyə kildi; əməldarlar mu jamaətkə ming buka, on ming koy hədiyə kildi. Nuroşun kahinlar özlrini *Hudaşa* atax paklidi. ²⁵ Pütkül Yəhuda jamaiti, kahinlar, Lawiylar, Israildin qıqqan barlik jamaət, jümlidin Israilda turuwatқан musapirlar həmdə Yəhudadada turuwatқан musapirlarning həmmisi alamət huxal boluxti. □ ²⁶ Yerusalemnı oşayət zor huxallik kəypiyat kaplıdi; qünki Israilning padixahi Dawutning oşli Sulaymanning zamanidin buyan, Yerusalemda mundak təntənə bolup bəkmiojanidi. ²⁷ Ahirida Lawiylardin boləjan kahinlar ornidin qərup, həlkə bəht-bərikət tilidi; ularning sadasi Hudaşa anglandi, duasi asmanlaroşa, Uning muqəddəs turaloşioşa yətti.

31

¹ Bu ixlarning həmmisi tügigəndin keyin, bu yərdə hazır boləjan Israil-larning həmmisi Yəhudaning hərəkəysi xəhərlirigə bərip, u yərlərdiki «but tüwrük»lərnı qəqip, Axərah butlirini kesip taxlıwətti; yəne Yəhuda wə Binyamin zemində, xundakla Əfraim wə Manassəh zeminining hərəkəysi yərliridiki «yükiri jaylar» wə qurbangahlarnı, həmmisini buzup yəkatquqə səküp taxlıdi. Xuningdin keyin Israil həlkining hərəkəyisi öz təwəlikigə, öz xəhərlirigə qəytip ketixti.

□ 30:18-19 «ularni əpu kiləy» — ibraniy tilida «ular üqün kəqürüm-kafarət kiləy».

□ 30:20 «həlkni əpu kildi» — ibraniy tilida «həlkni sakaytti». □ 30:22 «Pərwərdigarning wəhiyliri» — ibraniy tilida «Pərwərdigarning bilimi» — bu bilim wəhiy arkilik kəlgəqkə, «wəhiylər» dəp təjimi kildük. □ 30:25 «jümlidin Israilda turuwatқан musapirlar həmdə Yəhudadada turuwatқан musapirlarning həmmisi...» — baxka birhil təjimi: «jümlidin Israildin qıqqan, Yəhudadada turuwatқан musapirlarning həmmisi...».

Mukəddəshanining ixirining tərtipkə selinixi

² Həzəkəiya kahinlar bilən Lawiylarni nəwət-guruppilaroşa bəlüp, kahinlar bilən Lawiylarning hərəkəyisini əzigə has hizmitigə beki-tip, keydürmə qurbanlıq wə inaklıq qurbanlıqliri sunup, Pərwərdigar əyining həyiliridə, ixik-dərwaziliri iqidə wəzิปə etəp, Pərwərdigaroşa təxəkkür-mədhiyə okuydoğan kildi. ³ Padixah yənə əz məlidin bir ülüxnə elip keydürmə qurbanlıqlar üçün ixlitüxkə buyrudi; bular Pərwərdigarning Təwrat kanunida pütülgini boyiqə ətigənlik wə kəqlik keydürmə qurbanlıqlar, xabat küni, yengi ay wə həyt-bayram künliridiki keydürmə qurbanlıqlar üçün ayrildi. ⁴ Padixah yənə kahinlar bilən Lawiylarning Pərwərdigarning Təwrat kanunini qing işra kilixi üçün, təkdin kilişkə tegixlik ülüxini ularoşa beringlar; dəp Yerusalemda turuxluk həlkə buyrudi. ⁵ Bu buyruk qikirilixi bilənla, Israillar həsul-məhsulətlirining dəsəpki elinoğan kismi axlık, yengi xarab, *zəytun* meyi wə həsəlləri həmdə etizliktin qikқан hərhil məhsulətlarning həsulliridin əkilixti, yənə hərhil nərsilirining ondin birini əxrigə türkümləp əkilixti. ⁶ Yəhudaning hərəkəysi xəhərliridə turuwatқан Israillar bilən Yəhudalarnu qoy-kalilirining ondin birini əxrigə wə Pərwərdigar Hudasioşa ataloğan mukəddəs buyumların ondin birini əxrigə əkilip, dəwə-dəwə dəwiliwətti. □ ⁷ Üqinqi aydin baxlap dəwiliyip, yəttinqi ayoşa kəlgəndə tohtidi. ⁸ Həzəkəiya əməldarlar bilən billə kelip, dəwə-dəwə boləğan bu məhsulətləri kərip Pərwərdigaroşa təxəkkür-mədhiyə okudi wə Uning həlki boləğan Israillaroşa bəht-saadət tilidi. □ ⁹ Həzəkəiya kahinlar bilən Lawiylardin bu dəwə-dəwə məhsulətlar totruluk soriwidi, ¹⁰ Zadək jəmətidin boləğan bax kahin Azariya uningə jawap berip: — Həlk Pərwərdigarning əyigə hədiyə kəltürgili baxlıoğandin buyan toyoşudək yedük, yənə nuroşun exip qaldi. Qünki Pərwərdigar Əz həlkini bərikətligən, xunga exip qaloşimu xunqə kəp, dedi.

¹¹ Həzəkəiya Pərwərdigarning əyidə ambarlarni təyyarlxəni buyruwidi, ular xundək kildi. ¹² Ular səmimiy-sadakətlik bilən hədiyələri, ondin bir əxre wə Hudaşa əlahidə ataloğan nərsiləri ambarlaroşa əkirdi. Lawiylardin boləğan Kononiya bax ambarqi, inisi Ximəy muawin bax ambarqi boldi. ¹³ Kononiya wə inisi Ximəyning qol astida Yəhiyə, Azariya, Nahat, Asahəl, Yərimot, Yozabad, Əliyəl, Yisməkiya, Maht wə Binayalar nəzarət kiliş hizmitigə məs'ul boldi; bularning həmmisini Həzəkəiya padixah bilən Hudaning əyining baxkuroşuqisi Azariyaning kərsətmisi bilən ixləytti. ¹⁴ Xərkəy dərwazining dərwaziwini Lawiy Yimnahning oşli Korə Hudaşa halis kilišoğan hədiyə-sowoşatlaroşa məs'ul idi; u Pərwərdigaroşa sunuloğan wə «əng mukəddəs» boləğan nərsiləri təksim

□ **31:6 «Yəhudaning hərəkəysi xəhərliridə turuwatқан Israillar»** — 30:1-2, «2Pad.» 17:6, 23nimu kərug. Bu ibarigə kərioşanda ximaliy padixahlik («İsrail») Asuriyə imperiyəsi təripidin sürgün kilišoğan məzgildə yəki hətta xuningdin ilgiri, ximaliy padixahliktiki «on kəbilə»dinYəhuda tərəpkə qəcip, Yəhuda xəhərliridə olturaklıxanlar az əməs idi. **«Hudaşa ataloğan mukəddəs buyumlar»** — bu «Hudaşa ataloğan mukəddəs buyumlar» bəlkim barlik məhsulətlərdin ondin biri idi. «Kan.» 14:28-29 boyiqə, muxu buyumları həlk «əz ixik-dərwaziliri iqidə Lawiylar wə kəmbəşəllər üçün toplx kerək» idi. Bizningqə 6-ayəttiki «ondin biri» «Hudaşa ataloğan mukəddəs buyumlar»din elinoğan ondin birini kərsitidi. Bu «ondin biri» xu qingdi Yerusalemoşa apirilətti. □ **31:8 «dəwə-dəwə boləğan bu məhsulətlar»** — 6-ayət wə uningdiki izahətni kərug.

kilatti. □ ¹⁵ Edən, Minyamin, Yəxua, Xemaya, Amariya və Xekaniyalar uning kəl astida bolup, ular kaħinlarning hərəkaysi xəhərliridə, qong-kıqıqlıqıgə qaralmaq, nəwət boyıqə öz kərındaxlırıqə bularnı üləxtürüp berıxkə təyınlandı; ¹⁶ Buningdin baxka, ular nəsəbnamıgə tızımlanojan üq yaxtin yukiri ərkəklərdin, hər küni nəwiti boyıqə Pərwərdıgarnıgə öyigə kirip, yıkləngən wəzıpisını orunlaydıqanlarning həmmısıgımu təksım kılıp berətti. □ ¹⁷ Ular nəsəbi tızımlanojan jəmətliři boyıqə kaħınlaroıımu həmdə yıgırmə yaxtin axkan Lawıylaroıa nəwiti wə wəzıpisıgə qarap təksım kılıp berətti; ¹⁸ nəsəbnamıdə «*Lawıy jamaitı*» dəp, pütülgınıgə qarap bularning barlık kıqıq balılırıqə, hotunlırı wə oıul-kız pərzəntlırıgımu təksım kılıp berətti; qünki ular sadakətlik bilən əzlırını Hudaıa atap paklınıp, mukəddəs boluxka beıxlıqanıdı. ¹⁹ Hərəkaysi xəhərlərnıng ətraplırıda olturaqlaxkan, Hərurning əwladlırı boləjan kaħınlarəıa bolsa, hərбір xəhərdə məhsus tızımlanojan adam kəyuləjanıdı; ular kaħınlar ıqıdıki barlık ərkəklərgə wə xundakla nəsəbnamıdə pütülgən barlık Lawıylaroıa tegıxlık ülüxlırını berətti. ²⁰ Həzəkıya pütün Yəhuda zeminıdä xundak kıldı; u öz Hudası boləjan Pərwərdıgar aldıda yaxı, durus wə hək boləıanı kıldı. ²¹ Məyli Pərwərdıgarnıng əyıdıki hızmətlərgə ait ıxta bolsun, məyli Təwrat kənunıqə həm əmrlırıgə əməl kılıx niyıtıdä Hudasını ızdəxtə bolsun, u pütün kəlbi bilən kıldı wə ronak taptı.

32

Asuriyə padıxaħı Sənnaherib Yəhudaıa tıjawuz kılıdı

2Pad. 18:13-37; 19:1-37; Yəx. 36:1-22; 37:1-38

¹ Bu barlık ıxlarnı wə sadakətlik əməllərnı bejırgəndin keyin, Asuriyə padıxaħı Sənnaherib Yəhudaıa tıjawuz kılıp, kəroıanlık xəhərlırıgə hıııum kılıp bəsüp kirip, ularnı ıxəıal kılıx üqün ularnı kərxıwaldı. ² Həzəkıya Sənnaheribnıng kəlgənlikını kərüp, unıng Yerusalemoıa hıııum kılıx niyıtınıng barlıkını bılgəndə, ³ əməldarlırı wə batur əzımətlırı bilən xəhər sırtıdıki bulak-erıqlarnı tosuwetix toıruluk məslıhətləxtı; ular unı kəllıdı. ⁴ Xuning bilən nuroıun kixılər yıoıılıp: «Nemə üqün Asuriyə padıxaħlırıqə mol su mənbəsını teııwelıxıqə kəldurıdıkənmız?» dəp barlık bulak kəzlırını etiwətti wə u yurt otturısıdın ekıııp etıdıqan erıknı tosuwətti. ⁵ Həzəkıya əzını oıəyrətləndürüp, buzuluı kətkən seııllarnı yengıııaxtin onglattı, üstıgə qarawulhanılarnı saldurdı, yənə bır taxkı seıılımu yasattı həmdə Dawut xəħırıdıki «Millo» kəl'əsını mustəhkəmlıdı; u yənə nuroıun kəral-yaraı wə kəıkanlarnı yasattı. ⁶ U həıknıng üstıgə sərdarlırnı təyınlıdı andın ularnı xəhər dərwazısıdıki məydanəıa, əz aldıqə yıoııdurup, ularəıa ilham-rıoııbət berııı: ⁷ — İradənlarnı qıng kılıp batur bolunqlar, Asuriyə padıxaħıdın wə unıngəıa əgəıxkən zor kəıxundın kərkənglar yaki alakzadə bolup kətmənglar; qünki bıı bilən bırgə boləıuqılər ular bilən bırgə boləıuqılərdın kəıııur.

□ **31:14** «**əng mukəddəs**» boləjan nərsılər» — kaħınlarəıa berıxkə alaħıdə bekıtılgən, bəzi kurbanlıqlərdın ayırıp elınoıan məlum kısımnı kərsıtıdı. «Law.» 2, 6- wə 7-bablarnı kərüııg.

□ **31:16** «**üq yaxtin axkanlar**» — bu ayətkə kərıoııqanda, kaħınlarning kıqıq oıul balılırı hızmət nəwıtı kəlgən atılırınıng ıgıdarqılıkıda ıbadəthanıqə kırıxkə ruhsət ıdı.

□ 8 Uning bilən birgə boluqini nahayiti bir insaniy ətlik bilək, halas; lekin biz bilən billə boluquci bolsa bizgə mədətkar bolup, biz üçün jəng kıləuquci Hudayimiz Pərwərdigar bardur! — dedi. Həlk Yəhüdaning padixahı Həzəkianing səzlırigə ixinip tayandı.■

⁹ Xuningdin keyin Asuriyə padixahı Sənnaherib pütkül küç-qoxuni bilən Lakix xəhirini muhasirigə aldı; xu qəoqda u hizmətkarlırını Yerusalemoqa, Yəhüdaning padixahı Həzəkiaqoqa, xundakla Yerusalemda turuwatqan barlık Yəhüdalaroqa əwətip, ularoqa mundak səzlərni yətküzüp: —

¹⁰ «Asuriyə padixahı Sənnaherib: «Yerusalem muhasirə iqidə turukluk, silər zadi nemigə tayinin uningda tehiqə turuwatisilər? ¹¹ Həzəkia silərgə: «Pərwərdigar Hudayimiz bizni Asuriyə padixahining qang-gilidin kutulduridu», dəp ixəndürüp, silərni aqlıq wə usuzluktin əlümgə tapxurmakçı boluwatmamdu? ¹² Xu Həzəkia Pərwərdigaroqa ataloqan «yukiri jaylar»ni həm qurbangahlarni yok kiliwəttioqu? Andin Yəhüdadiki wə Yerusalemdikilərgə: — «Silər birlə qurbangah aldida səjdə kilisilər wə xuning üstigila huxbuy yakisilər» dəp əmr kıləqan əməsmidi? □ ¹³ Mening wə mening ata-bowilirimning barlık əl həklirigə nemə kıləqanlikini bilməmsilər? Əl-yurtlarning ilah-butliri öz zeminini mening qolumdin kutkuzuxka birər amal kıləlioqanmu? ¹⁴ Mening ata-bowilirim üzül-kesil yəkatqan əxu əl-yurtlarning but-ilahlirining kaysibiri öz həlkini mening qolumdin kutkuzalioqan? Undakta silərnin Hudayinglar silərni mening qolumdin kutkuzalamti? ¹⁵ Silər əmdi Həzəkiaqoqa aldanmanglar, silərni xundak kayil kilixioqa yol koymanglar yaki uningə ixinipmu olturmanglar; qünki məyli kaysi əlning, kaysi padixahlikning ilahı bolsun, heqkaysisi öz həlkini mening qolumdin yaki mening ata-bowilirimning kolidin heq kutkuzup qikalimidi; silərnin Hudayinglar silərni mening qanggilimdin tehimu kutulduruwalalmaydu əməsmu? — dəydu» — dedi.

¹⁶ Sənnaheribning hizmətkarlıri dawamlıq yənə Pərwərdigar Hudani wə Uning hizmətkari Həzəkiani həkərləydiyəqan gəplərnimu kildi. ¹⁷ Andin Sənnaherib tehi hət yezip, Israilning Hudasi boləqan Pərwərdigarni həkərləp, zanglik kilip: «Huddi hər kaysi əl-yurtlarning ilahliri öz həlkini mening qanggilimdin kutkuzalmioqandək, Həzəkianing Hudasi Uning həlkini mening qanggilimdin kutkuzalmaydu» dedi. ¹⁸ Ular xəhərni elix qərizidə Yerusalem sepilidə turuwatqan həklni qorkutup, patiparaqilikka qəmdürux üçün Yəhüdiy tilida ünlük towap turdi. ¹⁹ Ular Yerusalemnin Hudasi huddi yər yüzidiki yat həklərnin insanning kolida yasaloqan ilahlirioqa ohxitip səzlıdi.

²⁰ Xuning tüpəylidin Həzəkia padixah wə Amozning oqlı Yəxaya pəyojəmbər dua kilip asmanoqa qarap nida kiliwidi, ²¹ Pərwərdigar bir Pərixətə əwətti, u Asuriyə padixahı qoxunining ləxkərgahioqa kirip, pütkül batur jəngqilərnə, əməldalar wə sərdarlarni koymay kiriwətti. Xuning bilən Asuriyə padixahı xərməndə bolup öz yurtioqa kaytip kətti. Özining buthanisioqa kirgən qəoqda öz puxtidin boləqan oqullari uni

□ 32:7 «biz bilən birgə boluquqilar ular bilən birgə boluquqilardin kəptur» — yaki «biz bilən Boluquci uning bilən boluquqidin uluqdur». «2Pad.» 6:16ni kərug. ■ 32:8 Yər. 17:5; 1Yuha. 4:4 □ 32:12 «Xu Həzəkia Pərwərdigaroqa ataloqan «yukiri jaylar»ni həm qurbangahlarni yok kiliwəttioqu? ... Yerusalemdikilərgə: — «Silər birlə qurbangah aldida səjdə kilisilər ...» dəp əmr kıləqan əməsmidi?» — Sənnaheribning əlqisi intayin hiyigərlilik bilən kılinoqan bu gəp bilən həlkə: — «Həzəkia Pərwərdigaroqa həkikətən ixənməydu. U pəkət həmminglar Yerusalemda qurbanliklirnglarni kilixinglar kerək dəp silərdin paydilanmakçı» dəp gumanlandurmakçı.

kiliq bilən qepip öltürdi. ²² Ənə xu tərkiyədə, Pərwərdigar Həzəkியani wə Yerusalem əhalisini Asuriyə padixahı Sənnaheribning wə baxka barlıq düxmənlərnin qanggilidin kütquzup qaldi wə ularni hər tərəptə koşqidi. □ ²³ Nuroşun kixilər hədiyələrni Pərwərdigarəta atax üqün Yerusaleməta əkəldi, xundaqla nuroşun esil nərsilərni əkilip Yəhuda padixahı Həzəkியəta sundi; xuningdin etiwarən Həzəkியə barlıq əl-yurtların izzət-hərmitigə sazawər boldi.

Həzəkியə eşiir kesəl bolidu, dua kilidu

2Pad. 20:1-21; Yəx. 38:1-22; 39:1-8

²⁴ Xu künlərdə Həzəkியə kesəl bolup sakratka qüxüp qaldi; u Pərwərdigarəta tilawət kildi wə Pərwərdigar söz kilip, uningəta bir məjizilik alamət kərsətti. □ ²⁵ Lekin Həzəkியə əzigə kərsitilgən iltipatka muwapıq təxəkkür eytmidi; u kənglidə təkəbburlixip kətti. Xunga Hudaning oşəzipi uningəta wə xuningdək Yəhuda wə Yerusalemdikilərgə koşqaldı. ²⁶ Lekin Həzəkியə wə Yerusalemdikilər təkəbburlikidin yenip əzlırini təwən tutup yürgəqkə, Pərwərdigarning oşəzipi Həzəkியaning künliridə ularəta qüxmidi.

²⁷ Həzəkியaning dunyasi tolimu kəp, izzət-hərmiti kəwətlə yukiri idi; u əzigə altun, kümüx, gəhər-yaqut, huxbuy dora-dərmək, qalkan wə hərhil kimmətlik buyumlarni saqlaydioşan həzinilərni saldurdi; ²⁸ u yənə axlık, yengi xarab wə zəytun meyi saqlaydioşan ambarlarni, yənə hər türlik mallar wə padiliri üqün eşiil-kətanlarni saldurdi. ²⁹ U əzigə xəhərlər bina kıldurdi wə nuroşun koy-kalılarəta igə boldi, qünki Huda uningəta oşəyət kəp dəpinə-dunya ata kıləyanidi. ³⁰ Həzəkiyadin ibarət bu kixi Gişon ekşinining yukiri ekşimidiki suni toşup, suni toptəoşra Dawut xəhirining künpetix tərıpigə ekşip kelidioşan kıləyanidi. Həzəkiyə barlık kıləyan əməlliridə ronak tapti. ³¹ Həlbuki, Babil əmiriririning əlqiliri kelip Həzəkiyə bilən kərxüp, Yəhuda zeminida yüz bərgən bu məjizilik alamət toşuruluk gəp sorioşan qəşda, uning kənglidə nemə barlikini məlum kılıxka sinimakqi, Huda uni yaloşuz qaldurup, uningdin kətti. □ ³² Həzəkiyaning qəşəyan ixliri wə yahxi əməlliri bolsa, mana ular «Yəhuda wə İsrail padixahlırining tarihnəmisidə»da, Amozning oşli Yəxaya pəyoşəmbərnin kərgən wəşiylik hatirisidə pütülgəndur.

³³ Həzəkiyə ata-bowiliri arisida uhlidi; ular uni Dawut əwladlıri kəbristanlıki egizlikidə dəpnə kildi; u əlgən qəşda barlık Yəhuda həlqi bilən Yerusalemdikilər uningəta hərmət bildürdi. Uning orniəta oşli Manassəh padixah boldi.

33

Manassəh səltənət kıldu; uning rəzil ixliri

2Pad. 21:1-18

¹ Manassəh padixah boləşanda on ikki yaxta bolup, Yerusalemdə əllik bəx yil səltənət kildi. ² U Pərwərdigar İsrailarning aldidin həydəp

□ 32:22 «hər tərəptə koşqidi» — yaki «hər tərəptə əminlikkə erixtürdi» yaki «hər tərəptə yetəqkilik kildi». □ 32:24 «Həzəkiyə ... Pərwərdigarəta tilawət kildi wə Pərwərdigar söz kilip, uningəta bir məjizilik alamət kərsətti» — «Yəx.» 38-babni kəring. □ 32:31 «...uning kənglidə nemə barlikini məlum kılıxka sinimakqi, Huda uni yaloşuz qaldurup, uningdin kətti» — «Yəx.» 39-babni kəring.

qikiriwətkən yat əlliklərnin yirginqlik adətlirigə ohxax ixlar bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi. ³ U atisi Həzəkiya qeqip taxlioqan «yukiri jaylar»ni kaytidin yasatti; u Baallarəqa atap kurbangahlarni saldurup, axərah məbudlarni yasidi; u asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlarəqa bax urdi wə ularning kulluqioqa kirdi. □

⁴ U Pərwərdigarning əyidimu kurbangahlarni yasatti. Xu ibadəthana toqruluk Pərwərdigar: «Yerusaleməda Mening namim mənggü qalidu» degənidi. ⁵ U Pərwərdigarning əyining ikki hoylisida «asmanning qoxuni»əqa kurbangahlarni atap yasatti. □

⁶ U Bən-Hinnomning jilojisida əz balilirini ottin ətküzdi; jadugərqlik, pəlqlik wə dəmididilik ixlətti, əzigə jinkəxlər bilən əpsunqilarni bekitti; u Pərwərdigarning nəziridə san-sanaksiz rəzillikni kilip Uning əjəzipini kəzojədi. □ ⁷ U yasatqan oyma məbudni Hudaning əyigə tiklidi. Xu əy toqruluk Pərwərdigar Dawutka wə uning oqlı Sulaymanəqa: — «Bu əyəd, xundakla Israilning həmmə kəbililirining zeminliri arisidin Mən tallioqan Yerusaleməda Əz namimni əbədgiqə kaldurimən; ⁸ Əgər Israil pəkət Mən Musaning wasitisi bilən ularəqa tapilioqan barlik əmrlərgə, yəni barlik qanun, bəlgilimilər wə həkūmlərgə muwarip əməl kilixka kəngül koysila, Mən ularning putlirini ata-bowiliriəqa bekitkən bu zemindin kaytidin neri qilməymən» — degənidi.

⁹ Ləkin Manassəh Yəhudalarni wə Yerusalemədikilərnə xundak əzdurdiki, ular Pərwərdigar Israillarning əldidin həlak kiləqan yat əlliklərnin qiləjəndimnu axurup rəzillik kilatti. ¹⁰ Pərwərdigar Manassəh wə uning həlkiqə əgahləndurup səzligən bolsimu, ləkin ular kulək salmidi.

¹¹ Xu səwəbtin Pərwərdigar Asuriyə padixahining qoxunidiki sərdarlarni ularning üstigə hujuməqa saldurdi. Ular Manassəhni ilmək bilən elip, mis zənjir bilən baqlap Babiləqa əkəldi. □ ¹² Manassəh muxundak əzabka qūxkəndə Hudasi Pərwərdigarəqa yalwurup, ata-bowilirining Hudasi əldida əzini bək təwən tutti. ¹³ U dua kiliwidi, *Pərwərdigar* uning duasioqa kulək selip, tilikini kəbul kilip, uni Yerusaleməqa kayturup, padixahlilikəqa kaytidin igə kildi. Manassəh xu qəoqdila Pərwərdigarningla Huda ikənlikini bilip yətti.

¹⁴ Bu ixlardin keyin Manassəh «Dawut xəhəri»ning sirtioqa, jiloqa otturisidiki Giqonning künpetix tərpidin taki Belik dərwəzisi əozioqigə, Ofəlni qeridəp sepil yasatti wə uni nahayiti egiz kildi; Yəhudaning hərkəysi qəroqanlik xəhərliridə qoxun sərdarlrini təyinlidi. ¹⁵ U yənə Pərwərdigar əyidin yat əlliklərnin məbudliri bilən *əzi kəyoqan* butni, əzi Pərwərdigar əyining təqi bilən Yerusaleməda yasatkuzəqan barlik kurbangahlarni eliwetip, xəhər sirtioqa taxlatkuziwətti. ¹⁶ *Manassəh* Pərwərdigar kurbangahini yengibaxtin tiklitip, kurbangahka inaklik kurbanlikni bilən təxəkkür kurbanliklrini sundi wə Yəhudalarəqa Israilning Hudasi Pərwərdigarning hizmitigə kirixni buyrudi. ¹⁷ Xundaktimu, həlq kurbanlikni yənəla «yukiri jaylar»da ətküzətti;

□ **33:3 «asməndiki nuroqunlioqan ay-yultuzlar»** — yaki «asmənnin qoxuni», yəni asməndiki nuroqunlioqan ay-yultuzlarni kərsitidu. Təwrəttin bilimizki, asməndiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asməndiki yaman küqlər bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəruŋg). □ **33:5 «asmənnin qoxuni»** — muxu yərdə quyax, ay wə yultuzlarni kərsitidu. □ **33:6 «Bən-Hinnomning jilojisi»** — yəni «Hinnomning oqlining jilojisi». «Yəxua» 8:29ni kəruŋg. Bu jiloqa əsl «Ge-Hinnom» dəp atilətti (ərəbqə «jəhənnəm»). «...**balilirini ottin ətküzüx**» — bəlkim «insəni kurbanlik»ni kərsitixi mumkin. □ **33:11 «ular Manassəhni ilmək bilən elip...»** — Asuriyə padixahliri tutqunlarni harləx üqün ilməklərnə burnidin ətküzəp yətiləytti. «Yəx.» 37:29 wə «Həb.» 1:15 bilən selixturəng.

lekin ularning qurbanlikliri əzlrining Hudasi Pərwərdigarəjila sunulatti. ¹⁸ Manassəhning qaləjan ixliri, jümlidin uning Hudasiəja qiləjan duasi wə aldin kərgüqilərninğ Israilning Hudasi Pərwərdigarning namida uningəja eytkən gəpliri bolsa, mana ular «Israilning padixahlirining hatiriliri» degən kitabta pütülgəndür. ¹⁹ Uning duasi, Hudaning uning tiləklirini kəndək ijabət qiləjanliki, uning əzini təwən kilixidin ilgiri qiləjan barliq gunahı wə wəpasizliki, xundakla uning kəyərdə «yukiri jaylar» saldurojanliki, Axərah məbudliri həm oyma məbudlarni tikligənliki bolsa, mana həmmisi «Aldin kərgüqilərninğ hatiriliridə» pütülgəndür. □ ²⁰ Manassəh ata-bowiliri arisida uhlidi; kixilər uni əz ordisiəja dəpnə kildi; oqlı Amon ornioja padixah boldi.

Amon səltənət qilidu

2Pad. 21:19-26

²¹ Amon təhtkə qıkkən qeəjida yigirmə ikki yaxta idi; u Yerusalemda ikki yıl səltənət kildi. ²² U atisi Manassəh qiləjanidək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi. U atisi Manassəh yasatқан barliq oyma məbudlarəja qurbanliq sundi wə ularning kulluqioja kirdi. ²³ U əzini Pərwərdigar aldida atisi Manassəh əzini təwən tutqəndək təwən tutmidi; bu Amonning bolsa gunah-qəbihlikliri barəqanseri exip hardi. ²⁴ Keyin uning hizmətkarlıri uni kəstləp əz ordisida əltürüwətti. ²⁵ Lekin Yəhuda zeminidikilər Amon padixahni kəstligənərninğ həmmisini əltürdi; andin yurt həlki uning ornida oqlı Yosiyani padixah kildi.

34

Həkkəniy padixah, Yosiyə səltənət qilidu

2Pad. 22:1-20

¹ Yosiyə padixah boləjanda səkkiz yaxta bolup, Yerusalemda ottuz bir yıl səltənət kildi. ² U Pərwərdigarning nəziridə durus boləjanni qilip, hər ixta atisi Dawutning yollirida yürüp, nə ongəja nə soləja qətnəp kətmidi. ³ Uning səltənətininğ səkkizinçı yili, u tehi güdək qeəjidila, atisi Dawutning Hudasini izləxkə baxlıdi; səltənətininğ on ikkinçı yilioja kəlgəndə Yəhuda bilən Yerusalemdiki «yukiri jaylar», axərah məbudliri, oyma butlar wə qıyuma butlarni yokitip, zeminni paki-zlaxka kirixti. ⁴ Həlk uning kəz aldidila «Baallar»ning qurbangahlırini qeqip taxlıdi; u qurbangahlarınğ üstigə egiz qilip orunlaxturulojan «kün tüwrükliri»larni kesip taxlıdi; u yənə Axərah məbudliri, oyma-qıyuma butlarni qeqip, uning topisini bu məbudlarəja qurbanliq sunəjanlarınğ kəbrilirigə qeqiwətti. □ ⁵ *But* kahinlirininğ ustihanlirini qurbangahlırininğ üstidə keydürüwətti; xundək qilip, u Yəhuda bilən Yerusalemnı pakizlıdi. ⁶ U Manassəh, Əfrayim, Ximeon hətta Naftaliəjə ularninğ hərkəysi xəhərliridə wə ətrapidiki harabilərdə xundək kildi; ⁷ U qurbangahlarınğ qeqip, axərah məbudliri wə oyma butlarni kokum-talkan kiliwətti, pütün Israildiki «kün tüwrükliri»ning həmmisini kesip taxlap, Yerusalemoja qaytti. □

□ 33:18 «Aldin kərgüqilərninğ hatiriliridə» — yaki «Hozayning hatiriliridə». □ 34:4 «kün tüwrükliri» — baxka bir tərijimi «kuyax buti» yaki kün «isriqgaqlar». □ 34:7 «kün tüwrükliri» — baxka bir tərijimi «kuyax buti» yaki kün «isriqgaqlar».

8 Uning səltəniti on səkkizinçi yili Yəhuda zeminini və muqəddəşanini pakizlap bolqandin keyin, Azaliyaning oqli Xafan, xəhər baxlıki Maaseyah və Yoahazning oqli təzkiriqi Yoahni Hudasi bolqan Pərwərdigarning əyini onglaxka əwətti. 9 Xuning bilən ular bax kahin Hilkıyaning aldiqə kelip, uningə Pərwərdigarning əyigə beoixlap əkəlgən pulni tapxurdi. Bu pulni əslidə dərwaziwən Lawiyar Manassəh, Əfraim və İsrailning kəldisidin, xuningdək Yəhuda və Binyamin zeminidikilər və Yerusalemdikilərdin yiqqanidi. □ 10 Ular Pərwərdigarning əyini onxaydiqan ixlarni nazarət qilouqi ixqilarə tapxurup bərdi. Bular həm pulni Pərwərdigarning əyini onxax və mustəhkəmləxkə ixligüqilərgə bərdi; 11 ular bolsa pulni Yəhuda padixahliri harabiləxtürgən əy-imarətlərgə lazimlik kesip-oyuloqan taxlarni və tüwrük-limlarəqə yəqəq setiwalixka yəqəqqlar bilən tamqilarəqə tapxurup bərdi. 12 Bu adəmlər sadəkətlik bilən ixlidi. Ularni baxquridiqan, nazarətkə məs'ul Lawiy Mərarining əwladliridin Jəhat bilən Obadiya, Kohətning əwladliridin Zəkəriya bilən Məxullam bər idi; bu Lawiyarning həmmisi hərhil sazlarqimu mahir idi; 13 ular yənə həmmallar və hərhil ixlar üstidiki nazarətkilərnə baxquratti; Lawiyardın pütüqilərmu, əməldarlaru, dərwaziwənlərmu bər idi.

14 Ular Pərwərdigar əyigə beoixlap əkəlgən pullarni elip qikidiqan qəqəda, Hilkıya kahin Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən bərgən Təwrat qanuni kitabini tepiwalidi. 15 Hilkıya katip Xafanoqə: — Mən Pərwərdigarning əyidə Təwrat-qanuni kitabini tepiwaldim, dedi. Xuni eytip, Hilkıya kitabni Xafanoqə bərdi. 16 Xafan uni padixahning yenioqə apardi və uningə: «Hizmətkarlıri tapxuruloqan ixlarni bolsa, həmmisini ada qiliwatidu. 17 Ular Pərwərdigar əyigə *beoixlanoqan* pullarni təküp, uni nazarətkilər və ixqilarning qolioqə tapxurup bərdi» dəp məlumat bərdi. □ 18 Xafan katip yənə padixahka: — Hilkıya kahin yənə manga bir oram kitab bərdi dəp uni padixah aldidə oqudi.

19 Wə xundək boldiki, padixah Təwrat qanunidiki sözlərnə anglap, öz kiyimlirini yirtti. 20 Padixah Hilkıya bilən Xafanning oqli Ahikamoqə, Mikahning oqli Abdon bilən Xafan katipka və padixahning hizmətkari Asayaqə buyrup: — 21 Berip mən üqün və İsrailda həm Yəhudada qalduruloqan həlk üqün bu tepiloqan kitabning sözliri toqrisida Pərwərdigardın yol soranglar. Qünki ata-bowilirimiz bu kitabta bərlək pütülgənlərgə əməl qilmay, Pərwərdigarning sözini tutmioqanlıki tūpəylidin, Pərwərdigarning bizgə təküliidiqan oqəziqi intayin dəhxətlik boldi, dedi. □ 22 Xuning bilən Hilkıya və padixah təyinligən kixilər ayal pəyoqəmbər Huldahning kexioqə bardı; Huldah Hasrahning nəwrisi, Tokihətning oqli kiyim-keqək begi Xallumning ayali idi; u əzi Yerusalem xəhirining ikkinqi məhəllisidə olturatti. Ular uning bilən bu ixlar toqruluk sözləxti. 23 U ularəqə mundək dedi: — İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundək dəydu: — «Silərnə əwətkən kixigə mundək dənglar: — 24 Pərwərdigar mundək dəydu: — Mana Mən Yəhudaning padixahı aldidə oquloqan bu kitabiki bərlək lənətlərnə əməlgə axurup, bu jayəqə və

□ 34:9 «Əfraim və İsrailning kəldisi» — Asuriyə imperiyəsi ximaliy padixahlık («İsrail»)tin əhəlining kəp qismini tutqun qilip elip kətkənidi; ayatə tiləqə elinoqan muxu həlk yurtta qalduruloqan İsrailar idi. □ 34:17 «pullarni təküp...» — yəki «kümüxni eritip,...» □ 34:21 «tepiwelinəqan kitab» — Təwratning kəysi qismi boluxi kerək? Padixahning inkasi, yəni keyinki hərəkətlirigə, bolupmu «yukiri jaylar»ni yökətiqəqə kərioqənda, «tepiwelinəqan kitab» qoqum bu ixni təkətləydiqan «Kənun xərhı»ni əz iqiğə aloqan.

bu yərdə turoquqilaroşa balayi'apət qūxürimən. ²⁵ Qünki ular Meni taxlap, baxka ilahlaroşa huxbuy yekip, kollirining həmmə ixliri bilən Mening aqqikimni kəltürdi. Uning üqün Mening kəhrim bu yərgə təkülidu, eşürülməydu.

²⁶ Ləkin silərni Pərwərdigardin yol sorioşili əwətkən Yəhüdaning padixahioşa bolsa, mundak dənglar: — Sən anglioşan səzlər toşrisida Israillning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — ²⁷ Qünki kənglünq yumxak bolup, Hudaning muxu jay wə uningda turoquqilarni əyibləp eytkən səzlrini anglioşiningda, Uning aldida özünqni təwən kilding, xuningdək özünqni xundak təwən kילוşiningda, kiyimliringni yirtip, Mening aldında yioşioşining üqün, Mənmü duayingni anglidim, dəydu Pərwərdigar. ²⁸ Mana, seni ata-bowiliring bilən yioşilixka, öz kəbrənggə aman-hatürjmlik iqidə berixka nesip kilmən; sening kəzliring Mən bu jay üstigə qūxüridoşan barlik külpəflərni kərməydu». Ular yenip berip, bu həwərnə padixahka yətküzdi.

²⁹ Padixah adəm əwətip, Yəhüda bilən Yerusalemning həmmə akşakallirini qakirtip kəldi. ³⁰ Padixah Pərwərdigarning əyigə qikti; barlik Yəhüdadiki ər kixilər wə Yerusalemda turuwatqanlarning həmmisi, kahinlar bilən Lawiyalar, xundakla barlik həlk, əng kioşkidin tartip qoşqioşiqə həmmisi uning bilən billə qikti. Andin Pərwərdigarning əyidə tēpiloşan əhdə kitabining həmmə səzlrini ularoşa oqup bərdi. □

³¹ Padixah öz ornida turup Pərwərdigarning aldida: — Pərwərdigaroşa əgixip pütün kəlbim wə pütkül jenim bilən Uning əmrlirini, həküm-guwahlikliri wə bəlgilimilirini tutup, uxbu kitabta pütülgən əhdigə əməl kilmən dəp özini əhdigə baqlidi. □ ³² Xuning bilən həlkning həmmisimu əhdə aldida turup uningəşa özini baqlidi.

U yənə Yerusalemda turuwatqanlarning həmmisini wə Binyamindiki həlknimu bu əhdə aldida turoşuzup uningəşa özini baqlatti. Xuning bilən Yerusalemda turuwatqanlar Hudaning, yəni ata-bowiliringning Hudasing əhdisi boyiqə ix kildioşan boldi. ³³ Yosiya Israillaroşa qaraxlik yurtlardin barlik yirginqlik nərsilərni qikirip taxlap, Israilda turuwatqanlarning həmmisini Pərwərdigar Hudasing hizmitigə kiridoşan kildi. *Yosiyaning* barlik künliridə həlk ata-bowiliringning Hudasi boləşan Pərwərdigarəşa əgixixtin həq yanmidi.

35

Yosiya «ətüp ketix həyti»ni ətüküzidu *2Pad. 23:21-23*

¹ Yosiya Pərwərdigarni seşinip ətüp ketix həyti Yerusalemda ətükzəmkəqi boldi; birinqi ayniq on tətinqi küni ular ətüp ketix həytiəşa ataloşan qozilarni soydi. ² Padixah kahinlarning wəzipilirini bəlgilidi, ularni Pərwərdigarning əyidiki hizmətni kixixka rişbətəndürdi. ³ U yənə pütkül Israil həlkigə əzlrini Pərwərdigarəşa atəp pak-mukəddəs boluxka təlim bərgüqi Lawiyalarəşa: — Silər mukəddəs əhdə sanduqini Israil padixahi Dawutning oşli Sulayman salduroşan əygə əkirip orunlaxturunglar; əmdi uni mürənglərdə kətürüp yürüş wəzipisi kəlmidi. Əmdi silər Hudayinglar Pərwərdigarning hizmitidə, xundakla

□ 34:30 «... ularəşa oqup bərdi» — ibraniy tilida: «... ularning kulakliriəşa oqup bərdi».

□ 34:31 «uxbu kitabta pütülgən əhdigə...» — ibraniy tilida «uxbu kitabta pütülgən əhdə səzlrigə...».

Uning həlki İsrailning hizmitidə bolunglar. ⁴ Xuning üçün jəmitinglar wə nəwət-guruppanglar boyiqə, İsrailning padixahı Dawutning yazoqini wə uning oqlı Sulaymanning yazoqiniqə asasen, özunglarni obdan təyyarlanglar. ⁵ Silər öz ata jəmətliringlarning nəwət-guruppa tərtipi boyiqə kərindaxliringlardin ibarət xu addiy həlk-pukralar jəmət-jəmətlirigə wəkil bolup, muqəddəsgahta turisilər; hər bir guruppida Lawiy jəmətidin birnəqqə adəm bolsun. ⁶ Silər ötüp ketix heytiqə ataloqan qozilarni soyusilər, özunglarni paklanglar, *İsraildiki* kərindaxliringlar üçün, yəni ularning Pərwərdigar Musaning wastisi bilən tapilioqan söz-kalamioqə bekinixi üçün, həmmə ixni təyyar qilinglar, dedi.

⁷ Yosiya xu yərdə hazır boləqan bərlək həlk-pukralarning ötüp ketix heytiqə atioqan qurbanliki bolsun dəp, jəmiy ottuz ming qoza wə oqlak, wə yənə üç ming buka hədiyə kildi; bu mallarning həmmisi padixahning melidin qikirilənanidi. ⁸ Uning əməldarlimu əz ihtiyarliki bilən həlkkə wə kahinlar bilən Lawiylaroqə qurbanliki meli «kətürmə hədiyə» kildi; Pərwərdigarning əyini baxkuroquqilardın Hilkəiya, Zəkəriya wə Yəhəyəlmu ikki ming altə yüz qoza-əqkə bilən üç yüz bukini kahinlaroqə ötüp ketix heytiqə atəp qurbanliki kiliş üçün hədiyə kiliş tapxurdi. ⁹ Lawiyarning yolbaxqiliri boləqan Konaniya wə uning kərindaxliridin Xemaya bilən Nətanəl, xundakla Haxabiya, Jəiyəl wə Yozabadmı bəx ming qoza bilən bəx yüz bukini Lawiyarning heytkə atəp qurbanliki kilişioqə «kətürmə hədiyə» kildi.

¹⁰ Xundak kiliş, ətildioqan wəzipilər orunlaxturup bolunəqandin keyin, padixahning tapilioqini boyiqə, kahinlar öz ornida turdi, Lawiyarmu əzlrining nəwət-guruppa tərtipi boyiqə turuxti. ¹¹ Lawiyar ötüp ketix heytiqə ataloqan qozilarni boşuzliidi; kahinlar ularning qolidin qanni elip kurbangahqə səpti wə xuning bilən bir waqıtta Lawiyar qurbanliki malning terisini soydi. ¹² Kəydürmə qurbanliqkə sunulidioqan mallarni bolsa, ular həlk-pukralarəqə wəkil boləqan jəmətlər boyiqə həlkkə bəlüp bərip, ularni Musaning kitabida yeziloqiniqə muwapik, Pərwərdigarəqə sunuxqə təyyarliidi. Sunulidioqan buqilarnimu xundak kildi. ¹³ Andin bəqlimə boyiqə ular ötüp ketix heytiqə ataloqan qoza-əqkilərnə otka kaqlap kawap kildi; baxqə qurbanliklardin qəloqan, yəni Hudaəqə ataloqan kisimlarni qazanda, dangqanda yaki dasta pixurup tezdin həlk-pukralarəqə üləxtürüp bərdi; ¹⁴ xuningdin keyin əzlrigə wə kahinlarəqə qurbanliklardin təyyarliidi, qünki kahinlar, yəni Hərunning əwladliri kəq kirqüqə kəydürmə qurbanliki kiliş wə maylarni kəydürüx bilən aldıraş bolup kətkənidi; xunga Lawiyar əzlrigə wə kahinlar boləqan Hərunning

□ 35:3 «U yənə pütkül İsrail həlkiqə əzlrini Pərwərdigarəqə atəp pak-muqəddəs boluxqə təlim bərgüqi Lawiyarəqə: — — baxqə ikki hil təjimişi: (1) «U yənə pütkül İsrailəqə təlim bəridioqan, əzlrini Pərwərdigarəqə atəp beqixlioqan Lawiyarəqə...»; (2) «U yənə pütkül İsrailəqə Pərwərdigarəqə has muqəddəs ixlar toqluluk təlim bəridioqan Lawiyarəqə...». «... Əmdi silər Hudayinglar Pərwərdigarning hizmitidə, xundakla uning həlki İsrailning hizmitidə bolunglar» — bu pütkül ayəttiki həwərgə kəriqənda: (1) məlum səwəbtin əhdə sanduqi əng muqəddəs jaydin yetkiwətilənanidi. Mumkinqiliki boləqan səwəbliri bolsa (a) Yosiya ibadəthanini paklaş üçün uni waqitlik yetkəp turəqan; (ə) məlum bir rəzil padixah butpərəslək məqsiti bilən uni u yərdin yetkiwətkənidi; (b) kahinlar butpərəslərnin rəzil niyətliridin koşdaq üçün uni yetkəp yoxurup qoyəqanidi; (p) kahinlar Yerusalemmi bulang-talang qilidioqan tajawuzqilarning qangqilidin kutuldurux üçün uni yetkəp yoxurup qoyəqanidi (məsilən, 12:9 wə 25:4). (2) bu ayətkə kəriqənda Lawiyarning (xundakla kahinlarning) əng muhim wə qong roli hazır (ibadəthanida Pərwərdigarning mədhiyə ixliridin baxqə) İsrailəqə təlim bərix kerək idi (30:22ni kərüng). İsrail sürgün boləqandin keyin Əzra bularning yaxhi bir ülqisi boləqanidi.

əwladlırişoimu qurbanlıqlardın gəx təyyarlap qoyuxti. ¹⁵ Nawa-nəşmiqilər, yəni Asafning əwladlıri Dawut, Asaf, Həman wə Dawut padixahning aldin kərgüqisi Yədutunning tapxuruqi boyıqə öz orunlırida turuxti; dərwaziwənlər hərəkaysisi öz dərwazisi aldida turdi; ularning ix ornidin ajrixining həjiti bolmıdi, qünki ularning kərındaxlıri boləlan Lawiylar qurbanlıqlardın təyyarlap qoyatti. ¹⁶ Xundaq kılıp, xu bir kün iqidə Yosıya padixahning tapxuruqi boyıqə, ətüp ketix həyti ətüküzülüp, Pərwərdigarning qurbangahıoşa kəydürmə qurbanlıqlar sunuluxi bilən Pərwərdigarəşa beşixlap ətüküzülgən ibadət toluk orunlandı. ¹⁷ Xu qəşdə hazır boləlan Israillər ətüp ketix həytini ətüküzüp boləlandın keyin, yəttə kün petir nan həytini ətüküzdı. ¹⁸ Samuil pəyoşəmbərning zamanidin buyan Israilda ətüp ketix həyti mundaq ətüküzülüp bəkmioşanıdi; Israil padixahlırining həqkaysisimu Yosıya, kahınlar, Lawiylar wə xu yərdə hazır boləlan Yəhudalar bilən Israillər wə Yerusalemda turuwatqanlar ətüküzgəndək mundaq ətüp ketix həyti ətüküzüp bəkmioşanıdi. ¹⁹ Bu kətimki ətüp ketix həyti Yosıyaning səltənıtining on səkkizinqi yili ətüküzüldi.

Yosıyaning səltəniti ahırlıxıdu

²⁰ Yosıya *mukəddəs* öyning həmmə ixini muxundaq tərtpkə selip boləqandın keyin, Misir padixahı Nəko Əfrat dəryasining boyidiki Kərkemix xəhıridə uruxka qıkti, Yosıya uning aldini toskili qıkti. ²¹ Nəko Yosıyaning aldışoşa əlqilərnı əwətip uningəşa: «I Yəhuda padixahı, özlırining mening bilən nemə karlıri bar? Būgün mən sili bilən uruxkili əməs, bəlki mening bilən urux kiliwatqan jəmət bilən uruxkili qıkkanmən; yənə kelip, Huda meni tez hujum kıl, dedi; Hudaning silini həlak kiliwətməsliki üqün, Uning ixışoşa kaxıla kilmisila, qünki U mening bilən billidur» dedi. ²² Ləkin Yosıya uning bilən kərxilixixtin yanmıdi, əksiqə özini niqəblap uningəşa jəng kıləjili qıkti; u Hudaning Nəkonıng wəstisi bilən eytkən gepigə kulək salmay, Məgiddo tüzlənglikigə kelip Nəko bilən tutuxti. ²³ Okyaqılar Yosıya padixahka oq etip uningəşa *təgküzdı*; padixah hizmətkarlırişoşa: — Mən eşir yarilandım, meni elip ketinglar, dedi. ²⁴ Uning hizmətkarlıri uni jəng hərwisidin yələp qıxürüp, uning ikkinqi jəng hərwişoşa yatquzup Yerusalemoşa elip mengiwıdi, u xu yərdə öldi. U ata-bowılırining kəbristanlıqışoşa dəpnə kılindi; barlık Yəhuda wə Yerusalemdikilər Yosıyaşoşa təziyə tutuxti. ²⁵ Yərimıya *pəyoşəmbər* Yosıya üqün mərsiyə okıdi; nəşmə-nawaqi ər-ayallarning həmmisi taki bğüngigə Yosıyanı tərıpləp mərsiyə okup kəlməktə; u ix Israilda bəlgilimigə aylandı. Mana bular «mərsiyələr» degən kitabka pütülgəndur. □ ²⁶ Yosıyaning qəloşan ixlıri, uning Pərwərdigarning Təwrat kitabıda yeziləşanlırişoşa əgəxkən yaxxi əməlliri, ²⁷ kıləşanlıri baxtin-ahırişoşa həmmisi «Yəhuda wə Israil padixahlırining Tarih-Təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

36

Yəhoahaz səltənət kılıdu 2Pad. 23:31-35

□ 35:25 «Yəməıya ... mərsiyə okıdi» — yaki «Yəməıya... mərsiyə yazdı».

¹ *Yəhuda* zeminidiki həlkə Yosiyaning oğlu *Yəhoahaz*ni tallap, *Yerusalem*da atisining ornioğa padixah kılıp tiklidi. ² *Yəhoahaz* təhtkə çikқан qeşida yigirmə üç yaxta idi; u *Yerusalem*da üç ay səltənət kildi. ³ *Misir* padixahı uni *Yerusalem*da padixahlıktin bikar kildi wə *Yəhuda* zeminiöğa bir yüz talant kümüx, bir talant altun jərimanə köydi. □ ⁴ *Andin Misir* padixahı *Yəhoahaz*ning ornioğa uning inisi *Eliakimni* *Yəhuda* bilən *Yerusalem* üstigə padixah kılıp, uning ismini *Yəhoakim*öğa özgərtti; andin *Nəko* inisi *Yəhoahaz*ni *Misiroğa* elip kətti.

Yəhoakim səltənət kılıdu

2Pad. 23:36-37; 24:1-7

⁵ *Yəhoakim* təhtkə çikқан qeşida yigirmə bəx yaxta bolup, u *Yerusalem*da on bir yıl səltənət kildi; u *Pərwərdigar* *Hudasining* nəziridə rəzil bolşanni kildi. ⁶ *Babil* padixahı *Nebokadnəsar* uningöğa hujum kıloli çikip, uni mis zənjir bilən başlap *Babilöğa* elip kətti. ⁷ *Nebokadnəsar* yənə *Pərwərdigar* əyidiki bir kışim əswab-buyumlarni *Babilöğa* apirip, əzining *Babildiki* buthanisioğa köydi. ⁸ *Yəhoakim*ning qaloğan ixliri, uning yirginlik ixliri, uningdiki əyiblər bolsa mana, «*İsrail* wə *Yəhuda* padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur. Uning oğlu *Yəhoakin* uning ornioğa padixah boldi.

Yəhoakin səltənət kılıdu

2Pad. 24:8-17

⁹ *Yəhoakin* təhtkə çikқан qeşida on səkkiz yaxta bolup, u *Yerusalem*da üç ay on kün səltənət kildi; u *Pərwərdigarning* nəziridə rəzil bolşanni kildi. □ ¹⁰ *Yengi* yıl ötkəndə, *Nebokadnəsar* adəm əwətip *Yəhoakinni* *Pərwərdigar* əyidiki esil buyumlar bilən birliktə *Babilöğa* əkəldürüp, *Yəhoakin*ning taşisi *Zədəkiyani* *Yəhuda* wə *Yerusalem* üstigə padixah kılıp tiklidi.□

Zədəkiya səltənət kılıdu

2Pad. 24:18-20; 25:1-12; Yər. 52:1-30

¹¹ *Zədəkiya* təhtkə çikқан qeşida yigirmə bir yaxta bolup, *Yerusalem*da on bir yıl səltənət kildi; ¹² u *Pərwərdigarning* nəziridə rəzil bolşanni kildi; *Yərəmiya* pəyoşəmbər uningöğa *Pərwərdigarning* səzlrini yətküzgən bolsimu, u *Yərəmiyaning* aldidə əzini təwən kilmidi; ¹³ u əzini *Hudaning* namida *beğinix* kəsimini iğküzgən *Nebokadnəsar*din yüz eridi; boynini kəttik kılıp, *İsrailning* *Hudasi* *Pərwərdigaröğa* towa kılıp yenixkə kənglini jaşil kildi. ¹⁴ Uning üstigə, kaşinlarning barliq baxliri bilən həlkəning həmmisi yat əlliklərninğ həmmə yirginlik ixlirini dorap, asiylıklarini axurdi; ular *Pərwərdigar* *Yerusalem*da *Əzigə* atap muqəddəs kiloğan əyni buləşiwətti.

¹⁵ Ularning ata-bowilirining *Hudasi* bolşan *Pərwərdigar* *Əz* həlkigə wə turaluşioğa iqini aşıritkəçkə, tang səhərdə ornidin turup əlqilirini əwətip ularni izqil aqaşlandurup turdi. □ ¹⁶ *Birak* ular *Hudaning* əlqilirini mazak kılıp, səz-kalamlrini mənsitməytti, pəyoşəmbərlirini

□ **36:3** «**bir yüz talant kümüx**» — 100 talant kümüx bəlkim 3400 kilogram, bir talant altun 34 kilogram boluxi mumkin. □ **36:9** «**on səkkiz yaxta**» — bəzi kona keşürmilərdə «səkkiz yaxta» deyilidu. □ **36:10** «**Yəhoakinning taşisi**» — ibraniy tilida «Yəhoakinning kərinixi».

□ **36:15** «**Pərwərdigar tang səhərdə ornidin turup... əwətip...**» — *Hudaning* ularni baldur wə kəp kətim aqaşlanduroşanliqini bildüridu.

zanglik qilatti; ahir berip Pərwərdigarning kəhri ərlep, qutkuzqılı bolmaydıqan dərijidə həlkining üstigə qüxti.□

Babillar Yerusalemnı wəyran kılıdu

¹⁷ Pərwərdigar xuning bilən kaldıylərnıng padıxahını ularoşa hujuməşa seliwidi, padıxah ularning mukəddəs öyidə yaxlırını kılıqlidi; kiz-yigitlər, kərılar, bexi akəroşanlarəşa heq iq əşritip olturmay, həmmını ɵltürüwətti; *Huda* bularning həmmısını *Kaldıyə* padıxahınıng kəlioşa tapxurdi. ¹⁸ Kaldıyə padıxahı Hudaning öyidiki qong-kıqıq deməy, barlık qaqa-buyumlarnı, xundakla Pərwərdigar öyidiki həzinilərnı, xuningdək padıxahıng wə əməldərlirining həzinilirini koymay, Babiləşa elip kətti. ¹⁹ Kaldıylər Hudaning öyini köydürüwətti, Yerusalemnıng sepilini qekıwətti, xəhərdiki həmmə orda-kəroşanlarəşa ot koyup köydürüp, Yerusalemdiki barlık kimmətlik qaqa-buyumlarnı qekıp kukum-talkan kildi. ²⁰ Kılıqtın aman kəloşanlarning həmmısını *Kaldıyə padıxahı* Babiləşa tutqun kılıp əkətti; ular takı Pars padıxahlıkınıng səltənıtkıqə Babil padıxahı wə əwladlırınıng kullukıda bolup turdi. ²¹ Bularning həmmısı Pərwərdigarning Yərəmiyanıng wastısı bilən *aldin* eytkan *agah* səzi ixka axurulux üqün boldi. Xuning bilən zemin özıgə tegıxlik xəbat künlirıgə muyəssər boldi; qünki zemin yətmix yil toxquqə harabilıktə turup «xəbat tutup» dəm elip rahətləndi.□ ■

Əzra 1:1-3; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2 ²² Pars padıxahı Qurəxning birinqi yili, Pərwərdigarning Yərəmiyanıng əqzi arkilik eytkan səzi əməlgə axurulup, Pərwərdigarning Pars padıxahı Qurəxning rohını kəzoşıxi bilən pütün padıxahlıkı təwəsıdə u mundak bir jakarnamə qıqardı, xundakla uni yazma kılıp püküp: — ²³ «Pars padıxahı Qurəx mundak dəydu: — Asmanlarning Hudası boləşan Pərwərdigar yər yüzidiki barlık padıxahlıklarning ıgidarqılıkını manga bərdi; U xundakla meni Yəhuda zeminioşa jaylaxkan Yerusalemdə Əzıgə bir öy selıxka buyrudi. Xuning üqün aranglarda Hudaning həlki boləşan hərəkaysınglarəşa bolsa, unıng Hudası Pərwərdigar unıng bilən billə boləşay, u xu yərgə qıksun!» dedi.

□ 36:16 «qutkuzqılı bolmaydıqan dərijidə» — ıbranıy tilıda «dawalıqəsız dərijidə».

□ 36:21 «Pərwərdigarning Yərəmiyanıng wastısı bilən eytkan səzi.» — kərsitilgən bu səz «Yər.» 25:11, 29:10 katarlık ayətlərdə tepilidu. «zemin «xəbat tutup» dəm aldi» — intayın həjwiyy gəptur. Əslidə Musa pəyoşambərgə tapxuruloşan Təwrat kanunı boyıqə («Law.» 25:4) zemin hər yəttinqi yilıda bir yil («xəbat yili»da) dəm elixi kerək idi — demək, unıngda heq terikqilik kılıxka bolmaytti. Əməliyəttə İsrailər zeminni ıgilıgəndin tartıp Yərəmiya pəyoşambərnıng dəwrigıqə boləşan 490 yilda zemin heq «dəm aləşan» əməs idi. Xunga zeminning həlktin alıdıqan 70 yillik aramlıq kəerzi bar idi; həlk Babilıda 70 yil sürgün boləşanda zemin ularđın, xundakla ularning rəzilıkkidin «dəm aldi». Bu temıda yənə «Yərəmiya»dıki «koşumqə səz»imızni kərüng. ■ 36:21 *Əzra 1:1-3; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2*

Əzra

Padixah Korəxning Pərwərdigar üçün ibadəthana selixka yarlık qüxürüxi

2Tar. 36:22,23; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2

1 Pars padixahi Korəxning birinçi yili, Pərwərdigarning Yərəmiyaning aozji arkilik eytkən sözi əməlgə axurulup, Pərwərdigarning Pars padixahi Korəxning rohini qozoxi bilən pütün padixahlıki təwəsidə u mundaq bir jakarnamə qıqardi, xundaqla uni yazma kilip püküp: —

2 «Pars padixahi Korəx mundaq dəydu: — Asmanlarning Hudasi Pərwərdigar yər yuzidiki barlık padixahlıqlarning igidarqılıkini manga bərdi; u xundaqla meni Yəhuda zeminiə qajlaxqan Yerusalemda Özigə bir öy selixka buyrudi. □ 3 Xuning üçün aranglarda Hudaning həlki boləjanlardin hərəkaysinglarə qə bolsa, uning Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə boləqay, u Yəhuda zemindiki Yerusalemə qıqsun, Israilning Hudasi Pərwərdigarning öyini salsun! U bolsa Hudadur, makani Yerusalemdidur! 4 Sürğünlüktə qəloqan həlk kəyərəldə makan-laxqan bolsa, u Yerusalemə qıqsun; xu yərdiki adəmlər ularə qə altun, kümüş, mal-mülük, qarpaylarni təminləp yərdəm bərsun wə xuningdək Yerusalemda qajlaxqan Hudaning xu öyi üçün halis hədiyələrni təkdim kilsun» — dedi.□

Qaytixka təyyarlinix

5 Xuning bilən Yəhuda wə Binyamindiki kəbilə baxlıqliri, kahınlar, Lawiyalar, xundaqla Huda tərpidin rohi qozqitiləqan barlık həlk orun-liridin kəpup Yerusalemdiki Pərwərdigarning öyini yengiwaxtin selixka berixka təyyarlandi. 6 Ətraptiki kixilərninğ həmmisi kümüş qəqa-kuqa, altun, mal-mülük, qarpaylar wə kimmət bahalıq buyumlar bilən ularni kəllap kuwwətliidi, buningdin baxka sunulidiəqan hərhil ihtiyariy hədiyə-kurbanlık süpitidə hərhil sowəqatlarni təkdim kildi. 7 Padixah Korəx Pərwərdigarning öyidiki qəqa-kuqilirinimu, yəni ilgiri Nebokədnəsar Yerusalemdin əkilip öz ilahining buthanisiə qəyup kəyoqan qəqa-kuqilarnimu elip qikti. □ 8 Pars padixahi Korəx həzinə begi Mitrədatni buyrup bu qəqa-kuqilarni aldurup qikti; Mitrədat xularni Yəhudaning əmiri Xəxbazarə qə sani boyiqə sanəp tapxurup bərdi. 9 Qəqa-kuqilarning sani mundaq: — altun das ottuz, kümüş das ming, piqə qigirmə tokkuz, □ 10 altun piyalə ottuz, bir-birigə ohxax boləqan kümüş piyalə tət yuz on; baxka qəqa-kuqilar bir ming. □ 11 Barlık altun-kümüş qəqa-kuqa, bəx ming tət yuz. Sürğün kilinəqan həlk Babilin Yerusalemə elip kelingən qə qəda, Xəxbazar bu qəqa-kuqilarning həmmisini elip kəlgənidi.

□ 1:2 «Yəhuda zemini» — keyinki waqitlarda «Yəhudiya» deyilidu. □ 1:4 «kəloqan həlk» — imperiyədə tirik kəloqan Yəhudiylə həlki. □ 1:7 «ilgiri Nebokədnəsar Yerusalemdin əkilip öz ilahining buthanisiə qəyup kəyoqan qəqa-kuqilar» — bu wəqə «2Tar.» 36:7də təswirlinidu.

□ 1:7 2Pad. 24:13; 2Tar. 36:7 □ 1:8 Əzra 5:14 □ 1:9 «altun das» — yaqi «altun pətnus». □ 1:10 «bir-birigə ohxax boləqan kümüş piyalə tət yuz on» — yaqi «süpiti təwənək kümüş piyalə tət yuz on» yaqi «ikkinçi birhil kümüş iyalə tət yuz on» yaqi «kümüş piyalə ikki ming tət yuz on». Baxqıqə təjrimilərmu uqrixi mumkin.

2

Birinçi qetim qaytқан Yəhudalar •••• «Nəh.» 7:6-73ni kərüng

¹ Təwəndikilər Nebokədnəsar tərīpidin Babilə qəyrgün qilinə qan Yəhudiyə əlksidiklərdin, ularning əwladliri qayıp kelip, Yerusalemlə wə Yəhudiyəgə qıqıp, hər biri öz xəhirlirigə kətkənlər: —

² — ular Zərubbabəl, Yəxua, Nəhəmiya, Seraya, Rəilaya, Mordikay, Bilxan, Mispar, Bigway, Rəhum wə Baanaqlar bilən billə qayıp kəldi. Əm di İsrail həlqining iqidiki ərkəklərnin sani təwəndikiqə: —□

³ Paroxning əwladliri ikki ming bir yüz yətmix ikki kixi; ⁴ Xəfatıyaning əwladliri üç yüz yətmix ikki kixi; ⁵ Arahning əwladliri yəttə yüz yətmix bəx kixi; ⁶ Paqat-Moabning əwladliri, yəni Yəxua bilən Yoabning əwladliri ikki ming səkkiz yüz on ikki kixi; ⁷ Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ⁸ Zattuning əwladliri tokkuz yüz qirik bəx kixi; ⁹ Zakkayning əwladliri yəttə yüz atmix kixi; ¹⁰ Banining əwladliri altə yüz qirik ikki kixi; ¹¹ Bibayning əwladliri altə yüz yigirmə üç kixi; ¹² Azgadning əwladliri bir ming ikki yüz yigirmə ikki kixi; ¹³ Adonikamning əwladliri altə yüz atmix altə kixi; ¹⁴ Bigwayning əwladliri ikki ming əllik altə kixi; ¹⁵ Adinning əwladliri tət yüz əllik tət kixi; ¹⁶ Həzəkiyaning jəmətidin bolə qan Aterning əwladliri tokşan səkkiz kixi; ¹⁷ Bizayning əwladliri üç yüz yigirmə üç kixi; ¹⁸ Yoraqning əwladliri bir yüz on ikki kixi; ¹⁹ Haxumning əwladliri ikki yüz yigirmə üç kixi; ²⁰ Gibbarning əwladliri tokşan bəx kixi; ²¹ Bəyt-Ləhəmliklər bir yüz yigirmə üç kixi; ²² Nitofalıklar əllik altə kixi; ²³ Anatotluqlar bir yüz yigirmə səkkiz kixi; ²⁴ Azmawətlilər qirik ikki kixi; ²⁵ Kiriya-Arimliqlar, Kəfirahliqlar wə Bəərotluqlar bolup jəmiy yəttə yüz qirik üç kixi; □ ²⁶ Ramaqliqlar bilən Gebalilər jəmiy altə yüz yigirmə bir kixi; ²⁷ Mikmaxliqlar bir yüz yigirmə ikki kixi; ²⁸ Bəyt-Əlliklər bilən ayililər jəmiy ikki yüz yigirmə üç kixi; ²⁹ Nebolilər əllik ikki kixi; ³⁰ Magbixning əwladliri bir yüz əllik altə kixi; ³¹ İkinqı bir Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ³² Hərimning əwladliri üç yüz yigirmə kixi; ³³ Lod, Hədid wə Ononing əwladliri jəmiy yəttə yüz yigirmə bəx kixi; □ ³⁴ Yeriholulqlar üç yüz qirik bəx kixi; ³⁵ Sinaqning əwladliri üç ming altə yüz ottuz kixi.

Qayıp kəlqən kaqınlar wə Lawiylar

³⁶ Kaqınların sani təwəndikiqə: — Yəxua jəmətidiki Yədayaning əwladliri tokkuz yüz yətmix üç kixi; ³⁷ İmmərnin əwladliri bir ming əllik ikki kixi; ³⁸ Paxhurnin əwladliri bir ming ikki yüz qirik yəttə kixi; ³⁹ Hərimning əwladliri bir ming on yəttə kixi.

⁴⁰ Lawiyların sani təwəndikiqə: — Hodawıyaning əwladliridin, yəni Yəxua bilən Kadmiyalning əwladliri yətmix tət kixi; ⁴¹ Oqəzəlkəxlərdin: — Asafning əwladliri bir yüz yigirmə səkkiz kixi.

⁴² Dərwəziwənlərnin nəslidin: — Xallumning əwladliri, Aterning əwladliri, Talmonning əwladliri, Akkubning əwladliri, Hatitaning əwladliri bilən Xobayning əwladliri jəmiy bir yüz ottuz tokkuz kixi.

□ **2:2 «Seraya»** — yaki «Saraya». □ **2:25 «Kiriya-Arimliqlar»** — yaki «Kiriya-Yərimliqlar».

□ **2:33 «Lod, Hədid wə Ononing əwladliri...»** — yaki «Lodliqlar, Hədidliqlar wə Onolulqlar...».

Qaytip kəlgən muqəddəs jay wə xah jəmətidiki hizmətkarlar

⁴³ İbadəthana hizmətkarliri təwəndikiqə: — Zihaning əwladliri, Hafufaning əwladliri, Tabbəotning əwladliri, □ ⁴⁴ Kiroşning əwladliri, Siyahaning əwladliri, Padonning əwladliri, ⁴⁵ Libanaḥning əwladliri, Hağabahning əwladliri, Akkubning əwladliri, ⁴⁶ Hağabning əwladliri, Xamlayning əwladliri, Ḥananning əwladliri, □ ⁴⁷ Giddəlning əwladliri, Gaḥarning əwladliri, Reayahning əwladliri, ⁴⁸ Rəzinning əwladliri, Nikodaning əwladliri, Gazzamning əwladliri, ⁴⁹ Uzzaning əwladliri, Pasiyaning əwladliri, Bisayning əwladliri, ⁵⁰ Asnaḥning əwladliri, Məunimning əwladliri, Nəfussimning əwladliri, ⁵¹ Bəkbukning əwladliri, Hakufaning əwladliri, Harhurning əwladliri, ⁵² Bazlutning əwladliri, Məḥidaning əwladliri, Harxaning əwladliri, ⁵³ Barkosning əwladliri, Siseraning əwladliri, Temahning əwladliri, ⁵⁴ Nəziyaning əwladliri bilən Hatifaning əwladliri.

⁵⁵ Sulaymanning hizmətkarlırining əwladlırining sani təwəndikiqə: — Sotayning əwladliri, Sofərətning əwladliri, Pirudaning əwladliri, ⁵⁶ Yaalaḥning əwladliri, Darkonning əwladliri, Giddəlning əwladliri, ⁵⁷ Xəfətiyaning əwladliri, Hattilning əwladliri, Pəkərət-Ḥəzzibaimning əwladliri bilən amining əwladliri.

⁵⁸ İbadəthana hizmətkarliri wə Sulaymanning hizmətkari boləjanlarning əwladliri jəmiy üç yüz tokşan ikki kixi.

Kelip qixixi naenik kixilər ••• «Nəḥ.» 7:61-65ni kərüŋ

⁵⁹ Təwəndiki kixilər Təl-Melaḥ, Təl-Harxa, Kerub, Addan wə Immərdin kəlgən bolsimu, ləkin ular əzlırining ata jəmətining yaki nəşəbining İsrail adimi ikanlikini ispatlap bərləmididi. ⁶⁰ Bular Delayaning əwladliri, Tobiyaning əwladliri wə Nikodaning əwladliri bolup, jəmiy altə yüz əllik ikki kixi; ⁶¹ kaḥınlarning əwladliri iqidə Habayaning əwladliri, Kozning əwladliri bilən Barzillayning əwladliri bar idi; Barzillay Gileadlik Barzillayning bir kızini aləqaqqa ularning eti bilən ataləjanidi. □

⁶² Bular jəmətining nəşəbnəmisini izdəp tapalmıdidi; xunga ular «napak» hesablinip kaḥinlikdən qalduruldi. ⁶³ Waliy ularəqə: — Urim wə tummimni kətürgüqi kaḥin arimızda hizməttə boləuqə «əng muqəddəs yiməklilər»gə eojiz təgküzməysilər, dedi. □

Qaytip kəlgüqiləarning omumiy sani ••• «Nəḥ.» 7:66-69ni kərüŋ

⁶⁴ Pütün jəmət jəmiy kırık ikki miŋ üç yüz atmiş kixi; ⁶⁵ buningdin baxqa ularning yənə yəttə miŋ üç yüz ottuz yəttə küldədiki bar idi; yənə ikki yüz ər-ayal oşəzəlqisi bar idi. ⁶⁶ Ularning yəttə yüz ottuz altə eti,

□ **2:43 «İbadəthana hizmətkarliri»** — ibraniy tilida «Nətinylar». Mənisə bəlkim «bəşixlanəjanlar». Ularning əjdədliri bəlkim «Gibeonluqlar» idi. «Yəxua» 9:27ni wə «1Tar.» 9:2ni kərüŋ. □ **2:46 «Xamlay»** — yaki «Xalmay». □ **2:61 «Kozning əwladliri»** — yaki «Ḥakkozning əwladliri». □ **2:63 «Waliy»** — ibraniy tilidiki «Tırxata» əslidə Pars tili bolup, mənisə bəlkim «janabliri». «urim wə tummim» — aləhdə birhil taxlar. U kaḥin kiygən «əfod»ning yanqukıda (koxənda) turidu. Bu taxlar arkişik İsrail həlki Hudadin yol sorisə bolattı. «Mis.» 28:28-30ni kərüŋ. «Urim wə tummimni kətürgüqi kaḥin arimızda hizməttə boləuqə» — mənisə bəlkim: (1) urim wə tummim Babilda sürgün boləjan waqtida yoqap kətkən boluxi mumkin; (2) tepiləjini bilən ularəqə təbir bərip mənisini qüxəndüridəjan kaḥin təhi qıqmıdi.

ikki yüz kırık bəx keçiri, ⁶⁷ töt yüz ottuz bəx tögisi və altə ming yəttə yüz yigirmə exiki bar idi.

Mukəddəs əy üçün təqdim qılinoqan mal-mülüklər ••• «Nəş.» 73-70:7nimu körüŋ

⁶⁸ Jəmət kattıwaxlıridin bəziliri Yerusalemoğa və Pərwərdigarning əyigə kəlgən qaoqda, Hudaning xu əyi əsli orniqə yengiwaxtin selinixi üçün qin kənglidin sowoqatlarıni təqdim kildi. ⁶⁹ Ular əzlrining qurbioğa qarap quruluş həzinisigə atmix bir ming darik altun, bəx ming mina kümüx və yüz qur kaqin toni təqdim kildi. □ ⁷⁰ Xuningdin keyin kaqinlar, Lawiylar və bir qisim həlk qoxulup, oşəzəlkəxlər, dərwaziwənlər, ibadəthana hizmətkarlıri öz xəhərlirigə imkanlaxti; qaloqan Israil həlkining həmmisi öz xəhərlirigə imkanlaxti.□

3

Kurbangahning yengiwaxtin selinixi

¹ Israil həlki hərqaysisi öz xəhərliridə imkanlaxkanıdi; yəttinqi ayoğa kəlgəndə, həlk bir adəmdək bolup Yerusalemoğa yioqildi. ² Yozadakning oqlı Yəxua bilən uning kaqin kərindaxlıri, Xəaltəlning oqlı Zərubbəbəl və uning kərindaxlırining həmmisi orunlıridin qopup, Hudaning adimi Musa pütəkən qanun kitabida pütülginidək Pərwərdigarğa köydürmə qurbanlıq sunux üçün Israilning Hudasing qurbangahni selixka kirixti.

■ ³ Gərqə ular xu yərlik həlklərdin qorqsimu, lekin kurbangahni əslidiki ulı üstigə selip, uningda Pərwərdigarğa atap ətigənlik və kəqlik köydürmə qurbanlıq ötküzüxkə kirixti. ■ ⁴ Ular yənə *mukəddəs qanunda* pütülgini boyiqə «kəpilər həyti»ni ötküzüp, hər küni bəlgiləngən tələpkə muwapıq san boyiqə künlük köydürmə qurbanlıqni sunuxatti. ■

⁵ Xuningdin keyin ular yənə hər künlük köydürmə qurbanlıqlar, yengi ay qurbanlıqı və Pərwərdigarning barlıq mukəddəs dəp bəkitilgən həytiliri üçün təqdim qılinoqan köydürmə qurbanlıqlarıni, xuningdək hər bir kixining kənglidin Pərwərdigarğa atap sunidoqan ihtiyariy qurbanlıqlirini sunup turatti. ■ ⁶ Xundak kilip ular yəttinqi ayning birinqi künidin baxlap, köydürmə qurbanlıqlarıni Pərwərdigarğa atap sunuxka baxlıdi; lekin Pərwərdigarning əyining ulı tehi selinmidi. ⁷ Ular taxıqlar bilən yaqoqqılaraqə pul tapxurdi və xundakla Pars padıxaqı Qorəxning ijaziti bilən Zidonluqlar bilən Turluqlaraqə kedir yaqoqini

□ **2:69 «darik»** — (yaki «drahma») — muxu yərdə u Pars imperiyəsidi birhil altun tənggə; muxu yərdə bularning jəmiy qimmi bəlkim 400-500 gram altun idi; «mina» birhil kümüx tənggə, 60 xəkəlgə yaki «talant»tin atmixtin birigə barawər idi. Muxu yərdə kümüxning jəmiy eoqirliki bəlkim 1800-2700 kilogramqə idi. □ **2:70 «Xuningdin keyin kaqinlar, Lawiylar... Ibadəthana hizmətkarlıri öz xəhərlirigə imkanlaxti; qaloqan Israil ... öz xəhərlirigə imkanlaxti»** — bu ayətning mənisi bəlkim: (1) Kaqinlar, Lawiylar qatarlıqlar əzigə yengiwaxtin təksim qılinoqan xəhərliridə imkan tutti, yaki Yerusalemdiki hizməttə bolux üçün yerusalemə yeqin boləqan, xundakla ularoğa təksim qılinoqan xəhərlərdə imkanlaxti; (2) Lawiylardin baxka Israillar, yəni on ikki qəbilidin kaytip kəlgənlər **əslidə** əzigə has xəhərlirigə imkanlaxti yaki yengiwaxtin ularoğa təksim qılinoqan xəhərlərdə imkanlaxti. Kəp xəhər-yezilar wəyran boləqəqka, yaki yat əllərnin igidarlıqı astida boləqəqka, bəlkim hərhil imkanıyət təng boluxi mumkin idi. ■ **3:2** Qan. 12:5, 6 ■ **3:3** Qəl. 28:3 ■ **3:4** Law. 23:34; Qəl. 29:12

■ **3:5** Qəl. 28:11-15; Nəş. 10:34

Liwandin *Ottura* dengiz arkilik Yoppaşa əkəldürüx üqün ularşa yimək-ıqmək wə zəytun meyini təminlidi.

Mukəddəs ibadəthanining yengiwaxtin selinixi

8 Jamaət Yerusalemdiki Hudaning öyigə kəlgəndin keyin ikkinqi yili ikkinqi ayda Xealtiyəlning oqli Zərubbabəl, Yozadakning oqli Yəxua wə ularning kahin wə Lawiy kerindaxlirining kəldisi, xuningdək sürgünlüktin kaytip Yerusaleməşə kəlgənlərninğ həmmisi kuruluxta ix baxlıdi; ular yənə yigirmə yaxtin axқан Lawiylarni Pərwərdigarning öyini selix kuruluxışə nazarətqilikkə kəydi. 9 Yəxua wə uning oqulliri həm kerindaxliri, Kadmiyə bilən uning oqulliri, yəni Yəhüdaning əwladliri Hudaning öyidə ixləydişən ixqilarni nazarət qilixkə bir niyəttə atlandı; Hənadadning oqulliri, ularning oqullirimu wə kerindax Lawiylar ularşa yərdəmləxti. □

10 Tamqilar Pərwərdigarning öyigə ul salidişən qəşdə kahinlar has kiyimlirini kiyip, kanaylirini qelip, Asafning əwladliri bolşən Lawiylar jəngjang qelip, həmmisi qatar-qatar səp bolup turəşuldi; ular Dawut bəlgiligən kərsətmilər boyiqə Pərwərdigarşa Həmdusana oquxti. 11 Ular Pərwərdigarşa atap əzara: — «Pərwərdigar meħribandur, uning Israilşa bolşən meħir-muħəbbiti mənğgülıktur» dəp həmdusana wə rəhmət-təxəkkür eytixti. Bu qəşdə Pərwərdigarning öyining uli selinip boləşəqkə, halayik Pərwərdigarni mədhıyiləp towlap təntənə qilixti. ■

12 Ləkin kahinlardin, Lawiylardin wə jəmət baxlikliridin nuroşunliri, yəni əslidə ilğiriki öyni kərgən nuroşun kəri adəmlər kəz aldida selinşən bu öyning ulişə qarap, ün selip yioşlap ketixti; nuroşun baxkə kixilər huxal bolup təntənə kilip towłaxti; □ 13 wə həlk hətta kimlərninğ təntənə kilixiwatқанlıkı bilən kimlərninğ yioşlawatқанlıkını ayriwalalmay kəldi; qünki jamaət təntənə kilip qattik towłixatti; wə bu awaz yirək-yirəkłarşa anğlinatti.

4

Öyni yengiwaxtin selixning toşkunluqkə uqrixı

1 Yəhüda wə Binyamindiki rəķiblər sürgünlüktin kaytip kəlgənlər Israilning Hudasi Pərwərdigarşa atap öyni yengiwaxtin salmaqçikən, degən gəpni anğlap, 2 Zərubbabəl wə jəmət baxlikliri bilən kərişüp: — Biz silər bilən billə salayli; qünki bizmu silərgə ohxaxla silərninğ Hudayinglarni izləp, bizni bu yərgə əkəlgən Asuriyə padixahı Esar-Haddonning künliridin tartip uningşa qurbanlık sunup keliwatimiz, deyixti. ■

3 Ləkin Zərubbabəl, Yəxua bilən Israilning baxkə jəmət baxlikliri ularşa: — Hudayimizşə öy selixta silərninğ biz bilən heqқandak aləqənglar yok; bəłki Pars padixahı Korəx bizgə buyruşəndək, pəket biz özimizlə Israilning Hudasi bolşən Pərwərdigarşa öy salimiz, deyixti. ■

□ 3:9 «Yəhüdaning əwladliri» — «Yəhüda» muxu yərdə bəłkim «Hodawiya» degən isimning warianti boluxı mumkin (2:40ni kərişün). «bir niyəttə atlandı» — ibraniy tilida: «bir adəmdək bolup ornidin turdi». ■ 3:11 Zəb. 136 □ 3:12 «öyni kərgən nuroşun kəri adəmlər ... ün selip yioşlap ketixti» — bəzilərninğ yioşlıxi huxallıktin boldi; bəzilərninğ «Bu öy əslidiki oydək həywətlik bolmaydişən boldi» dəp oylap həsrət-qayışudin boldi («Həg.» 2:3ni kərişün). ■ 4:2 2Pad. 17:29-41 ■ 4:3 Əzra 1:1, 2, 3

4 Xuningdin keyin xu yərdiki ahalə Yəhüdalarning qolını ajiz kılıp, ularning quruluş kılıxioğa kaxıla tuoqdurup turdi. 5 Ular yənə Pars padixahı Qorəxning barlıq künliridin taki Pars padixahı Darius təhtkə olturoqan waqitkiqə, daim məslihətqilərnı setiwelip, Yəhüdalar bilən kərixip, quruluş nixanını buzuxqa urunup turdi. □

Rəqiblərnıng Yəhüdalar üstidin ərz kılıxi

6 Aħaxwerox təhtkə qıqқан dəslepki waqıtlarda ular uningoga Yəhüdiyə wə Yerusalem ahalisi üstidin bir ərznamə yazdı. □ 7 Xuningdək Artahxaxta künlridə Bixlam, Mitridat, Tabəəl wə ularning qaloqan xeriklirimu Pars padixahı Artahxaxtağa aramiy tilida bir ərz hetini yazdı; hət aramiy tilidin tərjimə kılındı. □

8 Waliy Rəhum bilən diwan begi Ximxay padixah Artahxaxtağa Yerusalem üstidin təwəndikidək ərznamə yazdı: — □

9 «Məzkur məktupni yazoqanlardın, waliy Rəhum, katip begi Ximxay wə ularning baxqa həmrəhliri boloqan soraqqılar, mupəttixlər, mənsəpdarlar, katiplar, arkiwiliklər, Babilliklər, Xuxanliklər, yəni Elamiylar □ 10 wə uluq janabiy Osnappar Samariyə xəhirigə wə Əfrat dəryaning muxu təripidiki baxqa yərlərgə orunlaxturoqan ahalimu bar □ 11 (mana bu ularning padixahqa yazoqan hetining köçürülmisi) — əzlrining dəryaning muxu təripidiki hizmətkarlıridin padixah aliliri Artahxaxtağa salam! 12 Padixah aliyirigə məlum bolsunki, əzlrı tərəptin biz tərəpkə kəlgən Yəhüdiylar Yerusalemoğa kelixti; ular axu asi yə sesik xəhərnı quruwatidu, ulını yasap püttürdi, sepilni yasap qıkti wə sepilning ullirini bir-birigə ulap yasawatidu. □ 13 Əmdi uluq padixah aliyirigə

□ 4:5 «**Pars padixahı Darius**» — miladiyədin ilgiriki 522-486-yıllarda Pars təhtigə olturoqan.

□ 4:6 «**Aħaxwerox**» — bəzi alimlar Pars imperatori boloqan muxu «Aħaxwerox»ni «Ksərkxis I» ning əzi xu (miladiyədin ilgiriki 486-464-yıllar), dəp qaraydu. Biraq ispat barkı, «Aħaxwerox» yaki «Ksərkxis» degən sөz əslidə isim əməs, bəlkı Pars imperatorining omumi y bir unwani idi. Xunga biz «Aħaxwerox» dəp ataloqan padixahni Kambisis (miladiyədin ilgiriki 529-521-yıllar), dəp qaraymız. □ 4:7 «**Artahxaxta**» — «Artahxaxta» bilən «Artaksərkxis» bir adəmnıng nami bolup, tarihta u «Artaksərkxis» degən (grekqə) ismi bilən tonuloqan. Bu padixah Kambisis wə Darius Histaspis (miladiyədin ilgiriki 522-486-yıllar) arilikidə ötkən bolsa kerək. Xunga u: (1) Kambisisni əltürüp təhtini tartıwaloqan «Smərdis» degən jədugərnı (yəttə ay təhtkə olturoqan) yaki bolmisa: (2) Kambisis imperator bilən birlikdə həkümranlik qıloqan bizgə hazır naməlum «Artahxaxta» (Artaksərkxis) isimlik baxqa birsini kərsitixi mumkin. U keyinki aləmxumul imperator «Artaksərkxis» (miladiyədin ilgiriki 486-425-yıllar) boluxi mumkin əməs; qünki xu kixi 24-ayəttə tiloğa elinoqan Darius imperatorın keyin həkümranlik kıldı. □ 4:8 «**...Yerusalem üstidin təwəndikidək ərznamə yazdı**» — bu ayattın baxlap 6:18giqə «Əzra»ning tekisti aramiy tilida yeziloqan. □ 4:9 «**...soraqqılar, mupəttixlər, mənsəpdarlar, katiplar...**» — yaki «...Dinayliklər, Afarsatqiliklər, Tarpəlliklər, Arfasliklər,...». «**Xuxanliklər, yəni...**» — yaki «Susa (xəhiri)dikilər, yəni...». □ 4:10 «**Uluq janabiy Osnappar**» — Osnappar bolsa Asuriyə imperatori «Axurbənipal»ning aramiy tilidiki nami. U miladiyədin ilgiriki 669-yılı atisi Esarhədonning təhtigə warislik kıldı; miladiyədin ilgiriki 645-yıllıri ətrapida u Elamning paytəhti Xuxanni ixəqal kılıp, uningdiki puqralardın bəzilərnı Samariyəgə, xundakla ottura xərktki baxqa yərlərgə sürgün kıldı. «**dərya**» — məzkur kitabta muxu yərdin baxlap «dərya» «Əfrat dəryası»ni kərsitidu; «muxu təripi» — oşərbıy təripi, əlwəttə. □ 4:12 «**sepilni yasap qıkti wə sepilning ullirini bir-birigə ulap yasawatidu**» — muxu gəp birinqidin əz-əzigə zit kelidu. Qandəsigə sepil ulliri tehi «bir-birigə ulanmay» turup sepil yasılıp bolidu? 13-ayəttə hatiriləngən əz bayanlirimu ularning xu sөzigə rəddiyə bolidu. İkkinqidin, bu sөzlər pütünləy yaloqan. Yəhüdiy həlkı pəqət ibadəthana (Qorəx padixahning əslidiki yarlıki boyiqə) quruwatattı. Sepilning əzi bolsa, harabilik əhwalda idi. Məsilən «Nəh.» 1:3ni körüng.

xu məlum boloyayki, mubada bu xəhər onglansa, sepil pütüküzülsə, ular baj tapxurmaydığan, olpan tölüməydığan wə paraq tapxurmaydığan boluwalidu, bundak ketiwərsə padixahlarning həzinişigə səzsiz ziyan bolidu. ¹⁴ Biz ordining tuzini yəp turup, padixahimizning bundak bihərmət kilinixioğa qarap turuximizioğa kət'iy toqra kəlməydu, xu səwəbtin padixahimizioğa məlum kilixka jür'ət kilduk. □ ¹⁵ Xuning üqün *aliylirining* ata-bowilirining tarihnamisini sürüxtə kilixlirini təxəbbus kilimiz; sili tarihnamidin bu xəhərnin əhwalini bilip, uning padixahlaroşimu, hərəkəysi əlkilərgimu ziyan yətküzüp kəlgən asi y bir xəhər ikənlikini, kədimdin tartip bu xəhərdikilər aqdurmiqilik terioqanlikini bilgəyla; dəl xu səwəbtin bu xəhər wəyran kilinoqanidi. ¹⁶ Xunga biz aliylirioğa xuni ukturmaqçimizki, əgər bu xəhər qurulsa, sepilliri pütüküzülsə, undakta silining dəryaning muxu tərpidiki yərlərgə heqkandak igidarqilikli ri bolmay qalidu».

Padixahning ix tohtitilsun dəp yarlık qüxürüxi

¹⁷ Padixah mundak jawab yollidi: —

«Waliy Rəhum, diwan begi Ximxayoğa wə Samariyə həm Dəryaning xu tərpidiki baxka yərlərdə turuxluk həmrahliringlaroğa salam! □

¹⁸ Silərnin bizgə yazoğan ərz hetinglar mening aldimda enik kilip oqup berildi. □ ¹⁹ Təxürüp kəruxni buyruwidim, bu xəhərnin dərwekə kədimdin tartip padixahlaroğa qarxi qikiş isyan kozoşioğan, xəhərdə daim asiqlik-kozoşilang kətürüxtək ixlarning bolup kəlgənliki məlum boldi. ²⁰ Ilgiriki waqitlarda kudrətlik padixahlar Yerusalemoğa həkümranlik kilip, Dəryaning xu tərpidiki pütün yərləni idarə kilip kəlgən, ular xularoğa bekinip baj, olpan wə parikini tapxurup kəlgənlikən.

²¹ Əmdi silər buyruk qüxürüp u həlkn ixtin tohtitinglar, məndin baxka yarlık qüxürülmigüqə, bu xəhərnin yengiwaxtin kurup qikixka bolmaydığanliki ukturunglar. ²² Bu ixni ada kilmay kəlixtin pəhəs bolunglar; padixahlaroğa ziyan kəltüridığan apət nemixka küqiyweridikən?».

²³ Padixah Artahxaxtaning yarlıkining kəqürülmisi Rəhumoğa, diwan begi Ximxay həm ularning həmrahlirioğa oqup berilixi bilənla, ular alman-talman Yerusalemdiki Yəhudalarning kexioğa qikiş, hərbiy küq ixlitip, ularni ixni tohtitixka məjbur kildi. ²⁴ Xuning bilən Yerusalemdiki Hudaning öyidiki ixlar tohtidi; ix taki Pars padixahı Darius təhtkə qikiş ikkinqi yilişiqə tohtaqlik qaldı.

5

Mukəddəs öyni yənə bir kətim yengiwaxtin selix

¹ Bu qəşda pəyoşəmbərlər, yəni Həgay pəyoşəmbər bilən Iddoning oşli Zəkəriyə pəyoşəmbər Yəhudiyə wə Yerusalemdiki Yəhudiylarğa bexarət berixkə baxlıdi; ular Israilning Hudasing namida ularoğa bexarət berixti.

■ ² Xuning bilən Xəltiyəlnin oşli Zərubbabəl wə Yozadakning oşli Yəxua qopup Yerusalemdiki Hudaning öyni yengiwaxtin selixka baxlıdi; Hudaning pəyoşəmbərliri ular bilən billə bolup ularoğa yardəm bərdi.

□ 4:14 «bundak bihərmət kilinixioğa...» — yaki «bundak ziyan tartixioğa...». □ 4:17 «Dəryaning xu tərpi» — Əfrat dəryanining oşerbiy tərpi. □ 4:18 «aldimda enik kilip oqup...» — yaki «aldimda təjrimə kilinip oqup...». ■ 5:1 Həg. 1:1; Zək. 1:1

³ Xu qaşda Dəryaning oərb tərripining bax waliysi Tattinay bilən Xetar-Boznay həm ularning həmrəhliri ularning yenioşa kelip: «Kim silərgə bu əyni yengiwaxtin selixka, bu kuruluxni püttürüxkə buyruk bərdi?» dəp soridi. ⁴ Ular yənə: «Bu kuruluxka məs'ul boləuqilarning ismi nemə?» dəp soridi. ⁵ Ləkin Hudaning nəziri Yəhuda aqşakallirining üstidə idi, xunga bax waliy katarliklar padixah Dariuska məlum kəloşuqə, xundakla uningdin bu həktə birər jawab yarlık kəlgüqə ularning kurulux ixini tosmidi.

Padixah Dariuska yənə bir ərz məlum kəlinixi

⁶ Dəryaning oərb tərripining waliysi Tattinay bilən Xetar-Boznay həm ularning həmrəhliri, yəni Dəryaning oərb tərripidiki afarsakliklar padixah Dariuska hət əwətti; hətning kəqürülmisi mana təwəndikidək:

⁷ Ular padixahka əwətkən məlumatta mundak deyilgən: «Darius aliylirioşa qongkur aman-esənlik boləjay! ⁸ Padixahimizəşa xu ix yetip məlum bolsunki, biz Yəhudiyəgə, uluş Hudaning öyigə berip kərduqki, xu ey yooşan taxlar bilən yasiliwatidu, tamliroşa limlar ötküzülüp selinməktə; bu kurulux tez sürəttə onguxluk elip beriliwetiptu. □

⁹ Andin biz u yərdiki aqşakallardin: — Kim silərgə bu əyni selixka, bu kuruluxni püttürüxkə buyruk bərdi? — dəp soriduk. ¹⁰ Wə aliylirioşa məlum bolsun uqün ularning isimlirini soriduk, xuningdək ularning baxliklirining isimlirini pütüp hatirilməqə iduk. ¹¹ Ular bizgə: «Biz asman-zeminning Hudasing kulliri, biz hazır buningdin uzun yillar ilgiri selinoşan əyni yengiwaxtin seliwatimiz. Muxu əyni əslidə Israilning uluş bir padixahı salduruşanidi. ¹² Ləkin ata-bowilirimiz asmandiki Hudaning oəzripini kəltürüp kəyoşaqka, Huda ularni Kaldiyəlik Babil padixahı Nebokədnəsarning kəlioşa tapxuruşan; u bu əyni qəkturuwetip, həlkni Babiləşa tutkun kəlip əkətkən. ■ ¹³ Ləkin Babil padixahı Kəroşning birinçə yili padixah Kəroş Hudaning bu əyni yengiwaxtin selixka yarlık quxürgən. ■ ¹⁴ Wə Nebokədnəsar Yerusalemdiki bu ibadəthanidin elip Babil buthanisioşa apirip kəyoşan Hudaning öyidiki altun-kümüş kaşa-kuçqilarnimu padixah Kəroş ularni Babil buthanisidin əpçikturup, Xəxbazar isimlik bir kixigə tapxuruşan; u uni bax waliy kəlip təyinligənidi ■ ¹⁵ həm uningəşa: — Bu kaşa-kuçqilarni elip ularni Yerusalemdiki ibadəthanisioşa apirip kəyoşin; Hudaning öyi əslə jayioşa yengiwaxtin selinsun, dəp buyruşan. ¹⁶ Andin xu Xəxbazar degən kixi kelip, Yerusalemdiki Hudaning öyigə ul saləşan; ənə xu wəqittin baxlap hazırəşigə yasiliwatidu, tehi pütmidə» dəp jawap bərdi.

¹⁷ Əmdi aliylirioşa layik kərünsə, padixahimizning xu yərdə, yəni Babiləşə həzinini ahturup bəxixini, u yərdə padixah Kəroşning Yerusalemdiki Hudaning öyini yengiwaxtin selix toşrisida quxürgən yarlıkning bar-yoklukini təkxürüp bəxixini soraymiz həm padixahimizning bu ix toşrisida əz iradisini bizgə bildürüp kəyoşini etünimiz».

6

□ 5:3 «**bu kuruluxni...**» — yaki «**bu tamni...**». □ 5:8 «**...tez sürəttə onguxluk elip beriliwetiptu**» — yaki «**...əstayidillik bilən onguxluk elip beriliwetiptu**». ■ 5:12 2Tar. 36:16-21

■ 5:13 2Tar. 36:22,23; Əzra 1 ■ 5:14 Əzra 1:8

Padixah Dariusning ilgiriki padixahning yarliqini tepixi

1 Andin padixah Darius Babildiki dölət-bayliqlar saqlanoqan «Arhiplar öyi»ni təxkürüp qixixka yarliqlarni quxürdi. □ 2 Media ölkisidiki Ahmeta kəl'əsidin bir oram kəqəz tepildi, uningda mundak bir hatirə pütülgən: □ 3 «Padixah Korəxning birinçi yili, padixah Korəx Yerusalemdiki Hudaning öyigə dair mundak bir yarliq quxüridu: — «Kurbanliq sunulidioqan orun bolux üqün bu öy yengiwaxtin selinsun; uli puhta selinsun, öyning igizliki atmix gəz, kəngliki atmix gəz bolsun. □ 4 Üq kəwət yoqan tax, bir kəwət yengi yaqəq bilən selinsun, barliq hirajət padixahliq həzinisidin qixim kılinsun. 5 Əslidə Nebokədnəsar Yerusalemdiki ibadəthanidin elip Babiloqə apirip qoyoqan, Hudaning öyidiki altun-kümük qaqa-kuqilarning həmmisi kayturup kelinip, Yerusalemdiki ibadəthaniqə kaytidin yətküzülüp, hər biri öz jayiqə qoyulsun; ular Hudaning öyigə kuyulsun!».

Padixahning mukəddəs öyni dawamliq yengiwaxtin selixka buyruk quxürüxi

6 *Dariustin yarliq quxürülüp:* «— Xunga, i dəryaning xu tərripining bax waliysi Tattinay wə Xetar-Boznay həm silərninğ həmrahlırlinglar, yəni Dəryaning xu tərripidiki afarsaklıqlar, əmdi silər u yərdin neri ketinglar! □ 7 Hudaning öyining quruluhi bilən karinglar bolmisun; Yəhudiylarning bax waliysi bilən Yəhudiylarning aqsakallirining Hudaning bu öyni əslidiki ornioqə selixioqə yol qoyunglar.

8 Xuningdək mən Hudaning bu öyining selinixi üqün Yəhudalarning aqsakalliri toşruluk silərgə buyruk quxürdumki: — Dəryaning oşərb tərripidin, padixahliq həzinisiqə tapxuruləjan baj kirimidin silər ke-qiktürməy xu adəmlərgə toluk hirajət ajritip beringlar, quruluq heq tohtap kalmisun. □ 9 Ularoqə nemə kerək bolsa, jümlidin asmandiki Hudaqə köydürmə kurbanliq sunuxka, məyli ərkək torpaq bolsun, qoqkar yaki koziar bolsimu, xular berilsun; yənə Yerusalemdiki kaħinlarning bəlgiligini boyiqə buoqday, tuz, xarab yaki zəytn maylar bolsun xularning birimu kəm kılınmay, hər küni təmin etip turulsun.

10 Xuning bilən ular asmandiki Hudaqə huxbuy kurbanliqlarni kəltürüp, padixahka wə padixahning əwladlırioqə uzun ömür tilisun. □ 11 Mən yənə buyruymənkı, kimki bu yarliqni özgərtəş, xu kixining öyining bir tal limi suquruwəlinip tikləngəndin keyin, xu kixi uningəqə esip miħlap qoyulsun, öyi əhləthaniqə aylanduruwetilsun! □ 12 Wə Əzining namini xu yərdə qalduroqan Huda muxu Yerusalemdiki öyni özgərtixkə yaki buzuxka qol uzartkan hərəkəndə padixah yaki həlkni həlak kilsun! Mən Darius muxu yarliqni quxürdum, əstayidillik bilən bəja kəltürülsun!» deyildi.

Ibadəthanining pütüzülüxi

□ 6:1 «**Arhiplar öyi**» — aramiy tilidə «Oram arhiplar öyi». □ 6:2 «**Ahmeta**» — tarihta bu kəl'ə adətə «Əkbatana» degən nami bilən tonuloqan. □ 6:3 «**Öyning igizliki atmix gəz, kəngliki atmix gəz...**» — Mukəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» kolning jəynəktin barmakning uqioqə boləjan ariliki (təħminən 45 santimetr) idi. □ 6:6 «**Dəryaning xu tərripi**» — Əfrat dəryasining oşərb tərripini kərsitidu. □ 6:8 «**keqiktürməy...**» — yaki «əstayidillik bilən...». □ 6:10 «**padixahning əwladlırioqə uzun ömür tilisun**» — aramiy tilidə «padixah wə uning oşullirining həyatini tilisun». □ 6:11 «**əhləthaniqə aylanduruwetilsun!**» — yaki «həjəthaniqə aylanduruwetilsun!».

¹³ Andin Dəryaning oqərb tərripining bax waliysi Tattinay, Xetar-Boznay wə ularning həmrəhliri padixah Dariusning əwətkən yolyoruki boyiqə əstayidillik bilən xu ixni bəja kəltürdi. ¹⁴ Yəhudiylarning aqsakalliri quruluşni dawamlaxturup, Həgay pəyoqəmbər wə İddoning oqli Zəkəriyaning bexarət berixliri bilən xu ixta ronək tapti. Ular İsrailning Hudasing əmri boyiqə, xundakla Kərəx, Darius wə Artahxaxta katarlik Pars padixahlirining əmri boyiqə ixləp, əyni yengiwaxtin kurup qikix ixini püttürdi. ¹⁵ Bu əy Darius padixahi səltəniting altinqi yili, Adar eyining uqinqi küni pütüküzüldi.

Əyning Hudaqə atilixi

¹⁶ İsrailar — kahinlar, Lawiylar wə qaloqan sürgünlüktn kaytip kəlgən həlkərləning həmmisi Hudaning bu əyini uningə atax murasimini huxal-huramlik bilən ötküzdi. ¹⁷ Əyni Hudaning Əzigə atax murasimida ular yüz torpaq, ikki yüz qoqkar wə tət yüz qəza sundi həm İsrail kəbilirining sani boyiqə barlik İsrail uqün gunah kurbanliki süpitidə on ikki tekini sundi. ¹⁸ Ular yənə Yerusalemdiki Hudaning ibadət-hizmitini ətəxkə, Musaning kitabida yeziloqini boyiqə, kahinlarni əz nəwiti boyiqə, Lawiylarni guruppiliri boyiqə turəqzdi. □ ■

Ətöp ketix həyting ötküzülüxi

¹⁹ Biringi ayning on tətinqi küni sürgünlüktn kaytip kəlgənlər «ətöp ketix həyti»ni ötküzdi. ■ ²⁰ Qünki kahinlar wə Lawiylar bir niyət bilən birliktə paklinix rəsimplirini ötküzüp, həmmisi paklandi; andin ular barlik sürgünlüktn kaytip kəlgənlər wə ularning kərindixi boləqan kahinlar wə həm əzlrini uqün ətöp ketix həytiqə atiqəqan *qozilirini* soydi. ²¹ Sürgünlüktn *yengila* kaytip kəlgən İsrailar wə xuningdək İsrailning Hudasi Pərwədigarni izdəp, əzlrini zemindiki yat əllikləning buləqaxliridin ayrip qikqan barlik kixilər qəza gəxlirini birliktə yeyixti. ²² Ular pətir nan həytini huxal-huramlik iqidə yəttə kün ötküzdi; qünki Pərwədigar ularni huxallikqə qəmdürdi həm Asuriyə padixahining kənglini ularəqə mayil qilip, Əzining əyini — İsrailning Hudasing əyini kuruxqə ularning qəlini mütəhkəmlidi. □

7

Kahin Əzraning Babildin kaytip kelixi

¹ Xu ixlərdin keyin Pars padixahi Artahxaxta səltənət sürgən məzgildə Əzra degən kixi *Babildin Yerusalemqə qikti*. U Serayaning oqli, Seraya Azariyaning oqli, Azariya Hilkəyaning oqli, ² Hilkəya Xallumning oqli, Xallum Zadokning oqli, Zadok Ahitubning oqli, ³ Ahitub Amariyaning oqli, Amariya Azariyaning oqli, Azariya Merayotning oqli, ⁴ Merayot Zərəhiyahning oqli, Zərəhiyah Uzzining oqli, Uzzi Bukking oqli, ⁵ Bukki Abixuaning oqli, Abixua Finihəşning oqli, Finihəş Əliazarning

□ **6:18** «Musaning kitabı» — bəlkim Təwratning 1-, 2-, 3-, 4- wə 5-kisimlirini kərsitidu. ■ **6:18** Qəl. 3:6, 32; 8:11; 1Tar. 24:1 ■ **6:19** Mis. 12:1-28; Law. 23:5; Qəl. 28:16; Qan. 16:2 □ **6:22** «Asuriyə padixahining kəngli» — Pars imperatorini «Asuriyə padixahi» dəp atax kizik ix. Xühşisizki, Pars imperatori «Babil padixahi», xundakla «Asuriyə padixahi» degən unwanlarəqə warislik qiloqan.

oşli, Əliazar bolsa bax kahin Hərunning oşli idi; ⁶ — Əzra degən bu xixi Babilin kaytip qikti. U Israilning Hudasi Pərwərdigar Musaşa nazil kılğan Təwrat qanunioşa pixkan təwratxunas idi; uning Hudasi bolğan Pərwərdigarning kōli uningda bolōaqqa, u nemini tēlöp kılsa padixah xuni bərgənidi. □ ⁷ Padixah Artahxaxtaning yəttinqi yili bir kışim Israilar, kahinlar, Lawiyar, oşəzəlkəxlər, dərwaziwənlər wə ibadəthana hizmətkarlıri uning bilən birliktə Yerusalemoşa kaytip qikti. □ ⁸ Əzra əmdi padixahning səltənitiuning yəttinqi yili bəxinqi ayda Yerusalemoşa yetip kəldi. ⁹ Birinqi ayning birinqi kuni u Babilin qixixka təyyarlandı; Hudaning xəpəktlik kōli uningda bolōaqqa, u bəxinqi ayning birinqi kuni Yerusalemoşa yetip kəldi. ¹⁰ Qünki Əzra kəngül koyup Pərwərdigarning Təwrat-qanunini qūxinip təhsil kılıxka həm uningōşa əməl kılıxka wə xuningdək Israil iqidə uningdiki həküm-bəlgilimilərnə oğitixkə niyət kılōqanıdi.

Padixah Artahxaxtaning Əzraşa tapxuroşan yarlık hetı

¹¹ Mana bu padixah Artahxaxta kahin həm Təwratxunas Əzraşa tapxuroşan yarlık hetining kəqürülmisi: — (Əzra Pərwərdigarning əmrlirigə ait ixlarōşa həm Uning Israilarōşa tapxuroşan bəlgilimilirigə pixkan təwratxunas idi): — ¹² «Mənki padixahlarning padixahi Artahxaxtadin asmanlardiki Hudaning mukəmməl Təwrat-qanunioşa pixkan təwratxunas kahin Əzraşa salam! □ ¹³ Əmdi mən xundak yarlık qūxürimənki, padixahlıkimda turuwatқан Israilardin, xundakla ularning kahin wə Lawiyiliridin kimlər Yerusalemoşa berixni halisa, həmmisi sening bilən billə barsa bolidu. ¹⁴ Qünki sən padixah wə uning yəttə məslihetqisi tərripidin təyinlənən ikənsən, qolungdiki Hudaning qanun kitabida eytōlanlıri boyiqə, Yəhudiyə wə Yerusalemoşa təxürux-hal soraxka əwətılğənsən. ¹⁵ Sən padixah wə uning məslihetqiliri öz ihtiyari bilən Israilning Hudasiōşa sunōşan altun-kümüxlərnə ketürüp berip uningōşa təkdım kıl (uning makani Yerusalemdidur); ■ ¹⁶ Xuningdək qolung pütkül Babil əlkisidə qançilik altun-kümüxlərnə tapalisa, xuni həlk wə kahinlar Yerusalemdiki Hudaning öyigə təkdım kılıxka öz ihtiyari bilən bərgən sowōatlarōşa koxup aparōşin. ¹⁷ Sən bu pullarōşa ehtiyatqanlık bilən kurbanlıklar qūşun torpaq, qoşkar, qoza wə koxumqə axlık hədiyəliri həm xarab hədiyəliri setiwelip, bularnə Yerusalemdiki Hudayinglarning öyidiki qurbangahqa sunōşin. ¹⁸ Qalōşan altun-kümüxlərnə sən wə jəmətingdikilərgə kandaq kılıx muwapiq kərünsə, Hudayinglarning iradisi boyiqə xundak kilinglar. ¹⁹ Sening Hudayingning öyidiki ixlarōşa ixlitixkə sanga bərgən qaqa-qūqıllarnə Yerusalemdiki Hudaning aldioşa koy. ²⁰ Əgər xuningdək sanga Hudayingning öyidiki qalōşan ixlarōşa qikim kılıdioşanōşa nemə hirajət kerək bolsa, sən padixah həzinisidin elip ixlətkin.

□ **7:6 «kaytip qikti»** — Mukəddəs Kitabta «Yerusalemoşa berix», yaki «Yerusalemoşa kelix» degən söz daim degüdək «Yerusalemoşa qixix» degən ibarə bilən ipadiliniidu (məsilən, «Yər.» 31:6). **«Pərwərdigarning kōli uningda bolōaqqa...»** — Təwratda «Pərwərdigarning kōli uningda bolōaqqa» degən sözlər kəp yərlərdə uqraydu, u: «Pərwərdigar uningōşa mədət bərgəqək» degən mənini bildüridu. □ **7:7 «ibadəthana hizmətkarlıri»** — ibraniy tilida «Nətiniyarlar». 2:43ni kəring. □ **7:12 «Hudaning mukəmməl Təwrat-qanuni»** — bu yəttiki «mukəmməl» degən səzning baxka tərijimlərdiki ornı bizning tərijimimizdikigə ohxax bolmaslıki mumkin: — Məsilən «Artahxaxtadin... Hudaning qanunioşa **mukəmməl** Təwratxunas bolğan kahin əzraşa...» yaki «Artahxaxtadin... Əzraşa **mukəmməl** salam (hatirjəmlik) bolōay» ■ **7:15** Əzra 8:25

²¹ Xuning bilən mənki padixah Artahxatadin dəryaning xu oərb tərpidiki barlıq həzinə bəglirigə xundak buyruk qüxürimənki, asmandiki Hudaning Təwrat-kanunining alimi boləjan kaħin Əzra silərdin nemini tələp kilsa, silər əstayidillik bilən uning deginidək bejiringlar.

²² Uning alidiəjini kümüx yüz talantkiqə, buəday yüz korəiqə, xarab yüz batkiqə, zəytun meyi yüz batkiqə bolsun, tuzəja qək koyulmisun.

□ ²³ Asmanlardiki Huda nemini əmr kilsa, xu asmanlardiki Hudaning öyi üqün əstayidillik bilən bejirilsun; nemixka *Hudaning* oəzəpini padixah wə oəjullirining padixahlikiəja qüxürgüdəkmiz? ²⁴ Biz xunimu silərgə məlum kilimizki, omumən kaħinlar, Lawiylar, oəzəlxəxlər, dərwaziwənlər, ibadəthana hizmətkarliri wə Hudaning bu öyidə hizmət kilidiəjanlarning heqkaysisidin baj, olpan wə parak elixka bolmaydu.

²⁵ Əmdi sən əy Əzra, Hudayingning səndə boləjan həkmitigə asasən, Dəryaning xu oərb tərpidə Hudayingning Təwrat-kanunini bilgən, barlıq həlkning dəwasini soraydiəjan, ularni idarə kilidiəjan sorakqi wə həkimlarni təyinligin; wə Təwrat-kanunini bilməydiəjanlarəja bolsa, ularəja bularni əgitinglar. □ ²⁶ Hudayingning kanuniəja wə padixahlikning kanuniəja riayə kilmaydiəjanlar bolsa, uning üstidin adalətlik bilən həküm qikirilsun; u elümgə, yaki sürgümgə yaki mal-mülkini musadirə kilixka wə yaki zindanəja taxlaxka həküm kilinsun.

Əzraning Hudaəja Həmdusana oquxliri

²⁷ *Əzra mundak dedi* — Ata-bowilirimizning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja Həmdusana boləjay! Qünki U padixahning kəngligə, Yerusalemdiki Pərwərdigarning öyini xundak kərkəm bezəx niyitini saldi, ²⁸ yənə meni padixah wə məslihətqiliri aldida həm padixahning məhtərəm əmirliri aldida iltipatka erixtürdi. Pərwərdigar Hudayimning kəli məndə bolup, U meni oəyrətləndürgəqkə, əzüm bilən billə *Yerusaleməja* qikixka Israillar iqidin birnəqə mətivərləni yioqdim.

8

Əzra bilən billə kaytqanlarning sani

¹ Padixah Artahxaxta səltənət sürüp turəjan waqıtta, Babildin mening bilən billə kaytqanlarning ata jəmət baxlikliri wə ularning nəsəbnamiliri təwəndikiqə: —

² Finihəsning əwladliridin Gərxon, Itamarning əwladliridin Daniyal, Dawutning əwladliridin Hattux, ³ Xekaniyaning əwladliridin, yəni Paroxning əwladliridin Zəkəriya wə uning bilən nəsəbnamidə tizimlanəjan ərkəklər jəmiy bir yüz əllik kixi; □ ⁴ Paħat-Moabning əwladliridin Zərahıyahning oəqli Əlyoyinay wə uning bilən billə kaytqan ərkəklər ikki yüz kixi; ⁵ Xekaniyaning əwladliridin boləjan Yahəziyəning oəqli

□ 7:22 «kümüx yüz talantkiqə, buəday yüz korəiqə, xarab yüz batkiqə,...» — bir «talant»ning toptəjə qanqilik ikənliki hazır bizgə naməlum, bəlkim 45 kilogram boluxi mumkin; xunga 100 talant kümüx bəlkim 4 tonniqə bolatti; bir «kor» 220 litr, 100 kor buəday 30 tonna, bir «bat» 22 litr, 100 bat 2200 litr bolatti. □ 7:25 «Əmdi sən əy Əzra, Hudayingning səndə boləjan həkmitigə asasən...» — ibranıy tilida «Əmdi sən qəlungda tutkan Hudayingning həkmitigə asasən...».

□ 8:3 «Xekaniyaning əwladliridin» — baxka birhil təjrimisi (2-ayət bilən birləxtürülüp): «Dawutning əwladliridin, Hattux, yəni Xekaniyaning oəqli, Paroxning əwladliridin... ».

wə uning bilən billə qaytқан әrkәklәр üq yüz kixi; ⁶ Adinning әwladliridin Yonatanning oqlı Əbәd wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр әllik kixi; ⁷ Elamning әwladliridin Ataliyaning oqlı Yәxaya wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр yәtmix kixi; ⁸ Xәfatiyaning әwladliridin Mikailning oqlı Zәbadiya wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр әksән kixi; ⁹ Yoabning әwladliridin Yәһiyәlning oqlı Obadiya wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр ikki yüz on sәkkiz kixi; ¹⁰ Xelomitning әwladliridin Yosifiyaning oqlı wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр bir yüz atmix kixi; ¹¹ Bibayning әwladliridin Bibayning oqlı Zәkәriya wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр yigirmә sәkkiz kixi; ¹² Azgadning әwladliridin Hәkkatanning oqlı Yoһanan wə uning bilән billә qaytқан әrkәklәр bir yüz on kixi; ¹³ Adonikamning әwladliridin әng ahirida qaytқанlarning isimliri Әlifәlәt, Jәiyәl wə Xemaya bolup, ular bilән billә qaytқан әrkәklәр atmix kixi; ¹⁴ Bigwayning әwladliridin Utay bilән Zabbud wə ular bilән billә qaytқан әrkәklәр yәtmix kixi.

Lawiyalar bilән ibadәthana hizmatkarliri — yәni «nәtiniylar» — ularning qaqirtilixi

¹⁵ — Mән ularni Ahawarqa aқidioqan Dәryaning boyiqqa yiqdim; biz u yәrdә qedir tikip üq күn turduq. Hәlkni wə kaһinlarni arilap қarisam u yәrdә Lawiyalar yoқ ikән. ¹⁶ Xunga mән baxliqlardin Әliezәr, Ariyәl, Xemaya, Әlnatan, Yarib, Әlnatan, Natan, Zәkәriya bilән Mәxullamlarni wә ularoqa қoxup oқumuxluq alimlardin Yoarib bilән Әlnatanni qaqirtip kelip, ¹⁷ ularoqa һawalә kilip Kasifiya degән yәrgә, Iddo degән Ataman bilән kәrүxүkә әwәttim. Mән Kasifiya degән yәrdә Iddoqa wә uning ibadәthana hizmatkarliri boloqan қerindaxlirioqa dәydioqan gәplәrni aqlzioqa selip, ularning bu yәrgә Hudayimizning әyi üqün hizmat қilidioqan hizmatқilәrni bizgә әkelixni әtүdüm. ¹⁸ Hudayimizning xapaәtlik қoli bizdә boloqaqqa, ular bizgә Israilning әwrisi, Lawiyning nәwrisi Mahlning әwladliri iqidin oқumuxluq bir adәmni, yәni Xәrәbiyani wә uning oқulliri һәм қerindaxliri bolup jәmiy on sәkkiz kixini baxlap kәldi. ¹⁹ Ular yәnә Haxabiya wә uning bilән billә Mәrarining әwladliridin Yәxaya һәм uning қerindaxliri һәм ularning oқulliri bolup, jәmiy yigirmә kixini, ²⁰ Yәnә ilgiri Dawut wә uning әmirliri Lawiylarning hizmitidә boluxqa tәyinligән «Nәtiniylar»din ikki yüz yigirmә kixini baxlap kәldi, bularning һәmmisi isimliri bilән tizimlandi.□

Қaytip kelixkә tәyyarlinix

²¹ Xu qaqda Ahawa dәryasi boyida mән Hudayimizning aldida әzүmizni tәwән kilip, әzimiz wә kiқik balilirimiz һәм barliq mal-mүlkimiz üqün Hudayimizdin aқ yol tilәkkә roza tutayli, dәp jakarlidim. ²² Qünki

□ **8:5 «Xekaniyaning әwladliridin boloqan Yәhaziyәlning oqlı»** — kona grekqә tәrјimisi (LXX)dә «Zattuning әwladliridin Yәhaziyәlning oqlı Xekaniya» deyilgән. Bu kona tәrјimә toqra boluxi mumkin. □ **8:10 «Xelomitning әwladliridin Yosifiyaning oqlı»** — kona grekqә tәrјimisi (LXX)dә «Banining әwladliridin Yosifiyaning oqlı Xelomit» deyilgән. Bu kona tәrјimә toqra boluxi mumkin. □ **8:13 «Adonikamning әwladliridin әng ahirida qaytқанlar...»**

— yaқi «Adonikamning әwladliridin, yәni әng ahirida qaytқанlar...» □ **8:15 «Lawiyalar yoқ ikән»** — kaһinlar әzliri Lawiyalar, әlwәttә (pәқәt Hәrunning әwladliri kaһin bolidu); muxu yәrdә deyiliwatқini kaһinliқtin baxqa rohiy hizmat қilalaydioqan Lawiylarni kәrsitidu. □ **8:20 «Nәtiniylar»** — ibadәthana hizmatkarliri.

biz əslidə padixahqa: «Hudayimizning qoli Uni barlik izdigənlərnin üstigə iltipat kərsitixkə qoyulidu; lekin Uning kudriti bilən oəzipi Əzini taxliqənləroə zərbə berixkə təyyardur» degəniduk, əmđi yənə uningdin yoldiki duxmənlərgə takabil turuxkə piyadə wə atliq ləxkərlər təyinləp berixni tələp qilənlərimdin hijil bolup qaldim. ²³ Xuning bilən biz roza tutup Hudayimizdin xu ix toqruluk oətündük, u duayimizni ijabət kildi.

Mukəddəs ey üqün hədiyə qilinoəan sowoəatlar

²⁴ Mən kahin baxliri iqidin on ikki adəmnı wə Xərəbiya, Haxabiya wə ular bilən billə boləan aka-ukiliridin on adəmnı tallap, ²⁵ ularəə altun, kumux wə qaəa-kuqilarnı, yəni padixah, uning məslihətqiliri, əmirliři wə xuningdək xu yərdə turuwatqan barlik Israillar «kəydürmə hədiyə» süpitidə Hudayimizning əyigə hədiyə qiləan sowoəatların tapxurdum. ■ ²⁶ Mən kumuxtın altə yüz əllik talant, yüz talant əqirliktiki kumux qaəa-kuəa, yüz talant altunni ularning qolioəa əlqəp tapxurdum. □ ²⁷ Ularəə tapxuroəanlirimdin yənə altun das yigirmə bolup, kimmiti ming darik, süpətlük wə walidap parkiraydiəan mis qong das ikki bolup, altundək kimmətlik idi. □ ²⁸ Mən ularəə: — Silər Pərwərdigarəə mukəddəstursilər, qaəa-kuqilarmu mukəddəstur, altun-kumuxlər ata-bowanglarıning Hudasi Pərwərdigarəə ihtiyariy hədiyə qilinoəan sowoəattur. ²⁹ Taki Yerusalemdiki Pərwərdigarning əyidiki ambar-həzinilərgə yətküzüp, kahinlar wə Lawiylarning baxliri wə Israillərnin qəbilə-jəmət baxliqlirininin aldidə tarazidin otküzgüqə bularnı obdan qarap qooəanglar, dedim. ³⁰ Xuning bilən kahinlar bilən Lawiylar Yerusalemdiki Hudayimizning əyigə apiridiəan, tarazidin otküzülgən xu altun-kumux wə qaəa-kuqilarnı tapxuruwaldi.

Yerusalemoəa yetip kelix

³¹ Xuning bilən birinqi ayning on ikkinqi küni biz Ahawa dəryasining boyidin qozojilip Yerusalemoəa qikixkə mangduk. Hudayimizning qoli üstimizdə boləəaqə, u bizni duxmənlirimizdin wə yolda paylap turoəan qarəqilərdinmu kutquzdi. ³² Biz Yerusalemoəa kelip u yərdə üq kün turduk; ³³ tətinqi küni Hudayimizning əyidə altun-kumux wə qaəa-kuqilar tarazidə əlqinip kahin Uriyaning oəli Mərəmotning qolioəa tapxuruldi; uning yenidə Finihəsnin oəli Əliazar, yənə Lawiylərdin Yəxuaning oəli Yozabad bilən Binnuiynin oəli Noadiyahlar bar idi. ³⁴ Həmmə nərsə sani boyiqə wə əqirliqi boyiqə əlqəndi wə xuning bilən billə hər birininin əqirliqi pütüp qoyuldi. ³⁵ Xu qəoəda əsli elip ketilgənlərnin əwladliri, yəni sürgünlüktrin qaytqanlar Israillərnin Hudasioəa «kəydürmə qurbanliq» süpitidə pütkül Israil üqün on ikki torpaq, toqsan altə qoəqar, yətmix yəttə qəza sundi, yənə gənəh qurbanliqi süpitidə on ikki tekə sundi; bularning həmmisi Pərwərdigarəə ataləan kəydürmə qurbanliq idi. ³⁶ Ular padixahning yarliq hətlirini padixahning waliylirioəa wə Dəryaning bu

■ **8:25** Əzra 7:14, 15 □ **8:26** «kumuxtın altə yüz əllik talant... yüz talant altun...» — xu dəwərdiki Israillar arisidə bir «talant»ning toptoəra qanqilik ikənliki bizgə enik əməs; «kumuxning talanti» bolsa bəlkim 45 kilogram, «altuning talanti» bəlkim 90 kilogram boluxi mümkün; xungə 650 talant kumux bəlkim 29 tonniqə bolatti, 100 talant kumux 6.5 tonniqə, 100 talant altun 9 tonniqə bolatti. □ **8:27** «darik» — (yaki «drahma») — Pars imperyəsidiiki birhıl altun tənggə; muxu yərdə bu daslarning kimmiti 400-500 kilogram altunoəa barəwər idi.

oqərb tərpidiki həkəmdarlaroqə tapxuruwidi, ular həlqkə wə Hudaning eyining ixlirioqə izqil yardəm bərdi.

9

Həlqning yat əllərgə əgixip sadəqətsizlik kiliği — Əzraning Israilning gunəhlirini tonup dua kiliği

¹ Bu ixlər pütəkəndin keyin əmirələr mening bilən kəruəxkili yeniməqə kelip: — Israilar, kaqinlar wə Lawiylar əzlrini muxu zeminlardiki taipilərdin, yəni ularning yirginqlik adətliridin ayrip turmıdı, — demək, ular Kanaaniylar, Hittiyar, Pərizziylər, Yəbusiylar, Ammoniylar, Moabiylar, Misirliklər wə Amoriylarəqə əgixip mangdı. ² Qünki ular bu yat taipilərdin əzlrigə wə oqullirioqə hotun elip berip, *Hudaşoqə* has mukəddəs nəsilni muxu zeminlardiki taipilər bilən arilaxturuwətti; uning üstigə, əmirələr bilən əməldarlar bu sadəqətsizlikning baxlamqiliridur; — deyixti.

³ Mən bu ixni anglapla kənglək bilən tonumni yirtip, qəq-saqallirimni yulup oqəm-kəyoşuqə qüxüp olturup kəttim. ⁴ Wə Israilning Hudasing səzlriridin kərkup tıtrigənlərninğ hərberi sürgünlükün kəytip kəlgənlərninğ sadəqətsizlikni tütəylidin yeniməqə kəldi. Mən takı kəqlik kurbənlilik sunuloşuqə oqəm-kəyoşuqə qəmüp olturdum.

⁵ Kəqlik kurbənlilik waqtida mən əzümni təwən kıləqan hələttin turup, kənglək wə tonum yirtik həlda Hudayim Pərwərdigarəqə yüzlinip tizlinip olturup, qollirimni yeyip, ⁶ dua kılıp: — «Aq Hudayim, xərməndilikə yüzümni sanga karitixtin iza tartmaqtimən, i Hudayim; qünki kəbiqlirimiz tolılıqın baxlirimizdin axti, asiylük-itaətsizlikimiz asmanlarəqə taqaxti. ■ ⁷ Ata-bowilirimizning künliridin tartip bögüngə kədər zor itaətsizlikte yürüp kəldük, xunga kəbiqlirimiz tütəylidin biz, bizning padixəhlirimiz wə kaqinlirimiz huddi bögünki kündikidək hərkaysi yurtlardiki padixəhlərninğ kəlioqə qüxüp, kılıqka, sürgünlükə, bulang-talangəqə, nomuşka tapxurulduq. □

⁸ Əmdi hazır əzoqinə waqit Hudayimiz kəzlimizni nurlandurup, kulluqimizda bizgə əzoqinə aram bərlsun dəp, kəqip kutuloqan bir qaldini saqlap kəlip, bizgə əzining mukəddəs jayidin huddi kəqқан kəzuktək mukim orun berip, bizgə Hudayimiz Pərwərdigardin iltipət kərsitildi. □

⁹ Qünki biz hazır kullarmiz; həlbuki, Hudayimiz muxu kulluqimizda yənəla bizni taxliwətməy, bəlki Pars padixəhlirining aldidə rəhiməgə erixtürüp, Hudayimizning əyini selip, harabiləxkən jaylirini yengiwaxtin onglaxka bizni rohdandurdi, xundakla bizni Yəhudiyə wə Yerusalemda sepillik kildi. □ ¹⁰⁻¹¹ I Huda, biz bu *iltipətlər* aldidə yənə nemə deyələymiz? Qünki biz yənəla Sening məmin bəndiliring boləqan pəyoqəmbərlər arqililik tapiloqan əmrliringni taxliwəttük; Sən *ular arqililik*: «Silər kirip miras kılıp igiləydiqəqan zemin bolsa, xu zemindiki taipilərninğ nijsilik bilən buləqənoqan bir zemin; qünki ular turlük napakliklarni kılıp, yirginqlik adətliri bilən bu zeminni bu qəttin u qətiqəqə tolduruwətti. ■ ¹² Xunga silər kizliringlarni ularning oqullirioqə bərmənglar, oqulliringlarəqə

■ 9:6 Zəb. 38:4 □ 9:7 «nomuşka tapxurulduq» — ibrəniy tilida «yüzi qüxkənlikigə tapxurulduq». □ 9:8 «bizgə əzining mukəddəs jayidin huddi kəqқан kəzuktək mukim orun berip,...» — «Yəx.» 22:20-24ni kəruing. □ 9:9 «...bizni Yəhudiyə wə Yerusalemda sepillik kildi» — «sepillik» muxu yərdə əsasən kəqmə mənəidə ixlitilgən bolsa kərak. Qünki Yerusalemdiki sepil muxu waqıtta tehi qurulmioqanidi («Nəq.» 1-babni kəruing). ■ 9:10-11 Law. 18:25, 27; Kan. 7:3

ularning qizlirini elip bərmənglar; silər küqiyip, zeminning nazunemətliridin yeyixkə, zeminni əbədil'əbəd əwladliringlarəja miras kilip qaldurux üqün mənggü ularning aman-tinqlikı yaqi mənəpəitini hərgiz izdimənglar» — degənding. ¹³ Bizning rəzil kilmixlirimiz wə nahayiti eəjir itaətsizlikimiz tūpəylidin bu taipilər bilən nikahlıniwerimiz? Mubada xundək kilidiojan bolsak, Sən bizgə oəzəplinip, bizgə bir qaldi yaqi kutuləjudək birsinimu qaldurmay yokatmay kalaməsən? ¹⁵ I Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigar, Sən həkəkaniydursən! Xu səwəbtin biz bəgünkidək kutulup qalojan bir qaldimiz. Kara, biz Sening aldingda itaətsizliklirimizdə turuwatimiz, xunga Sening aldingda həqkaysimiz tik turalmay qalduk» — dedim.

10

Gunahini tonup, qilojan duaning nətijisi

¹ Əzra dua kilip, gunahini tonup yioqlap Hudaning əyi aldida yikilip düm yatқан qəoqda, Israillardin nahayiti qong bir jamaət, ər-ayallar wə balılar uning yenioja kelip yiojildi; kəpəqilikmu kattik yioqlap ketixti. ² Elamning əwladliridin, Yəhüyəlning oəqli Xəkaniya əzraəja: — Biz Hudayimizəja sadəkətsizlik kilip bu zemindiki yat taipilərdin hotun aptuk. Həlbuki, Israil üqün yənıla ümid bar; ³ biz əmdi Hudayimiz bilən əhdilixəyli, hojamning wə Hudayimizning əmrliridin kərkəp titrigənlərnin nəsihətigə əsasən bu hotunlarni wə ulardin tərəlgən pərzəntlərnin yoloja selip koyayli. Həmmə ix Təwrat kanuni boyiqə kilinsun. ⁴ Tur! Bu ix sanga baəliktur, biz seni kollaymiz; jür'ətlik bolup ixni ada qilojin, — dedi.

⁵ Xuning bilən Əzra ornidin qərup, kaħinlarning Lawiylarning wə pütkül Israil jamaitining baxliqlirini xu səz boyiqə ix qilimiz, dəp kəsəm iqixkə ündidi, ular kəsəm iqtı.

⁶ Andin Əzra Hudaning əyi aldidin qərup Əliyaxibning oəqli Yəhoəhananning əyigə kirdi; u u yərgə kəlgəndə oəjamu yemidi, sumu iqmıdi, qünki u sürgünlükün qaytip kəlgənlərnin sadəkətsizlikı üqün eqinatti. ⁷ Xuning bilən Yəhudiyə wə Yerusalemda sürgünlükün qaytip kəlgənlərnin həmmisigə jakarlinip, Yerusalemoja yiojilinglar, ⁸ əmirələr wə aksakallarning nəsihəti boyiqə, kimki üq kün iqidə yetip kəlmisə, uning pütün mal-mülki musadirə kilinidu, sürgündin qaytip kəlgənlərnin jamaitidinmu ayrilidu, dəp, jakarnamə qikirildi. ⁹ Xuning bilən Yəhuda wə Binyamındiki barlik ərlər üq künigə Yerusalemoja yiojilip boldi. U tokkuzinqi ayning yigirminqi künı idi; barlik həlk Hudaning əyining həylisidiki məydanoja kelip olturdi, kəpəqilik bu ixtin kərkəqka, xuningdək kattik yəoqjan yəmoqur tūpəylidin, titrəp ketixti. ¹⁰ Kaħin Əzra ornidin qərup ularəja: — Silər Hudaəja sadəkətsizlik kilip yat taipilərnin qizlirini hotunlukka elip Israillarning itaətsizlikini axurdunglar. ¹¹ Əmdi silər ata-bowanglarning Hudasi boləjan Pərwərdigar aldida gunahinglarni tonup, uning nəziridə durus

□ 9:13 «**bizgə bəgünkidək nijat iltipatinı kərsətkən**» — bu ibarining baxka birhil tərjimisi: «bizgə bəgünkidək kutuldurulojan qaldi qaldurojan».

bolojanni kilip, özünqlarni bu zemindiki taipilərdin wə bu yat əllik hotunliringlardin arini oquq kilinglar, dedi.

¹² Pütin jamaət yukiri awazda jawap berip: — Maqul, biz əzlrining xu gəpliri boyiqə ix kerimiz. ¹³ Biraq adəmlər bək kəp, yənə kelip yamojur pəslı boloaqqa talada turalmaymiz; uning üstigə bu degan bir-ikki kündə pütidojan ix əməs, qünki bizdə bu ixta itaətsizlik kiləjanlar nahayiti kəptur! □ ¹⁴ Hudaning muxu ix tüpəyli kəlgən kəttik oəzipining bizdin kətküqə, baxliklirimiz pütkül jamaətkə wəkil bolup Pərwədigarning aldida tursun; bizning hərəkəysi xəhərlirimizdə yat əllərdin hotun alojanlarmu bəlgiləngən wəqıttə xu xəhərninğ aksaqal wə həkımliri bilən birliktə kelip bu ixni bir tərəp kilsun, — dedi.

¹⁵ Bu ixkə pəkət Asahəlninğ oqlı Yonatan bilən Tikwahning oqlı Yahziya qarxi qıktı, Məxullam bilən Lawiy Xabbitay ularni kollidi. ¹⁶ Xuning bilən sürgündin kaytip kəlgənlər ənə xundəq kildi. Kahin Əzra wə ata jəmətlirininğ baxlikliri boləjanlar jəməti boyiqə bu ixkə ayrildi; ularning həmmisi ismiliri boyiqə tizimlandı. Ular oninqi ayning birinqi küni bu ixni təkxürüp bir tərəp kilixkə kirixti. ¹⁷ Ular yat əllik hotunlarni alojan ərlərninğ sorikini birinqi ayning birinqi küni tügətti.

Yat əllərdin hotun alojanlarning tizimlikı

¹⁸ Kahinlarning əwladliri iqidə yat əllik hotunlarni alojanlardin mux-ular qıktı: — Yozadakning oqlı Yəxuəning wə uning kərinədxlirininğ əwladliridin: — Maaseyah, Əliezər, Yarib, Gədaliya. ¹⁹ Ular hotunlirimizni yoloğa selip koyimiz dəp kəsəm kilip kəl berixti wə gurnaħı üqün itaətsizlik qurbanlikı süpitidə koy padisidin bir koqqarni sundi. ²⁰ Immərninğ əwladliridin Hənanı bilən Zəbadiya; ²¹ Hərimning əwladliri iqidə Maaseyah, Eliyah, Xəmaya, Yəhijəl wə Uzziya; □ ²² Paxhurning əwladliridin Əlyoyinay, Maaseyah, İsmail, Nətanəl, Yozabad wə Əlasah.

²³ Lawiyalar iqidə Yozabad, Ximəy, Kelaya (Kelita)mu deyilidu), Pitahija, Yəhuda bilən Əliezər; ²⁴ oqəzəlkəxlər iqidə Əliyaxib; dərəwəziwənlər iqidə Xallum, Tələm, Uri.

²⁵ İsrailərdin: — Paroxning əwladliridin Ramiya, Yizziya, Malkiya, Miyamin, Əliazar, Malkiya, Binaya; ²⁶ Elamning əwladliridin Mattaniya, Zəkəriya, Yəhijəl, Abdi, Yərimot bilən Eliyah; ²⁷ Zattuning əwladliridin Əlyoyinay, Əliyaxib, Mattaniya, Yərimot, Zabad bilən Aziza; ²⁸ Bibayning əwladliridin Yoħəhanan, Hənanıya, Zabbay bilən Atlay; ²⁹ Banining əwladliridin Məxullam, Malluq, Adaya, Yaxub, Xəal bilən Ramot; □

³⁰ Paħat-Moabning əwladliridin Adna, Jilal, Binaya, Maaseyah, Mattaniya, Bəzaləl, Binnuiy bilən Manassəh; ³¹ Hərimning əwladliridin Əliezər, Yixiya, Malkiya, Xəmaya, Ximeon, ³² Binyamin, Malluq wə Xəmariya; ³³ Haxumning əwladliridin Mattinay, Mattatah, Zabad, Əlifələt, Yəməy, Manassəh wə Ximəy; ³⁴ Banining əwladliridin Maday, Amram, Uəl, ³⁵ Binaya, Bədiya, Keluħay, ³⁶ Waniya, Məməmot, Əliyaxib, ³⁷ Mattaniyah, Mattinay, Yaasu, ³⁸ Bani, Binnuiy, Ximəy, ³⁹ Xələmiya, Natan, Adaya, ⁴⁰ Maknadıbay, Xaxay, Xaray, ⁴¹ Azarəl, Xələmiya, Xəmariya, ⁴² Xallum,

□ **10:13 «qünki bizdə bu ixta itaətsizlik kiləjanlar nahayiti kəptur!»** — baxkə bir hil tərjimisi: «qünki biz bu ixta bək eqir itaətsizlik kiləjanmiz». □ **10:21 «Eliyah»** — bu isim ərəb tilida, xundəklə uyojur tilida «Iliyas» deyilidu. □ **10:29 «Ramot»** — yaki «Yəməmot».

Amariya, Yüsüp; ⁴³ Neboning əwladliridin Jəiyəl, Mattitiyah, Zabad, Zebina, Yadday, Yoel və Binaya. ⁴⁴ Bularning həmmisi yat əllik hotunlarni aloqanlar idi, və xuningdək ulardın bəzilərnin hotunliri pərzəntmu kərgənidi. □

TƏVRAT DƏVRİNİN TARİHİNİ KƏRSİTİDİQAN HƏRİTƏ

□ 10:44 «wə xuningdək ulardın bəzilərnin hotunliri pərzəntmu kərgənidi» — baxqa bir hil tərjimi: — «... wə xuning bilən ular hotunlirini wə pərzəntlirini yoloğa seliwətti». Bu ayətnin tekstə kəmtüklük boluxi mumkin. Xunga mənisə eniğ əməs.

Nəhəmiya

Yerusalemning eqinixlik, harablik həliti

¹ Həqaliyaning oqli Nəhəmiya xundaq bayan kildiki: — Yigirminqi yili Kisləw eyida, mən Xuxan kəl'əsida turattim, □ ² Əz kərindaxlirimdin biri boləjan Hənanı bilən birnəqqə kixi Yəhədiyədin çikip kəldi; mən ulardin sürgünlüktin kütulup qələjan Yəhədalər wə Yerusalem toşrisida soridim. ³ Ular manga: — Sürgünlüktin kütələjan həlkəning kəldisi *Yəhədiyə* əlkisidə kəttik jəpə-muxəkkət astida wə ahanət iqidə qəldi. Yerusalemning sepili bolsa ərüwetildi, kowuklirimu kəydürüwetildi, dəp eytp bərdi.

Nəhəmiyaning Yerusalem üçün roza tutup dua kılıxi

⁴ Mən bu gəplərnı anglap olturup yioqlap kəttim, birnəqqə künqığə nalə-pəryad kətürüp, asmanlardiki Huda aldida roza tutup, dua kılıp ⁵ mundaq dedim: — «I asmandiki Huda Pərwərdigar, Əzini səyüp, əmlrini tutqanlarəqə əzgərməs mehir kərsitip əhdəsidə turəuqi uluə wə dəhxətlik Təngri, ■ ⁶ əmdi Sening aldingda muxu pəyttə kulliring Israillar üçün pəkir kulungning keqə-kündüz kiliwatqan bu duasioqə kuliking selinoqay, kəzüng oquk boləqay! Mən biz Israillarning Sening aldingda sadir kələjan gunəhlirimizni eturap kəlimən; mənmu, atamning jəmətimu gunəh kilduk! ⁷ Biz Sening yolunqə tətür ix kılıp, Sən kulung Musaəqə tapiloqan əmlrliring, bəgəlimiliring wə həkəmliringni heq tutmiduk. ⁸⁻⁹ Sening Əz kulung Musaəqə tapilap: «Əgər silər wapəsizlik kilsanglar, silərnı pütün taipilərnıng arisioqə tarkitiwetimən; ləkin Manga yenip kelip, Mening əmlrimni tutup əməl kilsanglar, gərqə aranglardın həttə asmanlarning əng qetigə koəliwetilgənlər bolsimu, Mən ularnı xu yərdin yioqip, Mening namimni tikləxkə tallioqan jayəqə elip kəlimən» degən səzüngni yad kələqaysən, dəp ətünimən. ■ ¹⁰ Bularning həmmisi Sening kulliring wə Sening həlkəng, Əzüngning zor kudriting wə küqlük qəlung bilən hərlükkə kutkuzdung. ¹¹ I Rəbbim, kulungning duasioqə həm Sening namingdin əyminixtin səyüngən kulliringningmu duasini kuliking tingxioqay; bügün kulungning ixlirini onquxluk kələqaysən, uni xu kixining aldida iltipatkə erixtürgəysən». Xu wakıttə mən padixəhning sakıysi idim.

2

Padixəhning Nəhəmiyaning Yerusalemni, jümlidin sepilini qayta onxap qikixioqə ruhsət kılıxi

¹ Wə xundaq boldiki, padixəh Artəhxaxtaning yigirminqi yili Nisan eyi, padixəhning aldioqə xarab kəltürülgənidi; mən xarabni elip padixəhka sundum. Buningdin ilgiri mən padixəhning aldida heqəqəqan oqəmkin kəringən əməs idim.

□ **1:1** «yigirminqi yili» — Pars padixəhi Artəhxaxtaning yigirminqi yilini kərsitidu (2:1ni kəring). ■ **1:5** Mis. 20:6; 34:7; Qəl. 14:18; Kən. 5:10; Zəb. 86:15; 103:8; 145:8-9; Dan. 9:4

■ **1:8-9** Kən. 4:25, 26, 27; 30:2, 3, 4

² Xuning bilən padixah meningdin: — Birər kesiling bolmisa, qiraying nemixka xunqə oʻtamkin kōrūnidu? Kōnglūngdə qoqum bir dard bar, dewidi, mən intayin qorkup kəttim. ³ Mən padixahka: — Padixahim mēnggū yaxioqayla! Ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxkan xəhər harabilikkə aylanoqan, dərwaza-qowukliri kōydürūwetilgən tursa, mən kandaqmu oʻtamkin kōrūnməy? — dedim.

⁴ Padixah meningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soriwidi, mən asmandiki Hudaşa dua kilip, ⁵ andin padixahka: — Əgər padixahimning kōngligə muwapik kōrūnsə, kulliri əzlrining aldida iltipatka erixkən bolsa, meni Yəhūdiyəgə əwətkən bolsila, ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxkan xəhərgə berip, uni yengiwaxtin kurup qiqsam, dedim.

⁶ Padixah (xu qaoqda hanix padixahning yenida olturatti) mēndin: — Səpiringgə qanqilik wakit ketidu? Qaqa qaytip kelisən? — dəp soridi. Xuning bilən padixah meni əwətxini muwapik kōrdi; mənmu uningə qaytip kelidioqan bir wakitni bekkittim. ⁷ Mən yənə padixahin: — Aliylirioqə muwapik kōrūnsə, manga Əfrat dəryasining u ketidiki waliylarəqə meni taki Yəhūdiyəgə barəuqə otkili koyux toqruqluk yarlik hətliniri pütüp bərgən bolsila; □ ⁸ Wə yənə padixahlik ormanliqioqə karaydioqan Asafka muqəddəs eygə təwə boləqan kəl'əning dərwaziliri, xuningdək xəhəring sepili wə əzüm turidioqan eygə ketidioqan limlarni yasaxka kerəklik yəoqqlarni manga berix toqruqlukmu bir yarlikni pütüp bərgən bolsila, dedim. Hudayimning xəpəkətlik kōli üstümdə boləoqqa, padixah iltipat kilip bularning həmmisini manga bərdi. ■

⁹ Xuning bilən mən dəryaning u ketidiki waliylarning yenioqə berip padixahning yarliklirini tapxurdum. Padixah yənə birnəqqə qoxun sərdariliri bilən atlik ləxkərlərnimu manga həmrəh boluxka orunlaxturəqanidi. ¹⁰ Hōronluk Sanballat bilən Ammoniy Tobiya degən əməldar Israillarning mənprəətini izdəp adəm kəptu, degən həwərnə anglap intayin narazi boldi.□

Nəhəmiyaning keqisi sepilni qarlxax qiqixi

¹¹ Mən Yerusalemoqə kelip üç kün turdum. ¹² Andin keqisi mən wə manga həmrəh boləqan birnəqqə adəm ornimizdin turduq (mən Hudayimning kōnglūmgə Yerusalemləgə nēmə ixlarni kilixni saləqanliki toqrisida heqkimgə birər nemə demigənidim). Əzüm mingən ulaqdin baxka heqkandaq ulaqmu almay, ¹³ keqisi «Jiloqə qowuki»din qiqip «Əjdihə buliki»oqə qarap mengip, «Tezək qowuki»oqə kelip, Yerusalemləning buzuwetilgən sepilirini wə kōydürūwetilgən qowuk-dərwazilirini kōzdin kəqürdum. ¹⁴ Yənə aldioqə mengip «Bulək qowuki» bilən «Xahənə kəl»gə kəldim; lekin xu yərdə mən mingən ulaqning otxikə yol bək tar kəlgəqkə, ¹⁵ keqidə mən jiloqə bilən qiqip sepilni kōzdin kəqürüp qiqitim. Andin yenip «Jiloqə qowuki»din xəhərgə kirip, eygə qayttim.

¹⁶ Əməldarlarning heqkaysisi mening nəgə barəqanlikimni wə nemə kiləqanlikimni bilməy kəlixti, qunki mən ya Yəhūdiylarəqə, kahinlarəqə, ya əmir-həkimlarəqə wə yaki baxka hizmət kilidioqanlarəqə heqnemə eytmioqanidim.

□ 2:7 «Əfrat dəryasining u keti...» — məzkur kitabda muxu yədin baxlap «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. «U keti...» — dəryaning oqərbiy tərifi. «...meni taki Yəhūdiyəgə barəuqə otkili koyux» — yaki «...səpirmədə meni aloqə sürüx». ■ 2:8 Dan. 9:25 □ 2:10 «Tobiya degən əməldar» — ibraniiy tilida «Tobiya degən kul».

Nəhəmiyaning həkni sepilni qayta selixka ilhamlanduruxi

17 Keyin mən ularoʻja: — Silər beximizoʻja kəlgən balayi’apətni, Yerusalemlning harabigə aylanəlanlikini, sepil qowuklirining kəydürüwetilgənlikini kərdüngle; kelinglar, həmmimiz həkəratkə kəliwərməslirikimiz üqün Yerusalemlning sepilini kaytidin yasap qikayli, — dedim. 18 Mən yənə ularoʻja Huda yimning xəpkətlik qolining mening üstümdə boləlanlikini wə padixahning manga kiləlan gəplirini eytiwidim, ular: — Ornumizdin turup uni yasayli! — deyixip, bu yahxi ixni kilixkə əz kollirini kuwwətləndürdi.

19 Lekin Həronluk Sanballat, hizmətkar Ammoniy Tobiya həm ərəb boləlan Gəxəm bu ixni anglap bizni zanglik kilip mənəsitməy: — Silərnin bu kiləlaninglar nemə ix? Silər padixahkə asiylilik kilmaqimusalər? — deyixti.

20 Mən ularoʻja jawab berip: — Asmanlardiki Huda bolsa bizni oʻləlibigə erixtiridu wə Uning kulliri boləlan bizlər kopup kurimiz. Lekin silərnin Yerusalemda heqkandak nesiwənglar, hoqukunglar yaki yadnamənglar yok, — dedim.

3

Sepilni beləklərgə belüp ongaxkə buyruluxi ••• Kona xəhərnin gəritisini kərüng

1 Xu qəşda bax kahin Əliyaxib wə uning kahin kərinaxliri kopup «Koy qowuki»ni yengiwaxtin yasap qikti; ular qowukning qanatlirini ornitip, uni *Hudaʻoʻja* atap muqəddəs dəp bekitti; ular «Yüzning munari» bilən «Hananiyəlnin munari»oʻiqə boləlan ariliklikti sepilni ongaxp, uni muqəddəs dəp bekitti; □ 2 Uningoʻja tutax kismini Yeriholuklar yasidi; yənə uningoʻja tutax kismini Imrining oʻqli Zakkur yasidi. 3 «Belik qowuki»ni Sənaahning oʻqulliri yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, qanatliri, taqakliri wə baldaklirini ornatti. 4 Uningoʻja tutax kismini Həkozning nəwrisi, Uriyaning oʻqli Məramot yasidi; uningoʻja tutax kismini Məxəzabəlnin nəwrisi, Bərekiyaning oʻqli Məxullam yasidi. Uningoʻja tutax kismini Baanaʻning oʻqli Zadok yasidi. □ 5 Uningoʻja tutax kismini Təkoaliklar yasidi; lekin ularning qongliri əz hojisinin ixini zimmisigə ilixkə unimidi.

6 «Kona qowuk»ni Pasiyaning oʻqli Yəhoda bilən Besodiyanning oʻqli Məxullam yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, qanatliri, taqakliri wə baldaklirini ornatti. □ 7 Ularning yenidiki tutax kismini Gibeonluk Məlatiya, Məronotluk Yadon həmdə Dəryaning bu oʻjərbiy tərpidiki waliylarning baxkuruxi astidiki Gibeonluklar bilən Mizpahliklar yasidi.

□ 3:1 «Yüzning munari» — baxkə hil tərjimilə: — «Həmeahning munari» yaki «Meahning munari». «muqəddəs dəp bekitti» — nemixkə xundak bekitidu? Uning «Koy qowuki» dəp atilixning səwəbi bəlkim ibadathanida sunulidigan qurbanliklar (kəpinqisi koylar, əlwəttə) xu dərwazidin xəhərgə elip kiritilətti. Xunga qurbanliklarning kirix yolini «muqəddəs» dəp bekitix tolimu muwapik idi — demək, xu dərwazidin qurbanliklardan baxkə heqkandak nərsiləni elip kirixkə bolmaytti. □ 3:4 «Həkozning...» — yaki «Kozning...». □ 3:6 «Pasiyaning oʻqli Yəhoda» — yaki «Pasiyaning oʻqli Yoyada».

□ 8 Ularning yenediki tutax qismini zərgərlərdin boləqan Harhəyanning oəli Uzziyəl yasidi. Uningəqa tutax qismini huxbuy buyum yasaydiəqan ətirqilərdin Hananiya yasidi. Ular Yerusalem *sepilini* taki «Kəlin tam»əqiqə onxəp yasidi. □ 9 Ularning yenediki tutax qismini Yerusalemning yerimining həkimi boləqan Hurning oəli Refaya yasidi. 10 Ularning yenida, Harumafning oəli Yədaya əzining əyining udulidiki qismini yasidi. Ularning yenediki qismini Haxabniyaning oəli Həttux yasidi. 11 Hərimning oəli Malkiya bilən Paħat-Moabning oəli Həxxub sepilning baxka bir bəliki bilən «Humdanlar munari»ni yasidi. 12 Ularning yenediki tutax qismini Yerusalemning yerimining həkimi Hallohəxning oəli Xallom əzi wə uning kizliri yasidi. 13 «Jiləqa kəwuki»ni Hanun bilən Zanoah xəhirining aħalisi yasidi. Ular uni yasap, uning kənatliri, taqakliri wə baldaklirini ornatti wə yənə «Tezək kəwuki»əqiqə ming gəz sepilnimu yasidi. 14 «Tezək kəwuki»ni Bəyt-Həkkərəm yurtining baxliqi Rəkabning oəli Malkiya yasidi; ular uni yasap, uning kənatliri, taqakliri wə baldaklirini ornatti. 15 «Bulak kəwuki»ni Mizpah yurtining baxliqi Kol-Həzəhning oəli Xallum yasidi. U uni yasap, əgzisini yepip, uning kənatliri, taqakliri wə baldaklirini ornatti wə yənə xahənə baəning yenediki Siloam kəlining sepilini «Dawutning xəhiri»din quxidiəqan pələmpəygiqə yengiwəxtin yasidi. □ 16 Uningdin keyinki tutax qismini Dawutning kəbrilirining udulidiki wə uningdin keyinki sün'iy kəlgə həm uning kəynidiki «Palwanlarning əyi»gə kədər Bəyt-Zur yurtining yerimining həkimi, Azbukning oəli Nəhəmiya yasidi. 17 Uningdin keyinki tutax qismini Lawiyar — Yəni Banining oəli Rəhum yasidi, uning yenediki tutax qismini Keilahning yerim yurtining həkimi Həxabiya əz yurtiəqa wakalitən yasap qikti. 18 Uning yenediki tutax qismini ularning kərindaxliri — Keilahning ikkinqi yerimining həkimi, Hənadadning oəli Baway yasidi. □ 19 Uning yenida, Mizpahning həkimi Yəxuyanning oəli Ezər qoral-yaraq ambiriəqa qikix yolining udulida, sepilning doqmuxidiki yənə bir bəlikini yasidi. 20 Zabbayning oəli Baruk uningdin keyinki yənə bir bəlikini, yəni sepilning doqmuxidin taki bax kahin Əliyaxibning əyining dərwezisiəqiqə boləqan bəlikini kəngül qoyup yasidi. 21 Uning yenida Həkozning nəwrisi, Uriyaning oəli Mərəmot sepilning Əliyaxibning əyining dərwezisidin taki Əliyaxibning həylisining ahiriəqiqə boləqan yənə bir bəlikini yasidi. □ 22 Bulardin keyinki bir qismini İordan tüzlənglikidikilər, kahinlar yasidi. 23 Bularning yenida, Binyamin bilən Həxxub əz əyining udulidiki bəlikini yasidi. Ulardin keyin Ananiyaning nəwrisi, Maaseyahning oəli Azariya əz əyining yenediki qisimni yasidi. 24 Uning yenida, Azariyaning əyidin taki sepilning doqmuxiəqiqə boləqan yənə bir bəlikini Hənadadning oəli Binnuiy yasidi. 25 *Uning yenida*, Uzayning oəli Palal padixah ordisinin doqmuxi, xuningdək ordidiki qəqəyiy turəqan, zindan həylisining yenediki egiz munarning udulidiki bəlikini yasidi. Uningdin keyinki

□ 3:7 «Dərya» — Əfrat dəryasi. «Məlatiya, Meronotluk Yadon həmdə Dəryaning bu qərbiy tərpidiki waliylarning baxkuruxi astidiki Gibeonluklar bilən Mizpahliklar yasidi» — baxka birhil tərjimisi: «Məlatiya... wə Yadon yasidi; bular Dəryaning qərbiy tərpidiki waliylar idarə kilidiəqan Gibeonluklar wə Mizpahliklar idi». □ 3:8 «... onxəp yasidi» — yaki «...suwap qikti». □ 3:15 «xahənə baəning yenediki Siloam kəli» — muxu yərdə ibranii tilida «xahənə baəning yenediki Xelaħ kəli» deyilidu. □ 3:18 «Baway» — yaki «Binnuiy». □ 3:21 «Həkozning nəwrisi» — yaki «Kozning nəwrisi».

bir bəlikini Paroxning oqli Pidaya yasidi. ²⁶ Əmdi Ofəldə turidioğan ibadəthana hizmətkarliri künqikix tərəptiki «Su kowukı»ning udulidiki wə qoqçiyip turəğan munarning udulidiki sepilni yasidi. □ ²⁷ Qoqçiyip turəğan qong munarning udulida Təkoalıklar taki Ofəl sepilioğqə boləğan ikoğan bir bəlikini yasidi. ²⁸ «At kowukı»ning yukiri bir bəlikini kaħinlar hər biri öz əyining udulidiki kismini yasidi. ²⁹ Imməning oqli Zadok ularning yenida, keyinki kismini, öz əyining udulidiki bir bəlikini yasidi. Uning yenidiki tutax kismini «xərkiy dər waza»ning dər waziwəni Xekaniyaning oqli Xemaya yasidi. ³⁰ Uning yenida, Xələmiyaning oqli Hənanıya bilən Zalaftning altinqi oqli Hənan ikkinçi bir bəlikini yasidi; ularning yenida, Bərəkiyaning oqli Məxullam öz qorusining udulidiki bir bələkni yasidi. ³¹ Uning yenida, xu yərdin tartip ibadəthana hizmətkarliri bilən sodigərlərnin qoruliridin ətüp, «Təxürüx kowukı»ning udulidiki sepil dokmuxining balihanisioğqə boləğan bəlikini zərgərlərdin boləğan Malkiya yasidi. □ ³² Dokmuxning balihanisi bilən «Koy kowukı»ning arilqıdiki bələkni zərgərlər bilən sodigərlər yasidi.

4

Sanballatning hapa boluxı wə məshirə kılıxi

¹ Xundak boldiki, Sanballat bizning sepilni yengiwaxtin ongxawatqanlikimizni anglap oqəzəplinip, kəħri bilən Yəhudalarnı məshirə kildi. ² U öz kərindaxlırı wə Samariyə koħuni aldida: — Bu zəip Yəhudalar nemə kiliwatidu? Ular əzlrini xundak mustəhkəmliməkqimu? Ular kurbanlıqlarnı sunmaqımu? Ular bir kün iqidə püttürüxməkqimu? Topa dəwiliri iqidin köyüp kətkən taxlarnı kolap qikirip ularəğa jan kirgüzəmdikən? — dedi. □ ³ Uning yenida turuwatqan Ammoniy Tobiya: — Ular hərkanqə yasisimu, bir tülkə sepilning üstigə yamixip qıqsa, ularning tax temini örüwetidu! — dedi.

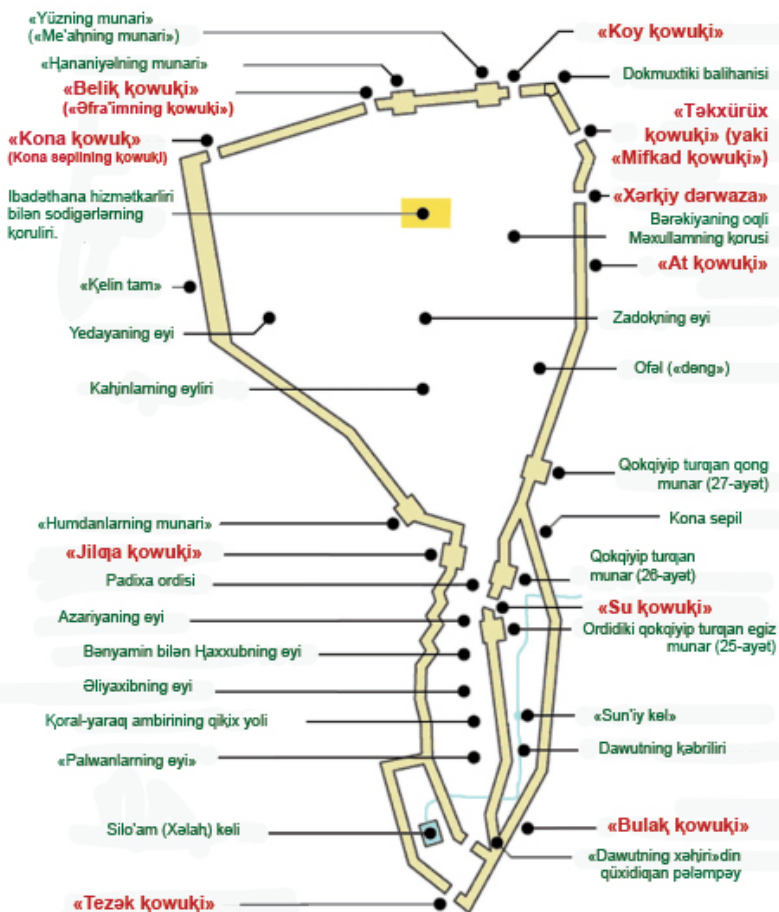
Nəhəmiyaning duasi

⁴ — I Hundayimiz, kulaq selip anglioəysən, kəmsitilməktimiz, ularning kıləğan haqarətlirini öz bexioəə yanduroəaysun; ularni tutkun kılıp elip beriləğan yaqə yurtta həkning oljisiəə aylanduroəaysun! ⁵ Ularınin kəbiħlikini yarmioəaysən, gunahlırı aldinginmu əqürüwetilmisin; qünki ular sepilni ongxawatqanlarınin kəngligə azar bərdi!

⁶ Xundaktımu sepilni yengiwaxtin ongxawərduq; uni ulap, egizlikini yerimioəə yətküzduq; qünki kəpçilik kəngül koəup ixlidi.

□ **3:26 «ibadəthana hizmətkarliri»** — ibraniy tilida «Nətaniylar». □ **3:31 «udulidiki sepil dokmuxining balihanisioğqə»** — yaki «udulidiki sepil dokmuxioəə qikix yolioğqə» yaki «udulidiki sepil dokmuxidiki pələmpəyğiqə». □ **4:2 «Ular əzlrini xundak mustəhkəmliməkqimu?»** — yaki «ular öz məyliəə xundak ketiwərsə bolamdu?» yaki «əzlrigə tayinip bu ixni kılalamdu?». Tekistning ibraniy tilini qüxinix səl tas. **«Topa dəwiliri iqidin köyüp kətkən taxlarnı kolap qikirip ularəğa jan kirgüzəmdikən?»** — bu məshirə səzlrini iqidə bir-birigə zit kəldioəən ixlar bar. Kərioəanda, gərçə Sanballat mazaq kıləjini bilən, uning quruluşqə boləğan oqəzipi uningda bu ix püttürülüxi mumkin, dəgəndək birħil qorqunqning barlikioəə ispat bolidu.

Yerusalemning qowuq-dərwaziliri (Nəhəmiya dəwri - «Nəhəmiya» 3-babni kəring)

Yerusalemning qowuqliri (Nəhəmiya qayta qurqan)

Düxmənlərnin tosqunluq wə buzoqunqilik qilixkə kəstlix

7 Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, Ərəblər, Ammoniyalar, Axdodluqlar Yerusalem sepillirini yengiwaxtin onqax quruluşining yənila elip beriliwatqanliqini, sepil bəsüklirining etiwetilgənlikini anglar kattiq oşəzəpkə

kelixti-də, ⁸ birliktə Yerusalemoğa hujum kilip uningda qalaymikanqilik tuşduruxni kəstləxti. ⁹ Xunga biz Hudayimizoga iltija kilduq həm ularning səwəbidin keqə-kündüz kəzətqi koyup, əzlimiz ularin mudapiələndük.

¹⁰ Bu qaotda Yəhudiyaedikilər: — İxqi-həmmallar həlidin kətti, xuningdək qalma-kesək əhlətlər yənıla nahayiti kəp, biz sepilni ongxaxka hətta sepilənimu yəkinlixalmidük! — deyixti. ¹¹ Xuning bilən bir wəqəttə düxmənlimiz: — Ular səzməstə, ular kərməstə, ularning arisoğa kiriwelip ularni öltürüp, kuruluxni tohtitwetimiz! — deyixti.

¹² Wə xundak boldiki, ularning ətrapida turuwatқан Yəhudalarmu yenimizoga on kətim kelip: — Kaysi tərəpkə kərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə hujum kilmaqçi! — dəp həwər yətküzüxti. □ ¹³ Xunga mən həlkni jəmət-jəmət boyiqə, kəlioğa kiliq, nəyze wə okyalirini elip, sepili pəss boləjan yaki hujumoga oquq turojan yərlərdə sepilning arkisida karawullukta turuxka koydum. ¹⁴ Kəzdin kəqürüp qikəndin keyin ornumdin kopup mətiwərlər bilən əməldarlar wə baxka həlkə: — Ulardin kərkənglər; uluq wə dəhxətlik Rəbni esinglarda tutunglar, əz kəringdaxliringlar, oquq-kizliringlar, ayalliringlar wə əy-makaninglar üqün jəng kilinglar, dedim.

Bir tərəptin ixləx, bir tərəptin mudapiəlinix

¹⁵ Xundak boldiki, əzlimizning suyikəstini bilip qəloqanlıkimiz düxmənləring kulikiəğa yetip barəqə, xuningdək Huda ularning suyikəstini bitqit kəlioqə, biz həmmimiz sepiləğa kaytip, hər birimiz əsli ix ornimizda ixni dawamlaxturiwərdük.

¹⁶⁻¹⁷ Ənə xu qaodin baxlap həzmətkarlimizning yerimi ix bilən boldi, yerimi kəlioğa nəyze, kəlkən, okya tutқан, dobuloğa-sawut kiygən həlda yürüxti. Sərdar-əməldarlar sepilni ongxawatқан barlik Yəhuda jəmətidikiləring arkisida turdi. Həm yūklərnə toxuwatқанlar həm ularoga yūq artiwatқанlarmu bir kəlida ixləp, bir kəlida yaraqlirini qing tutuxkanıdi. ¹⁸ Tamqilarning hər biri bəllirigə kiliq-hənjerlirini askən həlda *sepilni* yasawatatti; kanayqi bolsa yenimda turatti. ¹⁹ Mən mətiwərlər, əməldarlar wə baxka həlkə: — Bu kurulux nahayiti qəng, dairisi kəng; biz həmmimiz sepilə bələk-bələklər boyiqə tarkilip ixləp, bir-birimizdin yirək turuwatimiz. ²⁰ Xunga məyli qəyədə bolunglar, kanay awazini anglisanglarla, biz bar xu yərgə kelip yəqilinglar; Hudayimiz biz üqün jəng kilidu, — dedim.■

²¹ Biz ənə xu tərəkədə ixlidük; həlkning yerimi tang atқandin tartip yultuz qikkuə nəyzilirini qing tutup turuxti. ²² U qaotda mən yənə həlkə: — Həmməylən əz həzmətkari bilən keqini Yerusalemoğa kirip ötküzsun, xundak bolsa ular keqisi bizning muhəpizətqilikimizni kilidu, күndüzi ixləydu, dedim. ²³ Xundak kilip ya mən, nə kəringdaxlim, ya həzmətkarlim yaki mənə əgəxkən muhəpizətqiləring heqəqaysisi kiyimlirini selixmidi; hər biri hətta suoğa barəqəndimu əzining yaraqlirini eliwalatti.□

□ 4:12 «**kaysi tərəpkə kərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə hujum kilmaqçi!**» — əsli ayəning kəqürülmisi kəmtük boləqəqə, mənisini jayida qikirix təs bolup qaldi; xunga muxu Yəhudiylarning eytқан sölirining birnəqəqə hil tərijimiliri bar. Ləkin əsasiy mənilirining həmmisi düxmənləring hərtərəplimə kəstləxlirini kərsitidu. ■ 4:20 Mis. 14:25; Qan. 1:30; 28:7. □ 4:23 «**hərbiri hətta suoğa barəqəndimu əzining yaraqlirini eliwalatti**» — yaki «hərbiri ong kəlidin yaraqlirini qixürüxmidi» yaki «hərbirəylən pəkət yuyunəqəndila kiyimlirini salatti». Əyni tekist kəmtüktək kərünidu.

5

Namratlarning nalisi

¹ U qashda halayiq wə ularning hotunliri öz kərindaxliri boləjan Yəhudalar üstidin xikayət kilip kattik dad-pəryad kətürüxti. ² Bəzilər: — Biz wə oşul-kizlirimizning jan sanimiz kəp, kün kəqüriximiz üqün toyojudək axlik almisaq bolmaydu, deyixti. ³ Yənə bəzilər: — Biz aqargilikta qaloqan waqtimizda axlik elip yəymiz dəp etizlirimiz, üzümzarliklirimizni wə öylirimizni rənigə berixkə məjbur bolduq, deyixti. ⁴ Wə yənə bəzilər: — Padixahning etizlirimiz wə üzümzarliklirimiz üstigə saləjan baj-selikni tapxuruxka pul kərz aldud. □ ⁵ Gərqə bədənlimiz kərindaxlirimizning bədənligə, pərzəntlirimiz ularning pərzəntligə ohxax bolsimu, lekin oşul-kizlirimizni kul-dedək boluxka tapxurmay amalimiz bolmidi; əməliyəttə kizlirimizdin bəziliri allikaqan dedək bolupmu kətti; ularni bədəl tələp hərlükkə çikirixka qurbimiz yətmidi, qünki bizning etizlar wə üzümzarliklirimiz hazır baxqilarning kolididur, — deyixti.

Nəhəmiyaning mətiwərlər bilən mənsəpdarlarni oşəzəp bilən əyiblixi

⁶ Mən ularning dad-pəryadlirini wə eytkan bu gəplirini angliqandin keyin kattik oşəzəpləndim. ⁷ Kənglümdə birər kur oyliniwaləqandin keyin, mətiwərlər bilən əməldarlarni əyibləp: — Silər öz kərindaxliringlarəja kərz berip ulardin əsüm alidikənsilər-hə! — dəp tənbih bərdim. Andin ularning səwəbidin qong bir yəyin ekip ■ ⁸ ularni: — Biz küqimizning yetixiqə yat taipilərgə setiwətilgən kərindiximiz Yəhudalarni kayturup setiwaldud, lekin silər bizni ularni kayturup setiwalsun dəp kərindaxliringlarni yənə setiwətməkçi boluwatamsilər? — dəp əyibliwidim, ular dəydiəjan gəp tapalmay, xük turup kaldi. ⁹ Andin mən ularəja yənə: — Silərnig bu kiləjininglar kəmlaxmaptu. Silər düxmənlirimiz boləjan taipilər aldida bizni ahanətkə kaldurmay, Hudayimizning kərkunqida mangsanglar bolmasmidi? ¹⁰ Mənmu, kərindaxlirim wə hizmətkarlim ularəja pul wə axlik ətnə berip turup əsüm alsak alattuq! Silərdin ətünimən, mundaq əsüm elixtin waz keqəyli! □ ¹¹ Ətünüp qalay, silər dəl bəgün ularning etizlirini, üzümzarlik, zəytunzarlik wə öylirini kayturup beringlar, wə xuningdək silər ulardin

□ 5:4 «Padixahning etizlirimiz wə üzümzarliklirimiz üstigə saləjan baj-selikni tapxuruxka pul kərz aldud» — yaki «padixahning baj-selikni tələxkə etizlirimiz wə üzümzarliklirimizni rənigə berip pul kərz aldud». ■ 5:7 Mis. 22:24 □ 5:10 «Mənmu, kərindaxlirim wə hizmətkarlim ularəja pul wə axlik ətnə berip turup əsüm alsak alattuq» — baxka birhil tərijimi: — (1) «mənmu, kərindaxlirim, hizmətkarlimmu ularəja pul wə axlik ətnə berip turuwatimiz» yaki: — (2) «mənmu, kərindaxlirim, hizmətkarlimmu ularəja pul wə axlik ətnə berip turayli». Nəhəmiyaning harakteri bək sehiy boləjaqqa, bəlkim əsümsiz ətnə-kərzni kəp bərgən boluxi mumkin idi. Uning üstigə, kərindaxlarəja ətnə berip əsüm elix Musa pəyoğmbərgə nazil kilinəjiniəja hiləplik («Mis.» 22:25, «Pənd.» 15:5). Xunga bu ikkinçi hil tərijimini toqra əməs, dəp qaraymiz. «mundaq əsüm elixtin waz keqəyli!» — yaki «muxundak kərzgə rəni elixtin waz keqəyli!».

ündürüwaloqan pul, axlik, yengi məy-xarab wə yengi zəytun maylirining əsümini ularoqə qayturup beringlar, dedim.□

¹² Ular: — Kayturup berimiz, əmdi ulardin heq əsüm almaymiz; sili nemə desilə, biz xundak kilimiz, deyixti. Mən kaħinlarni qakirtip kelip, ularni bu wədə boyiqə xundak ijra kilixkə kəsəm iqukdüm. □

¹³ Mən tonumning pexini keqip turup: — Kim muxu wədini ada kilmisa, Huda xu yol bilən uning özini öz öyidin wə mal-mülkidin məħrum kilip kekiwətsun! Xu yol bilən uning həmmə nemisi kurukdilib qalojuqə kekiwetilsun! — dedim. Pütkül jamaət birdək: «Amin!» deyixti həm Pərwərdigaroqə Həmdusana okuxti. Andin kəpçilik xu wədisi boyiqə deginidək kilixti.

Pak-diyənətlik wə addiy-sadda Nəhəmiya

¹⁴ Xuningdək, Yəhudiyə zeminida ularoqə waliy boluxkə tikləngən kündin buyan, yəni padixah Artaxxatening yigirminqi yilidin ottuz ikkinqi yiliqə boloqan on ikki yil iqidə nə mən, nə mening uruk-tuqkanlirim waliylik nenini heq yemiduk. ¹⁵ Məndin ilgiri waliy boləqanlar həlkə eqiçilik selip, ulardin *kündilik* axlik, məy-xarab wə xuningdək kirik xəkəl kümüx elip kəlgənəkən; hətta ularning hizmətkarlarimu həlkəning üstidin hoqukwazlik kilip kəlgənəkən. Ləkin mən Hudadin qorkidəyinim üqün undak kilmidim. □ ¹⁶ Mən dərwəkə sepilning quruluşioqla berilgəqkə, biz hətta birər etiznimu setiwalmiduk; mening barlik hizmətkarlarimmu quruluşta ixləkkə xu yərgə yioçilatti. ¹⁷ Ətrapimizdiki yat əllərdin bizning yenimizoqə kəlgənlərdin bələk, mening bilən bir dastihanda oqiza yəydiəqanlar Yəhudiylar wə əməldarlardin bir yüz əllik kixi idi. ¹⁸ Hərküni bir kala, hillanoqan altə koy təyyarlinatti, yənə mənə bəzi uqar kuxlar təyyarlinatti; hər on kündə bir ketim hərhil mol məy-xarab bilən təminlinətti. Xundak bolsimu mən yənə «waliy neni»ni tələp kilmidim; qünki quruluş Ixi həlkəning üstidiki eqiç yök idi.

¹⁹ — Aħ Hudayim, mən muxu həlk üqün qiloqan barlik iximni yad ətkəysən, mənə xapaət kərsətkəysən! ■

6

Sanballatning quruluşkə toşkunluq kilix suyikəsti

¹ Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, ərəb boləqan Gəxəm wə düxmənlimizning qaloqan kismi mening sepilni yengiwaxtin onqxpə qikqanlikimni, sepilning əmdi bəsüklirining qalmioqanlikini anglap (ləkin

□ 5:11 «...bügün ularning etizlirini, üzümzarlik, zəytunzarlik wə öylirini kayturup beringlar...» — muxu etiz qatarlik mülüklər əslidə kərz-ətnilərgə «rənə» süpitidə koyuloqan bolup, kərz igiliri ularni tartiwaloqan bolsa kerək. «pul, axlik...wə yengi zəytun maylirining əsümini» — ibraniy tilida «pul, axlik, ...wə yengi zəytun maylirining yüzdin biri» yaki «əsümi bir pirsənt» — qandak təjima kilinixtin kət'iyənəzər, muxu səzlər qoqum əsümnin ezini kərsitixi kerək. □ 5:12 «Mən kaħinlarni qakirtip kelip, ularni ... xundak ijra kilixkə kəsəm iqukdüm» — kaħinlar əslidə kərz igiliri əməs; ularning məs'uliyiti baxqilarning xu wədisini ada kilixioqə nazarətçilik kilixtin ibarət idi. Əslidə kaħinlar əsüm berix toquruluq muqəddəs qanun-bəlgilimilərnə bilixi kerək idi, xundakla bundak wəziyətkə yol qoymasliq kerək idi.

□ 5:15 «kirik xəkəl kümüx» — «xəkəl» eqiçirlik miqdari, bir xəkəl kümüx bolsa bəlkim 11.4 gram idi. Muxu yərdə «kirik xəkəl» bəlkim hərküni həlkətin aloqan pulni kərsitixi mumkin. ■ 5:19 Nəh. 13:22

u qashda mən tehi sepil qowuklirining qanatlirini ornatmioqanidim),
 2 Sanballat bilən Gəxəm manga: — Kəlsila, biz Ono tüzlənglikidiki Kəfirim kəntidə kəruxəyli! — dəp adəm əwətiptu. Əməliyətə ular manga kəst kilməqçi ikən. □ 3 Xunglaxka mən əqlilərnə əwətip: — Mən uluq bir ix bilən xuoqulliniwatkanlıqimdin silər tərəkə qüxməymən. Mən kəndəkmə silərnə qəxinglarəqə barimən dəp, ixni taxlap uni tohtitip koyay? — dedim.

4 Ular uda tət qətim muxu təriqidə adəm əwətti, mən hər qətim xundək jawap bərdim. 5 Andin Sanballat bəxinqi qətim xu təriqidə əz hizmətkariyə pəqətlənmigən hətni kəliyə tutkuzup əwətiptu. 6 Həttə: «Hərkaysi əllər arisida mundək bir gəp tarkilip yuridu, wə Gəxəmmu xundək dəydu: — Sən wə Yəhudalar birgə isyan kətürməqçi ikənsilər; xunga sən sepilnimə yengiwaxtin ongxaxka kirixipsən; eytxlarəqə kəriyəndə sən əzünəni ularəqə padixah kilməqçikənsən. □ 7 Sən yənə Yerusalemdə əzünə toqruluk: «Mana, Yəhudiyədə əzimizning bir padixahimiz bar!» dəp jar selip təxwiq kilixka birnəqqə pəyoqəmbər koyupsən. Əmdi bu gəplər səzsiz padixahning kulikioqə yetip bayan kilinidu. Xunga, kəlgin, biz birliktə məsliətləxiwalayli» deyilgənəkən.

8 Mən uningə: «Sən eytkən ixlar həqəqəqən kilinoqən əməs; bular bəlki əz kənglünədin oydurop qikəroqinə, haləs» dəp jawap qəyturdum. 9 Əməliyətə, ular: «Muxundək kilsək ularning qəli məşqursizlinip, quruluq xixi ada kilinməy qəlidu!» dəp oylap bizni kərkətməqçi idi. — «Əmdi mening kolumni ixta təhimu küqləndürgəysən!».

Yalozan pəyoqəmbər Xəmayaning təhdit selixi

10 Məhətabəlnə nəwrəsi, Deləyaning oqlı Xəmayə əzini əz əyigə kəmiwəloqanidi; mən uning əyigə kəlsəm u: — Biz Hudaning əyidə, ibadəthanəning iqidə kəruxəyli wə ibadəthanəning dərwezə qanatlirini etip koyayli; qünki ular sən əltürgili kelidu; xubhəsizki, kəqisi kelip sənə əltürməqçi bəldi! — dedi.□

11 Mən: — Manga ohxax bir adəm kəndəkmə kəqip kətsun? Məndək bir adəm jənimni kutkuzimən dəp kəndəkmə ibadəthaniyə kiriwəloqudəkmən? Mən hərgiz u yərgə kiriwəlməymən! — dəp jawap bərdim. 12 Qünki mən qarısam, uning Huda təripidin əwətləgən əməs, bəlki Tobiyə bilən Sanballat təripidin setiwəlinip, manga zəyan yətküzməqçi bolup bu bəxarət bərgənlikigə kəzüm yətti. 13 Uni setiwəlixidiki məqsət, mənə kərkətutp, xularning deginidək kiləyuzup gunah kildüruxtə ibarət idi. Xundək kiləqən bolsam, namimni buləqəp mənə qarilaxka xikəyət kiləlaydiqən bolatti.□

14 — «Ah Huda, Tobiyə bilən Sanballatni esingdə tutup, ularning kiləqənlirioqə yarixə əz bəxiyə yandürəyəsən, xundəklə mənə kərkətməqçi boləqən əyal pəyoqəmbər Noadiyə bilən baxka pəyoqəmbərlərnəningmu kiləqənlirini əz bəxiyə yandürəyəsən!».

□ 6:2 «Kəfirim kəntidə» — yəki «kəntlərnəning biridə». □ 6:6 «Gəxəm» — ibrəniy tilidə muxu yərdə «Gəxmu» — Gəxəmnəning yənə bir xəkli. □ 6:10 «Xəmayə əzini əz əyigə kəmiwəloqanidi» — əzini kəmiwəlixnəng səwəbi ənək əməs; «rəsimiy nəpak» boləqənlikə yəki kəşəm iqənləki səwəb boləqən boluxi mumkin.

□ 6:13 «Xundək kiləqən bolsam, namimni buləqəp mənə qarilaxka xikəyət kiləlaydiqən bolatti» — Sanballat wə Tobiyəning bu əqli heli hiylə-mikirlik idi. Nəhəmiyə kahin əməs; xunga (1) u ibadəthaniyə nəpak həldə yəki əhtiyətsizlik bilən kirsə gunah ətküzüxi mumkin idi; (2) «mukəddəs jay»ning əzigə kirgən bolsa gunah təhimu əşqir bolatti; qəysilə əhwalda bolsun əz həlqi əldidiki nəm-abruy qüxkən bolatti wə xuning tūpəydidin quruluq xixi tohtitiləqən bolatti.

Қайта оғхaxning tamamlinixi

15 Elul eyining yigirmə bəxinqi kuni sepil pütüti, pütün quruluşqa əllik ikki kün waqit kətti. 16 Xundak boldiki, düxmənlirimiz buningdin həwərtapti wə ətrapimizdikə barlıq əllər kərkup ketixti; əz nəziridə həywiti bək quxüp kətti wə bu *quruluşni* Hudaylimizning Əzi elip baroqan ix ikanlikini bilip yətti. 17 Xu künlərdə Yəhudiyaədikə mətiwərlər Tobiyaəqa nuroqun hət yazdı, Tobiyamu ularəqa jawabən daim hət yezip turdı. 18 Qünki Yəhudiyaədə Tobiyaəqa baəqlinip kəlip, kəsəm iəqkən nuroqun kixilər bar idi; qünki u Araħning oəqli, Xekaniyaning küy'oəqli idi, həmdə uning oəqli Yoħanan Bərəkiyaning oəqli Məxullamning kizini hotunluəqqa aloqanidi. 19 Xuningdək ular yənə mening aldimda pat-pat Tobiyaning yahxi ixlirini tiləqa elip qoyuxatti həm mening gəplirimnimu uningəqa yətküzüp turuxatti; Tobiya bolsa munga pat-pat təhdit selip hət yezip turatti.

7

Əanani bilən Əananiyaning birliktə baxquruxqa qoyuluxi

1 Sepil oəgxilip bolup, mən dərwazilərnə ornitip, dərwaziwənlərnə, qəzəlkəxlərnə wə Lawiylərnə bekitip təyinligəndin keyin xundak boldiki, 2 Mən inim Əanani bilən kə'l'ə sərdari Əananiyani Yerusalemnə baxquruxqa qoydum; qünki Əananiya ixənqlik adəm bolup, Hudadin kərkuxta kəp adəmlərdin exip ketətti. □ 3 Mən ularəqa: — Kün issioəquə Yerusalemnəning qowuqliri eqilmisun; qowuqlərnəning qanatlıri etilgəndə, baldaqlar taqaloqan waqitlıridimu dərwaziwənlər yenida turup kəzət kəlisun; xuningdək Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar kəzət nəwətlirigə qoyulup bekitilsun; hər bir adəm əzining bir kəzətiyə məs'ul bolsun, xundakla hər birining kəziti əz əyining udulida bolsun, dəp tapilidim. □ 4 Xəhər qoəg həm kəngri boləqini bilən əhələ az, əylər təhi selinmioqanidi.

Birinqi qətim qaytip kəlgən Yəhudiylar •••• «Əzra» 2:1-35ni kəruəg

5 Hudaylim kənglümgə mətiwərlər, əməldarlar wə həlkning hər birini nəsəbnamisi boyiqə royhətkə elixqa ularni yioəix niyitini saldı. Mən awwal birinqi qətim qaytip kəlgən adəmlərnəning nəsəbnamisini taptim, uningda mundaq pütülgənidi: —

□ 7:2 «**inim Əanani**» — Nəhəmiyaning inisi 1:2, 3də tiləqa elinidu. «**Mən inim Əanani bilən ... Əananiyani Yerusalemnə baxquruxqa qoydum**» — Yerusalemnə baxquruxqa adəmlərnəni qoyux, Nəhəmiyaning Artəhxaxtanəning yenioəqa qaytməqəi iəkanlikini kərsitixi mumkin (2:6ni kəruəg). «**Əananiya ixənqlik adəm bolup...**» — ibrəniy tilida «u ixənqlik adəm bolup..». Bəzi alimlar «u» Əanani kərsitidu, dəp qaraydu. □ 7:3 «**dərwaziwənlər yenida turup kəzət kəlisun**» — ibrəniy tilida «ular yenida turup kəzət kəlisun». «**xuningdək Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar kəzət nəwətlirigə qoyulup bekitilsun; hər bir adəm əzining bir kəzətiyə məs'ul bolsun, xundakla hər birining kəziti əz əyining udulida bolsun, dəp tapilidim**» — bəxqə birhəl tərjimisi: «xuningdək Yerusalemnəning qowuqliri qux waqitda oəqk turmisun; qowuqlar etilgəndə, baldaqlıri taqaloqinida dərwaziwənlər yenida turup kəzət kəlisun; Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar elinip, kəzət nəwətlirigə qoyup bekitilsun; bəzilər ələhədə nəwəttiki kəzəttə tursun, bəzilər əz əyining udulida kəzəttə tursun». Yənə bəxqə birnəqqə həl tərjimiliri uərxixi mumkin.

⁶ Təwəndikilər Yəhudiyə ölkisidikilərdin, əslü Babil padixahı Nebokadnəsar tərripidin sürgün qılınqanlardin, Yerusalemlə wə Yəhudiyəgə qıqıp, hərbi öz xəhirlirigə kətti: — □ ■

⁷ Ular Zərubbabəl, Yəxua, Nəhəmiya, Azariya, Raamiya, Naħamani, Mordikay, Bilxan, Mispərət, Bigway, Nəhum wə Baanaħlar billə qaytip kəldi. Əmdi İsrail həlqining iqidiki ərkəklərnin sani təwəndikiqə: —

⁸ Paroxning əwladlıri ikki ming bir yüz yətmix ikki kixi; ⁹ Xəfatiyaning əwladlıri üç yüz yətmix ikki kixi; ¹⁰ Arahning əwladlıri altə yüz yətmix bəx kixi; ¹¹ Paħat-Moabning əwladlıri, yəni Yəxua bilən Yoabning əwladlıri ikki ming səkkiz yüz on səkkiz kixi; ¹² Elamning əwladlıri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ¹³ Zattuning əwladlıri səkkiz yüz qirik bəx kixi; ¹⁴ Zakkayning əwladlıri yəttə yüz atmix kixi; ¹⁵ Binnuiyning əwladlıri altə yüz qirik səkkiz kixi; ¹⁶ Bibayning əwladlıri altə yüz yigirmə səkkiz kixi; ¹⁷ Azgadning əwladlıri ikki ming üç yüz yigirmə ikki kixi; ¹⁸ Adonikamning əwladlıri altə yüz atmix yəttə kixi; ¹⁹ Bigwayning əwladlıri ikki ming atmix yəttə kixi; ²⁰ Adinning əwladlıri altə yüz əllik bəx kixi; ²¹ Həzəkiyaning jəmətidin boləan Aternin əwladlıri tokşan səkkiz kixi; ²² Həxumning əwladlıri üç yüz yigirmə səkkiz kixi; ²³ Bizayning əwladlıri üç yüz yigirmə tət kixi; ²⁴ Hərifning əwladlıri bir yüz on ikki kixi; □ ²⁵ Gibeonning əwladlıri tokşan bəx kixi; □ ²⁶ Bəyt-Ləhəmlilər bilən Nitofalıklar jəmiy bir yüz səksən səkkiz kixi; ²⁷ Anatoluklar bir yüz yigirmə səkkiz kixi; ²⁸ Bəyt-Azmawətlilər qirik ikki kixi. ²⁹ Kiriat-yearimliklər, Kəfirahliklər wə Bəərotluklar bolup jəmiy yəttə yüz qirik üç kixi; ³⁰ Ramaħliklər bilən Gebalıklar jəmiy altə yüz yigirmə bir kixi; ³¹ Mikmaxliklər bir yüz yigirmə ikki kixi; ³² Bəyt-Əlliklər bilən ayiliklər jəmiy bir yüz yigirmə üç kixi; ³³ ikkinqi bir Nəbodikilər əllik ikki kixi; ³⁴ ikkinqi bir Elamning əwladlıri bir ming ikki yüz əllik tət kixi; ³⁵ Hərimning əwladlıri üç yüz yigirmə kixi; ³⁶ Yeriholuklar üç yüz qirik bəx kixi; ³⁷ Lod, Hədid wə Ononing əwladlıri jəmiy yəttə yüz yigirmə bir kixi; □ ³⁸ Sinaahning əwladlıri üç ming tokşuz yüz ottuz kixi.

Qaytip kəlqən kaħinlar wə Lawiyar •••• «Əzra» 2:36-42ni kərüng

³⁹ Kaħinlarning sani təwəndikiqə: — Yəxua jəmətidiki Yədayaning əwladlıri tokşuz yüz yətmix üç kixi; ⁴⁰ Immərnin əwladlıri bir ming əllik ikki kixi; ⁴¹ Paxhurning əwladlıri bir ming ikki yüz qirik yəttə kixi; ⁴² Hərimning əwladlıri bir ming on yəttə kixi.

□ **7:6 «Təwəndikilər... əslü Babil padixahı Nebokadnəsar tərripidin sürgün qılınqanlardin...»** — bu tizimlik bilən «Əzra» 2-babtiki tizimlik otturısında adəmlərnin isimli, sani wə tizimlik tərripidə bəzidə azraq pərqlər bar. Bu pərqlər ikki tizimlikning həqiqət ikənlikigə tehimu ispat beridu. İkkinqi tizimlikni Yerusalemda, birinqi tizimlikni Babilda qıləqan boluxi mumkin. İkkinqi tizimlik ahirida Yerusalemoğa yetip kelip olturaxlanlarni kərsitidu; birinqi tizimlikdə hatiriləngən bəziliri xühhisizki, keyin niyitidin eynip, Yerusalemoğa barmay qaləqan yaqi barəqandin keyin, yənə Babilə qaytip kətkənidi; xundakla Yerusalemoğa qaytix yolida əlgənlər boluximu mumkin. Əslidiki tizimlikdə hatirilənmigən bolsimu, lekin keyin Yerusalemoğa barimən dəp «qaytix»ka qatnaxqanlaru bar bolsa kərak; ular ikkinqi tizimlikdə hatiriləngən. ■ **7:6 Əzra 2** □ **7:24 «Hərif»** — «Əzra» 2:18də «Yorah». □ **7:25 «Gibeon»** — «Əzra» 2:20də «Gibbar». □ **7:37 «Lod, Hədid wə Ononing əwladlıri...»** — yaqi «Lodluklar, Hədidliklər wə Onoluklar...».

43 Lawiylarning sani towendikiqa: — Hodwahning awladliridin, yeni Yxua bilen Kadmiyalning awladliri yatmix tot kixi. □

44 Ozalkaxlerdin: — Asafning awladliri bir yuz kirik sakkiz kixi.

45 Derwaziwonlarning neslidin: — Xallumning awladliri, Aterning awladliri, Talmonning awladliri, Akkubning awladliri, Hatitaning awladliri bilen Xobayning awladliri jemiy bir yuz ottuz sakkiz kixi.

Qaytip kelgan mukaddas jay wa xah jamatidiki hizmatkarlar ••••
«*Əzra*» 2:43-58ni kerung

46 Ibadethana hizmatkarliri towendikiqa: — Zihaning awladliri, Hasufaning awladliri, Tabbatning awladliri. □ 47 Kirosning awladliri, Siyaning awladliri, Padonning awladliri, □ 48 Libanahning awladliri, Hagabahning awladliri, Xalmayning awladliri, 49 Hananning awladliri, Giddalning awladliri, Gaharning awladliri, 50 Reayahning awladliri, Rezinning awladliri, Nikodaning awladliri, 51 Gazzamning awladliri, Uzzaning awladliri, Pasiyaning awladliri, 52 Bisayning awladliri, Mounimning awladliri, Nefussasimning awladliri, □ 53 Bakbukning awladliri, Hakufaning awladliri, Harhurning awladliri, 54 Bazlitning awladliri, Mehidaning awladliri, Harxaning awladliri, □ 55 Barkosning awladliri, Siseraning awladliri, Temahning awladliri, 56 Neziyaning awladliri bilen Hatifaning awladliridin ibarat.

57 Sulaymanning hizmatkarlirining awladlirining sani towendikiqa: — Sotayning awladliri, Soferatning awladliri, Peridaning awladliri, □ 58 Yaalaning awladliri, Darkonning awladliri, Giddalning awladliri, 59 Xefetyaning awladliri, Hattilning awladliri, Pokerat-Hazzibaimning awladliri bilen Amonning awladliridin ibarat. □ 60 Ibadethana hizmatkarliri wa Sulaymanning hizmatkari boloqanlarning awladliri jemiy uq yuz toksan ikki kixi.

*Kelip qikixi naenik kixilar •••• «*Əzra*» 2:59-63*

61 Towendiki kixiler Tel-Melah, Tel-Harxa, Kerub, Addon, Immerdin kelgen bolsim, lekin ular ozlirining ata jematining yaki nesebining Israil adimi ikanlikini ispatlap beralmidi. 62 Bular Delayaning awladliri, Tobiyaning awladliri wa Nikodaning awladliri bolup, jemiy alte yuz kirik ikki kixi; 63 Kahinlardin Habayaning awladliri, kozning awladliri bilen Barzillayning awladliri bar idi; Barzillay Gileadlik Barzillayning bir kizini aloqaqa ularning eti bilen ataloqanidi. □

64 Bular jematining nesebnamisini izdep tapalmidi; xunga ular «napak» hesablinip kahinliktin kalduruldi. 65 Waliy ularoqa: — Urim wa

□ 7:43 «**Hodwah**» — «*Əzra*» 2:40de «Hodawiya». □ 7:46 «**ibadethana hizmatkarliri**» — ibraniy tilida «Netiniylar». Menisi belkim «beoqilanoqanlar». Ularning ajdadliri belkim «Gibeonluklar» idi. «Yxua» 9:27ni wa «1Tar.» 9:2ni kerung. □ 7:47 «**Siya**» — «*Əzra*» 2:47de «*Sibaha*». □ 7:52 «**Nefussasim**» — «*Əzra*» 2:50de «Nefussim». □ 7:54 «**Bazlit**» — yaki «Bazlut» «*Əzra*» 2:52. □ 7:57 «**Perida**» — yaki «Peruda» «*Əzra*» 2:55. □ 7:59 «**Amon**» — yaki «Ami» «*Əzra*» 2:57. □ 7:63 «**Kozning awladliri**» — yaki «Hakkozning awladliri».

tummimni kətürgüçi kahin arimizda hizməttə boluquə «əng muqəddəs yiməklilər»gə eşiz təgküzməysilər, dedi.□

Kaytip kəlgüqilərnin omumiy sani •••• «Əzra» 2:64-67nimu kərüng

66 Pütün jamaət jəmiy kirik ikki ming üç yüz atmix kixi; □ 67-68 Buningdin baxqa ularning yənə yəttə ming üç yüz ottuz yəttə qul-dediki bar idi; yənə ikki yüz kirik bəx ər-ayal oşəzəlçisi bar idi. Ularning yəttə yüz ottuz altə eti, ikki yüz kirik bəx keqiri, 69 tət yüz ottuz bəx təgisi wə altə ming yəttə yüz yigirmə exiki bar idi.

Ibadəthana üçün təkdin qilinoqan sowoqatlar •••• «Əzra» 70-68:2nimu kərüng

70 Jəmət kattiwaxliridin bəziliri *ibadəthana* kuraluxi üçün hədiyəlirini təkdin kildi; waliy həzinigə ming darik altun, əllik das wə bəx yüz ottuz qur kahin toni təkdin kildi; □ 71 jəmət kattiwaxliridin bəziliri kuralux həzinisigə yigirmə ming darik altun, ikki ming yüz mina kümüx; □ 72 həlkning qaloqini yigirmə ming darik altun, ikki ming ikki yüz mina kümüx, atmix yəttə qur kahin tonini təkdin kildi. 73 Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərwaziwənlər, oşəzəlkəxlər wə bir kəsim həlk qoxulup, ibadəthana hizmətkarlıri, xundakla qaloqan Israil həlkning həmmisi öz xəhərlirigə imkanlaxti.□

8

Təwratxunas Əzraning Təwrat-kanun kitabini oşup berixi

1 Yəttinçi ayəə kəlgəndə, Israillarning həmmisi öz xəhərlirigə kəlip orunlixip boldi. Bu qəşdə pütün halayik huddi bir adəmdək bolup «Su qowuqi» aldidiki məydənoşə yioqilip, təwratxunas Əzradin

□ 7:65 «Waliy» — ibranıy tilidiki «Tırxata», əslidə Pars tili bolup, mənisi bəlkim «janablıri». «urim wə tummim» — alahidə birhil taxlar. U kahin kiyyən «əfod»ning yanquqıda (qoxəndə) turidu. Bu taxlar arkilik Israil həlki Hudadin yol sorisa bolatti. «Mis.» 28:28-30ni kərüng. «urim wə tummimni kətürgüçi kahin arimizda hizməttə boluquə» — mənisi bəlkim: (1) urim wə tummim Babilda sürgün boləqan waqtida yoqap kətkən boluxi mumkin; (2) tepiloqini bilən ularəə təbir bərip mənisini qüxəndüridoqan kahin tehi qikmidi. □ 7:66 «kirik ikki ming üç yüz atmix kixi» — bu «Əzra» 2:64diki sanəə ohxax; xübhəsiszki, bu Yerusalemoşə yetip kəlip, Babiləəə qaytmay, Yəhüdiyədə həkikiy olturaklaxkanlarning sanidur. □ 7:70 «darik» — (yaki «drahma») — muxu yərdə Pars imperiyəsidi ki birhil altun tənggə, bir darikning eşirliki 0.4-0.5 gram boluxi mumkin; muxu yərdə bu daslarning kımmiti 0.4-0.5 kilogram altunoşə barawər idi. □ 7:71 «mina» — birhil kümüx tənggə, 60 xəkəlgə yaki «talant»tin atmixitin birigə barawər idi. Muxu yərdə kümüxning jəmiy eşirliki bəlkim 800-1200 kilogramqə idi. □ 7:73 «Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərwaziwənlər, oşəzəlkəxlər... xundakla qaloqan Israil həlkning həmmisi öz xəhərlirigə imkanlaxti» — bu ayətning mənisi bəlkim: (1) kahinlar, Lawiylar qatarlıklar özigə yengiwaxtin təksim qilinoqan xəhərliridə imkan tutti, yaki Yerusalemdiki hizməttə bolux üçün Yerusalemoşə yeqin boləqan, xundakla ularəə təksim qilinoqan xəhərlərdə imkanlaxti; (2) Lawiylardin baxqa Israillar, yəni on ikki qəbilidin kaytip kəlgənlər əslidə özigə has xəhərlirigə imkanlaxti yaki yengiwaxtin ularəə təksim qilinoqan xəhərlərdə imkanlaxti. Kəp xəhər-yəzilar wəyran boləqaqə, yaki yat əllərnin igidarqiliki astida boləqaqə, bəlkim hərhil imkaniyət təng boluxi mumkin idi.

Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən Israiloşa tapiloşan Təwrat-kanun kitabini kəltürüxni tələp kildi. ² Yəttinçi ayniq birinçi küni kaşin Əzra Təwrat-kanun kitabini jamaətkə, yəni ər-ayallar, xundakla anglap qüxinələydişan barliq kixilərninq aldişo elip qikti; □ ³ «Su kowuqi»ning aldidiki məydanda, ətigəndin qüxkiqə, ər-ayallaroşa, xundakla anglap qüxinələydişan kixilərgə okup bərdi. Pütkül jamaətninq kulakliri Təwrat-kanun kitabidiki sözlərdə idi. ⁴ Təwratxunas Əzra məhsus muxu ixka hazirlanoşan yaşoq munbərgə qikip turdi; uning ong tərpidə turoşini Mattitiya, Xema, Anayah, Uriya, Hilkıya bilən Maaseyahlar idi; sol tərpidə turoşini Pidaya, Mixael, Malkiya, Haxom, Haxbaddana, Zəkəriya bilən Məxullam idi. ⁵ Əzra pütkül halayikning kəz aldida kitabni aqti, qünki u pütün halayiktin egizdə turatti; u kitabni aqkanda, barliq halayik ornidin kopti. ⁶ Əzra uluş Huda boləşan Pərwərdigarəşo mədhiyələr okuwidi, barliq halayik qollirini kətürüp jawabən: «Amin! Amin!» deyixti; andin tizlinip, pixanisini yərgə yekip, Pərwərdigarəşo səjdə kildi. ⁷ Andin keyin Lawiylardin Yəxuya, Bani, Xərabiya, Yamin, Akkub, Xabbitay, Hodiya, Maaseyah, Kelita, Azariya, Yozabad, Hənan wə Pəlayalar halayikqa Təwrat kanunini qüxəndürdi; jamaət ərə turatti. ⁸ Ular jamaətkə kitabtin Hudaning Təwrat-kanunini jarangliq okup bərdi wə okuloşanni qüxiniwelixi üqün uning mənisini wə əhmıyiti toşrisida enik təbir bərdi. □

⁹ Waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kaşin Əzra wə həlkəkə kanuninq mənisini əgitişoşan Lawiylar pütkül jamaətkə: — Būgün Hudayinglar boləşan Pərwərdigarəşo ataloşan muqəddəs kündür, yioşa-zar kilmanglar! — dedi. Qünki halayikning həmmisi Təwrat kanunidiki sözlərnı anglap yioşa-zar kilip ketixkənidi. ¹⁰ Andin Nəhəmiya ularəşo: — Silər berip nazu-nemətlərnı yəp, xərbətlərnı iqinglar, əzigə *yimək-ıqmək* tayarliyalımoşanlarəşo yemək-ıqmək bəlüp beringlar; qünki būgün Rəbbimizgə ataloşan muqəddəs bir kündür. Oşəmkin bolmanglar; qünki Pərwərdigarning xadliki silərninq küqünqlardür, dedi. ¹¹ Lawiylarmu: — Būgün muqəddəs kün boləşoşka, tinqlininglar, oşəmkin bolmanglar! — dəp jamaətnı tinqlandürdi. ¹² Jamaət kaytip berip, yəp-ıqixti, baxkilarəşimu yimək-ıqmək üləxtürüp bərdi, xad-huramliqqa qəmdi; qünki ular berilgən təlim sözlirini qüxəngənidi.

«Kəpilər həyti» ətküzüx

¹³ Ətisi halayik iqidiki kəbilə kattiwaxliri, kaşinlar wə Lawiylar təwratxunas Əzraninq yenioşa yioşilip, Təwrat kanunidiki sözlərnı tehimu qüxinip pəm-parasətkə erixməkci boldi. ¹⁴ Ular Təwrat kanunida Pərwərdigar Musaning wastisi bilən Israilaroşa yəttinçi aydiki həytta kəpılərdə turuxi kerəkliki pütülğanlikini ukti, ■ ¹⁵ xundakla əzliri turuwatқан barliq xəhərlərdə wə Yerusalemda: «Silər təşoşa qikip, zəytun xəhi bilən yawa zəytun xahlirini, hadas əjmə xahlirini, horma dərəhlirining xahlirini wə yopurmaqliri barakşan dərəh xahlirini

□ **8:2** «yəttinçi ayniq birinçi küni» — bu kün «kanaylar qelix həyti» idi. Adəttə xü həyt üqün barliq həlkəning Yerusalemoşa yioşilixining zəruriyiti bolmaytti; ləkin yəttinçi ayniq oninq künidiki «kafarət küni» wə keyinki «kəpilər həyti»da (14-21-küni) yioşilixi muqəddəs kanunda tələp kilinoşanıdi. □ **8:8** «Ular ... kitabtin Hudaning Təwrat-kanunini jarangliq okup ... qüxiniwelixi üqün uning mənisini wə əhmıyiti toşrisida enik təbir bərdi» — bu qüxəndürüx jəryani, xübhışizki, aramiy tilişoşa wə bəlkim baxka birnəşqə tillaroşa tərjimə kilixnimu əz iqigə aloşan.

■ **8:14** Mis. 23:16; Law. 23:34; Qəl. 29:12-39; Kan. 16:13, 14, 15

əkilib, Təwratta yezilərinidək kəpirləri yasanglar» degənlikini tarkitip jarkalaxni buyruoqanlığını ukti. □ ¹⁶ Xuning bilən halayik çikip xah əkilip əzlri üqün, hər biri əylirining əgziliridə, həyliliridə, Hudaning əyidiki həylilarda, «Su kowuki»ning qong məydanida wə «Əfrain dərwezisi»ning qong məydanida kəpirləri yasap tiktı. ¹⁷ Sürgünlükün kaytıp kəlgən pütkül jamaət kəpirləri yasap tiktı wə xundakla kəpilərgə jaylaxtı; Nunning oqlı Yəxuaning künliridin tartıp xu küngiqə İsrailar undak kılıp bəkmioqanidi. Həmməylən kattik huxal boluxtı. ¹⁸ Birinçi kündin ahırki küngiqə Əzra hər küni Hudaning Təwrat-kanun kitabini okudi. Ular yəttə kün həyt ötküzdi; səkkizinçi küni bəlgilimə boyiqə təntənilik ibadət yiqilixi ötküzüldi.

9

Həlkning roza tutup gunahini tonuxi

¹ Xu aynıng yigirmə tətinqi küni İsrailar roza tutup, boz kiyip, üsti-bexioqə topa qaçqan halda yiqüldi; ² İsrail nəslı əzlirini barlıq yat taipilərdin ayırıp çikti, andin ərə turup əzlirining gunahlırını wə ata-bowilirining ötküzgən kəbihliklırını etirap kildi. ³ Ular xu künnıng tətın biridə öz yeridə turup əzlirining Hudasi bolqan Pərwərdigarning Təwrat-kanun kitabini okudi; künnıng yənə tətın biridə əzlirining gunahlırını tonudi wə Hudasi bolqan Pərwərdigarə səjdə kildi. ⁴ Lawıylardın Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Buni, Xərəbiya, Bani wə Kenanılar pələmpəylərdə turup əzlirining Hudasi bolqan Pərwərdigarə ünlük awaz bilən nida kildi. □

Həmdusana wə dua

⁵ Lawiy Yəxua, Kadmiyə, Bani, Həxabaniya, Xərəbiya, Hodiya, Xəbaniya wə Pitaşiyalar: «Ornunglardın kopup Hudayınglar bolqan Pərwərdigarə əbədil'əbədgiqə təxəkkür-mədhıyə kayturuqlar» — dedi wə mundaq *dua-həmdusana ukudi*: —
«*I Huda, insanlar Sening xanu-xəwkətlik namıngni uluqlısun! Bərhək, barlıq təxəkkür-mədhıyilər namıngəyə yetixməydu! ⁶ Sən, pəkət Sənlə Pərwərdigardursən; asmanları, asmanlarıning asminini wə ularning barlıq koxunlırını, yər wə yər üstidiki həmmını, dengizlər wə ular iqidiki həmmını yaratquqdursən; Sən bularning həmmisigə həyatlık bərgüqisən, asmanlarıning barlıq koxunlırını Səngə səjdə kılququdu. □ ■*
⁷ Sən bərhək Pərwərdigar Hudadursən, Sən Abramni talliding, uni Kaldıyening Ur xəhiridin elip çikting, unıngəyə İbrahim degən namni ata kilding. □ ■ ⁸ Sən unıng kəlbining Özünggə sadıq-ixənqilik ikənlikini

□ **8:15** «...Təwratta yezilərinidək kəpirləri yasanglar» degənlikini tarkitip jarkalaxni buyruoqanlığını ukti» — bəlgilimə «Law.» 23:34-44, «Kan.» 16:13-17ni kəruq. □ **9:4** «Lawıylardın Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Buni, Xərəbiya, Bani wə Kenanılar pələmpəylərdə turup,...» — yaki «Yəxua, Bani, ... wə Kenanılar Lawıylarning pələmpiyidə turup,...». □ **9:6** «Sən, pəkət sənlə Pərwərdigardursən» — ibraniy tilidə: «Sən, pəkət Sənlə i Pərwərdigar, «U»dursən» degən sözlər bilən ipadilini. Muxu etiqaqlarə nisbətən pəkət bir «U» bardur. ■ **9:6** Yar. 1; Zəb. 146:6; Ros. 14:15; 17:24; Wəh. 14:7 □ **9:7** «Sən bərhək Pərwərdigar Hudadursən» — ibraniy tilidə: «Bərhək, i Pərwərdigarhuda, Sən «U»dursən» degən sözlər bilən ipadilini. 6-ayətnimu kəruq. «uningəyə İbrahim degən namni ata kilding» — «Yar.» 17:1ni kəruq. ■ **9:7** Yar. 11:31, 32; 12:1

kөрүp, uning bilən əhdə түzүp Kanaanıylarning, Hıttıylarning, Amoriylarning, Pərizziylarning, Yəbusiylarning wə Girgaxiylarning zeminini uning əwladlıriqə təkdım kılıp berixni wədə kılding; Sən həkkanıy boləjanlıkıngdin, səzlırını ixkə axurdung. ■

⁹ Sən ata-bowilirimizning Misirdə jəbir-zulum qekiwatқанlıkını kөрүp, ularning Kızıl dengiz boyidiki nalisəqə kulaq salding. ■ ¹⁰ Sən Misirliklarning ularəqə kəndəq yəqəngilik bilən muamilə kıləjanlıkını bilgingdin keyin Pirəwn, uning barlık hizmətqılıri wə uning zeminidiki barlık həlkkə məjizilik əlamət wə karamətlərni kərsitip, Özüng üqün bügünə kədər saklınip keliwatқан uluq bir nam-xəhrətni tiklıding. ■ ¹¹ Sən yənə *ata-bowilirimiz* əldidə dengizni bəlüp, ular dengizning otturisdin kuruk yər üstidin mengip ətti; ularni kəşləp kəlgənlərni qəngkur dengiz tegigə taxlap qərk kiliwatting, huddi juxkənlük dengizəqə taxlanəjan taxtək qərk kılding. ■ ¹² Sən ularni kündüzi bulut tüwrüki bilən, keqisi ot tüwrüki bilən yetəkliding, bular arkiplik ularning mangidəjan yolını yorutup bərding. ■ ¹³ Sən Sinay təqəqə qüxüp, əsməndə turup ular bilən səzlixip, ularəqə toqra həküm, həkikiy ixənglik kənunlar, yaxı bəlgilimilər wə əmrlərni ata kılding. ■ ¹⁴ Sən ularəqə Özüngning mukəddəs xəbat kününgni tonuttung, kəlung Musaning wastisi bilən ularəqə əmrlər, bəlgilimilər wə Təwrat kənunını tapiliding. ¹⁵ Sən ularəqə əq kələqəndə yesun dəp əsməndin nan, ussiqəndə iqsun dəp kəram taxtin su qikkip bərding; Sən ularəqə berixkə kəlungni kətürüp kəsəm kıləjan əxu zemini kirip igilənglar, deding. ■ ¹⁶ Ləkin ular, yəni ata-bowilirimiz məşrulinip, boyni kəttiklik kılıp əmrliringgə kulaq salmidi. ¹⁷ Ular itəət kılıxni rət kildi, Səning ularning otturisdə yaratқан karamət məjiziliringni yad ətmidi, bəlkə boyni kəttiklik kildi, əsiylik kılıp, kəl kılınəjan jəyqə kətməkci bolup, əz əldəqə yolbaxqı tiklidi. Ləkin Sən əpuqan, məhür-pərkətklik həm rəhimdil, əsan qəzəplənməyidəjan, zər məhür-muhəbbətlik Təngridursən; xungə Sən ularni taxlıwətmiding. ■ ¹⁸ Ular hətta tehi əzlırigə bir kuyma mozayni yasap: «Məna bu silərni Misirdin elip qikқан ilah!» degən wəktidə həm kəttik kupurlük kıləqinidə, ■ ¹⁹ Sən tolimu rəhimdil boləjanlıkıng üqün ularni yənə bayawəndə taxlap koymiding; kündüzi bulut tüwrüki ularning üstidin neri kətməy, ularəqə yol baxlıdi; keqisi ot tüwrükimu uların neri kətməy, ularəqə nur bərip, mangidəjan yolını kərsətti. ■ ²⁰ Sən Özüngning məhribənə Rəhingni qüxürüp ularəqə təlim bərding; Sən ularning yeyixi üqün «manna»ni əyimiding, usuzlukını kəndurux üqün suni bərding. ■ ²¹ Sən ularni bayawəndə kirik yil kəmpər kəlding; həqnemisi kəm bolmidi, kiyimlıri konirimidi, putlırimu ixximidi. ■ ²² Sən padixəhliklər wə taipilərni ularning kəliqə bərding, bularni ularning zeminiqə qəgralar kılıp bərding. Xuning bilən ular Siħon padixəhning zeminini, Həxbəning padixəhning zeminini wə Baxan padixəhni Ogning zeminini igilidi. □ ■ ²³ Sən ularning pərzənt-əwladlırını əsməndiki yultuzlardək əwuttung; Sən ularni ata-bowiliriqə: «Silər wə zemini igiləxkə uningəqə kiringlar» dəp təkdım kıləjan zeminiqə baxlap kirding.

■ 9:8 Yar. 12:7; 13:15; 15:6,18; 17:8; 26:4 ■ 9:9 Mis. 3:7; 14:10 ■ 9:10 Mis. 7; 8; 9; 10; 11; 12; 14 ■ 9:11 Mis. 14:22-31 ■ 9:12 Mis. 13:21; 14:19; 40:38; Zəb. 105:39 ■ 9:13 Mis. 19:20; 20:1-21 ■ 9:15 Mis. 16:14; 17:6; Qel. 20:9 ■ 9:17 Mis. 34:7; Qel. 14:4,18; Zəb. 86:5 ■ 9:18 Mis. 32 ■ 9:19 Mis. 13:22; 40:38 ■ 9:20 Qel. 11:17; Yə. 5:12 ■ 9:21 Kə. 2:7; 8:4; 29:5 □ ■ 9:22 «Siħon padixəhning zeminini, Həxbəning padixəhning zeminini...» — yəki «Siħon padixəhning zeminini, yəni Həxbəning padixəhning zeminini...» ■ 9:22 Qel. 21:21, 33

■ **24** Ularning əwladliri kirip u zeminni igilidi; Sən u zeminda turuwatқан Қанаан аhalisini ularға бекіндурдунг һәм земиндики падихаһларни wə ularning қәбилә-қowmlirini: «Silər ularға halioғанqə muamilə қilingлар» дəp ularning қoliqə tapxurdунг. ■ **25** Ular mustəhкәм хəһərləрни, munbət yərləрни ixoјal қilip, һərhil esil buyumларға toлоqan əylərgə, kolap қoyuloqan қudukларға, üzümzarlikлар, zəytunlukлар wə intayin кəp mewilik дərəһlərgə igə boldi; yəp-iqip səmrip, Sening zor mehribanlikingdin səyünüxti!

26 Lekin ular gədənəkəxlik қilip Seningdin yüz ərүp, Təwrat қanununғni arkisioға taxlidi, ularni yeningoға yandurmak үqün agah-guwahlik yətküzgən pəyoғəmbərliringni өltürүp əxəddiy kupurluk қildi. ■ **27** Xunga Sən ularni jəbir-zulum saloқuqilarning қoliqə tapxurdунг, дərwəкə ular ularni қiyndi; ular қiyнаloqan waқitlirida Sanga yalwuruxқanidi, Sən asmanlarda turup ularoға қulak salding, zor rəhimdilliking boyiqə ularoға қutқuzoқuqilarni əwətəttинг, ular bularni əzgүqilərnинг қolidin қutқuzatti. ■ **28** Lekin ular aramlikқа erixқəndin keyin yənə Sening aldingda rəzillik қilixқа baxliwidi, Sən ularni yənə dүxmənlirining қoliqə tapxurdунг, ular ularning üstidin һökümranlik қildi; ular yənə Sening aldingda nalə-pəryat қilixiwidi, Sən asmanlarda turup қulak selip, rəhimdillikliring boyiqə ularni yenix-yenixlap қutқuzdунг. **29** Sən ularni Əzüngning Təwrat-қanununғoға қaytixқа agahlandurdунг; lekin ular məoјrurlinip, əmrliringgə қulak salmidi, һökümliring aldidə gu-nah қildi (insan һökümliringgə əməl қilsa, ular xu səwəbtin һayatta bolidu). Ular jahillik bilən boynini toлоqap, gədənəkəxlik қilip sanga қulak selixni rət қildi. □ ■ **30** Ularoға uzun yil səwr-taqət қilding, Rohing pəyoғəmbərliringning wastisi bilən agah-guwahlik бərgən bolsimu, ular yənilə қulak salmidi; xunga Sən ularni һərқaysi əl-yurtlardiki таip-илarning қoliqə tapxurdунг. ■ **31** Һəlbuki, Sən zor rəhimdillikliring түpəylidin ularning nəslini pütünləy қurutuwətmiding һәм ularni taxliwətmiding; qünki Sən mehір-xəpқətik һәм rəhimdil Təngridursən.

32 Əmdi ah Hудayimiz, əhdəngdə turup əzгərməs muһəbbitингni kərsitidoqan uluq, kudrətik wə dəhxətik Təngri, əmdi Seningdin bizning, padixahirimizning wə əmiririmizning, kahinlirimizning, pəyoғəmbərlirimizning, ata-bowilirimizning xundakla Əzüngning барlik һəқkingning Asuriyə padixahining zamanidin buyan бүgünqiqə beximizoға qүxкən барlik azab-oқubətləрни kidik ix dəp қarimaslikingni өtünimiz. **33** Beximizoға кəlgən барlik ixta Sən adilsən; qünki Sening қilqonining һəқikət boyiqə boldi, bizning қilqonimiz rəzilliktur. ■ **34** Padixahirimiz, əmiririmiz, kahinlirimiz bilən ata-bowilirimizning һəmmisi Sening Təwrat қanununғoға əməl қilmay, əmrliringgə wə Sening ularoға ispatlap бərgən agah-guwahlikliringoға һəq қulak salmidi. **35** Ular Sən ularoға muyəssər қilqan padixahlikta turuxtin, ularoға ata қilqan zor məmurқiliktin wə xuningdək ularning aldioға yayoqan bu kəng munbət zemindiki turmuxtin бəһrimən boluwatқан bolsimu, lekin ular Sening ibadət-hizmitingdə bolmidi yaki əzlrining rəzil қilmixliridin yamidi. **36** Mana, biz бүgün куllarmiz! Sən mewisi bilən nazu-nemətliridin yeyixкə ata-bowilirimizoға təқdim қilip бərgən zeminda tursaqmu, biz

■ **9:23** Yar. 22:17 ■ **9:24** Ya. 1-13 ■ **9:26** 1Pad. 18:4; 19:10; 2Tar. 24:20, 21 ■ **9:27** Һak. 2:14-23 □ **9:29** «insan һökümliringgə əməl қilsa, ular xu səwəbtin һayatta bolidu» — bu ayəttə kərsitilgən «һayət» pəқət jismaniй һayatni əməs, bəlki һəқikiy, roһiy һayatni kərsitidu, əlwəttə. «Ular jahillik bilən boynini toлоqap...» — ibraniy tilida «ular мүrisini jahil қilip...».

■ **9:29** Law. 18:5; Əz. 20:11; Rim. 10:5; Gal. 3:12 ■ **9:30** 2Pad. 17:13; 2Tar. 36:15 ■ **9:33** Қan. 32:4; Dan. 9:14

mana uningda kul bolup qalduk! ³⁷ *Zemin* Sən bizning gunahlimiz üqün bizni idarə kilixka bekitkən padixahlarğa mol məhsulatlirini berip turidu; ular bədənlimizni həm qarwa mallirimizni öz məyliqə baxkürup keliwatidu; biz zor dərd-ələmdə bolduk».

³⁸ «— Biz mana muxu barlık ixlar tüpəyli muqim bir əhdini tüzüp yezip çiktuk; əmirlimiz, Lawiylirimiz bilən kaħinlimiz buningğa öz məhürilirini basti».

10

Məhür baskanlar

¹ Buningğa birinçi bolup məhür baskanlar Həqəliyaning oqli, waliy Nəhəmiya bilən Zədəkiya idi; □ ² Andin *kaħinlardan* Seraya, Azariya, Yərəmiya, ³ Paxhur, Amariya, Malkiya, ⁴ Hattux, Xəbaniya, Malluk, ⁵ Hərim, Mərəmot, Obadiya, ⁶ Daniyal, Ginniton, Baruk, ⁷ Məxullam, Abiya, Miyamin, ⁸ Maaziyah, Bilgay, Xemayalar; ular kaħinlar idi.

⁹ Lawiylardin: — Azaniyaning oqli Yəxua, Hənədadning əwladliridin Binnui bilən Kadmiyə ¹⁰ wə ularning qerindaxliridin Xəbaniya, Hodiya, Kelita, Pelaya, Hənan, ¹¹ Mika, Rəhob, Həxabiya, ¹² Zakkor, Xəgəbiya, Xəbaniya, ¹³ Hodiya, Bani, Beninu idi.

¹⁴ Jamaət baxlıqliridin: Parox, Paħat-Moab, Elam, Zattu, Bani, ¹⁵ Bunni, Azgad, Bibay, ¹⁶ Adoniya, Bigway, Adin, ¹⁷ Ater, Həzəkiya, Azzur, ¹⁸ Hodiya, Həxum, Bizay, ¹⁹ Hərif, Anatot, Nebay, ²⁰ Magpiyax, Məxullam, Həzir, ²¹ Məxəzabəl, Zadok, Yaddua, ²² Pilatiya, Hənan, Anaya, ²³ Həxiya, Hənaniya, Həxhub, ²⁴ Həllöhəx, Pilha, Xobək, ²⁵ Rəhum, Həxabnah, Maaseyah, ²⁶ Ahiyah, Hənan, Anan, ²⁷ Malluk, Hərim, Baanahlar idi.

Əhdining məzmunı: — Təwrat qanunioğa əməl kilix

²⁸ Kaləjan həlk: — Kaħinlar, Lawiylar, dərəwaziwənlər, oşəzəlkəxlər, ibadəthaningə hizmətkarlırı wə xuningdək əzlırini zeminlardiki taipilərdin ayrip çikip, Hudaning Təwrat qanunioğa kaytkanlarıning hərbiəri wə ularning ayallırı wə oşul-kız pərzəntlırı qatarlık hıdayət tepip yorutuləjanlarıning həmmisi ²⁹ öz qerindaxlırı boləjan mətiwərlər bilən qoxulup: «Əzimizni qarəix qəsimi bilən əhdigə baqlap, Hudaning kuli Musa arkilik jakarlıəjan Təwrat qanunida mengip, Rəbbimiz Pərwərdigarning barlık əmirlırı, həküm-bəlgilimilirini tutup əməl kilimiz; ³⁰ kızlırimizni bu yurttiki yat əlliklərgə yatlık kilməymiz həm oşullirimizəyimu ularning kızlırini elip bərməymiz; ■ ³¹ bu yurttiki yat əlliklər xabat künidə məl-tawar wə axlıqlirini əkilip satmaqçı bolsa, xabat künliri yaki hərəkəysi baxka muqəddəs künlərdimu ularđın kət'iy həqnemə setiwalməymiz; hər yəttinçi yili yərnı teriksiz aq qaldurimiz həm barlık kəzrləni kəqürüm kilimiz» — deyixti.■

Muqəddəs əygə təqdim berix toqrisidiki bəlgilimilər

□ **10:1** «Buningğa birinçi bolup məhür baskanlar ... waliy Nəhəmiya bilən Zədəkiya idi» — Zədəkiyamu kaħin boluxi mumkin idi. 8-ayətni kərüng (Nəhəmiyadin baxka bu tizimlikti adəmlər həmmisi kaħinlar idi). ■ **10:30** Mis. 34:16; Qan. 7:3 ■ **10:31** Mis. 20:10; 23:10; 34:21; Law. 23:2; 25:2; Qan. 5:1-15

³² Biz yənə özimizgə hər bir adəm hər yili Hodayimizning öyining hizmət hirajiti üçün üqtin bir xəkəl kümüx berixkə bəlgilimilərnə bekittuk; ³³ bu pul «tizilidiqan təkdim nan»lar, daimiy axlık hədiyələr, daimiy köydürmə qurbanlıqlar, xabat küni bilən yeni aylardiki köydürmə qurbanlıqlar, kərəli bekitilgən heytlarda kəlinidiqan köydürmə qurbanlıqlar üçün, hərhil mukəddəs buyumlar üçün, İsrailoşa kafarət kəltüridiqan günah qurbanlıqliri üçün, xuningdək Hodayimizning öyidiki barlık hizmətlərnin hirajiti üçün ixlitilsun dəp bəlgiləndi. ■ ³⁴ Biz yənə ata jəmətlirimiz boyiqə kahinlar, Lawiylar wə həlk arisida qək taxlap, hər yili bəlgiləngən kərəldə Hodayimizning öyigə Təwrat qanunida pütülginidək Pərwədigar Hodayimizning qurbangahıda qalax üçün otun yətküzüp berix nəwətlirini bekittuk; ³⁵ yənə hər yili etizimizdiki tunji pixkan həsulni, həmmə mewilik dərəhlərnin tunji pixkan mewiliri Pərwədigarnin öyigə yətküzüp berixni, ■ ³⁶ xundakla Təwrat qanunida pütülginidək, tunji oqlimizni wə kala, qoy-oqlak padiliridin tunji qarpiyimizni Hudaning öyigə apirip, u öydə wəzipə ətəwatқан kahinlaroşa əpkelixni, ■ ³⁷ hər bir yeni hemirning dəslep pixkan nanliridin birni, xundakla barlık «kətürmə hədiyə»lirimizni təkdim kəlixni, hərhil dərəhlərdin dəslepki pixkan mewilərnə, yeni xarab, yeni zəytun meyini Hodayimizning öyining həzinə-ambarlırioşa apirip berixni, yəni kahinlaroşa yətküzüp berixni, xuningdək etizlirimizdin qıkkan həsulning ondin biri boləjan əxrini Lawiylarəşa berixni bekittuk; Lawiylar bizning terikqilikqə tayinidiqan xəhərlirimizdin qıkkan həsulning ondin biri boləjan əxrini tapxuruwalsun dəp bekittuk; □ ■ ³⁸ xuningdək, Lawiylar qıkkan həsulning ondin birini tapxuruwaləjan qəoşda Hərunning əwladliridin kahin boləjan birsi ular bilən billə bolsun, Lawiylar əxu ondin bir ülüxnin yənə ondin bir ülüxini ayrip Hudaning öyigə, uning həzinə-ambarlırioşa saqlaxqə tapxursun dəp bəlgiliduk. ■ ³⁹ İsrailar bilən Lawiylar axlıqtin, yeni xarabtin, yeni zəytun meyidin «kətürmə hədiyə» kilip mukəddəs jaydiki əswab-üşkünilər saqlinidiqan həzinə-ambarlarəşa, yəni wəzipə ətəydiqan kahin, dərəwaziwən wə oşəzəlkəxlər turidiqan jayoşa tapxuruxi kerək. Biz Hodayimizning öyining həjətliridin hərgiz özimizni tartmaymiz.□

11

Mənsəpdarlar bilən puqralarning jaylixixi

¹ U qəoşda həlk iqidiki əmirilər Yerusalemda turatti; qəlojan puqralar qək faxlinix bilən ondin biri mukəddəs xəhər Yerusalemda olturaqlixip, qəlojan ondin tokquzi baxqə xəhərlərdə olturaqlaxti. ² Əz ihtiyari bilən Yerusalemda olturaqlixixqə otturioşa qıkkanlarəşa bolsa, jamaət ularəşa bəht-bərikət tilidi. ³⁻⁴ Yəhədiyə əlksidid, Yerusalemoşa makanlixip qəlojan bəg-əmirilər təwəndikidək (İsrailar, kahinlar, Lawiylar, ibadəthana hizmətkarlıri wə Sulaymanning hizmətkarlırinin əwladlıri

■ **10:33** Qəl. 28:29 ■ **10:35** Mis. 23:19; Law. 19:23 ■ **10:36** Mis. 13:2; Qəl. 3:13; 8:17

□ **10:37** «hər bir yeni hemirning dəslep pixkan nanliridin birni» — buning baxqə birhil tərijimi: — «silər dəslepki həsuldin qıkkan undin,... (təkdim kəlixni bekittuk)». Biraq «Əz. 44:30diki mənsidin qarışqanda tərijimiz toşra boluxi mumkin. ■ **10:37** Law. 23:17; Qəl. 15:19; 18:12, 24, 25; Qan. 18:4 ■ **10:38** Qəl. 18:26 □ **10:39** «İsrailar bilən Lawiylar axlıqtin, yeni xarabtin,...» — ibraniy tilida muxu jümlinin bexida «qünki» bardur.

Yəhudiya xəhərliridə, hər biri öz təvəlikidə makanlaxқан bolsimu, Yəhudalardin wə Binyaminlardin bəziliri Yerusalemda makanlaxti): — Bularning iqidə, Yəhudalardin: — Pərazning əwladidin boləqan Uzziyaning oqli Ataya; Uzziya Zəkəriyaning oqli, Zəkəriya Amariyaning oqli, Amariya Xəfatiyaning oqli, Xəfatiya Maħalaləlning oqli idi.

⁵ Yənə Barukning oqli Maaseyah; Baruk Kol-Hözəhning oqli, Kol-Hözəh Həzayaning oqli, Həzaya Adayaning oqli, Adaya Yoaribning oqli, Yoarib Zəkəriyaning oqli, Zəkəriya Xilonining oqli. □ ⁶ Yerusalemqə makanlaxқан barlıq Pəraz jəmətidikilər jəmiy tət yüz atmix səkkiz kixi bolup, həmmisi əzimətlər idi.

⁷ Binyaminning əwladliridin: — Məxullamning oqli Sallu; Məxullam Yoədnig oqli, Yoəd Pidayaning oqli, Pidaya Kolayaning oqli, Kolaya Maaseyahning oqli, Maaseyah İtiyəlnig oqli, İtiyə Yəxayaning oqli.

⁸ Uningqə əgəxənlər, Gabbay wə Sallay idi; xularqə munasiwətlik jəmiy tokkuz yüz yigirmə səkkiz kixi idi. □ ⁹ Zikrinqə oqli Yoel ularni baxquridiqə əməldar idi; Sinuahning oqli Yəhuda xəhərnig muawin həkimi idi. □

¹⁰ Kəhinlardin: — Yoaribning oqli Yədaya bilən Yəqin, ¹¹ xundaklə Hudaning əyining bax oqjidarı Seraya; Seraya Hilkəyaning oqli, Hilkəya Məxullamning oqli, Məxullam Zadokning oqli, Zadok Merayotning oqli, Merayot Ahitubning oqli idi; ¹² yənə uning kərincliridin ibadəthanidiki hizməttə boləqanlardin jəmiy səkkiz yüz yigirmə ikki kixi bar idi; yənə Yəroħamning oqli Adaya bar idi; Yəroħam Pelaliyaning oqli, Pelaliya Amzining oqli, Amzi Zəkəriyaning oqli, Zəkəriya Paxhurning oqli, Paxhur Malkiyaning oqli idi; ¹³ uning kərinclirining həmmisi jəmət baxlık bolup, jəmiy ikki yüz kırık ikki kixi idi; yənə Azarəlnig oqli Aməxsay bar idi; Azarə Ahzayning oqli, Ahzay Məxillimotning oqli, Məxillimot İmmərnig oqli idi; ¹⁴ yənə ularning kərincliridin, palwan-əzimətlərdin, jəmiy bir yüz yigirmə səkkiz kixi bar idi; Gedolimning oqli Zabdiyə ularni baxquridiqə əməldar idi.

¹⁵ Lawiylardin: — Həxhubning oqli Xəmaya bar idi; Həxhub Azrikamning oqli, Azrikam Həxabiyaning oqli, Həxabiya Bunnig oqli idi; ¹⁶ yənə Lawiylarning kəbilə baxlıkları boləqan Xəbbitay bilən Yozaqad bolup, Hudaning əyining tēxidikı iqlarqə məs'ul idi. ¹⁷ Yənə Mikaning oqli Mattaniya dua wəqitliridə təxəkkür-rəhmətlər eytixqə yətkəqilik kılatti; Mika Zabdnig oqli, Zabdi Asafning oqli idi; Bəkbukiya kərincliridə iqidə muawinlik wəzipsini etəytti; yənə Xəmmuaning oqli Abda bar idi; Xəmmua Galəlnig oqli, Galal Yədutunng oqli idi. ¹⁸ Məqəddəs xəhərdə turuwatқан Lawiylarning həmmisi ikki yüz səksən tət kixi idi.

¹⁹ Dərwəziwənlərdin: — dərwəzilərdə kəzəttə turidiqə Akkub bilən Talmon wə ularning kərincliridə bar idi; ular jəmiy bir yüz yətmix ikki kixi idi.

²⁰ Qəloqan İsrailar, kəhinlar, Lawiylar Yəhudiya xəhərliridə, hər biri öz mirasidə makanlaxti.

²¹ İbadəthanining hizmətkərliri bolsa Ofəl dēngigə makanlaxti; ibadəthanining hizmətkərlirini Ziha bilən Gixpa baxqurdi. □

²² Yerusalemda Lawiylar ni baxquruqı Banig oqli Uzzi idi; Bani

□ **11:5 «Zəkəriya Xiloning oqli»** — bəzi tərcimələrdə «Zəkəriya Xələhning əwladliridin idi» dəp tərcimə kılınıdu (Yar.) 46:12, «Qəl.» 26:20ni kəruŋ). □ **11:8 «xularqə munasiwətlik jəmiy tokkuz yüz yigirmə səkkiz kixi idi»** — baxqə birnəqə hıl tərcimiliri uqrixi mümkin.

□ **11:9 «Sinuah»** — yəki «Həsinoah». □ **11:21 «Ofəl»** — («dəng» dēqən mənədə) Yerusalemdiki egiz rayon idi.

Haxabiyanning oqli, Haxabiya Mattaniyaning oqli, Mattaniya Mikaning oqli idi — demək, Uzza Asafning əvladliridin, yəni Hudaning öyidiki hizmətkə məs'ul boləjan oşəzəlkəxlərdin idi. ²³ Qünki padixah ular toşruguluk yarlık qüxürgən bolup, oşəzəlkəxlərdin hər künlük ozuk-tülükini, xundakla oşəydiəjan wəzipisini bekitkənidi. □

²⁴ Yəhudaning oqli Zərəhning əvladliridin Məxəzabəlning oqli Pitaşiya puşralarning barlık ixlirida padixahning məslihətqisi idi. □

²⁵ Yeza-kixlarklar wə ularəja təwə ətrapidiki jaylarda Yəhudalardin bəziliri turatti; Kiriət-Arba wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, Dibon wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, Yəkabziyal wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, ²⁶ xundakla Yəxua, Moladah, Bəyt-Pələt, ²⁷ Həzar-Xual, Bəər-Xeba wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, ²⁸ Ziklag, Mikona wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, ²⁹ Ən-Rimmon, Zorah, Yarmut, □ ³⁰ Zanoah, Adullam wə bu ikki yərgə təwə kixlaklarda, Lakix wə uningəja təwə yərlərdə, Azikah wə uningəja təwə yeza-kəntlərdə makanlaxti; ular makanlaxқан yərlər Bəər-Xebadin taki Hinnom jiləşiəja kədər sozuldi.

³¹ Binyaminlar bolsa Geba, Mikmax, Ayja, Bəyt-Əl wə uning təwəsidiki yeza-kəntlərdə, □ ³² bəziliri Anatot, Nob, Ananiya, ³³ Həzor, Ramah, Gittaim, ³⁴ Hədid, Zəboim, Niballat, ³⁵ Lod, Ono, xundakla Hünərwənlər jiləşidə makanlaxқанidi.

³⁶ Əslidə Yəhudiyəgə təyinləngən Lawiyar kişimliridin bəziliri Binyamin kəbilisining zeminiəja makanlaxti.

12

Birinji «qaytix»ta kaytip kəlgən kahinlar wə Lawiyar

¹ Xealtiyəlning oqli Zərubbabəl wə Yəxua bilən birliktə sürgünlüktin qışқан kahin wə Lawiyar təwəndikilər: — *kahinlar* Seraya, Yərəmiya, Əzra, □ ² Amariya, Malluk, Həttux, ³ Xekaniya, Rəhum, Mərəmot, ⁴ Iddo, Ginnitoy, Abiya, □ ⁵ Miyamin, Maadiya, Bilgah, ⁶ Xemaya, Yoarib, Yədaya, ⁷ Sallo, Amok, Hılqiya wə Yədaya. Bular bolsa Yəxuaning künliridə kahin boləqanlar wə ularning kərindaxlirining jəmət baxlıqliri idi.

⁸ Lawiyalardin bolsa Yəxua, Binnuiy, Kadmiyəl, Xərəbiya, Yəhuda, Mattaniyalər; Mattaniya wə uning kərindaxliri təxəkkür-rəhmətlər eytixka məs'ul boldi. ⁹ Ularning kərindaxliri Bəkbukiya bilən Unni nəwiti boyiqə ular bilən udulmu'udul hizməttə turatti.

¹⁰ Yəxuadin Yoyakim tərəldi, Yoyakimdin Əliyaxib tərəldi, Əliyaxibtin Yoyada tərəldi, □ ¹¹ Yoyadadin Yonatan tərəldi, Yonatandin Yaddua tərəldi. ¹² Yoyakimning künliridə kahinlardin jəmət baxlıqi boləqanlar munular: — Seraya jəmətiğə Məraya; Yərəmiya jəmətiğə Hənananiya; ¹³ Əzra jəmətiğə Məxullam; Amariya jəmətiğə Yəhoəhanan; ¹⁴ Meliku

□ **11:23 «hər künlük ozuk-tülükini, xundakla...»** — buning baxқа birhil tərjimisi «hər künlük məs'uliyiti, yəni...». □ **11:24 «padixahning məslihətqisi»** — ibraniy tilida «padixahning yenida tərəuqı» degen sözlər bilən ipadiliniidu. «Padixah» muxu yərdə Pars padixahini kərşitidu, əlwəttə. □ **11:29 «Zorah»** — yəki «Zoreah». □ **11:31 «Ayja»** — «Ayja»ning yənə bir ismi «Ayi». □ **12:1 «...kahinlar Seraya, Yərəmiya, Əzra,...»** — bu Əzra «Əzra» degen kitabiki «Əzra» əməs. «Təwratxunas Əzra» bolsa, Zərubbabəldin 90 yildin keyin Yerusalemdə kəlgən. □ **12:4 «Ginnitoy»** — yəki «Ginniton». □ **12:10 «Yoyada»** — yəki «Yəhoəyada».

jəmətigə Yonatan; Xəbaniya jəmətigə Yüsüp; □ ¹⁵ Hərim jəmətigə Adna; Mərayot jəmətigə Həlkay; ¹⁶ Iddo jəmətigə Zəkəriya; Ginniton jəmətigə Məxullam; ¹⁷ Abiya jəmətigə Zikri; Minyamin bilən Moadiyalarning jəmətigə Piltay; ¹⁸ Bilgah jəmətigə Xammua; Xemaya jəmətigə Yəhəonatan; ¹⁹ Yoarib jəmətigə Mattinay; Yədaya jəmətigə Uzzi; ²⁰ Sallay jəmətigə Kallay; Amok jəmətigə Ebər; □ ²¹ Hülkiya jəmətigə Həsabiya; Yədaya jəmətigə Nətanəl.

²² Əliyaxib, Yoyada, Yoəhanan və Yadduaning künliridə Lawiylarning jəmət baxlikliri tizimlanəjan və ohxaxla, Pars padixahi Darius təhttiki qaoqlarəjigə kahinlarmu tizimlinip kəlgən. ²³ Jəmət baxliki boləjan Lawiylər taki Əliyaxibning nəwrisi Yoəhananning waqtiojigə təzkirinamidə tizimlinip kəlgən. □ ■ ²⁴ Lawiylarning jəmət baxliki boləjan Həsabiya, Xərəbiya, Kadmiyəlning oqli Yəxualar kərindaxliri bilən udulmu'udul turup, Hudaning adimi Dawutning əmri boyiqə nəwətləxiş mədhiyəmunajət, təxəkkür-rəhmətlər eytip turatti. ²⁵ Mattaniya, Bakbukiya, Obadiya, Məxullam, Talmon bilən Akkublar dərwaziwənlər bolup, sepil kowuklirining ambarlirioğa qaraytti.

²⁶ Bu kixilər Yozadakning nəwrisi, Yəxuaning oqli Yoyakimning künliridə, xuningdək wəliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kahin Əzraning künliridə wəzipigə təyinləngən.□

Yengi sepilning Hudaəja atap tapxuruluxi

²⁷ Yerusalem sepilini *Hudaəja* atap tapxurux murasimi ötküzüldioəjan qaoəda, jamaət Lawiylarni turoəjan hərəkəysi jaylardin izdəp tepip, ularni təxəkkür-rəhmətlər eytix, oəzəl okux, qang, təmbur və qiltarlarni qelixkə, huxal-huramlik bilən atap tapxurulux murasimi ötküzüxkə Yerusalemoəja elip kəldi. ²⁸ Oəzəlkəxlar Yerusalemnig ətrapidiki təzləngliktin, Nitofatliklarning yeza-kəntliridin, ²⁹ Bəyt-Gilgaldin, Gəba bilən Azmawət etizlikliridin yioəloəjanidi; qünki oəzəlkəxlar Yerusalemnig tət ətrəpioə əzlirogə məhəllə-kixlaklar kuruwaləjanidi. ³⁰ Kahinlar bilən Lawiylar əzliroini paklidi, andin həlkni və sepil dərwazilirini həm sepilning əzinimu paklidi.

³¹ Mən *Nəhəmiya* Yəhədaning əmirilirini baxlap sepiloə qikişip, təxəkkür-həmdusana okuydioəjan ikki qong ətrət adəmmi uyuxturdum, bir ətrət sepilning ong təripidə «Təzək kowuki»əğa qarap mangdi, ³² ularning arkisidin Həoxaya bilən Yəhədaning əmirilirining yerimi mangdi; ³³ yənə Azariya, Əzra, Məxullam, ³⁴ Yəhuda, Binyamin, Xemaya, Yərəmiyamu mangdi; ³⁵ xuningdək kahinlarning oəqulliridin bəziliri kollirioəjan kanay aloəjan həlda mangdi: — Ulardin Yonataning oqli Zəkəriya bar idi (Yonatan Xəmayaning oqli, Xəmayə Mattaniyaning oqli, Mattaniya Mikayaning oqli, Mikaya Zakkurning oqli, Zakkur Asafning oqli idi).

³⁶ Uning kərindaxliridin Xəmayə, Azarəl, Milalay, Jilalay, Maayi, Nətanəl,

□ **12:14 «Meliku»** — yaki «Malluk». **«Xəbaniya»** — bəzi kədimiy kəqürmilərdə «Xekaniya» deyilidu. □ **12:20 «Sallay»** — yaki «Sallu». □ **12:23 «Əliyaxibning nəwrisi»** — ibraniy tilidə «Əliyaxibning oqli». **«təzkirinamə»** — bu kitab Təwratniki «Tarih-təzkirə» dəgən kəsim əməs; «Tarih-təzkirə»də undək tizimlik yok. ■ **12:23 1Tar.** 9:10-34 □ **12:26 «bu kixilər ... wəliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kahin Əzraning künliridə wəzipigə təyinləngən»** — Lawiylar və kahinlarning nəsəbnamiliri nemixkə xunqə muəhim? Əzraning kelip qikişip ispatlanmioəjanlar kahinlik hizməttə yaki ibadəthanidiki Lawiylarəğa ait hizməttə boluxkə muyəssər bolalmaytti. Bügüngə kədər Yəhədiylar arisida kimlər Lawiylardin, kimlər kahinlar jəmətidin ikənlikli hatirilinişip kəlməktə.

Yəhuda, Hənaniyalar bar idi; ular qollirioğa Hudaning adimi Dawutning sazlrini elixqanidi; təwratxunas Əzra ularning bexida mangojanidi.

³⁷ Ular «Bulak qowuqi»ğa kelip «Dawutning xəhiri»ning pələmpiyigə qikiq, «Dawutning ordisi»din ötüp, künqikix tərəptiki «Su qowuqi»ğa kəldi.

³⁸ Təxəkkür-həmdusana okuydioğan ikkinqi ətrət sol tərəp bilən mangdi, mən wə jaməatning yerimi ularning arkidin mengip, sepil üstidə «Humdanlar munari»din ötüp, udul «Kəng sepil»oqiğə mengip, ³⁹ «Əfraim qowuqi», «Kona qowuk», «Belik qowuqi» üstidin ötüp, «Hənaniyal munari» wə «Yüzning munari»din ötüp, udul «Koy qowuqi»ğa kelip, andin «Kərawullar qowuqi»da tohtiduk. ⁴⁰ Andin təxəkkür-həmdusana okuydioğan ikki ətrət adəm Hudaning öyidə öz orunlirida turdi; mən bilən əməldarlarning yerimim xu yərdə turduk; ⁴¹ kaħinlardin Eliakim, Maaseyah, Minyamin, Migaya, Əlyoyinay, Zəkəriya bilən Hənaniyalar karnaylirini elip turuxti; ⁴² yənə Maaseyah, Xəmaya, Əliazar, Uzzi, Yəhoħanan, Malkiya, Elam bilən Ezərnu turuxti; qəzəlkəxlər Yizraqiyaning yetəkqilikidə jarangliq qəzəl okuxti. ⁴³ Xu küni jaməət nahəyiti qoqg kələmlik qurbanliqlarni sundi həm bək huxal bolup qetixti, qünki Huda ularni zor xadlik bilən xadlanduroqjanidi; ayallar bilən balilarmu xundak xadlandi; Yerusalemdiki bu huxallik sadaliri yirak-yiraklaroğa anglandi.

Lawiylar bilən kaħinlaroğa kerəklik nərsilərnin hazirlinixi

⁴⁴ U qaoğa bir kisi kixilər kətürmə qurbanliqlar, dəsləpki piqkan həsullar wə əxrilərnə saklaydioğan həzinə-ambarlaroğa məs'ul boluxka təyinləndi; hərqaysi xəhərlərdiki etizliklərdin, Təwrat qanunida kaħinlaroğa wə Lawiylarğa berixkə bəlgiləngən ülüxlər xu yərdə saklinatti. Qünki Yəhuda həlki öz hizmitidə turuwatqan kaħinlar bilən Lawiylardin huxal idi. ⁴⁵ *Kaħinlar bilən Lawiylar*, qəzəlkəxlər bilən dərwaziwənlərnu, öz Hudasing tapiloğan wəzipisini wə xuningdək paklax wəzipisininin həmmisini Dawutning wə uning oqli Sulaymanning əmri boyiqə etəytti. ⁴⁶ Qünki kədimdə, Dawutning wə Asafning künliridə, qəzəlkəxlərgə yetəkqilik kiliqka həm Hudağa təxəkkür-həmdusana küylirini oquqka yetəkqilər bolqanidi. ⁴⁷ Zərubbabəlning künliridə wə Nəhəmiyaning künliridə qəzəlkəxlərnin wə dərwaziwənlərnin ülüxlirini, hər künlük təminatini pütkül İsrail həlki berətti; ular yənə Lawiylar üqün muqəddəs həsablanoğan nərsilərnə uləxtürüp berətti; Lawiylarmu muqəddəs həsablanoğan nərsilərdin Hərunning əwladlirioğa berip turatti.

13

Ammoniyalar bilən Moabiylarning muqəddəs eygə kirixigə ruhsət qilinmasliqi

¹ Xu kündə Musaning kitabı jamaət aldida okup berildi, kitabta: Ammoniyalar bilən Moabiylar mənggü Hudaning jamaitigə kirmisun, ² Qünki ular İsrailarni ozuqluq wə su əkilip qarxi almay, əksiqə ularni qarqaxka

□ **12:38** «sol tərəp» — ibraniy tilida «tətur tərəp». □ **12:39** «Yüzning munari» — yaki «Meahning munari». «Kərawullar qowuqi» — yaki «Zindan dərwazisi». ■ **12:45** 1Tar. 25

■ **13:1** Qan. 23:2, 4, 5

Balaamni yalliwaloqan; ھalbuki, Hudayimiz u qaroxaxlarni bəht-bərikətkə aylanduriwətkən, dəp yeziloqan sözlər qıktı. □ ■ ³ Xundak boldiki, jamaət bu qanun sözlirini anglap barlıq xaloqat kixilərnı iloqap qıqiriwətti.

Tobiyaniyng öy saymanlıriniyng qıqiriw taxlinixi

⁴ Bu ixtin awwal, Hudayimizniyng öyiniyng həziniyini baxquruxqa məs'ul kaħin Əliyaxib Tobiyaniyng tuoqkını bolup, □ ⁵ uningəqa kəngri bir öyni təyyarlap bərgənidi. Xu öydə ilgiri axlıq hədiyələr, məstiki, qaqa-kuqa, xuningdək Lawiylar, oşəzəlkəxlər wə dərwaziwənlərgə berixkə buyruloqan axlıq əxrilər, yengi xarab wə yengi zəytun meyi, xundakla kaħinlarəqa ataloqan «kətürmə qurbanlıq»lar saqlinatti. ⁶ Bu waqitlarda mən Yerusalemda əməs idim; qünki Babil padixaħı Artaxaxtaniyng ottuz ikkinqi yili mən padixaħniyng yenioqa kaytip kətkənidi; bir məzgildin keyin mən yənə padixaħtin ruhsət elip ⁷ Yerusalemoqa kaytip barsam, Əliyaxibniyng Hudaniyng öyidiki hoylılarda Tobiyaoqa öy hazirlap bərgənlikidək rəzil ixni uqtum. ⁸ Bu ix meni kəttik azablidi, mən Tobiyaniyng öyidiki barlıq öy jaħazlırini qoymay talaqə taxlatquziwəttim. ⁹ Mən yənə əmr qilip, u öylərnı paklatquzup, andin Hudaniyng öyidiki qaqa-kuqa, axlıq hədiyələr bilən məstikni u yərgə əkirgüzüp qoydum.

Lawiylarəqa hədiyə qilinidioqan əxrilərnıyng yengiwaxtin bekitilixi

¹⁰ Mən yənə həklərnıyng Lawiylariniyng elixkə tegixlik ülüxlirini bərmigənlikini, hətta wəzipigə koyuloqan Lawiylar bilən oşəzəlkəxlərnıyng hərbiyiniyng öz yər-etizlikioqa kəqip kətkənlikini bayqidim; ¹¹ xunga mən əməldarlar bilən soquxup, ularni öyibləp: — Nemixkə Hudaniyng öyi xundak taxliwətildi?! — dəp, *Lawiylarnı* yioqip ularni iliriki ornioqa yengiwaxtin turəquzdum. □ ¹² Andin barlıq Yəħudiyə həlki axlıq əxrisini, yengi xarab wə yengi zəytun meyini həzinə-ambarlırioqa elip kelip tapxurdi. ¹³ Mən həzinə-ambarlarəqa məs'ul boluxkə həziniqi-ambarqılarnı təyinlidim; ular kaħin Xələmiya, təwratxunas Zadok bilən Lawiylardin boləqan Pidaya idi; ularniyng kol astida Mattaniyaniyng nəwrisi, Zakkurnıyng oolı Һanan bar idi; qünki bularniyng həmmisi sadıq, ixənqlik dəp hesablinatti; ularniyng wəzipisi kərinaxlırioqa tegixlik ülüxlərnı uləxtürüp berix idi.

¹⁴ — «Aħ Hudayim, muxu ix yüzisidin meni yad əyliyəysən, Hudayimniyng öyi wə uningəqa ait hizmətlər üqün kərsətkən məħrimni əqürəwətmigəysən!» □

Həlkəqə xabat küniyi hərmətləxni jekiləx

¹⁵ Xu künlərdimu mən Yəħudiyədə bəzilərnıyng xabat künliridə xarab kəlkəklirini qəyləwətkiniyi, ənqilərnı baqlap, bularnı wə xuningdək xarab, üzüm, ənjür wə hərhil yüklərnı exəklərgə artip, toxup yürgənlikini kərdüm; ular bularnı Yerusalemoqa xabat künidə elip kirdi; ularniyng muxu ax-tülüklərnı setip yürgən küni mən ularni guwahlıq berip agahlandurup qoydum.

□ **13:2** «Hudayimiz u qaroxaxlarni bəht-bərikətkə aylanduriwətkən» — «Қан.» 23:5ni kəruyng. «Rut»diki «qoxumqə səz»imizdə xu ix toqruluk tohtilimiz. ■ **13:2** Qel. 22:5; Yə. 24:9

□ **13:4** «kaħin Əliyaxib Tobiyaniyng tuoqkını bolup...» — yaqi «kaħin Əliyaxib Tobiya bilən koyuq munasiwəttə bolup...». □ **13:11** «Lawiylarnı yioqip» — ibraniy tilida «ularni yioqip».

□ **13:14** «uningəqa ait hizmətlər» — yaqi «uning (yəni, ibadəthaniyng) hizmətqiliri».

16 Yənə Yəhədiyədə turuwatқан бəzi Turluqlar belik wə hərhil mal-tawarlarni toxup kelip xabat күni Yəhədiyəliklərgə satidikən, yənə kelip bularni Yerusalemda satidikən! □ 17 Xu səwəbtin mən Yəhədiyə əmiriliri bilən soқuxup, ularni əyibləp: — Silərning xabat күnini buloјap, rəzil ix қilојininglar nemisi? ■ 18 Ilgiri ata-bowanglar ohxax ixni қilојan əməsmə, xuning bilən Hudayimiz bizning beximizoјa wə bu xəhərgə hazırki bu balayi apətni yaојdurојan əməsmu? Əmdi silər xabat күnini buloјap, Israilning bexioјa Hudaning oјəzipini tehimu yaојduridioјan boldunglar, dedim.

19 Xunga, xundak boldiki, xabat күnidin ilgiri, gugum sayisi Yerusalem қowuқlirioјa қuxkən waқtida, mən xəhər қowuқlirini etixni buyrudum wə xuningdək xabat күni etүp kətkүqə қowuқlarni aқmasliқ tooјrisida buyruқ quxurdum. Mən yənə heқkandak yүkning toxulup қowuқlardin kirgüzülməsliki үqün hizmətkarlırimning bəzilirini xəhər қowuқlirioјa kəzətqi қilip turoјuzup koјdum. □ 20 Xundak bolsimu sodigərlər wə hərhil mal-tawar satidioјanlar bir-ikki қetim Yerusalemning sirtida tünidi. 21 Mən ularni aғаһlandurup: — Silər nemixka sepilning aldida tünəysilər? Yənə xundak қilidioјan bolsanglar, mən üstunglaroјa қol salimən, dewidim, ular xuningdin baxlap xabat күnidə kəlmidi. □

22 Andin xabat күnining muқəddəslikini saқlax үqün, mən Lawiylaroјa: — Özünglarni paklanglar; andin kelip sepil dərwezilirini beқinglar, dedim.

— «I Hudayim, muxu ix yүzisidinmu meni yad əyliğəysən, Özüngning zor əzgərməs muһəbbiting bilən meni ayioјaysən!»

Yat əlliklər bilən nikahlinixning mən'i қiliniх

23 Xu күnlərdə mən yənə Axdod, Ammon wə Moab қizlirini hotunluқka aloјan bəzi Yəhudalarni bayқidim. 24 Ularning pərzəntlirining yerimi Axdodqə səzləydikən (wə yaki yukiriki əllərnning birining tilida səzləydidioјan) wə Yəhədiyə tilida xəzliyəlməydidikən. 25 Mən ularni soқuxup əyiblidim, ularni қarојidim, bir nəқqisini urup қақ-sakallirini yuldum, Hudaning nami bilən қəсəm iқküzүp: — Silərning қizliringlarni ularning oоqullirioјa bərməysilər, oоqulliringlarојimu, əzünglarојimu ulardin қiz almaysilər! 26 Israil padixahi Sulayman muxundak ixlarda gunah sadir қilојan əməsmu? Nuroјun əllər arisida uningоa ohxax heқkandak padixah yoқ idi; u öz Hudasi təripidin sөyүlgən, Huda uni pütkül Israil üstigə padixah қilip tikligən bolsimu, ləkin həтта unimu yat əllik ayallar azdurup gunahқа patқuzојan. ■ 27 Əmdi silərning gepinglarоја kirip bundak qоng rəzilik қilip, yat əllik қizlarni elip Hudayimizоја wapasizlik қilimizmu? — dedim.

28 Bax kaһin Əliyaxibning nəwrisi, Yoyadaning oоqulliridin biri Həronluқ Sanballatning kүй'oşli idi; mən uni yenimdin қooқliwəttim.

29 — «I Hudayim, Sən ularni yadingda tutқaysən, qünki ular kaһinliқka daој təgkүgүqilər, kaһinliқ һəm Lawiylarоја təwə əhdinimu buloјoјuқilardur!».

□ 13:16 «Yəhədiyədə turuwatқан..» — yaki «Yerusalemda turuwatқан..». Ibraniy tilida «xu yardə turuwatқан..». ■ 13:17 Mis. 20:8; Law. 19:30 □ 13:19 «xabat күnidin ilgiri» — oқurmənlərnning esidə barki, ottura xərktə yengi күn kəpta, күn petixi bilən baxlinidu (məsilən, «Yar.» 1:5ni kərüng). □ 13:21 «mən üstinglarоја қol salimən» — ibraniy tilida «üstinglarоја bir қol əwətimən» — Bu ibraniy tilida (yenik bir ipədə bolојақka) yumurluқ gəp idi. ■ 13:26 1Pad. 11:4; 1Pad. 3:13; 2Tar. 1:12

³⁰ Xuning bilən mən ularni yat əlliklərnin buloqaxliridin neri kilip paklandurdum wə kaşinlar bilən Lawiylarning wəzipilirinimu *yengiwxatin* bəlgiləp, hər kimni özining ixiqə igə kildim. ³¹ Mən yənə öz waktida otun-yaqəq elip kelinixi wə dəslepki həsulni yətküzüp turuxkimu adəm orunlaxturdum.

«Ah Hundayim, meni yadingda tutup, manga xapaət kərsətkəysən!».

Əstər

Padixah Aħaxweroxning wəzir-wuzralaroja katta ziyapət berixi

¹ Aħaxwerox (Hindistandin Həbəxistanəyiqə bir yüz yigirmə yəttə əlkigə həkümranlik kıləjan Aħaxwerox)ning təhttiki künliridə xundaq bir wəxə boldi: —□

² Xu künlərdə, u padixah Aħaxwerox Xuxan kəl'əsidiki xahənə təhtidə olturojınida, □ ³ u səltənət sürüp üqinqi yili barlıq əmirliyi wə bəğ-ħakimlirioja ziyapət bərdi; Pars wə Medianing qoxuni, xuningdək hərqaysi əlkilərnin esilzadiliri wə bəglirininin həmmisi uning ħuzuriəja ħazir boldi. □ ⁴ U səltənətinin baylıqınınin xanu-xəwkiti wə həywitininin katta julasini kəp künlər, yəni bir yüz səksən kün kərgəzmə kıldı.

□ ⁵ Bu künlər ötüp kətkəndin keyin padixah yənə Xuxan kəl'əsidiki barlıq həlqkə qong-kiqik deməy, ordininin qarbəyidiki ħoylida yəttə kün ziyapət bərdi. ⁶ U yər aq wə kək kəndir yiptin tokulojan pərdilər bilən bezəlgən bolup, bu pərdilər mərmər tax tüwrüklərgə bəkitilgən kümüx ħalkılarəja aq rənglik kəndir yip wə səsün yungluq xoynilar bilən esilojanidi; aq qaxtax wə aq mərmər taxlar, sədəp wə qara mərmər taxlar yatquzulojan məydan üstigə altun-kümüxtin yasalojan diwanlar koyulojanidi. □ ⁷ İqimliklər altun jamlarda tutup iqilətti; jamlar bir-birigə ohximaytti; xahənə məy-xarablar padixahning səltənətiyə yarixa mol idi.

⁸ Xarab iqix kəidisə boyiqə, zorlaxqa ruhsət kılınmaytti; qünki padixah ordidiki barlıq oqojdarlarəja, hərkinning iqixi əz ħəħixi boyiqə bolsun, dəp bəkitip bərgənidi.

⁹ Hanix Waxtimu padixah Aħaxweroxning ordisida ayallar üqün ziyapət bərdi.

Hanix Waxtining yarlıqqa qarxilik kərsitixi

¹⁰ Yəttinqi küni Aħaxwerox padixah xarabtin kəypi qaə boləjında, aldida ħizmitidə turojan Məħuman, Bizta, ħarbona, Bigta, Abagta, Zetar, Karkas degən yəttə ħərəm'əşisini □ ¹¹ hanix Waxtining puqralar wə əmirlərnin aldida güzəllikini kərsətsun dəp, uni hanixlik təjini kiyip kelixkə qarqirojili əwətti; qünki u tolimu qiraylıq idi. ¹² Ləkin ħərəm'əşiliri hanix Waxtiəja padixahning əmrini yətküzgəndə, u kelixni rət kıldı; xuning bilən padixah intayin oşəzəplinip, uning kəħri ərlidi.

□ **1:1 «Aħaxwerox»** — Pars imperatori boləjan muxu «Aħaxwerox» «Ksərkis I»ning əzi xu (miladiyədin ilgiri 486-464-yillar). İspat barki, «Aħaxwerox» (pars tilida «Aħaxwerox», grek tilida «Ksərkis» deyilidu) degən səz kixininin ismi bolmastin, bəlki Pars imperatorininin omumiy bir unwani idi. **«Həbəxstan»** — ħazirki Əfiəpiyə. □ **1:2 «Xuxan»** — ħaħi waqitlarda «Suza» dəp atilidu. □ **1:3 «Medianing qoxuni»** — bəzi alimlar bu səzni «Medianing qoxun sərdarlıri» dəp qūxinidu. □ **1:4 «U ... ziyapət bərdi... ...səltənətinin baylıqınınin xanu-xəwkiti wə həywitininin katta julasini... kərgəzmə kıldı»** — bəzi tarixxunaslar xu katta ziyapətnin məksiti Pars imperiyəsinin Jawan (Gretsiyə)gə tajawuz kılixini pılanlax wə təyyarlıq kərix üqün idi, dəp qaraydu. □ **1:6 «aq qaxtax»** — yaki «kizil mərmər». □ **1:10 «yəttə ħərəm'əşisi»** — ħərəm'əşiliri ordidiki nuroqun ixlarda muħim orunda turidəjan ħizmətqilər bolup, kəp ħallarda ular orda tokallirini baxqurux ixioja məs'ul bolatti. Ular piqiwetilgən ərlər bolup, qızlarəja qəkilmaytti wə pərzəntmu kəlduralmaytti.

Waxtining hanixlikdən qalduruluxi

13 Xu vaxtlarda padixahning ixliri toʻqurluk qanun-əhkamlarni pixxik bilgənlərdin məsləhət sorax aditi bar idi; xunga padixah vəziyətini pixxik qūxinidioxan danixmənlərdin soridi ¹⁴ (u qoʻqda danixmənlərdin uning yenido Karxina, Xetar, Admata, Tarxix, Mərəs, Marsena, Məmurkan katarlik yəttə Pars bilən Medianing əmiriliri bar idi; ular daim padixah bilən kəruxūp turatti, padixahlikta ular aldinki qatarda turatti). □

15 Padixah ularidin: — Hanix Waxti mənki padixah Aħaxweroxning hərəmʼaʻoʻjilar arkilik yətküzgən əmrin boyiqə ix kilmiʻoʻjini uqūn uni qanun boyiqə qandak bir tərəp kilix kerək? — dəp soridi.

16 Məmurkan padixah wə əmirlərdin aldida jawap berip: — Hanix Waxti aliylirining zitiʻoʻja tegipla qalmay, bəlki padixahimiz Aħaxweroxning hərəkaysi əlkiiridiki barlik əmirilər wə barlik puqralarningmu zitiʻoʻja təgdi. ¹⁷ Qūnki hanixning xu kilʻoʻjini barlik ayallarning kulikiʻoʻja yətsə, ular «Padixah Aħaxwerox: «Hanixi Waxtini yenimoʻja elip kelinglar» dəp əmr kilsa, u kəlməptu!» dəp əz ərlirini mənəitməydiʻoʻjan kilip koyidu.

18 Pars wə Medialiki məlikə-hanimlar hanixning bu ixini anglap, bəgūnla padixahning barlik bəg-əmirilrigə xuningəja ohxax dəydiʻoʻjan bolidu, xuning bilən mənəitməsluk wə hapilik üzūlməydu. □ ¹⁹ Padixahimoʻja muwapiq kəruəsə, aliyliridin mundak bir yarlik qūxūrułsun, xuningdək u Parslar wə Medialarning mənəggū əzgərtilməydiʻoʻjan qanun-bəlgilimiliri iqigə pūtūlgəyki, Waxti ikkinji padixah Aħaxweroxning huzuriʻoʻja kəlmigəy; uning hanixlik mərtiwisi uningdin yahxi birsigə berilgəy.

□ ²⁰ Aliylirining jakarlioʻjan yarlik pūtūn səltənitiqə yetip anglənoʻjan haman (uning səltənitiqəning zemini bipayan bolsimu), ayallarning hərbiri əz erigə, məyli qong bolsun kiqik bolsun ularəja hərəmət kilidiʻoʻjan bolidu, — dedi.

21 Məmurkanning bu gepi padixah bilən əmirilirini hux kilidi; padixah uning gepi boyiqə ix kərdi. ²² U padixahning barlik əlkiirigə, hərbir əlgigə əz yeziki bilən, hərəkaysi əl-millətkə əz tili bilən hətləni əwətip: «Hərbir ər kixi əz ailis iqidə hojayin bolsun, xundaqla əz ana tili bilən səzlisun» degən əmrni qūxūrdi. □

2

Yengi hanix tallax

1 Bu ixlar etūp, padixah Aħaxweroxning oʻjəzipi besiloʻjanda, u Waxtini səqinip, uning kilʻoʻjini həm uning üstidin qikiriʻoʻjan yarlik həkkiidə əsləp oylinip kaldi. □ ² Xu səwəbtin padixahning hizmitidə turoʻjan oʻjojidarlar uningəja: — Aliyliri uqūn sahəbjamal yax qizlarni izdəp tepip kəltūrgəyła; ³ aliyliri padixahlikidiki hərəkaysi əlkiilərdə barlik gūzəl qizlarni yioʻqip, Xuxan kəʻəsidiki hərəmsarayəja kəltūrułxkə

□ **1:14 «daim padixah bilən kəruxūp turatti»** — ibranii tilida «daim padixahning yūzini kəruip turatti». □ **1:18 «...hapilik üzūlməydu»** — ibranii tilida «...hapalik kupayə bolidu» yaki «...hapalik yetərluk bolidu!».

□ **1:19 «Parslar wə Medialarning mənəggū əzgərtilməydiʻoʻjan qanun-bəlgilimiliri iqigə pūtūlgəyki...»** — oqurmənlərgə ayanki, Pars-Media imperiyəsining barlik qanunliri qikiriʻoʻjandin keyin kəʻiy əzgərtixkə, bikar kilixkə bolmaydu, dəp bekitilgən.

□ **1:22 «əz ana tili bilən səzlisun»** — bu səzning məksiti bəlkim ər kixining əz əyida qaysi tilning ixlitilixigə həkuki bar dəp təktiləx uqūn bolsa kerək. □ **2:1 «əsləp oylinip kaldi»** — ibranii tilida bu səzlərdin birhil puxaymanning puriki qikidi.

əməldarlarni təyingəyla; qızlar ordidiki qız-ayallaroğa məs'ul boləjan hərəm'aqışı Həgayning qolioğa tapxuruloğay; ularoğa kerəklik upa-əngliklər təminləngəy. ⁴ Aliylirini səyündürgən qız Waxtining ornini besip hanix bolsun, dedi.

Bu gəp padixahni hux qildi wə u xundak qildi.

Əstərnin ordioğa kirgüzülüxi

⁵ Xuxan qəl'əsida Binyamin qəbilisidin, Kixning əwrisi, Ximəyning nəwrisi, Yairning oqılı Mordikay isimlik bir Yəhüdiy bar idi ⁶ (Kix bolsa Babil padixahı Nebokədnəsar Yəhüda padixahı Yəkoniyah bilən bir top kixilərnı tutkun qılıp Yerusalemdin əkətkəndə, ular bilən billə əsir qilinip ketilgənidi). ■ ⁷ Mordikay əzining təqisining qızı Hədasahni (yəni Əstər) beqip qong qiloğanidi, qünki uning ata-anisi yok idi. Bu qız güzəl, təki-turki kelixkən idi; ata-anisi olup kətkən boləraqqa Mordikay uni öz qızı qatarıda beqip qong qiloğanidi. ⁸ Padixahning əmri wə yarlıqi jakarlanəjandin keyin nuroqun qızlar Xuxan qəl'əsige kəltürölup Həgayning qolioğa tapxuruldi; xundak boldiki, Əstərnu ordioğa kəltürölup ordidiki qız-ayallaroğa məs'ul boləjan Həgayning qolioğa tapxuruldi. ⁹ Əstər Həgayoğa yakkan bolup, u uningə iltipət kərsətti; u tezla uningə upa-ənglik wə tegixlik yeməklilərnı təminlidi həm ordidin uningə tallanəjan yəttə kenizəkni bərdi; andin uni kenizəkliři bilən hərəmsarayning əng esil jayidin orun bərdi. ¹⁰ Əstər əzining milliti wə tegi-təktini həqkimgə eytmidi, qünki Mordikay uningə buni axkarilimaslikni tapiloğanidi. ¹¹ Mordikay Əstərnin qəl'əwalidin həwər tepix wə uningə qandak muamilə qilinidioğanliqini bilix üqün, hərküni hərəmsarayning həylisi aldida aylinip yürətti. ¹² Qızlaroğa ait rəsmiyət boyiqə, hər bir qızning ordioğa kirip padixah Aħaxwərox bilən billə bolux nəwritidin əwwal, on ikki ay bədinini tazilixi kerək idi, qünki qızların q «tazilix künliři» mundaq yol bilən ada qilinatti: — altə ay murməkki meyi bilən, altə ay ətir-ənglik wə xundakla qızların bədinini pakizlaydioğan baxqa buyumlar bilən pərdaz qilinixi kerək idi. ¹³ Qız padixahning huzuriəğa kiridioğan qəşda mundaq kaidə bar idi: — Ordioğa kirgəndə uning nemə təlipi bolsa, xular hərəmsaraydin uningə bərilətti. ¹⁴ Qız əhximi kirip ketip, ətisi ətigəndə qaytip qikkənda hərəmsarayning «ikkinqi bəlum»igə qayturulup, toqal-kenizəklərgə məs'ul boləjan padixahning hərəm'aqışı Xaaxəqazning qolioğa tapxurulatti; padixah u qızoğa amrak bolup qelip, ismini atəp qəqirmioquqə, u ikkinqi ordioğa kirip padixah bilən billə bolmaytti. ¹⁵ Mordikayning təqisi Abihailning qızı Əstər, yəni Mordikay öz qızı qilip bekiwaləjan qızning padixah bilən billə boluxqa kirix nəwiti kəlgəndə, u qızlaroğa məs'ul boləjan padixahning hərəm'aqışı Həgay əzigə təyyarlap bərgən nərsilərdin baxqa həqnərsini tələp qilmidi. Əstərni kərgənlərnin qəmmisi uni yakturup qalatti.

Əstərnin hanix qilip tiklinixi

¹⁶ Padixah Aħaxwərox səltənət sürüp yəttinqi yilining oninq eyioğa, yəni Təbət eyioğa kəlgəndə, Əstər uning bilən billə boluxqa xahənə ordioğa

baxlap kirildi . □ ¹⁷ Padixah Əstərni baxka barliq kizlardin yaxhi kerup kaloqaqka, xundakla Əstər uning iltipati hem amrakliqioqa erixkan bologaqka, padixah hanix tajini uning bexioqa kiydurup, uni Waxtining ornioqa hanix kilip tiklidi. ¹⁸ Andin padixah özining barliq əmirleri wə bəg-hakimlirioqa Əstərning izzət-hərmiti üqün katta ziyapət bərdi; u yənə hərkaysi ölkilərgə baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qıqardi həmdə xahənə bayliqliridin sehilylik bilən in'amlarni bərdi.□

Mordikayning suyikəstni pax kilixi

¹⁹ İkkinqi kətim kızlar xundak yioqiləjan waqıtta Mordikayning orda dərwasisida olturidəjan orni bar boləjanidi □ ²⁰ (Əstər Mordikayning tapiləqini boyiqə, özining milliti wə tegi-təktini yənəla baxkilaroqa eytməjanidi; qünki Əstər Mordikayning gepini ilgiri bakkan waqtida angliəandək anglaytti). ²¹ U künlərdə, Mordikay orda dərwasisidiki ornda olturojan waqtida, padixahning Bigtan wə Tərxə degən ikki dərwasiwən hərəm'əqisi padixah Aħaxwerəxka qəzəplini, unioqə qol selixni kəstləwatkanidi. ²² Bu suyikəstni Mordikay sezip kəlip, uni hanix Əstərgə eytti; Əstər bu ixni Mordikayning namida padixahka səzləp bərdi. ²³ Bu ix sürüxtə kiliniwidi, rast bolup qıkti wə u ikkisi darəqa esildi. Bu wəqə padixahning kəz aldida tarix-təzkirə kitabida pütüldi.

3

Hamanning Yəhudiylarning nəslini yokitix suyikəsti

¹ Bu ixlardin keyin padixah Aħaxwerəx Agagiylardin boləjan Hammidatəning əqli Hamanning mənəsinə estürdi; padixah uning ornini estürup, əzi bilən billə ixləydiəjan barliq əmirlərninğkidin yukiri kildi. ² Padixah uning həkkidə əmr kiləqəqka, orda dərwasisida turojan padixahning barliq əməldarlıri Hamanning aldida təzim kilip bax uratti; ləkin Mordikay bolsa Hamanoqa nə təzim kilmidi, nə bax urmidi. □ ³ Orda dərwasisida turojan padixahning hizmətkarlıri Mordikaydin:

□ **2:16 «yəttinqi yilning oninqi eyi»** — «Əstər» degən kitabta aylar əgər san boyiqə elinəjan bolsa, ibrəniy kalendaridiki waqitni kərsitidu. Əgər aylar ismi bilən elinəjan bolsa, Pars kəndaridiki waqitni kərsitidu. Uxbu əyəttili waqit təhminən miladiyədin ilğiriki 478-yilning on ikkinqi eyioqa toqra kelidu. □ **2:18 «baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qıqardi»** — yəki «dəm elix bolsun dəp elan qıqardi». İbrəniy tilida «bir «azad» jakarlıdi». □ **2:19 «İkkinqi kətim kızlar xundak yioqiləjan waqit»** — bu «yioqilix» degənninğ nemə ikənliki həzir enik əməs. Bəzi alimlar padixah Əstərni hanix dəp tikligəndin keyin, ikkinqi bir tokalni almaqci idi, dəp qaraydu. «Mordikayning orda dərwasisida olturidəjan orni bar idi» degən səzlər Mordikayning mənəspədar bolup tikləngənlikini kərsitidu. Qünki xu künlərdə məlum jayning əməldarlıri yəki aqsakalliri, xundakla sorəqilar ix bejirix üqün xəhər dərwasisida yəki orda dərwasisida olturatti. □ **3:2 «...Mordikay bolsa Hamanoqa nə təzim kilmidi, nə bax urmidi»** — Mordikayning təzim kilməsliqi yəki bax urmasliqinəng səwəbi bəlkim Təwrattiki «Kən.» 25:17-19diki hatirə tūpəylədin bolsa kərək. Həman Amalək idi, Amaləklər bolsa İsrailning kona rəkibi idi. Həman əslidə Samuil pəyoqəmbər öltürgən Amalək boləjan Agag padixahning əwladı boləqəqka, bəlkim Yəhudiylə həkligə təhimu əq boluxi mumkin («Mis.» 17:8-16, «1Sam.» 15:17-23, «Kən.» 25:17-19ni kəring). Məlum bir kixigə təzim kilix Təwratka hiləp ix əməs. Təwrat dəwridə İsrailər öz padixahlirioqa xundak təzim kilatti yəki gəhi waqitlarda bir-birigə təzim kilatti. «Yar.» 23:7, «1Sam.» 24:8, «2Sam.» 14:4, «1Pad.» 1:16ni kəring. U «butpərəslik» hesablanmaytti.

— Sili nemixka padixahning əmrigə hilaplik qilidila? — dəp soraytti. 4 Xundak boldiki, ular hər küni nəsihət kilixkan bolsimu, u kulak salmioqandin keyin, ular: — Qeni, Mordikayning kiloqan bu ixioqa yol qoyulamdu-yok, bir kərəyliq, dəp buni Həmanoqa eytti; qünki u ularoqa əzining Yəhudiy ikənlikini eytkanidi. □ 5 Həman Mordikayning əzigə bax urup təzim qilmioqanlikini kərüp kattik qəzəpləndi. 6 Ləkin u «Mordikayning üstigə kol selixni kiqikkinə bir ix» dəp həsablidi; qünki ular Mordikayning millitini uningə dəp qoyqanidi; xunga Həman Aħaweroxning pütkül padixahlikidiki Yəhudiylarni, yəni Mordikayning həlkini biraqla yökıtix yolini izdəp yürdi.

Hamanning Yəhudiylarning nəsini qurutuwetixni kəstlix

7 Padixah Aħaweroxning on ikkinqi yili birinqi ayda, yəni Nisan eyida, birsı Hamanning aldida *qutluq* ay-künni bekıtix üqün hər kün, hər ay boyiqə «pur», yəni qək taxliwidi, on ikkinqi ayqa, yəni «Adar eyi»qa qıkti. □ 8 Həman padixah Aħaweroxqa: — Padixahlikirining hərkaysi əlkiliridiki əl-millətlər arisida qeqilip yaxawatkan bir həlk bar; ularning qanun-bəlgilimiliri baxka həlkələringkigə ohximaydu, ular aliylirining qanun-bəlgilimilirigimu boysunmaydu; xunga ularning yaxixioqa yol qoyux aliylirioqa həc payda yətküzməydu. 9 Əgər padixahimoqa layik kərünsə, ularni yökıtix toqruluk yarlık pütüp qəxürgəyła; mana mən öz yenimdin on ming talant kümüxnı aliylirining həzinilirigə selix üqün padixahlikning ixlirini baxkuridioqan hadimlarning qolioqa tapxurimən, dedi. □

10 Xuning bilən padixah əzining barmiqidin üzükni siyrip qıqirip, Yəhudiylarning rəkibi, Agagiy Həmmidataning oqli Həmanoqa bərip: 11 — Xu kümüxlərnı əzünggə in'am kildim, u həlknimu sanga tapxurdum, ularni kəndak kilixni halısang, xundak kil! — dedi. □

Padixahning Hamanning Yəhudiylarning nəsini qurutuxioqa ruhsət qilixi

12 Andin birinqi ayning on üqinqi küni padixahning mirziliri qakirilip, yarlık Həmanınq barlık tapiloiqini boyiqə pütüldi; u hərkaysi əlkilərgə öz yezikida, hərkaysi əl-millətkə öz tilida yazdurulup, hər bir əlkiləning waliylirioqa, hər bir əl-millətning əmirilirigə əwətildi; yarlık padixah Aħaweroxning namida pütülgən bolup, uning üzük məhürü bilən pəqətləndi. 13 Yarlık məktupliri qəpərmənləring qoli bilən padixahlikning hərkaysi əlkilirigə yətküzüldi; uningda bir kün iqidə —

□ 3:4 «Mordikayning kiloqan bu ixioqa yol qoyulamdu-yok, bir kərəyliq?» — ibranıy tilida «Mordikayning ixliri turalamdu-yok, bir kərəyliq?» deyilidu. Baxka birhil tərijimisi: — «Qeni Mordikay gepidə ahiriyoqə qing turalamdikin, bir kərəyliq?». □ 3:7 «**pur**», yəni qək ... on ikkinqi ayqa, yəni «Adar eyi»qa qıkti — qəkning on ikkinqi ayqa qıqixi intayın əjayib ix idi. Biz xu ix toqruluk «qoxumqə sız»imzidə əzrak tohtilimiz. □ 3:9 «on ming talant» — bir «talant»ning toptoiqra qanqilik ikənlikı həciz bizgə namalun, Pars imperiyəsi boyiqə bəlkim 34-45 kilogram boluxı mumkin; xunga 10000 talant kümux bəlkim əz degəndə 340 tonniqə bolatti; bu pəwku'addə kəp pul padixahning yillik kirimininğ üqtin ikki qismioqa barawər bolup, para həsablinatti; xühşisizki, muxu para bəlkim Yəhudiy həlqi yökıtılsa, ular tapxuridioqan bəjlarning ornioqa bolsun dəp bərilgən; ləkin u Yəhudiylar tapxuruxka tegixlik bəjdin helila kəp idi. Həman «həlk»ning Yəhudiy həlqi ikənlikini tiloqa elixka pətinalmidi; qünki burunqi Pars imperatorliri Yəhudiy həlqigə qong hərəmət bildürüp kəlgənidi. □ 3:11 «Xu kümüxlərnı əzünggə in'am kildim» — baxka birhil tərijimisi: «Əmdi bu sening pulung boloiqandin keyin, qobul qılay».

On ikkinçi ayning, yəni Adar eyining on üqinçi küni qeri-yax, balilar wə ayallar deməy, barlik Yəhudiylarni qoymay kirip, öltürüp, nəslı kurutuwetilsun, ularning mal-mülki olja qilinsun, deyilgənidi. ¹⁴ Xu yarlik hər bir ölkidə jakarlinix üqün, xundaqla xu küni hər bir həlk xundaqlı kılıxka təyyar bolup turuxi üqün, məktupning kəqürmə nushiliri hər bir əl-millətkə elan qilinmaqçı boldi. ¹⁵ Qaparmənlər padixahning əmri boyiqə dərhal yoloja qıktı; yarlik Xuxan kəl'əsining özidimu elan kilindi. Bu qaşda padixah Həman bilən xarab iqıxkə olturoqanıdi. Ləkin Xuxan xəhıridikilər dəkkə-dükkigə qəmüp ketıxtı.

4

Yəhudiylarning yarlik tüpəylidin kəyoşuqa qəmüxi wə roza tutuxi

¹ Mordikay boluwatқан ixlardin həwər tapkandin keyin eginlirini yirtip, üstigə bəz artıp, wə usti-bexioqa kül qeqıp, xəhərning otturisiqə qıkip nahayiti kattik wə ələmlik pəryad kətürdi. ² U orda dərwezisi aldışa dərwezisidin kirixigə ruhsət yok idi. ³ Padixahning əmri wə yarliki yətküzülgən hər kəysi ölkilərdə Yəhudiylar arisida kattik nalə-pəryad kətürüldi; ular roza tutup, kəz yexi qilip, yioqa-zar qildi; nuroqun kixilər boz yepinip küldə eqınap yetıxtı.

Mordikayning Əstərdin padixahın rəhim tilixini tələp qilixi

⁴ Əstərnigə hizmitidə boləjan dedəkliri wə hərəm'aşiliri bu ixni uningə eytiwidi, hanixning kəngli intayin eqır boldi; Mordikayning bozni taxlap, kiyiwelixioqa kiyim-keqək qıkartıp bərdi, ləkin Mordikay qəbul qilmidi. ⁵ Xuning bilən Əstər özining hizmitidə boluxka padixah təyinləp əwətkən hərəm'aşiliridin Hətak isimlik birini qakirip, uni Mordikayning kəxioqa bərip, bu ixning zadi kəndə ix ikənlikini, nemə səwəbtin boluwatқанlikini ting-tinglap kelixkə əwətti. ⁶ Xuning bilən Hətak orda dərwezisi aldidiki məydanəşə kelip Mordikay bilən kəruxti. ⁷ Mordikay bəxioqa kəlgən həmmə ixni, Həman Yəhudiylarning nəslini kurutuwetix üqün padixahning həzinilirigə tapxuruxka wədə qiləjan kümüxnigə sanini kaldurmə eytip bərdi. ⁸ Mordikay yənə Hətakka Xuxanda jakarlanəjan, Yəhudiylarni yokitix toşrisidiki yarliqning kəqürmisini Əstərnigə kərüp bəqixioqa yətküzüp bərixkə tapxurdi həmdə uningə Əstərgə əhwalni qüxəndürüp, ordioqa kirip padixah bilən kəruxüp öz həlki üqün padixahın etünüp iltija qilip bəqixka ündəxni tapilidi. ⁹ Hətak kaytip kelip Mordikayning gəplirini Əstərgə yətküzdi. ¹⁰ Əstər Hətakka Mordikayəşə eytidiojan gəplərnı tapxurup, uni Mordikayning yenioqa yənə əwətti: —

¹¹ «Padixahning barlik hizmətkarlıri wə hər kəysi ölkə həlkliri, məyli hər bolsun ayal bolsun, qakirtilməy turup iqki həyliqə, padixahning həzuriqə öz məyliqə kirsə, padixah uningə iltipət kərsitip altun həsisini təngləp əlümdim kəqürüm qilmisa, undəqta u kixigə nisbətən bəxioqa qüxidiojan birlə qanun-bəlgilimə bardur: — u əlüm jazasını tartıdu. Həzir mening padixah bilən kəruxükə qakirtilmioşinimə ottuz kün boldı».

¹² Əstərnigə səzliri Mordikayəşə yətküzülüwidi, ¹³ Mordikay munu gəplərnı Əstərgə yətküzüxnı həwalə qildi: —

«Sən kənglüngdə mən ordida yaxawatimən, xunga barlıq baxqa Yəhudiylardin bihətər bolup kutulimən, dəp hiyal əylimə. ¹⁴ Əgər bu qaoqda sən jim turuwalsang, Yəhudiylarəqa baxqa tərəptin mədət wə nijat qıxixi mumkin; lekin u qaoqda sən öz ata jəməting bilən qoxulup yökıtılısən. Kim bilsun, sening hanixlik mərtiwisigə erixkingin dəl bügünki muxundaq pəyt üqün boləjanmu?» □

¹⁵ Əstər Mordikayəqa mundaq dəp jawab kəyturdi: — ¹⁶ «Sən berip, Xuxandiki barlıq Yəhudiylarni yioqkin; mening üqün roza tutup, üq keqə-kündüz heq yemənglar, heq iqmənglar; mən həm dedəklirimmu xundaq roza tutimiz. Andin keyin mən kanunoqa hilaplik kılıp padixahning huzuriəqa kirimən, manga əlüm kəlsə, ələy!».

¹⁷ Xuning bilən Mordikay u yərdin ketip, Əstərning tapılıoqinidək kildi.

5

Əstərning ziyapət ötküzüp padixah bilən Həmanni mehman kılıxi

¹ Üqinqi küni Əstər xahənə kiyimlirini kiyip, ordining iqqiriki həylisioqa kirip, padixahning əylirining udulida turdi; padixah bolsa öz xahənə əyidiki təhtidə, əydin dərwasioqa qarap olturatti. ² Padixah hanix Əstərning həylida turəqinini kərdi; hanix uning nəziridə iltipət tapqaq, u qolidiki altun həsisini uningəqa tənglidi. Əstər aldioqa kelip xahənə həsining uqioqa qolını təgküzdü. ³ Padixah uningdin: — I hanixim Əstər, birər ixing barmidi? Nemə təliping bar? Hətta padixahlikimning yerimini tələp kilsangmu xu sanga berilidu, dedi.

⁴ — Əgər aliylirioqa layik kərünsə, padixahimning Həmanni elip əzlrigə təyyarlıoqan ziyapitiməqə dahil bolup kədəm təxrip kılıxlirini ətünimən, — dedi Əstər.

⁵ Padixah: — Tez berip Həmanni kikkirip kelinglar, Əstərning deginidək kılınsun, — dedi. Xuning bilən padixah Həmanni elip Əstər təyyarlıoqan ziyapətkə bardı. ⁶ Dastihan üstidə xarab iqliwatqanda padixah Əstərgə: — Nemə təliping bar? U sanga berilidu; nemə iltijaying bar? Hətta padixahlikimning yerimini tələp kilsangmu xundaq kılınıdu, dedi. ⁷ Əstər uningəqa jawab berip: — Mening təlipim wə iltijayim bolsa, — ⁸ Mubada mən aliylirining nəziridə iltipatka erixkən bolsam, xundaqla padixahimoqa mening təlimni ijabət kılıx həm iltijayimni orundax muwapik kərünsə, aliylirining Həmanni birgə elip ətə silərgə təyyarlaydıoqan ziyapitiməqə yanə bir kətim dahil boluxlirini ətünimən; ətə mən qoqum padixahimning əmrı boyiqə ix kılımən, — dedi.

Həmanning dar təyyarlıxi

⁹ Xu küni Həman kənglidə yayrap, huxal-huram kaytip qıkti; lekin Mordikayning orda dərwasisida uning aldida nə ornidin kəpmay nə midirlimay olturoqanlıqini kərgəndə, kəngli uningəqa kattik kəhr-şəzəpkə toldı. ¹⁰ Lekin Həman şəzipini besiwelip, əyigə kəldi-də, dost-aqinlirini wə hotuni Zərxəni qakirtip, ¹¹ əzining baylıqlirining xan-xəripi, pərzəntlirining kəplüki, xundaqla padixahning əzini qandak

□ 4:14 «...sən öz ata jəməting bilən qoxulup yökıtılısən» — əgər Huda Yəhudiylarni baxqa yol bilən kutquzsa, Əstərning əhwalı bəribir nəhayiti hətərlik bolatti. Qünki xu qaoqıqə ordidikilərdin heli kəp adəmlər uning Mordikayəqa tuşqan wə xundaqla Yəhudi millitidin ikənlikini bilgən boluxi mumkin idi.

əstürüp barlıq hərmət-izzətə sazawər kılğanlıki, özini qandak kılıp padixahning həmmə əmirliiri wə əməldarlıridin üstün mərtiwigə igə kılğanlıki toqrisida bir-birləp sözləp kətti.

¹² Həman yənə: — Silərgə desəm, hanix Əstər meningdin baxka mehman qillimay, pəqət padixah bilən ikkimiznila əzi təyyarlıoğan ziyapətkə qillioğanidi, ətimu meni padixah bilən billə əzi *təyyarləydiöjan ziyapətkə* qillidi. ¹³ Xuqinisi, orda dərwasisida olturoğan həlikı Mordikay degən Yəhudiyni kərginimdə, bularning həmmisi manga tolimu mənəsisiz tuyulidu, dedi.

¹⁴ Andin ayali Zərəx wə barlıq dost-aqiniliri uningöja jawab berip: — Əllik gəz egizliktiki dardin birni təyyarlap, ətə ətigəndə padixahtin Mordikayni daröja esixni tələp kilsila bolmidimu, xuningdin keyin huxal yayrioğan həlda padixah bilən billə ziyapətkə baridila, deyixti. Bu gəp Həmanni hux kiliwətti, xuning bilən u dar yasitip qoydi.

6

Padixahning Mordikayning hizmət kərsətkənlikini, lekin uningöja hək bərmigənlikini bilixi

¹ Xu küni keqisi padixahning uykusı keqip, tarix-təzkirinamini əkəldürdi wə bular uning aldida oqup berildi. ² Bir yərdə: «Padixahning Bigtana, Tərəx dəydiöjan orda dərwasisini baqidiöjan ikki hərəm'aqisi bar idi, ular padixah Aħaweroxka qol selixka kəstligəndə, Mordikay bu ixni pax kılıp həwəh yətküzgən, dəp pütülgənidi.

³ Padixah: — Bu ix üçün Mordikayöja qandak nam-xəhrət wə izzət-ikram nail kilindi? — dəp soridi.

— U heq nemigə erixmidi, — dəp jawab berixti padixahning yenidiki hizməttə bolöjan oqulamliiri.

⁴ — Orda həylisida kim bar? — dəp soridi padixah. Bu qəşda Həman padixahtin Mordikayni əzi təyyarlap qoyöjan daröja esixni tələp kılöli kelip, ordining taxkiriği həylisioğa kirgənidi. □

⁵ — Mana, Həman həylida turidu, — deyixti padixahning oqulamliiri uningöja.

— Kirsun, — dedi padixah. ⁶ Həman kiriwidi, padixah uningdin: — Padixah izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixigə nemə ixlarni kilişni kerək? — dəp soriwidi, Həman kənglidə: «Padixah izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixi meningdin baxka yənə kim bolatti?» — dəp oylidi-də

⁷ padixahqa:

— Padixah izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixigə ⁸ padixahim daim kiyidiöjan xahənə kiyim-keqək wə daim minidiöjan aroqimak, yəni bexioğa xahənə taj-bəlgə takəloğan aroqimak elip kelinip, ⁹ xahənə kiyim bilən aroqimakni padixahning əng muhtərəm əmirliiridin birigə tutkuzsun, u kiyimni padixahim izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixigə kiygüzüp wə uni aroqimakqa mindürüp xəhər məydan-koqilirini aylandursun wə uning aldida: «Kəranglar! Padixah izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixigə muxundaq muamilə kilişni!» dəp jakarlap mangsun, — dedi.

¹⁰ Xuning bilən padixah Həmanöja: — Tez berip deginingdək xahənə kiyim bilən aroqimakni əpkəl, orda dərwasisining aldida olturoğan awu

□ 6:4 «Orda həylisida kim bar?» — yaki «orda həylisioğa kirgən axu kixi kim?».

Yəhudiy Mordikayoğa dəl sözüngdək qiloşin; sening degənlingning birərsimu kəm bolup qalmisun! — dedi.

¹¹ Xundaq kılıp Həman xahanə kiyim bilən aroşiməkni əkelip, aldi bilən Mordikayoğa xahanə kiyimni kiygüzdi, andin uni aroşiməkka mindürüp, xəhər məydan-koqilirini aylandurdi wə uning aldida: — «Mana, padixah izzət-hərmitini kilişni yahxi kərgən kixigə muxundaq muamilə qilinidu!» dəp jakarlap mangdi. ¹² Mordikay yənila orda dərwasisining aldiyə qayıp bardı; Həman bolsa oşəm-kayoşoğa pətip, bəxini qümkigən həlda aldirap-tenəp öz öyigə qayıp kətti. □ ¹³ Həman hotuni Zərəxkə wə barlıq dost-aşinilirigə bəxiyə kəlgənirining həmmisini eytip bərdi. Andin uning danixmənliri bilən hotuni Zərəx buni anglap uningə: — Mordikayning aldida yengilixka baxlaptıla; u əgər Yəhudiylarning nəslidin bolsa, uni yengəlməyła, əksiyyə səzsiz uning aldida məşlup bolidila, deyixti. ¹⁴ Ular tehi Həman bilən səzlixwatqan qeşida, padixahning hərəm'aşiliri kelip Həmanni Əstər təyyarlıoşan ziyapətke berixka aldiratti.

7

Əstərning padixahka Həmanning yaman oşərizini eytixi

¹ Xuning bilən padixah bilən Həman hanix Əstərning ziyapitigə dahil boluxka kəldi. □ ² Padixah ikkinçi kətimlik ziyapət üstidə xarab iqliwatqanda Əstərdin: — I hanix Əstər, nemə təliping bar? U sanga ijabət kilinidu. Nemə iltimasing bar? Hətta padixahlikimning yerimini iltimas qilsangmu xundaq qilinidu, — dedi.

³ — Əgər nəzərliridə iltipatka erixkən bolsam, i aliyliri, wə padixahimoğa muwapıq kərünsə, mening iltimasim öz jenimni ayioşayla, xuningdək mening təlipim öz həlkimni saklıoşayla; ⁴ çünki biz, yəni mən wə mening həlkim birgə yökətilip, kirilip, nəslimizdin kurutuluxka setiwetildük. Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, süküt qiloşan bolattim; ləkin padixahimning tartidioşan ziyininimu düxmən tələp bərləməytti, — dəp jawap bərdi Əstər.□

⁵ Padixah Aħaxwərox hanix Əstərdin: — Bundaq kilişka pətinioşan kixi kim ikən? U kəyərdə?! — dəp soridi. Əstər jawabən: —

⁶ Bu düxmən wə zəhərhəndə mana muxu rəzil Həman! — dewidi, Həman padixah bilən hanix aldida xu zamatla dəkkə-dükkigə qüxti.

Həmanning əzi təyyarlıoşan daroğa esilixi

□ **6:12 «orda dərwasisining aldiyə qayıp bardı»** — bu səz bəlkim əməldarlıq wəzəpisini kaytidin baxlıoşanlikini kərsitixi mumkin. □ **7:1 «...Əstərning ziyapitigə dahil boluxka kəldi»** — ibraniy tilida «... Əstərning ziyapitigə iqxikə kəldi». □ **7:4 «Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, süküt qiloşan bolattim; ləkin padixahimning tartidioşan ziyininimu düxmən tələp bərləməytti»** — baxka birhəl təjmisini: — «Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, mən süküt qalattim; çünki biz tartidioşan külpətning padixahni awarə qiloşuqiliki yök idi». «Düxmən padixahimning tartidioşan ziyininimu tələp bərləməytti»

degəning mənsi bəlkim birinçidin, Yəhudiylar kül-dədək qilinsa bəj təliməytti; ikkinçidin, Huda İbrahimoğa: «Kim sən wə əwladlıringni qarşıoşan bolsa mən uni qarşaymən, sən wə əwladlıringni kim bərikətligən bolsa mən uni bərikətləymən» dəp wədə qiloşanidi («Yar.» 12:2-3). Kim Yəhudiy həlkigə ziyankəxlik qilsa, Hudaning jzasini tartidu. «Koxumqə səz»imzinimu kəşing.

7 Xuning bilən padixah kəhri-şəzəpkə kelip ziyapət-xarab üstidin turdida, qaribaşqə çiqip kətti; Həman bolsa hanix Əstərdin jenini tiləxkə kəldi; çünki u padixahning əzigə jaza bərməy qoymaydıoğan niyətkə kəlgənlikini kərip yətkənidi. ⁸ Padixah qaribaşqədin ziyapət-xarab dastihinişə qayıtip kəlgənidi Həmanninğ özini Əstər yələngən diwanışə taxlışinişə turşinişini kərdi-də: — Kara, uning ordida mening aldimdila hanixkə zorluq kılqılıwatqinini?! — dewidi, bu səz padixahning əşzidin çiqixi bilənla adəmlər Həmanninğ bax-kəzini çümkəp qoydi. □ ⁹ Padixahning aldidə turuwatqan hərəm'əşqiliridin Hərbona isimlik birsi: — Yənə bir ix bar, mana, Həman aliylirining həyati üqün gəp kılqan Mordikayni esix üqün, əllik gəz igizlikdə yasatqan dar təyyar turidu, u dar həzır muXu Həmanninğ həylisidə dewidi, padixah: — Həmanni uningəşə esinglar! — dedi. ¹⁰ Xuning bilən ular Həmanni u Mordikayışə təyyarlap qoyşədarşə darşə asti; xuning bilən padixahning şəzipi besildi.

8

Mordikayning yukiri mərtiwigə əstürülüşü

¹ Padixah Aħaxwerox xu küni Yəhudiylarning duxmini Həmanninğ əy-zeminini iltipət kılip hanix Əstərgə bərdi; Mordikaymu padixahning huzurişə kəltürüldi, çünki Əstər əzining Mordikay bilən tuşqan ikənlikini padixahkə dəp bərgənidi. ² Padixah əzining Həmandin qayıtuwalışəni üzükini çiqirip Mordikayışə bərdi, Əstərmu Mordikayni Həmanninğ əy-jayini baxquruxkə qoydi.

Əstərninğ padixahtin Həmanninğ suyikəstini bikar kılışni tilixi

³ Əstər yənə padixahning aldişə kelip ayışişə yikilip, kəzigə yax alşəan həlda padixahtin Agagiylardin bolşəan Həman kəltürüp çiqqan balayışəpətni həm uning Yəhudiylarni yökıtix suyikəstini bikar kılışni yelinip ətündi. ⁴ Padixah altun həsisini Əstərgə tənqliwidi, Əstər ornidin kəpup padixahning aldidə turdi.

⁵ — Əgər aliyliri məkul kərsə, əgər mən padixahning aldidə iltipətqə erixkən bolsam, əgər padixahım bu ixni toşra dəp kərisə, xuningdək məndin məmnun bolsa, yarlık çüxürüp Agagiylardin Həmmidatəning oşli Həman yazşəan məktuplarni, yəni padixahımning hərkəysi əlkisidiki Yəhudiylarni yökıtix toşrisidiki məktuplarni bikar kılidişəan bir yarlık yezilixini tiləymən. □ ⁶ Çünki mən əz həlkimgə çüxidişəan bu balayışəpətkə kəndəkmü qıdap kərap turalaymən? Əz tuşqanlirimning yökıtılışişə kəndəkmü qıdap kərap turalaymən? — dedi Əstər padixahkə.

⁷ Padixah Aħaxwerox hanix Əstər bilən Yəhudiy Mordikayışə: — Mana, Həman Yəhudiylarışə ziyankəxlik kılmaqçı bolşəaqkə, mən uning əy-zeminini Əstərgə bərdim wə uning əzini ular darşə asti. □ ⁸ Əmdi silər əzimininğ toşra tapqini boyiqə mening namimda Yəhudiylar üqün

□ **7:8 «bax-kəzini çümkəp qoydi»** — bəlkim əlüm jazışişə məhkum kılınışəanlar padixahning yüzini kərmisün dəp xundək kılşəan bolsa kərak. □ **8:5 «xuningdək məndin məmnun bolsam...»** — ibrənişə tilidə «uning kəz aldidə uni məmnun kılşəadək bolsam...».

□ **8:7 «Yəhudiylarışə ziyankəxlik kılmaqçı bolşəaqkə,...»** — ibrənişə tilidə «Yəhudiylarışə qolini uzartmaqçı bolşəaqkə,...».

bir yarlık yezip, mening üzük möhürümni besinglar; çünki padixahning namida yeziloğan, padixahning üzük möhürü besiloğan yarlıqni heqkim bikar kılalmaydu, dedi.⁹

⁹ Xu qaoşda, üqinqi ayda, yəni Siwan eyining yigirmə üqinqi küni, padixahning mirzilirining həmmisi çaqırıp kelindi. Ular Mordikayning barlık buyruşını boyiqə yarlık yazdı; yarlık Yəhudaların xı toşruluk Hındıstandın Həbəxstanıqıqə bir yüz yigirmə yettə ölkining waliylirioğa, ölkə baxlıkı və bəglirigə yeziloğan bolup, məktuplar hərəkaysi ölkigə öz yezikı bilən, hərəkaysi əl-millətlərgə öz tili bilən, xundakla Yəhudiylarğa öz yezikı bilən, öz tilida pütülgənidi. ¹⁰ Mordikay yarlıqni padixah Aħaxweroxning namida yezip, uningğa padixahning üzük möhürini bastı; yarlık məktuplirini padixahlıqning atlıkliri bilən, yəni toşparlarğa, at keqirlarğa və təgilərgə mingən qəwəndazlar arklıq hərəkaysi jaylarğa yollidi. ¹¹ Yarlıqta: «Padixah hərəkaysi xəhərlərdiki Yəhudiylarning uyuxup, öz həyatini koşdixioğa, xundakla özlerigə düxmənlik kılidoğan hər millət və hər kaysi ölkilərdiki küqlərnı, jümlidin ularning bala-qaqılrını koymay yökıtixioğa, kırıxioğa, nəslini kurutuxioğa, xundakla mal-mülkini olja kılıxioğa ijazət berildi; ¹² bu ix bir kündə, yəni on ikkinçi ayning, yəni Adar eyining on üqinqi küni padixah Aħaxweroxning hərəkaysi ölkiliridə iıra kılinsun» dəp pütülgənidi.

¹³ Yarlıq hərəkaysi ölkigə əwətılıp, pərman süpitidə elan kılinsun, Yəhudiylarning əxu küni düxmənleridin intıqam elixkə təyyarlinip koyxu üqün yarlıqning keqürülmisi hərəkaysi əl-millətlərgə ukturulsun, dəp bekitildi. ¹⁴ Xuning bilən qəwəndazlar toşparlarğa və keqirlarğa minip padixahning buyruki boyiqə jiddiy yolğa atlandı; yarlık Xuxan kəl'əsidimu jakarlandı.

¹⁵ Mordikay kək və ak rənglik xahanə kiyim kiyip, bexioğa katta altun tajni taqap, səsün rəng kəndir yepinqini yepinip, padixahning huzuridin çıktı; Xuxan xəhərdiki həlk huxallıqkə qəmüp təntənə kılıxtı. ¹⁶ Yəhudiylar yorukluk, xad-huramlıq və izzət-ikramğa muyəssər boldı. ¹⁷ Hərəkaysi ölkə, hərəkaysi xəhərlərdə, padixahning əmr-yarlıkı yetip barəjanlıkı yərlərdə, Yəhudiylar xad-huramlıqkə qəmüp, ziyarət kılıp mubarək bir künni ötküzüxti; nuroşun yarlık aħalilər əzlrini Yəhudi yezixiwaldı; çünki Yəhudiylardin kərkux wəhimisi ularni besiwaloğanidi.¹⁸

9

Yəhudiylarning öz düxmənlerini məşlup kılıxi

¹ On ikkinçi ay, yəni Adar eyining on üqinqi küni, padixahning əmri bilən yarlık iıra kılınixkə az qaloğan qaoşda, yəni Yəhudiylarning düxmənleri ularning üstidin oqalıb kelixkə ümid kılıp kütəkən küni, əksiqə Yəhudiylarning öz düxmənlerining üstidin oqalıb kelidoğan küniqə aylinip kətti. ² Yəhudiylar padixah Aħaxweroxning hərəkaysi ölkiliridiki

^{8:8} «...çünki padixahning namida yeziloğan, padixahning üzük möhürü besiloğan yarlıqni heqkim bikar kılalmaydu» — bu Pars imperiyəsıdiki əsas qanun idi. Dəl xu səwəbtin əslidiki yarlıqning əzini biwasitə bikar kılıxkə bolmaytti. Buning ornida uning aqıwtıning əldini elix tədbiri kərsıtılən ikkinçi bir yarlıq yezilixi kərək bolatti. ^{8:9} «Həbəxstan» — həzırkı Efiopiya. ^{8:10} «at keqirlarğa və təgilərgə...» — yaki «aləhidə bekip keliniwatqan atlarğa...». Bu ayətteki uləqlarning hillirining bırnəqqə hil təjrimiliri uqrxı mumkin. ^{8:17} «əzlrini Yəhudi yezixiwaldı» — yaki «əzlrini Yəhudi boluxtı».

əzliri turuxluk xəhərlərdə ularoşa kəst kılmakçı boləjanlaroşa hujum kilix üçün yiojilixka baxlidi; heqkim ularning aldidə turalmaytti; ulardin boləjan kərkunq hər bir əl-millətni baskanidi. ³ Hər kaysi əlkilərdiki bəglər, waliylar, əlkə baxlıkliri, xundakla padixahning ixlini ijrə kiləuqılarnıng həmmisi Yəhudiylarni kollidi; qünki Mordikaydin boləjan kərkunq ularni baskanidi. ⁴ Qünki Mordikay degən kixi ordida intayin nopuzluk bolup, nam-xəhriti həmmə əlkilərgə tarqaləjanidi; uning həkuki barəjanseri qəngiyip ketiwatatti. ⁵ Xuning bilən Yəhudiylar əzlinigə həmmə düxmənlinini kiliqlap, kirojin kilip yokatti; əzlinigə əq boləjanlaroşa kəndak kilixni halisa xundak kildi. ⁶ Xuxan kəl'əsidiə Yəhudiylar bəx yüz adəmni kətl kilip yokatti. ⁷ Ular yənə Parxandata, Dalfon, Aspata, ⁸ Porata, Adaliya, Aridata, ⁹ Parmaxta, Arisay, Ariday wə Wayizatani kətl kildi; ¹⁰ bu on adəm Həmmidataning nəwrisi, Yəhudiylarning düxməni boləjan Həmanning oşli idi; lekin ular ularning mal-mülkini olja kilixka kəl salmidi. ¹¹ Xu küni Xuxan kəl'əsidiə kətl kilinəjan adəm sani padixahka məlum kilindi. ¹² Padixah hanix Əstərgə: — Yəhudiylar Xuxan kəl'əsidiə bəx yüz adəmni kətl kilip yokitiptu, yənə Həmanning on oşlini kətl kiptu; ular padixahning baxka əlkiliridə nemə kildikin? Əmdi nemə iltimasing bar? U sanga berilidu. Yənə nemə təliping bar? Umu bəja əylinidu, — dedi.

¹³ — Aliylirioşa muwaripik kəruñsə, Xuxandiki Yəhudiylarning ətimu bəgünki yarlıkta deyilgəndək ix kilixioşa həmdə Həmanning on oşlining *jasətlirini* darəşa esip koyuxka ijasət bərgəyla, dedi Əstər.

¹⁴ Padixah xundak kilixka buyruk quxürdi; yarlık Xuxan kəl'əsidiə qikiriləanda, kixilər Həmanning on oşlini darəşa esip koyuxti. ¹⁵ Adar eyining on tətinqi küni Xuxandiki Yəhudiylar yənə yiojilip üç yüz adəmni əltürdi; lekin ularning mal-mülkini olja kilixka kəl salmidi.

¹⁶ Padixahning hər kaysi baxka əlkiliridiki qaləjan Yəhudiylar yiojilip öz janlırini saqlaxka səptə turup əzlinigə əq boləjanlardin jəmiy yətmix bəx ming adəmni əltürdi, əmma ularning mal-mülkini olja kilixka kəl salmidi. Xuning bilən ular düxmənlinidin kütulup aramlikka muyəssər boldi. ¹⁷ Bu Adar eyining on üçinqi künidiki ix idi; on tətinqi küni ular aram aldı, xu künni ziyapət berip xadlinidiojan kün kilip bekitti.

¹⁸ Ləkin Xuxandiki Yəhudiylar bolsa on üçinqi, on tətinqi künliri toplixip jəng kildi; on bəxinqi küni ular aram aldı, xu künni ziyapət berip xadlinidiojan kün kilip bekitti. ¹⁹ Xu səwəbtin səhradiki Yəhudiylar, yəni yeza-kixlaklarda turuwatqan Yəhudiylar Adar eyining on tətinqi künni ziyapət berip xadlinidiojan mubarək kün bekutip, bir-birigə sowəşa-salam berixidiojan boldi.

²⁰ Mordikay bu wəkələri hatiriləp həmdə Ahaxwəroxning hər kaysi əlkilirining yirək-yəkin jaylırida turuwatqan barlık Yəhudiylarəşa məktuplarni yollidi. ²¹ Xundak kilip u ularning arisida hər yili Adar eyining on tət, on bəxinqi künni bayram kilip ətküzulsun dəp bekitti; ²² u bu ikki künni Yəhudiylarning düxməndin kütulup aramlikka erixkən küni süpitidə, xu ayni ularning kəyoşu-həsriti xadlikka, yioşazarliri mubarək künə aylanəjan ay süpitidə əsləp, bu ikki künni ziyapət kilip xadlinidiojan, kəpçilik bir-birigə salam-sowəşa beridiojan, kəmbəşəllərgə həyr-əhsan kilidiojan kün kilixka buyrudi. ²³ Xu səwəbtin Yəhudiylar dəsəp baxlıəjan xu *heytni* dawamlaxturuxka wə xuningdək Mordikayning ularəşa yazəjanlırınımu orunlaydiojanəşa wədə berixti. ²⁴ Qünki əslidə barlık Yəhudiylarning küxəndisi boləjan Agagiy Həmmidataning oşli Həman Yəhudiylarni həlak kilixni kəstligən,

xundaqla ularni nəslidin qurutup yoqatmaqçi bolup «pur», yəni qək taxliqanidi. ²⁵ Lekin bu ix padixahning kulikiqə yətkəndə, padixah məktuplarni yezip, Həman kəstligən rəzil ix, yəni uning Yəhudiylarni kəst kiliqan ixi uning öz bexiqə yansun, dəp yarlik qüxürdi; həm kixilər uni wə uning oqullirini darəqə asti. □ ■

«Purim» bayrimining kelip qiqix tarihi

²⁶ Xunglaxqa, kixilər «pur» (qək) degən isim boyiqə bu ikki künni «Purim bayrimi» dəp atidi; xunga Yəhudiylar əxu həttə pütülgənliri boyiqə, həm kərgən, həm baxtin ötküzgənlirigə asasen, □ ²⁷ əzliri, əwladliri həmdə əzliri bilən birləxkən barlik kixilərnin pütülgən əhkamni tutup, bəlgiləngən waqıtta əxu ikki künni hər yili mənngü üzüldürməy bayram kilixini qarar kildi, ²⁸ xundaqla bu ikki kün hər bir dəwrədə, hər bir jəmət-ailidə, hər kaysi ölkə, hər kaysi xəhərdə hatirilini təbriklinip tursun wə «Purim bayrimi» bolidiqan muxu künlərnin təbriklinixi Yəhudiylar həkki iqidə mənngü üzülp qalmisun, hatiriləx paaliyətliri ularning uruq-nəslı arisidinmu yoqap kətmisun, dəp qarar kildi.

²⁹ Andin Abihailning kizi, hanix Əstər wə Yəhudiylar Mordikay Yəhudiylarəqə yazəqan «Purim bayrimi» toqrisidiki xu ikkinçi hətni toluk həkuki bilən təkitləp, yənə bir hətni yollidi. ³⁰ Mordikay hatirjəmlik wə həkikətnin səzlrini yətküzidiqan məktuplarni Ahaxweroxning padixahlıkdiki bir yüz yigirmə yəttə ölkidiki barlik Yəhudiylarəqə əwətip, ³¹ Xu «Purim» künliri bəlgiləngən waqitlirida ötküzülsun, xuningdək Yəhudiylar Mordikay wə hanix Əstərning tapiliqanliri boyiqə, xundaqla ularning öz-özigə wə nəsligə bəkitkənliri boyiqə əyni waqittiki tutuloqan rozilar wə kətürülgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun, dəp təkitlidi. □

³² Əstərning yarliki «Purim bayrimi»diki xu ixlarni bəkitip bərdi; bu ix tarihnamiqimu pütüldi.

10

Mordikayning xəhriti wə utuqi

¹ Padixah Ahaxwerox qurukluk wə dengiz aralliridiki ahalilərnin həmmisigə alwan təligüzətti. ² Uning nopuz-həywi wə kudritini ayan kiliqan barlik kiliqan-ətkənliri, xundaqla Mordikayning padixahning əstürüxi bilən erixkən katta xəhriti toqrisidiki təpsilatlar Media wə Pars padixahlirinin tarix-təzkiriliridə pütülgən əməsmu? ³ Qünki Yəhudiylar Mordikayning mərtiwisi padixah Ahaxweroxin keyinla ikkinçi orunda turatti; u daim öz hək-millitinin bəhtini kəzləp, barlik nəslidikilərgə aman-esənlik tilək səzlrini kilatti, Yəhudiylarning arisida zor izzət-hərmət tepip, qerindaxlirinin qədirlixigə erixkənidi.

□ 9:25 «Lekin bu ix padixahning kulikiqə yətkəndə...» — ibraniy tilida: «Lekin u padixahning aldiqə kəlgəndə» deyilidu. Xunga bəzi tərcimilərdə: «Lekin u (Əstər) padixahning aldiqə kirgəndə,...» deyilidu. ■ 9:25 Əst. 8:8 □ 9:26 «Purim» — «qək taxlax» degən mənisı. □ 9:31 «...əyni watittiki tutuloqan rozilar wə kətürülgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun» — bu jümlənin baxqa birhil tərcimisi: «...həklər huddi əzliri wə əwladliri üqün roza tutux wə qarilik tutux waqtini bəlgiləxni qarar kiləndə». Lekin bizningqə bu səzər qoqum Əstər wə Xuxandiki Yəhudiylarning roza tutup pütkül həkki üqün kətürgən nida-pəryadlirini əsləxni kərsitidu.

Ayup

Ihlasmənlik həm awatlık

¹ «Uz» degən yurtta, Ayup isimlik bir adəm yaxıoqanıdı. Bu adəm bolsa kūsursız, durus, Hudadin kōrkıdıoqan, yamanlıqtın özını yırak tutıdıoqan adəm ıdı. ■

² Uningdin yəttə oqul wə üq kız tuoquldı. ³ Uning yəttə ming kōy, üq ming tögə, bəx yüz jüp kala, bəx yüz mada exək katarlık mal-mülki bar ıdı. Uning malaylırı bək kəp ıdı; u xərklıqlər ıqıdə həmmıdın uluoı ıdı.

⁴ Uning oqullırı nəwət boyıqə bekitkən kündə öz öyidə baxkılar üqün dastıhan selip ziyapət kılattı. Bu künlərdə ular adəm əwətip üq singlisını ular bilən billə tamaklinixka qakiritattı. ⁵ Ularıning xu ziyapət künlırı ayaqlıxı bilən Ayup adəm əwətip ularnı Huda aldıda paklinixka orunlaxturattı. U tang səhərdə ornıdın turup ularning sanıoıa asasən kəydürmə kurbanlıqlarını kılattı. Qünki Ayup: «Balıırım gunah kılıp kōyup, kənglıdə Hudaoıa bihərmətlik kılıp kōyamdıkn» dəp oylayttı. Ayup hərdaım ənə xundak kılıp turattı. □

Ərxıtkı bırıncı kətimlik kəngəx; Xəytan soqunup kırıdu

⁶ Bır küni, Hudaning oqullırı Pərwərdıgarnıng huzurıoıa hazır boldı. Xəytanmu ularning arısoıa kırıwaldı. □ ⁷ Pərwərdıgar Xəytandı: — Nədı kəldıng? — dəp sorıdı.

Xəytan Pərwərdıgaroıa jawabən: — Yər yüzını kezıp paylap, uyak-buyakları ayılıp qərgıləp kəldım, dedı. ■

⁸ Pərwərdıgar unıngə: — Məning kulum Ayupka dıkkət kılənsən? Yər yüzıdə unıngdək mukəmməl, durus, Hudadin kōrkıdıoqan həm yamanlıqtın yırak turıdıoqan adəm yok, — dedı.

⁹ Xəytan Pərwərdıgaroıa jawabən: — Ayup Hudadin bıkarđın bıkar kōrkıdıoıandı? ¹⁰ Əzüng unıng əzi, aılısıdıkilırı həm unıng həmmə nərsısınıng ətrarıoıa kaxa kōyoıan əməsmu? Sən unıng kılıoıa bərikət

■ **1:1** Ayup 2:3 □ **1:5** «Ayup adəm əwətip ularnı Huda aldıda paklinixka orunlaxturattı»

— baxka bırıhıl tərjımısi: «Ayup ularnı qakırıxka adəm əwətip, ularnı Huda aldıda paklandurattı».

«**paklinix**» — əynı qaođdıki kurbanlık kılıx üqün «adəmni paklandurrıx»ning kəndək elıp berılıdıoıanlıkı bızgə nəməlum. Bəlkım yuyundurulup, pakız kıyımlərni kıydürüx degəndək ıx boluxı mumkın. «**kəydürmə kurbanlık**» — qədımkı zamanlarda məlum bır haywan (koy, kala, katarlık)ni soyup, unıng kənını yərgə kətıwetıp, andın unıng pütün tenını Hudaoıa atıp kəydürüxtın ıbarəttur. Bu hıl kurbanlık gunahını tıləx yaki Hudaoıa ıbadət kılıx məksıtıdə kılınıdu. «**Hudaoıa bihərmətlik kılıx**» — muxu səz ıbranıy tılıdä «baruk» dəp elınıdu. «Baruk» adəttə «bərikət, bəht» degən mənını bıldıřıdu. Xu dəwrdə adəmlər bır-bırı bilən hoıaxkəndə «bərikətlik bolsun» dəp bəht tıləyttı. Xu səwəbtın «bəht tıləx» («baruk») «hoılıxıx»ni bıldıřürpmu kəlıxı mumkın ıdı. Demək, muxu yərdə bu ıbarə «Balıırım Hudadin hoılıxıp («huddı wıdalaxkəndək») ayırılıp ketəmdıkn» degən mənıdə boluxı mumkın. □ **1:6** «**Hudanın oqullırı**» — muxu yərdə əhtımal mukəddəs pərixılərnı kərsıtıdu. 38:7ni kəřüng. «**Xəytanmu ularnıng arısoıa kırıwaldı**» — Huda nemə üqün Xəytannıng əzınıng huzurıoıa kırıp, özını ərknık bilən həkərtlıxıgə yol kōyıdu? Bu muhım məsılə toquruluk «koxumqə səz»ımıznı kəřüng.

■ **1:7** 1Pet. 5:8

ata qilding, xuning bilən uning tællukati tærap-tærapdin güllinip awu-
makta. □ ¹¹ Əgər Sən kolungni sozup, uning hæmmæ nærsilirigæ tegip
koysang, u Sændin yüz örüp, Seni tillimisa *Xəytan bolmay ketay!* — dedi.
¹² Pærwærdigar Xəytanoğa: — Mana, uning hæmmæ nærsisini sening
kolungoğa tutkuzdum! Biraq uning özigæ tagküqi bolma! — dedi.
Xundak kiliq Xəytan Pærwærdigarning huzuridin qikiq kætti.

Birinqi sinak

¹³ Bir küni, Ayupning oşul-kizliri qong akisining öyidæ tamak yæp, xarab
iqip olturatti. ¹⁴ Bir hæwærqi Ayupning yenioğa kelip uningoğa: — Kalilar
bilən yær hæydæwatattuk, exæklær ætrapta otlawatatti; ¹⁵ Xebaliklar hujum
kiliq kala-exæklærni bulap kætti. Ixlæwatқан yaxlarni kiliqlap øltüriwætti.
Yaløuz mænla kutulup kelip, siligæ hæwær yætküzüxkæ nesip boldi, — dedi.
¹⁶ Bu adæmning gepi tehi tügimæy turupla, yænæ birsi yügürüp kelip
Ayupka: — Asmandin Hudaning oti qüxüp koylar wæ ixlæwatқан yaxlarni
köydüriwætti; yaløuz mænla kutulup qaldim, siligæ hæwær yætküzüxkæ
nesip boldum, — dedi.

¹⁷ Bu adæmning gepi tehi tügimæy turupla, yænæ birsi yügürüp kelip
Ayupka: — Kaldiylær üq tærapdin hujum kiliq tøgilærni bulap elip kætti,
ixlæwatқан yaxlarni kiliqlap øltüriwætti; yaløuz mænla kutulup qaldim,
siligæ hæwær yætküzüxkæ nesip boldum, — dedi.

¹⁸ Bu adæmning gepi tehi tügimæy turupla, yænæ birsi yügürüp kelip
Ayupka: — Oşulliri wæ kizliri qong akisining öyidæ tamak yæp, xarab
iqip olturoşinida, ¹⁹ tuyuksiz, qeldin qattik bir boran qikiq øyning töt
bulungini kattik soqup, øy oşular qüxüp yaxlarni øltüriwætti; yaløuz
mænla kutulup qaldim, siligæ hæwær yætküzüxkæ nesip boldum, — dedi.

²⁰ Ayup bolsa buni anglap ornidin dæs turup, tonini yirtip, qeqini
qüküriwetip, özini yergæ taxlap Hudağa ibadæt kildi: —

²¹ Mæn apamning qorsikidin yalingaq qüxkæn, u yærgimu yalingaq
kaytimæn; hæmmini Pærwærdigar *manga* bærgæn, æmdi Pærwærdigar
mændin elip kætti; Pærwærdigarning namioğa tæxækkür-mædhiyæ
kayturulsun! — dedi. ■

²² Bularning hæmmisidæ Ayup gunah kilmidi wæ yaki Hudani heçqandak
nalayiklik bilæn øyiblimidi.

2

Ərxiki ikkinqi qetimlik kengæx; Xəytan yænæ soқunup kiridu; ikkinqi sinak

¹ Yænæ bir küni, Hudaning oşulliri Pærwærdigarning huzuriğa hazir
boluxka kældi. Xəytanmu ularning arisioğa kiriwaldi. □

² Pærwærdigar Xəytandin: — Nædin kælding? — dæp soridi. Xəytan
Pærwærdigarğa jawabæn: — Yær yüzini kezip paylap, uyak-buyaklarni
aylinip qørgilæp kældim, — dedi.

³ Pærwærdigar uningoğa: — Mening kulum Ayupka dikket kiløansæn?
Yær yüzidæ uningdæk mukæmmæl, durus, Hudadin qorkidioğan hæm

□ **1:10 «ətrapioğa kaxa koyoğan»** — yaki «ətrapioğa tosak koyoğan». ■ **1:21 Top. 5:14; 1Tim. 6:7** □ **2:1 «Hudaning oşulliri»** — 1:6, 38:7 wæ izahatlarni yænæ kørüng.

yamanlikning yirak turidigan adəm yok. Məyli sən Meni uni bikardin-bikar yutuwetixkə dəwət kılğan bolsangmu, u yənıla sadəkətlidikə qing turuwatidu, — dedi.

⁴ Xəytan Pərwərdigarğa jawabən: — Hər adəm öz jenini dəp terisini berixkimu razi bolıdu, hətta həmmə nemisinimu berixkə təyyardur; □

⁵ Biraq Sən hazır qolungni sozup uning səngək-ətlirigə təgsəng, u Səndin yüz ərüp tillimisa *Xəytan bolmay ketəy!* — dedi.

⁶ Pərwərdigar Xəytanoğa: — Mana, u hazır sening qolungda turuwatidu! Biraq uning jenioğa təgmə! — dedi.

⁷ Xundak kılıp Xəytan Pərwərdigarning huzuridin qikip, Ayupning bədinini tapinidin bexioqığə intayin azablık hürrek-hürrek yarılar bilən toxkuziwətti. □

⁸ Ayup bolsa bədinini tatılax-əirdax üçün bir sapal parqisini qolıoğa elip, küllükkə kirip olturdi. □ ⁹ Ayali uningğa: — Əjəba sən tehiqə öz sadəkətlikingdə qing turuwatamsən? Hudani qarğa, əlüpla tügəx! — dedi. □

¹⁰ Lekin Ayup uningğa: — Sən hamakət ayallardək gəp kiliwatisən. Biz Hudaning yaxıllığını qobul kılğanikənmiz, əjəba uningdin kəlgən külpətnimu qobul kılıximiz kerək əməsmu? — dedi. İxlarda Ayup eqlizda heqkandak gunah ətüzmidı.

Ayupning üç dostining uni yoqlap kelixi

¹¹ Ayupning dostliridin üçəylən uningğa qüxkən külpəttin həwərdar boldı. Ular, yəni Temanlık Elifaz, Xuhalik Bildad və Naamatlık Zofar degən kixilər bolup, öz yurtliridin qikip, Ayupka həsdaxlık bildürüx həm təsəlli berix üçün uning yenioğa berixkə billə kelixkənidi.

¹² Ular kelip yiraktinla uningğa kariwidi, uni toniyalmay kaldi-də, awazlirini kətürüp yioqlap taxlıdi. Hərbiri öz tonlirini yirtiwetip, topa-qanglarnı asmanoğa etip öz baxlırioğa qeqixti. ¹³ Ular uning bilən billə dak yərdə yəttə keqə-kündüz olturdi, uningğa heqkim gəp kilmidi; qünki ular uning dərd-əlimining intayin azablık ikənlikini kərup yətkənidi.

3

Ayupning səzlixı — uning həyatka lənət oqup, əlümgə intizar boluxı

1-2 *Yəttə künden* keyin, Ayup eqliz eqip *əhwəlioğa qarita* əzining kəruwatқан күnigə lənət oqup mundak dedi: —■

³ «Mən tuquloğan axu kün bolmioğan bolsa boptikən!

□ **2:4** «**Hər adəm öz həyatını saqlap kelix üçün terisini berixkimu razi bolıdu**» — ibraniy tilida: «Hər adəm öz həyatını saqlap kelix üçün terining ornioğa terə berixkimu razi bolıdu» degən ibarə ixlitilgən — mənsi bəlkim biz tərijmə kılqinimizdək boluxı kerək. □ **2:7** «**intayin azablık hürrek-hürrek yarılar**» — bu kəsəlning kaysi kəsəl ikənlikini enik dəp berix kıyin. Bəzi dohturlar uni «yawa qeqək kesili» dəp qaraydu. □ **2:8** «**küllükkə kirip olturux**» — qədımki zamanlarda matəm tutux yaki qəttik qayoşni bildürüx üçün adəmlər kül dəwisidə olturatti. Qədımki xəhərlərnin sirtida adətə qong bir «kül dəwisi» bolıdu, Ayup xu kül dəwisi üstigə olturoğan boluxı mumkin. □ **2:9** «**Hudani qarğa!**» — Ayupning ayalining uningğa Hudani qarğa dəp bu nəsihət kılıxi, muxu arkilik Huda təripidin jening elinsun degən mənədə. «Hudani qarğa!» — Ibraniy tilida «baruq» degən söz bilən ipadilinidu, «Huda bilən hoxlixix», «Hudadin waz keqix» degəndək mənilerdə. 1:5diki izahatni kəring. «**əlüpla tügəx!**» — ibraniy tilida «əlüwərgin!». ■ **3:1-2** Yər. 15:10; 20:14

«Oqul bala apiridə boldi!» deyilgən xu keqə bolmioqan bolsa boptikən! □

⁴ Xu künni zulmət qarlioqan bolsa boptikən!

Ərxətə turoqan Təngri kəz aldidin xu künni yokitiwətkən bolsa boptikən, Quyax nuri uning üstigə qüxürülmisə boptikən!

⁵ Xu künni qarangoqululuk həm ölümnin kəlonggisi öz qoynoqə alsə boptikən!

Bulutlar uni yutup kətsə boptikən,

Xu künni kün qarangoqulatkuqilar qorkitip kətküziwətkən bolsa boptikən! □

⁶ Xu kəqni — Zulmət tutup kətsə boptikən;

Xu kün yil iqidiki *baxqa* künlər bilən billə xatlanmisa boptikən!

Xu kün ayning bir küni bolup sanalmisa boptikən!

⁷ Mana, xu keqidə tuotut bolmisa boptikən!

U keqidə heqkandaq xad-huramlik awaz yangrimisa boptikən!

⁸ Künlərgə lənət kiləuqilar xu küngə lənət kilsə boptikən!

Lewiatanni qozəqaxkə petinalaydiəqanlar xu küngə lənət kilsə boptikən! □

⁹ Xu kün tang səhərdiki yultuzlar qarangoqulaxsa boptikən!

U kün quyax nurini bihudə kütsə boptikən!

Xu kün sübhning qapaqlirining eqilixini bihudə kütsə boptikən!

¹⁰ Qünki xu kün meni kətürgən baliyatquning ixiklirini ətmigən, Mening kəzlimni dərd-ələmni kərəlməs kilmioqan.

¹¹ Ah, nemixkə anamning qorsikidin qüxüplə ölüp kətmigəndimən?!

Nemixkə qorsaktin qikkandila nəpəstin kəlmioqandimən?

¹² Nemixkə meni qəbul kilidioqan etəklər boləqandu?

Nemixkə meni emitidioqan əmqəklər boləqandu?

¹³ Muxular bolmioqan bolsa, undaqta mən mənggü tinq yetip qalattim,

Mənggülük uyquqə kətkən bolattim, xu qəqda aram tapqan bolattim.

¹⁴ Xu qəqda əzliri üqünla hilwət jaylarəqə mazar saləqan yər yüzidiki padixahlar həm məslihətgilər bilən, □

¹⁵ Yaki altun yioqan,

Öyliri kümüxkə toloqan bəg-xahzadilər bilən bolattim;

¹⁶ Qorsaktin məzgilisiz qüxüp kətkən yoxurun balidək,

Nurni kərməy qaqrap kətkən balidək həyat kəqürmīgən bolattim.

¹⁷ Axu yərdə rəzillər awariqiliktin haliy bolidu,

Axu yərdə həlidin kətkənlər aram tapidu; □

¹⁸ Axu yərdə əsirlər rahəttə jəm bolidu,

□ **3:3 «Oqul bala apiridə boldi!»** — bu gəpni pərixtilər kiləqan boluxi mumkin. □ **3:5**

«kün qarangoqulatkuqilar» — buning nemə ikənlikigə hazır birnemə deyix təs. Bəlkim jadugərlərinin bir hil jadugərligni ixlitip künni qarangoqulitixkə intilidioqanlıqini kərisitixi mumkin. □ **3:8 «Lewiatan»** — qongqur dengiz astida yaxaydiəqan qorkunqluk əjdihəqə ohxap ketidioqan həywan. «Lewiatanni qozəqax» bolsa, bəzi kona mədəniyətlərdə: «bu yooqan həywanı qozəqap ornidin turəquzup pütün quyaxni tosup yepip, qarangoquluk qüxürələymiz» degən kəzkaraxtur. Ayupning əzi mundaq «qarangoqulaxturux usuli»qə ixənməsliki mumkin, biraq xeilik təkitləx üqün bu selixturmini ixlitidu. Demək, Ayup muxu yərdə əzi tuquloqan küningin muxu əjdihəqə ohxap qorkunqluklikini wə taqabil turuxning intayin təslikini bildürməqki boləqan boluxi mumkin. □ **3:14 «əzliri üqünla hilwət jaylarəqə mazar saləqan yər yüzidiki padixahlar həm məslihətgilər»** — bu ayattiki «mazar» bəlkim Misirdiki qong ehramlarni kərsitixi mumkin. Məyli qong, həywətlik bolsimu, bəribir adəmni ölümdin qoşdiyalmaydu. Bu jümlini yənə «əzi üqünla hazır harablixip kətkən jaylarni qurəqan padixahlar...» dəp tərximə kiləqili bolidu. □ **3:17 «Axu yərdə rəzillər»** həlidin kətkənlər aram tapidu — muxu yərdə

Ayupning səzi Hudaning adalitudin gumanlinixioqə yeqin kelidu. U, rəzillər baxkə adəmlərgə ohxap gərdə təng bolup ohxax dəm alalaydu, dəwatqandək mənədə səzloydu.

Ular əzgüqilərnin awazini anglimaydu;

¹⁹ Oşeriblar mu həm uluşlarmu axu yərdə turidu,
Kul bolsa hojayinidin azad bolidu.

²⁰ Japa tartquşoşa nemə dəp nur berilidu?
Nemixka dərd-ələmgə qəmgənlərgə həyat berilidu?

²¹ Ular təxnalik bilən ölümni kütidu,
Biraq u kəlməydu;

Ular ölümni yoxurun gəhərnə kezip izdigəndin mu əwzəl bilidu,

²² Ular gərnə tapqanda zor huxal bolup,
Xad-huramliqqa qəmidu.

²³ Əz yoli eniksiz adəmgə,

Yəni Təngri ninqə selinşən adəmgə nemixka *nur wə həyat* berilidu?

²⁴ Xunga tamikim ninqə ornişə nalilirim kelidu;
Mənin qattik pəryadlirim xarkiratmidək xarkiraydu.

²⁵ Qünki mən dəl qorqqan wəhət əz beximşə qüxti;
Mən dəl qorqidişən ix mənə kəldi.

²⁶ Məndə heq aramliq yoxtur!

Həm heq hatirşəm əməsmən!

Heq tinq-amanlikim yoxtur!

Biraq parakəndiqilik həman üstümgə qüxməktə!».

4

*Elifazning səz qilixi ••• «Adəm Hudaning aldida həkqəniy bolal-
maydu»*

¹ Temanliq Elifaz jawabən mundaq dedi: —

² «Birsi sən bilən səzləxməkci bolsa, eşir əlamsən?
Biraq kim əşzişə kəlgən gəpnə yutuwatəlaydu?

³ Kara, sən kəp adəmlərgə təlim-tərbiyə bərgən adəmsən,
Sən jansiz qollarşə küq bərgənsən,

⁴ Səzlirinq dəldəngşip aran mangidişənlərnə rişbətəldəngən,
Tizliri pükülgənlərnə yəligənsən.

⁵ Biraq hazır nəwət sənə kəldi,
Xuninglik bilən həlingdin kəttinq,

Balayı apət sənə tegixi bilən,
Sən əlakzadə bolup kəttinq.□

⁶ İhləsmənlikinq tayanşinq bolup kəlmigən mu?

Yollirinqdiki durusluq ümidinqning əsəsi əməsmidi?

⁷ Esinggə əl, kim bigunəş turup wəyran bolup baqqan?
Duruslarning həyatı nədə üzülüp qəloşan?□

□ 4:5 «Balayı apət sənə tegixi bilən, sən əlakzadə bolup kəttinq!» — deməy tural-maymizki, Elifazning «Balayı apət sənə tegixi bilən» degini Ayupning eqinixlik əhwalini nəhayiti yenik qəlişən bir səzdur. □ 4:7 «Esinggə əl, kim bigunəş turup wəyran bolup baqqan? Duruslarning həyatı nədə üzülüp qəloşan?» — Elifazning bayanı, xübhəsizki, qiyamət künidə əməlgə axurulidu. Biraq bundaq səzlərninq bu dünyada hərdaim əməlgə axuruluxi natayin. Ayupning dostlirinqning həmmisi: «Bu dünyada gunəş sadir qiləşən hərəkəndə adəmgə külpət kəltürüldü; Ayupka külpət kəldi; xunga u qəqum məlum bir eşir gunəşni qiləşən» dəp pərəz kəldi. Bu kəzqaraxni Ayup qəbul qilmisimu, ləkin bundaq gəplər uni intayin əzəblaydu həm uni Hudaning ədalitidin gumanlixə turtkə bolidu. Ularning səzliridin qarışanda, Ayup wə uning dəwridikilərninq qiyamət küni toşrisida əsasən həwiri yəki idi.

8 Mən kərginimdək, gunah bilən yər aqdurup awariqilik terioqanlar, Ohxaxla hösul alidu.■

9 Təngrining bir nəpisi bilənla ular gumran bolidu, Uning ozəzipining partlixi bilən ular yokilip ketidu.□ ■

10 Xirning hərkirəxliri,

Həm əxəddiy xirning awazi *bar bolsimu*, Xir arslanlirining qixliri sundurulidu;□

11 Batur xir bolsa ow tapalmay yokilixka yüzlinidu, Qixi xirning küqükliri qeqilip ketidu.

12 — Mana, manga bir söz oqayibanə kəldi, Quliqimoja bir xiwirlioqan awaz kirdi,

13 Tün keqidiki oqayibanə körünüxlərdin qiqkan oylarda, Adəmlərni qongkur uyku baskanda,

14 Körkunq wə titrəkmu meni basti, Səngək-sengəklirimni titritiwəti;

15 Köz aldimdin bir roh ötüp kətti; Bədinimdiki tüklirim hürpiyip kətti.□

16 U roh örnida midirlimay turdi, biraq turkini körəlmidim; Köz aldimda bir gəwdə turuptu;

Xiwirlioqan bir awaz anglandi: —□

17 «Insan balisi Təngridin həqkaniy bolalamdu? Adəm öz Yaratkuqisidin pak bolalamdu?□

18 Mana, U Öz kullirioqa ixənmigən, Hətta pərixtilirinimu «Nadanlikk iloqan!» dəp əyibligən yördə,■

19 Uli topilərdin boloqan insanlar, Laydin yasaloqan öylərdə turoquqilar kəndək bolar!? Ular pərwanidinmu asanla yanjilidu!□

20 Ular tang bilən kəq arilikida kukum-talkan bolidu; Ular həqkim nəzirigə almioqan həlda mənggügə yokilidu.□

■ **4:8** Ayup 15:35; Zəb. 7:14-16; Pənd. 22:8; Yəx. 59:4; Hox. 10:13; Gal. 6:7, 8 □ **4:9** «nəpisi» — «nəpsi» əməs. ■ **4:9** Yəx. 11:4 □ **4:10** «Xirning hərkirəxliri, həm əxəddiy xirning awazi bar bolsimu,...» — baxka bir hil tərjimisi: «Xirning hərkirəxliri həm əxəddiy xirning awazi jim bolidu...». □ **4:15** «bir roh ötüp kətti» — andin bu roh Elifozoja gəp kilidu.

«Ayup» 1-2-babtiki həwərdin kərioqanda, rohning gepi yaloqan boloqaqka, bu roh Xəytandin kəlgən yaman bir roh ikənlikigə bizdə kilqə guman yok. Təwəndiki izahtlarnimu körüng. □ **4:16**

«Xiwirlioqan bir awaz anglandi» — baxka bir hil tərjimisi: «süküt iqidə bir awaz anglandi». □ **4:17**

«Insan balisi Təngridin həqkaniy bolalamdu?» — baxka bir hil tərjimisi: «Insan balisi Təngri aldida həqkaniy bolalamdu?». ■ **4:18** Ayup 15:15; 2Pet. 2:4 □ **4:19** «Laydin yasaloqan öylərdə turoquqilar kəndək bolar!?» — roh eytkan bu sözlər (17-21-ayətlər) pütünley yaloqan xikayət sözliridur; qünki biz kitabning bəxida Hudaning Ayupni «Mening kulum Ayup» dəp atap uningoja boloqan ixənqisi toorisidiki hatirlərni körələymiz. Həmmə rohlarning səzining toora boluxi natayin! Xuning üqün təkitləymizki, barlikk «rohlarning sözliri»ni, xundakla insanlarning sözlirinimu mükəddəs yazmilar (Təwrat, Zəbur, Injil)diki toluk həqikətlərgə asəsən təxürüp ispatlax tolimu zörürdur. «Ular pərwanidinmu asanla yanjilidu!» — rohning muxu səzining kəqmə mənisi: Insan balisi Hudaning aldida həqnemə həsəblanmaydu, xunga Hudaning həqkaniylikoja adəmning əkli kilqə yətmaydu, dəgənliktur. Demək, insanlar Hudaning həqkaniylikini kət'iy qüxinəlməydu. Biraq Ayupning kərixi undək əməstur. Ayup: — Gərq adəm wə Hudaning arisida insanlarning gunahi səwəbidin zor həng pəyda boloqan bolsimu, insanlarning bəribir öz wijdənida həqkaniylikk toorisidiki birhil öil-pal körünidioqan qüxənqisi bolidu, dəp kəraydu. □ **4:20** «Ular həqkim nəzirigə almioqan həlda mənggügə yokilidu» — rohning bu sözi yənla bir aldəmliktur; Injiloja asəsən, Huda hətta kuqkaqning yörgə yikiloqinimu nəzirigə alidu.

21 Ularning qedir tanisi yulup taxlanoqanoq? Ular heq danalikka tehi erixmayla olup ketidu!» □

5

Elifazning sozini dawamlaxturuxi

1 Keni, iltija kilip baq, sanga jawab kילוquqi barmikin? Mukoddaslarning kaysisidin panah tilaysen? □

2 Qunki ahmakning aqqiqi ezini olturidu, Kahrri nadanning jenioqa zamin bolidu. □

3 Men oz kezum bilan ahmakning yiltiz tartkanlikini korganmen; Lekin xu haman uning makanini «Lenetka uqraydu!» dep bildim, □

4 Uning baliliri amanliktin yiraktur; Ular xaher derwazisida sot kilinoqanda basturuldi; Ularoqa heqkim himayiqi bolmaydu.

5 Uning hosulini aqlar yap tugitidu; Ular hetta tikən arisida qaloqanlirininimu elip tugitidu; Kiltaxqimu uning mal-muluklirini yutuwelixka tayyar turidu.

6 Qunki awariqilik ezaldin topidin unup qikmaydu, Kulpatmu yerdin esup qikqanmu emes.

7 Biraq uqkun yukirioqa uqdiioqandak, Insan kulpat tartixka tuquloqandur. □

8 Ornungda men bolsam, Tangriioqila murajiet qilattim, Men iximni Hudayimoqila tapxuriwetattim.

9 U hesabsiz karamatlarni, San-sanaksiz mejjizilarni yaritidu. ■

10 U yergə yamoqur takdim kilidu; U dala ustige su ewatip beridu. ■

11 U pes orunda turidioqanlarning mertiwisini ustun kilidu; Matem tutkanlar amanlikka koturulidu. ■

12 U hyligarlarning niyatlirini bikar kiliwetidu, Nətijide ular ixini püttürəlməydu. □ ■

13 U məkkarlarni oz hyligərlikidin tuzakqa alidu;

□ 4:21 «Ular... heq danalikka tehi erixmayla olup ketidu!» — Elifaz adəmnin gəyatini qedirəqa ohxitidu; qedirning taniliri yulunoqada qedir dərhal oqulap ketidu. Elifazning bu sozigə qaridoqanda, gəyatning bir məksiti danalikka erixixtur. Məlum nuqtidin eytqanda bu sozning asasi bar. □ 5:1 «Mukoddaslər» — muxu yərdə bəlkim mukoddəs pərixtilərnə kərsitidu.

□ 5:2 «Kahrri nadanning jenioqa zamin bolidu» — yaki «Kərməsliki nadanning jenioqa zamin bolidu». Elifazning bu sozining mənisi: Ayupning aqqiklinip, Hudaqa qaxxixi hətərlik ix; Huda uningəqa jawab kəlmigən yərdə, Huda wə insanning arilikida turidioqan bir «kelixturguqi»dinmu yərdəm tiləx pütünləy bilhudə ix, dəgenlik boluxi mumkin. □ 5:3 «Lekin xu haman uning makanini «lenetka uqraydu!» dep bildim» — baxqa birhil təjimisli: «Lekin mən dərhal uning makanioqa lənət oqudum». □ 5:7 «Insan kulpat tartixka tuquloqandur» — yaki «Insan japa tartixqimu tuquloqandur». Kirix sozimizdə eytkinimizdək, oqurmənlərnin esidə bolsunki, Ayupning uq dostining bərgən pikirliridə heli kəp hatalik yərliri bar. Keyin Huda xu hata gəpliri uqün ularni əyibləydu. 42:7-9ni kəring. ■ 5:9 Ayup 9:10; Zəb. 72:18; Rim. 11:33 ■ 5:10 Zəb. 104:10 ■ 5:11 1Sam. 2:7; Zəb. 113:7, 8 □ 5:12 «U hyligərlərnin niyatlirini bikar kiliwetidu, nətijide ular ixini püttürəlməydu» — bu ayət Injilda («1Kor.» 1:19) rosul Pawlus təripidin nəkil kəltürülgən, xunga xühşisizki uni toqra dep bilimiz. ■ 5:12 Nəh. 4:9; Zəb. 33:10; Yəx. 8:10

Əgrilarning nəyrəngliri ekitip ketilidu. □ ■

¹⁴ Kündüzdə ular qarangʻolukka ugraydu;
Qüxtə tün keqidək silaxturup mangidu. ■

¹⁵ Biraq U miskinlarni məkkarlarning kiliqi wə aozzidin kutkuzidu,
Ularni küqlüklarning qanggilidin kudrətlik qöli bilən kutkuzidu.

¹⁶ Xunga, ajizlar üqün ümid tuqulidu,
Qəbihlik aozzini yumidu. ■

¹⁷ Kara, Təngri ibrət bərgən adəm bəhtliktur,
Xunga, Həmmigə Qadirning tərbiyisigə səl qarima jumu! ■

¹⁸ Qünki U adəmni yarilanduridu, andin yarini tangidu;
U sanjiydu, biraq Uning qolliri yənə sakaytidu. ■

¹⁹ U seni altə kıyinqiliktin kutkuzidu;
Həttə yəttə külpəttə heqkandək yamanlık sanga təgməydu. □ ■

²⁰ Aqarqilikta U sening ülüminggə,
Uruxta U sanga urulojan kiliq zərbisigə nijatkar bolidu.

²¹ Sən zəhərlik tillarning zərbisidimu baxpanahlik iqigə yoxurunisən,
Wəyranqilik kəlgəndə uningdin heq qorkmaydijan bolisən.

²² Wəyranqilik wə kəhətqilik aldida külüpla koyisən;
Yər yüzidiki haywanlardinmu heq qorkmaysən.

²³ Sən daladiki taxlar bilən əhdidax bolisən;
Yawayi haywanlarmu sən bilən inaq etidu. ■

²⁴ Sən qediringning tinq-amanlikta bolidijanlikini bilip yetisən;
Mal-mülküngni editlisəng, həmmə neməngning təl ikənlikini baykaysən.

²⁵ Nəsling kəp bolidijanlikini,
Pərzəntliringning ot-qəptək kəp ikənlikini bilisən. □

²⁶ Sən əz waqtidila yetilip yiqiləjan bir baq buqdaydək,
Pəkət waqit-saiting pixip yetilgəndila yərlikinggə kirisən.

²⁷ Biz əzimiz buni təxkürüp kərgənmiz — ular həkikətən xundaktur.
Xunga əzüng anglap bil, bularni əzünggə tətbiqlap oylap bak».

6

Ayup yənə səzləydu — «Mening dadlixim hək»

¹ Ayup jawabən mundək dedi: —

² «Ah, mening dərdlik zarlırim tarazida əlqənsə!

Ah, bəximəja qüxkən barlık bala-qaza bular bilən billə tarazilansa! □

³ Xundək qılinsa u həzir dengizdiki qumdin eqir bolup qıqıdu;
Xuning üqün səzlırim təwilərqə boluwatidu. ■

□ **5:13** «U məkkarlarni əz hyligərlikidin tuzakka alidu» — Elifazning bu jümlisimu Injilda («1Kor.» 3:19) rosul Pawlus tərpidin nəkil kəltürülgən, xunga xübhısizki unimu toqra dəp bilimiz. ■ **5:13** 1Kor. 3:19 ■ **5:14** Qan. 28:29 ■ **5:16** Zəb. 107:42 ■ **5:17** Pənd. 3:11, 12; İbr. 12:5; Yak. 1:12; Wəh. 3:19 ■ **5:18** Qan. 32:39; 1Sam. 2:6; Hox. 6:1 □ **5:19** «... altə kıyinqilik... yəttə külpəttə ... » — bu «altə... yəttə...» degən ibarə «hərhil..., həkəndək...» degənni bildüridu. ■ **5:19** Zəb. 91 ■ **5:23** Hox. 2:20 □ **5:25** «Nəsling kəp bolidijanlikini, pərzəntliringning ot-qəptək kəp ikənlikini bilisən» — Elifaz Ayupning on balisidin həm barlık mal-mülkidin ayrılıp qalojanlikini pütünləy esidin qikirip qoyoqandək qılatti.

□ **6:2** «... Ah, bəximəja qüxkən barlık bala-qaza bular , yəni dərdlik zarlırim bilən billə tarazilansa!» — Ayupning bu sözi: «dərdlik zarlırim» wə bəximəja qüxkən bala-qazalar tarazada selixturulsa, əməliyəttə mening zarlırimning az ikənliki kərünüdu, degən mənəni əz iqigə elixi mumkin. ■ **6:3** Pənd. 27:3

- 4 Qünki Həmmigə Qadiring okliri manga sanjilip iqidmə turuwatidu, Ularning zəhirini rohim iqməktə, Təngri qurqutın qurqutın manga qarxi səp tüzüp hujum qiliwatidu. □ ■
- 5 Yawa exək ot-qop tapqanda hangramdu? Kala bolsa yəm-həxək üstidə mərəmdü?
- 6 Tuz bolmisa təmsiz nərsini yegili bolamdu? Ham tuhumning ekining təmi barmu?
- 7 Jenim ularoşa təgsimu səskinip ketidu, Ular manga yirginqlik tamaq bolup tuyulidu.
- 8 Ah, mening təxna boləjnim kəlsidi! Təngri intizarimni ijabət kilsidi!
- 9 Ah, Təngri meni yanjip taxlisun! U qolını qoyuwetip jenimni üzüp taxlaxqa muwapıq kərsidi!
- 10 Xundak bolsa, manga təsəlli bolatti, Həttə rəhimsiz aqrıqlarda qıynalsammu, xadlinattim; Qünki Mukəddəs Boləquqining söliridin tanmioşan bolattim! □
- 11 Məndə ölümni kütküdək yənə qanqilik maşdur qaldı? Mening səwr-təkətlik bolup həyatimni uzartiximning nemə nətijisi bolar?
- 12 Mening küqüm taxtək qingmu? Mening ətlirim mistin yasaloşanmidi?
- 13 Əzümgə yardəm bərgüdək maşdurum qalmidi əməsmu? Hərəkəndək əkil-tədbir məndin qoşliwetilgən əməsmu?

Buradərlirining Ayupni daşda qoyuxi

- 14 Ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehrıbanlıq kərsətmiki zərürdür; Bolmisa u Həmmigə qadirdin qorquxtin waz keqixi mumkin. □
- 15 Biraq buradərlirim waqitlik «aldamqi erik» süyüdək, Manga həliqərlik bilən muamilə qılmaqta; Ular suliri ekıp tügigən erikqa ohxaydu. □
- 16 Erigən muz suliri erikqa kirgəndə ular qarıdap ketidu, Qarlar ularning iqidə yoqilip ketidu,
- 17 Ular pəsilning illixi bilən qurup ketidu; Həwa issip kətkəndə, izidin yoqilip ketidu. □
- 18 Səpərdaxlar mangoşan yolidin qıqıp, erikqa burulidu; Ular erikni boylap mengip, qəldə ezip əlidu.
- 19 Temalik karwanlarmu erik izdəp mangdi; Xebalik sodigərlərmu ularoşa ümid bilən qaridi; □

□ 6:4 «Ularning zəhirini rohim iqməktə» — yaki, «Ularning zəhəri rohimni yəp ketidu».

■ 6:4 Zəb. 38:1-3 □ 6:10 «Həttə ... xadlinattim; qünki Mukəddəs Boləquqining söliridin tanmioşan bolattim!» — Ayupning bundaq oylixi: «Əgər hazır Huda mening jenimni alsa, mən Uningdin yüz erümigən mana muxu qaoşdila alsa boptiken; biraq bu azab-okubətlər dawamlaxturulsa, məndə nemə əzgirixlər bolar, mən Hudadin tanimənmu kəndək? Xunga yaxisi U hazır meni əpkətsə, qattik bir zərbə bilən əpkətsə məyli» degəndək mənini beridu. □ 6:14

«Ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehrıbanlıq kərsətmiki zərürdür; bolmisa ...» — ayətning başqa birməqə tərijimiliri bar. Bularning biri: «Həttə u Həmmigə Qadirdin qorquxtin ayriloşan bolsimu, ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehrıbanlıq kərsətmiki zərürdür».

□ 6:15 «aldamqi erik» — qəl bayawanda tuyuksiz ekixin tohtaydıoşan erik. Yoluqılarning muxundək erikqa ixinixi intayin hatərlik, əlwəttə. 20-21-ayətlərnı kerüng. □ 6:17 «Həwa issip kətkəndə, izidin yoqilip ketidu» — demək, əng kerək boləşan waqıtta bu eriklar oşayib bolidu.

□ 6:19 «Xebalik sodigərlərmu ularoşa ümid bilən qaridi» — yaki «Xebalik sodigərlərmu ularoşa uqrxaxni ümid qılatti».

20 Birak ular ixanginidin ümidsizlinip nomusta kaldı; Ular axu yergə kelixi bilən parakəndiqilikke uqrıdı.

21 Mana silər ularoşa ohxax *manga tayini* yok bolup kaldinglar; Silər korkunqluk bir wəhimini kərüpla korkup ketiwatisilər.

22 Mən silərgə: «Manga beringlar»,

Yaki: «Manga mal-mülükliringlardın hədiyə qilinglar?» — degənni kaçan dəp bakқан?□

23 Yaki: «Meni ezitquqining qolidin kutkuzunglar!»

Yaki «Zorawanlarning qolidin gөрügə pul bərsənglar!» dəp bakқанmu?

24 Manga ögитip қоyunglar, süкüt қilimən;

Nədə yoldın qıkkanlıqimni manga kərsitip beringlar.

25 Тооғра сөzlər nemidegən ötkür-hə!

Birak əyibliringlar zadi nemini ispatliyalaydu?□

26 Ümidsizləngən kixining gəpliri ötүp ketidoğan xamaldək tursa,

Pəкəт сөzlərnilə əyibliməқqimusilər?□

27 Silər yetim-yesirlarning üstidə qəк taxlxisilər!

Dost-buradiringlar üstidə sodilixisilər!□

28 Əmdi manga yüz turanə qarap beқinglar;

Aldinglardila yaloğan sөz қilalamdim?

29 Ötünimən, boldi қilinglar, gunah болmisun;

Rast, қaytidin oylap beқinglar,

Qünki өзümning тооғrilіқim tarazida turidu.□

30 Tilimda hatalıқ barmu?

Tilim yamanlıқni zadi tetiyalmasmu?

7

Insanlarning turmux azabliri

1 Insanloşa zeminda jəwrə-jəpa qekidoğan turmux bekitilgən əməsmu? Uning künliri bir mədikarningkiğə ohxax əməsmu?

2 Qul kaçqurunning sayisigə təxnə boləjandək, Mədikar öz əmgikining həққini күtkəndək,

3 Mana bihədə aylar manga bekitilgən, Oğxlikkə toloğan keqilər manga nesip қilinoğan.□

□ 6:22 «**Manga mal-mülükliringlardın hədiyə qilinglar?» — degənni kaçan dəp bakқан?»** — Ayup u dostlirioşa heqқақан kərzdar bolup baқmioğan. U: «Silərdin pul yaki mal-mülük күtkinim yok, silərdin күtkinim pəкəт azrak heşdaxlıқ yaki mehribanlıқ, halas» deməқki. □ 6:25 «**Birak əyibliringlar zadi nemini ispatliyalaydu?»** — xu waқitkiğə

Ayupning üç dosti arisidin pəкəт Elifaz sөz қiloğan. Ayup «əyibliringlar» (keplük xəkli) degən sөzi bilən ularoşa: «Silər yenimoşa kelixtin awwal əhwalim тооғruluқ **til biriktürüwaloğan ohxaysilər**» dəp puritiwatidu. □ 6:26 «**Ümidsizləngən kixining gəpliri ötүp ketidoğan xamaldək tursa,...**» — Ayup bu gəpliri bilən өзümning bəzi sөzlimning həddidin exip

kətkənlirini bilimən, dəp etirap қiloğan bolsa kerək. Baxқа birhil tərjimisi: «Silər pəкəт sөzlərnilə əyibliməқqimusilər, ümidsizləngən kixining gəpliri nahayiti ötүp ketidoğan bir xamaldəkla dəp qarimakqisilər?». □ 6:27 «**Dost-buradiringlar üstidə sodilixisilər!**» — baxқа birhil mənisi: «Silər dost-buradərlər üçün ora kolixisilər». □ 6:29 «**Qünki өзümning тооғrilіқim tarazida**

turidu» — yaki: «Qünki bu ixta həк man tərəptidur». □ 7:3 «**Mana bihədə aylar manga bekitilgən,...**» — bu jümlə Ayupning azabi axu küngiğə bəlkim birnəqqə ay uzartiloğanlıқini kərsitidu. Uning dostlirining Ayupning kəxiоşa kəlgüqə қiloğan səpiri uzun boləğan bolsa kerək.

⁴ Mən yatqinimda: «Kaçan kəpərmən?» dəp oylaymən,
Biraç kəç uzundin uzun bolidu,
Tang atkuçə pütün bir keçə mən tolojinip yatimən.

⁵ Ətlirim kurtlar həm topa-qanglar bilən kəplandi,
Terilirim yerilip, yiringlap kətti.□

⁶ Künlirim bəpkarning mokisidinmu ittik ətidu,
Ular ümidsizlik bilən ayaqlıxay dəp qaldı.□

⁷ *Ah Huda*, mening jenim bir nəpəsəla halas.
Kəzüm yaxilikni kaytidin kərməydiqanlıqı esingdə bolsun,■

⁸ Meni Kərgüçining kəzi ikkinçi kətim manga kərimaydu,
Sən nəziringni üstümgə qüxürginingdə, mən yokaloğan bolimən.□

⁹ Bulut oçayib bolup, kayta kərünmigəndək,
Ohxaxla təhtisaraça qüxkən adəm kaytidin qıkmaydu.□

¹⁰ U yənə öz öyigə kaytmaydu,
Əz yurti uni kayta tonumaydu.

¹¹ Xunga mən aqzimmı yummay,
Rəhimning dərd-əlimi bilən söz kılray,
Jenimning azabidin zarlaymən.

¹² Nemixka Sən üstümdin kəzət kılisan?
Mən *hətərlik* bir dengizmu-ya?

Yaki dengizdiki bir əjdihamumən?□

¹³ Mən: «Ah, yatқан ornum manga rahət beridu,
Kərpəm nalə-pəryadimoça dərman bolidu» — desəm,

¹⁴ Əmdi Sən qüxlər bilən meni kərkutiwatisən,
Oçayibanə aləmətlər bilən manga wəhimə salisən.

¹⁵ Xuning üçün boquluxumni, ölümni,
Bu səngəklirimgə kərap olturuxtın artuq bilimən.□

¹⁶ Mən öz jenimdin toydum;
Mening mənggügə yaxioqum yok,

Meni məylimgə koyiwətkin,
Mening künlirim bihudidur.□ ■

¹⁷ İnsan balisi nemidi?

Sən nemixka uni qoğ bilisən,
Nemə dəp uningə kəngül berisən?■

□ **7:5 «Ətlirim kurtlar həm topa-qanglar bilən...»** — yaki «Ətlirim kurtlar həm kaçaq-qaqalar bilən...». □ **7:6 «Künlirim bəpkarning mokisidinmu ittik ətidu»** — bəpkarning mokisi intayın tez, tohtimay hərəkət kılıdu. **«Ular ümidsizlik bilən...»** — ibranıy tilida «ümidsizlik» wə «yip» ahangdax səz. Ayup muxu ayəttə öz həyatını toqulidioğan giləmgə ohxitip, «yip tohtap qaloçudək» deməkçi. ■ **7:7** Ayup 8:9; 10:9; 14:1, 2, 3; 16:22; Zəb. 90:5, 6, 9; 102:11; 103:15; 144:4; Yəx. 40:6; Yaç. 4:14; 1Pet. 1:24 □ **7:8 «Sən nəziringni üstümgə qüxürginingdə, mən yokaloğan bolimən»** — bu 7-8-ayəttə, 21-ayətkə ohxax, Ayup «I Huda, Sən baldur manga rəhim kılmişang, keqikip kılisan!» degəndək kılattı. □ **7:9 «Təhtisara»** — muxu yərdə «təhtisara» (ibranıy tilida «xeol») degən yər «yər astidiki saray» (yəni, «təkt saray»), əlgənlərnin rohliri baroğan jayni kərsitidu. Eniç turuptiki, Ayupning bu səzləni eytkənda gərdin tirildürülüş toqrisida həwiri kəp əməs idi. □ **7:12 «Nemixka Sən üstümdin kəzət kılisan?»** — Ayup: «Mən aləmnin amənlikioça birhil həwp yətküzəmdim-ya?» dəp Hudadin sorimakçi ohxaydu. □ **7:15 «... boquluxumni, ölümni, bu səngəklirimgə kərap olturuxtın artuq bilimən»** — Ayupning kesili, bəlkim, boqnuqux kesili (dəm sikiş kesili) boluxi mumkin. Bu ayət yənə mundəkmə tərijmə kılınıdu, yəni: «Gelimni sikiçuçi bolsa boynumni, ölüm bolsa səngəklirimni tallidi». □ **7:16 «Mening künlirim bihudidur»** — yaki «Mening künlirim bir nəpəs, halas!». ■ **7:16** Zəb. 62:9; 144:4 ■ **7:17** Zəb. 8:4; 144:3; İbr. 2:6

18 Hər ətigəndə uni sürüxtürüp kelisən,
Hər nəpəs uni sinaysən!

19 Kaqanoziqə meningdin nəziringni almaysən,
Manga kaqanoziqə əozimdeki serik suni yutuwaləudək aram bərməysən?

20 Mən gunah kıləjan bolsammu,
i insaniyətni Kəzətküqi, Sanga nemə kılıptimən?!

Mən Sanga yük bolup kaldimmu?

Buning bilən meni Əzünggə zərbə nixani kıləjansənmu?

21 Sən nemixka mening itaətsizlikimni kəqürüm kılıp,
Gunahimni sakit kilməysən?

Qünki mən pat arida topining iqidə uhlaymən;

Sən meni izdəp kelisən, ləkin mən məwjut bolmaymən».□

8

Xuhalik Bildad səzləydu — Ilgiriki dəwrlərdiki azab-əqubətlər toşruluk guwahlik

1 Andin Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —

2 «Sən kaqanoziqə muxularni səzləysən?

Aəzingdiki səzlər küqlük xamaldək kaqanoziqə qikiđu?

3 Təngri adalətni burmiləşuqumu?

Həmmigə Qadir adillikni burmilamdu?■

4 Sening baliliring Uning aldida gunah kıləjan bolsa,

U ularnimu itaətsizlikining jazasiəqə tapxurojan, halas.□

5 Birək əgər əzüng həzir qin kənglündin Təngri ni izdisəngla,

Həmmigə Qadiroja iltija kilsəngla,■

6 Əgər sən sap dil həm durus boləjan bolsəng,

Xübhisizki, U sən üqün oyqinidu,

Qoqum sening həkəkaniylikinqəqə toləjan turaləşingni gülləndüridu.

7 Sən dəsləptə etibarsiz qaraləjan bolsəngmu,

Birək sən ahirida qoqum tehimu güllinisən.

8 Xunga səndin ətünəyki, ətkənki dəwrlərdin sorap bəkkin,

Ularınəg ata-bowiliring izdinixlirigimu kəngül qoyqin■

9 (Qünki biz bolsək tünügünla toşuləjanmiz;

Künlirimiz pəkət bir sayə boləqəqə, həqnemini bilməymiz).□ ■

□ 7:21 «...sən meni izdəp kelisən, ləkin mən məwjut bolmaymən» — 7-bab, 7-8-ayət üqün berilən izahətnimu kəring. Muxu yərdə, Ayupning iqidiki etiqad həm gumanning bir-birigə boləjan kürixi kərunidu. Ayup bir tərəptin Hudani duxminimdək ix kildi, ləkin yənə bir tərəptin U kəlgüsiddə Əz dostini izdigəndək meni izdəp kelidu, Birək tapalmaydu, dəydu.

■ 8:3 Qan. 32:4; 2Tar. 19:7; Dan. 9:14 □ 8:4 «Sening baliliring Uning aldida gunah kıləjan bolsa, U ularnimu itaətsizlikining jazasiəqə tapxurojan, halas» — Bildadning bu bayani rəhimsizlik bilən kılənojan səzlərdur; bu səzlər Ayupning yarisioqə tuz səpip uni tehimu azabka salidu. Qünki Ayupning həsriti dəl muxu ix tūpəylidin boluwatəti; birək Bildadning Ayupning baliliring ətküzgən birə gunahı toşrisida həqkəndək ispati yəktur. Biz bolsək, uning baliliring əməliyəttə əz gunahı səwəbidin əlmigənlikini bilimiz. ■ 8:5 Ayup 22:23 ■ 8:8

Qan. 4:32 □ 8:9 «Künlirimiz pəkət bir sayə...» — Bildadning bu degini, uning u dəwridiki ata-bowiliring (əzining zamani bilən selixturoqənda) intayin uzun əmürlük boləjanlikni kərsitixi mumkin. (Təwratiki «Yaritilix» qışmiəqə asasan, Adəm'atimidin baxlar Nuh pəyojəmərnəg dəwrigiqə nuroqun adəmlər birnaqəqə yüz yil yaxiqənanidi). ■ 8:9 Yar. 47:9; 1Tar. 29:15; Ayup

7:5, 6, 7; Zəb. 39:5, 13; 102:11; 144:4

- 10 Sanga kersətmə berip əgətələydiqan ular əməsmu?
Ular öz kənglidikini sanga səzliməmdü?
- 11 Latka bolmisa yekənlər egiz əsələmdü?
Kəmxlukətiki ot-qəplər susiz əsələmdü?
- 12 Ular yexil peti bolup, tehiqə orulmioqan bolsimu,
Hərəkəndə ot-qəptin tez tozup ketidu.■
- 13 Təngri ni untuoqan kixilərninğ həmmisining aqiwətliri mana xundaktur;
Iplaslarning ümidi mana xundak yokqa ketər.■
- 14 Qünki uning tayanəqini qürük bir nərsə, halas;
Uning ixəngini bolsa əmüqükning toridur, halas.
- 15 U öz uwisioqə yəlinidu, birək u məzmut turmaydu;
U uni qing tutuwaləqan bolsimu, birək u bərdaxlik bərləməydu.
- 16 U kuyax astida kəkligən bolsimu,
Uning piləkliri öz beqini qəplioqan bolsimu,
- 17 Uning yiltizliri tax dəwisigə qirmixip kətkən bolsimu,
U taxlar arisida orun izdigən bolsimu,
- 18 Ləkin *Huda* uni ornidin yuliwətsə,
Axu yər uningdin tenip: «Mən seni kərmigən!» — dəydu.□
- 19 Mana uning yolining xadliqi!
Uningdin keyin ornioqə bəxqiliri tupraqtin ünidu.
- 20 Qara, *Huda* durus adəmnə taxlimaydu,
Yaki yamanlik qiloquqilarning qolini tutup ularni yəliməydu.□
- 21 U yənə sening aqzingni külkə bilən,
Ləwlingni xadlik awazliri bilən tolduridu,
- 22 Sanga nəprətləngənlərgə xərməndilik qaplinidu,
Əskilərninğ qədiri yoktilidu».

9

Ayup bərgən jawabi — «Insan balisi kəndək qilip Huda aldida adil bolalaydu?»

1 Ayup jawabən mundaq dedi: —

2 Way, seningla toqra, *dunyani* həqiqətən sən degəndək dəp bilimən!
Biraq insan balisi kəndək qilip Təngri aldida həqkanıy bolalisun?■

3 Hətta əgər birsi uning bilən dəwalixixka petinalisa,

■ **8:12** Zəb. 129:5-6; Yər. 17:6 ■ **8:13** Ayup 11:20; 18:14; Zəb. 112:10; Pənd. 10:28 □ **8:18** «... **Ləkin Huda uni ornidin yuliwətsə, axu yər uningdin tenip: «Mən seni kərmigən!» — dəydu**» — muxu yərlərdə Bildad Ayup uqriqan balayi'apətni xu birnəqqə ixka ohxatqan boluxi mumkin: — awwal -15-ayəttə, u «yamanlarning əyining oqulap ketixi» toqruluk səzləydu; ikkinqi, 16-ayəttiki «piləklər» degən səz, ibraniy tilida «pərzəntlər»nimu kərsitidu. Üqinqi, muxu ayəttə bəlkim «axu yər» degən səz Ayupning yurtdaxlirini kərsitidu; ular uni qətkə kəqip: «Səndək Huda lənət qiləqan adəmnə tonumaymiz» degən mənildənimu eytiləqan boluxi mumkin. □ **8:20** «... **yamanlik qiloquqilarning qolini tutup ularni yəliməydu**» — yaki «...yamanlik qiloquqilarni kolioqə küq bərməydu». ■ **9:2** Ayup 14:4; 25:4; Zəb. 143:2

Xu *kixi* mäsiliblärning mingdin birigimu jawab berälmäydu. □

4 Uning kälbidä qongkur danalix bardur,
U zor küq-қudrätkä igidur;
Kimmu Uningoşa qarxi қикip, yürikini tom қilip,
Keyin tinq-aman қaloşan?

5 U taolarni oşezipidä oşulatқanda,
Ularoşa heq bildürmäyla ularni yulup taxlaydu.

6 U yär-zeminni täwritip öz ornidin koşoşitidu,
Xuning bilän uning tüwrükliri titröp ketidu.

7 U қuyaxқа көtürülmä дәp sөz қilsila, u қopmaydu;
U *halisa* yultuzlarningmu nurini peқätläp қoyalaydu.

8 Asmanlarni көng yayoşuқi pәқät udur,
U dengiz dolқunliri üstigä дәssöp yüridu. ■

9 U yättä қaraqçi yultuz, Orion yultuz türkümi wә kәlb yultuz topini,
Jөнubiy yultuz türkümlirininimu yaratқan. □

10 U һesablioşusiz uluoş ixlarni,
Sanap tügitälmäydioşan karamät ixlarni қilidu. ■

11 Қара, U yeningdin oşidu, biraq mән Uni көrmәymән;
U oşüp ketidu, biraq Uni bayқiyalmaymән. □

12 Mana, U elip ketidu, kim Uni Öz yolidin yanduralisun?
Kim Uningdin: «Nemә қiliwatisән» дәp soraxқа petinalisun? □

13 Tängri oşezipini қayturuwalmaydu;
Raһabning yarıdәмқiliri Uning ayioşoşa bax egidu. □

14 Xundaq turuқluқ, mән қandaқmu uningoşa jawab berälәyttim.
Mән munazirә қilöudәk қandaқ sözlärni talliyalayttim?

15 Mubada mән һәққaniy bolsammu,
Mән yәнila Uningoşa jawab berälmәyttim;
Mән pәқät sotқimoşa iltijala қilalayttim.

16 Mән Uningoşa iltija қilöşan wә U mаngа jawab bәrgән bolsimu,
Mән tehi Uning sadayimni anglioşanliқioşa ixәнq қilalmioşan bolattim;

17 U boran-қarқunlar bilән meni ezidu,
U yarilirimni säwәbsiz awutmaqta.

18 U mаngа һәttä nәpәs elixқimu ruhsät bәrmәydu,
Әksiқә U mаngа дәrd-әlämni yүkliwәtti.

19 Küq-қudrät toşrisida gәp қilsaq, mana, Uningdin küqlük yәнә *baxқа kim bar?*

□ 9:3 «Hәttä әgәр birsi uning bilән дәwalixixқа petinalisa, xu kixi mäsiliblärning mingdin birigimu jawab berälmäydu» — buning yәнә baxқа ikki hil tәrјimisi boluxi mumkin: (1) «Әgәр Huda birsi bilән дәwalixixni layiq көrsә, u kixi mingdin bir mäsiligimu jawab berälmäydu»; (2) «Әgәр Huda birsi bilән дәwalixixni layiq көrsә, Huda u kixining mingdin bir mäsiliblärningmu jawab bәrmәydu». ■ 9:8 Yar. 1:6 □ 9:9 «Jөнubiy yultuz türkümlirininimu yaratқan» — yaki: «Jөнubiy asmandiki һәzinilärni yaratқan». ■ 9:10 Ayup 5:9; Zәb. 72:18; 77:14; 86:10; Rim. 11:33 □ 9:11 «U yeningdin oşidu» — yaki: «U yeningdin oşsә». «U oşüp ketidu» — yaki: «U oşüp көtsә». □ 9:12 «U elip ketidu» — yaki: «U elip көtsә» yaki «U bulap көtsә». □ 9:13 «Raһab» — «Raһab»ning mundaq üq hil mәнә mumkinқilili bar: — (1) һakawurluқ; (2) Misir imperiyasining yәнә bir ismi (қәdimki dunyada һakawwurluқта dangқи қilқan); (3) әng qong mumkinқilili bar mәнisi xuki, dengizdiki zor, қorқunluқ bir һaywanning ismi. Bu yooşan һaywanning yәнә bir ismi «lewiatan» boluxi mumkin (yulқiriқи 3-bab, 8-ayәttiki izahatni көrüng). U Mukәddәs Kitabtiki baxқа birnәqqә yәrlәrdә Xәytanning bir simwolidur. Xunga muxu yәrdә «Raһabning yarıdәмқiliri» bәlkim Xәytanning yarıdәмқilirini көrsәtgән boluxi mumkin.

Adalətkə kəlsək, kim Uni sotqa qaқıralisun?!□

20 Mən özümni aқlımaqçı bolsam, öz aozım özümni gunahқа paturar, Kösursiz boloqan bolsam, U yənıla meni əgri dəp bekitər.□

21 Biraқ mən əslidə eyibsiz idim.

Məyli, özümning қандақ bolıdıoqanlıqım bilən pərwayım pələk!
Əz jenimdin toydum!

22 Həmmə ix ohxax ikən; xunga mən dəymənki,
U duruslarnimu, yamanlarnimu ohxaxla yoқıtıdu.□ ■

23 Tuyuqsız bexiqə qaza kelip əlsə,
U bigunahlaroqə қilinoqan bu sinaqқа qarap күlidu.□

24 Yər yüzi yamanlarning қolioqə tapxuruldi;

Biraқ U sotqılarning көzlrini bu adalətsizlikni көrəlməydoqan қilip қoyıdu;

Muxundaq қiloqçı U bolmay, yənə kim bolsun?

25 Mening күnlirim yəltaranning yügürüxidinmu tez ötıdu;

Ular məndin keçip ketıdu,

Ularıning heqқandaq yahxilıki yoқtur.■

26 Ular қomux kemilərdəк qapsan ötüp ketıdu;

Aloqur бүrküt ownı tutқılı xungoqoqandəк tez mangıdu.□

27 Əgər: «Nalə-pəryadtin tohtap,

Qırayımnı tutıdurmay hux qıray bolay» desəmmu,

28 Mən yənıla azablırimning həmmisidin қorқup yürimən;

Qünki Seni meni bigunah hesablımaydu dəp bilimən.□

29 Mən həman əyiblik adəm bolsam,

Mən bihudə japa tartıp nemə қilay?

30 Hətta qar süyi bilən yuyunup,

Қolumni xunqə pakizlıoqan bolsammu,■

31 Sən yənıla meni əwrəzqə qəməldürisənki,

Əz kiyimimmu məndin nəprətlinıdıoqan bolıdu!

32 Qünki U mən Uningoqə jawab berəligüdəк, manga ohxax adəm əməs.

□ 9:19 «Adalətkə kəlsək, kim uni sotqa qaқıralisun?!» — əsli tekistni qüxinix səl təx. Baxқа hil tərijimliri boluxı mumkin. □ 9:20 «... Kösursiz boloqan bolsam, u yənıla meni əgri dəp bekitər» — Ayupқа mubada Hudaning aldıda özini aқlaş pursiti kəlsimu, u Hudaning zor күq-қudriti bilən aozzining eqılmas қilınixidin, yaqi hətta «maxına adəmdəк» əz aozı bilən özini əyibləp ketixidin қorқıdu. «Huda həmmidin күqlük, xunga U adil» degən көzқarax dunyadıki hərbir zalımning: «Kүq-қoқuқ degən həqtur» degən көzқarixioqə yeқin kelıdu. Ayup muxu yərdə «Huda manga undaq muamilə қılsa, adil bolmaydu» deməқçı bolıdu.

Kitabning keyinki қisimlirida, Hudaning həm həmmidin күqlük həm xuning bilən birgə pütünləy adil ikənlikı aydınglıxıdu. □ 9:22 «... mən dəymənki, u duruslarnimu, yamanlarnimu ohxaxla yoқıtıdu» — nəhayiti enıқki, bu bəbtiki 14-ayəttin 34-ayətkiqə Ayup Hudaning namini bir қetimmu tiloqə almay, pəқət Uni: «U... Uning... Uni... Sən...» dəp ataydu. Bəlkim u Hudaning zor күq-қudiritigə həm əzining hazırkı қorқunqıluқ əқwalini qongқur oylap, bəк қorқup көtkən bolsa kerəк. ■ 9:22 Top. 9:2, 3; Mal. 3:14 □ 9:23 «... U bigunahlaroqə қilinoqan bu sinaqқа qarap күlidu» — bu ayət Ayupning jan aқqıқıdin, xundaqла Hudaoqə boloqan gumanidin eytқан bayanlırining iqidə əng қattıқı boluxı mumkin. ■ 9:25 Ayup 7:6, 7 □ 9:26 «қomux kemilər» — қədimki Misirda көp ixlitilgən, Nil dəryasıda nəhayiti tez mangıdoqan birhil kemə. □ 9:28 «... Seni meni bigunah hesablımaydu dəp bilimən» — Ayup yənıla Hudaning adalıtidin gumanlinıdu. 31-ayəttə bolsa uning ümidi bəlkim əng təwən dərijigə qүxкən boluxı mumkin.

■ 9:30 Yər. 2:22

Mening Uning bilən sotta dəwalaxquçilikim yoktur. □ ■

³³ Otturimizda hər ikkimizni öz qoli bilən təng tutidioğan kelixtürgüçi bolsidi! □

³⁴ U Özining tayikini məndin yırağ kilsun, Uning wəhimisi meni kərkatmisun; ■

³⁵ Xundila mən Uningdin kərkmay səzliyələyttim; Birağ əhwalim undağ əməstur!

10

Seoiz lay kuralqi bilən səzlixidu

¹ Mən öz jenimdin nəprətlinimən; Öz dərdimni təküwalay; Kəlbimdiki ağ-zarimni səzliwalay.

² Mən Təngriyə: «Mening gunahimni bekitmə; manga kərsətkindi, Sən zadi nemə üçün mən bilən dəwalixisən?»

³ Adəmni əzqining, Öz qolung bilən yaratqiningni qətkə kəkkining Sanga paydilikmu? Yamanlarning suyikəstigə nur qəqkining yaximu? □

⁴ Sening kəzüng insanningkidək ajizmu? Sən adəmlər kərgəndək hirə kərəmsən? □

⁵ Sening künliring əlidiğan insanning künliridək qəklikmu? Sening yilliring insanning yilliridək kışkimu? □

⁶⁻⁷ Sən mening rəzil adəm əməslikimni bilip turup, Sening qolungdin kütuldurəjudək heqkimning yoklukini bilip turup, Nemixka mening hatalikimni sorap yürisən? Nemixka mening gunahimni sürüxtürisən?» — dəymən.

⁸ — Sən Öz kolliring bilən meni xəkilləndürüp, bir gəwdə kilip yaratqansən; Birağ Sən meni yokatmaqisən!

⁹ Sən layni yasioğandək meni yasioğiningni esingdə tutkaysən, dəp yelinimən;

Sən meni yənə tupraqka qaytursən? ■

¹⁰ Sən *ustilik bilən* meni süttək quyup qayqap,

□ **9:32 «Qünki U ... manga ohxax adəm əməs. Mening Uning bilən sotta dəwalaxquçilikim yoktur»** — bu bayan bəlkim kitabiki soraloğan əng qoğqur soal boluxi mumkin; demək, adəm Huda bilən qandaqmu kelixəlisun? ■ **9:32** Top. 6:10; Yər. 49:19 □ **9:33 «Otturimizda ... kelixtürgüçi bolsidi!»** — Ayup: Adəm bilən Hudaning otturisida turidioğan, bir qoli bilən Hudani tutidioğan, bir qoli bilən insanni tutidioğan kelixtürgüçi bolsidi! dəp eytqan bu kelixtürgüçi İnçildə dəl Əysa Məsihning əzi ikənliki ayan qilinidu («1Tim.» 2:5) ■ **9:34** Ayup 13:20; 33:7 □ **10:3 «Öz qolung bilən yaratqiningni qətkə kəkkining Sanga paydilikmu?»** — Ayup bəlkim: — «Sən manga həm yütün insanəja xunqə yaxi əjringni singdurganikənsən, nemixka bu yaxi nərsənggə xundağ ziyən yətküzisən?» deməqçi. U təwəndiki 8-12-ayətlərdə bu səzining mənisini kəngəytidu. □ **10:4 «Sening kəzüng insanningkidək ajizmu?»** — ibranıy tilida: «Sening kəzliəri ətlək kəzlermu?». □ **10:5 «sening künliring ... qəklikmu? Sening yilliring insanning yilliridək kışkimu?»** — Ayup bu jümliliridə həmmə imkanıyətəni ottura qoyidu; andin u həmmisini degədək qətkə kəqjdu — Huda adəmni əzginəgə huxalmu-ya? U adəmdək kalte pəmlikmu-ya, yaki uning əmri kışka bolup əzini jazalaxka ülgürəlməmdə-ya? (undağ bolmisa, mən zadi nemixka xundağ azabka qaldurulimən?) dəp oylaydu Ayup. ■ **10:9** Yər. 2:7; 3:19

Meni irimqıktək uyutqan əməsmu? □ ■

11 Sən tərə həm ət bilən meni kiyindürgənsən,
Ustıhan həm pəy bilən birləxtürüp meni tokuqansən.

12 Sən munga həyat həm mehır-xəpkət təkdım kılqansən,
Sən səyğüng bilən rohimdin həwər alding. □

13 Bırak bu ixlar Sening kəlbıngdə yoxurukluk idi;
Bularning əslidə kəlbıngdə püküklikini bilimən.

14 Gunah kılqan bolsam, Sən meni kəzitip yürgən bolatting;
Sən mening kəbihlikimni jazalimay koymaytting.

15 Rəzil hesablanqan bolsam, munga bala kələtti!

Həm yaki həkkanıy hesablınsammu, kəttik nomuska qəmüp, azabka qəmginimdə,

Beximni yənıla kətürüxkə jür'ət kılalmayttim;

16 Həttə *beximni* kətürüxkə jür'ət kılısammu,
Sən əxəddiy xirdək mening peyimgə quxəttıng;

Sən munga karamət küqüngni arka-arkidin kərsitəttıng. ■

17 Sən meni əyibləydiqan guwaşqıliringni kaytidin aldimoqa kəltürisən;
Munga karitiloqan şəzıpıngni zor kılısən;

Küqliring munga qarxi dolqunlap kəlməktə. □

18 Sən əslidə nemixka meni baliyatqudin qıkarəşənsən?

Kaxki, mən qaqrəp kətkən bolsam, heq adəm meni kərməs idi! ■

19 Mən heqqaqan bolmiqan bolattim!

Baliyatqudin biwasitə gərgə apiriləqan bolattim!

20-22 Mening azoqinə künlirim tügəy degən əməsmu?

Xunga mən barsa kəlməs yərgə barəuqə,

— Karəngəşulək, ölüm sayə boləqan zeminoqa,

— Zulmət bir zeminoqa, yəni karəngəşuləkning əzining zeminoqa,

Ölüm sayisining zeminoqa,

Tərtipsiz, həttə əz nuri qarqarəngəşu kılinoqan xu zeminoqa barəuqə,

Munga azrak jan kirix üqün,

Ixingni bir dəkikə tohtat, məndin neri bol! ».

11

Zofarning birinqi sözi — «sahta adəmlərnıng aqiwiti»

□ **10:10** «Sən ... meni irimqıktək uyutqan əməsmu?» — Ayupning «meni süttək quyup qayqap, ... irimqıktək uyutqan» degən sözliri Hudaning əz tenini xunqə əjayiblik bilən murəkkəp yaratqanlığını bildüridu. ■ **10:10** Zəb. 139:15,16 □ **10:12** «Sən səyğüng bilən...» —

ıbraniy tilidə: «sən yoxlıxing bilən...». «... **Sən səyğüng bilən rohimdin həwər alding**» — 8-12-ayətə, Ayup Hudaning insanning tenini xunqə karamət ustilik bilən birləxtürüp yasap, xəpkət-səyğü kərsətkəndin keyin, Hudaning hər bir adəmgə nisbətən uluq, karamət bir pilani boluxi kerək, dəp qaraydu. Bırak Ayup əzining ixida mundaq əjayib pilanni kəşəlməy, əksiqə Hudaning uning barlıqını astin-üstün kılıwətkənlikini kərup kərkəp ketip: «Bırak bu ixlar sening kəlbıngdə yoxurukluk idi» (13-ayət) dəp, Huda mening dostum əməs, duxminim bolup qıkqan dəp gumanlinidu. Ayupning Hudaning dostlukıdin məhrum boləqanmən degən həssiyati wə uningda Hudaning uning bilən billə boləqanlık sezimining yoxluğu, xübhşizki uning üqün həmmidin azablık ix idi. ■ **10:16** Yəx. 38:13; Yıq. 3:10 □ **10:17** «**Meni əyibləydiqan guwaşqıliring**» — Ayupning bu degini, bəlkim, Hudaning uni «Sən gunah kılding, xunga jazalandıng» dəp əyibləydiqan bırnəqqə guwaşqını orunlaxturoqan, dəp kərsətməkqi; guwaşqılar bolsa, uning üq dostini, əz bexioqa quxkən külpətlərnı həmdə kesəlnıng azablırını əz iqigə alsə kerək. ■ **10:18**

Ayup 3:11

1 Andin Naamatlik Zofar jawabən mundak dedi: —□

2 «Gəp mundak kəp tursa, uni jawabsiz qalduroqili bolmas?
Səzmən kixi əzini aqlisa bolamdu?

3 Sening səpsətəling kəpçilikning aəzini tuwaklisa bolamdu?
Sən mazak kılıp səzligəndin keyin, həqkim bu ixni yüzünggə
salmisunmu?

4 Qünki sən: «Mening əkidilirim saptur,
Mən sən *Hudaning* aldida pakmən» — deding.□

5 Ah, Təngri gəp kılsidi!
Aəzini eqip seni əyiblisidi!

6 Xundak kılıp U danalığın sirlirini sanga eqip bərsidi!

Qünki danalığ ikki tərəpliktur!

Təngrining gunahingning heli bir kısmını kətürwetip, ulardin
ətidoanlığını obdan bilip koy!□

7 Sən Təngrini izdigəng təkdiridimu Uni tüptin tonuyalamsən?!

Həmmigə Qadırning qəksizlikini qūxinip yetələmsən?

8 *Bundak danalığ* asmandin egizdur, *uningəə erixixkə* nemə amaling bar?
U təhtisaradin qongkurdur, sən nemini bilələysən?

9 Uning uzunluğu yər-zemindin uzundur,
Kəngliki dengiz-okyanlardin kəngdur.

10 U etüp ketiwetip, adəmnı kāmisa, uni sorakça qakırsa, kimmu Uni
tosalisun?

11 Qünki U sahta adəmlərni obdan bilidu,
U təkkürməy turupla aldamçılığını allıkağan kərüp boləjan.□ ■

12 «İnsan tuəqulup bir yawa exəkning təhiyigə aylanoquqə,
Nadan adəm dana bolur!» □ ■

13 Biraq sən bolsang, əgər kəlbini toqırilsang,
Kəlungni Hudaəəə karap sozsang,

14 Kəlungdiki kəbihlikni özüngdin neri kılsang,
Qedirilingda həq yamanlıqni turozumisangla,

15 Sən u qaəda yüzüngni kūsursiz kətürüp yürisən,
Təwrənməs, kərkünqsiz bolisən;

16 Japayingni untuysən,

□ **11:1 «Naamatlik Zofar»** — Ayupka səz kılıdiojan uning üçinçi dostidur. Biz Ayupning bu üç dostini selixturidiojan bolsak, Elifaz ədəblikrək, baxqılardin səl məhribandək kərünüdu; səz kılıx tərtipidin kəriəanda, uning yexi bəlkim əng qong, ahirda səzləyidiojan Zofar əng kiçik boluxı mümkün. Elifaz əz təjribisini, yəni özining kərgən qayibənə aləmitini bəkrək təkitləydu; Bildad bolsa ən'əniqi bolup, ilğiriki dəwrdikilər məyli nemə degən bolmisun, xu toəra dəp karaydu; Zofar bolsa həssiyatqan, kəpal, ammibab məqal-təmsillərgə amrak, «Jamaətning pikri bəri bir toəridur» dəp karaydu (3-ayətimu «kəpçilik» degən səz təkitlinidu). Bəzidə uning gəp-səzlrindən yamanlarning jazalinixidin uning nəhayiti huzur alidiojanlıqı çikip turidu. □ **11:4 «Mening əkidilirim saptur»** — əməliyətə Ayup bundak səz kılmidi. □ **11:6 «Təngrining gunahingning heli bir kısmını kətürwetip, ulardin ətidoanlığını obdan bilip koy!»** — Zofarning bu səzliri: «Huda gunahırlingning birnəçqisini esidin çikirip, pəkət ularning bir kısmining tegixlik jazasını sanga çükürəwatidu», degən məninı bildüridu. □ **11:11 «U təkkürməy turupla aldamçılığını allıkağan kərüp boləjan»** — yənə bir hil təjrimisi: «Wə adəmlər baykıyalmaydiojan gunahınimu kərələydu». ■ **11:11 Zəb. 10:11, 14; 35:21-23; 94:11**

□ **11:12 «İnsan tuəqulup bir yawa exəkning təhiyigə aylanoquqə, nadan adəm dana bolur!»** — bu ayətning yənə ikki hil təjrimisi: «Nadan kixi danalığkə erixməs, insan tuəquləanda yawa exəkning təhiyigə ohxəxtur, halas» yaki «Yawa exəkning təhiyi tuəqulup insanəəəə aylanoquqə, nadan bir adəm dana bolur». Bu səz bəlkim axu dəwrdiki bir məqal bolsa kərək. ■ **11:12 Ayup 5:8; 22:21; Top. 3:18**

Hætta ekib etüp kətkən suni oyliqandək ularni əsləysən;

¹⁷ Künliring qüxtiki nurdin yoruk bolidu,

Seni hazır qarangoşuluk baskini bilən, tangdək parlaq bolisən. ■

¹⁸ Ümiding bar boləraqqa, sən himayigə igə bolisən,

Sən ətrəpingə hatirjəm qarap aram elip olturisən. ■

¹⁹ Rast, sən yatqiningda, heqkimning wəswəsi bolmaydu,

Əksiqə nuroşunliqan kixilər sening himmitingni izdəp kelidu. □ ■

²⁰ Birəq rəzillərnin közliri nuridin ketidu,

Ularə qəqixqə heq yol qalmaydu,

Ularınin ümidi nəpisi tohtaxtin ibarət bolidu, halas». □ ■

12

Ayup yənə söz qilidu ••• «Hudaning küq-kudriti, Uning adilliqi wə kərünüxtə boləqan adilsizliqi»

¹ Ayup jawabən mundək dedi: —

² Silər bərhək əl-əhlisilər!

Əlsənglər hekmətmu silər bilən billə ketidu!

³ Meningmu silərdək öz əqlim bar,

Əkildə silərdin qalmaymən;

Bunqilik ixlarni kim bilməydu?!

⁴ Mən öz dostlirimə məzak obyektı boldum;

Məndək Təngriyə iltija qilip, duasi ijabat boləqan kixi,

Həkkəni, durus bir adəm məzak qilindi! ■

⁵ Rəhətə olturəqan kixilər kənglidə hərəkəndək külpətni nəzirigə almaydu;

Ular: «Külpətlər putliri teyilix aldida turəqan kixigilə təyyar turidu» dəp oylaydu. □

⁶ Karəqçilərnin qədirliri awatlixidu;

Təngriyə həkərət kəltüridiqanlar aman turidu;

Ular özining ilahini öz əlkinida kətüridu. □ ■

⁷ Əmdi həywanlardinmu sorap bəq,

Ular sənə öğitidu,

Asmandiki uqar-kənatlarmu sənə dəydu;

⁸ Wə yəki yər-zeminə qəp qilsəngqu,

Umu sənə öğitidu;

Dəngizdiki beliklər sənə söz qilidu.

⁹ Bulərnin həmmisini Pərwədigərnin qəli qiloqanliqini kim bilməydu?

■ **11:17** Zəb. 37:6; 92:14; 112:4; Pənd. 4:18 ■ **11:18** Law. 26:5 □ **11:19** «... Əksiqə nuroşunliqan kixilər sening himmitingni izdəp kelidu» — muxu gəpning əjayib yeri xuki, ahirdə Zofərnin əzi Ayupning himmitigə həjətmən bolidu (42-bab). ■ **11:19** Law. 26:6; Zəb. 3:5-6; 4:8; Pənd. 3:24 □ **11:20** «Ularınin ümidi nəpisi tohtaxtin ibarət bolidu, halas» —

Zofərnin bu səzi Ayupqə kəritiləqan heqəkəndək həsdəxlik bolmiqan bir əgəhləndurux bolup: «Mundək ketiwərsəng, səndə pəqət nəpisingni tohtitixtin bəxqə ümid qalmaydu» dəgənlək. ■ **11:20** Ayup 8:13,14; 18:14 ■ **12:4** Ayup 16:10; 17:2; 21:3; 30:1; Pənd. 14:2 □ **12:5** «Rəhətə olturəqan kixilər... : «külpətlər putliri teyilix aldida turəqan kixigilə təyyar turidu» dəp oylaydu» — əsləi tekistni qüxinix səl təs. Bəxqə hil tərjimilirimu uqrixi mumkin. □ **12:6** «Ular özining ilahini öz əlkinida kətüridu» — demək, ular butpərəslər. Bəxqə bir hil tərjimisi: «Təngri həttə ularning qəlioqə molqilik beridu». ■ **12:6** Ayup 21:7; Zəb. 73:11, 12; Yər. 12:1; Həb. 1:3, 4

¹⁰ Barlik jan igiliri, barlik ət igiliri,
Jümlidin barlik insanning nəpisi uning kolididur.

¹¹ Eoʻizda taamni tetioʻandək,
Kulakmu soʻzining toʻtirilikini sinap bakidu əməsmu?■

¹² Yaxanoʻanlarda danalik rast tepilamdu?
Künlirining kəp boluxi bilən yorutulux keləmdu?

¹³ Uningdila danalik həm kudrət bar;
Uningdila yolyoruk həm yorutux bardur.□

¹⁴ Mana, U harab kilsa, heqkim kaytidin kurup qikalmaydu;
U kamap qoyoʻan adəmnı heqkim qoyuwetəlməydu.■

¹⁵ Mana, U sularni tohtitiwalsa, sular kurup ketidu,
U ularni qoyup bərsə, ular yər-zeminni besip wəyran kılıdu.

¹⁶ Uningda küq-kudrət, qin hekmətmu bar;
Aldioʻuqi, aldanoʻuqimu uningə təwədur.

¹⁷ U məslihetqilərnı yalingaq kildurup, yalap elip ketidu,
Sorəqilərnı rəswa kılıdu.■

¹⁸ U padixahlar *əl-əhligə* saloʻan kixənlərnı yexidu,
Andin xu padixahlərnı yalingaqlap, qatraqlırını lata bilənla qaldurup
xərməndə kılıdu.□

¹⁹ U kahinlərnı yalingayaq mangdurup elip ketidu;
U küq-hokukdarlərnı aqduridu.□

²⁰ U ixənqlik qaraloʻan zatlarınə aozzini etidu;
Aksakallarning əklini elip ketidu.■

²¹ U aksəngəklərnıng üstigə haqarət təkıdu,
U palwanlarning bəlweoʻını yexip *ularni küqsız kılıdu*.□ ■

²² U qarəngəuluktiki qongkur sirlərnı axkarılaydu;
U olümnıng sayisini yorutidu.■

²³ U əl-yurtlarnı uluqlaxturidu həm andin ularni gumran kılıdu;
Əl-yurtlarnı kengəytidu, ularni tarkitidu.■

²⁴ U zemindiki əl-jamətnıng kattıwaxlırınıng əklini elip ketidu;
Ularnı yolsız dəxt-bayawanda sərsan kılıp azduridu.■

²⁵ Ular nursızlandurulup qarəngəulukta yolni silaxturidu,
U ularni məst bolup qaloʻan kixidək galdı-guldung mangduridu.

■ **12:11** Ayup 6:30; 34:3 □ **12:13** «**Uningdila**» — Hudadila, deməqki. ■ **12:14** Ayup 9:12;

11:10; Wəh. 3:7 ■ **12:17** 2Sam. 15:31; 17:14,23; Yəx. 19:12; 29:14; 1Kor. 1:19 □ **12:18**

«**U padixahlar əl-əhligə saloʻan kixənlərnı yexidu, andin xu padixahlərnı yalingaqlap,**

... xərməndə kılıdu» — muxu padixahlar mustəbit boluxi natayin; ular puqrilaroʻa saloʻan

kixənlərnı bəlkim adillik bilən saloʻan boluxi mumkin. Baxqa birnəqqə hil tərjimilirimu uqrixi

mumkin. □ **12:19** «**kahinlar**» — həlkqə wakaliten qurbanlik qiləuqilar, ular uqün dua

kiloʻuqilar. ■ **12:20** Ayup 32:9; Yəx. 3:2, 3 □ **12:21** «**U aksəngəklərnıng üstigə**

haqarət təkıdu, U palwanlarning bəlweoʻını yexip ularni küqsız kılıdu» — muxu aksəngək,

palwanlar əslidə məlum bir gunah yaki zalimlikni kiloʻanlikı natayin. Ayup bu yərdə: Huda

taxki kərunüxtə səwəbsiz həlda bu esilzadə kixilərgə hərhil külpət qəxürıdu həm xuning

bilən bir waqıtta, baxqa nuroʻqan kixilərnı kiyinqilikka duqar kılıdu, deməqki boləun boluxi

mumkin. Qünki «aksakallarning əkli elip ketilgən» deyix arkilik ularning məslihet beridoʻan

adəmlirınıngmu əhwalınıng hətərlık ikənlikidin bəxarət berıdu. Bu paləkətlər məlum bir

gناهdin qıqkan boluximu yaki undək bolmaslıqımu mumkin. Ayupning yukırıkı səzlırigə

karioʻanda 23-25-ayətlərdə deyilgən awatqılık həm külpətlər ohxaxla yüz bərgəndək kərinıdu.

■ **12:21** Zəb. 107:40 ■ **12:22** Mat. 10:26; 1Kor. 4:5 ■ **12:23** Zəb. 107:38 ■ **12:24** Zəb.

107:4-5, 40

13

Ayupning dostlirioqa sozlxetin tohtap, yəna Hudaəja qarap sozlixixi

1 Mana, mening kəzüm bularning həmmisini kərüp qıkkən;
Mening kulikim bularni anglap qüxəngən.

2 Silərninq bilgənlirinqlarni mənmu bilimən;
Mening silərdin kəlixküqilikim yök.

3 Birək mening arzuyum Həmmigə qadir bilən sozlixixtur,
Mening Huda bilən munazirə kıləqum kelidu.□

4 Silər bolsanglar təhmət qarlıoquqılar,
Həmminqlar yaramsiz tewipsilər. ■

5 Silər pəkətla süküttə turoqan bolsanglar'idi!
Bu silər üqün danalığ bolatti!■

6 Mening munazirəmgə kulak selinglar,
Ləwlirimdiki muhakimilərnini anglap bekinglar.

7 Silər Hudaning wakalətqisi süpitidə boluwelip biadil söz kılamsilər?
Uning üqün hiylə-mikirlik gəp kılmaqçimusilər?■

8 Uningəja yüz-hatirə kılıp *huxamət* kılmaqçimusilər?!
Uningəja wakalitən dəwa sorimaqçimusilər?

9 U iq-baərlinglarni ahturup qıksa, silər üqün yahxi bolattimu?
Insan balisini aldiəqandək uni aldimaqçimusilər?

10 Silər yüz-hatirə kılıp yoxurunqə huxamət kılsanglar,
U qokum silərnini əyibləydu.□

11 Buningdin kərə Uning həywisining silərnini kərəkətqini,
Uning wəhimisining silərgə qüxkini tüzük əməsmu?

12 Pənd-nəsihətinglar pəkət külgə ohxax sozlər, halas;
Silər *ixəng baəliəqan* istihkaminglar pəkət lay istihkamlar, halas.□

13 Meni ihtiyarimoqə koyuwetip zuwan sürmənglar, meni gəp kıləqili
koyunglar.

Beximoqə hərnemə kəlsə kəlsun!

14 Qandakla bolmisun, jenim bilən təwəkkul kılimən,
Mən jenimni alqinimoqə elip koyimən!□

□ 13:3 «...mening Huda bilən munazirə kıləqum kelidu» — yaki «...mening Huda bilən dəwalaxqum kelidu». ■ 13:4 Ayup 16:2 ■ 13:5 Pənd. 17:28 ■ 13:7 Ayup 17:5; 32:21; 36:4 □ 13:10 «... Silər yüz-hatirə kılıp yoxurunqə huxamət kılsanglar, u qokum silərnini əyibləydu» — Ayupning sozliiri iqidə adəmnini həyran kəlduridiəqan nuroqun mənilar ipadiliniidu.

Ayupning bu bayani ulardin intayin gəwdilik boləqan bir misal həsəbliniidu. U üq dostioqə nəhayiti kəskin halda Hudaəja huxamətqilik kılaxkə bolmaydiəqanlikini bildüridu. 12-babta u Hudaning adalitiidin gumanlinip turup sozligən bolsimu, birək u muxu yardə Huda həkikətəni intayin ətiwarlaydu. Huda durus, lilla gəpni bək soyiidu, kixilərninq Hudaəja wakalətqi boluwelip, əzining yaki baxkılərninq qıraylık pikrini ipadilixigə kət'iy bolmaydu, degən kəzkaraxni ipadiləydu. Hudaning hərmigitə layıq sozlərnini kılax üqün, Uning insanəqə bərgən wəhiysini əsas kılax həm xuning bilən bir wakıtta realliktin kət'iy ayrilmay turup, bu dunyadiki kərünərlik pakitlarəqə yüzlinix zərürdür. Məyli Hudaəja, məyli baxkılərləqə huxamətlik yaki yaləqan gəp kılaxkə kət'iy bolmaydu. U üq dostioqə agahlandıriduki, Hudaəja huxamətqilik kılisa, Huda ularni jazalaydu. Bu gəp Ayupning Hudaning adalitiğə kət'iy ixəngənlikini kərsitidu həm uning həzirki etiğadi həm gumani arisidiki iqidə boləqan kürəxni bizgə ayan kılıdu. □ 13:12 «Silər ixəng baəliəqan istihkaminglar pəkət lay istihkamlar...» — yaki «Silər ixəng baəliəqan jawablar pəkət lay istihkamlar...». □ 13:14 «Qandakla bolmisun, jenim bilən təwəkkul kılimən» — sozmuzə bolsə: «Qandakla bolmisun (yani «nemixkə») ətlirimni qiximda elip kürəx kılimən?» — u ezini kəskin kürəx kılmaqçi boləqan bir həywanəqə ohxitidu. «Mən jenimni alqinimoqə elip koyimən!» — yaki: «Nemixkə jenimni alqinimoqə elip koyidum?».

15 U jenimni alsimu mæn yønila Uni kütimæn, Uningoşa tayinimæn; Birak qandaqla bolmisun mæn tutqan yollirimni Uning aldida aqlimaqçimæn; □ ■

16 Bundaq kılıxim manga nijatlık bolidu; Qünki iplas bir adəm uning aldiöşa baralmaydu.

17 Sözlirimni dikqæt bilæn anglanglar; Bayanlirimöşa obdan kulak selinglar.

18 Mana, mæn öz dəwayimni tərtilplik kılıp təyyar kıldim; Mæn özümning həkikətən aqlinidiöşanlıkimni bilimæn.

19 Mæn bilæn bəs-munazirə kılıdiöşan keni kim barkin? Həzir süküt kılıöşan bolsam, tiniktin tohtioşan bolattim! □

20 *Ah Huda!* Manga pəkət ikki ixnila kılıp bərgin; Xundaq bolöşandila, mæn özümni Səndin qaçurmaymæn. ■

21 — Kølungni məndin yirak kılıöşin; — Wəhiməng meni kərkatmisun. □

22 Andin meni sot kılıxka qaçır, mæn sanga jawab berimæn; Yaki mæn Sanga *dəwayimdin* söz kılısam, Sənmü manga jawab berisən.

Ayunp dəwasini dawamlaxturidu

23 Mening kəbihlikirim həm gunahlırim zadi kaçıqılık? Itaatsizlikim həm gunahımni manga kərsitip bər!

24 Nemixka didaringni məndin yoxurisən? Nemixka meni Öz düxmining dəp bilding? ■

25 Uyak-buyaqqa uquruwetilidiöşan anqiki bir yopurmaqni wəhimigə salmaqçimusən?

Kurup kətkən pahalni kooqlimaqçimusən?

26 Qünki Sən mening üstümdin zəhərdək əzrləni yazisən, Sən yaxlıqımdiki kəbihlikirimni manga kaçıturuwatisən. ■

27-28 Mæn qırıp kətkən bir nərsə, Mæn pəkət küyə yegən bir kiyimla bolöşinim bilæn,

Ləkin Sən mening putlirimni kixənləysən, Həmmə yollirimni kəzitip yürisən;

Tapanlirimöşa mangmaslık üqün qək sizip kaçıöşansən. ■

□ **13:15** «U jenimni alsimu mæn yønila Uni kütimæn, Uningoşa tayinimæn...» — bu ayət Ayupning etikadka əng toloşan bayanlıridin biri. İbraniy tilida «kütüx» wə «tayinix» bir peil bilənla ipadiliniidu. ■ **13:15** Zəb. 23:4; Pənd. 14:32 □ **13:19** «Mæn bilæn bəs-munazirə kılıdiöşan keni kim barkin? Həzir süküt kılıöşan bolsam, tiniktin tohtioşan bolattim!» — bu tekstning tət hil tərjimisi yaki qüxanqisi bar: — (1) Ayup birərsining əzi bilæn bəs-munazirə kılalayıdiöşanlıkioşa ixənəməydu; hətta birsi bəs-munazirigə qıqsıla: «Mæn Uning soalıöşa pisənt kılmay, bu dünyadin ketimən» degəndək; (2) ...undaq adəm qıqsə, mæn gəp kılmay sükütə elüp ketixkə razimən!; (3) U kimning əzini əyiblixidin kət'iyənəzər, süküt kılıxka kət'iy unımaydu; (4) Birsining əzi bilæn yənə bəs-munazirə kılıöşusi bolsa, tez boluxi kerək, qünki u pat arida dünyadin ketidu. Biz üqınqisini ixləttük. ■ **13:20** Ayup 9:34; 33:7 □ **13:21** «Manga pəkət ikki ixnila kılıp bərgin... kølungni məndin yirak kılıöşin; — wəhiməng meni kərkatmisun» — birinçi ix bolsa, Hudaning Öz qolını uningdin yirak kılıxi bilən u azrak dəm alalaydu; ikkinçi ix, Hudaning wəhimisi bolmisa u jür'ətlik bolup söz kılıdu, degənlik. ■ **13:24** Ayup 16:9; 19:11; 33:10; Yiq. 2:5 ■ **13:26** Zəb. 25:7 ■ **13:27-28** Ayup 33:11

14

Ölümdin keyin qandak bolidu?

1 Anidin tuşulolqanlarning künliri azdur,
Palakət uningoa yardur.■

2 U güldək dunyaoğa kelip andin tozuymdu,
U *quyax aldidin* sayigə ohxax keçip ketidu.■

3 Biraq Sən tehi xundak bir ajiz boluquçioğa kezüngni tikip,
Meni Öz aldingoa sorakğa tartiwatamsən?□ ■

4 Kim napak nərslərdin pak nərşini qıkiralaydu? — heqkim!□ ■

5 *Insanning künliri bekitilgəndikin*,
Uning aylirining sani Sening ilkingdə boləandikin,
Sən uning ətə bolmaydıoğan qəklirini bekitkəndikin.■

6 Uning bir'az dəm elixi üqün uningdin kezüngni elip kaçqın,
Xuning bilən mədikardək uningoa öz künliridin söyünüş nesip bol-
sun!□ ■

7 Qünki dərəh kesiwetilgəndin keyin, qayta ətüxtin ümid bar;
Buninglik bilən uning yumran bihliri tügəp kətməydu;

8 Uning yiltizi yərdə qurup kətkən bolsimu,
Uning kətiki topida өлüp kətkən bolsimu,

9 Biraq suning puriki bilənla u yənə kəkiridu,
Yumran ot-qəptək yengi bihlarni qıkiridu.

10 Biraq adəm bolsa əlidu, ilajsiz ongda yatidu, bərhək,
İnsan nəpəştin qalidu, andin nədə bolidu?

11 Dengizdiki sular pəroğa aylinip tügəp kətkəndək,
Dəryalar qaşqırap qurup kətkəndək,

12 Ohxaxla adəm yetip qalsila qaytidin turmaydu;
Asmanlar yokimioquqə, ular oyolqanmaydu, uyqudin turmaydu.

13 Ah, təhtisaraoğa meni yoxurup qoysang idi,
Oşəziping ətüp kətküqə meni məhpiy saklap qoysang idi,
Meni esinggə alidioğan bir waqit-saətni manga bekitip bərsəng idi!□

14 Adəm өлşə, qayta yaxamdu?

Xundak bolsa manga xundak özgirik waqti kəlgüqə,
Muxu japaoga toloğan künlirim ətüküqə, səwr-taqət bilən kütəttim!□

15 Xundak bolsa Sən meni qaқirsang, jawab berəttim;

■ 14:1 Zəb. 90:5-6, 9-10; 102:11; 103:15; 144:4; Yaқ. 4:14 ■ 14:2 Ayup 8:9; Zəb. 90:5-6, 9-10; 102:11; 103:15; 144:4; Yəx. 40:6; 1Pet. 1:24 □ 14:3 «Meni Öz aldingoa sorakğa tartiwatamsən?» — yaki «Uni Öz aldingoa sorakğa tartiwatamsən?».

■ 14:3 Ayup 7:17,18; 10:20 □ 14:4 «Kim napak nərslərdin pak nərşini qıkiralaydu? — heqkim!» — demək, insan balisi Hudaning aldidə qandak kılip pak bolalaydu həm qəbul kılinalaydu? Ayupning ęzi 19-babta bexarət kılip bu soaləga jawab beridu. ■ 14:4 Yar. 5:3; Zəb. 51:5-7; Yh. 3:6; Rim. 5:12; Əf. 2:3 ■ 14:5 Ayup 7:1 □ 14:6 «Uning bir'az dəm elixi üqün ... mədikardək uningoa öz künliridin söyünüş nesip bolsun!» — Ayupning degini boyiqə insanlarəga adəttiki turmuxning (mədikarningkidək) japası kupayə, xunga u bu jəpalıq həyat künliridin əzrakqinə huzur alsun, «bu adəttiki japaoga təhimu kəp jəpa artmioşaysən» degən mənədə. ■ 14:6 Ayup 7:1, 2, 16, 19; 10:20 □ 14:13 «təhtisara» — ęlgənlərnin roşliri bəridioğan jayni kərsitidu. Yənila 7-bab, 9-ayəttiki izahətni kərüng. □ 14:14 «Adəm өлşə, qayta yaxamdu? Xundak bolsa ... səwr-taqət bilən kütəttim!» — Ayupning insanning ülümdin (yəni təhtisaradin) tirilixi toşrisida həwiri yok. Biraq u bundak ix bolsila, nəqədar yaxhi bolatti, undak ümid wa səwr-taqət bilən Hudaning orunlaxturuxini («xundak özgirik»ni) kütəttim, dəydu. Keyin u özning tirilixi toşruluk bexarət beridu (19-babta).

Sən Əz qolung bilən yaratqiningoşa ümid-arzuyung bolatti.□

¹⁶ Birak Sən hazır hər bir dässigən qədəmlirimni sanap, Gunahimni kezitwatisənou!□ ■

¹⁷ Itaetsizlikim haltioşa selinip peqətləndi, Gunahirimni dəwə-dəwə kılıp saklap koydung.□

¹⁸ Dərwəqə taoşmu yimirilip yokaləandək, Tax əz ornidin təwrinip kətkəndək,

¹⁹ Sular tax-xeşillarni upritip yokatqandək, Topanlar zemindiki topini süpürüp kətkəndək, Sən adəmning ümidini yök kılısən.

²⁰ Sən mənggügə uning üstidin oşalib kelisən, Xunga u dünyadin ketidu; uning qırayini tutuldurisən, Uni Əz yeningdin yırak kılısən.

²¹ Uning oşulliri hərmətkə erixidu, birak u buni bilməydu; Ular pəs kılınsimu,

Birak uning bulardinmu həwiri bolmaydu.

²² U *pəkət* əz tenidiki aşriqidinla azablinidu, U kənglidə əzi üqünla həsrət-nadamət qekidu. □

15

Elifaz yənə sözləydu — Yamanlarning aqiwiti

¹ Temanlık Elifaz buningoşa jawabən mundaq dedi: —

² Danixmən kixining kuruş xamaldək səpsətə bilən jawab berixi toşqırmu? *Danixmən* korsikini issik məxriş xamili bilən toyquzsa bolamdu?

³ Paydisiz sözlər bilən,

Tayini yök gəplər bilən munazirilixixi muwapıqmu?

⁴ Bərək, sən iman-ihlasni yök kiliwətməqisən, Hudaning aldida dua-istikamətkə tosaləu bolisən.

⁵ Qünki kəbihliking aşzingoşa söz salidu, Sən məkkarlarıning tilini tallap köllinisən.

⁶ Mən əməs, bəki əz aşzing əzüngning gunahingni bekitidu, Əz ləwliring sanga qarxi guwahlik beridu.□

⁷ Sən insanlar iqidə tunji bolup tuşuləqanmu?

Sən taş-dawanlardin awwal apiridə boləqanmu?

⁸ Təngrining məhpiy kengixini anglap kəlgən musən?

□ **14:15 «Xundak bolsa ... Sən Əz qolung bilən yaratqiningoşa ümid-arzuyung bolatti»**

— Ayup yənə Hudaning Əzi tüşüpiləp yaratqan həmmə insanoşa boləqan əjayib ümid-arzusiə etikaş kıləanlikini bildüridu. □ **14:16 «Birak Sən hazır hər bir dässigən qədəmlirimni sanap...»** — yaki «Qünki Sən hazır hər bir dässigən qədəmlirimni sanap...». ■ **14:16** Ayup 31:4; 34:21; Zəb. 56:8; 139:1-5; Pənd. 5:21; Yər. 32:19 □ **14:17 «Itaetsizlikim haltioşa selinip peqətləndi...»** — bəzi təşimanlar Ayupning muxu sözlirining mənisini, Huda Ayupning gunahirini yapkanikən, dəp qaraydu. Biz əksişə, Ayupning muxu səzing mənisini Huda uni təhimə əyibləş üqün gunahirini dəwə-dəwə kılıp peqətləp saklap koyəqan, dəp qüxinimiz.

□ **14:22 «U pəkət əz tenidiki aşriqidinla azablinidu, ... həsrət-nadamət qekidu»** — Ayup muxu yərdə insan gərgə qüxkəndin keyin əz tenining qırıp kətkənlikini həş kılıp kıynilidu, dəp oyliəqan boluxi mumkin. □ **15:6 «Əz ləwliring sanga qarxi guwahlik beridu»** — Elifaz muxu yərdə Ayupning Huda aldida jazaləqan gunahı həm həkawurluqi uning əz aşzi bilən kıləqan aqqıq həm ötkür sözliridə kərünüdu, deməqki. Birak Elifaz bilən ikki dostining Ayupning aşzidin qıkkən xu aqqıq ötkür sözlərgə məs'uliyiti bar.

Danalik sən bilənla qəclinəmdu?■

9 Sən bilgənlərni bizning bilməydiqlanirimiz barmu?

Sən qūxəngənni bizning qūxənməydiqlanirimiz barmu?

10 Aqsakallar həm qerilar bizning tərīpimizdə turidu,
Ular sening atangdinmu yaxta qongdur.□ ■

11 Təngrining təsəlliliri,

Yəni sanga mulayimlik bilən eytkan muxu sən üçün azlik qilamdu?

12 Nemixka kəngülning kəynigə kirip ketisən?

Közüngni nemigə parkiritisən?

13 Xundak kilip sən rohingni Təngrigə qarxi turəuzdung,
Eoizingdin xundak sozlərnig qikixioqa yol koyuwatisən!

14 İnsan nemə idi? Əz-əzini pakliyaliojudək?

Anidin tuquloqan adəm balisi nemə idi? Həkkəniy bolaliojudək?■

15 Kara, Huda Əz mukəddəslirigimu ixənmigən yərdə,
Asmanlarmu uning nəziridə pak bolmioqan yərdə,□ ■

16 Yirginqlik bolqan, sesip kətkən,

Kəbihlikni su iqkəndək iqdiqlan insan balisi zadi qandak bolar?□

17 Mən sanga kərsitəy, manga kulak sal;

Közüm kərgənni bayan qilmaqçimən.

18 Danixmənlər ata-bowiliridin bularni angliqan,

Yoxurmay bularni bayan qilqan: —

19 (Pəqət xularoqila, yəni ata-bowiliriqla yər-zemin tapxuruloqanidi,
Ularning arisidin yat adəm ötūxkə petinalmaytti)□

20 — Rəzil adəm barlik künliridə azablinidu,
Zalim kixigə yillar sanaklikla bekitilgəndur.□

21 Uning kulikiqla wəhimilərnig awazi kiridu,
Bayaxatlikida bulangqi uning ustigə besip qūxidu.■

22 Qarangoçuluktin kutuluxka uning kəzi yətməydu,
U kiliq bilən qepilixka saklanqandur.

23 U ax izdəp: «Zadi nədin tepilar?» dəp yolda tenəp yürüdu,

U zultmət künining uningqla yekınlaxkanlikini bilidu.□ ■

24 Dərd-ələm həm azab uningqla wəhimə kilidu,

Hujumqla təyyar bolqan padixahtək uning üstidin oqləibə kilidu.

25 Qünki u Təngrigə qarxi qolini kətürgən,

■ 15:8 Rim. 11:34 □ 15:10 «Aqsakallar həm qerilar bizning tərīpimizdə turidu...»

» — Elifaz ilgriki dəwrlərdiki ata-bowilirining kəzqarixini əziningkigə ohxax dəp qarawatidu.

■ 15:10 Ayup 32:7 ■ 15:14 1Pad. 8:46; 2Tar. 6:36; Ayup 14:4; Zəb. 14:2-3; 51:5; Pənd. 20:9; Top. 7:20; 1Yuha. 1:8,10 □ 15:15 «Kara, Huda Əz mukəddəslirigimu ixənmigən yərdə...» — muxu yərdiki «mukəddəslər» Hudaning pərixitilərnig kərsətsə kerək. Elifaz həliki yaman rohing əslidə uningqla deqan gəpilirigə (4:15-21) ixinip, qaytilaydu. ■ 15:15 Ayup 4:18; 25:5 □ 15:16

«Kəbihlikni su iqkəndək iqnən bir adəm» — muxu gəp, xūbhəsisziki, Ayupning əzini kərsitidu. □ 15:19 «Pəqət xularoqila, yəni ata-bowiliriqla yər-zemin tapxuruloqanidi, ularning arisidin yat adəm ötūxkə petinalmaytti» — Elifaz bu söz bilən bu ata-bowilərnig Huda aldida həkkəniy bolqanlikini, xunga Huda ularning yər-zeminini yat adəmlərnig basturup kirixidin qoçdiqlanlikini kərsətməqçi; xuning bilən ularning mədinəiyiti urux-jedəlnig dəhligə uqrimay, tədrji tərəkkiy kilip, bilimi pəlligə yətkənədi, deməqçi boluxi mumkin. □ 15:20 «Rəzil adəm barlik künliridə azablinidu, zalim kixigə yillar sanaklikla bekitilgəndur» — bu söz həm təwəndiki 35-ayətikiqə bolqan sozlərnig həmmisi Ayupka biwasitə qaritilip deyilgən boluxi mumkin. ■ 15:21 1Tes. 5:3 □ 15:23 «U ax izdəp: «Zadi nədin tepilar?» dəp yolda tenəp yürüdu» — baxqa birhəl təjmisimi: «U yoldin tenip ketip, qorultazlar üçün yəm bolidu».

■ 15:23 Ayup 18:12; Zəb. 109:10

Həmmigə qadiroğa küç kərsətməkçi boləjan,
²⁶ Xunga u boynini qattıq kılıp,
 Kəp kəwətlik qalqanni kətürüp uningəja qarap etilidu.
²⁷ Yüzini yaş başqan bolsimu,
 Bekinliri səmrəp kətkən bolsimu,
²⁸ U harabə xəhərlərdə,
 Adəm qonqusi kəlməydiqan,
 Kesək düwiliri boluxqa bekitilgən öylərdə yaxaydu;□
²⁹ U heq beyimaydu,
 Uning mal-mülki bolsa üzülüp qalidu,
 Uning təəllukatlıri zemin üstidə kengəyməydu.
³⁰ U karangoşuluktin qeqip qutulalmaydu,
 Yalqun uning xahlirini köydürüp qurutidu,
Hudaning bir nəpisi bilən u *dunyadin* ketidu.□
³¹ U sahtilikqa tayanmisun!
 U aldinip kətkən, xunga sahtilikning əzi uning in'ami bolidu;
³² Uning küni tehi toxmay turupla,
 Uning xehi tehi kəkiriş bolmayla, bu ixlar əməlgə axurulidu.■
³³ Üzüm teli silkinip, tong üzümlər qüxürüwetilgəndək,
 Zəytun dərihining qeqiki eqilip təkülüp kətkəndək bolidu.□
³⁴ Qünki iplaslarning jəməti tuqmas bolidu,
 Ot para yegənlərnin qedirilirini köydürüwetidu.
³⁵ *Birak* ular *hərdaim* yamanlıqni oylap, qəbihlik tuqduridu,
 Kənglidə həman hiylə-mikir təyyarlaydu. ■

16

Ayun yənə jawab beridu — Əxtə turidiqan Guwahqi

¹ Andin Ayup jawabən mundak dedi: —
² Mən muxundak gəplərnı kəp angliqanmən;
 Silər həmminglar azab yətküzidiqan əjayib təsəlli bərgüçi ikənsilər-hə!■
³ Mundak watildap qiləjan gəpliringlarning qeki barmu?
 Silərgə mundak jawab bərixkə zadi nemə qutratkuluk qildi?
⁴ Halisamla özüm silərgə ohxax səz qilalayttim;
 Silər mening ornumda bolidiqan bolsanglar,
 Mənmü səzlərnı başqlaxturup eytip, silərgə zərbə qilalaytim,
 Bəximnimü silərgə qaritip qayqiyalayttim!
⁵ Həlbuki, mən əksiqə aqzım bilən silərnı rişbətəndürəttim,
 Ləwlimning təsəllisi silərgə dərə-dərman bolatti.
⁶ Ləkin mening səzlixim bilən azabım azaymaydu;

□ **15:28** «U harabə xəhərlərdə..., kesək düwiliri boluxqa bekitilgən öylərdə yaxaydu» — qədimdə bəzi xəhərlər Hudaning ləniti bilən wəyran boləjan bolup, Hudaning lənitiqə uqriqan bu jaylarda adətiki kixilər ularni qaytidin qurup u yərdə olturaklixixqa pətinalmaytti. Birak (Elifazning deyixiqə) bu rəzil kixilər (jümlidin Ayupning əzi?) Hudadin qorqmay undak yərlərdə turuxtin bax tartmaytti. □ **15:30** «Hudaning bir nəpisi bilən u dunyadin ketidu» — ibranıy tilida «Uning bir nəpisi bilən u dunyadin ketidu». ■ **15:32** Ayup 22:16; Zəb. 55:23

□ **15:33** «Üzüm teli silkinip, tong üzümlər qüxürüwetilgəndək...» — adətə üzüm teli pixmiqan üzümilirini taxlimaydu. Birak Elifaz xu ohxitixi bilən, mundak adəmlərnin ixliri tehi heq pixmiqan bolup bikarəja ketidu, deməkçi. ■ **15:35** Zəb. 7:14; Yəx. 59:4; Həx. 10:13

■ **16:2** Ayup 13:4

Yaki gepimni iqimgə yutuwalisammu, manga nemə aramqılık bolsun?

⁷ Birək U meni həlsizlandürüwətti;
Xundak, Sən pütkül ailəmni wəyran kiliwəttinq! □

⁸ Sən meni kamalliding!
Xuning bilən əhwalim manga guwahlık kılmakta;
Mening oruq-kaxçal bədinim ornidin turup özümni əyibləp guwahlık kılıdu! □

⁹ Uning oşəzipi meni titma kılıp,
Meni ow oljisi kılıdu;
U manga qarap qixini oşuqurlitidu;
Mening düxminimdək kəzini alayitip manga tikidu. □ ■

¹⁰ Adəmlər manga qarap mazaq kılıxip aşzini aqıdu;
Ular nəprət bilən mənəzimgə qağatlaydu;
Manga hujum kıləy dəp səp tüzidu.

¹¹ Huda meni əskilərgə tapxuroşan;
Meni rəzillərninq kəlişə taxliwətkənəkən.

¹² Əslidə mən tinq-amanlıqta turattım, birək u meni paqaklıdi;
U böynumdin silkip bitqit kiliwətti,
Meni Əz nixani kılışanəkən. ■

¹³ Uning okyaqiliri meni qəpsiwaldi;
Həq ayımay U üqəy-başrimni yirtip,
Ətümni yərgə təküwətti.

¹⁴ U u yər-bu yeringə üsti-üstiləp zəhim kılıp bəşüp kiridu;
U palwandək manga qarap etilidu.

¹⁵ Tərəmninq üstigə bəz rəht tikip qoydum;
Əz izzət-hərmitimni topa-qanşəla selip qoydum. □ ■

¹⁶⁻¹⁷ Gərgə qolumda həqkəndək zorawanlık bolmisimu,
Duayım qin dilimdin bolşan bolsimu,
Yüzüm yışə-zaridin kizirip kətti;
Qapaklırimni əlüm sayisi basti. □

¹⁸ Ah, yər-zemin, qenimni yapmişin!
Nalə-pəryadım tohtaydişəlanşə jay bolmişəy! □

¹⁹ Birək mana, asmanlarda həzirmu manga xahit Bolşuqi bar!
Ərxlərdə manga kapalət Bolşuqi bar!

²⁰ Əz dostlırim meni mazaq kılışini bilən,

□ **16:7** «Birək U meni həlsizlandürüwətti; xundak, Sən pütkül ailəmni wəyran kiliwəttinq!» — 8 wə 9-ayəttiki «U» wə «Sən» Hudani kərsitidu. □ **16:8** «Sən meni kamalliding!» — yaki: «Sən meni kurutuwəttinq!». «Xuning bilən əhwalim manga guwahlık kılmakta!» — Ayupning xu biqarə əhwalı: «Sən qoşum eşir bir gunah kılışansən, bolmişə bu külpət bəxişə qüxmigən bolatti» dəp əzizə guwahlık kılışandək kılıdu. □ **16:9** «Uning oşəzipi meni titma kılıp, ...» — yaki «U tumxuqi bilən meni titma kılıp, ...». Muxu yərdə Ayup Hudani əzizə yirtkuş həywandək zərbə kiliwatidu, dəp eytməkqi. ■ **16:9** Ayup 10:16,17; 13:24 □ **16:12** Ayup 7:20; Yiq. 3:12 □ **16:15** «Tərəmninq üstigə bəz rəht tikip qoydum; əz izzət-hərmitimni topa-qanşəla selip qoydum» — bu ayəttiki «bəz rəht» qədımki zamanlarda adəmninq kəttik matəm tutux, puxayman kılıx yaki towa kılıxinimu ipadiləytti. Muxu yərdə, xübhışizki, «matəm tutux»ni bildürməkqi. «Əz izzət-hərmitimni topa-qanşəla selip qoydum» degini ibraniy tilida «Münggüzümni topa-qanşəla selip qoydum» degənliktur. Kalining yaki bukişin münggüzi adəmninq kük-qudriti həm abruyining simwoli bolidu. ■ **16:15** Ayup 30:19 □ **16:16-17** «Kapaklırimni əlüm sayisi basti» — yaki «Zulmətlik karəngəşuq sayisi basti». □ **16:18** «Nalə-pəryadım tohtaydişəlanşə jay bolmişəy!» — demək, «İjabət bolmişəşə pəryadım hərdəim həm Hudaşəla həm adəmlərgə awarişilik bolsun».

Birak közüm tehiqə Təngriyə yax tökməktə.□

²¹ Ah, insan balisi dosti üçün kelixtürgüci bolóqandək, Təngri bilən adəm otturisidimu kelixtürgüci bolsidi!■

²² Qünki yənə birnəqqə yil etüxi bilənla, Mən barsa qaytmas yolda mengip qalimən.□

17

¹ Mening rohim sunuq,
Künlirim tügəy dəydu,
Görlər meni kütməktə.□

² Ətrapimda aldaming mazak qilóuqilar bar əməsmu?
Közümning ularning eqitkülükioğa tikilip turuxtin baxqa amali yoktur.

³ Ah, jenim üçün Özüng halioqan kapalətni elip Özüngning aldida mangu borun bolóqaysən;

Səndin baxqa kim meni kollap borun bolsun?□ ■

⁴ Qünki Sən *dostlirimning* könglini yorukluqtin qalduróqansən;
Xunga Sən ularni óəlibidimnu məhrum qilisən!

⁵ Óəniymət alay dəp dostlirioğa pəxwa atқан kixining bolsa,
Həttə balilirining közlirimu kor bolidu.

⁶ U meni əl-yurtlarning aldida səz-qəqəkkə koydi;
Mən kixilər yüzümgə tüküridioqan adəm bolup qaldim.■

⁷ Dərd-ələmdin közüm torlixip kətti,
Barlıq əzalirim kələnggidək bolup qaldı.

⁸ Bu ixlarni kərüp duruslar həyranuhəs bolidu;
Bigunahlar iplasləröğa qarxi turuxqa kəzojilidu.

⁹ Birak həkkəniy adəm öz yolida qing turidu,

□ **16:20 «Öz dostlirim meni mazak qilóqini bilən...»** — ayətning birinçi qismining yənə birhil tərjimisi, «Manga wakalet bolóuqi mening dostum ikən». ■ **16:21** Ayup 31:35; Top. 6:10; Yəx.

45:9; Rim. 9:20 □ **16:22 «Yənə birnəqqə yil etüxi bilənla, mən barsa qaytmas yolda mengip qalimən»** — Ayup bəzidə «bu dunyadin pr arida ketimən» dəp, bəzidə «birnəqqə yil azablar meni kütidu» dəp oylaydu. U birinçi imkanıyətəni nisbətən yahxi dəp qaraydu, əlwəttə.

□ **17:1 «mening rohim sunuq»** — yaki «Nəpəsim siqilip kətti». □ **17:3 «Ah, jenim üçün Özüng halioqan kapalətni elip Özüngning aldida mangu borun bolóqaysən»** — bu sözlər Hudağa eytiloqan, əlwəttə. «Borun» (kepil bolóuqi) — qədimki zamanlarda, birsi məlum bir ixta əyibləngüci bolsa, sotqi həküm qilóuqə əyibləngüci wəqitlik ərkin bolalmaydu, bəlki qəmap koyulidu. Birak uning məlum bir dosti uningöğa kapalət berixkə razi bolsa, əyibləngüci ərkin yürüwərsə bolidu. Kapalət bərgüci uning qeqip kətməslilikigə toluk kapalət bərgən boluxi kərək idi. Əgər qeqip kətsə uning ornida ərkinliktin məhrum bolidu; andin həküm qilinóqandin keyin (öz dosti gunahkar dəp hesablanóqan bolsa) dostining ornida tegixlik jazani öz üstigə alóqan bolidu. Kapalət bərgüci bolsa hərmətkə sazawər, jamaətning ixəncisigə igə bolóqan boluxi kərək, əlwəttə. Xunga Ayup muxu yərdə özining həm dostliri tərripidin həm Huda tərripidin əyibləngüci ikənlikini hēs qilip: «Huda, Sən meni bu ixlarda əyibligüdək yeri yok dəp bilisən, xunga mən üçün kapaləp bolalmamsən?» — degəndək jasaratlik dua qilidu. (Bəzi alimlar bu sözning baxqa bir qüxəncisi bar dəp qaraydu. Ularning pikriqə, Ayup 2-ayəttə: — «Ətrapimdikilər aldaming, mazak qilóuqilar bolmisa Ayup bolmay ketəy! Kəzümning... amali yoktur» degən kəsəsmni iqidu; 3-ayəttə u Hudadin bu kəsəsmni ada qilixkə (kimning toqra bolsa uni aqlax, kimning hata bolsa uni jazalaxkə) kapalətqi həm guwahqi boluxni etünidu, andin 4-ayəttə (xu alimlarning pikriqə) uİltjasining Huda tərripidin bejirlixini etünidu: «Qünki Sən dostlirimning könglini yorukluqtin qalduróqansən; xunga Sən ularni óəlibidimnu məhrum qilmisang bolmaydu!» — degəndək).

■ **17:3** 2Kor. 5:19 ■ **17:6** Ayup 30:9

Koli pak yüridiqan adəmning küqi tohtawsiz uloqiyidu.□

¹⁰ Əmdi keni, həmminglar, yənə kelinglar;
Aranglardin birnu dana adəm tapalmaymən.■

¹¹ Künlirim ahirlixay dəp qaptu,
Muddialirim, kənglumdiki intizarlar üzüldi.■

¹² Bu adəmlər keqini kündüzgə aylandurmaqçı;
Ular qarangoqulukqa qarap: «Nur yekinxiwatidu» deyixiwatidu.□

¹³ Əgər kütsəm, öyüm təhtisara bolidu;
Mən qarangoqulukqa ornumni raslaymən.□

¹⁴ «Qirip ketixni: «Sən mening atam!»,
Kurtlarni: «Apa! Aqa!» dəp qakirimən!□

¹⁵ Undaqta ümidim nədə?
Xundak, ümidimni kim kərəlisun?

¹⁶ Ümidim təhtisaraning tēmür pənjiriliri iqiğə qüxüp ketidu!
Biz birliktə topioqa kirip ketimiz! □ ■

18

Bildadmu «Yamanlarning yaman aqiwiti» toqruluk söz kilidu

¹ Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —

² Səndək adəmlər kaqanoqiqə mundak sözləni tohtatmaysilər?
Silər obdan oylap bekinglar, andin biz söz kilimiz.

³ Biz nemixka silərnin aldinglarda haywanlar hesablinimiz?
Nemixka aldinglarda əhmək tonulimiz?□

⁴ Həy özünqning oəzipidə özünqni yirtkuqi, seni dəpla yər-zemin taxliwetiləmdu?!

□ **17:9** «... Koli pak yüridiqan adəmning küqi tohtawsiz uloqiyidu» — Ayupning etiqadi yənla uroqub texip turidu. Muxu yərdə u Hudaning öz düxmını bolup qıkkanlıqını hes kiləni bilən, kandaqla bolmisun özining həkkanıy yolda qıng turidiqlanlıqını eytip, Huda ahirda həmma ixlirimni onqxaydu, dəp bezarət beridu. ■ **17:10** Ayup 6:29 ■ **17:11** Ayup 7:6; 9:25

□ **17:12** «Bu adəmlər keqini kündüzgə aylandurmaqçı; ular qarangoqulukqa qarap: «Nur yekinxiwatidu» deyixiwatidu» — Ayup dostlirimni həkikətəni yormilap, aqni qara, qarini aq dawatidu, xundakla manga quruq ümidləni («Nur yekinxixidu!» dəp) yətküzməkçi, dəydu.

□ **17:13** «Təhtisara» — 7-bab, -9-ayət wə xu ayətiki izahatni körüng. □ **17:14** «Mening atam!» — bu ibarining qədimdə «Bəgim!» «Təksir!» deqan mənisimu bar idi. □ **17:16**

«Təhtisara» — 7-bab, -9-ayət wə xu ayətnin izahatini körüng. «Ümidim təhtisaraning tēmür pənjiriliri iqiğə qüxüp ketidu! Biz birliktə topioqa kirip ketimiz!» — bu jümlining soal jümlə xəklidə qilinoqan tərjimisimu uqraydu: «Ümidim təhtisaraning tēmür pənjiriliri iqiğə qüxüp qalarmu? Biz birliktə topioqa kirip ketərmizmu?». ■ **17:16** Ayup 3:17,18,19; 30:23,24 □ **18:3**

«Biz nemixka silərnin aldinglarda haywanlar hesablinimiz?» — «silər» deqan sözğə qarışanda, Bildadning bu sözining pəqət Ayupkila qilinoqan əməslikini bildüridu. Ularning yenida gəp angliouqılardin bəzilər Ayupning jasarətlik sözlirini anglap uningə qə kol qoydimu-ya?

Taq-taxlar öz ornidin k t r l p ket mdu?! □ ■

⁵ Kəndakla bolmisun, yaman ad mning qirioji  q r lidu,
Uning ot-uqkunliri yalkunlimaydu.

⁶ Qediridiki nur karangojulukka aylinidu,
Uning  stige askan qirioji  q r lidu.

⁷ Uning məzmut kədəmliri kisilidu,
 zining nəsihətliri  zini mollak atkuzidu.

⁸ Q nki  z putliri  zini torqa  w tidu,
U d l torning üstige d ss ydioqan bolidu.

⁹ Kiltak uni tapinidin iliwalidu,
Tuzak uni tutuwalidu. ■

¹⁰ Y rd  uni k tidioqan yoxurun arqamqa bar,
Yolida uni tutmaqci bolqan bir qarqan bar.

¹¹ Uni h r t r ptin w himil r besip korqitiwatidu,
H m ular uni iz koqlap koqlawatidu. ■

¹² Maoqdurini aqarqilik y p t g tti;
Palak t uning yenida paylap y ridu. □ ■

¹³  l mning qong balisi uning terisini y watidu;
Uning  zalirini xoraydu. □

¹⁴ U  z qediridiki amanliktin yulup taxlinidu,
 l mning tunjisi uni «w himil rning padixahı»ning aldioqa yalap apiridu. ■

¹⁵  yidikil r  m s, b lki baxkilar uning qedirida turidu;
Turaloqusining  stige g ngg rt yaqdurulidu. □

¹⁶ Uning yiltizi tegidin qurutulidu;

 stidiki xahliri kesilidu.

¹⁷ Uning  slimisimu y r y zidikil rning esidin k t r l p ketidu,
Sirtlarda uning nam-abruyi qalmaydu. □ ■

¹⁸ U yorukluktin karangojulukka koqliwetilg n bolup,
Bu dunyadin həydiwetilidu.

¹⁹  l-yurtta h qkandak pərzəntliri yaki əwladliri qalmaydu,
U musapir bolup turoqan y rl rdimu nəsli qalmaydu. ■

²⁰ Uningdin keyinkilər uning k nig  qarap alakzadə bolidu,

□ **18:4** «H y  z ngning  z zipid   z ngni yirtkuqi, seni d pla ... taq-taxlar  z ornidin k t r l p ket mdu?!» — Ayup 16-bab, 9-ayatt , «U (Huda)ning özəzipi meni titma kildi» deg n. Bildad, x bh sizki, bu g pni mazaq kilip: «Sening yirtlixing Hudaning  z zipi bilən  m s, b lki  z- z ngning özəzipi biləndur» deməkci. Bildad yənə Huda insandin uluq həm aliy boluqaqqa, Ayup uning bilən didarlixay, h zuriqqa kirip uning bilən s zlixay d p  z  klidin adaxqan, d p mazaq kilidu — deməkci. Bildad «Insanning Huda bilən biwasitə s zlixixi, k r x xi zadi mumkin  m s» deg n k zkaraxta bolidu. Biraq Ayup ahirida h k k t n Huda bilən k r xidu; uning üstige biz Ayupni Hudani  zining  ng yekin h mrahi d p bilgən kixi, d p k r l ymiz (29:4). ■ **18:4** Ayup 13:14; Z b. 113:6; Y x. 54:10; Mat. 10:29-31; Rim. 8:32 ■ **18:9** Ayup 5:5 ■ **18:11** Ayup 15:21; Y r. 6:25; 46:5; 49:29 □ **18:12** «Maoqdurini aqarqilik y p tügətti» — baxka bir hil t rjimisi «Balayi'apat uni yutuwetixkə aqkezl k bilən k tiwatidu...» ■ **18:12** Ayup 15:23 □ **18:13** « l mning qong balisi» — bəlkim birhil kesəlni (Ayupning kesilini?) kərsitidu. ■ **18:14** Ayup 8:13, 14; 11:20; P nd. 10:28 □ **18:15** «...baxkilar uning qedirida turidu» — yaki «...ot uning qedirida turidu». □ **18:17** «Sirtlarda...» — yaki: «Yaylaklarda...» yaki «Dalada...». ■ **18:17** Z b. 109:13; P nd. 10:7 ■ **18:19** Y x. 14:22; Y r. 22:30

Huddi aldinkilarmu qoqüp kətkəndək. □

²¹ Mana, kəbiḥ adəmning makanliri xübhısiz xundak, Təngrini tonumaydıoan kixiningmu orni qoqum xundaktur. □

19

Ayup yənə söz kılıdu: — «Mən Hudani kərimən!»

¹ Ayup jawabən mundak dedi: —

² «Silər qağanıqə jenimni azablimakqısilər, Qağanıqə meni söz bilən əzməkqısilər?»

³ Silər meni on kətim harlidinglar; Manga uwal kılıxka nomus kılmaysilər. □

⁴ Əgər mening səwənlikim bolsa, Mən əmdi uning *dərdini* tartimən.

⁵ Əgər silər meningdin üstünlük talaxmaqı bolsanglar, Yüzüm aldida xərm-hayani kərsitip meni əyibliməkqi bolsanglar,

⁶ Əmdi bilip koyunglarki, manga uwal kıloan Təngri ikən, U tori bilən meni qırmaxturup tarttı;

⁷ Kara, mən nalə-pəryad kətürüp «Zorawanlık!» dəp warqıraymən, Biraq heqkim anglımaydu; Mən warqıraymən, biraq manga adalət kəlməydu.

⁸ U yolumni meni ətüwalmisun dəp qıt bilən tosup koydi, Kədəmlirimgə qarangoşuluk saldı.

⁹ U məndin xan-xəripimni məhrum kıldı, Beximdin tajni tartıwıldı.

¹⁰ U manga hər tərəptin buzoşunqılık kıliwatıdu, mən tügəxtim; Ümidimni U dərəhni yuloşandək yuluwıldı.

¹¹ Oşəzipini manga karitip koşoşıdı, Meni Öz düxmənliridin hesablıdı. ■

¹² Uning koşunliri səp tüzüp atlandı, Pələmpəylirini yasap manga hujum kıldı, Ular qedirimni koşxawoşa elip bargah tikiwıldı.

¹³ U kərindaxlirimni məndin neri kıldı, Tonuxlirimning mehrini məndin üzdi. ■

¹⁴ Tuşqanlirim məndin yatlıxıp kətti, Dost-buradərlirim meni unuttı.

¹⁵ Öyümdə turoşan musapırlar, hətta dedəklirimmu meni yat adəm dəp hesablaydu;

□ **18:20 «Huddi aldinkılar qoqüp kətkəndək»** — Bildad eytқан «aldinkılar»ning öz dəwridiki rəzil adəmlərnin əhwalıoşa qarap qoqüp kətkənlirini kərsitixi mumkin. Baxka birhil tərjimisi: «Məxriktikilər uning künigə qarap alaşzadə bolidu, məşriktikilər uning künigə qarap alaşzadə bolidu, məxriktikilərmu qoqüp ketidu». □ **18:21 «Mana, kəbiḥ adəmning makanliri xübhısiz xundak, Təngrini tonumaydıoan kixiningmu orni qoqum xundaktur»** — Bildadning bu səzlidir: «kəbiḥ adəm», «Təngrini tonumaydıoan kixi» degini, «sən Ayuptin baxka kixi əməş» deməkqi. □ **19:3 «Silər meni on kətim harlidinglar»** — muxu yarıdiki «on kətim» degini «nuroşun kətim»ning birhil ipadısi. ■ **19:11** Ayup 13:24; 16:9; 33:10; Yıoı. 2:5 ■ **19:13**

Zəb. 31:11-12; 38:11-12; 69:8; 88:8, 18

Ularining nəziridə mən musapir bolup qaldim.□

¹⁶ Mən qakirimni qakirsam, u manga jawab bərməydu;
Xunga mən uningə aqzım bilən yelinixim kerək.□

¹⁷ Tinikimdin ayalımning kuskusi kelidu,
Aka-ukilirim sesiklikimdin bizar.□

¹⁸ Həttə kiçik balılar meni kəmsitidu;
Ornumdin turmaqçı bolsam, ular meni həkərətləydu.■

¹⁹ Mening sirdax dostlirimning həmmisi məndin nəprətlinidu,
Mən səygənlər məndin yüz əridi.■

²⁰ Ət-terilirim ustihanlirimə qaplixip turidu,
Jenim kıl üstidə qaldı.□ ■

²¹ Ah, dostlirim, manga iqinglar aqrisun, iqinglar aqrisun!
Qünki Təngrining qoli manga kelip təgdi.

²² Silər nemixka Təngridək manga ziyankəxlik kılisilər?
Silər nemixka ətlirimgə xunqə toymaysilər!□

Qutquzoquci toşruluk bexarət

²³ Ah, mening sözlirim yezilsidi!
Ular bir yazmıqə pütüklük bolqan bolatti!

²⁴ Ular təmür kələm bilən qoşuxun iqiğə yezilsidi!
Əbədil'əbəd tax üstigə oyup pütülgən bolatti!□

²⁵ Birəq mən xuni bilimənki, özümning Həmjəmət-Qutquzoquqim
hayattur,

□ **19:15 «öyümdə turojan musapirlar»** — yaki «öyümdiki mehmanlar». **«həttə dedəklirimni meni yat adəm dəp həsəblaydu»** — Ayupning öyidə turojan musapirlar (bəlkim əslidə uning himayisigə erixip uning hizmətqiliri bolqanlar) hazır uni yat adəm, musapir dəp karaydu. □ **19:16 «Mən qakirimni qakirsam, u manga jawab bərməydu; xunga mən uningə aqzım bilən yelinixim kerək»** — Ayupning əslidə qakiriqə buyruq berix üqün söz kılıxi bəlkim həjətsiz idi, uning bir imasi yaki qarap qoyuxi kupayə idi. □ **19:17 «Aka-ukilirim»** — ibranıy tilidə «Anamning baliyatqusidiki oşullar». **«Aka-ukilirim sesiklikimdin bizar»** — yaki «Aka-ukilirim yelinixlirimdin bizar». ■ **19:18** Ayup 30:1 ■ **19:19** Zəb. 41:9; 55:12-14 □ **19:20 «Jenim kıl üstidə qaldı»** — ibranıy tilini səzmusez tərijimə kılsaq: «Jenim qixlirimning terisining üstidila qaldı». ■ **19:20** Ayup 30:30; Zəb. 102:5; Yıq. 4:8 □ **19:22 «Silər nemixka ətlirimgə xunqə toymaysilər!»** — ərəblər (wə bəlkim ibranıylar) bəzidə «adəmning etini yeyix» degənni «adəmgə təhmət qaplaş» degən mənədə ixlitidu. Ayupning dostliri uning azablırını az dəp, uning azablıriqə yənə «Huda seni taxliwətti» degən wəhimini artıp qoyqan. □ **19:24 «Ah, mening sözlirim yezilsidi! Əbədil'əbəd tax üstigə oyup pütülgən bolatti!»** — uning bu arzusi (23-24-ayət) əməlgə axuruldi. Biz hazır uning Mukəddəs Kitabqə pütüklük sözlirini oquwatimiz (baxqa hil tərijimisi uqrixi mumkin).

U ahirət künidə yər yüzidə turup turidu! □ ■

²⁶ Həm mening bu terə-ətlirim buzuloqandin keyin, Mən yənıla tenimdə turup Təngrini kərimən! □

²⁷ Uni özümle əyni həlda kərimən, Baxka adəmning əməs, bəlkə özümning kəzi bilən qaraymən; Ah, qəlbim buningəyə xunqə intizardur! □

²⁸ Əgər silər: «İxning yiltizi uningdidur, Uni kandaq kılıp kıstap qoqlıwetələymiz?!» — desənglar, □

²⁹ Əmdi özünglər kıliqtin qorqkininglər tüzük! Qünki Hudaning oşəzipi kıliq jazasını elip kelidu, Xuning bilən silər Hudaning sotining quruk gəp əməslikini bilisilər».

20

Zofarmu yamanlarning aqiwiti üstidə söz kılidu

¹ Andin Naamatlıq Zofar jawabən mundaq dedi: —

² «Məni biaram kıloqan hiyallar jawab berixkə ündəwatidu, Qünki qəlbim biaramlıqta ertənməktə. □

³ Mən manga haqarət kəltürüp, məni əyibləydiqan sözlərni anglidim, Xunga mening roh-zəhnim məni jawab berixkə kıstidi.

⁴ Sən xuni bilməmsənki, Yər yüzidə Adəm'atimiz apiridə boləqandin beri,

⁵ Rəzillərning oşalibə təntənisi kıskıdır, İplaslarning huxallıqı bİrdəmlıktur. ■

□ **19:25 «...özümning Həmjamət-Kutkuzoşuqım hayattur»** — Ayup əslidə 9-babta Huda həm özümning otturisida kelıxtürgüqı bir «əlqi» yaki «arıqi» bolsa idi, degən intizarını bildürdi. U hazır bu yərdə özınıng mundaq bir «kelıxtürgüqı»sınıng həkikətən barlıqını jakarlaydu; İbranı tılıda «goel» («həmjamət-kutkuzoşuqı») degən bu söz, adətə bİrsi məlum awarıqlıkkə uşriqanda, uningəyə tuşkanqılık (həmjamətlik) kılıp uni kutkuzux üqün «bədəl təlaydiqan kutkuzoşuqı tuşqını»ni bilduridu. Bu Kutkuzoşuqı-Nijatkarınıng boləqanlıqınıng nətijisi bolsa: — U kəlgüsıdə öz kəzi bilən Hudasını kərələydu həmdə xu qaşda Huda unıng bexiəyə qüxkənliri toşrisida uningəyə jawab beridiqanlıqıdin İbarəttur. Bu bayan intayın həyran qalarlık, həm bəzi jəhətlərdin Ayupning bayanlırınıng iqidə unıng etiqađınıng əng yukiri pəllisi süpitidə julalınır turidu. «Goel» toşruluk yənə «Rut»tikı «kirix söz» wə «qoxumqə söz»imizni kəring. **«U ahirət künidə yər yüzidə turup turidu!»** — yaki: «U ahırkı boləşuqı bolup yər yüzidə turidu».

■ **19:25** Mıs. 6:6; Law. 25:47-49; Ayup 33:23-24; Yuh. 11:25; 1Kor. 15:20-22 □ **19:26 «Mən yənıla tenimdə turup Təngrini kərimən!»** — muxu yərdə əsli tekistni qüxinix səl təs. «Mən tenımdin sirt (demək, roh təndin kətkəndin keyin) Hudanı kərimən!» degən baxka bir hil tərjimisi bar. Bu hil tərjimə toşra bolsa, undaqta unıng mənisı «Həzirkı tenımdin sirt...» degənlik bolsa kərək. Məyli kaysı hil mənidə eytiləqan bolsun, Ayupning kəzi özınıng Hudasını kərəxiğə yətkən.

□ **19:27 «Ah, qəlbim buningəyə xunqə intizardur!»** — muxu yərdə səzmusəz tərjimə kılsaq: «Məning bərəklirim (yürəklirim, demək) iqidə tügəy dəp qaldı!». İbranıylar üqün, «bərəklər» adəmning həssiyatlırınıng, wıđdanınıngmu qongqur yiltizidur. Xuning bilən bu jümlə, Ayupning Hudanı kərəxtin İbarət zor intizariəyə özınıng bərdaxlık bərəlməywatqanlıqını bildürgən boluxı mumkin. □ **19:28 «Əgər silər: «İxning yiltizi uningdidur, uni kandaq kılıp kıstap qoqlıwetələymiz?!» — desənglar,...»** — Ayup öz dostlırınıng «Ayupning yoxurun gunahlirini pax kılmışuqə hərgiz boldı kılmaylı» degən pozitsiyidə turuwatqanlıqını bildürməqki. □ **20:2**

«Məni biaram kıloqan hiyallar jawab berixkə ündəwatidu, qünki qəlbim biaramlıqta ertənməktə» — Zofarınıng bir İxlarəyə bəkmü jıddıylıxip kətidiqan karakteri bu sözliridin qıkip turidu. ■ **20:5** Zəb. 37:35,36

- 6 Undak kixining xan-xəripri asmanoşa yətkən bolsimu,
 Bexi bulutlaroşa taqaxsimu,
 7 Yənila əzining pokidək yoqap ketidu;
 Uni kərgənlər: «U nədidur?» dəydu.
 8 U qüxtək uqup ketidu,
 Qayta tapkili bolmaydu;
 Keqidiki oşayibanə alaməttək u həydiwetilidu.
 9 Uni kərgən kəz ikkinqi uni kərməydu,
 Uning turoşan jayi uni qayta uqratmaydu.
 10 Uning oşulliri miskinlərgə xərkət kilixka məjburlinidu;
 Xuningdək u hətta öz qoli bilən bayliklirini qayturup beridu.
 11 Uning ustihanliri yaxliq maşdurioşa toloşan bolsimu,
 Birak *uning maşduri* uning bilən billə topa-qangda yetip qalidu.
 12 Gərqə rəzillik uning aşzida tatliq tetioşan bolsimu,
 U uni til astioşa yoxuroşan bolsimu,
 13 U uni yutkusi kəlməy mehrini üzəlmisimu,
 U uni aşzida qaldursimu.□
 14 Birak uning kərnidiki tamiki əzgirip,
 Kobra yilanning zəhərigə aylinidu.
 15 U bayliklarni yutuwetidu, birak ularni yanduridu;
 Huda ularni axkazinidin qikiriwetidu.
 16 U kobra yilanning zəhərinə xoraydu,
 Qar yilanning nəxtiri uni eltüridu.
 17 U kaytidin erik-əstənglərgə həwəs bilən kəriyalmaydu,
 Bal wə serik may bilən akidioşan dəryalardin huzurlinalmaydu.
 18 U erixənni yutalmay qayturidu,
 Tjarət kילוşan paydisidin u heq huzurlinalmaydu.
 19 Qünki u miskinlərnə ezip, ularni taxliwətkən;
 U əzi salmioşan əyni igiliwəloşan.
 20 U aqkəzlüktin əsla zerikməydu,
 U arzuloşan nərsiliridin heqkaysisini saklap qalalmaydu.□
 21 Uningoşa yutuwaləşudək heqnərsə qalmaydu,
 Xunga uning bayaxatliki mənggülük bolmaydu.
 22 Uning tokkuzi təl boləşanda, tuyuksiz kişilqilikka uqraydu;
 Hər bir ezilgüqining qoli uningəşa qarxi qikidu.
 23 U korsikini toyəquziwatkinida,
 Huda dəhəxtlik oşəzipini uningəşa qüxüridu;
 U oşəzaliniwatkanəda *oşəzipini* uning üstigə yaşduridu.
 24 U təmür kəraldin keçip kütulsimu,
 Birak mis okya uni sanjiydu.
 25 Təgkən ok kəynidin tartip qikiriwelginidə,
 Yaltirak ok uqi əttin qikiriwelginidə,

□ 20:13 «U uni yutkusi kəlməy mehrini üzəlmisimu,...» — ibranıy tilida «uni ayap mehrini üzəlmisimu». Demək, aşzida qalduriwərməkqi bolidu. «U uni , yəni rəzillikni aşzida qaldursimu...» — Zofarning bu bayani intayin zəhərhendilikə toloşan bolup, bu səzlər xübhəsizki, Ayupni biwasitə əyibləx üqün qaritilidu; u: «rəzillik aşzida tatliq tetioşan wə «uni til astioşa yoxuroşan», həm 20-ayəttiki «Miskinlərnə ezip, ularni taxliwətkən», «əzi salmioşan bir əyni əzi igiliwəloşan» dəp təswirliğan kixi dəl Ayuptin baxka kixi əməs idi. □ 20:20 «U aqkəzlüktin əsla zerikməydu» — ibranıy tilida: «Uning axkazinə heq hatirəmlikni bilməydu». Oqurmənlər 22-24-ayətlərnəng baxka hil təjmillirini uqritixi mumkin.

Wəhīmilər uni basidu.□

²⁶ Zulmət qarangoquluk uning bayliklerini yutuwetixkə təyyar turidu, İnsan püwlimigən ot uni yutuwalidu, Uning qedirida kəlip qaloqanlirininimu yutuwetidu.□

²⁷ Asmanlar uning kəbihlikini axkarilaydu; Yər-zeminmu uningqə qarxi qozoqilidu.

²⁸ Uning mal-dunyasi elip ketilidu,

Hudaning qəzəplik künidə kəlkün uloqiyip öy-bisatini oqulitidu.□

²⁹ Hudaning rəzil adəmgə bəlgiligən nesiwisi mana xundəktur, Bu Huda uningqə bekitkən mirastur». □

21

Ayup yənə səz qilidu — Hudaning jahanni idarə qilixi

¹ Ayup jawabən mundaq dedi: —

² «Gəplirimgə kulak selinglar,

Bu silərnin mənə bərgən «təsəlliliringlar»ning ornida bolsun!

³ Səz qiliximoqə yol qoysanglar;

Səz qiloqinimdin keyin, yənə mazaq kiliweringlar!

⁴ Məning xikayitim bolsa, insanqə qaritiliwatamdu?

Rohim qandaqmu bitaqət bolmisun?

⁵ Məngə obdan qaranglarqu? Silər qoqum həyran qalisilər, Qolunglar bilən aqzinglarni etiwalisilər.

⁶ Mən bu ixlar üstidə oylansamla, wəhīmigə qəmimən,

Pütүн ətlirimni titrək basidu.□

⁷ Nemixqə yamanlar yaxiweridu,

Uzun ömür kəridu,

Həttə zor küq-hoqukluk bolidu?■

⁸ Ularning nəslī öz aldida,

Pərzəntliri kez aldida məzmut əsidu.□

⁹ Ularning öyliri wəhīmidin aman turidu,

Təngrining tayiqi ularning üstigə təgməydu.

¹⁰ Ularning kaliliri jüplənsə uruqlimay qalmaydu,

□ 20:25 «Yaltirək oq uqi öttin qikiriwelginidə, wəhīmilər uni basidu» — Zofar yaman adəmlərnin kəlgüsidiki azablriridin bək hüzurlinidioqandək qilatti. □ 20:26 «İnsan püwlimigən ot» — Hudaning Özining otini kərsətsə kerək. □ 20:28 «Uning mal-dunyasi elip ketilidu» — yaki «Kəlkün öyini eqitip ketidu». □ 20:29 «Hudaning rəzil adəmgə bəlgiligən nesiwisi mana xundəktur, bu Huda uningqə bekitkən mirastur» — Zofarning bayanliri jəmləxtürülginidə, u degən «rəzil adəm» əməliyəttə tət-bəx pütünləy baxqə-baxqə yol bilən əlgən!

□ 21:6 «Mən bu ixlar üstidə oylansamla, wəhīmigə qəmimən, pütүн ətlirimni titrək basidu» — Ayupning bundaq qorqup ketixi uning təwəndiki səzliri bilən qüxəndürüldü. Ayup taki özini paləkət baskanqə qədər Hudani Həmmigə Qadir, pütünləy adil həm pütünləy məhriban dəp ixinip kəlgənidi. Biraq u əmdiliklə baxqə bir qorqunluq ehtimalliqqə yüzlinixkə məjbur boluwatatti. Huda rastinla adalətlik, rastinla yaxximu? Jahandiki bəzi əhwallar buningqə tətür guwahliq beriwatqandək qilatti. Yaman adəmlər beyip kitiwatidu, durus adəmlər eziliwatidu. Huda bu ixlarqə pisənt qilmamdu? U əslidə təsəwwur qilmioqan bu ehtimalliqklar uni hazir intayin qorqitiwatatti. ■ 21:7 Zəb. 17:9-12; 73:12; Yər. 12:1; Həb. 1:16 □ 21:8 «Ularning, yəni yamanlarning» nəslī öz aldida, pərzəntliri kez aldida məzmut əsidu» — Ayup Zofarning baya qiloqan səzlrini huləsə qilip, ularqə rəddiyə beridu; yamanlar yoqalmaydu, ularning pərzəntliri «Öz bayliqlirini miskinlərgə qayturidu» əməs, bəlkī ular öz aldioqə rawaj tapidu.

Iniki mozaylaydu,
Moziyinimu taxlimaydu.

¹¹ *Razillar* kichik balilirini qoy padisidæk talaqqa qikiriweridu,
Ularining pærzantliri taqlap-sækræp ussul oynap yürüdü.

¹² Ular dap hém qiltarqqa tængkæx kılıdu,
Ular nøyning awazidin xadlinidu.

¹³ Ular künlirini awatqılık iqidæ ötküzüdü,
Andin közni yumup aqquqıla tæhtisaraqqa qüxüp ketüdü. □

¹⁴ Hém ular Tængrigæ: «Bizdin neri bol,
Bizning yollirig bilæn tonuxkimiz yoqtur!» — dæydu. ■

¹⁵ — «Hëmmigæ Qadirning hizmitidæ boluxning ærzigüdæk neri bardu?
Uningqqa dua kılsaq bizgæ nemæ payda bolsun?!». ■

¹⁶ Karanglar, ularning bæhti öz kolidæ æmæsmu?
Biraq yamanlarning nəsihiti mëndin neri bolsun! □ ■

¹⁷ Yamanlarning qiriqı kancqæ ketim eqıdu?
Ular ni özlirigæ layıq külpæt basamdu?

Huda qezipidin ularqqa dærdlerni bөлüp beræmdu? ■

¹⁸ Ular xamal aldidiki engizqqa ohxax,
Qara quyun uqurup ketidıqan pahalqqa ohxaxla yoqamdu?

¹⁹ Tængri uning kəbihlikini balilirıqqa qüxürüxkæ kalduramdu?
Huda bu jazani uning özigæ bərsun, uning ezi buni tetisun!

²⁰ Özining halakitini öz közi bilæn körsun;
Özi Hëmmigæ Qadirning kəhrini tetisun! □

²¹ Qünki uning bekitilgæn yıl-aylıri tügigændin keyin,
U kancakmu yænæ öz öydikiliridin huzur-halawæt alalisun?

²² Tængri kattılarning üstidinmu həküm kıloqandın keyin,
Uningqqa bilim ögitæləydiqan adəm barmıdu? □ ■

²³ Birsı saq-salamæt, pütünløy qəm-ændixsiz, azadilikte yilliri toxqanda
ölüdü;

²⁴ Bekinlıri süt bilæn semiz bolıdu,
Ustihanlırining yiliki heli nəm turıdu.

²⁵ Yænæ birsi bolsa aqqıq armında tügəp ketıdu;
U heqkandak rahæt-paraqæt kərmigæn.

²⁶ Ular bilæn billæ topa-qangda tæng yatıdu,
Qurutlar ularqqa qaplıxıdu. ■

²⁷ — Mana, silərnig nemini oylawatқанlıqinglarni,

□ **21:13** «Ular künlirini awatqılık iqidæ ötküzüdü, andin közni yumup aqquqıla tæhtisaraqqa qüxüp ketüdü» — Ayup bundak yamanlar ömürwayæt azadilikte yaxıqandın keyin heq azablanmay, heq jazalanmay dunyadin ketüdü, dæwatıdu. «Andin közni yumup aqquqıla tæhtisaraqqa qüxüp ketüdü» degənnig baxqa birhil tərjimisi: «Ular hatırjemlikte tæhtisaraqqa qüxıdu». ■ **21:14** Ayup 22:17 ■ **21:15** Mis. 5:2; Mal. 3:14 □ **21:16** «Karanglar, ularning bæhti öz kolidæ æmæsmu?» — baxqa bir hil tərjimisi: «Karanglar, ularning awatlık ezi köli bilæn kəlmæs» (awatlık Hudadin kəlgæn, demæqıdu). ■ **21:16** Ayup 22:18 ■ **21:17** Ayup 20:29; Zəb. 11:5-6 □ **21:20** «Hëmmigæ Qadirning kəhrini tetisun!» — ıbraniy tilidæ «Hëmmigæ Qadirning kəhrini iqsun!». □ **21:22** «kattılar» — ıbraniy tilidæ «alıylar». Bəlkim muxu yærdæ pərixitlerni kərsitixi mumkin. «Uningqqa bilim ögitæləydiqan adəm barmıdu?!» — Ayup ularning «Yamanlar tezla jazalinıdu» degənlirining natoqırılıqini ispatlıqanıdı. Biraq u hazır: «Silərnig bu sezliriglarda qıng turıwelixinglar «Huda bizning pikrimizni anglap andin bu ıxlarni xundak orunlaxturuxi keræk» degənlikkæ barawær» demæqı. ■ **21:22** Yəx. 40:13; Rim. 11:34; 1Kor. 2:16 ■ **21:26** Ayup 17:14

Meni qarilax niyatliringlarni bilimən. □

²⁸ Qünki silər məndin: «Esilzadining öyi nəgə kətkən? Rəzillərnin turoqan qədirliri nədidur?» dəp sorawatisilər. □

²⁹ Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?

Ularning xu bayanlirioqa kəngül qoymidinglarmu? □

³⁰ Demək, «Yaman adəm palakət künidin saqlinip qalidu, Ular oqəzəp künidin qutulup qalidu!» — dəydu. ■

³¹ Kim rəzilning tutkan yolini yüz turanə əyibləydu?

Kim uningə öz kilmixi üçün tegixlik jazasini yegüzidu?

³² Əksiqə, u həywət bilən yərlikigə kətürüp mengilidu, Uning kəbrisi kəzət astida turidu.

³³ Jiləning qalmiliri uningə tatlık bilinidu;

Uning aldidimu sansiz adəmlər kətkəndək,

Uning kəynidinmu barlık adəmlər əgixip baridu.

³⁴ Silər nemixka manga kuruk gəp bilən təsəlli bərməkqi? Silərnin jawabliringlarda pəkət sahtilikla tepilidu! □

22

Elifaz yənə söz qilidu: — •••• Hata pərəzlər — Ayupka qaritiloqan hujumlar

¹ Andin Temanlık Elifaz mundaq dedi: —

² Adəm Hudaəqa kəndəkmə payda kəltürəlisun?

Dana adəmlərmu Uningə nemə payda kəltürəlisun?

³ Sən həkəkəniy bolsangmu, Həmmigə Qadıroqa nemə bəhrə berələytting?

Yolliring əyibsiz boləqan təkdiirdimu, sən Uningə nemə oqəniymətlərnə elip kelələysən? □

⁴ Uning seni əyibləydiəqanlıki,

Wə Uning sanga xikayətlər yətküzidiəqini sening ihlasmən boləqining üqünmu-ya?

⁵ Sening rəzilliking zor əməsmu?

Sening gunahlıring həsəbsiz əməsmu?

□ 21:27 «... silərnin nemini oylawatqanlıkinglarni, meni qarilax niyatliringlarni bilimən» — dostlirining sezlirining kəpinqisi daritma gəp; birək, heli roxənki, bu yərdə Ayupka qaritip hujum qilinidu. □ 21:28 «Silər məndin: «Esilzadining öyi nəgə kətkən?» dəp sorawatisilər» — ularning muxu «esilzadə» degini, xübhışizki, Ayupni kərsitidu. «Silər məndin: «... Rəzillərnin turoqan qədirliri nədidur?» dəp sorawatisilər» — Ayup yənə muxu yərdə: Silərnin bu soalliringlar meni daritip kərsitidiəqanlıkini bilimən, dəwatidu.

□ 21:29 «Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?» — oqürmənlər baykışunki, Ayupning üç dosti birdəmliktur, xundaqla bu ix «yər yüzidə Adəm'atimiz apiridə boləqandin beri» həmmə adəmgə ayan — degən. Birək Ayup yirək yurtlarəqa berip kəlgənlərnin bayanlıri baxkığə, dəydu. ■ 21:30 Pənd. 16:4 □ 21:34 «Silər nemixka manga kuruk gəp bilən təsəlli bərməkqi? Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?» — oqürmənlər baykışunki, Ayupning üç dosti awwal səl eqir-besikraq söz qilidu, andin gəp qiloqanseri aqqıq həm təlwəlik bilən sezləydu; Ayup bolsa awwal intayin təlwilərqə wə jiddiylikta söz qiloqan bolsimu, lekin uning sezliri barəqanseri təmkin bolidu. □ 22:3 «... Yolliring əyibsiz boləqan təkdiirdimu, sən uningə nemə oqəniymətlərnə elip kelələysən?» — 1-bab, 8-ayəttə, Hudaning Ayupnin aloqan razilikli, hürsənliki nahayıti roxən bayan qilinidu. Yənə kelip, Təwratning «Yarıltilix» degən qismida biz Hudaning insanlarning gunahlıri tūpəylidin boləqan intayin azablinidiəqanlıki toqrısında həwərdar bolimiz. Xunga Elifazning 2-ayət wə 3-ayəttiki bu sezlirining tolimu hata ikənlikini biliximiz lazim.

- 6 Sən kərindaxliringdin səwəbsiz kepillik aloqansən;
Sən yalangtüxlərni kiyim-keqəkliridin məhrum kiliwətkənsən. ■
- 7 Həlsizlanəjanlarəğa su bərmiding,
Aq qaləjanlarəğa axnimu ayap bərmiding,
- 8 Gərqə sən yur-zeminlik boləjan qoli uzun adəm bolsangmu,
Yər-zemin tutup hərmətlinir kəlgən adəm bolsangmu,
- 9 Sən tul hotunlarnimu quruk qol yanduroqansən,
Yetim-yesirlarning kolinimu yanjitiwətkənsən. □
- 10 Mana xu səwəbtin ətrapingda tuzaklar yatidu,
Uxtumtut pəyda boləjan wəhimimu seni basidu.
- 11 Xu səwəbtinmu seni karangəjuluk besip kərəlməs kildi,
Bir kəlkün kelip seni oqərk kildi.
- 12 Təngri ərxaləning qəkkisida turidu əməsmu?
Əng egiz yultuzlarning nəkədər aliy ikənlikigə qarap baq!
- 13 Birək sən: «Təngri nemini bilidu?
U rast xunqə zulmət karangəjulukta birnemini pərk etələmdu?!»
dəwətisən.
- 14 Yənə: «Koyuk bulutlar uni tosiwalidu,
Xunga U pələk üstidə aylinip mangojinida bizni kərməydu!» — dəysən.
- 15 Yaman adəmlər mangojan kona yolni sənmu tutiwerəmsən?
- 16 Ular waqti toxmay turupla elip ketilgən,
Ularəning ulliri kəlkün tərripidin ekətilip ketilgən. □
- 17 Ular Təngrigə: «Bizdin neri bol!»
Həmmigə Qadir bizni nemə kilalisun?» — dəytti. ■
- 18 Birək ularəning əylirini esil nərsilər bilən tolduroqan dəl Uning Əzidur,
Mən bolsam yamanlarning nəsihətidin yiraqlaxqanmən! □ ■
- 19 Həkkaniylar ularəning bərba boləjanlikini kərüp xadlinidu;
Bigunahlar ularni mazək kilip: — ■
- 20 «Bizgə qarxi qikkuqilar xühhisiz wəyran bolidu,
Ot ularəning bayliklərini yutuwətməmdu?» — dəydu.
- 21 Xunga Hudaəğa boysunup Uni tonusang,
Xu qəqdila sən aman bolisən;
Xuning bilən sanga amət kelidu.
- 22 Uning aəzididin kəlgən nəsihətnimu qəbul kil,
Uning səzilərini kəngluggə püküp qoy. □
- 23 Sən Həmmigə Qadirəning yenioəğa kaytip kəlsəng, mukərrərki,
Kaytidin kurulup qikalaysən;
Əgər sən kəbihlikni qədirliringdin yiraqlaxtursang, ■
- 24 Əgər sən altunungni topa-qang üstigə taxliyalisang,

■ 22:6 Mis. 22:26, 27; Qan. 24:6, 10-13 □ 22:9 «Sən ... yetim-yesirlarning kolinimu yanjitiwətkənsən» — xuni qongqur qūxiniximiz kerəkki, Elifazning bu xikayətli ri pütünləy asassizdur. □ 22:16 «Ular waqti toxmay turupla ..., ularəning ulliri kəlkün tərripidin ekətilip ketilgən» — bu yərdə Nuh pəyoəmbərnəning dəwridə topan ekətip kətkən rəzil adəmlər kərtilgən boluxi mumkin. ■ 22:17 Ayup 21:14 □ 22:18 «Ularəning əylirini esil nərsilər bilən tolduroqan dəl uning əzidur» — Elifaz muxu yərdə Ayupning «Yamanlar bəzidə beyip awatlixidu» dəgən pikrining toqrilikini azrak qəbul qiləndək qiləjini bilən yənəla: «Yamanlar tez bərba bolidu» dəydu. ■ 22:18 Ayup 21:16 ■ 22:19 Zab. 107:42 □ 22:22 «Hudaning aəzididin kəlgən nəsihətnimu qəbul kil,...» — Elifaz əzining baya dəgən gəplərini «Hudaning aəzididin kəlgən nəsihət» dəp qarisa kerək. ■ 22:23 Ayup 8:5, 6

Ofirdiki altunungni xiddətlik ekinning taxlirioqə koxuwaətsəng,□

²⁵ Undaқта Həmmigə Qadirning Əzi sanga altun bolidu.
Sening uqun sərhil kümüxmu bolidu.

²⁶ U qaşda sən Həmmigə Qadirin səyünisən,
Yüzüngni Təngrigə qarap kətürələysən.

²⁷ Sən Uningoşa dua kılsang, U kulak salidu,
Xundaqla sənmu iqkən kəsəmliringgə əməl kilisən.

²⁸ Sən qarar kıloşan ix əməlgə axidu,
Yolliring üstigə nur quxidu.

²⁹ Adəmlər pəs kılinoşanda, sən ularoşa: «Ornunglardin turunglar!»
dəysən,

Xuning bilən *Huda* qirayi sunoşanlarni kutkuzidu.■

³⁰ U hətta gunahı bar adəmnimu kutkuzidu,
U kolungdiki həlalıktın kutkuzulidu. □

23

Ayup jawab beridu — İxənq-etikađning guman bilən boluqan kürixi

¹ Ayup jawabən mundaқ dedi: —

² «Bügünmu xikayitim aqqıqtur;
Uning meni başqan kəli aq-zarlırimdinmu eşirdur!□

³ Aq, Uni nədin tapalaydıoşanlıkimni bilgən bolsam'idi,
Undaқта Uning olturıdıoşan jayıoşa barar idim!

⁴ Xunda mən Uning aldida dəwayimni bayan kılattım,
Aşızimni munazirilər bilən tolduratım,

⁵ Mən Uning manga bərməqci boluqan jawabini bilələyttım,
Uning manga nemini deməqci boluqanlıkini quxinələyttım.

⁶ U manga qarxi turup zor küqi bilən mening bilən talixamti?
Yaq! U qokum manga kulak salatti.

⁷ Uning huzurida həkkanıy bir adəm uning bilən dəwalixalaytti;
Xundaқ bolsa, mən öz Sotqım aldida mənggügiqə aqlanoşan bolattım.

⁸ Əpsus, mən aloşa qarap mangsammu, lekin U u yərdə yok;
Kəynimgə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən.□

⁹ U sol tərəptə ix kıliwatqanda, mən Uni baykıyalımaymən;

□ 22:24 «Əgər sən ... Ofirdiki altunungni xiddətlik ekinning taxlirioqə koxuwaətsəng» — Elifaz həlkim Ayupni altunlaroşa intayın aq kez adəm dəp qaraydu. Uning bu səzlırining nuroşun adəmlərgə payda yatküzələydişini bilən, Ayup aq kez adəm bolmıoşaqça, uningəşa heq yardəm bərməydu. Bu ayəttə deyilgən «Ofirdiki altun» nəhayiti esil bir hil altunni kərsitidu. ■ 22:29 Pənd. 29:23 □ 22:30 «U hətta gunahı bar adəmnimu kutkuzidu, u kolungdiki həlalıktın kutkuzulidu» — kızik ix xuki, Elifazning əzi ahirda Ayupning duasi arkılık kutkuzulidu (42-bab).

□ 23:2 «Bügünmu xikayitim aqqıqtur» — bu ayəttiki «bügün» degən səz Ayupning dostlıri bilən boluqan munazirilirining birnəqqə kün dawamlaxkanlıqioşa ispat bolidu. Elifaz 22-bab, 29-ayəttə «Huda qirayi sunoşanlarni kutkuzidu» degənidi. Ayup yənə bu yərdə Elifaz eytқан «Xikayət (ərz)» degən səzini kəştən ixlitip əzini «qirayi sunoşanlardin» əməslıkını kərsətməqci boluqan boluxi mumkin. □ 23:8 «Əpsus, mən aloşa qarap mangsammu, lekin U u yərdə yok; kəynimgə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən» — yənə birhil tərjımisi: «Bırak mən xərkəqə mangimən, lekin U u yərdə yok; şərbkə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən».

U ong tərəptə yoxurunəanda, mən Uni kərəlməymən;□

¹⁰ Birəq U mening mangidioqan yolumni bilip turidu;

U meni tawlioqandin keyin, altundək sap bolimən.□

¹¹ Mening putlirim uning kədəmlirigə qing əgəxkən;

Uning yolini qing tutup, heq qətnimidim.■

¹² Mən yənə Uning ləwlrining buyrukidin bax tartmidim;

Mən Uning aozidiki səzləni öz kəngüldikilirimdin kimmətlik bilip kədirləp kəldim.□

¹³ Birəq Uning bolsa birla muddiasi bardur, kimmu Uni yolidin buruyal-isun?

U kənglidə nemini arzu qiloqan bolsa, xuni qilidu.■

¹⁴ Qünki U manga nemini iradə qiloqan bolsa, xuni bərħək wujudka qikiridu;

Mana muxu hildiki ixlar Uningda yənə nuroqundur.

¹⁵ Xunga mən Uning aldida dəkkə-dükkigə qüximən;

Bularni oylisamla, mən Uningdin qorqup ketimən.□

¹⁶ Qünki Təngri kənglümni ajiz qiloqan,

Əmmigə Qadir meni sarasimigə salidu.

¹⁷ Həlbuki, mən karangoşuluq iqidə ujuqturulmidim,

Wə yaki yüzümni oriwaləqan zulmət-karangoşuluqkimu heq süküt qilmidim. □

24

Miskinlik wə jinayət

1 — Nemixka Əmmigə Qadir *soraq* künlirini bəkitməydu?

Nemixka Uni tonuəanlar Uning xu künlirini bikardin-bikar kütidu?

2 Mana, adəmlər pasil qilinoqan taxlarni yətkiwetidu;

□ **23:9** «U sol tərəptə ... U ong tərəptə yoxurunəanda, mən Uni kərəlməymən» — Ayup əz əhwalidin Hudaning yaxxilikliridin heqkəndək ispat kərəlməydu wə Hudaning hazır uningəə nisbətən nemini qiliwatkanlikini heq bilməydu. □ **23:10** «Birəq U mening mangidioqan yolumni bilip turidu» — bu ayəting birinqi qismining yənə bir hil tərjimisi: «U (Huda) Özining manga boləqan yolini bilidu». Xübhəsizki, Ayupning bundək degini yənila uning etiəadining əng parlak bayanliridin biri hesablinidu. Biz yənila uningəə qayil bolmay turalmaymiz. ■ **23:11** Ayup 31:4-8 □ **23:12** «...Uning aozidiki səzləni öz kəngüldikilirimdin kimmətlik bilip...» — yaki «...Uning aozidiki səzləni öz nəpsimdin kimmətlik bilip...». ■ **23:13** Zəb. 33:9; 115:3; 135:6 □ **23:15** «Bularni , yəni 14-ayəttiki «muxu hildiki ixlar»ni oylisamla, mən Uningdin qorqup ketimən» — Ayup əmdi nemixka Huda aldida biaram bolup, əz ixlirini oylisa qorqup ketidu? 14-ayəttə u Huda uning üqün bekitiləqan ixlar (yəni uning hazır tartiawatqan azab-oqubətlər) toərisida səz qiləqandin keyin, u: «Uningda nuroqunlioqan muxundək ixlar bardur» dəydu — demək, u: «Mening hazırəiqə tartqan azablimindin yənə nuroqun «muxundək ixlar» aldında bərmikin?» dəp intayin qijnilidu. □ **23:17** «Həlbuki, mən karangoşuluq iqidə ujuqturulmidim, wə yaki yüzümni oriwaləqan zulmət-karangoşuluqkimu heq süküt qilmidim» — bu ayəting əsli təkistinə qüxinix səl təstə. Yənə bir hil tərjimisi: «Qünki mən karangoşuluq qüxkəndə jandin üzülmiginim bilən, U mening yüzümni zulmət-karangoşuluqktin koşədap kutquzmioqan».

Ular zorawanlik bilən baxqılarning padilirini bulap-talap əzliri *oquq-axkara* bakıdu; □ ■

³ Ular yetim-yesirlarning exikini bulap həydəp ketidu; Ular tul hotunning kalisini kepillik üçün eliwalidu. □

⁴ Ular miskinləni yoldin neri ittiriwetu; Xuning bilən zemindiki ezilgənlərnin həmmisi məküxüwalidu. ■

⁵ Mana, ular dəxt-bayawanlardiki yawayi exəklərdək, Tang səhərdə olja izdəx «hizmiti»gə qıkidu; Janggal ular wə ularning baliliri üçün yeməklik təminləydu. □

⁶ Ular yamaning *kaliliri* üçün dalada ot-qəp oridu, Uning üçün axқан-taxқан üzümlirini teriydu; □

⁷ Ular keqini kiyimsiz yalang ötküzidu, Sooqıtka bolsa yepinoğudək kiyimi yoxtur.

⁸ Ular taşқа yaşқан yamoğurlar bilən süzmə bolup ketidu, Panahsizlikidin taxni kuqaklıxidu.

⁹ Adəmlər atisiz baliləni əmqəktin bulap ketidu, Ular miskinlərdin *bowaqılarni* kepillikkə alidu. □

¹⁰ *Miskinlər bolsa* kiyimsiz, yeling ötidu, Baxqılar üçün buoğday baqlirini kətürsimu, yənila aq qalidu; ■

¹¹ Ular baxqılarning əyidə zaytunlari qəyləp yaol qıqarğan bolsimu, Hoylilirida xarab kəlqikini qəyliyən bolsimu, Yənila usuzlukta qalidu. ■

¹² Xəhərdin adəmlərnin aq-zarlıri qıqıp turidu, Kılıq yegənlərnin janlıri nalə-pəryad kətüridu; Biraq Təngri heqkimning iplaslıkını əyibliməydu. □

¹³ — Nuroğa qarxi isyan kətüridoğanlarmu bar; Ular nurning yollirini bilməydu, Uning tərkiiliridə turmaydu.

¹⁴ Kətil tang nuri kelixi bilən ornidin turup, Kəmbəoşəllər wə miskinləni öltüridu; Keqidə u oşridək yüridu. □ ■

¹⁵ Zinahormu «Meni heq kəz kərməydu» dəp zawal waktini kütidu, Baxqılar meni tonumisun dəp ayalning qümbilini yüzigə tartıwalidu. ■

□ **24:2** «*Mana, adəmlər pasil kılinoğan taxlarni yetkiwetu*» — muxu bab 1-12-ayəttiki «adəmlər» bəlkim qəl-bayawanda turuwatқан miskin jinayətgiləni kərsitidu (bolupmu 5-12-ayətləni kəring). «...*taxlarni yetkiwetu*» — yaki «taxlarni yetkəp ketidu». ■ **24:2** Qan. 19:14; 27:17; Pənd. 22:28; 23:10 □ **24:3** «*Ular tul hotunning kalisini kepillik üçün eliwalidu*» — bu kalisi bəlkim həm süt üçün həm yər həydəx üçünmu ixlilitidu. ■ **24:4** Pənd. 28:28 □ **24:5** «...*ular dəxt-bayawanlardiki yawayi exəklərdək,*...» — bu yaman adəmlər xəhər-yezilərdin həydiwətilgən bolup, dəxt-bayawanda jan bekixtin baxқа amali yox idi. □ **24:6** «*Ular yamaning kaliliri üçün dalada ot-qəp oridu, uning üçün axқан-taxқан üzümlirini teriydu*» — roxənki, yər igisi bolğan muxu rəzil adəm bu «qürpəndilər»gə əz axlıq həsulini elixta yaki üzüm həsulini üzuxtə heq ixənməydu. □ **24:9** «*Ular miskinlərdin bowaqılarni kepillikkə alidu*» — yaki «Ular miskinlərdin kepillik alidu». ■ **24:10** Law. 19:13 ■ **24:11** Qan. 25:4; Yaş. 5:4 □ **24:12** «... *Biraq Təngri heqkimning iplaslıkını əyibliməydu*» — keyin ayup bu səzidin həm muxuningğa ohxax baxқа səzlidirin towa kılıp: «Nəsihətni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən kim?» dəp səzidin yanidu (42-bab). Biraq bu bəbtiki 1-12-ayətlərdin roxən qüxinimizki, u mundəq kixilərnin, hətta uningdin yirək turoğan ezilgüqilərnin əhwalıoğa iqini aşritip kəngül bələtti. □ **24:14** «*Kətil tang nuri kelixi bilən ornidin turup, kəmbəoşəllər wə miskinləni öltüridu*» — bəlkim tang səhərdiki oquwalıqtin həm kixining bihəstəlikidin paydılınıp yoxurun zərbə kılıp bulap-talaydu. ■ **24:14** Zəb. 10:8, 9 ■ **24:15** Zəb. 10:10-11; Pənd. 7:8, 9

16 Karangqulukta *oqirilar* o'ying tamlirini kolap texidu;
Kündüzdä ular özlrini öz öyigä qamap qoyidu;
Ular nurni tonumaydu.■

17 Ular üqün tang səhər ölüm sayisidäk tuyulidu;
Ular qap-qarangqulukning wəhünilirini dost tutidu.□

18 Ular sularning yüzidiki köpüklərdäk yoqap kətsun!
Ularning yər-zemindiki nesiwisi lənət qilinoqanki,
Xunga ulardin heqkim üzümzarliqqa yənə mangmisun!□

19 Qurqoqçilik həm tomuz issik qar sulirini yər tügütidu;
Təhtisaramu ohxaxla gunah qiloqlarni yər tügətsun!

20 Uni, tuşqan anisimu untusun!
Kurt xəlgəylirini ekitip uni yesun!

Əskə heq elinmisun!
Xuning bilən həqqaniysizlik dərəhtək kesilsun!□

21 U balisi yoq tuşmaslardin olja alidu,
U tul hotunlaroşimu heq xəpçət kərsətməydu.

22 Birək *Huda* Öz kudriti bilən mundak küq-hoqkuqi barlarning *künini*
uzartidu;

Ular hətta hayatidin ümidsizlənsimu kaytidin ornidin turidu.□

23 *Huda* yənla ularni amanliqta muqimlaxturidu,
Xunga ular hatirjəm bolidu;

U ularning yollirini közdə tutqan əməsmu?□

24 Ularning mərtiwisi birdəmlik əstürülidu,
Andin ular yoq bolidu;

Ular ongda qaldurulidu, andin baxqa adəmlərgə ohxaxla yioqip elip ketilidu;

Ular pəçətlə pixқан sərhil buoqday baxakliridək kesilip ketidu.□

25 Bu ixlar mundak bolmisa, qeni kim meni yaloqanqi dəp ispatliyalaydu.
Mening gəplirimni kim quruk gəp deyələydu?».

25

Bildad yənə səzləydu — Hudaning uluoşluqi

1 Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —

2 «Uningda həkümranlik həm həywət bardur;

■ **24:16** Ayup 38:15; Yh. 3:20 □ **24:17** «Ular üqün tang səhər ölüm sayisidäk tuyulidu» — yaki «Tang səhər ular üqün qap-qarangquluk bolidu». □ **24:18** «Ular sularning yüzidiki köpüklərdäk yoqap kətsun!» — 18-20-ayətlərdiki peillarni buyruk xəklidə yaki kəlgüsi zaman xəklidə tərijimə qilixqa bolidu. Xunga -18-20-ayətlərnin baxqa birhil tərijimisi: «Ular sularning yüzidiki köpüklərdäk yoqap ketidu; ularning yər-zemindiki nesiwisi lənət qilinoqan, xuning bilən ulardin heqkim üzümzarliqqa yənə mangmaydu... qatarlik» bolidu. Birək biz tərijimizni aldi-kəynidiki ayətlərgə maslaxturup aldük. □ **24:20** «Kurt xəlgəylirini ekitip uni yesun!» — yaki: «Kurt uning jorisi bolsun». □ **24:22** «...Ular hətta hayatidin ümidsizlənsimu kaytidin ornidin turidu» — bu ayəttiki əsli tekistni qūxinix səl təs. Baxqa hil tərijimiliri uqrixi mumkin. □ **24:23** «U ularning yollirini közdə tutqan əməsmu?» — Ayup muxu yərdə Hudaning yamanlarning yollirini közdə tutqini bilən ularni alahidə jazalimaydioanliqini, bəlki ularni adəttikidək ölüm künigə saqlaydioanliqini kərsətməqçi boluxi mumkin. □ **24:24** «Ular, yəni yamanlar pəçətlə pixқан sərhil buoqday baxakliridək kesilip ketidu» — Ayup yənla, yamanlarning heq jazalanmay hayatning pəyzini sürüp andin pixқан sərhil buoqdaydək heq azablanmay bu dunyadin ketidioanliqini kərsətsə kerək.

U asmanlarning kəridiki ixlarnimu tərtpkə salidu.□

³ Uning qoxunlirini sanap tūgətkili bolamdu?

Uning nuri kimning üstigə qūxməy qalar?

⁴ Əmdi insan balisi qandakmu Təngrining aldida həkkanıy bolalisun?

Ayal zatidin tuquloqanlar qandakmu pak bolalisun?■

⁵ Mana, Uning nəziridə hətta ayu yoruk bolmioqan yərdə, Yultuzlarmu pak bolmioqan yərdə,■

⁶ Kurt bolqan insan,

Sazang bolqan adəm balisi *uning aldida* qandak bolar?». □ ■

26

Ayupning ahirki sezliri — Bildadni əyibləx

¹ Ayup *Bildad*қа jawabən mundak dedi: —

² «Maqdursiz kixigə qaltis yardəmlərnə beriwəttin!

Biləkləri küqsiz adəmnə karamət kutquzuwəttin!

³ Əkli yok kixigə qaltis nəsihətlərnə kiliwəttin!

Wə uningəqə alamət bilimlərnə namayan kiliwəttin!

⁴ Sən zadi kimning məditi bilən bu sözlərnə qilding?

Səndin qikiwatqini kimning rohi?

Hudaning uluqluqi — Ayupning bayani

⁵ — «Ərwahlar, yəni su astidikilər,

Xundakla u yərdə bərlək turuwatqanlar toloqinip ketidu;

Bərhək, *Hudaning* aldida təhtisaramu yepinqisiz kərunidu,

Halakətningmu yapquci yoxtur.■

⁷ U *yərning* ximaliy *qutupini* aləm boxlukioqə sozoqan,

U yər *xarini* boxluk iqidə muəllək qilqan;□ ■

⁸ U sularni koyuk bulutliri iqigə yiqidu,

Bulut ularning eoqirliki bilənmə yirtilip kətməydu.

⁹ U ayning yuzini yapidu,

U bulutliri bilən uni tosidu.□ ■

¹⁰ U sularning üstigə qəmbər sizip koyoqan,

□ **25:2** «U asmanlarning kəridiki ixlarnimu tərtpkə salidu» — Bildadning bu sezliri bəlkim Xəytanning əslidə Hudaqə qarxilək kiliپ ərxte isyan kətürgənlikini, andin Hudaning Xəytanni ərxtin həyidwetip, ərxteki ixlarni kaytidin tərtpkə kəltürgənlikini kərsitidu. ■ **25:4** Ayup 4:17, 18, 19; 15:14, 15, 16 ■ **25:5** Ayup 15:15 □ **25:6** «Sazang bolqan adəm balisi uning aldida qandak bolar?» — dostlirining Ayupқа əng ahiri bərgən jawabi Bildadning bu sezliridur. Uning bayani bək kışka bolup, «yamanlarning aqiwiti» toqrisida gəp qilmaydu, pəkətlə Hudaning uluqluqini sezləydu. Qərioqanda ular yənila Ayupning reallıqқа yuzlinidioqan sezlirigə jawab tapalmaydu. ■ **25:6** Ayup 4:19; Zəb. 22:6 ■ **26:6** Zəb. 139:8, 11, 12; Pənd. 15:11; İbr. 4:13 □ **26:7** «U yərning ximaliy kutupini aləm boxlukioqə sozoqan» — ibraniy tilida: — «U ximaliy tərəplər aləm boxlukida sozoqan». Bu ibarining yərning ximalini əməs, bəlki asmanning ximalidiki tərəplərnə kərsitixi mumkinqilikimu bar. «yər xari» — əyni tekstə «yər». Biraq həli roxənkı, Ayup yər-zeminning mutlək ayrim turidioqan bir jisim ikənlikidin toluq həwərdar idi. ■ **26:7** Zəb. 104:2 □ **26:9** «U ayning yuzini yapidu» — yaki «U təhti bolqan ərxning yuzini yapidu». ■ **26:9** Ayup 9:8; Zəb. 104:2, 3

Buning bilən U yorukluk həm qarangoʻulukning qe grasini bekitkən. □ ■

¹¹ Asmanlarning tüwrükliri təwrəp ketidu,
Uning əyibini anglapla alakzadə bolup ketidu.

¹² U dengizni kudriti bilən tinqlanduridu;
Əz həkmiti bilən Rahabni parə-parə kilip yanjiwetidu. □ ■

¹³ Uning Rohi bilən asmanlar bezəlgən,
Uning qoli tez qaqqan əjdihani sanjiydu. □ ■

¹⁴ Mana, bu ixlar pəkət uning qiləjanlirining kiqikkinə bir qismidur, halas;
Uning səz-kalamidin anglawatqinimiz nahayiti pəs bir xiwirlax, halas!
Uning pütkül zor kudritining güldürmamisini bolsa kimmu
qüxinəlisun?!». □

27

Ayupning qaytidin əz həq-səmimiylirini bayan qilixi

¹ Ayup bayanini dawamlaxturup mundaq dedi: —

² «Mening həqqimni tartiwaləjan Təngrining hayati bilən,
Jenimni aqririkən Həmmigə Qadirning həqqi bilən qəsəm kilimənki, □

³ Tenimdə nəpəs bolsila,

Təngrining bərgən Rohi dimioqimda tursila,

⁴ Ləwlirimdin həqqaniysiz səzlər qiqmaydu,

□ **26:10 «Buning bilən u yorukluk həm qarangoʻulukning qe grasini bekitkən»** — ilim-pən jəhəttinmu, bu səzlarning top-toqra ikənliki ispatlanəjan. ■ **26:10** Yar. 1:9; Ayup 38:8; Zəb. 33:7; 104:5-9; Pənd. 8:29; Yər. 5:22 □ **26:12 «U dengizni kudriti bilən tinqlanduridu»** — «tinqlanduridu» degənninng ikki hil tərjimisi bar: — «tinqlanduridu» yaki «dolqunlitidu». Biraq «dolqunlitidu» bolsa keyinki ayət bilən maslaxmaydu. «**Rahab**» — «Rahab»ning üq hil mənisi bar. 9-bab, 13-ayəttiki izahatni kəring. Muxu yərdə, xübhisizki, dengizdiki axu zor, qorqunluq haywanni kərsitidu, həm xuning bilən bir waqıtta u Xəytanning bir kərünüxidur. Bu ayət bəlkim Xəytanning dəsleptə Hudaəja qarxilik kilip isyan kətürgənlikini, andin Hudaning uni ərxтин həydəp dengizəja taxliəjanlikini kərsitidu, xundaqla əng ahirida uni bitqit kiliwetidoəjanlikidin bexarət kilidu. 13-ayətəni həm izahatinimu kəring. ■ **26:12** Yəx. 51:15 □ **26:13 «tez qaqqan əjdihə** — yaki «yorəqilima əjdihə». «**tez qaqqan əjdihə**» — bəlkim yukirikə «ləwiatən»ni (9-izahatni kəring) yaki Xəytanning əzini kərsitidu. Əgər ikkinqi mənisi toqra bolsa, bu Təwrattiki «Yaritilix» 3-babtiki bexarət bilən ohxaydu. Demək, ahirida Huda Əz Məshiqi arqlik Xəytanni pütünləy məəqlub kilidu. Bəzi alimlar: «U Əz qoli bilən «əjdihə yultuz türkümi»ni yasioəjan» dəpmu tərjimə kilidu. ■ **26:13** Zəb. 33:6 □ **26:14 «Bu ixlar pəkət uning qiləjanlirining kiqikkinə bir qismidur, halas»** — ibraniy tilida «Bu ixlar pəkət uning yollirining əng qetidiki burjiki, halas». «**Uning pütkül zor kudritining güldürmamisini bolsa kimmu qüxinəlisun?!**» — Ayupning bu üq dosti Huda həmmidin uluə wə alyi boləjanliqi üqün Uningəja yəkinlixix mumkin əməs, dəp qaraydu. Biraq Ayup üqün (gumanlik nuqti) inəzərdin əməs, etiəkadning nuqti inəziridin səzligən waqıtlarda) Hudaning uluəluəliki Uning insanni paklap Əzigə yəkinlaxturux imkaniyitini yaritip beridu. Xunga u Hudaning uluəluəlikidin xadlinidu. □ **27:2 «Mening həqqimni tartiwaləjan Təngrining hayati bilən...»** — Ayupning muxu yərdə «(Huda) mening həqqimni tartiwaləjan» degini bəlkim Hudaning heq səwəbni kərsətməy uni jazalap, uningdin «adalətkə boləjan həqqi»ni yaki uning bu ixlar toqruluk «dəwalixix» pursitini «tartiwaləjan»likini kərsitidu.

Tilim aldamqilik bilən heq xiwirlimaydu!□

⁵ Silərningkini toqra deyix məndin yiraq tursun!

Jenim qıqқанoqa kədər durusluqumni özümdin ayrimaymən!

⁶ Adillikimni qing tutuwerimən, uni koyup bərməymən,
Wijdanim yaxioğan heqbir künümdə meni əyiblimisun!□

⁷ Mening düxminim rəzillərgə ohxax bolsun,
Manga qarxi qıqқанlar həqkanıysiz dəp qaralsun.□

⁸ Qünki Təngri iplas adəmni üzüp taxlıoqanda,
Uning jenini aloqanda,
Uning yənə nemə ümidi qalar?■

⁹ Balayi'apət uni besip qüxkəndə,
Təngri uning nalə-pəryadini anglamdu?■

¹⁰ U Həmmigə Qadirdin səyünəmdü?
U hərdaim Təngrigə iltija kılalamdu?□

¹¹ Mən Təngrining qolining kıloğanliri toqrisida silərgə məlumat bəre;
Həmmigə Qadirda nemə barlıqini yoxurup yürməymən.

¹² Mana silər alliburun bularni kərüp qıqtinglar;
Silər nemixqa axundaq pütünləy quruq hiyallik bolup qaldinglar?

¹³ Rəzil adəmlərnin Təngri bekitkən aqiwiti xundaqki,
Zorawanlarning Həmmigə Qadirdin alidoğan nesiwisi xundaqki: —■

¹⁴ Uning baliliri kəpəysə, kılıqlinix üçünla kəpiyidu;

□ 27:4 «Mening həqkimni tartiwaloğan Təngrining hayati bilən, jenimni aqrıtқан Həmmigə Qadirdin həqki bilən kəsəm kılıməni, ... ləwirim... tilim aldamqilik bilən heq xiwirlimaydu!» — bu kəsəm (2-4-ayət) bəlkim pütkül Mukəddəs Kitab iqidə əng əjayib, əng oqləitə kəsəm hesablinixi mumkin. U Huda həqkimni tartiwaloğan həm jenimni aqrıtқан degini bilən, yənə Huda'nin həqkidə kəsəm iqudu. Kərunüxtə qong ziddiyət bardak kılısimu, biraq uning hər bir səzining tegidə uning qongkur etikadi ipadiliniq turidu. □ 27:6 «... Wijdanim yaxioğan heqbir künümdə meni əyiblimisun!» — 5- həm 6-ayəttiki bayanlarning ikki mənisini bar: — birinqidin, məyli yamanlarning yolliri awatlaşқан bolsimu, Ayup durus, diyanətlik boluxqa intilixini hərgiz taxlimaydu; ikkinqidin, uning qarixiqə «Həmmə gunahini Hudağa etirap kılıp towa kılıx bilən öz wijdanimoqa hiləplik heq ix kalmidi; əgər xundaq kılımioğan bolsam, yaloğan eytattim» degən idiyisini ipadiləydu. □ 27:7 «Manga qarxi qıqқанlar həqkanıysiz dəp qaralsun» — Ayup «Meni həqkanıysiz degüqilər (Huda adil bolsa) əzliri həqkanıysiz dəp qarilixi kerək» dəp tiləydu. Kona qanunlaroqa əsasən, birsi baxqa birawoqa yaloqandin jinayət qaplısa, yaloğanliki ispatlinixi bilən u dəl xu jinayətkə tegixlik jaza bilən jazalinixi kerək idi. Huda Ayupni həqkanıy dəp ispatlısa, üq dostining gunahı bar degənlik. Xuning üqün bu səz həm uning bir tiliki həm dostlirioqa boloğan səmimiy əgahlandıruxi bolup qalidu. ■ 27:8 Mat. 16:26; Luqa 12:20 ■ 27:9 Ayup 35:12; Zəb. 18:41; 66:18; 109:7; Pənd. 1:28; 28:9; Yəx. 1:15; 16:12; Yər. 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4; Yh. 9:31; Yaq. 4:3 □ 27:10 Rəzil adəmni Həmmigə Qadirdin səyünəmdü? U hərdaim Təngrigə iltija kılalamdu? — Ayupqa nisbətən Huda'nin uning kəxida hazır boloğanliki, uning Huda bilən əlakidə boluxi uning hayatidiki əng bəhtlik ixtur. Bu bayanida u yamanlarda undaq huxallıqning yoqluqini, mundaklarınin Hudağa iltija kılalmaydioğanliqini bayqioğanliqini ayan kılıdu. Dikkət kılıximizoqa ərzıyduki, Ayup nuroqun kətim Hudağa iltija kılıp səzləydu, baxqıləroqa səz kılıxtin tohtap turup Hudağa biwasitə gəp kılıdu. Biraq uning üq dosti (həm ahirida səzligən Elihu) bir kətimmu Hudağa biwasitə səzliməydu. ■ 27:13 Ayup 20:29

Uning pərzentlirining neni yetixməydu. □ ■

¹⁵ Uning əzidin keyin qalqan adəmliri əlüm bilən biwasitə dəpnə kılınidu, Buning bilən qalqan tul hotunliri matəm tutmaydu. □ ■

¹⁶ U kümüxlərnı topa-qangdək yiojip dəwilisimu, Kiyim-keqəklərnı laydək kəp yiojsimu,

¹⁷ Bularning həmmisini təyyarlisimu, Biraq kiyimlərnı həqkaniylar kiyidu; Bigunahlıarmu kümüxlərnı bəlüxidü. ■

¹⁸ Uning yasioqan əyi pərwanining oqozisidək, Üzümzarıng kəzətqisi əzigə saloqan kəpidək box bolidu.

¹⁹ U bay bolup yetip dəm alojini bilən, Biraq əng ahırkı kətim keliduki, Kəzini aqkanda, əmdi tügəxtim dəydu. ■

²⁰ Wəhimilər kəlkündək bexioqə kelidu; Kəqtə qara kuyun uni qanggilioqə alidu. □ ■

²¹ Xərk xamili uni uqurup ketidu; Xiddət bilən uni ornidin elip yirakqə etip taxlaydu. □

²² Boran uni həq ayimay, bexioqə urulidu; U uning qanggilidin kutulux üqün hə dəp urunidu;

²³ Biraq *xamal* uningqə qarap qawak qalidu, Uni ornidin «ux-ux» kılıp qoqliwetidu». □

28

Danalikni izdəx

□ **27:14 «Rəzil adəmnıng** baliliri kəpəysə, kılıqlinix üqünla kəpiyidu; uning pərzentlirining neni yetixməydu» — Ayupning yamanlarning aqiwitini təswirligən həm xundakla dostlirining səzigə səl koxuloqandək pozitsiyisini bildürgən bu bayanı uning bayanliri iqidə qūxinixkə əng təs bolqan bayanlardur. Qūnki bu səzlərnıng mənisi enik bolojini bilən, uning ilgiriki dəgnlirigə qarımukarxi bolup qikidu. Ilgiri u: «Yamanlar jazalanmasliqining səwəbi nemə? Nemixqə xunqə kəp rəzillər həq jazalanmay miskinlərnı halioqanqə ezidu? Bəzidə yamanlar pexkəllikkə uqraydu, biraq gunahsızlarmu ohxaxla uqraydu; həqkandək tərtpni baykiojili bolmaydu» — degəndək səzlərnı kıləjanidi. Mana bu bayanlarda «Uning baliliri kəpəysə, kılıqlinix üqünla kəpiyidu; uning pərzəntlirining neni yetixməydu...» degən səzlər eytilidu. Bu zadi kəndək gəp? Biz bu məsiligə nisbətən xundək qaraymizki, Ayupning reallıqə yüzlinixtikı jürıti muxu yərdə əz-əzigə təsəlli berix üqün səl ajizlik kıləqan boluxı mumkin. Biz «koxumqə səz»imizdə bu ix toqruluk yənə azraq tohtilimiz. ■ **27:14** Qan. 28:41; Həx. 9:13 □ **27:15 «Kəloqan adəmliri əlüm bilən biwasitə dəpnə kılınidu»** — «əlüm» muxu yərdə bəlkim birhil waba yaki birhil eqir kesəlni kərsitidu. «**biwasitə dəpnə kılınidu**» — demək, həqkandək daqduqisiz tezdin dəpnə kılınidu. Bəlkim yukumluk kesal yaki waba bilən əlgən bolsa kerək. «**...kəloqan tul hotunliri matəm tutmaydu**» — bəlkim balayı'apət ularoqə yekinxixi bilən yaki ohxax səwəb bilən rəsmiy matəm tutuxkə ülgürəlməydu. Buningdin kəruwelixkə boliduki, Ayupning pəkət bir ayali bar idi həm «bir ər, bir hotunluk» boluxni kuwwətligən (29-babnimu kəring). Uning deyixiqə, yamanlar kəp hotunluk boluxı mumkin. ■ **27:15** Zəb. 78:64 ■ **27:17** Pənd. 28:8; Top. 2:26 ■ **27:19** Zəb. 49:16-20 □ **27:20 «Kəqtə qara kuyun uni qanggilioqə alidu»** — Ayupning «qara kuyun»ni tiləqə elixi xundək bir qara kuyuning yiraktin keliwatkanlıkını puritidu. 38-babta bu qara kuyun ularning üstigə qūxidü. ■ **27:20** Ayup 15:21; 18:11 □ **27:21 «Xərk xamili uni uqurup ketidu»** — Pələstində «xərk xamili» əwjiqə qikqan waqtida intayin kərkunqluk, əxəddiy bolup pütün dərehlərnımu yulup yiraklaroqə taxliwetələydu. □ **27:23 «Biraq xamal ... uni ornidin «ux-ux» kılıp qoqliwetidu»** — «ux-ux kılıx» məshirə kılıxni bildüridu.

- 1 — «Xübhısizki, kümüx tepilidıoan kanlar bar, Altunning tawlinidıoan öz orni bardur;□
- 2 Təmür bolsa yər astidin keziwelidıu, Mis bolsa taxtin eritilip elidıu.
- 3 İnsanlar *yər astidiki* karangöulükkä qək koyıdu; U yər kəriğıqə qarlap yürüp, Karangöulükkä təwə, ölümnıng sayısıda turoan taxlarnı izdäydu.□
- 4 U yər yüzidikilərdin yırak jayda tik bolıoan kudukni kolaydu; Mana xundaq adəm ayaq basmaydıoan, untuloan yərlərdə ular aroamqını tutup boxlukta pulanglap yürıdu, Kixilərdin yırakta esilip turıdu.
- 5 Axlık qıkıdıoan yər, Təkti kolanoanda bolsayalkundək körünıdu;
- 6 Yərdiki taxlar arısidin kök yakutlar qıkıdu, Uningda altun rudısımu bardur.
- 7 U yolni heqkandaq aloqur kux bilməydu, Hətta sarning közımu unıngöa yətmıgən.
- 8 Həkawur yırtkuqlarmu u yərni heq dəssəp bəkmıoan, Əxəddıy xırmu u jaydin heqkaqan ötüp bəkmıoan.
- 9 İnsan balısı kolını qakmaq texıng üstıgə təgküzıdu, U taqlarnı yiltızıdın komurıwetıdu.
- 10 Taxlar arısıdın u kanallarnı qapıdu; Xundaq kılıp unıng közi hərhil kimmətlik nərsilərnı kərıdu;□
- 11 Yər astidiki ekınlarnı texıp kətmısın dəp ularnı tosuwalıdu; Yoxurun nərsilərnı u axkarılaydu.□
- 12 Bırak danalıq nədin tepılar? Yorutuluxning makani nədıdu?
- 13 İnsan balılıri unıng kimmətliklikini heq bilməs, U tiriklərnıng zemınıdın tepılmas.
- 14 *Yər* tegi: «Məndə əməs» dəydu, Dengiz bolsa: «Mən bilənmü billə əməstur» dəydu.■
- 15 Danalıqni sap altun bilən setıwalqılı bolmaydu, Kümüxnımu unıng bilən bir tarazıda tartkili bolmas.■

□ **28:1 «Altunning tawlinidıoan öz orni bardur»** — yaki «altunning qaykılıdıoan öz orni bardur». Danalıq təwsiyə kılınoan 28-babtiki bu güzəl xeirni bəzi alimlar Ayupning öz sezi əməs, bəliki kitabning yazıquçısı tektıskə kısturup koşkan bir xeir, dəp qaraydu. Buning məksiti, okurmənlərnıng həkikiy danalıqni təhlil kılıxiöa yardəm bolsun degen süpəttə xeirni otturiöa koyoan. Biz bu pikirgə qayıp bolduq. Bu pikirgə bir ispat, 29-bab: — «Ayup bayanıni dawamlaxturup mundaq dedi: —» degen sözlər bilən baxlındıu, qarıoanda 27:23-ayət bilən baqlıq. Baxka alimlar bu bayanlar Ayupning öz aozıdın qıkkən bayanlardur, «1-ayətnıng «xübhısizki» (yaki «qünki») degen baqlıoquçı bilən baxlınixi buningöa ispat bolalaydu», dep qaraydu. Qaysi pikir toşra boluxıdın kət'ıynəzər, bu babtiki həkikətlər xübhısizki Ayupning etıkadıning həm u muyəsər bolıoan wəhiylirıning tegi həm ulı bolıanıdı. Keyin biz məzur kitabni yazıquçıning kim ikənliki toşrulıq qüxəngə berimiz. □ **28:3 «İnsanlar yər astidiki karangöulükkä qək koyıdu»** — demək, insanlar yakutlarnı izdəxtə yər astidiki karangöulükni qıraqlar bilən yorıtıdu; 4-5-ayətlərdə ularning aroamqılaraq esilip yər astıöa qüxüp hətərgə təwəkkül kılıoanlıqı təswirlidıu. □ **28:10 «Taxlar arısıdın u kanallarnı qapıdu»** — bu kanallar bəlim yər astidiki suni tonıllardın qıkırix üqün kolanoan. □ **28:11 «Yər astidiki ekınlarnı texıp kətmısın dəp ularnı tosuwalıdu»** — baxka birhil tərjimisi: «U ekınlarnıng mənbilirini izdəp tapıdu». ■ **28:14** Ayup 28:22 ■ **28:15** Pənd. 3:14; 8:11, 19; 16:16

16 Hætta Ofirda qikidioqan altun, aq heqik yaki kek yaqut bilanmu bir tarazida tartkili bolmaydu. □

17 Altun wə hrustalnimu uning bilən selixturqili bolmaydu, Esil altun qaqa-kuqilar uning bilən heq almaxturulmas.

18 U ünqə-marjan, hrustalni adəmning esidin qikiridu; Danalikni elix kizil yaqutlarni elixtin əwzəldur.

19 Efiopiyədiki serik yaqut uningəya yətməs, Serik altunmu uning bilən bəsilixəlməydu.

20 Undaқта, danalix nədin tepilidu? Yurutuluxning makani nədidu? ■

21 Qünki u barlik hayat igilirining kəzidin yoxuruloqan, Asmandiki uqar-kanatlardindimu yoxurun turidu.

22 Həlakət wə ölüm pəqətla: «Uning xəhritidin həwər aldük» dəydu. ■

23 Uning mangoqan yolini qüxinidioqan, Turidioqan yerini bilidioqan pəqətla bir Hudadur.

24 Qünki Uning kəzi yərning kərigiqə yetidu, U asmanning astidiki barlik nərsilərnəni kəridu.

25 U xamallarning küqini tarazioqan saloqanda, *Dunyaning* sulirini əlqigəndə, ■

26 Yamoqurlarəya qanuniyət qüxürginidə, Güldürməmining qəqmikioqan yolini bekitkinidə,

27 U qaoqda U danalixqə qarap uni bayan kiləqan; Uni nəmunə kilip bəlgiligən;

Xundaқ, U uning bax-ayioqan qarap qikip, □

28 Insanəya: «Mana, Rəbdin qorқux danalixtur; Yamanliқtin yiraқlixix yurutuluxtur» — degən». □ ■

29

Ilgiriki bəhtlik künlərnəni əsləx

1 Ayup bayanini dawamlaxturup mundaқ dedi: —

2 «Ah, əhwalim ilgiriki aylardikidəк bolsidi, Təngri məndin həwər aləqan künlərdikidəк bolsidi! □

3 U qaoqda Uning qirioqi bəximəya nur qaqқан, Uning yorukluqi bilən qarangoquluxqin ətup kətkən bolattim!

4 Bu ixlar mən kiran waқtimda,

□ **28:16 «Ofirda qikidioqan altun»** — Ofir degən yərdiki altun nəhayiti sap idi. ■ **28:20**

Ayup 28:12 ■ **28:22** Ayup 28:14 ■ **28:25** Pənd. 8:29 □ **28:27 «U qaoqda Huda danalixqə qarap uni bayan kiləqan»** — buning mənisəni bəlkim Hudaning dunyaning yaritilixi arқilik danalixqəni bayan kiləqanliқini əz iqigə alidu. □ **28:28 «Mana, Rəbdin qorқux danalixtur; yamanliқtin yiraқlixix yurutuluxtur»** — bu bəhtiki səzlər insan balilirining yər astida esil taxlarnəni izdixini tənqid kiləqan əməs, bəlki ularning u ixta ixlətkən parasitigə həm jüritigə qayil boləqan. Biraқ məyli adəmning qanqə parasiti, qanqə jüriti bolsun, əzining bu hususiyətlirigila tayansa danalixqə erixməydu; pəqətla Rəb Pərwardigardin əyminixkə baxlisila, danalixqə erixixkimu baxlaydu; yamanliқtin towa kilip yiraқlaxsila, yurutuluxqə baxlaydu. Bu xübhəisizki, Ayupning etiқadining həm u muyəssar boləqan wəhiylirining tegi həm uli boləqanidi. ■ **28:28** Zəb. 111:10; Pənd. 1:7; 9:10 □ **29:2 «Ah, əhwalim ilgiriki aylardikidəк bolsidi!»** — bu bayanoqə qarioqanda, Ayupni balayi'apət bəskənliқioqan birnəqqə ay boləqanidi.

Yəni Təngri qedirimda manga sirdax *dost* boləqan waqıtta boləqanidi!□

⁵ Həmmigə Qadir mən bilən billə boləqan,
Mening yax balilirim ətrapimda boləqan;

⁶ Mening baskan kədəmlirim serik mayəya qəmülgən;
Yenimdiki tax mən üçün zəytun may dəryasi bolup aqqan;□

⁷ Xəhər dərwazisiə qıqqan waqıtında,
Kəng məydanda ornum təyyarlanəqanda,□

⁸ Yaxlar meni kərüpla əyminip əzlrini qətkə alatti,
Kerilar bolsa ornidin turatti,

⁹ Xahzadilərmu gəptin tohtap,
Koli bilən aozini etivalatti.

¹⁰ Axsəngəklərmu tinqlinip,
Tilini tangliyiqə qaplıwalatti.

¹¹ Kulak səzümni anglisila, manga bəht tiləytti,
Köz meni kərsila manga yaxxi guwahlik berətti.

¹² Qünki mən manga himayə bol dəp yelinoqan ezilgüqilərnı,
Panahsiz qaləqan yetim-yesirlərnımu kutkuzup turattım.■

¹³ Həlak bolay degən kixi manga bəht tiləytti;
Mən tul hotunning kənglini xadlandurup nahxa yangratkuzattım.

¹⁴ Mən həqqaniylikni ton kiliq kiyiwaldım,
U meni öz gəwdisi kildi.
Adalətlilik manga yepinqə həm səllə boləqan.■

¹⁵ Mən korəqə kəz bolattım,
Tokuroqə put bolattım.

¹⁶ Yoksullarəqə ata bolattım,
Manga natonux kixining dəwasinimu təxkürüp qıqattım.□

¹⁷ Mən adalətsizning hingəgəyəqan qixlrini qeqip taxlayttım,
Oljisini qixliridin elip ketəttım.□

¹⁸ Həm: «Mening künlirim kumdək kəp bolup,
Əz uwamda rahət iqidə əlimən» dəyttım;

¹⁹ Həm: «Yiltizim sularəqiqə tartilip bəridu,
Xəbnəm pütün keqiqə xəhimoqə qaplixip yatidu;

²⁰ Xəhritim hərdaim məndə yengilinip turidu,
Kolumdiki okyayim hərdaim yengi bolup turidu» dəyttım.□

²¹ Adəmlər manga kulak salatti, kütüp turatti;
Nəsihətlirini anglay dəp süküt iqidə turatti.

□ 29:4 «... **kıran waqıtında, yəni Təngri qedirimda manga sirdax dost boləqan waqıtta boləqanidi!**» — enik turuptuki, Ayup əsli Huda bilən yeqin dostlukta ətkənidi. Həqqəndək gumanimiz yokki, bu dostlukning sezimidin məhrum bolux uninoqə nisbətən əng azablik ix bəldi. □ 29:6 «... **Yenimdiki tax mən üçün zəytun may dəryasi bolup aqqan**» — bu ayəttə kərsitilginı Ayupning ilgiri intayin bay həlini təswirləydu. □ 29:7 «**Kəng məydanda ornum təyyarlanəqanda**» — xəhərnıng (qong) dərwazisi yaki uning aldidiki məydən bolsa xəhərnıng aqsəqalliri həm qaziliri yiojilidioqan, dəwalarnı anglaydioqan jay idi. ■ 29:12 Zəb. 72:12-14; Pənd. 21:13 ■ 29:14 Yəx. 59:17; Əf. 6:10-17; 1Tes. 5:8 □ 29:16 «**Manga natonux kixining dəwasinimu təxkürüp qıqattım**» — Ayupning bu aditi nahayiti az uqraydioqan pəzilət bolup, Ayupning intayin aliyjanab ikənlikini ispatlaydu. Uning mana muxundək ixliri tüpəylidinmu nuroqun düxmənliiri pəyda boləqan boluxı mummkin. □ 29:17 «**Mən adalətsizning hingəgəyəqan qixlrini qeqip taxlayttım, oljisini qixliridin elip ketəttım**» — Ayupning pəziliti hərgiz hiyalpərsəslərnıng qıraylik nəzəriyiliri əməs. □ 29:20 «**Kolumdiki okyayim hərdaim yengi bolup turidu**» dəyttım — «okya» muxu yərdə bəlkim adillik üçün kürəx kilidioqan əz baturlikning, jüritining simwoli boluxı mummkin.

22 Mən gəp kıləndin keyin ular qayta gəp kılmaytti, Səzlim ularning üstigə xəbnəm bolup quxətti.

23 Ular yamoqurlarni kütəkəndək meni kütətti, Kixilər *waktida yaoşkan* «keyinki yamoqur»ni qarxi aloqandək səzlimni aozini eqip iqətti!□

24 Ümidsizlənginidə mən ularəja qarap külümsirəyttim, Yüzümdiki nurni ular yərgə quxurməytti.□

25 Mən ularəja yolini tallap kərsitip berəttim, Ularning arisida kattiwax bolup olturattim, Qoxunliri arisida turəjan padixahdək yaxayttim, Biraq buning bilən matəm tutidoqanlarəja təsəlli yətküzgüqimu bolatim». □

30

Həzirki bəhtsiz künlər

1 — «Biraq hazır bolsa, yaxlar meni mazaq kılıdu, Ularning dadilirini hətta padamni bəkidioqan itlar bilən billə ixləxkə yol qoyuxnimu yaman kərəttim.

2 Ularning məqduri kətkəndin keyin, Qolidiki küq manga nemə payda yətküzəlisun?

3 Yöksuzluk həm aqlıqtin yigləp kətkən, Ular uzundin buyan qəldərəp kətkən dəxt-bayawanda kuruk yərnə oşajaydu.

4 Ular əmən-xiwakni qatqallar arisidin yulidu, Xumbuyining yiltizlirininimə terip əzligə nan kılıdu.

5 Ular əl-yurtlardin həydiwetilgən bolidu, Kixilər ularni kərüpla oşqrini kərgəndək warkirap tillaydu.

6 Xuning bilən ular sürlük jiləjilərdə qonup, Taxlar arisida, oşarlar içidə yaxaxka məjbur bolidu.

7 Qatqallıq arisida ular həngrap ketidu, Tikənlər astida ular dügdiyip olturixidu;

8 Nadanlarning, nam-abruyisizlarning baliliri, Ular zemindin sürtoqay həydiwetilgən.

9 Mən hazır bolsam bularning həjwiwə nahxisi, Hətta səz-qəqikining dəstiki bolup qaldim!■

10 Ular məndin nəprətlinip,

□ 29:23 «**keyinki yamoqur**» — Pələstində 3-ayda yaoşidu. U ətiyazlıq ziraətlərnə pixurux rolını oynaydu. Xunga hər bir dehqan «keyinki yamoqur»əja təxnadur, ular uni bək kədirləydu.

□ 29:24 «**Ümidsizlənginidə mən ularəja qarap külümsirəyttim, yüzümdiki nurni ular yərgə quxurməytti**» — əsli tekistni quxinix səl təs. Bəlkim uning mənisə: «Məning ularəja ümid yətküzidioqan yüzümning nuri məşqlup boləjan əməs» — demək, mən ularəja bərgən ümid yokka qıqқан əməs, deməkqi. Baxka bir hil tərjimisi: «Məning yüz nurum ularəja qeqilixi bilənla ular qayta ümidsizlənmidi». İkki hil tərjimining mənisə bir-birigə yeqin. Baxka hil tərjimilirimə uqrixi mumkin. □ 29:25 «**Mən ularəja yolini tallap kərsitip berəttim...**» — baxka birhil tərjimisi: «Mən ularəja həkim boluxka tallanoqanidim; ...». «...**Ularning arisida ... qoxunliri arisida turəjan padixahdək yaxayttim, biraq buning bilən matəm tutidoqanlarəja təsəlli yətküzgüqimu bolattim**» — gərgə uning mərtiwisi bək yukiri bolsimu, u həqqaqan həkawurluk kılmoqanidi, əksiqə pexkəllikkə uqrişiqilarəja təsəlli həm yərdəmlərnə berip turatti. ■ 30:9

Ayup 17:6; Zəb. 69:11-12; Yiq. 3:14, 63

Məndin yıraқ turup,

Yüzümgə tükürüxtinmu yanmaydu.■

11 Qünki *Huda* mening hayat rixtimni üzüp, meni japaşqa qəmdürgən,
Xuning bilən xu adəmlər aldımda tizginlirini eliwətkən.

12 Ong yenimda bir top qüprəndə yaxlar ornidin turup,
Ular pütumni turoqan yeridin ittiriwətməqi,
Ular sepilimoqa hujum pələmpəylirini kətürüp turidu;□

13 Ular yolumni buzuwetidu,
Ularning heq yələnqüki bolmisimu,
Həlakitimni ilgiri sürməktə.

14 Ular sepilning kəng bəsük jayidin bəsüp kirgəndək kirixidu;
Wəyranilikimdin paydilinip qong taxlardək domilap kirixidu.□

15 Wəhımilər burulup meni ez nixani kıloqan;
Xuning bilən hərmitim xamal ötüp yok boloqandək həydiwetildi,
Awatqilikimmu bulut ötüp kətkəndək ötüp kətti.

16 Həzir bolsa jenim qaqidin təkülüp kətkəndək;
Azablık künlər meni tutuwaldi.

17 Keqilər bolsa, manga səngəklirimgiqə sanjimakta;
Aşriqlirim meni qixləp dəm almaydu.

18 *Aşriqlar zor küqi bilən manga kiyim-keqikimdək boldi*;
Ular kənglikimning yaqisidək manga qaplixiwaldi.□

19 Huda meni sazlıkqa taxliwətkən,
Mən topa-qangoqa wə külgə ohxax bolup qaldim.

20 Mən Sanga nalə-pəryad kətürməktimən,
Biraқ Sən manga jawab bərməysən;
Mən ornumdin tursam, Sən pəkətla manga qarapla qoyisən.

21 Sən əzgirip manga bir zalim boldung;
Qolungning küqi bilən manga zərbə kiliwatisən;

22 Sən meni kətürüp Xamaloqa mindürgənsən;
Boran-qapqunda təəllukatimni yok kiliwətkənsən.□

23 Qünki Sən meni ahirida əlümgə,
Yəni barlıq hayat igilirining «yioqilix öyi»gə kəltürüwatisən.■

24 U həlak kıloqan waqtida kixilər nalə-pəryad kətürsimu,

■ 30:10 Ayup 19:19 □ 30:12 «Ong yenimda bir top qüprəndə yaxlar ornidin turup...» — bu yaxlar bəlkim yukirida deyilgən miskinlərdin baxqa bir top kixilər boluxi mumkin. □ 30:14 «Ular , yəni *axu yaxlar* sepilning kəng bəsük jayidin bəsüp kirgəndək kirixidu... qong taxlardək domilap kirixidu» — əgər (biz 2-babta izahat kılqinimizdək) Ayup xəhər sirtidiki qong kül dəwisidə olturoqan bolsa, u mundaқ yaxlarning mazaқ kılıxidın heq qoşdiuqisiz qalidu. Buningdin baxqa yaxlar bəlkim uning həzirki əjizlikidin paydilinip, u əslidə bir tərəp kılqan ixlarni həzir əz mənəpəitigə buraydu. □ 30:18 «*Aşriqlar zor küqi bilən manga kiyim-keqikimdək boldi; ular kənglikimning yaqisidək manga qaplixiwaldi*» — baxqa bir hil tərjimisi: — «Zor küq bilən kiyim-keqikim maqqiyp kətti; manga kəngləkning yaqisi qaplixip kətti», əsli tekistni qüxinix səl təs. Yənə baxqa birhil tərjimisi: «U (Huda) zor küq bilən kiyim-keqikimni tutuwaldi; u manga kənglikimning yaqisi qaplxakəndək meni baqlap qoydi». □ 30:22 «*Sən meni kətürüp Xamaloqa mindürgənsən; boran-qapqunda təəllukatimni yok kiliwətkənsən*» — oylaymizki, kara kuyun asta-asta ularoqa yekınlixiwatidu. ■ 30:23 İbr. 9:27

U qolini uzatqanda, duaning dərwalkə heçkandak nətijisi yok;□

²⁵ Mən künliri təs kixi üçün yioqlap *dua qilojan* əməsmu?

Namratlar üçün jenim azablanmidimu?□ ■

²⁶ Mən özüm yaxilik kütüp yürginim bilən, yamanlik kelip qaldi; Nur kütkinim bilən, qarangoçuluk keldi.

²⁷ Iqim kazandək kaynap, aramlık tapmaywatidu;

Azablik künlər manga yüzləndi.□

²⁸ Mən quyax nurini kərməymu qaridap yürməktimən;

Halayık arisida mən ornumdin turup, nalə-pəryad kətürimən.□

²⁹ Mən qilbərillərgə kərindax bolup kaldim,

Huwxuxlarning həmrahi boldum.□ ■

³⁰ Terəm qariyip məndin ajrap ketiwatidu,

Səngəklirim kiziktin köyüp ketiwatidu. ■

³¹ Qiltarimdin matəm mərsiyəsi çikidu,

Neyimning awazi həza tutquqilarning yioçisiqə aylinip qaldi». □

31

Əzini aqlax üçün kəsəm iqix

¹ «Mən közüm bilən əhdiləxkən;

Xuning üçün mən kandaqmu kızlarqə həwəs kilip köz taxlap yürəy?□

² Undak kılsam üstümdiki Təngridin alidiqan nesiwəm nemə bolar?

Həmmigə qadirdin alidiqan mirasim nemə bolar?

³ Bu gunahning nətijisi həçkaniysizlarqə bala-qaza əməsmu?

Kəbihlik qilqanlarqə külpət əməsmu?

⁴ U mening yollirimni kərüp turidu əməsmu?

Hər bir kədəmlirimni sanap turidu əməsmu?■

□ **30:24** «U həlak qilqan waqtida kixilər nalə-pəryad kətürsimu, U qolini uzatqanda, duaning dərwalkə heçkandak nətijisi yok» — bu jümlini üç hil tərjimə qilixkə bolidu. Biringisi, yukirikı tərjimə. İkkinçisi bolsa, «Xübhısizki adəm dərd-ələmdin nalə-pəryad kətürginide, wəyran kilinqan kixigə kim kol təgküzüp ziyankəxlik kilidu?». Üçinçı hil tərjimisi «Adəm yikilip ketiwatqinida qolini midirliitp qoymamdu? U həlak bolay deginidə nalə-pəryad kətürxkə bolmamdu?». Əsli ibraniyqə tekistni qüxinix səl təs. □ **30:25** «Mən künliri təs kixi üçün yioqlap *dua qilqan* əməsmu? Namratlar üçün jenim azablanmidimu?» — əmdi kim Ayup üçün yioqlaydu? Nemə terisang xuni orisən, degən gəp toqirimu? ■ **30:25** Zəb. 35:13,14; Rim. 12:15 □ **30:27** «Iqim kazandək kaynap, aramlık tapmaywatidu; azablik künlər manga yüzləndi» — uning aldidə heç ümid qalmioqandək qilatti. □ **30:28** «Mən quyax nurini kərməymu qaridap yürməktimən» — buning ikki mənisı bar: (1) Ayupning teni kesəldin qaridap kətı; (2) u ezi aillisidikilər üçün matəm tutup qara kiyim kiygən. Bu ikki əhwal təng boluxi mumkin. □ **30:29** «Huwxuxlarning...» — yaki «təgikuxlarning...».

«Mən qilbərillərgə kərindax bolup kaldim, huwxuxlarning həmrahi boldum» — qilbərillər həm huwxuxlar qə-bayawarlarda Ayuptək yigənə yaxaydu; ikkilisi Ayuptək nahayiti mungluq nalə-pəryad kətüridu. ■ **30:29** Ayup 17:14; Zəb. 102:6; Mik. 1:8 ■ **30:30** Zəb. 119:83; Yioq. 4:8; 5:10 □ **30:31** «Neyimning...» — yəni, «Mening «nəy»imning...» □ **31:1** «Mən közüm bilən əhdiləxkən; xuning üçün mən kandaqmu kızlarqə həwəs kilip köz taxlap yürəy?»

— mana biz bu yərdin Ayupning əzining birdin bir həmriyi bolqan ayaliqə sadik bolup etkanlikini kərwalalaymız. U əz ayaliqə pəkət sirtin qarioqandila əməs, bəki qın yürükidin sadakətmən idi. U bu bəba nıxan qilqan pəzilət, Məsih Əysa İnçilda tələp qilqan pəzilətkə nahayiti yekin kelidu (yəni, adəmnıng qəlb-oylirini baxquridiqan həçkaniylik həm meħir-muħəbbət). İnçil, «Matta» 5-7-babni kərüng. ■ **31:4** 2Tar. 16:9; Ayup 34:21; Pənd. 5:21; 15:3; Yər. 32:19

- 5 Əgər sahtilikka həmrəh bolup mangojan bolsam'idi!
 Əgər putum aldamlıq bilən billə boluxka aldiriojan bolsa,
 6 (Mən adillik mizanioja qoyulojan bolsam'idi!
 Undakta Təngri əyibsizlikimdin həwər alalaytti!)
 7 Əgər kədimim yoldin qıkkən bolsa, kənglüm kəzümgə əgixip mangojan
 bolsa,
 Əgər qolumoja hərəkəndək daq qaplaşkan bolsa,
 8 Undakta mən teriojanni baxka birsi yesun!
 Bihlirim yulunup taxliwetilsun! □
 9 Əgər kəlbim məlum bir ayaldin azdurulojan bolsa,
 Xu niyəttə qoxnamning ixik aldida paylap turojan bolsam, ■
 10 Əz ayalim baxqılarning tüğminini tartidiojan küngə qalsun,
 Baxqılar uni ayak asti qilsun. □
 11 Qünki bu əxəddiy nomusluq gunahdur;
 U soraqçılar tərripidin jazalinixi kerəktur.
 12 *Bu gunah* bolsa adəmni həlak qılojuqi ottur;
 U mening barlıq tapkanlırimni yulup alojan bolatti.
 13 Əgər kulurning yaki dedikimning manga qarita ərzi boləjan bolsa,
 Ularning dəwasini kəzümgə ilmiojan bolsam,
 14 Undakta Təngri meni sorakka tartixka ornidin turojanda kəndək
 kəlimən?
 Əgər U məndin soal-sorak alimən dəp kəlsə,
 Mən Uningəja kəndək jawab berimən? ■
 15 Məni baliyatqıda apiridə qılojuqi ularnımu apiridə qılojan əməsmu.
 Mən bilən u ikkimizni anilirimizning baliyatqısında tərəldürgüqi bir
 əməsmu? ■
 16 Əgər miskinlərnı öz arzu-ümidliridin toskən bolsam,
 Əgər tul hotunning kəz nurini karəngəqulaxturojan bolsam,
 17 Yaki əzümning bir qıxləm nenimni yəloquz yegən bolsam,
 Uni yetim-yesir bilən billə yemigən bolsam
 18 (Əməliyəttə yax waqtimdin tartip oqli ata bilən billə boləjandək umu
 mən bilən billə turojanidi,
 Apamning kərsikidın qıkkəndin tartipla tul hotunning yələnqüki bolup
 kəldim),
 19 Əgər kiyim-keqək kəmlikidin həlak bolay degən birigə,
 Yaki qapansız bir yoxsuloja qarap olturojan bolsam,
 20 Əgər uning bəlliri *kiyimsiz kəlip* manga bəht tilimigən bolsa,
 Əgər u kəzilirimning yungıda issinmiojan bolsa,
 21 Əgər xəhər dərwazisi aldida «*Həküm qıqarəjanlar arisida* mening
 yələnqüküm bar» dəp,
 Yetim-yesirləroja ziyənkəxlik qılixka qol kətürgən bolsam,
 22 Undakta mürəm taqıqidın ajrılıp qüxsun!
 Bilikim ügisidın sunup kətsun!
 23 Qünki Təngri qüxürgən balayi'apət meni kərkunqka salmaqta idi,
 Uning həywididin undək ixlarnı kət'iy kılalmayttım.
 24 Əgər altunoja ixinip uni əz tayanqım qılojan bolsam,
 Yaki sap altunoja: «Yələnqükümsən!» degən bolsam, ■

□ 31:8 «**Bihlirim yulunup taxliwetilsun!**» — «bihlirim» degən səzning «balilirim» degən keqmə mənisimu bar. ■ 31:9 Ayup 24:15; Pənd. 7:25 □ 31:10 «**Əz ayalim baxqılarning tüğminini tartidiojan küngə qalsun**» — baxka bir hil təjmisı: «Ayalim baxka birsi bilən billə bolsun». ■ 31:14 Zəb. 44:20-21 ■ 31:15 Ayup 34:19; Pənd. 14:31; 17:5 ■ 31:24 Mar. 10:24; 1Tim. 6:17

25 Əgər bayliklirim zor boləjanlikidin,
Yakı qolum aləjan ətəniyməttin xadlinip kətkən bolsam,■
26 Əgər mən kuyaxning julasini qaçkanlikini kərüp,
Yakı aynig aydingda mangoəjanlikini kərüp,■
27 Kənglüm astirtin azduruləjan bolsa,
Xundakla *bularəja qoқunup* aəzim qolumni səygən bolsa,
28 Bumu soraqçi aldida gunah dəp həsablınatti,
Qünki xundak kıləjan bolsam mən yukirida turoquçi Təngrigə wapasizlik
kıləjan bolattim.
29 Əgər munga nəprətləngən kixining həlakitigə kəriətinimda xadlinip
kətkən bolsam,
Bexiəja külpət qüxxənlikidin huxal boləjan bolsam —■
30 (Əməliyəttə u tügəxsun dəp qarəjar, uning əlümini tiləp aəzimni
gunah ətküzüxkə yol koymioənmən)■
31 Əgər qədirdikilər mən toərroluk: «Həjayinimizning dastihininid yəp
toyunmioəjan kəni kim bar?» demigən bolsa,□
32 (Musapirlardin koқida kələjini əzəldin yoktur;
Qünki ixikimni hərdəim yoluqilarəja eqip kəlgənmən)■
33 Əgər Adəm'atimizdək itaətsizliklirimni yapkan,
Kəbiəlikimni kənglümgə yoxurəjan bolsam,
34 Həmdə xuning üçün pütkül halayik aldida uning axkarilinoxidin kərkup
yürgən bolsam,
jəmiyətning kəmsitixliri munga wəhimə kıləjan bolsa,
Xuning bilən mən talaəja qıkmay yürğən bolsam,... □
35 — Ah, munga kulak saləjuçi birsi bolsidi!
Mana, imzayimni koəyup bərey;
Həmmigə Kadir munga jawab bərsun!
Rəkiəim mening üstümdin ərz yazsun!□
36 Xu ərzni zimməmgə artattim əməsmu?
Qoқum tajlardək bexiəja kiyiwalattim.
37 Mən Uningəja kədəmlirimning pütün sanini həsəblap bərəttim;
Xahzadidək mən Uning aldiəja barattim.□
38 Əgər əz etizlirim munga qarxi guwah bolup qukan kətürsə,
Uning qünəkliri bilən birgə yioəlaxsa,

■ 31:25 Zəb. 62:10 ■ 31:26 Kəan. 4:19 ■ 31:29 Pənd. 17:5 ■ 31:30 Mat. 5:44; Rim. 12:14 □ 31:31 «Əgər qədirdikilər mən toərroluk: «həjayinimizning dastihininid yəp toyunmioəjan kəni kim bar?» demigən bolsa...» — dərwəqə, Ayupning bu gepi həm xuningəja ohxax nuroəun səzliri həқиkət bolmioəjan bolsa, əmdi əz yurtidikilər, qədirdikilər uni anglapla guwahlik kilip dərhəl inkar kilatti. ■ 31:32 Ibr. 13:2; 1Pet. 4:9 □ 31:34 «Əgər Adəm'atimizdək itaətsizliklirimni yapkan... ... jəmiyətning kəmsitixliri munga wəhimə kıləjan bolsa, xuning bilən mən talaəja qıkmay yürğən bolsam,...» — (33-34-ayət) əslidə Adəm'atimiz gunahjini Hudadin yoxurmakçi bolup dəwəhler iqigə məküwəloəjanidi. Əməliyəttə adəm əz gunahlırini Hudaning aldida oquç-axkara etirap kilsila dərhəl uning yardimigə erixələydu. Xundak qaraymizki, Ayup muxu yərdə «Əgər gunah kıləjan bolsam, Hudaning aldida etirap kilattim; undakta halayiktin həq kərkəmayttim» deməkçi. Bəzi adəmlərnig gunah kılmasliqining birdinbir səwəbi baxqılarning kərüp kalmasliki üçün bolidu — yəni halayiqning pikridin boləjan kərkunqisidinla, halas. Ayup hərgiz bundək hildiki adəmlərdin əməs, hərdəim Hudani əz aldida əng aliy orunəja koəyidu. □ 31:35 «Həmmigə Kadir munga jawab bərsun! Rəkiəim mening üstümdin ərz yazsun!» — biz «mening rəkiəim» dəgən bu səzni yənila Hudani kərsitidu, dəp təhlil kilimiz. Yəne bəzi xərəqilər uni Ayupning üç dostlini kərsitidu, dəp qaraydu. □ 31:37 «Mən uningəja kədəmlirimning pütün sanini həsəblap bərəttim» — «Uningəja» yəni Hudaəja, deməkçi.

³⁹ Qünki çikaröjan mewisini hək tölüməy yegən bolsam,
Həddigərlərnı həsizləndürüp nəpisini tohtatқан bolsam,
⁴⁰ Undaқта buödayning ornıda xumbuya əssun!
Arpining ornıda məstək əssun.

Mana xuning bilən *mən* Ayupning sözliri tamam wəssalam!» □

32

Yax yigit Elihu söz qılıdu •••• U Hudaning Rohıdin kəlgən təlim toqrisida səzləydu •••• «Həmmigə qadırning Rohı adəmgə təlim beridu»

¹ Xuning bilən bu üç kixi Ayupқа jawab berixtin tohtıdı; qünki ular Ayupning qarixida əzini həkkanıy dəp tonuydıoanlığını bildi.

² Andin Buzilik Ramning ailisidin bolöjan Barahəlning oşlı Elihu isimlik yigitning oşızıpi közoşaldı; uning oşızıpi Ayupқа karita közoşaldı, qünki u Hudani əməs, bəlki əzini toşra həsablıoanıdı; □ ³ Uning oşızıpi Ayupning üç dostlırioşımı karitıldı, qünki ular Ayupқа rəddiyə bərgüdək söz tapalmay turup, yənıla uni gunahkar dəp bekitkənıdı. ⁴ Bıraқ Elihu bolsa Ayupқа jawab berixni kütkənıdı, qünki bu tətəylənnıng kərgən künliri əzidin kəp idi. ⁵ Elihu bu üç dostning əşzida həcқandəқ jawabi yoқlukını kərgəndin keyin, uning oşızıpi közoşaldı.

⁶ Xuning bilən Buzilik Barahəlning oşlı Elihu əşız eqip jawabən mundəқ dedi: —

«Mən bolsam yax, silər bolsanglar yaxanoşansilər;
Xundəқ bolöşəққа mən tartinip, bilgənlirimni silərgə ayan qilixtin qorқup kəldim.■

⁷ Mən: «Yexi qong bolöşanlar *awwal* səzlixı kerək;
Yıllar kəpəysə, adəmgə danalıqni oğitıdu», dəp qarayttım;□

⁸ Bıraқ hər bir insanda roş bər;
Həmmigə Qadırning nəpisi uni əkil-idraklıқ qilip yorutıdu.□ ■

⁹ Lekin qonglarınıng dana boluxı natayın;
Kerilarning toşra həküm qıkaraliximu natayın.■

¹⁰ Xunga mən: «Məngə quləқ selinglar» dəymən,
Mənmə öz bilginimni bayan əyləy.

¹¹ Mana, silər toşra səzlərnı izdəp yürgininglarda,
Mən səzliringlarnı kütkənmən;

□ **31:40 «Arpining ornıda məstək əssun!»** — «məstək» buödayoşa ziyan yətküzıdıoşan birhil əsümlük; yənə «kürmək» dəpmu atilıdu. □ **32:2 «Buzilik... Elihu»** — toşruluk; «Buz» dəp atilıdıoşan bu jəmətning Edom milliti bilən, yəni «Əlük Dengiz»ning xərқ tərıpıdə turıdıoşan bir millət bilən munasiwiti bər idi. Elihu bəlkim bu jəməttilikərdin bolöjan boluxı mumkin. Bu adəm dəsłəptə bizgə tonuxturulmioşan; bıraқ u qoқum bu tətəylənnıng yenıda ularning gəplirini anglap olturoşanlardın biri idi. ■ **32:6** Ayup 32:4, 7; 15:10 □ **32:7 «Yexi qong bolöşanlar»** — ıbraniy tilıda «künliri kəp bolöşanlar». «Yıllar kəpəysə, adəmgə danalıqni oğitıdu» — yaqi «Yaxanoşan adəm kixilərgə danalıqni oğitıdu». □ **32:8 «Bıraқ hər bir insanda roş bər; Həmmigə Qadırning nəpisi uni əkil-idraklıқ qilip yorutıdu»** — xübhısiszki, Elihuning bu səzi u qüxinip yətkən qong həkıqətlərnıng birıdır. Tətəylən jümlidin Ayupning əzimu bunı tiloşa kəp almıoşan. Elihu Hudaning Rohı (Müqəddəs Roh) hər bir insanoşa əzining roşı həm wıjdani arқılıқ wəşiy berip, söz qilip sawəқ oğitıdu degən təlimni berıdu. İnənnıng Hudaning Rohıning təlimini anglimaydıoşanlıқınıng səwəbliri toşrisida u keyin azraq səzləydu. ■ **32:8** Ayup 12:13; 38:36; Pənd. 2:6; Top. 2:26; Dan. 1:17; 2:21 ■ **32:9** Ayup 12:12

Silarning munaziranglaroq kulak salattim;

¹² Xundak, silerga qin konglumdin kulak saldim;
Biraq silardin heqkaysinglar Ayupka raddiyə bərmidinglar,
Heqkaysinglar uning sezlirigə jawab berəlmidinglarki,

¹³ Silər: «Həkiqətən danalığ taptuq!» deyəlməysilər;
Insan əməs, bəlkı Təngri uningə raddiyə kılıdu. □

¹⁴ Uning jənggə tiziləən hujum sezliri mənə karitiləən əməs;
Həm mən bolsam silərnin gəplirənglar boyiqə uningə jawab
bərməymən

¹⁵ (Bu üqəylən həyranuhəs bolup, qayta jawab bərixmidi;
Həmmə səz ulardın uqup kətti.

¹⁶ Mən kütüp turattım, qünki ular gəp kilmidi, bəlkı jimjit ərə turup qayta
jawab bərmidi); □

¹⁷ Əmdi əzümning nəwitidə mən jawab bəre, y
Mənmü bilginimni kərsitip bəre.

¹⁸ Qünki dəydiəən sezlirim liq toldi;
İqimdiki Roh mənə türtkə boldi; □

¹⁹ Mana, qərsikim eqilmioəən xarab tulumiəəə ohxaydu;
Yəngi xarab tulumliri partlap ketidiəəndək partlaydiəəən boldi.

²⁰ Xunga mən səz kılıp iqmni boxitay;
Mən ləwlimni eqip jawab bəre.

²¹ Mən heqkimgə yüz-hatirə kilməymən;
Wə yaki heq adəmgə huxamət kilməymən.

²² Mən huxamət kilixnı əgənmigənmən; undək bolidiəəən bolsa,
Yaratququm qəqum tezla meni elip ketidu». □

33

Elihuning birinçi bayani — Huda adəmlərgə bərgəən tərbiyələr

¹ «Əmdilikdə, i Ayup, bayanliriməəə kulak saləəəysən,
Sezliriminin həmmisini anglap qıkkəəysən.

² Mana hazır ləwlimni aqtim,

□ **32:12 «Silər: «həkiqətən danalığ taptuq!» deyəlməysilər; insan əməs, bəlkı Təngri uningə raddiyə kılıdu»** — Elihu: Üq dostning Ayupning sezigə raddiyə bərgüdək jawabni tapalmioəənliqning bir səwəbi ularning əz pikri-təjribisigə tayanəənliqi, Hudaning əzidinla biwasitə danalığ izdimigənligidin boldi, dəp qaraydu. Uning kəzkarixi bu jəhəttin toəəəə boluxi mumkin. □ **32:16 «Bu üqəylən həyranuhəs bolup, ... Mən kütüp turattım, qünki ular ... jimjit ərə turup qayta jawab bərmidi»** — bu sezlər (15-16-ayət) bizgə kitabning yazəuqusining, yəni bu ixlarnı hatiriligüqining kim ikənliligə nisbətən yip uqi təminləydu. Kitabtkı nəsriy (xəiriyəət xəklidə bolmioəən) kismilarda pəkət bu yərdilə «mən» degən almaxni uqritimiz. Xunga biz xundək qaraymizki, məzkur kitabni yazəuqi Elihu boluxi kerək. Biz uning ərxətə boləən kəngəxlərdin qandək həwərdar boləənliqini bilməymiz. Xunisi enikki, u əzi bayan kılıəəndək «hərbir adəmgə təlim bərgüqi boləən Hudaning Rohi»ning wəhiysi arkilik xu ixlarnı bilgən; xuning bilən u bu ixlarnı hatirə qalduroəən bolsa kerək. □ **32:18 «İqimdiki Roh mənə türtkə boldi»** — Elihu ikkinçi qətim Mukəddəs Rohning təsirini tiləəə alidu. U Ayupka bərməqə boləən təlimini dəl muxu Rohnin kəlgən, deməqki. □ **32:22 «Mən huxamət kilixnı əgənmigənmən; undək bolidiəəən bolsa, yaratququm qəqum tezla meni elip ketidu»** — xübhisizki, heqkimgə yüz-hatirə kilməsilik toəridur; bu lilla gəp kilixtiki aldinki bir xərt. Biraq Elihu Ayupning «Hudaəəə huxamət kiliş» gunahtur, degən seziini (7:11-13ni kərnig) quxənmigəndək kiliatti; xunga Elihu pəkətlə «adəmgə huxamət kiliş» toərisidə sezləydu.

Alozimda tilim gəp kılıdu.

³ Səzlim kənglümdək durus bolıdu,
Ləwlim sap boləjan təlimni bayan kılıdu.□

⁴ Təngrining Rohi meni yaratқан;
Həmmigə Qadirning nəpisi meni janlandurıdu.□

⁵ Jawabing bolsa, manga rəddiyə bərgin;
Səzlingni aldimoğa səpkə koyup jənggə təyyar turəjin!

⁶ Mana, Təngri aldida mən sanga ohxax bəndimən;
Mənmə laydin xəkilləndürülüp yasaləjanmən.■

⁷ Bərhək, mən sanga heq wəhimə salmaqçı əməsmən,
Wə yaki mən saləjan yük sanga besim bolmaydu.□

⁸ Sən dərwəxə kəlikimə gəp kildingki,
Əz awazing bilən: —■

⁹ «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən;
Mən sap, məndə heq gunah yok...

¹⁰ Mana, Huda məndin səwəb tepip hujum kılıdu,
U meni Əz düxmini dəp qaraydu;■

¹¹ U putlimni kixənlərgə salıdu,
Həmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — deqənlıkingni anglıdim.□ ■

¹² Mana, mən sanga jawab bəreyki,
Bu ixta gəping toəra əməs;

Qunki Təngri insandin uluədur.

¹³ Sən nemixka uning bilən dəwalixip: —

□ **33:3 «Səzlim kənglümdək durus bolıdu, ləwlim sap boləjan təlimni bayan kılıdu»** — biz Elihuning səzlrining bəzilirini nəhayiti durus, xundakla Hudaning Rohining təlimi bilən kəlgən, dəp qarısakmı, bəzi jaylarda u yənilə öz nətıklıki bilən səz kılıdu. Əgər bizning Elihu məzkur kitabning yazıquisi deqən pikrimiz toəra bolıdıəjan bolsa, u jəzman bu jəhəttə öz kəmqılıkini səzməy qalmaydu. Xundakımı u biz üqün bu əməliy səhbətni təswirləp kaldurəjan; əzining nemə deqənlıkinimu (səzman bolsimu)biz üqün səmimiylık bilən hatiriləydu. Bəzidə biz həttə uning səzlrinin uni bir həkawur adəm ohxaydu dəp pərəz kılıp qalimiz. Həlbuki, bizmı bilip yetiximiz kerəkki, məlum kixining səzman bolup kətkənlıki bilən gəplirining həmmisi quruk boluxı natayin. Biz həmmə adəmning səzini səwr-təkət həm dikəkət bilən angliximizə toəra kelıdu. Buningdin sirt, Elihuning xeir xəkildə boləjan bayanliri baxka səzligüqlərnıng xeiriy səwiysigə yətməydu. Bu yənə uning bizgə bu əməliy ixlarni, əməliy bayanlarni əyni-əyni kəyt kıləjanlıkini ispatlaydu. □ **33:4 «Həmmigə Qadirning nəpisi meni janlandurıdu»** — yaki «Həmmigə Qadirning nəpisi manga jan bərgən». ■ **33:6** Ayup 9:35; 23:10 □ **33:7 «Bərhək, mən sanga heq wəhimə salmaqçı əməsmən»** — Elihu muxu yərdə Ayupka baxqılarnıng səzlrining əqir kəlgənlıkini, xundakla uning əzining bəzi hiyalliridin qorqup kətkənlıkini azrak səzip, uni hatirjəm kılmaqçı boləjan boluxı mumkin. ■ **33:8** Ayup 10:7; 16:17; 23:10,11; 27:5 ■ **33:10** Ayup 13:24; 16:9; 19:11 □ **33:11 «Ayupning «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən; mən sap, məndə heq gunah yok... Mana, Huda məndin səwəb tepip ... Həmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — deqənlıkingni anglıdim»** — (9-11-ayətlər) Elihu Ayupka: «Kəlikiməzə mundak gəp kilding» dəp uning kıləjan üq gəpini əyibləydu. Birinqisi səz: «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən; mən sap, məndə heq gunah yok...». Əməliyəttə, Ayup bu səzləni kılmoəjan; u pəkət Hudaə: «Hər bir gunahimni etirap kılıp kəqürüm kılindim, hazır wijdanimoəja hilap heq gunahimning barlıqini bilməymən» deqəndək səzləni kıləjan. Bu səz əzini pütünləy sap, pütünləy bigunah, deqənlık əməs, əlwəttə. Elihu muxu yərdə hatalıq ötküzıdu. İkkinqisi səz: «Mana, Huda səwəb tepip manga hujum kılıdu, U meni Əz düxmini dəp qaraydu» — Bu səz rastla 13:24də wə yənə 14:7də tepilıdu. Üqinqisi səz: «U mening putlimni kixənlərgə salıdu, həmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — bu səz 13:27də tepilıdu. ■ **33:11** Ayup 13:27; 14:16

U ʕzi qiloʕan ixliri toʕruluk heq quxənqə bərməydu» dəp yürisən?□

14 Qünki Təngri həkikətən gəp qilidu;

Bir ketim, ikki ketim,

Lekin insan buni səzməydu;□

15 Qux kərgəndə, keqidiki oʕayibanə alaməttə,

— (Kattik uyqu insanlarni baskanda,

Yaki orun-kərpiliridə ügdək baskanda) —

16 — Xu qaoʕlarda U insanlarning kulikini aqidu,

U ularoʕa bərgən nəsihətni *ularning yurikigə* məhürləydu.□

17 Uning məksiti adəmlərnəni *yaman* yolidin yanduruxtur,

Insanni təkəbburluktnin saqlaxtur;□

18 Buning bilən *Huda* adəmnin jenini kəz yətməs hangdin yandurup, saqlaydu,

uning hayatini qiliqlinixtin qoʕdaydu.

19 Yaki bolmisa, u orun tutup yetip qaloʕinida aʕriq bilən,

Səngəklirini əz-ara soxuxturup biaram kilix bilən,

Tərbiyə qilinidu.

20 Xuning bilən uning pütin wujudi taamdin nəprətlinidu,

Uning jeni hərhil nazu-nemətlərdin qaqudu.■

21 Uning eti kəzdin yokilip ketidu,

Əslidə kərünməydiʕan səngəkliri bərtüp qikidu.

22 Buning bilən jeni kəz yətməs hangoʕa yekin kelidu,

Hayati həlak qiləuqı pərixtilərgə yekinlixidu;

23 Birak, əgər uning bilən bir tərəptə turidiʕan kelixtərgüqi bir pərixte bolsa,

Yəni mingining iqidə birsi bolsa,

□ **33:13 «Sən nemixka ... — «U ʕzi qiloʕan ixliri toʕruluk heq quxənqə bərməydu» dəp yürisən?»** — Ayup əslidə «U ʕzi qiloʕan ixliri toʕruluk heq quxənqə bərməydu» demigən; bəlki u Hudaning **bəzi** qiloʕan ixlirini, bolupmu əz bexioʕa quxürgənirini quxəndürməydiʕanlikini eytkanidi. Elihuningmu muxu yeridə hataliqi bar. Baxka bir hil tərijimi: «Sən nemixka uning bilən dəwalixip: — «U insanning həmmə səzligə heq jawab bərməydu» dəp yürisən?». □ **33:14**

«Bir ketim, ikki ketim» — bəlkim «birnəqə ketim» wə xuningdək «hərhil yol bilən» degənni kərsitidiʕan bir ibarə boluxi mumkin. □ **33:16 «... U insanlarning kulikini aqidu, U ularoʕa bərgən nəsihətni ularning yurikigə məhürləydu»** — biz Elihuning bu səzini nahayiti əhmiyiti bar dəp qaraymiz. U Huda ʕz Rohi arkilik insanoʕa səzlrini yətküzüp nəsihət qilidu, dəydu; əgər insan bu səzərgə kulək salmisa, Huda yənila xəpkiti bilən quxlər arkilik insan kulikini eqip bu aqahlanduruxlrini həm nəsihətni bekitip məhürləydu. Ikkinqi kurning baxka bir hil tərijimi: «U ularni aqahlar bilən kərkətitidu». □ **33:17 «Uning məksiti adəmlərnəni yaman yolidin yanduruxtur, insanni təkəbburluktnin saqlaxtur»** — Elihuning quxəndürüxi boyiqə eytkanda, insanning əng qong məsilisi təkəbburluktnin ibarət. Huda ʕz iltipati arkilik awwal insanoʕa Rohi arkilik nəsihət qilidu; anglimisa u quxlər arkilik nəsihətni bekitidu; yanə anglimisa kesəllik yaki baxka müxküllüklər bilən adəmnəni aqahlandurup, uni həlakəttin yanduridu (18-22-ayətlər). Bu jazalax əməs, bəlki Hudaning muhəbbitidin qikқан tərbiyidur; U mana muxular arkilik insanni əz təkəbburluktnin aqiwitidin qoʕdap qalidu. Elihuning bu təlimi insan üqün zor əhmiyətə ikə; Elihuning təlimi Ayupning əhwalı toʕrisida quxənqə bərmigən bilən, uning səzlrinin Ayupka azrak paydisi təgkən bolsa kərak; azab-okubətlər bolsa, dərwekə kəlbidiki təkəbburlukni axkarilaydu. Ayupning ahirida qiloʕan towiliri asasen əz təkəbburluqoʕa nisbətən boluqan (42-bab). ■ **33:20** Zəb. 107:18

— Insan balisioğa toqra yolni kersitip beridoğan kelixtürgüqi bolsa,□

24 Undaқта *Huda* uningğa xəpkət kersitip: «Uni hangdin qüxüp ketixtin kutkuzup koyojin, Qünki Mən nijat-kutuluxğa kapalət aldım» — dəydu.□

25 Buning bilən uning ətliri balilik waqtidikidin yumran bolidu; U yaxlikiğa kaytidu.

26 U Təngriğə dua kilidu, U xəpkət kilip uni qobul kilidu, U huxal-huram təntənə kilip Uning didarini kəridu, Həmdə *Huda* uning həkkaniylikini əzigə kayturidu.■

27 U adəmlər aldida küy eytip: —

«Mən gunah kildim, Toqra yolni burmilioğanmən, Birəq tegixlik jaza manga berilmidi!□

28 U rohimni hangğa qüxüxtin kutkuzdi, Jenim nurri huzurlinip kəridu» — dəydu.

29 Mana, bu əməllərninğ həmmisini Təngri adəmni dəp, İkki hətta üq mərtəm ayan kilidu,□

30 Məksiti uning jenini hangdin yandurup kutkuzuxtu, Uni hayatlık nuri bilən yorutux üqündur.■

31 I Ayup, manga kulak saloaysən;

Ününgni qikarma, mən yənə söz kilay.

32 Əgər sözliring bolsa, manga jawab kiliwərgin; Sözligin! Qünki imkaniyət bolsila mening seni aqlioqum bar.

33 Bolmisa, meningkini anglap oltur;

Süküt kilöjin, mən sanga danalığın ögitip koyay».

34

Elihuning ikkinqi bayani — Ayupni yənə əyibləx, Yaratkuqining harakterini təswirləx

1 Elihu yənə jawabən mundak dedi: —

2 «I danixmənlər, sözlirimni anglanglar,

□ **33:23** «**Əgər uning bilən bir tərəptə turidoğan kelixtürgüqi bir pərixta bolsa...**» — «pərixta» degən söz əməliyəttə «həwər yətküzguqi» degən mənədə. Təwrat birinqi kişim («Yaritilix») «Pərwərdigarning Pərixtsi»-ni bizgə tonuxturidu; bu Pərixta birdinbir, nahayiti sirlilik zat. Uni kərgənlərmu: «Biz Hudaning Özini kərgən» deyixidu. Bu Pərixta «Uz yeri»də turoğan İsmail həm anisi Həjərgə kərunüp ularni ussuzluqtin kutkuzoğan. Heq bolmioqanda, Elihu muxu yərdə adəmni gunahın kutkuzux hizmiti pəqət insan həm Huda otturida turidoğan, xundakla insandin üstün turidoğan mundak bir zat tərəpidin bolidu, dəydu. Bu «Hudaning Pərixtsisi» Elihu «mingdin bir» degən bu Pərixta Ayup ilgiri bexarət kəloğan «Kelixtürgüqi» həm «Kutkuzoququm» degən zattin baxğa birsi əməs. Elihu bu yərdə bizgə yənəla nahayiti əhmiyyətlik təlim həm karamət bir bexarətni beriwatidu. «**İnsan balisioğa toqra yolni kersitip beridoğan ...**» — yaki «İnsan balisioğa uning (demək, Hudaning) həkkaniylikini kersitip beridoğan...». □ **33:24** «**... Mən nijat-kutuluxğa kapalət aldım**» — ibraniy tilida «... Mən nijat-kutuluxğa kapalət taptım».

■ **33:26** Zəb. 50:15; Yəx. 58:9 □ **33:27** «**U adəmlər aldida küy eytip: ...**» — yaki «U adəmlərgə qarap:...» yaki «U adəmlər aldida etirap kilip:...». □ **33:29** «**İkki, hətta üq mərtəm ayan kilidu**» — «ikki, üq mərtəm» degən söz adəttə «birnəqqə mərtəm»-ni kersitidu. Demək, üq kətim bilən tohtimaydu; bu bayan Hudaning bizgə boləğan qongkur mehri-xəpkətini ayan kilidu; birək heqkim bu pakittin paydilinay dəp Hudaning səwr-təkitini Sinimisun, bu intayin hətərlək ix, əlwəttə! ■ **33:30** Zəb. 56:13

I tøjribə-sawaklik adəmlər, manga kulaq selinglar.

³ Eøjiz taam tetip baqqandək,
Kulaq səzning təmini sinap baqıdu.■

⁴ Əzimiz üqün nemining toøjra bolıdıojanlıkını baykap tallaylı;
Arımızda nemining yaxxi bolıdıojanlıkını biləyli!

⁵ Qünki Ayup: «Mən həkkaniydurmən»,
Wə: «Təngri mening həkkimni bulap kətkən» — dəydu.□ ■

⁶ Yənə u: «Həkkimgə ziyan yətküzıdıojan, yalojan gəpni kilixim toøjrimu?
Həq asiylıkm bolmıojını bilən, manga sanjılojan oq zəhmigə dawa yok»
— dəydu.□ ■

⁷ Kəni, Ayupka ohxaydıojan kim bar?!
Uningoəa nisbətən baxkılarnı həkərətləx su iqkəndək addiy ixtur.□

⁸ U kəbihlik kılıoquılaroəa həmrah bolup yürıdu,
U rəzıllər bilən billə mangıdu.□

⁹ Qünki u: «Adəm Hudadin səyünsə,
Bu uningəa həqkəndək paydısı yok» dedi.□

¹⁰ Xunga, i danıxmənlər, manga kulaq selinglar;
Rəzıllik Təngridin yırakta tursun! Yamanlık Həmmigə Qadırdin neri
bolsun!■

¹¹ Qünki U adəmning kılıojanlırını özıgə kayturıdu,
Hər bir adəmgə öz yoli boyıqə tegıxlik nesiwə tapkuzıdu.■

¹² Dərhəqıqət, Təngri həq əskilik kilmaydu,
Həmmigə Qadır həkümni hərgiz burmilimaydu.

¹³ Kim Uningəa yər-zeminni amanət kılıojan?
Kim Uni pütkül jəhanni baxkıruxka təyinlıdı?□

■ **34:3** Ayup 12:11 □ **34:5** «... Ayup: «Mən həkkaniydurmən», wə: «Təngri mening həkkimni bulap kətkən» — dəydu» — Ayup «Mən həkkaniy» değən səzni biwasitə eytmıojan bolsımu, dərweəə uning gəp-səzlıridin xu mənə qıqıp turıdu. «Huda mening həkkimni tartıwalıojan» değən səzni u 27:2də eytkən. «Mening həkkim» değən söz toøjruluk xu ayəttiki ızahatni kərüng. ■ **34:5** Ayup 27:2 □ **34:6** «Yənə u (Ayup): «... Həq asiylıkm bolmıojını bilən, manga sanjılojan oq zəhmigə dawa yok» — dəydu» — dərweəə, Ayup 6:4də Huda meni oq etıp yarılardı, değən. Bırək bizningə u Elihuning əzini muxu yərdə əyiblıgını boyıqə: «Huda meni yalojan gəp kılıxka məjburlaydu» dəp eytkən əməs. Oqurmənlər əzi bu səzning toøjra yaki natoøjra ikənlikini oylıyalaydu. ■ **34:6** Ayup 6:4 □ **34:7** «Uningəa (Ayupka) nisbətən baxkılarnı həkərətləx su iqkəndək addiy ixtur» — Ayupning (kəttik əzabtin değən) bəzi səzlıri intayın aqqıqlanojanlıkıdin eytilojını bilən, bizningəə «Baxkılarnı həkərətləx uningəa nisbətən su iqkəndək addiy ixtur» değən bu səz həddidin exıp kətkən. □ **34:8** «U (Ayup) kəbihlik kılıoquılaroəa həmrah bolup ... rəzıllər bilən billə mangıdu» — Elihuning bu gepıgə ispat barmu? Bizningəə yok. Bırək bu səz kəqmə mənidə eytilıojan bolsa «Ayup eoızda yamanlarning yolıda mangıdu» değən mənidımu boluxı mumkin. □ **34:9** «Qünki u: «Adəm Hudadin səyünsə, bu uningəa həqkəndək paydısı yok» dedi» — bizningəə, Ayup bu səzni deməğın; u əzining rəzıllər həq jazalanmay, yamanlıkını kılıwerıdıojanlıkını kərgənlikini eytkən; bırək u yənə əzining ularning yaman yolıda hərgiz mangmaydıojanlıkını enıq eytkən; xunga Elihuning bu gepı səl adil bolmıdı, dəp karaymız. ■ **34:10** Kən. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 8:3; 36:23; Zəb. 92:15; Rim. 9:14 ■ **34:11** Zəb. 62:12; Pənd. 24:12; Yər. 17:10; 32:19; Zər. 7:27; 33:20; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Əf. 6:8; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 22:12 □ **34:13** «Kim Uningəa yər-zeminni amanət kılıojan? Kim Uni pütkül jəhanni baxkıruxka təyinlıdı?» — Elihuning bu munazırısı (10-13), bəlkim, Huda xunqə yukıri orunda turoəandin keyin, Uningəa həq adəm para yegüzəlməydu. Uning həkümıgə həqkəndək təsir yətküzəlməydu, değənlik. Bırək u əğər: «Huda bizdin intayın yukıri turoəaqka, Uning adıllıkı biz tonuəojan həm qüxinıdıojan adıllıktın pütünləy baxkıqə, pütünləy baxka harakterıda» deməkci bolsa, biz uning bu pikrigə koxulmaymız.

14 U pəkət konglidə xu niyətni kilsila,
 Özining Rohini həm nəpisini Özigə kayturuwalsila, □ ■

15 Xuan barlıq ət igiliri birgə nəpəstin qalidu,
 Adəmlər topa-qangoğa kaytidu. □ ■

16 Sən danixmən bolsang, buni angla!
 Səzlirimning sadasioğa kulak sal!

17 Adalətkə eǵ boluquçı həküm sürələmdu?
 Sən «Həmmidin Adil Boluquçı»ni gunahkar bekitəmsən?! □ ■

18 U bolsa padixahni: «Yarimas!»,
 Mətiwərlərni: «Rəzillər» degüqidur. □

19 U nə əmirlergə heq yüz-hatirə kılmaydu,
 Nə baylarni kəmbəoǵəllərdin yukiri kərməydu;
 Qünki ularning həmmisini U Öz kəli bilən yaratqandur. □ ■

20 Kəzni yumup aǵquǵə ular ətüp ketidu,
 Tün yerimida həlkərmu təwrinip dunyadin ketidu;
 Adəmning kəlisiz uluǵlar elip ketilidu.

21 Qünki Uning nəzəri adəmning yollirining üstidə turidu;
 U insanning bar kədəmlirini kərup yüridu. ■

22 Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur,
 Həttə olümnıng sayisidimu ular yoxurunalmaydu. □ ■

23 Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka kəltürüx üqün,
 Ularni uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur. □

24 U küqlüklərni təkxürüp olturmayla parə-parə kiliwetidu,
 Həm baxkılarni ularning ornioǵa koyidu;

25 Qünki ularning kılouanliri uningoǵa enik turidu;

□ 34:14 «**Özining Rohini həm nəpisini Özigə kayturuwalsila,...**» — yaki «Özi (Huda) uning rohini həm nəpisi Özigə kayturuwalsila...» ■ 34:14 Zəb. 104:28-29; Top. 12:7 □ 34:15

«**U pəkət konglidə xu niyətni kilsila, özining Rohini həm nəpisini özigə kayturuwalsila, xuan barlıq ət igiliri birgə nəpəstin qalidu, adəmlər topa-qangoğa kaytidu (14-15)**» — demək, Huda insanni yaratqandin keyin, həmmə ix «aptomatik həlda» dawamlaxmaydu. Huda hərdaim, hər nəpisiđə insandın həwər alidu — bolmisa u həyat qalmaydu. ■ 34:15 Yar. 3:19; Top. 12:7 □ 34:17 «**Adalətkə eǵ boluquçı həküm sürələmdu?**» — degən bu məsilə «Ayup» degən bu kitabning tıp məsilisi həsablinidu. Bu yərdə Elihu bu retorik soaloǵa heqçkandəǵ jawab yaki ispat bərməydu. Kūq-hoqukluk boluxning, adalətlık boluxka barawər boluxi natayin. Huda Özining yaxhilikini, mehir-muhəbbitini, həmmə səzigə boləǵan wapadarlikini, toluk adalitinı bolsa kıləǵan ixliri arkilik ispatlaydu. Bolupmu Zəbur həm Injiləǵa asasen, Huda ahirdə Özi barlıq kıləǵan həkümlirini hər bir insanoǵa enik namayan kılıdu; xu küni Hudaning adil həkümlirigə heqkim rəddiyə bərləməydu; u qəoǵda Uning mutlək adilliki həmmə insanoǵa ispatlinip toluk ayan bolidu. ■ 34:17 Yar. 18:25; Ayup 5:18; 8:3; 21:22; Rim. 3:5 □ 34:18 «**U bolsa padixahni: «Yarimas!», mətiwərlərni: «Rəzillər» degüqidur**» — buning baxka birhil tərjimisi: «Padixahlaroǵa: «Yarimas!», mətiwərlərgə: «Rəzillər!» degili bolamdu?» □ 34:19 «**U nə əmirlergə heq yüz-hatirə kılmaydu, nə baylarni kəmbəoǵəllərdin yukiri kərməydu; qünki ularning həmmisini U Öz kəli bilən yaratqandur**» — Ayup bu gəpni angloǵanda gəp kıləǵan bolsa: «Mən Hudaning mening ixlirimni dəl axundəǵ bitərəplik bir tərəp kılıxini kütməktimən!» deyixi mumkin idi. Elihuning bu gəpi uningəǵa anǵə təsəlli bərləməydu. ■ 34:19

Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 37:24; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 1:25; 1Pet. 1:17 ■ 34:21 2Tar. 16:9; Ayup 31:4; Zəb. 34:15-17; Pənd. 5:21; 15:3; Yər. 16:17; 32:19 □ 34:22 «**Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni biraqla kəreligəqkə, uning sotqi boluxka toluk salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka ... uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur**» — bu ayətning baxka hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

□ 34:14 «**Özining Rohini həm nəpisini Özigə kayturuwalsila,...**» — yaki «Özi (Huda) uning rohini həm nəpisi Özigə kayturuwalsila...» ■ 34:14 Zəb. 104:28-29; Top. 12:7 □ 34:15 «**U pəkət konglidə xu niyətni kilsila, özining Rohini həm nəpisini özigə kayturuwalsila, xuan barlıq ət igiliri birgə nəpəstin qalidu, adəmlər topa-qangoğa kaytidu (14-15)**» — demək, Huda insanni yaratqandin keyin, həmmə ix «aptomatik həlda» dawamlaxmaydu. Huda hərdaim, hər nəpisiđə insandın həwər alidu — bolmisa u həyat qalmaydu. ■ 34:15 Yar. 3:19; Top. 12:7 □ 34:17 «**Adalətkə eǵ boluquçı həküm sürələmdu?**» — degən bu məsilə «Ayup» degən bu kitabning tıp məsilisi həsablinidu. Bu yərdə Elihu bu retorik soaloǵa heqçkandəǵ jawab yaki ispat bərməydu. Kūq-hoqukluk boluxning, adalətlık boluxka barawər boluxi natayin. Huda Özining yaxhilikini, mehir-muhəbbitini, həmmə səzigə boləǵan wapadarlikini, toluk adalitinı bolsa kıləǵan ixliri arkilik ispatlaydu. Bolupmu Zəbur həm Injiləǵa asasen, Huda ahirdə Özi barlıq kıləǵan həkümlirini hər bir insanoǵa enik namayan kılıdu; xu küni Hudaning adil həkümlirigə heqkim rəddiyə bərləməydu; u qəoǵda Uning mutlək adilliki həmmə insanoǵa ispatlinip toluk ayan bolidu. ■ 34:17 Yar. 18:25; Ayup 5:18; 8:3; 21:22; Rim. 3:5 □ 34:18 «**U bolsa padixahni: «Yarimas!», mətiwərlərni: «Rəzillər» degüqidur**» — buning baxka birhil tərjimisi: «Padixahlaroǵa: «Yarimas!», mətiwərlərgə: «Rəzillər!» degili bolamdu?» □ 34:19 «**U nə əmirlergə heq yüz-hatirə kılmaydu, nə baylarni kəmbəoǵəllərdin yukiri kərməydu; qünki ularning həmmisini U Öz kəli bilən yaratqandur**» — Ayup bu gəpni angloǵanda gəp kıləǵan bolsa: «Mən Hudaning mening ixlirimni dəl axundəǵ bitərəplik bir tərəp kılıxini kütməktimən!» deyixi mumkin idi. Elihuning bu gəpi uningəǵa anǵə təsəlli bərləməydu. ■ 34:19

Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 37:24; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 1:25; 1Pet. 1:17 ■ 34:21 2Tar. 16:9; Ayup 31:4; Zəb. 34:15-17; Pənd. 5:21; 15:3; Yər. 16:17; 32:19 □ 34:22 «**Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni biraqla kəreligəqkə, uning sotqi boluxka toluk salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka ... uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur**» — bu ayətning baxka hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

□ 34:22 «**Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni biraqla kəreligəqkə, uning sotqi boluxka toluk salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka ... uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur**» — bu ayətning baxka hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

□ 34:22 «**Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni biraqla kəreligəqkə, uning sotqi boluxka toluk salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka ... uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur**» — bu ayətning baxka hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

□ 34:22 «**Xunga kəbihlik kılouqilaroǵa yoxurunouduǵə heq karangoǵuluk yoktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni biraqla kəreligəqkə, uning sotqi boluxka toluk salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioǵa həküm kılıxka ... uzunoǵiqə kəzitip yürüxining həjiti yoktur**» — bu ayətning baxka hil tərjimiliri uqrixi mumkin.

U ularni keqidə ərivetidu, xuning bilən ular yanjilidu.

²⁶ U yamanlarni halayik aldida kaqatliqandək ularni uridu,

²⁷ Qünki ular uningqə əgixixtin bax tartqan,
Uning yolliridin heqbirini heq ətiwarlimioqan.■

²⁸ Ular xundak kilip miskinlərnin nalə-pəryadini Uning aldioə kirgüzidu,

Xuning bilən U ezilgüqilərnin yalwuruxini anglaydu.□

²⁹ U süküttə tursa, kim aqrinip kaqxisun.

Məyli əldin, məyli xəhstin bolsun,

Əgər U *xəpkitini kərsətməy* yüzini yoxuruwalsa, kim Uni kərəlisun?□

³⁰ Uning məqsiti iplasar həkümranlik qilmisun,

Ular əl-əhlini damioə qüxürmisun degənliktur.

³¹ Qünki buning bilən ulardin birsi Təngriqə: «Mən təkəbburluk kiləqanmən;

Mən toqrini yənə burmilimaymən;

³² Əzüm bilmiginimni manga əgitiq qoyqaysən;

Mən yamanlik kiləqan bolsam, mən kayta qilmaymən» — desə,□

³³ Sən Uning bəkitkinini rət kiləqanliqin qün,

U pəkət sening pikring boyiqıla insanning kiləqanlirini Əzigə kayturuxi kərəkmü.

Mən əməs, sən qarar qilixing kərəktur;

Əmdi bilgənlirinqni bayan qilsangqu!

³⁴ Əqli bar adəmlər bolsa,

Gepimni angliqan dana kixi bolsa: —

³⁵ «Ayup sawatsizdək gəp kildi;

Uning səzlidirə əkil-parasəttin əsər yok» — dəydu.

³⁶ Ayup rəzil adəmlərdək jawab bərgənlikidin,

Ahriqəqə sinalsun!□

³⁷ Qünki u əz gunahining üstigə yənə asiylikni qoxidu;

U arimizda *ahənət bilən* qawak qelip, Təngriqə qarxi səzlərnə kəpəytməktə».

35

Elihuning üqinqi bayani — «Huda keqidə at kiləqan nahxilar»

■ **34:27** Zəb. 28:4-5; Yəx. 5:12 □ **34:28** «Ular (rəzillər) xundak kilip miskinlərnin nalə-pəryadini uning aldioə kirgüzidu, ... U (Huda) ezilgüqilərnin yalwuruxini anglaydu» — Elihu bəlkim bu səzlrini Ayupqa daritip eytidu: «Sən mundak rəzil ixlərnə kiləqanmu?».

□ **34:29** «U süküttə tursa, kim aqrinip kaqxisun?» — ayətnin birinqi kisminin baxqə birhil tərijimisi «U ixlərnə tinqlandursa, kim aqrinip kaqxisun?». Ayətnin ikkinqi kismida, «Hudaning Əz yüzini yoxuroqanliqi», xübhətsizki, uning kixilərgə məlum birhil jaza-sawak bərixini bildüridu. □ **34:32** «...Əzüm bilmiginimni manga əgitiq qoyqaysən; mən yamanlik kiləqan bolsam, mən kayta qilmaymən» — Elihu xübhətsizki, Ayupni xundak bir iqrarni (31-32-ayəttiki səzlər bilən) qilixqə dəwət qiliwatidu. Biraq Ayupta təkəbburluk boləqini bilən, u hərgizmu «iplas» yaki «munapik»lərdin əməs. □ **34:36** «Ayup rəzil admlərdək jawab bərgən...» — Elihuning bu səzi bolsa nəhayiti eqir xikayət həsəblinidu. Təwəndə Elihu Ayupni «asiylik kiləqan» dəpmu əyibləydu. Biraq dərd-ələmdin, ümidsizliktin, kattik aqrıqlərdin qıqqan aqqik həm gumanlik gəpni «asiylik» degili hərgiz bolmaydu. Bu jəhəttə Elihu səl həddidin ixipraq səzligən. «U ahriqəqə sinalsun!» deyixmu «bir yanda azadə olturəqan» kixilər üqün deməkkə xlan gəptur!

1 Elihu yənıla jawab berip mundak dedi: —

2 «Sən muxu gepingni, yəni «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstündür» deginingni toşra dəp qaramsən?»[□]

3 Xundak boləlanlıki üqün sən: «Həkkaniylikning manga nemə paydisi bolsun?

Gunah kilmioşinimning gunah kıləninimə qariəanda artuqçilıki nədə?» dəp soriding. [□] ■

4 Özüm sözlər bilən sanga *jawab berəy*,
Sanga həm sən bilən billə boləlan ülpətlinggə jawab berəy;[□]

5 Asmanlarə qarap bəkkın;
Pələktiki bulutlarə səpsaləin;

Ular səndin yukiridur.

6 Əgər gunah kıləlan bolsang, undakta Təngrigə qaysi ziyankəxlıki kılaləyting?

Jınayətliring kəpəysimu, undakta uningə qandak ziyənləni salalar iding?

7 Sən həkkaniy boləlan təkdirdimu, Uningə nemə berəlayting?
U sening qolungdin nemimu alar-hə?[□] ■

8 Sening əskilikliring pəkət səndək bir insanəıla,
Həkkaniyliking bolsa pəkət insan balılrıəıla təsir kılidu, halas.

9 Adəmlər zulum kəpiyip kətkənlikidin yalwuridu;
Küqlükləning besimi tüpəylidin ular nalə-pəryad kətüridu.[□]

10 Bırək həqkim: «Kəqılərdə insanlarə nahxa ata kıləuqi yaratququm Təngrini nədin izdixim kerək?» deməydu.

11 Uning bizgə əgıtıdıını yər-zemındiki haywanlarə əgıtıdıınıdin kəp,
Həm asmandiki uqar-qanatlarə əgıtıdıınıdin artuq əməsmu?

12 Ular nalə-pəryad kətüridu, bırək rəzil adəmləning həkawurlukıning təsiri tüpəylidin,

□ 35:2 «Sən (Ayup) muxu gepingni, yəni «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstündür» deginingni toşra dəp qaramsən?» — bu sözmu bək kattik eytiləlan. Ayup əslidə «Mən həkkaniy» degini həm Hudaning adalıtıdin bəzi gumanlık gərləni kıləini bilən, əməliyəttə qap yürəklik kılıp «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstün» degən gəpni kılıp bəkmioqan. Okürmənlər əziliri birmə desun. □ 35:3 «...sən (Ayup): «Həkkaniylikning manga nemə paydisi bolsun? Gunah kilmioşinimning gunah kıləninimə qariəanda artuqçilıki nədə?» dəp soriding» — Elihu yukirida Ayupni əyibləp: «Sən «Adəm Hudadin səyünsə, buning uningə həqkandak paydisi bolmaydu» degənsən» (9:34) degini hazir təkrarlaydu. ■ 35:3 Ayup 34:9

□ 35:4 «Sanga həm sən bilən billə boləlan ülpətlinggə jawab berəy» — «ülpətling» degən söz bəlkim Ayupning üq dostini əməs, bəlkı uning bilən ohxax kəzqaraxta boləlanlari (hazirmu Ayupning yenida olturoqanlari?) kərisitixi mumkin. □ 35:7 «Sən həkkaniy boləlan təkdirdimu, Uningə nemə berəlayting? U sening qolungdin nemimu alar-hə?»

— Elihuning bu kəzqarixi Elifazningkige (22:3-ayəttiki) ohxaydu. Biz yənıla awwalkı ayəttiki izahətni təkrarlaymız: — «1:8-ayəttə, Hudaning Əzidə Ayuptın əloqan razilıki, hursənliki nahəyiti gəwdilıni turidu. Xuning bilən bir wəqıtta biz Təwrattiki «Yarıtılıx» degən kışimda Hudaning insanning tüpəylidin boləlan azablırdin həwərdar bolimız. Huda gərqə uluqluk igisi bolsimu, U yənıla bizdin hursənlik izdəydu yaki bizdin rənjiydu həm azablınidu. Xuning üqün Elihuning 5-8-ayəttiki bu səzliri itayin hata eytiləlan sözlərdur». ■ 35:7 Ayup 22:2; Zəb. 16:2; Rim. 11:35 □ 35:9 «Küqlükləning besimi tüpəylidin...» — ıbraniy tilida «Küqlükləning biliki tüpəylidin...».

Uni Huda ijabət kılmaydu. □ ■

¹³ Bərħək, Təngri kuruq duaşa kulak salmioğan yərdə,

Həmmigə Qadir muxularoşa əhmiyyət bərmigən yərdə,

¹⁴ Sən: «Mən Uni kərəlməymən» desəng, *U kandaq kulak salsun?*

Dəwaying tehi Uning aldida turidu,

Xunga Uni kütüp turojin. □

¹⁵ Birək U hazır *towa kılıx pursiti berip*, Öz oqəzipini tehi təkmigən əhwalda,

Ayup özining təkəbburlukini bilməmdioqandu? □ ■

¹⁶ Qünki Ayup kuruq gəp üqün aqlzini aqlan,

U tuturuksiz sözlərni kəpəytkən».

36

Elihuning tətinqi bayani: — Azablardin aloğan tərbiyə

¹ Elihu sözini dawamlaxturup mundak dedi: —

² «Meni birdəm səzligili koysang,

Mən yənə Təngrigə wakalitən kılıdioğan səzümning barlıqini sanga ayan kılımən.

³ Bilimni yiraqlardin elip kəltürimən,

Adəmlərni Yaratquçimni həkkanıy dəp hesablaydioğan kılımən. □

⁴ Mening gəpim həkikətən yaloğan əməstur;

Bilimi mukəmməl birsi sən bilən billə bolidu. □

⁵ Mana, Təngri degən uluqdur,

Birək U heqkimni kəmsitməydu;

Uning qüxinixi qongkurdur, məksitidə qing turidu. □ ■

□ **35:12 «Ular (ezilgənlər) nalə-pəryad kətüridu, birək rəzil adəmlərninğ hakawurlukining təsiri tüpəylidin, uni Huda ijabət kılmaydu»** — Elihu bəlkim jəmiyyət arisidiki yamanlarning hakawurluqi məlum bir dərjidin exip kətkən bolsa, jəmiyyətninğ ularni qəklimgən səwənlikmu bar boluxi mumkin, deməkqi. Undaқта pütkül jəmiyyət, jümlidin bəzi bigunah kixilərmu ularning wəjidin Hudaning tərbiyə-jazalixioğa uqrimay kəlməydu, deməkqi. Uning gəpining orunluq yeri boluxi mumkin. Birək Ayup (məyli uning hakawur yeri bolsun) bu «rəzillər»ning katarioğa kirməydu. ■ **35:12** Ayup 27:9; Pənd. 1:28; 15:29; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; Yh. 9:31 □ **35:14 «Dəwaying tehi Uning aldida turidu, xunga Uni kütüp turojin»** — 23:8-10ni kərunğ. Elihu aldida eytkən sözliri bilən Ayupni asassiz əyibligən bolsimu, «Dəwaying tehi Uning aldida turidu, xunga Uni kütüp turojin» degən bu söz, xübhəsisizki, Ayupka dəl jayida kılınoğan səzdur. Elihu heq bolmioqanda, Ayupning həkikətən bir «dəwasi» barlıqini etirap kılıdu. Ayətning baxka birhil tərijimisi: «Həmmigə Qadir muxularoşa əhmiyyət bərmigən yərdə (13-ayət), sening: «Mən Uni kərəlməymən; dəwayim Uning aldida turidu, mən Uni kütüwatimən» deginingdin keyin kandaq bolar?». □ **35:15 «Birək U ... Öz oqəzipini tehi təkmigən əhwalda, Ayup özining təkəbburlukini bilməmdioqandu?»** — bu səzmu bək kəttik eytloğan səz bolup, Ayupni intayin təkəbbur adəm dəp jəzmləxtüridu. Birək Ayup gərqə Hudaşa qarita bəzi aqqıq, azablıq gəplərni kılıoğan bolsimu, u yənıla Hudadin əyminidioğan kixi idi. Baxka birhil tərijimisi: «Yənə kəlip, sən tehi: «Uning oqəzipi heq jaza bərməydu, U asiylikni heq nəzərigə almaydu» dəysən!» ■ **35:15** Ayup 11:6 □ **36:3 «Bilimni yiraqlardin elip kəltürimən...»** — Elihu beridioğan misallarni «yiraqlardin» almaqqi — demək, uzun tarix həm təbiəttinğ almaqqi.

□ **36:4 «Bilimi mukəmməl birsi»** — Elihu özini bək yukiri qaoqlisa kerək; qünki u 37-babta dəl bu səzlar bilən Hudaning Özini təswirləydu. □ **36:5 «Birək U heqkimni kəmsitməydu»** — Elihuning ayəttiki bu birinqi jümlisini alaħidə əhmiyyətlik dəp qariojinimiz bilən u yənıla uning 35-bab -7-ayəttiki bayanoğa səl zit kelidu. ■ **36:5** Ayup 9:4; 12:13, 16; 37:23; 38:23

- 6 U yamanlarni hayat saqlimaydu;
Biraq ezilganlar uqun adalat yurguzidu. □
- 7 U haqqaniylardin kezini elip katmaydu,
Balki ularni mænggüğe padixahlar bilən tæhtæ olturoquzidu,
Xundak kilip ularning mertiwisi üstün bolidu. ■
- 8 Wæ ægær ular kixænlængæn bolsa,
Japaning asaritigæ tutuloğan bolsa,
- 9 Undakta U ularoğa kilolanlrini,
Ularining itaetsizliklrini,
Yæni ularning kørænglæp kætkenlikini øzlrigæ kørsætkæn bolidu.
- 10 Xuning bilæn U kulaklrini tærbiyigæ eqip koyidu,
Ularni yamanliqtin kaytixka buyruydu.
- 11 Ular kulak selip Uningoğa boysunsila
Ular *kalolan* künlirini awatqilikta,
Yillirini huxlukta øtküzidu.
- 12 Biraq ular kulak salmisa, kiliqlinip dunyadin ketidu,
Bilimsiz halda næpæstin tohtap qalidu.
- 13 Biraq kængligæ ipaslïkni pükkenlær yænila adawæt saqlaydu;
U ularoğa asaræt quxürgændimu ular yænila tilawæt qilmaydu.
- 14 Ular yax turupla jan üzidu,
Ularining hayati bæqqiwazlar arisida tügæydu. □ ■
- 15 Biraq U azab tartquqilarni azablardin bololan tærbiyæ arkilik kutkuzidu,
U ular har bololan waqtida ularning kulïkni aqïdu.
- 16 U xundak kilip senimu azarning aozzidin kïstangqilikï yok kæng bir
yergæ jælp kilolan bolatti;
Undakta dastihining mayoğa tolduruloğan bolatti. □ ■
- 17 Biraq sæn hazir yamanlaroğa karitiloğan tegixlik jazalaroğa toldu-
ruloğansæn;
Xunga *Hudaning* høkümi høm adaliti seni tutuwaldi. □
- 18 Ojæzipingning kaynap ketixining seni mazaqka baxlap koyuxidin
huxyar bol;
Undakta hætta zor kapalætmu seni kutkuzalmaydu.
- 19 Yaki bayliqliring,
Yaki küqungning zor tirixixliri,
Øzüngni azab-økubættin neri qilalamdu?
- 20 Keqigæ ümid baqlima,
Qünki u qaoqda hælq øz ornidin yokilip ketidu. □

□ 36:6 «U yamanlarni hayat saqlimaydu; biraq ezilganlar uqun adalat yurguzidu» — Elihu æslidæ «Mæn silæringning (uq dostning) gæpliringlar boyigæ uningoğa jawab bærmæymæn» degini bilæn, u yænila bu ayætta ularning addiy hulasilirigæ kaytip kældi. ■ 36:7 Zæb. 33:18; 34:15-16; 113:8 □ 36:14 «bæqqiwazlar» — ibranïy tilida bu sèz «hæzilæk ær pahixæ»ni kersitidu. ■ 36:14 Ayup 22:16 □ 36:16 «U (Huda) xundak kilip senimu azarning aozzidin kïstangqilikï yok kæng bir yergæ jælp kilolan bolatti; undakta dastihining mayoğa tolduruloğan bolatti» — Elihuning 8-15-ayattiki bargæn tælimi xuki, nuroqun azab-økubætlær æmiliyætta jazalax æmas, balki Hudaning tærbiyisi bolidu. Xühhisizki, bu tælimning æhmiyiti bar. Biraq u yænila Ayupning asasiy æhwalini quxænmaydu. U tøvændæ (17-ayætta) yænila Ayupni hata øyiblaydu. ■ 36:16 Zæb. 23:5 □ 36:17 «Biraq sæn hazir yamanlaroğa karitiloğan tegixlik jazalaroğa tolduruloğansæn; xunga Hudaning høkümi høm adaliti seni tutuwaldi» — 17-21-ayætlæringning baxka hil tærximiliri uqunï mumkin. Øsli tekstini quxinix sæl tæs. □ 36:20 «Keqigæ ümid baqlima» — bu tolimu sælbïy mænidæ ixlitilgæn. Bælkim Elihu: Ayup baxqilar øzini kørmeydiqan, øzi yaman ixlarni kilalaydiqan waqïtini ümid bilæn kütmæktæ, demæqci boluxi mumkin.

21 Huxyar bol, əskilikkə burulup kətmə;
 Qünki sən *kəbihlikni* dərdkə *səwr boluxning* ornida tallioansən.
 22 Mana, Təngri küq-kudriti tüpəylidin üstündür;
 Uningdək əgətküqi barmu? □
 23 Kim Uningəa mangidiojan yolni bekitip bərgənidi?
 Wə yaqi Uningəa: «Yaman kilding?» deyixkə petinalaydu? ■
 24 İnsanlar təbrikləyidiojan Hudaning əməllirini uluqlaxni untuma!
 25 Həmmə adəm ularni kərgəndur;
 İnsan baliliri yirəktin ularəja qarap turidu.

Hudaning karamət əməlliri — •••• Uning zor həywisi dəhxətlik qara kuyunda ayan bolidu

26 « — Bərək, Təngri uluqdur, biz Uni qüxinəlməymiz,
 Uning yillirining sanini təxürüp enikliqli bolmaydu. ■
 27 Qünki U suni tamqılardin xümürüp qikiridu;
 Ular parəja aylinip andin yamoşur bolup yaşidu.
 28 Xundak kılıp asmanlar *yamoşurlarni* kuyup bərip,
 İnsan baliliri üstigə molqilik yaşduridu.
 29 Birək kim bulutlarning toquluxini,
 Uning *samawi* qedirining gümbür-gümbür kılıdiojanlığını qüxinəlisun?
 30 Mana, U qakmiqi bilən ətrapini yoruk kılıdu,
 Həтта dengiz təktinimu yoruk kılıdu. □
 31 U bular arqilik həklər üstidin həküm qikiridu;
 Həm ular *arqilikmu* mol axlik bəridu. ■
 32 U kollirini qakmaq bilən tolduridu,
 Uningəja uridiojan nixanni buyruydu.
 33 *Hudaning* güldürməmisi uning kelidiojanlığını elan kılıdu;
 Həтта kalilarmu sezip, uni elan kılıdu. □

37

Elihuning tətinqi bayanining dawami — Hudaning karamət əməllirini kərsətkənirini ayan kılıx •••• Qara kuyunning yəqinlixixi

1 Xundak, yürikimmu buni anglap təwrinip ketiwatidu,
 Yürikim kəpidin qikip ketəy, dedi.
 2 Mana angliqina! Uning hərkirigən awazini,

□ 36:22 «**Mana, Təngri küq-kudriti tüpəylidin üstündür; Uningdək əgətküqi barmu?**» — Elihuning təlimidiki intayin yaxhi nuqta xuki, Hudaning «əgətküqi»dur, U dəl Əzining Rohi arqilik insanoja yolyoruk bəridu. ■ 36:23 Qan. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 8:3; 34:10; Rim. 9:14 ■ 36:26 Zəb. 90:2; 92:8; 93:2; 102:12; Yəx. 63:16; Yioq. 5:19; Dan. 6:27; İbr. 1:12 □ 36:30 «**Mana, U qakmiqi bilən ətrapini yoruk kılıdu, həтта dengiz təktinimu yoruk kılıdu**» — qakmaq dengizning qongqur yərlirigə texip yetidu. ■ 36:31 Ayup 37:13 □ 36:33 «**Hudaning güldürməmisi uning kelidiojanlığını elan kılıdu; həтта kalilarmu sezip, uni elan kılıdu**» — Ayup 28-babta boran-qapqun degən sözni tiləja aləjan. Buning bir səwəbi bir boran-qapqunning həkikətan ularəja yəqinlixiwatqanlığını angliqini boluxi mumkin. Əmdi Elihuning boran-qapqunni təpsilyi təswirlixining səwəbi həzirning əzidə boran (əməliyəttə qara kuyun)ning ularning bəxiəja qüxüwatqinini kərsətkən boluxi mumkin. 38:1ni kəriug.

Uning aqzidid qiqiwatqan güldürmama awazini angla! □ ■

³ U awazini asman astidiki pütkül yərgə, Qaqmikini yərning kərigiqə yətküzidu.

⁴ Qaqmaqtin keyin bir awaz həkirəydu; Öz həywitining awazi bilən u güldürləydu, Awazi anglinixi bilənla heq ayanmay qaqmaqlirininimu qoyuwetidu.

⁵ Təngri awazi bilən karamət güldürləydu, Biz qüxinəlməydiqan nuroqun qaltis ixlarni qilidu. ■

⁶ Qünki u qarəa: «Yərgə yaq!»; Həm həl-yeoqinoq: «Küqlük yamoqur bol!» dəydu. ■

⁷ U barlıq insanni özining yaratqanlıqini bilsun dəp, Həmmə adəmning qolini bular bilən tosüp qoyidu; □

⁸ Yawayi həywanlar öz uwisioqə kirip ketidu, Öz qonaləjusida turoquzulidu.

⁹ Boran-qapqun kohiqaptin kelidu, Həm soqulq-zimistan taratquqi xamallardin kelidu. □

¹⁰ Təngrining nəpisi bilən muz hasil bolidu; Bipayan sular ketip qalidu. ■

¹¹ U yənə qoyuq bulutlarəqə mol nəmlik yükləydu, U qaqmaq kətüridiqan bulutni kəng yeyip qoyidu.

¹² Ülər pütkül yər-zemin yüzidə U buyruqan ixnı ijra qilix üqün, Uning yolyorukliri bilən həryaqqa burulidu.

¹³ Yaki tərbiyə tayiqi boluxi üqün, Yaki Öz dunyasi üqün,

Yaki Öz rəhımdillikini kərsitix üqün U *bulutlirini* kəltüridu. □ ■

¹⁴ I Ayup, buni anglap qoy, Təngrining karamət əməllirini tonup yetip xük tur. □

¹⁵ Təngrining bulutlarni kandaq səptə turoquzoqanlıqini biləmsən? Uning bulutining qaqmikini kandaq qakturidiqanlıqinimu biləmsən?

¹⁶ Bulutlarning kandaq qilip boxlukta muəllək turidiqanlıqini, Bilimi mukəmməl Boloquqining karamətlirini biləmsən?

□ 37:2 «Uning aqzidid qiqiwatqan güldürmama awazi» — ibraniy tilida «Uning aqzidid qiqiwatqan qurqiraxliri» yaki «Uning aqzidid qiqiwatqan gürqirəxliri». ■ 37:2 Zəb. 29:3-4

■ 37:5 Ayup 5:9; 9:10; 36:26 ■ 37:6 Zəb. 147:16 □ 37:7 «U həmmə adəmning qolini bular bilən tosüp qoyidu» — qar yaki kattiq yamoqur yaqsa, adəmlər hizmət qilixkə sirtkə qiqalmaydu, yawayi həywanlarmu qiqalmaydu. Biz bu addiy ixtin sawaq eliximiz kerək. Biz «Həmmigə Qadir» əməsmiz, qolimiz həm bilimimiz qəklık, Hudaning zor küq-qudriti aldidə kəmtərləxkinimiz tüzük. □ 37:9 «taratquqi xamallar...» — bu səz bəlkim məlum bir xamalning məhsus ataluxi boluxi kerək. Baxkə bir hil təjrimisi «Soqulq-zimistan ximaldin kelidu».

■ 37:10 Ayup 38:29, 30; Zəb. 147:17, 18 □ 37:13 «Yaki tərbiyə tayiqi boluxi üqün, yaki Öz dunyasi üqün, yaki Öz rəhımdillikini kərsitix üqün u bulutlirini kəltüridu» — Elihunıng «yaki Öz dunyasi üqün» degən bu ibarisi səl sirlıq. Yaqıdiqan yamoqurnıng «tərbiyə tayiqi boluxi üqün» yaki «Öz rəhımdillikini kərsitix üqün» degənnıng məniliri enıq, biraq «Öz dunyasi üqün» nemini kərsitidu? Hudaning məqsətliri awwalkı bırıncısı həm ikkinqisidə insanlarəqə mərkəzləxkən bolup, Hudaning «Öz dunyasi üqün» degən məqsitini unıng Öz dunyasidin huzur elixi üqün desək bolamdu-bolmamdu? Hudaning hərber qilidiqan İxi insanlar üqünla boluxi kerəkmu? — keyinki bablarda Hudaning insanlar bilən **biwasita munasiwiti yok** birkənqə ixliri tiloqə elinidu. Mundaq ixlarning alaıhidiliki toqruluk «qoxumqə sez»imizdə azraq səzləymiz. ■ 37:13 Mis. 9:18,23; 1Sam. 12:18,19; Əzra 10:9; Ayup 36:31 □ 37:14 «I Ayup, buni anglap qoy, Təngrining karamət əməllirini tonup yetip xük tur» — bəlkim u Ayupni ularning üstidiki boran-qapqunıng karamətlirini bayqaxkə ündəydu.

17 Həy, Uning kandaq kilip yər-zeminni jənubdiki xamal bilən tinqlandı-
durup,

Seni kiyim-keçiqingning ottək issitkinini biləmsən?

18 Sən Uningoşa həmraħ bolup asmanni huddi kuyup qıkaroşan əynəktək,
Mustəħkəm kilip yayoşanmiding?! ■

19 Uningoşa nemini deyiximiz kerəklikini bizgə ögıtıp koyoşın!
Qarangoşulukimiz tüpəylidin biz dəwayimizni jayıda səpkə koyalmaymız.

20 Uningoşa «Mening Sanga gepim bar» deyix yaxımu?

Undak degüqi adəm yutulmay qalmaydu!

21-23 Əmdi xamallar kelip bulutlarni tarkıtiwetidu,

Bırak bulutlar arısidiki kuyax nurişoşa adəmlər biwasitə qarap tural-
maydu.

Kuyaxning altun rənggi ximal tərəptinmu pəyda bolidu;

Təngrining huzurıda dəhşətlik həywət bardur.

Həmmigə Qadırnı bolsa, biz Uni mөлqərliyəlməymız;

Qüdriti kaltıstır, Uning adaliti uluş, həkkaniylikı qongkur,

Xunga U adəmlərgə zulum kılmaydu. □ ■

24 Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu;

Kənglidə özini dana qaoşlaydıoşanlaroşa U heq etibar kılmaydu. □

38

*Pərwərdigarning Əzi Ayupqa jawab beridu — Ayupning soallirining
yaxmisi*

1 Andin Pərwərdigar kara kuyun iqidin Ayupqa jawab berip mundak dedi:

2 «Nəsihətnei tuturuksız sözlər bilən hirələxtürgən zadi kim? □ ■

3 Ərkəktək belingni qing baqla;

Xunda Mən səndin soray,

■ 37:18 Yar. 1:6 □ 37:21-23 «Əmdi xamallar kelip bulutlarni tarkıtiwetidu, bırak bulutlar arısidiki kuyax nurişoşa adəmlər biwasitə qarap turalmaydu» — Elihuning bu sezi mu sirlık. Tərijimə kilix təs bolıqini bilən, xərhimizqə u Ayupning əhwalini hazırkı bu bulutluk, tutuk (boran-qapkunluk) küngə ohxatmaqı bolsa kerək. Huda bulutlarni tarkıtip tuyuksız kerünsə, Ayup kuyaxqa biwasitə qariyalmioşanşa ohxax uningojımu qariyalmaytti, deməqı. Bırak Hudaning həywi, kerkəmliki həmmə tərəptin, hətta ximal tərıpidin pəyda bolidu, dəydu. Elihuning bayanıning baxqa hil mənılrımu bar boluxı mumkin. ■ 37:21-23 Ayup 9:4; 12:13, 16; 36:5; Zəb. 93:1; 99:4 □ 37:24 «Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu; kənglidə özini dana qaoşlaydıoşanlaroşa U heq etibar kılmaydu» — baxqa ikki hil tərijimısımu bar: — «Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu; U kənglidə danalıq barlaroşa etıwar kılamdu?» wə yaki «Xunga, adəmlər, Uningdin qorkunglar! Xübhisizki, kənglidə danalıq barlar Uningdin əyminidul». □ 38:2 «Nəsihətnei tuturuksız sözlər bilən hirələxtürgən zadi kim?» — Pərwərdigarning bu soali kimni kersıtidu? Keyinki 42-babta Ayupmu soaloşa jawabın: «Nəsihətnei tuturuksız sözlər bilən hirələxtürgən kim? Xuning bilən mən qüxənmıgənlirımmı dəp saldı, adəmnıng əqli yatmaydıoşan tılsimat ixlarni eytp taxlıdım» dəp jawabkarlıqıni özıgə alıdu. Ayup əzi xundak degini bilən, Huda bu sözni kıloşanda ahırkı ketimki sözlıgüqi Elihu idi. Kərginimizdək uning bəzi gəplrı dəl jayıda eytıloşan, hətta bəxarət bolıqini bilən, uningmu sezıdə hatalık az aməs. Dostlarning sezlırıdimu hatalık kəp idi. Xunga biz Hudaning bu sezi Ayup, Elihu wə Ayupning üq dostıdin ibarət bəxəylənni öz iqıgə alıdu, dəp qaraymız. ■ 38:2 Ayup 42:3

Andin sən Meni həwərdar qil![□]

⁴ Mən yər-zeminni apiridə qilənimda, sən zadi nədə iding?
Bularni qūxəngən bolsang, bayan kiliwər.■

⁵ Kim yər-zeminning əlqimini bekitkən?
— Sən buni bilməmsən?

Kim uning üstigə tana tartip əlqigən?

⁶⁻⁷ Tang səhərdiki yultuzlar billə küy eytixkan waqtida,
Hudaning oşulliri huxallıqtin təntənə kilixkan waqtida,
Yər-zeminning ulliri nəgə paturuloqan?

Kim uning burjək texini saloqan?[□]

⁸ Baliyatqudin qıkkəndək, dengiz süyi bəsüp qıkkənda,
Kim uni dərwezilar iqiğə bənd qiləqan?■

⁹ Mən bulutni dengizning kiyimi qiləqanda,
Wə qap-qarangəşuni uning zakisi qiləqanda,

¹⁰ Mən uning üqün pasil kəskən waqtta,
Uni qəkləp baldaqlarni həm dərwezilarni saloqanda,

¹¹ Yəni uningə: «Muxu yərgiqə barisən, pasildin ötmə,
Sening təkəbbur dolqunliring muxu yərdə tohtisun» degəndə, sən nədə iding?[□]

¹² Sən tuşuloqandin beri səhəрни «Qıq» dəp buyrup baqqanmusən?
Sən tang səhərgə əzi qıkkidəqan jayini kərsətkanmusən?

¹³ Sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp,
Xundaqla rəzilləрни titritip yər-zemindən qoşlatkuzəqanmusən?[□]

¹⁴ Xuning bilən yər-zemin seşiz layəqə besiloqan məhür izliridək
əzgərtildü;

Kiygən kiyimdək həmmə enik bolidu;[□]

¹⁵ Həm xuning bilən rəzilləarning «nur»i ulardın elip ketildü;

[□] **38:3 «Ərkəktək belingni qing baqla»** — «həkkikiy ərkək» yaki «həkkikiy oşul bala» degəning nemə ikənliki Huda aldida turəqandıla andin bilinidu. Hudaning aldida turup Uningə jawab berəlməydiqan, əzining mas'uliyitini öz zimmisigə elixtin bax tartkani kixi ərkək əməstur.

■ **38:4** Pənd. 8:29 [□] **38:6-7 «Hudaning oşulliri»** — 1-babtiki izahatimizdək, bəlkim mükəddəs pərixtiləрни kərsitidu. «Tang səhərdiki yultuzlar» bolsa bizningə ohxaxla pərixtiləрни kərsitidu. Pərixtiləarning yultuzlar bilən ziq munasiwiti bardur. ■ **38:8** Yar. 1:9; Ayup 26:10; Zəb. 33:7; 104:6-9; Pənd. 8:29; Yər. 5:22 [□] **38:11 «Sening təkəbbur dolqunliring muxu yərdə tohtisun»** — dengiz-okyanlar həm yər-zeminning arilikidiki təngpungluq əməliyətə nəhayiti nazuk bir ix. Yər yüzining uşqin ikkisi dengiz. Geologiyə ilmi dunyayimizning ilgiri pütünləy dengiz astida yatkanlıqini ispatlaydu. Təwrattiki «Yaritilix» degən qisimda Hudaning yər-zeminni dengizdin egizlitixi həm dengizdin ayriwətixi hatiriləngən. Nuh pəyoşəmbər dəwridiki kəlkündin keyin Huda dunyani ahirətikiqə ikkinqi kətim axundaq dunyawiy kəlkün bilən qəmüldürməymən, dəp insaniyətkə wədə bərgən. [□] **38:13 «Sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp...»** — ibraniy tilida «sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu tutkuzup». «Sən ... səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp, xundaqla rəzilləрни titritip yər-zemindən qoşlatkuzəqanmusən?» — toluq ayətning baxxa birhil tərjimisi: «... Sən xundaq kilip, səhər nuriəqə yər yüzining burjəklirini tutkuzup, rəzilləрни zemindən silkip taxlatkuziwətkənməsən?» (bu hil tərjimə toşqra bolsa, yər-zemin yotqanloqə ohxitildü; nurning kelixi huddi yotqanni silkiğəndək, rəzilləрни qoşdaydiqan kərangəşuloqni yokitidu). [□] **38:14 «Xuning bilən yər-zemin seşiz layəqə besiloqan məhür izliridək əzgərtildü»** — keqidə hər bir nərsining xəkli enik kərunməydu, əlwəttə. Quyax nuri astida hər yəarning xəkli oşuk kərunidu.

Kötürülgən biləklər sundurulidu.□

¹⁶ Dengizdiki bulaklaroşa səpər kilip yətkənmusən?
Okyanlarning kəridə mengip baqqanmusən?

¹⁷ Ölümnüning dərwasiliri sanga axkarilanojanmu?
Ölüm sayisinin dərwasilirini kərgənmusən?

¹⁸ Əqling yər-zeminning qongluqioşa yətkənmu?
Həmmisini bilgən bolsang enik bayan kil!

¹⁹ Nur turuxluq jayoşa bəridioşan yol nədə?
Qarangolulukning bolsa, əsliy ornı nədə?

²⁰ Sən *buni bilip* ularni öz qeğrasioşa apiralamsən?
Ularning öyigə mangidioşan yollarnı bilip yetələmsən?

²¹ Həə, rast, sən bilisən, qünki sən ularning qaqliridin ilgiri tuquloşansən,
Künlirüning sani dərhəkiqət kəptin kəptur!

²² Qar qaqlanoşan həzinilərgə kirip kərdüngmu.
Məldür ambirininimu kərup baqtingmu?

²³ Bularnı azab-okubətlik zamanəşa qaldurdum,
Jəng wə urux küni üqün təyyarlap qoydum.□

²⁴ Qaqqmak degən qandaq yol bilən yerilidu?
Xərk xamili yər yüzidə qandaq yol bilən tarkitilidu?

²⁵ Yamoşur kəlkünününg qüxidioşan qanilini qepip təyyarlioşan kimdu?
Güldürməminüng qaqqmiki üqün yol təyyarlioşan kimdu?□

²⁶ Xundak kilip yamoşur heq adəm yoq boləjan yər yüzigə,
Heq adəməzatsiz dəxt-bayawanoşa yaqdurulmamdu?

²⁷ Xuning bilən qəlləxkən, quroşaq tupraqlar qandurulidu,
Ot-qəp bih urup kəkləp qıqqmamdu?□ ■

²⁸ Yamoşurning atisi barmu?
Xəbnəməni kim tuşqandu?

²⁹ Muz bolsa kimning baliyatqusidin qıkidu?
Asmandiki aq qırawni bolsa kim dunyaoşa kəltüridu?

□ **38:15 «Həm xuning bilən rəzillərnüng «nur»i ulardin elip ketilidu; kötürülgən biləklər sundurulidu»** — demək, rəzillər üqün qarangoluluk ularning «nur»i, «kündüz»i, yəni «hizmət kilix» waqti bolidu. Tang səhər kelixi bilən ularning «nuri» elip ketilidu, xunglaxqa ular yaman ixlarnı kiliwərməydu, bəlki jazalaxqa uqraydu. Bu səz yənə qiyamət künnüning nurining kelixi bilən, həzirki gunahlıq dunyaning qarangolulukini buzup taxlaydioşanlikinimu kərsətkən bir bexarət bolsa kerək. □ **38:23 «Bularnı azab-okubətlik zamanəşa qaldurdum, jəng wə urux küni üqün təyyarlap qoydum»** — 22- həm 23-ayəttə Hudaning qar wə məldürni adəmlərnüng rəzillikini qəkləxkə wə yaki insanoşa tərbiyə berixkə qoral süpitidə ixlitidioşanliq kərsitilidu. □ **38:25 «Yamoşur kəlkünününg qüxidioşan qanilini qepip təyyarlioşan kimdu?»** — yamoşurning yər yüzining məlum bir yerigə qüxidioşanliqini, baxka bir yerigə qüxməydioşanliqini Huda awwal alahidə bəkitkənlikini kərsitidu. □ **38:27 «Yamoşur ... heq adəməzatsiz dəxt-bayawanoşa yaqdurulidu... Ot-qəp bih urup kəkləp qıqqmamdu? (26-27-ayət)»** — Hudaning kilidioşan nuroşun ixlirining kərunüxtə adəmlər bilən munasiwiti yoqtək kilidu həm adəmnüng kezigə kərunməydu. Həzirki təbiy pənlərgə əsasən bilimziki, əslidə kerəksiz dəp qarəloşan həywanlar həm əsümlüklər təbiətnüng təngpungluqini asraxka tolimu kerək. Dunyadiki bəzi kiqıkkinə ixlər təbiy muhit təngpungluqioşa qong təsir yətküzidu. Buningdin sirt, Huda Ayupka: «Mən adəməzatsiz dəxt-bayawanda əskən gül-giyahlarınug güzəllikidin (məyli sanga heq əhmiyətsiz bolsimu) huzur aloşum bolsa, sening nemə karing? Wə Mən əgər sən kərəlməydioşan həm məqsitimni qüxənəydioşan xunqə kəp ixlarnı qılsam, əzüngning ixlirida qiloşanlirimni qüxənmigən bolsangmu, sening baxka ixlirində kərsətkən muhəbbitimgə qarap Manga tayinip ixənsəng bolmamdu? Əgər bu ixlər pəqət Özümnünglə rəzilikim üqün bolsa sənmu razi bolamsən?» — degəndək bolsa kerək. Biz ahirdə bu temida yənə tohtilip etimiz. ■ **38:27 Zəb. 107:35**

³⁰ Xu qashda su ketip taxtək bolidu,
Qongkur dengizlarning yūzi ketip tutaxturulidu.

³¹ «Kəlb yultuzlar topi»ning baqlimini baqliyalamsən?
Orionning rixtilirini boxitalamsən? □ ■

³² «On ikki Zodiak yultuz türkümliri»ni öz pəslidə elip qikiralamsən?
«Qong Eyik türkümi»ni Küqükliri bilən yetəkliyələmsən? □

³³ Asmanning kanuniyətlerini bilip yetkənmusən?
Asmanning yər üstigə süridioqan həkümlirini sən bəlgiləp qoyqanmu? ■

³⁴ Sən awazingni kətürüp bulutlaroıqə yetküzüp,
Yamoqur yaqdurup özüngni kıyan-taxkınlaroıa basturalamsən?

³⁵ Sən qakmaqlarni buyrup öz yolioıa mangduralamsən?
Uning bilən ular: «Maıa biz!» dəp sanga jawab bəramdu?

³⁶ Adəmning iq-baqrıoıa danalİK beoıxlap kirgüzgən kimdu?
Əkilgə qūxinix qabiliyitini bərgən kimdu? ■

³⁷ Bulutlarni danalİK bilən sanioıan kim?
Asmanlardiki su tulumlirini təkidoıan kim?

³⁸ Buning bilən toıa-qanglarni qaturup uyul kılduroıan,
Qalmıllarni bir-birigə qaplxaturoıuzoıan zadi kim?

Haywanatlarning hayatlık sirliri

³⁹ «Qixi xir üqün ow owlap yürəmsən,
Xir küqüklirining ixtıhasini qanduramsən? ■

⁴⁰ Ular uwilirida zongziyip yürgən waqtida,
QatqallİK iqıdə turup tuzak qoyup, sən ularoıa olıa bəraləmsən?

⁴¹ Yemi kəmqil bolup, ezıp ketıp yırakka ketıp qaloıanda,
Baliliri Təngriğə iltıja kılip nalə-pəryad kətürgəndə,
Taı qaoıiliri həm baliliri üqün yəmni təminligən kimdu? ■

39

Haywanatlarning hayatlık sirliri — dawami

¹ Sən taıdiki yawa əqkilərnıng qaıan tuııdıoıanlıkini biləmsən?
Jərnəlnərnıng balılıoıanlıkini kəzitıp baıqanmusən? ■

² Ularnıng boııaz bolıjili nəqqə ay bolıoıanlıkini sanıyalamsən?
Ularnıng balılaydıoıan waıtidin həwiring barmu?

³ Ular kəddini püküp, yetıp balilirini tuıııdu,
Ular əzıdiki toloıaqni qıkırip taxlaydu;

⁴ Ularnıng baliliri küqlinip yetilidu,

Ular dalada əsüp, *anisining* yenidin qıkıp kaytıp kəlməydu. □

⁵ Yawa exəkni dalaıa qoyuwetip ərkinlikkə qıkarıoıan kim?

□ **38:31 «Kəlb yultuzlar topi»** — bu türkümnıng yultuzlırining dərwaıə bir-birigə baqlinip turuxida sirlİK bir küq bar. Orion yultuz türkümidiki bəzi yultuzlarning bir-birigə baqlinidıoıan sirlİK küqımu bar. ■ **38:31** Ayup 9:9; Am. 5:8 □ **38:32 «Qong Eyik türkümi»** — bu yultuz türkümi «Yəttə Karakçı» yaıi «Yəttə Kozuk» dəpmu atilidu. ■ **38:33** Yər. 31:35 ■ **38:36** Ayup 32:8; Top. 2:26; Dan. 1:17 ■ **38:39** Zəb. 104:21 ■ **38:41** Zəb. 147:9; Mat. 6:26 ■ **39:1** Zəb. 29:9 □ **39:4 «Ular (yawa əqkilər) dalada əsüp, anisining yenidin qıkıp kaytıp kəlməydu»** — keyinki «koıumqə sız»imizdiki səhbitimizni kərüng.

Xax exəkning nohtilirini yexiwətkən kim?□

⁶ Qol-bayawanni uning öyi kıləjanmən, Xorluknımu uning turaləusı kıləjanmən.■

⁷ U xəhərning kıyqas-sürənliridin yırak turup uni mazak kılıdu; U exəqning warkirixinımu anglımaydu.

⁸ U təqlarnı öz yaylıkım dəp kezıdu, Xu yərdıki həmmə gül-gıyahni ızdəp yürıdu.

⁹ Yawa kala bolsa hizmitınggə kirıxkə razi bolamdu? Sening oqurungning yenıda turuxkə unamdu?□

¹⁰ Yawa kalını tana bilən baqlap, tapkə qüxürələmsən?! U sanga əgıxıp jıləqlarda mengıp tırna tartamdu?

¹¹ Uning küqi zor boləjanlıkı üqün unıngəya tayınamsən? Əmgıkingni unıngəya amanət kılamsən?

¹² Danliringni öygə kətürüp əkilixni unıngəya tapxuramsən? «Danlırimni hamınıngəya yiqıxturıdu» dəp unıngəya ıxənəmsən?

Təgıkux

¹³ Təgıkux kənatlırını xadlık bilən kəkıdu, Bırak bular ləyləkning kənat uqlırı həm pəylirıgə yetəmdu? □

¹⁴ U tuhumlırını yərgə taxlap qoyıdu, Tuhumlırim topıda ıssıtılusun, dəydu.

¹⁵ Ularning tasadıpiy dəssılıp yanjılıdıəjanlıkını, Dalıdiki bırer həywanıng asanla ularni dəssəp-qəyləydiəjanlıkını unıuydu.

¹⁶ Balılırını əzıning əməstək baqlrını kəttik kılıdu; Uning tuəutıning əjri bıkarəya ketıdu, Bırak u pisənt kılmiəandək turıdu.□

¹⁷ Qünki Təngrı uni kəm əkil kıləjan, Uningəya danalıknı bərmıgən.

¹⁸ Həlbuki, u yügürüx aldıda məydisini yukırıəya kətürginidə, At həm atlıklarnı kəmsitip mazak kılıdu. □

□ **39:5 «Xax exək»** — bu bəlkim «yawa exək»ning yənə bırıhıl atılıxi boluxı mumkın. Ərəblər unı yawayı həywanlar arısidə qoqlap tutux əng kıyin dəp karaydu. «nohtiliri» — yaki «asarətliri».

■ **39:6** Ayup 24:5; Yər. 2:24 □ **39:9 «Yawa kala» yaki «awraq»** — əpsus, biz hazır bu həyvatlık həywanlarnı kərəlməymız. 1627-yılı ularning nəslı qırıəjan. Bu həywan nahayiti yooşan bolup, intayın küqlük idi. Uningdin boləjan həywanlardın pəkət pil wə su etıla bar idi. Unı boyunturukka qetıp ıxkə selix hərgız mumkın əməs, əlwəttə! □ **39:13 «Təgıkux kənatlırını xadlık bilən kəkıdu, bırak bular ləyləkning kənat uqlırı həm pəylirıgə yetəmdu?»** — bızning tərjimimiz toəra bolsa u «Təgıkuxning qıraylık kənatlırı boləjını bilən, u həq uqalmaydu, ləylək qıraylık uqıdu» dəgən mənıdə (ləylək bolsa qong, alıqıpar, küqlük bırı qux). Yənə bırı hil tərjimisi: «Kənat uqlırı həm pəyliri məhrıbanlıknı bıldıremdu?», yəni «Təgıkuxning kənatlırı məhrıbanlıknı kərsətməydu, qünki u öz tuhumlırını yərgə saləqandin keyin ular bilən bəzıdə kari bolmaydu» dəgən mənıdə bolıdu. Təgıkux toərluluk keyinki səhbitimizni kəring.

□ **39:16 «Balılırını əzıning əməstək baqlrını kəttik kılıdu; uning tuəutıning əjri bıkarəya ketıdu, bırak u pisənt kılmiəandək turıdu»** — əgər baxkə həywanlar təgıkuxning uwsını bıykap qaləjan bolsa, təgıkux ular tuhumlırimni yemisun dəp, bəzıdə əzi tuhumlırını dəssəp qəkıwetıdu. Keyinki səhbitimiznimu kəring. □ **39:18 «U yügürüx aldıda məydisini yukırıəya kətürginidə, at həm atlıklarnı kəmsitip mazak kılıdu»** — təgıkux intayın tez yügürələydu, qəldə yaki kumlukta bolsa attın ittik mangalaydu. Unı owlax intayın təs.

At

- 19 Sən atka küç beoixliqanmiding?
Sən uning boynioğa yəlpünüp turidioğan yaylini kiygüzgənmiding?
20 Sən uni həywətlik purquxliri bilən adəmni qorqutidioğan,
Qekətkidək səkrəyidioğan qılalamsən?
21 U əxəddiylik bilən yər tatılap-zohqur,
Əz küqidin xadlinip ketidu,
Korallıq qoxun bilən jəng qılixqa atlinidu.
22 U qorkunqqa nisbətən külüpla qoyidu,
Həqnemidin qorkmaydu;
Qiliqning bisidin u yanmaydu.
23 Oqdan, julalik nəyzə,
Gərzimu uning yenida xaraqxiydu,
24 U yərni aqqıq həm oşəzəp bilən yutuwetidu,
Jəng kanayini bir anglapla həyajanlinip qin-qinioğa patmay ketidu.
25 Kanaylarning awazi bilənla u: «Ayhəy!» dəydu,
U jəngni yiraktin pırap bolidu.
U sərkərdilərnıng tovlaxlirini, jəngqilərnıng warkıraxlirini huxallıq bilən anglyaydu.

Sar wə bürküt

- 26 Sar sening əkling bilən uqamdu,
Kanatlırini jənubqa qarap kerəmdü? □
27 Bürküt buyrukung bilən yükirioğa pərwaz qilip kətürüləmdü,
Uwisini yükirioğa salamdu? ■
28 U qoram taxning üstidə makanlixidu,
U taşning qoqqisioğa qonidu,
Tik kıyanimu turaloşusi qilidu.
29 Xu yərdin u owni paylap baykıwalidu,
Kəzliri yirak-yiraklarıni kəzitudu.
30 Uning baliliri qan xoraydu;
Əltürülgənlər nədə bolsa, u xu yərdə bolidu». □ ■

40**Pərwərdigar Ayupqa yənə söz qilidu**

- 1 Pərwərdigar Ayupqa yənə jawabən: —
2 «Həmmigə Qadir bilən dəwalaxidioğan kixi uningə tərbiyə qılməqşimu?
Təngrini əyibligüqi kixi jawab bərsun!» — dedi. □
3 Ayup bolsa Pərwərdigarəğa jawabən: —
4 «Mana, mən həqnemigə yarıməymən;
Sanga qandəq jawab bəreləymən?

□ 39:26 «Sar sening əkling bilən uqamdu, kanatlırini jənubqa qarap kerəmdü?» — bu ayət, bəlkim, sarning pəsillik kəqūxini kərsitudu. ■ 39:27 Yər. 49:16; Ob. 4 □ 39:30 «Əltürülgənlər nədə bolsa, u xu yərdə bolidu» — bürküt həm sar toşruluk «qoxumqə səz»imizni kərüng. «Mat.» 24:28nimu kərüng. ■ 39:30 Mat. 24:28; Luqa 17:37 □ 40:2 «Təngrini əyibligüqi kixi jawab bərsun!» — Ayup Hudani həkikətən (Uning muhəbbitidin gumanlinip) əyibligən. Bırəq Huda uning səmimiylirini üq dostning qıraylıq gepidin yaxhi kəridioqandək qılattı.

Kolum bilən aqzimni etip gəptin qalay;■

⁵ Bir qetim dedim, mən yənə jawab bərməymən;

Xundak, ikki qetim desəm mən qayta səzliməymən» — dedi. □

Pərwərdigar kinayilik səz qilidu

⁶ Andin Pərwərdigar qara quyun iqidin Ayupqa jawab berip mundak dedi:

⁷ «Ərkəktək belingni qing baqla,

Andin Mən səndin soray;

Sən Meni həwərdar qiləyin.

⁸ Sən dərwəkə Mening həkümimni pütünləy bikarəja kətküzməkqimusən?

Sən özüngni həkkanıy qilimən dəp, Meni natoqra dəp əyibliməkqimusən?■

⁹ Sening Təngrining bilikidək *küqlük* bir biliking barmu?

Sən Hudaning küq-qüdriti həm özəzipi pəkətlə həkkanıy məqsəttə bolidu, hərgiz haliojanqə pəkət

¹⁰ Keni, hazır özüngni xan-xərəp həm salapət bilən beziwal!

Həywət həm kərkəmlik bilən özüngni kiyyədürüp,

¹¹ Ojəzipingning kəhrini qeqip taxliəyin,

Xuning bilən hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap,

Andin uni pəsləxtürgin.□

¹² Rast, hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap,

Andin uni boysunduroyin,

Rəzillərnə öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qil!□

¹³ Ularni birgə topioja kəməp qoy,

Yoxurun jayda ularning yüzlirini kəpən bilən etip qoyəyin;

¹⁴ Xundak qilalisang, Mən seni etirap qilip mahtaymənki,

«Ong qolung özüngni qutquzidu!».

Begəmtin aloqan sawaq

■ **40:4** Zəb. 39:9-10 □ **40:5** «**Bir qetim dedim.... ikki qetim desəm...**» — Ayupning bu kəmtərlik səzi bəlkim «Mening səzirim kəplikidin alliburun qəktin exip kətti» degənlik boluxi mumkin. ■ **40:8** Zəb. 51:4, 6; Rim. 3:4 □ **40:11** «**Ojəzipingning kəhrini qeqip taxliəyin, xuning bilən hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap, andin uni pəsləxtürgin**»

— Hudaning küq-qüdriti həm oşəzipi pəkətlə həkkanıy məqsəttə bolidu, hərgiz haliojanqə pəkət insanlarning məjburiy «ibadət»ioja erixix üqün əməs. Məsilən, muxu yərdə təkəbburlarni dərhal halak qilix əməs, ularəja sawr-təktini kərsitip, rəhim-xərkətkə erixix pürsitini yaritip awwal: «Təkəbburlarni pəsləxtürüx»tə ixlitilidu. □ **40:12** «**Rast, hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap, andin uni boysunduroyin, rəzillərnə öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qil!**»

— Huda Ayupni Öz alimining təhtigə olturuxqa təklip qilidu. Ayup bu orunda olturəjində toqra həküm qikiralamdu, qikiralamamdu? Bu ix pəkətlə küq-qüdrət məsilisi əməs. Adəmdə «təkəbburlar»ni pəsləxtürüp, «rəzillərnə öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qilip» jazaliəqudək danalixmu bolmisa, həmmə ixni bilgən bolmisa wə pütünləy adil bolmisa bolmaydu. Hudaning rəzillərnə yər yüzigə həküm sürüxidə Öz məksiti həm pilani bar. Əmdə uning bu pilanini qüxənmişə, hər bir adamning əhwalini ətraplik bilmisə, hata həküm qıqarmay qalmaydu. Huda toqrluluk İnjlida deyilgəndək: «Rəbbimiz Öz wədisini (yəni rəzillikni jazalax, Özining həkkanıy qiləyin kixilirini Öz yenioja elixqa boləyin wədisini) orundaxni (bəzilərnə «keqiktürdi» dəp oyləjində) keqiktürgini yok, bəlkə həqkimning halak boluxini halimay, həmmə insaning towa qilixioja kixirini arzulap, silərgə kəngqilik qilip wəktini sozmakta» («2Pet.» 3:9). Yamanlarning keyinrək towa qilixini kim biləydu? Buni bilidəyin pəkət Hudadır. Ayupning qiyamət künidin asəsən həwiri yok, həm Huda muxu yərdə uningə u toqrisida həqnersə demigən.

15 Mən sening bilən təng yaratqan begemotni körüp qoy;
U kalidək ot-qəp yəydu. □

16 Mana, uning belidiki küqini,
Korsak muskulliridiki kudritini hazır körüp qoy!

17 U quyrukini kedir dərihidək egidu,
Uning yotiliridiki singirliri bir-birigə qing toqup qoyuloqan.

18 Uning səngəkliri mis turubidəktur,
Put-kolliri təmür qoqmaqqlarqə ohxaydu.

19 U Təngri yaratqan janiwarlarning bexidur,
Pəkət uning Yaratquqisila uningqə Öz kıliqini yekinlaxturalaydu. □

20 Taqlar uningqə yeməklik təminləydu;
U yərdə uning yenida daladiki hər bir haywanlar oynaydu.

21 U sədəpgül dərəhlikining astida yatidu,
Qomuxluk həm sazliqning salkinida yatidu.

22 Sədəpgüllüklər öz sayisi bilən uni yapidu;
Əstəngdiki tallar uni orap turidu.

23 Qara, dərya texip ketidu, biraq u heq hoduqmaydu;
Həttə İordandək bir dəryamu uning aqziqə ərəkəxləp urulsimu, yənila hatirjəm turiweridu.

24 Uning aldioqə berip uni tutkili bolamdu?
Uni tutup, andin burnini texip qülük ötküzgili bolamdu? □

41

Lewiatandin aloqan sawak

1 Lewiatanni qarmak bilən tartalamsən?
Uning tilini aroqamqə bilən *baqlap* basalamsən? □

2 Uning burnioqə qomux qülükni kirgüzələmsən?
Uning engikini təmür nəyzə bilən texələmsən?

3 U sanga arqa-arkidin iltija qilamdu?
Yaki sanga yawaxlik bilən söz qilamdu?

4 U sən bilən əhdə tüzüp,
Xuning bilən sən uni mənngü malay süpitidə qəbul qilalamsən?

5 Sən uni quxqaqni oynatqandək oynitamsən?
Dədəkliringning huzuri üqün uni baqlap qoyamsən?

6 Tijaratqilər uning üstidə sodilixamdu?

□ **40:15 «Begemot»** — ibranıy tilidiki bir söz. Uyququr tilioqə bu söz ərəbqidin qəbul kilinoqan bolup, «su eti» deqən haywanni kərsitidu. Biraq muxu ayətlər təswir qiloqan haywan «su eti» əməs. Məsilen, 16-ayəttə uning quyruqining kedir dərihidək qəng həm uzun bolidioqanlıki kərsitilidu. 19-ayəttə uning haywanlar iqidə əng qəngi ikənliki kərsitilidu — demək, u birhil intayin qəng othor haywan. Uning toqrisidiki ayətlərnı yoqup, yəkün qikarsak, hazır nəslı kuzıroqan «brontosawr»ni (dinozawrning bir türı) kərsitixı mumkin. Bu zor qəng haywanning uzunluqi 20 metr, eoqırlıqi 100 tonna qikatti. Həzirki zamandiki alimlarning bolsa bəlkim bu huləsıgə qarxi qikix mumkinqılıki boləqini bilən, bu təswir əzi Ayupning dəwrıdə bu atalmix «tarıhning ilgiri»diki haywanning uning bilən zamandax boləqanlıqioqə qaltis ispat kərsitidu.

□ **40:19 «Pəkət uning Yaratquqisila uningqə Öz kıliqini yekinlaxturalaydu»** — bu ayətnıng ikkinqi kışimini qünixix təs. Baxqa hil tərjimisimu uqırxı mumkin. □ **40:24 «...Uni tutup, andin burnini texip qülük ötküzgili bolamdu?»** — begemotning əhmiyiti toquruluk «qoxumqə söz»imizni kəruq. □ **41:1 «Lewiatan»** — yukıriqi 3-bab, 8-ayəttiki izahatni kəruq.

Uni sodigərlərgə bəlxütürüp bəramdu?

7 Sən uning pütkül terisigə atarnəyzini sanjiyalamsən?
Uning bexioğa qanggak bilən sanjiyalamsən?!

8 Qolungni uningöğa birlə təgküzgəndin keyin,
Bu jəngni əsləp ikkinqi undak kılöquqi bolmaysən!

9 Mana, «uni boysundurimən» degən hərəkəndak ümid bihudiliktur;
Həttə uni bir körüplə, ümidsizlinip yərgə qarap qalidu əməsmu?

10 Uning jeniöğa tegixkə petinalaydiöğan heqkim yoktur;
Undakta Mening aldimda turmaqçi bolöğan kimdur?□

11 Asman astidiki həmmə nərsə Mening tursa,
Mening aldimoğa kim kelip «mangə tegixlikini bərginə» dəp bəqқан ikən,
Mən uningöğa qayturuxkə tegixlikmu?□ ■

12 Lewiatanning əzaliri,
Uning zor küqi,
Uning tüzülünin güzəlliki tooqruluk,
Mən süküt kılıp turalmaymən.

13 Kim uning sawutluk tonini salduruwetəlisun?
Kim uning qox engiki iqiğə kiriwaləlisun?□

14 Kim uning yüz dərwazilirini aqaləlisun?
Uning qıxliri ətrapida wəhimə yatidu.

15 Qasiraqlirining səpliri uning pəhridur,
Ular bir-birigə qıng qaplasturuloğanki,□

16 Bir-birigə xamal kirməs yəkin turidu.

17 Ularning hər biri öz həmrəhlirioğa qaplasturur;
Bir-birigə ziq yepixturuloğan, heq ayrilmastur.

18 Uning güxkürüxliridin nur qəknaydu,
Uning közliri səhərdiki qəpaqtəktur.

19 Uning aqızidin otlar qıqıq turidu;
Ot uqkunliri səkrəp qıqıdu.

20 Qomux gülhənoğa qoyöğan qaynawatқан qazandin qıqқан hordək,
Uning burun təxükidin tütün qıqıq turidu;

21 Uning nəpisi kəmərləni tutaxturidu,
Uning aqızidin bir yalkun qıqıdu.

22 Boynida zor küq yatidu,
Wəhimə uning aldidə səkrixip oynaydu.

23 Uning ətliri qat-qat birləxtürülüp qıng turidu;
Üstidiki qasiraqliri yepixturulup, midirlimay turidu.

24 Uning yürüki bəəyni taxtək mustəhkəm turidu,
Həttə tüğməning asti tēxidək məzmut turidu.

□ **41:10 «Uning jeniöğa tegixkə petinalaydiöğan heqkim yoktur; undakta Mening aldimda turmaqçi bolöğan kimdur?»** — lewiatan insanöğa əgitiöğan əng uluq ix Hudaning Öz həywisini gəwdiləndürüxtur; insanlar lewiatanning uluqluqini həm tilsim kərkəmligə qarap Hudadin əymini kerəktur. Ökürmənlərnin «qoxumqə səz»imizni kərxini ümid qilimiz. □ **41:11 «Mening aldimoğa kim kelip «mangə tegixlikini bərginə» dəp bəqқан ikən»** — bəqқа birhil təjrimisi: «mangə kim awwal bir nərsə bərgənəkən, andin «mangə tegixlikini bərginə» dəp bəqқан ikən?». ■ **41:11 Mis. 19:5; Qan. 10:14; Zəb. 24:1; 50:12; Rim. 11:35; 1Kor. 10:26, 28** □ **41:13 «...Kim uning qox engiki iqiğə kiriwaləlisun?»** — bəqқа nəqqa hil təjrimiliri bəq, məsilən: — «...Kim uning ikki qur qıxliri iqiğə kiriwaləlisun?» yəki «...Kim uningöğa yügənni yəqinlasturalisun?». □ **41:15 «Qasiraqlirining səpliri uning pəhridur, ular bir-birigə qıng qaplasturuloğanki...»** — bəqқа birhil təjrimisi: «Uning pütün dümbisi qasiraqlardur, ular bir-birigə qıng qaplasturuloğanki...»

- 25 U ornidin qozajalsa, palwanlarmu qorqup qalidu;
Uning tolojinip xawkunlixidin alakzadə bolup ketidu. □
- 26 Birsı kılıqni uningə təgküzsimu, heq ünümi yok;
Nəyzə, atarnəyzə wə yaki qanggak bolsimu bəribir ünümsizdur.
- 27 U təmürni samandək,
Misni por yaşıqtək qaşılaydu.
- 28 Okya bolsa uni qorkitip kaqkuzalmaydu;
Saloja taxliri uning aldida pahaloja aylinidu.
- 29 Tokmaqlarmu pahaldək heqnemə hesablanmaydu;
U nəyzə-xəxbərnıng tənglinixigə qarap külüp qoyidu. □
- 30 Uning asti kismi bolsa ötkür sapal parqiliridur;
U lay üstigə qong tirna bilən tatiloqandək iz qalduridu. □
- 31 U dengiz-okyanlarnı kazandək kaynitıwetidu;
U dengizni kazandiki məlhəmdək waraxıtıdu;
- 32 U mangsa mangojan yoli parqıraydu;
Adəm *buzoıunlarnı kərüp* qongkür dengizni ap'ak qaqlıq boway dəp oylap qalidu.
- 33 Yər yüzidə uning təngdixi yoktur,
U heq qorkmas yarıtılojan.
- 34 U büyüklərnıng hərkanıdıqoja *jür'at bilən nəzər* selip, qorkmaydu;
U barlık məorur haywanlarnıng padıxahıdur». □

42

Pərwərdigarəja sirdax dost bolux

- 1 Ayup Pərwərdigarəja jawab berip mundak dedi: —
- 2 «Həmmə ixni kılalaydıoıınıngni,
Hərkanıdak muddıayıngni tosiwaləjili bolmaydıoıınıni bildim!
- 3 «Nəsihətıni tuturuksız səzlər bilən hirələxtürgən kim?»
Bərək, mən özüm qüxənmıgən ixlarnı dedim,
Mən əklım yətməydıoıın tilsimat ixlarnı eyttim. □ ■
- 4 Anglap baqqaysən, səzləp bərəy;
Mən Səndin soray, Sən meni həwərdar kıləysən.
- 5 Mən kılıkım arkılık həwıringni anglıoıınmən,
Bırağ hazır közüm Seni kəriwatıdu. □

□ 41:25 «Uning tolojinip xawkunlixidin alakzadə bolup ketidu» — baxka birməqqə hil tərjimiliri uqrxı mumkin. □ 41:29 «xəxbər» — bexi tıkəndək boləjan uzun birhil nəyzə.

□ 41:30 «Uning asti kismi bolsa ötkür sapal parqiliridur» — yaki «Uning asti kismi bolsa, bəyını kıyıkı taxlardur». □ 41:34 «U barlık məorur haywanlarnıng padıxahıdur» — baxka birhil tərjimisi: «U barlık məorur boləjuqılarnıng padıxahıdur». Oqurmənlərnıng lewiatandin aləjan sawaqlar toıırluk «koxumqə səz»diki səhbitimızni kəruxını ümid kılımız. □ 42:3

«Nəsihətıni tuturuksız səzlər bilən hirələxtürgən kim?» Bərək, mən özüm qüxənmıgən ixlarnı dedim...» — Ayup Hudanıng (38:2) sorıoıın soalıqja jawab bərginidə, Hudanıng Özigə əsli tənbiğ bərgən səzlırını qəbul kılıp hatalıkını ikrar kılıp, jawab berip: — «Mən!» degəndək, əzigə bu jawabkarlıkını alıdu. Bırağ yukırıda deginimizdək, uning üç dostı həm Elihumu ohxaxla «nəsihətıni tuturuksız səzlər bilən hirələxtürgən» idi, dəp qaraymız. ■ 42:3 Ayup 38:2; Zəb. 40:5; 131:1; 138:6; 139:6 □ 42:5 «Anglap baqqaysən, səzləp bərəy; mən Səndin soray, Sən meni həwərdar kıləysən» — bəzi xərhqılər bu səzlərnı Hudanıngki (38:3, 40:7), Ayup pəkət ularnı nəkil kəltürüp əsłitıdu, dəp qaraydu. Ləkin bizningqə Ayup ularnı əzıning qın kənglıdiki gəpi kılıp ixlıtu.

⁶ Xuning üçün mən öz-özüm din nəprətlinimən, Xuning bilən topa-qanglar wə küllər arisida towa qıldim». □

Əsligə kəltürülük

⁷ Pərwərdigar Ayupka bu sözlərni kıləndin keyin xundak boldiki, Pərwərdigar Temanlık Elifazəja mundak dedi: —

«Mening oğəzəpim sanga həm ikki dostuğəja qarap kəzoqaldı; qünki silər Mening toqramda Öz kulum Ayup toqra səzligəndək səzlimidinglar. □

⁸ Biraq həzir əzünqlar üçün yəttə torpaq həm yəttə kəqəkarni elip, kulum Ayupning yenioğa berip, öz-əzünqlar üçün kəydürmə kurbanlık sununqlar; kulum Ayup silər üçün dua kılıdu; qünki Mən uni kəbul kıləmə; bolmisa, Mən öz nadanlık liringlarni əzünqlarəja kayturup berəy; qünki silər Mening toqramda kulum Ayup toqra səzligəndək toqra səzlimidinglar». □

⁹ Xuning bilən Temanlık Elifaz, Xuhalik Bildad wə Naamatlık Zofar üçün berip Pərwərdigar ularəja deginidək kıldı; həmdə Pərwərdigar Ayupning duasini kəbul kıldı.

¹⁰ Xuning bilən Ayup dostliri üçün dua kılıwidi, Pərwərdigar uni azab-kiyinçilik liringdin kayturup, əsligə kəltürdi; Pərwərdigar Ayupka burunkidin ikki həssə kəp bərdi. □ ¹¹ Xuning bilən uning barlık aka-uka, aqa-singil wə uningəja ilgiri dost-aqinə boləqlanlarning həmmisi uning yenioğa kəldi. Ular uning əyidə olturup uning bilən billə tamaklandı; uningəja həsdaxlık kılıxip, Pərwərdigar uningəja kəltürgən barlık azab-əkubətlər toqrisida təsəlli berixti; həmdə hər bir adəm uningəja bir tənggidin kümüx, birdin altun halka berixti. □ ¹² Pərwərdigar Ayupka keyinki künliridə burunkidin kəprək bəht-bərikət ata kıldı; uning on tət ming kəyi, altə ming təgisi, bir ming kəoxluk kalisi, bir ming mada exiki bar boldi. ¹³ Uningdin yənə yəttə oqul, üç kiz tuquldi. □

□ **42:6 «Topa-qanglar wə küllər arisida towa qıldim»** — kədimdə kattik towa kılıx, puxayman kılıx, matəm tutuxlar «topa-qanglar wə küllər arisida» olturux arçılık bildürələtti.

□ **42:7 «Mening oğəzəpim ... kəzoqaldı; qünki silər Mening toqramda Öz kulum Ayup toqra səzligəndək səzlimidinglar»** — Hudaning bu səzi, bolupmu «Mening kulum Ayup Mening toqramda toqra səzligən» degini, bizgə aqkuq bolup, üç dostning wə Ayupning bayanliridin toqra wə natoqra yərlirini pərk etix üçün halkilik rol oynioqusi. □ **42:8 «Kulum Ayup silər üçün dua kılıdu»** — roxənkı, Huda Ayupka ixinidu, kəzi Ayupning dosti üçün dua kılıxka rəzi bolidioqanlıqəja yetidu. □ **42:10 «Pərwərdigar uni azab-kiyinçilik liringdin kayturup, əsligə kəltürdi»** — ibraniy tilida: «Pərwərdigar Ayupni əsirlikidin əsligə kəltürdi».

□ **42:11 «hər bir adəm uningəja bir tənggidin kümüx, birdin altun halka berixti»** — axu wəqıttə bəlkim tənggə-tilladək pul yok, pəkət altun-kümüx pərqiliri boluxi mumkin. □ **42:13 «Uningdin yənə yəttə oqul, üç kiz tuquldi»** — Pərwərdigar Ayupka «tirilix» toqruuluk biwasətə həqkəndək gəp kılımdi. Biraq tekistə (10-ayət) mundak deyilidu: — «Pərwərdigar uningəja burunkidin ikki həssə kəp bərdi».

Həywanlarning sani bolsa ikki həssə dərjidedə kəpəytildi. Məsilən, əslidə uning yəttə ming kəyi bar idi; həzir uning on tət ming kəyi bar boldi, katarlık lər. Biraq əslidə uning «on balisi, yəni yəttə oqul, üç kizi» bar idi; həzir bolsa uning on tət oqul, altə kizi bar bolux kərəkku? Əməliyətə u kiyamət künidə kaytidin əslidiki yəttə oqul, üç kizi bilən jəm bolidu. Xu qəqda u həqikətən on baliliklə əməs, bəlkı yigirmə balilik bolidu. Ayup yeni balilirining oninqisi bilən tohtap kəlix bilən, bəlkim bu «ikki həssə» degən ix kəlgüsidedə qəqum bir tirilixni kərsitidu, mən əslidiki on səyümlük balamdin pəkət wəqıttik ayrıldim, dəp oylaxka baxlioqan bolsa kərək. Xunga bizningqə tirilix toqruuluk bu ixlardin bəxarət aldı. Demək, «Pərwərdigar uningəja burunkidin ikki həssə kəp bərdi» — kiyamət küni Ayup ularning tirildürülüxi bilənla yənəla huxallik bilən ular bilən jəm bolup, on tət oqul, altə kizi bilən didarlixip, «yengi asman, yeni zemin»da billə olturup oqızalinidu.

¹⁴ U qizlirining birinçisining ismini «Yemimah», ikkinçisining ismini «Kəziyə», üçinçisining ismini «Kərən-hapuk» dəp qoydi. □ ¹⁵ Pütkül zeminda Ayupning qizliridək xunçə güzəl qizlarni tapçili bolmaytti; atisi ularni aka-ukiliri bilən ohxax mirashor qildi. □

¹⁶ Bu ixlardin keyin Ayup bir yüz kırık yıl yaxap, öz oçullirini, oçullirining oçullirini, hətta tətinqi əwladқиçə, yəni əwrilirininimu kərgən. ¹⁷ Xuning bilən Ayup yaxinip, künliridin kənaət tərıp aləmdin etti.

□ **42:14 «Yemimah»** — «pahtək» degən mənida. «Kəziyə» — «darqin» (huxpuraklık bir hil ətir) degən mənida. «Kərən-hapuk» — «sürmə münggüz» (sürmigə toloqan bir münggüz) degən mənida. □ **42:15 «atisi ularni aka-ukiliri bilən ohxax mirashor qildi»** — bəlkim yeni illisi üçün minnətdarlıqini bildürüş, yaki uning hazırkı baylıqlirining molluқini bildürüş üçün xundak қilоqan.

Zəbur

1

Birinçi Bəlüm •••• 1-küy •••• Itətmən adəmning bəhti

1 Rəzillərning gepi boyiqə mangmaydioğan,

Gunahkarlarning yolida turmaydioğan,

Məshirə kiloquqining ornida olturmaydioğan adəm bəht tapur!■

2 Uning hursənliki pəkət Pərwərdigarning təwrat-kanunidilidur;

U Pərwərdigarning qanunini keqə-kündüz seqinip oylaydu.■

3 U huddi erik boyioğa tikilgən,

Əz pəslidə mewisini beridioğan,

Yopurmaqliri solaxmaydioğan dərəhtəktur;

U nemila kilsa ronək tapidu.□ ■

4 Rəzil adəmlər bolsa undək bəlməs;

Ular huddi xamal uquriwətkən tozandəktur.■

5 Xuning üqün rəzillər sorək künidə tik turalmaydu,

Gunahkarlar həkqaniylarning jamaitidə heq bexini kətürüp turalmaydu.

6 Qünki Pərwərdigar həkqaniylarning yolini kəngligə pükəkən;

Rəzillərning yoli bolsa yoqilidu.

2

2-küy •••• Hudaning Məsihi barliq əllərni idarə qilidu

1 Əllər nemixka qukan salidu?

Nemə üqün həklər bikardin-bikar suyikəst oylaydu?□ ■

2 Dunyadiki padixahlar səpkə tizilip,

Əməldarlar qara niyət əylixip,

Pərwərdigar wə Uning Məsihi bilən qarxilixip: — □

3 «Ularning qəklmilirini qөрүwetəyli,

Ularning asarətlirini buzup taxlayli!» — deyixidu.□

4 Asmanda olturoquci kuledu,

Rəb ularni mazək qilidu;

5 Həm aqqıqida ularoğa səzləp,

Kəhri bilən ularni wəhimigə selip: —

6 «Əzüm bolsam Zionda, yəni muqəddəs teqimda,

■ **1:1** Zəb. 26:4-5; Pənd. 1:10, 15; 4:14, 15; 1Kor. 15:33; Əf. 5:11 ■ **1:2** Qan. 6:6-9;

17:19; Yə. 1:8; Zəb. 112:1; 119:1 □ **1:3** «**U nemila kilsa ronək tapidu**» — bu yərdiki

«u», Hudaning yolida mangidioğan adəmlərni kərsitidu. ■ **1:3** Yər. 17:8 ■ **1:4** Ayup

21:18; Zəb. 35:5; Yəx. 17:13; 29:5; Hox. 13:3 □ **2:1** «**Əllər nemixka qukan salidu?**»

— Zəburdiki küylərdə, «əllər» yaki «yat əllər» bolsa, Israil həlkidin baxka hər bir həkq-millətni

kərsitidu. ■ **2:1** Ros. 4:25 □ **2:2** «**Pərwərdigar wə Uning Məsihi**» — «Məsih» muxu

yərdə, kona bir ər-p-adətkə qaritiloğan. Təwratniki bəlgilimidə, yengi padixah tiklinix murasimida

bexioğa purakliq zaytun meyi kuyulatti. Bu «məsih kilix» («məsihləx») dəp ataloğan. «Yəxaya»

kitab, 61-babta «məsih kilix» degən səz bolsa, kelidioğan Kutkuzoquqining wujudioğa may əməs,

bəliki Muqəddəs Roh kuyulidioğanliqini kərsitidu. Muxu ayattimu ohaxla, «Məsih» Muqəddəs

Roh bilən «məsih kilinoğan adəm»ni kərsitidu. □ **2:3** «**Ularning qəklmilirini qөрүwetəyli,**

Ularning asarətlirini buzup taxlayli!» — «Ular» «Huda wə Uning Məsihi»ni kərsitidu.

Əzüm məsih kıləjan padixahni tiklidim».□

Huda təyinligən Məsih-Padixah söz kılıdu

⁷ «Mən *ərxiki* pərmanni jakarlaymənki,

Pərwərdigar manga: —

«Sən Mening oşlum;

Əzüm seni bögünki kündə tuşuldurdum;■

⁸ Məndin sora, Mən sanga miras boluxka əlləni,

Təəllukəng boluxka yər yüzini qət-qətlirigəqə berimən;■

⁹ Sən təmür tayak bilən ularni bitqit kiliwetisən;

Sapal qinini kukum-talkan kıləqandək, sən ularni parə-parə kiliwetisən» — dedi».□ ■

¹⁰ Əmdi, həy padixahlar, əkildar bolunglar!

Jaħandiki sorəqçılar sawəq elinglar;

¹¹ Pərwərdigardin kərkux bilən uning hizmitidə bolunglar;

Titrək iqidə huxallininglar!□

¹² Oşulning oşəzipining qozəqalmasliki üqün,

Uni söyünglar;

Qünki uning oşəzipi səlla kaynisa,

Yolunglardıla həlak bolisilər;

Uningə tayanəqanlar nəqədər bəhtlikur!□ ■

3

3-küy •••• Səhərdiki dua

¹ Dawut ez oşli Abxalomdin keqip yürgən künlərdə yazəjan küy: —

I Pərwərdigar, meni kistawatқанlar nəqədər kəpiyip kətkən,

Mən bilən kərxilixiwatқанlar nemidegən kəp!□ ■

² Nuroşunlar mən toşruluk: —

«Hudadin uningə həq nijat yoktur!» deyixiwatidu.

Selah!□

³ Biraq Sən, i Pərwərdigar, ətrapimdiki qalkandursən;

□ **2:6** «Zion.., yəni muqəddəs teoşim..» — «Zion teoşi» Yerusalem wə muqəddəs ibadəthana bu taoş üstigə quruloşan. «Zion» (yaki «Sion») əslidə «kəruənərlik» degən mənidə. U Hudaning Əz həlkigə himayə boləjanlikişə simwol kılınıdu. «Əzüm məsih kıləjan padixahni tiklidim» — yukiridiki 2-ayəttiki, «Məsih» toşrisidiki izahatni kəruşing. ■ **2:7** Ros. 13:33; İbr. 1:5; 5:5

■ **2:8** Zəb. 22:27; 72:8 □ **2:9** «Sən təmür tayak bilən ularni bitqit kiliwetisən» — yaki: «Sən təmür tayak bilən ularni bəxqurisən». ■ **2:9** Wəh. 2:27; 19:15 □ **2:11** «Titrək iqidə huxallininglar!» — bəxka birhil tərjimisi: «titrək iqidə yaxanglar!». □ **2:12** «Uni (Oşulni) söyünglar» — buning mənişi bəlkim «Hudaning oşli bilən əplixiwelinglar». «Qünki uning oşəzipi səlla kaynisa...» — yənə birhil tərjimisi «Qünki uning oşəzipi tezla qozəzilidu...».

■ **2:12** Zəb. 34:8; Pənd. 16:20; Yəx. 30:18; Yər. 17:7; Rim. 9:33; 10:11; 1Pet. 2:6 □ **3:1** «Dawut ez oşli Abxalomdin keqip yürgən künlərdə...» — muxu wəqə, «2Sam.» 15-18-babta hatiriləngən. ■ **3:1** 2Sam. 15,16,17,18 □ **3:2** «Hudadin uningə həq nijat yoktur!» — demisəkmu, «nijat» («Hudadin kəlgən») kütquzux» degənni bildüridu. «Selah» — muxu səz bəlkim küy qaloşan waqtda muzikidiki bir «pauza»ni kərsitixi mumkin; xuning bilən uning: —

«Tohta, oylan!» degən imasi boluxi mumkin.

Xan-xəripim həm beximni yəligüqidursən!□

⁴ Awazim bilən mən Pərwərdigarəyə nida qilimən,
U müqəddəs teədidin ijabət beridu.
Selah.

⁵ Mən bolsam yattim, uhlidim;
Oyotandim, qünki Pərwərdigar mangu yar-yələk bolidu.■

⁶ Meni qorxap səp tüzgən tūmənligən adəmlər bolsimu,
Mən ulardin qorqmaymən!■

⁷ I Pərwərdigar, ornungdin tur!

Meni qutkuz, i Hudayim!

Mening barlıq düxmənlirimning təstikigə saləaysən;

Rəzillərnin qixlirini qeqiwətkəysən!

⁸ Nijatlıq bolsa Pərwərdigardindur;

Bərikiting Əz həlkingdə bolsun!

Selah!■

4

4-küy •••• Keqidiki dua

¹ Nəəmiqilərnin bexiəyə tapxurulup, tarlıq sazlar bilən oqulsun dəp,
Dawut yazəlan küy. —

Mən nida qilənimda, mangu jawab bərgəysən,

I mangu həkəkəniyəlikim ata qiloquci Huda!

Besim astida qələanda Sən meni kəngriqilikə qikarding;

Mangu mehir-xəpkət kərsitip, duayimni angla!□

² I insan baliliri, silər mening xan-xəripimni qaqanoqığə ahanətkə
qaldurisilər?

Qaqanoqığə bihudilikni səyüp,

Yələqanni izdəp yürisilər?

Selah.□

³ Birəq xuni bilip qoyunqlarki,

Pərwərdigar ihlasmənlərni Əzigə has qiloqan;

Mən Uningəyə nida qiloqinimda, Pərwərdigar anglaydu.

⁴ Aqqiqlarəyə berilip, gunah qilmanglar;

Əz ornunglarda yetip, qəlbinqlarda qongqur oylinip,

Süküt qilinglar.

Selah.■

□ **3:3** «Xan-xəripim həm beximni yəligüqidursən!» — «mening xan-xəripim» degən ibarə
ikki bislik səz bolup, bəlkim: (1) Dawutning mədhiyisining temisi Huda Əzidur; (2) Hudaning
Dawutning əz Hudasi boləlanlıqı, bu nəhəyiti pəhirlik, xərəplik ixtur, degən ikki məninini bildürüxi
mumkin. ■ **3:5** Zəb. 4:8 ■ **3:6** Zəb. 27:3 ■ **3:8** Pənd. 21:31; Yəx. 43:11; Yər. 3:23;
Həx. 13:4; Wəh. 7:10; 19:1 □ **4:1** «Nəəmiqilərnin bexi» — yaki «Bax sazqi». Dawut
ibadəthanida əzining həm baxqilərnin küylirini oqux üçün məhsus horqılar həm sazqilərnini
orunlaxturəlan. Muxu yərdiki «bax sazqi» xübhəsizki xulərnini baxquridiəlan adəmnini kərsitidu.
Dawut bax sazqinın muxu küyni əz muzikisi bilən ibadəthanida oquxini orunlaxturəlan bolsa
kerək. «I mangu həkəkəniyəlik ata qiloquci Huda!» — ibranıy tilida: «I həkəkəniyəlikimning
Hudasi!». Baxqə birhəl tərcimisi: «I mən üçün adalətni sorioquci Huda!» □ **4:2** «Qaqanoqığə
bihudilikni səyüp, yələqanni izdəp yürisilər?» — bu ayət bəlkim «yaləqan ilah»lar, yəni butlar
toqruluq eytiləlan. Səzligüqinın «mening xan-xəripim» degini bolsa, Hudadur. Muxu adəmlər
uni səyüp, uni izdəxning ornidaButlarnini izdəydu. ■ **4:4** Əf. 4:26

⁵ Həkkaniylik bilən qurbanlıqlarnı qilinglar,
Wə Pərwərdigarəya tayininglar.■

⁶ Kəp həlk; — «Kim bizgə yahxilik kərsitəlisun?» — dəp sorimakta;
Jamalingning nuri üstimizgə qüxsun, i Pərwərdigar!

⁷ Axlik wə yengi xarabliri molqilik boləqanlarning huxallikidinmu,
Mening kəlbimni bəkrək huxallıqqa toldurdung.

⁸ Mən yatay, həm hatirjəmliktə uhliwalay;
Qünki meni bihətərliktə yaxatquqi pəkətlə Sən, i Pərwərdigar!■

5

5-küy •••• Səhərdiki ümid

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioəya tapxurulup, nəylər bilən oqulsun dəp, Dawut yazoəyan küy: —

Mening səzliməgə kulak saləyəsən, i Pərwərdigar,
Mening ahliriməya kəngül bəlgəyəsən.

² Kətürəgən pəryadlirimni angla, mening Padixahim, mening Hudayim,
Qünki sangıla dua qilimən.

³ I Pərwərdigar, səhərdə Sən awazimni anglaysən;
Mən səhərdə özümni Sanga qaritimən,
Yükiriəya kəz tikimən.□

⁴ Qünki Sən rəzilliktin huzur aləquqi ilah əməsdürsən;
Yamanlik hərgiz Sən bilən billə turmaydu.

⁵ Poqi-təkəbburlar kəzüngə aldida turalmaydu;
Kəbihlik kəloquqılərnıng həmmisi Sanga yirginqlitur.

⁶ Yaləqan səzligüqılərnıng həmmisini həlak kilisən;
Pərwərdigar kənhər, aldəmqi kixilərgə nəprət kilər.

⁷ Birək mən bolsam, məhr-i-xəpkiətingning kəngriqiləridin öyüəggə kir-
imən;

Sanga boləqan əyminixtin mukəddəs ibadəthanəyoəya qarap səjdə
qilimən;

⁸ Məni əq kərgənlər tūpəylidin Əz həkkaniylikəng bilən məni
yətəkligəyəsən, i Pərwərdigar;
Yolungni aldımda tüz kıləyin.

⁹ Qünki ularning əozzida həqkəndək səmimiylək yoktur;
Ularning iəqi dnyasi bolsa pasikliktur,
Ularning galliri eqiləqan kəbridək səsiəktur,
Ular tili bilən huxamət kiliwatidu.■

¹⁰ Ularning gunəhini bəkitkəyəsən, i Huda;
Ular əz pılanliri bilən əzliri mollək atsun;
Ular ni əzlining nuroşunliəqan itəətsizlikliri bilən həydəp qikəroəyəsən;
Qünki ular Sanga asiylək kildi.■

¹¹ Xundək kıləqanda Sanga tayanəqanlarning həmmisi xadlinidu;
Ular mənəggü xadlik bilən təntənə kildidu;

■ 4:5 Kan. 33:19; Zəb. 51:16-19 ■ 4:8 Law. 26:5; Kan. 12:10; 33:28; Zəb. 3:6 □ 5:3
«I Pərwərdigar, səhərdə Sən awazimni anglaysən;...» — «səhərdə» degən sözgə qarap bəzi
alimlar 3-, 4- həm 5-küyələr, Dawutning Abxaləmdin kəqix jəryanıdiki üç kün iəqidiki dualiri, dəp
qaraydu (3-küyədə «kəq» həm «səhər» bar, 4-də bolsa «kəq», 5-də «səhər» bar). ■ 5:9 Zəb. 12:2-3;
36:1-3; 52:2; 62:4; Rim. 3:13 ■ 5:10 Zəb. 7:14-15; 9:15-16; 35:7-8; 59:12

Sən ularni qoşdaysən;

Sening namingni səyğənlər seningdin yayraydu.

¹² Qünki Sən, i Pərwərdigar, həkəkaniy adəmgə bəht ata qilisən;
Uni xapaiting bilən qalkən kəbi oraysən.

6

6-küy •••• Qayotu iqidiki dua

¹ Nəoimqilərninq bexioja tapxurulup, tarliq sazlar həm səkkiz tarliq arfa bilən okulsun dəp, Dawut yazoan küy: —

Pərwərdigar, oəzipping tutkanda meni əyiblimə;

Kəhring kəlgəndə meni ədəplimə. □

² Manga xapaət kələyin, i Pərwərdigar, qünki mən zəiplixip kəttim;

I Pərwərdigar, meni sakaytkin, qünki mening ustihanlirim wəhimigə qüxti. ■

³ Mening jenim dəhxətlik dəkkə-dükkigə qüxti;

I Pərwərdigar, qaçanoqığə xundak bolidu?

⁴ Yenimoja kayt, i Pərwərdigar, jenimni azad qiləyəsən,

Əzğərməs muhəbbiting üqün meni qutkuzəyin.

⁵ Qünki əlümdə bolsa Sanga seşinixlar yok;

Təhtisarada kim Sanga təxəkkürlərnə eytsun? □

⁶ Mening uş tartixlirimdin maodurum qalmidi;

Tün boyi orun-kərpəmnə kələqək qilimən;

Yaxlirim bilən kariwitimni qəktürimən.

⁷ Dərdlərdin kəzüm hirələxip kətti;

Barliq küxəndilirim tüpəylidin kəzüm kardin qikiwatidu.

⁸ I kəbihlilik qiləuqular, həmminglar məndin neri bolunglar;

Qünki Pərwərdigar yioja awazimni anglidi. ■

⁹ Pərwərdigar tilawitimni anglidi;

Pərwərdigar duayimni ijabət qilidu;

¹⁰ Düxmənlirimning həmmisi yərgə qarap qalidu, ular zor parakəndiqilikkə duqar bolidu;

Tuyuksiz kəynigə yenip hijaləttə qalidu.

7

7-küy •••• Huda Əz həkəkaniylikini kərsətkəy!

¹⁻² Dawutning «Xiggaon»i: — Kux isimlik bir Binyaminlikning səzliri toqruluk eytkən küyi: —

I Pərwərdigar, mening Hudayim, mən Sanga tayandim;

Ulardin biri xirdək meni titma-titma qiliwətmisun,

Qutkuzəuqi yoklukidin paydilinip meni eziwətmisun,

Meni barliq qoşliəuquların qutkuzəyin,

□ **6:1** «**səkkiz tarliq arfa**» — baxqa bir tərjimisi «səkkiz ənlük küy». ■ **6:2** Zəb. 38:3 □ **6:5** «**Təhtisarada kim sanga təxəkkürlərnə eytsun?**» — «təhtisara» əlgüqilərninq rohliri qiyamət künini kütidiəoan jay (İbraniy tilida «xeol» deyilidu). ■ **6:8** Mat. 7:23; 25:41; Luqa 13:27

Ulardin halas kıləyin;□

³ I Pərwərdigar Hudayim, əgər qolumda kəbihlik kıləyan bolsam, Əgər xundak kıləyan bolsam: —

⁴ Əgər mən bilən inak ötküçigə yamanlik kəyturoyan bolsam, — (Əksiqə mən bilən bikardin-bikar düxmənəlxəknimmu kutkuzdum) —□

⁵ — Undakta, düxmən meni qoqlap tutuwalsun, U jenimni qəyləp yər bilən yəksan kilsun, Xəhritimni tuprakka kəmsun!

⁶ I Pərwərdigar, oəziping bilən ornungdin turoyin, Mən əzgənlərnin kəhriğə taqabil turuxka kəddingni rusliyin, Wə mening üqün oyoqanoyin; Sən sot wə həkümni bekitkənidingə!

⁷ Həklərdin boləyan jamaət ətirəpingəyə olixidu; Sən ular üqün pələktiki ornungəyə kəytip barəyəsən.□

⁸ Pərwərdigar həklərnin üstidin həküm qikiridu; I Pərwərdigar, öz həkəyaniylikim boyiqə, Wə özümdə boləyan duruslikim boyiqə, Manga həküm qikəyəyəsən.

⁹ Ah, rəzillərnin yamanliki ahirlaxsun! Həkəyaniy adəmnə qing turoyuzəyəsən; I, adəm kəblirini həm iqlirini sinqəyiqə həkəyaniy Huda! □ ■

¹⁰ Mening kəlkinim bolsa, Durus niyətləklərnə kutkuzəyiqə Hudadidur;

¹¹ Huda adil sotqidur, U kün boyi gənəhtin rənjiydiəyan İlahtur;

¹² Birsə *yaman* yolidin yanmisa, U kiliqini biləydu, Ya okini tartip bətləp qoyidu.

¹³ Xundak adəmlər üqün U ölüm kəorallirini təyyarlıdi; U oklirini kəydürgüqi ok kildi.

¹⁴ Mana, muxundak kixilər toləqakta kəbihlik tuəmaqqi, Uning boyida kələqini yamanliktur; Uning tuəqkini bolsa sahtiliktur.■

¹⁵ U bir orini kolap, uni qəngkur kildi; U əzi koləyan oriqə yikilip qüxti.■

¹⁶ Əzining yamanliki bəxiqə kəytip kelidu, Əz zorəwanliki bolsa öz üstigə kəytip qüxidu.

¹⁷ Mən Pərwərdigarni həkəyaniylik bilən mədhiyəyəymən, Həmmidin yukiri turoyiqə Pərwərdigərnin namini yangritip, küy kilip eytimən.

□ **7:1-2 «Dawutning «Xiggaon»i** — «Xiggaon» bəlkim «dolqunluk», «otluq», «axikliq bilən» degən mənədə bolup, bu səz küynin eytilidiəyan ahangini bildüridu. **«Kux isimlik bir Binyaminlikning səzliri»** — «Kux» degən kixi toqruluk baxka həwirimiz yok. Həq bolmiodanda u Dawutka ziyənəkəxlik kilməqqi boləyan. □ **7:4 «... (Əksiqə mən bilən bikardin-bikar düxmənəlxəknimmu kutkuzdum) —...»** — «baxka birhil təjimi: «...Yaki manga azar kıləyiqini bikardin-bikar buləyan bolsam, ...». □ **7:7 «Sən ular üqün pələktiki ornungəyə kəytip barəyəsən»** — baxka birhil təjimi: «Ularning üstidin həküm sürgin». □ **7:9 «adəm kəblirini həm iqlirini sinqəyiqə»** — «iqliri» degən səz ibrani tilidə «bərakliri» deyilidu. ■ **7:9** 1Tar. 28:9; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Wəh. 2:23 ■ **7:14** Ayup 15:35; Yəx. 59:4 ■ **7:15** Ayup 4:8; Zəb. 9:15; 10:2; 35:7-8; 94:13; 119:85; Pənd. 5:22; 26:27; Top. 10:8

8

8-küy •••• Hudaning insan balisioğa bolojan uluoğ pilani

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «Gittif»ta orunlansun dəp, Dawut yazoğan küy: —

I, Öz həyvwəngni asmanlardınmu yukiri tiklīgən Pərwərdigar Rəbbimiz, Pütkül yər yüzidə naming xunqə xərəpliktur!□

2 Öz rəqıblırıng tüpəylidin, Duxmən wə kisasqılərnıng aozını etixkə, Bowaklar wə əmgüqılərnıng aozıdın küq tiklidingsən.■

3 Mən barmaklırıngning yasioğını bolojan asmanlırıngoğa, Sən məzmut bekitkən ay-yultuzlaroğa qarışınimda,

4 Sən insanni seşinidikənsən, Əmdi adəm degən nemə idi? Sən unıng yenioğa kelip yoklaydikənsən, İnsan balisi kaçıqilik nemə idi?■

5 Qünki Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin azoğınə təwən bekittingsən, Sən unıngoğa xan-xərəp wə xəhrətlərnı taj kılıp bərdıng.□

6 Uni qolungning yasioğanlırını idarə kılıxka tikliding; Sən barlıq nərsilərnı unıng puti astioğa koyoğansən,■

7 Jümlidin barlıq qoy-kalılar, Daladiki barlıq janiwarlar,

8 Asmandiki uqar-kanatlar, Dengizdiki beliklar, Dengizlarning yolliridin etküqılərnıng barlıqını puti astioğa koydung.

9 I Pərwərdigar Rəbbimiz, pütkül yər yüzidə naming nemidegən xərəplik-hə!

9

9-küy •••• Huda Öz xəripi həm adalitini kərsətkəy!

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «Mut-Labbən» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Mən Sən Pərwərdigarnı pütün kəlbim bilən mədhiyələymən;

Mən Sening qıləqan barlıq karamətlirıngni bayan kılay;□

2 Mən Səndin huxal bolup xadlinimən; Sening namingni nahxa kılıp eytimən, i Həmmidin Aliy!

3 Mening duxmənlirimning kəyniqə yenixlırı bolsa, Dəl ularning sening didaring aldida yikilip, yokilixidin ibarət bolidu.

4 Qünki Sən mening həkkim həm dəwayımni soriding; Sən təhtkə olturup, həkkaniylarqə sotliding.

5 Sən əllərgə tənbiğ berip, rəzillərnı həlak kılding;

□ 8:1 ««Gittif»ta orunlansun dəp...» — «Gittif» alimlarning pərzıqə «Gat» xəhıridin qıkkən birhil saz. ■ 8:2 Mat. 21:16 ■ 8:4 Ayup 7:17; Zəb. 144:3; İbr. 2:6 □ 8:5 «Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin azoğınə təwən bekittingsən...» — baxka ikki hil tərjimisi bar: (1) «Sən unıng ornını Hudaningkidin azoğınə təwən bekitkənsən»; (2) «Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin bir məzğillikla təwən kıloğansən». ■ 8:6 1Kor. 15:27 □ 9:1 ««Mut-Labbən» degən ahangda okulsun dəp» — «Mut-Labbən» bəlkim «oqulning əlümi» degən mənıdə.

Sən ularning namini mənnggügə əqürüwətkənsən.

⁶ I düxminim! Həlakətliring mənnggülük boldi!

Sən xəhərlirini yulup taxliwəttinq,
Hətta ularning namlirimu yokaş kətti;

⁷ Birak Pərwərdigar mənnggügə olturup *həküm süridu*;
U Əz təhtini sot kilişkə təyyarlap bekitkən;

⁸ Aləmni həkkanıylik bilən sot kילוquci Udur;
Həlkələring üstidin U adillik bilən həküm qikiridu;■

⁹ Həm U Pərwərdigar ezilgüqilərgə egiz panah,
Xundakla azablik künlərdə egiz panahdur.■

¹⁰ Namingni bilgənlər bolsa Sanga təyinidu;
Qünki Sən, i Pərwərdigar, Əzüngni izdigənlərnə hərgiz taxliqan əməssən.

¹¹ Zionda turuquci Pərwərdigarə küylərnə yangritinglar!

Uning kילוqanlirini həlkələr arisida bayan kilinglar;

¹² Qünki *təkülqan* kanning sorikini kילוquci udur,
U dəl xundak kixilərnə əsləydu,

Har kילוqanlarning nalə-pəryadlirini U untuqan əməs.

¹³ Manga xəpkət kərsətkin, i Pərwərdigar,
Məning əqmənlərdin kərgən hərəklirimoşa nəzər saloşinki,
Məni əlüm dərwaziliri aldidin kətürgəysən;

¹⁴ Xundak kילוqanda mən Zion kizining dərwazilirida turup,
Sanga təəlluk barlik mədhıyilərnə jakarlaymən;
Mən nijatlik-kutkuzuxungda xadlinimən.□

¹⁵ Əllər bolsa əzliri kילוqan orioşa əzliri qüxüp kətti,
Əzliri yoxurup qoyuqan toroşa puti kapsilip kaldı.■

¹⁶ Pərwərdigar qıkarəşan həkümi bilən tonular;
Rəzil adəmlər öz kolida yasıqini bilən ilinip kaldı.
Higgaon — Selah.□

¹⁷ Rəzillər,

Yəni Hudani untuqan barlik əllər,
Yandurulup, təhtisaraəşa taxlinidu.□

¹⁸ Qünki namratlar mənnggügə əstin qikirilmaydu;
Məminlərnə ümidi mənnggü əqməy, turiweridu.

¹⁹ I Pərwərdigar, ornungdin turəşin;
Adəm balilirining oşəlibə kילוqəşə yol qoymioşin;
Huzurung aldida barlik əllər sotlansun.

²⁰ Ularnə dəkkə-dükkigə qüxür, i Pərwərdigar;
Əllər əzlirini biz pəkət adəm baliliri halas, dəp bilsun!
Selah!

10

10-küy •••• — 10-küy 9-küy dawami •••• 1-ayəttiki izahatni kəruşg

1 Nemixka, i Pərwərdigar, yirakta turisən?

■ 9:8 Zəb. 96:13; 98:9 ■ 9:9 Zəb. 37:39; 46:1-3; 91:1-2 □ 9:14 «...mən Zion kizining dərwazilirida turup,... » — «Zion kizi» Yerusalemnə kərsitidu. ■ 9:15 Zəb. 7:16; Pənd. 5:22 □ 9:16 «Higgaon — Selah» — «Higgaon» bəlkim «seşinip oylinix» degənni bildüridu; xundakla yəne bəlkim: — «muzika pəs awazlik boluxi kərək» degənni bildürüxi mumkin. □ 9:17 «...yandurulup, təhtisaraəşa taxlinidu» — «təhtisara» toqruluk 6-küy, 5-ayəttiki izahatni, xundakla «Təbirlər»ni kəruşg.

Nemixka azablıq künlərdə özünəni yoxurisən?□

2 Rəzil adəmlər təkəbburluqi bilən ajiz məminlərnəni tap basturup qoqlap yürüdü;

Ular əzliri tapqan hiylilər bilən ilinip, bablinidu.□ ■

3 Qünki rəzillər öz arzu-həwəsliri bilən mahtinidu;

Aq közlər üçün bəht tiləydu;

Pərwərdigarni bolsa közigə ilmaydu.□

4 Ular qırayidin həkawurluk yaqdurup,

Hudani izdiməydu;

Ular barlıq hiyallirida: «Həqbir Huda yoxtur!» dəydu.■

5 Ularınəni yolliri həmixə rawan bolidu;

Seninğ həkümlirinəni ularınəni nəziridin yirək wə üstün turidu;

Ularınəni rəqiblini bolsa, ularoqa qarap «tüfi!» dəp mazək kilidu.

6 *Rəzil adəm* kənglidə: «Mən həq təwrənməy turirəmən!

Dəwrin-dəwrgə həq muxəkkətkə uqrimaymən» — dəydu.

7 Uning aqzi qarəjax, aldəmçilik həm zulumoqa toloqan;

Tili astida əskilik wə kəbiqlik yatidu.■

8 U məhəllilərdə yoxurunqə marap olturidu;

U pinhan jaylarda gunahsızlarni öltürüwetidu;

Kəzliri yoxsullarni kəzləydu;

9 U qatqallıqida yatqan xirdək yoxurunqə paylap yatidu;

U məminlərnəni tutuwelix üçün yoxurunqə marap yatidu;

Məminlərnəni tutuwelip, ularni öz torioqa quxüridu.

10 *Yoxsullar* ezilidu, pükülidu;

Dərdmənlər uning yawuzluqliri bilən yikilidu.□

11 U kənglidə: «Təngri buni untup qaldi,

U yüzini yepiwelip, qarimaydu;

Buni hərgiz kərməydu» — dəydu.□ ■

12 Ornungdin turəqin, i Pərwərdigar;

I Təngrim, qolungni kətürqin;

Ezilgən məminlərnəni untuma!

13 Rəzil adəm nemixka Sən Hudani közigə ilmaydu?

U kənglidə: «*Huda* buni sürüxtürməydu!» — dəydu.

14 Sən buni kərgənsən;

Sən Öz qolung bilən yamanlıq həm zulumni əzlinigə qayturux üçün,

Özüng bularni kəzləp yürisən;

Dərdmənlər əzlinini Sanga amanət kilidu;

Qünki Sən yetim-yesirlərgə yar-yələk bolup kəlgənsən;

□ **10:1 «Nemixka, i Pərwərdigar, yirəkta turisən? Nemixka azablıq künlərdə özünəni yoxurisən?»** — 10-künyinğ 9-küy bilən sirlək əlakəsi bar; 9-küy həm 10-küydeki ayətlər ibranıy tılıda əlahidə xəkilgə iga. İbranıy yezikida 22 hərəp bar. Bu ikki küydiki taq ayətlərninğ hərəbiri ibranıy elipbə tərtipigə əsasən yengi hərəp bilən baxlinidu (məsilən, uyoqur tili bolsa, a-, ə-, b- katarlık hərəplər bilən baxlanənoqə ohxax). 9-küy həm 10-küyni bir-birigə baqlıoqanda, toluq «elipbəlik nusha» pəyda bolidu. Keyin muxundak küyni «elipbə tərtipilik» küy dəp ataymiz.

□ **10:2 «Ular əzliri tapqan hiylilər bilən ilinip, bablinidu»** — yaki «Ajızlar ularınəni hiyliliri bilən ilinip qalidu». ■ **10:2** Zəb. 7:16; 9:15-16; Pənd. 5:22 □ **10:3 «Aq közlər üçün bəht tiləydu; Pərwərdigarni bolsa közigə ilmaydu»** — yaki «Aq közlər adəmni tillap, Pərwərdigarni qətkə kəkıdu». ■ **10:4** Zəb. 14:1-3; 53:1-3 ■ **10:7** Rim. 3:14 □ **10:10 «Dərdmənlər uning yawuzluqliri bilən yikilidu»** — «yawuzluqliri» bəlkim kəqmə mənidə bolup, xirning küqlük putlirini yaki qıxlirini wə yaki oqılarninğ torlirini (9-ayət) kərsitixi mumkin. □ **10:11 «U yüzini yepiwelip, qarimaydu»** — yaki «U yüzini yepip qarimaydu» yaki «U yüzini yoxurup qarimaydu» ■ **10:11** Zəb. 64:5; 73:11; 94:7

15 Rəzil, yaman adəmnin bilikini sunduruwətkəysən;
 Uning rəzillikini birmubir sürüxtürüp, üzül-kesil yoxatqaysən.
 16 Pərwərdigar əbədil'əbədgiqə pədixahdur;
Imansiz əllər bolsa *Pərwərdigarning* zeminidin yokılar. □ ■
 17-18 Pərwərdigar, Sən ajiz məminlərnin armanlirini anglaysən;
 Ularning dilini tok kilisən;
 Yetim-yesirlar wə ezilgüqilər üqün adalətni yaqlap,
 Yər yüzidiki insanlarning *ajiz-məminlərgə* qaytidin wəhimə saloquqi
 bolmasliqi üqün,
 Kulikingni ding tutisən. ■

11

11-küy •••• «Kəni, qaqmamsən?»

1 Nəoqmıqılərnin bexioqa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoqan küy:
 —

Pərwərdigarni baxpanahim kildim;
 Əmdi silər qandaqmı manga: «Kuxtək öz teoqingoqa uqup qaq!
 2 Qünki mana, rəzillər kamanni tartip,
 Qarangojuluktin kəngli duruslaroqa qaritip atmaqci bolup,
 Ular okni kiriqqa selip qoydi;
 3 «Ullar halak kilinsa,
 Əmdi həkkanıylar nemimu kilar?» — dəwatisilər? □
 4 Pərwərdigar Özining mukəddəs ibadəthanisididur,
 Pərwərdigarning təhti asmanlardidur;
 U nəzər salidu,
 Uning səzgür közliri insan balilirini kəzitip, sinaydu. □
 5 Pərwərdigar həkkanıy adəmnı sinaydu;
 Rəzillərgə wə zorawanlıqqa huxtarlaroqa u iq-iqidin nəprətlinidu.
 6 U rəzillərgə kapkanlar, ot wə günggürtni yoqduridu;
 Pizqirim kizik xamal ularning kədəhdiki nesiwisi bolidu. □
 7 Qünki Pərwərdigar həkkanıydur;
 Həkkanıylik Uning amriqidur;
 Kəngli duruslar Uning didarini kəridu.

12

12-küy •••• Rəzil dunyadin saqlax

□ **10:16 «Imansiz əllər bolsa Pərwərdigarning zeminidin yokılar»** — ibraniy tilida «əllər» muxu yərdə Hudaning yolini rət kildioqan yat əllərnı kərsitidu. «**Pərwərdigarning zemini**» — ibraniy tilida «uning zemini». Hudaning bu zemini bolsa, Israiloqa miras qiləqan Kanaan zemini (Pələstin)dur. ■ **10:16** Zəb. 29:10; 93:1; 145:13; 146:10; Yər. 10:10; Yioq. 5:19; Dan. 3:33; 6:27; 1Tim. 1:17 ■ **10:17-18** Yəx. 57:1 □ **11:3 «Ullar halak kilinsa,..»** — «Ullar» jamaatning yaki jəmiyətning ullirini kərsitidu. □ **11:4 «Uning səzgür közliri insan balilirini kəzitip, sinaydu»** — «Uning səzgür közliri» ibraniy tilida «uning kəz kapakliri». □ **11:6 «Pizqirim kizik Xamal ularning kədəhdiki nesiwisi bolidu»** — «ularning kədəhdiki nesiwisi» kinayilik, həjwiyy gəp.

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup, xeminit bilən oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Qutkuzoqaysən, Pərwərdigar, qünki ihlasmən adəm tügəp kətti;
Adəmlər arisidin sadik məminlər oqayip boldi.□

2 Hərbirsi öz yəqinlirioğa yaloğan eytidu;
Huxamətqi ləwərdə, alikəngüllük bilən səzlixidu.

3 Pərwərdigar barlik huxamətqi ləwlərnı,
Həkawurlarqə səzləydiyoğan tilni kesiwətkəy!

4 Ular: «Tilimiz bilən oqəlibə kəlimiz;
Ləwlimiz bolsa özimizningkidur;
Kim bizgə Rəb bolalisun?» — dəydu.

5 «Ezilgüqi ajizlarnı başkan zulum wəjidin,
Miskinlərnin aquzarliri wəjidin,
Həzirlə ornumdin turay» — dəydu Pərwərdigar,
«Mən ularoğa, ular zarıqıp kütəkən azadlikni yətküzimən».□

6 Pərwərdigarning səzliri bolsa sap səzlərdur;
Ular yəttə kətim saplaxturuloğan,
Sapal qazanda tawlanoğan kümüxtəktur.■

7 Sən Pərwərdigar, ularni saqlaysən;
Sən məminlərnı muxu dəwrdin mənnggügə koşdaysən;□

8 Qünki rəzil adəmlər həryanda oqadiyip yürüxidu,
Pəskəxlik insan baliliri arisida aliyjanablik dəp mahtalmaqta!

13

13-küy •••• Qaqanoqıqə, i Pərwərdigar?

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy:

I Pərwərdigar, qaqanoqıqə?
Sən meni mənnggügə untumsən?

Qaqanoqıqə didaringni məndin yoxurisən?

2 Qaqanoqıqə hərküni qayoqurup, kəlbimdə?
Qaqanoqıqə duxminim məndin xadlinip oqalib yüridu?

3 Manga qara, manga jawab bərgin, i Pərwərdigar Hudayim!
Ölüm uyqusi meni besip kəlgüqə,
Kəzümni yorutqaysən,

4 Duxminimning: «Mən küqiyip uning üstidin oqəlibə kıldim» deməsliki
üqün,
Rəqiblim səntürülgənlikimni kərup xadlanmasliki üqün,
kəzümni yorutqaysən!

5 Biraq mən bolsam Sening əzgərməs muhəbbitinggə özümni tapxurdum;
Yürikim Sening nijatlikingdin xadlinidu;

6 Mən Pərwərdigaroğa nahxa eytimən;

□ 12:1 «xeminit bilən oqulsun dəp...» — «xeminitx» bəlkim, «səkkiz tarlik saz» yaki «səkkiz notilik küy» degən mənədə. □ 12:5 «Mən ularoğa, ular zarıqıp kütəkən azadlikni yətküzimən» — baxqə birhil təjimisı: «Ular ni «tüfi!» dəp mazaq qiloquqlardin azad kəlimən»

■ 12:6 2Sam. 22:31; Zəb. 18:30; 19:8; 119:140; Pənd. 30:5 □ 12:7 «Sən Pərwərdigar, ularni saqlaysən» — «ular» 5-ayəttə tiloğa elinoğan «ezilgənlər» wə «miskinlər»ni kərsitidu.

Qünki U manga zor mehribanlikni kərsətti.

14

14-küy •••• *Qarangöyü dünyə*

¹ Nəqlimiqilərnin bexioqə tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazoqan küy: —

Əhmək kixi kənglidə: «Həqbir Huda yok» — dəydu.

Ular qiriklixip,

Yirginqlik kəbihlikni kilixti;

Ularınin iqidə mehribanlik kilöuqi yoktur;■

² Pərwərdigar əxtə turup, adəm balilirini kəzitip:

«Bu insanlarning arisida insapni qüxinidioqan birərsi barmidu?

Hudani izdəydiqanlar barmidu?

³ Həmmə adəm yoldin qikti,

Həmmə adəm qiriklixip kətti,

Mehribanlik kilöuqi yok, hətta birimu yoktur.

⁴ Nanni yegəndək Mening həlkimni yutuwalöqan bu kəbihlik kilöuqilar

heqnemini bilmədu?» — dəydu.

Ular Pərwərdigaröqə həqbir iltija kilmaydu.

⁵ Mana ularni öyət zor kərkunq basti;

Qünki Huda həkqaniylarning dəwrididur.

⁶ «Silər ezilgənlərnin kəngligə pükkən ümidini yok kilməkqi bolisilər;

Birəq Pərwərdigar uning baxpanahidur!»□

⁷ Ah, Israilning nijatliki Ziondin qikiq kəlgən bolsa idi!

Pərwərdigar Əz həlkini asarəttin qikiqirip,

Azadlikqə erixtərgən qəqda,

Yəqub xadlinidu,

Israil huxallinidu!□

15

15-küy •••• *Kim Huda aldida turalaydu?*

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigar, kim qediringda turalaydu?

Kim pak-mukəddəs teoqingda makanlixidu?

² Kimki tamamən duruslukta mangsa,

Həkqaniylikni yürgüzsə,

■ **14:1** Zəb. 10:4; 53:1-3; Rim. 3:10 □ **14:6** «**Birəq Pərwərdigar uning baxpanahidur!**» —

yaki «Qünki Pərwərdigar uning baxpanahidur!». Bizningqə «birəq» toqra kelidu — demək, Huda Əz həlkining bozək kilinoqinioqə qarap, ularni qoqlaxqə hərəkət kilidu. Baxqə birhil tərjimisi:

«Gərqə Pərwərdigar uning baxpanahə bolsa!» □ **14:7** «**Israil huxallinidu!**» — «Israil»

toqrluluk — okurmanlər Təwrattiki «Yaritilix» dəgən kisimni okuqan bolsa, esidə boliduki, Huda

həzriti Yəqubning ismini «Israil»öqə əzgətkən. Yəhüdiy həlqi (Israilar) Yəqubning əwladliridin

ibarət. Xunga Təwrattiki baxqə yərlərdə yaki Zəburda «Yəqub» yaki «Israil» adətə Yəhüdiylar,

yəni Israil həlkini kərsitidu. Əgər tekist həzriti Yəqub (Israil)ning özini kərsətkən bolsa, izahət

berimiz.

Kənglidə həkikətəni sözlisə;■

³ Tili bilən gəp toxumisa,
Öz yekiniyə yamanlıq kilmisa,
Qoxnisining əyibini kolap aqmisa,

⁴ Pəs adəməni kəzğə ilmisa,
Pərwərdigardin əyminidöyanlarni hərmətlisə,
Özizə ziyənlik boləjan təkərdimu iqkən kəsimini əzğərtmisə,

⁵ Pulni həklərgə əsümgə bərmisə,
Bigunahların g ziyiniyə para almisa;
Kimki muxularni kilsa,
Mənggügə təwrənməs.

16

16-küy •••• Ahirətkiyə Hudaşə baqlıoğan qəksiz ümid

¹ Dawut yazoğan «Mihtam» küyi:

Meni saqlıoğın, i Təngri,
Qünki mən Sanga tayinimən.□

² Mening jenim Pərwərdigarə: «Sən mening Rəbbimdursən;
Səndin baxka mening bəht-saaditim yoxtur» — dedi.□ ■

³ Yər yüzidiki mükəddəs bəndiliring bolsa,
Ular aliyjanablardur,
Ular mening həmmə huxallıqımdur.

⁴ Kim baxka ilahni izdəxkə aldirisa,
Uların dərđliri köpiyip ketidu.
Oğayriy ilahlərə atəp hədiyə qanlirini təkməymən,
Uların namlirini tiliməjimu almaymən.

⁵ Pərwərdigar bolsa mening mirasim həm kədəhimdiki nesiwəmdur;
Qək taxlinip erixkən nesiwəməni özüng saqlaysən;□ ■

⁶ *Nesiwəməni bəlgiligən* siziklar mənə güzəl yərləni bekitkəndur;
Bərhək, mening güzəl mirasim bardur!□

⁷ Mənə nəsihət bərgən Pərwərdigarə təxəkkür-mədhiyə qayturimən;
Hətta keqilərdimu wijdanim mənə ögididu.□

⁸ Mən Pərwərdigarni hərdəim kəz əldimdin kətküzməymən;
U ong yenimdə boləjaqka,

■ **15:2** Zəb. 24:4; Yəx. 33:15 □ **16:1** «Dawut yazoğan «Mihtam» küyi» — «Mihtam» bəzi alimların pəzicə «ünsiz dua» yəki «yoxurun gəhər» dəgən mənədə. □ **16:2** «Səndin baxka mening bəht-saaditim yoxtur» — baxka birhəl tərjimisi — «Mening yaxxilikim (hərgiz) seningkigə yətməydu». ■ **16:2** Ayup 22:2; 35:7; Rim. 11:35 □ **16:5** «Pərwərdigar bolsa mening mirasim həm kədəhimdiki nesiwəmdur» — Hudanın «Öz həlqining mirası boləjanlıki toqruluq «Yar.» 15:1, «Qəl.» 18:20, «Zəb.» 73:26ni wə izahatlırini kəring. «Qək taxlinip erixkən nesiwəməni özüng saqlaysən» — İsrailar Yəxua pəyoğəmbərnin yetəkqiliki bilən Qanaan (Pələstin) zeminini igiligən waqtida, hər kəbilining, hər ailining təəllük qək taxlax bilən bekitilgən («Yə.» 18-19-bab). Musa pəyoğəmbərgə tapxuruloğan qanun boyiqə, bu təəllukat bolsa mənəggügə muxu ailə əwladlıriyə miras kəldurulidu. ■ **16:5** Yioq. 3:24 □ **16:6** «Nesiwəməni bəlgiligən siziklar mənə güzəl yərləni bekitkəndur» — yuqirikə 5-ayəttiki qək bəlgiligən jay siziklar bilən bekitilgən. Dawut bəlkim muxu sözləni kəqmə mənədə ixlitip: «Hayatim wə turmuxumni hər jəhəttin Huda yaxxi bekitkən» — deməkqi bolsa kerək. □ **16:7** «Hətta keqilərdimu wijdanim mənə ögididu» — «wijdanim» ibraniy tilida «bərəklirim» dəgən səz bilən bildürülüdu.

Mən hərgiz təwrənməymən. ■

⁹ Xunga mening qəlbim xadlandi,
Mening rohim tehimu kətürülidu,
Mening tenim aman-esənliktə turidu; □

¹⁰ Qünki jenimni təhtisarada qaldurmaysən,
Xundakla Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixtin sakləysən. □ ■

¹¹ Sən manga həyat yolini kərsitisən;
Huzurungda tolup taxqan xad-huramliq bardur;
Ong qolungda mənggülük bəhrə-ləzzətlərmu bardur.

17

17-küy •••• Təkəbburlarning besimidin qutkuzoqaysən!

¹ Dawutning duasi: —

Həkkəniy tələpni angla, i Pərwərdigar, mening nidayiməqə kəngül kəyöjin;

Mening duayiməqə kulak saləjin,
U yaləqanqi ləwlərdin qıkkən əməs.

² Huzurungdin həkümüm qıqiriləy!
Kəzüng nemə durus ikənlikini pərk ətkəy!

³ Sən mening qəlbimni siniəqənsən,
Sən kəqidimu manga yəqinlixip kəzəttin;
Sən meni tawlap kəzüngdin kəqürdingsən,
Meningdin həqbir səwənlik tapalmidin;
Kənglümdə: Aəziz itaətsizlik qilmisun! — dəp niyə qıldim.

⁴ Adəm balilirining həyattiki ixlirida,
Ləwliringdin qıkkən sözlər bilən zorawanlarning yolliridin əzümni neri qıldim.

⁵ Mening kədəmlirim yolliringdin qıqmioqan,
Putlirim teyilip kətmigən.

⁶ Mən Sanga iltija qıldim,
Qünki tiləklirimni ijabət kilisən, i Təngrim;
Manga kulak saləjin,
Səzlimni angliəjin.

⁷ I, Əzünggə tayanəqlarni qarxi qıkkəqılardin ong qolung bilən
Kutkuzəqı,
Karamətliringni kərsitip, əzgərməs muhəbbitingni ayan qıləqaysən! □

■ 16:8 Ros. 2:25 □ 16:9 «Mening rohim tehimu kətürülidu» — «rohim» ibraniy tilida «xan-xəripim» degən söz bilən ipadilini. □ 16:10 «Qünki jenimni təhtisarada qaldurmaysən» — Təwrat wə İnjil boyıqə, «dozah» yaki «jəhənnəm» pəkətlə ahirət künidin keyin baxlinidu. Uningdin ilgiri, əlöp kətkən adəmlərnin rohi bir orunoqə, yəni «təhtisara» qə baridu. Məsih Əysa krestkə mihlanəqandin keyin, «təhtisara»da qəng bir əzgirix yüz bərdi. Bu yərdə biz u toqrluluk tohtalmaymiz. Birək muxu ayəttə, Dawut pəyqəmbər «Məsih» (Kutkuzəqı)ning gərdə turmay tirlidürüldioqanlıqini aldin eytkən. «Təbirlər»nimu kəring. «Sening Mukəddəs Boləuqing» — Mukəddəs Kitabta, «mukəddəs» «uluq» əməs, bəlki «mutlək pək», «Hudaəqə has», «pütünləy Hudaəqə ataloqan» degən mənini bildüridu. «Mukəddəs Boləuqing» qəqum Məsihni kərsitidu. «Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixtin sakləysən» — ibraniy tilida «Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixni kərgüzməysən». Demək, gərgə qoyuloqan bolsimu, teni qirimaydu (tez tirlidürülidu). ■ 16:10 Ros. 2:31; 13:35 □ 17:7 «əzgərməs muhəbbitingni ayan qıləqaysən!» — «əzgərməs muhəbbiting» əslidə kəplük xəklidə «əzgərməs muhəbbitinglar».

8 Meni kəz kəriqukungdək sakliəaysən;
 Kənatliring sayisidə meni yoxurəaysən;
 9 Meni bulimaqçı boləqan rəzil adəmlərdin,
 Meni kərxiwələqan əxəddiy küxəndilirimdin yoxurəqin;
 10 Ularning baqrini may kəqlap, kətip kətkən;
 Ularning eəizliri təkəbburlarqə səzləydu; □
 11 Ular yolimizni toriwelip,
 Bizni yərgə uruxka kəzini alaytip, □
 12 Oljiəa aq kəzlük bilən tikilgən xirdək,
 Yoxurun jaylarda marap yüridioqan yax xirdəktur.
 13 Ornunqdin turəaysən, i Pərwərdigar,
 Uning yolini təsup, yər bilən yəksan kiləaysən,
 Jenimni rəzil adəmdin kətquzəqin, qiliqing bilən;
 14 *Meni* Əz qəlung bilən kixilərdin,
 Yəni muxu dəwərdiki kixilərdin kətquzəqin;
 Ularning nesiwisi bolsa muxu dunyadiladur;
 Sən ularning kərnini nemətliring bilən toldurisən;
 Ularning kəngli pərzəntliri bilən kəndi,
 Baliliriəa bayliklirini kəlduridu.
 15 Mən bolsam, həkəkəniylıktə yüzünggə kəriəuqi bolimən;
 Oyoqənoqinimda, Səning didaringdin səyünimən! □

18

18-küy ••• Aləmqa kətquzux

1 Nəomiqilərninq bəxiəa tapxuruluq oqulsun dəp, Pərwərdigarning kuli
 Dawut yazəqan küy; Pərwərdigar uni barlık düxmənlikridin həm Saul
 padixahning kolidın kətquzəqan küni, u Pərwərdigarəa munu küyning
 səzlrini eytti: —

Ah, Pərwərdigarim, mening küq-kudritim,
 Mən seni səyümən!

2 Pərwərdigar mening hada təəim, mening kəroqinim, mening nijatkarim-
 dur!

Mening Təngrim, mening kəoram təxim, mən Uningdin himayə tapimən;
 U mening kəlkənim, mening kətquzəuqi münggüzüm, mening egiz
 munarimdur! □

3 Mədhiyilərgə layik Pərwərdigarəa nida kəlimən,
 Xunda düxmənlikrimdin kətquzulimən;

4 Əlümninq asarətliri meni kərxiwəldi,
 İhləssizlarning yamrap ketixi meni kərkətiwətti; □

5 Təhtisarəning taniliri meni qirmiwəldi,
 Əlüm sirtməkliri aldimoqə kəldi.

□ **17:10** «Ularning baqrini may kəqlap, kətip kətkən...» — bu ibarə ularning intayın təkəbburluqi, bəxilərəqə həq kəngül bəlməydiəlanliqi, ularni kəzgə ilmaydiəlanliqini kərsitidu.

□ **17:11** «Bizni yərgə uruxka kəzini alaytip,...» — yəki «Meni yərgə uruxka kəzini alaytip,...».

□ **17:15** «...Oyoqənoqinimda, Səning didaringdin səyünimən!» — «oyoqənoqinimda» əlümdin oyoqinip, tirilgəndə, demək. □ **18:2** «mening kətquzəuqi münggüzüm» — ibrəniy tilida «nijətlilikimning münggüzü». □ **18:4** «İhləssizlarning yamrap ketixi meni kərkətiwətti» — ibrəniy tilida «İhləssizlarning kiyən-təxkinliri meni kərkətiwətti».

6 Kiyınalojnimda mən Pərwərdigarəyə nida qildim,
Hudayiməyə pəryad kətürdüm;
U ibadəthanisidin awazimni anglidi,
Mening pəryadim Uning huzuriyə kəldi,
Uning kuliqiyə kirdi.

7 Xu qaoş yər-zemin təwrəp, silkinip kətti,
Taoqlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti;
Qünki U oşəzəpləndi. □

8 Uning dimioşidin is ərlep turatti,
Aozidin qıqқан ot həmmisini yutuwətti;
Uningdin kəmür qooşliri qıqti; □

9 U asmanlarni təzim kıldurup qüxti,
Puti asti tum qarangoşuluk idi.

10 Bir kerubni minip pərwaz kildi,
Xamalning kanatlırida oşuyuldap uşup kəldi. □

11 U qarangoşulukni özining yoxurunidoşan jayi kildi,
Sularning qarangoşusini,
Asmanlarning kooşuk bulutlirini,
Öz ətrapida qədiri kildi.

12 Uning aldidiki yorukluktin,
Kooşuk bulutlar, məldür, otluk qooşlar qıqıp ötti;

13 Pərwərdigar asmanda güldürldi;
Həmmidin Aliy Bolooşuqi awazini yangratti,
Məldür wə otluk qooşlar bilən.

14 Bərhək, U oklirini etip, *düxmənlirimni* tarkitiwətti;
Qaqmaqłarni qakturup, ularni kiyqas-quqanoşə saldi; □

15 Xuning bilən dengizlarning təkti kərünüp qaldı,
Aləmning ulliri axkarilandi,
Tənbihing bilən,

Dimioşingdin qıqқан nəpəşning zərbisi bilən, i Pərwərdigar.

16 U yukiridin kolini uzitip, meni tutti;
Meni uluoş sulardın tartıp aldi.

17 U meni küqlük düxminimdin,
Həm mənə əqmənlik kıləşuqılardın kütquzdi;
Qünki ular məndin küqlük idi.

18 Külpətkə uşrioşan künümdə, ular mənə qarxi hujuməyə ötti;
Biraq Pərwərdigar mənə tayanqım idi.

19 U mənə kəngri-azadə bir jayəyə elip qıqardi;
U mənə kütquzdi, qünki U məndin hürşən boldi.

20 Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap mənə iltipat kərsətti;
Kolumning həlalilikini U mənə kayturdi;

21 Qünki Pərwərdigarning yollirini tutup kəldim;

□ 18:7 «...Taoqlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti; qünki U oşəzəpləndi...» — bu küydiki sözlər tədrjiy halda Dawutning özining əhwalidin ayrılıp, Dawutning bolooşu əwladi Məsihning hayatiyə oşidu. Küydə Məsihning hayati, jəpə-muxəkkət tartidoşanlıqı, ahirida uning xan-xəşəpkə erixidoşanlıqı wə pütkül ələmgə padixah bolidoşanlıqı kərsitilidu. Demək, bu küyning özi uluoş bir bəxarəttur. □ 18:8 «Uningdin kəmür qooşliri qıqti» — yəki «Uningdin kəmür qooşliri tutaxturuldu». □ 18:10 «Bir kerubni minip pərwaz kildi» — «kerub» intayin küqlük birhəl kanatlık pərixətə. «Təbirlə»ni kərüng. □ 18:14 «U oklirini etip, düxmənlirimni tarkitiwətti» — ibraniy tilida «U oklirini etip, ularni tarkitiwətti». 17-ayətni kərüng.

Rəzillik kılıp Hudayimdin ayrılıp kətmidim;
 22 Qünki Uning bərlük həkümliri aldimdidur;
 Mən Uning bəlgilimilirini özümdin neri kıldim;
 23 Mən Uning bilən oğubarsiz yürdüm,
 Özümni gunahtın neri kıldım;
 24 Xuning üçün Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap,
 Kəz aldidiki kolumning həlallikiməyə qarap, kıləqanlirimni kayturdi. □
 25 Wapadar-məhribanlarəyə Özüngni wapadar-məhriban kərsitisən;
 Oğubarsizlarəyə Özüngni oğubarsiz kərsitisən;
 26 Sap dilliklarəyə Özüngni sap dillik kərsitisən;
 Təürlərgə Özüngni tətür kərsitisən;
 27 Qünki ajiz məmin həlkni kütkuzoquçı Özüngdursən;
 Biraq təkəbbur kəzlərnə xərməndə kilisən;
 28 Qirioğimni julalik kıləqan Səndursən;
 Pərwərdigar Hudayim meni bəşkan karəngövlükni nurlandırudu;
 29 Qünki Sən arkilik *düxmən* koxuni arisidin yügürüp öttüm;
 Sən Hudayim arkilik mən sepildin atlap öttüm. □
 30 Təngrim — Uning yoli mukəmməldur;
 Pərwərdigarning səzi sinap ispatlanəşandur;
 U Əzigə təyanəqanlarning həmmisigə kəlkəndur.
 31 Qünki Pərwərdigardin bəşkə yənə kim ilahtur?
 Bizning Hudayimizdin bəşkə kimmu kəram taxtur?
 32 Yəni belimni küç-kuwwət bilən orioquçı Təngri,
 Yolumni tüptüz, mukəmməl kıləquçı Təngridur;
 33 U mening putlirimni keyikningkidək *uqşur* kılıdu,
 Xuning bilən meni egiz jaylirimda turəquzidu;
 34 Kollirimni urux kılaxkə öğitidu,
 Xunglaxkə biləklirim mis kamanni kerələydu;
 35 Sən mənə nijatlikəng boləqan kəlkənni ata kılding,
 Nening ong kəlung meni yəlidu;
 Sening mulayim kəmtərliking meni uluəş kıldı.
 36 Sən kədəmlirim astidiki jayni kəng kılding,
 Mening putlirim teyilip kətmidi.
 37 Mən düxmənlirimni kəşləp yəttim;
 Ular həlak bolmioquə həç yanmidim.
 38 Kaytidin ornidin turalmas kılıp ularni yanjiwəttim,
 Ular putlirim astida yikildi.
 39 Sən jəng kılaxkə küç bilən belimni baəşliding;
 Sən mənə hujum kıləqanlarni putum astida egildürdüng;
 40 Düxmənlirimni kəz aldimda arkişiməyə yandırurp kəçkuzdung,
 Xuning bilən mənə eqmənlərnə yokəttim.
 41 Ular pəryad kətürdi, biraq kütkuzidiəqan həçkim yok idi;
 Həttə Pərwərdigarəyə nida kıldı, Umu ularəyə jawəb bərmidi.
 42 Mən ularəyə sokkə bərip, xamal uquroqan topidək kiliwəttim;
 Koqidiki patkəktək, ularni təküwəttim.

□ 18:24 «Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap, kəz aldidiki kolumning həlallikiməyə qarap, kıləqanlirimni kayturdi» — xübhəşizki, muxu 19-24-ayətlərdə Məşihning pak-oğubarsizlik, gunaşizlik bəxarət kılınıdu. Dawut əzi toqruluk bu səzlərnə hərəgiz dəyalmaytti. Məsələn, 25-küy, 7-ayət wə 51-küyni kərtüng. □ 18:29 «Sən arkilik *düxmən* koxuni arisidin yügürüp öttüm» — «yügürüp öttüm» deqən səzlər «bəşüp öttüm» deqən mənini əz iqiğə alidu.

43 Sən meni həlkning nizaliridin kütquzoqansən;
 Sən meni əllərnin bexi kılqansən;
 Manga yat bolqan bir həlk hizmitimdə bolmaqta. □
 44 Səzümni anglapla ular manga itaət kılıdu;
 Yat əldikilər manga biqarilərqə təslim bolıdu;
 45 Yat əldikilər qüxkünülixip ketıdu;
 Ular öz istihkamliridin titrigən həlda qıqıp kelıdu;
 46 Pərwərdigar həyattur!
 Mening Qoram Texim mubarəklənsun!
 Nıjatlıqım bolqan Huda *həmmidin* alıydu, dəp mədhıylənsun!
 47 U, mən üqün toluk kisas alıuqı Təngri,
 Həlkklərni manga boysunduroqan *Hudadur*;
 48 U meni düxmənılrımdın kütquzoqan;
 Bərhək, Sən meni manga hujum kılqanlardın yukırı kətürdüng;
 Zorawan adəmdın Sən meni kütuldurdung.
 49 Xuning üqün mən əllər arısıda Sanga rəhmət eytimən, i Pərwərdigar;
 Nəmingni uluqlap küylərni eytimən;
 50 *Pərwərdigar* Əzi tiklıgən padıxahqa zor nusrətlərni beoıxlaydu;
 Əzi məsih kılqınıoqa,
 Yəni Dawutqa həm uning nəslıgə mənggügə əzgərməs muhəbbıtını
 kərsıtıdu. □

19

19-küy •••• Aləm həm Təwrat Hudanın xarıpidur!

1 Dawut yazoqan küy: —

Ərxlər Təngrının uluqlukını jakarlaydu,
 Asman gümbizi Uning qoli yasioqanlirini namayan kılıdu;
 2 Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu;
 Keqə-keqıləp ular bilimni ayan kılıwatıdu. □
 3 Tilsiz həm awazsız bolsımu, ularning sadasi *aləmgə* anglanmaqta. □
 4 Ularning əlqəm tanısı yər yüzıdə tartılmaqta;
 Ularning səzliri aləmning qetıgıqə yətməktə.
 Ularning ıqıdə *Huda* kuyax üqün qedir tıkkən. □ ■
 5 *Kuyax* hujrisidin toyoqa qıkkən yıgıttək qıkıdu,
 Bəyğıqə qüxıdıoqan pəlwandək xadlınidu; ■
 6 Asmanlarning bir qetidin ərləydu,
 Jəhanning u qetıgıqə qərgıləydu,

□ 18:43 «Sən meni həlkning nizaliridin kütquzoqansən» — xübhisizki, muxu bexarəttə eytiloqan «həlk» Dawut padıxahning öz qowmi bolqan Yəhudıy həlkını kərsıtıdu. □ 18:50 «Əzi məsih kılqınıoqa, Yəni Dawutqa həm uning nəslıgə...» — «Məsih kılqını» yəni «Məsih» toqruluk 2-küydiki ızahtlarnı kərüng. □ 19:2 «Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu» — «ular» ərxlər wə asman gümbızını kərsıtıdu. «Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu; keqə-keqıləp ular bilimni ayan kılıwatıdu» — ayətnıng baxqa birhıl tərjımısı «Kün baxqa bir küngə gəplirini təkıdu, keqə baxqa bir keqıqə sız kılmaqta». □ 19:3 «Tilsiz həm awazsız bolsımu, ularning sadasi aləmgə anglanmaqta» — baxqa birhıl tərjımısı «Aləmdə hərəkəndək bir til ularning sadasını anglap qüxinləydu». □ 19:4 «Ularning əlqəm tanısı yər yüzıdə tartılmaqta» — bu «əlqəm tanısı» bəlkim insanning təsəwwur-oylirini əlqıgüqi boluxı mumkın. ■ 19:4 Rim. 10:18 ■ 19:5 Top. 1:5

Uning hərəritidin heçkəndək məhlukat yoxurunalmaydu.

⁷ Pərwərdigarning təwrat-kanuni mukəmməldur,

U insan wujudini yengilaydu;

Pərwərdigar bərgən həküm-guwaqlar mukim-ixənqlik ,

U nadanlarni dana kılıdu. □ ■

⁸ Pərwərdigarning kərsətmiliri durus,

U kəlbni xadlanduridu;

Pərwərdigarning pərmanliri yorukluqtur,

U kəzlərni nurlanduridu. □

⁹ Pərwərdigardin əyminix pak ixtur, u mənggü dawamlixidu;

Pərwərdigarning həkümliri həqtur,

Hərbiri tamamən həkkaniyəttur.

¹⁰ Ular altundin, bərhək kəp sap altundin kimmətlıktur;

Həsəldin, həsəl jəwhiridin xerındur; ■

¹¹ Ular bilən kulung oyoıtılıdu;

Insan ularəa riayə kılıxta qing tursa qong mukapat bardur.

¹² Kim öz hatalıqlirini bilip yetəlisun?

Meni bilip-bilməy kıləjan gunahlırimdin saqıt kıləjaysən;

¹³ Əz kul-qakarıngni bəxbaxtaq gunahlırdin tartkaysən;

Bu gunahlarıni mənə hojayin kıldurmiojaysən;

Xuning bilən mən kəsursiz bolımən,

Əqir gunahın haliy boləjəymən.

¹⁴ I Pərwərdigar, mening Kəram Texim wə Həmjəmət-Nijatkarım,

Aqzimdiki səzlər, kəlbimdiki oylinixlar nəziringdə məkbul boləjay! □

20

20-küy •••• İsrail həlki Huda Məsih kıləjan padixahning ələlbisi üqün dua kılıdu

¹ Nəqmıqılərning bəxiəa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəjan küy:

□ **19:7 «Pərwərdigarning təwrat-kanuni mukəmməldur»** — «Təwrat-kanun» tootruluk; «Təwrat» (torah) ibraniy tili bolup, muxu yərdə «kanun, təlim, yolyoruk» degen mənədə ixilitilidu. «Təwrat kanuni» degen ibarə adətə Musa pəyojəmbər arkilik kəltürülgən Təwratıki «Yarılilix», «Misirdin qıxix», «Lawiylar» «Qəl-Bayawandiki səpər» həm «Kanun xərhi» degen aldinə bəx kışimning kanun-pərmanlık məzmunini kərsitidu. ■ **19:7** 2Sam. 22:31; Zəb. 18:30 □ **19:8**

«**Pərwərdigarning pərmanliri yorukluqtur**» — yaki «Pərwərdigarning pərmanliri roxəndur» yaki «Pərwərdigarning pərmanliri paktur». ■ **19:10** Zəb. 119:72,103,127; Pənd. 8:11 □ **19:14**

«**I Pərwərdigar, mening Kəram Texim wə Həmjəmət-Nijatkarım**» — «Həmjəmət-Nijatkar» yaki «həmjəmət-kutkuzəjuqi» tootruluk; — İbraniy tilidə «goel» degen bu səzning ələhədə mənisi bar. Birsı kəmbəşəl bolup, əzini kulluqqa setiwətkən bolsa yaki bəxka kıyin əhwaləa uqrap mal-mülükini satkən bolsa, Musa pəyojəmbər tapxuruwaləjan kanunəa əsasən, muxu kixining əzining yekın uruk-tuəşkanlırı, həmjəmətliri bu kixini hərlükkə qikirip kutkuzux həquki bar idi. Demək, «həmjəmət-kutkuzəjuqi» əz kərindixini hər kılməqəi bolsa, uni kutkuzalaytti. Həqukni ixilitix «həmjəmət-kutkuzəjuqi»ning əz ihtiyarlıki bilən bolatti, əlwəttə. Birsı əz uruk-tuəşkınıə «həmjəmət-kutkuzəjuqi» bolup uni kutkuzməqəi bolsa, heçkim uni tosalmaytti. Xunga pəyojəmbərələr Hudaning kutkuzəjuqi ikənlikini bayan kılıx üqün pat-pat dəl muxu səzni ixilitidu. Demək, Huda Əz bəndisigə yaki həlkiğə «həmjəmət»lik kılip, ularning «goel»i, yəni «həmjəmət-kutkuzəjuqi»si bolidu. Uning Əz həlkini kutkuzuxı Əz ihtiyarlıki bilən, əlwəttə!

Külpətlik kündə Pərwərdigar sanga ijabət kıləyay!
 Yaqubning Hudasing namı seni egizdə aman saklıəyay!□
 2 U Öz mukəddəs jayidin sanga mədət əwətkəy,
 Ziondin sanga küq-kuwwət bərgəy;
 3 Barlık «axlık hədiyə»liringni yad kıləyay,
 Kəydürmə kurbanlıqningni qəbul kıləyay!
 Selah!
 4 Kənglüngdiki təxnalıqlarnı sanga ata kıləyay,
 Kənglünggə pükkən barlık arzuliringni əməlgə axurəyay.
 5 Bizlər ələibəngni təbrıkləp təntənə kılımız,
 Hudayimizning namıda tuşlirimizni tikləymiz;
 Pərwərdigar barlık tələpliringni əməlgə axurəyay!
 6 Həzir bildimki, Pərwərdigar Əzi məsih kıləyayni kütquzıdu;
 Mukəddəs ərliridin uningə qudrətlik kütquzəyən qolını uzartıp jawab beridu.□
 7 Bəzilər jəng hərwilirəyay,
 Bəzilər atlarəyay *tayinidu*;
 Bırək biz bolsək Pərwərdigar Hudayimizning namını yad etimiz;
 8 Ular tizi püklünip yikildi;
 Bırək biz bolsək, kəddimizni ruslap tik turimiz.
 9 I Pərwərdigar, padıxahqə ələibə bərgəysən;
 Nida kıləyaynimizda bizgə ijabət kıləyaysən!□

21

21-küy •••• Huda tikligən padıxah toşruluk bir küy

1 Nəşmiqilərnıng bexiəyay tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazəyən küy:
 —

Padıxah kudritingdin xadlinidu, i Pərwərdigar;
 Ələibə-nıjatlıqningdin u nəkədər hursən bolıdu!
 2 Sən uning kəngül tilikini uningəyay ata kılding,
 Ləwlrining təlipini rət kıləyən əməssən.
 Selah!
 3 Qünki Sən esil bərikətlər bilən uni qarxi alding;
 Uning bexiəyay sap altun taj kiydürdüng.
 4 U Səndin əmür tilisə, Sən uningəyay bərding,
 Yəni uzun künlərnı, taki əbədil əbədgıqə bərding.
 5 U Səning bərgən ələibə-nıjatlıqningdin zor xərəp quqti;
 Sən uningəyay izzət-həywət həm xanu-xəwkət kondurdung.
 6 Sən uning əzini mənggülük bərikətlər kılding;

□ 20:1 «Yaqupning Hudasing namı seni egizdə aman saklıəyay!» — «Yaqupning Hudasi» degən muxu ibaridə «Yaqup» həm həzriti Yaqupning əzini həm də uningdin qıqқан İsrail həkınımu kərsitidu. □ 20:6 «Pərwərdigar Əzi məsih kıləyayni» — yəni İsrailning padıxahı; muxu yərdə Dawutni kərsitidu. Bırək xübhısizki, bu küy bir bexarət bolup, kəlgüsidiki Kütquzəyən-Məsihnımu kərsitidu. 2-küydiki izahatları wə «Təbirələr»nimu kəyung. □ 20:9 «I Pərwərdigar, padıxahqə ələibə bərgəysən; nida kıləyaynimizda bizgə ijabət kıləyaysən!» — baxqə birhil təyimisı: — «I Pərwərdigar, ələbigə erixtürgəysən! Biz nida kıləyən kündə Padıxah bizgə jawab bərgəyay!»

Didaringning xadliqi bilən uni zor hursən kilding;□

7 Qünki padixah Pərwərdigarəja tayinidu;

Həmmidin Aliy Boləuquqining əzgərməs muhəbbiti bilən u heq təwrənməydu.

8 Sening qolung barliq düxmənlingni tepip, axkarə kilidu;

Ong qolung Sanga əqmənlik kıləjanlarni tepip axkarə kilidu;□

9 Sening didaring kərüngən kündə, ularni yalkunluq humdanəja saləqandək köydürisən;

Pərwərdigar dəroğəzəp bilən ularni yutuwetidu;

Ot ularni köydürüp tügitidu.

10 Ularning tuhumini jahəndin,

Nəsillirini kixilik dunyadin kurtisən;

11 Qünki ular Sanga yamanlik kılaxka urundi;

Ular rəzil bir nəyrəngni oylap qıkkını bilən,

Əmma qəlibə kılalmidi.

12 Qünki Sən ularni kəynigə buruluxka məjbur kilding;

Sən ularning yüzigə qarap okyayingni qənləysən.

13 I Pərwərdigar, Öz küqüng bilən uluqluqungni namayan kıləjaysən;

Xuning bilən biz nahxa eytip kudritingni mədhıyiləymiz.

22

*22-küy ••• Əng eşi azab-əqubəttə kıləjan dua ••• Bexarətlik küy
••• 1-ayəttiki izahatni kərüng*

1 Nəəmiqilərnin bəxiəja tapxurulup, «Ayjələt-haxxahar» (tang səhərdə kəlgən mədət) degen ahangda okulsun dəp, Dawut yazəjan küy: —

«Ah İlahim, İlahim, nemixka məndin waz kəqtinq?

Sən nemixka meni kütquzuxtın xunqə yirəksən?

Nemixka kəttik pəryadlırimdin xunqə yirək turisən,□ ■

2 Hudayim, kündüzdə nida kıldim, ləkin Sən heq jawab kılmaysən;

Kəqidimu mən xundək pəryad kılıxtın aram alalmaymən.□ ■

3 Biraq i İsrailning mədhıyilirini öz məkəning kıləuqi,

Sən degen pak-muqəddəstursən!

□ **21:6** «**Sən uning əzini mənggülik bərikətlər kilding**» — bu səz bəlkim Dawutning əvladi boləjan, kəlgüsidiki Kütquzəuqi-Məsihinin Hudaning İbrahimoja bərgən əng uluq wədisini əməlgə axuridəjanlıqini kərsitixi mumkin. Xu wədə: «Sən əzüng baxkıləroja bəht-bərikət bolisən ... Sən arkilik yər yüzidiki barlik ailə wə kəbililərgə bəht-bərikət ata kılınidu» deyilidu («Yar.» 12:1-3də hatiriləngən). Baxka birhül tərjimisi: «Sən uningəja mənggülik bərikətləni bekitting».

□ **21:8** «**Sening qolung barliq düxmənlingni tepip, ... Ong qolung Sanga əqmənlik kıləjanlarni tepip axkarə kilidu...**» — 8-ayəttin baxlap, bəxarətlik səzlər biwasitə padixahka eytiləjan bolsa kərək. Roxənki, bu ayətlər padixah Dawutning əvladi boləjan, kəlgüsidiki Kütquzəuqi-Məsihni kərsitidu. □ **22:1** «**Izahat**» — Dawut pəyoğəmbər həyatida nuroqun azab-əqubətləni tartqan bolsimu, ləkin u bu küydə eytiləjan xunqiwala eşi azab-əqubətləni tartqan əməs. Xunga xübhəsiszki, Dawut əzidin keyinki birsining tartidəjan azablırini kərsətkən bolsa kərək. Okurmənlər bu azablarınin kimgə kəritiləjanliki toqruqluq əzliri huləsəgə kəlsun.

«**ayjələt-haxxahar**» (tang səhərdə kəlgən mədət) — bəzi alımlar: «Tang səhərdiki qıxi jərən» dəp tərjimə kılidu. Bu bəlkim küyning temisining həm uning ahangining nami bolsa kərək. ■ **22:1** Mat. 27:46; Mar. 15:34 □ **22:2** «**Kəqidimu mən xundək pəryad kılıxtın aram alalmaymən**» — yaki «kəqidimu mən pəryad kılşam, biraq aram tapmaymən» ■ **22:2** Mat.

27:45

⁴ Ata-bowilirimiz seni tayanqı kılğan,
Ular sanga tayanqan, sən ularni kütquzğan.

⁵ Ular Sanga nida kılıxliri bilən kütuloğan;
Sanga tayinix bilən ularning ümidi heq yərdə kəloğan əməs. ■

⁶ Biraq mən bolsam adəm əməs, bir kurtmən,
İnsan tərpidin *təhmət bilən* rəswayialəm kılinoğanmən,
Halayik tərpidin kəmsitilgənmən. □ ■

⁷ Meni kərgənlərninğ həmmisi mazaq kılıp külidu,
Baxlirini silkixip aqzilirini pürüxtürüp: ■

⁸ «U Pərwərdigarğa özini tapxurğan əməsmu?!

Əmdi Pərwərdigar uni kütquzsun!
Pərwərdigar uningdin hursən bolsa əgər,
Uni kütuldursun!» — deyixidu. ■

⁹ Biraq meni aparning kərsikidin qıkarəuqi özüngdursən;
Həttə əmqətkiki waqtimdimu meni özüggə tayanduroğansən;

¹⁰ Tuşulənimdin tartipla, mən özümni koynungə taxlıoğanmən;
Anarning baliyatqusidiki waqtimdila, Sən mening Təngrim bolup
kəlgənsən. ■

¹¹ Məndin yiraqlaxma;
Qünki riyazət meni kıştap kəldi;
Manga yardəmdə boləuqi yəqtur.

¹² Nuroqun buqılar meni kərxiwaldi;
Baxanning küqlük buqiliri meni oriwaldi; □

¹³ Ular adəmni titma kıləuqi həkirkəwatқан xirdək,
Aqzilirni qong eqip manga tikilip turidu.

¹⁴ Mən təkülgən sudək boldum,
Həmmə səngəklirim izidin qıkip kətti;
Yürükim momdək erip kətti,
İq-baqrımda zəplixip erip kətti.

¹⁵ Kaşjirap kətkən sapal parqisidək maşdurum qalmidi,
Tilim tangliyimoğa qarlıxip kətti,
Sən *Pərwərdigar* meni ölümning topa-qanglırioğa koyoğansən. ■

¹⁶ Oşajir itlar manga olaxti,
Bir top rəzillər meni kıştap kelip,
Mening qolum wə putumni sanjip təxti. ■

¹⁷ Səngəklirimning həmmisini saniyalaymən,
Usthanlirim manga tikilip qarap turoğandək kılıdu.

¹⁸ Ular kiyimlirimni öz arisida üləxtürəwatidu,
Kənglikimə erixix üqün qək taxlıxiwatidu. □ ■

¹⁹ Biraq, i Pərwərdigar, məndin yiraqlaxma!

■ 22:5 Zəb. 25:2-3; 31:1; Yəx. 49:23; Rim. 9:33 □ 22:6 «*mən bolsam adəm əməs, bir kurtmən*» — ibraniy tilida «kurt» «kokkus ilikus» (kızıl kurt) değen kurtıni kərsitidu. Bu hil kurtning qixisi tuhumlıoğanda özini dərəhkə qarplaxturup, saloğan tuhumlirini öz bədini bilən koşdaydu. Xundaq kılıp u əlgüqə qarplaxқан yərdin midirilmay turidu. Ölüxi bilən uningdin kışkızıl bir suyuqluq qıkip, həmmə ətrapını kızıil kılıdu. Adəmlər bu kızıil suyuqluqni boyaq üqün ixlitidu. Bu ixlar Məşih Əysaning krestkə mihlinixioğa bəxarət bolmamdu? ■ 22:6 Yəx. 41:14 ■ 22:7 Mat. 27:39 ■ 22:8 Mat. 27:43 ■ 22:10 Yəx. 49:1 □ 22:12 «*Baxanning küqlük buqiliri meni oriwaldi*» — Pələstinning Baxan rayonidiki buqılar yooğan, küqlük idi. Bu yərdə yaman adəmlər həm ularning kəynidə turoğan yaman jin-rohlarnı kərsətsə kerək. ■ 22:15 Yh. 19:28 ■ 22:16 Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:33; Yh. 19:23,37; 20:25 □ 22:18 «*Kənglikimə erixix üqün qək taxlıxiwatidu*» — yaki «Qapınimoğa erixix üqün qək taxlıxiwatidu». ■ 22:18 Luqa 23:34; Yh. 19:24

I Küç-Qudritim boluqum, yardəmgə tez kəlgəysən!

²⁰ Jenimni kiliqtin kütquzoqin,
Mening yaloquz jenimni itning qanggilidin kütulduroqin. □

²¹ Meni xirning aozidın kütquzoqin;
Xundak, Sən iltijalirimni ijabət kılıp yawa kalilarning münggüzlrıdın kütquzoqansən! □

²² Mən Sening namıngni kərındaxlırimoşa elan kılıməñ;
Qong jamaət iqidə turup Sanga bolqañ mədhıyılırimni jakarlaymən; ■

²³ Pərwərdıgardıñ əyməngüqılər, Unı mədhıyılənglar!
Yaqupning bərlık nəsillıri, Uningoşa xan-xərəp kəltürənglar!
İsrailning pütün əwladlıri, Uningdın əyminənglar. □

²⁴ Qünki U ezilgüqıning axu harlınixlrını nəzirıdın saqıt kılqañ əməs,
Yakı Uningdın heq yirgəngən əməs;
Uningdın Əz wisalını heq yoxurqañ əməs;
Bəlki U iltija kılıp awazını kətürğınidə,
Uningoşa kulaq selip anglıqañ.

²⁵ Qong jamaət iqidə mənqa oquloqañ mədhıyılər Əzüngdındur,
Hudadıñ əyməngüqılərnıng aldidə iqqən kəsəmlırimni ixqa axurımən; □ ■

²⁶ Ajız məminlər kərsıki toyoquqə tamaklınidu;
Pərwərdıgarnı izdıgənələr Unı mədhıyələydu;
Sılərnıng kəlbınglar mənggü yaxnaydu! □ ■

²⁷ Zemınnıng əng qetıdıkılərmu bu ixni kəlbıdə tutup , towa kılıp
Pərwərdıgarıng aldıoşa kelıdu;
Əl-mıllətlərnıng bərlık jəmətlıri aldıngda ıbadət kılıdu; ■

²⁸ Qünki pədıxahlıq Pərwərdıgaroşıla təwədur;
U əl-mıllətlər arısidə heqüm sürgüqıdu.

²⁹ Jaħandıki baylarmu Uning aldidın yəp-ıqıp, ıbadət kılıdu;
Tıprakqa kırıy dəp kəloqañlarmu, hecca öz jenını
saqlıyalmaydıoqañlarmu Uningoşa səjdə kılıdu; □

³⁰ Kəlgüsidıki bir əwlad Uning hızmıtıdə bolıdu;
Bu əwlad Rəb üqün Əz pərzəntlıri heşablınidu. ■

□ **22:20 «Mening yaloquz jenim»** — yaki «Mening kiçik jenim» yaki «Mening kımmətlık jenım». Səzlıgüqi eoqır yaloquzluq heş kılıwatqañ bolsa kerək. □ **22:21 «...iltıjalırimni ijabət kılıp yawa kalılarnıng münggüzlrıdın kütquzoqansən!»** — «yawa kala» hazır nəslı kuruqañ. Ular əslı intayın küqlük, adəttıki kalıdın ıkkı heşsə qong ıdı. Muxu yərdə «yawa kalılar» əxəddıy rəzil adəmlərgə yaki jın-xəytanlaroşa sımwol bolıdu. ■ **22:22** İbr. 2:12 □ **22:23 «Yaqupning bərlık nəsillıri»** — İsrail həlki, əlwəttə. **«İsrailning əwladlıri»** — Huda Yaqupning ısmını «İsrail»oşa əzgərtkən, xuning bılən u «İsrail qowmıngın əjdadı» bolqañ. □ **22:25 «Qong jamaət iqidə mənqa oquloqañ mədhıyılər Əzüngdındur»** — baxqa ıkkı hıl tərjımısi «Qong jamaəttə menıng mədhıyılırimnıng temisi Səndın qıkkındur...» yaki «Qong jamaəttə menıng Sanga mədhıyılərnı oquxqa mıyəssər bolqañlıkıñ Səndın qıkkındur...». ■ **22:25** Zəb. 18:49; 35:18; 52:9; 111:1 □ **22:26 «Ajız məminlər kərsıki toyoquqə tamaklınidu»** — «tamaklınidu» degən bı səz muxu yərdə heyt qurbanlıkırıdın yakı «təxəkkür qurbanlıkırı» («rəhmət qurbanlıkırı»)dın tamaklınixni kərsıtıxi mümkın. ■ **22:26** Qan. 4:29; Zəb. 69:32; 149:4; Yəx. 25:6; Zəf. 2:2; Yh. 11:26 ■ **22:27** Zəb. 2:8; 72:10-11; 86:9 □ **22:29 «Jaħandıki baylarmu ...»** — ıbranıy tılıda «Jaħandıki semızlərmu...» — keqmə mənisı «baylar» boluxı mümkın. **«tıprakqa kırıy dəp kəloqañlarmu, hecca öz jenını saqlıyalmaydıoqañlarmu Uningoşa səjdə kılıdu»** — demək, həm baylar həm mısınlar (küydə bexarət bərlıg ıxlar tüpəyldın) Hudaoşa ıbadət kılıdu. ■ **22:30** Yəx. 53:8, 10; Yəx. 8:18; Zəb.89:29; Mat. 1:1; Yh 12:24; Rim. 5:18, 19; 1Pet. 2:9

31 Keyin ular kelip, xu qaoqda tuşulidioqan bir qowmoqa Uning həkkanıylikini jakarlap xuni elan kiliduki, «U buni əməlgə axurdi!»■

23

23-küy •••• Pərwərdigar meni baqquqi padiqimdur! •••• 1-ayəttiki izahatni koring

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigar meni baqquqi Padiqimdur,
Mohtaj əməsmən heq nərsigə;□ ■

² U meni yumran qəplərdə yatquzup dəm aldurar;
Tinq akidioqan sularni boylitip bakidu;

³ U wujudumni yengilaydu;
U həkkanıylik yolida Əz nami üqün yetəkləydu;□

⁴ Hətta mən ölüm sayisi boləqan jiləyidin ətsəmmu,
Heq yamanliqtin qorkməymən;
Qünki Sən mən bilən billidursən;

Sening hasang həm tayiqing manga təsəllidur.■

⁵ Məni har kıləuqılarning kəz aldida manga kəng dastihan salisən;
Məning bəximni may bilən məsih kilisən;

Kədəhim taxidu;

⁶ Bərhək, barlık künlirimdə yaxıllıq wə əzgərməs xəpəkət manga əgixip həmrah bolidu;

Mənggüdin-mənggügə Pərwərdigarning dərgahıda yaxaymən!□

24

24-küy •••• Pərwərdigarning oqalibisi

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigarə mənsüptur, jahan wə uningə toloqan həmmə məwjudatlar;

Uningə təalluqtur yər yüzi wə uningda turawatqanlarmu;■

² Qünki jahanning ulini qongkur dengizlar üstigə orunlaxturup,

■ **22:31** Zəb. 52:9; 102:18; Luqa 24:46, 47; Rim. 3:22-25 □ **23:1** «**Bu uluq küy toqruluk izahat**» — Pələstindiki qoylar bilən padiqining munasiwiti nəhayiti yekın. U ular bilən keqə-kündüz billə bolidu, ularə isim koyidu. Yengi yaylakqa kəqkəndə, padiqi qoylarning bexida mengip, ularni qakirip yetəkləydu; ularning bexi tikənlıktə yarılınıp qalsa, padiqi may bilən sürüp «məsih kilidu»; bəzi padiqılar hətta amraq qoylırioqə alahidə kədəhtin xarab iquridu. ■ **23:1** Yəx. 40:11; Yər. 23:4; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Pet. 2:25; Wəh. 7:17 □ **23:3** «**U wujudumni yengilaydu**» — «yengilaydu» ibraniy tilida bu söz «towiqa qayturidu» yaki «towa kılduridu» degən mənini öz iqigə alidu. ■ **23:4** Zəb. 3:6; 118:6 □ **23:6** «**barlık künlirimdə yaxıllıq wə əzgərməs xəpəkət manga əgixip həmrah bolidu**»

—yaki «barlık künlirimdə manga əgixip həmrah boləqan əzgərməs xəpəkət nemidigən yaxı!».
«**mənggüdin-mənggügə Pərwərdigarning dərgahıda yaxaymən!**» — «Pərwərdigarning dərgahı» ibraniy tilida «Pərwərdigarning əyidə». Dawut bu küyni yazoqanda Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthana tehi məwjut əməs idi. ■ **24:1** Mis. 19:5; Qan. 10:14; Ayup 41:3; Zəb. 50:12; 1Kor. 10:26,28

Yərni sular üstigə ornatқан Udur.

³ Pərwərdigarning teoşioşa kim qıqalaydu?
Uning muqəddəs jayıoşa kim kirip turalaydu? ■

⁴ — Qolliri gunahtin pakiz, dili sap,
Quruq nərsilərgə təlmürüp qarimioşan,
Yaloşan kəsəm qilmioşan kixi kirələydu. □

⁵ Bundaq kixi bolsa Pərwərdigardin bəhtni,
Öz niyatlıkı boləuqi Hudadin həqqaniylikni tapxuruwalidu wə uni
kötürüp yüridu; □

⁶ Bu dəwr Uni izdigüqi dəwrdir,
Yəni Sening didaringni izdigüqilər, i Yaqupnıng *Hudasi!*
Selah! □

⁷ I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar!

Kəng eqilinglar!

I mənggülik ixiklər, kötürülünglar!
Xuning bilən xan-xərəp igisi Padixaḥ kiridu! □

⁸ Xan-xərəp igisi Padixaḥ degən kim?
U Pərwərdigardur, u küqlük wə kudrətliktr!
Pərwərdigar, jəng məydanida kudrətliktr!

⁹ I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar!

Kəng eqilinglar!

I mənggülik ixiklər, bexinglarni kötürünglar!
Xuning bilən xan-xərəp igisi Padixaḥ kiridu!

¹⁰ Xan-xərəp igisi Padixaḥ degən kim?
Samawiy qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar bolsa, xan-xərəp
igisi Padixaḥtr!
Selah!

25

25-küy •••• *Yetəkləx wə baxpanaḥ bolux həqkiyə dua* •••• 1-ayəttiki
izahatni kərüng

¹ Dawut yazoşan küy.

Pərwərdigar, jenim Sanga təlmürüp qaraydu; □

² Sanga tayinimən, i Hodayim;

Meni yərgə karitip hijaləttə kaldurmioşaysən;

Wə yaki düxmənlimimni üstümdin oqalib kılıp xadlandurmioşaysən; ■

³ Bərhək, Seni kütküqilərdin həqkaysisi xərməndə bolmas;

■ **24:3** Zəb. 15:1; Yəx. 33:14,15 □ **24:4** «*Quruq nərsilərgə təlmürüp qarimioşan*» — «quruq nərsilər» butlarni kərsitidu. □ **24:5** «... *tapxuruwalidu wə uni kötüridu*» — bu ikki

peil ibranıy tilida birlə peil bilən ipadilinu. □ **24:6** «...*Yəni Sening didaringni izdigüqilər, i Yaqupnıng Hudasi!*» — yənə birhül tərjimisi «Yəni Sening didaringni izdigüqilər boləşan Yaquptin ibarəttur». □ **24:7** «*I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar! Kəng eqilinglar!*

I mənggülik ixiklər, kötürülünglar!» — qədimki zamanlarda qowuqlar eqiloşanda yüküridin kötürülətti. □ **25:1** «**25-küy toşrulux izahat**» — 25-küy «elipbə tərtipilik» bir küy. Küydə 22

ayət bolup, ibranıy tilida əlahidə xəkilgə igə. İbranıy yezikdə 22 hərəp bar. Küydiki 22 ayətnıng hərəbiri ibranıy elipbə tərtipigə əsasən yengi hərəp bilən baxlinidu (məsilən, uyoşur tilida hərəplər a-, ə-, b- tərtipidə baxlanəşənə ohxax). Biz bundaқ küylərnı «elipbə tərtipilik küy» dəp ataymız.

■ **25:2** Zəb. 22:4-5; 31:1; 34:5

Birəq həqəbir səwəbsiz hainlik kəloquqilar xərməndə bolidu.■

⁴ Meni Sening izliringni bilidiqan kəloqaysən, i Pərwərdigar; Yolliringni mənə qəgitiq kəyoqaysən.■

⁵ Meni həkəqitiqəndə mənədurup, mənə qəgəkəysən; Qünki özünq məninq niqatliqim boləqan Hudaqidursən; Mən kün boyi Sənə qərap təlmürimən;

⁶ Əz rəhimdillikliringni, əzgərməs məhirliringni yadingəqə kəltürgəysən, i Pərwərdigar!

Qünki ular əzəldin tartip bərləp kəlgəndur;■

⁷ Məninq yaxliqimdiki qunəhlimni, Xundəqlə itətsizlikirimni esinggə kəltürmigəysən; Əzgərməs muhəbbiting, məhribanliqinq bilən, məninq esinggə kəltürgəysən, i Pərwərdigar;

⁸ Pərwərdigar məhriban wə durustur; Xunqə U qunəhkarlarni durus yoləqə salidu.

⁹ Məminlərni yaxhi-yamanni pərk etixkə U yetəkləydu; Məminlərgə Əz yolini qəgitudu.

¹⁰ Uning əhdisi wə həküm-guwaqlirini tutqanlarning həmmisigə nisbətən,

Pərwərdigarning bərlinq yolliri əzgərməs muhəbbət wə həkəqəttur.

¹¹ Əz nəninq üqün, i Pərwərdigar,

Kəbihlikim intayin eqir bolsimu, Sən uni kəqüriwətkənsən.

¹² Kimki Pərwərdigardin əymənsə, Huda Əzi talliqan yolda uningəqə həkəqətni qəgitudu;

¹³ Uning jeni azadə-yaxxiliktə yaxaydu, Uning nəslinq yərlə yuzigə miras bolidu.

¹⁴ Pərwərdigar Əzidin əyminidiqanlar bilən sirdaxtur; U ularəqə Əz əhdisini kərsitip bəridu.

¹⁵ Məninq kəzliminq həmixə Pərwərdigarəqə tikilip qəraydu; Qünki U putlimni tordin qəkəriwetidu.

¹⁶ Mənə qərap məhirl-xəpəqət kərsətkəysən; Qünki mən qəribənə, dərdməndurmən.

¹⁷ Kənglümning azərliri kəpiyip kətti; Mən bəskən qisməklərdin qəkarəqaysən.

¹⁸ Dərdlimni, azəblirimni nəziringgə ələqin, Bərlinq qunəhlimni kəqürgəysən!

¹⁹ Məninq duxmənlirimni nəziringgə ələqin, Qünki ular kəptur;

Ular mənə qəngqur əqmənliq bilən nəprətlinidu.

²⁰ Jenimni səqliqəysən, məninq kətkuzəqaysən; Məninq xərməndiliklə qəldurmioqaysən;

Qünki mən Səninq bəxpanəhim qəldim.

²¹ Kəngül səpliqi wə durusluq məninq qəoqidiqay;

Qünki mən Sənə ümid bəqləp kütüwatimən.□

²² I Huda, İsrəilni bərlinq kəlpətliridin kətkuzup hərlükə qəkarəqaysən!

■ 25:3 Yəx. 28:16; Rim. 10:11 ■ 25:4 Zəb. 27:11; 86:11; 119:33 ■ 25:6 Zəb. 103:17; 106:1; 107:1; 117:2; 136; Yərl. 33:11 □ 25:21 «Qünki mən Sənə ümid bəqləp kütüwatimən» — yəki «Qünki sənə təlmürüp qəraymən».

26

26-küy •••• Barlıq rəzilliktin yirəkləyixkə intilix

¹ Dawut yazoğan küy: —

Mən üqün həküm qıkarəşənsən, i Pərwərdigar;
Qünki mən öz durusluqumda turup mandım;
Mən Pərwərdigarə tayıni kəlgənmən;
Mən teyilip kətməymən. □ ■

² Meni sinap bəkkəşən, i Pərwərdigar, meni təxürüp bəkkin;
Wijdanımni, kəlbimni tawliəşənsən; □

³ Qünki əzgərməs muhəbbitingni kəz aldimda tutqanmən;
Mən həkikitingni özümgə yetəkqi kəlip mandimmən.

⁴ Mən yaloğanqılar bilən həmdastihan olturmidim;
Sahtipəzlərgə həmrah boluxkə kirməymən. ■

⁵ Yamanlıq kəluşuqılar jamaitidin yirginimən;
Rəzillər bilənmə olturmaymən.

⁶ Qollirimni gunahsızlıqta yuyimən;
Xunda, qurbəngəhingni aylinip yürələymən.

⁷ Wə həm təxəkkürlərnə anglitimən;
Barlıq karamətliringni jakarlaymən.

⁸ I Pərwərdigar, makaning boləjan əyni,
Xan-xəriping turəjan jayni səyüp kəldim;

⁹ Jenimni gunahkarlar bilən,
Həyatimni qanhorlar bilən billə elip kətmigəşən;

¹⁰ Ularning qolida suyikəstlər bardur,
Ong kəli parilərgə toldi.

¹¹ Mən bolsam, durusluqumda mengip yürüwerimən;
Meni hərlükkə qıqirip kətkuzəşənsən,
Manga mehır-xəpkət kərsətkəşən. □

¹² Putum bolsa tüptüz jayda turidu;
Jamaətlər arisida turup Pərwərdigarə təxəkkür-mədhəyilər kəyturimən.

27

27-küy •••• Hudani kütkin!

¹ Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar mening nurum wə nijatlikimdur;
Mən yənə kimdin qorqay?
Pərwərdigar həyatimning qorəşinidur;
Mən kimning aldidə titrəy? ■

² Yamanlıq kəluşuqılar «Uning ətlirini yəyli» dəp manga həjum kəloqanda,
Rəkiqlirim, düxmənlirim manga yekınlaxkanda,
Putlixip, yikildi ular.

□ 26:1 «Mən Pərwərdigarə tayıni kəlgənmən; mən teyilip kətməymən» — yənə birhil təjimişi «Mən həq təwrənməs Pərwərdigarə tayıni kəldim». ■ 26:1 Zəb. 7:8 □ 26:2 «wijdanım» — yəki «niyətlirim». Bu səz ibraniy tilidə «bərəklər» degən bilən ipadilini. ■ 26:4 Ayup 31:5; Zəb. 1:1 □ 26:11 «Meni hərlükkə qıqirip kətkuzəşənsən» — muxu «hərlükkə qıqirix» gunahning asaritudin kətkuzəşənsən. ■ 27:1 Yəx. 10:17; 60:19,20; Mik. 7:8; Luqa 1:79; Yh. 1:4; 8:12; Wəh. 21:23

³ Zor qoxun bargah qurup meni qorxawoqa alsimu,

Kəlbimdə heq qorkunq yok;

Manga urux kozoqisimu, yənıla hatirjəm turiwerimən.

⁴ Pərwərdigardin birlə nərsini tiləp kəldim;

Mən xuningoqa intiliməktimənki: —

Əmür boyi Pərwərdigarning öyidə bolsam,

Pərwərdigarning güzəllikigə qarap yürsəm,

Uning ibadəthanisida turup, yetəklığə muyəssər bolsam, dəymən. □

⁵ Beximoqa kün qüxkəndə, U meni sayiwini astioqa alidu;

Meni qedirining iqidə aman saklap yoxuruwalidu.

U meni uyultax üstigə mukim turuquzidu.

⁶ Xunga hazır ətrapimdiki düxmənlirim aldida bexim yukiri kətürüldü.

Uning mukəddəs qedirida təntənə kilip qurbanliklər sunimən;

Nahxa-küylər eytimən, munajatlarni eytimən Pərwərdigaroqa!

⁷ Nida kilənimdə awazimni angliqaysən, i Pərwərdigar;

Manga mehır-xəpkət kərsitip, ijabət kiləqaysən.

⁸ Əz kənglüm: «Uning didarini izdənglər!» dəydu;

Didaringni, i Pərwərdigar, özüm izdəymən.

⁹ Məndin Əzüngni qəqurmioqaysən!

Əjəzəpləngəndə kulungni neri qoqlimioqaysən;

Sən meningdin yardimingni ayimay kəlding;

Sən məndin ayrılmioqaysən, meni taxliwətmigəysən, i Nijatkarim Huda! □

¹⁰ Ata-anam meni taxliwətsimu,

Pərwərdigar meni kuqıqioqa alidu. □

¹¹ Manga Əz yolungni əgətkəysən, i Pərwərdigar;

Küxəndilirim *paylap yürməktə*,

Meni tüz yoloqa baxlıqaysən. ■

¹² Meni rəqiblrımning məyliqə tapxurmioqaysən,

Qünki manga qara qaplxmaqçı boləqan yaloqanqılar heli kəptur,

Ülarning nəpəslirimu zorawanlıktur.

¹³ Ah, Pərwərdigarning mehrıbanlıqını tiriklərnıng zeminidə kərüxkə kəzüm yətmigən bolsa...!

¹⁴ Pərwərdigarni təlmürüp kütkin!

Jıgərlik bol, kəlbıng mərdənə bolsun!

Xundak kıl, Pərwərdigarni təlmürüp kütkin! ■

28

28-küy •••• Pərwərdigaroqa tayınix

¹ Dawut yazoqan küy: —

□ 27:4 «... Əmür boyi Pərwərdigarning öyidə bolsam, ... Uning ibadəthanisida turup, yetəklığə muyəssər bolsam» — Dawut pəyoqəmbərnıng zamanıda «Hudanıng öyi», yəni «mukəddəs ibadəthana» tehi selinmioqanıdı (oqlı Sulayman keyin yasıdı). İbadəthana Musa pəyoqəmbər arkılıq yasaləqan «mukəddəs qedır» idi. Xuning bilən Dawutning «mukəddəs ibadəthana» degini bəlkim rohiy jəhəttin, yəni Hudanın Əz huzur-dərgahını kərsitidu, dəp qüxiniximiz kərək. □ 27:9 «Məndin Əzüngni qəqurmioqaysən!» — ıbranıy tilida «Yüzüngni məndin yoxurmioqaysən!».

□ 27:10 «Ata-anam meni taxliwətsimu,...» — Dawut Saul padıxah tərıpidin qoqlanəqan. Saul uni «jınayətqi» dəp həsablıəqan qəqlirida, Dawut ata-anısı tərıpidin bir məzgil qətkə kəqıləqan boluxı mumkin idi. Keyin ular uning bilən billə boldı. Təwrat «1Sam.» 21-, -22-babni kərüng.

■ 27:11 Zəb. 25:4-5, 9, 12; 86:11; Zəb. 119. ■ 27:14 Yəx. 25:9; 33:2; Həb. 2:3

I Pərwərdigar, Sanga nida qilimən;
 I mening Qoram Texim, manga süküt kilmioʻaysən;
 Qünki Sən jimjit turuwalisang,
 Mən qongqur hangoʻya qūxidoʻanlaroʻya ohxaxla bolimən. ■
² Sanga pəryad kəturginimdə,
 Sening muqəddəs kalamhanangəya qolumni kəturginimdə,
 Mening iltijalirimning sadasini angliəaysən! □
³ Meni rəzillər wə kəbihlik kילוquqilar bilən billə taxliwətmigəysən;
 Ular aozzida yeqinliri bilən dostanə səzləxsimu,
 Kənglidə əqmənlik bardur. ■
⁴ Ularning kilmixlirioʻya qarap,
 Ixlirining yamanlikioʻya qarap ix tutqaysən;
 Qolining kילוanliri boyiqə əzlidirigə yanduroʻaysən;
 Tegixlik jazani əzlidirigə kayturoʻaysən.
⁵ Qünki ular nə Pərwərdigarning kילוanlirini,
 Nə kollirining ixligənirini həq nəzirigə almaydu,
 Pərwərdigar ularni oqulitip, kaytidin bax kəturgüzmaydu.
⁶ Pərwərdigarəya təxəkkür-mədhiyə kayturulsun;
 Qünki U mening iltijalirimning sadasini angliəan.
⁷ Pərwərdigar mening küqüm, mening qalkinimdur;
 Mening kənglüm uningəya ixəndi,
 Xuning bilən yərdəm taptim;
 Xunga kənglüm zor xadlinidu,
 Əz küyüm bilən mən Uni mədhiyiləymən.
⁸ Pərwərdigar Əz *həlking* küqidur,
 Xundakla məsih kילוjiniəya kutkuzəyiqi qoroʻandur. □
⁹ Əz həlkingni kutkuzəyaysən,
 Mirasingni bərikətlik kילוəaysən;
 Ularni padiqidək beqip ozuklanduroʻaysən,
 Mənggügə ularni kəturüp yürgəysən. □

29

29-küy •••• Pərwərdigarning həywis

¹ Dawut yazoʻan küy: —

Pərwərdigarəya bərgəysilər, i Qudrətlik Boləyiqning pərzəntliri,

■ **28:1** Zəb. 30:3; 35:22; 143:7 □ **28:2** «Sening muqəddəs kalamhanangəya qolumni kəturginimdə» — «kalamhana» muqəddəs qedirdiki «əng muqəddəs jay»ni kərsitidu. Nemixka muxu yərdə «əng muqəddəs jay» «kalamhana» deyilidu? Səwəbi, «əng muqəddəs jay» iqidə «əhdə sanduqı» yatidu, «əhdə sanduqı» iqidə Huda Israil bilən tüzgən əhdinamə (Hudaning səz-kalami) saklaklik idi. ■ **28:3** Zəb. 12:1-2; Yər. 9:7 □ **28:8** «Pərwərdigar ... məsih kילוjiniəya kutkuzəyiqi qoroʻandur» — Hudaning «məsih kילוjini»: — (1) Huda Israillar üstigə tikligən padixah; (2) ahirda u dunyaəya əwətidoʻan Kutkuzəyiqi-Məsihni kərstidu. «Məsih» tootruluk 2-küyidiki izahətlarni həm «Təbirlərni» kəring. □ **28:9** «Əz həlkingni kutkuzəyaysən, mirasingni bərikətlik kילוəaysən;...» — Hudaning Əz həlki dəl Əzining mirasi ikənliki Muqəddəs Kitabta kəp yərlərdə tiləy elinidu.

Pərwərdigarəja xanu-xəwkət, küç bərgəysilər! □ ■

² Pərwərdigarəja Əz namioja layik xanu-xəwkət bərgəysilər;
Pərwərdigarəja pak-mukəddəslikning güzəllikidə səjdə qilinglar!

³ Pərwərdigarning sadasi qongqur sular üstidə həküm süridu;
Xan-xərəp igisi boləjan Təngri güldürməmiləri yangritidu;
Pərwərdigar büyük dengizlar üstidə həküm süridu. ■

⁴ Pərwərdigarning sadasi küqlüktur;
Pərwərdigarning sadasi həywətkə toləqandur;

⁵ Pərwərdigarning sadasi kedir dərəhlirini sunduriwetidu;
Bərħək, Pərwərdigar Liwandiki kedirləri sunduriwetidu.

⁶ U uləri mozay oynaklawatqandək oynaklitidu;
Yawa kalining balisi oynaklawatqandək, U Liwan wə Sirion teəjini oynaklitidu. □

⁷ Pərwərdigarning sadasi qakmaqlarning yalqunlirini xahlitwetidu; □

⁸ Pərwərdigarning sadasi qəl-jəzirini zilziligə salidu;
Pərwərdigar Qədəxtiki qəl-jəzirini zilziligə salidu; □

⁹ Pərwərdigarning sadasi dub dərəhlirini həryan toləqitidu,
Ormanlıqləri yalingaqlaydu;

Uning mukəddəs ibadəthanisida boləjan həmmisi «xanu-xəwkət!» dəp təntənə kilidu. □

¹⁰ Pərwərdigar topan üstigə həkümranlik qilip olturidu;
Bərħək, Pərwərdigar mənggügə padixah bolup həküm sürüp olturidu. □

¹¹ Pərwərdigar Əz həlkigə küdrətni bəhx etidu;
Əz həlkini aman-hatirjəmlik bilən bərikətləydu.

30

30-küy •••• Pərwərdigarning Dawutning kerilip kətkənlikini jazalap, andin saqaytixi

¹ Mukəddəs ibadəthanini Hudaəja ataxni təbrikləp, Dawut yazojan küy:

Mən Seni aliy dəp uluqlaymən, i Pərwərdigar,

Qünki Sən meni pəstin yukiri kətürdüng,
Düxmənlimni üstümdin huxallandurmiding.

² I Pərwərdigar Hudayim, mən Sanga nalə kətürdüüm,

□ **29:1 «Pərwərdigarəja bərgəysilər, ... Pərwərdigarəja xanu-xəwkət, küç bərgəysilər!»** — bu sirlək söznəng mənisi nemə? Mənsi qoqum xuki, Hudaning həlki uningəja ixinip tayanəqəqka, xundaqla mədhiyə oquəqəqka, Huda ularning həyatida Əz küç-küdrətini (xundaqla Əz xan-xəripini) kərsitixigə xarait beridu. ■ **29:1** Zəb. 96:7, 8 ■ **29:3** Mis. 9:23

□ **29:6 «Sirion teəji»** — Liwanning əng egiz taq qoqkisi, yənə bir nami «Hərmon». □ **29:7 «Pərwərdigarning sadasi qakmaqlarning yalqunlirini xahlitwetidu»** — baxka birhil tərijimisi «Pərwərdigarning sadasi ot yalqunlirini yirtiwetidu». Biraq aldi-kəynidiki səzlərgə qariəqanda, qakmaqləri kərsitixi mumkin. □ **29:8 «Pərwərdigar Qədəxtiki qəl-jəzirini zilziligə salidu»** — «Liwan taqliri» (6-ayət) — Kanaan (Pələstin)ning ximal təripi, «Qədəxtiki qəl-jəzirə» uning jənubiy təripi. □ **29:9 «Pərwərdigarning sadasi dub dərəhlirini həryan toləqitidu»** — baxka birhil tərijimisi «Pərwərdigarning sadasi marallarəja oqlakləri ni toləduroquzidu». □ **29:10 «Pərwərdigar topan üstigə həkümranlik qilip olturidu»** — «topan» bəlkim Nuħ pəyqəmbər dəwrədiki topanni kərsitidu, bu yərdə kəqmə mənidə bolup, dunyadiki qalaymikanqiləknimu kərsitidu.

Sən meni sakaytting.

³ I Pərwərdigar, Sən təhtisaradin jenimni elip çiqting, Һangəja qüxidiəanlar arisidin manga һayat берip saklıding.

⁴ Pərwərdigarəja küy eytinglar, i Uning ihlasmən bəndiliri, Uning pak-muqəddəslikini yad etip təxəkkür eytinglar.■

⁵ Qünki Uning əzəzi dəkikidə ötüp ketidu,

Xəpaiti bolsa ömürwayət bolidu;

Yiəja-zar keqiqə qonup qalsimu,

Huxallıq tang səһər bilən tang kelidu.

⁶ Mən bolsam öz rahət-paraəitimdə: «Mənggügə təwrənməy muqim turimən» — dedim.

⁷ Pərwərdigar, xəpaiting bilən, mening teəimni mustəhkəm turozəəjaniding;

Əmma Sən didaringni qəqurup yoxurdung;

Mən alakzadə bolup kəttim;

⁸ Mən Sanga nalə-pəryad kətürdüm, i Pərwərdigar;

Mən Sən Rəbkə iltija kildim: —

9 — Mening kenim təkülüp, һangəja kirsəm nemə paydisi bardur?

Topa-qəng Seni mədһiyiləmdü? Ü һəqikətingni jakarliyaləmdü?□

¹⁰ Angliəəysən, i Pərwərdigar, manga xəpkət kərsətkəysən;

I Pərwərdigar, manga yardəmdə boləəysən!

¹¹ Sən matəm qəəəusini ussul oynaxlarəja aylandurdung;

Həzilik bəz kiyimimni salduriwetip,

Manga huxallıqni bəlwəə qilip bəəliding;

¹² Xunga mening roһim süküt qilmay,

Sanga küylər okusun!

I Pərwərdigar, mening Hudayim, Sanga əbədil'əbədgiə təxəkkürləрни eytimən!□

31

31-küy •••• Besim astida

¹ Nəəmiqiləarning bəxiəja tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazəjan küy:

Sən Pərwərdigarni, mən baxpanah kildim;

Meni һəqkaqan yərgə karitip qəyməəəysən;

Əz һəqkəniylikəing bilən meni azad qilip qutkuzəəəysən;■

² Manga kulak saləəəysən, meni tezrək qutkuzuwəəəəysən;

Manga qoram tax,

Əzümni qəədaydiəan qəəəanlik qəl'ə boləəəəysən.

³ Qünki Sən mening uyultexim, mening qəəəənimdursən;

Xunga Əz naming uqun meni yetəkligəəysən, meni baxliəəəəysən.

⁴ Manga yoxurun selinəəan tuzəktin kədəmlirimni tartkəəəəysən;

Qünki Sən mening baxpanahimdursən.

⁵ Mən roһimni qəlungəja tapxurdum;

■ **30:4** Zəb. 97:12 □ **30:9** «Mening kenim təkülüp, һangəja kirsəm nemə paydisi bardur?» — Dawutning kesili (2- һəm 3-ayətni kəring) bəlkim bir yaridin boləəanmu, yəki əzining qanax kesili barmidi? □ **30:12** «xunga mening roһim süküt qilmay,...» — «roһim» bu yərdə

ibrəniy tilidə «xan-xəripim» dəgən səz bilən ipadiliniđu. ■ **31:1** Zəb. 22:4-5; 25:2, 3; 71:1, 2; Yəx. 49:23

Sən manga nijatlik kılıp hərlükkə qıkaroşansən, i Pərwərdigar, hək Təngri.■

⁶ Yaloşan ilahlaroşa qokunidoşanlardin yirginip kəldim; Mən bolsam Pərwərdigarəşa etikađ kılımən.

⁷ Əzgərməs muhəbbiting bilən huxal bolup xadlinimən; Qünki mening harlikimni kərdüngsən; Jenimning azap-okubətliridin həwər tapting.

⁸ Meni düxmənlirimning kolioşa qüxürmiding, Bəlki putlirimni kəngri jayoşa turəşuzduş.

⁹ I Pərwərdigar, masha rəhim-xəpket kərsətkəşən, Qünki bəximəşa külpət qüxti; Dərd-ələmdin kəzüm tüğüxəy dəp kəldi, Jenim, wujudummu xundaq.□

¹⁰ Həyatim kəyoşu-həsət bilən, Yillirim oşəm-oşussə bilən uprawatidu. Gunahim tüpəylidin məşdurum ketəy dəp kəldi, Ustihanlirim sizip kətti.

¹¹ Mən rəqıblirimning iza-aşanitigə kəldim, Yekınlirim aldida tehimu xundaq; Tonuxliriməşim bir wəhimə boldum; Koqida meni kərgənlərmmə məndin dəjip kəqidu. ■

¹² Həmməylən meni əlgən adəmdək, kənglidin qıkirip taxlaxti; Puquk qinidək bolup kəldim.

¹³ Qünki nuroşunlarning təhmətlirini anglidim, Wəhimə tərəp-tərəplərdə turidu; Ular masha hujum kılıxka məslihətlixiwatidu, Jenimni elixka kəst kılıxiwatidu.

¹⁴ Birək mən Sanga tayinimən, i Pərwərdigar; «Sən mening Hudayim!» — dedim.

¹⁵ Mening künlirim Sening kolungdidur; Meni düxmənlirimning kolidin həm masha ziyankəxlik kılıquqılardin kutkuzəşəşən.

¹⁶ Kulungəşa didaringning jilwisini qüxürgəşən; Əzgərməs muhəbbiting bilən masha nijatlik ata kılışəşən.

¹⁷ I Pərwərdigar, meni yərgə karitip koymişəşən; Qünki mən Sanga iltija kıldim; Rəzillər yərgə karap kəlsun; Ularning təhtisarada zuwani tutulsun;

¹⁸ Yaloşan ləwlər zuwandin kəlsun! Ular həkkaniylərni halioşanqə mazaq kılıp təkəbburluk bilən səzliməktə!

¹⁹ Əzüngni baxpanah kılışanlar üqün insan balilirining kəz aldida kərsətkən iltipatliring, Yəni Əzüngdin kərkidoşanlar üqün, saklioşan iltipat-nemətliring nəkədər moldur!■

²⁰ Sən ularni insanlarning suyikəstliridin Əz huzurungdiki yoxurun dalda jayoşa alışən;

Sən ularni til-aşanətlərdin sayiwiningdə yoxurup koşışən.

²¹ Pərwərdigarəşa təxəkkür-mədhıyilər yollansun!

■ 31:5 Luqa 23:46 □ 31:9 «...Jenim, wujudummu xundaq» — yaki «Jenim, iqimmu xundaq».

■ 31:11 Ayup 19:13; Zəb. 38:11 ■ 31:19 Yəx. 64:3; 1Kor. 2:9

Qünki U özgərməs muhəbbitini zulmətlik bir xəhərdə əjayib nimayən kildi! □

²² Qünki mən dəkkə-dükkidə həduqur: —
Seni, meni kəzidin qiqirip koydimikin, dəp korqkanidim;
Həlbuki, mən nalə kətürüp yelinölinimda, pəryadimöya kulak salding.

²³ Pərwərdigarni səyünglər, i Uning barlik məmin bəndiliri!
Pərwərdigar Özigə sadiklarni koşdaydu,
Həm təkəbburluk bilən ix kילוquqilarning kilmixlirini öz bexioya həssiləp kayturidu!

²⁴ I Pərwərdigarni təlmürüp kütkenlər,
Jigarlik bol, kəlbinq mərdanə kılinsun! ■

32

32-küy •••• *Gunahni etirap kilip, Hudadin kəqürüm sorax; •••• Huda jawabən bexarət beridu*

¹ Dawut yazoqan «Maskil»: —

Itaətsizlikliri kəqürüm kılinoqan,
Gunahlıri yepiloqan kixi bəhtliktur! □ ■

² Pərwərdigar rəzillikliri bilən həsablaxmaydioqan,
Rohida həqkandək hiylilik yok kixi bəhtliktur!

³ Mən *gunahimni iqrar kilmay*, süküttə turuwaloqanidim,
Kün boyi ahu-pioqan iqida,
Səngəklirim qirip kətti;

⁴ Qünki meni baskan qolung manga keqə-kündüz eoqir boldi;
Yazdiki kuroqəqiliktək yilikim kəoqjirap kətti.
Selah! □

⁵ Əmdi *gunahimni* Sening aldingda etirap kildim,
Kəbihlikimni Səndin yoxuriwərməydioqan boldum;
Mən: «Pərwərdigaroya asiyliklirimni etirap kilmən» — dedim,
Xuning bilən Sən mening rəzil *gunahimni* kəqürüm kilding.
Selah! ■

⁶ Xunga Seni tapalaydioqan pəyüttə,
Hərbir ihlasmən Sanga dua bilən iltija kilsun!
Qong topanlar ərləp, texip kətkəndə,

□ 31:21 «Qünki U özgərməs muhəbbitini zulmətlik bir xəhərdə əjayib nimayən kildi!» — ayətning baxqa birnəqqə hil tərjimiliri bar, məsilən «zulmətlik bir xəhərdə» degənnin birnəqqə tərjimiliri bar. Bizningqə Dawut Saul padixahning ziyankəxlidkin kaqkanda, yat yurtlarda musapir boləqan waqitlirini əsləwatidu. Məsilən, «1Sam.» 21-, 27-babni kərtung. ■ 31:24 Zəb. 27:14 □ 32:1 «Dawut yazoqan «Maskil»» — «Maskil» degən səzning mənisi bizgə naməlum; bəzi alimlar uni «tərbiiyilik» bildüridu, dəp qaraydu; yəni bəzilər uni «məhirlük bilən eytilsun» degənni bildüridu, dəp qaraydu. ■ 32:1 Rim. 4:6, 7 □ 32:4 «Selah!» — mənisi enik əməs. Zəburdiki hər bir küy nahxa kılıp eytiləqan waqıtta, «Selah» bəlkim padidiki bərdəm tohtaxni (pauz) kərsitip, «tohta, oylan» degən mənidə ixtililixi mumkin. ■ 32:5 Zəb. 38:18; 51:3; Pənd. 28:13; 1Yuha. 1:9

Sular xu kixigə hərgiz yekınlaxmaydu.□

⁷ Sən mening dalda jayımdursən;

Sən meni zulumdın saklıysən;

Ətrəpimni nijatlık nahxiliri bilən kəpləysən!

Selah.■

⁸ — «Mən sən mengixkə tegixlik yolda seni yetəkləymən həm tərbiyləymən;

Mening kəzüm üstüngdə boluxi bilən sanga nəsihət kılımən.□

⁹ Əqli yok boləqan at yaki exəktək bolma;

Ularnı qəkləxkə tizginləydiəqan yügən bolmisa,

Ular hərgiz sanga yekın kəlməydu».■

¹⁰ Rəzillərgə qüxüdiəqan kəyoju-həsərlər kəptur,

Birək mehir-xəpkətlər Pərwərdigarəya tayanəqan kixini qəridəydu;

¹¹ I həkkaniylar, Pərwərdigar bilən xadlinip hursən bolunglar;

Kəngli duruslar, huxallıqtın təntənə kilinglar!

33

33-küy •••• Pərwərdigarning mehrıbanlıkə jahənoya tolojan

¹ Əy həkkaniylar, Pərwərdigar üqün təntənə kilinglar!

Mədhıyıləx duruslar üqün güzəl ixtur.■

² Rawab bilən Pərwərdigarnı mədhıyılənglar;

Ontarəya təngkəx bolup, uningəya küylərnı eytinglar.□

³ Uningəya atap yengi bir munajat-nahxini eytinglar;

Məhirlik bilən qelip, awazinglarnı yukiri yangringlar.■

⁴ Qünki Pərwərdigarning səzi bərhəktur;

Uning barlık ixliri wədilirigə sadəkətlıktur.

⁵ U həkkaniyət həm adalətnı yahxi kərgüqidur;

Yər-zemin Pərwərdigarning mehrıbanlıkə bilən toloqandur.■

⁶ Pərwərdigarning səzi bilən asmanlar yaritiləqan,

Uning aqzıdiki nəpəs bilən ularning barlık kəxunlirimuyaritiləqandur;□ ■

⁷ U dengzıdiki sularnı bir yərgə yiojip dəwiləydu;

□ **32:6** «Xunga seni tapalaydiəqan pəyttə, hər bir ihlasmən sanga dua bilən iltiya kilsun!»

— «xunga» degən muxu muhim səz Hudaning kəqürümını izdigən adəmgə ümid bərxı kerək

(5-ayətnı kərug). «Qong topanlar ərlep təxip kətkəndə, sular xu kixigə yekınlaxmaydu»

— muxu səzlər okurmənlərgə Nuħ pəyojəmbərnıng dəwrıdiki topannı əslitidu. Topan kəlxıtın

burun Hudanı izdigənlər üqün «Hudanı tapalaydiəqan pəyt» bolıdu; ləkin topan besip kəlgəndın

keyin Hudanı izdəydiəqan həqkəndək pürsət kəlməydu. ■ **32:7** Zəb. 27:5; 31:20 □ **32:8**

«Mening kəzüm üstüngdə boluxi bilən...» — (1) Huda Əzini səygənlərnı hər daim kəzıdə

tutıdu; (2) kədimdə padıxahlar hızmətqılirigə pəkət kəz ixariti bilənə yol kərsitətti. ■ **32:9**

Pənd. 26:3; Yəq. 3:3 ■ **33:1** Zəb. 92:1; 135:3; 147:1 □ **33:2** «Rawab bilən Pərwərdigarnı

mədhıyılənglar» — «rawab» bu ayəttə həm Zəburdiki bəxkə ayətlərdə ixlitilgəndə, «rawab»

degən səz rawabkə ohxap kətidəqan bir sazıni kərsitidu. «Ontarəya təngkəx bolup, uningəya

küylərnı eytinglar» — «ontar» on tarlık qiltardək bir saz. ■ **33:3** Zəb. 40:3; 96:1; 98:1;

144:9; Yəx. 42:10; Wəh. 5:9; 14:3 ■ **33:5** Zəb. 45:7; 119:64; İbr. 1:9 □ **33:6** «ularning

(asmanlarning) barlık kəxunliri» — bir tərəptin kuyax, ay, yultuzlarnı kərsətsə, yənə bir

tərəptin barlık pərixtilərnı kərsitidu. ■ **33:6** Yar. 1:6, 7

U okyanlarni ambarlar iqidə saklap turidu;□

8 Pütkül yər yüzidikilər Pərwərdigardin əymənsun;
Dunyadiki pütün jan igiliri Uningdin qorkup, hərmətlisun;

9 Qünki Uning bir səzi bilənla ix püttürülgənidi;
Uning bir əmri bilənla degənliri bərpa qilinənidi.

10 Pərwərdigar əllərnin pilanini tosiwetidu;
U kowmlarning hiyallirini bikar qiliwetidu.■

11 Pərwərdigarning nəsihəti mənnggügə turidu;
Kəlbidiki oyliri dəwrdin-dəwrgə ixka axurulidu.■

12 «Pərwərdigar bizning Hudayimizdur» dəydiqan qowm bəhtliktur!
Yəni Əz mirasi boluxka talliqan həlk bəhtliktur!■

13 Pərwərdigar ərxin yərgə nəzər salidu,
U pütkül insanlarni kərüp turidu.

14 Turaloqusidin yər yüzidikilərnin həmmisigə qaraydu;

15 U ularning hər birinin kəlbirini Yasioquqidur;
Ularning barlık ixlirini dəngsəp qıkkquqidur.

16 Padixah bolsa qoxunlirinin kəplüki bilən əalib bolalmaydu;
Palwan əzining zor küqi bilən əzini kütquzalmaydu;

17 Tolparoqa tayinip həwp-hətərdin kütquzulux bihudiliktur,
U zor küqi bilən heqkimni kütquzalmaydu;

18-19 Mana, ularning jenini əlümdin kütquzux üqün,
Kəhətqiliktə ularni həyat saklax üqün,

Pərwərdigarning kəzi Əzidin əminidiqanlarning üstidə turidu,
Əzining əzgərməs muhəbbitigə ümid baqliqanlarning üstidə turidu.■

20 Bizning jenimiz Pərwərdigaroqa təlmüridu;
Bizning yardəmçimiz,
Bizning kalkinimiz U bolidu.

21 Xunga Uning bilən kəlbimiz xadlinip ketidu;

Qünki Uning muqəddəs namioqa tayinip ixəndük.

22 I Pərwərdigar, biz Sangila ümid baqliqinimizdək,
Sening əzgərməs muhəbbitingmu üstimizdə boləyay!

34

34-küy •••• *Hudaning mehribanlixiqoqə mədhıyə* •••• «*elipba tərtipilik*» küy •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng.

1 Dawut yazoqan küy: —

(Dawut Abimələk *padixahning* aldida yürux-turuxini baxқиqə qiliwaloqanda, *Abimələk* uni həydiwətkən waqıtta yazoqan)

[□] Mən hər kəndəq waqıtlarda Pərwərdigaroqa təxəkkür-mədhıyə qayturimən;

□ 33:7 «U dengizdiki sularni bir yərgə yioqıp dəwiləydu» — baxka birhil tərjimisi: «U dengizdiki sularni küplərgə yioqıdu». «U okyanlarni ambarlar iqidə saklap turidu» — bu ayətnin mənisi sirlük boləqini bilən, Hudaning sularni toluq idara qilidiqanliqini kərsətkənlikidin heqkəndəq xühə yok. ■ 33:10 Yəx. 19:3 ■ 33:11 Pənd. 19:21; 21:30; Yəx. 46:10 ■ 33:12 Zəb. 65:4; 144:15 ■ 33:18-19 Ayup 36:7; Zəb. 34:15; 1Pet. 3:12

Uni mədhiyələx aqzimdin qüxməydu. □ ■

2 |□| Kəlbim Pərwərdigarni iptiharlinip mədhiyələydu, Məminlər buni anglap xadlikta bolidu.

3 |□| Mən bilən billə Pərwərdigarni uluqlanglar, Birliktə Uning namioğa mədhiyələr yangritaylı.

4 |□| Pərwərdigarni izdidim, U mening duayımni ijabət kildi, Meni baskan barlik wəhimə-korkunqlirimdin kütquzdi.

5 |□| *Məminlər* Uningoğa təlmürüp nurlandi; |□| Yüzliri yərgə qaritilmidi.

6 |□| *Mən* pəkir-biqarə *Uningoğa* nida kildi, Pərwərdigar anglap, meni həmmə awariqiliklərdin kütquzdi.

7 |□| Pərwərdigarning Pərixtsisi Uningdin əyminidioqanlarni qoşdap ətrapioğa qedirini tikidu, Ularni kütquzidu. □

8 |□| Pərwərdigarning məhribanlikini tetip, bilgin, Uningoğa ixininip tayanqan adəm nemidegən bəhtliktur!

9 |□| I Uning müəddəs bəndiliri, Pərwərdigardin əymininglar! Qünki Uningdin əyminidioqanlarning heq nərsisi kəm bolmas.

10 |□| Küqlük arslanlar ozuksiz qəlip aq kəsimu, Əmma Pərwərdigarni izdigüqilərnin heqbir yahxi nərsisi kəm bolmas. ■

11 |□| Kelinglar bəlilirim, manga kulak selinglar; Mən silərgə Pərwərdigardin əyminixni oğitip qoyay.

12 |□| Həyatni ətiwarlaydioqan kixi kim? Kimning uzun wə yahxi künlərnəni gəgüsi bar? ■

13 |□| Undaқта tilingni yamanliқtin tartip yür, Ləwliring məkkarliқtin neri bolsun;

14 |□| Yamanliқtin ayrilip yirak bolup, güzəl əməllərnəni kilip yür; Aman-hatirjəmlikni izdəp, uni qoşlap yür. □

15 |□| Pərwərdigarning kəzi həkqaniylarning üstidə turidu, Uning kuliki ularning iltijalirioğa oquq turidu; ■

16 |□| Pərwərdigarning qirayi rəzillik kiləuqularoğa qarxi qıkar, Ularning hərəkəndə nam-hatirilirini yər yüzidin elip taxlar;

17 |□| Həkqaniylar iltija kilidu, Pərwərdigar anglaydu, ularni barlik azab-muxəkəkətliridin kütquzidu;

18 |□| Pərwərdigar kəngli sunuqlaroğa yekındur, Rohi ezilgənlərnəni kütquzidu. □ ■

□ **34:1** « N ələf, ibranıy tilidiki birinqi hərəp » — bu küy «elipbə tərtipilik» küy. Hər bir ayət əldəda ibranıy hərəplər kərsitilidu (10-küygə berilgən, «elipbə tərtipilik küy» toqruluk izahətnimu kəring). «Mən hərəkəndə wəqitlərdə Pərwərdigaroğa təxəkür-mədhıyə kəy turimən» — «təxəkür-mədhıyə kəy turux» degən səz ibranıy tilidə («Hudaəğa» rəhmət eytix», «uni uluqlax» degən mənidə kelidu, uning yənə «Hudani hursən kilix» degən mənisimu bar. «Təxəkür-mədhıyə kəy turux» degənnin ibranıy tilidiki xəkli ərəb tilidiki «mubarəkləx» degən səzgə ohxap ketidu; demək, Hudaəğa «bərikət» (bərikət) yətküzüx. ■ **34:1** 1Sam. 21:13 □ **34:7** «Pərwərdigarning Pərixtsisi» yəki «Pərwərdigarning Əlqisi» — Təwrat dəwridə intayın ələhdə bir xəhs idi. «Təbirələr»ni kəring. «Pərwərdigarning Pərixtsisi» bəzi ixlərdə Hudaning ornidə kərnətti (məsilən, «Yar.» 16:7-14, 18-babni, «Təbirələr»nimu kəring). ■ **34:10** Ayup 4:11 ■ **34:12** 1Pet. 3:10 □ **34:14** «Aman-hatirjəmlikni izdəp...» — yəki «həmməylən bilən inək ətəxkə tirixip,...». ■ **34:15** Ayup 36:7; Zəb. 33:18; 1Pet. 3:12 □ **34:18** «Pərwərdigar kəngli sunuqlaroğa yekındur, rohi ezilgənlərnəni kütquzidu» — bu ayəttiki «kəngli sunuqlar» həmdə «rohi ezilgənlər», xübhəsizki, towa kiləqanlarni kərsitidu. ■ **34:18** 2Tim. 3:11

19 |□| Həkkaniylar duq kəlgən awariqiliklər köptur;
Biraq Pərwərdigar ularni bularning həmmisidin kutkuzidu. ■

20 |□| U həkkaniyning səngəklirini saq qalduridu,
Ulardin birsimu sunup kətməydu. ■

21 |□| Yamanliqning əzi rəzillərni öltüridu;
Həkkaniylarəja nəprətlinidəjanlar gunahğa qalidu.

22 |□| Pərwərdigar Əz kullirining janlirini bədəl tələp hərlükkə qikiridu;
Uningəja tayanəjanlardin həqkimgə gunah bekitilməydu. □

35

35-küy •••• Ziyankəxlik həm ahanəttə qaloqanda qiloqan dua

¹ Dawut yazoqan küy: —

I Pərwərdigar, mən bilən elixkanlar bilən elixkaysən;
Manga jəng qiloqanlarəja jəng qiloqaysən!

² Qolungəja sipar wə kalkan aləjin;
Manga yardəmgə ornungdin turəjaysən;

³ Nəyzini suoqurup, meni koqlawatkanlarning yolini tosqaysən;
Mening jeniməja: «Mən sening nijatliqingdurmən!» — degəysən!

⁴ Mening həyatiməja qang salmaqci boləjanlar yərgə qaritilip xərməndə
boləjay;

Manga kəst əyligənlər kəynigə yandurulup rəsua boləjay. ■

⁵ Ular goya xamalda uqқан samandək tozup kətkəy;
Pərwərdigarning Pərixtsi ularni tarkitiwətkəy! ■

⁶ Ularning yoli qarəngəju wə teyiləq boləjay,
Pərwərdigarning Pərixtsi ularni koqliwətkəy!

⁷ Qünki ular manga orunsiz ora-tuzak təyyarlidi;
Jenimni səwəbsiz elixka ular uni kolidi.

⁸ Həlakət tuydurməstin ularning bəxiəja qüxkəy,
Əzi yoxurun kuroqan torəja əzi qüxkəy,
Həlakətkə yikiləjay.

⁹ U qəqda jenim Pərwərdigardin səyünidu,
Uning nijatlik-kutkuzuxidin xadlinidu!

¹⁰ Mening həmmə ustihanlirim: — «I Pərwərdigar, kimmu Sanga təngdax
keləlisun?» — dəydu,

— «Sən ezilgən məminlərne küqlüklərnəng qənggilidin,
Ezilgənlər həm yoqsullarni ularni bulioquqilardin tartiwəlip kutkuzisən».

¹¹ Yawuz, yaloqan guwahqilar kopup,
Həwirim bolmioqan gunahlar bilən üstümdin xikayət qilməqta.

¹² Ular mening yaxlilikiməja yamanlik kilip,
Meni panahsiz yetim kilip koyəjanidi!

¹³ Ləkin mən bolsam, ular kəsəl boləqanda,
Bəzni yəgəp kiyiwaldim;

Ularni dəp roza tutup, özümni təwən qildim;

■ 34:19 2Tim. 3:12 ■ 34:20 Yh. 19:36 □ 34:22 «Pərwərdigar Əz kullirining janlirini bədəl tələp hərlükkə qikiridu» — bu yardə ixlətkən peil («bədəl tələp hərlükkə qikiridu») adəttə kullarni (məlum bahəda) kulluqtin azad kilix, hər kilixni bildüridu. ■ 35:4 Zəb. 40:14; 70:2-3 ■ 35:5 Ayup 21:18; Zəb. 1:4; Yəx. 29:5; Həox. 13:3

Əmdi duayim bolsa hazır baqrimoşa yenip kəldi!□

14 Mən bu ixlərdin dost yaki kərindiximning bexioşa qüxkən ixka ohxax məyüslinip yürdüm,

Mən öz anisioşa həza tutqandək, beximni selip yürdüm.

15 Biraq mən putlixip kətkinimdə,

Ular huxal boluxup kətkənidi,

Bir yərgə jəm boldi;

Dərwəqə jəm boluxup muxu zorawanlar manga qarxi qıxixti,

Biraq həwirim yok idi.

Ular meni parə-parə kilix üqün tohtimay zərbə berixti.

16 Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə talax kıləqan hudasislardək,

Ular manga qixlirini oququrlitip hiris kılıxti.□

17 I Rəb, qaşanşiqə pərwa kılmaysən?

Jenimni ularning həlakitidin kütquzoşaysən,

Mening birdinbir həyatimni *muxu* yirtkuq xirlarning aşzidin tartiwaləşaysən!

18 Zor jamaət arisida mən Sanga təxəkkür eytimən;

Nuroşunliqan həlk arisida Seni mədhıyiləymən.■

19 Yaləqan səwəb bilən manga rəkiş boləqanlarni üstümdin xadlandurmiəşaysən;

Məndin səwəbsiz nəprətləngənlərnə əzara kəz kişixturmiəşaysən!■

20 Ular dostanə səz kılmaydu,

Zemindiki tinqlikərwərlərgə pitnə-iqwa toqumakta.

21 Ular manga qarap eozizini yoşan eqip:

«Way-way! Kütkünimizni öz kəzimiz bilən kəruwalduk!» — deyxidu.

22 I Pərwərdigar, Sən bularni kəruş qıqting, süküt kılmioşaysən;

I Rəb, məndin Əzüngni yiraklxaturmiəşaysən;

23 Kəzəlaləşaysən,

Mən üqün həküm qıqirixka oyoşanəşaysən,

I mening Hodayim — Rəbbim!

24 Mening ixim üstidə öz həkkanıyliking boyiqə həküm qıkarəşaysən, i Pərwərdigar Hodayim;

Ularni mening *onguxsizlikimdin* xadlandurmiəşaysən!

25 Ular kənglidə: «Wah! Wah! Əjəb obdan boldi!» — deyxmisun;

Yaki: «Uni yutuwəttuk!» — deyxmisun.

26 Mening ziyinimdin huxal boləqanlar yərgə qaritilip xərməndə boləşay;

Meningdin əzlrini üstün tutquqılarning kiyim-keqiki hijalət wə nomus-suzluk bolsun!

27 Mening həkkanıylikimdin səyüngənlər təntənə kılıp xadlansun!

□ 35:13 «... ular kəsəl boləqanda, bəzni yəgəp kiyiwaldim» — «bəz kiyim»ni kiyiwelix (həza tutqandək) ezi yaki baxqılar üqün qattik dua kılixning birhil ipadisi idi. «... duayim bolsa hazır baqrimoşa yenip kəldi!» — bu ibarining mənisi bəlkim: — (1) Huda jawab bərmigən bolsimu (kəsəl adəm saşaymidi), biraq dua kıləşqini bərikətlidi; yaki (2) dərwəqə kəsəl adəm saşaydi, biraq kərixkəndək dua kıləşqioşa ziyankəxlik kildi. Bizningqə 2-imkanıyət toşridur. □ 35:16 «Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə talax kıləqan hudasislardək,...» — baxka birhil təjimis: — «Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə huddi əzwəyləp mazaq kıləşqı əhləksizlardək,...». ■ 35:18 Zəb. 40:9,10; 111:1 ■ 35:19 Yh. 15:25

Ular həmixə: «Əz külining aman-esənlikigə söyüngən Pərwərdigar uluqlansun!» — degəy.□

²⁸ Xu qaqlada mening tilim kün boyi həkkaniyliking toqruluk səzləydu, mədhəyilərnəni yangritidu.

36

36-küy •••• Gunahkar insan wə Hudaning məhrəbanlığı

¹ Nəomiqlərnəning bəxiqlə tapxurulup oqlansun dəp, Pərwərdigarning küli Dawut yazqlan küy: —

Rəzil adəmning asiyliki mening kəlbimdə bir bəxarətni pəyda kilidu: — «Uning nəziridə Hudadin kərkidiqlan ix yoqltur!».[□]

² Qünki u öz-özini mahtayduki,

U öz-özige: — «Məndə gunah tepilmas, kəloqinim yirginqlik ix əməstur!» — dəydu. □

³ Aqlzidiki səzlər kəbihlik wə hiyigərliktur; Pəzilətlək ix kəlix parasitidin u alliburun məhrumdur.

⁴ U ornida yatqandimu gunahni kəzləydu; U durus bolmiqlan yolaqla mengixni iradə kilidu; Yamanliqtin həq nəprətlənməydu.

⁵ I Pərwərdigar, əzgərməs muhəbbiting ərxlərgə taqlixidu; Həkkəət-sadikliking bulutlarqla yetidu!■

⁶ Həkkaniyliking bəyüklə taqlardək, Həküləmlirəng tilsimatlik qongkur dengizlardəktur.

I Pərwərdigar, Sən adəmlər wə həywanlarni saqləiqluqlidursən;

⁷ Səning əzgərməs muhəbbiting nəkədər kimmətləktur, i Huda! Xunga insan baliliri kənatlirəng sayisidə panahlinidu.

⁸ Ular əyüngdiki məl dastihadin toyuqluqlə bəhrimən bolidu; Sən ularqla huzur-hələwətlirəngning dəryasidin iqlküzisən.

⁹ Qünki Səndilə bardur həyatlik buliki; Nürungda bolup nurni kərimiz.

¹⁰ Ah, Əzüngni tonup, bilgənlərgə muhəbbitingni, Kəngli duruslarqlimu həkkaniylikingni kərsitixni dawamlaxturəqlaysən.

¹¹ Təkəbburlarəngning putingə mənə hujum kəlixqla yol koymiqəqlaysən; Rəzillərnəning qəli mənə ornumdin koqləiwətməsimən;

¹² Mana, yamanlik kəloqluqlar yikildi! Oqlitiwətildi, ornidin kayta turalmaydu!

□ 35:27 «Mening həkkaniylikimdin söyüngənlər təntənə kilip xadlansun! Ular həmixə: «Əz külining aman-esənlikigə söyüngən Pərwərdigar uluqlansun!» — degəy» — Dawut pəyqləmbər muxu ayəttə bəlkim əzidin keyin kelidiqlan, öz əjdadi bolqlan Kutkuzəqluqlə-Məsih toqruluk bəxarət beridu. □ 36:1 «Pərwərdigarning küli Dawut yazqlan küy» — ibrəniy tilida: «Pərwərdigarning külining, Dawutning küyi». □ 36:2 «U öz-özige: — «Məndə gunah tepilmas, kəloqinim yirginqlik ix əməstur!» — dəydu» — bəlkim u özini aldimaqləi bolup: «Mening gunahım anqlə əqlir əməs», deməqləi. Toluql ayətning yənə birhəl tərlimisi: «Uning gunahıning yirginqliki axkarilənoqlan bolsimu, u yənə öz əzini mahtaydu». ■ 36:5 Zəb. 57:10; 108:4

37

37-küy •••• Yahxilar bilən yamanlarning təqdiri •••• «*elipbə tərtiplik*»
küy

¹ Dawut yazoqan küy: —

|□| Yamanlıq kılouçılar tüpəylidin özüngni köydürmə,
Nakəslərgə həsət kılma.■

² Qünki ular ot-qəplərdək tezla üzüp taxlinidu,
Yumran əsümlüklərgə ohxax tozup ketidu.

³ |□| Pərwərdigarəya tayan, tirixip yahxilik kıl,
Zeminda makanixip yaxap, Uning wapa-həqikətini ozuk bilip huzurlan.□

⁴ «Pərwərdigarni hursənlikim» dəp bilgin,
U arzu-tiləkliringgə yətküzidu.

⁵ |□| Yolungni Pərwərdigarəya amanət kıl;
Uningəya tayan, U çokum *tilikingni* ijabat kildidu.■

⁶ |□| U həqkaniylikingni nurdək,
Adalitingni güxtiki kuyaxtək çaknitidu.

⁷ |□| Pərwərdigarning aldida tinq bolup, Uni səwrqanlik bilən küt;
Həramdin ronak tapqan adəm tüpəylidin,
Yaman niyətliri ixka axidoqan kixi tüpəylidin özüngni köydürmə.

⁸ |□| Aqqıkingdin yan, oçəzəptin kayt,
Özüngni köydürmə;
U pəkət seni yamanlıqqa elip baridu.

⁹ Qünki yamanlıq kılouçılar zemindin üzüp taxlinidu;
Pərwərdigarəya təlmürüp kütkenlər bolsa,
Zeminoğa igidarqilik kildidu.

¹⁰ |□|: Kəznı yumup aqkuçıla, rəzil adəm həlak bolidu;
Uning makanioğa səpselip karisang, u yok bolidu.

¹¹ Biraq yawax-məminlər zeminoğa miraslik kildidu,
Wə çəksiz arambəhxликтin huzurlinidu.■

¹² |□| Rəzil adəm həqkaniyoğa kəst kildidu;
Uningəya qixlirini oququrlitip hiris kildidu;

¹³ Ləkin Rəb uningəya qarap külidu;
Qünki Rəb uning bexioğa kəlidioqan künni kəridu.

¹⁴ |□| Yawaxlar wə yoksullarnı yikıtix üqün,
Yolı duruslarnı kirip taxlax üqün,
Rəzillər kiliqini oçilipidin suqurup elip,
Okyasining kiriqini tartip təyyarlıdi.

¹⁵ Ləkin kiliqi bolsa öz yüririkə sanjilidu,
Okyaliri sunduruwetilidu.

¹⁶ |□| Həqkaniylərdiki «az»,
Kəpligən yamanlarning baylıqliridin əwzəldur.

¹⁷ Qünki rəzillərnin biləkliri sundurulidu;
Ləkin Pərwərdigar həqkaniylarnı yələydu;

¹⁸ |□| Pərwərdigar kəngli duruslarning künlirini bilidu;
Ularning mirasi mənnggügə bolidu.

¹⁹ Ular eşir künlərdə yərgə qarap qalmaydu;
Kəhətqiliktimu ular tok yüridu.

■ 37:1 Pənd. 23:17; 24:1 □ 37:3 «Uning wapa-həqikətini ozuk bilip huzurlan» — baxka
birhil tərjimisi: «wəpalik-sadiklikka intilgin». ■ 37:5 Zəb. 22:9-10; 55:22; Pənd. 16:3; Mat. 6:25;
Luqa 12:22; 1Pet. 5:7 ■ 37:11 Mat. 5:5

20 |□| Birak rəzillər həlak bolidu;
Pərwərdigar bilən kərxilaxkuqular qimənzardiki gül-giyahdək tozup
ketidu;

Ular tügəydu;
Is-tütündək tarkilip tügəydu.□

21 |□| Rəzil adəm ətnə elip kayturmaydu;
Əmma həkkanıy adəm məhribanlıq bilən ətnə beridu;

22 Qünki *Pərwərdigar* rəhmət kıləjanlar zeminəğa igə bolidu,
Birak uning lənitigə uqriəjanlar üzüp taxlinidu;

23 |□| Mərdanə adəmning kədəmliri Pərwərdigar tərpidindur;
Rəb uning yolidin hursən bolidu. □

24 U teyilip kətsimu, yikilip qüxməydu;
Qünki Pərwərdigar uning qolini tutup yələp turidu.

25 |□| Mən yax idim, hazır kərip qaldim;
Ləkin həkkanıyların taxliwetilgənlikini,
Yaki pərzəntlirining nan tiligənlikini əsla kərgən əməsmən;

26 U kün boyi mərd-məhriban bolup ətnə beridu;
Uning əwladlirimu həlkə bərikət yətküzidu.

27 |□| Yamanlıqni taxlanglar, yaxlilik kilinglar,
Mənggü yaxaysilər!

28 Qünki Pərwərdigar adalətni səyidu,
U Əz məmin bəndilirini taxlimaydu;

Ular mənggügə saqlinidu;
|□| Ləkin rəzillərnin əwladliri üzüp taxlinidu.

29 Həkkanıylar yər-jahənəğa igə bolidu,
Əbədil'əbədgiqə uningda məkan tutup yaxaydu.

30 |□| Həkkanıy adəmning əqzi danalıq jakarlaydu;
Uning tili adil həkümlərnə səzləydu;

31 Kəlbidə Hudaning *mukəddəs* kənanı turidu;
Uning kədəmliri teyilip kətməs.□ ■

32 |□| Rəzillər həkkanıy adəmni paylap yüridu;
Ular uni əltürgüdək pəytni izdəp yüridu.

33 Ləkin Pərwərdigar uni düxmənning qənggilioğa qüxürməydu;
Yaki həkümdə uni gənəhka pütməydu.

34 |□| Pərwərdigarni təlmürüp küt,
Uning yolini qing tutqin;
U sening mərtiwəngni kətürüp, zeminəğa igə kılidu ,
Rəzillər həlak kılinoğanda,
Sən buni kərisən.

35 |□| Mən rəzil adəmning zomigərlik kiliwatqinini kərdüm,
U huddi aynioğan barəksan yəpyexil dərəhtək ronək tapqan.□

36 Birak u ətup kətti,
Mana, u yök boldi;
Mən uni izdisəmmu, u tepilmaydu.

□ 37:20 «Ular tügəydu; is-tütündək tarkilip tügəydu» — baxka birhil tərjimisi: «Ular tügəydu; kəziların yəqəidək kəyüp ketidu». □ 37:23 «Rəb uning yolidin hursən bolidu»

— yaki: «U (mərdanə kixi) uning (yəni, Rəbning) yolidin hursən bolidu». □ 37:31 «Kəlbidə Hudaning mukəddəs kənanı turidu» — ibraniy tilida «Kəlbidə Hudaning mukəddəs kənanı turidu». ■ 37:31 Zəb. 40:8; Yəx. 51:7 □ 37:35 «Mən rəzil adəmning zomigərlik kiliwatqinini kərdüm, u huddi aynioğan barəksan yəpyexil dərəhtək ronək tapqan» —

— demək, rəzil adəm zomigərlik yoli bilən sirtidin qarışanda qıraylıq qəng bir dərəhtək barəksan bolidu.

37 |□| Mukəmməl adəmgə nəzər sal,
 Durus insanəğa kara!
 Qünki bundak adəmning ahir kəridiojini arambəhx hatirjəmlək bolidu.
 38 Itaətsizlər bolsa birlikdə həlak bolixidu;
 Ularning kələqiki üzulidu;
 39 |□| Biraq həkkanıylarning nijatliki Pərwərdigardindur;
 U eəjr künlərdə ularning küqlük pənəhidur.
 40 Pərwərdigar yardım kəlip ularni saqlaydu;
 U ularni rəzillərdin saqlap kətkuzidu;
 Qünki ular Uni baxpanahı kəlidu.

38

38-küy •••• Eəjrəqilikta kələqan kixining iltija duasi

1 Dawut yazəqan küy: —
 (Əslimə üqün)

I Pərwərdigar, əzəzipingdə tənbiə bərmigəysən,
 Kəhringdə meni jazalimioəysən! ■
 2 Qünki okliring meni zəhimləndürüp sanjidi,
 Kəlung üstümdin kəttik basti.
 3 Kəttik əzəziping töpəylidin ətlirimdə həq saqlıq yəq,
 Gunahim töpəylidin ustihanlirimda aram yəktur.
 4 Qünki gunahlırim boyumdin taxti;
 Ular kəturəlmigüsiz eəjr yəktək meni besiwaldi.
 5 Əhməklikimdin jarahətlirim sesip, xəlwəwəp kətti.
 6 Azabtin bəllirim tolimu pükülüp kətti,
 Kün boyi əməgə petip yürimən!
 7 Qatiraqlirim otka toldi,
 Ətlirimning saq yeri yəktur.
 8 Mən tolimu həlsirap, ezilip kəttim;
 Kəlbimdiki azab-kəyoqu töpəylidin hərkirəymən.
 9 Rəb, bərlək arzuyum kəz aldingdidur;
 Uə tartixlirim Səndin yoxurun əməs;
 10 Yürikim jioıldap, həlimdin kəttim;
 Kəzlimning nuri əgti.
 11 Yar-buradərlirimmu meni urəqan waba töpəylidin, əzlrini məndin
 tartti;
 Yəkinlirimmu məndin yirək kəqti.
 12 Jenimni almaqəi boləqanlar tuzak kuridu;
 Manga ziyanni kəstligənlər zəhirini qəqmaqta;
 Ular kün boyi həylə-mikirlərnə oylimaqta.
 13 Ləkin mən gas adəmdək anglimaymən,
 Gaqa adəmdək əozimni aqmaymən;
 14 Bərhək, mən angliyalmaidiəqan gaslərdək bolup kəldim;
 Aəzimdə kəlidiəqan rəddiyə-tənbiə yəq.
 15 Qünki ümidimni Sən Pərwərdigarəğa bəqlidim;
 Rəb Hudaəim, Sən iltijayiməğa ijabət kəlisən.
 16 Qünki mən: — «Ular mening üstümgə qəkip mahtanmioəy;

Bolmisa, putlirim teyilip kətkəndə, ular xadlinidu» — dedim mən.

¹⁷ Qünki mən dəldəngxip, tügixəy dəp qaldim, Azabim kəz aldımın kətməydu.

¹⁸ Qünki mən öz yamanlığımı ikrar qilimən; Gunahım üstidə qayoturimən. ■

¹⁹ Ləkin düxmənlirim juxkən həm küqlüktür; Qara qarlap, mənə nəprətləngənlərnin sani nuroğundur.

²⁰ Wapaoğa japa kilidioğanlar bolsa, mən bilən qarxilixidu; Qünki mən yaxxilikni kəzləp, intilimən.

²¹ I Pərwərdigar, məndin waz kəqmigəysən! I Hudaıym, məndin yiraqlaxmioğaysən!

²² I Rəb, mening nijatlığım, Manga qapsan yardım qiləğaysən!

39

39-küy •••• Hudaning tərbiyisini qüxinip yetix

¹ Nəoqmıqılərnin bexi Yədutunoğa tapxuruloğan, Dawut yazoğan küy: —

«Tilim gunah qilmisun dəp, Yölliriməğa diqqət qilimən; Rəzillər kəz aldımın bolsa, mən aoziməğa bir kəxək salimən» — degənidim. □

² Mən süküt qilip, zuwan sürmidim, Hətta yaxxilik toğrisidiki sözlərnimə aozimdin qıqarmidim; Biraq dil azabim təhimə qozoğaldi. □

³ Kənglumdə zərdəm qaynıdı, Oylanəğanseri ot bolup yandı; Andin tilim ihtiyarsız sözləp kətti.

⁴ I Pərwərdigar, öz əjilimni, Künlirimnin qanqilik ikənlikini mənə ayan qiloğın; Ajiz insan balisi ikənlikimni mənə bildürğın.

⁵ Mana, Sən künlirimni pəkət nəqəğə şeriqlə qilding, Sənin aldingdə əmrüm yok hesabididur. Bərhək, bərlək insanlar tik tursimə, pəkət bir tiniklə, halas. Selah. ■

⁶ Bərhək, hər bir insanning həyatı huddi bir kələnggidur, Ularnin aldirap-saldırxlırı bihudə awariqiliktür; Ular baylıqlarnı toplaydu, ləkin keyin bu baylıqlarnı kimning kəlioğa juşlinidioğanlıqını bilməydu.

⁷ I Rəb, əmdi mən nemini kütimən? Mening ümidim sangıla başlıktür.

⁸ Məni bərlək asiylıkrimdin kütquzəğaysən, Məni həmakətlərnin məshirisigə qaldurmioğaysən.

■ **38:18** Zəb. 32:5 □ **39:1** «Yədutun» — Dawut pəyoğəmbər «mədhıyə Hori»ning yetəkqisi dəp bəkitkən kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kəruğ). «Nəoqmıqılərnin bexi Yədutunoğa tapxuruloğan» — baxqa birhil tərijimisi: «Nəoqmıqılərnin yetəkqisigə tapxuruloğ, «Yədutun» (mədhıyiləx değan mənidə) ahangıda oğulsun dəp...». □ **39:2** «Hətta yaxxilik toğrisidiki sözlərnimə aozimdin qıqarmidim» — baxqa birhil tərijimisi: «Hər kəndəğ paydisiz səzdin qaldım». ■ **39:5** Zəb. 62:9-10; 144:4

9 Süküt kılıp zuwan sürmidim;
 Qünki mana, muxu *jazani* Əzüng yürgüzgənsən.
 10 Meni saloqan wabayingni məndin neri kılqaysən;
 Qünki qolungning zərbisi bilən tügixəy dəp qaldım.
 11 Sən tənbiqliring bilən kixini öz yamanlıkı üçün tərbiyiliginədgə,
 Sən huddi nərsilərgə küyə qurti qüxkəndək, uning izzət-otururini yok
 kiliwetisən;
 Bərħək, hər bir adəm bir tinikla, halas. Selah.
 12 I Pərwərdigar, duayimni angliqaysən,
 Pəryadimoğa kulak salqaysən!
 Kəz yaxlirimoğa süküt kilmioqaysən!
 Qünki mən pütkül ata-bowilirimdək,
 Sening aldingda yaqa yurtluk, musapirmən, halas! ■
 13 Manga tikkən kəzüngni məndin neri kılqaysənki,
 Mən barsa kəlməs jayoğa kətküqə,
 Meni bir'az bolsimu rahəttin bəhrimən kılqaysən.

40

*40-küy •••• Bexarət — Dawutning əwladi bolqan Qutkuzoquqi-Məsiħ,
 Dawut arqilik kelidu*

1 Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigaroğa təlmürüp, küttüm, küttüm;
 U manga egilip pəryadimni anglidi.

2 U meni həlakət orikidin,
 Xundakla patkək laydin tartiwaldi,
 Putlirimni uyultax üstigə turoquzup,
 Qədəmlirimni mustəhkəm kildi.

3 U aqzimoğa yengı nahxa-munajatni,
 Yəni Hudayimizni mədhiyiləxlərni saldi;
 Nuroqun həlk buni kərüp, qorkidu,
 Həm Pərwərdigaroğa tayinidu.

4 Təkəbburlardin yardəm izdiməydiyən,
 Yaloqanqilikka ezip kətməydiyən,
 Bəlki Pərwərdigarıni öz tayanqisi kılqan kixi bəhtliktur!

5 I Pərwərdigar Hudayim,
 Sening biz üçün kılqan karamətliring wə oy-niyətliringni baroqanseri
 kəpəytip, san-sanaksiz kılqansən,
 Kimmu ularni bir-birləp hesablap Əzünggə *rəhmət qayturup* bolalisun!
 Ularıni səzləp baxtin-ahır bəyan kıləy desəm,
 Ularıni sanəp tügıtix mumkin əməs. □

6 Nə qurbanlıq, nə ax hədiyələr Sening tələp-arzuyung əməs,
 Birək Sən manga *səzgür* kulaklarıni ata qilding;

■ 39:12 Law. 25:23; 1Tar. 29:15; Zəb. 119:19; İbr. 11:13; 1Pet. 2:11 □ 40:5 «**Kimmu ularni bir-birləp hesablap əzünggə rəhmət qayturup bolalisun!**» — baxqə birhil tərjimisi: «Kimmu Səngə təngdəx bolup seni tosalisun?!».

Nə köydürmə qurbanlik, nə gunah qurbanlikini tələp kılmiding; □ ■

7 Xunga jawab bərdimki —

«Mana mən kəldim!» — dedim.

Oram yazma dəsturda mən toqruluk pütülgən: — □

8 «Hudayim, Sening könglündiki iradəng mening hursənlikimdur; Sening Təwrat qanunung kəlbimgə pütüklüktür» ■

9 Bütük jamaət arisida turup mən həkkanıylikni jakarlidim;

Mana bularni özümdə kılqə elip qaloqum yoktur,

I Pərwərdigar, Özüng bilisən. ■

10 Həkkanıylikingni kəlbimdə yoxurup yürmidim;

Wapadarlikingni wə nijatlikingni jakarlidim;

Özgərməs muhəbbiting wə həkikitingni bütük jamaətkə heq yoxur-
mastin bayan kıldim.

11 I Pərwərdigar, mehribanlikliringni məndin ayimioqaysən;

Özgərməs muhəbbiting wə həkikiting hərdaim meni sakliqay!

12 Qünki sansiz külpətlər meni oriwaldi;

Kəbihlikirim meni besiwelip, kərəlməydiqan boldum;

Ular beximdiki qeqimdin kəp,

Jasaritim tügixip kətti.

13 Meni kutkuzuxni toqra tapqaysən, i Pərwərdigar!

I Pərwərdigar, tez kelip, manga yardəm kılqaysən!

14 Mening hayatimoqa qang salmaqci bolqanlar biraqla yərgə qaritilip
rəswa kılinsun;

Mening ziyimdin hursən bolqanlar kəynigə yandurulup xərməndə
bolqay. ■

15 Meni: — «Wah! Wah!» dəp məshirə kılqanlar öz xərməndilikidin
alazadə bolup kətsun!

16 Biraq Seni izdigüqilərninğ həmmisi Səndə xadlinip huxal bolqay!

Nijatlikingni səyganlər həmixə: «Pərwərdigar uluqlansun» deyixkəy!

17 Mən ezilgən həm yoxsul bolsammu,

Biraq Rəb yənıla meni yad etidu;

Sən mening Yardəmqim, mening azad kılquqim;

I Hudayim, keqikməy kəlgəysən!

41

41-küy •••• Aqrıqning duasi

1 Nəqmıqılərninğ bexioqa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazqan küy:

Qerib-ajizlaroqa oqəmhorluk kılqan kixi nəkədər bəhtlik-hə!

□ 40:6 «...Sən manga səzgür kulaklarıni ata kılding» — baxka birhil tərjimisi boluxi mumkin: «sən mening kulaklırimni sanjiding». Musa pəyoqəmbər arqılık qüxürülgən muqəddəs qanun boyiqə, bir kulning öz hojayiniqə mənggü hizməttə bolqusi bolsa, buni bəlgiləx üqün hojayin uning kulıqioqa bigiz sanjıydu («Mis.» 21-babni kəring). Bu hil tərjimə toqra bolsa, bu Məshiqning Hudaqə mənggüqilük sadıqlıqini bildürıdiqan səzdur. «Nə qurbanlik, nə ax hədiyələr... nə köydürmə qurbanlik, nə gunah qurbanlikini tələp kılmiding» — «Law.» 1-7-babta tələp kılinoqan bəx hil asasiy qurbanliklarning həmmisi muxu 6-ayəttə tiloqa elinidu. ■ 40:6 Law. 2:1; 3:1; 4:13; İbr. 10:5-12 □ 40:7 «Oram yazma dəsturda mən toqruluk pütülgən» — «oram yazma dəstur» Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən muqəddəs qanunni kərsitidu. ■ 40:8 Zəb. 37:31; Yəx. 51:7 ■ 40:9 Zəb. 35:18; 111:1 ■ 40:14 Zəb. 35:4,26; 70:2; 71:13

Əqir künlərdə Pərwərdigar uningə panah bolidu. □

² Pərwərdigar uni qoşdap, uni aman saklaydu;

U zeminda turup bəhtiyar yaxaydu;

Sən uni düxmənlirining ihtiyarigə qüxürməysən!

³ Orun tutup zəiplixip yatqinida, Pərwərdigar uningə dərman bolidu;

Sən uning yatqan orun-kərpilirini raslap tüzəxtürüp turisən. □

⁴ Mən iltija kilip: — «I Pərwərdigar, manga mehribanlik kərsətkəysən,

Jenimə xipalik bərgəysən;

Qünki mən aldingda gunah kildim» — dedim. □

⁵ Düxmənlirim mən toşruluk; —

«U qaçanmu ölüp, nami-nəsli qurup ketər?» — dəp manga yamanlik tiləydu.

⁶ Birsı meni kərgili kəlgən bolsa,

U aldamqı sözləni kilidu;

Ular kəynimdin kənglidə xumluk toplap,

Andin sirtlarə qikişip xu ixləni tarkitip po atidu;

⁷ Manga əq boləqanlarıning həmmisi manga karita əzara kusurlixidu,

Ular manga ziyankəxlik kəstidə bolidu.

⁸ Ular: «Uning bəxiə jin-xəytandin bir kesəl qarplaxti;

Əmdi u orun tutup yetip qaldı;

U qaytidin turalmaydu» — deyixidu.

⁹ Həttə sirdixim dəp ixəngən kəđinas dostum,

Mən bilən həmdastihan bolup tuzumni yegənmu manga put atti. □ ■

¹⁰ Biraq Sən Pərwərdigar, manga rəhim kiləysən;

Düxmənlirimdin intiqam elixkə,

Meni turəzəzəysən;

¹¹ Düxmininning üstümdin qəlibə kilip xadlanmıqinidin,

Seni məndin səyünidu, dəp bilimən.

¹² Biraq manga kəlsək, durus boləqanlikimdin, sən meni yələysən;

Sən meni mənggü Əz huzurungda kəd kətürütküzüp turəzəzəysən.

¹³ Israilning Hudasi Pərwərdigarə əbədil'əbədgiqə təxəkkür-mədhiyə qayturuləy!

Amin! Amin!

42

İkkinqi Bəlüm •••• 42-küy •••• Hudaşə təxna boləqan musapirning duasi

¹ Nəşmiqilərnin bəxiə tapxurulup okulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziləqan «Maskil»: —

Keyik eriklərdiki suə təxna boləqandək,

□ **41:1 «Qerib-ajizlarə»** — ibranıy tilida: «Qerib-ajiz kixigə». □ **41:3 «Sən uning yatqan orun-kərpilirini raslap tüzəxtürüp turisən»** — baxkə birhil tərjimisi: «Sən uni yatqan ornidin turəzəzəp əsligə kəltürisən». □ **41:4 «Qünki mən aldingda gunah kildim»** — ibranıy tilida «Qünki mən aldingda gunahkar boldum» degən tərjimisi bolidu. □ **41:9 «Mən bilən həmdastihan bolup tuzumni yegən...»** — ibranıy tilida «Mən bilən həmdastihan bolup neni mni yegən...». ■ **41:9** Yh. 13:18

Jenim sanga təxnadur, i Huda.□

² Mening jenim Hudaşa, həyat Təngrigə intizardur;
Ah, mən qaçanmu Hudaning huzurida körünüxkə müyəssər bolimən?■

³ Mening keqə-kündüz yeginim köz yaxlırim bolup kəlgən;
Həklər kün boyi məndin: «Hudaying kəyərdə?» dəp soraydu.■

⁴ Ətkən künlərni əsləp,
Jenimning dərdlirini təküwatimən
(Mən kəpçilik bilən ketiwetip,
Hudaning öyigə təntənə kəlip mengip,
Huxallıqta Həmdusana oqup, nahxa eytip,
Həytni təbrıklıgən top-top koxundək, jamaət bilən billə barattım!).

⁵ — I jenim, Sən tenimdə nemixka bundak kəyoqurisən?
Nemixka iqimdə bundak məyüslinip kəttıng?

Hudaşa ümid baqla;
Qünki Uning jamalidin çıqқан nıjatlıqtın,
Mən Uni yənıla uluqlaymən, — Mening Hudayimni!■

⁶ Jenim iqimdə məyüslinip kətti;
Xunga mən Seni seqinimən;
Hətta musapırlıqta İordan dəryası boyıdiki wadılarda,
Hərmon taqlırıda, Mizar teqıdimu Seni seqinimən.

⁷ Sening xarkıratmiliringning awazlırıqta,
Qongkur haq bilən qongkur haq maslıxır hərkıriməktə.
Sening həmmə dolqunliring həm kəynam-taxkınliring meni oqərk kıldı.

⁸ Kündüzi Pərwərdıgar əzgərməs muhəbbıtını *manga* buyruydu,
Keqiliri Uning nahxisi,
Wə həm həyatim boləqan Təngrigə kıləqan dua manga həmrağ bolıdu.

⁹ Mən Koram Texim boləqan Hudaşa: —
«Meni nemixka untup kəldıng?
Mən nemixka düxmənnıng zulumiqta uqrap,
Həmixə azab çekip yürüwatimən?» — dəymən.■

¹⁰ Səngəklirimni əzgəndək rəkıblirim meni məshirə kəlip əyibləydu;
Ular kün boyi məndin: «Hudaying kəyərdə?» — dəp sorımakta.

¹¹ I jenim, tenimdə nemixka bundak kəyoqurisən?
Nemixka iqimdə bundak məyüslinip kəttıng?
Hudaşa ümid baqla;
Qünki mən Uni yənıla mədhıyləymən,
Yəni qırayıməta salamətlik, nıjatlık ata kıləquçı Hudayimni
mədhıyləymən!
U mening Hudayımdur!

□ **42:1** «Korahning oqulliri üqın yeziləqan «Maskıl» — «Korah» Musa wə Hərun pəyoqəmbərgə kərxı isyan kətürğən kixı. Bırək kərünüp turıdıkı, unıng əwladlırı Hudaning yolıda mangattı. Ular bəlkim «kaşın» (qurbanlık kıləquçı) bolup, muqəddəs ibadəthanıda ibadət hızmıtıdə Zəburdıkı yeqımlık mədhıyə nahxilirini eytx bilən xuqullanoqan. Bu küydin kəriqəanda, yazoquçı İsrailning ximaliy padıxahlıqıdıkı Liwan degən hilwət taqlıq rayoniqta sürgün kılinoqan. «Maskıl» — «Maskıl»ning mənisi bizgə naməlum; bəzi alımlar uni «tərbıyilik» degənni bildürıdu, dəp kəraydu; yəni bəzilər uni «məhırlık bilən eytilsun» degənni bildürıdu, dəp kəraydu. ■ **42:2** Zəb. 63:1-2 ■ **42:3** Zəb. 80:5 ■ **42:5** Zəb. 43:5 ■ **42:9** Zəb. 35:11-17; 38:6; 43:2

43

43-küy •••• Sərgərdanning duasi •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ I Pərwərdigar, mən toqruluk həküm qıqarəyəsən,
Dəwayimni əkidisiz bir həlk aldida sorıqəyəsən;
Məni hiyligər həm kəbih adəmdin kütuldurəyəsən. □

² Qünki Sən panahgəhim boləjan Hudadursən;
Nemixka məni taxlawətkənsən?
Nemixka düxmənniğ zulumiəyə uqrap,
Həmixə azab qekip yüriwatimən?» — dəymən. ■

³ Əz həkikiting wə nurungni əwətkin,
Ular məni yetəkligəy!

Məni mukəddəs təşingəyə,
Məkaningəyə elip kəlgəy! □

⁴ Xuning bilən mən Hudaning kurbangəhi aldiəyə baray,
Yəni mening qəksiz huxlukum boləjan Təngriñing yeniyə baray;
Bərək, qıltar qelip Seni mədhiiyəlmən, i Huda, mening Hudayim!

⁵ I jenim, sən nemixka bundak kəyətürisən?
Nemixka iqimdə bundak biaram bolup ketisən?

Hudaəyə ümid baəylə!

Qünki mən Uni yənilyə mədhiiyəlmən,
Yəni qırayiməyə salamətlik, niyatlik ata kıləuqi Hudayimni
mədhiiyəlmən! □ ■

44

44-küy •••• Məşlubiyyətin keyinki munəjat

¹ Nəşmiqilərninğ bexiyə tapxurulup okulsun dəp, Korahning oqulliri
üqün yeziləjan «Maskil»:—

I Huda, əz kulaklirimiz bilən angliduk,
Atilirimiz bizgə bayan kılıp,
Əz künliridə, yəni kədimki zamanlarda Səning kıləjan zor ixliringni
uqturəjanidi;

² Sən *ata-bowilirimizning aldiəyə* Əz kəlung bilən yat əllərnə koqliwətip,
Ularning *zeminioyə ata-bowilirimizni* orunlaxturdung;
Yat kəwmlarəyə apət qüxürüp, ularni tarkitiwəttinğ. □ ■

³ Bərək, bowilirimiz zeminni əz kiliqi bilən alojini yok,
Əz biliki bilən əzlrini kütquzojinimu yok;
Bu bəlkə Səning ong kəlung, Səning biliking wə jamalingning nurining
kıləjnidur;

Qünki Sən ulardin hursənlik taptinğ.

⁴ Sən Əzüñg mening padixahimdursən, i Huda,

□ **43:1 «Izahat»** — kəp alimlar 42- həm 43-küy əslidə bir küy idi, dəp kəraydu. ■ **43:2** Zəb. 35:11-17; 38:6; 42:10 □ **43:3 «Məkaningəyə elip kəlgəy!»** — ibraniy tilidə «Məkanliringəyə elip kəlgəy!».

□ **43:5 «Qünki mən Uni yənilyə mədhiiyəlmən, yəni qırayiməyə salamətlik, niyatlik ata kıləuqi Hudayimni mədhiiyəlmən!»** — bəxkə birhəl tərjimisi: «Qünki Uning jamalidin qılkan niyatlik bilən, mən Uni yənilyə uluqəyalmən, mening Hudayim!».

■ **43:5** Zəb. 42:5,11 □ **44:2 «Yat kəwmlarəyə apət qüxürüp, ularni (dəmək, yat əllərnə) tarkitiwəttinğ»** — bəxkə birhəl tərjimisi: «Yat kəwmlarəyə apət qüxürəyung, birək ularni (dəmək, əz həlkingni) ronək tapqüzəyung». ■ **44:2** Mis. 15:17; Zəb. 80:8-9

Sən Yaqub üçün oqəlibilər buyruoquqidursən. □

⁵ Sən arqılık biz rəqıblirimizni həydiwetimiz;
Naming bilən özimizgə qarxi turoqanlarni qəyləymiz;

⁶ Qünki öz okyayimoqə tayanmaymən,
Kılıqımmu meni kütquzalmaydu.

⁷ Qünki Sən bizni rəqıblirimizdin kütquzdung,
Bizgə eq bolqanlarni yərgə qarattıng.

⁸ Hudani kün boyi iptiharlinip mahtaymiz;
Namingni əbədil'əbədgiqə mədhıyiləymiz.
Selah!

⁹ Birəq Sən *hazir* bizni taxlawetip ahanətkə qaldurdung;
Qoxunlirimiz bilən jənggə billə qıkmaysən. ■

¹⁰ Sən rəqıblirimiz aldida bizni qekındürdüng;
Bizni eqmənərgə halioqanqə talan-taraj kıldurdung.

¹¹ Soyuxkə tapxuruloqan qoylardək, bizni ularoqə tapxurdung,
Əllər arisioqə bizni tarkıtiwəttıng.

¹² Sən Öz həlkingni bikarqə setiwəttıng,
Uning kimmitidin Özüng həq beyip kətmiding;

¹³ Sən bizni qoxna əllərnıng məshirisigə qalduroqansən;
Ətrapimızdikilərgə ahanət, zanglık obyektı kıldıngsən. ■

¹⁴ Sən bizni əllər arisida səz-qəqəkkə qoydungsən,
Yat qowmlar bizgə bax qaykixip qaraxmaqta.

¹⁵⁻¹⁶ Məshirə həm kupurluk eytkuqılarnıng awazi tıpəylidin,
Düxmənlər wə eq aləuqılər tıpəylidin,
Kün boyi uyatim aldimdin kətməydu,
Yüzümning nomusi meni qırmıwaldı.

¹⁷ Mana bularning həmmisi bəximizoqə qüxti;
Birəq biz Seni untumiduk,

Yəki əhdənggə həq asiylik kilmiduk;

¹⁸ Kəlbimiz həq yanmıdı, Səngə sadəqətsizlik kilmiduk,
Kədəmlirimiz yolungdin həq ezip kətmıdı.

¹⁹ Birəq Sən bizni qılbərilər məkanida əzding,
Bizgə əlüm sayisini qaplasturdung.

²⁰ Əgər biz Hudayimizning namini untuqan bolsaq,
Yəki yat bir ilahkə qol kətürgən bolsaq,

²¹ Huda Sən qokum buni sürüxtə qılmas idingmu,
Kəlbətiki sirlarni bilip turidioqan tursang?

²² Birəq Sən tıpəyli biz kün boyi qırilməktimiz;
Booquzlinixni kütüp turoqan qoylar kəbi həsəblanməktimiz. ■

²³ Oyoqan, i rəb! Nemixkə uhlap yatisən?
Ornungdin tur, bizni mənggügə taxlawətmigəysən!

²⁴ Nemixkə yüzüngni bizdin yoxurisən?
Nemixkə külpətlirimizgə, uqriqan zulumlirimizoqə pisənt qılmaysən?

²⁵ Kariqına, jenimiz tuprakta beoqirlap yürıdu;
Tenimiz yərgə qaplastı;

²⁶ Ornungdin turup bizgə yərdəmdə boləysən!
Özüngning əzgərməs muhəbbiting səwəbidin,
Bizlərnı hərlükkə qıqarəysən!

□ 44:4 «Sən Yaqub üçün oqəlibilər buyruoquqidursən» — bu yərdə «Yaqub» İsrail həlkini kərsitıdu, əlwəttə. ■ 44:9 Zəb. 60:3; 74:1; 89:38-39; 108:11 ■ 44:13 Zəb. 79:4; 80:6; Yər. 24:9

■ 44:22 Rim. 8:36

45

45-küy •••• Padixahning toy munajiti •••• 1-ayəttiki izahatni kəring

1 Nəohimqilərnin bexioja tapxurulup, «Nilupərlər» degən ahangda oqulsun dəp, Korahning oqullirioja tapxurulojan, «səyümlük yar üqün» degən «Maskil» munajat-nahxa: —

Kəlbimdin güzəl ix toqrisida sözlər uroqup qikmakta;

Padixahka beoxiljojan munajitinni eytimən;

Tilim goya mahir xairning kəlimidur;□

² İnsan baliliri iqidə sən əng güzəldursən;

Ləwling xapaət bilən toldurulojandur;

Xunga Huda sanga mənggügə rəhmət kildi.

³ I büyük boluqci,

Kiliqingni askin yeningoja,

Həywing wə xanu-xəwking bilən!

⁴ Həqiqət, kəmtərlik həm adalətni aloja sürüxkə atlanojiningda,

Xanu-xəwkət iqidə ojalibə bilən aloja bas!

Xuning bilən ong qolung özüggə karamət qorqunluq ixlarni kərsitidu!■

⁵ Səning okliring ötkürdur,

Ular padixahning düxmənlirining yürikigə sanjilidu;

Pütün əllər ayiojingoja yiktilidu.

⁶ Səning təhting, i Huda, əbədil'əbədliktur;

Padixahliqingdiki Xahənə hasang, adalətning hasisidur.□ ■

⁷ Sən həkkəniyləni səyüp, rəzillikkə nəprətinip kəlgənsən;

Xunga Huda, yəni səning Hudaying, seni həmrahliringdin üstün kəlip

xadlik meyi bilən məsih kildi.□ ■

⁸ Səning kiyimliringdin murməkki, muəttər wə darqin hidi kelidu;

Pil qixi sarayliridiki sazəndilərnin tarlik sazli ri seni hursən kəlidu. ■

⁹ Padixahların məkiliri hərmətlik kənzəkliringning qatarididur;

Hanixing Ofirdiki sap altun *zibu-zinətlərni* taqap ong qolungda turidu;□

¹⁰ «Angliqin, i kizim, kərgin, səzliməgə kulak salojin;

Əz kəbiləng wə ata jəmətingni untup kal!

¹¹ Xuning bilən padixah güzəl jamalingoja məptun bolidu;

U səning hojəng, sən uningoja səjdə kil». □

¹² Tur xəhiringni kizi *aldingda* sowoja bilən hazır bolidu;

Halayik arisidiki baylar səning xapaingni kütidu;□ ■

¹³ Xahənə kizning iqki dunyasi pütünləy parlaktur,

Uning kiyimlirimu zər bilən kəxtiləngən;□

¹⁴ U kəxtilik kiyimlər bilən padixahning huzurioja kəltürülidu;

□ 45:1 «izahət» — gərçə bu küy Sulaymanning toy künini təbrikləxkə yeziləjan bolsimu, uningdiki sözlər bəxarət bolup, aləmning padixahi bolidijan Məsihnimu aldin'ala kərsitidu.

«**padixahka beoxiljojan munajitinni eytimən**» — ibranıy tilida «padixahka beoxiljojan əsirimni eytimən». ■ 45:4 Zək. 9:9 □ 45:6 «**Səning təhting, i Huda, əbədil'əbədliktur**»

— İnjildiki «ibranıylarəja» degən kismida (1-babta) kərsətkəndək, bu sözlər (xundakla keyinki 7-ayətkiqə) bəxarətlik süpəttə padixahning əzige (yəni Məsihkə) eytilidu («İbr.» 1:8-9). ■ 45:6 İbr. 1:8 □ 45:7 «**Xunga Huda ... seni ... xadlik meyi bilən məsih kildi**» — «məsih kəlix»

toqruluk 2-küydiki izahətlarni həm «Təbirələr»ni kəring. ■ 45:7 Yəx. 61:1-2; Ros. 10:38 ■ 45:8 Yəx. 61:1-2; Ros. 10:38 □ 45:9 «**hərmətlik kənzəkliringning qatarididur**» —

yəki «məhtərrəm məhmanliringning qatarididur». □ 45:12 «**Tur xəhiringni kizi**» — Tur xəhiringdiki pükralarni kərsitixi mumkin. ■ 45:12 Zəb. 72:10-11 □ 45:13 «**Xahənə kizning iqki dunyasi pütünləy parlaktur**» — baxka birhil tərjimisi: «Padixahning kizi iqki hujrida xərapliktur».

Kəynidin uningəja qoldax kenizəklərnu billə yeningəja elip kelinidu;□

15 Ular huxal-huram, xadliq iqidə baxlap kelinidu;
Ular birliktə padixahning ordisoja kirixidu.

16 «Ata-bowiliringning ornioja oşulliring qikidu;
Sən ularni pütkül jahanoja hakim kilisən.»□

17 Mən sening namingni əwladdin-əwladka yad ətküzimən;
Xunglaxka barliq qowmlar seni əbədil'əbədgiqə mədhiyiləydu».

46

46-küy •••• Huda baxpanahtur

1 Nəomiqilərnin bexioja tapxurulup, «Pak kızlar üçün» degən ahangda okulsun dəp, Korahning oşulliri üçün yezilojan küy: —

Huda panahgahimiz wə kudritimizdur;
Külpətlər qüxkən həman hazır bolidiojan bir yardımçidir. □

2-3 Xunga yər-zemin öngtürülüp, taqlar gümrülüp dengiz təglirigə
qüxüp kətsimu,
Üning dolqunliri xawkunlinip kaynam bolsimu,
Ərkəxliri bilən taqlar silkinip kətsimu,
Qorkmaymiz.

Selah,

4 Hudaning xəhirini — Yəni Həmmidin Aliy Boluquçi makanlaxkan
mukəddəs jayni,
Hursən kilidiojan ekınliri xahlıojan bir dərya bardur.

5 Huda uning otturisididur;

U yər hərgiz təwriməydu;

Huda tang etix bilənla uningəja yardımğə kelidu.

6 Barliq əllər kaynap, padixahliqlar titrəp kətti;

U awazini koyuwətkən həman,

Yər erip ketidu.

7 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar biz bilən billə;

Yakupning Hudasi egiz qorojinimizdur!

Selah!

8 Kelinglar, Pərwərdigarning kiləjanlirini kərünglar!

U yər yüzidə kiləjan karamət wəyranqiliklarni kərünglar!□

9 U, jahanning u qetigiqə boləjan uruxlarni tohtitidu;

U okyalarni sunduridu,

Nəyzilərnı oxtuwetidu,

Jəng hərwilirini otta köydüriwetidu.

10 U: «Tohtax, mening Huda ikənlikimni bilip koyux!

Mən pütkül əllər arisida uluqlinimən;

Mən yər yüzidə “büyük” dəp qarilimən» — dəydu.

□ 45:14 «Kəynidin uningəja qoldax kenizəklərnu billə yeningəja elip kelinidu» — «yeningəja» toy kiliatkan padixahning yenini kərsətsə kerək. □ 45:16 «Ata-bowiliringning ornioja oşulliring qikidu; sən ularni pütkül jahanoja hakim kilisən...» — bu sözlər (16-həm 17-ayət) padixahka biwasitə eytilidu. □ 46:1 «Pak kızlar üçün» — ibranıy tilida «Alamot» deyilidu. Baxka birhil mənisi: «Ayallarning yukiri awazliq küyi üçün yezilojan» degən boluxi mumkin. □ 46:8 «... U (Pərwərdigar) yər yüzidə kiləjan karamət wəyranqiliklarni kərünglar.» — Pərwərdigarning «wəyranqilik»lirining intayin ijabiy nətijisi bar — 9-ayətni kərüng.

11 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar biz bilən billə, Yaqupning Hudasi bizning egiz qorqinimizdur!

47

47-küy •••• Huda mənggü oşlibə qiloquqidur

1 Nəomiqilərnin bexioşa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziloşan küy: —

Barliq qowmlar, Hudani alkixlanglar!

Uningoşa yukiri awazinglar bilən huxallik təntənisini yangritinglar!

2 Qünki Həmmidin Aliy Bolşuqi, Pərwərdigar, dəhxətlik wə həywətliktur, Pütkül jahanni sorioşuqi büyük Padixahtur. □

3 U bizgə həlkələri boysundurup, Bizni əl-millətlər üstigə həkim qilidu. □

4 U biz üqün mirasimizni tallap,

Yəni Əzi səygən Yaqupning pəhri bolqan zeminni bekitip bərdi.

Selah!

5 Huda təntənə sadasi iqidə,

Pərwərdigar sunay sadasi iqidə yukirioşa kətürüldi;

6 Hudaşa nahxa-küy eytinglar, nahxa-küy eytinglar!

Padixaħimizoşa nahxa-küy eytinglar, nahxa-küy eytinglar!

7 Huda pütkül jahanning padixaħidur;

Zehninglar bilən uningəşa nahxa-küy eytinglar!

8 Huda əllər üstidə həküm süridu;

U Əzining pak-mukəddəslikining təhtidə olturidu.

9 Əl-yurtlarning kattiliri jəm bolup,

Ibraħimning Hudasing həlkişə qoxuldi;

Qünki jahandiki barliq qalkanlar Hudaşa təwədur;

U nəkədər aliydur! □

48

48-küy •••• Zion — Hudaning xəhiri

1 Nəomiqilərnin bexioşa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziloşan küy: —

Uluşdur Pərwərdigar,

Hudayimizning xəħiridə, Uning mukəddəsliki turoşan taoşda,

U zor mədhiyələrgə layıktur!

2 Egizlikidin kerkəm, Zion teşji,

Pütkül jahanning hursənlikidur;

Ximaliy tərəpliri güzəldur,

□ 47:2 «...Pərwərdigar, dəhxətlik wə həywətliktur» — ibraniy tilida «dəhxətlik» həm «həywətlik» bir səz bilənla ipadiliniidu. □ 47:3 «... Bizni əl-millətlər üstigə həkim qilidu» — ibraniy tilida: — «...Əl-millətləri putimiz astida qilidu». □ 47:9 «...jahandiki

barliq qalkanlar Hudaşa təwədur» — «qalkanlar» bəlkim dunyadiki barliq qoral-yaraqlarıni kərsitidu. Baxqa birhil təjmisisi: — «padixaħlar».

Büyük padixahning xəhəridur! □ ■

³ Huda qorəanlirida turidu,
Bu yərdə U egiz panahgah dəp tonulidu;

⁴ Mana, padixahlar yiqildi,
Ular xəhərnə besip ətüp, jəm boldi.

⁵ Xəhərnə kərüpla ular alakzadə boldi;
Dəkkə-dükkigə qüxüp bədər keçixti.

⁶ U yərdə ularni titrək basti,
Toləjaq yegən ayaldək ular azablandi;

⁷ Sən Tarxixtiki kemilərnə xərək xamili bilən wəyran kiliwəttinq. □

⁸ Kəlikimiz angliəjanni,
Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning xəhəridə,
Hudayimizning xəhəridə,
Biz hazır öz kəzimiz bilən xundək kərduq;
Huda mənnggügə uni mustəhkəm kilidu.
Selah.

⁹ Biz sening mukəddəs ibadəthanang iqidə turup, i Huda,
Əzgərnəs muhəbbitingni seəindük.

¹⁰ Namingəyə layiktur,
Jahanning qət-qətlirigigə yətküzülgən mədhəyiliring, i Huda;
Sening ong qolung həkəkəniylik bilən toləjan.

¹¹ Sening adil həkəmliringdin,
Zion teəji xadlanəjay!

Yəhuda kizliri huxal boləjay! □

¹² Zion teəjini aylinip mengip,
Ətrapida səyli kilinglar;

Uning munarlirini sanap bekinglar;

¹³ Keyinki əwladқа uni bayan kilix üqün,
Sepil-istihkamlirini kəngül koyup kəzitinglar,
Qorəanlirini kəzdin kəqürünglar.

¹⁴ Qünki bu Huda əbədil'əbəd bizning Hudayimizdur;
U əmürwəyət bizning yətkəqimiz bolidu!

49

49-küy •••• Pütün insanoğa berilgən nəsihət-agahlandırux

¹ Nəəmiqilərnəng bəxiəyə tapxurulup oқulsun dəp, Korahning oқulliri
üqün yeziləjan küy: —

I barlik həlkələr, kəngül koyup anglanglar!
Yər yüzidə turuwatқанlar, kulak selinglar!

² Məyli addiy pükra, ya esilzadilər,

□ **48:2 «Ximaliy tərəpliri güzəldur»** — yənə birhil tərjimisi «Zafon teəji qoқkılıridək güzəldur». Kona butpərəslik riwəyətli ri boyiqə, «Zafon teəji» dunyadiki əng egiz, əng mukəddəs, əng uluə jay idi. Mumkinqilə bərk, küy muəllipi muxu yərdə Zionni uningəyə oхxitidu. ■ **48:2** Mat. 5:35

□ **48:7 «Tarxixtiki kemilər»** — bu ayət bəlkim bir bəxarəttur. Dunyadiki barlik padixahlar jəm bolup Yerusalemoğa hujum kilməqə. Ularəyə Tarxixtiki kemilərnə (kona zamanlarda əng küplük kemilər) yərdəm beridu. Biraқ Huda Əz xəhərnə qoқəp ularni həlak kilidu. □ **48:11 «Yəhuda kizliri huxal boləjay!»** — «Yəhuda kizliri» bu yərdə Yəhudaning xəhər-yezilirini kərsitidu.

Ya bay, ya gadaylar bolsun, həmminglar anglanglar!

³ Aozim danalığni sözləydu,
Dilim əkilgə uyoğun ixlarni oylap çiqidu. □

⁴ Kulikim həkmətlik təmsilni zən koyup anlaydu,
Qiltar qelip sirlik sözni eqip berimən. ■

⁵ Eoqir künlərdə, meni kıltakğa qüxürməkci boləqanlarning kəbihlikliri
ətrapimda bolsimu,
Mən nemixkə qorqıdikənmən?

⁶ Ular baylıqlirioğa tayinidu,
Mal-mülüklirining zorluğu bilən qongqilik kılidu;

⁷⁻⁹ İnsan mənggügə yaxap,
Gər-ħangni kərməsliki üçün,
Həqkim öz buradərinin həyatini pul bilən kayturuwalalmaydu;
Wə yaki Hudağa uning jenini kutuldurəşudək bahani berəlməydu;
(Qünki uning jenining bahası intayin kımmət,
Wə bu baħa boyiqə boləqanda, mənggügə kərz tapxuruxi kerəktur) □

¹⁰ Həmmigə ayanki, danixmən adəmlərmu ölidu;
Həmmə adəm bilən tənq, nadan wə ħamakətlər billə ħalak bolidu,
Xundakla ular mal-dunyasini əzgilərgə kəldurup ketidu.

¹¹ Ularning kənglidiki oy-pikirlər xundakki:
«Öy-imaritimiz mənggügə,
Makan-turaləqlirimiz dəwrdin-dəwrgiqə bolidu»;
Ular öz yərlirigə isimlirini nam kılip koyidu. □

¹² Biraq insan əzining nam-izzitidə turiwərməydu,
U ħalak boləqan ħaywanlardək ketidu.

¹³ Ularning muxu yoli dəl ularning nadanlıqidur;
Lekin ularning kəynidin dunyağa kəlgənlər, yənila ularning eytkən
səzlırigə apirin okuydu.
Seləħ.

¹⁴ Ular koylardək təhtisarağa yatquzulidu;
Ölüm ularni öz ozuqi kılidu;
Ətisi səħərdə duruslar ularning üstidin həküm yürgüzidu;
Ularning güzəlliki qiritilixkə tapxurulidu;
Təhtisara bolsa ularning həywətlik makanidur! □

¹⁵ Biraq Huda jenimni təhtisaraning ilkidin kutquzidu;
Qünki U meni qəbul kılidu.
Seləħ.

¹⁶ Birsı beyip ketip,
ailə-jəmətining abruyi əsüp kətsimu,
Korqma;

¹⁷ Qünki u əlgəndə həqnersisini elip kətəlməydu;
Uning xəħriti uning bilən billə gərgə qüxməydu.

□ 49:3 «Aozim danalığni sözləydu» — ibraniy tilida «Aozim danalığlarni sözləydu». ■ 49:4 Zəb. 78:2; Mat. 13:35 □ 49:7-9 «Wə bu baħa boyiqə boləqanda, mənggügə kərz tapxuruxi kerəktur» — yənə birhıl tərijimisi: «Wə muxu baħa bolsa, uni əbədiy təliyəlməydu». □ 49:11 «Ularning kənglidiki oy-pikirlər xundakki: «Öy-imaritimiz mənggügə...»; Ular öz yərlirigə isimlirini nam kılip koyoqini bilən, ularning xu yərliri dəwrdin-dəwrgiqə ularning yatidioqan jayi, yəni ularning kəbriliri bolidu, ħalas». □ 49:14 «Ətisi səħərdə duruslar ularning üstidin həküm yürgüzidu» — «ətisi səħər» bu yərdə, xübhısizki, kıyamət küni, yəni əlümdin tirilix künini kərsitidu. «Ular koylardək təhtisarağa yatquzulidu... Təhtisara bolsa ularning həywətlik makanidur!» — toluq ayətninq baxkə birnəqqə hil tərijimilər uqrixi mumkin.

¹⁸ Gərqə u ömür boyi özini bəhtlik qaoşloqan bolsimu,
(Bərħək, kixilər ronak tapķiningda, əlwəttə seni ħaman mahtaydu)
¹⁹ Ahiri berip, u yənila ata-bowilirining yenioqa ketidu;
Ular mənggügə yoruklukni kərəlməydu.
²⁰ İnsan izzət-abruyda bolup, lekin yorutulmisa,
Ĥalak bolidioqan ħaywanlaroqa ohxax bolidu, halas.

50

50-küy •••• Samawiy Sotqi sükütini buzup sözləydu: — •••• «ħəķikiyi ibadət» degən nemət?

¹ Asaf yazoqan küy: —

Qadir Huda, yəni Pərwərdigar eşiiz eqip,
Künqixixtin künpetixkiqə yər yüzidikilərgə murajiet ķildi. □ ■

² Güzəllikning jəwhiri boloqan Zion teoqidin,
Huda julalidi.

³ Hudayimiz kelidu, U ħərgizmu süküt iqidə turmaydu;
Uning aldida yəwətküqi ot kelidu;
Uning ətrapida zor boran-qapķun kaynaydu. □

⁴ Öz ħəlkini sorak ķilix üqün,
U yukiridin asmanlarni,
Yərnimu guwahlikķa qakiridu: —

⁵ «Mening məmin bəndilirimni,
Yəni Mən bilən qurbanlik arkilik əħdə tüzgüqilərnə ħuzurumoqa qakirip
yioqinglar!»

⁶ Asmanlar uning ħəķķaniylikini elan ķilidu,
Qünki Huda Əzi sorak ķiloquqিদur!
Selah.

⁷ «Anqlanglar, i ħəķim, Mən səz ķilay;
I Israil, Mən sanga ħəķikətni eytip koyayki,
Mənki Huda, sening Hudayingdurmən.

⁸ Ĥazir əyibliginim sening qurbanlikliring səwəbidin,
Yaki ħəmixə aldimda sunulidioqan keydürmə qurbanlikliring səwəbidin
əməs; □

⁹ Mən sening eoqingdin ħeqbir eküzni,
Qotanliringdin ħeqbir tekini almaķqi əməsmən.

□ **50:1 «Asaf yazoqan küy»** — «Asaf» Dawut padixahning dəwridə muķəddəs ibadəthanida Hudani mədhəyələx hizmitidə nəqmıqılərnəng bexi idi. U bəķim muķəddəs ibadəthanidiki «Hudani mədhəyələx mədrisi»ning asasqisi boluxi mumkin. Zəburdiki «Asaf yazoqan küy» deyilgən küylərnəng bəzilirini Asaf əzi yazoqan, bəzilirini, xübhəsiszki, baxķilar uning ħərmitigə uning nami bilən yazoqan. ■ **50:1** 1Tes. 4:14-17 □ **50:3 «... Uning ətrapida zor boran-qapķun kaynaydu»** — bəzi alimlar bu jümlidiki «Uning» «Hudaning» əməs, bəķi «otning» kərsitidu, dəp qaraydu. □ **50:8 «Ĥazir əyibliginim sening qurbanlikliring səwəbidin... əməs»** — muxu yərdə «qurbanlik» ibraniy tilida «zəbah». Bu hil qurbanlik Hudaqa alaħidə rəħmət eytik məqsətidə, Huda bilən əħdə ķiləqanda yaki Hudaqa məhsus ķəsəm iqķanda ķilinidioqan qurbanlik. Uningdin qurbanlik sunoquqi wə kaħin yeyixkə bolatti. «... **keydürmə qurbanlikliring səwəbidin əməs»** — «keydürmə qurbanlik» ibraniy tilida «olax». Bu hil qurbanlik Hudaqa boləqan sapibadətni bildürüx yolida, qurbanlikning ħəmmisi keydürrülətti; demək, nə qurbanlik ķiləquqi kaħin, nə qurbanlik sunoquqi adəm uning kiqikkinə bir parqə gəxinimu yeməytti («Law.» 1-babni kərüng).

10 Qünki ormanliklardiki barlik haywanatlar Manga mənusuptur,
Mingliqan taqdik mal-waranlarmu Meningkidur;

11 Taqlardiki pütün uqar-qanatları bilimən,
Daladiki barlik janiwarlar Meningkidur.

12 Karnim aqsimu sanga eytmaymən;
Qünki aləm wə uningə toloqan həmmə nərsilər Meningkidur. ■

13 Əjəba, Mən öküzning gəxini yəmdimən?
Tekining kəni iqəmdimən?

14 Qurbanlik süpitidə Hudaşə təxəkkürləni eyt;
Həmmidin Aliy Boluquqəşə kiləqan wədənggə wapa qil. ■

15 Bexingəşə kün qüxkəndə Manga murajət qil;
Mən seni qutuldurimən,

Sən bolsang Meni uluqluqaysən».

16 Ləkin rəzillərgə Huda xundaq dəydu: —
«Mening əmiririmni bayan qilixkə nemə həkqing bar?
Əhdəmni tiləşə aləşudək sən kim iding?

17 Sən Mening təlimirimdin yirgənding,
Səzlimni rət kilding əməsmu?» □

18 Oqrini kərsəng, sən uningdin zək alding,
Zinahorlar bilən xerik boldung;

19 Aşzingdin yaman gəp qüxməydu;
Tiling yaloqanqilikni tokuydu.

20 Əz kərindixingning yaman gəpini qilip olturisən,
Anangning oqluqə təhmət kilisən.

21 Sən bu ixlarni kiləşingdə, Mən bu qikarmidim;
Dərwəkə, sən Meni özünggə ohxax dəp oyliding;

Ləkin Mən seni əyibləp,
Bu ixlarni kək aldingdə əyni boyiqə sanga kərsitimən.

22 — I, Təngrini untuqanlar, buni kəngül qoyup anglanglar!
Bolmisa, siləni parə-parə kilwetimən;

Həqkim siləni kütquzalmaydu.

23 Birək qurbanlik süpitidə rəhmət eytkənlarning hərəkəyisi Manga
xərəkəltüridu;

Xundaq qilip, uningə Əz niyatlikimni kərsitixingə yol təyyarluqan
bolidu. □

51

51-küy ••••• Eşir gunah üçün kəqürüm tiləş duasi

1 Nəşimiqilərnin bəxişə tapxuruluş okulsun dəp, Dawut yazəşən küy.
Bu küy Natan pəyşəmbər uning yeniqə kelip, uni Bat-Xəba bilən boləşən
zinahorluqə toşruluk əyibligəndin keyin yeziləşən: —

Əzgərməs muhəbbiting bilən, i Huda, manga mehir-xəpkət
kərsətkəysən!

■ 50:12 Mis. 19:5; Qan. 10:14; Ayup 41:3; Zəb. 24:1; 1Kor. 10:26,28 ■ 50:14 Qan. 23:22;
Ayup 22:27; Zəb. 76:11; Top. 5:3, 4, 5 □ 50:17 «... Səzlimni rət kilding əməsmu?» —
ibraniy tilida: «Səzlimni arqəşəşə taxliwəting əməsmu?». □ 50:23 «... Xundaq qilip,
uningə Əz niyatlikimni kərsitixingə yol təyyarluqan bolidu» — ibraniy tilida: «Xundaq
qilip, uningə Hudaning niyatlikini kərsitixingə yol təyyarluqan bolidu». Bizningqə səzligüqi
Məşihdur (22-ayətnimu kəring).

Rəhımdillikliringning köplüki bilən asiylıqlirimni eqürüwatkəysən! □ ■

² Meni kəbihlikimdin yiltizimoiqə yuwatkəysən,
Gunahımdin meni taziliqaysən.

³ Qünki mən asiylıqlirimni tonup ikrar kıldim;
Gunahım həmixə köz aldımda turidu.

⁴ Sening aldingda, pəkət Sening aldingdila gunah ötküzüp,
Nəziringdə rəzil bolıqan ixni sadir kıldim;

Xu wəjidin, Sən *meni ayıbləp* səzlisəng, adillikıng ispatlinidu;
Meni sorak kıloqiningda, Özüngning pakliki ispatlinidu.

⁵ Mana, mən tuqulöjnimdila, yamanlikta idim,
Anamning karnida pəyda bolöjnimdila mən gunahıta boldum.

⁶ Bərəkət, Sən adəmlərnıng qin kəlbidin səmimiylık tələp kılisən;
Iqımdiki yoxurun jaylirimda Sən munga danalıknı bildürisən.

⁷ Meni *gunahlırimdin* zofa bilən taziliqaysən,

Həm mən pak bolimən;

Meni pakpakız yuqaysən, mən kardinmu ak bolimən. □ ■

⁸ Manga xad-huram awazlarnı anglatkaysən;

Xuning bilən Sən əzgən ustihanlırim yənə xadlinidu.

⁹ Gunahlırimdin qirayingni yoxurup,

Yamanlıqlirimni eqürüwatkəysən.

¹⁰ Məndə pak kəlb yaratkaysən, i Huda;
Wujumdiki sadik rohimni yengiliqaysən.

¹¹ Meni huzurungdin qikiriwətmigəysən;

Meningdin Mukəddəs Rohıngni kayturuwalmioqaysən.

¹² Ah, nijatlikıngdiki xadlikni munga yengibaxtin hes kılduroqaysən;

Itaətmən roh arkılik meni yeligəysən. □

¹³ Buning bilən mən itaətsizlərgə yolliringni oğitəy,

Wə gunahkarlar yeningoqa kaytidu.

¹⁴ Kan təkux gunahıdin meni kutulduroqaysən,

I Huda, munga nijatlik bərgüqi Huda,

Xuning bilən tilim həkkanıylikıngni yangritip küyləydu.

¹⁵ I Rəbbim, ləwlırimni aqkaysən,

Aqızim mədhiyiliringni bayan kılidu.

¹⁶ Qünki Sən kurbanlikni hux kərməysən;

Bolmisa sunar idim;

Kəydürmə kurbanlıqlardinmu hursənlik tapmaysən.

¹⁷ Huda kəbul kılidioqan kurbanlıqlar sunuk bir rohtur;

Sunuk wə ezilgən kəlbni Sən kəmsitməysən, i Huda;

¹⁸ Xapaiting bilən Zionoqa məhrıbanlikni kərsətkəysən;

Yerusalemning sepillirini yengibaxtin bina kıloqaysən!

¹⁹ U qaoqda Sən həkkanıyliktin bolıqan kurbanlıqlardin, kəydürmə
kurbanlıqlardin,

Pütünləy kəydürülgən kəydürmə kurbanlıqlardin hursənlik tapısən;

□ 51:1 «Bu küy Natan pəyoqəmbər uning yenioqa kelip, uni Bat-Xeba bilən bolıqan zinahorlukı toqruluk əyibligəndin keyin yeziloqan» — bu ixlar Təwrat, «2Sam.» 11-12-babta hatiriləngən. ■ 51:1 2Sam. 11:4; 12:1 □ 51:7 «Meni gunahlırimdin zofa bilən taziliqaysən» — «zofa» (yəni lepəkgül) toqruluk; bəzi «gunahni yuquqi kurbanlik (gunah kurbanliki)»larda kurbanlikning kəninı yaki uning bilən munasiwətlik pakızlas süyini gunahkar adəmnıng tenigə sepix üqün zofa ixlilətti.

■ 51:7 Law. 14:4, 6; Qel. 19:6, 18 □ 51:12 «Itaətmən Roh arkılik meni yeligəysən» — «Itaətmən roh» Hudaning Mukəddəs Rohı uning rohıda itaətmənlikni hasil kılidu, xuning bilən uning rohı «itaətmən bir roh» bolıdu.

U qaoqda adəmlər kurbangahingəya buqa-əküzlərni təkdım kılıxidu.

52

52-küy •••• Hudaning həkūmi wə xəpki

¹ Nəoqmıqılərning bexioja tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazoqan «Maskıl»; Edomluk Doəg Saul padixahning yenioja berip: «Dawut Ahimələkning öyigə kirdi» dəp ayoqəqkılık kıləoqandin keyin yeziloqan: — I noqi batur,

Nemə üqün rəzillikingdin mahtinisən?

Təngrining əzgərməs muhəbbiti mənnggüktur. □ ■

² Ötkür ustira kəbi,

Tiling zəhər qaqmaqqi,

U yaloqanqılık tokuwatidu.

³ Sən yaxxılıkning ornida yamanlıqni,

Həq sözləxning ornida yaloqanqılıkni yaxxi kərisən;

⁴ Həman adəmni nabut kıldioqan sözlərni yaxxi kərisən, i aldamqi til!□

⁵ Bərhək, Təngri ohxaxla seni mənnggügə yokitidu;

U seni tutuwalidu, yəni öz qediringdin tartip qikidu;

Tiriklərnin zeminidin seni yiltizingdin qomurup taxlaydu.

Selah.

⁶ Həkkaniylar buni kərüp qorquxidu,

Wə uni məshirə qilip külüp: —

⁷ «Karanglar, Hudani öz yələnqisi kilmioqan adəm,

Pəkət öz baylıqlirining köplükigə tayanəqan adəm;

U aq kəzlüki bilən küqləndi» — dəydu.

⁸ Mən bolsam Hudaning öyidə əskən barəksan zəytun dərəhtəkmən,

Mən Hudaning əzgərməs muhəbbitigə mənnggügə tayinimən. □

⁹ Mən Sanga əbədil'əbəd təxəkkür eytimən;

Qünki Sən bu ixlarni kıldingsən;

Məmin bəndiliring aldida namingoja təlmürüp kütimən;

Muxundəq kılıx əladur.□

□ 52:1 «Edomluk Doəg Saul padixahning yenioja berip: «Dawut Ahimələkning öyigə kirdi» dəp ayoqəqkılık kıləoqandin keyin yeziloqan» — xu qaoqda Saul padixah Dawut pəyoqəmbərni öltürməqqi idi. Dawut pəyoqəmbər qəqip, Abimələk deqən bir kaşin (yəni Hudaning ibadəthanisidiki hizmətqisi)ning öyi aldioja kelip yardəm soridi. Abimələk yardəm bərdi. Keyin Saul padixah Abimələk wə uning ailisidiklərni pütünləy deqüdək qiriwətti (Təwrat «1Sam.» 21-, 22-bab). «...Nemə üqün rəzillikingdin mahtinisən? Təngrining əzgərməs muhəbbiti mənnggüktur» — baxqa hil təjimiiliri: — (1) «... Nemixka kün boyi mahtinisən, Təngri aldida yirginqlik boldungsən»; (2) «... Nemixka məmin bəndilərgə yətküzgən ziyandin mahtinisən? Kün boyi tiling həlakətni oylaydu». ■ 52:1 1Sam. 22:9-23 □ 52:4 «Həman adəmni nabut kıldioqan sözlər» — ibraniy tilida «Həman adəmni yutuwetidioqan sözlər». □ 52:8 «Mən bolsam Hudaning öyidə əskən barəksan zəytun dərəhtəkmən» — «zəytun dərihi» əng uzun emürlük dərəhlərdin biri. □ 52:9 «Məmin bəndiliring aldida namingoja təlmürüp kütimən; muxundəq kılıx əladur» — baxqa birhil təjimiisi «Məmin bəndilərdin aldida namingni təlmürüp kütimən; qünki naming əwzəldur».

53

53-küy •••• *Karangöyü dünya*

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup okulsun dəp, Mahalat ahangida Dawut yazoğan «Maskil»:

Əhmək kixi kənglidə: «Heqbir Huda yok» — dəydu.

Ular qiriklixip,

Nəprətlik kəbih ixlarni kilixti;

Ularıniq ididə mehribanlik kılouqi yoktur. □ ■

2 Huda ərxətə turup, insan balilirini kəziti:

«Bu insanlarning arisida, insapni qüxinidioğan birərsi barmidu?

Hudani izdəydiöğanlar barmidu?» ■

3 Həmmə adəm yoldin cıkti,

Həmmə adəm qiriklixip kətti,

Məhribanlik kılouqi yoktur, hətta birimu.

4 Nanni yegəndək Mening həlkimni yutuwaloğan,

Kəbihlik kılouqılarning bilimi yokmidu?» — dəydu.

Ular Pərwərdigarğa heqbir iltija kılmaydu.

5 Korkküdək heq ix bolmisimu,

Mana ularni öayət zor korkunq basti;

Qünki Huda seni korxawoğa aloğanlarning ustihanlirini parqilap qe-qiwətti;

Sən ularni hijillikğa koydung;

Qünki Huda ularni nəziridin sakit kıldi.

6 Ah, İsrailning nijatlıkı Ziondin cıkip kəlgən bolsa idi!

Huda Öz həlkini asaritidin cıkirip, azadlıkğa erixtürgən qaşda,

Yakup xadlinidu,

İsrail huxal bolidu!

54

54-küy •••• *Satğunlukğa uqrioğanda kılouğan dua*

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup, tarlık sazlar bilən okulsun dəp,

Dawut yazoğan «Maskil» (Zif xəhridikilər Saul padixahning yenioğa berip:

«Dawut bizning muxu yurtimizöğa məküwaloğan, sili bilməmdilə?» dəp

ayoğakqilik kılouğandin keyin yeziloğan):

I Huda, Öz naming bilən meni kütüzöğaysən;

Zor küdriting bilən dəwayimni sorioğaysən. □ ■

2 I Huda, duayimni anglioğaysən;

Aşzimdiki sözlərgə kulak saloğaysən.

3 Qünki yat adəmlər mənğa hujum kılıxğa ornidin turdi;

Zomigərlər mening jenimni owlımakta;

Ular Hudani nəzirigə heq ilmaydu.

Selah. □

□ **53:1** «Mahalat ahangida Dawut yazoğan «Maskil» — «mahalat»ning mənisi bizgə naməlum. ■ **53:1** Zəb. 10:4; 14:1; Rim. 3:12 ■ **53:2** Rim. 3:11 □ **54:1** «Zif xəhridikilər

Saul padixahning yenioğa berip: «Dawut bizning muxu yurtimizöğa məküwaloğan, sili bilməmdilə?» dəp ayoğakqilik kılouğandin keyin yeziloğan» — bu wəqələr «1 Sam.»

23:14-29-ayətlərdə bayan kılınıdu. ■ **54:1** 1 Sam. 23:19-28; 26:1 □ **54:3** «Yat adəmlər ...

ornidin turdi» — yəki «Təkəbbur adəmlər ... ornidin turdi».

⁴ Kara, Huda manga yardım kılouçudur;

Rəb jenimni yələydiöjanlar arisididur.

Selah.

⁵ U düxmənlirimning yamanlığını özige kayturidu;

I Huda, Öz həkikiting bilən ularni üzüp taxlıoıaysən.

⁶ Mən Sanga halis kurbanlıklar sunimən;

Namingni mədhıyələymən, i Pərwərdigar;

Xundaq kılıx əladur. □

⁷ Qünki U meni barlık bala-qazalardin kutkuzdi;

Düxmənlirimning məoqlubiyitini öz közum bilən kördüm.

55

55-küy •••• Satkunluqqa uqriöjanning dərd-ələmlirini təküx duasi

¹ Nəoımiqılərnıng bexioıa tapxurulup, tarlık sazlar bilən oıulsun dəp, Dawut yazoıan «Maskıl»: —

I Huda, duayimni anglıoıaysən;

Tilikimdın özüngni qaçurmiöıaysən,

² Manga kulak selip, jawab bərgəysən;

Mən dad-pəryad iqidə kezip,

Ah-zar qekip yürimən;

³ Səwəbi düxmənning təhditliri, rəzillərning zulumliri;

Ular beximoıa awariqiliklərni təkidu;

Ular oıəzəplinip manga adawət saklaydu.

⁴ Iqimdə yürikim toloıinip kətti;

Ölüm wəhxətliri wujudumni qaplidi.

⁵ Korkunq wə titrək beximoıa qüxti,

Dəhxət meni gəmküwalıdi.

⁶ Mən: — «Kəptərdək kanitim bolsıqu kaxki,

Uqup bərip aramgaı tapar idim» — dedim.

⁷ — «Yıraq jaylaroıa qeqip,

Qəl-bayawanlarda makanlıxar idim;

Selah.

⁸ Boran-qapkunlardin,

Kara kuyundın qeqip, panahgaıoıa aldirar idim!».

⁹ Ularıni yutuwətkəysən, i Rəb;

Tillirini bəlüwətkəysən;

Qünki xəhər iqidə zorawanlıq həm jedəlhorlukıni kördüm.

¹⁰ Ular keqə-kündüz sepillər üstidə oıadiyip yürməkte;

Xəhər iqini kabahət wə xumluk qaplidi.

¹¹ Haram arzu-həwəslər uning iqidə turidu,

Sahtilik wə hiylə-mikirlik, koqılardin kətməydu.

¹² Əgər düxmən meni məshirə kılöjan bolsa, uningoıa səwr kılattim;

Bıraıq meni kəmsitip, özini mahtioıan adəm manga əqmənlərdin əməs idi;

Əgər xundaq bolöjan bolsa, uningdin özümni qaçurattim;

□ 54:6 «Mən Sanga halis kurbanlıklar sunimən» — «halis kurbanlıklar»: Musa pəyoıəmbər tüzgən nizam boyıqə, «halis kurbanlıq» Hudaning kərsətkən məlum iltipati yaki xəpkiti üqün rəhmətlərni bildürıdıöjan birhil kurbanlıq.

¹³ Lekin buni kıləjan sən ikənlikingni — Mening buradirim, sirdixim, əziz dostum bolup qıxixingni oyliaptimən!

¹⁴ Halayıkça ketilip, Hudaning öyigə ikkimiz billə mangojaniduk, Əzara xerin paranglarda boləjaniduk; □

¹⁵ Muxundak *satkunlarni* elüm tuyuksiz qəqitiwətsun!

Ular təhtisaraəja tirik güxkəy!

Qünki ularning makanlırida, ularning arisida rəzillik turmaqta.

¹⁶ Lekin mən bolsam, Hudaəja nida kılimən; Pərwərdigar meni kutquzidu.

¹⁷ Ətigini, ahximi wə güxtə, Dərdimni təküp pəryad kətürimən;

U jəzmən sadayiməja kulak salidu.

¹⁸ U mənğa qarxi kılinojan jəngdin meni aman kılidu; Gərqə kəp adəmlər meni qorxawəja aləjan bolsimu.

¹⁹ Təngri — əzəldin təhtə olturup kəlgüqi!

U naləmni anglap ularni bir tərəp kılidu;

(Selah)

Qünki ularda heq əzgirixlər bolmidi;

Ular Hudadin heq qorqmaydu.

²⁰ *Həliki buradirim* əzi bilən dost boləjanlarəja muxt kətürdi; Əz əhdisini buzup taxlıdi.

²¹ Aəzi serik maydinmu yumxak,

Birək kəngli jəngdur uning;

Uning səzliri yaədinmu silik,

Əməliyətə suəturup aləjan kiliqlardur.

²² Yükingni Pərwərdigarəja taxlap koy,

U seni yələydu;

U həkkanıylarni hərgiz təwrətməydu. □

²³ Birək, sən Huda axu rəzillərni həlakət həngioja güxürisən;

Qanhorlar wə hiyigərlər ömrining yeriminimu kərməydu;

Birək mən bolsam, sənğa tayinimən.

56

56-küy •••• *Ziyankəxlikə uqriojuqining duasi*

¹ Nəəmiqilərnin bəxiəja tapxurulup, «Hilwəttiki dub dərəhliridiki pahtək» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazəjan «Mihtam» küy (Filistiylər Gat xəhiridə uni əsirgə aləjanda yezilojan): —

I Huda, mənğa xəpkət kərsətkəysən,

Qünki insanlarning nəpsi yoəjinap meni koəlimaqta;

Kün boyi ular mən bilən jəng kılıp meni basmaqta; ■

² Meni kəzligən rəqiblirimning nəpsi yoəjinap kün boyi meni koəlimaqta;

Mənğa həywə kılıp jəng kıləjuqilar intayin kəptur!

³ Mən qorqқан күnүmdə,

□ 55:14 «Halayıkça ketilip, Hudaning öyigə ikkimiz billə mangojaniduk, əzara xerin paranglarda boləjaniduk» — Dawut əzigə uxtumtut hainlik kıləjan kixi bilən boləjan ilgiriki dostluk munasiwitini esigə kəltüridu. □ 55:22 «Yükingni Pərwərdigarəja taxlap koy»

— «yüking» ibraniy tilida «amanət kılinojining» yaki «sənğa tapxurulojan». ■ 56:1 1Sam.

21:12,13,14

Mən Sanga tayinimən.

⁴ Mən söz-kalamini uluq dəp mədhiyələydiqan Hudaqa,
Hudaqıla tayinimən;

Mən qorkmaymən;

Nahayiti bir ət igisi meni nemə qilalisun?

⁵ Ular kün boyi səzlimni burmilaydu,
Ularning barlıq oyi manga ziyankəxlik kilixtur;

⁶ Ular top bolup adəmni kəstiliqip, yoxurunidu;
Peyimgə qüxüp, jenimni elixni kütidu.

⁷ *Gunah* bilən gunahni yepip qaçsa bolamdu?
Qəzipping bilən əllərni yərgə uroqaysən, i Huda!

⁸ Mening sərsanlikirimni özüng sanap kəlgən;
Kəzdin akqan yaxlirimni tulumungoqa toplap sakliqaysən;
Bular dəptiringdə pütüklük əməsmü?

⁹ Xuning bilən mən Sanga nida qiloqan kündə,
Düxmənlirim qekinidu;

Mən xuni bildimki — Huda mən tərəptidur!

¹⁰ Hudani — Uning söz-kalamini uluqlaymən!

Pərwədigarni — Uning söz-kalamini uluqlaymən!

¹¹ Hudanila tayanqim kildim —

Mən qorkmaymən, nahayiti xu bir insan meni nemə qilalisun? ■

¹² Sanga qiloqan wədilirimgə wapa qilimən, i Huda;

Sanga təxəkkür qurbanliklerini sunimən.

¹³ Qünki Sən jenimni ölümədin kutuldurqansən;

Sən putlirimni putlixixtin saklimamsən?

Xuning bilən mən Hudaning huzurida, tiriklər turidoqan yoruklukta mangimən.

57

57-küy •••• Eoqir künlərdiki etiqad

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioqa tapxurulup, «Həlak qilmioqaysən» degən ahangda oqulsun dəp, Dawut yazoqan «Mihtam» küyi, (u Saul padixahtin keqip, əngkürdə yoxurunuwaloqan qaoqda yeziloqan): —

I Huda, manga xəpkət kərsətkəysən,

Manga xəpkət kərsətkəysən,

Qünki jenim Seni panahim kildi.

Muxu balayi'apət ötüp kətküqə, qanatlıng sayisidə panah tapimən. □ ■

² Hudaqa, yəni Həmmidin Aliy Boluquqoqa,

Əzüm üqün həmmini orunlaydiqan Təngrigə nida qilimən;

³ U ərxtin yardım əwətip meni kutkuzidu;

Manga qarap nəpsi yoqınap, meni qoqlawatqanlarni U rəswa qilidu;

Selah;

Huda Əz mehır-xəpkiti wə həqikətini əwətidu!

⁴ Jenim xirlar arisida qaldi;

Mən nəpisi yalkun kəbi boləqanlar arisida yatimən!

Adəm baliliri —

■ 56:11 Zəb. 118:6 □ 57:1 «Dawut yazoqan «Mihtam» küyi» — «Mihtam» 16-küyüdi izahatni kərüng. «U Saul padixahtin keqip, əngkürdə yoxurunuwaloqan qaoqda yeziloqan» — bu wəqələr «1Sam.» 24-babta bayan qilinidu. ■ 57:1 1Sam. 22:1; 24:4

Ularınq qıxliri nəyzə-oklardur,
Ularınq tili — ötkür kıliqtur!

⁵ I Huda, ərxlərdin yukiri uluqlanqaysən,
Xan-xəriping yər yüzini kəplioqay! ■

⁶ Ular kədəmlirimgə tor kurdı;

Jenim egilip kətti;
Ular məning yolomqa orək kolioqanidi,
Ləkin əzliri iqiğə qüxüp kətti. ■

⁷ İradəm qing, i Huda, iradəm qing;

Mən mədhıyə nahxilarni eytip,
Bərħək Seni küyləymən! ■

⁸ Oyoqan, i rohim!

I nəqmə-sazlirim, oyoqan!

Mən səhər kuyaxinimu oyoqitimən! □

⁹ Mən həlk-millətlər arisida seni uluqlaymən, i Rəb;

Əllər arisida Seni küyləymən! ■

¹⁰ Qünki əzgərməs muhəbbiting ərxlərgə yətküdək uluqdur;

Həkiqiting bulutlarqə taqaxti. ■

¹¹ I Huda, ərxlərdin yukiri uluqlanqaysən,

Xan-xəriping yər yüzini kəplioqay!

58

58-küy •••• Zalim həkümranlarni Huda jazalioqay!

¹ Nəqmıqılərninq bexioqə tapxurulup, «Həlak kılmioqaysən» degən ahangda oqulsun dəp, Dawut yazoqan «Mihtam» küyi: —

I kudrət igiliri, silər həkiqətən adalətni səzləwatamsilər?

I insan bəliliri, adil həküm qikiramsilər? □

² Yak, silər kənglünglərdə yamanlıq təyyarlaysilər;

Yər yüzidə öz qolunqlar bilən kilidioqan zorawanlıknı əlqəwatisilər.

³ Rəzillər anisining kərsikidila ezip ketidu;

Ular tuqulupla yoldin adixip, yaloqan səzləydu.

⁴ Ularınq zəhiri yilanning zəhiridur;

Ular öz kulikini pütük kioqan gas kobra yilandək, ■

⁵ Məyli yilanqılar xunqə qiraylıq səhirlisimu,

U nəy awaziqə kət'iy kulak salmaydu. □

⁶ I Huda, ularning aqozidiki qıxlirini sunduruwətkəysən!

Muxu yax xirlarning tongkay qıxlirini qekiwətkəysən, i Pərwərdigar!

⁷ Ular eqip kətkən sulardək etüp kətkəy;

Ular oklarni qənləp atqanda,

■ 57:5 Zəb. 108:5 ■ 57:6 Zəb. 7:15-16; 9:16 ■ 57:7 Zəb. 108:1-5 □ 57:8

«Oyoqan, i rohim!» — bu ayəttiki «rohim» ibraniy tilidiki «xan-xəripim» degən səzning tərijimsi.

«Nəqmə-sazlirim!» ibraniy tilida «lira (rawabdək bir saz) wə qiltar»-ni bildüridu. ■ 57:9

Zəb. 18:49; 22:22; 108:3 ■ 57:10 Zəb. 36:5-6; 108:4 □ 58:1 «Silər həkiqətən adalətni

səzləwatamsilər?» — baxqə birhil tərijimsi: «Adalət zuwansız bolup kaldimu? Nemixqə

səzləwəmsilər?». Buningqə ohxap ketidioqan baxqə birnəqqə tərijimilər bar. Bəlkim sürgün boloqan

Dawutning kəzdə tutqını (əslı özini hərmətləydioqan) ordidiki əmaldarlarınq uning dəwasini Saul

padixah aldida səzlimigini. ■ 58:4 Zəb. 140:3 □ 58:5 «Məyli yilanqılar xunqə qiraylıq

səhirlisimu» — «yilanqı»: qelip yilanlarni oynitidioqan kixi.

Okłiri uqsiz bolup kətkəy!

⁸ Kʉlulə yol mangoʁanda izi yokilip kətkəndək,
Ular yokəp kətsun;
Ayalning qʉxʉp kətkən ʁamilisidək,
Ular kʉn kərmisun!

⁹ Kazan yantəklarning issikini səzɡʉqə,
(Məyli ular yumran peti, yaki ot tutaxkan bolsun)
U ularni tozutiwetidu. □

¹⁰ Həkkəniy adəm *Hudaning* intikamini kərgəndə huxal bolidu;
Əz izlirini rəzillərninɡ kənida yuyidu.

¹¹ Xunga adəmlər: «Dərwəkə, həkkəniylar ʉqʉn in'am bardur;
Dərwəkə yər yʉzidə həkʉm yʉrgʉzɡʉqi bir Huda bardur» — dəydu.

59

59-kʉy

¹ Nəʉmiqilərninɡ bexioʁa tapxurulup, «Halak kʉlmiʉaysən» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazoʁan «Mihtam» kʉyi; (bu *kʉy* Saul padixah Dawutning ʉyini kəzləxkə paylaqqilarni əwətip, uni ʉltʉrʉwətməqci boləʁan qəʉda yeziloʁan): —

I Hudayim, dʉxmənliminɡ qənggilidin kutkuzoʁaysən;
Məngə kərx-i turoʁanlardin meni egizdə aman saklıʉaysən. □ ■

² Məni yamanlıq kʉloʉuqilar qənggilidin kutkuzuwəloʁaysən,
Kənhor adəmlərdin meni kutkuzoʁaysən.

³ Qʉnki mana, ular jenimni elix ʉqʉn pəyliməkta,
Zorəwanlar mənə kərx-i toʁ boluxup kəstləxməkta;
Bu *kʉloʉini* mənə boləʁan birə asiylik ʉqʉn əməs,
Yaki gunahim ʉqʉn əməs, i Pərwərdigar;

⁴ Mənə həq səwənlik bolmisimu, ular yʉgʉrʉp mənə kərx-i səp salidu;
Məninɡ yardimimɡə kelixkə oyoʁan,
Halimni nəziringgə aloʁaysən.

⁵ I Pərwərdigar, samawiy qəʉxunlarning Sərdari boləʁan Huda, Israilning Hudasi,

Barlik əl-yurtlarni sotlap-jazalaxkə ornungdin turoʁaysən;
Kəstləxni niyət kʉloʉuqilarning həqkaysisioʁa rəhim kʉlmiʉaysən.
Selah.

⁶ Ular keqisi kaytip kelip, oʁaljir ittək oʁaz-oʁuz kʉlip,
Xəhərn-i aylinip laʉaylap yʉrməkta. □

⁷ Kara, ularning əʉzidin ekiwatkan xəlgəylirini!
Ləwliridin kʉliqlar qʉkip turidu;

□ 58:9 «Kazan yantəklarning issikini səzɡʉqə, (məyli ular yumran peti, yaki ot tutaxkan bolsun) u ularni tozutiwetidu» — toluq əyətning birnəqəqə hil tərjimiliri bar; ularning həmmisining omumiy mənisi bu tərjimigə ohxap ketidu. □ 59:1 «Bu kʉy Saul padixah Dawutning ʉyini kəzləxkə paylaqqilarni əwətip, uni ʉltʉrʉwətməqci boləʁan qəʉda yeziloʁan» — Bu wəkə «1Sam.» 19-babta bayan kʉlinidu. ■ 59:1 1Sam. 19:12 □ 59:6 «Ular (kəstləxni niyət kʉloʉuqilar) keqisi kaytip kelip, oʁaljir ittək oʁaz-oʁuz kʉlip, xəhərn-i aylinip laʉaylap yʉrməkta» — kona Kanaan (Pələstin) xəhərliridə ow izdigən itlar bəlkim kʉndʉzdə kixilərninɡ jay-hoyliliriʉa kirixkə petinalmaytti, pəkət adəmlər uhliʉanda kiridu. Dawut halayik səygən adəm boləʁaqca, uni ʉltʉrməkci boləʁan kixilər bəlkim kʉndʉzdə kol selixkə petinalmaytti, pəkət keqidə uning ʉyigə besip kiridu.

Ular: «Kim angliyalaydu?» — dəydu.■

⁸ Ləkin Sən Pərwərdigar ularni məshirə kilisən;
Barlıq əllərnə mazək kilisən!■

⁹ I mening küqüm Boləuqı!
Mən Sanga təlmürüp karap yürimən;
Qünki Huda mening yukiri panahgahımdur.

¹⁰ Manga əzgərməs muhəbbitini kərsətküqi Huda mening aldimda mangıdu;

Huda manga düxmənlərnəng məşlubiyitini kərsitidu.

¹¹ Birək, *i Huda*, bularni kətl kılmay turəy;
Bolmisa mening həlkim Seni untuydu.

Əz küqüng bilən ularni sərsən kıləyəsən,
Ularnəng bəxini eçirlaxturəyəsən;
I Rəb, biznəng kəlkənimiz!

¹² Ularnəng aəzınəng buzuklukı tüpəylidin,
Ləwlirınəng səzliri tüpəylidin,
Ulardın çikəwatқан qarəaxlar həm aldamçılıqlar tüpəylidin,
Ular əz təkəbburlukı iqidə tuzakka çüxkəy!

¹³ Ojəzırınəng bilən bu ıxlarəja hatimə bərgəysən,
Hatimə bərgəysən!

Xuning bilən ular yok bolıdu;

Xuning bilən yər yüznıng qət-qətlirıgıqə Hudanınəng həkikətən Yəqupka həkəmdarlık kılıdıoanlıkı ayan boləy!
Seləh.□

¹⁴ Dərwəkə, ular həzırəjıqə keqisi kaytıp kelip, oqaljir ittək oqaz-oquz kılıp,
Xəhərnə ayılınip laəyaylap yürıdu.

¹⁵ İtlardək ular ozuk izdəp hər yərdə katraydu;
Kərnə toymıoquqə hıwılap yürməktə;

¹⁶ Ləkin mən bolsam kudrıtınəngni küyləymən,
Bərhək, səhərlərdə əzgərməs muhəbbıtınəngni nahxa kılıp yangrıtımən;
Qünki Sən mən üqün yukiri qorəjan,
Eçır künlirımdə panahgah bolup kəlgənsən.

¹⁷ I mening küqüm Boləuqı, Sanga küylərnə eytimən;
Qünki Huda mening yukiri qorəjınımdur,
Manga əzgərməs muhəbbət kərsətküqi Hudaıymdur.

60

60-küy •••• Məşlubiyəttin keyinki dua

¹ Nəoımiqılərnəng bəxıəja tapxuruluq, «Guwahlık nilupəri» degən ahəngdə okulsun dəp, Dawut yazəjan «Mihtam» küyi: —
(Dawut Aram-Naharaim wə Aram-Zobahdıki Suriyəliklər bilən jəng kıləanda, *uning sərdari boləjan* Yoab jəngdə kayta berip, «Xor wadisi»da Edomdikilərdin on ikki mıng əskərnə kılıdıoan qəşdə yeziləjan)

I Huda, Sən bizni qətkə kəktıng;
Bizni parə-parə kılıwəttıng,

■ 59:7 Zəb. 10:11; 55:21; 57:4; 94:7

■ 59:8 Zəb. 2:4

□ 59:13 «Xuning bilən yər

yüznıng qət-qətlirıgıqə Hudanınəng həkikətən Yəqupka həkəmdarlık kılıdıoanlıkı ayan boləy!» — baxka birhil təjımisı: «Xuning bilən ularəja Hudanınəng həkikətən Yəqupka həm yərnəng qət-qətlirıgıqə həkəmdarlık kılıdıoanlıkı ayan boləy!».

Sən bizdin rənjjiding;

Əmdi bizni yeningoşa qayturoşin! □ ■

² Sən zeminni təwritip yeriwətkəniding;

Əmdi uning bəsüklirini saqaytkaysən;

Qünki u dəldəngxip kətti!

³ Sən Öz həlkinggə külpət-harlıqlarni kərgüzdüng;

Sən bizgə aləzadəlikning xarabini iqqüzdüng.

⁴ Sən Özüngdin əyminidişanlaroşa tuş tıkləp bərgənsən;

U həkikətni ayan kilişka kətürüliu.

(Selah). □

⁵ Öz səyğənliring nijatlık tepixi üqün,

Ong qolung bilən kütquzoşaysən,

Duayimni ijabət kioşaysən. ■

⁶ Huda Öz pak-muqəddəslidikə xundək degən: —

«Mən təntənə kilişən,

Mən Xəkəm diyarini bəlüp bərimən,

Sukkot wadisini *təksim kilişka* əlqəymən. □

⁷ Gilead Manga mənsuptur,

Mənasəhmu Manga mənsuptur;

Əfrayim bolsa bəximdiki dubuloşamdur,

Yəhuda Mening əmr-pərman qikəroşuqidur; □

⁸ Moab Mening yuyunux jawurumdur;

Edomoşa qorukumni taxlaymən;

Filistiya, Mening səwəbimdin təntənə kilinglar! □

⁹ Kim Meni bu mustəhkəm xəhərgə baxlap kirəlisun? Kim Meni Edomoşa elip baralisun?

¹⁰ İ Huda, Sən bizni rasttinla qətkə kəktingmu?

Qoxunlirimiz bilən billə jənggə qikməmsən?

¹¹ Bizni zulumlardin kutuluxka yardəmləxkəysən,

Qünki insanning yardimi bikardur!

¹² Huda arkilik biz qoşum baturluk kərsitimiz;

Bizgə zulum kioşuqilarni qəyliyüqi dəl U Özidur!

□ **60:1** «Dawut Aram-Naharaim wə Aram-Zobahdiki Suriyəliklər bilən jəng kioşanda, uning sərdari boləşan Yoab jənggə qayta berip, «Xor wadisində Edomdikilərdin on ikki ming əskərnə kiliqlişan qəşda yeziloşan» — bu wəqə Təwrat, «2Sam.» 8-babta bayan kilişidu. ■ **60:1** 2Sam. 8:3, 13; 1Tar. 18:3, 12; Zəb. 44:9-10; 74:1; 108:11; 144:10

□ **60:4** «Sən Özüngdin əyminidişanlaroşa tuş tıkləp bərgənsən; u həkikətni ayan kilişka kətürüliu» — toluş ayatning birnəqqə hil tərjimiliri bar. Ayəttiki ibraniy tilini qəxinxiz təs. ■ **60:5** Zəb. 108:6-13 □ **60:6** «Huda Öz pak-muqəddəslidikə xundək degən...» — yəki «Huda Öz muqəddəs jayida xundək degən...»

□ **60:7** «Mən Xəkəm diyarini bəlüp bərimən, Sukkot wadisini (təksim kilişka) əlqəymən» — Hudaning muxu səzliri bəlkim Yəxua pəyoşəmbər arkilik, Qanaan (Pələstin) zeminini Israilləroşa bəlüp-bəlüp təksim kioşanlığıni kərsitidu. □ **60:7** «Əfrayim bolsa bəximdiki dubuloşamdur» — ibraniy tilida «Əfrayim bolsa bəximdiki qəşdişuqidur». «Yəhuda Mening əmr-pərman qikəroşuqidur» — baxka birhil tərjimisi «Yəhuda Mening xahənə həsamdur».

□ **60:8** «Moab Mening yuyunux jawurum» — bəlkim Moabning Huda wə Uning həlki üqün məynət hizmət kilişidənlikini bildüridu. «Edomoşa qorukumni taxlaymən» — ayaş kiyimni məlum yər üstigə taxlax axu yərgə igə boləşanlığıni bildürüxi mumkin; yəki bolmisa, Edomning öz igisining ayaşlirini elip yioşturidişan küldək ikənlikini kərsitiximu mumkin. □ **Filistiya, Mening səwəbimdin təntənə kilinglar!** — Dawut pədxahning dəwridə Filistiya Dawutka, xundəklə Hudaning Əzigə boysunup, bəhtlik həyatka igə boləşan («2Sam.» 1:8ni, xundəklə «Yar.» 12:1-3nimy kəring).

61

61-küy •••• «Məndin yukiri Qoram Tax»

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, tarlıq sazlar bilən oqulsun dəp Dawut yazoğan küy: —

I Huda, pəryadimni angliqaysən;
Duayimoğa kulak saloqaysən!

2 Yərning qət-qətliridə turup,
Yürükim zəiplixip kətkəndə,

Mən Sanga murajət qilimən: —

Sən meni özümədin yukiri Qoram Taxka yetəkləysən! □

3 Qünki Sən manga pənəhğah,
Düxminim aldida müstəhkəm munar bolup kəlgənsən.

4 Mən qədiringni mənəggülük turaloqum qilimən;
Qanatlıring sayisidə pənəh tapimən.

Selah,

5 Qünki Sən, i Huda, kəsəmlirimni anglıding;
Əzüngdin əyminidioğanlaroğa təwə mirasni mangimu bərdingsən. □

6 Padixahning künlirigə kün qoxup uzartisən;
Uning yilliri dəwrədin-dəwrgiqə bolidu. □

7 U Hudaning aldida mənəggü həküm süridu;

Uni aman saxlaxka muhəbbət wə həkikətni bekitip təminligəysən;

8 Xuning bilən aldingda iqkən kəsəmlirimgə hər küni əməl qilimən;
Mən namıngni mənəggü küyləymən!

62

62-küy •••• Hudani təlmürüp kütüx

1 Nəoqmıqılərnıng bexi Yədutunoğa tapxuruloğan, Dawut yazoğan küy: —

Jenim Hudaqıla qarap süküttə kütidu;
Mening nijatlıqim uningdındur. □

2 Pəqət Ula mening qoram texim wə mening nijatlıqim,

Mening yukiri qorojinimdur;

Mən unqilik təwrinip kətməymən. □

3 Silər qağanoqıqə xu ajiz bir insanoğa hujum qilisilər?

Həmminglar kinqoziyip qaloğan tamni,

□ **61:2** «Mən özüməndin yukiri Qoram Tax» — Hudani kərsitidu, əlwəttə. «Məndin yukiri» değan ibarə bəlkim Dawutning gərqə padixah bolsimu, «Əzümnü nəhayiti üstün, qabilətlik adəm hesabliməymən, hərdəim Hudadin yol sorixim kerək» değəndək, həmmimizni kiçik peillik boluxka, ündəydu. □ **61:5** «Əzüngdin əyminidioğanlaroğa təwə miras...» — ibraniy tilida «Nəmingdin əyminidioğanlaroğa təwə miras...». □ **61:6** «Padixahning künlirigə kün qoxup uzartisən; uning yilliri dəwrədin-dəwrgiqə bolidu» — Dawut əzi Israiloğa padixah bolup kirik yil həküm sürəgn. Xühhisizki, u bu yərdə öz əvladi bolidioğan Qutquzoqu-Məsih toqruluk bexarət beridu. □ **62:1** «Nəoqmıqılərnıng bexi Yədutunoğa tapxuruloğan, Dawut yazoğan küy» — «Yədutun»: Dawut pəyoğambər «mədhijə hori»ning yetəkqisi dəp bekitkən, Yədutun isimlik bir kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kərüng). Yənə birhil tərjimisi: «Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «Yədutun» (mədhijiyəlx değan mənədə) ahangida oqulsun dəp Dawut yazoğan küy: —.....». □ **62:2** «Mən unqilik təwrinip kətməymən» — yaki baxka birhil tərjimisi «Zor eqirqiliktimu təwrənməymən».

İroqanglap qalqan qaxani oqulatqandək, uni oqulatmaqçisilər?

⁴ Uni xəhrət-həywitidin qüxürüwetixtin baxqa, ularning heq məslihəti yoktur;

Yaloqançiliklardin hursən ular;

Aoqzida bəht tiligini bilən,

Ular iqidə lənət oquydu.

Selah.

⁵ I jenim, Hudaqla qarap süküttə kütkin;

Qünki mening ümidim Uningdındur.

⁶ Pəqət U mening qoram texim həm mening nijatlığim,

Mening yukiri qoroqimdur;

Mən təwrinip kətməymən.

⁷ Nijatlığim həm xan-xəhritim Hudaqla baqlıqtur;

Mening küqüm bolqan qoram tax, mening panahqahim Hudadındur.

⁸ I halayıq, Uningqla hərdaim tayinqlar!

Uning aldidə iq-baqlringlarni təkünqlar;

Huda bizning panahqahimizdur!

Selah.

⁹ Addiy bəndilər pəqət bir tinıq,

Esilzadilərmu bir aldım söz halas;

Taraziqla selinsa ularning kılqə salmıqı yok,

Bir tinıqtinmu yeniktur.

¹⁰ Zomıqərlikkə tayanmanglar;

Bulangqılıqtin ham hiyal kılmanqlar,

Baylıqlar awusimu, bularqla kənglünqlarni qoymanqlar;

¹¹ Huda bir qetım eytkanki,

Mundak deginini ikki qetım anglıdimki: —

«Küq-kudrət Hudaqla mənsoptur».

¹² Həm i Rəb, Sanga əzgərməs muhəbbətmu mənsoptur;

Qünki Sən hərбір kixıgə öz əmilıgə yarıxa qayturısən.■

63

63-küy •••• Hudaqla intizar bolux

¹ Dawut yazoqan küy (u Yəhudadiki qəl-bayawanda bolqan qaoqla yeziloqan): —

I Huda, Sən mening ilahımdursən,

Təxnalıq bilən Seni izdidim!

Mən qurqoq, qangqak, susız zemında turup,

Jenim Sanga intizar, ətlirim təlmürüp intılarki —■

² Mukəddəs jayıngda Sanga kəz tikip qarıqimındək,

Mən yənə zor kudriting wə uluqlukunqni kərsəm!

³ Əzgərməs muhəbbiting həyattinmu əzızdur;

Ləwlırim Seni mədhıyıləydu;

⁴ Xu səwəbtin tirik bolsamla, Sanga təxəkkür-mədhıyə oquymən,

Sening namingda qollirimni kətürimən.

■ **62:12** Ayup 34:11; Pənd. 24:12; Yər. 32:19; Əz. 7:27; 33:20; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 2Kor. 5:10; Əf. 6:8; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 22:12 ■ **63:1** 1Sam. 22:5; 23:14,15

5 Jenim nazunemətlərdin həm maylik gəxlərdin qanaətləngəndək qanaətləndi;
 Aəzəm eqilip hux ləwlimir Sanga mədhıyıləni yangritidu;□
 6 Ornumda yetip Seni əsliginimdə,
 Tün keqılərdə Seni seəşinip oylinimən.
 7 Qünki Sən manga yardəmdə bolup kəlgənsən;
 Səning qaniting sayısidə xad-huramlikta nahxıləni yangritimən.
 8 Mening jenim Sanga qing qaplıxip mangidu,
 Səning ong qolung meni yəliməktə.
 9 Bırək jenimni yökıtixka izdəwatkanlar yər təktilirigə qüxüp ketidu.
 10 Ularning qeni kiliq tiqida təkülidu,
 Ular qılberilərgə yəm bolidu.
 11 Ləkin padıxah Hudadin xadlinidu;
 Uning nami bilən kəsəm kıləqanlarning həmmisi rəhlinip xadlinidu;
 Qünki yaləqan səzligüqılərnin zuwani tuwaqlinidu.

64

64-küy •••• Amanlik tiləx duasi

1 Nəəmiqılərnin bexiəta tərpxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəqan küy:

I Huda, ahlirimni kətürgəndə, meni angliəqaysən!
 Həyatimni düxmənnin wəhxilikidin kuədiəqaysən!
 2 Kara niyətlərnin yoxurun suyikəstliridin,
 Yamanlik əyliyüqi kaəşə-kuzəqunlardin aman kıləqaysən.
 3-4 Ular tillirini kiliqtək ötkür bilidi;
 Mukəmməl adəmni yoxurun jaydin etix üqün,
 Ular oqini bətligəndək zəhərlik səzini təyyarlıdi.
 Ular kılqə əymənməy tuyuksiz oq qikiridu.
 5 Ular bətniyəttə bir-birini riəbətəndürüp,
 Yoxurun tuzak kuruxni məslihətlixip,
 «Bizni kim kərələytti?» — deyixməktə.
 6 Ular kəbihlikkə intilip: —
 «Biz izdinip, ətraplik bir tədbir tēpip qiktuk!» — dəydu;
 İnsanın iq-baəri wə kəlbi dərwəkə qongkur wə *bilip bolmas* bir nərsidur!
 7 Ləkin Huda ularəə oq atidu;
 Ular tuyuksiz zəhimlinidu.
 8 Ular öz tili bilən putlixidu;
 Ularni kərgənlərnin həmmisi əzini neri tartidu.□
 9 Həmmə adəmni qərkunq basidu;
 Ular Hudaning ixlirini bayan kılıdu,
 Bərhək, ular uning kıləqanlirini oylinip sawak alidu.
 10 Həkqaniylar Pərwərdigarda huxal bolup,
 Uningəə tayinidu;

□ 63:5 «Jenim nazunemətlərdin həm maylik gəxlərdin qanaətləngəndək qanaətləndi» — Yəhudiylar üqün maylik gəx intayin esil tamaq həsablinidu. □ 64:8 «Ularni kərgənlərnin həmmisi əzini neri tartidu» — baxka birhil təjimi «ularni kərgənlərnin həmmisi bexini silkiydu».

Kəngli durus adəmlər rohlinip xadlinidu.

65

65-küy •••• Mədhiyə wə təxəkkür

¹ Nəqmüqilərninq bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy-nahxa: —

Zionda, mədhiyə süküt iqidə Seni kütidu, i Huda;

Sanga kıləjan wədə əməlgə axurulidu. □

² I, dua Angliəuqi, Sening aldingəyə barlıq ət igiliri kelidu.

³ Gunahlıq ixlər, asiylikirimiz,
Kəlkün baskandək məndin əqalip kelidu;
Lekin Sən ularni yepip kəqürüm kilisən; □

⁴ Sən tallar Əzünggə yəkinlaxturoğan kixi nemidegən bəhtlik!

U həyliliringda makanixidu;

Bizlər Sening makaningning, yəni muqəddəs ibadəthanangning bərikitidin kənaət tapimiz;

⁵ Sən həkkanıylikni namayan kildioğan karamət wə dəlxət ixlər bilən bizgə jawab,

I niyatlikimiz boləjan Huda,

Pütkül yər-dengizlərninq qət-qətliridikilərgiqə tayanqi Boloquqi!

⁶ Belinq kudrət bilən bəqlənoğan bolup,
Küqüng bilən taqlarni bərpa kıləjansən;

⁷ Dengizlərninq ərəkəxligən xawqunlirini,

Dolqunlərninq xawqunlirini,

Həmdə əllərninq qukanlirini tinjitquqisən!

⁸ Jahənninq qət-qətliridə turuwatқанlar karamətliringdin kərkidu;

Sən künqikixitkilərnini, künpetixitkilərnini xadlandurisən;

⁹ Yər yüzining *şemini yəp* yoqlap kelip, uni suqirisən,

Uni tolimu munbətəxtürisən.

Hudaning dərya-erikliri suqə toloqandur;

Xundək kılıp sularni təyyarlap,

Kixilərnini axlıq bilən təminləysən.

¹⁰ Teriləju etizlərninq qənəklirini suqə kəndurisən,

Qirlirini taraxləysən,

Tupraqni mol yəqinlar bilən yumxitisən;

Uningda üngənlərnini bərikətləysən.

¹¹ Sən nemətliringni yilning həsulioğa taj kılıp qoxup bərisən;

Kədəmliringdin bayaxatlıq həryanoğa tamidu;

¹² Daladiki yaylaqləroqumu tamidu;

Taq-dəwanlar xat-horamlikni əzligə bəlwəq kildidu;

¹³ Kəkləmlər qoy padiliri bilən kiyingən,

Jiləqilər maysiləroğa kəplididu;

Ular huxallıq bilən təntənə kildidu,

Bərhək, ular nahxilərnini yangritixidu!

□ 65:1 «Zionda, mədhiyə süküt iqidə Seni kütidu, i Huda» — baxқа birhıl tərjimisi «Zionda, Sening aldingda, süküt bolidu, mədhiyimu bolidu». □ 65:3 «Lekin sən ularni (yəni gunahlıq ixlər, asiylikirimizni) yepip kəqürüm kilisən» — ibraniy tilida «ularni yepip kafarət kilisən». «Kafarət» degən ix toqruluk «Mis.» 29:33 wə izahəti, xundəqlə «Təbirələr»nimu kəring.

66

66-küy •••• *Ibadətkə türtkə bolidioğan guwahlik*

1 Nəohmiqilərnin bexioğa tapxurulub, tarlik sazlar bilən oqulsun dəp, küy-nahxa: —

Pütkül jahən, huxallik bilən Hudağa təntənə kilinglar!

2 Uning namining uluqlukini nahxa kilip jakarlanglar,
Uning mədhüyilirini xəxəplik kilinglar!

3 Hudağa: «Sening kioğanliring nəxədəx koxkunqluktur!
Kudriting zor boləq,

Düxmənliring aldingda zəiplixip təslim bolidu;

4 Barlik yər yüzidikilər Sanga səjdə kilip,
Seni küyləp, nahxa eytixidu;

Ular namingni küyləp nahxa kilip eytidu» — dənglar!
Selah!

5 Kelinglar, Hudaning kioğanlirini kəringlar;
Insan baliliri aldida kioğan karamətliri koxkunqluktur.

6 U dengizni kuruqlukğa aylandurdi;
Əjdadlirimiz dəryadinmu piyadə ötti;

Biz u yərdə uningdin hursən bolduk. ■

7 U kudriti bilən mənggü həküm süridu;
Uning kəzliri əllərnə kəzitip turidu;

Asiylik kioquqilar məoxurlanmisun!
Selah! ■

8 I kəwmlar, Hudayimizəgə təxəkkür-mədhüyə eytinglar;
Uningəgə boləğan mədhüyə-həmdusanalarni yangritinglar!

9 U jenimizni həyatlik iqigə tikkən,
Putlirimizni teyilduruxlarəgə yol kəymaydu.

10 Qünki Sən, i Huda, bizni siniding;
Kümüxnə otta tawliəandək bizni tawliding.

11 Sən bizni torəgə quxürdüng;
Belimizgə əqir yükni yükliding.

12 Həklərnə bəximizəgə mindürdüng;
Biz ot wə kəlkünnə besip öttük;

Sən ahir bizni kəngriqilikkə qikərding.

13 Mən kəydürmə qurbanliklərnə elip əyüggə kirəy;
Sanga kioğan kəsəmlirimgə əməl kilimən;

14 Bərhək, bəximəgə kün quxkəndə ləwlim qikəroğan,
Əoizim eytkən wədilirimni əməlgə axurimən.

15 Mən Sanga bordək mallarnə kəydürmə qurbanlik kilip sunimən,
Koxqarlarınin yəəini hux puritip kəydürimən;

Öküz wə əqkilərnə əkilip sunimən.
Selah!

16 Hudadin əyimingüqi həmminglar, kelinglar, kulak selinglar!
Uning mən üqün kioğan karamətlirini bayan kilimən;

17 Aoxim əqip uningəgə pəryad kətürdüm,
Uning uluqlukini jakarlioğan mədhüyilər tilimda boldi.

18 Kənglümdə gunahni kəzləp yürğən bolsam,
Rəb *duayimni* anglimioğan bolatti.

19 Birək Huda anglidi;

U duayiməyə kulaq saldı.

²⁰ Hudaəyə təxəkkür-mədhiyə yaqdurulsun!

U mening duayimni yandurmıdı,

Həm məndin əzgərməs muhəbbitini elip kətmıdı!

67

67-küy •••• Dunya üçün niyatlıq bardur!

¹ Nəəmiqilərnıng bexıəyə tapxurulup, tarlıq sazlar bilən qelinsun, dəp yezıləən küy-nahxa: —

Huda bizgə mehir-xəpkət kərsitip, bizni bərikətləp,

Əz jamalınıng nurını üstimizgə qaçqay!

Selah! ■

² Xundak kıləanda yolung pütkül jahanda,

Kutuldurux-nıyatlıkıng bərlıq əllər arısında ayan bolidu.

³ Bərlıq kəwmlar Seni mədhiyiligəy, i Huda;

Bərlıq kəwmlar Seni mədhiyiligəy!

⁴ Jimi kəwmlar huxallıq bilən təntənə kılıp küyiligəy,

Qünki Sən həlk-millətlərgə adillıq bilən həküm qıkırısən,

Yər yüzıdiki taıpılərni, Sən yetəkləysən;

Selah.

⁵ Bərlıq kəwmlar Seni mədhiyiligəy, i Huda;

Bərlıq kəwmlar Seni mədhiyiligəy!

⁶ Wə yər-zemin kəklirini ündürıdu;

Huda, bizning Hudayimiz, bizni bərikətləydu;

⁷ Huda bizni bərikətləydu;

Xuning bilən yər yüzndikilər qət-yakılarəyiqə unıngdin əyminıxıdu!

68

68-küy •••• Oğalıbə munajiti

¹ Nəəmiqilərnıng bexıəyə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəən küy-nahxa: —

Huda ornıdın turdı, düxmənlirini tirıpirən kılıwetıdu!

Unıngəyə əqmənlər Unıng aldıdın bədər kaçıdu! ■

² Is-tütək uquruloğəndək, ularni uqurup yokıtısən,

Mom otta erıtılğəndək,

Rəzillər Hudanıng aldıda həlak bolidu.

³ Bırak həkkaniylar huxallınıdu,

Ular Huda aldıda rəhlinip,

Təntənə kılıp xadlinıdu.

⁴ Hudaəyə küylər eytinglar,

Unıng namını nahxa kılıp yangritinglar;

Qəl-bayawanlarəyə Mıngüqıgə bir yolni kətürüp yasanglar;

Unıng nami «Yah»dur;

Uning aldida xadlininglar.□

5 Yetimlaroqa ata boluquci,
Tul hotunlarning dawasini sorioquci,
Oz mukəddəs makanida turoqan Hudadır.

6 Huda oşeriblarni oşy-oşqaklik kilidu;
U məhbuslarni awatlikka çikiridu;
Lekin asiylarni qəoşjirak yərdə qalduridu.

7 I Huda, Oz həlkingning aldida mangoşiningda,
Qəl-bayawandin oşüp səpər kiləşiningda,
— (Selah) —

8 Hudaning huzuri aldida,
Yəni Israilning Hudasing huzuri aldida,
Yər-jahan təwrinip,
Asmanlarmu yeşin yaqdurdi;
Awu Sinay teşimu təwrinip kətti.■

9 Sən, i Huda, Oz mirasing *boləşan zemin-həlk* üstigə hasiyətlik bir yamoşur yaqduzdung;

Ular həlsizlanəşanda ularni küqləndürdüng.

10 Sening baqqan padang u yərgə makanlaxti;
Məhribanlikəşing bilən məmīnlər üqün təyyarlik kiləşing, i Huda!□

11 Rəb əmr kilədi;

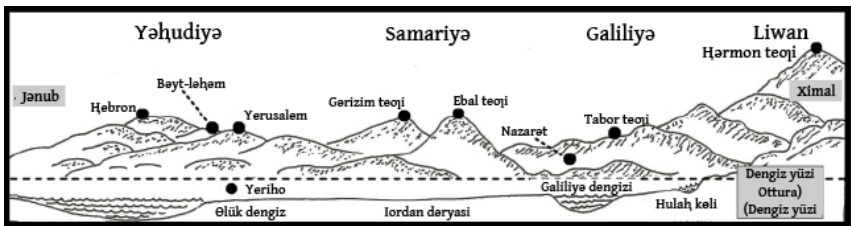
Uni jakarlioquci kiz-ayallar nemidegən zor bir qəşundur!

12 «Padixahlar həm qəşunliri bədər qəşixti, bədər qəşixti!» — *deyixti*;
Oşydə oltureşan kiz-ayallar bolsa olşilarni belixiwalidu;

13 Silər qəş baqqanda padilar arisida yatqan bolsanglarmu,
Zemininglar əmdi qanatlırioşə kümüş səpkən,
Pəyliri parkirak altun bilən bezəlgən pahtəktək bolidu;□

14 Həmmigə Qadir Huda padixahlarni zeminda tiripirən kiliwətkəndə,
Yər Zalmon teşidiki qardək akirip kətti.

15 Baxan teşu kudrətlik bir teşu,
Baxan teşu egiz qəşkiliri kəp bir teşudur;□

İsrailiyəning taq-jiləşiliri

□ **68:4 «Qəl-bayawamlarəşə Mingüci...»** — yaki «Bulutlarəşə Mingüci...». Qəşu mənisu teşu qəş bolsun Hudaning ezini kərsitidu. 7-ayətni kəşung. ■ **68:8** Mis. 19 □ **68:10 «Sening baqqan padang»** — İsrail həlqini kərsitidu, əlwəttə. □ **68:13 «Silər qəş baqqanda padilar arisida yatqan bolsanglarmu, zemininglar əmdi qanatlırioşə kümüş səpkən, pəyliri parkirak altun bilən bezəlgən pahtəktək bolidu»** — bu ayətni İbrani tilida qəşinix təş, hərhil təşimiliri bəş. Mənisu bəşkim, İsrail həlqi əşlidə kəmbəşəş əşwəlda yaxioşan bolsimu (qəş baqquqi bolup), Huda Paləstin zeminingin həmməş yerigə kəp olşini (altun-kümüş qatarlıklar) qəşip, ularni beyitti (14-ayətni kəşung). □ **68:15 «Baxan teşu kudrətlik bir teşu, Baxan teşu egiz qəşkiliri kəp bir teşudur»** — baxqə təşimiliri: «Hudaning teşu Baxan teşu qəşdur — kəp qəşkilik bir teşu qəş, Baxan teşu qəşdur» yaki «Baxan teşu Hudaning teşu qəşdur, Baxan teşu egiz qəşkiliri kəp bir teşu qəşdur».

16 Əy egiz qoqqilik taqlar,
Nemə üqün Huda Öz makani kilişni halioqan taqla həsət bilən
karaysilər?

Dərəkə, Pərwərdigar xu taqla mənggü turidu! □ ■

17 Hudaning jəng hərwiliri tümən-tümən,
Milyon-milyondur;

Rəb ular arisida turidu;

Sinay teoşidiki muşəddəs jayda turidu. □ ■

18 Sən yukirişə kətürüldung,

Insanlarni tutqun kilişuqilarni Əzüng əsir kiliş elip kəttin;

Yah Huda ularning arisida turuxi üqün,

Həttə asiylik kilişanlar *arisida turuxi* üqünmu,

Sən insan arisida turup iltipatlarni qəbul kildin. □ ■

19 Rəb mədhəyilənsun;

Qünki U hər küni yükirimizni kətürməktə;

Yəni nişatlikimiz boləqan Təngri!

Selah. □

20 Bizning Təngrimiz birdinbir nişatkar Təngridur;

Rəbgə, yəni Pərwərdigarəşilə, ölümgə başliş ixlar təwədur. □

21 Bərhək, Huda Öz düxmənlirining bəşini yaridu,

Əz gunəşlirida dawamliş ketiwəridişanlarning qaqliş kallisini U qaqidu.

□

22 Rəb mundaş dedi: «Əz həlşimni Baxan diyaridinmu,

Dengizlarning qongkur jayliridinmu qayturup kelimən; □ ■

23 Xundaş kiliş *sən həlşimning* puti qanəş,

Yəni düxmənlirining qenişə milinidu,

İtlirining tili buningdinmu nesişisini *yalaydu*».

24 Ular Səning mangoşanliriningni kərđi, i Huda;

□ 68:16 «Huda Öz makani kilişni halioqan (tallioqan) taql» — Yerusalemdeki Zion teoş.

■ 68:16 Zəb. 87:1, 2; 132:13 □ 68:17 «Rəb... Sinay teoşidiki muşəddəs jayda turidu» — buning məşisi bəlkim: «Huda Sinay teoşida qandaş kilişan bolsa, U Yerusalemdeki (Zion teoşidiki) muşəddəs ibadəthanisida turup xundaş kilişni dawamlaxturidu — demək, sürliş, xan-xəşpəlik hələttə bolup, pəşəşəmbəşilər arşilik kalam-wəşşiyirini ayan kilişni dawamlaxturidu» degəndək.

■ 68:17 Qan. 33:2 □ 68:18 «Sən yukirişə kətürüldung, insanlarni tutqun kilişuqilarni özişin əsir kiliş elip kəttin; Yah Huda ularning arisida turuxi üqün, həttə asiylik kilişanlar arisida turuxi üqünmu, Sən insan arisida turup iltipatlarni qəbul kildin» — bu muşim həm şirliş ayatşə İnjilda, «Əf.» 4-babta təşir berilidu; Kutquşuqı-Məşih insan arisida əzi insan bolup, insanlarni tutqun kilişuqular (yəni gunəş, ölüş wə jin-xəştanlardin ibarət) üstidin əşləibə kiliş, asmanlarəşə kətürülüp, insanlarni kutquşux həm ularni (ixşəngən insalarni) Hudaning yəngi bir «muşəddəs ibadəthana»si kiliş üqün ərxiki atisidin iltipatlarni qəbul kilidu. ■ 68:18 Əf. 4:8; Qəl. 17:21; Yə. 9:23; Əzra 8:20 □ 68:19 «...U hər küni yükirimizni kətürməktə» — baxşə birşil təşşimisi «... U hərşüni üstimizşə yaxşiliklarni yüklişdu». □ 68:20 «Rəbgə, yəni Pərwərdigarəşilə, ölümgə başliş ixlar təwədur» — yaki baxşə birşil təşşimisi «Rəbdə, yəni Pərwərdigardila, ölüşdin kutulux yollirimu bar». □ 68:21

«Əz gunəşlirida dawamliş ketiwəridişanlarning qaqliş kallisini U (Huda) qaqidu» — «qaqliş kalla»: bəzi həlşlər: «Baxta qaq kəp bolsa, küş kəp bolidu» degən hurapiş kəşkaraxni qəbul kilişan bolsa kərək. □ 68:22 «Əz həlşimni Baxan diyaridinmu, dengizlarning qongkur jayliridinmu qayturup kelimən» — «Əz həlşimni» ibraniliş tilida «ularni» dəp elinəqan. Biz «ularni» degən şəzini «Əz həlşimni» dəp təşşimə kildük. Bəzi alimlar «ular»ni İsrailning düxmənliri dəp qaraydu (ular Huda xu düxmənləşni İsrail ularđin kışas alsun dəp qayturəqan, dəp qaraydu). ■ 68:22 Mis. 14:29; Qəl. 21:33

Yəni mening İlahim, mening Padixahimning muqəddəs jayıoşa kirip mangoşanlirini kərdi;□

²⁵ Aldingda munajatqılar, kəyningdə qaloşuqılar mangdi, Otturisida dapqi kızlar bar idi:

²⁶ «Jamaətlərdə Huda Rəbgə təxəkkür-mədhiyə eytinglar, — İ İsrail bulakliridin çikқанlar!» — deyixti.

²⁷ U yərdə ularning baxlamqisi boləşan kiçik Binyamin kəbilisi mangidu; Yəhuda əmiriliri, zor bir top adəmlər,

Zəbulunning əmiriliri, Naftalining əmirilirimu bar.

²⁸ Sening Hudaqing küqüingni buyrup bekitkən; Özüing biz üqün kəloşiningni mustəhkəmligəysən, i Huda!

²⁹ Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthanang wəjədin, Padixahlar Sanga atap hədiyələri elip kelidu;■

³⁰ Ah, həliqi komuxluktiki *yirtkuq* janiwarni,

Küqlükləning topini,

Taipilərdiki torpaqlarnimu əyibligəysən;

Andin ularning hərbi kümüx tənggiləri əkilip Sanga tiz püküxidu;

Uruxhumar həkləri tiripirən kiliwətkəysən! □

³¹ Mətiwər əqlilər Misirdin kelidu,

Efiopiya bolsa Hudaşə qarap kəllirini tezdin kətüridu.

³² I yər yüzidiki əl-yurtlar, Hudani nahxa bilən mədhiyilənglar;

Rəbni mədhiyiləp küyləri eytinglar!

(Selah)

³³ Asmanlarning üstigə,

Kədimdin bar boləşan asmanlarning üstigə Mingüqi toşruluk küy eytinglar!

Mana, U awazini anglitidu,

Uning awazi küqlüktur!

³⁴ Hudani küqlük dəp bilip jakarlanglar,

Uning həywisi İsrail üstidə,

Uning küqi bulutlarda turidu;

³⁵ I Huda, muqəddəs jayliringdin sürlük kərünisən!

İsrailning birdinbir Təngrisi!

Həlkə küq-küdrət bərgüqi bolsa, Udur!

Hudaşə təxəkkür-mədhiyə okulsun!

69

69-küy •••• Zor dərd-ələm wə azablərdin keyinki şəlibə

¹ Nəşimiqiləning bəxişə tapşurulup, «Nilupərlər» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazəşan küy: —

Meni kütəşəşən, i Huda!

Sular jenimdin ötti;

² Turoşudək jay yok qongkur patkəklükə çəküp kəttim;

□ 68:24 «Ular Sening mangoşanliringni kərdi, i Huda... Padixahimning muqəddəs jayıoşa kirip mangoşanlirini kərdi» — bu ayəttiki «ular» Hudaning düxmənirini kərsitixi bolsa kerək. Hudaning «muqəddəs jayıoşa kirip mangoşanliri» degəni qüxinix üqün «Mis.» 40:16-38 wə «1Pad.» 8:1-11ni kəring. ■ 68:29 1Pad. 10:10, 24, 25; 2Tar. 32:23; Zəb. 72:10; 76:11-12

□ 68:30 «komuxluktiki yirtkuq janiwar» — bəlkim Misirni Nil dəryasidiki timsahka ohxitidu.

Suning qoŋgqur yerigə qüxüp kəttim,
Kəlkün meni qərək kildi.

³ Pəryadlırimdin həlimdin kəttim;

Gallirim kurup kətti;

Hudayimoğa təlmürüp, kəzumdin ketəy dəp qaldım;

⁴ Səwəbsiz mənə əq boləjanlar qaqlirimdinmu kəptur;

Meni yəkatmaqçı boləjanlar;

Kara qaplap mən bilən düxmənlixidiojanlar küqlüktur;

Xu qaşda əzüm bulimiojan nərsini kayturimən. □

⁵ I Huda, mening nadanlikim əzünggə ayan;

Mening kəbihliklirim Səndin yoxurun əməstur.

⁶ Mening səwəbimdin, i Rəb, samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar,

Əzünggə umid başlap kütkənlər yərgə qarap qalmioşay;

I İsrailning Hudasi, Əzüngni izdigüqilər mening səwəbimdin xərməndə bolmioşay;

⁷ Qünki Seni dəp mən rəswaqilikğa uqridim;

Xərməndilik yüzümgə qarplandi.

⁸ Mən əz kərindaxlırimoğa yat,

Anamning balilirioğa yağa yurtluk boldum.

⁹ Qünki meni *mukəddəs* əyünggə boləjan otluk muhəbbət quloşwaləjanidi;

Səngə həkərət kıləjanlarning həkərətlirimu mening üstümgə qüxti; □ ■

¹⁰ Mən yioqlidim, jenim roza tutti,

Bumu mənə əyib dəp qaraldi.

¹¹ Mən bəzni kiyimim kılıp kiysəm,

Xuning bilən ularning səz-qəqikigə qaldım. □

¹² Xəhər qowukıda olturoşanlarning tənə gepigə qaldım,

Məyhorlarning nahxisining temisi boldum.

¹³ Birək mən xəpkişingni kərsətkən waqşingda duayimni səngə nixanlidim, i Pərwərdigar;

I Huda, əzgərməs muhəbbətişingning zorlukidin,

Nijatlik ixənqidə mənə jawab bərgəysən; □

¹⁴ Meni patkəqliktin kutkuzuwəloşaysən,

Meni qəktürmigəysən;

Mənə əqmən boləjanlardın,

Suning qoŋgqur yeridin kutuldurəşaysən;

¹⁵ Kəlkün sulirioğa meni qərək kıldurmioşaysən;

Dengiz təglirigimu meni yutkuzmioşaysən;

Tegi yok haŋgning meni həp etip aqşini yuwəwelixioğa yol koymioşaysən!

□ 69:4 «Səwəbsiz mənə əq boləjanlar qaqlirimdinmu kəptur; meni yəkatmaqçı boləjanlar, kara qaplap mən bilən düxmənlixidiojanlar küqlüktur; xu qaşda əzüm bulimiojan nərsini kayturimən» — toluq bəxarəttiki bu sirlək səz Məsih krestkə mihlanəjan waqşta əməlgə axuruldi. «Xu qaşda» Məsih İblis insanlardın buliwəloşan amanlikni, insanlarning Huda bilən boləjan inaqlikini insanlaroğa nijatlik yolida kayturup elip bərdi. Bu küydiki bəxarətlərnəng həmmisi Məsih wə uning jəkkən azablırini wə azablıri arkilək qəzənoşan qəlibisini kərsitdi. □ 69:9 «Məni mukəddəs əyünggə boləjan otluk muhəbbət quloşwaləjanidi» — «Yuş.» 2:17ni kəruşing. ■ 69:9 Yş. 2:17; Rim. 15:3 □ 69:11 «Mən bəzni kiyimim kılıp kiysəm..» — «bəz kiyim»ni kiyiwəlix (həza tutkəndək) ezi yəki bəxkılar üçün kəttik dua kilişing birhil ipadisi. □ 69:13 «Nijatlik ixənqidə mənə jawab bərgəysən» — ibranıy tilida «Nijatliking ixənqidə mənə jawab bərgəysən».

- 16 Duayimni ijabət kıləaysən, i Pərwərdigar,
Qünki özgərməs muhəbbiting yahxidur;
Mol rəhımdillikıng bilən manga yüzləngəysən;
- 17 Jamilingni kılungdin yoxurmiəaysən;
Qünki beximəyə kün qüxti;
Tezdin manga jawab bərgəysən.
- 18 Jeniməyə yekınlaxkəysən,
Uningəyə həmjəmət-kutkuzəyəyə boləaysən;
Düxmənlirim aldidə meni hərlükkə qıkarəaysən;
- 19 Özüng mening rəswalığta həm hərmətsizlikte kələqinimni,
Kəndək həkəretlənginimni bilisən;
Rəkilirimning həmmisi Özünggə ayandur.
- 20 Həkəreət kəlbimni parə kildi;
Mən kəyəyəyə qəmüp kəttim;
Azəjinə həsdaxlikkə təlmürgən bolsammu, yök boldi;
Təsəlli bərgüqilərnimu izdidim, lekin birsinimu uqritalmidim.
- 21 Bərhək, ular ozukuməyə öt süyi,
Ussuzlukuməyə sirkini bərdi. ■
- 22 Ularning dastihini əzlırigə kıltaq,
Ularning həlawiti kəpkən boləyə. ■
- 23 Kəzliri torlıxip kərməydiəən bolup kətkəyə;
Bəl-putlirini titrəkkə saləaysən; ■
- 24 Kəhringni ularning üstigə qüxürgəysən,
Əzəzipingning otliri ularəyə tutaxkəyə;
- 25 Ularning makani harabə boləyə,
Qədirliri qəldəyəp kələyə; ■
- 26 Qünki ular Sən urəyəyəyə təhimu ziyankəxlik kılmaқта;
Sən zəhimləndürgənlərnıng azabıəyə gəp bilən azab kəxmaқта.
- 27 Ularning gunahıəyə gunah kəxkəysən,
Həkkanıylikingning nesiwisigə ularni erixtürmigəysən.
- 28 Ular həyatlık dəptiridin əqürülgəyə;
Həkkanıylərnıng katarıəyə pütülmigəyə.
- 29 Birək mən bolsam bir ezilgən dərdmən;
Nijatlıkıng, i Huda, meni yukiriəyə kətürüp kutkuzəyəyə;
- 30 Mən munajət oqup Hudaning namini mədhıyiləymən;
Təxəkkürlər bilən uni uluəyələymən;
- 31 Bu bolsa Pərwərdigarni hursən kılax üqün,
Əküz təkdım kıləəndin əwzəldur;
Münggüz-tuyaklıri sak torpak bərgəndinmu artuktur.
- 32 Yawax məminlər buni kərup huxal bolidu;
Hudani izdigənlər —
Kəlbınglar yengilinidu.
- 33 Qünki Pərwərdigar yökəullarning iltjasini anglaydu,
Əzigə təwə əsir kılınəənlərnı u kəmsitməyədu;
- 34 Asman-zəmin Uni mədhıyilisun!
Dengiz-okyanlar həm ularda yürgüqı barlık janiwarlar Uni mədhıyiligəyə!
- 35 Qünki Huda Zionni kutkuzidu;
Yəhudaning xəhərlirini kayta bina kılidu;
Ular axu yərdə olturaklıxip, igilik tikləydu.

³⁶ Uning kullirining nəsilliri uningə miras bolidu,
Uning namini səyğənlər u yərlərdə makanlixidu.

70

70-küy •••• «Pərwərdigar, tez kəlgəysən!»

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «əslitix üqün» okulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar, meni kütquzuxka aldirioğaysən!
Pərwərdigar, tez kelip munga yardəm kıləğaysən! ■

² Məning jənimni izdəwatkanlar yərgə kəritilip rəswa kılinsun;
Məning ziyinimdin hursən boləqanlar kəynigə yandurulup xərməndə boləqay. ■

³ Məni: — «Wah! Wah!» dəp məshirə kıləqanlar öz xərməndilikidin kəynigə yanəqay!

⁴ Biraq Seni izdigüqılərnıng həmmisi Səndə xadlinip huxal boləqay!
Nijatlikingni səyğənlər həmixə: «Huda uluqlansun» deyixkəy.

⁵ Biraq mən ezilgənmən, həm yoxsulmən;
Yəniməğa tezdin kəl, i Huda!
Sən məning yardəmqim, məning azad kıləuqim;
I Pərwərdigar, keqikməy kəlgəysən!

71

71-küy •••• Kərioğanda eytkan dua

¹ Səndin, Pərwərdigardin panah tapimən;
Məni hərgiz yərgə kəratmioğaysən. ■

² Öz həkkaniylikingda məni kütulduroğaysən;
Munga kulak saləğaysən,
Məni kütquzəğaysən!

³ Munga əzüm daim panahlinidioğan turaləu qorəm tax boləğaysən;
Sən məni kütquzuxka buyruq qüxürgəysən;
Qünki Sən egiz texim, qorənimdursən.

⁴ Hundayim, məni rəzillərnıng kolidin,
Həkkaniyətsiz, rəhimsiz adəmdin azad kıləğaysən;

⁵ Qünki Sən məning ümidimdursən, i Rəb Pərwərdigar,
Yaxlikimdin tartipla məning tayanqimdursən;

⁶ Baliyatqudiki wəktin baxlap mən Sanga tayinip kəldim,
Əzüng məni anamning kərnidin qıkarəuqısən;
Mədhüyəmning temisi bolsa hərdəim Sən toşruluktur. □

⁷ Mən nuroqunlarəğa oğayriy yaki kəramət sanaldim;
Qünki Sən məning mustəhkəm panahəğəhimdursən. □

■ **70:1** Zəb. 40:13-17 ■ **70:2** Zəb. 35:4,26; 71:13 ■ **71:1** Zəb. 22:5; 25:2, 3; 31:1-3; Yəx. 49:23 □ **71:6** «Əzüng məni anamning kərnidin qıkarəuqısən» — baxka birhil tərijimisi: — «Anamning kərnidila məni asriding». □ **71:7** «Mən nuroqunlarəğa oğayriy yaki kəramət sanaldim; qünki Sən məning mustəhkəm panahəğəhimdursən» — demək, Dawutning tarihi nuroqun adəmlərgə Hudaning wədisidə turidioqanlıqini ispatlıoğan wə Hudaəğa tayinxka riqəbət boləqan.

- 8 Aəzizim kün boyi mədhıyiliring həm xan-xəripinggə tolidu;
 9 Əmdi kərişinimda meni taxlimioşaysən;
 Maşdurum kətkinidə, məndin waz kəqmigəysən.
 10 Qünki düxmənlirim manga qarxi səzlixidu;
 Jenimni elixka közləwatqanlar kəstlixip: —
 11 «Huda uningdin waz kəqti;
 Uni qoşlap tutuwelinglar,
 Qünki kutuldurudioşanlar yoqtur» — deyixidu.
 12 I Huda, məndin yiraqlaxmioşaysən;
 I Hodayim, manga yardəmgə tez kəlgəysən!
 13 Jenimoşa küxəndə boləşanlar xərməndə bolup yoqıtılısun;
 Ziyinimoşa intilgənlər rəşwalıq həm xərməndiqilik bilən qaplınsun; ■
 14 Biraq mən bolsam, izqil ümidə bolimən,
 Seni tehimu mədhıyiləymən.
 15 Həkkaniyliking, nijatliking aəzizimda kün boyi bayan kilinidu;
 Bular san-sanaksızdur, bilginimdin kəp artuqtur.
 16 Mən Rəb Pərwərdigarning büyük ixlirini jakarlioşan həlda kelimən;
 Sening həkkaniylikingni yad etip jakarlaymən —
 Pəkət Seningkınıla! □
 17 I Huda, Sən yaxlıkimdin tartip manga əgıtıp kəlgənsən;
 Bügüngə kədər Sening kıləşan karamət ixliringni jakarlap keliwatimən.
 18 Əmdi hazır mən kəriş, aq qaqlıq boləşinimda, i Huda,
 Mən bu dəwrgə küqlük bilikingni jakarlioşuqə,
 Kələr əwladning həmmisigə qüdringni ayan kıləşuqə,
Meni taxliwətmigəysən!
 19 I uluş karamət ixlarni kıləşan Huda,
 Həkkaniyliking pələkkə taqaxtı;
 Sanga kimmu ohxax bolalışun!
 20 Sən manga kəp həm əşir külpətlərnı kərsətkənıkənsən,
 Meni kaytidin yengilaysən, yər təgliridin kayturup elip qıqışən;
 21 Sən mening izzət-hərmitimni tehimu yukiri kılıp,
 Hər tərəptin manga təşəlli berisən.
 22 Mən Seni rawab qelip mədhıyiləymən,
 Sening həkkikitingni mədhıyiləymən, i Hodayim;
 Qiltar qelip Seni küyləymən, i Sən, İsrailning Muşəddisi! □
 23 Sanga küylər eytkinimda, ləwlim təntənə kılıdu,
 Əzıng hərlükkə qıkarəşan jenimmu xundəş rəşlinin eytidu;
 24 Tilim kün boyi həkkaniyliking toşrisida səzläydu;
 Qünki manga yamanlıq kılmaqçı boləşanlar yərgə karıtılıp rəşwa
 kılınidu.

72

*72-küy •••• Təhtkə olturidioşan padıxəning oşli toşruluk dua-tiləwət
 həm bexarət •••• 1-ayəttiki izahətıni kərişing*

■ **71:13** Zəb. 35:4, 26; 40:14-15; 70:2-3 □ **71:16** «Mən Rəb Pərwərdigarning büyük ixlirini jakarlioşan həlda kelimən» — baxka birhil tərijimisi: «Mən Rəb Pərwərdigarning zor qüdriti bilən aloşa mangimən». □ **71:22** «Mən Seni rawab qelip mədhıyiləymən» — «rawab» muxu yərdə rawabka intayın ohxap ketidioşan bir hil saz.

1 Sulayman üçün: —

I Huda, padixahka həkümliringni tapxuroaysən;

Padixahning oşliqə Əz həkkaniylikingni bərgəysən. □

2 Xundak boləanda u Əz həlking üçün həkkaniylik bilən,
Sanga təwə ezilgən məminlər üçün adillik bilən həküm qikiridu;

3 Taoqlar həlkkə tinq-amanlik elip kelidu,
Edirliklərmu həkkaniylik bilən xundak kilidu.

4 Padixah həlk arisidiki ezilgənlərgə adil həkümlərnə qikiridu;
U namratlarning balilirini kütquzidu,
Zalimlərnə bitqit kilidu.

5 Xundak boləanda kün wə ay yok bolup kətmisila,
Əwladtin-əwladka həlk Səndin əyminidu. □ ■

6 U bolsa goya yengidin orşan otlakka yaoşkan yamoqurdək,
Yər suqiridioşan həl-yeoşinlərdək quxidu. ■

7 Uning künliridə həkkaniylar ronak tapidu;
Ay yok boləuqə tinq-amanlik texip turidu.

8 U dengizdin-dengizləroşiqə,
Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə həküm süridu. □

9 Qəl-bayawanda yaxawatkanlar uning aldida bax qoyidu;
Uning düxmənlirə topilərnə yalaydu.

10 Tarxixning wə arallarning padixahlirə uningə hədiyələr təkdin kilidu,
Xeba wə Sebaning padixahlirəmu sowəatlar sunidu. □

11 Dərwəkə, barlik padixahlar uning aldida səjdə kilidu;
Pütkül əllər uning hizmitidə bolidu;

12 Qünki u pəryad kətürgən yoqsullərnə,
Panahsiz ezilgənlərnə kütulduridu; ■

13 U yoqsul-ajizləroşə iqini aşıritidu,
Yoqsullarning jenini kütquzidu;

14 Ularning jenini zulum-zomigərliktin hərlükkə qikiridu,
Ularning keni uning nəziridə kimmətliktur.

15 *Padixah* yaxısun!

Xebaning altunliridin uningə sunulidu;

Uning üçün dua tohtawsiz kilinidu;

Uningə kün boyi bəht tilinidu;

16 Yər yüzidiki həsul mol bolidu,
Həttə taoq qokkiliridimu xundak bolidu.

Mioş-mioş qüxkən mewilər Liwandiki ormanlərdək təwrinidu;

Xəhərdikilər bolsa daladiki ot-yexilliktək güllinidu;

17 Uning nami mənnggügə əqməydu,
Uning nami quyax yoqaloşuqə turidu;
Adəmlər uning bilən əzlrigə bəht tiləydu,
Barlik əllər uni bəhtlik dəp atixidu.

□ 72:1 «I Huda, padixahka həkümliringni tapxuroaysən; padixahning oşliqə Əz həkkaniylikingni bərgəysən» — xübhəsizki, bu uluq bəxarətning toluq mənsi Sulaymanın əzini əməs, bəlkə uning əvladi boləan Məsihni kərsitidu. «Sulayman üçün» — baxka birhil tərijimisi «Sulaymaningki» yəki «Sulaymanə təwə». □ 72:5 «Səndin əyminidu» — demək, Hudadin əyminidu. ■ 72:5 Zəb. 89:36,37 ■ 72:6 2Sam. 23:4 □ 72:8 «Əfrat dəryası» — ibraniy tilidə pəkət «Dərya» deyilidu. Xübhəsi yokki, bu ibarə Əfrat dəryasını kərsitidu. □ 72:10 «Tarxix.. arallar.. Xeba..Seba..» — «Tarxix»ning dəl qaysi jay ikənliki hazır enik əməs, İspaniyə, ximaliy Afrika yəki Əngliyənə bildürüxi mumkin. Ləkin xübhə yokki, muxu ayəttiki «Tarxix» həm «arallar» dengizdiki əng qət yərlərnə bildüridu. «Xeba həm Seba» — hazırki Ərəbistanda. ■ 72:12 Ayup 29:12

¹⁸ Israilning Hudasi, Pərwərdigar Hudaşa təxəkkür-mədhiyə boləjay!
Karamət ixlarni Yaratquçı yaləuz Udur!

¹⁹ Uning xərəplik namioşa mənəggügə təxəkkür-mədhiyə oқulsun!
Uning xan-xəhriti pütkül dunyani qarlıoşay! Amin! Wə amin!

²⁰ Yəssəning oşlı Dawutning dualiri xuning bilən tamam boldi. □

73

Üqinqi bəlum •••• 73-küy •••• Hatalaxqinini tonup yetix

¹ Asaf yazoşan küy: —

Dərwəqə Huda Israiləşa,

Qəlbi sap boləşanlarəşa meħribandur;

² Ləkin özüm bolsam, putlixip yikilip quxuxkə tasla qaldim;

Ayaqlirim teyilip kətkili kıl qaldı;

³ Qünki rəzillərnin ronəş tapqanlığını kərup,
Həkawurlarəşa həşət kildim;■

⁴ Qünki ular əlümidə azablar tartmaydu,
Əksiqə teni məzmüt wə saqlam turidu.□

⁵ Ular insanəşa has jəpani kərməydu,
Yəki həklərdək balayı apətkə uqriməydu.

⁶ Xunga məşururluk marjandək ularəşa esilidu,
Zorluk-zomigərlik tondək ularəşa qarlıxidu.

⁷ Ular səmrip kətkənlikidin kəzliri tompiyip qıkti;
Uların qəlbidiki hiyalətlər həddidin exip ketidu.

⁸ Bəxkılarni məşirə kılıp zəhərlik səzləydu;
Həlini üstün kılıp diwinip, doq kılıdu.

⁹ Ular aşzini pələkkə qoyidu,
Uların tilliri yər yüzini kezip yüridu.

¹⁰ Xunga *Hudanin* həlki muxularəşa mayil bolup,
Uların degənlini su iqkəndək ahirişiqə iqip: —

¹¹ «Təngri kəndək bilələytti?»,
«Həmmidin Aliy Boləşuqida bilim barmu?» — dəydu.

¹² Mana bular rəzillərdur;
Ular bu dunyada rahət-paraşətni kəridu,
Bəyliklərnə toplaydu.

¹³ «Ah, həkikətən bikardin-bikar kənglümni paklanduruptimən,
Gunahsız turup kolumni artuqşə uyup kəptimən;

¹⁴ Bikarəşa kün boyi jəpa qəkiptimən;
Xundimo hər səhərdə *wijdanning* əyibigə uqrap kəldim!».

¹⁵ Biraq mən: — «Bundək *desəm*,

□ **72:20 «Dawutning dualiri xuning bilən tamam boldi»** — bu küy Dawut pəyoşəmbərnin əng ahirki duasi boldi. Biraq «Zəbur»ning keyinki bəlümliridə biz uning bəxşə dua-küylirini uqritimiz. ■ **73:3** Ayup 21:7-15; Zəb. 37:1; Yər. 12:1, 2 □ **73:4 «Qünki ular əlümidə azablar tartmaydu, əksiqə teni məzmüt wə saqlam turidu»** — bəxşə birhil tərjəmis: «Qünki ularda tartqan azablar yəq, ular teni məzmüt wə saqlamdur».

Bu dəwrdiki pərzəntliringgə asiylik kıləjan bolmamdimən?» — dedim.□

16 Ularni kallamdin ötküzəy desəm,

Kəzümgə xundak eəjir kəründi.

17 Təngrining muqəddəs jaylirioğa kirküqə xundak oylidim;

Kirgəndila *yamanlarning* aqiwitini qüxəndim.

18 Dərwəqə Sən ularni teyiloqak yərlərgə orunlaxturisən,

Ularni yikitip parə-parə kiliwetisən.

19 Ular kəzni yumup aqkuqila xunqə parakəndə bolidu,

Dəlxətlər ularni besip yökütidu!

20 Sən i Rəb, qüxtin oyojanəndək oyojinip,

Ornungdin turup ularning siyakini kəzgə ilməysən.

21 Yürəklirim kaynap,

Iqlirim sanjiləndək boləjan qəşda,

22 Əzümni heqnemə bilməydiəjan bir hamakət,

Aldingda bir həywan ikənlikimni bilip yəttim.

23 Həlbuki, mən həmixə Sən bilən billə;

Sən meni ong qolumdin tutup yəliding;

24 Əz nəsihəting bilən meni yetəkləysən,

Xan-xəripngni namayan kıləjəndin keyin,

Ahırda Sən meni əzümngə qəbul kilisən.

25 Ərxətə Səndin baxka mening kimim bar?

Yər yüzidə bolsa Səndin baxka heqkimgə intizar əməsmən.

26 Ətlirim həm kəlbim zəiplixidu,

Ləkin Huda kəlbimdiki kəram tax həm mənnggülük nesiwəmdur!

27 Qünki mana, Səndin yirək turəjanlar həlak bolidu;

Wəpəsizlik kıləjan pəhixə ayaldək Səndin wəz kəqkənlərninğ hərbirini yökütisən.

28 Biraq mən üqün, Hudağa yəqinlixix əwzəldur!

Uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,

Rəb Pərwərdigarni tayanqim kıldim.□

74

74-küy ••• Tajawuzqilikğa uqriojan qəşdiki azablik dua

1 Asaf yazəjan «Maskil»: —

I Huda, Sən nemixka mənnggüqə bizni taxliwəttinğ?

Nemixka şəzəpingni tütün qıkarəndək Əz yaylikingdiki koyliringə qikirisən?□

2 Əzüng rənə tələp azad kıləjan jamaitingni,

Yəni Əz mirasing boluxka kədimdə ularəğa həmjəmət bolup kutkuzəjan kəbilini,

□ 73:15 «**Bundak desəm, bu dəwrdiki pərzəntliringgə asiylik kıləjan bolmamdimən?**»

— Asaf Hudadin aqrinip, gumanlirini xundak op'oquq eytixning aqiwitini oylawatidu. Əzining bundak deyxı etiqadi ajizlarəğa nisbətən «asiylik» həm ularni etiqadida putlaxturidəjan ix, dəp qaraydu. □ 73:28 «**Uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,...**» — ibraniy tilida:

«Sening uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,...». □ 74:1 «**I Huda, Sən nemixka mənnggüqə bizni taxliwəttinğ? Nemixka şəzəpingni tütün qıkarəndək Əz yaylikingdiki koyliringə qikirisən?**» — bu küy bəlkim Babil padixahı Nebokədnisar miladiyadin ilgiri 597-yili Yerusalemnı, jümlidin muqəddəs ibadəthanini wəyran kılıp, kəp Israillarnı əsirgə elip Babilə sürgün kıləjəndin keyin yeziləjan.

Əzünq makan kıləqan Zion teşini yadingəa kəltürgəysən!

³ Kədəmliringni muxu mənggülik harablikləroğa qaratkəysən, Duxmənələr mukəddəs jayingda gumran kıləqan barlik nərsilərgə *karioşaysən*;

⁴ Rəkipling jamaətgahingning otturisida hər-pər kılıdu; Məjizətlər saqlanəqan orunoğa ular əz tuqlirini tıkti. □

⁵ Hərbiri əzlrini kərsitixip, palta oynitip orman kəsküküdək,

⁶ Ular hazır *mukəddəs jayingdiki* nəxişləri ala qoymay, palta-bolkılar bilən qeqiwətti;

⁷ Ular mukəddəs jayingəa ot koydi;

Əz nadingdiki makanni buləqap, yər bilən təng kiliwətti. ■

⁸ Ular kənglidə: «Biz bularning həmmisini yokitayli» dəp, Təngrining zemindiki jamaətgahlırining hərbirini köydürüwətti. □

⁹ Bizgə əslətmə boləqan məjizətləri heq kərəlməymiz;

Pəyoşəmbərlərmu kəlməskə kətti;

Arimizdimu bu ixlarning qaşanəiqə bolidioşanlikini bilidioşan birsi yoktur. □

¹⁰ Qaşanəiqə, i Huda, rəkipling Seni məşirə kılıdu?

Duxmən nadingni mənggügə həkərləmdü?

¹¹ Sən kəlungni, yəni ong kəlungni nemixkə tartiwəlisən?

Kəlungni koynungdin elip, ularni yokatkəysən!

¹² Biraq Huda kədimdin padixahim bolup kəlgən,

Yər yüzining otturisida kutkuzuxlari elip barəuqi Udur. □

¹³ Sən dengiz süyini küqung bilən bəldung,

Sulardiki əjdihələarning baxlırini yarding. ■

¹⁴ Dengizdiki lewiatanning baxlırini qeqip,

Uning gəxini ozuk kılıp qəldiki yawayılarəa bəlüp bərding. □

¹⁵ Yəni yerip bulakları, erikləri akkuzdung,

□ **74:4 «məjizətlər saqlanəqan orunoğa ular (duxmənələr) əz tuqlirini tıkti»** — Hudaning ibadəhanidiki «mukəddəs jay»ida İsrail həkining tarihidiki birnəqə «məjizətlər» saqlinip kəlgənidi. Məsələn, Musa pəyoşəmbər dəwridiki ««manna»əa toləqan altun qaqa», «Hərning bihlioşan həsisi» katarliklər. Bularni wəyran kılıp, duxmənələr axu yərdə əz tuqlirini tıkti. İbraniy tilida «tuq» wə «karamət» degən sözlər birlə səz bilən ipadilinidu. ■ **74:7** 2Pad. 25:9 □ **74:8 «Ular kənglidə: «Biz bularning həmmisini yokitayli» dəp, Təngrining zemindiki jamaətgahlırining hərbirini köydürüwətti»** — Hudaning pəkət birlə (Sulayman kuroşan) ibadəthanisi bar idi. Biraq uningdin ilgirimu Hudaəa ibadət kılıdioşan jaylar məwjut idi — məsilən: «Xiloh» degən jayda «mukəddəs qedir» bar idi («Y.» 18:1). Hudaning namini yokitix üqün duxmənələr bularning həmmisini köydürüwətti. □ **74:9 «Pəyoşəmbərlərmu kəlməskə kətti»** — Babil padixahı Neboşadnısar Daniyal həm Əzakıyal pəyoşəmbərləri sürgün kılıp Babiləə baldur elip kətkənidi. Yərəmiya pəyoşəmbər bolsa bir türküm lükqəklər təripidin Misirəə elip ketilgenidi. □ **74:12 «Yər yüzining otturisida kutkuzuxlari elip barəuqi Udur»** — «yər yüzining otturisi» bəlkim «ottura xər»ni kərsitixi mumkin. ■ **74:13** Mis. 14:21-31 □ **74:14 «Dengizdiki lewiatanning baxlırini qeqip,...»** — «lewiatan» dengiz qongkur təküdə yaxaydioşan qorqunluq əjdihəəə ohxap ketidioşan həywan. Təwəndiki izahətni, «Təbirlər»nimu kəring. «...Uning gəxini ozuk kılıp qəldiki yawayılarəa bəlüp bərding» — «əjdihələr» (13-ayət) həm «lewiatan» — xühşisizki, bu yərdə jin-xəytanlarıning küq-kudrətlirini kərsitidu.

Huda İsrailni Misirdin azad kıləqanda, u muxu kudrətlər üstidin əşləibə kildi. Muxu ayət boyiqə «lewiatan»ning bəxi kəp bolidu. İnjl «Wəhiy» qismida uning bəxi yəttə ikənliki kərsitilidu. Təwrat «Ayup» 41-bab, 1-ayətiki, «Yəx,» 27:1-ayətiki izahətlirimizni həm İnjlidiki «Wəhiy» 12-həm 13-bablarni kəring.

Sən tohtimay ekıwatqan dəryalarnı kurutuwəttıng. □ ■

16 Kün Sening, tünmu Seningkidur;

Ay bilən kuyaxni orunlaxturdung. ■

17 Yər yüzıngıne qeğralırını bəlgilıdıng;

Yaz bilən kixni — Sən xəkilləndürdüng.

18 Xuni esıngdə tutqaysən, i Pərwərdıgar: —

Bir düxmən Seni məshırə kıldı,

Hamakət bir həlk nəmıngni haqarətlıdı.

19 Pahtıkingni yırtquq haywanlarəğa tutup bərmıgəysən;

Ezilgən məmınlırıngıne hayatını mənggü untumıoğaysən.

20 Əz əhdənggə qarıoğaysən,

Qünki zemındıki qarəngöyü bulung-puqqaqlar zorluk-zumbulukning turələulırı bilən toldı.

21 Ezilgüqılərni nomus bilən yandurmıoğaysən;

Ezilgənlər, yoxsullar nəmıngni mədhıyılıgəy.

22 Ornungdın turəğın, i Huda,

Əz dəwayıngni sorıoğaysən;

Hamakət kixıngıne Əzüngni kün boyı məshırə kıliwatqınını esıngdə tutqaysən.

23 Düxmənlırıngıne qukanlırını untumıoğaysən;

Səngə qarxi qozəqələnlərning dawranglırını tohtimay kətürülməktə.

75

75-küy ••• Adil soraqı Huda

1 Nəşmıqılərning bexıoğa «Həlak kılmıoğaysən» değən ahangda okulsun dəp tapxuruloğan, Asafning küy-nahxısı: —

Səngə təxəkkür eytimız, i Huda, təxəkkür eytimız!

Qünki nəmıng bizgə yeğındur;

Buni, kıloğan karamətlırıng ispatlap jakarlaydu.

2 *Mənki Pərwərdıgar*: — «Mən bekitkən waqıtını ihtıyarıməğa aloğınımında, Adalət bilən soraq kılimən;

3 Yər həm yərning üstıdə turuwatqanlar təwrınıp tursımu,

Unıng tüwrüklırını turəuzətuqu Əzümdurmən» — dedi.

Selah.

4 Mahtanəğanlarəğa: — «Mahtanmanglar»,

Həm rəzıllərgə «Münggüzüngni kətürmə» — dedım; □

5 «Münggüzüngni yukırı kətürmə;

Boynungni qattıq kılip əqadıyıp səzlımə!»

6 Qünki kətürülük xərktın yaki əqrəbtın əməs,

Yaki jənubtınmu kəlməydu; □

7 Qünki Huda sotqıdu;

□ 74:15 «Yərni yerıp bulaqılarnı, erıqlarnı aqquzdung, Sən tohtimay ekıwatqan dəryalarnı kurutuwəttıng» — muxu wəqələning təpsılatlırını qüxınix üqün, Təwrattıki «Misırdın qıqıx» həm «Yəxua» değən kısımlarnı kəring. ■ 74:15 Mis. 17:5, 6; Qəl. 20:11; Yə. 3:13; Zəb. 105:41; Yəx. 48:21 ■ 74:16 Yar. 1:14-19 □ 75:4 «Münggüzüngni yukırı kətürmə» — Təwratta, «münggüz»lər kəp həllarda adəmlərning abruy-xəhrıtı yaki küq-kudrıtını bıldürıdu. Bu adəmning bexıdın əskən münggüz əməs, əlwəttə! □ 75:6 «... jənubtın əməs» — yaki «(jənubtıki) qəl-bayawandın əməs».

U birsini kətüridu, birsini qüxüridu.

⁸ Qünki Pərwərdigarning qolida bir kədəh turidu;

Uningdiki xarab kəpüklxiwatidu;

U əbjəx xarab bilən toldi;

Huda uningdin təküdu;

Dərwəkə yər yüzidiki barlıq rəzillər uning duoqini koymay iqiwetidu;

⁹ Mən bolsam, mənggügə guwaḥlıq berimən: —

Yakupning Hudasiya küylərni eytimən.

¹⁰ «Mən rəzillərning münggüzlirining həmmisini kesip taxlaymən;

Biraq həkkaniylarning münggüzliri kətürülidu!».[□]

76

76-küy •••• Pərwərdigar əllərdin hesab alidu

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioḡa, tarlıq sazlarda qelinsun dəp tapxuruloḡan,

Asafning küy-nəxsi: —

Yəhüdada Huda tonuloḡandur;

Uning nami Israilda uluḡdur.

² Uning panahiy jayi Salemda,

Zion teḡida Uning makani bar. [□]

³ U yərdə U otluk oklarni,

Qalkən, kiliq həm jəng qorallirini qeqip taxlidi.

Selaḡ.

⁴ Əzüng ow-olja taḡliridin nəkədər xərəplik, nəkədər əlasən![□]

⁵ Baturlar bulandi;

Ular uzun uyquḡa kətti;

Palwanlarning heḡqaysisi öz kolini kətürəlmidi.

⁶ Sening əyiblixing bilən, i Yakupning Hudasi,

Jəng hərwişi həm atlar əlüktək uhlitüdi.

⁷ Səndin, Səndin qorqux kerəktur;

Qəzəplənginingdə kim aldingda turalisun?

⁸⁻⁹ Yər yüzidiki barlıq yawax məminlərnı kutkuzux üqün,

Sən Huda sorəḡ kiliḡa ornungdin turoḡan waḡtingda,

Asmandin həkümni qikirip anglatkuzdung;

Yər bolsa wəḡimigə qüxüp, süküt kildi.

Selaḡ.

¹⁰ Qünki insanlarning kəhri Sanga xəhrət kəltüridu;

Ularınḡ qaloḡan kəhri Sanga bəlwaoḡ bolidu.[□]

¹¹ Pərwərdigar Hudayinglarəḡa kəsəm kilip, əməl qilinglar;

Uning ətrapidiki yurttikilər qorquxi kerək boluḡuḡoḡa hədiyələr sunsun;

[□] 75:10 «Mən rəzillərning münggüzlirining həmmisini kesip taxlaymən; biraq həkkaniylarning münggüzliri kətürülidu!» — səzligüqi (muxu 10-ayəttə) Hudaning Əzi yaki Dawut padixahning əwladi boləḡan Məsiḡ bolsa kerək. [□] 76:2 «Uning panahiy jayi Salemda» — ibraniy tilida: «Uning uwisi Salemda». Bu səz bəlkim Hudani xiroḡa oxitidu. Təwrattiki «Hoxiya» deḡən kişimda Huda «Yəhüdaning xiri» dəp atilidu. «Salem» — «Yerusalem»ning kişkərtip eytilixi. [□] 76:4 «ow-olja taḡliri» — bəlkim top-top dəwiləngən ow-oljilarnı kərsitidu.

[□] 76:10 «Insanlarning kəhri Sanga xəhrət kəltüridu; ularning qaloḡan kəhri Sanga bəlwaoḡ bolidu» — bu sirlük səz bəlkim (1) Huda insanning barlıq asiylik-qarxilixilirini ahirida Əzining xəhrətiḡə həm muddialiriḡa aylanduridu; (2) insanlarning Əz kəhri əziḡə kəltürgən külpətlər yenik bolup qaloḡan bolsa, «qaloḡan kəhr»ni Huda Əzi toluḡlap jazalirini eoḡirlaxturidu.

12 U əmirlərninḡmu rohini sunduridu;
U yər yüzidiki padixahlarəqa dəhḡətliktur.

77

77-küy •••• Dərdmən dərdini təküp təsəlli tapidu

¹ Nəoḡmiqilərninḡ bexi Yədutunoqa tapxuruloḡan, Asaf yazoḡan küy: —

Awazim Hudaḡa kətürüldi, mən pəryad kiliḡmən;
Awazim Hudaḡa kətürüldi, U mənḡa kulaḡ salidu. □

² Beximoḡa kün qüxkəndə, mən Rəbni izdidim;
Keḡiqə ḡolumni *duaḡa* kətürüp, box ḡoymidim;
Jenim təsəllini halimay rət ḡildi.

³ Mən Hudani əsləp seḡindim, aḡ-zar ḡildim;
Seḡinip oylinip, rohim parakəndə boldi.
Selah.

⁴ Sən mening kəzümni yumdurmidinḡ;
ḡongḡur oḡəxlik ilkidə bolḡanliḡimdin səzliyəlməyittim.

⁵ Mən: «Kona zamandiki künlərnə,
ḡədimki yillarnə hiyal ḡilimən;

⁶ Keḡilərdə eyḡan nahxamni əsləymən;
Kənglümdə ḡongḡur hiyal sürimən» — *dedim*;
Rohim intilip izdiməktə idi;

⁷ — «Rəb mənḡḡüḡə taxliwetəḡdu?
U ḡaytidin iltipət kərsətməḡdu?

⁸ Uning əzḡərməs muḡəbbiti əḡdi mənḡḡüḡə tüḡəp kəttimü?
Uning wədisi əwladtin-əwladḡiqə inawətsiz bolamdu?

⁹ Təḡri meḡir-xəḡḡitini kərsitixni üntudimü?
U oḡəzəplinip Əz rəḡimdillikini tohtitəwəttimü?».
Selah.

¹⁰⁻¹¹ Andin mən mundəḡ dedim: — «Bundəḡ desəm bolmaydu, bu
etiḡadimninḡ əjizliḡi əḡəsmu!

Həmmidin Aliy Bolḡuḡḡininḡ onḡ ḡolining yillirini,
Yəni Yahninḡ ḡilḡanlirini — yad etimən;
ḡədimdin buyənḡi karamətliriniḡni əsləymən.

¹² Səninḡ barliḡ ixliḡənliriniḡ üstidə seḡinip oylinimən;
Səninḡ ḡilḡanliriniḡ üstidə istikəmət ḡilimən;

¹³ I Huda, yolunḡ bolsa pək-muḡəddəsliktidur;
Hudadək uluḡ bir iləḡ bərmidur?

¹⁴ Məḡjizilər Yarətḡuḡi İlahdursən;
Əl-millətlər əra Sən küḡünḡni namayan ḡilding.

¹⁵ Əz bilikinḡ bilən Əz həlḡinḡni,
Yəni Yaḡup wə Yüsüpninḡ pərzəntlirini hərlükkə ḡiḡəroḡansən;

□ 77:1 «Nəoḡmiqilərninḡ bexi Yədutunoqa tapxuruloḡan, Asaf yazoḡan küy...» — «Yədutun» Dawut pəyḡəmbər «məḡiyə hori»ninḡ bexi dəp bekitkən, Yədutun isimlik bir kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kərüḡ). Yənə birhil təḡjimis: «Nəoḡmiqilərninḡ bexiḡə tapxuruloḡan, «Yədutun» (məḡhiyələx degən mənədə) əḡangida oḡulsun dəp, Asaf yazoḡan küy...».

Selah. □ ■

16 Sular Seni kərdi, i Huda, sular Seni kərdi;

Titrək ularni basti,

Dengiz təgliri patiparaq boldi. □

17 Kara bulutlar sularni təküwətti;

Asmanlar zor sadasini anglatti;

Bərhək, Sening okliring tərəp-tərəpkə etildi. ■

18 Güldürmamangning awazi kara quyunda idi,

Qaqmaqlar jahanni yorutti;

Yər yüzi alakzadə bolup təwrəndi. ■

19 Sening yolung okyan-dengizlarda,

Kədəmliring qongqur sulardidur,

Ayaq izliringni tapkili bolmaydu.

20 Sən koy padisini bakkəndək,

Musa wə Həranning qoli bilən Öz həlqingni yetəkliding». ■

78

78-küy •••• Tarihning tepixmaqliri •••• 1-ayəttiki izahatni kəring

1 Asaf yazoqan «Maskil»: —

I Mening həlkim, təlimimni anglanglar,

Aoqzimdeki sözlərgə kulak selinglar. □

2 Mən aoqzimni bir təmsil bilən aqimən,

Kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən. □ ■

3 Biz bularni angliqan, bilgən,

Ata-bowilirimiz ularni bizgə eytip bərgən.

4 Biz bularni ularning əwladliridin yoxurmaymiz,

Kelidoqan dəwrgə Pərwərdigarning mədhüyilirini,

Uning küq-kudritini,

Uning kəloqan karamət ixlirini bayan kəlimiz.

5 Qünki U Yaqupta bir aqaq-guwahni bekitkən,

Israilda bir qanunni ornatqan;

U ata-bowilirimizoqə bularni öz pərzəntlirigə əgətxni buyruoqan; ■

6 Xundaq kəlip kələr dəwr,

Yəni tuqulidoqan balilarmu bularni bilsun,

Ular mu ornidin turup öz baliliriqə bularni əgətsun;

7 Pərzəntliri ümidini Hudaqə baqlisun,

Təngrining kəloqanlirini untumisun,

□ 77:15 «**Öz biliking bilən... Yaqup wə Yüsüpnig pərzəntlirini hərlükkə qəkarənsən**»

— ibraniy tilidiki peilning (gaal) muxu yərdə: «Yaqup wə Yüsüpnig pərzəntlirigə həmjəmət bolup, hərlükkə qəkarənsən» deqən toluq mənini bildürüdü. «Gaal» wə «goel» toqruluk

«Təbirlər»ni kəring. ■ 77:15 Mis. 15:11 □ 77:16 «**Sular Seni kərdi, i Huda, sular Seni**

kərdi; titrək ularni basti, dengiz təgliri patiparaq boldi» — Asaf həzir «Misirdin qəix»-tiki

ixlarni əsləydu. «Sular» bu yərdə Israillar məjizə bilən ətkən «Kizil dengiz»ni, andin Iordan

dəryasini kərsitüdü. ■ 77:17 Mis. 14:21 ■ 77:18 Mis. 14:24 ■ 77:20 Zəb. 78:53;

80:2; Həb. 3:15; Mar. 6:48; Yq. 6:19 □ 78:1 «**I Mening həlkim, təlimimni anglanglar...**

kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən (2-ayət)» — oqurmənler bu küy kərsətkən wəqələri

Təwrəttiki «Misirdin qəix», «Qəl-bayawandiki səpər», «Batur həkimlar» həm «Samuil (1)»,

«Samuil (2)» deqən kişimlərdin tapalaydu. □ 78:2 «**... kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən**»

— «tepixmaqlar» toqruluk 1-ayəttiki izahatni kəring. ■ 78:2 Zəb. 49:4; Mat. 13:35 ■ 78:5

Qan. 4:9; 6:7

Bəlki Uning əmrlirigə kirsun;

⁸ Ular ata-bowiliriqə ohximisun dəp,

Yəni jahil həm asiy bir dəwr,

Əz kəlbini durus kilmioqan,

Rohi Təngrigə wapalıqta turmioqan bir dəwrgə ohximisun dəp, U xundak *buyruoqandur*. ■

⁹ Mana Əfraimning əwladliri,

Korallanoqan okyaqılar bolsimu,

Jəng künidə səptin yandi.

¹⁰ Ular Hudaning əhdisini tutmidi,

Bəlki Uning Təwrat-kanunida mengixni rət kildi.

¹¹ Ular Uning kılqanlirini,

Əzlririgə kərsətkən karamətlirini untudi.

¹² U Misirning zeminida, Zoanning dalasida,

Ularınq ata-bowilirining kəz aldida məjzilərnə kərsətkənidi;

¹³ U dengizni bəlüwetip,

Ularınq otturisiridin ətküzgən;

Sularni dəwə-dəwə kılıp tiklidi. ■

¹⁴ U kündüzdə bulut bilən,

Keqidə ot nuri bilən ularni yetəklidi. ■

¹⁵ Qəl-bayawanda taxlarni yeriwətti,

Qoŋqur surlardın urəqup qıkkandək iqmlikni mol kildi; ■

¹⁶ U hada taxtin əstəng-əkinlarni hasil kildi,

Suni dəryalardək akkuzdi.

¹⁷ Biraq ular yənə Uning aldida gunah kiliwərdi,

Qəldə Həmmidin Aliy Boləuqioqə asiylik kildi.

¹⁸ Ular kənglidə Təngrini sinidi,

Nəpsini kanduruxkə yeməklirikni tələp kildi.

¹⁹ Ular Hudani haqarətləp: — «Təngri qəl-dəxttə dastihan salalamdu?» ■

²⁰ Mana U qoram taxni uruwidi,

Sular urəqup,

Əkinlar bulaktək texip qikti;

Əmdi U bizgə nanmu berələmdu?

Əz həlkini gəx bilən təminliyələmdu?» — deyixti. □ ■

²¹ Xuning bilən Pərwərdigar anglap, oqəzəpləndi;

Yakupkə ot tutaxti,

Israiloqə aqqiki kətürüldi; ■

²² Qünki ular Hudaqə ixənmididi,

Uning niyatliqioqə ular tayanmididi,

²³ U ərxtin bulutlarni buyrup,

Asman dərwazilirini aqқанidi;

²⁴ U ular üstigə «manna»ni yaoqdurup,

Ularoqə ərxniki axliqni bərgənidi; □ ■

²⁵ Xuning bilən insanlar küq igilirining nenini yegənidi;

■ 78:8 Mis. 32:9; 33:3, 5; 34:9; Qan. 9:6, 13; 31:27 ■ 78:13 Mis. 14:21 ■ 78:14 Mis. 13:21; Zəb.

105:39 ■ 78:15 Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 105:41; 1Kor. 10:4 ■ 78:19 Qəl. 11:1, 4 □ 78:20

«Ular... (yəni həlk) mana U qoram taxni uruwidi, sular urəqup, əkinlar bulaktək texip

qikti; əmdi U bizgə nanmu berələmdu?» — deyixti» — bu wəqə Təwrat, «Qəl.» 11-babta

bayan kılinoqan. ■ 78:20 Mis. 17:6; Qəl. 20:11 ■ 78:21 Qəl. 11 □ 78:24 «U ular üstigə

«manna»ni yaoqdurup, ularoqə ərxniki axliqni bərgənidi» — «manna» asmandin qüxidioqan

birhil ax idi. «Mis.» 16-babni kərug. ■ 78:24 Mis. 16:14

- U ularoşa qanoşuqə ozuqni əwətkənidi. □ ■
- 26 Əmdi U asmanda xərək xamili qıqırıp,
Küqi bilən jənub xamilinimu elip kəldi; ■
- 27 U gəxni qang-tozandək ular üstigə quxürdi,
Dengizlar sahilidiki kumlardək uqar-qanatlarıni yaşudurdi.
- 28 U bularni ularning bargahining otturisiyoğa,
Qedirlirining ətrapiyoğa quxürdi.
- 29 Ular boluxiqə yəp toyuxti,
Qünki ularning nəpsi tartqinini *Huda* ularoşa kəltürgənidi.
- 30 Ləkin ular nəpsi tartqinidin tehi zərilməylə,
Gəxni eoşizlirida tehi qaynawatkənidila,
- 31 Hudaning oşəziyi ularoşa karita kəzoşaldı;
U ulardın əng kəmətliliklerini kəriwətti,
İsrailning sərhil yaxlirini yərgə uruwətti. ■
- 32 Mana, xundək bolsimu,
Ular yənıla dawamlıq gunah kiliwərdi,
Uning məjizilirigə tehiqıla ixənmidi;
- 33 Xunga U ularning künlirini bihudilikdə,
Yillirini dəkkə-dükkilik iqidə tügətküzdi.
- 34 U ularni öltürgili turoşanda,
Andin ular Uni izdidi;
Ular yolidin yenip, intilip Təngrini izdidi;
- 35 Ular Hudaning ularning uyultexi ikənlikini,
Həmmidin Aliy Boloşuqi Təngrining ularning həmjəmət-kutkuzoşuqisi
ikənlikini esigə kəltürdi.
- 36 Birək ular aşzi bilən Uningoşa huxamət kildi,
Tili bilən Uningoşa yaloşan səz kildi;
- 37 Qünki ularning kəngli Uningoşa sadıq bolmıdi,
Ular Uning əhdisini qing tutmıdi.
- 38 Birək U yənıla rəhimdil idi;
Kəbihlikini kəqürüp, ularni yoşatmıdi;
U kayta-kayta Əz oşəzipidin yandı,
U kəhrini kəzoşoşini bilən həmmini təkmıdi.
- 39 U ularning pəkət ət igiliri,
Kətsə kaytip kəlməs bir nəpəs ikənlikini yad ətti.
- 40 Ular qəl-dəxttə xunqə kəp kətim Uning aqqıqini kəltürdi.
Xunqə kəp kətim bayawanda kəngligə azar bərdi!
- 41 Bərhək, ular kaytidin yoldın qətnəp Təngrini sinidi,
İsraildiki Mukəddəs Boloşuqining yürikini zedə kildi.
- 42-43 Ular Uning qolini *əslimidi*;
Uların zomigərninq qanggilidin hərlükkə kutkuzoşan künini,
Kəndək kəlip Misirdə kəramətlərnı yaritip,
Zəon dalasida məjizilərnı kərsətkinini esidin qıqardı.
- 44 U *Misirliklərninq* dəryəlırini, əkinlirini qanoşa ayləndurup,
Uların iqəlməs kəlip kəydi; ■
- 45 Ularınq arisiyoğa nəxtərlik qiwınlarıni top-topi bilən əwətti,
Həlak kilar pəkilərnı mangdurdi; ■
- 46 Ularınq ziraətlirini kəpinək kurtliriyoğa tutup bərip,

□ 78:25 «... İnsanlar küq igilirining nenini yegənidi» — «küq igiliri» xübhəsizki, pərixtilərnı kərsitidu. ■ 78:25 Yh. 6:31; 1Kor. 10:3 ■ 78:26 Qel. 11:31 ■ 78:31 Qel. 11:33; 1Kor. 10:5 ■ 78:44 Mis. 7:20 ■ 78:45 Mis. 8:2,20

Məhsulatlirini qekətakilərgə bərđi;■

47 Üzüm tallirini möldür bilən urdurup,
Ənjürlirini kiraw bilən üxxütiwətti. ■

48 U kalilirini möldürgə sokturup,
Mallirini qakmaq otlirida *kəydüriwətti*.

49 U ularoşa oşəzipining dəhşətlilikini —
Kəhrini, aqqıqını həm eoşir külpətlərni,
Balayı'apət elip kelidioşan bir türküm pərixtilərnimu qüxürdi.

50 U Əz oşəzipi üqün bir yolni tüzläp koydi;
Ularınq jenini ölümdin ayımay,
Bəlki həyatını wabaşoşa tapxurdi; ■

51 U Misirda barlıq tunji tuşuloşan balılarni,
Həmning qədirlirida ularning oşururi boləşan tunji oşul balilirini
kiriwətti.■

52 U padıqidək Əz həlkini Misirdin səpərgə atlandurup,
Qəl-bayawandın ularni koy padisidək baxlap mangdi;

53 Uları aman-esən yetəkligəqkə,
Ular kərkunqın haliy bolup mangdi;
Düxmənlirini bolsa, dengiz yutup kətti. ■

54 U ularni Əz mukəddəs zeminining qəgrasioşa,
Ong kəli igiliwaləşan bu taşlıqqa elip kəldi.

55 U əllərni ularning aldidin koşliwetip,
Zemin üstigə tana tartkuzup əlqəp, ularoşa təksim kildi;
Zemini kəbililirini ularning qədirlirioşa olturaqlaxturdi.■

56 Biraq ular Hudani, Həmmidin Aliy Boləşuqını sinap aqqıqlandurdi,
Uning tapxuroşan guwaş-əgəhlirini tutmidi;

57 Bəlki ata-bowlıridək yoldın teyip asiylik kildi,
Hain okyadək kəyip kətti.

58 Ular egizliktə kuroşan ibadətəghlər bilən Uning oşəzipini kəzoşidi,
Oyma butliri bilən Uning yürükini ertidi.■

59 Huda ularni anglap oşəzəpləndi,
Israıldın intayın yirgəndi.

60 U Xiləhdiki makanini,

Yəni U insan arisida turoşan qədirmi taxlap kətti,□

61 Əzining küdrət bəlgisini bulap ketixkə,
Xan-xəripini ixəşaliyətqilərnin qəlioşa bərđi; □ ■

62 Əz həlkini kiliqqa tapxurdi,
Əzining mirasi boləşanlardın intayın oşəzəpləndi.

63 Ot ularning yigitlirini yalmidi,
Kizliri toy nahxilirida mahtalmaytti.

64 Ularınq kahinliri kiliq astida yikildi,
Lekin tul hotunliri həza tutmidi.□ ■

65 Andin Rəb birsi uykuđın oyoşandək oyoşandi,

■ 78:46 Mis. 10:13 ■ 78:47 Mis. 9:23 ■ 78:50 Mis. 9:6 ■ 78:51 Mis. 12:29; Zəb. 105:36 ■ 78:53 Mis. 14:27,28; 15:10 ■ 78:55 Yə. 13:7; Zəb. 136:21,22 ■ 78:58 Kəş. 32:16,21 □ 78:60 «U (Rəb) Xiləhdiki makanini, Yəni U insan arisida turoşan qədirmi taxlap kətti» — 60-66-ayətlərdiki wəqəşlər «1Sam.» 1-6-babta bayan qilinəşan. □ 78:61 «Əzining küdrət bəlgisini bulap ketixkə, xan-xəripini ixəşaliyətqilərnin qəlioşa bərđi» — bu ayəttə Hudanın «küdrət bəlgisi» wə «xan-xəripini» Uning əhđə sanduđını kərsitidu. ■ 78:61 1Sam. 4:10,11 □ 78:64 «Ularınq kahinliri kiliq astida yikildi» — «kahin» ibadətəhanida kurbənlilik kiliş hizmətidə boləşan məhsus hadim. ■ 78:64 1Sam. 4:11,18,19

Xarabtin jasarətləngən palwandək towlıdı.

⁶⁶ U rəqiblərini urup qekindürüp,
Ularnı tügiməs rəsəwəqə qaldurdi. □ ■

⁶⁷ Yüsüpnıng qedirini xallap, rət kildi;
Əfraim kəbilisini tallimidi; □

⁶⁸ Bəlki Yəhuda kəbilisini,
Yahxi kərgən Zion teqini tallidi.

⁶⁹ Xu yərdə mukəddəs jayını taq qokkiliridək,
Yər-zeminni əbədiy ornatkandək məzmut bina kildi;

⁷⁰ U Əz kuli Dawutni tallap,
Uni qoy qotanlıridin qaqiriwaldi; ■

⁷¹ Qozilirini emitidiqan saqlıqlarnı əgixip beqıxtin ayrip,
Uni Əz həlki Yaqupni, mirası bolqan İsrailni beqıxkə qıqardi. ■

⁷² Dawut ularnı kəlbidiki durusluqi bilən baqti,
Qolıning əpqilliki bilən ularnı yetəklidi.

79

79-küy •••• Yurtni başqan balayı apəttin kətürülqən nalə-zar

¹ Asaf yazoqan küy: —

I Huda, əllər Əz mirasingəyə bəsüp kirdi;
Ular Sening mukəddəs ibadəthanangni buloqidi;
Yerusalemni dəwə-dəwə harabilərgə aylandurdi. □

² Ular kulliringning jəsətlirini asmandiki uqar-qanatlarəyə yəm kilip,
Məmin bəndiliringning ətlirini daladiki haywanatlarəyə taxlap bərdi.

³ Ular həlkingning qanlırını Yerusalem ətrapida sudək aqkuzdi,
Jəsətlirini kəmgili birer adəmmu qaldurmidi.

⁴ Qoxnilirimiz aldida rəsəwəqə qalduk,
Ətrapimizdikilərgə məshirə wə mazək obyektı bolduk. ■

⁵ Qaqanoqıqə, i Pərwərdigar?

Sən mənəggügə oqəzəplinəmsən?
Sening yüriking ot bolup ertiniwerəmdu? □ ■

⁶ Qəhringni Seni tonumioqan əllər üstigə,
Nəmingni bilmigən padixahliklar üstigə təkkəysən! ■

⁷ Qünki ular Yaqupni yalmap,

□ **78:66 «U rəqiblərini urup qekindürüp...»** — bu jümlə ibraniy tilida ikki bisliq. İkkinqi mənisı «U rəqiblərinin kasişoqə urup...». Təwrat, «1 Sam.» 5-babta, Huda butpərəs Filistiyləklərgə waba qüxürüp, ularnı buwasırlar bilən kıynidi. ■ **78:66** 1Sam. 5:6; 6:4 □ **78:67 «Rəb... Yüsüpnıng qedirini xallap, rət kildi; Əfraim kəbilisini tallimidi...»** — 67-72-ayətlərdə, Hudaning Dawut pəyoqəmbərnı Əz həlkingning padixahı boluxkə, Zion (Yerusalem)ni Əz mukəddəs ibadəthanisining kurulux jayı boluxkə tallax jəryanını bayan kılinidu. Həzriti Dawut bolsa Yüsüp yaki Əfraim kəbililiridın əməs, bəlki Yəhuda kəbilisidın idi. ■ **78:70** 1Sam. 16:11; 2Sam. 7:8 ■ **78:71** 2Sam. 5:2; 1Tar. 11:2 □ **79:1 «I Huda, əllər Əz mirasingəyə bəsüp kirdi; ular Sening mukəddəs ibadəthanangni buloqidi; Yerusalemni dəwə-dəwə harabilərgə aylandurdi»** — bu küy Babil padixahı Nebokadnısar miladiyədin ilgiriki 597-yılı Yerusalemni, jümlidin mukəddəs ibadəthanını wəyran kilip, nuroqun İsrailarnı əsirgə elip Babiləyə elip kətkəndin keyin yeziloqan bolsa kərək. ■ **79:4** Zəb. 44:14; 80:6 □ **79:5 «Sening yüriking ot bolup ertiniwerəmdu?»** — ibraniy tilida «Sening həşiting ot bolup ertiniwerəmdu? ». ■ **79:5** Zəb. 89:46 ■ **79:6** Yər. 10:25

Uning makanini harabilikkə aylanduruwətti.

⁸ Ata-bowilirimizning kəbihliklerini bizgə həsablınıoqaysən;

Rəhimdillikliring bizning yenimizə qapsan kəlgəy!

Qünki biz intayin pəs əhwalə quxürüldük. ■

⁹ Əz namıngning xəhriti üçün bizgə yardəm kıləqaysən, i nıjatlıkimizning Hudasi,

Namıng üçün bizni kütquzəqaysən, gunahlırimizni kafarət kılıp kəqürgəysən;

¹⁰ Əllər nemixka: «Ularıning Hudasi kəyərdə?» dəp mazək kılıxidu?

Kulliring təkkən qan kərzining həsabi əllər arisida, kəz aldımızda kılınsun.

¹¹ Əsirlərnıng aq-zarliri aldingə qəlgəy;

Bilikingning uluqluqi bilən, əlümgə buyruəlanlarnı saklıəqaysən.

¹² I Rəb, yat koxnilirimizning Sanga kıləqan zor həkəritini yəttə həssə koxup əzlırığə,

Yəni ularning iqi-baəriə qəyturəqaysən;

¹³ Xundək kılıp, Senıng həlking — Əzüng bakqan kəyliring boləqan bizlər, Sanga mənggügə təxəkkürlər eytimiz,

Əwladtın əwladkığə Senıng mədhıyliringni ayan kılımız.

80

80-küy •••• Huda yolida yurtning güllinixi üçün dua •••• 1-əyättiki izahatni kərüng

¹ «Nilupərlər» degən ahangda; bir guwahlık; Asaf yazəqan küy: —

Kulək saləqaysən, i İsrailning padıqısı,

Yüsüpnı kəy padısidadək bekiy yətkəligüqi;

I kerublar otturisida Olturoquqi,

Nurlanəqaysən! □

² Əfraim, Binyamin, Manassəhlərnıng aldidə kudritingni kəzoziəqaysən, Bizlərnı kütquzəqılı kəlgəysən!

³ I Huda, bizni Əz yeningə qəyturəqaysən!

Jamalingning nurini qəqkəysən, xunda biz kütquzulimiz! ■

⁴ I Pərwərdigar, samawiy koxunlarning Sərdari boləqan Huda,

Həlkingning dualiriəqə boləqan əzəziping kəqənoziqə yalkunlap turidu?

⁵ Sən kəz yaxlırini ularə qəzük ornıda kılding,

Kəz yaxlırini qəqa-qəqıləp ularə qəküzədung.

⁶ Bizni koxnilirimizə talaxka kəyöndung;

Düxmənlirimiz bizni məshirə kılıxidu. □ ■

■ 79:8 Yəx. 64:8 □ 80:1 «Kulək saləqaysən, i İsrailning padıqısı, Yüsüpnı kəy padısidadək bekiy yətkəligüqi; i kerublar otturisida Olturoquqi, nurlanəqaysən!» — bu küy bəlkim İsrailning jənubiy tərəpidə (jənubiy padixahlıkida, yəni «Yəhuda»da) miladiyədin ilgiriki 734-722 yillarda yeziləqan; xu waqıtlarda Asuriyə imperiyəsi İsrail ximaliy padixahlıkəqə bəsüp kirip, bulanglık kılıp, ularning kəp adəmlirini əsirgə aldı. Jənubiy padixahlıktiki bir kışim kixilər əpuslinip, ximalidiki kərındixliri üçün dua kılıdu. «kerublar otturisida Olturoquqi» — Hudaning muqəddəs ibadəthanisidiki «əng muqəddəs jay»da əhdə sanduqning ikki yenidə altundın yasaləqan birdin «kerub», yəni küplük pərixitning seymasi turidu. Huda əslidə Əz huzurining bu ikki kerub otturisida boluxiəqə wədə kıləqan. ■ 80:3 Zəb. 4:6; 31:16; 67:1-2; Dan. 9:17 □ 80:6 «Bizni koxnilirimizə talaxka kəyöndung» — bəzi kəna kəqürmilərdə: — «Sən bizni koxnimizəqə mazək obyektı kılding» degən səzlər tepilidu. ■ 80:6 Zəb. 44:13-14; 79:4

7 I samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda,
Bizni Öz yeningoşa qayturoşaysən!
Jamalingning nurini qaqkaysən, xunda biz qutkuzulimiz!

8 Sən Misirdin bir tüp üzüm kəqitini elip kəlding;
Yat əllərnı həydiwetip, orniqə uni tikting. ■

9 Uning aldida yərni kəng aqting;
U qongkur yiltiz tartip, pütün zeminə qeyildi.

10 Uning sayisi taqlarnı kəplidi;
Oqlolliri kudrətlik kedir dərəhliridək estı;□

11 U xahlirini dengizoqə,
Piləklirini *əfrat* dəryasi boylirioqə uzartti.

12 Sən nemixkə uning kaxalirini buzup,
Mewisini otüp ketiwatqanlarning üzüp elixioqə yol koydung?

13 Mana ormanliktiki yawa tongguzlar uni yeriwatidu,
Daladiki haywanatlar uningdin ozuklinidu.

14 I samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda, Səndin otünimizki,
Yenimizə qaytkaysən!

Ərxin həlimizə nəzər saloşaysən,
Kelip bu üzüm telidin həwər aloşaysən!□

15 Yəni ong qolung tikkən bu yiltizdin,
Əzüng üqün məzmut yetixtürgən bu oqlungdin həwər aloşaysən!

16 Mana u otta köydürüldi,
Kesiwetildi;

Yüzüngdiki tənbihiy qarixingni kərüp ular həlak bolmaqta;
17 Qolungni ong qolungdiki adəmgə,

Yəni Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşliqə konduroşaysən;□ ■

18 Xundək kiləanda biz Səndin hərgiz qekinməymiz;
Bizni yengilioşaysən, xunda biz namingni qakirip Sanga iltija qilimiz.

19 I Pərwədigar, samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda,
Bizni Öz yeningoşa qayturoşaysən!

Jamalingning nurini qaqkaysən, xunda biz qutkuzulimiz!

81

81-küy •••• Həyt-bayramda Hudaning guwah-hitabini Israilə qəslitix

1 Nəoşmiqilərnıng bexioqə tapxurulup «Gittif»ta qelinsun dəp, Asaf yazoşan küy: —

Küq-qıuwwitimiz bolqan Hudaə qəy eytip yangritinglar,
Yaqıpnıng Hudasioqə xadlinip təntənə qilinglar! □

2 Nahxini yangritip, dapni elip,
Yekimlik qiltar həm rawabni qelinglar!

■ **80:8** Yəx. 5; Yər. 2:21; Əz. 15; 17:3-10; Yh. 15:1 □ **80:10** «kudrətlik kedir dərəhliridək...» — yaki «Təngrining kedir dərəhliridək...». □ **80:14** «... Kelip bu üzüm telidin həwər aloşaysən» — ibraniy tilida: — «...bu üzüm telini yoqlioşaysən» degən bilən ipadilinidu. □ **80:17**

«ong qolungdiki adəm... yəni Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşli...» — «ong qolungdiki adəm», «Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşli» xühşisizki Məsih toşruluk aldın'ala eytiləşən bexarətlik sez. ■ **80:17** Zəb. 110:1; Dan. 7:13, 14; Mat. 16:27; İbr. 1:3; 8:1; 10:12; 12:1; 1Pet. 3:22 □ **81:1** «Nəoşmiqilərnıng bexioqə tapxurulup «Gittif»ta qelinsun dəp, Asaf yazoşan küy» — ««Gittif»ning mumkinliki bar bir mənisı: «Gat xəşirining sazi».

- 3 Yengi ayda, bəlgiləngən wəqıttə,
Bayram-heyət künimizdə nəqrə-sunay qelinglar!
- 4 Qünki bu İsrail üqün bekitilgən bəlgilimə,
Yəqubning Hudasining bir pərmanidur.
- 5 U Misir zeminida yürüx kıləqlanlirida,
(Xu yərdə biz qüxənməydiəqan bir tilni anglap yürəttük)
U buni Yüsüpkə guwah kılıp bərdi;□
- 6 — «Uning mürisini yüktin sakıt kıldim,
Uning qoli sewət kətürüxtin azad boldi;
7 Kıstəqıllıqta nida kılding,
Mən seni azad kıldim;
Güldürməmə qıkkən məhpiy jaydin sanga jawab bərdim;
«Məribah» suliri boyida seni sinidim».
Selah.□
- 8 — «Tingxa, həlkim, Mən seni guwahlar bilən agahlandırmən;
I İsrail, Manga kulək salsang idi!
- 9 Arangda yat ilah bolmisun,
Yat əldiki ilahqa bax əgmigin!
- 10 Seni Misirdin elip qıkkən Pərwərdigar Hudayingdurmən;
Aşingni yooqan aq, Mən uni toldurimən.
- 11 — Birək həlkim sadayiməqa kulək salmidi,
İsrailning Manga baqlanoqusi yök idi;
- 12 Xunga Mən ularni öz tərsəliqəqa koyuwəttim;
Ular öz məslihətliri bilən mengiwərətti.
- 13 — Ah, Mening həlkim Manga kulək salsa idi!
İsrail Mening yollirimda yürsə idi!
- 14 Ularınq düxmənlirini tezla egildürər idim,
Kolumni rəkiblrigə burap, ularni basar idim.
- 15 Pərwərdigarəqa nəprətləngüqilər Uning aldida zəiplixip boysunar idi;
Ularınq xu ahiriti mənəggügə bolatti;
- 16 Sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idim,
Bərhək, qoram taxtin həsəl akkuzup seni qandırur idim».□

82

82-küy •••• Hudaning aliy soti

1 Asaf yazoqan küy: —
Huda Öz ilahiy məjlisidə turup riyasətqilik kılıdu,

□ 81:5 «Xu yərdə biz qüxənməydiəqan bir tilni anglap yürəttük» — ibraniy tilida «Xu yərdə mən qüxənməydiəqan bir tilni yürəttim» degən söz bilən ipadilini. Bu bəlkim Huda Öz həlkiyə wakaliten səzlixini, ular bilən birgə boluxini kərsitixi mumkin. «U buni Yüsüpkə guwah kılıp bərdi» — «buni» bəlkim 3-ayəttə tiləqə elinəqan heytlarni, xundakla xu heytlarni sazlar bilən jakarlanxi kərsətsə kerək. □ 81:7 «... «Məribah» suliri boyida seni sinidim» — «Məribah» («elixix», «jedəl») degən mənədə. «Məribah» ikki jayning ismi; xu yərlərdə boləqan wəqələrninq birinqisi Təwrat «Mis.» 17-babta, ikkinqisi «Qəl.» 20-babta hatiriləngən. □ 81:16 «Sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idim» — ibraniy tilida «U sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idi»,

U ilahlar arisida həküm qikiridu;□

2 — Qaçanoşiçə silər nahək həküm qikirisilər,
Qaçanoşiçə rəzillərgə yüz-hatirə kilisilər?
Selah.

3 Gadaylar wə yetim-yesirlarning dəwasini soranglar,
Ezilgənlər həm həjətmənlərgə adalətni kərsitinglar;□

4 Miskinlər həm namratlarni kütquzunglar,
Uların rəzillərnin qanggilidin azad kilinglar!■

5 Ular bularni bilməy wə qüxənməy zulməttə kezip yürməktə,
Xunga yərnin ulliri təwrənməktə.

6 Mən eyttim: — «Silər ilahlarsilər,
Həmminglar Həmmidin Aliy Boləuqining oşulliri silər;

7 Xundak bolsimu silər insanəja ohxax əlisilər,
Hərəkəndək əmir-bəgkə ohxaxla yikilisilər».□

8 — Turəjin, i Huda, yər-yüzini sorak kıləyəsən!
Qünki Sən barlik əllərgə waris boləuqisən!□ ■

83

83-küy •••• Düxmənlərnin suyikəstliri həkkidə dua

1 Asafning küy-nahxisi: —

I Huda, ün qikərməy turuwalma,
Jim turuwalma, süküt kılıp turuwalma, i Təngrim!

2 Qünki mana, Səning düxmənliring dawrang kılmaqta,
Sanga eqmənlər bax kətürməktə.

3 Ular kuwluk bilən Səning həlkinggə suyikəst kılıdu,
Səning himayə kılıp kədirliğanliring bilən qarxilixixni məslihetlixidu.

4 Ular: — «Yürünglər, ularni millət kataridini yok kıləyli!
İsrailning nami ikkinçi tiləja elinmisun!» — deməktə.

5 Ular həmnəpəs, həmdil məslihetləxti;
Ular Sanga qarxi ittipak tüzdi.

6 Mana, Edom wə İsmailarning qədirliri,
Moab həm Həgriylər;

7 Gəbal, Ammon, wə Amalək;
Filistiyə həmdə Tur əhəliliri,

□ 82:1 «Huda Əz ilahiy məjlisidə turup riyasətqilik kılıdu, U ilahlar arisida həküm qikiridu» — bizningqə, bu məjliskə katnaxқан «ilahlar»ning Hudaning həlkiçə sotqi boləjan yaki Əz həlki arisida həkük-məs'uliyiti bar adəmlər ikənliki təwəndiki ayətlərdin kərilidu. Məlum jəhətlərdin, ular Hudadək adəmlər üstidin həküm qikiridu; xuning üqün ular bu məs'uliyətnin eqirlikini obdan qüxinixi kerək. ■ U ilahlar arisida həküm qikiridu» — baxqə xərqiçilər bolsa «ilahlar» degənni yər yüzidiki padixah-hökükdarlarni kərsitidu, dəp qaraydu. Muzu xərqiçilər 6-ayətki «silər ilahlar» degənni kinayilik səz dəp qaraydu; qünki xu dəwərdiki padixahlərdin kəp kısmi əzlirini «Huda» dəp qaraytti, həlkiçin əziçə ibadət kılıxini tələp kılatti. Ləkin Rəbbimizning «Yuh.» 10:33-36də eytkən xərçi boyiçə, bu səzlər kinayilik səz əməs; xunga yukiriki qüxəndürüximiz toçra, dəp qaraymiz. □ 82:3 «...yetim-yesirlarning dəwəsi» — ibraniy tilida «... atisizlarning dəwəsi». ■ 82:4 Pənd. 24:11 □ 82:7 «Xundak bolsimu silər insanəja ohxax əlisilər, hərəkəndək əmir-bəgkə ohxaxla yikilisilər» — 1-ayət wə uningdiki izahətni kərunç. □ 82:8 «Sən barlik əllərgə waris kilisən» — bu səz bəlkim Məsihə eytilixi mumkin. ■ 82:8 Zəb. 2:8; İbr. 1:2

⁸ Asuriyəmu ularoşa qoxuldi;
Ular Lut oqullirioşa yar-yөлək bolup kəlgən.
Selah. □

⁹ Sən Kixon dəryasında Midiyaniylarşa,
Siseraşa və Yabinşa kəndək təkəbil turəşan bolsang,
Ularoşimu xundək kıləşaysən;

¹⁰ Bular Ən-Dor yezisida kiriləşanidi,
Yər üqün tizək-oşutka ayləşanidi.

¹¹ Ularning əmirilərini Orəb və Zeəbkə,
Ularning daşiyilərini Zəbah həm Zalmunnaşa ohxax kıləşaysən; □

¹² Qünki ular: «Hudaning qimən-yaylaklirini özimizgə mülük
kiliwalayli!» — dəp eytkən.

¹³ I Hudayim, ularni domilindioşan kəməşaktək,
Xamalda uquruloşan saman kəbi soruwətkəşən.

¹⁴ Ot ormanlıqqa tutaxkənşa ohxax,
Yalkun taşlarni kəydürgəngə ohxax,

¹⁵ Sən yənə ularni borining bilən qoşlışaysən,
Kara kuyuning bilən wəhimigə saləşaysən;

¹⁶ Ularning Sening namingni izdixi üqün,
Ularning yüzlirini xərm-haya bilən qəmdürgəşən, i Pərwərdigar!

¹⁷ Ular nomustin əbədi xərməndə bolsun,
Jaħənşa rəsua bolup yökətilsun.

¹⁸ Ular bilsunki,

Naming Pərwərdigar boləşan Sənla pütkül jaħandiki Əng Aliy
Boləşüqidürsən.

84

84-küy •••• Pərwərdigarning huzurini seşinix

¹ Nəşmiqilərnəng bexioşa tapxurulup, «Gittif»ta qelinsun dəp, Korahning
oşulliri üqün yeziloşan küy: —

Makanliring nəkədər əzizdur,
Samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar! □

² Jenim Pərwərdigarning həylilirioşa təxna bolup,
Seşinip hətta həlidin ketidu,
Dilim və ətlirim həyat Təngrigə təlmürüp nida kilidu; ■

³ Mana, hətta mubarək kuçkaqmu bir makanni tapkən,
Kərlioşaqmu əzigə həm bala tuşidioşan uwa yasaydioşan jayni tapkən,
— Yəni Sening kurbangəhliringdin,

I samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar,
— Mening Padixəhim, mening Hudayim!

⁴ Sening öyüngdə turuwatқанlar bəhtliktur!
Ular üzüksiz Seni mədhiyələydu.

□ **83:8** «Ular Lut oşullirioşa yar-yөлək bolup kəlgən» — «Lutning oşulliri» Moab və Ammon
dəgən həlkələr bolup xəkilləngən. □ **83:11** «Ularning əmirilərini Orəb və Zeəbkə, Ularning
daşiyilərini Zəbah həm Zalmunnaşa ohxax kıləşaysən» — Sisera, Yabin, (9-ayət) Orəb, Zeəb,
Zəbah həm Zalmunnaşa qetixlik wəşələri bilix üqün «Batur həkimlər» 7-, 8-bablarni kərüng.

□ **84:1** «Nəşmiqilərnəng bexioşa tapxurulup, «Gittif»ta qelinsun dəp» — «Gittif»ning
mumkinçilili bar bir mənişi: «Gat xəşirining sazi». ■ **84:2** Zəb. 42:2; 63:1-2

Selah.

⁵ Kük-qudriti Səndin boləjan kixi bəhtliktur —
Kəlbidə kətürülmə yollar boləjanlar;□

⁶ Yioğa wadisidin ötkəndə,
Ular uni bulaklıkka aylandurar;
Bərək, küz yamoqurliri uni bərikətlərgə tolduridu.□

⁷ Ular küqigə-kük ulap mengiwəridu;
Hərbiri Zionğa yetip kelip, Hudaning huzurida hazır bolidu.

⁸ I samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, duayimni an-
gliəysən;

I Yakupning Hudasi, kulak saləysən!
Selah.

⁹ Kara, i qalkinimiz boləjan Huda,
Özüng məsih kıləjiningning yüzigə iltipət bilən kariəjin!□

¹⁰ Qünki Sening həyliliringda ötkən bir kün
Baxka yərdə ötkən ming kündin əladur;
Rəzilləning qədirliridə yaxioəndin kərə,
Hudayimning öyining bosuoşisida turojnim yaxxidur.□

¹¹ Pərwərdigar Huda kuyax wə qalkəndur,
Pərwərdigar xapaət wə xan-xəhrət bəhx etidu;
Durus mangoənlardin U hərəkəndək iltipatni həq ayimaydu;

¹² Samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar,
Bəhtliktur Sanga tayoəjan insan!■

85

85-küy ••• İsrailning üzül-kesil towa kılixi üqün meşir-xəpəkət tələp kılix

¹ Nəqməqilərnin bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oqulliri
üqün yeziləjan küy: —

Sən Öz zeminioğa iltipət kərsitip,
Yakupni sürgünlüktin qayturoənidin, i Pərwərdigar.

² Həlkəning qəbihlikini kəqürüm kılip,
Bərlək günahlirini yapqanıdinğ.

Selah.

³ Sən pütün kəhringni iqinggə qayturuwelip,
Ojəzipingning əxəddiylikidin yənoənidingsən.

⁴ Əmdi bizni Öz yeningoğa qayturoəysən, i nijatlikimiz boləjan Huda!

□ **84:5** «...**kəlbidə kətürülmə yollar boləjanlar**» — «kətürülmə yollar» — kətürüp yasaləjan, Yerusalemğa tapar kılidoəjan yoluqlar yoluqlar mangoəjan yollar bolsa kerək. □ **84:6** «**Yioğa wadisidin ötkəndə**» — «Yioğa wadisi» yaki «baka wadisi». İbrani tilidə «baka» birinçidin «yioğa»ni bildüridu, ikkinçidin bir hil üjmə dərihini bildüridu, yəne «yioğlaydoəjan dərək» — kesilgən bolsa dərək süyi yioğloəndək çikidu. Dawut pəyoğəmbər ikki kətim bir «Baka wadisi» (yəni «Rəfayim jiləşisi»)da oqəlibə kildi həm axu yərdə uning üq jan-dosti jenini təwəkkül kılip uningə su elip kəldi («2Sam.» 5-, 23-babta). «**küz yamoqurliri uni bərikətlərgə tolduridu**» — Kanaanda (Pələstində) küz yamoqurliri yəni həydəx, həm uruk selixkə təyyar kılıdu. □ **84:9** «**Özüng məsih kıləjiningning yüzigə iltipət bilən kariəjin!**» — «məsih kıləjini», 2-küydi ki izahətlərnin, xundakla «Təbirlər»nimu kəring. □ **84:10** «**Hudayimning öyining bosuoşisida turojnim yaxxidur**» — yəne birhil təjimişi: «Hudayimning öyidə ixikbaqar boləjnim yaxxidur». ■ **84:12** Zəb. 2:12; 34:8

Bizgə boləjan aqqıkingəja hay bərgəysən!□

⁵ Sən bizgə əbədiy ətəzəplinəmsən?

Əwladtın-əwladkığə ətəziringni sozamsən?

⁶ Həlking Əzüngdin xadlinixi ügün,

Bizni kaytidin yengiliməmsən?■

⁷ Bizgə əzgərməs muhəbbitingni kərsətkəysən, i Pərwərdigar,

Bizgə nijatlığingni ata kıləysən!

⁸ Təngri Pərwərdigarning nemilərnə dəydiəlanlikəja kulak salay;

Qünki U Əz həlkiyə, Əz məmin bəndilirigə aman-hatirjəmlikni səzləydu;

Ular yənə həmakətlikkə kaytmisun!

⁹ Zeminimizda xan-xəhrətning turuxi ügün,

Dərəkəkət, Uningdin əyminidiəlanlarəja Uning nijatlığı yekındur;

¹⁰ Əzgərməs muhəbbət wə həkikət əzara kərüxti;

Həkkaniyə wə aman-hatirjəmlik bir-birini səyüxti;□ ■

¹¹ Həkikət yərdin ünüp qikməktə,

Həkkaniyə ərlərdin qaraydu.

¹² Pərwərdigar bərikət beridu,

Zeminimiz həsulini beridu;■

¹³ Həkkaniyə Uning aldida mangidu,

Uning kədəmlirigə yol həzirlaydu!□

86

86-küy •••• Yaləuzlukta, kıynaləjan kündə xapaət tiləx

¹ Dawutning duasi:

Kulıkingni mən tərəpkə tutkın, i Pərwərdigar, mənə jawab bərgəysən;
Qünki mən ezilgən wə həjətməndurmən.

² Jenimni saklıəysən,

Qünki mən Səngə məmindurmən;

I Sən Hudayim, Səngə tayanojan kulungni kutkuzəysən;

³ Məngə mehir-xəpkət kərsətkəysən, i Rəb,

Qünki mən kün boyi Səngə nida kılimən.

⁴ Kulungning jenini xad kıləjin,

Qünki jenim Səngə təlmürüp qaraydu;

⁵ Qünki Sən Rəb, mehirban, kəqürümqan Sən!

Əzənggə iltija kıləjanlarning həmmisigə zor mehir-muhəbbət kərsətküqidursən!

⁶ Məning duayiməja kulak saləjin, i Pərwərdigar,

Yelinixlirimning sadasini angliəəysən;

⁷ Bəximəja kün güxkəndə,

□ 85:4 «Əmdə bizni Əz yeningəja kayturoəysən, i nijatlığımız boləjan Huda! Bizgə boləjan aqqıkingəja hay bərgəysən!» — Hudaning İsrailəja rəhımdillik kərsitiwatkingini kərüp (3-ayətəni kərüng), muxu küyning muəllipi Hudadin İsrailni üzül-kesil towa kılduroəysən, ularni Əz yeningəja, xundakla Əz yurtəja kayturoəysən, dəp dua kılixni baxlaydu. ■ 85:6 Zəb. 71:20; 80:18; 138:7 □ 85:10 «Əzgərməs muhəbbət wə həkikət əzara kərüxti; həkkaniyə wə aman-hatirjəmlik bir-birini səyüxti» — bu sirlək sözlər xübhəsiszki, Məshihning əzini qurbanlık kıləjində, əməlgə axuruldi. ■ 85:10 İbr. 7:2 ■ 85:12 Zəb. 67:6 □ 85:13 «Həkkaniyə Uning aldida mangidu, uning kədəmlirigə yol həzirlaydu!» — yənə birhəl tərijimisi: «Həkkaniyə Uning aldida mangidu, həm əzini Uning kədəmlirigə ornitidu».

Mən Sanga iltija qilimən,
Qünki Sən manga jawab berisən. ■

⁸ İlahlar arisida Sening tängdixing yoqtur, i Rəb;
Kiləjan ixliringningmu tängdixi yoqtur. □ ■

⁹ Sən yaratqan barlıq əllər kelip sening aldingda səjdə kilidu, i Rəb,
Namingni uluqlaydu.

¹⁰ Qünki Sən nahayıti büyüksən,
Məjizilərnı Yaratquqidursən;
Sən Hudadursən, yaləuz Sənla.

¹¹ Əz yolungni manga əgətkəysən, i Pərwərdigar,
Wə Sening həkikitingdə yürimən;

Namingəla hərmət-əyminixtə boluxum üqün, kəlbimni pütün
kiləysən. ■

¹² Ya Rəbbim Huda, pütün kəlbim bilən Seni mədhıyləymən,
Əbədil'əbəd namingni uluqlaymən.

¹³ Qünki manga boləjan mehir-muhəbbiting zordur,
Sən təhtisarəning təgliridin jenimni kutkuzisən;

¹⁴ I Huda, təkəbburlar manga qarxi kətürüldi,
Əxəddiylərnıng jamaiti jenimni izdiməktə,
Ular Seni nəzirigə alməydu! ■

¹⁵ Əmma Sən, Rəb, rəhimdil wə xəpkətlik İlahsən,
Asanlıqə aqqıqlanmaysən,
Məhir-muhəbbət həm həkikət-sadiklikıng texip turidu. ■

¹⁶ Mən tərəpkə burulup, xəpkət kərsətkəysən;
Əz kulungəla küqüngni bərgəysən,
Dedikıngning oqlını kutkuzəysən!

¹⁷ Manga əqmənlərnıng uni kərüp hijil boluxi üqün,
İtipatingni kərsitidəjan bir alamətni manga kərsətkin;
Qünki Sən Pərwərdigar, manga yardəm kilding,
Manga təsəlli berip kəlgənsən.

87

87-küy •••• Zionning uluqluqi

¹ Korahning oqlıllrı üqün yeziləjan küy-nahxa: —
Uning uli bolsa mukəddəs taqlardidur. □

² Pərwərdigar Zionning dərwazilırını səyidu,
Yakupning barlıq makan-jaylıridinmu əwzəl kəridu;

³ Sening xəripinggə uluqlıxlar eytilməktə, i Hudaning xəhiri!
Seləh.

⁴ «Meni tonup bilgənlər arisida Raḥab bilən Babilni tiləja alimən;
Mana Filistiyə, Tur bilən Efiopiye;

■ 86:7 Zəb. 18:6; 50:15; 55:16-17 □ 86:8 «İlahlar arisida Sening tängdixing yoqtur, i Rəb...» — bu ayət «ilahlar»ning həkikiy məwjut ikənlikini etirap kilməydu, əlwəttə. ■ 86:8 Kən. 3:24; Zəb. 136:4 ■ 86:11 Zəb. 25:4-5; 27:11; 119:33 ■ 86:14 Zəb. 54:3-5 ■ 86:15 Mis. 34:6; Qel. 14:18; Nəh. 9:17; Zəb. 103:8; 145:8; Yo. 2:13 □ 87:1 «Uning uli bolsa mukəddəs taqlardidur» — «Uning uli» — Hudaning uli, demək.

Mana bu adəm xu yərdə tuşuləjan» — dəymən.□

⁵ Bərħək, Zion toşruluk xundak eytilidu: —

«Bu adəm, palanqı-pokunqı uningda tuşuləjan, Həmmidin Aliy Boləuqıning Əzi uni mustəhkəmləydu».

⁶ Həlq-kowmlarni hatiriliginidə Pərwərdigar: —

«Bu kixi bu yərdə tuşuləjan» — dəp alahidə hatirigə yezip qoyidu.

Selah.□

⁷ Nahxiqılar, ussulqılar xuni təng eytidu: —

«Məning barlık bulak-mənbəlim seningdidur!»□

88

88-küy •••• Tum karangəşulək

¹ Korahning oşulliri üçün yeziləjan küy-nahxa: —

Nəşmiqilərninğ bəxişə tapxurulup, «Mahalat-leanot» ahangida oқulsun dəp, Əzralik Həman yazəjan «Maskil»: —

I Pərwərdigar, nijatlıkim boləjan Huda,
Keqə-kündüz Sanga nalə kilip kəldim.□

² Duayim Sening aldingə kirip ijabət bolsun;
Nidayinoşə kulak saləşəsən;

³ Qünki dərdlərdin jenim toşəjan,
Hayatim təhtisaraşə yəkinlaxқан,

⁴ Hangəşə qüxüwatқанlar katarida həsablinimən;
Kük-madarı kuruşəjan adəmdək bolup qaldim.

⁵ Ölüklər arişəşə taxlanəjanmən,

Kirilip kəbridə yatқанlardək;

Sən ularni yənə əsliməşən,

Ular kolungdin üzüp elinip yirək kilinəjan.□

⁶ Sən meni hangning əng tegigə,

Zulmətlik jaylarəşə, dengizning qongkur yərlirigə qəmdürdüng.

⁷ Kəhring üstümgə eşir yüktək basti,

Barlık dolğunliring bilən meni kiyniding.

⁸ Məndin dost-buradərlirimni yirəklaxturdung;

Ular ni məndin yirgəndürdüng;

Mən kamaləjanmən, heq qıqalməymən.

⁹ Kəzlirim azab-oқubəttin hirələxti;

□ **87:4** «... arisida Raħab bilən Babilni tiləşə alimən» — «Raħab» bu yərdə Misirni bildüridu

(mənisini: «təkəbbur». «Yəx.» 30:7ni kəşirig). «**Məni tonup bilgənlər arisida Raħab bilən Babilni tiləşə alimən... mana bu adəm xu yərdə tuşuləjan**» — dəymən» — səzligüqi Huda Əzi bolsa kerək. □ **87:6** «**Bu kixi bu yərdə tuşuləjan**» — dəp alahidə hatirigə yezip qoyidu» — bu sirlik səz Hudaning Yəhudiy bolmışəjan («yat əllik») Əzigə etiқad kiləşuləşənlərninğ etiқadi arқılık «Əzümgə təwə adəm, Əzümninğ ailəmdiki adəm» dəp həsablap, ularəşə iltipət kilip: «Yerusalemda tuşuləjan» dəp həsablaydıəjanlıkini kərsitidu. □ **87:7** «**Məning barlık bulak-mənbəlim seningdidur!**» — «seningda» bəlkim Zionda degən mənidə. Bəzi alimlər mənisini «Huda Əzidə» dəp qaraydu. □ **88:1** «**Nəşmiqilərninğ bəxişə tapxurulup,**

«**Mahalat-leanot**» ahangida oқulsun dəp...» — «Mahalat-leanot»ning mənisini naməlum; bəzi alimlər «əjizlikteki dərdlər» yaki «harlıqın qıqқан kesəl» dəp tərijimə kilidu. □ **88:5** «**Ular kolungdin üzüp elinip yirək kilinəjan**» — mənisini, bəlkim: «Hudaning insanlarəşə daim kərsitidəjan kəyümidin ayrıləjan» degəndək.

Hər küni Sanga nida qilimən, i Pərwərdigar,
Qollirimni Sanga kətürüp kəldim.

¹⁰ Ölüklərgə məjizə kərsitərsənmu?

Mərhumlar ornidin turup Sanga təxəkkür eytarmu?

¹¹ Özgərməs muhəbbiting kəbridə bayan kilinarmu?

Halakət diyarida sadıqlıq-həqikiting mahtilarmu?

¹² Karamətliring zülməttə tonularmu?

Həkkaniyliking «untulux zemini»də bilinərmu?

¹³ Biraq mən bolsam, Pərwərdigar, Sanga pəryad kətürimən,
Tang səhərdə duayim aldingoşa kiridu.

¹⁴ I Pərwərdigar, nemigə jenimni taxliwətting?

Nemigə jamalingni məndin yoxurdung?

¹⁵ Yaxlıkimdin tartip mən ezilgən, bimar durmən;

Wəhxətliringni kərüwerip heq həlim kəlmidi.

¹⁶ Kəhring üstümdin ötti;

Wəhimiliring meni nabut kildi.

¹⁷ Ular kün boyi taxkin suliridək meni orawaldi,

Tamamən meni qəmdürdi.

¹⁸ Jan dostlirimni, aqinilirimni meningdin yiraklxaturdung,

Mening əziz dostum bolsa qarangoşuluktur![□]

89

89-küy •••• Hudaning Dawut üqün bekitkən mənggülik əhdisi — nemixka məşlubiyyət həm munqərzlik bolidu?

¹ Əzrahlik Etan yazoqan «Maskil»: —

Pərwərdigarning özgərməs muhəbbitini əbədi küyləymən,
Aqzimda dəwrədin-dəwrgiqə həqikət-sadakitingni ayan qilimən.[□]

² Qünki mən: Özgərməs muhəbbət mənggügə tiklinip mangidu,
Sən həqikət-sadakitingni ərxialada mustəhkəmləwətisən — dəp bildim;

³ Sən dedingki: —

«Mən talliwəlojinim bilən əhdə tüzgənmən;

Kulum Dawutka kəsəm kildim: —

⁴ Sening əwladıngni mənggü dawam kildurimən,

Təhtingni əwladın-əwladka qurup qikimən».

Selah.

⁵ Həm asmanlarmu Sening məjiziliringni təbrikləydu, i Pərwərdigar,
Mukəddəslərnin jamaitidə ular həqikət-sadakitingni mədhıyiləydu.^{□ ■}

⁶ Qünki asmanlarda Pərwərdigarning təngdixi barmu?

Küdrət Igisining oqulliri arisida Pərwərdigaroşa ohxaydioqan kim bar?

⁷ Təngrining həywisi mukəddəslərnin məjlisidikilərnı kəttik titritidu,
Uning ətrapidikilərnin həmmisi üqün U kərəkunqluktur.

⁸ I Pərwərdigar, samawiy qoxunlarning Sədari boləqan Huda,

[□] **88:18** «Mening əziz dostum bolsa qarangoşuluktur!» — baxka birhil təjrimisi «Yar-buradərlirim qarangoşulukka kəmlüp kəldi». [□] **89:1** «Əzrahlik Etan yazoqan «Maskil»: — ...» — əgər bu «Etan» Dawut padixəning dəwrədə yaxioqan («1Pad.» 4:31-ayəttiki

«Etan») bolsa, bu küy bəxarət boluxi kərək. Undək bolmisa Dawutning hanidani təhtin məhrum boləqandin keyin (Babilda sürgün boləqandin keyin) baxka bir Etan yazoqan. [□] **89:5**

«Mukəddəslərnin jamaitidə ular həqikət-sadakitingni mədhıyiləydu» — «mukəddəslər» həm 6-ayəttiki «küdrət igisining oqulliri» pərixtilərnı kərsətsə kərək. ■ **89:5** Zəb. 19:1-2

Kədrətlik Yah,
 Sanga ohxaydıoğan kim bar?
 Ətrəpində həkikət-sadaqiting turuqluqdur.
 9 Dengizning məşrurluqi üstidin həküm sürisən,
 Dolkunliri erkəxlīgəndə, sən ularni tinqlandırısən;
 10 Raḥabni əlgüdək yanjidingsən,
 Küqlük biliking bilən düxmənlingni tiripirən kilip tarqitiwəttinq. □
 11 Asmanlar seningki, yərmu Seningkidur,
 Jaḥan həm uningəya toloğan həmmi ni bərpa kilding. ■
 12 Ximal wə janubni, ularni yaratkansən,
 Tabor wə Hərmon qoqqiliri namingni yangritip küylər.
 13 Kədrətlik bilək seningkidur;
 Küqlüktur Sening qolung, ong qolung həm kətürüklüktur.
 14 Təhtingning uli həkkanıylik həm adaləttur,
 Muhəbbət həm həkikət-sadaqət daim didaring aldida mangidu. ■
 15 Təntənə sadasini bilgən həlk bəhtliktur;
 Ular Sening jamalingning nurida mangidu, i Pərwərdigar! □
 16 Ular namingda kün boyi xad bolar,
 Həkkanıylikingda ular kətürüldi.
 17 Qünki ularning küqining xan-xəripi özüngdursən,
 Sening iltipating bilən münggüzimiz kətürüldü. □
 18 Qünki Pərwərdigar bizning qalkinimiz,
 Israildiki Muqəddəs Boluquqi Xahimizdur. □

19 Sən burun Əz məmin bəndənggə oqayibanə alaməttə kərünüp söz kilip
 xuni degənidingsən: —
 «Mən bir əzimət üstigə yardimimni kondurdum,
 Əl arisidin mən talliwaloğan birsini kətürdüm; □
 20 Kulum Dawutni taptim,
 Muqəddəs meyim bilən Mən uni məsih kilip tiklidim. ■
 21 Kulum uningəya yar boluxqa bekitilgən,
 Bilikim uni küqləndürüdü.
 22 Düxmən uningdin heq alwan-selik almaydu,
 Pəskəx adəm uni kistimaydu; ■
 23 Bəlki Mən rəkiqlirini uning aldida yanjiymən,
 Uni əq kərgənlərni yər bilən yəksan kilimən;
 24 Əz həkikət-sadaqitim həm mehir-muhəbbitim uningəya yar bolar,
 Həm Mening namim bilən uning münggüzi kətürüldü.
 25 Mən uning qolini dengiz üstidə,
 Ong qolini dəryalar üstidə qoyimən.
 26 U Meni qakirip dəyduki: —

□ 89:10 «Raḥabni əlgüdək yanjidingsən» — «Raḥab» həm dengiz əjdihəsi (jin-xəytanların bir ipadisi) həm Misirning bir ləkimini idi. Məni «məşrur»dur («Yəx.» 30:7ni kərüng).
 ■ 89:11 Zəb. 24:1, 2 ■ 89:14 Zəb. 85:13; 97:2 □ 89:15 «Təntənə sadasi» — yaki «Qalibiyətning warqirixi», yaki «Həytlük təntənilər». □ 89:17 «Sening iltipating bilən münggüzimiz kətürüldü» — «münggüz» məlum əlning yaki adəmning xan-xəripini, küq-kudritini bildürüdü. □ 89:18 «Qünki Pərwərdigar bizning qalkinimiz, Israildiki Muqəddəs Boluquqi Xahimizdur» — baxqa birhil tərjimisi: «Qünki qalkinimiz Pərwərdigardin, Xahimiz Israildiki Muqəddəs Boluquqidur». □ 89:19 «Sən burun Əz məmin bəndənggə oqayibanə alaməttə kərünüp söz kilip xuni degənidingsən...» — bu toqruluk «2Sam.» 7:8-17ni kərüng. ■ 89:20 1Sam. 16:1,13 ■ 89:22 2Sam. 7:10

«Sən mening Atam, mening Təngrim,
Nijatlığım boləjan qoram teximdursən!».[■]

²⁷ Mən yənə uni Mening tunji oşlum dəp,
Dunya padixahliridin əng yukurisi kilimən.[■]

²⁸ Mening muhəbbitimni uning üqün əbədiy kaldurimən,
Mening əhdəm uning bilən məhkəm turidu;

²⁹ Mən uning nəslini əbədiyləxtürimən,
Uning təhtini asmanın künliridək dawam kildurimən.

³⁰ Mubada oşulliri Təvrat-kanunumdin qikiq,
Həkümlirim boyiqə yürmisə,[■]

³¹ Bəlgilimilirimni buzsa,
Əmrlirimgə itaət kilmisa,

³² — U waqıtta itaətsizlikini tayak bilən,
Gunahını yara-jarahət bilən jazalaymən.

³³ Ləkin muhəbbitimni uningdin üzüp qoymaymən,
Həkiqət-sadaqitimgə hiyanət kilmaymən;

³⁴ Mən tüzgən əhdəmni əsla buzmaymən,
Ləvlirimdin qıqқанlirini heq əzgərtməymən.

³⁵ Mən bir kətim pak-muqəddəslikimgə kəsəm iqtim —
Dawutka kəti yalojan səzliməymən: —[■]

³⁶ «Uning əvladi əbədiy dawamlıxar;
Uning təhti kəz aldimdiki kuyax kəbi turar;[■]

³⁷ U ay kəbi mənggülük mustəhkəmlinər,
Asmandiki turoqun guwahqidək məzmut turar».
Selah.[□]

³⁸ Birək Sən bularni qətkə kəkip, tenip kəttinq;
Sən məsih kiləjan padixahka kattik qəzəpləndinq.[■]

³⁹ Qulung bilən tüzgən əhdidin waz kəqtinq,
Uning tajini yərgə taxlap daq təgküzdung.

⁴⁰ Uning barlıq tam-pasillirini yikətip,
Kəl'əlini harabilikkə aylandurdung.[■]

⁴¹ Yoldin ətüwatқанlarning həmmisi uni bulimaqta,
U barlıq qoxniliri aldida rəsua boldi.[■]

⁴² Uni əzgənlərninq ong qolini yukiri kətürdüng,
Pütkül düxmənlirini huxal kildinq.

⁴³ Bərhək, Sən uning kiliqining bisini kayriwəttinq,
Jəngdə uni tik turəuzmidinq.

⁴⁴ Uning julalığını yokətip,
Uning təhtini yərgə ərüwəttinqsən.[■]

⁴⁵ Yaxlıq künlirini Sən kiskarttinq,
Uni hijalətkə qəmdürdüng.

Selah.

⁴⁶ Kaqanoşiqə, i Pərwərdigar?
Əzüngni əbədiy yoxuriwəmsən?
Kəhring ot kəbi mənggü yanarmu?

■ 89:26 2Sam. 7:14; İbr. 1:4, 5 ■ 89:27 Zəb. 2:7; 72:11; Kol. 1:15-18 ■ 89:30 2Sam.

7:14 ■ 89:35 İbr. 6:13,17,18 ■ 89:36 Mat. 27:45 □ 89:37 «U ay kəbi mənggülük

mustəhkəmlinər, asmandiki turoqun guwahqidək məzmut turar» — «asmandiki turoqun guwahqi» yənə ayni kərsitiximu mumkin. ■ 89:38 Zəb. 22:1; Mat. 27:46; Yəx. 53:3-6, 10

■ 89:40 Zəb. 80:12-13 ■ 89:41 Zəb. 80:12-13 ■ 89:44 Yəx. 53:7-8

47 Manga nisbətən, ömürning kis ikənlikini əstə tutqin!
Nemixkimu barlik insan balilirini bihudiliklə yaratqansən?

48 Keni, qaysi adəm yaxap ölümni kərməydikən?
U jenini təhtisaraning qanggilidin kutquzalamdikən?
Selah. ■

49 Sən həqiqət-sadakitingdə Dawutka kəsəm iqkən,
Awwalki mehir-muhəbbətlər kəyərdə qaldi, ya Rəbbim? ■

50 Kulliring uqrawatqan məshirilərnı yad ətkəysən, i Rəb —
Mən iqimdə pütkül küqlük əllərnıng mazaqlirini kətürüp yürimən —

51 Duxmənlingning Özüng məsih kıləqanning kədəmlirini qanqilik
məshiriliginini,

I Pərwərdigar, yad ətkəysən!

52 Pərwərdigarəqa mənggügə təxəkkür-mədhıyə qayturulsun!
Amin! Amin!

90

Tətinqi bəlum •••• 90-küy •••• Həyatni kədirləydioqan danalik

1 Hudaning adimi boləqan Musaning duasi: —

Ya Rəbbim,

Sən barlik dəwərdə bizgə makan bolup keliwatisən;

2 Taqlar wujudqə kəlməstin burun,
Sən yər wə ələmni xəkilləndürməstin burun,
Əzəldin əbədgiqə Təngridursən.

3 Sən insanni tupraqqə ayləndurup: —
«Həy, insan baliliri, qaytinglar!» — dəysən.

4 Mana, Sening nəziringdə ming yil —
Ətöp kətkən tünügünki bir kün,
Tündiki bir jesəktur, halas.

5 Sən adəmlərnı su təxkinidək elip ketisən,
Ular ətöp kətkən bir uyqudək,
Tang səhərdə ünüp qıqqan ot-qəpkə ohxaydu —

6 Ətigəndə ular kəkirip ünıdu,
Kəqisi bolsa kesilip, səlixip kətər.

7 Qünki biz qəzipping bilən yokəymiz,
Kəhring bilən dəkkə-dükkidə qəlimiz.

8 Sən qəbihliklirimizni kəz əldingəqa,
Yoxurun qilmixlirimizni jamalingning nuri əldioqə qoydung.

9 Barlik künlirimiz dəroqəzipping əstida ətöp ketıdu,
Yillirimizni bir uq tartix bilənla tügıtimiz.

10 Əmrimizning yilliri yətmix yil,
Məqdurimiz bar bolsa səksən yil;
Biraq ularning pəhri jəpa wə bihudiliktur;
Həyat tezlik bilən üzər,
Mana, biz uqur kəttük.

11 Səngə boləqan hərmət-əyminixning az-kəplükigə qarap
hesablındioqan,

Aqqıkingning xidditini kim bilsun?

12 Xungə kənglimizni danalıqqa qoyuximiz üqün,

Künlirimizni sanaxni bizgə əgətkəysən!

¹³ Yenimizə qaytkəysən, i Pərwərdigar, Seni qaçanoqıqə...?!
Kulliringə rəhim kıləyəsən!

¹⁴ Bizni ətigəndə əzgərməs muhəbbiting bilən kənduroyəsən;
Undaқта барлиқ künlirimizdə küyləni yangritip xadlinimiz.

¹⁵ Sən bizni japağa qəmgən künlərgə əsasən,
Külpətni kərgən yillirimizə əsasən yənə hursən kıləyin!

¹⁶ Uluq ixliring kulliringə kərüngəy,
Xanu-xəwkiting ularning oşulliriojimu axkara boləy!

¹⁷ Pərwərdigar Hudayimizning xerin mərhəmiti üstimizdə boləy,
Qolimizning ixlirini üstimizgə bərikətlik kıləyəsən,
Bərəkət, qolimizning ixlirini bərikətlik kıləyəsən!

91

91-küy •••• Hudaning hərhil yamanlıqın, jin-xəytanlardin qoşdixi

¹ Əng Aliy Boləuqining məhpiy jayida turoquqı,
Həmmigə qadiriñing sayisidə aramhuda yaxaydu.

² Mən Pərwərdigarni: —
«Mening baxpanahim, Mening qoroqinim;
Mening Hudayim, Uningə tayinimən» — dəymən.

³ Bərəkət, U kiltəqining tozikidin seni qutulduridu,
Xum waba-qazadin həm halas etidu.■

⁴ U pəyliri bilən seni yapidu;
Qanatlıri astida panah tapisən;
Uning həkikiti sanga qalkən həm istihkamdur.■

⁵ Sən nə keqidiki wəhimidin,
Nə kündüzi uquwatqən oqtin,■

⁶ Nə qarəngölulukta kəzgüqi wabadin,
Nə qux waktida wəyranqilik kıləuqi həlakəttin qorqmaysən.

⁷ Sening yeningda mingi yikilip,
Ong yekingda on mingi oşulap quxsimu,
Lekin bala-qaza sanga yəkinlaxmaydu.

⁸ Sən pəkət kəzliring bilən beqip,
Pasiklarə berilgən jazani kərisən.

⁹ Pərwərdigarni panahim dəp bilgining üqün,
Həmmidin Aliy Boləuqini makan kıləining üqün,

¹⁰ Bexingə heq paləkət quxməydu,
Heq waba qediringə yəkinlaxmaydu.

¹¹ U Əz pərixtilirigə sening həkkingdə əmr kilidu,
Xuning bilən ular pütkül yolliringda seni saklaydu.■

¹² Ayioşing taxka urulup kətməsliki üqün,
Ular seni kollirida kətürüp yüridu.■

¹³ Xir wə kobra yilan üstidin besip ətisən,
Arslan wə əjdihani dəssəp-qəyləysən.■

¹⁴ «U Manga muhəbbitini başliqanliki üqün,
Mən uni qutuldurimən;

U namimni tən alojini üqün yukirida saqlaymən.
 15 U Manga nida kilidu, Mən uningoğa jawab berimən;
 Eoqir kün uni baskanda uning bilən billə bolimən;
 Mən uni halas kilip, izzət-hərmətkə sazawər qilimən.
 16 Uzqə omür bilən uni qandurimən,
 Həm nijatlikimni uningoğa kərsitimən».

92

92-küy •••• Mədhiya

¹ Xabat küni üqün bir küy-nahxa: —

Pərwərdigarğa təxəkkür eytix,
 Namingni küyləx əladur, i Həmmidin Aliy Boluquci!□
 2 Özgərməs muhəbbitingni səhərdə,
 Keqilərdə bolsa, həkikət-sadaqitingni jakarlaş,
 3 On tarlik saz wə rawabni qelip,
 Qiltar bilən munglук ahangda qelix əladur!
 4 Qünki Sən Pərwərdigar, Öz kıləjining arkilik meni hursən kilding,
 Kolliringning kıləjanlıri bilən mən rohlinip nahxa eytimən.
 5 Pərwərdigar, kıləjan ixliring nemidegən uluqudur!
 Oyliring nahayiti qongkurdur!
 6 Biqəm kixi buni bilməs,
 Həmakət buni qüxənməs,■
 7 Rəzillər ot-qəptək aynioğanda,
 Kəbihlik kıləjuqılarning həmmisi gülləngəndə,
 Mənggü həlak bolup ketidioğanlar xulardur!□
 8 Ləkin Sən, i Pərwərdigar, əbədil'əbəd üstün turisən.
 9 Qünki mana düxmənliring, i Pərwərdigar,
 Mana düxmənliring yoqilidu;
 Barlik kəbihlik kıləjuqılar tiripirən kiliwetilidu!
 10 Münggüzümni yawayi buqiningkidək kətürisən;
 Bexim yengi may sürkəp, məsih kilinidu.
 11 Meni kəst kıləjanlarning məqlubiyitini öz kəzum kəridu;
 Manga qarxilixixka kəzoqaloğan rəzillik kıləjuqılarning tən
 bərgənlikinimu kılükim anglaydu.
 12 Həkkəniy adəm horma dərihi kəbi gülləp-yaxnaydu;
 U Liwandiki kedr dərihidək əsidu.■
 13 Pərwərdigarning öyigə tikilgənlər,
 Hodayimizning həyilirida güllinidu;
 14 Ular kəriqəndimu yənə mewə beridu,
 Suluk həm yexil ular;
 15 Xuning bilən ular Pərwərdigar durustur, dəp ispatlaydu;
 U mening qoram teximdur,
 Uningda həq nahəklik yoqtur!

□ 92:1 «Xabat küni üqün bir küy-nahxa...» — «xabat küni» — xənbə küni, yəni Huda Yəhudiy həlqigə bəkitkən aram elix küni. ■ 92:6 Zəb. 94:8; Pənd. 12:1 □ 92:7 «Mənggü həlak bolup ketidioğanlar xulardur!» — yəni «Bu ularning həlak boluxi üqün bolidu!». ■ 92:12 Həq. 9:15; Həx. 14:6

93

93-küy •••• Pərwərdigar qüdrətlik həkümrandur

- ¹ Pərwərdigar həküm süridu!
 U həywətəni kiyim kılıp kiygən;
 Pərwərdigar kiyingən,
 U belini qüdrət bilən baqlıoğan;
 Bərhək, xunga dunya məzmut qilinoğan,
 U təwrənməs əsla.
² Sening təhting kədimdila bərpa qilinoğan;
 Sən əzəldin bar boləuqisən!
³ Kəlkün-taxqınlar öz sadasını kətürdi, i Pərwərdigar,
 Kəlkün-taxqınlar öz sadasını kətürdi!
 Kəlkün-taxqınlar uroquqi dolqunlirini yukiri kətürdi!
⁴ Kəp sularning xawkunliridin,
 Dengiz-okyandiki qüdrətlik dolqunlardan,
 Üstün turəoğan Pərwərdigar qüdrətliktur!□
⁵ Sening aqah-guwahlikliring nemidegən ixənqliktur!
 Künlər yok boləuqə, i Pərwərdigar,
 Öyünggə pak-mukəddəslik əbədil'əbəd rawadur.

94

94-küy •••• Intikam aloquqi Huda adil sotlisun!

- ¹ I itikamlar aloquqi Təngri, Pərwərdigar!
 I intikamlar aloquqi Təngri, parlıoqaysən!
² Kətürülgin, Özünəni kətürgin, i jahanni Sorak Kiloquqi,
 Məoqrurlarəoşa jazasını bərgin!
³ Qaçanoşiqə rəzillər, i Pərwərdigar,
 Qaçanoşiqə rəzillər təntənə kılıp yüriveridu?
⁴ Qaçanoşiqə hakawurlarəoşə səzləp waləqxıydu,
 Kəbihlik kıləuqılarning həmmisi yooğan gəp kılıp yüridu?
⁵ Ular həlkingni ezidu, i Pərwərdigar,
 Sening mirasingəoşa jəbir-japa salmaqta.
⁶ Tul ayal wə oşerip-musapirlarni kirip,
 Yetim-yesirlərnəni oltürüp: —
⁷ «Yah kərməydu»,
 «Yaqunəng Hudasi kəngül bəlməydu», — dəydu.■
⁸ Silər kəngül koyunglar, i əlning haməkətlirini!
 Əhməklər, kaçan dana bolisilər?■
⁹ Qulakni tikligüqining Əzi anglimamdu?
 Kəzni Yasioquqining Əzi kərməmdü?■
¹⁰ Əllərnəni tərbiyiligüqi,
 İnsanoşa əkil-bilim əgətküqining Əzi adəmnəni əyibliməmdü?
¹¹ Pərwərdigar insanning oy-hiyallirining tutami yoklukini bilidu.■
¹² Sən tərbiyiligən adəm bəhtliktur, i Yah,
 Yəni Sən Təwrat-qanununədin əkil əgitidioğan kixi bəhtliktur!

□ 93:4 «Dengiz-okyandiki qüdrətlik dolqunlar» — «dolqunlar» ibraniy tilida «qəkiwətküqilər». ■ 94:7 Zəb. 10:11,13; 59:7 ■ 94:8 Zəb. 92:6; Pənd. 12:1 ■ 94:9 Mis. 4:11 ■ 94:11 1Kor. 3:20

- 13 Xundak qilip, taki pasıqlar üçün orək kolanıuqə —
Sən uni yaman künlərdin hatirjəm saqlaysən.
- 14 Qünki Pərwərdigar Öz həlkini tək ətməydu,
Yaki Öz mirasidin waz kəqməydu. ■
- 15 Qünki həküm-pərman həkuqi həman adalətkə kaytidu,
Barlıq dili duruslar bolsa, uning kəynidin mangidu. □
- 16 Mən üçün yamanlar bilən kərxilixixka kim ornidin turidu?
Mən üçün kəbihlik kılıuqılər bilən kərxilixixka kim məydanıya qıqıdu?
- 17 Əgər Pərwərdigar mənə yardəmdə bolmıoğan bolsa,
Jenim baldur qıqıp süküt diyarida yatar idi. □
- 18 Ayıoım putlıxay deginidə,
Əzgərməs muhəbbiting, i Pərwərdigar, meni yəldi.
- 19 İqimdiki kəpligən oğm-əndixilər arisida,
Sening təsəlliliring jenimni səyündürdi.
- 20 İnsapsizlikni kənunıya aylanduridıoğan,
Aq kəz olturoğan bir təht,
Sən bilən aləkidə bolamdu?
- 21 Ular həkkanıylarning jeniıya hıjım kılıxka yioıilidu,
Bigunah kənni təkidiıoğan həkümlərnı qıqarmakta.
- 22 Bırək Pərwərdigar mening egiz kəroqimim bolıdu;
Hə, mening Hodayim panah Kəram Teximdur.
- 23 U ularning kəbihlikini öz bexıoğa salıdu,
Ularınıg öz yawuzluklıri bilən ularni üzıp taxlaydu,
Bərhək, Pərwərdigar Hodayimiz ularni üzıp taxlar.

95

95-küy •••• Həqıkiy ibadət kılıx üçün anglax kerək

- 1 Kelinglar, Pərwərdigarnı yangritıp küyləyli,
Nıjatlıkımız bolıoğan Kəram Teximizıya təntənə kılaylı!
- 2 Təxəkkürlər bilən uning aldıoğa kələyli,
Uningıya küylər bilən təntənə kılaylı!
- 3 Qünki Pərwərdigar — bükük bir ilahıur,
Pütkül ilahlar üstidiki bükük bir Padıxaıur. □
- 4 Yərnıng təgliri Uning kolididur,
Təoılarınıg qokkılirimı Uningkidur.
- 5 Dengiz Uningki, U uni yaratkan;
Kırıkııkni Uning kıliri xəkilləndürdi.
- 6 Kelinglar, Uningıya bax urup səjdə kılaylı,
Pərwərdigar Yaratkuqimiz aldidə tiz pükəyli!
- 7 Qünki U bizning Hodayimizdur,
Biz bolsak Uning yaylıkıidiki həlk,

■ 94:14 1Sam. 12:22; Rim. 11:1, 2 □ 94:15 «Qünki həküm-pərman həkuqi həman adalətkə kaytidu, barlıq dili duruslar bolsa, uning kəynidin mangidu» — demək, adil padıxah-əmirlər yənə həkuq tutıdu, yaki hazır həkuq tutuwatkan padıxah towa kılıdu; andin durus adəmlər ularni kılloydu. □ 94:17 «süküt diyarı» — əlümnı kərsitıdu. □ 95:3 «... Pərwərdigar — bükük bir ilahıur, pütkül ilahlar üstidiki bükük bir padıxaıur» — bu ayətteki «ilahlar»: (1) taıpılar qokunıdıoğan buıarnı (əməliyəttə ularning kəynidə turoğan jin-xəytanlarnı — «Zəb.» 96:4-5, «1Kor.» 8:4-6 wə 10:19-21ni kərugı) yaki (2) Hudaning səzıgə məs'ul bolıoğan İsrail həkimlırını kərsıtıxi mumkin.

Uning qoli bəkidioğan qoylarmiz.

Bügün, əgər Uning awazini anglisanglar,■

⁸ Əyni qaşlarda Məribahda bolqandək, qəl-bayawandiki Massahda bolqan kündək,

Yürikinglarni jahil kılmanglar!□ ■

⁹ Mana xu yərdə ata-bowiliringlar Meni sinidi, ispatlıdi həm kılojinimni kərdi.■

¹⁰ Mən kırık yıl xu dəwərdin bizar bolup: —

«Bular kənglidə adaxқан bir həlktur,

Mening yollirimni həq bilip yətmigən» — dedim.■

¹¹ Xunga Mən oşəzəplinip kəsəm iqip: —

«Ular hərgiz Mening aramgaşimoşa kirməydu» — dedim.□

96

96-küy •••• Aləm İgisi kelidu!

¹ Pərwərdigarəşa atəp yəngi nahxa eytinglar!

Pütkül yər yüzi, Pərwərdigarni küylənglar!■

² Pərwərdigarəşa nahxa eytinglar, namioşa təxəkkür-mədhıyə kıyturunglar,

Nijatlıkını hər küni elan kılinglar!

³ Uning xan-xəhrətini əllər arisida,

Uning məjzilirini barlık həklər arisida jakarlanglar!

⁴ Qünki Pərwərdigar uluş, zor mədhıyələrgə layıktur!

U barlık ilahlərdin üstün, Uningdin kərkux kerəktur;□

⁵ Qünki barlık həklərnin ilahləri — Butlar halas,

Birək Pərwərdigar asman-pələkni yaratkandır.□

⁶ Xanu-xəwkət wə həywət Uning aldidə,

Mukəddəs jayida kudrət wə güzəllik kərunidu.

⁷ Pərwərdigarəşa *təəllukini* bərgəysilər, i əl-kəbililər,

Pərwərdigarəşa xan-xəhrət wə kudrətini bərgəysilər!□

⁸ Pərwərdigarəşa Əz namioşa layıq xan-xəhrətini bərgəysilər;

Sowəşa-salam elip həyılirioşa kiringlar!

⁹ Pərwərdigarəşa pak-mukəddəslikning güzəllikidə səjdə kılinglar;

■ 95:7 Zəb. 100:3; İbr. 3:7 □ 95:8 «Əyni qaşlarda Məribahda bolqandək, qəl-bayawandiki Massahda bolqan kündək, yürikinglarni jahil kılmanglar!» —

«Məribah» wə «Massah» degən jaylarda İsaillər Hudadin yüz ərüp, Musa pəyoşəmbərgə kərxi isyan-asiylik kətürgən. Bu wəqələr «Mis.» 17-bab, «Qəl.» 20-babta hatiriləngən. ■ 95:8 Mis. 17:7; Qəl. 20:1,3,13; Kan. 6:16 ■ 95:9 İbr. 3:9 ■ 95:10 İbr. 3:17 □ 95:11 «Ular

hərgiz Mening aramgaşimoşa kirməydu» — «Mening aramgaşım» (1) Huda İsailləroşa wədə bərgən Kanaan (Pələstin) zeminini kərsitidu. Misirdin qıqıq qəl-bayawanda kırık yıl sərsan

bolup yürgən xu dəwərdə İsaillər itaətsizlik kılip u zeminəşa kirmigən. (2) «Aramgaş» pəkət zeminnilə əməs, bəlki yənə Hudaning panahı, yetəkqiliki həm xəpki astida yaxaxni əz iqiğə

alidu (İnjil, «İbraniyləroşa», 4-babnimu kərunğ). ■ 96:1 1Tar. 16:23-33 □ 96:4 «Uningdin kərkux kerəktur» — yaki «U dəhətlik-kərkunqluktur». □ 96:5 «...barlık həklərnin

ilahləri — butlar halas» — «butlar» ibranıy tilida «əzriməslər». □ 96:7 «Pərwərdigarəşa xan-xəhrət wə kudrətini bərgəysilər!» — muxu səzlar bəlkim xuni bildüriduki, Hudaəşa Əzigə

layıq xan-xəpə kəltürsək, bu kılojinimiz uningə biz arklilik Əz küq-kudritini tehimu kərsitix imkanıyitini yaratidu.

Pütkül yər-yüzi, Uning aldida titrənglar!□ ■

¹⁰ Əllər arisida elan qilinglar: —

«Pərwərdigar həküm sürüdü!

Xunga mana, dunya məzmut qilinğan, u təwrənməs əsla.

U adillik bilən həklər üstidə həküm qıqırıdu.

¹¹ Asmanlar xadlansun, yər-jahən hux bolsun,

Dengiz-okyan wə uningə töləğan həmmə quқан selip jux ursun!

¹² 13 Dalalar həm ulardiki həmmə yayrisun!

U qaşda ormandiki pütkül dərəhlər Pərwərdigar aldida yangritip nahxa eyüdü;

Qünki mana, U kelidu!

U jahanni soraq qilixka kelidu;

U aləmni adillik bilən,

Həklərnə Öz həkikət-sadaqitidə soraq qilidu.■

97

97-küy •••• Pərwərdigarning səltəniti kelidu!

¹ Pərwərdigar həküm sürüdü!

Yər-zemin hux bolsun,

Kəpligən arallar xadlansun!■

² Bulutlar wə qarangövlük Uning ətrapidur,

Həkkaniyət wə adalət təhtining ulidur;

³ Uning aldida ot yalkuni yürüdü,

Ətraptiki düxmənlirini köydürüp taxlaydu;

⁴ Uning qaqmaqliri jahanni yorutti,

Yər buni kərüp titrəp kətti;■

⁵ Pərwərdigarning aldida,

Pütkül zeminning igisinin aldida,

Taşlar momdək erip ketidu.

⁶ Asmanlar Uning həkkaniyitini jakarlaydu,

Barlıq həklər Uning xan-xəripini kəridu.■

⁷ Oyma həykəllərgə qoқunğanlar,

Butlar bilən mahtinip yürüqilərninğ həmmisi uyatta qalidu.

Barlıq ilahlar, Uningə səjdə qilinglar!□

⁸ Sening həkümliring səwəbidin, i Pərwərdigar,

Zion anğlap xadlandı,

Yəhuda qizliri hux boldi.

⁹ Qünki Sən Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidiki əng aliysidursən;

Sən barlıq ilahlardin nəkədər yukiridursən!

¹⁰ Pərwərdigarni səygənlər, yamanlıqtin nəprətlinglar!

U məmin bəndilirining jənidin həwər alidu,

□ 96:9 «... pak-muқəddəslikning güzəllikidə səjdə qilinglar» — yaki «... pak-muқəddəs eginləni kiyip səjdə qilinglar». ■ 96:9 Zəb. 29:2 ■ 96:12 Zəb. 98:7-8; Wəh. 19:11 ■ 97:1 Zəb. 93:1; 96:10 ■ 97:4 Zəb. 77:16-18; Wəh. 4:5 ■ 97:6 Zəb. 19:1; 50:6 □ 97:7 «Oyma həykəllərgə qoқunğanlar, butlar bilən mahtinip yürüqilərninğ...» — «butlar» ibraniy tilida «ərziməslər». «barlıq ilahlar, uningə səjdə qilinglar!» — «ilahlar» bu yərdə, xundakla 86-, 95-, 96- wə 97-küydə kərsitiləndək, pərixtilərnə, yaki bolmisa butlarning kəynidiki jin-xəytanlarni kərsitidu. 94:3 wə izaḩatini kərüng.

Rəzillərning qanggilidin halas qilidu. ■

¹¹ Həkkaniylar üqün nur,
Dili duruslar üqün xadlik teriloqandur;

¹² Pərwərdigardin xadlininglar, i həkkaniylar,
Uning pak-muqəddəslikini yad etip təxəkkür eytinglar!

98

98-küy •••• Pərwərdigar pütkül dunyoqə həkümranlik qilixqə kelidu!

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigarqə atap yengi nahxa eytinglar;

Qünki U karamət məjizilərnı yaratti;

Uning ong kəli həm muqəddəs biliki

Əzığə zəpər-nijat kəltürdi.

² Pərwərdigar Əz nijatlikini ayan kildi;

Həkkaniyitini əllərning kəz aldida axkara kərsətti.

³ U İsrail jəmətigə boləqan mehİR-muhəbbitini həm həkikət-sadaqitini
esigə aldi,

Zeminning qət-yakilirimu Hudayimizning nijatlikini kərđi.

⁴ Pərwərdigarqə awazinglarnı kətürünglar, pütkül yər yüzi;

Təntənə qilip awazinglarnı kətürünglar, nahxa eytinglar!

⁵ Pərwərdigarqə qiltar qelip nahxa eytinglar,

Qiltar bilən, küyning sadası bilən!

⁶ Kanay həm sunay awazlıri bilən,

Padixah boləqan Pərwərdigar aldida təntənə qilinglar;

⁷ Dengiz-okyan həm uningqə toləqan həmmə jux urup,

Jahan həm uningda yaxawatqanlar xawqunlisun!

⁸ Kəlkün-taxkinlar qawak qalsun;

Pərwərdigar aldida taqlar qoxulup təntənə qilip nahxa eytsun;

⁹ Qünki mana, U yərni sorak qilixqə kelidu;

U ələmni adillik bilən,

Həklərnı Əz həkikət-sadaqitidə sorak qilidu.

99

99-küy •••• Muqəddəs Hudaqə mədhıyə

¹ Pərwərdigar həküm süridu!

Həklər titrisun!

U kerublar otturisida olturidu;

Yər-jahan zilziligə kəlsun!

² Pərwərdigar Zionda büyüktur,

U barlik həklər üstidə turidoqan aliydur.

³ Ular uluq wə sürlük namingni mədhıyiləydu;

U pak-muqəddəstur!

⁴ Padixahning kudriti adalətkə beqixlanəqandur;

Əzüng duruslukni məhkəm ornatqansən;

Sən Yəqub arisida adalət wə həkkaniyət yürügzəgən.

⁵ Pərwərdigar Hudayimizni uluqlanglar!
Təhtipəri aldida egilip səjdə qilinglar —
U mukəddəstur!

Uning kahinliri arisida Musa wə Hərun bar idi,
Namini qakirəjanlar iqidə Samuilmu hazır idi;
Ular Pərwərdigarə iltija kilip, qakirdi,
U ularəja jawab bərdi.

⁷ Huda bulut tüwrükidə ularəja sözlidi;
Ular U tapxuroqan agah-guwahliklarəja həm nizam-bəlgilimigə əməl
kilixatti.

⁸ I Pərwərdigar Hudayimiz, Sən ularəja jawab bərding;
Yaman kilmixlirioja yarixa jaza bərgən bolsangmu,
Sən ularni kəqürgüqi İlah iding.

⁹ Pərwərdigar Hudayimizni uluqlanglar!
Uning mukəddəs teojida egilip səjdə qilinglar!
Qünki Pərwərdigar Hudayimiz mukəddəstur!

100

100-küy •••• Pütkül yər yüzü Pərwərdigarəja mədhiyə yangritinglar!

¹ Təxəkkür eytix üqün yeziloqan küy: —

I pütkül yər-jahan, Pərwərdigarəja awazinglarni kətürünglar!

² Huxallik bilən Pərwərdigarni hizmitidə bolunglar,
Huzuriəja təntənə-nahxilar bilən yekinlixinglar!

³ Bilip qoyunglarki, Pərwərdigar hək Hudadır;
Bizni yaratqan Uning Əzidur, biz əməs!
Biz uning həlkidurmiz,
Əz yayliqida bakqan qoyliridurmiz. □ ■

⁴ Dərwaziliriəja təxəkkür eytixlar bilən,
Hoyliliriəja mədhiyələr bilən kiringlar;
Üni mədhiyiləp, namioja təxəkkür-mədhiyə kayturunglar!

⁵ Qünki Pərwərdigar mehribandır;
Uning mehır-muhəbbiti əbədil'əbədgiqə,
Uning həkikət-sadakiti əwladtin-əwladkiqidur!

101

101-küy •••• Adil padixah boluxqa bəl baolax

¹ Dawut yazoqan küy: —

Mən əzgərməs muhəbbət həm adalət toqruluk nahxa eytimən,
Seni, i Pərwərdigar, nahxilar bilən küyləymən.

² Mən mukəmməl yolda ehtiyat bilən ix kərimən;
Sən qaqanmu yenioja kelisən!?

Əz əy-ordamda sap kəngül bilən yürimən.

³ Həq pasik nərsini kəz aldimoja kəltürməymən,

□ **100:3** «Bizni yaratqan Uning Əzidur, biz əməs!» — yənə birhil təjimi: «U bizni yaratqan, biz Uningkidurmiz». ■ **100:3** Zəb. 95:6-7; Əz. 34:30, 31

Yoldin qətnigənlərnin qilmixlirioja nəprətlinimən;
Bundaqlar mangu heq yepixmas əsla.

⁴ Əgri kəngül meningdin yirək ketidu,
Heq rəzillikni tonuqum yoxtur.

⁵ Kimki öz yekininin kəynidin təhmət kılqan bolsa,
Mən uni yökətimən;
Nəziri üstün, dili təkəbbur adəmni mən siqdurmaymən;

⁶ Kəzlirim zemindiki məminlərdidur,
Ular ordamda mən bilən billə tursun!
Kim mukəmməl yolda mangsa, u mening hizmitimdə bolidu.

⁷ Aldamqilik yürgüzgənlərnin öy-ordamda orni bolmaydu,
Yaloqan səzligənlər kəz aldimda turmaydu.

⁸ Pərwərdigarning xəhirdin yamanlıq kılquqılarni üzür taxlax üçün,
Hər səhərdə zemindiki barlıq rəzil adəmlərnəni yökətimən. □

102

102-küy

¹ Ezilgənnin duasi: U həlidin kətkəndə, dad-pəryadini Pərwərdigar aldiqə təkəndə: —

Duayimni angliqaysən, i Pərwərdigar;
Pəryadim aldingə yetip kirsun!

² Yüzüngni məndin qəqurmioqaysən;
Kisiloqan künümdə mangu kulək salqaysən;
Mən nida kılqan kündə, mangu tez jawab bərgin!

³ Mana, künlirim is-tütəktək tügəp ketidu,
Ustihənlirim otun-qoqlarəqə ohxax kəydi! ■

⁴ Yürükim zəhmə yəp qəplər hazan boləndək qurup kətti,
Həttə nənimni yeyixni untudum.

⁵ Mən ahu-zar tartqanlikimdin,
Ətlirim süngəklirimə qəplixip qəldi.

⁶ Qəl-bayawandiki saqiykuxtək,
Wəyranqilikta qonup yürgən huwkuxka ohxaymən.

⁷ Uhlimay səgək turup kəzəttimən;
Əgzidə yaloquz qəloqan kuxkaq kəbimən.

⁸ Duxmənlirim kün boyi meni məshirə qılmaqta,
Meni həkərtligənlər ismimni lənət ornida ixlətməktə.

⁹⁻¹⁰ Kəhriq həm aqqikinq tūpəylidin,
Külni nan dəp yəwətimən,

İqimlikimni kəz yexim bilən arilaxturimən;
Qünki Sən meni kətürüp, andin yərgə urdung.

¹¹ Künlirim kuyax uzartqan kələnggidək yokuqay dəp qəldi,
Əzüm bolsam qəplər hazan boləndək qurup kəttim. □

□ **101:8** «Hər səhərdə zemindiki barlıq rəzil adəmlərnəni yökətimən» — demək, Dawut hər ətigəndə həlqning dəwalirini sorap sot aqatti. Bu ix mukəmməl bolmioqan bolsimu, kəlgüsədə Dawutning əwladi Qutkuzoquqi-Məsihning bundaq ixni mukəmməl kılıdioqanlikioja ixinimiz. Dawutning xundək adil soraq kılıxi Məsihning kəlgüsədiki soraq kılıxioja bəxarət bolidu. ■ **102:3** Zəb. 37:20 □ **102:11** «Künlirim kuyax uzartqan kələnggidək yokuqay dəp qəldi» — «kuyax uzartqan kələnggidək» — kuyax patqanda, kələnggilər uzirap, andin tuyuqsız oqayip bolidu.

12 Lekin Sən, Pərwərdigar, əbədiy turisən,
Sening nam-xəhriting dəwrdin-dəwrgiqidur.
13 Sən ornungdin turisən,
Zionşa rəhım kılısən;
Qünki uningoşa xəpət kərsitix waqti kəldi,
Hə, waqit-saiti yetip kəldi!
14 Qünki kulliring uning taxliridin hursənlik tapidu,
Həm tuprikiqoimu iqini aqritidu;
15 Əllər Pərwərdigarning namidin,
Yər yuzidiki xahlar xan-xəripingdin əyminidu.
16 Mana, Pərwərdigar Zionni kaytidin quroqanda,
U Əz xan-xəripidə körünidu!
17 U oqerib-miskinning duasioqa etibar beridu;
Ularning duasini hərgiz kəmsitməydu.
18 Bular kəlgüsi bir əwlad üqün hatirilnidu;
Xuning bilən kəlgüsidə yaritilidoqan bir həlk Yahni mədhıyələydu;[□]
19-20 Qünki U əsirlərnin ah-zarlırini anlay dəp,
Əlümgə buyruloqanlarni azad qilay dəp,
Egizdiki mukəddəs jayidin engixip nəzər saldi,
Əxlərdin Pərwərdigar yərgə qaridi;
21-22 Xundaq kilip, ular Pərwərdigarning hizmitidə bolayli degəndə,
Yəni əl-məmlikətlər jəm yiqiləqan waqtida —
Pərwərdigarning nami Zionda,
Uning xərəpliri Yerusalemda jakarlinidu!

23 Birəq U meni yolda maqdursizlandurup,
Künlirimni kışkartti.
24 Mən: «Təngrim, əmrümning yerimida meni elip kətmə!» — dedim.
— «Sening yilliring dəwrdin dəwrgiqidur,[□]
25 Sən yərni əlmisəktinla bərpə qiləqansən,
Asmanlarni həm qolliring yasıqandur;
26 Ular yök bolup ketidu,
Birəq Sən dawamlik turiwerisən;
Ularning həmmisi kiyimdək konirap ketidu;
Ularni kona ton kəbi alməxtursang,
Xunda ular kiyim-keqəq yənggüxləngəndək yənggüxlinidu.
27 Birəq Sən əzgərmigüqidursən,
Yilliringning tamami yökür.
28 Qulliringning balilirimu turiweridu,
Ularning əwladı huzuringda məzmut yaxaydu!».

□ 102:18 «Bular kəlgüsi bir əwlad üqün hatirilnidu; xuning bilən kəlgüsidə yaritilidoqan bir həlk Yahni mədhıyələydu» — «Zəb.» 22:30-31ni, «Yəx.» 53:10ni kəring.

□ 102:24 «Sening yilliring dəwrdin dəwrgiqidur...» — 24-28-ayətlərdiki sözlərnı («Sening yilliring...» deqan sözlərdin baxlap) Hudaning kulining Hudaqə eytkini əməs, bəki **Hudaning Əz kulining iltijasioqa bərgən jawabi** dəp qaraymiz. Ayətlərnin baqlinix jəhətliridin xundaq qariduk, Kəna grekqə tərmisidiki (LXXdiki) qaraxmu xundaq, Xunga bu sözlər Dawutning əwladı boləqan Məshikə eytiləqan, dəp qaraymiz. İnjl, «İbr.» 1-babnimu kəring. (Miladiyədin ilgiriki 3-əsirdə, Grek imperiyəsində tarilip kətkən kəp Yəhüdiylar İbraniy tilini bilməytti. Ular Təwratni oquyalmıqəqka, xu qəşda ularni dəp, Təwratning bir Grekqə tərmisimi ixləngən. Bu tərjima «Səptuagint» deyilidu (kışkiqə LXX).

103

103-küy •••• «Hudaning mehribanlığına təxəkkür eytix»

1 Dawut yazılan küy: —

Pərvərdigarə təxəkkür qaytur, i jenim;
I pütün wujudum, Uning mukəddəs namioğa təxəkkür qaytur!

2 Pərvərdigarə təxəkkür qaytur, i jenim,
Untuma uning barlıq mehribanlik-bərikətlerini;

3 U pütkül kəbihlikliringni kəqüridu,
Barlıq kesəlliringgə dawa kılıdu;

4 Həyatingni hangdin hərlükkə qutkuzidu,
Bexingəyə mehİR-muhəbbət həm rəhimdilliklarni taj kılıp kiygüzidu.

5 Kənglüngni nazunemətlər bilən kənduridu;
Yaxlıqning bürkütningkidək yengilinidu.□

6 Pərvərdigar barlıq ezilgənlər üçün həkkanıylik həm adalətni
yürgüzidu;

7 U Əz yollirini Musəyə,
Kiloğanlarını Israillərəyə namayan kiloğan.

8 Pərvərdigar rəhimdil wə xəpətkətkitur,
U asanlıqgə aqqıqlanmaydu,
Uning mehİR-muhəbbiti texip turidu.■

9 U uzunəyigə əyibləwərməydu,
Yaxı ta mənggügə əzəzipidə turiwərməydu.■

10 U bizgə gunəhlirimizəyə qarita muamilidə boləyan əməs,
Bizgə kəbihliklirimizgə qarita tegixlikini yanduroğan əməs.

11 Asman yərdin kəncilik egiz bolsa,
Uningdin kərkidəyənələrəyə boləyan muhəbbitimu xunqilik zordür.

12 Xərk ərəbtin kəncilik yirəktə bolsa,
Bizdiki əsiyliklarnimu xunqə yirəkləxturdi.

13 Ata baliliriəyə kəndək kəyüngən bolsa,
Pərvərdigarimu Əzidin kərkidəyənələrəyə xundək mehribandır.

14 Qünki U Əzi bizning jismimizni bilidu,
Tupraqtin ikənlikimizni U esigə alidu.

15 İnsan bolsa — uning künliri ot-qəpkə ohxaydu,
Daladiki güldək ünüp qikip qeqəkləydu;■

16 Uning üstidin xamal uqur ətidu,
U yök bolidu, əsliy məkanimu uni qayta tonumaydu.

17-18 Ləkin Əzidin kərkidəyənələrəyə,
Əz əhdisiyə wəpa kiloğanlərəyə,
Kərsətmilirini orunlax üçün ularni esidə tutqanlərəyə,
Pərvərdigarning mehİR-muhəbbiti əzəldin əbədgiyə,
Həkkanıyiti əwladtin əwladlirigiqidur.■

19 Pərvərdigar təhtini ərxətə kuroğan,
Uning səltəniti həmmening üstidin həküm süridu;

20 I səzigə kulək saləuqi,
Kalamini ijrə kiloquqi, kudriti zor boləyan Uning pərixtiliri,
Pərvərdigarəyə təxəkkür-mədhiyə qayturunglar!

□ 103:5 «Kənglüngni nazunemətlər bilən kənduridu» — baxkə birnəqgə hil tərjimiliri arisida «Yilliringni nazunemətlər bilən kənduridu» deyilidu. ■ 103:8 Mis. 34:6; Qəl. 14:18; Kən. 5:10; Nəh. 9:17; Zəb. 86:15; 145:8; Yər. 32:18 ■ 103:9 Yəx. 57:16; Yəx. 3:5 ■ 103:15 Ayup 14:1, 2; Zəb. 90:5, 6; Yaq. 1:10, 11; 1Pet. 1:24 ■ 103:17-18 Kən. 7:9

21 I silər, Uning barlıq qoxunliri,
Iradisini ada qılouqi hizmətkarliri,
Pərwərdigarəta təxəkkür-mədhiyə qayturinglar!■

22 I, Uning barlıq yasiojanliri,
Hökümranlıki astidiki barlıq jaylarda Pərwərdigarəta təxəkkür-mədhiyə
qayturinglar!

I mening jenim, Pərwərdigarəta təxəkkür qaytur!

104

104-küy •••• Hudaning yaratqanlığıdin huzurlinix

1 Pərwərdigarəta təxəkkür-mədhiyə qaytur, i jenim!

I Pərwərdigar Hudayim, intayin uluəşən;
Xanu-xəwkət wə həywət bilən kiyingənsən;

2 Libas bilən pürkəngəndək yoruklukkə pürkəngənsən,
Asmanlarni qedir pərdisi kəbi yayəşənsən.■

3 U yukiriki rawəqlirining limlirini sularəta ornatqan,
Bulutlarni jəng hərvisi qilip,
Xamal qanatlıri üstidə mangidu;■

4 U pərixtilirini xamallar,
Hizmətkarlırini ot yalquni qilidu.■

5 Yərnə U ulliri üstigə ornatqan;
U əsla təwrinip kətməydu.■

6 Libas bilən oraləşəndək, uni qongqur dengizlar bilən orioşənsən,
Sular taəqlar qəkkiliri üstidə turdi.□

7 Sening tənbihiŋ bilən sular bədər qaəti,
Güldürməməngning sadasidin ular tezdin yandi;

8 Taəqlar ərləp qikti,
Wadılar qüxüp kətti,
Sular Sən bekitkən jayəta qüxüp kətti.□

9 Ular texip, yərnə yənə qaplimisun dəp,
Sən ularəta qəklimə qoyəşənsən.

10 *Təngri* wadılarda bulaklarni eqip urəqutidu,
Suliri taəqlar arisida aqidu.

11 Daladiki hərbi janıwarəta ussuluk beridu,
Yawayi exəklər ussuzluqini kənduridu.

12 Kəktiki kuxlar ularning boyida kənidu,
Dərəh xahliri arisida sayraydu.

13 U yukiridiki rawəqliridin taəqlarni suəşiridu;
Yər Sening yasiojanlıriniŋ mēwiliridin kəndurulidu!

14 U mallar üqün ot-qəplərnə,
Insanlar üqün kəktətlarni əstüridu,

■ 103:21 Yar. 32:1; 1Pad. 22:19; Əf. 3:10; Kol. 1:16 ■ 104:2 Yar. 1:6; Ayup 26:7 ■ 104:3 Zəb. 18:10-11; Yəx. 19:1; Wəh. 14:14 ■ 104:4 Ibr. 1:7 ■ 104:5 Ayup 26:7; 38:4, 5, 6; Zəb. 24:1-2; 78:69 □ 104:6 «Libas bilən oraləşəndək, uni qongqur dengizlar bilən orioşənsən, sular taəqlar qəkkiliri üstidə turdi» — bu ayət bəlkim Nuħ pəyğəmbər dəwridiki topənni kərsitidu

(9-ayətni kərüŋ). Bəzi alimlar uni yaritilix jəryanidiki üqinqi künini kərsitidu, dəp qaraydu.

□ 104:8 «Taəqlar ərləp qikti, wadılar qüxüp kətti, sular Sən bekitkən jayəta qüxüp kətti» — baxqə birhil tərjimisi «Ular (sular) taəqlarəta qikiq, wadılardin qüxüp, sən bekitkən jayəta eqip kətti».

Xundakla nanni yərdin qikiridu;

¹⁵ Adəmning kənglini hux kilidiqan xarabni,
Insan yüzini parkiritidiqan mayni qikiridu;
Insanning yurikigə nan bilən kuwwət beridu;

¹⁶ Pərwərdigarning dərəhliri,
Yəni Əzi tikkən Liwan kedir dərəhliri *su iqip* qanaətlinidu.

¹⁷ Ənə axular arisiqə kuxlar uwa yasaydu,
Ləylək bolsa, arqa dərəhlirini makan kilidu.

¹⁸ Egiz qoqqilar taq oqkilirining,
Tik yarlar suqurlarning panahı bolidu.□

¹⁹ Pəsillərni bekitmək ügün U ayni yaratti,
Kuyax bolsa petixini bilidu.

²⁰ Sən karangövlük qüxürisən, tün bolidu;
Ormandiki janiwarlarning həmmisi uningda xipir-xipir kezip yürüdü.

²¹ Arslanlar olja izdöp hərkirəydu,
Təngridin ozuq-tülük sorixidu;■

²² Kuyax qikipla, ular qekinidu,
Qayıp kirip uwilirida yatidu.

²³ İnsan bolsa öz ixioqə qikidu,
Ta kəqkiqə mehnəttə bolidu.

²⁴ I Pərwərdigar, yasioqan hərhil nərsiliring nəkədər köptür!
Həmmisini həkmət bilən yaratqansən,
Yər yüzi ijat-bayliqliring bilən toldi.

²⁵ Ənə büyük bipayan dengiz turidu!
Uningda san-sanaksiz oquz-oquz janiwarlar,
Qong wə kiçik haywanlar bar.

²⁶ Xu yərdə kemilər katnaydu,
Uningda oynaklisun döp sən yasioqan lewiatanmu bar;□

²⁷ Waktida ozuq-tülük bərgin döp,
Bularning həmmisi Sanga qaraydu.■

²⁸ Ularoqə bərginingdə, teriwalidu,
Qolungni aqkiningdila, ular nazunemətlərgə toyidu.

²⁹ Yüzüngni yoxursang, ular dəkkə-dükkigə quxidu,
Rohlirini alsang, ular jan üzüp,
Yənə tupraqqa qaytidu.■

³⁰ Rohingni əwətkiningdə, ular yaritilidu,
Yər-yüzi yengi *bir dəwr bilən* almixidu.

³¹ Pərwərdigarning xan-xəhriti əbədiydir,
Pərwərdigar Əz yaratqanliridin hursən bolidu.

³² U yərgə baqkinida, yər tütəydu,
Taqlarəqə təgkinidə, ular tütün qikiridu.

³³ Hayatla bolidikənmən, Pərwərdigarəqə nahxa eytimən;
Wujudum bolsila Hodayimni küyləymən.■

³⁴ U sürgən oy-hiyallirimdin sөyünsə!
Pərwərdigarda huxallinimən!

³⁵ Gunahkarlar yər yüzidin tügitilidu,
Rəzillər yok bolidu.

□ **104:18** «Tik yarlar suqurlarning panahı bolidu» — «suqurlar» (yaki «siqkanlar») kiçik bir haywan. ■ **104:21** Ayup 38:39,40; Yəx. 31:4 □ **104:26** «Uningda oynaklisun döp sən yasioqan lewiatanmu bar» — «lewiatan» — 74:14-ayəttiki həm «Ayup» 41:1-ayəttiki izahatlarını köring. ■ **104:27** Zəb. 145:15 ■ **104:29** Zəb. 30:7 ■ **104:33** Zəb. 63:4; 146:2

I jenim, Pərwərdigarə təxəkkür-mədhıyə qaytur!
Həmdusana!□

105

105-küy •••• Huda İsrail həlkiğə kərsətkən möjizə həm xapaətlərnıng tarıhi

¹ Pərwərdigarə təxəkkür eytinglar,
Uning namını çakırıp iltija kılinglar,
Uning kıləqanlırını həlklər arisida ayan kılinglar!□ ■

² Uningə nahxılar eytip, Uni küylənglar;
Uning pütkül karamət möjiziliri üstidə seşinip oylininglar.

³ Mükəddəs namidin pəhirlinip danglanglar,
Pərwədigarnı izdigüqilərnıng kəngli xadlansun!■

⁴ Pərwədigarnı həmdə Uning küqini izdənglar,
Didar-ğuzurını tohtımay izdənglar.

⁵ Uning yaratқан möjizilırını,
Karamət-alamətlırını həm aqızidin çıkkən həkümlırını əstə tutunglar,

⁶ I Uning kuli İbrahim nəsil,
Əzi tallıqanlırı, Yaqupning oşullırı!

⁷ U, Pərwədigar — Hudayimiz,
Uning həkümlırı pütkül yər yüzididur.

⁸ Əzi tüzgən əhdisini əbədiy yadida tutıdu —
— Bu Uning ming əwladkıqə wədixləxkən səzıdur, —

⁹ Yəni İbrahim bilən tüzgən əhdisi,
İşakka iğkən kəsimidur.

¹⁰ U buni Yaqupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi,
İsrailə əbədiy əhdə kılıp berip: —□ ■

¹¹ «Sanga Qanaan zeminini berimən,
Uni mirasing boləqan nesiwəng kılımə», — dedi,■

¹² — Gərqə xu qəşda ularning sani az,
Etiwarəqə elinməqan, xu yərdiki musapırlar bolsımu.■

¹³ Ular u yurttin bu yurtka,
Bu əldin u kəbiligə kezıp yürdi;

¹⁴ U həqkımining ularni ezixigə yol qoyıdı,
Uları dəp padıxahlarəqımu tənbiğ berip: —■

¹⁵ Mən məsiğ kıləqanliriməqə təgmə,
Pəyoqəmbərliriməqə yaman ix kılma! — dedi.□

¹⁶ U axu yurtka aqarqılıkni buyrudi,

□ **104:35** «Həmdusana!» — bu yərdə (xundakla Zəburnıng baxka yərliridə) «Həmdusana» ibraniy tilidiki «Halleluyah», yəni «Yahni mədhıyılənglar» dəgən səzni bildürıdı. □ **105:1** «Uning (Pərwədigarning) kıləqanlırını həlklər arisida ayan kılinglar!» — bu uluq küydə «Yar.» 12-41 bablar, «Mis.» 1-24 bablardiki tarıh kəzdə tutulıdu. ■ **105:1** 1Tar. 16:8-22 ■ **105:3** Zəb. 34:2-3 □ **105:10** «U buni Yaqupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi...» — bu yərdə «Yaqup» Yaqupning ezini (İsrail həlki əməs) kərsitıdu. ■ **105:10** Yar. 28:13; 35:11; 1Tar. 16:17 ■ **105:11** Yar. 13:15; 15:18 ■ **105:12** 1Tar. 16:19 ■ **105:14** Yar. 35:5 □ **105:15** «Mən məsiğ kıləqanliriməqə təgmə, pəyoqəmbərliriməqə yaman ix kılma!» — məsilən, «Yar.» 20:3-7.

Tirək boləqan ax-nanni kərutuwətti.□

17 U ulardin burun bir adəmni əwətkənidi, Yüsüp kəl kəlip setiləqanidi.□ ■

18 Uning putliri zənjirdə aqrıdı, Uning jeni tēmürgə kirip kəsildi;

19 Xundakla ta əzīgə eytiləqan wəhıy əməlgə axuruloquqə, Pərwərdigarning səz-kalami uni sinap tawlıdı;

20 Pırəwn adəmlirini əwətip uni bəxtəkuzıdı, Qowmlarning həkümdarı uni hərlükkə qıqardı.

21 Uni əz ordisioğa oqojıdar kəlip qoydı, Pütün mal-mülkigə baxlık kəlip təyinləp.■

22 Əz wəzirilərini uning ihtiyarida bolup tərbiyilənikkə, Aqsakallirioğa danalıq əgıtıkkə tapxurdı.

23 Xuning bilən İsrail Misirəqə kəldi, Yəquplar Həmnıng zeminida musapir bolup yaxıdı.□

24 *Pərwərdigar* Əz həlkini kəp nəsillik kəlip, Əzgüqiliridin küqlük kıldı.■

25 U *Misirliklərnıng* kəlbidə Əz həlkigə nəprət hasil kıldı, Ularnı Əz kullirioğa hıylə-mikirlik boluxkə mayıl kıldı.■

26 U Əz kəli boləqan Musanı, Əzining tallioqini Hərunni yollıdı.■

27 Ular *Misirdə* ilahıy əlamətlərnı ayan kəlip, Həmnıng zeminida uning məjizilərini ornattı.■

28 Pərwərdigar qarəngəqulukni əwətip, *Zeminni* zulumətkə kəplitiwətti; *Misirliklər* uning əmrigə qarxi turəqan əməsmu?□

29 U ularning sulirini kənoqə aylandurdı, Beliklərini kərutiwətti.

30 Ularning yərlirini miz-miz pəkılar bastı, Xəh-əmirilərining hıjrilirioqimu ular toluq kətti.

31 U bir səz bilənla, oquz-oquz qıwinlar besip kəldi; Həmmə bulung-puqkəklərdə oqıng-oqıng uqar qümülilə.

32 U yaməurning ornioğa məldür yaqdurup, Bu zeminəqə yəlkunluk ot quxurdı.

33 U üzüm tallirini, ənjur dərəhlirini urdı, Zemindiki dərəhlərnı sunduruwətti.

34 U bir səz kəlixı bilənla, qəkətkilər kəldi, Sansız yutqur haxarətlər mizıldap,

□ **105:16** «U... **tirək boləqan ax-nanni kərutuwətti**» — səzmusəz tərjimə kıləqanda «U pütün nan (nanni kətürıdıqan) həsisini sunduriwətti». Mumkıncılıkı barkı, kədimki zamanlarda Yəhudıy həlki əz nanlırını bir həsıda (zihta tiziləqandək) kətürüp mangattı. Hərhalda omumıy mənisı tərjimə kıləqinimızdək bolsa kərək. □ **105:17** «**U ulardin burun bir adəmni əwətkənidi**» — Huda Yüsüpnı əwətti. Əməliyətə Yüsüpnıng aka-ukilirining əzini Misirliklərqə kəl boluxkə setiwetixi dəl Hudaıng pilanı idi; xunga «Huda Yüsüpnı əwətti» degili bolıdı.

■ **105:17** Yar. 37:28,36; 45:5 ■ **105:21** Yar. 41:40 □ **105:23** «**Xuning bilən İsrail Misirəqə kəldi, Yəquplar Həmnıng zeminida musapir bolup yaxıdı**» — bu ayətə «İsrail» həmn «Yəquplar» həzriti Yəqup wə uning ailisidikilirini (xu qaqəda 70qə adəm) kərsitıdı. ■ **105:24** Mis. 1:7, 9 ■ **105:25** Mis. 1:9,10,12 ■ **105:26** Mis. 3:10; 4:12 ■ **105:27** Mis. 7:9 □ **105:28**

«**Pərwərdigar qarəngəqulukni əwətip, zeminni zulumətkə kəplitiwətti; Misirliklər uning əmrigə qarxi turəqan əməsmu?**» — baxkə birhil tərjimisi: «Pərwərdigar qarəngəqulukni əwətip, qarəngəquluklar bolsa Uning buyruqioğa qarxilik kərsətmıdı».

35 Zeminida bar boləjan گیyahlarıni yutuwətti,
 Etizlarınıg barlıq həsullirini yəp tügətti.
 36 *Ahirda* zeminidiki barlıq tunji tuşuləjanlarıni,
 Ularnıg qururi boləjan birinçi oşul bəlilirini kırıwətti. ■
 37 Əz həlkini bolsa, altun-kümüxlərni kətürgüzüp qıqardı,
 Kəbiliridə birsimu yikilip qūxüp kələini yok.
 38 Ularnıg qıqkınıoşa Misir huxal boldi,
 Qünki ularnıg wəhimisi *Misirliklaroşa* qūxti. ■
 39 U ularoşa bulutni sayiwən boluxka,
 Otni tündə nur boluxka bərdi.
 40 Ular soridi, U bədinilərni qıqardı,
 Ularni samawiy nan bilən kəndurdi.
 41 U taxni yardi, sular bulduklap qıktı;
 Kəkaslıkta dəryadək akti.
 42 Qünki U bərgən muqəddəs sözini,
 Əz kuli İbrahimi əstə tutti. ■
 43 U həlkini xad-huramlik bilən,
 Əz tallioşinini xadiyanə təntənilər bilən *azadlıkka* qıqardı. ■
 44 U ularoşa əllərning zeminlirini berip,
 Ularni həlklərning əjir-məhnətlirigə muyəssər kildi,
 45 Bu, ularnıg Uning bəlgilimilirini tutup,
 Kənunlirioşa itaət kılıxi üqün idi!
 Həmdusana! ■

106

*106-küy •••• Hudanınıg wəpədarlıqı wə səwr-takiti; insanning wəpəsi-
 zlikı*

1 Həmdusana!
 Pərwərdigarəşa təxəkkür eytinglar!
 Qünki U məhribandur, əbədiydur Uning məhir-muəbbiti. □ ■
 2 Pərwərdigarning kudrətlik kıləjanlirini kim səzləp bəreləydu?
 Uning bar xan-xəhrətini kim jakarlap bəreləydu?
 3 Bəhtliktur adalətni tutқан,
 Daim həkkanıylikni yürğüzgən kixi!
 4 Həlkınggə boləjan himmiting bilən meni əsligəysən, i Pərwərdigar;
 Nijatliking bilən yenimoşa kelip həwər ələjin! □
 5 Xuning bilən, Sən tallioşanliringning bərikitini kərəy,
 Əz elingning xadlıkı bilən xad bolay,
 Əz mirasing *boləjan həlkıng* bilən pəhirlinip, yayrap yürəy!
 6 Biz ata-bowilirimiz kətarida gunah ətküzduk,
 Kəbihlik kılduk, yamanlik əyliduk. ■

■ 105:36 Zəb.78:51 ■ 105:38 Mis. 12:33 ■ 105:42 Yar. 15:14 ■ 105:43 Mis. 14:8; Qəl. 33:3 ■ 105:45 Mis. 19:4, 5, 6; Kən. 4:1, 40; 6:21, 22, 23, 24, 25 □ 106:1 «Pərwərdigar... məhribandur, əbədiydur Uning məhir-muəbbiti...» — bu küydə Təwrattiki «Mis.» 1-24-bablar; «Qəl.» 11-17, 20-bablar; «Yəxua», «Batur hakimler» həm «Padixahlar» dən kısımlardiki tarih kəzdə tutulidu. ■ 106:1 1Tar. 16:34-36; Zəb. 107:1; 118:1; 136:1 □ 106:4 «Nijatliking bilən yenimoşa kelip həwər ələjin!» — ibraniy tilida: «Nijatliking bilən meni yoklıəysən» degən səzlər bilən ipadilidu. ■ 106:6 Law. 26:40; Yar. 3:25; Dan. 9:5

7 Misirda turojan ata-bowilirimiz məjiziliringni nəzirigə almay,
Kəp məhrıbanlıkliringni esigə almidi;
Bəlki dengizda, Kızıl Dengiz boyıda isyan kətürdi. ■

8 Birak U kudritimni namayan kılay dəp,
Əz namı üqün ularni kütquzdı. ■

9 Uning Kızıl Dengizə tənbiş berixi bilən,
U kúpkuruk boldi;
Huddi kaşjirak qəllüktin yetəkləp mangoşandək,
U ularni dengiz təgliridin *kuruk* ötküzdi. ■

10 Ular ni əq körgənləringni qolidin hərlükkə qıqardı,
Ularəja həmjomət bolup düxmən qanggilidin kütquzdı.

11 Yawlarıni sular bastı,
Ularınq heqbirsi sak qalmıdı. ■

12 Xundıla ular Uning səzlırigə ixənq kıldı;
Ular Uni küylıdı. ■

13 Ular Uning kıləjanlırını xunqə tez untıdı,
Nəsihətini kütıdı;

14 Bəlki dalada aq kəzlükkə baladək berıldı,
Qəl-bayawanda Təngri ni sinıdı. ■

15 Xunga U sorioşınıni ularəja bərđi,
Birak jüdətküqi bir kesəl ni janlırioja təgküzdi. ■

16 Ular bargahda Musaəja həsət kıldı,
Hudaning mükəddəs bəndisi Hərannımu kərəlmıdı. ■

17 Yər eqilip Datanni yutuwətti,
Abiramni adəmliri bilən qapsıwıdı. ■

18 Əgəxküşiliri arisida ot yekıldı;
Yalkun rəzilləni kəydürıwətti. ■

19 Ular Hərəb teşida mozay butni yasıdı,
Kuyıma həykəlgə səjdə kılıp, ■

20 Əzlırining pəhir-xəhriti boluşuqining ornoja,
Ot-qəp yəyđiojan öküzning sürıtini almıxturđı.

21 Misirda uluş ixlarni kərsətkən Nijatkarı Təngri ni ular untıdı.

22 Dərwəkə, Həm diyarıda məjizilər yaratqan,
Kızıl Dengiz boyıda qorqunqluk ixlarni kərsətkən Hudani *untıdı*.

23 U ularni həlak kılımən degənıdı —
Əz tallioşını Musa kəhri ni yandırux üqün Uning aldıda ariqi bolup tik
turımojan bolsa,
— Dərwəkə xundak kıləjan bolar ıdı. ■

24 Ular yənə güzəl zeminni kəmsitip rət kıldı,
Uning wədisigə ixənmıdı; ■

25 Bəlki qədirlirıda kəkşap yürüp,
Pərwərdigarning awazioja kulak salmıdı.

26 Xunga U ularəja kəsəm kılıp kol kətürüp: —
Siləni qəldə yikıtıp tügəxtürımən — ■

27 Əwladlırlarınımı əllər arisida yikıtıp tügəxtürüp,
Yaqa yurtlar ara tarkıtiwetımən» — dedi. ■

■ 106:7 Mis. 14:11,12 ■ 106:8 Mis. 9:16 ■ 106:9 Mis. 14:21,22,29 ■ 106:11 Mis. 14:27; 15:5

■ 106:12 Mis. 14:31; 15:1 ■ 106:14 Mis. 16:3; Qel. 11:4,6,33; Zəb. 78:18; 1Kor. 10:6 ■ 106:15

Qel. 11:20, 33; Zəb. 78:29-31; Yəx. 10:16 ■ 106:16 Qel. 16 ■ 106:17 Qel. 16:31,32,33; Kan.

11:6 ■ 106:18 Qel. 16:35,46 ■ 106:19 Mis. 32:4 ■ 106:23 Mis. 32:11,32; Kan. 9:13,14;

10:10 ■ 106:24 Qel. 14:1, 2 ■ 106:26 Qel. 14:28 ■ 106:27 Zəb. 44:10-14; Əz. 20:23

- 28 Ular Baal-Peor butka özini etip qokunup, Ölüklərgə atioqan qurbanliklarni yedi. □ ■
- 29 Ular qilmixliri bilən Uning aqqikini kəltürdi, Ular arisida waba kəzəqaldi;
- 30 Finihəs turdi-də, həküm yürgüzdi, Xuning bilən waba tosuldi;
- 31 Bu ix *Finihəska* həkqaniyət dəp hesablandi, Uning nəsligimu əwladidin əwladioiqə, əbədiy xundaq hesablandi.
- 32 Ular yənə *Pərwərdigarni* meribah suliri boyida oqəzəpkə kəltürdi, Ularning səwəbidin Musaqimü zərər yətti; ■
- 33 Qünki ular uning rohini teriktürdi, Uning ləwliri bihəstiliktə gəp kəlip saldi. □
- 34 Ular Pərwərdigarning əmrigə hilaplik kəlip, Xu yərdiki kəwmlarni yəkatmıdi;
- 35 Bəlki yat əllər bilən arilixip, Ularning kəliklirini əgəndi; ■
- 36 Ularning butlirioqə qokundi, Bular əzlrigə bir tuzaq bolup qıkti;
- 37 Qünki ular öz oqul-kizlirini soyup, jinlaroqə qurbanlikkə beoixlidi. ■
- 38 Xundaq kəlip ular bigunah kanni, Yəni Qanaandiki butlaroqə atəp qurbanlik kəlip, öz oqul-kizlirining kənini təkti; Zemini kənoqə bulətinip kətti. ■
- 39 Ular öz kilmixliri bilən buləandi; Kəlikliri bilən pəhixə ayaldək buzuldi.
- 40 Xunga Pərwərdigar Öz həlkədin kəttik oqəzəpləndi, U Öz mirasidin yirgəndi;
- 41 Ularni yat əllərnin gəlioqə bərđi, Ularoqə əqmənlər ular üstidin həkümranlik kildi.
- 42 Duxmənliri ularni əzdi, Ular yaw qəli astida egilip püküldi.
- 43 Kəp kətim *Pərwərdigar* ularni kətkuzdi; Biraq ular bolsa, öz həhixliri bilən Uningoqə asiylik kildi, Ular öz kəbihlikli bilən pəs həloqə qüxti.
- 44 Xundaqtimu U ularning nalə-pəryadini anglioqanda, Ularning jəbir-jəpalirioqə etibar bərđi;
- 45 Həm ular bilən tüzgən əhdisini əslidi, Zor məhİR-xəpkiti bilən, oqəzipidin yəndi. □
- 46 U ularni sürgün kəlioqanlarning kəlbidə rəhim oyoqatti.
- 47 Bizni kətkuzoqaysən, i Pərwərdigar Hudayimiz! Mükəddəs naminqoqə təxəkkür eytixkə, Təntənə kəlip Seni mədhİYiləxkə, Bizni əllər arisidin yeningoqə yioqiwəloqaysən! ■

□ 106:28 «Ular Baal-Peor butka özini etip qokunup, ölüklərgə atioqan qurbanliklarni yedi» — «ölüklərgə qurbanlik kəlix», «yaq puritix» kətarlik hərəkəndə paaliyətlər Təwratta kə't'iy mən'i kəlinoqan. ■ 106:28 Qəl. 25:3; 31:16; Wəh. 2:14 ■ 106:32 Qəl. 20:12; Zəb. 95:8

□ 106:33 «Qünki ular uning rohini teriktürdi» — bəzi tərjimələrdə «uning rohi» Musaning rohi əməs, bəlki Hudaning Rohi dəp qüxəndürüldü. «... Ular uning rohini teriktürdi, uning ləwliri bihəstiliktə gəp kəlip saldi» — «Qəl.» 20:7-13ni kərüng. ■ 106:35 Hək. 2:2; 3:5, 6 ■ 106:37 Law. 18:21; Kən. 12:31; 2Pad. 16:3; 17:17; 21:6; 2Tar. 28:3; 33:6 ■ 106:38 Qəl. 35:33 □ 106:45 «Zor məhİR-xəpkiti bilən,...» — ibraniy tilida: «Zor məhİR-xəpkətliri bilən...».

■ 106:47 1Tar. 16:35

48 İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja,
Əzaldin ta əbədgiqə təxəkkür-mədhiyə kayturulsun!
Pütkül həlk «Amin» desun!
Həmdusana! ■

107

*Bəxinqi Bəlum •••• 107-küy •••• Hudaning barliq insanlarəja
kərsətkən mehribanliqi üqün təxəkkür eytinglar!*

1 Ah, Pərwərdigarəja təxəkkür eytinglar!
Qünki U mehribandur, əbədiydur Uning mehİR-muhəbbiti!■

2 Pərwərdigar yaw qolidin kütquzəjanlar,
U həmjəmət bolup kütquzəjan həlki buni dawamliq bayan qilsun —

3 Yəni U xərk bilən oşərbtin, ximal bilən jənubtin,
Hərkaysi yurtlardin yioşiwelinəjanlar buni eytsun!□

4 Ular qəl-bayawanni kezip pinhan yolda adaxti,
Adəm makanlaxқан heqbir xəhərnı tapalmastin.

5 Aq həmdə ussuz bolup,
Jeni qıqay dəp qaldı.

6 Andin Pərwərdigarəja pəryad kildi,
U ularni muxəkkətİridin azad kildi.

7 Makanlaxқudək xəhərgə yətküqə,
U ularni tüz yolda baxlıdı.

8 Ular Pərwərdigarəja təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,

İnsan balİliriəja kərsətkən məjziliri üqün!

9 Qünki U qangqiojan kəngülni qandurdi,
Aq qalojan janni esil nemətlər bilən toldurdi.

10 Zülməttə, əlüm kələnggisidə yaxiojanlar,
Təmür kixən selinip, azab qəkkənlərnı bolsa,

11 (Qünki ular Təngrining əmirİirigə qarxilik qildi,
Həmmidin Aliy Boləuqining nəsihətini kəmsitti)

12 — U ularni japa-muxəkkət tartқuzup kəmtər kildi,
Ular putlixip yikildi, ularəja yərdəmgə birsimu yoq idi.

13 Andin Pərwərdigarəja yelinip pəryad kildi,
U ularni muxəkkətİridin azad kildi.

14 Ularni zulmət həm əlüm sayisidin qikirip,
Uların g zənjir-asaətİirini sundurup taxlıdı.

15 Ular Pərwərdigarəja təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,

İnsan balİliriəja kərsətkən məjziliri üqün!

16 Mana U mis dərwazilarnı parə-parə kilip,
Təmür taқaқlarnı kesip taxlıdı.

17 Həmakətlər öz itaətsizlik yolliridin,
Qəbihlikİridin azablarəja uqraydu;

18 Kənglidə hərhil ozuқ-tülükİin bizar bolup,

■ 106:48 1Tar. 16:36 ■ 107:1 Zəb. 106:1; 118:1; 136:1 □ 107:3 «... U... ximal bilən jənubtin... yioşiwelinəjanlar buni eytsun!» — bəzi kona keqürmilərdə «jənubtin» degəning ornıda «dengizdin» deyilidu; yəni «U... ximal bilən dengizdin... yioşiwelinəjanlar buni eytsun!» deyilidu (İbraniy tilida ikki səzning pərki qong əməs, yəni «yami» bilən «Yamin»).

Ölüm dərwaziliriqə yeqinlixidu.

19 Andin Pərwərdigarəqə yelinip pəryad qilidu,
U ularni muxəkkətliridin azad qilidu.

20 U söz-kalamini əwətip, ularni sakaytidu,
Ular ni zawallikliridin qutquzidu.

21 Ular Pərwərdigarəqə təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,
Adəm baliliriqə kərsətkən məjziliri üqün!

22 Qurbanlik süpitidə təxəkkürlər eytsun,
Uning kıləqanlirini təntənilik nahxılar bilən bayan kılsun! □ ■

23 Kemilərdə dengizəqə qüxüp katniəuqular,
Uluş sular da tirikqilik kıləuqular, ■

24 Bular Pərwərdigarəqə ixliriqə guwahqıdu,
Qongkür okyanda kərsətkən karamətləni kərgüqıdu.

25 Qünkü U bir söz bilənla xiddətlik xamalni qikirip,
Dolqunlirini erkəxlitidu;

26 Kemiqilər asman-pələk ərləydu,
Sularning təhtiliriqə qüxidu,
Dəhxəttin ularning jeni erip ketidu.

27 Ular məst adəmdək ələng-sələng irənglaydu,
Hər kandaq əkil-qarisi tügəydu;

28 Andin Pərwərdigarəqə yelinip pəryad qilidu,
U ularni muxəkkətliridin azad qilidu.

29 U bəran ni tinqitidu,
Su dolqunlirimu jim bolidu.

30 Xuning bilən ular tinqlikidin xadlinidu;
U ularni təxna boləqan aramqahiqə yetəkləp baridu.

31 Ular Pərwərdigarəqə təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,
İnsan baliliriqə kərsətkən məjziliri üqün!

32 Ular həlkəning jamaitidimu Uni uluşlisun,
Aksakallar məjlisidə Uni mədhıyilisun.

33 U dəryalarni qəlgə,
Bulaklarni kaqasliqkə aylanduridu.

34 Ahalisining yamanliki tüpəylidin,
Həsulluk yərnə xorluk qilidu.

35 U yənə qəl-bayawanni kəlgə,
Qangkaq yərnə bulaklarəqə aylanduridu; ■

36 Aqlarni xu yərgə jaylaxturup,
Ular olturaklaxqan bir xəhərnə bərpa qilidu;

37 Ular etizlarni həydəp-terip, üzümzarlarni bərpa qilidu;
Bular həsul-məhsulatni mol beridu.

38 U ularəqə bərikət beridu,
Xuning bilən ularning sani helila exip baridu,
U ularning mal-waranlirini heq azaytmaydu.

39 Ular yənə jəbir-zulum, bala-kaza həm dərd-ələmgə yolukup,
Sani aziyip, pükülidu.

40 U esilzadilər üstigə kəmsitixlirini təkıdu,

□ 107:22 «Qurbanlik süpitidə təxəkkürlər eytsun,...» — yaki «Təxəkkür qurbanlikliri atısun,...». «Təxəkkür qurbanliki» Musa pəyoqəmbərgə qüxürülqan kanun bekitkən altə hil qurbanliklardin biri. ■ 107:22 Law. 7:12; Zəb. 50:14 ■ 107:23 Wəh. 18:17 ■ 107:35 Yəx. 41:18

Yolsiz dəxt-səhrada ularni sərgərdan qilidu;

⁴¹ Lekin miskin adəmnı jəbir-zulumdin yukiri kətürüp saqlaydu, Uning ailə-tawabatini koy padisidək kəp qilidu.■

⁴² Buni kəngli duruslar kərüp xadlinidu; Pasıqlarning aqzi etilidu.■

⁴³ Kimki dana bolsa, bularnı bayqısun, Pərwərdigarning mehir-xəpkətlirini qüxənsun!

108

108-küy •••• Hudaning oʻalibisigə bolqan təxna-tilawət

¹ Dawutning küy-nahxisi: —

Iradəm qing, i Huda, iradəm qing;

Mən mədhiyə nahxilirini eytip,
Bərħək, Seni küyləymən, pütün roħim bilən!□

² I nəoqmə-sazlirim, oyoqan!
Mən səhər quyaxinimu oyoqitimən!

³ Həlk-millətlər arisida Seni uluqalaymən, i Pərwərdigar;
Əllər arisida Seni küyləymən!

⁴ Qünki əzgərməs muħəbbiting ərxlərgə yətküdək uluqtur;
Həkiqiting bulutlaroqə taqaxti. ■

⁵ I Huda, xan-xəhriting ərxlərdin yukiri uluqlanoqay,
Xan-xəriping yər yüzini qapliqay!

⁶ Əz səygənliringning nijatlik tepixi üqün,
Ong qolung bilən qutkuzoqaysən,
Duayimni ijabət qiləqaysən.

⁷ Huda Əz pak-muqəddəslikidə xundak degən: —

«Mən təntənə qilimən,
Mən Xəkəm diyarini bəlüp berimən,
Sukkot wadisini *təksim qilixqə* əlqəymən.

⁸ Gilead Manga mənsuptur,
Manassəħmu Manga mənsuptur;
Əfraim bolsa beximdiki dubuloqamdur,
Yəħuda Mening əmr-pərman qıkarəuqımdur;□

⁹ Moab Mening yuyunux jawurumdur;
Edomoqə qoruqumni taxlaymən;

■ **107:41** 1Sam. 2:8; Zəb. 113:7, 8 ■ **107:42** Ayup 5:16; 22:19 □ **108:1** «**Dawutning küy-nahxisi: —...**» — oqurmənlər kərələyduki, bu küyning ayətliri 57-küydiki 7-11-ayətlər, 60-küydiki 5-12-ayətlərgə ohxap ketidu. Xunga bu ayətlərnıng izahətliri muxu küygimu təwə, əlwəttə. «... **Seni küyləymən, pütün roħim bilən!**» — «roħim» muxu yərdə ibraniy tilidiki «mening xəripim»ning tərijimisi. ■ **108:4** Zəb. 36:5; 57:10 □ **108:8** «**Əfraim bolsa beximdiki dubuloqamdur**» — ibraniy tilida «Əfraim bolsa beximdiki qoşdiəuqımdur». «**Yəħuda Mening əmr-pərman qıkarəuqımdur**» — baxqə birhil tərijimisi «Yəħuda Mening xahənə ħasa mdur».

Mən Filistiyə üstidin təntənə qilimən!».[□]

¹⁰ Kim Meni bu mustəhkəm xəhərgə baxlap kirəlisun?
Kim Meni Edoməya elip barəlisun?

¹¹ I Huda, Sən bizni rasttinla qətkə qəktingmu?
Qoxunlirimiz bilən billə jənggə qıkmamsən? ■

¹² Bizni zulumlardin kütuluxka yərdəmləxkəysən,
Qünki insanning yərdimi bikardur!

¹³ Huda arkiplik biz qoqum baturluq kərsitimiz;
Bizgə zulum kıləuqılarni qəyliyüqi dəl U Özidur!

109

109-küy •••• Intikam üçün oquləjan dua

¹ Nəqmiqilərnin bexioqə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəjan küy:

I mədhıyəmning İgisi Hudayim, jim turma!

² Mana rəzillərnin əozı, məkkarlarınin əozı kəz aldımda yooqan eqildi;
Ular yaləqanqi til bilən mənə qərxi səzlıdi.

³ Nəprətlik səzlər bilən mənı quloqap,
Ular bikardin-bikar mənə zərbə bərməktə. ■

⁴ Mühəbbitim üçün ular mənə qərxi xikayətqi boldi,
Mən bolsam — duaəya berildim.

⁵ Yahxilikim üçün yamanlik,
Səygüm üçün nəprət qayturdi.

⁶ Hərbirininin üstidə rəzil bir adəm təyinligəysən,
Uning ong yenida bir dəwagər tursun. ■

⁷ U sorəq qilinəanda əyibdar bolup qıqsun,
Duasi gunəh dəp həsablansun. ■

⁸ Künliri kışka bolsun,
Mənsipini bəxkişi igilisun.

⁹ Baliliri yetim qalsun,
Hotuni tul bolsun.

¹⁰ Oqulliri sərgərdan tiləmqi bolsun,
Turoqan harabilikliridin nan izdəp.

¹¹ Jazanihor uning igiliki üstigə tor taxlısun,
Məhnət əjrini yatlar bulap-talisun.

¹² Uningəya məhribanlik kərsitidiəjan birsi bolmisun,
Yetim qaləjan baliliriəya iltipət kıləuqi bolmisun.

¹³ Uning nəslı kurutulsun;
Kələr əwladida namliri eqürülsun.

¹⁴ Ata-bowilirininin qəbıhlikininin əyibliri Pərwərdigarning yadida qalsun,

□ **108:9 «Moab Məning yuyunux jawurum»** — bəlkim Moabning Huda wə Uning həlki üçün məynət hizmət qıldıəjanlıkını bildürüdü. «**Edoməya qorukumni taxlaymən**» — ayəq kiyimni məlum yər üstigə taxlax axu yərgə igə boləjanlıkını bildürüxi mumkin; yaki bolmisa, Edomning əz İgisininin ayəqlirini elip yiojixturidiəjan küldək ikənlikini kərsitiximu mumkin. «**Filistiyə, Məning səwəbimdin təntənə qilinglar!**» — Dawut padixahning dəwridə Filistiyə Dawutka, xundakla Hudaning əzigə boysunup, bəhtlik həyatka igə boləjan («2Sam.» 8:1ni, xundakə «Yar.» 12:1-3nimy kəring). ■ **108:11** Zəb. 60:1-3 ■ **109:3** Zəb. 69:4 ■ **109:6** Zək. 3:1, 2 ■ **109:7** Pənd. 15:8; 28:9

Anisining gunahı eqürülmisun.

¹⁵ Bularning əyibli ri daim Pərwərdigarning kəz aldida bolsun, Xuning bilən U ularning nam-əmilini yər yüzidin eqürüp taxlaydu. ■

¹⁶ Qünki *rəzil kixi* mehribanlik kərsitixni heq esigə kəltürmidi, Bəlkı ezilgən, yoxsul həm dili sunuqlarnı ɵltürməkkə qoşlap kəldi.

¹⁷ U lənət okuxka amraq idi, Xunga lənət uning bexioə kelidu; Bəht tiləxkə rayi yok idi, Xunga bəht uningdin yirək bolidu.

¹⁸ U lənətlərni əzigə kiyim kilip kiygən; Xunga bular akkan sudək uning iq-baoşriə, Maydək, səngəklirigə kiridu;

¹⁹ Bular uningə yepinoəan tonidək, Hərdaim başlanəan bəlwəqidək qaplansun.

²⁰ Bular bolsa meni əyibligüqilərgə Pərwərdigarning bekitkən mukapati bolsun!

Mening yaman gəpimni kiləanlarning in'ami bolsun!

²¹ Birək Sən, Pərwərdigar Rəbbim, Əz naming üqün mening təripimdə bir ix kiləaysən, MehİR-muhəbbiting əla boləaqka, Meni kutkuzəaysən;

²² Qünki mən ezilgən həm həjətməndurmən, Kəlbim həstə boldi.

²³ Mən kuyax uzartkan kəlanggidək yokilay dəp kəldim, Qekətkə kəkiwetilgəndək qətkə kəkiwetildim.

²⁴ Roza tutqinimdin tizlirim ketidu, Ətlirim sizip ketidu.

²⁵ Xunglaxka mən ular aldida rəsua boldum; Ular manga qaraxkanda, bəxini silkixməktə.

²⁶ Manga yardəmləxkəysən, i Pərwərdigar Hudayim, Əzgərməs muhəbbiting boyiqə meni kutkuzəaysən;

²⁷ Xuning bilən ular huning Sening kolungdiki ix ikənlikini, Buni kiləuqining Sən Pərwərdigar ikənlikini bilsun.

²⁸ Ular lənət okuwərsun, Sən bəht ata kiləaysən; Ular hujum kilixka turoəanda, hijaləttə kalsun, Birək kulung xadlansun!

²⁹ Meni əyibligüqilər hijalət bilən kiyinsun, Ular əz xərməndilikini əzlrigə ton kilip yepinsun.

³⁰ Aəzimdə Pərwərdigarə zor təxəkkür-mədhiiyə kaytürimən; Bərhək, kəpqilik arisida turup Uni mədhiiyiləymən;

³¹ Qünki həjətməning jenini gunahka bekitməkqi boləanlardin kutkuzux üqün, *Pərwərdigar* uning ong yenida turidu.

110

110-küy •••• *Kəlgüsidiki aləmning Padixahi — Dawutning əwladi Məsih*

¹ Dawut yazəan küy: —

Pərwərdigar mening Rəbbimgə: —

«Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquqə,
Ong yenimda olturoşin» — dedi.□

² Pərwərdigar qudritingni kərsitidoşan xahənə hasangni Ziondin uzitidu;
Düxmənliring arisida həküm sürgin!□

³ Küqüngni kərsitidoşan kündə,
Əz həlking halis kurbanlik kəbi pida bolidu;
Mukəddəs həywingdə,
Xu yaxlik dəwringdikidək,
Sanga həzirmu xəbnəmlər səhərnəng baliyatkusidin yengi qıkkandək
qūxidu;□

⁴ Pərwərdigar xundək kəsəm iqtı,
Həm buningdin yanmaydu: —
«Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən».□ ■

⁵ Ong tərıpıngdə boləşan Rəb oşəzipini kərsətkən kündə padixahlarnı urup
parə-parə kılıwetidu;

⁶ U əllər arisida sotlaydu;
Jay-jaylarnı jəsətlər bilən tolduridu;
Kəng zeminning bexini yaridu;■

⁷ U yolda eriktin su iqudu;
U xunga kixining bexini yəligüqi bolidu.□

111

*111-küy •••• Hudaning uluqluqını seşinix •••• 1-ayəttiki izahatni
kəşing*

¹ Həmdusana!

Kəngli duruslarning məxripədə,
Həm jamaəttə turup,

□ **110:1** «Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquqə» — «təhtipər» padixah təhtək olturoşanda putı turidoşan jay. □ **110:2** «Pərwərdigar qudritingni kərsitidoşan xahənə hasangni Ziondin uzitidu» — bu sözning mənisi bəlkim: Huda yər yüzidə öz səltəniti qurşanda, tikligən padixah Məsihning küq-kudriti həm həkükü Yerusalemdin qıqip hər yərgə yetip baridu. □ **110:3** «Əz həlking halis kurbanlik kəbi pida bolidu» — «halis kurbanlik», 54-küy, 6-ayəttiki izahatni kəşing. «Mukəddəs həywingdə, xu yaxlik dəwringdikidək, sanga həzirmu xəbnəmlər səhərnəng baliyatkusidin yengi qıkkandək qūxidu» — dehqanlarəşə məlum boləşinidək, xəbnəm adəttə pəkət yəpyexil otyaxlar wə dərəhlərnəng üstigə qūxidu. Quruk-kaqxal bolup kaləşan dərəhlərgə qūxməydu. Kəqmə mənisi, Məsih mənəggügə yəpyexil dərəhtək yax turıweridu. □ **110:4** «Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» — Məlkizədək deşən adəm həzriti İbrahımoşə kahın (Hudaşə wəkil bolup kurbanlikni qəbul kילוquqi) boləşan həm İbrahım aləşan olşidin ondin birini aləşan («Yar.» 14-bab). Demək, u İbrahımdin uluq idi, xunglaxkə İbrahımning əwladlıridin boləşan kahınlardınmu uluq idi. «Yar.» 14-babta deşilgıniqə, bu sirlik adəmning ata-anisi yək idi. İnşil «İbranıylarəşə», 8- həm 10-babni kəşing. «Məlkizədək»ning mənisi: «Həkkaniylikning padixahı» «Amanlik padixahı». Undəkta bu yərdə «Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» dəp bekitilixi aləmdə uning əng aliy kahın dəp bekitilgənlikini kərsitidu. ■ **110:4** İbr. 5:6; 6:20; 7:17 ■ **110:6** Wəh. 14:14-20; 16:14-16; 20:8-10 □ **110:7** «U yolda eriktin su iqudu; u xunga kixining bexini yəligüqi bolidu» — bu sirlik gəp bəlkim Məsihning kiqik peil ikənlikini, həmde əziningmu kiqik peil məminlərgə təşəlli beridoşanlikini kərsitidu. «U xunga kixining bexini yəligüqi bolidu» — baxkə birhıl təşimisi: «Xunga u (öz) bexini kətüridu».

Pərwərdigarəyə pütün kəlbim bilən təxəkkür eytimən.□

² Pərwərdigarning yasiojanliri uluədur;
Bulardın hursən boləjanlar izdinip ularni sürüxtürməktə.

³ Uning əjri xəərəp wə həywəttur,
Uning həkkaniylikə mənəggüə turidu.

⁴ U Əz məjizilirini yad ətküzidu;
Pərwərdigar muhəbbətlik həm rəhimdilliktur.

⁵ U Əzidin əyminidiojanlarni ax bilən təminləydu;
Əz əhdisini həmixə yad etidu.

⁶ U əməlliridiki kudritini Əz həlkiyə kərsitip,
Baxqə əllərnin miras-zeminini ularəyə təkdim kildi.

⁷ Uning kəli kiləjanliri həkikət-sadakət wə adilliktur;
Uning bərlək kərsətmiliri ixənqliktur.

⁸ Bular əbədil'əbədgiyə inawətliktur;
Həkikəttə həm duruslukta çikiriləndur.

⁹ U Əz həlkiyə niyatlik əwətti;
Əz əhdisini əmr kilip mənəggüə bekitti;
Mukəddəs həm sürlükür Uning nami.

¹⁰ Pərwərdigardin kərkux danalığın baxlinixidur;
Uning həkümlirini tutqanlarning həmmisi yorutuləjan adəmlərdur;
Uning mədhəyisi mənəggü turidu.

112

112-küy •••• Hudadin əyminidiojan kixi •••• 1-ayəttiki izahətni kərüng

¹ Həmdusana!

Pərwərdigardin əyminidiojan,
Uning əmrlirini zor hursənlik dəp bilidiojan adəm bəhtliktur!□ ■

² Uning nəslə zeminda turup küq-kudrətlik bolidu;
Duruslarning dəwri bəhtlik bolidu.

³ Uning əyidə dələt həm baylıqlar bolidu;
Həkkaniylikə mənəggüə turidu.

⁴ Karangəsulukta turəjan durus adəmgə nur pəyda bolidu;
U xərkətlik, rəhimdil həm həkkaniydu.

⁵ Həyrhaq, ətnə bərip turidiojan adəmnin bəhti bolidu;
U əz ixlirini adillik bilən yürgüzidu.□

⁶ Bərhək, u əbədiy təwritilməydu;
Həkkaniy adəm mənəggüə əslinidu.

⁷ U xum həwərdin kərkəmaydu;
Uning kəngli tok həlda, Pərwərdigarəyə tayanəjan.

□ **111:1** «Həmdusana! Kəngli duruslarning məxripidə, həm jamaəttə turup...» — bu küy «əlipbə tərtipilik» küy. Biraq ibraniy tilini təjrimə kilix jəryanida jümlə tərtiplirini əzgərtix kərəkliki tūpəylidin, «əlipbəlik» nushini kərsitəlmiduk. □ **112:1** «Həmdusana! Pərwərdigardin əyminidiojan, Uning əmrlirini zor hursənlik dəp bilidiojan adəm bəhtliktur!...» — bu küy «əlipbə tərtipilik» küy. Biraq ibraniy tilini təjrimə kilix jəryanida jümlə tərtiplirini əzgərtix kərəkliki tūpəylidin, «əlipbə tərtipilik» nushini kərsitəlmiduk. ■ **112:1** Zəb. 1:1, 2 □ **112:5** «U əz ixlirini adillik bilən yürgüzidu» — baxqə ikki hil təjrimisi bar: — «U əz adillikə bilən əz ixlirini yürüxtüridu» yaki «Dəwada bolsa həküm uning təripidə bolidu». Mumkinçilik bərk, yazəuqi bu üç məninin həmmisini kəzdə tutqan.

⁸ Dili məhkəm kilinoğan, u kərkmaydu;
 Ahirida u rəqiblərinin məəlubiyitini kəridu.
⁹ U öziningkini mərdlərqə tarkatqan,
 Yöksullarqə beridu;
 Uning həkkəniylikə mənggügə turidu;
 Uning münggüzi izzət-xəhrət bilən kətürüldü.
¹⁰ Rəzil adəm buni kərüp qidimaydu,
 Qixlirini oşujurlitidu, u erip ketidu;
 Rəzillərnin arzu-həwisi yökütilidu.

113

113-küy •••• Huda xəpkitini kərsitix üqün Əzini təwən tutidu

¹ Həmdusana!
 Mədhəyilənglar, i Pərwərdigarning kulliri,
 Pərwərdigarning namini mədhəyilənglar!
² Həzirdin baxlap, əbədil'əbədqiğə,
 Pərwərdigarning namiqə təxəkkür-mədhəyə kayturulsun! ■
³ Kün qıqardın kün patarqə,
 Pərwərdigarning nami mədhəyilinixkə layıqtur! ■
⁴ Pərwərdigar əllərdin yuqiri kətürüldi;
 Xan-xəripi ərxlərdin yuqiridur.
⁵ Kimmu Pərwərdigar Hudayimizqə təng bolalisun —
 Əz makani yuqirida bolsimu,
⁶ Asmanlarqə həm yərgə qarax üqün,
 Əzini təwən kıləuqıqə?
⁷ Namrat kixini U topa-qangdin kətüridu;
 Kıləliktin yöksulni yuqirilitidu; ■
⁸ Uni esilzadilər qatarıqə,
 Yəni Əz həlkining esilzadiliri arisıqə olturoquzidu;
⁹ U tuqmas ayalni öygə orunlaxturup,
 Uni oşullarning huxal anisi kılidu.
 Həmdusana!

114

114-küy •••• Hudaning İsrail həlkining Misirdin qıqixida ularqə namayan kıləjan uluqluqi

¹ İsrail Misirdin,
 Yaqup jəməti yat tillik əllərdin qıqkanda, ■
² Xu qəşda Yəhuda Hudaning muqəddəs jayi,
 İsrail uning səltinini boldi,
³ Dengiz buni kərüp bədər qaqtı,
 İordan dəryasi kəyniqə yandı;
⁴ Taqlar qoşqarlardək,
 Dənglər qozılardək oynaqlıdi.
⁵ Əy dengiz, sən nemə boldung, qaçqili?

Iordan dəryasi, yolungdin yanəyli?

⁶ Taşlar qoçqarlardək,
Dənglər qozilardək oynakliəyli?

⁷ I yər yūzi, Rəbning jamalidin,
Yakupning Hudasining jamalidin təwrən;

⁸ U qoram taxni kəlqəkkə,
Qakmaq texini mol bulak sulirioə aylanduridu. □ ■

115

115-küy •••• Butlaroə qokunəjanlar həm Hudaəja ibadət kiləjanlar

¹ Bizgə əməs, i Pərwərdigar, bizgə əməs —
Əzgərməs muhəbbiting üqün, həkikət-sadaqiting üqün,
Əz namingəja xan-xərəp kəltürgəysən.

² Əllər nemixkə «Ularınq Hudasi kəyərdə?» dəp *mazək* kilixidu?

³ Birək Hudaəyimiz bolsa ərxlərdidur;
Nemini halisa, U xuni kiləjandur.

⁴ Ularınq butliri bolsa pəkət kümüx-altundin ibarət,
Insanning kolliri yasioqinidur, halas.

⁵ Ularınq aəzi bar, birək səzliyəlməydu;
Kəzliri bar, kərməydu; ■

⁶ Kulakliri bar, anglımaydu,
Burni bar, puriyəlməydu;

⁷ Kolliri bar, siliyəlməydu;
Putliri bar, mangəlməydu;
Kaniyidin heqbir sada qıqarməydu.

⁸ Ularıni yasioəjanlar ularəja ohxəxtur,
Ularəja tayanoəjanlarmu xundaqtur.

⁹ I Israil, Pərwərdigarəja tayininglar;
U silərgə yardəm kiləjuqinglar həm kəlkinginglardur.

¹⁰ I Hərun jəməti, Pərwərdigarəja tayininglar;
U silərgə yardəm kiləjuqi həm silərninq kəlkinginglardur. □

¹¹ Pərdərdigardın əyminidiəjanlar, Pərwərdigarəja tayininglar;
U silərgə yardəm kiləjuqi həm kəlkinginglardur.

¹² Pərwərdigar bizni əsləp kəldi;
U bəht ata kılıdu;

U Israil jəmətigə bəht ata kılıdu;
U Hərun jəmətigə bəht ata kılıdu;

¹³ Pərwərdigardın əyminidiəjanlarəja,
Qongliri həm kiqiklirigimu bəht ata kılıdu.

¹⁴ Pərwərdigar silərgə qoxlap beridu,
Silərgə həm pərzəntliringlarəja;

¹⁵ Silərgə Pərwərdigar tərripidin bəht ata kilingəjan,
Asman-zeminni Yaratkuqidin bərikətləngən!

□ **114:8** «U qoram taxni kəlqəkkə, qakmaq texini mol bulak sulirioə aylanduridu» — «qakmaq texi» taxlar iqidə əng kattık tax hesablinidu. «Kən.» 8:15ni kəring. ■ **114:8** Mis. 17:6; Qəl. 20:11 ■ **115:5** Kən. 4:28; Yər. 10:3, 4, 5, 9-16 □ **115:10** «U silərgə yardəm kiləjuqi həm silərninq kəlkinginglardur» — ibrəniy tilida «U ularəja yardəm kiləjuqi həm ularninq kəlkinginglardur» deyilidu. 10-11-ayətlərdimu xundaq.

16 Asmanlar bolsa Pərwərdigarning asmanliridur;
Biraq zeminni bolsa insan baliliriya tapxuroqandur.

17 Əlüklər Yahni mədhıyılıyalmaydu,
Süküt diyariya qüxüp kətkənlərnu xundaq;

18 Biraq bizlər həzirdin baxlap Yahqa əbədil'əbədgiyə təxəkkür-mədhıya
qayturimiz!
Həmdusana!

116

116-küy •••• Hudaning iltipatioya guwahlik berix

1 Mən Pərwərdigarni səyimən,
Qünki U mening awazimni, yelinixlirimni angliotan.

2 Qünki U külikini manga saldi,
Xunga mən barlik künlirimdə Uningəya iltija kilip qakirimən.

3 Əlüm asarətliri meni qirmiwaldi;
Təhtisaraning dərdliri meni tutuwaldi;
Mən pekkəllikə yoluktum, ələm tarttim;■

4 Xuning bilən mən Pərwərdigarning namioya tohtimay nida kildim: —
«Səndin ətünimən, i Pərwərdigar,
Jenimni kutuldurəyəsən!

5 Xəpkətliktur Pərwərdigar, həkkaniydur;
Hudayimiz rəhimdildur.

6 Pərwərdigar nadanni saklaydu;
Mən harab əhwaləya qüxürüldüm, U meni kutkuzdi.

7 Həy jenim, kaytidin hatirjəm bəl;
Qünki Pərwərdigar sehiylik, meħribanlik kərsətti;■

8 Qünki Sən jenimni əlümdin, kəzlimni yaxlardin,
Ayaqlirimni putlixixtin kutkuzəyəsən.

9 Mən Pərwərdigar aldida tirikləarning zeminida mangimən;

10 İxənginim üçün mundaq səz kilənmən: —
«Mən kattik hər kilinənmən».□ ■

11 Jiddiyləxkinimdin: — «adəmləarning həmmisi yaləjanqi!» —
Degənmən.■

12 Manga kərsətkən barlik yaxxiləklirini mən nemə bilən Pərwərdigarəya
qayturimən?

13 — Nijatlik kədəhini koluməya alimən,
Wə Pərwərdigarning namini qakirip iltija kilimən;

14 Mən kiləjan kəsəmlirimni Pərwərdigar aldida ada kilimən;
Bərhək, Uning barlik həlqi aldida ularni ada kilimən.

15 Pərwərdigarning nəziridə,
Əz məmin bəndilirining əlümi kimmətlik ixtur!

16 Ah Pərwərdigar, mən bərhək Sening kulungdurmən;
Mən Sening kulungdurmən, dedikingning oqli ikənmən;
Sən mening asarətlirimni yəxkənsən;

17 Mən Sanga təxəkkür qurbanliklirini sunimən,

■ 116:3 2Sam. 22:5, 6 ■ 116:7 Zəb. 13:6 □ 116:10 «İxənginim üçün səz kilənmən»
— (yaki «İxəndim, xunga səz kildim...») — buning mənisi, bəlkim, mening Hudaəya dərdimni
təküxüm hərgiz bikərəyə kətməydu, deməqi («2Kor.» 4:13nimu kəring). ■ 116:10 2Kor. 4:13

■ 116:11 Rim. 3:4

Pərwərdigarning namini qaqirip iltija qilimən;□

¹⁸ Mən qiloqan kəsəmlirimni Pərwərdigar aldida ada qilimən;
Bərhək, Uning barliq həlki aldida ularni ada qilimən;

¹⁹ Pərwərdigarning öyining hoylilirida,
Sening otturungda turup, i Yerusalem,
Kəsəmlirimni ada qilimən!
Həmdusana!

117

117-küy •••• Hudaning pütkül dunyaşa bolqan muhəbbiti

¹ Pərwərdigarni mədhiyilənglar, barliq əllər;
Həmmə həlklər; Uni mahtanglar!■

² Qünki bizgə baqliqan özgərməs muhəbbiti şələbiliktur;
Həm Pərwərdigarning həkikət-sadakiti mənggüktur!
Həmdusana!

118

118-küy •••• «Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun!»

¹ Pərwərdigarşa təxəkkür eytinglar, qünki U məhribandur;
Uning mehir-muhəbbiti mənggüdur!

² İsrail: «Uning mehir-muhəbbiti mənggüdur» — desun!

³ Hərun jəməti: «Uning mehir-muhəbbiti mənggüdur» — desun!

⁴ Pərwərdigardin qorkididqanlar: «Uning mehir-muhəbbiti mənggüdur»
— desun!

⁵ Qistakta kəlip Yahşa nida qildim;
Yah jawab berip, meni kəngri-azadilikdə turuqzdi.

⁶ Pərwərdigar mən tərəptidur, mən qorkmaymən;
İnsan meni nemə qilalisun?■

⁷ Pərwərdigar mənə yardəm qiloquqilar arisida bolup, mening
təripimdidur;
Əqmənlimning məşlubiyitini kərimən.

⁸ Pərwərdigarni baxpanahim qilix,
İnsanşa tayinixtin əwzəldur;■

⁹ Pərwərdigarni baxpanahim qilix,
Əmirlərgə tayinixtin əwzəldur.

¹⁰ Barliq əllər meni qorxiwaldi;
Biraq Pərwərdigarning nami bilən ularni həlak qilimən;□ ■

¹¹ Ular meni qorxiwaldi; bərhək, qorxiwaldi;
Biraq Pərwərdigarning nami bilən mən ularni həlak qilimən;

¹² Ular hərildəkdə meni qorxiwaldi;

□ **116:17** «Mən Sanga təxəkkür qurbanliklerini sunimən» — «təxəkkür qurbanliqi» Musa pəyoşəmbər arqilik bekitilgən yənə birhil qurbanliq («Law.» 7-babni kərüng). ■ **117:1** Rim. 15:11 ■ **118:6** Rim. 8:31 ■ **118:8** Zəb. 62:8, 9; 146:3; Yər. 17:5, 7 □ **118:10** «Barliq əllər meni qorxiwaldi; biraq Pərwərdigarning nami bilən ularni həlak qilimən;...» — bu küydiki 10-29-ayətlər kimni kərsətkənlikini oqurmənlər İnjil, «Matta», «Markus» həm «Luqa» kismiliridiki ahirkı nəqqə bablardin kərələydu. ■ **118:10** Zəb. 18:43, 47, 48; Yəx. 11:1-10; Rim. 15:12

Ular yekiləyan yantək otidək tezla əqürülidu;
Qünki Pərwərdigarning nami bilən mən ularni həlak qilimən.

13 Sən *düxmən* meni zərb bilən ittərding,
Yikiləyli tas qaldim;

Birək Pərwərdigar manga yardəmdə boldi.

14 Küqüm wə nahxam bolsa Yahdur;

U mening nijatlikim boldi!

15 Həkkaniylarning qedirilirida xadlik wə nijatlikning təntəniliri yangritil-
maқта;

Pərwərdigarning ong qoli zəpər kuqmakta!

16 Pərwərdigarning ong qoli egiz kətürülgən!

Pərwərdigarning ong qoli zəpər kuqmakta!■

17 Mən əlməymən, bəlki yaxaymən,

Yahning qiləyanlirini jakarlaymən.

18 Pərwərdigar manga kattik tərbiyə bərgən bolsimu,

Birək U meni əlümgə tapxurmidi.

19 Həkkaniyə tərwezilirini manga eqip beringlar;

Mən kirimən, Yahni mədhiyəlmən.■

20 Bu Pərwərdigarning tərwezisidir;

Həkkaniylar buningdin kiridu!

21 Mən sanga təxəkkür eytimən;

Qünki Sən manga jawab kayturdung,

Həm mening nijatlikim bəldung.

22 Tamqilar taxliwətkən tax bolsa,

Burjək texi bolup tikləndi.□ ■

23 Bu ix Pərwərdigardindir,

Bu kəzimiz aldida karamət boldi.■

24 Bu Pərwərdigar yaratқан kundur;

Biz uningda xadlinip hursən bolimiz.

25 Kutkuzəyəsən, i Pərwərdigar, Səndin ətünimən;

Səndin ətünimən, bizni yaxnatqaysən!□ ■

26 Pərwərdigarning namida Kəlgüqigə mubarək bolsun!

Biz Pərwərdigarning əyidə turup sanga «Mubarək!» dəp towliduk,

27 Pərwərdigar Təngridur;

U üstimizgə nur bərgən;

Həytlik qurbanlikni tanilar bilən baqlanglar,

— Qurbangahning münggüzligigə ilip baqlanglar.□

28 Sən mening İlahimdursən,

Mən Sanga təxəkkür eytimən;

Mening Hidayim, mən Seni uluqlaymən.

29 Pərwərdigarəyə təxəkkür eytinglar;

Qünki U məhribandur;

Uning məhİR-muəbbiti mənggüdur!

■ 118:16 Luğa 1:51 ■ 118:19 Yəx. 26:2 □ 118:22 «Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi» — «Mat.» 20:42ni kərug. ■ 118:22 Yəx. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Luğa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; Əf. 2:20; 1Pet. 2:4, 7 ■ 118:23 Yəx. 29:14 □ 118:25

«Kutkuzəyəsən, i Pərwərdigar!» — ibraniy tilida «Hoxanna!» degən söz. «Mat.», 21:9ni kərug. ■ 118:25 Mat. 21:9, 15; Mar. 11:9, 10; Yh. 12:13 □ 118:27 «Həytlik qurbanlikni tanilar bilən baqlanglar, — qurbangahning münggüzligigə ilip baqlanglar» — muqəddəs

ibadəthanidiki qurbangahning tət bürijikining hərbirigə bir «münggüz» (ilmək) bekitilgən. «Muqəddəs qedir»ni kərsitidigan shemilarni kərug.

119

119-küy •••• *Hudaning söz-kalası gəhərdur!* •••• «Elipbə tərtipilik»
küy — 1-ayəttiki izahətəni kərüng

1 |□| (Aləf) Yolda mukəmməl boləjanlar,
Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur! □ ■

2 Uning agah-guwahlırını tutқанlar,
Uni qın kəlbilə bilən izdigənlər,

3 Həqbir həksizlikni kilmioəjanlar bəhtliktur!
Ular uning yollirida mangidu.

4 Kərsətmiliringgə əstayidil əmələ kiliximiz üqün,
Əzüng ularnı bekitkənsən.

5 Ah, yollirimning yənilixi bəlgilimiliringgə əmələ kilixkə bekitilgəy!

6 Xuning bilən barlıq əmr-pərmanlırınıni ətiwarlısam,
Mən yərgə qarap qalmaymən.

7 Sening həkkəniy həkümliringni əginip,
Durus kəngüldin Sanga təxəkkür eytimən.

8 Mən bəlgilimiliringni qoqum tutimən;
Məni pütünləy taxlıwətmigəysən!

9 |□| (Bət) Yax bir yigit kəndəq kilip öz yolını pak tutalaydu?
Sening söz-kalamıngni anglap əmələ kilix bilənla.

10 Pütün kəlbim bilən mən Seni izdidim;
Məni əmrliringdin adaxturmioəysən;

11 Gunah kilip Sanga qarxi qıqmaslıkım üqün,
Səzüngni kənglümgə məhkəm püküwaldim.

12 Mubarəkdursən Pərwərdigar,
Manga Əz bəlgilimiliringni əgətkəysən.

13 Ləwlim bilən mən bayan kilmən,
Aqzıngdiki barlıq həkümliringni.

14 Türlük baylıqlardın xadlanəndəq,
Agah-guwahlıqliringoə əgəxkən yolda xadlandim.

15 Mən kərsətmiliring üstidə seəinip oylinimən;
Izlıringoə qarap oylinimən.

16 Bəlgilimiliringni hursənlik dəp bilimən;
Söz-kalamıngni untumaymən.

17 |□| (Giməl) Kəlungoə meħribanlıkni kərsətkəysən, xuning bilən mən
yaxaymən,
Kalamıngoə boysunimən. ■

18 Təwrat-kanunıngdin karamət sirlarnı kərüxüm üqün,
Kəzlırimni aqkəysən!

19 Mən bu dunyada musapırmən;
Əmrliringni məndin yoxurmioəysən. ■

□ 119:1 «**А** (Aləf) Yolda mukəmməl boləjanlar, Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur!» — bu 119-küy «elipbə tərtipilik» küy. Hər səkkiz ayət bir guruppa bolıdu. Hər bir guruppıdiki səkkiz ayət ohxax hər bılən baxlınidu, hər bir guruppa (jəmiy 22 guruppa) ibraniy tilıning elıpbəlik tərtipi boyıqə yəngi bir hər pılən baxlınidu. «Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur!» — «Təwrat» (torah) değən söz ibraniy tili bolup, əslidə «yolyoruk», «tərbiyə» değən mənıdə, bu yərdə: «kanun», «təlim», «Huda bərgən barlıq kitablar» değən omumiy mənıdə ıxlıtilıdu. Adəttə Musa pəyoəmbər arklıq kəltürülgən Təwratıdiki «Yarılıx» «Misirdin qıqıx» «Ləwiylıqlar» «Qəl-bayawandiki səpər» həm «Kanun xərhi» değən aldınkı bəx kışimni kərsıtidu. ■ 119:1 Zəb. 1:1 ■ 119:17 Zəb. 103:2; 116:7 ■ 119:19 Yar. 47:9; 1Tar. 29:15; Zəb. 39:12; İbr. 11:13

- 20 Həkülmliringgə hərqaqan intizar bolup,
Yürükim ezilip ketəy dəp qaldı.
- 21 Sən lənətkə buyrulğan təkəbburlarğa tənbiş berisən,
Ular əmrliringdin adixip ketidu.
- 22 Məndin ahanət həm məshirini yırakğa kətküzgəysən;
Qünki agah-guwaḥlıqliringni tutimən.
- 23 Əmirlər olturup yaman gəpimni kilixmaqta;
Sening kұлung bolsa bəlgilimiliring üstidə seḳinip oylaydu.
- 24 Sening agah-guwaḥlıqliring mening hursənlikim,
Mening məslihətqilirimdur. ■
- 25 |□| (Dalət) Mening jenim tupraqğa yepixkan;
Söz-kalaming boyiqə meni yengilanduroḳaysən.
- 26 Əz yollirimni aldingda oquq bayan kıldım,
Sən manga jawab bərding;
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən. ■
- 27 Meni kərsətmiliringning yolini qüxinidiḳan kılḳaysən,
Andin mən karamətliring üstidə seḳinip oylinimən.
- 28 Jenim kayoḳu bilən erip ketidu;
Söz-kalaming boyiqə meni küqləndürgəysən.
- 29 Məndin aldamqı yolni neri kılḳaysən;
Xərkət kılıp manga Təwrat-kanununḳni beḳixliḳaysən;
- 30 Mən həkikət-sadaqət yolini talliwaldım;
Həkülmliringni aldimda koḳdum.
- 31 Agah-guwaḥlıqliringni qing tutimən;
Pərwərdigar, meni uyatqā kaldurmıḳaysən.
- 32 Sən mening kəlbimni kəng-azadə kılıxing bilən,
Əmrliring yoluḳa əgixip yügürimən.
- 33 |□| (He) I Pərwərdigar, bəlgilimiliringning yolini manga ayan
kılḳaysən;
Mən uni ahıroḳiqə tutimən.
- 34 Meni yorutqaysən, mən Təwrat-kanununḳni tutimən,
Xundakla pütün kəlbim bilən unıḳoḳa əməl kılımən.
- 35 Meni əmrliringning yolida mangidiḳan kılḳaysən;
Qünki ularni hursənlik dəp bilimən.
- 36 Mening kəlbimni xəhsiy mənprəətkə əməs,
Bəki agah-guwaḥlıqliringḳoḳa mayıl kılḳaysən.
- 37 Kəzlırimni sahtini kəruxtin yanduroḳaysən;
Meni yolungda janlanduroḳaysən;
- 38 Sən kұлungḳoḳa bolḳan wədəngni əməlgə axuroḳaysən;
Xuning bilən həklər Səndin əyminidu. □
- 39 Mən korḳkan xərməndilikni neri kətküzgəysən;
Qünki Sening həkülmliring əladur.
- 40 Mana, mən kərsətmiliringgə təxna bolup kəldim;
Əz həkḳaniyitingdə meni janlanduroḳaysən;
- 41 |□|: (Waw) Wə meḳir-muḳəbbətliring yenimḳoḳa kəlsun, i Pərwərdigar;

■ 119:24 Zəb. 43:3; 112:1; 119:35, 47, 77, 174; ■ 119:26 Zəb. 25:4; 27:11; 86:11 □ 119:38
«Sən kұлungḳoḳa bolḳan wədəngni əməlgə axuroḳaysən; Xuning bilən həklər Səndin
əyminidu» — baxqā birnəqqə təjımliri bar, jümlidin: «Sening əyminixinggə berilḳan kұлung
üqün wədəngni əməlgə axuroḳaysən».

Wədəng boyıqə nijatlıqıng yeniməqə kəlsun;□

42 Xunda məndə meni məshirə kılqucıqə bərgüdək jawab bolidu;
Qünki səzünggə tayinimən.

43 Wə aozimdin həkikətning səzini elip taxlimioqaysən;
Qünki həkümliringgə ümid baqlidim;

44 Xunda mən Sening Təwrat-kanunungni hər qaçan tutimən,
Bərək, əbədil'əbədgiqə tutimən;

45 Xunda mən azadiliktə mangimən;
Qünki kərsətmiliringni izdidim.

46 Xunda mən padixahlar aldida agah-guwahlikliring toqruluk
sezləymən,

Bu ixlarda mən yərgə qarap qalmaymən.

47 Wə əmrliringni hursənlik dəp bilimən,
Qünki ularni səyüp kəldim;

48 Mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup intilimən,
Wə bəlgilimiliring üstidə seqinip oylinimən.□

49 |□| (Zain) Sən qulungoqə bərgən səzüngni,
Yəni mənə ümid beqlixlioqan kalamingni əsligəysən.

50 U bolsa dərdimgə boləqan təsəllidur;
Qünki səz-wədəng meni janlandurdi.

51 Təkəbburlar əxəddiy haqarətligini bilən,
Lekin Təwrat-kanunungdin heq qətnimidim.

52 Kədimdə bekitilgan həkümliringni yadiməqə kəltürdüm, i Pərwərdigar,
Xundaq kılıp əzümgə təsəlli bərdim.

53 Təwrat-kanunungni taxliwətkən rəzillər wəjidin,
Otluq oqəzəp məndə qaynap taxti.

54 Musapir bolup turoqan jayimda,
Kərsətmiliring mening nahxilirim boldi.

55 Keqidə, i Pərwərdigar, namingni əsləp yürdüm,
Təwrat-kanunungni tutup kəldim.■

56 Mən buningoqə nesip boldum,
Qünki mən kərsətmiliringkə itaət kılıp kəldim.

57 |□| (Hət) Əzüng mening nesiwəmdursən, i Pərwərdigar;
«Sening səz-kalamingni tutay» — dedim.□

58 Mən pütün kəlbim bilən didaringoqə intilip yelindim;
Wədəng boyıqə mənə xapaət kərsətkəysən.□

59 Mən yolliring üstidə oylandım,
Ayaqlirimni agah-guwahlikliringoqə qaritip buridim.

60 Mən aldiridim, heq keqikmidim,
Sening əmrliringgə əməl kılıxka.

61 Rəzillərnin asarətliri meni qirmiwaləqini bilən,
Mən Təwrat-kanunungni heq untumidim.

□ 119:41 « : (Waw) Wə mehır-muħəbbətliring yeniməqə kəlsun, i Pərwərdigar...» — muxu səkkiz ayət (41-48-ayət) həmmisi ibraniy tilida: «waw» bilən baxlinidu; uyoqur tilidiki «wə» muxu «waw»din (ərəb tilining wasitisi bilən) kəlgən. □ 119:48 «mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup intilimən» — yaki «mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup kətürimən». ■ 119:55 Zəb. 16:7; 42:8 □ 119:57 «Əzüng mening nesiwəmdursən, i Pərwərdigar; «Sening səz-kalamingni tutay» — dedim» — baxka birhil tərjimisi: — «Mening nesiwəm, i Pərwərdigar, Sening səz-kalamingni tutuxin ibarəttur, — dedim». □ 119:58 «Mən pütün kəlbim bilən didaringoqə intilip yelindim» — yaki «Mən pütün kəlbim bilən iltipatingoqə intilip yelindim».

- 62 Həkkaniy həkümliring üqün,
Tün keqidə təxəkkür eytkili kərimən.
- 63 Mən Səndin kərkidioqlarning,
Kərsətmiliringgə əgəxkənlərninğ həmmisining ülpitidurmən.
- 64 Jaħan, i Pərwərdigar, Səninğ əzgərməs muħəbbiting bilən toldi;
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən.
- 65 |□| (Tət) Səz-kalaming boyiqə, i Pərwərdigar,
Əz kəlungoqa mēhribanlikni kərsitip kəlgənsən.
- 66 Manga obdan pərk etixni wə bilimni əgətkəysən;
Qünki mən əmrliringgə ixəndim.
- 67 Mən azabka uqraxtin burun yoldin azoan,
Biraq həzir səzünğni tutimən.
- 68 Sən mēhribandursən, mēhribanlik kəlisən,
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən.
- 69 Təkəbburlar manga kəra qarlxati;
Biraq kərsətmiliringgə pütün kəlbim bilən itaət kəlimən.
- 70 Ularning kəlbim tuymas bolup kətti;
Biraq mən bolsam Təwrat-kanunungni hursənlik dəp bilimən.□
- 71 Azabka uqriqinim yahxi boldi,
Xuning bilən bəlgilimiliringni əgəndim.
- 72 Mən üqün əzgingdiki kanun-təlim,
Mingliqlan altun-kümux tənnggidin əwzəldur.■
- 73 |□| (Yod) Səninğ kolliring meni yasioan, meni mustəhkəmlidi;
Meni yorutkəysən, əmrliringni əginimən.■
- 74 Səndin əyminidioqlanlar meni kərup xadlidu;
Qünki mən səz-kalamingə ümid bəqləp kəldim.
- 75 I Pərwərdigar, Səninğ həkümliringning həkkaniy ikənlikini,
Wəpadarlikingdin meni azabka saloqinungni bilimən.□
- 76 Ah, kəlungoqa bərgən wədəng boyiqə,
Əzgərməs muħəbbiting təsəliyim bolsun.
- 77 Mening yaxixim üqün,
Rəhimdillikliring yenimoqa kəlsun;
Qünki Təwrat-kanunung mening hursənlikimdur.
- 78 Təkəbburlar hijaləttə kəlsun;
Qünki ular manga yaloqanqilik bilən tətürlük kəloan;
Mən bolsam, kərsətmiliring üstidə seqinip oylinimən.
- 79 Səndin əyminidioqlanlar mən tərəpkə burulup kəlsun;
Ağah-guwəhlikliringni bilgənlərnu xundəq bolsun.
- 80 Kənglüm bəlgilimiliringdə mukəmməl bolsun;
Xuning bilən yərgə karəp kəlməymən.
- 81 |□| (Kaf) Jenim nijatlikingə təlmürüp həlidin kətəy dəwatidu;
Mən səz-kalamingə ümid bəqlidim.
- 82 Kəzüm səz-wədənggə təlmürüp tügixəy dedi,
«Sən kəqanmu manga təsəlli bərərsən» — dəp.
- 83 Qünki mən islinip kərup kətkən tulumdək boldum,
Biraq bəlgilimiliringni untuməymən.
- 84 Kəlungning kənliri kənqə bolidu?

□ 119:70 «Ularning kəlbim tuymas bolup kətti» — degən səz ibraney tilida «Ularning kəlbim maylik bolup kətti» dəp elinoan. ■ 119:72 Zəb. 19:10 ■ 119:73 Ayup 10:9; Zəb. 139:13-16

□ 119:75 «Səninğ həkümliringning həkkaniy ikənlikini ... bilimən» — ibraney tilida «Səninğ həkümliringning həkkaniyliktur ... dəp bilimən».

Manga ziyankəxlik kıləjanlarni qaçan jazalaysən?

⁸⁵ Təkəbburlar manga orilarni kəliəjan;

Bu ixlar Təwratingəja muhalıptur;

⁸⁶ Sening barlıq əmrliring ixənqlıktur;

Ular yolsızlık bilən meni kəstiməktə;

Manga yardım kıləjaysən!

⁸⁷ Ular meni yər yüzidin yəkatkili kıl qaldı;

Birək mən bolsam, kərsətmiliringdin waz kəqmıdim.

⁸⁸ Əzgərməs muhəbbiting boyıqə meni janlandurojaysən,

Wə aozıngdiki agah-guwahlırliringni tutımən.

⁸⁹ |□| (Laməd) Mənggügə, i Pərwərdigar,

Söz-kalamıng ərxlərdə bekitilgəndur.

⁹⁰ Sening sadakıting dəwrdin-dəwrgıqıdur;

Sən yər-zeminni mukim bekitkənsən, u məwjut bolup turıdu.■

⁹¹ Sening həküm-kanuniyətliring bilən bular bügünki kündimu turıdu;

Qünki barlıq məwjudatlar Sening hizmitingdidur.□

⁹² Sening Təwrat-kanunung hursənlikim bolmiojan bolsa,

Azabimda yəqəp ketər idim.

⁹³ Mən Sening kərsətmiliringni hərgiz untumaymən;

Qünki muxular arkılık manga həyatlık bərding;

⁹⁴ Mən Seningkidurmən, meni kətkuzojaysən;

Qünki mən kərsətmiliringni izdəp kəldim.

⁹⁵ Rəzillər meni həlak kılıxni kütməktə;

Birək mən agah-guwahliringni kəngləmdə tutup oylaymən.

⁹⁶ Mən həmmə mukəmməllikning qeki bar dəp bilip yəttim;

Birək Sening əmr-kalamıng qəksiz kəngdur!

⁹⁷ |□| (Məm) Ah, mening Təwrat-kanunungəja boləjan muhəbbitim nəkədər qəngkurdur!

Kün boyı u mening seəinip oylaydıəjinimdur.

⁹⁸ Əmrliring hərdəim mən bilən billə turəraqqa,

Meni düxmənlirimdin dana kılıdu;

⁹⁹ Barlıq ustazlirimdin kəp yorutuləjanmən,

Qünki agah-guwahliring seəiniximdur.

¹⁰⁰ Mən kərilərdin kəprək qüxinimən,

Qünki kərsətmiliringgə itəət kılıp kəldim.

¹⁰¹ Söz-kalamıngəja əməl kılıxim üqün,

Ayaəqlirimni həmmə yaman yöldin tarttim.□

¹⁰² Həkümliringdin həq qıqımidim;

Qünki manga əgətkən Sən özüngdursən.

¹⁰³ Səzliring tiliməja xunqə xerin tetıydu!

Aozimda həsəldin tatlıktur!■

¹⁰⁴ Kərsətmiliringdin mən yorutuldu;

Xunga barlıq sahta yolni əq kərimən.

¹⁰⁵ |□| (Nun) Səz-kalamıng ayıəjim aldidiki qıraə,

Yoluməja nurdur.

¹⁰⁶ Qəsəm iqtim, əməl kılımənki,

■ **119:90** Top. 1:4 □ **119:91** «Sening həküm-kanuniyətliring bilən bular bügünki kündimu turıdu» — «bular» bolsa 89-ayəttə tiləja elinojan Hudaning səz-kalami wə 90-ayəttə tiləja elinojan yər-zemin bolsa kərək. □ **119:101** «Ayaəqlirimni həmmə yaman yöldin tarttim» — «tarttim» — ıbraniy tilida «baəqlidim» yaki «qüxəklidim». ■ **119:103** Zəb. 19:10; Pənd. 8:11

Mən həkəkaniy həkümliringni tutimən.■

107 Zor azab-oqubətlərni qəktim, i Pərwərdigar;
Söz-kalamıng boyiqə meni janlandurqaysən.

108 Qəbul kılqaysən, i Pərwərdigar, aqzimdiki halis qurbanlıqlarni,
Manga həkümliringni əgətkəysən.□

109 Jenimni alikininmda daim elip yürimən,
Biraq Təwrat-kanununıni pəkət untumaymən.

110 Rəzillər mən üqün kiltak qurdi;
Biraq kərsətmiliringdin adaxmidim.

111 Aqah-guwahlıqliringni miras kılıp mənngügə qəbul kıldim;
Qünki ular kənglümning xadlıkidur.

112 Mən kənglümni bəlgilimiliringgə mənngügə əməl kılıxka,
Yəni ahıroqıqə əməl kılıxka mayıl kıldim.

113 |□| (Samək) (Ala kəngüllərni əq kərüp kəldim;
Səyginim bolsa, Təwrat-kanunıngdur.□

114 Sən mening dalda jayım, mening qalkanımdursən;
Söz-kalamıngqə ümid baqlıdım.

115 Mən Hudayımning əmrlirigə əməl kılıxim üqün,
Məndin neri bolunqlar, i rəzillik kılquqlar!

116 Yaxixim üqün,
Wədəng boyiqə meni yəligəysən;

Ümidimning aldidə meni yərgə qaratmıqaysən.

117 Meni kolları qıuwətligəysən, xunda mən aman-esən yürimən;
Wə bəlgilimiliringni hərdaım kədirləymən.

118 Bəlgilimiliringdin azqanlarınıng həmmisini nəziringdin saqıt kılding;
Qünki ularning aldamqılıkı kuruqtdur.

119 Sən yər yüzidiki barlıq rəzillərni daxkaldək xallap tazılayəsən;
Xunga mən aqah-guwahlıqliringni səyimən.

120 Ətlirim Seningdin bolqan əyminixtin titrəydu;
Həkümliringdin qorkup yürimən.

121 |□| (Ayın) Mən durus həkümlərni wə adalətni yürğüzdümd;
Meni əzgüqılərgə taxlap koymıqaysən;

122 Əz kulung üqün yaxılıkka kapalət bolqaysən;
Təkəbburlarqə meni əzgüzmiqəysən.

123 Kəzüm niyatlıkinqə təxna bolup,
Həm həkəkaniyiting toqruluk wədənggə təlmürüp tügixəy dəp kaldı;

124 Əzgərməs muhəbbiting bilən kulungqə muamilə kılqaysən;
Bəlgilimiliringni manga əgətkəysən.

125 Mən Sening kulungdurmən;
Aqah-guwahlıqliringni bilip yetixim üqün meni yorutqaysən.

126 Pərwərdigar hərəkətkə kelix waqti kəldi!
Qünki ular Təwrat-kanununıni bikar kiliwetidu.

127 Xu səwəbtin əmrliringni altundin artuq səyimən,
Sap altundin artuq səyimən;

128 Xunga həmmə ixlarni baxquridoqan barlıq kərsətmiliringni toqra dəp
bilimən;

Barlıq sahta yolni əq kərimən.

■ 119:106 Nəh. 10:30 □ 119:108 «Aqzimdiki halis qurbanlıqlar» — «halis qurbanlıq»
Musa pəyoqəmbər alaħidə bəlgiləgən birhil qurbanlıq idi. Biraq bu yərdə bu ibarə pəkət kəqma
mənidə ixlitilgən. □ 119:113 «Ala kəngüllər» — yaki «əstayidil əməslər».

- 129 |□| (Pe) Agah-guwahlikliring karaməttur;
Xunga jenim ularoşa əgixidu.
- 130 Səzliringning yeximi nur elip kelidu;
Nadanlarnimu yorutidu.■
- 131 Aqzimni eqip hasirap kəttim,
Qünki əmrliringgə təxna bolup kəldim.
- 132 Namingni səygənlərgə boləqan aditing boyiqə,
Jamalingni mən tərəpkə karitip xəpkət kərsətkəysən.
- 133 Kədəmlirimni səzüng bilən toşrilişəysən;
Üstümgə heq kəbihlikni həküm sürgüzmiğəysən.
- 134 Meni insanning zulumidin kutuldurəşəysən,
Xuning bilən Sening kərsətmiliringgə itaət qilimən.
- 135 Jamalingning nurini kulungning üstigə qaqturəşəysən;
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən.■
- 136 Kəzlimdin yax erikliri akidu,
Qünki insanlar Təwrat-kanunungəşa boysunmaydu.
- 137 |□| (Tsadə) Həkkaniydursən, i Pərwərdigar;
Həkümliring toşridur.
- 138 Sən agah-guwahlikliringni həkkaniylikta buyruşəqan;
Ular tolimu ixənqliktur!
- 139 Otluk muhəbbitim özümni yökətidu,
Qünki meni har kילוuqilar səzliringgə pisənt qilmaydu.
- 140 Səzüng toluq sinap ispatlanəşəndur;
Xunga kulung uni səyidu.■
- 141 Mən teriktəkturmən, kəmsitilgənmən,
Biraq kərsətmiliringni untumaymən.
- 142 Sening həkkaniyiting əbədiy bir həkkaniyəttur,
Təwrat-kanunung həkikəttur.
- 143 Pəxəllik wə azab manga qirmixiwaldi;
Biraq əmrliring mening hursənliklimdur.
- 144 Sening agah-guwahlikliringning həkkaniylikə əbədiydur;
Yaxiqin dəp, meni yorutkəysən.
- 145 |□| (Kof) Mən pütün kəlbim bilən Sanga nida kildim, i Pərwərdigar;
Manga jawab bərgəysən;
Mən bəlgilimiliringni tutimən.
- 146 Mən Sanga nida qilimən;
Meni kutkuzəşəysən; agah-guwahlikliringəşa əgiximən.
- 147 Mən taq atmay ornumdin turup pəryad kətürimən;
Səz-kalamingəşa ümid başlidim.■
- 148 Wədiliring üstidə seşinip oylinix üqün,
Tündiki jesəklər alməxməy turup kəzüm eqilidu.■
- 149 Özgərməs muhəbbiting boyiqə awazimni anglişəysən;
I Pərwərdigar, həkümliring boyiqə meni janlandurəşəysən.
- 150 Kəbih niyətkə əgəxkənlər manga yəqinlaxti,
Ular Təwrat-kanunungdin yiraqtur.
- 151 I Pərwərdigar, Sən manga yəqin turisən;
Barlik əmrliring həkikəttur.
- 152 Uzundin beri agah-guwahlikliringdin əgəndimki,

Ularni mənngügə inawətlik kıləjansən.

153 |□| (Rəx) Mening har boləjnimni kərgəysən, meni kütuldurəjaysən; Qünki Təwrat-kanununı untumidim.

154 Mening dəwayimni soriojaysən, həmjəmət bolup meni kütəkuzəjaysən; Wədəng boyiqə meni janlandurəjaysən.

155 Nijatlik rəzillərdin yiraqtur; Qünki ular bəlgilimiliringni izdiməydu.

156 Rəhimdillikliring kəptur, i Pərwərdigar; Həkümliring boyiqə meni janlandurəjaysən.

157 Manga ziyankəxlik kıləuqilar həm meni har kıləuqilar kəptur; Biraq aqah-guwahlikliringdin heq qətnimidim.

158 Mən asiylik kıləuqilarəja karap yirgəndim, Qünki ular səzüngni tutmaydu.□

159 Səning kərsətmiliringni xunqə səygənlikimni kərgəysən; Əzğəməs muhəbbiting boyiqə meni janlandurəjaysən, i Pərwərdigar.

160 Səz-kalamingni mujəssəmligəndə andin həkikət bolur; Səning hər bir adil həkümüng əbədiydu.□

161 |□| (Xiyn) Əmirilər bikardin-bikar manga ziyankəxlik kılidu; Biraq yürükim kalaming aldidila titrəydu.

162 Birsizor olja tapkəndək, Wədəngdin huxallinimən.

163 Sahtiliktin nəprətinip yirginimən; Səyginim Təwrat-kanununıdır.

164 Həkkəniy həkümliring tūpəylidin, Kündə yəttə kətim Seni mədhəyiləymən.

165 Təwratıngni səygənlərnin zor hatirjəmliki bar; Heq nərsə ularni putliyalmas.

166 Mən nijatlikəngəja ümid baqlap küttüm, i Pərwərdigar, Əmriliringgə əməl kılıp.

167 Jenim aqah-guwahlikliringəja əgixidu, Ularni intayin səyimən.

168 Barlik yollirim aldingda boləjaq, Kərsətmiliring həm aqah-guwahlikliringəja əgiximən.

169 |□| (Taw) Mening pəryadim aldingəja yəkin kəlsun, i Pərwərdigar; Kalaming boyiqə meni yorutkəysən.

170 Yəlinixim aldingəja kəlsun; Wədəng boyiqə meni kütuldurəjaysən.

171 Manga bəlgilimiliringni əgixing üqün, Ləwlimdin mədhəyilər urəp qıqıdu.

172 Tilim səzüngni küyləp nahxa eytidu, Qünki əmriliringning həmmisi həkkəniydu.

173 Kəlung manga yərdəmgə təyyar bolsun; Qünki mən kərsətmiliringni talliwaldim.

174 Mən nijatlikəngəja təlmürüp təxna bolup kəldim, i Pərwərdigar; Səning Təwratıng məning hürsənlikimdu.

175 Jenim yaxısun, u Seni mədhəyiləydu,

□ 119:158 «Mən asiylik kıləuqilarəja karap yirgəndim» — yaki «Mən asiylik kıləuqilarəja karap azablandı». □ 119:160 «Səz-kalamingni mujəssəmligəndə andin həkikət bolur» — bu nəhayiti muhim bir jümlə. Toluk, ətraplik həkikətni pəkət Muxəddəs Kitabtiki bir ayattinla bilgisi bolmaydu, bəli kəp ayətlərnin yiojindisi arkiliklə («mujəssəmligəndə») andin «toluk həkikət» yaki «hər tərəplik həkikət» qıqıdu.

Sening həkümliring manga yardəm kılsun.
 176 Mən yoldin adaxқан qoydək təmtirəp qaldım;
 Qulungni izdigəysən;
 Qünki əmrliringni untup qalənim yök.■

120

120-küy •••• *Uruxqak həlk arisida*

1 «Yükirioja qikix nahxisi»

Beximoja kün qüxkəndə mən Pərwərdigarəja nida kıldım;
 U manga jawab bərdi.□

2 I Pərwərdigar, jenimni yalojan səzləydiğəjan ləwlərdin,
 Aldamqi tildin kutuldurəjaysən.■

3 Sanga nemə berilidu,
 Sanga nemə qoxuluxi kerək,
 Əy aldamqi til?

4 — Palwan atқан ötkür oqlar,
 Arqa qoqliri sanga təgsun!■

5 Məxək diyarida musapir bolup yaxiojinimoja,
 Kedar qədirliri arisida turəjinimoja həliməja way!□

6 Mən tinqlikqa əqlər arisida uzundin buyan turuwatimən;

7 Mən tinqlikpərwərmən;

Birək gəp kılsam, ular uruximizla, dəydu.

121

121-küy •••• *Rəb hımayə kıloquqidur*

1 «Yükirioja qikix nahxisi»

Kəzlimni təşlər tərəpkə kətürüp qaraymən;
 Mening yardimim kəyərdin kelur?

2 Mening yardimim Pərwərdigardındur;
 Asman-zeminni Yaratkuqidındur.

3 U putungni həq teyildurməydu;
 Seni saqlıoquqi həq mügdiməydu!

4 Mana, qara, İsrailni saqlıoquqi həm mügdiməydu, həm uhlımaydu!

■ 119:176 Yəx. 53:6; Luqa 15:4-7 □ 120:1 «Yükirioja qikix nahxisi» — bundak mawzuluk küydin jəmiy 15i bar. Buning mənisi toşruluk alimlarning üq hil pikri bar: (1) Yerusalemdiki ikkinqi ibadəthana iqidə həyliəja qikidiəjan 15 pələmpəy bar idi; həyt wəktlirida hər bir pələmpəyde tohtap bir küy eytiləjan. (2) Yerusalemoja tawab kilix həytiəja barmaqqi (ibraniy tilida bu «qikmaqı» degən söz bilən ipadilinidu) boləjan yoluqılar bu nahxılarni eytқан; (3) bu 15 küy İsrailar Babil imperiyəsidiکی sürgünlüktin kutulup qikip, Yerusalemoja kəytip kəlgənliki (ibraniy tilida «qikqanliki»)ni təbrikləydiğəjan nahxilar idi. Bizningə üq pikirning həmmisi toşra boluxi mumkin. ■ 120:2 1Sam. 24:10; 26:19 ■ 120:4 Zəb. 11:2; 59:7 □ 120:5 «Məxək diyarida ... Kedar qədirliri arisida...» — «Məxək» — İsrail zeminidin əng qət jay dəp hesablanəjan (bəlkim həzirqi muskwa yaki Türkiyə); Kedar dikilər bolsa İsrailning Ərəb qoxniliri həm rəkiqliri idi. Bu yərdə ular bəlkim Hudani etirap kılmaydiğəjan hərhil əlləni bildüridu.

⁵ Pərwərdigar sening saklijuqingdur;
Pərwərdigar ong yeningdiki sayiwəndur.
⁶ Kuyax kündüzdə, ay keqidə sanga zərər yətküzməydu;
⁷ Pərwərdigar bərlük yamanliktin seni saklaydu;
U jeningni saklaydu;
⁸ Pərwərdigar qikixingni, kirixingni,
Buningdin keyin əbədil'əbədgıqə saklaydu.

122

122-küy •••• Yerusalemning bəhtidin huxal bolux

¹ «Yükiriqə qikix nahxisi»

Ular manga: «Pərwərdigarning öyigə qıqaylı» — deginidə,
Xadlandim.
² Putlirimiz dərwaziliring iqidə turuxka nesip boldi, i Yerusalem!
³ I Yerusalem, sən jipsilaxturulup rətlük selinoqan bir xəhərdursən;
⁴ Kəbililər u yərgə qikidu,
Yahning kəbililiri qikidu;
Israiloqə berilgən kərsətmə boyiqə,
Pərwərdigarning namioqə təxəkkür eytix üqün qikidu.□
⁵ Qünki u yərdə həküm qikirixka təhtlər selindi,
Dawutning jəmätidikilərgə təhtlər selindi.
⁶ Yerusalemning aman-hatirjəmlikini izdəp dua qilinglar;
Səni səyğənlər ronək tapidu.□
⁷ İstihkamliring iqidə aman-hatirjəmlük bolsun,
Ordiliring iqidə awat-aramlik bolsun!
⁸ Kərindaxlirim həm yar-buradərlirim üqün,
Mən: «Aman-hatirjəmlük iqingdə bolsun» — dəymən.
⁹ Pərwərdigar Hudayimizning öyi üqün,
Sening ronək tepixingə intilimən!

123

123-küy •••• Zor harliq astida

¹ «Yükiriqə qikix nahxisi»

I ərxlərdə Turəjuqisən,
Sanga bəximni kətürüp qaraymən;□ ■
² Mana, kulliringning kəzi öz hojayinining kollirioqə qandək qariqan
bolsa,

□ **122:4** «Kəbililər.. . Israiloqə berilgən kərsətmə boyiqə... qikidu» — bu yolyoruk-kərsətmə Musa pəyoqəmbər arkilik berilganidi. Həyt künliridə (yilda üq kətim) İsrail kəbililiringining ərkəkliri (qız-ayallar ihtiyarən) Yerusalemoqə qikip ibadət qilixi kerək idi.

□ **122:6** «Yerusalemning aman-hatirjəmlikini izdəp dua qilinglar» — ibranıy tilida: «Yeruxalom»ning «xalom»i üqün dua qilinglar. «Xalom» «ting-amanlik», «Yeruxalom» bolsa «Ting-amanlik xəhər» degən mənidi (ibranıy tilida «xalom», ərəb tilida «salam»). □ **123:1**

«Sanga bəximni kətürüp qaraymən» — ibranıy tilida: «Sanga kəzilirimni kətürüp qaraymən».

■ **123:1** Zəb. 115:3

Dedəklərning kezi öz sahibəsining kollirioja kandaq qariojan bolsa,
Bizning közimiz Pərwərdigar Hudayimizioja xundaq qaraydu.
Ta bizgə xəpkət kərsətküqə qaraydu.

³ Bizgə xəpkət kərgüzgəysən, i Pərwərdigar,
Bizgə xəpkət kərgüzgəysən;
Qünki biz yətküqə horluk tartқанmiz.

⁴ Jenimiz ojojamlarning mazaklirini,
Hakawurlarning horluklirini yətküqə tartқandur.

124

124-küy ••• Kutulux üqün rəhmətlər

¹ «Yükirioja qikix nahxisi»

Əgər biz tərəptə turojini Pərwərdigar bolmiojan bolsa,
— Ah, Israil xundaq desun —

² Biz tərəptə turojini Pərwərdigar bolmiojan bolsa,
Kixilər bizgə hujumioja qozojaloqanda,

³ Ularning oəzi bizgə tutaxqanda,
— Xu qaojda ular bizni tirik yutuwetətti;

⁴ Xu qaojda sular bizni oərk qiliwetətti;
Kəlkün beximizdin oətətti;

⁵ Dawalojujan sular beximizdin oətətti!

⁶ Pərwərdigarioja təxəkkür-mədhüyə bolojay!
Ularıning qixlirioja ow boluxqa bizni qoyup bərmidi.

⁷ Jenimiz tutquqilarning basmiqidin keqir qikқан kuxtək qaqtı;
Basmak sundurulup, biz qaqtuk!■

⁸ Erixkan yardimimiz Pərwərdigarning namididur,
Asman-zemin Yaratquqining namididur!■

125

125-küy ••• Hudaning zor himayisi

¹ «Yükirioja qikix nahxisi»

Pərwərdigarioja tayanojanlar Zion teojidəktur;
Uni təwrətkili bolmaydu,
U mənggülük turidu.

² Yerusalem! Taqlar uning ətrapini oruojan,
Həm Pərwərdigar həzirdin ta əbədgiqə Əz həlқining ətrapini oraydu.

³ Qünki rəzillərninng hokuk, həsisi həkқaniylarning nesiwisini
baxqurmaydu;

Bolmisa həkқaniylarmu kollirini kəbihlikkə uzartixi mumkin.

⁴ Pərwərdigar, məhribanlarioja məhribanlik qiloqaysən;
Kəngli duruslarojimu xundaq bolsun.

⁵ Birak əgri yollarioja burulup kətkənlərni bolsa,
Pərwərdigar ularni kəbihlik qiloquqilar bilən təng xallaydu.
Israilioja aman-hatirjəmlilik bolojay!

126

126-küy •••• Sürgün boluxtin azad bolux

1 «Yükürtoğa qikix nahxisi»

Pərwərdigar Ziondin sürgün boluqlanlarni kayturup kəlgəndə,
Biz qüx kərgəndəkla bolduq;□

² Aozimiz külkigə,
Tilimiz xadlinixğa toldi;

Xu tapta əllər arisida ular: —

«Pərwərdigar ularoğa zor ixlarni kiliq bərdi» — deyixti.■

³ Pərwərdigar dərwəkə biz üqün zor ixlarni kildi,
Biz bulardın xadlinimiz.

⁴ Jənubtiki kuruq eriklər *xar-xar sularoğa* aylanduruloğandək,
Biz tutqunlarnimu öz ərkimizgə kayturoğaysən, i Pərwərdigar;□

⁵ Kəz yaxlirini ekitiq terioqlanlar xadlik bilən orar;

⁶ Yioqlap yürüp qaqidioqlan urukni kətürgən kixi,

Bərhək, xadlik-təntənə bilən orioqlan baqlirini kətürüp kaytip kelidu.

127

127-küy •••• Huda bərgən nesiwəni həqkim tartiwalalmaydu

1 «Yükürtoğa qikix nahxisi»; Sulayman yazoqlan küy: —

Pərwərdigar Əzi öy salmisa,
Saluqluqlar bikardın-bikar uningğa əjir singdüridu;
Pərwərdigar xəhərni saklimisa,
Kəzətqilər bikardın-bikar oyoqlaq turidu.

² Silərning səhərdə ornunqlardın qoruxunqlar,
Kəq boluqlanda yetixinqlar;

Japa-muxəkkətni nandək yegininglar bikardın-bikardur;
Qünki U Öz səyginigə uyquni beridu.□

³ Mana, balilar Pərwərdigardın boluqlan mirastur,
Baliyatquning mewisi Uning mukapatidur;

⁴ Yaxliqta tapqan balilar,
Baturning kolidiki oqlardək bolidu.

⁵ Okdeni muxular bilən toluqlan adəm bəhtliktur;

Xəhər dərwazisida turup düxmənlər bilən səzlixiwatqinida,

□ 126:1 «Pərwərdigar Ziondin sürgün boluqlanlarni kayturup kəlgəndə...» — baxqə birhil tərjimisi: «Pərwərdigar Zionning əhwalini əsligə kayturoğanda...». ■ 126:2 Ayup 8:21

□ 126:4 «Jənubtiki kuruq eriklər *xar-xar sularoğa* aylanduruloğandək...» — kattik yamoqlur yaoqlandın keyin, Pələstinning jənub tərəpidiki süyi yoq erik-dəryalar yerim saat iqidila küqlük həm hətərlük dawaloqluqlan dəryalaroğa aylandurulidu. «**Biz tutqunlarnimu öz ərkimizgə kayturoğaysən, i Pərwərdigar**» — bu ikkinqi «tutqunluq» nemini bildüridu? Babil imperiyəsigə sürgün boluqlan Yəhudiylar azad bolup Pələstingə kaytip kəlgəndin keyin, yənə bək eqir muxəkkətlər həm ziyankəxlikkə uqrıdi («Nəhəmiya» həm «Əzra» kişimlirini kəring). «Tutqunluq» bəlkim kəqmə mənədə bolup, u eqir əhwalni kərsitidu. □ 127:2 «**Japa-muxəkkətni nandək yegininglar bikardın-bikardur**» — baxqə birhil tərjimisi: «Japa-muxəkkət bilən tapqan nanni yegininglar bikardın-bikardur». «**Qünki U Öz səyginigə uyquni beridu**» — baxqə birhil tərjimisi: «Qünki U Öz səyginigə uhliqlan waqtida beridu».

Ular yərgə qarap qalmaydu.□

128

128-küy •••• *Hudadin əyminidioğan kixining bəhtliki*

1 «Yükiriqə qıqix nahxisi»

Pərwərdigardin kərkiidioğanlar,

Uning yollirida mangidioğanlarning hər biri bəhtliktur!

2 Qünki sən öz kəlungning əjrini yəysən;

Bəhtlik bolisən, ronak tapisən;

3 Ayaling bolsa öyüng iqidə mewilik üzüm telidək bolidu;

Baliliring dastihaningni qeridəp, zəytun dərəhliridək tizilip olturidu;

4 Mana, Pərwərdigardin kərkiidioğan kixi xundak bəhtni kəridu.

5 Pərwərdigar sanga Zion teqidin bəht ata kəloqay;

Sən ömrüng boyiqə Yerusalemining awatlikini kərgəysən;

6 Pərzəntliringning pərzəntlirini kərgəysən;

Israilə aram-tinqlik boləqay!

129

129-küy •••• *Uzun dawam kəloğan japa-muxəkətəni əsləx*

1 «Yükiriqə qıqix nahxisi»

«Yaxlikimdin tartip ular kəp kətim meni har kəlip kəldi» —

— Ah, Israil hazır buni desun —

2 «Ular yaxlikimdin tartip kəp kətim meni har kəlip kəldi,

Birak üstümdin oələibə kəloğan əməs.

3 Kəx həydidüqilər dümbəmdə həydidəgən,

Qənəklirini intayin uzun tartқан».

4 Pərwərdigar həkkanıydur;

U rəzillərnin asarətlirini sunduruwətti;

5 Ular xərməndə bolup arkisioğa yandurulsun,

Ziondin nəprətlinidioğanlarning həmmisi!

6 Ular əgzidə ünüp qıqқан qəptək bolsun;

Üzölməy turupla solixip ketidioğan;■

7 Ot-qəp orioquqioğa uningdin bir tutammu qıqmaydu;

Bəq baəliqioğa bir kuqakmu qıqmaydu;

8 Ətöp ketiwatқанlarmu: «Pərwərdigarning bərikiti üstünlərdə boləqay;

Pərwərdigarning nami bilən silərgə bəht tiləymiz!» — degən salamni heq bərməydu.□

□ 127:5 «Xəhər dərwasidə turup düxmənlər bilən səzlixiwatқinida» — «xəhər dərwasisi» halayik yioqin aqidioğan, jəm bolidioğan jay idi. ■ 129:6 Ayup 8:12; 40:10 □ 129:8 «Ətöp ketiwatқанlarmu: «Pərwərdigarning bərikiti üstünlərdə boləqay; Pərwərdigarning nami bilən silərgə bəht tiləymiz!» — degən salamni heq bərməydu.» — demək, muxu küydiki 4- həm 5-ayətning mənsisi: Rəzil kixilərdin heq həsul bolmaydu, ulardin heq yaxilik yaki bəht-huxallik kəlməydu yaki ularning bexioğa qüxməydu.

130

130-küy •••• Azablik pəryad

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»

Qongqur yərlərdin Sanga pəryad kətürimən, i Pərwərdigar;

² I Rəb, awazimni anglişaysən;
Kulakliringni yelinix sadayimoğa salşaysən;

³ Əgər Sən Yah, kəbihliklərnı sürüxtürüp sanisang,
Əmdi Rəb, kim tik turalaydu?■

⁴ Birəq Səndə məşpirət-kəqürüm bardur;
Xunga Səndin əyminixkə bolidu.■

⁵ Pərwərdigarnı kütüwatimən;
Jenim kütüwatidu;
Uning səzigə ümid baqlidim.■

⁶ Tün jesəqiliringni səhərgə boləjan təxnasidin artuq,
Bərhək, tün jesəqiliringni səhərgə boləjan təxnasidin artuq,
Jenim Rəbkə təxna bolup kütməktə.■

⁷ I Israil, Pərwərdigarəğa ümid baqlanglar;
Qünki Pərwərdigarda əzgərməs muhəbbət bardur;
Uningda zor nijatlıqlarmu bar;

⁸ U Israilni barlıq kəbihlikliridin bədəl tələp kütqüzidu.

131

131-küy •••• Kəmtərlikkə intilix

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»; Dawut yazəjan küy: —

I Pərwərdigar, kənglüm təkəbbur əməs,

Nəzirimmu üstün əməs;

Mən qong ixlar bilənmu,

Yəki qamim yətməydiğəjan karamət ixlar bilənmu məxəjul bolmaymən;■

² Bərhək, anisining kuçiqida yatqan əmqəktin ayrıləjan balidək,
Əz jenimni besiwelip tinqlandurdum;

Kənglüm iqimdə əmqəktin ayrıləjan balidəktur.

³ Israil Pərwərdigarəğa ümid baqlisun;

Həzirdin baxlap, əbədil'əbədgiqə!

132

132-küy •••• Hudaning əhdə sanduqi wə Hudaning Dawutka boləjan wədisi •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»

I Pərwərdigar, Dawut üçün u tartқан barlıq jəbir-japalarnı yad ətkəysən;□

² U Pərwərdigarə qandaq kəsəm iqkən, Yəqıptiki qüdrət İgisigə qandaq wədə kıləjan: —

³⁻⁵ «Pərwərdigarə turar jaynı, Yəqıpnıng qüdrətlik İgisigə makannı tapmıoıuqə, Öyümdiki hıjriə qə kirməymən, Kariwattiki kərpəmgə qıkmaymən, Kəzümgə uyküni, Qapaklırimə qə mügdəxni bərməymən».[■]

⁶ Mana, biz uning həwirini Əfratahdə anglıduq; Uni ormanlıq etizlərdin taptuq;□

⁷ Uning turar jaylıriə qə berip kirəyli, Uning təhtipəri aldidə səjdə kıləyli;

⁸ Ornungdin turəjin, i Pərwərdigar, Sən qüdritingning ipadisi əhdə sanduqung bilən, Əz aramgahıngə qirgin!

⁹ Kahınliring həkkanıylik bilən kiyindürülsun, Məmin bəndiliring təntənilik awaznı yangratsun!

¹⁰ Qulung Dawut üçün, Özüng məsih kıləjiningning yüzini yandurmıəjaysən;□

¹¹ Pərwərdigar Əz həkqıkti bilən Dawutqə xu kəsəmni kildi, U uningdin heq yanmaydu: —

U: — «Əz puxtingdin qıkkən mewidin birsini təhtingdə olturəqüzimən;[■]

¹² Pərzəntliring Mening əhdəmni, Həm Mən ularə qə ęitidəjan agah-guwahlırimni tutsa, Ularning pərzəntliri mənnggügə təhtingdə olturidu» — degən.

¹³ Qünki Pərwərdigar Zionni tallıəjan; U Əz makani üçün uni halıəjan.

¹⁴ Mana U: — «Bu mənnggügə bolidıəjan aramgahımdur; Muxu yərdə turimən; Qünki Mən uni halaymən.[■]

¹⁵ Mən uning rizqini intayin zor bərikətləymən; Uning yoksullirini nan bilən qandurimən;

¹⁶ Uning kahınliriə qə nijatlıqni kiygüzimən,

□ **132:1** «I Pərwərdigar, Dawut üçün u tartқан jəbir-japalarnı yad ətkəysən;...» — bu küy birinçidin, Dawutning Pərwərdigar üçün ibadəthana quruxqə iqkən qəsimini bildüridu həm xu qəoıdiki Hudaning Dawutqə jawab berip kıləjan wədisini («2Sam.» 7-bab) əslitidu; ikkinçidin, Dawutning keyin Hudaning əhdə sanduqını Kiriət-Yearim (yəni Əfratah, əz yurti boləjan Bəyt-Ləhəmgə yekini) degən jaydin əkilip, təntənilik həldə Yerusalemoqə kiryüzgənliknimu əslitidu. Bu küy bəlkim Dawutning bir əwladi (Sulayman yaki uningdin keyinki birsı) padıxah boləqanda kıləjan duasi boluxı mumkin. «Dawut ... tartқан barlıq jəbir-japalar» — muxu yərdə bəlkim Dawutning Huda üçün mükəddəs bir əyni yasaxqə boləjan əjirini kərsitixı mumkin.

■ **132:3-5** 1Tar. 15:1 □ **132:6** «...biz uning həwirini Əfratahdə anglıduq» — «uning həwiri» bəlkim birinçidin Hudaning əhdə sanduqını kərsitidu; ikkinçidin bəxarətlik həldə Məsihning Bəyt-Ləhəmdə tuşuluxını kərsitixı mumkin. «Uni ormanlıq etizlərdin taptuq» — yaki «Uni Yaarning etizliridin taptuq». «Yaar» «Kiriət-Yearim» boluxı mumkin («1Sam.» 7:1ni kərüng).

□ **132:10** «Qulung Dawut üçün, Özüng məsih kıləjiningning yüzini yandurmıəjaysən» — bəlkim Dawutning padıxah bolidıəjan əwladi üçün kıləjan duasi. Hudaning «məsih kıləjini» toşruluk yukiriki 2-küy wə izahatlarını, xundaqla «Təbirilər»nimu kərüng. ■ **132:11** 2Sam.

7:12; 1Pad. 8:25; 2Tar. 6:16; Luka 1:69 ■ **132:14** Zəb. 68:16; 132:8

Uning məmin bəndiliri xadliqtin təntənilik awazni yangritidu.■

¹⁷ Mən bu yərdə Dawutning münggüzini bihländürimən;
 Özümning məsih kıləqinim üqün yoruk bir qıraoş bekitkənmən;■

¹⁸ Uning düxmənlirigə xərməndilikni kiyyüzimən;
 Əmma uning kiyyən taji bexida ronak tapidu» — dedi.

133

133-küy •••• Birlikning bəhti

¹ «Yükirioşa qikix nahxisi»; Dawut yazoşan küy: —

Kara, mana, qerindaxlar birliktə turux nemidegən yahxi, nemidegən xerindur!

² U Hərurning bexioşa təkülüp, saqilidin aqşan awu qimmətlik maydək,
 U Hərurning saqilidin ekip,
 Kiyim-keqəkning yakışioşa qüxkən qimmətlik mayoşa ohxaydu.□

³ U yənə Hərmon teoşidiki xəbnəmning Zion taolirioşa qüxüxigə ohxaydu;
 Qünki xu yərdə Pərwərdigar bərikətəni —
 Yəni mənggülük həyatni buyruoşan!□

134

134-küy •••• İbadət

¹ «Yükirioşa qikix nahxisi»

Mana, Pərwərdigaroşa təxəkkür-mədhiyə qayturunglar,
 I, keqiqə Pərwərdigarning öyidə turidioşan,
 Pərwərdigarning barlik kulliri!

² Mukəddəs jayda turup kolliringlarni kətürüp Pərwərdigaroşa təxəkkür-
 mədhiyə qayturunglar!

³ Asman-zeminni Yaratquci Pərwərdigar silərnə Ziondin bərikətligəy!□

135

135-küy •••• Hudaning kıləoşan uluoş əməlliri üqün ibadət

¹ Həmdusana! Pərwərdigarning namini mədhiyilənglar,
 Uni mədhiyilənglar, Pərwərdigarning kulliri!

■ **132:16** 2Tar. 6:41 ■ **132:17** Luqa 1:69 □ **133:2** «U Hərurning bexioşa təkülüp, saqilidin aqşan awu qimmətlik maydək, u Hərurning saqilidin ekip, kiyim-keqəkning yakışioşa qüxkən qimmətlik mayoşa ohxaydu» — həzriti Hərmoni bax kaşin kılıp tikləx üqün, u alahidə puraklık məhsus may bilən «məsih kılinoşan». Təwrat, «Mis.», 30:22-38-ayətlərnə kerüng. □ **133:3** «U yənə Hərmon teoşidiki xəbnəmning Zion taolirioşa qüxüxigə ohxaydu....» — «Hərmon teoşi» Pələstindiki əng egiz taş bolup, ətrapida hərəküni qüxkən xəbnəm intayin mol bolup, həmmə janiwarnə janlandıridu. U Zion taoliridin 300 kilometr yıraş. Zion teoşioşa qüxidioşan xəbnəm azdur; mol xəbnəm Zionoşa qüxsə, u zor wə əjayib bərikət bolatti, əlwəttə. □ **134:3** «...Pərwərdigar silərnə Ziondin bərikətligəy!» — ibraniy tilida «təxəkkür-mədhiyə qayturux» (1-ayət) həm «bərikətləx» deyənlər birlə söz («barak») bilən ipadilini.

■ **132:16** 2Tar. 6:41 ■ **132:17** Luqa 1:69 □ **133:2** «U Hərurning bexioşa təkülüp, saqilidin aqşan awu qimmətlik maydək, u Hərurning saqilidin ekip, kiyim-keqəkning yakışioşa qüxkən qimmətlik mayoşa ohxaydu» — həzriti Hərmoni bax kaşin kılıp tikləx üqün, u alahidə puraklık məhsus may bilən «məsih kılinoşan». Təwrat, «Mis.», 30:22-38-ayətlərnə kerüng. □ **133:3** «U yənə Hərmon teoşidiki xəbnəmning Zion taolirioşa qüxüxigə ohxaydu....» — «Hərmon teoşi» Pələstindiki əng egiz taş bolup, ətrapida hərəküni qüxkən xəbnəm intayin mol bolup, həmmə janiwarnə janlandıridu. U Zion taoliridin 300 kilometr yıraş. Zion teoşioşa qüxidioşan xəbnəm azdur; mol xəbnəm Zionoşa qüxsə, u zor wə əjayib bərikət bolatti, əlwəttə. □ **134:3** «...Pərwərdigar silərnə Ziondin bərikətligəy!» — ibraniy tilida «təxəkkür-mədhiyə qayturux» (1-ayət) həm «bərikətləx» deyənlər birlə söz («barak») bilən ipadilini.

² Uni mədhiyələnglər, Pərwərdigarıng öyidə turojanlar,
Hudayimizning hoylilirida turojanlar!

³ Yahni mədhiyələnglər, qünki Pərwərdigar meħribandur;
Uning namioja küy eytinglar;
Qünki muxundak kılıx xerindur;

⁴ Qünki Yah Yakupni Öziningki boluxka,
Israilni Öz mirasi boluxka talliwaldi.■

⁵ Qünki ezüm bilimənki, Pərwərdigar uluqdur;
Rəbbimiz barlıq ilahların üstündur.□

⁶ Pərwərdigar nemə ixni muwapıq kərgən bolsa,
U asmanlarda,
Zeminda,

Dengizlarda həm uning barlıq təgliridimu xuni kılqandur.

⁷ U yər qətliridin bulut-tumanlarni erlitidu;
Yamıqurlarqə qakmaqlarni həmrəh kılıdu;
Xamalni Öz həziniliridin qıqırıdu.■

⁸ U Misirdiki tunji oşullarni həlak kıldı,
Insanlarning bolsun, həyanlarning bolsun həmmını urup həlak kıldı.■

⁹ U aləmätlerni, möjizälərnı aranglarqə əwətti, i Misir;
Pirəwn wə uning həmmə kulliri üstigə əwətti.■

¹⁰ U uluq əllərnı uruwətti,
Qudrətlik padixahlarnı öltüruwətti;■

¹¹ Amoriylarning padixahi Sihonni,
Baxanning padixahi Ognı,
Kanaandiki barlıq padixahliklarnı uruwətti.

¹² Ularning zeminini miras kılıp,
Öz həlki Israilqə miras boluxka təkdım kıldı.■

¹³ Sening naming, Pərwərdigar, mənggügə,
Xəhrət-hatirəng dəwrđin-dəwrgıqıdu.■

¹⁴ Qünki Pərwərdigar Öz həlkingin dəwasını soraydu;
Öz kulliriqə rəhim kılıdu.■

¹⁵ Əllərnıng butliri bolsa pəxətla kümüx-altundın ıbarəttur,
Ularnı insanning qolliri yasıqandur, halas.■

¹⁶ Ularning aqzi bar, ıraq səzliməydu;
Kəzliri bar, ıraq kərməydu;

¹⁷ Kulaklıri bar, ıraq anglımaydu,
Aqzıda həq nəpəs yoxtur.

¹⁸ Ularnı yasıqanlar ularqə ohxap qalıdu,
Ularqə tayanqanlarmu xundaktur.

¹⁹ Israil jəməti, Pərwərdigarqə təxəkkür-mədhıyə qayturunqlar;
Harun jəməti, Pərwərdigarqə təxəkkür-mədhıyə qayturunqlar;

²⁰ Lawiy jəməti, Pərwərdigarqə təxəkkür-mədhıyə qayturunqlar;
Pərwərdigardın qorkıdıqanlar, Pərwərdigarqə təxəkkür-mədhıyə
qayturunqlar!

²¹ Yerusalemda makanlaxqan Pərwərdigarqə Zıondın təxəkkür-mədhıyə
eytilsun!

■ 135:4 Mis. 19:5; Kan. 7:6; Tit. 2:14; 1Pet. 2:9 □ 135:5 «Pərwərdigar... barlıq ilahların üstündur» — bu ayət «ilahlar»ning həkikiy məwjud ikənlikini etirap qılmaydu, əlwəttə. 95:3 wə ızaħatını kərting. ■ 135:7 Yər. 10:13; 51:16 ■ 135:8 Mis. 12:12,29; Zəb. 78:51 ■ 135:9 Mis. 7,8,9,10,14 ■ 135:10 Yə. 12 ■ 135:12 Zəb. 78:55 ■ 135:13 Mis. 3:15, Zəb. 102:12 ■ 135:14 Kan. 32:36, Zəb. 90:13 ■ 135:15 Zəb. 115:4

Həmdusana!

136

136-küy •••• Pərwərdigarning muhəbbitigə təxəkkür eytinglar!

- 1 Pərwərdigarə təxəkkür eytinglar, U meħribandur;
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 2 İlahlarınə ilahıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;□
- 3 Rəblərnə Rəbbigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 4 Zor karamətlərnə birdinbir Yürgüzgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 5 Əqil-pərasət arqilik asmanlarnə Yasıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 6 Zeminni sular üstidə sozup Turəuzəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 7 Uluə nur jisimlirini Yasıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 8 Kündüzni baxquridıə qıaxəni Yasıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 9 Keqini baxquridıə ay həm yultuzlarnə Yasıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 10 Ularnə tunjilirini urup, Misıəə zəb bərgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 11 İsrailni ular arısidin qıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 12 Küqlük qəl həm uzatqan bilək bilən ularni Qıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 13 Qızıl dengizni bələk-bələk Bəlgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 14 Həm İsrailni uning otturısidin Ətküzgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 15 Qızıl dengizdə Pıəwənni koxunliri bilən süpürüp taxlıəuqıə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 16 Əz həlkini qəl-bayawandın Yetəklıgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 17 Bük padıaxlarnə Uruwətküqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 18 Həm məxhür padıaxlarnə Əltürgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;

□ **136:2** «İlahlarınə ilahıə təxəkkür eytinglar» — «ilahlar» toqruluk 95:3 wə izahatını kərüng. ■ **136:5** Yar. 1:1 ■ **136:6** Zəb. 24:1-2 ■ **136:7** Yar. 1:14 ■ **136:8** Yar. 1:16
136:10 Mis. 12:29; Zəb. 78:43,51 ■ **136:11** Mis. 12:31,51; 13:3,17 ■ **136:12** Mis. 6:6
136:13 Mis. 14:21,22; Zəb. 78:13 ■ **136:15** Mis. 14:24 ■ **136:16** Mis. 15,16,17,19; Zəb. 78:52 ■ **136:17** Qəl. 21:24,25,34,35; Yə. 12:1; Zəb. 135:10,11

19 Jümlidin Amoriylarning padixahı Sihonni Öltürgüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;
 20 — Həm Baxan padixahı Ognı Öltürgüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;■
 21 Ularning zeminini miras üçün Bərgüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;■
 22 Buni bəndisi Israiloşa miras kilip bərgüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;
 23 Həlimiz harab əhwalda, bizlərnı Əsligüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;
 24 Bizni əzgənlərdin kutulduruçuçioşa təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;
 25 Barlıq ət igilirigə ozuk Bərgüçigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür;
 26 Ərxlərdiki Təngrigə təxəkkür eytinglar;
 Qünki Uning muhəbbiti mənnggüdüktür!

137

137-küy •••• Babilda sürgün boluxning dərd-əlimi

1 Babildiki dərya-eriklar boyida biz olturduk;
 Zionni əsliginimizdə, bərhək yioşa kətürduk;
 2 Qiltarimizni arisidiki səgətlərgə esip koyduk.
 3 Qünki bizni sürgün kıləanlar bizdin nahxa tələp kildi;
 Bizni zarlatkuçilar bizdin tamaxa tələp kilip: —
 «Həy, Zion nahxiliridin birni bizgə eytkına» — deyixti.■
 4 Yaşa yurtta turup Pərwədigarning nahxisini kandaqmu eytayli?
 5 Əy Yerusalem, mən seni untusam,
 Ong qolum *maharitini* untusun!□
 6 Seni əslimisəm,
 — Yerusalemni əng qong hursənlikimdin əwzəl kərmisəm —
 Tilim tanglayimoşa qaplixip qalsun!
 7 I Pərwədigar, Edom baliliridin hesab aloşanda, Yerusalemning bexioşa
 qüxkən künini yadingoşa kəltürgəysən;
 Qünki ular: «Uni yər bilən yəksan kilinglar;
 Ulioçiqə yər bilən yəksan kilinglar!» deyixti.■
 8 I bulinix aldida turoşan Babil kizi,
 Bizgə kıləan kilmixliringni özünggə kayturuçiqi bəhtlikür!■
 9 Bowakliringni elip taxka atkuçiqi kixi bəhtlikür!

138

138-küy •••• Xəpçətka rəhmətlər

1 Dawut yazoşan küy: —

■ 136:20 Qan. 3:1-7 ■ 136:21 Yə. 12:6 ■ 137:3 Zəb. 79:1 □ 137:5 «Ong qolum
 maharitini untusun!» — yaki «Ong qolumni untuşan bolsam!». ■ 137:7 Yər. 49:7; Əz. 25:12
 ■ 137:8 Yər. 50:15,29; Wəh. 18:6

Pütүн kəlbim bilən Sanga təxəkkür eytimən;
Barlıq ilahlar aldida Seni küyləymən. □

² Pak-mukəddəslikingning ibadəthanisioğa qarap bax urimən,
Əzgərməs muhəbbiting həm həkikət-sadakiting üqün namingni
təbrikləymən;

Qünki Sən pütүн nam-xəhritingdinmu bəkrək, wədəngdə turidioqiningni
uluoq kıloqansən. □

³ Sanga nida kıloqan künidə, manga jawab bərgənsən;
Jenimoğa küq kirgüzüp, meni rıoqbətləndürğənsən.

⁴ Aozingdiki sözləni angliqanda, i Pərwərdigar,
Jağandiki barlıq xahlar Seni mədhıyiləydu;

⁵ Ular Pərwərdigarning yollirida yürüp nahxa eytidu,
Qünki uluoqdur Pərwərdigarning xan-xəripi.

⁶ Qünki Pərwərdigar aliydur;

Birək U həli boxlaroğa nəzər salidu;

Təkəbbularni bolsa U yiraqtin tonup yetidu. ■

⁷ Zulmət-muxəkkətlər arisida mangoqan bolsammu,

Sən meni janlandurisən;

Düxmənlirimning oğəzipini tosuxka qolungni uzartisən,
Ong qolung meni kütquzidu.

⁸ Pərwərdigar manga təwə ixlarni pütküzidu;

Məhır-muhəbbiting, i Pərwərdigar, mənggülıktur;

Əz kolliring yasioqanni taxlap kətmigəysən!

139

139-küy •••• Huda kəlbni Bilgüqidur

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoqan küy:

I Pərwərdigar, Sən meni təkxürüp qıqting,

Həm meni bilip yətting;

² Əzüng olturoqinimni, turoqinimni bilisən;

Yiraqta turukluk kənglümdikini bilisən.

³ Başkan kədəmlirimni, yatқанlirimni ötkəməngdin ötküzdung;

Barlıq yollirim Sanga ayandur.

⁴ Bərhək, tilimoğa bir söz kelə-kəlməstinla, i Pərwərdigar,

Mana Sən buni əyni boyiqə bilməy qalmaysən.

⁵ Sən meni aldi-kəynimdin orap turisən,

Qolungni mening üstümgə konduroqansən.

⁶ Bundak bilim manga xunqilik tilsimat bilinidu!

Xundaq yüksəkki, mən uni bilip yetəlməydikənmən.

⁷ Rohingdin neri boluxka nələrgimu baralayttim?

Hüzurğdin özümni qaçurup nələrgə baralayttim?

⁸ Asmanlaroğa qıqsam, mana Sən axu yərdə;

□ **138:1** «Barlıq ilahlar aldida Seni küyləymən» — «ilahlar» toqurluk 95:3 wə izahatini kəring.

□ **138:2** «Qünki Sən pütүн nam-xəhritingdinmu bəkrək, wədəngdə turidioqiningni uluoq kıloqansən» — baxka birhil tərjimisi: «qpnki sən öz nam-xəhriting həm wədəngni həm midin üstün kilding». Ləkin bizninggə mənisi xuki, Hudaqo nisbətən öz wədisidə turux hətta nam-xəhritidin yukiri turidu. ■ **138:6** Zəb. 113:4-7

Təhtisarada orun salsammu, mana Sən xu yərdə;■

⁹ Səhərnin qanatlarını elip uqup,
Dengizning əng qət yərliridə tursam,

¹⁰ Hətta axu jayda qolung meni yetəkləydu,
Ong qolung meni yələydu.

¹¹ Mən: «Kərangəquluk meni yapsa,
Ətrafimdiki yoruluk qoqum keqə bolidu» — desəm,

¹² Kərangəqulukmu Səndin yoxurunalmaydu,
Keqimu Sanga kündüzdək aydingdur;
Kərangəqulukmu *Sanga* yoruqtəktur.

¹³ Bərhək, Sən mening iqlirimni yasioqansən;
Anamning qorsikida meni toquqansən;□

¹⁴ Mən Seni mədhıyiləymən,
Qünki mən sürlük wə kəramət yasaləqanmən;
Səning qıləqanliring kəramət tilsimattur;
Buni jenim obdan bilidu.

¹⁵ Mən yoxurun jayda yasaləqinimda,
Yər təqliridə əpquillik bilən toqulup xəkilləndürülginimda,
Ustihanlirim Səndin yoxurun əməs idi.■

¹⁶ Əzalirim tehi apiridə bolmioqan künlərdə,
Ular yasiliwatqan künlərdə,
Kəzüng tehi xəkillənmigən jismimni kərüp yətkənidi;
Ularınin həmmisi alliburun dəptiringdə yeziloqanidi.□

¹⁷ Ah Təngrim, oyliring manga nəkədər qimmətliktur!
Ularınin yiojindisi xunqə zordur!

¹⁸ Ularni sanay desəm, ular dengizdiki qumlardınmu kəptur;
Uyqudin kəzümnı aqsam, mən yənıla Sən bilən billidurmən!□

¹⁹ Ah, Sən rəzillərnı əltürüwətsəng iding, i Huda!
Qanhor kixilər, məndin yirək bolux!

²⁰ Qünki ular Səning toqruluk hiylilik bilən səzləydu;
Səning xəhərliring ular tərıpidin azduruldi.□

²¹ Sanga əqmən boləqanlarəqə, i Pərwərdigar, mənmu əqqu?
Sanga qarxi qıqqanlarəqə mənmu yirginimənoqu?

²² Ularəqə qix-tirniqiməqıqə əqturmən;
Ularni əz düxmənlirim dəp hesablaymən.

²³ Meni kəzitip təkxürgəysən, i Təngrim!
Məning kəlbimni bilip yətkəysən!

Meni sinap, əməlik oylirimni bilgəysən;■

²⁴ Məndə *Əzünggə* azar bərgüdək yolning bar-yokluqını kərgəysən;
Wə meni mənggülik yolungda yətəkligəysən!

■ **139:8** Ayup 26:6; Am. 9:2, 3, 4; İbr. 4:13 □ **139:13** «**Bərhək, Sən mening iqlirimni yasioqansən**» — yaki «Qünki Sən mening iqlirimni yasioqansən». «Iqlirim» bolsa ibraniy tilida «bərəkirim» deyəz sız bilən ipadilidü (bəzi wəqıtlarda bərəkler wıjdanni bildürıdu). Baxqa birhıl tərjimisi: «Bərhək, Sən mening iqlirimgə igidursən». ■ **139:15** Ayup 10:8,10; Top. 11:5

□ **139:16** «**Ularınin həmmisi alliburun dəptiringdə yeziloqanidi**» — yənə birhıl tərjimisi: «Ular yok boləqan wəqıtta, manga bekitilgən künlirımning həmmisi dəptiringdə yeziloqan».

□ **139:18** «**Uyqudin kəzümnı aqsam, mən yənıla Sən bilən billidurmən!**» — «uyqudin kəzümnı aqsam» bu yərdə bəlkim tirlix küni puritidu. □ **139:20** «**Səning xəhərliring ular tərıpidin azduruldi**» — baxqa birhıl tərjimisi: «səning düxmənliring nəmıgnı bikar ıxlitidu».

■ **139:23** Ayup 31:6; Zəb. 17:3; 26:2

140

140-küy •••• *Ahanətqilər həm zomigərlər arisida*

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy:

Rəzil adəmdin, i Pərwərdigar, meni azad kıləyəsən;
Zorawan kixidin meni saklıəyəsən.

2 Ular kənglidə yamanlıqlarnı oylımakta;
Ular hər küni jəm boluxup urux qıqarmaqçı.

3 Tilini yilanningkidək ittik kılıdu;
Kobra yilanning zəhəri ləwliri astida turidu;
Selah. ■

4 Rəzil adəmning kollaridin meni aman kıləyəsən, i Pərwərdigar;
Putlirimni putlaxni kəstləydiəğan zorawan kixidin saklıəyəsən.

5 Təkəbburlar mən üqün kıltaq, tanılarnı yoxurup təyyarlıdı;
Yol boyıda tor yaydı,
Mən üqün tuzaklarnı saldı;
Selah. ■

6 Mən Pərwərdigaroğa: «Sən mening Təngrimdursən» — dedim;
Yelinixlirim sadasioğa kulak saləyəsən, i Pərwərdigar;

7 Pərwərdigar Rəb nijatlıkimning küqidur;
Sən jəng künidə beximni yəpip qoşdıəğansən.

8 Rəzil adəmning ümidini ijabət kılmiəyəsən, i Pərwərdigar;
Ularning hiylilirini akkuzmiəyəsən;
Bolmisa əzlrini qong tutuwalıdu.
Selah.

9 Meni korxiwaləğanlarning bolsa,
Ləwliridin qıkkən xumluk ularning öz bexioğa qüxsun; □

10 Üstigə qoşlar yaqdurulsun;
Ular otka,
Kaytidin qıqalmiojudək hanglaroğa taxliwətilsun;

11 Tili qekimqi adəmning yər yüzidə orni bolmısun;
Balayı apət zorawanlarnı tügəxkügə owaydu;

12 Mən bilimənkı, Pərwərdigar ezilgənlərnıng dəwasını soraydu,
Yöksulning həkkini elip beridu;

13 Bərhək, həkkaniylar namınoğa təxəkkür eytidu;
Kəngli duruslar huzurungda yaxaydu.

141

141-küy •••• *Rəzillik bilən murəssə qiloqli bolmaydu*

1 Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar, mən Sanga nida kıldim;
Yenimoğa tezdin kəlgəyəsən;
Sanga nida kılənimda awazimni angliəyəsən.

■ 140:3 Zəb. 58:4-5; Rim. 3:13 ■ 140:5 Yər. 18:22 □ 140:9 «Meni korxiwaləğanlarning bolsa, ləwliridin qıkkən xumluk ularning öz bexioğa qüxsun» — baxqa birhil tərjimisi: «Meni korxiəğanlarning baxlamqiliriəğa bolsa, öz ləwliridin qıkkən xumluk əzlrigə qüxsun».

² Duayimni angliqiningda, Sanga sunuloqan huxbuydək yekimlik bolsun, Qolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik qurbanliqtək qobul bolsun. □ ■

³ Aqzım aldida kəzətqi turuquzoqaysən, i Pərwərdigar;
Ləwlim dərwasisini saqliqoqaysən;

⁴ Kənglümni heqkandək yaman ixka,
Kəbihlik kילוquqilaroqa xerik bolup, rəzillik kilixka mayil kilmioqaysən.
Meni ularning nemətliridin heq yegüzmiqaysən!

⁵ Həkkaniy adəm meni ursun —

Bu mangan mehribanliqtur;

Manga tənbiħ bərsun —

Bu bolsa, bəxim rət kilmaydiqan, kuyuloqan esil maydək bolidu.

Qünki mening duayim yənila xularning rəzilliklirigə qarxi bolidu. □

⁶ Ularning həkimliri tik yarlaridin taxliwetilgəndə,

Həlk mening səzlimni anglaydu;

Qünki bu səzlər xerindur. □

⁷ Birsı otun yaroqanda yərgə qeqiloqan yerindilərdək,

Mana, ustihanlirimiz təhtisara ixiki aldida qeqiwetildi; □ ■

⁸ Bərhək, kəzlim Sangila tikilip qaraydu, Pərwərdigar Rəbbim;

Sanga tayinimən;

Jenimni harab kilip taxliwətmigəysən.

⁹ Ularning mangan saloqan kiltikidin,

Kəbihlik kילוquqlarning tuzakliridin meni saqliqoqaysən;

¹⁰ Rəzillər əzining torlirioqa yikilsun,

Mən bolsam — ötüp ketimən.

142

142-küy •••• Yar-yələksizliktiki dua

¹ Dawut oqarda yoxurunup turoqan waqıtta yazoqan «Maskil»: —

Mən Pərwərdigaroqa awazimni anglitip nalə-pəryad kətürimən;

Pərwərdigaroqa awazim bilən yelinimən; □

² Uning aldida dad-zarlimimni təkımən;

Uningoqa awariqilikimni eytimən.

³ Rəhım iqimdə tügixəy dəp qaloqanda,

Xu qaoqda baskan yolumni bilgənsən;

Mən mangoqan yolda ular mangan kiltak saldi. ■

□ **141:2 «Kolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik qurbanliqtək qobul bolsun»** — yaki «Kolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik axlik hədiyədək qobul bolsun» — ibadəthanida kahınlar kəqlik qurbanlik yaki hədiyə sunuxtin awwal, qoli bilən xu qurbanlik-hədiyələri Huda aldida kətürətti. ■ **141:2** Mis. 29:30; Wəh. 5:8; 8:3 □ **141:5 «Qünki mening duayim yənila xularning rəzilliklirigə qarxi bolidu»** — baxka birhil təjrimisi: «Qünki mening duayim ularoqa (rəzillərgə) külpət qüxkəndə ular üqün dawamlixiwəridu» (ibraniy tilida «yamanlik» həm «külpət» bir sez bilən ipadilini). □ **141:6 «Həlk mening səzlimni anglaydu; qünki bu səzlər xerindur»** — «xerin» bəlkim muxu yərdə «jayida, orunluk» degən mənida. □ **141:7**

«Birsı otun yaroqanda yərgə qeqiloqan yerindilərdək, mana, ustihanlirimiz təhtisara ixiki aldida qeqiwetildi» — ayətning birnəqə təjrimiliri bar. Ibraniy tilidiki nushisida, muxu sez intayin ihqam bolup, qüxinix təs. ■ **141:7** Əz. 37:1,11,12 □ **142:1 «Dawut oqarda yoxurunup turoqan waqıtta yazoqan «Maskil»: —....»** — Dawut pəyoqəmbər Saul padixahtin qeqip, ikki ketim oqarda yoxurunoqan waqtidiki wəkələr «Təwrat, «1Sam.» -22- həm 24-babta yeziloqan. ■ **142:3** Zəb. 77:3

⁴ Ong yeniməyə qarap bakqaysən;
Ətrafımda meni tonuydıoğan adəm yoqtur;
Panahgah yoqap kətti;
Heq adəm jeniməyə köyünməydu.

⁵ Mən Sanga pəryad kətürdüm, i Pərwərdigar;
Sanga: «Sən mening Baxpanahımsən,
Tiriklərnin zeminida boləoğan Nesiwəmdursən» — dedim.■

⁶ Mening pəryadıməyə kulak saləyəsən;
Qünki mən intəyin harab əhwaləyə qüxürüldüm;
Meni koşliəqülirimdin kutuldurəyəsən;
Qünki ular məndin küqlüktür.■

⁷ Senin naminəni təbriklixim üqün,
Jenimni türmidin qıkarəyəsən;
Həkkəniylar ətrafımda olıxıdu;
Qünki Sən mənə zor mehrıbanlıq kərsıtısən.

143

143-küy •••• Rohim tügixəy dəp qaldı!

¹ Dawut yazəoğan küy: —

Pərwərdigar, duayimni angliəyəsən;
Yelinıxlıriməyə kulak saləyəsən;
Həkiqət-sadaqitingdə həm həkkəniyitingdə mənə jawab bərgəyəsən.

² Öz kulungni sorakka tartıxka turmıəyəsən;
Qünki nəziringdə tiriklərnin heqbiri həkkəniy ispatlanmaydu.■

³ Qünki düxmən jeniməyə ziyankəxlik kılmaqta,
U həyatimni dəpsəndə kildi;
Meni huddi əlgili uzun boləoğanlardək,
Kərangəyü jaylarda turuxka məjbur kılıdu.

⁴ Xunga rohim iqimdə tügixəy dəp qaldı;
Iqimdə kəlbim sundi.

⁵ Mən kədimki künlərnı əsləymən;
Sening barlıq kıləoğanlırinə üstidə seəjinip oylinimən;
Kollirinə ixlıgənlirinı hiyalımdin ötküzimən.■

⁶ Kollirimni Sanga qarap sozup intilimən;
Jenim qangkiəoğan zemindək Sanga təxnadur.
Selah.

⁷ Mənə tezdin jawab bərgəyəsən, i Pərwərdigar;
Rohim həlidin ketidu;

Didarinəni məndin yoxurmıəyəsən;
Bolmısa mən hənəyəyə qüxıdıoğanlardək bolimən.

⁸ Mehır-muhəbbitingni tang səhərdə anglatqaysən;
Qünki tayanəjinim Sən;

Məngixim kərək boləoğan yolni mənə bildürgəyəsən;
Qünki jenim Sanga təlmürüp karaydu;■

⁹ Meni kutuldurəyəsən, i Pərwərdigar, düxmənlirimdin;
Baxpanah izdəp Senin yeningəyə kaçımən.

¹⁰ Öz iradənggə əməl kılıxımka meni əgətkəyəsən;

Qünki Sən mening Hudayimdursən;
 Sening mehriban Rohıng meni tüptüz zeminda yetəkligəy;□
 11 Öz nam-xəhriting ütün meni janlanduroşaysən, i Pərwərdigar;
 Öz həkkanıyitingdə jenimni awariqiliktin azad kıləşaysən.
 12 Həm mehır-xəpkitingdə düxmənlimni üzüp taxlıwətkəşsən;
 Jenimni har kıləşanlarınğ həmmisini həlak kıləşaysən;
 Qünki mən Sening kulungdurmən.■

144

144-küy •••• Padixahning nijatlıki — həlkning bəhti

¹ Dawut yazoşan küy: —

Kölliriməşə jəng kılıxni,
 Barmaklıriməşə uruxni ətıdıdışan,
 Mening Qoram Texim Pərwərdigarəşə təxəkkür-mədhiyə kayturulsun!■
 2 Mening əzgərməs xəpkitim wə mening qorəşinim,
 Mening egiz munarim wə nijatkarim,
 Mening kəlkənim wə tayanəşinim, mən Uningdin himayə tapimən;
 U Öz həlkimni kəl astında boysunduroşuqidur!■
 3 I Pərwərdigar, Sən uningdin həwər alidikənsən, adəm degən zadi nemə?
 Uning toşruluk oylaydikənsən, insan balisi degən nemə?■
 4 Adəm bolsa bir nəpəsturla, halas;
 Uning künləri ötüp ketiwatқан bir kələnggidur, halas.■
 5 I Pərwərdigar, asmanlarni egildürüp qüxkəşsən;
 Taoşlarəşə tegip ulardin is-tütək qıkarəşaysən;■
 6 Qakmaklarni qakquzup ularni tarkitiwətkəşsən;
 Oklıringni etip ularni kıyqas-sürəngə saləşaysən;■
 7 Yukiridin kölliringni uzitip,
 Meni azad kıləşaysən;
 Meni uluş sulardin,
 Yaka yurttikilərnıng qənggilidin qıkarəşaysən.
 8 Ularning aşızi kuruk gəp səzləydu,
 Ong kəli aldəmqi kəldur.□
 9 I Huda, mən Sanga atəp yengi nahxa eytimən;
 Ontarəşə təngkəx bolup Sanga küylərnı eytimən.□
 10 Sən padixahlarəşə nijatlık-ətəlibə beəixləşsən;
 Kulung Dawutni əjəllik kiliqtin kütuldurisən.
 11 Meni kütuldurəşaysən, yat yurttikilərnıng kəlidin azad kıləşaysən;
 Ularning aşızi kuruk gəp səzləydu,
 Ong kəli aldəmqi kəldur.
 12 Xundək kılıp oşullirimiz yaxlıkida puhta yetilgən kəqətlərgə ohxaydu,

□ **143:10** «...meni tüptüz zeminda yetəkligəy» — yaki «...meni tüz kəngüllərnıng zeminida yetəkligəy», «...meni diyanətlik zeminda yetəkligəy». ■ **143:12** Zəb. 86:14-16; 116:16 ■ **144:1** 2Sam. 22:35; Zəb. 18:34 ■ **144:2** 2Sam. 22:48; Zəb. 18:47-48 ■ **144:3** Ayup 7:17; Zəb. 8:4; 31:7; İbr. 2:6 ■ **144:4** Ayup 8:9; 14:2, 3; Zəb. 39:5-6; 62:9; 102:11; Yak. 4:14 ■ **144:5** Zəb. 18:7-9; 104:32 ■ **144:6** 1Sam. 7:10; 2Sam. 22:8; Zəb. 18:13-14 □ **144:8** «Ong kəli aldəmqi kəldur» — bəlkim kəşəm kıləşanda kəlini yaləşandin kətürgən yaki bəxkilar bilən kelixkəndə yaləşandin kollaxқан. □ **144:9** «Ontarəşə təngkəx bolup sanga küylərnı eytimən» — «ontar» on tarlık qiltardək bir saz.

Kızlırimiz ordiqə nəxixləngən tüwrüklərdək bolidu;

¹³ Axlık ambarlırimiz toldurulup,

Türlük-türlük ozuqlar bilən təminləydiyən,

Koylırimiz otlaqlırimizda minglap, tümənləp qozılaydiyən;

¹⁴ Kalilirimiz boqaz bolıdıyən;

Həqkim besip kırməydiyən, həqkim *jənggə* qıkmaydiyən;

Koqlırimizda həq jedəl-otowəə bolmaydiyən; □

¹⁵ Əhwali xundak bolən həlk nemıdegən bəhtlıktur!

Hudasi Pərwərdıgar bolən həlk bəhtlıktur!

145

145-küy •••• Hudaning kıloqan uluq əməllirini keyinki əwladkə bayan kılix •••• «Elıpbə tərtıplık» küy

¹ Mədhıyə: Dawut yazən küy: —

□ | Mən Seni mədhıyıləp uluqlaymən, Hodayım, i Padıxah; Nəmıqəə əbədıl'əbədıqə təxəkkür-mədhıyə kıyturımən.

² □ | Hərküni Sanga təxəkkür-mədhıyə kıyturımən, Nəmıqəə əbədıl'əbədıqə təxəkkür-mədhıyə kıyturımən!

³ □ | Uluqdur Pərwərdıgar, zor mədhıyılərgə layıktur!

Uning uluqluqını sürüxtürüp bolıqılı bolmas;■

⁴ □ | Bir dəwr yengı bir dəwrqə Senıng kıloqanlırıngni mahtaydu;

Ular kudrətlik kıloqanlırıngni jakarlaydu;■

⁵ □ | Mən həywıtıngnıng xəəplık julalıqını, Wə karamət məjızılırıngni seıınıp səzləymən;

⁶ □ | : Xuning bilən ular qorkunqluk ixlırıngnıng kudrıtnı bıyan kılıdu; Mənmı uluq əməllırıngni jakarlaymən!

⁷ □ | Ular zor məhrıbanlıkıngni əsləp, unı mubarəkləp tarkıtıdu,

Həkkanlıyılıkıng toqruluk yukırı awazda küyləydu.■

⁸ □ | Pərwərdıgar məhr-xəpkətlik həm rəhımdıldur;

Asan oşəzəplənməydu, U zor məhr-muhəbbətlıktur;■

⁹ □ | Pərwərdıgar həmmıgə məhrıbandur;

Uning rəhımdıllıqlırı barqə yaratqanlırıngnıng üstıdıdu;

¹⁰ □ | Senıng barlık yasıoqanlırıng Seni mədhıyıləydu, i Pərwərdıgar,

Senıng məmın bəndılırıng Sanga təxəkkür-mədhıyə kıyturıdu.

¹¹ □ | Ular padıxahlıkıngnıng xərıpidın həwər yətküzıdu,

Küq-kudrıtıngni səzləydu;

¹² □ | Xundak kılip insan balılırıqə kudrətlik ixlırıng,

Padıxahlıkıngnıng xəəplık həywısi ayan kılınıdu.

¹³ □ | Senıng padıxahlıkıng əbədıy padıxahlıktur,

Səltənıtıng əwladtıngnı əwladkıqıdu.□

¹⁴ □ | Pərwərdıgar yıkılay deqənlərıngnıng həmmısını yələydu,

Egılıp qaloqanlərıngnıng həmmısını turəuzıdu.

¹⁵ □ | Həmməylənnıng kəzlırı Sanga tıklılıp kütıdu;

□ **144:14** «Kalilirimiz boqaz bolıdıyən...» — baxqə bırıhıl tərıjımısı: «Ulaqlırımlz eqır yıklərı kətürıdıyən...». ■ **145:3** Ayup 5:9; Zəb. 48:1; 96:4; 150:2 ■ **145:4** Qan. 4:9; 6:7 ■ **145:7** Zəb. 119:171-172 ■ **145:8** Mıs. 34:6, 7; Qel. 14:18; Zəb. 86:15; 103:8 □ **145:13**

«izahət» — yekında bəzi kona kəqürülmələrdın 13- wə -14-ayətning arılıkıda: — «**1** Pərwərdıgar wədsıdə qıng turıdu; barlık yaratqanlırıqə məhrıbandur» deqən məzmun bolən yənə bırı nushısı tepıloqan (ıbranıy tılıda «Nun» bilən baxlınıdu).

Ularoşa öz vaxtıda rizkini təksim kılıp berisən,■

16 |□| Kəlongni eqixing bilənla,
Barlıq jan igilirining arzusini qandırısən.

17 |□| Pərwərdigar barlıq yollirida həkkanıydu,
Yasıoanlirining həmmisigə muhəbbətlıktur.

18 |□| Pərwərdigar Əzigə nida kıləanlarning həmmisigə yekındur,
Əzigə həkikəttə nida kıləanlarning həmmisigə yekındur;

19 |□| U Əzidin əyminidiənlarning arzusini əməlgə axurıdu;
Uların pəryadini anglap ularni kütquzıdu.

20 |□| Pərwərdigar Əzini səyğənlarning həmmisidin həwər alıdu;
Rəzillərninğ həmmisini yökıtidu.

21 |□| Aqızim Pərwərdigarning mədhıyisini eytıdu;
Barlıq ət igiliri əbədil'əbəd uning muqəddəs namioşa təxəkkür-mədhıya
qayturəy!

146

146-küy ••• Huda mədhıylənsun!

1 Həmdusana!

I jenim, Pərwərdigarni mədhıyilə!

2 Mən həyat bolsamla, Pərwərdigarni mədhıyiləymən;
Wujudum bar bolsila Hudayimoşa küy eytimən.

3 Esilzadilərgımu,
İnsan bəlisəoımu tayanmanglar,
Ularda heq mədət-nıjatlıq yökıtur.■

4 Mana, uning nəpisi ketıdu,
U öz tuprikoşa qaytıp ketıdu;
Xu kındıla arzu-nıyətłiri yökəp ketıdu.□

5 Yəqubning Təngrisi mədətkari boləan adəm,
Pərwərdigar Hudasını öz ümidi kıləan adəm bəhtlıktur!

6 U asmanlarni, zeminni,
Dengizni həm uningda bar məwjudatlarni yaratkandıur;
U həkikət-sadakəttə mənggü turıdu;

7 Ezilgüqılər üqün U həküm sürıdu;
Aq qaləanlarəşa nan berıdu.

Pərwərdigar məhbuslarni azad kılıdu;
8 Pərwərdigar kərlarning kəzlırini aqıdu;
Pərwərdigar egilip qaləanlarni turəuzıdu;
Pərwərdigar həkkanıylərnı səyıdu.■

9 Pərwərdigar musapırlardın həwər alıdu;
Yetim-yesirlərnı, tul hotunni yələydu;
Bırək rəzillərninğ yolını əgri-bügri kılıdu.

10 Pərwərdigar mənggügə həküm sürıdu;
I Zion, seninğ Hudaying dəwrđin-dəwrgıqə həküm sürıdu!
Həmdusana!■

■ 145:15 Zəb. 104:27 ■ 146:3 Zəb. 118:8, 9 □ 146:4 «U öz tuprikoşa qaytıp ketıdu» — ıbraniy tilida: «adəm» həm «tupraq, topa» bir sözdur. ■ 146:8 Zəb. 145:14; 147:3; Mat. 9:30; Luka 13:13; Yh. 9:7,32 ■ 146:10 Mis. 15:18; Zəb. 145:13

147

147-küy •••• Həmmigə Qadir Hudaşa həmdusanalar eytilsun!

- 1 Həmdusana! Yahni mədhıylənglar!
 Bərhək, bundak kilix xerindur;
 Hudayimizni küylənglar!
 Mədhıyə okux insanəşə yarixidu.■
- 2 Pərwərdigar Yerusalemnı bına kılmakta;
 İsrailning sürgün kılınoşanlirini U yioşıp kelidu;□
- 3 U kəngli sunuqlarnı dawalaydu;
 Ularning yarilirini tangidu.■
- 4 U yultuzlarning sanını sanaydu;
 Ularning həmmisigə bir-birləp isim koyidu.□ ■
- 5 Uluşdur Rəbbimiz, zor kudrətliktur;
 Uning qūxinixi qəksizdur.
- 6 Pərwərdigar yawax məminlərnı yələp kətüridu;
 Rəzillərnı yərgiqə təwən kilidu.
- 7 Pərwərdigarəşə təxəkkürlər bilən nahxa eytinglar;
 Küylərnı qıltarəşə təngxəp eytinglar!
- 8 U asmanni bulutlar bilən kəplitudu,
 Zeminəşə yamoşurnı bekitidu,
 Taqlarda ot-qəplərnı əstüridu;■
- 9 Mallarəşə ozuk,
 Taş qəşisining qūjiliri zarlıoşanda, ularəşə ozuk beridu;
- 10 At küqidin U zok almaydu;
 Adəmning qəbdəs putlirini hursənlik dəp bilməydu;
- 11 Pərwərdigar bəlki Əzidin əyminidəşanlarnı,
 Əzining əzgərməs muhəbbitigə ümid başlıoşanlarnı hursənlik dəp bilidu.
- 12 Pərwərdigarnı mahtanglar, i Yerusalemnı;
 Hudayingni mədhıyilə, i Zion.
- 13 Qūnki U dərwaziliringning taqaklirini məhkəm kilidu;
 Seningdə turuwatқан pərzəntliringgə bəht-bərikət bərdi.
- 14 U qət-qəgraliringda aram-tinqlik yürgüzidu,
 Seni buşdayning esili bilən kənaətləndüridu.
- 15 U Əz əmr-bexarətlirini yər yüzigə əwətidu;
 Uning səz-kalamı intayin tez yügüridu.■
- 16 U aq kərnı yungdək beridu,
 Kırawni küllərdək tarkitidu.
- 17 Uning muzini nan uwakliridək kılip parqiliwetidu;
 Uning soşuqı aldida kim turalisun?
- 18 U səzini əwətip, ularni eritidu;
 Uning xamilini qıqirip, sularni aqkuzidu.
- 19 U Əz səz-kalamını Yəşupqə,
 Bəlgilimilirini həm həkümlirini İsrailəşə ayan kilidu;
- 20 U baxkə həqbir əlgə mundaq muamilə kılmioşandur;

■ 147:1 Zəb. 33:1; 92:2; 135:3 □ 147:2 «Pərwərdigar Yerusalemnı bına kılmakta; İsrailning sürgün kılınoşanlirini U yioşıp kelidu» — bu ayətkə qarışanda, muxu küy İsrail Babiləşə sürgün boləşanlikədin qaytip kəlgəndin keyin yeziloşan. ■ 147:3 Mis. 15:26; Ayup 5:18 □ 147:4 «U... ularning həmmisigə bir-birləp isim koyidu» — baxkə birhil tərjimisi: «U... ularni (yultuzlarnı) isimlirini qəqirip opuqkə qıqiridu». ■ 147:4 Yəx. 40:26 ■ 147:8 Ayup 38:26, 27; Zəb. 104:13-14; Həx. 2:23, 24 ■ 147:15 Zəb. 33:9

Uning həkümlirini bolsa, ular bilip bakqan əməs.
Həmdusana! ■

148

148-küy •••• Pütkül aləm, Pərwərdigarni uluşqlanglar!

¹ Həmdusana!

Pərwərdigarni asmanlardin mədhıyılənglar;
Yükiri jaylarda Uni mədhıyılənglar; ■

² Uni mədhıyılənglar, barlık pərixtiliri;
Uni mədhıyılənglar, barlık qoxunliri!

³ Uni mədhıyılənglar, i kuyax həm ay,
Uni mədhıyılənglar, həmmə parlak yultuzlar;

⁴ Uni mədhıyılənglar, asmanlarning asmanliri,
Asmandin yükiri jaylaxqan sular!

⁵ Bular Pərwərdigarning namini mədhıyilisun;
Qünki U buyruşqan həman, ular yaratılşqandır; ■

⁶ U ularni əbədil'əbədgiqə turşuzdı;
Ular üqün wakti etməydişqan bəlgilimini buyruşqan. ■

⁷ Pərwərdigarni zemindin mədhıyılənglar,
Dengizdiki barlık əjdihalar, dengizning barlık təgliri;

⁸ Ot, möldüz, qar, tuman,
Uning səzigə əməl kılıdişqan judunluk xamal;

⁹ Taşlar həm barlık dənglər,
Mewilik dərəhlər, barlık kedir dərəhliri,

¹⁰ Yawayi həywanlar, barlık mal-waranlar,
Əmiligüqilər həm uqar-qanatlar;

¹¹ Jaħan padixahliri wə barlık qowmlar,
Əmirlər həm yər yüzidiki barlık həkim-sotqılar;

¹² Həm yigitlər həm kızlar,
Bowaylar wə yaxlar, —

¹³ Həmmisi Pərwərdigarning namini mədhıyilisun;
Qünki pəkətla Uning nami alişdur;
Uning həywiti yər həm asmandin üstün turidu. ■

¹⁴ Həm U Əz həlkining münşgüzini,
Yəni barlık mukəddəs bəndilirining mədhıyisini egiz kətürgüzşən;
Ular İsrail baliliri,
Əzigə yeqin bir həlktur!
Həmdusana! □ ■

■ **147:20** Ros. 14:16 ■ **148:1** Luka 2:14; Wəş. 5:13 ■ **148:5** Yar. 1:6-31; Zəb. 33:6, 9

■ **148:6** Ayup 14:5,13; 26:10; 38:33; Zəb. 104:5; 119:91; Yər. 31:35; 33:25 ■ **148:13** Pənd. 18:10; Yəx. 12:4 □ **148:14** «Əz həlkining münşgüzini, yəni barlık mukəddəs bəndilirining mədhıyisi...» — Təwratta «münşgüz» adətə adəmning nam-xəhriti yaki həquqini bildüridu.

Bu ayətə u İsrailning Hudaşqa bolşqan mədhıyilirini bildüridu. Bu ayətliki «kətürüş» adəmning kəli bilən kətürüş əməs, bəlki Huda ularning mədhıyə awazlirini kətürüşini bildüridu. ■ **148:14** Zəb. 132:17

149

149-küy •••• *Qiyamət künidiki oşəlibə üqün mədhıyılənglar!*

1 Həmdusana!

Pərwərdigarəta atəp yəngi bir nahxini okunglar;
Məmin bəndilərnıng jamaitidə Uning mədhıyisini eytinglar!

2 İsrail əz Yaratquqisidin xadlansun;
Zion oşulliri əz Padixahidin hux boləqay!■

3 Ular Uning namini ussul bilən mədhıyilisun;
Uningəta küylərnı dap həm qiltarəta təngxəp eytsun!■

4 Qünki Pərwərdigar Əz həlkidin səyünər;
U yawax məminlərnı niyatlık bilən bezəydu;

5 Uning məmin bəndiliri xan-xərəptə rəhlinip xad boləqay,
Orunlirida yetip xad awazini yangratqay!□

6 Aşzida Təngrigə yüksək mədhıyiliri bolsun,
Kollirida qox bislik kiliq tutulsun;■

7 Xuning bilən ular əllər üstidın kisas,
Həklərgə jaza bəja yürğüzidu;

8 Əllərnıng padixahirini zənjirlər bilən,
Aksəngəklirini təmür kixənliri bilən başlaydu;■

9 Ularnıng üstigə pütülgən həkümni bəja kəltüridu —
Uning barlık məmin bəndiliri muxu xərəpkə nesip bolidu!
Həmdusana!■

150

150-küy •••• *Ahirida — pəqət Həmdusana!*

1 Həmdusana!

Təngrini Uning muqəddəs jayida mədhıyılənglar;
Kudriti parlap turidoqan ərxlərdə Uni mədhıyılənglar;■

2 Uni kudrətlik ixliri üqün mədhıyılənglar;
Oşayət uluşlukı üqün Uni mədhıyılənglar;

3 Uni burəta sadasi bilən mədhıyılənglar;
Uni rawab həm qiltar bilən mədhıyılənglar;

4 Uni dap həm ussul bilən mədhıyılənglar;
Uni tarlık sazlar həm nəy bilən mədhıyılənglar;

5 Uni jarənglik qənglar həm yangraq qənglar bilən mədhıyılənglar;

6 Barlık nəpəs igiliri Yahni mədhıyilisun!
Həmdusana!

■ 149:2 Zəb. 100:3 ■ 149:3 Zəb. 81:2-4 □ 149:5 «Orunlirida yetip xad awazini yangratqay!» — «orunlirida yetix» bəlkim: — (1) Yəhudiylərnıng ərş-adətliri boyıqə, ziyapətlərdə meşmanlar üqün kərpilər selinip, meşmanlar yeniqiləp yetip dastihandin alidu; xunga muxu yərdə huxallıq ziyapətlərnı kərsitidu; (2) məmin bəndilər xunqə huxal bolup, huxallıqidin uhlıyalmaydu; (3) əzlrining aman-esən yetip-qəpuxliri üqün xadlinixi kərək. ■ 149:6 2Tes. 2:8; İbr. 4:12; Wəş. 1:16 ■ 149:8 Mat. 18:18 ■ 149:9 Qan. 4:6 ■ 150:1 Yəx. 6:3

Pənd-nəsihətlər

Pənd-nəsihətlərnin qədir-qimmiti

¹ İsrail padixahı Dawutning oğlu Sulaymanning pənd-nəsihətliri: —■
² Bu pənd-nəsihətlər sanga əkil-parasət, ədəp-əhlakni oğitip, seni ibrətlik sözlərnü qüxinidiqan kildü; ³ sanga danalığ, həqqaniylik, pəm-parasət wə duruslukning yolyoruk-tərbiyisini qəbul kılduridu. ⁴ Bu *pənd-nəsihətlər* nadanlarnı zerək kılıp, yaxlarnı bilimlik wə səzgür kildü; ⁵ bularqə qulaq selixi bilən danalar bilimini axuridu, yorutulqan kixilər tehimu dana məslihətkə erixidu, □ ⁶ xundakla pənd-nəsihətlər həm təmsillərnin mənisini, danixmənlərnin həkmətliri həm tilsim sözlirini qüxinidiqan kılınıdu.

Yaxlarqə nəsihət

⁷ Pərwərdiqardin qorkux bilimning baxlinixidur; Əhməklər danalığni wə tərbiyini kəzgə ilmaydu.■
⁸ I oşlum, atangning tərbiyisigə qulaq sal, anangning söz-nəsihətidin ayrılma; ⁹ qünki ular sening bexingqə taqaloqan gül qəmbirək, boy-nungqə esiloqan marjan bolıdu.
¹⁰ I oşlum, yamanlar seni azdursa, ularqə əgəxmigin.
¹¹ Əgər ular: — Yür, tuzak qurup adəm öltürəyli; Yoxurunıwelip, birər bigunah kəlgəndə urayli!□
¹² Təhtisaradək ularni yutuwetəyli, Saq bolsimu, haqəqə qüxkənlərdək ularni yikıtayli;□
¹³ Ulardın hilmuhil kimmətlik mal-dunyaqə igə bolup, Öylirimizni olja bilən toldurimiz.
¹⁴ Biz bilən xerik bol, Həmyanimiz bir bolsun, desə, —
¹⁵ I oşlum, ularqə yoldax bolma, Özüngni ularning izidin neri kıl!□
¹⁶ Qünki ularning putliri rəzillikkə yügüridu, Qolını qan kılıx üqün aldiraydu.■
¹⁷ Hərqandaq uqar qanat tuyup qaloqanda tuzak qoyux bikar awariqiliktur;
¹⁸ Ləkin bular dəl öz qenini təküx üqün saqlaydu; Öz janliriqə zamin boluxni kütidu.
¹⁹ Nəpsi yoşınap kətkən hər bir adəmnin yollirining aqiwiti mana xundak;
Haram mal-dunya öz igilirining jenini alidu.■

Danalığ sadəsi

■ **1:1** 1Pad. 4:32; Wəh. 3:9 □ **1:5** «yorutulqan kixi» — ibraniy tilida «ixlarnı, məsiləlni, baxqa adəmnı obdan qüxinidiqan kixi» degən mənidə. ■ **1:7** Ayup 28:28; Zəb. 111:10; Pənd. 9:10; Top. 12:13 □ **1:11** «...tuzak qurup adəm öltürəyli» — ibraniy tilida «...tuzak qurup qan təkəyli». □ **1:12** «Təhtisara» — əlgüqilərnin rohliri qiyamət künini kütidiqan jay (ibraniy tilida «xeol» degən söz). □ **1:15** «Özüngni ularning izidin neri kıl!» — ibraniy tilida «Putungni ularning yolidin neri kıl!». ■ **1:16** Yəx. 59:7; Rim. 3:15 ■ **1:19** Ayup 8:13

20 *Büyük* danalılıq qoçıda oçuq-axkara hitab kilməktə,
Qoç məydanlarda sadasını anglatmaktə. □

21 Koça doçmoxlirida adəmlərni qəkirə maktə,
Xəhər dər wəzilirida səzlrini jakarliməktə: —

22 I səddilər, qəqənoçiqə muxundə nədənlikkə berilislər?
Məshirə kילוquçılar qəqənoçiqə məshiriliktin huzur əlsun?
Əhməklər qəqənoçiqə bilimdin nəprətlənsun?! □

23 Tənbihlərimgə kulaq səlip mənəoçan yolunglərdin yənoçan bolsənglər
idi!

Rəhimni silərgə təküp bərəttim,
Səzlrəimni silərgə bildürgən boləttim.

24 Ləkin qəkirsəm, ənglimidinglər;

Kolumni uzərtsəm, həqkəysinglər kərimidinglər. ■

25 Nəsihətlirəimning həmmisigə pər wə kilmidinglər,
Tənbihləimni əngləxni kילוqə həlimidinglər.

26 Xungə, bəxingləroçə bələ-kəzə kəlgəndə külimən,
Wəhimə silərgə yətxi bilən məshirə kilmən.

27 Hələkət əlip kəlgən wəhimə üstünglərgə qüxkəndə,

Wəyrəngilik silərgə kuyuntəzdek kəlgəndə,
Silər əoçir kəyoçuqə wə əzəbkə muptilə boləoçininglərdə — ■

28 U qəoçdə muxu kixilər mənədin ətünüp qəkiridu,

Mən pər wə kilməymən,

Məni təlmürüp izdisimü, tapəlməydu.

29 Ular biləmgə nəprətlənginidin,

Pərwərdigərdin əyminixni təllimioçinidin,

30 Məning nəsihətimni kילוqə qəbul kילוçisi yoklukidin,

Tənbihləimnimü pər wə kilmioçininglərdin,

31 Ular əz bəxini yəydu,

Əz kəstləridin toluq əzəb tərtidu;

32 Qünki səddiləring yoldin qikixi əz jənioçə zəmin bolidu;

Əhməklər rəhətlik turmuxidin əzlrini hələk kildü.

33 Ləkin mənəgə kulaq sələoçənlər əmən-əsən yəxəydu,

Bələ-kəzələrdin, oçəm-əndixlərdin həliy bolup, hətirjəm turidu.

2

Dənəlikning mewis

1 I əoçlum, əgər səzlrəimni qəbul kilsəng,

Nəsihətlirəimni kəlbənggə püksəng,

2 Əgərdə dənəlikkə kulaq səlsəng,

□ **1:20 «dənəlik»** — «Pənd-nəsihətlər»də «dənəlik» pəzilətlik bir əyalning süpitidə kərunidu. Bu «pəzilətlik əyal» 5:1-14, 6:20-35, 7:6-27, 9:13-18də bəyan kilinəoçan «pəhixə əyal» bilən səlixturuluxi «pənd-nəsihətlər»ning muhim bir təmisidur. □ **1:22 «səddilər»** — «Pənd-nəsihətlər»də «səddilər» (yəki «nədənələr») dəgəning «əgənmişənlər», «səwətkə erixmişənlər» dəgən bəxkə hil tərcimilirimü bər. **«Əhməklər qəqənoçiqə bilimdin nəprətlənsun?!»** — oçurmənələr xuningə dikqət kילוqən boluxi mənəkin, «dənəlik» muxu yərdə «nədənələr»qə («səddilər»qə) biwəsətə səz kilsimü, ləkin «əhməklər»gə wə «məshirə kילוquçılar»qə biwəsətə səzliməydu. Qünki rəzil yolləri tutqəqə, ularəqə həqkəndəq biwəsətə nəsihət nəsihət təsir kilməydu (8:4, 9:4, 7-8nimü kərugən). ■ **1:24** Yəx. 65:12; 66:4; Yər. 13:10 ■ **1:27** Ayup 27:9; 35:12; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4

Yoruklukka erixixkə kəngül bərsəng,
 3 Əgər əkil-parasətkə təxna bolup iltija kılsang,
 Yoruklukka erixix üqün yukiri awazda yelinsang,
 4 Əgər kümüxkə intilgəndək intilsəng,
 Yoxurun gəhərnə izdigəndək izdisəng, ■
 5 Undakta Pərwərdigardın *həkkikiy* qorquxni bilidiqan bolisən,
 Wə sanga Hudani tonux nesip bolidu.
 6 Qünki Pərwərdigar danalix bərgüqidur;
 Uning əqzidin bilim bilən yorukluk qıkidu. ■
 7 U durus yaxawatkanlar üqün mol həkmət təyyarlar koyqandur,
 U wijdanlıq adəmlər üqün qalkandur.
 8 U adillix kılouqılarning yollirini asraydu,
 İhlasmən bəndilirining yolini qoşdaydu.
 9 U qaşda həkkaniylik, adillix wə duruslukni,
 Xundakla hərəkəndək güzəl yolni qüxinidiqan bolisən.
 10 Danalix qəlbınggə kirixi bilənla,
 Bilim kənglünggə yekixi bilənla,
 11 Pəm-parasət seni qoşdaydu,
 Yorukluk seni saklaydu.
 12 Ular seni yaman yoldin,
 Tili zəhər adəmlərdin kütqüzidu;
 13 Yəni toşra yoldin qətnigənlərdin,
 Qarangoşu yollarda mangidiqanlardın,
 14 Rəzillix kılıxni huzur kəridiqanlardın,
 Yamanlıqning ziyanlırını huxallix dəp bilidiqanlardın,
 15 Yəni əgri yollarda mangidiqanlardın,
 Qıngəşir yolda mangidiqanlardın kütqüzidu.
 16 *Danalix* seni buzuk ayaldın,
 Yəni xirin sözlər bilən azdurmaqçı bolqan naməhrəm ayallardın
 kütqüzidu. ■
 17 *Bundak ayallar* yax waktida təgkən jorisini taxlap,
 Huda aldidiki nikah kəsimini untuqan wapasizlardındur.
 18 Uning öyigə bəridiqan yol əlümgə apiridiqan yoldur,
 Uning mangidiqan yolliri adəmni ərwaqlar makaniqə baxlaydu.
 19 Uning qəxiqə barqanların birimu qayıtip kəlgini yok,
 Ulardın birimu həyatlıq yolliriqə erixkini yok,
 20 *Xularni qüxənsəng* yaxılarning yolida mangisən,
 Həkkaniylarning yollirini tutisən.
 21 Qünki durus adəm zeminda yaxap qalalaydu,
 Mukəmməl kixi bu yərdə makanlıxalaydu. ■
 22 Ləkin rəzillər zemindin üzüp taxlinidu,
 Wapasizlar uningdin yuluwetilidu. ■

3

Yaxlaroşa səmimiyyə aqahlandırux

1 İ oşlum, təlimimni untuma,

Degənlimni həmixə kənglūngdə qing tut.□

² Qünki u sanga bərikətlik künlər, uzun ɵmür wə hatirjəmlik ɵoxup beridu.□ ■

³ Məhriban wə hək-səmimiy boluxtin waz kəqmə, Bularni boynungɵa esiwal, Kəlbīnggə pūtiwal.□ ■

⁴ Xundak kīloqanda Huda wə bəndilərnin nəziridə iltipatkə layik bolisən, danixmən həsablinisən.□

⁵ ɵz əklinggə tayanmay, Pərwərdigarɵa qin kəlbīng bilən tayanɵin;

⁶ Kəndakla ix kīlsang, Pərwərdigarni tonuxkə intil; U sanga toɵra yollarni kərsitidu.□ ■

⁷ ɵzūngni əkillik sanima; Pərwərdigardin əyminip, yamanliktin yirak bol.■

⁸ Xundak kīloqaningda, bu ixlar dərdinggə dərman, Ustihanliringɵa yilik bolidu.□

⁹ Pərwərdigarning hərmitini kilip mal-dunyayingdin hədiyələrni sunɵin, Etizingdin tunji qīkkan məhsulatlıringdin Uningɵa atioqin;■

¹⁰ Xundak kīloqaningda, ambarlıring axliqkə tolup taxidu, Xarab kəlqəkliringdə yengi xarab exip-texip turidu.■

¹¹ I oɵlum, Pərwərdigarning tərbiyisigə bīpərwalıq kīlma, Uning tənbiħidin bəzmə.■

¹² Qünki, ata əziz kərgən oɵlıoqə tənbiħ-tərbiyə bərgəndək, Pərwərdigar kimni səygən bolsa uningɵa tənbiħ-tərbiyə beridu.■

¹³ Danalıqkə muyəssər boləjan kixi, Yorukluqkə igə boləjan kixi nemidəgən bəhtlik-hə!

¹⁴ Qünki danalıqning paydisi kümüxnin paydisidin kəptur, Kimmiti sap altuningkidinmu ziyadidur.■

¹⁵ U ləəl-yaqutlardin kimmətliktur, İntizar boləjan həkəndak nərsəngdin həcbirimu uningɵa təng kəlməstur.■

¹⁶ Danalıqning ong qolida uzun ɵmür, Sol qolida baylik wə xəhrət bardur.

¹⁷ Uning yolliri sanga hux purak tuyulur, Uning bərlək tərīkiliri seni aram tapkuzur.

¹⁸ U ɵzini tapkan adəmgə «həyatlik dərīhi»dur, Uni qing tutkan kixi nemidəgən bəhtlik!□

¹⁹ Pərwərdigar danalıq bilən yər-zeminni bərpə kildi, Həkət bilən asmanni ornatti.

□ **3:1 «qing tut»** — degən söz ibraniy tilida: «kooqda, mudapıe kıl» degən məninimu bildüridu.

□ **3:2 «bərīkətlik künlər»** — ibraniy tilida «künlərnin uzunluğu». ■ **3:2** Qan. 8:1; 30:20 □ **3:3 «kəlbīnggə pūtiwal»** — ibraniy tilida «kəlbīngdiki tahtayəqə pūtiwal» (Musa pəyoqəmbərgə tapxuruloqan mukəddəs qanun ikki tax tahtayəqə pütülgənidi). ■ **3:3** Mis. 13:9;

Qan. 6:8 □ **3:4 «iltipatkə layik bolisən»** — muxu yərdə ibraniy tilida «iltipət» degən söz ikki bislik bolup, ikkinqi mənsi «güzəllik»tur. □ **3:6 «Kəndakla ix kīlsang,...»** — ibraniy tilida «Bərlək yolliringda...». ■ **3:6** 1Tar. 28:9 ■ **3:7** Rim. 12:16 □ **3:8 «dərdinggə dərman... bolidu»** — ibraniy tilida «kindikinggə salamətlik... bolidu». ■ **3:9** Mis. 23:19;

Qan. 26:2-11; Mal. 3:10; Luqa 14:13 ■ **3:10** Qan. 28:8 ■ **3:11** Ayup 5:17; İbr. 12:5 ■ **3:12** Wəh. 3:19 ■ **3:14** Ayup 28:15; Zəb. 19:10; Pənd. 8:11,19; 16:16 ■ **3:15** Pənd. 8:11

□ **3:18 «həyatlik dərīhi»** — xübhisizki, «Eren bəoqisi»diki Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhrimən boluxioqə təyyarlanəjan «həyatlik dərīhi»ni kərsitidu (Təwrat, «Yar.» 2:9).

20 Uning bilimi bilən yərning qongkur qatlamli yerildi,
Həmdə bulutlardin xəbnəm qúxti. □ ■

21 I oşlum! *Danalik bilən bilimni közüngdin qıkarma,*
Pixkan həkmət wə pəm-parasətni qing tut.

22 Xuning bilən ular jeningoşa jan qoxidu,
Boynungoşa esiloşan esil marjandək sanga güzəllik qoxidu.

23 Xu qaoşda yolungda aman-esən mangalaysən,
Yolda putlaxmaysən. ■

24 Yatqanda heq nemidin qorkmaysən,
Yetixing bilənla tatlik uhlaysən. ■

25 Bexingə dəhxətlik wəhimə qüxkəndə qorkmioşin,
Rəzillərning wəyranqilikidin oşəm kilmioşin! □ ■

26 Qünki Pərwədigar sening tayanqingdur,
U putungni kapkanlardin neri qilidu.

27 Pəqət qolungdin kəlsila, həjətmənlərdin yaxilikni ayimioşin.

28 Kolum-qoxniliring seningdin etnə sorap kirsə, «Kaytip ketip, ətə kəlgin,
ətə berəy» — demigin.

29 Qoxnangəşa ziyankəxlik niyitidə bolma,
Qünki u sanga ixinin yeningda hatirjəm yaxaydu.

30 Birsə sanga ziyan yətküzmişən bolsa,
Uning bilən səwəbsiz majiralaxma. □

31 Zulumhor kixigə həsət qılma,
Uning yol-tədbirliridin heqnemini tallima. ■

32 Qünki qingəşir yollarni mangidoşanlar Pərwədigarning nəziridə
yirginqliktur,

Ləkin Uning sirdax dostluqi durus yaxawatqan adəmgə təəlluktur. ■

33 Pərwədigarning ləniti rəzillik qiloşuqining əyididur,
Ləkin U həkkaniy adəmnin əyigə bəht ata qilur. ■

34 Bərhək, məşirə qiloşuqilarni U məşirə qilidu,
Ləkin kişik peil kixilərgə xəpəkət kərsitidu. ■

35 Danalar xəhrətkə warislik qilidu,
Ləkin həmaqətlər rəswa qilinidu. □

4

Hikmət wə danalığın paydisi

1 I oşullar, atanglarning nəsihətlirini anglanglar,
Kəngül qoysanglar,
Yoruklukqa erixisilər.

□ 3:20 «*yərning qongkur qatlamli yerildi*» — bəlkim Nuh pəyoşəmbərning waqtidiki «qong topan» bilən munasiwətlik bəzi ixlarni kərsitixi mumkin («Yar.» 7:11) ■ 3:20 Yar. 1:9,10

■ 3:23 Zəb. 37:23-24; 91:9-12 ■ 3:24 Law. 6:19; Ayup 11:19; Zəb. 3:5; 4:8; 91:5, 6

□ 3:25 «*Rəzillərning wəyranqilikidin oşəm kilmioşin!*» — yaki «Rəzillərning bexioşa qüxkən wəyranqiliqdin oşəm kilmioşin!». ■ 3:25 Ayup 5:21 □ 3:30 «*səwəbsiz majiralaxma*» —

yaki «səwəbsiz dəwalaxma». ■ 3:31 Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 23:17 ■ 3:32 Ayup 29:4; Zəb. 25:9,12,14 ■ 3:33 Law. 26:14-45; Qan. 28:15-68; Mal. 2:2 ■ 3:34 Yaş. 4:6; 1Pet. 5:5

□ 3:35 «*Ləkin həmaqətlər rəswa qilinidu*» — yaki «Ləkin U (Huda) həmaqətlərnə nomuşka kalduridu» (ibranıy tilida kinayə ixlitip, ahirki söz «kətürülüdu» bolidu).

² Qünki silərgə ögitiđoñanlirim yahxi bilimdur,
Kərsətmilirimdin waz kəqmənglar.

³ Qünki mənmu atamning yumran balisi idim,
Anamning arzuluk yaləuz oşli idim, ■

⁴ Atam manga ögitip mundaq dedi:

— Səzlimni esingdə tut;
Kərsətmilirimgə riayə kıl,
Xuning bilən yaxnaysən. ■

⁵ Danalıqni ałoñin, əkil tap,
Eytqan səzlimni untuma, ulardin qıqma.

⁶ *Danalıqtin* waz kəqmə, u seni saqlaydu;
Uni səygin, u seni koşdaydu.

⁷ Danalıq həmmə ixning bexidur;
Xunga danalıqni ałoñin;
Barlıqıñni sərp kılıp bolsangmu, əkil tapqın. ■

⁸ *Danalıqni* əzizliqin, u seni kətüridu,
Uni qıng kuqaklıoñanda, seni hərmətkə sazawər kılıdu.

⁹ Bexingəta taqaloñan gül qəmbirəktək *sanga güzəllik elip kelidu*,
Sanga xəhrətlik taj in'am kılıdu. ■

¹⁰ I oşlum, kulak saləñin, səzlimni qəbul kıləñin,
Xunda ömrüñning yilliri kəp bolidu.

¹¹ Mən sanga danalıq yolini ögitəy,
Seni durusluk yolliriqə baxlay.

¹² Mangəjiningda kədəmliring qəklənməydu,
Yüğürsəng yikilip qüxməysən. ■

¹³ Ałoñan tərbiyəñni qıng tut,
Qolungdin kətküzmiqin;
Obdan saqləñin uni,
Qünki u sening həyatingdur.

¹⁴ Yaman adəmlər mangoñan yoloqa kirmə,
Rəzillərnin izini basma. ■

¹⁵ Ularning *yolidin* özünqni kaqur,
Yolioqa yeqin yolima;
Uningdin yandap otüp kət,
Neri kətkin.

¹⁶ Qünki *yamanlar* birər rəzillik kilmioquqə uhliyalmas,
Birərsini yikitmioquqə uyqusı kəlməs.

¹⁷ Yamanlıq ularning ozuqidur,
Zorawanlıq ularning xarabidur.

¹⁸ Lekin həkkanıylarning yoli goya tang nuridur,
Kün qüx boləquqə barəanseri yoruydu.

¹⁹ Yamanlarning yoli zulmət keqıdək kaqkarangoqu,
Ular yikilip, nemigə putlixip kətkinini bilməydu.

²⁰ I oşlum, səzlimni kəngül koyub angla,
Gəplirimgə kulak sal.

²¹ Ularni kəzüngdə tutqın,
Yürikingning ketida kədirləp saqləñin.

22 Qünki sözlirim tapқанlar üçün hayattur,
Ularning pütün tenigə salamətliktur.■

23 Kəlbəngni «həmmidin əziz» dəp sap tut,
Qünki barlıq hayat ixliri kəlbətin baxlınidu.

24 Aozingni əgri gəptin yirak tart,
Ləwliring ezitkülükün neri bolsun.

25 Kəzüngni aldinqoşa tüz tikkin,
Nəziringni aldinqoşa toqra taxla;

26 Mangidoşan yolungni obdan oylanşın,
Xundak kilsang ixliring puhta bolidu.

27 Onqoşa, soloşa qaymoşın;
Kədəmliringni yamanlıq yolidin neri tart.■

5

Buzuqçilik-pahxiwazlıqning aqiwiti balayi'apəttur, sadıqlıqning nətijisi bəht-saadəttur

1 I oşlum, danalikişoşa kəngül koyşın,
Idraklıq sözlirimgə kulak salşın.

2 Xundak kılşiningda ixka səzgürlük bilən karaydoşan bolisən,
Ləwliring pəm-parasəttin ayrılmaydu.

3 Qünki buzuq hotunning aozidın həsəl tamidu,
Ləwliri zəytun yeşidin siliktur;■

4 Lekin uning aqiwiti kəkridək aqqıq,
Ikki bislik kiliqtək ötkür.

5 Uning kədəmliri ölüm girdawioşa elip baridu,
Tutқан yolu gərgə baxlaydu.□ ■

6 Hayatlıq yolını kılqə bilgüm yok dəp,
Baqan kədəmliri turaksız bolidu,
Nəgə baridoşanlıqını heq bilməydu.

7 Xunga, i oşullirim, sözlirimni kəngül koyup anglanglar,
Mening degənlirimdin qıkmanglar.

8 Undak hotundın yirak qaq!
Ixiki aldoşimu yekın yolima!

9 Bolmisa, izzət-abruyungni baxkılaraq tutkuzup koyisən,
Yaxlıq yilliringni rəhimsizlərnin qolioşa tapxurisen!■

10 Yat adəmlər baylıqliring bilən özini tolduridu,
Japalıq əjirliringning mewisi yaqa yurtlukning öyigə ötüş ketidu;

11 Əjilingdə nalə-pəryad kətürginingdə,
Əzayi-bədnin yəm bolşanda,

12 Xu qəşda sən: — «Ah, nəsihətlərdin nemanqə nəprətləngəndimən!
Kənglümdə tənbihlərnə nemanqə kəmsitkəndimən!

13 Nemixka ustazlirimning səzini anglimioşandimən?
Manga tərbiyə bərgənlərgə kulak salmioşandimən?

14 jəmiyəttimu, jamaət aldidimu hərhil nomuşka qalşandək boldum!» —
dəp qalisen.□

■ 4:22 Pənd. 4:13 ■ 4:27 Qan. 5:32; 28:14 ■ 5:3 Pənd. 2:16; 6:24 □ 5:5 «gər» — ibraniy tilida «xeol», yəni «təhtisara» deyilidu, u ölüklərnin rohliri kıyamət künini kütidoşan yər. ■ 5:5 Pənd. 7:27 ■ 5:9 Pənd. 6:34,35 □ 5:14 «hərhil nomuşka qalşandək boldum!» — yaki «pütünləy zəwallıqqa qüxkəndəkmen!».

- 15 Özüngning kəlqikingdiki suni iqqin,
 Öz bulikingdin ekiwatқан sudin huzurlan. □
- 16 Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsə *bolamdu?*
 Eriqliringdiki sular koqilarda ekip yürsə bolamdu?
- 17 Bular sangila has bolsun,
 Yat kixilərgə təgmisun! □
- 18 Buliking bəht-bərikətlik boləyay!
 Yaxliqingda aləjan hotunung bilən huzurlan. □
- 19 U qixi keyiktək qirayliq! Jərəndək səyümlük!
 Uning baqriddin həmixə qanaəttə boləyəsən,
 Uning kaynak muhəbbitidin daim huxallıqqa patqaysən. □
- 20 I oşlum, nemixka yat ayaləja xəyda bolisən?
 Nemixka yat hotunning koynioqa əzüngni atisən?
- 21 Qünki insanning həmmə kıləjanlıri Pərwərdigarning kəz aldida
 axkaridur,
 U uning həmmə mangojan yollirini tarazioqa selip turidu. ■
- 22 Yaman adəmning öz kəbihlikliri əzini tuzakka quxüridu,
 U öz gunahı bilən sirtmakka elinidu.
- 23 U yolyoruktin məhrum boləjanlikidin jenidin ayrilidu,
 Qekidin axқан hamaqətliki tūpəylidin yoldin ezip ketidu.

6

Yəna birnaqqə nəsihət

- 1 I oşlum, əgər dostungə borun boləjan bolsang,
 Yat kixining kərzini tələxkə kol berixip wədə bərgən bolsang. □
- 2 Əgər öz səzüngdin ilinojan bolsang,
 Öz wədəng bilən baqlinip qalsang,
- 3 U yekiningning kəlioqa quxkənliking üqün,
 Amal kılıp əzüngni uningdin kutkuz —
 Dərhal yekiningning yenioqa berip, əzüngni kəmtər tutup *xu ixtin* haliy
 kilixini otünüp sora.
- 4 Jərən xikarqining kolidin kutuluxka tirixkəndək,
 Kux owqining kolidin qikixka tirixkəndək,
 Kutulmioquqə uhlap yatma,
 Həttə ügdəp arammu alma. ■

□ 5:15 «**Özüngning kəlqikingdiki su..., öz bulikingdin ekiwatқан sudin huzurlan**» — xühhisizki, əzining ayalining muhəbbitini kərsitidu. □ 5:17 «**Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsə bolamdu? ... Bular sangila has bolsun, yat kixilərgə təgmisun!**» — 16-17-ayətlər xühhisizki, kəqmə mənide. Bizningqə kəqmə mənisi: «Ixki muhəbbətliringni yat ayaləja bərmə, pəkət öz jorəngəyila beoşixla; bolmisa intayin nomus ix bolidu, rəstə-koqilarda raswa bolisən» degəndək bolsa kərək. Bəzi alimlar muxu ayəttiki «sular» balilarni kərsitidu, dəp qarar, mundaq tərjimə kilidu: — «Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsun, eriqliringdiki sular koqilarda ekip yürsun (dəmək, «pərzəntliring uruqəjan bulaklardək hər yərgə tarkalsun!»); pəkətlə sangila has bolsun, yat ayaldin boləjan bolmisun!». □ 5:18 «**Buliking bəht-bərikətlik boləyay!**» — «buliking» muxu ayəttə «öz ayaling»ni kərsitidu. Ayətning ikkinqi kismini kəring. □ 5:19 «**Uning baqriddin...**» — ibranıy tilida «Uning əmqəkliridin...». ■ 5:21 2Tar. 16:9; Ayup 31:4; 34:21; Pənd. 15:3; Yər. 16:17; 32:19 □ 6:1 «**borun**» — kepil boləjan kixi. ■ 6:4 Zəb. 132:4-5; Pənd. 20:13

Qümülə

6 I hürun, qəmülining yenioğa berip *uningdin oğan*,
Uning tirikçilik yollirioğa qarap dana bol.

7 Ularning baxliki, əməldari, həkümdari yok bolsimu,

8 Lekin ular yazda yilning ehtiyaji üqün ax topliwalidu,
Hosul pəslidə ozuk təyyarliwalidu.

9 I hürun, kaçanojiqə uhlap yatisən?

Kaçan ornungdin turisən?■

10 Sən: — Birdəm köz yumuwalay, birdəm uhliwalay,
Birdəm qolumni qoxturup yetiwalay, — dəysən.

11 Lekin uhlap yatqanda, miskinlik qarəqidək kelip seni basidu,
Yoksulluk huddi qorallik bulangqidək hujumoga otidu.

12 Ərziməs, pəyli buzuk adəm həmmila yərdə yaloğan eytip, pəslikni
səzləydu.□

13 U köz kisip,

Putliri bilən ixarə kilip,
Barmakliri bilən kərsitidu;

14 Kənglidə aldamçiliklə yatidu,
U daim rəzillikning koyida bolidu,
Həmmila yərdə jedəl-majira teriydu.

15 Xunga uningoga bekitilgən bala-qaza uni tuyuksiz basidu,
U biraqla dawaliqusiz yanjilidu.

16 Pərwərdigar nəprətlinidioğan altə nərsə bar,
Bərək, yəttə nərsə Uningoga yirginliktur.

17 Ular bolsa,

Təkəbburluk bilən karaydioğan köz,
Yaloğan səzləydioğan til,
Bigunahların qenini təküzidioğan kol,■

18 Suyikəst oylaydioğan kəngül,
Yamanlik kilixka tez yügürəydioğan putlar,■

19 Yaloğan səzləydioğan sahta guwahqi,
Buradər-qerindaxliri arisioğa bəlgünçilik saloquçi kixidur.

Zinahorluktin özünqi tart

20 I oqlum, atangning əmrige əməl qil;
Anangning kərsətmisidin çikma.■

21 Ularning səzini kəlbənggə tengip,
Ularni boynungoga marjandək kilip esival.■

22 Yolə çikkinigda ular seni yetəkləydu,
Uhlitiningda ular seni sakləydu,
Uyqudin oyotanojiningda ular seni həwərləndüridu.■

23 Qünki *Hudaning* pərmani yoruk qiraət,
Uning mukəddəs kanuni nurdur;
Tərbiyəning tənbihliri bolsa həyatlik yoludur.■

24 Ular seni buzuk hotundin sakliouqi,

■ 6:9 Pənd. 13:4; 20:4; 24:33,34 □ 6:12 «Ərziməs» — ibraniy tilida «Belialning oqli» deyilidu.
«Belial»ning mənsisi «ərziməs» degənlik bolup, bəlkim Iblisni kərsitidu. ■ 6:17 Pənd. 30:13

■ 6:18 Rim. 3:15 ■ 6:20 Pənd. 1:8 ■ 6:21 Pənd. 3:3 ■ 6:22 Pənd. 3:23,24 ■ 6:23
Zəb. 19:7-9; 119:105

Yat hotunning xərin səzlidiridin yirək kıləuqıdır. ■

²⁵ Uning guzəllikigə kənglünğni baqlimioqın,
Uning qax-kəz oynitixi seni əsirgə almısun.

²⁶ Qünki buzuk ayallar tıpəylidin adəmlər bir parqə nanoqımu zar bolıdu,
Yat adəmning *zinahor* ayali bolsa kixining qımmətlik jenini özigə ow kılıwalıdu.

²⁷ Otni koynungoqa salsang,
Əz kiyimingni köydürməmsən?

²⁸ Qooqning üstidə dəssəp mangsang putungni köydürməmsən?

²⁹ Baxqılarning ayali bilən bir orunda yatıdıoğan kixi xundak bolıdu;
Kim yonqoqa tegip kətsə aqıwıtidin kutulalmaydu.

³⁰ Aq qaloqanda qorsıqını toyoquzux üqün oqrılık kıləoğan kixini baxqılar kəmsitməydu;

³¹ Xundak turukluk u tutulup qalsa,
İgisigə yəttini tələxkə toqra kelıdu;
U öz əyidiki həmmə nərsisini tapxurıdu. ■

³² Həlbuki, baxqılarning hotuni bilən zina kıləuqı uningdinmu *bəttər bolup*, tölümü oşəplətliktur;
Undak kıləuqı öz-özünü həlak kılıdu.

³³ U zəhmət yəydu, xərməndə bolıdu,
Uning rəswasi heq eqürülməydu.

³⁴ Qünki künləx oti ərni dəroqəzəpkə kəltürıdu,
İntıqam aloğan künidə u heq rəhim kilməydu.

³⁵ Tələm puli bəray desəngmu u qobul kılməydu,
Hərkanqə sowoqa-salam bərsəngmu uni besıkturoqılı bolmaydu.

7

¹ I oşlum, səzlimgə əməl kıl,
Tapxuruklırimni yürikingdə sakla.

² Tapxuruklırimoqa əməl kılsang, yaxnaysən;
Təlimlırimni kəz qarıqukungni asrıoqandək asra. ■

³ Uları barmaklıringoqa tengip koy,
Qəlb tahtangoqa yezıwal. ■

⁴ Danalıqni, sən hədə-singlim, degin,
Pəm-parasətni «tuşqınım» dəp qakır.

⁵ Xundak kılsang, ular seni yat hotundin yirəqlaxturıdu,
Aoqızidin silik səz qıkıdıoğan yoqun ayaldin neri kılıdu. ■

Buzuk hotun

⁶ *Bir ketim* əyning derizə kəznəkliridin taxkırioqa qarıoqınımında,

⁷ Bırnəqqə yax, sadde yigitləni kərdüm,
Ularınq iqıdin bir əkilsizni kərup qaldım,

⁸ U koqa boylap buzuk *hotun turuxluk* doqmuxtın etüp,
Andin uning əyi tərəpkə qarap mangdı.

⁹ Kəqkurun qarangoqu qüxkəndə,
Zulmət keqə, ay qarangoqusida *ixiki aldidin otti*.

10 Mana, öydin bir hotun qikip uni kütüwaldi;
Kiyimi pəhixə ayallarningkidək bolup,
Niyiti hiylə-mikir idi.

11 Aqzi bixəm-hayasiz, nahayiti jahil bir hotun,
U öyidə turmaydu, ■

12 Birdə məhəllidə, birdə məydanlarda,
U qoqilardiki hər dokmuxta paylap yürüdü.

13 Həlikə yax yigitni tartip, uni səyüp,
Nomussizlarqə uningə: —

14 «Öyümdə «inaklik qurbanliki» gəxi bar,
Mən bugün Hudaə qəsəm kiləjan qurbanlikni kildim, □

15 Xunga mən sizni qakirəjili qiktım,
Didaringizə təlpünüp izdidim.

Əmdi sizni tepiwaldim!

16 Karwitimə Misirning kəxtilik, yolluq libas yapquqlirini yaptım.

17 Orun-kərpilirimə hux purak murməkki, muəttər wə qowzak darqin-
larni qaqtım. ■

18 Keling, tang atquqə muhəbbətlixəyli, oynap huzurlinayli,
Kənglimiz kənoquqə əzərə əyx-ixrət kilayli,

19 Erim öydə yok, yirək səpərgə qikip kətti.

20 U bir həmyan pul elip kətti,
Ay toluquqə u öygə kəlməydu» — dedi.

21 Ayal kəp xerin səzliri bilən rasa kizikturdi,
Qiraylik gəpliri bilən uni əsir kiliwaldi. ■

22-23 Soyuxqə elip mangəjan öküzdək,
Həmakət kixi kixən bilən jazaəja mangəjandək,

Kiltakqə qüxkən kuxtək,
Yigit uning kəynidin mangdi.

Jigirini oq texip ətmiguqə,

U bu ixning həyatəja zamin bolidiojanlikini həq bilməydu.

24 I oquqlirim, səzlimni kəngül qoyup anglanglar,
Dəgənlirimə kulak selinglar,

25 Kəlbinglarni bundak hotunning yoliəja kətküzmənglar,
Uning aldəm haltisəja qüxüp kətmənglar.

26 Bundak ayal nurojun kixilərnə yikiti pəriləndurəjan,
Uning boquzliəjan adəmliri tolimu kəptur,

27 Uning əyi bolsa təhtisəraning kirix əojizidur,

Adəmnə «həlakət məhmanhanisi»əja qüxürük yolidur. □ ■

■ **7:11** Pənd. 9:13 □ **7:14 «inaklik qurbanliki»** — Musa pəyəəmbərgə tapxurəjan mukəddəs qənun bəkitən bir hil qurbanlik, uning əhmiyiti; (1) Huda bilən boləjan inaklikqə erixix üqün; (2) Hudaəja alahidə rəhmət eytix üqün; (3) Hudaəja dua bilən kiləjan qəsimini ipadiləx üqün. Qurbanlikqə kala, qoy yaki əqkimu bolidu. Bu hil qurbanlikning alahidiliki, qurbanlik sunoquqi kixi uni qurbanlik kiləjandin keyin, gəxidən elip yəyələydu. Muxu yərdə bu ayal: «Mən Huda aldidə pak» deməkqi bolidu. Bu pütünləy sahtipəzlik, əlwəttə. ■ **7:17** Küy. 4:14. ■ **7:21** Pənd. 1:17 □ **7:27 «təhtisəra»** — ibrəniy tilidə «xeol», əlüklərnəng rohliri kiyəmət künni kütidiojan yər. ■ **7:27** Pənd. 2:18; 5:5

8

«Danalığ» hitab kılıdu

¹ *Kulaq sal, danalığ qakiriwatmamdu?*
Yorukluk sada qakiriwatmamdu?■

² Yollarning egiz jayliridin,
Doqmuxlardin u orun alidu,

³ Xəhərgə kiridiqan qowuklarning yenida,
Hərқandaқ dərwaза eozizlirida u murajət kilmakta: —

⁴ «I mətiwərlər, silərgə murajət kilimən,
Həy, adəm baliliri, sadani silər üqün kilimən,

⁵ Gədək boloqanlar, zerəklikni əginiwelinglar,
Əhmək boloqanlar, yoruklukқа erixinglar!□

⁶ Manga kulaq selinglar,
Qünki güzəl nərsiləрни dəp berimən,
Aozimni eqip, durus ixlarni *silərgə* yətküzimən.

⁷ Eytqanlirim həkikəttur,
Aozim rəzilliktin nəprətlinidu; □

⁸ Səzlimning həmmisi həq,
Ularda həqқandaқ һiyliqərlilik yaki əgitmilik yoktur.

⁹ Ularning həmmisi qüxəngənlər üqün enik,
Bilim aloqanlar üqün durus-tooqrudur.

¹⁰ Kümüxkə erixkəndin kərə, nəsihətlirimni qobul kilinglar,
Sap altunni elixtin kərə bilimni elinglar.

¹¹ Qünki danalığ ləəl-yakutlardin əwzəl,
Hərқandaқ ətiwarliқ nərsəngmu uningqa təng kəlməstur.■

¹² Mən bolsam danalığmən,
Zerəklik bilən billə turimən,
İstikəmtin kelip qıqqan bilimni ayan kilimən.□

¹³ Pərwərdiqardin əyminix — Yamanliққа nəprətlinix deməktur;
Təkəbburluқ, məoqrurluқ, yaman yol həm xum eozizni əq kərimən.

¹⁴ Məndə obdan məslihətlər, pixqan həkmət bar;
Mən dəgən yorukluk, kudrət məndidur.

¹⁵ Padixahlar mən arkilik həküm süridu,
Mənsiz həkimlar adil həküm qikarmas.

¹⁶ Mən arkilikla əmirilər idarə kılıdu,
Aliyjanablar, yər yüzidiki barliқ soraqqılar *toqra* həküm kılıdu.

¹⁷ Kimki meni səysə, mənmu uni səyimən,
Meni təlmürüp izdigənlər meni tapalaydu;

¹⁸ Məndə bayliқ, xəhrət,
Hətta konirimas, qəqməs dələt wə həkқaniyətmu bar.■

¹⁹ Məndin qıqqan mewə altundin,
Hətta sap altundin kimmətliktur,

■ 8:1 Pənd. 1:20,21 □ 8:5 «Gədək boloqanlar, ... əhmək boloqanlar, yoruklukқа erixinglar!» — oқurmənlər xuningqa diққət kiloqan boluxi mumkin, «danalığ» «nadanlar»qa (yaki «gədəklər» yanki «saddilar»qa) biwasitə səz kılıdu, pəқət **həzidə** «əhməklər»gə biwasitə səz kılıdu, ləkin «məshirə kילוquqilar»qa hərgiz biwasitə səzlimaydu. Qünki «məshirə kילוquqilar» rəzil yollarni tutqini üqün ularqa həqқandaқ nəsihət təsir kilmaydu (1:22, 9:4, 7-8nimu kəruңg). □ 8:7 «Eytqanlirim həkikəttur» — ibranıy tilida «Tanglayim həkikətni seqinip səzlaydu».

■ 8:11 Ayup 28:15; Zəb. 19:10; Pənd. 3:14,15; 16:16 □ 8:12 «...bilimni ayan kilimən» — yaki «...bilimni tepip berimən». ■ 8:18 Pənd. 3:16

Məndin alidiqan darəmət səp kümüxtinmu üstündür. ■

²⁰ Mən həkkəniyət yoliqə mangimən;

Adalət yolining otturisida yürimənki,

²¹ Meni səyğənlərnə əməliy nərsilərgə miras kıldurimən;

Ularning həzinilirini toldurimən.

²²⁻²³ Pərwərdigar ixlirini baxlixidila,

Qədimdə yasiqanliridin burunla,

Mən uningqə təwədurmə. Əzəldin tartipla — muqəddəmdə,

Yər-zemin yaritilmastila,

Mən tikləngənmən. □ ■

²⁴ Qoŋqur haŋlar, dengiz-okyanlar apiridə boluxtın awwal,

Mən məydanqə qikirilənmən;

Mol su uruqur turidiqan bulaqlar bolmastinla,

²⁵⁻²⁶ Egiz taqlar öz orunliriqə qoyulmastinla, təpiliklər xəkillənməstinla,

Pərwərdigar bipayan zemin, kəŋg dalalarni,

Aləmning əsliyidiki topa-qanqlirini mu tehi yaratmastinla,

Mən məydanqə qikirilənmən.

²⁷⁻²⁹ U asmanlarni bina kiliwatkinida,

Dengiz yüzigə upuq sizikini siziwatkinida,

Ərxətə bulutlarni orunlasturur,

Qoŋqur dengizdiki bulaq-mənbələri mustəhkəmləwatkinida,

Dengiz sulirini bekitkən dairidin exip kətmisun dəp pərman

qixüriwatkinida,

Bipayan zeminning ullirini quruwatkinida,

Mən u yərdə idim; ■

³⁰ Xu qəoqda goya usta bir hünərwəndək Uning yenida turojanidim,

Mən hərdaim Uning aldida xadlinattim, mən Uning kündilik dil'arami idim; ■

³¹ Mən Uning alimidin, yər-zeminidin xadlinip,

Dunyadiki insanlardin hürsənlik tepip yürəttim,

³² Xunga i balilar, əmdi manga kulak selinglar;

Qünki yollirimni qing tutkanlar nəkədər bəht tapar! ■

³³ Aloqan nəsihətkə əməl kilip,

Dana boluqin, uni rət kilma.

³⁴ Səzümgə kulak selip,

Hərküni dərwezilirim aldidin kətməy,

Ixiklirim aldida meni kütidiqan xixi nəkədər bəhtliktur!

³⁵ Kimki meni tapsa həyatni tapidu,

Pərwərdigarning xəpkitigə nesip bolidu. ■

³⁶ Ləkin manga gənəh kילוqan hərkim öz jenioqə ziyən kəltüridu,

Meni yaman kərgənlər ölümni dost tutkan bolidu. □

■ 8:19 Pənd. 3:14 □ 8:22-23 «Pərwərdigar ixlirini baxlixidila...» — ibraniy tilida «Pərwərdigar yolini baxlixidila...». «...Mən tikləngənmən» — baxqa birhil tərcimisi «...Mən məsih kilindim». ■ 8:22-23 Yh. 1:1 ■ 8:27-29 Ayup 26:10; Yar. 7:11; Yar. 1:9, 10; Ayup 38:10, 11; Zəb. 104:6-9. ■ 8:30 Yh. 5:17 ■ 8:32 Zəb. 119:1, 2; 128:1; Luqa 11:28 ■ 8:35 Pənd. 12:2 □ 8:36 «Kimki meni tapsa həyatni tapidu, Pərwərdigarning xəpkitigə nesip bolidu... Meni yaman kərgənlər ölümni dost tutkan bolidu» — bu 8-bab həmdə 9:1-12-tiki qoŋg tema «Danalığ»tur. Bu bablardiki həwərdin qarışıqanda, əməliyətə «Danalığ» bir xəhstur. İnjlida bu Xəhsning Huda bilən bilən mənəggülük turoquqi Məsih ikenliki ayan kilinidu (məsilən «Yuh.» 1:1-4, 18, «1Cor.» 1:24, 30, «Fil.» 2:5-11, «Kol.» 1:15-18, «Ibr.» 1:1-12, «1Yuh.» 1:1-2, «Wəh.» 22:12-13 katarlıqlarni kəruŋg).

9

Danalikning sөzining dawami, buzuk hotunning sөzliri

1 Danalik özigə bir öy selip,
Uning yəttə tüwrükini ornatti.

2 U mallirini soyup,
Esil xarablrini arilaxturup təyyarlap,
Ziyapət dastihinini yaydi;

3 Dedəklirini *mehman qaqirixka* əwətti,
Əzi xəhərning əng egiz jaylirida turup:■

4 «I saddilar, bu yərgə kelinglar, — dəp qaqiriwatidu;
Nadanlaroqa:

5 Kəni, nanlirimdin eqiz tegip,
Mən arilaxturup təyyarlioqan xarablardin iqinglar;

6 Nadanlar kataridin qikiq, hayatka erixinglar,
Yorukluk yolida menginglar», — dəwatidu.

7 Hakawurlaroqa tənbiq bərgüqi ahanətkə uqraydu,
Kəbihlərni əyibligüqi özigə daq kəltüridu.

8 Hakawurlarni əyiblimə, qünki u sangə eq bolup qalidu;
Halbuki, dana kixini əyiblisəng, u seni sөyidu.■

9 Dana adəmgə dəwət kilsang, əqli tehimu toluk bolidu;
Həqkanıy adəmgə durus yol kərsətsəng,
Bilimi tehimu axidu.

10 Pərwərdigardın əyminix danalikning baxlinixidur,
Mukəddəs boluquqini tonux yorukluktur.■

11 Mən *danalik* səndə bolsam, künliringni uzartimən,
Əmrüingning yilliri kəpiyə.■

12 Səndə danalik bolsa, paydini kəridioqan özüingsən,
Danalikni mazak kilsang ziyən tartidioqanmu özüingsən.

13 Nadan hotun aqzi bisəramjan, əkilsizdur,
Həqnemə bilməstur.■

14 U ixik aldida olturup,
Xəhərning əng egiz jaylirida orun elip,

15 Udul ötüp ketiwatqanlaroqa:

16 «Kimki sadda bolsa, bu yərgə kəlsun!» — dəwatidu,
Wə əkilsizlərni:

17 «Oqırilıqə iqkən su tatlıq bolidu,
Oqırılarp yegən nan təmlik bolidu!» — dəp qarqiwatidu.■

18 Ləkin qaqiriləuqi əlükləring uning əyidə yatqanlıkidin bihəwərdur,
Uning *burunki* mehmanlirining allıqəqan təhtisarəning təglirigə qüxüp
kətkənlirini u səzməs.□ ■

■ 9:3 Pənd. 8:2 ■ 9:8 Mat. 7:6 ■ 9:10 Ayup 28:28; Zəb. 111:10; Pənd. 1:7 ■ 9:11
Pənd. 10:27 ■ 9:13 Pənd. 7:11 ■ 9:17 Pənd. 20:17 □ 9:18 «təhtisarəning təgliri»
— «təhtisara» (ibraniy tilida «xeol») əlükləring rohliri qiyamət küni kütidioqan yər. ■ 9:18
Pənd. 2:18

10

Padixah Sulaymanning həkmətlik sözləri

1 Padixah Sulaymanning pənd-nəsihətliri: —

Dana oşul atisini xad kilar;

Əkilsiz oşul anisini kayoqu-həsərəkə salar.■

2 Haram bayliqlarning heq paydisi bolmas;

Həkkaniyət insanni ölümün kütuldurar.■

3 Pərvərdigar həkkaniyət adəmning jenini aq koymas;

Lekin u kəbihlərnin nəpsini boşup koyar.

4 Hürunluk kixini gaday kilar;

Ixqanlik bolsa bayaxat kilar.□ ■

5 Yazda həsulni yığıwaloquci — dana oşuldur;

Lekin orma waqtida uhlap yatquci — hijalətkə kalduridoqan oşuldur.

6 Bərikət həkkaniyət adəmning bexioqə qūxər;

Əmma zorawanlik yamanlarning aozzioqə urar.□

7 Həkkaniyət adəmning yadikari mubarəktur;

Yamanlarning nami bolsa, sesik qalar.

8 Dana adəm yolyoruk-nəsihətlərni qobul kilar;

Kot-kot, nadan kixi öz ayioqi bilən putlixar.■

9 Oşubarsiz yürəgən kixining yürux-turuxi turaklıqtur,

Yollirini əgri kılıqanning kiri ahiri axkarilidur.

10 Kəz ixaritini kılıp yüridoqanlar adəmi nađota kaldurar;

Kot-kot, nadan kixi öz ayioqi bilən putlixar.

11 Həkkaniyət adəmning aozzi həyatlik bulikiđur,

Əmma zorawanlik yamanning aozzioqə urar.□ ■

12 Əqmənlik jedəl kozoqar;

Mehir-muhəbbət həmmə gunahları yapar.■

13 Əkil-idraklik adəmning aozzidin danalik tepilar;

Əkilsizning dümbisigə palak tegər.■

14 Dana adəmlər bilimlərnə ziyadə toplar;

Lekin əhməkning aozzi uni həlakətkə yekinlaxturar.

15 Mal-dunyalirə goya məzmut xəhərdək bayning kapalitidur;

Miskinni həlak kılıdidoqan ix dəl uning namratlikidur.

16 Həkkaniylarning əjirlirə janqə jan qoxar,

Kəbihlərnin həsulni gunahnilə kəpəyitixtur.□

17 Nəsihətnə anglap uni saklıoquci həyatlik yolioqə mangar;

Tənbihlərnə rət kılıqan kixi yoldin azoqanlardur.

18 Adawət saklıoqan kixi yaloqan səzliməy kalmas;

Təhmət qarlıoqanlar əhməktur.□

19 Gəp kəp bolup kətsə, gunahın haliy bolmas,

■ **10:1** Pənd. 15:20 ■ **10:2** Pənd. 11:4 □ **10:4** «**Hürunluk**» — ibranıy tilida: «köl boxluğu».

«**Ixqanlik**» — ibranıy tilida: «əstayidillikning köli». ■ **10:4** Pənd. 12:24 □ **10:6** «**Əmma**

zorawanlik yamanlarning aozzioqə urar» — baxqa birhil tərjimisi: «Əmma yamanlarning aozzi

zorawanlikni yoxurar». ■ **10:8** Pənd. 10:10 □ **10:11** «**həyatlik buliki**» — bəlkim «Erən

baqzisi»-diki «həyatlik berididoqan dərəh»kə ohxıtילוqandur. «**Əmma zorawanlik yamanning**

aozzioqə urar» — yaki «Əmma yamanning aozzi zorawanlikni yoxurar». ■ **10:11** Pənd. 10:6;

13:14 ■ **10:12** 1Kor. 13:7; 1Pet. 4:8 ■ **10:13** Pənd. 20:30 □ **10:16** «**...gunahnilə**

kəpəyitixtur» — yaki «...gunahını bekitər». □ **10:18** «**Adawət saklıoqan kixi yaloqan**

səzliməy kalmas» — ibranıy tilida: «Adawət saklıoquqining ləwlirə yaloqan bolidur».

Lekin aqziyə igə boləjan əkilliktur.

²⁰ Həkkəniy adəmning səzi huddi sap kümüx;
Yamanning oyliri tolimu ərziməstür.□

²¹ Həkkəniy adəmning səzliri nuroşun kixini quwwətlər;
Əhməklər əqli kəmlikidin ələr.

²² Pərwərdigarning ata kıləjan bərikiti adəmni dələtmən kılar;
U bərikitigə heqbir jəpa-muxəkkət qoxmas.

²³ Əhmək kəbihlikni tamaxa dəp bilər;
Əmma danalığ yorutuləjan kixining *hursənlikidur*.□ ■

²⁴ Yaman kixi nemidin qorqsa xuningə uqrar;
Həkkəniy adəmning arzusi əməlgə axurular.

²⁵ Yaman adəm quyundək ötüp yəqar;
Lekin həkkəniy adəm mənggünlük uldəktur.

²⁶ Adəm aqqıq su yutuwaləjandək,
Kəzigə is-tütək kirip kətkəndək,
Hırun adəmni ixkə əwətkənmu xundək bolar.□

²⁷ Pərwərdigardin əyminix əmürni uzun kılar,
Yamanning əmri kışkartılar.■

²⁸ Həkkəniy adəmning ümidi hursənlik elip kələr;
Lekin rəzilning kütkini yəkkə qıkar.■

²⁹ Pərwərdigarning yoli durus yaxawatkanlarəja baxpanahdur;
Kəbihlik kıləquqılarəja bolsa həlakəttür.■

³⁰ Həkkəniylarning ornı mustəhkəmdur;
Yamanlar zeminda uzun turmas.

³¹ Həkkəniy adəmning aqzidin danalığ qıkar;
Lekin xumluk til kesip taxlinar.

³² Həkkəniy adəmning səzi kixigə mək huxyəkər;
Yaman adəmning aqzidin xumluk qıkar.

11

¹ Yaləjan taraza Pərwərdigarəja yirginqliktur;
Adil jing texi Uni hursən kılar.■

² Təkəbburluk bilən birgə xərməndiqilik əgixip kələr;
Lekin danalığ kiçik peillarəja həmrəh bolar.■

³ Toqırılarning səmimiyligi özini yetəklər;
Lekin kazzaplarning əgriligi özini wəyran kılar.■

⁴ Hudaning oşəzəp künidə mal-dunyaning paydisi bolmas;
Lekin həkkəniyət adəmni əlümdin kütquzar.■

⁵ Kamil adəmning həkkəniylikı özini tüz yoləja baxlar;
Yaman adəm öz yamanlikidin yikilar.

⁶ Durus adəmlərnin həkkəniylikı əzlrini kütquzar;
Lekin kazzaplar öz hiylə-nəyringidin tutular.

□ **10:20 «Həkkəniy adəmning səzi»** — ibranıy tilida: «Həkkəniy adəmning tili». «**Yamanning oyliri**» — ibranıy tilida: «yamanning kəngli». □ **10:23 «yorutuləjan»** — ibranıy tilida «ixni, baxkə adəmni obdan qıxini diojan» degən mənədə. ■ **10:23** Pənd. 14:9 □ **10:26 «Adəm aqqıq su yutuwaləjandək...»** — ibranıy tilida: «Aqqıq su qıxlarəja təgkəndək...». ■ **10:27** Pənd. 9:11 ■ **10:28** Ayup 8:13,14; 11:20; Zəb. 112:10 ■ **10:29** Pənd. 13:6 ■ **11:1** Law. 19:36; Kan. 25:13; Pənd. 16:11; 20:10,23 ■ **11:2** Pənd. 15:33; 16:18; 18:12 ■ **11:3** Pənd. 13:6 ■ **11:4** Pənd. 10:2; Əz. 7:19; Zəf. 1:18

- 7 Rəzil adəm əlsə, uning ümidi yokka çikar;
Gunahkarning ümidi ahiri kuruq qalar.□
- 8 Həkkaniy adəm kıyinqılıqtin haliy kılinar;
Rəzil adəm uning ornioğa tutular.■
- 9 Munapiklar öz aqzi bilən yekini buzar;
Lekin həkkaniylar bilimi bilən kutkuzular.
- 10 Həkkaniy adəm ronak tapsa, xəhər hux bolar;
Rəzil adəm halak bolsa, həlk təntənə kılar.
- 11 Toqrilarning bərikət tiləxliri bilən xəhər güllinər;
Lekin rəzillərnin tili bilən wəyran bolar.
- 12 Öz yekini səkidioğan kixi — əkilsizdur;
Əmma yorutulğan adəm aqzini yioğar.
- 13 Gəp toxuquqi məhriyətlərnı axkarılar;
Sadıq adəm amanətkə hiyanət kılmas.
- 14 Yolyoruk kəm bolsa, əl-yurt yikilar;
Uluq bir məslihetqi bolsa, əl nijat tapar.□ ■
- 15 Yatka borun bolğan kixi ziyan tartmay qalmas;
Qol berixip kepil boluxni yaman kərgən kixining kuliki tinq bolar.□
- 16 Xapaətlik ayal izzət-hərmətni qoldin bərməs;
Zorawanlar bayliqni qoldin bərməs.
- 17 Rəhimdil öz-özige bəht yaritar;
Rəhimsiz öz tenini aqritar.
- 18 Yaman adəmlərnin aloğan ix həkki ularni aldar, bərikətsiz bolar;
Əmma həkkaniyət terioquqi adəm əməliy in'am alar.□
- 19 Həkkaniyət adəmgə hayatlik tapkuzar;
Yamanlikni kəzləp yüridioğan kixi ölümgə yüz tutar.
- 20 Niyiti buzuk kixi Pərwərdigarğa yirginliktur;
Əmma yoli diyanətlik kixilər uning hursənlikidir.
- 21 Qol tutuxup birləxsimu, yamanlar jazağa tartilmay qalmas;
Lekin həkkaniylarınin nəslı nijat tapar.□ ■
- 22 Qiraylik əmma tetiksiz hotun,
Qoxkining tumxukioğa altun halka saloğandəktur.
- 23 Həkkaniylarınin arzusi pəkət yahxi mewə elip kelər;
Yamanlarınin kütkini oqəzəp-nəprəttur.
- 24 Biraw mərdlərqə tarkətsimu, güllinər;
Yənə biraw berixkə tegixlikini ayisimu, pəkət namratlixar.
- 25 Mərd adəm ətlinər;
Baxqılarnı suqarəquqi özimu suqirilar.■
- 26 Axliqni satmay besiwəloğan kixi əlnin lənitigə uqraydu;
Lekin axliqni sefip bərgüqigə bərikət tilinər.
- 27 Yahxilikni izdəp intilgən adəm xapaət tapar;
Yamanlikni izdigən adəm əzi yamanlik kərər.■
- 28 Öz mal-duniyasioğa tayanəquqi yikilar;

□ 11:7 «Gunahkarning ümidi...» — baxka birhil tərijimisi, «Küçlüklərnin ümidi...». ■ 11:8

Zəb. 34:19; Pənd. 21:18 □ 11:14 «Yolyoruk kəm bolsa...» — baxka birhil tərijimisi, «Kəp məslihetqilər bolsa,...». «...nijat tapar» — yaki «...bihətar turar». ■ 11:14 1Pad. 12:1-20

□ 11:15 «Yatka borun bolğan kixi ziyan tartmay qalmas» — 6:1 wə izahətni kəring.

□ 11:18 «Yaman adəmlərnin aloğan ix həkki ularni aldar, bərikətsiz bolar» — ibraniy tilida «yaman adəmnin ix həkki yəloğan bolar». □ 11:21 «Qol tutuxup birləxsimu,...» — baxka birhil tərijimisi: — «xühşisizki,...». ■ 11:21 Pənd. 16:5 ■ 11:25 Zəb. 112:9; 2Kor. 9:9

■ 11:27 Zəb. 7:16; 9:15,16; 10:2; 57:6

Həkkaniy kixi yopurmaktək kəkirər.■

²⁹ Əz öyigə azarqılık saloğan kixi xamaləja miras bolar;
Əkilsiz adəm aqılanining kuli bolup qalar.

³⁰ Həkkaniyning beridoğan mewisi «hayatlik dərihi»dur;
Dana kixi kəngüllərni *hayatlikqa* mayil kılar.□

³¹ Karanglar, həkkaniy adəm bu dunyada *səwənliki üqün* bədəl təlīgən yərdə,
Rəzillər bilən gunahkarlarning aqiwiti qandək bolar?□ ■

12

¹ Kimki tərbiyini kədirlisə, bilimnimu səygüqidur;
Lekin tənbihkə nəprətləngən nadan-hamakəttur.

² Yahxi niyətlük adəm Pərwərdigarning iltipatioğa erixər;
Əmma Pərwərdigar hiylə-mikirlik adəmning gunahini bekitər.

³ Adəmlər yamanlık kilip amanlık tapalmas;
Lekin həkkaniylarning yiltizi təwrənməs.■

⁴ Pəzilətlük ayal erining tajidur;

Əmma uni uyatka saləuqi hotun uning ustihinini qiritər.■

⁵ Həkkaniy adəmning oy-pikri durus həküm qikırar;
Yamanlarning nəsihətliri məkkarlıktur.□

⁶ Yamanlarning sözliri kən təkidoğan kıltaktur;
Lekin durusning sözi adəmni kıltaktin kutuldurar.■

⁷ Yamanlar aqıdurulup, yokılar;

Lekin həkkaniylarning öyi məzmut turar.□ ■

⁸ Adəm öz zeriklik bilən mahtaxka sazawər bolar;
Əgri niyətlük kixi kəzgə ilinmas.

⁹ Pəkir turup hizmətkari bar kixi,
Əzini qong tutup aq yürgən kixidin yahxidur.■

¹⁰ Həkkaniy adəm öz ulioğinimu asrar;
Əmma rəzil adəmning bolsa hətta rəhimdillikimu zalimlıktur.■

¹¹ Tirixip terikqilik kiləğan dehkanning qorsiki tok bolar;
Əmma ham hiyallarəja berilgən kixining əqli yoktur.■

¹² Yaman adəm yamanlık kıltikini kəzləp olturar;
Əmma həkkaniy adəmning yiltizi mewə berip turar.

¹³ Yaman adəm öz aqızining gunahidin tutular;

■ **11:28** Zəb. 1:3, 4; 92:12-14 □ **11:30** «*hayatlik dərihi*» — muxu yərdə «hayatlik dərihi» değanlik, «Erən baqçisi»diki Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhrimən boluxioğa təyyarlanəğan dərəhni kərsitidu (3:18-ayətni kəring). «... *hayatlikqa mayil kılar*» — əyni tekistə «hayatlik» değan səz yok. Lekin həkkaniylik yolida Hudaning məmin bəndiliri adəmlərnin kənglini əzi üqün almaydu, bəki ularni Hudaning yolioğa jəlp kilidu; xunga toluk mənsi: «Kim dana bolsa kixilərnin kənglini niyat yolioğa baxlaydu» dəp qaraymiz. Muxu ayətni «Luğa» 5:10 bilən selixturoğili bolidu. □ **11:31** «*Karanglar, həkkaniy adəm ...bədəl təlīgən yərdə, rəzillər bilən gunahkarlarning aqiwiti qandək bolar?*» — bu ayət Injil, «1Pet.» 4:18də nəkil kəltürüldü. ■ **11:31** 1Pet. 4:17,18 ■ **12:3** Pənd. 10:25 ■ **12:4** 1Kor. 11:7

□ **12:5** «... *oy-pikri durus həküm qikırar*» — yaki: «...oy-pikri durustur». ■ **12:6** Pənd. 1:11,18; 11:9 □ **12:7** «*Yamanlar aqıdurulup, yokılar*» — baxka birhil təjimi: «Yamanlar aqıduruloğanda, yokılar». ■ **12:7** Zəb. 37:36-40; Pənd. 11:21 ■ **12:9** Pənd. 13:7 ■ **12:10** Kan. 25:4 ■ **12:11** Pənd. 28:19

Həkkaniy adəm muxəkəkət-kiyinqiliktin kütular. □ ■

14 Adəm öz aozzining mewisidin kənaət tapar;
Öz kəli bilən kəloqanliridin uningəya yandurular. ■

15 Əhmək öz yolini toşra dəp bilər;
Əmma dəwətkə kulək saləqan kixi aqılanidur. ■

16 Əhməkning aqqiki kəlsə, tezla bilinər;
Zerək kixi həkərətkə səwr kəlar, sətqilikni axkarilimas. □

17 Həkikətəni eytkan kixidin adalət bilinər;
Yaləqan guwahlik kəloquqidin aldamqilik bilinər. ■

18 Bəzliərləning yeniklik bilən eytkan gəpi adəmgə sanjiloqan kəliqka ohxar;
Biraq aqılanining tili dərdkə dərmandur. ■

19 Rastqil mənggü turoquzulidu;
Ləwzi yaləqan bolsa birdəmliktur. □

20 Yamanlikning koyida yürgüqining kənglidə hiylə saklanəyandur;
Amanlikni dəwət kəloquqilar huxallikka qəmər.

21 Həkkaniy adəmnin bəxiəya həq külpət qüxməs;
Kəbihlər bala-kəzaəya qəmülər.

22 Yaləqan səzləydiyəning ləwliri Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Ləkin ləwzidə turoqanlarəya U apirin eytar.

23 Pəmlək adəm bilimini yoxurar;
Biraq əhmək nadanlikini jakarlar. ■

24 Tirixqan kəl həkək tutar;
Hurun kəl alwanəya tutular. ■

25 Kəngülning oəm-əndixisi kixini mükqəyter;
Ləkin məhrəbanə bir səz kixini rəhləndurar. ■

26 Həkkaniy kixi öz dosti bilən birgə yol izdər;
Biraq yamanlarning yoli əzlrini adaxturar. □

27 Hurun əzi tutkan owni pixurup yeyəlməs;
Biraq ətiwarlik bayliklar tirixqanəya mənəsuptur. □

28 Həkkaniylikning yolida həyat tepilar;
Xu yolda əlüm kərünməstur.

13

1 Dana oşul atisining tərbiyisigə kəngül koyar;
Məshirə kəloquqi tənbihkə kulək salmas.

2 Adəm durus əqizining mewisidin huzurlinar;
Tuzkorlar zorawanlikka həwəs kəlip zorawanlikka uqrar. ■

3 Səzdə ehtiyatqan kixi jenini saklap qəlar;

□ **12:13 «Yaman adəm öz aozzining gunahidin tutular»** — yaki «Eoqizdiki itaətsizliktin rəzil tuzək qəkar». ■ **12:13** Pənd. 10:14; 18:7 ■ **12:14** Pənd. 13:2 ■ **12:15** Pənd. 3:7 □ **12:16**

«...həkarətkə səwr kəlar, sətqilikni axkarilimas» — ibraniy tilida bu ikki ibarə «ikki bislik» bir səz bilənla ipadiləngən. ■ **12:17** Pənd. 14:5 ■ **12:18** Zəb. 57:4; 59:7; Pənd. 16:27

□ **12:19 «rastqil»** — ibraniy tilida «həkikətnin lewi». «ləwzi yaləqan bolsa birdəmliktur.» — ibraniy tilida «yaləqanqi til bolsa birdəmliktur». ■ **12:23** Pənd. 13:16; 15:2 ■ **12:24** Pənd. 10:4 ■ **12:25** Pənd. 15:13 □ **12:26 «Həkkaniy kixi öz dosti bilən birgə yol izdər»** —

baxka hil tərjimiliri: «Həkkaniy kixi öz dostining kənglidikini təkxürən», «Həkkaniy kixi dost tutuxta səgək bolar» yaki «Həkkaniy kixi öz dostiəya yol kərsitar». □ **12:27 «Biraq ətiwarlik bayliklar tirixqanəya mənəsuptur»** — baxka birhil tərjimisi: «Biraq tirixqan kixi öz təllukatini

ətiwarlaydu». ■ **13:2** Pənd. 12:14

Aozi ittik həlakətə uqrar.

⁴ Hürunning arzu-tiliki bar, lekin erixəlməs;
Lekin tirixqan ətlinər.

⁵ Həkkaniy adəm yaloqanqiliktin yirginər;
Kəbih bolsa sesip, xərməndə bolar.

⁶ Yoli durusni həkkaniyət qoşdar;
Lekin gunahkarni rəzillik yikitar. ■

⁷ Bəzilər özini bay kərsətini bilən əməliyətə kuruk sələttur;
Bəzilər özini yoxsul kərsətini bilən zor baylikliri bardur. ■

⁸ Əz bayliqi gərügə tutuloqan bayning jeniəa ara turar;
Biraq yoxsullar heq wəhimini anglimas.

⁹ Həkkaniy adəmning nuri xadlinip parlar;
Biraq yaman adəmning qiriəi oqürülər. ■

¹⁰ Kibirliktin pəkət jedəl-majirala qikar;
Danalix bolsa nəsihətni angliəanlar bilən billidur.

¹¹ Ixliməy tapqan haram baylik bərikətsizdur;
Tər təküp həlal tapqan güllinər. ■

¹² Təlmürginigə kütüp erixəlməslik kəngülni sunuk kilar,
Lekin təxnalixta erixkini «həyatlik dərihi»dur. □ ■

¹³ *Hudaning* kalam-səzigə pisənt kilmiəqan adəm gunahning təlimigə
qəzdar bolar;

Lekin pərmanni kədirligən adəm yaxlilik kərər.

¹⁴ Aqilanining təlimi həyatlik bərgüqi bulaktur,
U seni ölümlə tuzakliridin kutuldurur. ■

¹⁵ Aqilanilik adəmni iltipatqə erixtürər;
Biraq tuzkorlarning yoli əgri-bügri, jəpalix bolar.

¹⁶ Pəm-parasətlik adəm bilimi bilən ix kərər;
Hamakət öz nədanlikini axkarilar. ■

¹⁷ Rəzil əlaqi bala-kəzaəa uqrar;
Sadik əlqi bolsa dərdkə dərmandur.

¹⁸ Tərbiyəni rət kiləqan adəm namratlixip uyatqə qalar;
Əmma tənbihiqi qəbul kiləqan hərmətkə erixər.

¹⁹ Əməlgə axqan arzu kixigə xerin tuyular;
Lekin əhməklər yamanliqi taxlaxni yaman kərər.

²⁰ Aqilanilər bilən billə yürqən Dan. bolar;
Biraq əhməklərgə həmrah boləqan nalə-pəryadta qalar. □

²¹ Bala-kəza gunahkarlarning kəynidin besip mangar;
Lekin həkkaniylar yaxlilikning əjrini tapar.

²² Yahxi adəm pərzəntlirining pərzəntlirigə miras qaldurur;
Gunahkarlarning yiqəqan mal-dunyaliri həkkaniylar üqün toplinar. ■

²³ Yoxsulning taxlanduk yeri mol həsul bərər,
Lekin adalətsizliktin u wəyran bolar. ■

²⁴ Tayakni ayiəqan kixi oqlini yaxxi kərməs;
Balini səygən kixi uni əstayidil tərbiyələp jazalar. ■

²⁵ Həkkaniy adəm kəngli kənaət tapquqə ozuk yər;

■ **13:6** Pənd. 10:29; 11:3, 5, 6 ■ **13:7** Pənd. 12:9 ■ **13:9** Ayup 18:5, 6; 21:17; Pənd. 4:18 ■ **13:11** Pənd. 10:2; 20:21 □ **13:12** «həyatlik dərihi» — «Erən baəqisi»diki, Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhriman boluxiəa təyyarlanəqan dərəhni kərsitidu (3:18ni kərüng). ■ **13:12** Pənd. 13:19 ■ **13:14** Pənd. 10:11; 14:27 ■ **13:16** Pənd. 12:23; 15:2 □ **13:20** «...nalə-pəryadta qalar» — yəki «...ziyan tartar». ■ **13:22** Ayup 15:29; 27:17 ■ **13:23** Pənd. 12:11; 18:9 ■ **13:24** Pənd. 23:13

Yamanning korsiqi aq qalar.

14

- ¹ Hər bir dana ayal öz ailisini awat kılar;
Əhmək ayal ailisini öz qoli bilən wəyran kılar. □
- ² Durusluk yolida mangidiqan kixi Pərwərdigardin qorqar;
Kinqoşir yolda mangoşan kixi *Hudani* kəzgə ilmas. ■
- ³ Əhməkning təkəbbur aqzi özigə tayak bolar;
Aqılanining ləwliri özini qoşdar.
- ⁴ Ulaş bolmisa, eoşil pak-pakiz turar;
Biraq öküzning küqi bolojandila *sangoşa* axlik tolar. □
- ⁵ İxənqlik guwahqi yaloşan eytmas;
Sahta guwahqi yaloşan gəpni nəpəstək tinar. ■
- ⁶ Həkawurlar danalik izdəp tapalmas;
Biraq yorutulşan adəmgə bilim elix asanoşa qüxər. □
- ⁷ Birawning aqzida bilim yoqluqini bilip yətkəndə,
Uningdin əzünqni neri tart.
- ⁸ Əkil-parasətlik kixining danaliki öz yolini oylinixtidur;
Əhməklərnin əqilsizliki bolsa əzlrining aldinxidur.
- ⁹ Əhməklər bolsa «itaətsizlik qurbanliqi»ni kəzgə ilmaydu,
Həkkaniylar arisida bolsa iltipət tepilar. □
- ¹⁰ Kəngüldiki dərdni pəkət əzila kətürələr;
Kəngüldiki huxluqkimu baxkılar xerik bolalmas.
- ¹¹ Yamanning öyi örülüp qüxər;
Həkkaniy adəmnin qədiri güllinip kətər.
- ¹² Adəm balisoşa toşridək kərünidişan bir yol bar,
Ləkin aqiwiti həlakətkə bəridişan yollardur. ■
- ¹³ Oyun-külkə bolsa kəlbətiki oşəm-kayoşuni yapar,
Huxallik ešüp kətkəndə, oşəm-kayoşu yənila qalar. ■
- ¹⁴ Toşra yoldin burulup yanoşan adəm həman öz yolidin toyar;
Yahxi adəm öz ixidin kənaətlinər. ■
- ¹⁵ Saddilar həmmə gəpkə ixinip kətər;
Ləkin pəm-parasətlik kixi hər bir kədəmni awaylap basar.
- ¹⁶ Dana adəm ehtiyatqan bolup awariqiliktin neri kətər;
Əhmək həkawurluk kılip, özigə ixinip aldişoşa mangar. □
- ¹⁷ Terikkək əhməklik kılar;
Nəyrəngwaz adəm nəprətkə uqrar.
- ¹⁸ Saddilar əhməklikkə warislik kılar;
Pəm-parasətlilər bilimni öz taji kılar.

□ **14:1** «... öz ailisini awat kılar» — ibraniy tilida «... öz ailisini qurar». ■ **14:2** Ayup 12:4 □ **14:4** «Ulaş bolmisa, eoşil pak-pakiz turar...» — eoşilning sesikliqi tüpəylidin eoşildiki ulaşlarni qikiriwetix tolimu əhməkənilik, əlwəttə. ■ **14:5** Mis. 23:1; Pənd. 12:17 □ **14:6** «Həkawurlar» — yaki «Məşirə qiloşuqilar». □ **14:9** «Itaətsizlik qurbanliqi» — Musa pəyoşəmbərgə tapxuruloşan «mukəddəs qanun»oşa asasən, birsi baxkilaroşa gunah kılip ziyan yətküzgən bolsa, Hudadin kəqürüm elix üqün awwal ziyan tartkuşioşa xu gunahni etirap kılip, az degəndə ikki həssə tələm bərip, andin itaətsizliki üqün kılinidişan qurbanliqni («itaətsizlik qurbanliqi»ni) ibadəthanida Hudaşoşa atəp bərixə kerək idi. Baxqa birhil tərjimisi «Əhməklər itaətsizliqigə nisbətən yeniklik bilən külip qoyidu». ■ **14:12** Pənd. 16:25 ■ **14:13** Pənd. 5:4 ■ **14:14** Pənd. 1:31 □ **14:16** «awariqiliktin» — yaki «yamanliqtin».

- 19 Yamanlar yaxxilarning aldida igilər;
Kəbihlər həkkaniyning dərważiliri aldida *bax urar*.
- 20 Namrat kixi hətta öz yeqiniqimü yaman kərünər.
Bayning dosti bolsa köptur.■
- 21 Yeqinini pəs kərgən gunahkardur;
Lekin miskinlərgə rəhim kילוan bərikət tapar.
- 22 Yamanlik oyliqanlar yoldin adaxkanlardin əməsmü?
Biraq yaxxilik oyliqanlar rəhim-xəpkət, həkikət-sadiklikka muyəssər bolar.■
- 23 Həmmə mehnəttin payda qıkar;
Biraq kuruk paranglar adəmnü mohtajlikta qaldurar.
- 24 Aqilanilər üqün bayliklar bir tajdur;
Əhməklərnü nadanlikidin pəkət yənə xu nadanlikla qıkar.
- 25 Həkkaniy guwahlik bərgüki kixilərnü hayatini kütquzar;
Yaloqan-yawidak səzləydiqan *guwahqi* yaloqan gəpni nəpəstək tinar.
- 26 Pərwərdigardin kərkidiqanning küqlük yələnqüki bar,
Uning balilirimü himayigə igə bolar.
- 27 Pərwərdigardin kərkux hayatning bulikidur;
U kixini əjəllik tuzaklardin kütquzar.□ ■
- 28 Padixahning xan-xəripi pukrasining kəplikidindur;
Pukrasining kəmliki əmirning həlakitidur.
- 29 Eoqir-besik kixi intayin aqil kixidur;
Qeqiloqak əhməklikni uluqlar.
- 30 Hatirjəm kəngül tənning saklikidur;
Həsərət qekix bolsa səngəklərnü qiritar.
- 31 Miskinni bozək kילוquqi — Pərwərdigarəja həkarət kילוquqidur;
Hajətmənlərgə xapaət kilix Uni hərmətligənliktur.■
- 32 Yaman öz yamanliki iqidə yikitilar;
Həkkaniy adəm hətta səkratta yatqandimu hatirjəm bolar.□
- 33 Yurutuloqan kixining kənglidə danalik yatar;
Biraq əhməkning kənglidikisi axkara bolmay qalmas.■
- 34 Həkkaniyət hərkaysi əlni yukiri kətürər;
Gunah hərəkandak millətnü nomuska qaldurar.
- 35 Padixahning iltipati əkillik hizmətkarning bexioqa qüxər;
Biraq uning oqazipi nomusta qalduroquqi uyatsiz hizmətkarining bexioqa qüxər.□

15

- 1 Mulayim jawab oqəzəpni basar;
Qopəl səz aqıqıni kəzoqar.■
- 2 Aqilanilərnü tili bilimni jari kılar;
Əhməkning aqzi kuruk gəp təkər.■

■ 14:20 Pənd. 19:4, 7 ■ 14:22 Luqa 6:38 □ 14:27 «**hayatning buliki**» — 13:14nimü kərüng. ■ 14:27 Pənd. 10:11; 13:14 ■ 14:31 Pənd. 14:21; 17:5 □ 14:32 «**Yaman öz yamanliki iqidə yikitilar; həkkaniy adəm ... hatirjəm bolar**» — toluk ayətning baxka bir hil tərjimisi: «Külpət kəlgəndə, yaman adəm həydiwetilidu; biraq həkkaniy adəm səkratta yatqandimu panahlik bolar». ■ 14:33 Pənd. 10:14; 12:23; 13:16 □ 14:35 «**Nomusta kalduroquqi uyatsiz hizmətkar...**» — ibranıy tilida «nomusta qalduroquqi» wə «uyatsiz» dəgən ikki ibarə birlə ikki bislik səz bilən bildürüldü. ■ 15:1 Pənd. 25:15 ■ 15:2 Pənd. 12:23; 13:16; 15:28

- 3 Pərwərdigarning kəzi hər yərdə yürər;
Yahxi-yamanlarni kərüp turar. □ ■
- 4 Xipa yətküzgüqi til huddi bir «hayatlik dərihi»dur;
Tili əgrilik kixining rohini sundurar. □ ■
- 5 Əhmək atisining tərbiyisigə pisənt kılmas;
Lekin atisining tənbihiyə kulaq saloqan zerək bolar.
- 6 Həkkaniyning öyidə gəhərlər köptur;
Biraq yamanning tapawiti özigə awariqilik tapar.
- 7 Dananing ləwliri bilim tarkitar;
Əhməkning kənglidin heq bilim qıqmas.
- 8 Yamanlarning kurbanliqi Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Duruslarning duasi Uning hursənlikidur. ■
- 9 Yamanlarning yoli Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Lekin həkkaniyətni intilip izdigüqini U yahxi kərər.
- 10 Toqra yoldin qıqkanlar azablik tərbiyini kərər;
Tənbihgə eq boləuqi olər.
- 11 Təhtisara wə halakət Pərwərdigarning kəz aldida oquq turoqan yərdə,
Insan kənglidiki oy-pikirni kandaqmu Uningdin yoxuralisun?! □ ■
- 12 Həkawur tənbih bərgüqini yaqturmas;
U aqılanilərdin nəsihət elixka barmas. □
- 13 Kəngül xad bolsa, hux qiray bolar;
Dərd-ələm tartsa, rohi sunar. ■
- 14 Yorutuləqan kəngül bilimni izdər;
Əkilsizning aqzi nadanlikni ozuq kılar.
- 15 Ezilgənləarning həmmə künliri təstə otər;
Biraq xad kəngül hərəkünini heyttək ötküzər.
- 16 Zor baylik bilən biaramlik tapqandin,
Azəya xükür kılip, Pərwərdigardin əyməngən əwzəl. ■
- 17 Nəprət iqidə yegən bordaq gəxtə kilinoqan katta ziyapəttin,
MəhİR-muħəbbət iqidə yegən kəttat əwzəl. ■
- 18 Terikkək kixi jedəl qıqırar;
Eoqir-besik talax-tartixlarni tinqlandurar. ■
- 19 Hırunning yoli tikənlik qaxadur,
Durus adəmning yoli kətürülgən yoldək daoqdamdur.
- 20 Dana oqul atisini xad kılar;
Əkilsiz adəm anisini kəmsitər. ■
- 21 Əqli yok kixi əhməkliqi bilən huxtur;
Yorutuləqan kixi yolini toqrilap mangar. ■
- 22 Məslihətsiz ix kiləqanda nixanlar əməlgə axmas;
Məslihətqi kəp boləqanda muddialar əməlgə axurular. ■
- 23 Kixigə jayida bərgən jawabidin hux bolar;
Dəl waqtida kiləqan səz nəkədər yahxidur!
- 24 Hayatlik yoli əkillik kixini yukirəqə baxlayduki,

□ 15:3 «Yahxi-yamanlar...» — ibranıy tilida «yaman-yahxılar» degənlik bilən bildürülidu.

■ 15:3 Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yər. 16:17; 32:19 □ 15:4 «Xipa yətküzgüqi til» — yaqi «məhriban til». «hayatlik dərihi» — 3:18-ayəttiki izahatni kəring. ■ 15:4 Pənd. 12:18; 13:14

■ 15:8 Pənd. 21:27; Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21 □ 15:11 «Təhtisara» — əlgənləarning rohliri baridoqan jayni kərsitidu. ■ 15:11 2Tar. 6:30; Zəb. 7:9; 44:20-21; Yər. 17:9, 10; Yh. 2:24, 25; 21:17; Ros. 1:24 □ 15:12 «Həkawur» — yaqi «məshirə kiloquqi». ■ 15:13 Pənd. 17:22;

18:14 ■ 15:16 Zəb. 37:16; Pənd. 16:8 ■ 15:17 Pənd. 17:1 ■ 15:18 Pənd. 28:25; 29:22

■ 15:20 Pənd. 10:1 ■ 15:21 Pənd. 10:23; 14:9 ■ 15:22 Pənd. 11:14

Uni qoŋqur təhtisaradin kütquzar.□

²⁵ Pərwərdigar təkəbburning öyini yuluwetər;

Biraq U tul hotunlaroşa pasillarni turəuzar.■

²⁶ Yamanlarning oy-pikri Pərwərdigarəşa yirginqliktur;

Biraq sap dilning sözliri söyümlüktur.□ ■

²⁷ Aq kəz kixi öz ailisigə awariqilik kəltürər;

Para elixka nəprətləngən kixi kün kərər.■

²⁸ Həkkəniy adəm kəndak jawab berixtə kayta-kayta oylinar;

Yaman adəmning əozidzin xumluq təkülər.

²⁹ Pərwərdigar yaman adəmdin yiraqtur;

Biraq U həkkəniyning duasini anglar.■

³⁰ Hux kəzler kəngülni xadlandurar;

Hux həwər ustihanlarəşa gəx-may kondurar.■

³¹ Həyatlikka elip baridiəşan tənbişkə kulak saləşan kixi danalarning kataridzin orun alar.

³² Tərbiyəni rət kiləşan öz jenini har kilar;

Tənbişkə kulak saləşan yorutular.

³³ Pərwərdigardzin qorkux adəmgə danalik əgitər;

Awwal kəmtərlik bolsa, andin xəhrət kələr.■

16

¹ Kəngüldiki niyətlər insanəşa təwədur;

Biraq tilning jawabi Pərwərdigarning ilkididur.■

² İnsan özining həmmə kiləşan ixini pak dəp bilər;

Lekin kəlbdeki niyətləni Pərwərdigar taraziəşa selip tartip kərər.□ ■

³ Niyət kiləşan ixliringni Pərwərdigarəşa tapxurəşin,

Xundak kiləşanda pilanliring pixip qikar.■

⁴ Pərwərdigar barlik məwjudiyətning hər birini məlum məksət bilən apiridə kiləşan;

Həttə yamanlarnimu balayi'apət küni üqün yaratkəndur.■

⁵ Təkəbburluqka toləşan kəngüllərnin hər biri Pərwərdigarəşa yirginqliktur;

Qol tutuxup birləxsimu, jazasiz qalmas.□ ■

⁶ Muhəbbət-xəpkət wə həkikət bilən gunahlar kafarət kilinip yepilar;

Pərwərdigardzin əyminix adəmləni yamanliqtnin haliy kilar.□

⁷ Adəmning ixliri Pərwərdigarni hursən kilsa,

U həttə düxmənlininimu uning bilən inaklaxturar.

⁸ Həlal ələşan az,

Həram ələşan kəptin əwzəldur.■

□ **15:24 «təhtisara»** — əlgənlərnin rohliri barəşan jayni kərsitidu. ■ **15:25** Pənd. 2:21,22; 12:7; 14:11 □ **15:26 «oy-pikri»** — yaki «pilanliri». ■ **15:26** Pənd. 6:18 ■ **15:27** Pənd. 1:19 ■ **15:29** Zəb. 10:17; 34:15-19; 145:18, 19 ■ **15:30** Pənd. 25:25 ■ **15:33** Pənd. 1:7; 9:10; 18:12 ■ **16:1** Pənd. 16:1; 19:21; 20:24; Yər. 10:23 □ **16:2 «kəlbdeki niyətlər»** — ibranii tilida («adəmlərnin» rohliri) deyilidu. ■ **16:2** Pənd. 21:2 ■ **16:3** Zəb. 37:5; 55:22; Mat. 6:25; Luka 12:22; 1Pet. 5:7 ■ **16:4** Ayup 21:30 □ **16:5 «qol tutuxup birləxsimu,...»** — baxka birhil tərjimisi: «xubhisizki,...». ■ **16:5** Pənd. 6:17; 8:13; 11:21 □ **16:6 «...gunahlar kafarət kilinip yepilar»** — Təwrat dəwridə, gunahlar kurbanliqlar arqilik «yepilip» qəqürüm kilindi (yəni, «kafarət kilindi»). İnji dəwrigə kəlgəndila, gunahlar «elip taxlandi» (məsilən, «Yuh. 1:29). ■ **16:8** Zəb. 37:16; Pənd. 15:16

- 9 İnsan kənglidə öz yolini tohtitar;
Əmma kədəmlirini toqrilaydıoqan Pərwərdigardur.
- 10 Həttə padixahning ləwlrigə qaritip əpsun oqulsimu,
Uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs. □
- 11 Adil taraza-mizanlar Pərwərdigarəya hastur;
Taraza taxlirining həmmisini U yasioqandur. ■
- 12 Padixah rəzillik kilsa yirginqliktur;
Qünki təht həkkaniyət bilənla məhkəm turar.
- 13 Həkkaniy səzligən ləwlər padixahlarıning hursənlikidur;
Ular durus səzligüqilərnəni yaxhi kərər.
- 14 Padixahning kəhri goya əlümning əlqisidur;
Biraq dana kixi *uning oqəzipini* tinqlandurar. ■
- 15 Padixahning qirayining nuri kixigə jan kirgüzər;
Uning xəpkiti waqtida yaşqan «keyinki yamoqur»dur. □ ■
- 16 Danalix elix altun elixtin nəkədər əwzəldur;
Yorutuluxni tallax kümüxnəni tallaxtin xunqə üstündur! ■
- 17 Durus adəmning egiz kətürülgən yoli yamanliqtin ayrilixtur;
Əz yoliəya ehtiyat kıləoqan kixi jenini saqlap qalar.
- 18 Məoqrurluq həlak boluxtin awwal kelər,
Təkəbburluq yikilixtin awwal kelər. ■
- 19 Kəmtər bolup miskinlər bilən bardi-kəldidə bolux,
Təkəbburlar bilən haram mal bəlüxkəndin əwzəldur.
- 20 Kimki ixni pəm-parasət bilən kilsa payda tapar;
Pərwərdigarəya tayanəoqan bolsa, bəht-saadət kərər. □ ■
- 21 Kəngli dana kixi səgək atilar;
Yekimlik səzlər adəmlərnəning bilimini axurar.
- 22 Pəm-parasət əzigə igə boləoqanlarəya həyatliqning bulikidur;
Əkilsizlərgə təlim bərməkning əzi əkilsizliktur. ■
- 23 Aqılanə kixining kəlbi əozzidin əkil qikirar;
Uning ləwzigə bilimni ziyadə kilar.
- 24 Yekimlik səzlər goya həsəldur;
Kəngüllərnəni hux kılıp təngə dawadur.
- 25 Adəm balisəya toqridək kərünidəoqan bir yol bar,
Ləkin aqiwiti həlakətkə baridəoqan yollardur. ■
- 26 Ixligüqining ixtiyi uni ixka salar;
Uning karni uningəya həydəkqilik kilar. □
- 27 Mutthəhəm kixi yaman gəpni kolap yürər;

□ 16:10 «Həttə padixahning ləwlrigə qaritip əpsun oqulsimu, uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs» — yənə ikki hil təjimişi bar: (1) «Padixahning ləwlridə Pərwərdigarning wəhiyi bolsa, uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs»; (2) «Padixahning ləwlrə wəhiyə qarap səzləydu; uning əozzi toqra həkəmdin qətniməsliki kərək». ■ 16:11 Law. 19:36; Qan. 25:13-16; Pənd. 11:1; 20:10, 23 ■ 16:14 Pənd. 19:12; 20:2 □ 16:15 «Uning (padixahning) xəpkiti waqtida yaşqan «keyinki yamoqur»dur» — ibranıy tilida: «Uning (padixahning) xəpkiti «keyinki yamoqurlar»ni əpkəlgən buluttur». «Keyinki yamoqurlar» Israilda 3-ayda yeşip, ətiyazlik ziraətlərnəni pixuruxtək həlkilik rolni oynaydu. Xunga hər bir dehqan «keyinki yamoqur»əya təxnadur, ular uni bək kədirləydu. ■ 16:15 Pənd. 19:12 ■ 16:16 Ayup 28:15; Zəb. 19:10; 119:72; Pənd. 3:14,15; 8:11,19 ■ 16:18 Pənd. 11:2; 17:19 □ 16:20 «Kimki ixni pəm-parasət bilən kilsa payda tapar» — yaki «nəsihət səzigə kəngül qəyoqan payda tapar». ■ 16:20 Zəb. 2:12; 34:8-9; 125:1; Yəx. 30:18; Yər. 17:7 ■ 16:22 Pənd. 13:14 ■ 16:25 Pənd. 14:12 □ 16:26 «Uning karni uningəya həydəkqilik kilar» — ibranıy tilida «Uning əozzi uningəya həydəkqilik kilar».

Uning ləwliri lawuldap turoʻan otka ohxar. □ ■

²⁸ Əgri adəm jedəl-majira tuʻduroʻuqidur;
Oʻaywətqi yekın dostlarni ayriwetər. ■

²⁹ Zorawan kixi yekın adimini azdurar;
Uni yaman yoloʻa baxlap kirər. □

³⁰ Kəzini yumuwaloʻan kixi yaman niyətni oylar;
Lewini qıxligən kixi yamanlıkka təyyardur. □ ■

³¹ Həkkəniyət yolida akaroʻan qaʻq,
Adəmning xəhrət tajidur. □

³² Asan aqqıqlımaydıoʻan kixi palwandin əwzəldur;
Əzini tutuwaloʻan xəhər aloʻandinmu üstındur. □

³³ Qək etəkkə taxlanoʻjini bilən,
Lekin nətijisi pütünləy Pərwərdigardındur.

17

¹ Kurbanlık gəxlirigə toʻloʻan jedəllik əydin,
Bir qıxləm kuruk nan yəp, kəngül tinqlikta boləoʻan əwzəl. □ ■

² Hızmətkar gəwər bolsa, hojisinin nomusta koyəuqı oʻoʻlini baxkurar;
Kəlgüsida u hojining oʻoʻli katarida turup uning mirasni təksim kılar.

³ Sapal kəzan kümüxni tawlar, qanak altunni tawlar,
Biraq adəmning kəlbini Pərwərdigar sinar. ■

⁴ Kəbih kixi yaman səzlərgə ixinər;
Yaloʻanqi pitniqlərnin səzigə kulak salar.

⁵ Miskinlərnə məshirə kıloʻuqı, əzini Yarətkuqını həkəratligüqidur;
Baxkıların gəhtsizlikidin huxal boləoʻan kixi jazasiz qəlmas. ■

⁶ Kərilərnin nəwrliri ularning tajidur;
Pərzəntlərnin pəhri ularning atiliridur.

⁷ Əhmək yarixik gəp kılsa uningəoʻa yaraxmas;
Mətiwə yaloʻan səzlisə uningəoʻa təhimu yaraxmas.

⁸ Para — uni bərgüqining nəziridə esil bir gəhərdur;
Goya uni nəgila ixlətsə muwəppəkiyətkə erixidioʻandək. □

⁹ Baxkıların hatalikini yoputup kəqürgən kixi mehir-muhəbbətni
kəzlər;

Kona hamanni sorioʻan kixi yekın dostlarni düxmən kılar.

¹⁰ Akılanigə singgən bir eʻoʻiz tənbiḥ,
Əhməkə uruloʻan yüz dərridin ünümlüktur.

□ **16:27 «Muttəhəm kixi»** — ibranıy tilida «Belialning oʻoʻli» deyilidu. «Belial»ning mənisi «ərziməs» degənlik bolup, bəlkim İblisni kərsitidu. ■ **16:27** Pənd. 12:18 ■ **16:28** Pənd. 15:18; 26:21; 29:22 □ **16:29 «Uni yaman yoloʻa baxlap kirər»** — ibranıy tilida «Uni yahxi əməs bir yoloʻa baxlap kirər». □ **16:30 «Kəzini yumuwaləoʻan kixi»** — yaki «kəz kıskuqi kixi», «kəzini qimildatkuqi adəm». ■ **16:30** Pənd. 6:13,14 □ **16:31 «Həkkəniyət yolida akaroʻan qaʻq, adəmning xəhrət tajidur»** — ayətnin baxka birhil tərjimisi: «Aq qaʻq bolsa adəmning xəhrət tajidur; u həkkəniyət yolida pəyda bolidu». □ **16:32 «Əzini tutuwaloʻan»** — ibranıy tilida: «Əz roʻhini idarə kılidioʻan» degən səzlər bilən ipadilididu. □ **17:1 «Kurbanlık gəxliri»** — ibranıylar ibadəthanida Hudaəoʻa atap soyoʻan bəzi kurbanlık gəxlirining kəp kısmını eyoʻigə əkilip yeyixkə bolatti. ■ **17:1** Pənd. 15:17 ■ **17:3** Pənd. 27:21; Yər. 17:10 ■ **17:5** Pənd. 14:31 □ **17:8 «Para — ...goya uni nəgila ixlətsə muwəppəkiyətkə erixidioʻandək»** — bu ayət həjwiyy, kinayilik səz bolup, omumiyy əmma əpsuslinarlık bir əḥwalni kərsitidu; əlwəttə, u bu ixni təripliməydu. Baxka birhil tərjimisi: «U buni nəgila ixlətsəm muwəppəkiyətkə eriximən, dəydu».

- 11 Yamanlar pəkət asiylikni közlər;
Uni jazalaxka rəhimsiz bir əlqi əwətilər.
- 12 Əhmikənə ix kiliwatkan nadan kixigə uqrap qaloqandin kərə,
Baliliridin ayriloqan eyikka yolukup qaloqan yahxi.
- 13 Kimki yaxlilikka yamanlik qilsa,
Ixikidin bala-qaza neri kətməs. ■
- 14 Jedəlnəg baxlinixi tosmi su elip kətkəngə ohxaydu;
Xunga jedəl partlaxtin awwal talax-tartixtin qol üzgin. ■
- 15 Yamanni aqlioqan,
Həkkaniyoqa kara qaplioqan,
Ohxaxla Pərwərdigarəqa yirginqliktur. ■
- 16 Əhməkning kəngli danalikhni ətiwarlimisa,
Kəndakmu uning kolida danalikhni setiwalojudək puli bolsun? □
- 17 Həkkikiy dost hərdəim sanga muhəbbət kərsitər,
Həkkikiy kərindəx yaman künəng üqün yardəmgə dunyaoqa kəlgəndur.
- 18 Əkilsiz kixi qol bərip,
Yekini üqün kəpil bolidu.
- 19 Jedəlgə amraq gunahka amraqtur;
Bosuqini egiz qiloqan həlakətni izdər. □ ■
- 20 Niyiti buzuloqan yaxlilik kərməs;
Tilida hək-nahəkni astin-üstün qiloquci balaəqa yolukar.
- 21 Bala əhmək bolsa, ata şəm-kəyoqəqa patar;
Həmakətning atisi huxallik kərməs.
- 22 Xad kəngül xipalik doridək təngə dawadur;
Sunuk roh-dil adəmning yilikhni kurutar. ■
- 23 Qirik adəm yəng iqidə parini qəbul qilar;
U adalətnəg yolini burmilar. □
- 24 Danalikh yorutuləqan kixining kəz aldida turar;
Biraq əkilsizning kəzi hiyalkəxlik qilip qutupta yürər. ■
- 25 Galwang bala atini azaboqa salar;
Uni tuşquqiningmu dərđi bolar. ■
- 26 Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka kət'iy bolmas;
Əmirlərni adalətni qolliqini üqün dumbalaxka bolmas. □
- 27 Bilimi bar kixi kəm səzlük bolar;
Yorutuləqan adəm kəltis eqir-besik bolar. □
- 28 Həttə əhməkmu az səzlisə dana həsəblinar;
Tilini tizginləgən kixi danixmən sanilar.

■ **17:13** Qan. 32:35; Pənd. 20:22; 24:29; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9 ■ **17:14** Pənd. 20:3 ■ **17:15** Mis. 23:7; Pənd. 24:24; Yəx. 5:23 □ **17:16** «Əhməkning kəngli danalikhni ətiwarlimisa,...» — ibraniy tilida «Əhməkning heq kəngli yok tursa,...» □ **17:19** «Bosuqini egiz qiloqan (kixi)» — ibraniy tilida «Dərwazisini egiz qiloqan (kixi)». Bundaq adəm bəlkim əzining bay ikənlikini kez-kez qilməqçi bolidu. ■ **17:19** Pənd. 16:18 ■ **17:22** Pənd. 15:13 □ **17:23** «Qirik adəm yəng iqidə parini qəbul qilar» — ibraniy tilida «Qirik adəm bəşjirdin parini alar...». ■ **17:24** Top. 2:14; 8:1 ■ **17:25** Pənd. 10:1; 15:20; 19:13 □ **17:26** «jərimanə qoyux» — «jərimanə qoyux»ning «jazalax» dəgən omumiyy mənisimu boluxi mumkin. «Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka kət'iy bolmas» — ibraniy tilida «Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka yaxsi əməs». □ **17:27** «kəltis eqir-besik bolar» — ibraniy tilida «səlkən rohi bar» dəgənni bildüridu.

18

¹ Kəpçilikdən ayrılıp yaloquz yürgən kixi haman öz nəpsigə qoş tartar;
Hərқandak qın həkmətkə haman jan-jəhli bilən qarxi qıkar.

² Əhmək yorutuluxka kizikmas;
Kizikçidiojini pəkət öz oyliqanlirini kərsitixla, halas.

³ Yaman kixi kəlsə, nəprətmu pəyda bolar;
Nomussiz ix iza-ağanəttin ayrılmas. □

⁴ Adəmning səzliri qongqur sularoşa ohxar;
Danalix buliki erik süyidək erkəxləp aqar.

⁵ Yamanoşa yan besixka,
Sorakta həkkanıyoşa uwal kixixka kət'iy bolmas. □ ■

⁶ Əhməkning ləwliri uni jedəlgə baxlar;
Uning aqzi «Meni dumbala» dəp təkliq kılar.

⁷ Əhməkning aqzi öz bexişə həlakəttur;
Uning ləwliri öz jenişə qapқandur. ■

⁸ Oşəywəthorning səzliri hərhil nazunemətlərdək,
Kixining kəlbigə qongqur singdürülər. □ ■

⁹ Ixida hurun boləjan kiximu,
Buzəqunqi bilən ülpətdax bolidu. □

¹⁰ Pərwərdigarning nami məzmut munardur;
Həkkanıylar uning iqigə yügürüp kirip yukirida aman bolar. ■

¹¹ Bay adəm mal-dunyasini «mustəhkəm xəhirim» dəp bilər;
Nəziridə özini saklaydioqan egiz sepildək turar. ■

¹² Bitqit boluxtin awwal, kəngülgə təkəbburluk kələr;
Awwal kəmtərlik bolsa, andin xəhrət kələr. ■

¹³ Səzni anglimay turup, aldirap jawab bərgən,
Əhməklikini kərsitip özini hijaləttə qaldurur.

¹⁴ Təndiki aqriq azabioşa adəmning öz rohi bərdaxlik bərgüzər;
Biraq rohi sunəjan bolsa uni kim kətürər?

¹⁵ Yorutuləqanning kəlbi bilimə erixməktə,
Aқılanining kulaklıri bilimni izdiməktə.

¹⁶ Sowəjat öz igisigə ixikni daşdam eqip bərər;
Uni qong ərbablar aldioşa yətküzər.

¹⁷ Dəwa kışəanda, awwal səzligüqining səzliri orunluk kərünər;
Lekin qarxi tərəp soal qoyup ixni sürüxtürər. ■

¹⁸ Qək taxlax jedəllərni tügitər;
Oşojilarning arisidiki ixnimu həl kılar.

¹⁹ Rənjigən kərindaxning kənglini elix mustəhkəm xəhərni elixtinmu təs;
Jedəl-majira kəroşəning taқaқ-baldaklırişə ohxaxtur.

²⁰ Adəm *durus* səzligənlikidin kərsiki tok bolar;
Əz kənglidin qıққан səzlıridin mol həsul alar. □ ■

²¹ Həyat-mamat tilning ilkididur;

□ **18:3 «nəprətmu pəyda bolar»** — yaki «pəslıku pəyda bolar». □ **18:5 «kət'iy bolmas»**

— ıbranıy tilida «yahxi əməs». ■ **18:5** Law. 19:15; Qan. 1:17; 16:19; Pənd. 24:23 ■ **18:7** Pənd. 10:14; 12:13; 13:3 □ **18:8 «Kixining kəlbigə...»** — ıbranıy tilida «Kərsikining iқki yərlirigə...».

■ **18:8** Pənd. 26:22 □ **18:9 «kiximu...»** — ...mu — demək, hurun adəm oşəywəthoroşa ohxax buzəqunqidur. ■ **18:10** Hak.9:51; 2Sam. 22:51; Zəb. 18:1-3; 61:3-4; Pənd. 29:25 ■ **18:11**

Pənd. 10:15 ■ **18:12** Pənd. 11:2; 15:33; 16:18 ■ **18:17** Pənd. 25:8 □ **18:20 «Adəm**

durus səzligənlikidin .. mol həsul alar» — ayət ıbranıy tilida «Aqşizning mewisidin adəmning kərsiki tok bolar; ləwlirining həsuludin kənaətlinər» degen səzlar bilən bildürülıdu. ■ **18:20**

Pənd. 12:14; 13:2

Kimki uning təsirini ətiwarlisa uning mewisidin yər. □ ■

²² Hotunni tallap alojan kixi yahxilik tapidu,
U Pərwərdigarning mərhimitigə erixkən bolidu. ■

²³ Miskinlər pəs awazda yelinip sözlər;
Bay bolsa kəpallik bilən jawab berər.

²⁴ Dostni kəp tutқан kixi harab bolar;
Lekin kərindaxtinmu yekin baqlanojan bir dost bardur. ■

19

¹ Pəzilətlik yolda mangojan kəmbəoqəl,
Həyligər sözlük əhməktin yahxidur. ■

² Yənə, oqəyriti bar kixi bilimsiz bolsa bolmas;
Aldirangoju yoldin qıkar. □

³ Kixining əhməkliki öz yolini astin-üstün kiliwetər;
Xundak turukluk u kənglidə Pərwərdigardin rənqip aqrinar. ■

⁴ Baylik dostni kəp kılar;
Miskinlər bar dostidinmu ayrilip qalar. ■

⁵ Yalojan guwahlik kiləjan jazalanmay qalmas;
Yalojan eytkuqimu jazadin kutulalmas. □ ■

⁶ Tola adəm sehiydin iltipət közlər;
Sowqat berip turoquciqa həmmə kixi dosttur. □

⁷ Namratlaxkandin kərindaxlirimu zerikər;
Uning dostliri tehimu yirak qəqar;

Yalwurup kəoqlisimu, ular tepilmas. ■

⁸ Pəm-parasətkə erixküqi özigə köyünər;
Nurni sakliəjan kixining bəhti bolar.

⁹ Yalojan guwahlik kiləjan jazalanmay qalmas;
Yalojan eytkuqimu həlak bolar. □

¹⁰ Həxəmətlik turmux əhməkqə yaraxmas;
Kulning əmədarlar üstidin həküm sürüxi tehimu kəmlaxmas. ■

¹¹ Danixmənlilik igisini asanlıqə aqqıqlanmaydiojan kılar;
Hatalıqni yoputup kəqürux uning xəhritidur.

¹² Padixahning oqəzipi xirning həwlixioə ohxax dəhəxtlik bolar;
Uning xəpkiti yumran ot-qəpkə qüxkən xəbnəmdək xerindur. ■

¹³ Əhmək oqul atisi üqün bala-kəzadur;
Uruxkaq hotunning zarlaxliri tohtimay temp qüxkən tamqə-tamqə
yeoqnoja ohxaxtur. ■

¹⁴ Oյ bilən mal-mülük ata-bowilardin mirastur;
Biraq pəm-parasətlik hotun Pərwərdigarning iltipatidindur. ■

¹⁵ Hürunluk kixini oqəplət uykuəja oqərk kılar;

□ **18:21** «Kimki uning təsirini ətiwarlisa uning mewisidin yər» — yaki «Kimki öz səzligə amraq bolsa, xu uning mewisini yər». ■ **18:21** Pənd. 21:23; Yaq, 3:2 ■ **18:22** Pənd. 19:14

■ **18:24** Pənd. 17:17 ■ **19:1** Pənd. 28:6 □ **19:2** «bolmas» — ibranıy tilida «yahxi əməs». «Aldirangoju yoldin qıkar» — ibranıy tilida «Ayaqlirini aldiratkuqi kixi hata kədəm basar».

■ **19:3** Yaq. 1:13,14,15 ■ **19:4** Pənd. 14:20 □ **19:5** «Yalojan eytkuqi...» — ibranıy tilida «Yalojan (söz) püwligüqi...» ■ **19:5** Qan. 19:19; Pənd. 21:28 □ **19:6** «Tola adəm sehiydin iltipət közlər...» — yaki «Tola adəm əmirdin iltipət közlər...» ■ **19:7** Pənd. 14:20

□ **19:9** «Yalojan eytkuqi...» — ibranıy tilida «Yalojan (söz) püwligüqi...». ■ **19:10** Pənd. 30:22 ■ **19:12** Pənd. 16:14,15; 20:2 ■ **19:13** Pənd. 10:1; 15:20; 17:25; 21:19; 27:15 ■ **19:14**

Pənd. 18:22

Bikar tələp aqarqılıqning dərdini tartar.■

16 *Pərwərdigarning* əmrigə əməl kıləjan kixi öz jenini saklar;
Öz yolliridin həzi bolmiojan kixi olər.□ ■

17 Kəmbəoqəllərgə rəhımdillik kıləjan,
Pərwərdigaroja kərz bərgən bilən barawərdur;
Uning xəpkitini *Pərwərdigar* kayturar.

18 Pərzəntingning tərbiyini qobul kılxiqə ümidwar bolup,
Uni jazalap tərbiyə berip turəjin;
Lekin uni ölgüqə har bolsun degüqi bolma.□ ■

19 Kəhrlik kixi jaza tartar;
Uni kütquzmaqçı bolsang, kayta-kayta kütquzung kerək.

20 Nəsihətni angliqin, tərbiyəni qobul kıləjan,
Undaq kıləjanda keyinki künliringdə dana bolisən.

21 Kixining kənglidə nurojun niyətlər bar;
Ahirida pəkət Pərwərdigarning dalalət-hidayitidin qıkkən ix aqar.■

22 Kixining yekimlikı uning mehir-muhəbbitidındur;
Miskin bolux yalojanqılıqtin yahxidur.

23 Pərwərdigardin əminix kixini həyatka erixtürər;
U kixi hatirjəm, tok yaxap, bala-kaza qüxürülüxidın haliy bolar.■

24 Hırun qolını sunup kaqioja tikkinı bilən,
Qizani aqzioja selixkimu hırunluk kilar.■

25 Həkawuroja kılinojan tayak jazasi sadioja kılinojan ibrəttur;
Yorutuləjan kixigə berilgən tənbiş,
Uning bilimini tehimu ziyadə kilar.■

26 Atisining melini buliojan,
Anisini öyidin həydəp qıkarəjan,
Rəswalik, iza-ağanət kaldurojuqi oşuldur.

27 I oşul, nəsihətkə kılıkingni yupuruwalsang,
Əkilning təlimliridin yiraklxkingındur.□

28 Pəskəx guwahqi adalətni mazaq kıləjuqidur;
Yaman adəmnıng aqzi rəzillikni yutar.□

29 Həkawurlar üqün jazalar təyyardur,
Əhməklərnıng dümbisigə uridiojan kamqa təyyardur.□

20

1 Xarab kixini rəswa kilar,
Haraq kixini oqljirlaxturar;
Kimki uningəja berilip ezip kətsə, əkilsizdur.

2 Padixahning oşəzipi xirning hərkirixigə ohxax qorqunqlıktur;

■ 19:15 Pənd. 6:9; 10:4; 20:13 □ 19:16 «Öz yolliridin həzi bolmiojan kixi olər» — yaki «Uning (demək, Pərwərdigarning) yollirini kəmsitkən kixi olər». ■ 19:16 Pənd. 3:21,22; Luqa 11:28 □ 19:18 «Lekin uni ölgüqə har bolsun degüqi bolma» — baxqa birhil təjrimisi: «...birak uning yioja-zarlirioja kulak salma». ■ 19:18 Pənd. 13:24; 23:13; Əf. 6:4 ■ 19:21 Ayup 23:13; Zəb. 33:11; 115:3; Yəx. 46:10 ■ 19:23 Zəb. 34:9-10 ■ 19:24 Pənd. 26:15 ■ 19:25 Pənd. 21:11 □ 19:27 «I oşul, ... əkilning təlimliridin yiraklxkingındur» — baxqa birhil təjrimisi: «I oşlum, əkilning təlimliridin yiraklxaturidiojan səzlərnı anglxntin özüngni tart!». □ 19:28 «Pəskəx guwahqi» — ibraniy tilida: «Belialning (İblisning) guwahqisi». □ 19:29 «Həkawurlar» — yaki «Məshirə kıləjuqilar».

Uning aqqikini kəltürgən, öz jeniöja jaza qüxürər. □ ■

³ Özini majiradin neri kiliş kixining izzitidur;

Biraş hər bir əhmək özini basalmas. ■

⁴ Hürun adəm kixta yər həydiməs;

Yioşim waqtida yoşlukta kelip axliş tilər. □

⁵ Kixining kenglidiki oy-niyətliri qongqur suöja ohxaxtur;

Yorutulöjan adəm ularni tartip alalaydu. □ ■

⁶ Özini sadik dəydiyöjanlar köptur;

Biraş ixənqlik bir adəmni kim tapalisun?

⁷ Həşşəniy adəm diyanətlik yolda mangar;

Uning pərzəntliğə bəht-bərikət qaldurular!

⁸ Padixah adalət təhtidə olturoşanda,

Həmmə yamanlişni közi bilən koşlaydu. ■

⁹ Kim özini gunahdin tazilandim,

Wijdanim paklandi, deyələydu? ■

¹⁰ Ikki hil taraza texi,

Ikki hil kürə ixlitix,

Ohxaxla Pərwərdigaröja yirginqliktur. ■

¹¹ Hətta bala öz hisliti bilən bilinər;

Uning kılöjanlırining pak, durus yaki əməsliki hərəkətliridin körünüp turar.

¹² Kəridiyöjan közni, anglaydiyöjan kulakni,

Hər ikkisini Pərwərdigar yaratti. ■

¹³ Uyşuöja amraş bolma, namratlişkə uşraşən;

Közünöni eqip oyşak bol, nening mol bolar. ■

¹⁴ Heridar mal aloşanda: «Naşar ikən, naşar ikən!» dəp kaşxaydu;

Elip kötkəndin keyin «*Esil nərsə, ərzan aldim*» dəp mahtinidu.

¹⁵ Altun bar, ləəl-yaqutlarımı köptur;

Biraş bilimni beşixliyöjan ləwlər nemidegən kimmətlik gəşərdur! ■

¹⁶ Yatka keşil bolöjan kixidin kərzgə tonini tutup aloşin;

Yat hotunoşja kapalət bərgən kixidin kapalət puli al. ■

¹⁷ Aldap erixkən tamak tatliktur;

Keyin, uning yegini xəşil bolar. ■

¹⁸ Pılanlar məslişət bilən bekitilər;

□ **20:2** «... öz jeniöja jaza qüxürər» — ibraniy tilida: «... öz jeniöja gunah kılöjan bolidu».

■ **20:2** Pənd. 16:14; 19:12 ■ **20:3** Pənd. 17:14 □ **20:4** «Hürun adəm kixta yər həydiməs»

— Pələstində bir yıl altə pəsilyə bəlinidu. On birinçi, on ikkinçi ay «kix pəsli» həşablinidu.

«Kix» pəsli yər həydiyöjan pəsli, qünki bu pəsildə yamoşur yeşip tupraş yumşak bolidu.

□ **20:5** «Kixining konglidiki oy-niyətliri ... yorutulöjan adəm ularni tartip alalaydu» —

bu pənd-nəsihətə kərita alimlarda təwəndikidək birşanqə hil qüxənqə bar: (1) hər adəmning

kenglidə qongqur oy-niyətlər bardur; yorutulöjan kixi bu oy-niyətləri (yahşi bolsun yaman

bolsun) əkli bilən qüxinip yetələydu. (2) yorutulöjan kixi danixməş həm az seşləydiyöjan kixilərdin

ularning yahşi oy-pikirlirini, yahşi nəsihətlirini alalaydu. (3) yorutulöjan kixi yaman niyətlilik

kixilərnin əşzidin ularning niyətlirini bilələydu. (4) bəzi alimlar bu əşetni «hər bir kixining

kenglidə Hudadin kəlgən dalalət (yolyoruş, hıdayət) bardur; u qongqur küduktiki suöja ohxaydu;

...» dəp qüxinip, uning mənisini: «Hudadin kəlgən xu «dalalət» hər bir adəmning kenglidə bolöjan

bolidu, yorutulöjan kixi bu dalalətni jakarlap baxşiləri yorutalaydu» dəp qüxəndiridu. Bizninggə

birinçi hil qüxənqini toşra dəp qaraymiz. ■ **20:5** Pənd. 18:4 ■ **20:8** Pənd. 20:26 ■ **20:9**

1Pad. 8:46; Ayup 14:4; Zəb. 51:5-7; Top. 7:20; 1Yuşa. 1:8 ■ **20:10** Şan. 25:13; Pənd. 11:1; 20:23

■ **20:12** Mis. 4:11; Zəb. 94:9 ■ **20:13** Pənd. 19:15 ■ **20:15** Pənd. 3:14,15 ■ **20:16** Pənd.

11:15; 27:13 ■ **20:17** Pənd. 9:17

Pixkan kərsətmə bilən jəng kıləyin.

¹⁹ Gəp toxuquqi sirlarni axkarilar;
Xunga walaktəkkür bilən arilaxma.■

²⁰ Kimki ata-anisini həkərət kilsa,
Uning qiriqi zülmət karangöusida əqər!■

²¹ Tez erixkən miras haman bərikətlik bolmas.■

²² Yamanlikka yamanlik qayturay demə;
Pərwərdigarəya tayinip küt, U dərdinggə yetər.■

²³ Ikki hil taraza texi Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Sahta əlqəm kət'iy yarimas.□ ■

²⁴ Insanning həyatlik kədəmlirini Pərwərdigar bəlgiləydu;
Undağa insan öz musapisini nədin bilsun?■

²⁵ Bir nərsisini yeniklik bilən «Hudaəya atalojan!» dəp wədə bərix,
Kəsəmlərdin keyin ikkilinip qayta oylinix,
Əz jenini kiltakka qüxürgəngə barawər.

²⁶ Dana padixah yamanlarni topanni soruəandək soruwetidu,
Hamam təpkəndək tuluk bilən yanjiwetər.

²⁷ Adəmning roh-wijdani — Pərwərdigarning qiriqidur,
U kəlbning hər bir təglirini təkxürüp pərk etər.

²⁸ Mehir-xəpəkət wə həkikət padixahni saklaydu;
U mehir-xəpəkət bilənla öz təhtini mustəhkəmləydu.

²⁹ Yax yigitlərnin qawulluqi ularning pəhridir;
Kerilarning izziti aq qaqliridur.■

³⁰ Tərbiyə yariliri yamanlikni tazilap qikqirar,
Tayak izliri iq-baəqirni taza kilar.■

21

¹ Padixahning kəngli eriklardiki sudək Pərwərdigarning kolididur;
Pərwərdigar kəyərgə toqrilisa, xu tərəpkə mangidu.

² İnsan əzining həmmə kıləjan ixini toqra dəp bilər;
Ləkin Pərwərdigar kəlbdeki niyətlərnə taraziəyə selip tartip kərər.□ ■

³ Pərwərdigarning nəziridə,
Həkqaniylik bilən adalət yürğüzük qurbanlik kixiltin əwzəldur.■

⁴ Təkəbbur kəzlər, məəqrur kəlb, yamanlarning qiriqi — həmmisi
gunahtur.□

⁵ Əstayidil kixilərnin oyliri ularni pəkət bayaxatlikka yetəklər;
Qeqilangöularning oyliri bolsa, ularni pəkət yoksuzlukqila yetəklər.■

⁶ Yaoqlima til bilən erixkən bayliklər,
Əlümni izdəp yürğənlər qoşlap yürğən bir tütünla, halas.■

⁷ Yamanlarning zalimlikə əzlrini qirmiwalar;

■ **20:19** Pənd. 11:13 ■ **20:20** Mis. 21:17; Law. 20:9; Qan. 27:16; Mat. 15:4 ■ **20:21** Pənd. 13:11; 28:20 ■ **20:22** Qan. 32:35; Pənd. 17:13; 24:29; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9 □ **20:23** «kət'iy yarimas» — ibraniy tilidə «yahxi əməs». ■ **20:23** Pənd. 20:10 ■ **20:24** Ayup 31:4; Zəb. 37:23; 139:1-3; Yər. 10:23 ■ **20:29** Pənd. 16:31 ■ **20:30** Pənd. 10:13 □ **21:2** «Kəlbdeki niyətlər» — ibraniy tilidə «kəlblər» deyilidu. ■ **21:2** Pənd. 16:2 ■ **21:3** 1Sam. 15:22; Zəb. 50:8-14; Yəx. 1:11, 16; Həx. 6:6 □ **21:4** «yamanlarning qiriqi» — muxu yərdə «qiraş» bəlkim adəmning rohinə, yəni adəmning əng qongqur yerini kərsitidu (20:27-ayətəni kəring). Baxka birhil tərijimi «yamanlarning həsulı» ■ **21:5** Pənd. 10:4; 13:4 ■ **21:6** Pənd. 10:2, 4; 13:11

Çünki ular adalət yolida mengixni rət kılğan.

⁸ Jinayətkar mangidiğan yol nahayiti əgridur;
Sap dil adəmning hərəkiti tüptüzdur.

⁹ Sokuxkağ hotun bilən *azadə* eydə billə turoğandin kərə,
Əgzining bir bulungida *yalozuz* yetip kəpkan yahxi. □ ■

¹⁰ Yaman kixining kəngli yamanlıqkila hərisməndur;
U yekiniqimu xapaət kərsətməs.

¹¹ Həkawurning jazağa tartilixi, bilimsizgə ibrət bolar;
Dana kixi kəbul kılğan nəsihətlərdin tehimu kəp bilim alar. □ ■

¹² Həkkanıy Bolozuqi yamanlığa öyini kəzlər;
U haman yamanlarni yamanlıqqa koyup yiktar. □

¹³ Miskinləarning nalisioğa kulikini yoputup kari bolmiozuqi,
Ahiri özi pəryad kətürər,
Birağ heqkim pərwa kılmas.

¹⁴ Yoxurun sowoqat oğəzəpni basar;
Yəng iqidə berilgən para kəhr-oğəzəpni pəsəytər. □ ■

¹⁵ Adalətni bəja kəltürüx həkkanıylarning huxallikidur,
Birağ yamanlıq kılzoquqlarğa wəhimidur.

¹⁶ Həkmət yolidin ezip kətkən kixi,
Ərwahlarning jamaiti iqidikilərdin bolup qalar. □

¹⁷ Tamaxağa berilgən kixi namrat qalar;
Yəq qaynaxka, xarab iquxkə amraq beyimas.

¹⁸ Yaman adəm həkkanıy adəm üqün gərü पुलining ornida qalar;
Ezilgən duruslarning ornioğa iplaslar qalar. ■

¹⁹ Sokuxkağ wə terikkək ayal bilən ortaq turoğandin,
Qəl-bayawanda yalozuz yaxioğan yaxxidur. ■

²⁰ Aqılanining öyidə baylıq bar, zəytun may bar;
Birağ əhməklər tapqinini uturluk buzup-qaqar.

²¹ Həkkanıyət, meħribanlıqni izdigüqi adəm,
Hayat, həkkanıyət wə izzət-hərmətkə erixər.

²² Dana kixi küqlüklər xəhirining sepilioğa yamixar,
Ularning tayanqi bolğan koroqinini oqulitar.

²³ Öz tilioğa, aozioğa igə bolğan kixi,
Jenini awariqiliklərdin saqlap qalar. ■

²⁴ Qongqilik kılğanlar,
«Həkawur», «hali qong», «mazakqi» atilar.

²⁵ Hurun kixi öz nəpsidin həlak bolar,
Çünki uning kəli ixka barmas;

²⁶ Nəpsi yaman bolup u kün boyi təmə kılıp yürər;
Birağ həkkanıy adəm heqnemini ayimay sədiqə kılar. ■

²⁷ Yaman adəmning kurbanlıqni Pərwərdigarğa yirginqliktur;
Rəzil oğəzəzdə əpkelingən bolsa tehimu xundaktur! ■

□ **21:9** «Sokuxkağ hotun bilən azadə eydə billə turoğandin kərə,...» — yaki «Sokuxkağ hotun bilən azadə eydə oluroğandin kərə,...». ■ **21:9** Pənd. 21:19; 25:24; 27:15 □ **21:11**

«Həkawurning...» — yaki «Məshirə kılzoquqining...». ■ **21:11** Pənd. 19:25 □ **21:12**

«Həkkanıy bolozuqi» — demisəkmü «Həkkanıy Bolozuqi» Huda Özidur. □ **21:14** «yəng iqidə» — ibraniy tilida «baqir iqidə». «Yoxurun sowoqat oğəzəpni basar.. kəhr-oğəzəpni pəsəytər» — demisəkmü, bu hil pənd-nəsihət bundak ıxlarni təripliməydu, pəkət omumiyyəthəwəlni təswirləydu, halas. ■ **21:14** Pənd. 17:8; 18:16 □ **21:16** «Ərwahlar» — əlükləarning roħlırini kərsitidu. ■ **21:18** Pənd. 11:8 ■ **21:19** Pənd. 21:9; 25:24 ■ **21:23** Pənd. 18:21

■ **21:26** Zəb. 37:26 ■ **21:27** Pənd. 15:8; Yəx. 1:13; Yər. 6:20; Am. 5:21

28 Yalojan guwahlik qilouqi halak bolar;
Əyni əhwalni anglap səzligən kixining səzi əbədgiqə aqar.■

29 Yaman adəm yüzini kəlin kılar;
Durus kixi yolini oylap puhta basar.

30 Pərwərdigarə qaxri turalaydiə qan həqkandə danalığ, əkil-parasət
yaxi tədbir yoxtur.

31 Atlar jəng küni üqün təyyar kılinə qan bolsimu,
Biraq ələlibə-nijat pəkət Pərwərdigardindur.■

22

1 Yahxi nam zor baylıqqa igə boluxtin əwzəl;
Kədir-kimmət altun-kümüxtin üstündur.■

2 Gaday bilən bay bir zeminda yaxar;
Hər ikkisini yaratqan Pərwərdigardur.□ ■

3 Zerək kixi bala-kazani aldin kərüp qaqar;
Saddilar aldiə qə berip ziyan tartar.■

4 Əzini təwən tutup, Pərwərdigardin əyminixning bərikiti — bayaxatlıq,
izzət-hərmət wə həyattur.

5 Hiyliqərlərnin yolida tikənlər, tuzaklar yatar;
Əz yoliə qə həzi bolə qan kixi ulardin yiraq bolar.□

6 Bəliə qə kiçikidə mijəziqə qarap durus tərbiyə bərsəng,
Qəng bolə qanda u xu yoldin qıqmas.□

7 Baylar miskinlərnə baxkurur;
Kərzdar kərz igisining qulidur.

8 Nahəklığ urukini qaqkanning alidiə qan həsuli balayi'apəttur;
Uning əqəzəp-həywisə quxər.□ ■

9 Sehiy adəm bərikət tapar;
Qünki u miskinlərgə əz nənidin bəlüp bərgüqidur.□ ■

10 Həkawurni kəşliwətsəng, jedəl-majira besilar;
Kəlixməslıklar wə xərməndiqiliklər tügər.

11 Pak niyətni kədirləydiə qan kixining səzliri güzəldur;
Xunga padixah uning bilən dost bolar.■

12 Pərwərdigarning kəzi ilim-həkiqətni saqlar;
U iplaslarning səzlrini eqip taxlap bikar kılar.□

■ 21:28 Pənd. 19:5, 9 ■ 21:31 Zəb. 20:7; 33:16-17 ■ 22:1 Top. 7:1 □ 22:2 «Gaday bilən bay bir zeminda yaxar» — ibraniy tilida: «Gaday bilən bay bir-birigə yoluqar». ■ 22:2 Pənd. 29:13 ■ 22:3 Pənd. 27:12 □ 22:5 «Əz yoliə qə həzi bolə qan kixi» — ibraniy tilida «Əz jənini saqlaydiə qan kixi». □ 22:6 «Bəliə qə kiçikidə mijəziqə qarap durus tərbiyə bərsəng, ... yoldin qıqmas» — bizningqə bu pənd hər bir balining əlahidiligi, hasliqi bar, xunga bəliə qə əz mijəziqə, məhiyitigə qarap tərbiyə bərix kərək, degənni kərsitidu. Bəxə birhil tərcimisi: «Bəliə qə kiçikidə həkqaniy yolda mənixni əgətsəng,... yoldin qıqmas». Bəzi xərhqilər ayətnə «kinayilik səz» dəp quxinip: «Bəliə qə kiçikidə əzi halioqan (xəhsiyətqi) yol boyiqə tərbiyə bəriwər! Mana, qəng bolə qanda u xu yoldin qıqmas!» dəp tərcimə qilidu (demək, balini ərkilətmə!). □ 22:8 «Uning əqəzəp-həywisə» — ibraniy tilida «Qəzəpini yətküzidiə qan həsisi» deyilidu. ■ 22:8 Ayup 4:8; Həx. 10:13 □ 22:9 «Sehiy adəm» — ibraniy tilida «sehi kəzlük kixi». ■ 22:9 2Kor. 9:6 ■ 22:11 Zəb. 101:6 □ 22:12 «Pərwərdigarning kəzi ilim-həkiqətni saqlar» — Pərwərdigar hər bir dəwrədə, hər bir yərdə əzini kərsitidiə qan ispat-həkiqətni saqlaydu, həm xundakla xu ispat-həkiqətni kədirləydiə qan, xularə qə guwah bəridiə qan kixilərnə saqlaydu («Rim.» 1:19-20ni kərüng); U yənə bərlək insanlarə qə kalam-xərif (Tawrat, Zəbur, Injil) bərgüqidur.

13 Hürun adəm: «Taxkırıda bir xir turidu, Koçioğa qıqsam öltürülümən!» — dəydu.■

14 Zinahor ayalning aqzi qongkur bir oridur; Pərwərdigar narazi boləjan kixi uningəja qüxüp ketər.■

15 Nadanlıq səbiy balılarning kəlbige baqlaqlıktur; Biraq tərbiyə tayıki buni uningdin yiraq kılar.■

16 Miskinlərne ezix bilən bay boləjan, Wə baylarəja sowəjat sunidojan kixi, Ahiri pəkət yoqsullukta qalar.■

Ottuz həkmətlik söz

17 Kulak sal, sanga aqılanilərnin sölzlrini ögitəy; Kəngül köyup bilimimni ögəngin.

18 Ularni kəlbige qing tutsang, Ular sanga xerin bolar, Ləwliringdə səp bolup təyyar turidu.

19 Qin kəlbige bilən Pərwərdigarəja tayinixing üqün, Bügün *bu həkmətlik sölzəni* baxka birsigə əməs, Bəki sanga yətküzdüm.

20 Uningdin mana ottuzni yazdim, Buning iqidə nəsihətlər həm bilim bar. □

21 Bular bilən həkikətning sölzlrining dərəkə həkikət ikənlikini biləlsən, Wə xundak kılip seni əwətküqilərgə həkikətning sölziri bilən jawab kəyturalaysən.

22 Yoqsuldin bulap alma, u kəmbəşəş tursa, Ajiz məminlərne sorak ornida bozak kılma. □ ■

23 Qünki Pərwərdigar ularning dəwasini kətürər, Ulardin bulap aləjanlardin bulap alar.■

24 Mijəzi ittik adəm bilən dost bolma, Kəhrlik adəm bilən arilaxma,

25 Bolmisa, uning yaman yolini öginip kəlip, kıltakka qüxisən.

26 Baxkılarəja *kepil bolup* kol bərgüqilərdin bolma, Kəzrlərne tələkə kapalət bərgüqilərdin bolma;■

27 Sening kəyturaliojudək nərsəng boləjan bolsa, Ular orun-kərpiliringni bikardin-bikar astingdin elip kətmigən bolatti!■

28 Ata-bowiliring pasilni bəlgiləp bərgən kona qəgra taxlirini yətkimə.■

29 İxni əstayidil wə qakқан bejiridojan kixini kərgənmiding? U pəs adəmlərnin hizmitidə bolmas;

■ **22:13** Pənd. 26:13 ■ **22:14** Pənd. 2:16; 5:3; 7:5; 23:27 ■ **22:15** Pənd. 13:24; 19:18; 23:14; 29:15,17 ■ **22:16** Pənd. 14:31; 17:5 □ **22:20** «Uningdin mana ottuzni yazdim» — bu «ottuz söz» 22:22-24:22də tepilidu. Baxka birhil tərjimisi: «Uningdin mana əla sölzəni yazdim».

□ **22:22** «sorak orni» — ibraniy tilida «xəhər dərwasisi» — yəni sot kılidiojan yəni kərsitidu.

■ **22:22** Mis. 23:6; Ayup 31:13; Zəb. 82:3, 4; Zək. 7:10 ■ **22:23** Mis. 22:22, 23; Zəb. 10:17-18

■ **22:26** Pənd. 6:1; 11:15 ■ **22:27** Pənd. 20:16 ■ **22:28** Kan. 19:14; 27:17; Pənd. 23:10

Padixahların gəldiyə qayıdın. □

23

¹ Katta ərbab bilən həmdastihan bolsang, Aldingdiki kim ikənlikini obdan oylan.

² Ixtiying yaman bolsa, Gelingoşa piqaq təngləp turoqandək özüngni tart. □

³ Uning nazunemətlirini tama kılma, Ular adəm aldaydioğan tamaqlardur.

⁴ Bay bolimən dəp özüngni upratma; Özüngning zehningni bu ixka qaratma. □

⁵ Baylıqlarğa kəz tikixing bilənla, ular yok bolidu; Pul-mal dər wə kə özige qanat yasap, Huddi bürküttək asmanoşa uqur ketər.

⁶ Aq kəzning nenini yemə, Uning esil nazunemətlirini tama kılma;

⁷ Qünki uning kəngli qandək boləndək, özimu xundək. U aqzida: — Kəni, alsila, iqsilə! — desimu, Biraq kənglidə seni oyliqini yok.

⁸ Yegən bir yutum taamnimu kusuwetisən, Uningoşa qıloğan qıraylık səzliringmu bikaroşa kətkən bolidu.

⁹ Əhməkkə yol kərsitip salma, Qünki u əkil səzliringni kəzgə ilmas. ■

¹⁰ Kədimdə bekitkən yərning pasil taxlirini yətkimə, Yetimların etizlirioqumu ayaq basma; ■

¹¹ Qünki ularning Həmjəmət-Kutkuzoquqisi intayin küqlüktur; U Əzi ular üqün üstüngdin dəwa kılar. □

¹² Nəsihətkə kəngül qoy, İlim-bilimlərgə kulak sal.

¹³ Balangoşa tərbiyə berixtin erinmə; Əgər tayak bilən ursang, u əlöp kətməydu; ■

¹⁴ Sən uni tayak bilən ursang, Bəlkim uni təhtisaradin kutkuziwalisən. □

¹⁵ I oqlum, dana bolsang,

□ 22:29 «Əstayidil wə qaqqan» — ibraniy tilida birlə səz («məhİR») bilən ipadiliduru. □ 23:2

«Özüngni tart» — ibraniy tilida «gelingoşa piqaq təngləp tur» degən səz bilən ipadiliduru.

□ 23:4 «Özüngning zehningni bu ixka qaratma» — baxka birhıl tərjimisi: «Əz əqlingdin qekinip özüngni tart». 3:5-ayətni kəring. ■ 23:9 Pənd. 9:8; Mat. 7:6 ■ 23:10 Pənd. 22:28

□ 23:11 «Həmjəmət-Kutkuzoquqi» — kona Israilda «həmjəmət-kutkuzoquqi» («goel»)ning kılıdioğan yənə bir ixi özining jəmətidiki uwal kılınoğanlar üqün adalətni yürgüzüx idi. Uning uruq-tuoqanliridin birsi katillik kəstige uqrioğan bolsa, «həmjəmət-kutkuzoquqi»ning katilni əltürüx hokukı həm wəzipisi bar idi. Muxu ayəttiki «həmjəmət-kutkuzoquqi» bolsa Huda Özidur, əlwəttə. ■ 23:13 Pənd. 13:24; 19:18; 22:15; 29:15,17 □ 23:14 «təhtisara» — əlgənləring roqliri baridioğan jayni kərsitidu.

Mening kəlbim kəncə hux bolar idi!

16 Aşzində orunluq sözlər bolsa, iğ-iğimdən xadlinimən. □

17 Günah sadır kəloşuqılara rəxk kılma,
Hərdaim Pərwərdigardın əyminixtə turəlin; ■

18 Xundak kəloşində jəzmən kəridioşan yahxi kününg bolidu,
Arzu-ümidinə bikarəşə kətməs. ■

19 I oşlum, səzümğə kulak selip dana bol,
Kəlbini *Hudaning* yolişə baxlişin.

20 Məyhorlara arilaxma,
Nəpsi yaman gəxhorlar bilən bardi-kəldi kılma; ■

21 Qünki hərəkəx bilən nəpsi yaman ahirida yoxsulluqta qalar,
Qəplət uykuşioşə patқанlara jəndə kiyimni kiygüzər.

22 Seni tapқан atangning sözini angla,
Anang kərişində uningə hərmətsizlik kılma. ■

23 Həkiqətəni setiwal,
Uni hərgiz setiwətmə.
Danalıq, tərbiyə wə yorutuluxnimu al. ■

24 Həkkəniy balining atisi qoş huxallıq tapar;
Dana oşulni tapқан atisi uningdin hursən bolar. ■

25 Ata-anangni səyündürüp,
Seni tuşқан anangni hux kıl.

26 I oşlum, kəlbini manga tapxur;
Kəzlirigmu həyatlik yollirimoşə tikilsun!

27 Qünki pəhixə ayal qoşqur oridur,
Buzuk yat ayal tar zindandır; ■

28 Ular kəraqqədək məküwelip,
İnsaniyə arisidiki wəpasizləni kəpəytər.

29 Kimdə azab bar? Kimdə dərd-ələm? Kim jedəl iğidə qalar? Kim nalə-
pəryad kətürər? Kim səwəbsiz yarilinar? Kimning kəzi kizirip kətər?

30 Dəl xarab üstidə uzun olturoşan,
Əbjəx xarabtin tetixkə aldrişən məyhorlar! ■

31 Xarabning əjayib kizillikişə, uning jamdiki julalikişə,
Kixining gelidin xundak silik ətkənlikigə məptun bolup qalma!

32 Ahirida u zəhərlik yilandək qəkiwalidu,
Oş yilandək nəxtirini sanjiydu.

33 Kəz aldingdə oşlitə mənzirilər kərunidu,
Aşzində qalaymikan sözlər qıqıdu. □

34 Huddi dengiz-okyanlarda ləyləp qəloşandək,
Yəlkənlik kemining moma yaşıqı üstidə yatqandək bolisən.

35 Sən qoşum: — Birsə meni urdi, ləkin mən yarılanmidim!

□ 23:16 «iğ-iğimdən xadlinimən» — ibrəniy tilidə «bərəkirim xadlinidu». ■ 23:17 Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 24:1 ■ 23:18 Pənd. 24:14 ■ 23:20 Yəx. 5:22; Luqa 21:34; Rim. 13:13; Əf. 5:18 ■ 23:22 Pənd. 1:8 ■ 23:23 Pənd. 4:7 ■ 23:24 Pənd. 10:1; 15:20 ■ 23:27 Pənd. 22:14 ■ 23:30 Yəx. 5:11,22 □ 23:33 «oşlitə mənzirilər kərunidu» — yəki «oşlitə ayallar kərunidu».

Birsi meni tayaq bilən urdi, biraq aqrıqını səzmidim!» — dəysən.
Biraq sən yənə: «Hoxuməqa kəlsəmlə, mən yənıla xarabni izdəymən! — dəysən.

24

¹ Yamanlarəqa rəxk kılma,

Ular bilən bardi-kəldi kılıxni arzu kılma;■

² Qünki ularning kəngli zorawanlıknıla oylar;

Ularning aqrızi azar yətküzüxni səzlər.■

³ ailə bolsa danalıq اساسida bərpə kılınar;

Qüxinix bilən mustəhkəmlinər.

⁴ Bilim bilən öyning haniliri hərhil kimmətlik, esil gəhərlərgə toldurular.

⁵ Dana adəm zor küqkə igidur;

Bilimi bar adəm kudritini axurar.■

⁶ Puhta nəsihətlər bilən jəng kıləin;

Qələibə bolsa Birdinbir Uluq Məslihətqi bilən bolar.□ ■

⁷ Danalıq əkilsiz adəmgə nisbətən tolimu egiz, qüxiniksizdur;

Qonglar xəhər dərwazisi aldiəqa yiojiləanda u zuwan aqalmas.■

⁸ Əskilikni niyətligən adəm «suyikəstqi» atılar.

⁹ Əhməkliktin boləqan niyət gunahdur;

Hakawur kixi adəmlərgə yirginqliktur.

¹⁰ Bexingəqa əqir kün qüxkəndə jasarətsiz bolsang,

Küqsiz həsəblinisən.

¹¹ Səwəbsiz əlümgə tartıləanlarni kutkuzəin;

Boəquzlinix həwpidə turəanlardin yardəm qolungni tartma;■

¹² Əgər sən: «Bu ixtin həwirimiz yəqtur» desəng,

Hər adəmning kənglini taraziəqa Saləuqi buni kərməsmu?

Jeningni həyat Saklıəuqi uni bilməsmu?

U hərбір insan balsining əz kıləanliri boyiqə ularning əzigə yandur-masmu?■

¹³ I oəlum, həsəl *tapsang* istimal kıl, u yaxxidur.

Hərə kənikidin aləqan həsəl bolsa tatlık tetiydu;

¹⁴ Danalıq bilən tonuxsang, umu kənglünggə xuningdək bolar;

Uni tapkıningda jəzmən yaxxi kəridiəqan kününg bolidu,

Arzu-ümiding bikarəqa kətməs.■

¹⁵ I rəzil adəm, həkkanıyning əyigə yoxurun hujum kılıxni kütmə,

■ 24:1 Zəb. 37:1; Pənd. 3:31; 23:17 ■ 24:2 Zəb. 10:7 ■ 24:5 Pənd. 21:22 □ 24:6 «Qələibə bolsa birdinbir uluq məslihətqi bilən bolar» — «Birdinbir Uluq Məslihətqi» bizningqə Huda Əzini kərsitixi kərek. Baxqa birhil təjimis: «Məslihətgilər kəp bolsa, qələibə bolidu». ■ 24:6 Pənd. 11:14; 15:22; 20:18 ■ 24:7 Pənd. 14:6 ■ 24:11 Zəb. 82:3-4 ■ 24:12 Ayup 34:11; Zəb. 62:12; Yər. 32:19; Rim. 2:6; Wəh. 22:12 ■ 24:14 Zəb. 19:11; 119:103; Pənd. 23:18

Uning turaloşusini bulioşuqi bolma!

¹⁶ Qünki həkkanıy yəttə kətim yikilip qüxər,
Biraq ahiri yənə ornidin turar.
Lekin rəzil kixi külpət iqigə putlixip qüxər. ■

¹⁷ Rəqibing yikilip kətsə hux bolup kətmə,
Düxmining putlixip qüxsə xadlanma; ■

¹⁸ Pərwərdigar buni kərgəndə,
Bu kiliqingni yahxi kərməy,
Bəlkim oşəzipini rəqibinggə qüxürməsliki mumkin.

¹⁹ Yamanlar *rawaj tapsa*, biaram bolup kətmə;
Rəzillərgə rəxk kılma. ■

²⁰ Qünki yamanlarning kələqiki yoqtur,
Uning qirişimu oşürülər. ■

²¹ I oşlum, Pərwərdigardin qorqkin, padixahnimu hərmət kıl.
Qutratkuqılar bilən arilaxma.

²² Bundaq kixilərgə kelidioşan balayi'apət uxtumtut bolar,
Pərwərdigar bilən padixahning ularni qandaq yokitidioşanlikini
biləmsən? □

Baxqa əqliyə sözlər

²³ Bularmu aqılanilərnin sözliridur: —

Sot kiloşanda bir tərəpkə yan besix kət'iy bolmas. □ ■

²⁴ Jinayətiqigə: «Öyibsiz sən» dəp həküm qikarəşan kixigə,
Həlkələr lənət eytar;
Əl-yurtlar uningdin nəprətlinər. ■

²⁵ Biraq ular jinayətiqining gunahini eqip taxlioşan kixidin hursən bolar,
Ular uningə bəht-saadət tilixər.

²⁶ Durus jawab bərgüqi,
Goyaki kixining ləwlirigə səyğüqidur. □

²⁷ Awwal sirtta ixliringning yolini həzirlap,
Etiz-erikliringni təyyarla,
Andin öyüngni saləşin.

²⁸ Yeqiningəşə qarxi asassiz guwahlik kılma;
Aşzingdin heq yaloşanqilik qikarma.

²⁹ «U manga qandaq kiloşan bolsa, mənmü uningəşə xundaq kilmən,
Uning manga kiloşinini özigə yandurimən», degüqi bolma. ■

■ **24:16** Ayup 5:19; Zəb. 34:19; Am. 5:2; 8:14 ■ **24:17** Ayup 31:29; Pənd. 17:5 ■ **24:19** Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 3:31; 23:17; 24:1 ■ **24:20** Ayup 18:5, 6; Pənd. 13:9; 20:20 □ **24:22** «*Pərwərdigar bilən padixahning...*» — ibraniy tilida: «Ular ikkisining...». □ **24:23** «*kət'iy bolmas*» — ibraniy tilida «yahxi əməs». ■ **24:23** Mis. 23:3, 6; Law. 19:15; Kan. 1:17; 16:19; Pənd. 18:5; 28:21; Yh. 7:24; Yak. 2:1 ■ **24:24** Pənd. 17:15; Yax. 5:23 □ **24:26** «*Durus jawab bərgüqi, goyaki kixining ləwlirigə səyğüqidur*» — ayətnin baxqa birhil tərijimi «Ular durus jawab bərgən kixining ləwlirigə səyüp koyar». ■ **24:29** Rim. 12:17,19

30 Mən hürunning etizlikidin oʻttim,
 Əkilsizning üzümzarliqi yenedin mangdim,
 31 Mana, hər yeridin tikənlər oʻsüp qikқан,
 Hōhilar yər yüzini besip kətkən,
 Qoruk temi oʻrūlūp kətkən!
 32 Ularni kərgəq, obdan oylandim;
 Kərginimdin sawak aldım: —
 33 Sən: «Yənə birdəm kəzūmni yumuwalay,
 Yənə birdəm uhliwalay,
 Yənə birdəm put-qolumni almap yetiwalay» — desəng, ■
 34 Namratliq bulangqidək seni besip kələr,
 Həjətmənlilik qəlқанliq əskərdək sanga hujum qilar.

25

Sulaymanning pənd-nəsihətlirining dawami

1 Təwəndə bayan kilinidoqanlirimu Sulaymanning pənd-nəsihətliri; bu-
 larni Yəhudaning padixahi Həzəkiyaning ordisidikilər kəqürüp hatir-
 iligən: —

2 Pərwərdigarning uluqluqi — Özining qilōan ixini axkarilimioqinida;
 Padixahlarning uluqluqi — bir ixning sirini yexəliginidə. ■

3 Ərxning egizlikini,
 Zeminning qongkurluqini,
 Wə padixahlarning kənglidikini məlqərləp bilgili bolmas.

4 Awwal kümüxning poki ayrilip tawlansa,
 Andin zərgər nəpis bir qaqa yasap qikar.

5 Awwal padixahning aldidiki rəzil hizmətkarliri qoqliwetilsə,
 Andin uning təhti adalət üstigə kurular. ■

6 Padixahning aldida əzūngni həmmning aldi kilip kərsətmə,
 Uning aldidikiərbablarning ornida turuwalma;

7 Ornungni əzūngdin yukiri janabka berip, uning aldida pəgahka
 qūxürūlginingdin kərə,
 Əzgilərninğ seni tərgə təklip qilōini yahxidur. □ ■

8 Aldirap dəwaqə barmioqin,
 Mubada berip, yeqining *üstün qikip* seni lət kilsa, qandak kilisən? ■

9 Yeqining bilən munaziriləxsəng,
 Baxkilarning sirini aqma.

10 Bolmisa, buni bilgūqilər seni əyibləydu,
 Sesik namdin kutulalmaysən.

11 Wakti-jayida kilinoqan səz,
 Kümüx ramkilarəqə tiziloqan altun almilardur.

12 *Qulakka* altun halqa, nəpis altundin yasalōan zinnət buyumi
 yaraxkandək,
 Aqilanining agahlanduruxi kəngül qoyōanning kulikioqə yarixar.

■ 24:33 Pənd. 6:10,11 ■ 25:2 Rim. 11:33 ■ 25:5 Pənd. 20:8, 28 □ 25:7 «Ornungni
 əzūngdin yukiri janabka...» — ibraniiy tilida «Əz kəzūng kərgən janabka...». ■ 25:7 Luqa
 14:7-11 ■ 25:8 Pənd. 18:17

13 Huddi orma waqtidiki tomuzda *iqkən* qar süyüdək, İxənqlik əlqi özini əwətküqilərgə xundak bolar; U hojayinlirining kəkxi-kərnini yaxartar. □ ■

14 Yamoşuri yok bulut-xamal, Yaloşan sowoşatni wədə kılıp mahtanoşuqioşa ohxaxtur.

15 Uzunoşiqə səwr-təkət kılınsa, həkümdarmu qayıllı kılınar, Yumxak til səngəklərdinmu ətər. ■

16 Sən həsəl tepiwaldingmu? Uni pəkət toyuqula yə, Kəp yesəng yanduruwetisən.

17 Koşnangning bosuqisişoşa az dəssə, Ular səndin toyup, əq bolup qalmisun.

18 Yaloşan guwaşlıq bilən yekinişoşa kara qarlıoşuqi, Huddi gürzə, kiliq wə ətür okşa ohxaxtur. ■

19 Sunuq qix bilən qaynax, Tokur put *bilən mengix*, Külpət künidə wapasiz kixigə ümid başlıoşandəktur.

20 Kix künidə kixilərnin kiyimini salduruwetix, Yaki suda üstigə aqqıq su kuyux, Qayoşuluk kixining aldidə nahxa eytkəndəktur. □ ■

21 Düşminingning korsiği aq bolsa, Nan bər; Ussişan bolsa su bər; □ ■

22 Xundak kilsəng, bexioşa kəmür qoşqini toplap saloşan bolisən, Wə Pərwərdigar bu ixni sanga yanduridu. □

23 Ximal tərəptin qıkkən xamal kattıq yamoşur elip kəlgəndək, Qekimqi xum qirayni kəltürər.

24 Soşuxkak hotun bilən *azadə* əyde billə turoşandin kərə, Əgzining bir bulungida *yaloşuz* yetip-qopkan yahxi. □ ■

25 Ussap kətkən kixigə muzdək su berilgəndək, Yirək yurttin kəlgən hux həwərmu ənə xundak bolar.

□ **25:13 «Huddi orma waqtidiki tomuzda iqqən qar süyüdək»** — ibranıy tilida: «Huddi orma waqtidiki kərning salkinidək» deyilidu. ■ **25:13** Pənd. 13:17 ■ **25:15** Pənd. 15:1; 16:14 ■ **25:18** Zəb. 11:2; 57:4; 59:7; 120:3-4; Pənd. 12:18 □ **25:20 «(ham) suda üstigə aqqıq su kuyux»** — suda üstigə aqqıq su kuyulsa, intayin aqqıq bir hıd qıqıdu, xunga mənisi: — «yarişoşa tuz səpkəndək» degəndək. ■ **25:20** Rim. 12:15 □ **25:21 «Düşmining...»** — ibranıy tilida «Sanga əq bolojanning...». ■ **25:21** Mis. 23:4, 5; Rim. 12:20 □ **25:22 «(düşmənning) bexioşa kəmür qoşqini toplap saloşan bolisən»** — buning mənisi: «uni kattıq uyaldurisən». Bu ibarə Misirdiki kona bir adətini kərsitidu. Kixilər towa qılqanlıqini bildürüş üqün bexida bir siwət qoşqini kətürp mangıdu. Xunga «Uning bexioşa kəmür qoşqini toplap salisən» degini, uning towa qılxişoşa yardəm berələysən» «wıjdanini oyoşıtisən» degənliktur. □ **25:24 «Soşuxkak hotun bilən azadə əyde billə turoşandin kərə,...»** — yaki «Soşuxkak hotun bilən azadə əyde olturoşandin kərə,...». ■ **25:24** Pənd. 21:9,19

²⁶ Petikdilip süyi leyip kətkən bulak,
Süyi buloqiwetilgən kuduk,
Rəzillərgə yol qoçqan həkkanıy adəmgə ohxaxtur.

²⁷ Həsəlni həddidin ziyadə yeyix yahxi bolmas;
Biraq uluqlukni izdəxning əzi uluq ixtur. □

²⁸ Əzini tutalmaydıoğan kixi,
Wəyran boləjan, sepilsiz qaləjan xəhərgə ohxaydu. □ ■

26

¹ Yazda qar yeoix,
Orma waqtida yamoşur yeoix kamlaxmioşandək,
Izzət-hərmət əhməkkə layik əməstur.

² Ləyləp uqur yürəgən kuqqaqtək,
Uqқан karlıoşaq yərgə qonmioşandək,
Səwəbsiz qarəyix kixigə ziyan kəltürəlməs.

³ Atka qamqa, exəkkə nohta lazim boləjindək,
Əhməkning dümbisigə tayak layiktur. ■

⁴ Əhməkning əhmikanə gəpi boyiqə uningəja jawab bərmigün,
Jawab bərsəng əzüng uningəja ohxap kəlixing mumkin.

⁵ Əhməkning əhmikanə gəpi boyiqə uningəja jawab bərgün,
Jawab bərmisəng u əzining əhməklikini əkillik dəp qaoşlar.

⁶ Əz putini kesiwətkəndək,
Əz hexioja zulumət tiligəndək,
Əhməkting həwər yollaxmu xundaq bir ixtur. □

⁷ Tokurning karəja kəlmigən putliridək,
Əhməkning aozioja selinojan pənd-nəsihətmu bikar bolur.

⁸ Saləioja taxni başlap atqəndək,
Əhməkkə hərmət bildürəxmu əhmikanə ixtur. □

⁹ Əhməkning aozioja selinojan pənd-nəsihət,
Məstning kəlioja sanjilojan tikəndəktur.

¹⁰ Əz yekinlirini karisioja zəhimləndürgən okyaqidək,
Əhməkni yaki udul kəlgən adəmnə yallap ixlətkən hojayinmu ohxaxla
zəhimləndürgüqidur. □

¹¹ It aylinip kelip əz kusukini yalioşandək,
Əhmək əhməklikini kaytilar. ■

¹² Əzini dana qaoşlap məmnun boləjan kixini kərdüngmu?
Uningəja ümid başliməkting əhməkkə ümid başlimək əwzəldur. ■

¹³ Hürun adəm: — «Taxkırıda dəlxətlik bir xir turidu,

□ 25:27 «Biraq uluqlukni izdəxning əzi uluq ixtur» — bizningqə bu ayəttiki «uluqluk» Hudaning uluqlukini kərsitidu. İbraniy tilida «uluq» bilən «eoşir» bir sez boləraqqa, bu ayətning baxqa birhil təjrimisi bar: «Eoşir ixlarni oylinip sürüxtürəxning əzi eoşir ixtur». Yənə baxqa birnəqqə hil təjrimiliri bar, jümlidin «Əz uluqlukini izdəx uluq ix əməs». □ 25:28 «Əzini tutalmaydıoğan kixi» — «əzini tutalmaydıoğan» degən sez ibranıy tilida «əz roşini idarə kiləlməyđioğan» dəp ipadiliniđu. ■ 25:28 Pənd. 16:32 ■ 26:3 Zəb. 32:8, 9,10; Pənd. 10:13 □ 26:6 «Əz hexioja zulumət tiligəndək» — ibranıy tilida «huddi ziyan iqqəndək». □ 26:8 «Saləioja taxni başlap atqəndək,...» — tax saləioja başlap qoyulsa, uni saləjidin qıkarəşli bolmayđu, əlwəttə. □ 26:10 «Əz yekinlirini karisioja zəhimləndürgən okyaqidək, əhməkni yaki udul kəlgən adəmnə yallap ixlətkən hojayinmu ohxaxla zəhimləndürgüqidur» — bu pənd-nəsihətning baxqa birnəqqə hil təjrimiliri bar. ■ 26:11 2Pet. 2:22 ■ 26:12 Pənd. 29:20

Koqida bir xir yürüdü!» — dəp *əydin qıqmas*.■

¹⁴ Əz mujukida eqilip-yepilip turoqan ixikkə ohxax, Hurun kariwatta yetip u yak-bu yakqa örülməktə.

¹⁵ Hurun kolini sunup qaçiqoşa tikkini bilən, Ojizani aoziqoşa selixtinmu erinər.■

¹⁶ Hurun özini pəm bilən jawab bərgüqi yəttə kixidinmu dana sanar.

¹⁷ Koqida keliwetip, əzigə munasiwətsiz majiraqoşa arilaxқан kixi, Itning kulikini tutup sozoqanoşa ohxax hətərgə duqar bolar.

¹⁸ Əz yekinlirini aldap «Pəqət qaqqak kilip koydum!» dəydiqan kixi, Otkaxlarni, oklarni, hərhil əjəllik qorallarni atқан təlwigə ohxaydu.

²⁰ Otun bolmisa ot əgər;

Ojəywət bolmisa, jedəl besilar.■

²¹ Qoşlar üstigə qaçқан kəmərdək, Ot üstigə koyqan otundək, jedəlqi jedəlni uloqayar.■

²² Ojəywəthorning səzliri hərhil nazunemətlərdək, Kixining kəlbigə qongkur singdürülər.□ ■

²³ Yalkunluq ləwələr rəzil kəngüllərgə qoxuloqanda, Sapal qaçiqoşa kümüx həl bərgəngə ohxaxtur.

²⁴ Adawət saklaydiqan adəm əqini gəpliri bilən yapsimu, Kənglidə kat-kat suyikəst saklaydu.

²⁵ Uning səzi qiraylıq bolsimu, ixinip kətmigin; Kəlbidə yəttə kat iplaslıq bardur.

²⁶ U əqmənlikini qiraylıq gəp bilən yapsimu, Lekin rəzilliki jamaətning aldida axkarilinar.

²⁷ Kixigə ora koliqan əzi quxər;

Taxni domilatқан kixini tax dumilap qaytip kelip uni yanjar.■

²⁸ Sahta til əzi ziyankəxlik qiləqan kixilərgə nəprətlinər; Huxamət qiləquqi eoziz adəmni həlakətkə ittirər.

27

¹ Ətiki kününg toqruluk mahtanma, Qünki bir küni nemə bolidiqaningnimu bilməysən.■

² Seni baxqılar mahtisun, əz aozizing mundak qilmisun, Yat adəm seni mahtisun, əz ləwliring undak qilmisun.

³ Tax eozir, qum heli jing basar,

Biraq əhmək kəltüridiqan hapiqilik ikkisidin tehimu eozirdur.

⁴ Ojəzəp rəhimsizdur,

Kəhr bolsa kəlkündək adəmni ekitip ketər, Biraq kim həsəthorluk aldida taqabil turalisun?

⁵ Axkara əyibləx yoxurun muhəbbəttin əladur.

⁶ Dostning kolidin yegən zəhimlər sadiklikтин bolidu; Biraq düxməning səyüxliri hüyligərliktur.□

⁷ Tok kixi həsəl kənikidinmu bizardur,

■ 26:13 Pənd. 22:13 ■ 26:15 Pənd. 19:24 ■ 26:20 Pənd. 22:10 ■ 26:21 Pənd. 15:18; 29:22

□ 26:22 «Kixining kəlbigə qongkur singdürülər» — ibranıy tilida «kixining qorsiqining iqli yərlirigə singdürülər». ■ 26:22 Pənd. 18:8 ■ 26:27 Zəb. 7:15-16; 9:15; 10:2; 57:6; Top. 10:8

■ 27:1 Yak. 4:13, 14 □ 27:6 «Dostning kolidin yegən zəhimlər adəmni həkikətkə yətküzər» — yaki «Dostning kolidin yegən zəhimlər adəmni həkikətkə yətküzər».

Aq kixigə hərəkəndəq aqqıq nərsimu tatlık bilinə.□

⁸ Yurt makanidin ayrılğan kixi,
Uwisidin ayrılıp yürğən kuxka ohxar.

⁹ Ətir wə huxbuy kəngülni aqar,
Jan kəyər dostning səmimiy məslihəti kixini riqbətləndürər.
Jan kəyər dostning səmimiy, huxhuy məslihəti kixini hux kılur.

¹⁰ Öz dostungni, atangning dostinimu untuma;
Bexingəyə kün qüxkəndə kərindixingning öyigə kirip yelinma;
Yekindiki dost, yiraqtiki kərindaxtin əla.■

¹¹ I oqlum, dana bol, kənglümni hux kıl,
Xundəq kıləningda meni məshirə kılıdolanlarəyə jawab berələymən.

¹² Zerək kixi bala-qazani aldın kərüp qaqar;
Saddılar aldıya berip ziyən tartar.■

¹³ Yatka kepil bolğan kixidin kərzgə tonini tutup alojin;
Yat hotunəyə kapalət bərgən kixidin kapalət puli al.■

¹⁴ Qak səhərdə turup, yukiri awazda dostıya bəht tiligənlik,
Əzini qarəyax həsablınar.

¹⁵ Yaməqurluk kündiki tohtimay qüxkən tamqə-tamqə yeəjin,
Wə sokuxkək hotun bir-birigə ohxaxtur.■

¹⁶ Uni tizgənləx boranni toskənəyə,
Yaki yaqlni onğ kəl bilən qəngallıqənəyə ohxaxtur.

¹⁷ Təmürni təmürgə bilisə ətkürləxkəndək,
Dostlarmu bir-birini ətkürləxtürər.

¹⁸ Ənjür kəqitini pərwix kıləuqi uningdin ənjür yəydu;
Hojayinini asrap kütəkən kıl izzət pəridu.

¹⁹ Suda adəmnıng yüzi əks ətkəndək,
Insanning kəlbining kəndəqliki öz yenidiki kixi arkilik bilinə.□

²⁰ Təhtisara wə həlakət hərğiz toymıqəndək,
Adəmnıng aq kəzlıri kənaət tapmas.□ ■

²¹ Sapal qazan kümüxni, qanak altunni tawlar,
Adəm bolsə mahtaləqəndə sinilar.

²² Əhməkni buqday bilən birgə səndəldə talkən kılıp soksangmu,
Əhməkliki yənıla uningda turar.

²³ Padiliringning əhwalini obdan bilip tur,
Mal-waranliringdin yahxi həwər al;

²⁴ Qünki baylıqning mənggü kapaliti bolmas,
Taj-təhtmu dəwrdin-dəwrgiqə turamdu?

²⁵ Quruqən qəplər oruloqəndin keyin,
Yumran qəplər əsüp qıqkəndə,

Taq baqlridinmu yawayı qəplər yiqiləqəndə,

²⁶ Xu qəqəndə kəzilərnıng yunglıri kirkilip kiyimig bolar;
Əqkilərnı satqən puləyə bir etiz kələr.■

²⁷ Həmdə əqkilərnıng sütliri sening həm ailidikiliringning ozuklukini,

□ 27:7 «**Toq kixi həsəl kənikidinmu bizardur**» — yaki «toq kixi həsəl kənikini dəssiwetidu».

■ 27:10 Pənd. 17:17; 18:24 ■ 27:12 Pənd. 22:3 ■ 27:13 Pənd. 6:1, 2; 11:15; 17:18; 20:16

■ 27:15 Pənd. 19:13 □ 27:19 «**Insanning kəlbining kəndəqliki öz yenidiki kixi arkilik bilinə**» — baxka birhil tərjimisi: «Insanning kəlbining kəndəqliki öz yenidiki kixining kəlbigə

mələm bolar (əks etər)». □ 27:20 «**Təhtisara**» — elgənərnıng roqliri barəqən jay. «**Həlakət**»

— bəlkim «həlak kıləuqi» degən yaman bir pərixtidur. «Wəh.» 9:11ni kəring. ■ 27:20 Top.

1:8 ■ 27:26 1Tim. 6:8

Dedəkliringning qorsiqini təminləxkimu yetər.

28

1 Yamanlar heqkim qoqlimisimu qaçar;
Biraq heqkaniylar xir yürək batur kelər.■

2 Yurtta gunahlar kəpəysə, uning əmirliiri kəp almixar,
Lekin uni soriəuqi yorutuləqan wə bilimlik bolsa, yurt aman-muqim uzun turar.

3 Miskinlərgə zulum seliwatqan bir kəmbəəşəl,
Huddi *ziraətlərn*i yatquzup denini qoymaydiəqan qara yaməuruəqə ohx-aydu.

4 Təwrat qanunidin waz kəqkənlər yamanlarni yahxi dəp mahtar;
Biraq qanunni tutquqilar ularəqə qarxi kürəx qilar.

5 Rəzillər adalətni qüxənməs;
Biraq Pərwərdigarni izdigüqilər həmmə ixni qüxinər.

6 Pəzilətlik yolda mangoəlan miskin kixi,
Sahta, ikki yüzlimə bay adəmdin yaxxidur.■

7 Təwrat-qanuniəqə itaət kiləqan yigit əkillik oəuldu;
Biraq nan kəpilarəqə həmrəh boləuqi atisini nomusqə qaldurar.■

8 Jazanihorluk kilip yukiri əsüm arkilik bayliqlar tapqan kixi,
Ahirida bularni miskinlərgə həyrihəhlik kiləuquning qəliəqə ətküzüx üqün topliəqandur.■

9 Kimki Təwrat-qanunini anglimaymən dəp kulikini yopursa,
Həttə dualirimu ləniti bolup qalar.

10 Kimki duruslarni yaman yoləqə azdursa,
Əzi kəliəqan orisiəqə əzi qüxər;
Biraq pak-diyanətlik adəm yaxxilikkə mirashor bolar.■

11 Bay dərwəqə əzini dana sanar;
Biraq yorutuləqan miskin uni həman kərüp yetər.

12 Həqkaniylar əqalibiyətlik bolsa,
Jəhənni təntənə qəplər;
Biraq yamanlar mərtiwigə qiqsa, halayik əzlidirini qaqurar.■

13 Əz gunəhliirini yoxuroəlan kixi ronək tapmas;
Biraq ularni tonup ikrar kilip, ulardın waz kəqkən kixi rəhəim-xəpəkətkə erixər.■

14 *Pərwərdigardin* hərdəim kərkup yürgən kixi xunqə bəhtliktur!
Biraq kənglini tax kiləqan balayi'apətkə qalar.□

15 Hərkirəp turəqan xir,
Yəki *owni izdəp* keziwatqan eyik qəndək bolsa,
Yöksul puqrələrnin üstidiki rəzil həkimmu xundəqtur.

16 Yorutulmiəqan əmir həman zor bir zalim bolup qiqar,
Biraq həram bayliqlarəqə nəprətlənsə, təhtidə uzun olturar.

17 Qan təkkən kixi kərz bilən həngəqə qarap yügürər;

■ 28:1 Law. 26:36; Qan. 28:28; Yəx. 57:21 ■ 28:6 Pənd. 19:1 ■ 28:7 Pənd. 29:3 ■ 28:8 Law. 25:35-37 ■ 28:10 Pənd. 26:27 ■ 28:12 Pənd. 11:10,11 ■ 28:13 Zəb. 32:3, 5; 1Yuəh. 1:9, 10 □ 28:14 «Pərwərdigardin hərdəim kərkup yürgən kixi xunqə bəhtliktur» — əyni tekistə «Pərwərdigar» değən səz tepilmaydu. Xunqə baxqə birhəl tərjimisi: «Gunəh kilixtin hərdəim kərkup yürgən kixi».

Uni heqkim tosmisun!□

18 Səmimiy, diyanətlik yolda mangojan kutular;

Ikki yolda mangojan sahta kixi ularning biridə haman yikilip qūxar.

19 Öz yerigə tirixip ixligən dehkaning neni yetip axar;

Biraq bikar yürüp ham hiyalarni qoşliqan kixining yoksulluqi mol bolar!

20 Rastqil kixining bəhti kəpiyər;

Biraq bay boluxka aldiriojan kixi jazadin keqip kutulalmas.■

21 Birigə yan besix kət'iy bolmas;

Qünki bəzilər hətta bir burda nan üqünmu gunah ötküzər.□ ■

22 Nəpsi toymas kixi bayliklarni közləp aldiraydu,

U namratliqning öz bexiqə qūxidiojninidin bihəwərdur.□

23 Baxkilarning hatalikini oquq əyibligən kixi,

Hamam huxamət qilouqioja qarioranda kəprək iltipət tapar.

24 Ata-anisining təallukatini oqrilap, «Bu heqkandak gunah əməs» degən kixi,

Həlak qilouqining xerikidur.

25 Nəpsi toymiojur kixi jedəl-majira teriydu;

Biraq Pərwərdigarəja tayanəjan kixi ətlinər.□ ■

26 Əzining kengligə ixəngən kixi əhməktur;

Biraq danalix bilən mangojan nijat tapar.

27 Namratlarəja həyrhəhlik kilidiojan kixi mohtajlik tartmas;

Lekin həjətmənni kərsimu kərməskə saləjan kixi kəpligən qarəixka uqrar.■

28 Yamanlar mərtiwigə qixsa, halayik əzlidirini qaçurar;

Lekin ular zawal tapsa, həqkaniylar rawaj tapar.■

29

1 Qayta-qayta əyiblinip turup yənə boyni kattiklik kiləjan kixi,

Tuyuksizdin dəwəlioqisiz yanjılar.

2 Həqkaniylar güllənsə, puqrəlixi xadlinar;

Kəbihlər həqkət tutsa puqra nalə-pəryad kətürər.■

3 Danalixni səygən oşul atisini hux qilar;

Biraq pəhixilərgə həmərah boləjan uning mal-mülkini buzup-qaçar.■

4 Pədxah adalət bilən yurtini tinq qilar;

Biraq baj-selik saləjan bolsa, uni wəyran qilar.□

5 Öz yekiniəja huxamət kiləjan kixi,

Uning putliəja tor təyyarlap qoyəjandur.

6 Rəzil adəmnin gunahı əzigə kəpkan yasap kurar;

Biraq həqkaniy kixi nahxilar bilən xadlinar.

7 Həqkaniy kixi miskinning dəwəsiəja kəngül bəlür;

□ **28:17 «Uni heqkim tosmisun!»** — baxka birhil təjimişi: «Heqkim uningəja himayə bolmisun!». Təwrat kanuni boyiqə adəmnəni tasadiyiy əltürgən kixi «panahlik xəhər»lərgə qaçsa bolatti. Əmma gunahı bar kixilər hamam xu xəhərlərdin himayə alalmaytti («Qəl.» 6:34-35ni kəring). ■ **28:20** Pənd. 13:11; 20:21; 23:4 □ **28:21 «kət'iy bolmas»** — ibranıy tilida «yahxi əməs». ■ **28:21** Pənd. 18:5; 24:23 □ **28:22 «Nəpsi toymas kixi»** — ibranıy tilida «kəzi yaman kixi». □ **28:25 «Nəpsi toymiojur kixi»** — yaki «həli qong kixi». ■ **28:25** Pənd. 13:10; 15:18; 29:22 ■ **28:27** Qan. 15:7,8,10; Pənd. 19:17; 22:9 ■ **28:28** Pənd. 28:12 ■ **29:2** Pənd. 11:10; 28:12,28 ■ **29:3** Pənd. 10:1; 15:20; 28:7; Luqa 15:13 □ **29:4 «Biraq baj-selik saləjan bolsa,...»** — yaki «biraq parihor bolsa,...».

Birak yamanlar bolsa bu ixni qüxənməs. ■

⁸ Həkawur kixilər xəhərni küttritip dawaloqutar;

Birak aqılanilər aqqıq oqəzəplərni yandurar.

⁹ Dana kixi əhmək bilən dəwalaxsa,

Əhmək hürpiyidu yaki külidu, nətijisi həman tinqlik bolmas.

¹⁰ Kənhorlar pak-diyənətliklərgə nəprətlinər;

Duruslarning jenini bolsa, ular kəstlər. □

¹¹ Əhmək hərdaim iqidiki həmmini axkara kılar;

Birak dana özini besiwalar. ■

¹² Həkümdar yaloqan sözlərgə qulaq salsa,

Uning barlik hizmətkarlıri yaman əgənməy qalmas.

¹³ Gaday bilən uni əzgüqi kixi bir zeminda yaxar;

Hər ikkisininə közini nurlanduruqı Pərwərdigardur. □ ■

¹⁴ Yoksullarni diyanət bilən sorioqan padixahning bolsa,

Təhti mənggügə məhkəm turar. ■

¹⁵ Tayak bilən tənbiş-nəsihət balilaroqə danalığ yətküzər;

Birak öz məyliqə koyup berilgən bala anisini hijalətkə qaldurar. ■

¹⁶ Yamanlar güllinip kətsə, nəhəklik kəpiyər;

Lekin həkkaniylar ularning yikiləninini kərər. ■

¹⁷ Oqlungni tərbiyəlisəng, u seni aram tapquzar;

U kənglüngni səyündürər. ■

¹⁸ Pərwərdigarning wəhiysi bolmioqan əlning puqraliri yoldin qikip baxpanahsız qalar;

Lekin Təwrat-kanunioqə əməl kilidioqan kixi bəhtliktur. □

¹⁹ Kulni söz bilənla tüzətgili bolmas;

U sözüngni qüxəngən bolsimu, etibar kılmas.

²⁰ Aozini basalmaydioqan kixini kərgənmə?

Uningdin ümid kütəkəndin, əhməkting ümid kütüx əwzəldur. ■

²¹ Kimki öz kulini kiqikidin tartip öz məyliqə koyup bərsə,

Künləring biridə uning bexioqə qıkar. □

²² Terikkək kixi jedəl-majira kəzəqap turar;

Asan aqqıqlinidioqan kixining gunahlıri kəptur. ■

²³ Məorurluk kixini pəs kılar,

Birak kəmtərlik kixini hərmətkə erixtürər. ■

²⁴ Oqlri bilən xerik boləqan kixi öz jeniəqə düxməndur;

U soraqning *guwah berixkə* agahlandıruxini anglisimu, lekin rast gəp kilixkə petinalmas. □ ■

²⁵ İnsan balisidin kərkux adəmni tuzakka qüxüridu;

Birak kimki Pərwərdigarəqə tayanəqan bolsa, u bihətər kətürülər. □

■ **29:7** Ayup 29:16 □ **29:10** «Duruslarning jenini bolsa, ular kəstlər» — baxkə birhil tərjimisi: «birak duruslar ularning jenidin həwər alar». ■ **29:11** Pənd. 14:33 □ **29:13**

«Gaday bilən uni əzgüqi kixi bir zeminda yaxar» — ibranıy tilida: «gaday bilən uni əzgüqi kixi bir-birigə yolukar». ■ **29:13** Pənd. 22:2 ■ **29:14** Pənd. 20:28; 25:5 ■ **29:15** Pənd. 10:1; 13:24; 17:21,25; 22:15; 23:13 ■ **29:16** Zəb. 37:36; 58:10-11; 91:8 ■ **29:17** Pənd. 13:24; 22:15; 23:13,14 □ **29:18** «yoldin qikip baxpanahsız qalar» — bu ibarə ibranıy tilida ikki bislik bir söz bilənla ipadiləngən. ■ **29:20** Pənd. 26:12 □ **29:21** «Künləring biridə uning bexioqə

qıkar» — baxkə birhil tərjimisi «Ahirda u (kul) özigə pərzəntək bolup qıkar». ■ **29:22** Pənd. 15:18; 26:21 ■ **29:23** Ayup 22:29; Pənd. 15:33; 18:12; Yəx. 66:2; Mat. 23:12; Luqa 14:11; 18:14; Yaq. 4:6,10; 1Pet. 5:5 □ **29:24** «...rast gəp kilixkə petinalmas» — «Law.» 5:1ni kərüng.

■ **29:24** Law. 5:1 □ **29:25** «bihətər kətürülər» — ibranıy tilida bir söz bilənla ipadilidinu.

26 Kəp kixilər həkumdardın iltipat izdəp yürər;
Biraq adəmning hək-rizki pəkət Pərwərdigarningla qolididur. ■
27 Nahəkələr həkkaniylarəya yirginliktur;
Durus yolda mangojan kixilər yamanlarəya yirginliktur.

30

Agurning pənd-nəsihətliri

1 Təwəndikilər Yakəhning oqli Agurəya wəhiy bilən kəlgən səzlərdur:
Bu adəm Itiyəlgə, yəni Itiyəl bilən Ukaləya mundaq səzlərnı degən: — □

2 Mən dərwəkə insanlar arisidiki əng nadini, haywanəya ohxaxurtmən;
Məndə insan əkli yok.

3 Danalıklıni həq əgənmidim;
Əng Pak-Muqəddəs Boləuqi həkqidimu sawatim yoktur.

4 Kim ərxkə kətürülgən, yaki ərxtin qüxkən?

Kim xamalni kollirida tutqan?

Kim sularnı Əz tonioya yəgəp koyəjan?

Kim yər-zeminning qəralirini bəlgiligən?

Uning ismi nemə? Uning Oqlining ismi nemə? Biləmsən-yok? ■

5 Təngrining hər bir sözi sinilip ispatlinip kəlgəndur;

U Əzığə tayanəjanlarning həmmisini koqdaydiojan kəlkəndur. ■

6 Uning səzlidirigə həq nərsə koqxma;

Undak kilsang, U seni əyibləydu,

Sening yalojanqiləqing axkarilinidu. ■

7 I *Hudayim*, Səndin ikki nərsini tiləymən;

Mən əlgüqə bularnı məndin ayimioqaysən: —

8 Sahtilik wə yalojanqilikni məndin yirak kəloqaysən;

Məni gədaymu kilməy, baymu kilməy, bəlki ehtiyajimoya layikla rizik bərgəysən.

9 Qünki ziyadə toyup kətsəm, Səndin yenip: «Pərwərdigar degən kim?» — dəp kəlixim mumkin.

Yaki gəday bolup kəlsəm, oqrilik kəlip, Sən Hudayimning namioya daq kəltürüxim mumkin.

10 Hojayinining aldidə uning kuli üstidin xikayət kəlima,

Bolmisa u seni qarəqap lənət kəlidu, əyibkar bolisən.

11 Əz atisini qarəyaydiojan,

Əz anisioya bəht tiliməyaydiojan bir dəwr bar,

12 Əzini pak qəqlaydiojan, əməliyətə məynətqilikidin həq yuyulmiojan bir dəwr bar,

13 Bir dəwr bar — ah, kibirlikidin nəziri nemidegən üstün,

Həkawurlukidin həli nemidegən qong! □ ■

14 Uning ajizlar wə yoksullarnı yalmaq yutuwetidiojan qixliri kəliqtək,

■ 29:26 Pənd. 19:6 □ 30:1 «wəhiy bilən kəlgən səzlər» — ibranıy tilidə «yükləngən səzlər» dəp ipadilinidu. Demək, Pərwərdigarning Agurning dil-rohiqəya yükligən səzliri. «**Bu adəm**» — Yakəhning oqli Agur. ■ 30:4 Ayup 38:4; Zəb. 104:3; Yəx. 40:12 ■ 30:5 Zəb. 12:6-7; 18:30-31; 19:7-8; 119:140, 2Tim. 2:16 ■ 30:6 Kəan. 4:2; 12:32; Wəh. 22:18 □ 30:13 «**Həkawurlukidin həli nemidegən qong!**» — ibranıy tilidə «Ularning kəpəkliri nemanqə kətürülgən!». ■ 30:13 Pənd. 6:17

Eziq qixliri piqaqtək boləqan bir dəwr bar!■

15 Zülükning ikki kizi bar, ular hərdaim: «Bərgin, bərgin» dəp towlixar. Hərgiz toyunmaydiəqan üq nərsə bar, hərgiz qanaətlənməydiəqan tət nərsə bar, ular bolsimu: —□

16 Gər, tuəqmas hotunning karni, Suəqə toyunmiəqan kuroqak Yər. Wə hərgiz «boldi, toydum» deməydiəqan ottin ibarət.□

17 Atisini məshirə kildidiəqan, Anisini kəmsitidiəqan kəzni bolsa, Qəqə-kuzəqunlar qəqular, Bürkütning balilirimu uni yər.

18 Mən üqün intayin tilsimat üq nərsə bar; Xundak, mən qüxinəlməydiəqan tət ix bar: —

19 Bürkütning asmandiki uqux yoli, Yilanning taxta beəqirlap mənğidiəqan yoli, Kəmining dengizdiki yoli wə yigitning kizəqə axiə boluxtiki yolidur.

20 Zinahor hotunning yolimu xundaktur; U bir nemini yəp bolup aəqzini sürtiwətkən kixidək: «Mən heəqkandak yamanliəni kilmidim!» — dəydu.□

21 Yər-zemin üq nərsə astida biaram bolar; U kətürəlməydiəqan tət ix bar: —

22 Padixah boləqan qul, Tamakəqə toyəqan hamakət, 23 Nəprətkə patəqan, ərgə təgkən hotun, Öz hanimining ornini bəşəqan dedək.□

24 Yər yüzidə teni kiəqik, lekin intayin əkillik tət hil janiwar bar: —

25 Qəməülilər küqlük həlk bolmisimu, birəq yazda ozuə təyyarliweliəni bilidu;■

26 Suəqurlar əzi əjiz bir qəwm bolsimu, hada taxlarning arisiəqə uwa salidu;

27 Qəkətkilərnig padixahi bolmisimu, lekin qatar tizilip rətlik mənğidu;

28 Kəsənəqükni qol bilən tutuwəqili bolidu, Lekin han ordilirida yaxaydu.

29 Qədəmliri həywətlik üq janiwar bar, Kixigə zoə berip mənğidiəqan tət nərsə bar: —

30 Həywanatlar iqidə əng küqlük, heəq nemidin qərkəmas xir,

31 Zilwa bəygə iti, Tekə,

■ **30:14** Pənd. 12:18 □ **30:15 «zülük»** — su iqidə yaxaydiəqan qanhor bir hil parazittur.

□ **30:16 «Gər»** — muxu yərdə «gər» ibraniy tilida «xeol», yəni «təhtisara», əlüklərnig rohliri kiəmət künini kütidiəqan yəni kərsitidu. □ **30:20 «Mən heəqkandak yamanliəni kilmidim!»** — zinahor hotunning yolining əjayibliəi bolsa əzining op'əuəqə gunahini heəq tonumaydiəqanliəkidin ibarət. □ **30:23 «Nəprətkə patəqan»** — yəki «nəprətlik», «nəprətləngən».

■ **30:25** Pənd. 6:8

Wə puqraliri kollaydioğan padixahdur. □ ■

³² Əgər sən əhməklik kilip özüngni bək yukiri orunoğa koyuwaloğan bolsang,

Wə yaki təlwə bir oyda boloğan bolsang,
Kolong bilən aozingni yum! □ ■

³³ Kala süti koqulsa serik may qıkar;

Birining burni mijilsa, qan qıkar;

Adawət qozqap intikam oylisa jedəl-majira qıkar. □

31

Padixahqa nəsihət

¹ Təwəndikilər, padixah Ləmuəlgə uning anisi arkilik wəhiy bilən kəlgən sözlərdur; anisi bu sözlərni uningə oğətkən: □

² I oqlum, i mening amrikim, kəsəmlər bilən tiligən arzulukum, mən sanga nemə dəy? □

³ Küq-kuwwitingni ayal-hotunlar tərripigə sərp kilmioğın;

Yaki padixahlarnimu wəyran kilidioğan ixlarəğa berilgüqi bolma! □ ■

⁴ I Ləmuəl, xarab iqix padixahləğa layik əməs,

Əmirlərgimu hərəkə qəhumar bolux yaraxmas.

⁵ Bolmisa ular xarab iqip, *muqəddəs* bəlgilimilərnə untup,
Bozək bəndilərnəng həkkinə astin-üstün kiliwetixi mumkin.

⁶ Küqlük hərək əlgüsi kəlgənlərgə, həsərtəkə qəmgənlərgə berilsun!

⁷ Ular xarabni iqip, miskinlikini untup,

Kaytidin dərd-əlimini esigə kəltürmisun! □

⁸ Əzliri üqün gəp kilalmaydioğanlarəğa aozingni aqkın,

Halak bolay degənlərnəng dəwasidə gəp kil.

⁹ Süküt kilma, ular üqün lilla həküm kil,

Ezilgənlərnəng wə miskinlərnəng dərdigə dərman bol. ■

Pəzilətlik ayal

□ **30:31 «zilwa bəygə iti»** — yaki «bəygə eti» — ibranıy tilida bu söz bək az uqraydu. «**puqraliri kollaydioğan padixahdur**» — baxqə ikki hil tərjimesi: «Aozdurulmas wə örülməs padixahdur» yaki «Əz qoxunini baxlioğan padixahdur». ■ **30:31** Ayup 39:19-28 □ **30:32 «Kolong bilən aozingni yum!»** — bəlkim ibranıy tilida «boldi, bəs!» degən məninə berix mumkin. ■ **30:32**

Ayup 21:5 □ **30:33 «Kala süti koqulsa ... birining burni mijilsa... adawət qozqap intikam oylisa ...»** — bu jümlidiki «koqulsa» «mijilsa» wə «qozqap ... oylisa» ibranıy tilida ohxax bir peil bilən ipadiləngən. □ **31:1 «Padixah Ləmuəl»** — bəzi alimlər «Ləmuəl»ni Sulaymanning anisi Bat-Xeba uningə qoyoğan ləkəm, dəp qaraydu. İsrail üstidin həküm sürgüqilər arisida «Ləmuəl»

isimlik bir padixah bizgə naməlum. «Ləmuəl» degənnəng mənisi: «Huda üqün». «**wəhiy bilən kəlgən sözlər**» — əgər bu bab Agurning (30:1) sözünəng dawami bolsa, undaqta «wəhiy bilən kəlgən sözlər» Pərwərdigərnəng Agurning «dil-rohiqə yükləğan sözləri»ni ng dawamini kərsitidu. □ **31:2 «I mening amrikim»** — ibranıy tilida «I kəsəmlirinnəng balisi!». □ **31:3 «ayal-hotunlar tərripigə»** — demək, jinsiy həwəslərgə. ■ **31:3** Qan. 17:17 □ **31:7 «Ular xarabni iqip, ... kaytidin dərd-əlimini esigə kəltürmisun!»** — bu sözlər kinayilik, həjwiylə bolqini bilən, miskinlərnəng xarab iqix səwəbigimu həsədxlik bildüridu. Ləkin ayət ularnəng xundək kilidioğanlikini hərgiz təstiklioğan əməs. Kəzdə tutuloqini həkümdarlərnəng eqir məs'uliyetidin ibarəttur. ■ **31:9** Law. 19:15; Qan. 1:16

- 10 |□| Pəzilətlik ayalni kim tapalaydu?
Uning kimmiti ləəl-yəqutlardinmu zor exip qüxidu. □ ■
- 11 |□| Erining kəngli uningəja tayinip hatirjəm turidu,
U boləjaqqa erining alojan oljisi kəm əməstur!
- 12 |□| U əmür boyi erigə wapadar bolup yaxlilik kildidu,
Uni ziyanoja uqratmaydu.
- 13 |□| U koy yungi wə kəndir tepip,
Əz kəli bilən jan dəp əjir kildidu.
- 14 |□| U soda kemilirigə ohxax,
ailini beixitiki ozuk-tülüklərni yirək jaylardin toxuydu.
- 15 |□| Tang yorumasta u ornidin turidu,
ailisidikilərgə yeməklik təyyarlaydu,
Hizmətkar-dedəklərgə nesiwisini təksim kildidu. □
- 16 |□| U bir parqə etizni əzi kərüp alidu;
Kəli bilən yiojkan darəməttin u bir üzümzar bina kildidu.
- 17 |□| *Ixqa qarap* u belini küq bilən baqlar,
Biləklirini küqləndürər;
- 18 |□| Əz ixining paydiliklikioja kəzi yetər,
Keqiqə qiriojini əqürməy ix kılar.
- 19 |□| U kolliri bilən qakni qərər,
Barmaklıri yip urqukini tutar.
- 20 |□| Ajizlarəja yərdəm kəlini uzitar;
Həjətmənlərgə kollirini sozar.
- 21 |□| Kar yəşqanda u ailisi toşruluk əndixə kılmaydu,
Əyidikilərnin həmmisigə kızil kiyimlər kiydürülgən.
- 22 |□| Kariwat yapquqlirini əzi tokuydu;
Əzining kiyim-keqəkliri kanap wə səsün rəhttindur.
- 23 |□| Erining xəhər dərwazilirida abruyi bar;
Xu yərdə u yurttiki aqsakallar qataridin orun alidu. □
- 24 |□| U nəpis kanaptin kiyim-keqək tikip uni satidu;
Bəlwəqlərni tikip sədigərlərni təminləydu.
- 25 |□| Kiyimi küq-kudrət wə izzət-hərməttur;
U kələqəkkə ümid bilən külüp qaraydu.
- 26 |□| Aqzini aqsila, dana səz kildidu,
Tilida məhribanə nəsihətlər bar.
- 27 |□| ailisidiki ixlardin daim həwər alidu,
Bikarəja nan yeməydu.
- 28 |□| Pərzəntlıri ornidin turup uningəja bəht-bərikət tiləydu;
Erimu mubarəkləp uni mahtap: —
- 29 |□| «Pəzilət bilən yaxiojan ayallar kəptur,
Biraq sən ularning həmmisidinmu exip qüxisən» — dəydu.
- 30 |□| Güzəllik səhri aldamqিদur,
Həsn-jamalmu pəkət bir kəpük, halas,
Pəkət Pərwərdigərdin kərkidiojan ayalla mahtilidu!
- 31 |□| U əz məhnitining mewiliridin bəhərimən bolsun!

□ **31:10** «*pəzilətlik ayalni kim tapalaydu?...*» — keyinki 22 ayət xeir bolup, ibraniy tilida alaħidə xəkilgə igə. İbraniy yezikida 22 hərp bar. Bu 22 ayətnin hərbiiri ibraniy elipbə tərtipigə asasən baxlinidu (məsilən, uyöqur tili bolsa, a-, ə-, b- katarlik hərplər bilən baxlanəjanəja ohxax).

■ **31:10** Pənd. 12:4 □ **31:15** «... *nesiwisini təksim kildidu*» — yaki «... ixni təksim kildidu». □ **31:23** «*Erining xəhər dərwazilirida abruyi bar*» — kona ər-p-adətlər boyiqə, yurttiki aqsakallar xəhər dərwazida yiojin eqip sot kılati.

Əjirliri uni dərważilarda hərmət-xəhrətkə erixtürsun!□

□ **31:31 «Əjirliri uni dərważilarda hərmət-xəhrətkə erixtürsun!»** — yukiriki izahatta deyilgəndək, xəhər dərważiliri aqsakallar olturidioğan orun bolup, jəmiyətning əng yukiri dərjisiini bildüridu.

Hekmät toplioquqi

«Həmmə ix biməniliktur!»

¹ Yerusalemda padixah bolqan, Dawutning oqlı «Hekmät toplioquqi»ning səzliri: —□

² «Bimənilik üstigə bimənilik!» — dəydu «Hekmät toplioquqi» — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!»□ ■

³ Kuyax astida tartqan jपालiridin insan nemə paydioqa erixər?□ ■

⁴ Bir dəwr etidu, yənə bir dəwr kelidu;
Biraq yər-zemin mənggügə dawam kildu;■

⁵ Kün qikidu, kün patidu;
Wə qikidioqan jayqa qarap yənə aldirap mangidu.

⁶ Xamal jənubqa qarap soqidu;
Andin burulup ximaloqa qarap soqidu;
U aylinip-aylinip,
Hərdaim öz aylanma yolioqa kaytidu.

⁷ Barlıq dəryalar dengizqa qarap aqıdu, biraq dengiz tolmaydu;
Dəryalar kaysi jayqa aqқан bolsa,
Ular yənə xu yərgə kaytidu.■

⁸ Barlıq ixlar japaqa toloqandur;
Uni eytip tügətküqi adəm yoktur;
Köz kərüxtin,
Kulak anglaxtin hərgiz toymaydu.

⁹ Bolqan ixlar yənə bolidioqan ixlardur;
Kilqan ixlar yənə kilinidu;
Kuyax astida heqқandak yengilik yoktur.■

¹⁰ «Mana, bu yengi ix» degili bolidioqan ix barmu?
U bəribir bizdin burunqi dəwrlərdə allıqaqan bolup ötkən ixlardur.

¹¹ Burunqi ixlar hazir heq əslənməydu;
Wə kəlgüsidə bolidioqan ixlarmu ulardin keyin yaxaydioqanlarning esigə heq kəlməydu.□

Sulaymanning təjribisi

□ **1:1 «Hekmät toplioquqi»** — yazuquqi özining Sulayman ikənlikini kərsitidu. Bu nuқта 16-ayət, 2:7-ayət katarlıqlarda ispatlinidu. Kitabning nami əsliy ibraniy tilida «Kohəlat» deyildi, uning mənisi: «toplıoquqi» «rətlıgüqi» degən mənıdə bolup, biz uni «hekmat toplıoquqi» (demək, «oy-pikirlərni rətlıgüqi») dəp təjımə kılduk. Bəzilər uni yənə «Təlim bərgüqi», «Wəz eytküqi» dəpmu təjımə kıldu. □ **1:2 «Bimənilik üstigə bimənilik!»** — ibraniy tilida «biməniliklərnıng biməniliki!». Bu huddi «Küylərnıng küy» «əng güzəl küy» deyilgəngə ohxaxtur, «biməniliklərnıng biməniliki» bəlkim «hayatlık ələmdə «əng bimənilik ixtur!»» degənni bildürüxi mumkin. ■ **1:2** Zəb. 62:9; 144:4 □ **1:3 «Kuyax astida»** — bu «Hekmät toplıoquqi»diki aqқuqluk səzdur. Yazuquqıning bayanlırınıng kəpinqisi «asmandin (Hudadin) kəlgən wəhiy» bilən əməs, bəlkı «kuyax astida» yaki «aptar astı»diki kəzқarax bilən eytiloqan. U qəstən xundak kəz-қaraxni səzləydu. «Kirix səz» wə «қoxumqə səz»imiznimu kərüng. ■ **1:3** Top. 2:22; 3:9 ■ **1:4** Zəb. 104:5 ■ **1:7** Ayup 38:8, 9, 10; Zəb. 104:8-10 ■ **1:9** Top. 3:15 □ **1:11 «... kəlgüsidə bolidioqan ixlarmu ulardin keyin yaxaydioqanlarning esigə heq kəlməydu»** — demək, yengi dəwrdə «yengi» deyilgən bir ix qıққан bolsa, xu ix əməliyyəttə burunqi dəwrlərdə məwjut bolqan ixtur. Hazırkı dəwrdikilər burunqi dəwrlərni bilməydu yaki untuqan, bu ixnı «yengi!» dəydu.

□ **1:1** «Hekmät toplioquqi» — yazuquqi özining Sulayman ikənlikini kərsitidu. Bu nuқта 16-ayət, 2:7-ayət katarlıqlarda ispatlinidu. Kitabning nami əsliy ibraniy tilida «Kohəlat» deyildi, uning mənisi: «toplıoquqi» «rətlıgüqi» degən mənıdə bolup, biz uni «hekmat toplıoquqi» (demək, «oy-pikirlərni rətlıgüqi») dəp təjımə kılduk. Bəzilər uni yənə «Təlim bərgüqi», «Wəz eytküqi» dəpmu təjımə kıldu. □ **1:2 «Bimənilik üstigə bimənilik!»** — ibraniy tilida «biməniliklərnıng biməniliki!». Bu huddi «Küylərnıng küy» «əng güzəl küy» deyilgəngə ohxaxtur, «biməniliklərnıng biməniliki» bəlkim «hayatlık ələmdə «əng bimənilik ixtur!»» degənni bildürüxi mumkin. ■ **1:2** Zəb. 62:9; 144:4 □ **1:3 «Kuyax astida»** — bu «Hekmät toplıoquqi»diki aqқuqluk səzdur. Yazuquqıning bayanlırınıng kəpinqisi «asmandin (Hudadin) kəlgən wəhiy» bilən əməs, bəlkı «kuyax astida» yaki «aptar astı»diki kəzқarax bilən eytiloqan. U qəstən xundak kəz-қaraxni səzləydu. «Kirix səz» wə «қoxumqə səz»imiznimu kərüng. ■ **1:3** Top. 2:22; 3:9 ■ **1:4** Zəb. 104:5 ■ **1:7** Ayup 38:8, 9, 10; Zəb. 104:8-10 ■ **1:9** Top. 3:15 □ **1:11 «... kəlgüsidə bolidioqan ixlarmu ulardin keyin yaxaydioqanlarning esigə heq kəlməydu»** — demək, yengi dəwrdə «yengi» deyilgən bir ix qıққан bolsa, xu ix əməliyyəttə burunqi dəwrlərdə məwjut bolqan ixtur. Hazırkı dəwrdikilər burunqi dəwrlərni bilməydu yaki untuqan, bu ixnı «yengi!» dəydu.

12 Mänki hekmät toplıoquı Yerusalemda Israiloşa padıxah bolıoanmən;
 13 Mən danalılık bilən asmanlar astıda barlık kılınoan ixlarnı ketirkinip
 izdäxkə köngül köydüm —
 Hulasəm xuki, Huda insan balilirining öz-özini bənd kılıp upritix üqün,
 ularoşa bu eşiş jıpanı təkdim kılınan! 14 Mən kuyax astidiki barlık
 kılınoan ixlarnı kərüp qıktım, —
 Mana, həmmisi bimənilik wə xamalni qoşlıoandək ixtin ibarəttur.

15 Əgrini tüz kılılı bolmas;
 Kəmni toluq dəp sanıoılı bolmas.□

16 Mən öz könglümde oylinip: «Mana, mən uluşılinip, məndin ilgiri
 Yerusalem üstigə barlık həküm sürgənlərdin kəp danalılıqqa erixtim;
 mening könglüm nuroşun danalılık wə bilimge erixti» — dedim.

17 Xuning bilən danalılıkni bilixkə, xuningdək təlwilik wə əhmikanilikni
 bilip yetixkə köngül köydüm; muxu ixnimu xamal qoşlıoandək ix dəp
 bilip yettim. 18 Qünki danalılıqning kəp boluxi bilən azab-okubətmu kəp
 bolıdu; bilimni kəpəytküqining dərd-əlimimu kəpiydu.

2

Tamaxini tetip beşix

1 Mən könglümde: «Kəni, mən özümge tamaxining təmini tetioşuzup
 bəkimən; könglüm eqilsun!» — dedim. Biraş mana, bumu
 biməniliktur.□ ■ 2 Mən külkə-qaqqaşka «Təlwilik!» wə tamaxioşa «Uning
 zadi nemə paydisi?» — dedim. 3 Könglümde öz bədinimni xarab bilən
 qandək rohlənduroşılı bolıdíoanılıqini (danalılık bilən özümni yetəkligən
 halda) bilixkə berilip izdəndim, xuningdək «sanaklık künliridə insan
 balilirioşa yahxilik yetküzdioşan nemə paydılık ixlar bar?» degən
 tütünni yaxsəm dəp əhmikanilikni qandək tutup yetixim kerəklikini
 intilip izdidim.□

4 Mən uluş quruluşlaroşa kirixtim; özüm üqün öyləni saldim; özüm
 üqün üzümzarlarıni tiktim; 5 Özüm üqün xahənə baş-başqılarnı
 yasidim; ularda hərhil mewə beridíoşan dərəhləni tiktim; 6 Özüm
 üqün ormandiki baraşan dərəhləni obdan suşirix üqün, kəlqəkləni
 yasap qıktım; 7 Kullarşa wə dedəklərgə igə boldum; öyümdə ulardin
 tutuloşanlarıni meningki idi; Yerusalemda məndin ilgiri bolıoanlarıning
 həmmisiningkidin kəp mal-waranlar, qoy wə kala padilirim bar boldı.
 8 Öz-özümge altun-kümüxləni, padıxahlarıning həm hərqaysı ölkiləning
 hərhil ətiwarlık alahidə gəhərlirini yioşdim; kiz-yigit nahxiqılaroşa
 həmdə adəm balilirining diləkəyərlişigə, yəni kəpligən güzəl kenizəklərgə
 igə boldum.□

9 Uluş boldum, Yerusalemda məndin ilgiri bolıoanlarıning həmmisidin
 ziyadə ronak taptım; xundək bolıqini bilən danalılıqim məndin kətmidi.

□ 1:15 «... **toluq dəp sanıoılı bolmas**» — demək, təminligili bolmas. □ 2:1 «**könglüm
 eqilsun**» — bu ibarining baxşka birhil tərjimisi: «yahximu-yahxi əməsmu, kərüp başay». ■ 2:1

Luka 12:19 □ 2:3 «**Danalılık bilən özümni yetəkligən halda**» — muxu ibarining mənisini: «Bu
 ixlarning həmmisidə u hərdəim öz-özige dikqət kılıp, kılınan ixlarning rast əhmiyiti bar-yokluşini
 təkşürətti» degənlik boluxi mumkin. «**əhmikanilikni ... tutup yetix**» — Sulaymanning
 «əhmikanilikni»ni «tutup yetix»ni bolsa həyatning əhmiyitini, adəmgə «yahxilik yetküzdioşan ...
 paydılık ixlar»ni tepixşka tosaloşu bolıdíoşan birər sir barmu-yokmu?» degən məsilini təkşürüş
 üqün idi. □ 2:8 «**altun-kümüxlər**» — ibraniy tilidə: «kümüş-altunlar».

□ 10 Kozliringə nemə yaqqan bolsa, mən xuni uningdin ayimidim; öz kenglümgə heçqandak huxallikni yaq demidim; qünki kenglüm barlik əjrimdin xadlandi; mana, bular öz əjrimdin boləjan nesiwəm idi. 11 Andin öz qolım yasiojanlirining həmmisigə, xundakla singdürgən əjrimning nətijisigə qarısam, mana, həmmisi bimənilik wə xamalni qoşliqandək ix idi; bular quyax astidiki heç paydisi yoq ixlardur.

12 Andin zehnimni yiojip uni danalikka, təwlik wə əhmikanilikke qaraxka koydum; qünki padixahtin keyin turidiojan adəm nemə kilalaydu? — kilsimu allikaqan kilinəjan ixlardin ibarət bolidu, halas! ■ 13 Xuning bilən nur qarangoşluqtin əwzəl boləqandək, danalığıning bioqərəzliktin əwzəllikini kərüp yəttim.

14 Dana kixining kəzliri bexididur, əhmək bolsa qarangoşluqta mangidu; birək ularəja ohxax birla ixning bolidiojanliqini qūxinip yəttim. □

15 Kenglümdə: «Əhməkkə bolidiojan ix mangimu ohxax bolidu; əmdi mening xundak dana boluxumning zadi nemə paydisi?!» — dedim. Andin mən kenglümdə: «Bu ixmu ohxaxla biməniliktur!» — dedim. 16 Qünki mənggügə dana kixi əhməkkə nisbətən heç artuq əslənməydu; qünki kəlgüsidiki künlərdə həmmə ix allikaqan untulup ketidu; əmdi dana kixi kəndak əlidu? — Əhmək kixi bilən billə! 17 Xunga mən həyatka əq boldum; qünki quyax astida kilinəjan ixlar manga əojir kələtti; həmmisi bimənilik wə xamalni qoşliqandək ix idi. 18 Xuningdək mən quyax astidiki barlik əjrimgə əq boldum; qünki buni məndin keyin kəlgən kixigə qaldurmaslikka amalim yoq idi. 19 Uning dana yaki əhmək ikənlikini kim bilidu? U bəribir mən jəpalik bilən singdürgən həmdə danalik bilən ada kiləjan quyax astidiki barlik əjrim üstigə həküm süridu. Bumu biməniliktur.

20 Andin mən rayimdin yandim, kenglüm quyax astidiki jəpa tartqan barlik əjrimdin ümidsizlinip kətti. 21 Qünki əjri ni danalik, bilim wə əp bilən kiləjan bir adəm bar; birək u əjri ni uningəja heç ixləmigən bəxka birsining nesiwisi boluxka qalduruxi kərək. Bumu bimənilik wə intayin aqqıq külpəttur. 22 Qünki insan quyax astida əzini upritip, əzining barlik əmgəkidin wə kənglining intilixliridin nemigə igə bolidu? ■ 23 Qünki uning barlik künliri azabliktur, uning əjri oşxliktur; hətta keqidə uning kəngli heç aram tapmaydu. Bumu biməniliktur.

24 İnsan üqün xuningdin bəxka yahxi ix yokki, u yeyixi, iqixi, əz jenini öz əjridin huzur alduruxidin ibarəttur; buni Hudaning kəlidindir, dəp kərüp yəttim. ■ 25 Qünki uningsiz kim yeyəlisun yaki besip ixləyəlisun? □ 26 Qünki u öz nəzirigə yaqidojan adəmgə danalik, bilim wə xadlikni ata kilidu; birək gunahkar adəmgə u mal-mülük yiojip-toplaxka jəpalik əmgəkni beridu, xuningdək u yiojip-toplojini ni Hudaning nəziridə yahxi boləjanəja tapxuridiojan kilidu. Bumu bimənilik wə xamalni qoşliqandək ixtin ibarəttur.■

□ 2:9 «...xundak boləjini bilən danalikim məndin kətmidi» — 3-ayəttə deyilgəndək, u yənəla bu kiləjan ixlarning rast əhmiiyiti bar-yoklukəja dikqət kilip, təxkürüp yürətti. ■ 2:12 Top. 1:17; 7:23 □ 2:14 «...ularəja ohxax birla ixning bolidiojanliqi» — bu «birla ix» əlümni deməqki. ■ 2:22 Top. 1:3; 3:9 ■ 2:24 Top. 3:12, 22; 5:18; 8:15 □ 2:25 «Qünki uningsiz kim yeyəlisun yaki besip ixləyəlisun?» — bəxka ikki hil təjrimisi: «Uningsiz kim yeyəlisun yaki huzur aləlisun?» yaki «Meningdin (Sulaymandin) bəxka kim yeyəlisun, yaki besip ixləyəlisun?».

■ 2:26 Ayup 27:16, 17; Pənd. 28:8; Top. 3:13

3

Hayat pəsilliri

- 1 Hər bir ixning muwapik pəsli bar, asmanlar astidiki həmmə arzuning öz waqtımu bar; □
 2 Tuoquluxning bir waqti bar, ɵlɵxningmu bir waqti bar;
 Tikix waqti bar, tikilgənni sɵkɵx waqti bar;
 3 ɵltɵrɵx waqti bar, saıayıtix waqti bar;
 Buzux waqti bar, qurux waqti bar;
 4 Yioqlax waqti bar, kɵlɵx waqti bar;
 Matəm tutux waqti bar, ussul oynax waqti bar;
 5 Taxlarni qeriwetix waqti bar, taxlarni yioıip-toplax waqti bar;
 Kuıaqqlax waqti bar, kuıaqqlaxın ɵzini tartix waqti bar; ■
 6 İzdəx waqti bar, yoıalıdı dəp waz keıix waqtımu bar;
 7 Yirtix waqti bar, tikix waqti bar;
 Sɵkɵt kelix waqti bar, sɵz kılıx waqti bar;
 8 Sɵyɵx waqti bar, nəprətlınlıx waqti bar;
 Uruıx waqti bar, tınlıqlıq waqti bar.

İnsan Huda bekitkən waıit-pəsillərnı bılməydu

- 9 İxlıgən ɵz ixlıgınlıdın nemə payda alıdu? ■ 10 Mən Huda insan balılıroıa yɵklıgən, ixlöp jara tartix kerək boləıan ixni kɵrgənmən. 11 U hər bir ixning waqti kəlgəndə gɵzəl bolıdııanlıkını bekitkən; u yənə mənggɵlɵknı insanlarning kɵnglıgə saləıan; xunga, insan Hudaning ɵz hayatıoıa baxtıın ahıroıııqə nemını bekitkənlikını bılıp yətməstur. □
 12 İnsanlarəıa hayatıda xadlınlıx wə yahxılık kılıxtın baxka əwzəl ix yok ikən dəp bılıp yəttım. 13 Xundakla yənə, hər bir kixınlıng yeyix-ıqıxı, ɵzınlıng barlık əjridın huzur elıxı, mana bu Hudaning sowoıısidur.
 14 Hudaning kılııanlırlınlıng həmmısı bolsa, mənggɵlɵk bolıdu, dəp bılılmən; unıngəıa heıqnərsını kəıuxka wə unıngđın heıqnərsını elıwetıxkə bolmaydu; Hudaning ularını kılııanlırlınlıng səwəbı insannı ɵzıdın əymındırɵxtur. 15 Həzır boləıanlırı ɵtkəndımu boləıandur; kəlgɵsıdə bolıdııan ix allıkaıan boləıandur; Huda ɵtkən ixlarnı soraydu. □

Adalətsiz iılar

- 16 Mən kuyax astıda yənə xu ixni kerdɵmkı — sorak ornıda, xu yərdə helıhəm rəzıllık turıdu; heııkanıyılık turux kerək boləıan jayda, mana rəzıllık turıdu! 17 Mən kɵnglɵmdə: «Huda heııkanıy həm rəzil adəmnı sorakka tartıdu; qɵnkı hər bir arzu-məıksət wə hər bir ixning ɵz waqti bar» — dedım.

□ 3:1 «Hər bir ixning muwapik pəsli bar, ... həmmə arzuning öz waqtımu bar» — oıurmənler iılarınıng «öz pəsli» yakı «öz waqti» degənnıng «Huda bekitkən waıit»ni yakı bolmısa pəkət «muwapik, toııra kəlgən waıit»ni kersıtıdııanlıkını pərk etıxı kerək. ■ 3:5 1Kor. 7:5
 ■ 3:9 Top. 1:3 □ 3:11 «U hər bir ixning waıit kəlgəndə gɵzəl bolıdııanlıkını bekitkən...» — bu ayət intayın muıım. Huda insanlarəıa, kɵnglıdə hayatınlıng mənggɵlɵk əıımıyıtını seızını ata kılııan. Bırak ɵz gunəılırı tɵpəylıdın, insanlar bunıng əıımıyıtınlıng zadı nemə ikənlikını, Hudaning ɵzlırı ɵııın bekitkən pılanınlıng waıit-saətlırlını bılıp yətməydu. «Kəıoxmqə sɵz»imızdə unıng ɵstıdə toııtlımız. □ 3:15 «Huda ɵtkən ixlarnı soraydu» — «soraydu» degənnıng ıbranıy tılıdıkı baxka mənısı «ızdəydu». «ɵtkən ixlarnı soraydu» degənnıng mənısı: «Huda ɵtkən elarnı sőrɵxtɵrɵp adəmlərdın hesab alıdu» degənlik bolsa kerək. Baxka bırııl tərjımısı: «Huda ɵtkən ixlarnı yənə boləıozıdu».

18 Män kenglümdä: — Bundak boluxı insan balilirining säwäbidındur; Huda ularni sinimakçı, *bu ixlar* ular özlirining pəkət haywanlarğa ohxax ikənlikini kərüxi üqün bolğan, döp oylidim. 19 Qünki insan balilirining bexioğa kelidioşını haywanlaroşimu kelidu, ularning kəridioşını ohxax bolidu. Ulardın aldinkisi kəndak əlgən bolsa, keyinkisimu xundak əlidu, ularda ohxaxla birla nöpəs bardur. İnsanning haywanlardın heq artuqçilıki yok; qünki həmmə ix bimənilitur. 20 Ularning həmmisi bir jayoğa baridu; həmmisi topa-qangdın çikқан, həmmisi topa-qangğa kaytidu. ■ 21 Kim adəm balilirining roşını bilidu? U yukiroğa çikamdu, buni kim bilidu? Haywanlarning roşı, u yər tegigə quxəmdu, kim bilidu? 22 Xuning bilən mən insanning öz əjridin huzurlinixidin artuq ix yoktur, döp kərdum; qünki mana, bu uning nesiwisidur; qünki uni özidin keyin bolidioğan ixlarnı kərüxkə kim elip kelidu?

4

Jəbir-zulumoğa qarax

1 Andın mən kaytidin zəhnimni yioşip quyax astida daim boluwatқан barlık zorluq-zumbulukni kərdüm; mana, ezilgənlərnıng kəz yaxliri! Ularğa heq təsəlli bərgüçi yok idi; ularni əzgənlərnıng küqlük yöləngüki bar idi, biraq ezilgənlərgə heq təsəlli bərgüçi yok idi. □ 2 Xunga mən allıkağan ölüp kətkən əlgüqilərnı tehi hayat bolğan tiriklərdin üstün döp tərıplidim; 3 xundakla bu ikki hil kixilərdin bəhtliki tehi apiridə bolmioğan kixidur; qünki u quyax astida kılinoğan yamanlıklarnı heq kərüp bəkmioğan.

Rəqiblikning biməniliği

4 Andın mən barlık əjir wə barlık hizmətnıng utukliridin xuni kərüp yəttimki, u insanning yekınını kərəlməslikidin bolidu. Bunu bimənilik wə Xamalni qoşlıoğandək ixtur.

5 Əhmək qol qoxturup, öz gəxini yəydu. ■

6 Japa qekip xamalni qoşlap oqumını toxkuzimən degəndin, qanggilini toxkuzup hatirjəmliktə bolux əladur. □

Aqkəzlükning türtkisidə ixləx

7 Mən yənə zəhnimni yioşip, quyax astidiki bir bimənilikni kərdum; 8 birsı yalozuz, tikəndək bolsimu, xundakla nə oşlı nə aka-ukisi bolmisimu — biraq uning japasining ahiri bolmaydu, uning kəzi baylıklarğa toymaydu.

■ 3:20 Yar. 3:19 □ 4:1 «Ularnı əzgənlərnıng küqlük yöləngüki bar idi» — baxқа birhil tərjimisi: «Ularnı əzgüqilər tərəptə küq bar idi». ■ 4:5 Pənd. 6:10; 24:33 □ 4:6 «Japa qekip Xamalni qoşlap oqumını toxkuzimən degəndin, qanggilini toxkuzup hatirjəmliktə bolux əladur» — 4-ayəttə mənəpət-abruy izdəxning biməniliği kərsitilidu; 5-ayəttə «Həqnemə kılmaymən, paydisi yok» degən hırunluk pozitsiyini əyibləydu; 6-ayəttə bu ikki yolning otturidiki durus yolni kərsitilidu.

U: «Mən bundak japalılık ixlöp, jenimdin zadi kingə yahxilik qaldurimən?» — degənni sorimaydu. Bumu bimənilik wə eoır japadin ibarəttur.□

Həmrahlik

⁹ İkki birdin yahxidur; qünki ikki bolsa əmğikidin yahxi in'am alidu.

¹⁰ Yikilip kətsə, birsi həmrahini yələp kətüridu; biraq yaloız hələttə yikilip kətsə, yəligüdək baxka birsi yoq bolsa, bu kixining həliəqə way!

¹¹ Yənə, ikkisi billə yatsa, bir-birini illitidu; lekin birsi yaloız yatsa qandak illitilsun? ¹² Yənə, biraw yaloız bir adəmni yengiwəlojan bolsa, ikkisi uningəqə taqəbil turalaydu; xuningdək üq qat aroqamqə asan üzülməs.

Inawətning bihudiliki

¹³ Kəmbəoşəl əmma aqil yigit yənə nəsihətning ətiwarini qılmaydıoan kəri əhmək padixahın yahxidur; ¹⁴ Qünki gərqə u bu padixahning padixahlıqıda kəmbəoşəl bolup tuşulojan bolsimu, u zindandin təhtkə olturuxka qıktı.□

¹⁵ Mən kuyax astidiki barlık tiriklərnin axu ikkinqini, yəni *padixahning* ornini baskuqini, xu yigitni qollaydıoanlığını kərdum. ¹⁶ Barlık həlk, yəni ularning aldida turojan barlık puqralar sanaksiz bolsimu, biraq uların keyinkilər yigittinmu razi bolmaydu; bumu bimənilik wə xamalni koşliəqəndək ixtur.□

5

Nəsihət — baxqılarəqə ihlasmən kərünüxkə tirixixtin həzi bol

¹ Hudaning əyigə barəqanda, awaylap yürgin; əhməklərqə qurbanlıqlarni sunux üqün əməs, bəlki anglap boysunux üqün yeqinlaxqin; qünki əhməklər rəzillik kıliwatqini bilməydu. □ ² Aozingni yeniklik bilən aqma; kənglüng Huda aldida birnemini eytixka aldirmisun; qünki Huda ərlərdə, sən yər yüzididursən; xunga səzliring az bolsun. ³ Qünki ix

□ **4:8 «Birsi yaloız, tikəndək bolsimu, ...»** — ibraniy tilida «Birsi yaloız, ikkinqisi (ikkinqi adəm) yoq boləqan həlda bolsimu, ...». «U: «Mən bundak japalılık ixlöp, jenimdin zadi kingə yahxilik qaldurimən?» — degənni sorimaydu» — bəzi baxka tərjimələrdə: «U: «Mən zadi kim üqün japalılık ixlöp, öz jenimdin yahxilikni qaldurimən?» — dəp ökünüdu» dəp oqulidu. □ **4:14 «Gərqə u bu padixahning padixahlıqıda kəmbəoşəl bolup tuşulojan bolsimu, ...»** — bu ayətning qaysi gəwdilik əhwalni kərsətkənlikni həzir bizgə enik əməs. □ **4:16 «...yəni ularning aldida turojan barlık puqralar»** — «ular» degən kim? Bəlkim birinqi «kəri» padixah wə uningdin keyin təhtkə olturojan yigitni kərsitixi mumkin. «**barlık puqralar sanaksiz bolsimu, biraq uların keyinkilər yigittinmu razi bolmaydu**» — Sulayman məlum bir misal toqruluk səzləwatidu. Bu «kəri padixah» Saul padixahka, «yax yigit» Dawut padixahka ohxitilidu; biraq dəl ularning əzini kərsətməydu (Dawut zindanda yatmıoan). Gəpning poskallisi xuki, yurtning pikri tayanqisizdur; ikkinqi padixah pəkət bir məzğilla qarxi elindi, biraq həlk tezla uningdin yüz örüp, uning təhpisini untup, uni kollimidi. Bu bir bimənilik! □ **5:1 «...əhməklərqə qurbanlıqlarni sunux üqün əməs, bəlki anglap boysunux üqün yeqinlaxqin»** — bu nəsihətning manisi qurbanlıqlar yahxi əməs, degənlik əməs, əlwəttə; pəkət qurbanlıqni əhməklərqə, biməna sunmaslık kerək, degənliktur.

köp bolsa qüxmu köp bolıandək, gəp köp bolsa, əhməkning gepi bolup kalıdu. □

⁴ Hudaşa qəsəm iqsəng, uni ada kılıxni keqiktürmə; qünki U əhməklərdin huzur almaydu; xunga qəsimingni ada kılqın. ■ ⁵ Qəsəm iqip ada kılımoıandın körə, qəsəm iqməsliking tüzüktür. ■ ⁶ Aqızıng teningni gunahning ihtiyarişa koyuwətmisun; pərixte aldida: «Hata sözləp saldim» demə; nemixka Huda gepingdin qəzəplini qolliring yasioıanni halak kılıdu? □ ⁷ Qünki qüx köp bolsa bimənilikmu köp bolıdu; gəp köp bolsimu ohxatur; xunga, Hudadin korkkın! ■

Nəpisi yaman mənəpdarlar

⁸ Sən namratlarning ezilgənlikini yaki yərlik mənəpdarlarning hək-adalətni zorawanlarqə kayrip koyoıanlığını kərsəng, bu ixlərdin həyran qalma; qünki mənəpdarın yukiri yənə birsi kəzliməktə; wə ulardınmu yukirisimu bardur. □ ⁹ Biraq nemila bolmisun yər-tupraq həmmə adəmgə paydiliktür; hətta padixahning əzimu yər-tupraqka tayınıdu. □

Pul

¹⁰ Kümüxkə amraq kümüxkə qanmas, baylıqlarşa amraq öz kirimigə qanmas; bumu biməniliktür. ¹¹ Mal-mülük kəpəysə, ularnı yegüqilərmu kəpiyidu; mal igisigə ularnı kəzləp, ulardın huzur elixtin baxka nemə paydisi bolsun?

¹² Az yesun, kəp yesun, əmgəkqining uyqusi tatlıktür; biraq bayning tokluğu uni uhlətməs. □

Baylıqlarşa baqlıq yənə bir bimənilik

¹³ Mən kuyax astida zor bir külpətni kərdüm — u bolsimu, igisi əzigə ziyan yətküzidoıan baylıqlarnı toplaxtur; ¹⁴ xuningdək, uning baylıqlıri balayı apət tūpəylidin yokilixidin ibarəttür. Undək adəmming bir əqli bolsa, *oqlıning* qolioıa qalduroıudək həqnemisi yok bolıdu. ¹⁵ U apisining kərsikidin yalingaq qıqıp, kətkəndimu yalingaq peti ketidu; u əzining japalıq əmgikidin kolioıa aloıudək həqnemini epkətləmaydu. ■ ¹⁶ Mana bumu eqlir ələmlik ix; qünki u qandək kəlgən bolsa, yənə xundək

□ **5:3** «... gəp köp bolsa, əhməkning gepi bolup kalıdu» — bu sözlərdə kəzdə tutuloıını bəlkim əhməklərnıng bilhədə qəsəm iqidoıanlığı boluxı mumkin. ■ **5:4** Qel. 30:3; Qan. 23:20

■ **5:5** Qan. 23:20, 21 □ **5:6** «pərixte aldida» — kaysı pərixte? «Pərwərdigarning pərixtsi» boluxı kərək. İbranıy tilida «əlqi» wə «pərixte» degənlər bir səz bilənlə ipadilınu. Kəhın həm pərixte Hudaning «əlqi»sidur («Mal.» 2:7ni kəring). ■ **5:7** Pənd. 10:19 □ **5:8** «Sən namratlarning ezilgənlikini ... kərsəng, bu ixlərdin həyran qalma»; — Sulayman padixah ezi adil padixah bolıını bilən, uning təwəndiki katlammu-katlam yərlik mənəpdarlarning qiriklixini tizginliyəlixi qəklıktür. □ **5:9** «Biraq nemila bolmisun yər-tupraq həmmə adəmgə paydiliktür; hətta padixahning əzimu yər-tupraqka tayınıdu» — ıbranıy tilida bu ayətni qüxinix təs. Bizningqə Sulayman adəmming dikqitini həkümətning qiriklixip kətkənlikigə əməs, bəlkı əng muhımişa, yəni Hudaning yaxılıkı (tupraqtıki ziraətlər arkilik bolıan yaxılıkı)şa karətməqı. Baxka birhil tərjimisi: «Biraq omumən kılıp eytkanda, ezi terikqilik kılıdoıan padixah zemınoıa paydiliktür». Bu tərjimening mənisı: «Zeminni baxkuridoıan birsi bolsa (bolupmu padixah ezi terikqılıkıni qüxənsə), bu bəribir həkümətsizliktin, qalaymıqanqılıktin, həkimiyətsizliktin yaxı» degəndək. Oqurmənlər baxka tərjimilərnimu uqritixı mumkin. □ **5:12**

«...biraq bayning tokluğu uni uhlətməs» — «bayning tokluğu» bəlkim ikki bisliq səz bolup: (1) uning baylıkıdin ənsirəxliri; (2) ziyadə kəp tamaq yəp, həzim bolmasılıkıni kərsitixı mumkin.

■ **5:15** Zəb. 49:17-20

ketidu; əmdi uning xamaloğa erixix üqün əmgək qilojining nemə paydisi? ¹⁷ Uning barlik künliridə yəp-iqkini qarangoşulukta bolup, oşaxliki, kesəlliki wə hapiliki kəp bolidu.

Əmgəkning mewisidin huzur elix

¹⁸ Mana nemining yaramliq wə güzəl ikənlikini kərdum — u bolsimu, insanning Huda uningə təkdim qiloğan əmrining hər bir künliridə yeyix, iqix wə kuyax astidiki barlik mehnitidin huzur elixtur; qünki bu uning nesiwisidur. ■ ¹⁹ Huda hər birisini bayliqlaroğa, mal-dunyoğa igə boluxka, xuningdək ulardin yeyixkə, öz rizkini qəbul kilixka, öz əmgikidın huzur elixka muyəssər qiloğan bolsa — mana bular Hudaning sowoşitidur. ²⁰ Qünki u əmridiki tez etidoğan künliri üstidə kəp oylanmaydu; qünki Huda uni kənglining xadliki bilən bənd kilidu.

6

Həmmə adəm hayatning ləzzitini tetiyalmaydu

¹ Quyax astida bir yaman ixni kərdum; u ix adəmlər arisida kəp kərüldü

² Huda birsigə bayliqlar, mal-dunya wə izzət-hərmət təksim kildi, xuning bilən uning öz kəngli haliojınının heqərsisi kəm bolmıdı; biraq Huda uningə bulardin huzur elixka muyəssər kilmıdı, bəlki yat bir adəm ulardin huzur alıdu; mana bu bımənilik wə eoşır azabtur.

³ Birsı yüz bala kərüp kəp yil yaxixi mumkın; biraq uning yil-künliri xunqilik kəp bolsimu, uning jeni bəhtni kərmisə, hətta gərnı kərmigən bolsimu, tuşulup qaqrıp kətkən bowaq uningdin əwzəldur dəymən. □

⁴ Qünki qaqriloğan bala bımənilik bilən kelidu, qarangoşulukta ketidu, qarangoşuluk uning ismini qarlaydu; ⁵ U künnimu kərmigən, bilmigən; biraq heq bolmioğanda u birinçisigə nisbətən aram tapqandır. ■

⁶ Bərhək, həliki kixi hətta ikki həssə ming yil yaxioğan bolsimu, biraq bəhtni kərmisə, əhwali ohxaxtur — hər bir kixi ohxax bir jayoğa barıdu əməsmu?

Jawabsiz soallar

⁷ Adəmning tartқан barlik japasi öz aozı üqündur; biraq uning ixtihasi hərgiz qanmaydu. ⁸ Xundakta dana kixining əhməktin nemə artuqçılıqi bolsun? Namrat kixi baxqılar aldida qandaq mengixni bilgən bolsimu, uning nemə paydisi bolsun? ⁹ Kəzning kərüxi arzu-həwəsning uyan-buyan yürüxidın əwzəldur. Bundaq kilixmu bımənilik wə xamalni qoşlioğandək ixtur. ¹⁰ Ətüp kətkən ixlarning bolsa allıqaqan nami bekitilip ataloğan; insanning nemə ikənlikimu ayan boloğan; xunga insanning əzidin qüdrətlik boluquı bilən qarxilixixioğa bolmaydu. □

■ **5:18** Top. 2:10, 24; 3:12, 22; 9:7; 11:9 □ **6:3** «hətta gərnı kərmigən bolsimu,...» — demək, u əlməydu. Baxqa birhil tərijimisi: «wə yaqi dəpnə qilinmioğan bolsa,...». ■ **6:5** Ayup 3:16; Zəb. 58:7-8 □ **6:10** «**Ətüp kətkən ixlarning ... allıqaqan nami bekitilip ataloğan**» — mənisi hər bir ix aldın'ala Huda tərpidin bekitilən bolsa kerək. «**Insanning nemə ikənlikimu ayan boluğan**» — baxka birhil tərijimisi: «Insanning nemə ikənlikimu bilingən (demək, Huda tərpidin)» (xunga uning bilən qarxilixix bişudiliktur). Biraq ayətni insanning ajız bəndə ikənlikini təkitleydu, dəp qaraymız.

¹¹ Qünki gəp qanqə kəp bolsa, bımənilik xunqə kəp bolidu; buning insanoğa nemə paydısı? □ ¹² Qünki insanning ömrیدə, yəni uning sayیدə tezla etidioğan mənısız ömrیدiki barlık künlirیدə uningğa nemining paydılık ikənlikini kim bilsun? Qünki insanoğa u kətkəndin keyin quyax astıda nemə ixning bolidioğanlıqını kim dəp berəlisun? ■

7

Yənə birqanqə hekmät wə pakitlar — pakitlarğa yüzlinix kerək!

¹ Yahxi nam-abroy qımmətlik tutiyadin əwzəl; adəmning өлüx küni tuşulux künidin əwzəldur. ■

² Matəm tutux öyigə berix ziyapət-toy öyigə berixtin əwzəl; qünki axu yərdə insanning aqıwiti ayan kılınıdu; tirik bolğanlar bunı kəngligə püküxi kerək. ■

³ Ojəxlik külkidin əwzəldur; qünki qırayning pərixanlıqı bilən kəlb yaxılınıdu.

⁴ Dana kixining kəlbı matəm tutux öyidə, biraq əhməkning kəlbı tamaxıning öyididur.

⁵ Əhməklərnıng nahxisini anglijoandin kərə, dana kixining tənbiğini anglijoın; ■ ⁶ Qünki əhməkning külkisi qazan astidiki yantaklarınıng paraslıxidək, halas; bumu bıməniliqtur. □ ■

Insanning qolidin kelidioğini qəklıktur

⁷ Jəbir-zulum dana adəmni nadanoğa aylanduridu, Para bolsa kəlbni həlak kılıdu. □

⁸ İxning ayioğı bexidin əwzəl;

Səwr-təkətlik roh təkəbbur rohtın əwzəldur.

⁹ Rohıngda həpa boluxqa aldirıma;

Qünki hapilik əhməklərnıng baqırıda konup yatıdu.

¹⁰ «Nemıxqa burunqı künlər həzirqı künlərdin əwzəl?» — demə; qünki sening bundak sorioğining danalıqtın əməs.

Danalıqning əwzəlliki

¹¹ Danalıq miraska ohxax yahxi ix, quyax nuri kərgüqilərgə paydılıqtur.

¹² Qünki danalıq pul panah bolğanədək, panah bolidu; biraq danalıqning əwzəlliki xuki, u öz igilirini həyatqa erixtüridu.

¹³ Hudaning kılğanlırını oylap kər; qünki U əgri kılğanıni kim tüz kılalisun?

¹⁴ Awat künidə huzur al; wə yaman künidimu xuni oylap kər: — Huda ularning birini, xundakla yənə birinimu təng yaratqandır; xuning bilən insan özı kətkəndin keyin bolidioğan ixlarnı bilip yetəlməydu.

□ **6:11** «Qünki gəp qanqə kəp bolsa,...» — muxu yərdə «gəp» insanning Huda bilən qarxılıdidoğan gəplirini kərsətsə kerək. Baxqa birhil tərjimisi: «qünki bişudilikni kəpəytidioğan ixlər kəptur...» ■ **6:12** Top. 8:7; Zəb. 144:4; Yaq. 4:13, 14 ■ **7:1** Pənd. 22:1 ■ **7:2** Yh. 11:31 ■ **7:5** Pənd. 13:18; 15:31, 32 □ **7:6** «qazan astidiki yantaklarınıng paraslıxidək...»

— yantakning kəyğən qaoğdiki awazi küqlük, biraq təpti intayın kışka. ■ **7:6** Zəb. 58:9 □ **7:7** «Jəbir-zulum dana adəmni nadanoğa aylanduridu,...» — jəbir-zulum yürgüzgən dana kixi özini aq-qarını pərk etəlməydiğoğan nadan kılıdu. Baxqa birhil tərjimisi: «Jəbir-zulum yürgüzgüqi dana kixini sarang kılıdu, para bolsa uni təlwə kılıdu.»

«Kıyax astidiki» danalík

15 Mən buning həmmisini bimənə künlirimdə körüp yəttim; həkkanıy bir adəmning öz həkkanıyliki bilən yokılıp kətkənlikini kərdüm, xuningdək rəzil bir adəmning öz rəzilliki bilən ömrini uzaratqanlıqini kərdüm.

16 Özüngni dəp həddidin ziyadə həkkanıy bolma; wə özüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma; sən öz-özüngni alaxzadə kılməqımusən? □

17 Özüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma; öz əjiling toxmay turup ölməqımusən? □ 18 Xunga, bu *agahni* qıng tut, xuningdin u *agahnimu* qolungdin bərmigining yahxi; qünki Hudadin qorkıdıoan xixi hər ikkisi bilən utuqluk bolidu. □

Adəmlər gunahkar boləraqqa, danalík nahayiti zərürdür

19 Danalík dana kixini bir xəhəni baxqurıdıoan on həkümrandin ziyadə küqlük kılıdu.

20 Bərək, yər yüzidə daim məhrıbanlık yürgüzıdıoan, gunah sadır kılmaydıoan həkkanıy adəm yoktur. ■

21 Yənə, həklərning həmmıla gəp-səzlırigə anqə dikqət kılıp kətmə; bolmisa, öz hızmətkarıngning sanga lənət okuəlanlıqini anglap kəlixıng mumkin. 22 Qünki kənglüngdə, özüngningmu xuningə oħxax baxqılarəqa kəp kətim lənət kıloanlıqıngni obdan bilisən.

İnsanning danalıqıning qəklıklıki

23 Bularning həmmisini danalík bilən sinap baktım; mən: «Dana bolımən» desəmmu, əmma u məndin yırək idi. 24 Barlık yüz bərgən ixlər bolsa əklımızdin yırək, xuningdək intayın sırlıktur; kım uni izdəp bilip yetəlisun? □

25 Mən qın kənglүmdin danalík wə əklıy bilimni bilıxkə, sürüxtürüxkə wə izdəxkə, xundakla rəzillıknıng əhməklikini, əhməklikning təlwilik

□ 7:16 «Özüngni dəp həddidin ziyadə həkkanıy bolma; wə özüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma;...» — Sulaymanning muxu gepidin heqkim: «Həkkanıylikning «artuq», «həddidin ziyadə» dəyđioan dərjisi bolidu» dəp oylımisa kerək. Həkkanıylik degən həkkanıyliktur. Bu yərdə gəp həjwiylık, kınayilik bilən eytiləan. Həklilik səz «özüngni dəp» — demək, həkkanıy bolmaqı boləan bu kixining məksiti Hudani tonux əməs, pəkət Hudaning bərikitigıla erixix degəndin ibarət, halas; 15-ayəttə deyilgən əhwalə qarıoanda, həkkanıy wə dana adəmlərmu pəxkəllikkə uqırxı mumkin. Undak əhwaldə ular agahlandıurulmisa, «Nemıxka bu külpətlər bexımoə qüxti» dəp «alaxzadə bolup ketixi» mumkin. Baxqa birhil tərijimisi wə qüxəngisi: «Özüngni həddidin ziyadə həkkanıy kərsətmə; wə özüngni həddidin ziyadə dana kərsətmə. Öz-özüngni həlak kılməqımusən?». Yənə baxqa bırnəqqə hil qüxəngisimu bar. □ 7:17 «Özüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma;...» — heqkim Sulaymanning bu geping mənisini: «Rəzillıknıng «normal» yaki «əəklılgə sıoıdu» dəyđioan dərjisi bar» dəp oylımisa kerək. Bu gəp bəlkim allıkaqan rəzillıxıp kətkən adəmlərgə qarıtıp kınayilik bilən eytiləan boluxı mumkin. 15-ayəttiki: «Rəzillik pəydilik boluxı mumkin, rəzillikimni kəpəytimən» degəngə qarita, Sulayman bu agahni qoxup eytidu. Rəzil adəmlər bəribir öldü; bıraq rəzil adəmlər bundak kınayilik gəpni qəbul kılsa, heq bolmıoanda xu yol bilən ularning bexıoə qüxıdıoan jaza tehimu awup kətməydu. Yənə baxqa bırnəqqə hil qüxəngisimu bar. □ 7:18 «...hər ikkisi bilən utuqluk bolidu» — demək, Hudadin qorkıdıoan adəm Sulaymanning yukıriki 16-17-ayəttiki ikki agahlandıuruxı bilən azduruxın kütulidu. Yənə baxqa bırnəqqə hil qüxəngisimu bar. ■ 7:20 1Pad. 8:46, 47; 2Tar. 6:36; Pənd. 20:9; 1Yuħa. 1:8 □ 7:24 «İntayın sırlık» — ıbranıy tilidə «qongqur, qongqur» dəp ipadılinidu.

ikənlikini bilip yetixkə zəhnimni yığdım. ■ ²⁶ Xuning bilən kəngli tor wə kiltak, kolliri asarət boləqan ayalning əlümdin aqqıq ikənlikini baykıdım; Hudani hürsən kılıdıqan kixi uningdin özini qaçuridu, biraq gunahkar adəm uningə tutulup qalidu. ■

²⁷ Bu baykıqanlirimə qara, — dəydu həkmət toplioquçı — pakitlarni bir-birigə baqlap selixturup, əkil izdidim; ²⁸ mening kəlbim uni yənıla izdiməktə, biraq tehi tapalmidim! — Ming kixi arisida bir durus ərkəkni taptım — biraq xu ming kixi arisidin birmu durus ayalni tapalmidim. □

²⁹ Mana kərgin, mening baykıqanlirim pəkət muxu birlə — Huda adəmnı əslı durus yaratqan; biraq adəmlər bolsa nuroşunliqan hiylə-mikirlərni izdəydu.

8

Birnəqqə nəsihətlər

¹ Kim dana kixigə təng keləydu? Kim ixlarni qūxəndürüxnı bilidu? Kixining danalıqı qırayını nurluq kılıdu, yüzining sürini yorutidu.

² Padixahning pərmanioğa kulak selixingni dəwət kilmən; bolupmu Huda aldida iğkən kəsəm tūpəylidin xundak kıləjin. □ ■ ³ Uning aldidin qıkip ketixkə aldirima; yaman bir dəwani kollaxta qing turma; qünki padixah nemini halisa xuni kılıdu. □ ⁴ Qünki padixahning səzi hōquktur; kim uningə: «Əzliri nemə kılıla?» — deyəlisun? ⁵ Kim *padixahning* pərmanini tutqan bolsa heq yamanlıqni kərməydu; dana kixining kəngli hēm pəytıni hēm yolni pəmliyələydu. ■

⁶⁻⁷ Qünki hər bir ix-arzuning pəyti wə yoli bar; insan keyinki ixlarni bilmigəqkə, uning dərd-əlimi özini kəttik basidu. Kim uningə qandak bolidiqanlıqını eytalısun? ■

⁸ Heqkim öz rohiə qə bolalmas, yəni heqkimning öz rohinı əzidə qaldurux hōqukı yoktur; heqkimning əlüx künini öz kolida tutux hōqukı yoktur; xu jəngdin keqixka ruhsət yoktur; rəzillik rəzillikkə berilgüqilərnı kütquzmas. ■

Bəzi bihudə baxqa iqlar

■ **7:25** Top. 1:17; 2:12 ■ **7:26** Pənd. 5:3; 6:24-35; 7:6-27; 22:14 □ **7:28** «*Ming kixi arisida bir durus ərkəkni taptım — biraq xu ming kixi arisidin birmu durus ayalni tapalmidim*» — bu bayan bizgə Sulaymanning əzining keyinki həyatining qandak bolidiqanlıqı toşruluk həwər bilən təminləydu. Uning kiz-ayallar toşruluk boləqan həwiri nədin kəlgən? U qandaqtı «ming ayal» bilən tonuxkanmu? Təwrattiki «Padixahlar» kismidin bilimizki, uning nuroşunliqan ayal-kənzəkliri bar idi wə ularning təsiri bilən ahirida Hudaning yolidin yiraqlixip, butpərəslikkə aldinip kətkənidi. □ **8:2** «*bolupmu Huda aldida iğkən kəsəm tūpəylidin xundak kıləjin*» — bu kəsəm padixahning Huda aldida iğkən kəsəmi (adil, bitərəp bolux üqün) bolsa kerək; bəzi alimlar, kəsəm puqralarningki (padixahka sadik bolux üqün), dəp qaraydu. ■ **8:2** Pənd. 24:21 □ **8:3** «*Uning padixahning* aldidin qıkip ketixkə aldirima» — bu səz bəlkim padixahka qarxi qıqix, yaki uningdin razi bolmaslıq toşruluk bir aqaqlandurux boluxi mumkin. «*yaman bir dəwani kollaxta qing turma*» — baxqa birhil təjrimisi: «(padixahning) ixi sanga eojir kəlsimu ada kılıxni keqiktürmə». ■ **8:5** Rim. 13:3 ■ **8:6-7** Top. 6:12 ■ **8:8** Ayup 14:5; Zəb. 39:5-6

9 Bularning hëmmisini kërüp qıktım, xundaqla kuyax astida kılinojan hërbir ixka, adëmning adëm üstigë hokuk tutkanlıkï bilën ularoja ziyan yëtküzidiojan muxu waqıtka kengül koydum.□

10 Xuningdëk rëzillëarning dëpnë kılinojanlıkını kerdüm; ular äslidë mukëddäs jayoja kirip-qikiıp yürëtti; ular *mukëddäs jaydin* qikipla, rëzil ixlarnı kılnojan xu xähër iqidë mahtilidu tehi! Bumu bimëniliktur!□

11 Rëzillik üstidin hëküm tezdin bëja kältürülmigëqkë, xunga insan balilirining kengli rëzillikni yürgüzüxkë pütünlëy berilip ketidu.

12 Gunahkar yüz ketim rëzillik kılıp, künlirini uzartsimu, Hudadin qorkidiojanlarning ähwali ulardin yahxi bolidu dëp bilimën; qünki ular uning aldida qorkidu. □ ■ 13 Birak rëzillëarning ähwali yahxi bolmaydu, uning künliri sayidëk tezla ötüp, künliri uzartilmaydu, qünki u Huda aldida qorkmaydu.□

14 Yër yüzidë yürgüzülgën bir bimënilik bar; bexioja rëzillëarning kılnojanı boyiqë kün qüxidiojan hëkkëniy adëmlër bar; bexioja hëkkëniy adëmlëarning kılnojanı boyiqë yahxilik qüxidiojan rëzil adëmlërmu bar. Mën bu ixnimu bimënilik dedim. 15 Xunga mën tamaxini tëriplidim; qünki insan üqün kuyax astida yeyix, iqix wë huzur elixtin yahxi ix yoktur; xundaq kılıp uning ämgikidin bolojan mewë Huda tëkdım kılnojan kuyax astidiki ömrining barlık künliridë özigë hëmrah bolidu.■

16-17 Kenglümnı danalıknı wë yër yüzidë kılinojan ixlarnı bilip yetix üqün koyojanda, xundaqla Huda kılnojan barlık ixlarnı kerginimdë xuni baykidim: — İnsan hëtta keqë-kündüz këlirigë uykuni kersätmisimu, kuyax astidiki barlık ixni bilip yetälmäydu; u uni qüxinixkë kanqë intilsë, u xunqë bilip yetälmäydu. Hëtta dana kixi «Buni bilip yëttim» desimu, ämëliyättë u uni bilip yëtmäydu.□

9

Huda bizgë dostmu, düxmänmu? — ölümgë yüzliniz

1 Mën xularning hëmmisini eniklax üqün kengül koydum; xuni baykidimki, möyli hëkkëniy kixi yaki dana kixi bolsun, xundaqla ularning barlık kılnojanlı Hudaning qolididur, dëp baykidim; insan özigë muhëbbët yaki nëpërtning kelidiojanlıkını heq bilmäydu. Uning aldida

□ 8:9 «**Bularning hëmmisini kërüp qıktım, ... ularoja ziyan yëtküzidiojan muxu waqıtka kengül koydum**» — bu ayetning baxka birnëqqë hil tärjimisi: «Bularning hëmmisini kërüp qıktım, xundaqla kuyax astida kılinojan hërbir ixka kengül koydum; adëmning adëm üstigë hokuk tutuxining özigë ziyan yëtküzidiojan waqıtı bar» yaki «Bularning hëmmisini kërüp qıktım, xundaqla kuyax astida kılinojan hërbir ixka kengül koydum; adëmning adëm üstigë hokuk tutuxining ularoja (baxka adëmlërgë) ziyan yëtküzidiojan waqıtı bar». □ 8:10 «**...xu xähër iqidë mahtilidu**» — bëzi qëdimki kësürülmiliridë: «mahtilidu» degënnning ornida «untulidu» degën söz tepilidu. Biz alojan nasha aldi-këyni sözlërgë baqlıkkı dëymiz. □ 8:12 «**Gunahkar ... künlirini uzartsimu**» — bëzi gunahkar mëlum jöhëttin eytkanda, puli yaki baxka amalioja tayinip, «künlirini uzartidu». Bu ähwal waqıtlik, älwättë. ■ 8:12 Zëb. 37:7-12, 18-20; Pënd. 1:33; Yëx. 3:10 □ 8:13 «**...uning künliri sayidëk tezla ötüp, künliri uzartilmaydu**» — yënë birhil tärjimisi: «...u künlarnı sayını uzartkandëk uzartmaydu». ■ 8:15 Top. 2:24; 3:12, 22; 5:18; 9:7 □ 8:16-17 «**kenglümnı danalıknı wë yër yüzidë kılinojan ixlarnı bilip yetix üqün koyojanda... ämëliyättë u uni bilip yëtmäydu**» — okurmänlër bu ikki ayetning birnëqqë baxka hil tärjimirini uqritixi mumkin.

hərəkəndə ix boluxi mumkin. □ ² Həmmə adəmgə ohxax ixlar ohxax peti kelidu; həkkanıy wə rəzil kixigə, mehrıban kixigə, pak wə napak, qurbanlıq kılıoquci wə qurbanlıq kılmoıuqucımo ohxax kışmət bolıdu; yahı adəmgə kəndəq bolsa, gunahkarəya xundəq bolıdu; kəsəm iqkūqıgə wə kəsəm iquxtın qorkkuqucımo ohxax bolıdu. ■ ³ Mana həmmıgə ohxaxla bu ixning kelıdıoıanlıkı qıyax astıdıki ixlar arısidə külpətlik ixtur; unıng üstıgə, insan balılırınıng kəngüllırı yamanlıkka toloıan, pütün həyatıdə kənglıdə təwlilik turıdu; andın ular əlgənlərgə qoxulıdu.

⁴ Qünki tiriklərgə qoxuləyan kixi üqün bolsa ümid bar; qünki, tirik it əlgən xırdın əla. ⁵ Tiriklər bolsa əzlırınıng əlıdıoıanlıkıni bilıdu; bıraq əlgənlər bolsa həqnemını bılməydu; ularning həq in'ami yənə bolmaydu; ular həttə adəmning esıdın kətürülüp ketıdu, qayta kəlməydu. ⁶ Ularınng muhəbbıtı, nəprıtı wə həsəthorlukımo allıkaıan yoıaloıan; qıyax astıdə kılınəyan ixlarınng həqkaysıdın ularning mənggügə qayta nesıwısi yoıktur.

Əlümgə yüzləngəndə kıləlı bolıdıoıan əməlıy ixlar

⁷ Barəın, neningni huxallıq bilən yəp, xarabıngni huxhuyluk bilən iqkın; qünki Huda allıkaıan mundəq kılıxıngdın razi boləyan. ⁸ Kiyim-keqəklırıng hərdəım ap'ak bolsun, huxbuy may beıngdın kətmısun. □

⁹ Huda sanga qıyax astıdə təksım kıləyan bımənə əmrəngning barlık künlırıdə, yəni bımənilıktə ətküzgən barlık künlırıngdə, səyümlük ay-alıng bilən bıllə həyatın huzur ələın; qünki bu senıng həyatıngdıki nesıwəng wə qıyax astıdıki barlık tartkən jəpayıngning ərıdır. ¹⁰ Qəlung tutkənnı barlık küküng bilən kıləın; qünki sən barıdıoıan təhtısarədə həq hızmət, məksət-pılan, bılim yakı həkmət bolmaydu.

Danalıq wə tasadıpiylik

¹¹ Mən zəhnımnı yıoııp, qıyax astıdə kərdumkı, musabıkıdə ələlıbə yəltapanəya bolmas, ya jəngdə ələlıbə pəlwənoıa bolmas, ya nan dana kixıgə kəlməs, ya bıylıklar yorutuləyanlarəya kəlməs, ya iltıpat bılim-liklərgə bolmas — qünki pəyt wə tasadıpiylik ularning həmmısıgə kelıdu.

¹² Bərhək, insanmu əz waıktı-saıtını bılməydu; belıklar rəhımsız torəya əlınoıandək, kuxlar tapan-tuzakka ılınoıandək, bularəya ohxax insan balılırı yaman bı kündə tuzakka ılınıdu, tuzak bexıoıa qıxıdu.

Danalıqning ətıwarlanmaslıkı

¹³ Mən yənə qıyax astıdə danalıqning bu mısalını kərdum, u menı qəngqur təsırləndürdı; ¹⁴ Kıqık bı xəhər bar ıdı; unıngəya qarxı bıyüyük bı rədıxah qıqıp, unı qərxəp, unıngəya hıjıum kılıdıoıan yoıoıan potəylərnı kurdı. ¹⁵ Bıraq xəhərdın namrat bı dana kixı tepılıp qaldı; u unı əz

□ **9:1** «...insan əzıgə muhəbbət yakı nəprətnıng kelıdıoıanlıkıni həq bılməydu» — demək, «Huda unı səyıdu yakı unıngəya nəprətlınıdu? Həq insan bılməydu». Bəzi alımlar: «insan əzıdə (bolupmu ərıj künlər bexıoıa qıxkəndə) nemıng bolıdıoıanlıkı, yakı muhəbbət yakı nəprətnıng bolıdıoıanlıkıni bılməydu» dəp xərh berıdu. ■ **9:2** Zəb. 73:12-14 □ **9:8** «**Kiyim-keqəklırıng hərdəım ap'ak bolsun**» — demək, kiyim-keqəklırıng hərdəım pakız bolsun.

danalığı bilən kütuldurdi; birak keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kältürmidi. □

¹⁶ Xuning bilən mən: «Danalığı küq-қudrəttin əwzəl» — dedim; birak xu namrat kixining danalığı keyin көzгə ilinmaydu, uning sözliri anglanmaydu. ■

Danalıq, əhməklіk, gunah, təlwilik

¹⁷ Dana kixining jimjitlikta eytkan sözliri əhməklər üstidin hөkuk sürgüqining warkıraxlıridin enik anglınar.

¹⁸ Danalığı urux қoralliridin əwzəldur; birak bir gunahkar zor yahxilikni halak қilidu.

10

Əkil beridoqan bəzi hekmətlər

¹ Huddi əlük qıwinlər əttarning ətirini sesitiwetidoqandək, azraqkına əhməklіk tarazida danalığı wə izzət-herməttinmu eoqır tohtaydu.

² Danalığıning көngli onqoqa mayil, əhməklіningki soloqa. □

³ Əhmək kixi həтта yolda mengiwatқandimu, uning əkli kəm boloqaqқа, u əhmək ikənlikini həmmigə ayan қilidu.

⁴ Hөkүmdarning sanga aqqıki kəlsə, ornungdin istepa bərmə; qünki tinq-səwriqanlıq hata-səwənliktin boloqan zor hapilikni tinqitidu.

⁵ Qıyax astida yaman bir ixni көrdumki, u hөkүmdardın qıkkān bir hata ixtur — ⁶ əhməklər yuqiri mənsəptə, xuning bilən təng baylar pəs orunda olturidu; □ ⁷ mən қullarning atқа mingənlikini, əmirləarning қullardək piyadə mangoqanlıqini көrdum. □

Turmuxta uqraydioqan hətərlərgə danalığı kerək

⁸ Orini koloqan kixi uningoqa yikilixi mumkin; tamni buzoqan kixini yilan qeqixi mumkin; □ ■ ⁹ taxlarni yetkigən kixi tax tərpidin yarilinixi mumkin; otun yaridoqan kixi həwpkə uqraydu.

¹⁰ Palta gal bolsa, birsi tıoqini bilimisə, paltini küqəp qepixқа tooqra kelidu; birak danalığı adəmni utuq-muwəppəkiyətkə erixtüridu.

¹¹ Yilan oynitilmay turup, yılanqini qaksa, yılanqioqa nemə payda? □

Danixmənlər wə əhməkləarning ix-sözliri

¹² Dana kixining sözliri xəpkəliktur; birak əhməklіning ləwliri özini yutidu. ¹³ Sözlirining bexi əhməklіk, ayioqi rəzil təlwiliktur; ¹⁴ əmma

□ **9:15** «...dana kixi tepilip қaldi; u uni öz danalığı bilən kütuldurdi; ... keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kältürmidi» — Elixə pəyoqəmbər bilən Yərəmiya pəyoqəmbər buningoqa obdan misal bolidu («2Pad.» 6-8-bablar, «Yər.» 27:12ni көring. ■ **9:16** Pənd. 21:22; 24:5; Top. 7:19 □ **10:2** «Danalığıning көngli onqoqa mayil» — қoralni tutup, özini қooqıdax tərpidur.

□ **10:6** «əhməklər» — ibraniy tilida «əhməklіk» dəp elinoqan. □ **10:7** «mən қullarning atқа mingənlikini... көrdum» — Pələstində kona zamanlarda atқа minix pəket abroyluq kixilərgila mənəsup idi. □ **10:8** «tamni buzoqan kixi...» — yaki «qitni buzoqan kixi...». ■ **10:8** Pənd. 26:27 □ **10:11** «yılanqı» — nəy qelip yilanni oynatқuqi adəm. «yılanqini qaksa...» — yaki «həklni qaksa...».

əhmək yənıla gəpni kəpəytidu. Biraq heqkim kəlgüsini bilməydu; uningdin keyinki ixlarni kim uningə eytalisun?

¹⁵ Əhməklər japasi bilən əzlririni upritidu; qünki ular hətta xəhərgə baridioqan yolnımu bilməydu.

Əhmək həkūmdarlarning qataqliri

¹⁶ I zemin, padixahing bala bolsa, əmirlicing səhərdə ziyapət ötküzsə, həlingə way!■

¹⁷ I zemin, padixahing mətiwərnig oqlı bolsa wə əmirlicing kəyp üqün əməs, bəlki əzini kuwətləx üqün muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə, bu sening həhting!□

Yənə həkmətlər

¹⁸ Hırunluqtın əyning torusi oqlay dəp qalidu; qollarning boxlukidin əydin yamoqur otidu.

¹⁹ Ziyapət külkə üqün təyyarlınar, xarab həyatni hux qılar; lekin pul həmmə ixni həl qılar!

²⁰ Padixahqa lənət kılma, hətta oyungdimu tillima; hujrangdimu baylarni tillima; qünki əsməndiki bir qux awazingni taritidu, bir qanat igisi bu ixni ayan kılıdu.■

11

Birnəqqə əməliy nəsihət

¹ Nanliringni sularəya əwət; kəp künlərdin keyin uni qaytidin tapısən.□

² Bir ülüxni yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qünki yər yüzidə nemə yamanlıq bolidioqanlıqini bilməysən.□ ■

³ Bulutlar yamoqurəya toloqan bolsa, əzlririni zemin üstigə boxitidu; dərəh ximal tərəpkə ərülsə, yaki jənub tərəpkə ərülsə, qaysi tərəpkə qüxkən bolsa, xu yərdə qalidu.

⁴ Xamalni kəzıtidioqanlar terıqıqılıq kılmaydu; bulutlarəya qaraydioqanlar orma ormaydu.

⁵ Sən xamalning yolini bilmiginingdək yaki boyida barning həmilisining ustihanlirining baliyatquda kəndək əsidioqanlıqini bilmiginingdək, sən həmmını yasioquı Hudaning kıləqinini bilməysən.□ ■

■ **10:16** Yəx. 3:3, 4; Həx. 13:11; Am. 6:4 □ **10:17** «...əzini kuwətləx üqün muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə,...» — yaki, «...əzini tutup muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə,...». «...wə əmirlicing kəyp üqün əməs... ziyapət ötküzsə, bu sening həhting!» — baxqa birhil tərjımisı: «...wə əmirlicing məst bolux üqün əməs, bəlki salmaqılıq bilən əz waqtida ziyapət ötküzsə, bu sening həhting!». ■ **10:20** Mis. 22:28 □ **11:1** «Nanliringni sularəya əwət... uni qaytidin tapısən» — bu ayat bəlkim dengiz sodisini kərsıtixi mumkin; təwəkkülqiling kanqə qonq bolsa, paydisimu xunqə kəp bolidu; gəpning yənə hərhil kəqmə məniliri boluxi mumkin. Baxqa birhil tərjımisı: «Neningni sular (dengizlar) üstigə taxla». □ **11:2** «Bir ülüxni yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qünki yər yüzidə nemə yamanlıq bolidioqanlıqini bilməysən» — bəzi alimlar, bu ayətmu soda-tıjarətni kərsıtıdu, dəp qaraydu. Xuningdək uning birnəqqə kəqmə mənilirimu bolsa kerək. ■ **11:2** 2Kor. 9:10 □ **11:5** «xamalning yalı...» — ıbranıy tilida «xamal» wə «roh» bir səz bolup, Sulayman muxu ayətə həmilining baliyatquda apiridə bolidioqanlıqı, əsidioqanlıqining həmmısı Hudaning Rohı arqılıq bolidioqanlıqini purıtıp kərsıtıdu (İnjil, «Yuh.» 3:1-8nimu kəring). ■ **11:5** Yh. 3:8

⁶ Səhərdə urukungni terioşin, kəqtimu kolungni ixtin qaldurma; qünki nemə ixning, u yaki bu ixning paydilik bolidioşanlikini wə yaki hər ikkisining ohxaxla yahxi bolidioşanlikini bilməysən.

Həyat künlirini ətiwarlax kerək, ihlasmən boluxi kerək!

⁷ Nur xərin bolidu, aptapni kəruxmu huzurluq ixtur. ⁸ Xunga birsi kəp yil yaxioşan bolsa, bularning həmmisidin huzur alsun. Həlbuki, u yəne qarangoşuluk künlirini esidə tutsun, qünki ular kəp bolidu; kəlgüsidiki ixlarning həmmisi biməniliktur!

⁹ Yaxliqıngdin huzur al, i yigit; yaxliqıng künliridə kənglüng özüggə buxallıqni yətküzgəy; kənglüng halioşini boyiqə wə kəzliring kərgini hoyiqə yürigin; biraq xuni bilginki, bularning həmmisi üqün Huda seni sorakqa tartidu. ¹⁰ Əmdi kənglüngdin oşaxlikni elip taxla, teningdin yamanlıqni neri qil; qünki balilik wə yaxliqmu biməniliktur.

12

Sözning dawami

¹ Əmdi yaman künlər bexingə qəxmigüqə, xundakla sən: «Bulardin heq huzurum yoktur» degən yıllar yekinlaxmioşuqə yaxliqıngda Yaratquşingni esingdə qıng tut; ² kuyax, yorukluq, ay wə yultuzlar qarangoşulixip, yamoşurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə uni esingdə tutkin. □ ³ Xu küni «əyning kəzətqiliri» titrəp ketidu; palwanlar egilidu, əzgüqilər azliqıdin tohtap qalidu, derizilərdin sirtqa qarap turoşuqılar oşuwalixip ketidu; □ ⁴ koşioşuqə qaraydioşan ixiklər etilidu; tügməning awazi pəsiydu, kixilər kuşxlarning awazini anglisila qəşqəp ketidu, «nahxiqi kızlar»ning sayraxliri sus anglinidu; □ ⁵ kixilər egizdin kərkidu, koşilarda wəhimilər bar dəp kərkəp yüridu; badam dərihi qıqəkləydu; qəkətkə adəmgə yük bolidu, xindir mewisi solixidu; qünki insan mənggülik makanioşuqə ketidu wə xuning bilən təng, matəm tutkuşilar koşida aylinip yüridu; □ ⁶ kümüx tana üzülgüqə, altun qinə qəkiləşuqə, aptuwa bulak yenida pəre-pəre boləşuqə, küduktiki qak kardın qıqkuşuqə, □ ⁷ topa-qang əsli tuprakqa kaytkuşuqə, roş ezini bərgən Hudaşuqə kaytkuşuqə — Uni esingdə tutkin!■

⁸ Bimənilik üstigə bimənilik! — dəydu hekəmə toplioquı — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!»■

□ **12:2 «yamoşurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə»** — yaki «yamoşurdin keyin bulutlar yokmioşuqə». □ **12:3 «əyning kəzətqiliri»** — adəmning kəpaqlirini, «palwanlar» — Adəmning mərilirini, «əzgüqilər» — Qıxlarni, «derizilərdin qarəşuqılar» — Kəzləni kərsitixi mümkin. Keyinki ayətlərdiki bir katar ohxitixlarnu kərilikni kərsitidu. □ **12:4 «nahxiqi kızlar»** — kuşxlarni kərsitix ehtimalıqı bar. □ **12:5 «qəkətkə adəmgə yük bolidu»** — yaki «qəkətkə ezini sərəp mangidu». «**xindir mewisi**» — muşəbbətni koşəyaydioşan mēwə idi. Uning «solixip kətkənlik» bəlkim jinisiy muşəbbətning suslaxkanlıqini kərsitixi mümkin. □ **12:6 «küduktiki qak»** — küduktin su qıkiridioşan qakni kərsətsə kerək. «Kümüx tana (rixə)», «altun qinə», «əptowa» wə «qak»larning tanning qaysi əza-funksiyilirini kərsitidioşanlıqı buningdə enik deyilmigən; biraq omumi mənisi eniktur — bədəning hər bir güzəllik-qabiliyiti zawaşuqə yüzlinidu. ■ **12:7** Yar. 2:7; 3:19; Qəl. 16:22 ■ **12:8** Zəb. 62:9; 144:4; Top. 1:2

Hulasə

⁹ Xuningdək, həkmət toplıoquı dana bolupla qalmastin, u yənə həlkə bilim ögıtətı; u oylinip, kəp pənd-nəsihətlərnı tarazioə selip, rətləp qıktı. ■ ¹⁰ Həkmət toplıoquı yekimlik səzlərnı tepixkə intilgən; uxbu yezilərnı bolsa durus, həkikət səzlrıdnı ibarəttur. ¹¹ Dana kixining səzlrı zihkə ohxaydu, ularning yiojındisi qing bekitilgən mihtəktur. Ular Birla Padiqi tərıpidin berilgəndur. ¹² Uning üstigə, i oşlum, bulardın sirt hərəkəndək yezilənlərdın pəhəs bol; qünki kəp kitabların g yezilixining ayioı yok, xuningdək kəp öginix tənı upritidu. □

Ahırkı dəwət

¹³ Biz pütün ixkə dikket kılaylı; Hudadın qorqqın wə uning əmr-pərmanlırioə əməl kılərn; qünki bu insanning toluq məjburiyitidur; □ ■ ¹⁴ qünki adəm kılərn hər bir ix, jümlidın barlık məhpiy ixlar, yahxi bolsun, yaman bolsun, Huda ularning sorıqını kılidu. ■

■ 12:9 1Pad. 5:26 □ 12:12 «...i oşlum, bulardın sirt hərəkəndək yezilənlərdın pəhəs bol» — baxkə birhil tərjimisi: «... i oşlum, bulardın agh-sawaq alojn». Bırək bizningə bu ayəttə Sulayman «Birla Padiqi (demək, Hudadın) tərıpidin berilgən» barlık mukəddəs yazmılarnı kərsitidu. □ 12:13 «Biz pütün ixkə dikket kılaylı» — yaki «Biz pütün ixni anglıduq». «bu insanning toluq məjburiyitidur» — ıbraniy tilida: «bu insanning barlıkidur» deyilidu. Buning toluq mənisi bəlkim: «Hudadın qorqup, uning əmr-pərmanlırioə əməl kıl» — bu Hudanın insanda bolərn məksitidur, degəndək boluxı mumkin. ■ 12:13 Qan. 6:2; 10:12; Pənd. 3:7 ■ 12:14 1Kor. 4:5; 2Kor. 5:10

Küylarning küyi

1 «Küylarning küyi» — Sulaymanning küyi. □ ■

Birinchi qisim — Muhəbbatning baxlinixi •••• {1:2-5:1} •••• Birinchi hatira — toy küni üstida bolojan oylar {1:2-2:7} Birinchi oylinix — Xulamit Sulaymanning ordisida — toy ziyapitiga tayyarlinix {1:2-1:8} Xulamit Sulaymanoqa sez qilidu

2 «U otluq aqzi bilən meni söysun;
Qünki sening muhəbbiting xarabtin xerindur. □

3 Huxpuraktur sening otirliring;
Kuyulojan puraklik may sening namingdur;
Xunglaxka kizlar seni söyidu.
Kenglümni özünggə məhliya qiləaysən —
Biz sanga əgixip yügürəyli!
— Padixah meni öz hujrilirioqa əkirgəy! □

Yerusalem kizliri Sulaymanoqa sez qilidu

4 «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz;
Sening muhəbbatlingni xarabtin artuq əsləp təripləymiz». □

Xulamit «Yerusalem kizliri»qa jawab qilidu

5 «Ular seni durusluq bilən söyidu».
— «Kara tənlik boləjinim bilən qiraylikmən, i Yerusalem kizliri!
Bərħək, Kedarliklarning qediriliridək,
Sulaymanning pərdilidiridək qarimən. □

6 Manga tikilip qarimanglar,
Qünki qaridurmən,
Qünki aptap meni köydürdi;
Anamning oqulliri məndin rənjiğən;
Xunga ular meni üzümzarlarni baqquqi qildi;

□ **1:1 «xərħ»** — bu mawzu «küy-nahxilar arisidiki əng esil küy-nahxa» degən mənida. Sulayman jəmiyi 1005 küy-nahxa yazoqan («1Pad.» 4:32). ■ **1:1** 1Pad. 4:32 □ **1:2 «U otluq aqzi bilən meni söysun»** — ibranij tilida «u aqzidiki söyüxliri bilən söysun!». «**qünki sening muhəbbiting xarabtin xerindur**» — «muhəbbiting» ibranij tilida köplük xəklidə bolup (muhəbbatling) muhəbbətlixning ipadə-ħərikətlirini kərsitidu. 2-4-ayətning xərħi: Muxu yərdə Xulamit toyning birinji ziyapiti üqün tayyarlinidu. Nikaħ murasimi allikaqan ötküzülgən: 2-ayəttə kizik yeri xuki, Xulamit bayanini pəkət «u» bilən baxlaydu — kim ikənlikini deməydu! Qünki söyüqi kixigə nisbətən hərdaim pəkət birdinbir «u» bar! □ **1:3 «Biz sanga əgixip yügürəyli!»** — bu sözləni Xulamitningki, biraq «Yerusalem kizliri»ni əzi bilən birləxtürüp, «biz sanga əgixip yügürəyli!» eytidu. □ **1:4 «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz; sening muhəbbatlingni xarabtin artuq əsləp təripləymiz»** — bəzi alimlar bu sözləni «Xulamit»qa eytilidu, dəp qaraydu. Qandakla bolmisun Yerusalem kizliri Xulamitka qoldax bolup u wə Sulayman üqün huxal boluwatidu. □ **1:5 «Ular seni durusluq bilən söyidu»** — bu ayəttə Xulamit sez qilidu. Awwalki gəpni u Sulaymanoqa eytidu. «Ular» — muxu yərdə Yerusalem kizlirini kərsitidu.

Xunga öz üzümzarimni bakalmioqanmən».□

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

7 «Høy, jenim söyginim, deginö,

Padangni këyördä bakisän?

Uni kün kıyamida këyördä aram aloquzisän?

Həmrahliringning padiliri yenida qümpärdilik ayallardäk yürüxümnüning nemä hajiti?» □

Sulayman Xulamitning soaliqqa jawab beridu

8 «I kız-ayallar arisidiki äng güzili, ägär sän buni bilmisäng,

Padamning başkan izlirini besip mengip,

Padiqining qediri yenida öz oşlaklıringni ozuklandıroşın».□

Ikkinqi oylinix — toy ziyapitidiki dastihan üstidä bolöan oylar •••Sulayman Xulamitka söz qilidu

9 «I söyümlüküm, mən seni Pirəwning jäng härwilirioqa ketilöan bir baytaloqa ohxattim;

□ **1:6 «5-6-ayät xərhi»** — Yerusalem kızlirining Sulaymanni tərıplixi Xulamitka özining «kara tənlik» ikənlikini äslitidu. Uning akiliri uningdin bir yaki birkanqä qetim rənşip uni üzümzarlarda ixläxkə äwätkän. Üzümzarlarda sayä az bolöqaqqa u «kara tənlik» bolup qalöan. İbraniy tilida «mändin rənşidi» wä «meni köydürdi» degän ibarilər ohxax. «öz üzümzarimni bakalmioqanmən» — bu bälkim këqmä mänidä bolup: «Män hərədaim dalada bolöqaqqa, özümni asrax, özümning güzällikimni saqlax-bezäx, pərdäzlax waqtım yok idi» degänliktur. Kedarlıklar qarwiqi hälk idi, hərədaim qedirlarda turatti. Ularning qedirliiri kəpçakara bolsa keräk. Biraq «Sulaymanning pərdiliri» bolsa kara yaki tok rənglik bolöini bilən, biraq xübşisizki, ularning üstidä qıraylık gül-nuskiliri bar idi. □ **1:7 «7-ayät xərhi»** — Xulamit hazır ularning awwalkı muhəbbətliäxkän künlirini äslitidu. Xu qaqlarda Sulayman padixah əl-yurtlarning häqikiy əhwalini igiläx üqün padiqi kıyapitidä Xulamitning yurti, yəni Galiliyägə kəlgən bolsa keräk. Xunga Xulamit Sulaymanni addiy bir padiqi ikən dəp oylöan. Xulamit uningöqa köyüp uni izdigändä, u padilar kəp bolöan yərlərdä (Sulaymanning «həmrahliri» bolöan baxqa padiqilar bar yərlərdä) aylinip yürögən. Uning ailisini, xundakla özini izaqqa koymaslık üqün, Xulamit ezi birnəqqə közini elip (8-ayət), padiqining kıyapitidä öz qırayını kərsətməslik üqün qümpərdä tartıwalöan. Biraq xundak nikəblinix bilən uning kıyapiti pahixə ayalningkigə ohxap kalöan (toy kıliwatkan kızlar qümpərdä artkandək, pahixə ayallar xu qaqlarda qümpərdä artatti. Ular xu turkıdä ərlərgə: «Män bügün keqə sən bilən toy kıloqədəkmən» dəp ipadiləytti wə həmdä özining kim ikənlikini yoxuralaytti, əlwəttə). Əgər u «səygən padiqi» öz padisining nədə ikənlikini eytkän bolsa, bundak awariyilik yaki sətlikning hajiti yok bolatti, əlwəttə. «Kün kıyamda» padisi heq këqməy, mukim bir jayda midirimay yetixi mumkin. «...yenida qümpərdilik ayallardäk yürüxümnü nemä hajiti?» — baxqa birhil tərjimisi: «Nemixka tənəp kətkən birsidäk qərgiləp yürəy?» □ **1:8 «I kız-ayallar arisidiki äng güzili, ägär sän buni bilmisäng,...»** — bəzi ailimler, bu jawabni «Yerusalemnıng kızlıri» bərgən, dəp karaydu. «Padiqining qediri yenida öz oşlaklıringni ozuklandıroşın» — yaki «Padiqilarning qedirliiri yenida öz oşlaklıringni ozuklandıroşın». 8-ayətnıng xərhi: Bu ayətni xərhləx təs. Bizningqə mənsi bälkim təwəndikidək bolıdu. Sulayman padixahning jawabining këqmə mənsi bar. Padixahning «mėning padam-i koylar əməs, bəlki pütkül Yəhudiy häłki, «padamning izliri» bolsa pütün İsrailning heyt-bayram waqtılıridä Yerusalemoqa qıkkan izliridu, deməkqi. Xunga jawabning këqmə mənsi: «Sən manga tegəy desəng, əmdi öz yurtungni taxlap, yat yurttä, yat əhwalda, yəni paytəht Yerusalemdä (Sulaymanning «qediri»dä, yəni uning ordısında, demək) turuxka razi boluxung keräk» degänliktur. «Öz oşlaklıringni ozuklandıroşın» degən söz, bälkim «Manga tagsəng, seningmu «baxqılarnı bekiş» məs'uliyiting bolıdu» degänliktur.

¹⁰ Sening mængziliring tizilöjan munqaklar bilän, Boynung marjanlar bilän güzeldur.

¹¹ Biz sanga kümüx közler küyulöjan, Altundin zibu-zinnätlerni yasap berimiz».□

Xulamit Sulaymanoğa söz kılidu

¹² «Padixah toy dastihinida olturoşinida, sumbul mälhimim purak qaşidu; □

¹³ Mening söyümlüküm, u manga bir monäk murmækkidur, U kökslirim arisida könup qalidu;□

¹⁴ Mening söyümlüküm manga Ən-Gædidiki üzümzarlarda øskæn bir oşunqæ henæ gülidæktur».□

Üşinqi oylinix — toy hujrisida bolöjan oylar {1:15-2:7} ••• Sulayman Xulamitqa söz kılidu

¹⁵ «Mana, sæn güzæl, amrikim!

Mana, sæn xundak güzæl!

Közliring pahtæklærningkidæktur!»□

Xulamit Sulaymanoğa söz kılidu

¹⁶ «Mana, sæn güzæl, söyümlüküm;

Bærhæk, yekimlik ikænsæn;

Bizning orun-kørpimiz yexildur;

¹⁷ Öyimizdiki limlar kedir dærihidin, Wasilirimiz arqilardindur.

2

Dawami

□ **1:11 «(9-11-ayæt) xærhi»** — kædimki zamanlarda, ottura xærktiki mæmlikætlærdæ atlar intayin kædriliniş, «ulaş» ornida ixlitilipla kalmastin, bælki adæmning hæmrahi dæp qaralöjan; Sulayman øzi atlaröja bæk amrak idi. Misirning atlıri bolsa æng esil idi; Piræwnning atlıri Misirning æng esil eti bolup, qirayilik jabdulatti, ælwætæ. Xuningdæk ayætning yænæ bir nusqisi bar; Misirdiki jæng harwilirini tartқан atlar adættæ baytallar æmæs, ayöşirlar idi; xunga Sulayman bu øhxitiş bilän, bælkim øzining Xulamit bilän billæ bolöşinidin hayajanlanöşanlişini kærşitidu. □ **1:12 «sumbul mälhimim purak qaşidu»** — «sumbul» ottura xærktiki nahayiti huxpuraklık birhil øsümlük.

□ **1:13 «Mening söyümlüküm, u manga bir monæk murmækkidur»** — «murmækki» birhil ætir. Ayallar uni kişikkinæ bir monæk kılip başlap boynioğa esip koysa, u pütün kün hux purak qeqip turidu. □ **1:14 «... Ən-gædidiki üzümzarlarda øskæn bir oşunqæ henæ gülidæktur»** — Kanaanda (Pælestindæ) «Ən-Gædi»ning üzümzarlıri æng esildur. □ **1:15 «(15-ayæt) xærhi»** — «Közliring pahtæklærdæk güzæl» — yaki «közliring pahtæklærningkidæk güzæl»; yaki «pahtæklærning güzæl tæbiiti æks ætkændæk» yaki «pahtæklærning qanatlıri jawlan kılöandæk Xulamitning közliri oynap turatti», dægøn mænilærni bildürüx mumkinçiliki bar. Ottura xærktæ kızlar bügüngæ kædær yüz kişimidin sirt bædinining baxqa jaylırini dægüdæk kıyim-keqæk bilän oriwalidöşanliş üqün, kız-yigitlar bir-biri bilän søzlæxkændæ kızning közliri intayin muşim rol oynaydu, ælwætæ. Izaæt:

— muxu ayattæ wæ tæwændæ, «amrikim» dægøn söz ibraniy tilida dostluk dægøn üqumni øz içigæ alidu. Xulamit Sulaymanni wæ Sulayman Xulamitni bu söz bilän ezara «dost» dæp ataydu. Dostluk hækişiy muhæbbætning muşim bir kişimi; «köxumqæ söz»imizdæ buning üstidæ tohtilimiz.

1 Mən bolsam Xarun otlikidiki zəpiran, halas;
Jilõilarda øskən bir nilupər, halas!»□

Sulayman Xulamitqa jawab beridu

2 «Tikən-jioqanlar arisidiki nilupərdək,
Mana insan kızliri arisida mening amriqim xundaqtur!»□

Xulamit Sulayman tooqruluk söz qilidu

3 «Ormandiki dərəhlər arisida øskən alma dərividək,
Ooql balilar arisididur mening amriqim.

Uning sayisi astida dilim aləmçə sөyünüp olturdum;
Uning mewisi manga xerin tetidi;■

4 U meni xarabhaniõqa elip kirdi;
Uning üstümdə kətürgən tuõji muhəbbəttur.□

5 Meni kixmix poxkallar bilən kuwwətlənglar;
Almilar bilən meni yengilandurunglar;
Qünki muhəbbəttin zəiplixip kəttim;□

6 Uning sol qoli bexim astida,
Uning ong qoli meni silawatidu.

7 I Yerusalem kızliri,
Jərənlər wə daladiki marallarning hərmiti bilən,
Silərgə tapilaymənki,
Muhəbbətning waqit-saiti bolmioquqə,

□ 2:1 «(1:16-2:1-ayət) xərhi» — öy-hujra bayan qilinoqan sözlərgə qarışqanda, Sulayman Xulamit üqün öz yurtini əslitdiõqan alaħidə bir öyni yaki hujrini yasioqan (Xulamit Galiliyəlik bolup, uning yurtida kedir, arqa wə qarışqay dərəhliri kəp idi). Baxqa bəzi alimlar bu ayətlərnı, Sulayman bilən Xulamitning ormanlar arisida muhəbbətləxkinini kərsitidu, dəp qaraydu. Biraq Yerusalem ətrapida mundaq kedir, arqa ormanliri yoq idi. Ahirda Xulamit özini «bək addiy» dəp həs qilip, özini otlaqta bolidiõqan kiqik həm «addiy» ikki gülgə ohxitidu. □ 2:2 «(2-ayət) xərhi» — Sulayman Xulamitning ohxitixini tilõqa elip, əsiqə bayan qilidu. Uningõqa nisbətən zəpiran yaki nilupər «addiy» bolsimu, intayin qiraylıq idi: — «Manga nisbətən sening təngdixing yoq, baxqa kızlarnı sən bilən (tikənlər wə nilupər otturisidikidək) heqkandaq selixturuquqlıki yoqtur». ■ 2:3 Küy. 8:5 □ 2:4 «Uning üstümdə kətürgən tuõji muhəbbəttur» — baxqa birhıl tərjimisi: «U manga muhəbbət bilən qaridi». □ 2:5 «Meni kixmix poxkallar bilən kuwwətlənglar; almilar bilən meni yengilandurunglar» — qədimki zamanlarda kixmix poxkallar wə almilar jinsiy muhəbbətnı küqəytix rolõqa igə, dəp qarilatti.

Uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!»□

Ikkinchi hatirə: Muḥəbbətlixip yürgən künlər üstidiki oylar {2:8—3:5} •••• Tətinqi oylinix — Sulaymanning ətiyazda Xulamitni yoqlap kəlgini toqruluk oylar {2:8—2:9} •••• Xulamit Sulayman toqruluk sözləydu
 8 «Səyümlükümmning awazi!

Mana, u keliwatidu!

Taqlardın səkrəp,

Edirlardın oynaqlap keliwatidu!

⁹ Mening səyümlüküm jərən yaki yax buqədəktur;

Mana, u bizning öyning temining kəynidə turidu;

U derizilərdin qaraydu,

U pənjirə-pənjirilərdin marap baqıdu».□

Sulayman Xulamitka söz qilidu

¹⁰ «Mening səyümlüküm manga söz qilip mundaq dedi: — «Ornungdin tur, amriqim, mening güzilim, mən bilən kətkin;

¹¹ Qünki mana, qix etüp kətti,

Yaməqur yeqıp tügidi, u ketip qaldı;

¹² Yər yüzidə güllər kəründi;

Nahxilar sayrax waqti kəldi,

Zeminimizda pahtəkning sadasi anglanmaqta;

¹³ Ənjür dərihi qixlik ənjürlirini pixurmaqta,

Üzüm talliri qeqəkləp öz purikini qaqmaqta;

Ornungdin tur, mening amriqim, mening güzilim, mən bilən kətkin!

¹⁴ Aḥ mening pahtikim, Qoram tax yeriki iqidə,

Qiya daldisisda,

Manga awazingni anglatqaysən,

□ 2:7 «**Muḥəbbətning waqit-saiti bolmioquqə, uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!**» — baxqa birhil təjimisı: «waqit-saiti bolmioquqə, səyümlükümmni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!» «(3-7-ayət) xərhi» — 3-ayəttə Xulamit Sulaymanning təriplirigə inkas qayturup, uni «gə ohxitidu. Alma dərihi əslı Pələstin zeminida əsməydu, pəkət baxqa yurtlardın elip kelinip bəzi yərlərdə əlahidə tikilgən. Xunga alma dərihi nəhayiti ətiwarlık idi, kərgənla adəmni intayın hux qiliwətətti. Bəzi alimlar «uning sayisi astida dilim ələmqə səyüntip olturdum, uning mewisi manga xerin tetidi» degini Xulamitning Sulayman bilən bolqan jinsiy muḥəbbətlixixini kərsitidu, dəp qaraydu. Baxqilar buni muḥəbbətning hər təripini kərsitidu, dəp qaraydu. Nemila bolmisun alma muḥəbbətning simwoli; «kixmix poxkallar» degini bolsa, jinsiy muḥəbbətni qozoqaydiqan yeməklik hesablinatti. 7-ayət (muḥəbbətning waqit-saiti toqrısida) üstidə üq muḥim pikir bar: (1) muḥəbbətning öz təbiy jəryani bolidu, baxqilar uni baldur qozoqiməqçi bolsa ziyan yətküzidu; (2) ər-hotunluk munasiwəttə; əz jorisida kiziqin muḥəbbətni qozoqioqandın keyin uningqə dəhli qilixka bolmaydu; (3) jinsiy muḥəbbətkə qanaət qilixning imkanıyiti bolmisa, undaqta uni qozoqaxka qət'iy bolmaydu. Bu «imkanıyət» (a) pəkət nikah qilinoqan əḥwaldaBoluxi (ə) ikki tərəpkə muwapıq waqit boluxi kerək, əlwəttə. Bizningqə ayət bəlkim bu üq məninin həmmisini əz iqigə alidu. □ 2:9 «(8-9-ayət) xərhi» — muxu ayətlərdə (8-9) Xulamit bəlkim Sulaymanning kəngli əzigə qüxkən, əzini «jərən, buqə»ning süritidə qoqliqan künlərnı əsləydu. Sulayman Xulamitni yoqliqili, uning bilən ətiyazlık mənziridin huzurlinixka həmərah boluxka təklip qilijili kəldi (təwəndiki 10-17-ayətlərnı kərüng). Jərənlər, buqilərmu kona zamanlarda muḥəbbətning simwolliri idi.

Qünki awazing xerin, jamaling yeqimliktur!»□

Xulamit Sulaymanoʻja söz kılıdu

15 «Tülkilerni tutuwalayli,
Yeni üzümzarlarni buzotuqi kiiqik tülkilerni tutuwalayli;
Qünki üzümzarlirimiz qeqəkliməktə».□

Xulamit Yerusalem kızlirioʻja söz kılıdu

16 «Söyümlüküm meningkidur, män uningkidurmən;
U nilupərlər arisida padisini bekiwatidu».□

Xulamit Sulaymanoʻja söz kılıdu

17 «Tang atkuqə,
Kələnggilər keqip yokişuqə,
Manga qarap burulup kəlgin, i söyümlüküm,
Hijranlik taqliri üstidin səkrəp kelidioʻqan jəran yaki buşidək boləin!».□

3

Bəxinqi oylinix — Xulamit qayta-qayta kərgən «ayrilix» toşruluk bir qüx {3:1-3:5}

1 «Orun-kərpəmdə yetip, keqə-keqilərdə,

□ **2:14 «(12-14-ayət) xərhı»** — Sulayman Galiliyadiki ixlirini qoyup qoyup, Xulamitni yəna yoxlap berip, uni ətiyazlik mənziridin billə huzurlinixkə təkliq kılıdu. Yengila etüp kətkən kix bolsa ularning muhəbbitini kılqə sowutmidı. 12-ayət üstidə; «sayrax waqti kəldi» degən ibarə ikki bislik bolup, ikkinji mənisi: «qatax waqti kəldi». Bu ikki bisliklik bəlkim kəstən ixlitilgən. 13-ayət üstidə; pahtəklər insanoʻja nisbətən intayin mulayim kux dəp həsəblinidu, biraq «tartinqəq» bolıdu. Sulayman Xulamitning kəngül səzlırini anglıməqki bolup, uning əhwalini «Koram tax yeriki iqidə turoʻqan pahtəkə»kə ohxitidu. U Sulaymanning muhəbbiti iqidə mutlək bihətər; u hərgiz səzlıridin rənjiməydu. Uning jawabi təwəndə kərülıdu (15-ayət). □ **2:15**

«(15-ayət) xərhı» — tülkilər üzümzarlarda təküklərnı u yər, bu yərlərdə kolap, ow izdəp tal yiltizlırioʻja kəp ziyan yətküzıdu. Biraq bu yərdiki «üzümzar», xübhışizki, əzlırining muhəbbitini kərsitıdu. U ularning muhəbbitigə bəzi tosaləu yaki dəhli boləqan ixlarnı bayqap, dərhal bu ixlarnı (məyli «kiiqik» bolsımu) bir tərəp kıləyli dəp etünıdu. Ular xu qəşqda tēhi ər-hotub bolnısimu, bundəq tosaləulərnı bir tərəp kılıx baldurluk kıləyıtı. Ularning muhəbbitigə tosaləu boləqan nəhəyiti qong bir ix Sulaymanning əz hizmiti wə eqır məs’uliyiti boləqan boluxı mumkin. Xulamit «əzüm Sulaymannı bu hizmitini hatırjəmlık bilən orundəxkə toluq koyuwetixim kərək» dəp qüxinıdu. «nemixkə sən xunqə kəp waqit ixləysən, sən mənə waqtingni ajratmaysən, sən mənı səyməysən» degəndək pozitsiyə kəp ər-hotunlarning muhəbbitini buzup kəlməktə. Xunga təwəndiki 16-ayəttə, biz Sulaymanning əz hizmitini hatırjəmlık bilən kılıwatqanlıqini kərimiz. Xulamit uni: «ix bilən aldırax boləqining bilən, sən yənıla mənı səyisən!» degəndək toluq ixənəq bilən Sulaymannı əz ixioʻja koyuwətkən ohxaydu. □ **2:16 «(16-ayət) xərhı»** — Xulamit Yerusalem kızlirioʻja, əzining Sulaymanning muhəbbiti iqidə «koram tax yeriki iqidə turoʻqan pahtəkə»tək tolımu bihətər ikənlıki toşruluk guwahlık berıdu. Sulayman əzining «pada bekiş» ixliri bilən hatırjəm xuoşullinıdu. □ **2:17 «(17-ayət) xərhı»** — yukirikı ayəttə biz «muhəbbətning ixənəqı»ni kərdük. Həzir «muhəbbətning jıddiy təlıpi»ni kərimiz — huddı «tezraq ixingni tügıtip yenınoʻja qaytıp kəl!» degəndək. İzahət: «Hijranlik taqliri üstidin...» yaki «Betər» taqliri üstidin...». «Betər taqliri» degən taşlar bizgə nəməlum; xunga tərjimimizdikidək «ayriwetix» degən mənıdə boluxı mumkin.

Jenimning söyginini izdöp təlmürüp yattim;
Izdıdim, biraq tapalmayttim;■

² Mən hazır turup, xəhərni aylinay;
Koqılarda, məydanlarda,
Jenimning söyginini izdəymən» — dedim;
Izdıdim, biraq tapalmayttim;

³ Xəhərni qarlıoquqı jesəqçilər mangu uqrıdı, mən ulardin: —
«Jenimning söyginini kərdünglarmu?» — dəp sorıdım.

⁴ — Ulardin ayrılıpla jenimning söyginini taptım;

Uni anamning öyigə,
Əz kərsikıda meni hamilidar boləqanning hujrisioqa elip kirmigüqə,
Uni tutuwelip kət'iy koyup bərməyttim».□

Xulamit Yerusalem kizlirioqa söz kılıdu

⁵ «I Yerusalem kizliri,
Jərnələr wə daladiki marallarning hərmiti bilən,
Silərgə tapılaymənki,
Muhəbbətning waqit-saiti bolmioquqə,
Uni oyqatmanglar, kəzəqimanglar».□

Üqinqi hatirə: Ər-ayal bolup birlixix üstidiki oylinixlar {3:6-5:1} ••••

Altinqi oylinix — Toyoqa səpər {3:6-3:11} •••• Yerusalem kizliri söz kılıdu

⁶ «Bu zadi kim, qəl-bayawandin keliwatқан?
Is-tütək tüwrükliridək,
Mürməkki hēm məstiki bilən puritiloqan,
Ətirpuruxning hərhil ipar-ənbərliri bilən puritiloqan?»□

Xulamit kizlaroqa jawab beridu

⁷ «Mana, uning təhtirawani,

■ **3:1** Top. 5:3 □ **3:4** «(1-4-ayət) xərhi» — bizningqə 1-4-ayətlər Xulamit Sulaymandin ayriloqan waqıtta kayta-kayta («keqə-keqilərdə») kərgan bir qüxni bildüridu (kixta boluxi mumkin). Bu kəzkarax toqra bolsa muxu ayətlərdin biz «muhəbbətning azablırı»ni kərimiz. Sulaymandin ayrilix Xulamit üqün azablık ix bolup, bu qüxni kəzəqap qıqardı. Biraq bu qüx yenila Hudadin kəlgən ohxaydu, qünki təwəndiki 6-11-ayətlərdə, Sulaymanning uni toyoqa elip ketixkə kəlgənlik bilən əməlgə axurulidu. Bu qüxtin yənə xuni biləymizki, Xulamit Galiliyədə turuwatқан məzgildə, Sulayman əzidin waqitlik (kixta) ayriloqan waqıtta, qəngkur oylinidu wə Yerusalemda uqraydıoqan barlık sinaklaroqa yüzlinixkə təyyar turidu. U Sulaymanoqa yatlık boluxkə təyyar idi. Xübhisizki, u Sulayman bilən toy kılıp, Yerusalemda turoqanda uni: «U pəkət «pəhixə ayal»dək Sulaymanning baylıqliri üqün uningtoqa yatlık boləqan, halas, degüqilərmu az bolmaydu. Qüxtə kərülgən «jesəqçilər» xundək gumanda boləqan kixilərgə wəkil boluxi mumkin. Ləkin qüxtə u ularning əzige boləqan gumanlırioqa pisənt kilmay, yenila Sulaymanni izdəydu. 3- wə 4-ayəttə Xulamitning qüxidə tartқан dərdi kərünidu: huddi u: «Yarimni tapay dəp xəhərni aylinay» deginidək, ləkin nətijisi əksiqə bolup, uningtoqa «xəhərni aylinidioqan» kəzəqçilər uqraq kəlıdu (İbranıy tilida «taptı»). Bəlkim qüxidə ular Xulamittin: «Nemixkə bu kız tün keqədə aylinidu? Pəhixə ayal ohxaydu» dəp gumanlanəqan boluxi mumkin (bundək ix ikkinqi kətim qüxidə yənə kərünidu — 5-bab, 2-7-ayətlərdə). □ **3:5** «(5-ayət) xərhi» — Xulamit muhəbbətning dərdini tetip baqqandin keyin, «muhəbbətning waqit-saiti»ning muhimlikini təhimu bilip yətti. □ **3:6** «(6-ayət) xərhi» — bu ayət Sulaymanning Xulamitni yurti Galiliyadin toyoqa elip kelixini, yəni Sulayman uningtoqa əwətkən təhtirawanəqə olturup, Yerusalemoqa səpər kılıqanlikini kərsətsə kerək (7-ayətni kərug).

U Sulaymanning öziningdur;
 Ətrapida atmix palwan yürüdü,
 Ular Israildiki baturlardındur.
⁸ Ularning həmmisi öz kiliqi tutukluk,
 Jəng kiliqxqa tərbiyləngənlərdur;
 Tünlərdiki wəswəsilərgə təyyar turup,
 Həmmisi öz kiliqini yanpixioşa asidu».□

Xulamit səzlidirini dawam qilidu — Sulaymanning toy keqisigə təyyarlioşan kariwiti

⁹ «Sulayman padixah, ezi üçün alahidə bir xahənə sayiwənlik kariwat yasioşan;

Liwandiki yaoşaqdardın yasioşan.

¹⁰ Uning tüwrükliri kümüxtin,

Yələngüki altundın,

Selinqisi bolsa səsün rəhttin;

Iqi muhəbbət bilən bezəlgən,

Yerusalem kızlıri tərripidin.

¹¹ Qıkinglar, i Zion kızlıri,

Sulayman padixahqa qarap bekinglar,

Toy boləşan künidə,

Kəngli huxal boləşan künidə,

Anisi uningəşa tajni kiygüzgən kiyapəttə uningəşa qarap bekinglar!»□

4

Yəttinqi oylinix — toy keqisi •••• Sulayman Xulamitka səz kiliq uni mahtaydu

¹ «Mana, sən güzəl, sөyümlüküm!

Mana, sən güzəl!

Qümpərdəng kəynidə kəzliring pahtəklərdək ikən,

Qaqliring Gilead teqi baqırıda yatқан bir top əqkilərdəktur.□

² Qixliring yengila yuyuluxtin qıxқан kırkıloşan bir top qoylardək;

Ularning həmmisi qoxkezək tuşқанlardın,

Ular arisida heqbiri kəm əməstur.□

³ Ləwliring pərəng tal yiptək,

Gəpliring yekimliktur;

Qümbiling kəynidə qəkiliring parqə anardur.

□ **3:8 «(7-8-ayət) xərhi»** — Sulayman Xulamitni Yerusalemoşa, yəni toyoşa bihətər elip kelix üçün, xu atmix ləxkirining muhəpizətqilikidə təhtirawan bilən kəlgən. □ **3:11 «(9-11-ayət) xərhi»** — Yəhüdiylarning toyliri uyoşurlanig toyoşa ohxap ketidu. Asasən 5 bəşkuqi bar: — (1)

tohtam — adəttə yigitning əlqisi wə kızning ata-aniliri bilən tohtam tüzidu. Sulayman öz-özigə əlqi

bolup Xulamitning akiliri bilən tohtam kılıoşan ohxaydu (4-oylinixni kəring). (2) toyoşa səpər. Yigit

ezi kizni toyoşa apirixқа kelidu. (3) nikaş murasimi (6- wə -12-oylinixni kəring) (4) toy ziyapiti

(bəzi waqitlarda bir həptigə sozulidu) (1- wə 2-oylinixni kəring) (5) toy keqisi (3- wə 7-oylinixni

kəring) Bəzi alimlar, bu «kariwat»ni Sulaymanni kətüridoşan «təhtirawan» yaqi «xahənə harwa»

dəp qaraydu. Biraқ bizningqə bu təhtirawan yukirida bayan kilişoşan ibranıy tiliđiki 9-ayəttiki

«appiriyon» değan, sayiwənlik kariwatni kərsətsə kerək. □ **4:1 «Qümpərdəng kəynidə**

kəzliring pahtəklərdək ikən» — toy kiliđioşan künidə kız qümpərdə artidu. □ **4:2 «Ular**

arisida heqbiri kəm əməstur» — yaqi «ular arisida heqbiri tuşmastur».

4 Boynung bolsa,
 Qorallhana boluxka tayyarliqan Dawutning munaridaktur,
 Uning üstigə ming qalkan esikliktur;
 Ulining həmmisi palwanlarning siparlidir.□
 5 Ikki köksüng huddi ikki maraldur,
 Nilupər arisida ozukliniwatқан jərənning qoxkezəkliridaktur;
 6 Tang atquqə,
 Kəlonggilər keqip yokiouqə,
 Mən özümni murməkkə teqiouə,
 Məstiki dəngigə elip ketimən.□
 7 Sən pütünləy güzəl, i sөyümlüküm,
 Səndə heq daq yoktur».

Sulaymanning taklipi

8 «Liwandin mən bilən kəlgin, i jərəm,
 Mən bilən Liwandin kəlgin —
 Amanah qoqkisidin qara,
 Senir həm Hərmon qoqkiliridin,
 Yəni xirlar uwiliridin,
 Yilpizlarning taoqiridin qara!»□ ■

Sulaymanning sөzining dawami

9 «Sən kənglümni alamət sөyündürdüng, i singlim, i jərəm,
 Kөzüngning bir ləp kəlip qarixi bilən,
 Boynungdiki marjanning bir tal həkisi bilən,
 Kənglümni sөyündürdüng.
 10 Sening muhəbbiting nemidegən güzəl,
 I singlim, i jərəm!
 Sening muhəbbətling xarabtin xunqə xerin!
 Sening ətirilingning puriki həkəndəq tetitkudin pəyzidur!□
 11 Ləwling, i jərəm, hərə kənikidək temitidu,

□ 4:4 «**Qorallhana boluxka tayyarliqan Dawutning munaridaktur**» — baxka birhil tərjimisi: «Pələmpəylik qilinon Dawutning munaridaktur». «**izahət**» — kona zamanlarda «wətəndin ayriqan ləxkərlər» məlum xəhərgə yaqi məmlikətkə qayil bolonanda, xu xəhərgə bolon sadıqlıqini bildürüx üqün qalkanlirini xəhərnig sepilida yaqi munarlırida esip qoyatti («Əz. 27:11ni kərüng»). Xunga Sulaymanning bu sөzliri: «Sening güzəllikig xundakki, ming ləxkərnig qayillıqıouə, sadıqlıqıouə erixküdəktur» degən mənıdə. Yənə kelip bəlkim Xulamitning boynıouə kəpləgən marjanlar esıqlıq boluxı mumkin. «Sıpar» kiqik qalkandur. □ 4:6 «**Tang atquqə, kəlonggilər keqip yokiouqə, mən özümni murməkkə teqiouə, məstiki dəngigə elip ketimən**» — Sulayman bəlkim pütün keqi Xulamitning toluq bədinidin huzurlanmaqı. □ 4:8 «**(8-ayət) xərhı**» — bəzi alimlar, bu sөzlər jinsiy muhəbbətning yukiri pəllisini ipadiləydu, dəp qaraydu. Buning mumkinqılıki bar bolqini bilən, biz yənə bu sөzləri Sulaymanning sөyümlüki bilən billə əp padıxahlıqning kəng zemini wə həyuyitigə Hərmon teqi (Pələstindiki əng egiz taq)ning əng egiz qoqkiliridin nəzər selixka bolon arzusini ipadiligən, dəp qaraymız. Sulaymanning bu təklipi yawayı həywanlarning xu yərləri məkən qıloqanlıki tüpəylidin hətərlık ix bolıdu, əlwəttə! ■ 4:8 Yuh. 17:24; Əf. 1:15-23 □ 4:10 «**Sening muhəbbiting nemidegən güzəl, i singlim, i jərəm!**» — Sulayman Xulamitni «singlim» dəp qaqiridu (12-ayəttimu): — (1) qədimki zamandiki bəzi xəirlarda axıq-məxuxlar bir-birini «aka, singlim» dəp qaqıratı; (2) ottura xərkıtki bəzi jəmiyətərdə mətiwar kixilər əz əmrigə almakqi bolon qızouə jəmiyətning yukiri təbıksidın orun aloquzux üqün yaqi nikahını tehimu «kapalətlık» kılıx üqün uni awwal «singlim» dəp «bəkiwalatti».

Tiling astida bal wə süt bar;
 Kiyim-keqəkliringning purikī Liwanning purikīdur;□
 12 Sən peqətləngən bir baq̄dursən, i singlim, i jərəm!
 Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən.□
 13 Xahliring bolsa bir anarlik «Erən baq̄qisi»dur;
 Uningda qimmətlik mewilər,
 Henə sumbul əsümlükleri bilən,□
 14 Sumbullar wə iparlar,
 Kalamus wə qowzakdarqin,
 Hərhil məstiki dərəhliri,
 Murməkkə, muəttər bilən həmmə esil tetitkular bar.□
 15 Baqlarda bir fontan sən,
 Həyatlik sulirini beridioqan, Liwandin aq̄idioqan bir bulaksən».□
 16 «Oyoqan, ximaldiki xamal;
 Kəlgin, i jənuḅtiki xamal!
 Mening beq̄im üstidin uq̄up ötkəy;
 Xuning bilən tetitkuliri sirtka purak qaq̄idu!
 Səyümlüküm öz beq̄ioq̄a kirsun!
 Özining qimmətlik mewilirini yesun!»□

5

Xulamit Sulaymanoq̄a jawab beridu

1 «Mən öz beq̄imoq̄a kirdim,
 Mening singlim, mening jərəm;
 Murməkkəməni tetitkulirim bilən yioq̄dim,
 Hərə kənikimni həsilim bilən yedim;
 Xarabimni sūtlirim bilən iqtim».

«Dostlirim, yənglar!»

□ 4:11 «**Kiyim-keqəkliringning purikī Liwanning purikīdur**» — «Liwanning purikī» ormanliklarning hux purikī, əlwəttə. □ 4:12 «**Sən peqətləngən bir baq̄dursən, i singlim, i jərəm! Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən**» — Sulaymanning Xulamitni mahtixi xuki, Xulamit özini heq̄kandak baxka adəmgə bərməy, pəqət boləq̄usi ər üq̄ün pak saqlap kəldi. □ 4:13 «**Uningda qimmətlik mewilər, henə sumbul əsümlükleri bilən,...**» — ətirələr toq̄ruluk; «sumbul» birhil huxpuraklik əsümlük. □ 4:14 «**Sumbullar wə iparlar, kalamus wə qowzakdarqin, ... murməkkə, muəttər bilən...**» — ətirələr toq̄ruluk; «kalamus» birhil qomuxka ohxaydioq̄an əsümlükün q̄ik̄idu. «murməkkə» wə «qowzakdarqin» adəttə məlum dərəhlərlərin qowzik̄idin elinidu. «Muəttər» birhil əsümlükning yopurmaqliridin elinidu. □ 4:15 «**Liwandin aq̄idioq̄an bir bulaksən**» — yaki «Liwandin aq̄idioq̄an bir q̄uduqsən». «**(9-15-ayət) xərhi**» — 11-15-ayətlərdə Sulayman səyümlükini qiraylik baq̄ioq̄a, həttə «Erən baq̄qisi» («Behix»)ning əzigə ohxitidu. U yənə Xulamitning pütün bədinidin huzurlanmaq̄qi ikənlikini bildüridu. □ 4:16 «**(16-ayət) xərhi**» — Xulamit Sulaymanning deginidək özini uningə toluq bərməq̄qi bolup, muhəbbətlixixkə təklip q̄ilidu. «Ximal xamili» bolsa salkin, adəmi yengilanderidu; «jənuḅ xamili» bolsa adəmi illitip rahət beridu. (Pələstin üq̄ün «xərək xamili» qorqunluq, həmmə nərsini qurutiwetidu).

Iqinglar, kenglunglar haliojanqə iqinglar, i axik-məxuklar!»[□]

Ikkinqi kjsim {5:2-8:14} •••• Ər-ayalliq muhəbbattiki yahxilinxlar — muhəbbatning yengi ipadiliri •••• Tətinqi hatirə — Muhəbbatni rət qilix toorssidiki bir qux — u toorluluk oylininxlar {5:2-6:9} •••• Səkkizinqi oylinix — Xulamitni baskan qorqunqluk qux {5:2-6:3} •••• Xulamit səz kilidu — uni kara basidu

² «Mən uhawatattim, biraq kenglum oyoqak idi: —

— Səyümlükümning awazi!

Mana, u ixikni kəkiwatidu: —

— «Manga eqip bər, i singlim, i amrikim;

Mening pahtikim, mening oubarsizim;

Qünki bexim xəbnəm bilən,

Qaqlirim keqidiki nəmlik bilən həl-həl bolup kətti!»[■]

³ «Mən təxək kiyimlimni seliwətkən,

Qandaqmu uni yənə kiyiwalay?

Mən putlimni yudum,

Qandaqmu ularni yənə buloqay?»

⁴ Səyümlüküm qolini ixik təxükidin tikti;

Mening iq-baqrilirim uningə təlmürüp kətti;

⁵ Səyümlükümgə eqixka koqtum;

Qollirimdin murmækki,

Barmaqlirimdin suyuq murmækki temidi,

Takaqning tutquqliri üstigə temidi;

⁶ Səyümlükümgə aqtim;

Biraq səyümlüküm burulup, ketip qalojanidi.

U səz qiləanda rohim qikiq kətkənidi;

Uni izdidim, biraq tapalmidim;

Uni qakirdim, biraq u jawab bərmidi;[□]

⁷ Xəhərnə aylinidojan jesəqilər meni uqritip meni urdi, meni yarilandurdi;

Sepillardiki kəzəqilər qümpərdəmni məndin tartiwaldi.

⁸ I Yerusalem qizliri, səyümlükümni tapsanglar,

Uningə nemə dəysilər?

[□] 5:1 «Mən öz beoqimoqə kirdim, ... murmækkəmnə tetitkulirim bilən yioqdim, hərə kənikimni həsilim bilən yedim; xarabimni sütlirim bilən iqtim» — Sulayman Xulamitning təklipini qobul kilip uning bilan toluq muhəbbətlixidu. «Dostlirim, yənglar! Iqinglar, kenglunglar haliojanqə iqinglar, i axik-məxuklar!» — bu səzlərnə bəlkim Yerusalem qizliriningkidur. Ular (yaki toy qoldaxliri) axik-məxuklarning muhəbbəttin huzurlinxlirini toluq kollaydu. Ularning (Yerusalem qizlirining) kollixi bilən Hudaning hərbi ər-ayalning otturissidiki muhəbbitini, jümlidin jinsiy muhəbbitini təstiklaydiolanliqi kərsitilidu; qünki u əzi bu ixlarnə yaratqan. ■ 5:2 Top. 5:3 □ 5:6 «U səz qiləanda rohim qikiq kətkənidi» — baxka birhil tərijimisi: «U burulup kətkəndə rohim qikiq kətkənidi».

Uningoʻra, soʻygining: «Mən muhəbbəttin zəiplixip kəttim! — dedi, dənglar».[□]

Yerusalem qizliri Xulamitqa səz qilidu

9 «Sening soʻyuṃlūküngning baxqa bir soʻyuṃlūktin qandak artuq yeri bar,

I, ayallar arisidiki əng gūzili?

Sening soʻyuṃlūküngning baxqa bir soʻyuṃlūktin qandak artuq yeri bar?

—
Sən bizgə xundak tapiləoʻlanəu?».

{*Xulamit jawab beridu*}

10 «Mening soʻyuṃlūküm ap’ak wə parkirak, yürəklik əzimət, On ming arisida tuəqdək kərinərliktur;[□]

11 Uning bexi sap altundindur, Budur qaqliri atning yaylidək, Taə qəoʻsidək qara.

12 Uning kəzliri ekinlar boyidiki pahtəklərdək, Süt bilən yuyulojan, Yarixikida koʻyulojan;[□]

13 Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsuṃlūktəktur; Ayniojan yeqimlik gūllūktək; Uning ləwliri nilupər, Ular suyuq murməkkini temitidu;[□]

14 Uning kolliri altun turubilar, Iqigə beril yaqutlar kuyulojan. Korsiki nəkixlik pil qixliridin yasalojan, Kək yaqutlar bilən bezəlgən.

15 Uning putliri mərmər tüwrüklər, Altun üstigə tikləngən. Uning salapiti Liwanningkidək, Kedir dərahliridək kərkəm-əyəwətliktur.

□ 5:8 «(2-8-ayət) xərhi» — Xulamit qara baskan bu qūxni kərgəndə Sulayman bilən allikaqan toy qiləjan bolsa kərək. Uning qūxidə boləjan inkasi wə təkəzzasini 2:17də wə 4:1-3də hatiriləngən birinqi qūxidiki pozitsiyəsi bilən selixturojanda tüptin ohximaydu. Bəlkim qūx Xulamitning həyatining əməliy əhwalini, yəni uning Sulayman bilən əməliy muhəbbitini əks əttürgən; qūxtə kəringən bəzi ixlar, xūbhəsiszki, Sulaymanning muhəbbitining, bolupmu jinsiy muhəbbət jəhəttə Xulamitqa boləjan tələplirini kərsitidu. U soʻyginining muhəbbitigə yaki muhəbbitining tələplirigə anqə səzgür bolmaydiəjan bolup qalojan ohxaydu. Bu səzgürsizlik ularning muhəbbitigə intayin hətərlik idi; Xulamitning qūxidə Sulayman ketidu. Xuning bilən Xulamit qūx kərix bilən muhəbbətning qimmətlikini bilip yetip, ixlarni yaxxilaydu. Yənə muhəim bir ix diqqətimizgə ərzyduki, qūxtə wə əməliy turmuxta, Sulayman (ərkək boləjini bilən, padixah boləjini bilən, pəyətəmbər boləjini bilənmu) həqqaqan Xulamitni «muhəbbət»kə zorlimaytti, bəki Xulamitning əzi bilən muhəbbətlixixini tələp qilatti. 7-ayəttə: Qūxidiki jesəqilə uni pəhixə ayal dəp qarisoqəqka, uningə xundak muamilə qilip, qūmpərdini uningdin tartivalidu.

□ 5:10 «Mening soʻyuṃlūküm ap’ak wə parkirak, yürəklik əzimət,...» — baxqa birhil tərjimisi: «Soʻyuṃlūkümning yuzining aq yeri ap’ak, qizil yeri kixqizil...». □ 5:12 «Yarixikida koʻyulojan» — yaki «yaqutlardək bezəxkə bekitilgən». □ 5:13 «Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsuṃlūktəktur; ayniojan yeqimlik gūllūktək; uning ləwliri nilupər, ular suyuq murməkkini temitidu» — ayətning ibraniy tilini qūxinix səl təs, baxqa tərjimiliri uqrixi mumkin. Nemila bolmisun tetitku wə huxpuraklik əsuṃlūk baəliri ottura xərktə intayin az idi, qimmətlik idi.

16 Uning aʼozi bəkmu xerindur;
Bərħək, u pütünləy güzəldur;
Bu mening sөyümlüküm, —
Bərħək, bu mening amrikim,
I Yerusalem kızliri!»□

6

Yerusalem kızliri sөzləydu

1 «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu,
Kız-ayallar arisida əng güzəl boləuqi?
Sening sөyümlüküng kəyərgə burulup kətti?
Biz sən bilən billə uni izdəyli!»□

Xulamit ularəja jawab beridu

2 «Mening sөyümlüküm öz beəliəja qüxti,
Tetiku otyaxliklarəja qüxti.
Baqlarda ozuklinixka,
Nilupərləni yioixka qüxti.
3 Mən mening sөyümlükümninkidurmən,
Wə sөyümlüküm meninkidur;
U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu»□

Tokkuzinqi oylinix — Sulaymanning Xulamitka kaytip kelixi — Xulamitni kayta mahtixi {6:4-6:9} ••• Sulayman Xulamitka sөz qilidu

4 «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tırzah xəhıridək güzəl;
Yerusalemdək yekimlik,
Tuqlarni kətürgən bir qoxundək həywətliktursən;□

5 Ah, kəzliringni məndin kətküzgin!
Qünki ular mening üstümdin əjalib keliwatıdu;
Qaqliring Gilead teəqi baqlırida yatқан bir top əqkilərdəktur.

6 Qıxliring yengıla yuyuluxtın qıkқан kırkıloğan bir top koylardək;
Ularning həmmisi koxkezək tuqlanlardındur;

□ 5:16 «Uning aʼozi bəkmu xerindur» — bu bəlkim gəp-səzlrining tatlıkılığını kərsitidu. «(9-16-ayət) xərhı» — Xulamit hazır baxqılarıning aldidə sөyginini mahtaxtin həq tartınmaydu. U hazır «koram taxta yoxurunoğan pahtək»tin kəp dadıl bolup kətti! □ 6:1 «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu, kız-ayallar arisida əng güzəl boləuqi? biz sən bilən billə uni izdəyli!» — Yerusalem kızlirining 5:9-ayəttiki mazaq wə gumanlırı pütünləy yokıdı. □ 6:3 «(2-3-ayət) xərhı» — adətə bu muhəbbət xeridə «baql» Xulamitning bədinini yaki ularning muhəbbitining əzini kərsitidu. Muxu yərdə «baql» Sulayman Xulamitka muhəbbitini kərsətməktə, uning bədinidin yənə huzurlanmaқта, dəp qaraymız. Xulamitning Sulaymanning əzige baqlıoğan muhəbbitigə ixənqi kamil: 2:16də u: «sөyümlüküm meninkidur, mən uningkidurmən» dəydu; hazır uningəja nisbətən sөyginining əzige əməs, bəlkı əzining uningəja təwə boləqliki əng muhım ixtur. «U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu» — baxka birhıl tərjimisi: «u nilupər arisida ozuklinidu». Biraq nemilə bolmisun bunıng kəqma mənisi tərjimimizningkidək bolıdu — demək, Sulayman Xulamitning bədinidin huzurlanmaқта. □ 6:4 «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tırzah xəhıridək güzəl» — Tırzah xəhıri intayin güzəl idi. Sulaymanning dəwrudin keyin u Israilning ximaliy padıxahlıqining waqitlik paytəhti boldi («1Pad.» 15-bab).

Ular arisida heqybiri kəm əməstur;□
7 Qümbiling kəynidə qəkiliring parqə anardur.

8 Atmix hanix, səksən kenizəkmü bar;
Kızlar sanaksiz;□ ■

9 Birak mening hahtikim, oqubarsizim bolsa birdinbirdur;
Anisidin tuquloqanlar iqidə tənqdaxsiz boluquqı,
Özini tuqıquqıning tallıqınidur.
Kızlar uni kərüp, uni bəhtlik dəp ataxti,
Hanixlar wə kenizəklərmü kərüp uni mahtaxti».□

Bəxinqi hatirə — Yezida dəm elix — Galiliyəgə kaytix {6:10-8:14} ••••
Oninqi oylinix - «Maḥanaim», yəni «ikki bargah» ussuli {6:10-7:10} ••••
{Yerusalem kızliri söz qilidu}

10 «Tang səhər jahanoqə kəriqandək,
Aydək güzəl, aydingdək roxən,
İllik kuyaxtək yoruk,
Tuqlarni kətürgən qoxunlardək həywətlik boluquqı kimdur?»□

Xulamit Yerusalem kızliriqə söz qilidu

11 «Meoqızlar beoqıqə qüxtüm,
Jiloqidiki gül-giyahlarıni kərüxkə,
Üzüm telining bihliqan-bihlimioqanlikini kərüxkə,
Anarlarning qeqəqliqən-qeqəklimgənlikini kərüxkə;
12 Birak bilə-bilməy,
Jenim meni kətürüp,
Esil həlkimning jəng hərwiliri üstigə qoyoqanikən».□

Yerusalem kızliri yənə Xulamitni mahtap söz qilidu

13 «Kaytkin, kaytkin, i Xulamit —
Kaytkin, kaytkin, bizning sanga kəriqumiz bardur!»

□ 6:6 «Ular arisida heqybiri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heqybiri tuqmastur».
□ 6:8 «Atmix hanix, səksən kenizəkmü bar; kızlar sanaksiz» — «hanix»lar toluq ayal dərjisisidə, «kenizəklər» hərəmdiki «kiqik hotun» dərjisisidə, «kızlar» kəlgüsidiki kenizəklər idi. Bularning sanliriqə kəriqanda Sulayman padixahlıqıning dəsliqidila Xulamitni öz əmrigə aloqanıdi. Keyin uning 700 ayali, 300 keniziki boluqan («1Pad.» 11-babni kərüng). Biz bu ix üstidə «qoxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ 6:8 1Pad. 11:3 □ 6:9 «(4-9-ayət) xərhi» — Sulaymanning bu kətimki Xulamitni mahtioqan bəzi səzliri toy keqisidikigə ohxax boluqini bilən, yengidin qoxuloqan mahtaxliri tehimu küqlük. U yənə Xulamitni qədirləydu, tehimu mahtaydu. Sulaymanning uningqə baqıloqan muhəbbiti uning «əlgəmgə yətkənliki»gə asaslanoqan əməs.
□ 6:10 «(10-ayət) xərhi» — Xulamit həzir Sulaymanning muhəbbitining təsiridə ixəngkə toloqan, küqlük zat bolup qıtki. «Tang səhər jahanoqə kəriqandək» — baxqə birhil tərijimi: «Tang səhərdək nurluk kərüngən...» □ 6:12 «(11-12-ayət) xərhi» — Xulamit yənə kəmtərlik bilən bundək mahtaxlarqə jawab beridu; u birdinla hanix boluqan bolsimu, uning öz həlkigə baqıloqan hərmiti burunkidəklə qongqurdur («mening esil həlkim», dəydu). U tuyuksiz səhralik kız Salahiyitidin hanixlik orniqə qıkkanda heq adətlinəlmigən. Əksiqə, u xu ətigəndila «jilqidiki gül-giyahlarıni kərüxkə, meoqızlar beoqıqə qüxkən» idi, qünki bular bəlkim uningqə öz yurti Galiliyeni əslitidu. 12-ayətni ibraniy tilida qüxinix bək təs, baxqə kəp tərijimiliri uqrixı mumkin. Uning mənisi bizningqə qandakla bolmisun uning tuyuksiz yukəri orunqə kətürülüxi bilən baqlıqtur.

«Silər Xulamitning nemisigə qarışunqlar bar?»

«“Ikki bargah” ussuloğa qüxkən waq̄tidikidək uningöya qaraymiz!»[□]

7

Sulayman Xulamitka söz kılıdu •••• Xulamit Sulayman üqün «ikki bargah» ussulini oynaydu

¹ «I xahzadining kızı,

Kəxliringdə sening qədəmliring nemidegən güzəl!

Toloqıan yampaxliring gəhərlərdək,

Qewər hünərwən qolining hüniridur.[□]

² Kindiking yumulaq bir qədəhtur;

Uning əbjəx xarabi kəm əməs;

Qorsıqıng buqday dəwisidur,

Ətrarıqıa nilupərlər olixidu.[□]

³ Ikki köksüng ikki maraldək, jərənning qoxkezidur;

⁴ Boynung pıl qıxliridin yasaloğan munardur;

Kəzliring Bat-Rabbim qowuqi boyidiki Həxbon kəlgəkliridək,

Burnung Dəməxkəkə qaraydıoğan Liwan munaridəktur;

⁵ Üstüngdə bexing Karməl teqıdək turidu;

Bexingdiki erümə qaqliring səsün rəngliktur,

Padıxah büdür qaqliringning məhbısidur.[□]

⁶ I söyginim, huzurlar üqün xunqə güzəl, xunqə yekimlıktursən!

⁷ Sening boyung palma dərihidək,

Köksüng üzüm oqunqiliridəktur.[□]

⁸ Mən: — «Palma dərihi üstigə qıqımən,

Xahlirini tutup yamiximən;

Köksiliring dərwəqə üzüm tal oqunqiliridək,

[□] 6:13 «Silər Xulamitning nemisigə qarışunqlar bar?» — bu sözləni Xulamit eytidu. «“**ikki bargah**” ussuloğa qüxkən waq̄tidikidək uningöya qaraymiz!» — bu sözləni Yerusalem kizliri eytidu. «Ikki bargah» — İbraniy tilida «Maḥanaim» degən yəni kərsitixi mumkin. «Ikki bargah» ussul bəlkim muḥəbbətəni ipadiləydiğan bir ussul idi. İzahat: — Kız muxu yərdə «Xulamit» (xulamlik kız) dəp atilidu. U bəlkim Galiliyədiki «Xunəm» degən xəhərdin kəlgən. «Xunəm» keyin «xuləm» dəp ataloğan. «Xulamit» yaki «xulamlik» degənniing baxkə bir mənisı «Sulayman hanım»; yəni bir mənisı «kamil boluqçı». MuXu yərdə u yənə mahtaxlaroğa kəmtərlik bilən jawab beridu. [□] 7:1 «**Kəxliringdə sening qədəmliring nemidegən güzəl!**» — yaki «kəxliringdə sening putliring nemidegən güzəl!». [□] 7:2 «**Kindiking yumulaq bir qədəhtur**» — bəzi alimlar «kindiking» degən söz jinsiy yolini, yaki tənning təwən qismini kərsitidu, dəp qaraydu. Undək bolsa Xulamit Sulayman aldida yalingaq bolup ussul oynaydu. «...uning əbjəx xarabi kəm əməs;...» — «əbjəx xarab» Pələstində adəmnı əng məst kılıdıoğan xarab həsablinatti. [□] 7:5 «**Padıxah büdür qaqliringning məhbısidur**» — uluq Sulayman padıxah yezidiki bir kızıoğa «əsir holdı»! Muḥəbbətniing küqi zordur! [□] 7:7 «**Sening boyung palma dərihidək, köksüng üzüm oqunqiliridəktur**» — «palma dərihi»ning əzi ünümlük, həsulluk dərəh həsablinidu. Xulamit egiz boyluk wə zilwa, «həsulluk» dəp qaraloğan ohxaydu.

Burnungning purikı almilardək, tanglayliringning tēmi əng esil xarabdəktur...».[□]

Xulamit söz kılıp, Sulaymanning gəpini dawamlaxturidu

9

«...mening sөyümlükümnin gelidin silik ötüp,

Ləwlər, qıxlardin teyilip qüxsun...!»[□]

¹⁰ Mən mening sөyümlükümnin kidurmən,

Uning təkəzzasi manga qaritilidu».[□]

On birinçi oylinix — Xulamitning öz yurtini yoqlaxka boləjan arzusi

•••• {7:11-8:4} •••• *Xulamit söz kılıdu*

¹¹ «I sөyümlüküm, keləyli,

Etizlarəja qıkayli;

Yezilarda tünəp keləyli»[□]

¹² Üzümzarlıqka qıqıxka baldur orundin turayli,

Üzüm tallirinin bihliəjan-bihlimiəjanlıkını,

Qeqəklərnin eqiləjan-eqilməjanlıkını,

Qeqəklərnin bərk urəjan-urmiəjanlıkını kərəyli;

Axu yərdə muhəbbətlirimni sanga beqıxlaymən.

¹³ Muhəbbətğüllər axu yərdə öz purikini puritidu;

İxiklirimiz üstidə hərhil esil mewə-qiwilər bardur,

Yengi həm konimu bardur;

Sən üqün ularni tolap təyyarlidim, i sөyümlüküm!»[□]

8

Dawami — Xulamit sөzini dawamlaxturidu

¹ «Ah, apamning kəksini xoriəjan inimdək bolsang'idi!

Seni talada uqrıtar bolsam, sөyəttim,

[□] 7:8 «Palma dərihi üstigə qıqımən, xahlirini tutup yamiximən; kəksiliring dərwəqə üzüm tal oqunqiliridək...» — palma dərihinin hormilirini üzük yağı güllirini qanqlaxturup mewilik kılıx üqün uningəja yamixip qıqıxi kerək. Sulayman bu ohxitixta bəlkim ikkila mənisini kəqmə mənədə ıxlitidu. Həzir Xulamit bilən jinsiy munasiwət ötküzükə baxlaydu. «...burnungning purikı almilardək, tanglayliringning tēmi əng esil xarabdəktur...» — «almilar» degənnin baxka birhil tərijimisi «erüklər». [□] 7:9 «...mening sөyümlükümnin gelidin silik ötüp, ləwlər, qıxlardin teyilip qüxsun...!» — ıbraniy tilidə qüxinix bək təs, baxka kəp tərijimiliri uqıxi mumkin. Ləkin omumiyy mənisi eniği, Xulamit Sulaymanning «muhəbbətləxəyli» degən təlipigə inkas qayturup, toluq qəbul kılıdu. [□] 7:10 «(1-10-ayət) xərhi» — 9-10-ayəttə Xulamit Sulaymanning «muhəbbətləxəyli» degən təlipigə inkas qayturup, toluq qəbul kılıdu. [□] 7:11 «I sөyümlüküm, keləyli, Etizlarəja qıkayli; Yezilarda tünəp keləyli,...» — Xulamitning öz yurtini yənə kərgüsi, xu yərdə Sulayman bilən dalada muhəbbətləxküsi bar idi. 12-13-ayətnimu kərnin. [□] 7:13 «Muhəbbətğüllər axu yərdə öz purikini puritidu» — «muhəbbətğül» degən gül jinsiy muhəbbətni qəzəyaydıjan birhil gül. «ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewə-qiwilər bardur, ...sən üqün ularni tolap təyyarlidim, i sөyümlüküm!» — Kanaanda (Pələstində) həklər «ixik üsti»diki bir jəza üstidə hərhil mewə-qewiləni saqlaydu.

Wə heqkim meni kəmsitməytti.□

² Mən seni yetəkləytdim,
Apangning öyigə elip kirətdim;
Sən munga təlim berətding;
Mən sanga tetitku xarabidin iқküzətdim;
Anarlimning xərbididin iқküzətdim. □

³ Uning sol қoli bexim astida bolatti,
Uning ong қoli meni silaytti!».

⁴ «Silərgə tapilaymənki, i Yerusalem қizliri —
«Uning waқit-saiti bolmiоuqə,
Silər muhəbbətni оyoqatmanglar, qozоjimanglar!»□

On ikkinqi оylinix — Yezilarоqа, yəni Galiliyəgə bolоqan səpər {8:5-8:7}
•••• *Xulamitning yurtidiki қizlar awwal səzləydu — uni tonuməy қalidu*
⁵ «Daladin қiқiwatқan bu zadi kim?
Əz səyümlükigə yəlinip?»

«Mən alma dərihi astida seni оyoqatқanidim;
Axu yərdə apang toloqəқ yəp seni dunyaоqа qiqarоqanidi;
Axu yərdə seni tuoқkuqi toloqəқ yəp seni qiqarоqanidi».□

Xulamit Sulaymanоqа səz қilidu

⁶ «Meni kənglүnggə məhүrdəқ,
Bilikinggə məhүrdəқ baskaysən;
Qunқi muhəbbət əlümdəқ küküktur;
Muhəbbətning қizоqinixi təhtisarađəқ rəhimsiz;
Uningdin қiқkən ot uқkunliri,

□ **8:1 «Ah, apamning kəksini xorioqan inimdəқ bolsang'idi! Seni talada uqritar bolsam, səyətdim, wə heqkim meni kəmsitməytti»** — Pələstində aqa-ukining əzara amraklıқini оuқ ipadilixi, səyüxi normal əhwal. Axıқ-məxuklarıning xundaқ қilixi əyiblik dəp қaralоaqқа, Xulamit «Sulaymanni inimdəқ bolsidi!» dəp tiləydu. □ **8:2 «Sən munga təlim berətding»** — Xulamit Sulaymanning danalıқidin ortaqлаxmaqđi. Yerusalemdeki ordida turoqanda Sulayman aldıraқ bolоqəққа muxundaқ pürsət az bolatti. Apisining öyidə bolsa dəhliləz əz bolidu. Ərning ayalıoqа bilim, danalıқni axurux pürsitini yaritix məs'uliyiti bar. «Sən munga təlim berətding» degənning baxқа birhil tərјimisi: «Xu yərdə apam munga əgətkən». «**Mən sanga tetitku xarabidin iқküzətdim; anarlimning xərbididin iқküzətdim**» — bəlkim Xulamitning apisi inisini emitkəndəқ (1-ayət), Sulaymanоqа əmqəқ saloқisi barlıқini bildüridu. □ **8:4 «...silər muhəbbətni оyoqatmanglar, qozоjimanglar!»** — yaki «...uni baldur оyoqatқininglar, qozоqoјininglarning nemisi?!». □ **8:5 Daladin қiқiwatқan bu zadi kim? Əz səyümlükigə yəlinip?»** — Xulamit əsliy toyoqа barоqan yol bilən қaytip kelidu. Ular Yerusalemdin yeriha xəhiridiki yol bilən қiқip Jordan dəryasi јilоisini boylap qel-bayawandin өtүp Xunəmgə қaytidu. Qel-bayawanning issiқi bilən u Sulaymanоqа yəlinip mangidu. U xunqə əzgərgənkі, yurttikiləz uni tonuməy қalidu. Xunga bu səzlər Xulamitning yurtidiki қizlarning degini bolsa kerəқ. «**Mən alma dərihi astida seni оyoqatқanidim; axu yərdə apang toloqəқ yəp seni dunyaоqа qiqarоqanidi; axu yərdə seni tuoқkuqi toloqəқ yəp seni qiqarоqanidi**» — bu səzlərnі Sulayman Xulamitқа eytidu. Sulayman bəlkim birinqi ketim (padiқining қiyapitidə) dəl muxu alma dərihi astida Xulamitni ulahlawatқan petidə uqratқanlıқini əsləydu. Xu alma dərihi dəl Xulamitning apisi uni tuoқkən јay idi. «Mən alma dərihi astida seni оyoqatқanidim» — Muxu «оyoqitix» həм uyқudin оyoqitixnimu, muhəbbətkə оyoqitixnimu kərsətsə kerəқ. Sulayman bilən Xulamit Xulamitning həyati baxlanоqan dəl xu јayda («alma dərihi astida) əzara təwəndiki əhdə (6-ayət) bilən baolixidu.

— Yahning dāhxətlik bir yalkunidir!□

7 Kəp sular muhəbbətini oqürəlməydu;

Kəlkünlər uni oşərk kılalmaydu;

Birsi: «Əy-təllukatlırimning həmmisini berip muhəbbətkə eriximən» desə,

Undaқта u adəm kixining nəziridin pütünləy qüxüp ketidu».■

On üqinqi oylinix — Xulamitning yurtioja, oygə qayitip kelixi. Xulamit kiqik singlisi tooşrulux ikki akisioja səz kılıdu {8:8-8:14}. ••• Xulamit ikki akisioja səz kılıdu

8 «Bizning kiqik singlimiz bardur;

Biraқ uning kəksi yoktur;

Singlimizojə əlqilər kəlgən künidə biz uning üqün nemə kılımiz?»□

Ikki akisi jawab beridu

9 «Əgər u sepil bolsa,

Biz uningojə kümüx munar salimiz;

Əgər u ixik bolsa,

Biz uni kedir tahtaylar bilən qaplaymiz».□

Xulamit səz kılıdu

10 «Əzüm bir sepildurmən,

Həm mening kəksilirim munarlardəktur;

Xunga mən uning kəz aldida hatirjəmlik tapқан birsidək boldum».□

Xulamit səzini dawam kılıdu

11 «Sulaymanning Baal-Hamonda üzümzari bar idi,

Üzümzarini başwənlərgə ijarigə bərdi;

Ularning həmmisi mewisi üqün ming tənggə apirip berixi kerək idi;

12 Əzümning üzümzarim mana mening aldimda turidu;

Uning ming tənggisi sanga bolsun, i Sulayman,

□ **8:6 «Meni kənglūnggə mēhürdək, bilikingə mēhürdək baskaysən..»** — xərhi: Padixah əz mēhüridin hēqqaqan ayrilmaydu. Mēhüri bolsa adəttə altun-gəhərdin yasaləjan bolup, intayin kimmətlik nərsə idi. Hər bir nərsə üstigə mēhür baskanning mənisi «bu meningki» degən bolidu, əlwəttə. Xulamit əzining Sulaymandin hərgiz ayrilmasliқini halaydu, əzini ələmgə: «mən Sulaymannikidurmən» dəp ispatlimaqci bolidu. **«muhəbbət... Yahning dāhxətlik bir yalkunidir!»** — «Yah» — «Yahwəh», yəni Pərwərdigarning namining kışka xəkli. ■ **8:7** 1Kor. 13:8 □ **8:8 «(8-ayət) xərhi»** — Xulamit kiqik singlisi üqün ənsirəydu. U yatliқ boluqə qandak kiliр uni pak saқlax kerək? Muxu soal tooşrulux oyliəjanda bəlkim əzining yaxliқ waқitlirini əsləydu. □ **8:9 «(9-ayət) xərhi»** — muxu ayəttə Xulamitning ikki akisi uning soaliəja (8-ayət) jawab beridu. Ularning singlisi əzini əsraydiəjan, nomus kiliədiəjan kiz bolsa («sepil bolsa»), undaқта akiliri uni mukapatlaydu. Biraқ əgər u nomusni saқlimaydiəjan, hətərlik yoloja qışmaқci bolsa («ixik bolsa»), akiliri uni pəwқul'addə koşdaydu. □ **8:10 «10-ayət xərhi»** — Xulamit dərwaқə «sepil» idi — baxқilarning ezitkulukliriəja toluқ qidiəquqilik bar idi, u pütünləy nomusi bilən ətkənidi. Əzini pak saқliəjaқka u Sulaymanning əhdisini qəbul kiliхka tolimu təyyar idi. U hazır bəlkim ikki akisi əsli əziga yürgüzəngən қattik muamiliəning zərürlükini kərip yetixi mumkin idi. U sayisiz üzümzarda ixligəndə «ezikturuluxning ehtimali» az idi; sayisi boləjan mēwilik dərəhliri arisida ixligənə bolsa, yaman niyətlik adəm təripidin ezikturulux ehtimali bar bolatti.

Xuningdək ikki yüz tənggə mewisini baqquqilaroşa bolsun».□

Sulayman Xulamitka söz qilidu

¹³ «Həy baqlarda turuquci,
Həmrahlar awazingni anglişusi bar;
Mangimu uni anglatkuzoşaysən».□

Xulamit Sulaymanoşa söz qilidu

¹⁴ «I səyümlüküm, tez bolə,
Jərən yaki yax buoşidək bol,
Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»□

□ **8:12 «11-12-ayət xərhi»** — 11-12-ayət: bu ayətlərdə Xulamit özining Sulaymanoşa toluq mənəsup ikənlikini təkitləydu. U özini Sulaymanoşa beşixlişan bir üzümzarəşa ohxitidu. Sulaymanninğ barliq üzümzarlırini baqquqilar özigə tegixlik in'aməşa erixidu, əlwəttə. Xuningəşa ohxax Xulamit hazır Sulaymandin ikki akisi üqün tegixlik in'am berixini soraydu. Qünki ular uni nomuşan qilip toy qiloşuqə uningdin həwər elip kəlgənidi. 12-ayət: «Əzümning üzümzarim mana mening aldimda turidu» degən sözlər Xulamitning öz xəhsini Sulaymanoşa beşixlişini pütünləy ihtiyarən, pütünləy ərkinlik bilən boldi, dəp ipadiləydu həm təkitləydu. Ərkinlik mana muhəbbətning ayrılmas bir qismidur. □ **8:13 «13-ayət xərhi»** — Xulamitning kona dostliri (həmrahlar) bəlkim uningdin nahxa eytixni tələp qilidu. Sulaymanninğmu anglişusi kelidu. Xulamit nahxa eytip sirtka qikip, Sulaymanni təwəndikidək qaқiridu. □ **8:14 «Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»** — yaki «Yetitku əsümlük taqliri üstidə yügürüp!».

Yəxaya

Hudaning Israiloşa boloşan «dəwa»si həm qaqiriki

¹ Uzziya, Yotam, Aşaz wə Həzəkiyalər Yəhudaşa padixah boloşan wəqitlarda, Yerusalem wə Yəhuda toşrisida, Amozning oşli Yəxaya kərgən oşayibana wəhiy-alamətlər: —

² «I asmanlar, anglanglar!

I yər-zemin, kulak sal!

Qünki Pərwərdigar söz eytti: —

«Mən balilarni bekişip qong kildim,

Biraş ular Manga asiylik kildi. □ ■

³ Kala bolsa igisini tonuydu,

Exəkmü hoşayinining okurişa *mangidişan yolni* bilidu,

Biraş Israil bilməydu,

Öz həlkişim heş yorutuloşan əməş.

⁴ Ah, gunahkar «yat əl»,

Kəbişlikni toplap özigə yūkligən həlk,

Rəzillərning bir nəşli,

Nijis bolup kətkən balilar!

Ular Pərwərdigardin yiraşlixip,

«Israildiki Mukəddəs Boluşuqi»ni kəzigə ilmidi,

Ular kəynigə yandi. □ ■

⁵ Nemixka yənə dumbalanoşunglar kelidu?

Nemixka asiylik kiliwerisilər?

Pütün baxliringlar aşrip,

Yūrikinglar pütünləy zəirlixip kətti. ■

⁶ Bexinglardin ayioşinglaroşiqə saş yeringlar qalmidi,

Pəşət yara-jaraşət, ixşik wə yiring bilən toldi,

Ular tazilanmişan, tengilmişan yaki ularoşa heş məlhəm sürülmigən. □

⁷ Wətinglar qəlləxti;

Xəşərliringlar kəyüp wəyrənə boldi;

Yər-zemininglarni bolsa, yatlar kəş aldinglardila yutuweliwatidu;

U yatlar təripidin dəpsəndə kilişip qəllixip kətti. ■

⁸ Əmdi üzümzaroşa selinoşan qəllidək,

Tərhəməkkikkə selinoşan kəpidək,

Muhasirigə qūxkən xəşərdək,

□ **1:2** «I asmanlar, anglanglar!» — Mukəddəs Kitab boyiqə üç asman bar. «Təbirələr»ni kəring. «**Qünki Pərwərdigar söz eytti...**» — muxu kitabta elinoşan «Pərwərdigar»

bolsa, ibranij tilidiki «Yahwəh» degənnişin tərjimisidir. «Yahwəh» Hudaning yənə bir ismi bolup, «Mənggülik Boluşuqi», «Əzüm Bardurmən», «əhdisidə mənggü Turuşuqi Huda» degənni bildüridu. Təbirlərnimu kəring. ■ **1:2** Kan. 32:1 □ **1:4** «Ah, gunahkar «yat əl»...» — bu həşwiş, kinayilik gəp. Hudaşa nisbətən Israil butpərəş bir «yat əl» bolup kətkənidi. «**Israildiki Mukəddəs Boluşuqi**» — Hudaning yənə bir ismidir. Bu isim bəlkim, «Əzining Israil həlkişə birdinbir pak-mukəddəs boluşuqi ikənlikini kərsətkən Huda wə Israil arisida pak-mukəddəs turuşuqi Huda» degən mənədi. Yəxaya pəyğəmbər Hudani tiləş aloşanda, bu ismini kəş ilxitidu.

■ **1:4** Zəb. 78:8; Yəx. 57:3 ■ **1:5** 2Tar. 28:22; Yər. 2:30 □ **1:6** «ularoşa heş məlhəm sürülmigən» — yaki «ularoşa heş zəytun meyi sürülmigən». ■ **1:7** Kan. 28:51,52; Yəx. 5:5

Zionning kızı zəip qalduruldi. □

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar bizgə azoqinə «kaldisi»ni qaldurmiojan bolsa,

Biz Sodom xəhərigə ohxap qalattuk,
Gomorra xəhərinə qoxqar qūxūp qalattuk. □ ■

¹⁰ I Sodomning həkūmranliri, Pərwərdigarning səzini anglap qoyunglar,
«I Gomorraning həlki, Hudayimizning qanun-nəsihitigə qulak selinglar!» □

¹¹ Silər zadi nemə dəp Manga atap nuroqunlioqan qurbanliklarni sunisilər?» — dəydu Pərwərdigar.

— «Mən kəydürmə qoçqar qurbanliqlərdin,
Bordak malning yaqliridin toyup kəttim,
Bukilar, paqlanlar, tekilərnin qanliridin heq hursən əməsmən. □ ■

¹² Silər Mening aldimoqə kirip kəlqininglarda,
Silərdin hoyla-aywanlirimni xundak dəssəp-qəyləxni kim tələp kəloqan?
□

¹³ Bihudə «axlik hədiyə»lərnə elip kelixni boldi qilinglar,
Huxbuy bolsa Manga yirginqlik bolup qaldi.
«Yengi ay» həytliri wə «xabat kün»lirigə,
Jamaət ibadət sorunlirioqə qakirilixlaroqə —
Kiskisi, kəbihliklətkə ötküzülgən daşduqilik yioqilixlaroqə qidoqulilikim kalmidi. □

¹⁴ «Yengi ay» həytinglərdin, bekitilgən həyt-bayriminglərdin kəlbim nəprətlinidu;

Ulər manga yük bolup qaldi;
Ularni kətürüp yürüxtin qarqap kəttim.

¹⁵ Qolunglərnə kətürüp duaşoqə yayoqininglarda,

□ **1:8 «üzümzarəşə selinoqan qəllidək, tərhaməkliklə selinoqan kəpidək...»** — Yerusalemnin əhwalini təsvirləydu; u nəhayiti kəl üstidə turoqanlikini, intayin muqimsiz əhwalda kəlduruloqanlikini bildürsə kerək. **«Zion»** — yəki «Zion təşə» bolsa Yerusalemin xəhəri, xuningdək muqəddəs ibadətəna jaylaxqan təşədur. □ **1:9 «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar»** — «Yəxaya» kitabida kəp ixlilitidoqan Hudaning bir nami. **«Pərwərdigar bizgə azoqinə «kaldisi»ni qaldurmioqan bolsa...»** — «kaldi» (Hudaning «kaldisi») «Yəxaya» degən kitabta kəp kərilidoqan tema yəki mawzudur. Israil həlqining kəp qismi Hudadin yiraqlixip kətkən bolsimu, Hudaning mehir-xəpkiti bilən ularning arisida həman əzigə sadik bir «kaldi» bolidu. **«Sodom xəhərigə ohxap qalattuk, Gomorraning həlioqə qūxūp qalattuk»** — kona zamanlarda, (Ibrahəim pəyoqəmbərnin dəwriddə) bu ikki xəhər Hudaning naziridə nəhayiti rəzil bolup, U asmandin ot-günggürtni yaşdurup ularni pütünləy wəyran kəloqan. Ikki xəhərnin bəgüngə kədər heqkəndək izliri kalmidi («Yar.» 19-babni kərüng). Yəxayaning deməkqi boləqini, Huda Əzigə sadik bir «kaldisi» qaldurmioqan bolsa, Israilmu bu ikki xəhərgə ohxax rəzillik bilən toluq, ohxaxla pütünləy wəyran bolup yər yüzidin yəkilip kətkən bolatti. ■ **1:9 Yar. 19:24; Yəx. 17:6; 24:6; 30:17; Rim. 9:29** □ **1:10 «I Sodomning həkūmranliri, ... I Gomorraning həlki, ...»** — muxu yərdə, Yəxaya pəyoqəmbər əz həlqini Sodom həm Gomorradikilərgə biwasitə ohxitidu. □ **1:11 «kəydürmə qurbanlik»** — muxu hil qurbanlik Hudaşoqə atap toluq kəydürülətti. ■ **1:11 Zəb. 50:8-14; Pənd. 15:8; 21:27; Yəx. 66:3; Yər. 6:20; Am. 5:22** □ **1:12 «dəssəp-qəyləxni kim tələp kəloqan?»** — «dəssəp-qəyləx» degən səz muxu yərdə bəlkim həlq elip kərgən nuroqunlioqan qurbanlik mallirining ibadətəninin hoylilirini dəssigənlikini kərsitidu. Bəxqə birhil təjrimisi «dəpsəndə kəlix». □ **1:13 «axlik hədiyə»lər** — «axlik hədiyə» adətə «kəydürmə qurbanliklər» həm oqə qoxulatti. **«huxbuy bolsa manga yirginqlik bolup qaldi»** — Musa pəyoqəmbərgə təpxuruloqan qanunoqə asasən, hər künə muqəddəs ibadətənanida huxbuy yəxiq kerək idi. **«xabat kün»** — bolsa xənbə künə bolup, Israilar üçün «muqəddəs kün»dur, bu heqkəndək ix-əmgək kəlməy Hudaşoqə səjoqinidoqan, ibadət kəlidioqan kün idi. Yəhudəylər bu künni «xabat kün»i, yəni «(hizməttin) dəm elix kün»i dəydu. Yənə 56-bab, 2-ayətni kərüng.

Közümni silərdin elip qaçımən;
Bərhək, көpləp dualarni kiləninglarda, anglimaymən;
Qünki қolliringlar қаноға boyaldi.■

¹⁶ Өzünglarni yuyup, paklinglar;
Kilmixliringlarning rəzillikini көz aldindin neri қilinglar,
Rəzillikni қilixtin қолunglarni үzünglar;■

¹⁷ Yahxilik қilixni өginglar;
Adillikni izdənglar,
Zomigərlərgə tənbiһ beringlar,
Yetim-yesirlərnə nahəқliktin halas қilinglar,
Tul hotunlarning dəwasini soranglar.□

¹⁸ Əmdi kelinglar, biz munazirə қilixayli, dəydu Pərwərdigar,
Silərnəng gunahinglar қip-қizil bolsimu,
Yənila қardək ақiridu;
Ular қizil қuruttək toқ қizil bolsimu,
Yungdək ap'аk bolidu.□ ■

¹⁹ Əgər itaətmən bolup, anglisanglar,
Zemindiki esil məhsulattin bəһrimən bolisilər;

²⁰ Biraқ rət қilip yüz өrisənglar,
Қiliq bilən ujukturulisilər»

— Qünki Pərwərdigar Өz aқzi bilən xundaq degən.

²¹ Sadıq xəһər қандақmu pəһixə bolup қaldi!?
Əslidə u adalət bilən tolaşanidi,
Həққaniylik uni makan қiləjanidi,
Biraқ һazir қatillar uningda turuwatidu.□

²² Kümүxüng bolsa daxқaloға aylinip қaldi,
Xarabingə su arilixip қaldi;■

²³ Əmirliring asiylik қiləuқilar,
Oşqilarəğa үlpət boldi;
Ularning һərbiri pərişə amraq bolup,
Soşə-salamlarni көzləp yürməktə;
Ular yetim-yesirlər үqün adalət izdiməydu;
Tul hotunlarning dəwasi ularning aldioға yətməydu.□ ■

²⁴ Xunga — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari болоған Rəb Pərwərdigar

—
Yəni Israildiki қudrət Iğisi eytidu: —
Mən күxəndilirimni *jazalap* puhadin қiқimən,
Dүxmənlirimdin қisas alimən;□

²⁵ Қolumni üstүnggə təgкүzүp,
Seni tawlap, səndiki daxқalni təltöküs tazilaymən,

■ **1:15** Pənd. 1:28 ■ **1:16** Zəb. 34:13-14; 37:27; Am. 5:15; Rim. 12:9 □ **1:17** «Zomigərlərgə tənbiһ beringlar» — baxқа birhil tərјimisi, «Ezilgүqilərgə yar-yelək bolunglar». □ **1:18** «Silərnəng gunahinglar қip-қizil bolsimu» — bu «қizil қurut» Yəһudiylar bu қurutni boyaq yasax үqün ixlətkən. ■ **1:18** Zəb. 51:7-10 □ **1:21** «Sadıq xəһər қандақmu pəһixə bolup қaldi!?» — Yəxaya pəyğəmbər Yerusalem xəһirini əslidə Hudaşə sadiқ bir ayaloға ohxax xəһər idi, biraқ һazir bir pəһixə ayaloға aylandı dəp ohxitidu. ■ **1:22** Əz. 22:18,19; Həқ. 4:18 □ **1:23** «Soşə-salamlarni көzləp yürməktə...» — ibraniy tilida «Soşə-salamlarni көşqlap yürməktə...». ■ **1:23** Yər. 5:28; Zək. 7:10 □ **1:24** «Israildiki қudrət Iğisi...» — Hudaning yənə bir namidur. Bu nam bəlkim, «Israil həlқigə Əzning күq-қudritini kərsətkүji Huda, Israilda turоған nahəyiti қudrətlik, қadir Huda» degən mənida. Yəxaya pəyğəmbər Hudani tiləə aləşanda, bu namni көp ixlitidu.

Səndiki barlik arilaxmilarni elip taxlaymən. ■

²⁶ Həkömran-soraqçiliringlarni awwalkidək, Məslihətçiliringlarni dəsləptikidək haləja kəltürimən. Keyin sən «Həkkəniylikning Makani», «Sadik Xəhər» — dəp atilisən.

²⁷ Əmdi Zion adillik bilən, Wə uningəja qaytip kəlgənlər həkkəniylik bilən kətquzulup hər qilinidu. □

²⁸ Biraq asiylar wə gunahkarlar birdək ujukturulidu, Pərwərdigardin yüz ərīgüçilər bolsa halək bolidu. ■

²⁹ Xu qaəjda silər təxna boləjan dub dərəhliridin nomus kilisilər, Talləjan baəjlardin hijil bolisilər. □

³⁰ Qünki özünglər huddi yopurmaklıri kurup kətkən dub dərəhidək, Susiz kuruk bir baəjdək bolisilər.

³¹ Xu küni küqi barlar otka xam piliki, Ularning əjri bolsa, uqkun bolidu; Bular hər ikkisi tənglə köyüp ketidu, Ularni eqürüxkə həqkim çikmaydu. □

2

Ahirki zamanlardiki Yerusalem

¹ Bular Amozning oəpli Yəxaya Yerusalem wə Yəhuda toəqrisida kərgən kalamdur: —

² Ahir zamanlarda, Pərwərdigarning öyi jaylaxkan taəj taəjlarning bexi bolup bekitilidu,

Həmmə dəng-egizlktin üstün qilip kətürülidu;

Barlik əllər uningəja qarap ekip kelixidu. □ ■

³ Nuroqun həlk-millətlər çikip bir-birigə: —

«Kelinglar, biz Pərwərdigarning teəjəja,

Yəqupning Hudasing öyigə çikqayli;

U Öz yolliridin bizgə egitidu,

Biz Uning tərakiliridə mangimiz» — deyixidu.

— Qünki qanun-yolyoruk Ziondin,

Pərwərdigarning sək-kalami Yerusalemdin çikidəjan bolidu. ■

⁴ U əllər arisida həküm çikiridu,

Nuroqun həlkənlərin hək-nahəkəlrigə kesim qilidu;

■ **1:25** Yər. 6:29; Mal. 3:3 □ **1:27 «uningəja (Zionəja) qaytip kəlgənlər»** — muxu yərdə «qaytip kelix» bəlkim ikki ixni öz iqigə alidu. Birinçisi, kəlgüsida «towa qilip, Hudaning yenioəja qaytidəjanlar»; ikkinçisi, «yirək yurttiki kulluqtin, sürgün boluxidin (yəni Hudaning jazalik tərbiyisidin) çikip Zionəja qaytip kəlgənlər». **«kətquzulup hər qilinix»** — ibranij tilida pəkət bir sək bilən ipadiliniidu. Bu sək həm «bədəl tələp, kulluqtin kətquzup hər qilix»nimu öz iqigə alidu. ■ **1:28** Ayup 31:3; Zəb. 1:6; 5:5; 73:27; 92:9; 104:35 □ **1:29 «dub dərəhliri ... baəjlar...»** — muxu «dub dərəhliri» wə «baəjlar» xübhışizki, xu dəwrđiki butpərəslək əlahidə atəlan jaylarni kərsitidu. Biliximizqə muxu hil butpərəslək jinsij əhlaksizlik bilənmu munasiwətlək idi. □ **1:31 «otka xam piliki»** — yaki «otka tərmaq». □ **2:2 Ahir zamanlarda»** — ibranij tilida «Künlərin ahirida». **«Pərwərdigarning öyi»** — Pərwərdigarning ibadəthanisini kərsitidu. **«Barlik əllər uningəja qarap ekip kelixidu»** — Təwrat həm Zəburđiki «əllər» dəgən sək adətə Israildin baxqa barlik həlkənləni, yəni «Yəhudij əməslər»ni kərsitidu. Xunga bəzidə «yat əllər» dəp tərjimə qilimiz. «Yəxaya» dəgən kitabta «əllər», «taipilər», «yat əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənini bildüridu. ■ **2:2** Mik. 4:1 ■ **2:3** Zəb. 110:2

Buning bilən ular қилиqlirini sapan қixliri,
Nəyzilirini orоqақ қilip sokuxidu;
Bir əl yənə bir əlgə қiliq kətürməydu,
Ular həm yənə uruxni əgənməydu. ■

5 — «I Yakup jəmətidikilər,
Kelinglar, Pərwərdigarning nurida mangayli!».

Hazirki Yerusalem

6 — Sən Öz həlking boləjan Yakup jəmətini taxlap koydung;

Qünki ular xərktiki hurapatlar bilən tolduruldi;

Ular Filistiyərdəк pal salidu;

Ular qətəlliklər bilən қol tutuxidu; □

7 Zemini bolsa altun-kümүxkə tolup kətti;

Baylikliri түgiməs;

Yər-zemini atlarəjimu tolup kətti,

Jəng hərwiliri həm түgiməs; □

8 Zemini butlar bilənmü liқ bolup kətti;

Ular əz қolliri bilən yasioqanliriəja,

Barmakliri bilən xəkilləndürgənlirigə səjdə қilixidu.

9 Xuning bilən puқralar egildürüldü,

Mətiwərlərmü təwən қilinidu;

Sən ularning kəddini ruslimaysən həm heq kəqürüm қilmaysən. □

«Pərwərdigarning küni»

10 Əmdi Pərwərdigarning wəхitidin,

Həywisining xan-xəripidin əzүngni қақur,

Hada taxlar iқigə kiriwal,

Topa-қanglar iқigə məküwal!

11 Qünki adəmnig təkəbbur kəzliri yərgə қaritilidu,

Insanlarning һakawurluқi pəs қilinidu;

Xu күnidə yaloқuz Pərwərdigarla üstün dəp mədhiyilinidu. ■

12 Qünki samawi қoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigarning xundak
bir күni təyyar turidu: —

Xu күni hərbir təkəbbur wə məmədanlarning üstigə,

Əzini yukiri saniəqanlarning üstigə qүxidu

(Xuning bilən ularning һəmmisi pəs қilinidu!), ■

13 Xuningdəк Liwanning egiz, pələkkə yetidoqan barliқ kedir
dərəhlirining üstigə,

Baxandiki barliқ dub dərəhlirining üstigə,

14 Egiz taqlarning һəmmisigə,

■ 2:4 Yo. 3:10; Mik. 4:3 □ 2:6 «Ular (Israillar) Filistiyərdəк pal salidu» — muxu yərdə Yəxaya kinayilik səz ixlitip, əz həlkingning hurapiyliқni hər tərəptin, yəni xərktin həm şərbtin (Filistiyərdin) қobul қiləqliқini kərsitidu. □ 2:7 «altun-kümүxkə tolup kətti... baylikliri түgiməs... yər-zemini atlarəjimu tolup kətti, jəng hərwiliri həm түgiməs» —

— muxu 6-8-ayəttə, Yəxaya ularning Musa pəyoqəmbərgə tapxuruloqan қanun — Təwrattiki «Қanun xərhi» 17-18-bablar kəzdə tutulidu. Muxu ixlar Təwrattiki xu pərmanlarəja hilap. □ 2:9 «... puқralar egildürüldü... təwən қilinidu» — bu peilning ikkisi ikki bisliқ səz bolup, ularning butlarəja bax uridoqanliқini һəmdə kəlgүsidə ular xүbhisizki ohaxla Hudaning şəzipi aldidə yərgə yiqilidoqanliқini bildüridu. «... kəddini ruslimaysən həm heq kəqürüm қilmaysən»

— muxu ikki ibarə ibraniy tilidə ikki bisliқ birlə səz bilən ipadilnidu. ■ 2:11 Yəx. 5:15 ■ 2:12 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13

Yukiri kətürülgən barlıq denglərning üstigə,

¹⁵ Hər bir həywətlik munarning üstigə,

Hər bir mustəhkəm sepilning üstigə,

¹⁶ Tarxixitiki hər bir soda kemisining üstigə,

Xundakla barlıq güzəl kemə gəwdisining üstigə xu küni qüxüxkə təyyar turidu. □

¹⁷ Adəmlərning kərəngliki təwən qilinip qüxürülüp,

Insanlarning təkəbburliki pəs qilinidu,

Xu künidə yaloquz Pərwərdigarla üstün dəp mədhiyilinidu.

¹⁸ Butlar bolsa həmmisi közdin yoqilidu. □

¹⁹ Pərwərdigar yərnə dəlxətlik silkindürüxkə ornidin turidiqan qaşda, Ular əzlrini Uning wəhxitidin, Uning həywisining xan-xəripidin qaqurup,

Hada tax qarlrining iqiğə,

Yər yuzidiki engkürlərgə kiriwalidu;

²⁰ Xu künidə kixilər əzigə qoqunuxkə yasiqan kümüx butliri wə altun butlirini qarlıq qaxqanlarqə wə xəpərənglərgə taxlap beridu;

²¹ Pərwərdigar yərnə dəlxətlik silkindürüxkə ornidin turidiqan qaşda, Ular əzlrini Uning wəhxitidin, Uning həywisining xan-xəripidin qaqurup,

Hada tax qaklrining iqiğə,

Yarlarning yerikliriqə kiriwalidu;

²² Ümidinglarni nəpisi dimioqidila turidiqan insandin üzünglar, Qünki insan zadi nemə idi?!

3

Yəhuda-Yerusalemning kəbiqliki qüxidiqan jaza

¹ Qünki, kara! Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar, Yerusalem wə Yəhudaqə kuwwət wə yələnqük bolqan *barlıq nərsilarni yoq qilidu*,

— Yəni kuwwət bolqan pütkül ax-nan,

Yələnqük bolqan həmmə su, □

² Palwan wə ləxkər,

Sotqi wə pəyojəmbər,

Palqi wə aqsakal,

³ Əllik bexi, mətiwər wə məslihetqi,

Hünərwən ustilar wə jadu qiloquqlarni yoq qilidu.

⁴ — «*Ularning ornioqə yaxlarni əməldar qilimən,*

Bəthuy balilar ularning üstidin idarə qilidu.

⁵ Puqralar bir-birini ezidu,

□ **2:16** «*Tarxixitiki hər bir soda kemisining üstigə...*» — qədimki zamanlarda dengiz sodisi bilən dangki qıqқан «Tarxix» dəydiqan üq yurt bar idi. Birsı ximaliy Afriqida, birsi İspaniyədə, yənə birsi Əngliyədə boluxi mumkin idi. Tarxixitiki kemilər barlıq baxqə əllərning kemiliridin qong wə həywətlik idi. «**Xundakla barlıq güzəl kemə gəwdisining üstigə...**» — yənə birhıl tərjimisı: — «Xundakla hər bir güzəl rəsim-həykəllərning üstigə...» □ **2:18** «**Butlar**» — ibraniy tilida: — «Ərziməslər...» □ **3:1** «**kuwwət wə yələnqük**» — bu ikki söz ibraniy tilida adətə «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinçiliki barki, qədimki zamanlarda Yəhudi y halkı öz nanlirini bir hasida (zihta tiziloqandək) kətürüp mangatti. Undak bolsa bu sözlər ikki bislik bolup, həm muxu «tayaqlar» həm «kuwwət-yələnqük»larni təng kərsitidu.

Hərbiri qoʻxnisi tərpidin ezilidu;

Balilar qerilaroʻa,

Muttəhəmlər mətiwərlərgə ədəpsizlik qilidu;

6-7 Xu küni birsi ata jəmətidiki qerindixini tutuwelip, uningə: —

«Sizning kiyim-keçikingiz bar; bizgə yetəkçi bolung, bu harabilər qolingiz astida bolsun», — dəydu;

U jawabən kolini kətürüp *kəsəm iqip*: «Dərdinglaroʻa dərman bolal-maymən;

Öyümdimu ya ax-nan ya kiyim-keqək yoq;

Meni həlkkə yetəkçi qilmanglar!» — dəydu.

8 Qünki Yerusalem putlixidu-qüxkünlixidu,

Yəhuda bolsa yikilidu;

Səwəbi, ularning tili wə illətliri Pərwərdigarə qarxi qikip,

Xəwəp Igisining kəzliri aldida isyankarlik qildi. □

9 Ularining qirayi əzlrigə qarxi guwahlik beridu;

Ular Sodom xəhiridək gunahini heq yoxurmay,

Oquq-axkara jakarlaydu.

Ularining jeniəqə way! Ular yamanlikni əz bexiəqə qüxürgən!

10 Həkkaniylarə eytkinki,

Ular aman-esənliktə turidu,

Ular əz əmlirining mewisini yəydu;

11 Rəzillərgə way! Bexiəqə yamanlik qüxidu,

Qünki əz qoli bilən qiloqanliri əzigə yanidu.

12 Mening həlkimdə bolsa, balilar ularni har qilidu,

Ayallar ularni idarə qilidu;

I həlkim! Silərnə yetəkləwatqanlar silərnə azduridu,

Ular mangidiəqan yolliringlarni yoq qilidu. □

13 Pərwərdigar Əz dəwasini soraxkə orun alidu,

Həlk-millətlər üstidin həküm qikirixkə ərə turidu;

14 Pərwərdigar Əz həlkinə aqsakalliri wə əmirliri bilən dəwalixip,

ularə: — Üzümzarni yəp tügətkənlər silər əzünglər,

Ajiz məminlərdin aloqan olja əyünglərdə yatidu, dəydu.

15 — Silərnə həlkimni axundək əzip,

Ajiz məminlərnəng yüzlirigə dəssəp zadi nemə qiloqninglar? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Rəb Pərwərdigar.

Yerusalemdiki «moda qoʻshilidigə» təkəbbur qiz-ayallaroʻa qüxidiəqan jaza

16 Pərwərdigar yənə mundaq dedi: —

«Zion qiz-ayalliri təkəbburluk qilip,

Qax-kirpiklirini süzöp,

Kəzlirini oynitip, naz qilip taytanglixip,

Putlirini jildirlitip mengip yürixidu;

17 Xunga Rəb Zion qiz-ayallirining bax qoqkilirini taz qilidu,

Pərwərdigar ularning uyat yərlirini eqiwetidu». □

18 Xu küni Rəb ularni güzəllikidin məhrum qilidu;

□ 3:8 «...Yerusalem putlixidu-qüxkünlixidu...» — yaki «...Yerusalem harab qilinidu».

□ 3:12 «balilar ularni har qilidu, ayallar ularni idarə qilidu» — muxu yərdə, Yəxaya bəlkim ularning padixahning balilik qilidiəqanliqi, əz ayalliri wə kenəzəkliri tərpidin kontrol qilinidiəqanlikini kərsətməkçi. □ 3:17 «Pərwərdigar ularning uyat yərlirini eqiwetidu» — yaki «Pərwərdigar ularning qekisini pahxək qilidu».

— Ularning oxuk jildiraklirini,
 Bax jiyəklirini, ay xəkillik marjanlirini,
¹⁹ Həlkilirini, biləzükilirini, qümpərdə-qaqwanlirini, □
²⁰ Romallirini, oxuk zənjlirini, potilirini, ətirdanlirini, tiltumarlirini,
²¹ Üzüklirini, burun həlkilirini,
²² Həytlik tonlirini, yopuqlirini, pürkənjilirini, həmyanlirini,
²³ Əynəklirini, ap'aq iğ keynəklirini, səllilirini wə tor pərdilirining
 həmmisini elip taxlaydu.
²⁴ Əmdi xundaq boliduki,
 Ətir purikining ornioğa bətbuyluk;
 Potining ornida arəməqə,
 Qiraylik yasioğan qaqlirining ornida taz bexi,
 Kelixkən tonning ornida bəz rəhtlər,
 Güzəllikining ornida daqmal taməjisi bolidu.
²⁵ Sening yigitliring kiliqlinip,
 Baturliring jəngdə yikilidu.
²⁶ Zionning kowukliri zar kətürüp matəm tutidu;
 U yalingaqanoğan həlda yərgə olturup qalidu.

4

Dawami

¹ Xu küni yəttə ayal bir ərni tutuwelip, uningdin: — «Biz öz nənimizni yəymiz, öz kiyim-keqəklirimizni kiyimiz; pəqət bizni rəswaliqətin halas kiliş üqün, bizni namingioğa təwə kilişingizni ötünimiz!» — dəydu. □

² Xu küni «Pərwərdigarning xehi» uning güzəlliki həm xəripini kərsətküqi bolidu,
 Zemin bərgən mewə bolsa,
 Keqip kutuloğan Israildikilərgə xəhrət wə güzəllik kəltüridu. □

³ Həm xundaq ix boliduki,
 Zionda qaloğanlar, Yerusalemda tohtitiloğanlar,
 Yəni Yerusalemda həyat dəp tizimlanoğanlarning həmmisi pak-muqəddəs dəp atilidu. □

⁴ Xu qəoğda Rəb adalət yürgüzgüqi roh həm kəydürgüqi roh bilən,
 Zion kizlirining pasiklikini yuyup,
 Yerusaleming qan daqlirini tazilaydu.

⁵ Xu qəoğda Pərwərdigar kündüzdə Zion teqidiki hər bir öy,
 Xundaqla barlik ibadət sorunlarning üstigə is-tütək wə bulut,
 Keqte bolsa ot yalqunining julasini yaritidu;
 Qünki xan-xərapning üstidə sayiwən bar bolidu. □

⁶ Xu küni, kündüzdə tomuz issikqa sayə kildioğan,

□ **3:19 «qaqwan»** — birhil qümpərdə, niqab. □ **4:1 «bizni namingioğa təwə kilişingiz»** — xu dəwərdə, toy kילוandın keyin, ayal erining ismi bilən qaqlirilidioğan adət bar idi. □ **4:2 «Pərwərdigarning xehi»** — qoqum Pərwərdigarning Əzidin qıkkən bir zatni kərsitidu. Əmdi uning kim ikənliki təwəndə eniklinidu. **«Pərwərdigarning xehi» uning güzəlliki həm xəripini kərsətküqi bolidu** — ibraniy tilida ««Pərwərdigarning xehi» güzəllik wə xan-xərap üqün bolidu». □ **4:3 «...Yerusalemda həyat dəp tizimlanoğanlarning həmmisi pak-muqəddəs dəp atilidu»** — ahirki zamanda Yəhudiylarning «qaldı»si enik kərunidu. □ **4:5 «xan-xərapning üstidə sayiwən bar bolidu»** — demək, Pərwərdigarning Əzining xan-xəripini Yerusalemda turidu.

Hətərdin panahlinidiojan, boran-yamoqurlarəja dalda bolidiojan bir sayiwənlik kəpə bolidu».

5

Üzümzar nahxisi

¹ Mən öz səygən yarimoja,

Mening səyümlüküm üçün öz üzümzari toqruqluq bir küy eytip berəy;
Səyümlükümning münbət bir döng üstidə üzümzari bar idi; □

² U həmmə yerini kolap taxlarni elip taxlidi,

Əng esil üzüm teli tiktı;

U üzümzar otturisoja kəzitix munari saldi,

Üzümzar iqidimu xarap kəlqiki qazdi,

Andin üzüm din yahxi həsul kütti;

Biraq buning ornioja, üzümzar aqqıq üzümlərnila bərdi. □

³ Kəni, i Yerusalemdikilər wə Yəhudaning adəmliri,

Mən bilən üzümzarimning otturisdin həküm qıqıringlar!

⁴ Mening üzümzarimda kıləudək yənə nemə ixim qaldı?

Yahxi üzümlərnı kütkinimdə,

Nemixka pəkət aqqıq üzümnila qıqırıp bərdi? ■

⁵ Əmdi hazır Əz üzümzarimni nemə kılidiyojinimni silərgə eytip berəy: —

Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u yutuwetilidu;

Uning tamlirini qəkip oqulitimən, u qəylinidu. □ ■

⁶ Mən uni qəllükkə aylandırımən;

Həqkim uni qatap-putap, pərwix kılmaydu;

Jiojanlar wə tikənlər uningda əsüp qıqıdu;

Bulutlarəja uning üstigə həq yamoqur yaoqurdmanglar dəp buyruymən.

⁷ Qünki samawi qoxunlarıning Sərdari boləjan Pərwərdigarning

üzümzari — İsrail jəməti,

Uning huxallıki boləjan əsümlük bolsa — Yəhudadikilərdur;

U adalət mewisini kütəkən,

Biraq mana əmdi zulum kərdi;

Həqkanıylikni kütəkən,

Biraq mana əmdi nalə-pəryad boldi! □ ■

⁸ Həklərgə həq orun qaldurmay əyni-əygə, etizni-etizoja uliojanlarəja way!

Əzünqlarnı yaləuz zeminda qaldurmaqimusalər? ■

⁹ Samawi qoxunlarıning Sərdari boləjan Pərwərdigar mening kılıqimoja mundak dedi: —

«Kəpligən əylər,

Dərwəqə həywətlik, həxəmətlük əylər adəmzatsiz, harab bolidu.

□ 5:1 «Mən öz səygən yarimoja... bir küy eytip berəy» — pəyojəmbərnıng eytkən «yar»i bolsa Hudadır. «münbət bir döng üstidə...» — ibraniy tilida «bir münggüz, zəytun məylik oşul üstidə...» □ 5:2 «...üzümzar aqqıq üzümlərnila bərdi» — muxu yərdə «aqqıq» ibraniy tilidiki «sesik»ni bildüridu. ■ 5:4 Yər. 2:5; Mik. 6:3, 8 □ 5:5 «Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u yutuwetilidu» — baxka birhil tərjimisi: — «Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u kəydürilidu». ■ 5:5 Zəb. 80:12-13 □ 5:7 «mana əmdi nalə-pəryad boldi!» — muxu ayatə wəhıy-həwərnı təkıtıləx üçün ibraniy tilida ahangdax səzlar ixtilididu: «adalət» — «mixpat», «zulum» — «mixpak»; «həqkanıylik» — «tsədəkah», «nalə-pəryad» — «zədəkah».

Yəxaya pəyojəmbər hərdaim muxundak səz oyuni kilidu. ■ 5:7 Zəb. 80:8-9 ■ 5:8 Mik. 2:2

10 Bərhək, kirik moluk üzümzar pəkət altə küp xarab beridu, Ottuz kürə dan bolsa pəkət üç kürə həsul beridu. □

11 Məy iqxəkə aldirap tang atqanda ornidin turoqanlaroqa, Karangoşu quxixigə karimay, xarabtin kəyp boluquə besip olturoqanlaroqa way!■

12 Ularning ziyapətliridə qiltar wə lira, təmbur wə nəy, xarabmu bar; Biraq ular Pərwərdigarning kıləqanlirioqa wə qol ixlirioqa heq etiwar kilmaydu. □

13 Xu səwəbtin öz həlkim bilimdin həwərsiz boləqanliqi tüpəylidin sürgün bolup ketidu;

Esilzadiliri eqirkixip,
Puqraliri usuzluktin qurup ketidu.■

14 Xunga təhtisara nəpsini yoşinitip,
Aşzini hang aqidu;

Ularning xəhrətliri, top-top adəmliri, kikas-sürən kətürgüqiliri wə nəoqmə oynioquqiliri biraqla ixiqə quxüp ketidu. □

15 Puqralar egildürülidu,
Mətiwərlərmu təwən kilinidu,
Təkəbburlarning kəzliri yərgə karitilidu;

16 Biraq samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar adalət yürüzqinidə üstün dəp mədhüyilininu,
Pak-mukəddəs boluquqi Təngri həkkanıylikidin pak-mukəddəs dəp bilinidu.

17 Xu qaşda qozilar öz yaylaqlirida turoqandək otlaydu,
Musapirlarmu baylarning wəyranə əyliridə ozuklinidu. □ ■

18 Kəbihlikni aldamqilikning yipliri bilən,
Gunaşni harwa aroqamqisi bilən tartqanlaroqa way! □

19 Yəni: «*Huda* aldirisun!

Ixlirini Əzi ittirkək ada kilsun,
Xuning bilən biz uni kərələymiz!

«Israildiki Mukəddəs Boluquqi»ning niyət kıləqini yekinxixip ixka axuruloqay,

Biz uni biliwalayli!» — degənlərgə way! □

20 Yamanni yahxi, yahxini yaman degüqilərgə,
Karangoşulukni nurning, nurni karangoşulukning ornioqa qoyuquqilaroqa,
Aqqikni tatlikning, tatlikni aqqikning ornioqa qoyuquqilaroqa way!

21 Əzlirini dana dəp qaşliqanlaroqa,
Əz nəziridə əzlirini əkillik dəp kariqanlaroqa way!■

□ 5:10 «**Bərhək, kirik moluk üzümzar pəkət altə küp xarab beridu**» — muxu ayəttiki «kirik moluk yər» ibranıy tilida «on qox kalilik yər» degənlik bolup, on qox kala bir kün iqiđə aşduralaydıqan yər. «**alta küp**» — ibranıy tilida «bir bat», bəlkim 27 litrgə toşra kelidu. «**ottuz kürə**» — bir «kürə» bir kor, yəni 20 litr. «30 kürə» bolsa ibranıy tilida «bir homir» (300 litr), «3 kürə» ibranıy tilida «bir əfah» (30 litr). ■ 5:11 Pənd. 23:29,30 □ 5:12 «**lira**» — bir hil tarlik saz. «**Pərwərdigarning kıləqanliri...**» — bu ibarə bəlkim bipayan aləmnıng yaritilisi wə əjayibliklirini, «qol ixliri» bolsa bəlkim uning Israilləroqa kərsətkən nijatlik məjzilirini kəzdə tutidu. ■ 5:13 Am. 6:7 □ 5:14 «**təhtisara**» — ibranıy tilida «xeol» degən yər, «yər astidiki saray» (yəni, «təkt saray»), əlgənlərnıng rohliri baridionun, qiyamət künini kütidiqan jayni kərsitidu. □ 5:17 «**qozilar... otlaydu... musapirlar... ozuklinidu**» — demək, zemin box, quruk bolup kətkəqkə, qoylar həm yat adəmlər ərkinlik bilən hətta baylarning əyliridin ozukluk tapidu. ■ 5:17 Yəx. 14:30 □ 5:18 «**Gunaşni harwa aroqamqisi bilən tartqanlaroqa way!**» — demək, ular gunaşlirini hətta öz tenidə kətürəlməydu, kəbihlikliri intayin kəp həm opuquktur. □ 5:19 «**Israildiki Mukəddəs Boluquqi**» — 1:4diki izahatni kərug. ■ 5:21 Pənd. 3:7; Rim. 12:16

- 22 Xarab iqixkə batur boləjanlarəja,
Həraqni əbjəx kilixta kəhriman boləjanlarəja, □
- 23 Yəni para üqün rəzilləni aqlap,
Xuning bilən həkqaniylarning adalitini rət kiloquqilarəja way! ■
- 24 Xunga, ot yalkunliri samanlarni yutuwətkəndək,
Yalkunlarda mənggənlər solixip yokaləjəndək,
Ularning yiltizliri qirip ketidu,
Gül-qəqəkliri qang-tozangdək tozup ketidu;
Qünki ular samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning
yolyoruk-kənanunini qətkə kəkkən,
İsraıldiki Mukəddəs Boləjuqining səz-kalamini kəzgə ilmiəjanidi. ■
- 25 Xunga Pərwərdigarning əzəzi Əz həkigə qarap kəynaydu,
U ularəja qarap kəlini kətürüp, ularni urup yikitudu.
Taqlar təwrinip ketidu;
Ölüklər əhlətlərdək koqilar otturisida dəwə-dəwə bolidu.
Muxundək ixlar bolsimu,
Uning əzəzi yənila yanmaydu,
Sozəjan kəli yənila kəyturulmay turidu. ■
- 26 U yirəktiki əlləni qəkirip tuəni kətüridu,
U yər yüzining qət yakisidin bir əlni üxkirtip qəkiridu;
Mana ular tezdin aldirap kelidu!
- 27 Ulardin həqbiri qarqap kətməydu,
Putlixipmu kətməydu.
Həqbiri mügdiməydu, uhliməydu,
Baqləjan bəlwəqliridin həqbiri boximəydu,
Qoruklirining boşkuqliridin həqbiri üzüməydu;
- 28 Ularning oqliri ittik,
Barlik okyalirining kiriqliri tartilip təyyar turidu,
Atlirining tuyakliri qəkmək texidək bolidu,
Jəng hərwilirining qəkliri kəyuntəzdək aylinidu;
- 29 Ularning hərkirəxliri xirningkidək bolidu,
Ular arslanlardək hərkirixidu,
Dərwəkə, ular owəja erixkəndə əzəz-əzəz kilip hərpiyixidu;
Owni kətəzəzəzəzək həqkim bolmay,
Ular uni elip ketidu.
- 30 Xu küni ular dengizlər hərkiyəndək owəja hərkirixidu;
Əgər birərsi yər-zeminəja kərioqədək bolsa,
Pəkət karəngəqulək, dərd-ələmnəla kəridu!
Hərəkəndək nur bulut-tuman təripidin əjuwalixidu. □ ■

6

Hudaning Yəxayani pəyğəmbər kilip qəkirixi

- 1 Uzziya padixah ələmdin ətkən yili mən Rəbni kərdüm;
U intayin yukiri kətürəlgən bir təhtə olturatti;
Uning toni mukəddəs ibadəthaniəja bir kəlgəndi. ■

□ 5:22 «Həraqni əbjəx kilixta kəhriman boləjanlar...» — muxular kinayilik səz, əlwəttə.

■ 5:23 Pənd. 17:15; 24:24 ■ 5:24 Mis. 15:7; Yəx. 9:18 ■ 5:25 Yəx. 9:11, 16, 20; 10:4, 6 □ 5:30 «...ular dengizlər hərkiyəndək owəja hərkirixidu» — ibranij tilida «...ular dengizlər hərkiyəndək uningəja hərkirixidu». Ularning owlaydiəjini bolsa Israildur. ■ 5:30 Yəx. 8:22 ■ 6:1 2Pad. 15:7

² Uning üstidə saraflar pərwaz kılıp turatti;

Hər birining altə tal qaniti bar idi;

Ikki qaniti bilən u yüzini yapatti,

Ikki qaniti bilən u putini yapatti,

Wə ikki qaniti bilən u pərwaz kılıp turatti. □ ■

³ Ulardin biri baxqa birsigə: — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, mukəddəs, mukəddəs, mukəddəstur!

Barlıq yər yüzi uning xan-xəripigə toləjan!» — dəp tolawatatti. □ ■

⁴ Towlıoquçining awazidin dərważining kexəkliri təwrinip kətti,

Əy is-tütək bilən qaplandi.

⁵ Xuning bilən mən: — «Əzümgə way! Mən tügəxtim! Qünki mən

ləwliri napak adəmman həm napak ləwlik həlk bilən arilixip turup,

Əz kəzüm bilən Pərixahqa, yəni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarə qarıdim!» — dedim. □

⁶ Xuning bilən saraflardin biri qolida qurbangahtin bir qoşni lahxigiroja

kisip elip, yenimoja uqur kəldi; ⁷ u uni aqzimoja təgküzüp: — «Mana,

bu ləwliringgə təgdi; sening kəbihliking elip taxlandi, gunahing kafarət

bilən kəqürüm kılindi» — dedi. □ ■

⁸ Andin mən Rəbning: — «Mən kimni əwətimən? Kim Bizgə wəkil bolup baridu?» degen awazini anglidim.

Xuning bilən mən: — «Mana mən! Meni əwətkəysən» — dedim.

⁹ Wə U: «Barəjin; muxu həlkə mundaq dəp eytkin: — «Silər anglaxni

anglaxsilər, biraq qüxənməysilər;

Kөрüxni көrүsilər, biraq bilip yətməysilər. ■

¹⁰ Muxu həlkning yürükini tax kıləjin;

Ularning kulaklırini eəjir,

Kəzlırini kor kıləjin;

Bolmisa, ular kəzlıri bilən kərələydiəjan,

Kuliki bilən angliyaləydiəjan,

Kəngli bilən qüxinələydiəjan kılınip,

Yolidin yandurulup sakaytiləjan bolatti». □ ■

¹¹ Andin mən: — «Rəb, bu əhwal qaqanojiqə dawamlixidu?» — dəp soriwidim,

U jawabən: — «Ta xəhərlər harab kılınip ahalisiz,

Əylər adəmzatsiz,

□ **6:2 «Saraflar»** — ibraniy tilidiki sөz bolup, «kөygüqilər» «kөyiwatqanlar» degənni bildüridu.

Ibraniy tilidiki muxu көplük isim bolsa «üq yaki üqtin көp»ni bildüridu. Xübhisizki, ular birhil

pərixtidur. Ular az degəndə üq bolidu, biraq zadi qanqisi barlıqini bilməymiz. ■ **6:2** Wəh.

4:8 □ **6:3 «...mukəddəs, mukəddəs, mukəddəstur»** — ibraniy tilida bir süpət ikki qətim

təkralansa, intayin yukiri dərjiyə boləjanlıqni bildüridu. Pütkül Mukəddəs Kitabta məlum

bir süpətning üq qətim təkrarlınıxi pəqət muxu yərdila tepilidu; Hudaning pək-mukəddəsliki,

xübhisizki, «mukəmməl, insan təssəwur kıləjusiz dərjiyə»də boləjanlıqini bilduridu. ■ **6:3** Wəh.

4:8 □ **6:5 «Mən tügəxtim!»** — ibraniy tilida bir sөz bilənla ipadlinidü wə «mən parqə-parqə

kılindim!» həm «mən süküttə turəyuzuldum» degənnimü ipadiləydu. □ **6:7 «... gunahing**

kafarət bilən kəqürüm kılindi» — «kafarət» toqruluq «Mis.» 25:17 wə izaəti, xundakla

«Təbirlər»nimü көrüng. ■ **6:7** Yər. 1:9; Dan. 10:16 ■ **6:9** Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa

8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8 □ **6:10 «Muxu həlkning yürükini tax kıləjin»**

— «yürüki tax» degen sөz, ibraniy tilida «yürüki maylıq» dəp elinoqan. «**Kəzlırini kor kıləjin;**

bolmisa, ular kəzlıri bilən kərələydiəjan, ... yolidin yandurulup sakaytiləjan bolatti» —

muxu көrkunquluq sөzlərgə qariəanda, Yəxaya məzkur kitabtki bexaratlärni yətküzgəndin keyin

uning nətijisi xundak eqinixlik boliduki, Israillarning көpinqisi öz gunahlırida tehimü qing turup,

halak bolux yolini tallaydiəjan bolidu. ■ **6:10** Yər. 5:21

Zemin pütünləy qəlgə aylinip boləuqə, □

¹² Pərwərdigar adəmlirini yiraqlarə qətkəp, Zemindiki taxliwetilgən yərlər kəp boləuqə bolidu» — dedi.

¹³ «Həlbuki, zeminda adəmlərning ondin birila qalidu; Ular *zeminə* qaytip kelip yənə yutuwetilidu, Kesilgən bir dub yaki arar dərihining kətikidək bolidu; Kətək bolsa «mukəddəs nəsil» bolur. □

7

Dawut jəmətigə selinə qan təhdit; ••• Qutkuzəuqi-Məsihning tuəuluxi toəqruquq bexarət

¹ Yəhuda padixahı Aħaz (Uzziyaning nəwrisi, Yotamning oəqli) təhtkə olturə qan künliridə, mundək ix boldi: —

Suriyəning padixahı Rəzin wə Israil padixahı Rəməliyaning oəqli Pikaħ Yerusalemə qaxri jəng kildi, lekin üstünlükkə erixəlmidi. □ ■

² Dawutning jəmətigə: —

«Suriyə Əfraim bilən ittiraqlixip birləxmə qoxun qurdi» — degən həwər kəldi.

Xuning bilən padixah jəmətidikilərnin kəngli wə həlkənin kəngli ormanlar xamalda silkinip kətkəndək silkinip kətti. □

³ Andin Pərwərdigar Yəxaya qə qan mundək dedi: — «Sən wə oəqlunq Xear-Jaxub qiqip, kir yuəuqilərnin etizining boyidiki yolə, yukiri kəlgək noring bəxiə qə berip, axu yərdə Aħaz bilən kəruəkin. □ ⁴ Sən uningə qə: — «Sən ehtiyat bilən kənglunqni toq tut! Bu ikki kəyməs otkaxning kətikidin, yəni Rəzin həm Suriyəning wə Rəməliyaning oəqlininq dəxti-əzərliridin kərkəma, yürəkzadi bolup kətmə! ⁵ Qünki Suriyə, Əfraim wə Rəməliyaning oəqli seni kəstləp: —

⁶ «Biz Yəhuda qə bəsip kirip, parakəndiqilik tuədurup, əzimiz üqün talan-taraj kilip, uningə qə bir padixahni, yəni Tabəəlning oəqlini tikləyli!» degənidi. □

⁷ Xunga Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: —

«Bu səz aqmaydu, həq əməlgə axmaydu;

□ **6:11** «Zemin pütünləy qəlgə aylinip boləuqə,...» — «zemin» Israil turuwatqan zeminni kərsitidu. □ **6:13** «mukəddəs nəsil» — Huda qə sadıq bolə qan, yukiridə deyilgən «kəldi», yəni Hudaning məmin bəndilirini, Huda qə sadıq bolə qanlarni kərsitidu. □ **7:1** «**Israil padixahı Rəməliya...**» — «Yəxaya» kitabning pəkət muxu yeridilə wə 9:1-21-ayətlərdə, «Israil» Israilning ximaliy kəsim padixahliqini kərsitidu. Sulayman ələmdin etüxi bilən Israil ikkigə bəlünp, jənubiy kəsim «Yəhuda» (asasən, Yəhuda wə Binyamin kəbilisidikilər), ximaliy kəsim «Israil» yaki bəzidə «Əfraim» (Əfraim kəbilisidikilər wə baxqə toqkuz kəbilidikilərdin tərki b tapqan) dəp atalə qanidi.

Kitabta baxqə hər yərlərdə, «Israil» on ikki kəbililik pütün Yəhudi halkini kərsitidu. ■ **7:1** 2pə. 16:5; 2Tar. 28:5 □ **7:2** «**Əfraim**» — muxu yərdə ximaliy padixahliktiki «Israil»ning kəp sanlıq kəbilisi. Muxu yərdə «Əfraim» baxqə toqkuz kəbilini əz iqigə alidu. «...ittiraqlixip, birləxmə qoxun qurdi» — muxu ibarə ibraniy tilidə bir səz bilənla ipadilini. □ **7:3** «**oəqlunq Xear-Jaxub**» — «Xear-Jaxub» «bir kəldi qaytip kelidu» degən mənidə. Yəxayaning bu oəqlini billə elip qixiqining səwəbini quxinxin üqün, 16-ayət wə izahatini kərug. «**Sən ... yukiri kəlgək noring bəxiə qə berip...**» — xühisizki, Aħaz axu yərdə turup, muxu qoxunlar qə qum kelip bizni muhasirigə alidu, xunga su məsilisini həl qilixim lazim degən oyda idi. □ **7:6**

«**əzimiz üqün talan-taraj kilip...**» — ibraniy tilidə «əzimiz üqün uningə qə bəsip kirip...».

8 Qünki Suriyoning bexi Dəməxk xəhəri wə Dəməxk xəhiringing bexi Rəzindur, halas;

Wə atmix bəx yil iqidə Əfraim xundak bitqit boliduki, ularni «bir həlk» degili bolmaydu;

9 Wə Əfraimning bexi Samariyə xəhiritur;

Samariyə xəhiringing bexi Rəmalıyaning oqlidur, halas;

Silər bularoqa ixənmisənglar, mustəhkəmlənməysilər» — degin».□

10 Pərwərdigar yənə Aħazoqa səz kılıp: —

11 «Əzüng üqün bexarət sora; məyli yərning tegidə yaki pələkning kəridə bolsun sorawər» — dedi. □

12 Birak Aħaz jawabən: «Mən həm sorimaymən həm Pərwərdigarni sinakta qoymaymən» — dedi.□

13 Andin *Yəxaya*: — Əmdi i Dawut jəmətidikilər, anqlap qoyunglar, adəmlərnıng səwr-takıtını qoymioqınınglarnı az dəp, silər Hıdayimning səwr-takıtınımu qoymioqiliwatamsilər? 14 Xunga Rəb Əzi silərgə bir bexarət beridu: —

Mana, pak kiz həmilidar bolup bir oqlul tuoqıdu; u uning ismini «Immanuel» dəp ataydu. □ ■ 15 Yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə u pixlak wə bal yöydu. □ 16 Qünki bu yax bala yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə, sən nəprətlinidioqan bu ikki

□ 7:9 «**Əfraimning bexi Samariyə xəhiritur**» — Samariyə xəhəri Əfraimning paytəhti. «**Dəməxk xəhiringing bexi Rəzindur, halas,...** **Samariyə xəhiringing bexi Rəmalıyaning oqlidur, halas; silər bularoqa ixənmisənglar, mustəhkəmlənməysilər**» — hazırkı tətqiqatka asaslanoqanda, Suriyə bilən İsrail ittıpaqınıng asasiy məksiti Asuriyə imperiyasınıng tajawuzınıng aldini elixtin ibarət idi. Bu ikki dələt Yəhudani ittıpaqka qoxuluxka məjburlımakqi boldi. Aħaz padıxah buni rət kildi, qünki u əzi Asuriyələr bilən yoxurun halda bir «sulh» tüzməkqi boloqan yaki tüzgən. Mana bu uning Yəxayanıng səzini rət kılıqanlıqınıng, yəni Hudadin bexarət sorımaslıqınıng səwəbidur. Bu ayəttiki ahırkı jümlə: «...ixənmisənglar, mustəhkəmlənməysilər» degən səzlər ıbranıy tilda aħangdax səz bilən ipadıləngən: — «ima ta-aminu, kima ta-aminu». «Silər» degən səzgə qarıoqanda, bu səzlər pəkət Aħazoqla əməs, bəlki Dawutning pütkül jəmətidikilərgə eytiloqan bolsa kerək. □ 7:11 «**yərning tegi**» — muxu yərdə «yərning tegi» «xəol»ni, yəni «təhtısara»ni, əlgənlərnıng rohliri barıdıoqan, kıyamət künni kütıdıoqan jayni kərsıtixi mumkin. □ 7:12 «**Mən həm sorimaymən həm Pərwərdigarni sinakta qoymaymən**» — «Hudani sinax» gunahdır; birak muxu yərdiki «bexarət sorax» Hudanıng Əzınıng təklipi bolup, gunah həsəblanmaydu. □ 7:14 «**Xunga Rəb Əzi silərgə bir bexarət beridu...**» — muxu bexarət bolsa, ularoqa ixinixigə yərdəm berix üqün əməs, bəlki Hudanıng ularoqa boloqan narazılıknı kərsıtix üqün berilidu. «**Immanuel**» — «Huda biz bilən billə» degən mənıdə. ■ 7:14 Mat. 1:23; Luqa 1:31 □ 7:15 «**Yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə...**» — yaki «yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilixi üqün». «**pixlak wə bal yöydu**» — bu tamaqlar zeminning naqar əhwaloqa qüxkənlıknı bildürıdı. Adəm az boləoqak, teriloq yərlərmu az bolıdı. Adəmlər pəkət mal bekıx bilən xuqullıniq, teriloq yərlər yawayi həywanlar, hərə qatarlıqlaroqa taxlinip qalıdu (21-23-ayətlərnı kərüng). Immanuel kəmbəoql xaraitlarda tuoqlıdu həm bəlkim qoq boləoqu xə oqerigil yeməklıknı jangaldin terip yöydu, deməkqi.

padixahning yər-zeminliri taxlinip qalidu. □ 17 Qünki Pərwərdigar sening wə atangning jəmätigə Əfrain Yəhudadin ayrılğan kündin buyan bolup baqmıoğan kattıq künlərni qüxüridu. U künlər bolsa Asuriyəning padixahidin ibarəttur!

18 Xu küni Pərwərdigar Misirning pinhan erikliridiki paxılarnı wə Asuriyədiki hərılərni üxkırtip qakıridu; 19 ularning həmmisi kelip hərbir hilwət jilöjılaroşa, taxlarning hərbir araqlirioşa, həmmə yantaklaroşa wə həmmə yaylaklaroşa oquzzidə qonuxidu. □

20 Axu küni, Rəb Əfrat dəryasining nerisidin ijarigə aloğan bir ustira bilən, yəni Asuriyə padixahı bilən qaç qüxüridu; muxu ustira baxning qeqini, putning tüklirini wə saqalnimu qüxürüp oşirdaydu; □ 21 xu künlərdə bir kixi yax bir siyir wə ikki koy baqıdu, 22 ularning xunqə kəp süt bərginidin u serik may yöydu; dərwəkə, zeminda qaloğanlarning həmmisi serik may wə bal yöydu. □

23 Wə xundak boliduki, hər teli bir kümüx tənggigə yaraydıoğan, ming teli bar üzümzarlık bolğan hərbir jay jioğanlıqqa wə tikkənlikkə aylinip ketidu; ■ 24 Axu yərgə adəmlər pəkət okya kətürüp kelidu, qünki pütkül zemin jioğanlıqqa wə tikənlikkə aylinip ketidu. □ 25 Ilgiri kətmən qepiloğan hərbir taolıq jilöjılaroşa bolsa, — ular u yərlərgə jioğanlardin wə tikənlərdin kərkup barmaydu; Bu yərlər pəkət kalılarnı otlitidıoğan, Qoylar dəssəp-qəyləydıoğan jaylar bolup qalidu, halas.

8

Asuriyəning tajawuz kılixı toqrisidiki yəna bir bexarət

1 Pərwərdigar manga: —

□ 7:16 **«Qünki bu yax bala yaxxilıknı tallap, yamanlikni rət kılixni bilgüqə...»** — muxu ayəttiki «bu yax bala» ikki bislik söz bolup, bəlkim Immanuelning əzi həm Yəxayaning oşlı «Xear-Jaxub»nimu kərsitixi mumkin. Demək, «Xear-Jaxub» qong boluqə, Suriyə həm Israil (ximaliy padixahlik) taxlanduq bolup turidu. Bexarəttin üç yildin keyin Suriyə zemini wə on üç yildin keyin Israil zemini Asuriyə padixahı tərpidin besiwelinidu. Uning tajawuzqıllıqı Yəhudaning zeminioqə yetip berip, uni bulap-talaydu, biraq uni igiliyəlməydu. Keyinki bablarnı, bolupmu 36-37-babni kəring. «Immanuel» degən balining tuşuluxı həkqıdiki bexarət Aħazəqa əməs, «Dawut jəmätigə» qıxidu, deyilidu. Qarıoqanda, «Immanuel» Dawutning jəməti iqıdiki bir «pak kiz»din tuşulidı. Muxu balining kim ikənlikini bilix üqün, Injildiki «Matta» 1-, 2-babni, «Luqa» 1-, 2-babni kəring. □ 7:19 **«Ularning həmmisi kelip hərbir hilwət jilöjılaroşa, ...həmmə yaylaklaroşa oquzzidə qonuxidu»** — demək, adəmlər yoxurunmaqçı bolğan hərbir jay bihətar bolmaydu, düxmən tərpidin ixətal kilinidu. Muxu ayəttə ibraniy tilida ahangdax söz ixlitilgən boluqaqqa, bir top həxarətning «oqung-oqung» kılip awaz qıkarəşiniə ohxıtılğan. □ 7:20 **«Muxu ustira ... putning tüklirini wə saqalnimu qüxürüp oşirdaydu»** — «putning tükliri» muxu yərdə pütin bədəndiki tüklərni kərsitidıoğan söz bolup, səl siliklaxturup ipadilign. Demək, Asuriyə padixahı Israillarning həmmisini bulap ketidu, ularni bəlkim yalingaq qalduridu. □ 7:22 **«...u serik may yöydu; dərwəkə, zeminda qaloğanlarning həmmisi serik may wə bal yöydu»** — demək, adəmlər xunqə az, teriloşu yər yok dəyərlik, ziraətlərnin ornında yawa ot-qəp kəp boluqaqqa, ozukluk əsasən pəkət süt həm bal bolidu. ■ 7:23 Law. 26:22 □ 7:24 **«Axu yərgə adəmlər pəkət okya kətürüp kelidu...»** — demək, bundak üzümzar yawayı həywanlar turidıoğan jayoşa aylinidu. Xunga adəmlər u yərgə baridıoğan bolsa, əzini qoşdax yaki ow kılix üqün qorallarnı kətürgən hələtilə baridu.

«Qong bir tahtayni qolungoşa elip, enik hərplər bilən: — «Mahar-Xalal-Hax-Baz» dəp yazoşin» — dedi. □

² Mən xundak kılıp özümgə «ixənqlik guwahqılar» süpitidə muxuni hatiriləxkə kahin boləjan Uriya wə Yərəbəkəyianing oşli Zəkəriyani qakirwaldim. □ ³ Andin mən ayal pəyoqəmbər bilən billə yattim. Xundak kılıp u hamilidar bolup, bir oşul tuşdi. Xuning bilən Pərwərdigar manga: — «Uning ismini «Mahar-Xalal-Hax-Baz» dəp atioşin; □ ⁴ qünki bala «Dada, apa» dəp qakirixni bilgüqə, Dəməxk baylikliri wə Samariyədiki olja Asuriyə padixahı tərīpidin bulap elip ketilidu» — dedi.

⁵ Pərwərdigar yənə manga səz kılıp mundak dedi: —

⁶ «Muxu həlk Xiloah əstingidiki ləzən ekiwatқан sularni rət kılıp, Ularning ornida Rəzin wə Rəmalıyaning oşlidin hursən boləjaqqa,

⁷ Xunga mana, Rəb ularning üstigə dolğunlap akıdioşan, əlwək Əfrat dəryasining sulirini, — Yəni Asuriyəning padixahını toluq həywə-xəhriti bilən elip kelidu;

U dəryadək barlik erik-əstəngliridin texip ketidu,

Həmmə kiroşaklirini bəşup taxlaydu;

⁸ U taki Yəhudaşiqə xiddət bilən texip, hətta boynioşiqə kelidu;

U qanatlirini yayoşanda pütkül zeminingoşa sayə bolup qūxidu, i Immanuel!□

⁹ — Oşəzəpliniweringlar, i əllər, biraş sundurulisilər!

Jahanning barlik qət jayliri kulak selinglar!

Jəng üqün belinglarni başlaweringlar, sundurulisilər!

Jəng üqün belinglarni başlaweringlar, sundurulisilər!□

□ **8:1 «Mahar-Xalal-Hax-Baz»** — «Oljoşa aldıra! Owoşa qapsan bol!» degən mənıdə. Səzləring mənısinı qūxinix üqün, 3- həm 4-ayətni kəring. □ **8:2 «kahin boləjan Uriya»**

— «kahin» degən, mükəddəs ibadəthanıdā pūkralar üqün məhsus qurbanlıqni kəydürgüqi kixi.

□ **«kahin boləjan Uriya wə Yərəbəkəyianing oşli Zəkəriya»** — əməliyyəttə bolsa, Uriya degən kixi Yəxaya pəyoqəmbərgə qarxi bolup qikixi mumkin («2Pad.» 16:10-16ni kəring). Xundak boləjanlık üqün ular tehımu «ixənqlik guwahlık» süpitidə boluxi kərək idi. □ **8:3 «.. Mən ayal pəyoqəmbər bilən billə yattim»** — «ayal pəyoqəmbər» Yəxayaning ayalini kərsitidu. Biraş nemixkə «ayal pəyoqəmbər» dəp atilidu? Yaki u əzi pəyoqəmbər boldi wə yaki uning muxu oşlini tuşqanlikining əzi Hudaning səzining əməlgə axuruluxi boldi. □ **8:4 «...U qanatlirini yayoşanda pütkül zeminingoşa sayə bolup qūxidu, i Immanuel!»** — 6-8-ayət toşruluk qūxənqimiz mundak: Yəhudaşiqə Asuriyə imperiyəsıdın kərkkili turdi. «Xiloah» bolsa, Yerusalemdin ətidioşan ləzən süpsüzük bir əstəng idi. Huda bu əstəngni əzining hatırjamlık, İsrailoşa bərməkqi boləjan aman-tinqlikioşa ohxitidu. Əfrat dəryası bolsa, Asuriyə imperiyəsıdiki qong dəryadur. Xiloah əstingining sirtki kərünüxi həywətlik əməs, əlwəttə, biraş muxu ləzən akıdioşan əstəng Hudaning himayisini bildürıdu. İnsanlarning mahıyiti bolsa həywətlik nərsigə ümid başlaxkə mayildur; Yəhuda həlkı bolsa ixənqini Hudaning himayisigə başlıoşan əməs, bəlki ular: «Suriyə bilən (ximaliy) İsrailning ittipakını Asuriyə imperiyəsıgə bir tosaloşu» dəp hatırjəm wə huxal idi. Huda ularning iman-ixənqini hata kəyoşanlikini ularoşa kərsitix üqün, Asuriyə padixahı silərgə «Boynunglaroşa yətküqə» tajawwuz kılıdu, daydu. «boynuşa yətküqə» — Asuriyə padixahı kəlgəndə, Yəhudaning həmmə yərlirini ixətal kılıp, 46 xəhərnı qolıoşa aldı; pəkət paytəhti Yerusalemlə xəhırinı igiliyəlməy, uni muşasirigə aldı. Ahirda u Hudaning biwasitə jazasıoşa uqrap Asuriyəgə qaytiti (36-37 babni kəring). 10-ayət boyiqə, İsrailning zemini bolsa «Immanuel»ning zemindir; demək, «Immanuel» İsrailning Padixahı, Hojayinidur. □ **8:9 «Oşəzəplininglar, i əllər...!»** — yənə birhil tərjimisi: — «Jəm bolup hujum kilinglar, i əllər...!». Muxu ayətkə kərişanda, bexarət muxu yərdə pəkət Asuriyəning hujumini əməs, bəlki ahirki zamanda jimi həlk-millətning İsrailoşa kılıdioşan hujumini kərsitidu.

10 Pılaninglarni tūziweringlar, u bikaroğa ketidu;
Məslihətinglarni kiliweringlar, umu akmaydu;
Səwəbi — Immanuel!». □

Hudaning Yəxayağa yolyoruk berixi

11 Qünki Pərwərdigar küqlük kolini munga təgküzüp,
Mening bu həlkning yolida mangmasliqimoğa yolyoruk berip, mundak söz
kildi: —

12 «Muxu kixilər kəp ixlarda «suyikəst bar» desə, silər bolsanglar
«suyikəst bar» dəp yürmənglar;
Ularınq kərkəşinidin silər kərkəmənglar,
Yaki həq wəhimigə qüxmənglar;□

13 Pəkət samawi qoxunlarınq Sərdari bolğan Pərwərdigarnila
həmmidin üstün dəp bilinglar;
U silərninq Kərkəşidöjininglar bolsun,
Silərninq wəhimənglar bolsun!□

14 U bir muqəddəs panahgah bolidu,
Həmdə Israıldiki ikki jəmət üqün putlikaxang tax, adəmni yikətidioğan
qoram tax,

Yerusalemdikilər üqünmu kıltak wə tapantuzak bolidu;□ ■

15 Ulardın kəplər *Uningoğa* putlixip, yikilip, yanjilip, kıltakğa qüxüp,
əsirgə elinidu». ■

Yəxayaning əzigə əgəxkənlərgə gəp kixixi

16 — «Bu guwahnamini yөгəp, Təwrat kanunini mening muhlisirim
arisida pəqətləp kəyoşin. □

17 Mən bolsam, yüzini Yəqub jəmətidin yoxuruwatқан Pərwərdigarni
kütimən;

□ **8:10 «Məslihətinglarni kiliweringlar»** — ibraniy tilida «bir söz kixixinglar». «**Səwəbi — Immanuel!**» — oqurmənlərninq esidə boluxi kerəkki, «Immanuel» pak kizdin tuşuloğan (7-babtiki) bexarətlik bala, ismi «Huda biz bilən billə» degən mənida. □ **8:12 «Muxu kixilər kəp ixlarda «suyikəst bar» desə...»** — muxu yərdə «suyikəst»ning mənisi (bizning kəriximizqə): — Həlk hərhil pitnə-işwalaroğa kulak selip: «Ətirapimizdiki baxka delətlər yaki əz iqimizdiki hainlar suyikəst kiliwatidu» dəp kərkəp yürətti; muxu gəplərgə Yəxaya wə uningə əgəxkən ihlasmən Yəhudiylər həq kulak salmasliqi kerək idi. □ **8:13 «Pəkət... Pərwərdigarnila həmmidin üstün dəp bilinglar»** — yaki «pəkət... Pərwərdigarnila muqəddəs dəp bilinglar». □ **8:14 «U bir muqəddəs panahgah bolidu»** — muxu ayəttiki «U» bəlkim «Immanuel»ni, xundakla uning kəndəq ikənlikini kərsitidu. U «muqəddəs panahgah» yaki «muqəddəs ibadətqə»oğa ohxax, insanlarning Hudağa yekinxix yolini təminləp beridu. «**adəmni yikətidioğan qoram tax»** — bu ibarining yənə bir mənisi «(adəmlər) yaman kəridioğan qoram tax». ■ **8:14** Yəx. 28:16; Luğa 2:34; Rim. 9:33; 1Pet. 2:7 ■ **8:15** Mat. 21:44; Luğa 20:18

□ **8:16 «Bu guwahnamini yөгəp... kəyoşin»** — Huda muxu yərdə Yəxaya arkişik əzigə əgəxkən muhlisiriəğa yolyoruk beridu. Yəxaya yazoğan həm səzilgen guwahliqlarni, Musağa berilgen kanun wə baxka pəyoşəmbərlərgə berilgen Təwratteki kişimlarni bilə qoxup, bihətar saqlap kəyoş kerək, degən mənida. Xundak kəloşanda, birinqidin, hərəkəndəq kəalaymikan wəziyətlər astida, ular muxu kitablar arkişik nemə kəlix kerəklikini obdan biləloydu. İkinqidin, ular Yəxaya pəyoşəmbərgə berilgen bexarətlərninq pəqətligən bolsa, u dunyadin kətkəndin keyin, guwahliqlar aldın'ala eytkən nuroşun ixlər yüz bərgəndə, İsrail həlki muxu guwahliqlar (bexarətlər)ni top-toşra ikən, dəp bilidu, xuningdək bularda həqkəndəq oyduymilik yok, Yəxaya həkikiy pəyoşəmbər ikən, dəpmu etirap kilidu.

Wə mən Uni təlmürüp saklaymən. □

¹⁸ Qaranglar, manga wə Pərwərdigar manga bərgən balilaroşa, Biz Zion teoşini Öz makani kıloşan samawi qoxunlarning Sədari boloşan Pərwərdigar Israilda namayan kıloşan bexarət wə karamətlərninğ süpitidurmiz». □ ■

¹⁹ — Baxkılar silərgə: — «Biz wiqir-wiqir, gudung-gudung kilidioşan «ərwahlarni qakiroşuqi»lar wə dahanlardın yol soraylı» — desə, silər jawab berip: — «Bir həlkning öz Hudasini izdəp yol sorixi kerək əməsmu? Tiriklərninğ əlüklərdin yol sorixi toşrimu?!» — dənglar. ■

²⁰ — Təwrat kanuni wə guwahnamə əsas kılinsun! Muxularni əsas kılıp səz kılmissa, ularoşa tang nuri qüxməydu! ²¹ Əksiqə, ular kışiloşan, aq həlda zeminni kezip yürixidu; aq qaloşan qəşda, ular oşəzəpliniş asmanəşa karap, padixahini həm Hudasini qarəşap tillaydu; ²² ular yərgə qarisa, mana, japa-muxəkkət, qarangoşu-zulmət, həsrət-nadamət wə parakəndiqilik turidu;

Ular qar-karangoşulukğa həydiwetilidu. □ ■

9

Həmmə məsilini həl kıləşuqi bir balining tuşuluxi — hux həwər

¹ Birək, həsrət-nadamətke qaloşanlarəşa zulmət boliwərməydu; U otkən zamanlarda Zəbulun zemini wə Naftali zemini har kılduroşan; Birək kəlgüsidə U muxu yəşni, yəni «yat əllərninğ makani» Galiliyəgə, jümlidin «dengiz yoli» boyidiki jaylar wə İordan dəryasining qarxi kiroşaklırioşa xan-xəhrət kəltüridu; □ ■

² Qarangoşulukta mengip yürəşən kixilər zor bir nurni kərđi; Əlüm sayışining yurtida tuşoşqılarəşa bolsa,

□ **8:17** «...yüzini İsrail jəmətidin yoxuridioşan Pərwərdigar» — Huda Öz həlki boləşan İsrailəşa, gənəhliri tüpəylidin, həq məşizini kərsətməy, ularni duxmənliridin koşədimaydu. Həlbuki, Yəxaya wə uning gəpigə kirğən Hudaning məşin bəndiliri ümidşizlənməy, Yəxayaəşa oħxax «Pərwərdigarəşa təlmürüp Uni saklımaqta» idi. □ **8:18** «Qaranglar, manga wə Pərwərdigar manga bərgən balilarəşa, biz ... namayan kıləşan bexarət wə karamətlərninğ süpitidurmiz» — muxu səzləşni kıləşuqi bolsa Yəxaya pəyşəmbərninğ əzi; birək «Immanuel»mu u arkişik bexarətlik səz kılıwatidu («İbr.» 2:13ni kəşüng). ■ **8:18** İbr. 2:13 ■ **8:19** Qan. 18:11

□ **8:22** «ular yərgə qarisa, mana, japa-muxəkkət ... wə parakəndiqilik turidu» — İsrailar asmandiki yərdəşni rət kıləşəndin keyin, yər-yüzidin həq ümid bolmayla qəlməy, həmmisi zulmət bolidu. ■ **8:22** Yəx. 5:30 □ **9:1** «Həsrət-nadamətke qaloşan» — muxu ibarə, İbraniy tilida «ayalqə rod»tiki isim bolup, matəm tutuwatqan ayaloşa təşəlli bərgəndək Huda Naftalılar wə Zəbulunlarəşa təşəlli beridəşənlikniş bildüridu. «yat əllərninğ makani» Galiliyə — Asuriyə imperiyəş təjawuz kıləşəndin keyin, Naftali, Zəbulun wə baxka İsrail qəbililirininğ kəp kışimliri əşirgə qüşüp elip ketildi. Bir kışim kəmbəşəş, namrat, qəbiliyətşiz kixilər qəlduruldi. Asuriyə padixahı baxka millət-həlkəşni elip kelip xu yərgə, bolupmu Galiliyəgə olturakşaxturdi. Muxu kixilər kəşqəloşan namrat İsrailar bilən arilixip yürüp, əz-ara assimiliyətşiyə kılinoşaqka, Galiliyə Yəhudiyar təripidin «yat əllər» (Yəhudiy əməslər)ning makani Galiliyə» dəp kəməşitilip ataloşan. Bexarətke əşəşən, nur dəl xu yərdəşəş bolidu. Bexarətninğ əməşəş axuruluxi toşrişidiki təşilatlarini İnjil «Mat.» 4:15-ayəttin kəşüng. «dengiz yoli» — «Galiliyə dengizi»ning qəşbiy yəşliri. ■ **9:1** Mat. 4:15

Dəl ularning üstigə nur parlidi. □ ■

3 — Sən əlni awuttung,

Ularning xadliqini ziyadə kılding;

Həlkələr həsul waqtida xadlanoqandək,

Jəng oljisini üləxtürgən waqtta huxallıqqa qəmgəndək,

Ular aldingda xadlinip ketidu. □

4 Qünki Midiyaning *üstidin oşəlibə kıloşan* küngə ohxax,

Sən uningə selinoşan boyunturukni,

Mürisigə quxkən əpkəxni,

Ular ni əzgüqining tayiqini sundurup taxliwəttung. □ ■

5 Qünki *ləxkərlərnin* uruxta kiygən hər bir etükliri,

Qanoşa miləngən hər bir tonliri bolsa pəkətla ot üqün yeşiləşu bolidu. □

6 Qünki biz üqün bir bala tuşuldi;

Bizgə bir oşul ata kılini;

Həkömranlıq bolsa uning zimmisigə qoyulidu;

Uning nami: — «Karamət Məşlişətqi, Qudrətlik Təngri, Mənggülük Ata, aman-hatirjəmlik Işisi Xahzadə» dəp atilidu. □ ■

7 U Dawutning təhtigə olturoşanda wə padixahliqioşa həkömranlıq kıloşanda,

Xu qaoşdin baxlap ta əbədil'əbədşiqə,

Uni adalət həm həşkanıylik bilən tikləydu, xundaqla məşmut saşlaydu,

Uningdin kelidişan həkömranlıq wə aman-hatirjəmlikning exixi pütməş-tüşiməş bolidu.

Samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigarning otluş muşəbbiti

□ 9:2 «**Karangoşulukta mengip yürgən kixilər zor bir nurni kərdi... dəl ularning üstigə nur parlidi**» — muxu ayətlərdiki «nur» xübşisizki, Məşliş-kutkuzoşuqidur (6-7-ayətni kəşung). Biz muxu bəşarətlərnin əməlgə axşanlıqini İnşildin kəşimiz. Məşliş əyşə dəl 1-ayəttiki tət jayda uluş hizmitini, yəni hux həwəşni tarkitix, məşjiləşni yaritixni baxlıdi. U hizmət kıloşan üq yerim yil waqtinun yerimidin kəşrəkini bəşkim muxu jaylarda ötküzgən. Bu bəşarəttiki peillərnin həmmisi «ətkən zaman» xəklidə ipadiləngən. Bu xil xəkildiki bəşarət «Yəxaya»da kəş uqraydu, u kəlgüşidiki ixlərnin jəzmənlikini bildüridu. ■ 9:2 Mat. 4:15,16; Əf. 5:14 □ 9:3 «**Sən əlni awuttung, ularning xadliqini ziyadə kılding...**» — muxu yərdə pəşoşəməşlərnin yazmiliridiki kəş baxşə bəşarətlərgə ohxax, kəlgüşidiki, tehi yüz bəşmigən ixlər etüş boləşan ixlərdək tiləşə elinidu. □ 9:4 «**Midiyan üstidin oşəlibə kıloşan kün**» — təşminən 500 yil ilşiri İşrail Midiyaniylərnin asaritidin Hudaning karamətliiri bilən kutuloşan. ■ 9:4 Həş. 7:22; Yəş. 10:26 □ 9:5 «**Qünki ləşkərlərnin uruxta kiygən hər bir etükliri... pəkətla ot üqün yeşiləşu bolidu**» — Huda ularəşə xundaş bəşrikətləşni bəşriduki, muxu oşəlibə boləşandin keyin (ular əməş, bəşki Pərwərdigər ular üqün kıloşan oşəlibə) ular xu ləşkərlərnin qanoşa miləngən kiyim-kəşəkliri kəşək bolmaydu, ularni pəkət yeşiləşu üqün ixlətlikli bolidu, dəp qəşaydu. □ 9:6 «**Biz üqün bir bala tuşuldi; bizgə bir oşul ata kılini**» — bu bəşarət gəşqə kəlgüşidiki ixləşni kəşətəkən bolşimu, uningdiki peillərnin həmmisi «ətkən zaman» xəklidə ipadiləngən. Yuşşiriş 2-ayəttiki izəşatni kəşung. «**aman-hatirjəmlik Işisi Xahzadə**» — yaki «aman-hatirjəmlik Bəşgüşi Xahzadə». ■ 9:6 Yəş. 11:2; 22:22; Luşə 2:10,11; Yəş. 4:10

muxularni ada qilidu. □ ■

Pərwərdigarning Israiloşa, yəni «ximaliy padixahlik»ka bolojan oşəzi

8 Rəb Yəqub jəmətigə bir səz əwətti,

U pat arida Israiloşa qūxidu,□

9 Barlik həlk, yəni Əfrain wə Samariyədikilər xu səzning tooşirilikini bilgən bolsimu,

Lekin kənglidə təkəbburlixip yooşanlik qilip, ular: —

10 — «Hixlar qūxūp kətti,

Biraq ularning ornişa yonuloşan taxlar bilən kayta yasaymiz;

Eran dərəhliri kesilip boldi,

Biraq ularning ornida kedir dərəhlini ixlitimiz» — deyixidu;□

11 Xunga Pərwərdigar Rəzinning kuxəndilirini *Israiloşa* qarxi kūqləndürdi,

Yəqubning dūxmənlini kəzoşidi.□

12 Xərktin Suriyəliklər, oşərəbtə Filistiyələr,

Ular aşzini haşgdək eqip Israilni yutuwalidu.

Ixlar xundək deyilgəndək bolsimu,

Uning oşəzi yənila yanmaydu,

Sozoşan qoli yənila kayturulmay turidu.■

13 Biraq həlk əzlini Uroşuqining yənişa tehi yenip kəlmidi,

Ular samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigarni izdiməywatidu.

14 Xunga Pərwərdigar bir kün iqidə Israilning bexi wə quyrukini,

□ 9:7 «U Dawutning təhtigə olturoşanda wə padixahlikoşa həkūmranlik qiləşanda... Un- ingdin kelidəşan həkūmranlik wə aman-hatirjəmlikning exixi pūtməs-tūgiməs bolidu...»

— muxu ikki ayət (6-7-ayət) yukiriki «Immanuel»ning kim ikanlikini tehimu enik kərsitidu. U tooşrisidiki həwəni təkərrilasak: — (a) U Israil ūqun Qutkuzəşuqidur. Bu bəbtiki 1-6-ayəttiki oşəlibə wə bəht bu bala səwəbidin wujudka kelidu. (ə) U pak kizdin tuşulidu (7-bab, 14-ayət). (b) U bəlkim kəmbəşəl wə dūxmənning həkūmranlik astidiki əşwalda tuşulidu (7-bab, 15- wə 17-ayət). (p) U Dawutning jəmətidin bolup, Dawutning təhtigə olturidu. Huda Dawutka wədə bərgənki, uning bir əwladı Israiloşa wə ahirida pūtkül dunyoşa Padixah bolidu. (Zəbur, 18-küy, 22-küy, 72-küyəlni kəruşing) (t) Bu balida Hudaning təbiiti bolidu (6-ayət). U «Kudrətlik Təngri» dəp atilidu. İbraniy tilida «kəramət» degən sūpət, pəşət Huda wə Hudaning qiləşanliri tooşrulukla ixlitilidu. (j) Bu bala ahirida pūtin ələmgə aman-hatirjəmlikli yətküzidu. «Uningdin kelidəşan həkūmranlik wə aman-hatirjəmlikning exixi pūtməs-tūgiməs bolidu». Bulardin sirt muxu ayətlərdə nuroşun sawək-həwərlər bar, muxu yərdə səşipə qəklik boləşanlik ūqun haşirəşə tohtalmaymiz. Bu balining kim ikənliki pəşət İnjildiki bayanlardila enik kərsitilidu. U pak kiz Məryəmdin tuşuloşan Məşih Əşyaning dəl əzi bolup, uning baxka biri boluxining kəşiy mumkinqiliki yəktur. ■ 9:7

2Pad. 19:31; Yəx. 37:32 □ 9:8

«Rəb ... bir səz əwətti, ... Israiloşa qūxidu» — «Israil» muxu ayətlərdə (8-21də) ximaliy padixahlikni kərsitidu. «Qūxidu» degən səz muxu yərdə Hudaning bir jazasining kəlgənlikini kərsətsə kerək. □ 9:10

«Hixlar qūxūp kətti, biraq ularning ornişa yonuloşan taxlar bilən kayta yasaymiz...» — demək, «Pərwərdigarning tərbiyə jazası boləşan ziyanni tartkan bolsakmu, biz yənila uning tərbiyə jazasıə pisənt kilmay, əz kūşimzəşə tayinip tehimu yaxhi turmuxni bəşpa qilimiz» (taxlar hixlardin, kedir dərəhliri eran dərəhlinidin yaxhi, əlwəttə). Yəroboam II padixah boləşan waqtida, Huda (ximaliy) Israilda qoşing bir yər təwrəxni pəşda qiləşan; «Hixlar qūxūp kətti... eran dərəhliri kesilip boldi,...» degən səzələr bəlkim xu yər təwrəx bilən munasiwətlük. □ 9:11

«Pərwərdigar Rəzinning kuxəndilirini Israiloşa qarxi kūqləndürdi...» — 7-bəbtiki məzmunoşa qarışanda, Suriyəning padixahı Rəzin Israil bilən ittipaşadax idi. Muxu səzəşə qarışanda uning Israil bilən ittipaşə keyin məwjut bolup turalmaydu. Baxqilarning Israiloşa qarxi qikixi bilən umu Israiloşa qarxi kəzoşilidu. ■ 9:12 Yəx. 5:25; 10:4

Palma xehi wə komuxini kesip taxlaydu;

15 Moysipit wə məhtərəmlər bolsa baxtur;
Yaloqanqilik oğitidoqan pəyoşəmbər — quyruktur.

16 Qünki muxu həlkning yetəkqiliri ularni azduridu,
Yetəkləngüqilər bolsa yutuweliniş yökilidu.

17 Xunga Rəb ularning yigitliridin hursənlik tapmaydu,
Yetim-yesirliri wə tul hotunlirişə rəhim qilmaydu;
Qünki hərbi iplas wə rəzillik kılouqı,
Həmmə eşizdin qıkkını pasıqlıktur.
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning eşzişi yənıla yanmaydu,
Sozoqan kəli yənıla qayturulmay turidu. ■

18 Qünki rəzillik ottək köyidu,
U jioqan wə tikənləni yutuwalidu;
U ormannıng baraksan jayliri arisida tutixidu,
Ular is-tütəkklik tüwrük bolup purqirap yukirişə eşləydu; ■

19 Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning dəroşzişi
bilən zemin köydürüp taxlinidu,
Həlk bolsa otning yekiloşisi bolidu, halas;
Həqkim öz kərindixini ayap rəhim qilmaydu. □

20 Birsı ong tərəptə gəx kesip yəp, toymaydu,
Sol tərəptin yalmaq yəpmu, kənaətlənməydu;
Hərkim öz bilikini yəydu;

21 Mənassəh Əfraimni, Əfraim bolsa mənassəhni yəydu;
Uning üstigə ikkisimu Yəhudaşə kərxi turidu.
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning eşzişi yənıla yanmaydu,
Sozoqan kəli yənıla qayturulmay turidu. □

10

Pərwərdigarning Yəhudaşə boləqan eşzişi

1 Kəbihlilik kanunlirini tüzgüqilərgə,
Azablık pərman-həkümləni yazəuqılarəşə way!

2 Tul hotunlarni oljimiz kılaylı,
Yetim-yesirlarni bulap-talaylı dəp,
Ular miskinlərgə adalətni bərməy,
Həlkimdiki ajiz-beqarilərdin həkükni bulap ketidu.

3 Həsab alidoqan künidə,
Yəni yiraktin kəlgən tuyuksız balayı'apət künidə,
Nemə kılisilər?

Kimdin baxpanahlıq izdəp yürisilər?
Baylık-xəhritinglarni nəgə amanət qoyisilər? □

■ 9:17 Yəx. 10:6 ■ 9:18 Yəx. 5:24; 24:6 □ 9:19 «...həqkim öz kərindixini ayap rəhim qilmaydu» — Yəroboam (II) İsrailəşə padixah boləqandin keyinki 28 yıl iqidə, kəp kixilər təhtni talixip uruxti. jəmiy 6 Padixah təhtkə olturoqan, iqqi urux-jedəllər kəp boləqanidi. □ 9:21 «mənassəh Əfraimni, Əfraim bolsa mənassəhni yəydu...» — Əfraim wə Manassəh bolsa İsrail padixahlıqidiki ikki əng qong kəbilə. Yukiriki izahəttə kərsitilginidək ularning arisida urux-jedəllər kəp idi. Undak ixlar Yəxaya deginidək, «öz bilikini əzi yəydoqan» ixtur. □ 10:3 «Həsab alidoqan küni» — sezmusez tərjimə qılinsa, «Huda yəqlap kelidoqan küni» değənlik bolidu.

4 Ularoşa əsirlər arisida zongziyip olturuxtın,
Yaki öltürülgənlər arisida yikilixtin baxka heqnemə qalmidı!
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning oşəzipi yənıla yanmaydu,
Sozoşan kəli yənıla kayturulmay turidu.

Pərwardigarning Asuriyə padixahı Sənnaheribka qarita bir səzi

- 5 Kəlioşa oşəzipimning tokmiki tutkuzuloşan,
Əzümning dəroşəzipimning tayiki boləşan Asuriyəlikkə way! □ ■
- 6 Mən uni hudəsiz bir «yat əl»gə,
Dəroşəzipim kəritiloşan həlkimgə zərbə berixkə əwətimən;
Uningoşa olja tutuwelixka,
Oşəniymətni bulaxka,
Həlkimni koşilardiki lay-patkaqlarni dəssigəndək dəssəxkə buyruymən. □
- 7 Biraq Asuriyəlikning kəzdə tutkini muxu əməs,
U xundak heq oyliloşan əməs.
Uning oyliloşini wəyran kilix,
Kəp dələtlərnı yokitixtin ibarəttur. □
- 8 U: — «Məning sərdərlirimningmu həmmisi padixahlaroşa barəwər əməsmu? □
- 9 Kalno xəhiri Kərkemix xəhirigə,
Hamat xəhiri Arpad xəhirigə,
Səmariyə xəhiri Dəməxk xəhirigə ohxax əməsmu? □
- 10 Məbudliri Səmariyəning wə Yerusəlemningkidin uluq boləşini bilən,
Məning kolum muxu məbudka təwə boləşan padixahliklaroşa igə boluxka yətküdək tursa,
- 11 Səmariyə wə uning məbudlirini kəndak kiləşan bolsam, Yerusəlem wə uning məbudlirini ohxaxla xundak kilməmdimən?» — dəydu.
- 12 Biraq Rəb Zion teoşi wə Yerusəlemdə pütkül jaza ixini pütkülüzü boləşəndin keyin, U: —
«Mən Asuriyə padixahining kənglidiki bəxbəxtəlikning əkiwitini uningə qixürimən,
Uning kəzlidiki kibirlik nəzərlirini jazalaymən» dəydu.

□ 10:5 «Kəlioşa oşəzipimning tokmiki tutkuzuloşan,...» — ibraniy tilida «(Uların) kəlidiki tokmak Məning oşəzipim boləşan,...». ■ 10:5 Yəx. 36:1; Yər. 25:9; Əz. 21:14 □ 10:6 «Uningoşa olja tutuwelixka, oşəniymətni bulaxka ...buyruymən» — Yəxəyaning ikkinqi oşəlining ismi (Maşar-Xəlal-Hax-Baz)ning mənisini muxu ayəttin qixiniwaləşli bolidu: «Oljoşa aldıra! Oşəniymətkə qəpsan bol!» — Bu səzlər yənə 2-ayətə tepilidu; Huda Yəhudədikilərnıng gunəşirini Asuriyə padixahı Sənnaherib arkilik ularning bəxişə qixüridu. □ 10:7 «Biraq Asuriyəlikning kəzdə tutkini muxu əməs, u xundak heq oyliloşan əməs...» — demək, Hudəning məksiti Asuriyə padixahı arkilik İsrail wə Yəhudəni jazalax idi. Biraq Asuriyə padixahı muxu ixtin heq həwərsiz bolup, pəkət öz xəhsiy mənpəət-hoquqlirini, baylik-xəhritini axurux koyida idi. Muxu ayət bizgə, Həmmigə Kədir həttə rəhimsiz wə hudəsiz xəhslər, əllər wə imperiyələr arkilikmu Öz məksət-muddialirini əməlgə axuridu, dəp əgitidu. □ 10:8 «Məning sərdərlirimningmu həmmisi padixahlaroşa barəwər əməsmu?» — bəxka birhil tərjimisi: «Məning sərdərlirimningmu həmmisi awwal padixahlar boləşan əməsmu?» □ 10:9 «Kalno xəhiri Kərkemix xəhirigə, Hamat xəhiri Arpad xəhirigə, Səmariyə xəhiri Dəməxk xəhirigə ohxax əməsmu?» — demək, mən Kalno, Hamat wə Dəməxkni asanla kəlioşa kəltürdüm. Buningdin bəxka xəhərlərnımu xuningə ohxaxla asanla boysundurimən. Hər bir jüp xəhərnıng ikkinqi birinqisining jənub tərpidə bolup, uni Asuriyəning padixahı keyinrək kəlioşa aləşan. Kalno — miladiyədin ilgirikı 738-yili; Kərkemix 717-yili; Hamat 738-yili; Arpad 740-yili; Səmariyə 721-720-yili; Dəməxk 732-yili elinəşan.

13 Qünki u: — «Bu ixlarni öz qolumning küqi bilən,

Öz danalığım bilən mən kıləjanmən;

Qünki mən əkillikturmən;

Mən əllərnin pasillirini yəqattim,

Ularınin həzinilirini buliwaldim,

Təhtkə ilturojanlarni batur kəbi qüxürüp taxlidimmən;

14 Mən qolumni bir qux uwisioja uzatqandək əllərnin bayliklirioja uzattim,

Birsi taxliwetilgən tuhumlarni tərgəndək mən pütkül dunyani yiojqanmən;

Ulardın heqbirimu qanatlırini palaklatmıdi,

Tumxukını aqmıdi,

Yaki quk-quk kılıp awaz qıkarmıdi» — dəydu.

15 Palta özini ixlətküqisigə lap atsa bolamdu?

Hərə hərıdigüqıgə poqılık kılsa bolamdu?

Xundək ix ikən, huddi tayək özini kətürgüqısını oynıtalısa bolıdıojandək,

Huddi həsa yəojaq əməs boləjuqını kətürgəndək bolattı əməsmu?!□

16 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdıgar xu *Asuriyəlkning* palwanlırini arısiəja oruklitix kesilini əwətidu,

Uning xan-xəripining astıda lawuldap yalkunlaydıəjan bir otıni yəkıdu. □ ■

17 «İsrailning Nuri»ning Əzi ot,

Uningdiki Mükəddəs Boləjuqi yalkun bolıdu,

U bir kün iqidə uning jiojanlırini wə tikənlirini kəydürüp, yutuwalıdu.

18 Həm uning ormanzarlık wə baəq-etizlırining xan-xəripini, jan wə tenini kəydürüp kül kılıwetıdu;

Ular bəəyni jüdəp ketıwatqan kesəl adəmdək bolup qalıdu.

19 Buning bilən ormanzarlıktiki dərəhlərnin qep qələjini xunqə az bolıduki,

Kıqıq bala ularni sanap hatiriliyələydu. □

20 Xu küni xundək bolıduki, İsrailning qaldı həlki, yəni Yəqupning jəmətidin qeqıp kaytqanlar əzlırini urəjuqioja ikkinqi tayanmaydu; bəlki ular həkikətən Pərwərdıgar, yəni «İsraildiki Mükəddəs Boləjuqi»əja tayınıdu. □

21 Bərhək, bir «qaldı» kaytıp kelıdu,

Yəni Yəqupning «qaldisi» küdrətlık Təngrining yenioja kaytıp kelıdu. □

22 I İsrail, həlqing dengizdiki kumdək kəp boləjini bilən,

Pəkət bir qaldisi kaytıdu;

Qünki həkkanıylik bilən yürgüzülgən, bir həlakətning texip üstünqlarəja qüxüxi bəkitilgəndur; ■

23 Qünki bir həlakətıni — bəkitilgən bir həlakətıni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdıgar pütkül yər yüzidə əməlgə axırıdu. □ ■

□ **10:15 «yəojaq əməs boləjuqi»** — həsini ixlətkən adəmnı kərsitıdu. □ **10:16**

«*Asuriyəlkning palwanlırini*» — «palwan» ıbraniy tilıda «semiz» degən söz bilən ipadılinıdu; «semizlarəja orukluk əwətimən». Bu bəxarətnin əməlgə exixini 36-, 37-babtin kəring. ■ **10:16**

Yəx. 24:6 □ **10:19 «ormanzarlıktiki dərəhlər»** — bəlkmı Asuriyədiki dərəhlərnımu, adəmlərnımu kərsitıdu. □ **10:20 «əzlırini urəjuqi»** — bu Asuriyəni yaki Asuriyə padıxahı Sənnaheribni kərsitıdu. □ **10:21 «Bərhək, bir qaldisi kaytıp kelıdu»** — Yəxayaning birinqi

əşlıning ismi (Xear-Jaxub)dur. «Kaytıp kelix» — xübhısizki, həm towa kılix həm öz yurt-wətanıgə kaytıxınamı bildürıdu. Muxu ayətlər həm İsraildiki «ximaliy padıxahlıq»ni həm ahırki zamandıki İsrailnimu kərsitixi mumkin. ■ **10:22** Rim. 9:27,28 □ **10:23 «pütkül yər yüzidə»** — yaki

Pələstındiki (Qanaandıki) zeminni yaki pütkül yər yüzini kərsitıdu. ■ **10:23** Yəx. 28:22

24 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

« — I Zion teqida turoqan həlkim,
Asuriyədin qorkma!

U seni tayak bilən uridiqan,
Wə Misirliklərdək sanga qarap həsisini kətüridiqan bolsimu, □

25 Pəkət azoqinə waqit ötuxi bilənla,
Silərgə karatqan muxu dəroəzirim tügəp,
Ojəzirimni ularoqa həlakət qūxsun dəp qaritimən.

26 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar bolsa, ularoqa kamqa bilən hujum qozoyaydu;

Ularning həli «Orəbning qoram texi»da bolqan Midiyan qiroqinçilikidək hələttə bolidu;

U həsisini dengizoqa karitip,
Uni Misirliklarning üstigə kətürgəndək kətüridu; □ ■

27 Andin xu künidə xundak boliduki,
Uning yūki mürəngdin,

Boyunturuqi boynungdin elip taxlinidu;

Mayliring səwəbidin,
Boyunturuk sundurup yoqitilidu. □

Yəxayaning Asuriyəning jəng yüruxini aldin'ala eytip bayan qilixi

28 Mana, ular Ayatka yetip, Migronnin ötkən,
Mihmaxta yūk-taklirini qoyup qoyidu;

29 Ular bosuqə-dawandin ötkən,
Gebada konup qalidu;

Ramah titrəp ketidu;

Saulning yurti Gibeahdikilər bolsa keçip kətkən;

30 I Gallimning kizi, pəryadingni kətür!

Həy Laix, anglap qoy!

I biqarə Anatot!

31 Madmənəh bolsa qaçti;

Gebimdikilər bədər qaçti;

32 Xu kün ötmigüqə ular Nob dengidə tohtap qalidu;

□ **10:24** «Wə Misirliklərdək sanga qarap həsisini kətüridiqan bolsimu,...» — ibranıy tilida «U həsisini Misirdiki təbikidə sanga qarap kətürgəndək bolsimu,...». «Misirliklərdək... həsisini kətüridiqan» — İsrailning Misirda bolqan tarihini kərsitixi mumkin. «Həsa kətürüx» — bəlkim jəng qilixni jakarlastur. Qədimki zamanda, İsrailar Misirdin qılqan waqtida, Misirning padixahı Pırəwn ularni həlak kılmakçı bolup, qoxunini əwətip qoşliqan. Biraq ularning həmmisi ahirda əzi həlak bolqan. Asuriyələr Misirlikləroqa ohxaxla həlak bolidu, demək. «Mis.» 1-15-bablarnı kərüng. □ **10:26** «Ularning həli «Orəbning qoram texi»da bolqan Midiyan qiroqinçilikidək hələttə bolidu» — «Hək.» 7-babni kərüng. Midiyanlar İsrailoqa hujum kilip, Hudaning məjiziliri bilən məşlup boldi. Midiyanlarning sərdari Orəb qaçqan bolsimu öltürüldi. Asuriyə padixahı Sənnaherib qaçqini bilən əz yurtida əz yoqilliri təripidin öltürüldi (37-babni kərüng). «Uni Misirliklarning üstigə kətürgəndək kətüridu» — ibranıy tilida «U Misirdiki təbikidə həsisini kətüridu» (4-ayəttiki ibarə ohxaxtur). Ləkin «həsinı kətürgüqi» muxu yərdə Pərwərdigar bolidu; U «uni (həsisini) Misirliklarning üstigə kətürgən»da, Misirliklər dengizda oşərk bolup həlak boldi («Mis.» 14-babni kərüng. ■ **10:26** Mis. 14 □ **10:27** «mayliring səwəbidin» — İsrail padixahliri «mukəddəs may» bilən, yəni «məşih kilinixi» bilən padixah kilinoidin. Muxu «may» Huda İsrail padixahlirioqa bərgən wədilirini bildürüxi mumkin. Baxqa birhıl tərjimisi: «Sening səmirəp kətkining üqün, boyunturuk sundurulup yoqitilidu».

Axu yərdə u Zion qızining teoqiqa,
Yəni Yerusalemdiki dənggə qarap muxtini oynitidu. □

Asuriyə yoqilidu, «Immanuel» tuqulidu

³³ Mana, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar qong xahlarni xiddət bilən kesiwetidu;
Xuning bilən egiz əskənlər kesip yiktilidu;
Həli üstünlər pəsləxtürülidu.

³⁴ U tēmür *qorallar* bilən ormanliqning Baraxsan yərlirini kesip kaqaslik kiliwetidu;
Liwana bolsa uluq birsi tərpidin yiktilidu. □

11

Dawami

¹ Wə bir tal nota Yəssəning dərihining kətikidin ünüp qikidu;
Uning yiltizidin ünüp qikqan bir xah kəp mewə beridu. □ ■

² Wə Pərwərdigarning Rohi,
Yəni danalığın wə yorutuxning Rohi,
Nəsihət wə küq-kudrətning Rohi,
Bilim wə Pərwərdigardin əyminixning Rohi uning üstigə qüxüp turidu; □ ■

³ Uning hursənligi bolsa Pərwərdigardin əyminix ibarət bolidu;
U kəzi bilən kərginigə asasən həküm qikarmaydu,
Yəki kuliki bilən angliqiniqqa asasən kesim kilmaydu.

⁴ U namratlarqqa həkqaniylik bilən həküm qikiridu,
Yər yüzidiki miskin-məminlər üqün adalət bilən kesim kilidu.
U jahanni aqzidiki zakon tayiki bilən uridu,
Rəzilləni ləwlriridin qikqan nəpəsi bilən öltüridu.

⁵ Uning bəlweqi həkqaniylik,

□ **10:32 «Xu kün ötmigüqə ular Nob dəngidə tohtap qalidu; axu yərdə u ... Yerusalemdiki dənggə qarap muxtini oynitidu»** — muxu 28-32-ayətlərdə, Yəxaya Asuriyə qoxunining Yerusalemqqa qaritidoqan yürüxini aldin ala bexarət berip bayan kilidu. Ayat bolsa Yerusalemdin 50 kilometr, Migron 22 kilometr, Mihmax 11 kilometr yiraqta; Mihmax dawanidin ötüp, Geba qqa kelidu. Geba Yerusalemdin 10 kilometr, «Saulning yurti Gibeah» 5 kilometr, Gallim 4.5 kilometr, Laix 4 kilometr, Anatot 3 kilometr, Madmənaħ 1.5 kilometr, Gebim 800 metr, Nob teoqi bolsa pəqət Yerusalemdiki sepildin 200 metr yiraqliqta. Qoxun «Gebada qonup qalidu» — əslidə Mihmaxta qonuxqa (bihətər bolux üqün) toqra kelətti, biraq ular əzligə tolumu ixəng kilip bihudluk bilən aloqa besip yürüx kilidu. Bu ixlarning həmmisi degəndikidək yüz bərdi. □ **10:34 «Liwana»** — Liwandiki Kedar dərəhliri ottura xərk boyiqə əng egiz, həywətlik wə əng baraxsan əsidu; muxu ayəttə «Liwana» Asuriyəning həywətlik küq-kudritini, xundakla ularning haqawurliqini kərsitidu. Baxqa yərlərdə bolsa, u həman haqawur kixiləni bildüridu. **«Uluq birsi tərpidin»** — 37-bab, 36-ayətni kəring. □ **11:1 «Bir tal nota Yəssəning dərihining kətikidin ünüp qikidu»** — Yəssa bolsa Dawut padixahning atisi. Ibraniylar Kutquzoqqi-Məsiħning Dawutning əwladidin bolidoqanliqini enik bilətti. Biraq muxu yərdə Kutquzoqqi-Məsiħ həm Dawutning əwladı həm «Yəssəning Yiltizi»-mu (11:10ni kəring) bayan kilinidu! Bu ix pəqət İnjildila qüxəndürülgən (məsilən, «Luqa» 20:41-44). Muxu ayətlərdə yəna, Məsiħ «Yəssəning dərihining kətikidin» qikidu, deyilidu. Xunga Məsiħ Dawut padixahning handanliqi həywətlik məzgilidə əməs, balki miskin məzgilidə tuqulidu, degən bexarət berilidu. ■ **11:1** Yəx. 4:2; Ros. 13:22,23 □ **11:2 «Yorutux Rohi»** — adəmqə qüxinix kabiliyitini ata kilidoqan Roħtur. ■ **11:2** Yəx. 9:5

Qatraqliqi bolsa sadıqlıq bolıdu.□

⁶ Bərə bolsa qoza bilən billə turıdu,
Yilpiz oqlaq bilən billə,
Mozay, arslan wə bordaq kala bilən billə yatıdu;
Ularnı yetiligüqi kiqıq bir bala bolıdu.■

⁷ Kala eyik bilən billə ozuklinıdu,
Ularınq baliliri billə yetixıdu,
Xır bolsa kalıdək saman yeydu.

⁸ Əmməydiqan bala kobra yılanıng təxükigə yeqin oynaydu,
Əmqəktin ayırılqan bala qolını zəhərlik yılanıng owisiqə tıqıdu;
⁹ Məning mükəddəs teoqimning həmmə yeridə heq ziyankəxlik bolmaydu;
Heq buzoıunqılıq bolmaydu;
Qünki huddi sular dengizni qaplıqandək,
Pütkül jahān Pərwərdigarnı bilix-tonux bilən qaplınidu.

¹⁰ Xu künidə «Yəssəning Yiltizi» hərəkaysi əl-millətlər üqün tuq süpitidə kətürülüp turıdu;

Barlıq əllər Uni izdəp kelip yioıilıdu;
Wə U aramgaqka tallıqan jay xan-xərapkə tolıdu.■

¹¹ Xu küni Rəb ikkinqi kətim Öz həlqining saqlanoqan qaldisini qayturux üqün, yəni Asuriyə, Misir, Patros, Kux, Elam, Xinar, Hamat wə dengizdiki yırak arallardın qayturux üqün Öz qolını yənə uzartıdu.□

¹² U əllərnı qakırıx üqün bir tuq kətürıdu; xundaq kılıp U yər yüzining qət-qətliridin Israilning qerıblirini jəm kılıp, Yəhudadın tarkılıp kətkənlərnı yioııdu.

¹³ Xuning bilən Əfraimqə boloqan həsəthorluk yokaydu,
Yəhudanı harlıqanlarmu üzüp taxlınidu;
Əfraim Yəhudaqə həsət kılmaydu,
Yəhuda bolsa Əfraimni horlimaydu.□

¹⁴ Bırak ular qərb tərəptə Filistiylərnıng mürisigə uqur qüxıdu;
Ular birlıktə xərktiki həlqlərdin olja alıdu;
Ular Edom wə Moab üstigə qollirini uzartıdu;
Ammoniylarmu ularqə bekinıdu.

¹⁵ Pərwərdigar Misirdiki dengizning «tili»ni yok kılıdu;

□ **11:5 «Uning bəlwəqi həkkanıylik, qatraqliqi bolsa sadıqlıq bolıdu»** — ıbraniy tilidə «uning bərəklirigə baqlanoıuqi» deyilgən. İbraniy tilidə bərəklər adəmnıng qongkur oy-pikriliri wə wıjdanını bildürıdu. «Qatraqlıq» — adəmnıng qatrikioqə yəgəp kiylidıqan iqqı kiyim. **«qatraqliqi bolsa sadıqlıq bolıdu»** — demək, iq kiyimlər bədəngə qarlapxınidək, həkkanıylik wə sadıqlıq unıngdin heq ayrılmaydu, unıngə intayın yeqin bolıdu. ■ **11:6** Yəx. 65:25; Hox. 2:20 ■ **11:10** Rim. 15:12 □ **11:11 «Rəb ikkinqi kətim Öz həlqining saqlanoqan qaldisini qayturux üqün...»** — «ikkinqi kətim» — bırıncı kətimki bolsa bəlkim Babılda (miladiyadin ilgiriki 540-yılı) bolıdu. Bırak Yəxaya muxu yərdə ahırkı zamanlarda bolıdıqan bir «kaytix» toqrısidə səzləydu. Bəzi alimlər «bırıncı kətimki» kaytixmu dunyaning hərəkaysi jaylıridə boluxı kerək, xunga Yəxaya ikki «qong kaytix» toqrırluk bəxarət kılıdu, dəp qaraydu. **«Rəb ... qaldisini ... Asuriyə, Misir, Patros, Kux, Elam, Xinar, Hamat wə dengizdiki yırak arallardın qayturux üqün Öz qolını yənə uzartıdu»** — Asuriyə wə Misir axu dəwrdiki əng küqlük dələtlər idi; Patros wə Kux Misirning jənubiy tərıpidə (hazırkı Efiopiya), Elam wə Xinar xərək tərıpidə (Asuriyadin yırak), Hamat İraqning ximal tərıpidə idi. Dengizdiki arallarıqə Ottura Dengizning qərbı arklıq etkilli bolıdu. Demək, məyli küqlük, məyli ajız dələtlər bolsun, ahırkı zamanda Huda Öz həlqini hər tərəptin qakırıp yioııdu. □ **11:13 «Əfraim»** — Əfraim Israilning «ximaliy padıxahlıki»qə, Yəhuda «jənubiy padıxahlıki»qə wəkillik kılıdu.

U küçlük pizqiririn xamal bilən Əfrat dəryasining üstigə qolini beoqirlitip uquridu,
 Uni adəm ayioji kuruk həlda mengip ötküdək yəttə erik qilip uridu;□
 16 Xuning bilən Əz həlkining kaldisi üqün,
 Misirdin qıkkən künidə İsrail üqün təyyarlıqan yoloğa ohxax,
 Asuriyədə qaloqanlar üqün axu yərdin kelidoqan bir kətürülgən egiz yol bolidu. ■

12

İsrailning ahırkı zamandiki bir nahxisi

1 — Wə xu küni sən: —

— I Pərwərdigar, mən Seni mədhıyiləymən;
 Sən manga oşəzəpləngining bilən,
 Oşəziping məndin yətkilip kətti,
 Wə sən manga təsəlli bərding.

2 Mana, Təngri mening nijatımdur;
 Mən Uningoşa tayinimən, qorqmaymən,
 Yah Pərwərdigar mening küqüm wə nahxamdur;
 U yənə mening nijatim boldi, — dəysən.□

3 — Xadlıq bilən silər nijatlıq quduklıridin su tartisilər.■

4 Xu künidə silər: —

«Pərwərdigaroşa rəhmət eytinglar,
 Uning namini qaqirip nida qilinglar;
 Uning əməllirini həlqlər arisida ayan qilinglar,
 Uning namining zor abruy tapkanlıqini jakarlanglar.■

5 Pərwərdigaroşa küylər eytinglar,
 Qünki U uluş ixlarni qiloqan;
 Mana bu pütkül jahanoşa ayan qilinsun!

6 Ziondikilər, tətənə kilip jar selinglar;
 Qünki aranglarda turqan İsraildiki Muqəddəs Boluquji büyüktür!» — dəysilər.

13

Babilning wəyran qilinixi

1 Amozning oşli Yəxaya kərgən, xundakla uningoşa yükləngən Babil toşrisidiki wəhiy: —□

2 *Babil* aqsəngəklirining qowuqlardin ešup kirixi üqün,

□ **11:15** «**Misirdiki dengizning «tili... Əfrat dəryasi...**» — muxu yərləning qəyərdə ikənlikini bilix üqün həritini kəring. ■ **11:16** Mis. 14:29 □ **12:2** «**Yah Pərwərdigar mening küqüm wə nahxamdur...**» — Muqəddəs Kitabning muxu təjmisidə biz Hudaning «Yahwəh»

yaki «Jəhowah» deqən namini adəttə «Pərwərdigar» dəp təjrimə qıldıq. «Yah» bolsa «Yahwəh» deqən bu namining qışkartiloqan xəklidir. ■ **12:3** Yh. 7:37,38 ■ **12:4** Yh. 17:1,4,6,26

□ **13:1** «**yükləngən wəhiy**» — ibraniy tilida «massa» deqən bir səz bilənla ipadiliniidu. U «adəmni qorqunqqa salidoqan wəhiy» həm «pəyoşəmbərning zimmisigə yükləngən bir wəzipə» deqən ikki mənini əz iqigə aloqan boluxi mumkin. Muxu bəbtiki bəxarətlər bəlkim «ahırkı zamandiki Babil»ni kərsitixi mumkin. Biraq 17-22-ayətlər qədimki dunyadiki Babilning Pars imperiyəsi təripidin wəyran qilinixida əsəsnə əməlgə axuruloqan.

Kakas taq üstidə tuq kətürüŋlar,
Ularni yukiri awazda qakiringlar,
Kolunglarni pulanglitip ixarət qilinglar.□

³ Mən bolsam, məhsus tallioqanlirimə buyruk qüxürgənmən,
Əz palwanlirimni, yəni təkəbburluktin yayrap kətkən adəmlirimni
qəzipimni bəja kəltürükə qakirdim.□

⁴ Anglanglar, bükük bir əlning adəmliridək top-top adəmləring taqlarda
yangratkan kiykas-sürənlirini,
Həmmə əl-yurtlar wə padixahlıqlar *jənggə* yioşilip dolqunlatkan kaynam-
taxkinlikni!
Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar qoxunlarni jənggə
yioşidu.

⁵ Ular, yəni Pərwərdigar wə Əz qəzipining qoralliri,
Yirak yurttin, hətta asmanlarning kəridinmu pütkül jahanni həlak qilixka
kəlgən.□

⁶ Pəryad qekip huwlanglar!
Qünki Pərwərdigarning küni yekinlaxti;
U Həmmigə qadirdin kelidoqan həlakəttək kelidu.■

⁷ Buningdin hər bir kol boxixip ketidu,
Həmmə adəmnin yuriki erip ketidu.

⁸ Ular wəhimigə qüxidu;
Azab-oqubət wə kayoşu-həsərət ularni kaplaydu,
Toləjiki tutqan ayaldək ular toləjinip ketidu,
Ular bir-birigə wəhimə iqidə tikilip qarixidu;
Yüzliri bolsa yalkundək kizirip ketidu.□

⁹ Mana Pərwərdigarning küni kelidu,
Xu kün jimi yər-jahanni wəyran qilixka,
Rəhimsiz bolup, qəzəp wə kəhr bilən toləqandur;
U gunahkarlarni jahandin yokitidu.

¹⁰ Qünki asmandiki yultuzlar həm yultuz türkümliri nurini bərməydu;
Kuyax bolsa qikipla qarangoşulixidu,
Aymu heq yorumaydu.■

¹¹ Mən dunyani rəzilliki üqün,
Kəbihlərni gunahliri üqün jazalaymən;
Hakawurlarning təkəbburluqini tügəl yokitimən;
Zorawanlarning kibirlirini pəs qilimən.

¹² Mən insanlarni sap altundin az qilimən,
Adəmnə hətta Ofirdiki altundin az qilimən.□

□ **13:2 «Kakas taq üstidə tuq kətürüŋlar...»** — taq kakas-quruk bolsa, tuq enik kərunidu. Tuqning ezi jənggə qakiridoqan ixarəttur. □ **13:3 «məhsus tallioqanlirim»** — dəgən söz ibranıy tilida «muqəddəslirim» dəgən söz bilən ipadilınidu. «Muqəddəs» adətə «pak, Hudaşə mənsup» dəgən mənıdə. Bırak muxu yərdə bəlkim «Huda Əzınıng məhsus məksiti üqün (məyli əzliri bilsun, bilmisun) ayrim qıləjanlar» dəgən mənıdə. Ayətning ikkinqı kismida ohxaxla, muxu dunyadiki təkəbbur adəmlərni Huda Əz məksitini bəja kəltürük üqün, jümlidin ularning bir-birini yokitix, xundakla pütkül rəzil dunyani həlak qilixi üqün ixlitidoqanlıqini bildürıdu (11-ayətnimu kərunq). □ **13:5 «yirak yurttin... kəlgən»** — demək, Pələstındin yirak kəlgən. MuXu «dunyadiki əng ahırkı urux», Pələstındə wə Pələstin ətrapıdiki taqlar üstidə yüz berıdoqanlıqı kərunıdu. Huda qorallirini «asmanning kəridinmu» qakırıdu — bu jənglərgə pərixtilərmu kətnıxıdoqan ohxaydu. ■ **13:6** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13 □ **13:8 «yüzliri... yalkundək kizirip ketidu»** — bəlkim xərməndə boləjanlıqıdin boləjan. ■ **13:10** Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15; Mat. 24:29; Mar. 13:24; Luqa 21:25 □ **13:12 «Ofirdiki altun»** — Ofir rayonıdiki altun intayın az uqraydoqan, süpətlık altun dəp qarılattı.

13 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarning qəzipidə,

Uning kayniqan kəhrlik künidə,
Mən *Huda* asmanlarni təwritimən,
Yər bolsa öz ornidin yətkilidu;

14 Xunga owlanqan bir jərəndək,
Həqkim yiqımaydıqan bir padidək,
Hərbirsi öz əl-jamaitini izdər kətməkqi bolidu,
Hərbiri öz yurt-makaniqə qaçmaqqi bolidu;

15 Kəqip tutuloqlarning həmmisi sanjip əltürüldü;
Əsirgə qüxkənlərnu kiliqlinidu.

16 Ularning balilirimu kəz aldida pərə-pərə kilinidu;
Ularning əyliri bulang-talang kilinidu,
Ayallirimu ayaq asti kilinidu.

17 Mana, Mən ularqə qarxi turuxqa Medialiklarni qozəqaymən,
Ular kümüxlərgə həq karimaydu,
Altundin bolsa ular zək almaydu. □

18 Ularning okyaliri yigitləni ətmə-təxük kiliwetidu,
Ular baliyatquning mewisigə həq rəhim qilmaydu,
Kəzliri balilarni həq ayimaydu. □

19 Padixahliklarning gəhəri,
Kaldiyləning pəhirlinidıqan güzəlliki bolqan Babil bolsa,
Hudaning Sodom wə Gomorra xəhərlirini erüwətkinigə ohxax bolidu. □ ■

20 U yərdə həqkim hərgiz turmaydu,
Dəwrin-dəwrgiqə u adəmzatsiz qalidu.
Ərəblər bolsa xu yərdə qedir tikməydu,
Malqılar padilirini xu yərdə yatquzmaydu. ■

21 Birək qəl-bayawandiki janiwarlar xu yərdə qonidu,
Ularning *harab* əylirigə hıwlaydıqan məhluklar tolidu,
Hıwqıxlar xu yərdə makanlixidu,
«Əqkə jin»lar səkrəp oynaklixidu. □

22 Yawayi itlar qəl'ə-qoroqlarda,
Qilbərilər uning həxəmətlik ordilirida hıwlixidu,
Bərhək, uning waqti toxuxqa az kaldı,
Uning künliri uzunqə barmaydu.

14

Babilning yiqilixi bilən İsrail Hudaning rəhimini kəridu. Babilning padixahining təhtisaraqə qüxüxi

¹ Qünki Pərwərdigar Yaqupqa rəhimdillik kərsitidu,

□ **13:17** «**Mana, Mən ularqə qarxi turuxqa Medialiklarni qozəqaymən...**» — bexarətning temisi Babilliklarqə yenip kelidu. Yuqiriki ayətlər (2-16), xübhısizki, pəkət Babilnilə əməs, bəlkı ahırkı zamandiki «Pərwərdigarning küni»diki pütün dunyani kərsitidu. Medialiklar «...kümüxlər ... altunlar»qə kizikmaydu — demək, ularni hıjım kilixtin tohtitix üqün pul berix kar qilmaydu. □ **13:18** «**baliyatquning mewisi**» — qorsakıtki tərəlmını yaki kiqik bowaqni kərsitidu. □ **13:19** «**Sodom wə Gomorra**» — qədimki zamandiki ikki rəzil xəhər. Huda ularni ot bilən wəyrən kiləqan. «Yər.» 19-babni kərüng. ■ **13:19** Yər. 19:25; Yəx. 1:9; Yər. 49:18; 50:40 ■ **13:20** Yər. 50:39 □ **13:21** «**hıwlaydıqan məhluklar**» — yaki «hıwqıx-müxükyapılaklar». «**əqkə jinlar**» — muxu jinlar bəlkim əqkə xəklidə boluxi mumkin.

Yənə İsrailni tallaydu;

U ularni öz yurt-zeminida makanlaxturidu.

Xuning bilən yat adəmlər ular bilən birlixip,

Yaqup jəmətiyə qoxulidu. □ ² Hərқaysi əl-millətlər ularni elip öz yurtioğa apiridu;

İsrail jəməti bolsa Pərwərdigarning zeminida ularoğa kıl wə dedək süpitidə igidarqılık kılıdu;

Ular əzlrini tutkun qılğanlarni tutidu;

Əzlrini əzgənlərnin üstidin idarə kılıdu.

³ Wə xundak boliduki,

Pərwərdigar silərgə azabtin, sarasimidin wə əsir bolup məjburlanğan muxəkkətlük kulluktin aramlık bərgən künidə,■

⁴ Silər Babil padixahi toqrisida mundak maqal-təmsilni eytisilər: —

«Kara, bu jazanihər qandak halak boldi,

Talan-taraj kılıp altun toplioşuqi qandak yoқaldı!

⁵ Pərwərdigar rəzillərnin həsisini,

Hakimlərnin zakon tayikini,

⁶ Yəni həlk-millətlərnə aqqıqi bilən üzlüksiz urəşanni,

Əllərgə oşəp kılıp tizginsiz ziyankəhlik qılğanni sunduruwətti.

⁷ Pütkül yər yüzi aram tepip tinqlinidu;

Ular nahxa eytip təntənə kılıdu.

⁸ Qarişaylar bolsa həlingdin xadlinidu,

Liwandiki kedirlarmu: — «Sən gərüngdə yatқuzuloğandin keyin,

Həqbir kəsküqi bizni qorқatmaydu!» — dəydu.□

⁹ Sən qüxüxüng bilən təhtisaradikilər seni qarxi elixқа sarasimə bolup ketidu;

Sən ügün əlüklərnin rohliri,

Jahəndiki jimiki «əqkə jinlar» koşəşilidu;

Əllərnin həmmə padixahliri təhtliridin turoşulidu;

¹⁰ Ularning həmmisi sanga qarap mundak dəydu: —

«Səning həlingmu bizlərnin kidək boxap kəttimu?

Bizgə ohxax bolup qaldingmusən?!»□

¹¹ Səning xanu-həywiting qiltariliringning awazliri bilən billə təhtisaraşğa qüxürülüp tügidi;

Əstingda qiwin kurti mizildap ketidu,

Üstüngni sazanglar qaplap ketidu.

¹² I Qolpan, Səhər balisi,

Sən qandak kılıp asmandin yikilip qüxkənsən!

I tehi etkəndila əllərnə yərgə yikitқuqi,

□ **14:1** «Pərwərdigar Yaqupқа rəhimdillik kərsitidu, Yənə İsrailni tallaydu ...» — oқurmənlər Təwrattiki «Yaritilix» degən kişimni oқuşğan bolsa esidə bar boliduki, Huda həzriti Yaqupning ismini «İsrail»ğa əzgərtkən. Yəhudiy həlqi (İsrailar) Yaqupning əwladliridin ibarət. Xunga «Yəxaya» kitabida, «Yaqup» yaki «İsrail» adətə Yəhudiyar, yəni İsrail həlқini kərsitidu. Əgər tekiş həzriti Yaqup (İsrail)ning əzini kərsətkən bolsa, izahat berimiz. ■ **14:3** Qan. 28:48

□ **14:8** «**qarişaylar**» wə «**kedirlar**» — xübhisizki, hərhil padixahlar yaki padixahlıqlarni kərsitidu. Kedir dərihi bolsa yoşğan, intayin qiraylık dərəş bolup, uluş padixahlıqlarni yaki padixahlıqlarni bildüridu. □ **14:10** «**Ularning həmmisi (əlüklərnin rohliri) sanga qarap mundak dəydu: — «Səning həlingmu bizlərnin kidək boxap kəttimu?»** — Hudaşğa etiqad kilmioğan, təhtisarada yatқан əlüklərnin rohlirining əhwalı muxu yərdə ayan kılınıdu. Ular bu ələmdikilərgə həqқandak yardım bərləməydu; qünki ularning həli allıkaқан «boxap kətkən» bolidu.

Sən yər yüzigə taxliwetilding!□

13 Sən əslidə kənglüngdə: — «Mən asmanlaroşa qikimən, Təhtimni Hudaning yultuzliridin üstün qilimən; Mən jamaətning teoşida,

Yəni ximal tərəplərdimu olturimən;□ ■

14 Mən bulutlarning egiz jayliridin yukirioşa örləymən; Həmmidin Aliy bilən təng bolimən!» — deding.□

15 Həlbuki sən təhtisaraşa, Qongkur hangning tegilirigə qüxürüldung».

16 Seni kərgənlər sanga yeqindin sinqilap qarap: — «Jahanni zilziligə kəltürgən, padixahliklarni titrətkən adəm muxumidu?

17 Yər yüzini qəl-bayawan kilip, Uningdiki xəhərlərnə oşulatқан, Tutқан əsirlərnə öz yurtioşa heq koyup bərmigən muxumidu?» — deyixidu.

18 Mana əllərnəng xəhliri birimu kəlməy «xan-xərap»tə, *karangoşuluktiki* öz öyidə yetixidu.□

19 Biraq sən kəmsitilgən *qirigən* bir xah kəbi, Öltürülgənlərnəng dəwisi astida, Kiliq bilən sanjiloşan, hangning təhtigə qüxidoşanlaroşa ohxax, Ayaş astida dəssəp-qəyləngən əlüktək, Öz gərüngdin məhrum bolup taxliwetilding.□

20 Sən axu padixahlar bilən birgə dəpnə qilinmaysən, Qünki öz yurtungni wəyran kiloşansən, Öz həlqingni öltürüwətkənsən; Rəzillik kילוқилarning nəslə hərgiz yənə tiloşa elinmaydu.■

21 Ata-bowilirining kəbihlikliri tüpəylidin, Uning oşullirini kətl kilixқа təyyar qilinglar; Xundəq kילוşanda, ular ornidin turup yər-jahanni ixəşal qilmaydu, Yər yüzini xəhərgə toxkuzuwetəlməydu.□ ■

22 Qünki Mən ularoşa qarxi qikimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar, — Mən Babildin uning namini wə uning qalduqlirini, nəsil-pərzəntlirini üzüp taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar.■

23 — Wə uni hūwқuxning makanioşa, sazliqlarəşa ayləndurimən;

□ **14:12** «I Qolpan, Səhər balisi, sən kəndəq kilip asmandin yikilip qüxkənsən!» — muxu ayətlərdiki bexarətlərdə, kərüngən mənziərə Babil padixahidin dəjjal wə dəjjalning kəynidiki kük-yələnqüki boləşan Xəytanəşa yetkilidu. Dəjjal bəlkim kəlgüsidə Babilning padixahimu bolidu. Xəytanning əslidə qiraylik, küqlük, parlaq bir pərixətə, yənə «Qolpan» boləşanlik kərünidu. Muxu ayətlərdimu yultuzlar wə pərixətlərnəng bir-biri bilən munasiwətlilik boləşanlik kərünidu. «Sən yər yüzigə taxliwetilding!» — ibraniy tilida «sən yər yüzigə kesiwetilding». □ **14:13** «jamaətning teoşida»... «ximal tərəplərdə» — bəlkim pərixətlərnəng samawi jamaitini yaki Israilning jamaitini bildüridu — demək, Xəytan Hudaşəşa mənəşup boləşan jamaətning tegixlik ibaditini əzigə karitiwəlixқа kizikidu. ■ **14:13** Zəb. 48:2 □ **14:14** «yultuzlar... bulutlar...» — 13- wə 14-ayəttiki «yultuzlar» wə «bulutlar» bəlkim pərixətlər, asmandiki samawi qoxunlarni kərsitidu. □ **14:18** «karangoşuluktiki öz öyi» — həm yər yüzidiki mazari həm təhtisarada yatқан jaynimu kərsitidu. □ **14:19** «hangning təhtigə...» — ibraniy tilida «hangning taxlirioşa». ■ **14:20** Ayup 18:19; Zəb. 21:10; 37:28; 109:13 □ **14:21** «ular ornidin turup yər-jahanni ixəşal qilmaydu, yər yüzini xəhərgə toxkuzuwetəlməydu» — muxu səzlər tunji «Babil» xəhiri, yəni «Babil munari» jaylaxқан xəhər bilən munasiwətlilik. Ularning məksiti əzlrining namini qong kərsitip, öz xəhirini pütkül yəz-zeminni baxқuridoşan kilixtin ibarət idi («Yər.» 11-babni kərüng). ■ **14:21** Mis. 20:5; Mat. 23:25 ■ **14:22** Ayup 18:19; Zəb. 21:10; 37:28

Halakət süpürgisi bilən uni süpürüp taxlaymən,
— dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar. □ ■

²⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq kəsəm iqqənki,

— Mən qandak oylisam, xundaq bolidu;
Qandak məqsətni kənglümgə püksəm, xu tiklinidu,

²⁵ Məqsitim Öz zeminimda Asuriyəlikni qiyma-qiyma qilixtin ibarət;

Öz taqlirimda uni dəssəp-qəyləymən;
U saloqan boyunturuk həlqimning boynidin,
U artqan yük mürisidin elip taxlinidu. □

²⁶ Mana bu pütkül yər yüzi toqiruluk iradə qilinoqan məqsəttur,
Mana bu barlik əllərnin üstigə uzartiloqan qoldur.

²⁷ Pərwərdigar mundaq məqsətni pükkənəkən,
Kim uni tosalisun?

Uning qoli uzartiloqanikən, kim uni yanduralisun? ■

Filistiya toqiruluk bir səz

²⁸ Aqaz padixah əlgən yilida mundaq wəhiy yükləndi: — ■

²⁹ I Filistiya, həmminglar,

«Bizni uroqan tayak sundi» dəp xadlanmanglar;
Qünki yilanning yiltizidin zəhərlik bir yilan qikidu,
Uning nəslil bolsa dəhşətlik uqar yilan bolidu. □

³⁰ Xuning bilən yoksullarning tunji baliliri ozuklinidu,
Məminlər bolsa tinq-amanlikta yatidu;

Biraq Mən yiltizingni aqarqilik bilən yoqitimən
Qaloqan qisimingmu u tərəptin öltürüldü. □

³¹ Xunga i qowuk, nalə kətürgin,

I xəhər, pəryad qəkkin!

I Filistiya, sən bolsang erip kətkənsən!

Qünki ximal tərəptin is-tütəklik bir tüwrük örləydu;
Uning yioqiloqan qoxunlirida heqkim səpsiz qalmaydu. □

³² Əmdi bu əlning əlqilirigə qandak jawab berix kerək? —

«Zionni tikliguqi Pərwərdigardur;

□ **14:23 «huwukux»** — baxqığə təjimişi boluxi mumkin; u qoqum hilwət jaylarda turidiloqan bir janivar. ■ **14:23** Yəx. 34:11; Zəf. 2:14 □ **14:25 «Öz zeminimda ... Öz taqlirimda...»** —

Hudaning «Öz zemini», «Öz taqliri» bolsa Israilning zemini Pələstindur. ■ **14:27** 2Tar. 20:6;

Ayup 9:12; Pənd. 21:30; Dan. 4:32 ■ **14:28** 2Pad. 16:20 □ **14:29 «yilanning yiltizidin**

zəhərlik bir yilan qikidu, uning nəslil bolsa dəhşətlik uqar yilan bolidu» — Aqaz əlgəndə,

Filistiyələrnin bəx xəhər ittiraqixi Asuriyəgə qarxi Yəhuda bilən bir ittiraqni bərpə qilməqçi

bolidu. Xunga ular Yəhudaning yengı padixahı Həzəkıyaqı əlqilərnı əwətkən. Bexarət xu qaqda

berilgən (32-ayətnı kəring). Yəxaya pəyoqəmbər muxu bexarəttə, ittiraqlixixni rət qilix, pəqət

Pərwərdigarqıla tayinx kerək, deməqçi (yənə 32-ayətnı kəring). «Tayak», yəni «yilan» bəlkim

Aqazning əzi boluxi mumkin. Filistiya Israilning zeminidin bir qismini ixoal qiloqanıdı. Aqaz

padixah bəlkim ular bilən axu zemin üstidin uruxqan boluxi mumkin (Təwrattiki «2Tar.» 28-babni

kəring). Uning oqlı Həzəkıya bolsa Filistiyaqə takabil turup Israilning zeminini qayturuwalıdu

(Təwrattiki «2Pad.» 18-babni kəring). Xunga Həzəkıya bəlkim bexarəttiki «zəhərlik yilan»

boluxi mumkin. «Dəhşətlik uqar yilan» bolsa, əng hətərlik yilan bolup, kəlgüsidə Israilni barlik

düxmənliridin toluq kutquzidiloqan Məsihni kərsitidu. □ **14:30 «Qaloqan qisimingmu u**

tərəptin öltürüldü» — demək, ohxaxla aqarqiliktin öltürüldü. □ **14:31 «is-tütəklik bir**

tüwrük örləydu» — bəlkim düxmən qoxunliri purkiritidiloqan qang-tozanglarnı kərsitixi mumkin.

Muxu ayətnin ibraniy tilidixisini qüxinix təs.

Uning həlki iqidiki ezilgüqilər uningdin baxpanah tapidu» — degin!» □

15

Moab toqiruluk bir bexarət

¹ Moab toqrisida yükləngən wəhiy;

Həlakətlik bir kəqtila, Moabtiki Ar xəhiri wəyran kılınıdu;

Həlakətlik bir kəqtila, Moabtiki Kir xəhiri yok kılınıdu; ■

² Yioqa-zarlar kətürüx üqün,

Mana u buthanisioqa, Dibonoqa, xundakla *barlik* egizliklirigə qıkti;

Moab Nebo wə Mədəba xəhərliri üqün pəryad kətüridu;

Həmmə baxlar takir kərünidu,

Jimiki saqallar kesilip qüxürüldi. □ ■

³ Koqılarda ular böz kiyidu;

Əgziliridə, məydanlirida, hər bir adəm kəz yaxlirini yaodurup pəryad kətüridu.

⁴ Həxbonoqa, Elealah xəhərlirigə yioqa olixidu,

Awazliri Yahəz xəhərigimu yetip bəridu.

Xunga Moabning əskərlirimu nida kılıdu;

Uning wujud-baqrini titrək basidu.

⁵ Mening kəlbimmu Moab üqün yioqa-zar kətüridu;

Ularning kaqkqunliri Zoarqa həm Əglat-Xeli-Xijaqa bədər kaqıdu;

Mana ular toplixip, yioqliqan peti Luhitka qikıdıqan dawan yoli bilən yukıriqa mangıdu,

Həronaimoqa qüxıdıqan yolda turup həlakəttin nalə-zar kətüridu.

⁶ Qünki Nimrimdiki sular kqurup ketıdu,

Ot-qəplər solixip,

Gül-giyah tögəp ketıdu;

Həq yap-yexillik qalmaqdu. □

⁷ Xunga ular baylıqliri, tapqan-tərginini yioqip «Tərək wadisi»din ötməkqi bolıdu;

⁸ Ularning kətürgən yioqisi Moabning qəgrasioqa,

Ahu-zarliri əglaimoqa,

Pioqanliri Bəər-elimoqa yetıdu.

⁹ Dimonning suliri kanoqa tolup ketıdu,

Qünki Dimonning üstigə tehimu kəp balayi'apətni toplaymən;

□ **14:32 «bu əlning əqliliri»** — Filistiyələrnin əqliliri bolsa kerək. ■ **15:1** Yər. 48:1; Əz.

25:9; Am. 2:1 □ **15:2 «Mana u buthanisioqa, Dibonoqa... qıkti»** — baxqa birhil təjimisı: —

«Mana u Bajit, Dibon degən jaylaroqa, ... qıkti». Muxu ayəttə Yəxaya Moabiylarning buthanilirida

wə butka qokunıdıqan «egizlik»liridə dua kılıxlirining bıkar bolıdıqanlıqını kərsıtidu. **«həmmə**

baxlar takir kərünidu, jimiki saqallar kesilip qüxürüldi» — qaq qüxürüx wə saqal yulux

kəttik həsrət, puxayman kılıxni yaki matəm tutuxnimu bildürətti. ■ **15:2** Yər. 48:37; Əz.

7:18 □ **15:6 «Ularning kaqkqunliri Zoarqa həm əglat-xeli-xijaqa bədər kaqıdu (5-ayət)**

...qünki Nimrimdiki sular kqurup ketıdu...» — biliximızqə 5- wə 6-ayəttiki xəhərlər (Zoar,

Nimrim kətarlıqlar) Moabning jənubiy təripidə. Ar, kir, Nebo, Mədəba bolsa ximaliy təripidə.

Karıoqanda bolıdıqan hujum xımal tərəptin kəlgəqkə, ular jənubiy tərəpkə kaqıdu. Asuriya

Moaboqa ikki kətim hujum kıldı, miladiyədin ilgiriki 715- wə -711-yilida.

Qünki Moabning qaçkunliri həm zeminida qalqanliriningmu üstigə bir xirni əwətimən. □

16

Dawami

¹ «Əmdi *qəllə-paraq* kəzisini Sela *rayondin* elip, Qəl-bayawandin ətüp zeminlarning həkümranioğa, Yəni Zion kizining teoioğa əwətkin!» □

² Uwisidin quwulup patiparaq bolup kətkən kuxlardək, Moab kizliri Arnon dəryasining keqikliridə *alakzadə* yüridu. □

Moab bəglirining bir-birigə səzlix

³ «Parasət bilən həküm qilinglar!»

⁴ «*I Zion kizi*, sayingizni qüxürüp qüxtiki yoruklukni tün qarangoşusidək qiling,

Xu şeriblarni yoxurup köyoşaysiz;

Qoşlanoşanlarni axkarilap köymioşaysiz!

«*Dawutning qediri*» iqidiki xu təht üstidə birsi olturidu.

Ular üqün wəyran qiloşuqining aldidə baxpanah boləşaysiz!» □

Hudaning Moab bəglirigə bərgən wədisi

⁵ «*Ətünixunglar toşra*, qünki əzgüqi yokilidu,

Halakət yok bolidu,

Əzgüqilərninğ həmmisi zemindin yokilidu.

Əzğərməs mehir-xəpəkət bilən bir təht tiklidi;

«*Dawutning qediri*» iqidiki xu təht üstidə birsi olturidu.

U bolsa, həkikətən adalət yürgüzidoğan, xundakla adalətni izdəydoğan,

□ **15:9 «Dimon»** — bəlkim «Dibon» (1-ayət) bilən ohxax boluxi mumkin, yərlilər Dibonni bəlkim «Dimon» dəp atixi mumkin. **«xir»** — kəlgüsidə Moabka tajawuz kilidoğan (1) Asuriyə padixahini yaki (2) Babil padixahini kersitidu. □ **16:1 «qəllə-paraq kəzisi»** — Moabdikilər Dawut padixahning waqtidin baxlap Israiloğa bekinip kəlgən, xundakla ularning himayisigə igə bolup kəlgən. Ular bekinioşanlikni bildürüş üqün hər yili kəzilarni əwətkən. Keyin ular bekinixni rət qiləğan (Təwrattiki «2pad.» 3-babni kəring). Xunga bexarətninğ mənisi, ularoğa: — «Silər Yəhudağa yənə bekinixinglar kərək; «kəza»ni əwətxinglar bilən Israilning baxpanahlikioğa igə bolisilər» değən bir nəsihət, yaki bolmisa öz-özliřigə değən bir sözmu boluxi mumkin. Əməliyəttə (5- həm 6-ayətkə qarışanda) ular ahirdə təkəbburluqtinğ xundak kilmişən. «Sela» bolsa qoyliri kəp bir rayon idi. □ **16:2 «Moab kizliri Arnon dəryasining keqikliridə alakzadə yüridu»** — Arnon dəryasi Moab bilən Israilning ortaq qegrisi idi. Moab kizliri baxpanah izdəp Israiloğa ətməkçi. Həritini kəring. □ **16:4 «I Zion kizi, ... qoşlanoşanlarni axkarilap köymioşaysiz!»** — bu səzlar qokum Moab bəglirining Ziondin baxpanahlik sorixini kersitidu.

«...**Mening Moabdiki musapirlirimni əzingiz bilən billə turoşuşaysiz, ... baxpanah boləşaysiz!**» — muxu səzlar (yənə 3- wə 4- ayətninğ birinçiqi yerimi) bəlkim Moabning əqlilirining (Yəxaya pəyoşəmbər bəxariti bilən aldin'ala eytkən) səzlidirid. Ular qoşlanoşanlar üqün Israildin baxpanahlik soraydu. 4-ayətninğ ikkinçiqi yerimi wə 5-ayət bəlkim Hudaning (Yəxaya pəyoşəmbər arqilik) bərgən jawabi. Demək, Israil Qutquşuqı-Məsih arqilik Moab üqün baxpanah bolidu (birəq Moab təkəbburluqidin Hudaning iltipatinı rət kilidu — təwəndiki 5-14-ayətlərnı kəring).

Həkkaniylikni ilgiri sürüdiyan bolidu. □ ■

6 — Biz Moabning hakawurluqi toqrisida angliduk (u intayin hakawur!), Yəni uning hakawurluqi, təkəbburluqi, noqilik kildioyanliqi toqrisida angliduk;

Biraq uning qong gəpliri bikar bolidu! ■

7 Xunga Moab Moab üçün zar yioqlaydu;

Ularning həmmisi zar-zar yioqlaydu;

Qayoju-həsərtəke qəmüp Kir-Hərəsətning «kixmix poxkalliri» üçün zar-zar yioqlanglar! □

8 Həxbon rayonidiki etizlar;

Sibmahdiki üzüm tallirimu yigləp ketidu;

Əllərninğ əmirliiri uning sərhil əsümlüklirini buzup qəyləydu;

Ular əslidə Yaazərgiqə yetip, qəl-dalaları kəzğənidi;

Peləkliri sozulup, «*Əlük Dengiz*»ning nerisioqa yətti. □ ■

9 Xunga Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən billə Sibmahning üzüm teli üçün yioqlaymən;

I Həxbon, Elealah, Əz kəz yaxlirim bilən silərni suqirimən!

Qünki yazliq mewiliringgə, həsulung üstigə təntənə bir sada yangritilidu. □ ■

10 Huxallik mewilik baqlardin məhrum kəlinip,

Xadlikmu yok kəlinidu;

Üzümzarliklarda nə nahxa awazliri anglanmaydu,

Nə təntənə kəlinmaydu;

Dəssigüqilər üzüm kəlqəklirini qəyliməydu.

Qünki Mən üzüm kəlqəkliridiki huxal warkiraxlarni tohtattim. □

11 Xunga iq-baqrilirim Moab üçün qaloqan qiltardək aqrip mungluk yangraydu,

İqim Kir-Hərəsdikilər üçünmu xundaq;

12 Xundaq boliduki, Moab özini upritip dua kəloqili özining «yukiri orni»qa qikip kəlgəndə,

□ **16:5 «*Ətünüxunglar toqra, qünki əzgüqi yokilidu, həlakət yok bolidu, əzgüqilərninğ həmmisi zemindin yokilidu*»** — bu sözlər, xübhəsizki, Hudaning Moab bəqlirigə bərgən wədisidur. «*Ətünüxunglar toqra*» dəgən sez ibraniy tekistidə yok. Biraq bizningqə «*qünki*» dəgən sez muxalarning mənisini iqigə alidu. Huda Moabning əzidin baxpanahliqni ətünüxini kərxi alididoyanliqini Yəxaya pəyoqəmbər arqilik bildüridu. Əpsuski, ular təkəbburluktin rət kəlidu. (6-14-ayətlərnə kərüng). **«*Dawutning qədiri*»** — kəlgüsi Israiloqa wə ələmgə bolididoqan Məsih-Padixah qoqum Dawutning jəmətidin bolidu. «*Dawutning qədiri*» əslidə Yerusalemda tikilip muhim bir ibadət ornini («*2Sam.*» 6:18), yaki Dawutning öz əyini kərsətsə kərək. ■ **16:5** Yəx. 9:6; Dan. 7:14, 27; Mik. 4:7; Luqa 1:33 ■ **16:6** Yər. 48:29, 30 □ **16:7 «*Kir-Hərəsət*»** — 12-ayəttə «*Kir-Hərəsət*»mu dəp atilidu. **«*kixmix poxkalliri*»** — «*Hox.*» 3:1ni kərüng. Baxqa birhil tərjimisi: — «*ulliri*». □ **16:8 «*Yaazər*»** — Moabning ximaliy qəgrasining nerisidiraq, xərək tərpi «*qəl-dalalar*», oqərb tərpi «*(Əlük) Dengiz*». Demək, Moab hilwət jay boləqini bilən heli yiraqlaroqa təsiri boləqan bir məmləkətkə aylanoqan. ■ **16:8** Yər. 48:32, 33 □ **16:9 «*Xunga Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən billə Sibmahning üzüm teli üçün yioqlaymən*»** — 10-ayəttiki səzligüqi Huda boləqnikən («*Mən ..tohtitim...*»), 9-ayəttiki səzligüqimu xübhəsizki Hudaning Əzidur. Bu adəmnə həyran qalduridu. Huda Yaazərdikilərnə jazalaydu; xuning bilən ular Sibmahdiki yokəp kətkən üzümzarlar üçün yioqlaydu. Huda ularni jazalaxi bilən təng Əzimu qayoquridu. **«*həsulung üstigə təntənə bir sada yangritilidu*»** — adəttə həsul aləqanda huxalliktin warkiraxlar bolidu, əlwəttə. Biraq muxu yərdə, duxminining qəlibisidin keyinki təntənə warkiraxlar kərsitilidu. Baxqa birhil tərjimisi: «... Həsulungoqa boləqan təntənə sadasi yangraxtin tohtidi». ■ **16:9** Yər. 48:32 □ **16:10 «*Dəssigüqilər*»** — üzüm xarabi qikirix üçün üzümlərnə kəlqəkkə koyup dəssəyidoqan adəmlər.

Yaki dua qiløjili «mukəddəs öyi»gə kirgəndə,
U muwəppəkiyətkə erixəlməydu.■

¹³ Mana muxu sözlərnə Pərwərdigar Moab toqruluk burun eytkən.

¹⁴ Birəq həzir Pərwərdigar xundəq dəydu: —

«Üq yil iqidə mədikar həsabliəandək,
Moabning kəpligən qoxun-aħalisi boløjini bilən,
Uning pəhirləngən xəhriti yəksan bolidu;
Ularning qaldıqliri bolsa intayin az wə ħəlsiz bolidu». □

17

Dəməxk wə Əfrayim toqruluk bir bexarət

¹ Dəməxk toqruluk yūkləngən wəhiy: —

Mana, Dəməxk xəhər bolup turuwərməy, nahəyiti bir dəwə harabilikqə aylandurulidu.

² Aroərdiki xəhərlər adəmzatsiz bolup,

Qoy padiliriəqə qaldurulidu,

Ular tinq-aman yatidu,

Ularni kərkutkudək heqbir adəmmu kərūnməydu.

³ Əfrayimda bolsa, qorəjanlik xəhərlər yəkilidu,

Dəməxkning xəhənə ħəqūki,

Suriyəning qaldıqliri yəkilidu;

Ular «İsrailning xəhriti»dək yəq bolidu.

— dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.□

⁴ Xu küni xundəq boliduki, Yəqubning xəhriti suslixip,

Tenidiki semiz ətlər sizip ketidu.

⁵ Ularning ħali bolsa ormiqi buəday orəjəndin keyin,

Yəni biliki bilən yiojip orəjəndin keyin,

Hətta Rəfayim jiləsidə adəmlər baxəqlarni tərgəndin keyinki ħələtkə ohxax, *qaləjini yəq dəyərlilik bolidu*;□

⁶ ħəlbuki, yənə azraq tərgūdək baxəq,

Zəytun dərihi silkingəndin keyin,

Əng uqida ikki-üq tal mewə,

Kəp mewiligən xəhlirida tət-bəx tal mewə qaldurulidu,

— dəydu İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigar.

⁷ — Xu küni insan bolsa Yaratqūqisioqə nəzirini tikidu,

Kəzi İsraildiki Mukəddəs Boləquqida bolidu.

■ **16:12** Qan. 32:37, 38, 39 □ **16:14** «**mədikar həsabliəandək...**» — mədikar ixligən wakitni intayin toqrilik bilən həsablaydu, əlwəttə — demək, muxu «üq yil», kəmmu əməs, artıqmu əməs dəl üq yilni bildüridu. □ **17:3** «**Ular «İsrailning xəhriti»dək yəq bolidu**» — səzmusəz tərjimə qiləanda, «Ular İsrailning xəhritidək bolidu». Oylaymizki, muxu səz kinayilik gəp bolup:

— «xəhriti yəq» degənlik (4-ayətni kərūng). Bəzi alimlar, kəlgüsədə İsrailning xəhriti əsligə kəltürüldü, xunga Dəməxkningmu xəhriti bolidu, dəp qaraydu. □ **17:5** «**Ularning ħali bolsa ormiqi buəday orəjəndin keyin, yəni biliki bilən yiojip orəjəndin keyin, ... qaləjini yəq dəyərlilik bolidu**» — demək, ormiqi əgər bilikini ixlitip orsa, nahəyiti az baxəqlər kəlip qalidu; Rəfayim (Rəfayiyənlərnə) jiləsi Yerusaleminəng jənub tərripidə, u yərgə kəmbəəjəllər berip ormiqilər qaldurəjan buədayni terətti; əlwəttə tərgəndin keyin qaləjan buəday «yəq dəyərlilik» bolidu; Hudaning jazasi bilən Əfrayimning adəmliri, xəhriti, ħəmmisi ohxaxla «yəq dəyərlilik» bolidu. Muxu balayı'apətlər Asuriyə imperiyəsinəng birnəqqə qətimlik təjawuzliri bilən ularning bexioqə kəldi. Ahirida Asuriyə Əfrayimdiki kəp əħalini sürgün qildi (miladiyədin ilgiriki 722-yili).

⁸ Ular öz qurbangahlirioğa, yəni öz qoli bilən yasioqanlirioğa, Yaki barmakliri bilən xəkilləndürgənligigə heq qarimaydu, Nə «Axərah»laroğa nə «kün tüwrükliri»gə heq ümid baqlimaydu. □

⁹ Xu künidə uning qoroqanlik xəhərliri, Əsilidiki Israillarning aldida qatqallıqqa wə takir taoqlarğa aylanduruloqan harabə xəhərlərdək, Həmmisi wəyran bolup ketidu. □

¹⁰ Qünki nijating boləqan Hudani untup qalding, Küqüng boləqan «Koram Tax Boləquci»ni əslimiding; Xunga sən «sərhil» əsümlüklərnı tikip qoyojining bilən, Wə yaqa yurttiki üzüm tallirini tikkining bilən, □

¹¹ Ularnı tikkən künila yaxartqining bilən, Tikkən ətisila ularnı qeqəklətkining bilən, Həsulioğa erixkən künidə, u pəqət bir patman dawalioqusiz qayoqu-həsərət bolidu, halas! □

¹² Həy! Kəp həlqlərnıng quqan-sürənliri! Ular dengiz-okyanlarnı urəqutup dolqunlardək xawqunlarnı kətüridu, Ah, əllərnıng qaynam-taxqinliri! Dolqunlanəqan küqlük sulardək ular qaynam-taxqinlarnı kətüridu.

¹³ Əllər uluq sularning qaynam-taxqinliridək dolqunlinip ketidu; Biraq U ularning dəkkisini berixi bilənla, ular yiraqqa bədər keqip ketidu. Ular taoqdiki ot-qəplərnıng topa-topanliri xamalda yiraqlarğa uqu-ruwetilgəndək, Qara quyun aldida qang-tozanglar quyun boləqandək həydiwetilidu! ■

¹⁴ Kəqtə — wəhımə!

Tang səhərdə — yok biraq!

Mana bizni bulap kətkənlərnıng nesiwisi, Bizdin olja-qəniymət eliwəloqanlarning aqiwitidur!

18

Yəxayaning Efiopiyidin kəlgən əqlilərgə bərgən bexariti

¹⁻² Ah, Efiopiyə dəryalirining boyliridiki qanatlarning wizildioqan awazliri bilən qaplanəqan yər-zemin! —

□ **17:8 «Ular öz qurbangahlirioğa... nə «Axərah»laroğa nə «kün tüwrükliri»gə heq ümid baqlimaydu»** — muxu ayəttiki qurbangahlar wə «kün tüwrükliri», xübhşizki, butlarğa qoqunuxta ixlitidioqan nərsilər. «Axərahlar» degən butlar bəlkim butpərəslikkə beoqxlanəqan dərhliklər idi. Dərhələr bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloqan yaki nəqixləngən bolsa kerək. Adəmlərnıng hiyalirida, muxu məbud «zəminni münbətlik qilarmix» wə «ayallarnı tuqumqan qilarmix». Bularğa qoqunux adətlirining hərhil jinsiy əhləqsizlik bilən munasiwiti bar idi. Xu səzlərgə qarioqanda az bir qisim Əfraymidkilər Hudaqıla ümid-ixəngə baqlaydu. Bexarətning bir ketimlik əməlgə axuruluxini «2Tar.» 30-31-babtin, 34:9-ayəttinmu kərgili bolidu. □ **17:9 «əsilidiki Israillarning aldida qatqallıqqa wə takir taoqlarğa aylanduruloqan harabə xəhərlərdək...»** — muxu kona «harabə xəhərlər», Yəxua pəyoqəmbərnıng yetəqçilikidə, Israillar Hudaqə tayinip zəminni ixəqal qiloqanda wəyran qilinoqanidi. Xu harabə kona xəhərlər ularğa Hudaqə tayinix kerəklikini əslitixi kerək idi. □ **17:10 «Xunga sən «sərhil» əsümlüklərnı tikip qoyojining bilən, wə yaqa yurttiki üzüm tallirini tikkining bilən,...»** — muxu ayəttiki «əsümlüklər» hurapilylik bilən tikilgən, adəmnı bay qilidioqan yaki rawaj tapquzidioqan «sehriy əsümlüklər»mix. □ **17:11 «Həsulioğa erixkən künidə, u pəqət bir patman dawalioqusiz qayoqu-həsərət bolidu, halas!»** — pütkül ayətning baxqə birnəqqə hil tərjimisi boluxi mumkin. ■ **17:13** Ayup 21:18; Zəb. 1:4; 35:5; 83:13-15; Həx. 13:3

Sən komux kemilər üstidə əlqilərnı dengızdın ötküzüp əwətisən;

— I yəl tapan həwərqilər,
Egiz boyluq həm siliq terilik bir əlgə,
Yıraq-yekınlaroşa qorqunq bolıdıoğan bir millətkə,
Zemini dəryalar təripidin bəlungən,
Küqlük, tajawuzqi bir əlgə *qaytip* beringlar!□

³ Jaħanda turuwatqanlarıning həmmisi,
Jimiki yər yüzidikilər!
Taoqlarda bir tuoq kətürülgəndila,
Kərünqlar!

Kanay qelinəndila,
Anglanglar!□

⁴ Qünki Pərwərdigar manga mundaq dedi: —
Mən tinqlikta turimən,
Nur üstidə yalildap turoğan issiktək,
Issik həsul məzgilidiki xəbnəmlik buluttək,
Əz turaloqumda kəzitimən;□

⁵ Qünki həsul elix aldida,
Üzüm qeqəklığəndin keyin,
Qeqəklər üzüm boləqanda,
U putioquqi piqaqklar bilən bihlarnı kesip,
Həm xahlirini kesip taxlaydu.□

⁶ Ular yioxixturulup taoqdiki aloşur quxlarəşa,
Yər yüzidiki həywanlarəşa qaldurulıdu.
Aloşur quxlar ulardın ozuklinip yazni ötküzıdu,

□ 18:1-2 «Ah, Efiopiya dəryalirining boyliridiki qanatlarıning wizıldıoğan awazlırı bilən kaplanəşan yər-zemin!» — miladiyədin ilğiriki 715-yili, Efiopiyaning padixahı Piankı Misirni ixəqal kılıp yəngi bir sulalini (Misirdiki 25-sulalə) bərpa kılıqandın keyin, Asuriyə imperiyəsigə qarxi bir ittapaqni xəkilləndürüx ümididə, ottura xərkıtki barlıq dələtlərgə əlqilərnı əwətti. Muxu babta Yəxaya əlqilərnıng aldioşa kelip, ularnı qayturmacaq bolup, yukiriki həwərnı yətküzıdu. «I yəl tapan həwərqilər, egiz boyluq həm siliq terilik bir əlgə, ...zemini dəryalar təripidin bəlungən, küqlük, tajawuzqi bir əlgə *qaytip* beringlar!» — Yəxaya pəyoşəmbər əlqilərnı əz dəlitiğə (Efiopiyliləklər egiz boyluq, siliq terilik, xəddiy bir həlk idi) qaytixni dəwət kılıdu. U ular arkılıq yənə, kəlgüsıdə pütkül dunya Pərwərdigarəşa boysunıdu, dəp jakarlımaqçı. Xuning bilən təng, u Yerusalemdikilərgə muxu ittapaqning paydisizlikini, Pərwərdigarəşa tayanmısa həmmə ixlirining kuruq bolıdıoğanlıqini dəwatıdu, əlwəttə. □ 18:3 ... «tuoq» ... «kanay» — bularning nemini bildürıdıoğanlıqini bilix üqün, 11-bab həm 27-babni kərüng. «Tuoq» həm qutulux bəlgisi həm dunyadiki əng ahırkı urux bilən munasiwətlik. kanay Hudaning əz qowmini əzigə qaqırıxka ixlilitıdu. □ 18:4 «Mən tinqlikta turimən, nur üstidə yalildap turoğan issiktək, issik həsul məzgilidiki xəbnəmlik buluttək, Əz turaloqumda kəzitimən» — issik həm xəbnəm gahıda kərünmıgini bilən, ularning həsuləşa boləşan təsiri nəhayiti küqlüktur. Hudamu ohxaxla daim «tinq» həm kərünməydu; u həqnemini demıgəndək yaqi kılmiəşəndək turıdu. Bu dunyadiki nurəşun ixlar hudasis kılinoşəndək boləşini bilən (demək, Hudaning küq-qudriti xu ixlarəşa kerək əməstək turəşini bilən), Huda həman Əz həlkı bilən billə bolıdu, həmmə ixlarıning arkısidə turıdu həm bəlgıləngən waqıtta qolını sozıdu (5- həm 6-ayətni kərüng). □ 18:5 «Həsul elix aldida, ... qeqəklər üzüm boləqanda, U putioquqi piqaqklar bilən bihlarnı kesip, həm xahlirini kesip taxlaydu» — demək, muxu dunyadiki həkúmdarlar «Həsul, yəni dunyadiki barlıq əl-yurtlar bizningki» degəndə, Huda tuyuksız həmmisini ularning qolidin elip taxlap ularni yərgə qarıtıp koyıdu.

Yər yuzidiki həywanlar ular bilən kixni ötküzidu. □

7 Xu künidə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja bir sowəjat elip kelinidu;

Yəni egiz boyluq həm silik terilik bir milləttin,
Yirak-yeqinlarəja qorkunq bolidəjan bir əldin,

Zemini dəryalar tərpidin bəlungən,
Küçlük, tajawuzqi bir milləttin berilidu;

Samawi qoxunlarning Sərdari Pərwərdigarəning nami boləjan jayəja,
Yəni Zion teoqiəja elip kelinidu. □

19

Misir jazalinip, tərbiyə berilip saqaytilidu wə Hudaəja ibadət qilidu

1 Misir toqruluk yükləngən wəhiy: —

Mana, Pərwərdigar tez uqidiəjan bulut üstigə minip,
Misirəja yetip kelidu;

Misirdeki butlar uning aldida təwrinip ketidu,

Misirning yuriki bolsa iqidin erip ketidu.

2 — «Wə Mən Misirliklarni bir-birigə qarxi küttritimən;

Ularning həmmisi öz kərindaxliriəja qarxi turixidu,

Öz qoxniliri bilənmü soqixidu;

Xəhər bilən xəhər,

Padixahlik bilən padixahlik bir-birigə qarxi urixidu;

3 Wə Misirning rohi öz iqidin yoqap ketidu;

Mən ularni məslihətsiz qaldurimən;

Xunga ular butlarni wə ərwahlarni,

Ərwahlarni qaqiroquqilarni həm palqilarni izdəp məslihət soraydu;

4 Mən Misirliklarni rəhimsiz bir həkümraning kəliəja tapxurimən;

Əxəddiy bir padixah ularning üstidin həkümranlik qilidu» — dəp jakar-
laydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar; □

5 Həm sular «dengiz»din yoqaydu,

Dəryasi qəşjirap pütünləy kurup ketidu; □

6 Dəryalarni sesikqilik qaplaydu,

Misirning ətəng-kanalliri qəşjirap tügəydu;

Qomuxlar həm yekənlər solixidu;

7 Nil dəryasi boyidiki yərlər,

Nil dəryasining quyulux aqzidiki yərlər giyahsiz qalidu,

Nil dəryasi boyidiki ziraətlərnin həmmisi kurup, tozup, yokilidu.

□ **18:6** «... Aloqr kuxlar ulardin ozuklinip yazni ötküzidu, yər yuzidiki həywanlar ular bilən kixni ötküzidu» — bu ix waqitlik əməs, bəliki Hudaəning muxu dunyadiki həkümədarlərdin hoqukni tartiwelip, ularning urux-jedəllirini ahirlaxturup, dunyadiki həywanlarəja tügiməs aramlıq beridəjanlikini bildüridu. □ **18:7** «Xu künidə ... Pərwərdigarəja bir sowəjat elip kelinidu... Pərwərdigarəning nami boləjan jayəja, yəni Zion teoqiəja elip kelinidu» — demək, Efiopiyaəliklər Hudaəni tonuydu həm Hudaəja qiləjan ibaditi qəbul qilinidu. Xübhisizki, ular muxu yərdə əzilə əməs, bəliki dunyadiki barlik millətlərgə wəkil bolup, Pərwərdigarəja bekinidu. □ **19:4** «mən Misirliklarni rəhimsiz bir həkümraning kəliəja tapxurimən...»

— muxu bəxarətni bəlkim əwwal Efiopiyaəlik Pianqi (miladiyədin ilgiriki 715-yili), Asuriyaəlik Sargon (20-babni kərug), Asuriyaəlik Sənnaherib wə yəki keyinki Pars padixahliri Kambisis (miladiyədin ilgiriki 525-yili), andin Ataksəksis (III) «Okus» qatarliklər (miladiyədin ilgiriki 343-yili) tərpidin əməlgə axuruləjan idi. □ **19:5** «sular «dengiz»din yoqaydu» — muxu yərdə «dengiz» Nil dəryasini kərsitidu.

⁸ Belıqçılar bolsa zar kaxxaydu;

Nil dəryasioğa karmak taxlıoquqılarning həmmisi nalə kətürıdu;
Sularning üstıgə tor yayoquqılarning bexi sanggilap ketıdu.

⁹ Zıoıırqılar həm libas toquşuqılar hijalətoqılıktə kalıdu,

¹⁰ jəmiyətning «tüwrük»liri parə-parə bolup,

Mədikarlarning kenglimu yerim bolıdu.

¹¹ Tolımu əhmək Zoan xəhırining əməldarliri!

Pırəwning əng dana məslıhətqiliridin əhmikanə məslıhətlər qıkıdu!

Silər kəndakmu Pırəwngə: —

«Mən bolsam danalarning əwladi,

Kədimki padıxahlarning nəslıdurmənl!» — dəwatkansilər tehi?□

¹² Misir, sening danıxmənliring hazır kəni?

Ular danıxmən bolsa, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning Misir toşruluk nemilərnı kənglıgə pukkənlıknı sanga ayan kılsun!

¹³ Zoan xəhırining əməldarliri nadanlaxtı,

Məmfis xəhırining əməldarliri aldinip kətti;

Misir kəbililirining «burjək tax»liri bolsa ularnı ezıkturup koydı.□

¹⁴ Pərwərdigar ularning arısoğa bir kaymıkturoquqi rohnı arılasturiwətti;

Xunga bırsı məst bolup öz kusakıda teyilip ələng-sələng boləjandək,

Ular Misirdikilərnı hər bir ixida ələng-sələng kiliwətti.

¹⁵ Xuning bilən Misiroğa,

Bax, kuyruk, palma xehi yaki komuxlar kılalıoşudək heqkəndək amal kəlmaydu. □ ■

¹⁶ Xu küni Misirdikilər kız-ayallaroğa ohxap kalıdu,

Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar kəlini ularning üstıgə tənglıxi bilən titrəp kərkıdu,

¹⁷ Həmdə Yəhuda zemini bolsa Misiroğa wəhimə bolup kalıdu;

Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigarning bekitkən iradisi tüşəylidin,

Yəni Uning əzlırigə kəritiləjan iradisi tüşəylidin,

Kingə Yəhudaning gepi kılinsıla xu qəşıydu.

¹⁸ Xu küni Kənaanning tili sölzəydiəjan,

Wə samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarə bəkinip sadıqlıq kəsimi kılıdiəjan Misirning bəx xəhıri bolıdu;

Ulardin biri «Halak xəhıri» dəp atılıdu. □ ■

¹⁹ Xu küni Misirning zemini otturisida Pərwərdigarə ataləjan bir kurbangəh,

Həm qəgrasida Pərwərdigarə ataləjan bir tüwrük bolıdu.

²⁰ Bular bolsa samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarə həm bəlgə həm xəhit bolıdu;

Qünki əzgüqilər tüşəylidin ular Pərwərdigarə nalə kətürgən bolıdu;

□ **19:11 «Pırəwn»** — Misir padıxahlirining dəwr-dəwrgıə ixlətkən unwani. «**Mən bolsam... kədimki padıxahlarning nəslıdurmənl!**» — Misirning ər-p-adətliri boyıqə, padıxəhning məslıhətqilirining həmmisi yukiri təbikilik yaki padıxəh jəmətidin boluxı kərək idi. □ **19:13 «Məmfis»** — yaki «Nof». «**Misir kəbililirining «burjək tax»liri**» — bəlkim Misir jəmiyitidiki mətiwərlərdur. □

19:15 «Bax, kuyruk, palma xehi, komux» — bəlkim Misir jəmiyitidiki hərhil təbikidiki adəmlərnı bildürıdu. ■ **19:15** Yəx. 9:13 □ **19:18 «Kənaanning tili»** — «Kənaan» Pələstin, yəni İsrailning zemini, hazırkı «İsrailiyə»ni kərsitıdu. Xunga ular İbraniy tilini sölzıxıdu. ■

19:18 Kəan. 10:20; Yər. 12:16

U ularni ərkinlikkə çiqiridoğan bir kütquzuquçi həm qoşdıoquçini əwətidu. □

21 Pərwərdigar Misirliklərə tonutulup ayan kəlinidu;

Xu küni Misir Pərwərdigarni tonuydu;

Ular uningə qurbanlıq axlık hədiyələri bilən ibadət kəlidu;

Ular Pərwərdigarə kəsəm içidu wə uningə əməl kəlidu. ■

22 Pərwərdigar Misirni uridu;

U ularni uridu həm saqaytidu;

Xuning bilən ular Pərwərdigarning yenioğa kaytidu,

U ularning dua-tilawitini qəbul kəlip ularni saqaytidu.

23 Xu küni Misirdin Asuriyəgə mangidoğan, egiz kətürülgən tüz yol eqilidu;

Asuriyəliklər Misirə kiridu,

Misirliklər Asuriyəgə kiridu;

Misir Asuriyə bilən billə *Hudaning* hizmət-ibaditidə bolidu. □

24 Xu küni Israil Misir wə Asuriyə bilən bir bolup,

Üçisi, yər yüzidikilərgə bəht yətküzgüçilər bolidu.

25 Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar ularə bəht ata kəlip: —

«Həlkim boləğan Misirə,

Əz qolumning ijadi boləğan Asuriyəgə

Wə Əz mirasim boləğan Israilə bəht yar bolsun!» — dəydu. □

20

Misir toqruluk yənə bir bexarət

□ **19:20 «Bular .. Pərwərdigarə həm bəlgə həm xahit bolidu; çünki əzgüçilər tüz yətidin ular Pərwərdigarə nələ kətürgən bolidu; u ularni ərkinlikkə çiqiridoğan bir kütquzuquçi həm qoşdıoquçini əwətidu...»** — (18-22-ayətlər) — Muxu ayətlərdiki bexarət bəlkim ahırki zamanda əməlgə axurulidu. Bəzi alimlər bexarətlər miladiyədin ilğiriki 4-1-əsirlərdə «kismən əməlgə axuruloğan» dəp qaraydu. Xu zamanlarda Misir nuroqun Yəhudiy musapirlarni qəbul kəlip, ularə Misirning qəgrisiəgə yəqin jayda yengi bir ibadəthanini quruxkə yol koydi wə hətta uni quruxkə yardəm bərdi. Miladiyədin keyin Misirdiki məsihiy jamaətlərmu nahayiti kəp boləğan. ■ **19:21** Mal. 1:11 □ **19:23 «Xu küni Misirdin Asuriyəgə mangidoğan, egiz kətürülgən tüz yol eqilidu...»** — muxu yol həlihəm məwjut. Birəq Israil həm Misir wə Suriyələr otturisidiki munasiwət yahxi bolmioqəqə, yol uzundin buyan etiklik hələttə turmaqta. □ **19:25 «Həlkim boləğan Misirə, Əz qolumning ijadi boləğan Asuriyəgə wə Əz mirasim boləğan Israilə bəht yar bolsun!»** — pikrimizqə muxu bexarətning (1-25-ayətlərnin) ahırki qismi («xu küni Misirdikilər kiz-ayallərə ohxap qalidu...» yəni 16-ayətin baxlap) tehi əməlgə axurulmioğan. Yəxayaning dəwridikilər üçün, bu bexarət ularning Misirə qoxuluxkə bolmaydioğanlıqini bildürgən; bundəq kəlix Pərwərdigarə ixanməslikkə barəwər. Bexarəttə, ular Misirə əməs, bəlkə Misir əzlrigə bəqəndi bolidu, deyilidu. Ahirdə Huda Misirliklərnə Israilərkə qorqidoğan Asuriyəliklər bilən billə Əzigə, xundəqlə Israilə bəqənduridu.

1 Asuriyening *sərdari bolojan* «Tartan» Axdod xəhirigə kelip muhasirə qiləjan yili Asuriyə padixahı Sargon uni əwətkən (u Axdodqa qarxi jəng kilip uni ixəjal kildi): —□

2 — Xu qəoqda Pərwərdigar Amozning oqlı Yəxaya arkilik səz qiləjanidi. U uningə: —

«Qatrikingdin bəz iq tambilingni seliwət, putungdiki kəxingni seliwət» — degənidi;

U xundak kildi; yalingaq wə yalang ayaq mengip yürdi.□

3 Wə Pərwərdigar ahirida mundaq dedi: —

«Məning kulum Yəxaya Misir wə Efiopiya toqruluk həwər beridojan bəxarət həm karamət süpitidə bolux üqün yalingaq həm yalang ayaq üç yil mengip yürəndək, 4 Ohxaxla Misirlik əsirlər wə Efiopiyəlik sürgünlər yax bolsun, kəri bolsun, yalingaq həm yalang ayaq, kasisi oquq həlda Asuriyə padixahı tərpidin Misirni xərməndilikdə kaldurup, yalap epketilidu. □ 5 Ular bolsa kərkuxup, öz tayanqisi boləjan Efiopiyədin wə pəhri boləjan Misirdin ümidsizlinip ketidu. 6 Xuning bilən bu dengiz boyidikilər: —

«Mana bu Asuriyə padixahining wəswəsidin kərkup baxpanahlik izdəp barəjan tayanqimizə, bizlər əmdi kəndakmu qutulalaymiz?» — deyixidu»». □

21

Babil toqrisida yənə bir bəxarət

1 «Dəngizning qəl-bayawini» toqrisida yükləngən bir wəhiy: —
«Jənub tərəptə qoyuntazlar etüp ketiwatqandək,

□ 20:1 «Asuriyening sərdari boləjan «Tartan» Axdod xəhirigə kelip muhasirə qiləjan yili» — miladiyədin ilgiri 715-yili Filistiyələrin bir pəytəhti boləjan Axdod Misirning kutritixi bilən Asuriyə imperiyəsidiکی asarətləni buzup isyan kətürdi. İkki yil iqidə ular yənə məəplup boldi. Misir tohtimay ularni kutritip, qorallik yardım berixni wədə kilip, əlqiləni Moabqa, Edom həm Yəhudaqə əwətti, Asuriyə imperiyəsigə qarxi bir ittipakni otturiqə qikarmaqci boldi. Biraq miladiyədin ilgiri 711-yili Asuriyə imperiyəsi Axdod xəhirinə ixəjal kildi. Misir ularqə heq yardım kilmidi. Huda Yəxaya arkilik İsrailqə hudəsiz, tayanqisiz Misiroqə tayinixning toqra əməslikini həm mundaq kilixning bihudə ix ikənlikini kərsitidu. □ 20:2 «Xu qəoqda Pərwərdigar Amozning oqlı Yəxaya arkilik səz qiləjanidi..» — muxu 20-babtiki bəxarət nahayiti kışka wəki iqidə əməlgə axurulojan. Bəxarətning əməlgə axurulixini kərgən kixilər yukirik 19-babtiki ahirkə zamanlarni kərsitidojan (Asuriyə wə Misir toqruluk) bəxarətning ahirida muqərrər əməlgə axurulidojanlikidin heq guman kılmaslik kərək. «Pərwərdigar ... uningə: — «Qatrikingdin bəz iq tambilingni seliwət...» degənidi. U xundak kildi;

yalingaq wə yalang ayaq mengip yürdi» — buningdin kərxəkə boliduki, Yəxaya adətə bəz kiyim kiyip yüridojan boluxi mumkin. Yəxayaning həkikətən «kipyalinqaq» yaki pəkət «kaltə ixtanlik» ikənlikigə bir nəmə deyix təs. □ 20:4 «Misirlik əsirlər wə efiopiyəlik sürgünlər yax bolsun, kəri bolsun... kasisi oquq həlda Asuriyə padixahı tərpidin ... yalap epketilidu» — xu bəxarət bəlkim 701-yili, yəni Asuriyə bilən Misir soquxqan Əltəkəh degən yərdə boləjan jəngdə əməlgə axurulojan. Asuriyə Misirdiki həm Efiopiyədiکی nuroqun əsirləni epkətən.

□ 20:6 «bu dengiz boyidikiliri — Filistiyəliklər həm Yəhudalıklarni kərsitidu.

Dəhşətlik zemindin bir nemilər keliwatidu!». □

Yəxayaning söz qilixi

2 — Azablik bir wəhiy-kөрүнүx manga ayan qilindi;

Hain hainlik kiliwatidu,

Bulangqi bulangqilik kiliwatidu.

«I Elam, ornungdin tur, qik!

Media, muhasirə kilip korxiwal!»

Uning səwəbidin kətürülgən həmmə nalə-pəryadlarni tügitiwəttim. □

3 — Xunga iq-baοrim aοriq-azab bilən toldi,

Tolοiqi tutkan ayalning azablidirək,

Kөrgənlirimdin tolοinip kəttim,

Angliοinimdin parakəndə boldum. □

4 Xunga көnglüm parakəndə bolup hasirap kəttim,

Meni dəhşət kərқunq basti;

U mən zok alidioqan keqini sarasimə holdioqan keqigə aylandurdi. □ ■

5 Ular dastihan wə giləm-kөrpilərnimu salidu;

Ular yeyixidu, iqixidu;

□ **21:1 «Dengizning qel-bayawini»** — Babilni kөrsitidu (9-ayətni көrüng). «Dengiz» bolsa, muxu yərdə Babil xəhiri jaylaxқан, nahayiti kəng Əfrat dəryasini kөsitidu. Əmdi nemixқа «dengizning qel-bayawini» deyilidu? Yəxaya bəlkim Babilni kinayilik gəp bilən mazaқ kiliidu; Babil katta, bуюk xəhər bolοini bilən, həkikət jəhitidin yaki mənggүlүk rohij bayliқlar jəhitidin eytkanda nahayiti bir qel-bayawan, halas. □ **21:2 «Hain hainlik kiliwatidu... bulangqilik kiliwatidu»** — xübhisizki, Babilning үzlүksiz kiliwatқан kilmixlirini kөrsitidu. «I Elam, ornungdin tur, qik! Media, muhasirə kilip korxiwal!» — ikki imkaniyət bar. Muxu bexarət yaki miladiyədin ilgiriki 689-yili Asuriya imperatori Sənnaheribning Babiloqa besip kirip wəyrən kiliqanlikini yaki miladiyədin ilgiriki 539-yili Parslar wə Medialar Kөrəx imperatorining baxqiliқida besip kircənlikini kөrsitidu. Əgər birinqi xərh toqra bolsa, u qaqoqda «Elam ornungdin tur, qik! Media, muhasirə kilip korxiwal!» degən sözlərnə Babil padixaheri Merodaқ-Baladan öz ittirqadaxliri Elam wə Mediaoqa eytkan, bu sözlər «Asuriyogə hujum kil!» degən mənidi bolοan bolidu. U qaqoqda Asuriyənəng imperatori Sənnaherib məqlup bolοan. Keyin u qaytidin hujim kilip Babilni ixoqal kildi. Xu qaqoqda u Babilni pütünləy wəyrən kilip, ularning həmmə butlirininimu qekip parə-parə kildi. Ikkinqi xərh toqra bolsa, muxu sözlər Kөrəx özining qoxunlirioga degən gəp bolidu (Babiloqa hujum kil!). Bizningqə bolsa bexarət Kөrəxnəngki muxu hujumini kөrsitidu; biraқ ikki ketimlik ixoqal kiliqning həmmisidə ohxaxla Yəxayaning kөrsətkən kөrsətmisi, yəni «Babiloqa ixənmənglar həm tayanmənglar!» degini təkitlinidu. «Uning səwəbidin kətürülgən həmmə nalə-pəryadlarni tügitiwəttim» — bu əlwəttə Hudaning sözi boluxi kərək. Demək, Babilning hainliқi, tajawuzqiliқ kilip olja aloqanliқi, adilsizliқi, rəhimsizliқi қатарliқlar түpəylidin halayiq қattiq nalə-pəryadlarni kətүrgənidi; Huda ularning nalə-pəryadlirioga hhatimə beridu; qünki U Babilning əzini tügəxtүrgənidi. □ **21:3 «Xunga iq-baοrim aοriq-azab bilən toldi, ... angliοinimdin parakəndə boldum»** — bu sözlər əlwəttə pəyoqəmbərnəng öziningki boluxi kərək. Baxқа birhil tərimisi «Mən azabtin tolοinip қariyalməttim; parakəndiқiliktin həqnemini angliyalmidim». Bir jəhəttin Yəxaya pəyoqəmbər muxu көrүнүxtə məlum bir xəhərnəng Huda təripidin jazalinixini kөridu, xundaқla bək azablinidu. Biraқ baxқа bir jəhəttin wə baxқа bir dərijidə, Babil xəhiri pүtkül dunyoqə wəkil bolsa, u Hudaning қiyamət күnidə gunahning əzini қandaқ dəhşətlik jazalinixini kөridu, xundaқla intayin azablinidu. Xübhisizki, muxu bexarəttin eliximiz kərək bolοan sawaқ dəl muxudur. □ **21:4 «Mən zok alidioqan keqə»** — buni qүxinix təs; bəlkim Huda Yəxayaqə xu көrүнүxnə көrgүzgən keqidə u ayali bilən billə muhəbbətləxməқqi boldimikin. ■ **21:4** Ayup 7:3

«Həy esilzadilər, ornunglardin turup qalkanni maylanglar!»[□]

⁶ Qünki Rəb manga: —

«Barəjin, kərgənlirini əyni boyiqə eytidioğan bir kəzətqini təhləp qoyojin» — degənidi.[□]

⁷ — «U jəng hərwilirini, jüp-jüp atlik əskərlərni,

Jəng hərwilirini exəklər bilən,

Jəng hərwilirini təgilər bilən kərgəndə,

U diqqət bilən, nahayiti diqqət bilən kəzətsun!»[□]

⁸ U jawabən xirdək tovlidi: —

«Rəb, mən kəzət munarida üzlüksiz kün boyi turimən,

Hər keqidə kəzəttə turimən;»^{□ ■}

⁹ — Wə mana, u jəng hərwiliri jüp-jüp atlik əskərlər bilən keliwatidu!»

Wə yənə jawab berip xundək degən: —

Babil bolsə yikildi, yikilip qüxti,

Wə U ularning ilahlırining hər bir oyma məbudlirini yərgə taxlap parə-parə kiliwətti!».^{□ ■}

Huda yənə Əzigə sadıq boləjanlarə qə təsəlli beridu

¹⁰ — I Mening tepilgən danlirim,

Mening haminimdiki buədaylirim,

İsrailning Hudasi, samawı qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigardın angliəjanni silərgə eytip bərdim![□]

Edom toərlulək bir bexarət

¹¹ «Dumah» toərlulək yükləngən wəhiy;

Birsi Seirdin kelip məndin: —

[□] **21:5** «Ular dastihan wə giləm-kərpilərnimu salidu» — baxka birhil tərjimisi «Dastihan selinglar, bir kəzətqi koyunglar». «**kalkan maylanglar!**» — birhil urux təyyarlıqi. Kalkan maylansa kiliq-nəyzilər uningdin teyilip ketətti. Xunga Yəxaya muxu ayəttə bəlkim, Babilliklar ziyapəttə olturojında, düxməning qoxunliri yoloə qikip yürük kiliwatkanlıqini kərsitidu; xunga ziyapətning orniə qə, urux təyyarlıqi kili xkə toə qə kelətti, dəp bexarət beridu. Keyinki (6-10) ayətlərnimu kəring. Babilliklarning ziyapətkə katnixixkə intayin amraklıqining dangki qikkanidi. Miladiyədin ilgeriki 539-yili, Babil ordisdikilər katta ziyapəttə bihud olturojan bir keqidə, Babil xəhiri Medialiklar təripidin ixə qə kilindi (Təwrattiki «Daniyal» 5-babni kəring).-

[□] **21:6** «əyni boyiqə eytidioğan bir kəzətqi» — demək, ixənqlik adəm. Babilliklar bihudlixip olturojanlıqi tüpəylidin, Huda bəlkim Yəxayaə qə kinayə kilip, ular üqün bir kəzətqini bəlgiləp qoyux kerək, deməkqi. Bu «hiyalıy kəzətqi»ning həwərliri 7-9-ayətlərdə hatirilnidu. [□] **21:7**

«**U jəng hərwilirini, jüp-jüp atlik əskərlərni, ... kərgəndə, ...**» — baxka birhil tərjimisi: — «Bir qoxun atlik əskər jüp-jüp atlar bilən, ... kərgəndə, ...». «**jəng hərwilirini təgilər bilən kərgəndə, ...**» — Pars imperatori Kərxə jəng kiliəndə təgilərnı düxmən qoxunliri iqigə həydiwetip, qalaymıkanlıq kiki rətti. U birinqi bolup axundək taktikini ixlətkən. [□] **21:8**

«**Rəb, mən kəzət munarida üzlüksiz kün boyi turimən, Hər keqidə kəzəttə turimən**» — bu səzğə qəriəndə, Babilning wəyran kilinixini ümid kilidiojanlar uzunrak wəkit kütüxi kerək bolidu. «Rəb» degənnıng baxka hil tərjimisi: «I hojam, ...». [■] **21:8** Həb. 2:1 [□] **21:9**

«— **Wə mana, u jəng hərwiliri jüp-jüp atlik əskərlər bilən keliwatidu!**» — yukiriki izahətnı kəring. Bəlkim muxu yərdə düxmən qoxunı ələlib bilən qaytip berip, Babilning məərlup bolup yöktiləjanlıqi toərlisida həwər yətküzidu. «... **U ularning ilahlırining hər bir oyma məbudlirini ... parə-parə kiliwətti!**» — «U» bəlkim Hudaning Əzi. [■] **21:9** Yər. 25:12; 51:8; Wəh. 14:8; 18:2 [□] **21:10** «**I Mening tepilgən danlirim, Mening haminimdiki buədaylirim, ...**» — muxu ikki ibarə İsrailning Hudasiə sadıq boləjan, xundək qə pəs orunda turidiojan «kəldisi»ni kərsitidu. Hudaning jaza-tərbiyiliri iqidə japa tartix bilən ular tawlinip,

«sap buəday»dək boləjan.

«I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi? I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi?» — dəp soraydu.□

¹² Kəzətqi jawabən mundak dəydu: —
«Səhər kelidu, keqimu kelidu;
Yənə sorioqing bolsa, yənə kelip sora;
Yolungdin kaytip manga yekın kəl!» □

Ərəbiyə toqruluk bir bexarət

¹³ Ərəbiyəning keqisi toqruluk yükləngən wəhiy: —
«I Dedanliqlarning karwanlıri, silər Ərəbiyədiki janggaldə qonup kəlisilər;□

¹⁴ Ussap kətkənlərgə su apirip beringlar!
I Temadikilər, nanliringlarni elip kaqқанlarni kütüwelinglar!□

¹⁵ Qünki ular kiliqlardin,
Ojilaptin elinojan kiliqtin,
Kerilgən okyadin,
Uruхning azabidin qaқidu.

¹⁶ Qünki Rəb manga xundak degən: —
Bir yil iqidə mədikar həsablioqandək,

□ **21:11 «Dumah»** — bolsa ibraniy tilidə «süküt» degən mənidə. Umu Edomning kiçik bir yezisi. Biraқ muхu yərdə Yəxaya yənə «Edom» degən isimni sөz oyuni kiliр tətürisiqə «Dumah» dəp atioqan. Demək, kəlgüsidə Edom kəp issik-sooqaklar bilən naһayiti «süküt»lük bir jay bolup kalidu. «Seir» — Edomning yənə bir ismi. «**I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi? I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi?**» — kəzətqi (yaki jesəқqi)ning wəzipiliri birinқidin düxmənniң һuјumlriridin һəwər berip һəmmə adəmnə oyoјitix; ikkinқidin taktəқilik kiliр keqining қаysi waқit boləqanliқini halayiqқа uқturux idi. Kəzətqi muхu yərdə xübhisizki, Yəxaya pəyoјəmbərnəning əzidur. Uningmu muхu ikki wəzipisi bar idi — halayiqni Hudaning jazasidin aғahlandırux һəm xu jazaqə kaңqə uzun bolup kətkənliki һəm uning qanqilik dawamlixidioqanliқi toqruluk һəwər yetküzüx idi. Muхu yərdə bəlkim Edomdin қiққан bir əlqi kelip Yəxayadin Edomni қаrlap turoqan, қarangəu «keqə»dək boləqan balayi'apətlər қақан түgəydu? — dəp soraydu. □ **21:12 «Kəzətqi jawabən mundak dəydu: ...»** — jawabning üç qismi bar: — (1) «səhər kelidu». Demək, muхu қarangəuluk түgəydu — biraқ қақан түgəydioqanliқini deməydu. (2) «keqimu kelidu» — Edomqə, dunyaqə nur kelidu (məsilən 7:18, 18:2ni көrüng). Biraқ yənə bir keqə kelidu, u tehimu қarangəu bolup, bəlkim қiyamət күnliridə bolidu (məsilən, 10:5, 13:10ni көrüng). Yəxaya muхu toqruluk aғahlandıridu. (3) «sorioqing bolsa, ... manga yekın kəl!». Edom (jümlidin bəlkim baxқа Yəһudiy əməslər) muхu ixlarni enikliməқi boləqan bolsa, ərkinlik bilən Hudaning yenioqə kelixkə, Hudadin biwasitə yaki pəyoјəmbərliridin soraxқа təklip қilinidu. Pəқət öz yolliridin towa kiliр yenip kəlsila, Huda ularni qəbul қilidu. □ **21:13 «Ərəbiyəning keqisi toqruluk»** — ibraniy tilidə «Ərəbiyə toqruluk» һəm «keqidə» degən ikki mənilik boləqan bir sөzdur. Ikkinqi mənisi «keqidə» boləqan bolup, bəlkim «Ərəblərnəning қarangəuluk waқti»ni kərsitidu. Əməliyəttə (Ərəblərnəning tarihi anqə hatirilənmigən boləqəқ) dəl қаysi yilni kərsətkənliқini һazırqə eniқ dəp bərləməymiz. Miladiyədin ilgiriki 715-yili Sargon II Temadiki qəbililər wə pütkül «Ərəbiyə yerim arili»qa қarxi urux қiloqan. Miladiyədin ilgiriki 703-yili Ərəblər Babilidiki Merodəқ-Baladan bilən ittiraқ түzgən wə Asuriyəlik Sənnahərib təripidin məoјlup қilinip, қattiq ziyan tartқан. Bexarət bu qəoqlarning birini kərsətsə kerək. «...janggaldə qonup kəlisilər» — demək, qong yoldin yiraқ, məlum bir düxmənniң қorқunқidin pinһan jayda қonux kerək. Dedanliқ bilə Ərəblərnəning bir qəbilisi. Tema ularning bir қarwansaray xəһiri. Dedan, Tema wə 16-əyəttiki Kedarning қəyərliқini bilix üçün һəritilərnəni көrüng. □ **21:14 «... Su apirip beringlar! I Temadikilər, nanliringlarni elip kaqқанlarni kütüwelinglar!»** — Huda Yəxaya arқiliқ Ərəblərgə əz қerindaxliriqə yardəm bərix kerəkliқini uқturidu. Demək, Ərəblər pət yekında kəp awariқilikкə yoluқidu (15-əyətni көrüng).

Andin Kedarning bar xəripi yokilidu, □

¹⁷ Okyaqilarning kaldukliri,
Yəni Kedarning palwan-batur boləjan oquulliri az kalidu;
Qünki Pərwərdigar, Israilning Hudasi xundak söz kıləjan. □

22

Yerusalem toqruluk bir bexarət

¹ Alamət körünux berilgən jiləja toqrisida yükləngən wəhiy: —
Silər həmminglar əgzilərnin üstigə qıkiwaləjininglar zadi nemə
kilojininglar? □

² Silər huxallik dəbdəbisini kətüridiəjan,
Warang-qurungəja toləjan yurt,
Xadlinidiəjan xəhər;
Silərdin əltürülənlər kiliq bilən qepiləjan əməs,
Yaki jənglərdə əlgən əməs;

³ Əmiriliringlarning həmmisi birakla kəqixti;
Ular okyasiz əsir boldi;
Yirakka kaqқан bolsimu,
Silərdin tepiwelinqanlarning həmmisi birliktə əsir boldi.

⁴ Xunga mən: —
«Nəzirinqlarni meningdin elinglar;
Məni kattik yioqlaxka koyunglar;
Həlkimning bulinip ketixi toqruluk munga təsəlli berixkə aldirap
əzünglarni upratmanglar» — dedim. □ ■

⁵ Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigardin
«Alamət körünux berilgən jiləja»ning bexiəja bir kün qüxidu,
U bolsa awariqilik bolidiəjan,
Ayaə asti kılınip petikdiliəjan,
Adəmlər kaymuqturulidiəjan,
Sepil soqulup qekilidiəjan,
Taqıləja qarap yalwurup qırkıraydiəjan bir küni bolidu.

□ **21:16 «Bir yil iqidə mədikar hesabliəndək,..»** — 16-bab, 14-ayətlik izahatni kəring. Mədikar ixligən waqitni intayin toqirilik bilən hesablaydu, əlwəttə. □ **21:17 «Okyaqilarning kaldukliri, yəni Kedarning palwan-batur boləjan oquulliri az kalidu»** — Kedar bolsa Əbəstandiki qəllükning ximal tərpidə yaxiəjan bir kəbilə. Muxu bexarətnin kəng mənisi, xübhəsiszki, Hudaəja ixənmigənlər əz-ara bir-birigə yardəm berixkən bolsimu, hudəsiz boləjanliki üqün bu yardəm mənggü dawamlaxmaydu. Ahirəjiə üzlüksiz kelidiəjan, qeki yok mədətni bolsa pəkət Pərwərdigardinla tapkili bolidu. □ **22:1 «Alamət körünux berilgən jiləja»** — intayin sirlik bir ibarə. Xübhəsiszki, u Yerusaleməja qaritilidu (10-ayətni wə təwəndikilərnimu kəring). Yerusalem Zion təjining üstidə bolsimu, taqlar bilən oraləjan bolup, jiləjiəja jaylaxқан dəp hesabliəjili bolidu. Biraq bu ibarə nemini bildüridu? Yəxaya wə baxka pəyqəmbərlər əlwəttə Yerusaleməda nuroqun «qayibanə alamətlər» yaki «alamət körünuxlər»ni kərgən. Xunga məzkur ibarə nuroqun «qayibanə alamətlər» wə bexarətlərnin temisi boləjan, Huda səyğən Yerusalem»ni kərsitidu; yənə kelip, «jiləja» təwən bolup, «har bolux» yaki «kiqik peillik»ni bildüridu; Huda bexarətlər wəhiy kilsə, ularni pəkət kiqik peillərojila yətküzidu. Biraq -2-14-ayətlər boyiqə, Yerusalemdikilər Hudaning agahlıriəja kiqik peil bolmay, əksiəq erən kilmay təkəbburlixip kətkən. □ **22:4 «Həlkimning bulinip...»** — ibranıy tilidə «həlkimning kizining bulinip...». «**Həlkimning bulinip ketixi toqruluk munga təsəlli berixkə aldirap əzünglarni upratmanglar**» — bu səzlər həlkim pəyqəmbərnin əziningkidur; biraq, xübhəsiszki, Huda ular arkilik Əzining kənglini bildürəwatidu. ■ **22:4** Yər: 8:23

6 Elam jəng hərwiliri wə adəmliri bilən, atlik əskərliri bilən oqdanni kətürüp kelidu,

Kir bolsa qalkanni eqip təyyar kildidu. □

7 Wə xundak boliduki,

Əng güzəl jilöjiliring jəng hərwiliri bilən tolup ketidu,

Atlik əskərlər dərwezang aldida səp tartip turidu.

8 Ular Yəhüdaning üstidiki qalkanni elip taxlaydu;

Biraq sən *Zion* xu künidə «Orman sarayı»diki qorallaroğa ümid baqliojansən; □

9 Silər Dawutning xəhiring bəsülgən jaylirining kəp ikənlikini kərüp, Pəstiki kələk sulirini bir yərgə yiojip su ambiri kildinglar;

10 Yerusalemdiki öylərni sanap, ulardin bəzilirini buzup sepilni mustəhkəmləx üçün ixlətinglar,

11 Xundakla kona kələktiki sularni ikki sepil otturisoğa yiojip ambar kildinglar;

Biraq muxularni Yaratqujoğa heq qarimidinglar,

Burundin burun bularni Xəkilləndürüp Bekitküqigə heq ümid baqlimidinglar! □

12 Xu küni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar silərni yiojlap matəm tutuxka,

Qaqni qüxürüp paynəkbax boluxka,

Bəz kiyim kiyixkə murajət kildi. □

13 Biraq bularning ornida, mana huxallik wə xadlik,

Kalilarni soyux, koylarni boşuzlax,

Gəxlərni yeyix, xarablarni iqix,

«yəyli, iqəyli, qünki ətə dunyadin ketimiz» — deyixlər holdi! ■

14 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar təripidin kulikimoğa ayan kilindiki,

«Bərək, muxu gunah silər ölmigüqə kəqürülməydu» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar. □

Ordidiki ojojidar Xəbnaoğa bərgən agahlandurux

15 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar mana xundak dəydu: —

«Barəjin, muxu ojojidar,

□ **22:6 «Elam»** — Babilning qoxnisi, bexarəttiki waqitlarda ular bilən ittapaqdaq boləjan («Kir»ning nədə ikənlikini bilməymiz). Bu bexarət bəlkim Yəxayağa kəlgüsüdə Babil ittapaqdaqxiri bilən Yerusalemoğa qəttik hujum kilidiojanliqini ukturidu. □ **22:8 «Orman sarayı»** — «Orman sarayı»ni Sulayman padixah qurojan, xu yərdə kəp sawut-qorallar saqlanəjanidi («1Pad.» 7-babni wə 10:14-17-ayətni kəring).

□ **22:11 «...sularni ikki sepil otturisoğa yiojip ambar kildinglar; biraq ... burundin burun bularni Xəkilləndürüp Bekitküqigə heq ümid baqlimidinglar»** — 8-12-ayətlərgə qarisoğanda, Yerusalemdikilər duxmən qoxuning muhasirisigə taqabil turux tədbirliri (məsilən, sawutlarni, qalkallarni təyyarlax, sepilni mustəhkəmləx, yengi su ambirini qurux qatarliqlar)ni kollanəjanliqini təbrikləməktə idi, bəlkim buning üçün məhsus bir künni ayriojan boluxi mumkin (12-ayətni kəring — «xu küni...»). Yəxaya pəyoğambər ularni «tədbirlər»gə tayanmay, «muxularni Yaratquji» Hudaəjila tayinx kerək dəp dəwət kilsimu, ular kət'iy anglimaydu. □ **22:12 «yiojlap matəm tutux..., qaqni qüxürüp paynəkbax bolux..., bəz kiyim kiyix...»** — bularning həmmisi towa kilixning ipadiliri idi.

■ **22:13** Yəx. 56:12; 1Kor. 15:32 □ **22:14 «muxu gunah silər ölmigüqə kəqürülməydu»** — ibraniy tilida «silər ölmigüqə muxu gunah üçün kafarət kilinmaydu».

Ordini baxquridioğan muxu Xəbnaning yenioğa kirgin, uningoa: —□

16 Sanga muxu yərdə nemə bar?

Yaki muxu yərdə kiming bar?

Birsi egizlikkə əzi üqün bir gər qazoqandək,
Əzi qoram taxtin bir qonaloquni yonuoqandək,
Əzüng üqün bir gər kolidingmu?

17 Mana həy palwan, Pərwərdigar seni əz qanggilioğa elip, qing siqimdap,

18 Andin pomdaqtək seni bipayan, yirak bir zeminoğa taxliwetidu.

Sən axu yərdə əlisən,

Həm axu yərdə həywətlik jəng hərwiliringmu qalidu,

I oqojangning jəmətigə xərməndilik kəltürgüqi!□

19 Mən seni mənsipingdin eliwetimən,

Xuning bilən seni ornungdin qüxüriwetimən.

Bexarətning dawami — Eliakim, ixənqlik adəm

20 Xu künimu xundak boliduki,

Mən Hilkıyaning oqlı Əz qulum boloğan Eliakimni qaqırımən;■

21 Sening tonungni kiydürimən,

Sening potang bilən uning belini qing kilimən;

Hökümranlığingni uning kolioğa tapxurimən;

Xuning bilən u Yerusalemdikilərgə wə Yəhuda jəmətigə ata bolidu.

22 Dawut jəmətining aqquqini mən uning mürisidə qoyimən;

U aqsa, heqkim etəlməydu,

Ətsə, heqkim aqalmaydu.■

23 Mən uni muqim bir jayoğa qozuk qilip bekitimən;

U bolsa atising jəməti üqün xərəplik hokuk-təht bolidu;

24 Həlk uning üstigə atising jəmətining barlık xəhrətlirini yükləydu;

Yəni barlık uruk-nəsillirini,

Barlık kiçik qaqa-kuqılarnı,

Piyalə-jamlardın tartıp barlık küp-idixlaroqiğə asidu.

25 Xu künidə — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boloğan

Pərwərdigar: — muqim jayoğa bekitilgən qozuk bolsa, egilip ketidu wə kesip taxlinidu;

Uning üstigə esiloğan yüklər üzüp taxlinidu»,

— Qünki Pərwərdigar xundak degənidi. □

23

Turning aqiwiti — wəyranqilıki tüpəylidin oquloğan mərsiyə

1 Tur toqruluk yükləngən wəhiy: —

□ 22:15 «... muxu oqojidar, ordini baxquridioğan muxu Xəbnaning yenioğa kirgin...» — muxu ayəttiki «oqojidar» (yaki «həziniqi») «ayalqə rod» bilən kəlğən bolup, bəlkim Xəbnaning heli bir huxamətqi, kətürmiqi ikənlikini kərsitixi mumkin. □ 22:18 «oqojang» — Israil padixahı Həzəkıyani kərsitidu. «2Pad.» 18-babni kərüng. ■ 22:20 2Pad. 18:18,26,37 ■ 22:22 Wəh. 3:7

□ 22:25 «Mukim jayoğa bekitilgən qozuk bolsa,...» — bəzi xərhqilər muxu sözlər Eliakimni kərsitidu, dəp qaraydu — demək, «u ixənqlik adəm boloqini bilən, bəribir yikilip ketidu; pəkət Hudaqıla tayanqılı bolidu». Biraq muxu ix ohxaxla «xu künidə» bolidu, deyilidu. Pikrimizqə Yəxaya yənə Xəbnanimu kərsitidu; u əslidə «muqim jayoğa bekitilgən» bir qozuk, yəni ordidiki ixlarnı baxquruqiği idi. U bir kün iqidə hokukıdin qaldurulup, Eliakim, yəni Huda eytqan «Mening qulum», uning ornini basidu.

— I Tarxixtiki kemilər, aq-zar kətürünglar!

Qünki u harab kılindi,
Xu yərdə öy yox, portmu yox.

Seprus arilidin bu həwər *kemidikilərgə* ayan kılınıdu. □ ■

² Zidondiki sodigərlər dengizdin ötüp silərnə təminləp kəldi, i araldikilər,
Əmdi xük bolunglar! □

³ Xihördiki bipayan sular üstidin yətkigən danlar,
Yəni Nil dəryasining həsuli Turning daramiti boləjanidi;
U əllərnin baziri boləjanidi!

⁴ I Zidon, hijalət bol,

Qünki dengiz — yəni Turəqa kəroqan boləjan dengiz dəyduki: —

«Məndə heq toloqak bolmidi, heq tuoqmidim,
Yigitlərnə yaki kızlarnə heq bəkmioqandəkmən!» □

⁵ Muxu həwər Misirəqa yətkəndə,
Ular mu bu həwər huddi turəqa kəlgəndək kattıq azablinidu.

⁶ — Silər dengizdin ötüp Tarxixka kətinglar!

I dengiz boyidikilər, aq-zar kətürünglar! □

⁷ Silərnin kədim əyyamdin bar boləjan,
Xad-huramliqka toloqan xəhiringlar muxumu?!
Mana ularning putliri əzlrini musapir kılıxka yiraklarəqa kətürüp
baridu! □

⁸ Tajlarnə iltipət kılıuqı boləjan,
Sodigərliri əmirlər boləjan,
Dəlləlliri jahanda abruyluqlar həsəblənoqan turning bu təoqdirini kim
bekitkən?

⁹ — Bularnə bekitküqı samawı qoxunlarning Sərdari Pərwərdigardur!
Məksiti bolsa xan-xəhərttin kelip qıqқан jimi təkəbburluqni rəsua kılıx,
Jahandiki jimiki yüz-abruyluqlarnə pəsləxtürüxtin ibarət!

¹⁰ Tarxixning kızı, Nil dəryasidək öz zeminingda ərkin-azadə yayra!

Qünki *Turdin* kəlgən tizgin hazır yox. □

¹¹ Qünki Pərwərdigar qolini dengiz üstigə uzitip,
Dələtlərnə təwritidu.

□ **23:1 «Tur toqurluq yülkəngən wəhiy: — I Tarxixtiki kemilər, aq-zar kətürünglar! ...»**

— Tur bolsa (həritini kərüng) dengiz boyidiki kədimki zamandiki bir «singapor»qa ohxaydıqan
bir xəhər idi. Tur xəhəri ikkiyə bəlünidu. Biri, kiçik aral, uning üstigə intayin mustəhəkəm
bir kəl'ə selinoqan. İkkinçisi uduldiki dengiz boyidiki intayin puhta sepillik xəhər. Tur asasən
dengiz arqılıq soda kılatti; uning kemiliri wə uningəqa bekindi boləjan «üq Tarxix»tiki (2:16diki
izahatni kərüng) kemilər ottura dengizdiki sodini pütünləy degüdək öz ilkiyə eliwaləjan bolup,
intayin beyip kətkən. Tawarlarnə ottura dengizdiki əllərdin import kılıp, Pələstingə satqan;
Pələstindiki məhsulətlərnimə setiwelip dengiz arqılıq eksport kılıqan. Beyioqandin keyin, Tur
intayin təkəbburlixip kətkənidi. Dengiz boyioqə jaylaxkanliqı üqün uni ixəqal kılıx mümkün
əməs idi. **«Seprus arilidin...»** — yaki «Kittiyərnin zeminiidin...». ■ **23:1** Yər. 47:4;
Əz. 26; 27; 28; Zək. 9:3, 4 □ **23:2 «Zidon»** — bolsa turəqa yəkin rayon bolup, Tur bilən
munasiwiti ziq boləjan. Həritilərnə kərüng. **«i araldikilər,...»** — Turdiki aralda turoqanlar.

□ **23:4 «Məndə heq toloqak bolmidi, heq tuoqmidim, yigitlərnə yaki kızlarnə heq**

bəkmioqandəkmən!» — demək, Turning yaxliri yoxap kətti. Ular nın «anisi», yəni dengiz:
«balılarnə heq tuoqmioqandəkmən» — dəydu. Ular nın yoxqitilixi səwəbi tehi kərsitilmidi. □ **23:6**

«Silər dengizdin ötüp Tarxixka kətinglar!» — demək, Turdikilər qəxiyə kerək. □ **23:7**

«...putliri ularni əzlrini musapir kılıxka yiraklarəqa kətüridu» — kəmə bilən əməs, ular nın
əsirgə qüxüp piyədə mangoqanliqini təkitləydu. □ **23:10 «Tarxixning kızı, Nil dəryasidək**

öz zeminingda ərkin-azadə yayra! Qünki Turdin kəlgən tizgin hazır yox» — bu kinayilik,
həjwiyə gəp. Tarxix turəqa bekindi boləqandin keyin, u hazır «ərkin» bolidu. Birək uning iqtisadiyə
yələngükimə yox bolidu.

U Kanaan toʻgʻruluk əmr qiləjan,
Uningdiki kəl ə-қorojanlarni yoқutulsun dəp pərman qūxürgən. □

12 Wə: —

«I baskunçilikka uқriojan Zidon kizi,
Sən ikkinçi heқ təntənə kilmaysən,
Ornungdin turup, Seprus ariloqa oтup kətkin,
Həтта xu yərdə sən heқ aram tapmaysən» — dedi. □

13 Қaranglar, Babil-kaldiyələning zeminini!
Bu yərning həlki bolup bakmioqandək kilidu;
Asuriyə uni qəl-bayawan janiwarliri uқun makan qiləjan;
Potaylarni yasap, ularning saray-ordilirini wəyran kilip, harabilikka
aylanduruwətkən. □

14 I Tarxitektiki kemilər, ah-zar kəтүрүnglar!
Qünki қoroјininglar harab kilindi. □

15 Wə xu küni boliduki,
Padixahning künlərni ҳesablioқinidək,
Tur yətmix yil untulidu.
Yətmix yil oтkəndin keyin,
Turning əhwali pəhixə ayalning nahxisidək bolidu. □

16 Qiltarni elip, xəhərni aylinip yür,
I untulojan pəhixə ayal!
Əzүnggə yənə həkning dikқitini tartay desəng,
Yeqimlik bir pədə qelip, kəprək nahxilarni eyt!

17 Əmdi xundək boliduki,
Yətmix yilning oтүxi bilən,
Pərwərdigar Turni yoқlaydu;
Xuning bilən u yənə əzini ijarigə berip,
Yər yuzidiki həmmə padixahliklar bilən yənə buzukçilik kilidu;

□ 23:11 «U Kanaan toʻgʻruluk əmr qiləjan...» — Tur xəhiri əslidə Kanaan zeminida, dəp ҳesablioқili bolidu. □ 23:12 «I baskunçilikka uқriojan Zidon kizi...» — Zidon Asuriyə təripidin basturulidu, uning kizliri, xūbhisizki, baskunçilikka uқraydu. Təwəndiki 13-ayəttiki izahatni kəring. □ 23:13 «Қaranglar, Babil-kaldiyələning zeminini! Bu yərning həlki bolup bakmioqandək kilidu; Asuriyə uni qəl-bayawan janiwarliri uқun makan qiləjan...» — miladiyadin ilgiriki 745-yili Asuriyə padixahı Tiglat-Pileşər «Pütkül dunyaqa igə bolmaqçı bolup», kəng kələmdə jəng kilixka baxlıdi. U 738-yili əzining hərbiy qəmandanini Turni idarə kilixka orunlaxturojan. Tur isyan kəтүrүp, Asuriyəning keyinki padixahı Xalmanəzərning muhasirisigə qarxi jəng kildi, ahirda Asuriyəliklər Turni taxlap kətti. Miladiyadin ilgiriki 8-əsirning ahirida u yənə Asuriyə bilən urux kildi. Xu qaoqda Tur Misir bilən ittipak tüzux məksitidə səhbət oтküzgən. Miladiyadin ilgiriki 701-yili Asuriyə padixahı Sənnaherib kattik hujum kilip, Turning «yələnçүki» Zidon wə ətraptiki rayonlarda kəp wəyrançilik qiləjan, Turning sodisini əsasən üzүp qoyəjan. Muxu ayətlərdə xu ix toʻgʻruluk aqahlandurux berilsə kerək. Ayətlərdə: Asuriyəliklər Babil-kaldiyani wəyran qiləjanlikloqa, qiraylik binalarni «qəl-bayawan janiwarliri uқun makan qiləjanlikloqa қaranglar, muxu ixlardin sawəq elinglar deyilidu. Bu bəlkim «Silərgimu muxuningə ohxax ixlar yüz beridu» degənliktin bexarət bolsa kerək. Muxu aqahlanduruxning ahirki nətijisi miladiyadin ilgiriki 332-yili «büyük Iskəndər» təripidin qikiriləjan. Iskəndər pütün sepillik xəhərni, jümlidin araldiki қorojanlarnimu yər bilən yəksan kiliwətkən. □ 23:14 «Tarxix» — 2-bab, 16-ayəttiki izahatni kəring. □ 23:15 «Tur yətmix yil untulidu» — «yətmix yil» muxu məzgil bəlkim Asuriyə padixahı Sənnaheribning miladiyadin ilgiriki 701-yilidiki wəyrançilikdin baxlinidu, miladiyadin ilgiriki 630-yilidiki Asuriyəning küq-қudritining zawal tepixi, xundakla Turning sodisinin yənə bazar tepixi bilən ahirlixidu. Yəxaya axu qaoqdikı turni kəri pəhixə ayaləqa, heridarlarni qəkirix uқun qiltar qelip nahxa eytqanoqa ohxitidu. Pəhixə ayaləqa ohxax, u pulni dəp həkqandək ixni kilixka təyyar idi.

18 Xuning bilən uning malliri wə özini setip, tapқан puli bolsa Pərwərdigarəğa atilip muqəddəs bolidu;
 U həzinigə selinmaydu yaki toplanmaydu,
 Qünki uning muxu sodisi bolsa Pərwərdigarning aldida turoqanlar üçün ayrim qilinidu;
 U ularəğa qanoquqə yəp-iqixkə, xundakla ularning esil kiyim-keqəkliri üçün ixlitilidu. □

24

Ahirki zamanlar •••• Dunyaning gunah arkilik bulojinixi

1 Mana, Pərwərdigar yər yüzini bərbat, wəyran qilip,
 Uni astin-üstün qiliwetip,
 Uningda turuwatqanlarni tərəp-tərəpkə tarkitidu;

2 Xu wakitta xundak boliduki,
 Həklər qandak bolsa, kahin xundak bolidu;
 Qul qandak bolsa, hojayini xundak bolidu;
 Dedək qandak bolsa, ayal hojayini xundak bolidu;
 Setiwəloquqi qandak bolsa, setiwətküqi xundak bolidu;
 Ətnə aloquqi qandak bolsa, ətnə bərgüqi xundak bolidu;
 Əsüm aloquqi qandak bolsa, əsüm bərgüqi xundak bolidu. □ ■

3 Yər yüzi pütünləy bərbat qilinidu,
 Pütünləy bulang-talang qilinidu;
 Qünki Pərwərdigar muxu sözni qildi.

4 Yər yüzi matəm tutidu, u zəiplixidu,
 Jahān həlsizlinip zəiplixidu,
 Yər yüzidiki bəg-tərilərnu həlidin ketidu.

5 Yər-zemin özidə turuwatqanlar tərripidin bulojinidu;
 Qünki ular kərsətmə-qanundin qətligən;
Təbiətning qanuniyət-tərtipini əzgərtiwətkən,
 Mənggülik əhdinimu yokqa qikiriwətkən. □

6 Xunga lənət yər yüzini yutuwalidu,

□ 23:18 «Xuning bilən uning malliri wə özini setip, tapқан puli bolsa Pərwərdigarəğa atilip muqəddəs bolidu... u ularəğa qanoquqə yəp-iqixkə, xundakla ularning esil kiyim-keqəkliri üçün ixlitilidu» — muxu ahirki ayət Tur üçün ümid kərsitidu, ular kəlgüsida mal-mülükkə əməs, bəlkı Pərwərdigarəğa bekinidi bolidu. Bəxarətning əməlgə axuruluxi ahirki zamanda boluxi mumkin. Biraq İsrail Babilin qaytkinida (miladiyadin ilgiriği 540-yili), yengi muqəddəs ibadəthana qurulqanda, Tur uning üçün halis material təminligənlikı bəlkim bəxarətning bir «kısmən» əməlgə axuruluxidur (Təwrattiki «Əzra» 3-bab). □ 24:2 «kahin» — muqəddəs ibadəthanida həklərgə wəkil bolqan qurbanlıq qiloquqi. «Setiwəloquqi qandak bolsa, setiwətküqi xundak bolidu... əsüm aloquqi qandak bolsa, əsüm bərgüqi xundak bolidu» — demək, jəmiyətning hər bir təbiki dikiliri ohxaxla Hudaning ojezipigə uqraydu.

■ 24:2 Əz. 7:12, 13 □ 24:5 «Qünki ular kərsətmə-qanundin qətligən; təbiətning qanuniyət-tərtipini əzgərtiwətkən...» — qaysi kərsətmə-qanunlarni buzqan? Pəkət Musa pəyoqəmbərgə berilginila əməs, yəne Nuh pəyoqəmbərgə kərsitilgən qanun wə əhdini kərsətsə kerək. «Yar.» 9-babni kəring. Nuh pəyoqəmbərgə həm Musa pəyoqəmbərgə tapxuruloqan muxu ikki əhdigə asasen qatillik kət'iy mən'i qilinoqan. Uning üstigə Nuhqa tapxuruloqan əhdə boyiqə, Huda hawa rayini həm yər yüzidiki təbiətning qanuniyətlerini bekitkən; biraq insanlarning kilmixliri hawa rayini buzup taxlioqan, xundakla bügünmu buzmaqta, xuningdək insanlar nuroqun təbiət qanuniyətlerini əzgərtməqı bolqan wə bolidu. Məsilen, ailidiki ər-hotunluk jinsiy munasiwətlərnı buzup, bəqqiwazlıknı normal ix dəp bilix katarlıqlar.

Uningda turuwatқанlar «gunahı bar» dəp hesablinidu,
Xunga yər yüzidikilər yutuwelididu,
Insanlar az qalidu. ■

Balayı' apət təpsilatlıri

⁷ Yengi xarab tügəy dəp qaldı,

Üzüm talliri bolsa solixip ketidu;
Kəypliktin kəngli hux adəmlərmu uñ tartixidu;

⁸ Daplarning xoh sadaliri tohtaydu,
Kəngül eqiwatқанlarning warang-qurunglirimu tügəydu,
Qiltarning xadlık munqlirimu tohtaydu. ■

⁹ Xarab iқkənlərnıngmu nahxisi yoқaydu;
Haraq iқkənlərgə haraq aqqıq tuyulidu. ■

¹⁰ Tərtipsiz, mənisiz xəhər buzulidu;
Heqkim kirmisun dəp həmmə öylər etilidu; □

¹¹ Koqılarda xarab üqün nalə-pəryad kətürülidu;
Bar xad-huramliқ tütəkkə aylinidu;
Yər-zemindiki xadlıq yoқaydu. □

¹² Xəhərdə pəqət wəyranqılıqla qalidu,
Dərwaza bolsa qeqiloğan,
Həmmisi — harab bolidu! □

Insanning «qaldisi»

¹³ Qünki həlk-millətlərnıng arisida,
Yər-jahanning otturisida xundak boliduki,
Zəytun dərihini kaқkəndin keyin kəp qaloğan zəytunlardək,
Üzüm hosulini yoişwaloğandin keyin tərgüdək birnəqqıla üzüm
qaloğandək, bir qaldisi qaldurulidu. □ ■

¹⁴ *Qaldılar* bolsa awazlırını yukiri kətüridu;
Pərwərdigarning həywisigə qarap təntənə qilidu;

■ **24:6** Yəx. 9:18; 10:16 ■ **24:8** Yər. 7:34; 16:9; 25:10; Əz. 26:13; Hoх. 2:13 ■ **24:9** Yəx. 16:1 □ **24:10** «**Tərtipsiz, mənisiz xəhər**» — Yəxaya qaysi xəhər ikənlikini deməydu. 13-babta Babil xəhiri pütүн hudasis dunyani kərsətkəndək (məsilən, 13-bab, 5- wə 9-ayətni kəring) muxu ayətlər ohxaxla pütkül hudasis dunyani bildüridu. Xübhəsiszi, Yəxaya oқurmanlərgə yənə, Babil (Babilon) xəhiringning birinqi ketim quruloğanlıqını kərsətməqci (Təwrat, «Yar.» 11-babni kəring). Xəhərlər bolsa insaniyətning bar küq-kudriti, qabiliyiti wə əқil-parasitining jəwhiri bolidu. Biraқ muxular ihlassiz, Hudaoğa tayanmioğan halda qilinoğan bolsa, həmmisi quruk gəp bolidu, halas. Xuning bilən muxu namsiz xəhər hudasis dunyani bildüridu. Xəhər mənisiz, uningki turmuxi mənisiz, hudasis yaxax mənisiz. Baxқа pəyoşəmbərlərnıng səzlırigə asasən (məsilən, Daniyal) kəlgüsüdə pütkül dunya bir xəhər, bir mustəbit həkümдар astida bolidu. Muxu xəhər bəlkim «yengi bir Babil» boluxi kərek. 1985-yili iraktiki Sadam Hüseyn qədimki Babil xəhiringni qaytidin quruxni niyət qiloğini bilən u uzun etməy jenidin ayrıldı. «**Heqkim kirmisun dəp həmmə öylər etilidu**» — baxқа birhil tərjimisi «həmmə öyning ixiki tosulup qəlip, heqkim kirəlməydu». □ **24:11** «**Koqılarda xarab üqün nalə-pəryad kətürülidu; bar xad-huramliқ tütəkkə aylinidu...**» — oşlitə ix xuki, xarab həklərgə heq təsəlli bəralmisimu, ular yənıla uni izdəydu. Mana bu insanning təbiitidur! □ **24:12** «**Dərwaza bolsa qeqiloğan, həmmisi — harab bolidu**» — dərwaza heqқandək mudapiə roli qalmaydu. □ **24:13** «**Yər-jahanning otturisida**» — Israilni kərsitidu. ■ **24:13** Yəx. 17:6

Ular dengiz tərəptin sürən salidu.□

¹⁵ Xunga Pərwərdigarni xərkətimu, Israılning Hudasi Pərwərdigarning namini ətərbtiki yirak arallardimu uluqlanglar;

¹⁶ Jahanning qət-qətliridin biz nahxilarni angliduk; —
«Həkkəniy Boluquciğa xan-xərəp bolsun!»

Birək mən xundak dedim: —

«Ah, mening yadangoşulukum! Mening yadangoşulukum! Həlimoşa way!
Qünki hainlar hainlik kiliwatidu;

Bərək, hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!□

¹⁷ I yər yüzidə turuwatqan insanlar!

Wəhimə, ora wə tuzak bexingə qūxidu;■

¹⁸ Wə xundak boliduki,

Wəhimə sadasidin kaqkanlar orioşa qūxidu,

Oridin qıkkən bolsa tuzakka tutulidu.

Qünki asmandiki derizilər eqilidu,

Yər ulliri təwrəp ketidu.□ ■

¹⁹ Yər mutlək dəzlinip ketidu,

Yər pütünləy parə-parə bolup ketidu,

Yər dəhxətlik təwrinidu.

²⁰ Yər məst adəmdək iləng-siləng mangidu;

Huddi lapastək irəngxip qalidu.

Qünki uningdiki asiylık gunahı özini qattık basidu,

Ü yikilip, ikkinqi turalmaydu.■

²¹ Xu künidə xundak boliduki,

Pərwərdigar yukirida turoşan qoxunlarni yukirida,

Wə yər yüzidiki padixahlarni yər yüzidə jazalaydu.□

²² Ular orəkkə yioşilidioşan bir top əsirlərdək yioşiwelinidu,

Gundihanişa solap qoyulidu.

Nuroşun künlərdin keyin ular jazalinidu.□

□ **24:14** «**Qaldilar bolsa awazlirini yukiri kotüridu**» — yukiridiki 6-ayəttə «insanlar az kalidu» deyilidu. Muxu ayəttiki «qaldilar» bolsa dəl xu kixilarni kersitidu. Ular balayi'apət iqidə towa kılıp Hudani izdigənlərdur. Bu Hudaşa sadik boləşan «kaldi həlk» «Yəxaya» wə Təwrattiki kəp baxka kitablarda tiləşə elinidu. □ **24:16** «**Birək mən xundak dedim: — «Ah, mening yadangoşulukum! Mening yadangoşulukum! Həlimoşa way! ... Bərək, hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!»**» — bu səzlər pəşəyəmbərnin Hudaning ahir zamanlar toşrisida uningəşə ayan kileşan wəhiylirigə boləşan inkasini — həm huxallik həm huxallik iqidə boləşan kayəşusini, yəni dunyaning gunahkarlarning akıwitigə qarap kayəşəşanlikini bildüridu.

«...hainlar hainlik kiliwatidu ... hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!» — muxu təkrarlaş, bəlkim, ahirdə hər adəm Huda tərəpidin qutquzulmioşan bolsa, naşayiti kattik gunahka qəmüp ketidu, degənni bildüridu. Ularəşə gunah bekitiləndək kilidu (Injil, «Wəh.», 11:22ni kəşung). Yəxaya gunahning jazasını kəşuplə yəne naşayiti azablinidu. ■ **24:17** Yər. 48:43

□ **24:18** «**Wəhimə.. ora.. tuzak..**» — bu üç səzning ahangı ibraniy tilida naşayiti ohxixip ketidioşan səzlər. ■ **24:18** Yər. 48:44; Am. 5:19 ■ **24:20** Ayup 27:18; Yəx. 1:8; 19:14

□ **24:21** «...yukirida turoşan qoxunlar» — bəlkim Xəytanning jinlardin tərkib tapqan, təwən asmanlarda yüridioşan qoxunlirini kersitidu. □ **24:22** «**Nuroşun künlərdin keyin ular jazalinidu**» — ibraniy tilida «nuroşun künlərdin keyin ular yoklinidu». Huda məlum həlkni

«yoklišə», bu yoklaşning nətijəsi ularni (a) bərikətləş üqün yaki (ə) jazalax üqün bolidu. Bu sirlik bexarətni Injil «Wəhiy» kışmidin kəprək qūxinimiz. Kutquzoşuqi-Məsiş bu dunyaəşə kaytip kəlgəndə, bar jin-xəytanlar (üstündiki qoxunlar...)ni hangəşə taxlaydu. Ular yəne bir ming yildin keyin yər yüzidikilərnə sinax üqün waqitlik qoyuwetilidu. «Wəhiy» 19-20-bablarni kəşung.

23 Ay uyatlikta qalidu;
 Künmu hijil bolup kərünməydu;
 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Zion teşida,
 yəni Yerusalemda səltəniti yürgüzidu;
 Uning xan-xəripi Əz aqsakalliri aldida parlaydu! ■

25

Hudani mədhıyləydiyəjan, ahırkı zamandiki nahxa

1 Pərwərdigar, Sən mening Hodayım;
 Mən Seni üstün dəp mədhıyləymən,
 Mən Sening namingni mubarəkləymən,
 Qünki Sən karamət ixlarni,
 Sadıqlıq wə həkikət iqidə kədimdin buyan kəlbınggə pükknərlıngni bəja
 kəltürgənsən.

2 Qünki Sən xəhərni harabilik,
 Kəl'ə-qorəjanlıq yurtni harab,
 Yatlarning ordisini xəhər bolalmas kıləjənsən,
 U ikkinqi hərgiz kurlmaydu. ■

3 Xunga həliki küqlük həlk Seni uluşlaydu,
 Əxəddiy əllərnıng həliki xəhiri Səndin kərkiđu;

4-5 Qünki Sən miskinlərgə qorəjan,
 Yoksullarning dərđi-həjitigə qorəjan,
 Boranəja dalda,
 Issıkkə sayə boləjənsən;

Qünki əxəddiyələrnıng zərbə dolquni taməja urulojan borandək,
 Kaşjıraq yərnı başkan issik həwadək boldi.
 Bıraq issik həwa bulut sayisi bilən tosulojandək,
 Sən yatlarning qukan-sürənlirini pəsəytisən;
 Əxəddiyələrnıng oşəlibə nahxisi pəs kılınidu.

6 Wə muxu taşda samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar
 barlık kowmlar üqün ziyapət kılidu —
 Maylık yeməklıklər,
 Süzdürülgən kona xarablar,
 Yiliki tok maylık yeməklıklər,
 Süzdürülgən, yahxi saklanəjan kona xarablardin boləjan ziyapət bolidu; □

7 Wə U muxu taşda həmmə kowmlarnı yapıdiyəjan qümpərdini,
 Barlık əllərnı yapıdiyəjan yapquqni yokitidu;

8 U ölümnı mənngügə yutup yokitidu!
 Rəb Pərwərdigar hərбір yüzdiki yaxlarnı sürtiwetidu;
 Pütkül yər-zemin aldida Əz həlkıning xərməndilikini elip taxlaydu;
 Qünki Pərwərdigar xundək eytkən. ■

9 Wə xu künidə deyiliduki: —
 «Mana, Hodayimız muxu, biz Uningəja təlmürüp kəlgən,
 U bizni kütqüzidu;

Mana, muxu Pərwərdigardur, biz Uningəja təlmürüp kəlgən,
 Biz xadlinip Uning nijat-kutulduruxidin hursən bolimiz».

10 Qünki muxu taşka Pərwərdigarning kəli kərup turidu;

■ 24:23 Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15 ■ 25:2 Yəx. 21:9; 23:13; Wəh. 14:8; 18:2 □ 25:6
 «Yiliki tok maylık yeməklıklər» — Yəhudiylar üqün, xundəkla barlık kədimki həklər üqün
 maylık wə yililik yeməklıklər əng esil tamək idi. ■ 25:8 1Kor. 15:54

Wə saman azgalda tezək bilən qəyləngəndək, Moab Uning putliri astida qəylinidu;□

¹¹ *Moab* axu *tezəklik* azgaldin üzüp çiqix üçün qolini keridu, Birak uning kōli qewər bolōjini bilən, *Rəb* uning təkəbburlukini pəs kīlidu. □ ■

¹² U sepilliringning egiz mudariəlik qoroqanlirini oqulitip, Yər bilən yəksan kīlip, Topa-qangoqa aylanduridu.

26

Ikki xəhər — yengi Yerusalem wə «dunyaning xəhiri»

¹ Xu künidə Yəhūdaning zeminida munu nahxa eytilidu: — «Mustəhkəm bir xəhirimiz bar;

U nijatlikni uningōja sepil wə tirəklər kīlip bekitip qoyidu. □ ■

² Wapadarlikta qing turoqan həkqaniy əlning kirixi üçün, Dərwazilarni eqip beringlar!

³ Kim əzining əkidə, oy-hiyali Sanga baqliqan bolsa, Sən uni mutlək hatirjəmlıktə saqlaysən; Qünki u Sanga ixənq-etıqad baqliqandur.

⁴ Mənggügə Pərwərdigarōja tayininglar; Qünki Yah Pərwərdigar həkikətən əbədil'əbədlik bir qoram taxtur. □

⁵ Qünki U yukirida turoqanlarni pəskə qūxūridu;

Axu aliy xəhərni, U pəs kīlidu;

Uni yərgə qūxūrip, Topa-qangoqa aylanduridu. □

⁶ U put bilən qəylinidu; U məminləarning putliri, Miskinləarning kədəmliri bilən qəylinidu!

⁷ Həkqaniyning yoli bolsa tūzdu; I Əng Tüz Yolluq Boluquqi, Sən həkqaniy adəm üçün uning yolini ong kilisən.

⁸ I Pərwərdigar, biz dərhəkiqət Sening həkümliringning yolida mengip, Seni kütüp kəlduk;

Jenimizning təxnalıki xudurki, naming wə xəhriting axsun!

⁹ Wujudum bilən keqilərdə Sanga təxna boldummən; Bərhək, tang səhərlərdimu rohim bilən iq-ıqımdin Seni izdidim; Qünki həkümliring yər yüzidə kəringən bolsa,

□ **25:10 «Muxu taojka Pərwərdigarning kōli konup turidu»** — demək, Huda xundak kīlip, bəht wə aram ata kīlip, Əzini tonutidu. □ **25:11 «Rəb uning təkəbburlukini pəs kīlidu»** — ıbraniy tilida «U uning təkəbburlukini pəs kīlidu». ■ **25:11** Yəx. 16:6 □ **26:1 «U nijatlikni uningōja sepil wə tirəklər kīlip bekitip qoyidu»** — «U» — Rəb Pərwərdigarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **26:1** Zəb. 46:4-5; 125:1; Pənd. 18:10 □ **26:4 «Yah»** — bolsa «Yahwəh»ning kışkartiloqan xəkli (1:1-izahatni kəring). □ **26:5 «yukirida turoqanlar»** — bəlkim 25-bab, 11-ayəttiki «yukirida turoqan qoxunlar»ōja ohxax, jin-xəytanlarni kərsitixi mumkin. **«Axu aliy xəhər»** — bəlkim dunyadiki hudaszıllıqqa wəkillik kīlidoqan Babil, yəni yukirikı bablardiki «mənisiz xəhər» boluxi mumkin.

Yər yuzidikilər həkkaniylikni oğinidu. □

10 Rəzil adəmgə rəhim kərsitilsimu,
U yənıla həkkaniylikni oğənməydu;
Həttə durusluq turoğan zemindimu u yənıla adilsizlik kiliweridu,
Pərwərdigarning xanu-xəwkitini kərməydu. □

11 I Pərwərdigar, qolung kətürüldi,
Biraq ular kərməydu.

Həlbuki, Öz həlqinggə boləğan otluq muhəbbitingni ular kəridu həm hijil bolidu;

Küxəndiliring üçün təyyarlanəğan ot ularni bərhək yutuwetidu.

12 I Pərwərdigar, Sən bizgə hatirjəmlilik nesip kilisən;
Qünki bizning əməllirimizning həmmisini özüng wujuka qikarəənsən. □

13 Dərwəkə, i Pərwərdigar Hudayimiz, ilgiri Səndin baxka «rəblər»
üstimizdin həkümrənlilik kiləğan;
Əmdilikte pəkət Sanga tayinipla naminəni əsləp tiləə alimiz. □

14 Ular bolsa əldi, kaytidin yaximaydu;
Ərwah bolup kətti, kayta tirilməydu;
Qünki Sən ularni jazalap yəkatting,
Ularni adəmlərnəning esidimu kilqə kaldurmiding. □

15 Sən əlni uləyaytkənsən, i Pərwərdigar;
Əlni uləyaytkənsən,
Əzünggə xan-xəwəp kəltürgənsən;
Zeminning qeğralirini hərtəwəpkə uzartkənsən. □

İsrail kəndəq yol bilən azad kilinəğan?

16 I Pərwərdigar, ular dərd-ələm iqidə kələənda, Seni izdidi;
Tərbiyilik jazalixing ularning bəxiəə qüxkəndə,

Ular aq urup, piqirlap bir duani kildi: —

17 «Boxinix əldida turoğan, toləqiki tutup, aəriktin warkiroğan bir
həmilidar ayaldək,
Biz Sening əldingdə xundək bolduq, i Pərwərdigar. ■

18 Biz ikki qat bolup,

Toləqəqka qüxtuq,

Biraq pəkət yəllə qikarduq;

Yər yuzidikilər üçün həq nijat-kutkuzuxni yətküzmiduq;

□ 26:9 «Həkümliring yər yuzidə kəwüngən bolsa» — bu səzning ikki hil mənisə bar: — birinçisi «adil kəanunliring dunyada (həlqəngning yaxhi kiləənlilik arkilik) ayan kilinsə...». İkinçiqi mənisə «tərbiyilik jaza həkümliring dunyada pəyda bolsa...». İkkilə mənisə, bolupmu ikkinçiqi mənisə toəqra bolsa kerək (10-ayətəni kəwüng). □ 26:10 «Həttə durusluq turoğan zemindimu u (razil adəm) yənıla adilsizlik kiliweridu» — adillikni bəja kəltürüx biadil muhit əstida təs, əlwəttə. Ətraptikilər adil bolsa, əzining adil bolmiki əsanraq bolidu. Biraq əzillər yənıla biadillik kilidu. □ 26:12 «Qünki bizning əməllirimizning həmmisini özüng wujuka qikarəənsən» — yaki «qünki həmmə əməllirimizni əməyliəxtürgüqi əzüngdursən». □ 26:13 «Əmdilikte pəkət Sanga tayinipla naminəni əsləp tiləə alimiz» — Hudaning «kəldisi»i, yəni Hudaəə sadiq boləənlər, «pəkət Sening mehir-xəpkiting arkiliklə sadiq bolduq» degəndək etirap kilidu. □ 26:14 «Ular bolsa əldi» — muxu yərdə «ular» 13-ayətətki «baxka rəblər», yər yuzidiki padixəhlar yaki İsrail qokunəğan butlarning kəynidə turoğan jin-xəytənlər bolsa kerək. □ 26:15 «Sən əlni... zeminning ... hərtəwəpkə uzartkənsən» — baxka birhil təjimisə: — «Sən... əslidə ularni (əlni, yəni İsrailni) jəhəning əng qetigə sürgün kiləənsən». ■ 26:17 Yə. 16:21

Dunyadiki adəmlər heq tuoqulmidi». □

Hudaning Israilning duasioja bolojan jawabi

¹⁹ «Sanga təwə əlgən adəmlər yaxaydu;

Mening jəsitimning *tirilixi bilən təng* ularmu tirilidu.

I topa-qangda yatqanlar, oyqinip nahxa yangritinglar!

Xəbniming tang səhərninğ xəbnimidəktur;
Yər-zemin əzidə əlgənlərnə tuoqup beridu. □

²⁰ I həlqim, kelinglar,

Öyüngləroja kirip, kəyninglərdin ixiklərnə etip qoyunglar;

Mening dəroəzipim ötküqə, əzüngni bir dəmlək yoxuruwal. ■

²¹ Qünki qara,

Pərwərdigar Əz jayidin qıqıp,

Yər yüzidikilərninğ gunahini əzlrigə kayturməqçi;

Yər bolsa üstigə təkülgən qanlarnə axkarilaydu,

Əzidə əltürülgənlərnə haman yepiwərməydu.

27

Xəytanning jazalinixi •••• Israilar yiojilip Hudəoja mewa beridu

¹ Xu künidə Pərwərdigar Əzining dəhxətlik, büyük wə küqlük xəmxiri bilən uqquq yilan lewiatanni,

Yəni toloqanoquçi yilan lewiatanni jazalaydu;

U yənə dengizda turojan əjdihəni əltüridu. □ ■

² Xu küni sap xarab beridiojan bir üzümzar bolidu!

U toqruluk nahxa eytinglar! □

³ Əzüm Pərwərdigar uni saklaymən;

Mən hər dəkikə uni suoqirimən;

□ **26:18 «Dunyadiki adəmlər heq tuoqulmidi»** — baxkə birhil təjrimisi «dunyada turojanlar heq yikilmidi» (dəmək, uruxta bizdə heq qəlibə bolmidi). Biraq bizningqə yukiriki təjrimisi toqra. Xuning bilən muxu ayət Hudaning Israil toqruluk boləjan qongqur məqsiti üstidə tohtilidu, dəp qaraymiz. U Israil arkilik dunyadikilərgə nijat-qutkuzux həwirini yətküzüp, ularni yengi hayatka, yani mənggüllük hayatka erixtürüp, kaytidin tuodurmaqçi. Ləkin Israil Hudaning xu məqsitigə qoral boluxka layiqətsiz bolup qaldı. Xunga Huda Əzi (19-20-ayətlər wə təwəndiki bablarəja əsasən) xu ixni qilidu, dəydu. □ **26:19 «Sanga təwə əlgən adəmlər»** — bu səzni anglawatqan «qaldi»lərninğ əzi səygən mərhumlarni kərsitixi mumkin. **«Mening jəsitimning tirilixi bilən təng ular tirilidu»** — bəzidə ibrəniy tilida birlik san kəplük sanni bildüridu; biraq muxu ayət Qutkuzəquçi-Məsihning tirilixi bilən baxqıllarmu tirilidu, dəgən hexarətlük mənədə boluximu mumkin (Injil, «Mat.» 27:52ni, «Rim.», 6:3-11ni kəring). ■ **26:20** 2Kor. 4:17 □ **27:1 «Pərwərdigar ... Xəmxiri bilən uqquq yilan lewiatanni, yəni toloqanoquçi yilan lewiatanni jazalaydu; u yənə dengizda turojan əjdihəni əltüridu»** — lewiatan qongqur dengiz əstida yaxaydiojan qorqunluq əjdihəoja oxpax ketidiojan haywan. Bəzi alimlar uni timsah dəydu, biraq biz uningəja ixənnəymiz (Təwrattiki «Ayup» lewiatan toqrısıdiki 41-babtiki izahətlirimiz wə «kozumqə səzimiz»ni kəring). «Jazalax» dəgən səzdin, birhil yaman rohning küqining lewiatanning kəynidə turuxi bilən, lewiatanni rəzillikning bir wəkili bolidu dəp quxinimiz. Injil «Wəhiy» 12-, 13- həm 20-babka əsasən quxinimizki, lewiatan Xəytanning əzi həm əzining ahirki zaməndiki wəkili boləjan dəjjalni bildüridu. **«uqquq yilan»** — lewiatan Xəytanning əsməndiki ipadisi, «toləqanoquçi yilan» yər yüzidiki ipadisi, «əjdihə» dengizdiki ipadisi. ■ **27:1** Wəh. 12:9 □ **27:2 «sap xarab beridiojan bir üzümzar»** — yəki «bək yekimlik bir üzümzar».

Birsi uningəja ziyan yətküzmisun dəp keqə-kündüz saqlaymən.

⁴ Ojəzəp Məndə qalmidi;

Ah, Manga qarxi jəng kilidiojan tikənlər yaki jiojanlar bolsaidi!

Undağ bolsa Mən ularəja qarxi yürüx kilattim,

Ulnarı yiojixturup köydürüwetəttim! □

⁵ Bolmisa u Meni baxpanahlik kəlip tutsun;

U Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun,

Dərħəkiqət, u Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun! □

⁶ Kəlgüsi künlərdə, Yakup yiltiz tartidu;

Israil bihlinip, qeqəkləydu,

Ular pütkül yər yüzini mewa-qewə bilən qaplaydu. □ ■

Pərwərdigarning Əz həlkiğə boləjan muamilisi

⁷ *Pərwərdigar Israilni* urojanlarni urojanqilik *Israilni* urup baqqanmu?

U kirojanlardək *Israil* kirilip baqqanmu? □

⁸ Sən ularni əyibligəndə əlqəmdin təwən jazalap ularni paliwətkənsən;

Xərk xamili qıqқан күnidə U Uning zərblik xamili bilən ularni koşliwətkən. □ ■

⁹ Əmdi xu yol bilən Yakupning kəbihliki kəqürüm kəliniduki, —

Uning gunahining elip taxlanəjanliqining pixқан mewisi xu boliduki: —

U qurbangahtiki həmmə taxlarni kukum-talkan kəlidu,

«Axərah»larni wə «kün tüwrükliri»ni zadila turəqzmaydu. □

¹⁰ Qünki mustəhkəmləngən xəhər qerib bolup qalidu,

Adənzatsiz makan həm taxliwətilgən bayawandək bolidu;

Xu yərdə mozay ozuklinidu,

□ **27:4 «Ojəzəp Məndə qalmidi»** — bəlkim Israiləja karitəlan oqəzəpni kərsitidu. «**Ah, Manga qarxi jəng kilidiojan tikənlər yaki jiojanlar bolsaidi!... ularni yiojixturup köydürüwetəttim!**» — Hudaning Əz üzümzari boləjan Israiləja (5-babni yənə kərug) xunqə hursənliki wə kəzojanliki barki, U «ularəja boləjan koşdaq muhəbbitimi kərsitix pərsiti bolsun üqün, bir tal tikənla pəyda bolsaidi!» dəp tiligəndək kəlidu. □ **27:5 «Bolmisa u Meni baxpanahlik kəlip tutsun; u Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun!...»** — Huda hətta Əzigə qarxi turəjan bir tikəngimu towa kəlix, hatirjəmlikkə kəlix pərsitini yətküzidu! Buni ikki kətim deyix, buni təkiltəxtin ibarət. □ **27:6 «Ular (Israil) pütkül yər yüzini mewa-qewə bilən qaplaydu»** — muxu səz Babil xəhərining «yər yüzini xəhərlər bilən qaplayli» (14:21) degən məqsiti bilən pütünləy ohximaydu. Xu qəşda bolsa Hudaning Əz üzümzari boləjan Israildin kütəkan ümidi (5-babta hatiriləngəndək) kəp jəhətlərdin əməlgə axurulidu. ■ **27:6 Zəb. 72:16** □ **27:7 «Pərwərdigar Israilni urojanlarni urojanqilik Israilni urup baqqanmu? U kirojanlardək Israil kirilip baqqanmu?»** — ibranıy tilida intayin kışkartilip ipadilinidu: «U Israilni urojanlarni urojan dərijidə uni urup baqqanmu? U (Huda) kirojanlardək, u (Israil) kirilip baqqanmu?». Baxқа birhil tərijimisi: «Pərwərdigar Israilni baxqilar urojan dərijidə urup baqqanmu? Yaki Israil əllər təripidin kəriləndək Pərwərdigar təripidin kərilip baqqanmu?».

□ **27:8 «Sən ularni əyibligəndə əlqəmdin təwən jazalap ularni paliwətkənsən; xərk xamili qıqқан күnidə U Uning zərblik xamili bilən ularni koşliwətkən»** — demək, 7-ayətə deyilgəndək, Huda Israilni tərbiyiləp jazaliəlanda «əlqəmdin təwən» jazaliəjan; xərk xamili zərblik boləjini bilən daimlik əməs, pəqət turup-turup soqup turidu. Baxқа birnəqəqə hil tərijimiliri uqrixı mumkin. ■ **27:8 Yər. 30:11; 46:28** □ **27:9 «Yakupning kəbihliki kəqürüm kəlinidu»** — ibranıy tilida «Yakupning kəbihliki yepilidu» yaki «Yakupning kəbihliki kafarət kəlinidu». «**kurbangahtiki həmmə taxlar...**» — muxu ayəttiki «kurbangah» bəlkim butlarəja qəkənxuta ixtilidiləjan nərsə. «**Axərah**» — «Axərah» butliri wə huxbuygahlar bolsa, 17-bab, 8-ayəttiki izahatni kərug.

Xu yərdə yetip, uning xahlirini yəydu. □

¹¹ Uning xahliri solixix bilən üzülidu;
Ayallar kelip ularni otun kilip köydüriwetidu.
Qünki bu bir yorutulmiqan həlk;
Xunga ularni Yaratquçi ularoşa rəhim kılmaydu;
Ular ni Xəkilləndürgüçi ularoşa xəpkət kərsətməydu.

¹² Wə xu küni xundak boliduki,
Pərwərdigar Əfrat dəryasining ekimliridin tartip Misir wadisioiqə hər yərnı silkiydu,
Wə silər bir-birləp terip yoiqiwelinsilər,
I Israil haliliri! □ ■

¹³ Wə xu küni xundak boliduki,
Büyük kanay qelinidu;
Xuning bilən Asuriyə zeminida tügixəy dəp qaloqanlar,
Wə Misir zeminida musapir bolqanlar kelidu;
Ular Yerusalemda muqəddəs taq üstidə Pərwərdigar oşa ibadət kılidu. □

28

Əfrain, yəni «ximaliy padixahlik» toqirulux bir bexarat •••• Birdinbir ul nemə?

¹ Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwalqan güllük tajiqa way!

Munbat jiloqining bexioqa taqiwalqan,
Yəni ularning solixip qaloqan «pəhri» bolqan güligə way!
I xarabning əsiri bolqanlar! □

² Mana, Rəb bir küq wə kudrət igisini hazirlidi;
U bolsa, mөldürlük judun həm wəyran kıloquçi borandək,
Dəhxət bilən taxqan kəlkün suliridək,
Əxəddiylərqə *tajni* yərgə uridu.

³ Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwalqan güllük taji ayaq astida qəylinidu;

⁴ Wə munbat jiloqining bexida taqiwalqan,
Ularning «pəhri» bolqan solixip qaloqan güli bolsa,

□ **27:10 «mustəhkəmləngən xəhər»** — muxu «mustəhkəmləngən xəhər» bolsa, awwal Babilni kərsətsə kerək; biraq 10:24-ayəttiki izahatta deginimizdək, Babilning əzi kəlgüsü «pütkül hudasis dunya»ni bildüridu. □ **27:12 «Əfrat dəryasining ekimliridin tartip Misir wadisioiqə»** — muxu ibarə Israilning barlik zeminini kərsitix üqün pat-pat ixlitilidu. Həritilərnı kəring.

■ **27:12** Yəx. 17:5 □ **27:13 «Xu küni xundak boliduki, büyük kanay qelinidu»** — Hudaning həlkini qəqiridiqan, ahirki zamandiki muxu «büyük kanay» Muqəddəs Kitabta baxqa kəp yərlərdə tiloqa elinidu. Yəxaya əzi 18-babta u toqrisida tohtilidu. Muxu yərdə, Hudaning məhır-xəpkitining barlik insanlar üqün ortaklıqi, Yəhüdiy əməslər (Asuriyə zeminida tügixəy dəp qaloqanlar... Misir zeminida musapir bolqanlar) Huda oşa tayanqan Yəhüdiylar bilən billə Uning padixahliqəna mirashor bolidiqanliqi enik kərinidu. □ **28:1 «Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwalqan güllük tajiqa way!...»** — Əfrainning bəgliri hərəq iqixkə bək amraq idi. Ularning ər-p-aditigə əsasən, abruyluk adəmlər olturuxlarda gül taj taqaytti. Yəxaya pəyoqəmbər, ularning «pəhri» bolqan güli, yəni ularning «xan-xəripi» solixip ketip yoqay dəp qaldı, dəydu. Aq adəm kərupla yəwalidiqan bir tal ənjürdək ular yoqay ketixi mumkin. Həzir bolsa, təkəbburluk kılidiqan yaki əyx-ixrət kılidiqan waqit əməs, bəlki towa kilip pəryad kəturix kerək, degenliktur. «Munbat jiloqa» — ximaliy padixahlik (Israil)ning paytəhti bolqan Samariyə jaylaxqan jiloqini kərsətsə kerək.

Baldur pıxkan ənjürdək bolidu;
 Uni kərgən kixi kərüpla,
 Qolioqa elip kap etip yutuwalidu.

⁵ Xu künidə, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Əz həkining kəldisi üqün xərəplik bir taj, Xundaqla kərkəm bir qəmbirək bolidu.

⁶ U yənə həküm qıqıraxqa olturoqanlarəqa toəqra həküm qıqaroquqi Roh, Wə dərwezida jəngni qekindürgüqigə küq bolidu. □

Yerusalemdiki əmirlərnin əhwali ••• Kim Hudaning səzini qüxinələydu?

⁷ Birək bularmu xarab arkilik hatalaxti,

Haraq bilən ezikiq kətti: —

Həm kahin həm pəyoəmbər haraq arkilik ezikiq kətti;

Ular xarab tərripidin yutuwelinoqan;

Ular haraq tüpəylidin ələng-sələng bolup ezikiq kətti;

Ular aldin kərüxtin adaxti,

Həküm kilixta ezikiqti; □ ■

⁸ Qünki həmmə dastihan box orun qalmaq kusak wə nijasət bilən toldi. □

Əmirlər Yəxayani mazaq qilidu

⁹ «U kimgə bilim əgətməqqudu?

U zadi kimni muxu həwərnə qüxinidiəqan qilmaqqudu?» □

Yəxaya jawab beridu

¹⁰ Eəqizlanduruloqanlarəqa əməsmu?! Əmqəktin ayriloqan bowaqlarəqa əməsmu?!

Qünki həwər bolsa wəzmuwəz, wəzmuwəzdu,

Qurmukur, qurmukurdur,

Bu yərdə azraq,

□ **28:6** «U yənə həküm qıqıraxqa olturoqanlarəqa toəqra həküm qıqaroquqi Roh, wə dərwezida jəngni qekindürgüqigə küq bolidu» — mətiwərlər həlk üqün həküm qıqırax, sot kilix üqün xəhər dərwezilirida olturatti. Baxqa birhil tərcimisi: — «Düxmənni dərwezisiəqigə qekindürgüqigə küq bolidu» — demək, həjum qilidiəqanlarəqa küq bolidu. □ **28:7** «kahin» — muqəddəs ibadəthanida həklərgə wəkil bolup qurbanlik qiloquqi. ■ **28:7** Yəx. 5:11

□ **28:8** «Həmmə dastihan box orun qalmaq kusak wə nijasət bilən toldi» — mumkinqiliki barki, Yəxaya orda bilan boləqan munasiwiti bilən Yerusalemdiki ərbablarning olturuxiəqa qatnıxalaydu. Təwendiki ayətlərgə qariəqanda, olturuxning səwəbi, Misir bilən Asuriyəgə qarxi turux ittıpaqı toəqrisidiki kelixim tüzgənlikni təbrıkləxtin ibarət idi. Yəxaya hərdəim mundaq ittıpaqni tüzməslıknı təxəbbus qilip, ularning mazaqliriəqa uqriəqan. □ **28:9** «U kimgə bilim əgətməqqudu? U zadi kimni muxu həwərnə qüxinidiəqan qilmaqqudu?» — muxu səzlər, bəlkim, ziyapəttə olturoqanlar Yəxayani mazaq qilidiəqan səz boluxi mumkin. Xübhısizki, ular «Pəqət Hudəqilə tayiniximiz kerək» degən həwərnə intayin addiy, səbiy balining kəzkarixi, halas, dəp qaraytti.

Xu yərdə azraq bolidu...□

11 Qünki duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U muxu həlkə söz kılıdu.□ ■

12 U ularoşa: —

«Mana, aram muxu yərdə,
Həli yoqlarni aram aldurunglar;
Yengilinix muxudur» — degən,
Biraq ular həqnemini anglaxni halimioğan.□

13 Xunga Pərwərdigarning sözi ularoşa: —

«Wəzmuwəz, wəzmuwəzduz,
Qurmukur, qurmukurdur.
Muxu yərgə azraq,
Xu yərgə azraq bolidu;
Xuning bilən ular aldioşa ketiwetip,
Putlixip, ongda qüxidu,
Sundurulusp,
Tuzakqa qüxüp tutulusp qalidu.□ ■

14 — Xunga həy silər mazak kılouqular, Yerusalemda turoğan muxu həlkni idarə kılouqular,

Pərwərdigarning sözini anglap koyunglar!

15 Qünki silər: — «Biz əlüm bilən əhdə tüzduq,

Təhtisara bilən billə bir kelixim bekittuk;
Qamqa taxkindək ötüp kətkəndə,
U bizgə təgməydu;
Qünki yaloğanqilikni baxpanahimiz kılduk,

□ **28:10** «Eoizlanduruloğanlaroşa əməsmu?! Əmqəktin ayriloğan bowaklaroşa əməsmu?!» — muxu sözlər, bəlkim, Yəxayaning jawabining baxlinixi. Yəxaya ularning «muxu kəzkarixing bək addiy ikən» degən mazak gəplirini əzlişigə qayturup: «Pəkət addiy adəmlər, səbiy balidək kişik peil kixilərlə muxularni qüxinələydu, xundaqla Hudaning sözini qəbul kılaləydu. Təkəbbur, əzini əkillik qəşləydioğanlar hərgiz qüxinəlməydu», dəydu. «**Qünki həwər bolsa wəzmuwəz, wəzmuwəzduz, qurmukur, qurmukurdur, bu yərdə azraq, xu yərdə azraq bolidu...**» — muxu sözning üq muhim nuqtisi bar: — (1) Yəxaya muxu yərdə kitabidiki bexarətləni toluq qüxinixkə tolimu muhim bir aqquqni beridu. Bexarətlər bir-birləp, birsu bu həkişətəni təkitlisə, birsu u həkişətəni təkitləydu, həmmə bexarət arkilik bizgə kəndək kılıp Hudaşa pütünləy, ətrəplik ixininə tayinixni əğitidu. (2) «wəzmuwəz, ... qurmukur...» ibrəniy tilidə «saw, saw,... kaw, kaw, ...» degəndək kişik balining tələppuzidə eytilidu. Xuning bilən u Hudaning sözini qəbul kılıx üqün kişik balioşa ohxax kişik peillik boluxi kərək dəp təkitləydu. (3) bala səzligəndək «saw, saw,... kaw, kaw, ...» degən sözlər yənə kelip yat bir tildək bolup, 11-ayətni tonuxturidu. Təwəndiki izahətnimu kərüng. □ **28:11** «**Qünki duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U muxu həlkə söz kılıdu**» — demək, Yerusalem wə Yəhüdəliklər yat bir dələt tərripidin basturulusp, yat yurtkə yətkilidu. Ular Hudaning addiy sözlirini «balilarqə gəp» dəp mazək kılıp rət kılıdu, nətijidə muxundaq əwəzlər əwəzlə yamrak ketidu. ■ **28:11** 1Kor. 14:21 □ **28:12** «**Mana, aram muxu yərdə, həli yoqlarni aram aldurunglar; yengilinix muxudur**» — bu sözlər Yəxaya yətküzgən həwərninğ jəwhiridur. Hudaşa tayinix — aramliktur! «**Duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U (Pərwərdigər) muxu həlkə söz kılıdu... biraq ular həqnemini anglaxni halimioğan**» — məzkur bexarət (11-13) toşrulukmu «1Kor. 14:21-22 wə uningəşa baqlıq «koxumqə səz»nimu kərüng. □ **28:13** «**Xuning bilən ular aldioşa ketiwetip, putlixip, ongda qüxidu, ...tuzakqa qüxüp tutulusp qalidu**» — əzi tallioğan yoli bilən aloşa baskini bilən, nətijisi həlakəttur, halas. ■ **28:13** 2Kor. 2:16

Yaloqan soʻzlər astida məkünüwalduk» — dedinglar,□

16 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

Mana, Zionda ul bolux üqün bir Tax,

Sinaqtin ötküzülgən bir tax,

Kimmətlik bir burjək texi,

Ixənqlik həm muqim ul texini saloquci Mən bolimən.

Uningoʻja ixinip tayoqan kixi heq hoduqmaydu, aldirimaydu.□ ■

17 Wə Mən adalətni olqəm tanisi qilimən,

Həkkaniylikni bolsa tik olqigüq yip qilimən;

Məldür baxpanahı boloqan yaloqanqilikni süpürüp taxlaydu,

Wə kəlkün məküwaloqan jayini texip əpketidu.□

18 Xuning bilən ölüm bilən tüzgən əhdənglar bikar qiliwetilidu;

Silərnig təhtisara bilən bekitkən keliximinglar aqmaydu;

Kamqa taxkindək ötüp kətkəndə,

Silər uning bilən qəyliwetilisilər.

19 U ötüp ketixi bilənla silərni tutidu;

Həm səhər-səhərlərdə,

Həm keqə-kündüzlərdimu u ötüp turidu,

Bu həwərnı pəkət anglap qüxinixning əzila wəhimigə qüxüx bolidu.

20 Qünki kariwat sozulup yetixka kişkilik kilidu,

Yotkan bolsa adəm tügülpüp yatsimu tarlik qilidu.□

21 Qünki Pərwərdigar Əz ixini,

Yəni Əzining oşayriy əmilini yürgüzüx üqün,

Əzigə yat boloqan ixni wujudka qıqirix üqün,

Pərazim teoqida turoqinidək ornidin turidu,

U Gibeon jiləjisida oşəzəplənginidək oşəzəplinidu;□

22 Xunga mazaq qiloquqilar bolmanglar;

Bolmisa, kixənliringlar qing bolidu;

Qünki mən samawı koxunlarning Sərdari boloqan Rəb Pərwərdigardin

bir həlakət toqrisida,

Yəni pütkül yər yüzigə kət'iylik bilən bekitkən bir həlakət toqrisidiki

həwərnı anglioqanmən.

□ 28:15 «**Riz ölüm bilən əhdə tüzduk, təhtisara bilən billə bir kelixim bekittuk...** yaloqan soʻzlər astida məkünüwalduk» — hərəkandak kixi muxundak soʻzlərni aqzi bilən deməydu, əlwəttə. Biraq Yəxaya pəyoqəmbər muxu soʻzlərni ularning aqzioqə selip, ularning tüzgən əhdəsining həkikiy əhmiyətini ayan qilidu. Xu qaoqdiki əhdə bolsa Misir bilən boləqanidi, biraq Yəxaya bexarəttə xuni biwasita deməydu. Buning səwəbi bəlkim Misirdiki bu əhdə kəlgüsida adəmni tehimu aldaydioqan, ahirki zamandiki bir əhdini kərsitidu. Muxu əhdini Israil Xəytanning wəkili dajjal bilən tüzidu. «Dan.» 9:27, Injil «Wəh.» 11:2, 13:5ni kəring. □ 28:16 «**Sinaqtin ötküzülgən bir tax**» — sezmusez tərjimə qiloqanda, «Sinaq texi». Bu ibarə baxqiları sinaydioqan həm əzi sinaqtin ötkən bir tax, degən ikki mənini əz iqigə alsa kerək. ■ 28:16 Zəb. 118:22; Mat. 21:42; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 10:11; Əf. 2:20; 1Pet. 2:6, 7, 8 □ 28:17 «**adalətni olqəm tanisi qilimən**» — yaki «toqra həküm qilixni olqəm tanisi qilimən» (26-ayətnimu kəring). □ 28:20 «**Qünki kariwat sozulup yetixka kişkilik kilidu, yotkan bolsa adəm tügülpüp yatsimu tarlik kilidu**» — bu kinayilik gəp. Ular Hudaning aramlıqini rət qilidu, əzining aram almaqci boləqan yoli bolsa əzigə heq aram bərməydu. □ 28:21 «**Pərazim teoqi wə Gibeon jiləjisi**» — bu ikki jayda yüz bərgən ixlarnı qüxinix üqün, Təwrattiki «2Sam.» 5:17-20, 22-ayət qatarliklarnı kəring. Huda axu yərlərdə Dawut padixahning təhtini mustəhəkməlx üqün Filistiyələr üstidin ikki ketim qong oşəlibə qiloqanidi. Biraq Yəxaya qəbul boləqan wəhıyigə əsasən, adəmni jazalaxtiki muxundak ixlarning əzi Hudaning muhəbbətlik təbiitigə pütünləy oşayriy, tüptin yat kelidioqan, Əzi nəprətlinidioqan ix ikənlikı ayan qilinidu.

Əkillik dehqanning terix-yoʻlixi toʻqrisida bir tamsil

23 — Kulak selinglar, awazimni anglanglar;
Tingxanglar, soʻzlimni anglanglar.

24 Yər həydgūqi dehqan terix ũqun yərni kün boyi həydamdu?
U pütun kün yərni aqdurup,
Qalmilarni ezamdu?

25 U yərning yuzini təxiligəndin keyin,
Qarakəz bədiyanni taxlap,
Zirini qeqip,

Buqdayni taplarda selip,
Arpini terixka bekitilgən jayqə,
Qara buqdayni etiz kirlirioqə terimamdu?

26 Qünki uning Hudasi uni toʻqra həküm qilixka nəsihət qilidu,
U uningqə oʻgitudu.

27 Bərħəq, qarakəz bədiyan qixlik tirna bilən tepilməydu;
Tuluk zirə ũstidə həydamləydu;

Bəlkı qarakəz bədiyan bolsa qamqə bilən soqulidu,
Zirə bolsa təmür-tayak bilən urulup dan ajritilidu.

28 Un tartixka danni ezix kerək, əmma *dehqan* uni mənnggügə tepewərməydu;

U harwa qaqłiri yaki at tuyaqłiri bilən uni mənnggügə tepewərməydu;

29 Muxu ixmu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigardın kelidu;

U nəsihət berixtə karamət,
Danalixta uluqdur. □ ■

29

Yerusalemoqə qūxidioqan «tərbiyilik jazalax»

1 Ariəlgə, Dawut öz makani qiloqan Ariəlgə way!

Yənə bir yil yillarqə qoxulsun,

□ 28:29 «Muxu ixmu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigardın kelidu; u nəsihət berixtə karamət, danalixta uluqdur» — 23-29-ayətlərnıng əsli tekistlıridiki bəzi səzlər nahəyiti az uqrioqəqə, baxka birnəqəqə hil tərjimiliri uqrxı mumkin. Biraq ũq ix eniq turidu: — (1) Yər həydam həm danni soqup ajritixmu kərünũxtə yərgə yaki danəqə qarita «kattik qolluk muamilə» qilixka ohxaydu; muxu ixlar bəlkim Hudaning bizgə ixlitidioqan tərbiyə tədbirlirini bildüruxi mumkin. (2) Həmmimiz əkillik dehqandın oğınəyliki, u məqsətlik halda həmmə ixni kilidu. U hərgiz yər həydam yaki dan soqup ajritixin ibarət ikki ixni zoqlinix ũqun qilmaydu; u ahırki nixanoqə qarap, hərəkaysi uruqlarning həsulini kəzləydu. Hudamu ohxaxla həmmimizgə ohximaydioqan tərbiyilik usul qollinip, bizdın həsul qikarmaqqi. Uning bəzidə muamilisi «qopal» yaki kattik kərünsimu, u bəribir hərəkandaq danning ũnũp qikixioqə kerək boləqan xaraitni obdan bilidu, hər birimizdın ayrim-ayrim halda həsul qikixirix usulini bilidu. (3) Məlum bir həsul ũqun həydam-terix yaki dan ajritix usuli muwapiq boləqini bilən, əkillik dehqan muxu usulni qəktin axuruwətməy ixlitidu. Huda ohxaxla həmmimizni kikiq peil, muhəbbətlik kixilərdin qilix ũqun dəl kandaq həm qanqilik dərijidiki muamilini ixlitix kerəklilikini bilidu. ■ 28:29 Yər. 32:19

Heyt-bayramlar yənə aylinip kəlsun;□

² Birəq Mən dərd-ələmni Ariəlgə kəltürimən;
Dad-pəryadlar kətürülüp anglinidu;
U Manga həkikətən bir «Ariəl» bolidu.

³ Qünki Mən seni kapsap qedirlar tiktürüp,
Seni kəmal kəlip muhasirə istihkamlirini salimən,
Potəyliri bilən seni qorxiwalimən.□ ■

⁴ Xuning bilən pəs kəlinisən,
Sən yər tegidin söləydiöian,
Gəpliring pəstin, yəni topa-qangdin kelidöian,
Awazing ərwahları qəqiroşuqiningkidək yər tegidin qikədu,
Səzliring topa-qangdin xiwirlar qikəkandək bolidu;■

⁵ Xu qəşda düxmənliringning topi huddi yumxək topa-qanglardək,
Yawuzlarning topi xamal uqurup taxlaydiöian topandək tozup ketidu.
Bu ix birdinla, tuyuksiz bolidu!■

⁶ Əmdi samawi qoxunlarning Sərdari bolöian Pərwərdigar sening yen-
ingöja kelidu;

Güdürmama, yər təwrəx, küqlük xawkən, kuyuntaz, boran wə yu-
tuwalöşuqi ot yalkunlar bilən səndin hesab alidu.□

⁷ Xundək kəlip Ariəlgə qarxi jəng kəlidöian,
Yəni uningöja wə kəl'ə-qorojanlik mudapialərgə jəng kəliwatқан barlik
əllərnin nuroşunliöian qoxunliri keqisi kərgən qüxtiki kərünüxtək yoqap
ketidu.

⁸ Aq qəloqan birsu qüx kərgəndə,
Qüxidə bir nemə yəydu;
Birək oyoqansa, mana kərsiki quruk turidu;
Qangkiöian birsu qüx kərgəndə,
Qüxidə su iqidu;
Birək oyoqansa, mana u həlidin ketidu,
U yənila ussulukqə təxna bolidu;

□ **29:1 «Ariəl»** — Yerusalemnı kərsitidu, u «Hudaning qurbanlik supisining bexi» degənlik, yəni qurbangahqə ot salidöian orun. Muxu isim, Hudaşə ibadət kəlidöian jay həm Hudaning otioqə uqraydiöian jay ikənlikini bildüridu. Bəlkim xu bəbtiki mənisi xuki, Yerusalemnı Pərwərdigaröja ibadət kəlidöian orun əməs, bəlkı itaətsizlik tüpəylidin uning otluk oşəzipigə uqraydiöian orun bolup qəldi, degənlik. **«Yənə bir yil yillaroqə qoxulsun»** — mənisi bəlkim, «bir yildin keyin» — demək (2-8-ayətkə asasən), Asuriyə bir yildin keyin Yerusalemnı muhasirəgə alidu. Undək bolsa, bəxarət miladiyədin ilgiriki 702-yili berilgən. Toluk ayətnin bəxəkə birhil tərjimisi: — «Yillar kəprək ətsun, heyət-bayramlar yənıla ötküzölsun» qətarlik. İkki hil tərjimisi ohxəla, waqitmu yəki heyət-bayramlardiki diniy paaliyətlərmu silərnı kutquzmaydu, degən mənini bildüridu. □ **29:3 «Mən seni kapsap qedirlar tiktürüp... potəyliri bilən seni qorxiwalimən»** — bəxarət Asuriyənin hujumini kərsətkən əməs, bəlkı «barlik əllərnin nuroşunliöian qoxunliri»ning bir hujumini kərsitidu (7-ayət); xunga u Asuriyənin təjawuzidin keyin berilgən bolsa kərek. Uning üstigə, Huda «Ariəl»ni (hər kətim niyatini rət kəlixi tüpəylidin) Bəbildin andin Rimliklərdin (miladiyədin keyinki 70-yil) **qutkuzöian əməs**. Xunga bəxarət əhriki zaməndiki kəp əl-yurtlarning (7-ayət) Yerusalemoqə, xundəkə İsrailoqə kəlidöian hujumini kəzdə tutidu. ■ **29:3** Yər. 6:3; Əz. 17:17 ■ **29:4** Yəx. 8:19 ■ **29:5** Ayup 21:18; Zəb. 1:4; 35:5-6; Yəx. 17:13; 30:13 □ **29:6 «...səndin hesab alidu»** — ibraniy tilida «...seni yoqlaydu».

Mana Zion teoşioşa qarxi jəng kiliwatқан əllərnin nuroşunlişoşan qoxunliri dəl xundak bolidu. □

Rohiy qarşoşuluk, rohiy oşəplət, Pərwərdigarning dora-dərmani

⁹ Əmdi arisaldi boliverip,

Qaymukup ketinglar!

Əzünqlarni qarşoşu kilişip, qarşoşu bolunglar!

Ular məst boldi, biraşq xarabtin əməş!

Ular ilənglixip qaldı, biraşq hərəktin əməş! □

¹⁰ Qünki Pərwərdigar silərgə oşəplət uyşusi baskuşi bir roşni təküşp, Kəzünqlarni etişwətti;

U pəşoşəmbərlər wə bax-kəzünqlar bolşoşan aldın kərgüşqilərnimu qümkişwətti. □ ■

¹¹ Muxu kərgən pütkül wəhişy bolsa, silər üşün pəşətlişwətilgən bir yəşimə kitabdək bolup qaldı;

Hək kitabni sawatlık birşigə bərişp: —

«Oşup bərişingizni ətünimən» — deşə, u: —

«Oşuyalmaymən, qünki pəşiti bar ikən» — dəşdu.

¹² Kitab sawatsiz birşigə bərişp: —

«Oşup bərişingizni ətünimən» — deşilsə, u: —

«Mən sawatsiz» — dəşdu. □

¹³ Wə Rəb mundak dəşdu: —

«Muxu həlk əşzi bilən Manga yekınlaşqanda,

Tili bilən Meni hərəmətligədə,

Biraşq kəłbi bolsa Məndin yiraşq turoşaqşqa,

Məndin bolşoşan kərkuxi bolsa, pəkət insan balisining pətiwaliridinla bolidu, halas; □ ■

¹⁴ Xunga mana, Mən muxu həlk arisida yənə bir karamət kərsitimən; Karamət bir ixni karamət bilən kilişimən;

□ **29:8** «... oşoşana, mana u həlidin ketidu, u yənila usşuzluşqşa təşna bolidu; mana Zion teoşioşa qarxi jəng kiliwatқан əllərnin nuroşunlişoşan qoxunliri dəl xundak bolidu» — demək, bu qüşni kərgən kixi baxşa əllərnin qoxunlirini kərsitidu. Qüşidə kərgən «tamak-su» barlık əllər yutuşwalmakşi bolşoşan Yerusaleşni kərsitidu. Əllər «Yerusaleş bizningki» dəş ham hişal kilişip, tuyuşksiz həmmidin ayrişip, məşşlup bolidu. □ **29:9** «Əmdi arisaldi boliverip, qaymukup ketinglar!...» — bu ayət intayin muşim. Yəşaya Asurişə yaşki baxşa beşip kirgən tajaşwuzqilərdin qutuluxni alliburun aldın'ala eyşqan (36-37-başlarni kəşung). Əmdi muxu qutuluxlarni kərgənələr yənila Hudaşoşa ixənəməş «tasadişiylişqin bolşoşan» yaşki «Misir bilən bolşoşan ittiraşqin bolşoşan» deşə kandaşq bolidu? Əşgər ular xu qəşda «arisaldi» bolsa, həşq qaraşoşqa tehi kəłmişə, ular hərəkandaşq bir ixta bax şaturidişoşan bolidu. Yəşaya ularning xundak kajlık kilişidəşanlişqini aldın bilgən (Hudaşing aghaşini 6:10-ayətə kəşung). Xunga u kinayə kilişip, ularni xundak kilişqşa dəşwət kilişdu. □ **29:10** «Pərwərdigar silərgə oşəplət uyşusi baskuşi bir roşni təküşp... aldın kərgüşqilərnimu qümkişwətti» — yukirişki izahəttə eyşqinimizdək, ular Pərwərdigarning karamətlirini yənila etiraşp qilişioşqandin keyin, Huda ularni tehimu əz kajlişqida beşitip qoyidu. Xundak qilişqini bilən U ularni tehi taxlişwətmigən; U ularşoşa əng ahirşki bir pürşətni yarişip bərişdu. Bu pürşət 14-ayətə aldın'ala eyştilidu. ■ **29:10** Rim. 11:8 □ **29:12** «Kitab sawatsiz birşigə bərişp... u: — «Mən sawatsiz» — dəşdu» — sawatlık kixi bolsa «kitab pəşətləngən» (pəşətni buzuşqşa əzüşmni awarə qilişmaymən) deşgən başanini kərsitidu. Sawatsiz kixi bolsa əlwəttə okuyşwalmayşdu; biraşq u sawatlık kixidinmu oşup bərişni sorimayşdu. Demək, nuroşun adəmlər bu ikki hil kixilərgə ohşax Hudaşing bərgən wəhişyşgə pəşwayim pələk dəşp yürerişdu. □ **29:13** «Muxu həlk əşzi bilən Manga yekınlaşqanda... kəłbi bolsa Məndin yiraşq turoşaqşqa, Məndin bolşoşan kərkuxi bolsa, pəkət insan balisining pətiwaliridinla bolidu, halas» — «Mat.» 15:7-9, «Mar.» 7:6-7ni kəşung. ■ **29:13** Mat. 15:8; Mar. 7:6

Xuning bilən ularning danixmənlorining danaliki yoqilidu;
Ularning aqillirining aqilliri yoxurunuwalolan bolidu». □ ■

Qong oʻzgirixlar

15 Əzining puqkən niyətlorini Pərwərdigardin yoxurux uqun astin yərgə kiriwalolan,

Əz ixlorini qarangoqulukta qilidolan,

Wə «Bizni kim kəridu» wə «Kim bizni bilgən» degənlərgə way!■

16 Ah, siləring tətürlükünglar!

Sapalqini seʻoʻiz layoqa ohxatqili bolamdu?

Xundaqla ix əzini Ixligüqigə: «U meni ixlimigən»,

Yaki xəkilləndürülgən əzini Xəkilləndürgüqigə: «Uning əqli yoq» desə bolamdu?!■

17 Qünki qışka waqit iqidila, Liwan mewilik baʻoʻqa aylandurulmamdu?

Mewilik baʻol bolsa orman həsablanmamdu?□

18 Xu künidə gaslar xu yəgimə kitabning səzlorini anglaydolan,

Qariʻolar zulmət həm qarangoquluktin qiqip kəzlori kəridolan bolidu;■

19 Məminlər bolsa Pərwərdigardin tehimu hursən bolidu;

Insanlar arisidiki miskinlər Israildiki Muqəddəs Boləuqudin xadlinidu.

20 Rəhimsiz boləuqi yoqaydu,

Mazaq qiloquqi oʻayib bolidu;

Kəbihlik pursitini kütidolanlarning həmmisi halak qilinidu;

21 Mana *muxundaq adəmlər* adəmnini bir səz uqunla jinayətqi qilidu,

Dərwazida turup rəzillikkə tənbiḥ bərgüqi uqun tuzak təyyarlap qoyidu,

Həqkanıy adəmnning dəwasini səwəbsiz bikar qiliwetidu.□ ■

22 Xunga Ibrahim uqun bədəl tələp qutquzolan Pərwərdigar Yəqupning jəməti toʻqiruluk mundaq dəydu: —

«Həzir bolsa Yəqup hijillikkə qalmaydu,

□ 29:14 «Xunga mana, Mən muxu həlk arisida yənə bir karamət kərsitimən; karamət bir ixni karamət bilən qilimən» — Huda ularoqa səwr-taqət bilən yənə bir pursət bərməqci. Bu pursatning nemə ikənliki eniḥ tiloqa elinmioqan. Biraq bu yərdə deyilgən səzlərgə qaridoqanda bu karamətning «Asuriyədin qutulux» degən məjizidin birnəqqə həssə yukiriliqi, əjayibliqi, karamətliki wə tilsimatliqi bar boluxi mumkin. Biz yənə xundaq dəp qaraymizki, Yəxaya pəyoʻqəmbər muxu ixni kitabining qaloqan qismida bizgə eytip beridu; oqurmənləring əzi uni oqup qūxinələydu. «Xuning bilən ularning danixmənlorining danaliki yoqilidu; ularning aqillirining aqilliri yoxurunuwalolan bolidu» — Hudaning ixligən muxu karamitining nətijisi dunyadiqi «danixmənlik»ni əz-əzidin hijil qilidu. «1Kor.» 1:19ni kəring. ««Aqillarning aqilliri» yoxuruniwalidu» — demək, ularning əqli heq əsqatmaydu həm baxqilar aldida kərunüxkə hijil bolidu. ■ 29:14 Yər. 49:7; Ob. 8; Mat. 11:25; 1Kor. 1:19 ■ 29:15 Zəb. 94:7 ■ 29:16 Yəx. 45:9 □ 29:17 «Liwan mewilik baʻoʻqa aylandurulmamdu? Mewilik baʻol bolsa orman həsablanmamdu?» — Liwan kona zamanlardin tartip ormanlari bilən dangqi qiqqan rayon bolup kəlgən. Muxu orman bilən uning «mewilik baʻoʻl»lorining rollari almasturuloqan bolsa, undaqtə yukiri orunda turəqanlar yaki təkəbburlar pəs (biraq yənila yahxi wə mewa bərdioqan) orunoqa bəkitilidu wə kəmtərlər bolsa yukiri orunoqa qoyulidu, deməqci. Qandaqla bolmisən, nuroqun kixiləring orunlrida almixix yüz beridu. ■ 29:18 Mat. 11:5 □ 29:21 «(Ular) dərwazida turup rəzillikkə tənbiḥ bərgüqi uqun tuzak təyyarlap qoyidu» — xəhər dərwazisi sot qilidolan jay idi. ■ 29:21 Am. 5:10

Hazir bolsa u tit-tit bolup qirayi tatirip kətməydu;□

²³ Qünki *Yaqup* kolumning ixligən əmili boləjan, öz arisida turojan əwladlirini kərgən waqtida, Ular namimni mukəddəs dəp uluqlaydiəjan, Yaqupning Mukəddəs Boləuqisini pak-mukəddəs dəp bilidəjan, Israillning Hudasinin kərkidiəjan bolidu.□

²⁴ Rohi ezip kətkənlər yorutulidəjan, Qaxxap yürəngənlər nəsihət-bilim qəbul kilidəjan bolidu.

30

Misir bilən ittəpəqlixix — Hudaəja tayanmasliktur

¹ «Asiy oqullarning əhwaliəja way!» — dəydu Pərwərdigar, — «Ular pılanlarni tüzməkqi, birək Məndin almaydu;

Ular mudapiə toşukini bərpə kilidu, Birək u Mening Rohim əməs; Xundək kilip ular gunahı üstigə gunah qəxuwalidu.

² Ular Məndin heq sorimayla Misiroja yol aldi; Pirəwnning qaniti astidin panah izdəp, Misirning sayisigə ixinip tayinidu yənə!

³ Qünki Pirəwnning qaniti bolsa siləрни yərgə taxlap lət kilidu. Misirning sayisigə ixinip tayinix silərgə bax kətimqilik bolidu.

⁴ Pirəwnning əmirliři Zoan xəhəridə bolsimu, Uning əlqiliri Hənəs xəhərigə hərdaim kelip tursimu, □

⁵ Awam həmmisi özigə paydisi bolmaydiəjan, Heq yardimi wə paydisi təgməydiəjan, Bəlki lət kilip yərgə taxlaydiəjan, Həttə rəswa kilidəjan bir həlktin nomus kilidəjan bolidu. ■

Yük artilip Misiroja mengixka təyyarlanəjan biqarə uləqlar!

⁶ Nəgəwdiki uləqlar toşrisida yürəkləngən wəhəy: —

□ 29:22 Xunga İbrahim üçün bədəl tələp kətkuzəjan Pərwərdigar Yaqupning jəməti toşrulək mundaq dəydu: — «Həzir bolsa Yaqup hijillikə qalmaydu, həzir bolsa u tit-tit bolup qirayi tatirip kətməydu» — demək: — (1) «Yaqup əz pərzəntliři (jəməti) toşrisida hijil bolmaydu». Yaqup həyat waqtida əzining on ikki oqlining qilmixliridin nahayiti hijil bolup yürətti («Yar.» 34-babni kərüng). Andin Yaqup keyinki dəwrədə pərzəntlirining qiləjanlirini kərgən bolsa, tehimu hijil boləjan bolatti! Birək «həzir bolsa» (kəlgüsədə) adil, həkkəniy, sap dillik «yengidin tuşuləjan», yengi bir pərzənti, yengi bir Israill wujudəja kelidu; Yaqup (tiriləngən waqtida) ulardin heq hijil bolmaydu, əlwəttə. (2) «Uning qirayi tatirip kətməydu» — Əz oqullirining bir-birigə həsəthor boləjanliqi tūpəylidin Yaqup kəp japa tartəjan. U Yūsüpnə «əltürüləngən» dəp uzun yillar matəm tutəjan, andin əng yaxhi kəridəjan Binyaminni «yokəp kətti» dəp ənsirəp ələy dəp qələjan. Birək əz pərzəntliři toşrisida ənsirəxning həjiti yok — qünki «həzir bolsa» hərbiři Hudaning baxpanahədə aman-esən mənggü turidu, xundəkəja bir-biri bilən inək etüxidu. □ 29:23 «Yaqup kolumning ixligən əmili boləjan, öz arisida turojan əwladlirini kərgən waqtida...» — muxu 22-24-ayəttə həm Yaqupning əzini (Israillni) həm uning əwladlirini (Israillarni) kərsitidu. Yaqupning əzi ularni kərix üçün əlümdin tirilixi kərek, əlwəttə. □ 30:4 «Pirəwnning əmirliři Zoan xəhəridə bolsimu, uning əlqiliri Hənəs xəhərigə hərdaim kelip tursimu,...» — xu qəqlərdə Misir yengi bir padixah, yəni Pirəwn Xabakoning qol astida küqlük, ittəpəqləxəjan bir dələtkə aylanəjanidi. Zoan wə Hənəsning Misirning ikki tərpidə boluxi dələtnəng küqlük birlikini təktiləydu. ■ 30:5 Yər: 2:36

Ular jəpalik, dərd-ələmlik zemindin ətədu;
 Xu yərdin qixi xirlar wə ərkək xirlar,
 Qar yılan wə wəhxiy uqar yılanmu qikidu;
 Ular bəyləklirini exəklərninğ dūmbisigə,
 Gəhərlirini tēgə ləkkiləriqə yūkləp,
 Əzliqigə hēq payda yətkūzməydiqan bir həklninğ yeniqə kətürüp baridu.

□ 7 Misir!? Ularning yardimi bikar hēm kuruqur!
 Xunga Mən uni: «Hēqnemini kəlip bərməydiqan Raḥab» dəp atiqanmən.

Ixənməslinğ aqiwiti

8 — Əmdi bu sēzninğ kəlgəsi zamanlar üqün,
 Guwahlik sūpitidə əbədil əbədğə turuwerixi üqün,
 Həzir bərip buni hēm tax tahtiqə hēm yəgimə kitabka yezip qoyiqn. □

9 Qūnki bular bolsa asiy bir hək,
 Nəhli oqullar,
 Pərwərdigarning Təwrat-tərbiyisini anglaxni halimaydiqan oqullardur. □

10 Ular aldin kərgüqilərgə: — «Wəhxiyni kərmənglar!»,
 Wə pəyqəmbərlərgə: «Bizgə toqra bexarətlərnə kərsətmənglar;
 Bizgə adəmnə azadə kəlidiqan, yaləqan bexarətlərnə kərsitinglar; □

11 Sənlər *durus* yoldin qikix,
 Toqra tərəkidin ayrix!
 Israildiki Muxəddəs Boləuqini aldimizdin yəq kilix!» — dəydu. □

12 — Əmdi Israildiki Muxəddəs Boləuqi mundaq dəydu: —
 «Qūnki silər muxu həwərnə qətkə kəkəp,
 Zulumnə yələnqūk kəlip, burmilənoqan yələqə tayanəninglar tūpəylidin,

□ 30:6 «Nəgəwdiki ulaqlar toqrisida yūkləngən wəhxiy» — Nəgəw bolsa Yəhədaninğ jənubi kismi bolup, pütinləy dəhətlik qəl-bayawan. Misiroqə mangidiqan bir yol Nəgəwdin ətədu. «...yūkləngən wəhxiy» — muxu bexarətninğ temisi bilən Yəxaya qəqəqə kəlidu. «Wəhxiy»ning ibraney tilidə «yūk» dēqən yənə bir mənisi bar. Xuning bilən temini yənə «Nəgəwdiki ulaqlarınğ yūki» — deyixkə bolidu. Ulaqlar əqlilərninğ əzini hēm nuroqun mal-mülük, hədiyilərnə kətürüp Misiroqə bəridiqan jəpalik yolda mēngip hērip ketidu. Ləkin Misir bilən bolidiqan «ittipəq» hēqnemigə ərzimigəqkə, ularning yoli bikarəqə ketidu. Yəxaya biqarə ulaqlarəqə hēsdaxlik bildürgini bilən əqlilərgə hēqəndəq hēsdaxlik bildürməydu! «**Ular jəpalik, dərd-ələmlik zemindin ətədu...**» — kizik yeri xuki, Misiroqə adətə mangidiqan yol Nəgəwdin əməs, bəlki Filistiyadin ətədu. Nəgəwdin mangidiqan yol nəhayiti jəpaliktur. Nemixkə muxu yol bilən mangidikin? Həkūmrənlər məqəst-pilanlirini Filistiyadin yaki əz həkəldin məhpiy saxlax üqün bolsa kərək. Kizik ix xuki, Israil Musa pəyqəmbər arqilik Misirdin kətqzuluq qikəp, dəl xu yol bilən Qənaanəqə (Pələstinqə) kəlgən. Yəxaya kinayilik bilən ulardin, silər Misirdin kətqzuləqandin keyin yənə axu yərgə «kəlgən izinglar bilən kaytip» yardəm soraxkə rast baramsilər? — dəp soriməqə. □ 30:7 «**Mən uni: «Hēqnemini kəlip bərməydiqan Raḥab» dəp atiqanmən**» — «Raḥab» Misirninğ bəxkə bir ismi, mənisi «həkawurluq», «həli ətüstnlük». □ 30:8 «**...Həzir bərip buni hēm tax tahtiqə hēm yəgimə kitabka yezip qoyiqn**» — «buni» bizninğ qəriximizqə, yuqiriki 6-7-ayəttili bexarətnə kərsitidu. Bəzi alimlər «buni» 8-14-ayətlərninğ məzmuni dəp qəraydu. □ 30:9 «**Pərwərdigarning Təwrat-tərbiyisi**» — «Təwrat» bolsa «tərbiyə», «nəsihət», «yolyoruk» dēqən mənida. □ 30:10 «**aldin kərgüqilə**» — adətə Hədaninğ sēzini oqayibənə kərnüxlər arqilik bilip qūxinidiqan hēm ularnə bəxkəlarəqə qəxəndürüp bəridiqan pəyqəmbərləddur. □ 30:11 «**Sənlər durus yoldin qikix, toqra tərəkidin ayrix! Israildiki Muxəddəs Boləuqini aldimizdin yəq kilix!**» — muxu sēzlər ularning deməqə boləqan əsaslik sēzliri, yaki əllikəqan dēqən sēzlərninğ tūp mənisi dūr.

¹³ Xunga muxu kəbihlik silərgə egiz tamning bir yerikidək bolidu, Tam pultiyip qaloqanda, u birakla uni qeqiwetidu; ■

¹⁴ Huddi sapal qinə heq ayimay qeqiwetilgəndək U uni qeqiwetidu; Uningdin hətta oqaktin qoş aloqudək,

Baktin su uskuədək birər pərqisimu qalmaydu». □ ■

¹⁵ Xunga Rəb Pərwərdigar, Israildiki Muqəddəs Boluquqı mundak dəydu:

«Yenimoqa towa bilən kaytip kelip aram tapisilər; kütquzulisilər; Hatirjəmliktə həm aman-esənliktə küq alisilər!»,

— Birak silər rət kılqansilər. □

¹⁶ Silər: — «Yaq, biz atlaroqa minip qaqimiz» — dedinglar, Xunga silər rast qaqisilər!

Wə «Biz qaqkur ulaqlarəqa minip ketimiz» — dedinglar; — Xunga silərni qoşlıquqilarmu qaqkur bolidu.

¹⁷ Minginglar birining wəhimisidin qaqisilər;

Bəxining wəhimisidə həmminglar qaqisilər;

Qeqip, taş üstidiki yeganə bayraq hadisidək,

Dəng üstidiki tuşdək qalisilər. □ ■

Hudaning kütəkən ümidi •••• Uning ahirki pılanliri — parlaq keləqək

¹⁸ Wə xunga silərgə mehır-xəpkət kərsitimən dəp, Pərwərdigar kütidu; Xunga U silərgə rəhim kılımən dəp ornidin qozqılıdu;

Qünki Pərwərdigar həküm-həkiqət qıkarəquqı Hudadur;

Uni kütəkənlərninq həmmisi bəhtliktur! □ ■

¹⁹ Qünki halayik yənila Zionda, yəni Yerusalemda turidu;

Xu qaqda silər yənə heq yioqlimaysilər;

Kətürgən naləngdə U Əzini sanga intayin xəpkətlik kərsitidu;

U naləngni anglisila, jawab beridu.

²⁰ Rəb silərgə nan üçün müxküllükni,

Su üçün azab-oqubətəni bərsimu,

Xu qaqda sening Ustazing yənə yoxuruniwərməydu,

■ **30:13** Yəx. 29:5 □ **30:14** «Huddi sapal qinə heq ayimay qeqiwetilgəndək u uni

(tamni) qeqiwetidu» — tam qaqquqini Hudaning Əzi dəp qaraymiz. Tamda pəyda boləqan yerik bolsa Israilling kəbihlikidur (13-ayətnimu kəring). Adəmning gunahı əzini iqidin (yerik tamni wəyran kıləqandək) wəyran kılıdu; uning üstigə, Hudaning jazalixi uningə qūxūx bilən u tehimu tūgixidu. ■ **30:14** Yər. 19:11 □ **30:15** «Yenimoqa towa bilən kaytip kelip

aram tapisilər, kütquzulisilər; hatirjəmliktə həm aman-esənliktə küq alisilər!» — muxu səz Yəxaya pəyoqəmbərninq bexarətlirininq jəwħiri. □ **30:17** «Minginglar birining

wəhimisidin qaqisilər; bəxining wəhimisidə həmminglar qaqisilər» — Musa pəyoqəmbər Təwrattiki «Law.» 26:8-ayəttə Hudaning mundak wədisini hatiriləq: «(Manga tayanəqan bolsanglar) bəxinglar yüz (adəm)ni, yüzūnglar bir tūmənni qoşlıwetisilər». Əmdiki əhwəl bunəq

əksiqə. «**Taş üstidiki bayraq... dəng üstidiki... tuş**» — (1) demək, qaləqan adəmlər nahəyiti az. (2) muxu ikki nərsə (bayraq wə tuş) adəttə urux kıləqanda ixtilididu; uruxtiki bir tərəp məşlup bolsa muxu nərsilər taxlinip qalidu; şəlibə kılsa ular elip ketididu; xunga ular muxu yərdə məşlubiyyətənimu bildüridu. ■ **30:17** Yəx. 17:6; 24:6,13 □ **30:18** «Wə

xunga silərgə mehır-xəpkət kərsitimən dəp, Pərwərdigar kütidu; xunga U silərgə rəhim kılımən dəp ornidin qozqılıdu... Uni kütəkənlərninq həmmisi bəhtliktur!» — muxu ayət bəlkim kitabning adəmni əng həyran qalduridəqan yərliridin biridur. Nemixka Israilling kajliki,

Hudaning kattik jazalixi təswirləngəndin keyin ayət «xunga» bilən baxlinidu? Hudaning Israilni kattik jazaləqini bilən u əng ahirda ularəqa nahəyiti kəp rəhimdillik kərsətməqci. Yüqirikə jazalar bəlkim Israilling «kaldisi»ni Hudaning nijatini qəbul kılixka təyyarlaydu. «Xunga» Huda buni səwr-təqət bilən kütidu. ■ **30:18** Zəb. 2:12; 34:8; Pənd. 16:20; Yər. 17:7

Bəlki көзүңг Ustazingni көridü;□

21 Silər ong tərəpkə burulsanglar,

Yaki sol tərəpkə burulsanglar,

Kulikiңg көyningdin: —

«Yol mana muxu, uningda menginglar!» degən bir awazni anglaysən.

22 Xu qaqda silər oyulođan məbudliringlarođa berilgən күmүx həlgə,

Kuyma məbudliringlarođa berilgən altun həlgimu daođ təgküzisilər;

Silər ularni adət latisini taxlıođandək taxlıwetip: —

«Neri tur» — dəysilər.

23 U sən teriydođan urukung üqün yamođur əwətidü;

Yərdin qikiđiođan axlık-məhsulat həm küq-kuwwətlik həm mol bolidü;

Xu küni malliring көng-azadə yaylaqlarda yaylaydü;

24 Yər həydidgən kala wə exəklər bolsa,

Gürjək wə ara bilən soruođan, tuzlanođan hələp yəydü.

25 Qong kirojinqilik bolođan küni,

Yəni munarlar örүlgən küni,

Hərbir uluq taođda wə hərbir egiz dөngdə bolsa,

Ənharlar wə eriklar bolidü.□

26 Pərwərdigar Əz həlkining jarahitini tangidođan,

Ularning kamqa yarisini sađaytkən xu күnidə,

Ay xolisi kuyax nuridək bolidü,

Kuyax nuri bolsa yəttə həssə küqlük bolidü,

Yəni yəttə күndiki nurođa barawər bolidü. □

Asuriyə hujum kılmaydu — ••• Ularning üstigə qixidođan jaza

27 Mana, Pərwərdigarning nami yiraқtin kelidü,

Uning көhri yalkunlinip,

Koyuk is-tütəkliri көtürүlidü;

Ləwliri ođəzəpkə tolup,

Tili yutuwaloquđi yanođin ottək bolidü.

28 Uning nəpəsi huddi texip boyunođa yetidođan көlkündək bolidü,

Xuning bilən U əllərnı bımənilikni yokatkuđi ođəlwir bilən taskaydü,

Xundaқla həlk-millətlərnıng aoziođa ularni azduridođan yүgən salidü.□ ■

29 Muxəddəs bir həyt ötküzүlgən keqidikidək, көnglүnglardın nahxa urođup qikiđü,

□ **30:20 «sening Ustazing»** — muxu yərdə bu sөz yaki (kөplük xəklidə) «ustazliring» yaki (birlik xəklidə) «ustazing» mənisidə ixlitilgən. Aldi-kəynidiki sөzlərgə қariođanda, «ustaz» bolsa kerək. «Əzini yoxurođan» «Ustazing»ning kim ikənlikini qүxinix üqün muxu ayətni 8-bab, 17-ayət bilən selixturung. □ **30:25 «Qong kirojinqilik bolođan küni, yəni munarlar örүlgən küni...»** — қaysi kirojinqilikning bolođanliқi, қaysi munarlarning örүlgənliқi muxu yərdə deyilmidi. Қandaқla bolmisun, muxu ixlar jismaniy həm rohıy düxmənlərnıng yökıtilixini bildüridü; muxu ixlar ahırқi zamanlarda yüz berixi mümkün. «ənhar» — kiçik erik. □ **30:26 «Əz həlkining jarahiti»** — yaki «Əz həlkining sunođan yerini». □ **30:28 «Uning nəpəsi huddi texip boyunođa yetidođan көlkündək bolidü»** — yukiriki 8-bab, 8-ayət bilən selixturung. Asuriyə İsrailođa қandaқ қilođan bolsa, Pərwərdigarmu ularođa (asuriylərgə) xundaқ қilidü. **«bımənilik bımənilikni yokatkuđi ođəlwir»** — «bımənilik» bəlkim butlarođa ixinip-tayinxni көrsitidü.

□ **«U (Pərwərdigar) xundaқla həlk-millətlərnıng aoziođa ularni azduridođan yүgən salidü»** — Asuriyə padixahı Sənnaherib tutuwalođan əsirlirining aoziođa yүgən selip, ularni axundaқ rəhimsiz yol bilən elip mangatti. Muxu yərdə Asuriyədin baxқа əllərnıng tilođa elinixi, bexarətnıng həm xu qaođdiki Asuriyəni həm ahırқi zamandiki «ahırқi urux»ni көrsitidođanliқini qүxəndürsə kerək. Undək bolsa Asuriyə padixahı yənə ahırқi zamandiki dəjjalođa wəkıllik қilidü yaki «bexarətlık rəsim» bolidü. ■ **30:28** Yəx. 8:8

Israiloşa uyultax boloşan Pərwərdigarning teoşioşa nəy nawasi bilən qıkkən birsining huxallıqıdək, kənglünqlar huxal bolidu.

³⁰ Pərwərdigar həywətlik awazini yangritidu;
U kaynoşan kəhri, yutuwaloşuqi yalkunluk ot, güldürmamilik yamoşur,
boran-xawkun, mödürlər bilən Öz bilikini bəzən kərsitidu.

³¹ Qünki Pərwərdigarning awazi bilən Asuriyə yanjilidu,
— Baxqılarni urux tayıki *bološan Asuriyə* yanjilidu!□

³² Wə Pərwərdigar təyyarlioşan kaltək bilən hər kətim uni uroşanda,
Buningoşa daplar həm qıltarlar təngkəx kilinidu;
U kolini oynitip zərb kılıp uning bilən kürəx kilidu.

³³ Qünki Tofət kədimdin tartip təyyar turoşanidi;
Bərək, padixah üqün təyyarlanoşan;
Pərwərdigar uni qoşqur həm kəng kıloşan;
Otunliri kəp yalkunluk bir gülhan bər;
Pərwərdigarning nəpəsi bolsa günggürt ekimidək uni tutaxturidu. □

31

Misir bilən ittapaqlaxmanqlar! ••• Huda Əzi Asuriyəni yikididu

¹ — Yardəm izdəp Misiroşa baroşanlarning həlioşa way!

Ular atlaroşa tayinip,
Kəp bološanlıkidin jəng hərwilirioşa,
Intayin küqlük bološanlıkidin atlık əskərlərgə ixinip kətti!
Biraq Israildiki Mükəddəs Bolocuşioşa qarimaydu,
Pərwərdigarni izdiməydu.■

² Biraq Umu danadur!
U külpət elip kelidu,
Degənlirini qayturuwalmaydu;
U buzukların jəmətigə,
Xundaqla kəbihlik kılouqılaroşa yardəmdə bološanlaroşa qarxi ornidin kəzoşilidu.□

³ Misirliklər Təngri əməs, adəmlər halas;
Uların atlıri bolsa rohtin əməs, əttin halas;
Pərwərdigar bolsa kolini uzartidu,
Yardəm bərgüqi bolsa putlixidu;
Yardəm bərligüqi bolsa yikilidu;
Ular həmmisi biraqla yokilidu.

⁴ Qünki Pərwərdigar mənəşə mundək degən: —

□ **30:31 «Pərwərdigarning awazi bilən Asuriyə yanjilidu, — baxqılarni urux tayıki bološan Asuriyə yanjilidu!»** — Asuriyəning Hudaning tayıki ikənliki 10:5-ayəttə kərsitilgən. «Baxqılarni urux tayıki (bološan Asuriyə) yanjilidu!» degənnin baxqa birhil tərjimisi: — «U (Pərwərdigar) uni (Asuriyəni) tayaq bilən uridu». □ **30:33 «Tofət»** — Yerusalem sirtidiki, əhlət kəydüridoşan bir jiloşa. U yənə «Ge-Hinnom» — «Həlakət jiloşisi» dəp atılıp dozəknin küqlük bir simwoli bolidu (ərəbqə «jəhənnəm» degən səz dəl bu «Ge-Hinnom»din kəlgən). **«Bərək, padixah üqün təyyarlanoşan; Pərwərdigar uni qoşqur həm kəng kıloşan, otunliri kəp yalkunluk bir gülhan bər...»** — demək, Asuriyə padixahı Yəhudaşa qarxi yürux kıləşanda, əzi üqün təyyarlanoşan «jəsətni kəydürük» gulhanişə qarap mengiwatatti. ■ **31:1** Zəb. 20:7; 33:16-17; Pənd. 21:31; Yər. 17:5 □ **31:2 «Biraq Umu danadur!»** — «Umu» degən səz kinayilik, həjwişə gəp: «Sən Israil bək əkillik, xundaq əməsmə? Ləkin **Umu** (Hudamu) danalıqə!» degəndək. Israilning həq danalığı yok idi.

«Owni tutuwaloqan xir yaki arslanni bir tərəp qilixka top-top padiqilar qaqirilqanda,

Xir yaki arslan ularning awazliridin heq qorkmay,

Xawkunliridin heq hodukmay,

Balki owni astioqa besiwelip qar-otur taliqinidək,

Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarmu ohxaxla Zion teqi wə egizlikliri üqün quxüp jəng qilidu. □

⁵ Üstidə pərwaz qilidiqan kuxlardək samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar Əz qaniti astioqa Yerusalemmi alidu;

Qaniti astioqa elip, Zionni kutquzidu;

Uning «ötüp ketixi» bilən Zion nijatlikka erixidu. □ ■

Hudaning towa qilixka qaqirixi

⁶ Silər dəhxətlik asiylik qiloqan Igənglarning yenioqa towa qilip qaytinglar, I Israil baliliri!

⁷ Qünki xu künidə insanlar hərbiəri özi üqün öz qoli bilən yasioqan kümüx butlarni wə altun butlarni: — «Gunahtur!» dəp taxliwetidu. ■

⁸ «Xu qaoqda Asuriyə qiliq bilən yikilidu,

Birak baturning qiliqi bilən əməs;

Bir qiliq uni yutuwalidu, birak qiliq adəttiki adəmmingki bolmaydu;

U jenini elip qiliqtin qaqqmaqqi bolidu,

Arisidiki yigitliri alwanoqa selinidu. □

⁹ Wəhəmidin uning «ul texi» yokaqdu;

Uning sərdarliri jəng tuqidin alakzadilixidu» — dəp jakarlaydu Zionda oti keyiwatqan,

Yerusalemda humdeni yalkunlawatqan Pərwərdigar. □ ■

□ **31:4 «top-top padiqilar»** — bu ibarə Misirni kərsətsə, nahayiti kinayilik gəp bolidu; qünki Misirliklər qoy wə padiqilaroqa əq idi («Yar.» 46:34ni kərüng). Bəlkim muxu təmsilning awwalqi yerimi, Huda Israilni (xirdək, Asuriyə arqilik) jazalimaqqi bolsa, Misirliklarni yardəm berixkə qaqirix bihudiliktur. Ikkinqi yerimi bolsa, Huda ahirda Əzi (kuxtək Əz qaniti astioqa elip — 31-ayət) Israilni Asuriyədin kutquzidu, degən mənədə. «**xawkunliridin heq hodukmay...**» — yaki «ularning aldidə yolni boxatmaydiqan,...». «**U (Pərwərdigar) Zion teqi ... üqün quxüp jəng qilidu**» — Pərwərdigar kingə qarxi qikqip jəng qilidu? Yukiriki ayətkə qariloqanda, u awwal xirdək (Asuriyə arqilik) Əz oljisi qilmaqqi bolqan Yerusalemmi qolioqa elix üqün kürəx qilip, andin «owoqa yardəmçi süpitidə» «uni xirdin kutquzimiz» degən Misir bilən jəng qilidu. Heqbolmioqanda, Yerusalemlə Hudaning (Asuriyəliklər arqilik bolqan) tərbiyə jazasidin əzini kutquzalmaydu. Birak 5-ayəttə, Huda ahirda ularni Asuriyəning besip kirixidin kutquzidu, dəydu. □ **31:5 «Uning (Pərwərdigarning) «ötüp ketixi» bilən Zion nijatlikka erixidu»** — Huda Musa pəyojəmbər dəwrədə Israilni Misirdin kutquzoqanda, Israillarning eyliridin «ötüp ketixi» bilən ularni jazalimay, ularni kutquzoqan. Təpsilatliri üqün «Mis.» 12:23 wə «Zəb.» 78:49ni kərüng — U Əzi əwətkən «halak qiloquqi pərixət» Israillarning eylirigə yetip kəlgəndə Əzi ularning eylirining ixikining aldiqə «ötüp turux»i bilən halak qiloquqi pərixəting yolini tosup, muhapizət qilip ularni sak qalduroqan. «Ötüp ketix» degən səz Israilni muxu ix toqruluk əskərtkən bolsa kərək. «Mis.» 12:13, 23-ayət wə izahatlirini kərüng. ■ **31:5** Qan. 32:11 ■ **31:7** Yəx. 2:20 □ **31:8 «Asuriyə qiliq bilən yikilidu, birak baturning qiliqi bilən əməs; ... qiliq adəttiki adəmmingki bolmaydu»** — demək, qiliq insan tərpidin əməs, bəlkı Huda tərpidin ixlitilidu (36-, 37-bəbni kərüng). □ **31:9 «Wəhəmidin uning «ul texi» yokaqdu...»** — «ul texi» ularning padixahi boluxi kərək. ■ **31:9** 2Pad. 19:36,37

32

Yengi padixah wə uning yengi jəmiyiti

1 Mana, həkəkaniylik bilən həkümranlik qiloşuqi bir padixah qıqıdu; Əmirlər bolsa toşra həküm qıqırıp idarə kılıdu.■

2 Həm xamaloşa dalda bolşudək, Boranoşa panah bolşudək, Qaşqıraq jayoşa erik-sulardək, Qangqap kətkən zeminoşa qoram taxning sayisidək bolşan bir adəm qıqıdu.□

3 Xuning bilən kərgüqilərninğ kəzliri heq torlaxmaydu, Anglaydıoşanlarning kuliki enik tingxaydu; ■

4 Bəngbaxning kəngli bilimni tonup yetidu, Kəkəqning tili tez həm enik səzləydu.

5 Pəsəndilər əmdi pəzilətlik dəp atalmaydu, Pıksıq iplaslar əmdi mərd dəp atalmaydu,

6 Qünki pəsəndə adəm pəslıknı səzləydu, Uning kəngli buzıqıqilik təyyarlaydu, İplaslık kılıxka, Pərwərdıqaroşa daş kəltürüxkə, Aqlarning qorsıqını aq qalduruxka, Qangqıoşanlarning iqmlikini yoqıtıwetıxkə niyətlınıdu.

7 Bərhək, iplas adəmning tədbirliri kəbihtur; U kəstlərnı pəmləp olturidu, Məminlərnı yaloşan gəp bilən, Yoqsulning dəwasıda gəp kılıp uni wəyran kılıxni pəmləp olturidu.□

8 Pəzilətlik adəmning qıloşan niyətliri bərhək pəzilətliktur; U pəziləttə muqim turidu.

Mənggülik bəhtni yaki balayi'apətni — hazır tallax kerək!

9 Ornuqlardın turup, i hatırjəm ayallar, awazimni anglanglar! İ əndixisiz qızlar, səzlimgə kulak selinglar!

10 Bir yil etə-ətməyla, i bişəm ayallar, Parakəndə kılınisilər! Qünki üzüm həsuli bikaroşa ketidu, Mewə yioşix yoq bolidu.

11 İ hatırjəm ayallar, tıtrənglar! İ əndixisiz qızlar, patıparak bolunglar! Kiyiminglarnı seliwetinglar, özünglarnı yalang kilinglar, qatrikinglaroşa bəz başlanglar!□

12 Güzəl etiz-başlar üqün, Mewilik üzüm talliri üqün məydənglaroşa urup həsrət qekinglar!

13 Üstidə tikən-yantaklar əsidoşan öz həlkimning zemini üqün, Xad-huram öylər, warang-qurung kılıp oynaydıoşan bu xəhər üqün kayoşurunglar!

14 Qünki orda taxlınidu,

■ 32:1 Zəb. 45:4-7; Zək. 9:9 □ 32:2 «qangqap kətkən zemin» — yaki «qarqap kətkən zemin».

■ 32:3 Yəx. 29:18; 30:21 □ 32:7 «Yoqsulning dəwasıda gəp kılıp uni wəyran kılıxni pəmləp olturidu» — baxka birhil tərjimisi: — «İlla-adil dəwa qıloşan yoqsulni yoqıtix üqün pəmləp olturidu». □ 32:11 «Kiyiminglarnı seliwetinglar, özünglarnı yalang kilinglar, qatrikinglaroşa bəz başlanglar!» — bular bolsa əsirgə qıxıp qaloşanlarning məjburıy kılıdıoşan ixliri.

Adəmlər bilən liq toloqan xəhər adəmzatsiz bolidu,
Istihkam wə kəzət munarliri uzun zamanotiqə pəqətlə yawayi exəklər zok
alidiqan,

Koy padiliri ozuklinidiqan boz yərlər bolidu.

¹⁵ Taki Roh bizgə yukiridin təkülgüqə,

Dalalar mewilik baq-etizlar boluqə,

Mewilik baq-etizlar ormanzar dəp hesablanuqə xu peti bolidu. □ ■

¹⁶ Xu qəşda adalət dalani,

Həkkaniylik mewilik baq-etizlarni makan kılıdu.

¹⁷ Həkkaniyliktin çikidiqini hatirjəmlik bolidu,

Hatirjəmlikning nətijisi bolsa mənngügə bolidiqan aram-tinqlik wə
aman-esənlik bolidu.

¹⁸ Xuning bilən mening həlkim hatirjəm makanlarda,

Ixənqlik turaloqlarda wə tinq aramgəhlərdə turidu. ■

Jaza qüxürülgəndin keyinki bəht-bərikət

¹⁹ Orman kesilip yikitiqanda möldür yaqşimu,

Xəhər pütünləy yər bilən yəksan kiliwetilsimu,

²⁰ Su boyida uruk terioquqilar,

Kala wə exəklərnə kəng dalaqə koyuwetidiqanlar bəhtliktur! □

33

Nijat Zionəja kelidu

¹ I özüng bulang-talang kilingioqan, baxqilarni bulang-talang kילוquqi,

Baxqilar sangə asiylik kilingioqan,

Özüng asiylik kילוquqi,

Sening həlingəja way!

Sən bulang-talangni boldi kilinging bilən,

Özüng bulang-talang kilingisən;

Sən asiylikni boldi kilinging bilən,

□ **32:15 «Roh bizgə yukiridin təkülgüqə.....»** — muxu yərdə «Roh» Hudaning Rohini bildüridu. Tekisttə «kimning rohi» ikənliki deyilmigən əhwalda «Roh» degən səz ayrim kərülsə, undaqta xübhəsizki Hudaning Rohini kərsitidu. **«Dalalar mewilik baq-etizlar boluqə, mewilik baq-etizlar ormanzar dəp hesablanuqə...»** — demək, yər yüzidiki boz yərlər munbət bolidu wə hazır munbət yərlərmu tehimu xundəq bolidu. ■ **32:15** Yəx. 29:17; Yo. 2:28, 29; Yh. 7:37, 38; Ros. 2:17, 18 ■ **32:18** Yər. 33:16 □ **32:20 «Orman kesilip yikitiqanda möldür yaqşimu, xəhər pütünləy yər bilən yəksan kiliwetilsimu, su boyida uruk terioquqilar, kala wə exəklərnə kəng dalaqə koyuwetidiqanlar bəhtliktur!»** — (19-20) demisəkmü, bu nahayiti sirlik bir səzdür. Bəlkim bizni ahırqi zamanlardiki ikki əhwal toqrisida əslitidu. «Orman yikilidu» — təkəbburlar pəs kilingidu (10-bab, 18- wə 33-34-ayətni kərüng). «Xəhər» bəlkim yukiriki (24-bəbtiki) «tərtipsiz xəhər» bolup, Huda tərripidin wəyran kilingidu. Biraq kiçik peillik turmuxni tallioqanlar, məsilən öz kala-exəklirigə yaxxi muamilə kילוqanlar bəht-bərikət tapidu.

Əzüng asiylikka uqraysən;□

² I Pərwərdigar, bizgə mehİR-xəpkət kərsətkəysən;

Biz Seni ümid bilən kütüp kəldük;

Ətünimizki, Sən hər səhər *İsrailoğa* küqlük bilək-kol,

Kiyinqilik pəytliridə nijatimiz boləqsən.

³ Top-top adəmlərnin oşowəqə-quqanliridin həklər bədər kaqıdu;

Sən *Huda* kəddingni tik kilixing bilən əllər pitirap ketidu; □

⁴ Qekətkə liqinkiliri ot-kəklərni yioşip yəwaləyəndək,

Silərgə bekitip berilgən olja yioşiwəlinidu;

Qekətkilər uyan-buyan yügürgəndək adəmlər olja üstidə uyan-buyan yügürüxidu.□

⁵ Pərwərdigar üstün turidu,

Bərhək, Uning turaləqusi yukirididur;

U Zionəqə adalət wə həkkaniylik toldurdi;

⁶ U bolsa künliringlearning tinq-amanliqi, nijatlik, danalik wə bilimning bayliqliri bolidu;

Pərwərdigardin kərkux Uning üqün gəhərdur. □

İsraildiki hazırki əhwal

⁷ Mana, ularning palwanliri sirtta turup nalə-pəryad kətüridu;

Sülh-əhdə tüzgən əqlilər kattik yioşixidu;□

⁸ Yollar adəmsiz qaldı;

Ətkünqi yolqılar yok boldı;

U əhdini buzup taxlıdı;

Xəhərlərni kəziğə ilymaydu,

□ **33:1 «I əzüng bulang-talang kilinmioqan, baxkılarni bulang-talang kiləuqi, baxkılar sanga asiylik kilmioqan, əzüng asiylik kiləuqi, sening həlingəqə way!...»** — muxu ayət Asuriyə padixahı Sənnaheribni kərsitidu. İsrail padixahı Həzəkəya əqlilərnə əwətip Sənnaherib bilən «sülh» əhdisini tüzdürgən («2Pad.», 18:13-18-ayətəni kəring); ilgiriki Aħaz padixahningmu Asuriyə bilən tüzgən «tinqlik» əhdisi bar idi («2Pad.» 16-babni kəring). Sənnaherib miladiyədin ilgiriki 701-yili, ikki əhdini buzup İsrail (Yəhuda)ning pütün zeminini besiwəlip, paytahti Yerusalemoğa təhdit saldı. Uning xundak «asiylik» ixliri heli kəp idi. Bəlkim, muxu bexarəttiki «asiylik kiləuqi», «əhdini buzudiəqan» degən sözlər ahırki zamandiki dəjəlnimu kərsitixi mumkin. □ **33:3 «Top-top adəmlərnin oşowəqə-quqanliridin həklər bədər kaqıdu; sən ... kəddingni tik kilixing bilən əllər pitirap ketidu»** — bu, bəlkim, Pərwərdigarning İsrailning 2-ayətətki duaşioqə bərgən jawabi boluxi mumkin. «Top-top adəmlərnin oşowəqə-quqanliri...» bəlkim Efiopiyyə padixahı Tirhəkahning qoxunlirining jəng yürüxini kərsitidu («2Pad.» 19:9-ayətəni kəring). Sənnaherib «Tirhəkah kelidu» degən həwərnə anglap qekindi. Ahırki zamanlarda muxu wəqəgə ohxaydiəqan yənə bir wəqə bolidu («Dan.» 11:44-ayətəni kəring). □ **33:4 «Silərgə bekitip berilgən olja yioşiwəlinidu»** — bizningqə «silər» İsrailərnəni kərsitidu (6-ayətəni kəring). Asuriyəliklər oljini uləroqə taxlap kaqıdu (36-, 37-babni kəring). Baxkə tərijmanlar «silər» degən İsrailədin baxkə əllərnəni kərsitidu, dəp xərhiləydu. □ **33:6 «Pərwərdigardin kərkux uning üqün gəhərdur»** — baxkə birhil tərijimisi: — «Pərwərdigardin kərkux Uning adəmlərgə beridiəqan gəhəri». □ **33:7 «Mana, ularning palwanliri ... nalə-pəryad kətüridu; sülh-əhdə tüzgən əqlilər kattik yioşixidu»** — bizningqə bu ayət əyni qəşdiki əhwalni kərsitidu. 8-ayətətki izahatni kəring. «palwanlar ...nalə-pəryad kətüridu... Əqlilər yioşixidu» — 1-ayətətki izahatta deyilgəndək, Asuriyə padixahı Sənnaherib «sülh-əhdə»gə asiylik kılıp, İsrailni ixəqal kiləqan; əhwal 7-9-ayətlərdə təswiriligəndək boləqan. Xu qəşdə Həzəkəya bilən u Sənnaheribkə əwətkən əqlilər axu sülh-əhdənin bir tiyigimu ərzimizənlilikni kərup, kattik puxayman kiləqan bolsa kərek.

Adəmlərni həq ətiwarlimaydu. □

⁹ Zemin matəm tutidu, zəiplixidu;

Liwan hijaləttin solixidu;

Xaron qəl-bayawanoğa aylandı;

Baxan wə Karməl bolsa kİRİP taxlandı. □

Huda ornidin turup qutkuzidu

¹⁰ Mana hazır ornumdin turimən,

— dəydu Pərwərdigar,

— Həzır Əzümni üstün kərsitimən,

Həzır kəddimni kətürimən.

¹¹ — Silərning boyunglarda kuruk ot-qəpla bar,

Pahal tuəşisilər;

Əz nəpəsliringlar ot bolup əzünglarni yutuwetidu;

¹² Əllər bolsa hək kəydürülgəndək kəydürilidu;

Oruloğan jioğan-tikənlərdək otta kəydürüwetilidu.

¹³ — I yirəktikilər, Mening kİloğanlirimni anglanglar;

Yekindikilər, Mening küq-kudritimni tonup yetinglar. □

¹⁴ Ziondiki gunahkarlar kərkidu;

WəhİMə İplaslarni besiwalidu.

Ular: «Arimizdiki kim mənggülik yutkur Ot bilən billə turidu?

Kim əbədİl'əbəd yalqunlar bilən bir makanda bolidu?» — dəydu.

Soaloğa jawab

¹⁵ — «Həkkəniylik yolida mangidioğan,

Durus-lilla gəp kİlidioğan,

Zalimliktin kəlgən haram paydioğa nəprətlinidioğan,

Parılarni sunoquqlarni kolini pulangxitip rət kİlidioğan,

Kənnİng gepi bolsila kulikini yopurup anglimaydioğan,

Pəslİk-rəzİllİkkə kəraxni rət kİlip, kəzini kaquridioğan; □ ■

¹⁶ U yukirini makan kİlidu;

Koram taxlar uning kəroşini bolup,

Yukiri uning baxpanahİ bolidu;

Əz riski uningə berilidu,

Uning süyİ kapalətlİk bolidu».

¹⁷ — «Kəzlİng Padİxahni güzəllİkidə kəridu;

□ **33:8** «U əhdini buzup taxlıdı» — «u» bəlkim asiylik kİloquci (Asuriyəlik) Sənnəherİbni wə xuning bilən birgə ahırkİ zamandiki dəjjalnimu kəzdə tutuxi mumkin. □ **33:9** «**Liwan... Xaron... Baxan... Karməl...**» — qıraylik ormanzarlik rayon. Xaron munbət yaylak. Baxan dəl-dərəhliri kəp, qarwiqİllİktin beyioğan rayon. Karməl yərliri intayin munbət, mewə-qewə, kəktatlar kəp qİkİdioğan, kəp yaylaklıri bar rayon idi. Həritilərnİ kəring. □ **33:13** «**I yirəktikilər, Mening kİloğanlirimni anglanglar; yekindikilər, Mening küq-kudritimni tonup yetinglar**» — muxu bəxarət 10-ayəttin baxlap ahırkİ zamanlarəğa ətkən boluxi mumkin.

□ **33:15** «**Həkkəniylik yolida mangidioğan, durus-lilla gəp kİlidioğan...**» — bu səzlər 14-ayəttiki «Arimizdiki kim mənggülik yutkur ot bilən billə turidu? Kim əbədİl'əbəd yalqunlar bilən bir makanda bolidu?» degən soaloğa boləğan jawabning bəxidur. «**parılarni sunoquqlarni kolini pulangxitip rət kİlidioğan**» — baxkə birhil tərjimisi: «parılar tutkuzup koşulmisən dəp kəlliri titrəp ketidioğan». «**Pəslİk-rəzİllİkkə kəraxni rət kİlip, kəzini kaquridioğan**» — mənisi bəlkim: «rəzİllİkni kəzİtxni kət'iy rət kİlidioğan». ■ **33:15** Zəb. 15:1-2; 24:3-4

Kəzliring uzunloja sozulojan zeminloja nəzər salidu.□

¹⁸ Kənglūng wəhimə toqrisida qongqur oyloja patidu;
Rəyhətqi bəg kəni?

Oljini əlqəydiolan taraziqi bəg kəni?

Istihkam-munarlarını sanioquqi bəg kəni?□

¹⁹ Kaytidin əxəddiy həlkni kərməysən,

— Sən angkiralmaydiolan, boquzida səzləydiolan,

Duduklap gəp kiliđiolan, gəpini qūxinəlməydiolan bir həlkni ikkinqi kərməysən.□

²⁰ İbadət heytlirimiz ötküzüliđiolan xəhər Zionloja qara;

Sening közüng Yerusalemning tinq-aman makan bololanlikini,

Qozukliri hərgiz yulunmaydiolan,

Taniliri hərgiz üzülməydiolan,

İkkinqi yətkəlməydiolan qedir bololanlikini kəridu;■

²¹ Xu yərdə Pərwərdigarning xan-xəripi bizgə kərünidu,

— U Əzi dəryalar, kəng ətənglər ekip turidiolan bir jay bolidu;

Palaklar bilən həydəlgən heqkandaq kəmə u jayda katnimaydu,

Wə yaki heq həywətlik kəmə u jaydin ətəməydu;□

²² Qünki Pərwərdigar bizning nijatkar-hakimimiz,

Pərwərdigar bizgə qanun Bərgüqidur,

Pərwərdigar — bizning Padixahimiz,

U bizni qutkuzidu!

²³ Sening tana-aroqamqiliring boxiolan bolsimu,

İsrail yəlkən hadisining turumini mustəhkəm kılalmisimu,

Yəlkənni yeyip qikıralmisimu,

U qaşda zor bir olja üləxtürüliđu;

□ **33:17 «Kəzliring Padixahni güzəllikidə kəridu»** — muxu yərdə padixahning kim ikənliki tehi dəp berilmidi. U yukiriqi 9-bab, 6-ayət, 11-bab, 1-9-ayət wə 32-bab, 1-ayəttə tiloqa elinojan padixahqa ohxax adəm boluxi kerək. **«kəzliring Padixahni güzəllikidə kəridu»** — «güzəllikidə» degənlik, padixahning bəlkim baxqa əhwaldimu kərünüxi mumkin. **«uzunloja sozulojan zemin»** — bəlkim kəng-azadilik, heq wəhimə kərnüməydiolan zemin degən mənidiə.

□ **33:18 «Rəyhətqi bəg kəni? Oljini əlqəydiolan taraziqi bəg kəni? İstihkam-munarlarını sanioquqi bəg kəni?»** — muxu bəglər, xübhəsizki, İsrailni ayaq asti kılolan düxmənning ixəqəliyəti qoxunlirining bəgliri; biraq ularning rolliri anqə enik əməs. Biringqisi, bəlkim, əsirlərninq tizimlikini təyyarlıoqan; ikkinqisi oljini hatiriliwaloqan; üçinqisi xəhərdiki paqaklax kerək bololan istihkamları hatiriliwaloqan. □ **33:19 «Sən angkiralmaydiolan, boquzida səzləydiolan, ... gəpini qūxinəlməydiolan bir həlkni ikkinqi kərməysən»** — bu ayət, xübhəsizki, zemining yatlar tərripidin ixəqəl kılolanlikini yaki ular tərripidin həlkning kərgün kılinoqanlikini, xundaqla qətəl tilida səzləydiolan muhit iqidə ötküzəng turmuxni sersitidu.

■ **33:20** Zəb. 46:5; 125:1, 2 □ **33:21 «Xu yərdə Pərwərdigarning xan-xəripi bizgə kərünidu, — U Əzi dəryalar, kəng ətənglər ekip turidiolan bir jay bolidu; palaklar bilən həydəlgən heqkandaq kəmə u jayda katnimaydu, wə yaki heq həywətlik kəmə u jaydin ətəməydu»** — bu sirlik gəpning mənisi, pərizimizqə: «Pərwərdigar zemnimizni bərikətlik kıləndin keyin heqkandaq nərsini baxqa əllərdin kərgüzünqing həjiti yok, xunglaxqa biz kəmə elip kəlgən heqkandaq məhsulatləroja mohtaj əməsmiz; Pərwərdigar Əzi bizgə həmmiini təminliqūqidur» degəndək boluxi mumkin.

Hətta aqsak-tokurlarmu oljini alidu.□

²⁴ Xu qaonda xu yərdə turuqu: «Mən kesəl» deməydu;
Xu jayni makan kıloqan həlkning gunahliri kəqürüm kılınıdu. □

34

Pərwərdigarning küni •••• Edomning jazalinixliri

¹ Yəkin kelinglar, i əllər, anglanglar!

I kowm-həklər, kulak selinglar!

Yər-zemin wə uningdiki barlık məwjudatlar,

Jimi aləm wə uning iqidin qıkkən həmmə məwjudatlar,

Tingxanglar!

² Qünki Pərwərdigarning barlık əllərgə karita ətəzi bar,
Uning dərtətəzi ularning barlık qoxunliriqə qarxi turidu;

U ularni həlakətə pütüp qoyoqan,

U ularni kiroqinçilikqə tapxuruwətkən;

³ Ulardin öltürülgənlər sirtqə taxliwetilidu,

Jəsətliridin sesikçilik puraydu,

Taqlar ularning keni bilən eritilidu;

⁴ Asmanlardiki jimiki jisim-qoxunlar qirip yok bolidu,

Asmanlar yəgimə kitabdək türüldü;

Üzüm telining yopurmaklıri hazan bolup, solixip qüxkəndək,

Yıqlap kətkən ənjür xehidin qüxkəndək,

Uların jimiki jisim-qoxunliri yikilidu;■

⁵ Qünki xəmxirim asmanlarda *қан билən* suquruldı;

Karanglar, xəmxirim Mening həlakət lənitimğə uqriqan həlkqə,

Yəni Edom üstigə jazalax üqün qüxidu;□

⁶ Pərwərdigarning bir xəmxiri bar;

U qanoqə boyaldi;

U yaqlıq nərsilərnin yeqi bilən,

Əqkə-qozılarnin keni bilən,

Qoqqar bərikining yeqi bilən ozuklandıruloqan;

Qünki Pərwərdigarning Bozrah xəhiridə bir qurbanlıqı,

□ 33:23 «*Sening tana-aroqamçıliring boxioqan bolsimu, Israil yəlkən hadisining turumini mustəhkəm kılalmisimu, ... u qaonda zor bir olja üləxtürüldü; hətta aqsak-tokurlarmu oljini alidu*» — yənə bir sirlük gəp! Pərizimizqə, bu bir ohxitix bolup, Israilni bir qong kemigə ohxatqan; kemə bolsa bək konirap kətkən, mangalmaydıqan həloqə kelip qaloqan bolsa kerək. Həlbuki, bu Hudaning təkdım kılmaqçı boləqan bərikitigə həqkəndək tosaləq bolmioqan; olja həman qoloqə elinidu, hətta «aqsak-tokur» wə ajiz adəmlərmu bəht-bərikətə erixidu. Bəzi alimlar kemə toqrisidiki səzləni Israilning düxmənlirigə qaritiloqan, dəp qaraydu. □ 33:24

«*Xu jayni makan kıləqan həlkning gunahliri kəqürüm kılınıdu*» — səzmusez tərijimə kıləqanda: — «Xu jayni makan kıləqan həlk gunahidin kətürüwetilidu» ■ 34:4 Wəh. 6:13, 14

□ 34:5 «*... Xəmxirim asmanlarda qan bilən suquruldı; karanglar, xəmxirim Mening həlakət lənitimğə uqriqan həlkqə, yəni Edom üstigə jazalax üqün qüxidu;*» — bu ayətkə kəriqəqanda, Hudaning ahirki zamandiki jazalaxliri asmda baxlinip, keyin yər yüzigə qüxidu. 1-8-ayətlərgə kəriqəqanda, xu qəoqda nuroqun əl-yurtlar Edomda yiqilip Israiləqə həjum kılmaqçı bolidu; biraq Huda ularni yökətidu. Edom degən yurtning əzi Israiləqə kəp yil kıləqan rəhimsiz ziyankəxlilik tūpəylidin Hudaning lənitigə uqraydu.

Edomda zor bir qiroinqiliklik bar. □ ■

7 Muxu qiroinqiliklar bilən yawayi kalilar, Torpaqlar wə küqlük buqilarmu yiqilidu. Ularning zemini kanşa qəmülidu, Topa-qangliri yaq bilən maylixip ketidu. □

8 Qünki Pərwərdigarning kisas alidoğan bir küni, Zion dəwasidiki hesab alidoğan yili bar. □

9 *Edomdiki* eqinlar qarimayşa, Uning topiliri günggürtkə aylandurulidu; Zemini bolsa keyüwatқан qarimay bolidu.

10 Uning oti keqə-kündüz eqürülməydu; Is-tütəkliri mənggügə ərլəydu; U dəwərdin-dəwərgiqə harabiliktə turidu; Heqkim ikkinqi u yərgə ayaq basmaydu. ■

11 Qəl huwkuxi wə qirkirioquqi huwkuxlar uni igiliwalidu; Qong huwkux wə kəşa-kuzoqunlar xu yərdə uwilaydu; Huda uningə «tərtipsizlik-bimənilikni əlqəydoğan tana»ni, Wə «kup-kuruklukni əlqəydoğan tik əlqigüq»ni tartidu. □ ■

12 Birsı kelip *Edomning* esilzadilirini padixahlikini *idara qilixka* qakirsa, Ulardin heqkim bolmaydu; Uning əmiriliri yok kiliwetilgən bolidu. □

13 Ordilirida tikənlər, Kəl'ə-qoroqanlirida qakqak-jioqanlar əsüp qikidu; U qilberilərninğ makani, «Huwkuxlarning ordisi» bolidu.

14 Xu yərdə qəl-bayawandiki janiwarlar, yawayi itlar jəm bolidu; Hərbir «eqkə jin» əz qerindixioşa towlaydu; Tün məhlukliri xu yərdə məkanlixidu, Uni əzigə aramgaq kiliq turidu. □

15 «Ok yilan» xu yərdə uwilaydu, Uning sayisidə tuhumlaydu, Balilirini yioqip bakidu.

Qorultaz-tapquxlar hər biri əz jüpi bilən xu yərdə toplinidu; □

□ **34:6** «U (Pərwərdigarning xəmxiri) yaqlik nərsilərninğ yeoqi bilən, eqkə-qozilarning keni bilən, qoqkar bərikininğ yeoqi bilən ozuklanduruloğan» — muxular (eqkə-qozilarning keni... bərek yeoqi qatarliklar)ning həmmisi qurbanliklarning muhim bələkliri bolidu. «Pərwərdigarning Bozrağ xəhridə bir qurbanliqi... bar» — Bozrağ xəhri Edomning paytəhti (həzir «Petra» deyilidu). Həritilərnı kərünğ. ■ **34:6** Yəx. 63:1, 2 □ **34:7** «küqlük buqilar» — ibranıy tilida «küqlüklər» deyilidu. «Yawayi kalilar», «torpaqlar», «küqlük buqilar» muxu yərdə «küqlük, hoqukluk bəglər»nımu kərsətsə kərək. □ **34:8** «Zion dəwəsi» — muxu «dəwa»ning uzun yillik tarihi bar. Kəp kixilər «Nemixka Huda Israiləşa əlahidə muamilə kilidu?» dəp kəxap. Yəhudiyləroşa ziyankəxlik kiliq kəlgən. Yəhudiylarning əzlıri Hudaəşa kəp kətim asiylük kiləşini bilən kandaqla bolmisun, Hudaning İbrahiməşa bərgən wədisigə əsasən U ularnı «Əz həlkim» dəp qaraydu. Bu Hudaning tallixidur; bəxqilar Uning bilən İsrail toorluk dəwalaxmaqçı bolsa əzi yaman aqiwətnı kəridu. Gitler gəwdilik bir misalidur. ■ **34:10** Wəh. 14:11; 19:3 □ **34:11** «Qəl huwkuxi ... qirkirioquqi huwkuxlar ...qong huwkux.. » — muxu ayəttiki kux-haywanlarning nemə ikənlikini top-toorpa deyix təs. ■ **34:11** Yəx. 13:21,22; Zəf. 2:14; Wəh. 18:2 □ **34:12** «Birsı kelip Edomning esilzadilirini padixahlikini idara kilixka qakirsa, ulardin heqkim bolmaydu...» — buning bəxka tərijimiliri bar, biraq əsasiy mənisı: — «Edomdiki padixahlikni bəxqurux üqün adəm yok»tur. Edomda heqkim, hətta əng yukiri təbikiidikilərmu qalmaydu. □ **34:14** «Tün məhlukliri xu yərdə məkanlixidu» — yaki: «Tün (keqə) əlwastisi xu yərdə məkanlixidu». □ **34:15** «Ok yilan» — buningmu qaysi haywan ikənliki enik əməs.

16 Pərwərdigarning yəgimə kitabidin izdəp oqup baqqin;
Ulardin heqbir quxup qalmaydu;
Heqkaysisining əz jorisi kəm bolmaydu;
Qünki Əzining əqzi ularoşa buyruoşan;
Üning Əz Rohi ularni toplioşan. □

17 Qünki Pərwərdigar Əzi ular üqün qək taxlap,
Əz kəli bilən zeminoşa tana tartip ularoşa təksim kəlip bərgən;
Ular uningoşa mənggügə igidarlık kəlidu,
Dəwrdin-dəwrgiqə xu yərnə makan kəlidu.

35

Hudaning qəl-bayawanni gülləndürüxi, ••• xundaqla Əz məmin-bəndiliri üqün aqқан yoli

1 — Dala həm kəşjirap kətkən jaylar ular üqün huxal bolidu;
Qəl-bayawan xadlinip zəpirandək qeqəkləydu; □

2 U bərk urup qeqəkləydu,
Xadliqqa xadliq qoxulup təntənə kəlidu;
Liwaning xan-xəripini,
Karməl wə Xarondiki güzəllik wə sür uningoşa berilidu;
Ular Pərwərdigarning xan-xəripini,
Hudayimizning güzəlliki wə həywitini kəridu. □

3 Ajiz kollarni küqləndürümlər,
Əgilip mangidioşan tizlarni qingitinglər; ■
4 Yüriki aqşanlaroşa: — «Qing turunglar! Qorqmanglar!
Mana, Hudayinglaroşa qarap bekinglər;
Kisas kəlidu — Hudaning həsəb elix küni kəlidu!
U Əzi kəlidu, silərnə kutkuzidu!» — dəng!

5 Andin qarışuning kəzi eqilidu,
Gasning kulaklıri oquq kəlinidu; ■

6 Andin aqsak-tokurlar keyiktək oynaqlap səkrəydu;
Gaşining tili nahxa eytidu;
Qünki dalada sular,

□ 34:16 «Pərwərdigarning yəgimə kitabı» — yukirida Yəxaya Hudaning pərmani bilən əzi yazoşan materiyalarni yioşip Təwrat-kanunliri bilən saqlitip qoyoşan (8-babni kəring). Keyin u yənə «yəgimə kitab»ni tiloşa aldi (29-babni kəring). «Pərwərdigarning yəgimə kitabı» bəlkim Yəxayaning əzi yazoşan materiyalıri wə Musa, Yəxua, Samuil, Dawut qatarlık pəyoşəmbərlər hatiriliwaloşan barlık materiyalarni kərsitidu. Muxu materiyal «Mukəddəs Kitab»ning baxlinixliri boluxi kərek; «Pərwərdigarning kitabı»da heqnersə kəm əməs, bizgə kərek boləşan həmmə təpsilatlar bar, uningda hətta qux-haywanlarning həwirimu bar, degenliktur. Hudaning qux-haywanlaroşa təpsiliy həlda miras kəlioşan təksimati hatiriləngən yərdə, Əzining məmin bəndiliri üqün beoşixlimakqi boləşan miraslar Mukəddəs Kitabta tehimu enik hatiriləklik bolmamdu? «Mukəddəs Kitab»tin izdəp oquq beking!» «Əzining əqzi ularoşa buyruoşan» — Hudaning əqzi buyruoşan, əlwəttə. □ 35:1 «Dala ... ular üqün huxal bolidu» — Yəxaya dəsləptə «ular»ning kim ikənlikini deməydu. Bilix üqün bəxarətni ahirişiqə (9-ayətkiqə) oquş kərek! (bu səzlər «Rim.» 8:19-22 bilən munasiwətlilik). □ 35:2 «Liwaning xan-xəripini, Karməl wə Xarondiki güzəllik wə sür...» — Liwan, Karməl wə Xaronlarning əlahidilikliri yukirida, 33-bab, 9-ayəttiki izahəttə təswirlinidu. «ular Pərwərdigarning xan-xəripini... kəridu» — «ular» — 1-ayəttiki izahəttə karang. ■ 35:3 İbr. 12:12 ■ 35:5 Mat. 9:27; 11:5; 12:22; 20:30; 21:14; Yh. 9:6

Qəl-bayawanlarda dərya-əkinlar uroqup taxidu;■

⁷ Pizqirir qəl-jəzirə kəlqəkkə,
Qanqıoqan yərlər bulaklaroşa aylinidu;
Qilbərılərnıng makani — ular yatqan jay,
Qomux wə yekənlər əsüp, qimənlikkə aylinidu.

⁸ Xu yərdə egiz kətürülgən bir yol,
Tüptüz bir yol bolidu;
U «pak-muqəddəslikning yoli» dəp atilidu;
Napaklar uningdin ötüxkə bolmaydu,
Xu yol məhsus xular üqün bekitilip yasalqanki, —
Həтта nadanlarmu uningda ezip kətməydu;□

⁹ Xu yərdə xir bolmaydu,
Uning üstigə heq yirtkuq haywan qıkmaydu;
(Ular xu yərdə heq tepilmaydu)
— Nijat arqılık hərlükkə qıqkanlar xu yərdə mangidu!□

¹⁰ Pərwərdigarning bədəl tələp kütquzoqanliri kaytip kelidu,
Küylərnı eytip Zionoşa yetip kelidu;
Ularınq baxlırioşa mənnggülik xad-huramlik qonidu;
Ular huxallik wə xadlıkka qəmgən bolidu;
Kayoju-həsərət həm uq-nadamətlər bəder kaqıdu. □ ■

36

Krizis — Asuriyə padixahining besip kirixi

¹ Həzəkıyanıng on tətinqi yili xundak boldiki, Asuriyə padixahı Sənnaherib Yəhüdanıng barlık kəl'ə-qoroqanlık xəhərlirigə hujum kilip qıqip, ularni ixoşal kildi. ■ ² Andin Asuriyə padixahı «Rab-Xakəh» *degən sərdarni* qoşq bir qoxun bilən Lakix xəhıridin Yerusalemoşa əwətti. U Kir yuoşuqılarning etizining boyıdiki yolda, yukiri kəlqəknıng norining bexioşa kelip turdı.□

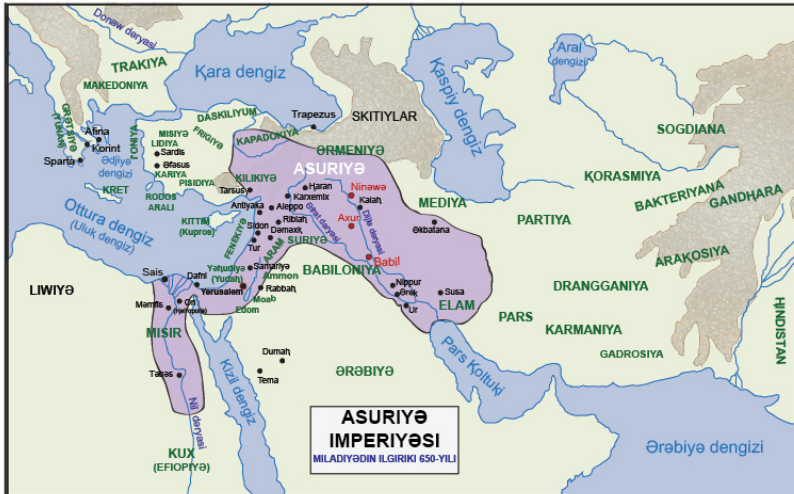
■ **35:6** Mat. 9:32; 11:5; 15:30; 21:14; Yh. 5:8, 9; 7:38, 39; Ros. 3:2; 8:7; 14:8 □ **35:8**

«Xu yərdə egiz kətürülgən bir yol, tüptüz bir yol bolidu» — yolning nəgə barıdıoqanlıqini deməydu; bilix üqün 10-ayətkiqə oqux kerək. □ **35:9** «Nijat arqılık hərlükkə qıqkanlar»

— bolsa ibraniy tilida birlə səz («gaal») bilən ipadilınidu. Muxu səzni toluq qıxınix üqün 41:14-ayətnıng izahatını kəring. □ **35:10** «Pərwərdigarning bədəl tələp kütquzoqanliri kaytip kelidu... kayoju-həsərət həm uq-nadamətlər bəder kaqıdu»

— bexarəttiki wəxələr İsrailning Musa pəyoşəmbər arqılık kütquzoqanlıqioşa ohxaydu; xundakla bu ixlarnı yengı bir «Misirdin qıxıx» degili bolidu. Oqurmənlərgə Təwrəttiki «Misirdin qıxıx» degən kısımnı oqusa, xu qəşdıki wəxələrnı muxular bilən təpsiliy halda selixturux nahayiti əhmiyətlilik bolidu. Muxu «qıqip-kütquzux» bolsa «Misirdin qıxıx»tin nəqqə həssə uluq, nəqqə həssə xərəplik bolidu. Keyin kərimizki, Huda kütquzoqan həlk pəşət Misirdin əməs, bəlkı pütkül dunyadin qıqip kütquzulidu. Ular qorqunqluk dəxt-bayawandin ötuxining ornıda, əzlirini qarxi alıdıoqan, qimənbaşqə aylanduruloqan zemindin ötıdu; yol həmmə adəm üqün tüz, onguxluk, rawan həm hətərsiz bolidu. ■ **35:10** Wəh, 21:4 ■ **36:1** 2Pad. 18:13; 2Tar. 32:1 □ **36:2** «Rab-Xakəh»

— bəlkim Asuriyəning padixahıning bax məslihətqısinıng adəttiki unwanı boluxı mumkin. «Kir yuoşuqılarning etizining boyıdiki yolda, yukiri kəlqəknıng norining bexi» — muxu jay əslidə dəl Yəxaya Ahaz padixah bilən kəruşüp, Asuriyəning tajawuzı toqırluk agahlandıroqan jay (7-babni kəring).

Asuriyə imperiyəsi - miladiyadin ilgiri 650-yili

³ Xuning bilən Hülkiyaning oqli, ordini baxkuridioqan Eliakim, ordining diwanbegi bolqan Xəbna wə Asafning oqli, orda mirzibegi bolqan Yoahlar uning yenioqa kəldi ⁴⁻⁵ wə Rab-Xakəh ularoqa mundaq dedi: — Silər Həzəkiayoqa: — «Uluoq padixah, yəni Asuriyə padixahı sanga mundaq dedi, dənglar: —

«Sening muxu ixəngən tayanqıng zadi nemiti?

Sən: (u pəkət gəpla, halas!) —

«Uruş kılıx tədbir-məslihətimiz həm küqimiz bar» — dəysən; sən zadi kimgə tayinip munga qarxi öktə köpisen? □ ⁶ Mana, sən yeriki bar axu komux həsa, yəni Misiroqa tayinisən! Birsı uningoqa yələnsə, uning qolioqa sanjip kiridu; mana Misir padixahı Pirəwngə tayanqanlarning həmmisi xundaq bolidu!■

⁷ Əgər sən munga: «Biz Hudayimiz bolqan Pərwərdigarəqa tayinimiz» — desəng, Həzəkiaya özi Yəhudadikilərgə wə Yerusalemdikilərgə: «Silər pəkət Yerusalemdiki muxu ibadətqah aldidila Pərwərdigarəqa ibadət kılıxinglar kerək» dəp, xu Pərwərdigarəqa ataloqan «yukiri jaylar»ni həm qurbangahlarni yoq kiliwəttioqu? Ular axu Pərwərdigarning yukiri jayliri əməsmidi?□

□ 36:4-5 «Sən: (u pəkət gəpla, halas!) — «Uruş kılıx tədbir-məslihətimiz həm küqimiz bar» — dəysən; sən zadi kimgə tayinip munga qarxi öktə köpisen?» — muxu gepigə qarioqanda, Asuriyədikilərnəng Yəxayaning «Pəkət Pərwərdigarəqa tayiniximiz kerək» degən bəxarətliridin həwəri bar idi. ■ 36:6 Əz. 29:6, 7 □ 36:7 «Həzəkiaya ...: «Silər pəkət Yerusalemdiki muxu ibadətqah aldidila Pərwərdigarəqa ibadət kılıxinglar kerək» dəp, xu Pərwərdigarəqa ataloqan «yukiri jaylar»ni həm qurbangahlarni yoq kiliwəttioqu? Ular axu Pərwərdigarning yukiri jayliri əməsmidi?» — Musa pəyoqəmbərgə wəhiy kiliqoqan qanunoqa asasən, Israillar pəkət Yerusalemdiki ibadəthanidiki qurbangahqahla qurbanlıq kılıxka bolati. Əslidə Həzəkiaya muxu pərmanəqa asasan: (1) buprəslək kılıdioqan qurbangahlarni həm (2) hata yol bilən «Pərwərdigarəqa atap» kuruloqan, ibadət kılıxka beoxilənoqan «yukiri jaylar»ni yoqatqan. Rab-Xakəh xu gəp bilən uni angliuqci Israillarni qaymukturmakci idi, əlwəttə.

8 Əmdi hojam Asuriyə padixahi bilən bir tohtamoşa kəl: — «Əgər səndə atka minəligüdək əskərliring bolsa, mən sanga ikki ming atni bikaroşa berəy!» □ 9 Səndə undaqlar bolmisa, hojamməg əməldarlırining əng kiçiki boləjan atn ləxxək bəxini kəndakmu qəkındürələysilər?! Sən jəng hərwiliri wə atlırni elix üçün Misiroşa tayinəsən tehi!

10 Mən əmdi muxu zeminni həlak kəlix üçün Pərwərdigarsiz kəldimmu? Pərwərdigar dər wəxə manga: «Muxu zeminni həlak kəlixkə qikkən!» — dedi!»»

11 Eliakim, Xəbna wə Yoah Rab-Xakəhgə: —

«Pəkirlirioşa aramiy tilida səzlisilə; biz buni güxinimiz. Bizgə ibranıy tilida səzlimisilə, gəpliri sepilda turoşanlarning kulikişoşa kirmisun!» — dedi. □

12 Birəş Rab-Xakəh: —

«Hojam meni muxu gəpni hojanglaroşa wə silərgilə eytixkə əwətkənmu? Muxu gəpni silər bilən birliktə sepilda oluturoşanlaroşa deyixkə əwətkən əməsmu? Qünki ular silər bilən birliktə əz pəkini yegüqi həm əz süydükini iğküqi bolidu!» — dedi. □ ■

13 Andin Rab-Xakəh ibranıy tilida yukiri awaz bilən: — «Uluş padixah, yəni Asuriyə padixahining səzlırini anglap qoyunglar!» — dəp warkiridi.

14 «Padixah mundaş dəydu: —

«Həzəkıya silərnı aldap koymisun! Qünki u silərnı kütquzalmaydu.

15 Uning silərnı: — «Pərwərdigar bizni jəzmən kütquzidu; muxu xəhər Asuriyə padixahining kəlioşa qüxüp kətməydu» dəp Pərwərdigaroşa tayanduruxioşa yol koymanglar!». 16 Həzəkıyoşa kulak salmanglar; qünki Asuriyə padixahi mundaş dəydu: —

«Mən bilən sülhılixip, mən tərəpkə ötünglar; xundaş kışanglar hərbinglar özünglarning üzüm baringidin həm özünglarning ənjür dərıhidin məwə yəysilər, hərbinglar əz su kəlqıkinglardın su iğısilər;

17 ta mən kəlip silərnı buşdaylık həm xarablık bir zeminoşa, neni bar həm üzümzarlırı bar bir zeminoşa, — zemininglaroşa ohxax bir zeminoşa apirip koyoquşə yəp-iqiweringlar! □

18 Həzəkıyaning silərgə: — «Pərwərdigar bizni kütquzidu» dəp ixəndürüxiğə yol koymanglar! Əl-yurtlarning ilah-butlırining biri əz zemini Asuriyə padixahining kolidin kütquzoşanmu? 19 Hamat wə Arpad degən yurtlarning ilah-butlırı keni? Səfarwaim xəhırining ilah-butlırı keni? Ular Samariyəni mening kolumdin kütquzoşanmu?! 20 Muxu əl-yurtlarning ilah-butlıridin əz zemini kütquzoşan zadı kim bar? Xundaş ikən, Pərwərdigar Yerusalemnı mening kolumdin kütquzalamdu?».

21 Anglişuqılar süküt kılıp uningəşa jawabən heqkəndəş bir səz kilmidi; qünki padixahning buyruki xuki: —

«Uningəşa jawab bərmənglar».

□ 36:8 «Əgər səndə atka minəligüdək əskərliring bolsa, mən sanga ikki ming atni bikaroşa berəy!» — bu kinayilik gəp, əlwəttə. Adəttiki qəşqlarda Yəhudadə atlar nəhayiti əz idi. Uruş wəktidə təhimu əzlap kətətti. Atlık əskərlər əməs, həttə əddiy əskərlərmu nəhayiti əz idi. □ 36:11 «Pəkirlirioşa aramiy tilida səzlisilə» — həzirkı Suriyəning kəna ismi «Aram» idi. Kəna zamandə «Suriyə tili» «aramiy tili» deyilətti. Asuriyəmu aramiy tilini ixlitətti. □ 36:12 «... Ular silər bilən birliktə əz pəkini yegüqi həm əz süydükini iğküqi bolidu!» — xəhər muhasirigə qüxüp, aqarqılık wə usuzluqta qəloşandə adəmlər dər wəxəş muxundəş kılıxi mummkin.

■ 36:12 2Pad. 18:27 □ 36:17 «mən kəlip silərnı buşdaylık həm xarablık bir zeminoşa, — zemininglaroşa ohxax bir zeminoşa apirip koyoquşə yəp-iqiweringlar!» — muxu gəplər qıraylık boləşini bilən mənisi enikki: — «Mening əsirlirim, kullirim bolisilər!» degənlik. Yukiridə eytkinimizdək, Asuriyə padixahi uqioşa qikkən hiyligər əldəmqi idi.

²² Andin Hilkıyaning oşli, ordini baxquridişan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə Asafning oşli, orda mirzibegi Yoahlar kiyim-keqəklirini yirtixip, Həzəkıyaning yenioşa kelip, Rab-Xakəhning gəplirini uningşa ukturdi.

37

Həzəkıyaning dua kılıxi — Pərwərdigarning jawabi 2Pad. 19

¹ Xundak boldiki, Həzəkıya buni anglişanda, kiyim-keqəklirini yirtip, özini bez bilən kaplap Pərwərdigarning öyigə kirdi. □ ² U Hilkıyaning oşli, ordini baxquridişan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə kahınların gəksakallirini bez yepinqaklışan peti Amozning oşli Yəxaya pəyoşəmbərgə əwətti. ³ Ular uningşa: —

«Həzəkıya mundak dəydu: —

«Balilar tuşulay dəp qaloşanda anining tuşkudək hali qalmioşandək, muxu kün külpət quxidişan, rəsua wə mazaq kılınıdişan bir kündur.

⁴ Öz hojisi bolşan Asuriyə padixahı tirik Hudani mazaq kılıxka əwətkən Rab-Xakəhning gəplirini Pərwərdigar Hudaying nəzirigə elip tingxisa, bularni anglişan Pərwərdigar Hudaying xu gəplər üqün uning dəkkisini berərmikin? Xunga kəp qaloşan qaldılar üqün awazingni kətürüp, bir duayingni bərsəng» — dedi.

⁵ Xu gəplər bilən Həzəkıyaning hizmətkarlıri Yəxayaning aldişa kəldi.

⁶ Yəxaya ularşa: —

«Hojayininglarşa: — «Pərwərdigar mundak dedi: —

«Asuriyə padixahining qaparmənlirining sən anglişan axu manga kupurluk kılışuqi gəpliridin kərkma; □ ⁷ Mana, Mən uningşa bir roşni kərgüzimən; xuning bilən u işwani anglap, öz yurtioşa kaytidu. U öz zemində turşanda uni kılıq bilən öltürgüzimən» — dənglar» — dedi.

⁸ Rab-Xakəh kəlgən yoli bilən kaytımangşanda, Asuriyə padixahining Lakix xəhiridin qekingənlikini anglap, uning yenioşa kəldi; Asuriyə padixahı Libnah xəhirigə qarxi jəng kiliwatkanidi. ⁹ Andin padixah: «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kılmaqqi bolup yoloşa qikti» degən həwərnə anglidi. Xu həwərnə anglişanda u yənə Həzəkıyaşa əqlərnə mundak hət bilən əwətti: —□

¹⁰ «Silər Yəhuda padixahı Həzəkıyaşa mundak dənglar: —

«Sən tayinidişan Hudayingning sanga: «Yerusalem Asuriyə padixahining kolioşa tapxurulmaydu» deginigə aldanma; ¹¹ Mana, sən Asuriyə

□ **37:1 «Pərwərdigarning öyi»** — Uning (Sulayman padixah quroşan) ibadəthanisi. □ **37:6**

«Hojayininglarşa: — «Pərwərdigar mundak dedi: — «Asuriyə padixahining qaparmənlirining sən anglişan axu manga kupurluk kılışuqi gəpliridin kərkma...» — Yəxayaning muxu jawab səzlırini (6-7-ayətlərnə) dikqət bilən okuşingiz, u Həzəkıyaning təlipi boyiqə dua kılmay, bəki biwasitə həwərqilərgə jawab bərdi. Qünki u alliburun həlkə wə Həzəkıya Asuriyə toşruluk nuroşun bəxarətlərnə kılışan. Huda muxu pəyt-əhwal toşruluk Israilşa ukturoşanidi (məsilən, 10-bab, 5-21-ayətlərnə, 14-bab, 24-25-ayətlərnə kəşung). Biraq Həzəkıya wə ordısidikilər muxularni wə uningdin baxka kəşən karamət məjizilərnə (keyinki 38-babnimu kəşung) pütünləy untup qaloşandək kılatti. □ **37:9 «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kılmaqqi bolup yoloşa qikti»** — bu ix əmalıyat əməs, həmdə u qəşda mumkin bolmioşanidi. Biraq Huda Əzi əwətküzgən «aldamqi roş»ning təsiri bilən uni ixəndürgən.

padixahlirining həmmə əl-yurtlarni nemə kıləjanlirini, ularni ilah-butliriya atap halak kıləjanlikini angliəjansən; əmdi özüng kandaqmu kutkuzulsən? □ ¹² Ata-bowilirim halak kıləjan əllərni bolsa, ularning ilah-butliri kutkuzəjanmu? Gozan, Haran, Rəzəf xəhəridikilərniqu? Telassarda turojan Edənlərniqu? ¹³ Hamat padixahi, Arpad padixahi, Səfarwaim, Hena həm Iwwah xəhərlirining padixahliri kəni?» □

¹⁴ Həzəkiya hətni əkəlgüqilərnəng kolidin elip oqup qikti. Andin u Pərwərdigarning öyigə kirip, Pərwərdigarning aldiya hətni yeyip qoydi.

¹⁵ Həzəkiya Pərwərdigarəya dua kılıp mundak dedi: —

¹⁶ «I kerublar otturisasi turojan, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi: —

Sən Özüngdursən, jahandiki barlik əl-yurtlarning üstidiki Huda pəkət Özüngdursən; asman-zeminni Yaratuqışən. □ ¹⁷ I Pərwərdigar, kulikingni təwən kılıp angliəjaysən; kəzüngni aqkaysən, i Pərwərdigar, kərgəysən; Sənnaheribning adəm əwətip mənggü hayat Hudani hakarətləp eytkən həmmə gəplirini angliəjaysən! ¹⁸ I Pərwərdigar, Asuriyə padixahliri həkikətən həmmə yurtlarni wə xularəya bəkəndi boləjan yurtlarnimu harabə kılıp, □ ¹⁹ Ularning ilah-butlirini otka taxliwətkən; günki ularning ilahliri ilah əməs, bəlki insan kəli bilən yasaləjanlar, yəraq wə tax, halas; xunga Asuriyəliklər ularni halak kildi.

²⁰ Əmdi, i Pərwərdigar Huda yiməz, jahandiki barlik əl-yurtlarəya Sening, pəkət Seningla Pərwərdigar ikənlikingni bildürəx üçün, bizni uning kolidin kutkuzəjaysən!».

²¹ Xuning bilən Amozning oqli Yəxaya Həzəkiyaəya səz əwətip mundak dedi: —

— Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sən Manga Sənnaherib toqruluk dua kılıxing bilən,

²² Pərwərdigarning uningəya karita degən səzi xudurki: —

«Pak kiz, yəni Zionning kizi seni kəmsitidu,

Seni mazaq kılıp külidu;

Yerusalemning kizi kəyninggə qarap bexini qayqaydu;

²³ Sən kimni mazaq kılıp kupurluk kilding?

Sən kimgə qarxi awazingni kətürp,

Nəziringni üstün kilding?

□ **37:11 «ularni ilah-butliriya atap halak kıləjanlikini angliəjansən»** — «ilah-butliriya atap halak kili» degən səz, ibraniy tilida pəkət bir səz bilənla, yəni ««haram» kili» yəki ««həram» kili» bilənla ipadilidinu. □ **37:13 «Gozan, Haran, Rəzəf xəhəri.. Telassar.. Hamat.., Arpad ..., Səfarwaim, Hena həm Iwwah...»** — (12-13-ayətlərdə kərsitilgən) muxu xəhərlərnəng bəzilirining nədə ikənlikini həritidin kərgili bolidu, bəziliri bizgə bügüngə qədər naməlum.

□ **37:16 «I kerublar otturisasi turojan... Pərwərdigar»** — mukəddəs ibadəthanidiki əng ičkiri öy, yəni «əng mukəddəs jay» degən öydə, Hudaning «rəhim kərsitidiəjan orun-təhti» («kafarət təhti») («rəhimgah») bar idi. Muxu orunda Huda Israilning alahidə kurbənlərlirining kənlirini nəbul kılatti. Orunning ikki tərripining hər biridə altundin yasaləjan, təhtə karitiləjan birdin «kerub» bar idi. Musaning dəwridin Əzakiyal pəyqəmbər dəwrigiqə Hudaning parlak xan-xəripi sirlək halda «kafarət təhti»ning üstidə, yəni «kerublar otturisasi» turatti. Kerublar bolsa intayin küqlük birhil pərixitilər bolup, Hudaning qıkarəjan həküm-jazalirini bəjiridu. «Kerublar otturisasi turojan» degini, «Sən bizgə yəqinləxən həm bizgə rəhim kərsətməqci boləjan Hudasan» degənliktur. □ **37:18 «xularəya bəkəndi boləjan yurtlar..»** — ibraniy tilida səzmusəz tərijmə kıləjanda «bəkəndi» degən səz yəq, Baxqa birhil tərijimisi «xularəya aidi». Biz xərhləx üçün «bəkəndi» koxtuk.

Israildiki Mukəddəs Boluquçioğa qarxi!□

²⁴ Kulliring arkilik sən Rəbni mazak kılıp: —
«Mən nuroşunliqan jəng hərwilirim bilən taql qoqqiliriqta,
Liwan taql baqırliriqta yetip kəldimki,
Uning egiz kedir dərəhlirini, esil qarışaylirini kesiwetimən;
Mən uning əng yukiri egizlikigə yamixip qikip,
Uning əng bük-baraxsan ormanzarliqioğa kirip yetimən.□

²⁵ Özüm kuduk kolap su iqtim;
Putumning uqudila mən Misirning barliq dərya-əstənglirini qurutuwəttim
— deding.□

²⁶ — Sən xuni anglap bəkmioqanmiding?
Uzundin buyan Mən xuni bekitkənmənki,
Kədimdin tartip xəkilləndürgənmənki,
Həzir uni əməlgə axurdumki,
Mana, sən kəl'ə-koroqanliq xəhərləni harabilərgə aylandurdung;

²⁷ Xuning bilən u yərdə turuwatqanlar küqsizlinip,
Yərgə qaritip koyuldi, xərməndə kılındi;
Ular etizdiki ottək,
Yumran kək qəplərdək,
Əgzidiki ot-qəplər əsməy qurup kətkəndək boldi.□

²⁸ Birəq sening olturoşiningni, ornungdin turoşiningni, qikip-kirginingni
wə Manga qarxi qəljirlixip kətkiningni bilimən;

²⁹ Manga qarxi qəljirlixip kətkənlikingning, həkawurlixip
kətkənlikingning kulikimioğa yətkini tūpəylidin,
Mən kərmikimni burningdin ötküzimən,
Yuginimni aqzinqoğa salimən,
Əzüng kəlgən yol bilən seni qayturimən.□

³⁰ I *Həzəkıya*, xu ix sanga alamət bexarət boliduki, —
Muxu yili əzlükidin əskən,
Ikkinqi yili xulardın qıqqanlarmu rizqınglar bolidu;
Üqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər;

□ **37:23 «kupurluk»** — kim özini Hudaning ornida qoyup, «həmmə ixni kılalaymən» desə, kupurluk kılqan bolidu, xundakla haman bir küni yiktilidu. □ **37:24 «Uning əng bük-baraxsan ormanzarliqi»** — bu ayəttiki «bük-baraxsan» degən söz ibraniy tilida «Karməl» degən söz bilən ipadilididu. Karməl bolsa Israilling əng munbət wə qırayliq jayı idi. Xuning bilən padixahning «uning «Karməl» ormanzarliqioğa kirimən» degini «uning (Liwaning) əng qırayliq jayıoğa (həq tosalqusiz) barimən» degəndək po atidiqan mənini ipadiləytti; çünki Liwanda «Karməl» degən jay yok. □ **37:25 «...putumning uqudila mən Misirning barliq dərya-əstənglirini qurutuwəttim»** — yukiriki 24-ayəttə padixah özining təs ixlarni kılalaydiqanliqini, məsilən, Liwan rayonidiki əng yukiri taqlarqta qıkalaydiqanliqini (kəqmə mənisi, bəkim aliyanap, küqlük padixahlərdin üstünlükkə erixidiqanliqini kərsitidu), əng esil nərsilərgə erixidiqanliqini təswirləydu. Muxu 25-ayəttiki «putum... qurutiwəttim» degini, dehqanning puti bilənla topini ittirip erikni tosup, suni qurutiwətkinidək, «Mən halisamla nəhayiti asanla hərəkəndək ixni kılalaymən, hətta Nil dəryasinimu qurutiwətləymən» degən mənmənlikni bildürməqki. □ **37:27 «əgzidiki ot-qəplər...»** — bu ibarining baxqa hil təjimiilirini uqritix mumkin. □ **37:29 «Mən kərmikimni burningdin ötküzimən, yuginimni aqzinqoğa salimən...»** — Asuriyə padixahləri muxundək rəhimsiz yol bilən əsirləni yalap mangatti.

Ulardın qıqqan mewilərnı yəysilər.□

31 Yəhuda jəmətıdıkı kütuləqan kəldısı bolsa yənə təwəngə qarap yiltiz tartıdu,

Yükırıqə qarap mewə berıdu;

32 Qünki Yerusalemdın bir kəldısı, Zion təqıdın qeqıp kütuləqanlar qıkıdu;

Samawı qoxunlarınq Sərdarı boləqan Pərwərdıqarnıq otluq muhəbbıtı muxunı ada kılıdu.

33 Xunga Pərwərdıqar Asuriyə padıxahı toqruluk mundaq dəydu: —

U nə muxu xəhərgə yetıp kəlməydu,

Nə unıngəqə bir tal oqmu atmaydu;

Nə kəlkənnı kətürüp aldıqə kəlməydu,

Nə unıngəqə qarıtə kaxalarnımu yasımaydu.

34 U kaysı yol bilən kəlgən bolsa,

Xu yol bilən kəytıdu wə muxu xəhərgə kəlməydu, — dəydu Pərwərdıqar.

35 — Qünki Əzüm üqün wə Menıng kulum Dawut üqün bu xəhərnı ətrapıdıkı sepıldək qoıqdap kütquzımən». ■

36 Xuning bilən Pərwərdıqarnıq Pərixıtısı qıqıp, Asuriyəliklərnıng bərgahıda bir yüz səksən bəx mıng əskərnı urdı. Mana, kixilər ətıgəndə ornıdın turəqanda, ularnıng həmmısınıng əlgənlikını kərdı! □ ■ 37 Xunga Asuriyə padıxahı Sənnaherıb qekinıp, yoləqə qıqıp, Nınəwə xəhırıgə kəytıp turdı. 38 Xundaq boldıkı, u əz butı Nısrəkıng buthanısıda unıngəqə qəqunuwatqanda, oqullırı Adrammələk həm Xarezər unı kılıqlap əltürüwəttı; andın ular Ararat degən yurtqə qeqıp kəttı. Uning oqlı Esarhaddon unıng ornıda padıxahı boldı. □

38

«Yəxaya»ning ikkinqı kışmı ••• Həzəkıyanıng eoqır kesılgə gırıptar boluxı wə duası

¹ Xu künlərdə Həzəkıya əjəl kəltürgüqı bir kesəlgə muptıla boldı. Amoznıng oqlı Yəxaya pəyoqəmbər unıng kəxıqə berıp, unıngəqə: — Pərwərdıqar mundaq dəydu: —

□ 37:30 «I Həzəkıya, xu ix sangə alamət bexarət bolıdıkı, — muxu yılı əzlükıdın əskən, ikkinqı yılı xulardın qıqqanlarmu rızqınglar bolıdu; üqınqı yılı bolsa terıysılər, orısılər, üzüm kəqətlırını tıkısılər; ulardın qıqqan mewılərnı yəysılər» — muxu məjızə ixənq-ətıqadnı kügəytıx üqün həm həlkni kütquzux üqün berılgən. Urux waqtıda terıqıqılık kılıx mumkın əməs; Asuriyə qoxunı kətkəndın keyınkı yılıdım, bəlkım qoxunıdın qəloqan kışımırını yənıla parakəndıqılık kılıxı mumkın ıdı. Xunga məjızə üqınqı yılıqə sozulıdu. «Üzüm kəqətlırını tıkısılər... mewısını yəysılər» degən wədə, tınqlıq məzgılning uzun bolıdıqanlıkını kərsıtıdu (üzüm tallırını əstürüxkə uzun waqıt ketıdu, əlwəttə). Kixılərnıng Asuriyə qoxunlırınıng tuyuksız qekinıxını «tasadıpyılıqtın» deməslikı üqün, bu ikkinqı məjızə berıldı. Xundəqtım, Təwrattıkı «Padıxahlar» degən kışıməqə qarıqəqanda, həlkələr yənıla ıkkı məjızını tezla untup Hudaqə wapasızlık kılıwərdı. ■ 37:35 2Pad. 20:6 □ 37:36 «Pərwərdıqarnıq Pərixıtısı» — Təwrat dəwridə intayın əlahıdə xəhs ıdı. Bəzi ıxlarda U Hudanınq ornıda kərənəttı (məsilən, «Yar.» 18-bəbnı kərüng). ■ 37:36 2Pad. 19:35 □ 37:38 «U əz butı Nısrəkıng buthanısıda unıngəqə qəqunuwatqanda, oqullırı Adrammələk həm Xarezər unı kılıqlap əltürüwəttı» — muxu wəqə, Sənnaherıb İsrıldın qekinıxtın 20 yıl keyın (miladıyədn ılgırıkı 681-yılı) boldı.

— Öyüng toqıruluk vəsiyət kılqın; çünki əjəl kəldi, yaxımaysən, — dedi. □

² Həzəkəiya yüzini tam tərəpkə kılıp Pərwərdigarəya dua kılıp:

³ — I Pərwərdigar, Sening aldingda həkikət wə pak dil bilən mengip yürgənlikimni, nəziring aldingda durus boləjan ixlarni kıləjanlikimni əsləp koyəyəsən, — dedi.

Wə Həzəkəiya yiqlap ekıp kətti.

⁴ Andin Pərwərdigarning sözi Yəxayaəya yetip mundak deyildi: —

⁵ Berip Həzəkəiyəyə mundak deyin: —

Pərwərdigar, atang Dawutning Hudasi mundak dəydu: —

«Duayingni anglidim, kəz yaxliringni kərdüm; mana, künliringgə yəne on bəx yil kəximən; □ ⁶ Xuning bilən Mən seni wə bu xəhərni Asuriyə padixahining kolidin kutkuzimən; Mən sepil bolup bu xəhərni koşdaymən.

⁷ Xuning bilən Pərwərdigarning Əzi eytkən ixini jəzmən kildiojanlikini sanga ispatlax üçün Pərwərdigardin mundak bexarətlik alamət boliduki,

⁸ Mana, Mən kuyaxning Aħaz padixah kurojan pələmpəy üstigə qüxkən sayisini on kədəm kəynigə yandurimən».

Xuning bilən kuyaxning qüxkən sayisi on baskuq kəynigə yandi. □ ■

Həzəkəiyənin öz kesili toqıruluk hatiriliri

⁹ Yəhuda padixahı Həzəkəiya kesəl bolup, andin kesilidin əsligə kəlgəndin keyin mundak hatirilərnı yazdı:

¹⁰ — «Mən: «Əmrümning otturisasi təhtisaraning dərwaziliriəya beriwa-timən,

Kəlan yillirimdin məhrum boldum» — dedim.

¹¹ Mən: — «Tiriklərnin zeminida turup Hodayim Yahni, Yahni kərəlməydiəjan,

Xundakla «həmmə nərsə yok boləjan» jayda turojanlar bilən billə turup, insannimu kərəlməydiəjan boldum» — dedim. □

¹² Mening turaləjum qarwiqining qədirdək özümdin yətkilip kətti;

Mən bəpkar öz tokuəjinini türüwətkinidək həyatimni türüwəttim;

U meni tokux dəstigəhidin kesiwətti;

Tang bilən kəq arilikida Sən *Huda* jenimni alisən;

¹³ Tang atkuqə mən kütüp, özümni tinqləndurup yürimən,

Birək U xiroəya ohxax həmmə səngəklirimni sundurojandək kildü;

Tang bilən kəq arilikida Sən *Huda* jenimni alisən.

□ **38:1** «Xu künlərdə Həzəkəiya əjəl kəltürgüci bir kesəlgə muptila boldi» — bu sözlər bilən «Yəxaya» degən kitabning «ikkinçi kismi» baxlinidu. Kirix səzimizni kəring. □ **38:5**

«atang Dawut» — Həzəkəiya Dawut pəyəəmbərnin on üqinçi əwladi idi. □ **38:8** «...Xuning

bilən kuyaxning qüxkən sayisi on baskuq kəynigə yandi» — Merodak-Baladan (39:1)

Asuriyə padixahı Sənnahərib tərpidin miladiyədin ilgiriki 702-yili ölütilidi. Muxu ixmu xu yilda boləjan boluxi kərak. Demək, muxu ikki wəkə (Həzəkəiyənin kesəldin saqaytilixi wə uning ixənqisini riəbtəndürüxkə berilgən karamət məjizə) Asuriyənin padixahı təjawuzqilik kilitxin ilgiri, bəkim miladiyədin ilgiriki 703- yaki 702-yili yüz bərgən (39-babtiki izahətlərnı kəring).

■ **38:8** 2Pad. 20:7-9 □ **38:11** «Yahni, Yahni kərəlməydiəjan» — «Yah» degən «Yahwəh»

degənnin kışka xəkli, demək Pərwərdigarning namining birhil kışkartilip eytilixi. «Yahni,

Yahni kərəlməydiəjan, xundakla «həmmə nərsə yok boləjan» jayda turojanlar bilən

billə turup, insannimu kərəlməydiəjan boldum» — dedim» — Həzəkəiya: — «Təhtisarada

boləjanda, Hudani yaki adəmnı kərməsliki mumkin» deməkçi əməs; təktləydiəjan ix tirik turup

kərx pərsitudin məhrum boluxtur. Təhtisaraning əhwəlining kəndək ikənlikidin biz 14-babta

azrak məlumat alalaymiz.

14 Mən qarlıoƣaq yaki turnidək wiqirlap yürimən;
Pahtəktək aƣ-uƣ urimən;
Kəzlim yukirioƣa qarax bilən ajizlixip ketidu;
I rəb, meni zulum basti!
Jenimoƣa kepil boləjin!■

15 Nəmə desəm bolar? Qünki U manga söz kildi wə Əzi muxu ixni kildi!
Jenim tartƣan azab tūpəylidin mən bar yillirimda kədəmlirimni sanap besip awaylap mangimən.

16 I Rəb, adəmlər muxundak sawaƣlar bilən yaxixi kerək;
Rohim muxu sawaƣlardin ƣayatini tapidu;
Sən meni əslimgə kəltürüp, meni ƣayat kilding!

17 Mana, özümning bəht-tinqliƣim üçün azab üstigə azab tarttim;
Manga boləjan səyğüng tūpəylidin jenimni ƣalakət ƣangidin ƣıƣardingsən;
Sən həmmə gunahlimni kəyninggə qərüwəttingsən.

18 Qünki təhtisara Sanga rəhmət eytalmaydu;

Ölüm Seni mədhıyiliyəlməydu;

ƣangəƣa ƣüxiwatƣanlar Sening həƣikət-wapalıƣingoƣa ümid baəliyəlməydu.

19 Özüm bügün ƣiləjinimdək Sanga rəhmət eytidioƣanlar tiriklər, tiriklərdur;

Ata boləƣı oƣullirioƣa həƣikət-wapalıƣingni bildüridu.

20 Pərwərdigar meni ƣutƣuzuxƣa niyət baəliəlandur;

Biz bolsaq, ƣaləjan əmrimizdə hər küni Pərwərdigarning öyidə saz qelip mədhıyə nahxlimni eytimiz!».□

21 (Yəxaya bolsa: — «Ənjür poxxili təyyarlap, yarısioƣa ƣaplanglar, u əsligə kelidu», degənidi ■ 22 wə Həzəkiya: — «Mening Pərwərdigarning öyigə ƣıƣıdıoƣanlıƣimni ispatlaydıoƣan ƣandaq bexarətlik alamət berilidu?» dəp sorioƣanidi).

39

Babil padixahidin kəlgən əlqilər •••• Qong bir hatalıƣ

1 Xu pəyttə Baladanning oəli Babil padixahi Merodaƣ-Baladan Həzəkiyaning kesəl bolup yetip ƣaləjanlıƣını həm əsligə kəlgənlikini angliəƣaqƣa, Həzəkiyaəƣa hətlərni hədiyə bilən əwətti.□

■ **38:14** Yəx. 59:11 □ **38:20** «Biz bolsaq, ƣaləjan əmrimizdə hər küni Pərwərdigarning öyidə saz qelip mədhıyə nahxlimni eytimiz!» — Hudani mədhıyiləydiəjan bu yaxxi səzlərni ƣiləjin bilən, Həzəkiya öz kəzi bilən kərgən ikki karamət ixni (əzining saƣaytilixi wə 7-ayəttiki məjizini) esidə ƣing saƣlıoƣan əməs. Yukiriki bablarda degəndək, Asuriyə ƣoxunliri besip kirgəndə, u Hudaning 6-ayətə hatiriləngən wədisini untup, həduƣup kətti. Təwəndiki 39-babtiki wəƣədimu u «Kədəmlirimni sanap mangimən» degən öz wədisini untuydu. ■ **38:21**

2Pad. 20:7 □ **39:1** «**Xu pəyttə Baladanning oəli Babil padixahi Merodaƣ-Baladan Həzəkiyaning kesəl bolup yetip ƣaləjanlıƣını ... angliəƣaqƣa, Həzəkiyaəƣa hətlərni hədiyə bilən əwətti**» — Merodaƣ-Baladan Asuriyə padixahi Sənnaherib tərpidin miladiyədin ilgiriki 702-yili ƣulitildi. Muxu ixmu xu yilda boləjan boluxi kerək. Demək, 38-, 39-babta təswirləngən ixlar 36- wə 37-babta təswirləngən ixlardin **ilgiri** yüz bərgən. Əmdi nemixƣa ulardin keyin hatiriləngən? Bilimizki, «Yəxaya» (degən kitab)ning 40-66-bablıridiki həwər-bexarətlər, omumiy jəhəttin eytƣanda, keyinki «Babil imperiyəsigə əsir bolup ƣıxkənlər»gə, yəni sürgün boləjan Israillaroƣa, yəni ularning «ƣaldisi» boləjan əwladlırioƣa ƣaritilidu. Undaƣta 39-bab muxu əƣwalni tonuxturux rolını oynaydu.

² Həzəkia əlqilərnı huxallıq bilən kütüp, uning həzinə-ambarlırıda saklanoğan nərsilərnı kərsətti; yəni kümüxnı, altunni, dora-dərmanlarnı, sərhil maylarnı, sawut-qorallarnı saklaydıoğan öyning həmmisini wə baylıqlirining barlıqını kərsətti; uning ordisi wə yaki pütkül padixahlıqı iqıdiki nərsilərdin Həzəkia ularoşa kərsətmigən birimu qalmıdı. ³ Andin Yəxaya pəyoələmbər Həzəkianing aldioşa berip, uningdin: — «Muxu kixilər nemə dedi? Ular seni yoqlaxka nədin kəlgən?» — dəp sorıdı.

Həzəkia: — «Ular yirak bir yurttin, yəni Babildin kəlgən», dedi.

⁴ Yəxaya yənə: — «Ular ordangda nemini kərdi?» dəp sorıdı.

Həzəkia: — «Ordangda bar nərsilərnı ular kərdi; baylıqlirinning arısidin ularoşa kərsətmigən birimu qalmıdı» — dedi.

⁵ Yəxaya Həzəkiaşoşa mundak dedi: —

Samawı koxunlarning Sərdari boləoğan Pərwərdigarning səzini anglap koyəjin: —

⁶ — Mana xundak künlər keliduki, ordangda bar nərsilər wə bügüngə kədər ata-bowiliring toplaş, saklap koyəoğan həmmə nərsə Babiləşa elip ketilidu; heqnərsə qalmaydu — dəydu Pərwərdigar, ⁷ — həmdə *Babilliklar* oşullirıngni, yəni özüngdin boləoğan əwladlirıngni elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahining ordisida aşıwat bolıdu. □

⁸ Xuning bilən Həzəkia öz-özigə: «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, *Hudaning* həkikət-wapalıqı bolıdikənoşu» dəp, Yəxayaşoşa: — «Siz eytkən Pərwərdigarning muxu səzi yaxhi ikən» — dedi. □

40

İsrailoşa berilgən təsəlli; ••• Dunyaşoşa elip kelingən ümid-təsəlli

¹ Həlkimgə təsəlli beringlar, təsəlli beringlar; dəpla yürıdu Hudayinglar;

² Yerusalemning kəlbıgə səz kılıp uningəşa jakarlanglarki,

Uning jəbir-japalıq wakıti ahırlaxtı,

Uning kəbihlikı kəqürüm kılındı;

□ 39:7 «...həmdə Babilliklar oşullirıngni, yəni özüngdin boləoğan əwladlirıngni elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahining ordisida aşıwat bolıdu» — kərunüxtə addiy kərunğən muxu wəqə üqün nemixka muxu kəttik jazalıq səz (6-7-ayətlər) qıqıdu? Pikrimizqə, üq səwəbi bar: — (1) Həzəkia Hudaşoşa: «kədəmlirimni sanap mangimən» değan wədini bərgənıdı, ləkin bu kətim Hudadin heq sorımay xundak kıləoğan; (2) Əlqilərnıng kəlgənlikidin u bəlkim: «həzir mən «jahanoşa dangkı qıqқан adəmmən», «kiqik dəlitimizning jahanda ornı bar» dəp təkəbburlıxip kətkən boluxı mumkin. (3) Nuxulardın sirt, biliximizqə Merodak-Baladan Asuriyə imperiyəşigə qarxi bir ittipakni bərpa kılmaqçı. U «təkəllup kərsıtidioğan» muxu pürsəttin paydılinip, Həzəkianı ittipakka katnıxixka təklip kıləoğan. Özini əlümdin kütqüzəoğanlıqını, kuyaxning nurıning «kəynigə yanəoğanlıqı»dək intayın karamət məjizanı kərgən, Hudaning «Mən silərnı Asuriyədin kütqüzimən» değan wədisini angliəoğan Həzəkia qandıqmu hudəsiz bir əl-yurt bilən ittipaklıxmaqçı boləoşandı? «Aşıwat» — piqiwetılğən adəm, 56-bab, 4-ayəttiki izahətnı kərunğ. □ 39:8 «...«Siz eytkən Pərwərdigarning muxu səzi yaxhi ikən»» — muxu ayəttə, Həzəkianing öz-özigə değanlırı baxkıləoşa, hətta öz jəmətigə boləoğan birhil biəoğan, kəyümsiz pozıtsiyəni bildürıdu. Yəxaya değan bəxarət əməliyəttə yüz yıldıın keyin əməlgə axuruloğan; wakıtnıng sozuluxı bolsa bəlkim Yəhudaning keyinki bir padixahı (Yosiya)ning kəttik towa kılıxi tüpəylidin bolıdı.

Qünki u Pərwərdigarning qolidin barliq gunahlırining ornioğa ikki həssiləp *mehir-xəpkitini* aldi.□

³ Anglanglar, dalada birsining towliqan awazini!

«Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar,

Qəl-bayawanda Hudayimiz üqün bir yolni kətürüp tüptüz kilinglar!□ ■

⁴ Barliq jilolilar kətürülidu,

Barliq taq-dönglər pəs kilingidu;

Əgri-toqaylar tüzlinidu,

Ongöul-dongöul yərlər təkxilinidu.

⁵ Pərwərdigarning xan-xəripi kərünidu,

Wə barliq tən igiliri uni təng kəridu;

Qünki Pərwərdigarning Əz aqzi xundak söz kילוan!».■

⁶ — Anglanglar, bir awaz «jakarla» dəydu;

Jakarlıquqi bolsa mundak sorap: — «Mən nemini jakarlaymən?» — dedi.

jawab bolsa: — «Barliq tən igiliri ot-qəptur, halas;

Wə ularning barliq wapalıqi daladiki gülgə ohxax;■

⁷ Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu,

Qünki Pərwərdigarning Rohi üstigə püwləydu;

Bərhək, *barliq* həlkmu ot-qəptur!□

⁸ Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu;

□ **40:2** «Yerusalemning kəlbigo söz kiling uningğa jakarlanglarki,....» — məzkur həwərnı kimning jakarlıxi kerəklikdi eytilmıdi. Bəlkim muxu söz Hudaning barliq pəyoğəmbərlirogə karitilidu. Kirix səzimıdə deyilginidək, kitabning qalqan kimsiliri (40-66-bablar) Yəxayaning emridin keyinki bir dərıdiki Israillar, yəni palandi bolıdığan bir dəwrgə yaqi dəwrlərgə karitilidu; sürgün kילוquqi Babil imperiyəsi bolıgini bilən, kərup turimizki, «Yəxaya»ning birinqi kışmidikidək, ikkingi kışimdiki bəzi bexarətlərmu ahırki zamanlarnı kərsitidu. **«Barliq gunahlırining ornioğa ikki həssiləp mehir-xəpkitini aldi»** — ıbraniy tilida «gunahlıri üqün ikki həssiləp aldi» deyilidu. Xərhqilərnıng «ikki həssiləp» degən muxu ibarə üstidə bir-birigə ohxap ketidığan üq hil kəzkarixi bar: — (1) Israil gunahlıri üqün ikki həssə jaza aldi. Israil Hudaning «tunji oqli» bolup, baxqa əl-millət bilən selixturoğanda, ikki həssə bərikət alidu. U «tunji oqli» bolup, yənə baxqa əl-millətlər bilən selixturoğanda qəbul kילוan wəhiy-həwirimu kəp. Xunga bularnı baxqa əllərgə yətküzüx məs'uliyitimu kəp; gunahı bar bolsa baxqa əl-millətlər bilən selixturoğanda «ikki həssə» artuq jazalinixi kerək. Biraq bu bexarətkə kəriğanda, ularning jazalinix məzgili ahirlaxti. (2) «Ikki həssiləp»ning manisi «dəl gunahıgə mas kelidığan jaza» degənliktur. (3) Huda Israiloğa zor mehir-xəpket kərsitip, yəni gunahıning ornioğa «ikki həssiləp» mehir-xəpketni yətküzidu. Bizning pikirimiz əyni xundak (61-bab, 7-ayətni kərug). Undakta «ikki həssiləp» bolsa həm kəqürüm kilingix həm Hudaning Rohini, yengi hayatni qəbul kilingix ibarəttur (məsilən, 43-bab, 25-ayəttin 44-bab, 5-ayətkiqə, həm 61-bab, 7-ayətnimu kərug). Mundak zor mehir-xəpketning kelip-qikix sirliri 53-babta axkarilinidu. Muxu üq hil kəzkaraxning kaysisininı toqra boluxidin kət'ıynəzər, omumiyy mənisı xuki, Huda ularni kəqürüm kılmaqqi həm ularoğa mehrıbanlıgini kərsətməkqi. □ **40:3** «Anglanglar, dalada birsining towliqan awazini! «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, qəl-bayawanda Hudayimiz üqün bir yolni kətürüp tüptüz kilinglar!» — muxu namsiz zatning əwazi eytkan yol yukirikı 35-babtiki yol əməs; axu yol Zionoğa kaytkanlar üqün təyyarlanoğan. Muxu yolni bolsa, **Hudaning Əzining** kelixini karxi elix üqün (səyümlük bir padixah karxi elinoğandək) **adəmlər** təyyarlıxi kerək. Namsiz zatning awazning bir ipadisini kəruş üqün Injil, «Luqa» 3-bab 1-6-ayətni, «Yuh.» 1:23ni kərug. Xu yərlərdə «namsiz zat»ning dəl qümüldürgüqi Yəhya pəyoğəmbərnıng əzi ikənlikı kərsitilidu. ■ **40:3** Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4; Yh. 1:23 ■ **40:5** Yh. 1:14 ■ **40:6** Ayup 14:2; Zəb. 90:5, 6; 102:11; 103:15-16; Yaq. 1:10; 1Pet. 1:24 □ **40:7** «Bərhək, barliq həlkmu ot-qəptur» — muxu yərdə «həlk» Israil həlkini kərsitidu.

Birak Hundayimizning kalam-sözi mænggügə turidu!»□ ■

9 — I Zionğa hux həwər elip kəlgüqi, yuqiri bir taqla qıkkın;

Yerusalemğa hux həwərni elip kəlgüqi,

Awazingni küqəp kətürgin!

Uni kətürgin, qorqmiojin!

Yəhudaning xəhərlirogə: — «Mana, Hundayinglarğa qaranglar» degin!

10 Mana, Rəb Pərwərdigar küq-kudritidə keliwatidu,

Uning biliki Əzi üqün hokuk yürgüzidu;

Mana, Uning aloqan mukapatı Əzi bilən billə,

Uning Əzining in'ami Əzigə həmrah bolidu.□ ■

11 Koyqidək U Əz padisini baqıdu;

U kəzilarni bilək-kəlioğa yioqıdu, ularni kuqaklap mangıdu,

Emitküqilərnı U mulayimlik bilən yetəkləydu. ■

Israilning təngdaxsiz Hudasi

12 Kim dərya-okyanlarning sulirini oqumida əlqəp bəlgiligən,

Asmanlarnı qeriqlap bekitkən,

Jahanning topa-qanglirini misqallap saloqan,

Taqlarnı tarazıda tarazılap,

Dənglərnı jingda tartip ornatkən?

13 Kim Pərwərdigarning Rohioğa yolyoruk bərgən?

Kim Uningoğa məslıhetqi bolup əgətkən?■

14 U kim bilən məslıhetləxkən,

Kim Uni əkillik kılıp tərbiyəligən?

Uningoğa həküm-həkiqət qıkirix yolida kim yetəkligən,

Yaki Uningoğa bilim əgətkən,

Yaki Uningoğa yorutulux yolini kim kərsətkən?

15 Mana, Uning aldida əl-yurtlar Uningoğa nisbətən qeləktə qaloqan bir tamqa sudək,

Tarazıda qaloqan topa-qangdək hesablinidu;

Mana, U arallarnı zərriqə nərsidək kəlioğa alıdu;

16 Pütkül Liwan bolsa *qurbangah* otioğa,

Uning haywanlıri bolsa bir kəydürmə qurbanlıkğa yetməydu.□

17 Əl-yurtlar uning aldida heqnersə əməstür;

Uningoğa nisbətən ular yökning arilikıda,

Kuruk-mənisiz dəp hesablinidu.■

18 Əmdi silər Təngrini kimgə ohxatmaqzisilər?

□ **40:8 «Ot-qəp solixidu, gül hazan bolıdu; birak Hundayimizning kalam-sözi mænggügə turidu!»** — xərhimiz boyiqə, 3-5-ayəttiki awaz qümüldürgüqi Yəhya pəyoəmbəringki, 6-ayəttiki birinqi namsiz zatning awazi Hudaaningki; ikkinqi namsiz zatning səl ümidsizlən hələttə soal sorioqan awazi yənıla Yəhya pəyoəmbəringki. Baxkılar ikkinqi awazni Yəxayaningki yaki namsiz bir pəyoəmbəringki, dəp qaraydu. İkkinqi awazning degən gəpliri 7-ayətni öz iqiğə alıdu. Huda uningoğa 8-ayəttə «ümidsizlənəm» degən mənıdə jawab berıdu həm 9-ayəttə səzini dawamlaturup, Israiloğa zor ümid yetküzıdu. ■ **40:8** 1Pet. 1:25 □ **40:10 «Pərwərdigarning biliki»** — toluq mənisi keyinki bablarda, bolupmu 53:1də axkarılinıdu. U bolsa «Pərwərdigarning həkkanıy küli»ning baxka bir namıdu: ■ **40:10** Yəx. 62:11 ■ **40:11** Yəx. 49:10; Əz. 34:23, 24; Mik. 7:14; Yh. 10:11 ■ **40:13** Rim. 11:34; 1Kor. 2:16 □ **40:16 «Pütkül Liwan bolsa qurbangah otioğa, uning haywanlıri bolsa bir kəydürmə qurbanlıkğa yetməydu»**

— Liwan ormanlık kəp rayon. Demək, Hudağa həkikiy layıq ibadət kılıx üqün Liwandiki barlık dəreəhlər qurbangahka kerək bolıdoqan otka yetixməydu; uningdiki barlık kala-qoylarmu qurbanlık boluxka yetixməydu. ■ **40:17** Dan. 4:32

Uni nemigə ohxitip selixturisilər?■

¹⁹ *Bir butqimu?! Uni hünərwən kəlipka quyup yasaydu; Zərgər uningə altun həl beridu, Uningə kümux zənjirlərni soqup yasaydu.*

²⁰ *Yoxsullarning beoixliqədək undək hədiyiliri bolmisa, qiriməydioqan bir dərəhni tallaydu;*

U lingxip kəlmioqədək bir butni oyup yasaxka usta bir hünərwən izdəp qəkiridu.

²¹ *Silər bilməmsilər? Silər anglap bəkmioqanmusilər? Silərgə əzəldin eytilmioqanmidu? Yər-zemin apiridə boləqandin tartip qüxənməywətamisilər?*

²² *U yər-zeminning qəmbirikining üstidə olturidu, Uningda turuwatqanlar uning aldida qəqəqirlərdək turidu; U asmanlarni pərdidək tartidu,*

Ularni huddi makan kəlidioqan qədirdək yayidu;□ ■

²³ *U əmirlərni yokka qəkiridu;*

Jahəndiki sotqə-bəglərni artuqə qəlidu.■

²⁴ *Ular tikildimu? Ular terildimu? Ularning oqoli yiltiz tarttimu? — Birək U üstigəla püwəp, ular solixip ketidu, Quyun ularni topandək elip taxlaydu.*

²⁵ *Əmdi Meni kimgə ohxatmaqəsisilər? Manga kim təngdəx bolalisun?» — dəydu Muqəddəs Boləquqi.*

²⁶ *Kəzliringlarni yukirioqə kətürüp, qarənglar!*

Muxu məwjudatları kim yaratqəndu?

Ularni kim türküm-türküm qəxunlar kəlip tərtpilik əpəqəkidu?

U həmmisini nami bilən bir-birləp qəkiridu;

Uning kəqining uluqluqi, kədrining zorluqi bilən,

Ulərdin birimu kəm qəlmaydu.

²⁷ — *Nemixka xuni dəwərisən, i Yəqup?*

Nemixka mundaq səzləwərisən, i Israil: —

«Mening yolum Pərwərdigərdin yoxurundur,

Hudəyim mening dəwəyiməqə erən qəlməy ətiwəridu!»?

²⁸ *Silər bilmigənmusilər? Anglap bəkmioqanmusilər?*

Pərwərdigərd — Əbədil'əbədlik Huda,

Jahənnəng kərilirini Yaratqəqidur!

U ya həlsizlanmaydu, ya qarqəmaydu;

Uning oy-biliminəg tēgigə hərgiz yətkili bolmaydu.■

²⁹ *U həlidin kətkənlərgə kədrət beridu;*

Maqədursizləqə U bərdəxliqni həssiləp awutidu.

³⁰ *Hətta yigitlər həlidin kətip qarqəp kətsimu,*

Baturlar bolsa putlixip yikəlsimu,

³¹ *Birək Pərwərdigərdəqə təlmürüp kətkənləring kəqi yəngilinidu;*

Ular bürkətlərdək qənat kərip ərləydu;

Ular yügürüp, qarqəmaydu;

Yolda mēngip, həlidin kətməydu!

■ **40:18** Yəx. 46:5; Ros. 17:29 □ **40:22** «qəqəqir» — kiqik bir hil qəkətka. ■ **40:22** Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 44:24 ■ **40:23** Ayup 12:21; Zəb. 107:40 ■ **40:28** Zəb. 147:5

41

Hudaning əl-millətlərgə bərgən təklipi

1 — «I arallar, süküt kılip Mening aldimoğa kelinglar;
Həlkələrmu küçini yengilisun!
Ular yekın kəlsun, söz kılsun;
Tooqra həküm kılix üqün əzara yekınlixayli!»

Əllərnin məsilisi — butpərəsliktur ••• Huda Əzini ispatlax üqün bərgən bir bexarət

2 «Kim xərkətiki birsini oyoqıtıp,
Uni həkəkəniylik bilən Əz hizmitigə qakirdi?

U əllərnı uning kəlioğa tapxuridu,
Uni padixahlar üstidin həkümranlik kılduridu;
Ularını uning kiliqioğa tapxurup topa-qangoğa aylanduridu,
Ularını uning okyasi aldıda xamal uquroğan pahal-topandək kılidu. □

3 U ularnı qooqliwetip,
Putini yərgə təgküzməy degüdək mangidu, aman-esənlik iqidə
ətiweridu. □

4 Əlmisaktin tartip dəwrlərnı «Barlıkka kəl» dəp qakirip,
Bularnı bekitip ada kıloğan kim?
Mən Pərwərdigar Awwal Boləquqidurmən,
Ahiri boləqanlar bilənmu billə Boləquqidurmən;
Mən degən «U»durmən. □ ■

5 Arallar xu ixlərnı kərüp qorkixidu;
Jahanning qət-qetidikilər titrəp ketidu;
Ular bir-birigə yekınlixip, aldiqə kelidu;

6 Ularını hərbiəri öz qoxnisioğa yardım kılip,
Əz kərindixioğa: «Yürəklik bol!» — dəydu.

7 Xuning bilən nəkkaxqı zərgərnı riqbətləndüridu,
Metalnı yapılaqlap bolka oynatquçı səndəlni bazoğan bilən sokkuçını
riqbətləndürüp: «Kəpxərligini yahxi!» dəydu;
Xuning bilən uni lingxip qalmisun dəp butning putini mihtar bilən
bekitidu. □

□ 41:2 «...uni həkəkəniylik bilən Əz hizmitigə qakirdi?» — sözmuzet tərijimə kıloqanda: — «Həkəkəniylikning Əzi, (yəni Huda) bu kixini öz puti aldiqə qakirdi?». □ 41:3 «U ularnı qooqliwetip, putini yərgə təgküzməy degüdək mangidu, aman-esənlik iqidə ətiweridu» — Yəxaya pəyoqəmbər bexarət kıloğan muxu namsiz tajawuzqining ismi keyinrək qikidu. Muxu yərdə kərimizki, (1) U kılidioğan uruxlar bək onquxluk bolidu; (2) Uning hərbiy yürüş süriti intayin tez bolidu; (3) Uning kılidioğan uruxlıri baxka əllərnı hədukturup patiparak kıliwetidu. Baxka birhil tərijimisi: «U aman-esənlik iqidə, mengip baqmioğan yol bilən kelidu». □ 41:4 «Barlıkka kəl» — yaki «Yenimoğa kəl». «Əlmisaktin tartip dəwrlərnı «Barlıkka kəl» dəp qakirip, bularnı bekitip ada kıloğan kim?» — butning mənisi bəlkim xuki, Huda aldın'ala (pəyoqəmbər arkililik) eytkən ixtlar yüz bərginidə, əllər bexarətlərninı tooqra qikidioğanlikini kəridu. Xundək kılip, ular Hudaning ularnı gunahlırini taxlap, Əzigə yekın kelip kəqürümigə erixixigə qakiridioğanlikini kərüp yetidu. «ahiri boləqanlar» — dunyada əng ahiri hatat boləqan insanlarnı kərsətsə kərək. ■ 41:4 Yəx. 43:10; 44:6; 48:12; Wəh. 1:17; 22:13 □ 41:7 «Xuning bilən nəkkaxqı zərgərnı riqbətləndüridu, metalnı yapılaqlap bolka oynatquçı səndəlni bazoğan bilən sokkuçını riqbətləndürüp...» — əllər Huda bexarət kıloğan tajawuzqining kelidioğanlikini bilip qorkidu (5-ayət). Biraq bexarətnin əməlgə axkanlıkını kərxü bilən, butpərəslikini taxlap Hudaning aldiqə kelixining ornida, ular yənilə əzlrini qooqdash üqün (tumar süpitidə) butlarnı yasatmaqçı bolidu.

Hudaning Israiloʻga ilham berixi

⁸ Birak sən, i kulum Israil,

I Özüm tallioʻan Yakup,

Ibrahım Mening dostumning əvladi: —■

⁹ Mən jahanning kəridin elip kəlgən,

Yərning əng qətliridin qakirioʻnım sən ikənsən;

Mən sanga «Sən mening kulumdursən,

Mən seni tallioʻan,

Seni hərgiz qətkə kakmaymən» — degənidim.□

¹⁰ — Korkma; qünki Mən sən bilən billidurmən;

Uyan-buyan qarap hədukmanglar;

Qünki Mən sening Hudayingdurmən;

Mən seni küqəytimən,

Bərhək, Mən sanga yardəmdə bolimən!

Bərhək, Mən Özümning həkkanıylikimni bildürgüqi ong kolum bilən seni yələymən.

¹¹ Mana, sanga qarap oʻaljirlixip kətkənlərnıng həmmisi hijil bolup xərməndə bolidu;

Sanga xikayət kılouqılar yoq deyərlik bolidu, həlak bolidu.■

¹² Sən ularni izdisəng, heq tapalmaysən;

Sən bilən dəwalaxquqılar —

Sanga qarxi urux kılouqılar yoq deyərlik, heq bolup bəkmioʻandək turidu.

¹³ Qünki Mən Pərwərdigar Hudaying ong kolungni tutup turup, sanga: —

«Korkma, Mən sanga yardəmdə bolimən!» dəymən.

¹⁴ Korkma, sən kurt bolouan Yakup,

Israilning baliliri!

Mən sanga yardəmdə bolimən!» — dəydu Pərwərdigar, yəni sening

Həmjəmət-Kutkuzoquqing, Israildiki Muqəddəs Bolouqi.□

¹⁵ Mana, Mən seni kəp həm otkür qıxlik yengi bir dan ayrioʻuqi tirna kılımən;

Sən taʻolarni yanjip, ularni parə-parə kılıwetisən,
Dənglərnımu kəküm-talkanoʻa aylanduruwetisən.■

¹⁶ Sən ularni soruysən,

Xamal ularni uqurup ketidu,

Kuyun ularni tarkitiwetidu;

Wə sən Pərwərdigar bilən xadlinisən,

■ **41:8** Kan. 7:6; 10:15; 14:2; 2Tar. 20:7; Zəb. 135:4; Yəx. 43:1; 44:1; Yaq. 2:23

□ **41:9** «Mən jahanning kəridin elip kəlgən, yərning əng qətliridin qakirioʻnım sən ikənsən» — oqurmənlər xuni esigə kəltürsunki, Huda Ibrahımi yirak yurttin Kanaanoʻa (Pələstingə) qakirioʻanidi; keyin Ibrahımning əvladliri bolouan Israilni Musa pəyoʻəmbər arkiplik Misirdin kutkuzoʻanidi. «**Seni hərgiz qətkə kakmaymən**» — yənə birhil təjrimisi: — «Seni qətkə kəkmiouanmən». ■ **41:11** Mis. 23:22; Yəx. 60:12; Zək. 12:3 □ **41:14** «**Həmjəmət-Kutkuzoquqi**» — ibranıy tilida «goel» degən muxu səznıng əlahidə mənisi bar. Birsı kəmbəoʻəl bolup, əzini kullukqə setiwətkən bolsa yaki baxqə kıyin əhwaloʻa uqrap mal-mülükini satqan bolsa, Musa pəyoʻəmbər qəbul kılouan muqəddəs qanunoʻa əsasən, muxu kixining yeqın uruk-tuoʻqanliri, həmjəmətlirining uni hərlükə qikirip kutkuzux həquqi bar idi. Demək, «həmjəmət-kutkuzoquqi»ning («goel») setiwəloquqi ədəmgə pul beriplə, əz kərındixini hər kılip kutkuzux həquqi bar degənlıktur. Həquqıni ixlitix həmjəmətnıng əz ihtıyarlıkı bilən bolattı, əlwəttə. U ixlətməkqi bolsa, heqkim uni tosalımayttı. Yəxaya Hudaning kutkuzoquqi ikənlikini bayan kılix üqün dəl muxu səzni ixlitidu. Demək, Huda Israiloʻga «həmjəmət»lik kılip, ularning «goel»ı, yəni «Həmjəmət-Kutkuzoquqisi» bolidu. U Əz ihtıyarlıkı bilən ularni kutkuzidu.

■ **41:15** Yəx. 17:13; 29:5

Israildiki Mukəddəs Boluquqini iptiharlinip mədhiyələysən.

17 Bözəklər wə yoksullar su izdəydu, lekin su yök;
Ularning tili usuzluq̄tin kaşqirap ketidu;
Mən Pərwərdigar ularni anglaymən;
Mən Israilning Hudasi ulardin waz kəqməymən. ■

18 Mən kaqas egizliklərdə dəryalarni,
Jiləjilar iqidə bulaklarni aqimən;
Dalani kəlqəkkə aylandırımən,
Tatirang yərdin sularni urəutup su bilən kaqlap berimən. ■

19 Dalada kedir, akatsiyə, hadas wə zəytun dərəhlirini ətürüp berimən;
Qəl-bayawanda arqa, qarışay wə boksus dərəhlirini birgə tikimən; □

20 Xundak kılıp ular bularni kərüp, bilip, oylinip: —
«Pərwərdigarning kəli muxularni kıləjan,
Israildiki Mukəddəs Boluquqi uni yaratqan!» dəp təng qüxinixidu.

Hudaning butpərəslərni kütquzux toq̄risidiki yənə bir sözi

21 — Muhakimiliringlarni otturiq̄a qoyunqlar, dəydu Pərwərdigar;
— Küqlük səwəbliringlarni qikiringlar, dəydu Yaqupning Padixahı.

22 — *Butliringlar* elip kirilsun,
Bizgə nemilərnin yüz beridoq̄anlikini eytsun;
İlgiriki ixlarni, ularning üjür-büjürlirigiq̄ə kəz aldımızda kərsətsun,
Xundakla bulardin qikidoq̄an nətijilərnə bizgə bildürəx üqün eytip bərsun;

— Yaki bolmisa, kəlgüsidiki ixlarni anglap biləyli;
23 Silərnin ilahlik ikənlilinglarni biliximiz üqün,
Keyinki yüz beridoq̄an ixlarni bizgə bayan kilinglar;
Kandakla bolmisun, Bizni haq-təng kılıp uni təng kəridoq̄an kılıx üqün,
Birər yahxi ix yaki yaman bir ixni kilinglar! □

24 Mana, silər yökning arilikida,
İxligininglarmu yök ixtur;
Silərni tallioquqi bir lənitidur.

Bexarət təkrarlinidu; Huda barlıq əl-yurtlarq̄a «Mening kulumni tonunqlar» dəp tonuxturidu

25 Birsini ximal tərəptin kəzoq̄idim, u kelidu;
U künqikixitin Mening namimni jakarlap kelidu;
U birsi haq layni dəssigəndək, sapalqı lay qəyliğəndək əməldarlarning üstigə hujum kilidu; □

26 Bizgə ukturux üqün, kim mukəddəmdin buyan buni eytkən?
Yaki Bizni «U həkikəttur» degüzüp bu ixtin burun uni aldin'ala eytkən?

■ 41:17 Mat. 5:6 ■ 41:18 Zəb. 107:35; Yəx. 35:7; 44:3 □ 41:19 «Dalada kedir, akatsiyə, hadas wə zəytun dərəhlirini ətürüp berimən; .. arqa, qarışay wə boksus dərəhlirini birgə tikimən» — muxu dərəhlər (zəytun dərəhidin sirt) mewə üqün əməs, sayə berix üqün berilidu; birkanqə hil dərəh birhil muhit astida təng əsüxi mümkün əməs. Qarışanda bu bexarət ahırkı zamanlarni kərsitidu; xu qaşqda Huda Israilni yengi bir «Misirdin qikix» (əməliyətə, «jahanning qət-qətliridin qikirix») yoli bilən kütquzidu. □ 41:23 «Birər yahxi ix yaki yaman bir ix kilinglar!» — muxu ibarə «Hərkəndək birər ixni kilinglar!» degənni bildüridu. Butlar yahxi bolsun, yaman bolsun həqkəndək ix kılalmaydu, əlwəttə. □ 41:25 «Birsini ximal tərəptin kəzoq̄idim, u kelidu; u künqikixitin Mening namimni jakarlap kelidu» — tajawuzqi tehi namsiz, birək hazır u toq̄ruluk yənə bir paket bar; u xərktin həmdə ximal tərəptinmu kelidu. Baxka birhil təjimis: «Mening namimni qakirip nida kılıp kelidu».

Yak, heqkim eytmaydu;
Bərħək, heqkim bayan kılmaydu;
Sözünqlarnı angliyalıoıuqi bərħək yoqtur!

²⁷ Mən dəsləptə Zionıa: — «Muxu ixlarıa kəz tikip turunqlar! Kəz tikip turunqlar!» dedim,

Yerusalemoıa hux həwərnı yətküzgüqını əwətip bərdim.

²⁸ Mən qarısam, xular arısida heqkim yoq —
Məsliħət bərgüdək heqkim yoq,
Xulardin sorısam, jawab bərgüdək heqkimmu yoq.□

Dawami

²⁹ Karanqlar, ular həmmısı kuruq;
Ularınqlar yasioıanlırı yoq ixtur,
Kıyuma məbudlırı kuruq xamaldək mənisızdur.

42

¹ Karanqlar, mana Mən yələydiıan Əz kulumıa!
Jenimning huxallıkı bolıan Mening tallııınım;
Mən Əz Rohımnı uning wujudiıa kəndurımən,
Xuning bilən u əllərgə həküm-həkıķətını yətküzüp berıdu.□ ■

² U nə warkırap-jarkırimaydu, nə qukan kətürməydu nə awazını koqılarda anglatmaydu.□

³ Taki u oıəlibə bilən toııra həkümlərnı qıkarıoıuqə,
Yanjıloıan komuxını sundurmaydu,
Tütəp əqəy dəp kəloıan pılikını əqürməydu;□

⁴ Həküm-həkıķətını yər yüzidə tiklimigüqə,
U həlsızlanmaydu, kəngli yanmaydu;

□ 41:28 «xular arısida heqkim yoq» — «xular» xübhısızkı, butpərəs əllərnı kərsıtuđu.

□ 42:1 «Əz kulum , yəni Pərwərdıgarning kullı» — xübhısızkı, Hudanınql «yat əllər»gə beııxıloıan, ularını butpərəsliktin kütküziđiıan jawabıduđu. Muxu ayəttiki «Karanqlar, mana...» deganni, 41-bab 29-ayəttiki «Jawab bərgüdək heqkim yoq» qatarlıqlar bilən selixturuximiz kəək. Kariııanda, Huda tallııan muxu mulayım, muħəbbətlik kixi əl-yurtlarıa Hudanınql səzını elıp kelıdu. «U əllərgə həküm-həkıķət yətküzüp berıdu» — «həküm-həkıķət» (ıbranıy tilıda «mixpat») elıp berıx» degənlik bolup, üq mənını öz ıqıgə alıdu: — (1) yukırıkı 41-babtiki (Huda butlar bilən muħakımə kılııan) «sot»tiki «həküm-həkıķət», yəni «Huda degən tirik həm bırdur, butlar yoqtın bolııan nərsə» degən həkıķətını elıp kelıxtın ıbarət. Həkıķətsızlar həkıķətkə erıxıdu; (2) Hudanınql «həkkaniy kul»ı Hudanınql adil kanun-pərmanlırınıng həwirini yətküzüp, qıxəndürüp berıdu; (3) hatalıķını tüzıtıx, uwal bolııanlarıa adalətını yürgüzıdu. ■ 42:1 Yəx. 11:2; Mat. 3:17; 17:5; Yħ. 3:34; Əf. 1:6

□ 42:2 «U nə warkırap-jarkırimaydu, nə qukan kətürməydu nə awazını koqılarda anglatmaydu» — bunıng mənisı, bəlkim «U dawrang salmaydu», «U öz-özını elan kılmaydu».

□ 42:3 «toııra həkümlər» — yaki «həküm-həkıķət» toııruluk 42:1diki ızahatını kərüng.

Arallarmu uning pərman-kanunini təlmürüp kutidu.□

⁵ Asmanlarni yaritip ularni kərgən,
Yər-zeminni həm uningdin qıkkanlarni yayoqan,
Uningda turuwatqan həlkkə nəpəs,
Uning üstidə mengiwatqanlaroşa roh bərgüqi Təngri Pərwərdigar
mundaq dəydu: —

⁶ Mənki Pərwərdigar seni həkkaniylik bilən xuningoşa qaqiroqanmənki,
— Sening kolungni tutimən,
Seni qoşdap saklaymən,
Həm seni həlkkə əhdə süpitidə,
Əllərgə bir nur kilip berimən;□

⁷ Karioşu közləni eqixqa,
Zindandin məhbuslarni,
Türmidə qarangoşuluk iqidə olturoqanlarni kütquzuxqa seni əwətimən.□

⁸ Mən Pərwərdigardurmən; Mening namim xudur;
Xan-xəripimni baxqa birsigə,
Manga təwə boləqan mədhıyini oyma məbudlaroşa bərməymən.■

⁹ Mana, aldinqi ixlar bəksə əməlgə axuruloqan;
Silərgə yengi ixlarni jakarlaymən;
Ular tehi yüz bərmigüqə,
Mən ularni silərgə bayan qilimən.□

¹⁰ — Pərwərdigarəşa yengi nahxa eytinglar,
I dengizda yürgənlər həm uning iqidiki həmmə məwjudatlar,
Arallar həm ularda turoqanlarmu,
Jahanning qət-qətliridin Uni mədhıyilənglar!□ ■

¹¹ Dala həm uningdiki xəhərlər,

□ 42:4 «U həlsizlanmaydu, kəngli yanmaydu...» — «həlsizlanmaydu» wə «kəngli yanmaydu» degən sözlər ibranıy tilida 3-ayəttiki «tütəp əqəy dəp qaloqan» həm «yanjiloqan» degənlər bilən yiltizdaxtur. «arallarmu uning pərman-kanunini təlmürüp kutidu» — hazır (Yəxaya kitabidiki muxu yərgiqə) «Pərwərdigarning kuli» toşruluk xundak həwirimiz bar: — (1) Huda uni pəwqul'addə yaxhi kəridu, uningdin zor huxallıq alidu. (2) Hudaning Rohı uning üstigə kelip turidu. (3) U talax-tartix qılmaydıoqan, kəmtər, kiqik peillik adəm bolidu. (4) U intayin mulyaim adəm bolup, hətta «ümid yok» boluqədək «yanjiloqan qomux» yaki «tütəp əqəy dəp qaloqan pilik»kimu mehır-xəpəət kərsitidu. (5) U dunyaəşa kəlgəndə, Hudaning həqiqətlirini, toşra həkümlirini pütün dunyaəşa yətküzmişgüqə hərgiz yoldin yanmaydu. (6) Pütün dunya, hətta əng qət jaylardikilər uningəşa ümid baqlap, uning səz-həkümlirigə tənxa bolidu. □ 42:6 «Həm seni həlkkə əhdə süpitidə, əllərgə bir nur kilip berimən» — «həlk» Təwratta adəttə İsrailni kərsitidu, «əllər» «İsraildin baxqa həlklər»ni, «Yəhüdiy əməslər»ni kərsitidu. □ 42:7 «Karioşu közləni eqixqa, zindandin məhbuslarni, türmidə qarangoşuluk iqidə olturoqanlarni kütquzuxqa seni əwətimən» — bu ayətlərdin «Pərwərdigarning kuli» toşrisida xularnimu kərumizki: — (7) U Hudaning zor yərdimigə igə bolidu; (8) undak qiloqanda uning əzi bir «əhdə» bolidu həm əzi «nur» bolidu. (9) Bu əhdining məzmuni bolsa (5-ayət Hudaning dunyadiki barlik həlklərnin qemidə boləqanlıqini kərsətkəndək) həlklərnin kəzlirini eqip ularni ərkinlikkə qikirixtin ibarət bolidu. (10) Huda uni (Məsihni) əhdə süpitidə jahandiki barlik həlkkə hədiyə qiloqandək «beridu». ■ 42:8 Yəx. 48:11 □ 42:9 «Mana, aldinqi ixlar bolsa əməlgə axuruloqan; silərgə yengi ixlarni jakarlaymən...» — «aldinqi ixlar» bəlkim 41-bab, 1-4-ayəttiki, «tajawuzqi»ning ixlirini kərsitixi mumkin. «Yengi ixlar» bolsa Pərwərdigarning həkkaniy kuli» toşruluqdur. «Tajawuzqi» wə «Pərwərdigarning kuli»ni selixtursak, tajawuzqi wəyrənqilik kildu, əl-yurtlar uningdin qorqup patiparaq bolup ketidu, butpərəslik tehimu küqiyidu; «Pərwərdigarning kuli» bolsa həlklərgə rəhim kildu, adəmni sakaytidu, əl-yurtlarni, yəni «yat əllər»ni Hudaəşa qaritip uning nurioşa yətkəlydu. □ 42:10 «dengizda yürgənlər» — ibranıy tilida «dengizoşa qüxkənlər» — «Zəb.» 107:23ni kərug. ■ 42:10 Zəb. 33:3

Kedar qəbilisidikilər turoqan kəntlər awazini kətürsun,
Seladikilər yukiri awazda nahxa eytsun,
Taoqlarning qoqqiliridin təntənə kılsun!□

12 Ular Pərwərdigarni uluqlisun,
Uning mədhıyliri arallardimu jakarlansun.

13 Pərwərdigar palwandək qıkıdu,
Batur ləxkərdək otluq muhəbbitini qozoyaydu;
U warkiraydu, bərhək xirdək hərkiraydu;
Düxmənliri üstigə zor küq-kudritini kərsitidu.

14 — «Mən əbədil'əbəd süküttə turup kəldim;
Jim turup özümni besiwelip kəldim;
Biraq hazır tolojıki tutqan ayaldək inqıqlap towlaymən;
Həm hasiraymən həm ingraymən!□

15 Mən taoqlarni həm dənglərni qəldəritimən,
Ularınq həmme yexilliklirini qurutiwetimən;
Dəryalarni aralaroqa aylanduruwetimən;
Kəloqklərnimu qəojjiritimən.

16 Qariqularni əzi bilmigən bir yol bilən apirip qoyimən,
Ularni ular bilmigən yollarda yetəkləymən;
Ularınq aldida karangqulukni nur,
Əgri-toqay yərlərni tüptüz kılimən.
Mən muxu ixlarni kılmay qalmaymən,
Ulardin heq waz kəqməymən.□

17 Oyma məbudlaroqa tayanqanlar,
Quyma məbudlaroqa: «Silər ilahlırimizdur» degənlər bolsa,
Ular yoldin yandurulmay qalmaydu,
Qattik xərməndə kılinidu.■

18 — «Anglanglar, i gaslar!
Qariqular, kərix üqün qaranglar!

19 Mening kulumdin baxqa yənə kim qariqıu?
Mening əwətkən «əlqim»din baxqa yənə kim gas?
Kim Mən bilən əhdiləxkəndək xunqə qariqıudu?

□ 42:11 «Kedar qəbilisidikilər... Seladikilər...» — «Kedar qəbilisi» ərəblərninq bir qəbilisi idi. «Sela» bolsa Edomning bir xəhri (Sela qoram tax üstigə selinqan — mənsi «qoram tax»). Yukiriki 34-babta deyilgəndək, Edom Hudaning səzigə qarxi turoqini bilən, Edomdin Hudaqə towa kılip həkikiy ibadət kılidinqanlar bolidu. □ 42:14 «Mən əbədil'əbəd süküttə turup kəldim; jim turup özümni besiwelip kəldim; biraq hazır tolojıki tutqan ayaldək inqıqlap towlaymən; həm hasiraymən həm ingraymən!» — «yengi ixlar» yəni Uning «həkkaniy kulı»ning dunyaoqa kelixi, xundakla nuroqun adəmlərni gunahlırining asarəliridin qutquzuxni əz iqigə alidu. Huda bu «yengi ixlar»ni əməlgə axurux üqün, hamilidar ayalning tolojıki tutqandək bolidu (10-17-ayətlər toluq bir bəlümdur). Demisəkmü, muxu «yengi ixlar» Hudaqə nisbətən pütkül ələmdin muhımdək turidu; qünki U asman-zeminni bir səz bilənlə yaratqan; biraq muxu ixlarni U təxnalik bilən uzun, yəni əbədil'əbəd kütüp kəlgən həm ularni tuqdurux üqün eqir japa həm azab tartqandək kılidu. Muxu intayin sirlik ixtur! «həm hasiraymən həm ingraymən» — ikki ixning təng kılinidinqanlıqini bildüridu. □ 42:16 «Qariqularni əzi bilmigən bir yol bilən apirip qoyimən... Mən muxu ixlarni kılmay qalmaymən, Ulardin heq waz kəqməymən» — 15- wə 16-ayətə qariqıanda, «yengi ixlar» dunyaoqa kəlgəndə, bəzi kixlər üqün azablik bolidu; yər-zemin astin-üstün bolup ketidu; xuning bilən təng Huda baxqa birməqqə «qariqular» (bəlkim, gunahıni, jümlidin butpərəslikni tonup yetidinqanlar) üqün mohtajlirini təminləydiqan məhsus xaraitlarni yaritip beridu. ■ 42:17 Zəb. 97:7; Yəx. 1:29; 44:11; 45:16

Kim Pərwərdigarning kuldək xunqə kərişudu?□

20 Sən nuroşun ixlarni kərgining bilən,

Birək nəziringgə heq almaysən;

Uning kuliki eqilşini bilən,

U anglimaydu»■

21 Pərwərdigar Əz həkkanilyliki üçün layik kərdiki,

Təwrat-kanunini uluş həm xan-xərpilik dəp kərsətti.□

22 Birək xular bolsa olja elinoşan həm bulang-talang kilişoşan bir həlktur;

Ularınig həmmisi ora-tuzakta tutuloşan,

Gündihanilarda kəmilip oşayib bolidu;

Ular oşəniymət bolidu,

Heqkim kutkuzmaydu;

Ular olja bolidu,

Heqkim: «Kayturup berix!» deməydu.□

23 Birək aranglarda kim buningəşə kulak salsun?

Kim bularni anglap kəlgüsi zamanlarəşə kəngül koşsun?□

24 Əmdi kim Yaşupni olja kilişan?

Kim Israilni bulangqilarəşə tapxurup bərgən?

Buni kilişini bolsa, biz gunah kiliş kəmsitkən Pərwərdigar əməsmu?

Qünki ular Uning yollirida mengixni halimaytti;

Yaki Uning kanunioşə itaət kilmaytti.

25 Xunga U ular üstigə oşəzəp-kəşrini,

Uruşning zorawanlişini təküp quxürdi;

Bular uning ətraşioşə ot tutaxturdi;

Birək u tonup yətmidi;

Bular uni kəydürdi, birək u heq sawak almidi.

43

Dawami

1 Birək hazır i Yaşup, seni Yaratquşə Pərwərdigar,

□ 42:19 «**mən bilən əhdiləxkəndək**» — yaki «Mən bilən inak kilişoşandək». «...**Kim Mən bilən əhdiləxkəndək xunqə kərişudu? Kim Pərwərdigarning kuldək xunqə kərişudu?**»

— bir soal tuşuliduki, muxu ayəttə deyilgən «Mening kulum» yukiriki «huxallikim boləşan kulum»mu yaki baxkisimu? Tezla kərimizki, u əməş, bəlki Israilning əzi bolidu (məsilən, 22-ayətni kəşüng). Huda 18-ayəttə, Əzi tərişidin saşaytiləşan (16-ayət), əşli butpəras «kərişu» boləşan əl-yurtlarni («yat əlləşni») əzining «kərişu» həlşini, yəni Israilni nəzirigə elixşə qakiridu. Demək, Israil tərişidin kəmsitilip «kərişu» dəp hesablanəşanlar kəşəlydişəşan bolidu, birək (pəşəşəmbərlər arkilik) Hudaning nurini kəşbul kilişan Israilər bolsa, asişylik kiliş kərişu bolup kəldi. ■ 42:20 Rim. 2:2-11 □ 42:21 «**Pərwərdigar Əz həkkanilyliki üçün layik kərdiki,**

Təwrat-kanunini uluş həm xan-xərpilik dəp kərsətti» — Huda Israiləşə Musa pəşəşəmbər arkilik mukəddəş kanun-pərmanni bərgən. Xunga ular butpəraslikkə toləşan dunya arisida birşinbir Hudaşəşə ibadət kilişidəşan həlş bolup, zor imtişyazəşə erixkənidi. Hudaning məkşiti, ular arkilik «Mening kulum» həm «ülğə» süpitidə, muxu nurini pütkül dunyaşəşə yətküzməkşə. Birək Israilni Uning xu məkşitini heq ətişarlimay, kəşp jəhəştin Uningdin yüz ərişən. □ 42:22 «**Birək xular bolsa olja elinoşan həm bulang-talang kilişoşan bir həlktur... ular olja bolidu, heqkim: «Kayturup berix!» deməydu**» — əgər Israil Hudaning səşzigə kirgən bolsa, nuroşun əllər ularəşə bəkşindi bolatti. Birək Uning səşzigə kirmigəşandin keyin, əşhwali dəl uning əksi boldi.

□ 42:23 «**Birək aranglarda kim buningəşə kulak salsun? Kim ... kəngül koşsun?**» — muxu gəpkə kərişoşanda, həşttə Hudaning tərbişyilik jazasi bəşioşə quxkəşndin keyinmu anglişuşəşə kuliki, kərişidəşan kəşzliri barlar yənila az bolsa kəşək.

I Israil, seni Xəkilləndürgüqi mundaq dəydu: —

«Korkma; çünki Mən sanga həmjəmət bolup seni qutkuzoqan;

Seni Öz namim bilən atioqanmən;

Sən Meningkidursən!

² Sən sulardin etkiningdə, Mən sən bilən billə bolimən;

Dəryalardin etkiningdə, ular seni oʻrək qilmaydu;

Sən otta mengip yürginingdə, sən köyməysən;

Yalqunlar üstüngdə ot almaydu. □ ■

³ Çünki Mən bolsam Hudaying Pərwərdigar, Israildiki Muqəddəs Boluquqi, Qutkuzoquqingdurmən;

Seni qutuldurux üqün Misirni bədəl kilip bərdim,

Ornungoqa Efiopiya həm Sebani almaxturdum.□

⁴ Sən nəzirimdə qimmətlik bolojaqqa,

Mən sanga izzət-hərmət kəltürgən həm seni səygən;

Xunga Mən yənə ornungoqa adəmlərni,

Jeningoqa həklərni tutup berimən;

⁵ Korkma, çünki Mən sən bilən billədurmən;

Mən nəslingni xərktin,

Seni oʻərbtin yioqip əpkelimən;■

⁶ Mən ximaloqa: — «Tapxur ularni!»

Wə jənobqa: — «Ularni tutup qalma!

Oʻqullirimni yiraktin, qizlirimni jahanning qət-qətliridin əpkelip bər;

⁷ Mening namim bilən ataloqan hərbridsini,

Mən Öz xan-xəripim üqün yaratqan hərbridsini əpkelip bər!» — dəymən,

«Mən uni xəkilləndürdüm, Mən uni apiridə qildim!»».

«Sotta» — *Huda wə butlar otturisida həküm qiqiringlar!*

⁸ U «kəzi bar» qarioqu həkləni,

Yəni «kuliki bar» gaslarni aldioqa elip kəldi.□

⁹ — «Barliq əllər yioqilsun,

Həklər jəm bolsun!

Ulardin kimmu mundaq ixlarni jakarliyalisun?

Yəni kim muxundaq «ilgirik ixlar»ni *aldin'ala* bizgə anglitip baqqan?

Bar bolsa, əzlrini ispatlaxqa guwaqilirini aldioqa kəltürsən;

□ **43:2 «sulardin... dəryalardin.. otta mengip yürginingdə...»** — yukirikqi 42-bab, 25-ayəttə Israiloqa tərbiyə berilgən ot tiloqa elindi. Biraq muxu sözlərgə qarioqanda, Huda ularoqa əxəddiy kattik tərbiyə (məsilən, ularni sulardin wə otlardin etküzüp) bərgini bilən, U həman ularni qutkuzidu. ■ **43:2** Zəb. 66:12 □ **43:3 «Seni qutuldurux üqün Misirni bədəl kilip bərdim, ornungoqa Efiopiya həm Sebani almaxturdum»** — muxu sözlər bəlkim Hudaning Musa pəyoqəmbər arqililik Israilni Misirdin qutkuzoqanliqini kərsitidu. Misir padixahi Pirəwn kattik qarxi qiqixi bilən uning pütkül yurti (jümlidin Misirning jənuubiy təripidiki yurtlar Efiopiya, Sebamu) zor ziyən tartqan. ■ **43:5** Yəx. 44:2; Yər. 30:10; 46:27 □ **43:8 «... «kəzi bar» qarioqu... «kuliki bar» gaslar»** — xübhəsizki Israilni kərsitidu. Həyran kəlarliq ix xuki, Huda ularni Əzigə guwaqlik kilixqa aldioqa kəltürgən.

Bolmisa, ular bu ixlarni angliqandin keyin: — «Bu bolsa həqiqət!» dəp etirap kılsun!□

¹⁰ Silər *həlkim* Mening guwahqilirim,
Həm Mən talliojan kulum *mən üqün* guwahqidur,
Xundak ikən, silər Meni tonup,
Manga ixinip,

Həm qüxinip yətkəysilərki: —
«Mən degən «U»durmən,

Məndin ilgiri heq ilah xəkillənmigən,
Həm Məndin keyinmu heq xəkillənməydu;□ ■

¹¹ Mən, Mən Pərwərdigardurmən;
Məndin baxka Kutkuzoquci yoktur».

¹² — Aranglarda «yat ilah» bolmiojan waqıtta,
Mən *məksitimni* jakarliojan,
Mən kutkuzojan həm xu ixlarning dangkini qıkarojanmən;
Xunga silər Mening Təngri ikənlikimgə guwahqisilər, — dəydu
Pərwərdigar.□

¹³ «Bərhək, əzəldin buyan Mən degən «U»durmən,
Mening kolumdin heqkim heqkimni kutkuzalmaydu;
Mən ix kılsam, kim tosalisun?■

Huda Israilni Babildin kutkuzidu

¹⁴ Həmjəmət-Kutkuzoqucinglar boliojan Pərwərdigar, Israildiki Mukəddəs Boləuqi mundaq dəydu: —

Silərnı dəp Mən Babilni jazalatquzup,
Ularning həmmisini, jümlidin kaldiylərnı,
Qaqkun süpitidə əzliri huxallik bilən pəhirləngən kemilərgə olturuxka qüxüriwetimən.□

¹⁵ Mən bolsam Pərwərdigar, silərgə Mukəddəs Boləuqi, Israilni Yaratquci, silərnıng Padixahınglardurmən.

¹⁶ Dengizdin yolni qıkarəuqi,
Dawaləuqojan sulardın yol aqquci Pərwərdigar mundaq dəydu: —

¹⁷ (U jəng hərwisini wə atni, qoxun-küqlərnı qıkarəuqidur: —
Ular biraqla yikilidu, turalmaydu;

□ **43:9 «Barlik əllər yiojilsun, həklər jəm bolsun! Ulardin kimmu mundaq ixlarnı jakarliyalisun?...»** — muxu ayattiki «(yat) əllər» həm «həklər» bolsa, xübhısizki, Israildin sirt barlik həklərnı, yəni «Yəhüdiy əməslər»ni kərsitidu. «Yəxaya» degən kitabta «əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdaim muxu mənisini bildüridu. Muxu yərdə barlik əl-yurtlar (Israildin sirt) butpərəslikkə qəküp kətti. Huda ulardin: «Aranglardın: — «Bizning qokunəjan butimiz Sening «Israilni Misirdin kutkuzup qıqirix»ingəja ohxax uluə bir ixni kılojan?» degüqilər barmidu? — bar bolsa guwahqilik kılsun» — degəndək soraydu. Əlwəttə, Hudaning soaliəja jawab bərgüqi yok. □ **43:10 «Silər həlkim Mening guwahqilirim, həm mən talliojan kulum Mən üqün guwahqidur,...»** — baxka birhil təjrimisi: «Silər həlkim Mening guwahqilirim, xundakla Mening talliojan kulum silərki,...». ■ **43:10** Yəx. 41:4; 44:8; 45:21; Həox. 13:4 □ **43:12 «Xunga silər Mening Təngri ikənlikimgə guwahqisilər...»** — demək, Huda: «Silərnı Misirdin kutkuzimən» — degən; U xundak kılojan; andın muxu ixlarnı dunyəja ayan kılojan. Huda Israilni muxu ixlirida Əzigə guwahqi boluxka qakirojan bolsimu, bu ayətkə kəriəjanda, ular Uningəja heq guwahlik bərmigən. ■ **43:13** Yəx. 14:27 □ **43:14 «Ularning həmmisini, jümlidin kaldiylərnı, qaqkun süpitidə əzliri huxallik bilən pəhirləngən kemilərgə olturuxka qüxüriwetimən»** — miladiyədin ilgiriği 539-yili Babil xəhəri Parsliklar təripidin ixəjal kılinəjan. Xu qəqda ularning qaqkunliri kemiliri bilən Əfrat dəryasi yoli arkilik qaqmaqçı boləjan boluxi mumkin.

Ular əqüb qaləjan, qiraoş pilikidək əqürülgən)□

¹⁸ — Muxu ətəkən ixlarni əslimənglar,

Qədimki ixlar toşrululuqmı oylanmanglar;

¹⁹ Qünki mana Mən yengi bir ixni qilimən;

U həzirla barlıkqa kelidu;

Silər uni kərməy qalamsilər?!
Mən həтта dalalardimu yol aqimən,

Qəl-bayawanda dəryalarni barlıkqa kəltürimən!■

²⁰ Daladiki həywanlar, qılberilər həm huwqıxlar Meni uluşlaydu;

Qünki Mən Əz həlkim, yəni Əz tallioşinimoşa iqimlik təminləkkə,

Dalalarda sularni,

Qəl-bayawanlarda dəryalarni qıkirip berimən.

²¹ Mən muxu həlkni Əzüm üqün xəkilləndürgənmən;

Ular Manga boləjan mədhıyilərnı eytip ayan kılıdu. □ ■

İsrailning mənisiz qurbanlıqliri •••• Hudaning İsrailə qərsətməqı boləjan məhır-xəpki

²² Biraq, i Yaqup, sən namimni qaqıroşining bilən Əzümni izdimiding, I İsrail, əksiqə sən Məndin kənglüng yenip hərsinding;□

²³ Sən elip kəlgən «kəydürmə qurbanlıq» kəyliringni Manga qıləjan əməs, «İnak qurbanlıq»liring bilən Meni hərmətliqə əməssən;

Mən «axlıq hədiyə»ni kılıx bilən seni «kulluq»kə qəyməqı əməsmən,

Huxbuy yekip seni hərsındurməqı boləjan əməsmən!□

²⁴ Sən pulni həjləp Manga həq egir elip kəlmigənsən,

Sən «İnak qurbanlıq»liringning yeşı bilən Meni razi kılıp kənaətləndürgən əməssən;

Əksiqə sən gunəhliring bilən Meni kulluqqa qəyməqı boləjənsən,

□ **43:17 «Dengizdin yolni qıkarəşuqi ... Pərwərdigar mundak dəydu: — (u jəng hərwisini wə atni, kəxun-küqlərnı qıkarəşuqidur: — ular biraqla yikilidu, turalmaydu...)** — (16-17-ayətlər) Musa pəyoşəmbər yaxioşan dəwridə, Misiring kəxunliri İsrailarnı «dengizda eqiləjan yol»da kəşəp, dengizdin ətməqı bolup, 16-17-ayətlərdə tiləşə elinəjan wəxələr bilən wəyran kılınəjan. Xu yol bilən Huda İsrailni kütquzəjan. Təwrat, «Misirdin qıqıx», 14-babni kərugə. ■ **43:19** Wəh. 21:5 □ **43:21 «...Mən muxu həlkni Əzüm üqün xəkilləndürgənmən; ular Manga boləjan mədhıyilərnı eytip ayan kılıdu»** — muxu 14-21-ayətlərgə qariəanda, İsrail Babil imperiyəşə əsir bolup sürgün boləjəndin keyin kəyitidin azad kılınıdu. Xu qəşəda Huda ularning yolini əjayib təyyarlap beridu wə həm yolda mohtaj boləjanlirining həmmisini (Misirdin qıqıx azad boləjan wakıtqə ohxax) məjizilər arqılık təminləp beridu. İsrail Babildin (miladiyədin ilgiriki 539-yili) azad boləjan. Xu qəşəda Babilning kəqəqunliri (14-ayət) kemilliri bilən Əfrat dəryası bilən kəqmaqı boləjan boluxi mumkin. Biraq biliximizqə bu ixtin baxqa, xu qəşəda bəxarət kılınəjan muxu kəramət ixlar yilə bərmidi. Xuning üqün kəzkariximiz xuki, ahırki zamanda İsrailning ikkinqi kətim Babildin (xundakla jəhəning barlık qət-yakılıridin) kəşixi mukərrər bolıdu; xu qəşəda Huda ular üqün 14-21-ayətlərdə bəxarət kılınəjan kəramət ixlarnı kılıdu. ■ **43:21** Luqa 1:74,75 □ **43:22 «Biraq, i Yaqup, sən namimni qaqıroşining bilən Əzümni izdimiding»** — degən İbraniy tiləda ikki bislik səz. Biringi mənisı təjımə kıləşinimizdək «Namimni qaqıroşining bilən Əzümni izdimiding» («Əzümni» degən səz nəhayiti təkıtləngən). İkkinqi mənisı, «Sən Mening namimni həq qaqırmiding» — demək, həq dua kılıniding. Bizningə biringisi toşra, ular kəp dua kıləşni bilən qın dildin əməs idi. 23-24-ayətlərnimu kərugə. □ **43:23 «Sən elip kəlgən «kəydürmə qurbanlıq» kəyliringni Manga kıləjan əməs...»** — yuqırıqi izahitimizdək, ikkinqi birhil təjımisi bar: — «Manga həqkəndək qurbanlıqlar elip kəlmiding» degəndək əsasiy mənidə bolıdu. Biraq «Yəxaya» 1-babkə əsasən, ular kəptin-kəp qurbanlıqlar kılıp turattı. Ular xundak kıləşni bilən həmmisi bikar.

Itaətsizliking bilən Meni hərsindurdung.□

²⁵ Mən, Mən Özüm üçünla sening asiylikliringni oqüriwətküqimən, Mən sening gunahlıriringni esimgə kəltürməymən.■

²⁶ Əmdı ötmüxüng toqruluk Meni əslitip koyqın, Munazirə kilixaylı,

Özüngni aklıoqudək geping bolsa dəwərgin!□ ■

²⁷ Birinqi atang gunah kiləjan;

Sening xərhqiliring bolsa Manga asiylik kildi.□

²⁸ Xunga Mən ibadəthanamdiki yetəklığüqilərnı napak kılımən, Həmdə Yəqurıni həlak lənitigə uqraxka, İsrailni rəswaqılıqta kəlduruxka bekittim.□

44

Dawami

¹ Bırək hazır, i Yəqur Mening kulum, I Mening tallıqınım İsrail, angla! —■

² Seni yasıqan, baliyatqudin tartipla seni xəkılləndürgən, sangə yardəmdə boləuqı Pərwərdigar mundək dəydu: —

«Korqma, i Mening kulum Yəqur, I Mening tallıqınım «Yəxurun», korqma!□

³ Qünki Mən ussap kətkəning üstigə suni, Kəqjirək yərning üstigə kəlkünlərnı quyup bərimən; Nəsling üstigə Rəhımnı,

Pərzəntliring üstigə bərikitimni quyimən;■

⁴ Ular yumran gəplər arısidin,

Erik-əstənglər boyidiki məjnun tallardək əsidu;

⁵ Bırsi: «Mən Pərwərdigarəşə təwəmə» — dəydu, Yənə bırsi bolsa Yəqurıning ismi bilən əzini ataydu;

□ **43:24 «Sən pulni həjləp Manga heq egir elip kəlmigənsən...»** — xərhimizqə, muxu intayın kinayilik gəp. «Pul həjləp **Manga** heq egir elip kəlmigənsən» — demək, elip kəlgən nərsiliring (kəp bolsımu) Manga huddi heqnemə elip kəlmigəndək bilindü; Mən ulardın intayın bizarmən, degənliktur. **«Meni kullukka koymaqçı boləjansən»** — əgərdə bırsi heq towa kılmay, qın dilidin dua kılmay turup (ətəkən zamanlarda) qurbanlık kılsa, muxundək ix Hudaning aldida «jadugərlik»kə barawər. Demək, «Mən pəkət birər «diniy paaliyət»lik ix kılsmıla, Huda qoqum məndin razi bolıdu, dualirıni anglydu» degənlik Hudanı əzigə kul kilix bilən barawərdur.

■ **43:25** Əz. 36:22-38

□ **43:26 «Munazirə kilixaylı, əzüngni aklıoqudək geping bolsa**

dəwərgin» — demək, əgər sən «Özüm pak, sening rəhımdillikliringoşa kerək əməsmən» dəp kərisang, undəkta əzüngni aqlaxka gəp kil! ■ **43:26** Yəx. 1:18

□ **43:27 «Bırinqi atang... »** — bəlkim İsrailning əjdadi Yəqurtur. **«sening xərhqiliring...»** — Ularning «xərhqiliri» bolsa bəlkim təwəndiki «muqəddəs ibadəthanidiki yetəqilər», yəni kəhınlar idi. Demək, ular bəxtin-ahırəqə, hətta əzliri tərıpidin «alıjyanab» dəp hesablanəjan rohəniylarmu gunahka pətip kətkənidi. □ **43:28 «Mən ibadəthanidiki yetəqilərnı napak kılımən»**

— həlk üqün qurbanlık kıləuqı boləjan bu kəhınlar ölükkə təgsila bir həptə «napak» dəp hesablinip, qurbanlık kılaxka salahiyətsiz bolattı. Xunga, muxu gəpning mənisı bəlkim: «Silər kəp ölüklərgə uqraysılar (demək, bir balayı'apət qüxidu), xuning bilən İsrail Meni bızır kılidəjan muxu qurbanlıqlərnı kılalmaydıəjan bolıdu». «... **Yəqurıni həlak lənitigə uqraxka, İsrailni rəswaqılıqta kəlduruxka bekittim»** — kəriəşənda, İsrail üqün heqəkəndək ümid kəlmidi. Bırək 44-bab, 1-ayətıni kərüng! ■ **44:1** Yəx. 41:8; 43:5; Yər. 30:10; 46:27 □ **44:2 «Yəxurun»** — Huda İsrailəşə koyqəjan bir «ləkəm». Mənisı «Mening durus boləuqım». ■ **44:3** Yəx. 35:7; Yo.

2:28,29; Yh. 7:38; Ros. 2:18

Yənə baxka birsi kəli bilən: «Mən Pərwərdigarə təwəmə» dəp yazidu, Xundakla Israilning ismini əzining ismigə yandax qoxidu. □

⁶ Israilning padixaḥi Pərwərdigar, Yəni Israilning həmjəmət-kətkuzəuqisi, samawi qəxunların Sərdari boləqan Pərwərdigar mundax dəydu: — «Mən bolsam Tunji həm Ahiridurmən; Məndin baxka heq ilah yəktur.■

⁷ Kəni, kim Mening qədimki həlkimni tikləp bekitkinimdək bir ixni jakarlap, aldin'ala bayan kəlip, andin uni Mening aldiməqə Məndək tikləp qəyalaydu?

Kəni, kim keyinki ixlarni, kəlgüsədə bolidiqəqan ixlarni aldin'ala bayan kəlalisun!□

⁸ Qərkmanqlar, sarasimigə qüxüp kətmənglər!

Mən ilgiri muxularni silərgə anglitip, aldin bayan kəloqan əməsmu?

Muxu toqruluk silər Mening guwahqilirimdursilər.

Məndin baxka ilah bərmu? Bərhək, baxka Qəram Tax yok; heqbiridin həwirim yəktur. □ ■

⁹ Oyuloqan məbudni xəkilləndürgənlərnin həmmisining əhmiyiti yok; Ularning ətiwarliqəqan nərsilərinin heq paydisi yəktur; Muxularəqə boləqan «guwahqilar» bolsa, əzliri kəriəqə, heqnəmini bilməs;

Dərwəqə nətijəsi ularning əzlirigə xərməndilikdur.

¹⁰ Kim bir «ilah»ni xəkilləndürgən bolsa, Heq paydisi yok bir məbudni kuyəqan, halas!

¹¹ Məbudning barlik həmrəhliri xərməndə bolidu;

Məbudni yasəuqəqilar bolsa adəmdur, halas;

Ularning həmmisi yioqəlip, ornidin turup kərsun,

Ular qərkuxup, xərməndiqəlikdə qəlidu.□ ■

¹² Mana təmürqi saymanlirini *qəlioqə elip*,

Qəqlar üstidə *muxu nərsini* bəzəqanliri bilən soqup xəkilləndüridu;

Andin u küqlük kəli bilən uningəqə ixləydu;

Birək uning qərsiki eqip məqduridin qəlidu;

Su iqməy u həlsizlinip ketidu.■

□ 44:5 «Birsi: «Mən Pərwərdigarəqə təwəmə» — dəydu... Yənə baxka birsi kəli bilən: «Mən Pərwərdigarəqə təwəmə» dəp yazidu...» — həzir Hudaning «süküt kəloqan» guwahqilərinin tili qəkip, gəp kəlixkə baxlaydu. Ularning həmmisi bir-birləp Hudaning məhir-muəbbəbitini bəxidən ətküzgən boluxi mumkin. ■ 44:6 Yəx. 41:4; 48:12; Wəh. 1:8,17; 22:13 □ 44:7 «Mening qədimki həlkim» — Hudaning həlqi Israildur. Huda awwal Musa pəyqəmbərgə: «Mən Yəqub jəmətidikənləri (yəni Israilni) Misirdin qətkuzimən, andin ular Manga təwə bir həlk bolidu» — dəp «jəkarliqəqan». U ixlətməqəki boləqan qətkuzux yolini awwal Musaqə ukturup «bayan kəloqan»; andin həmmə bayanliqəqan əməl kəlip ularni yəngi bir həlk boluxkə «tikləp bekitkən». Buni: «...qədimki həlkimni tikləginimdin tartip...» dəp tərijimə kəlix mumkinqəlikimə bar, birək bizningqə yukiriki tərijimisi aldi-kəynidiki gəplərgə mas kəlidu. «**kəni, kim keyinki ixlarni, kəlgüsədə bolidiqəqan ixlarni aldin'ala bayan kəlalisun!**» — məbudlar undək kəlalaydiqəqan bəzəqan «ilah» ikənlikini ispatliqəqan bolatti, əlwəttə. □ 44:8 «**Mən ilgiri muxularni silərgə anglitip...**» — İbrani tiliyə «Mən ilgiri muxularni sanga anglitip...». ■ 44:8 Qən. 4:35,39; 32:39; 1Sam. 2:2; Yəx. 45:21 □ 44:11 «**Ularning həmmisi yioqəlip, ornidin turup kərsun, ular qərkuxup, xərməndiqəlikdə qəlidu**» — Yəxaya pəyqəmbərnin səzəning ikki mənisə bar boluxi mumkin: — (a) ular pəqət muxu məbudni birlikdə obdan kərup bəqsilə, əzlirinin əhməqlikəni həs kəlip Hudadin qərkup xərməndə bolidu; (ə) kəiyəmət kənidə ular ornidin turup həsəbini tapxuruxi kərək; xu qəqəda ular qərkup xərməndə bolidu. ■ 44:11 Zəb. 97:7; Yəx. 1:29; 42:17; 45:16 ■ 44:12 Yər. 10:3

- 13 Yaqoʻlqʻi bolsa yaqoʻlqʻ üstigə oʻlqoʻx yipini tartidu;
 U kələm bilən üstigə əndizə sizidu;
 Uni rəndə bilən rəndiləydu;
 U yənə pərka bilən sizip jijjaydu;
 Ahirda u uni adəmnıng güzəllıkgə ohxitip insan təkı-turkını xəkılləndürıdu;
 Xuning bilən u öydə turuxkə təyyar kılinıdu.
- 14 Mana u bir küni əzi üqün kedır dərəhlırını kesıxkə qıkıdu!
 (U əslıdə arqə wə dub dərəhlırını elıp əzi üqün ormanlık arısoıqə tikıp qong kıloqanıdı;
 U kəriqoıymu tıkkənıdı, yamoqur uni ündürdı).
- 15 Muxu yaqoʻqlardın otun elınıdu;
 Bırsı unıngdın elıp, ıssınıdu;
 Mana, u ot yekıp, nan yekıwatıdu;
 U yənə unıngdın elıp bı ilahını yasaydu həm unıngoıqə ıbadət kılıdu;
 Uni oyuloqan məbud kılıp unıngoıqə bax urıdu.
- 16 Demək, yerımını otta köydürıwetıdu;
 Yerımı bilən gəx yəydu;
 U kawab kılıp kanoıuqə yəydu;
 Bərħək, u ıssınıp, öz-özıgə: —
 «Ah, rahətlinıp ıssındımmən, otıni kərüwatımən!» — dəydu.
- 17 Bırax qaloqını bilən u bı ilahını yasaydu;
 Bu unıng məbudı bolıdu;
 U unıng aldıoıqə yıkılıp ıbadət kılıdu;
 U unıngoıqə dua kılıp: «Məni kütquzoıysən;
 Qünki sən menıng ilahımdırsən» — dəydu.□
- 18 Bu *kixilər* heq bilməydu, heq qüxənməydu;
 Qünki u ularını kərmısın dəp kəzlırını,
 Ularını qüxənmısın dəp kənglını suwak bilən suwiwətkən.□
- 19 Ulardın heqbirıdə muxularını kənglıgə kəltürüp: —
 «Yaqoʻqning yerımını mən otta köydürdüüm,
 Yerımınıng qoqlırını üstıdə mən nan yaqtım;
 Mən kawabmu kılıp yəwaldım;
 Qaloqınını bı lənətlik nərsə kılamtıım?
 Mən bı parqə yaqoʻlqʻa bax uramtıım!» — degudək heq bılim yakı yorutulux yoqtur.
- 20 Uning yegını küllərdur!
 Uning kənglı ezıkturuloqan! U öz-özını azdurdı!
 Xuning bilən u özınıng jenını kütquzalmaydu,
 Yakı: «Məning ong qolumda bı sahtılık bar əməsmu?» — deyəlməydu.□
- 21 Muxu ıxlarını esıngdə tut, i Yaqup,
 I İsrail, qünki sən Menıng kulumdırsən;

□ 44:17 «Bırax qaloqını bilən u bı ilahını yasaydu; bu unıng məbudı bolıdu» — əslıdə bu kixı butnı yasax koyıda əməs ıdı. Tasadıpyılıktın yaqoʻlqʻtıın exıp qaloqınını ıxlıtıp but yasaydu. Əng qəlıtə ıx xukı, u Yəxaya təswırılıgəndək, özınıng oylımayla kıloqan bı nərsısıgə, yəni «tasadıpyılıktın» boləqan bı nərsısıgə ıxınıdu. □ 44:18 «Bu kixilər heq bilməydu, heq qüxənməydu; qünki u ularını kərmısın dəp kəzlırını ularını qüxənmısın dəp kənglını suwak bilən suwiwətkən» — bu ayətıki «u» bolsa, yakı Hudanıng Əzi yakı muxu butnı kərsıtıdu. Butnı kərsətsə, butnıng kəynıdə bı jın-xəytan bar deməkqı. Bızınıngqə muxu mənisı ehtımaləqə yekın. Bəzilər dərəkə «butpərsələr heq bilməydu, heq qüxənməydu» dəp etırap kılısımu, yənilə tıltumar qatarlıqlarını ıxlıtıp Hudanı haqarətləydu. □ 44:20 «məning ong qolumda bı sahtılık bar əməsmu?» — «bı sahtılık» məbudınıng özını kərsıtıxı mımkın.

Mən seni yasap xəkilləndürdüm;
Sən Mening kulumdursən, i Israil,
Sən Mening esimdin heq qıkmaysən!

²² Itaətsizlikliringni bulutni eqürüwətkəndək,
Gunahlıriringni tumanni eqürüwətkəndək eqürüwəttim;
Mening yenimoşa qaytip kəl;
Qünki Mən seni həmjəmətlik kılıp hərlükkə setiwaldim.

²³ I asmanlar, nahxa eytinglar, qünki Pərwərdigar xu ixni kılolan!
I yərninq tegiliri, xadlinip, yangranglar!
I taşlar, ormanlar wə ulardiki hər bir dərəhlər,
Yangritip nahxılar eytinglar!
Qünki Pərwərdigar Yaqupni həmjəmətlik kılıp hərlükkə setiwaldi,
U Israil arqılık güzəllikini kərsitidu!».

Qong kutulux •••• Kərəx padixahning wəzipsi

²⁴ «Sening Həmjəmət-Kutkuzoşuqing bololan, seni baliyatquda yasap xəkilləndürgən Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Mən bolsam həmmi Yaratquçı,
Asmanlarni yaloşuz kərgənmən,
Əz-əzümdinla yər-zeminni yayolan Pərwərdigardurmən;■

²⁵ (U bolsa yalolan pəyoşəmbərlərninq bexarətlirini bikar kılouçı,
Palqılarni kaymukturoşuçı,
Danalarni yolidin yanduroşuçı,
Ularning bilimlirini nadanlıkka aylanduroşuçı;

²⁶ Əz qulining səzini əməlgə axuroşuçı,
Rosul-əlqilirining nəsihətlirini muwəppəkiyətlilik kılouçı,
Yerusaleməşa: «Sən ahalilik bolisən»,
Yəhuda xəhərlirigə: «Kaytidin kurulisilər; harabənglarni əsligə
kəltürimən» — degüqi;□

²⁷ Qongqur dengizəşa: «Kuruk bol,
Dəryaliringni kurutimən» — degüqi;□

²⁸ Həm Kərəx toşrisida: «U Mening qoy padiqim, u Mening
kənglümdikigə toluk əməl kılıp,
Yerusaleməşa: «Kurulisən»,

■ **44:24** Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 42:5; 45:12 □ **44:26** «Əz qulining səzini əməlgə axuroşuçı,...» — «Əz quli» muxu yərdə bəlkim Yəxaya pəyoşəmbərninq əzi; bolmisa 42-babti «Pərwərdigarning həkkanıy quli». «Yerusaleməşa: «Sən ahalilik bolisən», Yəhuda xəhərlirigə: «Kaytidin kurulisilər; harabənglarni əsligə kəltürimən» — degüqi» — Huda muxu gəpliridə, Yəxaya pəyoşəmbər əzidin keyinki bir dəwr, yəni Yerusalem wə Yəhuda xəhərliri harabilik bololan bir dəwrgə qarap səz kılıdu. Muxu yərdə Huda Yerusaleməşa: «Seni kaytidin kuruzimən» dəp wədə kılıdu. Xu yengi dəwr bolsa Yəxayadin keyin 170 yil ətrapida bololan. □ **44:27** «...Qongqur dengizəşa: «Kuruk bol», «dəryaliringni kurutimən» — degüqi;...» — muxu səzlər Hudaning «Kizil Dengiz»ni həm keyinrək İordan dəryasini kurutup İsrailni Misirdin kutkuzolanlıqini, xundakla ahirkə zamanda bolidoşan, ohxap ketidoşan bir wəkəni kərsitidu.

Həm ibadəthanioqa: «Sening ulung selinidu» dəydu» — degüqidur): —□

45

Dawami

¹ Pərwərdigar Əzi «məsih kılöjini»oqa,
Yəni əllərnı uningöja bekindurux üqün Əzi ong kolidin tutup yöligen
Korəxkə mundaq dəydu: —

(Bərhək, Mən uning aldida padixahlarning tambilini yəxtürüp yalingaql-
itimən,

«Kox qanatlık dərwezilar»ni uning aldida eqip berimən,
Xuning bilən qowuklar ikkinqi etilməydu) —□

² «Mən sening aldingda mengip egizliklərnı tüz kılımən;
Mis dərwezilərnı qeqip taxlaymən,
Təmür taqaklırnı sunduruwetimən;

³ Wə sanga qarangoşuluktiki gəhərlərnı,
Məhriy jaylarda saqlanoşan yoxurun baylıqlərnı berimən;
Xuning bilən özünggə isim qoyup seni qakiroşuqini,

□ **44:28 «Korəx tooşrisida:...»** — ahirida, Yəxaya pəyoşəmbər yuqırıki 41-bab, 1-7-ayəttə deyilgən «tajawuzqi»ning ismining «Korəx» ikənlikini eytidu. Okurmənlərgə məlumki, Korəx padixah Pars imperiyəsining əsasqisi bolup, miladiyədin ilgiriki 540-529-yillirida təhtkə olturoşan. U Yəxayaning dəwrudin təhminən 150 yil keyin yaxioşan. «**U Mening konglümdikigə toluk əməl kılıp, Yerusalemoqa: «Kurulisən», həm ibadəthanioqa: «Sening ulung selinidu» dəydu — degüqidur**» — muxu bexarət boyiqə Korəx padixah Babil imperiyəsi wəyran kılöjan Yerusalemnı, jümlidin muqəddəs ibadəthanıni kaytidin quruxkə pərman qüxüridu. Korəx Babil xəhırini ixoşaq kılöjəndin keyin, adəmnı intayin həyran kəlduridioşan ixı xuki, u Babiliki barlık sürgün boləjanlərnı öz yurtlırioş qaytixkə ruhsət bərgən. Adəmnı tehimu həyran kəlduridioşan xuki, u Israilləroş ibadəthanisidiki altun-kümüş, qaqa-buyumlırnı kayturup, həttə ibadəthanining ezini kaytidin quruxkə pul bərgən (miladiyədin ilgiriki 536-yili). Təwrattiki «Əzra» 1- həm 6-babni kəring. □ **45:1 «Pərwərdigar Əzi «məsih kılöjini»oqa Əzi ong kolidin tutup yöligen Korəxkə mundaq dəydu: —»** — «Pərwərdigarning məsih kılöjini» (yaki «Pərwərdigarning məsihligini») — Hudaning yolyorukı bilən Israiloş qəngi bir padixah bekitix üqün uning bəxişə kahın yaki pəyoşəmbər təripidin zəytun meyi sürülüxi kerək idi. Muxu murasim «məsih kılınix» deyilətti; xu qəoşdin baxlap xu padixah «Hudaning məsih kılöjini» dəp atilətti. Muxu ataloşni Korəxkə qaritə ixlətkəndə Huda Israilləroş: «U Mən silər üqün tallap bekitkən padixah bolidu» dəydu. Biraş Yəxaya pəyoşəmbərnıng dəwrıdikilərdin kəp adəm: «Korəx Yəhudiylərdin bolmaydu; xunga u kəlgüsidə bizni Babilin kutkuzup qoyuwətsimu, biz yənıla məlum bir imperiyəgə bekindi bolıwerimiz» dəp, muxu bexarətnı qət'iy qəbul kılmaytti. Ular yənə: «Hudaning Əz wədisi boyiqə **Dawut padixahning** bir əwladı arkilik bizni kutkuzuxı kerək» wə «Huda bizni pütünləy mustəkil kılıxi kerək» deyixi murladi. Huda dərwəşə uləroşə xundak wədə bərgənidi (məsilən 7-, 9-, 32-bablarda) biraş u əwwal Korəx arkilik Yəhudiylərnı Babilin kutkuzmaqqi bolsa, muxu pilanidin gumanlinix yaki narazi bolux uningöja əsiylik kılöjanə qə barawər. Təwəndiki (9-13-ayət) seşiz layning ezini xəkilləndürşüqisigə «Sən məndin nemə yasəsənd?!» degini dəl muxu kixilərnıng pozitsiyisidur. «**Mən ... «kox qanatlık dərwezilar»ni uning aldida eqip berimən**» — qədimki hatirilərgə əsaslanəşanda, Babil xəhırining dangki qıqqən bir «kox qanatlık dərwezə»si bar idi. Babil yikıtıləşanda, bu kox qanatlık dəwəzə qə qıldı.

Yəni Mən Pərwərdigarni Israilning Hudasi dəp bilip yetisən. □

4 Mən Öz kulum Yakup,

Yəni Öz tallioinim Israil üçün,

Ismingni özüm qoyoqan;

Sən Meni bilmigining bilən, Mən yənıla sanga isim qoydum.

5 Mən bolsam Pərwərdigar, Məndin baxka biri yok;

Məndin baxka Huda yoktur;

Sən Meni tonumioşining bilən, Mən belingni baolap qingittimki. ■

6 Künqikixtin künpetixkiqə bololanlarning həmmisi Məndin baxka heqkandaq birining yoklukini bilip yetidu;

Mən bolsam Pərwərdigar, baxka biri yoktur.

7 Nurni xəkilləndürgüci, karangoşulukni Yaratkuqidurmən,

Bəht-hatirjəmlikli Yasioşuqi, balayi'apətni Yaratkuqidurmən;

Muxularning həmmisini qiloşuqi Mən Pərwərdigardurmən. ■

8 — «I asmanlar, yukiridin yaodurup beringlar,

Bulutlarmu həqkaniylik təküp bərsun;

Yər-zemin eqilsun;

Nijat həm həqkaniylik mewə bərsun;

Zemin ikkisini təng əstürsun!

Mən, Pərwərdigar, buni yaratmay qoymaymən». □

Israilning Hudaning Qorəx arqilik qiloşanliridin narazi bolup gumanlin-ixlirioqa Hudaning bərgən jawabi

9 — «Əz Yaratkuşisining üstidin ərz qilməqci bololanəqa way!

U yər-zemindiki qinə parqiliri arisidiki bir parqisi, halas!

Seşiz lay özini xəkilləndürgüci sapalqioqa: —

«Sən nemə yasawatisən?» desə,

Yaki yasioşining sanga: «Sening qolung yok» desə bolamdu? ■

10 Əz atioşqa: «Sən nemə tuşdurmaqci?»

Yaki bir ayaloqa: — «Səni nemening toloşiki tutti?» — dəp sorioşanəqa way!

11 Israildiki Mukəddəs Boluşuqi, yəni uni Yasioşuqi Pərwərdigar mundak dəydu: —

Əmdi kəlgüsi ixlar toşruluk sorimakqimusilər yənə?

Əz oşullirim toşruluk, Əz qolumda ixlignim toşruluk Manga buyruk bərməkqimusilər!?

12 Mən pəkətlə yər-zeminni yasioşan, uningəqa insanni Yaratkuqidurmən, halas!

Əz qolum bolsa asmanlarni kərgən;

Ularning samawi qoxunlirinimu səpkə saloşanmən.

13 Mən uni həqkaniylik bilən turoşuzoşan,

Uning barlik yollirini tüz qildim;

□ 45:3 «Mən... sanga karangoşuluktki gəhərləni,... berimən; xuning bilən özüggə isim koyup seni qakiroşuqini, yəni Mən Pərwərdigarni Israilning Hudasi dəp bilip yetisən»

— dərwəkə, Qorəxning qiloşan uruxliri tosaləşuqa uqrimay nahəyiti rawan, adəmləni həyran kalduridioşan dərijidə tez boləqan. Xuning bilən kışka waqit iqidəU nuroşun mal-mülükləni olja kilip qoloş kəltürgən. Bexarəttə muxu ixlar (Qorəx əzi bilmigən halda) Hudaning yoxurun yardimidə kəlinidu, deyilidu. Qorəx əzi toşruluk muxu bexarətni oquşandin keyin, Pərwərdigarning həqkiş Huda, xundakla Israilning Hudasi ikənlikini bilixi kerək idi. ■ 45:5

Qan. 4:35,39; 32:39; Yəx. 44:8 □ 45:8 «I asmanlar, yukiridin yaodurup beringlar,

bulutlarmu həqkaniylik təküp bərsun; yər-zemin eqilsun...» — bu sezlər bəlkim Israil wə dunyaning (Qorəx qiloşan ixlirining türtkisidə) Hudaəqa ixinip, yahxi mewə berix üçün qiloşan duasi boluxi kerək. ■ 45:9 Yər. 18:6; Rim. 9:20

U bolsa xəhirimni kʊridu,
Nə hək nə in'am sorimay u Manga təwə boləjan əsirlərnı kəyup beridu»

— dəydu samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □ ■

14 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Misirning məhsulatliri, Efiopiyaning wə egiz boyluqlar boləjan Sabiyliklarning malliri sanga ətidu;

Ular ɵzliri seningki bolidu,

Sanga əgixip mangidu;

Əzliri kixən-zənjirləngən peti sən tərəpkə ətidu,

Ular sanga bax urup səndin iltija bilən ətünüp: —

«Bərək, Təngri səndə turidu, baxka biri yok, baxka heqkandak Huda yoktur» dəp ətirap kilidu. □

15 «I Israilning Hudasi, Nijatkar, dərhəkikət Əzini yoxuruwaləuqi bir Təngridursən!» □

16 Ular həmmisi istisnasiz hijil bolup, xərməndə bolidu;

Məbudni yasioqanlar xərməndə bolup, birliktə ketip kalidu; ■

17 Israil bolsa Pərwərdigar tərpidin mənggölük nijat-kutulux bilən kutkuzulidu;

Əbədil'əbədgiqə hijil bolmaysilər,

Heq xərməndiqilikni kərməysilər. □

18 Qünki asmanlarnı yaratqan, yər-zeminni xəkilləndürüp yasioqan, uni məzmut kiləjan Huda boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: —

(U uni kuruk-mənisiz boluxka əməs, bəlki adəmzatning turaləusi boluxka yaratqanidi)

«Mən bolsam Pərwərdigar, baxka biri yoktur; ■

19 — Mən məhpiy həlda yaki zemindiki birər qarangoqu jayda söz kiləjan əməsmən;

Mən Yəkupka: «Məni izdixinglar bihudilik» degən əməsmən;

Mən Pərwərdigar hək səzləymən,

□ 45:13 «Mən uni həkkaniylik bilən turozuqəjan, uning barlik yollirini tüz kildim» — muxu ayətiliki «uni», «uning», «u» bolsa Kərax, əlwəttə. Bexarət uning heq nemini sorimayla Babilda sürgün boləjan Yəhudiylar həkni kəyup beridoqanlikini əldin'ala eytidu. ■ 45:13 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yəx. 44:28; İbr. 11:10 □

45:14 «Misirning məhsulatliri, Efiopiyaning wə egiz boyluqlar boləjan Sabiyliklarning malliri sanga ətidu; ular ...sanga əgixip mangidu; ɵzliri kixən-zənjirləngən peti sən tərəpkə ətidu» — yukiriki ayətlərgə kəriqənda muxu wəkə Kəraxning ix-paaliyətlirininə ahirki bir nətijisi boluxi kerək. Efiopiya wə Sabiya əslidə Misiroqə bekinəjan bolup, xübhəsizki, Yəxaya yənə «Misirdin qikix» degən wəkəni kəzdə tutidu. Demək, Israilni sürgün kiləjanlar əz ihtiyari bilən Israilə bekindi bolmaqı bolidu. Bəzi xərhqilər, muxu bexarətni «Yəhudiylar əməslər»ning əysə Məsihni əz Kutkuzəuqisi dəp ətirap kilixi, xundakla ularning Israilning «kəldisi»i boləjan həkikiy jamaitigə kəxuluxi bilən əməlgə axuruloqan, dəp qaraydu. Yənə bir kəzkarax bolsa, muxu ixlar ahirki zamanda Yəhudiylar Hudaning kəxiqə kəytqəndin keyin yüz beridu, dəydu. Bizningqə hər ikkisininə toqrilikli bar. □

45:15 «I Israilning Hudasi, Nijatkar, dərhəkikət Əzini yoxuruwaləuqi bir Təngridursən!» — muxu söz bəlkim Israilarning Hudaning sirlik yollirioqə, yəni «Yəhudiylar əməslər»ning ɵzligigə bekinəjanlikioqə karap həyran kəlip degən gepidur. ■ 45:16 Yəx. 44:11 □

45:17 «Ular həmmisi istisnasiz hijil bolup, xərməndə bolidu; məbudni yasioqanlar xərməndə bolup, birliktə ketip kalidu; Israil bolsa Pərwərdigar tərpidin mənggölük nijat-kutulux bilən kutkuzulidu....» — muxu səzlərgə (16-17-ayətlərgə) kəriqənda, kixilar kəlgüsədə mutlək ikki hiləqə, yəni Hudaqə tayinip itaət kilidoqanlarqə wə butlarqə bax uridoqanlarqə bəlinüp ketidu.

■ 45:18 Yəx. 42:5; 45:5,14

Tüz gəp kili­mən; □ ■

²⁰ Yiqilinglar, kelinglar;

I əllərdin kaqқанlar, jəm bolup Manga yekinlixinglar;

Əzi oyoqan butni kətürüp, heq kütquzalmaydiqan bir «ilah»қа dua kilip yüridiqanlarning bolsa heq bilimi yoktur. □ ■

²¹ Əmdi ular öz gəplirini bayan kilix üçün yekin kəlsun;

Məyli, ular məslihətlixip baksun!

Kim muxu ixni kədimdinla jakarliqanidi?

Kim uzundin beri uni bayan kiləqan?

U Mən Pərwərdigar əməsmu?

Dərwəkə, Məndin baxқа heq ilah yoktur;

Həm adil Huda həm Kütquzoquqidurmən;

Məndin baxқа biri yoktur. □ ■

²² I yər-zeminning qət-yakiliridikilər,

Manga təlpünüp kütquzulunglar!

Qünki Mən Təngridurmən, baxқа heqbiri yoktur;

²³ Mən Əzüm bilən kəsəm iqkənmən,

Muxu səz həkқaniylik bilən aozimdin qikti, hərgiz kaytmaydu: —

«Manga barlik tizlar püküli­du,

Barlik tillar Manga *itaət iqidə* kəsəm iqidu». ■

²⁴ Xu qaoqda: «Həkқaniylik wə küq bolsa pəkət Pərwərdigardidur» — deyilidu,

Kixilər dəl Uningla kexioqa kelidu;

Qaljirlixip, uningə qəzəpləngənlərnin­g həmmisi xərməndə bolidu. □ ■

²⁵ Israilning əwladlirinin­g həmmisi Pərwərdigar təripidin həkқaniy kilinidu,

Wə ular Uni danglixidu.

46

□ **45:19** «Mən Pərwərdigar həkқəzəlmən» — ibraniy tilida «Mən Pərwərdigar həkқaniylikni səzəlmən». «Mən Yəqubқа: «Meni izdixinglar bihudilik» degən əməsmən; Mən Pərwərdigar həkқəzəlmən, tüz gəp kili­mən» — muxu ayət bəlkim 15-ayəttiki «Əzini yoxuruwaloquqi Hudadursən» deginigə qarita eytkən silik bir tənbiğ boluxi mumkin. Qünki kərginimizdək, Huda alliburun (bolupmu Yəxaya arқilik) Əzining kutulux-nijatlikini «Pərwərdigarning quli arқilik» pütkül dunyaqə sunmaqqi boləqanlikini kəp kətim oquq-axkara eytkən! ■ **45:19** Qan. 30:11 □ **45:20** «Əllərdin kaqқанlar» — ularning nemixқа yaki nemidin kaqқанliqi muxu yərdə deyilmidi. Biraқ 24-ayətkə qarioqanda, insaniyət (ahirqi zamanda) ikki kisimoqə, yəni Hudaqə tayanəqanlar həm Hudaqə əq boləqanlarqə bəlünüp kətidu; xuning bilən Hudaqə əq boləqanlarHudani səygənlərgə ziyənkəxlik kilixi mumkin; uningdin sirt Hudaqə ixəngənlər: «Hudaning jazasi hudəsizlarning bəxiqə qūxəy dəp qaldı» — dəp qarap, ularning arisidin kəqiximiz kerək dəp oylaydiqan bolsa kerək. ■ **45:20** Yəx. 44:18,19 □ **45:21** «Kim muxu ixni kədimdinla jakarliqanidi?» — «muxu ix» xūbhisizki, Hudaning Israilni kütquzuxi bilən, U «Yəhudiy əməs»lərgə kütquzulux pursitini, xundakla Israil bilən billə bəhtlik bolux imkaniyitini tang yətküzidiqanlikini kərsitidu (22-24-ayət). ■ **45:21** Yəx. 41:22,26,27; 43:9,10; 45:5,14,18 ■ **45:23** Rim. 4:11; Fil. 2:10 □ **45:24** «Xu qaoqda: «Həkқaniylik wə küq bolsa pəkət Pərwərdigardidur» — deyilidu, ... qaljirlixip uningə qəzəpləngənlərnin­g həmmisi xərməndə bolidu» — yənə kərimizki, dunya ikki bəlumqə ayrilidiqan ohxaydu. Biri bolsa, qaljirlixip Hudaqə mutlək qarxi turidiqanlar; ikkinqisi, Israil, jümlidin əzli­rigə bəkinip, ular bilən bir boləqan, Israil bilən billə kütquzuloqan Yəhudiy əməslər bolidu. ■ **45:24** Yəx. 41:11

Babildiki butlarning aqiwiti — ulaqlar ularni ketürüp ketidu ••• Huda bolsa Öz halkini ketüridu!

¹ Bəl bolsa tiz pükti, Nebo engixiwatidu;
Ularning məbudliri ulaqlarning zemmisigə, kalilarning zimmisigə qüxti;
Silər kötürgən nərsiliringlar əmdi ulaqlarğa artiloqan bolup,
Həlsiz ulaqlarğa eşiir yük bolidu!□

² Ular engixidu, birliktə tiz pükixidu;
Ular muxu yükni kütquzalmaydu,
Bəlki əzliri əsirgə qüxidu.□

³ I Yakupning jəməti,
Xundakla İsrail jəmətinin qaldisi,
Ananglarning kərsikidiki qaoqdin tartip üstümgə artiloqanlar,
Baliyatqudiki qaoqdin tartip ketürülüp kəlgənlər,
— Manga kulək selinglar!□

⁴ Silər kərişuqumu Mən yənila xundakturmən,
Qeqinglar akəroşuqumu Mən silərnə yüdüp yürimən;
Silərnə yasioqan Məndurmən, silərnə ketürimən;
Silərnə yüdüp kütquzimən.

⁵ Əmdi Meni kimgə ohxatmaqçi,
Yaki kimni Manga təng kilməqçisilər?
Uni Manga ohxax dəp,
Silər kimni Mən bilən selixturmaqçisilər?■

⁶ Ular bolsa həmyanidin altunni qeqip bərip,
Kümüxnimu tarazişə salidu,
Bir zərgərni yalliwalidu,
U bir məbudni yasap bəridu;
Ular yikilidu, dərwəkə qoqunidu!

⁷ Ular uni mürisigə artidu,
Uni ketürüp, öz ornioşə qoyidu;
Andin u axu yərdə erə turidu;
U ornidin kəzoşilalmaydu;
Birsı uningəşə yelinip tiləydu,
Lekin u jawab bərməydu;
U kixini awariqilikidin kütquzmaydu.■

⁸ Muxu ixlərnə esinglarda tutunglar;
Xundakla əzünglarni həkikişy ərkəklərdək kərsitinglar;
I, itaətsizlər,
Buni esinglarğa kəltürünglar;

□ **46:1 «Bəl»** — Babilning «bax but»i, «Nebo» uning «oqli» idi. Muxu bexarəttə Yəxaya pəşəyəmbər Babil xəhəri düxmənning qəlioşə qüxkəndə, həklər butlirini saqlap kəlix üqün baxka bir yurtka yətkiməqçi boləqanlikini aldin ala kəridu. Xu jəryanda butlarni yərgə qoyux kərkə boləqaqka, pəşəyəmbər «Bəlning tiz pükənlirini, Neboning engixiwatqanlikini»ni kərip mazək kəlidu. **«Ularning məbudliri ulaqlarning zemmisigə, kalilarning zimmisigə qüxti...»** — butlar ulaqlarning baxquruxioşə ətkəndək kəlidu. **«Silər kötürgən nərsiliringlar»** — Babildiki diniy murasimlarda, puqralarning butlarni ketürüp kəqilarni aylanduruxi kərkək idi. Biraş əslidə Babilliklər hərmət bilən «kötürgən nərsilər» hazır addiy booqilardək ulaqlarğa artildi.

□ **46:2 «Ular , yəni Babilliklər yaki ularning ulaqliri** engixidu, birliktə tiz pükixidu; ular muxu yükni kütquzalmaydu,...» — demək, butlar adəm yaki ulaqlarğa yük boləqan əzlirini kütquzalmayla qəlmay, bəlki ulaqlarnimu həlsizlanduridu. □ **46:3 «I Yakupning jəməti, ... ananglarning kərsikidiki qaoqdin tartip üstümgə artiloqanlar, baliyatqudiki qaoqdin tartip ketürülüp kəlgənlər...»** — həkikişy Huda adəmning ketürüxişə mohtaj əməş, bəlki Əzi Əz həkikişy əməhorluk kəlip ularni ketüridu. ■ **46:5** Yəx. 40:18, 25 ■ **46:7** Yəx. 45:20

9 Ilgiriki ixlarni, yəni qədimdin boləjan ixlarni esinglarəja kəltürünglar;
Qünki Mən Təngridurmən, baxka biri yoktur;
Mən Hudadurmən, Manga ohxaxlar yoktur;■

10 Mən: «Mening bekitkinim orunlinidu,
Kənglümgə barlıq pükkenləni əməlgə axurmay qoymaymən» dəp,
Ixning nətəjisini baxtila,
Aldin'ala tehi kılınmıəjan ixlarni ayan kılıp eytkuqidurmən;■

11 Künqıxıxtin yirtkuq bir kuxni,
Yəni kənglümgə pükkinimni ada kıləuqi bir adəmnı yirak yurttin
qakıroquqidurmən.

Bərhək, Mən səz kıləjan,
Bərhək, Mən uni qokum əməlgə axurimən;
Buni niyət kıləjanmən,
Bərhək, Mən uni wujudka qıqirimən.□

12 I həkkaniyliktin yirak kətkən jahıllar,
Manga kulak selinglar: —□

13 Mən həkkaniylikimni yekın kılımən,
U yiraklaxmaydu;
Xuningdək Mening nijatim həm keqıkməydu;
Mən Zionəja nijat yətküzüp,
İsrailəja julalik-güzəllikimni tikləp berimən». □

47

İsrailni sürgün kıləjan Babil tügəxti!

1 «I Babilning pak kızı, kelip topa-qangəja oltur;
I kaldıylərnıng kızı, təhtsiz bolup yərgə oltur!
Qünki sən «latapətlik wə nazuk» dəp ikkinqi atalməsən.■

2 «Tügəmnə texini qərüp, un tart əmdi,
Qümpərdəngni eqip taxla,
Kənglikingni seliwət,
Paqıkingni yalingaqıla,
Dəryalərdin su keqıp öt; □

3 Uyatliking eqilidu;
Bərhək, nomusungəja tegilidu;
Mən intıkam alımən,
Həqkimni ayap qoymaymən. ■

■ 46:9 Yəx. 45:5, 14, 18, 21, 22; 48:12 ■ 46:10 Zəb. 33:11; Pənd. 19:21; 21:30; İbr. 6:17 □ 46:11 «Künqıxıxtin yirtkuq bir kuxni ...yirak yurttin qakıroquqidurmən...» — «yirtkuq bir kux» Kərəxni kərsitidu. Uning bir tərıpining əxəddiylikini Huda İsraildin yoxurmaydu. □ 46:12 «həkkaniyliktin yirak kətkən jahıllar» — Huda yukirida Yəxaya pəyoşəmbər arkilik 41:2-3, 25-, 44:24-45:11də İsrailarnı Babilin kəlgüsidiki «Kərəx» degən bir padıxah arkilik kutkuzımən, dəp jakarlıkan. «Jahıllar» bolsa Hudaning bu «Kərəx pılan»ını yakturmaydıəjan İsrailarnı kərsətsə kerək; ulərnıng yakturmaydıəjanlıki bolsa Kərəx Yəhudıy əməs, bəlki Pars boləjanlıki üqün bolidu. □ 46:13 «Mən həkkaniylikimni yekın kılımən, u yiraklaxmaydu; xuningdək Mening nijatim həm keqıkməydu; Mən Zionəja nijat yətküzüp... berimən» — Huda yənıla mehir-xəpkıtini kərsitip, hətta «jahıllar»qımu Kərəxning ixliri arkilik nijatka erixıxtiki pürsətini kəltürimən, dəydu. ■ 47:1 Yəx. 26:5 □ 47:2 «Tügəmnə texini qərüp, un tart əmdi, qümpərdəngni eqip taxla, kənglikingni seliwət, paqıkingni yalingaqıla, ...» — demisəkmü, muxu ixlər əsirgə qüxıxtiki aləmətlər. Həm Babiliklar, həm Parslar öz əsirlikirigə rəhımsızlik kılıp ularnı yalingaq mengixka məjburlaytti. ■ 47:3 Yəx. 3:17; Nəh. 3:5

4 Bizning Həmjəmət-Kutkuzoquçimiz bolsa,
«Samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar» Uning nami;
U Israildiki Muqəddəs Boləquçidir. □

5 I kaldiyəlarning kizi, süküt kəlip jim oltur;
Karangoçulukğa kirip kət;
Qünki buningdin keyin ikkinçi «səltənətlərləning hanixi» dəp atalməsən. □

6 Mən Öz həlkəmdin oçəzəpləndim,
Xunga Özümning mirasimni buləiwəttim,
Xuning bilən ularni kolungoçə tapxurup bərdim;
Sən bolsang ularoçə həqkəndəq rəhəim kərsətmiding;
Yaxanoçanlarning üstigimu boyunturuklarni intayin eoçir kəlip salding; □

7 Xuning bilən sən: —

«Mən mənəggügə hanix bolimən» dəp,
Muxu ixlarni kənglüngdin həq otküzmiding;
Ularning aqiwitini həq oylap bəkmidingsən. ■

8 Əmdi hazır, i əndixisiz yaxap kəlgüçi,
Əz-əzigə: «Mənla bardurmən, məndin baxқа həqkim yoçtur,
Mən hərgiz tul ayalning japasini yaki balilardin məhrum boluxning
japasini tartmaymən» — degüçi,
I sən əyx-ixrətkə berilgüçisən,
Xuni anglap koy: — □

9 «Dəl muxu ikki ix,

— Balilardin məhrum bolux wə tulluq —
Bir dəkikidə, bir kün iqidila bexingəçə təng qüxidu;
Nuroçunliqan jadugərlilikliring tüpəylidin,
Bək kəp əpsunliring üqün ular toluq bexingəçə kelidu. ■

10 Qünki sən özüngning rəzillikinggə tayanənsən,
Sən «Həqkim meni kərməydu» — deding;
Sening danaliking wə biliming özüngni ezikturup,
Sən kənglüngdə: — «Mənla bardurmən, məndin baxқа biri yoçtur» —
deding. □

11 Biraq balayi'apət seni besip kelidu;
Sən uning kəlip qikixini bilməysən;
Həlakət bexingəçə qüxidu;
Sən həqkəndəq «hamiy puli» bilən uni tosalməsən;
Sən həq kütmiğən wəyrənçilik tuyuqsiz seni besip qüxidu.

12 Əmdi qəni, yaxliqingdin tartip özüngni upritip kəlgən əpsunliringni,

□ 47:4 «Həmjəmət-Kutkuzoquçi» — kona Israilda «həmjəmət-kutkuzoquçi» (goel)ning yəne kiliidion bir ixi əzining uwal boləqan jəmətidikilər üqün adalətni yürgüzüx idi. Uning uruq-tuoçkanliridin birsi katillik kəstigə uqriqan bolsa, «həmjəmət-kutkuzoquçi»ning katilni eltürüx hoçquçi həm wəzipsi bar idi. □ 47:5 «karangoçulukğa kirip kət» — «karangoçuluk» bəlkim zindandiki karangoçulukni bildüridu. □ 47:6 «Əzümning mirasim» — Huda Əzining həlkəni Əzi üqün miras dəp həsablaydu. ■ 47:7 Wəh. 18:7 □ 47:8 «Əmdi hazır, i əndixisiz yaxap kəlgüçi, əz-əzigə: «Mənla bardurmən, məndin baxқа həqkim yoçtur.. degüçi, ... Xuni anglap koy: —» — Huda Əz həlkigə «tərbiyə jazasi»ni bərməqçi bolup,

ularni Babilning rəhəmsiz kəlioçə tapxuruxi bilən, Babilliklərmə öz rəhəmsizlikni tüpəylidin jazoçə uqrimay qəlməydu. Babilning: «Mənla bardurmən, məndin baxқа biri yoçtur» degini, baxqilaroçə pütünləy «pərwayim pələk» degənlik həm «Mən ələmdə yəkkə-yəganə» degən təkəbburluqdur. ■ 47:9 Yəx. 51:19 □ 47:10 «Sening danaliking wə biliming özüngni ezikturup, sən kənglüngdə: — «Mənla bardurmən, məndin baxқа biri yoçtur» — deding» — yukiriki

(8-ayəttiki) «Mənla bardurmən, məndin baxқа biri yoçtur» degən, baxqilaroçə «pərwayim pələk» degənlik. Muxu yərdə bolsa «Hudaçimu pərwayim pələk» degənlik.

Xundakla nuroşunlişon jadugərlikliringni hazır oqup turiwər;
 Kim bilsun, sən ulardın payda kərüp qalamsən?
 Birər nemini təwritip qoyalarsən hərqaşan?!
 13 Sən aloşan məslihətliring bilən həlsizlinip kəttin;
 Əmdi asmanlarəşə qarap təbir bərgüqilər,
 Yultuzlarəşə qarap palqilik kıləşuqilər,
 Yəngi aylarıni kəzitiş munəşşimlik kılıp ixlarni «aldin'ala eytkuqilər»
 ornidin təng turup bəşingəşə qūxidişonlardın seni kutkuzsun!
 14 Mana, ular pahaldək bolup ketidu;
 Ot ularni köydürüwetidu;
 Ular əzlrini yalkunning kolidin kutkuzalmaydu;
 Biraş ularda adəşni issitkudək heş kəmür,
 Yaki adəm issinəşudək heş gülhan yoktur![□]
 15 Seni awarə kıləşon,
 Yaxlıkingdin tartip səndə soda kıləşonlar sanga muxundək paydisiz
 bolidu;
 Hərbiri əz yolini izdəş ketip kalidu;
 Seni kutkuzəşudək heşkim yoktur. □ ■

48

İsrailning jahillikī: — ular Babildin kutkuzuloşini bilən, gunahlıridin sakit bolmaydu

1 I Yakupning jəməti, «İsrail»ning ismi bilən ataloşanlar,
 «Yəhuda bulaklıri»din qıkkansilər,
 Pərwərdigarning namini ixlitip kəşəm kıləşuqisilər,
 İsrailning Hudasinı tiləşə aloşuqisilər,
 Biraş bular həkikət həş həkkanıyılıktın əməş!
 Munularni anglap koyunglar: —

2 (Qünki ular «mukəddəs xəhər»ning namini ixlitip əzlrigə isim kılıdu,
 Tehi İsrailning Hudasişə «tayınar»miş!
 Uning nami bolsa samawi qoxunlarning Sərdari boləşon
 Pərwərdigardur!)

3 Mən burunla «ilğiriki ixlər»ni aldın'ala bayan kıldim;
 Ular Əz aəşşimdin qıkkən, Mən ularni anglattim;
 Mən bularni tuyuksiz wujudkə qıkırip,

□ 47:14 «Mana, ular pahaldək bolup ketidu; ot ularni köydürüwetidu; ular əzlrini yalkunning kolidin kutkuzalmaydu; biraş ularda adəşni issitkudək heş kəmür... yoktur!» — bu səzning mənisı bəlkim, həkikiş Hudaning əşəziş küqlük həş otluk; atalmış «butlarning əşəziş»ning bolsa, adəşni issitkudəkmu otı yok; baxkə mənisı bar deyilsə: — Muxu palqılar heşnemigə yarımayduki, hətta (Hudaning jazası bilən) köydürülgən waşittim adəşni issitkudək hərariş bolmaydu. □ 47:15 «Seni awarə kıləşon, yaxlıkingdin tartip səndə soda kıləşonlar sanga muxundək paydisiz bolidu; hərbişə əz yolini izdəş ketip kalidu...» — Babilda pal selix, şəhırgərlik katarlik hurapiyliklər bəlkim «əng qong soda» boluxı mumkin. Biraş bəxarət boyıqəş palqılar heridarlıridin məhrum bolup baxkə yurtlarəşə yol almaşkış bolidu. Arheologlar kona Babil xəhıridin kəşəşon asar'ətikilər iqidin nuroşun «palnamilər» həş «əmmalnamilər» tepildi. Biraş buların heşkəşşisidin «Babil wəşran bolidu» deşon bəxarətını tapkiliş bolmaydu; həşmisi «kələşiking parlaş» deşondək səzlerdər (əməlişəttə barlik palqilik xundək əməşmu?!). ■ 47:15 Wəş. 17:16

Ular əməlgə axuruldi;□

⁴ Qünki Mən sening jahillikini, boynungning pəylirining tömür, Yüzüngning daptək ikənlikini bildim;□

⁵ Sening: «Mening butum muxularni kildi», Yaki «Oyma məbudum, quyma məbudum bularni buyrudi» — deməsliking üqün,

Xunga Mən baldur muxularni sanga bayan kildim; Ix yüz bərgüqə ularni sanga anglitip turdum.

⁶ Sən bularni angliqansən;

Əmdi ularning həmmisini körüp baq!

Buni rast dəp etirap qilmamsilər?

Mən bayatın «yengi ixlar»ni, yəni saqlinip yoxurunoqan ixlarni bayan kildim,

Sən bularni bilgən əməssən.□

⁷ Sening: «Dərwəkə, mening ulardin baldur həwirim bar idi» deməsliking üqün,

Ular burun əməs, hazirla yaritilidu;

Muxu kündin ilgiri sən ularni anglap baqmioqansən.

⁸ Bərħək, sən kulak salmiding,

Bərħək, sən həwərmu almiding,

Bərħək, sening kuliking heli burunla eqilmay etiklik qaldi;

Qünki Mən sening wapaszlik kiliweridoqanlikini,

Baliyatqudiki qeoqingdin tartip «asiy» dəp atilidoqanlikini bildim.

⁹ Öz namim üqün oqəzipimni keqiktürimən,

Xəhritim üqün seni üzüp taxliməymən dəp oqəzipimni besiwaldim;■

¹⁰ Kara, Mən seni tawlidim,

Birak kümüxnı tawliqandək tawlandurmidim;

Mən azab-okubətning humdanida seni talliwaldim;□

¹¹ Öz səwəbimdin, Öz səwəbimdin Mən muxuni kilimən;

Mening namimoqə daq təgsə qandək bolidu?

Mən Əzümning xan-xəhritimni baxqa birsigə ötküzüp bərməymən.■

¹² I Yakup,

I qaqiroqinim Israil!

Manga kulak saloqin;

Mən «U»durmən;

Mən Tunjidurmən, bərħək həm Ahirqidurmən;■

¹³ Mening qolum yər-zeminning ulini saloqan,

Ong qolum asmanlarni kərgən;

Mən ularni qaqirsamla, ular jəm bolup ornidin turidu.

□ **48:3 «Ilgiriki ixlar»** — muxu ayəttiki «ilgiriki ixlar» xübhısizki, Hudaning «Korəx pilanı»dur (46:12diki izahatni kəring). Muxuni jəzmənləxtürüx üqün Yəxaya «koqumqə səz»diki 4-misal (48-babning alahidə xəkli toqrisida) degən grafını kəring. Axu grafiqə kariqanda, 48-bab ikki qisimoqə bəluvidu. Birinqi qisimdiki «ilgiriki ixlar» dəl «Korəx pilanı»qə barawər kelidu; 6-ayəttiki «yengi ixlar» bolsa, Pərwərdigarning kulining ixlirni kərsitidu. Muxu təhlil kilinix 42-babtikigə ohxax. □ **48:4 «yüzüngning dap ikənlikini...»** — səzmusez tərjimə kilqanda «pexanəngning mistin ikənlikini...». □ **48:6 ««yengi ixlar»nəni saqlinip yoxurunoqan ixlarni bayan kildim,...»** — yukiriki izahatta deginimzdek, «yengi ixlar»ni dəl «Pərwərdigarning kuli» toqruqluk hux həwər dəp bilimiz (42-babnimu kəring). ■ **48:9** Yəx. 43:21, 25 □ **48:10 «Kümüxnı tawliqandək tawlandurmidim»** — demək, Israil kümüxnıng barlık daxkilini ayriwaloqə tawlanoqandək tawlansa, bəlkim heqənsə qalmaytti! (1-bab, 22-, 25-ayətnimu kəring). «Azab-okubətning humdanida» — bəlkim Babil imperiyasının ularoqə qarita kilqan ziyənxəlikirini kərsitidu. ■ **48:11** Yəx. 42:8 ■ **48:12** Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 1:17; 22:13

14 Həmminglar, jəm bolup yiqilinglar, anglap koyunglar;

Butlar arisida qaysisi muxundak ixlarni bayan qiləjan?

Pərwərdigar yahxi kərgən kixi bolsa uning kənglidiki ixlarni Babilda ada kəlidu,

Uning bilək-koli kaldiyələning üstigə zərb bilən qūxidu; □ ■

15 Mən, Mən səz kəiləjanmən;

Dərhəkəkət, Mən uni qəkirdim;

Mən uni aldiəqə qəkiriwaldim;

Uning yoli muwəppəkəiyətlik bolidu.

16 — Manga yekın kelinglar, muxuni anglap koyunglar;

Mən əzəldin səzümni yoxurun kəiləjan əməs;

Səzüm əməlgə axuruləjinidimu yənəla xu yərdə boləjanmən;

Əzizir bolsa Rəb Pərwərdigar wə Uning Rohi Meni əwətti! □ ■

17 Həmjəmət-nijatkarıng Pərwərdigar, Israıldiki Mukəddəs Boləuqi mundak dəydu: —

«Əzınggə payda bolsun dəp sanga Əgətküqi,

Sanga təklik boləjan yolda seni yetəkligüqi Mən Pərwərdigar Hudaying-durmən;

18 Sən Mening pərmanliriməqə kəlak saləjan bolsang'idi!

Undak boləqanda bəht-hatırjəmlikıng dəryadək,

Həkəkaniylikıng dengiz dolkənliridək bolatti! ■

19 Sening nəslıng bolsa uning kəmliridək,

İq-kərningdin qıkkan pərzəntliring kum danqilridək sansız bolatti!

Ularning ismi Mening aldimda hərgiz əqürüwetilməydiəjan yaki yökıtiwetilməydiəjan bolatti!

20 Babildin qıkinglar, kaldiyələrdin kəqip ketinglar!

Nahxa awazlirini yangritip muxuni jakarlanglar,

Bu həwərnı anglıtinglar,

Jahanning qət-yakiliriəqə uni yətküzüp mundak dənglar: —

□ 48:14 «Pərwərdigar yahxi kərgən kixi» — muxu yərdə Kərəxni kərsitidu. ■ 48:14

Yəx. 41:22,23

□ 48:16 «Manga yekın kelinglar, muxuni anglap koyunglar; Mən əzəldin səzümni yoxurun kəiləjan əməs; səzüm əməlgə axuruləjinidimu yənəla xu yərdə boləjanmən» — demək, səzligüqi Hudaning «Jakarqisi» həm Uning yenida əzizir turup Uning səzini bəja kəltürgüqidur. Keyinki izahətnimu kərüng. Bəxka birhil təjimisı: «Əgər wakit degan nərsini bar desəng, mana Mən Əzımdurmən». «**Əzizir bolsa Rəb Pərwərdigar wə Uning Rohi Meni əwətti!**» — səzligüqi yənə «Əzəldin tartip Huda bilən billə bolup, Uning səzini yər yüzidikilərgə yətküzgüqi» bolup, ahirda Huda həm Hudaning Rohi təripidin əwətilip Əzi muxu dunyaəqə kelidu (6-bab, 8-ayətni kərüng). Təwəndiki 49-babta muxu Zat, yəni «Pərwərdigarning kuli» toqrisidiki məzmunlarda kəpək axkarilınidu. Bəxka birhil təjimisı: «**Əzizir bolsa Rəb Pərwərdigar Meni Uning Rohi bilən əwətkən!**». ■ 48:16 Pənd. 8:1-5; Zək. 2:9; 6:15; 10:12; Yuh. 11:42; 17:21 ■ 48:18 Kəan. 32:29; Zəb. 81:13-16

«Pərwərdigar Өz kuli Yaqubni həmjəmətlik kilip kutquzdi! □ ■
 21 Ular qəl-bayawanlardin ötkəndə heq ussap qalmidi;
 U sularni taxtin aqkuzup bərdi;
 Bərheq, U taxni yaroquzdi, sular uningdin uroqup qikti! □
 22 «Rəzillər üqün» — dəydu Pərwərdigar, «bəht-hatirjəmlik yoktur». ■

49

Pərwərdigarning qulining sözi — ••• Hudaning uning toqruluk bərgən guwahliqi

1 «I arallar, mening gepimni anglanglar,
 Yiraqtiki əl-yurtlar, manga kulak selinglar!
 Baliyatqudiki qeoqimdin tartip Pərwərdigar meni qakirdi;
 Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni tiloqa aldi; □
 2 U aozimni ötkür kiliqtək kildi;
 Өz kolining sayisi astida meni yoxurup kəldi,
 Meni siliklanoqan bir ok kildi;
 U meni okdenioqa selip saklidi, □
 3 Wə manga: «Sən bolsang özüngdə Mening güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən» — dedi. □
 4 Əmma mən: —
 «Mening əjrim bikaroqa kətti,
 Heqnemigə erixməy küq-maodurumni kuruk sərp kildim;

□ 48:20 «Babildin qiqinglar, kaldiyələrdin keqip ketinglar!» — Israil Babildin (miladiyədin ilgiriki 536-yili) kutuləjini bilən, əməliyəttə intayin az bir kismi kaytip kəldi. Nuroqun Yəhudiylar Pars imperiyəsinə həkümranliqi astida turup, özining axu yərdiki əhwalini yaxxi dəp karaytti. Ulardın köpligən adəm soda-tijarət bilən xuqullinix bilən beyip kətti. Ular erixkən parawan turmuxni taxlap öz yurtini kaytidin bərpə kilix japasidin bax tartti. Xunga ular muxu qakirikqa kulak salmaytti. Adəmlər muxu dunyadiki mustəbitlik həkümranliklərdin əməs, bəlki öz gunaħidin, xəhsiyətqilikidin, **özidin** «azad kilinix»i yaki «kutquzulux»i əng muħimdur. Qorəx bolsa ularning öz wətinigə kaytix yolini aqқан. Biraq gunaħliridin saqit bolmisa, həmmisi kuruk, bikaroqa ketidu. Bexarətlər boyiqə muxu tügünni yexix üqün, insanni gunaħdin kutquzux üqün, «Pərwərdigarning kuli» əwətilidu. Uning kilidoqan hizmətləri təwəndiki 49-55-bəbtiki bexarətlərnin temisi bolidu. (Muxu bexarətlər bəlkim ikkinqi kətim ahirki zamanlardimu əməlgə axurulidu, xu qaoqda Israil «yengi Babil»din həm dunyadiki qət-qətlərdin Zionqa kaytidu).

■ 48:20 Yəx. 52:11; Yər. 50:8; 51:6,45; Wəh. 18:4 □ 48:21 «Ular qəl-bayawanlardin ötkəndə heq ussap qalmidi; U sularni taxtin aqkuzup bərdi; ...sular uningdin uroqup qikti!» — «Mis.» 17-bəbni kərüng. Xu qaoqda Israillar Hudadin narazi bolup kaqxaq kətti. Bəlkim 22-ayət muxundaq ixlarnimu kərsitixi mumkin. ■ 48:22 Yəx. 57:21 □ 49:1 «Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni tiloqa aldi» — baxqa birhl təjmisisi: «Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni əslətti». □ 49:2 «U aozimni ötkür kiliqtək kildi ...meni siliklanoqan bir ok kildi» — kilinqing təsiri yekindikilərgə, okning bolsa yiraqtikilərgə bolidu. □ 49:3 «Sən bolsang özüngdə Mening güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən» — okurmənlərnin esida boluxi kərəkki, Huda Yaqupqa yengi bir isim, Israilni («Huda bilən billə boləqan əmir» yaki «Hudaning qəlibiqisidur» degən mənidə) beoixlioqanidi. Xuning bilən Huda bowisi Ibrahiməqa bərgən wədilirini, wəjlmidin əng uloqi: «Sən wə əwladinq dunyadiki barliq əl-yurtlarəqa bəht yatküzisən» degənni təkrarlap uningə tapxuroqan. Biraq Yaqubning əwladliri boləqan Israillar Hudaəqa guwahliq bərməy muxu wəzipini əməlgə axurməy kəlgən. Muxu yərdə Huda xu wəzipini həm wədisini: «Sən bolsang özüngdə güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən» dəp, pəwku'addə «Өz kuli»əqa tapxurdi.

Xundaqtimu bahalinixim bolsa Pərwərdigardindur,
Mening əjrimnimu Hudayimoşa tapxurdum» — dedim; □

⁵ Əmdi meni Öz kuli boluxka,

Yakupni towa kilip uning yenioşa kayturuxka meni baliyatquda
xəkilləndürgən Pərwərdigar mundaq dəydu: —

(Israil kayturulup yenioşa toplanmioşan bolsimu,
Mən yənıla Pərwərdigarning nəziridə xan-xərpəkə igə boldum,
Xuningdək Hudayim mening küqümdur)□

⁶ — U mundaq dəydu: —

«Sening Yakup kəbililirini *gunahtin kutkuzup* turozuxka,
Həmdə Israildiki «saklanoşan sadiklar»ni bəhtkə kayturuxka kulum
boluxung sən üçün zərriqilik bir ixtur;

Mən tehi səni əllərgə nur boluxka,
Yər yüzini qət-yakilirioşiqə nijatim boluxung üçün seni atidim».□

⁷ Əmdi Israilning həmjəmət-kutkuzoşuqisi, uningdiki Muqəddəs Boluquci
Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Adəmlər iq-iqidin nəprətlindioşan kixigə,

Yəni kəpçilik lənitiy dəp kərioşan,

Əməldarlaroşa kul kilinioşan kixigə mundaq dəydu: —

«Səzidə turoşuqi Pərwərdigar,

Yəni seni tallioşan Israildiki Muqəddəs Boluqucing səwəbidin,

Padixahlar kəzlrini eqip kərup ornidin turidu, əməldarlarumu bax uridu;□

⁸ Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Xapaət kərsitilidioşan bir pəyttə duayingni ijabət kilixni bekitkənmən,
Nijat-kutkuzulux yətküzüldioşan bir künidə Mən sanga yardəmdə bolux-
umni bekitkənmən;

Mən seni koşdaymən,

Seni həlkimgə əhdə süpitidə bərimən;

Xundaq kilip sən zeminni əsligə kəltürisən,

Həlkimni harabə bolup kətkən mirasliroşa warislik kildurisən,■

□ 49:4 «Mən: — «Mening əjrim bikaroşa kətti, heqnemigə erixməy küq-maşdurumni kuruk sərp kildim; xundaqtimu bahalinixim bolsa Pərwərdigardindur, mening əjrimnimu Hudayimoşa tapxurdum» — dedim» — muxu bexarətni qūxinix üçün 5-13-ayətlərnimu kərix kerək. Kərioşanda Huda Öz kulioşa «Əz həlkimni towa kilix yolida yenioşa kayturux» wəzipisini tapxuroşan bolsimu, kul waqit-kūqini sərp kilip heqçandak nətijigə erixəlmigəndək kərünidu; demək, Israil, yəni «Yakupning kəbililiri» heq towa kilmioşan. Okurmənlər muxundaq ixlarning həkikiy yüz bərgən-bərmigənlikini Injildin kəreləydu. □ 49:5 «Israil kayturulup yenioşa toplanmioşan» — buning baxka birhil təjrimisi «...yəni Israilni Əzigə kayturup yioşix üçün... (meni baliyatquda xəkilləndürgən)...» □ 49:6 «Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Sening Yakup kəbililirini gunahtin kutkuzup turozuxka, həmdə Israildiki «saklanoşan sadiklar»ni bəhtkə kayturuxka kulum boluxung sən üçün zərriqilik bir ixtur...» — Pərwərdigarning kuli «heqçandak nətijigə erixmegini bilən», yənıla ümidsizlənməy dua kiliwərdi. Huda unioşo: «Pəçət Əz həlkim boluqan Yəhudiylarni kayturupla qalmaq, sən bəlki pütkül dunyaoşa nur wə nijat bolup, Kutkuzoşuqi bolisən» degən jawabni beridu. □ 49:7 «Adəmlər iq-iqidin nəprətlindioşan kixigə, yəni kəpçilik lənitiy dəp kərioşan... kixigə...» — muxu yərdə «kəpçilik» ibranii tilida «yat əl» degənni ipadiləydu. Ləkin muxu yərdə Israilni kərsitidu. Demək, Israil Hudaşa nisbətən «yat bir əl» dəp kərilidu. «...padixahlar kəzlrini eqip kərup ornidin turidu, əməldarlarumu bax uridu» — muxu bexarət bilən yukirikə bexarətni selixtusak, adəmni həyran kalduridu. Kul dunyaoşa nur wə nijat boluqini bilən u adəmləning nəprət-kəmsitixigə, qətkə kəqixioşa həm horluqioşa uqraydu; biraq əhirdə hətta dunyadiki padixahlarumu «kəzlrini eqip kərup» kuləşa bax uridu. Əmma ularning «nemə kərgənliki» muxu yərdə deyilmidi; buni bilix üçün «Yəxaya»ni dawamlik okux kerək! ■ 49:8 2Kor. 6:2

⁹ Sən məhbۇslarəja: «Buyaqqa kelinglar»,
 Karangolulukta olturoqanlarəja: «Nuroja qiqinglar» — dəysən;
 Ular yollar boyidimu otlap yüridu,
 Hətta hər bir takir taqlardin ozukluk tapidu;

¹⁰ Ular aq qalmaydu, ussap kətməydu;
 Tomuz issikmu, quyax təptimu ularni urmaydu;
 Qunki ularəja rəhim Kiloquci ularni yetəkləydu,
 U ularəja bulaklarni boylitip yol baxlaydu.■

¹¹ Xuningdək Mən barlik taqlirimni yol kilimən,
 Mening yollirim bolsa egiz kətürüldü.□

¹² Mana, muxu kixilər yiraktin keliwatidu,
 Mana, bular bolsa ximaldin wə oqrəbtin keliwatidu,
 Həm muxular Sinim zeminidinmu keliwatidu.□

¹³ Huxallıqtin towanglar, i asmanlar;
 I yər-zemin, xadlan;

Nahxilarni yangritinglar, i taqlar;
 Qunki Pərwədigar Əz həlkiyə təsəlli bərdi,
 Əzining har boləjan pəkir-məminlirigə rəhim kilidu.

¹⁴ Biraq Zion bolsa: —

«Pərwədigar məndin waz kəqti,
 Rəbbim meni untup kətti!» — dəydu.

¹⁵ Ana əzi emitiwatқан bowikini untuyalamdu?
 Əz kərsikidin tuoqan oqlioja rəhim kilmay turalamdu?
 Hətta ular untuoqan bolsimu,
 Mən seni untuyalmaymən.

¹⁶ Mana, Mən seni Əz alkanliriməja oyup pütəkənmən;
Harabə tamliring hərdaim kəz aldindidur.

¹⁷ Ooql baliliring *kaytixka* aldiriwatidu;
 Əslidə seni wəyran kiləjanlar, harab kiləjanlar seningdin yiraq keti-
 watidu;

¹⁸ Bexingni egiz kətürüp ətrapingəja karap baq!
 Ularning həmmisi jəm bolup kəxingəja kaytip keliwatidu!
 Əz həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Pərwədigar,
 Sən ularni əzünggə zibu-zinnətlər kilip kiyisən;
 Toyi bolidioqan kizdək sən ularni takaysən;■

¹⁹ Qunki harabə həm qəldərap kətkən jayliring,
 Wəyran kilinoqan zeminig,
 Həzir kelip, turmaqci boləjanlar tūpəylidin sanga tarqilik kilidu;

■ 49:10 Wəh. 7:16 □ 49:11 «... Xuningdək Mən barlik taqlirimni yol kilimən, Mening yollirim bolsa egiz kətürüldü» — xübhətsizki, muxu bexarətlər həm jismani yəhətlər həm rohiy yəhətliridimu əməlgə axurulidu. «Jismani yəhəttə» qul Israil həlkinə dunyaning barlik qət-yakilirdin əz yurtioja kayturup, Yəqubning «mirasi boləjan» Pələstinni gülləndürüp ularəja kaytidin beoqlaydu. Muxu ixlar yanə təwəndiki 14-26-ayətlərdə təswirlinidu. Hudaning səzigə asasen bu ixlar «sən üqün bu zərriqilik ixtur». Uning kuli Xəytanning wə gunahning karangolju zindanlirida uzun yatқан barlik məhbۇslar üqün ərkinlikkə, Hudaning kəqürümigə, yengi, əhmiyətlək həyatka, jümlidin jənnətkə erixixitiki pürsətni yaritip beridu. □ 49:12 «Mana, bular bolsa ximaldin wə oqrəbtin keliwatidu, həm muxular Sinim zeminidinmu keliwatidu» — ibranıy tilidiki «Sinim» degən səz bəlkim kədimki «Qin» məmlikiti (kədimki «Qin» həzirki Junggo)ni kərsitix mumkin. Muxu səz üstidə baxқа karaxlarmu məwjut. ■ 49:18 Yəx. 60:4

Əslidə seni yutuwaloqanlar yiraklap kətkən bolidu. □

²⁰ Seningdin juda qilinonan baliliring bolsa sanga: —
«Muxu jay turuxumoqa bək tarqilik kilidu;
Manga turoqudək bir jayni boxitip bərsəng!» — dəydu;

²¹ Sən kənglüngdə: —

«Mən balilirimdin ayrilip qaloqan,
Oşerib-musapir wə sürgün bolup, uyan-buyan həydiwetilgən tursam,
Kim muxularni manga tuşup bərdi?
Kim ularni bekıp qoşg kildi?
Mana, mən oşerib-yaloquz kalduruloqanmən;
Əmdi muxular zadi nədin kəlgəndur?» — dəysən.

²² Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Mana, Mən əllərgə kolumni kətürüp ixarət kilimən,
Əl-millətlərgə kərunidionan bir tuşni tikləymən;
Ular oşulliringni kuqikida elip kelixidu;
Ular kizliringni həpax kilip kelidu.

²³ Padixahlar bolsa, «Atak dadiliring,»

Hanixlar bolsa inik'aniliring bolidu;
Ular sanga bexini yərgə təgküzüp təzim kilip,
Putliring aldidiki qəng-topinimu yalaydu;
Xuning bilən sən Məning Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisən;
Qünki Manga ümid baqlap kütənlər hərgiz yərgə qarap qalmaydu.

²⁴ Oljini baturlardin eliwaloqli bolamdu?

Həkkaniyət jazasi səwəbidin tutkun qilinonan bolsa kutuldurqli bolamdu? □ ■

²⁵ Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: —

Hətta baturlardin əsirlərnimu kayturuwaloqli,
Əxəddiyələrdin oljini kutkuziwaloqli bolidu;
Wə sən bilən dəwalaxkanlar bilən Mənmü dəwaliximən,
Xuning bilən baliliringni kutkuzup azad kilimən. □

²⁶ Seni əzgüqilərnə öz gəxi bilən özini ozuklandurimən;
Ular yəngi xarab iqkəndək öz kəni bilən məst bolup ketidu;
Xundak kilip barlıq ət igiliri Mən Pərwərdigarning sening Kutkuzoquqing
həm Həmjəmət-Nijatkarıng,
Yakuptiki kudrət Iğisi ikənlikimni bilip yetidu. ■

50

Hudaning qaqirixioqa kim: «Mana mən» — dəydu?

¹ Pərwərdigar mundak dəydu: —

□ **49:19** «... harabə həm qəldərəp kətkən jayliring... hazır kelip, turmaqçı bolonlar tüpəylidin sanga tarqilik kilidu» — bu hil məsilə intayın yaxşı bir məsilə, əlwəttə. Anıning yəniyoqa kaytip kəlgən baliliri xunqə kəpki, yurtqa patmaydu. □ **49:24** «**Həkkaniyət jazasi səwəbidin tutkun qilinonan bolsa kutuldurqli bolamdu?**» — buning mənisni bəlkim Israillər yəki baxqa millətlər «həkkaniyət jazasioqa uqrxı səwəbidin tutkun qilinsa», undaqtə həkkaniyə bolon Huda ularni ərkin kilsə bolamdu, bolamdu? Bu Əzining adillixioqa hilaplıqmı? — deməqçi. Təwəndiki ayətni həm izahatnımu kərunq. ■ **49:24** Mat. 12:29 □ **49:25** «**Sən bilən dəwalaxkanlar bilən Mənmü dəwaliximən**» — Hudaning bu sözi bəlkim «silərnə ərkin kiliximda birsi adilliximioqa daş quxırqan bolsa yəki Manga: «biadil!» dəp ərz kilsə, Mən Əzüm iğə, buni Əzüm bir tərəp kilimən» deməqçi. Əmdi Uning kəndak kilip «bir tərəp kilix»i 53-babta axkarilidı. ■ **49:26** Wəh. 16:6

Mən qoyuwatkən ananglarning talak heti keni?
Manga kərz bərgüqilərnin kəyisisiyə silərnə setiwatkənmən?
Mana, silər öz gunahlirinqlar arkilik öz-özünqlərnə setiwatkənsilər;
Silərnin asiylikliringlar tūpəylidin ananglar qoyuwetilgənidi. □

² Mən silərdinmū soraymən:

Mən kəlginimdə, nemixkə heq adəm qikmidə?
Mən qakirəjinimdə, nemixkə heqkim «Mana mən» dəp jawab bərmidə?
Hərlükkə qikirixkə kolum kiskilik kīlamdu?
Kutkuzojudək küqüm yokmidə?
Mana, Mən bir əyibləplə dengizni kurutup,
Dəryalərnə qəlgə aylənduruwetimən;
Su bolmiyəqəqə ulərnin belikliri sesip ketidə,
Usszluqtin əlidə; □ ■

³ Asmanlərnə qarilik bilən kiydürimən,
Ulərnin kiym-keqəklirini *qara bəzdin* kīlimən». □

Pərwərdigarning kuli yənə səzləydu

⁴ «Rəb Pərwərdigar mening japa qəkkənlərnin kənglinə yasaxnə bilixim
üqün mangə təlim-tərbiyə əloquqilərnin tilinə təkdim kildi;
U meni hər səhər oyoqitip turidə,
Tərbiyləngənlərnin qataridə mening kulikimni oyoqitidə. □

⁵ Rəb Pərwərdigar kulikimni aqti;
Mən bolsam itaətsizlik kīlmidim,
Yakə yolidin bax tartmidim. □ ■

□ **50:1 «Mən qoyuwatkən ananglarning talak heti keni?... Silərnin asiylikliringlar tūpəylidin ananglar qoyuwetilgənidi»** — Huda İsrailəqə «öz ayalim»dək qaraydu. «Qoyuwatkən ananglarning talak heti keni?» — Musa pəyğəmbər arkilik berilgən qanunəqə əsasən, «talak hət» bolmisa, «ajraxkanlar» kaytidin əpləxsə bolidə. Demək, İsrailning Hudaning yeniqə kaytix yoli oquq kərinidi. **«Manga kərz bərgüqilərnin kəyisisiyə silərnə setiwatkənmən?»** Hudaəqə kərz bərgüqi yok, əlwəttə. Huda «Əz mənəpəiti»ni kəzligən əməs, bəli ulərnin gunahləri tūpəylidin düxmənlərnin ulərnə ayəq əsti kīlip əsirgə qixürüxigə yol koyəqən (oqurmənlərnin esidə bolsunki, Yəxaya əsasən muxu bəxarətlərnə əzidin keyinki bir dəwr üqün səzləydu). □ **50:2 «Mən kəlginimdə, nemixkə heq adəm qikmidə? Mən qakirəjinimdə, nemixkə heqkim «Mana mən» dəp jawab bərmidə? Hərlükkə qikirixkə kolum kiskilik kīlamdu? Kutkuzojudək küqüm yokmidə?»** — muxu səzlər bəlkim yukiriki «Pərwərdigar məndin waz kəqti, Rəb meni untup kətti!» degən kəqəxlərqə berilgən ikkinqi bir jawab. Huda Zionni untumidi; biraq U ulərdin Əz hizmitini kīloqudək adəmnə qakirsa, Uning hizmitini kīlixkə heqkim qikmaydu. Birsə qixsila, u arkilik kutkuzidəqən küq-kudritini kərsitip bəreəti. ■ **50:2** Qəl. 11:23; Yəx. 59:1 □ **50:3 «Asmanlərnə qarilik bilən kiydürimən, ulərnin kiym-keqəklirini qara bəzdin kīlimən»** — İsrailning «Misirdin qixix» dəwrədə muxundəq ixlər kəp yüz bərgən. «Misirdin qixix»ni kəring. □ **50:4 «...təlim-tərbiyə əloquqilər... tərbiyləngənlər...»** — ibrəniy tilidə «təlim-tərbiyə əloquqilər» wə təwəndiki «tərbiyləngənlər» həm «muhlislar» (8-bab, 16-ayət) bir səz bilən ipadilini. **«(Pərwərdigar) meni hər səhər oyoqitip turidə, tərbiyləngənlərnin qataridə mening kulikimni oyoqitidə»** — Hudaning səzini anglap, uning kəngligə pükkinini əməlgə axurux üqün İsraildin heqkim qikmidə. Hudaning niyitidiki ixni kīlixkə qikidəqini həm xundəqə xə ixni kīlalətoquqi pəqəttə Hudaning kuli Məsih idi. Pəqət bir kətimlə əməs, u «hər səhərdə» Hudaning səzini anglap tərbiyini kəbul kīlidə. □ **50:5 «Rəb Pərwərdigar kulikimni aqti; mən bolsam itaətsizlik kīlmidim, yakə yolidin bax tartmidim»** — kul bolsa hər səhər Hudaning kəngüldikilirini əməlgə axurux üqün kəp japa-muxəqətlərnə, adəmlərnin rəzil horləxlirini tartix kərək dəp bilidə. Xu qəoqə u bax tartmaydu, bəlkə muxu ixlərnə kəbul kīlixkə kət'iy bəl baolaydu (6-7-ayət). ■ **50:5** Yh. 14:31; Fil. 2:8; İbr. 10:5-10

- 6 Dübəmənni sawioquqilaroşa,
Məngzlırimni tük yuloquqilaroşa tutup bərdim;
Hərlik həm tükürüxlərdin yüzünni qaçurmidim;
7 Bırak Rəb Pərwərdigar yardimimdə bolidu;
Xunga mən yərgə qarap qalmaymən;
Xunga mən *niyitimni kət'iy kılıp* yüzünni almastək qing kildim;
Hijillikğa qaldurulmaydıoanlığimni bilimən. □
- 8 Meni Aklıoquqi yenimdidur;
Kim mənğa ərz-xıkayət kılalisun?
Bır bolsa birlıktə dəwalıxaylı;
Kim menıng üstümdın əyibliməkqi bolsa,
Aldımoşa kəlsun! □ ■
- 9 Manga yardəmdə bolıoquqi Pərwərdıgardur;
Əmdi menı ərz kılalaydıoan kım kən?
Ularning həmmısı bır tal kıyımdek əskırəp ketıdu;
Pərwənılər ularnı yutuwetıdu».
- 10 — «Aranglarda Pərwərdıgardın kərkıdıoan,
Uning kılınıng səzıgə itaət kılıdıoan kım bər?
Qarangoşulıktə mangıdıoan, yorukluğu bolmıoan kızı bolsa,
Pərwərdıgarıng namıoşa ıxınır hatırjəmlənsun,
Hudasioşa yələnsun! □
- 11 Mana, əzlırı üqün ot yakıdıoan,
Ətrapinglarnı məx'əllər bılən oraydıoan həmmınglar!
Qeni, öz otunglarning nurıda,
Özünglar yakқан məx'əllər arısıda męngınglar;
Bırak sılər xunı kolumdın alısılərki: —
«Azab-həsərət ıqıdə yatısılər!». □

51

Nıjat-kutulux sılərgə yekın turıdu!

- 1 «I həkkanıyılıkğaıntılğüqılər,
Pərwərdıgarın ızdıgüqılər,
Manga kulak selınglar: —
Sılərnı yonup qıkaroşan taxқа,
Sılərnı kolap qıkaroşan orəkkə nəzər selınglar;
2 Atanglar İbrahımoşa, sılərnı tuoşup bərgən Sarahқа nəzər selınglar;
Qünki Mən unı yaloşuz qeoşıda qakırdım,

□ 50:7 «Xunga mən niyitimni kət'iy kılıp yüzünni almastək qing kildim» — «almas» ıbranıy tilıdıkı «qakmaq texı» degən səz bılən ohxax mənıdə (əng qattıq tax). □ 50:8 «Meni Aklıoquqi yenimdidur; kım mənğa ərz-xıkayət kılalisun? ... Kım menıng üstümdın əyibliməkqi bolsa, aldımoşa kəlsun!» — bu ayətkə qarıoşanda, kul sot kılınıp kattıq təhmət-xıkayətlərgə uqraydu. ■ 50:8 Rim. 8:32,33 □ 50:10 «Aranglarda Pərwərdıgardın kərkıdıoan, Uning kılınıng səzıgə itaət kılıdıoan kım bər?» — bəxarət boyıqə «Pərwərdıgardın kərkuş» həm «Uning kılınıng səzıgə itaət kılıx»tin ıbarət ıkki ıx əməlıyətə ohxaxtur. □ 50:11 «Mana, əzlırı üqün ot yakıdıoan, ətrapinglarnı məx'əllər bılən oraydıoan həmmınglar!... «Azab-həsərət ıqıdə yatısılər!»» — bu türkümm kızılar: «Hudadın həq nur kəlmıdı həm kəlməydu» dəp öz-əzıgə yol kərsıtıx üqün əzlırınıng hıyalıdıkı «nur»nı yakıdu. Əgər «nur» Hudanıng Əzıdın kəlgən bolmısa, sahta pəyoşəmbərlərdın, insanlardıkı pəlsəpılərdın yakı həlkıng özınıng hıyal-təpəkkurıdın kəlgənlırınıng həmmısınıng nətıjısı ohxax bolup, ular haman: — «azab-həsərət ıqıdə yatıdu».

Uningoşa bəht ata kıldim,
Həm uni awundurdum.

³ Qünki Pərwərdigar Zionoşa təsəlli bərməy koymaydu;
Uning barlıq harabə yərlirigə qoqum təsəlli beridu;
U qoqum uning janggallirini Erən başqışidək,
Uning qəl-bayawanlırini Pərwərdigarning beşqidək kılıdu;
Uningdin huxallıq həm xad-huramlıq,
Rəhmətlər həm nahxa awazlırı tepilidu.

⁴ Mening həlkim, gepimni anglanglar,
Əz elim, manga kulak selinglar;
Qünki Məndin bir qanun-təlim kelidu,
Wə Mən həküm-həkiqitimni əl-yurtlar üçün bir nur kılıp tikləymən.

⁵ Mening həkqaniylikim silərgə yeqin,
Mening nijatim yoloşa çıqti;
Mening biləklirim əl-yurtlaroşa həküm-həkiqətini elip kelidu;
Arallar Meni kütüp umid başlaydu,
Ular Mening bilikimgə tayinidu.

⁶ Bexinglarni kətürüp asmanlaroşa,
Astinglarda turoşan yər-zeminöşümü qarap bekinglar;
Qünki asmanlar is-tütəktək oşayib bolidu,
Yər-zemin bolsa bir tal kiyimdək konirap ketidu;
Uningda turuwatqanlarmu ohxaxla elidu;
Biraq nijatim bolsa əbədil'əbədgiqidur,
Mening həkqaniylikim hərgiz yanjilmaydu.

⁷ I həkqaniylikimni bilgənlər,
Kəngligə qanun-təlimimni pükkən həlk,
Manga kulak selinglar;
Insanlarning həqarətliridin qorkmanglar,
Ulardiki kupurluk wə oşaljirlaxlardin patiparək bolup kətmənglar;■

⁸ Qünki küyə ularni kiyimni yəwaləandək yəwalidu,
Kurt yung yəwaləandək yəwalidu;
Biraq həkqaniylikim əbədil'əbədgiqidur,
Mening nijatim dəwrdin-dəwrgiqidur. ■

Hudaning wədilirini anglioşanlarning bir duasi

⁹ Oyoşan, oyoşan, küqni əzünggə kiyim kılıp kiygəysən, i Pərwərdigarning Biliki!

Kədimki wəqitlarda,
Ətkən zamanlardiki dəwrlərdə oyoşanoşiningdək oyoşan!
Raşabni qiyma-qiyma kılıp qəpiwətkən,

Əjdihani sanjip zəhimləndürgən əsli Sən əməsmu?□

¹⁰ Dengizni, dəhxətlik hanglardiki sularni kurutiwetip, Dengizning tegilirini Sən həmjəmətlik qilip kütquzoqanlarning ötüş yoli qiloqan Əzüng əməsmu?■

¹¹ Xunga Pərwərdigar bədəl tələp kütquzoqanlar kaytip kelidu, Ular nahxilarni eytip Zionoqa yetip kelidu; Ularning baxlirioqa mənggüllük xad-huramlıq konidu; Ular huxallıq wə xadlıqqa erixidu; Qayotu-həsərət həm uş-nadamətlər bədər kaqıdu.

¹² Silərgə təsəlli bərgüqi Əzüm, Əzümdukmən; Ölüx aldida turoqan bir insandin, Teni ot-qəplərgə aylinip ketidioqan insan balisidin qorqup kətkining nemisi?□ ■

¹³ Asmanlarni kərgən, Yər-zeminning ulini saloqan Yasioquqing Pərwərdigarni untup yürisən, Xundakla kün boyi həlakət yürügüzməkqi boloqan zalimning kəhridin tohtawsiz qorqup yürisən; Əmdi zalimning kəhri qeni?□ ■

¹⁴ Bax əgkən əsir bolsa tezdin boxitilidu; U hangoqa qüxməydu, xuning bilən ölməydu, Uning riskimu tügəp qalmaydu.□

¹⁵ Mən bolsam dengizni qozuqap, dolqunlarni hərkirətküqi Pərwərdigar Hudayingdukmən;

□ 51:9 «Oyoqan, oyoqan, küqni özünggə kiyim kilip kiygəysən, i Pərwərdigarning Biliki!... Raħabni kıyma-qıyma kilip qepiwətkən, əjdihani sanjip zəhimləndürgən əsli sən əməsmu?» — (1) muxu ayəttə «Pərwərdigarning Biliki»gə qaritiloqan bir dua kərsitilidu. Muxu duaəqa boləqan birinqi jawab bizninggə 12-ayəttə hatirilinidu — demək, Mən hərdaim səgək turimən, sanga təsəlli həm küq bərgüqidurmən. Bizninggə ikkinqi jawab 53-babta axkarilinidu. (2) «Raħab» — Misirning baxqa bir ismi, mənisi «ħakawurluq»tur. Babilliklarning həm Pələstinliklərnin əpsanilirigə əsasən, Huda dunyani yaritip tərtpkə selix üqün, əwwal dengizda turoqan bəzi yaman küqlər üstidin oşlibə kılix kerək idi. Muxu küqlərnin birsining ismi «Raħab» idi. Ayətkə qarioqanda muxu kona «əpsanilər»ning məlum əsasi bar; muxu yərdə Huda Öz həlkini Misirdin qikirip kütquzoqanda, dengizni kurutqan, xundak kilip dengizdiki barlik «yaman küqlirini» əsanla idarə kilidioqanlikini kərsətkən. (3) Bizninggə muxu yərdiki «əjdihə» 27-bab, 1-ayəttiki «Lewiatan»dur. «Misirdin qikix» waqtida, Huda uni «sanjioqan», biraq tehi öltürgən əməs. «Lewiatan» Xəytanning bir ipadisi bolup, (27-babta deyilgəndək) ahirki zamanlarda pütünləy bir tərəp kilinidu. ■ 51:10 Yəx. 43:16 □ 51:12 «Ölüx aldida turoqan bir insan» — ibranıy tilida «ölüwatqan bir insan» degən kızik sez bilən ipadilinidu. Bizninggə buning mənisi, Hudani tonumioqanlarning həyatimu əlgən ədəmgə ohxax bolidu degəndin ibarəttur. «Silərgə təsəlli bərgüqi ... Əzümdukmən; ... (senin) teni ot-qəplərgə aylinip ketidioqan insan balisidin qorqup kətkining nemisi?» — muxu ayəttiki «silər» ibranıy tilida «əranqə rod»ta ıxlitəgin bolup, bəlkim barlik həklərnı, «sən» bolsa «ayalqə rod» xəkildə bolup, bəlkim «Zion»ning ezini kərsitixi mumkin. ■ 51:12 Zəb. 118:6-8; Yəx. 51:7 □ 51:13 «Asmanlarni kərgən, yər-zeminning ulini saloqan Yasioquqing Pərwərdigarni untup yürisən, xundakla kün boyi həlakət yürügüzməkqi boləqan zalimning kəhridin tohtawsiz qorqup yürisən...» — muxu ayəttiki «sən» ibranıy tilida «əranqə rod»ta bolup, bəlkim Ziondin sürgün boləqanlarni (yat əllərnin bozək kılixioqa uqrioqanlarni) kərsitixi mumkin; 14-ayətni kərunğ. ■ 51:13 Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 42:5; 44:24 □ 51:14 «U hangoqa qüxməydu, xuning bilən ölməydu» — baxqa birhil tərjimisi: «Uning ölüki (jinayətdikə) orioqa taxliwətilməydu».

«Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar» Mening namimidur:□

16 Wə asmanlarni tikləxkə,
Yər-zeminning ulini selixkə,
Wə Zionə: «Sən Mening həlkimdur» deyixkə,
Mən sөzümni aozingə quyənmən,
Sən *qulumni* qolumning sayisi bilən yapqanmən. □

17 I Pərwərdigarning qolidiki kəhrlik kədəhni iqiwətkən Yerusalem,
Oyoqan, oyoqan, ornungdin tur;
Adəmnı wəhimigə saloquci jam-kədəhni sən iqting, birakla
kətüriwəttig;■

18 Uning tuşup bərgən barlik baliliri arisida uni yetəkligüdək heqkim
yok,
Uning beqip qong qiləjan barlik baliliridin uning qolini tutup yeligüdək
heqbirimu yok.

19 Bu ikki ix bexingə qüxti —
(Kim sən üqün iq aozritip yioqlar?!)
— Bulangqilik həm wəyranqilik,

Aqarqilik həm kiliq;
Mənmu sanga təsəlli berələymənmikin?□ ■

20 Sening baliliring həlsizlinip həxidın kətti,
Torə qüxkən jərəndək hər bir koqining doqmuxida yatidu;
Ular Pərwərdigarning kəhri bilən,
Hudayingning tənbihi bilən tolduruldi;■

21 Xunga hazır buni anglap koy, i har boləjan,
— Məst boləjan, birak xarab bilən əməs: —

22 Əz həlkining dəwasini yürüzgüci Rəbbing Pərwərdigar,
Yəni sening Hudaying mundak dəydu: —
«Mana, Mən qolungdin adəmnı wəhimigə salidoqan jam-kədəhni,
Yəni kəhrimgə toləjan kədəhni eliwaldim;
Sən ikkinqi uningdin heq iqməysən;

23 Mən uni seni harliwatkanlarning qolioə tutkuzimən;
Ular sanga: «Biz üstüngdin dəssəp ətimiz, egilip tur» dedi;
Xuning bilən sən teningni yər bilən təng kilip,
Üstüngdin ətküqilər üqün əzüngni koqidiki yol kılding».

52

1 — Oyoqan, oyoqan, i Zion, küqüngni kiyiwal,
I Yerusalem, mukəddəs xəhər, güzəl kiyim-keqəkliringni kiyiwal;

□ 51:15 ««Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar» Mening namimidur» — ibraniy tilida ««Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar» Uning namidur». □ 51:16 «Asmanlarni tikləxkə, yər-zeminning ulini selixkə, wə Zionə: «Sən Mening həlkimdur» deyixkə, Mən sөzümni aozingə quyənmən, sən qulumni qolumning sayisi bilən yapqanmən» — muxu ayəttiki «Sən» bolsa əsli 9-10-ayəttiki «Pərwərdigarning Biliki», yəni «Pərwərdigarning quli»ə eytiləjan gəp boluxi kerək; xunga biz «sən qulumni yapqanmən» dəp tərcimə kılduk. Əmdi 16-ayətə kəriqanda Hudaning uningə tapxuroqan wəzipiliri arisida, yengi asman-zeminni bərpə kılixmu boləjan bolidu. ■ 51:17 Yəx. 52:1 □ 51:19 «Mənmu sanga təsəlli berələymənmikin?» — baxkə birhil tərcimisi: — «Məndin baxkə heqkim sanga təsəlli berəlməydu». ■ 51:19 Yəx. 47:9 ■ 51:20 Yioq. 2:11,12

Qünki bundin baxlap sünnət qilinmıoqanlar yaki napaklar iqinggə ikkinqi kirməydu. □

² Topa-qangdin qikip özüngni silkiwət; Ornungdin tur, olturuwal, i Yerusalem; Özüngni boynungdiki zənjirlərdin boxitiwətkin, i tutqun bolıoqan Zion kızi! □

³ Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər özünglarni pulsiz setiwətkənsilər; Pulsiz kayturup setiwelinisilər». □

⁴ Qünki mundak dəydu Rəb Pərwərdigar: — Həlkim dəsləptə Misiroqa musapir süpitidə qüxkənikən, Xundakla yekında Asuriyə ularni əzgən yərdə, □ ■

⁵ (Əmdi hazır həlkim pulsiz elip kelinginidə, — dəydu Pərwərdigar) Mening karim bolmamdikən?

Ular üstidin həkümranlıq kılouqular ularni zar qaxxatqan, — dəydu Pərwərdigar, —

Xundakla namim bolsa kün boyi tohtawsiz haqarətləngən tursa, Mening karim bolmamdikən?! □ ■

⁶ Xunga Öz həlkim Mening namimni bilidu;

Xunga xu küni ular Mening «U» ikənlikimni, xundakla ularoqa: «Kər, Meni!» dəydiolanlıkimni bilidu.

Pərwərdigar Zionoqa kelidu!

⁷ Taoqlar üstidə hux həwər elip kəlgüqining ayaqliri nemidegən güzəl-hə!

□ 52:1 «— Oyoqan, oyoqan, i Zion, küqüngni kiyiwal, i Yerusalem, muqəddəs xəhər, güzəl kiyim-keqəkliringni kiyiwal» — bu ayətkə qarıoqanda Hudaning oşəzipi Ziondin ötti, mehir-xəpəkətlik küni kəldi. Biraq qandak səwəbtin mundak bololanlıkini Huda pəyoşəmbərgə tehi ayan kilmıoqan; təwəndə, 52:13-53:12də səwəbi ayan kilinidu. «**güzəl kiyim**» — ibraniy tilida ibadəthanida ixləydiyoqan «qurbanlıq kılouqı» kaşınlarning məhsus kiyim-keqəklirini kərsitidu. Demək, Ziondikələrnin həmmisi kaşınlar bolup, ularning Hudaqa yekınlixip, məhsus ibadət kılıx hoqukı bar bolidu. □ 52:2 «**Topa-qangdin qikip özüngni silkiwət; ornungdin tur, olturuwal, i Yerusalem**» — muxu ayətni 47-bab, 1-ayət bilən selixtursaq, Yerusalemning əşwəli Babilningkining əksişə bolidu. Xu yərdə «I Babilning pak kızi, kelip topa-qangəqa oltur; i kaldiyələrnin kızi, təhting yoq yərgə oltur!» deyilidu. Xu ayətkə qarıoqanda Yerusalemning olturoqan ornı bir təht bolidiolanlıki ehtimaloqa yekın. □ 52:3 «**pulsiz kayturup setiwelinisilər**» — «pulsiz» yaki «pul bilən əməs» — demək, muxu hərlükning bir bahəsi bar. Qandak bəha tehi ayan kilmıoqan; 52:13-53:12-ayətlərgə kəlgəndila zor kimmətlik bəha ayan kilinidu. □ 52:4 «**Həlkim dəsləptə Misiroqa musapir süpitidə qüxkənikən, xundakla yekında Asuriyə ularni əzgən yərdə,...**» — mumkinqılıki barki, Misirdiki Israillaroqa zalim bolıoqan Pirawn əslidə Asuriyəlik idi (u «Hiskos»lardin qıqқан). Əmma bizninggə «Asuriyəlik» muxu yərdə Sənnahərib qatarlık Asuriyə padixahlırini kərsitidu. ■ 52:4 Yar. 46:6 □ 52:5

«... (əmdi hazır həlkim pulsiz elip kelinginidə, — dəydu Pərwərdigar) Mening karim bolmamdikən? Ular üstidin həkümranlıq kılouqular ularni zar qaxxatqan, — dəydu Pərwərdigar, — xundakla namim bolsa kün boyi tohtawsiz haqarətləngən tursa, Mening karim bolmamdikən?!» — 4- wə 5-ayətnin mənisini birləxtürüp oylax kerək. Yaşınning jəməti İsrail əslidə Misir padixahının təklipi bilən xu yərgə barıoqan; keyinki dəwərdiki Pirawn İsrailoqa asiylik kılıp ularni ezixkə baxlıoqan. Huda ularni karamət məjizilər bilən qutkuzıoqan. «Yekında» (4-ayət) Asuriyə İsrailoqa hujum kılıoqan (bu ix Hudaning tərbiyə jazasını kışmən kərsitixi üqün bolıoqan), biraq Huda yənıla ularni karamət yol bilən qutkuzıoqan. «Əmdi hazır...» Israillar (Hudaning jazası ularning üstidə ada kılınıoqandin keyin) intayin biadil muamiligə muptıla bolsa, Huda qoqum tehimu karamət ixlarni kərsitip ularni qutkuzidu, demətki. ■ 52:5 Əz. 36:20,23; Rim. 2:24

U aram-hatirjəmlikli jakarlaydu,
Bəhtlik hux həwərnə elip kəlidu,
Nijat-қutuluxni elan қilidu,
U Zionоја: «Hudaying həmmigə həküm süridu!»■

8 Kəzətқiliringning awazini angla!

Ular awazini kətüridu,

Nahxilarni yangritip towlaydu;

Qünki Pərwərdigar Zionni elip қaytkanda, ular əz kəzi bilən kəridu!□

9 I Yerusalemnig harabiliri, nahxilarni yangritip təntənə қilinglar!

Qünki Pərwərdigar Əz həlқigə təsəlli bərgən,

U Yerusalemnə həcмjəmətlilik қilip қutқuzоjan!

10 Pərwərdigar əllərnig həmmisining aldida Əz muқəddəs Bilikini eqip ayan қilojan;

Xuning bilən yər-zeminning barliқ qət-yaqiliri Hudayimizning nijat-қutuluxini kəridu.□ ■

11 Qikip ketinglar, qikip ketinglar;

Həq napak nərsigə təgməy xu yərdin qikip ketinglar;

Uning otturisidin qikip ketinglar;

Pərwərdigarning muқəddəs қақа-қuқilirini kətürgüqilər, əzünglarni pak tutunglar;□ ■

12 Qünki silər aldirоjan peti əməs,

Patiparaq қаққан peti əməs qikip ketisilər;

Qünki Pərwərdigar aldinglarda mangidu,

Israilning Hudasi arқа muhəpizətқinglar bolidu.

Pərwərdigarning қulining қurbanliқi — əlümi, dəpnə қilinixi həcм tirildürülüxi

13 « — Kərünglarki, Mening қulum danalilik bilən ix kəridu,

U *aləm aldida* kətürüldü, yuқiri orunoја qikirilidu, nahayiti aliy orunoја erixtürüldü.□ ■

14 Lekin nuroң kixilə seni kərüp, intayin həyran қelixidu,

— Qünki uning қirayi baxқа hərқandikiningkidin kəp zəhimləngən,

■ 52:7 Nah. 2:1; Rim. 10:15 □ 52:8 «... Pərwərdigar Zionni elip қaytkanda...» — demək, Pərwərdigar Zionni (Əz həlқini) əslidiki jayıoја қayturidu. Baxқа ikki hil tərјimisi: «Pərwərdigar Zionni əsligə kəltürginidə...», «Pərwərdigar Zionоја қaytkanda...». Əməliyəttə bular bir gəp — «Zək.» 1:16ni kərüng. □ 52:10 «Pərwərdigar əllərnig həmmisining aldida Əz muқəddəs Bilikini eqip ayan қilojan» — demək, Huda karamət ix қilixқа təyyar turux üqün «yəngni түrgən»! «Yər-zeminning barliқ qət-yaqiliri Hudayimizning nijat-қutuluxini kəridu» — muxu yərdə «kərüx» bəlkim kəzi bilən kərüxni həcм əz bexidin өtküzüxnimu bildüridu. ■ 52:10 Zəb. 98:1-2; Luқа 3:6 □ 52:11 «muқəddəs қақа-қuқilar» — Hudaning ibadəthanisida ixlitilidu. Musa pəyoғəmbərgə bərilgən қanunoја asasən bu қақа-қuқilarni pəқəт қаһinlar wə ularning həcмjəməttikiliri (pak hələttə bolsa) kətürsə bolidu; biraқ 1-ayətkə қariоjanda, Hudaning barliқ həlқining muxu imtiyazi bar. ■ 52:11 2Kor. 6:17; Wəh. 18:4 □ 52:13 «— Kərünglarki, Mening қulum danalilik bilən ix kəridu,...» — «Pərwərdigarning қuli» тоoғruluқ «қul küyləngən nahxa» degən atақliқ tət xeir bar. Bu «nahxilar» 42:1-9-ayət, 49:1-13-ayət, 50:4-11-ayət həcм 52:13-53:12-ayətkiçə dawam қilidu. «Kərünglarki... Mening қulum...» degən səzlər əng ahirқи «қul küyləngən nahxa»ning baxlinixidur. Muxu əng ahirқи «nahxa» ilgiriki nahxilarning sirlirini yexip beridu. ■ 52:13 Yəx. 11:2, 3; Əf. 1:20, 21; Fil. 2:9-11

Kulning qiyapiti xu dərjiddə buzuwetilgənki, uningda həтта adəm siyakımu qalmioqan! □ ■

¹⁵ U xu yol bilən nuroqun əllərninğ üstigə *kan* qaçıdu.

Həтта xah-padixahlarmu uning karamitidin əozjni tutupla qalıdu; Qünki əzlrigə əzəldin eytilmioqanni ular kərəlaydu, Ular əzəldin anglap bakmioqanni qüxinələydu. □ ■

53

Dawami

¹ Bizning həwirimizgə kimmu ixəngən?

Həm «Pərwərdigarning Biliki» boləuqi kimgimu ayan qilinoqan? □ ■

² U bolsa *Pərwərdigarning* aldida huddi yumran maysidək,

Yaki huddi qəojirək tupraqta tartqan bir yiltizdək əsidu;

Uningda jəzbidarlık yaki həywə yok bolidu,

Biz uni kərginimizdə, uning bizni jəlb qiləudək tək-turkımu yok bolidu. □ ■

³ U kixilər tərripidin kəmsitilidu, ular uningdin yiraqlixidu;

U kəp dərd-ələmlik adəm bolup,

Uningə azab-əqubət yar bolidu;

Xuning bilən uningdin yüzlər qaçurulidu;

U kəmsitilidu, biz uni heq nərsigə ərziməs dəp həsabliduk. □ ■

⁴ Birək əməliyətə bolsa,

U bizning qəoyu-həsritimizni kətürdi,

Azab-əqubətlirimizni öz üstigə aldı.

Biz bolsək, bu ixlarni u wabaqə uqrioqanlıkidin,

Huda tərripidin jazalinip uruloqanlıkidin,

□ **52:14 «Lekin nuroqun kixilər seni kərup, intayin həyran kəlixidu»** — «seni» xubhisizki «Pərwərdigarning quli»ni kərsitidu. ■ **52:14** Yəx. 53:3 □ **52:15 «U xu yol bilən nuroqun əllərninğ üstigə kan qaçıdu»** — Təwratta, Musa pəyoqəmbər arkilik qüxürülğən qanun boyiqə, qurbanlık qilinoqan həywaning qeni arkilik, kixilərninğ gunahlıri «yepilatti» yaki «yuyilatti».

Gahida, buni ipadiləx üqün, kaqınlar (ibadəthanida həywanlarni qurbanlık qiləuqi məhsul hadimlar) qurbanlıqning qenini kixilərninğ üstigə qaçatti wə bu arkilik kixilərninğ gunahlıri yuyilatti. Biz tərjimədə qüxinixlik bolsun üqün «kan» degən səzni koxtuk. Bular ibranıy tilida bir sez bilən, yəni «qaçıdu» bilən ipadilinidu. Əmdi muxu yərdə zadi qandək qurbanlıqning qenini «qaçıdu»? Jawab keyinki ayətlərdə tepilidu. ■ **52:15** Mis. 24:6, 8; Rim. 15:21 □ **53:1 «Bizning həwirimizgə kimmu ixəngən? Həm «Pərwərdigarning Biliki» boləuqi kimgimu ayan qilinoqan?»** — muxu ayəttin kərələymizki: — (1) «Pərwərdigarning Biliki» bir xəhs bolidu (2-, 3-ayətnimu kəring). Təwəndiki 2-12-ayətlərgimu qarioqanda, «Pərwərdigarning Biliki» bilən «Pərwərdigarning quli» bir gəp. (2) Pərwərdigarning «ayan qilixi» yaki wəhıysi bolmisa, heqkim uni toniyalmaydu. ■ **53:1** Mis. 6:6; 15:6; Zəb. 98:1; Yəx. 51:5, 9, 10; Yh. 12:38; Rim. 10:16 □ **53:2 «U ... huddi qəojirək tupraqta tartqan bir yiltizdək əsidu, uningda jəzbidarlık yaki həywə yok bolidu, biz uni kərginimizdə, uning bizni jəlb qiləudək tək-turkımu yok bolidu»** — «Pərwərdigarning quli»ning tuquluxi həm uning əsüp yetilixi gərqə məjizə bolsimu, heqkim uning «Pərwərdigarning Biliki» ikənlilikini bilməy, uningə pisant qilmaydu. Əməliyətə maysa wə yiltizlər qandəkmu qəojirək yərdin ünüp qıqsun?! ■ **53:2** Ayup 8:11 □ **53:3 «U kixilər tərripidin kəmsitilidu, ular uningdin yiraqlixidu,...»** — kixilər: — «Kəlip qıqixi, turmuxi wə turqı jəhəttin muxundək addiy adəm qandəkmu «Pərwərdigarning Biliki» bolidu?» dəp oylıxi mumkin. ■ **53:3** Zəb. 22:6-8; Yəx. 49:7; 52:14; Mar. 9:12

Xundaqla qiyin-kiştakka elinoqanlikidin dəp qariduk! □ ■

⁵ Lekin u bizning asiyliklerimiz tüpəylidin yarilandi, Bizning gunahlerimiz üçün zəhimləndi; Uning jazalinix bədiligə, biz aram-hatirjəmlik taptuk, Həm qamqədin boləqan yariliri arkiqlik biz xipamu taptuk. □ ■

⁶ Həmmimiz huddi qoylardək yoldin ezip, Hərbirimiz özimiz halioqan yoloqa mangoqaniduk; Biraq Pərwərdigar həmmimizning kəbihlikini uning üstigə yioqip yüklidi. ■

⁷ U qiyinlip, azab qəkkən bolsimu eoqiz aqmidi; U huddi boquzlaxka yetiləp mengiloqan paklandək boquzlaxka elip mengildi, Xundaqla yung kirqioquqilar aldida qoy ün-tinsiz yatqandək, u zadila eoqiz aqmidi. □ ■

⁸ U qamap qoyulup, hək soraktin məhrum bolup elip ketildi, Əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?! Qünki u tiriklərninğ zeminidin elip ketildi, Meninğ həlkimninğ asiylikini üçün u waba bilən uruldi. □ ■

⁹ Kixilər uni rəzillər bilən ortaq bir gərgə bekitkən bolsimu, Lekin u ölümidə bir bay bilən billə boldi, Qünki u heqqaqan zorawanlik kılıp bakmoqan, Uning aqzidin birər eoqizmu hıylə-mikirlik söz tepilmas. □ ■

□ 53:4 «Biraq əməliyəttə bolsa, u bizning kayoqu-həsritimizni kətürdi, azab-oqubətlimizini öz üstigə aldı. Biz bolsak, bu ixlarni u ...Huda tərəpidin jazalinix uruloqanlikidin, xundaqla qiyin-kiştakka elinoqanlikidin dəp qariduk!» — bu bəxarəttə peillər kəpinqə «ətkən zaman xəklidə» yeziloqanliki oqurmənlər üçün bir az oqlitə tüyuluxi mumkin. Bu bəxarətlər bolsa, kəlgüsü, yəni tehi yüz bərmigən ixlarni aldın eytqan bolsa, nemixkə «ətkən zaman xəklidə» ipadilinidu? İxinimizki, Həmmigə Qadir Hudayimiz aldida, kəlgüsüdiki, yəni tehi yüz bərmigən ixlər huddi burunki yaqi bügünki ixlarəqa ohxaxla roxən həm enik turidu, əlwəttə. Bu bəxarətlərdə, Yəxaya pəyoqəməbr Muqəddəs Rohninğ kabilyiti bilən kəlgüsüdiki məlum bir zamanda bolup ətkinidəkla, bəxarət berilən ixlarni, alliburun yüz berip boləqan ixlarni kərgəndək enik kəridu. Peilning «ətkən zaman xəkli»ni ixlitixning əhmiyiti xuni ispatlayduki, Hudaning nəziridiki «Əzining kılı»ning ölümü, əlmisaqtin buyanqi əng əhmiyətlilik, əng muhım wə əng uluq ix, xundaqla mənggüllük bir pakit. ■ 53:4 Mat. 8:17 □ 53:5 «Uning jazalinix bədiligə, biz aram-hatirjəmlik taptuk» — ibraniy tilda «bizgə aram-hatirjəmlik yətküzgüqi jaza uning bəxiqə qüxti». ■ 53:5 Rim. 4:25; 1Kor. 15:3; 1Pet. 2:24 ■ 53:6 1Pet. 2:25 □ 53:7 «U qiyinlip, azab qəkkən bolsimu eoqiz aqmidi» — baxkə birhil tərjimisi: «U qiyinlip, biraq özini təwən tutup aqzini aqmidi». «U huddi boquzlaxka yetiləp mengiloqan paklandək boquzlaxka elip mengildi, xundaqla yung kirqioquqilar aldida qoy ün-tinsiz yatqandək, u zadila eoqiz aqmidi» — muxu paklanlar wə qoylar nəmə ixning öz aldida turidoqanlikini bilməydu, əlwəttə; biraq kul bilidu həm pütin wujudi həm ihtiyari bilən ezini Pərwərdigarning halioqini xu dəp uni qəbul kılıp, özini pida kılıdu. ■ 53:7 Mat. 26:63; 27:12,14; Mar. 14:61; 15:5; Ros. 8:32 □ 53:8 «U qamap qoyulup, hək soraktin məhrum bolup elip ketildi» — baxkə bir-ikki hil tərjimisi bar: — «U qamap qoyulup, sorakka tartilix bilən elip ketildi» yaqi «U rəhimsizlik bilən, heq sorakka tartilmayla elip ketildi», yaqi «U har kılinoqanda, u (adil) sot kılilix hoqukqidin məhrum boldi». «Əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?!» — baxkə birhil tərjimisi: «Əzining dəwridikilər bolsa, (ular arisida) kim (bu ixlarəqa) ətiwarlidi». ■ 53:8 Zəb. 22:30; Yəx. 53:10 □ 53:9 «u ölümidə ...» — ibraniy tilda muxu yərdiki «ölümü» degən söz, «kəplük xəklidə», «ölümliri» dəp elinoqan; bu söz «kul»ning ölümünün dəhşətlilik boləqanlikini, xundaqla uning ölümünün əhmiyitining kəp tərəplimilik boləqanlikini kərsətsə kerək. «U ölümidə bir bay bilən billə boldi» — muxu bəxarətninğ əmələgə axuruluxi, İnqil «Mat.» 27:57-ayəttin yaqi «Yuh.» 19:38-ayəttin enik tepilidu. ■ 53:9 1Pet. 2:22; Mat. 27:57-60

10 Birak uni ezixni layik kergən Pərwərdigardur;

U uni azabka qəməldürgüzdi.

Gərqə u öz jenini gunahni yuyidiqan qurbanlik qilqan bolsimu,

Lekin u özining uruk-əwladlirini qoqum kərüp turidu,

Xundakla uning kəridioqan künliri uzartilidu;

Wə Pərwərdigarning kongli səyüniqan ixlar uning ilkidə bolup, rawaj tepir əməlgə axurulidu. □ ■

11 U əzi tartqan jəpaning mewisini kərüp məmnun bolidu;

Həkkəniy boluqı Mening kulum özining bilimliri bilən nuroqun kixilərgə həkkəniylikni yətküzidu.

Qünki u ularning kəbihliklirini əzigə yüklialidu. □ ■

12 Bu ixliri üqün Mən xu «nuroqun kixilər»ni uningqə hədiyə qilip nesiwisi qilimən,

Xuning bilən u əzi küqlüklərnə oqənimət süpitidə üləxtürüp beridiqan bolidu;

Qünki u ta əlüxkə kədər «xarab hədiyə»ni təkkəndək, öz jenini tutup bərdi,

Xundakla özining asiylik qiləuqularning qatarida sanilixiqə yol qoydi.

Xuning bilən u nuroqun kixilərnə gunahni öz üstigə aldi,

Əzini asiylik qiləuqularning ornioqə qoyup ular üqün dua qildi. □ ■

□ **53:10** «Gərqə u öz jenini gunahni yuyidiqan qurbanlik qilqan bolsimu,...» — yənə birhil tərjimisi: — «Gərqə u (Huda) uning jenini gunahni yuyidiqan qurbanlik qilqan bolsimu,...» Muxu ayəttiki «gunahni yuyidiqan qurbanlik» (ibrəniy tilida «axam» deyilidu), Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən Təwrat 3-kişim, yəni «qurbanliknamə» süpitidə bolqan «Lawiyalar» dəgən kitabta, muxu hil qurbanlik «adəm bilən Huda»ni həmdə «adəm bilən adəm»ni inaklaxturidiqan, yəni «itaətsizlik qurbanliqi» dəp atalqan («Lawiyalar», 5-babni kəring). «**uning kəridioqan künliri uzartilidu**» — Pərwərdigarning küli 8-ayətkə asasən pərzəntsiz «əwladı yok» halda əldi. Birak muxu bayanlarqə asasən u həzir həyat həmdə uning bir ailisi bolidu. Ular kim? Awwalki bəbtiki 15-ayətkə «kan qeqiləqan» nuroqun «yat əllər», yəni təwəndiki 11- həm 12-ayəttiki əzigə ixəngən, «həkkəniylik yətküzülgən» «nuroqun kixilər» bolmay kim bolsun? U əlgən bolsa, muxu ix əlümdin tirilgəndin keyin boluxi kərək; demək, Pərwərdigarning küli əlümdin tirilidu. «**Pərwərdigarning kongli səyüniqan ixlar uning ilkidə bolup, ... əməlgə axurulidu**» — muxu bayanoqə asasən, küli əlümdin tirilgəndin keyin Huda uning qolioqə ələmdiki barlik ixlarni tapxuridu. ■ **53:10** Zəb. 22:30; Yəx. 53:8; Yəx. 8:18; Zəb. 89:26-29; Mat. 1:1; Yh. 12:24; Rim. 5:18, 19; 1Pet. 2:9 □ **53:11** «**Həkkəniy boluqı Mening kulum özining bilimliri bilən nuroqun kixilərgə həkkəniylikni yətküzidu**» — muxu yərdiki «nuroqun kixilər» uningqə ixinidiqan məmnin bəndilər, yəni uning (10-ayəttiki) «uruk-əwladı» bolidu. «Nuroqun kixilər» deyilgini «həmmə adəm» dəgənlik əməs, əlwəttə. ■ **53:11** İbr.12:2; Rim.5:18, 19 □ **53:12** «**Bu ixliri üqün Mən xu «nuroqun kixilər»ni uningqə hədiyə qilip nesiwisi qilimən**» — «nuroqun kixilər» özining ailisi (10-ayəttiki) «uruk-əwladı», Huda uningqə bərgən «rohıy pərzəntliri», «özining adəmliri»dur. «**Xuning bilən u əzi küqlüklərnə oqənimət süpitidə üləxtürüp beridiqan bolidu**» — muxu «küqlüklər» bəlkim 52-bab, 15-ayəttiki «xah-padixahlar» qatarliqlarni kərsitixi mumkin. Demək, Pərwərdigarning küli «Padixahların Padixahı», Xəhinxəh bolidu. «**U ta əlüxkə kədər «xarab hədiyə»ni təkkəndək, öz jenini tutup bərdi**» — Musa pəyoqəmbər arkişik İsrailoqə bərilgən «qurbanlik tüzümi»də, pütünləy Hudaqə atəp kəydürüldiəqan «kəydürmə qurbanlik» üstigə «xarab hədiyə» təküldidu; bu «qurbanlikning toluklimisi» dəp qərilidu. «**asiylik qiləuqularning qatarida sanaldi**» — bəlkim ikki mənisə təng boluxi mumkin; (1) əzini asiylarqə wəkil qilip ular üqün jəza tartti; (2) əzi «jinayətiqə» dəp qəraldi (ibrəniy tilida «asiylik qiləuqular» həm «jinayətiqlər» bir səz). ■ **53:12** Mar. 15:28; Luqa 22:37; 23:34; Ros. 28:18; Kol. 2:15; Mat. 20:28

54

Pərwərdigarning qulining əjirining birinqi nətijisi •••• Zionning Hudaning atrapiya yiojilip uning bilən inaklixixi

¹ — Təntənə kıl, i pərzənt kərmigən tuoşmas ayal!

Nahxilarni yangrat, xadlinip towla, i toloqak tutup bəkimioşan ayal!

— Qünki şerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin kəptur! — dəydu Pərwərdigar, — □ ■

² Qediringning ornini kengəytip,

Turaloşuliringning etiklirini ular yaysun;

Küqünğni heq ayimay qedir taniliringni uzartqin,

Kozukliringni qingaytqin; □

³ Qünki sən ong wə sol tərəpkə kengiyisən;

Sening əwladıng baxqa əllərni igələydu;

Ular şerib xəhərlərni ahalilik kılıdu.

⁴ Korkma, qünki sən heq hijaləttə bolmaysən,

Heq uyatka qaldurulmaysən,

Qünki yərgə heq karitilip kalmaysən,

Qünki yaxliqıngdiki hijilqanlıqni untuysən,

Tullukungning ahanitini heq esinggə kəltürəlmaysən.

⁵ Qünki seni yaritip Xəkilləndürgüqing bolsa sening ering,

Samawi qoxunlarning Sərdari bolşan Pərwərdigar Uning nami;

Həmşəmət-Kutkuzoşuqing bolsa İsraildiki Muxəddəs Boluşuqi,

U barliq yər-zeminning Hudasi dəp atilidu.

⁶ Qünki Pərwərdigar seni qakirdi,

— Huddi eri əzidin waz kəqkən, kəngli sunuq bir ayaldək,

Yaxliqıda yatliq bolup andin taxliwetilgən bir ayalni qakiroşandək qakirdi» — dəydu sening Hudaying; □

⁷ Mən bir dəqikə səndin ayrilip kəttim,

Birək zor kəyümqanlıq bilən seni yeniməşə yioşimən;

⁸ Şəzərimning texixi bilən Mən bir dəqikıla yüzümni səndin yoxurup kəyduş;

Birək mənggülik meşir-muşəbbitim bilən sanga kəyümqanlıq kərsitimən» — dəydu Həmşəmət-Kutkuzoşuqing Pərwərdigar.

⁹ Muxu ixlar huddi Nuh *pəyşəmbər* dəwridiki topan suliridək bolidu —

Mən Nuh dəwridiki sular ikkinqi yər yüzini besip ətməydu dəp kəşəm iqkinimdək, —

Mən xundək kəşəm iqkənənki,

Səndin ikkinqi şəzəplənməymən,

Sanga ikkinqi tənbiş bərməymən. ■

□ **54:1 «şerib ayalning balilir»** — xühşisizki, «Pərwərdigarning quli»ning uruq-əwladı deşənlik bilən barawərdur. Qünki muxu balilarni şerib ayal əzi tuoşmioşan. Muxu bəbtiki barliq bərikətlər yənə xühşisizki, kulning jəpalıq əjiridin kəlgən nətijidur. Kulning «birinqi wəzəpisi» «Yəşupni Hudaşəşə yioşip kayturux»tur. Muxu bəbtiki tema dəl xudur. ■ **54:1** Gal. 4:27 □ **54:2 «turaloşuliringning etiklirini ular yaysun»** — «ular» bəlkim kaytip kəlgən «şerib ayalning baliliri» (1-ayət). □ **54:6 «Huda seni ... huddi eri əzidin waz kəqkən, kəngli sunuq bir ayaldək, yaxliqıda yatliq bolup andin taxliwetilgən bir ayalni qakiroşandək qakirdi»** — deşən səzlər muxu yərdə muşim. İsrail: «Huda meni taxlap kətti» deşən tuyuşuda bolidu. Əməliyəttə bolsa Huda adil bolşanlıqı üçün ulardın ayrilip kətti; ularning Hudadın yüz əruxi bilən Huda ulardın «əjrixip kətkən». Bu ixlar 50-bab, 1-3-ayəttə tiləşə elinoşan. Birək muxu yərdə Huda Əz xəşkitini kərsitip bu ixlarni tiləşə almaydu; U pəkətlə 8-, 9-ayəttə: — «Mən (səndin şəzəpləninip) bir dəqikə səndin ayrilip kəttim» — dəydu. ■ **54:9** Yar. 9:11

¹⁰ Qünki taqlar yökilidu,
Dənglərmu yətkilip ketidu,
Biraq mehir-muhəbbitim səndin hərgiz kətməydu,
Sanga aram-hatirjəmlik bərgən əhdəmmu səndin neri bolmaydu»
— dəydu sanga köyümqanlik kıləuqi Pərwərdigar.

Yengi Yerusalemning parlaq keləqiki

¹¹ I har boləjan, boranda uyan-buyan qayqaləjan, heq təsəlli kılınmiojan kiz,

Mana, Mən taxliringni rəngdar semont lay bilən kırlaymən,
Kək yaqutlar bilən ulungni salimən;

¹² Parkıraq munarliringni ləəllərdin,
Dərwaziliringni qaknaq yaqutlardin,
Barlıq sepilliringni jawahıratlardin kılıp yasaymən. □

¹³ Sening baliliringning həmmisi Pərwərdigar tərıpidin ətıtilidu;
Baliliringning aram-hatirjəmliki zor bolıdu! ■

¹⁴ Sən həkkanıylik bilən tiklinisən;
Sən zulumdin yiraq,
(Qünki sən heq kərkəmsən)
Wəhxəttinmu yiraq turəuqi bolisən,
Qünki u sanga heq yekinlaxmaydu.

¹⁵ Mana, birərsi haman yiojilip sanga hujum kilsa,
(Biraq bu ix Mening ihtiyarımnda boləjan əməs),
Kimki yiojilip sanga hujum kilsa sening səwəbingdin yikilidu.

¹⁶ Mana, kəmür otini yəlpütüp,
Əzigə muwapıq bir qoralni yasioəuqi təmürqini Mən yaratqanmən,
Həm har kılıx üqün həlak kıləuqinimu Mən yaratqanmən; □

¹⁷ Sanga qarxi yasalojan heqkandaq qoral karəja kəlməydu;
Sanga ərz-xıkayət kıləuqi hər bir tilni sən mat kılısən.
Mana xular Pərwərdigarning kullirining alidojan mirasidur!
Ularning həkkanıylikı bolsa məndındur! □

55

Pərwədigarning kulining əjirining ikkinqi nətijisi ••• Uning dunyaya sunojan yengi həyatqə igə boluxqə təklipi

¹ Həy! Barlıq ussap kətkənlər,

□ **54:12 «Parkıraq munarliringni ləəllərdin, ... barlıq sepilliringni jawahıratlardin kılıp yasaymən»** — kona dəwrlərdə bəzi xəhərlərdiki sepilda munarlarəja aptapning əksi qıxıdıojan tax əynəklər ornıtılıp, «kuyaxlar» dəp atılattı. Muxu yərdə biz «parkıraq munarlar» dəp tərjimə kıldıq. ■ **54:13** Yh. 6:45 □ **54:16 «Mana, kəmür otini yəlpütüp, əzigə muwapıq bir qoralni yasioəuqi təmürqini Mən yaratqanmən, həm har kılıx üqün həlak kıləuqinimu Mən yaratqanmən»** — demək, Mən bolmisəm muxu qorallar həm ixlətməkqi boləuqılar bolmayttı; ularning həmmisi Mening qolumda, Mən bilən dost bolsang ularning wəhimiliri nemə həsəblinattı? 17-ayətnimu kəring. □ **54:17 «Mana xular Pərwədigarning kullirining alidojan mirasidur!»** — muxu ayətkiqə Yəxaya «Pərwədigarning kılı»ni pəkət birlik xəklidə tiləja aldı. Biraq «yengi Yerusalem»da «Pərwədigarning kulliri» bar — yəni «Pərwədigarning kılı»ning uruq-əvladi, u gunahlirini kətürüp kütquzəjan «həkkanıylik yətküzəgən»liri bar. Ular hazır bəlkim «Pərwədigarning kılı»əja ohxax pəzilətlik, güzəl muhəbbətlik harakterida bolup, xundakla uningəja ohxax Hudaəja toluk ibadətlik hizmət kılıdu.

Suoşa kelinglar!

Puli yoklar, kelinglar, ax-nan setiwelip yonglar;

Mana kelinglar, nə pul nə bədəl təliməyla xarab həm süt setiwelinglar; □ ■

² Nemixka həkikiy ax-nan bolmaydioşan nərsigə pul həjləysilər?

Əjiringlarni adəmni heq qanaətləndürməydioşan nərsilər üqün sərp kılısilər?

Gepimni kəngül koyup anglanglar, yahxisidin yonglar,

Kənglünglar molqiliktin qanaətlinidu; □

³ Manga kulak selinglar, yeniməşa kelinglar;

Anglanglar, jeninglar həyatka erixidu;

Wə Mən silər üqün mənggülik bir əhdə tüzüp berimən: —

Xu əhdə — Dawutka wədə kilişoşan mehİR-xəpəktəldur! □ ■

⁴ Mana, Mən uni əl-yurtlarəşa guwahqi süpitidə,

Əl-yurtlarəşa yetəkqi həm sərkərdə süpitidə təkdım kıldım — □

⁵ — «Mana, sən özüggə yat bir əlni qakirisən,

Seni bilmigən bir əl yeningəşa yügürüp kelidu;

Səwəbi bolsa Pərwərdigar Hudaying, Israildiki Muqəddəs Boləuqining Əzidur;

Qünki U seni uluqlap sanga güzəllik-julalığıni yar kıldı» □

⁶ — İzdənglar Pərwərdigarni, U Əzini tapkuzmaqqi boləşan pəyttə;

U yekin turoşan waqtida uningəşa nida kilinglar!

⁷ Rəzil adəm öz yolini,

Nahək adəm öz oy-hiyallirini taxlisun,

Pərwərdigarning yenioşa kaytip kəlsun,

U uningəşa rəhimdillik kərsitidu;

Hudayimizning yenioşa kaytip kəlsun,

U zor kəqürüm kıldidu.

⁸ Qünki Mening oylioşanlirim silərning oylioşanliringlar əməs,

□ 55:1 «**Suoşa kelinglar!**» — ibraniy tilida «su» köplük xəklidə bolup («sularəşa kelinglar!»), suning köplükini bildüridu. «**Puli yoklar, kelinglar, ax-nan setiwelip yonglar; mana kelinglar, nə pul nə bədəl təliməyla xarab həm süt setiwelinglar!**» — Huda Yəxaya arqılık koqidiki satarməndək pütün dunyaəşa səz kıldidu. Biraq u heqqəndək gəp satmaydu, əlwəttə. Əmđi Hudaning muxu iltipatioşa pul bilən erixkili bolmisa, uningəşa kəndək bahada erixkili bolidu? Jawab dəl 3-ayəttə deyilidu: — u bolsa pəqətlə adəmning Hudaəşa kulak selixitki dikkitidin ibarət. Qünki 53-babta kərginimizdək, Hudaning mehİR-xəpəkti bilən Pərwərdigarning kuli barlık insan üqün qurban bolup bədəl tələydu. ■ 55:1 Yh. 7:37,38 □ 55:2 «**Nemixka həkikiy ax-nan bolmaydioşan nərsigə pul həjləysilər? Əjiringlarni adəmni heq qanaətləndürməydioşan nərsilər üqün sərp kılısilər?**» — okurmənlərnin esidə bolux kerəkki, 44-bab, 20-ayəttə, Huda Əzini tonumioşanlar toşuruluk «uning yegini küllərdur!» degənidi. «**Kənglünglar molqiliktin qanaətlinidu**» — ibraniy tilida «jeninglar molqiliktin qanaətlinidu». □ 55:3 «**Mən Dawutka wədə kilişoşan mehİR-xəpəktəlr**» — muxu səzlər «Zəbur» 18-küy həm 89-küydin elinəşan. Huda xu küylərdə Dawut pəyoşəmbərgə ikki wəđini bərgən: (1) Dawutning bir əwladi uning təhtidə mənggü olturidu. (2) muxu əwladi pəqət Israiləşa əməs, bəlki jahəndiki barlık əl-yurtlar üstidin həkümranlık kıldidu. Təwəndiki 4-ayəttə muxu kixi dəl «Pərwərdigarning kuli» ikənliki enik kərünidu; uning xəpəti bilən muxu bərikətlər «nə bədəl nə pul təliməyla» wujudka qikidu. ■ 55:3 Ros. 13:34 □ 55:4 «**Mana, Mən uni ... yetəkqi həm sərkərdə süpitidə təkdım kıldım**» — bu ayəttiki «uni» — Muxu yərdə yənə «Dawutka wədə kilişoşan mehİR-xəpəktəlr» boləşan «Pərwərdigarning kuli»ni kərsitidu (42:6, 49:6-8ni kəring). Xuningdək 5-ayəttiki «sən» degən səzmu xübhisizki, «Pərwərdigarning kuli»ni kərsitidu. □ 55:5 «**Mana, sən özüggə yat bir əlni qakirisən, seni bilmigən bir əl yeningəşa yügürüp kelidu... Qünki U seni uluqlap sanga güzəllik-julalığıni yar kıldı**» — muxu ayəttə «sən» yənə «Pərwərdigarning ez kuli»ni kərsitidu, səzlər uningəşa eytilidu.

Mening yollirim bolsa silərnin yolliringlar əməstur;

⁹ Qünki asman yərdin qanqə yukiri boləjnidək,
Mana Əz yollirim silərnin yolliringlardin,
Mening oyliəqanlirim silərnin oyliəqanliringlardin xunqə yukiridur.

¹⁰ Yaməjur həm qar asmandin qüxüp,
Yər yüzini suəjirip uni kəkərtip, qəqəklitip,
Terioquqioə urukni, yegüqigə ax-nanni təminligüqə qaytmaydioqandək,

¹¹ Mana Mening aəzimdin qikkən səz-kalamim xundaqtur;

Əz kənglümdikini əməlgə axurmioquqə,
Uni əwəti x məksitimgə tolu x yətmigüqə,
U Əzümgə bikardin-bikar qaytmaydu. □

¹² Qünki silər xad-huram həlda qikisilər;
Aram-hatirjəmliktə yətklinip qikisilər;
Taəqlər həm dənglər silərnin əldinglarda nahxa yangritidu,
Dalalardiki barlik dəl-dərəhlər qawak qelixip təntənə kili du; □ ■

¹³ Yantaklikning ornida kariəqay,
Jioanlikning ornida hadas dərihi əsidu;
Muxular bolsa Pərwərdigarəqə bir nam kəltüridu,
Mənggügə üzülməs karamət bolidu. □

56

«Yəxaya» 3-qismi •••• Ahirki zamanlarni, təltəküs nijatlikni kütüx
•••• Rəbkə təxna boləqanlarni riəbətəndürüx

¹ Pərwərdigar mundək dəydu: —
Adalət həm hidayətə qing turunglar,
Həkkəniylikni yürgüziweringlar;
Qünki Mening nijatim yeqinlaxti,
Həkkəniylikim ayan kəlinay dəwatidu, □

² Muxularni kəloquqi kixi,
Muxularda qing turoquqi insan balisi —
Xabat künini buləjmay pak-mukəddəs sakliəquqi,

□ **55:11** «Mening aəzimdin qikkən səz-kalamim ... uni əwəti x məksitimgə tolu x yətmigüqə, ... Əzümgə bikardin-bikar qaytmaydu.» — muxu səzlər 6-10-ayətlər bilən tolu x baəqlinidu. Hudaning oyliri gunahkar insanningkidin xunqə yukiri bolsimu, Hudaning küqlük səzi towa kəloqan adəmnə kətürüp Əzigə həmrəhlikkə igə kili du; xuning bilən ular Hudaning oylirini həm yollirini qüxinixkə baxlap, Hudaning sirlirida uning bilən ortək bolux imtiyazioqə erixtürüli du. □ **55:12** «Qünki silər xad-huram həlda qikisilər...» — ular zadi nədin qikidi? Ahirki zamanlarda, bəlkim Hudaning yolida mangəqanlar Zionəqə qarap öz yurtliridin qikidiəqanlikni kərsitidu; bira x arilikta, hər bir towa kəlməkqi boləqan adəmnin bir «qikixi» boluxi kərek; əzining tallioqan yolliridin, gunahliridin, xəhsiyətqulikidin, təkəbburlukidin, barlik ən'əniwiy kəzkaraxliridin Hudaning yengilikioqə həm qəkirikioqə qarap «qikixi» kərek. Əmdi muxu yol japalik həm «hətərlək» boləjini bilən u bəribir yənilə jahən-aləmdiki əng xad-huram həm əhmiyətlək yoldur. ■ **55:12** 1Tar. 16:33 □ **55:13** «Yantaklikning ornida kariəqay,

jioanlikning ornida hadas dərihi əsidu — demisəkmə, ikki hil dərəh (kariəqay wə hadas) «daim yexil turidioqan» dərəhlərdu. □ **56:1** «Adalət həm hidayət» — (ibrəniy tilida birlə səz bilən ipadilinidu) — Muxu yərdə Musa pəyğəmbərgə bərilgan mukəddəs kanun-pərmanlarning barlik tələplirini kərsitidu.

Kolini hərəkəndə rəzillikdən tartqıçı kixi nemidəgən bəhtliklər![□]

³ Əzini Pərwərdigarə bəqləyən yat yurtluk adəm: — «Pərwərdigar qoqum meni öz həlkidin ayriwetidu!», Yaki aqwat boləyən kixi: — «Mana, qaxxal bir dərəhmən!» degüqi bolmisun.[□]

⁴ Qünki Pərwərdigar: — Mən Əz «xabat künlirim»ni saqlaydıyən, Kənglümdiki ixlarnı tallıyən, Əhdəmdə qing turıdıyən aqwatlarəyə mundax dəymənki: —

⁵ Mən ularəyə Əz öyümdə, Yəni Əz tamlirim iqidə orun həm nam-ataq ata kılımən; Muxu nam-ataq oqul-kızlırı barlarınkıdın əwzəldur; Mən ularəyə üzülməs, mənggülik namni berimən.[□]

⁶ Pərwərdigarning hizmitidə boluxqa,

Uning namıyə seşinixqa,

Uning kullırı boluxqa Pərwərdigarəyə əzini bəqləyən,

Xabat künləri buləyıməy pak-muqəddəs saqlıyən,

Əhdəmnı qing tutqan yat yurtlukning pərzəntlirini bolsa,

⁷ Ularnımu Əz muqəddəs teşiməyə elip kelimən,

Məning duagah boləyən öyümdə ularni huxal kılımən;

Ularning köydürmə qurbanlıqlırı həm təxəkkür qurnanlıqlırı Məning qurbangahım üstidə qəbul kılınıdu;

Qünki Məning öyüm «Barlıq əl-yurtlar üçün dua kılınıdıyən əy» dəp atılıdu.[■]

⁸ İsraildin tarkılıp kətkən şeriblarnı yışıp qayturıdıyən Rəb Pərwərdigar: —

Mən yənə uningəyə baxkılarnı,

Yəni yışılıp boləyənlarəyə baxkılarnımu qoxup yışımən! — dəydu.

İsraildiki yetəkligüqilərgə boləyən bir bəxarət

[□] **56:2 «Xabat küni»** — ibraniy tilidə həm «yəttingi» həm «tohtitix» degən mənədə. Huda Musa pəyğəmbər arqılıq İsrailəyə «yəttingi küni»də, yənə xənbə künidə öz xəhsiy ix-hizmitini tohtitip, əzining hərmidə dəm elixni buyruyən. Əlwəttə, mundax kılıx hərəkəndə bir millətning, bolupmu İsrailərdəx dehqanqılıq bilən xuqullınıdıyən millətning həkikiy iman-ixənqi bar-yoklukını ispatlaydıyən ixtur. Məyli sodigar yaki dehqan bolsun: — «Xənbə künidə ixlisəm aləyən paydam bəlkim altidin bir həssə kəp bolar» — dəp oylıxi mumkin. [□] **56:3 «Yaki aqwat boləyən kixi: — «Mana, qaxxal bir dərəhmən!» degüqi bolmisun** — «aqwat» piqiwetılğən adəm. Kona jəmiyətlərdə ular padixahlarning yaki baylarning hərəmhəniliridə ayal-kenizəklirini qoşdax hizmitini kılattı. Muxu yərdə aqwatlar bəlkim barlıq meyiqlərgə, barlıq orni pəslərgə, barlıq kəzğə ilinmaydıyən kixilərgə wəkillik kılıxi mumkin. [□] **56:5**

«mən ularəyə Əz öyümdə, yəni Əz tamlirim iqidə orun həm nam-ataq ata kılımən» — muxu ayəttiki «öyüm» bolsa, Hudaning muqəddəs ibadəthanisi. Əslidə Musa pəyğəmbərgə tapxuruluqən qanunəyə əsasən, aqwatlar wə meyiqlar ibadəthanıyə kirixkə bolmayttı; biraq «Pərwərdigarning qulı» qıləyən ixlərdin keyin kirixkə bolıdıyən boləyən; muxundax bolupla qalmay, Huda ularəyə «mukim orun»ni beridu, demək halisə mənggü turıdıyən bir jayni beridu. Əsliy ibraniyqə tekistə «qol wə nam-ataq ata kılımən» deyılğən. Biz unı «orun wə nam-ataq ata kılımən» dəp tərijimə kılduk. «Qol» bizningqə «turuxqa hokukluk orun» degən mənədə ixlitılğən boluxı mumkin. Qünki Musa pəyğəmbərgə qüxürülğən qanun boyıqə aqwatlarıning muqəddəs qedirəyə yaki muqəddəs ibadəthanıyə kirix hokukı yok idi («Qan.» 23:1) «Orun həm nam-ataq ata kılımən... » baxqa birhil tərijimisi «nam-əməl abidisi tikləymən,...». «...ularəyə... **nam-ataq ata kılımən... muxu nam-ataq oqul-kızlırı barlarınkıdın əwzəldur; Mən ularəyə üzülməs, mənggülik namni berimən**» — aqwatning pərzənt kərxıxi mumkin əməs, əlwəttə. [■] **56:7**

Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luqa 19:46

9 — I dalalardiki barlik haywanlar, kelip ozuqtin elinglar, Ormanliktiki barlik haywanlar, kelinglar!□

¹⁰ *Isralning* kezatqiliri hemmisi qarioru;
Ular heq bilmeydu;

Hemmisi kawaxni bilmeydioqan gaqa itlar,
Quxakap yatidioqan, uyquora amraklar!

¹¹ Muxu itlar bolsa nepsi yaman, toyoqanni bilmeydu,

Ular bolsa *halkimni* «bakquqi»larmix tehi!

Ular yorutuluxni heq bilmeydu,

Ularining hemmisi halioqanqo yol tallap keyip ketken,
Birsimu qalmay herbiri oz menpaitini kozlap yurguqilar!□

¹² Ular: «Kenı, xarab kaltürimən,

Harakni qanoquqo iqayli;

Ötımı bolsa bügünkidək bolıdu,

Tehımu molqılık bolıdu yənə!» — dəwerıdu.

57

Karangoçulukta berilgan nur

¹ Həkkaniy adəm aləmdin ötıdu,

Həqkim buningoçə köngül bəlməydu;

Məhrıban adəmlər yioçip elip ketilıdu,

Bıraq həqkim oylap qüxinəlməyduki,

Həkkaniy adəmlər yaman künlərni körmısın dəp yioçip elip ketilıdu.■

² U bolsa aram-hatırjəmlık iqıgə kirıdu;

Yəni əzlrıning durus yolıda mangoçan hərбір kixi,

Öz ornıda yetip aram alıdu. □

«Pahixə ayal», uning «baliliri» həm towa qiloqan adəm

³ Bıraq sənlər, i jadugər ayalning baliliri,

Zınahor bilən pahixə ayalning nəslı;

Buyakça yeqin kelinglar;

⁴ Silər kimni mazaq kiliwatisilər?

Yaki kimgə qarxi aqzınglarnı kalqaytıp,

Tilinglarnı uzun qikirisilər?

Silər bolsanglar asiylıktin tərəlgən balılar,

Aldamqılıqning nəslı əməsmusilər?

⁵ Hərбір qoçğ dərəh astıda,

Hərбір yexil dərəh astıda xəhwaniylik bilən köyüp kətküqi,

□ 56:9 «I dalalardiki barlik haywanlar, kelip ozuqtin elinglar, ormanliktiki barlik haywanlar, kelinglar!» — Huda Özining jazalixidin elgənlərnin jəsətliri bilən ozuklinixça haywanlarnı təkliپ kılıdu. □ 56:11 «Muxu itlar bolsa nepsi yaman, toyoqanni bilmeydu, ular bolsa halkimni «bakquqi»larmix tehi!» — «bakquqi» yaki «kezatqi» (yetəklıgüqi)ning ikki muhim roli bar: — (1) kezatqılık; yəni sırtın kelıdıoqan həwp-hətər əhwalıdin həlkni aqaçlandırıp taqabil turux qarısını tepix; (2) «bakquqılık»; öz həlkıgə köyünüp ularning əhwalını obdan qüxinip həwər elıxtur. ■ 57:1 Zəb. 12:1; Mik. 7:2 □ 57:2 «...durus yolıda mangoçan hərбір kixi, öz ornıda yetip aram alıdu» — «öz ornıda yetip aram alıdu» degənnin mənisı,

«ornıda səkratta yatқан» yaki «gördə yatқан» degənlık bolsa kerək; məyli kaysı mənidə bolsun, asasiy mənisı, ular əlüxi bilənla ularning rohi Hudaning aramioça kirıdu.

Kiçik balilarni jilqilaroqa həm hada taxlarning yeriklirioqa elip soyuquqisilər![□]

⁶ Eriktiki siliklanoqan taxlar arisida sening nesiwəng bardur;

Xular, xularla sening təksimatingdur;

Xundak, sən ularoqa atap «xarab hədiyəsi»ni quyup,

Ularoqa «axlık hədiyə»nimu sunup bərdingotu;

Əmdi muxularoqa razi bolup Özümni besiwalsam bolamti?[□]

⁷ Sən yukiri, egiz bir taq üstidə orun-kərpə selip koydung,

Sən axu yərdimu qurbanlıqlarni kixixka qixting.[□]

⁸ İxiklarning kəynigə wə kəyni kexəklirigə «əslətmiliring»ni bekitip koydung,

Qünki sən Məndin ayriding,

Sən yalingaqlinip ornungoqa qixting;

Orun-kərpəngni kengəytip *heridarliring* bilən özüng üçün əhdiləxting;

Uların orun-kərpisigə kənglüng qüxti,

Sən ularda küq-höqükni kərup kəlding.[□]

⁹ Sən zəytun meyi hədiyisini elip,

Ətiriliringni üstibexinggə boluxioqa qeqip,

Padixahning aldioqa barding;

[□] 57:5 «**Hərbir yexil dərəh astida xəhwaniylik bilən köyüp kətküqi, kiçik balilarni jilqilaroqa həm hada taxlarning yeriklirioqa elip soyuquqisilər!**» — Qanaanda (Pələstində) butpərəslik intayin pəskəxlip uqioqa qixkanidi: (1) Pələstinliklər «Baal» degən məbudka «Yərni münbət, ayallarni tuqumqan kilidu» dəp qokunoqan. Muxu butni «hərikətkə kəltürüx üçün» ular dəl-dərəhlər (bolupmu daim yexil turidioqan dərəhlər astida) xu məbudka «nəzir kilingoqan» pəhixə ayallar bilən jinsi munasiwət ötküzətti; (2) ular «əlümni baxkuridioqan» «Molok» degən baxka bir məbudni «məmnun kili» üçün, öz balilirini otka taxlaytti yaki kilinglaytti. Yəxayaning muxu yərdə bu ikki ixni tiloqa elixi, bularning pəjiləlik məhiyitini kərsətməkqi; ular bir buttin «balilarni sorap», andin ularni yənə bir butka atap soyidu. Biraq muxu yərdə butpərəslik kilidioqanlar Pələstindikilər əməs, bəlkə «Pələstinliklərdin butpərəslikni ögəngən» Israillarning əzi. Ular əslidə əzlrini Misirdin kutkuzoqan Hudasioqa «sadiq, wapadar ayal»dək boluxi kərek idi; biraq buning ornida, ular «pəhixə ayal» həm uning baliliri bolup kətkənidi. [□] 57:6 «**Eriktiki siliklanoqan taxlar arisida sening nesiwəng bardur**» — muxuning mənisi bəlkim erikta yatqan taxlar suning eritixi bilən bəzidə təbiiy həlda adamzatning xəkligə kəlgən bolup, həlk tərpidin əz butliri boluxka tallinidu. Yəxaya muxu yərdə «siliklanoqan taxlar» degən sözni ixlitip qaxqax kilidu. Bu ibraniy tilida «hələk» degən birlə səz bilən ipadilinidu wə: «teyiloqax, aldamqi, hətərlək», degən yənə bir məninimu bildüridu. «Nesiwəng» ibraniy tilida «halak» degən səz bilən ipadilinidu. Musa pəyojəmbər əslidə Israiloqa: «Pərwərdigar silərnəng nesiwənglardur» degən bolsimu, ular əzizgə tegixlik boluqan nesiwining («halak»ining) ornida bir «hələk»ni, yəni bir «aldamqi nərsə»ni tallioqan. «**muxularoqa razi bolup Özümni besiwalsam bolamti?**» — demək, muxu ixlardin ötəp jazalimay qoyuxum hərgiz mümkün əməs. [□] 57:7 «**Sən axu yərdimu qurbanlıqlarni kixixka qixting**» — ular həq nomus kilmay, oquq-axkara (egiz taq üstidə) butpərəslik kiliq turatti. [□] 57:8 «**İxiklarning kəynigə wə kəyni kexəklirigə «əslətmiliring»ni bekitip koydung**» — Musa pəyojəmbər Israillaroqa Hudaning paklikini əslitix yolida əy ixikining sirtki ikki yenioqa Təwrattiki birkanqə sözni oyux yaki tahta üstigə pütüp qaplxaxni buyruoqanidi. «Pəhixə ayal» muxu «əslətmilər»ni sirtioqa əməs, iqiğə bekitkən. Ayal uqioqa qixkən bir butpərəs bolojini bilən, yənilə «Pərwərdigar bərsa meni jazalaydu» dəp ənsirəp (baxqilardin yoxurus həlda) muxu tahtilarni bekitkən. Biraq uning mundak kiliqini Hudani butlarning qatarioqa qoyojinioqa barawar. «Pəhixə ayal»oqa nisbətən, muxu əslətmə tahtilarni ixik kəynidə bekitix pütünləy hurapıy bir ix, ular uning üçün «iltumar»oqa ohxaxla, halas (Təwratta tiltumarlar mən'i kilingoqan, əlwəttə). «**Sən ularda küq-höqükni kərup kəlding**» — əslidə «sən ularda bir qolni kərup kəlding» degənlik. «Bir qol» bəlkim «əzojinə küq-höqük»ni bildürüxi mümkün. «pəhixə ayal» muxuni kəruplə dərhal «buningdin paydilanmisam bolmaydu» dəp 9-ayattiki ixlarni kildi.

Əlqiliringni yirakka əwətip,
Hətta təhtisaraşa yətküqə özünəni pəs kilding. □

¹⁰ Sən besip mangoşan barlıq yolliringda qarqoşining bilən,
Yənə: «Pək yəptimən, boldi bəs!» dəp qoymiding tehi,
Ezip yürüxkə yənıla küqünəni yioşding,
Heq jak toymiding.

¹¹ Sən zadi kimdin yürəkzadə bolup, kərəkup yürisən,
Yaloşan gəp kilip, Meni esinggə heq kəltürməy,
Kənglündin heq ötküzmiding.

Mən uzunoşiqə süküttə turup kəldim əməsmu?
Sən yənıla Məndin heq kərəkup bəkmiding! □ ■

¹² Sening «həkkaniyliking»ni həm «təhpiliring»ni bayan qilimən: —
Ularning sanga heq paydisi yoktur!

¹³ Qırkirişanliringda sən yioşip toplioşan *butlar* kelip seni kütquzsun!
Birak xamal püw kilip ularning həmmisini uqurup ketidu,
Bir nəpəsla ularni elip ketidu;

Birak Manga tayanışuqi zeminə miraslik kildidu,
Mening mukəddəs teşiməşə igidarqilik kildidu. ■

¹⁴ *Xu qaoşda*: — «Yolni kətürünglar, kətürünglar, uni təyyarlanglar,
Həlkimning yolini boxitip barlıq putlikaxanglarni elip taxlanglar» dey-
ilidu. □

¹⁵ Qünki nami «Mukəddəs» Boluşuqi,
Yükiri həm Aliy Boluşuqi,
Əbədil'əbədşiqə hayat Boluşuqi mundak dəydu: —

«Mən yükiri həmdə mukəddəs jayda,
Həm xundaqla rohi sunuk həm kişik peil adəm bilən billə turimənki,
Kişik peil adəmning roşini yengilaymən,
Dili sunukning kənglini yengilaymən.

¹⁶ Qünki Mən hərgiz məngşügə ərz kilip əyibliməymən,
Həm əbədil'əbədşiqə qəzəplənməymən;
Xundak kilsam insanning rohi Mening aldimda suslixip yokaydu,
Əzüm yaratқан nəpəs igiliri tüşixidu. ■

¹⁷ Uning öz nəpsaniyətlik kəbihlikidə Mən uningdin qəzəplinişip, uni
uroşanmən;

Mən uningdin yoxurun turup, uningəşə qəzəpləngənlikim bilən,
U yənıla arkişioşə qekinginiqə öz yolini mengiwərdi;

¹⁸⁻¹⁹ Mən uning yollirini kərüp yətkən təkdirdimu,

Mən uni saşaytimən;

Mən uni yetəkləymən,

Mən ləwləning mewisini yaritimən,

□ **57:9** «Sən zəytn meny hədiyisini elip,...» — baxka birhil tərjimisi: «özünəgə (huxpurak) mayni şürtüp...». «Sən... padixahning aldioşə barding; əlqiliringni yirakka əwətip, hətta təhtisaraşa yətküqə özünəni pəs kilding» — Yəxaya 1-37-bablarda hudasiş delətlər bilən heq ittapaşaxmaslişni kayta-kayta dəwət kilioşan. Paşixə ayal «padixah»ni əzişə mətpun kilməşqi bolup, dəl «ittipaşaxmasliş»ning əksini kilməşqi boluşan. Əmdə «paşixə ayal» zadi kaysi «padixah»ning aldioşə bardı? Əşlidə İsrailning öz padixahı bar idi. Birak Huda Yəxaya arkişik ularəşə yənə kinayilik gəp kilip: Silər hudasiş əşning padixahining aldioşə berip uningdin yardəm sorisanglar, u padixah kəlgüşidə siləning padixahinglar bolidu, deməşqi. □ **57:11** «Mən uzunoşiqə süküttə turup kəldim əməsmu?» — demək, Huda uzun waşitkişə səwr-taşət kilip İsrailni jazalimay kəldi. ■ **57:11** Yəx. 42:14 ■ **57:13** Zəb. 34:7-10 □ **57:14** «Yolni kətürünglar, kətürünglar, uni təyyarlanglar, həlkimning yolini boxitip barlıq putlikaxanglarni elip taxlanglar» — muxu ayəttiki bəxarət bəlkim ahirki zamandiki «Zionəşə kaytiş» toşruluk eytilidu. ■ **57:16** Zəb. 103:8-10; İbr. 12:9

Uningoʻja wə uningdiki həsrət qəkküqilərgə yənə təsəlli berimən;
Yirək turuwatqanoʻja, yeqin turuwatqanoʻjimu mutlək aram-hatirjəmlək bolsun!

Wə Mən uni saqaytimən!□

²⁰ Birək rəzillər bolsa tinqilinixni heq bilməydiotan,

Dolkunliri lay-latqilarni urətuwatqan,

Dawalətuwatqan dengizdəktur.

²¹ Rəzillərgə, — dəydu Hudayim — heq aram-hatirjəmlək bolmas. ■

58

Quruq diniy paaliyətlər adəmlərni dozahqa elip baridu; ••• Hudaəja yaqıdiəjan «rozini tutux»

¹ — Nida kilip jakarliəjin,
Awazingni koyup berip boluxiqə towla,
Awazingni kanaydək kətür,
Mening həlkimgə ularning asyilikini,
Yaqurping jəmətiğə gunahlırini bayan kıləjin.

² Birək ular Meni hər küni izdəydiotan,
Həkkaniylikni yürgüzidiotan,
Mening yollirimni bilixni huxallik dəp bilidiotan,
Hudasining həküm-pərmanlırini taxlıwətməydiotan bir əlgə ohxaydu;
Ular Məndin həkkaniylikni bекitidiotan həküm-pərmanlarni soraydu;
Ular Hudaəja yeqinlixni hersənlik dəp bilidu.

³ *Andin ular:* — «Biz roza tuttuq,
Əmdi nemixka sən kəzünggə ilmiding?

Biz jenimizni kiyniduk,
Əmdi nemixka buningdin həwiring yok?» — *dəp soraydu.*
— Karanglar, roza küni öz kənglünglardikini kiliwerisilər,
Hizmətqiliringlarni kattik ixlitisilər;

⁴ Siləning roza tutuxliringlar jənggi-jedəl qikirix üçünmu?

Kəbih kolliringlar mux bilən adəm uruxni məksət kıləjan ohximamdu?
Həzirki roza tutuxliringlarning məksiti awazinglarni ərxlərdə anglitix əməstur!□

⁵ Mən talliəjan xu roza tutux küni —
Adəmləning jenini kiynaydiotan künmu?

Bexini qomuxtək egip,
Astiəja bəz wə küllərni yeyix kerək boləjan künmu?

□ **57:18-19** «Uningoʻja wə uningdiki həsrət qəkküqilərgə...» — muxu yərdə «wə» yaki «yəni». «... Mən uni saqaytimən; mən uni yetəkləymən, mən ləwləning mewisini yaritimən, ... yirək turuwatqanoʻja, yeqin turuwatqanoʻjimu mutlək aram-hatirjəmlək bolsun!» — bu 15-18-ayatlərdiki muxu bexarət bizninggə Israilni kərsitidu. Birək xundaq bolsimu, əməliyəttə Yəxaya kəstən bizgə kimni kərsətkənlikini eytip bərməydu. Xuning bilən hərber gunahkar, əz gunahidin towa kıləqusi bar hərber adəm, muxu səzlərni dora sūpitidə əz gunahining yariliriəja yaqıdu. «Ləwlərgə məwə yaritimən» degəning mənisi nemə? Hudaəja nisbətən ləwlərdiki «həkkijiy məwə»ning baxlinixi towa kılıdiəjan səzlər boluxi kerək. Adəming Hudaəja towa kılıdiəjan, gunah tūpəylidin kattik puxayminini bildüridiəjan səzlərnimu Huda yaratqan, adəmlər towa kıləqanda əzlrini Hudaning quqıqıəja taxlıxi kerək, uning rəhim-xəpkitigə pütünləy ixinixi kerək, deməqki. U bəribir əjizlarning Nijatkar-Kutkuzəjuqidur. «Küqlük adəmlər» bolsa bəlkim hərgiz gunahın kutkuzulmaydu. Qünki ular Hudaəja əməs, bəlki hərdəim əz-əzigə tayinidu.

■ **57:21** Yəx. 48:22 □ **58:4** «ərxlərdə» — ibraniy tilida «yukirida»

Silər muxundak ixlarni «roza»,
«Pərwərdigar qəbul qıləudək bir kün» dəwatamsilər?■

6 Mana, Mən tallıoğan roza muxuki: —
Rəzillik-zulumning asarətlirini boxitix,
Boyunturukning tasmlirini yexix,
Ezilgənlərnı boxitip hər qilix,
Hərkəndak boyunturukni qeqip taxlax əməsmidi?□

7 Ax-ningni aqlarəja üləxtürüxüng,
Həjətmən musapirlarnı himayə kılıp öyüggə apirixing,
Yalingaqlarnı kərginingdə, uni kiydürüxüng,
Özüngni özüng bilən bir jan bir tən boləjanlardin kaçurmasliqingdin
ibarət əməsmü?■

8 Xundak qıləanda nurung tang səhərdək wallidə eqilidu,
Salamətliging tezdin əsligə kelip yaxnaysən;
Həkkaniyliking aldingda mangidu,
Arkəngdiki muhəpizətqing bolsa Pərwərdigarning xan-xəripi bolidu.

9 Sən qakırsang, Pərwərdigar jawab beridu;
Nida kilisən, U: «Mana Mən!» dəydu.

Əgər arənglardin boyunturukni,
Təngləydiəjan barmakni,
Həm təhmət gəplirini yəq kilsang,□

10 Jeningni aqlar üqün pida kilsang,
Ezilgənlərnıng həjətliridin qıksang,
Xu qaəda nurung qarəngəjulukta kətürülidu;
Zulmiting qüxtək bolidu;

11 Həm Pərwərdigar sening daimlik yetəkligüqing bolidu,
Jeningni qurəqəqilik boləjan waqtidimu qamdaydu,
Ustihanliringni küqəytidu;
Sən suqirilidiəjan bir baəq,
Suliri urəqup tügiməydiəjan, adəmni aldimaydiəjan bir bulak bolisən;□

12 Səndin tərəlgənlər kona harabilərnı qaytidin qurup qıkidu;
Nurəqun dəwrlər qaldurəjan ullarnı qaytidin kətürisən,
Xuning bilən «Bəsülgən tamlarnı qaytidin yasıəqı,
Koqa-yol wə turaləjularnı əsligə kəltürgüqı» dəp atilisən.

13 Əgər sən xabat künidə qədəmliringni sanap mangsang,
Yəni Mening mükəddəs künümdə özüngningki kənglündikilərnı qılmay,
Xabatni «huxallıq»,
Pərwərdigarning mükəddəs künini «hərmətlik kün» dəp bilsəng,
Həm Uni hərmətləp,
Əz yolliringda mangmay,
Əz bilginingni izdiməy,

■ 58:5 Zək. 7:5 □ 58:6 «Hərkəndak boyunturukni qeqip taxlax əməsmidi?» — «boyunturuk» bəlkim insanlarəja uləq həywanlarning qatarida muamilə qilixni bildüridu. Hudaning yolyorukning birinqi basquqi bolsa, «boyunturukning tasmlirini yexix»; biraq həkkaniylikning ahirki məqsiti barlıq boyunturuklarnı paqaklap taxlaxin ibarət bolux kerək.

■ 58:7 Əz. 18:7,16; Mat. 25:35 □ 58:9 «Təngləydiəjan barmak» — hıyligərlık ixarətlərnı yaqi ərz-xikayət qıləjanliqini kərsətsə kerək. □ 58:11 «Adəmni aldimaydiəjan bir bulak» — qəl-bayawanda yürəjan yoluqılar üqün bulaklar intayin muhim, əlwəttə. Həli bar, hazır yəq boləjan bulaklar, «adəmni aldaydiəjan» bulaklar deyilətti; bundak bulaklar yoluqılarning jeniəja zamin boluxi mumkin.

Kuruk parang salmisang, □

¹⁴ Undaқта Pərwərdigarni kənglüngning huxallığı dəp bilisən, Həm Mən seni yər yüzidiki yukiri jaylarğa mingüzüp mangdurimən; Atang Yakupning mirasi bilən seni ozuklandurimən — Qünki Pərwərdigar Əz aqzi bilən xundaқ sөz қildi. □

59

Hudaning sөzining dawami — Gunahning özini təhlil qilix

1 — Qaranglar, Pərwərdigarning қoli қutқuzalmioқudəк küqsiz bolup қaloқan əməs;

Yaki Uning kulığı anglimioқudəк eqir bolup қaloқan əməs; ■

² Biraқ silərninг kəbihlikinqlar silərnəni Hudayinglardin yiraқlaxturdi, Gunahinqlar Uning yüzini silərdin қақurup Uningoға tilikinqlarni anglatқuzmidi. □

³ Qünki қollirinqlar қan bilən, Barmaqlirinqlar kəbihlik bilən miləngən, Ləwlirinqlar yaloқan gəp eytқан, Tilinglar kaldirlap қerixip sөzligən;

⁴ Həққaniylik tərəptə sөzligüqi yoқtur, Həқiқət tərəptə turidoқan həқüm soriоқuqi yoқtur; Ular yoқ bir nərsiqə tayinip, aldamқilik қilmakta, Ularning қorsiqidikisi ziyandax, Ularning tuojuwatқini kəbihlik; ■

⁵ Ular qar yilanning tuhumlirini tərəldüridu, Əmüқükning torini torlaydu, Kim uning tuhumlirini yesə elidu; Uldin biri qeqilsa zəhərlik yilan қikidu. □

⁶ Ularning torliri kiyim bolalmaydu; Əzliri ixligənliri bilən əzlrini yapalmaydu; Ixligənliri bolsa kəbih ixlardur; Ularning қolida zorawanlik turidu; □ ■

⁷ Qədəmliri yamanlik tərəpkə yügüridu,

□ **58:13 «Həm Uni hərmətləp...»** — muxu ibaridə «Uni» yaki Pərwərdigarning Əzini yaki uning «xabat küni»ni kərsitidu. **«Əz yollirinda mangmay, əz bilginəni izdiməy, kuruk parang salmisang...»** — Musa pəyoəmbər arқilik Israiloға berilən «on pərman»ning tətinqisi «xabat küni»ni muқəddəs küni süpitidə saқlanglar» degen. Xabatning muhim ixliri bolsa əzining həqқandəқ hususiy ix-hizmətlirini қilmay, Hudani seoјinxitur. □ **58:14 «yukiri jaylarğa mingüzüp mangdurimən»** — bu əjayib sirlіk gəp bolup, mənisi (1) ornung nahəyiti üstün bolidu;

(2) nahəyiti müxkül həm hətərlik ixlar sanga asan kelidu. Əmdi Huda Əzigə itaət қiloқanlarni nemiqə mindüridu? — muxu yərdə deyilmidi. Bəlkim pərixtilərninг küq-қudriti kərsitilixi mumkin. ■ **59:1** Qəl. 11:23; Yəx. 50:2 □ **59:2 «Qaranglar, Pərwərdigarning қoli қutқuzalmioқudəк küqsiz bolup қaloқan əməs... biraқ silərninг kəbihlikinqlar silərnəni Hudayinglardin yiraқlaxturdi, gunahinqlar Uning yüzini silərdin қақurup Uningoға tilikinqlarni anglatқuzmidi»** — muxu 1-2-ayətlər bolsa 58-bab, 3-ayəttiki soalоға berilən jawabtur. ■ **59:4** Ayup 15:35; Zəb. 7:14 □ **59:5 «Uldin biri qeqilsa zəhərlik yilan qikidu»** — deməк, ulardin həqқandəқ yaxxilіk қiқmaydu, ularoға taқabil turux intayin təs; adəm «tuhumlar»ni yesə, elidu; «tuhumlar»ni buzsа, ulardin tehi hətərlik bir yilan qikidu. □ **59:6 «ularning torliri kiyim bolalmaydu»** — muxu ayət wə 5-ayətkə қariоqanda, «torliri» değənlіk ularning kəstliri həm yamanliklirini diniy niқab bilən yapidoқan usullarni bildüridu. ■ **59:6**

Ayup 8:14,15

Gunahsiz qanni təküxkə aldiraydu,
Ularning oyliri kəbihlik toʻqrisidiki oylardur;
Baroqanla yərdə wəyranqilik wə ʔalakət tepilidu.■

⁸ Tinqlik-aramlik yolini ular ʔeq tonumaydu;
Yürüxliridə ʔeq ʔəkiqət-adalət yoktur;
Ular yollirini əgri-tokay qiliwaldi;
Kim bularda mangoqan bolsa tinq-aramlikni kərməydu.

Israil gunahini ikrar qilidu

⁹ — Xunga ʔəkiqət-adalət bizdin yiraq turidu;
ʔəkkaniylik yetip bizni qūmkigən əməs;
Nurni kütimiz, biraq yənila qarangoʻluluk!
Birla ʔil-pal parlioqan yorukluknima kütimiz,
Yənila zulməttə mangimiz.

¹⁰ Qarjoʻulardək biz tamni silaxturup izdəymiz,
Kəzsiz boləqandək silaxturimiz;
Gugumda turoqandək qūxtimu putlixip ketimiz,
Qət yaqilarda əlüklərdək yürimiz.□

¹¹ Eyiklərdək nərə tartimiz,
Pahtəklərdək kattik aʔ urimiz;
Biz ʔəkülüm-ʔəkiqətəni kütüp qaraymiz, biraq u yok;
Nijat-qutuluxni kütimiz, biraq u bizdin yiraqtur;

¹² Qünki itaətsizliklerimiz aldingda kəpiyip kətti,
Gunaʔlirimiz bizni əyibləp guwaʔlik beridu;
Qünki itaətsizliklerimiz ʔərdaim biz bilən billidur;
Kəbihliklerimiz bolsa, bizgə roxəndur: —

¹³ Qünki Pərwərdigarə itaətsizlik qilmaktimiz, wapasizlik qilmaktimiz,
Uningdin yüz əriməktimiz,
Zulumni ʔəm asiylükni təroʻip qilmaktimiz,
Yaloqan səzlərnə oyduurup, iq-iqimizdin səzliməktimiz;

¹⁴ Adalət-halislik bolsa yoldin yenip kətti;
ʔəkkaniylik yiraqta turidu;
Qünki ʔəkiqət koqida putlixip ketidu;
Durus-diyənətningmu kirgüdək yeri yoktur.

¹⁵ Xuning bilən ʔəkiqət yoqay dəp qaldi;
Əzümni yamanliqtin neri qilay degən adəm ʔəkning olja nixani bolup qaldi!

Pərwərdigar duani anglap ixqa kiridu

¹⁶ ʔəm Pərwərdigar kərdi;
ʔəkülüm-ʔəkiqətning yoqluqi Uning nəziridə intayin yaman bilindi.
Wə U *amal qiləjudək* birmu adəmnə yoqluqini kərdi;
Gunaʔkarlarəqə wəkil bolup dua qiləuqi ʔəqkimning yoqluqini kərup,
azablinip kəngli parakəndə boldi.
Xunga Uning Əz Biliki əzigə nijat kəltürdi;

■ 59:7 Pənd. 1:16; Rim. 3:15 □ 59:10 «Qət yaqilarda əlüklərdək yürimiz» — baxqə birhil tərjimisi: «kūqi barlar arisida əlüklərdək yürimiz».

Uning Öz həkkaniylikni Özini qollap qidamlıq kildi; □ ■

¹⁷ U həkkaniylikni qalkən-sawut kildi,
Bexioğa nijatlik dubuloşisini kiydi;
Kısas libasini kiyim kildi,
Muhəbbətlik kızıqınlikni ton kılip kiydi. ■

¹⁸ Adəmlərnıng kıloğanlırı boyıqə, u ularoğa kayturidu;
Rəkıblırlıqə kəhr qıxırıdu,
Düxmənlırlıqə ıxlırını kayturıdu,
Qət arallardıkilərgımu u ıxlırını kayturıdu.

¹⁹ Xuning bılən ular oqərbətə Pərwərdıgarnıng namıdın,
Künqıkıxta Uning xan-xəripıdın kərkıdu;
Düxmən kəlkündək besıp kırgınıdə,

Əmđı Pərwərdıgarnıng Rohı unınoğa qarxi bir tuoşrı kətürüp berıdu;

²⁰ Xuning bılən Həmjamət-Kutkuzoquı Zıonoğa kelıdu,
U Yəqup jəmətıdıkılər arısdın itaətsizlıktın yenıp towa kıloğanlaroğa yekınlıxıdu, — dəydu Pərwərdıgar. □ ■

²¹ Mən bolsam, mana, Menıng ular bılən boloğan əhdəm xukı, — dəydu Pərwərdıgar —

«senıng üstınggə kənuş turəjan Menıng Rohım, xundakla Mən senıng aozıngə qıyoyan söz-kalamım bolsa,
Bunıngdın baxlap əbədıl'əbədıqə öz aozıngdın, nəslıngnıng aozıdın yaki nəslıngnıng nəslıng aozıdın hərgız qıxməydu! — dəydu Pərwərdıgar. □

60

Kutkuzulojan Zıonning parlaq keləqıki

¹ — Ornungdın tur, nur qağ! Qünki nurung yetıp kəldı,
Pərwərdıgarnıng xan-xərıpi üstıngdə kətürüldı!

² Qünki qarəngəşlülük yər-zemınnı,
Kəpkəra zulmət əl-yurtlarıni basıdu;
Bırək Pərwərdıgar üstıngdə kətürülıdu,
Uning xan-xərıpi senıngdə kərünıdu;

³ Həm əllər nurung bılən,
Padıxahlar senıng kətürülgən yoruklukung bılən mangıdu.

□ 59:16 «Həm Pərwərdıgar kərdı; həküm-həkıqətnıng yoklukı Uning nəzırıdə intayın yaman bılındı» — Pərwərdıgar Öz məmın bəndılırlıngnıng duasını anlap ıxka kırıxıdu. «xunga unıng öz bılıki ozıgə nıjat kəltürdı» — oqurmənlərnıng esıdə boluxı kərəkkı, «Pərwərdıgarnıng Bılıki» Uning dunyaəğa əwətıdıəjan Kutkuzoquı-Məsihi, yəni «Pərwərdıgarnıng kılı»dur. Demək, İsrail əzıng asıylıki, itaətsizlıkını, əzlırlıngnıng gunahka taqabil turalmaydıəjanlıkını toluq ıkrar kılip towa kıloğan waqıtta, «heç kutkuzodək adəm bolmıəqanda», Hudanıng xan-xərıpını əslıgə kəltürüx üqün, xundakla amalsız qəlojan insannı kutkuzux üqün «Pərwərdıgarnıng Bılıki» nıjatnı elıp muxu dunyaəğa kelıdu. Kutkuzux ıxlırını u yəloqız ada kılıdu; «heç adəm» unınoğa yardım bərməydu. Yəna 53-bəbni kəruş. ■ 59:16 Yəx. 6:3; ■ 59:17 Əf. 6:17; 1Tes. 5:8 □ 59:20 «Xuning bılən Həmjamət-Kutkuzoquı Zıonoğa kelıdu, u Yəqup jəmətıdıkılər arısdın itaətsizlıktın yenıp towa kıloğanlaroğa yekınlıxıdu» — «Rim.» 11:26 kəruş. ■ 59:20 Yəx. 10:21,22; Rim. 11:26 □ 59:21 «senıng üstınggə kənuş turəjan Menıng Rohım» — əmđı muxu ayəttıki «sən» degən kım? Yıkırıkı 20-ayəttə «Həmjamət-Kutkuzoquı Zıonoğa kelıdu» deyılən. «Həmjamət-Kutkuzoquı» bolsa, 16-ayəttıki «Pərwərdıgarnıng Bılıki», yəni «Pərwərdıgarnıng kılı»dur. Xübhısızkı, muxu sözlər unınoğa, yəni Məsihgə deyılıdu.

4 Bexingni kətür, ətrafıngə qarap bak;
Ularning həmmisi jəm bolup yioşilidu;

Ular yeningə kelidu, —
Oşulliring yiraqtin kelidu,
Kizliring yanpaxlarəqa artılıp kətürüp kelinidu.

5 Xu qaşda kərisən,
Kəzliring qaknap ketidu,
Yürəkliring tıpqəkləp, iq-ıqinggə patmay qalisən;
Qünki dengizdiki baylıklar sən tərəpkə burulup kelidu,
Əlləarning mal-dunyaliri yeningə kelidu. ■

6 Top-top bolup kətkən təgilər,
Həm Midiyan həm Əfahdiki taylaqlar seni qaplaydu;
Xəbadikiləarning həmmisi kelidu;
Ular altun həm huxbuy elip kelidu,
Pərwərdigarning mədhıyilirini jakarlaydu.

7 Kedarning barlık koy padiliri yeningə yioşilidu;
Nəbayotning koqkarlıri hizmitingdə bolidu;
Ular Mening qobul kılıximəqa erixip kurbangahıməqa qikirilidu;
Xuning bilən güzəllik-julalığımni ayan kılıdioğan öyümni
güzəlləxtürimən. □

8 Kəptərhaniliriəqa kaytip kəlgən kəptərlərdək,
Uşup keliwatқан buluttək keliwatқан kimdu?

9 Qünki arallar Meni kütidu;
Xular arisidin oşulliringni yiraqtin elip kelixkə,
Əz altun-kümüxlirini billə elip kelixkə,
Tarxıxtiki kemilər birinçi bolidu.
Ular Hudaying Pərwərdigarning namıəqa,
Israıldiki Muqəddəs Boluşuqining yenıəqa kelidu;
Qünki U sanga güzəllik-julalığ kəltürdi. □

10 Yat adəmləarning baliliri sepilliringni kuridu,
Ularning padıxahliri hizmitingdə bolidu;
Qünki oşəzipimdə Mən seni urdum;
Biraq xapaitim bilən sanga rəhim-məhrıbanlık kərsəttim. ■

11 Dərwaziliring hərdəim oşuk turidu;
(Ular keqə-kündüz etilməydu)
Xundak kılıəanda əlləarning baylıklarını sanga elip kəlgili,
Ularning padıxahlirini aldingəqa yetəkləp kəlgili bolidu.

12 Qünki sanga hizməttə boluxni rət kılıdioğan əl yaki padıxahlıq bolsa
yokilidu;
Muxundak əllər pütünləy bərbat bolidu.

13 Mening muqəddəs jayımni güzəlləxtürüxkə,
Liwanning xəripi,

■ 60:5 Zəb. 34:4-9; Wəh. 21:26 □ 60:7 «...Midiyan həm Əfahdiki taylaqlar seni qaplaydu; Xəbadikiləarning həmmisi kelidu; ... Edarning barlık koy padiliri yeningə yioşilidu; Nəbayotning koqkarlıri hizmitingdə bolidu» — 6-7-ayətlərdə deyilgen yərləni hərıtidin kəring. Pələstinni nuқта kılıp eytkanda, «Midiyan» yiraq jənuhta, «Əfah» Pars koştuqining xərkiy tərıpidə, «Xəba» Misirning jənubiy tərıpidə, «Kedar» həm «Nəbayot» xərək tərəptə, yəni Ərəbıstandiki qəl-bayawanning ximalılda. Xəbadın sirt həmmisi bəlkim Ərəb kəbililiri. □ 60:9 «Tarxıxtiki kemilər birinçi bolidu...» — biliximizqə, qədimki zamanlarda üç «Tarxix» bar idi (həmmisi turning mustəmlikiliri). Muxu ayəttiki «Tarxix» bəlkim İspaniyəni (Kanaandın yiraq boləğan oşərbıy tərəptə) kərsitidu; deməqki, ahırki zamanda Hudaning yolını tutқанlar jəhandiki barlık tərəplərdin Zionəqa qarap kelidu. ■ 60:10 Yəx. 49:23

— Arqa, kariqay wə boksus dərəhlirining həmmisi sanga kelidu;
Xundak qilip ayioqim turqan yərni xərəplik qilimən. □

14 Seni harlioqanlarning baliliri bolsa aldingoşa egilginiqə kelidu;
Seni kəmsitkənlərnin həmmisi ayioqingoşa bax uridu;
Ular seni «Pərwərdigarning xəhiri»,
«Israildiki Mukəddəs Boləuqining Zioni» dəp ataydu.

15 Sən taxliwetilgən həm nəprətkə uqriqanliqning üqün,
Heqkim zeminigdin ötmigən;
Əmdiliktə Mən seni mənnggülük bir xan-xəhrət,
Əwlad-əwladlarning bir hursənliki qilimən. ■

16 Əllərnin sütini emisən,
Padixahlarning əmqikidin əmgəndək *mehir-xəpkitigə* erixsən;
Xuning bilən sən Mən Pərwərdigarni əzüngning Nijatkarinğ həm
Həmjamət-Kutkuzoquqing,
«Yəkuptiki kudrət Iğisi» dəp bilisən. □ ■

17 Misning ornioşa altunni,
Təmürning ornioşa kümüxnə əpkelip almaxturimən;
Yəşəqning ornioşa misni,
Taxlarning ornioşa təmürni əpkelip almaxturimən;
Sening həkimliringni bolsa tinq-aramliq,
Bəgliringni həqkanıylik qilimən.

18 Zeminigda zorawanliqning heq sadasi bolmaydu,
Qebraliring iqidə wəyranqilik wə həlakətmu yok bolidu;
Sən sepilliringni «nijət»,
Dərwaziliringni «mədhijə» dəp ataysən.

19 Nə kuyax kündüzdə sanga nur bolmaydu,
Nə ayninğ julasi sanga yorukluk bərməydu;
Bəki Pərwərdigar seninğ mənnggülük nurung bolidu,
Sening Hudaqing güzəl julaliking bolidu.

20 Sening kuyaxinğ ikkinqi patmaydu,
Eying tolunlukidin yanmaydu;
Qünki Pərwərdigar seninğ mənnggülük nurung bolidu,
Həsərət-kəyoquluk künliringgə hatimə berilidu.

21 Sening həlkingning həmmisi həqkanıy bolidu;
Yər-zeminioşa mənnggügə igidarqilik qilidu;
Ularınğ Mening güzəl julaliximni ayan qilixi üqün,
Ular Əz qolum bilən tikkən maysa,
Əz qolum bilən ixluginim bolidu. ■

22 Səbiy bala bolsa mingoşa,
Ənğ kiqiki bolsa uluq əlgə aylinidu,
Mənki Pərwərdigar bularni əz waqtida tezdin əməlgə axurimən.

□ 60:13 «Liwaning xəripi, — arqa, kariqay wə boksus dərəhlirining həmmisi sanga kelidu» — Liwan degən jaydin hərhil qirayliq dərəhlər qıqatti. ■ 60:15 Yəx. 49:19; 54:1, 6, 7 □ 60:16 «Əllərnin sütini emisən, padixahlarning əmqikidin əmgəndək mehir-xəpkitigə erixsən» — demək, Zion ahirki zamanlardiki azab-oqubətlərdin ötüxi bilən (hərəkəndək kəmsitixlər, əqmənlik, nəprət həm ziyankəlikkə uqriqandin keyin) ajiz bir səbiy balidək barliq «yat əllər»ning keyünixliri həm oqəmhorluqi bilən qonqur təsəlligə igə bolidu.

«Yəkuptiki kudrət Iğisi» — muxu yərdə «Yəkuq» həm Yəkupning əzi həm uning əwladliri Israilni kərsitidu. ■ 60:16 Yəx. 43:3 ■ 60:21 Yəx. 29:23; 45:11; Mat. 15:13

61

Zionning parlak keləqiki — dawami ••• «Pərwərdigarning quli»ning yana bir sözi

¹ «Rəb Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda, Qünki Pərwərdigar meni ajiz ezilgənlərgə hux həwərlər yətküzüxkə məsihligən.

U meni sunuq kəngüllərni yasap sakaytixka, Tutqunlaroqa azadlikni, Qüxəp qoyuloqanlaroqa zindanning eqiwetilidioqanlikini jakarlawka əwətti;□ ■

² Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yilini, Həm Hudayimizning kisaslik künini jakarlawka, Barlik kayoqu-həsərət qəkkənlərgə təsəlli berixkə meni əwətti.□

³ Ziondiki həsrət-kayoqu qəkkənlərgə, Küllərnin ornioqa güzəllikni, Həsərət-kayoqunin ornioqa sürkilidioqan xad-huramlik meyini, Oşəxlik-məyüslük rohinin ornioqa, Mədhiyə tonini kiydürüxkə meni əwətti;

Xundak kilip ular «həkkəniyliknin qong dərəhliri», «Pərwərdigarning tikkən maysiliri» dəp atilidu, Ular arqlik uning güzəllik-julaliki ayan kilinidu.□

⁴ Ular kədimki harabzarliklarni qaytidin kuridu, Əslidə wəyran kilinöqan jaylarni qaytidin tikləydu,

□ **61:1 «Rəb Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda, qünki Pərwərdigar meni ajiz ezilgənlərgə hux həwərlər yətküzüxkə məsihligən»** — «məsihligən» yaki «məsih qiloqan» — muxu yərdə biz qaytidin bu ibarigə qüxəngə berimiz, xundakla «Məsih» toşruluk tohtilimiz. Hudaning yolyoruki bilən Israiloqa yengi bir padixah bəkitix üqün uning bexioqa may sirtülük kerək idi. Muxu murasim «Məsih kilinix» dəp atilip, xu qaoqdin baxlap muxu padixah «Hudaning məsih qilöjini» dəp atilatti. Muxəddəs ibadəthanining hizmitini qiloqan «qurbanlik qiloquci» kahinlarnu muxu hizmətkə kirixix üqün «məsih kilinixi» kerək idi. «Məsih kilinix» bəzidə pəyoşəmbərlərgimu ötküzölətti. Biraq muxu ayəttiki «məsih kilix» zəytun meyi bilən əməs, bəki Hudaning Öz Muxəddəs Rohi bilən ötküzülidu; insan tərpidin ötküzülməydu, Hudaning Əzi ötküzidu. «Pərwərdigarning quli» toşrisidiki sözlərnü yioşinqaqliqanda, u «Padixah» (pütkül əlməningki), Pəyoşəmbər («səzümni aşzingoqa quyimən») həm «Qutquzoşuqi Kahin»dur (gunahkarlar üqün əzini qurbanlik kilidu, gunahkarlar üqün dua kilidu). Xu üq wəzipini ada kilix üqün u Hudaning Rohi bilən «məsih kilinixi» kerək idi. Muxu yərdin baxlap biz «Pərwərdigarning quli»ni «Məsih» degen nam bilən qakirimiz. Israilning 60- həm 61-babta kərsitilgen bəhtinin, əllərnin (Israil arqlik bolöqan) bəhtiningmu həmmisi Məsihning qiloqan ixidur. ■ **61:1** Luqa 4:17,18,19,20 □ **61:2 «Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yili»** — «Law.» 25-babta kərsitilgen «buröqa (qelix) yili», yani «azadlik yili», yaki «xadlik yili» bolsa «Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yili»ni aldin'ala ayan qiloqan «bexarətlük bir rəsim» bolsa kerək. Injil, «Luqa» 4:18-19ni kəring. □ **61:3 «Pərwərdigar.. Ziondiki ... küllərnin ornioqa güzəllikni, həsrət-kayoqunin ornioqa sürkilidioqan xad-huramlik meyini, oşəxlik-məyüslük rohinin ornioqa, mədhiyə tonini kiydürüxkə meni əwətti»** — kayoqu-həsərət bildürük üqün, adəmlər küllərdə olturatti yaki ularni pəxanisoqa sirtətti. Məsih bolsa «küllərnin ornioqa» huxallikni bildüridöqan mayni adəmnin pəxanisoqa sirtidu. **«mədhiyə toni»** — muxu «ton» pütün bədənni oraydöqan qong bir kiyim bolup, bəlkim həmmə oşəxlik ketip, adəmnin pütkül wujudida Hudaöqa mədhiyə oşux pəyda bolidöqanlikini kərsitidu. **«Xundak kilip ular «həkkəniyliknin qong dərəhliri», «Pərwərdigarning tikkən maysiliri» dəp atilidu»** — yukiridiki 1:29-, 57:5-ayəttə, «qong dərəhlər» butpərəslik kilinidöqan jaylar idi. Həzir ular Hudaöqa ibadət kilixni bildüridu.

Harabə xəhərlərni, dəwrdin-dəwrgə wəyranlıqta yatqan jaylarni yen-gibaxtin kúridu;■

⁵ Yaqa yurtluqlar turozuzulup, padiliringni bakidu; Yatlarning baliliri qoxqiliringlar, üzümqiliringlar bolidu.

⁶ Biraq silər bolsanglar, «Pərwərdigarning kaħinliri» dəp atilisilər; Silər toqranglarda: «Ular Hudayimizning hizmətkarliri» deyilidu; Ozuqliringlar əllərnin baylıqliri bolidu, Silər ularning xan-xəərəplirigə ortaq bolisilər.□ ■

⁷ Horlinip, xərməndilikdə qalojninglarning ornioqa ikki həssə nesiwənglər berilidu; Rəsua qilinojanlıqning ornioqa ular təksimatida xadlinip təntənə qilidu; Xuning bilən ular zeminoqa ikki həssiləp igidarqilix qilidu; Mənggülik xad-huramliq ularningki bolidu.□

⁸ Qünki Mən Pərwərdigar toqra həküm, həkikətni əzizləymən; Köydürmə qurbanlıq qilixta hərqandaq bulangqilix wə aldamqilixqa nəprətlinimən;

Mən ularoqa həkikət bilən tegixlikini kayturup berimən; Mən ular bilən mənggülik bir əhdini tüzimən.□

⁹ Xundaq qilip ularning nəslining dangki əllər arisida, Pərzəntlirining dangki həlki-aləm arisida qikidu; Ularni kərgənlərnin həmmisi ularni tonup etirap qiliduki, «Ular bolsa Pərwərdigar bəht ata qiloqan nəsilur»». □

Məsih yəna səz qilidu

10 — «Mən Pərwərdigarni zor xad-huramliq dəp bilip xadlinimən, Jenim Hudayim tüpəylidin huxallinidu;

Qünki toy qilidoqan yigit özigə «kaħinliq səllə» kiyiwəloqandək, Toy qilidoqan qiz ləəl-yəqutlar bilən özini pərdazlıoqandək, U nijatlıqning kiyim-keqikini manga kiydürdi,

■ **61:4** Yəx. 58:12 □ **61:6** «**Biraq silər bolsanglar, «Pərwərdigarning kaħinliri» dəp atilisilər**» — okurmənlərgə məlumki, «kaħin»lar muqəddəs ibadəthanidiki hizmətqilər bolup, həlkərgə wəkil bolup ularning hərhil qurbanlıqlirini Hudaqa atap otta köydürgüqi idi. Buningdin sirt, Hudaning həkikət-hökümlirini egitix wəzipisi bar idi («Mal.» 2:7). Musa pəyoəmbər dəwridə, Huda «Barlıq həlkimni Özümgə atap kaħinlar qilimən» degəni («Mis.» 19:6). Biraq həlkning kəpinqisi itaətsizlik bilən muxu wədidin məħrum boldi; pəqət «Lawiy» degən kəbilidikilər kaħinliq rolni ətiyaliganidi. Biraq muxu ayət bizgə ayan qiliduki, Hudaning əslidiki nixani həman əməlgə axurulidu. «**silər ularning xan-xəərəlirigə ortaq bolisilər**» — yaki «Ularning xan-xəərəpliridin təntənə qilisilər». ■ **61:6** 1Pet. 2:5, 9; Wəh. 1:6; 5:10 □ **61:7** «**Horlinip, xərməndilikdə qalojninglarning ornioqa ikki həssə nesiwənglər berilidu**» — «ikki həssə nesiwənglər» toqruluk yəna 40-bab, 2-ayətni kəring. □ **61:8** «**köydürmə qurbanlıq**» — muxu hil qurbanlıq pütin peti Hudaqa (toluq ibadət qilix üqün) atap köydürülett. Adəm (məyli bərgüqi, məyli kaħin bolsun) qurbanlıqning gəxidin heq yemətti. Əgər muxundaq qurbanlıq qiloqanda, birsi Hudadin bir zərriqini qalduroqan bolsa, bu «bulangqilix»ka barawər idi. Əmdi təwəndə, Huda Əzi insaniyətkə, Əz həlkigə məlum bir nərsini wədə qilip bərməqki bolsa, undaqta u Əzining «köydürmə qurbanlıq» toqrisidiki muqəddəs kanunioqa Əzi boysunoqanoqa ohxax, U bərgən nərsidə qilqə bir kəmlik hərgiz bolmaydu; U insaniyətkə wədə qiloqanliridin heqnərsini qaldurmaydu. □ **61:9** «**Ular bolsa Pərwərdigar bəht ata qiloqan nəsilur**» — «Zəb.» 22:30-31ni kəring. Yukirikqi 59:21-ayəttə deyilgən «əhdə»gə asasən, Zionning nəsl «Məsih»ning Rohi həm səz-kalamioqa igə bolidu. Xühşisizki, muxu 8- həm 9-ayəttə xu əhdə, xundaqla uning nətijisi yəna kərsitilidu.

Həkkaniylik toni bilən meni pürkəndürdi. □

¹¹ Qünki zemin özining bihini qıqarəyinidək, Baq əzidə terilənlarni ündürəyinidək, Rəb Pərwərdigar ohxaxla barlik əllərnin aldida həkkaniylikni həm mədhəyini ündüridu. □

62

Məsihning səzining dawami

1 — «Taki Zionning həkkaniylikni julalinip qaknap qıkkuqə, Uning nijati lawuldawatkan məx əldək qıkkuqə, Zion üqün heq aram almaymən, Yerusalem üqün hərgiz süküt kılmaymən;

² Həm əllər sening həkkaniylikingni, Barlik padixahlar xan-xəripingni kəridu; Həm sən Pərwərdigar Öz aqzi bilən sanga qoyidioan yengi bir isim bilən atilisən. ■

³ Xundakla sən Pərwərdigarning qolida turoan güzəl bir taj, Hodayingning qolidiki xahənə bax qəmbiriki bolisən.

⁴ Sən ikkinqi: «Ajraxkan, taxliwetilgən» dəp atalmaysən, Zemining ikkinqi: «Wəyran kilip taxliwetilgən» dəp atalmaydu; Bəlki sən: «Mening huxallikim dəl uningda!», dəp atilisən, Həm zemining: «Nikahlanəjan» dəp atilidu; Qünki Pərwərdigar səndin huxallik alidu, Zemining bolsa yatlik bolidu. □

⁵ Qünki yigit kizəja baqlanəjandək, Oşulliring sanga baqlinidu; Toy yigiti kızdin xadlanəjandək, Hodaying seningdin xadlinidu.

⁶ Mən sepilliringda kəzətqilərnəni bekitip qoydum, i Yerusalem, Ular kündüzmu həm keqisimu aram almaydu; I Pərwərdigarni əslətküqi boləjanlar, süküt kılmanglar! □

□ **61:10 «Mən Pərwərdigarni zor xad-huramlik dəp bilip xadlinimən... U nijatlikning kiyim-keqikini manga kiydürdi, həkkaniylik toni bilən meni pürkəndürdi»** — Məsih Hudanin Zion həm əl-yurtlarni qutquzuxtiki hizmitini ada kılix üqün u təyyarlıəjan kiyim-keqəknəni qəbul kilidu. «Toy kılidioan yigit» həm «toy kılidioan kız» bolsa, əlwəttə nahayiti diqqət bilən ularning məhsus kiyimini kiyidu. Muxu kiyim pəqəttə muxu məqsət bilənla kiyilidu; ohxaxla Məsih «adəmnəni qutquzux üqün» huxallik bilən Huda bərgən məhsus kiyimni kiyidu. Muxu kiyim uning kim ikənlikini, nemə ix kılojili kəlgənlikini kərsitidu; yəni nijat, mutlək həkkaniyliktin həm «kahinlik səllə» (yəni insan üqün dua kılixitiki rol)din ibarəttur. Dunyada kim muxundak «kiyim» kiyiwəlojan peti pəyda bolsa, hər bir əqli bar adəməni Huda əwətkən Məsih dəp tonup yetixi kerək. □ **61:11 «Qünki zemin özining bihini qıqarəyinidək, ... Rəb Pərwərdigar ohxaxla barlik əllərnin aldida həkkaniylikni həm mədhəyini ündüridu»** — muxu ix Məsihning yənə bir huxallikning səwəbi — uning kılidioan hizmiti qəqum muwəppəkiyətlilik bolidu; u nijatni insaniyətkə yətküzüp nuroşunlıəjan kixilərnəni gunahtin qutquzidu. ■ **62:2** Yəx. 65:15 □ **62:4 «Mening huxallikim dəl uningda!»** — ibraniy tilida «Həfzibah». «Nikahlanəjan» — ibraniy tilida «Biyulaş». □ **62:6 «Mən sepilliringda kəzətqilərnəni bekitip qoydum, i Yerusalem, ular kündüzmu həm keqisimu aram almaydu; i Pərwərdigarni əslətküqi boləjanlar, süküt kılmanglar!»** — Məsih muxu «kəzətqilərnəni, yəni «Pərwərdigarni əslətküqilərnəni» özigə ohxax Zion üqün tohtimay dua kılix hizmitigə bekitkən. Ularin dualiri Əziningkigə ohxax bolidu (1-ayətnəni kəring).

7 U Yerusalemlni tikligüçə,
Uni yər-jaħanning otturisida rəhmət-mədhıyılərnıng səwəbi kılöçüçə,
Uningöçə heç aram bərmənglar!».

8 Pərwərdigar ong köli həm Öz küçü bolöçan biliki bilən mundak kəsəm
ıqtı: —

«Mən ziraətlirıngni düxmənlirınggə ozuk boluxça ikkinçü bərməymən;
Japə tartıp ıxlıgən yengı xarabnımu yatlarınıng pərzəntlırı ikkinçü
ıqməydu;

9 Ziraətlərnı orup yıoçkanlar əzlırıla uni yəp Pərwərdıgarnı mədhıyıləydu;
Üzümlərnı üzgənlər mükəddəs öyümnıng səynalırida ulardın ıqıdu».

10 — Ötünglar, dərwazılardın ötünglar!

Həlkning yolını tüz kılıp təyyarlanglar!

Yolnı kətürünglar, kətürünglar;

Taxlarnı elip taxlıwetinglar;

Həlk-millətlər üçün *yol kərsıdıoçan* bir tuoçnı kətürünglar. □ ■

11 Mana, Pərwərdigar jaħanning qət-yakılırioçə mundak dəp jakarlıdı: —
Zıon kızıoçə mundak dəp eytkın: —

«Kara, senıng nıjat-kütuluxung keliwatıdu!

Kara, Uning Özi aloçan mukapıtı Özi bilən bıllə,

Uning Özınıng in'ami Özigə həmrah bolıdu. □

12 Wə həklər ularnı: «Pak-mükəddəs həlk»,

«Pərwərdigar həmjəmətlık kılıp kütquzoçanlar» dəydu;

«Sən bolsang: «İntılıp ızdəlgən», «Heç taxlıwətilmıgən xəhər» dəp atılısən.

□

63

«*Kəzətqılər*» bir adəmning keliwatқанlıqını kəridu

1 «Bozrah xəhıridın qıçkan, üstıbexı kenık kızil rənglik,

Kıyım-keçəklıri kəltıs-karamət,

Zor küç bilən köl selıp mengıwatқан,

Edomdın muxu yərgə keliwatқuçı kim?»

«Həkkanıylik bilən səzlıgüçü Mən,

Kütquzuxça küç-küdrətkə İgə Bolöçüçıdurmən». □

2 «Üstıbexıngdıkısi nemıxça kızil,

□ 62:10 «**Ötünglar, dərwazılardın ötünglar! Həlkning yolını tüz kılıp təyyarlanglar!**

Yolnı kətürünglar, kətürünglar; taxlarnı elip taxlıwetinglar» — yolnı, İsraıldıkı tarkılip

kətkən, baxça yurtlarda sürgün bolöçanlar, xundaklə Hudanı ızdıgən musapırlar bilən bıllə

Zıonoçə kəlməqçı bolöçanlar üçün təyyarlanglar, deməqçı bolsa kerək. ■ 62:10 Yəx. 40:3;

57:14 □ 62:11 «**Kara, senıng nıjat-kütuluxung keliwatıdu!... Uning Özınıng in'ami**

Özigə həmrah bolıdu» — ayətning ikkinçü kısmıoçə qarıoçanda, munu «nıjat-kütulux» bir xəhs,

yəni Məsiħning Özıdır; «Uning aloçan mukapıtı» həm «Uning Özınıng in'ami» 10- həm 12-ayətke

qarıoçanda dəl Özı kütquzoçan «həlkım» həm «həlk-millətlər»dın ıbarəttur. □ 62:12 «**Wə həklər**

ularnı: «Pak-mükəddəs həlk»... dəydu» — «ular» dəl 10-ayətə deyılğən, Zıonoçə kəlməqçı

bolöçan «həlk» həm «həlk-millətlər»dur. «**Sən bolsang: «İntılıp ızdəlgən»,... dəp atılısən**» —

«sən» Zıonning əzını kərsıtdı. □ 63:1 «**Həkkanıylik bilən səzlıgüçü Mən, kütquzuxça**

küç-küdrətkə İgə Bolöçüçıdurmən» — ayətning aldınkı kısmıdıkı soaloçə jawab bərgüçü

xühsızıkı, 61:10-11-ayətə «kəltıs-karamət» kıyım-keçəklıri baxkıçə kərüngəqkə, u yıraqtın keliwatқан

bekıtқан Məsiħdur. Bıraq unıng kıyım-keçəklıri baxkıçə kərüngəqkə, u yıraqtın keliwatқан

qaoçda, ular unı tonıyalmoçan. «Bozrah» xəhıri toçruluk yənə 34-babnı wə ızahatlırı kərüng.

Qandaksigə kiyim-keqəkliring xarab kəlqikini qəyligüqiningkigə ohxap qaldı?» □ ■

³ «Mən yaloquz xarab kəlqikini qəylidim;
Bar əl-yurtlardin heqkim Mən bilən billə boləqini yok;
Mən ularni oşəzipimdə qəylidim,
Kəhrimdə ularni dəssiwəttim;
Ularınq qanliri kiyim-keqəklirim üstigə qaqrıdı;
Mening pütün üstibexim boyaldı;□

⁴ Qünki kəlbimgə kisas küni pükülgənidi,
Xundakla Mən həmjəmətlirimni kütquzıdıqan yil kəldi;□ ■

⁵ Mən qarısam, yardəm kıləqədək heqkim yok idi;
Heqkimning qollımaydıqanlıqını kərüp azablinip kənglüm parakəndə boldi;

Xunga Öz bilikim Özümgə nijat kəltürdi;
Öz kəhrim bolsa, Meni qollap Manga qıdam bərdi;□ ■

⁶ Xuning bilən əl-yurtlarni oşəzipimdə dəssiwətkənmən,
Kəhrimdə ularni məst kiliwəttim,
Qanlirini yərgə təküwəttim». □

«Hudani əslətküqi kəzətqi»lərdin biri yənə dua qılıdu

⁷ «Mən Pərwərdigarning xəpəkətliri toqruluk əslitip səzləymən;
Pərwərdigarning mədhıyəgə layıq kıləqanliri,
Uning rəhımdillikliriqə asasən,
Uning nuroşunlıqan xəpəkətlirigə asasən,
Pərwərdigarning bizgə kıləqan iltipətliri,
İsrail jəmətigə iltipət kıləqan zor yahxilikliri toqruluk əslitip səzləymən;

⁸ U ularni: — «Ular Mening həlkim,
Aldamqılıq kıləmaydıqan balılar» dəp,
Ularınq Kütquzəqıqısı boldi.□

⁹ Ularınq barlıq dərdlirigə Umu dərdədx idi;
«Uning yüzidiki Pərixtsisi» bolsa ularni kütquzəqan,
U Öz muhəbbiti həm rəhımdillikı bilən ularni həmjəmətlilik kılıp kütquzəqan;
Axu qədımki barlıq künlərdə ularni Özigə artip kətürgən; □ ■

□ **63:2** «Üstibexingdikisi nemixqa kizil, qandaksigə kiyim-keqəkliring xarab kəlqikini qəyligüqiningkigə ohxap qaldı?» — Məsih kiyiwəqan kiyim əslidə «nijatning, həkkanıyılıqning» kiyimi (bəlkim ap'ak) boləqandin keyin, «Nemixqa kizil bolup qaləqan» — dəp soraydu. ■ **63:2** Wəh. 19:13 □ **63:3** «Mən ularni oşəzipimdə qəylidim» — «ular» (nijatni rət kıləqan) yat əllərnı kərsitidu (6-ayətnı kərüng). □ **63:4** «Mən həmjəmətlirimni kütquzıdıqan yili» — demək, Hudaning nijatını qəbul kıləqan bəndiliri muxu dunyadiki barlıq bozək kıləxlərdin, barlıq ziyankəxlərdin azad kılınip ərkin bolux waqıtıdur. Rəzilərnıng jazalınıxi bilən ular ərkin bolıdu. ■ **63:4** Yəx. 61:2 □ **63:5** «Öz kəhrim bolsa, Meni qollap Manga qıdam bərdi» — muxu səzlərgə qarıqəndə, insanlarnı jazalax Huda həm Uning Məsihi üqün kəngligə intayin eəjr kelidıqan təs bir ixtur. ■ **63:5** Yəx. 59:16 □ **63:6** «Kəhrimdə ularni məst kiliwəttim» — bundək «məst kılıx»ni qüxinix üqün, 51-bab, 17-, 21-22-ayətlərnı yənə kərüng. Həklərnı məst kılidıqan xarab «Pərwərdigarning qolidiki kəhrigə toləqan qədəh»tiki «xarab»tur. □ **63:8** «U ularni: — «Ular Mening həlkim, aldamqılıq kıləmaydıqan balılar» dəp, ularning Kütquzəqıqısı boldi» — muxu ayətlər Huda İsrailni Misirdin kütquzup qıqarəqan waqıtını kərsitidu. Xu qaşqı İsrailning «tuşuluxı», yəni «yengı bir həlk, yengı bir millət» boluxı dəp həsablıqılı bolıdu. □ **63:9** «Uning (Pərwərdigarning) yüzidiki Pərixtsisi» — muxu zat dəl Təwrat-zaburdə kəp yərlərdə «Pərwərdigarning Pərixtsisi» dəp atılıdu. ■ **63:9** Kan. 7:7, 8, 9

10 **Birak ular asiylik kilip Uning Mukəddəs Rohioja azar bərdi;**
Xunga ulardın yüz ərüp U ularning düxminigə aylinip,
Ularoja qarxi jəng kildi. □ ■

11 **Birak U: — «Musa pəyojəmbirim! Mening həlqim!»** dəp əyni künlərnı əsləp tohtıdı.

Əmđi Əz *padisi bolojanlarnı* padiqiliri bilən dengizdin qıqiriwaləuqi keni?

Əzining Mukəddəs Rohini ularning arisioja turozuzup qoyəuqi keni? □

12 Uning güzəl xərəplik biliki Musaning ong kəli arkilik ularni yetəkligüqi boldı,

Əzi üqün mənəggülük bir namni tikləp,
Ular aldida sularnı bəlwətküqi,

13 Ular ni dalada ərkin kezip yüridiojan attək,
Həq putlaxturmay ularni dengizning qəngkur yərliridin ətəküzgüqi keni? ■

14 **Mallar jiləioja otlaxka qüxkəndək,**
Pərwədigarning Rohi ularoja aram bərdi;
Sən Əzüng güzəl-xərəplik bir naməja erixix üqün,
Sən muxu yollar bilən həlqingni yetəkliding.

15 **Ah, asmanlardin nəziringni qüxürqin,**
Sening pak-mukəddəsliking, güzəllik-xəriping turojan makaningdin *halimizəja* qarap baq!

Keni otluq muhəbbiting wə küq-kudriting!?
İqingni əqrıtixliring, rəhimdillikliring keni?
Ular mənə kəlgəndə besilip kəldimu? ■

16 **Qünki gərqə İbrahim bizni tonumisimu,**
Yaki İsrail gərqə bizni etirap kilmisimu,
Sən haman bizning Atimiz;

Sən Pərwədigar bizning Atimizdursən;
Əzəldin tartip «Həmjamət-Qutkuzəuqimiz» Sening namingdur. □

17 **I Pərwədigar, nemixka bizni yolliringdin azdurənsən?**
Nemixka Əzüngdin kərkuxtın yandurəp kənglimizni tax kilənsən?!
Kulliring üqün, Əz mirasing boləjan kəbililə üqün,
Yenimizəja yenip kəlgəysən!

18 **Mukəddəs həlqing pəkət azəinə wəkitlə təwəlikigə igə boləiojan;**
Düxmənlirimiz mukəddəs jayingni ayaq asti kildi; □ ■

19 **Xuning bilən biz uzundin buyan Sən idarə kilip bəkmiojan,**
Sening naming bilən atilip bəkmiojan bir həlqtək bolup kəldük!

□ **63:10 «birak ular asiylik kilip uning Mukəddəs Rohioja azar bərdi»** — muxu səzə qarışanda «Hudaning Mukəddəs Rohi» qəqum Hudaning Əzidin (demək, Huda'Atidin) ayrim bir həxsdur. ■ **63:10** Qəl. 14:11; Zəb. 78:56-59; 95:9-11 □ **63:11 «Əz padisi boləjanlar»** — İsrail həlqi. «**Əz ... padiqiliri**» — xübhəsizki, Musa pəyojəmbər, akisi Hərun həm aqisi Məryəm, xundakla bəkim Yəxua pəyojəmbər idi. ■ **63:13** Zəb. 105:37 ■ **63:15** Qan. 26:15

□ **63:16 «gərqə İbrahim bizni tonumisimu, Yaki İsrail gərqə bizni etirap kilmisimu,...»** — İbrahim həm İsrail (ularning ata-bowiliri) heli burunla ələmdin kətkənədi, əlwəttə. Muxu səzning mənsi, nawada atimiz İbrahim yaki İsrail (yəni Yəqub) muxu ələmdə tehi turojan bolsa, bizning naqar əhwalimizni, əhləksizlikimizni, pəzilətsizlikimizni kərupla intayın bizar bolup: «Muxu həlq bizning əwladimiz bolmisa kərək» — dəp bizlərnı etirap kilməsligi mümkün, deməkcı. □ **63:18 «Düxmənlirimiz mukəddəs jayingni ayaq asti kildi»** — Yəxayaning əmrində Hudaning mukəddəs ibadəthanisi tehi məwjut idi. Xuning bilən pəyojəmbər bu bəxarəttə əzidin keyinki bir dəwrni kəzdə tutqan boluxi kərək. Yerusalemdeki xu ibadəthana miladiyadin ilgiriki 586-yili wəyran kilindi. Bəxarət muxu wəqədin keyinki dəwrning bolidiojan həssiyatlarını, arzu-hiyallirini həm dualirini kərsətsə kərək. ■ **63:18** Zəb. 74:3-8

64

Duaning dawami

1-2 Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip,
Yərgə qüxkən bolsang'idi!

Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti! Mana muxundak bolqanda tuturukqa ot yaqqandək,
Ot suni kaynatqandək,
Sən namingni düxmənliringgə ayan kılqan bolatting,
Əllər yüzüŋdinla titrəp ketətti!□

3 Sən biz kütmiŋən dəhxətlik ixlarni kılqan waqtingda,
Sən qüxkəniding;
Yüzüŋdin taqlar rastla erip kətti!□

4 Səndin baxqa Əzigə təlmürüp kütkenlər üçün ixlıŋüqi bir Hudani,
Adəmlər əzəldin anglap baqmıqan,
Kulakqa yetip baqmıqan,
Köz kərüp baqmıqandur!■

5 Sən həkkanıylikni yürüzüxnı hursənlik dəp bilgən adəmning,
Yəni yolliringda mēngip, Seni seqlinqanlarning həjıtidin qıkkıuqi
həmrahdırsən;
Bıraq mana, Sən oşəzəptə boldung,
Biz bolsaq gınahta bolduq;
Undak iqlar uzun bolıwərdi;
Əmdi biz kütquzulamduq?

6 Əmdi biz napak bir nərsıŋə ohxax bolduq,
Kılıwatkan barlık «həkkanıyətlimız» bolsa bir əwrət latisıqla ohxaydu,
halas;

Həmmımız yopurmaktək hazan bolup kəttuk,
Kəbihliklimız xamaldək bizni uqurup taxlıwətti.■

7 Sening namingni qaqrıp nıda kılquqi,
İltıpatıŋni tutuxqa kızıqlıquqi həq yuqtur;
Qünki Sən yüzüŋni bizdin qaqrurup yoxurdung,
Kəbihliklimızdin bizni solaxturıquzdung.

8 Bıraq hazır, i Pərwərdıŋar, Sən bizning Atımızdırsən;
Biz seqliz lay, Sən bizning sapalqımızdırsən;
Həmmımız bolsaq qolungda yasaloqandurmız;

9 İ Pərwərdıŋar, bizgə karatkan oşəzıpingni zor kılmiqaysən,
Kəbihlikni mēnggüŋıŋə əsləp yürmiŋin;
Mana, karıqlın, həmmımız Sening həkqındurmız!■

10 Muqəddəs xəhərliring janggal,
Zionmu janggal bolup qaldi;
Yerusalem wəyran boldi;

11 Ata-bowımız Seni mədhıyilıŋən jay,
Pak-muqəddəslik, güzəl-parlaklık turalıquı bolqan oymız bolsa ot bilən
kəyüp kül boldi;

□ 64:1-2 «Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip, yərgə qüxkən bolsang'idi! Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti!» — baxqa birhil təjıimisi: «Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip, yərgə qüxsəng iding! Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti!». □ 64:3 «Yüzüŋdin taqlar rastla erip kətti!» — İsrailin Misirdin qıkkandin keyin, Huda ularıŋa Musa pəyoşəmbər arklilik muqəddəs kanun-pərmanlırını bərgən waqtıda, Sinay taqlırı xundakla erip kətti. Yəxaya pəyoşəmbər bəlkim muxu ixlarni kəzdə tutıdu. ■ 64:4 Zəb. 31:19,20; 1Kor. 2:9 ■ 64:6 Zəb. 90:5-8 ■ 64:9 Zəb. 79:8

Ƙədir-ƙimmətlik nərsilirimizning həmmisi wəyran ƙiliwetildi.□

12 Muxu ixlar aldida Өzüngni qətkə alamsən, i Pərwərdigar?

Süküt ƙilip turamsən?

Bizni boluxiqə har ƙilip uriwerəmsən?»

65

Hudaning duaƣa bərgən jawabi ••• «Yengi ixlar», yengi asman-zemin

1 Өzəldin Meni izdimigənlərgə Meni sorax yolini aqtım;

Mən Өzümgə intilmigənlərgə Өzümni tapƙuzdum.

Mening namim bilən atalmioƣan yat bir əlgə Mən: — «Manga ƙara, Manga ƙara» — dedim.

2 Birəƙ yaman yolda mangidioƣan,

Əzining pikir-hiyalioƣa əgixip mangidioƣan,

Asiylik ƙiloƣuƣi bir həlƙƙə bolsa Mən kün boyi ƙolumni uzitip intilip ƙəldim.□

3 Yəni baƣlarda ƙurbanlik ƙilip,

Ulnari hixlik supilar üstidimu ƙəydürüp,

Ƙəz aldimdila zərdəmgə tegidioƣan bir həlƙ;□

4 Ular ƙəbrilər arisida olturidu,

Məhpiy jaylardimu tünəp olturidu;

Ular qoxƙa gəxini yəydu,

Ƙazan-ƙaqilirida hərƙandəƣ yirginƣlik nərsilərninƣ xorpi si bar.□

5 Ular: «Өzüng bilən bol,

Manga yəƣinlaxƣuƣi bolma;

Qünki mən səndin pakmən» — dəydu;

Muxular dimioƣimoƣa ƙirgən is-tütək,

Kün boyi eqməy turidioƣan ottur!

6-7 Mana, Mening aldimda pütüklük turiduki: —

Mən süküt ƙilip turmaymən — dəydu Pərwərdigar —

Bəlki həm silərninƣ ƙəbihliklirinƣlarni,

Xundəƣla taƣ qoƣƣilirida isrik yəƣƣan,

Dənglər üstidimu Meni həƣarətligən ata-bowiliringlarning ƙəbihliklirini birliktə ƣayturimən,

□ 64:11 «...Pak-muƣəddəslik, güzəl-parlaklik turaloƣusi boləƣan əyimiz bolsa ot bilən ƙəyüp ƙül boldi» — muxu ayəttiki «əyimiz» muƣəddəs ibadəthana, əlwəttə. «Əy» dəgən səzninƣ ixlitilixi bolsa, Hudaning əsli ularning arisida (ibadəthanisida) turoƣanlikini təkitleydu. «Ƙədir-ƙimmətlik nərsilirimiz»ning əng esili bolsa yənila ibadəthanidiki buyum-jabduƣlar boləƣanidi. Babilliklarning Yerusalemini, jümlidin muƣəddəs ibadəthanini wəyran ƙiloƣanliƣi bəlkim muxu bəxarəttin ƣeyinki 100 yil ətrapidə boldi (miladiyədin ilgiriki 586-yili). Muxu ayəttə, pəyƣəmbər (63:15-19-ayətlərdiki əhwaləƣa oħxax) əzi axu dəwrdə turoƣandəƣ səz ƣilidu; u axu dəwrdikilərgə wəkil bolup dua ƣilidu. □ 65:2 «yaman yolda mangidioƣan...» — ibraniiy tilida «yahxi əməs yolda mangidioƣan...». □ 65:3 «(Ular)... baƣlarda ƣurbanlik ƣilip, ularni hixlik supilar üstidimu ƣəydürüp...» — baƣlar pat-pat «Baal» dəgən butƣa qoƣumidioƣan jaylar bolup ƣalattı. Ƙurbanlikni bolsa pəƣət ibadəthanidila ƣilsa bolattı; uningdin baxƣa «ƣurbanƣah»larni pəƣət taxlar yaki tupraq ƣatarlik təbiyi materiyallardinla yasioƣili bolattı. «Ulnari hixlik supilar üstidimu ƣəydürüp...» — yaki «huxbuyni hixlik supilar üstidimu ƣəydürüp...». □ 65:4 «ular ƣəbrilər arisida olturidu, məhpiy jaylardimu tünəp olturidu»

— muxu ƣixilərninƣ mazarlarda, «məhpiy jaylar»da olturup tünəxtiki məƣsiti, xühhisizki, «ata-bowiliring roħliri»ƣa dua ƣilip əlakilixix, xundəƣla jin-xəytnlar bilən əlakilixix idi. Өlüklərninƣ roħliri bilən əlakə ƣilixƣa urunux Təwratla ƣət'iy mən'i ƣilini du.

— Xularni öz kuqaklirioja kayturimən;
Bərħək, Mən ilgiriki kıloqanlirini öz kuqaklirioja əlqəp kayturimən. □

8 Pərwərdigar mundak dəydu: —
Sapaq üzümning «sarkindi xirnə»si kərüngəndə,
Həklərnin: «Uni qəyliwetip wəyran kilmisun, qünki uningda bərikət turidu» deginidək,

Mən Öz kullirimning səwəbidinla xundak kılımənki,
Ularınq həmmisini wəyran kilmaymən. □

9 Xundak kılıp Mən Yəkuptin bir nəsilni,
Yəhudadinmu taqlirimioja bir igidarni qikirimən;
Xuning bilən Mening tallioqanlirim *zeminioja* igə bolidu,
Mening kullirim xu yərdə makanlixidu. □

10 Meni izdigən həlkim üqün,
Xaron bolsa yənə koy padilirioja qotan,
Ahor bolsa kala padilirioja konaloju bolidu. □

11 Birak Pərwərdigarni taxlap,
Muxəddəs teoimni untuquqi,
«Tələy» *degən but* üqün dastihan saloquqi,
«Təkdir» *degən but* üqünmu əbjəx xarabni quyup qaqılarni tolduroquqisilər, □

12 Mən silərnəni kiliqka «təkdir» kildim,
Silərnin həmminglar kiroinqilikta bax egisilər;
Qünki Mən qaqidim, silər jawab bərmidinglar;
Mən səz kildim, silər kulak salmidinglar;
Əksiqə nəzirimdə yaman bolqanni kiliwatisilər,
Mən yakturmaydiqanni tallioqansilər.

13 Xunga, Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

□ 65:6-7 «silərninq kəbihliklirinqarni, xundakla taq qoqqilirida isrik yaqqan, dənglər üstidimu Meni haqarətligən ata-bowilirinqarninq kəbihliklirini birlikdə kayturimən» — taqlarninq qoqqiliri yaqi dənglər pat-pat butka qokunidioqan jaylar bolup qalatti. Xuning bilən Musa pəyoqəmbər taq yaqi dənglər üstidə qurbanliq kilixnimu mən'i kılqoqan. Ayəttə kərsitilgən muxu kilmixliri, xübhisizki, butpərəslik idi. «Bərħək, Mən ilgiriki kılqoqanlirini öz kuqaklirioja əlqəp kayturimən» — baxqa birhil təjimisii: «Bərħək, ularning kılqoqanlirini öz kuqaklirioja kayturuwetix Mening birinqi iximdur». □ 65:8 «Sapaq üzümning «sarkindi xirnə»si kərüngəndə, həklərnin: «Uni qəyliwetip wəyran kilmisun, qünki uningda bərikət turidu» deginidək,...» — Qanaanda (Pələstində) üzümün «əzi qıqqan» xirnə bolsa intayin ətiwarlinidu; səwəbi, uningdin ixlinidioqan xarab intayin mezilik bolidu. Xunga məlum bir sap üzümün muxu «sarkindi xarab» qıqqanliqi bayqalsa, u baxqa üzüm sapaqliri bilən qoxup qəyliwetilməydu, «xirnə qıqquqə» ayrim qoyulidu. Xuning bilən Huda Əzigə sadıq bolqan «qaldilar» Israilda bar bolsila, ularni yoqatmaydu. Biz yukirəqi bablardin bilimizki, muxu «igidar» nəsil (9-ayət) dəl «Pərwərdigarninq kulı»ningki, yəni Məsihiñning nəslidur. □ 65:9 «Mən Yəkuptin bir nəsilni, Yəhudadinmu taqlirimioja bir igidarni qikirimən» — demək, Huda «qaldisi»din, əzigə sadıq yəngi bir dəwrni qıqiridu, ularni «muxəddəs zemin»oja igə kılıdu.

□ 65:10 «Xaron bolsa yənə koy padilirioja qotan, Ahor bolsa kala padilirioja konaloju bolidu» — Xaron bolsa Pələstinning qərb təripidə, əsli intayin munbət jay idi. Xu rayon bəlkim Asuriyə (həm keyinki Babilliklarning) bulangqlikliiri tüpəylidin qakaslixip kətkən boluxi mumkin. Ahor bolsa xərkiy tərəptə bolup anqə munbət əməs idi. Israillar Ahorda Hudaqə kattıq asiylıq kılqoqanıdi (Təwrattiki «Yəxua» 7-babni kərüñg). Birak hazır u Hudaning lənitigə uqrimay, munbət bolup ketidu. Pələstindiki bu ikki jay həm arilikidiki barliq Pələstin zeminliri qərbtin-xərkkıqə pütünləy əsliqə kəltürüldü, bəlkı tehimu awat əhwalqə kəltürüldü, deməki. □ 65:11 «Tələy» — (ibraniy tilida «Gad» deyliđu) Suriyədiki bir but. «Təkdir» — yənə bir but — əsli ibraniy tilida «məniy»; buning mənisii «təkdir» «təksimat, sanilix» idi.

Mana, Mening qullirim yəydu,

Silər aq qəlisilər;

Mana, Mening qullirim iqudu,

Birəq silər ussuz qəlisilər;

Mana, Mening qullirim xadlinidu,

Silər xərməndilikdə qəlisilər;

¹⁴ Mana, kənglidiki xad-huramliqtin qullirim nahxa eytidu,

Silər kəngüldiki azabtin zar-zar yiqłaysilər,

Roh-kəlb sunuqluqidin nalə-pəryad kətürisilər.

¹⁵ İsminglarni Mening tallıoanliriməyə lənət boluxqa qaldurisilər.

Rəb Pərwərdigar seni ətüridu,

Həm uning qulliriyyə baxqa bir isimni koyup beridu.

¹⁶ Xuning üçün kimki əzigə bir bəhtni tilisə,

«Amin» degüqi Hudaning nami bilən axu bəhtni tiləydu;

Kimki kəsəm iqməqci bolsa,

Əmdi «Amin» degüqi Hudaning nami bilən kəsəm iqudu;

Qünki burunqi dərd-ələmlər untulojan bolidu,

Qünki ularni kəzümdin yoxurdum. □

¹⁷ Qünki qarənglər, Mən yengi asmanlarni wə yengi zeminni yaritimən;

İlgiriki ixlər heq əslənməydu,

Həttə əskə kəlməydu.

¹⁸ Əksiyyə silər Mening yaritidojanlikimdin huxallınglar;

Mənggügə xad-huramliqta bolunglar;

Qünki Mən Yerusalemnı xad-huramliq,

Uning həlqini huxallıq bərgüqi kılıp yaritimən.

¹⁹ Özümmü Yerusalemdin xad-huramliqta bolimən,

Xundaqla Əz həlqimdin huxallımın;

Uningda nə yioyə awazi,

Nə nalə-pəryadlar ikkinqi anglanmaydu; □

□ **65:16 «Xuning üçün kimki əzigə bir bəhtni tilisə, «amin» degüqi Hudaning nami bilən axu bəhtni tiləydu»** — Hudaning Əz qulliriyyə bərgən wədilirini (8-14-ayəttiki) əməlgə axurojanliqini kərgən həqlər Hudani bolsa «Amin» degüqi Huda (yaki «Amin»ning İgisi Huda), yəni məmin bəndilirining dualirini anglaydıoan Huda, dəp bilidu. «Amin» degən səzning toluq mənisi toqruluk «Təbirlər», xundaqla «2Kor.» 1:20nimu kərüng. **«Kimki kəsəm iqməqci bolsa, əmdi «Amin» degüqi Hudaning nami bilən kəsəm iqudu; qünki burunqi dərd-ələmlər untulojan bolidu, qünki ularni kəzümdin yoxurdum»** — Hudaning səltənitidə boləoanlar burunqi (bolupmu əz gunahlıri tüpəylidin pəyda boləoan) dərd-ələmlərni esigə kəltürməydu; qünki Huda Əzi ularning gunah-səwənliklerini untulojan bolidu. □ **65:19 Özümmü Yerusalemdin xad-huramliqta bolimən, xundaqla Əz həlqimdin huxallımın; uningda nə yioyə awazi, nə nalə-pəryadlar ikkinqi anglanmaydu** — «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem» toqruluk azraq təhtitaylı. İnjildiki «Wəhıy» degən kısımoyə asasən bilimizki, Məsih **muXu dunyada** ming yıl həkümranlıq kılıdu. Xu həkümranlıkdiki əhwal Yəxaya pəyoəmbərning bəxaridəq bolidu. U tehi ahırkı «yengi asmanlar, yengi zemin» əməs; qünki muXu ayətlərgə qarioqanda, əlüm degən ix (məyli adəmlər uzun emürlük bolsimu) tehi məwjut; gunah tehi məwjut; **ahırkı «yengi asmanlar, yengi zemin» mənggülik bolidu; ularda əlümmü yok, gunah yok.** İnjildiki «Wəhıy» 21-22-bablarni kərüng. Məsih **muXu dunyada** ming yıl həkümranlıq kılıdıoan «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem» bizning mənggülik «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»ning kəndəq bolıdıoanliqini qüxiniximizgə zor yardəm beridu; bu ikkisining ohxax yərliri kəp (məsilən, kərkunq, dərd-ələm yokitilojanliqi); Huda zamanlarning əng ahirida ming yillik «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»ni mənggülik «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»yə aylənduridu. Məsihning ming yillik səltənitı toqrısida «Təbirlər»nimu kərüng.

²⁰ Uningda yənə birnəççə künlük qaçrap kətkən bowak bolmaydu, Yaki waḱti toxmay waḱitsiz kətkən boway bolmaydu; Yüz yaxka kirgən bolsa «yigit» sanilidu, Xuningdək gunahkar yüz yaxka kirip olgən bolsa «Hudaning lənitigə uqriḱoḱan» dəp həsablınıdu. □

²¹ Ular öylərni salıdu, ularda turıdu; Ular üzümzarlarıni bərpə kılıdu, ulardın mewə yəydu;

²² Ular yasioḱan öylərdə, baxka birsi turmaydu; Tikilgən üzümzarlardın, baxka birsi mewə elip yeməydu; Qünki həlḱimning künliri dərəhning əmridək bolıdu; Mening tallıḱanlirim əzliri əz ḱoli bilən yasioḱanliridin əz əmridə toluk bəhrimən bolıdu. □

²³ Ularınḱ ḱiloḱan əmḱiki bikarəḱə kətməydu; Yaki ularning baliliri tuḱuluḱanda kələḱiki toḱruluk wəḱimə məwjut bolmaydu;

Qünki ular Pərwərdigar bəht ata ḱiloḱan nəsilıdu, Ularınḱ pərzəntlirimu xundak. □

²⁴ Wə xundak bolıduki, Ular nida ḱilip qakırmastınla, Mən ijabət ḱilimən; Ular dua ḱilip səzləwatḱinidila, Mən ularni anglaymən.

²⁵ Bərə həm paḱlan bilən billə ozuḱlinıdu; Xır bolsa kalıdək saman yəydu; Yılanning rizḱi bolsa topa-ḱangla bolıdu. Mening muḱəddəs teḱimning həmmə yeridə heḱ ziyankəxlik bolmaydu; Heḱ buzoḱunḱilik bolmaydu, dəydu Pərwərdigar. □ ■

66

Hudaning jawabi — dawami

¹ «Pərwərdigar mundak dəydu: — «Asmanlar Mening təhtim, Zemin bolsa ayaḱlırimoḱə təhtipərimıdu, Əmdi Manga ḱandak əy-ımarət yasımaqısılər?»

□ **65:20 «Xuningdək gunahkar yüz yaxka kirip olgən bolsa «Hudaning lənitigə uqriḱoḱan» dəp həsablınıdu** — adəmlərnıng kəpınḱisi nahayiti qong yaxtıla elıdıḱan boləḱaqḱə, «yüz yaxta olgən» bolsa, pəḱətla «nahayiti bir yigit» dəp ḱarılıdu; həḱlər unıng gunah ḱiloḱanlıḱını bilip ḱalsa, unı «xunḱə yax turupla olgən, qoḱum Hudaning lənitigə uqriḱoḱan bolsa kerək» dəp ḱaraydu. □ **65:22 «Ular yasioḱan öylərdə, baxka birsi turmaydu; tikilgən üzümzarlardın, baxka birsi mewə elip yeməydu»** — ıbranıy tilıda «ularning ḱuruluḱlırida baxḱılar turıdıḱan, ularning tikḱinidin baxḱılar yəydıḱan ḱələt bolmaydu». **«dərəhning əmri»** — əlwəttə intayın uzun bolıdu; dərəhning əzi intayın muḱim, puhta yaxaydu; səzlər muḱu ḱəḱətnimu iḱigə alsa kerək. «...**əz ḱoli bilən yasioḱanliridin əz əmridə toluk bəhrimən bolıdu**» — ıbranıy tilıda «əz ḱoli bilən yasioḱanlıri əzi upraydu» — demək, pütün əmridə toluk ıxlıtıdu. □ **65:23 «Qünki ular Pərwərdigar bəht ata ḱiloḱan nəsilıdu»** — yaki «qünki ular Pərwərdigar bəht ata ḱiloḱan (zat)ning nəsilıdu». Muḱu tərḱimisi toḱḱra bolsa «Pərwərdigar bəht ata ḱiloḱan (zat)» Məsiḱni ḱərsətkən bolıdu, əlwəttə. □ **65:25 «Yılanning rizḱi bolsa topa-ḱangla bolıdu»** — Erən baḱḱısidə Huda yılanəḱ: «Toḱa-ḱangni yəysən» degən lənətni qıxürgənıdi. Bırak ḱazır unıng yegənlıri **pəḱət** topa-ḱang bolıdu; u heḱ adəm yaki baxka ḱaywanoḱə ziyən yətküzəlməydu.

■ **65:25** Yəx. 11:6, 7, 8, 9; Mat. 18:3

Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu? □ ■

² Bularning həmmisini Mening qolum yaratqan, ular xundak boləraqkila barliqkə kəlgən əməsmidi? — dəydu Pərwərdigar, — Lekin Mən nəzirimni xundak bir adəmgə salimən:

— Məmin-kəmtər, roḥi sunuq,

Səzlimni angliqanda qorqup titrək basidiqan bir adəmgə nəzirimni salimən.

³ Kala soyoqan kixi adəmnimu oltüridu,

Kozini qurbanliq kילוan kixi itning boynini sundurup oltüridu;

Manga hədiyə tutquqi qoxka kəninimu tutup bərməqfidur;

Duasini əslitixkə huxbuy yakquqi məbudkimu mədhiyə oquydu;

Bərḥək, ular əzi yaqturidiqan yollirini tallioqan,

Kəngli yirginqlik nərsiliridin hursən bolidu. □

⁴ Xunga Mənmu ularning külpətlirini tallaymən;

Ular dəl qorkidiqan wəhimilərnə bexioqə qūxürimən;

Qünki Mən qakiroinimda, ular jawab bərmidi;

Mən səz kilənimda, ular kulək salmidi;

Əksiqə nəzirimdə yaman boləqanni kildi,

Mən yaqturmaydiqanni tallidi. ■

⁵ «I Pərwərdigarning səzi aldida qorqup titrəydiqanlar,

Uning deginini anglanglar: —

«Silərnə namimoqə *sadiq boləqanliqinglar* tūpəylidin qətkə qakqanlar bolsa,

Yəni silərdin nəprətlinidiqan kərin daxliringlar silərgə: —

«Kəni Pərwərdigarning uluqluqi ayan kilinsun,

Xuning bilən xadliqinglarnə kərələydiqan bolimiz!» — dedi;

Birək xərməndiliktə qəloqanlar əzliri bolidu. ■

⁶ Anglanglar! — xəhərdin kəlgən quqan-sürənlər!

Anglanglar! — ibadəthanidin qikqan awazni!

Anglanglar! — Pərwərdigar Əz dūxmənligigə *yamanliqlirini* kayturuwatidu!» □

Israilning yengidin tuquluxi

□ **66:1 «Zemin bolsa ayaqlirimə qətipərimdur»** — «tətipər» padixah tətkə olturoqanda ayaqlirini dəssətkən kiçik orunduk. **«Əmdi Manga kandaq əy-imarət yasimaqçisilər?**

Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu?» — birinçi ayət bəlkim Hudaning 64-bab, 11-ayəttiki soaloqə beridiqan asasiy jawabi. Huda «ibadəthana»ni anqə muḥim dəp qarimisimu, insanlar Əzigə atap saləqan ibadəthanini qoqum kəmsitidu degili bolmaydu (20- həm 2-ayətkə qaridoqanda, kəlgüsüdiki «ming yillik səltəniti»də bir «muqəddəs ibadəthana» bolidu; birək Hudaning nəziri (2-ayətkə əsasən) heqkandaq əy-imarəttə əməs, bəlkə Əzidin qorkidiqan məmin bəndiliridə turidu. ■ **66:1** 1Pad. 8:27; 2Tar. 6:18; Ros. 7:48,49; 17:24 □ **66:3 «Kala soyoqan kixi adəmnimu oltüridu, ... duasini əslitixkə huxbuy yakquqi məbudkimu mədhiyə oquydu; bərḥək, ular əzi yaqturidiqan yollirini tallioqan, kəngli yirginqlik nərsiliridin hursən bolidu»** — muxu ayəttiki kixilər kərunüxtə Hudaqə ibadət kilidu; ular kala-qozini soypur qurbanliq kilidu, «axliq hədiyə» kilidu, huxbuynimu Hudaqə atap yaqidu; birək bundak kixiliri bilən tənq ular qatillik kilidu, hurapuy ixlarnə kilidu (itning boynini sundurux), butlarqə qoqunup haram qurbanliqlərnimə kilidu. ■ **66:4** Pənd. 1:24; Yəx. 65:12; Yər. 7:13 ■ **66:5** Yəx. 5:19 □ **66:6 «Anglanglar! — xəhərdin kəlgən quqan-sürənlər! Anglanglar! — ibadəthanidin qikqan awazni! Anglanglar! — Pərwərdigar Əz dūxmənligigə yamanliqlirini kayturuwatidu!»** — bu bexarət Yəxayaning keyinki dəwridiki Yerusalem, jümlidin ibadəthanining wəyran kilinixini (miladiyədin ilgiri 586-yili) həm bəlkim ahirki zamanlardiki ohxap ketidiqan bir ixnimə kərsitidu.

7 — Tolōjiki tutmayla u boxinidu;
Aşriki tutmayla, oşul bala tuşidid!■

8 Kimning muxundak ix toşruluk hawiri bardu?
Kim muxundak ixlarni korup bakkan?
Zemin bir halkan bir kun iqidila tuşididoşan ix barmu?
Dakikə iqidila bir əlning tuşuluxi mumkinmu?

Qunki Zionning əmdila tolōjiki tutuxioşa, u oşul balilirini tuşdid!□

9 Birsini boxinix halitigə kəltürgən bolsam, Mən balini qikarozumay
qalantim? — dəydu Pərwərdigar,
Mən Əzüm tuşduroşuqi tursam, baliyatquni etiwetəmdimən? — dəydu
Hudaying.

10 Yerusalem bilən billə xad-huramlikta bolunglar;
Uni səyğüqilə, uning üqün huxallininglar!
Uning üqün kayoşu-həsərət qəkkənlər,
Uning bilən billə xadlik bilən xadlininglar!

11 Qunki silər uning təşəlli berididoşan əmqəkliridin emip qanaətlinisilər;
Qunki silər qanoşuqə iqip qikəsilər,
Uning xan-xəripining zorlukidin kənglünglar hursən bolidu».□

12 Qunki Pərwərdigar mundak dəydu: —
Mən uningəşa taxkan dəryadək aram-hatirjəmlikni,
Texip kətkən ekimdək əllərnin xan-xərpərlirini sunup berimən;
Silər emisilər,

Silər yanpaxka elinip kətürüsilər,
Etəktə əkiltilisilər.■

13 Huddi ana balisioşa təşəlli bərgəndək,
Mən xundak silərgə təşəlli berimən;
Silər Yerusalemda təşəlligə igə bolisilər.

14 Silər bularni kərgəndə kənglünglar xadlinidu,
Səngəkliringlar yumran ot-qəptək yaxnap ketidu;
Xuning bilən Pərwərdigarning qoli Əz kullirioşa ayan kilinidu,
U düxmənligigə kəşrini kərsitidu.

15 Qunki oşəzipini kəşr bilən,
Tənbihini ot yalkunliri bilən quxürüxi üqün,
Mana, Pərwərdigar ot bilən kelidu,
U jəng hərwiliri bilən kuyundək kelidu.

16 Qunki ot bilən həm kiliq bilən Pərwərdigar barlik ət igilirini sorak kilip
jazalaydu;
Pərwərdigar əltürgənlər nuroşun bolidu.

17 «Başqılar»əşa kirix üqün pakizlinip,
Əzlrini ayrim tutup,
Otturida turoşuqining gepigə kirgənlər,

■ 66:7 Wəh. 12:1-6 □ 66:8 «Kimning muxundak ix toşruluk hawiri bardu? ... Zemin bir halkan bir kun iqidila tuşididoşan ix barmu? Dakikə iqidila bir əlning tuşuluxi mumkinmu? Qunki Zionning əmdila tolōjiki tutuxioşa, u oşul balilirini tuşdid!» — muxu 7- həm 8-ayəttə eytiloşan ixlər birakla Yerusalemining wəşran kilinixidin (6-ayət) ahirki zamanda «Zion-israil towa kilip yengidin tuşuluxi» əməlgə axurulup, ularning Hudaning aldidə həkikiş «Əz halkim» boluxioşa atlap etidu. □ 66:11 «uning xan-xəripining zorlukidin kənglünglar hursən bolidu» — baxka birhil təşəllisi: — «uning xərpəlik başir-kəksidin kənglünglar hursən bolidu». ■ 66:12 Yəx. 49:22; 60:4

Xundakla qoxqa gəxini, yirginqlik boləjanni, jümlidin qaxqanlarni yəydiəqanlar bolsa jümesi təng tügixidu — dəydu Pərwərdigar.□

18 Qünki ularning kıləqanliri həm oyliəqanliri Mening aldımıdır; Bırak barlık əllər, həmmə tilda səzləydiəqanlarning yiojilidiəqan waqti kelidu;

Xuning bilən ular kelip Mening xan-xəripimni kəridu; □

19 Wə Mən ularning arisida bir karamət bəlgini tikləymən;

Həm ulardin keqip kutuləqanlarni əllərgə əwətimən;

Nam-xəhritimni angliməqan, xan-xəripimni kərüp bəqmioəqan Tarxixka, Liwiyəgə, okyaqılıkta dangki qıqkan Ludka, Tubal, Gretsiyəgə həm yırak qətlərdiki arallarəja ularni əwətimən;

Ular əllər arisida Mening xan-xəripimni jakarlaydu.□

20 Xuning bilən Israillar «axlık hədiyə»ni pakiz qaçılarəja qoyup Pərwərdigarning öyigə elip kəlgəndək,

Xular bolsa, Pərwərdigarəja atəp beəjixliəqan hədiyə süpitidə kərindaxliringlarning həmmisini əllərdin elip kelidu;

Ular ni atlarəja, jəng hərwilirioəja, sayiwənlük hərwa-zəmbillərgə, keqirlarəja həm nar təgilərgə mindürüp mukəddəs teəjimoəja, yəni Yerusalemoəja elip kelidu, — dəydu Pərwərdigar.□

21 Həm Mən ulardin bəzilirini kaşınlar həm Lawiyar boluxka tallaymən — dəydu Pərwərdigar.□

22 Qünki Mən yaritidiəqan yengi asmanlar həm yengi zemin Əzümning aldidə daim turəjandək,

Sening nəsling həm isming turup saқlinidu.□ ■

23 Həm xundak boliduki, yengi aymu yengi ayda,

Xabat künimu xabat künidə,

Barlık ət igiliri Mening aldimoəja ibadət kıləjili kelidu — dəydu

□ 66:17 «**«Baəqilar»əja kirix üqün pakizlinip,...»** — bəlkim butpərəslik hərəkətlirigə kətnixix üqün, muxu «pakizlinix» ixlirini kılıdu. **«Otturida turəjuqi»** — bəlkim butpərəslikte yetəkqilik «pir» rolini aloquci. □ 66:18 **«Qünki ularning kıləqanliri həm oyliəqanliri Mening aldımıdır»** — bu ayətning birinçi yerimini tərijimə kılıx təs. Alimlar pəket uning mənisini tərijimə kıləqinimizdək pərəz kılıdu. □ 66:19 **«ulardin keqip kutuləqanlarni əllərgə əwətimən»** — «ulardin» degənlük: (1) 16-ayəttə eytiləqan jazaliridin («ot həm kiliq»tin) yaqi (2) «yat əllər arisidin» degən mənini bildürüdu. **«həm ulardin keqip kutuləqanlarni əllərgə əwətimən»** — bəxka birhil tərijimisi: «həm keqip həyat qəloəqanlardin bəzilirini (yat) əllərgə əwətimən». **«Tarxix»...«Lud»... «Tubal»...** — xühşiszi, muxu yurtlarning isimliri pütün dunyadiki yurtlarəja wəkillik kılıdu. «Tarxix» üqün 60-bab, 9-ayəttiki izahətni kərüing; «Lud» bolsa bəlkim iximaliy Afrikida; Tubal bəlkim hazirdiki Rusiyəni kərsitidu (bəlkim Rusiyəning kona paytəhti «Tobolsk» bilən kərsitidu. Nemixka «Lud» toəjruluk «okyaqılıkta dangki qıqkan» deyilidu? Pərizimizqə, Huda əwətkən əlqilərnin hizmitining hətəri bar, dəp kərsətməkqi. □ 66:20 **«Xular bolsa, Pərwərdigarəja atəp beəjixliəqan hədiyə süpitidə kərindaxliringlarning həmmisini əllərdin elip kelidu»** — bizningqə «xular» Hudaning hux həwirini qəbul kıləqan «yat əllər»ni kərsitidu. Ular huxal bolup, Hudaning xəpaitini qayturux üqün, ziyənkəxlikkə uqriəqan, tərkişip kətkən Yəhudiyarlarning öz yurti Yerusalemoəja qaytixioəja yardım kılıximiz kerək dəp hərhil wasitilər bilən səpərdə ularəja yəlonqük bolidu. □ 66:21 **«kaşınlar»** — «kaşınlar»ning həlkəqə wəkil bolup ularning qurbənlikliirini ibadəthanidiki qurbəngah üstidə kəydürux hizmiti bar idi. **«Lawiyar»** — kaşınlarning yardımqiliri. Demək, muxu «Yəhudiy əməs»lər İsrail iqidə intayin imtiyazlık orunda wə wəzipidə bolidu. □ 66:22 **«yengi asmanlar həm yengi zemin»** — bu tema toəjruluk 65:17-ayəttiki izahətni kərüing

Pərwərdigar.□

24 — Xuning bilən ular sirtka çiqip,
Manga asiylik qiləən adəmlərninğ jəsətlirigə qaraydu;
Qünki ularni yəwatқан qurtlar ölməydu;
Ularni köydürüwatқан ot əqməydu;
Ular barlıq ət igilirigə yirginqlik bilinidu.

□ **66:23 «xabat küni»** — «dəm elix muqəddəs küni» yəni xənbə küni. Yukiriki 56-bab, 2-ayəttiki izahatni kərüng. «**Barlıq ət igiliri Mening aldimoğa ibadət qiləjili kelidu**» — pütkül insaniyət qiləən muxu ibadət iqidə, Yerusalemda ötküzülgən ibadət bolsa bəlkim wəkil boləənlar arkişik ötküzüliidu. Jəsətlərgə guwahqi boləənlar (24-ayət) muxu wəkillər boluxi kərək.

Yərəmiya

Hudaning Yərəmiyani qaqirixi

1 Binyamin qəbilisi zeminidiki Anatot yezisida turuwatqan kaşinlardin bolqan Hilkıyaning oşli Yərəmiyaning sızliri *təwəndə hatirilidı*: —

2 Yəhuda padıxaşı, Amonning oşli Yosıyaning künliridə, yəni u təhtkə olturoqan on üçinçı yilida *Yərəmiyaşa* Pərwərdigarning sızı kəldi;

■ 3 Yəhuda padıxaşı Yosıyaning oşli Yəhoakimning künliridə həmdə Yəhuda padıxaşı Yosıyaning oşli Zədəkiyaning on birinçı yilining ahiriqıqə, yəni xu yılning bəxinçı eyida Yerusalemdikilər sürgün qilinıqə uningə Pərwərdigarning sızı yənə kelip turdi. ■

4 Pərwərdigarning sızı manga kelip:

5 — Anangning qorsıqida seni apiridə qilixtin ilgirila Mən seni biləttim; sən baliyatqudin qıxixtin burun seni Özümgə atap, əllərgə pəyoşəmbər boluxqa tiklidim, — deyildi. ■

6 Mən bolsam: — Apla, Pərwərdigar! Mən gəp qilixni bilməymən; qünki mən gədək balidurmən, dedim. □ ■

7 Lekin Pərwərdigar manga: — Özüngni gədək bala, demə; qünki Mən seni kimgə əwətsəm, sən xularəqə barisən; wə Mən seni nemə də dəp buyrusam, sən xuni dəysən. 8 Ulardin qorqma; qünki seni qutquzux üqün Mən sən bilən billidurmən, — dedi. ■

9 Wə Pərwərdigar qolını sozup aqzımoqə təgküzdi; Pərwərdigar manga: Mana, Öz sızlirimni aqzıngəqə koydum; ■ 10 Qara, muxu küni Mən seni yulux, səkux, halak qilix wə örux, kurux wə terip əstürux üqün əllər wə padıxaşlıqlar üstigə tiklidim, — dedi. ■

Ikki alamət kərünux

11 Wə Pərwərdigarning sızı manga kelip: «Yərəmiya, nemini kərüwatisən?» — deyildi.

Mən: «Badam dərihining xehini kərüwatimən» — dedim.

12 Pərwərdigar manga: «Kərgining yahxi boldi; qünki Mən sızümning əməylixi üqün sızümni kəzitip turimən» — dedi. □

13 Wə Pərwərdigarning sızı manga ikkinçı qetim kelip: «Nemini kərüwatisən?» — deyildi.

Mən: «Poruq-poruq qaynawatqan, aqzi ximal tərıpidin qıysayqan bir qazanni kərdüm» — dedim.

14 Pərwərdigar manga: — Külpət ximal tərəptin kelip bu zeminda turuwatqanlarning həmmisi üstigə bəsüp kelidu — dedi. ■

■ 1:2 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30 ■ 1:3 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23;

Yər. 52:1-30 ■ 1:5 Gal. 1:15 □ 1:6 «Mən gəp qilixni bilməymən; qünki mən gədək balidurmən» — ıbranıy tilida: «bala» degən bu sız 5-16 yaxtıki balını kərsitidu. Kitabning baxqa məlumatlırıqə qarıqanda bizningqə Hudaning sızı Yərəmiyaşa kəlgəndə u bəlkim təhminən on alta yaxqa kirgənidi. ■ 1:6 Mis. 3; 4; 6:11,29 ■ 1:8 Qan. 31:6, 8; Yə. 1:5; Əz. 3:9 ■ 1:9 Yəx. 6:6, 7; Yər. 5:14 ■ 1:10 Yər. 18:7; 2Kor. 10:4, 5 □ 1:12 «Kərgining yahxi boldi; qünki Mən sızümning əməylixi üqün sızümni kəzitip turimən» — badam dərihi baharda birinçı bolup qəqəkləp, baharning kəlgənlikini jakarlıqıqı bolıqəqqa ıbranıy tilida «kəzətqi» dəp atilidu.

■ 1:14 Yər. 4:6

15 — Qünki mana, Mən ximaliy padixahliklarning barlik jəmətlirini qakirimən, — dəydu Pərwərdigar; — ular kelidu, padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem kowuqliri aldioja selip, həmmə sepillarəja wə Yəhudaning barlik xəhərlirigə hujuməja təyyarlinidu; □ ■ 16 xuning bilən Mən *Yəhudadikilərnin*g barlik rəzillikliri üqün ularning üstidin həkümlərni jakarlaymən; qünki ular Məndin waz keqip, baxka ilahlarəja huxbuy yekip, öz qolliri yasiojanlirioja qokundi.

17 Sən əmdi belingni baolap ornungdin turup, sanga buyruojanlirimning həmmisini ularəja eyt; ular aldida hədukuq kətmigin; bolmisa Mən seni ular aldida hədukturimən. 18 Kara, Mən bügün seni Yəhudaning padixahlirioja, əmirilirigə, kahinlirioja həm pütkül zemin həlkiqə qarxi turəjuqi mustəhkəm xəhər, təmür tüwrük wə mis sepillardək tiklidim. □ ■

19 Ular sanga qarxi jəng kilidu, lekin sening üstüngdin ojalibə kilalmaydu — Qünki Mən seni kutkuzux üqün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar.

2

Israilning Pərwərdigarəja boləjan dəslepki muhəbbiti

1 Əmdi Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

2 Berip Yerusalemdikilərnin g kulaklirioja mundak jar saləjin: — «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən sening yax waqtingdiki wə padarlikingni, yəni kizning axiqəja boləjan muhəbbitidək sening qəlbawawanda, yəni terilmiojan yərlərdə Manga əgixip yürgənlirigni sening üqün əsləymən. 3 Xu qəjođa Israil həlki Pərwərdigarəja pak, alahidə ataləjan, ular uning öz həsulining tunji mewisi dəp qaraləjanidi; ularni yəwalmakqi boləjanlarning həmmisi gunahkar dəp hesablanəjanidi həm ularning baxlirioja balayi'apət qüxkənidi, — dəydu Pərwərdigar. □

Ata-bowilar arisida wapasizlikning pəyda boləjanliqi

4 Pərwərdigarning sözini anglanglar, i Yakupning jəməti, Israil jəmətining barlik ailə-tawabiatliri: —

5 Pərwərdigar mundak dəydu: — Ata-bowiliringlar Məndə zadi kəndak adalətsizliklərnə baykəptu, ular Məndin xunqə yiraklixidu? Ular nemixka bimənə butlarəja bax urup, əzliri bimənə bolup kətti? ■

□ 1:15 «padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem kowuqliri aldioja selip...» — baxka birhil təjrimisi: «padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem kowuqlirioja selip...» ■ 1:15 Yər. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ 1:18 «Mən ... seni... mustəhkəm xəhər, təmür tüwrük wə mis sepillardək tiklidim» — oqurmənlər xuningəja diqqət kiliduki, Hudaning bu sözliri «ətkən zamanda» eytiləjan. Bir qaraxka, Yəramiya pəkət gədək bir yax yigittək kərənsimu, lekin iman-ixənqə nisbətən Hudaning sözi allikəqan ixəngüqilərgə pakit boləjan. Iman-ixənqtiki adəm ixlarəja Hudaning kəzkarixi bilən qaraydu. ■ 1:18 Yər. 6:27; 15:20 □ 2:3 «Xu qəjođa Israil həlki Pərwərdigarəja pak, alahidə ataləjan» — «...pak, alahidə ataləjan» dəgən səz ibraniy tilidiki «Pərwərdigarəja «kədəx»» («Pərwərdigarəja mukəddəslik») dəgən səz bilən ipadilinu. Oqurmənlərgə bəlkim ayanki, «mukəddəs»ning əsli mənisi dəl «Hudaəja alahidə ataləjan, pak» dəganliktur. Musa pəyoəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə «həsulning tunji mewisi»ni bolsa Hudaəja atap, Hudaning wəkili boləjan kahinlarəja beqixlax kərak idi. Huda muxu yərdə: «Israil alahidə Meningki idi» dəydu. Yənə bir tərəptin eytkənda Israil Hudaning «həsulining tunji mewisi» bolsa, əmdi ulardin keyin Hudaning yolida mangidəjan baxka əllərdin boləjanlarmu Hudaning yenioja kelip uningəja «həsul bolup» Hudaning Öz həlki boluxka kelidu. ■ 2:5 Mik. 6:3, 4

⁶ Ular heçqacaqan: «Bizni Misir zeminidin kütqüzup çikirip, bayawandin, yəni qəl-dəxt wə tik azgallar bilən kaplanoqan jaylardin, kuroqəqilik wə ölüm sayisi orap turəqan yərlərdin, adəmzat ötməydiqan həmdə insan turmaydiqan xu bayawandin bizni etküzgən Pərwərdigar kəni?» dəp sorap qoyuxmaptioq? ⁷ Mən silərni mewisi həm molqilədikidin huzurlinix üqün munbət bir zeminəqə elip kəlgənmən; silər kəlip zeminimni buləqidinglar, Mening mirasimni yirginqlik bir nərsigə aylandurup koydunglar. □

⁸ Kaşınlar: «Pərwərdigar kəni?» dəp heç sorap koymidi; Təwratkanun ijrəqiliri meni heç tonumidi; həlkə padiqiliri mənə asiylək kildi; pəyoqəmbərlər bolsa Baalning namida bexarət bərdi, ularning həmmisi heç paydisiz bimənə nərsilərgə əgixip kətti. □ ⁹ Xunga silər bilən dəwalaxmaqimən, baliliringlar həm baliliringlarning baliliri bilən dəwaliximən, — dəydu Pərwərdigar; ¹⁰ — silər Siprustiki dengiz boyliqəqə otup bekinglar, Kedarəqə təqxürükə adəm əwətip bekinglar — muxundək bir ix zadi bolup baqqanmu-yok dəp kərip bekinglar — □ ¹¹ Kaysi bir əl öz ilahlirini (ular heç ilah əməs, əlwəttə) əzgərtkənmu? Ləkin Mening həlkim əzlrining xan-xəripə Boləquqisini bolsa paydisiz-bimənə bir nərsigə alməxturoqan. ■

¹² Buningəqə əjəblineqlar, i asmanlar; haq-tang bolunglar! Sarasimigə qūxunglar! Qəqunglar! — dəydu Pərwərdigar, ■ ¹³ — qünki Mening həlkim ikki rəzil ixni kildi; ular həyatlik su mənəbəsə boləqan Məndin wəz kəqti; andin əzlrini üqün su azgallirini, yəni su turmaydiqan yerik su azgallirini yonup qikti. ■

İsrail Hudaəqə əməs, yat ilahlarəqə wə yat əllərgə tayinidu

¹⁴ İsrail əsli kulmidi? U hojayinning əyidə tuəquloqan kulmidi? Nemixkə əmdə u oljiəqə aylinip kəldi? ¹⁵ Yax xirlar uni olja kiliq hərkiridi; ular awazini qoyuwətti; ular İsrail zeminini wəyrənə kildi; xəhərliri kəydürüldi, adəmzatsiz kəldi. □ ■ ¹⁶ Uning üstigə həttə Nof wə Tahpanəs xəhəridikilərmu qəkqəngni yeriwətti. □

□ **2:7 «Mening mirasim»** — bu səz ikki bislik bolup, mənisə: (1) Huda «bular əlahidə Meningki» dəgən Qənaan (Pələstin) zeminini wə uning üstidiki Yəhədiy həlkini kərsitidu; (2) «miras kiliq bərginimni» dəgən mənidə bolup, Huda İsrailəqə «Silərnin mirasinglar bolsun» dəp tapxuroqan zeminni kərsitidu. Omumən bu səz xu zeminni wə xundəklə, bəlkim, xu zemindiki həlkənimu kərsitidu. □ **2:8 «Təwratkanun ijrəqiliri»** — Təwratni həlkəqə əgətitkə məs'ul boləqan kaşınlarni («Yər.» 18:18, «Kən.» 33:10) yəki Təwratni kəqürükə məs'ul boləqan Lawiylarni («Yər.» 8:8) kərsitidu. **«həlkə padiqiliri»** — (yəni «bəqərmənliri» yəki «bəqquqilar») ibrəniy tilidə «koyqilar», «padiqilar», «qupanlar» dəyilidu. Adəttə bu səz qəpan-qoyqilarni kərsitidu. Muxu yərdə «həlkə bəqquqiliri» İsrailning yətəqilirini kərsitidu, əlwəttə. **«Baalning namida bəxarət bərdi»** — «Baal» dəgən Pələstindikilərnin yirginqlik bir buti idi. ■ **2:8 Rim. 2:20**

□ **2:10 «Siprus»** — Siprus arili (ibrəniy tilidə «Kittim») bolsa Pələstinning yirək qərbidə; Kedar bəzə Pələstinning yirək xərkidə idi — demək, xərkətin qərbkiqə boləqan yərlərdimə muxundək ix bolup bəqmiəqan. ■ **2:11 Zəb. 106:20** ■ **2:12 Kən. 32:1; Yəx. 1:2** ■ **2:13 Küy. 4:15; Yər. 17:13** □ **2:15 «yax xirlar...hərkiridi»** — xirlar oljisini tutkəndin keyin andin hərkirəydu. Muxu ayəttiki «xirlar» bəlkim Asuriyə, andin Babilni kərsitidu. ■ **2:15 Yəx. 5:29; Yər. 4:7**

□ **2:16 «...Nof wə Tahpanəs xəhəridikilərmu qəkqəngni yeriwətti»** — «Nof wə Tahpanəs» Misirdiki xəhərlərdur. Yəhəda kəp qətim Misirdin yərdəm soriəqanidi. Misir qəxuloqan bolsimu, ləkin əksiqə İsrailəqə wəpəsizlik kiliq kəlgənidə. Nof keyin «Məmfis» dəp atəqan. Bəxkə birhil tərijimisi: «...Nof wə Tahpanəs xəhəridikilərmu bəx qəkqəngni (rəswə kiliq üqün) əjirdiwətti».

¹⁷ Bu ixlarni özüng kəltürüp qıkarəşən əməsmu? — Qünki sanga yol baxlatwətkinida Pərwərdigar Hudayingdin waz kəqkənidin.

¹⁸ Əmdi bütgünki kündə yənə Xiħor dəryasining süyini iqiş üqün Misirning yolini baskining nemisi? Əfrat dəryasining süyini iqiş üqün Asuriyəning yolini baskining nemisi? □ ■

¹⁹ Öz rəzillikini özüggə sawaq elip kelidu, özügnin yənimdin qətnəp kətkinin özüggə tənbiħ bolidu; əmdi sening Pərwərdigar Hudayingdin waz kəqkinin wə Mening kərkunqumning səndə bolmaslikining intayin rəzil həmdə zərdapka toləşən ix ikənlikini bilip qoy, — dəydu Rəb, samawi qoxunlarning Sərdari boləşən Pərwərdigar. ■

²⁰ Qünki sən kədimdinla Mən sanga saləşən boyunturukni buzup, uning rixtini üzüp taxlıwətkənsən; sən: «Kullukungda bolmaymən!» deding. Qünki barlık dəng-egizlikte wə barlık yexil dərəh astida sən pahixə ayaldək kerilip yatqansən. □

²¹ Ləkin Mən bolsam seni əslə esil sortluk üzüm telidin, sərhil uruqtin tikkənidim; sən Manga nisbətən kəndəkmu yat wə yawa bir sesik üzüm telioğa aylinip kəlding? □ ■ ²² Qünki sən xulta bilən yuyunsangmu, kəp akərtkəq sopun ixlətsəngmu sening kəbiħlikin Mening aldimda tehi daş bolup turidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

²³ Sən kəndəkmu: «Mən heq buləşənəşən əməsmən, mən «Baallar»ğa heq əgəxmimid!» deyələysən? Jiləjida mangəşən yolungni kərup bəq, kilmixliringni ikrar kıl — sən öz yollirida uyan-buyan kətrap yüridiəşən qəkqəq ħingəandursən! □ ²⁴ Sən qəl-bayawanəşə adətləngən, həwisi kəzoşəloşanda xamalni purap yüridiəşən bir yawayi mada exəkşən! Küyliğəndə kim uni tosalisun? Uni izdigən ħənggilar əzlinini heq upratmaydu; xu wəqitlarda uni izdəp tapmaq asandur. □ ²⁵ *I Israil, bikar yügürüp*, putungni ayaşisiz, gelingni ussulüksiz kılıp qoyma! Ləkin sən buningə: «Yəq! Ham hiyal kılma! Qünki mən bu yat *ilahlarni* yahxi kərup kəldim, ularning kəynidin mangimən!» — deding. □

²⁶ Oşri tutulup kəlip hijalətkə qəloşandək, Israil jəmətimu hijalətkə qəlidu — yəni əzlini wə ularning padixəħliri, kəħinliri wə pəyoqəmbərliri

□ **2:18 «Xiħor dəryasining süyini iqiş üqün... Əfrat dəryasining süyini iqiş üqün...»** — «Xiħor (Misirdiki bir dərya yəki wadi)ning sulirini iqiş» həmdə «Əfrat (Asuriyədiki dərya)ning... sulirini iqiş» Israil Misirdin wə Asuriyədin panəħ izdiganlikini kərsitidu. ■ **2:18** Yəx. 31:1

■ **2:19** Yəx. 3:9; Həx. 5:5 □ **2:20 «barlık dəng-egizlikte wə barlık yexil dərəh astida sən pahixə ayaldək kerilip yatqansən»** — Israil muxu yərlərdə (dəng-egizlikte ... yexil dərəh astida...) butpərəslik paaliyətlirini ətküzgən. Ularning mundək butpərəslikni Hudaəğa wəpasizlik bolup rohiy jəhəttə pahixiwəzlik bolupla qəlməy, ular Pələstindikilərnin butpərəslikini dorap ularning butliriəğa «ataləşən», buthanida turəşən pahixə ayallar bilən yatattı. □ **2:21 «yat wə yawa bir sesik üzüm teli»** — «yat wə yawa» əsliy ibranıy tilida bir səz bilənla ipadiliniidu.

■ **2:21** Mis. 15:17; Zəb. 44:2; 80:8 ■ **2:22** Ayup 9:30 □ **2:23 «Jiləjida mangəşən yolungni kərup bəq, kilmixliringni ikrar kıl»** — «jiləjida mangəşən yolung...» bəlkim kəp kisim Yəhudadikilər Yerusaleməğa yəkin boləşən «Hinnom jiləjisi»da əz balilirini butlarəğa atap «insan kurbənlili» qıləşənlikini kərsitidu. Israilni ħingəansa oħxitixi bəlkim uning heqkəndək mukim yəlünüşinixing bolmaydiəşənlikini təkitleydu. □ **2:24 «... həwisi kəzoşəloşanda xamalni purap yüridiəşən bir yawayi mada exəkşən!»** — bu oħxitix xübşisizki, Israilning butlarəğa boləşən buzuk həwəslirini, uni butpərəsliktin tosuxning mumkin əməslikini kərsitidu.

□ **2:25 «putungni ayaşisizliktin... gelingni ussulüksiz kılıp qoyma!»** — bu səzlər bəlkim ikki bislik: — (1) butlarning yolida yügürüp mengix bəribir bikar ixtur — butlar adəmlərgə yərdəmə bolalmaydu; (2) əgər Israil butpərəslikni bilən Hudaəğa wəpasizlikini dawamlaxtursa, ular əħir bəriş ayaşisiz, qəngqəp sürgün boləşənlar bolidu. «Yəq! Ham hiyal kılma!» — ibranıy tilida «Yəq! Ümid yəq!».

— ²⁷ ular yaʼoʻaq ketikigə: «Atam!» wə taxka: «Sən meni tuʼoʻdurdung!» dəydu; qünki ular yuzini Manga karatmay, əksiqə Manga arkisini kildi; lekin külpət bexioʻa qüxkəndə ular: «Ornungdin turup, bizni kutkuzoʻaysən!» dəydu. ²⁸ Əmdi özünggə yasioʻan ilahʻliring keni!? Külpət bexingə qüxkəndə seni kutkuzalaydioʻan bolsa, ular ornidin tursun! — Qünki xəhərliring qanqə kəp bolsa butliringmu xunqə kəptur, i Yəhuda! ■

²⁹ Nemixka silər Mən bilən dəwaʻoʻa qüxməkqisilər? Silər həmminglar Manga asiylik kילוansilər, — dəydu Pərwərdigar.

³⁰ Baliliringni bikardin bikar urup qoydum; ular heq tərbiyini qəbul kilmidi. Əz kiliqing yirtkuc xirdək pəyoʻəmbərliringni yəwətti. ■

³¹ I bu dəwr kixiliri! Pərwərdigarning səzigə kəngül qoyunglar! Mən Israilə qəl-bayawan yaki kəpkarangəʻoluluk baskan zemin bolup baqqanmu? Mening həlkim nemixka: «Nəgila barsaq əz ərkimiz; əmdi yeningə yənə kəlməymiz!» — dəydu? ■

³² Kiz zibu-zinnətlirini untuyalamdu? Toy kilidioʻan kiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Lekin əz həlkim san-sanaksiz künliridə Meni untudi. ■

³³ Sən ixk izdəp baridioʻan yollarə qunqə mahir bolup kəttinq! Bərhək, hətta əng buzuk ayallarə yolliringni kərsəttinq. ³⁴ Uning üstigə to-nungning pəxliridə gunahsiz namratlarning keni bar! Sən ularni temingni texip oʻpʻrilikka kirgini üqün oʻltürdingmu?! Ixlarning həmmisi xundak tursimu, □ ³⁵ sən tehi: «Məndə gunah yok; Rəb məndin rənjiwərməydu!» dəysən. Bilip koy! Mən üstüngdin həküm qikirimən, qünki sən: «Mən gunah sadir kilmidim!» — dəwerisən.

³⁶ Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən? Sən Asuriyə təripidin yərgə karitiloʻandək Misir təripidinmu yərgə karitilisən. □ ³⁷ Bərhək, sən Misirdin qolliringni bexingə aloʻan peti qikisən; qünki Pərwərdigar sən yəlanqük kילוanlarni qətkə qakti; sən ulardin heq payda kərməysən. □

3

Wapasizlik üstigə wapasizlik

¹ Xundak deyiliduki, birsi ayalini koyuwətsə, ayal uningdin ajraxsa wə keyin u baxka ərgə yatlik boləʻan bolsa, birinqi eri uning bilən kayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlək buləʻojimamdu? Lekin

■ 2:28 Yəx. 2:8; Yər. 11:13 ■ 2:30 Yəx. 1:5; Yər. 5:3 ■ 2:31 Mat. 23:26-39 ■ 2:32

Yər. 3:21 □ 2:34 «Sən ularni temingni texip oʻpʻrilikka kirgini üqün oʻltürdingmu?!» — Musa pəyoʻəmbərgə qüxürüləʻan qanun boyiqə oʻpʻri kəqtə əygə bəsup kirgən bolsa u urup oʻltürülsə əy igisi gunahsiz həsablinidu. □ 2:36 «Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən?» — demək, Israil hərdaim Hudani əməs, bəlki yat əllarni əz yəlanqükü kilməqçi. □ 2:37 «sən Misirdin qolliringni bexingə aloʻan peti qikisən» — demək, əsir boləʻan peti.

sən xunqə көp axniliring bilən buzukluk kılıp turup yənə yenimöqə qaytay dawatamsən tehi? □ ■

² Bexingni көtүрүp yukiriqə qarap bak; —

Sən zadı nədə yat ilahlar bilən buzukluk өtkүzmiqənsən?!

— Sən qel-bayawanda kütүp olturoqan әrәbdәk ularni yollar boyı kütүp olturoqansən; zeminni buzuklukliring wә rәzilliking bilән buloqıoqansән.

□ ³ Xuning üqün qattik yamoqurlar tutup kelinip sangа berilmidi hәmdә «keyinki yamoqurlar» yaqmidi. Lekin sәndә tehi pahixә ayalning kelin yüzi bar, iza tartixni heq bilgüng yoktur. □ ⁴ Hәtta sән bayatin Manga: «I Atam, yaxlikimdin baxlap manga yetәkqi hәmrah bolup kәlding!» — dәysән, wә: —

⁵ «U hәrdaim oәzipini saqlamdu? U oәzipini ahıroqıqә tutamdu?» — dәysән. Mana, sән xundak degining bilән, lekin sән qolungdin kelixiqә rәzillik kılqansән.

⁶ Yosiya padixahning künliridә Pәrwәrdigar manga: «Wapasiz Israilning nemә kılqanliqini kәrdüngmu? U barlık egiz taqka qikip hәm barlık yexil dәрәh astioqә kirip xu yәrlәrdә pahixidәk buzukluk kılqan» — dedi. □ ■

⁷ — «Mән: U bularning hәmmisini kılqandın keyin, qoqum yenimöqә qaytip kelidu, — dedim; lekin u qaytip kәlmidi. Uning asiy singlisi, yәni Yәhuda buni kәrdi; ⁸ lekin wapasis Israilning barlık zina kılqanlırı tüpәylidin uningqә talak hetini berip uni qoyuwәtkinimni көrүp, asiy singlisi Yәhuda qoqkımıdı, bәki özimu berip pahixilik kıldı. □ ⁹ Xundak boldiki, өз buzukqılıqini xunqә kiqik ix dәp qarıoqaqqa, u hәtta yaoqaq wә tax bilән zina kılıp zeminni buloqıwәtti. ¹⁰ Bularning hәmmisigә qarimay Israilning asiy singlisi Yәhuda tehi pütün kengli bilән әmәs, pәkәt sahtilik bilән yenimöqә qaytip kәlgәndәk boluwaldi, — dәydu Pәrwәrdigar.

¹¹ Pәrwәrdigar manga mundak dedi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yәhudadin hәkkanıy kәrsәtti. ¹² Barqın, ximaloqә qarap bu sözlәrni jakarlap mundak degin: —

□ **3:1** «...birinqi eri uning bilән qayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlak buloqımamdu?» — «Qan.» 24:1-4-ayәtlәrni kәrsitixi mumkin. Әgәr pәyoqәmbәр mәzkur bexarәttә bu ixni kәzdә tutkan bolsa, undaqta bu 3-babning omumiy mәнisigә qarıoqanda, Huda muxundak ixlarnı (ajrixix andın qayta toy kılıx) Yәhudiylarqә mән'i kılqını bilән, muxu yәrdә Huda «Mening ayalın bolqan Israil»ning Öz yenimöqә qaytip kelidioqan yoli bar, degән ohxaydu (14-22-ayәtlәrdә, ahırkı zamanlarda Pәrwәrdigar muxundak qәksiz rәhım-xәpкәtını Israil hәm Yәhudaqә kәrsitidu, deyilidu). **«Lekin sән xunqә көp axniliring bilән buzukluk kılıp turup yәнә yenimöqә qaytay dawatamsән tehi?»** — baxka birhil tәrjimisi: «Lekin sән көp axnilar bilән buzukluk kılqan bolsangmu, yenimöqә qaytip kәl!». Huda төwәndiki 4- wә 22-25-ayәtlәrdә ularni kaitixka qakirixka muxundak rәhımlık bilән өtünüd, biraq 3-babning omumiy mәнisigә qarıoqanda, Hudaning sözlerini muxu yәrdә tәrjimimizdikidәk «retorik soal» dәp qaraymız. ■ **3:1** Qan. 24:1-4 □ **3:2** «bexingni көtүрүp yukiriqә qarap bak» — Yәhuda hәrdaim «yukiri jaylar»da butpәrәslik өtkәzqәnidi. **«sән qel-bayawanda kütүp olturoqan әrәbdәk...»** — «әрәb» muxu yәrdә bәlkim yol boyıda olturoqan pahixә ayalni kәsitidu. Bәzi alimlar bu sәz yoluqılarnı bulax üqün marap turoqan qaraqını kәrsitidu, dәydu. □ **3:3** «keyinki yamoqur» — Qanaanda 3- yaki 4-ayda yaoqıdu, әtiyazlık ziraәtlәrni pixurux rolını oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa heq hösul bolmaydu. □ **3:6** «Wapasiz Israilning nemә kılqanliqini kәrdüngmu?» — muxu ayәttә «Israil» ximaliy padixahlık, yәni «on qәbilә»ni kәrsitidu. «Buzukluk» asasın butpәrәslikni kәrsitidu; 2:20diki izahatnimu көrüng. ■ **3:6** Yәр. 2:20 □ **3:8** «lekin wapasis Israilning barlık zina kılqanlırı tüpәylidin uningqә talak hetini berip uni qoyuwәtkinimni көrүp,...» — bәzi kona көqürmilәrdә muxu yәrdә «lekin wapasis Israilning barlık zina kılqanlırı tüpәylidin uningqә talak hetini berip uni qoyuwәtkinimni mән kәrdüm,...» deyilidu.

«Kaytip kəl, i yoldin qikkuqi Israil, — dəydu Pərwərdigar — wə Mən sanga kəpikimni kayta türməymən; qünki Mən rəhımdil, — dəydu Pərwərdigar — Mən oəzıpımnı mənggügə saklap turmaymən. □ ■ 13 Pəkət sening kəbihlikıngni, — Pərwərdigar Hudayıngə asiylık kıləjanlıkıngni, uyan-buyan katrap yürüp ezüngni hər bir yexil dərəh astıda yat ilahlarəja beoıxlıəjanlıkıngni, xuningdək awazıməja heq kulak salmıəjanlıkıngni ikrar kilsangla *Məndin rəhım-xəpəkət kərisən* — dəydu Pərwərdigar.

14 Kaytip kelinglar, i yoldin qikkuqi balılar, — dəydu Pərwərdigar — qünki Mən silərnı həkıkiy səygüqidurmən; *silər xundak kilsanglarla* Mən silərdin tallıəjanları, yəni hər kaysi xəhərdin birdin, hər kaysi mətəttin ikkidin pukrani Zionəja kayturup kelimən. □ 15 Mən silərgə kənglümdikidək həlk padıqilırını təkım kılımən; ular silərnı danalıq-bilim, əkil-parasət bilən bekip ozuklandıridu. ■

16 Xundak boliduki, xu künlərdə silər zemında kəpiyip, kəp pərzəntlik boləjninglarda, — dəydu Pərwərdigar, — silər: «Pərwərdigarning əhdə sanduki!» dəp yənə tiləja almaysilər; u heq esinglarəja kəlməydu, uni heq əsliməysilər wə uni heq seojinimaysilər; silər baxka bir sandukmu yasımaysilər. □ 17 Xu tapta ular Yerusalemnı «Pərwərdigarning təhti» dəp ataydu; barlık əllər uningəja yiojilidu, — yəni Pərwərdigarning namıəja, Yerusaleməja yiojilidu; ular kəlbidiki rəzil jahillikıəja kaytidin heq əgixip mangmaydu. 18 Xu künlərdə Yəhuda jəməti Israil jəməti bilən birlikdə mangıdu; ular ximal zeminidin billə qikip Mən ata-bowiliriəja miras boluxka təkdım kıləjan zemınəja kelidu.

19 Mən: «Mən seni balilirim katiriəja koyup, sanga güzəl zeminni, yəni kəplıgən əllərnıng zeminlrı arısidiki əng kərkəm jaynı miras kılıp ata kılıxnı xunqilik halayttım!» — dedim, wə: «Sən Meni «mening atam» dəysən, wə Məndin yüz erüməysən!» — dedim. □

20 Ləkin bərhək, asiylık kıləjan ayal əz jərisidin ayrıləndək, silər Manga asiylık kıləjansilər, i Israil jəməti, — dəydu Pərwərdigar. 21 Yukiri jaylardın bir awaz anglınidu! U bolsa Israil jəmətidikilərnıng yioja-pəryadlırı; qünki ular əz yolını burmiləjan, Pərwərdigar Hudasını untuəjan.

22 — Kaytip kelinglar, əy yoldin qikkuqi balılar; Mən silərnıng yoldin qikip ketixinglarəja xipa bolımən.

— «Mana, biz yeningəja barımız; qünki Sən Pərwərdigar Hudayimiz-dursən» — dənglar!

23 — Bərhək, egizliklərdə həm təəjlərdə anglitiləjan *butpəraslikning* kiykas-sürənliri bihudə ixtur! Bərhək, Israilning kutkuzux-nijati

□ 3:12 «ximaləja karap... mundak degin» — bu səzlər bəlkim Asuriyə təripidin 100 yıl ilgiri sürgün kılınəjan Israil (on kəbilisi)əja eytilidu. ■ 3:12 Zəb. 86:15; 103:8, 9; 145:18

□ 3:14 «qünki Mən silərnı həkıkiy səygüqidurmən» — ıbraniy tilidə «qünki Mən silərgə ərdurmən». ■ 3:15 Yər. 23:4; Əz. 34:23; Əf. 4:11 □ 3:16 «(silər) uni heq seojinimaysilər» — baxka birhil təjmisı: «ular uni izdəp tawap kılmaydu». «silər baxka bir sandukmu yasımaysilər» — baxka birhil təjmisı: «ular kaytidin xundak kılmaydu». Demisəkmə «əhdə sanduki» ıbadəthana tüzümining mərkizi boləjaqka, bu ayat bəlkim ıbadəthana wə uningəja baolık tüzümnıng (kurbanlıklar, kaħınlar, nurojun kaidə-yosunlar) yengi bir əhdə bilən inawətsiz kılınıəjanlıkını kərsitidu. 31:31-34 wə izahətlarnı kəring. □ 3:19 «Mən seni balilirim katiriəja koyup... əng kərkəm jaynı miras kılıp ata kılıxnı xunqilik halayttım!» — Pərwərdigar muxu ayəttə Israiləja Əzigə sadık boləjan ayalınıng süpitidə səzləydu.

Pərwərdigar Hudayimizdinladur. □ ■ 24 Lekin yaxlıkimizdin tartipla, ata-bowilirimizning əjrini, yəni ularning kala-koy padilirini, kız-oşullirini axu uyat-nomus yəp kətkən; □ 25 Nətijidə biz uyat-hijillik iqidə yattuk, qalaymıkanqılık wə alakzadilik bizni kəpliwaldi; qünki yaxlıkimizdin tartip bügünki künqə kədər biz wə ata-bowilirimiz həmmimiz Pərwərdigar Hudayimiz aldida gunah sadir kılıp kəlduk, Pərwərdigar Hudayimizning awaziqə heq kulak salmiduk. □

4

1 — «Bu yollirimdin burulay!» desəng, i Israil — dəydu Pərwərdigar — əmdi Mening yenimoğa burulup kaytip kəl! Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kılsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng, □

2 — əgər sən: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkiningdə, u kəsəm həkikət, adalət wə həkkanıylik bilən bolsa, undakta yat əllərmu Uning namida əzlrigə bəht tilixidu wə Uni əzining pəhir-xəhriti kılıdu. ■

3 Qünki Pərwərdigar Yəhudadikilər wə Yerusalemdikilərgə mundak dəydu: — «Boz yeringlarni qepip aqdurunglar; tikənlik arisiqə uruk qaqmanglar! □ ■ 4 Əzlringlarni Pərwərdigarning yolida sünnət kilinglar; kəlbınglarni sünnət kilinglar, i Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlar! — Bolmisa, Mening kəhrim partlap ot bolup silərnı köydüriwetidu; kilmixliringlarning rəzilliki tüpəylidin uni eqürələydiyən heqkim qıkmaydu. □ ■

5 — Yəhudada muxularni elan kılıp, Yerusalemda: — «Zemin-zeminda kanay qelinglar!» — dəp jakarlanglar; «Yiqilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə keqip kirəyli!» — dəp nida kilinglar! □

6 Zionni kərsitidyən bir tuşni tiklənglar; dərhəl keqinglar, keqikip qalmanglar! Qünki Mən külpət, yəni zor bir həlakətəni ximaldin elip

□ 3:23 «**butpərəslikning kıyqas-sürənliri**» — «butpərəslik» əyni tekistə yok, biraq bizningqə ayət buni kərsitidu. Butpərəslikte butlardin «yardəm sorax» üqün kıyqas-sürən kətürux kerək idi. ■ 3:23 Zəb. 121:1 □ 3:24 «**axu uyat-nomus**» — muxu ibarə «Baal» degən intayin yirginqlik məbudni kərsitidu. 11-bab, 13-ayətəni kərug. □ 3:25 «**kalaymıkanqılık wə alakzadilik**» — bu sezlər muxu yərdə ibraniy tilida birlə sez bilən ipadilini. □ 4:1 «**Mening yenimoğa burulup kaytip kəl!**» — bu ibarə bəlkim «səllimaza towa kıl», «ikkilənmə!», «ala kəngüllük bolma!» degən mənini intayin təkitleydu. «**Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kılsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng,...**» — baxqa birhıl təjmisı: «Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kılsang, əmdi sən sərgərdan bolmaysən». ■ 4:2 Yar. 22:18; Yəx. 48:1 □ 4:3 «**Boz yeringlarni qepip aqdurunglar; tikənlik arisiqə uruk qaqmanglar!**» — bu sirlik ayət Yəhudadikilərnı nadan dehqanlarqə, ularning həyatlırını ahtarma yərgə ohxitidu. «Nemixka həyatimizdin heqqandak bəht, muwəppəkiyət yok?» dəp sorisa, «Silar uruklırını tikənlər arisiqə teriyən dehqanlarqə ohxax, heq həsululuk bolmaysilə» dəp jawab berilidu, əlwəttə. Dehqanlar həsul kəriux üqün boz yərlirini qepip, tikənlərnı yulup taxlıxi kerək bolojinoğa ohxax, Yəhudiylər əzlrini kəzəpə towa kılıxi kerək, andin bəhtning həsulını kəridu. ■ 4:3 Həx. 10:12 □ 4:4 «**kəlbınglarni sünnət kilinglar**» — sezmusez təjmisı: «kəlbınglardiki hətnilikni elip taxlanglar». Demisəkmı, Israillər ətliridə sünnət kilingini bilən ularning kəngülliri towisiz kattik idi; xunga pəyqəmbər: «**kəlbınglarni sünnət kilinglar**» dəp agah beridu. ■ 4:4 Kən. 10:16; 30:6; Yəx. 65:5 □ 4:5 «**Yiqilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə keqip kirəyli!**» — dəp nida kilinglar — bu sezlər bəlkim baxqa pəyqəmbərlərgə, yaki «həlk padiqiliri» bolqan padixah, həkəmdarlar wə kahınlar katarliklarqə eytilidu (9-ayətəni kərug). Demək, ular əz ihlassizliki, itaətsizliki tüpəylidin həlkqə xundak jar kılıxka məjbur kilingidu.

kelimən. ⁷ Xir öz qatqallıqıdan çıqti, «əllərni yoxatquçı» yoloğa qıkti; u öz jayidin qıkip zeminıngni wəyran kılıxka kelidu; xəhərlıng wəyran kılınıp, adəmzatsız bolıdu. ■ ⁸ Bu səwəbtin əzlınglarqə bəz kiyim oranqlar, dad-pəryad kətürüp nalə kılınglar! Qünki Pərwərdıgarning kəttıq qəzıpi bızdın yanmıdı!■

⁹ Xu küni xundak bolıduki, — dəydu Pərwərdıgar, — padıxahning yürıki, əmırlərnıng yürıkimu su bolup ketıdu, kahınlar alağzadə bolup, pəyoqəmbərlər təjjüplınıdu.

¹⁰ — Andın mən: — Ah, Rəb Pərwərdıgar! Bərhək Sən bu həlkni, jümlıdın Yerusalemnı: «Sılər aman-tıng bolısılər» dəp aldıdın; əməlıyətə bolsə kılıq janqə yetıp kəldı, dedım.□

¹¹ — Xu qaşda bu həlkə wə Yerusalemqə mundak deyılıdu: «Qəlbəawandıki egızlıklərdın qıkkan ıssık bır xamal həlkımmıng kızıng yoloğa qarap quxıdu; ləkin u hamən soruxka yəki dan ayırıkə muwəpıq kəlməydu! □ ¹² — Buningdın əxəddıy bır xamal Məndın qıkıdu; manə, Mən hazır ularqə jəzə həkümlırını jakarlaymən. ¹³ Manə, u top bulutlardək kelıdu, unıng jəng hərılırı qərə kuyundəktur, unıng atlırı bürkütlərdın tezdur!

— «Həlimızoqə way! Qünki bız nabut bolduq!»□

¹⁴ — «I Yerusalemlər, öz qutuluxung üqün kəlbıngni rəzıllıktın yuyuwət; qəqənoqıqə kənglünggə bıhədə oy-hıyalları püküp turısən? ■ ¹⁵ Qünki Dan dıyarıdın, Əfrayımdıki egızlıklərdınmu azab-külpətnı elən kılıdıoqan bır əwəz anglıtlıdu: — ¹⁶ Ular: Əllərgə elən kılınglar, Yerusalemqəmu anglınglar: — Manə, qərxəwəqə aləuqıqlər yırəq yurtın kəlıwatıdu! Ular Yəhədə xəhərlırgə qarxi jəng quqanlırı kətürüxkə təyyar! — dəydu.

¹⁷ Etızlıkni mudapıə kılıwatqanlardək, ular Yerusalemnı qərxıwalıdu; qünki u Manga asıylık kılıqan, — dəydu Pərwərdıgar. ¹⁸ Səning yolung wə kılmlıxlıng muxularıni öz bəxingəqə quxürdı; bu rəzıllıqning əkıwtıdu; bərhək, u əzablıktur, yürıkinggımu sanjıydu!».

¹⁹ — Mən: «Ah, ıq-bəqrım! ıq-bəqrım! Toləqəqə quxtüm! Ah, kənglüm əzablandı! Yürıkim dıpüldəwatıdu, süküt kılıp turalmaymən; qünki mən kanayning əwazını anglaymən; jəng quqanlırı jənımqə sanjıdı.■

²⁰ Apət üstıqə apət quxtı! Pütkül zəmin wəyran boldı; qədırlırm dəkıkıdə bərbət kılındı, pərdılırm həyt-huytning ıqıdə yırtıp taxlandı!

□ ²¹ Qəqənoqıqə tuşqə qarap turuxum, jəng əwazlırıni anglıxım kərək?» — dedım.

■ **4:7** Yəx. 5:29; Yər. 2:15; 5:6 ■ **4:8** Yəx. 32:12 □ **4:10** «Sılər aman-tıng bolısılər» — bu ayəttıki: «Sılər aman-tıng bolısılər» dğəgən səzlər sahta pəyoqəmbərlərnıng səzıdu (6:14, 8:11 kətarlıqlarıni kərüng). □ **4:11** «həlkımmıng kızı» — xundakqə «pak kızıım boləqan həlkım», «Zıon kızı» kətarlık ıbarılər Hudanın Öz həlkıqə yəki bəxkə həlk (məsilən, «Mısırning kızı», (46:11)kə boləqan məhrı-xəpəktını, ularqə bəqlıoqan muhəbbıtını kərsıtıdıoqan mənını öz ıqıqə alıdu. □ **4:13** «Manə, u top bulutlardək kelıdu, unıng jəng hərılırı qərə kuyundəktur, unıng atlırı bürkütlərdın tezdur!» — «u» kımni kərsıtıdıoqanlıkı ıyıtılmaydu. Bırək əldı-kəyni səzlərgə qarıqəndə, «u» 7-ayəttıki «əllərni yoxatquçı» boləqan dıxmənnı kərsıtıdu. Bəzi alımlər bu səzlər xımalıdın kəlıdıoqan «Skıtlər»ni kərsıtıdu, dəp qaraydu. Ləkin Skıtlərnıng jəng hərılırı yək həm ular xəhərləni «qərxəwəqə aləuqı»larmu (16-ayət) əməs; xungə bız bu səzlərnı Bəbıllıqlarıni wə bəlkım ahırkı zamandıki dəjjalning qoxunlırıni kərsıtıdu, dəp qaraymız. ■ **4:14** Yəx. 1:16 ■ **4:19** Yəx. 21:4; Yər. 8:23 □ **4:20** «qədırlırm» ... «pərdılırm»... — Yerəmiya pəyoqəmbər həlkıngın əzablırıni əzıngıki dəp həs kılıp, «həlkımmıng qədırlırm» wə «həlkımmıng pərdılırı» deməy, bəlkı «qədırlırm» wə «pərdılırm» toqırluq səzləydu.

22 — «Qünki Mening həlkim nadandur; ular Meni heq tonumioqan; ular əkli yok balilar, ular heq yorutulmioqan; rəzillikkə nisbətən ular danadur, əmma yaxhiliqqa nisbətən ular bilimsizdur».

23 — «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə kup-kuruk boldi; asmanlaroqimu qaridim, u nursiz qaldi; □ 24 taqlarəja qaridim, mana, ular zilziligə kəldi, barliq dənglər əxəddiy silkinip kətti. 25 Karap turuwərdim, wə mana, insan yok idi, asmandiki barliq uqar-qanatlarimu əzlrini daldioqə aldı. 26 Mən qaridim, mana, baq-etizlar qəl-bayawanoqə aylandı, barliq xəhərlər Pərwərdigar aldida, yəni uning kəttik qəzəzi aldida wəyran boldi. 27 Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Pütkül zemin wəyran bolidu; əmma Mən uni pütünləy yəkatmaymən. ■

28 Buning tūpəylidin pütkül yər yüzi matəm tutidu, yukirida asman qarilik bilən kaplinidu; qünki Mən xundaq səz kildim, Mən xundaq niyətkə kəlgənmən; Mən uningdin ökünməymən, uningdin heq yanmaymən; 29 atliqlar wə okyaliklarning xawqun-sürəni bilən hər bir xəhərdikilər kəqip ketidu; ular qatqalliklarəja kirip məküwalidu, taxlar üstigə qikiwalidu; barliq xəhərlər taxlinip adəmzatsiz qalidu.

30 — Sən, i həlak boluquqi, nemə kilməqəisən? Gərqə sən pəreng kiyimləni kiygən bolsangmu, altun zibu-zinnətləni taqioqan bolsangmu, kəz-kaxliringni osma bilən pərdazliqan bolsangmu, özünqni yasioqining bikardur; sening axikliring seni kəmsitidu; ular jeningni izdəwatidu. □

31 Qünki mən toloqakqa qūxkən ayalningkidək bir awazni, tunji balini tuqkandikidək azabda boləjan Zion kizining awazini anglawatimən; u kollarini sozup: «Halimoqə way! Bu qatillar tūpəylidin həlimdin kəttim!» dəp həsiriməktə. □

5

Yerusalem jazaqə layiq

1 *Pərwərdigar*: — Yerusalemning rəstə-koqilirida uyan-buyan aylinip yūgürünqlar, obdan kərup biliwelinglar; məydanliridin izdəp kərunqlar; adalət bilən ix kəridioqan, wədisidə turuxka intilidioqan birlə adəmni tapsanglar, xunda mən bu *xəhərnə* kəqürimən!

2 Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkən bolsimu, ular yaloqandin səzləydu, *dedi*. □

□ 4:23 «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə kup-kuruk boldi; asmanlaroqimu qaridim, u nursiz qaldi...» — demisəkmə, bu ayəttiki wə təwəndiki ayəttiki iqlar Yərəmiya pəyoqəmbərgə Rohta kərsitilgən əlamət kəruniuxtur. Bu kərunüx: (1) İsrail zəmini Babilliklarning tajawuzluqi astida bolidioqan wəyranə həliti; wə (2) xuning bilən bir wəqəttə ahirki zamanlardiki həliti kərsitidu. Bu hələt Huda jəhənni yaratqinida yər-zəminning əwwalki xəkilsiz, tərtipsiz həlitiqə ohxaydu. ■ 4:27 Yər. 5:10,18; 30:11; 46:28 □ 4:30 «*özünqni yasioqining*» — bəlkim Yəhuda yat əllərdin yər-yələk izdigəndə yaləqəlik kilənləni kərsitidu. □ 4:31 «*tunji balini tuqkandikidək azabda boləjan Zion kizining awazini anglawatimən*» — oqurmənlərnin esidə barki, «Zion» Yerusalem jaylaxqan taql bolup, «Zion» yəki «Zion kizi» dəgənnin əzi Yerusalem yəki İsrailni bildüridu. □ 5:2 «...*birlə adəmni tapsanglar, xunda mən bu xəhərnə kəqürimən!* (1-ayət)... Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkən bolsimu, ular yaloqandin səzləydu, *dedi*» — keyin, Yərəmiya birməqə xundaq ədil, sadik adəmlər (məsilən, Baruk, Ahikam, Əbəd-Mələk) bilən tonuxqan. Ləkin Pərwərdigar uningə bu səzləni kiləqanda u muxundaqləni tapalmioqan.

Yərəmiya söz qilidu

3 — I Pərwərdigar, közüng adalət-bitərəplikni izdəp yürüdü əməsmü? Sən bularni urdung, ləkin ular azablanmaydu; Sən ularni nabut kiliş tüğəxtürdüng, ləkin ular tərbiyə qobul kilişni rət kiliş kəldi; ular yüzlerini taxtin kəttik kildi, ular yolidin yenixni rət kilişdu» ■ 4 — mən: «Xübhəsizki, bundak kilişanlar pəkət namratlar, ular nadanlar; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasing həküm-kərsətmilirini bilməydu» — dedim. ■ 5 — «Mən mətiwərlərnəng yenioğa berip ularoğa səzləymən; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasing həküm-kərsətmilirini bilidu». Birak ularmu boyunturuqni üzül-kesil buzup, rixtilirini üzüp taxlişan.

Pərwərdigar jawab beridu

6 — Xunga ormandin qikқан bir xir ularni öltürüdü, bayawandin qikқан bir bərə ularni wəyran kilişdu; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu; xəhərlərdin qikқан hərbi titma-titma kilinidu; qünki ularning asiylikli ri kəpiyip, wapaszlikliri awuydu. □ ■ 7 Mən zadi nemigə asasen seni kəqürimən? Senəng baliliring Məndin waz keqip, Huda əməslərgə kəsəm iqməktə; Mən həmmə həjətliridin qikқан bolsammu, ləkin ular zinahorluq kiliş, pəhixilərnəng öyigə top-top bolup mengiwatidu. □ 8 Ular səmriğən ixkwaz ayoqlar, ular hərbi öz yekininəng ayalişə həwəs kiliş kixnəwatidu. ■

9 Bu ixlar tüpəylidin ularni jazalimay qoyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundak bir əldin kisas almay qoyamdu? ■

10 Uning üzüm qünəkliridin ötüp, tallirini wəyran kilinglar; ləkin ularni pütünləy nabut kilmanglar; xahlirini kirip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigaroğa təwə əməstur; □ ■

11 qünki İsrail jəməti wə Yəhuda jəməti Manga mutlək wapaszlik kildi, — dəydu Pərwərdigar. ■

12 Ular: «U həqnəmə kilmaydu! Bizgə həq apət qüxməydu; nə kiliş nə kəhətqilikni kərməymiz!» — dəp Pərwərdigardin tenip kətti. 13 Pəyoğəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas; *Pərwərdigarning söz-kalami* ularda yoktur; ularning səzli ri öz bexioğa yansun! □

14 Xunga Pərwərdigar, samawi koxunlarning Sərdari bolışan Huda manga mundak dəydu: — Bu həlkə muXu səzni kilişini üqün, mana, Mən aşızingoğa salışan səzlimni ot, bu həlkəni otun kilişimənki, ot ularni kəydürüp taxlaydu. ■

■ 5:3 Yəx. 1:5; 9:12; Yər. 2:30 □ 5:6 «ormandin qikқан bir xir ..., bayawandin qikқан bir bərə ...; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu» — bu ayəttiki yirtkuş haywanlar kəqmə mənədə bolup düxmənəlni kərsitidu, əlwəttə. ■ 5:6 Yər. 4:7 □ 5:7 «Mən həmmə həjətliridin qikқан bolsammu, ləkin ular zinahorluq kiliş, pəhixilərnəng öyigə top-top bolup mengiwatidu» — bu ayət bəlkim rohiy jəhəttiki wapaszlikni kərsitidu. Huda İsrailni «Mening ayalim» dəp ataydu (2:10, 3-babni kərüng). 8-ayət jismani yəhəttiki zinahorluqnu kərsitidu. ■ 5:8 Əz. 22:11 ■ 5:9 Yər. 5:29; 9:9 □ 5:10 «Uning üzüm qünəkliridin ötüp, ... xahlirini kirip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigaroğa təwə əməstur» — bu ayətnəng baxka birhil tərjimisi: «Uning sepillirioğa yamixip qikqip wəyranqilik kilinglar, ləkin ularni pütünləy nabut kilişwətmənglar; istihkamlirini elip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigaroğa təwə əməstur». ■ 5:10 Yər. 4:27 ■ 5:11 Yər. 3:20 □ 5:13 «Pəyoğəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas» — ibranıy tilidə «roh» wə «kamal» bir səz bilən ipadilini. Xübhəsizki, «pəyoğəmbərlər» əzli ri «bizgə Hudaning Rohi toldurulışan» dəydu, ləkin Huda ularni pəkət «xamaloğa toldurulışan» dəydu. ■ 5:14 Yər. 1:9-10

15 — Mana, Mən yiraktın bir əlni elip kelimən, i Israil jəməti, — dəydu Pərwərdigar, — Ü küqlük bir əl, kədimiy bir əl, tilini sən bilməydiyən wə gəplirini sən heq qüxənməydiyən bir əl bolidu; ■ 16 ularning okdəni yooşan eqiləyan bir gərdur; ularning həmmisi batur palwanlardur. 17 Ular həsulıngni wə neningni yəp ketidu, oşul-kizliringni yəp ketidu, kala-koy padiliringni yəp ketidu, üzüm talliringni wə ənjur dərəhliringni yəp ketidu; ular sən tayanəyan mustəhkəm xəhərliringni kiliq bilən wəyran kilidu.■

18 Həlbuki, — dəydu Pərwərdigar, — xu künlərdimu siləni pütünləy tığəxtürməymən. ■ 19 Xu qaşda *həlking*: «Pərwərdigar Hudaıimiz nemixka muxu ixlarning həmmisini beximizəya qüxürgən?» — dəp sorisa, əmdi sən *Yərəmiya* ularəya: «Silər Məndin yüz ərüp, öz zəmininglarda yat ilahlarıning kullukida boləninglərdək, silər öz wətininglar bolmioyan bir zəmində yat boləyanlarıning kullukida bolisilər» — degin.□ ■

20 — Yaqupnıng jəmətində xuni jakarlıəinki wə Yəhuda arisida xuni elan kiləinki, 21 «Buni anglanglar, i nadan wə əkli yok, kəzi turup kərməydiyən, kuliki turup anglıməydiyən bir həlk: — ■ 22 Məndin kərkəmsilər? — dəydu Pərwərdigar, — Dengiz süyi üqün sahlıni mənggülik qəklimə kilip, «Bu yərdin ətəmə» dəp bekitkən Mening aldimda təwriməmsilər? Mana, dolqunliri erkəxligingi bilən ular sahl üstidin heq oşlibə kilmaydu; xawqunlıəini bilən bu qəktin hərgiz həlkəp ətəlməydu.■

23 Ləkin bu həlkning jaħil wə asiylik kəngli bardur; ular yoldin qikiş öz beximqilik kilip kətti. 24 Ular kənglidə: «Əz waqtida yamoşurlarni, yəni awwalki həm keyinki yamoşurlarni Bərgüci, bizgə həsul pəslini bekitip aman-esən Saklıəuqi Pərwərdigar Hudaıimizdin əyminəyli» degənni heq deməydu. □ ■ 25 Siləning kəbihlikliringlar muxu ixlarni silərgə nesip kilmioyan; siləning gunahlıringlar silərdin bərikətəni məhrum kiləyan.

26 Qünki həlkim arisida rəzillər bardur; ular pistirmida yatқан kiltəqılardək pəylap yüridu; ular tuzak selip, adəmləni tutuwalidu.

27 Tutқан kuxlarəya toləyan kəpəstək, ularning əyliri ədamqılıktin erixkən mallar bilən toləyan; ular xu yol bilən büyük həm bay bolup kətti. 28 Ular səmrip, parkirap kətti; bərhək, ular rəzil ixlarni kilixka məhir bolup kətti; ular öz mənpəətini kəzləp həkləning dəwasini, yetim-yesirləning dəwasini sorımaydu; namratlarıning həkuqini koşdaydiyən həkümni ular qikərməydu.□ ■

29 Bu ixlər tūpəylidin ularni jazaliməy koşaydim?! — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundək bir əldin kisas əlməy koşaydu?□ ■

■ 5:15 Kən. 28:49; Yər. 1:15; 6:22 ■ 5:17 Law. 26:16; Kən. 28:31,33 ■ 5:18 Yər. 4:27

□ 5:19 «yat boləyanlarıning kullukida bolisilər» — «yat boləyanlar» bəlkim ikki bislik səzlar bolüp, həm «yat butlar» həm «yat adəmlər»nimu kərsitidu. ■ 5:19 Yər. 16:10 ■ 5:21 Yəx. 6:9 ■ 5:22 Ayup 38:10, 11; Zəb. 33:7-8; 104:9 □ 5:24 «awwalki yamoşur»...«keyinki yamoşur»...

— «awwalki yamoşur» adətə 11-ayda yeşip, tuprakni yumxitidu, yəni həydəp uruk selixka təyyarlinidu. «keyinki yamoşur» bolsa Pələstində 3- yaki 4-ayda yaşidu, ətiyazlik ziraətləni pixurux rolını oynaydu. Bu yamoşurlar bolmisa heq həsul bolmaydu. «bizgə həsul pəslini bekitip aman-esən saklıəuqi» — ibraniy tilida «bizgə həsul pəslidiki həptiləni saklıəuqi...».

■ 5:24 Kən. 11:14 □ 5:28 «ular öz mənpəətini kəzləp həkləning dəwasini, yetim-yesirləning dəwasini sorımaydu...» — baxka birħil tərijimisi bolsa: «ular həkləning dəwasini, hətta yetim-yesirləning dəwasini sorıəini bilən hərgiz uni ədil sorımaydu».

■ 5:28 Kən. 32:15; Yəx. 1:23; Zək. 7:10 □ 5:29 «jazaliməy koşaydim» — ibraniy tilida «yoklimədim?!».

■ 5:29 Yər. 5:9; 9:9

³⁰ Zeminda intayın qorğunqluk və yirginqlik bir ix sadir qilinotanki —
³¹ Pəyoəmbərlər yaloqan-sahta bexarətlərnı bərməktə; kaħınlar bolsa öz hokuk dairisini kengəytip hokümranlik kilməktə; Mening həlkimmu bu ixlarnı yaqturidu. Ləkin bularning aqıwıtıdə kəndək kılısilər? □ ■

6

Yerusalemning halak boluxı toqruluk bexarət

¹ Jeninglarnı kütquzux üqün Yerusalem xəhıridin keqinglar, i Binyamin jəmətıdıkılər! Təkoa yezıdä kanay qelinglar! Bəyt-Hakkərmədə is signalını kətürünglar! Qünki balayı'apət, yəni dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolıdu. □ ■

² Zion kızı, yəni nazinin saħıbjamalını, mən nabut kılımən. ³ Yerusalemə qarxi qıkiwatkan pada baqquqılarmu öz padilirini epkelıdu; ular Yerusalemni qorxawəqa elıp qedırlirini tikıdu; ularning həmmısı əzi igilıgən jayda pada baqıdu. □

⁴ *Ular:* «Uningəqa qarxi jənggə təyyarlıninglar! Turunglar, qux waqtıdin paydılinıp hujum kılaylı!», «Apla! Kün patay dəp kaqtu, kaqtiki sayılər uzırawatıdu!» — *dəydu, andin:* □ ⁵ «Xunga, keqıqə hujum kılıp qıqaylı, uning mustəhkəm ordilirini yoqıtaylı!» — *dəydu.* □

⁶ — Qünki samawı qoxunlarning Sərdarı boləqan Pərwərdigar ularəqa mundək dəydu: — Dərhəhlərnı kesıp, ular bılən Yerusalem ətrapıda dəng-potaylərnı yasanglar; qünki u jazalanmısa bolmaydıəqan xəhərdur; uningdə barlık ixlər zulum-zomıgərliktur. ⁷ Kuduk öz sulirini urəputup qıkarəqandək, umu rəzıllıklirini urəputup qıkarməktə; uningdin zultət-zorawanlık və həlakət sadalırı anglanməktə; mening kəz aldımda həmıxə aqrıq-kesəllər həm yarılanəqanlar pəyda bolməktə. □ ⁸ I

□ **5:31 «kaħınlar bolsa öz hokuk dairisini kengəytip hokümranlik kilməktə...»** — baxka birhil təjımisı: «kaħınlarmu ularning wasıtısı bılən (dəmək, pəyoəmbərlərnıng yaloqan bexarətliridin paydılinıp) hokümranlik kilməktə». Ləkin «Yerəmiya» dəgən kitabta bundək ixlər yənə tiləqə elınmaydu, xunga təjımımız bəlkim toqrıdur. ■ **5:31** Yər. 14:18; 23:25, 26; Əz. 13:6 □

□ **6:1 «Jeninglarnı kütquzux üqün Yerusalem xəhıridin keqinglar... dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolıdu»** — 4-bab, 6-ayətnimu kərıp selixturung. Xu yərdə həlkəkə, «Yerusalemə keqıp kiringlar» deyilgən. Bırək həzır Yerusalemning əzi həlak bolıdu. ■ **6:1** Yər. 1:13,14 □

□ **6:3 «Yerusalemə qarxi qıkiwatkan pada baqquqılarmu öz padilirini epkelıdu; ular Yerusalemni qorxawəqa elıp qedırlirini tikıdu; .. Həmmısı əzi igilıgən jayda pada baqıdu»** — 4-ayətkə qarıəqanda bu ayəttiki «pada baqquqılırı» və ularning «padilırı» yat əllərnıng padıxahlırı həm hokümdarlırı və ularning qoxunlırını kərsıtıdu. Bu həjwiy, kinayilik gəp bolıdu; qünki yukırıda (məsilən 2:8də) Yerəmiya İsrailning baqquqı boləqan padıxahlirini «öz padilırı»ni baqmaslıkı tıpəylidin ayıbləydu. Bırək muxu yərdə Hudanı tonumaydıəqan «yat əl padıxahlırı» əz «padilırı» boləqan həlkı üqün yol kərsıtıp ularni baqıdu. □ **6:4 «Ular: «Uningəqa qarxi jənggə təyyarlıninglar!» — dəydu»** — «Ular» — Əllərnıng «pada baqquqılırı».

□ **6:5 «(Ular): «... Turunglar, qux waqtıdin paydılinıp hujum kılaylı!», «Apla! Kün patay dəp kaqtu, kaqtiki sayılər uzırawatıdu!» — dəydu (4-ayət), andin: Xunga, keqıqə hujum kılıp qıqaylı... » — dəydu** — 4- həm 5-ayəttiki bexarət xuni təkıtlıməqkiki, dıxmənlər kəlgəndə bügüni bolmısa ətısi hujum kılıdu, Yəhuda üstıdin əyalıbə kılmay kətməydu; yənə kelıp, ular hujumını baxlıəqanda, Yəhudadıkılər dıxmənnı keqə-kündüz hujum kılıp kəlıxi mumkındə, dəp heq dəm alalmaydu. □ **6:7 «Kuduk öz sulirini urəputup qıkarəqandək, umu rəzıllıklirini urəputup qıkarməktə»** — baxka birhil təjımisı: «kuduk ekın sunı saqlıəqandək, u rəzıllıklirini saqlıməktə».

Yerusalem, təlim-tərbiyə qəbul qıl; bolmisa jenim səndin waz keqidu, — bolmisa, Mən seni harabilik, adəmzatsiz bir zemin kıliwetimən.

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar manga mundak dəydu: — Ular üzüm telini pasangdioquqildək İsrailning qaldisini pasangdaydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlar üstidin yənə bir qetim qolungni ötküzgin! □ ■

¹⁰ *Mən*: — Mən hazır kingə söz kılıp agahlandıruray? Ulardin angliqodək zadi kim bar? Mana, ularning qulaqliri sünnət kılinmioqan, ular heq angliyalmaydu. Mana, Pərwərdigarning sözi ularoqa eoqir kelidu; ularoqa heq huxyakmaydu, — *dedim*. □ ■

¹¹ — Qəlbim Pərwərdigarning oşəzəp otliri bilən tolup taxti; uni iqimgə siqduruxtin həlsirəp kəttim; uni koqidiki balilar, yigitləarning məxrəp sorunlirioqa tökkəysən. Ər-ayallar, qerilar həm yaxanoqanlarmu bun-ğindin mustəsna bolmisen! □

¹² — Ularning öyliri, etizliri ayalliri bilən billə özgilərgə tapxurulidu; qünki Mən kolumni zemindikilərgə sozimən, — dəydu Pərwərdigar. ■

¹³ — Qünki əng kiqikidin qoşgıoqə ularning həmmisi aqkəzlükkə berilgən; pəyoşəmbərdin kaşinoqıqə həmmisi ohxaxla aldamqilik kılidu; ■ ¹⁴ ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlkimning kızining yarisini susluq bilən qol uqida qala tengip koydi. Lekin aman-esənlik yoktur! ■ ¹⁵ Ular yirginqlik ixlarni sadir kılojinidin hijil boldimu? — Yak, ular heq hijil bolmıdi, hətta kızirixnimu ular heq bilməydu. Xunga ular yikilip olgənlər iqidə yikilip olidu; ularni jazalaxqa kəlginimdə ular putlixip ketidu, — dəydu Pərwərdigar. □

¹⁶ Xunga Pərwərdigar *Əz həlkigə* mundak dəydu: — Silər tət aqa yolda turuwatisilər; xunga yolunglarni obdan kərüp koyunglar, kədimki, yax-ilikqa elip baroqan yollarni sorap, ularda menginglar; xundak kıloqanda jeninglar obdan aram tapidu. Lekin ular: «Biz xularda mangmaymiz!» — dəydu. ■

¹⁷ *Mən*: Silərgə «Kanayning agah sadasioqa kulak selinglar!» dəydioqan agah bərgüqi kəzətqılərnı tiklidim; lekin silər: «Kulak salmaymız» dedinglar.

¹⁸ Xunga i əllər, anglanglar; guwahqılar bolup ular arisida bolidioqan ixlarni bilip koyunglar! □ ¹⁹ Angla, i yər-zemin! Qara, Mən bu həlkning bexioqa külpət, yəni ularning oy-hiyallirining aqiwitini qıxürimən; qünki

□ 6:9 «Ular üzüm telini pasangdioquqildək İsrailning qaldisini pasangdaydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlar üstidin yənə bir qetim qolungni ötküzgin!» — bu sirlık jumlingning mənisi bəlkim, Yerəmiya pəyoşəmbər Hudaning səzlırining wasitisi bilən, kelidioqan düxmənləarning heqnerşə qaldurmaydioqan bulang-talanglıridin *İlgiri* İsrailning «qaldisi»din tehi bəzi kixilərnı qutkuzuximu mumkin, degənlik. ■ 6:9 Yəx. 24:13 □ 6:10 «*Mən*: — Mən hazır kingə söz kılıp agahlandıruray?... ularoqa heq huxyakmaydu, — *dedim*» — «Mən» (səzligüqi) wə «*dedim*» degən səzlər əslidiki tekistə yok, oqurmənlərgə tekistni qüxinixlik bolsun dəp kirgüzduk. Qünki bizningqə eytiloqan gəp pəyoşəmbərnıng əziningki idi. ■ 6:10 Yər. 7:26 □ 6:11 «*Qəlbim Pərwərdigarning oşəzəp otliri bilən tolup taxti*» — xübhisizki, Yerəmiya pəyoşəmbər əzi toşruluk səzləwatidu. U Pərwərdigarning həlkigə karatqan oşəzipigə əzini bir kılıp, Pərwərdigardin oşəzipini ularoqa təküxni tiləydu. ■ 6:12 Qan. 28:30 ■ 6:13 Yəx. 56:11; Yər. 8:10 ■ 6:14 Yər. 8:11; Əz. 13:10 □ 6:15 «*jazalaxqa kəlginimdə*» — İbraniy tilida «yoklıqinimdə» deyilidu. «Yerəmiya»diki «(yeni)ota kelip... jazalax» degən səz adətə İbraniy tilida «yoklax» degən birlə səz bilan ipadiliniidu. ■ 6:16 Mat. 11:29 □ 6:18 «*Xunga i əllər, anglanglar*» — «əllər», Yəhudiy əməs əllər. «Guwahqılar bolup...» baxqa birhil tərjimisi: «Əy, jamaət(qilik),...».

ular sozlimingə kulak salmioqan; Mening Təwrat-kanunumni bolsa, ular qətkə kəkkən.

²⁰ — Əmdi zadi nemə məksəttə Xebadin çiqқан huxbuy, yirak yurttin elip kelingən egir Manga sunulidu? Kəydürmə qurbanlıqliringlar qəbul kilarliq əməs, silərning «təxəkkür qurnanliq»liringlar Meni hursən kilmaydu. ■

²¹ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu həlkə aldiqə putlikaxanglarni salimən; xuning bilən həm atilar həm oqullar bilən putlixidu; qəxnilar wə dostlar ohxaxla nabut bolidu. ²² Pərwərdigar mundak dəydu: — Qara, ximaliy zemindin bir həlkə kelidu, yər yüzining əng kəriliridin uluq bir əl qəzoqilidu; ■ ²³ ular oqya wə kiliq bilən qərollinidu; ular zalim, həq rəhim kilmaydu; ularning awazi dengiz dolkunidək xawqunlaydu; ular atlarqə minidu, jənggiwar adəmlərdək səp-səp bolup turidu; ular sanga qarxi jəng kiliqka kelidu, i Zion kizi!

²⁴ «Biz ular toqruluk həwər angliduk; qəlimiz boxixip kətti; oqəxlik, toloqakta qəloqan ayaldək azab bizni tutti» — *dedim*. ■

²⁵ «Dalaqə qikmanglar, yollar bilən mangmanglar, qünki duxməning kiliqi bar, tərəp-tərəplərnə wəhimə basidu. ²⁶ I həlkimning kizi, sən özənggə bəz kiyim kiyiwal, küllər iqidə eqinap yat; özəngning bir tal oqlungdin juda boləndək kattik yəqlap matəm tut; qünki bulang-talang kילוquqi bizgə qarap tuyuksiz kelidu». □ ■

²⁷ *Pərwərdigar manga*: — Mən seni roda sinoquqi kiliq tiklidim, həlkim bolsa huddi təxkürüldioqan rodidək bolidu; seni ularning yollirini kəzitip sinaxka tiklidim, — *dedi*.

²⁸ — Ularning hərbiəri asiynig asiysi, ular təhmət qaplap uyan-buyan qətrap yürməktə; ular mis wə təmürning əzidur, həmmisi qirip kətkəndur; □ ■ ²⁹ təmürqining kərükimu kəyüp kətti, qəoquxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlox bikar boldi; həlkim yamanlardin haliy bolmidi. □ ³⁰ Ular «daxqal kümüx» dəp atilidu; qünki Pərwərdigar ularni rət kildi. ■

7

Bihudə diniy murasimlar

1 Pərwərdigardin Yerəmiyaqə mundak bir səz kəldi: —

■ **6:20** Yəx. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8 ■ **6:22** Yər. 50:41,42,43 ■ **6:24** Yər. 4:31; 49:24; 50:43 □ **6:26** «**özənggə bəz kiyim kiyiwal...**» — bəz kiyim kiyix, küllər iqidə olturux yaki yetix kattik matəm tutuxni yaki towa kiliqni bildüridu. ■ **6:26** Yər. 4:8 □ **6:28** «**ular mis wə təmürning əzidur**» — həlkim həlkəning tax kəngüllüklirini həm xuning bilən bir wəqitta ularning «qirip kətkənləni»ning mumkinqilirini kərsitidu. Nemila bolmisen ular tawliqquqi izdigən altun-kümüx əməs. ■ **6:29** Əz. 22:18 □ **6:29** «**təmürqining kərükimu kəyüp kətti, qəoquxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlox bikar boldi; həlkim yamanlardin haliy bolmidi**» — bu ayəttiki səzlər Yerəmiya pəyoqəmbərnəning Pərwərdigar Əzigə tapilioqan wəzipini orunliqandin keyin, Pərwərdigarqə bərgən jawabi bolsa kərək (28-ayətni kəring). Kümüxni tawliqanda, tawliqquqi qəoqan qəoquxun bilən kümüxning daxqili birlixidu andin qəoquxun wə kümüxning daxqilining kəyüp tügixi bilən kümüx tawlinidu. Ləkin Israil intayin naqar kümüxtək bolup, həlkəning «daxqal»i tolimu kəp boləoqqa, tawlox jəryani bikarqə kətti. «Qəoquxun ixtililip tügəp boldi», hətta «kümüxqining otni püwlydioqan kərüki»mu kəyüp kətti. ■ **6:30** Yəx. 1:22

² Pərwərdigarning öyidiki dərwarzida turup muxu səzni jakarlap: «Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Pərwərdigarəja ibadət kilix üqün muxu dərwarzilardin kiriwtarkan barlık Yəhūdalar!» — degin. ³ — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudaasi mundak dəydu: — Yolliringlar həm kilmixliringlarni tüzitinger; xundak boləjanda Mən silərni muxu yərdə muqim turəuzimən.

■ ⁴ «Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!» dəp aldəmqi səzlərgə tayinip kətmənglar. □ ⁵ Əgər silər həkikətən yolliring həm kilmixliringlarni tüzətsənglar, — əgər kixilər wə qoxnanglar arisida adalət yürgüzsənglar, ■ ⁶ — əgər silər musapir, yetim-yesir həm tul hotunlarni bozək kilixtin, muxu yərdə gunahsiz kanlarni təküxtin, — xundakla əzünglarəja ziyan yətküzüp, baxka ilahlarəja əgixip ketixtin kol üzsənglar, — ■ ⁷ xundak kilöjninglarda Mən silərni muxu yərdə, yəni Mən ata-bowiliringlarəja kədimdin tartip mənggügiqə təkdim kiləjan bu zeminda muqim turidəjan kilimən.

⁸ Ləkin mana, silər həqkəndak payda yətküzməydiəjan aldəmqi səzlərgə tayinip kətkənsilər. ⁹ Əmdi nemə degülük?! Oqrılık, qatillik, zinahorluk kilip, sahta kəsəm iqip, Baaləja isrik yekip wə silər həq tonumioəjan yat ilahlarəja əgixip, □ ¹⁰ andin Mening namimda ataləjan muxu eygə kirip Mening aldımında turup: «Biz kutkuzuləjan!» dəmsilər?! Muxu lənətlük ixlarda turuwerix üqün kutkuzuləjanmusilər?! ¹¹ Mening namimda ataləjan muxu ey silərning nəziringlarda buləngqilarning uwisumu?! Mana, Mən Əzüm bu ixlarni kərgənmən, — dəydu Pərwərdigar. ■

¹² Xunga, Mən əslidə Əz namimda turaləju kiləjan Xiloh dəgən jayəja berip, həlkim Israilning rəzilliki tüpəylidin uni nemə kiliwətkənlikimni kərip bəkinglar! □ ■ ¹³ Əmdi həzir, silər muxundak kilmixlarni sadir kilöjninglar tüpəylidin, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup səz kilip kəldim, ləkin silər həq kulək salmidinglar; Mən silərni qakirdim, ləkin silər Manga jawab bərmidinglar — □ ■ ¹⁴ əmdi Mən Xilohdiki əyni kəndak kiləjan bolsam, silər tayanəjan, xundakla namim qoyuləjan bu əyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlarəja təkdim kiləjan bu zeminnimu xundak kilimən; □ ¹⁵ Mən silərning barlık kərinəxliringlar, yəni Əfraimning barlık nəslini həydiwətkinimdək

■ **7:3** Yər. 7:3; 18:11; 26:13 □ **7:4** «Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!» — xübhətsizki, Israilar Hudaning ibadəthanisini birhil «tiltumar»dək, «Huda bizgə Əz ibadəthanisini tapxuroəjanin keyin, nemə yamanlık kiliximizdin kət'iyənəzər həqkim bizgə təgməydu» — degəndək oyliəjanidi. ■ **7:5** Yər. 5:28 ■ **7:6** Yəx. 10:1, 2; 59:7 □ **7:9** «Baaləja isrik yekip...» — «Baal» dəgən intayin yirginlik birhil but. ■ **7:11** Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luqa 19:46 □ **7:12** «Mən əslidə Əz namimda turaləju kiləjan Xiloh dəgən jayəja berip, ... uni nemə kiliwətkənlikimni kərip bəkinglar!» — Israil Kanaəjanəja (Pələstingə) kirgəndin keyin, Musa pəyoəmbərnəning yetəkqilikidə yasaləjan «mukəddəs qədir» awwal Xiloh dəgən jayəja tikləngən. «1Sam.» 4-babni kəring. ■ **7:12** 1Sam. 4:11; Zəb. 78:60 □ **7:13** «Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup səz kilip kəldim» — Hudaning «tang səhərdə ornumdin turup...» dəgən səzliri bəlkim Uning ixtin heli awwal, əstayidillik bilən ix kəridəjanlikini kərsitidu; bəzi waqitlarda Uning kayta-kayta, izqil həlda məlum bir ixni kəridəjanlikini kərsitidu. ■ **7:13** 2Tar. 36:15; Pənd. 1:24; Yəx. 65:12; 66:4; Yər. 7:21-28 □ **7:14** «Mən Xilohdiki əyni kəndak kiləjan bolsam, silər tayanəjan, xundakla namim qoyuləjan bu əyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlarəja təkdim kiləjan bu zeminnimu xundak kilimən» — Huda duxmənlərnəning wastisi bilən Xiloh dəgən jaydiki mukəddəs qədirini Əz xan-xəripidin juda kiləjan wə xundakla Israilni məəşlup kiləjan («1Sam.» 4-bab, «Zəb.», 78:40ni kəring).

silərnimu közümdin yirək həydəymən.

¹⁶ Əmdi sən, *Yerəmiya*, bu həlk üçün dua qılma, ular üçün nalə-pəryad kətürmə yəki tilək tilimə, Mening aldında turup ularning *gunahlarını* heq tilimə, çünki Mən sanga kulək salmaymən. ■ ¹⁷ Ularning Yəhuda xəhərliridə wə Yerusalem koqilirida nemə kılolanlarını köruwatməsən?

¹⁸ Balılar otun teridu, atılar ot qalaydu, ayallar kəstən Meni rənjitixkə «Asmanning Hanixi» üçün poxkallarni selixkə hemirni yuquridu, xuningdək yat ilahlaroşa «xarab hədiyə»lərni kuyidu. □ ■ ¹⁹ Azablinip qəzəplindioşini Mənmü? — dəydu Pərwərdigar; — Öz yüzlirigə xərm qaplar, azablinidioşini əzliri əməsmü? ²⁰ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mening oşəzipim wə kəhrim muxu jayoşa təkülidu; insan üstigə, həywan üstigə, daladiki dərəhlər üstigə, tupraktiki mewilər üstigə təkülidu; u həmmiini köydüridu, uni heq eqürəlməydu.

²¹ Samawi koğunların Sədari boləşən Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Beriweringlar, köydürmə kurbanliqliringlarni baxkə kurbanliqlaroşa koşup koşunglar, barliq gəxlirini yəwelinglar! □ ■ ²² Çünki Mən ularni Misir zeminidin kutkuzup qıkarəşən künidə ata-bowiliringlaroşa «köydürmə kurbanliq»lar yəki baxkə kurbanliqlar toşrisida gəp kılmiəşən wə yəki əmr bərmigənidim; ²³ bəlkə Mən ularoşa mundak əmr kılıp: «Awazimoşa kulək selinglar, xundak kılıp Mən silərnin Hudaşing bolimən, silər Mening həlkim bolisilər; Mən əzünglaroşa yaxlılık bolsun dəp buyruəşən barliq yolda menginglar» — dəp buyruəşənidim. ■ ²⁴ Ləkin ular heq anglimioşən, Manga heq kulək salmiəşən, bəlkə öz rəzil kənglidiki jəhilliki bilən öz hiyal-həxliroşa əgixip mengiwərgən; ular aldioşa əməs, bəlkə kəynigə mangoşən. □ ■

²⁵ Ata-bowiliringlar Misir zeminidin qıkkəndin tartip bğünkü küngə kədər Mən kullirim boləşən pəyqəmbərlərni yeninglaroşa əwətip kəldim; Mən hərküni tang səhərdə ornumdin turup ularni əwətip kəldim. ²⁶ Ləkin həlkim anglimioşən, heq kulək salmiəşən; ular boynini kattik kıləşən; rəzilliktə ata-bowiliridin exip kətkən. ■ ²⁷ Sən bu səzlərni ularoşa eytsən; ləkin ular sanga kulək salmaydu; sən ularni *towa kılıxkə* qakirisən, ləkin ular jawab bərməydu.

²⁸ — Sən ularoşa: — «Pərwərdigar Hudaşing awazini anglimioşən wə heq tüzitixni koşul kılmiəşən həlk dəl muxu!» — dəysən. Ulardın həkikət-wəpalik yoxək kətti; bu ularning eqizidinnu üzülüp kətti.■

Huda yəne Yəhudaşoşa səz kılıdu

²⁹ Qeqingni qüxürüp uni taxliwət; yukiri jaylarda bir mərsiyə okuşin; çünki Pərwərdigar Öz oşəzipini qüxürməkqi boləşən bu dəwrni rət

■ **7:16** Mis. 32:10; Yər. 11:14; 14:11 □ **7:18** «Asmanning Hanixi» — demisəkmü, «Asmanning Hanixi» birhil ayal but idi. ■ **7:18** Yəx. 65:11; Yər. 8:2; 19:13; 44:19; Yər. 44:19 □ **7:21** «Beriweringlar, köydürmə kurbanliqliringlarni baxkə kurbanliqlaroşa koşup koşunglar, barliq gəxlirini yəwelinglar!» — okurmənlər bəlkim biliduki, «köydürmə kurbanliq»larning barliq gəxliri «Hudaşoşa pütünləy ibadət süpitidə atalsun» dəp kurbangəş üstidə köydürülətti.

Muxu yərdə Mukəddəs Rəh Yərəmiya arkilik: «Kurbanliqliringlarning həmmisi əhmiyətsiz, xunga «köydürmə kurbanliq»larning gəxlirini köydürsənglarmu, yesənglarmu, Manga bəribir» dəp İsrailoşa həjwi, kinayilik gəp kılıdu. ■ **7:21** Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21 ■ **7:23** Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3 □ **7:24** «ular aldioşa əməs, bəlkə kəynigə mangoşən» — baxkə birhil təjmis: «ular Manga yüz aldini kılmay, bəlkə Manga kəynini kıləşən». ■ **7:24** Yər. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33 ■ **7:26** Nəş. 9:17,29; Yər. 17:23; 19:15 ■ **7:28** Yər. 5:1-3

kilip, uringdin waz kaçti. ■ ³⁰ Qünki Yəhudadikilər köz aldimda rəzillik kילוan, — dəydu Pərwərdigar, — ular Mening namimda atalojan öygə yirginlik nərsiləni əkirip uni bulojojan; ³¹ wə öz oqul-kizlirini otta qurbanlik kilip köydürux üqün «Hinnomning oqli»ning jilojisidiki Tofətning yukiridiki jaylarni kurojan; bundak ixni Mən heq buyrumiojanmən, u oyumoja heq kirip bakmioqandur. □ ■ ³² Xunga, mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Tofət» yaki «Ibn-Hinnomning jiloyisi» əmdi heq tiloja elinmaydu, bəlki «Kətl jiloyisi» deyilidu; qünki ular Tofəttə jəsətləni yər qalmioquqə kəmidu. ³³ Bu həlkning jəsətliri asmandiki uqar-kanatlarıning wə zemindiki janiwarlarıning taami bolidu; ularni ölüklərdin qorkutup həydəydojan heqkim bolmaydu. ■ ³⁴ Mən Yəhuda xəhərliridin həm Yerusalemlə xəhərliridin oyun-tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini wə toyi boluwatqan yigit-kizining awazini məhrum kilimən; qünki zemin wəyranə bolidu.■

8

¹ Xu qaşda, — dəydu Pərwərdigar, — ular Yəhudaning padixahlırining ustihanlırini, ularning əmirliirining ustihanlırini, kahinlarıning ustihanlırini, pəyoəmbərlərnin ustihanlırini wə Yerusalemda turojanlarıning ustihanlırini gərliridin elip qikiridu; ² xundak kilip ular bularni kuyax, ay wə asmanlardiki barlik jisimlar astida yayidu; qünki ular bularni səygen, bularning kullukida boləjan, bularoja əgəxkən, bularni izdigən, bularoja qokunojan; ularning jəsətliri bir yərgə heq yiojilmaydu, heq kəməlməydu; ular zemin yuzidə oqut bolup yatidu. ■ ³ Mən bulardin qalojanlırini həydidən jaylarda, bu rəzil jəməttin barlik tirik qalojanlar həyatning ornioja mamatni tallaydu, — dəydu samawi qoxunlarıning Sədari boləjan Pərwərdigar.

Hudadin waz keqix həlakətini izdigənlik bilən barawər

⁴ Əmdi sən ularoja mundak degin: Pərwərdigar mundak dəydu: — Adəmlər yikilsə qaytidin turmamdu? Birsı yoldin qikip kətsə qaytip kəlməmdu? ⁵ Nemixka Yerusalemdiki bu həlk həmixon yoldin qikix bilənla yenimdin yiraqlap ketidu? Ular aldamqilikni qing tutidu, yenimoja kaytir kelixni rət kilidu. ⁶ Mən kəngül qoyup anglidim; lekin ular doruslukni səzliməydu; ularning rəzillikliridin: «Mən zadi nemiləni kilip koydum?!» dəp towa kilidojan heqkim yok; at jənggə burulup etiloqandək hər birsi öz yoloja burulup etilidu. ⁷ Həttə asmandiki ləyləkmu zizəgə bekitilgən waqtilirini bilidu; pahtək, qarlıoq wə turnı-larmu kəyüp kelidojan waqtilirini esidə tutidu; lekin Mening həlkim

■ **7:29** Ayup 1:20; Yəx. 15:2; Yər. 16:6 □ **7:31** «Tofət» — «Tofət» degen sez ibraniy tilida «oqak» həm «uyat» degənnimu bildüridu. U yənə «tükürük» degen səznin əhangiojumu ohxap ketidu. Bu yər «Hinnomning oqli (Ibn-Hinnom)ning jiloyisi»oja jaylaxqan, Yerusalemlə xəhiringin jənuubi yəripidə idi. Həlk axu yərdə əhlətləni wə napak nərsiləni taxlap köydürətti. Xuning bilən u intayin «haram», əng buləjanəjan jay dəp hesablandı. «Yükiri jaylar» — Israil wə Yəhuda uzundin beri təq qokkiliiri qatarlik jaylarda hərhil butlarəja qokunup, həttə axu jaylarda «insan qurbanlik»larni kilip kəlgən. Demisəkmü, «insan qurbanlik» kilix Təwratta kət'iy mən'i kilinojan. «Bundak bir ixni Mən heq buyrumiojanmən, heq oyumoja kirip bakmioqandur». ■ **7:31** 2Pad. 23:10; Yər. 2:23; 19:5, 6 ■ **7:33** Qan. 28:26; Yər. 34:20 ■ **7:34** Yəx. 24:7; Yər. 16:9; 25:10; Əz. 26:13; Həx. 2:13 ■ **8:2** Yər. 7:18; 19:13

Mən Pərwərdigarning ularoşa bekitkənlimni heç bilməydu. ■ 8 Silər kandaqmu: «Biz danadurmiz, Pərwərdigarning Təwrat-kanuni bizdə bardur!» dəysilər? Mana, bərħək, əlima-keqürgüqilərnin yalojanqı kəlimi uni burmiliojan. □ 9 Danixmənələr hijil bolidu, ular yərgə karap qaldı; mana, ular Pərwərdigarning səzini qətkə kəqkəndin keyin, ularda zadi nemə danalığ qalidu? 10 Xunga Mən ularning ayallirini baxqıləroşa, ularning etizlirini yengı igilirigə tapxurup berimən; qünki əng kiqikidin qongioiqə ularning həmmisi aqkəzlükə berilgən; pəyojəmbərdin kəhinoiqə həmmisi sahta ix kəridu. ■ 11 Ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlkimning qızining yarisini susluq bilən kəl uqida qala tengip koydi. Ləkin aman-esənlik yoxtur! 12 Ular yirginqlik ixləni sadir kıləninidin hijil boldimu? — Yak, ular heç hijil bolmıdi, hətta kizirixnimu ular heç bilməydu. Xunga ular yikilip olgənlər iqidə yikilip əlidu; ularni jazalaxqə kəlginimdə ular putlixip ketidu, — dəydu Pərwərdigar. 13 Mən ularning həsulini elip taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar; üzüm telida üzümlər, ənjür dərihidə ənjürlər heç qalmıdi; yopurmaqliri solixip kətti; Mən ularoşa nemə beoixlijan bolsam, əmdi xular ulardin ötküzüwelinidu. □ ■

Kelidijan həlakət — Yərəmiya səz kılıdu

14 «Biz nemixqə muxu yərdə bikar olturuwerimiz? Yiojilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə kürəx kılıp tügixəyli! Qünki Pərwərdigar Hudayimiz bizni tügəxtürüp, bizgə öt süyini bərdi; qünki biz Pərwərdigar aldida gunaħ sadir kılduk. □ ■ 15 Aman-tinqlikni ümid kılıp kütüp kəlduk, ləkin heç yaxilik bolmıdi; xipa waqtini kütük, ləkin mana, wəhimə bastı! ■ 16 Duxmən atlırining hartıldaxliri Dan zeminidin tartip anglanmaqta; ayoqirlirining kixnəxliri pütkül zeminni kərkətip təwrətməktə. Ular zemin wə uningda turuwatqan həmmi, xəhərnı wə uningda turuwatqanların həmmisini yökıtxqə kəlidu!» □ ■

17 — Mana, Mən aranglaroşa yılanlarnı, yəni heçkim şəhırlıyılməydiyən zəhərlık yılanlarnı əwətimən, ular silərnı qaqıdu» — dəydu Pərwərdigar. □ ■

Pəyojəmbərnin nalə-pəryadi

■ 8:7 Yər. 5:4, 5 □ 8:8 «əlima-keqürgüqilərnin yalojanqı kəlimi uni burmiliojan» — «əlima-keqürgüqilər»ning roli bəlkim Təwrat-kanunni keqürüx wə uningə xərħ berix boluxı mümkün. «Basmihanılar» bolmiojaqə Təwratni keqürüx intayin muħim hizmət, əlwəttə. Okurmənlər baxqə hil tərijimilirini uqritixi mümkün. ■ 8:10 Yəx. 56:11; Yər. 6:12,13,14,15

□ 8:13 «...Mən ularoşa nemə beoixlijan bolsam, əmdi xular ulardin ötküzüwelinidu» — okurmənlər baxqə hil tərijimilirini uqritixi mümkün. ■ 8:13 Yəx. 5:1-7; Mat. 21:19; Luqə 13:6-9

□ 8:14 «Yiojilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə kürəx kılıp tügixəyli» — yaki Yiojilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə sükt kıləyli! ibranıy tilida «sükt kılıx» wə «tügəxmək» ohxax bir səz bilənla ipadilınidu. «Pərwərdigar Hudayimiz bizni tügəxtürüp,...» — yaki «Pərwərdigar Hudayimiz bizni sükt kıldurup...». İbranıy tilida «sükt kılıx» wə «ölüx, tügəx» birlə səz (damam) bilən ipadilınidu. ■ 8:14 Yər. 4:5; 9:15; 23:15 ■ 8:15 Yər. 14:19

□ 8:16 «Dan zemini» — İsrail zeminin ximaliy qetidə idi; demək, duxmənlər allıqəqan xu zeminqə yetip bolıdi. ■ 8:16 Yər. 4:15 □ 8:17 «Mən aranglaroşa yılanlarnı, yəni heçkim şəhırlıyılməydiyən zəhərlık yılanlarnı əwətimən, ular silərnı qaqıdu» — bu yılanlar xühşisizki, keqmə mənıdə bolup duxmənlərnı kərsitidu. ■ 8:17 Zəb. 58:4, 5

18 *Mən*: «Mening dərd-əlimim dawalıoşusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — *dedim*. □

Pərwərdigarning mərsiyə səzliri

19 «Mana, həlqimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! *Ular* — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahı u yərdə turmamdu?!» — *dəydu*.
«Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən oşəzəpləndüridu?!» □

Həlqning bolidioğan nalə-pəryadi

20 — «Orma waqti etüp kətti, yaz tügidi, lekin biz bolsak yənıla kütquzulmiduk!»

Pəyoşəmbərnin mərsiyəsi

21 «Həlqimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən;
Dəkkə-dökkə meni besiwaldi, —□
22 Gileadta tutiya tepilmamdikən?
U yərdə tewip yokmikən?
Nemixka əmdi mening həlqimning kizioğa dawa tepilmaydu?!» □ ■

9

Dawami

□ **8:18** «Mening dərd-əlimim dawalıoşusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — bu sözlər pəyoşəmbərnin mərsiyəsi boluxi kerək. «Mening dərd-əlimim dawalıoşusiz!» — baxka birhil tərijimisi: «I dərd-əlimimgə təsəlli bərguqi!». □ **8:19** ««Mana, həlqimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! Ular — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahı u yərdə turmamdu?!» — *dəydu* — bu sözlər yaki Pərwərdigarningki boluxi kerək, bolmisa pəyoşəmbərnin ki bolidu. Keyin biz həlqning pəryadini anglaymiz: — (ular... dəydu). «*intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi!*» — yaki «zemindiki hər bir bulung-puqqaqliridin qikkan pəryadining sadasi!». «**Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən oşəzəpləndüridu?!**» — bu sözlər Pərwərdigarning pəyoşəmbərgə, xundakla ihlassiz həlqkə bərgən jawabidur. □ **8:21** «**Həlqimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən; dəkkə-dökkə meni besiwaldi**» — oqurmənlərgə kaytidin təkrarlap ukturimizki, mawzularni (məsilən muxu yərdə «Pəyoşəmbərnin mərsiyəsi») əzimiz hərətlik oqurmənlərgə yardimi bolsun dəp qoxup kirgüzduk. Ular muşəddəs tekistning bir kısmi əməs. 8-babtiki 21-ayəttin 9-babtiki 2-ayətki qə həmmisi yaloşuz Yərəmiya pəyoşəmbərnin mərsiyəsimu, yaki buning iqidə Pərwərdigarning səzliri barmu? Qandakla bolmisun, sözlər yaloşuz pəyoşəmbərnin səzliri bol-sun, bolmisun, xubhisizki pəyoşəmbərnin kayoşu-şəsrətlik səzliri ohxaxla Pərwərdigarningmu kayoşu-şəsrətlik səzlidur. □ **8:22** «**Gileadta tutiya tepilmamdikən?**» — Gilead rayonida hər hil xipalik dorilar həm usta tewiplarning dangki bar idi. Xunga bu söz pəyoşəmbərnin: «Jismaniy jəhəttə Pərwərdigar silər mening həlqimgə xundak rəhəmdillik kiliş, ətrəplik oylap, xipalik dorilarni wə danglik tewiplarni təminligən yərdə, Uning rohiş jəhəttimu silərninğ hər hil gunahiy kesəllirninglarni sakayitixka dora-amalliri mol əməsmu? — əmdi nemixka silər Uning yenoşa kəlməysilər?!» degəndək bir soali ohxaydu. Bu 22-ayət Pərwərdigarning Əzining səzliri boluximu mumkin. ■ **8:22** Yar. 37:25; Yar. 46:11; 51:8

¹ Ah, mening bexim suning bexi,
Közüm yaxning buliği bolsiidi!
Undaқта həlқimning kızi arisidiki օltürülgәнler үqün keqә-kündüz
yiołayttim!■

² Ah, mən үqün qel-bayawanda yoluqılar qüxkidək bir turaloqu bolsiidi!
Undaқта həlқimni taxlap, ulardin ayriloğan bolattim!
Qünki ularning həmmisi zinahorlar;
Munapıqlarning bir jamaitidir!□ ■

Pərwərdigarning səzining dawami

³ — Ular okyaqi ləxkərlər okyayini egildürgəndək tilini yaloğanqılıkқа egildürüxkə təyyariloğan; ular zeminda üstünlük qazanoğan, biraқ bu səmimiylük bilən boloğan əməs; ular rəzillik üstigə rəzillik kıloğan, Meni heq tonup bilmigən» — dəydu Pərwərdigar. □ ■ ⁴ — Hərbiringlar öz yekininglardin hezi bolunglar, kerindaxliringlaroğa heq tayanmanglar; qünki hərbir kerindax pəқətlə aldioquci, halas, hərbir yekinliring bolsa təhməthorlukta yürməktə. ■ ⁵ Ular hərbi öz yekinlirioğa aldamqilik kılmaқта, heqkim həқikətni səzliməydu; ular öz tilini yaloğan səzləxkə օğitidu, ular kəbihlikte օzlrini upritidu. ⁶ Ular jəbir-zulum üstigə jəbir-zulum kılmaқта, aldamqiliktin yənə bir aldamqilikқа օtməktə; ular Meni tonuxni rət kılıdu, — dəydu Pərwərdigar. □

⁷ Xunga samawi koxunlarning Sərdari boloğan Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən ularni eritip tawlap sinaymən; həlқimning kızining rəzillikigə Manga baxқа yol qalmidimu? ⁸ Yekning tili օjəl օkidur; u aldamqilikni səzləydu; hərbi օqiz səzidə yekini bilən tinq-amanlikni səzləydu, lekin kenglidə kiltak təyyarlaydu. ■ ⁹ Bu ixlar tüpəylidin ularni jazalimay koyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundak bir əldin kısas almay koyamdu?■

Kelidioğan apət үqün Yərəmiya mərsiyə օkuydu

¹⁰ «Taoqlardiki yaylaқlar үqün yioğa wə nalə-pəryad kətürimən,
Daladiki otlaklar үqün mərsiyə օkuymən;
Qünki ular kəyüp kəttiki, heqkim u yərdin օtməydu;
Kalilarning hərkirəxliri anglanmaydu;
Həm asmandiki uqar-qanatlar həm həywanatlar mu keqip,
Xu yərdin kətti!».

Pərwərdigar səzini dawam kılıdu

¹¹ — Mən Yerusalemnı harablaxқан top-top dəwə, qılberilərnıng bir turaloqusi kılımə;
Yəhuda xəhərlirini adəm turmaydioğan dərijidə wayranə kılımən.■

■ **9:1** Yəx. 22:4; Yər. 4:19 □ **9:2** «ularning həmmisi zinahorlar,...» — «zinahorlar» bəlkim rohiy jəhəttin eytilidu, ular Hudaoğa wapasizlik kılıp butlaroğa qoқunup kətti. ■ **9:2** Yər. 5:7, 8

□ **9:3** «ular zeminda üstünlük qazanoğan, biraқ bu səmimiylük bilən boloğan əməs...» — baxқа birhil tərijimi: «xu zeminda ular օjəlibə kıloğan, biraқ bu həқikətni tikləx үqün əməs...».

■ **9:3** Yəx. 59:4,13,15; Yər. 6:7 ■ **9:4** Yər. 6:28 □ **9:6** «ular kəbihlikte օzlrini upritidu (5-ayət)» — 5-ayətnıng ahırkı kısmi həm 6-ayətnıng bax kısmıning baxқа birhil tərijimi: «Ular kəbihlik kılıp towani heq bilməydu. (6) sən (Yərəmiya) aldamqilik arisida turuwatisən; aldamqilikni tüpəylidin ular Meni tonuxni rət kılıdu...». ■ **9:8** Zəb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pənd. 30:14 ■ **9:9** Yər. 5:9,29 ■ **9:11** Yər. 10:22

12 — Kim bu ixlarni qüxinixkə danixmən bolidu?

Kim Pərwərdigarning aozidini söz elip bularni qüxəndürələydu?

Nemixkə zemin wəyranə, heqkim etmigüdək, köyüp qəl-bayawandək bolup kətti?

13 Pərwərdigar dəydu, — Qünki ular Mən ular aldiyə qoyğan Təwrat-kanunni taxliwətkən, Mening awazimoğa kulək salmioğan wə uningda mangmioğan,

14 Bəlki ez kəlbidiki jaħillikğa əgəxkən, ata-bowiliri ularğa əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən, □

15 Xunga samawi koxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundək dəydu: — Mana, Mən bu həlkkə kəkrini yegüzimən, ularğa ət süyini iqküzimən, ■ 16 ularni ular yaki ata-bowiliri ilgiri heq tonumaydioğan əllər arisioğa tarkitimən; Mən ularni yoqatkuqə ularning kəynidini koqlaxkə kiliqni əwətimən. ■

17 Samawi koxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar mundək dəydu: — Kəngül koyunglar, matəmqi ayallarni kelixkə qakirnglar, yioqlaxkə əng usta bolğan kız-ayallarni qakirip kelixkə adəm əwətinglar! □

Yərəmiya Pərwərdigarning səzligə jawab beridu

18 — Bərhək, ular tez kəlsun, biz üqün zor yioğa kətürsunki, bizning kəzlimizdinmu yaxlar taramlap təkülsun, qanaqlirimizdinmu yax tamqiliri əksun — 19 qünki Ziondin yioğa awazi anglinip: — «Biz kəngilik bulang-talang kilindük! Kəngilik xərməndə bolduk! Ular turaloqlirimizni ərüwətti, biz zeminimizni taxliduk!» — deyilidu.

20 Pərwərdigarning səzini anglanglar, i ayallar,

Uning aozidiki sözgə kulək selinglar;

Kizinglarğa yioqlaxni ęgitinglar,

Hərbiringlar yekininglarğa mərsiyə okutunglar;

21 Qünki əlüm bolsa derizilirimizdin yamixip kirgən,

Orda-istihkamlirimizojimu kirgən;

U balilarni koqlardin,

Yigitlərnə rəstə-məydanlardin yulup taxlioğan.

22 *Yekinliringlarğa* ukturup: «Pərwərdigar mundək dəydu: —

Bərhək, jəsətlər dalada tezəktək yikilidu;

Ular ormiqining oroiqining astioğa yikiloğan,

Lekin heqkim yioqmaydioğan baxaktək yərgə qeqilidu!» — dənglar! ■

23 Pərwərdigar mundək dəydu: —

Dana kixi danaliki bilən, küqlük kixi küqlükliki bilən, bay baylikliri bilən pəhirlinip mahtanmisun; ■ 24 pəhirlinip mahtioquqi bolsa xuningdin, yəni Meni, yər yüzidə mehİR-muħəbbət, adalət wə həkkanıylikni yürğüzgüqi Mən Pərwərdigarni tonup yətkənlikidin pəhirlinip mahtansun; qünki Mening hursənlikim dəl muxu ixlardindir; — dəydu Pərwərdigar.

25 Mana, xundək künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən hətnə

□ 9:14 «(Yəhuda həlki) ...ata-bowiliri ularğa əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən» — okurmənlərnin esidə barki, «Baal»lar intayin yirginlik bir hil butlar idi. ■ 9:15 Yər. 8:14; 23:15 ■ 9:16 Law. 26:33 □ 9:17 «kəngül koyunglar, matəmqi ayallarni kelixkə qakirnglar, yioqlaxkə əng usta bolğan kız-ayallarni qakirip kelixkə adəm əwətinglar!» — kona zamanlarda bəzi bay adəmlər uruq-tuoqanlirini dərənə kilixta muxundək «yioqlaxkə mahİR» ayallarni «kəypiyatni yaritix» üqün yallaytti (məsilən, Injil, «Mat.» 9:37ni kərüng). ■ 9:22 Yər. 7:33 ■ 9:23 1Kor. 1:31; 2Kor. 10:17

kilmiyoqanlarni hətne kilinoqanlar bilən billə jazalaymən; ²⁶ yəni Misir, Yəhuda, Edom, Ammoniylar wə Moabiylar, jümlidin qəl-bayawanda turuwatqan, qəqə qaqlirini quxürüwətkən əllərnə jazalaymən; qünki bu əllərnə həmmisi hətnisizdur; Israilning barlıq jəmətimu kənglidə hətnisizdur. □ ■

10

Butlar əməs, Pərwərdigarla ibadətka layıqtur

¹ Pərwərdigarnı silərgə eytkən səziğə kulak selinglar, i Israil jəməti: —
² Pərwərdigar mundak dəydu: — Əllərnə yollirini əgənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardin heq qəqüp kətmənglar. □ ³ Qünki əllərnə kəidə-yosunliri biməniliktur; həmmisi ormanlıktin kəsilgən dərəhtin, yaqəqqin ing iskinisi bilən oyuloqan nərsigə asanlanqandur. ■ ⁴ Ular buni altun-kümüş bilən həlləydu; uni yikilmisun dəp ular bolqa, mihlar bilən bəkitidu. ■ ⁵ Bundak butlar tərhaməklitə turidoqan bir qaranqıqtur, halas; ular heq səzliyəlməydu; ular baxqılar tərpidin kətürülüşü kerək, qünki ular mangalmaydu. Ulardin qorqmənglar; qünki ular rəzillik kiləlməydu, ularning qolidin yaxxilik kilixmu kəlməydu. ■ ⁶ — Sanga ohxaydoqan heqkim yok, i Pərwərdigar; Sən uluq, küq-qudriting bilən naming uluqdur. ■ ⁷ Kim Səndin qorqmay turalisun, i barlıq əllər üstigə həkümran padixah!? Qünki bu Sanga təgixliktur; qünki əllərdiki danixmənlər arisida wə barlıq padixahlıqlar arisida Sanga ohxax heqkim yoktur. ■ ⁸ Əllərnə həmmisi istisnasiz əqli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yaqəqtur, halas! Ular təlim bəraləmdu!? □ ■ ⁹ Səqup yalpaqlanoqan kümüş Tarxixtin elip kelinidu; altunmu Ufəzdin elip kelinidu; andin hünərwən wə zərgərlərnə qoli bu yasioqinioqə kək wə səsün rəht bilən kiym kiygüzidu — bularnə həmmisi xübhisizki, danixmən ustilərnə əjridur!
¹⁰ Ləkin Pərwərdigar Hudaning Əzi həkikəttur; U həyat Hudadur, mənggülikning Padixahidur; Uning şəziqi aldida yər-zəmin titrəydu; əllər Uning kəhrini kətürəlməydu. ¹¹ Ularoqə mundak dəgin: «Asman

□ 9:26 «... Bu əllərnə həmmisi hətnisizdur; Israilning barlıq jəmətimu kənglidə hətnisizdur» — bu 25- wə 26-ayətlər Yəhuda (Israil)oqə intayin eqrir kelixi kerək idi. Qünki Pərwərdigar ularni, əzli ri kəmisitidoqan hətne kilinmioqan «yat əllər» qatarida «hətne kilinmioqan»dək hesablaydu. Hudaning kək aldida Yəhuda hətnisiz, yəni u İbrahim hətne arkilik tüzgən əhdigə layik əməs bolup kaldı. «Kəngli hətne» — «kəngli bu rəzil dunyadiki rəzil əzzu-həwəsliridin kəsilgən əməs, Huda wə uning ibaditi üqün rəzilliktin ayriloqan əməs» dəgən mənida. «Əzakiyal»oqə qoxuloqan «koxumqə sezimiz»ni wə Injil, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni kərtung). Yənə kelip hətne «kənglidə əməs» bolsa, «qəqə qaqlirini quxürüwətkən» (həlkim butpərəslərnə matiməning bir ipadisi)tin heqqandak pərki yəki əhmiyiti yoktur. ■ 9:26 Law. 26:41; Rim. 2:28,29 □ 10:2 «əllərnə yollirini əgənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardin heq qəqüp kətmənglar» — yat əllər bundak «asmandiki hədisə-alamətlər»ni hurapiylik, yəni munəjjimlik yolida quxinətəti, əlwəttə. ■ 10:3 Yəx. 44:14-17 ■ 10:4 Yəx. 41:7 ■ 10:5 Zəb. 115:4-7; Yəx. 41:23; 46:1, 7 ■ 10:6 Zəb. 86:8,10 ■ 10:7 Wəh. 15:4 □ 10:8 «Əllərnə həmmisi istisnasiz əqli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yaqəqtur, halas! Ular təlim bəraləmdu!?» — oqurmənlər ayətnə bəxkə hil tərjimilirini uqritixi mumkin. ■ 10:8 Yəx. 41:29; Həb. 2:18; Zək. 10:2

bilən zeminni yaratmıoqan ilahlar, ular zemin yuzidın wə asman astidın yokaydu!».[□]

¹² *Pərwərdigar bolsa yər-zeminni küq-kudriti bilən yasioqan, Aləmni danaliki bilən bərpə kılqan, Asmanlarni əkil-parasiti bilən yayıuqidur.* ■

¹³ U awazini qoyuwətsə, asmanlarda sular xawqunlaydu; U yər qətliridin bulut-tumanlarni ərilitidu; U yamoqurlarəza qaqmaqılarni həmrah kılıp bekitidu, Wə xamalni əz həziniliridin qikiridu. ■

¹⁴ Muxu kixilərnıng hərbi əkilisiz, bilimdin məhrumlardur; Zərgərlərnıng hərbi əzliri oyoqan but tərıpidin xərməndigə qalidu; Qünki unıng kuyma həykili yaloqanqilik, ularda həq tinik yoktur. ■

¹⁵ Ular bimənilərdur, mazak obyektidur; Jazalinix waqti ularnıng üstigə kəlgəndə, ular yokitilidu.

¹⁶ Yaqupning Nesiwisi Bolıuqi bulardək əməstur;

Qünki barlık məwjudatni yasioquci Xudur;

İsrail bolsa Unıng Əz mirasi bolqan kəbilidur;

Samawi qoxunlarnıng Sərdari bolqan Pərwərdigar Unıng namidur.[□] ■

Yərəmiya həlki üqün mərsiyə okup dua kılıdu

¹⁷ Zemindin qikixkə yük-takıngni yioqıxturup al, i muhasirigə elinoquci kiz; [□] ¹⁸ qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mana, Mən bu waqıtta zemindikilərnı elip u yərdin qəriwetimən wə ularnıng kengli tonup yətküqə azar berimən!».[■]

Yərəmiya həlkiqə wəkil süpitidə söz kılıdu

¹⁹ Jarahitim üqün həlimoqə way! Mening yaram dawalıoqusızdur! Biraq əslidə mən: «Bu pəkət bir kesəllik, halas, unıngəza qıdıoqıudəkmən» — dəptikənmən. [□] ²⁰ Mening qedirim həlak boldi, barlık tanilirim üzıldı; balilirim məndin juda bolup, ular yok boldi; qedirimni qaytidin sozup tikküdək, qedir pərdilirini aşkudək həqkim qalmidi. ²¹ Qünki həlk padıqiliri əkilisiz bolup, Pərwərdigarni izdəp yol sorımaydu; xunga ular danıxmənlərdək ix kərəlməydu, ularnıng barlık padisi tarkılıp kətti. [□] ²² Anglanglar! Bir gəpning xəpisi! Mana, u kelidu, ximaliy zemindin qikqan zor bir quqan-sürən! Yəhudanın xəhərlirini bir wəyrənə, qılberilərnıng turaloqıoqə aylanduroquci keliwatidu! ■

²³ Bilimənkı, i Pərwərdigar, insannıng əz yolını bekitixi əz qolida əməstur; mengiwatqan adəmnıng əzidə kədəmlirini halıoqanqə taxıax

[□] **10:11** «Ularəza mundaq dəgin: «Asman bilən zeminni yaratmıoqan ilahlar, ular zemin yuzidın wə asman astidın yokaydu!» — bu ayət ıbranıy tilida əməs, bəlki aramiy tilida ipadiliniidu. Enikki, Hudanın məqsiti Əz həlkıning bu həkikətni yat əllərgə ularnıng əz tilida bildürüxi kerək. ■ **10:12** Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 44:24; 51:13; Yar. 51:15 ■ **10:13** Zəb. 135:7; Yar. 51:16 ■ **10:14** Yar. 51:17,18 [□] **10:16** «Yaqupning nesiwisi» — «Yaqup» muxu yərdə Yaqup wə unıng əwladlıri bolqan İsrailnimu kersitidu. «Yaqupning nesiwisi» Hudanın Əzidur, əlwəttə. ■ **10:16** Zəb. 74:2; Yar. 51:19 [□] **10:17** «muhasirigə elinoquci kiz» — «kiz» muxu yərdə xübhısizki, pütın həlkni bildüridu. ■ **10:18** Yar. 6:24 [□] **10:19** «pəkət bir kesəllik» — bəlkim həlkning bexioqə qüxkən külətlər «pəkət waqtılık awarə, halas» dəgan həssiyatını kersitidu. Sahta pəyoqəmbərlər bundak həssiyatını kəp qollaytı. [□] **10:21** «həlk padıqiliri» — (yəni «pada baqqıqiliri») xübhısizki, Yəhudanın padıxaqi, wəziliri, kaqıliri wə pəyoqəmbərlirini kersitidu. ■ **10:22** Yar. 1:14; 4:6; 9:11

kudriti bolmastur; ■ ²⁴ Pərwərdigar, meni tüzigəysən, lekin oşəzipping bilən əməs, adil həküming bilən tüzigəysən; bolmisa Sən meni yokqa barawər kilisən. ■ ²⁵ Kəhringni Seni tonumaydigan əllər həmdə namingə nida kılmaydigan jəmətlər üstigə tökkəysən; qünki ular Yakupni yəp kətkən; bərhək, ular uni yutup tügəxtürüp, turəjan jayini mutlək wəyran kıləjan.■

11

Həlkning Hudaning əhdisini közgə ilmiəjanliki

¹ Yeremiyaəja Pərwərdigardin kəlgən söz mundak idi: ² — Bu əhdining səzligə kulak selinglar; xundakla Yəhuda kixilirigə, Yerusalemda turuwatkanlarəja ularni yətküzünglar, □ ³ — sən Yeremiya ularəja mundak eytkin: —

— Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Bu əhdining səzligə kim boysunmisa u lənəttə kalidu; ■ ⁴ Mən bu əhdini ata-bowiliringlarni Misir zeminidin, yəni təmür tawlaydigan humdandin kutkuzup qıkarəjan künidə ularəja tapılap: «Awaziməja kulak selip, bu səzlərgə, yəni Mən silərgə tapxurojan barlık əmrlərgə əməl kilinglar; xundak kıləjininglarda, silər Mening həlkim bolisilə, Mən silərnin Hudayinglar bolimən; ■ ⁵ xundak boləjinida Mən ata-bowiliringlarəja: «Silərgə sūt həm bal ekip turidigan bir zemin təkdim kılimən» dəp iqkən kəsəmnə əməlgə axurimən» — degənədim. Silər bügünki kündə dəl xu zeminda turuwatisilə!

Mən bolsam jawabən «Amin, Pərwərdigar!» — dedim.□ ■

⁶ Pərwərdigar mənə mundak dedi: — Yəhudaning xəhərliridə, Yerusalemnin koqilirida bu səzlərnə jakarla: — Bu əhdining barlık səzligə kulak selip əməlgə axurunglar! □ ⁷ Qünki Mən ata-bowiliringlarəja Misir zeminidin kutkuzup qıkarəjan künidin bügünki künigə «Mening awaziməja kulak selinglar!» dəp jekiləp agahlandırup keliwatimən; Mən tang səhərdə ornumdin turup ularni agahlandırup kəldim. ■ ⁸ Ləkin ular heq angliməjan yaki kulak salmıəjan; ularning hərbi rəzil kəngülliridiki jəhillikə əgixip mangojan; xuning bilən Mən bu əhdidiki barlık səzlərnə ularning bəxiəja qüxürdüm; Mən bularning həmmisini ularəja tapiləjanmən, ləkin ular heq əməlgə axurmıəjan.■

⁹ Pərwərdigar mənə mundak dedi: — Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatkanlarning arisida bir suykəst baykaldi; ¹⁰ ular səzlimni

■ **10:23** Pənd. 16:1; 20:24 ■ **10:24** Zəb. 6:1; 38:1; Yər. 30:11; 46:28 ■ **10:25** Zəb. 79:6; Yər. 8:16; 9:16 □ **11:2** «**Bu əhdining səzligə kulak selinglar**» — bu bəxarət (11:1-17)ning asar temisi (yukirikə mawzuyimzdək) — «həlkning Hudaning əhdisini közgə ilmiəjanliki». Bəxarət bəlkim Yosija padixah həküm sürgən waqtida ibadəthanidin tepiləjan «Təwrat-qanunning bir kismi» bilən munasiwətlək. U Təwratning kismi bəlkim «Qanun xərhə» idi, kitab Huda Musa pəyoəmbər arkilik Israil bilən tüzgən əhdini təkrarlaydu wə təkitləydu. «2Pad.» 22-23-bablarni, «2Tar.», 34-35-bablarni kəring. ■ **11:3** Qan. 27:26; Gal. 3:10 ■ **11:4** Law. 26:3,12; Qan. 4:20 □ **11:5** «**Mən bolsam jawabən «Amin, Pərwərdigar!» — dedim**» — okurmənlərgə ayanki, «Amin» degən söz «xundak bolsun!» degən mənidə. Muxu yərdə Yeremiya Pərwərdigarning əhdisigə boysunmıəjan barlık kixilərnə (3-ayəttə) lənətkə kəlduridiganliqəja koxulxni bildürüdu. ■ **11:5** Qan. 7:12 □ **11:6** «**Bu əhdining barlık səzligə kulak selip əməlgə axurunglar!**» — bəxarət (11:1-17)ning asar temisi toqrisidiki 2-ayəttiki izahatni kəring.

■ **11:7** Yər. 7:13,25 ■ **11:8** Yər. 3:17; 7:24,26; 9:14

anglaxni rət qiləjan ata-bowilirining kəbihliklirigə qaytip kətti; ularning ibaditidə bolayli dəp baxka ilahlarəja əgixip kətti. Israil jəməti həm Yəhuda jəməti ata-bowiliri bilən tüzgən əhdəmni buzdı.

¹¹ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən ularning üstigə heq kutulalmas apət qüxürimən; ular Manga pəryad kətüridu, lekin Mən ularni anglimaymən. ■ ¹² Andin Yəhudaning xəhərliri wə Yerusalemda turuwatқанlar isriq yekip qokunəjan butlarni izdəp ularəja pəryad kətüridu; lekin apət qüxkən waqtida ular bularni heq kutkuzmaydu. ¹³ Qünki xəhərliring qanqə kəp boləjanseri, butliring xunqə kəp boldi, i Yəhuda; Yerusalemnin qoqiliri qanqə kəp boləjanseri, silər «yirginqlik boləjuqi»əja xunqə qurbangahlarıni kurdunglar, yəni Baaləja isriq yekix üqün qurbangahlarıni bərpa kildinglar. ■

¹⁴ Əmdi sən, *i Yərəmiya*, bu həlk üqün dua kilma, ular üqün heq pəryad yaki tilawət kilma; qünki apət bexiəja qüxüxi bilən ular Manga nida qiləjan waqtida Mən ularni anglimaymən. ■

¹⁵ — Mening səyümlük həlkimning öyümdə turuxiəja nemə həkki? Qünki kəpinqinglar əzünglarning rəzil məqsətlirigə yetixkə orunisilər; silər rəzillikinglar əməlgə axkanda hursən bolsanglar, undaқта «mukəddəs gəxlər» muxu asiylikinglarni silərdin elip taxliyalamdu? □ ¹⁶ Pərwərdigar ismingni «Yapyexil, mol mewilik, baraksən zəytun dərihi» dəp atiojanidi; lekin *Pərwərdigar* dərəhkə xawkunlaydiəjan zor bir otni salidu wə xahliri yok kilinidu. ¹⁷ Qünki seni tikən samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar sanga qarap külpət bekitip jakarliəjan; səwəbi, Israil jəməti wə Yəhuda jəməti əzining mənəpətinini kəzləp rəzillik qilip, Baaləja isriq yekip, Mening oəzəzimni kəltürdi. ■

Yərəmiyaəja kilinidiəjan suyikəstni Pərwərdigar uningəja ayan kilidu

¹⁸ «Pərwərdigar manga həwər yətküzdi, xuning bilən mən qüxəndim; U manga ularning kilmixlirini ayan kildi; ¹⁹ mən bolsam huddi boəjuzlaxka yetiləp manəjan kənük paqlandək idim; mən əsli ularning manga qarap: «Dərəhni mewisi bilən yokitayli, uning ismi qayta əskə heq kəltürülmisən, uni tiriklər zeminidin üzüp taxlayli» degən kəstlirini heq bilməyttim; ²⁰ lekin Sən, i adil həküm Qikəroquqi, adəmnin wijdan-kəlbini Siniəjuqi, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Sening ularning üstigə qüxüridiəjan kisasingni əz kəzüm bilən kəruixkə nesip kiləjaysən; qünki dəwayimni Sangila ayan kilip tapxurdum». ■

²¹ Xuning bilən Pərwərdigar *manga* mundak dedi: — «Pərwərdigarning namida bəxarət bərmə, bolmisa jening qolimizda tügixidu» — dəp sanga doq kilip yürgən Anatottiki adəmlər jeningni izdəp yüridu. Əmdi ular toərisida mundak səzüm bar: — ²² — bu ixkə qarap samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dedi: — Mana, Mən ularni jazalaymən; yigitlər kiliq bilən əlidu, oəjuq-kizliri bolsa kəhətqilik bilən əlidu. ²³ Ulardin heqbir qaldisi qalmaydu; qünki Mən ular jazalinidiəjan yilida, xu Anatottiki adəmlər üstigə apət qüxürimən.

■ **11:11** Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4 ■ **11:13** Yər. 2:28 ■ **11:14** Yər. 7:16; 14:11 □ **11:15** «mukəddəs gəxlər» — qurbanlıqlardiki gəxlər, əlwəttə. Oqurmanlar ayətnin baxka kəp hil tərjimilirini uqritixi mumkin, lekin omumiy mənisi tərjimimizdikidək bolidu. ■ **11:17** Yər. 2:21 ■ **11:20** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 26:2; Wəh. 2:23

12

Yerəmiya pəyojəmbərning Pərwərdigarə dad eytixi dawamlixidu

¹ Mən dəwayimni aldingəyə elip kəlsəm, adil bolup kəlding, i Pərwərdigar; lekin Sən bilən Öz həkümliring toqruşluk səzləxməkəqimən; nemixkə rəzillərnin yoli ronak tapidu? Asiylik kəloquqilarning həmmisi nemixkə kəngri-azadiliklə turidu? ■ ² Sən ularni yər yüzigə tikkənsən, ularmu yəziz tartkan; ular əsüp güllinidu, ular mewiləydu; Sən ularning əozioyə yəkin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən; □ ■ ³ lekin Sən, i Pərwərdigar, meni bilisən; Sən meni kərup kəlgənsən, Əzünggə boləjan sadiklikimni sinioqənsən. Ular ni boquzlaşkə bəkitilgən qoylardək ayrip sərəp qikkəysən, ularni kətl künigə ayrioqəysən. □ ■ ⁴ Zemin kaqənoqigə kaqojiraydu, etizdiki ot-qəplər kaqənoqigə kuroqan haləttə turidu? Zeminda turuwəkanlarning rəzilliki tūpəylidin haywanlar həm uqar-kanatlar kaqənoqigə yəkap tūgəydu? Qünki bu həlk; «Huda aqiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu. □ ■

Pərwərdigar Yerəmiyaəyə jawab beridu

⁵ — Sən yūgürgən ləxkərlər bilən bəsləxkəndə, ular seni həlsiratkan bolsa, əmdi sən atlar bilən bəsləxsəng kəndək bolar? Sən pəkət aman-tinqlikə turəjan zemindila hatirjəm bolup *Manga* ixinisən, əmdi İordan dəryəsi boyidiki kuyuk qatqalliklarda kəndək yürisən? □ ⁶ Qünki həttə öz kərinəxliring, atangning jəmətimu sanga asiylik kəloqan. Ular mu seni yəkitix tūqun awazini kuyup bərgən. Gərqə ular sanga mehirlilik səzlərnini kəloqan bolsimu, ularəyə ixənmə!» ■

Huda Yerəmiyaning dad kətürüxlirigə yənnə bir jawab beridu

⁷ — Özüm ailəmdin waz kəqimən, mirasimni taxliwetimən, jan-jigirimni dūxmənlirining kəloqəyə tapxurimən. ⁸ Mening mirasim *boləjan həlk* bolsa Manga ormanliktiki bir xirgə ohxax bolup qaldı; ular Manga kərxə awazini kətürdi; xunga Mən ularni yaman kərimən. ⁹ Mening mirasim Manga sar-bürküt yəki qilbəriddək bolup qaldı əməsmu? Lekin uning ətrəpioyə bəxkə sar-bürkütlər olaxmakta! Beringlar, ularni yəwetixkə bərlilik daladiki haywanlarni yioyip kelinglar! □ ■ ¹⁰ Nuroqunlioqan həlk padiqiliri üzümzarimni həlak kəlidu, ular Mening nesiwəmmi ayəoq

■ **12:1** Ayup 21:7; Zəb. 73:11-13; Həb. 1:3 □ **12:2** «Sən ularning əozioyə yəkin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən» — «wijdan» degən səz muxu yərdə ibrəniy tilidə «bərəkələr» bilən ipadilininid. ■ **12:2** Yəx. 29:13 □ **12:3** «...Ular ni boquzlaşkə bəkitilgən qoylardək ayrip sərəp qikkəysən, ularni kətl künigə ayrioqəysən» — Yerəmiya əzining yurtdəxlirining suyikəstining obyektini bolup nuroqunlioqan jəpə tartmaqta, lekin ular kəng-azadə yaxaydioqan ohxaydu. ■ **12:3** Zəb. 17:3; 139:1; Yər. 11:20 □ **12:4** «Bu həlk; «Huda aqiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu?» — ibrəniy tilidiki «Bu həlk; U aqiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu?» deyilidu. Bu degənliktiki «U» ni bəzi alimlar Yerəmiyani kərsitidu, dəp kəraydu. Lekin bizninggə həlkning: «Huda aqiwitimizni heq kərməydu» degən səzi, Təwrat «Kən.» 32:30diki «Mən (Huda) ularning aqiwitini kərimən» degən səzning dəl əksidur, xunga biz «Huda» dəp tərijimə kilduk. ■ **12:4** Yər. 4:25; 7:20; 9:10 □ **12:5** «İordan dəryəsi boyidiki kuyuk qatqalliklarda kəndək yürisən?» — bu yər xirlər yaxioqan, intayin hətərlilik jay idi (49:14, 50:44ni kəruşing). Huda Yerəmiyaəyə: «İxliring təhimu kiyin, təhimu qataq, təhimu muxəkkətlik bolidu» dəp əgahlənduridu. ■ **12:6** Pənd. 26:25 □ **12:9** «dalidiki haywanlar» — bəlkim İsrailni buləng-taləng kilməqə boləjan yat əllərnini bildüridu. Bu pərman («Beringlar...yioyip kelinglar») bəlkim pərixtilərgə eytilsə kərek. ■ **12:9** Yər. 7:33

asti kilidu, ular Mening yekimlik nesiwamni oʻerib bir qel-bayawanoʻa aylاندuridu; □ ■ 11 ular uni oʻerib kiliwetidu; u Mening aldimda oʻerib həm ka jirak turidu; pütkül zemin oʻerib kalidu;  mma heq adəm buningoʻa kenglini b lm ydu. 12 Qel-bayawandiki barlik egizliklar  stiga halak kilouqilar oʻuzuldap qikip kelidu; q nki Pərwərdigarning kiligi zeminning bir qetidin yon  bir qetigiga h mmini yutidu; heq  t igisining ting-hatirjəmliki bolmaydu. 13 Həlkim buoʻdayni teriojan bolsimu, lekin tek nl rni oriydu; ular  zlrini upratkini bilən, payda kərməydu; xunga naqar m hsulatliringlar t p ylidin, Pərwərdigarning kattik oʻazipi t p ylidin, yerg  qarap qalisilar.■

14 M nki Pərwərdigar  z h lkim Israilni waris kiloujan miraska qanggal saloujan, zeminimning h mm  rəzil ko niliri toʻshruluk mundak dəymən: — Mana, Mən ularni  z zeminidin yulup alim n, xuningdək Yəhuda jəmətini ular arisidin yuluwalim n; □ ■ 15 lekin xundak boliduki, ularni yuluwaloujandin keyin M n bu yoldin yenip, ularoʻa iqimni a ritim n, ularning h rbirini  z mirasioʻa, h rbirini  z zeminoʻa kayturim n.□

16 Xundak kilip,  g r (ular  tk nd  h lkimg  Baalning ismioʻa k s m iqixni  g tk nd k) keng l koyup h lkimning yollirini  g ns , j mlidin Mening namimoʻa k s m iqixni  g ns , —  mdi ularoʻa h lkim arisidin mukim orun berilip, ular g ll nd r lidu. □ 17 Birak ular anglimisa, Mən xu  lni mutlak yulup taxlaymən, — d ydu Pərwərdigar.■

13

Qirip kətkən iq tambaldin alojan sawak

1 Pərwərdigar manga mundak dedi: — Baro n, kanap iq tambalni al, belingg  baoʻla; lekin uni suoʻa qilima. 2 Xunga Pərwərdigar manga degəndək mən bir iq tambalni aldim w  belimg  baoʻlap koydum.

3  mdi Pərwərdigarning soʻzi ikkinqi ketim manga kelip mundak deyildi: — 4 «Sən puloʻa alojan, belingg  baoʻlanoʻan iq tambalni elip, ornungdin

□ **12:10 «Nuroʻunliojan h lk padiqiliri»** — bəlkim yat  llerning  mir-padixahlrini kərsitidu. Birak Israilning ezidiki «h lk padiqiliri» (padixahlar, ka inlar, p y amb rl r)ning wapasizlik i bilən bu akiw tni Israilning bexioʻa k lt rg n, xunga «nuroʻunliojan pada baqquqiliri» ularnimu öz iqig  elixi mumkin. Huda «Mening  z mzarim», «Mening nesiwam» deg n ibaril r bil n, b lkim öz h lki Israilni, jümlidin ularning zeminini körsitidu. Ibraniy tilida bu ay ttin 13-ay tki q  boloujan peillar « tk n zaman»da ipadiliniidu; p y amb r bularning h mmisini «allikaqan y zb rg nd k», j zman yüz beridu, d p bilidu. ■ **12:10** Y r. 6:3 ■ **12:13** Law. 26:16; Kan. 28:38 □ **12:14 «zeminimning h mm  r zil ko niliri»** — ko na yat  ll rni körsitidu. ■ **12:14** Kan. 30:3; Y r. 32:37 □ **12:15 «ularni ...ularning h rbirini öz mirasioʻa, h rbirini öz zeminoʻa kayturim n»** — bu Hudaning bu yat  llerning h rbiriga eytk n sezliri. □ **12:16 «ularoʻa h lkim arisidin mukim orun berilip, ular g ll nd r lidu»** — ibraniy tilida sezmusez bolsa «ular h lkim arisida kurulidu». Bu söz kep j h tlik bolup, etiqad,  hlak, danalikk, iktisad w  parawanlik, bolupmu h rhil rohiy baylikl rni kərsitidu. ■ **12:17** Y x. 60:12

tur, Fratka berip xu yərdə taxning yerikioya yoxurup koy».□

⁵ Xunga mən bardim wə Pərwərdigar manga buyruoqandək uni Fratka yoxurup koydum. ⁶ Kəp künlər ötkəndin keyin, Pərwərdigar manga: «Ornungdin tur, Fratka berip, Mən sanga xu yərgə yoxuruxka buyruoqan iq tambalni kolungoşa al» — dedi.

⁷ Xunga mən Fratka bardim; mən yoxuroqan yərdin iq tambalni kolap qikirip kolumoşa aldim; mana, iq tambal sesip qirip kətkənidi, pütünləy kiygüsüz bolqanidi. ⁸ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi:

⁹ Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Yəhudaning pəhrini wə Yerusalemlə qong pəhrini muxu həlda yokitimən; ¹⁰ Mening sözlirimni anglaxni rət kılqan, kənglidiki jahillikida mangidioqan, baxka ilahların qulluqida bolup, ularoşa ibadət kılixka intilidioqan bu rəzil həlk pütünləy kardin qıqkan bu iq tambaloşa ohxax bolidu. ¹¹ Qünki huddi iq tambal adəmning qatirioşa qing baqlanoqandək, ularmu Manga yekin bir həlk bolsun, Manga nam-abruy, mədhiyə wə xan-xərəp kəltürsün dəp, Mən Israilning pütkül jəmətini wə Yəhudaning pütkül jəmətini Özümgə qing baqlanduroqanmən — dəydu Pərwərdigar, — lekin ular heq kulak salmidi.□

¹² Ularoşa muxu sözni degin: — Israilning Hudasi bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək». Ular sanga: «Əjəba, həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerəklikini obdan bilməmdük?» — dəydu; □ ¹³ Sən ularoşa mundak dəysən: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, mən bu zeminda barlıq turuwatqanlarni, Dawutka wəkil bolup uning təhtigə olturoqan padixahlarni, kahinlarni wə pəyoşəmbərləni həmdə Yerusalemda barlıq turuwatqanlarni məstlik-bihoxluk bilən toldurimən. ¹⁴ Mən ularni bir-birigə, yəni ata bilən oşuqlirininimu ohxaxla bir-birigə soxuxka salimən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən ularoşa iqimni aşıritmaymən, ularni ayimaymən, ularoşa rəhim kılmaymən; ularni nabut kılixka heqnersə meni tosumaydu.

□ **13:4 «...ornungdin tur, Fratka berip,...»** — baxka birhil tərjimisi: «...ornungdin tur, Əfrat (dəryasi) oşa berip...». Yerəmiyaning yurti Anatotoşa yekin «Frat» degən kiçik bir yeza idi. Əfrat dəryasi bolsa Pələstindən 550 kilometr yıraq. Əgər toşra tərjimisi «Frat» bolsa, xübhəsizki, bu yənila səz oyuni arkilik «Əfrat dəryasi»ni, xuningdək Əfrat dəryasining boyida quruloqan Asuriy imperiyəsinin, xundakla keyinki Babil imperiyəsinə kərsitidu. Bu ikki imperiyəning Israiloşa andin keyin Yəhuda oşa (ular xu yərgə sürgün bolqan waqtda) etiqadni buloqaydioqan təsiri bolqan. Asuriyəning butpərəslikining wə Babilning pulpərəslikining etiqadni buloqaydioqan təsiri bar idi. İxning baxka birhil xərhi: ular əsli Pərwərdigaroşa «qing munasiwəttə baqlinxixi» kerək idi. Ləkin buning ornioşa ular Babiloşa baqlanmaqçi bolup (Həzəkəiya padixahning künliridə) bulojinip kətkən. Ləkin bizningqə bundak xərhi Yerəmiyaning dəwrigə uyğun kəlməytti. □ **13:11 «...huddi iq tambal adəmning qatirioşa qing baqlanoqandək, ularmu Manga yekin bir həlk bolsun ... dəp, Mən Israilning pütkül jəmətini wə Yəhudaning pütkül jəmətini Özümgə qing baqlanduroqanmən»** — bu təmsilning mənsisi bəlkim xuki, Israil Huda oşa qing baqlanoqan bolsa, heq bolqanmaytti (təmsildə pəyoşəmbər əzi Huda oşa wəkil bolidu). Ləkin bu ziq munasiwəttin ayrilsa, bəribir yat əllər (məsilən, Asuriy, Babil) kəripidin bulojinidu. 1-ayəttiki «suşa qilima» degən sirlük buyruq, bəlkim bu ziq munasiwəttin heq ayrılməsliki kerəklikini təktligən boluxi mumkin. □ **13:12 «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək»** — bəlkim həlk arisidiki maqal-təmsil boluxi mumkin — mənsisi bəlkim «həmmə ix onxuluk bolidu» yaki «kəprək kütkün bolsang kəprək alisən» qatarliqlar. İbraniy tilida «idix» wə «əhmək» bir-birigə ohxap ketidu. Həlk pəqətlə əz kəyp-sapsini (xarab buning simwoli bolup) intilip qoşloşandin keyin Huda ularoşa: «Mən silər izdiginglarni əz bexinglaroşa qüxürimən, silər bir-biringlarni nabut kılisilər» dəp jawap bərgən ohxaydu.

¹⁵ Anglanglar, kulaq selinglar, həli qoşq bolmanglar; çünki Pərwərdigar söz kılqan. ¹⁶ Əmdi U bexinglarqə zulmət qüxürgiqə, putunglar zawal qüxkən taqlarda putlaxkəndək putlaxkuqə, U silər izdigən nurni olüm sayisioqə, kəpkərangöqulukkə aylanduroqə, Pərwərdigar Huday-inglarqə layik xan-xərep qayturunglar! ■

Yəramiya öz dərd-alimini həlkkə bildüridu

¹⁷ Buni anglimisanglar, silərnəng həkəwurlukunglar tüpəylidin jenim yoxurunqə yioqlaydu; aqqik yioqlap kəz yaxlirim ekip taxidu; çünki silər, i Pərwərdigarning padisi, sürgün kılinsilər. ■

Pərwərdigarning sözi dawamlixidu

¹⁸ Padixah wə hanixkə: «Təhtinglardin qüxüp yərgə olturunglar; çünki kərkəm tajliringlar bexinglardin qüxürülidu» — degin. □ ¹⁹ Jənubdiki xəhərlər kərxiwelnip takilidu; ularni aqidoqan həqkim bolmaydu; pütkül Yəhuda sürgün bolidu; ularning həmmisi əsirgə qüxüp sürgün bolidu. □

²⁰ Bexingni kətür, i Zion, ximaldin qıkkanlarqə kəra; sanga tapxuruloqan pada, yəni yekimlik padəng nəgə kətkəndü? □ ²¹ *Pərwərdigar* seni bəxkuruxkə dostlirəngni bəkitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli özüng ularqə bəxkuruxni əgətkən tursang! Xu tapta toloqak tutqan ayaldək azab-okubətlər seni tutmamdu? □

²² Sən əgər kənglündə: Bu ixlar nemixkə bəximəqə qüxti? — dəp sorisang, bu ixlar kəbihlikəng intayin əojir boləjanlikidin boldi — kəynikəng saldurup taxlandi, yotiliring zorəwanlikta axkarilandi. □ ■

²³ Əfiopiyyəlik kəra terisini əzgərtələmdü? Yəki yilpiz qıpar tənggilirini əzgərtələmdü? Undək boləqanda silər rəzillikni kılixkə kəngənlərnu yəhxilikni kıləydiyəqan bolisilər! ²⁴ Əmdi qəl-bəyawəndiki xamal həydiwətkən saməndək Mən siləni həydəp qəqimən.

²⁵ Bu sening əkiwiting bolidu, Mən sanga bəkitkən nesiwəng, — dəydu Pərwərdigar; çünki sən Meni untuqənsən, yəloqənilikkə tayanqənsən. □ ²⁶ Xunga Mən kəynikəngning pəxlirini yüzüng üstigə kətürüp taxlaymən, nomusung kərülidu. ²⁷ Ah, sening zinaliring, ayoqirəngkidək pəhur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlərdə

■ **13:16** Zəb. 44:20-21 ■ **13:17** Yioq. 1:2,16 □ **13:18** «Padixah wə hanixkə:

«Təhtinglardin qüxüp yərgə olturunglar... tajliringlar bexinglardin qüxürülidu» — degin» — padixah wə hanix bəlkim Yəhoakin wə anisini kərsitidu. Ular milədiyədin ilgiri 597-yili sürgün boləqan («Yər.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni kərüng). □ **13:19** «Jənubdiki xəhərlər kərxiwelnip takilidu; ularni aqidoqan həqkim bolmaydu» — demək, həqkim qıqalmaydu, həqkim kirləmaydu. □ **13:20** «Bexingni kətür, i Zion, ximaldin qıkkanlarqə kəra; sanga tapxuruloqan pada, yəni yekimlik padəng nəgə kətkəndü?» — bu ayəttiki peillar

«ayalqə rod»ta bolup, bu səzlər bəlkim Yerusəleməqə, yəni uningda turəqan «Hudəning həlki boləqan pada bəkküqiliri»qə — padixahkə, kəhınlarqə wə «pəyoqəmbərlər»gə eytilidu. □ **13:21** «Pərwərdigar seni bəxkuruxkə dostlirəngni bəkitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli özüng ularqə bəxkuruxni əgətkən tursang!» — İsrailning ittipəkdəxliri («dostlar»i) əwwəl Asuriyə, andin Babilni öz iqiğə əloqanıdi. Ularəng həmmisi İsrail bilən boləqan mənəsiwətidin paydilanmaqçı boləqan, halas (məsilən, «Yəxaya» 39-bəbni kərüng; Babilning əqliliri Yəhudəning kəp məlumatlirini igiləndin keyin ularqə əsiylik kıləqan). □ **13:22** «yotiliring zorəwanlikta axkarilandi» — ibrəniy tilidə «tapanliring zorəwanlikta yarilandi» — wəpasiz əyal bəlkim öz yoldixi tərəpidin xundək muəmiligə uqrixi mummkin. ■ **13:22** Yəx. 47:2, 3; Yər. 5:19; 16:10 □ **13:25** «sən Meni untuqənsən, yəloqənilikkə tayanqənsən» — «yəloqənilik» muxu yərdə bəlkim butlarni kərsitidu.

boləjan buzukqilikliringning pəskəxliki! — Barliq yirginqlikliringni kərdum! Həlingəja way, i Yerusalem! Sən pak kəlinixni kaqanojqə rət kilməqjisən?!□

14

Qurojaqqiliklar üstidə boləjan mərsiya

¹ Yərəmiyaəja quxkən, Pərwərdigarning qurojaqqiliklar toqruluk səzi:

Yərəmiyaning mərsiyəsi wə duasi

² Yəhuda mətəm tutidu, uning dərwəziliri zawaloja yüz tutmaqta, həlk yərgə qaqlixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə.

□ ³ Mətiwərliri qaparmənlirini su əkilixkə əwətidu; ular su azgallirioja baridu, ləkin həq su tapalmaydu; ularning küpliri kuruk kaytip kelidu; ular yərgə qarap kalidu, sarasimigə quxidu; ular bəxini yepip təwən sanggilitidu. □ ⁴ Həq yamətur bolmiojaqka yər yüzi yerilip kətti; yər həydgüqilər yərgə qarap bəxini yepip təwən sanggilitidu. ⁵ Maral bolsa dalada bala kəzilaydu, andin kəzisdin waz keqidu; qünki ot-qəp yok. ⁶ Yawa exəklər egizliklərdə turup qilbərilərdək həsirap ketidu; ozuk izdəp kəzliiri karangətulixip ketidu, qünki ozuk yok.■

Yərəmiyaning duasi

⁷ — I Pərwərdigar, kəbihliklirimiz bizni əyibləp guwahlik bərgini bilən, Əzünqning naminq üçün bir ixni kəlojaysən! Qünki bizning yolungdin qikip ketiximiz intayin kəptur; biz Sening aldingda gunah sadir kilduk. ⁸ I Israilning Arzusi, külpət quxkəndə ularning kutkuzojuqisi Boləjuqi, Sən nemixka bizgə zeminimizdiki musapirdək, bir keqila kənmaqçi boləjan bir yoluqidək bolisən? ⁹ Nemixka həq amalsiz kixidək, həqkimni kutkuzalmaydiojan bir palwanəja ohxax bolisən? Ləkin Sən, i Pərwərdigar, arimizda turisən, biz Sening naminq bilən ataloqandurmiz; bizdin waz keqip kətmə!□

□ **13:27 «Ah, sening zinaliring, ayəqirningkidək pohur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlarda boləjan buzukqilikliringning pəskəxliki! ...»** — bu ayət xühhisiziki, butpərəslikni kərsitidu. U Hudaning kəz aldida yirginqlik zinahorlukka ohxaxtur. Ləkin oqurmənlərgə xu bəlkim ayanki, mundaq butpərəslik Hudaəja wapasizlik bolup rohij jəhəttə pəhixiwazlik bolupla kəlməy, Pələstindəki butpərəslikkə kixilər butlirioja «ataləjan», buthanida turojan pəhixə ayalləroja pul bərip ular bilən yatatti. □ **14:2 «Yəhuda mətəm tutidu, ... həlk yərgə qaqlixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə»** — bizningqə bu 2-9-ayətlər «Yərəmiyaning mərsiyəsi wə duasi». Bizningqə 1-ayəttə tiləja elinəjan «Pərwərdigarning qurojaqqiliklar toqruluk səzi» rəsmiy həlda 10-ayəttə bəxlinidu. Bəzi alimlər 2-6-ayətlərnə Pərwərdigarning (bəxarət bəridiojan) səzi, 7-9-ayətlərnə Yərəmiyaning duasi dəp karaydu. Xühhisiziki, 10-15-ayətlər andin bəlkim 16-18-ayətlər Pərwərdigarning jawabi idi. □ **14:3 «ular ... sarasimigə quxidu; ular bəxini yepip təwən sanggilitidu»** — kona zamanlarda bəxini yepix kəttik puxyaman kəlix, kəttik azablinixni bildürətti. ■ **14:6** Yər. 12:4 □ **14:9 «biz Sening naminq bilən ataloqandurmiz»** — məlum bir kixi bəxka birsining nami bilən atalojan bolsa uningə mənsup wə uning məs'ulluqi wə himayisi astida turidu. «Israil» (Huda bilən boləjan xəhzadə) wə «Yəhuda» (mədhijə) dəgən isimlər Hudaning ikki namini kərsətkən; Huda Əzi Israilni «Mening həlkim» dəp atiojanidi.

Pərwərdigarning sözi rəsmiy baxlinidu

¹⁰ Pərwərdigar muxu həlkkə mundaq dəydu: — Ular dərəkəkət *məndin* tezip, kezixkə amraqtur; ular kədəmlirini *yaman yoldin* heq tizginliməydu; Pərwərdigarning ulardin heqkəndə hursənliki yok; əmdi hazır ularning kəbihlikini esigə kəltürüp ularning gunahlırını jazalaydu.

Yalojan pəyojəmbərlərgə ixinixkə bolojan jaza

¹¹ Andin Pərwərdigar manga: — Bu həlkning bəht-bərikiti üqün dua kılma — dedi. ■ ¹² — Ular roza tutkanda, pəryadini anglimaymən; ular köydürmə qurbanlıqlarını axlık hədiyələr bilən sunoqanda, Mən ularni qobul kılmaymən; Mən ularni kiliq, kəhətqilik wə wabalar arkilik yokitimən. ■

¹³ Mən bolsam: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Mana, pəyojəmbərlər ularoq: «Silər kiliqni heq kərməysilər, kəhətqilikkimu duq kəlməysilər; qünki Mən bu yərdə silərninq aman-esənlikinglaroqə kapalətlik kılimən» dəydu, — dedim.

¹⁴ Əmdi Pərwərdigar manga mundaq dedi: — Pəyojəmbərlər Mening namimda yalojan bəxarətlər beridu; Mən ularni əwətmigənmən, ularni buyruoqan əməsmən, wə ularoqə gəp kılqinim yok. Ular silərgə sahta kərünüx, palqilik, ərziməs nərsilər toqurluk əz kənglidiki ham hiyallarni eytip bəxarət bərməktə. □ ■ ¹⁵ Xunga Pərwərdigar: — Mening namimda bəxarət beriwatqan, Mən əwətmigən, yəni: «Kiliq wə kəhətqilik bu zeminjoqə heq kəlməydu» dəydiyoqan pəyojəmbərlər toqurluk; — bu pəyojəmbərlər kiliq wə kəhətqilik bilən yokitilidu; ¹⁶ ular bəxarət bərgən həlkning bolsa, kiliq wə kəhətqilik tūpəylidin jəsətliri Yerusalem koqilirioqə taxliwetilidu; ularning əzlrini, ayallirini, kiz-ooqullirini kəmgüdək heqkim kəlməydu; Mən ularning rəzillikini əz bexioqə təkimən. ¹⁷ Sən ularoqə xu səzni eytisən: — «Kəzlimdin keqə-kündüz yax tohtimisun; qünki mening pak kizim bolojan həlkim yərisi bəsilgəndək kattik bir zərb yəp, intayin eoqir yarilandi», — dəydu. □ ■

Yərəmiya duasini dawam kılidu

¹⁸ Mən dalaqə qıqsam, mana kiliqtin öltürülgənlər; xəhərgə kirsəm, mana kəhətqiliktin solixip kətkənlər! Qünki pəyojəmbər həm kahin hər ikkisila bilimsiz-nadan bolup, ular zeminda əz sodisi bilənla bolup kətti. □ ¹⁹ Sən Yəhudadin nemixkə waz kəqting? Jening Ziondin Zeriktimu? Sən nemixkə bizni xunqə dawaloqsuz dərijidə urəqaniding? Biz aram-tinqlikni küttuk, ləkin heq kutluk künlər yoktur; xipalik bir waqitni küttuk, ləkin mana dəkkə-dükkə iqdidurmiz! ■ ²⁰ I

■ **14:11** Mis. 32:10; Yər. 7:16; 11:14 ■ **14:12** Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 6:20; 7:21,22; 11:11; Əz. 8:18; Mik. 4:3 □ **14:14** «Ular silərgə sahta kərünüx, palqilik, ərziməs nərsilər toqurluk əz kənglidiki ham hiyallarni eytip bəxarət bərməktə» — «ərziməs nərsilər» bəlkim butlarni kərsitidu. ■ **14:14** Yər. 23:21; 27:15; 29:8, 9 □ **14:17** «mening pak kizim bolojan həlkim»

— «pak kizim bolojan həlkim», wə «Zion kizi» «həlkimning kizi» kətarlik ibarilər Hudanin Əz həlkigə yaki bəxkə həlk (məsilən, «Misirning kizi», 46:11)kə bolojan məhril-xəpkitini, ularoqə baqiloqan muhəbbitini kərsitidyoqan mənini əz iqigə alidu. ■ **14:17** Yər. 13:17; Yioq. 1:16; 2:18 □ **14:18** «Qünki pəyojəmbər həm kahin hər ikkisila ... zeminda əz sodisi bilənla bolup kətti» — pəyojəmbərlər wə kahinlar soda bilən xuqullanmaslık kərek idi, əlwəttə. Muxu ayəttiki «sodisi» ularning «Hudanin sözini burmilap satidyoqanlıqni» kərsitidu. Bəxkə birhil tərijimisi: «... pəyojəmbər həm kahin hər ikkisi heq bilməydiyoqan bir zeminjoqə qikip kətti». ■ **14:19** Yər.

8:15

Pərwərdigar, rəzillikimizni, ata-bowilirimizning qəbihlikini tonup ikrar qilimiz; qünki Sening aldingda gunah sadir kilduk. ■ ²¹ Özüng naming üçün *Yerusalemni* kəzünggə ilmay qoymioşaysən; xan-xərəplik təhting boləqan jayni rəsua qilmioşaysən; əhdəngni esinggə kəltürgəysən, uni buzmişaysən! □ ²² Əllər qokunidoşan «ərziməslər» arisida yamoşur yaqduroşuqi barmidu? Yeojinni asmanlar əzilirə berəmdu? *Bularni əməldə kərsətküqi* Sən əməsmu, i Pərwərdigar Hudayimiz! Xunga Seni təlpünüp kütimiz; qünki Sənla bularni qiloşuqidursən.■

15

¹ Pərwərdigar manga mundak dedi: — «Musa yaki Samuil *pəyoşəmbərlər* aldında turoşan bolsimu, kənglüm bu həlkkə heq kərimaytti. Ularni kəz aldimdin kətküzüwət! Ular Məndin neri qikiş kətsun! □ ■ ² Əgər ular səndin: «Biz nəgə qikiş ketimiz?» desə, sən ularə: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Ölümgə bekitilgənlər ölümgə, qiliqkə bekitilgənlər qiliqkə, kəhətqilikkə bekitilgənlər kəhətqilikkə, sürgün boluxkə bekitilgənlər sürgün boluxkə ketidu» — dəysən. □ ■ ³ Qünki Mən tət hil jaza bilən ularning üstigə qüximən, — dəydu Pərwərdigar, — öltürüx üçün qiliq, titma-titma qiliş üçün itlar, yutux wə həlak qiliş üçün asmandiki uqar-qanatlar wə yər-zemindiki həywanatlarni jaza boluxkə bekittim; ■ ⁴ Yəhuda padixahi Həzəkiyaning oşli Manassəhning Yerusalemda qiloşanliri tūpəylidin Mən ularni yər yüzidiki barliq padixahliqlar arisida wəhimigə saləşuqi bir obyekt qilimən. □ ■ ⁵ Qünki kim sanga iqini aşritidu, i Yerusalem? Kim sən üçün aq-zar uridu? Kim əhwalingni soraxkə yolda tohtap yeningəqə baridu? ■ ⁶ Sən Məni taxliwətkənsən, — dəydu Pərwərdigar, — sən qekinip kətting; Mən üstünggə qolumni sozup seni nabut qilişkə turdum; Mən *sanga* iqimni aşritixtin həlsirap kəttim. ■ ⁷ Xunga Mən ularni zemindiki xəhər kəwuklirida yəlpügüq bilən soriwetimən; Mən ularni balilardin juda qilimən wə həlqimni nabut qilimən; ular öz yolliridin heq yanmidi. ■ ⁸ Kəz aldında ularning tul hotunliri dengiz kuqliridin qəpiyip ketidu; qüx waqtida Mən ularə, yəni yigitlərnin anisəqə bir həlak qiloşuqini elip kelimən; Mən uxtumtut ularning bexisəqə dərd wə wəhimə qüxürimən. □ ⁹ Yəttə balini tuşqan ana solixip tinikidin qalay dəp qalidu; küpkündüzdə bu aning kuyaxi tuyuqsiz *məşripkə* patidu; u xərməndə bolup horluq-hakarətlərgə uqraydu. Ulardin qaloşanlarni bolsa Mən düxmənlər aldida qilişuqi tapxurimən, — dəydu Pərwərdigar.■

■ **14:20** Zəb. 106:6; Dan. 9:8 □ **14:21** «xan-xərəplik təhting boləqan jayni rəsua qilmioşaysən» — «xan-xərəplik təhting» bəlkim Yerusalemda turoşan muqəddəs ibadəthanini kərsitidu. ■ **14:22** Zəb. 135:7; 147:8; Yəx. 30:23; Yər. 5:24; 10:13 □ **15:1** «Pərwərdigar manga mundak dedi: — «Musa yaki Samuil (*pəyoşəmbərlər*) aldında turoşan bolsimu,...» — oqurmənlərgə ayan boliduki, Musa wə Samuil həzrətlər İsrail həlki üçün kəp ketim gunahlırini tiliwaləqan (məsilən, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni kəring). ■ **15:1** Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Əz. 14:14 □ **15:2** «ölümgə bekitilgənlər ölümgə... ketidu» — muxu yərdə «ölüm» bəlkim waba arqiliq boləqan ölümni kərsitidu. ■ **15:2** Zək. 11:9 ■ **15:3** Law. 26:16; Yər. 7:33 □ **15:4** «Yəhuda padixahi Həzəkiyaning oşli Manassəhning Yerusalemda qiloşanliri ...» — «2Pad.» 21-babni kəring. ■ **15:4** Qan. 28:25 ■ **15:5** Yəx. 51:19 ■ **15:6** Yər. 5:7 ■ **15:7** Yər. 4:11 □ **15:8** «qüx waqtida Mən ularə, yəni yigitlərnin anisəqə bir həlak qiloşuqini elip kelimən» — «qüx waqti» bəlkim dəm alidoşan waqit, həjüm qilişkə muwapik idi. ■ **15:9** Am. 8:9

Yərəmiya dad-pəryad kətüridu, Pərwərdigar jawab beridu

¹⁰ Ah, ana, həlimoşa way, qünki sən meni pütkül zemin bilən qarixilixidioğan bir adəm, ular bilən elixidioğan bir adəm süpitidə tuoşkənsən! Mən ularoşa əsümgə kərzmu bərmidim, yaki ularin əsümgə kərzmu almidim; ləkin ularning hər biri meni qaroyaydu! ■

¹¹ Pərwərdigar mundaq dedi: — Bərək, Mən bəhtinggə seni azad kəlimən; külpət wə balayi'apət boləğan künidə Mən sanga düxmənni qiraylık uqraxturimən. □

Həlkəkə boləğan səz

¹² Təmür sunamdu? Ximaldin qıkkən təmür, yaki mis sunamdu? □ ■

¹³ Bəlki kəloğan barlık gunahliring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggiqə Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən; □ ■

¹⁴ Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydioğan bir zeminə otküzimən; qünki oşəzipimdə bir ot kozəjaldi, u üstinggə qüxüp seni köydüridu. □ ■

Yərəmiya yənə dad eytidu

¹⁵ I Pərwərdigar, Sən həlimni biləsən; meni esingdə tutkaysən, mənə yəkin kelip məndin həwər aloşaysən wə mənə ziyankəxlik kəloşuqılardin intikamimni aloşaysən; Sən ularoşa səwr-təkət kərsətküng bolsimu, meni yokatmioşaysən! Mening Seni dəp horliniwaqanlikimni bilgəysən. □ ■

¹⁶ Səzlinggə erixip, ularni yəwaldim; səzling həm meni xadlandırəuqi wə kəlbimning huxalliki boləğan; qünki mən Sening nəming bilən ataləğanmən, i Pərwərdigar, samawi kəxunlarning Sərdari boləğan Huda!

¹⁷ Mən bəzmə kəloşuqılarning sorunida oynap-külüp olturmidim; Sening meni tutkan qəlung tüpəylidin yaləuz olturdum; qünki Sən meni *ularning kəloşanliri bilən* kattik oşəzəpləndürdüng. ■ ¹⁸ Mening azabim nemixka

- **15:10** Ayup 3; Yər. 20:14-18 □ **15:11** «Bərək, Mən bəhtinggə seni azad kəlimən; külpət wə balayi'apət boləğan künidə Mən sanga düxmənni qiraylık uqraxturimən» — bu ayəttiki ibrəniy tiling qüxinix təs. Həlkəlik məsilə xuki, wə səzləni Huda Yərəmiyaşa, yaki həlkəkə eytkənmü? Həlkəkə bolsa, tərjimisi bəlkim: «Mən sanga (ahirida) yahxi bolsun dəp seni (zeminə) neri kətküzimən (demək, sürgün kəlimən); külpət wə balayi'apət boləğan künidə Mən seni düxmən bilən kərxütürimən». Bizningqə səzlər Yərəmiyaşa eytiləğan; 40-bab, 1-5-ayətlərnı kəruğ. □ **15:12** «Ximaldin qıkkən təmür, yaki mis sunamdu?» — xu dəwrdə «kəra dengiz» boyida (ximaldin) intayin qəttik birhil təmür (əməliyətə, polat) ixləp qıqirilətti. Əslı tekıstni qüxinix təs. Bəxka bir tərjimisi: «(Silər) təmür wə mistək bir həlkəsilər, silər ximaldin kəlgən təmürni sunduraləmsilər?». ■ **15:12** Yər. 6:28 □ **15:13** «Bəlki kəloğan barlık gunahliring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggiqə mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən;» — ayətning bəxka bir hil tərjimisi: «Bəlki u qetingdin bu qetinggiqə kəloğan barlık gunahliring tüpəylidin Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən». ■ **15:13** Yər. 17:3 □ **15:14** «Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydioğan bir zeminə otküzimən» — bəxka ikki hil tərjimisi: «... Mən ularni (baylıqliringni) düxmənliring bilən sən heq bilməydioğan bir zeminə otküzüp bərimən» yaki «Silərnı heq bilməydioğan bir zeminə düxmənliringning kulluqə otküzüp bərimən». ■ **15:14** Kə. 32:22 □ **15:15** «Mənə yəkin kelip məndin həwər aloşaysən» — ibrəniy tilidə «meni yəkləşaysən». «Sən ularoşa səwr-təkət kərsətküng bolsimu, meni yokatmioşaysən! Mening Seni dəp horliniwaqanlikimni bilgəysən» — Yərəmiyaning deməkqi boləğini, Huda düxmənlirigə səwr-təkət kəlip, əzini (Yərəmiyani) yənə əwətip, əzi arqılık ularoşa towa kəlix pürsiti bərməkqi bolsa, undəktə, əksiqə, ular towa kəlməy, Yərəmiyani öltürüwətx həwp-hətəri bar idi. ■ **15:15** Yər. 11:20 ■ **15:17** Zəb. 1:1

tohtimaydu, mening yaramning dawasi yoq, nemixka xipa tapmaydu? Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz oqayib bolidioqan sulardək bolmaqisən? □ ■

Pərwərdigarning Yərəmiyağa bolioqan jawabi

19 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən hazırki halitingdin yenip yenimoğa kaytsang, Mən kaytidin seni aldimdiki hizmettə turuxka yandurup kelimən; sən kimmətlik *səzlər* bilən ərziməs *səzlərni* pərkləndürəlisəng, sən yənə aqzimdək bolisən; bu həlk sən tərəkə kaytip kəlsun, lekin sən ularning tərripigə hərgiz kaytmasliqəng kerək; 20 Wə Mən seni bu həlkə nisbətən mistin qopuruloqan, mustəhkəm bir sepil kilimən; ular sanga hujum kilidu, lekin ular üstüngdin oqəlibə kiləlməydu; qünki Mən seni kutkuzuxka, ularin halas kilixka sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar. ■ 21 — Bərək, Mən seni rəzillərnin qanggilidin kutkuzimən; əxəddiylərnin qanggilidin kutkuzidioqan nijatkəring bolimən.

16

Yərəmiyağa toy kilməslik, matəm tutmasliq wə bəzmlərgə katnaxmasliq buyrulidu

1 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: — 2 Sən ayal zatini əmrinğə almaysən, xundakla muxu zeminda oqul-qiz pərzənt tapmaysən. 3 Qünki Pərwərdigar bu yərdə tuquloqan oqul-qizlar, bu zeminda ularni tuqəqan anilar wə ularni tuqduroqan atilar toqrisida mundak dəydu: — 4 Ular ələmlik kesəllər bilən əlidu; ular üqün heq matəm tutulmaydu, ular kəməlməydu; əlükliri tezəktək tuprak yüzidə yatidu, ular kiliq, kəhətqilik bilən yəp ketilidu; jəsətliri asmandiki uqar-qanatlar wə zemindiki haywanatlar üqün ozuk bolidu. ■

5 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən *Yərəmiya*, həza boluwatqan heqbir eygə kirmə, yaki əlgənlər üqün aq-zar kətürəx yaki əkünəxkə barma; qünki Mən bu həlktin hatirjəmlikimni, mehir-muəhbətimni wə rəhimdillikirimni elip taxlidim, — dəydu Pərwərdigar.

6 Uluqlardin tartip pəslərgiqə wə zeminda əlidu; ular yərgə kəməlməydu; heqkim ular üqün aq-zar kətürməydu, yaki ularni dəp, yə ətlirini tilmaydu, yə qəqlirini quxürüwətməydu; □ ■ 7 ular qarilik tutqanlarni yoklap, nan oxtumaydu, əlgənlər üqün kəngül sorimaydu; ata-anisi əlgənlər üqün heqkim təsəlli kədəhini sunmaydu. 8 Sən bolsang əl-yurt bilən billə yəp-iqixkə toy-bəzmə bolioqan eygimu kirmə; 9 qünki samawi qoxunlarning Sərdari bolioqan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən əz künlirinqlarda wə əz kəz aldinglarda, bu yərdin tamaxining sadasini, xad-huramliq sadasini wə toyi boluwatqan yigit-qizning awazlirini tohtitimən. ■

□ 15:18 «Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz oqayib bolidioqan sulardək bolmaqisən?» — ottura xərktə, qəl-bayawanda bəzi eriklər tosattin yoqəp kətkəqə, «aldamqi erik»lar dəp atilidu. Xularoğa ixəngən, boylap mangidioqan yoluqlar bəlkim usuzluqtin əlip ketixi mumkin. ■ 15:18 Ayup 6:15-30; Yər. 30:15 ■ 15:20 Yər. 1:18 ■ 16:4 Yər. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20 □ 16:6 «ətlirini tilix» wə «qəqni quxürüx» — bular qəttik qəyoqni bildürətti. «ətlirini kesix» aditi Təwratta mən'i kəlinoqan. ■ 16:6 Law. 19:28; Qən. 14:1 ■ 16:9 Yəx. 24:7, 8; Yər. 7:34; 25:10; Əz. 26:13

Sürgün bolux, andin zeminə qayturulux

¹⁰ Xundak boliduki, sən bu həlqə bu sözlərlərlə həmmisini eytkində, ular səndin: «Nemixka Pərwərdigar muxundak zor bir külpətni beximizə qüxürükə bekitkən? Bizning kəbihlikimiz zadi nemə? Pərwərdigar Hudayimiz aldida zadi sadir kıləjan nemə gunahimiz bardu?» — dəp soraydu. □ ■ ¹¹ Əmdi sən ularəja mundak dəysən: — Qünki ata-bowilirlərlə Məndin waz kəqkən, — dəydu Pərwərdigar; — həmdə baxka ilahlarəja əgixip ularning kullukida boləjan, ularəja qokunəjan; ular Məndin waz kəqkən, Təwrat-kanunumni heq tutmıəjan; ¹² silər bolsanglar, ata-bowilirlərlərdin tehimu bəttər kıləjan silər; mana, hər biringlər öz rəzil kənglidiki jəhillikning kəynigə kirip, Manga heq kulak salmıəjan silər; ■ ¹³ Xunga Mən siləni bu zemindin elip, silər yaki ata-bowilirlərlə heq bilməyidəjan baxka bir zeminəja taxlaymən; silər xu yərdə kəqə-kündüz baxka ilahlarınə kullukida bolisilər; qünki Mən silərgə heq mehıri n kərsətməymən. ■

¹⁴ Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Israillərlə Misir zeminidin kutkuzup qıkarəjan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəgən kəsəm kəytidin ixlitilməydu, ■ ¹⁵ bəlki xu künlərdə «Israillərlə ximaliy zeminidin wə Əzi ularni həydidəjan bərlək zeminlərdin kutkuzup qıkarəjan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqilidu. Qünki Mən ularni ata-bowilirlərlə təkdim kıləjan zeminəja kəyturimən. ¹⁶ Həlbuki, mana hazır bolsa, Mən nurojun bəlikqılərləni əwətip ularni tutkuzuxka qakirimən, — dəydu Pərwərdigar; — andin nurojun owqılərləni əwətip ularni koqlap owlaxka qakirimən; ular ularni hər bir təqdin, hər bir egizliktin, kiya taxlarınə ojar-kisilqaklıridin tepiwalidu. □ ¹⁷ Qünki kəzlırim ularning bərlək yollıri üstidə turidu; ular aldimda heq sukunəlmidi, ularning kəbihlik kəzlırimdin heq yoxurulmidi. ■ ¹⁸ Ləkin Mən əwwal ularning kəbihlikini wə gunahini bexiəja həssiləp kəyturimən; qünki ular zeminini yirginlik nərsilərləni əlūklıri bilən buləjəjan, Məning mirasimni lənətlək nərsiləri bilən toldurəjan. □ ■

Yerəmiya səz kisturidu

¹⁹ — I Pərwərdigar, Sən məning küqüm wə korənimisən, azab-okubət künidə baxpanahimsən. Əllər bolsa yər yüzining qət-qətliridin yeningəja kelidu wə: «Bərheq, ata-bowilirimiz yaləjanqılık həm bimənilikə mi-rashorluk kıləjan; bu nərsilərdə heq payda yoxtur. □ ²⁰ İnsanlar öz-əzigə hudalərləni yasiyalamdu?! Ləkin yasiəini Huda əməstur!» — dəydu.

Pərwərdigarning səzining dawami

□ **16:10** «Sən bu həlqə bu sözlərlərlə həmmisini eytkində, ular səndin: «... Pərwərdigar Hudayimiz aldida zadi sadir kıləjan nemə gunahimiz bardu?» — dəp soraydu» — xübhisizki, Yerəmiyaning ularning toy-nəzirliyəgə kirməsliki ularning kizikixini kozoqaytti. ■ **16:10** Yər. 5:19 ■ **16:12** Yər. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23 ■ **16:13** Kəjan. 4:27; 28:64,65 ■ **16:14** Yər. 23:7, 8 □ **16:16** «Mən... nurojun bəlikqılərləni ... nurojun owqılərləni əwətip...» — «bəlikqılərlə» wə «owqılərlə» bolsa duxmənlərləni kərsitidu, əlwəttə. ■ **16:17** Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yər. 32:19 □ **16:18** «Yirginlik nərsiləri... lənətlək nərsiləri...» — butlıri qatarlıklərləni kərsitidu. «Yirginlik nərsilərləni əlūklıri» — bəlkim «Dərwəqə, ərziməslər!» dəp taxlıwətkən butlırləni yaki xu butlarəja qurbanlık kıləjan nərsilərləni kərsitixi mummkin. ■ **16:18** Yər. 3:2; Əz. 43:7 □ **16:19** «Bərheq, ata-bowilirimiz yaləjanqılık həm bimənilikə mirashorluk kıləjan» — «yaləjanqılık həm bimənilik» yənə «sahta ilahlar», butlərləni kərsitidu.

21 — Xunga, mana, Mən bu qetim *bu rəzil həlkkə* xuni obdan bildürimən, — ularoşa Mening qolum wə küq-qudritimni obdan bildürimən; xuning bilən ular Mening namimning Pərwərdigar ikənlikini bilidu! □ ■

17

¹ Yəhudaning gunahı almas uqluk tömür kələm bilən taxtahtay kəbi yürəklirigə wə kurbangahliridiki münggüzlərgə oyulojan; ■ ² balilirimu yexil dərəhlər boyida tiklənən, egiz dənglər üstidə yasiojan *butliring* kurbangahlirini wə «Axərah»lirini hərdaim seşinidu. □ ■ ³ Mən taqliringlarda wə etizliringlarda, həm baylikliringni həm həziniliringni, — sening «yukiri jaylar»ingmu buning sirtida əməs — bu qetingdin u qetingiqə boləjan gunahing tüpəylidin olja boluxkə tapxurimən; □ ■ ⁴ Özüngning xori, Mən sanga təkdım kıləjan mirasing kəlungdin ketidu; Mən sən tonumaydiojan bir zeminda seni düxmənlingning kulluqioşa tapxurimən; qünki silər qəzipimgə ot yekip uni qozəqioşansilər; u mənggügə köyidu. ■

Birnəqqə həkmətlik sözlər

⁵ Pərwərdigar mundak dəydu: —

— Adəmgə tayanəjan, adəmning ət-küqini tayanqi kıləjan, kəlbni Pərwərdigardin qətnigən adəmning həlioşa lənət bolsun! ⁶ U qəlbayawanda əskən qara arqa qatkilidək bolidu; bəht-yahxilik kəlsimu u buni kərməydu; u bəki qəldiki kəşqirək yərlərdə, adəmzatsiz xorluk bir zeminda turidu. ⁷ Pərwərdigarəşa tayanəjan, Pərwərdigarni tayanq kıləjan adəm bəht-bərikətlik bolidu! ■ ⁸ U sular boyida tiklənən, erik boyida kəng yiltiz tartqan dərəhdək; pizəqirim issiktin u qorqməydu; uning yopurmakliri həmixə yexildur; quroqəqilik yili u solaxmaydu wə məwə berixtin qəlməydu. ■

⁹ Kəlb həmmidin aldamqi, uning dawasi yoxtur. Kimmu uni qüxinəlisun?

¹⁰ Mənki Pərwərdigar insan kəlbini kəzitip təkxürimən; hər birsigə öz yolliri boyiqə, kıləjan əməllirining mewisə boyiqə təksim kılax üqün, insan wijdanini sinaymən. □ ■ ¹¹ Huddi əzi tuəqmiojan tuhumlarni besiwəlojan kəkliktək, haramdin baylikləroşa erixkən kiximu xundak bolidu; künlirining yerimi ətməyla erixkinidin ayrilidu, u ahirida əhmək bolup qikidu. □

□ **16:21** «Xunga, mana, Mən bu qetim bu rəzil həlkkə xuni obdan bildürimən, — ularoşa Mening qolum wə küq-qudritimni obdan bildürimən...» — bu jümlidiki əng muhim söz «xunga»dur. Əgər kəlgüsüdə «yat əllər» Hudani obdan tonuydiojan bolsa, undakta Hudaning Öz həlki boləjan Israil Hudani tonuxi kerək əməsmu? ■ **16:21** Yər. 33:2 ■ **17:1** Yər. 11:13 □ **17:2** ««Axərah»lar — bəlkim butpərəslikkə beşqixlanəjan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyulojan yəki nəxişlənən boluxi mumkin. ■ **17:2** Yər. 2:20 □ **17:3** «Mən taqliringlarda wə etizliringlarda, həm baylikliringni həm həziniliringni... tapxurimən» — baxkə birhil tərjimisi: «Dalida turəjan mening teşimni bolsa, həm baylikliringni həm həziniliringni... tapxurimən». Israildiki «yukiri jaylar» butpərəslikkə ait, yirginçlik jaylarəşa ayləndurulojanidi. ■ **17:3** Yər. 15:13 ■ **17:4** Qan. 28:68; Yər. 15:14; 16:13 ■ **17:7** Zəb. 2:12; 34:8; Pənd. 16:20; Yəx. 30:18 ■ **17:8** Zəb. 1:3 □ **17:10** «insan wijdanini sinaymən» — «wijdan» ibraniy tilidə «bərək» değən bilən ipadilini. ■ **17:10** 1Sam. 16:7; Zəb. 7:9 □ **17:11** «Huddi əzi tuəqmiojan tuhumlarni besiwəlojan kəkliktək...» — baxkə birhil tərjimisi: «Huddi tuhumlarni besip lekin tərəldürməydiojan bir kəkliktək...».

¹² Xan-xərəplik bir təht, əzəldin yukirioğa tiklənən, dəl bizning baxpanahimiz boləqan jaydur; ¹³ i Pərwərdigar, Sən İsrailning ümidisən! Səndin waz kəqkən həmməylən yərgə qarap qalidu; Səndin yiraklaxqanlar tuprakta yatqanlar arisida tizimlinidu; qünki ular həyatlik sulirining mənbəsi boləqan Pərwərdigardin waz kəqkən. ■ ¹⁴ Meni sakaytkin, i Pərwərdigar, mən xuning bilən jəzmən sakaytilimən! Meni kutkuzoqin, xuning bilən jəzmən kutkuzulimən! — Qünki Özüng mening mədhijəmdursən! □ ¹⁵ Mana, ular manga: — Pərwərdigarning səzbəxariti keni?! Keni, u əməlgə axurulsun!» — dəydu. ■ ¹⁶ Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada bakkuqi» boluxtin heq kaqkan əməsmən, wə əjəl künini heq arzu qilmioqanmən, — Sən bilisən! Aozimdin barlik qikqanlar Sening yüz aldingda boləqan. □ ¹⁷ Manga wəhimə bolmioqaysən; külpətlilik künidə Sən mening baxpanahimdursən. ■ ¹⁸ Manga ziyankəxlik kiləuqular yərgə qarap qalsun, ləkin meni yərgə qaratomioqaysən! Ular dəkkə-dükkigə qüxsun, ləkin meni dəkkə-dükkigə qüxürmigəysən; ularning bəxioğa külpət künini qüxürgəysən; ularni ikki həssilik həlakət bilən üzül-kesil paqaqlap taxlioqaysən!■

«Xabat» küni — yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni — rəhim pursiti

¹⁹ Pərwərdigar manga mundaq degən: — Barəqin, Yəhuda padixahliri xəhərgə kiridioqan wə qikidioqan «Həlkning baliliri» degən dərwazida, həmdə Yerusalemnig barlik dərwazilirida turoqin, ularəq mundaq degin: — □ ²⁰ Pərwərdigarning səzini anglanglar, i muxu dərwazilardin kiridioqan Yəhudaning padixahliri, barlik Yəhuda wə Yerusalemda turuwatqan halayik! ²¹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Öz jeninglarəqə həzi bolunglar! «xabat» künidə heqkandəq yükni kətürmənglar, Yerusalemnig dərwazilirdin heqnərsini epkirmənglar; ■ ²² xabat künliridə öyliringlardin heq yükni kətürüp elip qikmənglar, wə heqkandəq əmgək kilmənglar; bəlki Mən ata-bowiliringlarəqə buyruqinimdək, xabat künini Özümgə ataləqan mukəddəs bir kün dəp qaranglar. □ ■ ²³ Ləkin ular heq anglimioqan yaki kulək salmioqan, bəlki anglimaslikkə həm tərbiyini qəbul kilməslikkə boynini qattik kiləqan. ■ ²⁴ Xundaq həoliduki, silər awazimni kəngül koyup anglisanglar, — dəydu Pərwərdigar, — yəni

■ **17:13** Zəb. 73:27; Yəx. 1:28; Yər. 2:13; Yh. 8:8 □ **17:14** «meni kutkuzoqin, xuning bilən jəzmən kutkuzulimən!» — bu ayəttiki «kutkuzux» hərgiz Yərəmiyaning öz həyatining aman-esən saklinixini tilixilə əməs. Muhim ix xuki, u bu ayəttiki gəp bilən 1-11-ayətlərdiki bəxarətkə, bolupmu: «Kəlb həmmidin aldəmqi, uning dawəsi yoqtur» degəngə boləqan inkasi. U birinqidin əzining, ikkinqidin həlkining kəlbining gunahining toluq tügutilixi (sakaytilixi)ni tiləydu. «Dawəsi yoq» kəlbni bolsa pəkət həmmigə qədir bir Huda sakaytalaydu. Bu ix dəl «yengi əhdə»din ibarət — 11:31-34ni kərüng. ■ **17:15** Yəx. 5:19; 2Pet. 3:4 □ **17:16** «pada bakkuqi» — xühhisizki, pəyoqəmbərnig həlkə boləqan rolini kərsitidu. «Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada bakkuqi» boluxtin heq kaqkan əməsmən» degənnig baxkə birhil tərjimisi: «Mən bolsam, balayı apətni qüxürux üqün Sanga esilmidim!» ■ **17:17** Yər. 16:19 ■ **17:18** Zəb. 35:4-5; 40:14-15; Yər. 15:15 □ **17:19** «xabat küni» — bu bəxarət (19-27-ayət)ning temisi «xabat küni», yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni. Huda muxu yərdə bu kün arqilik həlkigə mehir-xəpkitini kərsətməqki. ■ **17:21** Nəh. 13:19 □ **17:22** «xabat künliridə öyliringlardin heq yükni kətürüp elip qikmənglar, wə heqkandəq əmgək kilmənglar... xabat künini Özümgə ataləqan mukəddəs bir kün dəp qaranglar» — oqurmənkərgə ayanki, Huda Musa pəyoqəmbər arqilik Yəhudiyarəqə, «xabat küni» (xəmbə küni)ni Özini seqinixkə, heqkandəq məhnət kilməy hər adam wə mal-waranning dəm alidioqan küni bolsun dəp buyruqan. ■ **17:22** Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Əz. 20:12 ■ **17:23** Yər. 11:10; 13:10; 16:12

xabat künidə xəhər dərwaziliridin heç yükni elip kirmisənglar wə heç əmgək kılmaslık arkılık xabat künini Manga pak-muqəddəs bir kün hesablisənglar, ²⁵ bu xəhər dərwaziliridin Dawutning təhtigə olturidiqan padixahliri wə əmirliri jəng hərwalirioğa olturup wə atlaroğa minip kiridu; ular, ularning əmirliri, Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlarmu kirip-qıxixidu; bu xəhər mənggü awat bolidu. ■ ²⁶ Xundak kılsənglar, həklər Yəhuda xəhərliridin, Yerusalemlə ətrapidiki yezilərdin, Binyaminning zeminidin, *şərbətiki* «Xəfələh» egizlikidin, jənubtiki *taşlıqtin*, Yəhudadiki jənubiy bayawamların Pərwərdigarning öyigə «köydürmə kurbanlıq»lar, «inaklık kurbanlıqliri», «axlık hədiyyə»lər wə huxbuylarni tutup, *Pərwərdigaroğa boləqan* rəhmətlini eytixka kiridiqan bolidu. ²⁷ Ləkin silər Manga kulak salmisənglar, yəni xabat künini Özümgə pak-muqəddəs hesablimay, xabat künidə Yerusalemlə dərwaziliridin yük kətürüp kirsənglar, əmdi Mən dərwazilaroğa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwetidu, uni heç eşürəlməydu.□

18

Sapalqidin aloqan sawak

¹ Bu söz Pərwərdigardin Yerəmiyağa kelip, mundak deyildi: —

² «Ornungdin tur, sapalqining öyigə quxkin, Mən sanga sözlirimni anglitimən».

³ Xunga mən sapalqining öyigə quxtum; wə mana, sapalqi şaltək üstidə bir nərsini yasawatqanidi. ⁴ U seşiz laydin yasawatqan kaça turup-turup kəli astida buzulatti. Xu qaqda sapalqi xu laydin əzi layik kərgən baxka bir kaqini yasaytti.

⁵ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: — ⁶ «I Israil jəməti, bu sapalqi kıləndək Mən sanga kılalmamdim? — dəydu Pərwərdigar. — Mana, seşiz layning sapalqining kolidə boləqinioğa ohxax, silər Mening qolumdisilər, i Israil jəməti. ■ ⁷ Bəzidə Mən məlum bir əl, məlum bir məmləkət toşruluk, yəni uning yulunuxi, buzuluxi wə həlak kılınixi toşruluk səzləymən; ■ ⁸ xu qaq Mən aqahlandıruqan xu əl yamanlıqidin towa kılıp yansa, Mən ularoğa kılmaqci boləqan yamanlıqtin yanimən. ⁹ Mən yənə bəzidə məlum bir əl, məlum bir məmləkət toşruluk, yəni uning kuruluxi wə tikip eşürüluxi toşruluk səzləymən; ¹⁰ xu qaq xu əl kəz aldımda yamanlık kılıp awazimni anglimisa, Mən yənə ularoğa wədə kıləqan, ularni bərikətliməkci boləqan yaxxiliktin yanimən.

¹¹ Əmdi hazır Yəhudadikilərgə wə Yerusalemda turuwatqanlaroğa mundak deyin: — «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən silərgə yamanlık təyyarlawatimən, silərgə qarxi bir pılan tüzüwatimən; xunga hərbinglər rəzil yolunglardin yeninglar, yolliringlarni wə kilmixliringlarni tüzitinglar.■

■ 17:25 Yər. 22:4 □ 17:27 «Ləkin silər Manga kulak salmisənglar, yəni xabat künini Özümgə pak-muqəddəs hesablimay, ... əmdi Mən dərwazilaroğa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwetidu...» — bu 19-27-ayətlərnin intayin muhim bir əlahidiliki wə əhmiyiti bar. Pərwərdigar Israiloğa məhri-xəpkitini bildürx üqün, Öz Təwrat-qanunining tələpini pəkət birlə pərmanoğa, yəni «xabat künini hərmətlənglar» degəngə yioyinqaklaydu; ular pəkət muxu addiy tələpkila əməl kilsa, U ularning pəs əhwalini pütünləy eşgərtəlytti. Xundak bolsimu, ular bəribir yənə bu kiçik pərmanoğa əməl kılalmioqan. Adəmlərnin insaniy gunah təbiiti hərdəim xundaktur! ■ 18:6 Yəx. 45:9; 64:8; Rim. 9:20 ■ 18:7 Yər. 1:10

■ 18:11 2Pad. 17:13; Yər. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15

12 — Lekin ular: «Yaq! Ham hiyal qilma! Biz öz pılanlirimizəğa əgixiwerimiz, öz rəzil kənglimizdiki jahillikimiz boyiqə kiliwerimiz» — dəydu. □ ■

13 Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əllər arisidin: «Kim muxundak ixni anglap bakkan?!» dəp soranglar. «Pak kız» Israil dəhətlik yirginlik ixni kילוan! ■ 14 Liwan qarlıri aydaladiki kıyalıktın yoqap ketəmdu? Uning yiraktın qüxkən muzdək suliri kurup ketəmdu? 15 Lekin Mening həlkim bolsa Meni untuəjan; ular yok bir nərsilərgə huxbuy yakidu; mana, bular ularni yaxawatkan yolidin, yəni kədimdin boləjan yollardin putlaxturup, kətürülüp tüz kılınmioəjan bir yolda mangduruəjan.

■ 16 Xuning bilən ularning zeminini dəhət basidoəjan həm daim kixilər ux-ux kılıdoəjan obyekt kılıdu; uningdin ötəwatkanlarning həmmisini dəhət besip, bexini qaykixidu. □ ■ 17 Mən huddi xərkətin qıkkən xamaldək ularni dəxmən aldidə tarkitiwetimən; Mən balayi'apət künidə ularəğa yüzümni əməs, bəlki arkəmni kılımən. □ ■

Yərəmiya əzigə ziyankəxlik kילוquqilarning yamanlikini əz bexioə qüxürüxini tiləydu

18 Kixilər: «Kelinglar, Yərəmiyaəğa kəst kılayli; qünki ya kahinlardin kanun-tərbiyə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoəmbərlərdin səz-bexarət kəmlik kılmaydu. Kelinglar, tilimizni bir kılip uning üstidin xikayət kılayli, uning səzlıridin həqkaysisioə kulak salmayli» — deyixti. □ ■

19 — I Pərwərdigar, munga kulak saləaysən; munga qarxilixidoəjanlarning dəwatkanlırini anglioəysən. 20 Yahxilıkkə yamanlik kılıx bolamdu? Qünki ular jenim üqün ora kolioəjan; mən ularəğa yaxhi bolsun dəp, qəzipingni uların yandurux üqün Sening aldingdə *dua kılip* turoəjanlikimni esingdə tutkaysən. 21 Xunga baliliringni kəhətqilikkə tapxurəysən, kiliqning bisioə elip bərgəysən; ayalliri baliliridin juda kılınıp tul kalsun; ərliri waba-ələm bilən yoqalsun, yigitlər jəngdə kılıqlansun. ■ 22 Ularning üstigə basmiqilarni elip kəlqiningdə əyliridin nalə-pəryad anglansun; qünki ular menı tutuxkə ora kolioəjan, putlirim üqün kismaklarni yoxurun saləjan. 23 Əmdi Sən, i Pərwərdigar, ularning menı kətl kılıxkə boləjan kəstlırining həmmisini obdan bilisən; ularning kəbihliklirini kəqürmigəysən, ularning gunəhlırini kəzüng aldidin yəmioəysən; bəlki ular Sening aldingdə yikıtılsun; qəziping qüxkən künidə ularni bir tərəp kילוəysən.

□ **18:12** «Yaq! Ham hiyal qilma!» — ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!».

■ **18:12** Yər. 2:25 ■ **18:13** Yər. 2:10 ■ **18:15** Yər. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ **18:16** «... ularning zeminini dəhət basidoəjan həm daim kixilər ux-ux kılıdoəjan obyekt kılıdu; uningdin ötəwatkanlarning həmmisini dəhət besip, bexini qaykixidu» — bu hərikətlər (ux-ux kılıx, baxni qaykixix) bəlkim həyran boləjanlıki, yaki mazaq kילוəjanlıqini bildüridu. ■ **18:16** Yər. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13 □ **18:17** «xərkətin qıkkən xamal» — Kənaanda (Pələstində), adətə həmmini kūrutidoəjan, qang-topa tarkitidoəjan dəhətlik xamal bolidu. ■ **18:17** Yəx. 27:8; 29:6; Yər. 4:11,12,13; 13:24 □ **18:18** «Kelinglar, Yərəmiyaəğa kəst kılayli; qünki ya kahinlardin kanun-tərbiyə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoəmbərlərdin səz-bexarət kəmlik kılmaydu» — ular Yərəmiyani kəstləp eltürüxkə bahəna-səwəb tapmaqçı idi. Kөрünərlikki, xu qəoədik Təwrat-kanun əgidoəjan kahinlar, «danixmənlər» wə atalmix «pəyoəmbərlər» Yərəmiyaning səzi toərluk süküt kılatı yaki ularəğa zit səzlərni kılatı. Ular: «Biz bəribir diniy adəmlərmiz, diniy ərbablarning səzini anglawatimiz» dəp Hudaning səzini rat kılip Yərəmiyani eltürüxni kəstləytti. ■ **18:18** Yər. 9:7; Mal. 2:7 ■ **18:21** Zəb. 109:10

19

Qeqiləjan kozidin alojan sawaq

1 Pərwərdigar mundak dəydu: — Barəjin, sapalqıdın bir sapal kozını alojin; andin əlning aksakalliridin wə kahinlarning aksakalliridin birnəqqını apirip, ² «Sapal parqiliri» dərwazisiyə yəkin boləjan «Hinnomning oqılıning jiləjisi»yə bərip xu yərdə Mən sanga eytidəjan səzlərnı jakarlıəjin. □ ³ Mundak degin: — Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Yəhədaning padixahliri wə Yerusalemdikilər! Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən muxu yərgə balayi'apətni quxürimənkı, kimki uni anglisila kulaklıri zingildap ketidu. ■ ⁴ Qünki bu həlk Məndin waz kecip, bu yərnı Manga «yat» kiləjan, uningda nə əzliri, nə ata-bowiliri, nə Yəhəda padixahliri heq tonuməjan baxka ilahləroja huxbuy yakkan; ular bu yərnı gunahsizlarning kanlıri bilən toldurojan. ■ ⁵ Ular Baaloja əz balilirini keydurmə qurbanlıklar süpitidə keydürux üqün Baalning «yukiri jaylar»ini kurojan; Mən bundak bir ixni heqkaqan buyrup bakmiojan, heq eytməjan, u hərgiz oyumoja kirip bakmiojan. ⁶ Xunga mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — bu yər kəlgüsüdə «Tofət», yaki «Hinnomning oqılıning jiləjisi» dəp atalmaydu, bəlkı «Kətl jiləjisi» dəp atilidu. ■ ⁷ Mən bu yərdə Yəhəda həm Yerusalemning pilantədbirlirini kuruk kiliwetimən; Mən ularni düxmənlirining kiliqi bilən, yəni janlırini izdigüqilərnıng kolida yikitimən; Mən jəsətlirini asmandiki uqar-kanatlarəja wə yər-zemindiki həywanatlarəja ozuk boluxka beriwetimən. ■ ⁸ Mən bu xəhərnı dəhxət basidəjan həm kixilər ux-ux kilidəjan obyekt kilimən; uningdin etüwatkanlarning həmmisi uning barlık yarabəbaliri tüpəylidin dəhxət besip üxkirtidu. ⁹ Mən ularni düxmənlirining həm janlırini izdigüqilərnıng kattik kıstaydəjan korxawining besimi astida oqullirining gəxini həm kızlırining gəxini yəydəjan kilimən, ularning hərbi əz yekinining gəxini yəydu. ■

¹⁰ Əmdi sən əzüng bilən billə aparəjan həmrahlırningning kəz aldida həliki kozını qeqiwətkin; ¹¹ xundak kilip ularəja mundak degin: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Birsı sapalqıning kozisini kaytidin heq yasiyalmiəjudək dərijidə qeqiwətkinidək Məmmu bu həlk wə bu xəhərnı xundak qeqiwetimən. Ular jəsətlirini Tofəttə kəmidu, hətta kəmgüdək yər kalmioquə. ■ ¹² Mən bu yərnı wə bununəda turuwatkanlarnımu muxundak kilimən, — dəydu Pərwərdigar, — bu xəhərnı Tofətkə ohxax kilimən. □ ¹³ Yerusalemdiki əylər wə Yəhəda padixahlirining əyliri, — yəni ularning əgzilridə turup asmandiki barlık yultuz-səyyarılərgə huxbuy yakkan wə Məndin baxka

□ **19:2 «Hinnomning oqılıning jiləjisi»** — bəzidə «Hinnomning jiləjisi» (İbraniy tilida «Gə-Hinnom») dəp atilidu. Kərunüp turuptiki, bəlkim sapalqılar xu yərdə sapal parqilirini taxliwetətti. Keyin, həlk xu yərgə hərhil əhlətlərnı təkkəqə, u yər «dozah»ning bir simwoli bolup kəlojan. Xuning bilən «gə-hinnom» degən səz «dozah»ni bildüridəjan səz bolup kəlojan. Ərəb tili arkilik bu səz «jəhənnəm» xəklidə uyququr tilioja kirgən. ■ **19:3** 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12 ■ **19:4** Yəx. 65:11; Yər. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13 ■ **19:6** Yər. 7:32 ■ **19:7** Yər. 15:3; 16:4 ■ **19:9** Law. 26:29; Kan. 28:53; Yiq. 4:10 ■ **19:11** Yər. 7:32 □ **19:12 «Tofət»** — bu yər toqruluk 7:31ni wə izahətni kəruing. «Tofət» degən səz İbraniy tilida «oqak» həm «uyat» degənnımu bildüridu. U yənə «tükürük» degən səznıng əhangiojımu ohxap ketidu. Bu yər «Hinnomning oqılı (İbn-Hinnom)ning jiləjisi»yə jaylaxkan, Yerusalem xəhiringning jənuubi yəripidə idi. Həlk axu yərdə əhlətlərnı wə napak nərsilərnı taxlap keydürətti. Xuning bilən u intayin «həram», əng buləjanəjan jay dəp hesablandı.

yat ilahlaroşa «xarab hədiyə»lərni təkkən barlik öyliri huddi Tofət degən jaydək buloşanoşan jaylar bolidu.■

¹⁴ Wə Yərəmiya Pərwərdigar uni bexarət berixkə əwətkən Tofəttin kaytip kelip, Pərwərdigarning öyining həylisioşa kirip turup barlik həlkə mundak dedi: ¹⁵ — Samawi koxunlarning Sərdari boluşan Pərwərdigar, Israillning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən bu xəhər wə uning barlik xəhərlirigə qarap eytkən balayi'apətning həmmisini ularning bexioşa qüxürimən; qünki ular boynini qattik kiliş Mening səzlimni heçqəşan anglimioşan.■

20

Yərəmiyaning dərrigə besilip, kamap qoyuluxi

¹ Əmdi Immərning oşli, kaşin Paxhur — u Pərwərdigarning öyidə «amanlik saklax begi»mu idi, Yərəmiyaning bu bexarətlərni bərgənlikini anglidi. ² Paxhur Yərəmiya pəyoşəmbərni uruşzdi wə uning putini Pərwərdigarning öyidiki «Binyaminning yuqiri dərwazisi»ning yenidiki takakşa saldi. □ ³ İkkinçi küni, Paxhur Yərəmiyani takaktin boxatti; Yərəmiya uningə: — Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atidi, dedi. □ ⁴ — Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən seni özünge wə barlik aşiniliringge wəhimə saloşuqi obyekt kilmən; ular düxmənlorining kiliqi bilən yikilidu; sən öz közüngə bilən buni kərisən; Mən barlik Yəhəşudani Babil padixahining kolioşa tapxurimən; u ularni Babiloşa sürgün kiliş elip ketidu həmdə ularni kiliş bilən uridu. ⁵ Mən bu xəhərninğ həmmə baylikliri — barlik məhsulatlıri, barlik kimmət nəsiliri wə Yəhəşuda padixahlorining barlik həziniliri düxmənlorining kolioşa tapxurimən; ular ularni olja kiliş buliwelip Babiloşa elip ketidu. ■ ⁶ Sən bolsang, i Paxhur, həmmə eydikiliring birgə sürgün bolup ketisilər; sən Babiloşa kelisən; sən xu yərdə dunyadin ketisən, xu yərgə kəmülisən; sən həm sening yaloşan bexarətliringge kulak saloşan aşiniliringmu xundak bolidu.

Yərəmiya yənə dad kətüridu

⁷ I Pərwərdigar, Sən meni kayil kiliş pəyoşəmbərlikkə kəndürdüng, mən xundakla kəndürüldüm; Sən məndin zor kəlding, xundakla oşlibə kilding; mən pütün kün tapa-təning obyekt bolimən; həmmə kixi meni mazak kiliş. □ ⁸ Mən qaşanla səz kilsam, «Zorawanlik həm bulangqilik

■ **19:13** Yər. 7:18 ■ **19:15** Yər. 7:26; 17:23 □ **20:2** «Paxhur Yərəmiya pəyoşəmbərni ... takakşa saldi» — «takak» ibraniy tilida «burioşuq» degən bolup, pəkət adəmninğ putlirini tutupla qalmay, yənə bəlkim bədinini burap adəmni kiyinaydıoşan birhil əşwab idi. □ **20:3**

«Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atidi» — «Paxhur»ning mənişi bəlkim «ərkinlik». «Magir-missabib» — «təp-təpərləri wəhimə basidu» degən mənidə.

■ **20:5** Yər. 15:13; 17:3 □ **20:7** «Sən meni ... kəndürdüng...» — «kəndürdüng» degən bu sözni xərləş səl təs. Adətə u «əzizkəlik kiliş», «aldax» degənni bildüridu. Təwrat, «Hox.» 2:14-ayətə bolsa u «kəngül elix»ni bildüridu. Təwəndiki ayətlər (8-13)gə qarışqanda Huda Yərəmiyani heç aldimidi — uning pəyoşəmbərlikning japa-muxəkkətklini aldin'ala uningəşə kərsətkən (məsilən, 1-babta). Xunga bizningə «kəndürüx» toşra kelidu; xundak dəginimiz bilən, Yərəmiya muxu yərdə bəlkim, «manga duş kəlgən japa-muxəkkətklər əsli oylıoşinimdin kəp», «Sən meni aldap koydung» degənni puritip dadlıoşan boluximu mumkin.

kelidu» dəp jakarlixim kerək; xunga Pərwərdigarning sözi meni pütün kün ahanət wə məshirining obyektı kılıdu. ■ ⁹ Lekin mən: «Mən uni tiləja almaymən, wə yaki Uning nami bilən ikkinqi söz kılmaymən» desəm, Uning sözi kəlbimdə lawuldaq ot bolup, səngəkliriməy kapsaləjan bir yalkun bolıdu; iqingə sıjduruxkə həlim kəlməy, eytməy qıdap turalmaymən.

¹⁰ Xundak, kiliwerimən, gərqə mən nuroşun kixilərnıng piqirlaxkan kəstlirini anglısammu; tərəp-tərəplərnı wəhımə basıdu! «Uning üstidin ərz kilinglar! Uning üstidin ərz kılaylı!» dəp, bərlıq ülpət-həmrahlırim putlıxıp ketiximni paylap yürməktə; ular «U bəlkim aldınar, xundak boləjanda biz uning üstidin oşlibə kılimiz, uningdin intıkam alalaymız» deyixiwatıdu. □

¹¹ Lekin Pərwərdigar bolsa kudrətlik wə dəhxətlik bir pəlwandək mən bilən billıdur; xunga mənəzi ziyankəxlik kıləuqılər putlıxıp oşlibə kılalmaydu; ular muwəppəkiyət kəzanmıoşaqkə, kəttik hijil bolup yərgə karap kalıdu; ularning bu rəswəqılık mənggölük bolup, hərgiz untulmaydu. ■ ¹² Əmdi Sən, i həkkanıylarnı sinaydıoşan, insanning wıjdani wə kəlbini kəridıoşan samawı kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, ularning üstigə boləjan kisasıngni mənəzi kərgüzgəysən; qünki mən dəwayimni aldınəja kəyoşanmən. □ ■

¹³ Pərwərdigarnı küy eytip mahtanglar, Uni mədhıylənglər; qünki U namrat kixini rəzillik kıləuqılərdin kutkuzəjan. □

Kamaqtın qıqıp yənə qüxkünükkə qüxüx

¹⁴ Mening tuşuləjan künümə lənət bolsun; apam meni tuşkan künı mubarək bolmısın! ■ ¹⁵ Ataməja həwər elıp: «sanga oşul bala tuşuldı!» dəp uni alamət xadlandıroşan adəmgə lənət bolsun! ■

¹⁶ Bu adəm Pərwərdigar rəhim kılmay oşulatkan xəhərlərdək bolsun; u ətigəndə nalə, qüxtə aləkdililik qukanlırını anglısın — □ ■ ¹⁷ qünki u meni baliyatqudin qüxkinimdila əltürüwətmigən; apam mening gərüm bolsıidi, uning kərsiki mən bilən təng həmixə qong bolsıidi! ¹⁸ Nemıxkə mən japa-muxəkkət, azab-oşubətəni kərüxkə, künlırimni hijalət-ahənət iqidə ətküzüxkə baliyatqudin qıkkəndimən? ■

21

Pərwərdigar Yerusalemni düxmənlərgə tapxurıdu

¹ Padıxah Zədəkiya Malkiyaning oşlı Paxhurnı həm Maaseyahning oşlı, kahın Zəfaniyanı əwətkəndə, Yerəmiyaəja Pərwərdigardın təwəndiki

■ **20:8** Yəx. 57:4 □ **20:10** «**tərəp-tərəplərnı wəhımə basıdu**» — ıbraniy tilidə «magor-miss-abib». 3-ayəttiki izahətnı kərüng. ■ **20:11** Yər. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40 □ **20:12**

«**həkkanıylarnı sinaydıoşan, insanning wıjdani wə kəlbini kəridıoşan...**» — «wıjdan» ıbraniy tilidə «bərək» degən söz bilən ipadılinıdu. ■ **20:12** Yər. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23

□ **20:13** «**U namrat kixini rəzillik kıləuqılərdin kutkuzəjan**» — «namrat kixi» bəlkim Yerəmiyaning əzini kərsitıdu. ■ **20:14** Yər. 15:10 ■ **20:15** Ayup 3:3 □ **20:16** «**Ataməja həwər elıp: «Sanga oşul bala tuşuldı!» dəp uni alamət xadlandıroşan adəmgə lənət bolsun!** (15-ayət) **Bu adəm Pərwərdigar rəhim kılmay oşulatkan xəhərlərdək bolsun...**»

— pəyoşəmbərnıng əzining kəyoşu-həsərttın qıkkən bu aqqık sözlirini xübhısizki, Hudaning yəloyruku bilən biz üqün hatiriligini bilən, biz: «Huda bularnı qokum əməlgə axuroşan», dəp kəriməymiz. Pəyoşəmbərnıng bu sözlirini hatiriləxtiki məksiti bizning pəyoşəmbərnıng xunqə kiyinlip kətkənlikini obdan qüxiniximiz üqündur. ■ **20:16** Yər. 19 ■ **20:18** Ayup 3:20

munu bir söz kəldi: — □ ² (Ular: «Biz üçün Pərvərdigardin yardəm sorioqin; qünki Babil padixahi Nebokadnasar bizgə hujum kilidu; Pərvərdigar Özining *ətəkanki* karamət kılqan ixliri boyıqə, bizgimu ohxax muamilə kilip, uni yənimizdin yandurarmikin?» — *dəp soridi*. ³ Yerəmiya ularoqə: — Zədəkiyaqə mundaq dənglar, — dedi)

⁴ — Israilning Hudasi Pərvərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən kolliringlar tutqan, silərni korxiwalqan Babil padixahi həm kaldiyərgə sepil sirtida jəng kılıxqə ixlitidoqan, jəng koralliringlarni kayriwetimən wə bularni bu xəhərning otturısında yioqiwəlimən; □ ⁵ Mən Özümmu sozulqan qolum wə küqlük bilikim bilən, oqəzirim bilən, kəhrim bilən wə həssiləngən aqqıqim bilən silərgə jəng kılımən! ⁶ Mən bu xəhərdə turuwatqanlarni, insan bolsun, həywan bolsun urimən; ular dəhşətlik bir waba bilən əlidu. ⁷ Andin keyin, — dəydu Pərvərdigar, — Yəhuda padixahi Zədəkiyani, hizmətkarlarini, həlkni, yəni bu xəhərdə wabadin, kılıqin wə kəhətqilikin kəlip qaloqanlar bolsə, Mən ularni Babil padixahi Nebokadnasarning kəlioqə, ularning düxmənlirining kəlioqə wə jenini izdigüqilərnin kəlioqə tapxurimən; Nebokadnasar ularni kılıq tiqib bilən uridu; u nə ularni ayımaydu, nə ularoqə iqini həq aqritmaydu, nə rəhim kılmaydu.

⁸ Ləkin sən bu həlkqə mundaq deyixing kerək: «Pərvərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən aldinglarda həyat yoli wə mamat yolini salimən; □ ⁹ kim bu xəhərdə qalməqə bolsə, kılıq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; ləkin kim xəhərdin qıqıp, silərni korxiwalqan kaldiyərgə təslim bolsə, u həyat qəlidu; uning jeni əzigə alqan oljidək bolidu. ■ ¹⁰ Qünki Mən bu xəhərgə yəhxilik üçün əməs, bəlkə yamanlıq kılıx üçün yüzümni kəratkuzdum, — dəydu Pərvərdigar; u Babil padixahining kəlioqə tapxurulidu, u uni ot selip kəydüriwetidu.

Ordidikilər toquruluk

¹¹ Wə Yəhuda padixahining jəməti toquruluk Pərvərdigarning səzini anglənglar: — ¹² I Dawutning jəməti, Pərvərdigar mundaq dəydu: — hər ətigəndə adalət bilən həküm qıqiringlar, bulanoqan kixini əzgüqining kolidin kütquzunglar; bolmisa, kılqanliringlarning rəzilliki tıpəylidin, kəhrim partlar, ottək həmmiini kəydüridu; uni oqürələydiqan həqkim bolmaydu; □ ■ ¹³ Mana, Mən sangə qarxidurmən, i jiləqə üstidə, tüzləngliktiki kıyada olturoquqi, yəni «Kim üstimizgə quxup hujum kılalisun, kim oylirimizgə besip kirəlisun?!» degüqi, — dəydu

□ **21:1** «**Malkiyaning ooqli Paxhur**» — demisəkmü, bu 20-babtiki «Paxhur» əməs; ləkin bu Paxhurmu keyinki waqitlarda Yerəmiyaqə ziyənkəxlik kılıdidoqan adəm bolidu (29:25-27ni kəring). «Zəfaniya» bolsə əzining mustəkil kəzkarixi yoq bolqan yənə bir «yumilək tazuwə»qə ohxaydu. (29:29diki wəqəni kəring). U bəlkim ahirdə Babilning «karawul begi» tərpidin əlümğə məhkum kılinoqan «Zəfaniya»qə ohxax adəm idi (52:24-27ni kəring). □ **21:4** «**kaldiyələr**» — demisəkmü, «kaldiyələr» Babilliklarni, bolupmu Babil ləxkərlirini kərsitidu.

□ **21:8** «**ləkin sən bu həlkqə mundaq deyixing kerək**» — «bu həlk» Yerusalemdə qamiliq qaloqan həlkni kərsitidu.

■ **21:9** Yər. 38:2 □ **21:12** «**I Dawutning jəməti, ...: — hər ətigəndə adalət bilən həküm qıqiringlar**» — qariqanda, padixahning sotliri ətigəndə ətküzülətti. Yənə kelip «hər ətigəndə» degən ibarə bəlkim «adalət birinqi ix bolsun, hər künidə əng muhim ix bolsun» degən kəqmə mənədə ixlitilgən boluxi mumkin. ■ **21:12** Yər. 22:3

Pərwərdigar. □ 14 Mən silərnin qilmixinglarning mewisi boyiqə silərgə yeqinlixip jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar; wə Mən uning ormanlikida bir ot yaqimən, u bolsa uning ətrapidiki həmmiini köydürüp tūgitidu. □ ■

22

Padixahqa eytiloqan bir səz

1 Pərwərdigar manga mundak dedi: «Baroqin, Yəhuda padixahining ordisiqə qūxūp bu səzni xu yərdə kīloqin: — □ 2 Pərwərdigarning səzni angla, i Dawutning təhtigə olturoquci, Yəhuda padixahi — Sən, ələmdar-hizmətkarling wə muxu dərwazilardin kirip-qikidiqan həlking, —

3 Pərwərdigar mundak dəydu: Adalət wə həkkanilylik yūrgüzūnglar; bulanoqan kixini əzgūqining qolidin kūtquzūnglar; musapirlarni, yetim-yesirləni wə tul hotunlarni heq harlimanglar yaki bozək kilmanglar, gunahsiz qanlarni bu yərdə təkmənglar. ■ 4 Silər bu əmrlərgə həkikətən əməl kilsanglar, əmdi Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarliri wə həlki jəng hərwiliriqə olturup wə atlarqə minip bu əyning dərwaziliridin kirip qikixidu. □ ■ 5 Biraq silər bu səzləni anglimisanglar, Mən Əz namim bilən kəsəm iqkənki, — dəydu Pərwərdigar, — bu orda bir harabə bolidu. □

6 Qūnki Pərwərdigar Yəhuda padixahining əyi toşruluk mundak dəydu: — Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qokkisiqədək boləqining bilən, bərhək Mən seni bir qəl-bayawan, adəmlər waz kəqkən xəhərlərdək kīlimən. □ 7 Mən hərbi yaxi qorallanoqan wəyran kīloquqlarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kedirlirinqni» kesiwetip, otka taxlaydu. □ ■ 8 Nuroqun əllər bu xəhərdin otup, hərbi yeqinidin: «Nemixka Pərwərdigar bu uluq xəhəni bundak kīloqandu?» dəp soraydu. ■

□ 21:13 «jiloqa üstidə... kiyada olturoquci...» — bizningqə bu ordida olturoqan padixah-əmirləni kərsitidu. Əslidə padixah ordisinin quruluhi uqūn, Yerusalemdiki ikki taq arisidiki kīqik jiloqa «tüzlənqlik» kīlip tinduruloqan andin uning üstigə orda quruloqan. Xundak kīlip Kidron jiloqisi üstidə, — yəni «pələkkə taqaxқан» bir intayin bihətər jayda — orda kərinətti. Demək, bu səzlər padixah həm ordidikiyərgə eytiloqan boluxi kərək. Bəzi tərjimanlar bu ayət Yerusalem xəhirini kərsitidu, dəp qaraydu. Padixahning ordisinin əlahidə əhwali wə kəynidiki ayətlərgə qariloqanda, bizningqə u ordidikiyərnin əzlirini kərsitidu. □ 21:14 «Mən uning ormanlikida bir ot yaqimən» — «ormanlik» nəmin kərsitidu? Ordining bir pəhri boləqan Sulayman padixah bina kīloqan həywətlik «Liwan ormanliqi əyi» (Liwanning kedir yaqiqidin yasaloqan) idi. 22:6nimu kəring. ■ 21:14 Yər. 17:27 □ 22:1 «Baroqin, Yəhuda padixahining ordisiqə qūxūp bu səzni xu yərdə kīloqin» — bizningqə, bu səz bəlkim Zədəkiyadin ilgiriqi bir padixahqa eytiloqan bolsa kərək, qūnki bu səz birhil «kūtquzux» ümidini elip kələtti; lekin 21-bab, 12-14-ayətlərdə Zədəkiya pəkət «jazalax»ni kütidu (uningqə ikki hil jaza elip kelinidu). ■ 22:3 Yər. 7:6; 21:12 □ 22:4 «Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarliri...» — muxu yərdiki «ular» ibranily tilida «u».

Mələm bir zamanda Dawutning təhtigə olturoqan padixah pəkət bir bolidu, əlwəttə. ■ 22:4 Yər. 17:25 □ 22:5 «Mən Əz namim bilən kəsəm iqkənki...» — ibranily tilida «Mən Əzüm bilən kəsəm iqkənki...». □ 22:6 «Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qokkisiqədək...» — Gilead wə Liwan gūzəl ormanliqliri bilən dangki qikқан jaylardur. Yūqirida eytkinimizdək, padixahning ordisi hərhil yaqoaqlar bilən bəzəlgənidi. □ 22:7 «Mən hərbi yaxi qorallanoqan wəyran kīloquqlarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kedirlirinqni» kesiwetip, otka taxlaydu» — ordidiki qirayliq yaqoaq tüwrük-yasaqlar toşruluk yūqiriki 6-ayəttiki izahatni kəring. ■ 22:7 Yər. 15:6 ■ 22:8 Qan. 29:23; 1Pad. 9:8

9 Wə ular jawabən: «Qünki ular Pərwərdigar Hudasing əhdisidin waz keqip, baxқа ilahlaroğa qokunup ularning kulluқioğa kirgən» — dəydu.

1-bexarət — Yəhoahaz padixahning jazasi

10 Əlginigə yioqlimanglar, uning üqün ah-zarlimanglar; bəlki sürgün bolojni üqün kattiq yioqlanglar, qünki u öz yurtioğa heqqaqan kaytip kəlməydu. □ 11 Qünki Yəhuda padixahı Yosiyaning oşli, yəni atisi Yosiyaning ornioğa təhtigə olturoğan, bu yərdin sürgün bolojan Xallum toşruluk Pərwərdigar mundak dəydu: U hərgiz bu yərgə kaytmaydu; □ 12 qünki u əsir kilinip apiriloğan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu. □

2-bexarət — Yəhoakim padixahning jazasi

13 Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklırini adalətsizlik bilən kuroğaning halioğa way! U koxnisini bikar ixlitip, əmgikigə heqkandak hək bərməydu; □ 14 u: «Əzümgə kəngtaxa bir ordini, azadə rawaklar bilən koxup salimən; tamliroğa derizilərnı kəng qikirimən; tamliirini kedir tahtaylar bilən bezəymən, əylirini pəreng sirlaymən» — dəydu. *Uning halioğa way!*

15 Sən kedir yaolıqıdin yasaloğan tahtaylarnı qaplap, *ata-bowiliring* bilən bəsləxsəng kəndakmu padixah boluxқа layik bolisən? Sening atang yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarnı yürgüzgən əməsmu? Xunga u buning yaxhilikini kərgən. □ 16 U məninləring wə namratlarning dəwasini toıra sorioğan; xunga həlkning əhwali yaxhi idi.

□ 22:10 «Əlginigə yioqlimanglar, uning üqün ah-zarlimanglar; bəlki sürgün bolojni üqün kattiq yioqlanglar...» — (izahət: — təwəndiki 10-30-əyatlər bolsa, Yəhudaning üq padixahning jazasi toşruluk bexarətlərdin ibarət. Xunga, bexarətlər miladiyədin ilgiri 609-597-yıllar məzgilidə berilgən; xühşisizki, Yərəmiyaningmu bu yərdə ularni bir yərdə bayan kilixning məqsiti, bu ərziməs padixahlarnı 23-babtiki bexarətə kərsitilgən «həkiqi bakkuqi» — yəni Məşih bilən selixturuxtin ibarəttur. Padixahlar («həlkni bakkuqi») əyiblik (22), Yerusalemdikilər əzlrirni əyiblik (20-23), qünki ular bu padixahlar («bakkuqlar»)ning əyx-ixrətlik turmuxioğa kizikқан, həxəmətlik ordisidin pəhirəngən; ular yəne bu padixahlarning qokunojan butliroğa qokunojan, xuningdək ularning yat əlning padixahliri («sening axniliring») bilən bolojan ittapaqlixilirini toluq kollojoğan. Undak ittapaqlixix Pərwərdigaroğa tayanmasliktin ibarət idi). (1-bexarət (10-12) toşruluk izahət: — miladiyədin ilgiri 609-yili Yosiya padixah Misir padixahı Pirəwn tərpidin jəngdə əltürilgən. U adalətlik-diyanətlik padixah bolup, nuroqun həlk uning əlümigə kattik əkünüxti. Yəhoahaz təhtidə üq ayla olturoğan, andin miladiyədin ilgiri 609-597-yılliri Pirəwn tərpidin sürgün kilinjoğan. Bu bexarət xu qəşqdə berilixi kərek idi. Xunga bexarəttiki «əlgini» bolsa Yosiyani, «sürgün bolojni» bolsa Yəhoahazni kərsitidu). □ 22:11 «Xallum» — Yəhoahazning birinqi ismi, mənisı «hesab elix» boljoqқа, Yərəmiya bəlkim uni muxu yərdə kəştən ixlitidu; uningdin hesab elinidjoğan bolidu. □ 22:12 «u əsir kilinip apiriloğan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu.» — bu bexarətning əməlgə axuruluxi toşrisida «2Pad.» 34:23ni kəring. □ 22:13 «Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklırini adalətsizlik bilən kuroğaning halioğa way!...» — bu Yəhoakimni kərsitidu. Bu bexarət (13-19, 20-23) Yəhoakim toşruluk bexarət. «2Pad.» 23:34-24:6dimu hatiriləngən, Pirəwn Yəhoahazni sürgün qiljoğandin keyin ukisi Yəhoakimni «konqak padixah» boluxқа tikligən. U on bir yil təhtə olturoğan, rəzil padixah idi. Yəhudi tarihunas yosefus Yəhoakimning əlumi bexarəttək bolojanlikini hatirilgən (Yosefusning «Kədimki ixlar», 10-bab, 6:3). □ 22:13 Law. 19:13; Qan. 24:14,15; Həb. 2:9 □ 22:15 «Sening atang yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarnı yürgüzgən əməsmu?» — «atang» bolsa durus padixah Yosiya idi. «...yəp-iqixkə təxəkkür eytip...» ibraniy tilidə pəkət səzmusəz bolsa: «u yegən wə iqən...» deyilidu.

Bundak ix Meni tonuxtin ibarət əməsmu?» — dəydu Pərwərdigar. ¹⁷ — Birak közüng wə kenglüng bolsa pəkət öz jazanə-mənpəatinggə erixix, gunahsizlarning kəninə təküx, zorluq-zumbuluq wə bulangqilik kılıx pəytini közləp tikilgəndur.

¹⁸ Xunga Pərwərdigar Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakim toqruluk mundak dəydu: — Həlk uning ölümüdə: «Ah, akam! Ah, singlim!» dəp ah-zarlar kətürməydu; yaki uning üqün: «Ah, begim! Ah, uning həywisi!» dəp ah-zarlar kətürməydu; ■ ¹⁹ u exəkning dəpnisidək kəmülidu, jəsiti Yerusalem dərwazilirining sirtioğa qərüp taxlinidu. □ ■

Yerusalemdikilərgə ağağ berix

²⁰ Liwanoğa qıkip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimning qokkıliridinmu nalə kətür; çünki sening «axniliring»ning həmmisi nabut kılindi. □ ²¹ Mən aman-esən turojiningda sanga agahlandırdum; lekin sən: «Anglimaymən!» — deding. Yaxlıqingdin tartipla bundak kılıp Mening awazimoğa kulak salmaslıq dəl sening yolung bolup kəlgən. □ ■

²² Xamal barlık «baqquqi»liringoğa «baqquqi» bolup ularni uqurup ketidu, xuning bilən axniliring sürgün boluxka qıkidu; bərhək, sən xu qaoğda barlık rəzillik tıpəylidin hijil bolup rəswa bolisən. □ ²³ I «Liwan»da turoquci, kedir dərəhliri üstigə uwilişuqi, sən toloğak tutқан ayalning azablıridək, dərd-ələmlər bexingə qıxkəndə qanqilik ingrap ketərsən! □

3-bexarət, 24-30-ayət •••• Koniya, yəni «Yəhoakin» padixahı sürgün kılınip qayıtip kəlməydu

²⁴ Öz həyatim bilən kəsəm iqimənkı, — dəydu Pərwərdigar, — sən Yəhoakimning oqlı Koniya hətta ong qolumdiki məhürlük üzük bol-

■ **22:18** Yər. 16:4, 5, 6 □ **22:19** «u exəkning dəpnisidək kəmülidu, jəsiti Yerusalem dərwazilirining sirtioğa qərüp taxlinidu» — Yəhüdiy tarihxunas Yosefusning degini boyıqə boləğanda, Nebokadnəsar uning jəsiti Yerusalemnıng sepilidin sirtka taxliwətkənidi. ■ **22:19** Yər. 15:3; 36:30 □ **22:20** «Liwanoğa qıkip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimning qokkıliridinmu nalə kətür» — bu üç jay (Liwan, Baxan, Abarim) həmmisi «yukiri jay»lar idi. İsrailning eqir bir gnaği bolsa «yukiri jay»larəğa qıqip xu yərdə butlarəğa «tawapğah» yasap ularəğa qokunuxtın ibarət. Ləkin ularəğa «axnılar» boləğan butlarning həmmisi düxmən tərpidin buzulidu yaki bulinip ketidu (22-ayətnimu kərüng). «Axnılar» ikkinqi mənisi bəlkim ular ittipakdax kılmaqci boləğan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kərüng). □ **22:21**

«Mən aman-esən turojiningda sanga agahlandırdum» — bu bəlkim Yərəmiyadin ilğiriki pəyoğəmbərləning səzlrini kərsitidu. ■ **22:21** Yər. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ **22:22** «baqquqılar» — «baqquqılar», xübhisizki, padixahlar, atalmix «pəyoğəmbərlər» wə kağınlarıni kərsitidu. «Axnılar» bolsa bəlkim ular qokunəğan butlarıni həmdə yənə əzi butlarəğa qokunəğan ittipakdax kılmaqci boləğan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kərüng). □ **22:23** «kanqilik ingrap ketisən» — yaki, «nemideğən eqınarlık bolarsən-hə!»

sangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən; □ 25 Mən seni jeningni izdigüqilərnin qəliqə wə sən qorqqan adəmlərnin qəliqə, yəni Babil padixahı Nebokədnəsərnin qəliqə wə kaldiyələrnin qəliqə tapxurimən. 26 Mən seni həm seni tuoqqan anang ikkinglarni özünglər tuoqlumioqan yat bir yurtqa qəriwetimən; silər xu yərdə əlisilər. 27 Jeninglər kaytip kelixkə xunqə təxna boləqan bu zeminqə bolsa, silər hərgiz kaytip keləlməysilər. 28 Koniya degən bu xixi qəqiləqan, nəzərgə elinmaydioqan sapal kozimu? Həqkim qarimaydioqan bir qaqimu? Əmdi nemixka ular, yəni u wə uning nəslə boləqanlar qəriwetilgən, ular tonumaydioqan bir yurtqa taxliwetilidu? 29 I zemin, zemin, zemin, Pərwərdigarın səzini angla! 30 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə həq oqəlibə qilalmioqan bir adəm» dəp yazoqin; qünki uning nəslidin həqkəndə adəm oqəlibə qilip, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu. □

23

Yaloqan bakquqilar wə həqkiqiy bakquqi; sürgünlüktin kaytip kəlgən bir həlk, yengi bakquqilar

1 Mening yayliqimdiki qoylarni həlak qiloquqi wə tarkitiwətküqi pada bakquqilərnin həlioqə way! — dəydu Pərwərdigar. □ ■ 2 Xunga İsrailning Hudasi boləqan Pərwərdigar Öz həlkini xundəq beqiwatqan bakquqilaroqə mundaq dəydu: «Silər Mening padamni tarkitiwətkənsilər, ularni həydiwətkənsilər wə ularni izdimigənsilər wə ulardin həq həwər almioqənsilər; mana, Mən silərnin qilmixlirninglərnin rəzillikini öz bexingləroqə qüxürimən, — dəydu Pərwərdigar — 3 wə padamning kaldisini bolsa, Mən ularni həydiwətkən barliq padixahlıqlərdin yioqimən, ularni öz yaylaklirioqə kayturimən; ular awup kəpiyidu. 4 Mən ularning üstigə ularni həqkiqiy baqidoqan bakquqilərnə tikləymən; xuning bilən ular ikkinqi qorqmaydu yəki parakəndə bolmaydu, ulardin həqkəysisi kəm bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar. ■ 5 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Dawut üqün bir «Həqkanıy Xah»ni əstürüp tikləymən; u padixah bolup danalix bilən həküm sürüp, zeminda

□ 22:24 «Sən Yəhoakimning yulup Koniya hətta ong kolumdiki məhürlük üzük bol-sangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən...» — bu bexarət (24-30) Yəhoakin (kışka ismi, Koniya) padixah toqruluqdur. Yəhoakin miladiyadin ilgiri 597-yili atisi Yəhoakimning ornini besip, üç ayta təhtə olturoqan. U rəzil padixah bolup, Babil padixahı Nebokədnəsər tərpidin sürgün qilinoqan. Bu ixlar «2Pad.» 23:34-24:6də hatiriləngən). Əməliyətta Yəhoakin (Koniya, yəki Yəkoniyah) wə Yəhudaning barliq padixahləri Pərwərdigarın həquqəning wəkili boləqəqka, ularni uning «məhürlük üzük»i degili bolatti. Oqurmənlər bir padixahning «məhürlük üzük»ining əzigə xunqə muhim wə qədirlik bolidoqanlıqini təsəwwur qilalaydu; əgər Huda «məhürlük üzük»ni taxliwətkən bolsa, undaqta üzükə intayin yirginqlik bir ix qoqum pəyda boləqan boluxi kerək idi. □ 22:30 «Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə həq oqəlibə qilalmioqan bir adəm» dəp yazoqin; qünki uning nəslidin həqkəndə adəm oqəlibə qilip, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu» — bu 30-ayətlik muhim bir bexarət toqruluq «Qoxumqə səz»imigə qarəng. □ 23:1 «yayliqimdiki qoylar» — Yəhudiy həlkini kərsitidu, əlwəttə. ■ 23:1 Əz. 34:2 ■ 23:4 Əz. 34:11,12

adalet və həkkaniyyət yürüdü. □ ■ 6 Uning künliridə Yəhuda kütquzuldu, İsrail aman-tinqlikta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniyyətimiz». □ ■ 7 Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «İsrailarni Misir zeminidin kütquzup qıqarəqan Pərwərdigarning həyati bilən!» degən kəsəm qaytidin ixlitilməydu, ■ 8 bəlkə xu künlərdə «İsrailarni ximaldiki zeminidin və Əzi ularni həydidən bərlək padixahlıqlardin kütquzup qıqarəqan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqlidu. Andin ular öz yurtida turidu.

Sahta pəyoqəmbərlər toşrisida

9 Pəyoqəmbərlər toşruluk; — Mening könglüm iğ-başrimda sunuqtur; sənəklirimning həmmisi titrəydu; mən məst boləqan adəm, xarab tərpidin yengilgən adəmgə ohxaymən; bundak boluxum Pərwərdigar və Uning pak-mukəddəs səzliri tūpəylidindur; □ 10 qünki zemin bolsa zinahorlarəqə toləqan; ularning yūğürxliri toşra yolda əməs; ularning həkukı həkkaniyyət yolida əməs. Xunga *Pərwərdigarning* ləniti tūpəylidin zemin kaşjiraydu; daladiki ot-qəp solixidu; □ ■ 11 qünki həm pəyoqəmbər həm kaşin haram boldi; hətta Əz öyümdimu ularning rəzil kilmixlirini baykidim, — dəydu Pərwərdigar. ■

12 — Xunga ularning yolu əzlrigə karəngəşulukta mangidiəqan, teyiləqak yollardək bolidu; ular bu yollarda putlixip, yikilidu; qünki ular jazalinidiəqan yilida Mən ularning bəxiəqə yamanlık qūxürimən, — dəydu Pərwərdigar. □ ■ 13 Mən əwwal Samariyədiki pəyoqəmbərlərdə əhməklikni kərgənmən; ular Baalning namida bəxarət bərip, həlkim İsrailni əzdurəqan; 14 biraq Yerusalemdiki pəyoqəmbərlərdimu yirginlik bir ixni kərdum; ular zinahorluk kilidu, yalənlıkta mangidu, rəzillik kıləqılarnıng kolini kūqəytiduki, nətijidə həkqaysisi rəzillikidin yanmaydu; ularning həmmisi Manga Sodomək, *Yerusalemda* turuwatqanlar

□ 23:5 «Mən Dawut üçün bir «Həkkaniyyət Xah»ni östürüp tikləymən; u padixah bolup danalix bilən həküm sürüp, zeminda adalət və həkkaniyyət yürüdü» — Yəhoəhəz, Yəhoəkim və Yəhoəkinning əlüxi yaqi sürgün boluxi bilən Dawutning jəməti «kesilgən bir dərəh»ning kətikidək bolidu. Ləkin Huda Məsih («Həkkaniyyət Xah») bilən yanıla bu dərəhni qaytidin kəklitidu. «Yəx.» 11:1-6ni və «Zək.» 3:8 və 6:12ni kəring. ■ 23:5 Yəx. 4:2; 40:11; Yər. 33:14,15; Dan. 9:24; Luğa 1:32,33 □ 23:6 «Uning künliridə Yəhuda kütquzuldu, İsrail aman-tinqlikta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniyyətimiz» — bu bəxarət: (1) Məsihning Hudalix təbiitini; (2) kəlgüsədə Yəhuda (ikki kəbilə)ning və İsrail (on kəbilə)ning qaytidin bir bolidiəqanlıkini kərsitidu. «Koxumqə səz»imiznimu kəring. ■ 23:6 Qan. 33:28 ■ 23:7 Yər. 16:14,15 □ 23:9 «bundak boluxum Pərwərdigar və Uning pak-mukəddəs səzliri tūpəylidindur» — kəz aldidiki (təwəndə, 10-40-ayətlərdə eytiləqan) gūnahlar, sahtilik və xundakla həlkning (uning Pərwərdigarning həkikiy səzlirini ularəqə yətküzüxi tūpəylidin) əzini rət kıləqanlıkı Yəreimiyaning kənglini parakəndə və sunuk kıləqan. □ 23:10 «zemin bolsa zinahorlarəqə toləqan» — bu «zinahorlar»ning kim ikənlikı təwəndiki 11-ayəttə ayan kılınidu — yəni əz həkukini haram yolda ixlitidiəqan kaşinlar və sahta pəyoqəmbərlər. Ularning «zinahorlukı» bəlkim həm jismaniy jəhəttiki zinahorluk və Hudaəqə wasızlık kılıp bitlərəqə qəkunuxnimu kərsitidu. Pələstindikı butpərəslık hərədaim buthanidikı «pəhixə ayallar» bilən bəqlık idi. ■ 23:10 Yər. 5:7, 8; 9:2 ■ 23:11 Yər. 6:13; 8:10; 14:18 □ 23:12 «ular jazalinidiəqan yili» — ibraniy tilida «ularni yəqlixim kərek boləqan yili» dəp ipadilidinu. ■ 23:12 Zəb. 35:6; 73:18; Yər. 13:16

Manga Gomorradək boldi. □ ■ 15 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar pəyoqəmbərlər toqiruluk mundak dəydu: — Mana, Mən ularni əmən bilən ozuqlandurimən, ularoqa ət süyini iqqüzimən; qünki Yerusalemdiki pəyoqəmbərlər hərəmlikning mənbəsi bolup, hərəmlik ularin pütkül zeminoqa tərkiqilip kətti. ■

16 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərgə bəxarət beriwatqan pəyoqəmbərlərnin sölzilirigə kulak salmanglar; ular silərni bimənilikke yetəkləydu; ularning sölziri Pərwərdigarning aqzidin qiqqan əməs, bəlki əz kənglidə təsəwwur qiloqan bir kərünüxnini sölzəwatidu. 17 Ular Pərwərdigarning səzini kəzige ilmaydiqanlaroqa: «Silər aman-tinqliqta turisilər» dəydu wə əz kənglining jahillikida mangidiqanlarning hərbirigə: «Heqkandak yamanlik bexinglaroqa qüxməydu» — dəydu. □ ■ 18 Biraq ularin qaysi birs Pərwərdigarning kəngixidə silər səz-kalamini bayqap qüxinix wə anglax üqün turoqan? Ularin kim Uning səzini kulak selip angliqan? 19 Mana, Pərwərdigardin qiqqan bir boran-qapqun! Uningdin kəhr qiqti; bərhək, dəhşətlik bir kara quyun qiqip kəldi; u pirkirap rəzillərnin bəxiqə qüxidu. ■ 20 Uning kənglidiki niyətlirini ada kilip toluq əməl kiluqə, Pərwərdigarning qəziqi yanmaydu; ahirki künlərdə silər buni obdan qüxinip yetisilər. 21 Mən bu pəyoqəmbərlərni əwətmigənmən, lekin ular həwərnini jar kilixqə katirioqan; Mən ularoqa səz qilmidim, lekin ular bəxarət bərgən. ■ 22 Həlbuki, ular Mening kəngiximdə turoqan bolsa, Mening həlqimigə sölzirimni anglatquzoqan bolsa, əmdi həlqimni rəzil yolidin wə qilmixlirining rəzillikidin yanduroqan bolatti.

23 Mən pəkət bir yərdila turidiqan Hudamu? — dəydu Pərwərdigar, — Mən yirak-yiraklardiki hərəjayda turidiqan Huda əməsmu? □ 24 Birs yoxurun jaylarda məküwəlsə Mən uni kərelməmdimən. — dəydu Pərwərdigar; — asman-zemin Mən bilən tolduruloqan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar. ■ 25 Mən Mening namimda yaloqan bəxarətlər beridiqan pəyoqəmbərlərnin: «Bir qüx kərdüm! Bir qüx kərdüm!» dəgnlirini anglidim; 26 bundak pəyoqəmbərlər yaloqan bəxarətlərni beridu, ular əzining kənglidiki ezitqə təsəwwurliridin pəyoqəmbərlər boluxiwaloqan. Əmdi ular bundak ixlarni kaqanoqə kəngligə pükidu? 27 Ular hərbiri kaqanoqə əz yəkiniqə eytkan qüxliri arqilik (huddi ata-bowilirining Baaloqa qoqunup namimni untuqiniqə ohxax) həlqimigə namimni untul-

□ 23:14 «Yerusalemdiki pəyoqəmbərlərdimu yirginqlik bir ixni kərdüm; ular zinahorluk kilidu, yaloqanliqta mangidu, rəzillik qiloqilarning qolini küqəytiduki, nətijidə heqkaysi rəzillikidin yanmaydu...» — Samariyədiki pəyoqəmbərlərnin sahta bəxarət («Baalning namida») bərgənlik heqkandak əjəblinərlik ix əməs; Samariyə (İsrail, yəni «ximaliy padixahlik») butpərəs padixahlar astida baldurla Hudaning yolidin qiqqanidi. Biraq Yerusalemdə (Yəhuda)da Huda əwətkən həlqikiy pəyoqəmbərlər kəp boluqaqə, heqkətni ularoqa nisbətən helila obdan bilixi kərek idi. «ularning həmmisi Manga Sodomdək, Yerusalemdə turuwatqanlar Manga Gomorradək boldi» — oqurmənlərgə məlumki, Sodom wə Gəmorra ikki intayin rəzil xəhərlər bolup, Huda ular üstigə ət yaqdurup wəyran qiliwətkənidi («Yar.» 19-babni kəring). ■ 23:14 Yəx. 1:9 ■ 23:15 Yər. 8:14; 9:15 □ 23:17 «Ular Pərwərdigarning səzini kəzige ilmaydiqanlaroqa: «Silər aman-tinqliqta turisilər» dəydu wə...» — baxqə birhil tərjimisi: «Ular meni kəmsitidiqanlaroqa: «Pərwərdigar mundak dəydu: Silər aman-tinqliqta turisilər» dəweridu wə...». ■ 23:17 Yər. 6:14; 8:11; Əz. 13:10; Zək. 10:2 ■ 23:19 Yər. 20:23, 24 ■ 23:21 Yər. 14:14 □ 23:23 «Mən pəkət bir yərdila turidiqan Hudamu?» — ibraniy tilida «Mən pəkət yəkinda turidiqan Hudamu?». ■ 23:24 Zəb. 139:7-12; Am. 9:2, 3

duruxni pəmləydu?■

28 Qüxnı kərgən pəyojəmbər, qüxnı eytip bərsun; Mening səzümni angliqan kixi bu səzümni əstayidillik bilən səzlisun; pahalning buqday bilən selixturquqilik nemisi bardu? — dəydu Pərwərdigar. 29 — Mening səzüm huddi köydürgüqi bir ot wə taxni qaqıdıqan bazoqan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar.

30 Xunga mana, Mən pəyojəmbərlərgə qarxidurmən, — dəydu Pərwərdigar, — ularning hərbiəri öz yekınidin «Mening səzlim»ni oşqılap doramqılık kılıdu. ■ 31 Mana, Mən pəyojəmbərlərgə qarxidurmən, — dəydu Pərwərdigar, — ular öz tillirini qaynap: «Pərwərdigar dəydu...» dəp bexarət beridu. 32 Mana, yaloqan qüxlərni bexarət kılıp bularnı yətküzüp, yaloqanqılıqi wə bəxbaxtaklıqi bilən Mening həlkimni azduroqanlaroqa qarxidurmən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən ularni əwətmigənmən, ularni buyruqan əməsmən; ular bu həlkəqə heqkandəq payda yətküzməydu, — dəydu Pərwərdigar.■

33 Əmdi yaki bu həlk, yaki pəyojəmbər, yaki kaqın səndin: «Pərwərdigarning sanga yükligən səzi nemə?» dəp sorisa, sən ularoqa: «Qaysi yük?! Mən silərni Əzüm din yiraq taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar. □ 34 «Pərwərdigarning yükligən səzi» dəydiqan hərqaysi pəyojəmbər, kaqın yaki həlk bolsa, Mən bu kixini öyidkilər bilən tənq jazalaymən. 35 Əmdi silərning hərbiəringlar öz yekınidin wə hərbiəringlar öz kərindixidin muxundəq: «Pərwərdigar nemə jawab bərdi?» wə «Pərwərdigar nemə dedi?» dəp sorixinglar kerək. 36 Silər «Pərwərdigarning yükligən səzi» degənni kaytidin aşzinglaroqa almaysilər; qünki hərbiəringlarning öz səzi özigə yük bolidu; qünki silər Huda yimiz, samawi koqunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, tirik Hudaning səzlini burmilioansilər. □ 37 Hərbiəringlar pəyojəmbərdin muxundəq: «Pərwərdigar sanga nemə dəp jawab bərdi?» wə «Pərwərdigar nemə dedi?» dəp sorixing kerək. 38 Ləkin silər: «Pərwərdigarning yükligən səzi» dəwərgininglar tūpəylidin, mana Pərwərdigar mundəq dəydu: — Qünki silər: «Pərwərdigarning yükligən səzi» dəwərisilər wə Mən silərgə: ««Pərwərdigarning yükligən səzi» demənglər» dəp həwər əwətkənmən, 39 xunga mana, Mən silərni pütünləy untuy mən, Mən silərni silərgə wə ata-bowiliringlaroqa təkdım kılıqan xəhər bilən tənq yüzümdin yiraq taxlaymən; □ 40 Mən üstinglaroqa mənqgü rəswaqılık wə hərgiz untulmaydiqan mənqgülik xərməndilikni qüxürimən! ■

■ 23:27 Həq. 3:7; 8:33,34 ■ 23:30 Qan. 18:20; Yər. 14:14,15 ■ 23:32 Zəf. 3:4 □ 23:33 «Pərwərdigarning sanga yükligən səzi nemə?... Qaysi yük?!...» — oqurmənlərgə ayan boliduki, ibraniy tilida «yük» wə «eşir bexarət» degənlər ohxax bir səz bilənla ipadilini du. Pərwərdigarning jawabi «Silər özinglar Manga yük!» degən mənida. Həlkning Yərəmiyadin «Pərwərdigarning (sanga) yükligən səzi» toşqıru luq sorixi həjwiy, kinayilik gəp idi — bu səzning tegide: «Yərəmiya hərdəim bizgə eşir səzlər, xum həwərnı yətküzidu» degən mənə bar idi. Ularning kuqləqiri Pərwərdigarning səzigə heq eqilmioqanıdi. □ 23:36 «hərbiəringlarning öz səzi özigə yük bolidu» — Yərəmiyaning bu degini bizningqə mundəq: «Silərning yaloqan səzlinglar, jümlidin sahta pəyojəmbərlərnıng səzli ri silərgə jaza epkelidu; pəyojəmbərlərnıng yaloqan səzli ri ni silər yaxhi dəp qobul kılıp, xundəqla bir-biringlaroqa kaytilap eytisilər; bu yaloqan bexarətlər Hudaning həkikiy «yükligən səzi» əməs, bəlki bexinglaroqa Hudaning eşir jazasi boləqan «yük» qüxüridiqan səzdur. □ 23:39 «Mən silərni pütünləy untuy mən» — yaki «silərni yiraqqa elip ketimən...» ■ 23:40 Yər. 20:11

24

Yahxi ənjürlər, yaman ənjürlər

¹ Babil padixahı Nebokadnəsar Yerusalemdin Yəhoakimning oğlu, Yəhuda padixahı Yəkoniyah, Yəhuda əmir-xahzadiliri, hünərwanlar və təmürqilərnı əsirgə elip Babilə sürgün qıləandın keyin, Pərwərdigar mənğa Əz ibadəthanisi aldidiki ikki sewət ənjürni «mana kər» dəp kərsətkən. ■ ² Bir sewəttə dəsləpki pixқан ənjürdək intayin yahxi ənjürlər bar idi; ikkinqi sewəttə yegili bolmaydıəqan, intayin naqar ənjürlər bar idi. ³ Andin Pərwərdigar mənğa: «Nemə kərdüng, Yərəmiya?» — dəp soridi. Mən: «Ənjürlərnı kərdüm; yaxxiliri bolsa intayin yaxhikən; naqarliri yegili bolmaydıəqan, intayin naqar ikən» — dedim. ⁴ Pərwərdigarning sözi mənğa kelip mundak deyildi: —

⁵ Israilning Hudasi boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Yəhudadin sürgün boləqanlarnı, yəni Mening bu yərdin kaldiyələrnıng zeminiəqə əwətkənlirimni bu yahxi ənjürlərdək yahxi dəp qaraymən; ⁶ Mən ularəqə yahxi bolsun dəp kəzümni ularəqə tikimən wə ularni bu zeminiəqə kayturimən; Mən ularni oqulitip taxlimaymən, bəlki ularni kurimən; ularni yulup taxlimaymən, bəlki tikip əstürimən. ⁷ Mən ularəqə Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilidiəqan, Məni tonuydiəqan bir kəlbni təkdım kilimən; xuning bilən ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən; qünki ular pütün kəlbi bilən yeniməqə kaytidu. ■ ⁸ Ləkin naqar ənjürlər, yəni yegili bolmaydıəqan, intayin naqar ənjürlər kəndak boləqan bolsa, — dəydu Pərwərdigar; — Bərħək, Mən Yəhuda padixahı Zədəkiyani, əmir-xahzadilirini wə Yerusalemdikilərnıng qaləqan kışimini, bu zeminda qaləqanlarnı wə Misirda turuwatqanlarnı xuningəqə ohxax kilimən; ■ ⁹ Mən ularni yər yüzidiki barlik padixahlıqlarəqə wəhimə saləquqi bir obyekt boluxqə, külpətkə qüxüxkə tapxurimən; mən ularni həydiwətkən barlik jaylarda ularni rəswaqilikniəqan obyektı, səz-qəqək, tapa-təningin obyektı wə lənət səzliri boluxqə tapxurimən. □ ■ ¹⁰ Mən ularəqə həm ata-bowiliriəqə təkdım qıləqan zemindin yokitiləquqə ular arisiəqə qiliq, kəhətqilik wə wabani əwətimən.

25

Səz-kalamni anglımaslik tüpəylidin yətmix yillik kulluqta bolux

¹ Yosiyaning oğlu, Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yilida (yəni Babil padixahı Nebokadnəsarning birinqi yilida) Yəhudaning barlik həlki toşrulux Yərəmiyaəqə kəlgən səz, —

² Bu səzni Yərəmiya pəyoqəmbər Yəhudaning barlik həlki wə Yerusalemda barlik turuwatqanlarəqə eytip mundak dedi: —

³ Amonning oğlu, Yəhuda padixahı Yosiyaning on üçinqi yilidin baxlap bügünki künqiəqə, bu yigirmə üç yıl Pərwərdigarning sözi mənğa kelip turəqan wə mən tang səhərdə ornumdin turup uni silərgə səzləp kəldim, ləkin silər həq qulak salmidinglar; ⁴ wə Pərwərdigar silərgə barlik

■ 24:1 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10 ■ 24:7 Qan. 30:6; Yər. 30:22; 31:33; 32:38,39; Əz. 11:19; 36:26,27

■ 24:8 Yər. 29:17 □ 24:9 «Mən ularni yər yüzidiki barlik padixahlıqlarəqə wəhimə saləquqi bir obyekt boluxqə, külpətkə qüxüxkə tapxurimən...» — baxqə birhil təjrimisi: «Mən ularni həryək-həryəqlarəqə yər yüzidiki barlik padixahlıqlarəqə həydilixkə, balayi'apət qüxüxkə tapxurimən...» ■ 24:9 Qan. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yər. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

hizmatkarliri bolqan pəyoʻambərlərni əwətip kəlgən; U tang səhərdə ornidin turup ularni əwətip kəlgən; lekin silər kulaq salmay heq anglimidinglar. ■ ⁵ Ular: «Silər hərbinglar yaman yolunglardin wə kılmixliringlarning rəzillikidin towa kılip yansanglar, Mən Pərwərdigar silərgə wə ata-bowiliringlarqə kədimdin tartip mənggügiqə təkdim kıloqan zeminda turuwerisilər. ■ ⁶ Baxqə ilahlarqə əgixip ularning kullukida bolup qokunmanglar; Meni kolliringlar yasioqanlar bilən oʻzəpələndürmənglar; Mən silərgə heq yamanlik kəltürməymən» — dəp jakarlıoqan. □ ⁷ Lekin silər Manga kulaq salmidinglar, Meni kolliringlar yasioqanlar bilən oʻzəpələndürüp oʻzinglarqə ziyan kəltürdünglar, — dəydu Pərwərdigar.

⁸ Xunga samawı koxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər Mening sezlirimgə kulaq salmioqan boloaqqa, ⁹ mana, Mən ximaldiki həmmə jəmətlərni wə Mening kulumni, yəni Babil padixahı Nebokədnəsarni qakirtimən, ularni bu zeminoqə, uningda barlik turuwatqanlarqə həmdə ətraptiki həmmə əllərgə qarxilixiqə elip kelimən; Mən *muxu zemindikilar wə ətraptiki əllərni* pütünləy wəyran kılip, ularni tolimu wəhimilik kılimən həm ux-ux obyektı, daimlik bir harabilik kılimən; ■ ¹⁰ Mən ulardin tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini, toyi boluwatqan yigit-kizining awazini, tügmən texining sadasini wə qiraq nurini məhrum kılimən; ■ ¹¹ bu pütkül zemin wəyranə wə dəxət saloqı obyekt bolidu, wə bu əllər Babil padixahining yətmix yil kullukida bolidu.□

¹² Wə xundak boliduki, yətmix yil toxkanda, mən Babil padixahining wə uning elining bexioqə, xundakla Kaldiyələning zemini üstigə oʻz kəbihlikini qūxürüp, uni mənggügə harabilik kılimən. ■ ¹³ Xuning bilən Mən xu zemin üstigə Mən uni əyibligən barlik sezlirimni, jumlidin bu kitaba yeziloqanlarni, yəni Yəreimiyaning barlik əllərni əyibligən bexarətlirini qūxürimən. ¹⁴ Qünki kəp əllər həm uluq padixahlar *bu padixah həm kowmlirinimu* kul kılidu; Mən ularning kıloqan ixliri wə kolliri yasioqanliri boyiqə ularni jazalaymən. □ ■

Həm Yəhuda həm əllərnin Hudaning oʻzəpəpigə uqrixı toqiruluk bir alamət kəruniux

¹⁵ Qünki Israillning Hudasi Pərwərdigar munga *alamət kəruniuxtə* mundak dedi: — Mening qolumdiki oʻzəpəpigə toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin; □ ■ ¹⁶ ular iqidu, uyan-buyan iroqanglaydu wə Mən ular arisoqə əwətkən kıliq tüpəylidin sarang bolidu. ¹⁷ Xunga mən bu kədəhni Pərwərdigarning qolidin aldim wə Pərwərdigar meni əwətkən barlik əllərgə iqküzdü, ¹⁸ — yəni Yerusalemoqə, Yəhudaning xəhərlirigə, uning padixahirioqə wə əmir-xahzadilirigə,

■ **25:4** Yər. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ **25:5** 2Pad. 17:13;

Yər. 18:11; 35:15; Yun. 3:8 □ **25:6** «kolliringlar yasioqanlar...» — muxu sezlər yaki yasioqan butlarni yaki yaman kılmixlirini kərsitidu. ■ **25:9** Yər. 19:8 ■ **25:10** Yəx. 24:7; Yər. 7:34; 16:9; Əz. 26:13 □ **25:11** «bu əllər...» — Yəhuda wə uning ətrapidiki barlik əllərni kərsitidu (9-ayətni kəring).

«Babil padixahining yətmix yil kullukida bolux» toqiruluk «koxumqə sez»imizni kəring.

■ **25:12** 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yər. 29:10; Dan. 9:2 □ **25:14** «bu padixah həm kowmlirinimu» — ibranıy tilida «ularnimu» deyilidu. Bizningqə bu «Babil padixahı həm kowmliri»ni kərsitidu.

■ **25:14** Yər. 27:7 □ **25:15** «Mening kolumdiki oʻzəpəpigə toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin» — bu sezlərni Huda Yəreimiyaoqə alamət kəruniuxtə eytkən, dəp qaraymiz. ■ **25:15** Yər. 13:12

yəni ularni bögünki kündikidək bir harabə, wəhımə, ux-ux obyektı boluxka həm lənət sözliri boluxka kədəhni iğküzdüm; □ 19 Misir padıxağı Pirəwngə, hizmətkarlıroğa, əmir-xahzadılıroğa həm həlkigə iğküzdüm; ■ 20 barlık xalqut əllər, uz zeminidiki barlık padıxaqlar, Filistiyələrnin zeminidiki barlık padıxaqlar, Axkelondikilər, Gazadikilər, Əkrondikilərgə wə Axdodning qaldıqlıroğa iğküzdüm; □ ■ 21 Edomdikilər, Moabdikilər wə Ammoniylar, ■ 22 Turning barlık padıxaqliri həm Zidonning barlık padıxaqliri, dengiz boyidiki barlık padıxaqlar, □ ■ 23 Dedandikilər, Temadikilər, Buzdikilər wə qəkə qaqlirini qüxürüwətkən əllər, ■ 24 Ərəbiyədiki barlık padıxaqlar wə qəl-bayawanda turuwatqan xalqut əllərnin barlık padıxaqliri, ■ 25 Zimridiki barlık padıxaqlar, Elamdiki barlık padıxaqlar, Medialiklarning barlık padıxaqliri, ■ 26 ximaldiki barlık padıxaqlarğa, yiraktiki bolsun, yekindiki bolsun, bir-birləp iğküzdüm; jahandiki barlık padıxaqlıqlarğa iğküzdüm; ularning arqıdin Xexakning padıxağimu *kədəhni* iqudu. □ 27 Andin sən ularğa: «İsrailning Hudasi, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: — İqinglar, məst bolunglar, qusunglar, Mən aranglarğa əwətkən kiliq tıpəylidin yikilip qaytidin dəs turmanglar» — degin.

28 Wə xundak boliduki, ular qolungdin elip iğixni rət kilsa, sən ularğa: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər qokum iqsilər!» — degin. 29 Qünki mana, Mən Öz namim bilən ataləqan xəhər üstigə apət qüxürgili turəqan yərdə, silər jazalanmay qalamsilər? Silər jazalanmay qalmaysilər; qünki Mən yər yüzidə barlık turuwatqanlarning üstigə kiliqni qüxüxkə qaqirimen, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.■

30 Əmdi sən *Yərəmiya*, ularğa muxu bexarətning sözlirining həmmisini jakarlıoqin: —

Pərwərdigar yukiridin xirdək hərkirəydu,
Öz mukəddəs turaləqusidin U awazini qoyuwetidu;

U Əzi turuwatqan jayi üstigə hərkirəydu;

U üzüm qəyliyüqilər towlıoqandək yər yüzidə barlık turuwatqanlarni əyibləp towlaydu.■

31 Sadasi yər yüzining qətlirigiqə yetidu;

Qünki Pərwərdigarning barlık əllər bilən dəwasi bar;

U ət iğilirining həmmisi üstigə həküm qikiridu;

Rəzillərnı bolsa, ularni kiliqka tapxuridu;

— Pərwərdigar xundak dəydu.

32 Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: —

□ 25:18 «**bögünki kündikidək**» — bu ibarə bəlkim bexarət əməlgə axuruloqandin keyin qoxuloqin; bolmisa, baxka bir mənə: «bögünki künidimu bu ixlar boləqili turdi» boluxi mumkin.

■ 25:19 Yər. 46 □ 25:20 «**barlık xalqut əllər**» — bəlkim Misirda turəqan, Misirliqlar bilən «arilixip kətkən» baxka millətlərnı kərsitidu. ■ 25:20 Yər. 47:4-7 ■ 25:21 Yər. 48; 49:1-22

□ 25:22 «**dengiz boyidiki barlık padıxaqlar**» — bəlkim Tur wə Zidon bilən munasiwətlik boləqan, ularğa bekiəqan «ottura dengiz» boyidiki padıxaqlarnı kərsitidu. ■ 25:22 Yər. 47:4 ■ 25:23 Yər. 9:25; 49:8 ■ 25:24 Yər. 49:31 ■ 25:25 Yər. 49:34 □ 25:26

«**Xexakning padıxağı**» — Babilning padıxağini kərsitidu. İbraniy tili elipbəsidə «Babil» (Babilon) deqan söz, «Xexak» deqan söznin «tətür»isi; yəni, ibranıy tilidə 2-hərp «b»ni hərplərnı ahiridin sanioqanda, 2-hərp («x») bilən almaxturoqili bolidu. Barlık baxka hərplərnı «tətür»isi bilən ohxax yolda almaxturoqili bolidu. Nemixka Babil (Babilon)ni kərsitix üqün muxu «xifirlik» yol ixlitilidu? Xühşisizki, xu künlərdə xu dəwərdiki əng küqlük məmlikətnin «zawaləğa yüzlinixi»ni kərsitix üqün bazidə muxundak «daritma gəp»ni ixlitix qəyaylık idi. ■ 25:29 1Pet. 4:17 ■ 25:30 Yo. 3:16; Am. 1:2

Mana, balayi'apət əldin əlgə həmmisi üstigə qikip tarkilidu;
Yər yüzining qət-qətliridin dəhətlik buran-qapqun qikiđu.

³³ Pərwərdigar ɵltürgənlər yərning bir qetidın yənə bir qetigiqə yatıdu;
ularođa matəm tutulmaydu, ular bir yərgə yoiđilmaydu, heq kɵmɵlməydu;
ular yər yüzidə tezəktək yatıdu. □ ■

³⁴ I baqquqılar, zarlanglar, nalə kɵtɵrɵnglar!
Topa-qang iqidə eđininglar, i pada yetəkqiliri!
Qɵnki kiroyin kilinix kɵnliringlar yetip kəldi,
Mən siləni tarkitiwetimən;
Silər ɵrɵlgən esil qinidək pərqə-pərqə qekilisilər. □ ■

³⁵ Pada baqquqilirining baxpanahı,
Pada yetəkqilirining qaqar yoli yoqap ketidu.

³⁶ Baqquqılarning azablık pəryadi,
Pada yetəkqilirining zarlaxlırı anglıdıdu;
Qɵnki Pərwərdigar ularning yaylaqlirini wəyran kılay dəwatıdu;

³⁷ Pərwərdigarning dəhətlik ɵzəzi pi tɵpəylidin,
Tinqlik qotanlırı harabə bolıdu.

³⁸ Pərwərdigar Əz uwisini taxlap qıqqan xirdəktur;
Əzgüqining wəhxiylıki tɵpəylidin,
Wə Pərwərdigarning dəhətlik ɵzəzi pi tɵpəylidin,
Ularınq zemini wəyranə bolmay qalmaydu. □

26

Yeremiya «sahta pəyođəmbər» dəp xıkayət kılinıdu

¹ Yəhuda padıxahı Yosıyaning ɵđli Yəhoakim təhtkə ɵlturođan məzgilning
bexida xü söz Pərwərdigardın kelip mundak deyildi: —

² Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən Pərwərdigarning ɵyining hoylisida
turup ibadət kılix ɵqün Pərwərdigarning ɵyigə kirgən Yəhudaning barlık
xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruođan hər bir sɵzləni jakarlıođın; əynən
eytkin! □ ³ Ular bəlkim anglap koyar, hər biri öz razil yolidin yanar;
xundak kılsa, Mən kılmıxlirining rəzillıki tɵpəylidin bexiođa külpət
qıxürməkci boləjan niyitimdin yanımən. ■ ⁴ Sən ularođa mundak
degin: — «Pərwərdigar mundak dəydu: — Manga kulak salmay,
Mən silərnıng aldinglarođa koyođan Təwrat-qanunumda mangmisanglar,

⁵ Mən tang səhərdə ornumdin turup əwətkən hizmətkarlırim boləjan
pəyođəmbərlərnıng sɵzlırını anglımsanglar (silər ularođa heq kulak
salmay kəlgənsilər!), ■ ⁶ undakta, Mən Xilohni kəndak kılođan bolsam,

□ 25:33 «Pərwərdigar ɵltürgənlər yərning bir qetidın yənə bir qetigiqə yatıdu...» — demisəkmü, bu bexarət Babil imperiyəsining Pars imperiyəsi tərpidin bitqit kılinixidin ahırkı zamanəođa atlap, xü kɵnlərdiki wəqələri kərsitidu. ■ 25:33 Yər. 16:4 □ 25:34 «I baqquqılar,... i pada yetəkqiliri!...» — demisəkmü, «baqquqılar» wə «pada yetəkqiliri» muxu ayəttə əllərnıng hərhil yetəkqilirini kərsitidu. ■ 25:34 Yəx. 65:12; Yər. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17 □ 25:38 «əzgüqining wəhxiylıki» — yaki «əzgüqining kıliqi». □ 26:2 «Sən Pərwərdigarning ɵyining hoylisida turup ... Yəhudaning barlık xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruođan hər bir sɵzləni jakarlıođın; əynən eytkin!» — 26-babtiki hatirilər wə bexarət bəlkim 7-babtimu hatiriləngən, ibadəthana iqidə boləjan wəkəning təkrarlınıxi boluxı mumkın. 3-6-ayətlər Yeremiyaning xü qəođa ibadəthanıda bərgən bexarətinıng yəküni. Muxu yərdiki təkrarlınixning məksiti bolsa, həlkning bexarətkə boləjan inkasini təkitləx ɵqındur. ■ 26:3 Yər. 18:8 ■ 26:5 Yər. 7:13,25; 11:7; 25:3

əmdi bu öynimu xuningəya ohxax kiliyəni, bu xəhəni yər yuzidiki barlik əllərgə lənət səzi kiliyəni». □ ■

⁷ Xuning bilən kaşinlar, pəyoəmbərlər wə barlik həlk Yerəmiyaning bu səzlini Pərwərdigarning əyidə jakarliqanliqini anglidi.

⁸ Xundak boldiki, Yerəmiya barlik həlkə Pərwərdigar uningəya tapiloqan bu səzləning həmmisini eytip bərgəndin keyin, kaşinlar wə pəyoəmbərlər wə barlik həlk uni tutuwelip: «Sən qoqum əlüxung kerək!

⁹ Sən nemixka Pərwərdigarning namida bexarət berip: «Bu öy Xilohdək bolidu, bu xəhər harabə, adəmzatsiz bolidu!» — deding?» — dedi.

Xuning bilən Pərwərdigarning əyidiki barlik həlk Yerəmiyaqə doq kilip uni oriwelixti. ¹⁰ Yəhuda əmirliyi bu ixlarni anglidi; ular padixahlik ordi-sidin qikiq Pərwərdigarning əyigə kirdi, Pərwərdigarning əyidiki «Yengi dərwaza»da sotka olturdi. ¹¹ Kaşinlar wə pəyoəmbərlər əmirlərgə wə həlkə səzlər: «Bu adəm əlümgə layik, qünki silər əz kulakliringlar bilən angliqandək u muxu xəhəni əyibləp bexarət bərdi» — dedi.

¹² Andin Yerəmiya barlik əmirlərgə wə barlik həlkə səzlər mundak dedi: — «Pərwərdigar meni bu öyni əyibləp, bu xəhəni əyibləp, silər angliqan bu barlik səzlər bilən bexarət berixkə əwətkən. ¹³ Həzir yolliringlarni wə kilmixinglarni tüzitinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning awazini anglanglar! Xundak bolqanda, Pərwərdigar silərgə jakarliqan külprəttin yanidu. ■ ¹⁴ Lekin mən bolsam, mana, qolliringlardimən; manga kəzünglərgə nemə yahxi wə durus kərülsə xundak kilinglar; ¹⁵ pəkət xuni bilip koyunglarki, meni əltürwətsənglər gunahsiz kanning jazasini əz bəxinglərgə, bu xəhərgə wə uningdə turuwatqanlarning bəxiqə qüxürisilər; qünki deginim hək, Pərwərdigar həkikətən bu səzləning həmmisini kulakliringlərgə deyixkə meni əwətkən».

¹⁶ Əmirilər wə barlik həlk kaşinlarqə wə pəyoəmbərlərgə: «Bu adəm əlümgə layik əməs; qünki u Pərwərdigar Hudayimizning namida bizgə səzli» — dedi. ¹⁷ Andin zemindiki bəzi aqsakallar ornidin turup həlk kengixigə mundak dedi: —

¹⁸ «Morəxətlik Mikah Yəhuda padixahi Həzəkianing künliridə barlik Yəhuda həlkigə bexarət berip: — «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Zion teqi etizdək aqdurulidu, Yerusalem dəng-təpilər bolup qalidu, «Öy jaylaxqan taq» bolsa, Ormanliqning otturisidiki yukiri jaylarla bolidu, halas» — degənidi. □ ■

□ **26:6** «Mən Xilohni kandaq kiləqan bolsam, əmdi bu öynimu xuningəya ohxax kiliyəni» — Pərwərdigarning ibadət qədri əslə «Xiloh» dəgən xəhərdə tikilgən. Israilling Hudaqə bolqan wapasizliki tūpəylidin u wəyrən kilinip, Hudaning «əhdə sanduqi» düxmən tərpidin u yərdin bulap ketilixi bilən Xiloh «Hudaning xan-xəripi uningdin yoqap kətkən jay» dəp ataloqan («1Sam.» 4-babni kəring).

■ **26:6** 1Sam. 4:12; Zəb. 78:60; Yər. 7:12,14 ■ **26:13** Yər. 7:3

□ **26:18** «Morəxətlik Mikah» — Mikah pəyoəmbərnin yurti «Morəxət» idi («Mik.» 1:1). «**Öy jaylaxqan taq**» bolsa, ..» — Mikah «mukəddəs öy» yaki «ibadəthana» deməydu — ularning gunahliyi tūpəylidin u pəkət addiy bir «öy» bolup qəloqan. Bu bexarət Həzəkia padixahni bəlkim qongkur təsirəndürgən. 100 yildin keyin bu aqsakallar bexarətnin Həzəkiaqə bolqan təsirini tiləqə elip, padixahi Yəhoakimə təsir yətküzməqə bolup, bexarətni nəkil kəltüridu.

«**Öy jaylaxqan taq**» bolsa, ormanliqning otturisidiki yukiri jaylarla bolidu» — «Mik.» 3:12. «Yukiri jaylar» degni kinayilik, həjwiw gəptur. Qünki Yəhudadikilər hərdəim «yukiri jaylar»da buthanilarni selip xu yərlərdə butlarəqə qoqunqan. Lekin xu qəqlarda Yerusalem butka qoqunqan jaydək «haram» bolup qalidu, həmdə ormanliqning kixiləning kəziqə azpaz qelikidəqan bir qismidin ibarət bolidu, halas! ■ **26:18** Mik. 1:1; 3:12

□ **26:6** «Mən Xilohni kandaq kiləqan bolsam, əmdi bu öynimu xuningəya ohxax kiliyəni» — Pərwərdigarning ibadət qədri əslə «Xiloh» dəgən xəhərdə tikilgən. Israilling Hudaqə bolqan wapasizliki tūpəylidin u wəyrən kilinip, Hudaning «əhdə sanduqi» düxmən tərpidin u yərdin bulap ketilixi bilən Xiloh «Hudaning xan-xəripi uningdin yoqap kətkən jay» dəp ataloqan («1Sam.» 4-babni kəring).

■ **26:6** 1Sam. 4:12; Zəb. 78:60; Yər. 7:12,14 ■ **26:13** Yər. 7:3

□ **26:18** «Morəxətlik Mikah» — Mikah pəyoəmbərnin yurti «Morəxət» idi («Mik.» 1:1). «**Öy jaylaxqan taq**» bolsa, ..» — Mikah «mukəddəs öy» yaki «ibadəthana» deməydu — ularning gunahliyi tūpəylidin u pəkət addiy bir «öy» bolup qəloqan. Bu bexarət Həzəkia padixahni bəlkim qongkur təsirəndürgən. 100 yildin keyin bu aqsakallar bexarətnin Həzəkiaqə bolqan təsirini tiləqə elip, padixahi Yəhoakimə təsir yətküzməqə bolup, bexarətni nəkil kəltüridu. «**Öy jaylaxqan taq**» bolsa, ormanliqning otturisidiki yukiri jaylarla bolidu» — «Mik.» 3:12. «Yukiri jaylar» degni kinayilik, həjwiw gəptur. Qünki Yəhudadikilər hərdəim «yukiri jaylar»da buthanilarni selip xu yərlərdə butlarəqə qoqunqan. Lekin xu qəqlarda Yerusalem butka qoqunqan jaydək «haram» bolup qalidu, həmdə ormanliqning kixiləning kəziqə azpaz qelikidəqan bir qismidin ibarət bolidu, halas! ■ **26:18** Mik. 1:1; 3:12

19 Yəhuda padixahi Həzəkiya wə barliq Yəhuda həlqi Mikahni ölümgə məhkum kılğanmu? Həzəkiya Pərwərdigardin qorqup, Pərwərdigardin ötünğan əməsmu? Wə Pərwərdigar ularoşa kılmaqçı bolup jakarlığan külpəttin yanğan əməsmu? Biz *bu yoldin yanmisak* öz jenimiz üstigə zor bir külpətni quxürgən bolmamdimiz?».

20 (Pərwərdigarning namida Yərəmiyaning barliq degənliqidək bu xəhərnı wə bu zeminni əyibləp bexarət bərgən, Kiriət-Yearimlik Xəmayaning oşli Uriya isimlik yənə bir adəm bar idi. 21 Padixah Yəhoakim wə barliq palwanlırı, barliq əmirliři uning səzlırini angliğanı, padixah uni öltürüxkə intilğan; lekin Uriya buni angliğanı qorqup, Misiroşa qaçtı. 22 Ləkin Yəhoakim qaparmənlərnı, yəni Akbornıng oşli Əlnatan wə baxkılarnı Misiroşa əwətkən; 23 ular Uriyani Misirdin elip qıqıp padixah Yəhoakimning aldişa aparğan; u uni kılıqlap, jəsitini puqralarning gərlükigə taxlıwətkən.) □ 24 — Həlbuki, xu qaşda Xafanning oşli Ahikam ularning Yərəmiyanı ölümgə məhkum kılıp həlkning kəlioşa tapxurmaslıkı üqun, uni kəllidi.

27

Yərəmiya həlqni Babiloşa təslim boluxka dəwət kılıdu

1 Yəhuda padixahi Yosiyaning oşli Zədəkiyaning təhtkə olturoğan dəsləpki məzgilidə, xu səz Yərəmiyaşa Pərwərdigardin kelip mundak deyildi: —□

2 Pərwərdigar manga mundak dedi: — Asarətlər wə boyunturuqlarnı yasap öz boynungoşa sal; ■ 3 bu boyunturuqlarnı Edomning padixahışa, Moabning padixahışa, Ammoniylarning padixahışa, Turning padixahışa wə Zidonning padixahışa Yerusaleməşa, Yəhuda padixahıning aldişa kəlgən ularning öz əlqilirining kəli arkilik əwətkin; □ 4 hərbirini öz hojayinlıroşa xundak bir həwərnı yətküzüxkə buyruşın:

Samawı koxunlarning Sədari bolğan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Öz hojayinliringlaroşa mundak dənglar: — 5 Mən zemin wə zemin yüzidə turuwatkan adəmlər wə haywanlarnı zor kudritim wə sozulərnı bilikim bilən yaratqanmən; wə kim kəüzimgə layik kəürnsə, bularnı xularoşa təkdım kılımən. ■ 6 Həzir Mən bu zemınlarning həmmisini Babil padixahi, Mening kulum bolğan Neboqadnəsarning kəlioşa tapxurdum; hətta daladiki haywanlarnımu uning kullukıda boluxka təkdım kıldim.■

□ 26:23 «ular Uriyani Misirdin elip qıqıp padixah Yəhoakimning aldişa aparğan; u uni kılıqlap, jəsitini puqralarning gərlükigə taxlıwətkən» — bu wəqə bəlkim Yərəmiyaning səzlıridin keyin yüz bərgən. Ləkin uning təpsilatlırını muxu yərdə (20-23-ayəttiki tirnak iqigə) kirgüzüxtiki məqsət, Yərəmiya uqriğan həwp-hətərnı kərünərlık kılıp kərsitixtin ibarət. □ 27:1 «**Yəhuda padixahi Yosiyaning oşli Zədəkiya...**» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu ayəttə «Zədəkiya»ning ornıda «Yəhoakim» deyilidu. Xühşisizki, «Zədəkiya» toşridur (3-ayətnı kəring). Bu bəbtiki wəqələr bəlkim Zədəkiyaning tətinqi yilidə yüz bərgən. ■ 27:2 Yər. 28:10 □ 27:3 «**bu boyunturuqlarnı Edom..., Moab., Ammoniylar., Turning padixahışa wə Zidonning padixahışa Yerusaleməşa, Yəhuda padixahıning aldişa kəlgən ularning öz əlqilirining kəli arkilik əwətkin**» — tarihtin ispat barkı, bu əlqilərnıng Yerusaleməşa kelixtiki məqsiti Zədəkiyanı Edom, Moab, Ammon, Tur wə Zidon padixahlırining Babil imperiyəsigə kətürməkçi bolğan isyanoşa ittipakdax kılıxtin ibarət. ■ 27:5 Dan. 4:14,22 ■ 27:6 Yər. 25:9

7 Barlik əllər uning, oşlining həm nəwrisining kullukida bolidu; andin öz zeminining waqti-saiti toxkanda, kəp əllər wə uluş padixahlar unimu kullukka salidu. ⁸ Xundak boliduki, qaysi əl yaqi padixahlık Babil padixahi Nebokadnəsarning kullukida boluxni, yəni boynini Babil padixahining boyunturuki astioja koyuxni rət kilsa, Mən xu əlni Nebokadnəsarning qoli arkilik yokatkuzoşuqə kiliq, kəhətqilik wə waba bilən jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar. ⁹ — Silər bolsanglar, «Babil padixahining kullukida heq bolmaysilər» degən pəyoşəmbərliringlaroşa, palqiliringlaroşa, qūx kərgūqiliringlaroşa, rəm aqşuqiliringlaroşa yaqi jadugərliringlaroşa kulak salmanglar; □ 10 qunki ular silərgə yaloşanqilik kiliq bexarət beridu; *gəplirigə kirsənglar*, siləрни öz yurtunglardin sürgün kilidu; qunki Əzüm siləрни yurtunglardin həydəymən, silər nabut bolisilər. ¹¹ Lekin qaysi əl boynini Babil padixahining boyunturuki astioja koyup kullukioşa kirsə, xu əlni öz yurtida turəuzimən, ular uningda terikqilik kiliq yaxaydu.

¹² — Mən Yəhuda padixahi Zədəkiyaşimū xu səzlər boyiqə mundak dedim: «Boynunglarni Babil padixahining boyunturuki astioja koyup uning wə uning həlqining kullukida bolsanglar, hayat qalisilər. ¹³ Əmđi nemixka Pərwərdigarning Babil padixahining kullukioşa boysunmioşan hərqaysi əllər toşrisida deginidək, sən wə həlqing kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlməqci bolisilər? ¹⁴ Pəyoşəmbərləning: «Babilning kullukida bolmaysilər» degən səzlişigə kulak salmanglar; qunki ular silərgə yaloşanqilikdin bexarət kilidu. ■ ¹⁵ Mən ularni əwətkən əməş, — dəydu Pərwərdigar, — lekin ular Mening namimda yaloşandin bexarət beridu; bu səzləning aqiwiwi xuki, Mən siləрни yurtunglardin həydiwetimən, xuningdək nabut bolisilər; silər wə silərgə bexarət bərgən pəyoşəmbərlər nabut bolisilər».

¹⁶ Andin Mən kaşinlaroşa wə bu barlik həlqkə mundak dedim: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərgə bexarət beridoşan pəyoşəmbərləning: «Mana, Pərwərdigarning əyidiki kimmətlik kaqa-kuqilar pat arida Babilin kaşiturulidu» degən səzlişigə kulak salmanglar; qunki ular silərgə yaloşanqilikdin bexarət kilidu. ■ ¹⁷ Ularoşa kulak salmanglar; Babil padixahining kullukida bolsanglar, hayat qalisilər; bu xəhər nemixka wəyran bolsun? ¹⁸ Əgər bular həkikətən pəyoşəmbərlər bolsa həm Pərwərdigarning səzi ularda bolsa, ular hazır Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordisida wə Yerusalemining əzidə qaloşan kimmətlik kaqa-kuqilar Babiloşa elip ketilmisun dəp samawi koşunlarning Sədari boləşan Pərwərdigaroşa dua-tilawət kilsun!

¹⁹ Qunki samawi koşunlarning Sədari boləşan Pərwərdigar ikki *mis* tüwrük, *mis* «dengiz», das hərwiliri wə bu xəhərdə qaloşan *kimmətlik* kaqa-kuqilar toşruluk mundak dəydu: — □ 20 (bularni bolsa Babil padixahi Nebokadnəsar Yəhoakimning oşli Yəhuda padixahi Yəkoniyahni Yəhudadiki wə Yerusalemdiki barlik esilzad-əmirilər bilən təng Yerusalemdin Babiloşa sürgün kילוanda u elip kətmigənidi) ■ ²¹ Bərək, Israilning Hudasi Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordisida wə Yerusalemda qaloşan *kimmətlik* kaqa-kuqilar toşruluk samawi koşunlarning Sədari boləşan Pərwərdigar mundak

□ 27:9 «qūx kərgūqiliringlar» — yaqi «qūx ərgūqiliringlar». ■ 27:14 Yər. 14:14; 23:21; 29:8 ■ 27:16 Yər. 28:3 □ 27:19 «*mis dengiz*» — ibadəthanida kaşinlar yuyunidoşan, mistin yasaloşan qong bir kəlkək das. «Das hərwiliri» (yaqi «das təglikliri») «dengiz»din kişikrək boləşan daslarni yətkəkkə ixlitidoşan qaklik təgliktur. «1Pad.» 7-babni kəşung. ■ 27:20 2Pad. 24:14,15

dəydu: — ²² ularmu Babiloşa elip ketilidu; ular Mən ulardin qaytidin həwər alidiqan küngiqə xu yərdə turidu, — dəydu Pərwərdigar: — xu wəqit kəlgəndə, Mən ularni elip bu yərgə qayturup berimən. □ ■

28

Sahta pəyoşəmbərninğ Yerəmiyaşa qarxi qikixi

¹ Xu yilda, Yəhuda padixahı Zəkəriya təhtkə olturoşan dəslepki məzgildə, yəni tətinqi yili, bəxinqi ayda, Azzurning oşli, Gibeon xəhıridiki Hənanıya pəyoşəmbər, kahınlar wə barlık halayik aldida Pərwərdigarning öyidə manga: —

² Samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — «Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwəttim! □ ³ Babil padixahı Nebokədnəsar muxu yərdin epkətkən, Babiloşa aparəşan, Pərwərdigarning öyidiki qaqa-kuqılarning həmmisini bolsa, ikki yil ötməyla Mən muxu yərgə qayturup epkelimən; ■ ⁴ wə Mən Yəhuda padixahı, Yəhoakimning oşli Yəkonıyahni Yəhudadin Babiloşa sürgün kilinoşanlarning həmmisi bilən təng muxu yərgə qayturup berimən, — dəydu Pərwərdigar, — günki Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwetimən!» — dedi.

⁵ Andin Yerəmiya pəyoşəmbər kahınlar wə Pərwərdigarning öyidə turoşan barlık halayik aldida Hənanıya pəyoşəmbərgə səz kildi.

⁶ Yerəmiya pəyoşəmbər mundak dedi: «Amin! Pərwərdigar xundak kilsun! Pərwərdigar sening bəxarət bərgən səzlingni əməlgə axursunki, U Əzining öyidiki qaqa-kuqılar wə Yəhudadin Babiloşa sürgün kilinoşanlarning həmmisini muxu yərgə qaytursun! ⁷ Ləkin öz kulikingoşa wə barlık həlkning kulikoşa selip koyulidiqan mening bu səzümni angla! ⁸ — Mening wə seningdin burun, kədimdin tartip boləşan pəyoşəmbərlərmu nuroşun padixahliklar wə uluq dələtlər toşruluk, urux, apət wə wabalar toşruluk bəxarət berip kəlgən; ⁹ tinqlik-awatlik toşruluk bəxarət bərgən pəyoşəmbər bolsa, xu pəyoşəmbərninğ səzi əməlgə axuruloşanda, u həkikətən Pərwərdigar əwətkən pəyoşəmbər dəp tonuloşandur!».

¹⁰ Andin Hənanıya pəyoşəmbər Yerəmiya pəyoşəmbərninğ boynidiki boyunturukni elip uni sunduriwətti. □ ¹¹ Hənanıya həlk aldida səz kilip: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən xuningoşa ohxax, ikki yil ötməyla Babil padixahı Nebokədnəsarning boyunturukini barlık əllərninğ boynidin elip sunduriwetimən!» — dedi. Xuning bilən Yerəmiya pəyoşəmbər qikip kətti.

¹² Hənanıya pəyoşəmbər Yerəmiya pəyoşəmbərninğ boynidiki boyunturukni elip uni sunduriwətkəndin bir'az keyin, Pərwərdigarning səzi Yerəmiyaşa kelip mundak deyildi: —

¹³ Barəşin, Hənanıyaşa mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Sən yəoaqtiin yasaləşan boyunturukni sunduroşining bilən,

□ 27:22 «Mən ulardin qaytidin həwər alidiqan küni» — ibraniy tilida «Mən ularni yoklaydiqan küni». ■ 27:22 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yər. 29:10 □ 28:2

«Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwəttim!» — xübhisizki, bu sahta pəyoşəmbərninğ səzi Yerəmiya 27-babta «Nebokədnəsarning boyunturukini qəbul kilixinglar kerək» wə «Pərwərdigarning öyidə qəlaşan qaqa-kuqılarmu epketilidu» degen bəxarətni inkar kilixitin ibarət. ■ 28:3 Yər. 27:16 □ 28:10 «Yerəmiya pəyoşəmbərninğ boynidiki boyunturuk» — 27:2ni kəring.

lekin uning ornioja tēmürdin bolqan boyunturukni selip qoydung!
 14 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mən xuningqaja bu barlıq əllərnin boynioja tēmürdin yasalqan boyunturukni salimənki, ular Babil padixahı Nebokadnəsarning kullukida bolidu; bərhək, ular uning kullukida bolidu; Mən uningqaja hətta daladiki haywanlarnimu təkdim kılqanmən».[■]

15 Andin Yərəmiya pəyojəmbər Hananiya pəyojəmbərgə: «Kulak sal, Hananiya! Pərwərdigar seni əwətkən əməs! Sən bu həlkni yalojanqılıqqa ixəndürgənsən! 16 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: Mana, Mən seni yər yüzidin əwətiwetimən! Sən dəl muxu yilda əlisən, qünki sən adəmlərnı Pərwərdigarqaja asiylıq kılıxqa dəwət kılqansən».^{□ ■}

17 Hananiya pəyojəmbər dəl xu yili yəttinqi ayda əldi.

29

Yərəmiya sürgün kılinojanlarqaja yazojan hət

1 Yərəmiyaning Yerusalemdin sürgün bolqanlar arisidiki hayat qalqan aqsakallarqaja, kahınlarqaja, pəyojəmbərlərgə wə Nebokadnəsar əsir kılıp Babilqaja elip kətkən barlıq həlkqə Yerusalemdin yollıqan hetı: —

2 (hət padixah Yəkoniyah, hanix, wəzirlər, Yəhuda wə Yerusalemdiki xahzadə-əmirlər wə hünərwənlər Yerusalemdin kətkəndin keyin, [■]

3 Xafanning oqlı Əlasahning wə Hılkiyaning oqlı Gəmariyaning qoli bilən yollanojan — Yəhuda padixahı Zədəkiya bu kixilərnı Babil padixahı Nebokadnəsarning aldiqaja yollıqan). Yollıqan hət mundak: —

4 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi Yerusalemdin Babilqaja sürgüngə əwətkənlərnin həmmisigə mundak dəydu: —

5 Öylərnı kurunglar, ularda turunglar; baqlarnı bərpa kilinglar, ularning mewisini yənglar; ⁶ öylininglar, oqlul-kizlik bolunglar; oqulliringlar üqün kizlarnı elip beringlar, kizliringlarnı ərlərgə yatlık kilinglar; ularnu oqlul-kizlik bolsun; xu yərdə kəpiyinglarki, aziyip kətmənglar; ^{□ 7} Mən silərnı sürgüngə əwətkən xəhərnin tinq-awatlıkını izdənglar, uning üqün Pərwərdigarqaja dua kilinglar; qünki uning tinq-awatlıkı bolsa, silərnı tinq-awat bolisilər.

8 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Aranglardiki pəyojəmbərlər wə silərnin palqiliringlar silərnı aldap qoymisun; silər ularqaja kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar; ^{□ ■ 9} qünki ular Mening namimda yaloqandin bəxarət beridu; Mən ularnı əwətkən əməsmən, — dəydu Pərwərdigar.

10 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Babilqaja bekitilgən yətmix yil toxkanda, Mən silərnin yeninglarqaja kelip silərgə iltipət kərsitimənki, silərnı muxu yurtqa kayturuxum bilən silərgə kılqan xapaətlik wədəmnı

■ 28:14 Yər. 27:6 □ 28:16 «seni yər yüzidin əwətiwetimən» — Huda bu sahta pəyojəmbərnı əslidə «əwətkən əməs» lekin hazır U uni «ölümgə əwətidu»! ■ 28:16 Qan. 13:6; Yər. 29:32

■ 29:2 2Pad. 24:12 □ 29:6 «oqlul-kizlik bolunglar» — ibraniy tilida «oqlul-kizlarnı tuqdurunglar». □ 29:8 «silər ularqaja kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar» — helkning palqilarqaja «Biz toqluluk bir qüx kərup bərsingiz» degən təlipi intayin külkilik, xu qaoqdiki həlk

həkiqətən xu dərijidə nadanlixip kətkən bolsa kerək. ■ 29:8 Yər. 14:14; 23:31; 27:15

ada qilimən; □ ■ 11 Qünki Özümning silər toqıruluk pılanlirimni, apət elip kelidioğan əməs, tinq-awatlıq elip kelidioğan, ahirda silərgə ümidwar keləqəkni ata qilidioğan pılanlirimni obdan bilimən, — dəydu Pərwərdigar. 12 Xuning bilən ilər Manga nida qilip, yenimoğa kelip Manga dua qilisilər wə Mən silərni anqlaymən. ■ 13 Silər Meni izdəysilər wə Meni tapisilər, qünki silər pütün qəlbinglar bilən Manga intilidioğan bolisilər. □ 14 Mən Özümni silərgə tapquzimən, — dəydu Pərwərdigar — wə Mən silərni sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürimən, Mən silərni həydiwətkən barlıq əllərdin wə həydiwətkən barlıq jaylardin yioqimən, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərni elip, əsli sürgün qilip ayrioğan yurtқа qayturimən.■

15 Silər: «Pərwərdigar bizgə Babilda pəyoqəmbərlərni tikli» desənglar, □ 16 əmdi Pərwərdigar Dawutning təhtigə olturoğan padixah wə bu xəhərdə turuwatқан barlıq həlq, yəni silər bilən billə sürgün qilinmioğan kərindaxliringlar toqıruluk xuni dəydu: —

17 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən ularni azablaydioğan qiliq, kəhətpilik wə waba əwətimən; xuning bilən ularni huddi sesioğan, yegili bolmaydioğan naqar ənjürlərdək qilimən; ■ 18 ularni qiliq, kəhətpilik wə waba bilən qoşlaymən, ularni yər yüzidiki barlıq padixahlıqlaroğa həydpə apirimən; ularni xu əllərgə wəhimə, lənət, dəhəxət, ux-ux qilinidioğan wə rəsua qilinidioğan obyekt qilimən. ■ 19 qünki Mən tang səhərdə ornundin turup, hizmətkarlırim boləjan pəyoqəmbərlərni əwətip səzlırimni ularoğa eytkinim bilən, ular kulak salmioğan; silər *sürgün boləjanlarmu* həq kulak salmioqansilər, — dəydu Pərwərdigar. 20 Lekin i silər sürgün boləjanlar, Mən Yerusalemdin Babiloğa əwətkənlər, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

21 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mening namimda silərgə yaloğandin bexarət beridioğan Kolayaning oşlı Ahab toqıruluk wə Maaseyahning oşlı Zədəkiya toqıruluk mundak dəydu: — Mana, Mən ularni Babil padixahi Nebokadnəsarning qolioğa tapxurimən, u ularni kəz aldinglarda ölümgə məhküm qilidu; 22 xuning bilən ular misal qilinip Babilda turəjan Yəhudadiki barlıq sürgün qilinioğanlarning aozıda: «Pərwərdigar seni Babil padixahi Nebokadnəsar otta kawab qiloğan Zədəkiya wə Ahabdək qilsun!» degən lənət səzi bolidu; 23 qünki ular Israil iqidə iplaslık qiloğan, qoxnilarning ayalliri bilən zina qiloğan wə Mening namimda yaloğan səzlərni, Mən ularoğa həq tapilmioğan səzlərni qiloğan; Mən bularni Bilgüqi wə guwah Boləjuqidurmən, — dəydu Pərwərdigar.

Xemaya Babildin Yərəmiya toqıruluk yazoğan hət •••• Yərəmiya pəyoqəmbərnin yollioğan jawab hetı •••• Hudaning buning toqıruluk Yərəmiyoğa eytkən səzi

□ 29:10 «Babiloğa bekitilgən yatmıx yil toxqanda, Mən silərnin yeninglaroğa kelip silərgə iltipət kərsitimənki...» — bu «yətmiş yil» toqırısında «Qoxumqə səz»imizni kəring.

■ 29:10 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yər. 25:12; Dan. 9:2 ■ 29:12 Dan. 9 □ 29:13 «Silər Meni izdəysilər wə Meni tapisilər, qünki silər pütün qəlbinglar bilən Manga intilidioğan bolisilər» — yaki «Silər pütün qəlbinglar bilən Meni izdəyioğan bolsanglar, silər Meni izdpə tapisilər». ■ 29:14 Yər. 23:3 □ 29:15 ««Pərwərdigar bizgə Babilda pəyoqəmbərlərni tikli» desənglar...» — bu ayəttiki «pəyoqəmbərlər» xübhısizki, yaloğan ümidlərnı qozəyaydioğan sahta pəyoqəmbərlərni kərsitidu. Muxu bexarəttin kəp ətməy, Daniyal həm Əzakiyal degən həqıkiy pəyoqəmbərlər Babilda bexarət qilixқа baxlıdi. ■ 29:17 Yər. 24:8,10

■ 29:18 Qan. 28:25,37; Yər. 15:4; 24:9,10

24 «Sən Yərəmiya Nəhələmlik Xemayaşa mundak degin: —

25 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Qünki sən öz namingda Yerusalemdiki barlik həlkə, kahin boləjan Maaseyahning oqli Zəfaniyaşa wə barlik kahinlarəja hətlər yollioşining tūpəylidin, — 26 (sən Zəfaniyaşa mundak yazəjan: «Pərwərdigar seni kahin Yəhuyadaning ornioja kahin tikligən əməsmu? U seni Pərwərdigarning öyidə xuningəja nazarətqi kiləjanki, bexarət beridəjan pəyojəmbər boluwəlojan hərbi təlwinini besix üqün puti wə boynioja taqak selixing kerək. □ ■ 27 Əmdi sən nemixka silərgə özini pəyojəmbər kiliwəlojan Anatotluq Yərəmiyani əyiblimiding? 28 Qünki u hətta Babilda turuwatқан bizlərgimu: «Xu yərdə boləjan waqtinglar uzun bolidu; xunga öylərni selinglar, ularda turunglar, baqlarni bərpa qilinglar, ularning mewisini yənglar» dəp hət yollidi!» 29 — Zəfaniya muxu hətni Yərəmiya pəyojəmbər aldidə oküdi.

30 Andin Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaşa kelip mundak deyildi: —

31 Barlik sürgün boləjanlarəja hət yollar mundak degin: — Pərwərdigar Nəhələmlik Xəmaya toqiruluk munak dəydu: Qünki Mən uni əwətmigən bolsammu, Xəmayaning silərgə bexarət berip, silərni yaləjanqilikka ixəndürgənliki tūpəylidin, ■ 32 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Nəhələmlik Xəmayani nəsl bilən billə jazalaymən; muxu həlk arisida uning heqkəndak nəsl tepilməydu; u Mən Öz həlkim üqün qilməqqi boləjan yahxilikni heq kərməydu, — dəydu Pərwərdigar: — qünki u adəmlərni Manga asiylikka qutratti.■

30

Hudaning həlkigə təsəlli, riqəbət wə ümid berix üqün Yərəmiyaning kitab yezixi

1 Pərwərdigardin Yərəmiyaşa kəlgən səz: —□

2 Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən sanga hazır dəydiəjan muxu barlik səzlimni yazmioja yazəjan; □ 3 Qünki mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən həlkim Israil həm Yəhudani sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürimən, ularni atabowiliriəja təkdin kiləjan zeminoja qayturimən, ular uningəja igə bolidu.

4 Pərwərdigarning Israil toqiruluk wə Yəhuda toqiruluk degən səzliri təwəndikidək: —

5 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: —

Anglitilidu aləqzədilik həm qorkunqluqning awazi,
Bolsun nədə aman-tinqlik!

□ 29:26 «U seni ... nazarətqi kiləjanki, bexarət beridəjan pəyojəmbər boluwəlojan hərbi təlwinini besix üqün puti wə boynioja taqak selixing kerək» — oqurmənlər başqa hil təjrimilərni uqritixi mumkin. Ləkin omumi mənisi təjrimimizningkidək bolidu. ■ 29:26 Yər. 20:1, 2, 3 ■ 29:31 Yər. 28:15 ■ 29:32 Yər. 28:16 □ 30:1 «Pərwərdigardin Yərəmiyaşa kəlgən səz...» — oqurmənlərnin esidə barki, Pərwərdigar Yərəmiyaşa «Yulux, səküx, həlak kilix wə örux» həm «qurux wə terip əstürux»ni jakarlaşka qaqirojan (1:10). U «yulux, səküx, həlak kilix wə örux» toqiruluk bexarətlər bərgəndin keyin, hazır uningəja «qurux wə terip əstürux» toqiruluk bexarətlər (30-33-bablar) berilidu. □ 30:2 «Mən sanga hazır dəydiəjan muxu barlik səzlimni yazmioja yazəjan» — «muxu barlik səzlim» bəlkim 30-31-bablarda kərilidu. Səzlər bəlkim qux arqilik Yərəmiyaşa tapxurulojan (31:26ni kəring). Ular əsli ayrim oram kitabqə boluxi kerək idi.

⁶ Soranglar, xuni k r p bekinglarki,  r bala tuqamdu? Mən nemixka  mdi toloqakka q xk n ayaldək h rbir  r kixining qatirikini qoli bilən tutqanliqini kərimən? Nemixka yüzliri tatirip kətkəndu? ⁷ Ayhay, xu k ni d hx tliklir! Uningo a heq kandak k n ohximaydu; u Yakupning azab-oku b t k nidur; lekin u uningdin kutquzulidu. ⁸ Xu kənida əməlgə axuruliduki, — d ydu samawi qoxunlarning Sərdari bolon Pərwərdigar, — Mən uning boyunturukini boynungdin elip sunduruwetim n, asar tliringni buzup taxlaym n, yat ad ml r uni ikkinqi kullukka q x rm ydu. ⁹ Xuning ornida ular P rw rdigar Hudasing h md  M n ular uq n qaytidin tikl ydioqan Dawut padixahining kullukida bolidu. ¹⁰  mdi s n, i kulum Yakup, qorkma, — d ydu P rw rdigar; — alaqzad  bolma, i Israil; q nki mana, M n seni yir k y rl yding, sening n slingni s rg n bolon zemindin kutquzim n; Yakup qaytip kelidu, aram tepip azad  turidu w  heqkim uni qorkutmaydu. ¹¹ Q nki M n seni kutquzux uq n s n bil n billidurm n, — d ydu P rw rdigar; — M n seni tarkitiw tk n  ll rning h mmisini t g xt rs mmu, lekin seni p t nlay t g xt rm ym n; p k t  st ngdin h k m qikirip t rbiy sawak berim n; seni jazalimay qoyup qoymaym n.

P rw rdigar Y hudaning yarisini saqaytidu

¹² Q nki P rw rdigar mundaq d ydu: Sening zed ng dawali susiz, sening yarang bolsa intayin eqirdur. ¹³ Sening d wayingni soraydioqan heqkim yok, yarangni tangouqi yoktur, sanga xipalik dorilar yoktur; ¹⁴ sening barlik axniliring seni untuqan; ular sening halingni heq sorimaydu. Q nki M n seni d xm nd k z rb bil n uronm n, r himsiz bir zalimd k sanga sawak bolsun d p uronm n; q nki sening k bihliking h ddi-hesabsiz, gunahliring h ddidin ziyad  bolon. ¹⁵ Nemixka zed ng t p ylidin, d rd- liming dawali susiz bolonliqi t p ylidin p ryad k t ris n? K bihliking h ddi-hesabsiz bolonliqidin, gunahliring h ddidin ziyad  bolonliqidin, M n xularni sanga qilonm n.

¹⁶ Lekin seni yutuwalonlarning h mmisi yutuwelinidu; sening barlik k x ndiliring bolsa s rg n bolidu; seni bulionlarning h mmisi bulangtalang kilinidu; seni ow qilonlarning h mmisini owlinidioqan kilim n. ¹⁷ Q nki M n sanga tengik tengip qoyim n w  yariliringni saqaytim n — d ydu P rw rdigar; — q nki ular seni: «O erib-biqar , heqkim halini sorimaydioqan Zion d l muxudur» d p h kar tlig n.

■ **30:6** Y r. 4:31; 6:24 □ **30:7** «**U Yakupning azab-oku b t k nidur**» — «Yakup» muxu yerd  Yakupning  wladliri bolon Israil h lqini k rsitidu,  lwatt . Bexarat Babilin qayturuluxini k rs tkini bil n, «Yakupning azab-oku b t k ni»ning toluq  m lg  axuruluxi ahirki zamanda bolsa ker k. ■ **30:7** Yo. 2:11; Z f. 1:15 □ **30:8** «**M n uning boyunturukini boynungdin elip sunduruwetim n**» — «uning boyunturukini» degini muxu yerd  awwal Nebokadn sarning kullukini, h md  ahirki zamandiki Babil padixahi «dajjal»ning kullukinimu k rsitidu. □ **30:9** «**M n ular uq n qaytidin tikl ydioqan Dawut padixahi...**» — «Dawut padixahi» x bhisizki, Dawutning ezidin uluq bolon  wladı Kutquzo qi-Məsihni kərsitidu. ■ **30:9**  z. 34:23,24; 37:24; Hox. 3:5 ■ **30:10** Y x. 41:13; 43:5; 44:1; Y r. 46:28 ■ **30:11** Y x. 27:8; Y r. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28 ■ **30:12** Y r. 10:19; 15:18 □ **30:14** «**sening barlik axniliring seni untuqan**» — «axniliring» muxu yerd  (1) Israilo a «silerg  ittipaqdax bolayli» degan butpərəs  ll rni (2) Y hudadikilar qokunon həm tayanon butlarni kərsitixi mumkin. ■ **30:14** Y r. 22:20 ■ **30:15** Y r. 5:6; 13:17 ■ **30:16** Mis. 23:22; Y x. 41:11; Y r. 10:25

Pərwərdigar İsrail wə Yəhüdani əsligə kəltüridu

18 Pərwərdigar mundak dəydu: —

Mana, Mən Yakupning qedirilirini sürgünlükün qayturup əsligə kəltürimən,

Uning turaloquliri üstigə rəhim kilimən;

Xəhər harabiliri ul kılınıp qaytidin qurulidu,

Orda-kəl'ə öz jayida yənə adəmzatlik bolidu. □

19 Xu jaylardin təxəkkür küyliri wə xad-huramlıq sadaliri anglinidu;

Mən ularni kəpəyitimənki, ular əmdi azaymaydu;

Mən ularning hərmitini axurimən, ular heq pəs bolmaydu. ■

20 Ularning baliliri kədimdikidək bolidu; ularning jamaiti aldimda məzmut turoqzulidu;

Ular ni horlioqanlarıning həmmisini jazalaymən.

21 Ularning bəxi əzliridin bolidu,

Ular ni həküm sürgüqisi əzliri otturisdin qıqıdu;

Mən uni öz yenimoqa kəltürimən, xuning bilən u Manga yekın kelidu;

Qünki yenimoqa kəlgüqi *jenini* təwəkkül kılıoquqi əməsmu? — dəydu Pərwərdigar. □

22 — Xuning bilən silər Mening həlkim bolisilər,

Mən silərninğ Hudayinglar bolimən. ■

23 Mana, Pərwərdigardin qıqқан bir boran-qapқun!

Uningdin kəhr qıqti;

Bərhək, dəhşətlik bir qara kuyun qıqıp kəldi;

U pırқırap rəzillərninğ bexioqa qüxidu. ■

24 Kənglidiki niyətlirini ada kılıp toluq əməl kılıoquqə,

Pərwərdigarning qattik qəzipi yanmaydu;

Ahırki künlərdə silər buni qüxinip yetisilər.

31

Dawami

1 Xu waқıtta, — dəydu Pərwərdigar, — Mən İsrailning jəmətlirining Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu.

İsrail, yəni «10 kəbilə» əsligə kəltürülüp Yəhudaşqa başlinip, Huda aldida ibadət kılıdu

2 Pərwərdigar mundak dəydu: — Kılıqtin aman qaloqan həlk, yəni İsrail, qəl-bayawanda iltıpatқа igə boloqan; Mən kelip ularni aram tapқuzimən.

□ **30:18** «xəhər harabiliri ul kılınıp qaytidin qurulidu» — «xəhər» Yerusalemni kərsitixi kerək. «Xəhər»ning baxқа birhıl tərјimisi «hər bir xəhər...». ■ **30:19** Yər. 31:4 □ **30:21**

«Ular ni bəxi əzliridin bolidu, ular ni həküm sürgüqisi əzliri otturisdin qıqıdu...» — bu ayət yənə Dawutning əvladi boloqan Məsihni kərsitidu. Ayət Uning həm padıxah həm kaşın (baxқılaroqa wəkil bolup Hudaning aldioqa dua kılıxқа kelidioqan) bolidioqanlıkini ayan kılıdu. «Koxumqə sөz»imizni kərnng. ■ **30:22** Yər. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Yər. 23:19, 20;

25:32

□ ³ Pərwərdigar yirak yurtta bizgə kərünüp: «Mən seni mənggü bir muhəbbət bilən səyüp kəldim; xunga Mən əzgərməs mehribanlik bilən seni Özümgə tartip kəlgənəm. ⁴ Mən seni qaytidin qurimən, xuning bilən sən qurulisən, i Israil qizi! Sən qaytidin dapliringni elip xad-huram kilənlərning ussulliriqə çikisən. ■ ⁵ Sən qaytidin Samariyəning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqilər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu. □ ■ ⁶ Qünki Əfrayimning egizlikidə turəjan kəzətqilər: «Turunglar, Pərwərdigar Hudayimizəğa ibadət kilixkə Zionəğa çikayli!» — dəp nida kətüridiəjan küni kelidu. □ ■

⁷ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: —
Yakup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar,
Əlləring hexi boləuqi üqün ayhay kətürunglar;
Jakarlanglar, mədhyyə okup: «I Pərwərdigar, Sening həlkingni,
Yəni Israilning kəldisini kutkuzəğaysən!» — dənglar! □

⁸ Mana, Mən ularni ximaliy yurtlardin epkelimən,
Yər yüzining qət-qətliridin yioimən;
Ular arisida əmalar wə tokurlar bolidu;
Hamilidar wə tuəyay degənlər billə bolidu;
Ular uluq bir jamaət bolup qaytip kelidu. ■

⁹ Ular yioə-zarlar kətürüp kelidu,
Ular dua-tilawət kiləndə ularni yetəkləymən;
Mən ularni erik-əstənglər boyida, heq putlaxmaydiəjan tüz yol bilən yetəkləymən;

Qünki Mən Israiləğa ata bolimən,
Əfrayim bolsa Mening tunji oqlumdur. ■

¹⁰ Pərwərdigarning səzini anglanglar, i əllər,
Dengiz boyidiki yirak yurtlarəğa: —

□ **31:2 «Kiliqtin aman qaləjan həlk, yəni Israil, qəl-bayawanda iltipatkə igə boləjan»** — «Israil» muxu yərdə Asuriyə imperiyəsi miladiyədin ilgiriki 722-yili əzigə sürgün kiləjan on qəbilini kərsitidu. «Kiliqtin aman qaləjan həlk» yənə Babiləğa sürgün boləjan Yəhudani kərsitidu (51:50ni kəring). «Qəl-bayawanda iltipatkə igə boləjan» degən səzlər, Israil Misirdin kutkuzulup çikip, qəl-bayawandin etüp nurojun karamət ixlarni kərgəndək, muxu sürgün boləjan Israil bilən Yəhuda Babil wə başkə ximaliy tərəplərdin tənq kutkuzulup, qəl-bayawandin etüp Hudaning iltipati bilən nurojun karamət ixlarni kəridu. ■ **31:4** Yər. 30:19 □ **31:5 «Sən qaytidin Samariyəning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqilər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu»** — üzümzarni estürux üqün uzun waqit kerək boləraqkə, ularning məwjut boləjanliki xu qəşning aman-tinqlik künlər ikənlikini kərsitidu. ■ **31:5** Yəx. 65:21 □ **31:6 «Əfrayimning egizlikidə turəjan kəzətqilər: ...»** — «Əfrayim» degənlik muxu yərnə «Israil», yəni «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu (ximaliy padixahliktiki on qəbilə bəzi waqitlarda kişikqə «Əfrayim» dəp ataləjan). «Israil» Yəhudadin ayrilip çikqan waqtida, Israilning padixahi ep pukralirini burunkidək Yəhuda bilən billə Yerusalemdiki ibadəthanida ibadət kilsa, undaqtə əzidin yüz erüp ketixi yaki yaltiyixi mumkin dəp qarap, ularning Yerusaleməğa barmasliki üqün əzining «ibadəthana»sini kurup uningəğa butlarni saləjan. Muxu bexarət, kəlgüsidə muxundaq həsəthorluk məwjut bolmaydu, Yəhuda wə Əfrayimning Hudaning ibaditidə kəlbə bir bolidu, dəydu. ■ **«kəzətqilər»** — bularning adəttiki burqi, duxmənəning yəqin kəlgənliki toqrulək aqah berix. Ləkin xu künlər tinq-aman boləraqkə, ularning birdinbir burji «yengi ay»ni bayqap, bayram-həytlərnin yetip kəlgənlikini, xuningdək Yerusaleməğa çikayli, dəp jakarlastin ibarət bolidu. ■ **31:6** Yəx. 2:2, 3; Mik. 4:2 □ **31:7 «Yakup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar, əlləring hexi boləuqi üqün ayhay kətürunglar; jakarlanglar, mədhyyə okup...dənglar!»** — bu səzlər kimlərgə eytilidu? Yakup «əllərnin hexi» dəp ataləraqkə, bu səzlər «yat əllər»gə eytilixi mumkin (10-ayətni kəring); yaki bolmisa sürgünlüktnin yurtkə baldur qaytip keliwatqan Yəhudaəğa, yaki kərinədxliriəğa dua kilixni dəwət çilip eytilidu. ■ **31:8** Yər. 3:18 ■ **31:9** Mis. 4:22

«Israilni tarkatquci uni kaytidin yiojidu,
Pada bakquci padisini bakqandək U ularni bakidu;

¹¹ Qünki Pərwərdigar Yakupni bədəl tələp kutuldurəjan,
Uningəza Həmjamət bolup əzidin zor küqlük boləuquning qanggilidin
kutkuzojan!» — dəp jakarlanglar.■

¹² Ular kelip Ziondiki egizliklərdə xad-huramliqta towlaydu,
Pərwərdigarning iltipatidin, yəni yengi xarabtin, zəytun meydin, mal-
waranning kəziliridin bərk uridu;
Ularınq jeni huddi mol suəjiriləjan baəqdək bolidu,
Ular ikkinqi heq solaxmaydu.■

¹³ Xu qəşda kızlar ussulda xadlinidu,
Yigitlər wə moysipitlarmu təng xundək bolidu;
Qünki Mən ularning aḥ-zarlırini xad-huramliqqa aylundurimən;
Mən ularəza təsəlli berip, dərd-əlimining ornioəa ularni xadliqqa
qəmdürimən.

¹⁴ Mən kaḥinlarni molqilik bilən toyəuzimən,
Həlkim iltipatiməza kənaət kilidu, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁵ Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Ramah xəḥiridə bir sada,
Aqqıq yioəa-zarning pioəani anglinidu,
— Bu Raḥiləning əz baliliri üqün kətürgən aḥ-zarlıri;
Qünki u baliliri bolmioəaqqa, təsəllini qəbul kilmay pioəan kətüridu.□ ■

¹⁶ Pərwərdigar *uningəza* mundaq dəydu: — Yioəa-zaringni tohtat,
kəzlırinqni yaxlardin tart; qünki munu tartqan japayingdin mewə bolidu,
— dəydu Pərwərdigar; — ular düxməning zeminidin kaytidu; ¹⁷ bərhək,
keləqıking ümidlik bolidu, — dəydu Pərwərdigar; — wə sening baliliring
yənə əz qəgrisidin kirip kelidu.

¹⁸ Mən dərwəkə Əfraimning əzi toqruluk əkünüp:
«Sən bizgə xax torpaqka tərbiyə bərgəndək sawaḥ-tərbiyə bərding;

Əmdi bizni towa kıldurəjaysən,
Biz xuning bilən towa kilip kaytip kelimiz,
Qünki Sən Pərwərdigar Hudayimizdursən;□ ■

¹⁹ Qünki biz towa kılduruluximiz bilən həqikətən towa kılduk;
Biz əzimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduq;
Biz yaxlıqımızdiki *kilmixning* xərm-ḥayasi tüpəylidin nomus kilip, hi-
jaləttə qalduk!» — degənlikini anglidim.□ ■

²⁰ — Əfraim Manga nisbətən jan-jigər balam əməsmu?

■ **31:11** Yəx. 40:10; 49:24,25 ■ **31:12** Yəx. 61:11 □ **31:15** «*Ramah xəḥiridə bir sada, aqqıq yioəa-zarning pioəani anglinidu,*...» — «Ramah» bolsa Bəyt-Əl wə Bəyt-Ləḥəm arisidiki yeza; Yakupning ayali Raḥilə (bala tuəqşinida) xu yərdə əlür kəmlüğənidi. Raḥilə «Israil»diki on kəbilining iqidiki ikki qəng kəbilining əjdadi boləjan Əfraim wə Manassəḥning qəng apisi idi; muxu yərdə u ularning Israil zeminidin (sürgün bolup) əlwida ayrılıp kətkənliki üqün yioəlap taxlıəanliqəza simwol kəlinidu. ■ **31:15** Mat. 2:17,18 □ **31:18** «*Mən dərwəkə Əfraimning əzi toqruluk əkünüp: «Sən bizgə xax torpaqka tərbiyə bərgəndək sawaḥ-tərbiyə bərding; əmdi bizni towa kıldurəjaysən, ... qünki Sən Pərwərdigar Hudayimizdursən»* — ibraniy tilida Əfraimning səzlırining həmmisi «mən», «meni» katarlık almaxlar bilən ipadilinu. Qüxinixlik bolsun dəp muxu ayəttə wə 19-ayəttə Əfraim bayan kəlinəanda, «mən» degən səzni «biz» dəp tərijmə kılduk. İbraniy tilida «towa kilix» wə «kaytip kelix» bir səz bilənla ipadilinu. Muxu yərdə xübhisizki, həm həlkəning towa kilixini wə əz yurtioəa kaytip kelixinimu kərsitidu. ■ **31:18** Yioə. 5:21 □ **31:19** «*biz əzimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduq»* — «yotini urux» degən hərikət kattik puxayman, kattik hijalətni bildürətti. ■ **31:19** Qan. 30:2

Qünki Mən uni əyibligən təkdidim, uni hərdaim kənglümdə seşinimən;

Xunga iq-baqrım uningə aqrıwatıdu;

Mən uningə rəhim kilmisam bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar.

21 — Xunga əzınggə yol bəlgilirini bəkitip koyoqın;

Sən sürgüngə mangəlan yoloqa, xu kətürülgən yoloqa kəngül koyup dikqət kiləqın;

Həzir xu yol bilən qaytip kəl, i jan-jigirim Israil kızı,

Muxu xəhərlirınggə qarap qaytip kəl!

22 Sən qağanəiqə tenəp yürisən, i yoldin qıqquci kizim?

Qünki Pərwərdigar yər yüzidə yengi ix yaritidu:

— Ayal kixi baturday ətrapıda yepixip həwər alıdu!□

Yəhuda əsligə kəltürülıdu

23 Samawı qoxunlarınq Sərdarı boləlan Pərwərdigar — Israilning Hudası mundaq dəydu: — Mən ularnı sürgünlükün qayturup əsligə kəltürqinimdə Yəhudanınq zeminıda wə xəhərliridə həklər yənə *Yerusalem toqruluk*: «Pərwərdigar seni bəhtlik kıləqay, i həkqaniylik turoqan jay, pak-mukəddəslıknıng teqi!» dəydiqan bolıdu. ■ 24 Xu yərdə Yəhuda — xəhərliridikilər, dəhkanlar wə pada bakquci kəqman qarwiqılar həmmisi billə turıdu. 25 Qünki Mən hərıp kətkən jan igilirining həjıtidin qikimən, hərбір həlidin kətkən jan igilirini yengilandurımən.

26 — Mən *Yərəmiya* bunı anglap oyoqandım, ətrapka qarıdım, nəhayiti tatlık uhlaptımən.□

Israil wə Yəhuda qaytidin aqalilik bolıdu

27 Mana, xu künlər kelıduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəmətıdə wə Yəhuda jəmətıdə insan nəslini wə haywanlarınq nəslini terıp əstürımən. 28 Xundak bolıduki, Mən ularnı yulux, səküx, həlak kılıx, aqdurux üqün, ularəqə nəzirımnı saləqandək, Mən ularnı kurux wə tikıp əstürüx üqünmu ularəqə nəzirımnı salımən, — dəydu Pərwərdigar.

Yengi əhdə

29 Xu künlərdə ular yənə: «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərnı yegən, xunga balılarnıng qixi kərık sezilıdu» degən muxu maqalrı nəq ıxlətməydu.

□ 31:22 «Pərwərdigar yər yüzidə yengi ix yaritidu: — ayal kixi baturday ətrapıda yepixip həwər alıdu!» — bu əjayıb bəxarət toqruluk «Qoxumqə səz»imzını kəring. Bizningqə u Məsıhning pak kiz Məryəmdin tuquluxını əz iqigə alıdu. ■ 31:23 Yər. 50:7 □ 31:26 «— Mən Yərəmiya bunı anglap oyoqandım, ətrapka qarıdım, nəhayiti tatlık uhlaptımən» — bəzi alimlar bu ayət kəlgüsidiki Israilning əhwalını kərsitip: «Ular xu qaşda: «Biz həzir oyoqınıp ətrapka qarısak, yaxı uyqudin bəhrımən bolduq» dəydu» dəp tərjimə kılıdu. Bizningqə bəlkim Hudanınq səzi Yərəmiyaəqə qüxidə kəlgəndur.

□ ■ 30 Qünki hər birsi öz gunahı üqün ölüdü; aqqıq-qüqük üzümlərni yegənlərning bolsa, özining qixi kerik sezilidu. □

31 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti bilən yengi əhdə tüzimən; ■ 32 bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin kutkuzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgən idim; gərqə Mən ularning yoldixi boləjan bolsammu, Mening ular bilən tüzüxkən əhdəmni buzojan, — dəydu Pərwərdigar. 33 Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzidiojan əhdəm mana xuki: — Mən Öz Təwrat-qanunlirimni ularning iqigə salimən, Həmdə ularning kəlbəgimu yazimən.

Mən ularning İlahi bolimən,
Ular mu Mening həlkim bolidu. □ ■

34 Xundin baxlap həqkim öz yeqinioja yaki öz qerindixioja: — «Pərwərdigarni tonuqin» dəp əgiting yürməydu; qünki ularning əng kiqikidin qongiojqə həmmisi Meni tonup boləjan bolidu; qünki Mən ularning kəbihlikini kəqürimən həmdə ularning gunahini hərgiz esigə kəltürməymən, — dəydu Pərwərdigar. ■

Yengi əhdigə kapalət berix

35 Quyaxni kündüzdə nur bolsun dəp bərgən, ay-yultuzlarni keqidə nur bolsun dəp bəlgiligən, dolqunlirini xarkiritip dengizni kozojaydiojan Pərwərdigar mundaq dəydu (samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Uning namidur): — ■

36 — Muxu bəlgiligənlirim Mening aldimdin yoqap kətsə, — dəydu Pərwərdigar, — əmdi Israilning əwladlirimu Mening aldimdin bir əl boluxtin mənggügə kəlixu mumkin. 37 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Yukirida asmanlar məlgərlənsə, təwəndə yər ulliri təxkürülüp bilinsə, əmdi Mən Israilning barlik əwladlirining qilojan həmmə qilmixliri tūpəylidin ulardin waz keqip taxliuquci bolimən, — dəydu Pərwərdigar.

Yerusalem xəhiri kəngəytilidu

38 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — xəhər məhsus Manga atilip «Hananiyəlning munari»din «Dokmux dərwazasi»ojqə kaytidin qurulidu; 39 əlqəm tanisi kaytidin əlqəx üqün xu yərdin «Gərəb dəngi»ojqə, andin Goatka burulup sozulidu; 40 jəsətlər wə qurbanlik külliri taxlinidiojan pütkül jiloja, xundakla Kidron dəryasiojqə həm xərkkə qaraydiojan «At dərwazasi»ning dokmuxiojqə yatqan etizlarning

□ 31:29 «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərni yegən, xunga balılarning qixi kerik sezilidu» — demək, ata-bowimiz yaman ix qilojan, biraq biz uning yaman akwitini, Hudaning jazasini kerimiz. 30-ayətni kəring. ■ 31:29 Əz. 18:2, 3 □ 31:30 «aqqıq-qüqük üzümlərni yegənlərning bolsa, özining qixi kerik sezilidu» — bu 30-ayəttiki maqal 29-ayəttiki məqulning əksidur. «Əzakiyal pəyojəmbər» kitabida izahlioqimimiz («qoxumqə səz»imizdə, «Əz.» 18:12 toqruluk eytiləjan)dək, ata-bowilirining gunahliri bala-əwladlirioja məlum bir təsiri bardur, dəp əks etidu; lekin Huda hazır yengi əhdini (31-34ni kəring) ular bilən tüzməkkə biliduki, ularning hər birining Huda bilən əlahidə munasiwət-dostluqi bar bolidu, ötkəndiki ixlar ularoja həqqandak təsir yətküzməydu. ■ 31:31 İbr. 8:8 □ 31:33 «xu künlərdin keyin» — bəlkim Huda həlkini öz yurtioja kayturojandin keyin. ■ 31:33 Yər. 24:7; 30:22; 31:33 ■ 31:34 Yəx. 54:13; Yər. 33:8; Mik. 7:18; Yh. 6:45; Ros. 10:43 ■ 31:35 Yar. 1:16; Yəx. 51:15

həmmisi Pərwərdigarğa pak-muqəddəs dəp hesablinidu; xəhər qaytidin həq yulup taxlanmaydu, hərgiz qaytidin aqdurup taxlanmaydu.□

32

Yerəmiya bir etizni setiwalidu

¹ Yəhuda padixahı Zədəkiyaning oninçı yili, Yerəmiyağa Pərwərdigardin kəlgən söz təwəndə hatiriləngən (xu yil Nebokədnəsarning on səkkizinçı yili idi; ² Xu qaçda Babil padixahining koxuni Yerusalemnı koxuwaloqanıdi; Yerəmiya pəyoqəmbər bolsa Yəhuda padixahining ordsidiki qarawullarning həylisida qamar koyuloqanıdi. ³⁻⁵ Qünki Yəhuda padixahı Zədəkiya uni əyibləp: «Nemixka sən: «Mana, Mən bu xəhərni Babil padixahining kəlioğa tapxurimən; u uni ixəjal kilidu; Yəhuda padixahı Zədəkiya kaldiyələning kolidin keqip kutulalmaydu; qünki u Babil padixahining kəlioğa tapxurulmay kalmaydu; u uning bilən yüz turanə səzlixidu, əz kezi bilən uning kəzigə qaraydu. U Zədəkiyani Babiloğa apiridu, u mən uningəğa yeqinlixip toluq bir tərəp kiləduqə xu yərdə turidu, dəydu Pərwərdigar; silər kaldiyələr bilən karxilaxsanglarmu oqəlibə kilalmaysilər! — dəydu Pərwərdigar» — dəp bexarət berisən?» — dəp uni qamar koyoqanıdi. ■ ⁶ Yerəmiya: — Pərwədigarning sözi mənə kelip mundəq deyildi — dedi: —

⁷ Mana, taşang Xallumning oqlı Hənaməəl yeningəğa kelip: «Əzüng üqün Anatottiki etizimni setiwal; qünki uni setiwelixka sening həmjəmətlik həqkuqəng bar» — dəydiqan bolidu.□

⁸ Andin Pərwədigarning deginidək taşamning oqlı Hənaməəl, qarawullarning həylisida yeniməğa kelip mənə: «Binyamining zeminidiki mening Anatottiki etizimni setiwaləqaysən; qünki həmjəmət həqkuqi seningkidur; əzüng üqün setiwal» — dedi; andin mən buning həkəketən Pərwədigarning sözi ikənlikini bilip yəttim. ⁹ Xunga mən taşamning oqlı Hənaməəldin Anatottiki bu etizni setiwaldim; pulni, yəni on yəttə xəkəl kümüxnı girgə selip əlqidim. □ ¹⁰ Mən tohtam hetigə imza koyup, üstigə məhürni besip peqətlidim; buningəğa guwahqılarnı guwah bərgüzədu, kümüxnı taraziqə saldım; ¹¹ tohtam hetini koluməğa aldım, — birsidə soda tüzümü wə xərtliri hatiriliniq peqətləngən, yənə birsi peqətlənmigənidi — ¹² wə mən taşamning oqlı Hənaməəlning kəz aldida, bu soda hetigə imza koyoqan guwahqılar wə qarawullarning həylisida olturoqan Yəhudiylarning həmmisi aldida

□ **31:40 «jəsətlər wə kurbanlik külliri taxlinidəqan pütkül jiloğa»** — muxu «jiloğa» «Hinnomning jiloşisi» (Gə-Hinnom)ni kərsitidu (7-bab, 31-32-ayət wə izahatinimu kəring). Bu jiloşiqə əhlətlər həm hərhil napak nərsilər taxlinatti. Bu intayin napak, paskina jiloşining kəlgüsi zamanda (ayətning ikkinçı qismida eytiləndək) Hudaqə atop muqəddəs bolidəqanlıqı əjayib ix bolidu. Demək, Hudaning xəpçiti bilən pütkül xəhər wə uning həmmisi intayin pak-muqəddəs bolidu. Yerusalemxəhərining həzirki ətrəpliri bu ayətlərdə kərsitilgən jaylarda kengəyalməktə. **«jəsətlər... taxlinidəqan... jiloğa»** .. **«Kidron dəryasi»...** **«At dərwazisi»** — xəhərninğ jənubiy tərəpigə, «Kidron dəryasi» xərkıy tərəpigə, «At dərwazisi» bolsa bəlkim ximaliy tərəpigə jaylaxqanıdi. ■ **32:3-5** Yər. 34:3 □ **32:7 «həmjəmətlik həqkuqi»** — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qənan boyiqə, hər bir İsrailikqə bir parqə zemin təksim kilinoqan. Əgər bu zeminni satmaqçı bolsa, awwal əz jəmətidikilərgə setiwelix pursiti berixi kerək idi; ular bu «həmjəmət həqkuqi» boyiqə uni setiwelixni halmisa, andin baxqılaraqə setixka bolatti. □ **32:9 «on yəttə xəkəl kümüx»** — bir xəkəl 11.4 gram idi; 17 xəkəl 194 gram idi.

hətlərnə Maaseyahning nəwrəsi, Neriyaning oqlı boləjan Barukqa tapxurdum. ¹³ Ularning aldida mən Barukqa mundak tapilap dedim: —

¹⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Bu hətlərnə, yəni pəqətləngən wə pəqətlənmigən bu tohtam hətlirini elip, bular uzun wəkiṭkiqə saklınsun dəp səpal idix iqiğə saləjin; ¹⁵ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Kəlgüsidə bu zeminda həm öylər, həm etizlar, həm üzümzarlar kaytidin setiweliniḍu.

¹⁶ Mən tohtam hetini Neriyaning oqlı boləjan Barukqa tapxuroqandin keyin, Pərwərdigaroğa dua qilip mundak dedim: —

¹⁷ «Aḥ, Rəb Pərwərdigar! Mana, Sən asman-zeminni Özüngning zor kudriting wə sozuləjan biliking bilən yasioqansən; Sanga heqkandak ix təs əməstur; □ ¹⁸ Sən mingliəjan kixilərgə rəhim-xəpkət kərsitisən həmdə atilarning kəbihlikning jazasinimu keyin balilirining koynioğa kayturisən; aḥ Sən uluq, Kudrət Iğisi Təngridursən — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Sening namingdur; ■ ¹⁹ oy-nixanliringda uluq, qiləjan ixliringda kudrətliksən; kəzliring bilən insan balilirining əz yolliri wə qiləjanlirining mewisi boyiqə hər birigə *inam yaki jaza* kayturux üqün, ularning barlık yollirini kəzligüqidursən; ■ ²⁰ — Sən bügünki küngiqə Misir zeminda, İsrail iqidə həm barlık insanlar arisida məjizilik alamətlərnə həm karamətlərnə ayan qilip kəlgənsən; xunglaxqa bügüngiqə Sening naming eoqızdin-eoqizəğa tarkilip kəlməktə.

²¹ Sən məjizilik alamətlər, karamətlər kudrətlik qolung, sozuləjan biliking wə dəhxətlik wəhxət arkilik Öz həlqing İsrailni Misir zeminidin qikaroqansən; ■ ²² Sən ularoğa ata-bowiliriəğa təkdim qilimən dəp kəsəm qiləjan, süt həm bal ekip turidəjan bu zeminni təkdim qiləqansən. ²³ Ular dərwəkə zeminoğa kirip uningəğa igə boləjan; ləkin ular Sening awazingəğa kulak salmioqan, Təwrat-kanunungda mangmioqan; ularəğa əmr qiləjanlarning heqkaysisioğa əməl qilmioqan; xunga Sən bu külpətlərnə həm misini ularning bəxiəğa qüxürgənsən. ²⁴ Mana, xəhərnə besip kirix üqün sepiləğa selip qikiriəjan dənglük-potəylərgə qarioqaysən! Kiliq, kəhətqilik wə waba tüpəylidin xəhər hujum qiliwatkan kaldiyələrnəng qolioğa tapxurulmay qalmaydu; Sən aldin'ala eytkining hazır əməlgə axuruldi; mana, Özüng kərisən. ²⁵ Ləkin Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərqə xəhər kaldiyələrnəng qolioğa tapxurulidəjan bolsimu, manga: «Özüng üqün etizni kümüxkə setiwal wə buni guwahqilarəğa kərgüzgin!» — deding».

²⁶ Andin Pərwərdigar sözi Yerəmiyaəğa kelip mundak deyildi: —

²⁷ Mana, Mən Pərwərdigar, barlık ət igilirining Hudasiərdimən; Manga təs qüxidəjan birər ix barmidu? □ ■ ²⁸ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu xəhərnə kaldiyələrnəng qolioğa wə Babil padixahı

²⁶ Andin Pərwərdigar sözi Yerəmiyaəğa kelip mundak deyildi: —

²⁷ Mana, Mən Pərwərdigar, barlık ət igilirining Hudasiərdimən; Manga təs qüxidəjan birər ix barmidu? □ ■ ²⁸ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu xəhərnə kaldiyələrnəng qolioğa wə Babil padixahı

□ **32:17 «Sanga heqkandak ix təs əməstur»** — ibraniy tilida «Sanga heqkandak ix karamət əməstur». ■ **32:18** Mis. 34:7 ■ **32:19** Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yəx. 28:29; Yər. 16:17; 17:10 ■ **32:21** Mis. 6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21 □ **32:25 «Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərqə xəhər kaldiyələrnəng qolioğa tapxurulidəjan bolsimu, manga: «Özüng üqün etizni kümüxkə setiwal wə buni guwahqilarəğa kərgüzgin!» — deding»** — mumkinqilili barki, gərqə Pərwərdigar Yerəmiya wə baxqa pəyoqəmbərlər arkilik kəp qətim Yəhudoğa: «Mən silərnə sürgün qildürimən» dəp aqahlandıroqan bolsimu, Yerəmiya yanıla: ««əhirkı minutta» Yəhüdani Babildin kutküzidu» dəp oylidi. □ **32:27 «Manga təs qüxidəjan birər ix barmidu?»** — ibraniy tilida «Manga karamət qüxidəjan birər ix barmidu?». ■ **32:27** Qel. 16:22

Nebokadnəsarning qolışa tapxurimən; ular uni igiliwalidu. ²⁹ Bu xəhərgə hujum kiliwatkan kaldiyələr uningəşa besip kirip ot köyup uni köydürüwetidu; ular xəhərdikilərləning öylirininu köydürüwetidu; ular bu öylərləning əgziliri üstidə Meni oşəzəpləndürüp Baaloşa isriq yaqqan, yat ilahlarəşa «xarab hədiyə»lərni kuşoşan. ■ ³⁰ Qünki Israillər wə Yəhudalar yaxlıkidin tartip kəz aldımda pəkət rəzilliklə kiliş kəlməktə; Israillər pəkətlə öz kolliri yasioşanlar bilən oşəzəpimni kəzoşioşandin baxka ix kilişioşan, — dəydu Pərwərdigar. □ ³¹ Qünki bu xəhər kuruloşan künidin tartip bügünki küngiqə Mening oşəzəpim wə kəhrimni xundak kəzoşioşuqi bolup kəldiki, Mən uni Öz yüzüm aldidin yəkatmisam bolmaydu. ³² Israillər wə Yəhudalar — ular wə ularning padixahliri, əmiriliri kəhniliri, pəyoşəmbərliri, Yəhuda adəmliri wə Yerusalemda turuwatkanlarıning menı oşəzəpləndürgən barlik rəzilliki tüpəylidin *xəhərni yəkitimən*. ³³ Ular Manga yüzini kəratkan əməş, bəlki Manga arkisini kiliş tətür kərioşan; gərgə Mən tang səhərdə ornumdin turup ularəşa əgətkən bolsammu, ular anglimay təlim-tərbiyini kəbul kilişni rət kilioşan. ■ ³⁴ Ular Öz namim bilən ataloşan əyde yirginqlik butlirini selip uni buloşioşan; ³⁵ ular öz oşul-kizlirini ottin ətküzüp «Molək»kə atəp kərbənlilik kiliş üqün «Hinnomning oşlining jiləşisi»diki, Baaloşa beoşixlanoşan «yukiri jaylar»ni kurup qiqқан; Mən ularning bundak ix kilişini zadı buyrup bəkmioşanmən; ularning Yəhudani gunahka patkuzup, muxundak lənətlilik ix kilsun dəgən oy-niyəttə heqqaşan bolup bəkmioşanmən. □ ■

³⁶ Silər muxu xəhər toşruluk: «Dərhəkiqət, u kiliq, kəhətqilik wə waba arkilik Babil padixahining kəlioşə tapxurulidu!» — dəwətiləş; ləkin Pərwərdigar — Israilning Hudasi muxu xəhər toşruluk həzir mundak dəydu: —

³⁷ Mana Mən, Mən ularni oşəzəpim, kəhrim wə zor aqqikim bilən həydiwətkən barlik padixahlıklarđin yioşimən; Mən ularni kəytidin muxu yərgə epkelimən, ularni aman-tinqlikta turoşuzimən. ■ ³⁸ Ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən. ■ ³⁹ Mən ular wə ularđin kəyin boləşan balilirini barlik künliridə Məndin əyminip yaxxilik kərsun dəp, ularəşa bir kəlb, bir yolni ata kilişimən.

⁴⁰ Mən ularəşa iltipət kiliştin kəolumni ikkinqi üzməslilikim üqün ular bilən mənggülük bir əhdə tüzimən; ularning kəytidin yenimdin qətliməsliki üqün Mən kəlbigə kərkunqumni salimən. ⁴¹ Mən ularəşa yaxxilik ata kiliştin həzur elip xadlinimən wə pütün kəlbim, pütün jenim bilən ularni muxu zeminoşa tikip turoşuzimən! ■

⁴² Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən huddi bu həlkning bəxişə bu dəhətlik külpətning həmmisini quxürginimdək, Mən ular toşruluk wədə kilioşan barlik bəht-bərikətlərni ularning üstigə quxürimən; ⁴³ Silər muxu zemın toşruluk: «U wəyranə, adəmzətsiz wə həywanətsizdir; kaldiyələrləning kəlioşə tapxuruloşan!» dəysilər. Ləkin kəlgüsidedə uningdə etizlər kəytidin setiwelinidu! ⁴⁴ Binyaminning yurtida, Yerusalemnning ətrapidiki yezilirida, Yəhudaning xəhərliridə, *jənubtiki* taşlık xəhərliridə, qərbətiki «Xəfəlah» egizlikidiki xəhərlərdə, *Yəhudaning*

■ 32:29 Yər. 21:10 □ 32:30 «yaxlıkidin tartip...» — bəlkim Israilning «əl boləşininin tartip», yəni «Misirdin qixixtin tartip» dəgən mənidedə. Bolmisa «ətizni əl» dəgən səzlər nemə mənisi bar? Jawab təwəndiki əytlərdə, əlwəttə. ■ **kəlliri yasioşanlar** — dəgən səzlər yəki yasioşan butlarni yəki yaman kilmixlirini kərsitidu. ■ 32:33 Yər. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19 □ 32:35 «Molək» — Ammoniylərləning qəşkunəş buti. ■ 32:35 Yər. 19:5 ■ 32:37 Yər. 23:3; 29:14; 31:10 ■ 32:38 Yər. 24:7; 30:22; 31:1,33 ■ 32:41 Yər. 24:6; Am. 9:15

jənubiy bayawanliridiki xəhərlərdimu kixilər qaytidin kümüxkə etizlarni setiwalidu, tohtam hətlirigə imza qoyidu, möhürləp, guwahqilarni guwahqə hazır kilidu; çünki Mən ularni sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürimən — dəydu Pərwərdigar.

33

Pərwərdigar İsrail wə Yəhudani əsligə kəltürimən, dəp ikkinqi kətim wadə kilidu

¹ Yerəmiya tehi karawullarning həylisida kamap qoyulojan waqtida, Pərwərdigarning sözi uningoja ikkinqi kətim kelip mundaq deyildi: —

² İxni kılouqı Mən Pərwərdigar, ixni xəkilləndürgüqi həm uni bekitküqi Mənki Pərwərdigar mundaq dəymən — Pərwərdigar Mening namimdur — □ ³ Manga iltija kıl, Mən sanga jawab qayturimən, xundaqla sən bilməydojan, büyük həm tilsimat ixlarni sanga ayan kılımən. ⁴ Çünki *düxməning* dəng-potəylirigə həm kılıqioja taqabil turuxqa istihkamlar kılıx üqün qəkiləjan bu xəhərdiki öylər wə Yəhuda padixahlirining ordiliri toqruluk İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: —

⁵ «Kaldiylər bilən qarxiliximən» dəp xəhərgə kirgənlərnin həmmisi, pəkət Mən oqəzipim wə qəhrimdə uriwətkənlərnin jəsətliri bilən bu öylərnə toldurux üqün kəlgənlər, halas. Çünki Mən ularning barlık rəzilliki tüpəylidin yüzümni bu xəhərdin örüp yoxurojanmən. □

⁶ Həlbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa kılıp dərdigə dərman bolimən; Mən ularni saqaytimən, ularoja qəksiz arambəhx həm həqikətəni yexip ayan kılımən. □ ⁷ Mən Yəhudani həm İsrailni sürgündin qayturup əsligə kəltürimən; ularni awwalkidək kurup çikimən. ■ ⁸ Mən ularni Mən bilən qarxilixip gunahqa petip sadir kıləjan barlık kəbihlikidin paklandurimən, Mening aldimda gunahqa petip, Manga asiylik kıləjan barlık kəbihliklerini kəqürimən; ■ ⁹ yər yüzidiki barlık əllər Mən ularoja yətküzgən barlık iltipatinı anglaydu, xuning bilən bu *xəhər* kixini xadlandurup, Özümgə mədhıylərnə kozojar, xan-xərəp kəltürüp nam-xəhrət hasil kilidu; əllər Mən ularoja yətküzgən barlık iltipət wə arambəhxlikdin *Məndin* qorqup titrəydojan bolidu.

¹⁰ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər muxu yər toqruluk: «U bir harabilik, adəmzatsiz wə həywanatsiz boldi!» dəysilər — durus. Ləkin harabə boləjan, adəmzatsiz, ahalisiz, həywanatsiz boləjan Yəhudaning xəhərliridə wə Yerusalem koqilirida ¹¹ yənə tamaxining sadasi, xad-huramlik sadasi wə toyi boluwatқан yigit-qızning awazi anglinidu, xundaqla Pərwərdigarning öyigə «təxəkkür qurbanlıqliri»ni aparəjanlarning «Samawi koğunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigaroja təxəkkür eytinglar, çünki Pərwərdigar məhrıbandur, uning muhəbbiti mənggüülüktdür» dəydojan awazlırı qaytidin anglinidu; çünki Mən sürgün

□ 33:2 «ixni kılouqı» — nemə ix ikənliki bəlkim keyinki 4-26-ayətlərdə təswirlinidu.

□ 33:5 ««Kaldiylər bilən qarxiliximən» dəp xəhərgə kirgənlər... pəkət Mən oqəzipim wə qəhrimdə uriwətkənlərnin jəsətliri bilən bu öylərnə toldurux üqün kəlgənlər, halas. Uların barlık rəzilliki tüpəylidin yüzümni bu xəhərdin örüp yoxurojanmən» — oqurmənlər ayəttiki baxqa hil təjrimilərnə uqritixi mumkin. Ləkin omumi yə mənisi təjrimimizningkidək bolidu. □ 33:6 «Həlbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa kılıp dərdigə dərman bolimən; Mən ularni saqaytimən, ...» — xübhısizki, Huda Yerəmiyaoja eytқан «büyük həm tilsimat ixlər» bu ayəttin baxlap uningoja eqip kərsitilidu. ■ 33:7 Yər. 24:6; 31:4; 32:44

■ 33:8 Yər. 31:34

bolojanlarni kayturup zemindiki awatliqni əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.■

12 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar mundak dəydu: — Harabə bolojan adəmzatsiz wə haywanatsiz bolojan bu yərdə wə uning barliq xəhərliridə qoy baqquqilarning öz padilirini yatquzidoqan qotanliri kaytidin bar bolidu. □ 13 Jənuubiy taqliktiki xəhərlərdə, ojarbtiki Yəhudaning «Xəfəlah» egizlikidiki xəhərlərdə, jənuubiy bayawandiki xəhərlərdə, Binyamining yurtida, Yerusalemnin ətrapidiki yezilirida wə Yəhudaning xəhərliridimu qoy padiliri ularni sanioquqining qoli astidin kaytidin ətidu, — dəydu Pərwərdigar.□

14 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəmətigə həm Yəhuda jəmətigə eytkən xəpəkətlik wədəmgə əməl qilimən.■

15 Xu künlər wə u qaşda Mən Dawut nəslidin «Həkkaniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən; U zeminda toşra həküm wə həkkaniylik yürğüzidu.

□ ■ 16 Xu künlərdə Yəhuda kutkuzulidu, Yerusalem arambəxtə turidu; xu qaşda Yerusalem: «Pərwərdigar həkkaniylikimizdur» degən nam bilən atilidu.

17 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Dawutning Israil jəmətinin təhtigə olturuxka layik nəslü üzülüp qalmaydu, 18 yaki Lawiy-lardin bolojan kaşinlardin, «kəydürmə kurbanliq», «axliq hədiyə» wə baxka kurbanliqlarni Mening aldimda daim sunidoqan adəm üzülüp qalmaydu.■

19 Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşə kelip mundak deyildi: —

20 Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər Mening kündüz bilən tüzgən əhdəmni wə keqə bilən tüzgən əhdəmni buzup, kündüz wə keqini öz waqtida kəlməydoqan kilip qoysanglar, 21 xu qaşda Mening Kulum Dawut bilən tüzgən əhdəm buzulup, uningə: «Əz təhtingə həküm süridoqan bir oşlung daim bolidu» deginim əməlgə axurulmaydu wə hizmətkarlim, kaşinlar bolojan Lawiy-lar bilən tüzgən əhdəm buzuloqan bolidu. 22 Asmanlardiki qoxunlar bolojan yultuzlarni sanap boləyli bolmioşandək, dengizdiki qumlarni əlqəp boləyli bolmioşandək, mən kulum Dawutning nəslini wə Əzümgə hizmət kilidoqan Lawiy-larni kəpəytimən.

23 Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşə kelip mundak deyildi: —

24 Bu həlkning: «Pərwərdigar Əzi tallioqan bu ikki jəməttin waz keqip, ularni taxlidi» deginini baykimidingmu? Xunga ular Mening

■ 33:11 Yər. 7:34 □ 33:12 «Harabə bolojan adəmzatsiz wə haywanatsiz bolojan bu yərdə wə uning barliq xəhərliridə qoy baqquqilarning öz padilirini yatquzidoqan qotanliri kaytidin bar bolidu» — 4-, 10- wə bu 12-ayəttə, Pərwərdigar Yərəmiyaşə «Sən bilip baqqioqan həm büyük həm tilsimat ixlarni sanga kərsitimən» degən wədisi boyiqə, kəlgüsi zamanda karamat ixlarni kərsitidoqan üç bexarət bizgə tonuxturulidu. □ 33:13 «sanioquqining qoli astidin ətüx» — bəlkim qoylar qotanoşə kaytip kirgəndə, ularin heqkaysisining kəm qalmasıliki üçün təxkürülüxtur. ■ 33:14 Yər. 29:10 □ 33:15 «...u qaşda Mən Dawut nəslidin «Həkkaniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən...» — oqurmənlərnin esidə barki, Huda Dawut padixah-pəyoşəmbərgə: «Kutkuzoşə-Məsil» sening nəslingdin qikidu» dəp wədə bərgən (məsilən, «2Sam.», 7-babni, Zəburdiki 18-, 45- wə 72-küyləni həm məzkur kitab 23:5nimu kəring). ■ 33:15 Yər. 23:5 ■ 33:18 Yər. 17:26

həlkimni: «Kəlgüsidə heç bir əl-dələt bolmaydu» dəp kəzgə ilmaydu. □
 25 Pərwərdigar mundak dəydu: — Mening kündüz wə keqini bekitkən əhdəm əzgirip kətsə, yaki asman-zemindiki qanuniyətləni bekitmigen bolsam, 26 Mən Yəqubning nəslidin wə Dawutning nəslidin waz keqip ularni taxlaydıqan bolimən, xuningdək İbrahim, İshaq wə Yəqubning nəslü üstigə həküm sürüx üqün *Dawutning* nəslidin adəm tallimaydıqan bolimən! Qünki bərhək, Mən ularni sürgünlüktin kayturup ularni əsligə kəltürimən, ularoqa rəhimdillik kərsitimən. ■

34

Pərwərdigar Zədəkiyaqa xum həwər yatküzidu

1 Babil padixahi Nebokadnəsar, pütün qoxuni wə həkümranliqioqa bekiqoqan barliq padixahliklar wə əllərninğ həmmisi Yerusalemoqa wə uning ətrapidiki barliq xəhərlərgə jəng kılıqan waqtida, Pərwərdigardin Yərəmiyaqa kəlgən söz: — ■

2 İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Zədəkiyaning yenioqa berip uningoqa mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, bu xəhərni Babil padixahining qolioqa tapxurimən, u uningoqa ot qoyup keydüriwetidu. ■ 3 Sən bolsang, uning qolidin qaqalmaysən; bəlki sən tutulup uning qolioqa tapxurulisən; sening kəzliring Babil padixahining kəzlririgə qaraydu, uning bilən yüz turanə səzlixisən wə sən Babiloqa sürgün bolup ketisən. ■

4 Lekin, i Yəhuda padixahi Zədəkiya, Pərwərdigarning səzini angla; Pərwərdigar sening tuqrangda mundak dəydu: — Sən kiliq bilən əlməysən; 5 sən aman-tinqlikta əlisən; ata-bowiliring bolqan əzüngdin ilgiriki padixahlar üqün matəm tutup huxbuy yaqqandək ular ohxaxla sən üqünmu *huxbuy* yaqıdu; ular sən üqün: «Ah, xahim!» dəp matəm tutıdu; qünki Mən xundak wədə kılıqanmən, — dəydu Pərwərdigar. □

6 Andin Yərəmiya pəyoələmbər bu səzlərninğ həmmisini Yəhuda padixahi Zədəkiyaqa Yerusalemda eytti. 7 Xu qaşda Babil padixahining qoxuni Yerusalemda wə Yəhudadiki qaloqan xəhərlərdə, yəni Lakixta wə Azikahta jəng kiliwatatti; qünki Yəhudadiki mustəhkəm xəhərlər arisidin pəkət bularla ixoqal bolmioqanidi.

Əz kullirioqa uwal kılıqanlaroqa aqaş berix

8 Padixah Zədəkiya *kullirimizoqa* azadlik jakarlayli dəp Yerusalemdik-ılərninğ həmmisi bilən əhdini kesip tüzgəndin keyin, Pərwərdigardin

□ 33:24 «Pərwərdigar Əzi tallioqan bu ikki jəməttin waz keqip, ularni taxlidi...» — «ikki jəmət» xühbisiziki, İsrail wə Yəhudani, yəni Hudaning pütün həlkini kərsitidu; demək, pütkül İsrail həlki əzining kələqiki toqruluk ümidsizlinip kətkən. Bəzi alimlar «ikki jəmət» «Dawut jəməti həm Lawiy jəməti»ni kərsitidu, dəp qaraydu; ləkin bizningqə keyinki «Mening həlkimni ... kəzgə ilmaydu» degən ibarə həm 25-, 26-ayətlər «Yəqubning nəslü»ni, yəni Hudaning pütün həlki (İsrail wə Yəhuda)ni kərsətkəqə, 24-ayətmu pütün həlkni kərsitixi kerək. ■ 33:26 Yər. 31:20 ■ 34:1 2Pad. 25; Yər. 52 ■ 34:2 Yər. 21:10; 32:29 ■ 34:3 Yər. 32:4 □ 34:5 «Sən üqün huxbuy yaqıdu» — ibraniy tilida səzməz bolsa «sən üqün keydüridu» degənliktur. Həklərninğ keydürjini bolsa, bizningqə huxbuy boluxi kerək idi. Əməliyəttə Təwrat həm İnşilda əlgənlər üqün hərəkəndək qurbanlik-hədiyə, nəzir-qıraşninğ heçqəndək paydisi yok, dəp kərsitilidu.

təwəndiki bu söz Yerəmiyağa kəldi □ ■ ⁹ (əhdə boyıqə hərbiəri öz ibranıy kullirini, ər bolsun, kız-ayal bolsun, qoyuwetixi kerək idi; heqkaysisi öz kerindixi boləjan Yəhudiyni kullukta qaldurmasliki kerək idi. □ ¹⁰ Əhdigə qoxulojan barlik əmirlər wə barlik həlk xuningə, yəni hərəkaysimiz öz kuli yaki dedikini qoyuwetəyli, ularni kullukta qaldurwərməyli degən səzigə boysundi. Ular boysunup ularni qoyuwətti. ¹¹ Ləkin uningdin keyin ular bu yoldin yenip qoyuwətkən kul-dedəklərnə əzigə qayturuwaldi. Ular bularni kaytidin məjburiy kul-dedək kiliwaldi). □

¹² — Xu qağda Pərwərdigarning səzi Yerəmiyağa kelip mundak deyildi:

¹³ İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən ata-bowiliringlarni Misirning zeminidin, yəni «kulluk əyi»din qıkarəşinimda, ular bilən əhdə tüzgənidim; ¹⁴ *xu əhdə boyıqə* hərbieringlar yəttinqi yilida silərgə əzini satkan hərəkaysi kerindixinglar boləjan ibranıy kixilirini qoyuwetixinglar kerək; u kullukungda altə yil boləjandin keyin, sən uni azadliqqa qoyuwetixing kerək, degənidim. Ləkin ata-bowiliringlar buni anglimay heq kulak salmiəjan. ■ ¹⁵ Ləkin silər bolsanglar, *xu yaman yoldin* yenip, kəz aldimda durus ixni kərüp, hərbieringlar öz yəkinioğa «azad bol» dəp jakarlidinglar, xuningdək Əz namim bilən atalojan əyde əhdə tüzüdinglar; ¹⁶ ləkin silər yənə yenip Mening namimoğa daq kəltürüp, hərbieringlar öz rayioğa qoyuwətkən kulni həm ihtiyarioğa qoyuwətkən dedəkni qayturuwelip kaytidin əzünglaroğa kul-dedək boluxqa məjburlidinglar.

¹⁷ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər mənə kulak salmidinglar, hərbieringlar öz kerindixinglaroğa, hərbieringlar öz yəkinginglaroğa azad bolunglar dəp heq jakarlimidinglar; manə, Mən silərgə bir hil azadliqni — yəni kiliqə, wəbətoğa wə kəhətqiliklə boləjan bir azadliqni jakarlaymən; silərnə yər yuzidiki barlik padixahliqləroğa bir wəhxət basquqi kiliəmən. ■

¹⁸ Xuning bilən Mən əhdəmni buzojan, kəz aldimda kesip tüzgən əhdining səzlirogə əməl kilmiojan kixilərnə bolsa, ular əzliri soyup ikki parqə kilip, otturisidin ətkən həliqi mozaydək kiliəmən; ¹⁹ Yəhüdaning əmirliəri wə Yerusalemnig əmirliəri, ordidiki ələmdarlar, kahinlar, xuningdək moza-ning ikki parqəsining otturisidin ətkən barlik həlkni bolsa, ²⁰ Mən ularni duxmənlirining qolioğa, jenini izdigüqilərnə qolioğa tapxurimən; xuning bilən jəsətliri asmandiki uqar-kanatlaroğa wə zemindiki haywanlaroğa ozuk bolidu; ■ ²¹ Yəhüda padixahı Zədəkiya wə uning əmirliirinimu duxmənlirining qolioğa, jenini izdigüqilərnə qolioğa, xundakla silərgə hujum kixiltin qikinip turojan Babil padixahining qoxuninging qolioğa

□ **34:8 «əhdini kesip tüzüx»** — kona zamanlarda ikki tərəp bir-biri bilən əhdə tüzməkqi bolsa, awwal kala yaki koyni soyup, nime (ikki parqə) kilip parqilaytti; andin ikki tərəp soyup ikki parqə qilojan malning otturisidin tənq etüp bir-birigə kəsəm kilatti. Bu ixning əhmiyiti bəkim: «Kaysimiz əhdini buzsak, Huda uni bu soyəjan maləğa ohxax kilsun!» deməklitür. 18-20-ayətlərnə kəring. ■ **34:8** Mis. 21:2 □ **34:9 «əhdə boyıqə hərbiəri öz ibranıy kullirini, ... qoyuwetixi kerək idi; heqkaysisi öz kerindixi boləjan Yəhudiyni kullukta qaldurmasliki kerək idi»** — mumkinqilki barki, bu əhdə pəkət bu əmirlərgə qolayliq boluxi üqün tüzülgənidi. Kəhətqilik boləjan waqıtta, öz kullirioğa ozuk berix məs'uliyitidin keqip, kullirini kətküzizwetətti. □ **34:11 «Ləkin uningdin keyin ular bu yoldin yenip qoyuwətkən kul-dedəklərnə əzigə qayturuwaldi... kul-dedək kiliwaldi»** — bu wəxə

Babilning qoxuni Yerusalemnə qorxiwelixtin waqitlik waz keqip Misir bilən jəng kiliqxə kətkən waqıtida boləjan boluxi mumkin. Əmirlər wə həlk bəkim hətərlək pəyt bizdin etüp kətti, Hudadin qorxiweriximizning həjiti yoq, deyixi mumkin idi. 21-22-ayətlərnə 35-bab, 5-7-ayətlər bilən selixturung. ■ **34:14** Mis. 21:2; Qan. 15:12 ■ **34:17** Qan. 28:25; Yər. 15:4; 24:9,10 ■ **34:20** Yər. 7:33; 16:4; 19:7

tapxurimən. ■ ²² Mana, Mən əmr qilimən, — dəydu Pərwərdigar, wə ular bu xəhər aldioğa yənə keldü; ular uningöja hujum qilip ot qoyup köydüriwetidu; wə Mən Yəhüdaning xəhərlirini wəyranə, heq adəmzatsiz qilimən.

35

Yəhüdaning wapaszilki, Rəkabiyarning wapararliki

¹ Yəhüda padixaşi Yosiyaning oqlı Yəhoakimning künliridə, Pərwərdigardin Yərəmiyaöja söz kelip: —□

² «Rəkabning jəmətidikilərnıng yenioğa berip ular bilən səzlixip ularni Pərwərdigarning öyigə apirip, uning kiqik öylirining birigə təkliş qilip ularning aldioğa xarab tutqın» — deyildi.

³ Xuning bilən mən Habazziniyaning nəwrisi, Yərəmiyaning oqlı Jaazaniyani, uning ukilirini wə barliş bala-qaqilirini, xuningdək Rəkabning pütkül jəmətini elip kelixkə qıqtım; ⁴ Mən ularni Pərwərdigarning öyigə, Igdaliyaning oqlı, Hudaning adimi bolıqan Hənaning oqullirioğa təwəlik öygə apardım; bu öy əmirlərnıng öyining yenida, Xallumning oqlı, ixikbaqar Maaseyahning öyining üstidə idi; ⁵ mən Rəkabning jəmətidikilərnıng aldioğa xarabka liş toloqan piyalilə wə qədəhlərnı qoyup ularöja: «Xarabka eşiz teginglar!» — dedim.

⁶ Ular mənə mundak dedi: «Biz xarabni iqməymiz; qünki əjdadimiz Rəkabning oqlı Yonadab bizgə: «Silər wə oqul-əwladliringlar zadi xarab iqmənglar; ⁷ yənə kelip öylərnı qurmanqlar, nə uruq terimənglar, nə üzümzarlarnı tikmənglar, nə bulardin heqkaysisioğa zadi igə bolmənglar; barliş künliringlarda qedirlarda turunglar; xuning bilən silər turuwatqan zeminda uzun künlərnı kərisilər» — dəp əmr qalduroqan.

⁸ Xuning bilən bizning əjdadimiz Rəkabning oqlı Yonadabning: «Barliş künlünlərdə zadi xarab iqmənglar» degən awazioğa kulak selip, biz wə bizning ayallirimiz həm oqul-kizlirimiz uning əmrigə toluş əməl qilip kəlgənmiz; ⁹ biz yənə turuqudək öylərnı salmioqan; bizdə heq üzümzar, etiz, uruq degənlər yok; ¹⁰ bəliş biz qedirlarda turup kəldük, əjdadimiz Yonadabning bizgə barliş əmr qilənlirioğa əməl qilip kəldük.□

¹¹ Lekin Babil padixaşi Nebokadnəsar zeminoğa besip kirgəndə, xundak ix boldiki, biz: «Barayli, Kaldiylərnıng koxuni həm Suriyəning koxunidin qeqip Yerusalemlə xəhərigə kirəyli» — dedük. Mana xu səwəbtin Yerusalemda turuwatimiz.□

¹² Andin Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaöja kelip mundak deyildi: —

¹³ «Samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Barəqin, Yəhüdadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlaröja mundak degin: — Buningdin tərbiyə almamsilər, xuningdək Mening səzliməgə kulak salmamsilər? — dəydu Pərwərdigar.

¹⁴ — Mana, Rəkabning oqlı Yonadabning oqul-pərzəntlirigə «xarab iqmənglar» dəp tapiliorqan səzliməgə əməl qilinip kəlgən; bügünki küngiqə ular heq xarab iqip bəkmioqan, qünki ular atisəng Yəhüdaning əmrigə itaət

■ **34:21** Yər. 37:11 □ **35:1** «Yəhoakimning künliridə» — bu wəxə Zədəkiya padixaş təhtkə olturoqan waqıtta, yəni yuqirida eytiloqan bəxarətlərdin ilgiri boləqanidi, əlwəttə. □ **35:10** «**biz qedirlarda turup kəldük, əjdadimiz Yonadabning bizgə barliş əmr qilənlirioğa əməl qilip kəldük**» — jəmiş bolup 250 yillik məzgil iqidə. «Rəkabning oqlı Yonadab» bəlkim «2Pad.» 10:15də tiləqan elinoqan «Rəkabning oqlı Yəhənadab» boluxi mumkin.

kiloqan. Lekin Mən tang səhərdə ornumdin turup silərgə səz kəlip kəlgən bolsammu, silər Manga heq kulak salmioqansilər. ■ ¹⁵ Mən tang səhərdə ornumdin turup kullirim boləqan pəyoqəmbərlərnə əwətip: «Hər-biringlar hazır əz rəzil yolunglardin yenip, kilmixinglarnə tüzitinglar, baxqə ilahlarə əgixip qoqunmanglar; xundəq kilsanglar Mən atabowiliringlarəqə təkdəim kiloqan zeminda turuwerisilər» dəp kəlgənmən; lekin silər Manga kulak salmay heq anglimioqansilər. ■ ¹⁶ Bərhək, Rəkabning oqlə Yonadabning əwladlirə atisining ularəqə tapilioqan əmrigə əməl kiloqan; lekin bu həlk Manga heq kulak salmioqandur. ¹⁷ Xunga samawə qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundəq dəydu: — Mana, Mən Yəhudaning üstigə həm Yerusalemning üstigə Mən aldın'ala eytkən barlik balayə'apətnə quxürimən; qünki Mən ularəqə səz kiloqan, lekin ular anglimioqan; Mən ularnə qəqiroqan, lekin ular jawab bərmigən».

¹⁸ Andin Yeremiya Rəkab jəmətigə mundəq dedi: — Samawə qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundəq dəydu: — Qünki silər atanglar Yonadabning əmrigə itəət kəlip, barlik yolyoruklirini tutup, silərgə tapilioqanlirining həmmisi boyiqə ix kərup kəlgənsilər, — ¹⁹ əmdi samawə qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundəq dəydu: — Rəkabning oqlə Yonadabning nəslidin aldında hizmət kiloquqə hərgiz üzülüp qəlmaydu. □

36

Padixahə Yəhoakim bexarət hatiriləngən oram yazmini kəydüridu

¹ Yəhuda padixahə Yosiyaning oqlə Yəhoakimning tətinqə yilə, Yeremiyaqə Pərwərdigardin təwəndikə səz kəldi: —

² Əzünggə oram kəqəz əlojin; uningəqə Yosiyaning künliridə sanga səz kiloqimdin tartip bəgünki künigəqə Mən Israilnə əyibligən, Yəhudanə əyibligən həm barlik əllərnə əyibligən, sanga eytkən səzlərnəng həmmisini yazəjin. ■ ³ Yəhudaning jəməti bəlkim Mən bəxiqə quxürməqki boləqan barlik balayə'apətnə angləp, hərbi əzlirining rəzil yolidin yanarmikin; ular xundəq kilsə, Mən ularning kəbihlikini wə gunahini kəqürüm qilimən. ⁴ Xuning bilən Yeremiya Neriyaning oqlə Baruknə qəqirdi; Baruk Yeremiyaning əqzidin qikqanlirini angləp Pərwərdigarning uningəqə eytkən səzlirining həmmisini bir oram kəqəzəgə yezip bərdi. ⁵ Yeremiya Barukqə tapiləp mundəq dedi: — Əzüm kəmap kəyuloqənmən; Pərwərdigarning əyigə kiriximgə ruhsət yok; lekin əzüng berip kirgin; ⁶ Pərwərdigarning əyidə roza tutqən bir künidə, sən əqzimdin qikqanlirini angləp yazəqan, Pərwərdigarning bu oram yazmida hatiriləngən səzlirini həlkning kuləklirioqə yətküzgin; həmmə xəhərlərdin kəlgən Yəhudadikilərnəng kuləqimə yətküzgin. ⁷ Ular bəlkim Pərwərdigar aldioqə dua-tilawitini kəlip hərbi əzlirining rəzil yolidin yanarmikin; qünki Pərwərdigarning bu həlkqə əgəhlanduroqan əqəzipi wə kəhri dəhxtəliktur. ⁸ Neriyaning

■ 35:14 Yər. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33 ■ 35:15 Yər. 18:11; 25:5 □ 35:19 «Rəkabning oqlə Yonadabning nəslidin aldında hizmət kiloquqə hərgiz üzülüp qəlmaydu» — ularning Huda aldida nemə hizmət kildioqanliklə Muqəddəs Kitabta hatiriləngən əməs; əmma Yəhudiyərnəng keyinki hatiriliri boyiqə ularning keyinki ibadəthanida qurbangəhta ot üqün otun elip berix hizmiti bar idi. Rəkabiylər toqruluk yənə «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 36:2 Yəx. 8:1; Yər. 30:2

oqli Baruk Yeremiya pəyojəmbər uningə tapiləjəninə həmmisini ada kili, Pərwərdigarning əyidə Pərwərdigarning səzlini oqur jakarlıdı. □

⁹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqli Yəhoakim təhtkə olturojan bəxinçi yili tokkuzinçi ayda xundak boldiki, barlik Yerusalemdikilər həmdə Yəhuda xəhərliridin qikiqir Yerusaleməyə kəlgən barlik həlk üqün, Pərwərdigar aldida bir məzgil roza tutuximiz kerək dəp elan kilindi. ¹⁰ Xu waqit Baruk Pərwərdigarning əyigə kirip, pütükqi Xafanning oqli Gəmariyaning əyidə turup, Yeremiyaning səzlini barlik həlkning kulikiyəyə yətküzüp oqudı; bu əy Pərwərdigarning əyining yukiriki həylisidiki «Yengi dərwaza»yə jaylaxkanıdı. □ ¹¹ Xafanning nəwrisi, Gəmariyaning oqli Mikah bolsa yazmidin Pərwərdigarning səzlining həmmisigə kulak saldı. ¹² Andin u padixahning ordisiyəyə quxup pütükqining əyigə kiritidi, mana, əmirlərnin həmmisi xu yərdə olturatti; pütükqi Əlixama, Xəmayaning oqli Delaya, Akborning oqli Əlnatan, Xafanning oqli Gəmariya wə Hənanianing oqli Zədəkiya katarlik barlik əmirlər xu yərdə olturatti. ¹³ Xuning bilən Mikah Barukning səzligənlini həlkning kulikiyəyə yətküzüp oquşanda əzi anglijan barlik səzləni ularəyə bayan kildi. ¹⁴ Xuning bilən barlik əmirlər Kuxining əwrisi, Xələmiyaning nəwrisi, Nətanianing oqli Yəhudiyni Barukning yeniyəyə əwətip uningəyə: «Sən həlkning kulikiyəyə yətküzüp oquşan oram yazmini kolungəyə elip yenimizəyə kəl» — dedi. Xuning bilən Neriyaning oqli Baruk oram yazmini koliyəyə elip ularning yeniyəyə kəldi. ¹⁵ Ular uningəyə: «Oltur, uni kulikimizəyə yətküzüp oqur bər» — dedi. Baruk uni ularəyə anglijan oqudı.

¹⁶ Xundak boldiki, ular barlik səzləni anglijanəyə, aləkdə bolup bir-birigə qarixip: «Bu səzlərnin həmmisini padixahkəyə yətküzmisək bolmaydu» — dedi. ¹⁷ Andin Baruktin: «Bizgə degin əmdi, sən bu səzlərnin həmmisini kəndək yazding? Ular ni Yeremiyaning əz əqzidin anglijanəyə?» — dəp soridi.

¹⁸ Baruk ularəyə: «U bu səzlərnin həmmisini əz əqzi bilən mənəyə eytti, mən oram kəqəzge siyah bilən yazdim» — dedi.

¹⁹ Əmirələr Barukkəyə: «Barəjin, sən wə Yeremiya məkūwelinglar. Kəyərdə bolsanglar həqkimgə bildürmənglar» — dedi. ²⁰ Xuning bilən ular oram yazmini pütükqi Əlixamaning əyigə tikip qoyup, ordiyəyə kirip padixahning yeniyəyə kəlip, bu barlik səzləni uning kulikiyəyə yətküzdi.

²¹ Padixah Yəhudiyni yazmini elip kəlixkə əwətti, u uni Əlixamaning əyidin epkəldi. Yəhudiyni padixahning kulikiyəyə wə padixahning yenidə turojan barlik əmirlərnin kulakliyəyə yətküzüp oqudı. ²² Xu qəq tokkuzinçi ay bolup, padixah «kixlik əy»idə olturatti; uning aldidiki oqakta ot kəlaklik idi. ²³ Xundak boldiki, Yəhudiyni uningdin üq-tət səhipini oquşanda, padixah kələmtiraxi bilən bu kismini kesip, yazmining

□ 36:8 «Neriyaning oqli Baruk Yeremiya pəyojəmbər uningə tapiləjəninə həmmisini ada kili, Pərwərdigarning əyidə Pərwərdigarning səzlini oqur jakarlıdı» — Barukning qong atisi Maaseyah Yerusalemnin xəhər baxlik boləjanıdı (32:12ni həm «2Tar.» 34:8ni kəring). U muxu ixni kiləşanda bəlkim əzining jəni wə kələqikini təwəkkül kiləşan. Uning Yeremiyaqəyə həmrəh boluxning intayin jəpəlik wə hətərlik ikənlikini quxinxin üqün 45-babni kəring. □ 36:10 «pütükqi Xafan» — Xafan toşruluk «1Pad.» 22-babni kəring. «yukiriki həylə» — bolsa «1Pad.» 6:36 həm 7:12də «iqki həylə» değən nəm bilən atəlan. «Yengi dərwaza» «Yər.» 26:10də tiləyə elinəjan. Xühhisizki, Baruk xu yərdə turup Yeremiyaning səzini oquytti, barlik həlk anglijanəyətti.

həmmisini bir-birləp otta keyüp yoqioquə oqaqtiki otka taxlidi. □

²⁴ Lekin bu barlıq sözləni angliəan padixah yaki hizmətkarlırining heqkaysisi kərkmidi, ulardin kiyim-keqəklirini yirtkanlar yok idi.

²⁵ Uning üstigə Əlnatan, Delaya wə Gəmarıyalar padixahtin oram yazmini köydürməslirini etüngənidi, lekin u ularəa kulak salmidi. ²⁶ Padixah bolsa xahzadə Yerahməəl, Azriəlning oqlı Seraya wə Abdəəlning oqlı Xələmiyani pütükqi Barukni wə Yerəmiya pəyoəəmbərnı koləa elixka əwətti; lekin Pərwərdigar ularni yoxurup saklıdi.

Ikkinqi oram yazma

²⁷ Padixah Baruk Yerəmiyaning aqlzidin anglap yazəan sözləni hatiriləan oram yazmini köydürüwətkəndin keyin, Pərwərdigarning səzi Yerəmiyaəa kelip mundak deyildi: —

²⁸ Yənə bir oram kəqəzni elip, uningəa Yəhuda padixahı Yəhoakim köydürüwətkən birinqi oram yazmida hatiriləngən barlıq sözləni yazəin. ²⁹ Wə Yəhuda padixahı Yəhoakiməa mundak degin: —

Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən bu oram yazmini köydürüwəttəng wə Mening toqruluk; Sən buningəa: «Babil padixahı qokum kelip bu zeminni wəyran kilidu, uningdin həm insanni həm haywanni yoqitidu»

— dəp yezixka kandaqmı petinding?» — deding. ³⁰ Xunga Pərwərdigar Yəhuda padixahı Yəhoakim toqruluk mundak dəydu: — Uning nəslidin Dawutning təhtigə olturexka heq adəm bolmaydu; uning jəsiti sirtka taxliwətilip kündüzdə issiqtə, keqidə kirawda oquq yatidu. ■ ³¹ Mən uning wə nəslining bexioəa, hizmətkarlırining bexioəa kəbihlikining jzasini quxürimən; Mən ularning üstigə, Yerusalemda turuwatkanlarıning üstigə həm Yəhudaning adəmliri üstigə Mən ularəa agahlandıroəan barlıq külpətlərnı quxürimən; günki ular Manga heq kulak salmioəan. ³² Xuning bilən Yerəmiya baxka bir oram kəqəzni elip Neriyaning oqlı Barukka bərdi; u Yerəmiyaning aqlzioəa qarap Yəhuda padixahı Yəhoakim otta köydürüwətkən oram yazmida hatiriləngən həmmə sözlərnı yazdi; ular bu sözlərgə ohxaydioəan baxka kəp sözlərnımu qoxup yazdi. □

37

Zədəkiya padixah boləan qaşdiki bəzi wəqələr — kirix səz

¹ Babil padixahı Nebokadnəsar Zədəkiyani Yəhudaning zeminiəa padixah kildi; xuning bilən u Yosıyaning oqlı Yəhoakimning oqlı Koniyaning ornioəa həküm süridi. □ ² U, yaki hizmətkarliri, yaki zemindiki həlk Pərwərdigarning Yerəmiya pəyoəəmbər arkilik eytkən səzlırigə heq kulak salmidi.

Zədəkiya Hudadin yardım tiləydu

□ **36:23 «kələmtirax bilən kesix»** — adəttə bu saymannı diwanbegi yaki pütükqi «oram yazmılar»ni yasap təyyarlawka ixlitətti. Muxu yərdə əksiəq kımmətlik bir oram yazmini yoqitix üqün ixlətkən. ■ **36:30** Yər. 22:19 □ **36:32 «u Yerəmiyaning aqlzioəa qarap Yəhuda padixahı Yəhoakim otta köydürüwətkən oram yazmida hatiriləngən həmmə sözlərnı yazdi»** — birinqi «oram yazma»ning məzmunı bəlkim «Yerəmiya»diki 1-20-bablar idi. □ **37:1**

«**Koniya**» — «Yəkoniyah»ning baxka bir atilixi.

20 — «Əmdi i padixah təksir, səzliməgə kulak selixingni ötünimən; iltijayim aldingda ijabət bolsun, dəp ötünimən; diwanbegi Yonatanning öyigə meni qaytkuzmiəysən; sən undak kılsang, xu yərdə əlimən».

21 Zədəkiya padixah pərman qüxürüp, Yerəmiyani qarawullarning həylisida turəuzuxni, xuningdək xəhərdiki həmmə nan tügəp kətmisila, uningəja hərəküni «Naway koqisi»din bir nan berilixni tapilidi; xuning bilən Yerəmiya qarawullarning həylisida turdi.■

38

Yerəmiya hain dəp ərz kilinip su azgilioja taxlinidu

1 Mattanning oqli Səfatiya, Paxhurning oqli Gədaliya, Xəməliyaning oqli Jukal wə Malkiyaning oqli Paxhurlar bolsa Yerəmiyaning həlkəkə: —

2 «Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu xəhərdə kəlip qəlojan adəmlər bolsa kiliq, kəhətqilik wə wəba bilən əlidu; lekin kimki çiqip Kaldiyərgə təslim bolsa həyat qalidu; jeni əzigə oljidək qalidu; u həyat qalidu. ■

3 Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu xəhər çoqum Babil padixahning qoxunining kəlioja tapxurulidu, u uni ixəjal kilidu» — dəwatqan səzlrini anglidi.

4 Əmirlər padixahka: «Silidin ötünimiz, bu adəm əlüməgə məhkum kilinsun; qünki nemixka uning bu xəhərdə kəlip qəlojan jənggiwar ləxkərləning kollirini wə həlkəning kollirini ajiz kilixioja yol kəyulsun? Qünki bu adəm həlkəning mənprəətini əməs, bəlki ziyinini izdəydu» — dedi.

5 Zədəkiya padixah: «Mana, u silərnəning kolliringlarəja tapxuruldi; silərnəning yolunglarni toskudək mən padixah qanqilik bir adəm idim?» — dedi.

6 Xuning bilən ular Yerəmiyani tutup qarawullarning həylisidiki xəhzadə Malkiyaning su azgilioja taxliwətti; ular Yerəmiyani arojamqilar bilən uningəja qüxərdi; azgaldə bolsa su bolmay, pəkət patkəkla bar idi; Yerəmiya patkəkka pətip kətti.

Efiopiyəlik əoqwat Yerəmiyani azgaldin kətquzidu

7 Əmma padixahning ordisidiki bir əoqwat Efiopiyəlik Əbəd-Mələk Yerəmiyaning su azgilioja qamap qoyuloqanlikini anglidi (xu qəoqda padixah bolsa «Binyamin dərwasizi»da olturatti). □ 8 Əbəd-Mələk ordidin çiqip padixahning yenioja berip uningəja: 9 «I padixahi'aləm, bu adəmlərnəning Yerəmiya pəyoqəmbərgə barlik kəlioqini, uni su azgilioja taxliwətkini intayin əsəbiy rəzilliktur; u axu yərdə kəhətqiliktin əlöp qalidu; qünki xəhərdə ozuk-tülük qalmidi» — dedi.

10 Padixah Efiopiyəlik Əbəd-Mələkkə buyruk berip: «Muxu yərdin ottuz adəmni əzüng bilən elip berip, Yerəmiya pəyoqəmbərnəni əlöp kətməsliki üqün su azgilidin elip qikərojin» — dedi. 11 Xuning bilən Əbəd-Mələk adəmlərnəni elip ularəja yətkəqilik kilip, padixahning ordisidiki həzinining astidiki öygə kirip xu yərdin lata-puta wə jul-jul kiyimlərnəni elip, xularni tanilar bilən azgaləja, Yerəmiyaning yenioja qüxürüp bərdi.

12 Efiopiyəlik Əbəd-Mələk Yerəmiyaəja: — Bu lata-puta wə jondak kiyimlərnəni kəltuqliring həm tanilar arisioja tikip kəyoqin — dedi. Yerəmiya

■ 37:21 Yər. 32:2 ■ 38:2 Yər. 21:9 □ 38:7 «bir əoqwat Efiopiyəlik» — «əoqwat» dəgən bu səz bəzidə pəkət «əməldar»nila bildüridu.

xundak kildi. ¹³ Xuning bilən ular Yərəmiyani tanilar bilən tartip, su azgilidin qıqardı; Yərəmiya yənila qarawullarning hoylisida turdi.

Zədəkiya astirtin məslihət soraydu, Yərəmiya jawab beridu

¹⁴ Padixah Zədəkiya adəm əwətip Yərəmiya pəyoələmbərni Pərwərdigarning eyidiki üqinçi kirix ixikigə, öz yenioğa aparquzdi. Padixah Yərəmiyağa: — Mən səndin bir ixni sorimakqimən; uni məndin yoxurmiqaysən — dedi.

¹⁵ Yərəmiya Zədəkiyağa: «Mən uni sanga ayan kılsam, sən meni jəzmən ölümgə məhkum kılmamsən? Mən sanga məslihət bərsəm, sən anglımaysən!» — dedi.

¹⁶ Padixah Zədəkiya Yərəmiyağa astirtin kəsəm iqip uningğa: «Bizgə jan-tinik ata kıloğan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm iqimənki, mən seni ölümgə məhkum kılmaymən, yaki seni jeningni izdigüqi kixiləarning kəlioğa tapxurmaymən» — dedi.■

¹⁷ Yərəmiya Zədəkiyağa: Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israılning Hudasi mundak dəydu: — Sən ihtiyarən Babil padixahining əmirilərining yenioğa qıqip təslim bolsang, jening həyat kalidu wə bu xəhər otta köydürüwetilməydu; sən wə eydikiliring həyat qalisilər. ¹⁸ Ləkin sən qıqip Babil padixahining əmirilərigə təslim bolmisang, bu xəhər kaldiyələarning kəlioğa tapxurulidu, ular uningğa ot qoyup köydürüwetidu, sən ularning kəlidin qaqalmaysən — dedi.

¹⁹ Padixah Zədəkiya Yərəmiyağa: «Mən Kaldiyərgə qıqip təslim boləjan Yəhədiyələrdin kərkimən; Kaldiyələr bəlkim meni ularning kəlioğa tapxuruxi, ular meni kıyin-kıstak kılixni mumkin» — dedi.

²⁰ Yərəmiya mundak dedi: — Ular seni tapxurmaydu. Səndin ötünimənki, gepimgə kirip Pərwərdigarning awazioğa itaət kıloqaysən; xundak kılsang sanga yahxi bolidu, jening həyat kalidu. ²¹ Ləkin sən qıqip təslim boluxni rət kılsang, Pərwərdigar mangan ayan kıloğan ix mundak: —

²² mana, Yəhuda padixahining ordısında kəloğan barlıq kız-ayallar Babil padixahining əmirilərining aldioğa elip ketilidu. Xuning bilən bu *kız-qyallar* sanga *tənə kılip*: «Sening jan dostliring seni ezikturdi; ular sening üstüngdin qəlibə kildi; əmdi hazır putliring patkəkqa pitip kətkəndə, ular yüz örüp sanga arkisini kildi!» — dəydu. □ ²³ Sening barlıq ayalliring həm baliliring kaldiyələrgə elip ketilidu. Sən özüng ularning kəlidin qaqalmaysən; qünki sən Babil padixahining kəli bilən tutuwelinisən, xundakla sən bu xəhərnin otta köydürüwetilixigə səwəbqi bolisən.

²⁴ Zədəkiya Yərəmiyağa mundak dedi: — Sən bu səhəbitimizni baxka həqkimgə qandurmiqin, xundila sən ölməysən. □ ²⁵ Əmirilər mening sən bilən səzləxkinimni anglap yeningğa kelip səndin: «Sening padixahka nemə degənlirinqni, xundakla uning sanga qandak səzləni kıloğanlıqini bizgə eyt; uni bizdin yoxurma; xundak kılsang biz seni öltürməymiz» desə, ²⁶ undakta sən ularğa: «Mən padixahning aldioğa: «Məni Yonataning öyigə kaytkuzmiqaysən, bolmisa, mən xu yərdə ölümən» — degən iltijayimni qoyoğanmən» — dəysən.

■ **38:16** Yəx. 57:16 □ **38:22** «sening jan dostliring seni ezikturdi» — «sening jan dostliring» padixahning «məslihətqi»liri həm «pəyoələmbərliri»ni kersitidu. Ular padixahni «Misiroğa ittipakdax bolup Babilğa isyan kətürəyli» dəp azdurup balay'apətni kəltürgəndi. □ **38:24** «qandurmiqin ..sən ölməysən» — bəlkim padixah uningğa təhədit selix üqün əməs, bəlkı «Misiroğa ittipakdax bolayli» degən əmirilər bu səhəbətning məzmunini anglap qalsə Yərəmiyani öltürüxi mumkin, deməkqi.

²⁷ Dərwəkə əmirlərninğ həmmisi Yerəmiyaning yenioğa kelip xuni soridi; u ularoğa padixah buyruoğan bu barliq səzlər boyiqə jawab bərdi. Xuning bilən ular jimip ketip uning yenidin çiqip kətti; çünki bu ix heqkimgə gandurulmioğanidi. ²⁸ Xundak kılıp Yerusalem ixoəl kılinoquqə Yerəmiya qarawullarning həyolisida turdi.

39

Yerusalemning ixoəl kılınixi wə keyinki wəqələr

¹ Yerusalem ixoəl kılinoqanda təwəndiki ixlar yüz bərdi: — Yəhuda padixahı Zədəkiyaning tokkuzinçiq yili oninçiq ayda, Babil padixahı Nebokədnəsar wə barliq qoxuni Yerusalemoğa jəng kılıxka kelip uni muhasirigə aldi; ■ ² Zədəkiyaning on birinçiq yili, tətinqi ayning tokkuzinçiq künidə, ular xəhər sepilidin bəsüp kirdi. ³ Xuning bilən Babil padixahınınğ əmirlirining həmmisi, yəni Samgarliq Nərgal-Xarəzər, bax həziniçiq Nebu-Sarsekim, bax sehırgər Nərgal-xarəzər wə Babil padixahlıqınınğ baxka əməldarlıri kirip «Ottura dərwəza»da olturdi.□

⁴ Yəhuda padixahı Zədəkiya wə barliq jənggiwar ləxkərlər ularni kərüp qaçmaqçı bolup, tün keqidə xəhərdin bədər tikiwetixti; u padixahning baqıqisi arkiplik, «ikki sepil» arilikidiki dərwəzidin çiqip *Jordan jiloşidiki* «Arabah tüzəngliki»gə qarap keqixti. ⁵ Kaldiylərninğ qoxuni ularni koşlap Yeriho tüzənglikidə Zədəkiyoğa yetixip uni qoloğa elip Hamat zeminiçiki Riblah xəhırigə, Babil padixahı Nebokədnəsarning aldioğa apardi; u xu yərdə uning üstidin həküm çiqardi.

⁶ Babil padixahı Riblah xəhıridə Zədəkiyaning oşullirini kəz aldiçidə oltürwətti; Babil padixahı Yəhudadiki barliq mətiwərlərnimu oltürwətti. ⁷ U Zədəkiyaning kəzlırini oyup, uni Babiloğa apirix üçün mis kixənlər bilən kixənləp koydi. ⁸ Kaldiylər padixahning ordisini wə puqralarning öylirini ot koyup köydürüp Yerusalemning sepillirini kəmürüp taxlıdi. ⁹ Xahənə qarawul begi Nebuzar-Adan xəhərdə kelip qaloğan baxka həlkni, özigə təslim bolup çiqkanlarni, yəni qaloğan həlkning həmmisini qoloğa elip, Babiloğa sürgün kildi. ¹⁰ Halbuki, qarawul begi Nebuzar-Adan Yəhuda zeminiçidə heq təwəliki bolmioğan bəzi namratlarni qaldurdi; xu qaoşda u ularoğa üzümzarlar wə etizlarni təksimləp bərdi.

¹¹⁻¹² Babil padixahı Nebokədnəsar Yerəmiya toşruluk qarawul begi Nebuzar-Adan arkiplik: «Uni tərıp uningdin həwər al; uningə heq ziyan yətküzmə; u nemini halisa xuni uningə qılıp bər» — dəp pərman çüxürgənidi.

¹³ Xunga qarawul begi Nebuzar-Adan, xundakla bax həziniçiq Nebuz-azban, bax sehırgər Nərgal-Xarəzər wə Babil padixahning baxka bax əməldarlırining həmmisi adəm əwətip □ ¹⁴ Yerəmiyani «Qarawullarning həyolisı»din elip Xafanning nəwrisi, Ahikamning oşli Gədalıyaning öz

■ **39:1** 2Pad. 25:1; Yər. 52:4 □ **39:3** «**bax həziniçiq**» — ibraniy tilidiki «Rab-Saris» deyilidu. Bu səzninğ toluq məniçisi bizgə naməlum, «bax həziniçiq» bizning pərzimiz. «**Ottura dərwəza**»da **olturdi** — kona zamanlarda xəhər dərwəzisi əməldarlar yaqi mətiwərlər sot kılıdioğan, həküm çiqiridioğan jay idi. □ **39:13** «**bax həziniçiq Nebuzazban**» — 3-ayəttə «Nebu-Sarsekim» isimlik yəne bir «bax həziniçiq» tiloğa elinidu.

əyigə apirixi üqün uning qolioğa tapxuroʻuzdi. Lekin Yərəmiya puqralar arisida turdi.□

Hudaning sadik adimi Əbəd-Mələkkə bolojan wədisi

¹⁵ Yərəmiya «Karawullarning hoylisi»da kamap qoyuloqan waqtida, Pərwərdigarning sozi uningoga kelip mundak deyilgəni: —

¹⁶ Barojin, Efiopiyalik Əbəd-Mələkkə mundak degin: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən öz sozlimni muxu xəhər üstigə qūxurimən; awat-halawət əməs, bəlki balayi’apət qūxurimən; xu küni bu ixlar öz kezung aldida yuz beridu. ¹⁷ Lekin xu küni Mən seni kutkuzimən, — dəydu Pərwərdigar; — Sən qorkidioqan adəmlərnin qolioğa tapxurulmaysən; ¹⁸ qünki Mən qokum seni kutkuzimən; sən qiliqlanmaysən, bəlki öz jening özünggə oljidək qalidu; qünki sən Manga tayinip kəlgənsən — dəydu Pərwərdigar».

40

Yərəmiya ikkinqi ketim azad kilinip qoyuwetilidu

¹ Karawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəhiridin qoyuwətkəndə, Pərwərdigar Yərəmiyaga soz kildi. U qaqda Nebuzar-Adan Yerusalem həm Yəhudadiki barlik əsirlərnin elip Babiloga sürgün qilmaqci idi; Yərəmiyamun ularning arisida zənjir bilən baqlanoqan halda elip mengilənanidi. □ ² Karawul begi Yərəmiyani bir qətkə tartip uningoga mundak dedi: «Pərwərdigar Hudaying muxu yərgə balayi’apət qūxurimən dəp aqahlandurdi; ³ Mana, Pərwərdigar Öz degini boyiqə xundak kilip uni kəltürdi; qünki silər Pərwərdigar aldida gunah sadir qiloqansilər wə uning awazioğa kulak salmioqansilər; xunga bu ix bexinglaroga qūxti. ⁴ Lekin mən kolungni ixkəlləngən zənjirlərdin yexip seni qoyuwetimən; mən bilən billə Babiloga berix sanga muwapik kərünsə, qəni kəl, mən səndin həwər alimən; əmma mən bilən billə Babiloga berixni muwapik əməs dəp qarisanq, kerək yok. Mana, pütkül zemin aldingda turidu; qəyərgə berix sanga layik, durus kərünsə xu yərgə barojin».

⁵ Yərəmiya tehi yenidin mangmay turup, Nebuzar-Adan uningoga: «Boldi, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalinyaning yenioğa kayt; Babil

□ **39:14 «Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalija»** — bu ayəttiki «Xafan» 36:10-11də tiloga elinoqan «Xafan» boluxi mumkin. Qariqanda, uning alisidikilər Yərəmiyaga yaxhi muamilə kilip kəlgən. «**Yərəmiyani ... elip .. Gədalinyaning öz əyigə apirixi üqün ...**» — alimlarning bu ayəttiki «öz əyigə» degən soz toqrisida ikki pikri bar, yəni «öz əyi» (1) Yərəmiyaning yurti, yəne Anatotni yaki (2) Gədalinyaning «öz əyi»ni kərsitidu. Gədalija Nebokədnəsarning buyrukci bilən Pələstingə waliy dəp bekitilgəni (40:5ni wə «2Pad.» 25:22ni kəring). Bizningqə ikkinqi pikir toqra, qünki 40:5də Nebuzar-Adanning Yərəmiyaga «Gədalinyaning yenioğa kaytqin» degən sezini bayqaymiz. Muxu waqıtta Yərəmiya waliy əyidə kəng-azadilikte turuxni əməs, bəlki namrat həlk arisida turuxni tallidi. □ **40:1 «Karawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəhiridin qoyuwətkəndə, Pərwərdigar Yərəmiyaga soz kildi...»** — Nebuzar-Adan allıqaqan Yərəmiya toqruqluk «Yerusalemda turuwərsun» dəp pərman qūxürgəni (39:11-14ni kəring). Uning «həlk arisida» turoqanliqi tüpəylidin, bəlkim tasadipiyliktin ular sürgün qilinoqanda ular bilən təng elip ketilgəni. «Pərwərdigarning sozi Yərəmiyaga kəldi» — 2-5-ayətlərgə qariqanda, Pərwərdigarning bu sozi «kapir» bolojan, Babillik ləxkər Nebuzar-Adan arkilik kəldi!

padixahı uni Yəhudadiki xəhərlərgə həkümranlik kılıxka bəlgiligən; həlk arisida uning bilən billə turiwər, yaki həkəndək baxka yərgə baray desəng xu yərgə barəqin» — dedi. Xuning bilən karawul begi uningə ozuk-tülük həmdə bir sowəqat berip uni koyuwətti. ⁶ Xuning bilən Yerəmiya Mizpah xəhərigə, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliyaning yenioğa kəldi; u uning bilən billə, puqralar arisida turdi.

Mizpah xəhiri «Yəhuda əlkə»sining yengi mərkizi kılınıdu

⁷ Dalada qaloqan Yəhudaning ləxkər baxlıqliri həm ləxkərliri Babil padixahining Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliyani zemin üstigə həkümranlik kılıxka bəlgiligənlikini, xuningdək uningə Babilə qəybolmıqan zemindiki yoxsul ər-ayallar bala-qakiliri bilən tapxuruloqanlikini anglap kəldi; ⁸ xuning bilən bu ləxkər baxlıqliri adəmliri bilən Mizpah xəhərigə, Gədaliyaning yenioğa kəldi; baxlıqliri bolsa Nətanianing oqli Ixmail, Kareahning oqulliri Yoħanan həm Yonatan, Tanhumətning oqli Seraya, Nətofatlik Əfayning oqulliri wə Maakatlik birsining oqli Yəzaniya idi. □ ⁹ Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliya ular wə adəmlirigə: «Kaldiyərgə bekinixtin qorkmanglar; zeminda olturaklıxip Babil padixahioğa bekininglar, xundaq kilsanglar silərgə yahxi bolıdu. ¹⁰ Mən bolsam Kaldiyərgə zeminioğa kəlgəndə silərgə wəkil bolup ularning aldida turux üqün Mizpah xəhəridə turimən; silər bolsanglar, xarab, ənjür-hormilar wə zəytnun meyi məhsulatlırini elip küp-idixinglarə qoyunglar, əzünglar tutqan xəhərlərdə turiweringlar» — dəp kəsəm iqtı.

¹¹ Ohxaxla Moabda, Ammoniyar arisida, Edomda həm baxka hər bir yurtlarda turəqan Yəhudiylarmu Babil padixahı Yəhudada həlkning bir qəldisini qəlduroqan wə ular üstigə həkümranlik kılıxka Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliyani bəlgiligən dəp anglidi; ¹² xuning bilən barlık Yəhudiylar həydəp tarkitiwətilgən həmmə jay-yurtlardın qaytip, Yəhuda zeminiə, Mizpah xəhərigə, Gədaliyaning yenioğa kəldi. Ular xarab, ənjür-hormilarning məhsulatlırini zor kəngriqliktə aldı.

Ixmail Gədaliyani əltürəwətidu, Mizpahdiki həlkni əsirgə alıdu

¹³ Kareahning oqli Yoħanan wə dalada qaloqan ləxkərlərnıng barlık baxlıqliri Mizpah xəhərigə, Gədaliyaning yenioğa kelip uningə: ¹⁴ «Sən Ammoniyar padixahı Baalis Nətanianing oqli Ixmailni seni əltürəxkə əwətkənlikini bilməmsən?» — deyixti. Ləkin Ahikamning oqli Gədaliya ularning gəpigə ixənmiđi.

¹⁵ Kareahning oqli Yoħanan Mizpahda Gədaliyaə astirtin səz kılıp: «Məngə ruhsət kıləyəsən, baxkılar uningdin həwər tapquə mən berip Nətanianing oqli Ixmailni əltürəy; heqkim buni bilməydu. Uning seni əltürəp, xuning bilən ətrapingə yiqiləqan Yəhudadikilərnıng həmmisi tarkitiwətilip, Yəhudaning qəldisi yəkitiwətilixining nemə həjiti bar?» — dedi.

¹⁶ Birəq Gədaliya Kareahning oqli Yoħananə: «Sən undəq kılma; qünki sən Ixmail toqruluk yaləqan eytiwətişən» — dedi.

□ **40:8 «Maakatlik birsining oqli Yəzaniya»** — «Jəzaniya»ning baxka xəkli «Yaazaniya» — «2Pad.» 25:23ni kərug.

41

¹ Əmdi yəttinçi ayda xundak boldiki, xahzadə, xundakla padixahning bax əməldarlariridin biri boləqan Əlixamaning nəwrisi, Nətanianing oəli Ixmail on adəm elip Mizpahəqa, Ahikamning oəli Gədaliyaning yenioəqa kəldi; ular xu yərdə, yəni Mizpahəda nan oxtup oəzalanəqanda, □ ■

² Nətanianing oəli Ixmail həm u epkəlgən on adəm ornidin turup, Ahikamning oəli Gədaliyaəqa kilioq qəpti; ularning xundak kilixi Babil padixahı Yəhuda zemini üstigə həkümranlikkə bəlgiligənni oltürüxtin ibarət idi. ³ Ixmail Mizpahəda Gədaliyaəqa həmrah boləqan barliq Yəhudiylar wə xu yərdə turuwatqan barliq Kaldiy jənggiwar ləxkərlərnı oltürüwətti.

⁴ Xundak boldiki, Gədaliyani oltürüwətkəndin keyin, ikkinçi künigiqə həkim tehi uningdin həwər tapmioənanidi, ⁵ mana Xəkəm, Xiloh həm Samariyədin səksən adəm yetip kəldi. Ular saəilini qüxürgən, kiyim-lirini yirtqan, ətlirini tiləqan, Pərwərdigarning əyigə sunuxkə qolida hədiyələri həm huxbuyni tutqan həlda kəlgənidi. □ ⁶ Nətanianing oəli Ixmail ularni karxi elixkə mangoəiniqə yioəlioənanəqa selip Mizpahədin qıkti; ularəqa: «Mərhəmət, Ahikamning oəli Gədaliya bilən kəruəxükkə apirimən» — dedi.

⁷ Xundak boldiki, ular xəhər otturisoəqa yətkəndə, Nətanianing oəli Ixmail wə uning bilən billə boləqan adəmlər ularni oltürüp jəsətlirini su azgilioə taxliwətti. ⁸ Həlbuki, ular arisidin on adəm Ixmailəqa: «Bizni oltürüwətmə, qünki dalada bizning yoxurup koyəqan buəday, arpa, zəytun meyi wə həsəl katarliq ozuk-tülükimiz bar» — dedi. Xunga u kolini yioəp, buradərliri arisidin ularni oltürmidi. ⁹ Ixmail oltürgən adəmlərnıng jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli padixah Asa Israil padixahı Baaxadin kərkup kolap yasioənanidi. Nətanianing oəli Ixmail bu azgalni jəsətlər bilən toldurdi. □ ¹⁰ Ixmail Mizpahəda turoəqan həlkning kəldisining həmmisini, jümlidin karawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning oəli Gədaliyaəqa tapxuroəqan padixahning kizliri wə Mizpahəda qəloəqan barliq kixilərnı əsirgə elip kətti; Nətanianing oəli Ixmail ularni əsirgə elip Ammoniyaların qəxioəqa otxkə yol aldı.

Yohanan həlknı Ixmailning qanggilidin qutulduridı

¹¹ Kareahning oəli Yohanan wə uning qəxidiki həmmə ləxkər baxlikliri Nətanianing oəli Ixmail sadir kiləqan barliq rəzilliktin həwər tapti;

¹² xuning bilən ular barliq adəmlirini elip Nətanianing oəli Ixmailəqa jəng kilixkə qıkti; ular Gibeondiki qong kəl boyida uning bilən uqraxti.

¹³ Ixmailning qolida turoəqan barliq həlk Kareahning oəli Yohanan həm uning həmrahlıri boləqan barliq ləxkər baxliklirini kərgəndə huxal boldi.

¹⁴ Ixmail Mizpahədin elip kətkən barliq həlk yoldin yenip, Kareahning

□ **41:1 «padixahning bax əməldarlıri...»** — «padixah» qokum Zədəkiyani kərsitidu. ■ **41:1**

2Pad. 25:25 □ **41:5 «Ular saəilini qüxürgən, kiyimlirini yirtqan, ətlirini tiləqan...»** — demisakmu, həlk bundak hərəkətlər arəkilik kəttik kayəquni bildürətti. Xübhisizki, muxu yərdə ularning kayəqusi Hudaning Yəhuda wə Israil üstigə jaza qüxürgənlikı tüpəylidin boləqan. Əməliyəttə kayəquni bildürüxkə «ətlirini tilix» Təwratta kət'iy mən'i kilioəqan. □ **41:9 «Ixmail oltürgən adəmlərnıng jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli...»**

— baxkə hil tərijimisi: «Xu azgal Ixmail Gədaliya bilən billə oltürgən adəmlərnıng jəsətlirini taxlioəqan yər bolup, uni əsli...» — əyni ibranıy tilidiki tekistni qüxinix təs. «**Baaxadin kərkup...»** — Asa padixah bəlkim azgalni Mizpah muhasirigə elinoəqanda su saəlakş üqün kolioənanidi.

oqli Yohananning yenioʻja keldi. ¹⁵ Lekin Nətaniyaning oqli Ixmail səkkiz adimi bilan Yohanandin kecip, Ammoniylar tərpiyə oʻtup ketti. ¹⁶ Andin Kareahning oqli Yohanana ham uning hamrahliri bololan barlik ləxkər baxlikliri Nətaniyaning oqli Ixmail Ahikamning oqli Gədalayani eltürgəndin keyin Mizpahdin elip kətkən həkning qaldisining həmmisini əz kəxiəja aldi; u ularni, yəni jənggiwar ləxkərlər, kiz-ayallar, balilar wə orda əməldarlarini Gibeondin elip ketti. ¹⁷ Ular Kaldiylərdin əzlrini kaqurux üqün Misiroja karap yol elip Bəyt-Ləhəmgə yekin bololan Gerut-Kimhamda tohtap turdi. ¹⁸ Səwəbi bolsa, ular Kaldiylərdin qorqatti; qünki Babil padixahı zemin üstigə həkümrənlikkə bəlgiligən Ahikamning oqli Gədalayani Nətaniyaning oqli Ixmail oltürəwətkənidi.

42

Kaləjanlar Pərwərdigardin yol soraydu, birək uningəja kulək salmaydu

¹ Barlik ləxkər baxlikliri, jümlidin Kareahning oqli Yohanana ham Hoxayaning oqli Yəzaniya wə əng kiqikidin qongioʻiqə barlik hək □

² Yərəmiya pəyoʻəmbərnin yenioʻja kelip uningdin: «Təlipimizni ijəbət kiləyəsən, Pərwərdigar Hudayingəja həkning qaldisi bololan bizlər üqün dua kiləyəsənki (kəzüng kərginidək burun kəp bololan bizlər hazir intayin az qalduk), ³ Pərwərdigar Hudaying bizgə mangidolan yol, kilidolan ixni kərsətkəy» — dəp iltija kildi.

⁴ Yərəmiya pəyoʻəmbər ularəja: «Maqul! Mana, mən Pərwərdigar Hudayinglarəja səzlinglar boyiqə dua kilimən; xundək boliduki, Pərwərdigar silərgə qandək jawab bərsə, mən uni silərgə həqnemisini qaldurməy toluki bilən bayan kilimən» — dedi.

⁵ Ular Yərəmiyaəja: «Pərwərdigar Hudaying seni əwətip bizgə yətküzidolan səzning həmmisigə əməl kilmisək, Pərwərdigar bizgə həkikiy, gepidə turudolan guwahqi bolup əyiblisun!» — dedi. ⁶ «Biz seni Pərwərdigar Hudayingning yenioʻja əwətimiz; jawab yaxi bolsun yaman bolsun, uning awaziəja itəət kilimiz; biz Hudayingning awaziəja itəət kiləjanda, bizgə yaxi bolidu».

⁷ Xundək boldiki, on kündin keyin, Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaəja keldi. ⁸ U Kareahning oqli Yohanana, ləxkər baxliklirining həmmisi wə əng kiqikidin qongioʻiqə barlik həkni qakirip ⁹ ularəja mundək dedi: — «Silər meni təlipinglarni Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldiəja yətküzüxkə əwətkənsilər. U mundək dedi: —

¹⁰ «Silər yənila muxu zeminda turiwərsənglarla, Mən silərni kurup qikimən; silərni oʻulatmaymən; Mən silərni tikip əstürimən, silərni yulmaymən; qünki Mən bexinglarəja qüxürgən balayı'apətkə ökünimən.

■ ¹¹ Silər qorqidolan Babil padixahidin qorqmanglar; uningdin qorqmanglar, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən silərni kutqüzux üqün, uning kolidin kutuldurux üqün silər bilən billə bolimən. ¹² Mən silərgə xundək rəhimdillikni kərsitimənki, u silərgə rəhim kilidu, xuning bilən silərni əz zeminiglarəja qaytixkə yol koyidu.

¹³ Birək silər Pərwərdigar Hudayinglarning awaziəja kulək salmay «Bu zeminda kət'iy turmaymiz» — desənglar ¹⁴ wə: «Yək, biz Misir zeminiəja barayli; xu yərdə nə uruxni kərməymiz, nə kanay-agağ signalini

□ **42:1** «Hoxayaning oqli Yəzaniya» — bu «Yəzaniya» 40:8də tiləja elinolan «Yəzaniya» boluxi mumkin. ■ **42:6** Yər. 7:23 ■ **42:10** Yər. 24:6; 31:4; 33:7

anglimaymiz, nə nanoja zar bolmaymiz; xu yərdə yaxaymiz» — desənglar, ¹⁵ əmdi Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Yəhudaning bu qaldisi boləjan silər: Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — «Silər Misiroja kirip, xu yərdə olturaklixixka kət'iy niyətkə kəlgən bolsanglar, ¹⁶ əmdi xundak boliduki, silər kərkədiəjan kiliq Misirda silərgə yetixiwalidu, silər kərkədiəjan kəhətqilik Misirda silərgə əgixip qoqlap baridu; xu yərdə silər əlisilər. ¹⁷ Xundak boliduki, Misiroja kirip xu yərdə turayli dəp kət'iy niyətkə kiləjan adəmləning həmmisi kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; ularning heqəqsisi tirik qalmaydu wə yaki Mən hexioja quxüridiəjan balayi'apəttin kutulalmaydu.

¹⁸ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Əzəzim wə kəhrim Yerusalemdikiləning hexioja quxürülgəndək, silər Misiroja kirgininglarda, kəhrim hexinglarəja quxürüldu; silər lənətkə kalidiəjan wə dəhxət basidiəjan obyekt, lənət səzi həm rəsəwəqilikning obyekt bolisilər wə silər bu zeminni kaytidin heq kərməysilər. ■ ¹⁹ Pərwərdigar silər, yəni Yəhudaning qaldisi toşruluk: «Misiroja barmanglar!» — degən. — Əmdi xuni bilip koyunglarki, mən bəgünki künidə siləni agahlandurdum!».

²⁰ — Siləning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioja əwətkininglar «Pərwərdigar Hudayimizəja biz üqün dua kiləyəsən; Pərwərdigar Hudayimiz bizgə nemə desə, bizgə yətküzüp bərsəng biz xuning həmmisigə əməl kilimiz» degüzgininglar əzünqləni aldap jeninglarəja zamin boluxtin ibarət boldi, halas. □ ²¹ Mən bəgünki kündə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin silər Pərwərdigar Hudayinglarning awaziəja wə yaki Uning meni siləning yeninglarəja əwətkən heqəqsisi ixta Uningəja itaət kilmidinglar. □ ²² Əmdi həzir xuni bilip koyunglarki, silər olturaklixayli dəp baridiəjan jayda kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlisilər».

43

¹ Xundak boldiki, Yerəmiya ularning Hudasi Pərwərdigarning həmmə səzlini barlik həlkəkə eytip tügətti (Hudasi Pərwərdigar Yerəmiyani ularəja bu barlik səzləni eytix üqün əwətkən), — ² xuning bilən Hoxiyəning oqli Azariya wə Kareahning oqli Yohanan wə xundakla barlik həli qong adəmlər Yerəmiyaəja mundak dedi: — «Sən yəlojan eytiwətsən! Hudayimiz Pərwərdigar seni bizgə: «Silər Misirda olturaklixix üqün barmanglar!» deyixkə əwətkən əməs; □ ³ bəlkə Neriyəning oqli Baruk qoqum seni bizgə qarxilaxturup, bizni Kaldiyləning kolioja tapxuruxka küxkürtməktə; xuning bilən ular bizni əlümgə məhkum kilidu yaki bizni Babiləja sürgün kilidu».

■ **42:18** Yəx. 65:15; Yər. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18 □ **42:20** «— Siləning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioja ... «Pərwərdigar Hudayimizəja...» degüzgininglar əzünqləni aldap jeninglarəja zamin boluxtin ibarət boldi, halas» — ayəning baxka birhəl tərijimisi «Siləning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioja: «Pərwərdigar Hudayimizəja ... » degüzüp əwətkininglarda əzünqlər jeninglarni aldap koyəqansilər, halas». □ **42:21** «Mən bəgünki kündə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin ... Hudayinglarning awaziəja wə yaki Uning meni siləning yeninglarəja əwətkən heqəqsisi ixta Uningəja itaət kilmidinglar» — xühəsiszki, ularning kənglidiki, yəni: «Hudaning səziə heq itaət kilmaymiz» degən pozitsiyisi pəyoəmbərgə ayan idi. □ **43:2** «Hoxayəning oqli Azariya» — bu adəm 42:1diki «Hoxayəning oqli Yəzaniya» degən adəm bilən bir boluxi mumkin.

⁴ Xuning bilən Kareahning oşli Yohanan, ləxkər baxlıqlirining həmmisi wə barlık həlk Pərwərdigarning: «Yəhuda zeminida turup kəlinglar» degən awaziya kulaq salmidi; ⁵ bəli Kareahning oşli Yohanan wə barlık ləxkər baxlıqliri həydiwetilgən barlık əllərdin Yəhuda zeminida olturaklıxka kəytip kəlgən Yəhudaning pütün kəldisini, ⁶ yəni ərlər, kiz-ayallar, balılar wə padixahning kizlirini, jümlidin karawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning oşli Gədalıyaşa tapxuroşan hər bir kixini həmdə Yərəmiya pəyoşəmbər həm Nerıyaning oşli Barukni elip, ⁷ Misir zeminiaşa kirip kəldi; ular Pərwərdigarning əmrigə itaət kilmidi. Ular Tahpanəs xəhriyə yetip kəldi.

Bexarət — Nebokədnəsar Misiroşa besip kirip, bulang-talang kılıdu

⁸ Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşa Tahpanəstə kelip mundak deyildi: — ⁹ Yəhudiylarning kəz aldidila, kəlungə birnəqqə qong taxlarni elip Pirəwnning Tahpanəstiki ordisining kirix yolining yenidiki hixlik yoldiki seşiz layoşa kəmp yoxurup, ¹⁰ ularoşa mundak degin: — Samawi kəxunlarning Sədari boləşan Pərwərdigar — Israilling Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən Mening kulum boləşan Babil padixahi Nebokədnəsarni qakirip epkelimən, u mən kəmp yoxuroşan bu taxlar üstigə öz təhtini salidu; ularning üstigə xahanə qədini yeyip tikidu. ■ ¹¹ U kelip Misir zeminida jəng kılıdu; ölümgə bekitilgənlər əlidu; sürgün boluxka bekitilgənlər sürgün bolidu; kiliqka bekitilgənlər kiliqlinidu. □ ■ ¹² Mən Misirdiki butlarning əylirigə ot yaqturoşuzimən; u ularni kəydürüp, butlirini elip sürgün kılıdu; kəy padiqisi öz tonini kiygəndək Nebokədnəsarmu Misir zeminini əzigə kiywalidu; u xu yərdin aman-esən qikidu. □ ¹³ U Misir zeminidiki «Kuyax ibadəthanisi»diki tüwrüklərnı kəkiwetidu; u Misirdiki butlirining əylirigə ot kəyup kəydürıwetidu. □

44

Pərwərdigarning Misiroşa kaşkan Yəhudiylaroşa butpərəsliki tüpəylidin qüxürıdışan jazasi

¹ Misirda turoşan, yəni Migdolda, Tahpanəstə, Nofta wə Misirning janubiy tərıpi Patros zeminida turoşan barlık Yəhudiylar toşruluk bu söz Yərəmiyaşa kelip mundak deyildi: —□

■ **43:10** Yər. 25:9; 27:6 □ **43:11** «U (Nebokədnəsar) kelip Misir zeminida jəng kılıdu; ölümgə bekitilgənlər əlidu» — bu ayəttiki «ölüm» bəlkim wabani kərsitidu. 15:2nimu kəring.

■ **43:11** Yər. 15:2; Zək. 11:9 □ **43:12** «Kəy padiqisi öz tonini kiygəndək Nebokədnəsarmu Misir zeminini əzigə kiywalidu» — baxka birhil tərjimisi: «U (Nebokədnəsar) kəy padiqisi öz tonidiki pitlarni tərğəndək Misir zeminidin həqənsəş kəldurməş həmmını terıwalidu». Ayəttiki ıbranı tili ikki bislik boləşaqka, ikkila tərjimisi bəlkim toşra boluximu mumkin. Yənə xuni deyiximiz kərakki, kəyler wə kəy padiqiliri Misirliklarəş intayin yirginçilik boləşan («Yər.» 46:34ni kəring). Xuning bilən bexarət Misirliklar üçün intayin kinayilik, eşiş gəp boluxi kərak idi.

□ **43:13** «Kuyax ibadəthanisi» — Misirdiki «Heliopolis», yəni «On» degən xəhərgə jaylaxkan. U həzirki Kaşirə xəhrişining on kilometr xərş tərıpidə. «U Misirdiki butlirining əylirigə ot kəyup kəydürıwetidu» — miladiyədin ilğiriki 568-yili Nebokədnəsar Misiroşa tajawuz kıləşan; bu wəqədin ilğiri baxka bir tajawuzluşning bar-yoklukı toşruluk tehi həwərimiz yok. □ **44:1** «Nof» — keyin «Məmfis» dəp ataləşan. Migdol, Tahpanəs, Nof wə Patros degən jaylar əsasən Misirning pütükl territoriyəsini əz iğışə aləşanı.

2-3 «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mən Yerusalem həm Yəhudadiki həmmə xəhərlər üstigə quxürgən barlik balayı'apətni kərgənsilər; mana, ularning sadir qiloqan rəzilliki tüpəylidin bğünki kündə ular harabilik bolup, adəmzatsiz qaldı; qünki ular nə əzliri, nə silər, nə ata-bowiliringlar bilməydiqan yat ilahlarqə qəqunuxkə, huxbuy yeqixkə berip, Meni qəzəpləndürgən. ⁴ Mən tang səhərdə ornumdin turup qullirim bolqan pəyojəmbərləni silərgə əwətip: «Mən nəprətlinidioqan bu yirginxlik ixni qiloquci bolmanglar!» — dəp agahlandıroqanmən.

⁵ Lekin ular itaət qilmioqan, heq kulak salmioqan; ular rəzillikidin, yat ilahlarqə huxbuy yeqixtin kolini zadi üzmiqən. ⁶ Xuning bilən kəhrim həm qəzipim *ularqə* təkülgən, Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqilarda yekiloqan, kəyqən; ular bğünki kündə wəyrənə wə harabilik bolup qaldı. ■

⁷ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Huda Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Silər nemixkə öz-əzünqlarqə zor külpət kəltürməkqisilər, əzünqlarqə heqkandak qaldı qaldurməy əzünqlardin, yəni Yəhudaning iqidin ər-ayal, bala-bowəqləni üzməkqisilər!? ⁸ Nemixkə öz qolliringlarning yasioqini bilən, silər olturaklxəqan Misir zeminida yat ilahlarqə huxbuy yeqip Meni qəzəpləndürisilər? Xundak qilip silər həlak bolup yar yüzidiki barlik əllər arisida lənət səzi wə rəsua qilinidioqan bir obyekt bolisilər. ⁹ Silər Yəhuda zeminida həm Yerusalemning rəstə-koqilirida sadir qilinoqan rəzillikni, yəni ata-bowiliringlarning rəzillikini, Yəhuda padixəhlining rəzillikini wə ularning ayallirining rəzillikini, silərnin öz rəzillikinglarni həm ayalliringlarning rəzillikini untup qaldinglarmu? ¹⁰ Bğünki küngə kədər həlkinglər əzini heq təwən tutmidi, Məndin heq qorkmidi, ular Mən silərnin aldinglarqə həm ata-bowiliringlarning aldioqə qoyqan Təwrat-qanunumda yaki bəlgilimilirimdə heq mangqan əməs.

¹¹ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən bexinglarqə külpət quxürüp, barlik Yəhudani həlak qiloquqə silərgə yüzünni qaritimən; ¹² Mən Misir zeminioqə xu yərdə olturaklxayli dəp qət'iy niyət qiloqan Yəhudaning qaldisioqə kol salimən, ularning həmmisi Misir zeminida tügixidu; Misir zeminida yikilidu; ularning əng kiqikidin qongioqə qiliq bilən, kəhətqilik bilən əlidu; ular qiliq bilən wə kəhətqilik bilən əlidu, ular lənət oqukidioqan wə dəhətə basquci obyekt, lənət səzi həm rəsua qilinidioqan bir obyekt bolidu. ■ ¹³ Mən Misir zeminida turuwatqanlarni Yerusalemnı jazalioqandək qiliq bilən, kəhətqilik bilən wə waba bilən jazalaymən; ¹⁴ xuning bilən Misir zeminida olturaklxayli dəp xu yərgə kirgən Yəhudaning qaldisidin Yəhuda zeminioqə qaytixkə heqkaysisi qəqəlməydu yaki heqkim qəlməydu; xu yərgə qaytip olturaklxixkə intizar bolsimu, qəqəlioqan az bir qismidin bəxkiliri heqkaysisi qaytməydu».

¹⁵ Andin öz ayallirining yat ilahlarqə huxbuy yəqidiqanlikini bilgən barlik ərlər, wə yenida turoqan barlik ayallar, — zor bir top adəmlər, yəni Misirning *ximaliy tərpi wə jənubiy tərpi* Patrostin kəlgən barlik həlk Yəramiyaqə mundak jawab bərdi: — □ ¹⁶ «Sən Pərwərdigarning namida bizgə eytkən sözgə kəlsək, biz sanga heq

■ **44:6** Yər. 7:20; 42:18 ■ **44:11** Yər. 21:10; Am. 9:4 ■ **44:12** Yər. 42:15,16,17,22 □ **44:15** «Misirning ximaliy tərpi wə jənubiy tərpi Patrostin kəlgən barlik həlk» — ibranıy tilida «Mizraimda, Patrosta turoqan barlik həlk». «Mizraim» — Misirning ximaliy tərpi, «Patros» — Misirning jənubiy tərpidur.

kulak salmaymiz! ¹⁷ Əksiqə biz qoqum öz aqzimizdin qıkkən barlik sözlərgə əməl kilimiz; özimiz, ata-bowilirimiz, padixahlırimiz və əmirilirimiz Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqılarda kılqinidək bizlər «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekıwerimiz və uningə «xarab hədiyə»lərni kuyuwerimiz; qünki əyni qaoqda bizning nenimiz pütün bolup, toqkuzimiz təl, heq külpətni kərməy ötkən. □ ■

¹⁸ Əmma «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekıxni və uningə «xarab hədiyə»lərni kuyuxni tohtatqinimizdin baxlap, bizning həmmə nərsimiz kəm bolup, kiliq bilən həm kəhətqilik bilən həlak bolup kəldük. ¹⁹ Biz ayallar «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yakkinimizda və uningə «xarab hədiyə»lərni kuyqinimizda, bizning uningə ohxitip poxkallarni etiximizni həm uningə «xarab hədiyə»lərni kuyuximizni ərlirimiz kollimioqanmu?».

²⁰ Yerəmiya barlik həlkkə, həm ərlər həm ayallarəqa, muxundak jawabni bərgənlərnin həmmisigə mundak dedi: —

²¹ — «Pərwədigarning esidə kəlip kəngligə təgkən ix dəl silər, ata-bowiliringlar, padixahlıringlar, əmiriliringlar xundakla zemindiki həlknin Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqılarda yakken huxbuyi əməsmu? ²² Ahirida Pərwədigar silərnin kilmixinglarning rəzillikigə həm sadir kılqan yirginqlik ixliringlarəqa qıdap turalmioqan; xunga zemininglar bügünki kundikidək harabilik, adəmni dəxət baskuqi, lənət obyektı və adəmzatsiz boləqan. ²³ Səwəbi, silər huxbuy yakkansilər, Pərwədigarning aldidə gunah sadir kılıp, Uning awaziəqa kulak salmay, Uning nə Təwrat-qanunida, nə bəlgilimilridə nə aqah-guwahliklirida heq mangmioqansilər; xunga bügünki kundikidək bu balayı apət bexinglarəqa qüxti».

²⁴ Yerəmiya barlik həlkkə, bolupmu barlik ayallarəqa mundak dedi: — «I Misirda turəqan barlik Yəhuda Pərwədigarning sözini anglanglar!

²⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwədigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Silər ayallar öz aqzinglar bilən: «Biz «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekix, uningə «xarab hədiyə»lərni kuyux qün iqkən kəsəmlirimizgə qoqum əməl kilimiz» degənsilər və uningə öz kolliringlar bilən əməl kılqansilər. Əmdi kəsiminglarda qing turıweringlar! Kəsiminglarəqa toluq əməl kiliweringlar! □ ²⁶ Ləkin xundak boləqanda, i Misirda turəqan barlik Yəhuda Pərwədigarning sözini anglanglar! Mana, Mən Özümning uluq namim bilən kəsəm kılqanmənki, — dəydu Pərwədigar, — Misirning barlik zemində turuwatqan Yəhudadilik heqkaysi kixi Mening namimni tiləqa elip: «Rəb Pərwədigarning həyati bilən!» dəp kəytidin kəsəm iqməydu. ²⁷ Mana, Mən ularning üstigə awat-halawət əməs, bəlki balayı apət qüxürüx qün ularni kəzləwatimən; xunga Misirda turuwatqan Yəhudadiki barlik kixilərnin həmmisi tügigüqə kiliq və kəhətqilik bilən həlak bolıdu. ■

²⁸ Kiliqtin kutulup kaqқанlar bolsa intayin az bir top adəmlər bolup, Misir zemindin Yəhuda zeminiəqa kəytip kelıdu; xuning bilən Misir zeminiəqa oltraklixayli dəp kəlgən Yəhudaning kaldisi kimning sözining, Meningki

□ 44:17 «Asmanning hanixi» — birhil ayal but, əlwəttə. ■ 44:17 Yər. 7:18 □ 44:25 «Silər ayallar öz aqzinglar bilən...» — baxqa birhil tərjimisi: «Silər və ayalliringlar öz aqzinglar bilən...». ««Biz «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekix, uningə «xarab hədiyə»lərni kuyux qün iqkən kəsəmlirimizgə qoqum əməl kilimiz» degənsilər» — muxu ayəttiki hərəkətnin igisi «ayallar» bolsimu, ləkin səzlər «ayallar siyoqisi» bilən əməs, bəlki «ərlər siyoqisi» xəklidə ipadilınu. Bu bəlkim: «Silər ərkəklər ayalliringlarəqa boysunıdıqan «Saymahunlar boldunglar» degəndək kinayilik, həjwiyy gəp bolsa kerək. ■ 44:27 Yər. 31:28

yaki ularning inawətlik bolqanlikini ispatlap bilip yetidu. ²⁹ Mening silərni bu yərdə jazalaydiqanlikimqə, Mening səzlimning qokum silərgə külpət kəltürməy koymaydiqanlikini bilixinglar üqun silərgə xu aldın'ala bexarət boliduki, — dəydu Pərwərdigar, ³⁰ — Mana, Mening Yəhuda padixahı Zədəkiyani uning düxmını, jenini koqlap izdigən Babil padixahı Nebokadnəsarning kəliqə tapxuroqinimdək Mən ohxaxla Misir padixahı Pirəwn Hofrani əz düxmənlirining kəliqə həmdə jenini izdigən kixilərnin kəliqə tapxurimən — dəydu Pərwərdigar».[□]

45

Baruqqa berilgən aqah həm təsəlli

¹ Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yili, Neriyaning oqli Baruk Yərəmiyaning aqziqə qarap bu səzlərni oram kəqəzqə yazqinida, Yərəmiya pəyoqəmbər uninqə bu səzni eytkən: —

² «İsrailning Hudasi Pərwərdigar sən Baruk toqruluk mundak dəydu: — ³ Sən: «Həlimqə way! Qünki Pərwərdigar qəyoqumqə dərd-ələm koxup koydi; mən ah-zarlar kəlixtin qarqidim, zadila aram tapalmidim!» — deding.

⁴ — *Yərəmiya*, sən uninqə mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən kurup qikqanlirimni hazır qulitimən, Mən tikkənlirimni, yəni bu pütkül jəhənni hazır yulup taxlaymən. [□] ⁵ Mən bundak kəliqə yərdə sən əzüng üqun uluq ixlarni izdixingqə toqra kələmdü? Bularni izdimə; qünki mana, Mən barlik ət igiliri üstigə balayı'apət quxürimən, — dəydu Pərwərdigar, — lekin jeningni sən baridiqan barlik yərlərdə əzüngqə olja kəlip berimən».[□] ■

46

46-51-bablar — Əllər toqruluk bexarətlər ••• «1» Misir — Misirning qoxuni Karxemix xəhiridə məqlup bolidu

[□] **44:30** «Mening Yəhuda padixahı Zədəkiyani uning düxmını, jenini koqlap izdigən Babil padixahı Nebokadnəsarning kəliqə tapxuroqinimdək Mən ohxaxla Misir padixahı Pirəwn Hofrani əz düxmənlirining kəliqə həmdə jenini izdigən kixilərnin kəliqə tapxurimən» — Pirəwn Hofra əsli padixah Zədəkiyani Nebokadnəsaraqə isyan kətürükə kutratkanidi. U miladiyadin ilgiriki 570-yili məhpiy öltürülqən. Xuning bilən bu ix Misirdə turoqan Yəhudiylarqə bir aqah-bexarət idi. [□] **45:4** «**bu pütkül jəhənni...**» — yaki «bu pütkül zeminni...». Lekin 5-ayətkə qarqında «jəhənni» toqrıdur. [□] **45:5** «**Mən bundak kəliqə yərdə sən əzüng üqun uluq ixlarni izdixingqə toqra kələmdü? Bularni izdimə; qünki mana, mən barlik ət igiliri üstigə balayı'apət quxürimən, ...Lekin jeningni sən baridiqan barlik yərlərdə əzüngqə olja kəlip berimən**» — bu 45-babtiki bexarət padixah Yəhoakimning təhtəkə olturoqan waqtida berilgən bolsa, nemixqə muxu yərdə (Yərəmiya wə Baruk Misirdə qəliqə waqıtta) «oram yazma»qə koxuloqan? Bəlkim uning muxu yərdə hatirilinix səwəbi, Yərəmiya wə Baruk Misirdə, Pərwərdigarqə asiylük kəliqə wə asiylük kəlməqçi bolqan Yəhudaning xu az bir kəldisi arisida (yukiriki bexarətlər kərsətkəndək) təhimu eoqr hətərdə qəliqə; xunga hazır bu bexarət Baruqqa təhimu əhmiyətlik, təhimu təsəlli berixi mumkin idi. Yərəmiya pəyoqəmbər əzi Misir zeminida olqən yaki öltürülqən boluxi mumkin. Uning kitabining qolimizda turoqanlikı üqun biz xühşisiziki Baruqqa kəzərdarmiz. ■ **45:5** Yər. 21:9; 38:2; 39:18

1 Yeremiya pəyoʻlambərgə kəlgən Pərwərdigarning əllər toʻqirulək sözi təwəndə: —

2 Misir toʻqirulək; Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiringning yenida turuwatqan, Pirəwn-Nəkonning qoxuni toʻqirulək (bu qoxunni Babil padixahı Nebokadnəsar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yili bitqit qıləqan): — □ 3 «Qalkən-siparlarni elip səpkə qūxūnglar! Jənggə qikixka təyyarlininglar! 4 Atlarni hərwiləroqə kətinglar! Atliringlaroqə mininglar! Bexinglaroqə dubuloqə selip səptə turunglar! Nəyziliringlarni biləp ittiklinglar! Sawut-quyaklarni kiyiwelinglar!■

5 Lekin Mən nemini kərimən?! — dəydu Pərwərdigar; — Mana, muxu *ləxkərlər* dəkkə-dükkigə qūxūp qekinidu; batur-palwanliri bitqit qilinip kəynigə qarimay bədər qaqidu! Tərəp-təroplərnı wəhimə basidu! — dəydu Pərwərdigar. 6 — Əmdi əng qakqanlarmu kaqalmaydu, batur-palwanlarmu aman-esən qutulup kalmaydu; mana, ximal tərpidə, Əfrat dəryasi boyida ular putlixip yikilidu!

7 Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi *kəlkün kəbi* kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? □ 8 Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasidək əzini kətürgən dəl Misir əzidur; u: «Mən əzümni kətürüp pütkül yər yüzini qaplaymən; mən xəhərlər həm ularda turuwatqanlarni yokitimən!» — dəydu.

9 Etilinglar, i atlar! Hə dəp aloqə besip qəpinglar, i jəng hərwiliri! Qalkən kətürgən Efiopiya həm Liwiyədikilər, okyalirini egildürgən Lidiyədikilər, palwan-baturlar jənggə qıqsun! □ ■ 10 Lekin bu kün bolsa samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning künidur; u qisaslik bir kün, yəni Əz yawliridin qisas alidoqan küni bolidu; Uning qiliqi kixilərnı toyoqə yutidu; u qanoqə ularning qanlirini iqidu; qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Rəb Pərwərdigarning ximaliy zeminda, Əfrat dəryasi boyida qılmaqçı boləqan bir qurbanlik bar! □ 11 Gileadka qikip tatiya izdəp tap, i Misirning kizi! Lekin sən əzūnggə nuroqun dorilarnı alsangmu bikar; sən üqün heq xipalik yoktur! ■ 12 Əllər hijaliting toʻqirulək anglaydu, sening pəryadliring pütkül yər yüzigə pur ketidu; palwan palwanəqə putlixidu, ikkisi təng məşlup bolup yikilidu!

□ 46:2 «Misir toʻqirulək; Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiringning yenida turuwatqan, Pirəwn-Nəkonning qoxuni toʻqirulək (bu qoxunni Babil padixahı Nebokadnəsar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yili bitqit qıləqan): —» — Misir toʻqirulək bu bexarət Pirəwnning qoxuni bitqit qilinixtin ilgiri berilən, muxu yərdə keyniki waqıtta hatiriləgən, əlwəttə. Oqurmənlarning diqqitigə ərziyduki, «Yəhudaning padixahı Yəhoakimning tətinqi yili» Yəhudaning kəlgəsi üqün həm Yerəmiyaning bexarətliri üqün intayin muhim yil boləqan. Xu yil ottura xərktiki «küq təngpunglukı» Babilning padixahı Nebokadnəsarəqə etkən. ■ 46:4 Yər. 51:11 □ 46:7 «Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi kəlkün kəbi kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? » — hər yil Nil dəryasiqə kəlkündək uluq su bolidu. Bu su Misirning pütkül zemini besip suqiridu, Misirning zeminini baqıdu, desəkmə bolidu. □ 46:9 «Efiopiya».. «Liwiyə»... «Lidiyə» — «Efiopiya» ibranıy tilida «Kux» deyilidu, «Liwiyə» («Libya») ibranıy tilida «Put» deyilidu, «Lidiyə» (həzirki Türkiyədə) ibranıy tilida «Lud» deyilidu. Bu yərlərdiki adəmlərnıng həmmisi «yallanna ləxkərlər» idi. ■ 46:9 Yəx. 66:19 □ 46:10 «(Pərwərdigar) Əz yawliridin qisas alidoqan küni» — mumkinqiliki barki, bexarəttiki «qisas», Pərwərdigarning əzigə sadıq boləqan padixah Yosiyanı (miladiyadin ilgiri 609-yili) əltürəwətkən Pirəwn-Nəko üstidin aloqan bir qisasni kərsitidu («2Pad.» 23:29 wə 33-35ni kəring). Uning üstigə «Pərwərdigarning küni» adəttə ahırki zamandiki qiyamət küni kərsitidu, xunga bexarətnıng xu küni toʻqirulək məlumatliri bar boluximu mumkin. ■ 46:11 Yər. 8:22

Nebokadnəsarning Misir zeminioğa besip kirixi toqırluluq bexarət

¹³ Pərwərdigarning Babil padixahı Nebokadnəsarning Misir zeminioğa tajawuz kılıp kirixi toqırluluq Yərəmiya pəyoğəmbərgə eytkən səzi: —

¹⁴ Misirda jakarla, Migdolda elan kıl, Nofta wə Tahpanəstimu elan kıl: Qıng tur, jənggə bəl baqla; qünki kılıq ətrapingdikiləni yutuwatidu; □

¹⁵ Sening baturliring nemixka süpürüp taxlinidu? Ular qıng turalmaydu; qünki Pərwərdigar ularni səptin ittirip yikitiwetidu. ¹⁶ U ulardin köplirini putlaxturidu; bərhək, ular kaçqanda bir-birigə putlixip yikilidu; xuning bilən ular: «Bolə, turayli, zomigərnıng kılıqidin keçip öz həlkimizgə wə ana yurtimizə qaytip ketəyli!» — dəydu; □ ¹⁷ Xu yərgə *qaytkanda* ular: «Misir padixahı Pirəwn pəkət bir kıykas-sürən, halas! U pəytıni bilməy ötküzüwətti!» — dəydu. ¹⁸ Öz həyatim bilən kəsəm kılımənki, — dəydu Padixah, nami samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, — taqlar arisida Tabor teqi boləjandək, Karməl teqi dengiz boyıda *asmanoğa takixip* turəjandək birsi kelidu. □ ¹⁹ Əmđi sən, i Misirda turuwatqan kiz, sürgün boluxka layiq yük-taklarnı təyyarlap qoy; qünki Nof harabə bolup köydürüldü, heq adəmzatsiz bolidu.

²⁰ Misir bolsa qıraylıq bir inəktur; lekin uni nıxan kıləjan bir kəküyün keliwatidu, ximaldin keliwatidu! □ ²¹ Uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordaq torpaqlardək bolidu; ularnu arkiəğa burulup, birlıktə keçixidu; ular qıng turuwalmaydu; qünki külpətlik kün, yəni jazalinix küni ularning bexioğa qüxkən bolidu. □ ²² *Misirning* awazi yilanningkidək «küx-küx» kılıp anglinidu; qünki *dixmən* qoxunliri bilən atlinip, otun kəsküqilərdək uningə qaxrı paltılarnı kətürüp kelidu. □ ²³ Ormanlıqı qoyukluqıdin kirgüsüz bolsimu, ular uni kesip yikitiwu, — dəydu Pərwərdigar, — qünki kəsküqilər qekətkə topidin kəp, san-sanaqsız bolidu. □ ²⁴ Misirning kizi hijaləttə qaldurulidu; u ximaliy əlnıng qolioğa tapxurulidu.

²⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən No xəhiridiki but Amonni, Pirəwnni,

□ **46:14 «Misirda ... Migdol... Nof ... Tahpanəs...»** — bu xəhərlərnıng həmmisi Misirda, əlwəttə. **«Qıng tur, jənggə bəl baqla; qünki kılıq ətrapingdikiləni yutuwatidu»** — bexarət berilgən waqti bəlkim miladiyədin ilgirkı 604-yılı boluxı mumkin. Xu qaəda Nebokadnəsar Filistiyəni ixəqal kılıp Misirning qegrisida tajawuz kılıxka təyyar turattı. Miladiyədin ilgirkı 568-yılı Nebokadnəsar Misirəğa tajawuz kıləjan; bu wəqədin ilgiri baxka bir tajawuzluq bar-yokluqı toqırluluq tehi həwərimiz yok. □ **46:16 «Bolə, turayli, zomigərnıng kılıqidin keçip öz həlkimizgə wə ana yurtimizə qaytip ketəyli!»** — bu sezləni bəlkim Misir qoxunidiki qətəl «yallanma ləxkərlər»i eytidu (21ni kərüng).

□ **46:18 «Tabor» wə «Karməl»** — taqliri bək egiz bolmisimu, ular ətrapidiki yərlərgə qarioqanda kəkkə takaxkandək kərinidu. Mənisı Nebokadnəsar qoxunu bilən besip kirgənda, ular baxka padixahlər wə ularning qoxunliridin zor dərijidə küqlük kərinidu. □ **46:20 «kəküyün»** — mal-waranlarnı qaqıdiəjan birhil qıwin. Bu dəhxətlik kəküyün «qıraylıq inək» boləjan Misir wə barlıq «torpaqliri»ni (21-ayət) tarmar kılıp həydəydu! Misirliklər qokunojan but «buqa ilahı» (Afis) boləjaqka, muxu «inək» wə «torpaqlar»ə nisbətən 20-21-ayətlər intayin kinayilik, həjwiyl sezlərdur. □ **46:21 «uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordaq torpaqlardək bolidu; ularnu arkiəğa burulup, birlıktə keçixidu; ular qıng turuwalmaydu»** — ottura xərktiki bəzi kəküyünlər intayin zəhərlık, wəhxıy bolup, inək-torpaqlarnı səwdayı, təlwə kılıp, uyan-buyan yügürtüp qeqıwetidu. **«jazalinix küni»** — ıbranıy tilida «yoklinix küni».

□ **46:22 «Misirning awazi yilanningkidək «küx-küx» kılıp anglinidu»** — mənisı bəlkim Misir qorqunqın qekingən amalsız qaləjan yilandək, uningə pəkət «küx-küx» kılıp hapalıqını bildürüxtin baxka heqkandək amal kılalmaydu. □ **46:23 «Ormanlıqı qoyukluqıdin kirgüsüz bolsimu, ular uni kesip yikitiwu»** — Misirda dərhəhlər az bolidu; xunga bu selixturma-ohxitix boluxı kerək, bəlkim «orman» nuroqunliəjan həlk əhalisini kərsitidu.

xundakla Misir wə uning ilahliri bilən padixahlrini jazalaymən; bərħək, Pirəwn wə uningə tayanənlarning həmmisini jazalaymən; □²⁶ Mən ularni ularning jenini izdigüçilər, yəni Babil padixahı Nebokadnəsarning kolioğa həm hizmətkarlırining kolioğa tapxurimən. Birak keyin, *Misir* kədimki zamanlardək kaytidin əhalilik bolidu — dəydu Pərwərdigar.

İsrail üqün ümid

²⁷ Ləkin sən, i kulum Yakup, kərkmə, aləkdədə bolma, i İsrail; qünki mana, Mən seni yirək yurttin, nəslingni sürgün boləğan zemindin kütquzup çiqirimən; xuning bilən Yakup kaytip, hatirjəmlək wə arambəxtə turidu, heçkim uni kərçutmaydu. ■²⁸ Kərkmə, i kulum Yakup, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən sən bilən billidurmən; Mən seni tarkitiwətkən əlləring həmmisini tügəxtürsəmmu, ləkin seni pütünləy tügəxtürməymən; pəkət üstüngdin həküm çiqirip tərbiyə-sawək bərimən; seni jazalimay qoymaymən. ■

47

«2» Filistiyə toqruluk bexarət

1 Pirəwn Gaza xəhərigə zərbə berixtin ilgiri, Yerəmiya pəyqəmbərgə kəlgən, Pərwərdigarning Filistiyələr toqrısıdiki səzi: —□

2 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, ximaldin *dolkunluk* sular örləydu; ular texip bir kəlkün bolidu; u zemin wə uningda turəğan həmmining üstidin, xəhər wə uningda turuwatqanlarning üstidin taxkin bolup basidu; xuning bilən uning adəmliri nalə-pəryad kətüridu, zeminda barlık turuwatqanlar *azabtin* nalə-zar kildu; □³ tolparlırining tuyaklırining tarəxixlırini, jəng hərwilirining tarəqlaxlırini, çaklırining güldürləxlirini anglap, atılar öz baliliridin həwər elixkimu kolliri boxap, arkişimü qarimaydu. ■⁴ Qünki barlık Filistiyələri nabut kilidioğan kün, həm Tur wə Zidonni ularəğa yardəmdə boləqudək barlık qəloğan

□ 46:25 «*Mana, Mən No xəhəridiki but Amonni, Pirəwnni, xundakla Misir wə uning ilahliri bilən padixahlrini jazalaymən*» — Huda «Amon» değən but wə «Misirning ilahliri»ni kəndək jazalaydu? Heç bolmiəğanda, bu söz Hudaning muxu butlarning «nam-abruy»lırini pütünləy yökixitixini kərsitidu. Bu tema toqruluk «Misirdin çiqix»tiki «koxumqə səz»imiznimu kərüng. ■ 46:27 Yəx. 41:13; 43:5; 44:1; Yər. 30:10 ■ 46:28 Yər. 10:24; 30:11 □ 47:1 «*Gaza*» — Filistiyəning bəx qoğ xəhərliridin biri. Bexarət (1-7) berilğən waqit bəlkim miladiyədin ilğiriki 609-yılı idi. Xu qəoqda Pirəwn-Nəko Misirdin çiqip Asuriyə imperiyəsığ ittipaqdax bolup Babiləğa qarxi çiqқан. Bu bexarəttiki «zərbə» bəlkim Pirəwn ximaləğa qarap yürüz qiloğan, Filistiyəning territoriyəsidin etüp boləğan waqtida kilinoğan. □ 47:2 «*ximaldin dolkunluk sular örləydu; ular texip bir kəlkün bolidu*» — demisəkmü, Mukəddəs Kitapta «kəlkün» zeminni besip kirğən zor koxunəğa ohxtilidu. Muxu «sular» awwal Pirəwnning koxuni boləğan boluxi mumkin, kəynidiki «kəlkün» Pirəwnning koxunini tarmar qiloğan Babilliklərdin ibarət. «Xəhər» bolsa bəlkim Yerusalemnı kərsitidu. Yerusalem Babil tərpidin ixəqal kilinoğanda Filistiyəmu kəttik iskanjigə elinip tajawuz kilinoğan. ■ 47:3 Yəx. 5:28; Yər. 4:13; 6:23

adamlərdin məhrum kilidioğan kün yetip kəldi; çünki Pərwərdigar Filistiyələri, yəni Kret arilidin qıqıp kəlgənlərnin qaldukini nabut kilidu. □ ■

⁵ Gazaning üsti takirlik bolidu; Axkelon xəhiridikilər dang ketip qalidu; qağanoiqə ətliringlarni tilisilər, i Filistiya küqliridin aman qaloğanlar? □ ■ ⁶ Apla, i Pərwərdigarning kiliqi, sən qağanoiqə tinmaysən? Öz qiningoşa qaytkin, aram elip tinqlanoşin!

⁷ Ləkin u qandakmu tohtiyalisun? Çünki Pərwərdigar uningoşa pərman qüxürgən; Axkelon xəhirigə həm dengiz boyidikilərgə zərb kilişkə uni bekitkəndur!

48

«3» Moab toşruluk bəxarət

¹ Moab toşruluk: Samawi qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Neboning həlioşa way! Qünki u harabə kilinidu; Kiriatayim hijalətkə qaldurulup, ixoşal kilinidu; yukiri qoroğan bolsa hijalətkə qaldurulup aləzadə bolup kətti. □ ■ ² Moab yənə həq mahtalmaydu; Həxbonda kixilər uningoşa: «Uni əl qataridin yokitayli» dəp suyikəst kilidu; sənmu, i Madmən, tügəxtürülsən; kiliq seni qoşlaydu. □ ³ Həronaimdin aq-zarlar kətürülidu: — «Aq, wəyranqilik, dəhxətlik patiparaqçilik!»

⁴ Moab bitqit kilindi! Uning kiçikliridin pəryadliri anglinidu. ⁵ Bərhək, Luhitka qikidioğan dawan yolidin tohtimay yioşlar kətürülidu; Həronaimoşa qüxidioğan yolda həlakəttin azablik nalə-pəryadlar anglinidu. ■ ⁶ Keqinglar, jeninglarni elip yügürünglar! Qəldiki bir qatqal bolunglar! ■ ⁷ Qünki sən öz kiləşliringoşa wə baylikliringoşa tayanəşlikning tüşəylidin, sənmu əsirgə qüxisən; *butug* Kemox, uning

□ **47:4 «Pərwərdigar Filistiyələri, yəni Kret arilidin qıqıp kəlgənlərnin qaldukini nabut kilidu»** — Filistiyələr əslidə Kret (İbraniy tilidə «Kaftor») arilidin qıqkanidi. Ular turdikilər həm Zidon dikilərgə «tuşqan kəbililər» (Fənikiyiliklər) boləqçə, Tur wə Zidon awarigə uqriğan bolsa, Filistiyələr uləroşa yərdəmgə qıqkan bolatti. Ləkin Filistiyələr nabut bolğan bolsa, «uləroşa yərdəmdə boləqudək ... adəmlər» bolmaytti. ■ **47:4** Yər. 25:22 □ **47:5 «Gazaning üsti takirlik bolidu»** — bəzi alimlar buni «Gazadikilər qayoşurup qəqlirini qüxüridu» dəgən mənədə dəp qaraydu. Bizningə birinçi mənəsi xəhər harabilik bolup «takir yər» bolidu. Bu səz ikki bislik bolup ikkinçi mənədimu boluxi mumkin. «Dang ketip qalidu»ning baxqə birhil təjərimisi: «tügixidu». **«Filistiyaning küqliridin aman qaloğanlar»** — buning baxqə birhil təjərimisi: «Filistiya jiloşidə qaloğanlar». **«qağanoiqə ətliringlarni tilisilər»** — «ətlirini tilix» kattik qayoşuni bildürətti. Bu adət Təwratta mən'i kilinoğan. ■ **47:5** Qan. 14:1; Yər. 16:6; 25:20 □ **48:1 «yukiri qoroğan»** — (İbraniy tilidə «Misgab») bəlkim bir xəhərnin ismi boluxi mumkin. ■ **48:1** Yər. 25:21; 27:3 □ **48:2 «...Neboning həlioşa way! ... Kiriatayim hijalətkə qaldurulup, ixoşal kilinidu (1-ayət); Həxbon ...Madmən,...»** — demisəkmə, Nebo, Kiriatayim, Həxbon, Madmən wə təwəndiki ayətlərdiki Həronaim, Luhit, Aroər, Bayt-Gamul, Dibon qatarliklər Moabti xəhərlərdur. Həritini kəşürng. «Həxbon» bolsa Moabning qəgrisişə jaylaxqan bolup, bəxarət boyiqə baxqə xəhərlərdin ilgiri bəlkim duxməş tərpidin ixoşal kilinip andin duxməşning qoxuni uqün baza bolidu. «Həxbon» wə «suyikəst» («hexab») İbraniy tilidə yekün səzlərdur. Yəhədiy tarixunas Yosefusning hatirisi boyiqə, Moab Nebokədnəsar padixəş tərpidin miladiyədin ilgiri 582-yili igilinip, nuroşun xəhərliri wəyran kilinoğan. ■ **48:5** Yəx. 15:5 ■ **48:6** Yər. 17:6

kahinliri ҳам əmirliiri bilən billə sürgün bolidu. □ ■ 8 Wəyran qiloquqi hər bir xəhərgə jəng kilidu; xəhərlərdin heqkaysi keqir kutulalmaydu; Pərwərdigar degəndək jiloqimu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətə yüzlinidu. □

9 Daldioja berip keqix üçün Moabka kanatlarni beringlar! Qünki uning xəhərliri harabilik, adəmzatsiz bolidu □ 10 (Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmiojan kixi lənətkə kalsun! Kiliqini kan təküxtin kaldurojan kixi lənətkə kalsun!). □

11 Moab yaxlikidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzangliri üstidə tinojan xarabək əndixisiz bolup kəlgən; u heqqaqan küptin küpkə quyulojan əməs, yaki heq sürgün boləjan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən. □ ■ 12 Xunga, — dəydu Pərwərdigar, — Mən uning yenioja ularni ez küpidin təkidojan təkkuqilərnə əwətimən; ular uning küplirini kurukdaydu, uning qəgünlirini qəkiwetidu. □

13 Ətkəndə İsrail jəməti əz tayanqisi boləjan Bəyt-Əl tüpəylidin yərgə karap qalojandək Moabmu Kemox tüpəylidin yərgə karap qalidu. □ ■

14 Silər kəndakmu: «Biz batır, jənggiwar palwanmiz!» — deyələysilər? 15 Moabning zemini harabə kilinidu; *düxmən* ularning xəhərlirining *sepillirioja* qikidu; uning esil yigitliri kətl kilinixka qüxidu, — dəydu padixah, yəni nami samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

16 — Moabning həlakiti yəkinlaxti, uning külpiti bexioja qüxüxkə aldiraydu. 17 Uning ətrapidiki həmməylən uning üqün ah-zar kətürənglar; uning nəm-xəhritini bilgənlər: «Küqlük xahanə həsisi, güzəl tayikimu xunqə səndurldioju!» — dənglər. 18 Xan-xəhritingdin qüxüp kaqjirap kətkən yərdə oltur, i Dibonda turuwatқан kız; qünki Moabni həlak qiloquqi sanga jəng kilixka yetip kəldi; u istihkam-qorojanliringni bərbať kilidu.

19 Yol boyida kəzət qil, i Aroərdə turuwatқан kız; bədar tikiwatқан ərdin wə qəqiwatқан kızdin: «Nemə boldi?» dəp sora; 20 «Moab hijalətkə kəldi, qünki u bitqit kilindi!» dəp jawab berilidu. Ah-zar tartip nalə-pəryad kətürənglar; Arnonda: «Moab həlak kilindi» — dəp jakarlanglar.

□ 48:7 «butung Kemox, uning kahinliri həm əmirliiri bilən billə sürgün bolidu» — Kemox Moab qoqunojan but idi. Ularining unioja əz balilirini kurbanlik kilix aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni kərüng).

■ 48:7 Yər. 49:3 □ 48:8 «Pərwərdigar degəndək jiloqimu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətə yüzlinidu» — «jiloja» wə «tüzlənglik» Moabning jənuubi wə ximaliy kısmiini kərsitidu.

□ 48:9 «Daldioja berip keqix üçün Moabka kanatlarni beringlar!» — bu jümlidiki ibraniyi tilini qüxinix təs. Oqurmənlər baxka hil tərjimilərnə qıritici mumkin.

□ 48:10 «Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmiojan kixi lənətkə kalsun! Kiliqini kan təküxtin kaldurojan kixi lənətkə kalsun!» — bu kinayilik, həjwiyy səzlər kəlgüsüdə Moabka həjım kilidiojan Babillik ləxkərlərgə eytilidu.

□ 48:11 «Moab yaxlikidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzangliri üstidə tinojan xarabək əndixisiz bolup kəlgən» — xarab tinxı üqün uzun wəqit midirilitilməy turuxi kərək. Tinojan «arzanglar», (duq, qəkündə) nəhayiti aqqıq bir nərsə, əlwəttə. Xunga baxka küpkə quyulmay qalsa, təmi kırtik, aqqıq bolidu, əlwəttə. «U heqqaqan küptin küpkə quyulojan əməs, yaki heq sürgün boləjan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən» — bu ohxitix bəlkim Moabning heq kıyinqilikka uqrimay, kərənglik kılojanlık, tolimu kerilip kətkənlikini kərsitidu. ■ 48:11 Zəf. 1:12 □ 48:12 «Mən uning yenioja ularni ez küpidin təkidojan təkkuqilərnə əwətimən» — bu ohxitixiki «xarab» Moabniki ahalini, «küpliri», «qəgünliri» uning yurt-xəhərlirini kərsitidu.

□ 48:13 «Bəyt-Əl» — muxu xəhər İsrail (ximaliy padixahlıq)ning qong butpərəs mərkizi bolup, ular xu yərdə «altun mozay but»ni kurojan («1Pad.» 12-babni, «Hox.» 10:5 həm 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni kərüng). ■ 48:13 1Pad. 12:29

■ 21 Jaza həkümi tüzlänglik jayliri üstigə qikirildi; Holon, Yahaz wə Məfaat üstigə, 22 Dibon, Nebo həm Bəyt-Diblataim üstigə, 23 Kiriatayim, Bəyt-Gamul həm Bəyt-Meon üstigə, 24 Keriot, Bozrah həm Moabdiki yirak-yekın barlık xəhərləning üstigə qikirilidu. 25 Moabning Münggüzi kesiwetilidu, uning biliki sundurulidu, — dəydu Pərwərdigar. □ 26 — Uni məst kilinglar, qünki u Pərwərdigarğa aldida həkawurluq kılolan; Moab öz kusakıda eojınap yatsun, xuning bilən rəswa kılinsun. □ 27 Qünki sən Moab Israilni mazak kılolan əməsmu? U oqrılar katarida tutuwelinolanmu, sən uni tiloqa alsangla bexingni qaykaysən?!

28 Xəhərlərdin qikiş tax-kiyalar arisini turaloju kilinglar, i Moabda turuwatқанlar; ojar aozida uwiliolan pahtəktək bolunglar!

29 Biz Moabning həkawurluqi (u intayin həkawur!), yəni uning təkəbburluqi, həkawurluqi, kənglidiki məojur-kərengliki toqrısında angliduk. □ ■ 30 Mən uning noqilik kılıdioqanlikini bilimən, — dəydu Pərwərdigar, — birak noqiligi karoqa yarimaydu; uning qong gəpliri bikar bolidu. 31 Xunga Mən Moab üqün zar yioqlaymən, Moabning həmmisi üqün zar-zar kətürimən;

Kir-Harəsəttikilər üqün ah-pioqan anglinidu.

32 I Sibmahtiki üzüm teli, Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən təng sən üqün yioqlaymən; sening peləkliring sozulup, əslidə «Ölük dengiz»ning nerioqa yətkənidi; ular əslidə Yaazər xəhəriqimü yətkənidi. Ləkin sening yazlık mewiliringgə, üzüm həsulung üstigə buzoquqi besip kelidu. □

33 Xuning bilən xadlik wə huxallik Moabning baq-etizliridin wə zeminidin məhrum kılınidu; Mən üzüm kəlqəklərdin xarabni yokitimən; üzüm qəyliyüqiləning təntənə awazliri qaytidin yangrimaydu; awazlar bolsa təntənə awazliri əməs, jəng awazliri bolidu. ■ 34 Qünki nalə-pəryadlar Həxbondin kətürölüp, Yahazoiqə wə Elealahoiqə yetidu; nalə awazliri Zoardin kətürölüp, Həronaimoiqə wə Əglat-Xelixyaiqə yetidu; hətta

■ 48:20 Yəx. 16:7 □ 48:25 «Moabning münggüzi kesiwetilidu» — Təwratta, «münggüz»lər kəp hallarda adəmləring abruy-xəhriti yaki həkəkini bildüridu. Bu adəmning bexidin əskən əməs, əlwəttə! □ 48:26 «Moabni məst kilinglar» — yukirida (25-babta) Yərəmiya «Pərwərdigarning oqəzipigə toloqan qədəh» toqruluq səzligəqkə, bəzi alimlar bu «məstlik» xu qədəhtin iqixtin boluxi kərək, dəp qaraydu. Bizninggə bu bir tərəptin toqra, Hudaning oqəzipi bexioqa qükürülgəndə dəsleptila əklini yokitip aljiqanliqi bolidu. Bu ayətning təkiltəydiyini ularning haməqətlitix kətkənlikidin ibarət. □ 48:29 «Biz Moabning həkawurluqi ..., yəni uning təkəbburluqi, ..., kənglidiki məojur-kərengliki toqrısında angliduk» — bu ayəttiki «Biz... angliduk» degüqi Hudaning Əzidur. Huda Əzi toqruluq «Biz» dəp ixlətkənliki Təwrattiki baxqa yərlərdimu bar; məsilən «Yar.» 1:26, 3:22, 11:7ni həm «Yəx.» 6:8ni kəring. Bəzi alimlar ayəttiki «biz»ni Yərəmiya həm Yəhuda həlkini kərsitidu, dəp qaraydu. ■ 48:29 Yəx. 16:6 □ 48:32 «I Sibmahtiki üzüm teli, Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən təng sən üqün yioqlaymən...» — 30-ayəttiki səzligüqi Huda boləqandin keyin («Mən...bilimən...») xübhəsisdi, 31-, 32- həm 36-ayətlərdiki səzligüqimü Hudaning Əzidur. Bu adəmni həyran qalduridu. Huda Yaazərdikiləni jazalaydu; xuning bilən ular Sibmahtiki yokioqan üzümzarlar üqün yioqlaydu. Ləkin Huda ularni jazalixi bilən ular bilən təng qayquridu. «Ölük dengiz» — ibranij tilida «Yaazər dengizi». «Ular (sening peləkliring) əslidə Yaazər xəhəriqimü yətkənidi...» — «Yaazər» bolsa Moabning ximaliy qəgrasioqa yirakraq bolup, xərk tərifi «qəl-dalılar», ojarb tərifi «dengiz». Demək, Moab hilwət jay boləqini bilən heli yiraklara təsiri boləqan bir məmlikətke aylənoqan. «Yazlık mewiliri» ənjür, horma wə üzümləni kərsitidu. ■ 48:33 Yəx. 16:10

Nimrimdiki sularmu qurup ketidu. □ ■ ³⁵ Mən Moabta «yukiri jaylar»da qurbanlik qiləuqılarnı wə yat ilahlarəqa huxbuy yakquqılarnı yokitimən, — dəydu Pərwərdigar.□

³⁶ — Xunga Mening kəlbim Moab üçün nəydək mungluk mərsiyə kətüridu; Mening kəlbim Kir-Hərəstikilər üçünmu nəydək mungluk mərsiyə kətüridu; çünki u igiliwaləqan baylık-həzinilər yoqap ketidu.

³⁷ Həmmə bax takir kılduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə kol titma-titma kesilgən, həmmə qatırakqa bəz kiyilgən. □ ■ ³⁸ Moabning barlik öy əgziliri üstədə wə nəydanlarda matəm tutuxtın baxqa ix bolmaydu; çünki Mən Moabni həqkimgə yakmaydıqan bir qaqidək qeqip taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar, ³⁹ — ular piqəndin zarlixidu; *Moab* xunqilik pərə-pərə kiliwetiliduki, u hijaləttin kəpçilikə arqısını kilidu; Moab ətrapidikı həmmə tərripidin rəswa kilinidıqan, wəhimə saləuqi obyekt bolidu.□

⁴⁰ Çünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, birsi bürküttək qanatlırını kerip *pərwaz kilip*, Moab üstigə xungərup qüxidu. ■

⁴¹ Xəhərliri ixəqal bolidu, istihkamlar igiliwelinidu; xu küni Moabdiki palwanlarning yuriki toloqakqa qüxkən ayalning yurikidək bolidu. □

⁴² Moab əl qataridin yoqitilidu; çünki u Pərwərdigar aldida həkawurluk kiləqan; ⁴³ wəhəxət, ora wə kiltək bexinglarəqa qüxüxnı kətməktə, i Moabda turuwatqanlar, — dəydu Pərwərdigar. ⁴⁴ — wəhəxtin qaqqan orioqə yikilidu; oridin qıkkən kiltakqa tutulidu; çünki uning üstigə, yəni Moab üstigə jazalinix yilini qüxürimən — dəydu Pərwərdigar.□

⁴⁵ Qaqqanlar Həxbon *sepilining* daldisida turup amalsız kalidu; çünki Həxbondin ot, həm *məhrum* Sihon *padixahning* zemini otturisidin bir yalğun partlap qıkidu wə Moabning qekilirini, sokuxqak həlkning bax qokqilirini yutuwalidu. □ ■ ⁴⁶ Halingəqa way, i Moab! Kemoxqa təwə boləqan əl nabut boldi; oqulliring əsirgə qüxidu, kizliring sürgün bolidu. ⁴⁷ Ləkin, ahirki zamanlarda Moabni sürgünlükidin kayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

Moab üstigə qikiridıqan həküm muxu yərgiqə.

□ **48:34** «...nalə-pəryadlar Həxbondin kətürülüp, Yahəzoziqə wə Elealahəziqə yetidu...»

— Elealah Həxbonning ximaliy tərripidin 2 kilometr yirak; Yahəz uning jənubiy tərripidin 2 kilometr yirak. Bu üçisi Moabning ximalioqə jaylaxqan. Zoar, Həronaim wə Əqlat-Xəlixiya Moabning jənubioqə jaylaxqan. Ayatning omumi yənisini, «tajawuzluq baxlandı» degən bolup, bu hawə Moabning pütkül zeminiəqə pur ketidu. ■ **48:34** Yəx. 15:5, 6 □ **48:35** «yukiri jaylar»

— butpərəslikkə atap beoqılənoqan jaylar idi. □ **48:37** «Həmmə bax takir kılduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə kol titma-titma kesilgən, həmmə qatırakqa bəz kiyilgən» — demisəkmə, bu hərəkətlərnin həmmisi kattik matəmni bildüridu. ■ **48:37** Yəx. 15:2, 3; Yər. 47:5 □ **48:39** «wəhimə saləuqi obyekt» — baxqılar Moabning bəxiəqə qüxkən apətkə qarap «bundak dəhşətlik ix əz bəximizəqimə qüxərmə?» dəp wəhimigə qüxidu. ■ **48:40** Yər. 4:13 □ **48:41** «xəhərliri ixəqal bolidu» — «xəhərliri»ning baxqa tərjimisi «Keriyot» (xəhərnin ismi). □ **48:44** «jazalinix yili» — ibraniy tilida «yoqlinixi yili». □ **48:45** qaqqanlar Həxbon *sepilining* daldisida turup Amalsız kalidu; çünki Həxbondin ot, həm (məhrum) Sihon *padixahning* zemini otturisidin bir yalğun partlap qıkidu» — Amoriylarning padixahı Sihon nəqqə yüz yil ilgiri Həxbon xəhərliri ixəqal kiləqan, andin keyin Moabning pütkül zeminiini igiliwaləqanidi («Qəl.» 21:28-29ni kəring).

«ot.... Moabning qekilirini, sokuxqak həlkning bax qokqilirini yutuwalidu» — «qekilirini... bax qokqilirini...» bəlkim Moabning həmmisini, jümlidin «bax boləqanlarnı» əz iqigə elixi mumkin. Yərəmiyaning bəxariti aldin ələ kərsətkən bu həlakət təhimə kədimki yəni bir bəxarətnin əməlgə axturuluxi bolidu («Qəl.» 24:17ni wə 21:28-29ni kəring). ■ **48:45** Qəl. 21:28

49

«4» Ammoniyalar toʻqiruluk hokim

¹ Ammoniyalar toʻqiruluk. Pərwərdigar mundak dəydu: — Israilning pərzəntliri yokmikən? Uning mirashorliri yokmidu? Əmdi nemixka Milkom Gadning zeminiya warislik kildi, Milkomya təwə boləjan həlk nemixka Gadning xəhərliridə turidu? □ ■ ² Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Ammoniyalarning Rabbah xəhridə jəng sadalirini anglitimən; u harabilik dəng bolidu; təwə xəhərliri ot qoyup küydürüldü; Israil kaytidin əzlrini igiliwaləjanlarəja igidarqilik kilidu, — dəydu Pərwərdigar. ■ ³ — Zarlanglar, i Həxbon! Qünki Ayi xəhiri harabə kilinəjan! Rabbah kizliri, əzünglarəja bəz rəhtni baqlap matəm tutunglar; sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürünglar; qünki Milkom wə uning kahinliri, uningəja təwəlik əmirliri sürgün bolidu. □ ■ ⁴ Nemixka küq-həywingni danglaysən? Sening küqüng ekip ketiwatidu, i: «Kim manga yekinlixixka pətinəlisun?» dəp öz baylikliringəja tayanəjan, asiylik kילוquçi kiz! ■ ⁵ Mana, Mən barlik ətrapingdikilərdin wəhxət qikirip üstüggə qüxürimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar, — xuning bilən silər hərbringlar həydiwetilisilər, aldi-kəybinggə qarimay qaçisilər; qaçkanlarni yənə yiqoquçi həqkim bolmaydu. ⁶ Lekin keyinki künlərdə, Ammoniyalarni sürgünlükidin kayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

«5» Edom toʻqiruluk hokim

⁷ Edom toʻqiruluk: Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Temanda hazır danalilik tepilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yoqap kəttimu? Ularning danalikinı dat besip qaləjanmu?! □ ■ ⁸ Burulup keqinglar, pinhan jaylardin turaləjo tepip turunglar, i Dedanda turuwatkanlar! Qünki Mən Əsawəja tegixlik balayi apətni, yəni uni jazalaydiojan künini bəxiəja qüxürimən. □ ■ ⁹ Üzüm üzgüqilər yeningəja kəlsimu, ular azrak wasanglarni kalduridu əməsmu? Oqirilar keqiləp yeningəja kirsimu, ular əzlrigə quxlukla

□ **49:1 «Milkom»** — Ammoniyalar qokunəjan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki kəbilisining biri; ularəja əslidə təksim kilinəjan zemin Iordan dəryasining xərki tərpidə idi. Yəramiya bəxarət bərgən waqıtta, Gadtikilər heli baldur Asuriyə imperiyəsi tərpidin sürgün boləjanidi. Keyin əsliy qoxniliri boləjan Ammoniyalar ularning zeminini igiliwaləjanidi. Huda ularəja: «Bu zeminni Əz həlkimgə təksim kiləjanidim, ular kaytip kelip uningəja kaytidin igidarqilik kilidu» dəp agahlandıridu. ■ **49:1** Am. 1:13 ■ **49:2** Am. 1:14 □ **49:3 «sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürünglar»** — baxka birhil təjmisimi: «əzünglar titma-titma tilinəjan haldə uyan-buyan yügürünglar». **«Milkom»** — Ammoniyalarning bir buti idi. Baxka ismi «Molək» idi. ■ **49:3** Yəx. 32:12; Yər. 4:8; 6:26; 48:7 ■ **49:4** Yər. 21:13; 48:7 □ **49:7 «Edom toʻqiruluk: ...»** — bu bəxarət (7-22)ning Təwrattiki «Obadiya» degən kishim bilən kəp ortaq yərliri bar. Obadiyaəja «koxumqə səz»imizdə qüxəndürginimizdək ixinimizki, Yəramiya pəyoqəmbər Hudaning yolyorukı bilən ilgiriki pəyoqəmbər Obadiyaning bəxaritudiki kəp səzlərnı nəkil kəltüridu. Ikki bəxarətning bəzi yərliri ohximioqaçka, səzlriridiki pərkəlni tepip selixturauning kəp əhmiyiti bar. **«Temanda hazır danalilik tepilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yoqap kəttimu? Ularning danalikinı dat besip qaləjanmu?!»** — Teman Edomdiki qong xəhər. Edomdikilər əz danixmənliri bilən intayin məqrurlinatti. ■ **49:7** Ob. 8 □ **49:8 «pinhan jaylar»** — ibranıy tilidə «qongqur jaylar» degən səz bilən ipadlinidu. U bəlkim hərhil ojar-əngkürlərnı əz iqigə alidu. **«Mən Əsawəja tegixlik balayi apətni, yəni uni jazalaydiojan künini bəxiəja qüxürimən»** — Edomning baxka ismi «Əsaw» idi. Muxu bəxarəttə «Edom» yaki «Əsaw» uning əwladliri boləjan Edomluklarnı kərsitidu, əlwəttə. ■ **49:8** Yər. 25:23

buzup, oqirilyaydu əməsmu? □ ■ 10 Mən Əsawni yalingaqliwetimən, u yoxurunəjadək jay qalmioşuqə dalda jaylirini eqip taxlaymən; uning nəsli, qerindaxliri həm qoxniliri yokaydu; u əzi yok bolidu. 11 Lekin yetim-yesirlirini qaldur; Mən ularning hayatini saklaymən; tul hotuninglar Manga tayansun. 12 Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, *oşazipimning* kədəhidin iqxkə tegixlik bolmioşanlar qokum uningdin iqməy qalmaydioşan yərdə, sən jazalanmay qalamsən? Sən jazalanmay qalmaysən; sən qokum uningdin iqişən. □ 13 Qünki Öz namim bilən kəsəm iqxkənmənki, — dəydu Pərwərdigar, — Bozrah dəhxət basidioşan həm rəswa qilinidioşan bir obyekt, harabilik wə lənət səzi bolidu; uning ətrapidiki xəhərliri daimlik harabilik bolidu. □

14 Mən Pərwərdigardin xu bir həwərni anglaxqa muyəssər boldum, — wə bir əlqi əllər arisoşa əwətilgənidi — U: «Uningoşa hujum qilixkə yioşilinglar! Uningoşa jəng qilixkə or-nunglardin turunglar!» — dəp həwər beridu. □ ■

15 Mana, Mən seni əllər arisida kiqik, İnsanlar arisida kəmsitilgən qilimən. □

16 Səning əzgilərgə dəhxət salidioşanlikəng, Kənglūngdiki təkəbburluqəng əzūngni aldap qoydi; Həy tik qiyaning yerikliri iqidə turoşuqi, Turaloşung egizlikning yukiri tərpidə boləşuqi, Gərqə sən qəngəngni bürkütningkidək yukiri yasisangmu, Mən xu yərdin seni qūxūriwetimən, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

17 — Wə Edom tolimu wəhimilik bolidu; Edomdin ətidioşanlarning həmmisi uning barlik yara-wabaliri tūpəylidin wəhimigə qūxūp, ux-ux qilidu. ■

18 Sodom, Gomorra wə ularning ətrapidiki xəhərliri bilən birgə ərūwetilgəndək Edommu xundək bolidu, — dəydu Pərwərdigar, — heqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaklaşmaydu.

■ 19 Mana, İordan dəryasidiki qawar-qatqalliktin qiqip, daim eqip turidioşan xu sular boyidiki yaylaqtiki *qoylarni* tarqatqan bir xirdək Mən *Edomdikilərn*i bədər kaqkuzimən. Əmdi kimni halisam Mən uni Edomning üstigə tikləymən; qünki Manga kim təng keləşdu? Kim Meningdin

□ 49:9 «Üzüm üzgüqilər yeningoşa kəlsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu əməsmu?» — Musa pəyoşəmbərgə qūxūrūlgən qanun boyiqə üzüm həsulini aloşanda üzgüqilər kəmbəşəllərnin teriwelixi üqün bir'az wasanglarni qaldurux kerək idi («Law.» 19:10). Asiyadiki bəzi dələtlərdə bu bir adətə aylinip qaloşan. ■ 49:9 Ob. 5 □ 49:12 «*oşazipimning kədəhidin iqxkə tegixlik bolmioşanlar*» — Yəhuda əməs, bəli təjawuzqilarning etər yolioşa «tasadipiy» udul kelip qaloşan, Yəhudaning wə baxkə əllərnin gunəhliri bilən munawətsiz boləşan baxkə əllərnə kərsitixi mumkin. □ 49:13 «*Əz namim bilən kəsəm iqxkənmənki...*» — ibraniy tilida «Üzüm bilən kəsəm iqxkənmənki». «*Bozrah ... rəswa qilinidioşan bir obyekt*» — «Bozrah» bəlkim Edomdiki əng muhim xəhər boluxi mumkin idi. □ 49:14 «*bir əlqi əllər arisoşa əwətilgənidi*» — «əllər» İsrailoşa yat boləşan əllərnə kərsitidu. «*Uningoşa jəng qilixkə ornunglardin turunglar*» — «uningoşa» yəni Edoməşa. Bəlkim bu əlqi dūxman əllərnin biridin qikqan bolup, u baxkə əllərnə Edomni yokitixkə qakiridu. ■ 49:14 Ob. 1 □ 49:15 «*Mən seni əllər arisida kiqik, insanlar arisida kəmsitilgən qilimən*» — «seni» — Huda hazır Edomni «seni» dəp, ularoşa biwasitə səz qilidu. □ 49:16 «*Həy tik qiyaning yerikliri iqidə turoşuqi, turaloşung egizlikning yukiri tərpidə boləşuqi*» — demisəkmə, Edom pinhanraq, qikqix intayin təs boləşan təşliq rayonda idi. «*Tik qiyə*» («Sela») dəgən səz Moabning «Sela» isimlik (həzirki «Petra»), intayin pinhan bir xəhərnə kərsitiximu mumkin. ■ 49:16 Yər. 48:29 ■ 49:17 Yər. 50:13 ■ 49:18 Yər. 19:25; Yər. 50:40; Am. 4:11

hesab elixka Meni qaqiralaydu? Mening aldimda turalaydioqan pada bakkuqi barmu? □ ■ ²⁰ Xunga Pərwərdigarning Edomni jazalaxniki məksitini, xuningdək Temandikilərnı jazalax niyitini anglanglar: ularning kiçiklirimu tartip epketilidu; bərhək, kilmixliri tüpəylidin Pərwərdigar uning yaylıqını wəyrənə kılıdu. ■ ²¹ Ularning yikilip kətkən sadasini anglap yər yüzidikilər təwrinip ketidu; nalə-pəryadlırı «Kızıl dengiz» oıqə anglinidu. ²² Mana, birsi bürküttək kanat yeyip pərwaz kılıp, Bozrah üstigə xungəqup quxıdu. Xu küni Edomdiki palwanlarning yüriki toloqkə quxkən ayalning yürikidək bolıdu. □ ■

«6» Suriyə paytahti Dəməxk toqıruluk həküm

²³ Dəməxk toqıruluk: —

Hamat, Arpad xəhıridikilər hijalətkə qaldurulıdu; qünki ular xum həwər anglaydu; ularning yüriki su bolup ketidu; dawuloqup kətkən dengizdək ular heq tinqinalmaydu. □ ■ ²⁴ Dəməxk zəıpləxti, keqıxka burulıdu; uni wəhımə basıdu; azablar toloqkə quxkən ayalni tutkəndək, azab wə dərd-kəyoıu uni tutıdu. ■ ²⁵ Nam-dangki qıkkən yurt, Mən huzur aloqan xəhər xu dərijidə taxliwetilgən bolıdu! ²⁶ Xunga uning yigitlırı koqilırıda yikilıdu, jənggiwar palwanlar xu küni yokitilıdu, — dəydu samawi koqxunlarning Sərdarı boləqan Pərwərdigar; ²⁷ — həm Mən Dəməxkning sepilgə bir ot yakımən, u Bən-Hadadning ordilırini yutuwalıdu. □ ■

«7» Kedar həm Həzor toqıruluk həküm

²⁸ Babil padıxahı Nebokədnəsar yənggən Kedar toqıruluk həm Həzorning padıxahlıqlırı tuşuluk söz: —

Pərwərdigar mundək dəydu: —

«Ornungdin tur, Kedarəa hujum kılıp, xərtiki adəmlərnı bulang-talang kıl!» — deyilıdu; □ ²⁹ Hujum kıləqanlar ularning qedirlırı həm padilırini elip ketidu; ularning qedir pərdilırı, barlık kaqa-kuqa, təgilırini bulap ketidu; hək ularəa: «Tərəp-tərəplərnı wəhımə basıdu!» dəp warkıraydu. ³⁰ Keqıp ketinglar, bədər tikip pinhan jaylardin turaləu tepip turunglar, i Həzordikilər, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Babil padıxahı Nebokədnəsar silərgə jəng kılıxka kəst kıləqan, silərgə qarap niyiti buzuloqan.

³¹ — Ornungdin tur, sepil-dərwazılarəa igə bolmıəqan aramhuda yaxap, tinq-aman turoqan əlgə jəng kılıxka qık; ular yaloquz turıdu — dəydu

□ **49:19** «**daim ekıwatkan xu sular**» — İordan dəryasining əzi. ■ **49:19** Ayup 41:2; Yər. 12:5; 50:44 ■ **49:20** Yər. 50:45 □ **49:22** «**Bozrah**» — intayın yukiri kıya tax üstigə, «bürkütning qənggılı»dək jaylaxkanıdı. ■ **49:22** Yər. 48:40,41 □ **49:23** «**dawuloqup kətkən dengizdək ular heq tinqinalmaydu**» — baxka birhil təjımisı: «dawuloqup kətkən dengizdək ularning kəngüllırı heq aram tapmaydu». Hamat həm Arpad dəgən ikki xəhər Nebokədnəsar Misırəa yürux kıləqan qəoıda (miladiyədin ilgiriki 604-yılı) besip ətkən jaylar idı. Xübhisizki, Nebokədnəsar ularəjımu hujum kıləqanıdı. Muxu ikki xəhər Dəməxkning ximaliy təripidiki kiçik padıxahlıqlar idı. ■ **49:23** Yəx. 17:1 ■ **49:24** Yər. 4:31; 6:24; 30:6 □ **49:27** «**Bən-Hadad**» — Dəməxkning heplıgən padıxahlırining ismi idı. ■ **49:27** Am. 1:4,14 □ **49:28** «**Ornungdin tur, Kedarəa hujum kılıp, xərtiki adəmlərnı bulang-talang kıl!**» — bu söz Nebokədnəsarning koqxunəa eytilixi mumkin. Kedar wə Həzormu qarwıqi kəqman həlk bolup, qədirda yaxap, sepil-dərwazilik bolmıəqan, əlwəttə.

Pərwərdigar, □³² — ularning tēgiliri olja, top-top mal-waranliri oʻnəniymət bolidu; Mən qekə qaqlirini qūxūrgənlərnə tət xamaləja tarkitimən, ularning bexioja hər ətrapidin külpət qūxūrimən, — dəydu Pərwərdigar; □³³ — Həzor bolsa qilbərilməning turaləjisi, mənnggūgə wəyranə bolidu. Həqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaklaxmaydu. ■

«8» Elam toʻqiruluk həküm

³⁴ Yəhuda padixahi Zədəkiya təhtkə olturojan dəslepki waqitlirida, Yeremiya pəyoʻəmbərgə kəlgən Pərwərdigarning sözi mundaq idi: —

³⁵ Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Elamning oʻjolluk küqi boləjan okyasini sundurimən.

□³⁶ Asmanlarning tət qetidin tət xamalni qikirip Elamning üstige qūxūrimən; Mən ularni bu tət xamaləja tarkitimən; xuning bilən Elamdin həydəlgənlərnəning barmaydiəjan əl-məmləkətlər kəlmaydu. ³⁷ Mən Elamni dūxmənliri aldida həm jenini izdigūqilərnəning aldida dəkkə-dūkkigə qūxūrimən; dəhətlik oʻzəzipimni bexioja təküp, külpətlərnəni qūxūrimən; ularni bərbat qiləjuqə Mən qiliqni ularning kəynidin koʻjloxkə əwətimən. ³⁸ Mən Əz təhtimni Elamda tikləymən, xu yərdin padixahi wə xahzadilirini yok kilimən, — dəydu Pərwərdigar.

³⁹ — Lekin ahirki zamanlarda, Mən Elamni sürgūnlükidin qayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar. ■

50

«9» Babil toʻqiruluk həküm

¹ Pərwərdigar Yeremiya pəyoʻəmbər arkilik Babil toʻqiruluk, yəni Kaldiylərnəning zemini toʻqiruluk eytkən səz: —

² Əllər arisida xu həwərnə elan kilip jakarlanglar; tūj kətürənglar; jakarlanglar, uni yoxurmanglar! — «Babil ixəjal kilindi; Bəl bolsa hijalətkə kəlduruldi, Marduk patiparak bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə kəlduruldi, yirginqlik nərsiliri patiparakqilikka qūxti!» — dənglar. □³ ■³ Qūnki ximaldin uningəja jəng kilməkqi boləjan bir əl kelidu; u uning zeminini wəyran kilidu, həqkim xu yərdə turmaydu; insan həm haywanmu qəcip ketidu, ular yok bolidu. ⁴ Xu kūnlərdə, xu qəjda, — dəydu Pərwərdigar, — Israil həlki kelidu, ular həm Yəhuda həlki bilən billə kelidu, ular yioqliəjan həlda mengip Pərwərdigar Hudasini izdəxkə

□ 49:31 «Ornungdin tur, sepil-dərwazilarəja igə bolmiojan aramhuda yaxap, tinq-aman turojan əlgə jəng kilixkə qik; ular yəlojuz turidu» — bu səzmu bəlkim Nebokədnəsarning koxunioja eytilixi mumkin. Kedar wə Həzordikilər qədirlarda turup, həq sepil-dərwazilik boləjan əməs. □ 49:32 «qekə qaqlirini qūxūrgənlər» — «qekə qaqlirini qūxūrgūx» Kəzardikilər həm Həzordikilərnəning aditi bolsa kerək idi. ■ 49:32 Yər. 9:25; 25:23 ■ 49:33 Yər. 9:10; 10:22

□ 49:35 «Elamning oʻjolluk küqi boləjan okyasi...» — Elam həzirki Iran zeminida turojan bir həlkə idi. Elamning koxunining qənləp atidiəjan, dəhətlik mərəng okyaqiliri bilən dangqi qikқанidi. ■ 49:39 Yər. 48:47 □ 50:2 «Əllər arisida xu həwərnə elan kilip jakarlanglar...! — «Babil ixəjal kilindi; Bəl bolsa hijalətkə kəlduruldi, Marduk patiparak bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə kəlduruldi, yirginqlik nərsiliri patiparakqilikka qūxti» — Babil xəhiringining ixəjal kilinixi Israilning birinqi sürgūninin 70 yil keyin (miladiyadin ilgiriki 539-yili) Pars imperiyəsi təripidin boləjan. «Bəl» həm «Marduk» (yaki «Merodək») Babildiki ikki qong butning ismi idi. ■ 50:2 Yəx. 46:1; Yər. 51:44

kelidu. ⁵ Ular Zionning yolini soraydu, yuzlirini uningoga qaritip: «Hərgiz untulmas mənggülik bir əhdə bilən özimizni Pərwərdigaroga baolayli» — deydu.

⁶ — Məning həlkim azoan koylardur; ularning bakquçiliri ularni azduruqan, ularni taqlarda tenitip yürəgən; ular taqdin dənggə kezip yürüp, öz aramgahini untuqandur. ⁷ Ular ni uqratqanlarning həmmisi ularni yəp kətkən, küxəndiliri ular toqruluk: «Bizdə *bu ixlarda* heq gunah yok, qunki ular ata-bowilirining ümidi bolqan Pərwərdigar, yəni həkkaniylikning yaylaq-turaloqusi bolqan Pərwərdigarning aldida gunah sadir qilqan!» — degən.■

⁸ *I həlkim*, Babil otturisdin keqinglar, kaldiyələrnin gəminini taxlap qikinqlar, padini yetəkligüqi tekilərdək bolunglar. □ ■ ⁹ — Qunki mana, ximaliy gəmindin Babiloga hujum qilmaqçi bolqan zor bir top uluq əllərni kəzoqaymən; ular əqlirini uningoga qarxi səpkə kəxidu; xuning bilən Babil xu yərdin qikqanlar tərpidin əsirgə quxidu. Ular ninq oqlirining həmmisi batur mərgənlərnin gəkidək bolidu; ularning heqkaysisi jəngdin kuruq kol kəlməydu. □ ¹⁰ Kaldiyə bolsa olja bolidu; olja aloqan barlik bulioquqilar uningdin kənaətlinidu, — deydu Pərwərdigar; ¹¹ — Qunki silər xadlanoqansilər, silər yayrap kətkənsilər, i mirasim bolqan *həlkimni* bulang-talang qiləquqilar! Qunki silər gəməndə turoqan mozaylərdək səkrigənsilər, ayoqirlərdək huxallıqtin kixnigənsilər! ¹² Əmdi ana *yurtung* zor hijalətkə qaldurulidu; rəswaqilik seni tuoquqini kaplaydu; mana, u əllərnin daxqili, — bir jənggal, kəojirəq yər wə qəl-bayawan bolup kalidu. ¹³ Pərwərdigarning oəzipi tūpəylidin, uning heq əhalisi bolmaydu, bəlki toluq taxliwətilgən bolidu; Babil ninq etidioqanlarning həmmisi uning barlik yara-wabaliri tūpəylidin wəhimigə quxüp ux-ux qilidu.■

¹⁴ Babiloga jəng kilix üqün uning ətrapida səpkə tizilinglar, barlik okyaqilar; uningoga etinglar, oqlarni heq ayimanglar; qunki u Pərwərdigar aldida gunah sadir qilqan. ¹⁵ Uning ətrapida jəng qukanlirini kəturunglar; u təslim bolup kol kəturidu; munarlıri ərülidu, səpilliri oqultilidu; qunki bu Pərwərdigarning aloqan kisasidur. Uningdin kisas elinglar; u baxqilaroga nemə qiləqan bolsa uningəjimu xuni qilinglar.

■ ¹⁶ Babil ninq uruk tərloquqi həm həsul waqtidiki orəqak saləquqilarni yok qilinglar; zulumkərnin qiliqning kərkunqi tūpəylidin bularning hər biri əz eligə kaytip, hər biri əz ana yurtioqa kaqsun!□

¹⁷ Israil tərkitiwətilgən koy padisidur; xirlar ularni həydiwətkən; dəslep tə Asuriyəning padixahı ularni yəp kətkən, ahirida bu Babil padixahı Nebokədnəsar uning ustihənlirini ezip oqajilioqan. ¹⁸ Xunga samawi koqunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israil ninq Hudasi

■ **50:7** Yər. 31:23 □ **50:8** «*I həlkim, Babil otturisdin keqinglar, ... padini yetəkligüqi tekilərdək bolunglar*» — bu səzgə qarioqanda ottura xərktiki bəzi padiqilar tekilərnə koy padiliriogə «yetəqçi rol»da ixlitidu. Xunga «padini yetəkligüqi tekilərdək bolunglar» degini, «birinçi bolup Babil ninq qikip, baxqilaroga ülgə bolunglar» degən mənədə. ■ **50:8** Yəx. 48:20; Yər. 51:6; Wəh. 18:4 □ **50:9** «*Ular ninq oqlirining həmmisi batur mərgənlərnin gəkidək bolidu; ularning heqkaysisi jəngdin kuruq kol kəlməydu*» — demək, bətləngən hər bir oki zayə kətməydu. Bəxqə birhil tərjəmisini: «Oqlirining həmmisi jəngdin kolini kuruq (oljisiz) kaytip kəlməydoqan batur jəngqilərdək bolidu...». ■ **50:13** Yər. 49:17 □ **50:15** Wəh. 18:6 □ **50:16** «*bularning hər biri əz eligə kaytip, hər biri əz ana yurtioqa kaqsun!*» — «hərbiri... hər biri...» bəlki Babil ninq «kəra əmgək» qiləqan qətəllik əmgəkqlərnə kərsitidu. Bular nuroqun

Yəhudiylərnə əz iqiğə alidu, əlwəttə.

mundak deydu: — Mana, Mən Asuriyening padixahining yenioşa kelip, uni jazalioqinimdək, mən Babil padixahini həm zeminini jazalaymən.

■ 19 Mən Israilni kaytidin öz yayliqioşa kaytirimən, u Karməl teoşida, Baxan zeminida ozuklinidu, uning jeni Əfraim teoşi üstidə həm Gilead zeminida qanaətlinidu. 20 Xu künlərdə, xu qaşda, — deydu Pərwərdigar, — Israilning kəbihliki izdəlsə, heq tepilmaydu; Yəhudaning gunahlıri izdəlsə, heq tepilmaydu; qünki Mən qalduroşan qaldisini kəqürüm kilimən.

21 — Merataimning zemioşa zərb bilən jəng kilixka, Pekodta tu-ruwatqanlaroşimu jəng kilixka qıqınglar; ularni wəyran qilinglar, qaldukinimu halak qilinglar, — deydu Pərwərdigar, — Mən nemini sanga buyruşan bolsam xuni ada qilinglar. □ 22 Jəng sadaliri *Babil* zeminida anglinidu; u zor halakətning sadasidur! 23 Əslidə pütkül yər yüzini uruşan bəzoşan xu dərijidə sundurup qeqiwetildiou! Babil əllər arisida xunqə bir dəhxət basquqi bolup qıkkantioşu! □ 24 Mən sanga tuzak kurdum; sən, i Babil, heq bilməyla unioşa tutuldung; Pərwərdigar bilən qarxilixixing tūpəylidin sən tepilip tutuldung. 25 Pərwərdigar koral ambirini eqip, oşəzipidiki korallirini elip qıqardi; qünki samawi koxunlarning Sərdari boləşan Rəb Pərwərdigar kaldiyəlarning zeminida kilidioşan ixi bardur.

26 Uning hər qət-qətliridin kelip unioşa hujum qilinglar, ambarlirini eqiwetinglar; oñqıləni dəwiligəndək uni harabə-harabə kilip dəwiləp wəyran qilinglar; uning heqnemisini qaldurmanglar! □ 27 Uning barliq torpaqlirini oltürüwetinglar! Ular soyuluxka qüxsun! Ularning halioşa way! Qünki ularning küni, yəni jazalinix waqti yetip kəldi. □

28 Anglanglar! Zionəşa kelip, Pərwərdigar Hudayimizning kisasini, yəni ibadəthanisi üqün aloşan kisasini jakarlaydioşan, Babil zeminidin kaqқан panah izdigüqiləarning awazini anglanglar!

29 Babiləşa hujum kilix üqün okyaqıləni, yəni barliq kamanni əgküqiləni qakiringlar; Babilning ətrapida bargah kurup korxiwelinglar; heqkimni kaqquzmanglar; öz kilmixini öz bexioşa qüxürünglar; u nemiləni kiləşan bolsa, unioşoşimu xuni qilinglar; qünki u Pərwərdigarəşa — Israildiki Mukəddəs Boləşuqioşa qarxi kərəngləp kətkənidi. ■ 30 Xunga uning yigitliri koqilirida yikilidu; xu künidə uning barliq jəngqi palwanlıri yokitilidu, — deydu Pərwərdigar.■

31 Mana, Mən sanga qarxidurmən, i kərəngləp kətkuqi, — deydu samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar, — qünki sening kününg, yəni Mən yeningəşa yekin kelip jazalaydioşan kün yetip kəldi; 32 kərəngləp kətkuqi putlixip yikilidu, heqkim uni kaytidin yələp turoşuzmaydu; bərhək, Mən uning xəhərlirigə ot yakimən, u uning ətrapidikiləarning həmmisini koşdürüp yutup ketidu.

■ 50:18 2Pad. 19:35, 37; Yəx. 37:36, 38 □ 50:21 «Merataimning zemini» — «Merataim» bolsa Babil zeminining jənubidiki bir xəhər. Ismi «ikki həssilik asiyliq» deşən mənədə, Babilning harakterini kərsitix üqün ətəy misaləşa elinoşan boluxi kerək. «Pekod»dikilər aramiyədiki həlk bolup, Babiləşa ittəpakdax idi; «Pekod»ning mənisi «jazə»dur. Ayətə berilşən buyruqlar yanıla ximaldin qıqқан koxunlarəşa eytilixi kerək. □ 50:23 «bəzoşan» — baxka kəp əlləni uruwətkən Babilni kərsitidu. □ 50:26 «... ambarlirini eqiwetinglar; oñqıləni dəwiligəndək uni harabə-harabə kilip dəwiləp wəyran qilinglar; uning heqnemisini qaldurmanglar!» — baxka birhil təjimis: «... ax-buşədayni saqlişan ambarlirini eqinglar; uni harabə-harabə kilip dəwiləp taxlap, uning heqnemisini qaldurmanglar!».

□ 50:27 «Uning barliq torpaqlirini oltürüwetinglar!» — «torpaqliri» bəlkim həm Babilning sərhil mal-waranlirini kərsətkən həm xuning bilən bir waqti uning sərhil ləxkərlirigə simwol qilinoşan boluxi mumkin. ■ 50:29 Wəh. 18:6, 7 ■ 50:30 Yər. 49:26

³³ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Israillar Yəhūdalar bilən billə ezilip horlukni kərgan; ularni əsir qiloqanlar ularni kattik qamap tutqanidi; ularni qoyuwetixni rət qiloqan. ³⁴ Lekin ularning Həmjəmət-Qutkuzoquqisi küqlüktur; samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar ularning dəwasini əstayidillik bilən soraydu, xuning bilən U ularning zeminiqə aramlik beridu, Babildikilərgə aramsizlik yətküzidu. ³⁵ Kaldiylər üstigə, Babilda turuwatqanlar üstigə həmdə Babilning əmiriliri wə danixmənliri üstigə qiliq qüxidu, — dəydu Pərwərdigar; ³⁶ qiliq palqilar üstigə qüxkəndə, ular həmaqət-əhməklərdək kərunidu; qiliq ularning palwanliri üstigə qüxüp, ular patiparaq bolup ketidu; ³⁷ qiliq ularning atliri üstigə, jəng hərwiliri üstigə, ularning səpliridə turoqan barlik yat ləxkərlər üstigə qüxidu, ular ayallardək bolidu; qiliq həziniliri üstigə qüxidu, ular bulang-talang qilinidu. ³⁸ Kuroqəqilik ularning suliri üstigə qüxüp, ular kurup ketidu; bularning səwəbi zemini oyma butlaroqə tolup, ular qorqunqluk məbudlar tüpəylidin təlwixip kətkən. □ ³⁹ Xunga qəldiki janiwarlar wə qilberilər birliktə xu yərdə turidu; xu yərdə hıwqıxlar makanlixidu; u mənggügə adəmzatsiz bolidu, dəwrdin-dəwrgə heq ahalilik bolmaydu. ⁴⁰ Huda Sodom wə Gomorrani ətrapidiki xəhərliri bilən billə erüwətkinidək, heqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaqlaxmaydu, — dəydu Pərwərdigar.■

⁴¹ — Mana, ximaldin bir həlq, uluq bir əl qıqıp kelidu; yər yüzining qət-qətliridin nuroqun padixahlar qozqilidu. ■ ⁴² Ular okya həm nəyzini tutup qorallinidu; ular wəhxiy, heq rəhim kərsətməydiqan bolidu; atlirioqə mingəndə ularning awazliri dengizdək xawqunlaydu; ular jənggə atlatqan adəmlərdək səp-səp bolup, sanga hujum qilməqçi, i Babil kizi!

⁴³ Babil padixahi ularning həwirini anglapla kolliri titrəp boxap ketidu; oqəm-qayoqu uni tutidu, toloqəqə qüxkən ayaldək azablar uni besiwalidu.

■ ⁴⁴ Mana, İordən dəryasi boyidiki qawar-qatqallıqtin qıqıp, daim ekip turidiqan xu sular boyidiki yaylaktiki koylarni tarkatqan bir xirdək Mən Babildikilərnə bədər qaqquzimən. Əmdi kimni halisam Mən uni uring üstigə tikləymən; qünki Manga kim təng keləydu? Kim Meningdin həsab elixqə Meni qaqıralaydu? Mening aldimda turalaydiqan pada bakquqi barmu? □ ■

⁴⁵ Xunga Pərwərdigarning Babilni jazalaxxtiki məqsitini, xuningdək kaldiyələrnəng zeminini jazalax niyitini anglanglar: Ularning kiqıqlir-ımu tartip epketilidu; bərhək, qilmixliri tüpəylidin *Pərwərdigar* uring yayliqini wəyranə qilidu. ■ ⁴⁶ Babilning ixoqal qilinoqanlıqini anglap yər yüzi təwrinip ketidu; uning nalə-pəryadi barlik əllərgiqə anglinidu.■

51

Babil toqruluk həkimi — dawami

¹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Babilni soqidiqan həm «Ləb-kamay»da turuwatqanlarni soqidiqan bitqit qiloquqi xamalni

□ 50:38 «bularning səwəbi zemini oyma butlaroqə tolup, ular qorqunqluk məbudlar tüpəylidin təlwixip kətkən» — baxqə birhil təjrimisi: «bularning səwəbi zemini oyma butlaroqə toloqan, qünki ular qorqunqluk məbudlirini danglap kətkənidi». ■ 50:40 Yər. 19:25; Yər. 49:18 ■ 50:41 Yər. 6:22,30 ■ 50:43 Yər. 49:24 □ 50:44 «daim ekip turidiqan xu sular» — İordən dəryasining suliri əzi. ■ 50:44 Ayup 41:2; Yər. 49:19,22 ■ 50:45 Yər. 49:20 ■ 50:46 Yər. 49:21

kozoqap çikirimən; □ ■ ² Mən Babiloğa yat adəmlərni əwətimən; ular uni soruwetidu, zeminini yər bilən yəksan kiliwetidu; uning bexioğa külpət güxkən künidə ular uninoğa tərəp-tərəptin kərxilixixkə kelidu. ■

³ Uning oqyaqiliriğa kiriqni tartkudək, ornidin turoquqilaroğa dubuloğa-sawut kiygüdək pürsət bərmənglar; uning yigitlirining heqkaysisini ayap koymanglar; uning pütkül koxunini bitqit kilinglar. ⁴ Kaldiylərnin zeminida sanjiloğanlar, koqilirida kiliqlanoğanlar yikilsun! ■ ⁵ Qünki İsrail yaki Yəhudamu öz Hudasi tərripidin, yəni samawı koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar tərripidin taxliwetilgə əməs; qünki *Babilning* zemini İsraildiki Mükəddəs Boləuqi aldidə sadir kıləjan gunah bilən toloqandur. ⁶ *Barliq əllər*, Babil iqidin keqinglar, öz jeninglarni elip bədər keqinglar! Uning kəbihlikigə qetilip kəlip həlak bolmanglar; qünki bu Pərwərdigarning kisas alidoğan waqtidur; U kilmixini öz bexioğa kayturidu. □ ■

⁷ Babil Pərwərdigarning kolidiki pütkül jahanni məst kıləuqi altun kədəh boləjan; əllər uning xaribidin iqkən; əllər xuning bilən sarang bolup kətkən. □ ■ ⁸ Babil tuyuksiz yikilip bitqit bolidu; uninoğa aħ-zar kətürənglar! Uning azabliri üqün tutiya elinglar; u bəlkim saqaytilarmikin? ■

⁹ — «Biz Babilni saqaytməqəduq, ləkin u saqaymidi; uningdin waz keqip həmmimiz öz yurtimizoğa kaytayli; qünki uning üstigə çikirilidoğan həküm jazası asmanoğa takixip, kəkkə yetidu». □ ■

¹⁰ — «Pərwərdigar həkəniylikimizni barliqkə kəltürgəndur; kələyli, Zionda Pərwərdigar Hudayimizning kıləjan ixini jakarlayli!» □

□ **51:1 «Ləb-kamay»** — Kaldiyəni bir kinayilik «xifri» arkiplik kərsitidu. Xifirni ipadiləx yolu bolsa, «Kaldiyə» degən sözninğ hərbi hərpinini ibraniy tilining elipbə tərtpi boyiqə arkidin oqulojan hərp bilən alməxturuxtin ibarət (məsilən, uyəur tilida bolsa, «a»ni «y» bilən, «ə»ni «i» bilən alməxturənoğa ohxax). «Ləb-kamay» degən sözninğ əzi ibraniy tilida «tətürqilik kıləjanlarning kəlbı», «asiylik kıləjanlarning kəlbı» degənni bildüridu, bu intayin kinayilik gəptur. «Xamal» bolsa, bəlkim 2-ayəttə tilənoğan «yat adəmlər»ni kərsitidu. ■ **51:1** Yər. 4:11 ■ **51:2** Yər. 4:11; 15:7 ■ **51:4** Yər. 49:26 □ **51:6 «Barliq əllər, Babil iqidin keqinglar, öz jeninglarni elip bədər keqinglar! ... qünki bu Pərwərdigarning kisas alidoğan waqtidur; U kilmixini öz bexioğa kayturidu»** — bəzi alimlar bu sözlər «barliq əllər»gə əməs, bəli İsrailoğa eytilidu, dəp kəraydu. 45-ayəttə əhwal xundək bolidu, ləkin bizningqə muxu yərdə Babilda hərbi əllərgə eytilidu. Qünki 9-ayəttə kaqkanlar «həmmimiz öz yurtimizoğa kaytayli» deyixidu. ■ **51:6** Yər. 50:8,15,28; Wəh. 18:4 □ **51:7 «əllər sarang bolup kətkən»** — bəlkim Babilning gunəhoğa qetilip, xuningdək jazasıoğimu qetilip kəlip tolimu dəkkə-dükkigə qüxidu. ■ **51:7** Wəh. 18 ■ **51:8** Yəx. 21:9; Yər. 8:22; Wəh. 14:8; 18:2 □ **51:9 «Biz Babilni saqaytməqəduq, ləkin u saqaymidi; uningdin waz keqip həmmimiz öz yurtimizoğa kaytayli»** — kərioğanda bu sözlər Babil arisida turoqan yat əllərninğ eytidion sölziri. «Uning üstigə çikirilidoğan həküm jazası asmanoğa takixip, kəkkə yetidu» degənni, Hudaning jazalirini kozoqioqan, kona zamandiki Babil (babel)liklər kurməqçi boləjan «asmanoğa takixidoğan» munar bilən selixturux paydilik ix bolidu. («Yər.» 11:1-9ni kərüng). ■ **51:9** Yər. 46:11 □ **51:10 «Pərwərdigar həkəniylikimizni barliqkə kəltürgəndur»** — bəzi alimlar bu səzni «Pərwərdigar bizni kütqüzup azad kıləqandur» dəp tərjimə kılıdu. Ləkin «tsədəkah» (həkəniylik) Təwrattiki bəxkə heq yərdə xundək mənidə tərilməydu. Bizningqə bu söz İsrailning (həmmimizgə ohxax) əzining heqkəndək həkəniylik bolmioqəqkə, Huda ularoğa həkəniylik elip kelidu, degənni bildüridu. Bu ayəttiki həkəniylik əzlikidin əməs, bəli Hudadin kelidu; «Pərwərdigar Həkəniylikimizdur» — bu Məsih-Kütqüzəuqünün, xuningdək yəngi Yerusəlemning bir namidur. 23:6ni həm 33:16ni kərüng. «**kələyli, Zionda Pərwərdigar Hudayimizning kıləjan ixini jakarlayli!**» — 9-ayəttiki sözləni kəlgüsidə Babilin qəqidoğan yat əllər eytidu; 10-ayəttiki sözləni xühbhisizki, kəlgüsidə Kanaan (Pəlastin)oğa kaytip kəldioqan İsrailning qəldisi eytidu.

Pərwərdigar Media qoxunlirioja, andin Babiloja səz qilidu

¹¹ — Oklarni uqlanglar! Qalkanlarni tutunglar! Pərwərdigar Medianing padixahlirining rohini uruquttı; qünki Uning niyiti Babiloja qarxidur, uni bərbat kılıx üqündur; bu Pərwərdigarning kisasidur, yəni Uning ibadəthanisi üqün alojan kisasidur. ■ ¹² Babilning sepillirioja karitip jəng tuoqini kətürünglar; kəzətni tehimu qingraq kilinglar, kəzətqilərnı *Babilni qeriditip* səptə turoquzunglar; bəktürmə koyunglar; qünki Pərwərdigar Babildikilərnıng jazasi tooqruluk nemilərnı degən bolsa, U xuni kənglidə pəmləp, uni ada qilidu.

¹³ — I əlwək sular üstidə turoquci, baylikliri nuroqun boluquci, əjiling yetip kəldi, jening əlqinip üzülux waqti toxti.

¹⁴ Samawi qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar Əzi bilən kəsəm kılıp: «Top-top qekətkilərdək Mən seni adəmlər bilən toldurimən; ular sening üstüngdin oqəlibə təntənilirini kətüridu» dedi. ■

¹⁵ — U bolsa yər-zeminni küq-kudriti bilən yasap, Aləmnı danalıki bilən bərpə kılıp, Asmanlarnı əkil-parasiti bilən yayoqucidur; ■

¹⁶ U awazini koyuwətsə, asmanlarda sular xawqunlaydu;

U yər qətliridin bulut-tumanlarnı ərlitidu;

U yamoqurlarəja qaqmaqlarnı həmrağ kılıp bəkitidu,

Xamalni Əz həziniliridin qikiridu. ■

¹⁷ Bu *butpərəslərnıng* hərbiəri əkilsiz, bilimdin məhrumlardur;

Hərbiər zəngər əzi oyojan but tərpidin xərməndigə qalidu;

Qünki uning kuyma həykili yaloqəncilik,

Ularda heq tinik yoxtur.

¹⁸ Ular bimənilərdur, mazaq obyektidur;

Ularınq üstigə jazalinix waqti kəlgəndə, ular yoktilidu.

¹⁹ Yəqupning nesiwisi Boləquci bulardək əməstur;

Qünki həmmını yasioquci Xudur;

İsrail bolsa Uning Əz mirasi boləjan kəbilisidur;

Samawi qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar Uning namidur. □ ■

Pərwərdigar İsrailəja səz qilidu

²⁰ Sən İsrail Mening gərzəm,

Mening jəng qoralimdursən;

Sening bilən Mən əllərnı bitqit qilimən,

Sening bilən padixahlıqlarnı tarmar qilimən; □ ■

²¹ Sening bilən həm at həm at mingüqini bitqit qilimən;

Sening bilən həm jəng hərwişi həm həydidüqisini bitqit qilimən;

■ **51:11** Yər. 46:4; 50:28 ■ **51:14** Am. 6:8 ■ **51:15** Yər. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2;

Yəx. 40:22; 44:24; 51:13; Yər. 10:12 ■ **51:16** Yər. 10:13 □ **51:19** «**Yəqupning nesiwisi**

Boləquci...» — Yəqup muxu yərdə Yəqup wə uning əwladliri İsrailnimu kərsitidu. «Yəqupning

nesiwisi» Hudaning Əzidur, əlwəttə. ■ **51:19** Yər. 10:16 □ **51:20** «**Sən İsrail Mening**

gərzəm, Mening jəng qoralimdursən; sening bilən Mən əllərnı bitqit qilimən, sening bilən

padixahlıqlarnı tarmar qilimən...» — əyni tekstə pəkət «Sən mening gərzəm...» deyilidu.

Əmđi Hudaning bu səzliri kimgə eytilidu? Bəzi alimlar (peillərnı «ətəkən zaman»əja əzgərtip)

Babiləja eytiləjan, dəp qaraydu. Baxqılar (kəlgüsüdə Babil imperiyəsini wəyran qilidəjan) Pars

imperiyasigə eytilidu, dəp qaraydu; biraq bizningə ular İsrailning əzigə eytilidu (24-ayətni

kəring). Baxqa pəyoqəmbərlərnıng səzliri boyiqımu, ahırki zamanlarda İsrail həlki Hudaning

bir jazalax qorali bolidu (məsilən, «Yəx.» 41:5, «Zək.» 12:7ni kəring). ■ **51:20** Yər. 50:23

22 Sening bilən həm ər həm ayalni bitqit qilimən;
Sening bilən həm kəri həm yaxlarni bitqit qilimən;
Sening bilən həm yigit həm kizni bitqit qilimən;

23 Sening bilən həm padıqi həm qoy padisini bitqit qilimən;
Sening bilən həm dehqan həm boyunturukqa ketilöjan kalilirini bitqit qilimən;

Sening bilən həm waliylar həm həkümranlarni bitqit qilimən.

24 — Mən köz aldinglarda Babilning həm barlıq kaldiyələning Zionda qilöjan barlıq rəzillikini öz bexiöla qüxürüp yandurimən, — dəydu Pərwərdigar.

25 — Mana, Mən sən *Babilöja* qarximən, i pütkül yər yüzini həlak qilöjuqi taoj;

Mən qolumni üstüggə sozup,

Seni tik yarlardin öulitip,

Domilitip qüxürüp, seni köyüp tügigən bir yanar taoj qilimən, — dəydu Pərwərdigar.

26 Xuning bilən ular səndin bürjək qikirik xüqünmu tax tapalmaydu,

Yaki ul xüqünmu heqyərđin tax tapalmaydu;

Qünki sən mənngügə bir wəyrənə bolisən, — dəydu Pərwərdigar.

27 — Zeminda jəng tuöjini kətürüglar,

Əllər arisida kanay qelinglar;

Babilöja jəng qilixka əllərnə təyyarlanglar;

Ararat, minni wə Axkinaz padixahlıklarini qakirip yioqinglar;

Uningöja hüjum qilöjuqi qoxunlaröja bir sərdar bekitinglar;

Atlarni top-top qekətkə leqinkiliridək zeminoja türkümləp qikiringlar;□

28 Uningöja jəng qilixka əllərnə təyyarlanglar,

— Medialiklərnə padixahliri, waliyliri wə barlıq həkümdarlırini, xundakla u həküm sürgən zeminlərnə barlıq adəmlirini təyyarlanglar!

29 Xuning bilən yər yüzi təwrinip azablinidu; qünki Pərwərdigarning Babilöja qarxi baqliöjan niyətliri, yəni Babilning zeminini heq adəm turmaydiojan qəl-bayawan qiliwetix niyiti əməlgə axmay qalmaydu.

30 Bəbildiki palwanlar uruxtin qol üzidu;

Ular qoroqanlırıda amalsiz olturidu;

Ularınə dərməni qalmaydu,

Ular ayallardək bolup qalidu;

Uning turalöjulirioja ot qoyulidu;

Dərwəza salasunlıri sundurulidu.■

31 Yügürüp keliwatqan bir qararmən yənə bir qararməngə, bir həwərqi yənə bir həwərqiğə Babil padixahining aldidila uqrixip kelip uningöja: — «Silining pütkül xəhərliri u qəttin bu qətkiqə ixöjal qilindi;

32 Dərya keqikliri igiliwelindi,

Qomuxluklar otta köydürüldi,

Palwanlıri dəkkə-dükkigə qüxüxti!»

□ 51:27 «qekətkə leqinkiliri» — ibrəniy tilidə bu söz bəlkim qekətkə leqinkisining esüx jəryənidiki əng ziyanlıq bəşquqini kərsitixi mumkin. ■ 51:30 Yər. 50:37

— dəp jakarlixidu.□

33 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: —

Babilning kizi təkxiliniq qingdilidiojan waqti boləjan hamandək besilidu; Birdəmdila, uning həsulı orulidiojan waqti yetip bolidu!□

34-35 Zionda turoquci kiz: — «Babil padixahi Nebokadnəsar meni yutup, Meni oqajilap əzgən;

U iqimni boxitilojan qaqidək kiliq koyəjan;

U əjdihədək meni yutup,

Əzini nazu-nemətlirim bilən toyəyuzəjan,

Meni kuruqdap pak-pakiz kiliwətkən.

Manga, mening tenimgə kילוan zorawanliqi Babilning bexioqa qūxūrilsun» — dəydu,

Wə Yerusalem: «Mening qanlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioqa təkūlsun» — dəydu.□

36 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: —

Mana, Mən sening dəwayingni soraymən,

Sən üqün kisas alimən;

Mən uning dengizini kurutimən, bulikini qaşjiritimən.□ ■

37 Babil bolsa dəwə-dəwə harabilər,

Qilbərilerin turaləqusi bolidu;

Zemini adəmni dəhxət basidiojan həm daim ux-ux kilinidiojan obyekt bolidu,

Həq adəm xu yərdə turmaydu.

38 Ularning həmmisi yax xirlardək hūwlixidu,

Arslanlardək bir-birigə hiris kilixidü;□

39 Ularning kəyypiyati kizip kətkəndə, Mən ularəja bir ziyapət təyyarlap qoyimənki, ularni məst kiliwetimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənnggügə uyquəja oşərk bolup, kaytidin həq

□ 51:32 «Dərya keqikliri igiliwelindi, qomuxluqlar otta kəydürüldi, palwanliri dəkka-dükkiqə qūxūxti!» — dəp jakarlixidu» — Babilning qandək yol bilən ixəjal kilingəjanlikning təpsilatlıri toqruluk «Qoxumqə səz»imizni kəring. Pars qoxuni Əfrat dəryasining ekix yənilixini əzgərtiwetidu, dərya kışka waqit iqidila kurup ketidu. Parslar su yok dəryadin mənqip xəhərgə kirdi. Xuning bilən xəhər iqidiki «dərya keqikliri» birinqi bolup igiliwelindi. Xəhər ətrapidiki «qomuxluqlarning kəydürülüxi»din məqsət xəhərdin qaçqanlarəja yoxurunəqdək jaylar bolmısun üqün idi. □ 51:33 «uning həsulı orulidiojan waqti» — bəlkim adəmliri wə imarətliri yiktilidiojan, yəni uning jazalinix waqtini kərsitidu. □ 51:34-35 «Babil padixahi Nebokadnəsar meni yutup, meni oqajilap əzgən; ...manga, mening tenimgə kילוan zorawanliqi Babilning bexioqa qūxūrilsun» — dəydu, wə Yerusalem: «Mening qanlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioqa təkūlsun» — dəydu — bu 34-35-ayəttiki səzliqūci «Zionda turoquci kiz» bəlkim «adəmləxtürulgən» Yerusaleməja wəkil kelidu. «manga, mening tenimgə kילוan zorawanliqi..» — bəlkim Yerusalem wə uning həlkini kərsitidu.

□ 51:36 «Mana, Mən sening dəwayingni soraymən, sən üqün kisas alimən; Mən uning dengizini kurutimən, bulikini qaşjiritimən» — Pars qoxuni Babilin etidiojan Əfrat dəryasini kurutidu. Ular xu yol bilən xəhərnı ixəjal kiliidu. «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 51:36 Yər. 50:38 □ 51:38 «Ularning həmmisi yax xirlardək hūwlixidu, arslanlardək bir-birigə hiris kilixidü» — Babilliklar harəkəkəxlidın atiqi qışkanıdi. Bu ayət bəlkim xularning məst bolup «xir kəyp» boləjanlikini bildüridu. 39-ayətnimu kəring. Babilning padixahi Bəlxazar əmir-wəziliri bilən billə məst boləqanda, xəhəri besülüp ixəjal kilingəjan («Dan.» 5-babni oқung).

oyoqanmaydu, — dəydu Pərwərdigar. □ 40 Boşuzlaxka yetilgən kəzilərdək wə billə yetiləngən qoqkarlar həm tekilərdək Mən ularni boşuzlaxka qüxürimən.

41 Xexakning ixəjal kilinoqanlixiəə kara!
Pütkül yər yüzining pəhrining tutuloqanlixiəə kara!
Babilning əllər arisida adəmni dəhəət basidiəə obyekti boləqanlixiəə kara! □ ■

42 Dengiz Babil üstidin ərlep kətti;
U nuroqunliəə dolqunlar bilən ərk boldi. □

43 Uning xəhərliri adəmni dəhəət basidiəə obyekti,
Kəşirək yər, bir qəl, həqkim turmaydiəə zemin boldi;
Həqkandək insan balisi qəytidin xu yərlərdin ətməydu.

44 Mən Babilda Bəlni jazalaymən;
Mən uning əşzidin yutuwaləəni yənduriwalimən;
Əllər qəytidin uningəə qarap əkip kəlixməydu;

Bərhək, Babilning sepili əqlap ketidu. □

45 Uning otturisidin qiqinglar, i həlkim!
Hərbiringlar Pərwərdigarning kəttik əşzipidin əz jeninglarni elip bədər kəqinglar!

46 Silər zeminda angliniwatqan pitnə-iəwadin yürikinglarni su kilmanglar wə kərkənglar;
Bu yil bir pitnə-iəwa, kələr yili yənə bir pitnə-iəwa qiqidu;
Zeminda zulum-zorawanlik partlaydu, həkəmdarlar həkəmdarlarəə karxi qiqidu.

47 Xunga mana, xu künlər kəliduki,
Mən Babilniki oyma məbudlarni jazalaymən;
Xuning bilən uning pütkül zemini hijalətkə kəldurulidu,
Uningda əltürəlgənlər uning iqidə yikilidu; □

48 Xuning bilən əsmən wə zemin wə ularda bar boləqanlar Babil üstidin xadliktin yangraydu;

Qünki ximaldin həlak kəloquqar uningəə jəng kəlixkə kəlidu — dəydu Pərwərdigar.

49 Babil tūpəylidin pütkül yər yüzidiki əltürəlgənlər yikiləndək,
Babil Israilda əltürəlgənlər tūpəylidin Babil yikilməy kəlməydu. □

50 Kəliqtin kəqkanlar, yirək kətinglar, həyal bolmanglar;
Qət yərlərdin Pərwərdigarni seəqinglar,

□ 51:39 «Ularınə kəyiyati kizip kətkəndə, Mən ularəə bir ziyəət təyyarlap kəymənkə, ularni məst kəliwətimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənəgğəə uykuəə ərk bolup, qəytidin həq oyoqanmaydu» — bu bəxəətning əməlgə əxuruluxini yənə «Dan.» 5-babta kəring. □ 51:41 «Xexakning ixəjal kilinoqanlixiəə kara» — «Xexak» Babilni kərsitidiəəən həjwi, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahətni kəring.

■ 51:41 Yəx. 13:19; Yər. 25:26 □ 51:42 «dengiz ... dolqunlar...» — Təwrat-injilda kəp wəqətlərdə simwol sūpitidə top-top kəoxunlarni kərsitidu. □ 51:44 «mən Babilda Bəlni jazalaymən» — «Bəl» — (yaki «Mərduk») Babilning əng muhəim buti. □ 51:47 «...Xuning bilən uning pütkül zemini hijalətkə kəldurulidu, uningda əltürəlgənlər uning iqidə yikilidu» — demək, Babil həlkə zemininin həq kəqalməydiəəən bolidu. □ 51:49 «Babil tūpəylidin pütkül yər yüzidiki əltürəlgənlər yikiləndək, Babil Israilda əltürəlgənlər tūpəylidin Babil yikilməy kəlməydu» — ayəttiki əyni ibrəniy tekistni qüxinix təs. Qurumənlər bəxkə tərijiməlni uqritixi mummkin. Ləkin omumiy mənsi qəqum tərijimimizdək boluxi kərək.

Yerusalemni esinglaroşa kəltürünglar.□

51 «Biz hijalətkə qalduk, qünki haqarətkə uqriduk;
Xərməndiqliktin yüzimiz təküldi;

Qünki yat adəmlər Pərwərdigarning öyidiki muqəddəs jaylaroşa besip kirdi!»□

52 Xunga xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar,

— Mən uningdiki oyma məbudlarni jazalaymən;

Uning pütkül zemini boyida yarilinip jan həlqumida ingrixidu.

53 Babil asmanlaroşa kətürülgən bolsimu,

Uning yukiri istihkam-qorqini mustəhkəmləngən bolsimu,

Ləkin Meningdin uningoşa həlak qılouqılar yetip baridoğan boldi, — dəydu Pərwərdigar.

54 Babildin nalə-pəryadning awazi,

Kaldiylərning zeminidin zor həlakətning sadasi kətürüldü.

55 Qünki Pərwərdigar Babilni həlak qılmaqçı bolidu;

U uningdin warang-qurunglirini yokitidu;

Sularning dolqunliri örkəxləwatқан sulardək xarkiraydu,

Ularıning awazi xawqunlap kelidu.□

56 Qünki həlak qılouqu uningoşa, yəni Babiloşa jəng qilixka kelidu,

Xuning bilən uning palwanliri əsirgə quxidu;

Ularıning okyaliri sundurulidu;

Qünki Pərwərdigar — qisaslar aloquçı Təngridur;

U yamanliqni yandurmay qalmaydu.

57 — Mən uning əmirliři, danixmənliri, waliyliri, həkəmdarliri wə palwanlirini məst qilimən;

Ular mənnggügə uhlaydu wə kaytidin heq oyoğanmaydu — dəydu Padixah,

— Nami samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar.

58 Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar mundak dəydu: —

Babilning kəng sepilliri yər bilən yəksan qilinidu,

Uning egiz dərwaziliri pütünləy keydürüldü;

Xuning bilən əllərninğ jan tikip tapқан məhniti bihudə bolidu,

Əl-yurtlarning əzlrininiğ jəpalıq əjiri pəkət otқа yekiləu bolidu.□

59 Yəhuda padixahi Zədəkiya təhtkə olturoğan tətinqi yili, Babiloşa barəşinida Məhseyahning nəwrisi, Neriyaning oşli Seraya Zədəkiyaşa həmrəh bolup barəğan (Seraya bax oşojidar idi). Yerəmiya pəyoşəmbər uningoşa söz tapilioğan. □ 60 Yerəmiya oram kəqəzəgə Babilning bəxişə quxidoğan barlıq külpətlərnı, — yəni Babil toşruluk pütüklük bu barlıq

□ 51:50 «Kiliqtin kaqқанlar, yirak ketinğlar, həyal bolmanğlar; qət yərlərdin Pərwərdigarnı seşininglar, Yerusalemni esinglaroşa kəltürünğlar» — eniқki, bu səzlar Babilda sürgün boləğan Israilləroşa eytilidu. □ 51:51 «Biz hijalətkə kalduk, qünki haqarətkə uqriduk; ...qünki yat adəmlər Pərwərdigarning öyidiki muqəddəs jaylaroşa besip kirdi!» — xübhisizki, bu səzlar Babilda sürgün boləğanlarıning kayoturup eytidioğanliri bolidu. □ 51:55 «...sularning dolqunliri örkəxləwatқан sulardək xarkiraydu, ularning awazi xawqunlap kelidu» — «sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa bəlkim «həlak qılouqılar»ningki bolidu. Ular «dengiz»ə ohxitiləğan (42-ayət); 56-ayət ularning hərəkətinimu kərsitidu. □ 51:58 «Xuning bilən əllərninğ jan tikip tapқан məhniti bihudə bolidu» — əllərninğ bikar ixligini, «jəpalıq əjiri» bəlkim zor xəhər-impəriyə boləğan Babilni kəp məhnət sindurup qurup qılқанlıqini kərsitidu («Həb.» 2:13ni kərüng). □ 51:59 «Neriyaning oşli Seraya Zədəkiyaşa həmrəh bolup barəğan (Seraya bax oşojidar idi),...» — Seraya Baruқning akisi yaki ukisi idi. 32:12də uning bowisi «Maaseyah» deyilidu.

sözlərni yazoqanidi; ⁶¹ wə Yerəmiya Serayaşa mundak dedi: — Sən Babiləya yetip baroqanda, bu sözlərninğ həmmisini okup qikiş wə: — ⁶² «Pərwərdigar, Sən bu jay toquruluk: — Mən uni yəksan kili mənki, uningda heqkim, nə insan nə haywan turmaydioqan, mənnggügə bir wəyrənə bolidu — degənsən» — dəysən; ⁶³ xundak kiliş bu yazmini okup qikkəndin keyin, uningə tax tengip, Əfrat dəryasining otturisişə qəruwət, ⁶⁴ wə: «Mən uning üstigə quxürməkçi boləşan kül pətlər tūpəylidin, Babil *xu taxka* ohxaxla oşərk bolup qaytidin ərliməydu; ular həlalin ketidu» — dəysən. Yerəmiyaning sözliri muxu yərdə tūgidi.

52

Yerusalemning bəşülüş ixəşəl kilişixi

¹ Zədəkiya Yəhudaşə padixah boləşanda yigirmə bir yexida idi; u Yerusalemda on bir yıl həküm sürdi. Uning anisi Libnahlik Yerəmiyaning kizi bolup, ismi Həmutal idi. ■ ² U *padixah*, Yəhoakimning kilişinidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil ixlarni kildi. ³ Pərwərdigarning Yerusalemə həm Yəhudaşə karatқан oşəzi tūpəylidin, Pərwərdigar ularni Əz huzuridin həydiwətküqə boləşan arilikta, təwəndiki ixlər yüz bərdi. Birinçidin, Zədəkiya Babil padixahışə isyan kətürdi.

⁴ Xundak boldiki, uning səltənitining tokkuzinçı yili oninçı ayning oninçı künidə Babil padixahı Nebokədnəsar pütkül qoxunişə yetəkqilik kiliş Yerusalemə hujum kilişə kəldi; ular uni kərxiwelip bargah qurup, uning ətrapida kaxa-potəylərnı kuruşti. □ ■ ⁵ Xuning bilən xəhər Zədəkiyaning on birinçı yilişə muhasiridə turdi. ⁶ Xu yili tətinqi ayning tokkuzinçı künı xəhərdə əşir kəhətqilik həmmini başqan wə zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmioşanidi. □ ⁷ Xəhər sepili bəşüldi; barlik jənggiwar ləxkərlər kaqmaqçi bolup, tün keqidə xəhərdin bədər tikiwətxiti. Ular padixah bəşqisişə yekin «ikki sepil» arilikidiki dərwazidin ketixti (Kaldiylər bolsa xəhərninğ həmmə tərpidə bar idi). Ular *Jordan jiləşidiki* «Arabah tūzləngliki»ni boylap keqixti. ⁸ Lekin Kaldiylərninğ qoxuni padixahni qoşlap Yerihə tūzlənglikidə Zədəkiyaşə yetixti; uning pütün qoxuni uningdin tarkiliş kətkenidi. ⁹ Wə ular padixahni tutup, Hamat zemindiki Riblah xəhərişə, Babil padixahinğ aldışə apardi; u *xu yərdə* uning üstidin həküm çikardi. ¹⁰ Babil padixahı Zədəkiyaning oşullirini uning kəz aldida kətl kildi; u Yəhudaning barlik əmirilirinimu Riblah xəhəridə kətl kildi; ¹¹ andin Zədəkiyaning kəzlrini oyuwətti; Babil padixahı uni mis kixənlər bilən bəşlap Babiləya elip kelip, elgüqə zindanəya qamap qoydi.

Mukəddəs ibadəthanining harab kilişioşanliki

¹² Bəxinçı ayning oninçı künidə (bu Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinçı yili idi) Babil padixahinğ hizmitidə boləşan, pasiban begi

■ 52:1 2Pad. 24:18 □ 52:4 «...uning (Nebokədnəsarning) səltənitining tokkuzinçı yili oninçı ayning oninçı künidə» — miladiyədin ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi. ■ 52:4 2Pad. 25:1; Yər. 39:1 □ 52:6 «zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmioşanidi» — baxqa birhil tərjimisi «ətrapidiki zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmioşanidi». Bu tərjimə toşra bolsa, «ətrapidiki zemindikilər» xəhər ətrapidiki zemindin keqip panah izdəp xəhərgə kirgənlərnı kersitidu.

Nebuzar-Adan Yerusalemoğa yetip kəldi. □ ¹³ U Pərwərdigarning öyini, padixahning ordisini wə xəhərdiki barlıq öylərni köydürüwətti; barlıq bəhəywət imarətlərni u ot qoyup köydürüwətti. ¹⁴ Wə pasiban begi yetəkçilikidiki Kaldiylarning pütkül qoxuni Yerusalemnıng ətrapidiki pütkül sepilini örüwətti.

¹⁵ Pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namrat kixilərdin bir qismini, xəhərdə qaloğan baxқа kixilərnı, Babil padixahı tərəpkə keçip təslim boləqanlarnı wə qaloğan hünərwənlərnı əsir kılıp ularnı elip kətti.

□ ¹⁶ Ləkin pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namratlarning bir qismini üzümzarlıqlarnı pərwix kılıxқа wə terikçilik kılıxқа kəldurdi.

¹⁷ Kaldiylər Pərwərdigarning öyidiki mistin yasaloğan ikki tüwrükni, das təgliklirini wə Pərwərdigarning öyidiki mistin yasaloğan «dengiz»ni qekip, barlıq mislirini Babiloğa elip kətti. □ ■ ¹⁸ Ular yanə *ibadəttə ixlitilidioğan* idixlar, gürjək-bəlgürjəklər, lahxiqirlar, qaçılar, piyalə-təhsilər həm mistin yasaloğan barlıq əswablarnı elip kətti; ¹⁹ daslar, huxbuydanlar, qaçılar, küldanlar, qiraqdanlar, piyalilər wə jam-kədəhlərnı bolsa, altundin yasaloğan bolsimu, kümüxtin yasaloğan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti. □ ²⁰ Sulayman padixah Pərwərdigarning öyi üqün mistin yasatқан ikki tüwrük wə «dengiz», xundakla uning təgiliki boləqan on ikki buqını u elip kətti; qünki bu mis saymanlarning eoçirlikini əlqəx mumkin əməs idi.

²¹ Ikki tüwrük bolsa, hər birining egizliki on səkkiz gəz, aylanmisi on ikki gəz kəletti; hər birining iqi kawak bolup, misning kəlinliki tət barmaq idi. □ ■ ²² Tüwrükning üstidiki bexi bolsa mis bolup, egizliki bəx gəz idi; uning pütün aylanmisi tər əklidə həm anar nushisi bilən bezəlgəni, həmmisi mistin idi; ikkinçi tüwrükmu uningə oħxax bolup, umu anar nushisi bilən bezəlgəni. ²³ Hər bir tüwrükning bexining yanlırida toqsan altə anar nushisi bar idi; torda jəmiy bolup yüz anar nushisi bar idi.

²⁴ Pasiban begi Nebuzar-Adan bolsa bax kaħin Seraya, orunbasar kaħin Zəfaniya wə ibadəthanidiki üç nəpər ixikbaqarnimu əsirgə aldı. ²⁵ U xəhərdin ləxkərlərnı baxquridioğan bir aqwat əməldərnı, xəhərdin tapқан orda məsliħəqiliridin yəttini, yərlik həlkni ləxkərlikkə tizimlioquqi, yəni qoxunning sərdarining katipini wə xəhərdin atmix nəpər yərlik kixini tutti. □ ²⁶ Pasiban begi Nebuzar-Adan bularnı Babil padixahning aldioğa, Riblahğa elip bardı. ²⁷ Babil padixahı Hamat zeminidiki Riblahda bu kixilərnı kiliqlap əltürüwətti.

Xu yol bilən Yəhuda öz zeminidin sürgün kılındı.

Yəhuda Babiloğa sürgün kılınidu

□ **52:12 «Bəxinçi aynıng oninçi künidə...(Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinçi yili...)»** — miladiyədin ilgiri 586-yili, 17-Awoqust idi. □ **52:15 «qaloğan hünərwənlər»** — yaki «qaloğan top-top adəmlər». □ **52:17 «das təglikliri»** — bular

bolsa «dengiz»din kiçik boləqan daslarnı kətüridioğan təgliklərnı kərsitidu. Bu ayətlərdə tiləqə elinoğan jabduq-bisatlarnı kəpək quxinix üqün «1Pad.» 7:8-51-ayətni kərüng. ■ **52:17 Yər. 27:19** □ **52:19 «daslar, huxbuydanlar, qaçılar, küldanlar, qiraqdanlar, piyalilər wə jam-kədəhlərnı bolsa, altundin yasaloğan bolsimu, kümüxtin yasaloğan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti»** — bu altun-kümüx wə mistin yasaloğan barlıq qaça-kuçılar wə barlıq əswablar, Yərəmiyaning ilgiriki bir bexariti boyıqə, 54 yildin keyin Pars imperatori Kərəxnıng pərmanı bilən Yerusalemoğa qayturıldı (27:21-22ni kərüng).

□ **52:21 «gəz»** — (yaki «jəynək») Təwrattiki bir əlqəmdur, jəynəktin qolning uqioqıqə boləqan ariliktur, təhminən 45 santimetr. ■ **52:21** 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15 □ **52:25 «bir aqwat əməldar...»** — yaki pəkət «bir əməldar...».

28 Nebokədnəsar sürgün qılınan kixilərnin sani mundak idi: — yəttinçi yili üç ming yigirmə üç Yəhüdiy; 29 Nebokədnəsarnin on səkkizinçi yili u Yerusalemdin səkkiz yüz ottuz ikki kixini sürgün kildi; 30 Nebokədnəsarnin yigirmə üçinçi yili pasiban begi Nebuzar-Adan Yəhüdiylərdin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün kildi; jəmiy bolup sürgün qılınanlarınin sani tət ming altə yüz kixi idi. □

Yəhoakinning sürgün boluxi

31 Xundak boldiki, Yəhüda padixahı Yəhoakin sürgün bolınan ottuz yəttinçi yili on ikkinçi ayning yigirmə bəxinçi küni xu ix yüz bərdi: Əwil-Merodak Babilə padixah bolınan birinçi yili, u Yəhüda padixahı Yəhoakinning kəddini kətürüp, uni zindandin çikardi; ■ 32 u uningə mu layim söz kılıp, uning ornini Babilda uning bilən birgə turınan baxka padixahlərnin ornidin yukiri kildi; 33 xuning bilən Yəhoakin zindandiki kiyimlirini seliwetip, əmrining qalınan hər bir künidə hərdaim padixah bilən billə həmdastıhan boluxka mu yəssər boldi. 34 Uning nesiwisi bolsa, Babil padixahının uningə bəqıxlınan daimlik iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yəni u uningə taki aləmdin ətkiqə əmrining hər bir küni mu yəssər qılınan.

□ 52:30 «Nebuzar-Adan Yəhüdiylərdin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün kildi; jəmiy bolup sürgün qılınanlarınin sani tət ming altə yüz kixi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16də hatiriləngəngə əhximaydu. «Yərəmiya»diki sanlar bəlkim Yerusalemdikilərnə, «2Pad.»diki san pütünləy Yəhüdadikilərnə kərsitixi mumkin. Bu sanlar az kərünsimu, oqurmanlarınin esidə boluxi kərəkki, Yərəmiyaning həm Əzakıyalning bəxarətli ri boyiqə Yəhüdadikilərnin kəpinçisi «kiliq, kəhətqilik wə waba-kesəl» bilən əlgən bolsa kərək. ■ 52:31 2Pad. 25:27-30

Yərəmiyaning yiqqa-zarliri

«Yərəmiya pəyoğambərning yiqqa-zarliri» •••• 1-munajat —
Yerusalemning kayoqu-həsriti

1 |□| (Aləf) Ah!

Ilgiri adəmlər bilən liq tolojan xəhər,
Həzir xunqə yiganə olturidu!
Əllər arisida katta boləuqi,
Həzir tul hotundək boldi!
Əlkilər üstidin həküm sürgən məlikə,
Haxarəja tutuldi!□

2 |□| (Bət) U keqiqə aqqiq yiqqa kətürməktə;

Məngzidə kəz yaxliri taramlimakta;

Axniliri arisidin,

Uningəja təsəlli beridiojan heqbir yoxtur;

Barliq dostliri uningəja satkunluk kildi,

Ular uningəja düxmən bolup kətti.□ ■

3 |□| (Giməl) Yəhuda jəbir-japa həm eoqir kulluk astida,

Sürgünlükə çikti;

U əllər arisida musapir boldi,

Heq aram tapmaydu;

Uni koqliquqilarning həmmisi,

Uningəja yetixiwelip, uni tar yolda kistaydu;□

4 |□| (Dalət) Heqkim heytlarəja kəlmigənliki tüpəylidin,

Zionəja baridiojan yollar matəm tutmakta.

Barliq qowukliri qəldərəp qaldı,

Kahinliri aq-zar kətürməktə,

Kizliri dərd-ələm iqididur;

Əzi bolsa,

Kattik azablanmakta.

5 |□| (He) Kuxəndiliri uningəja hojayin boldi,

Düxmənliri ronəq tapmakta;

Qünki uning kəpligən asiylikliri tüpəylidin,

Pərwərdiqar uni jəbir-japaəja koydi.

Uning baliliri kəlməskə kətti,

Kuxəndisigə əsir bolup sürgün boldi. □

6 |□| (Waw) Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin kətti;

Əmirliri yaylakni tapalmiojan kiyiklərdək boldi;

Ularınq owqədin əzini qəquroşudək heq dərmani qəlmidi.□

□ 1:1 «Ah! Ilgiri adəmlər bilən liq tolojan xəhər, həzir xunqə yiganə olturidu!...» — izahət: birinqi bəbta Yərəmiya Yerusalemni musibəttə boləjan ayal yaki kiz süpitidə təswirləydu, uning dərdidə kayoquridu. Qariximizqə, muxu bəbtiki «u» Yerusalem (Zion)ni kərsitidu, xundakla «u» musibətlək ayal yaki kiz süpitidə kərunidu. Birinqi bəbta «mən» — pəyoğambər əzini Yerusalemning ornioja koyup, musibətlək ayal yaki kiz süpitidə Yerusalemning ornida kayoquridu («mən» yaki «u» ayalqə rədtə ipadiləngən). □ 1:2 «Axniliri» ... «dostliri»... — Yerusaleməja ittəpkədx bolayli deqən yat əllərni yakiYerusalemdikilər tayanəjan butlarni kərsitidu. ■ 1:2 Zəb. 6:6-7 □ 1:3 «Yəhuda jəbir-japa həm eoqir kulluk astida...» — baxqə birhil təjrimisi «Yəhuda jəbir-japa həm eoqir kulluqtin keyin, ...». □ 1:5 «Düxmənliri ronəq tapmakta» — baxqə birhil təjrimisi «Düxmənliri uni buləng-taləng kildi». □ 1:6 «Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin kətti» — yaki «Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin elip ketildi».

7 |□| (Zain) Harlanoqan, sərgərdan boləqan künliridə,

Həlkı küxəndisining qolıqə qüxkən,
 Heqkim yardəm kolini sozmioqan qaoqda,
 Yerusalem kədimdə əzigə təwə boləqanlirini,
 Kimmətlik baylıqlirini yadioqə kəltürməktə;
 Küxəndiliri uningə məshirilik karaytti;
 Küxəndiliri uning nabut boləqanlikini məshirə kilixti. □

8 |□| (Hət) Yerusalem əxəddiy eoqir gunah sadir kiləqan;

Xuning bilən u haram boldi;
 Uning yalingaqlikini kərgəqkə,
 Uni hərmətligənlər həzir uni kəmsitidu;
 Uyatta, uq tartkınıqə u kəyniqə buruldi. □ ■

9 |□| (Tət) Uning əz həyzliri etaklirini buləqiwətti;

U aqiwitini heq oylimioqandur;
 Uning yikilixi əjayib boldi;
 Uningə təsəlli bərgüqi yoqtur;
 — «Aq Pərwərdigar, harlanəqinimoqə kara!
 Qünki düxmən *halimdin* mahtinip kətti!» ■

10 |□| (Yod) Küxəndisi kolini uning kimmətlik nərsiliri üstiqə sozdi;

Əzining muqəddəs jayiqə əllərninq besip kirgənlikini kərdi;
 Sən əsli ularni ibadət jamaitinggə «kirixkə bolmaydu» dəp mən'i
 kiləqanoq!

11 |□| (Kaf) Bir qıxləm nan izdəp,
 Uning həlkining həmmisi uq tartmaqta;
 Jenini saklap kəlix üqünla,
 Ular kimmətlik nərsilirini axlıqqa tegixti.

«Aq Pərwərdigar, kara!
 Mən ərziməs sanaldim. ■

12 |□| (Laməd) Əy ətüp ketiwatqanlar,

Bu silər üqün heq ix əməsmu?
 Karap baq, mening dərd-əlimimdək baxka dərd-ələm barmidu?
 Pərwərdigar otluq qəzıpini qüxürgən künidə,
 Uni mening üstümgə yüklidi. ■

13 |□| (Məm) U yukiridin ot yəqurdurdi, ot səngəklirimdin ətüp kəydürdi.

U ularninq üstidin qələibə kildi.
 U putlirim üqün tor-tuzaqni koyup koydi,
 Meni kəynimgə yandurdi,
 U meni nabut kildi,
 Kün boyi U meni zəipləxtürdi.

14 |□| (Nun) Asiyliklirim boyunturuk bolup boynumoqə baolandi;

Kolliri tanini qing qigip qəmbərqas kiliwətti;
 Asiyliklirim boynumoqə artildi;
 U dərmanimni məndin kətküzdi;
 Rəb meni mən kərxilik kərsitəlməydiəqanlarninq kollirioqə tapxurdi.

15 |□| (Samək) Rəb barlıq baturlirimni otturumdila yərgə uruwətti;

U mening hil yigitlirimni ezixkə,
 Üstümdin həküm qikirixka kəngəx qaqirdi.
 Rəb goya üzüm kəlqikidiki üzümlərnini qəyilgəndək,

□ 1:7 «Heqkim yardəm kolini sozmioqan qaoq» — Yəhuda hərdaim baxka əllər bilən ittirqədxax bolmaqı xolup kəlgən — lekin həlkilik pəyttə «ittirqədxaxlıq» uningə heq yardəm kilimioqan. □ 1:8 «Xuning bilən u haram boldi» — baxka birhil tərjimisi «Xunga u mazaqning obyektı boldi». ■ 1:8 Yəx. 47:3 ■ 1:9 Kan. 32:29 ■ 1:11 Yər. 52:6 ■ 1:12 Ayup 19:21; Zəb. 69:19-20; Mat. 26:38-40

Yəhudaning pak qizini qayliwatti.□

16 |□| (Ayin) Muxular tüpəylidin taramlap yiqolimaqtimən;
Mening közlim, mening közlimdin su eqiwatidu;
Manga təsəlli bərgüqi, jenimni əsligə kəltürgüqi məndin yiraktur;
Balilirimning kengli sunuqtur,
Qünki düxmən qəlibə kildi. □ ■

17 |□| (Pe) Zion qolini sozmaqta,
Lekin uningqoʻa təsəlli bərgüqi yok;
Pərwərdigar Yaqub toʻqiruluk pərman qüxürdi —
Qoxniliri uning küxəndiliri bolsun!
Yerusalem ular arisida nijis nərsə dəp qaraldi.□

Yerusalem sözləydu

18 |□| (Tsad) Pərwərdigar həkkaniydur;
Qünki mən Uning əmrigə hilaplik qildim!
Əy, barlik həklər, anglanglar!
Dərdlimgə qaranglar!
Pak qizlirim, yax yigitlirim sürgün boldi!

19 |□| (Kof) Axnilirimni qaqirdim,
Lekin ular meni aldiqanidi;
Jan saqlıqudək ozuk-tülük izdəp yürüp,
Kahinlirim həm aqsakallirim xəhərdə nəpəstin qaldi. ■

20 |□| (Rəx) Qara, i Pərwərdigar, qünki azar qekiwatimən!
Həddidin ziyadə asiylük qilqinim tüpəylidin,
Iq-baqrım qiyniliwatidu,
Yürikim örtülip kətti.

Sirta qiliq *anisini balisidin* juda kildi,
Əylirimdə bolsa ölüm-waba həküm sürməktə! □ ■

21 |□| (Xiyn) *Həklər* aq-zarlimni anglidi;
Lekin təsəlli bərgüqim yoktur;
Düxmənilirimning həmmisi külpitimdin həwərdar bolup,
Bu qilqiningdin huxal boldi;
Sən jakarlıqan künni ularning bexioʻa qüxürgəysən,
Xu qaoʻqda ularning həli meningkidək bolidu. □

22 |□| (Taw) Ularining barlik rəzillikini köz aldingoʻa kəltürgəysən,
Barlik asiylıqlirim üqün meni qandak qilqan bolsang,
Ularoʻqimu xundak qilqaysən;
Qünki aq-zarlim nuroʻqundur,
Qəlbim azabtın zəiplixip kətti!

□ 1:15 «**Rəb barlik baturlirimni otturumdila yərgə uruwətti**» — «otturumdila» bolsa Yerusalemning otturisida. □ 1:16 «**Manga təsəlli bərgüqi, jenimoʻa mədət bərgüqi**» — Huda Əzidur. «**Balilirimning kengli sunuqtur**» — oqurmənlərnin esidə barki, səzligüqi həzir Yerusalem, xunga «mening balilirim» əzidə turuwatqanlarni kərsitidu, əlwəttə. ■ 1:16 Yər. 13:17 □ 1:17 «**Qoxniliri uning küxəndiliri bolsun!**» — baxqa birhıl tərjimisi: «Uning küxəndiliri ətrapiqoʻa olaxsun!». ■ 1:19 Yər. 30:14 □ 1:20 «**Əylirimdə bolsa ölüm-waba həküm sürməktə**» — ibranıy tilida «Iqidə bolsa ölüm-waba həküm sürməktə». ■ 1:20 Yəx. 16:11; Yər. 48:36 □ 1:21 «**Sən jakarlıqan künni**...» — Huda Yəramiyaqoʻa wə baxqa pəyoʻqəmbərlərgə Israilni jazalaydıqan bir künni həm yat əllərnı jazalaydıqan bir künni wəhıy qilqanidi.

2

2-munajat — Yerusalemning jazalinixi

1 |□| (Aləf) Rəb oʻz oʻz buluti bilan Zion kizini xundak qapliidi!

U Israilning xarəp-julasini asmandin yergə qeruwətti,
Oʻz oʻzi quxkan kunida Oʻz təhtipərini heq esida kaldurmidi. □

2 |□| (Bət) Rəb Yaqubning barliq turaloqulirini yutuwaetti, heq ayimidi;
U kəhri bilan Yəhudaning kizining kəl'ə-qoroqanlirining həmmisini oqulatti;

U padixahlikni əmirliiri bilan nomuska koyup,
Yər bilan yəksan kiliwətti. □

3 |□| (Giməl) U kattik oʻz oʻz Oʻz Israilning həmmə mungguzlirini kesiwətti;
Duxmənni tosuqan ong qolini Uning aldidin tartiwaldi;
Lawuldap keygən əz ətrapini yər kətküqi ottək,
U Yaqubni keydürüwaetti. □

4 |□| (Dalət) Duxməndək U okyasini kərđi;
Uning ong qoli etixka təyyarlanoqanidi;
Kəzigə issik kərüngənlərning həmmisini küxəndisi kəbi kirdi;
Zion kizining qədiri iqida,
Kəhrini ottək yaodurđi;

5 |□| (He) Rəb duxməndək boldi;

U Israilni yutuwalđi,
Ordilirining həmmisini yutuwalđi;
Uning kəl'ə-qoroqanlirini yokatti,
Yəhudaning kizida matəm wə yiqqa-zarlarni kəpəytti.

6 |□| (Waw) U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti;
U ibadət sorunlirini yokitiwətti;

Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni *həlqining* esidin qikiriwətti;

Oʻz oʻz oti bilan padixah həm kahinni qətkə kəkiwətti. □

7 |□| (Zain) Rəb kurbangahini taxliwətti,

Mukəddəs jayidin waz kəqti;

U Ziondiki ordilarning sepillirini duxmənni kəliqə tapxurđi;

Həttə Pərwərdigarning əyida,

Ular heyt-ayəm künidiki dək təntənə kilixti!

8 |□| (Hət) Pərwərdigar Zion kizining sepilini qəkiwetixni qarar kiləqan;
U uningə *halak* əlqəm tanisini tartip koyəqan;

□ 2:1 «Israilning xarəp-julasi» ... «(Hudaning) Oʻz təhtipəri» — bular Hudaning mukəddəs ibadathanisini kəzdə tutuxi mumkin. □ 2:2 «Yaqubning barliq turaloquliri» — «Yaqub» muxu ayətlərdə Yaqubning əwladlirini, yani Israilni kərsitidu, əlwəttə.

«Yəhudaning kizining kəl'ə-qoroqanlirining həmmisini oqulatti» — «kəl'ə-qoroqanliri» bəlkim Yəhudaning mustəhkəm xəhərlirini kərsitidu. □ 2:3 «U kattik oʻz oʻz Israilning həmmə mungguzlirini kesiwətti» — Təwratta, «mungguzlər» kəp hāllarda adəmlərnin abruy-xəhritini bildüridu. Muxu yərdə Israilning pəhri boləqan abruyluk mətiwərlirini yaki batur əzimətlirini kərsitixi mumkin. Mungguzlər adəmnin bəxidin əskən əməs! «U Yaqubni keydürüwaetti» — muxu yərdə «Yaqub» Yaqubning (Israilning) zemini wə xəhər-yezilirini kərsitidu. □ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:3 «U kattik oʻz oʻz Israilning həmmə mungguzlirini kesiwətti» — Təwratta, «mungguzlər» kəp hāllarda adəmlərnin abruy-xəhritini bildüridu. Muxu yərdə Israilning pəhri boləqan abruyluk mətiwərlirini yaki batur əzimətlirini kərsitixi mumkin. Mungguzlər adəmnin bəxidin əskən əməs! «U Yaqubni keydürüwaetti» — muxu yərdə «Yaqub» Yaqubning (Israilning) zemini wə xəhər-yezilirini kərsitidu. □ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:3 «U kattik oʻz oʻz Israilning həmmə mungguzlirini kesiwətti» — Təwratta, «mungguzlər» kəp hāllarda adəmlərnin abruy-xəhritini bildüridu. Muxu yərdə Israilning pəhri boləqan abruyluk mətiwərlirini yaki batur əzimətlirini kərsitixi mumkin. Mungguzlər adəmnin bəxidin əskən əməs! «U Yaqubni keydürüwaetti» — muxu yərdə «Yaqub» Yaqubning (Israilning) zemini wə xəhər-yezilirini kərsitidu. □ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

□ 2:6 «U Uning kəpisini baqqini paqaklatkəndək paqaklatti» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərgə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», wakitlik bir nərsə, halas. «U ibadət sorunlirini yokitiwətti» — yaki «u ibadət sorunini yokitiwətti». Bu keyinki tərijmə toqra bəlsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlarni həlqining esidin qikiriwətti» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israilə: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

U qolini qeqixtin heq üzmid;
 U həm istihkamlarni həm sepilni zarlatt;
 Ikkisi təng həlsirap kayoqurmakta. □

9 |□| (Tət) Uning dərważiliri yər tegigə oşərk bolup kətti;
 U uning tēmür-taqaqlirini parə-parə kiliwətti.
 Pərixahı həm əmiriliri əllər arisiqə palandı;
 Təwrattiki tərbiyə-yolyoruk yoqap kətti,
 Pəyoşəmbərliri Pərwərdigardin wəhiy-kөрünüxlərnı izdəp tapalmaydu. □

10 |□| (Yod) Zion kizining aqsakalliri,
 Yərdə zuwan sürməy olturmakta;
 Ular baxliriqə topa-qang qeqixti;
 Ular beligə bəz yəgiwelixti;
 Yerusalemining pak kizlirining baxliri yərgə kirip kətküdək boldi.

11 |□| (Kaf) Mening kəzlim taramliqan yaxlirimdin həlidin kətti;
 Iqi-başırilirim zərdəpəyə toldi;
 Jigirim yər yüzigə təkülüp parə-parə boldi,
 Qünki həlkimning kizi nabut kilindi,
 Qünki xəhər koqilirida narsidilər həm bowaqlar həxsiz yatmakta.

12 |□| (Laməd) Ular xəhər koqilirida yarılanqanlardək həlidin kətkəndə,
 Anilirining kuqikida yetip jan talaxkanda,
 Aniliriqə: «Yemək-ıqmək nədə?» dəp yalwuxmakta. □

13 |□| (Məm) Mən dərdinggə guwahqi bolup, seni nemigə ohxitamən?
 Seni nemigə selixturarmən, i Yerusalemin kizi?
 Sanga təsəlli berixtə, nemini sanga təng kılarmən, i Zionning pak kizi?
 Qünki sening yarang dengizdək qəksizdur;
 Kim seni saqaytalisun? □

14 |□| (Nun) Pəyoşəmbərliriningning sən üçün kərgənli bımənilik həm əhməqliktur;
 Ular sening kəbihlikingni heq axkarə kilmidi,
 Xundək kilip ular sürgün boluxungning aldini almidi.

□ 2:8 «Pərwərdigar ... uningqə halək əlqəm tanisini tartip koyqan» — demək, Həmmigə Qadir Huda Yerusalemining halək boluxini allıqan təpsiliy əlqəp koyqanıdı. □ 2:9 «Uning dərważiliri yər tegigə oşərk bolup kətti» — kona zamanlarda xəhərnıng koquk-dərważiliri mətiwərlər sorək kılıx, nəsihət kılıx, məslihət berixkə olturidiqan jay idi (5:14ni körung). «Təwrattiki tərbiyə-yolyoruk» — yaki «Təwrat». İbraniy tilida «tawrat» degən səz «yolyoruk», «tərbiyə» degən mənıdə. «Pəyoşəmbərliri Pərwərdigardin wəhiy-kөрünüxlərnı izdəp tapalmaydu» — «pəyoşəmbərliri» Hudaning pəyoşəmbərliri əməs, bəlki «Yəhudaning pəyoşəmbərliri». Bu kinayilik gəp, u «sahta pəyoşəmbərlər»ni kərsitidu (14-ayət, «Yər.» 4:13-18nimu körung); Əzakıyıl pəyoşəmbər wə Yərəmiya pəyoşəmbər allıqan Yerusalemining wəyran kılınıxi toqruluk aldin'ala təpsiliy bəxarət bərgənıdı. □ 2:12 «Yemək-ıqmək nədə?» — ibraniy tilida: «Nan-xarab nədə?». Qırəqəqlik tüpəylidin bəlkim pəkət xarabla kəldimu, su yokmidu? □ 2:13 «Mən dərdinggə guwahqi bolup, seni nemigə ohxitamən? Seni nemigə selixturarmən, i Yerusalemin kizi? Sanga təsəlli berixtə, nemini sanga təng kılarmən, i Zionning pak kizi?...» — ayəttiki barlık səzlər bəlkim Zionning dərd-alimini əlqigili bolmaydiqanlıqını kərsitixi mumkin (ahirida «yarang» toqruluk səzləydu). «...sening yarang dengizdək qəksizdur» — ibraniy tilida «... sening bəşülgən jaying dengizdək qəksizdur».

Əksiqə ularning sən üçün kərgənliyi yaloqan bexarətlər həm ez-
itkuluklardur. □

15 |□| (Saməq(Yeningdin etüwatqanlarning həmmisi sanga qarap qawak-
lixidu;

Ular üxkırtip Yerusalemining kızıqqa bax qayqaxmaqta: —

«Güzəllikning jəwhiri, pütkül jahanning hursənliki» dəp ataloqan xəhər
muxumidu?» □

16 |□| (Pe) Barlıq düxmənling sanga qarap aqzini yooqan eqip *mazaq*
kılmaqta,

Üx-ux kılıxıp, qıxlirini oququrlatmaqta;

Ular: «Biz uni yutuwalduk!

Bu bərhək biz kütəkə kündur!

Biz buni öz közimiz bilən kərukkə muyəssər bolduk!» — deməktə.

17 |□| (Ayin) Pərwərdigar Öz niyətlirini ixka axurdi;

Kədimdin tartip Özining bekitkən səzigə əməl kildi;

U həq rəhim kılmay oqlatti;

U düxmənni üstüngdin xadlandurdi;

Küxəndiliringning münggüzini yukiri kətürdi. □

18 |□| (Tsadə(Ularning kəngli Rəbgə nida kılmaqta!

I Zion kizining sepili!

Yaxliring dəryadək keqə-kündüz aqsun!

Əzünggə aram bərmə;

Yax tamqiliring taramlaxtin aram almısun! ■

19 |□| (Kof) Tün keqidə ornungdin tur,

Kəqtə jesək baxlinixi bilən nida kıl!

Kənglünqni Rəbning aldiqqa sudək tək;

Nərsidiliringning həyati üçün uningqqa kolliringni kətür!

Ular barlıq koqiliring dokmuxida kəhətqiliktin həlidin kətməktə.

20 |□| (Rəx) Kara, i Pərwərdigar, oylap bəkkaysən,

Sən kimgə muxundaq muamilə kılıp bəkkən?!

Ayallar öz mewiliri — ərkə bowaklirini yeyixkə bolamdu?

Kahin həm pəyoqəmbərnə Rəbning muqəddəs jayida öltürükkə bo-
lamdu?! ■

21 |□| (Xiyn) Yaxlar həm kərilər koqilarda yetixmaqta;

Pak kizlirim wə yax yigitlirim kiliqlinip yikildi;

Ular ni oqəziping qüxxkən künidə kirdingsən;

Ular ni həq ayimay soyduqsən.

22 |□| (Taw) Sən həyt-bayram künidə jamaətni qəkiroqandək,

Meni tərəp-tərəplərdin besixkə wəhəmilərnə qəkiriding;

Pərwərdigarning oqəzəp künidə kəqқанlar yaki tirik qaloqanlar yok idi;

Əzüm ərkilitip qong kılqanlarnə düxminim yəp kətti. □

□ 2:14 «...sən üçün kərgənliyi yaloqan bexarətlər» — «bexarətlər» ibraniy tilida «yüklər»
yaki «yükligən bexarətlər». Adəttə «yük» degən səz bexarətning eoqirlikini, wəzinini, muhim
səz ikənlikini kərsitidu. Bu yərdə «yük», xübhəsiszki, həjwiyy gəp bolup, muxundaq kixilərnə
«bexarətliri» kixilərgə həq ilham yaki mədət bərməy, əksiqə, əməliyəttə, adəmlərgə «eoqir yük»
artidioqanlıqni kərsitidu. «Ezitkuluk»ning baxkə birhil tərjimisi «qıqirixkə (yəni, sürgün boluxkə)
sawəbqi» degən bolidu. □ 2:15 «Yeningdin etüwatqanlarning həmmisi sanga qarap
qawaklixidu» — bu «qawaklixix» məshirə kılıxni bildürsə kerək. Yerusalemnə kürsioqan
«güzəllikning jəwhiri» «pütkül jahanning hursənliki» degən ibarilər «Zəb.» 50:2 wə 48:2din
elinoqan. □ 2:17 «Kədimdin tartip Özining bekitkən səzigə əməl kildi...» — Pərwərdigar
uzundin buyan (Musa pəyoqəmbər dəwridin tartip) İsrailoqqa butpərəslik wə itaətsizlikning əkiwiti
toqıruluk agahlandırur kəlgənidi. ■ 2:18 Yər. 14:17; Yiq. 1:16 ■ 2:20 Yiq. 4:10 □ 2:22

«Meni tərəp-tərəplərdin besixkə wəhəmilərnə qəkiriding» — «Yər.» 20:3 wə 10ni kəring.

3

3-munajat — Jaza wə ümid •••• Azab tartquqi dərđ-ələm təkidu

1 |□| (Aləf) Mən uning oqəzəp tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən.□

2 Meni U həydiwətti,
Nurəqa əməs, bəlki kərangəyuluxka mangdurdi;

3 Bərħək, U kün boyi kolini manga kayta-kayta hujum kıldurdi;

4 |□| (Bət) Ətlirimni wə terilirimni kaqxal kıliwətti,
Səngəklirimni sunduruwətti.

5 U manga muħasirə kurdi,
Ət süyi wə japa bilən meni kapsiwaldi.

6 U meni əlgili uzun boləqanlardək kaqkarangəyü jaylarda turuxka məjbur kıldi.

7 |□| (Giməl) U meni qıqalmaydıəqan kılip qitlap korxiwaldi;
Zənjirimni eoqir kıldi.

8 Mən wərkirap nida kılsammu,
U duayimni həq ixtimidi.

9 U yollirimni jipsilaxkan tax tam bilən tosuwaldi,
Qioqir yollirimni əgri-toqay kıliwətti.

10 |□| (Dələt) U manga paylap yatқан eyiktək,
Pistirmida yatқан xirdəktur.

11 Meni yollirimdin burap tetma-titma kıldi;
Meni tügəxtürdi.

12 U okyasini kerip,
Meni okining qarisi kıldi.

13 |□| (He) Okdenidiki oklarni bərəklirimgə sanjitkuzdi.□

14 Mən öz həlkimgə rəswa obyektı,
Kün boyi ularning məshirə nahxisining nixani boldum.

15 U manga zərdabni toyəyüqə yutkuzup,
Kəkrə süyini toyəyüqə iqkuzdi.

16 |□| (Waw) U qıxlirimni xoqil taxlar bilən qeqiəwətti,
Meni küllərdə tügüldürdi;

17 Jenim tinq-hatirjəmlıktin yiraklaxturuldi;
Arambəhxning nemə ikənlikini untup kəttim.□

18 Mən: «Dərmanım kəlmidi, Pərwərdigardin ümidim kəlmidi» — dedim.

19 |□| (Zain) Mening har kılinəqanlirimni, sərgədan boləqanlirimni,
Əmən wə ət süyini yəp-iqkinimni esinggə kəltürgəysən!□

20 Jenim bularni hərdaim əsləwatıdu,
Yərgə kirip kətküdək bolmaqta.

□ 3:1 «Mən uning oqəzəp tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən...» — 3-babta (1-66) səzligüqi bəlkim Yərəmiyaning əzi; u bəzi yərlərdə (1) «Yerusalemoqa wəkil bolup» səzləydu; (2) (bizningqə) yənə bəzi yərlərdə Muqəddəs Roħ uning arķılık Məsiħning gunahimiz üqün tartıdıəqan qurbanlık azablırını aldın'ala kərsitidu. «Mən uning oqəzəp tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən» — muxu ayəttiki «adəm» degən səz, adəttə «ərkək», «oəul bala», batur-palwanni kərsitidu. □ 3:13 «Okdenidiki oklarni bərəklirimgə sanjitkuzdi» — ibraniylar bərəkni wijdan yaki həssiyatning mənəbəsi dəp karaytti. □ 3:17 «Jenim tinq-hatirjəmlıktin yiraklaxturuldi» — baxka birhil tərijimisi: «Jenimni tinq-hatirjəmlıktin yiraklaxturdungsən». □ 3:19 «Mening har kılinəqanlirimni, sərgədan boləqanlirimni, əmən wə ət süyini yəp-iqkinimni esinggə kəltürgəysən!» — baxka birhil tərijimisi: «Mening har kılinəqanlirim, mening sərgədan boləqanlirimni əslisəm, əmən yegəndək wə ət süyini iqiwaləqandək bolimən».

21 Lekin xuni kenglüm-gə kəltürüp əsləymənki,
Xuning bilən ümid qaytidin yanidu, —■

22 |□| (Hət) Mana, Pərwərdigarning əzgərməs mehribanlikliri! Xunga biz tügəxmidik;

Qünki Uning rəhimdilliklirining ayioqi yoktur;□ ■

23 Ular hər səhərdə yengilinidu;
Sening həqiqət-sadikliking tolimu möldur!■

24 Əz-əzüm-gə: «Pərwərdigar mening nesiwəmdur;
Xunga mən Uningoşa ümid baqlaymən» — dəymən.■

25 |□| (Tət) Pərwərdigar Özini kütkənlərgə,
Özini izdigən jan igisigə mehribandur;

26 Pərwərdigarning nijatini kütüx,
Uni süküt iqidə kütüx yahxidur.□

27 Adəmning yax waqtida boyunturuqni kətürüxi yahxidur.□

28 |□| (Yod) U yeganə bolup süküt kilip oltursun;
Qünki Rəb buni uningoşa yüklidi.

29 Yüzini topa-tupraqqa təgküzsun,
— Ehtimal, ümid bolup qalar?□ ■

30 Məngzini uruquqoşa tutup bərsun;
Til-ahənətlərni toyuquqə ixitsun!

31 |□| (Kaf) Qünki Rəb əbədil-əbəd insandin waz kəqməydu;

32 Azar bərgən bolsimu,
Əzgərməs mehribanliklirining molluqi bilən iqini aqritudu;

33 Qünki U insan balilirini har kilixni yaki azablaxni halioğan əməstur.

34 |□| (Laməd) Yər yüzidiki barlıq əsirlərni ayaq astida yanjixka,

35 Həmmidin Aliy Boluquqining aldida adəmni öz həkkidın məhrum kilixka,

36 İnsanoşa öz dəwasida uwal kilixka, — Rəb bularning həmmisigə guwahqi əməsmu?

37 |□| (Məm) Rəb uni buyrumioğan bolsa,
Kim deginini əməlgə axuralisun?■

38 Kül-pətlər bolsun, bəht-saadət bolsun, həmmisi Həmmidin Aliy Boluquqining aqzidin kəlgən əməsmu? ■

39 Əmdi tirik bir insan nemə dəp aqrinidu,
Adəm balisi gunahlırining jazasidin nemə dəp waysaydu?□

40 |□| (Nun) Yollirimizni təxkürüp sinap biləyli,
Pərwərdigarning yenioqa yənə kaytayli;

■ 3:21 Zəb. 73:17 □ 3:22 «Pərwərdigarning əzgərməs mehribanlikliri! Xunga biz tügəxmidik;...» — baxka birhil təjimişi: «Pərwərdigarning əzgərməs mehribanlikliri hərgiz üzüməydu;...» ■ 3:22 Yəx. 1:9; Həb. 3:13 ■ 3:23 Zəb. 30:5 ■ 3:24 Həb. 2:3 □ 3:26

«Uni süküt iqidə kütüx yahxidur» — «süküt iqidə» degənlik muxu yərdə yənə «səwr-təkət bilən» degənnimu bildüridu. □ 3:27 «Adəmning yax waqtida boyunturuqni kətürüxi yahxidur» — bu ayətning bəlkim ikki mənisi bar: — (1) adəm yax waqtida japa-muxəkətni kəxür yaxi ixtur; (2) Babilning boyunturuqi yükləngənər (sürgün boluqanlar) arisidin yaxlar ahirida bu boyunturuqning (təhminən 60 yıldın keyin) elip taxlinixini kərələydu. Xunga xu qaoşda «boyunturuqni kətürgən yaxlar»ning bəhti bolidu; ularoşa nisbətən «yaxlıqta boyunturuqni kətürüx yaxi ixtur». □ 3:29 «Yüzini topa-tupraqqa təgküzsun» — ibraniy tilida «aqzini tupraqqa bastursun». Bu hərəkət kattıq dua-tilawət kilixni bildüridu. ■ 3:29 Ros. 8:22 ■ 3:37 Zəb. 33:9 ■ 3:38 Yəx. 45:7; Am. 3:6 □ 3:39 «Əmdi tirik bir insan nemə dəp aqrinidu, adəm balisi gunahlırining jazasidin nemə dəp waysaydu?» — gunahlırimizning tegixlik jazasi jismani yəhəm rohıy əlüm bolsa, biz tirik qaoşda xu tegixlik jazani tehi tartmıduq.

- 41 Kollirimizni kenglimiz bilən billə əxtiki Təngrigə kətürəyli!
 42 Biz itaətsizlik kılıp səndin yüz ərıduq;
 Sən kəqürüm kilmiding.
 43 |□| (Saməx) Sən özüngni oşəzəp bilən kaplap, bizni koşlıding;
 Sən öltürdüng, heq rəhim kilmiding.
 44 Sən Özüngni bulut bilən kaplıoşansənki,
 Dua-tılawət uningdin heq ətəlməs.
 45 Sən bizni həlklər arisida daxkal wə nijasət kılding.
 46 |□| (Pe) Barlık düxmənlimiz bizgə qarap aozzini yooşan eqip *mazak kildi*;
 47 Üstimizgə güxti alakzadilik wə ora-tuzak,
 Wəyranqılık həm həlakət.
 48 Həlkimning kızı nabut bolşini üqün,
 Kəzüm din yaxlar ətəng bolup akmaqta.
 49 |□| (Ayin) Kəzüm yaxlarni üzülməy təküwatidu,
 Ular heq tohtiyalmaydu,
 50 Taki Pərwərdigar asmanlardin təwəngə nəzər selip *həlimizoşa*
 kərişuqə.
 51 Mening kəzüm Rohiməşa azab yətküzməktə,
 Xəhirimning barlık kızlirining Həli tüpəylidin.
 52 |□| (Tsədə) Manga səwəbsiz düxmən bolşanlar,
 Meni kuxtək hədəp owlap kəldi.
 53 Ular orida jenimni üzməkqi bolup,
 Üstümgə taxni qəridi.
 54 Sular beximdin texip akti;
 Mən: «Üzüp taxlandim!» — dedim.□
 55 |□| (Kof) Həngning tüwliridin namingni qakirip nida kıldim, i
 Pərwərdigar;
 56 Sən awazimni angliding;
 Kutulduruxka nidayiməşa kulikıngni yupuruwalmioşin!
 57 Sanga nida kılşan künidə manga yekın kəlding,
 «Korkma» — deding.
 58 |□| (Rəx) I rəb, jenimning dəwasini özüng soriding;
 Sən manga həmjəmət bolup həyatimni kutkuzdung.
 59 I Pərwərdigar, manga bolşan uwallıknı kərdüngsən;
 Mən üqün həküm qıkarşaysən;
 60 Sən ularning manga kılşan barlık ətqmənliklirini,
 Barlık kəstlirini kərdüngsən.
 61 |□| (Xiyn) I Pərwərdigar, ularning ahanətlirini,
 Meni barlık kəstligənirini anglidingsən,
 62 Manga qarxi turoşanlarning xiwirlaxlirini,
 Ularning kün boyi kəynimdin kusur-kusur kılıxkanlirini anglidingsən.
 63 Olturoşanlirida, turoşanlirida ularəşa kərişaysən!
 Mən ularning *məşirə* nahxisi boldum.
 64 |□| (Taw) Ularning kolliri kılşanliri boyıqə,
 i Pərwərdigar, bexioşa jaza yanduroşaysən;
 65 Ularning kəngüllirini kaj kılşaysən!

□ 3:54 «Sular beximdin texip akti; Mən: «Üzüp taxlandim!» — dedim» — oqurmənlərnin
 esidə barki, Yerəmiya pəyoşəmbər «su azgılı»əşa taxliwətelgən. Lekin muxu ayətlərdə eytilşan
 dərdlər axu sərgüzəxttin exip ketidu.

Bu sening ularoqa qūxidiyoan lənitinq bolidu!

66 Oʻzəzəp bilən ularni qoʻshloqaysən,

Ularni Pərwərdigarning asmanliri astidin yoqatqaysən!

4

4-munajat — Harabilik iqida turojan Yerusalem

1 |□| (Aləf) Ah! Altun xunqə julasiz bolup kətti!

Sap altun xunqə tutuk bolup kətti!

Mukəddəs əydiki taxlar hər bir koqining bexioqa təkülüp qeqildi!□

2 |□| (Bət) Zionning oqulliri xunqə kimmətlik,

Sap altunoga tegixkusiz idi,

Həzir sapal kozilardək,

Sapalqining kōli yasioanliriqilikmu *kimmiti yok* dəp qariliwatidu!

3 |□| (Giməl) Hətta qilbērilər əmqikini tutup berip balilirini emitidu;

Lekin mening həlkim qəldiki tēgikuxlaroga ohxax rəhimsiz boldi.□

4 |□| (Dələt) Bowaqning tili usuzluktin tangliyoqa qarplixiwatidu;

Kiqik balilar nan tiliməktə,

Həqkim ularoga oxup bərməywatidu.

5 |□| (He) Nazunemətlərni yəp kəngənlər koqilarda sarōiyip yūridu;

Səsun kiyim kiydūrülüp qong qilinoanlar tezəkligni kuqaklap yetiwatidu.

6 |□| (Waw) Həlkimning kizining kəbihlikigə qūxkən jaza Sodomning gunahining jazasidin eoqirdur;

Qūnki Sodom birakla ərūwetilgənidi, həq adəmning kōli uni kiyinimioqanidi.□

7 |□| (Zain) Həlkimning «Nazariy»liri bolsa kərdin sap, süttin aq, teni kizil yaqutlardin parkirak idi,

Təki-turki kək yaquttək idi.□

8 |□| (Hət) Həzir qirayliri kurumdin qara;

Koqilarda kixilər toniyalmioqadək bolup qaldi;

Bir terə-bir ustihan bolup qaldi;

U kaqxallixip yəoaqqtək bolup kətti. □

9 |□| (Tət) Qiliqta eltürülgənlər kəhətqiliktə əlgənlərdin bəhtliktur;

Qūnki ular kaqxal bolup kətməktə,

Tupraqning mewiliri bolmioqaqqa yikitilmakta.

□ 4:1 «**Mukəddəs əydiki taxlar...**» — mukəddəs ibadəthanining tərki bi boləjan yoqan oyulojan taxlarni kərsitidu. Bəzi alimlar «taxlar» mukəddəs ibadəthanidiki «gəhər, yaqutlar»ni kərsitidu, dəp qaraydu; lekin bu gəhərlərni Nebokədnəsar miladiyədin ilgiriki 605-yili Babiloga elip kətkənidi. □ 4:3 «...**mening həlkim qəldiki tēgikuxlaroga ohxax rəhimsiz boldi**» — tēgikuxlar adəttə əz balilirini baqmaydu; baliliri əz-əzini baqidu. □ 4:6 «**Həlkimning kizining kəbihlikigə qūxkən jaza Sodomning gunahining jazasidin eoqirdur; qūnki Sodom birakla ərūwetilgənidi, həq adəmning kōli uni kiyinimioqanidi**» — oqurmənlərninq esidə barki, Huda Sodom xəhiringning üstigə ot-günggürt yaodurup jazaliojan. Xuning bilən uning tartqan jazasi intayin kışka boləjan, Yerusalemningkidak uzunoiqə sozuləjan əməs, yənə kelip u «adəmning kōli»ning zorawanlikioqa uqriəjan əməs. □ 4:7 «**Həlkimning «Nazariy»liri bolsa kərdin sap, süttin aq, ... təki-turki kək yaquttək idi**» — «Nazariy»lar bolsa məlum məzgildə yaqi əmürwayət əzlrini Hudaəja alahidə atap tapxurojan kixilərdur. Ular «Nazariy» boləjan waqitta qaqlirini qūxürməytti, həqkandək hərəq-xarəb iqməytti (Təwrat, «Qəl.» 6:1-21ni kəring). □ 4:8 «**Bir terə-bir ustihan bolup qaldi**» — ibraniy tilida: «terisi ustihanliriəja qarplixidu».

10 |□| (Yod) Baoʻri yumxak ayallar öz qollari bilan balilirini kaynitip pixurdi;

Həlkimning kizi nabut kilinginida balilar ularning gəxi bolup kaldi.

11 |□| (Kaf) Pərwərdigar kəhrini qūxūrūp piqandin qiqti,

Otluk oʻzicipini təkti;

Zionda bir ot yeqip,

Uning ullirini yutuwətti.

12 |□| (Laməd) Yər yūzidiki padixahlar wə jahanda barlik turuwatqanlar bolsa,

Nə kūxəndə nə dūxmənni Yerusalemning kowukliridin bəsup kiridioqanlikioqə ixənməytti.

13 |□| (Məm) Həlbuki, pəyoʻəmbərlirining gunahli ri tūpəylidin,

Kahnlirining kəbihlikli ri tūpəylidin,

Ular ning *Zionda* həkqaniylar ning qanlirini təkkanli ki tūpəylidin,

— Bu ix *bexioqə* qūxti! □

14 |□| (Nun) Hazir ular qarou lardək koqilarda tenəp yūrməktə,

Ular qanoqə buloqanoqanki,

Həqkim kiyimlirigə təgkūqi bolmaydu. □

15 |□| (Samək) (Hək ularoqə: «Yokulux! Napaklar! Yokulux! Yokulux, bizgə təgkūqi boluxma!» dəp warqirixmakta.

Ular kəqip tərəp-tərəpkə sərgərdan bolup kətti;

Lekin əllər: «ularning arimizda turuxioqə bolmaydu!» — dəwatidu.

16 |□| (Pe) Pərwərdigar Əzi ularni tarkitiwətti;

U ularni kayta nəzirigə almaydu;

Kahnlarning hərmiti kilingimidi,

Yaxanoqanlarmu həq məhribanlik kərmidi. □

17 |□| (Ayin) Kəzimiz yardəmni bihūdə kütūp həlidin kətti;

Dərwəkə bizni kutkuzalmoqan bir əlni kütūp kəzət munarlimizda turup kəlduk. □ ■

18 |□| (Tsadə) (Dūxmənlirimiz izimizdin koqolpə yūrdi;

Xunga koqilarda yūrəlməyttuk;

Əjilimiz yeqinlaxti, künlirimiz toxti;

Qūnki əjilimiz kəldi!

19 |□| (Kof) Peyimizgə qūxkənlər asmandiki bürkūtlərdin ittik;

Taolardimu bizni koqolpə yūgūrdi,

Bayawandimu bizni bəktürmidə paylaxti.

20 |□| (Rəx) Jenimizning nəpisi boləqan, Pərwərdigar ning Məsih kiləqini ularning ora-tuzaklirida tutuldi;

□ 4:13 «Pəyoʻəmbərlirining gunahli ri ni əməs, bəlkə «pəyoʻəmbərlirining gunahli ri» — Israilda turəqan bu «pəyoʻəmbərlər» Hudani əməs, bəlkə həlkni razi kilix üqūn səz kilawatqan sahta pəyoʻəmbərləni kərsitidu. □ 4:14 «Ular qanoqə buloqanoqanki, həqkim kiyimlirigə təgkūqi bolmaydu» — Musa pəyoʻəmbərgə tapilanoqan qanun boyiqə, «əlük»kə təgkən adəm «buloqanoqan», «napak» həsəblinatti. Əlgən nərsilərgə ya ki «napak» adəmlərgimu təgkən kixilər əzli ri bir məzgilgiqə «napak» bolidu. Muxu kahnlər wə pəyoʻəmbərlər xunqə kəp adəmləni əltürgənkə, kiyim-keqakli ri hərdəim «buloqanoqan» bolup, həqkim ularoqə tegixkə petinalmaytti.

□ 4:16 «Pərwərdigar Əzi ularni tarkitiwətti» — ibranii tilida səzmuzə: «Pərwərdigar ning yūzi ularni tarkitiwətti» deyilidu. □ 4:17 «...bizni kutkuzalmoqan bir əl» — Israil hərdəim awwal Misir bilən, andin Asuriyə bilən ittəpək tūziməkqi bolup, ular din yardəm soraytti (məsilən, 5:6ni, «Yər.» 2:18ni kərug). ■ 4:17 Əz. 29:16

Biz u toʻgʻrisida: «uning sayisidə əllər arisida yaxaymiz» dəp oyliduk![□]
 21 |□| (Xiyn) I uz zeminida turoʻuqi, Edomning kizi, huxal-huram
 yayriʻojin!

Lekin bu *jaza* kədəhi sangimu ʻetidu;
 Sənmu məst bolisən, yalingaqlinisən![□]

22 |□| (Taw) Kəbihlikingning jazasiʻoqa Hatimə berilidu, i Zion kizi;
 U seni sürgünlükkə qayta elip kətməydu;
 Lekin, i Edom kizi, u sening kəbihlikingni jazalaydu;
 U gunahlingingni eqip taxlaydu!

5

5-munajat — Israilning rəhim tiləx duasi

1 Beximizʻoqa qūxkənlərni esinggə kəltürgəysən, i Pərwərdigar;
 Kara, bizning rəsəwəqilikta qəloʻinimizni nəziringgə aloʻaysən!

2 Mirasimiz yatlarʻoqa,
 ʻOylirimiz yaqa yurtluqlarʻoqa tapxuruldi. □

3 Biz yetim-yesirlər, atisizlar bolup qalduk;
 Anilirimizmu tul qaldi.

4 Iqidiʻoqan suni setiweliximiz kerək;
 Otunni pəkət pulʻoqa aloʻili bolidu.

5 Bizni qoʻshiqʻuqlar tap basturup keliwatidu;
 Həlsirap, həq aram tapalmaymiz.

6 Jan sakliʻudək bir qixləm nanni dəp,
 Misir həm Asuriyəgə kol berip boysunʻoqanmiz.

7 Ata-bowilirimiz gunah sadir kilip dunyadin kətti;
 Biz bolsak, ularning kəbihlikining jazasini kətürüxkə qalduk.

8 ʻUstimizdin həküm sürgüqilər kullardur;
 Bizni ularning qolidin azad kilʻuqi yoktur. □

9 Dalada kiliq tūpəylidin,
 Nenimizni tepixka jenimizni təwəkkul kilmaqtimiz.

10 Terimiz tonurdək kizik,
 Aqlik tūpəylidin kizitma bizni basmaqta.

11 Zionda ayallar,
 Yəhuda xəhərliridə pak qizlar ayaʻol asti kilindi.

□ **4:20 «Pərwərdigarning Məsih kilʻojini»** — Israilning padixahini kərsitidu. «Məsih kilix» kona bir ʻorp-adətkə karitilʻoqan. Təwrrattiki bəlgilimidə, yengi padixah tiklinix murasimida bexiʻoqa puraklik yaʻol quyulatti. Bu «məsih kilix» (yaki «məsihəlx») dəp atalʻoqan. Keyin padixah «məsih kilinʻoqan» yaki «Pərwərdigarning məsih kilʻojini» («Pərwərdigarning məsihligini») dəp atalʻoqan. «Məsih kilix» murasimi Hudaning hʻokuqi wə alahidə yardimi uningʻoqa tapxuruloʻanlikini kərsitidu. ʻEysa «Məsih»ning ʻustigə bolsa yaʻol əməs, bəلكi Muqəddəs Roh quyuloʻan. □ **4:21 «I uz zeminida turoʻuqi, Edomning kizi, huxal-huram yayriʻojin!»** — Edom Israilʻoqa əq bolup, hərdəim Israilning bexiʻoqa kulpət qūxkəndə hux bolidu. «**Lekin bu jaza kədəhi sangimu ʻetidu; sənmu məst bolisən, yalingaqlinisən!**» — «kədəh» — Hudaning ʻozəzipigə toloʻan «kədəh»ni kərsitidu (məsilən, «Yəʻr.» 25:15-17, 28ni kəring). Edom uni iʻqkən künidə «yalingaq» bolup, dūxmənning hujumioʻqa muhəpizətsiz qalidu, xuningdək bulang-talangʻoqa uqrap hijətkə qaldurulidu. □ **5:2 «Mirasimiz»** — Israilʻoqa təwə kilinʻoqan zeminini kərsitidu. Huda ularʻoqa uni miras kilʻoqanidi. □ **5:8 «ʻUstimizdin həküm sürgüqilər kullardur»** — «kullar» bəلكim mustəbit həkūmdarlikka qikqan kullarni kərsitidu; Təwrat «Pənd.» 30:21-22ni kəring.

¹² Əmirələr qolidin darğa esip qoyuldi;
Aksakallarning hərmiti heç kilinmidi.

¹³ Yax yigitlər yarəunqakta japa tartmakta,
Oşul balilirimiz otun yüklərni yüdüp dəldəngxip mangmakta.

¹⁴ Aksakallar xəhər dərwazisida olturmas boldi;
Yigitlər nəəqmə-nawadin qaldi. □

¹⁵ Xad-huramlıq kənglimizdin kətti,
Ussul oyniximiz matəmgə aylandı.

¹⁶ Beximizdin taj yikildi;
Həlimizə way! Qünki biz gunah sadir kilduk!

¹⁷ Buning tüpəylidin yürəklirimiz mujuldi;
Bular tüpəylidin kəzlimiz qarangoşulaxti —

¹⁸ — Zion teşiqə qarap kəzlimiz qarangoşulaxti,
Qünki u qəldərəp kətti,

Qilbərə uningda paylap yürməktə.

¹⁹ Sən, i Pərwərdigar, mənggügə həküm sürisən;
Təhting dəwrdin-dəwrgə dawamlixidu.

²⁰ Sən nemixka bizni daim untuysən?

Nemixka xunqə uzunoşiqə bizdin waz keqisən?

²¹ Bizni yeningə qayturəşsən, i Pərwərdigar!

Xundak boləanda biz qaytalaymiz!

Künlirimizni qədimkidək əsligə kəltürgəşsən,

²² — Əşər sən bizni mutlək qətkə kaqmişan bolsang,
Əşər bizdin qəksiz qəzəplənmigən bolsang!

□ 5:14 «Aksakallar xəhər dərwazisida olturmas boldi» — adət boyiqə aksakallar xəhər dərwazilirida olturup sot-höküm bəja kəltürətti.

Əzakiyal

Hudaning alamət körünüxliri — Əzakiyalning qaqirilixi wə uningə qapxuruloqan həwər

¹ Ottuzinçı yili, tətinqi aynıng bəxinçı künidə, mən Kewar dəryasioğa sürgün kılinoqanlar arisida turoqan məzgildə, mana asmanlar eqilip, mən Hudaning alamət körünüxlirini kərdüm. □ ■ ² Tətinqi aynıng bəxinçı küni — Yəhoakinıng sürgün boluqanliqining bəxinçı yili idi —

³ Kaldiylərnıng zeminida, Kewar dəryasi boyida, Buzining oqlı Əzakiyal kaħinoğa Pərwərdigarning səzi kəldi — xu yərdə Pərwərdigarning kəli unıng wujudioğa kəndi.

⁴ Mən kərdüm, mana! Ximaldin boran-qapqun kətürüldi; yoqan bir bulut wə uni orap turoqan bir ot, unıng ətrəpida bir yorukluk julalınip turatti; otturisidin, yəni xu ot iqidin, issiktin julalanoqan parkirak mistək bir körünux kəründi. ⁵ Yənə unıng otturisidin, tət həyat məhluk kəründi; ularning körünuxi xundak idiki: — ularda insanning kiyapiti bar idi; □

⁶ ularning hərbirining tətтин yuzi bar idi; hərbirining tətтин kənitі bar idi. ■ ⁷ Ularning tüptüz putliri bar idi; tapanliri bolsa mozayning tuyaklırioğa ohxaytti; ular parkirətiloqan mistək parlap turatti.

⁸ Tət yenida, kənatliri astida insanningkidək birdin kəli bar idi; tətisining hərbirining tətтин yuzi wə tətтин kənitі bar idi; □ ■ ⁹ ularning kənatliri bir-birigə tutax idi; ular yürəndə heqyaqka burulmaytti; ular həmmisi udul aldioğa yürətti. ¹⁰ Ularning yuz körünüxliri insanningkidək idi; u tətisining ong tərripidə xirningkidək yuzi bar idi; tətisining sol tərripidə buqiningkidək yuzi bar idi; tətisining bürkütningkidək yuzimu bar idi. ■

¹¹ Ularning yuzliri ənə xundak idi. Kənatliri yukirida kerilip turatti; hərbirining ikki kənitі ikki tərripidiki məhlukning kənitioğa tutixatti; yənə ikki kənitі öz tenini yepip turatti. ¹² Ularning hərbi uduloğa qarap mangatti; ularda boluqan roh nəgə barimən desə, ular xu yərgə mangatti; ular mangəanda heqkaysi tərəpkə burulmaytti. □ ¹³ Həyat məhluklarınıng kiyapiti bolsa, kəyüp yalkunlap turoqan otning qoqıdək, məx'əllərdək idi; muxu ot uyan-buyan aylinip məhluklar arisida yürətti; ot intayin yalkunluk idi, ottin qakmaklar qekip turatti; ¹⁴ həyat məhluklar qakmaqtek pal-pul kilip uyaktin-buyaqka yügürüp turatti. ¹⁵ Mən həyat məhluklaroğa qaridim, mana həyat məhluklarınıng hərbirining yenida yərdə turidloqan, ularning yuzigə udullanoqan birdin qak turatti; ¹⁶ qaklarınıng xəkli wə yasilixi beril yakutning körünüxidə idi; tətisining

□ **1:1 «Ottuzinçı yili»** — Əzakiyalning əziningki 30-yili bolsa kerək. Əzakiyal əsli kaħin bolup, ottuz yaxka kirgəndə mukəddəs ibadəthanidiki toluq kaħinlik ornioğa (bolupmu kurbanlik kılıxka) qıxiki kerək idi. Biraq u sürgün bolup, undak nesiwigə muyəssər bolalmidi. ■ **1:1 Zəb. 137:1**

□ **1:5 «ularda insanning kiyapiti bar idi»** — bu səzlər, ehtimal, muxu məhluklarınıng ərə turoqan həlitini kərsitidu. Məhluklar sürətləngən almaxlar bəzidə ərənqə rodta, bəzidə ayalqə rodta kərüldü. Bəlkim ularning körünuxi pəyoqəmbərgə bir tərpi ərənqə kiyapəttə, yənə bir tərpi ayalqə kiyapəttə kərüngən boluxi mumkin. ■ **1:6 Əz. 10:14** □ **1:8 «tətisining hərbirining tətтин yuzi wə tətтин kənitі bar idi»** — bəzi alimlar: — «tətisining hərbirining yenida ikkidin insanningkidək kəli bar idi» dəp tərijimə kildü — demək, hərbi məhlukning tətтин əməs, bəlkı ikkidin kəli bar idi. ■ **1:8 Əz. 10:8** ■ **1:10 Əz. 10:14; Wəh. 4:7** □ **1:12 «ularda boluqan roh»** — bəlkim Hudaning Rohıdır.

birhilla көрүнүxi бар иди; уларning хәкли wә yasilixи bolsa, қакning иқидә қак бардәк иди. □ ■

¹⁷ Мәһлуқлар mangoјanda, улар yüzләngән төт тәripining һәмmisigә udul mangatti; mangoјanda улар һеқ бурulmaytti. ¹⁸ Qaқларning ultangliri bolsa, intayin egiz һәм dәһxәtlik иди; улар төtisening ultanglirining pütin әtrapи көzlәр билән toloqanidi. ■ ¹⁹ Һayat мәһлуқлар mangoјanda, қақлар улароја yandixip mangatti; һayat мәһлуқлар yәrdin көtүrlүgәndә, қақларmu көtүrlүetti. ■ ²⁰ Roh nәgә mang desә, улар xu yәrgә mangatti — demәk, уларning roһi *Rohқа* әgixip mangatti. Qaқлар улар билән tәng көtүrlүetti; qünki мәһлуқларning roһi қақlirida иди. □

²¹ Мәһлуқлар mangoјanda, қақларmu mangatti; мәһлуқлар tohtioјanda, қақларmu tohtaytti; улар yәrdin көtүrlүginidә, қақларmu улароја қоxulup tәng көtүrlүetti; qünki һayat мәһлуқларning roһi қақlarda иди.

²² Һayat мәһлуқларning baxliri üstidә bir yooqan көz yәtkүsiz gümbәzгә ohxaydioqan bir nәrsә turatti; u hrustaldәk dәһxәtlik parkirap, уларning bexi üstidә yeyilip turatti. □ ²³ Bu gümbәzdәk nәrsining astida уларning қanatliri керilip, bir-birigә tegixip turatti; һәрbir мәһлуқning өз tenining ikki yenini yapidioqan ikkidin қaniti бар иди. □

²⁴ Ular mangoјanda, mән қanatlirining sadasini anglidim — u uluq sularning xarkirioqan sadasidәk, Һәmmigә Qadirning awazidәk — қоxunning yürүx kilawatқан qaқdiki sürән-xawқunlirining sadasidәk иди; улар tohtap turoqan qaқlarda, улар қanatlirini төwәngә қүxүrәtti. ²⁵ Wә уларning bexi üstidiki gümbәzdәk nәrsә üstidin bir awaz anglandi. Ular tohtap turoqan qaқlarda, улар қanatlirini төwәngә қүxүrәtti.

²⁶ Uларning bexi üstidiki gümbәzdәk nәrsә üstidә, көk yaқut көbi bir tәhtning siymasi turatti; bu tәht siymasining üstidә, tolimu yukirida, insan қiyapitidә көrүngән bir zat turatti. ²⁷ Wә mән bu zatni belining üsti tәripining turki mistәk parkirioqan, әtrapini ot orap turoqan қiyapәttiki bir көrүнүxtә көрдүm; wә belining asti tәripining turki, otning қiyapitidә иди, uning әtrapida күqlүk yoruklүk turatti. ²⁸ Bu әtrapida turoqan күqlүk yoruklүkning көrүнүxi bolsa, yamoқurluk күnidiki bulutta pәyda болоqan һәsән-һәsәнning көrүнүxidәk иди. Bu bolsa Pәrwәrdigarning xan-xәripining қiyapitining көrүнүxi иди. Buni көрүpә mән дүm yikildim; wә mән sozlәwatқан бирsining awazini anglidim. □ ■

2

Əzakiyalning wәzipisi

□ **1:16 «...қақning иқидә қак бардәк иди»** — baxқа бирhil тәrjimisi: «...bir қақ yәнә bir қақ билән girәlәxкән иди». ■ **1:16** Әz. 10:9,10 ■ **1:18** Әz. 10:12 ■ **1:19** Әz. 10:16 □ **1:20 «Roh nәgә mang desә, улар xu yәrgә mangatti...»** — «Roh» muxu yәрдә bәlkim Hudaning Rohini көrsitidu. □ **1:22 «bir yooqan көz yәtkүsiz gümbәz»** — bu gümbәz 26-ayәt boyiqә Hudaning tәhtining ulini көrsitidu. «u hrustaldәk dәһxәtlik parkirap» — yaқи «u muzsiman dәһxәtlik parkirap...». □ **1:23 «һәрbir мәһлуқning өз tenining ikki yenini yapidioqan ikkidin қaniti бар иди»** — baxқа бирhil тәrjimisi: «һәрbir мәһлуқning yapқuқи ikki қaniti бар иди» — demәk, һәрbirining tenini yapidioqan ikki қaniti бар иди. Bizning тәrjimimiz boyiqә, bir yәlinixкә uқkanda, қanatliridin ikkisini ixlitidu, yәнә bir yәlinixкә uқkanda, baxқи ikki қanitini ixlitidu. □ **1:28 «Bu әtrapida turoqan күqlүk yoruklүkning көrүнүxi bolsa, yamoқurluk күnidiki bulutta pәyda болоqan һәsән-һәsәнning көrүнүxidәk иди»** — bu sozlәр, bәlkim bu күqlүk nurning Pәrwәrdigarning көrүнүxining әtrapida qәmbәrsiman хәkildә болоqanliқini көrsitidu. ■ **1:28** Dan. 10:9

1 Wə U manga: I insan oqli, ornungdin dəs tur, wə Mən sanga söz qilimən, — dedi.

2 U manga söz qiloqanda, Roh manga kirip, meni dəs turoquzdi; wə mən manga söz Kiloquqining awazini anglap turdum. □ ■ 3 Wə U manga: — «I insan oqli, Mən seni Israil baliliriqa, yəni Manga asiylik qiloqan asiy «yat əllər»gə əwətimən; bügüngə kədər həm ular həm ularning ata-bowliri Manga yüz örüp asiylik kılıp kəlməktə», — dedi. □ ■

4 — «Bu balilar bolsa nomussiz wə kəngli kattıktur; Mən seni ularqa əwətimən; sən ularqa: «Rəb Pərwərdigar xundak dəydu!» — degin —

5 xuning bilən ular məyli kulaq salsun, salmisun (qünki ular asiylik kılıdioqan bir jəmət) — əzliri arisida həkikiy bir pəyoqəmbərnıng turoqanlikini tonup yetidu. ■

6 Əmdi sən, i insan oqli, gərqə sanga tikən-jioqanlar həmrah bolsimu, wə sən qayanlarning arisida tursangmu, uların qorqma, wə səzliridinmu qorqma; xundak, ularning səzliridin qorqma, wə zərdilik qaraxliridin dəkkə-dükkigə qüxmə; qünki ular asiy bir jəməttur. □ ■ 7 Sən ular tingxisun, tingximisun Mening səzlimni ularqa yətküz; qünki ular asiylik kılıquqıldur. 8 Wə sən, i insan oqli, sanga eytkən səzlimgə kulaq sal; bu asiy jəməttək tətür bolmioqin; aqzıngni eqip, Mən sanga bərginimni yegin. ■

9 — Mən qarısam, mana manga sozulqan bir qol turuptu; wə mana, unıngda bir oram yazma turuptu. 10 U kəz aldimda uni eqip yeyip koydi; unıng aldi-kəynining həmmə yerigə hət yeziloqanidi; unıngqa yeziloqanliri mərsiyə, matəm səzliri wə dərd-ələmlərdin ibarət idi. □

3

1 Wə U manga: — I insan oqli, erixkingni yegin; bu yazmini yəp, berip Israil jəmətigə söz qiloqin, dedi. ■

2 Xuning bilən mən aqzımni aqtim, U manga yazmini yegüzdi. 3 U manga: — I insan oqli, korsıqıngni tok kılıp, iqi-baqrıngni Mən sanga bərgən bu oram yazma bilən tolduroqin, — dedi. Xuning bilən mən yedim, aqzımda u həsəldək tatlık idi. ■ 4 Wə U manga mundak dedi: «I insan oqli, baroqin, Israil jəmətigə baroqin, Mening səzlimni ularqa

□ 2:2 «U manga söz qiloqanda, Roh manga kirip, meni dəs turoquzdi» — «Roh», muxu yərdə xühhisizki, Hudaning Rohini kərsitidu. ■ 2:2 Əz. 3:24; Dan. 10:10 □ 2:3 «Manga asiylik kılıqan asiy «yat əllər» — muxu yərdə «yat əllər» kinayilik gəp bolup, xühhisizki «Israil»

(ximaliy padixahlik) wə Yəhuda (jənubiy padixahlik) degən ikki əlni kəsitidu. Ular Hudaqa «yat», ular qətallıklərdək butka qoqundi. «Israil» (ximaliy padixahlik) 125 yıl ilgiri Asuriyə imperiyəsi təripidin sürgün bolqanidi. Asuriyə imperiyəsi oqulioqandin keyin, bəlkim sürgün bolqan kəp Israilar Babilə qelip, sürgün bolqan «Yəhuda»dikilər bilən arilixip bir bolup kətkən. ■ 2:3 Yər. 3:25 ■ 2:5 Əz. 33:33 □ 2:6 «gərqə sanga tikən-jioqanlar həmrah bolsimu, wə sən qayanlarning arisida tursangmu,...» — «tikən-jioqanlar» wə «qayanlar» degənlar xühhisizki, Israilarni kərsitidu. ■ 2:6 Yər. 1:8, 17; Əz. 3:9; Luqa 12:4; 1Pet. 3:1 ■ 2:8 Wəh. 10:9

□ 2:10 «U kəz aldimda uni eqip yeyip koydi; unıng aldi-kəynining həmmə yerigə hət yeziloqanidi» — adəttə, «oram yazmılar»da pəkət iqidila hət yezikliq bolatti. Alimlarning bu oram yazmıning «aldi-kəyni»gə hət yeziloqanliki toqruluk hərhil pikri bar. Xühhisizki, uning bir əhmiyiyiti xuki, Hudaning sap səzligə həqkimning qoxumqa səzlərnı yezix mumkinqilki yok idi; bizningqə, bu ix yəne Hudaning ularni əyibləydioqan səzlrining nuruqanlıqini təkittaydu. ■ 3:1

Yər. 15:16; 2:8; Wəh. 10:9 ■ 3:3 Zəb. 19:10-11; 119:103; Wəh. 10:10

yətküzgin. ■ ⁵ Qünki sən oqəyriy yezıqtıki yaki tili təs bir əlgə əməs, bəlki İsrail jəmətigə əwətilding; ⁶ — oqəyriy yezıqtıki həm tili təs, səzlırını qıxəngili bolmaydıoqan kəp əllərgə əwətılmiding; Mən seni xularoqə ətətkən bolsam, ular sanga kulak salatti!

⁷ Bırak İsrail jəməti sanga kulak salmaydu, qünki ularning heqəbiri Manga kulak selixni halımaydu; qünki pütün İsrail jəmətinin qapıki tong wə kəngli kattıktur. ⁸ Mana, Mən yüzüngni ularning yüzlırigə qarxi taxtək, wə sening pexanəngni ularning pexanılırioqə qarxi taxtək kıldim. ■

⁹ Bərhək, sening pexanəngni qaqmaq texidin kattıq, hətta almastək kıldim. Ulardin qorkma, wə ular tüpəylidin dəkkə-dükkigə qıxmə; qünki ular asi y bir jəməttur».■

¹⁰ Wə U manga: — I insan oqlı, Mening sanga eytməqci boləjan həmmə səzlırimni kənglünggə püküp qoyəjin, ularni kəngül qoyup angliəjin.

¹¹ Wə hazır barəjin, sürgün boləjanlaroqə, yəni öz elingdikilərgə səz kıl, ular anglisun, anglimisun ularoqə: «Rəb Pərwərdigar xundak dəydu!» — degin! — dedi.■

¹² Xuning bilən Roh meni kətürdi, mən arqamdin zor xarkırioqan bir awazni anglidim — «Pərwərdigarning xan-xəripigə təkəkkür-mədhıyə öz jaylırida oqulsun!» —□ ■

¹³ — Həyat məhluklarınin qanatlırınınin bir-birigə tegixkən awazi, wə ularning yenidiki qaklarınin awazlıri bəhəywət xarkıraq bir sada idi.

¹⁴ Wə Roh meni kətürüp, yırakqa apardi; wə mən kattıq azab, rohimdiki oqəzəp bilən bardim, wə Pərwərdigarning kəli mening wujudumda küqlük idi. □ ¹⁵ Xuning bilən mən Təl-Abib xəhiridə sürgün boləjanlar, yəni Kewar dəryasi boyda turoqanlarınin yenioqə yetip kəldim; mən ular turoqan jayda olturdum; ularning arisida yəttə kün hang-tang ketip olturdum.■

¹⁶ Mana yəttə kün toxup, Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

¹⁷ «I insan oqlı, Mən seni İsrail jəməti üçün kəzətqi kilip tiklidim; sən Mening aqzımdin səzni anglap, ularoqə Məndin boləjan aqahni yətküzgin.■

¹⁸ Mən rəzillərgə: «Sən jəzmən əlisən» — desəm, bırak sən uni aqahlandırmısang — yəni bu rəzil adəmni həyatka erixsun dəp rəzil yolidin yandurup, uni həyatka erixsun dəp aqahlandırmısang, xu rəzil adəm öz kəbihlikidə əlidu; bırak Mən uning kəni üçün səndin hesab alımən.□ ■

¹⁹ Bırak sən axu rəzil adəmni aqahlandırsangmu, u rəzillikidin, yəni öz rəzil yolidin yannısa, u öz kəbihlikidə əlidu; ləkin sən öz jeningni kutkuzup qalısan.

■ **3:4** Yər. 1:17 ■ **3:8** Yər. 1:18; Mik. 3:8 ■ **3:9** Yər. 1:8,17; 5:3; Əz. 2:6; 1Pet. 3:14 ■ **3:11** Əz. 2:5, 7 □ **3:12** «xuning bilən Roh meni kətürdi,...» — «Roh», xübhısizki, Hudaning Rohi. ■ **3:12** Əz. 8:3 □ **3:14** «mən kattıq azab, rohimdiki oqəzəp bilən bardim,...» — Əzakiyalning dər-dəlimi wə rohinin aqqıqlıki nemə üçün. Xübhısizki, u Hudaning səzini anglap əz həlkinin kattıq kəngüllüklükini qıxınip yetip, intayın azablanəjan wə ularning Hudaəqə boləjan wapasizlikioqə kattıq oqəzəpləngən. ■ **3:15** Ayup 2:13 ■ **3:17** Yəx. 62:6; Əz. 33:7; 1Tim. 3:1 □ **3:18** «Xu rəzil adəm öz kəbihlikidə əlidu» — ıbranıy tilida bu ikki bislik səz. Bırınqi mənisı: «U öz kəbihliki tüpəylidin əlidu». İkkinqi mənisı: «U öz kəbihliki kəqürüm kılınmioqan halda əlidu» — demək, u Hudaning dostluqıdin ayrılıqan halda əlidu. Bizningə ikkinqi imkanıyat bəlkim toqridur. Bəribir həmmimiz əlimiz; bırak Hudadin ayrılıqan halda əlüx, həkikiy həm qorkunquluk əlümdur. ■ **3:18** Əz. 33:8

²⁰ Yaki bolmisa bir həkkaniy adəm öz həkkaniylikidin yenip, kəbihlik kilidioğan bolsa, uning aldioğa qomak salsam, u əlidu; qünki sən uni agahlandırmiding, u öz gunahıda əlidu, wə u kiləjan həkkaniy ixlər əslənməydu; birak uning keni üqün səndin hesab alimən. ■ ²¹ Wə əgər sən həkkaniy adəmni gunah sadir kılma dəp agahlandırur tursang, wə u gunah sadir kılmissa, u qaoğda u jəzmən həyat qalidu, qünki u agahqa kəngül koydi; xuning bilən sən öz jeningni kütquzup kalisən.□

²² Wə Pərwərdigarning kəli mening wujudumda turatti; U manga: — Ornungdin tur, tüzlənglikkə barəjin, Mən xu yərdə sən bilən səzliximən, — dedi.□

²³ Xuning bilən mən ornumdin turup, tüzlənglikkə qıktim; wə mana, mən Kewar dəryasi boyida turup kərgən xan-xəropək, Pərwərdigarning xan-xəripi xu yərdə turatti; kərupla mən düm yikildim. ■ ²⁴ Wə Roh iqimgə kirip meni tik turuuzdi; U manga səz kılıp mundak dedi: — «Barəjin, əygə kirip əzünğni bənd kiləjin. ■ ²⁵ Wə sən, i insan əqli, mana, ular aroqamqılarni üstünggə selip, ular bilən seni başlaydu; buning bilən sən talaoğa qıqalmay, əl-yurt iqigə heq kirəlməysən. □

²⁶ Xundakla ularoğa tənbiğ bərgüqi bolmasliking üqün, Mən seni gaqa kılıp, tilingni tangliyinqə qaplasturimən; qünki ular asi y bir jəməttur. □ ■ ²⁷ Wə Mən sən bilən səzləxkinimdə, aozingni eqip, sən ularoğa: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu!» dəysən; kim anglaymən desə anglisun, kim angliməymən desə anglimisun; qünki ular asi y bir jəməttur.□ ■

4

Yerusalemning muhasirigə elinixi

■ **3:20** Əz. 18:24; 33:12,13 □ **3:21** «U qaoğda u jəzmən həyat qalidu, qünki u agahqa kəngül koydi» — bəzi alimlar, Hudaning bu səzini pəkət jismani yəhəttiki «əlüm» wə «həyat» dəp qaraydu. Hudaning Musa pəyoəmbər arqilik Israil bilən bekitkən əhdisi boyiqə, Israillar uning pərmanlirida yürğən bolsa, omumən eytkanda, kəp bəhtlik, uzun əmürlük bolidu. Birak biz bu səzlər bəlkim jismani tərəptin boluxi mümkün bolsimu, uningdinmu muhimi, rohiy tərəptinmu eytiloğan, dəp qaraymiz. Demək, səzlər mənggülik həyat wə mənggülik əlümə qəritiloğan. Undak bolmisa həkkaniy adəm toşuruluk «uning kiləjan həkkaniy ixliri əslənməydu» degən agah səzning nemə kərkunqluki bolsun? □ **3:22** «U manga: — Ornungdin tur, tüzlənglikkə barəjin, mən xu yərdə sən bilən səzliximən, — dedi» — Huda Əzakiyal bilən səzlix üqün uning bir hilwət jay («tüzlənglik» yaki «jiloğa»)ğa qıxixini tələp kilidu. ■ **3:23** Əz. 1:3 ■ **3:24** Əz. 2:2 □ **3:25** «ular aroqamqılarni üstünggə selip, ular bilən seni başlaydu» — «ular» zadi kim? Baxqa ayətlərgə qarışanda Ezakiyalni «başlıoğanlar» əl-yurttikilər əməs; xunga biz xundak qaraymizki, bu «ular» pərixtilərdin ibarət. Huda pərixtilər arqilik «qayib aroqamqılar» yaki «rohiy aroqamqılar» bilən Əzakiyal pəyoəmbərnə ornidin turalmaydioğan kilidu: 4-bab, 8-ayətnimu kəriung. □ **3:26** «Mən seni gaqa kılıp, tilingni tangliyinqə qaplasturimən» — bu «qaqilik» adəttiki gəp-səzni kərsitidu; uning ariliqta bəribir Huda bərgən bəxarətlərnə eytx məs'uliyiti bar idi. Xunga Hudaning muxu buyruki bilən Əzakiyal həklər bilən heq salamlaşmaytti, adəttikidək gəplərnimu kılalmaytti. Bu qaçilik bəx yildin keyin, 24:27-ayəttə tügəydu. ■ **3:26** Əz. 2:5 □ **3:27** «Mən sən bilən səzləxkinimdə, aozingni eqip, sən ularoğa: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu!» dəysən...» — bu ikki ayət (26-27)kə qarışanda, Huda Əzi pəyoəmbərnə «qaçilığı»ni gahı-gahı üzidu wə xuning bilən Əzakiyal həlləkə səz kilidu. Baxqa waqitlarda u heq gəp kılalmaytti. ■ **3:27** Əz. 2:5, 7

1 Əmdı sən, i insan oşlı, bir kesəkni elip öz aldingoşa koyoşın; uning üstigə bir xəhərni — yəni Yerusalemnı oyup koyoşın. □ 2 Andin uni muhasirigə elip, uningoşa potəylərni kurup, sepiloşa çikidiqan bir denglük yasap, uning ətrapişoşa bargahlarıni tikip wə sepilni bəsküqi bazoşanlarıni tikləp koyoşın. ■ 3 Bir təmür tahtini elip, uni özüng bilən xəhərning arisioşa tiklə; yüzüngni uningəşa qaritip tiklə; u muhasirigə elinidu, sən özüng uni muhasirigə alisən; bu ixning əzi İsrail jəmätigə bexarət bolidu.

4 Wə sən, sol yeningəşa yanpaxlap yatkin; İsrail jəmätining kəbihlikini öz üstünggə koy; soləşa yanpaxlap kanqə kün yatsang, sən xunqə kün ularning kəbihlikini kətürisən. □ 5 Mən sanga yetix kerək boləşan künlərni ularning kəbihlik kıləşan yilliri boyiqə, yəni üq yüz toksan kün kılıp bekitkənmən; xuning bilən sən İsrail jəmätining kəbihlikini kətürisən. ■

6 Bu künlər tügigəndin keyin, sən yənə ong yanpaxlap yetip, Yəhuda jəmätining kəbihlikini kətürisən; sanga kırık künni bekitkənmən, hər bir kün bir yilni ipadiləydu. □ 7 Wə sən yüzüngni Yerusalemnı muhasirisigə qaritip, yengingni türşən halda, uni əyibləp bexarət berisən; 8 wə mana, Mən üstünggə aroşamqılarnı salimənki, sən muhasirining künlirini tügətmigüqə uyan-buyanoşa heq erülməysən. □

9 Wə sən özünggə buşday, arpa, purqak, kızil max terik wə kara buşdaylarıni elip bir idix iqigə sal; wə bununğdin özüng üqün tamak təyyarlaysən; sən bunı yanpaxlap yatқан künlərdə, yəni üq yüz toksan kündə yəysən; 10 sən yəyidiqan tamak bolsa miqdari boyiqə hər küni yigirmə xəkəldin boluxi kerək; sən uni bəlgiləngən waqitlarda yəysən;

□ 11 wə *hər küni* sunimu norma boyiqə, yəni altidin bir hın iqisən; *hər kündiki* bəlgiləngən waqitlarda iqisən. □

12 Sən uni arpa kəmiqi xəklidə kılıp yəysən; sən uni ularning kəz aldida insan nijasiti üstidə pıxurisən.

13 Pərwərdigar: «İsrailar Mən ularni həydəp çikiridiqan əllər arisida turup xu haram yolda öz nenini haram yəydu» — dedi. □ ■

14 Andin mən: «İ Pərwərdigar! Mən özümni heqqaşan buləşap

□ 4:1 «bir kesəkni elip öz aldingoşa koyoşın; uning üstigə bir xəhərni — yəni Yerusalemnı oyup koyoşın» — keyinki ayətlərgə qarışanda, bu «kesək» Yerusalem xəşirini ipadiləş üqün nahəyiti qong kesək bolux kerək idi. ■ 4:2 2Pad. 25:1 □ 4:4 «İsrail jəmätining kəbihlikini öz üstünggə koy» — muxu ayəttiki «İsrail jəməti» bolsa, «ximaliy padixahlik» (on kəbilə ittirpaki)ni kərsitidu. 7-ayətə «Yəhuda» «jənubiy padixahlik»ni kərsitidu. ■ 4:5 Qel. 14:34 □ 4:6 «Mən sanga yetix kerək boləşan künlərni .. üq yüz toksan kün kılıp bekitkənmən; xuning bilən sən İsrail jəmätining kəbihlikini kətürisən; (5-ayət)... keyin, sən yənə ong yanpaxlap yetip, Yəhuda jəmätining kəbihlikini kətürisən; sanga kırık künni bekitkənmən, hər bir kün bir yilni ipadiləydu» — İsrailning 390 yillik jazani wə Yəhudaning 40 yillik jazani kərxüi toşruluk qoxumşə sezimizni kərüng. □ 4:8 «mana, Mən üstünggə aroşamqılarnı salimənki, sən muhasirining künlirini tügətmigüqə uyan-buyanoşa heq erülməysən» — yənə 3-bab, 25-ayətini kərüng. Bu «arəşamqılar» kərüngən yaki oşayibtin bolsun, Əzakiyalning sol yanjılıp andin ong yanjılıp yetixioşa yardəm bərdi. Bəlkim kaqta (kəruwatқан həlk üning əyidin çiqip kətkəndin keyin) u öz məyliqə koyuləşan. □ 4:10 «yigirmə xəkə» — yəni yerim kədad — təhminən 230 gram. □ 4:11 «altidin bir hın» — ondin ələ litr ətrapidə. «hər kündiki bəlgiləngən waqitlarda iqisən» — demisəkmü, bundaq yemək-iqmək aqarqılıqqa yüzləngən əşwalda bolidu. □ 4:13 «İsrailar Mən ularni həydəp çikiridiqan əllər arisida turup xu haram yolda öz nenini haram yəydu» — Huda Musa pəyoşəmbər arkiplik İsrailarəşa qong-kiqik tərətlər hərdaim adəmzat turoşan jaylardin neri kılınixi kerək dəp buyruşan (məsilən, «Kəş» 23:13-14). Xunga «insan nijasiti otida» tamak etix muxu qanun boyiqə bolmaytti, əlwəttə. ■ 4:13 Həx. 9:3

koymidim, wə yaxlıkımdin tartip bügüngə kədər mən əzi əlgəndin, yaki yirtkuqlar booqur qoyoqan nərsidin heq yemigənmən; heqkandak yirginqlik gəxkə aozim tegip bakmioqan!» — dedim.□

15 Wə U manga: «Mana, Mən sanga insanning nijasitining ornioqə kalining tezikini bərdim; sən neningni xuning üstidə pixurisən» — dedi.□

16 Wə U manga: «I insan oqli, mana Mən Yerusalemdə ularoqə yələngük boləqan nanni kuruwetimən; ular nanni tarazioqə selip, uni təxwix iqidə yəydu, suni əlqəm bilən aləxzidilik iqidə iqudu; □ ■ 17 Qünki nan wə su ulardin kalidu; ular bir-birigə qarixip dəlxət basidu, əz kəbihlikidin kurup ketidu».

5

1 «Wə sən, i insan oqli, əzüng ətkür bir kiliqni al; uni ustira süpitidə ixlitip, qeqing wə saqilingoqə sürtüp koy; andin tarazini elip aləqan qaqlarni təng bəlgin. □ 2 Muhasirə künliri tügigəndə, üqtin birini xəhər iqidə köydürgin; yənə üqtin birini elip xəhər ətrapioqə qepiwətkin; yənə üqtin birini xamaləqə soriwətkin; Mən bir kiliqni suqurup ularni koşlaymən.

3 Sən yənə ulardin birnəqqə talni elip tonungning pexigə tikip qoyoqin; □

4 bulardin yənə nəqqə talni elip ot iqidə taxlap köydüriwətkin; bulardin pütün Israil jəmətigə ot tutixip ketidu».

5 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, bu Yerusalemdə; Mən uni əllərninğ dəl otturisiqə orunlaxturdum; baxkə məmləkətlər uning

□ 4:14 «Mən əzümnə heqkaqan buləqap koymidim, ... heqkandak yirginqlik gəxkə aozim tegip bakmioqan!» — Huda Musa pəyoqəmbər arkiqlik Israilləroqə bəzi gəxlər (məsilən, qoxkə gəxi)ni mən'i kəloqan («Law.» 11-bab, «Qan.» 14-bab). Uning üstigə əzlikidin əlgən, yaki yirtkuq həywanlar tərpidin əltürülgün həywanlarning gəxlərnimu yeyixkə bolmaytti («Law.» 22:8). Əzakiyal əzi kəhin boləqəqkə, muxu tələplər uning üqün təhimu kəttik boləqan. □ 4:15

«Mən sanga insanning nijasitining ornioqə kalining tezikini bərdim» — alimlər Hudaning muxu səzliri üstidə ikki hil pikirdə boləqan: (1) Huda Əzakiyal pəyoqəmbərgə bərgən buyruqini siliklaxturup, uningəqə nijasitining ornida kala tezikingin otida (həlal dəp həsəblənoqan) tamək etixkə ruhsət kəloqan; (2) Huda pəyoqəmbəri üqün məjizə yaritip, uning nijasitini kala tezikiğə aylandurəqan; xuning bilən u həlal həlda tamək yəydoqan boldi. Bizningqə 2-pikir toqrıdır. Qünki xuning bilən uni kəzitip yürgən yurtdaxlar buni bilməy, uning muxu «axni həram həlda yəgənliki»ğə qarap nəhəyiti qəqüp kəttətti. Bolmisa, pəyoqəmbərninğ adəmnə aqəhlənduridoqan ix-hərikətlirininğ əhmiyiti yəq bolətti. □ 4:16 «Mən Yerusalemdə ularoqə yələngük boləqan nanni kuruwetimən» — səzməsəz tərjimə kəloqanda «Mən Yerusalemdə «nan boləqan həsa»ni sundurıwetimən». «Yələngük» dəgən səz ibrəni tilidə adətə «təyak» yaki «həsa»ni bildürıdu. Mumkinqiləki barki, kədimki zamanlarda Yəhudiy həlki əz nanlırini bir təyakta (zihkə tiziləqəndək) kətürüp mangətti. Hər həlda omumiy mənisə bizning tərjimə kəloqinimizdək bolıdu.

■ 4:16 Law. 26:26; Yəx. 3:1; Əz. 5:16; 14:13 □ 5:1 «...uni ustira süpitidə ixlitip, qeqing wə saqilingoqə sürtüp koy» — qaqlarni quxürüwetixning əzi matəm tutuxni bildürətti. □ 5:3

«...tonungning pexigə tikip koyoqin» — Israillarning tonlırining pexidə Hudaning əmlrininğ əslitidoqan quqılar bər idi («Qəl.» 15:38-39ni kəruqin). Huda bu əmrə bilən Əzakiyaləqə: «Kimlər Məninğ əmlriniğ iqidə yürıdoqan bolsa, Məninğ səzlim uni saqlaydu» dəgəndək eytkən bolsa kərək.

əpğərisidə turidu; □ ⁶ Biraq u Mening həkümlirimgə qarxilixip rəzilliktə əllərdinmu axuruwətti, bəlgilimilirimgə qarxilixixta əpğərisidiki məmlikətlərdinmu axuruwətti; qünki Mening həkümlirimni ular rət kildi, Mening bəlgilimilirim bolsa, ularda aqmaydu.

⁷ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Qünki silər əpğərenglərdiki əllərdinmu bəkrək baxbaxtaklık kiləlanlıqinglərdin, Mening bəlgilimilirimdə mangmaslıqinglərdin wə həkümlirimni tutmaslıqinglərdin, hətta əpğərenglərdiki əllərnin həkümliridimu mangmaslıqinglar tūpəylidin, ■ ⁸ Əmdi Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mana, Mən Əzümki sanga qarximən, *i Yerusalem*; sening arangoə əllərnin kəz alidila jazalarni yürgüzimən; ⁹ Wə sening barlık yirginlikliring tūpəylidin arangda Əzüm kilip bəkmioəan həmdə kəlgüsi ikkinqi kilmaydioəan ixni kilmən.

¹⁰ Xuning bilən atılar əz balilirini yəydioəan bolidu, balılar əz atilirini yəydioəan bolidu; wə Mən sanga jazalarni yürgüzimən, wə sening barlık qəloəanliringning həmmisini hər tərəptin qıqқан xamaləəa soriwetimən.

■ ¹¹ Xunga, Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — qünki sən Mening mukəddəs jayimni əzingning barlık lənətlik nərsiliring həm barlık yirginlikliring bilən buləioəaning tūpəylidin, bərhək, Mən silərni kiroəin kilmən; kəzüm sanga rəhim kilmaydu, iqimnimu sanga aəritmaymən. □ ■ ¹² Xəhərdikilərdin uətin bir kismi wəba kesili bilən əlidu həmdə aranglarda bolidioəan aqarqılıqın bəxini yəydu; uətin bir kismi əpğərenglərdə kiliqlinidu; wə Mən uətin bir kismini hər tərəptin qıqқан xamaləəa soriwetimən, andin bir kiliqni əiləptin suəurup ularni qəoəlaymən. □ ■ ¹³ Xuning bilən Mening əzəipim besikidu, Mening kəhrimni ularning üstigə quxürup qənoəuzup, piəəəndin qikimən; Mən Əz kəhrimni ular üstigə təküp tūgətkəndin keyin, ular Mən Pərwərdigarning rəzillikkə qidimaydioəan otumdin səz kiləlanlıqimni tonup yetidu.□

¹⁴ Wə Mən sening əpğərengdiki əllər arisida həmdə ətup keti-watqənlarning kəz alidida sənı wəyrənə kilmən wə məshirə obyektı kilmən; ¹⁵ sening üstüנגgə əzəzəp həm kəhr wə kəhrlik əyiblər bilən jazalarni yürgüzqimində sən əpğərengdiki əllərgə horluk wə tapə-təninəng obyektı, bir ibrət həm əlakəzadilik qıqəroəuqi bolisən; qünki Mən Pərwərdigar xundaq səz kildim!■

¹⁶ Mən ularəəa həlakət əlip kəlgüqi, aqarqılık zəhərlik oklirini yaəduroəinimda, silərnin üstünglərdiki aqarqılıqni küqəytimən, wə

□ **5:5 «Mən uni (Israilni) əllərnin dəl otturisoəa orunlaxturdu; baxqa məmlikətlər uning əpğərisidə turidu»** — Hudaning buningda Israiləəa boləəan məksiti, «yat əllər» u arkilik əzining həkikiy Huda ikənlikini, həkqəniylikini, məhri-xəpkitini kərsən dəgənlıktur. Biraq Israil əllərgə xundaq bir ülgə bolmidi. Həzir ular «yat əllər»gə Hudaning jazasining qəndəq ikənlikigə bir misal bolidu. ■ **5:7** Law. 18:24,28 ■ **5:10** Law. 26:29; Qən. 28:53; 2Pad. 6:29; Yioə. 4:10

□ **5:11 «Mən silərni kiroəin kilmən»** — ibranıy tilida «Mən sənı kirkijetimən» deyilidu. Bu səz Əzakiyalning simwolluk hərikətliri bilən baəqlik (1-ayət). Baxqa birhıl tərjimisi: «Kəzüm sanga erülüp qərimaydu». ■ **5:11** Əz. 7:4 □ **5:12 «Xəhərdikilərdin uətin bir kismi wəba kesili bilən əlidu həmdə aranglarda bolidioəan aqarqılıqın bəxini yəydu... andin bir kiliqni əiləptin suəurup ularni qəoəlaymən»** — bu ayət Əzakiyalning (1-4-ayətiki) simwolluk hərikətlirini quxəndürüp beridu. Kərünüp turuptki, (1-ayəttə) Əzakiyal xəhərgə saləəan «ot», «wəba kesili həm aqarqılık»kə wəkilik kılıdu. ■ **5:12** Yər. 15:2 □ **5:13 «razillikkə qidimaydioəan otum»** — ibranıy tilida «həsitim» dəgən səz bilən ipadilidinu. ■ **5:15** Qən. 28:37

yөлənqük boləjan neningni qurutiwetimən. □ ■ 17 Wə üstünglarəja əz baliliringlarni özünglardin juda kılıdioğan aqarqılıq həm yirtkuq haywanlarni əwətimən; waba kesilliri wə qan təkkuçilər aranglarəja yayrap ketidu; üstünglarəja kiliq qüxürimən; Mənki Pərwərdigar söz kıldim!».■

6

İsraıl taoqlirioja qaritiloğan bexarət

1 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

2 I insan oqlı, İsrailning taoqlirioja yüzüngni qaritip ularni əyibləp mundak dəp bexarət bərgin: —■

3 «İsrailning taoqliri, Rəb Pərwərdigarning sözini anglap koyunglar: Rəb Pərwərdigar taoqlar wə egizliklərgə, wadılar wə jiloqlarəja mundak dəydu: — Mana, Mən üstünglarəja bir kiliqni qüxürüp, «yukiri jay»liringlarni wəyranə kilimən. □ 4 Xuning bilən silərnin qurbangahliringlar wəyranə bolidu, «kün tüwrük»liringlar buzulidu; silərdin öltürülgənlərnı butliringlarning aldioja taxlaymən. □

5 İsrailardin boləjan ölüklərnı öz butliri aldioja yatkuzimən; qurbangahliringlar ətrapiəja ustihanlirini qeqiwetimən.□

6 Silər turəjan barlik jaylarda xəhərlər yər bilən yəksan kilinidu, «yukiri jaylar» wəyranə bolidu; xuning bilən qurbangahliringlar həlak bolidu, butliringlar qeqilip yokilidu, «kün tüwrük»liringlar kesilip oqulitilidu, wə həmmə yasiojninglar yok kiliwetilidu; □ 7 Wə öltürülgənlər aranglarda yikilixi bilən, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

8 Bırak Mən silərdin bir kəldini kəldurimən; qünki yat məmlikətlərgə tarkitiwetilgininglarda, silərdin əllər arisida kiliqtin kutulup qəlojanlar bolidu. 9 Wə silərdin *kiliqtin* kutulup qəlojanlar sürgün kilinöjan məmlikətlərdə Məndin yanöjan wəpasiz kəlbliiri wə butlirioja pəhixiwazlardək həwəs kılöjan kəzliiri bilən baqrimni parə-parə kılöjanlıkını esigə kəltüridu; xuning bilən ular kılöjan rəzillikliiri həm yirginqlik kilmixliiri tüpəylidin öz-özliiridin nəprətlinidu. 10 Wə ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; Mən muxu külpətni silərnin bexinglarəja qüxürimən degənlikim bikardin-bikar əməs».

11 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Alikiningni-alikiningöja urup, putung bilən yərnı təpkin: «İsraıl jəmətining barlik kəbih, yirginqlik

□ 5:16 «... yölənqük boləjan neningni qurutiwetimən» — ibraniy tilida «nan boləjan həsang»ni sunduriwetimən»; 4-bab, 16-ayəttiki izahətni kəring. ■ 5:16 Law. 26:26; 2Pad. 6:25; Yəx. 3:1; Əz. 4:16; 14:13 ■ 5:17 Law. 26:22 ■ 6:2 Əz. 36:1 □ 6:3 «*yukiri jay*»liringlarni wəyranə kilimən» — «yukiri jaylar» — İsrail wə Yəhuda uzundin beri taq qokkiliri katarlik jaylarda hərhil butlarəja qokunup, hətta axu jaylarda «insan qurbanlik»larni kılıp kəlgən (16:21, 20:26-ayət katarliklərnı kəring). □ 6:4 «*kün tüwrük*»liringlar buzulidu» — «kün tüwrükliri» yəki «kuyax butliri» degənnin baxka bir tərijimisi «isrikgaqlar». □ 6:5

«... ölüklərnı öz butliri aldioja yatkuzimən; qurbangahliringlar ətrapiəja ustihanlirini qeqiwetimən» — xu qəoqdiki butpəraslər: «qurbangah»lirimiz jəsətlər yəki adəm ustihanlirioja təgixi bilən «bulöjini», «haram» boləjan, xunga uni kəytidin ixlətkili bolmaydu, dəp qaraytti

□ 6:6 «*kün tüwrükliri*» — yəki «kuyax butliri» degənnin baxka bir tərijimisi «isrikgaqlar».

kılmixliri üçün way! Qünki ular kıliq, aqarqılıq wə waba kesili bilən yikilidu» — deyin! □ ■

¹² Yırakta turoşan wabadin əlidu; yekında turoşan kıliq bilən yikilidu; həm tirik qəloşan, yəni muhasirigə qüxkən xixi aqarqılıqın əlidu; xuning bilən mening ularoşa boləşan kəhrimni qüxürüp pioşandin qikimən. ¹³ Əmdi uların əltürülgənlər öz butliri arisida, ularning qurbangəhliri ətrapida, öz butliriəşa huxbuy yakkan hər bir egiz dəng üstidə, taş qəkkilirida, barlıq yexil dərəh wə barakşan dub astida yatkan qəşda, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □ ¹⁴ Wə Mən Öz kolumni ularning üstigə sozimən, ular hər turoşan jaylirida zeminni Diblattiki qəlbayawandin bəttər wəyran kiliwetimən. Andin ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.» □

7

Hatimə waqti kəldi!

¹ Pərwərdigarning sözi munga kelip mundaq deyildi: —

² «Sən angla, i insan oşli, Rəb Pərwərdigar Israil zeminiəşa mundaq dedi: Hatimə! Zeminning tət bulungioşa hatimə berilidu!» □

³ Sanga hazır hatimə berilidu! Əz əzəzipimni bexingəşa qüxürimən, öz yolliring boyiqə üstünggə həküm qikiriş jazalap, əzüngning barlıq yirginlik ixliringni öz bexingəşa yandurimən. ⁴ Mening kəzüm sanga rəhim kılmaydu həm iqimnimu sanga aqiritmaymən; əksiqə öz yolliringni bexingəşa yandurimən, öz yirginlikliring əz arangda bolidu; andin silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.» ■

⁵ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Balayı'apət! Həq bolup baqmioşan balayı'apət kelidu! Mana, u kəldi!

⁶ Hatimə, hatimə! U sanga qarxi kəzəşəldi! Mana, u keliwatidu!

⁷ Həlakət yeningəşa kəldi, i zeminda turoşuqi; waqit-saiti toxti, axu kün yekinxlasti; huxallik warkiraxliri əməş, bəki dawaloşluk bir kıykasürən taşlarda anglinidu. □ ⁸ Mən tezla kəhrimni üstünggə təküp, sanga qarətəşən əzəzipim bilən pioşandin qikimən; Mən öz yolliring boyiqə

□ **6:11** «... Alikiningni-alikiningəşa urup, putung bilən yəni təkkin» — muxu hərəkətlər muxu yərdə kixining konglining əzablanəşənlikini bildüridu, əlwəttə. ■ **6:11** Əz. 21:22

□ **6:13** «yexil dərəh wə barakşan dub astida...» — Israillar muxu jaylarda əlgüqiləni dəpnə kilatti (məsilən, «Yar.» 35:8). Mumkinçilik barki, ular keyinək muxu jayları «tawapəşə» aylandurup, xu yərdə əz ata-bowiliriəşa dua kiləşən. Muxundaq kilmixlar Təwratta kət'iy mən'i kilinəşən (məsilən, «Kan.» 18:11) □ **6:14** «ular hər turoşan jaylirida zeminni Diblattiki qəlbayawandin bəttər wəyran kiliwetimən» — baxqa birhil təjmisisi: «ular hər turoşan jaylirida zeminni jənubiy qəlbayawandin Riblatkiqə (yəni, Israilning əng ximaliy xəşərlirin biri) wəyran kiliwetimən». İbraniy tilida «Diblat» bilən «Riblat» yezilixi bir-birigə nəhayiti əhxişip kətkəqə, kəqürgüqi katipar əşliy tekstning «Riblat» dəgən sözini hata kəqürgən boluximu mumkin. □ **7:2** «Hatimə! Zeminning tət bulungioşa hatimə berilidu!» — ilgirik

pəşəməbər (Yoel, Amos, Yəxaya, Həxiya, Mikah qatarlıqlar) Hudaning muxu jazasi toşrulək bexarət bərgən. Əzakiyal pəşəməbər muxu yərdə, waqti-saiti hazır bolidu, dəydu. ■ **7:4** Əz. 5:11; 8:18 □ **7:7** «axu kün yekinxlasti...» — muxu «kün» «Pərwərdigarning küni» yəni «kiyamət küni»ni kərsitidu. Əzakiyal pəşəməbərnin bu bexaritingning ikki kətimlik əməlgə axuruluxi bar: — (1) Babil imperiyəsi Israil zeminiəşa tajawuz kılip Yəhudiyalarıni pütünləy sürgün kilidu; (2) kəlgüsidə, Pərwərdigarning künidə; xu küni dəjalning koxunliri Israil zeminiəşa tajawuz kilidu. Bu ikki wəşəşən bir-birigə əhxişən kəp yərliri bolidu.

üstünggə həküm qikirip jazalap, özüngning barlıq yirginqlikliringni bexingə qayturup qüxürimən. ⁹ Mening kəzüm sanga rəhim kılmaydu həm içimnimu sanga aqırtımaymən; Mən öz yolliringni bexingə yandurımən, wə öz yirginqlik içliring öz arango qüxidu; xuning bilən silər özünglarni uruquqning Mən Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

¹⁰ Mana, axu kün! Mana u kəldi! Həlakət qıqıp yürivatıdu! — tayaq bihlendi, hakawurluq qeqəklidi! □ ¹¹ Zorawanlıq yetilip rəzillik tayiki bolup qıkti; ularningkidin heqnərsə qalmaydu — ularning adəmlər topidin, dələt-baylıqliridin yaki həywisidin heqnemə qalmaydu. □

¹² Wakıt-saiti kəldi, küni yekınlastı; aloquı huxal bolup kətmisun, satquı matəm tutmisun; qünki kattik oızəp muxu bir top kixilərnig həmmisining üstigə qüxidu. □ ¹³ Qünki gərgə aloquı bilən satquı tirik qalsimu, satquı özi setiwətkinigə qaytidin igə bolmaydu; qünki bu top kixilər toqruluk kərunğan bexarət inawətsiz bolmaydu; ulardın heqkaysisi kəbihliki bilən öz həyatini saqliyalmaydu. □

¹⁴ Ular kanayni qelip həmmini təyyarlidi, biraq heqkim jənggə qıqmaydu; qünki Mening oızəpim muxu bir top kixilərnig həmmisigə qaritiloğan.

¹⁵ Talada kıliq, iqidə waba wə aqarqılıq turidu; dalada boloğan kixini kıliq, xəhərdə boloğan kixini bolsa, waba wə aqarqılıq uni yutuwetidu.

¹⁶ Wə ulardın kutulup qelip bulardın kaqkanlar taqlarda yürüp hərbiəri öz kəbihliki üqün jiloqidiki pahtəklərdək bukuldap matəm tutidu.

¹⁷ Hərbirining kəli dərmansizlinidu, tizliri süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu; □ ■ ¹⁸ Ular özigə bəz kiyimini baqlaydu, wəhxət ularni basidu; hərkaysinig yüzidə hijalət, baxliri taqır kərunidu. □ ■ ¹⁹ Ular öz kümüxlirini koqilaroşa taxlaydu, ularning altunliri buloğanoğan nərsidək bolidu; ularning altun-kümüxliri Pərwərdigar oızəpini kərsətkən künidə ularni kutkuzmaydu; ular bulardın aqlikini kənduralmaydu, kərsikini tolduralmaydu, qünki bu nərsilər ularoşa adəmlərnə putlaxturidoğan

□ **7:10 «tayaq bihlendi, hakawurluq qeqəklidi!»** — muxu «tayaq» ularning zorawanlıqini bildüridu — keyinki 10-ayətni kərunğ. Uning «bihlanoğanlıqı» bəlkim uni jazalaydoğan wakıt-saət toxkan, deməkqi. □ **7:11 «zorawanlıq yetilip rəzillik tayiki bolup qıkti»** — baxka birhil tərijimisi «zorawanlıq yetilip, rəzillikni jazalaydoğan tayaq bolup qıkti» — Biraq bizninggə bu «tayaq» 10-ayəttiki tayaqka ohxax boluxi kərek. □ **7:12 «aloquı huxal bolup kətmisun, satquı matəm tutmisun; qünki kattik oızəp muxu bir top kixilərnig həmmisining üstigə qüxidu»** — balayı/apət qüxkən künlərdə kəp nərsilərnig bahəsi dərhal qüxidu. Xu qəşda aloquı kixi bəlkim: «naəhayiti əznanəşə aldim» dəp huxallinidu, satquı kixi bəlkim «bək əznan setiptəm» dəp kəngli yerim bolidu. □ **7:13 «Qünki gərgə aloquı bilən satquı tirik qalsimu, satquı özi setiwətkinigə qaytidin igə bolmaydu»** — əgər satқан nərsə yer bolsa, Musa pəyoşəmbərgə qüxürülğən miraslıq toqrısıdiki qanun boyıqə, satquı uni (muwapıq bahəsida) qayturup setiwelıx hoqukı bar. Əmđi satқан nərsə yer bolsun bolmisun, uni kayturuwelıx waktı bolmaydu, qünki həmmə adəm sürgün bolup epketilidu. □ **«ulardın heqkaysisi kəbihliki bilən öz həyatini saqliyalmaydu»** — baxka birhil tərijimisi «ularning kəbihliki tüpəylidin, ularning heqkaysisi öz həyatini saqliyalmaydu». □ **7:17 «Hərbirining kəli dərmansizlinidu, tizliri süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu»** — demək, korqunqtin xundaq bolidu. Baxka birhil tərijimisi «Hərbirining tizliri sudək ajiz bolup ketidu».

■ **7:17** Yəx. 13:7; Yər. 6:24 □ **7:18 «bəz kiyimi»** — matəm tutux yaki kattik towa kılxni bildürətti. «baxliri taqır kərunidu» — matəm tutkanda, kattik puxayman kıloşanda ər kixilər qaqlirini qüxürüwetətti. ■ **7:18** Yəx. 15:2, 3; Yər. 48:37

kəbihlik boldi. □ ■ 20 U Uning gūzəl bezəkini həyəwə bilən tiklidi; biraq ular uning iqidə yirginqlik məbudlarni həmdə lənətlik nərsilirini yasidi; xunga Mən uni ular üqün paskinqilikka aylandurimən. □ 21 Mən uni olja süpitidə yat adəmləning kəlioqa, oqənimət kəlip yər yüzidiki rəzillərgə tapxurimən; ular buni buloqaydu. □ 22 Mən yüzümni ulardın ərüyman, wə kixilər Mening əziz jayimni buloqaydu; zorawanlar kirip u yərni buloqaydu.

23 Zənjirni təyyarlanglar; qünki zemin qanlik jinayətlərgə, xəhər zorawanlikka toloqan. 24 Xunga Mən əllər iqidiki əng rəzilini kəltürimən, ular ularning əylirigə igə bolidu; Mən zomigərləning həkawurluqini yokitimən; ularning «mukəddəs jayliri» buloqinidu. □ 25 Wəhəxət keliwatidu! Ular tinq-amanlikni izdəydiqan bolidu, biraq heq tapalmaydu. 26 Apət üstigə apət, xum həwər üstigə xum həwər kelidu; ular pəyoqəmbərdin bəxarət soraydu, biraq kaqinlardın Təwratning bilimi, aqsakallardin, moysipitlərdin nəsihət yokap ketidu. □ 27 Padixah matəm tutidu, xahzadə ümidsizlikkə qəmülüdu, zemindiki həklərləning kolliri titrəp ketidu; Mən ularni əz yolliri boyiqə bir tərəp kəlimən, əz həkümliri boyiqə ularoqa həküm qikərip jazalaymən; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

8

Yerusalemning jazaliri ••• Mukəddəs ibadəthanida boləjan butpərəsliklər

1 Altinqi yili, altinqi ayning bəxinqi künidə xundak əməlgə axuruldiki, mən əz əyümdə olturoqinimda, Israillning aqsakallirimu mening aldimda oltuqinida, Rəb Pərwərdigarning kəli wujudumoqa qüxti. □

2 Mən qaridim, mana, otning kiyapitidə bir zatning kərünüxi turatti; belining təwini ot turkida turatti; belining üsti bolsa julaloqan yorukluk, kizitiloqan mis parkirioqandək kərünüx turatti. 3 U kolning kərünüxidək bir xəkilni sozup, bexindiki bir tutam qaqni tutti; Roh meni asman bilən

□ 7:19 «**ularning altunliri buloqanoqan nərsidək bolidu**» — «buloqanoqan nərsə» (yaki «nijas nərsə») muxu yərdə ikki bislik səz bolup, yənə «yiraq kəlinoqan nərsə»nimu bildüridu. «**bu nərsilər ularoqa adəmlərnə putlaxturidoqan kəbihlik boldi**» — «bu nərsilər» bəlkim ularning altun-kümüx boləjan baylikliri wə xundakla ular altun-kümüxtin yasioqan butlar bolsa kerək. ■ 7:19 Pənd. 11:4; Zəf. 1:18 □ 7:20 «**U Uning gūzəl Bezəkini həyəwə bilən tiklidi**» — «U» — Hudani kərsitidu. «**Uning gūzəl bezəki**» — muxu səz bizningqə mukəddəs ibadəthanioqa karitiloqan (bu ibadəthanini Sulayman padixah kuroqan, əsli intayin gūzəl wə həyəwətlik idi). Ayətning baxqa birhil təjrimisi: «Ular əzi gūzəl buyumlrindin pəhirləngən, biraq ular bulardın yirginqlik məbudlarni həmdə yirginqlik nərsilərnə yasidi; xunga mən bularni ular üqün paskinqilikka aylandurimən». Muxu ayəttiki «paskinqilik» ikki bislik səz bolup, yənə «yiraq kəlinoqan nərsə»nimu kərsitidu. □ 7:21 «**Mən uni olja süpitidə yat adəmləning kəlioqa, oqənimət kəlip yər yüzidiki rəzillərgə tapxurimən**» — «uni» mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. 20-ayəttiki izahatta kərsitilgən ikkinqi təjrimə boyiqə, «uni» Israillarning zibu-zinnətlirini kərsitidu. □ 7:24 «**ularning «mukəddəs jayliri» buloqinidu**» — muxu yərdə «mukəddəs jayliri» bəlkim həjwi, kinayilik gap bolup, Israillarning butlaroqa beoxiləqan jaylirini kərsitidu. □ 7:26 «**biraq kaqinlardın Təwratning bilimi... yokap ketidu**» — «Təwrat»ning əsli mənisi «yolyoruk», «tərbiyə». □ 8:1 «**Israillning aqsakallirimu mening aldimda oltuqinida...**» — aqsakallar bəlkim pəyoqəmbərdin nəsihət sorioqli kəldi. Pəyoqəmbər Hudadin jawab kütkəndə wəhiy uningə berilidu.

zemin otturisiya kətürüp, Hudaning alamət körünüxliridə Yerusalemoja, yəni ibadəthanining ximaloja qaraydıoan iqki dərwasizining bosuosiyoja apardi. Axu yer «pak-mukəddəslikkə qarxlaxkan məbud», yəni Hudaning pak-mukəddəs oəzipini qozoyaydıoan məbud turəjan jay idi. □ ■ 4 Mana, mən tüzlənglikkə kərgən alamət körünüxtək, Israilning Hudasing xan-xəripi xu yərdə turatti.■

5 U manga: — I insan oəqli, bexingni kətürüp ximal tərəpkə qarap bak, dedi. Mən beximni kətürüp ximal tərəpkə qaridim, mana, kurbangahning dərwasizining ximaliy tərpidə, bosuəjida xu «pak-mukəddəslikkə qarxilaxkan məbud» turatti. 6 Wə u manga: — I insan oəqli, ularning bundak kilmixlirini — Israil jəmətining Meni mukəddəs jayimdin yirak kətküzidiəjan, muxu yərdə kəloəjan intayin yirginqlik ixlirini kərdüngsən? Biraq sən tehimu yirginqlik ixlarni kərisən, — dedi.

7 Wə U meni ibadəthana həylisining kirix eəjiziəja apardi, mən qaridim, mana, tamma bir təkük turatti. 8 U manga: — I insan oəqli, tamni kolap təkkin, dedi. Mən tamni kolap təkkitim, mana, bir ixik turatti. 9 U manga: — Kirgin, ularning muxu yərdə kəloəjan rəzil yirginqlik ixlirini kərip bak, dedi. 10 Mən kirip qaridim, mana, ətrapidiki tamlarəja nəkiq kəlinəjan hərhil əmiligüqi həm yirginqlik həywanlarni, Israil jəmətining həmmə butlirini kərdüm.

11 Wə bularning aldida Israil jəmətining yətmix aqsakəli turatti. Ularning otturisiya Xafanning oəqli Jaazaniya turatti; ularning hərbi qolida əz huxbuydenini tutup turatti; huxbuy kuyuk buluttək ərləp qikti. 12 Wə U manga: — I insan oəqli, Israil jəmətidiki aqsakəllarning karəngətulukta, yəni hərbirining əz məbud nəkiq kəlinəjan həjrisida nemə kəloəjanlikini kərdüngmu? Qünki ular: «Pərwərdigar bizni kərməydu; Pərwərdigar zeminni taxlap kətti» — dəydu, — dedi.□ ■

13 Wə U manga: — Biraq sən ularning tehimu yirginqlik kilmixlirini kərisən, dedi. 14 U meni Pərwərdigarning əyining ximaliy dərwasizining bosuosiyoja apardi; mana, xu yərdə «Tammuz üqün matəm tutup» yioəlawatkan ayallar olturatti. □ 15 Wə U manga: — I insan oəqli, sən muxularni kərdüngmu? Biraq sən tehimu yirginqlik ixlarni kərisən, — dedi.

16 Wə U meni Pərwərdigarning əyining iqki həylisiəja apardi. Mana, Pərwərdigarning ibadəthanisining kirix yolida, pəxaywan wə kurbangahning otturisiya, yigirmə bəx adəm, Pərwərdigarning

□ 8:3 «Roh meni asman bilən zemin otturisiya kətürüp, ... ibadəthanining ximaloja qaraydıoan iqki dərwasizining bosuosiyoja apardi» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Mukəddəs Rohi. ««pak-mukəddəslikkə qarxlaxkan məbud», yəni Hudaning pak-mukəddəs oəzipini qozoyaydıoan məbud» — ibraniy tilida ««həsətəkə təwə məbud», yəni (Hudaning) həsitini qozoyaydıoan məbud» deyilidu. ■ 8:3 Dan. 5:5 ■ 8:4 Əz. 3:23

□ 8:12 «Israil jəmətidiki aqsakəllarning karəngətulukta, yəni hərbirining əz məbud nəkiq kəlinəjan həjrisida nemə kəloəjanlikini kərdüngmu?» — muxu alamət körünüxlarning həmmisi ularning əz əyidə («hərbirining əz ... həjrisida») nemə kəloəjanlikini kərsitidu. Xunga bu körünüxnə asasən «simwol» dəp qaraymiz; xundaqtimu buning bilən təng, ibadəthanidiki həkəkiy əhwalnımı kərsitidu. ■ 8:12 Əz. 9:9 □ 8:14 «Tammuz üqün matəm tutup yioəlawatkan ayallar» — «Tammuz» — yəni «əsümlüklərnin padixahı» deyilən bir bud. Riwayətlər boyiqə u əlöp, təhtisarəja qüxüp təhtisaraning padixahı boldi. Uning «əlumi» tüpəylidin hər yili uningəja qokənoəjan ayallar «matəm tutuxı» kerək idi.

ibadəthanisioğa arqisini kılıp xærkkə qarap kuyaxka qokuniwatatti. □
 17 Wə U manga: — I insan oqlı, sən muxularni kerdungmu? Yəhuda
 jəməti əzi muxu yərdə kıləjan yirginqlık kilmixlirini yenik dəp, ular
 buning üstigə zeminni jəbir-zulum bilən toldurup mening aqqikimni
 kayta-kayta qozətsa bolamdu? Wə mana, ularning yənə xahni burnioğa
 tutiwatkinioğa kara! □ 18 Xunga Mən kəhr bilən ularni bir tərəp kılımən;
 Mening kəzüm ularoğa rəhim kilmaydu, iqimnimu ularoğa aqritmaymən;
 ular kulikimoğa yukiri awazda nida kilsimu, ularni anglimaymən, —
 dedi. ■

9

Yəttə jazani bəja kəltürgüqilər

1 U kulikimoğa küllük bir awazda towlap: — Yəkin kelinglar, xəhərgə
 məs'ul boləuqılar, hərbinglar öz həlakət qoralinglarni kolunglaroğa
 tutunglar, — dedi.

2 Wə mana, altə kixining *ibadəthanining* ximalioğa qaraydiojan «Yukiri
 dərwaza» tərəptin keliwatkinini kərdüm. Hər birisi kolida bitqit kıləuqi
 qoralini tutkan; ularning otturısında yenioğa pütükqining siyahdeni esiklik
 turojan, kanap kiyimləni kiygən birsı bar idi; wə ular *ibadəthanioğa*
 kirip, mis qurbangahning yenida turdi. □ 3 Xu qaoqda Israilning
 Hudasing xan-xəripi əsli turojan kerubtin kətürülüp öyning bosuoşısında
 turdi. Pərwədigar yenioğa pütükqining siyahdeni esiklik turojan, kanap
 kiyimləni kiygən kixini qakirip uningə: —□

4 Xəhəring otturısidin, yəni Yerusaleming otturısidin ötüp, xəhər
 iqidə ötküzülgən bərlık yirginqlık ixlar tūpəylidin ah-nadamət qəkkən
 kixiləning pexanlirigə bir bəlgə saləjin, — dedi.□

5 Wə manga anglitip baxka kixilərgə: — Bu kixining kəynidin xəhərni
 kezip, adəmləni kiringlar; kəzünglar rəhim kilmisun, ularoğa iqinglarni

□ 8:16 «...Pərwədigarning *ibadəthanisioğa arqisini kılıp xærkkə qarap kuyaxka qokuniwatatti*» — bu bəta eytiləjan bəx hərəkət iqidə bu hərəkət əng yirginqlık boldi. Qünki:
 (1) uning Hudaning ibadəthanisioğa arqini kılıxi mutlək kupurluk bir ix; (2) u ibadəthanioğa
 kirkən kixiləning aldidə oquq-axkarə kupurluk kildi; (3) u kupurluk dəl Hudadin rəhim-xəpəkət
 soraydiojan jayda boldi («Yoel» 2:17ni kəring). □ 8:17 «*ularning yənə xahni burnioğa
 tutiwatkinioğa kara!*» — «xahni burnioğa tutux» degən hərəkət toqrisida üç pikir bar: —

(1) kədimki zamanlarda bəzi butpərəs millətlər öz butlirioğa qokunəanda qeqəkligən bir xahni
 burnioğa tutatti. Xunga bu hərəkət butpərəslikni kərsitidu; (2) Yəhudiylar Hudaəğa ibadət kıləanda
 ohxax hərəkət kılıp Hudaəğa hərmət bildürixətti; undak boləanda, Huda xundak sahtipzlik
 həm butpərəslik bilən baqlanəjan ibadət ipadilirini kət'iy qəbul kilmaytti; (3) undak hərəkət
 pəkətlə Pərwədigarəğa boləjan intayin hərmətsizlikni, yəni kupurlukni bildürətti. Bizningqə,
 bəlkim 2-pikir toqridur. ■ 8:18 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; Əz. 5:11; 7:4 □ 9:2

«*hərbirisi kolida bitqit kıləuqi qoralini tutkan...*» — yaki «hərbirisi kolida jəng tokmikini
 tutkan...». □ 9:3 «*Israilning Hudasing xan-xəripi əsli turojan kerubtin kətürülüp
 öyning bosuoşısında turdi*» — «tət məhluq» bolsa «kerub»lardin ibarəttur (10-babni kəring).

Birək muxu yərdə eytiləjan «kerublar» bəlkim muqəddəs ibadəthanidiki «əng muqəddəs jay»da
 koyuləjan ikki «altun kerub» xəklini kərsitidu. Hudaning yorukluk xan-xəripi xu yərdə («əng
 muqəddəs jay»da, kəlin bir pərdə kəynidə) Sulayman ibadəthanini kuroqandin bəri turup
 kəlgəndi. Həzir əzakimət kəriduki, u həm ibadəthanidin həm Israilning əzidin ayrılıp ketidu.

□ 9:4 «*... ah-nadamət qəkkən kixiləning pexanlirigə bir bəlgə saləjin*» — bu «bəlgə»
 (ibraniy tilida «taw» degən hərəkət) kədimki zamanlarda krest yaki qapras (+) xəklidə idi.

aşritmanglar! ⁶ Birnimu qoymay həmmi — kərilər, yax yigit-kizlər, bowak-balılar və ayalları qoymay öltürüwetinglər; pəket bəlgə koyulğan kixilərgə yəqinlaxmanglar; bu ixni öz mukəddəs jayımdın baxlanglar, — dedi.

Xunga ular Hudaning öyi aldida turoğan həliki aqsakallardın baxlıoğan.

⁷ Wə U ularoğa: — Öyni buloanglar, həyililirini öltürülgənlər bilən toldurunglar; əmdi beringlar! — dedi. Xuning bilən ular qıqır xəhər boyiqə adəmləni kixixka baxlıdi.

⁸ Wə xundak boldiki, ular adəmləni kiroşinida, mən yaloquz qaldım; özümni yərgə düm taxlidim wə: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Sən Yerusalemoğa karitiloğan kəhringni tökkəndə İsrailning barlık qaldisini həlak qılamsən? — dedim. □

⁹ Wə U manga: — İsrail wə Yəhuda jəmətining kəbihliki intayın rəzil; qünki ular: «Pərwərdigar zeminni taxlap kətti; Pərwərdigar bizni kərməydu» — dəydu. ¹⁰ «Mən bolsam, Mening kəzüm ularoğa rəhim kilməydu, iqmnimu ularoğa aşritməymən; Mən ularning yolini öz bəxiə qəxürimən, — dedi. ■

¹¹ Wə mana, yəniə pütükqining siyahədenini aşkan, kanap kiyimləni kiygən kixi qılğan ixni məlum qılıp: «Manga Sən buyruoğan ixni orundidim» — dedi.

10

Hudaning xan-xəripi ibadəthanisidin qıqır ketidu

¹ Mən qaridim, mana, kerublarning bəxi üstidiki gümbəz üstidə, kək yaqutning kiyapitədək bir təhtning kərunüxi turatti; ² Wə təhtkə Olturoşuqi kanap kiyimləni kiygən kixigə: «Kerublarning astidiki qaklarning arisioğa kir, qolliringni kerublar arisida kəyüwatқан qoşlaroğa toldurup, ularni xəhər üstigə qeqiwət» — dedi. Mən qaridim, u xundak qılıxka baxlıdi.

³ Bu kixi kirgəndə kerublar öyning ong təripidə turatti; *xan-xərpəlik* bulut öyning iqqi həyilisini toldurdi. □ ⁴ Wə Pərwərdigarning xan-xəripi kerub üstidin qıqır, öyning bosuəşisioğa kəlgənidi; öy bulutka toldi, həyla bolsa Pərwərdigarning xan-xəripining julalıqioğa qəmgən. ⁵ Kerublarning qanatlırining sadasi həmmidin qadırning səzligən qəoqdiki awazidək bolup, sirttiki həyliəoğa anglinip turatti.

⁶ Wə xundak boldiki, Rəb kanap kiyimləni kiygən kixigə: «Qaklar arisidin, yəni kerublar arisidin ot aloşın» — dəp buyruşinida, u kirip bir qakning yenida turdi. ⁷ Wə kerublardın biri öz kolini kerublar otturisidiki otka sozup uningdin ot elip, kanap kiyimləni kiygən kixining qollirioğa saldi; u buni elip qıqır kətti ⁸ (kerublarning qanatlıri astida, adəmnin qollirining kiyapiti kərunüp turatti).

□ 9:8 «Sən Yerusalemoğa karitiloğan kəhringni tökkəndə İsrailning barlık qaldisini həlak qılamsən?» — adətə «İsrailning qaldisi» dəgən ibarə pütün həlk arisida, Hudağa sadıq bolğan Yəhudıyları kərsitidu. Biraq Əzakiyal muxu yərdə (Hudaning 9-10-ayətə bolğan jawabioğa qarışqanda) bəlkim Yəhudanı kərsitidu; «ximaliy padixahlik», yəne İsrailning on ikki kəbilisidin oni Asuriyə imperiyəsi təripidin baldur munqəriz qilinip sürgün boldi, pəket ikki kəbilə, yəni «Yəhuda wə Binyamin» (jənubiy padixahlik) qaldı. ■ 9:10 Əz. 5:11; 7:4; 8:18

□ 10:3 «**xan-xərpəlik bulut öyning iqqi həyilisini toldurdi**» — «xan-xərpəlik bulut», 1:4ni kərug.

9 Mən qaridim, mana, kerublarning yenida töt qaq bar idi, bir kerubning yenida bir qaq, yənə bir kerubning yenida yənə bir qaq turatti; qaqqlarning kiyapiti bolsa beril yaqutning kərünüxidə idi. ■ 10 Ularning xəkli bolsa, tətisining ohxax idi, yəni qaq iqidə qaq bardək kərünətti.

11 Kerublar mangoşanda, ular yüzləngən tətıla tərəpkə udul qarap mangatti; mangoşanda ular heq burulmaytti, bəlkı bexi kaysı tərəpkə kərişan bolsa, ular xu tərəpkə mangatti; ular mangoşanda heq burulmaytti.

12 Ularning pütün teni, dümbiliri, kolliri, kanatlırı wə ularning qaqqlirimu, yəni tətisigə təwə qaqqlarning ətrapi kəzlər bilən toloşanidi. 13 Qaqqlarnı bolsa: «pirkiraydişan qaqqlar!» — dəp atışınini öz kulikim bilən anglidim. 14 Hər bir kerubning töt yüzi bar idi; birinçisi kerubning yüzi, ikkinçisi adəmning yüzi, üçinçisi xirning yüzi, tətinqisi bürkütning yüzi idi. □

15 Kerublar yukirişə ərlidi. Bular dəl mən Kewar dəryasi boyida kərgən həyat məhluklar idi. 16 Kerublar mangoşanda, qaqqlarmu ularşə yandixip mangatti; kerublar yərdin ərləxkə kanatlırini kətürşinidə, qaqqlarmu ularning yenidin burulup kətməytti. ■ 17 Ular turoşanda, qaqqlarmu turatti; ular kətürülgəndə, qaqqlarmu ular bilən kətürülətti; qünki həyat məhlukqlarning rohi qaqqlarda idi. ■ 18 Wə Pərwərdigarning xan-xəripi öyning bosuşisi üstidin qikişip, kerublar üstidə turdi; 19 Kerublar kanatlırini kerip, kəz aldimda yərdin kətürüldi; ular öydin qikşanda, qaqqlarmu ularning yenida idi; ular Pərwərdigarning öyining xərkiş dərwasisida turatti; İsrailning Hudasing xan-xəripi ularning üstidə yukiri turatti.

20 Bular bolsa dəl mən Kewar dəryasi boyida kərgən, İsrail Hudasing astida turoşan məhluklar idi; ularning kerublar ikonlikini bildim. ■

21 Ularning hər birining tətın yüzi, hər birining tətın kaniti, kanatlırı astida insan kəli siyakidiki kolliri bar idi. ■ 22 Ularning yüzlirining kiyapiti bolsa, ular mən Kewar dəryasi boyida kərgən yüzlər idi; ularning turki wə yüzliri mən kərgəngə ohxax idi; ularning hər biri öz udulışə qarap mangatti.

11

Yetəşkilərninğ jazaliniş

1 Roh meni kətürüp, Pərwərdigarning öyining xərkiş, yəni xərkkə qaraydişan dərwasişışə apardi; wə mana, dərwasining bosuşisida yigirmə bəş adəm turatti; mən ularning otturisida awamning aqsakili bolşan, Azzurning oşli Jaazaniya həm Bənyaning oşli Pilatiyani kərdüm. 2 Wə U manga: — I insan oşli, kəbişlikni oylap qikkuqi, muxu xəhərdə rəzil məslihət bərgüqi adəmlər dəl bulardur. 3 Ular: «Öylərni selix wakti yekınlaxti əməsmu? Bu xəhər bolsa kəşan, biz bolsak, iqidiki

■ 10:9 Əz. 1:16 □ 10:14 «hər bir kerubning töt yüzi bar idi; birinçisi kerubning yüzi...» — 1:10-ayəttə, «kerubning yüzi»ning ornida, «bukining yüzi» kərünidu. Xunga mumkinçiliki barki, «kerub»lar əzi bukining kiyapitidə kərünidu. ■ 10:16 Əz. 1:19 ■ 10:17 Əz. 1:20 ■ 10:20 Əz. 1:3 ■ 10:21 Əz. 1:6, 8; 10:8, 14

gəx» — dəydu. □ ⁴ Xunga ularni əyibləp bexarət bərgin; — Bexarət bərgin, i insan oqlı! — dedi.

⁵ Xuning bilən Pərwərdigarın Rohi wujudmoğa urulup güxüp, manga söz kıloğan: «Pərwərdigar mundak dəydu» — degin. «Silərnin xundak deginlarni, i Israil jəməti; kənglünlərgə pükkən oy-pikringlarni, Mən bilimən. ⁶ Silər muxu xəhərdə adəm öltürüxnı kəpəytkənsilər; silər rəstəkoqılarnı öltürülgənlər bilən tolduroqənsilər».

⁷ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər öltürgən kixilər bolsa, dəl xu gəxtur, xəhər bolsa qazandur; biraq silərnı bolsa uningdin tartıwalımən. ⁸ Silər kıliqtin qorqup kəlgənsilər, wə Mən üstünglaroğa bir kıliq güxürimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar. ⁹ «Xuning bilən Mən silərnı xəhərdin tartıwelip, yat adəmlərnin qəliqə tapxurimən, silərnin üstünglardin həküm qikirip jazalaymən. ¹⁰ Silər kıliqlinip yikilsilər; Israil qeğralirida üstünglaroğa həküm qikirip jazalaymən; wə silər Menin Pərwərdigar ikanlikimni tonup yetisilər. □ ¹¹ Bu xəhər silər üqün «qazan» bolmaydu, həm silərmu uningki «gəx»i bolmaysilər; Mən Israil qeğralirida üstünglardin həküm qikirip jazalaymən. ¹² Wə silər Menin Pərwərdigar ikanlikimni tonup yetisilər; silər Menin bəlgilimilirimdə yürmigən, həkümlirim boyiqə mangmoqənsilər, bəlki əpğərenglardiki əllərnin həkümliri boyiqə mangmoqənsilər».

¹³ Xundak boldiki, Mən bexarət bəriwatkinimda, Bənyanın oqlı Pilatiya jan üzdi. Mən düm yikildim: «Ağ, Rəb Pərwərdigar! Sən Israilning kəldisini pütünləy yəkatmaqiməsən?» — dəp kəttik awazda nida kildim.

Hudaning sürgün boləğan Israillaroğa yeni wədisi — yeni kəlb, yeni roh

¹⁴ Pərwərdigarın sözi manga kelip mundak deyildi: —

¹⁵ I insan oqlı, Yerusalemda turuwatqanlarning: «Pərwərdigardin yirak ketinglar! Qünki muxu zemin bizgila miras kılip təkdim kıliñoğan!» degən gəpi, sening qerindaxliring, yəni sening qerindaxliring boləğan sürgünlərgə həm Israilning pütkül jəmətiğə qaritip eytiləğan. □ ¹⁶ Xunga

□ **11:3 «Əylərnı selix waqti yekınlaxtı əməsmu? Bu xəhər bolsa qazan, biz bolsaq, iqidiki gəx»** — bexarət berilgən qəqdə Yerusalem xəhiri muhasirigə güxkən bolsa kerək. Bu adəmlər «bizgə qataq bolmaydu, biz yənə normal turmux ötküzələydiqəğan bolduq» degən qaraxta boləğan idi. Ularning kəzkarixidin «xəhər qazan, biz gəx» degini, bəlkim «ot qazandiki gəxni kəydurməydu, əhwalimiz intayin rəhət-pərəqətlıktur» degənliktur. Əzakiyal pəyğəmbər bu ibarini baxqə tərəptin güxəndürüp, ularni aqahlandırur bexarət kılidu. «biz gəx» degən səznin bəlkim yənə bir iğki mənisı barki, «biz xəhərdə qəloğan, esil gəxmiz (Huda bizni saqlıoğan), biraq Əzakiyal bilən billə sürgün boləğanlar bolsa, pəqət «üqəy-qarın»lardur» degən həjwi, kinayilik gəp. (Ayətning birinçi qisminin baxqə bir hil tərjimisi: «əylərnı selixning waqti yekınlaxmıdi; xəhər bolsa...»). □ **11:10 «...Israil qeğralirida üstünglaroğa həküm qikirip jazalaymən»** — Babil imperatori Nebokədnəsər Zədəkiyani Israilning qeğrasida (Libnah xəhərində) sot kildi («2Pd.» 25:6-7, 18-21 ayətlərnı kəring). □ **11:15 «Yerusalemda turuwatqanlarning: «Pərwərdigardin yirak ketinglar! Qünki muxu zemin bizgila miras kılip təkdim kıliñoğan!» degən...** — Yerusalemdikilərnin: «sürgün kıliñoğanlar (yəni Yəhüdadin heli burun Babiloğa sürgün kıliñoğan kixilər həmde 150 yıl ilğiri sürgün kıliñoğan Israildiki on kəbilə) nəhayiti gunağkar adəmlərdur, xunga Huda ularni sürgün kıldurdi, biz bolsaq pak adəmmiz, Huda muxu zeminni bizgə qaldurdi» degən qarixi bar idi. Bundak təkəbburluqni Huda jazalaydu. «Sening qerindaxliring, yəni sening qerindaxliring boləğan sürgünlər» degən tekstning baxqə birhıl wariyanti: «qerindaxliring boləğan uruq-tuqənliring».

ularoşa mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Gərgə Mən ularni yirak yərlərgə, əllər arisioşa yətkiwətkən həm məmləkətlər iqiğə tarkitiwətkən bolsammu, ular baroşan yərlərdimu Mən Əzüm ularoşa kiçikkinə bir pak-muqəddəs baxpanah bolimən».[□]

¹⁷ Xunga mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən siləрни əllərdin yioşimən, tarkitiwətilgən məmləkətlərdin siləрни jəm kilimən, andin İsrail zeminini silərgə kayturup təkdin kilimən. ¹⁸ Xuning bilən ular u yərgə kaytip kelidu, ular barlik lənətlik nərsiləрни həm barlik yirginqlik ixlirini u yərdin yox kilidu.

¹⁹ Mən ularoşa bir kəlbni berimən, iqinglaroşa yengi bir roşni salimən; Mən ularning tenidin taxtək kəlbni elip taxlaymən, ularoşa mehrlük bir kəlbni berimən. □ ²⁰ Xuning bilən ular Mening bəlgilimilirimdə yüridu, Mening həkümlirimni qing tutup ularoşa əməl kilidu. Ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən.■

²¹ Biraq kəngülliri lənətlik nərsilərgə wə yirginqlik kilmixlirioşa beoşxlanoşanlar bolsa, Mən ularning yollirini əz bəxişə qūxurimən», — dəydu Rəb Pərwərdigar».[■]

Hudaning xan-xəripi Yerusalemdin qikiş ketidu

²² Kerublar qanatlırini yaydi, ularning qaklıri əz yenida turatti; İsrailning Hudasing xan-xəripi ular üstidə yukiri turatti; ²³ wə Pərwərdigarning xan-xəripi xəhərnin otturisdin qikiş, xəhərnin xərək tərpidiki taol üstidə tohtidi. □ ²⁴ Xuning bilən Roş meni kətürüp, Hudaning Roşni bərgən bu kərunüxtə meni Kaldiyəgə, yəni sürgün boləşanlaroşa apardi; xuan mən kərgən bu kərunüx məndin kətti. □

²⁵ Xuning bilən mən sürgün boləşanlaroşa Pərwərdigar mənə kərsətkən barlik ixlarni səzləp bərdim.

12

Yerusalem ahalisining sürgün boluxining sürətlinixi

¹ Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: — ² İ insan oşli, sən asiş bir jəmət arisida turisən; ularning kəruşkə kəzi bar əmma kərməydu, anglaxka kuliki bar, əmma anglimaydu, çunki ular asiş bir jəməttur. ■ ³ Wə sən, i insan oşli, sürgün boləşuqining yük-taklırini

□ **11:16 «pak-muqəddəs baxpanah»** — degən səz ibranij tilida «muqəddəs jay» yaki «ibadəthana» degən səz. Muqəddəs ibadəthanining bir yərdə quruluşu Hudaning xu yərdə koşidəşuqi wə baxpanah boləşanlıkini bildüridu. Demək, ular (butpərəs) əllər arisida bolsimu, Huda (ular Uni izdigən bolsa) ularoşa jismanij həm roşij yəhəttə baxpanah bolup, ularni tinq saşlaydu wə ularoşa durus yollarda mənşixka yənə yərdəmçi bolidu. Baxka birhil tərjimisi: «...Mən ularoşa kişka wakit bir pak-muqəddəs baxpanah boldum». □ **11:19 «ularoşa mehrlük bir kəlbni berimən»** — ibranij tilida səzməsəz: «ularoşa gəşlük bir kəlbni berimən» degənliktur.

■ **11:19** Yər. 32:39; Əz. 36:26 ■ **11:20** Yər. 24:7; 30:22; 31:1; 32:38 ■ **11:21** Əz. 9:10 □ **11:23 «Pərwərdigarning xan-xəripi ... xəhərnin xərək tərpidiki taol üstidə tohtidi»** — bu taol «Zəytun teqi»dur. Əzakiyal pəyğəmbər Pərwərdigarning xan-xəripini xu wakitta yənə kərmidi. Əzakiyalning həmmə bəxərətilirini omumlaxturup qarışanda, Hudaning xan-xəripi xu qəşda taşda uzun turmay İsrail zeminidinnu mutlək kətti. Biraq keyin (43-babta) u muxu xan-xəşp yənə xərək tərpidin keliwatқанlıkini kəridu. □ **11:24 «Roş meni kətürüp, ... meni Kaldiyəgə, yəni sürgün boləşanlaroşa apardi»** — «Kaldiyə» Babil imperiyasının bir kişisi. ■ **12:2** Yəş. 6:9; Yər. 5:21; Əz. 2:3-8; 3:26, 27

təyyarlap qoyqin; wə kündüzdə ularning көz aldida sürgün boluquqidək öz jayingdin baxқа jayoqa baroqin. Gərқə ular asiy bir jəmət bolsimu, ehtimalliқ yok əməski, ular qūxinip yetidu. ⁴ Kündüzdə ularning көz aldida sürgün boluxқа təyyarlıoan yūк-taқlardək yūк-taқliringni elip qıq; andin kəq kirəy degəndə ularning көz aldida sürgün bolidioan kixilərdək jayingdin qıqip kətkin; □ ⁵ tamni kolap texip, yūк-taқliringni elip qıqқin; □ ⁶ ularning көz aldida buni mürüggə elip, gugumda kəturūp qıqip kətkin; yərnı kəralməsliқing ũqun yūzūngni yapқin; qūnki Mən seni Israil jəmətiğə bexarət kıldim.□

⁷ Wə mən buyruloan boyıqə xundak kıldim; kündüzdə mən sürgün boluquci kixidək yūк-taқlirimni elip qıqtim; wə kəq kirgəndə қolum bilən tamni kolap texip, yūl-taқlirimni qıqirip, gügümdə ularning көz aldida mürəmgə elip kəturūp mangdim.

⁸ Ətigəndə Pərwərdigarning səzi manga kelip mundaқ deyilidi: — ⁹ «I insan oqlı, Israil jəməti, yəni asiy bir jəmət, səndin: «Bu nemə қiləjining» dəp sorioan əməsmu? ¹⁰ Ularoја: «Rəb Pərwərdigar mundaқ dəydu: Bu yūkləngən wəhiy Yerusalemdiki xəhzadə həm xu yərdiki barlıқ Israil jəmətidikilər toqruluқtur» — degin.□

¹¹ Ularoја: «Mən silər ũqun bexarət. Mən kəndak қiləoan bolsam, əmdi ularoјimu xundak ixlar kıldurulidu; ular əsir bolup sürgün bolidu» — degin. ¹² Ular arisidiki xəhzadə öz yūк-taқlirini gugumdə mürisidə kəturūp qıqıdu; ular tamni kolap texip təxūktin nərsilirini qıqiridu; u öz yūzini yepip zeminni kəralməydiəoan bolidu. ■ ¹³ Xuning bilən Əz torumni uning ũstigə yayımən, u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Kaldiyələring zemini boləoan Babiləoа apirimən, biraқ u u yərnı öz kəzi bilən kərməydu; u xu yərdə əlidu. □ ■ ¹⁴ Uningə yərdəmləxkən əppərisidikiləring həmmisini həm barlıқ qəxunlirini Mən barlıқ xamaləoа tarқitiwetimən; Mən қiliqni oқlaptin suqurup ularni kəoqlaymən. ■ ¹⁵ Mən ularni əllər arisioа tarқitiwətkinimdə, məmliқətlər iқigə taratқinimda ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

¹⁶ Biraқ ularning iқidiki az bir қismini, қiliq, aқarқiliқ həm waba kesilidin halas қilimən; məqsitim xuki, ularoја əzliri baridioan əllərdə əzliригə yirginқliқ қilmixlirini etirap kılduruxtin ibarət; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».□

□ 12:4 «Kündüzdə ularning көz aldida sürgün boluxқа təyyarlıoan yūк-taқlardək yūк-taқliringni elip qıq; andin kəq kirəy degəndə ... jayingdin qıqip kətkin;...» — 4-6-ayətlərdiki buyruқ bəlkim 3-ayəttiki buyruқni təpsiliyрəқ qūxəndüridu. □ 12:5 «Tamni kolap texip, ... qıqқin» — «tam» bəlkim həylining temi. □ 12:6 «...yərnı kəralməsliқing ũqun yūzūngni yapқin; qūnki Mən seni Israil jəmətiğə bexarət kıldim» — bu bexarət keyinki ayətlərdə (11-14) qūxəndürülidu. □ 12:10 «Yerusalemdiki xəhzadə» — Zədəkiya padixahtur. Biraқ Əzakiyal pəyoјəmbər bəlkim uni ərziməs dəp қariəoаққа, uni hərgiz «padixah» deməydu. ■ 12:12 2Pad. 25:4 □ 12:13 «...u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Kaldiyələring zemini boləoan Babiləoа apirimən, biraқ u u yərnı öz kəzi bilən kərməydu; u xu yərdə əlidu» — bu bexarət tez əməlgə axuruldi. Zədəkiya padixah Babil imperiyəsining Yerusalemnı qərxiwəloan muhasirisi astida bəsulğən sepildin etūp қақmaqçı idi. Babil əskərliri uni tutuwelip Nebəқadnəsarning aldioа elip bardi, Nebəқadnəsar uning kəzlrini oyuwətti. U Babilda əldi («Yər.» 52:11ni, «2Pad.» 25:1-7ni kəring). Muxu tekistlərdə deyilğən «ixik» bəlkim tosuləoan yaқi buzuloan boluxi mumkin, xunga qəxiç ũqun «tamni kolax» kərak idi. ■ 12:13 Əz. 17:20 ■ 12:14 Əz. 5:10,12 □ 12:16 «xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu» — muxu jümlidiki «ular» bəlkim yat əllər; ular Israil jəmətini bəskən balayı'apətlərnı Israillardin anglap, bu ixlarnı Pərwərdigarning jazasi dəp qūxinidu.

17 Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

18 «Insan oqli, öz neningni titrigən halda yegin, süyüngni dir-dir kilip ənsirigən halda iqqin; 19 həm xu zemindiki kixilərgə mundak dəp eytkin: «Rəb Pərwərdigar Yerusalemdikilər wə Israil zeminidə turuwatқанlar toqruluk mundak dəydu: «Ular öz nenini ənsirəx iqidə yəydu, süyini dəkkə-dükkidə iqudu; qünki zemində turuwatқанlarning jəbir-zulumi tūpəylidin, u yər həmmisi yəksan kīlinidu. ■ 20 Ahalilik xəhərlər harabə bolup, zemin wəyranə bolidu; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər».

21 Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

22 «I insan oqli, Israil zeminidə: «Künlər uzartilidu, hər bir alamət kərünux bikarəja ketidu» degən maqalni eytkini nemisi? □ 23 Əmdi ularəja: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən bu maqalni yok kīlimən; Israilda bu maqal ikkinqi ixlitilməydu; sən əksiqə ularəja: «Künlər yekīnlaxti, hər bir alamət kərünuxning əməlgə axuruluximu yekīnlaxti» — degin. 24 Qünki Israil jəmətidə yaloqan «alamət kərünux» yaki adəmni uqurudioqan palqiliklər qayta bolmaydu. 25 Qünki Mən Pərwərdigardurmən; Mən səz kīlimən, həm kīloqan səzüm qoqum əməlgə axurulidu, yənə keqiktürülməydu. Qünki silərnin künliringlarda, i asi yəmət, Mən səz kīlimən həm uni əməlgə axurimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».

26 Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

27 «I insan oqli, mana, Israil jəmətidikilər sening toqruluk: «U kərgən alamət kərünuxlər uzun künlərdin keyinki waqitlarni kərsitidu, u bizgə yirək kəlgüsi toqruluk bexarət beridu» — dəydu. 28 Xunga ularəja: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mening səzlimdin heqkaysisi yənə keqiktürülməydu, bəlki kīloqan səzüm əməlgə axurulidu, dəydu Rəb Pərwərdigar» — degin».

13

Sahta pəyoqəmbərlərgə boləjan aqah

1 Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

2 «I insan oqli, sən Israilning bexarət bərgüqi pəyoqəmbərliri, yəni öz təsəwwuri bilən bexarət bərgüqilərnə əyibləp bexarət bərip: «Pərwərdigarning sözini anglanglar!» — degin.

3 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Öz rohiəja əgixip mangidioqan, heq wəhiyni kərmigən hamakət pəyoqəmbərlərnin halioja way! 4 I Israil, sening pəyoqəmbərliring huddi harabilər arisida yürəwatқан tülkilərdək boldi. 5 Silər bəsülgən jaylarəja qikmiəjansilər, uning Pərwərdigarning künidə bolidioqan jəngdə puhta turuxi üqün Israil jəmətining buzuloqan temini heq yasimidinglar.□

■ 12:19 Əz. 4:16 □ 12:22 «Künlər uzartilidu, hər bir alamət kərünux bikarəja ketidu»

— bu maqal bəlkim Israilning kəp pəyoqəmbərlərnin aqahlanduruxlirioja boləjan gumanlirini yaki bəlki həlkning pəyoqəmbərlərnin aqahlanduruxlirioja kulək salmaslikka boləjan bahənisini ipadiləydu. □ 13:5 «Silər bəsülgən jaylarəja qikmiəjansilər, uning Pərwərdigarning künidə .. Israil jəmətining buzuloqan temini heq yasimidinglar» — bu gəpmu sahta pəyoqəmbərlərgə eytiloqan: 4-ayət boyiqə ular «harabilər arisida yürəgən tülkilərdək» bolidu —

bəlkim Israil jəmiyitining buzuloqan əhwəlioja zadila qarimay, pəkət əzliri üqün kīqikkinə bir «uwa təxükini» kolax bilən xuqulliniwatidu.

6 «Pərwərdigar mundak dəydu» degüqilər bolsa pəkət sahta bir kərünüxnı wə yaloqan palni kərgənlərdin ibarəttur; Pərwərdigar ularni əwətmigən; biraq ular öz səzining əməlgə axuruluxini ümid kildidu. ⁷ Silər «Pərwərdigar mundak dəydu» degininglarda, Mən heq söz kilmioqan tursam, silər sahta bir «alamət kərünüx»ni kərgən, yaloqan palni eytkən əməsmu? ⁸ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər oydurma səzligininglar, yaloqan «alamət kərünüx»lərni kərgeninglar tüpəylidin, əmdi mana, Mən silərgə qarximən, — dəydu Rəb Pərwərdigar, ⁹ — Mening kolum sahta «alamət kərünüx»ni kərgən wə yaloqan palni eytkən pəyoqəmbərlər bilən qarxilixidu; ular öz həlkimning kengixidə olturmaydu, ular Israil jəmətining nəsəbnamisidə hatirilənməydu; ular Israilning zeminiqə heq kirgüzülməydu; xuning bilən silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

¹⁰ Bərhək, ular tinq-amanlik bolmioqandimu «tinq-amanlik!» dəp jar selip, həlkimni ezikturoqanliki üqün, birsi nepiz ara tamni kopursa, ular kelip pəkət uni hak suwak bilən akartip koyoqanliki üqün — ¹¹ Tamni hak suwak bilən akartiwatqanlarqə: «Bu tam yikilidu!» degin! Kəlkündək bir yamoqur yaqidu! I yoqan mēldürlər, silər qüxisilər! Dəhxətlik bir xamal qikidu; □ ¹² wə mana, tam örülüp qüxkəndə, hək silərdin: «Silər bu tamni suwioqan hak suwak kəni!» dəp sorimamdu?

¹³ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Əz kəhrim bilən dəhxətlik bir xamal partlitip qikirimən; Mening aqqikimdin kəlkündək bir yamoqur wə həmmi həlak kilidiqan kəhrlik mēldürlər yaqidu. ¹⁴ Xuning bilən Mən silər hak suwak bilən akartqan tamni qulitip, uning ulini axkarə kilip, uni yər bilən yəksan kilimən; u oqulap qüxkəndə, silər uning arisida həlak bolisilər; wə Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ¹⁵⁻¹⁶ Xundak kilip Mən kəhrimni tam həm uni hak suwak bilən akartqanlarning üstigə qüxürüp piqəndin qikimən; wə: «Tam yok boldi, xundakla uni hak suwak bilən akartqanlar, yəni Yerusalem toqruluk bexarət bərgüqi, heq tinq-amanlik bolmioqandimu u toqruluk tinq-amanlikni kərsətkən «alamət kərünüx»ni kərgən Israilning pəyoqəmbərlirimu yok boldi» — dəymən». □

«Ayal pəyoqəmbərlər» toqruluk bexarət

¹⁷ «Əmdi sən, i insan oqlı, öz təsəwwuri boyiqə bexarət bərgüqi öz həlkingning kızliriqə yüzüngni qaritip, ularni əyibləp bexarət bərip mundak degin: —

¹⁸ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Əz beoqixlirining hər birigə *sehirlilik* biləzükənlərnı kadap, janlarnı tuzakqə elix üqün hər kəndək egiz-pakar adəmlərnıng bexioqə pəraqını yasioqanlarqə way! Əmdi silər öz həlkimning janlirini tuzakqə qüxürüp, janliringle rni sak qaldurimiz

□ **13:11** «Tamni hak suwak bilən akartiwatqanlarqə: «Bu tam yikilidu!» degin!» — Əzakiyal sahta pəyoqəmbərlərnı məs'uliyətsiz tamqılarqə ohxitidu. Nepiz bir tamni puhta suwap küqəyitxning ornidə, ular pəkət qıraylık kərünüx üqün uni hak bilən akartidu. □ **13:15-16** «Mən kəhrimni tam həm uni hak suwak bilən akartqanlarning üstigə qüxürüp piqəndin qikimən; wə ... dəymən» — məzkur bexarəttiki əng ahırkı ayət boyiqə bu «nepiz tam» Yerusalemnı kərsitidu, əmdi sahta pəyoqəmbərlər uning buzuk yərlirini puhta kilmay, pəkət həmmisi qıraylık kərünsün dəp uni «sahta bexarətlər» bilən akartidu.

dəwatamsilər? □ ¹⁹ Nəqqə tutam arpa, nəqqə qıxləm nanni dəp silər Manga kupurluk kılıp, yaloğan sözgə kulak salıdıoğan Mening həlkimgə yaloğanqılıqlıqlar arqılık ölməskə tegixliklerini öltürüp, tirik qalmasıqqa tegixliklerini həyat qaldurmaqçimusilər? ■

²⁰ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən silərninğ kuxlarni tuzakqa qüxürgəndək kixilərninğ tuzakqa qüxürgüqi şəhirlük «tengik»lirinqlaroğa qarximən, Mən ularni bilikinqlardin yirtip taxlaymən; xuning bilən silər kuxlarni tuzakqa qüxürgəndək tutqan kixilərninğ ərkinlikkə uquriwetimən.

²¹ Mən silərninğ pərnənilirinqlarnimu yirtip taxliwetip, həlkimni qolunqlardin kutkuzimən; ular yənə qolunqlarda olja bolup turmaydu; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

²² Silər yaloğanqılık bilən, Özüm azar bərmigən həkkanıy adəmlərninğ kəngligə azar bərgənlikinqlar üqün, xundakla rəzil adəmlərninğ həyatini saqlap kutkuzuxka ularni rəzil yolidin yandurmay, əksiqə ularning qolini küqaytkininqlar üqün, ²³ silər quruk «alamət kəzünüx»lərninğ ikinqi bolup kərməysilər, yaki yaloğan palqılık kilməysilər; Mən Öz həlkimni qolunqlardin kutkuzimən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər».

14

Butpərəslik qilidioğanlaroğa way!

¹ İsrail aqsakallirininğ bəziliri Mening yenimoğa kelip aldında olturuxti.

■ ² Wə Pərwərdigarınğ sözi manga kelip mundak deyildi: —

³ «I insan oqlı, muxu adəmlər öz butlirini kəngligə tikləp, adəmlərninğ putlaxturidioğan öz kəbihlikini kəz aldioğa qoyoqanıdi. Əmdi ularning Meni izdəp Məndin yol sorixini qəbul qiləmdimən? ⁴ Əmdi ularoğa səz kılıp mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «İsrail jəmətidiqi kənglidə öz butlirini tikləp, adəmlərninğ putlaxturidioğan öz kəbihlikini kəz aldioğa qoyup, andin pəyoğəmbər aldioğa kelidioğan hər bir adəmninğ bolsa, Mənki Pərwərdigar uningoğa butlirininğ kəplüki boyiqə jawab qayturimən. ⁵ Xundak kılıp Mən İsrail jəmətininğ kənglini Özümgə igildurimən; qünki ular barlık butliri bilən Manga yat bolup kətti».

⁶ — Xunga İsrail jəmətigə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Towa qilinglar! Butlirinqlardin yenip *yenimoğa* qaytip kelinglar! Barlık yirginqlik kilmixinqlardin yüzünqlarni ərünqlar! ⁷ Qünki İsrail jəmətidiqi əzlrini Məndin ayrip, öz butlirini kənglidə tikləp, adəmlərninğ putlaxturidioğan öz kəbihlikini kəz aldioğa qoyup, andin Məndin sorax üqün pəyoğəmbərninğ aldioğa kelidioğan hər qaysi adəm yaki xuningoğa ohxax İsrailda turuwatqan hər qaysi musapirlar bolsa, Mənki Pərwərdigar Özüm ularoğa jawab qayturimən; ⁸ Mən muxu kixini bir aqağ bexariti kılıp uni səz-qəğəkkə qalduruxka yüzümni uningoğa qarxi qilimən; Mən həlkimninğ arisidin uni üzüp taxlaymən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■ ⁹ Biraq pəyoğəmbər əzi

□ **13:18** «*Öz beoqlirininğ hər birigə şəhirlük biləzükərninğ qadap, ... hər kəndək egiz-pakar adəmlərninğ bexiqə pərnəniqini yasioğanlaroğa way!*» — ayallar bu «biləzük» wə «pərnəjə»lərninğ qəndək ixlətkənlikni anqə enik bolmisimu, lekin xübhışizki, ular arqılık şəhirlük, jadugarlık yolida hər kəndək adəmlərninğ dəmidiki qılıp öz indikiqə kəltürməqci bolqan; 19-ayət tehimu kəp təpsilatları bizgə təminləydu. ■ **13:19** Mik. 3:5 ■ **14:1** Əz. 20:1 ■ **14:8** Qan. 28:37; Əz. 5:15

ezikturulup, bir bexarətlik söz qiloğan bolsa, u qaşda Əzüm Pərwərdigar xu pəyoəmbərni ezitkušoşa uqratқанmən; Mən uningşa qarxi қolumni uzartip, uni həkim arisidin hālak қilimən. □ ■ 10 Ular қəbihlikining jazasını tartidu; pəyoəmbərgə berilidiğan jaza bilən sorioşuqioşa berilidiğan jaza ohxax bolidu. 11 Xuning bilən Israil jəməti yənə Məndin qətnəp kətməydu, yaki yənə asiylikliri bilən əzlrini buləiməydu; ular Məning həkim, wə Mən ularning Hudasi bolimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».

Keliwatқан jazani hətta həkkaniy kixilərmu Israildin yandurməydu

12 Wə Pərwərdigarning səzi mənğa kelip mundak deyildi: —

13 «I insan oşli, məlum bir zemin Mənğa asiylik qilip gunah qiloğanda, Mən xuning bilən qolumni uningşa qarxi uzartip, ularning yələnqūki bolğan nenini kurutuwetip, uning üstigə aqarqilikni əwətimən həm insan wə haywanlarni uningdin üzimən; □ ■ 14 əmdi u qaşda Nuş, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatқан bolsimu, ular öz həkkaniylikni tūpəylidin pəkət öz janlirinila saқliyalğan bolatti — dəydu Rəb Pərwərdigar.□

15 Əgər Mən zemindin yirtkuq haywanlarni otkūzsəm, ular uni baliliridin juda қilsa, haywanlar tūpəylidin uningdin otkūqi həcqbir adəm bolmay, u wəyrənə bolsa, 16 əmdi Mən öz hayatim bilən қəsəm қilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — muxu üç həzrət uningda turuwatқан bolsimu, ular nə öz oşulliri nə қizlirini қutқuzalmaytti; ular pəkət öz janlirini қutқuzalaytti, zeminning əzi wəyrənə peti қalatti.

17 Yaki bolmisa Mən xu zeminoşa қiliqni qūxūrup, uningdin insan həm haywanni üzūwətkən bolsam, 18 əmdi hayatim bilən қəsəm қilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — muxu üç həzrət uningda turuwatқан bolsimu, ular nə öz oşulliri nə қizlirini saқlap қutқuzalmaytti; ular pəkət öz janlirini қutқuzalaytti.

19 Yaki bolmisa Mən xu zeminoşa waba kesilini qūxūrup, Əz қəhrimni қan təkürölūxi bilən üstigə təkсəm, uningdin insan həm haywanni üzūwətkən bolsam, 20 əmdi hayatim bilən қəsəm қilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Nuş, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatқан bolsimu, ular nə öz oşlini nə қizini қutқuzalmaytti; ular pəkət həkkaniylikni bilən öz janlirini қutқuzalaytti.

21 Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Əmdi xundak boləandin keyin, insan həm haywanni üzūwetix üçün Yerusaleməşa tət jazayimni, yəni қiliq, aqarqilik, yirtkuq haywan wə waba kesilini qūxūrsəm қandak bolar?

22 Biraқ mana, uningda қelip қaləanlar bolidu, yəni oşul-qizlar uningdin қikirilip қutқuzulidu; mana, ular siləring yeninglarəşa қikip, silər

□ 14:9 «Biraқ pəyoəmbər əzi ezikturulup, bir bexarətlik söz qiloğan bolsa, u qaşda Əzüm Pərwərdigar xu pəyoəmbərni ezitkušoşa uqratқанmən;...» — muxu degini, Pərwərdigar adəmləri ezikturuxni halaydu deganlik əməs, əlwəttə. Biraқ Əz adimi bolğan pəyoəmbər adəmgə huxamət қilmaqđi bolsa yaki өз mənəstəini kezləp yūridiğan bolsa, əmdi xu qaşda Huda uni azduruxi, ezitkušoşa uqritixi yaki yaman roşlarning қolioşa tapxuruxi mumkin. Xu qaşda uning eytkən səzining həmmisi қuruқ bolidu, əmma u əzi uningşa ixinidu. ■ 14:9 Əz. 13:1, 2, 9 □ 14:13 «yələnqūki bolğan neni» — ibraniy tilida «nan bolğan hasisi» deyilidu; 4:16-ayəttiki izahətni kəring. ■ 14:13 Law. 26:26; Əz. 4:16; 5:16 □ 14:14 «u qaşda Nuş, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatқан bolsimu,...» — Daniyal pəyoəmbər on üç yil ilgiri Babiləşa sūrgūn bolup, andin Nebəkadnəsar üçün bax wəzir қilinoğan.

ularning yolliri həm kilmixlirini kərüp yetisilər; xuning bilən silər Mən Yerusalemoğa quxürgən külpət, yəni uningə quxürülgən barlik ixlər toşruluk təsəlli alisilər; ²³ əmdi silər ularning yolliri həm kilmixlirini kərginglarda, ular silərgə təsəlli epkelidu; silər Mening uningda barlik kıləjan ixlirimni bikardin-bikar kilmiojanlikimni tonup yetisilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar».□

15

Üzüm teli toşruluk təmsil

¹ Wə Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

² «I insan oşli, üzüm teli yaşıqining baxka dərəh yaşıqliridin nemə artuqçiligi bar, uning xehining ormandiki dərəhlər arisida nemə alahidiligi bar? ³ Uningdin birər jabdukni yasaxka materiyal alojaning paydisi barmu? Uningdin qiniləni askudək kəzukni yasıqılı bolamdu? ⁴ Mana, u otka yekiloju boləanda, ot uning ikki uqini kəydürgəndə, otturisimu yerim kəygəndə, əmdi uni birər ixka ixlətkili bolamdu? ⁵ Mana, u sak boləanda, heqkəndək ixka ixlətkili bolmiojan yərdə, əmdi ot uni kəydürüp yəp kətkəndə, uni birər ixka ixlətkili bolamdu?

⁶ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən ormandiki dərəhlər arisidiki üzüm telining yaşıqini otka tapxurojinimdək, Yerusalemda turuwatkanları otka tapxurimən. ⁷ Yüzümni ularə qaxri kılıp qaritimən; ular bir ottin qıksa, baxka bir ot ularni yəwetidu. Öz yüzümni ularə qaxri bolup qaratkənda, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ⁸ Uların kıləjan wapasizlikliri tūpəylidin mən zeminni wəyrənə kılımən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».□

16

Wapasiz Yerusalem

¹ Wə Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

² I insan oşli, əzining yirginçilik kilmixlirini Yerusalemning yüzigə selip mundak degin: —

³ Rəb Pərwərdigar Yerusalemoğa mundak dəydu: «Sening əsliy zating wə tuşuluxung Kənaaniylarning zeminida boləjan; sening atang Amoriy,

□ **14:23 «əmdi silər ularning yolliri həm kilmixlirini kərginglarda, ular silərgə təsəlli epkelidu...»** — əslidə sürgün boləjanlar Yerusalemoğa quxkən balayı'apətni anglap bəlkim intayin azablinixi mumkin idi. Biraq kaqқанlar kəlgəndə, ularning kiyapitini wə kilmixlirini kərüp, ular bu ixning həkikətən Hudaning adil jazasi ikənlikini quxinip yetip, «bu jaza həmmisi duru» dəp kəngli jayıə quxuxi kerək. □ **15:8 «... Uların kıləjan wapasizlikliri tūpəylidin Mən zeminni wəyrənə kılımən»** — bu bəbtiki «üzüm teli» degən təmsil üstidə «Koxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

apang Hittiy kiz idi. □ 4 Sening tuşuluxuşa kəlsək, sən tuşuloşan kününgdə kindiking kesilmigən, sən suda yuyulup pakiz kilinmioşan; heqkim sanga tuz sürkmigən yaki seni zakilimioşan.

5 Heqkimning kəzi muxu ixlar üqün sanga rəhim kilmioşan yaki iqini sanga aşritmioşan; əksişə sən dalaşa taxliwetilgənsən, qünki tuşuloşan kününgdə kəmsitilgənsən.

6 Xu qaşda Mən yeningdin ötup ketiwetip, seni öz keningda eşinap yatqiningni kərgən; wə Mən öz keningda yatqan həlitingdə sanga: «Yaxioşin!» — dedim. Bərħək, sən öz keningda yatqan həlitingdə Mən sanga: «Yaxioşin!» — dedim.

7 Mən seni daladiki ot-qəplərdək aynittim; sən eşüp heli boy tartip qiraylik bezilip wayioşa yəttim; kəksiliring xəkilləndi, qaqliring üzün eşti; biraq sən tehi tuşma-yalingaq iding. □ 8 Mən yənə yeningdin etüwetip sanga qaridim; mana, ixk-muhəbbət məzgilim yetip kəldi; Mən tonumning pexini üstünggə yeyip koyup, yalingaqliqingni əttim; Mən sanga kəşəm iqip, sən bilən bir əhdə tüzdüm, dəydu Rəb Pərwərdigar, wə sən Meningki boldung. □ ■ 9 Mən seni su bilən yuyup, keningni teningdin yuyuwetip, sanga puraklik mayni sürttüm. 10 Mən sanga kəxtilik kəngləkni kiygüzüp, ayioşingə dəlfın terisidin tikkən kəxlərni saptim; seni nepis kanap bilən orap, yipək bilən yeyip koydum. 11 Seni zibu-zinnətlər bilən pərdazlidim, qolliringəşa biləzükələri, boynungəşa marjanni taqap koydum; 12 burnungəşa həlkini, qulaqliringəşa zirilərni, bexingəşa güzəl tajni kiygüzdüm. 13 Xundak kılıp sən altun-kümüş bilən pərdazlanding; kiyim-keqəkliring nepis kapap, yipək wə kəxtilik rəhttin idi. Yegining aq un, bal həm zəytun meyi idi; sən intayin güzəl bolup, hanix mərtiwisigə kətürüldung. 14 Güzəlliking tüşəylidin əllərdə dangqing qıkti; qünki Mən sanga kərkəmlikimni beoşixlixim bilən güzəlliking kamalətkə yətti, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

15 — Biraq sən güzəllikinggə tayinip, dangqingdin paydilinip pəhixə boldung; sən hər bir etküpi kixigə pəhixə muhəbbətliringni təktung; güzəlliking uning boldi! 16 Sən kiyim-keqəkliringdin elip eşüzg üqün rənggəşəng bezəlgən «yukiri jaylar»ni yasap, andin ularning üstidə buzukluk kılıqansən. Bundak ixlar yüz berip bakmioşan, wə ikkinçi yüz bərməydu! □

17 Sən Mən sanga beoşixlioşan güzəl zibu-zinnətlirim wə altun-kümüşüm

□ 16:3 «...sening atang Amoriy, apang Hittiy kiz idi» — Israilning əjdadi İbrahim wə ayali Sarah, əlwəttə. Muxu ayat wə keyinki 1-14-ayətlərnin bəlkim üç muhim məzmunı bar: (1) İbrahim əzi əsli Qanaandikilərdək butpərəs adəm idi («Yə.» 24:2) — Huda uni zor mehir-xəpkitidin Əzining adımı boluxi üqün tallıwaloşan; (2) Pərwərdigarın buyruqlirioşa hilap həlda, İsrail Qanaan zeminiəşa kirkəndə ularning kəp oşul-qizliri yərlük (butpərəs Qanaaniy, Amoriy, Hittiy) kiz-yigitlər bilən toy kılıoşan; (3) İsrail Qanaan zeminiəşa kirkəndə Qanaandikilərnin butpərəs yaman adətlirini qəbul kılıp ularəşa inatayin ohxax bolup kətkəndi. □ 16:7 «sən eşüp heli boy tartip qiraylik bezilip wayioşa yəttim» — ahirkı jümligə qarışanda, «qiraylik bezilip wayioşa yəttim» degən səz kəksliri wə qaqliri toluq eşkənlikini kərsitixi mumkin. □ 16:8 «Mən tonumning pexini üstünggə yeyip koyup, yalingaqliqingni əttim» — kədimki zamanlarda ərkək kixi kizning üstigə kiyim-keqikini yepixi xu kizni öz əmrigə almaqçı boləşənlikini bildürətti. «Rut» 3:9-ayət, «Kan.» 22:30-ayətni kəşüng. ■ 16:8 Yar. 22:16; 24:7 □ 16:16 «yukiri jaylar» — butpərəslik kılıdioşan jaylar: 6:3-ayətnin izahətini kəşüng.

bilən erkək məbudlarni yasap ular bilən buzukluk qiləansən. □ 18 Sən öz kəxtilik kiyimliringni elip ularəa kiygüzdüng; Mening meyim wə Mening huxbuyumni ularəa sunup beoixliding; 19 Mən özünggə bərgən nenimni, Mən sanga ozukka bərgən ak an, zəytun meyi wə balni bolsa, sən ularning aldiəa huxpurak hədiyə şüpitidə atap sundung: ixlar dəl xundak idi! — dəydu Rəb Pərwərdigar.

20 — Uning üstigə sən Əzümgə tuəup bərgən kız-oşulliringni elip, məbudlarning ozuki bolsun dəp ularni kurbanlik kilding. Sening buzuklukung azlik qiləandək, 21 sən Mening balilirimni soyup ularni ottin ötküzüp məbudlarəa atap qoydungə? ■

22 Sening barlik yirginlik kilmixliring həm pahixə buzuklukliringda, sən yaxlıkingda tuəma-yalingaq bolup öz keningda eoīnap yatқан künliringni heqqaqan esinggə kəltürmiding. 23 Əmdi sening bu rəzillikliringdin keyin — (Way, həlingəa way! — dəydu Rəb Pərwərdigar) 24 sən yənə өзün bir pəxtak qurup, hər bir məydanoəa bir «yukiri jay»ni yasiding; □ 25 sən hər bir koqining bexida «yukiri jay»ingni salding; sən öz güzəllikningni yirginlik kilip, teningni hər bir ötküqigə tutup, putungni eqip özüngni berip pahixə buzuklukungni kəpəyting. 26 Sən ixkwaz ərliki qong qoxnang boləan Misirliklar bilən buzukluk ötküzdüng; Mening aqqikimni koəəap, pahixə buzuklukungni kəpəyting. 27 Wə mana, Mən Əz kołumni üstünggə uzartip, sening nesiwəngni azaytip qoydum. Mən seningdin nəprətlinidoəan, buzuk yolungdin nomus kilip qəqigənləring, yəni Filistiyələring kızliringning kołioəa tapxurdum.■

28 Sən yənə qanmay yənə Asuriyliklər bilən buzukluk ötküzdüng; buzukluk ötküzgəndin keyin yənə qanaət kilmiding. 29 Xunga sən sodigərning zemini, yəni Kaldiyə bilən boləan buzuklukungni kəpəytip, buningdin yənə qanaət kilmiding. 30 Muxundak barlik ixlarni, yəni nomussiz pahixə ayalning ixlirini kilisən, nemanqə suyuq sening kəlbing! — dəydu Rəb Pərwərdigar, 31 Əzüngning pəxtikingni hər koqining bexida kuridoəan, hər bir məydanda «yukiri jay»ingni yasaydoəan! Uning üstigə sən pahixə ayaldək əməs iding, qünki sən həqni nəziringgə almayting!

32 I wapasis ayal, erining ornida yat adəmlərgə kəngül beridoəan!

33 Həklər pahixə ayaləa həmixə hək beridu; biraq sən axniliringni buzukluk muhəbbətiridin huzur elixka həryəandin yeningəa kəlsun dəp ularning həmmisigə üstək berip in'am kilisən; 34 buzuklukta sən baxka ayallarning əksisən, qünki heqkim sening buzuk muhəbbitingni izdəp kəlmidi; sən üstək bərding, heq hək sanga berilmidi — sən həqikətən ularning əksisən!

35 Xunga, i pahixə ayal, Pərwərdigarning səzini angla!

36 — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sening tənggiling təkülüp, axniliring bilən boləan buzuklukliring bilən sening uyat yering axkarilənoəanliki tüpəylidin, barlik yirginlik məbudliring tüpəylidin, ularəa atap sunəan baliliringning kəni tüpəylidin —

□ 16:17 «altun-kümüxüm bilən erkək məbudlarni yasap ular bilən buzukluk qiləansən» — «buzukluk» bolsa butka qəqunuxni insanning Hudaəa boləan wapasislikəa ohxitidu; uning üstigə, Qanaandiki butlarəa qəqunuxtaq «diniy murasimlar» kəp waqitlarda xəhwaniy buzukluk, pahixiwazlik bilən baəqlik idi. ■ 16:21 Yəx. 57:5 □ 16:24 «sən... hər bir məydanoəa bir «yukiri jay»ni yasiding» — pahixə ayallər bəlkim koqlarda yukiri bir jayda turup «heridarlar»ni qəqiratti. Muxu yərdə «yukiri jay» əmdi ikki bislik bolup, yənə «butka qəqunidoəan jaylar»ni kərsitidu. ■ 16:27 2Tar. 28:18

37 xunga mana, Mən sening özünggə əyx-ixrət mənəbəsi kıləjan, barlik səyğən həm barlik nəprətləngən axniliringni yioqimən — Mən ularni sanga qarxi qikirip ətirəpingdin yioqip, sening uyat yeringni ularəja axkarə kılımən, ular sening barlik uyat yeringni kəridu. 38 Xuning bilən seni buzukluk kıləjan həm kan təkən ayallarni jazaliəandək jazalaymən; Mən kəhr bilən, ottək oəzipimning təlipi bilən üstünggə kanlik jazani quxürimən; 39 Wə Mən seni ularning kəliəja tapxurimən; ular sening pəxtakliringni oəlitidu, sening «yukiri jay»liringni qəqip taxlaydu; ular kiyim-keqikingni üstüngdin saldurup taxlap, güzəl zibu-zinnətliringni bulap-talap, seni tuəma-yalingaq qalduridu. 40 Ular sanga qarxi bir top kixiləni yioqip epkelidu, ular seni qalma-kesək kilidu həm seni kiliqliri bilən qəpiwetidu. 41 Ular oyliringni ot bilən kəydüridu, kəp ayallarning kəz əldida üstünggə jazalarni quxüridu; xuning bilən Mən seni pəhixə ayal boluxtın qaldurimən; sən yənə həqkəndək «muəbbət həkki»ni bərməysən. ■

42 Xuning bilən Mən sanga karatkan kəhrimni tohtitimən, Mening mukəddəslikimdin qikқан oəzəp səndin ketidu; Mən tinqlinip kayta əqqiklanmaymən. □ 43 Sən yaxlik künliringni esinggə kəltürmiding, əksiqə muxu kilmixliring bilən Meni oəzəpləndürdüng; xunga mana, əz yolungni əz bəxingəja kayturimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — xuning bilən bu buzuklukni baxka yirginqlik kilmixliring üstigə qoxup ikkinqi kilmaysən. □ ■

Yerusalem, Samariyə wə Sodom

44 Mana, makəllarni ixlitidəjanlarning həmmisi sən toəruluk; «Anisi kəndək bolsa, kizi xundək bolar» degən bir makəlni təliə alidu. 45 Sən əz eri həm baliliridin nəprətləngən anangning kizidursən; həm əz ərliri həm baliliridin nəprətləngən aqa-singliringning arilikidikisən; sening anang bolsa Hittiy, sening atang Amoriy idi. □ 46 Sening aqang bolsa sol təripingdə turəjan Samariyə, yəni u wə uning kizliri; singling bolsa ong təripingdə turəjan Sodom wə uning kizliri.

47 Sən nə ularning yolliridida mangioəjan, nə ularning yirginqlik kilmixliri boyiqə ix kilmioənsən; Yak! Bəki kiskioəinə bir waqit iqidə sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttəng. □ 48 Əz həyatim bilən kəsəm kılımənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — singling Sodom, yəni u

■ 16:41 2Pad. 25:9; Yər. 52:13 □ 16:42 «Mening mukəddəslikimdin qikқан oəzəp» — İbraniy tilida «Mening həsitim». □ 16:43 «...bu buzuklukni baxka yirginqlik kilmixliring üstigə qoxup ikkinqi kilmaysən» — baxka birhil tərjimisi: «...bu buzuklukni baxka nəprətlik kilmixliring üstigə qoxup kildəng əməsmu?» ■ 16:43 Əz. 9:10; 11:21; Law. 19:29 □ 16:45 «sening anang bolsa Hittiy, sening atang Amoriy idi» — 3-ayəttiki izahəta eytiləndək: — İsrailning əjdadi İbrahım wə ayali Sarah, əlwəttə. Muxu ayət wə keyinki 1-14-ayətlərnəng bəkim üq muhım məzmuni bar: (1) İbrahım əzi əsli Kənaəndikilərdək butpərəs adəm idi («Yə.» 24:2) — Huda uni zor mehir-xəpkitidin Əzizing adimi boluxi üqün talliwaləjan; (2) Pərwərdigarning buyruklirioəja hilap həlda, İsrail Kənaən zeminiəja kirgəndə ularning kəp oəul-kizliri yərik (butpərəs Kənaəni, Amoriy, Hittiy) kiz-yigitlər bilən toy kıləjan; (3) İsrail kənan zeminiəja kirgəndə kənandikilərnəng butpərəs yaman adətlirini qəbul kılıp ularəja inatayin ohxax bolup kətkənidi. □ 16:47 «Bəki kiskioəinə bir waqit iqidə sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttəng» — baxka birhil tərjimisi: «bəki ularning kilmixlirini az dəp, sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttəng».

yaxı qızlırı sən yaxı sening qızlırınğning qılmıxlırıdək qılmıdı; □ 49 Mana, muxu singling Sodomning kəbihlikı — u wə qızlırınıng təkəbbuluqı, nanlırı mol, əndixısız azadılık künlırıdə ajız-namratlarning qolını heq küqəytmıgənlikı ıdı. □ ■ 50 Ular təkəbburlıxıp, Menıng aldımda yırgınqlık ıxlarını kıldı; Mən bunı kergınımdə, ularını yokaıttım. ■

51 Samarıyə bolsa sening gunahlırınğning yerımıdəkmu gunah sadır qılmıdı; həlbukı, sən bolsang yırgınqlık qılmıxlırınğnı ularnıngkıdın kəp awutup qıldıng; xundaq kılıp sən yırgınqlık qılmıxlırınğ tüpəylıdın aqa-sınglınğnı huddı həkkanıydək kərüdürgənıdın. □ 52 Sən əslıdə öz aqa-sınglınğnıng üstıdın həküm kıləuqı ıdınğ; əmdı sənmu, öz xərməndılıkınıngnı kətürüp yür! Sening ularnıngkıdın tehimu nəprətlik gunahlırınğ tüpəylıdın ular səndın həkkanıy kərünüdü; xunga sənmu aqa-sınglınğnı həkkanıy kərsətkınıng tüpəylıdın hıjalətkə kəlıp xərməndılıkınıngnı kətürüp yür! □

53 Wə mən ularını sürgündın, yəni Sodom həm qızlırını sürgündın, Samarıyə həm qızlırını sürgündın qıkırıp, xundaqla ularnıng arısıoqa sürgün boləanlırınğnı qıkırıp sürgünlüktdn əslıgə kəltürımən; □

54 xuning bılən ularoqa təəllı bərgınıngdə, sən öz xərməndılıkınıngnı kətürısən, sening barlıq kılmıxlırınğ tüpəylıdın hıjalətkə qalısən. □

55 Sening aqa-sınglınğ, Sodom həm qızlırı əslı həlıoqa, Samarıyə həm qızlırımı əslı həlıoqa kəlıdu; sənmu wə sening qızlırınğ əslıy həalınglaroqa kəlısılər. 56-57 Sening rəzılıkınıng pax kılınmay, təkəbburlıqta yürğən kününğdə, singling Sodom aozıngda səz-qəqək boləan əməsmıdı? Əmdı hazır sən özünğ Surıyə qızlırı wə unıng ətrapıdıklarınğ həmmısı həmdə Filıstıyə qızlırı, yəni seni kəzgə ılmaydıoan ətrapıngdıklarınğ mazak

□ 16:48 «singling Sodom, yəni u yaxı qızlırı sən yaxı sening qızlırınğning qılmıxlırıdək qılmıdı» — bəlkım okurmənələrnıng esıdə barkı, İbrahımınğ dəwrıdə Sodom xəhırı əslı bəqqıwazlık gunahı üqün Huda tərıpıdın ot bılən həlak kılınoan. □ 16:49 «Mana, muxu singling Sodomnıng kəbihlikı — u wə qızlırınıng təkəbbuluqı, nanlırı mol, əndixısız azadılık künlırıdə ajız-namratlarning qolını heq küqəytmıgənlikı ıdı» — bu ayət Sodomnıng bəqqıwazlıkđdıkı asasıy gunahlırını kərsıtıp, bğğünkı kəp bay dələtlərgə yaxı bay adəmlərgə qongkur aqağ berıdu. ■ 16:49 Yar. 18:20-21; 19; Am. 5:12 ■ 16:50 Yar. 19:24

□ 16:51 «Samarıyə bolsa sening gunahlırınğning yerımıdəkmu gunah sadır qılmıdı.» — «Samarıyə» muxu yərdə «Xımalıy Padıxahlık»nı kərsıtdı. U İsrailnıng on kəbililik «Xımalıy Padıxahlık»ınıng paytəhtı ıdı. Ularınğ butpərəslıkı tüpəylıdın Huda Asurıyə imperıyasınıng wasıtısı bılən mıladiyədın ılğırıkı 722-yılda ularını jazalap sürgün kıldı. □ 16:52 «Sən əslıdə öz aqa-sınglınğning üstıdın həküm kıləuqı ıdınğ;...» — baxqa bırıhıl tərjımısı: «Sən aqa-sınglınğning üstıdın yaxı bırı həküm qıkarəuqı bolup qaldınğ;...» — demək, «ularını öz kılmıxlırınğoqa selıxturup, ularını adıl dəp kərsəttıng». Bırək 56-ayət bızınğ tərjımımızını kəllaydu, dəp qaraymız. □ 16:53 «mən ularını sürgündın, yəni Sodom həm qızlırını sürgündın.. qıkırıp, ... əslıgə kəltürımən» — Sodom xəhırı əslı «Əlök dengız» boyıda ıdı.

«Əlök dengız»nıng ətrapıdıdı xəhərlər mıladiyədın ılğırıkı 537-yılıdın baxlap qaytıdın əhalilik boldı. Sodom xəhırınıng əzınıng əslı dəl kəyərdə ikənlikını bılməymız. «... Samarıyə həm qızlırını sürgündın qıkırıp, xundaqla ularnıng arısıoqa sürgün boləanlırınğnı qıkırıp sürgünlüktdn əslıgə kəltürımən» — bu bəxarət bəlkım Pars imperatorı Korəxnıng Babil imperıyası sürgün kıləan həklərnı azad kılıxlırı bılən (mıladiyədın ılğırıkı 539-yılı) kışmən baxlanəoan; kəltğsıdə toləq əmələgə axurulıdu, dəp ıxınımız: 37-babta, «Yəhuda» wə «İsrail»nıng yəngıdın «bırı həlk» bolıdıoanlıkı toərluluk yənə bırı bəxarət bar. □ 16:54 «Xuning bılən ularoqa təəllı bərgınıngdə...» — bu təəllı bolsa əllərning qəlanlırınğnıng Yəhuda wə Yerusaləmoqa qüxürölənğ jazanı kərüp «bız yamanlık kılduk, bırıq ular bızdın tehimu yaman kıldı, tehimu eoqır jazanı kərıdu» dəp tapqan təəllısı boluxı kərək.

obyekti bolup qalding. □ ■

⁵⁸ Sən buzukluqung, yirginqlik kilmixliringning jazasini kətürisən, dəydu Pərwərdigar. ⁵⁹ Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Öz kıləanliring, yəni iqkən kəsəmingni kəmsitip, əhdini buzoqanliqning boyiqə seni bir tərəp kəlimən; □ ⁶⁰ Həlbuki, Mən sening bilən yaxliq künliringdə tüzgən əhdəmni əsləymən, həm sən bilən mənggülik bir əhdə tüzimən. ⁶¹ Xuning bilən sən özüngdin qong aqiliring həmdə seningdin kiqik singilliringni tapxuruwaləjiningda, sən yolliringni esinggə kəltürüp hijalətkə kəlisən; qünki muxu *aqə-singilliringni* sanga kizlar süpitidə tapxurimən; birak bu ixlar seningdiki əhdə tüzəylidin bolmaydu. □ ⁶² Mən Öz əhdəmni sən bilən tüzimən, sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilisən; ⁶³ xuning bilən seni kəqürüm kıləjinimda, sən kilmixliringni esinggə kəltürüp hijil bolup, xərməndilikning tüzəylidin kaytidin aqzingni heq aqmaysən» — dəydu Rəb Pərwərdigar.

17

Ikki bürküt toqjruqluk təmsil

¹ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip xundak deyildi: —

² I insan oqlı, bir tēpixmaqni otturiqə koyup, Israil jəmätigə bir təmsilni səzləp berip mundak degin: —

³ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Kəng kənatliq, ziq rənggarəng uzun pəyliq qong bir bürküt Liwanəja kelip, xu yərdiki egiz kedir dərihining uqidiki xahni aldi; □ ⁴ U əng yukiri yumran bihini üzūwelip, uni sodigərning zeminiqə apirip, tijarətqilərnəng xəhirigə tikti. □ ⁵ U yənə zemindin baxka urukni elip baqlıq bir etizəja tikti; uni mol sular boyida selip, sügət telidək tiklidi.

⁶ U əsüp, kəng yeyilip, pəs boyluq üzüm teli bolup qikti; uning xahliri *bürküt* tərəpkə qarap əsti, yiltizirimu uning astiqə sozuldi. Xu yol bilən u üzüm teli bolup, xahləndi, bihləndi. □

⁷ Əmdi kəng kənatliq, ziq pəyliq yənə bir qong bürküt pəyda boldi; wə mana, bu üzüm teli «U meni suqarsun» dəp, tikilgən qənəkliridin

□ **16:56-57 «singling Sodom aqzingda sēz-qəqək boləjan əməsmidi?»** — baxka birhıl tərjimisi: «singling Sodomni həttə tilingəja almayttin». ■ **16:56-57** Yəx. 9:10-16 □ **16:59 «Öz kıləanliring, yəni iqkən kəsəmingni kəmsitip, əhdini buzoqanliqning boyiqə...»** — «əhdə» xübhəsisizki, Huda Musa pəyoqəmbər arqılıq tüzgən əhdə («Mis.» 19-20-babni kərüing). □ **16:61 «...qünki muxu aqə-singilliringni sanga kizlar süpitidə tapxurimən; birak bu ixlar seningdiki əhdə tüzəylidin bolmaydu»** — ahırki zamanda Israil həlki kəp əllərgə Hudaning yolini kərsitidəjan yaxhi bir ülgə bolidu. Bu ixlar Musa pəyoqəmbər arqılıq «kəna əhdə» bilən əməs, bəlki Hudaning ular bilən yengi «mənggülik əhdə»si bilən bolidu. □ **17:3 «uzun pəyliq qong bir bürküt Liwanəja kelip...»** — təmsildiki «Liwan» Yerusələmni kərsitidu. □ **17:4 «U (qong bürküt) əng yukiri yumran bihini üzūwelip, uni sodigərning zeminiqə apirip, tijarətqilərnəng xəhirigə tikti»** — təmsildiki birinqi «qong bürküt» — Babilning imperatori Nebokədnəsar idi. U miladiyədin ilgiriki 598-yilida Yerusələməja kelip, Yəkoniya (yax padixah)ni, bəzi han allisidikəlr wə zemindiki əng usta hünərwənlərnəni Babiləja apardi. Bu təmsil 12-21-ayətə qüxəndürilidu. □ **17:6 «U əsüp, kəng yeyilip, pəs boyluq üzüm teli bolup qikti»** — «üzüm teli» Zədəkiya padixahni kərsitidu. U əslidə (Hudaning iradisi boyiqə) Babil imperatoriqə bekinip ronak tapti.

yiltizlərini uningöja qarap tarttı, xahlirini uningöja qarap sozdi; □ ⁸ Mana, u obdan xahlap mewə bərsun, esil üzüm teli bolsun dəp munbət etizda, mol sular boyıöja tikilgənidi».

⁹ Əmdi Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «U ronəq tapamdu? Uni kəqəxə kiliwetix üçün *bürküt* yiltizlərini yulup, mewisini kesiwətməmdü? Uning yumran yopurmaklıri hazan bolıdu; xu qəşda uni yiltizliridin yuluwelixkə küqlük bir bilək yaqi nuroqun həklərning heq keriki bolmaydu. ¹⁰ Əmdi hətta kaytidin tikilgən bolsa, ronəq tapamdu? Xərk xamili uningöja təgəndila taza qəşjirap kətməmdü? U tikilip əskən qənəkliridə qəşjirap ketidu».

Təmsil qüxəndürüldü

¹¹ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip xundaq deyildi: —

¹² «Asiy jəməttin: «Muxu ixlarning mənisini biləmsilər?» dəp sorap, ularöja mundaq degin: «Mana, Babil padixahı Yerusalemöja kelip, uning padixahı həm xahzadilirini elip əzi bilən Babilöja qayturup apardı.

¹³ Xu wakıttə u padixahning nəslidin bir kixini elip uning bilən əhdə tüzüp uningöja kəsəm iqtüzdi. U yənə zemindiki esil-mətiwar boləqanlarni uning bilən elip kətti; ¹⁴ məksət, padixahlıqning təwan əjiz hələttə bolup, kəddini rusliyalmay, pəkət uning əhdisini tutuxi bilən jenini jan ətküzüx üçün idi.

¹⁵ Biraq u Misir bizgə atlar həm qong qoxunni təminlisun dəp əlqilirini xu yərgə əwətip, uningöja asiylük kildi. Əmdi u ronəq tapamdu? Mundaq ixlarni kıləuqi tirik qalamdu? U əhdini buzup tirik qalamdu? □ ■

¹⁶ Mən həyatim bilən kəsəm kilmənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — bərhək u əzini padixah kıləqan padixahning zeminidə, — yəni uning kəsimini kəmsitkən, əhdisini buzəqan həliki padixahning zeminidə, — uning yenida, Babilning otturisida əlidu.

¹⁷ Bolidioqan jəngdə, ular kelip nuroqun kixiləni kixirix üçün *sepilöja* qikidioqan dənglüləni selip, potəyləni qurəqanda, Pirəwn küqlük qoxun həm nuroqunliqan əskərləni baxlap kəlsimu, uning üçün heqnemə kılıp bərləməydu. □ ■ ¹⁸ U kəsəmni kəmsitip, əhdini buzdi; mana, u kol elixip söz bərdi, biraq u muxu ixlarni kildi; xunga u tirik qəqip qutulalmaydu».

¹⁹ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən həyatim bilən kəsəm kilmənki, bərhək, u kəmsitkən kəsimum həmdə buzəqan əhdəmmi bolsa, bularni əz bexiöja kiygüzimən. □ ²⁰ Mən Əz torumni üstigə yeyip

□ **17:7 «Əmdi kəng kanatlık,... yənə bir qong bürküt pəyda boldi»** — ikkinqi qong bürküt xühşisizki, Misir padixahı (Psammetikus II). □ **17:15 «Biraq u (Zədəkiya) Misir bizgə atlar həm qong qoxunni təminlisun dəp əlqilirini xu yərgə əwətip, uningöja (Nəboqədnəsaröja) asiylük kildi»** — bu ayəttə intayin muhım sez bar. Nəboqədnəsar əzi butpərəs «kapir», idi. Biraq enik turiduki, Hudaöja ixəngən, ixənmigən bolsun, Əz həlkidin birsi baxkə birsi bilən əhdə yaqi tohtam kıləqan bolsa, Huda muxundaq əhdini Əziningki dəp qaraydu; hərəkəndək etiqađqi baxkə bir etiqađqi bilən yaqi kapir bilən əhdə tüzse, wə əhdisini buzsa, Hudaning Əzigə qarxi qikqan bolıdu. 19-20-ayətni kəring. ■ **17:15** Yər. 37:5

□ **17:17 «Bolidioqan jəngdə, ular kelip nuroqun kixiləni kixirix üçün sepilöja qikidioqan dənglüləni selip,...»** — «ular» muxu yərdə Babilliklarni kərsitidu. «**Pirəwn küqlük qoxun həm nuroqunliqan əskərləni baxlap kəlsimu, uning üçün heqnemə kılıp bərləməydu**» — dərəkə Pirəwnning yardimi yoqkə qikti («Yər.» 37-bab, 5-, 21-ayətni wə 32-bab, 1-2-ayətni selixtürüp kəring). ■ **17:17** 2Pad. 25:1; Yəx. 29:3; Əz. 4:2 □ **17:19 «bərhək, u kəmsitkən kəsimum həmdə buzəqan əhdəmmi bolsa, bularni əz bexiöja kiygüzimən»** — yənə dikqət kılıxkə ərzyduki, Nəboqədnəsar Zədəkiyaöja iqtüzgən kəsəm wə uning bilən tüzgən əhdini Huda «Mening kəsimum», «Mening əhdəm» dəydu.

taxlaymən, u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Babiloğa apirimən həmdə xu yərdə Manga kıloğan mutlək wapasizliki üqün uning üstigə həküm qikirip jazalaymən. ■ ²¹ Uning bilən billə barliq kaqқанlar, barliq qoxunliri kiliq bilən yikilidu; bulardin qaloğanlar hər bir xamalğa tarkitilidu; xuning bilən silər Mənki Pərwərdigarning sөz kıloğanlikini tonup yetisilər».■

Kedir dərhi toqruluk baxqa bir təmsil

²² Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mənmu egiz kedirning uqidin bih elip tikimən; uning yapyax xahqilirining uqidin yumran birsini üzüp, egiz həywətlik taq üstigə tikimən; ²³ Israil egizlikidiki taşqa Mən uni tikimən; u obdan xahlap, mowə bərip, esil kedir dərhi bolidu; uning astioğa hər kəndə uqar-қанатlar қониду; uning xahlirining sayisida ular қонup turidu; ²⁴ xuning bilən daladiki barliq dərəhlər biliduki, Mənki Pərwərdigar egiz dərəhni pəs kildim, pəs dərəhni egiz kildim, yexil dərəhni қаојirattim, қақxal dərəhni көкərtip barақsan kildim; Mənki Pərwərdigar mundaq sөz kildim wə xuni ada қilimən».□

18

Hər bir adəmning Huda aldida boloğan jawabkarliki

¹ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

² «Israil zemini toqruluk silər: «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərni yesə, balilarning qixi қerik sezilidu» degən muxu maқalni ixlitidioğan kixilər zadi nemə deməқqisilər?»■

³ Mən həyatim bilən қəsəm қilimənki, dəydu Rəb Pərwərdigar, silər Israil iqidə muxu maқalni қaytidin ixlətməysilər. ⁴ Mana, barliq janlar Meningkidur; atining jeni Meningkidəк, balining jenimu Meningkidur; gunah sadir қiloquqi jan igisi bolsa, u elidu.

Üq misal

⁵ Birsini həққaniy bolsa, adillik wə adalət yürgüzidioğan bolsa, ⁶ — u nə taşlar üstidə butқа ataloğan taamni yemigən, nə Israil jəmətidiki butlarğa bax көtürüp ulardin tilimigən, nə қoxnisining ayalini heq buzmioğan, nə ay көrgəndə ayalğa yekin көlmigən ■ ⁷ nə heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, bəliki қəzrdardin kapalət aloğanни қayturidioğan, bulangqilik қilmiоğan, өз nenini aq қaloğanlarğa təқsim қilip bərgən, yeling-yalingaққа kiyim kiygüzgən; ■ ⁸ pulni өsümгə bərməydioğan, jazanə almaydioğan, bəliki қolini қəbihlikтин tartip, ikki adəm arisida durus həküm қikiridioğan; ■ ⁹ Mening bəlgilimilirimdə

■ **17:20** Yər. 4:12; 25:31; Əz. 12:13; 32:3 ■ **17:21** Əz. 5:10, 12; 12:14; 16:40 □ **17:24** «... Mənki Pərwərdigar egiz dərəhni pəs kildim, pəs dərəhni egiz kildim, yexil dərəhni қаојirattim, қақxal dərəhni көкərtip barақsan kildim» — xübhisizki, bu ahirki təmsil Қutқuzoquqi-Məsih wə Uning səltənətini қərsitidu. Hər bir Israiliy kixi Məsihning Dawut padixahning nəslidin қiққанlikini bilətti. □ **18:2** «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərni yesə, balilarning qixi қerik sezilidu» — deməк, ata-bowimiz yaman ix қiloğan, birəк biz uning yaman nətijilirini, Hudaning jazasını қerimiz. Keyinki ayətlərni көrüng. ■ **18:2** Yər. 31:29 ■ **18:6** Law. 18:19,20 ; Yəx. 57:7; 65:7 ■ **18:7** Mis. 22:21, 26; Law. 19:13; 25:14; Қан. 15:7; 24:12; Yəx. 58:7; Mat. 25:3 ■ **18:8** Mis. 22:25; Law. 25:35, 36

mangidioşan, baxkılarəşə adil muamilə kılıx üqün həkümlirimni tutidioşan bolsa — mana muxu kixi həkkanıy, u jəzmən həyat bolidu, dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁰ Əgərdə əz puxti boləşən, zorawanlık kıləşuqı, qan təkkuşı boləşən, xundak yamanlıqların birini əz qerindixioşə kıləşən, həmdə yukiriki yahxilikning heqkaysisini kılmişən, bir oşli bolsa, — yəni taşlar üstidə butqa ataləşən taamni yegən, qəxnisining ayalini buzoşən, □ ¹² ajiznamratlarəşə zulum-zumbuluk ixlətkən, bulangqilik kıləşən, kərzdardin kapalət aloşanni qayturmişən, butlarəşə bax kətürüp ulardin tiligən, yirginqlik ixlarni kıləşən, ¹³ pulni əşümgə bərgən, jazanə aloşan bir oşli bolsa — əmdi u həyat qalamdu? U həyat qalmaydu; u muxundak yirginqlik kilmixlarni kıləşini üqün u jəzmən əlidu; uning əz qeni əz bexi üstigə qūşidu.

¹⁴ Biraq mana, muxu kiximu bir oşul tapsa, u atisining sadir kıləşən barlık gunahlırini kərgən bolsimu, həm kərgini bilən xundak kilmisa

¹⁵ — yəni taşlar üstidə butqa ataləşən taamni yemigən, Israil jəmətidiki butlarəşə bax kətürüp ulardin tilimigən, qəxnisining ayalini buzmioşən,

¹⁶ heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, kərzdardin kapalət elixni heq əzigə tutmioşən, bulangqilik kilmioşən, əz nenini aq qaləşanlarəşə təksim kılıp bərgən, yeling-yalingaqqa kiyim kiygüzgən, □ ¹⁷ əz kolini kəbihliktin tartidioşən, pulni əşümgə bərmigən, əşüm-jazanə almioşən, bəlkə Mening həkümlirimgə əməl kildioşən, bəlgilimilirimdə mangidioşən bolsa — u əz atisining kəbihliki tūpəylidin əlməydu, u jəzmən həyat bolidu.

¹⁸ Uning atisi bolsa, zulum-zumbuluk ixlətkən, əz qerindixioşə bulangqilik kıləşən, əz həlkə arisida natoşra ixlarni kıləşənlik tūpəylidin, mana u əz kəbihliki iqidə əlidu. ¹⁹ Silər: «Nemixka oşul atisining kəbihlikining jzasini kətürməydu?» dəp soraysilər; biraq oşul adillik həm adalətni yürgüzgən, Mening barlık bəlgilimilirimni tutup ularəşə əməl kıləşən; u jəzmən həyat bolidu; ■ ²⁰ gunah sadir kıləşuqı jan igisi əlidu. Oşul atisining kəbihlikining jzasini kətürməydu, wə yəki ata oşlining kəbihlikining jzasini kətürməydu; həkkanıy kixining həkkanıyliki əz üstidə turidu, rəzil kixining rəzilliki əz üstidə turidu; ²¹ wə rəzil kixi barlık sadir kıləşən gunahlıridin yenip towa kılıp, Mening barlık bəlgilimilirimni tutup, adillik həm adalətni yürgüzidioşən bolsa, u jəzmən həyat bolidu, u əlməydu. ²² Uning sadir kıləşən barlık itaətsizlikliri uning həsabiəşə əslənməydu; u kıləşən həkkanıyliki bilən həyat bolidu.

²³ Mən rəzil adəmninğ əlümidin huzur alamdimən? — dəydu Rəb Pərwərdigar. Əksiəq, məndiki huzur uning əz yolidin yenip towa kıləşənlikidin əməsmu? ■

²⁴ Həkkanıy kixi əz həkkanıylikidin yenip, kəbihlik kıləşən, rəzil adəmlərninğ yirginqlik kilmixliri boyiqə ix kıləşən bolsa, u həyat qalamdu? Uning kıləşən həkkanıylikliridin heqkaysisi əslənməydu; ətküzgən asiyliki, sadir kıləşən gunah iqidə, u əlidu.

□ **18:10** «xundak yamanlıqların birini əz qerindixioşə kıləşən, həmdə yukiriki yahxilikning heqkaysisini kılmişən, bir oşli bolsa» — baxka birhil tərjimisi: «muxundak yamanlıqların birini əz qerindixioşə kıləşən bir oşli bar bolsa, — (atisi ulardin birini heq kilmioşən bolsimu), — » □ **18:16** «heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, kərzdardin kapalət elixni heq əzigə tutmioşən» — Musa pəyğəmbərgə qūxürülgən qanun boyiqə kərzdardin «kapalət əlsə» bolatti (məsilən, pulning ornioşə kiyim-keqək, qoral-əswab əlsə bolatti), biraq kərzdar uningəşə kerək boləşanda, uningəşə qayturup turuxi kerək idi («Mis.» 22:26, «Qan.» 24:6-17-ayətni kəruşinğ). ■ **18:19** Qan. 24:16; 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4 ■ **18:23** Əz. 33:11

25 Əmma silər: «Rəbning yoli adil əməs» dəysilər; əmdi, i Israil jəməti, anglanglar; Mening yolum adil əməsmu? Silərning yolliringlar adilsizlik əməsmu? ■ 26 Həkkaniy kixi həkkaniylikidin yenip, kəbihlikni etküzgən bolsa, u əlidu; etküzgən kəbihlik bilən u əlidu. 27 Həm rəzil adəm etküzgən rəzillikidin yenip towa kəlip, adillik həm adalət yürüzididəğan bolsa, u öz jenini həyat saklaydu. 28 Qünki u oylinip, barlik etküzgən itaətsizlikliridin yandı; u jəzmən həyat bolidu, u əlməydu. 29 Lekin Israil jəməti «Rəbning yoli adil əməs» dəydu; i Israil jəməti, Mening yollirim adil əməsmu? Adil bolmioqini silərning yolliringlar əməsmu?

30 Xunga Mən üstünqlarə, yəni hərbinglarni öz yolliringlar boyiqə həküm çikirip jazalaymən, i Israil jəməti, dəydu Rəb Pərwərdigar. Kaytip yenimoqə kelinglar, barlik itaətsizlikliringlardin yenip towa kilinglar; xuning bilən kəbihlik silərgə kiltak bolmaydu. ■ 31 Əzünqlardin barlik etküzgən itaətsizlikliringlarni taxliwetinglar, əzünqlarə yəngi kəlb wə yəngi rohni tiklənglar; nemixkə əlməkqisilər, i Israil jəməti? □ ■ 32 Qünki əlididəğan kixining əlümidin manga huzur yoxtur, dəydu Rəb Pərwərdigar; xunga yolunqlardin yenip towa kəlip həyat bolunqlar!». □ ■

19

Israil xahzadilirigə bir mərsiyə

1 — «Əmdi sən, Israil xahzadilirigə bir mərsiyəni aozingə qə elip mundak dəp oquəyin: —

2 «Xirlar arisida anang qəndak bir qixi xir idi!

U yax xirlar arisida yatqan, u arslanlirini bekəp kuwwətlidi.

3 U arslanliridin birini qəng kildi, u yax xir bolup çiqti;

U owni tutup yirtixni əgəndi;

U adəmlərnimu yəwətətti.

4 Əllər uningdin həwər anglidi;

U ularning ora toziki qəndə tutuwelindi;

Ular uning burnioqə ilməkni selip,

Misir zemini qə epkətti. ■

5 Qix xir əzining arminini bikar kütkinini,

Ümidning yəqələnlirini kərup,

U baxqə bir arslinini elip,

Uni bekəp yax xir kildi;

6 U xirlar arisida uyan-buyan kəzdi;

U yax xir bolup,

Owni tutup yirtixni əgəndi;

U adəmlərnimu yəwətətti.

7 U ularning istihkamlirini buzup,

Ularning xəhərlirini harabə kiliwətti;

Zemin wə uning üstidiki həmmisi uning hərkirigən awazi bilən dəkkə-dükkigə çüxti.

8 Andin əllər uning ətrapidiki rayonlardin kəlip uningə qarxi çiqti;

■ 18:25 Əz. 33:17,20 ■ 18:30 Mat. 3:2 □ 18:31 «Əzünqlarə yəngi kəlb wə yəngi rohni tiklənglar» — 11:19-ayətni kəring. Bu «yəngi kəlb», «yəngi roh» towa kəlip yolida Hudadinla kəlidu. ■ 18:31 Yər. 32:39; Əz. 11:19; 36:26 □ 18:32 «əlididəğan kixining əlümidin manga huzur yoxtur, dəydu Rəb Pərwərdigar» — «koxumqə sez»imizdə muxu muhəm bab üstida tohtilimiz. ■ 18:32 Əz. 33:11 ■ 19:4 2Pad. 23:33; Yər. 22:11

Ular uning üstigə torini yeyip taxlidi;
U ularning ora tozikiða tutuwelindi.

⁹ Ular burnioğa ilmək selip kəpəskə solidi;
Uni Babilning padixahioğa apardı;
Ular uni torlirioğa eliwaldi;

Xuning bilən uning awazi Israil taqlirida qaytidin anglanmaydu. ■

¹⁰ Sening anang üzümzaringda bir üzüm teli idi;
U su boyida tiklängənidi;

Sularning mollukidin,
U intayin mewilik, kəp xahlık boldi.

¹¹ Uning küqlük xahliri bar idi,
Höküm sürgüqilərnin xahanə hasilirioğa layik idi;

Uning boyi bulutlardinmu egiz kökkə takaxti,
U egizliki wə xahlirinin nuröunliki bilən körünərlik idi;

¹² Birak u kəhr bilən yulundi,
U yərgə taxlandi,

Xərək xamili mewisini qurutiwətti;
Uning küqlük xahliri sunduruldi, qəojirap kətti;

Ot ularni yutuwaldi.

¹³ Həzir u qəl-bayawanda,
Qangqak, susiz bir yərdə tikildi;

¹⁴ Uning xahlirinin birsidin ot qıqip,
Uning bihliri həm mewisini yutuwaldi;

Xuning bilən uningda həkümdarning xahanə hāsisi boluqədə küqlük xehi qalmidi.

Bu sözlər mərsiyədur, bular pəkət mərsiyə üqünla ixlitilidu». □

20

Israilning asiylıkinin tarihi wə Hudaning uning keləqiki toqruluk pilani •••• Aqsakallar kelip Əzakiyaldin yol soraydu

¹ Yəttiñqi yili, bəxiñqi ayning oninçi küni xundak boldiki, Israilning bəzi aqsakalliri Pərwərdigarni izdəp uningdin sorioqli mening aldimoğa kelip olturdi.

² Wə Pərwərdigarning səzi munga kelip mundak deyildi: —

³ I insan ooqli, Israilning aqsakallirioğa söz kilip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər Məndin sorioqli kədinglar? Əz hayatim bilən kəsəm kiliməñki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Mən silərnin Məndin sorixinglaroğa yoloğa koymaymən. ⁴ Əmdi ularning üstigə həküm qıqıramsən, i adəm balisi, həküm qıqıramsən? Ularoğa ata-bowilirinin yirginqlik kilmixlirini ayan kilip ularoğa mundak degin: — ■

⁵ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Israilni tallioğan künidə, Yaqup jəmätinin nəsligə kol kətürüp kəsəm kilip, Misir zeminidə Özümni ularoğa ayan kilöjnimda, yəni ularoğa kol kətürüp kəsəm kilip ularoğa: «Mən Pərwərdigar sening Hudayingdurməñ» deginimdə ■ ⁶ — xu küni

■ 19:9 2Tar. 36:6 □ 19:14 «Uning xahlirinin birsidin ot qıqip, uning bihliri həm mewisini yutuwaldi...» — bu «xah» («xahlardin birsi») Zəkəriya padixah boluxi mumkin. Uning Hudağa ixnəməsliki həm əhməkliki Israilning bexioğa kəp balayı'apətlərnı qıxürdi («2Pad.» 24:17tin-17:25-ayətikiqə körüng). ■ 20:4 Əz. 22:2; 23:36 ■ 20:5 Mis. 3:8; 4:31; 6:7

Mən ularni Misir zeminidin qikirip ular üçün alahidə izdəp tapqan süt həm bal ekip turidioqan, həmmə zemin arisidiki əng güzəl zeminning güli boləqan zeminəqə kirgüzüx üçün, qol kətürüp qəsəm kildim; ⁷ Mən ularəqə: «Hərbiringlar öz közünglar aldidiki nəprətlik nərsilərnə taxliwətinglar; Misirning butlirni həzünqlarni buləqimanglar; Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən» — dedim.

⁸ Ləkin ular Manga asiylik kilip Manga kulak selixni halimaytti; heqkaysisi nə öz kəzi aldidiki nəprətlik nərsilərnə taxliwətmidi, nə Misirning butliridin heq ayrilmidi. Andin Mən kəhrimni Misir zemini iqidə ularəqə təküp, ularəqə qaratqan aqqikimni basimən, dedim —

⁹ həlbuki, namimning ular turoqan əllər arisida buləqanmasliki üçün, Öz namim üçün hərəkət kildim; qünki Mən bu əllərnəng kəz aldida ularni Misirdin qikirixim bilən Özümni ayan kiləqanidim; ¹⁰ xunga Mən ularni Misir zeminidin *toluq* qikirip, qəl-bayawanda apardim. □ ■ ¹¹ Wə Mən bəlgilimilirimni bərip, Öz həkümlirimni ularəqə ayan kildim — ularəqə əməl kilidioqan kixi ularning səwəbidin həyatqə erixidu.■

¹² Özüm həm ular arisidiki bəxarət bolsun dəp, Mening ularni pak-muqəddəs kilidioqan Pərwərdigar ikənlikimni bilixi üçün «xabat kün»lirimni ularəqə beoixlidim; □ ■ ¹³ ləkin Israil jəməti qəl-bayawanda Manga asiylik kildi; qünki ular Mening bəlgilimilirimdə mangmidi, Mening həkümlirimni qətkə qakti (əgər adəmlər bu əmrlərgə əməl kilsa, u ularning səwəbidin həyatqə erixidu) wə Mening «xabat kün»lirimni kattik buləqidi; Mən ularning üstigə qəl-bayawanda ular həlak kilinoquqə kəhrimni təkimən dedim — ■ ¹⁴ həlbuki, namimning əllər arisida buləqanmasliki üçün, Öz namim üçün hərəkət kildim; qünki Mən bu əllərnəng kəz aldida ularni Misirdin qutkuzup qiqəroqanmən.

¹⁵ Mən yənə qəl-bayawanda ularəqə süt həm bal ekip turidioqan, həmmə zeminning güli boləqan zeminəqə kirgüzüməymən dəp, qolumni kətürüp qəsəm kilimən dedim ¹⁶ (qünki ularning kəlbi butlirioqə əgixip kətkəqə, Mening bəlgilimilirimni qətkə qakqan, Mening həkümlirimdə mangmioqan, Mening «xabat kün»lirimni buzoqan); — ¹⁷ həlbuki, kəzüm ularəqə rəhim kilip ularni həlak kilmidim yaki ularni qəl-bayawanda tügəxtürmidim.

¹⁸ Mən qəl-bayawanda ularning balilirioqə mundaq dedim: «Atabowiliringlarning bəlgimiliridə mangmanglar; nə ularning həkümlirini tutmanglar nə butliri bilən özünqlarni buləqimanglar. ¹⁹ Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən; Mening bəlgilimilirimdə mengip,

Mening həkümlirimni tutup ularəqə əməl kilinglar; ²⁰ Mening «xabat kün»lirimni pak-muqəddəs dəp ətiwarlanglar; u silərnəng Mening Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikimni bilixinglar üçün Mən wə silər oturimizdiki bir bəxarəttur. ²¹ Ləkin balilirimu Manga asiylik kildi; ular nə Mening bəlgilimilirimdə mangmioqan nə Mening həkümlirimni tutmioqan (birsə ularəqə əməl kilsa, u ular bilən həyatqə erixidu) ular Mening

□ **20:10** «xunga Mən ularni Misir zeminidin toluq qikirip, qəl-bayawanda apardim» — Israilning Hudadin gumanlinip, Uningəqə asiylik kilixi Misirdin qixix jəryanidimu, ular tehi Misir territoriysisidə boləqan qəqdimu bar idi. Xu qəqədə Huda pəkət Öz nami wə wədisi üçün bu «qikirix» qutkuzuxini toluq ada kilip, ularni dengizdin ətküzüp qəlgə apardi. ■ **20:10** Mis. 13:18 ■ **20:11** Law. 18:5; Qan. 30:15, 16, 19, 20; Rim. 10:5; Gal. 3:12 □ **20:12** «Mening ularni pak-muqəddəs kilidioqan Pərwərdigar ikənlikimni bilixi üçün «xabat kün»lirimni ularəqə beoixlidim» — «xabat küni» xənbə küni bolup, Huda Yəhudiylarəqə beoixliqəqan dəm alidioqan, Hudani seqinidioqan küni. ■ **20:12** Mis. 20:8; 31:13-17; 35:2 ■ **20:13** Mis. 16:28

«xabat kün»lirimni buloqoqan; xunga Mən kəhrimni ular üstigə təküp ularoqa karatqan aqqikimni qüxürüp piqoqandin qikimən, dedim; ²² lekin jazadin qolumni tartip, namimni əllərnin göz aldida buloqanmisun dəp Əz namim üqün hərikət kildim; Mən bu əllərnin göz aldida ularni Misirdin kutquzup qıqaroqanmən.

²³ Qel-bayawanda Mən qolumni kətürüp ularoqa silərnə əllər arisoqa tarkitimən, məmləkətlər iqiğə taritimən dəp kəsəm kilimən, dedim;

²⁴ qünki ular Mening həkümlirimni ada kilmoqan, bəlgilimilirimni qətkə kəqқан, Mening «xabat kün»lirimni buzoqan; ular kəzlrini ata-bowiliringning butlirioqa tikməktə idi; ²⁵ xunga Mən ularoqa yaxhi bolmoqan bəlgilimilərnə, ularni həyatka elip barmaydioqan həkümlərnə beoqixlidim;

□ ²⁶ wə ularni öz-özidin səskəndürüp, Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetixi qün, Mən ularni öz hədiyəliri arkiq buloqidim, qünki ular hədiyə süpidə barliq tunji balilirini atap qoyatti. □ ■

²⁷ Xunga, i insan oqlı, İsrail jəmətiğə səz kilip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Ata-bowiliringlar xu ixtimu Manga kupurluk kiləonki, ular Manga wəpasizlik kiləon; ²⁸ ular Mən Əz qolumni kətürüp: «Muxu zeminni silərgə berimən» dəp kəsəm kiləon yərgə kirgəndə, ular xu yərdiki udul kəlgən hər bir yükiri dəng həm barəqsan dərəhni kərupla xu jaylarda ular qurbanliqlirini kilip, Meni aqqiklanduridioqan hədiyələrnə kilatti; ular xu yərdimu «huxpurak hədiyə»lirini puritip, «xarab hədiyə»lirini təkətti; □ ²⁹ xuning bilən Mən ularidin: «Silər qıqidioqan bu yükiri jay degən nemə?» dəp soridim; xunga bəgüngə kədər uning ismi «Bamah»dur. □

³⁰ Xunga İsrail jəmətiğə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər ata-bowiliringlarning yolida əzliringlarnimu buloqmaqimusalər? Ularning nəprətlik kilmixlirioqa əgixip buzukluk kilməqimusalər? ³¹ Əmdi silər hədiyəliringlarni sunup, öz oqulliringlarni ottin etküzgəndə, silər yənilə bəgüngə kədər əzünglarni barliq butliringlar bilən buləqawatisilər; əmdi Mən silərnin Meni izdəp sorixinglaroqa yol qoyamdimən, i İsrail jəməti?! Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən silərnin Meni izdəp sorixinglaroqa yol qoymaymən! ³² Xuningdək silərnin kənglünglərdiki «Biz yat əllərdək, baxka yurtlardiki jəmətlərdək yaqəq həm tax məbudlaroqa qokunimiz» degən koyunglar əməlgə axurulmaydu!

³³ Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, Mən bərhək küqlük qol, uzartqan bilikim həm təküp yaqduroqan kəhrim bilən

□ 20:25 «yaxhi bolmoqan bəlgilimilər» ... «hayatka erixməydioqan həkümlər» — 26-ayəttiki izahətni kəring. □ 20:26 «yaxhi bolmoqan bəlgilimilər» ... «hayatka erixməydioqan həkümlər» (25-ayət)... — bu ikki ayət (26-25) intayin muhim. «Yaxhi bolmoqan bəlgilimilər», «hayatka erixməydioqan həkümlər» degənlər əməliyəttə butpərəslik diniy kaidə-yosunlardin ibarət. Huda ularning Əzining adəmnə hayatka erixtüridioqan əmr-pərmanlirini qətkə kəqip, aldiniq, intayin rəzil butpərəslikkə beoqixlinixioqa yol qoyoqan: 31-ayətnimu kəring. Öz balilirini Hudaqə (yaki butlaroqa, əlwəttə) atap qurbanliq kilix Təwratta kət'iy mən'i kilinoqan. «Kan.», 12:29-31-ayətni kəring. ■ 20:26 Əz. 16:21 □ 20:28

«ular xu yərdiki udul kəlgən hər bir yükiri dəng həm barəqsan dərhni kərupla xu jaylarda ular qurbanliqlirini kilip, Meni aqqiklanduridioqan hədiyələrnə kilatti» — Huda Musa pəyoqəmbər arkiqil «Silər Mən bekitkan jayda qurbanliq kilinglar» degən («Kan.» 12-bab). Həklərnin əz bəximqilik kilip «yükiri jay»larda qurbanliq kilixliri bəribir butpərəslikkə aylinip kətətti. □ 20:29 «xunga bəgüngə kədər uning ismi «Bamah»dur» — «Bamah» degənnin mənisi «yükiri jay». Bəlkim xu qəoqda uning baxka bir həjwiy, kinayilik mənisi mu bar idi; biraq bəgün biz uni bilməymiz.

üstünlüglərdin həkümranlik qilimən. ³⁴ Mən küçlük qol, uzartқан bilikim həm təküp yaqduruloğan kəhr bilən silərnı əllərdin qıqırıp epkelimən, tarkitiloğan məmlikətlərdin silərnı yioımən; ³⁵ silərnı əllərgə təwə boloğan qel-bayawanoğa kirgüzüp, xu yərdə üstünlüglərdin yüz turanə həküm qıqırıp jazalaymən; ³⁶ ata-bowiliringlarning üstidin Misir zeminidiki qel-bayawanoğa həküm qıqırıp jazaloınimdək, silərnıng üstünlüglərdin yüz turanə həküm qıqırıp jazalaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar. ³⁷ Mən silərnı hasa astidin etküzüp, əhdining rixtisigə baqlandurimən. □ ³⁸ Mən aranglardin Manga wapaszlik qiloğan asiylarını xallap qıqırımən; ularını turuwatқан jaylardin qıqırımən, biraқ ular Israil zeminiəğa kirməydu; xuning bilən silər Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

³⁹ — Əmdi silər bolsanglar, i Israil jəməti, Rəb Pərwərdigar silərgə mundak dəydu: — Manga kulak salmaymiz desənglar, beriweringlar, hərbinglar öz butliringlaroğa qokuniweringlar! Biraқ silər yənə hədiyəliringlar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloımaysilər! □ ⁴⁰ Qünki Mening mukəddəs teoımıda, yəni Israilning egizlikidiki taqda, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — barlik Israil jəməti, ularning həmmisi Manga zemində turup hizmət kilidu; Mən u yərdə ularını kobul kilimən wə u yərdə Mən silərdin «kətürmə hədiyə»liringlarnı, tunji həsul boloğan kətkat-mewiliringlarnı, xundakla barlik mukəddəs dəp ayrip beoıxliəğan nəsiliringlarnı tələp kilimən.

⁴¹ Mən silərnı əllər arisidin qıqırıp, məmlikətlərdin elip yioqinimda, esil huxbuydək silərnı kobul kilimən; xuning bilən əllərnıng kəz aldidə aranglarda Əzümning pak-mukəddəs ikənlikimni kərsitimən. ⁴² Ata-bowiliringlaroğa qolumni kətürüp: «Muxu zeminni silərgə berimən» dəp kəsəm qiloğan Israil zeminiəğa silərnı kirgüzginimdə, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər. ⁴³ Silər u yərdə öz yolliringlarnı wə əzünglarnı buloıəğan barlik kilmixliringlarnı əsləysilər; xuning bilən etküzgən rəzil ixliringlar tüpəylidin silər öz-əzünglarnı kəzge ilmayisilər, öz-əzünglardin nəprətlinisilər. ⁴⁴ Mən rəzil yolliringlaroğa asasən əməs, yaki buzuk kilmixliringlaroğa asasən əməs, bəlkı Əz namim üçün silərgə xəpkətlik muamilə qiloəandin keyin, i Israil jəməti, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Ot wə qiliq arkilik boləjan jaza

⁴⁵ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

⁴⁶ I insan oşli, yüzüngni Teman xəhirigə qaritip, jənubtikilərnı əyibləp, Nəgəw ormanlık dalasini əyibləydiəğan bexarət berip, — □

⁴⁷ Yəni Nəgəw ormanlık dalasioğa mundak degin: — Pərwərdigarning səzini angla; Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən sanga bir ot yaqımən; u səndiki həmmə yexil dərəhni həmdə həmmə kaқxal dərəhni yəwetidu; yalkunluk ot həq eqməydu, jənubtin ximaloıiqə pütkül yər

□ **20:37 «Mən silərnı hasa astidin etküzüp, əhdining rixtisigə baqlandurimən»** — «hasa astidin etküzüx» toqruluk «Law.» 27:32, «Yər.» 33:13 kəring. Qoıylardin yamanlırını xallap qıqix üçün koyqi ularını bir-birləp öz hasisi astidin etküzüp təkxürətti. □ **20:39 «Biraқ silər yənə hədiyəliringlar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloımaysilər!»** — baxқа birhil tərijimi: «Biraқ keyin, hətta silər Manga kulak salmioğan bolsanglarmu, silər yənilə hədiyəliringlar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloımaysilər!». □ **20:46 «Teman xəhiri»** — Israilning xərkıy jənubiy qeğrasioğa tutixidu, «Nəgəw» Israilning jənubiy təripini kərsitidu.

yüzi uning bilən köyüp ketidu; □ ■ 48 barlıq ət igiliri Mənki Pərwərdigar uni yaqqanlıqimni körüp yetidu; u heqqaqan e Qurülməydu!».

49 Wə mən: — Ah, Pərwərdigar! Ular mən toqruluk; «U pəkət təmsillərnıla sözləwatidu» dəydu! — dedim.

21

«Kiliq» həkkida

1 Wə Pərwərdigarning sözi munga kelip mundak deyildi: —

2 I insan oqli, yüzüngni Yerusalemğa karitip, «mukəddəs jaylar»ni əyibləp, Israil zeminini əyibləp bexarət berip, 3 Yəni Israil zeminiğa mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən sanga qarxidurmən; kiliqimni oqlaptin suqurup, səndin həm həkkaniylar həm rəzillərnı üzüp taxlaymən.

4 Mən səndin həm həkkaniylar həm rəzillərnı üzüp taxlimaqçi bolənim üqün, kiliqim barlıq ət igiliri, yəni jənubtin ximalətiqə boləjan həmməylən bilən qarxilixixəğa oqlaptin qıkidu; 5 xuning bilən barlıq ət igiliri Mənki Pərwərdigarning Əz kiliqimni oqlaptin suqurəlanlıqimni tonup yetidu; kiliq oqlapka qaytidin yenip kirməydu.

6 Əmdi uş tartkin, i insan oqli; iq-baəring eqixkudək dərd-ələm bilən ularning kəz aldida uş-zar kil. 7 Wə xundak boliduki, ular səndin: «Nemixka uş tartisən?» dəp sorioğanda, sən ularğa: «Boləjan xum həwər tüpəylidin! Mana, u kelidu! Barlıq yürəklər erip, barlıq kollar boxap ketidu, barlıq rəhlar zəiplixip, barlıq tizlar süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu; mana u keliwatidu! U yetip kəldi! — dəydu Rəb Pərwərdigar» — degin. □ ■

8 Wə Pərwərdigarning sözi munga kelip xundak deyildi: —

9 I insan oqli, bexarət berip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, bir kiliq, bir kiliq, bislanəjan, parkiritiləjan! 10 U zor kiroşinqilik üqün bislanəjan, uni yaltiraxka parkiratқан; Əz oşlumning xahənə həsisi hərəkəndak addiy tayaqni kəmsitkənliki tüpəylidin, huxal bolup ketiximizgə toəra keləmdu? □

11 U kiliqni parkiritilixka, kol bilən tutuxka bekitkən; Kiliq biləngən, parkiritiləjan, Kətl kiliquqining kolioğa tutkuzuxka təyyarlanəjandur!

12 Nalə-pəryad kətürüp piəjan qəkkın, i insan oqli, Qünki *kiliq* Mening həlkimgə qarxi qıqqan; U Israilning barlıq xahzadiliriğə qarxi qıqqan; Ular Əz həlkim bilən təng kiliqka tapxurulojan;

□ 20:47 «... pütkül yər yüzi uning bilən köyüp ketidu» — yaki «... hər adəmning yüzi uning bilən köyüp ketidu». ■ 20:47 Luqa 23:31 □ 21:7 «barlıq tizlar süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu» — demək, korqunqtin xundak bolidu. Baxka birhil tərijimisi «barlıq tizlar sudak ajiz bolup ketidu». ■ 21:7 Yər. 6:24; 49:23; Əz. 4:17; 7:17 □ 21:10 «U zor kiroşinqilik üqün bislanəjan, ... Əz oşlumning xahənə həsisi hərəkəndak sddiy tayaqni kəmsitkənliki tüpəylidin, huxal bolup ketiximizgə toəra keləmdu?» — oqurmənlər kəp hil tərijimiliri bilən uqrixixi mumkin. Bu jümlüning əyni tekstini qüxinix təs. «Əz oşlum» muxu yərdə bəlkim Yəhuda yaki Yəhudaning padixahı Zədəkiya boluxi mumkin. Zədəkiya əzini «yengilməs» dəp hesabliqini bilən, uning Huda məhsus təyyarlıəjan kiliqni «bir tal yaəraq tayaq»tək asanla bir tərəp kilixi hərgiz mumkin əməs.

Xunga yanpixonğa qattik urup koyoyin! □ ■

13 Qünki sinak kældi; əmdi bu «xahanə hasa » baxқа yaoşlaqlarni kəmsitkini bilən, u bəribir tūgixidu əməsmu?! — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

14 — Əmdi sən, i insan oşli, bexarət bərgin, qawak qalojin! Kiliq ikki kətim, üq kətim urup kırsun! U kıroşuqi kiliq, ularni hər tərəptin kərxiwaloşan zor kətl kiloşuqi kiliqtur! □

15 Ularıning yürəklirini erisun dəp, uların nuroşunliri putlixip kətsun dəp, Mən ularning barlık dərwazilirioşa təhdit saloşuqi kiliqni karitip koydum. Way! U qakmaqək parkiritiloşan, u kırixқа suşuruloşan; □ ■

16 i kiliq, ong tərəpkə ötkür bol! Sol tərəpkə burulup qar! Bisingni kəyergə karatқан bolsa xu yərgə qar! 17 Mənki Pərwərdigar Öz kolum bilən qawak qalimən, Öz kəhrimni təküp pişandin qikimən; Mənki Pərwərdigar xundak söz kıldim.

Hudaning Babilning padixahini Yerusalemoşa hujum kilixқа karitip koyidioşanliki

18 Wə Pərwərdigarning sözi mangu kelip xundak deyildi: —

19 Sən i insan oşli, Babil padixahining kiliqining mengixioşa təyyarlanoşan ikki yolni bekitip koyoyin; ikkilisi bir zemindin qikidioşan bolsun; *Yerusalem* xəhirigə mangidioşan yolning bexida bir yol bəlgisini tikləp koyoyin; 20 yəni kiliqning yetip kelixi üqün Ammoniyaların Rabbah xəhirigə bir yol həmdə Yəhudaşa, yəni istihkami məstəhkəm Yerusalem xəhirigə yənə bir yolni bekitip koyoyin; 21 qünki Babilning padixahı aqa yolda, yəni ikki yolning bexida pal aqkuzidu; u oklarni silkiydu, «kəqmə məbudlar»din soraydu, jigərnı təkşüridu. □

22 Əmdi sepilni bəsküqi bazoşanlarni tikləxni, kan təküxkə pərman kilixni, jəng elan kilip towlaxni, dərwazilaroşa uruloşuqi bazoşanlarni tikləxni, sepiloşa qikidioşan dönglüklərnı yasaxni, potəylərnı kuruxni, Yerusalemnı *muhəsirigə elixni* kərsitidioşan pal uning ong kəlioşa qüxidu; ■ 23 gərgə bu pal ularoşa yaloşan kərüngini bilən, ular iqkən kəsəmlər tūpəylidin, Yəhudadikilərnı qanggilioşa alsun dəp padixah ularning kəbihlikini esigə kəltüridu. □

□ 21:12 «xunga yanpixonğa qattik urup koyoyin!» — «yanpaxқа urux» qattik dərd-ələmning ipadisi idi. ■ 21:12 Əz. 6:11; 7:27 ■ 21:13 Yəx. 1:5; Yər. 6:28-30

□ 21:14 «bexarət bərgin, qawak qalojin!» — «qawak qelix» bəlkim pəyoşəmbərnıng Hudaşa wəkil bolup, Hudaning bu ixlarni toşra degənlikini ipadilixi idi. □ 21:15 «ularning yürəklirini erisun dəp, ... Mən ularning barlık dərwazilirioşa təhdit saloşuqi kiliqni karitip koydum. Way! U qakmaqək parkiritiloşan, u kırixқа suşuruloşan» —

okurmənlər baxқа nəşqə hil tərjimiliri bilən uşrixixi mumkin. İbraniy tilida bu ayattiki bəzi səzning mənisini pəkət pərez kilixqıla bolidu. ■ 21:15 Əz. 21:32 □ 21:21 «kəqmə məbudlar» — ibraniy tilida «tərafım»; kişik, qol bilən kətürgili boloşan «qolaylık butlar». «jigərnı təkşürüx» — kona zamandiki palqilıqning bir usuli idi. Biliximizqə ular bir həywanni soyp, andin üşqə-kərnı qatarlıqlarnı təkşürüp, kərgən alamətlər boyiq bər qararoşa kelətti.

■ 21:22 Əz. 4:2; 17:17 □ 21:23 «gərgə bu pal ularoşa yaloşan kərüngini bilən, ... Yəhudadikilərnı qanggilioşa alsun dəp padixah ularning kəbihlikini esigə kəltüridu» —

pütün bu ayətnıng əyni tekistni qüxinix təs. «Iqkən kəsəmlər» bəlkim Zədəkiya Nebokadnəsarğa iqkən kəsəmlərnı kərsitidu. Nebokadnəsarning məslihətqiliri bu palni yaloşan dəp karişini bilən, Huda Yerusalemnı jazalansun (Nebokadnəsarning qanggilioşa qüxsun) dəp kəş'iy bəkitkən boləşaqқа, Nebokadnəsar bəribir Rabbah xəhirigə əməs, bəlkı Yerusalemnıng asiylıqini esigə kəltürüp uningəşa hujum kilixni karar kilidu.

24 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Silərning asiylikinglar axkarilini, barlik kilmixliringlarda gunahliringlar kəringəqkə, kəbihlikinglarni əskə kəltürgininglar tüpəylidin — yəni əzünglar pax kilinip əskə elinöinglar tüpəylidin, silər qoləja elinisilər. 25 Əmdi sən, i Israilning munapik həm rəzil xahzadisi, kəbihlikingning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridiojan küning kelidü!□

26 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Səlini uningdin eliwət, tajni eliwət; ixlar öz pətida turıwərməydu; pəs turəjanni egiz kil, egiz turəjanni pəs kil; 27 uning *təhtini* örüwət, örüwət, örüwət! Uning həkükining Iğisi kəlmigüqə, u yənə məwjut bolmaydu; Mən uni Uningəja təkdim kəlimən.□

Ammon halki toqruluk bexarət

28 Əmdi i insan oqlı, bexarət berip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar Ammoniyar wə ularning mazaqliri toqrısida mundak dəydu: «Bir kiliq, bir kiliq kətl kiliqka suqurulojan; u adəmni yəwetixkə, qaqmaktək yaltiraxka parkiritilojan!» — degin!□

29 Qünki palqılar sən kiliq toqrungda kuruk alamət kərinüxlərnı kərüp, sən üqün yaloqandin bir pal salidu; rəzillərnıng kəridiojan küni kəlgəndə, kəbihlikning jazalinix waqti-saiti toxkanda, bular seni xu kirilojan rəzillərnıng boyunliri üstigə qoxup yatkuzidu!

30 Bu kiliqni öz oqlariəja kayturup sal!

Mən sening üstünggə əzüng yaritilojan jayda, yəni sən tərülgən jayda həküm qikirip jazalaymən.

31 Xuning bilən Mən üstünggə kəhrimni təküp yaqdurup,

Ojəzipimning oti kilip püwəymən;

Mən seni katillikka mahir yawuz adəmlərnıng qoləja tapxurup berimən;

32 Sən otka yekiloju bolisən;

Sening kəning öz zeminingdə təkülidu;

Sən kaytidin əslənməysən;

Qünki Mənki Pərwərdigar söz kəlojan.

22

Yerusalem toqruluk üq bexarət •••• Birinqi: — kanlik xəhər

1 Pərwərdigarning sözi munga kelip xundak deyildi: —

2 Əmdi sən, i insan oqlı, kanlik xəhər üstigə həküm qikarmamsən? Həküm qikarmamsən? Əmdi uning yirginqlik kilmixlirini yuzigə selip mundak degin: —■

□ 21:25 «i Israilning munapik həm rəzil xahzadisi» — «rəzil xahzadə» Zədəkiya padixahni kərsitidu. Əzakiyal pəyojəmbər uni «padixah» degüsi kəlməydu. «**kəbihlikingning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridiojan küning kelidü!**» — ibraniy tilida «kəbihlikingning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridiojan küning kelidü!» deyilidu. Demək, kəridiojan küning yekün kəlgənlikini təktiləydu. □ 21:27 «**Uning həkükining igisi kəlmigüqə, u yənə məwjut bolmaydu; Mən uni uningəja təkdim kəlimən**» — bu ayətning mənisi, Zədəkiyadin keyin, Dawut padixahning əwladi, Israil həm aləmning tegixlik padixahı Kutquzuqı-Məsih kəlgüqə Israilning təhtigə öz halkidin boləjan həküm padixah bolup olturmaydu. «Yar.» 49:10-tiki bexarətnimu kəring. □ 21:28 «**Bir kiliq, bir kiliq kətl kiliqka suqurulojan; u adəmni yəwetixkə, qaqmaktək yaltiraxka parkiritilojan!**» — Ammoniyar əzlrining muxu kiliqini Israilarnı soyux üqün suqurəjan (keyinki ayətlətnı kəring). Biraq ahirida u əzlrining bexioja qüxidu. ■ 22:2 Əz. 20:4; 23:36

³ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Əz jaza küning kelixi üçün öz iqidə qan tökküqi xəhər, özini buloqax üçün özige məbudlarni yasioqan xəhər

⁴ Sən tökkən qan tüpəylidin gunahkar boldung, yasioqan məbudlar tüpəylidin özüngni buloqiding; sən öz jaza künliringni yekinlaxturdung, yilliringni toxturdung; xunga Mən seni əllərgə rəsua, barlik məmlikətlərgə mazakning obyektini qildim. ■ ⁵ Sanga yekindikilər həmdə səndin yiraktikilər seni mazak qilidu, i qiya-qiyaqə toloqan bətnamlik xəhər!

⁶ İsrailning xahzadiliri, hər birining hokukidin paydilinip iqingdə kandaq qan tökkənlikigə qara! ⁷ Sening iqingdə ular ata-anisini közgə ilmiqan; aranglarda musapirlarqə zulum-zumbuluk qiloqan, yetim-yesirlər həm tul hotunlarqə uwal qiloqan; ⁸ Mening pak-muqəddəs nərsilirimni sən kəmsitkən, Mening «xabat kün»lirimni buloqar buzqansən; ⁹ sening iqingdə qanoqə təxna təhməthor adəmlər boluqan; ular taqlar üstidə bütprəslik exini yegən; sening iqingdə ular buzukluk pəsəndilik qiloqan; ■ ¹⁰ səndə öz atisining nomusioqə təgkənlər bar; ay kərgən qız-ayallarni ayaq asti qiloqanlarmu bar. □ ■

¹¹ Birsini qoxnisining ayali bilən yirginqlik buzukluk qiloqan; yənə birsi öz kelinini buzup xəhwaniyə qiloqan; səndə boluqan yənə birsi öz singlisioqə, yənə atisining kizioqə baskunqilik qiloqan. ■ ¹² Ular qan töküx üçün arangda «sowəatlar»ni qəbul qiloqan; sən əsüm-jazanə aloqan; sən öz qoxniliringdin haramni məjburiy yuluwelip, Məni untuqansən — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹³ Wə mana, Mən haramni məjburiy yuluwelixingqə wə sən öz arangda tökkən qanlarqə qarap qolumni-qolumqə urdum! □ ■

¹⁴ Mən seni bir tərəp qilidiqan künlərdimu yüriking yənə tok, qolliring qing turiwərdmu? Mənki Pərwərdigar söz qildim, Əzüm uni ada qilimən. ■ ¹⁵ Mən seni əllər arisioqə tarkitimən, məmlikətlər iqigə taritimən, otturangda boluqan pəsəndilikinggə hatimə berimən. ■

¹⁶ Əmdi sən özüng arkilik əlləning köz aldida buloqinisən, andin Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən. □

İkkinqi bexarət: — Tawlxning nətijisi — heqnemə qalmaydu!

¹⁷ Pərwərdigarning sözi manga kelip xundaq deyildi: —

¹⁸ I insan oqlı, İsrail jəməti Manga huddi daxkal bolup qikti; ularning həmmisi humdanda qaloqan mis, qələy, təmür wə qoşuxunlardur; ular kümüxning poqi bolup qikti. ■

¹⁹ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Həmminglar daxkal bolup qikqəqə, mana əmdi Mən silərnə Yerusalem otturisioqə yioqimən;

²⁰ kixilər üstigə ot püwəp, ularni eritip tawlx üçün kümüx, mis, təmür, qoşuxun wə qələyni humdan iqigə yioqəndək, Mən oşəzirim wə qəhrim

■ 22:4 2Pad. 21:16; Əz. 5:14; 20:30,31 ■ 22:9 Əz. 18:6,11 □ 22:10 «atisining nomusioqə təgkənlər» — ibraniy tilida buning ikki mənisining mumkinligi bar: (1) öz atisioqə baskunqilik qiloqan; (2) atisining ayali (öz anisi yaki egəy anisi)qə baskunqilik qiloqan. Bizninggə muxu yərdə (2) toşridur. ■ 22:10 Law. 18:8,19; Əz. 18:6 ■ 22:11 Law. 18:15, 20; Yər. 5:8 □ 22:13 «sən öz arangda tökkən qanlarqə qarap qolumni-qolumqə urdum» — «kol-qolqə urux» qattik əpsuslinarlik, pişənni bildüridu. ■ 22:13 Əz. 21:22 ■ 22:14 Əz. 17:24 ■ 22:15 Əz. 12:14, 15 □ 22:16 «Əmdi sən özüng arkilik əlləning köz aldida buloqinisən, andin Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən» — oqurmənlər baxka hil tərjimilərnə uqritixi mumkin. Ayətning əyni tekstini qüxinix səl təs. ■ 22:18 Yəx. 1:22

bilən silərnı yioƣıp *xəhər* iƣigə selip silərnı eritimən. ²¹ Xundak, Mən silərnı yioƣıp, oƣəzipimning otini üstünglərgə püwləymən, silər uning otturisida erip ketisilər; ²² kümüx humdanda eritilgəndək, silər *xəhər* otturisida eritilisilər; wə silər Mənki Pərwərdigarning Əz kəhrimni üstünglərgə təkkənlikimni tonup yetisilər.

Üqinqi bexarət: — İsrailning pütün jəmiyiti buzıldı!

²³ Pərwərdigarning səzi mənə kelip xundak deyildi: —

²⁴ I insan oƣlı, *xəhərgə* mundak deyin: — Oƣəzəp qüxkən kündə sən paklandurulmioƣan, yamoƣur qüxmigən bir zeminsən. □ ²⁵ Əz oljisini titma kilidioƣan, həkirəydioƣan xirdək ularning pəyoƣəmbərliri uningda suyikəst ixlitidu; ular janlarnı yəwetidu; həzinilərnı, kimmətlik nərsilirini buliwalidu; ular uning otturisidiki tul hotunlarnı kəpəytməktə. ■

²⁶ Uning kaħinliri Təwrat-kanunumni buzup taxlap, pak-muqəddəs nərsilirimni buləoƣan; ular pak-muqəddəs bilən addiy nərsilərnı pərk kilmaydu; ular «xabat kün» lirimgə kəzini yumup yüridu; xuning bilən ular arisida Manga bətnam qəplinidu. ■ ²⁷ Uning iƣidiki xaħzadilər huddi oljisini titma kilidioƣan bərilərdək; ular kan təküxidü, janlarnı nabut kilixidu, haram mənəpəətni bulixidu. ■ ²⁸ Uning pəyoƣəmbərliri ularning *kilmixlirini* «ħak suwak» bilən akartkan, «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu!» dəp sahta kərünüxlərnı kəruwelip, pal selip yaloƣanƣilik yətküzidu; ləkin Pərwərdigar ularoƣa səz kiləoƣan əməs. ■ ²⁹ Zemindəki addiy puƣralarmu jəbir-zulum kilixip, bulang-talang kilidu; ular ajiz-namratlarnı bəzək kilip, musapirləroƣa zulum selip uwal kilidu. ³⁰ Mən ular arisidin tamni kəytidin yasitip beridioƣan, Məni ularning zemini wəyran kiliximdin yanduridioƣan, uning yerikini ətküdək, Məning aldımda turidioƣan ariƣı bir əzimətni izdəp kəldim; birək həqbirni tapalmidim. ■ ³¹ Xunga Mən kəhrimni üstigə təkimən; oƣəzipimning oti bilən Mən ularni həlak kilimən; Mən ularning yollirini öz bəxiəoƣa kəyturimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

23

Oħoləh həm Oħolibəh — ikki ayal toƣruluk boləoƣan təmsil

¹ Pərwərdigarning səzi mənə kelip xundak deyildi: —

² I insan oƣlı, bir anidin tuəuloƣan ikki ayal bar ikən; ³ ular Misir zemində pəħixilik kiləoƣan; ular yaxlıqta pəħixilik kiləoƣan; xu yərdə ularning kəksiliri mijiƣlinip, ƣizlik əmqək topƣiliri silənoƣan. ■ ⁴ Ularning isimliri bolsa, ƣongining Oħoləh, kiƣikining Oħolibəh idi; ular Məningki idi; ular oƣul-ƣizlarnı tuəƣkan. Samariyə bolsa Oħoləh, Yerusalemlə Oħolibəhdur. □

□ 22:24 «Oƣəzəp qüxkən kündə sən paklandurulmioƣan, yamoƣur qüxmigən bir zeminsən» — Hudaning oƣəzi tūpəylidin, ularda bəlkim bir ƣuroƣəƣlilik boləoƣanidi. «Kan.» 28-babni kəruŋg. ■ 22:25 Mat. 23:14 ■ 22:26 Law. 10:10; Əz. 44:23 ■ 22:27 Mik. 3:11; Zəf. 3:3 ■ 22:28 Əz. 13:7, 9, 10; 21:29; 22:12 ■ 22:30 Zəb. 106:23 ■ 22:31 Əz. 9:10; 11:21; 16:43 ■ 23:3 Əz. 20:8 □ 23:4 «Ularning isimliri bolsa, ƣongining Oħoləh, kiƣikining Oħolibəh idi; ular Məningki idi» — demək, Oħoləh İsrailning ximaliy padixəħlikini, Oħolibəh Yəhudani kərsitidu. «Oħoləh» — «uning qədiri», «Oħolibəh» — «məning qədirim uningdidur» deƣən mənilərdə.

5 Oholah Meningki boləjan təkdirdimu yənə buzukluk kıləjan — u axiklirioə, yəni kəxniliri boləjan Asuriylərgə pəs arzu-həwəslərdə boləjan; 6 kək kiyim kiygən, əməldar-həkümdarlar, həmmisi kelixkən yigitlər, atka mingən qəwəndazlar idi. 7 U əz buzuklukini ularning üstigə beoixliəjan; ularning həmmisi Asuriyəning esilzadiliri idi; əz arzu-həwəslirini barlik kəzoəatқанlar bilən wə ularning barlik məbudliri bilən u əzini buləjoəjan. □ 8 U yənila Misirda boləjan pahixilikliridin wəz kəqmidi; qünki uning yaxliqida axu yərdikilər uning bilən billə yatti, kizlik kəksilirini silap, əz buzukluklirini uning üstigə təkkti. 9 Xunga Mən uni əz axnilirining, yəni uning arzu-həwəslirini kəzoəatқан Asuriyləning kəlioə tapxurdum; ■ 10 ular uning nomusini axkarilap, uning oşul-kizlirini elip ketip, uni kiliqlap əltürüwətti; u ayallar arisida *yaman* atakka kaldı; uning üstigə həküm qikirilip jazalandı.

Oholibah

11 Uning singlisi Oholibah buni kərup turupmu, arzu-həwəsliridə hədisidin tehimu buzuk, pahixilikliri hədisiningkidin kəp bolup kətti. 12 U əz kəxniliri boləjan Asuriylərgə pəs arzu-həwəsləni kəzoəatқан; ular əməldar-həkümdarlar, həxəmətlik sawut, formiləni kiygən, atka mingən qəwəndazlar, ularning həmmisi kelixkən yigitlər idi. ■ 13 Mən uning buləjinip kətkənlikini kərdum; ular ikkilisi bir yolluk idi. 14 U uning pahixiliklirini axurdi; qünki u tamda pərang bilən sürətləngən adəmləni, yəni Kaldiyələning rəsimlirini kərdi; 15 ularning bəlliri pətilər bilən oraləjan, bəxioə kuyrukuk səllilər kiyilgən; ularning həmmisi ləxkər bəxidək, yəni tuəuloəjan yurti Kaldiyədəki Babillikləning kiyapitidə idi. 16 U xuan ularəja kərap ularning xəhwəniy həwsini kəzoəjoəjan, xuning bilən ularni izdəp Kaldiyəgə əqliləni əwətkən. □ 17 Xuning bilən Babilliklər uningəja, yəni uning axnilik orun-kərpilirigə yəkin kelip, uni əz zinaliri bilən buləjoəjan; u əzini ular bilən billə buləjoəjandin keyin ulardin bizar boldi. 18 U əz buzukluklirini oşuk kəlip, nomusini axkarilixi bilən, jenim hədisidin yirgəngəndək uningdinmu yirgəndi. 19 Biraq u yənə əzining yaxliq künlirini, yəni Misir zeminida buzukluk pahixilik kıləjan künlirini esigə kəltürüp əz buzukluklirini tehimu kəpəytti. 20 Uning ərliki exək mədəkliridək, məniysi at-larningkidək boləjan Babilning pahixiwəz ərkəklirigə kərap həwəsliri kəzoəaldi. 21 Sən yaxliqingdiki buzuklukliringəja, yəni yaxliqingda Misirlikləning əmqəkliringni siləjoəjioəja yənə təxna bolup təlmürdung. 22 Xunga, i Oholibah, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Mana, Mən jening həzir bizar boləjan axnilirini əzünngə kərxı kəzoəitimən, ularni sən bilən kərxilixikka həmmə tərpingdin elip kelimən; 23 Babilliklər, barlik Kaldiyələr, Pekodlar, Xoalar, Koallar həmdə Asuriyləning həmmisini ular bilən təng kəzoəaymən; ularning həmmisi kelixkən yigitlər, əməldar-həkümdarlar, uluə bəglər wə janablar, həmmisi atka mingən

□ 23:7 «U əz buzuklukini ularning üstigə beoixliəjan; ularning həmmisi Asuriyəning esilzadiliri idi» — yaki «U əz buzuklukini ularning üstigə beoixliəjan; ularning həmmisini Asuriyəning esilzadilirigə beoixliəjan». ■ 23:9 2Pad. 17; 18 ■ 23:12 2Pad. 16:7

□ 23:16 «U xuan ularəja kərap ularning xəhwəniy həwsini kəzoəjoəjan, xuning bilən ularni izdəp Kaldiyəgə əqliləni əwətkən» — bundak bayanlar bəlkim Yəhudaning padixahliri Babilin yardım soriəlanlikini, Babilliklər bilən dostlaxmaqçı boləjanlikini, xundakla ularning butpərəsilikini qəbul kıləjanlikini kərsitidu («2Pad.» 20:12-15, 21:1-9-ayətləni kəring).

qəwəndazlardur; ²⁴ ular qoral-yaraqlar, jəng hərwiliri, yük hərwiliri həm zor bir top həklər bilən sanga qarxi çikidu; ular özlerini həmmə tərripində sipar-qalkanlar wə dubulojalarnı kiyip sanga qarxi səpras bolidu; bexingə qəxidiojan tegixlik jazani ularoşa tapxurimən, ular öz həkümliri boyiqə jazalaydu.

²⁵ Mən muqəddəslirimdin çikқан oşəzəpni sanga karitimən; xuning bilən ular kəhr bilən seni bir tərəp kilidu. Ular sening burnung wə kulakliringni kesiwetidu; səndin ahirki qaloqanlar kiliqlinidu; ular oşul-kizliringni elip ketidu, səndin yənıla qaloqanlar otta yutuwetilidu. □

²⁶ Ular səndin kiyim-keqəkliringni eliwelip, güzəl zibu-zinnətliringni bulaydu. ■ ²⁷ Xuning bilən Mən səndə Misir zeminida baxlanoşan buzuklukliringni wə pəhixilikliringni tohtitimən; sən bu ixlaroşa yənə təlmürməysən, Misirni qayta əsliməysən.

²⁸ — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən seni özüng nəprətləngənlərnin kolioşa, yəni jening yirgəngənlərnin kolioşa tapxurimən; ■ ²⁹⁻³⁰ ular seni eqmənlik bilən bir tərəp kilip, barlik əjirliringni elip ketip, seni tuoşma-yalingaq qaldurup, pəhixilikliringning nomusini axkarilaydu. Sən əllər bilən pəhixilik kילוanliking, ularning məbudliri bilən özüngni buloşioşanliking tüpəylidin, sening buzuklukliring həm pəhixilikliring bularni bexingə qəxürdi. ■ ³¹ Hədəngning yolida özüng mangoşansən; xunga Mən uningdiki kədəhni sening kolungoşimu tutkuzdum.

³² — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Hədəngning kədəhni, qongkur wə qong bir kədəhni sənmu iqisən; sən rəswa bolup mazaq kilinisen, qünki uning həjimi qongdur; ³³ sən dəhətlik wə həlakət kədəhi, yəni hədəng Samariyəning kədəhi bilən məstlik həm dərd-ələmgə toldurulisən; ³⁴ sən uni iqiwetip yənə yalaysən, hətta uning parqilirinimu oşajilaysən, andin kəksiliringnimu yulup taxlaysən; qünki Mən xundak sez kildim, dəydu Rəb Pərwərdigar.

³⁵ Xuning üqün Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki sən Meni untup arqangoşa taxliwətkənliking üqün, xunga öz buzuklukung həm pəhixilikliringning jazasini kətürisən. ■

³⁶ Wə Pərwərdigar mundaq dedi: — I insan oşli, sən Oşolah wə Oşolibamah üstigə həküm çikiraməsən? Əmdi ularoşa öz yirginlik kilmixlirini ayan kilip kərsətkin. ■ ³⁷ Qünki ular buzukluk kildi; kolliri qan boldi; ular öz butliri bilən buzukluk kilip, uning üstigə Manga tuoşqan öz balilirini ularning ozuqi süpitidə qurbanlik kilip ötküzüp beoşixlidi.

□ ■ ³⁸ Uning üstigə ular Manga xundak ix kילוaniki, ohxax bir kündə ular Mening muqəddəs jayimni buloşap, «xabat kün»lirimni buzoşan. ■

³⁹ Qünki ular öz balilirimni butliriəşa soyəşan qəşda, ular ohxax bir kündə muqəddəs jayimni buloşaxqa kirdi; mana, ular Mening öyüm otturisida xundak kילוan. ■

⁴⁰ Uning üstigə adəmlərnı yiraktin qakirdi, ularni elip kelixkə əlqi əwətti; mana, ular kəldi; sən ularni dəp yuyunup, kəz-qaxliringəşa osma qoyup, özüngni zibu-zinnətlər bilən pərdazliding; ⁴¹ həxəmətlik

□ **23:25** «Mening muqəddəslirimdin çikқан oşəzəp» — ibraniy tilida «(Mening) həsitim».

■ **23:26** Əz. 16:39 ■ **23:28** Əz. 16:37; Əz. 23:17 ■ **23:29-30** Əz. 16:39; Əz. 23:25, 26

■ **23:35** Yər. 2:32; 3:21; 13:25; 18:15; Əz. 22:12 ■ **23:36** Əz. 20:4; 22:2 □ **23:37** «öz balilirini

ularning ozuqi süpitidə qurbanlik kilip ötküzüp beoşixlidi» — «(ottin) ötküzüx» degən sez, butpərəslik toşruluk bayanlar arisida bolsa, adətə insanlarnı, bolupmu balilarnı butlarəşa «qurbanlik süpitidə ottin ötküzüx»ni kərsitidu. ■ **23:37** Əz. 16:21; 20:26,31 ■ **23:38** Əz. 22:8

■ **23:39** 2Pad. 21:4-7; Əz. 16:21; Əz. 20:13, 16

bir diwanda olturdung, uning aldioğa üstigə Mening huxbuyum həm zəytun meyim koyuloğan dastihanni koydung; ■ 42 oqəmsiz yürgən bir top kixilərnin awazi uningda anglandi; qüprəndə adəmlər bilən billə qəl-bayawandın Sebailərmu elip kelindi; ular *hədə-singilning* kollirioğa biləzükklər, bexioğa qiraylıq tajlarni saldi. □ 43 Əmdi Mən zina-buzukluklar bilən uprap kerioğan pahixə toquruluk; «Ular əmdi uning bilən buzukluk kiliwərsun; qünki u həkikətən *pahixə*» — dedim. □

44 — Xuning bilən ular pahixə ayaloğa yekinlaxkandək uningə yekin berip billə yatti; ular xundak kiliş Oholah wə Oholibamah bu ikki buzuk ayaloğa yekinlixip billə yatti.

45 Birək həkkanıy adəmlər ularni zinahor ayallarni wə qan tökküqi ayallarni jazalioğanə ohxax, ularning üstigə həküm qikiriş jazalaydu; qünki ular zinahor ayallar, ularning kolliriş qandur. □ ■ 46 Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Bir top adəmlərnı ularə qaxriş qikiriş elip kelimən, ularni həryanəğa həydiwetixkə wə bulangqilik qilixkə tapxurimən. 47 Bu top kixilər ularni taxlar bilən qalma-kesək kiliş, kiliqliri bilən qepip soyidu; ular ularning oşul-kizlirini öltüridu, öylirini ot bilən köydüriwetidu. ■

48 Xuning bilən Mən zemində buzuklukqə hatimə berimən; xuning bilən barlık ayallar silərdin sawak elip silərnin buzuklukliringni dorımaydu. 49 Ular buzuklukunı öz bexingə qayturup quxüridu, wə silər məbudliringlarə qetixlik boləğan gunahlarni kətürisilər; silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■

24

Daoşlixip kətkən qazan

1 Tokkuzinqi yili, oninqi aynin oninqi künidə, Pərwərdigarnin sözi manga kelip mundak deyildi: —

2 I insan oşli, bu künni, dəl muxu künnin qislasini yeziwaləşin; qünki dəl muxu kündə Babiling padixahı Yerusalemnı muhasirigə aldi.

3 Asiy jəmətning aldioğa bir təmsilni qoyup mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Kazanni otning üstigə qoyunglar, ot üstigə qoyunglar, uningə su koyunglar; ■ 4 gəş parqiliri, hər bir esil gəş parqilirini, put wə kolini uningə yioşip selinglar; esil ustihanlarnimu qoyunglar; 5 koy padisidin əng esillirini elinglar; ustihanlarni pixuruxkə uning astioğa otun toplaş qoyunglar; uni qattik kayninglar, uningdiki ustihanlar obdan kaynisun.

6 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qanhör xəhərnin həlioğa, yəni dat baskan qazanəğa, heq deti kətməydioğan qazanəğa way! Uningdiki həmmi birdin-birdin al; uningə nesiwə qeki taxlanmisun!

■ 23:41 Pənd. 7:17 □ 23:42 «...Sebailərmu elip kelindi» — «Sebailər»ning baxqə birhil təjrimisi: «hərakəkəxlər». □ 23:43 «Ular əmdi uning bilən buzukluk kiliwərsun — qünki u həkikətən pahixə» — yaki «U həkikətən xundak bolsa, ular yənıla hazır uning bilən rast buzukluk qilamdu?».

□ 23:45 «Birək həkkanıy adəmlər ularni zinahor ayallarni ... Jazalioğanə ohxax, ularning üstigə həküm qikiriş jazalaydu» — bizningqə bu jümlidiki «həkkanıy adəmlər» qattik kinayilik, həjwiş gəp idi. Qünki u Babilliklarni kərsitidu (46-47-ayətlərnı kərüng). Məniş bəlkim: «Ular silər bilən selixturuloğanda, həkkanıy adəmlər kərünidu». ■ 23:45 Əz. 16:38 ■ 23:47 Əz. 16:41 ■ 23:49 Əz. 16:58. ■ 24:3 Yər. 1:13

□ ■ 7 Qünki u tökkən qan uning otturisida turidu; u qanni topa bilən kəmgili boluqədək yərgə əməs, bəlki taqir tax üstigə tökti. □ 8 Kəhrimni kəzoqax, intikam elix üqün, u tökkən qanning yepilmasliqi üqün taqir tax üstigə qaldurdum.

9 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qanhor xəhərnin qəlioqə way! Mənmə uning otun dəwisini yooqan qilimən! ■

10 Otunni dəwilənglar, otni yikip quhqulanglar, gəx obdan pixsun, dora-dərməklərni qoxunglar, ustihanlar kəyüp kətsun! 11 Andin qazanni kizitip, uningdiki misni qipkizil qilinglar, iqidiki daq-kirlar eritilip, uning deti qikiriwətilix üqün uni quruk peti qoqlar üstigə qoyunglar!

12 Uning qiloqan awariqilikliri Meni upratti;

Lekin uning kəlin deti uningdin kətmidi;

Xunga uning deti otta turiwərsun!

13 Sening paskiniqilikində buzuk pərixilik bardur; Mən seni pakizlimakqı boldum, lekin sən paskiniqiliktin pakizlandurulmaymən deding; əmdi kəhrimni üstünggə təküp tohtatmoquqə sən paskiniqiliktin pakizlandurulmaysən. 14 Mənki Pərwərdigar xundak səz qildim; u əməlgə axurulidu, Mən uni ada qilimən; Mən nə buningdin yanmaymən, nə heq sanga iqimni əqritmaymən, nə uningdin ökünməymən; ular sening yollirinq wə qilmixlirinq boyiqə üstünggə həküm qikirip jazalaydu — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

Əzakiyalning səyümlük ayalining əlümi

15 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

16 «I insan oqlı, Mən sening səyümlük kəz qarıququnıqni bir urux bilən səndin elip ketimən; biraq sən heq matəm tutma, heq yioqlima, heq kəz yexi qılma; 17 süküt iqidə uq-zar tartisən; əlgüqi üqün heq həza tutma; səlləngni bexinqoqə orap, kəxlirinqni putungoqə baqlıoqin; yüzüngning təwinini yepiwətmə, adəmlər epbərgən nandin yemə».

18 Xuning bilən Mən ətigəndə həlkə səz qildim; kəqkurunda ayalim əldi. İkinqi küni ətigəndə mən buyrulqini boyiqə ix qildim. 19 Əmdi halayiq manga: «Sening bu qiloqan ixlirinqning nemini kərsətkənlikini deməmsən?» dedi.

20 Mən ularoqə mundak dedim: — Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

21 Israil jəmətiqə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən Əz mukəddəs jayimni, yəni sən pəhirləngən küq-tayanqingni, kəzünglarni huxal qiloquqi, jeninglar təxna bolqan nərsini bulqay dəwatimən; silərninq kəyninglarda qalqan qiz-oqullar qiliq bilən yokilidu. 22 Xu tapta silər Mən Əzakiyal hazır qiloqinimdək qilisilər; silər yüzünglarning təwinini yapmaysilər, adəmlər epbərgən nandin

□ 24:6 «Qanhor xəhərnin qəlioqə, yəni dat basqan qazanqə, heq deti kətməydiqan qazanqə way!... uningqə nesiwə qeki taxlanmisun!» — qazanning deti qan rənggide bolup, bəkim xəhərninq qanhorluqini bildüridu. Ayətninq keyinki qismininq mənisi bəkim, qazanning dat basqan parqilirdək, xəhərdikilərmə parqə-parqə tarkilip ketip, heqkəndək bəhtning nesiwisini kərməydu deqənlik. «uningdiki həmmi birdin-birdin al» — yəki «uningdiki gəx parqilirini bir-biridin al». ■ 24:6 Əz. 22:2 □ 24:7 «Qünki ... u qanni topa bilən kəmgili boluqədək yərgə əməs, bəlki taqir tax üstigə tökti» — demək, əzliəri əltürgən adməmlərgə təhimə bihərmətlik qilip ularni dəpnə qilmiqan; yənə kelip, heq nomus qilməy tökkən qanni yoxuruxning həjiti yok dəp yürəngən. ■ 24:9 Nəh. 3:1; Həb. 2:12 ■ 24:14 Əz. 5:11; 23:24

yeməysilər; ²³ səllənglər bexinglarda, kəxinglər ayaqlırlıqda boliweridu; silər heq matəm tutmaysilər yaqi heq yioqlimaysilər; silər kəbihlikliringlar iqidə solixip, bir-biringlaroqa qarixip uq-zar tartisilər. □ ■

²⁴ Xundak kılıp Əzakiyalning əzi silərgə bexarət bolidu; u kandaq kılıoan bolsa, silər xundak kılısilər; bu ix əməlgə axuruloqanda, silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■

²⁵ — Wə sən, i insan oqlı, Mən ulardin küq-istihkamini, ular pəhriləngən güzək gəhrini, səyümlük kəz qarıquklarını, jan-jegiri boləoan kiz-oqullarını ulardin məhrum kılıdioəan künidə, ²⁶ — yəni xu künidə, sanga bu həwəni kulikingoqa yətküzüx üqün bir kaqkən yeningoqa kəlməmdü?

²⁷ Xu künidə aozing eqiloəan bolidu, sən bu kaqkən bilən səzlixisən, yəne heq gaqa bolmaysən; xundak kılıp ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu». □

25

Əllər toqruluk bexarətlər •••• Birinqi bexarət — Ammon toqruluk

¹ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

² I insan oqlı, yüzüngni Ammoniyarəoqa qaritip, ularni əyibləp bexarət berip mundak degin: —■

³ — Ammoniyarəoqa mundak degin — Rəb Pərwərdigarning səzini anglanglar! Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mening muqəddəs jayim buləoəoqanda, Israil zemini wəyran kılınoqanda, Yəhuda jəməti sürgün kılınoqanda sən ularəoqa qarap: «Wah! Yahxi boldi!» degining tüpəylidin,

⁴ əmdi mana, Mən seni xərktiki əllərninq igidarqılıkoəa tapxurimən; ular sening arangda bargah kuruq, arangda qedirilərini tikidu; ular mewiliringni yəp, sütüngni iqudu. ⁵ Mən Rabbah xəhərini təgilər üqün otlaq, Ammoniyalarning yerini koy padiliri üqün aramgah kılımə; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

⁶ — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki sən Israil zeminoəa qarap qawak qelip, putungni tərəqəklitip, kəlbinqdiki pütün əqmənlik bilən hux boləoanliqing tüpəylidin, □ ⁷ əmdi mana, Mən üstünggə kolumni uzartip, seni əllərgə olja boluxka tapxurimən; Mən seni həklər iqidin üzimən, məmləkətlər iqidin yokitimən; Mən seni həlak kılımə; xuning bilən sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən. □

İkkinqi bexarət — Moab toqruluk

□ **24:23 «silər heq matəm tutmaysilər yaqi heq yioqlimaysilər; silər kəbihlikliringlar iqidə solixip, bir-biringlarəoqa qarixip uq-zar tartisilər»** — demisəkmü, balayı'apət xundak eojir boliduki, heqkəndak kəz yaxlıri yaqi matəm tutuxlar uningəoqa layik kəlməydu. ■ **24:23 Əz. 4:17** ■ **24:24** Əz. 12:6 □ **24:27 «Xu künidə aozing eqiloəan bolidu, sən bu kaqkən bilən səzlixisən, yəne heq gaqa bolmaysən»** — bu gaqilik bəx yil ilgiri baxlanəoan. 3:26-ayətini izahiti bilən wə 33:22-ayətini mü kəring. ■ **25:2** Yər. 49:1 □ **25:6 «sən Israil zeminoəa qarap qawak qelip, putungni tərəqəklitip, kəlbinqdiki pütün əqmənlik bilən hux boləoanliqing tüpəylidin...** — muxu yərdə «qawak qelix» wə «putni tıpqəklitix» intayin huxal bolup kətkənlikini bildüridu. □ **25:7 «əmdi mana, mən üstünggə kolumni uzartip, seni əllərgə olja boluxka tapxurimən...»** — Babilning padixahı Nebokadnasar miladiyədin ilgiri 582-yili Rabbah xəhərini wəyran kılıwətti. Keyin «Nabatıylik» ərəblər xərk tərpidin kelip Ammon zeminini igiliwəldi.

⁸ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki Moab wə Seirning: «Yəhuda pəkət barlik baxka əllər bilən ohxax, halas» degini tüpəylidin, ■ ⁹ xunga mana, Mən Moabning yenini — qeğrasidiki xəhərlərni, zeminining pəhri boləqan Bəyt-Yəximot, Baal-Meon wə Kiriatayim xəhərliridin baxlap yerip aqimən; ¹⁰ ularni Ammoniyarlarning zemini bilən billə xərktiki əllərgə tapxurimən; Mən Ammoniyarlarning yənə əllər arisida əslənməsliki üçün, ularning igidarliqoğa tapxurimən; ■ ¹¹ wə Moab üstigə həküm qikirip jazalaymən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

Üqinqi bexarət — Edomni əyibləx

¹² Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — qünki Edom Yəhuda jəmətidin əq elip yamanlik kiliq, xuningdək eəqir gunahkar boləqini tüpəylidin, intikam aləqini tüpəylidin, ¹³ — əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Edoməğa qolumni sozimən; xuning bilən uni zeminidin adəmlər həm haywanlardin məhrum kilimən; Mən uni Teman xəhəridin tartip wəyran kilimən; ular Dedan xəhəriqəgə kiliq bilən yikilidu. ¹⁴ Xuning bilən Mən həlkim Israilning qoli arkilik Edom üstidin Öz intikamimni alimən; ular Mening aqqikim həm kəhrim boyiqə Edomda ix kilidu; Edomiyar Mening intikamimning nemə ikənlikini bilip yetidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. □

Tətinqi bexarət — Filistiyəni əyibləx

¹⁵ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Filistiyələr intikam niyiti bilən hərikət kiliq, kona əqmənliki bilən Yəhüdani yokitayli dəp iq-iqidin əq aləqini tüpəylidin, ¹⁶ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Filistiyəning üstigə qolumni uzartimən; Mən Kərətiylərni kiriwetimən, dengiz boyidikilərnin qalduklirnimu wəyran kilimən. ¹⁷ Mən ularning üstigə kəhrilik tənbihlərni qüxürüp kattik intikam alimən; ularning üstidin intikam aləqinimda ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

26

Tur wə Zidonni əyibləx

¹ On birinqi yili, ayniq birinqi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning sezi mənə kelip mundak deyildi: — □

■ **25:8** Yər. 49:1-47 ■ **25:10** Əz. 21:37 □ **25:11** «**Moab üstigə həküm qikirip jazalaymən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu**» — Babilning padixahı Nebokadnəsar miladiyədin ilgiriği 582-yili Moabning zeminini ixəqal kildi. Keyin «Nabatiylik» ərəblər xərək tərpidin kelip Moab zemini igiliwaldi. □ **25:14** «**Mən həlkim Israilning qoli arkilik Edom üstidin öz intikamimni alimən; ular Mening aqqikim həm kəhrim boyiqə Edomda ix kilidu...**» — miladiyədin ilgiriği 120-yili Yəhudiylarning yetəkqisi Yuħanna Hirkanus Edoməğa hujum kiliq ularəğa «towa kiliq Pərwərdigarəğa ixininglar, yaki kiliqimda əlünqlar» degən tallax yolini bərdi. □ **25:17** «**Mən ularning (Filistiyələrnin) üstigə kəhrilik tənbihlərni qüxürüp kattik intikam alimən**» — Filistiyələr awwal Babilning padixahı Nebokadnəsar tərpidin azab kərdi; andin Grek imperiyəsi tərpidin ixəqal kilindi; miladiyədin ilgiriği 148-146-yillarda ular Yəhudiylar tərpidin bir məzgil ixəqal kilindi. Ularin əwladliri bügünki «Pələstinliklər»ning bir qismi. □ **26:1** «**on birinqi yil**» — sürgün boləqanliqining 11-yili idi. Bəlkim on birinqi ay boluxi mumkin.

² I insan oşli, Turning Yerusalem toşruluk: «Wah! Yahxi boldi! Əllərninğ dərwasizi boluquı wəyran boldi! U manga karap kayrilip eqildi; uning wəyran kilinixi bilən özümni toyoşuzimən!» degini tüpəylidin, ³ — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, i Tur; Mən sanga karximən, dengiz dolqunlarni koşoşoşandək, kəp əllərnı sən bilən karxilixka koşoşaymən; ⁴ ular Turning sepillirini bərbat kilip, uning munarlrini qekip yokitidu. Uning üstidiki topilirini kirip taxlap, uni takir tax kilip koyimən. ⁵ U pəkət dengiz otturisdiki torlar yeyilidioşan jay bolidu; qünki Mən xundak söz kildim, dəydu Rəb Pərwərdigar; u əllər üqün olja bolup qalidu. ⁶ Uning kuruklukta qaloşan kizliri kiliq bilən kirilidu; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.□

⁷ — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Tur bilən karxilixixka Babil padixahi Nebokədnəsar, yəni «padixahlarınğ padixahi»ni, atlar, jəng hərwiliri bilən, atlik qəwəndazlar, koxun wə zor bir top adəmlər bilən ximal tərripidin qikirip epkelimən. ⁸ U kuruklukta qaloşan kizlirini kiliq bilən soyidu, sanga muhasirə potəylirini kuridu, sepiloş qikidioşan dənglükni yasaydu, sanga karap qalkanlrini kəturidu. ⁹ U sepillirinqoşə bəsküqi bazoşanlarni qaritip tikləydu, qoral-paltirini bilən munarlrini qekip oşulitidu. ¹⁰ Uning atlrining kəplükidin ularning kətürgən qəng-topisi seni kaplaydu; sepilliri bəşulgən bir xəhərgə bəşüp kirgəndək u sening kowukliringdin kirgəndə, sepilliring atlik əskərlərninğ, qaklarınğ həm jəng hərwilirining sadasi bilən təwrinip ketidu. ¹¹ Atlrining tuyakliri bilən u barlik rəstə-koşiliringni qəyləydu; u pukraliringni kiliq bilən kiridu, küqlük tüwrükliring yərgə yikilidu.■

¹² Ular bayliqliringni olja, mal-tawarlriningni oşənimət kilidu; ular sepiliringni buzup oşulitip, həxəmətlik öyliringni harabə kilidu; ular sening taxliring, yaşaq-limliring wə topa-qangliringni dengiz suliri iqigə taxlaydu. ¹³ Mən nahxliringning sadasini tügitimən; qiltarlriningning awazi kaytidin anlanmaydu. ■ ¹⁴ Mən seni takir tax kilimən; sən torlar yeyilidioşan bir jay bolisən, halas; sən kaytidin kurulmaysən; qünki Mənki Pərwərdigar xundak degənmən, dəydu Rəb Pərwərdigar.□

¹⁵ Rəb Pərwərdigar Turoşə mundak dəydu: — Sən oşlap kətkiningdə, yarilanoşanlar aš-zarlioşinida, otturungda kirəşin-qapkun kilinoşanda, dengizning qət yakiliri təwrinip kətməmdü? ¹⁶ Dengizdiki xəzadilər təhtliridin quxüp, tonlrini biryakka taxlap, kəxtilik kiyim-keqəklirini seliwetidu; ular əzlrini korqunq-titrək bilən pürkəydu; ular yərgə oşturup, həq tohtawsiz titrəp, sanga karap sarasimigə quxidu. ¹⁷ Ular sən üqün bir mərsiyəni oşup sanga mundak dəydu: — «I ahaləng dengizdikilərdin boləşan, dangki qikқан, Dengiz üstidin küqlük həküm sürgən, Əz wəhəxtliringni barlik dengizda turuwatkanlarəşə saləşan xəhər! Sən wə sənda turuwatkanlar nəkədər halak boləşan!■

¹⁸ Həzir sening oşlap kətkən kününgdə, Dengiz boyidikilər titrəp ketidu;

□ 26:6 «kuruklukta qaloşan kizliri» — bəlkim turoşə beşindi boləşan yezilarni kərsitidu. 8-ayətnimu kəring. Bu bexarət toşruluk yəne «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 26:11 Yəx. 5:28; Yər. 47:3 ■ 26:13 Yəx. 24:7, 8; Yər. 7:34; 16:9 □ 26:14 «Mən seni takir tax kilimən; sən torlar yeyilidioşan bir jay bolisən, halas; sən kaytidin kurulmaysən» — bu bexarət awal Babilning imperatori Nebokədnəsar, andin Grek imperatori «Büyük Iskəndər» tərəpliridin əmələ axuruldi. Turning həzirki əhwali dəl muxu ayəttə eytiləşandəktur. Bu ixlar toşruluk yəne «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 26:17 Wəh. 18:9-19

Dengizdiki arallar wə kiroqaktikilər sening yok bolup kətkiningdin dəkkə-dükkigə qüxüp qaldı». □

¹⁹ — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən seni adəmzatsız xəhərlərdək, harabə xəhər kiləjinimda, Mən üstünggə dengiz qoŋgurluqlirini qıkirip seni qəkürginimda, Uluoq sular seni besip yapqanda,

²⁰ Xu tapta Mən seni haŋgoja qüxkənlər bilən billə qüxürimən, Kədimki zamandikilərninŋ katarioja qüxürimən; Seni yərning tegiliridə turəuzimən; Seningdə qaytidin adəmzat bolmasliki üqün, Seni kədimki harabilər arisioja, Haŋgoja qüxkənlər bilən billə boluxka qüxürimən; Biraq tiriklərninŋ zeminida bolsa güzəllik tikləp qoyimən; □

²¹ Mən seni baxqilaroja bir agaħi-wəħxət qilimən; Sən qaytidin heq bolmaysən; Ular seni izdəydu, biraq sən mənggügə tepilmaysən» — dəydu Rəb Pərwərdigar.

27

Tur toqruluk yəna bir bexarət — Tur xəhirini qirayliq kemigə ohxitiz

¹ Pərwərdigarninŋ sözi manga kelip mundak deyildi: —

² Sən, i insan oqlı, Tur toqruluk bir mərsiyəni aozingoja elip uningoja mundak degin: —

³ I dengizlarning kirix aozida turukluk, dengiz boyliridiki kəp əllər bilən sodilaxquci, Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«I Tur, sən «Mening güzəllikim kamalətkə yətti!» deding. □ ■

⁴ Sening qebraliring bolsa dengizlarning otturısında idi;

Seni yasioqanlar güzəllikiniŋni kamalətkə yətküzdi.

⁵ Ular barliq tahtayliringni Senirdiki qariojaylardin yasioqan; Sanga moma üqün ular Liwandin kedir dərini epkəlgən;

⁶ Palakliringni Baxandiki dub dərəhliridin yasioqan;

Palubangni səmxit dərəhliridin yasap,

Kupros dengiz boyidiki pil qixi bilən nəqixligən. ■

⁷ Yəlkininŋ Misirdin kəltürəlgən kəxtilik libastin yasaləqan, u sanga tuoq boləqan;

Sayiwining bolsa dengiz boyidiki Elixahdiki kək wə səsün rəhtlərdin idi; □

⁸ Zidondikilər həm Arwadtikilər sening palak urəuqiliring idi;

Səndə boləqan danixmənlər, i Tur, sening yol baxliəuqiliring idi.

⁹ Gəbaldiki aqsakallar wə uning danixmənliri səndə bolup, kawakliringni etətti;

Dengiz-okyandiki barliq kemilər wə ularning dengizqiliri mal alməxturuxka yeningoja kelətti.

□ 26:18 «Həzir sening oqulap kətkən künündə, dengiz boyidikilər titrəp ketidu...» — bu bexarətninŋ kəp jəhətlərdə əməlgə axuruluxi toqruluk «koxumqə səz»imizni kərünŋ. □ 26:20

«Biraq tiriklərninŋ zeminida bolsa güzəllik tikləp qoyimən» — bəxka birhül tərjimisi: «Sən qaytidin tiriklərninŋ zeminida hərəmətkə sazawər orunda bolmaysən». □ 27:3 «I dengizlarning kirix aozida turukluk...» — ibraniy tilida «kirix aozı» değən səz «jüplük xəklidə», qünki

turning ikki porti bar idi. ■ 27:3 Əz. 28:12 ■ 27:6 Yəx. 2:13 □ 27:7 «Elixah» — bəlkim Kuprosni kərsitidu.

10 Parslar, Ludtikilər, Liwiyədikilər qoxunğa tizimlinip, sening ləxkərliring bolğan;

Ular qalkan-dubulqilirini üstünggə esip, seni həywətlik qıloğan; □

11 Arwadtikilər qoxuning bilən hər təriringdə sepilliringda turup kəzəttə bolğan;

Gammadtikilərmu munarlingında turoğan;

Ular qalkan-qorallirini ətrapingğa, sepilliringğa esip koyoğan;

Ular güzəllikingni kamalətkə yətküzgən;

12 Tawarlingning mol bolğanlıqıdin Tarxix sanga heridar bolğan;

Məhsulatlingğa ular kümüx, təmür, kələy, koquxun tegixip bərgən. □

13 Jawan, Tubal wə Məxək sən bilən soda qıloğan;

Ular tawarlingğa adəmləning janliri, mis qaqa-qazanlarni tegixkən. □

14 Torgamah jəmətidikilər məhsulatling üqün atlar, jəng atliri wə keqirlarni tegixip bərgən.

15 Dedandikilər sən bilən sodilaxkan;

Dengiz boyliridiki kəp həlk sanga heridar bolğan;

Ular sanga dəndan, əbnus yaşıqini təlīgən;

16 Suriyə kəl hünərliringning mol bolğanlıqıdin sanga heridar bolğan;

Ular məhsulatlingğa mawi yaqutlar, səsün rəhtlərni, kəxtilərni, nəpis kanap rəhtlərni, marjanlarni, kizil yaqutlarni tegixip bərgən. □

17 Yəhuda wə Israil zeminidikilərdinmu sən bilən sodilaxkuqılar bolğan;

Tawarlingğa ular Minnitning buqdayliri, peqinilər, həsəl, zəytun meyi, məlhəm dorılarni tegixip bərgən.

18 Dəməxk kəl hünərliringning mol bolğanlıqıdin, Hərhil baylıqliring tūpəylidin sanga heridar bolup sanga Həlbonning xarablrini, aq yunglarni tegixip bərgən.

19 Wədan wə Uzaldin qıqkan Jawandikilər məhsulatlingğa soquloğan

təmür, kəwzakdarqin, egirni tegixkənidi.

20 Dedan sanga at tokumlrini tegixip bərgən;

21 Ərəbistan wə Kədadiki barlık xahzadilər sanga heridar boldi;

Sanga pahlanlar, qoqkarlar wə əqkilərni tegixip bərgən.

22 Xəba həm Raamahdiki sodigərlər sən bilən tıjarət qıloğan;

Məhsulatlingğa ular hərhil sərhil tetitqular, qimmətlik jawahıratlar wə altun almaxturup bərgən.

23 Həran, Kannəh, Edəndikilər wə Xəba, Axur, Hilmadtiki sodigərlər sən bilən tıjarət qıloğan; □

24 Ular sanga həxəmətlik kiyim-keqək, səsün rəhtlər wə kəxtilər, rəngmurəng giləmlərni tegixip bərgən;

Bularning həmmisi tügünqəklinip tana-aroqamqılar bilən qing baqlinip, bazarıngğa kirdi.

25 Tarxixniki kemilər tawarlingni kətürgən karwanlardək bolğan;

□ **27:10 «Liwiyədikilər»** — «Liwiyə» yaki «Libya» ibraniy tilida «Put» degən sözdür. □ **27:12 «Tarxix»** — qədimki zamanlarda dengiz sodisi bilən dangki qıqkan «Tarxix» dəydiqan üç yurt bar boluxi mumkin idi. Birinqisi, ximaliy Afrikida (hazirki Marəkə ətrapidə); ikkinqisi İspaniyə, üçinqisi Əngliyə idi. Muxu yərdə bəlkim İspaniyini kərsitidu. □ **27:13 «Jawan»** — hazirki Gretsiyədur. Tubal wə Məxək əslidə hazirki Türkiyə zeminida yaxiqan ikki kəbilə idi. Keyin ular Rusiyə tərəkə kəqüp kətkən boluxi mumkin. **«adəmləning janliri»** — kullar degənlik.

□ **27:16 «Suriyə kəl hünərliringning mol bolğanlıqıdin sanga heridar bolğan...»** — bəzi kona kəyütmə nushılarda «Aram» (Suriyə) əməs, «Edom» deyilidu: 18-ayəttə «Dəməxk» (Suriyəning paytəhti) toqruluk söz boləqqa, «Edom» bəlkim toqridu. □ **27:23 «Axur»** — Asuriyə.

Xuning bilən sən dengiz-okyaning baqrida mal bilən toldurulup, intayin eoşirlixip kətkənsən; □

²⁶ Sening palak oroşuqiliring seni uluş sularoşa apardi;
Xərək xamili seni dengiz-okyaning baqrida parə-parə kiliwətti; ■

²⁷ Sening mal-mülükliring, bazarliring, dengizqiliring wə yol baxlıoşuqiliring,
Kawakliringni ətküqilər, sən bilən sodilaxkan sodigərlər, səndə boləjan barlık ləxkərliring,

Jümlidin arangda toplanəjan adəmlərninğ həmmisi sən ərülüp kətkən kününğdə ərülüp dengiz-okyaning koynioğa oşərk bolup ketidu. ■

²⁸ Yol baxlıoşuqiliringning aq-zarliridin daladikilər təwrəp ketidu. ■

²⁹ Palak oroşuqilarning həmmisi,
Dengizqilər, dengizdə barlık yol baxlıoşuqilər öz kemiliridin qüxidu;
Ular quruklukta turidu;

³⁰ Ular sanga qarap awazini anglitip,
Qəttik aq-zar kətüridu;
Ular topa-qanq qikirip bexioğa qaqidu;
Ular küllər iqidə eoşinaydu.

³¹ Ular seni dəp qaqlirini qüxürüp özlrini taz kiliş, bəz kiyimlərgə oraydu;
Ular qəttik matəm tutup sən üçün zor dərd-ələm iqidə yioşlaydu. □ ■

³² Ular aq-zarlirini kətürginidə sən üçün bir mərsiyəni oşup, sən toşruluk həza kiliş mundak dəydu:

— «Tur dengiz-okyanlar otturisida, hazır jimjit kilişoşan!

Əsli kim uningə tənq kelələytti?

³³ Məşsulatliring dengiz-okyanlardin ətüp kətkəndə,
Sən kəp həlkləni qanaətləndürgən;
Baylıqliring wə tawarliringning molluqi bilən yər yüzidiki padixahləni beyitkənsən.

³⁴ Sən sularning qonqkur tegidə dengiz-okyanlar tərpidin parə-parə kilişoşanda,
Tawarliring həm arangda boləjan top-top adəmliringmu ərülüp oşərk bolup kətti.

³⁵ Barlık dengiz boyidikilər sanga qarap alaqzadə boləjan;
Ularning padixahləri dəhxət qorqup, ularning yüzlrini sur baskan.

³⁶ Həlklər arisidiki sodigərlər sanga qarap «ux-ux» kildi;
Sən özünq bir wəhxət iding, əmdi qaytidin bolməysən». □ ■

28

Turning padixahini əyibləydişan bir bexarət

¹ Pərwərdigarning səzi mənq kelip mundak deyildi: —

² I insan oşli, turning xahzadisigə mundak deşin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sening özünq qonq tutup: «Mən bir ilahturmən;

□ **27:25 «eoşirlixip kətkən»** — ibraniy tilida ikki bislik gəp bolup, uning ikkinqi mənisini «həmət-abruyluk boləjan» deşən mənidə. Xübhisizki, bu kinayilik gəp idi. ■ **27:26** Əz. 17:1 ■ **27:27** Wəh. 18:9-19 ■ **27:28** Əz. 26:10, 15 □ **27:31 «bəz kiyimlər»** — matəm tutux yaki qəttik towa kilişni bildürətti. ■ **27:31** Yər. 48:37 □ **27:36 «sodigərlər sanga qarap ux-ux» kildi** — «ux-ux kiliş» kona jəmiyəttə məşirə kilişni bildüridu. ■ **27:36** Əz. 26:21

Mən Hudaning təhtigə, yəni dengiz-okyanlarning baqırda olturimən», degənsən;

(Biraq sən insan, Huda əməssən!)

Sən öz könglüngni Hudaning köngli dəp oylap qalding. ■

³ Mana, sən Daniyaldin danasən;

Həqkandak sir səndin yoxurun əməs; □

⁴ Danalıqıng wə əqling bilən sən baylıqlarğa igə boldung, Altun-kümüxni həziniliringgə toplaş koydung;

⁵ Tijaşəttə boləşən zor danalıqıng bilən baylıqliringni awuttung; Baylıqliring tüpəylidin özüngni qoş tuttung: —

⁶ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

Sən öz könglüngni Hudaning köngli dəp oylap kətkənlikingdin,

⁷ Əmdi mana, Mən yat adəmlər,

Yəni əllərning dəhxitini üstünggə epkelimən;

Ular danalıqıngning parlaklıqını yökətxkə kiliqlirini suşurup,

Xan-xərişingni buləşaydu; ■

⁸ Ular seni haşğə qüxüridu;

Xuning bilən sən dengiz-okyanlarning koynida öltürülgənlərning ölümidə əlisən.

⁹ Əmdi seni öltürgüçingə aldida: «Mən Huda» — dəmsən?

Biraq sən özüngni sanjip öltürüdişəning qoli astida Təngri əməs, insan bolup çikisən.

¹⁰ Sən yat adəmlərning qolida hətnə kilişimioşanlarğa layik boləşən ölüm bilən əlisən;

Qünki Mən xundak səz kiləşən», — dəydu Rəb Pərwərdigar. □

Turning padixahi toşruluk bir mərsiyə

¹¹ Pərwərdigarning səzi manga kelip mişən mundak deyildi: —

¹² I insan oşli, Turning padixahi toşruluk awazingni kətürüp bu mərsiyəni aşzingə elip uningə mundak deşin: —

Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sən, kamalətning jəwhiri boləşən,

Danalıqka tolaşən, güzəllikdə kamalətkə yətkəniding; □ ■

¹³ Sən Erəm başqisi, yəni Hudaning başqisida boləşəsən;

Hər bir kimmətlik taxlar, yəni kızil yaqut, serik gəhər wə almas, beril yaqut, aq həkik, anartax, kək yaqut, zumrət wə kək kaştax sanga yəgək boləşən;

Yaqut kəzliring wə nəkəxliring altun iqigə yasalaşən;

Sən yaritiləşən kününgdə ular təyyarlanəşənidi.

¹⁴ Sən bolsang məsihləşən muşapizətqi kerub idingsən,

Qünki Mən seni xundak bekitkənidi;

Sən Hudaning muşəddəs teşida boləşəsən;

■ 28:2 Yəx. 31:3 □ 28:3 «**Mana, sən Daniyaldin danasən**» — xu waqıtta Daniyal pəyoşəmbər allıkaşan Babil ordisida birnəqdə yıl bax wəzir boləşən. ■ 28:7 Yər. 6:23 □ 28:10 «**Sən yat adəmlərning qolida hətnə kilişimioşanlarğa layik boləşən ölüm bilən əlisən**» — Turdikilər adətə «hətnə kilişimioşan»lardindur. «Əzakiyal pəyoşəmbər» deşən kitabta, «hətnə kilişimioşan petida əlüx» deşən səz «Hudadin ayrıləşən petida əlüx» deşən məşini bildüridu. «Koxumqə səz»imizdə biz «hətnə» deşən tema üstidə tohtitilimiz. □ 28:12 «**Sən, kamalətning jəwhiri boləşən**» — yaki «sən, kamalətning məşuri boləşən». ■ 28:12 Əz. 27:3

Sən otluq taxlar arisida yürəting;□

15 Sən yaritiloqan künden beri, səndə kəbihlik pəyda boluqə, yolliringda mukəmməl bolup kəlgəniding.□

16 Kiloqan sodiliringning kəp boluqanliqidin sən zorluq-zumbuluk bilən tolup, gunah sadir kiloqan;

Xunga Mən seni Hudaning teqidin haram nərsə dəp taxliwətkənmən;
Mən seni, i muhəpizətqi kerub, otluq taxlar arisidin həydəp yokatqanmən;

17 Sening kənglüng güzəllik bilən təkəbburlixip kətti;

Parlakliqing tūpəylidin sən danalikingni buloqoqansən;

Mən seni yərgə taxliwəttim;

Padixahlar seni kərup yetixi üqün Mən seni ular aldida yatquzdum. □

18 Sening kəbihlikliringning kəplüki tūpəylidin,

Kiloqan sodangning adilsizliqi tūpəylidin,

Əz mukəddəs jayliringni buloqoqansən;

Mən əzüngdin bir otni qikərdim,

U seni kəydürüp yəwətti;

Xuning bilən sanga qarap turoqanlarning həmmisining kəz aldida,

Mən seni yərdə qəloqan küllərgə aylənduruwəttim.

19 Seni tonuqanlarning həmmisi sanga qarap sarasimidə qalidu;

Sən əzüng bir wəhəxət bolup qəlding, əmdi kaytidin bolmaysən».

Zidonni əyibləydiqan bir bexarət

20 Pərwərdigarning səzi munga kelip mundak deyildi: —

21 I insan oşli, yüzüngni Zidonqə qaritip uni əyibləp bexarət berip mundak degin: — □

22 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Mana, Mən sanga qarxi, i Zidon;

Əzüm arangda uluqlinimən;

Mən uning üstigə həküm qikərip jazaliqinimda,

Əzümni uningda pak-mukəddəs ikənlimni kərsətkinimda,

Ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

23 Mən ularqə wabani əwitip, rəstə-koqilirida qan akquzimən;

□ **28:14 «Sən bolsang Məsihləngən muhəpizətqi kerub idingsən»** — «kerub» toqruluk

9:3-ayəttiki izahət, «Yar.» 3:24 wə «Təbirlər»nimu kəring. «Kerub»lar küqlük pərixtilərdur.

«Məsihlinix» yaki «məsih kilinix» — Təwrattiki bəlgilimida, yengi padixah, «bax kahin» həm

bəzi qəqlarda pəyoqəmbərləni tikləş üqün «məsih kilinix» murasimi ötküzülətti. Murasimda

bəxiqə purakliq may quyulatti. Bu «məsihləx» dəp ataloqan. Biraq muxu yərdə bir kerub (pərixte)

«məsih kilinjoqan»; Huda Əzi uni əlahidə bir hizmət kilixqə təyyarlaş üqün uni məsihligən bolsa

kərek. □ **28:15 «Sən yaritiloqan künden beri, səndə kəbihlik pəyda boluqə, yolliringda**

mukəmməl bolup kəlgəniding» — oqurmənlər bəlkim hazır kəriduki, Əzakiyal pəyoqəmbər Tur

padixahjoqə əməs, bəlkim uning kəynidə turoqan rohiy küqkə səz qiliwatidu. Aldidiki 1-10-ayətlər

«Turning xahxzadisi» toqruluk idi; hazır tema «Turning padixahjoqə əzgətilidu. Bizdə həq

guman yoqki, u Xəytanoqə gəp qiliwatidu. Muxu yərdə Xəytan toqruluk birnəqə muhim

həwərlər bar: — (1) u Huda tərpidin yaritiloqan. (2) uning Erəm bəoqisida əlahidə muhəpizətqilik

qilidjoqan hizmiti bar idi. (3) u əsli intayin qirayliq wə küqlük kerub (pərixte) idi. (4) u Erəm

bəoqisida boluqan wakitta Hudaqə qarxi qikqan. (5) xu gunahı tūpəylidin u Hudaning huzuridin

həydiwetilgən. □ **28:17 «... Mən seni yərgə taxliwəttim; padixahlar seni kərup yetixi**

üqün Mən seni ular aldida turoquzdum» — muxu 17- wə keyinki ayətlərdə, Əzakiyal həm

Xəytanoqə həm Tur padixahı (İttobal II)qə səz qilidu. Tur padixahı Xəytanoqə intayin ohxap

kətkən. □ **28:21 «Zidon»** — Tur xəhiringin ətrapida bolup, uningqə qaraxliq rayon idi.

Uningoşa qarxi qıkkan kıliqning hər ətrapıda boloşanlıkıdin otturisida ɵltürɵlgənlər yikilidu;

Xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu;

²⁴ Ular yənə İsrail jəmətini kəzğə ilmoşan ətrapidikilər arisida, İsrail ɵqün adəmni sanjoşuqı jioşan yaki dərd-ələmlik tikən bolmaydu; Xuning bilən ular Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

²⁵ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən ular tarkitiloşan əllər arisidin İsrail jəmətini kaytidin yioşkiminda, ularda əlləning kəz aldida ɵzümning pak-muqəddəs ikənlikimni kərsətkinimda, əmdi ular Mən ɵz kulum boloşan Yaşupka təkdım kiloşan, əzining zeminida olturidu; ²⁶ ular uningda tinq-amanlık iqidə yaxap, ɵyləni selip ɵzümzarlarıni tikidu; Mən ularni kəzğə ilmaydioşan ətrapidikiləning həmmisining ɵstiqə həküm qikirip jazalioşnimda, ular tinq-amanlık iqidə turidu; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar, ularning Hudası ikənlikimni bilip yetidu».■

29

Pirəwn wə Misirni əyibləydioşan bexarət

¹ Oninqi yili, oninqi əyning on ikkinqi künidə Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

² I insan ooşli, yüzüngni Misir padixahı Pirəwngə karitip uni wə Misirning barlık əhlini əyibləp bexarət berip munu səzləni degin: — □

³ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «I ɵz-ɵzigə: «Bu dərya ɵzümningki, mən uni ɵzüm ɵqün yaratkanmən» degüqi boloşan, ɵz dəryaliri otturisida yatқан yooşan əjdihə Misir padixahı Pirəwn, mana, Mən sanga karximən!■

⁴ Mən karmaqlarıni engəkliringgə selip, dəryaliringdiki beliklari ni ɵz kasiraklıringoşa qaplasturup seni dəryaliring otturisidin qikirimən; dəryaliringdiki barlık beliklər kasiraklıringoşa qaplixidu. ⁵ Mən seni, yəni sən wə dəryaliringdiki barlık beliklari ni qəl-bayawanoşa taxlaymən; sən dalaşa quxup yikilisən. Həqkim seni yioşmaydu, dəpnə kilmaydu; Mən seni yər yuzidiki həywanlar, asmandiki uqar-kanatlarıning ozuki boluxka təkdım kilimən. ⁶ Xuning bilən Misirda barlık turuwatқанlar Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; qünki ular İsrail jəmətiğə «komux həsa» bološan. □ ■ ⁷ Ular seni kol bilən tutqanda, sən yerilip, ularning pütkül mürilirini tiliwəttin; ular sanga tayanqanda, sən sunup, pütkül bəllirini mitkut kiliwəttin».

⁸ Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən ɵstüinggə bir kiliq qikirip, səndiki insan wə həywanlarıni kəriwetimən. ⁹ Misir zemini wəyrənə wə harabilər bolup kalidu; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; qünki Pirəwn: «Nil dəryasi meningki, mən uni yaratkanmən» degənidi.

¹⁰ Xunga mana, Mən sanga həm sening dəryaliringoşa karximən; Mən Misir zeminini Migdoldin Səwəngiqə, yəni Efiopiyaning qəgrasioşiqə

■ 28:26 Yər. 31:5 □ 29:2 «Misirning barlık əhlini əyibləp bexarət berip...» — Misir ikki kisişoşa, yəni «təwən Misir» wə «yukirikı Misir»oşa bəlungən. «Misirning barlık əhlini...» degən səz bu ikki kisişoşa karitiloşan. ■ 29:3 Zəb. 74:13,14; Yəx. 27:1; 51:9 □ 29:6 «komux həsa» — demək, tayanqılı bolmaydioşan, ixənqsiz yərdəm. 7-ayətni kəring. ■ 29:6 2Pad. 18:21; Yəx. 36:6

pütünləy harabə-wəyranə kıliwetimən. □ ¹¹ Kiriq yil iqidə, insanning yaki həywannıng ayioi uni besip ötməydu wə uningda heq adəm turmaydu.

¹² Mən Misir zeminini wəyran kılınoqan zeminlar arisida wəyran kılimən; wə uning xəhərliri harabə kılınoqan xəhərlər arisida kiriq yil wəyran bolidu; Mən Misirliklarni əllər arisioqa tarkitiwetimən, ularni məmlikətlər arisioqa taritimən». □

¹³ Biraq Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Kiriq yilning ahirida Mən Misirliklarni tarkitiloqan əllərdin yioqip kayturimən; ¹⁴ Mən Misirni sürgündin əsligə kəltürüp, ularni Patros zeminiqə, yəni tuşuloqan zeminiqə kayturimən; ular xu yərdə təwən dərijilik bir məmlikət bolidu.

¹⁵ U məmlikətlər arisida əng təwən turidu; u kaytidin özini baxqa əllər üstigə kətürməydu; Mən ularni pəsəytimənki, ular kaytidin baxqa əllər üstidin həküm sürməydu. ¹⁶ Misir kaytidin Israil jəmätining tayanqisi bolmaydu; əksiqə ular daim Israil üqün uningdin panah izdəx gunaħining əslətmisi bolidu; andin ular Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu». □ ■

Misir wə Babil

¹⁷ Yigirmə yəttinqi yili, birinçi ayning birinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi munga kelip mundak deyildi: — □

¹⁸ I insan oşli, Babil padixahi Nebokədnəsar Turqə jəng kılixta koxunini kattik japalik əmgəkkə saldi; xuning bilən hər bir bax takir bolup kətti, hər bir mürə şürkilip yəolir bolup kətti; biraq nə u nə koxuni Tur bilən qarxilaxqan əmgəktə heqkəndak hək əlmidi; □ ¹⁹ xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Misir zeminini Babil padixahi Nebokədnəsaroqə təkdin kılimən; u uning baylıqlirini elip, oljisini bulap, oşnimitini tutup elip ketidu; bular uning koxuni üqün ix həkkə bolidu.

□ **29:10 «Misir zeminini Migdoldin Səwəngiqə, yəni Efiopiyaning qeğrasioqə...»** — «Migdol» bəlkim Nil dəryasining deltsida, «Səwən» bolsa həzirki «Aswan» (qong damba yasaloqan) xəhərnə kərsitidu. □ **29:12 «zeminini wəyran kılınoqan zeminlar arisida wəyran kılimən»** — bu wə uningqə ohxap ketidiloqan ibarilər bəlkim «dunya boyiqə uni əng wəyranə zemin kılimən» degən mənida. **«uning xəhərliri harabə kılınoqan xəhərlər arisida kiriq yil wəyran bolidu»** — «kiriq yil wəyran bolux»ni kərsətkən bu bexarət, bəlkim birinçi kətim miladiyədin ilgiriği 525-487-yillarda, Pars imperatori «Kambisis»ning Misir üstidin rəhimsiz həküm sürüxi, xuningdək Misirning pəs orunoqə quxürülüxi bilən əməlgə axuruloqan. Biraq xu dəwərdə Misirdə «uningda heq adəm turmaydu» degən (11-ayəttiki) bexarət toluq əməlgə axurulmidi. Xunga bexarətning toluq əməlgə axuruluxi Məsiħning dunyoqə kaytip kelixi bilən bolidu, dəp oylaymiz. «Koxumqə səz»imiznimu kəring. □ **29:16 «Misir kaytidin Israil jəmätining tayanqisi bolmaydu; əksiqə ular daim Israil üqün uningdin panah izdəx gunaħining əslətmisi bolidu»** — Israillar hərdaim Misirdin panah izdəp kəlgən, bu Hudaqə ixənməslik gunaħi bololoqan. ■ **29:16** Yioq. 4:17 □ **29:17 «Yigirmə yəttinqi yili, birinçi ayning birinçi künidə ... Pərwərdigarning səzi munga kelip mundak deyildi»** — oqurmənlər bəlkim xuningqə dikqətkə qıloloqan boluxi mumkinki, Misir toşrulux bu bexarət yukiriği bexarətlərdin 17 yil keyin berilgən. Xühhisizki, u Misir toşrisidiki bexarətlərnə jəm kılip toluq bolsun dəp muxu yərdə koxuloqan. □ **29:18 «Babil padixahi Nebokədnəsar Turqə jəng kılixta koxunini kattik japalik əmgəkkə saldi... biraq nə u nə koxuni Tur bilən qarxilaxqan əmgəktə heqkəndak hək əlmidi»** — əməliyətə Babil padixahi Nebokədnəsar Tur xəhərnə 13 yil muħasirigə aldı! U ahirda Babilqə təslim boldi, biraq bu səzgə qariloqanda Nebokədnəsar uningdin heq payda kərmigən.

20 Mən uningəja *Turoja* jəng kıləqanning ix həkki üqün Misir zeminini təkdım kıldım; qünki ular Meni dəp əjir kildi, — dəydu Rəb Pərwərdigar. □

21 — Mən xu kündə İsrail jəməti üqün bir münggüz estürüp qikirimən, wə sən *Əzakiyalning* aozingni ular arisida aqimən; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu. □

30

Misir toşruluk eytiləqan mərsiyə

1 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak dəyildi: —

2 I insan oşli, bexarət bərip: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər dad-pəryad selip: «Way xu küni!» — dənglar!» — degin.

3 Qünki kün yekınlaxti; bərhək, Pərwərdigarning küni, bulutlar kaplanəqan kün yekınlaxti; u əlləarning bexioja quxidoqan kündur. □

4 Xuning bilən bir kiliq Misir üstigə quxidu; əltürülgənlər Misirdə yikiloqanda, uning zor bayliqliri bulinip kətkəndə, uning ulliri ərülüp quxkəndə, Efiopiyəliklər dərd-ələm tartidu.

5 Efiopiyə, Put, Lud, barlik Ərəbiyə, Liwiyə wə əhdə kılinoqan zemindik- ilərmu Misir bilən billə kiliqlinidu. □

6 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Misirni kollaydioqanlar yikilidu; uning küqidin boləqan pəhri yəgə quxidu; Migdoldin Səwəngiqə boləqan həlk kiliqlinidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

7 — Ular wəyran kılinoqan zeminlar arisida wəyran kılınidu; uning xəhərliri harabə kılinoqan xəhərlər arisida yatidu. 8 Xuning bilən, Mən Misiroja ot saləqinimda, uning yardimidə boləqanlar sunduruloqanda, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; 9 Xu küni əlqilər Efiopiyəni kərkətitə üqün kemilərdə olturup məndin qikidu; Misirning bexioja quxkən kündək ularəqimu azab-oqubət quxidu; mana, u keliwatidu!

10 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən yənə Misirning top-top adəmlirini Babil padixahı Nebəkadnəsarning kəli bilən tügətimən. □

11 U wə uning bilən kəlgən həlki, yəni əlləarning arisidiki əng dəhxətlikə zeminni həlak kılıxka əlip kelinidu; ular Misir bilən qarxilixka kiliqlarni soqurup, zeminni əltürülgənlər bilən tolduridu. □ ■

□ 29:20 «Mən uningəja *Turoja* jəng kıləqanning ix həkki üqün Misir zeminini təkdım kıldım» — ibranıy tilida muxu yərdə «*Turoja*» degənlik «uningəja» deyilidu. 18-ayətni kəring.

□ 29:21 «Mən xu kündə İsrail jəməti üqün bir münggüz estürüp qikirimən» — Təwratta, «münggüz»lər kəp hallarda adəmləarning abruy-xəhritini yaki həqəqini bildüridu. Muxu yərdə Kutkuzəqə-Məsihni kərsitixi mumkin. «Zəbur» 132-küy, 17-ayətni kəring. Bu münggüzlər adəmnning bəxidın əskən əməs, əlwəttə! □ 30:3 «Pərwərdigarning küni» — adəttə ahirki zamandiki, hər əl-millətni başqan azab-oqubətlik künlərnə kərsitidu. Muxu yərdə «Pərwərdigarning küni» bəlkim həm yekın arioja bolidioqan wə yiraq kəlgüsədə bolidioqan (ahirki zamandiki) ixlarnimu kərsitidu. □ 30:5 «barlik Ərəbiyə» — yaki, «arilixip kətkən top-top adəmlər». «Liwiyə» — (yaki «Libya») ibranıy tilida «Lubiylar». Bəzi kəqürmilərdə «Kubdikilər» deyilidu. Adəttə «Put» Liwiyəni kərsitidu. «əhdə kılinoqan zemindikilər» — bəlkim (Hudaning yolyoruklırioja hilap) Misiroja kəqip kətkən Yəhudiylarni kərsitixi mumkin («Yər.» 44-babni kəring). □ 30:10 «Mən yənə Misirning top-top adəmlirini Babil padixahı Nebəkadnəsarning kəli bilən tügətimən» — muxu ayəttiki «yənə» bəxarətning həm yekın arini (Nebəkadnəsar arkilik) həm yiraq kəlgüsini (ahirki zamanlarni)mu kərsitidioqanlıqini ispatlaydu. □ 30:11 «U (Nebəkadnəsar) ... əlip kelinidu» — demək, Nebəkadnəsarning tajawuz kılıp kəlixə Hudaning orunlaxturuxidur. ■ 30:11 Əz. 28:7

¹² Mən Nil dəryalirini qurutimən, Wə zeminni rəzil adəmlərnin qolioğa setiwetimən; Zemin wə uningda turəjan həmmini yat adəmlərnin qolida wəyrana qilimən; Mənki Pərwərdigar xundak söz qiləjan.

¹³ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən Nof xəhirdin butlarni yökətimən, oyoqan məbudlarnimu yökətimən; Misir zeminidin qaytidin xəhzadə bolmas; Mən Misir zeminini qorkunqqa qüxürimən. □ ¹⁴ Mən Patros xəhirlirini wəyrana qilip, Zoon xəhirdə ot salimən, No xəhiri üstidin həküm qikirip jazalaymən. □ ¹⁵ Misirning istihkəmi boləjan Sin xəhirlirinin üstigə qəhrimni təkimən; No xəhirlirinin top-top adəmlirini qiriwetimən.

¹⁶ Mən Misirda bir ot salimən; Sin azablardın toləninip ketidu; No xəhiri bəsülidu, Nof xəhiri hər küni yawlarəğa yüzlinidu. ¹⁷ Awən wə Pibəsət xəhərliridiki yigitlər qiliqlinidu; bu xəhərlər sürgün qilinidu. ¹⁸ Mening xu yərdə Misirning boyunturuqlirini sunduroşinimda, Tahpanəs xəhirdə kün qarangoqulixidu; uningda öz küqidin boləjan pəhri yökilidu; bir bulut uni qaplaydu; uning qizliri sürgün qilinidu.

¹⁹ Mən xundak qilip Misir üstidin həküm qikirip jazalaymən; wə xular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

Pirəwn tooqruluk yəna bir bexarət

²⁰ On birinçi yili, birinçi aynin yəttinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarnin sözi manga kelip mundaq deyildi: —

²¹ I insan oşli, Mən Misir padixahi Pirəwnning bilikini sundurdum; wə mana, u dawalinxka tengilmidi, yaki qiliq tutuxka tengik bilən küqəytilmidi. □

²² — Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mana, Mən Misir padixahi Pirəwngə qarximən; Mən uning biləklirini, həm küqlük boləşinini həm sunduruloşan bilikini üzüwetimən; xuning bilən qiliqini qolidin qüxürmən; ²³ Misirliklarni əllərgə tarkitiwetimən, məmlikətlər arisioğa taritimən. ²⁴ Mən Babil padixahining qolini küqəytip, qiliqimni uning qolioğa tutkuzimən; Mən Pirəwnning biləklirini sundurimənki, u Babil padixahi aldida əjili toxqan yarilanoşan adəmdək aq-zarlar bilən ingraydu.

²⁵ Mən Babil padixahining biləklirini küqəytimən, wə Pirəwnning biləkliri sangilar qalidu; Mən Öz qiliqimni Babil padixahining qolioğa tutkuzəşinimda, u uni Misir zemini üstigə sozoşinida, ular Mening Pərwərdigar ikənlimni tonup yetidu; ²⁶ wə Mən Misirliklarni əllər arisioğa tarkitimən, məmlikətlər iqigə taritimən; wə ular Mening Pərwərdigar ikənlimni tonup yetidu».

31

Asuriyə qandak boləjan bolsa, Misir xundak bolidu

□ **30:13** «Nof xəhiri» — hazırki Məmfis xəhiri. □ **30:14** «No xəhiri» — hazırki Tebes xəhiri.

□ **30:21** «...Mən Misir padixahi Pirəwnning bilikini sundurdum; wə mana, u ... qiliq tutuxka tengik bilən küqəytilmidi» — bu bexarət bəlkim «Yər.» 37:1-10-ayətlərdə təsvirləngən wəqəni kərsitidu. Hofna Pirəwnning qoxunliri Yerusalemnı muhasirigə aloşan Babil qoxunioğa qarxi jənggə qikkanda, məşubiyətkə uqrap Misiroğa qeqingən.

1 On birinçi yili, üçinçi ayning birinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

2 I insan oçli, Misir padixahi Pirəwngə wə uning top-top adəmlirigə mundak degin: — Əmdi sən büyüklüküngdə kim sən bilən təng bolalaydu?□

3 Mana, Asuriyəmu Liwandiki bir kedir dərihi idi; uning ormanlikka sayə bərgən güzəl xahliri bolup, u intayin egiz boyluk idi; uning uqi bulutlaroqa takaxkanidi; □ ■ 4 Sular uni yooqan kilip, qongkur bulaklar uni egiz kilip ʻostürgəndi; erikliri uning tüwidin, ətrapidin ekip ʻətətti, ular ez ʻostənglirini daladiki barlik dərəhlərgiqə əwətkənidi. 5 Xuning bilən, u bihlanoqan waqıtta, mol sular bilən egizliki barlik dərəhlərdin egiz boloqan, uning xahliri kəpəygən wə xahqiliri uzun boloqan; 6 asmandiki barlik uqar-qanatlar uning xahlirida uwiloloqan, xahqiliri astida daladiki barlik janiwarlar balliloqan; uning sayisi astida barlik uluq əllər yaxiloqan.■

7 Xundak bolup uning xahliri kengiyip, u büyüklükidə güzəlləxkən; çunki uning yiltizliri mol sularoqa yətkən. 8 Hudaning baqçisidiki kedir dərəhlərmu uni tosalmaytti; qariloqaylar uning xahliridək, çinar dərəhliri uning xahqiliridəkmu kəlməytti; Hudaning baqçisidiki heçqandak dərəh güzəlliktə uningə oxımaytti. ■ 9 Mən uni xahlirining kəplüki bilən güzəl kiləqanmən; Hudaning baqçisida boləqan barlik dərəhlər, yəni Erəmdiki dərəhlər uningdin həsət kiləqanidi.

10 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Çunki u ʻezini egiz kətürüp, uqini bulutlaroqa takaxturup uzartkanliki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxkanliki tüpəylidin, □ 11 əmdi Mən uni üzül-kesil bir tərəp kilixka uni əllərninç arisidiki mustəbitning koliloq tapxurdum; Mən uni rəzilliki tüpəylidin həydəp çətkə kakkanidim. 12 Yat adəmlər, yəni əllər arisidiki əng wəhxiələr uni kesip taxlidi. Xahliri taqlar wə barlik jiləqalaroqa yikilip, uning xahqiliri zemindiki barlik jiraləroqa sundurulup yatidu; yər yüzidiki həklər uning sayisidin çiqip uningdin neri kətti.

■ 13 Uning yikiloqan oçli üstigə asmandiki barlik uqar-qanatlar konup yaxaydu; daladiki barlik janiwarlar xahliri üstidə turidu.

14 Buning məksiti, sulardin suqirilidoqan dərəhlərninç heçbiri ʻezini egiz kətürmisən, yaki uqini bulutlaroqa takaxturmisən, yaxhi suqirilidoqan dərəhlərninç heçbiri undak egizlikkə kətürülmisən üqündür; çunki ularning həmmisi ʻölümğə bekitilgən — yərninç tegilirigə çuxuxkə bekitilgənlərninç, ʻelidoqan adəm balilirininç, haqnoqa çuxidoqanlarning çatarididur.

□ 31:2 «Əmdi sən büyüklüküngdə kim sən bilən təng bolalaydu?» — Hudaning bu soali «Kimmu sən bilən təng turalaydu?» degəngə ohxiqini bilən, əməliyəttə xundak mənidə əməs. 3-14-ayətlərdin qariloqanda, Hudaning Misiroqa eytkən sözi «Sən Asuriyədin heç büyük əməssən, Asuriyəgə ohxax yərninç tegiqə təwən kilinisən» degəngə barawər. □ 31:3 «Asuriyəmu Liwandiki bir kedir dərihi idi; uning ormanlikka sayə bərgən güzəl xahliri bolup, u intayin egiz boyluk idi...» — Asuriyə imperiyəsi bu bəxarəttin 25 yil ilgiri, yəni miladiyədin ilgiriki 612-yili Babil tərpidin həlak boləqan. ■ 31:3 Dan. 4:7 ■ 31:6 Dan. 4:9 ■ 31:8 Yar. 2:8 □ 31:10 «Çunki u ʻezini egiz kətürüp, uqini bulutlaroqa takaxturup uzartkanliki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxkanliki tüpəylidin, ...» — ibraniy tilida bu ayətninç xəkli:

«Çunki sən ʻəzünçni egiz kətürgənlikinç tüpəylidin, uqini bulutlaroqa takaxturup uzartkanliki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxkanliki tüpəylidin...». Xunga mumkinçiliki barki, ayətninç birinçi jümlisi (Sən... tüpəylidin...) Misiroqa eytiləqan. Biraç jümlə muxu ayəttə tügiməydu; Misirni kərsətkən bolsa pəkət 18-ayətkə kəlgənda tügixi kərək. 11-18-ayətlər yənilə Asuriyəgə eytiləqan.

■ 31:12 Əz. 28:7; 30:11

¹⁵ — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — U təhtisaraşa qüxkən künidə, Mən üning üqün bir matəm tutkuzoşanmən; qongkur sularni etiwetip uning bulək-eriklirini tosuwətkənmən; xuning bilən uning uluq suliri tizginlənğan. Mən Liwanni uning üqün karilik kiygüzdüm; uning üqün daladiki barlik dərəhlər solixip kətti. ¹⁶ Mən uni hangşa qüxidioşanlar bilən billə təhtisaraşa taxliwətkinimdə, uning yikiloşan qəşdiki sadasi bilən əllərnəni təwritiwəttim; xuning bilən Erəm baqışidiki barlik dərəhlər, Liwandiki sərhil wə əng esil dərəhlər, yaxhi suqiriloşan həmmə dərəhlər yər tegiliridə turup təsəlli tapkan. □ ■ ¹⁷ Uning sayisidə turoşanlar wə əllər arisida uni qollaydioşanlar uning bilən təng təhtisaraşa, kiliq bilən öltürülgənlərnəning yenioşa qüxkən. □

¹⁸ Kəni eytə, Erəm baqışidiki dərəhlərnəning qaysisi xan-xərəp wə güzəlliktə sən *Misiroşa* təng keləlytti? Biraq sənmu Erəm baqışidiki dərəhlər bilən təng yər tegilirigə qüxürülsən; sən hətnə kilinmioşanlar arisida, kiliq bilən öltürülgənlər bilən billə yatisən; mana bu Pirəwn wə uning top-top adəmlirining həmmisining nesiwisidur, dəydu Rəb Pərwərdigar. □ ■

32

Misiroşa qilinoşan mərsiyə

¹ On ikkinçi yili, on ikkinçi ayning birinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarnəning səzi manganə kelip xundak deyildi: —

² I insan oşli, Misir padixahı Pirəwn üqün bir mərsiyəni aqşingşa elip uningşa mundak degin: — Sən özünğni əllər arisida bir xiroşa ohxatqansən, biraq sən dengiz-okyanlar arisidiki bir əjdihəsən, halas; sən palaklixip eriklirini exip taxturup, sulirini ayaqliring bilən qaloşitip, dəryalirini leyitip qoydung. □ ■

³ — Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Kəp əllərnəning top-top adəmliri aldida Əz torumni üstünggə yeyip taxlaymən; ular seni torumda tutup tartixidu. ■ ⁴ Mən seni kuruklukta kaldurup, daləşa taxlaymən; asmandiki barlik uqar-qanatlarıni üstünggə kondurup, yər

□ **31:16** «Mən uni hangşa qüxidioşanlar bilən billə təhtisaraşa taxliwətkinimdə... .. yaxhi suqiriloşan həmmə dərəhlər yər tegiliridə turup təsəlli tapkan» — demək, Asuriyə imperiyasidin ilgiri oşulioşan imperiyələr Asuriyəning oşulap ketixigə qarap «Bizdin uluq bolioşan imperiyəmu dərwaqə oşulidi» dəp təsəlli tapidu. ■ **31:16** Yəx. 14:9 □ **31:17** «Uning sayisidə turoşanlar ... uning bilən təng təhtisaraşa, kiliq bilən öltürülgənlərnəning yenioşa qüxkən» — «...kiliq bilən öltürülgənlərnəning yenioşa qüxkən» degənlikning mənisəni bəlkim xuki, rəsmiy dəpnə qilinmay təhtisarada pəs dəp qaraloşan, yaxi bolmisa təhtisarada əng təwən jayda turidioşan. Əhwalning kəndək boluxidin kət'iynezər, Huda Pirəwn, Misir wə qoxunlirining rəsmiy dəpnə qilinmasliki arkilik, Əzining ulardin rənjigənlikini baxqa əllərgə kərsitidu. □ **31:18** «Kəni eytə, Erəm baqışidiki dərəhlərnəning qaysisi xan-xərəp wə güzəlliktə sən *Misiroşa* təng keləlytti? ...Mana bu Pirəwn wə uning top-top adəmlirining həmmisining nesiwisidur» — bəxarətning bu əng ahirki jümlisi, yəni 18-ayət Misir wə padixahı Pirəwngə eytilidu. Ilgiriki 2-17-ayətlərnəning həmmisi Asuriyə imperiyəsining əhwalini təswirloydu; Misirning aqşiwiti ularningigə ohxax bolidu. ■ **31:18** Əz. 28:10 □ **32:2** «Sən özünğni əllər arisida bir xiroşa ohxatqansən, biraq sən dengiz-okyanlar arisidiki bir əjdihəsən, halas» — baxqa birhil tərjimisi: «Sən əllər arisida bir xirdək boləqaniding, dengiz-okyanlar arisida əjdihəsən». «Əjdihə» degən səz muxu yərdə yənə (Nil dəryasida kəp tepilidioşan) timsahnimu kərsitixi mumkin. ■ **32:2** Əz. 29:3 ■ **32:3** Əz. 12:13; 17:20

yüzidiki janiwarlarni seningdin toyundurimən; ⁵ gəxüingni taqlar üstigə koyimən, jiloqlarni pütkül əzaying bilən toldurimən; ⁶ Mən keningning ekixliri bilən zeminni hətta taqlarəqiqimu suqirimən; jiralar sən bilən toxup ketidu.

⁷ Nurungni eqürginimdə, Mən asmanlarni tosuwetimən, yultuzlarni qara kılımən; kuyaxni bulut bilən qaplaymən, ay nur bərməydu. ■

⁸ Asmanlardiki barliq parlaydioqan nurlarni üstüingdə qara kılıp, zeminigə karangəjulukni qaplaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar. □ ⁹ Mən əllər arisioqə, yəni sən tonumioqan məmləkətlər arisioqə sening halaktin *qaloqan adamliringni* elip kətkinimdə, kəp əllərnin yürükini biaram kılımən;

¹⁰ Mən kəp əllərni sən bilən alaқzadə kılımən, ularning padixahliri sanga qarap dəhxətlik qorkixidu; Mən kiliqimni ularning kəz aldida oynatkinimda, yəni sening yikiloqan künigdə ularning hərbiəri öz jan kayoqusida hər dəkikə təwrinidu.

¹¹ — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Babil padixahning kiliqi üstüingdə qikidu. ¹² Palwanlarning kiliqliri bilən Mən sening top-top adəmliringni yikitimən; ularning həmmisi əllər arisidiki mustəbitlərdur; ular Misirning pəhrini yokitidu, uning top-top adəmliri kurutuwetlidu. ■

¹³ Mən zor sular boyidin barliq həywanlirinimu halak kılımən; insan ayioqi kaytidin ularni qaloqatmaydu, həywanlarning tuyakliri kaytidin ularni leyitmaydu. □ ¹⁴ Xuning bilən Mən ularning sulirini tindurimən; ularning eriklirini süpsüzük maydək aқturimən, dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁵ — Mən Misir zeminini wəyranə kiloqinimda, zemin əzining barlikidin məhrum boloinimda, Mən uningdiki barliq turuwatqanlarni uruwətkinimda, əmdi ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

¹⁶ — Bu bir mərsiyə; ular uni okuydu — Əllərnin qizliri matəm kılıp uni okuydu; mərsiyəni ular Misir wə uning barliq top-top adəmlirigə okuydu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Pirəwn təhtisaraoqə qūxidu

¹⁷ On ikkinqi yili, ayninğ on bəxinqi künidə yəne xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —□

¹⁸ I insan oqli, Misirning top-top adəmliri üqün aқ-zar qəkkin; xuningdək ularni, yəni uni küqlük əllərnin qizliri bilən billə təwəngə, hangəqə qūxidioqanlarəqə həmrağ boluxkə yər tegilirigə qūxürüp taxliwət; □

¹⁹ güzəlliktə sən kimdin artuқ idin? Əmdi qūxür, hətnə kilinmioqan bilən billə yat! ²⁰ Ular kiliq bilən əltürülgənlər arisioqə yikilidu; kiliq suquruldu; u wə uning top-top adəmlirining həmmisi sərəp apiriwetilsun!

■ 32:7 Yəx. 13:10; Yo. 2:31, 3:15 □ 32:8 «Asmanlardiki barliq parlaydioqan nurlarni üstüingdə qara kılıp, zeminigə karangəjulukni qaplaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar»

— yəne təkrarlaymizki, bu bexarət bəlkim həm yekinqi wəkit (Babilning hujumi arkilik)ni həm ahirki zamanlardiki «Pərwərdigarning kün»nimu kərsitidu. Ahirki zamanlardimu əllərni qorkitidioqan «yengi Babil» pəyda boluxi mumkin («Wəh.» 17-18-bablarni kəring). ■ 32:12

Əz. 28:7; 31:12; 31:2,18; 32:16 □ 32:13 «zor sular» — Nil dəryasi wə uning deltisini kərsitidu.

□ 32:17 «On ikkinqi yili, ayninğ on bəxinqi künidə...» — bəlkim on ikkinqi ayda, yəni yukirikqi bexarəttin ikki həptə keyin: 1-ayətni kəring. □ 32:18 «I insan oqli, Misirning top-top adəmliri üqün aқ-zar qəkkin; xuningdək ularni, yəni uni küqlük əllərnin qizliri bilən billə təwəngə, hangəqə qūxidioqanlarəqə həmrağ boluxkə yər tegilirigə qūxürüp taxliwət»

— baxkə birhil tərjimisi: «I insan oqli, Misirning top-top adəmliri üqün aқ-zar qəkkin, sən wə küqlük əllərnin qizliri aқ-zar qəkinglar; xuningdək ularni hangəqə qūxidioqanlarəqə həmrağ boluxkə yər tegilirigə taxliwət».

21 Əmdi palwanlarning arisidiki batur-əzimətlər təhtisaraning otturida turup *Misir* wə uni qolliyoqlarğa söz qilidu: — «Mana, ular qüxti, ular jim yatidu — hətnə kılınmioqlanlar, qiliq bilən öltürülgənlər!».

22 — Mana, xu yərdidur Asuriyə wə uning yioqlıoqlan qoxuni; uning gərliri öz ətrapididur; mana ularning həmmisi öltürülgən, qiliqlanoqlan.

23 Ularning gərliri qongqur hangning tegididur; uning yioqlıoqlan qoxuni öz gəri ətrapida turidu; ular tiriklərninğ zeminida adəmlərgə wəhəxət saloqlanlar — bularning həmmisi öltürülgən, qiliqlanoqlan.

24 Mana Elam wə uning gərlinğ ətrapida turoqlan uning barlık top-top adəmliri; ularning həmmisi öltürülgən, qiliqlanoqlan, ular hətnə kılınmioqlan peti yər tegilirigə qüxkənlər — yəni tiriklərninğ zeminida adəmlərgə öz wəhəxitini saloqlanlar! Biraq hazır ular hangoqla qüxkənlər bilən billə iza-aħanətkə qəmidu.

25 Kixilər uning üqün öltürülgənlər arisida, top-top adəmliri arisida bir orun raslıoqlan; həlkiniğ gərliri uning ətrapididur; ularning həmmisi hətnə kılınmioqlanlar, qiliqlanoqlanlar; xunga ular hangoqla qüxkənlər bilən billə iza-aħanətkə qalidu; ular öltürülgənlər arisioqla yatquzulidu — gərqə tiriklərninğ zeminida ularning wəhəxiti adəmlərgə selinoqlan bolsimu!

26 Mana xu yərdə Məxək bilən Tubal barlık top-top adəmliri bilən turidu; ularning gərliri öz ətrapididur; ularning həmmisi hətnə kılınmioqlanlar, qiliqlanoqlanlar — gərqə ular tirik turuwatqanlarning zeminida öz wəhəxitini adəmlərgə saloqlan bolsimu! 27 Ular jəng qoralliri bilən təhtisaraoqla qüxkən, qiliqliri öz bexi astioqla qoyuloqlan, hətnə kılınmay turup yikiloqlan palwanlar arisida yatmaydu; ularning kəbihlikliri öz ustihanliri üstidə bolidu — gərqə ular tiriklərninğ zeminida baturlaroqlimu wəhəxət saloqlan bolsimu!□

28 Sən *Pirəwnmu* hətnə kılınmioqlanlar arisida tarmar bolup, qiliq bilən öltürülgənlər arisida yatısən.

29 Mana xu yərdə Edom, uning padixahliri, barlık xahzadilirimu; ular küqlük bolsimu, qiliqlanoqlanlar bilən billə yatquzulidu; ular hətnə kılınmioqlanlar arisida, hangoqla qüxidioqlanlar bilən billə yatidu.

30 Mana ximaldiki xahzadilər, həmmisi; mana barlık Zidondikilər, öltürülgənlər bilən billə qüxkən; gərqə öz küqi bilən wəhəxət saloqlan bolsimu, ular hazır hijaləttə qaldi; ular hətnə kılınmioqlan bolup, qiliqlanoqlanlar arisida yetip, hangoqla qüxidioqlanlar bilən billə hijalətkə qalidu.

31 *Pirəwn* bularni kəridu, xuningdək əzining qiliqlanoqlan top-top adəmliri toqruluk, yəni əzi wə qoxuni toqruluk ulardin təsəlli alidu, — dəydu Rəb *Pərwərdigar*. 32 — Gərqə Mən uning wəhəxitini tirik turuwatqanlarning zeminioqla salduroqlan bolsammu, biraq u hətnə kılınmioqlanlar arisioqla, qiliq bilən öltürülgənlər arisioqla yatquzulidu, — yəni *Pirəwn* wə uning barlık top-top adəmliri, — dəydu Rəb *Pərwərdigar*.

33

□ 32:27 «ular jəng qoralliri bilən təhtisaraoqla qüxkən, ... hətnə kılınmay turup yikiloqlan palwanlar arisida yatmaydu; ularning kəbihlikliri öz ustihanliri üstidə bolidu — gərqə ular tiriklərninğ zeminida baturlaroqlimu wəhəxət saloqlan bolsimu!» — demək, Məxək wə Tubal degən ikki kəbihdikilər (hazırkı Rusiyədiki «Moskwa» wə «Tobolsk» bilən munasiwiti bar boluxi mümkün) jəngdə qirilib, baturlardək dəpnə kılınmay, bəlki ularning kəbihlikliri kərsitix üqün ustihanliri oquq asman astida yatidu.

Yerusalemning oqulixi •••• Kəzətqining wəzipisi

¹ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

² I insan oqqli, əl-yurtungdikilərgə səz yətküzüp ularəja mundak degin: — Mən kiliqni məlum bir zemin üstigə qikarəjnimda, zemindiki həlk öz arisidin bir adəmni tepip uni kəzətqi beketəsə, — ³ u kiliqning zemin üstigə qikəkanlikini kərüp, kanay qelip həlkni agahlandursa, ⁴ kimdikim kanay awazini anglap, agahni almisa, kiliq kelip uni elip kətsə, əmdi uning keni öz bexi üstigə bolidu. ⁵ U kanay awazini anglap, agahni almioqan; xunga uning keni özigə bolidu; u agah aloqan bolsa, jəninini kütquzoqan bolatti.

⁶ Biraq kəzətqi kiliqning keliwatkinini kərüp, kanay qalmay, həlkni agahlandurmisa, əmdi kiliq kelip ular arisidin birawni elip kətsə, undakta u öz kəbihlikidə elip ketilidu; biraq uning keni üqün Mən kəzətqidin həsab alimən.

⁷ Əmdi, i insan oqqli, Mən seni Israil jəməti üqün kəzətqi dəp bekitkənmən; sən Mening aqzimdin həwər anglap, ularəja Məndin agah yətküzisən. ■

⁸ Mən rəzil adəmgə: «I rəzil adəm, sən qoqum əlisən» desəm, wə əzüng bu rəzilni yolidin yanduruxka səz kilmay uni agahlandurmisa, u rəzil öz kəbihlikidə əlidu; biraq uning keni üqün səndin həsab alimən. □ ⁹ Biraq sən rəzilni yolidin yenix toqruluk agahlandursang, u yolidin yannisa, u öz kəbihlikidə əlidu; biraq əzüng öz jeningni kütquzup qalisən.

¹⁰ Əmdi sən, i insan oqqli, Israil jəmətigə səz kilip: — Silər: «Bizning itətsizlikirimiz wə gunahlimiz bəximizdidur; biz ular bilən zəiplixip ketiwatimiz; əmdi biz kəndakmu həyatka eriximiz?» dəysilər. □ ■

¹¹ Ularəja səzümnə yətküzüp: «Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən rəzil adəmning əlümidin həq hursənlikim yoktur; pəkət ularni rəzil yolidin yenip həyatka erixsun dəymən; rəzil yolliringlardin yeninglar, yeninglar! Nemixka əlgünglar kelidu, i Israil jəməti?!» — degin. ■

¹² Wə sən, i insan oqqli, əl-yurtungdikilərgə mundak degin: — Həkkaniy adəmning həkkaniyliki asiylik kiloqan künidə uni kütquzmaydu; həm rəzil adəm bolsa, u öz rəzillikidin yanəqan künidə rəzillikidin yikilmaydu; həkkaniy adəm gunah sadir kiloqan künidə, u əslidiki həkkaniyliki bilən həyatta turiwərməydu. ■

¹³ Mən həkkaniyəja: «Sən bərəkət həyatka erixsən» deginimdə, u öz həkkaniylikəja tayinip kəbihlik sadir kilsa, əmdi uning həkkaniy ixliridin həqkaysisi əslənməydu; əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin əlidu. □

¹⁴ Əmdi mən rəzilgə: «Sən qoqum əlisən» desəm, biraq u gunahidin yenip, kəz aldında adalət wə həkkaniylikni yürgürsə — ¹⁵ Rəzil adəm

■ 33:7 Əz. 3:1 □ 33:8 «I rəzil adəm, sən qoqum əlisən» — bu agah pəkət jismani yəhətnilə kərsətməydu, dəp qaraymiz. Hər bir adəm ilgiri-keyin (Adəm'atimizning gunahining səwəbidin) əlidu. Muxu yərdə kərsitilgən əlüx Hudaning huzuridin, bərikətliridin ayrilixtin ibarət dəp qaraymiz (11-ayətnimə kərüng). □ 33:10 «əmdi biz kəndakmu həyatka eriximiz?» — yaki «əmdi kəndak yaxaymiz?». Bu ayətlərdə «həkkaniylik» (insanning həkkaniyliki) adəmning əzlikidin qikmaydu, bəlki adəmning Hudaning Əzigə tayanəqlikining bir mewisidə, dəp ispatlinidu. «Həkkaniy adəm» «öz həkkaniyliki»ja tayansa (dəmək, uning kəzliri Hudaəja əməs, əzigə bolsa) tūgixidu. ■ 33:10 Əz. 24:23 ■ 33:11 Əz. 18:23, 32 ■ 33:12 Əz. 18:24 □ 33:13 «əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin əlidu» — ibraniy tilidə

«əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin, uningda əlidu». Bu ayətlərdə «həkkaniylik» (insanning həkkaniyliki) adəmning əzlikidin qikmaydu, bəlki adəmning Hudaning Əzigə tayanəqlikining bir mewisidə, dəp ispatlinidu. «həkkaniy adəm» «öz həkkaniyliki»ja tayansa (dəmək, uning kəzliri Hudaəja əməs, əzigə bolsa) tūgixidu.

kərzgə kapalətkə alojan nərsini kayturup bərsə, — bulangqılıkta alojanni kayturup bərsə — kəbihlik sadir kılmay, həyat bəlgilimiliridə mangsa — əmdi u bərhək həyatka igə bolidu, u əlməydu. ¹⁶ Uning sadir kılojan gunahlıridin heqkaysisi əslənməydu; u adalət wə heqkaniylikni yürgürgən — u bərhək həyatka igə bolidu.

¹⁷ Bırak əl-yurtungdikilər: «Rəbning yoli həmmigə barawər əməs» dəydu; əməliyəttə ularning yoli bolsa həmmigə barawər əməs. ■

¹⁸ Həqkanıy adəm öz heqkaniylikidin yenip, kəbihlikni sadir kılsa, u buningda əlidu. ¹⁹ Rəzil adəm öz rəzillikidin yenip, adalət wə heqkaniylik yürgürsə, bu ixlardin həyatka igə bolidu. ²⁰ Ləkin silər: «Rəbning yoli həmmigə barawər əməs» dəysilər; i Israil jəməti, Mən hərəkaysinglaroqa öz yolliringlar boyiqə üstünglərgə həküm qikirimən! □

²¹ Wə xundak boldiki, sürgün boləjan on ikkinqi yili, oninqi ayning bəxinqi künidə, Yerusalemdin kaçқан birsi yeniməqa kelip: «Xəhər bəsüldi!» — dedi. □ ■

²² Əmdi kaçқан adəmning yetip kelixining aldinqi ahximida Pərwərdigarning kəli mening wujuduməqa kənojanidi; xuning bilən U aozimni eqip koydi; aozim eqilip, mən yənə gaqa bolmidim. □

Israil zeminida qalojanlar toqruluk bexarət

²³ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

²⁴ I insan oqlı, Israil zeminidiki harabə jaylarda turuwatqanlar: «Ibrahım pəkət bir adəm turupmu bu zeminəqa miras boləjanidi; bırak biz kəp adəmmiz; əmdi zemin bəribir bizgə təkdim kılinidi» — dəp eytiwatidu. □

²⁵ Xunga ularoqa mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər gəxni kən bilən yəysilər; silər öz məbudliringlarni bax kətürüp izdəysilər; silər kən təküwətsilər; əmdi silər zeminəqa miras bolamsilər?» ■

²⁶ Silər kıliqinglaroqa tayinisilər, silər yirginqlik ixlarni qikirisilər, hərbringlar öz kəoxnisining ayaliəqa buzukqılık kılidu. Əmdi silər zeminəqa miras bolamsilər?».

²⁷ Ularoqa mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Mən həyatim bilən kəsəm kılimənki, bərhək, harabə jaylarda turuwatqanlar kıliqlinip yikilidu; dalada qalojanni yawayi həywanlarning yəwetixkə

■ **33:17** Əz. 18:25, 29; 33:20 □ **33:20** «i Israil jəməti, Mən hərəkaysinglaroqa öz yolliringlar boyiqə üstünglərgə həküm qikirimən!» — bu muhım bəbtiki 1-20-ayətlərnin məzmunı toqruluk «kəoxumqə səz»imiznimu kərüng. 32:1-33:21diki bexarətlər 29-31-bablardiki Misir toqruluk bexarətlərdin heli burun berilgən. Ləkin bexarətlərnin kəpinqisi Misir toqruluk boləqaqka, burun berilgən bexarətlərmu 29-31-bablardiki bexarətlərgə ulap bayan kılinəjan.

□ **33:21** «sürgün boləjan on ikkinqi yili, oninqi ayning bəxinqi künı... » — bu wəqit xəhərnin ixəqal boləjanidin 18 ay keyinki wəqit boluxi mumkin. Yerusalemdin Babiləqa mangidiəjan yol adəttə 4 aylık bolatti («Əzra 7:9ni kərüng). Tekistning bəzi kəqürmiliridə «on birinqi yil» deyilidu; bırak bir kışim alimlar «on ikkinqi yil» deyix toqra dəp qaraydu; qünki yənə imkanıyət barki, Israil wə Babil pütünləy əhximaydiəjan kalədnarni ixlətkən. Biz bu pikirgə mayilmiz. ■

33:21 2Pad. 25; Əz. 24:26 □ **33:22** «Əmdi kaçқан adəmning yetip kelixining aldinqi ahximida Pərwərdigarning kəli mening wujuduməqa kənojanidi; xuning bilən U aozimni eqip koydi; aozim eqilip, mən yənə gaqa bolmidim» — bu gaqılık təhminən altə yil ilgiri baxlanəjan (3:26-ayətni izahıti bilən wə 24:32-ayətnimu kərüng). □ **33:24** «Ibrahım pəkət bir adəm turupmu bu zeminəqa miras boləjanidi; bırak biz kəp adəmmiz; əmdi zemin bəribir bizgə təkdim kılinidi» — Babildikilər Qanaanda (Pələstində) turəjan Yəhudiylarning kəpinqisini əltürgən yaki sürgün kıləjanidi. Zeminda qaldurulojan az kışim adəmlər (tehi heq towa kılməjan) təkəbburlixip xundak səz kılidu. ■

33:25 Yar. 9:4; Law. 3:17

tapxurimən; istihkamlar wə oqarlarda turoqanlarmu waba kesilidin əlidu. ²⁸ Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kılımən; uning küqidin boləjan pəhri yokilidu; Israilning taqliri wəyrənə boliduki, ulardin ötküqi həcür adəm bolmaydu. □ ²⁹ Ularning yürgüzgən yirginlik kilmixliri tūpəylidin Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kılənimda ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

Əzakiyal pəyoqəmbər həkikətən qarxi elindimu?

³⁰ — Əmdi sən bolsang, i insan oqlı, əl-yurtungdikilər hərdaim seni aozioqa elip öylirining tamlirining yenida wə dərważılarda səzləp bir-birigə həm hərbi öz kərindixioqa sən toqruluk: «Kəni berip, Pərwərdigardin nemə sez barkin, anglap kəlayli!» — dəydu.

³¹ Ular jamaət süpitidə yeningə kelip, Mening həlkimning süpitidə aldingda olturidu; ular səzliringni anglaydu, birək ularə əməl kilmaydu; ular aozı bilən sanga muhəbbət kərsitidu, birək kəngli haram mənprətkə tartidu; □ ■ ³² mana, sən ular üqün pəkət yekimlik awaz bilən, sazlı obdan təngxilip eytiləjan muhəbbət nahxisən, halas; ular səzliringni anglaydu, birək ularə əməl kilmaydu. ³³ Əmdi buning həmmisi əməlgə axurulənimda (u bərhək əməlgə axurulu!) ular bir pəyoqəmbərnin ularning arisida boləjanlikini tonup yetidu».□

34

Ətmüxtiki wapəsiz padıqi-bakquqılar wə kələqəktə bolidəjan «Yahxi Padıqi»

¹ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: — ² I insan oqlı, bəxarət berip Israilni bakquqi padıqılarnı əyibləp mundak degin: — Padıqılərə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Özlirinifə bekiwatқан Israilning padıqirining həlioqa way! Padıqılarning padisini ozuklandırux kerək əməsmu? ■ ³ Silər yeoqini özünqlar yəysilər, yungini özünqlar kiysilər; bordaləjan esil malni soyusilər; lekin qoylarnı bakmaysilər. ⁴ Ajizlarnı küqəytmidinglar, kesəllərnı sakaytmidinglar, zəhimləngənlərnı tengip koymidinglar, tarkilip kətkənlərnı kayturup əkəlmidinglar, ezip kətkənlərnı izdəp barmidinglar; əksiqə silər zorluk-zumbuluk wə rəhimsizlik bilən ular üstidin həküm sürüp kəlgənsilər. ■ ⁵ Ular padıqisiz bolup tarkilip kətti; ular tarkilip ketip daladiki barlik haywanlarə ozuk bolup kətti. ⁶ Mening qoylirim barlik taqlar arisidin, hər yukiri egizlik üstidə tenəp kətti; Mening qoylirim pütkül yər yüzigə tarkip kətti, birək ularni tepixka tirixquqi yaki izdigüqi yok idi.

⁷ Xunga, i padıqılar, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

□ **33:28** «Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kılımən» — yaki «Mən zeminni wəyrənə wə (adəmnı korqutquqi) bir wəlxət kılımən». □ **33:31** «Ular aozı bilən sanga muhəbbət kərsitidu, birək kəngli haram mənprətkə tartidu» — baxka birhil təjrimisi: «Əməliyəttə ular aozıda eytkən xəhsiy arzu-həwəslirigə əməl kildu, kəngli haram mənprətkə tartidu». ■ **33:31** Əz. 14:1-3; 20:1-3 □ **33:33** «Əmdi buning həmmisi əməlgə axurulənimda ... ular bir pəyoqəmbərnin ularning arisida boləjanlikini tonup yetidu» — xühşisizki, Yerusalemdin kaçқан adəm kelip xəhərninğ həwirini eytixi bilən, həlk Əzakiyalni uluq pəyoqəmbər dəp bilip yətti. Əpsus, ular Əzakiyalning səzlrini pəkət kulək tüwidila anglap, üzül-kesil towa kilmioqan. Xunga 24-29 ayəttə aldın eytiləjan balayı'apətlərmu ularning bəxioqa quxürülüxi kerək. ■ **34:2** Yər. 23:1 ■ **34:4** 1Pət. 5:3

⁸ Mən həyatim bilən kəsəm qilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Qoylirimning padiqisi bolmıoqaçqa, ular ow bolup qaldı, daladiki hərber haywanəya ozuk boldı; qünki Mening padiqilirim Öz padamni izdiməydu, ular pəkət əzlrini bakıdu, Mening qoylirimni bakmaydu. ⁹ — Xunga, i padiqilar, Pərwərdigarning səzini anglanglar!

¹⁰ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən padiqilarəya qarximən; Mən Öz qoylirimning hesabini ulardın alimən, wə ularni padini bekixtin tohtitimən; xuning bilən padiqilar əzlrinimu bakmaydu; wə Mən qoylirimni ularəya yənə ozuk bolmisun üqün ularning aqızidin kutuldurimən.

¹¹ Qünki Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Özüm öz qoylirimni izdəp ularning halini soraymən; ¹² padiqi özining qoyliri arisida, tarap kətkən qoylarni tepip bakqandək, Mənmü qoylirimni izdəp bakimən; ular bulutluk qarangoju kundə tarilip kətkən hərber jaylardın Mən ularni kutuldurimən.

¹³ Mən ularni həklərdin epkelimən, ularni məmlikətlərdin yiojimən, öz zeminiəya apirimən; Mən ularni Israil taqliri üstidə, erik-üstənglər boyida wə zemindiki barlik turaləya jaylarda bakimən; ■ ¹⁴ Mən ularni esil qimənzarda bakimən; Israil taqliri ularning yayliki bolıdu; ular xu yərdə obdan yaylakta yatıdu; Israil taqliri üstidə, munbət qimənzarda ozuklinıdu. ¹⁵ Mən Özüm Öz padamni bakimən, ularni yatquzimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ¹⁶ — Mən yoldin tenəp kətkənlərni izdəymən, tarkilip kətkənlərni kayturimən; zəhimləngənlərni tengip koyimən, ajizlarni küqəytimən; biraq səmrigənlər wə küqlüklərni yokitimən; padamni adalət bilən bakimən.

¹⁷ Əmdi silərgə kəlsəm, i Mening padam, Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən koy wə koy arisida, qoçkarlar wə tekilər arisida həküm qikirimən. □ ¹⁸ Əmdi silərnin yaxxi qimənzarni yegininglar azlik kilip, qiməndiki qaləyan ot-qəplərni ayaqliringlar bilən qəyliwetixinglar kerəkmü? Silər süpsüzük sulardın iqxəndin keyin, qaləyini ayaqliringlar bilən leyitiwetixinglar kerəkmü? ¹⁹ Xunga Mening qoyliriməya silərnin ayaqliringlar qəyliwətkənni yeyixtin, ayaqliringlar dəssəp leyitiwətkənni iqxətin baxqa amal yok.

²⁰ Xunga Rəb Pərwərdigar ularəya mundaq dəydu: — Mana Mən, Mən Özüm səmrigən qoylar wə oruk qoylar arisida həküm qikirimən. ²¹ Qünki silər mürə-yanpaxliringlar bilən ittirip, münggüzliringlar bilən ularni tərəp-tərəpkə tarkitiwətküqə üsisilər, ²² — Mən ularni yənə ow obykti bolmisun dəp Öz padamni kutkuzimən; wə Mən koy wə koy arisida həküm qikirimən. ²³ Mən ularning üstigə bir padiqini tikləymən, u ularni bakıdu; u bolsa Mening kulum Dawut; u ularni bekıp, ularəya padiqi bolıdu; ■ ²⁴ wə Mənki Pərwərdigar ularning Hudasi bolimən, Mening kulum Dawut ular arisida əmir bolıdu; Mənki Pərwərdigar xundaq səz

■ **34:13** Əz. 28:25 □ **34:17** «Əmdi silərgə kəlsəm, i Mening padam, ... — Mana, Mən koy wə koy arisida, qoçkarlar wə tekilər arisida həküm qikirimən» — Əzakiyal «padiqilar»ni, yəni Israil padixahlıri, kahinliri wə pəyoğəmbərlirini əyibləp qiktı. U hazır həlk arisidiki ajiz-namratlarni bozək kilip kəlgən baylar wə mənsəpdarlar (səmrigən wə küqlük qoylar)ni əyibləxkə baxlaydu. ■ **34:23** Yəx. 40:11; 42:1; 50:10; 52:13; 53:11; Yər. 30:9; Yh. 10:11

kıldim. □ ■ 25 Mən ular bilən aman-hatirjəmlik beoixlaydioğan əhdini tüzüp, yirtkuq haywanlarni zemindin tügitimən; ular bihətər bolup janggalda turidu, ormanlıklarda konup uhlaydu. 26 Mən ularni həm egizlikim ətrapidiki jaylarni bərikətlik kilimən; yamoqur-yeoqlarni öz pəslidə yaqdurimən; bular bərikətlik yamoqlar bolidu.□

27 Daladiki dərəhlər mewilirini, tupraq ündürmilirini beridu; ular öz zeminida bihətər turidu; Mən ularning boyunturuq-asaratirini sundurup, ularni kullukqa tutkanlarning qolidin kutulduroqinimda, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu. 28 Ular yənə əllərgə ow bolmaydu, yər yüzidiki haywanlar yənə ularni yəwətməydu; ular bihətər turidu, heqkim ularni korqatmaydu. 29 Mən ular üqün dangki qikқан alahidə bir bostanlik jayni təminləymən; ular kaytidin zeminda aqarqilikta yigləp kalmaydu, yaki kaytidin əllərnin mazak obyektı bolmaydu. ■ 30 Andin ular Mənki Pərwərdigar Hudasing ular bilən billə bolidioqanlikimni wə əzlrining, yani Israil jəmətining Mening həlkim bolidioqanlikini bilip yetidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. 31 — Əmdi silər bolsanglar, i Mening koylirim, Mening qimənzarimdiki koylirim, insanlardursilər, halas; Mən bolsam silərnin Hundayinglardurmən» — dəydu Rəb Pərwərdigar.■

35

Edom, yəni Seir toqiruluk bexarət

1 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

2 I insan ooqli, yüzüngni Seir teoioğa qaritip, bexarət berip uni əyibləp mundak deyin: —□

3 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, i Seir teoqi, Mən sanga qarximən; Mən qolumni üstünggə uzartip, seni bir wəyrənə wə qəl-bayawan kilimən. 4 Mən xəhərliringni harabə kiliwetimən, wə sən wəyrənə bolisən; andin sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən. 5 Qünki sən mənggüə əqmənlik saqlap kəlgənsən, Israillarning bexioğa külpət qüxkən künidə, kəbihlikning jazalinix waqti-saiti toxkanda, ularni kiliq küqigə tapxurup bərgənliking tüpəylidin, ■ 6 Xunga Mən hayatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən sanga kan təkülüxnı bekittim; kan seni koşlaydu. Sən kan təküxtin nəprətlənmigənliking tüpəylidin, əmdi kan seni koşlap yürüdü. 7 Mən Seir teoqini wəyrənə wə qəl-bayawan kilip, uningdin besip ötküqi həm uningə qaytkuqini üzüp taxlaymən. 8 Mən uning taqlirini öltürülgənliři bilən toldurimən; sening egizlikliringdə, sening jiloqliringda, sening

□ 34:24 «Mənki Pərwərdigar ularning Hudasi bolimən, Mening kulum Dawut ular arisida əmir bolidu» — 11-ayəttə Pərwərdigar: «Əzüm koylirimə qadiqi bolimən» dəp wədə kilidu. Muxu ayətlərdə u «Kulum Dawut»ni ularə qadiqi boluxka tikləymən, dəydu. Dawuttin uluq, Dawutning ooqli bolə qan Məsihdə Hudaning bu ikki wədisi təng əməlgə axuruloğan həm axurulidu. «Yüh.» 10-bab, jümlidin Məsihning «Mən Əzüm yaxi qadiqidurmən» degən səzini kəring.

■ 34:24 Yəx. 55:4 □ 34:26 «Mən ularni həm egizlikim ətrapidiki jaylarni bərikətlik kilimən» — «egizlikim» (yaki «dənglüküm») Zion teoqini kərsitidu. ■ 34:29 Əz. 36:6-38

■ 34:31 Yh. 10:11 □ 35:2 «yüzüngni Seir teoioğa qaritip, bexarət berip uni əyibləp mundak deyin: —» — «Seir» Edomning baxqa bir ismi. Oqurmənlərnin esidə bəlkim barki, Yakuq wə Edom uka-aka bolup, ular arisida əqmənlik pəyda bolə qan. Gərqə Edom Yakuqni kəqürüm kiozan bolsimu, uning keyinki əwladlırı bolə qan Edomiylar Yakuqning əwladlırı bolə qan Israilə qüqlük əqmənlik saqlap kəlgən. ■ 35:5 Əz. 25:15

barlıq jiraliringda qiliq bilən öltürülgənlər yıkıladı. ⁹ Mən seni mənəggügə wəyrənə kilimən; sening xəhərliring adəmzatsız bolıdu; wə silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

¹⁰ — Qünki sən: «Bu ikki əl, ikki məmləkət Meningki bolıdu, biz ularoşa igə bolimiz» degining tüpəylidin — gərqə Mən Pərwərdigar xu yərdə bolıqan bolsammu —, □ ■ ¹¹ əmdi Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən sening nəpritingdin qıkkən aqqıqıng boyıqə wə həsiting boyıqə sanga muamilə kilimən; Mən üstüggə həküm qıkirip jazalixim bilən, Mən ular arisida Özümmni kərsitimən.

¹² Xuning bilən sening İsraıl taqlirioşa qarap: «Ular wəyrən boldi, ular bizgə yəm boluxka təkdım kilindi» degən barlıq həkərətlingrni Mən Pərwərdigarning angliqinimni sənələr tonup yetisilər. ¹³ Uning üstigə aozinglarda silər Manga qarxi qıqip özünglarni qong kərsitip, Manga kupurluk qılqan sezünglarni kəpəytkənsilər; Mən ularni anglıdım.

¹⁴ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Pütkül yər yüzi xadlinip kətkinidə, Mən seni wəyrənə kilimən.

¹⁵ İsraıl jəmətining mirasi wəyrən kilinqanda buningdin sən xadlanıqıningdək, Mənmu sanga xundaq kilimən; sənmu, i Seir teqi wə barlıq Edom — silərning barlıqinglar wəyrənə bolıdu; wə *Edomiylar* Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

36

Huda Özining nami üçün İsraılın əsligə kəltüridu

¹ Əmdi sən, i insan oqlı, İsraıl taqlirioşa bexarət bərip mundaq degin: — İsraıl taqliri, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —■

² Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Düxməning silərgə qarap: «Wah! Mənggü yukiri jaylar bizgə təəlluk boldi!» degin tüpəylidin, ■ ³ xunga bexarət bərip mundaq degin: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bərhək, qünki ular silərni wəyrənə kılıp, əllərdin qalqanlirioşa təwə kılıxka həryəndin silərni əzgənliki tüpəylidin, wə silər əllər arisida səz-qəqək wə təhmət obyektı bolup qalqanlıqinglardın, □ ⁴ əmdi xunga, i İsraıl taqliri, Rəb Pərwərdigarning səzini anglanglar: — Rəb Pərwərdigar əllərdin qalqanlirioşa olja həm mazək obyektı bolup qalqan taqlar, egizliklər, jiralər wə jiloqlarəşa, wəyrən bolıqan harabilər wə taxliwətilgən xəhərlərgə mundaq dəydu: —

⁵ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Huxal boluxup kəlbidiki pütün əqmənliki bilən Mening zeminimni əzlırigə təəlluk boluxka bəkitip, uni bulang-talang kiliwalaylı degən əllərdin qalqanlirioşa wə Edomdikilərnıng həmmisigə bərhək, Mən *Əz həlqimgə* bolıqan kizəyinlikimdin qıkkən aqqıq otida səz kıldim: —

⁶ İsraıl zemini toqruluk bexarət bərip, taqlar, egizliklər, jiralər wə jiloqlarəşa səz kılıp mundaq degin: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu:

□ **35:10 «Bu ikki əl, ikki məmləkət meningki bolıdu»** — «ikki əl, ikki məmləkət» Yəhuda wə İsraıl (ximaliy padıxahlıq)ni kərsitidu. ■ **35:10** Zəb. 83:12 ■ **36:1** Əz. 6:2 ■ **36:2** Əz. 35:10

□ **36:3 «Qünki ular silərni wəyrənə kılıp, əllərdin qalqanlirioşa təwə kılıxka həryəndin silərni əzgənliki tüpəylidin,...»** — muxu ayəttiki «ular» wə «(yat) əllərdin qalqanlar» bəlkim (1) «Babil» wə «baxka əllər»ni kərsitidu; (2) ahırkı zamandiki «əjjal wə uningəşa bəkinəqan əllər»ni wə uların «baxka əllər»ni kərsitidu. Babil İsraılın ixəqal kılıp bulang-talang kılqandın keyin əsasən uni taxlap kətti; ətrapidiki əllər qalqan həlqning ajizlikidin paydiliniwə uni tehimu kəprək bulang-talang kildi.

— Mana, Mən Öz *həlkimgə bolıqan* kızıqlıqımdin kəhrim bilən söz kildim — qünki silər əllərninğ mazak-ahənətlirini yegənsilər. ■

7 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən kolumni kətürüp xundak kəsəm iqqənki, bərhək, ətrapinglardiki əllər özining mazak-ahənətlirini əzi ixitidu. 8 Ləkin silər, i İsrail silər, i İsrail taqliri, xahlinisilər, həlkim İsrailoqa mewə berisilər; qünki ular pat arida kaytip kelidu.

9 Qünki mana, Mən silər təriringlardidurmən; Mən silərgə qaraymən, silər yumxitilisilər həm terilisilər. 10 Wə Mən üstünglərdə adəmlərnı, yəni İsrailning pütkül jəmətini, ularning barlıqını kəpəytimən; xəhərlər əhalilik bolidu, harabilər kaytidin qurulidu. 11 Mən üstünglərdə adəm həm haywanlarnı kəpəytimən, ular awup nəsil kəridu; Mən etkən zamanlardikidək silərnı oturaklık kılımən; bərhək, həlinglarnı əslidikidin əwzəl kılımən; silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər.

12 Mən üstünglərgə adəmlərnı, yəni həlkim İsrailni mangdurimən; ular silərgə igidarqılık kılıdu, silər ularning mirasi bolisilər; silər yənə ularni baliliridin juda kılmaysilər. 13 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Qünki ularning silərgə: «Silər adəmlərnı yəysilər, öz elinglarnı balilərdin juda kıloqansilər!» degini tüpəylidin, 14 əmdi silər yənə adəmlərnı yeməysilər, öz elinglarnı baliliridin yənə juda kılmaysilər, dəydu Rəb Pərwərdigar.

15 — Mən silərgə yənə əllərninğ mazak-ahənətlirini anglatquzmaymən; silər əllərninğ tapa-tənisini yənə kətürməysilər, silər öz elinglarnı kaytidin yikitmaysilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

16 Pərwərdigarning sözi manga kelip xundak deyildi: —

17 I insan oqlı, İsrail jəməti əz zeminida turoqan qaqlarda, ular öz yoli həzm kılmıxliri bilən uni buloqıqan; Mening aldimda ularning yoli ay kərgən ayalning napaklıqıqə ohxax. 18 Xunga zeminıqə təkən qan üqün, zeminni məbudlıri bilən buloqıqanlıki üqün, Mən kəhrimni ular üstigə təktum; 19 Mən ularni əllər arisıqə tarkitiwəttim, ular məmlikətlər iqigə tarilip kətti; Mən ularning yolliri həm kılmıxliri boyıqə ularning üstigə həküm qıqardim.

20 Ular bəridioqan hərəkaysi əllərgə kəlgəndə, ular toqrisida: «Bulər Pərwərdigarning həlki, birək ular Üning zeminidin qıqkan!» — deyilgəndə, ular yənıla Mening pak-mukəddəs namimni buloqıqan; ■

21 Birək Mən İsrail jəməti bəroqan hərəkaysi əllər arisida buloqanoqan pak-mukəddəs namim üqün kəngül bəldüm. 22 Xunga İsrail jəmətiqə mundaq degin: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən bu ixni silərnı dəp əməs, i İsrail jəməti, bəlki silər bəroqan hərəkaysi əllər arisida silər buloqıqan əz pak-mukəddəs namim üqün kılımən. 23 Mən əllər arisida buloqanoqan, Əzümning büyük namimni pak-mukəddəs dəp kərsitimən; namimni dəl silər ular arisida buloqıqan; ularning kəz aldidə Mən Əzümni silərninğ aranglarda pak-mukəddəs kərsətkinimdə, əllər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

24 Mən silərnı əllər arisidin elip, məmlikətlər iqidin yiqip, silərnı əz zeminıqlarqə kayturimən.

25 — Mən süpsüzük suni üstüngləroqə qaqimən, buning bilən silər pak bolisilər. Silərnı həmme paskinilikinglərdin wə butliringlərdin pak-laymən. 26 Mən silərgə yengi kəlb bərimən, iqingləroqə yengi bir roh salimən; teninglərdiki tax yürəkni elip taxlap, məhrlik bir kəlbni ata kılımən.

□ ■ 27 Mening Rohimni iqingləroqə kirgüzüp, silərnı əmr-pərmanlırim

■ 36:6 Əz. 34:29 ■ 36:20 Yəx. 52:5; Rim. 2:24 □ 36:26 «...məhrlik bir kəlbni ata kılımən» — ibarniy tilida bu söz «...gəx yürəkni ata kılımən» deyilgən. ■ 36:26 Yər. 32:39; Əz. 11:19

boyiqə mangoʻuzimən, həkümlirimni tutkuzimən, xuning bilən ularoʻa əməl kilisilər; ²⁸ silər Mən ata-bowiliringlaroʻa təkdim kiləjan zeminə yaxaysilər; Mening koʻwmim bolisilər; Mən silərning Hudayinglar bolimən. ²⁹ Mən silərni barlik paskiniqiliktin kutkuzimən; Mən buoʻdayni awun boluxka buyruymən; üstünglərgə heq aqarqilikni koymaymən; ■ ³⁰ Mən dərəhləring mewisini wə etizdiki məhsulatlarni awutimənki, silər aqarqilik tūpəyldin əllər arisida xərməndə bolmaysilər. ³¹ Silər rəzil yolliringlar wə naqar kilmixliringlarni əsləp, kəbihlikliringlar wə yirginlik kiləjanliringlar üqün öz-özünglərdin yirginisilər. ■ ³² Silərgə məlum bolsunki, bu ixni kilixim silər üqün əməs , — dəydu Rəb Pərwərdigar, — öz yolliringlar üqün hijil bolup xərməndə bolunglar; i Israil jəməti. □

³³ — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən kəbihliklərdin pakliəjan künidə, Mən xəhərləni ahalilik kilimən, harabə kəlojan jaylarmu kəytidin kurulidu. ³⁴ Wəyran kilinəjan zemin etüp ketiwatqan hər birining kəz aldida wəyranə kərünsimu, u kəytidin terilidu. ³⁵ Xuning bilən ular: «Bu wəyran kilinəjan zemin huddi Erəm baotqisidək boldi; harabə, wəyran kilinəjan xəhərlər həzir mustəhkəmləndi, ahalilik boldi» — dəydu. ■

³⁶ Wə ətrapida kəlojan əllər Mənki Pərwərdigarning buzuləjan jaylarni kuroquci həm wəyranə kilinəjan yərləni kəytidin terioquci ikənlikimni bilip yetidu; Mənki Pərwərdigar səz kildim, buningoʻa əməl kilimən. ■

³⁷ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən yənila Israilning jəmətinin bu ixlarni tiləydiəjan dua-tilawətlirigə ijabət kiləquci bolimən; Mən koy padisidək ularning adəmlirini awutimən; ³⁸ Mukəddəs dəp ayriləjan kurbanlik koy padisidək, bekitilgən həyt-bayramlirioʻa beoʻixlanəjan koy padisi Yerusalemoʻa tolduruləndək, harabə boləjan xəhərlər kəytidin adəm padiliri bilən toldurulidu; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu.

37

Kuruq səngəklərgə toləjan jiləja — Israilning tirilixi

¹ Pərwərdigarning kəli wujudmoʻja kondi; Pərwərdigar meni Rohi bilən kətürüp qikip, bir jiləjining otturisiəja turəwuzdi; u yər səngəklərgə toldi. □ ² U meni səngəklər ətrapidin uyak-buyakka otküzdi; mana, bu oquq jiləjida *səngəklər* intayin nuroʻun idi; wə mana, ular intayin kurup kətkənidi.

³ U məndin: — I insan ooqli, bu səngəklər kəytidin yaxnamdu? — dəp soridi. Mən: — I Rəb Pərwərdigar, sən bilisən, — dedim.

⁴ U manga: I insan ooqli, bu səngəklər üstigə bexarət berip mundaq degin: «I kuruq səngəklər, Pərwərdigarning səzini anglanglar! ⁵ Rəb Pərwərdigar bu səngəklərgə mundaq dəydu: — Mana, Mən silərgə bir roh-nəpəs kirgüzimən, wə silər həyat bolisilər. □ ⁶ Mən üstünglərgə

■ 36:29 Əz. 34:29 ■ 36:31 Əz. 6:9; 20:43; 16:61,63 □ 36:32 «**bu ixni kilixim silər üqün əməs,...**» — demək, bu ixni Huda Əzi üqün kilidu. ■ 36:35 Yəx. 51:3; Əz. 28:13 ■ 36:36 Əz. 17:24; 22:14; 37:14 □ 37:1 «**Pərwərdigar meni Rohi bilən kətürüp qikip,...**» — ibranij tilida «Pərwərdigar meni Roh bilən kətürüp qikip,...». Demək, Pərwərdigar Öz Rohi bilən pəyoʻəmbarni kətürdi. □ 37:5 «**mən silərgə bir roh-nəpəs kirgüzimən, wə silər həyat bolisilər**» — ibranij tilida «roh» wə «nəpəs» bir səz.

pəy-singirlərnı salımən, silərnı tərə bilən yapımən, silərgə roh-nəpəs kirküzimən; wə silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər».

⁷ Xunga mən buyruləjnı boyıqə bexarət bərdim; mən bexarət berixingə, bir xawqun kətürüldi, mana jalək-julək bir awaz anglandi, səngəklər jipsilixip, bir-birigə koxuldi.

⁸ Mən kərdum, mana, pəy-singirlər wə ət ularning üstigə kelip ularni kəplidi; biraq ularda heq roh-nəpəs bolmıdi.

⁹ U manga: — I insan oqlı, roh-nəpəskə bexarət berip mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, i roh-nəpəs, wə muxu öltürülgənlər tırilsun üqün ularning üstigə püwənglər» — dedi.□

¹⁰ Xunga mən buyruləjandək bexarət beriwidim, roh-nəpəs ularəja kirdi-ə, ular həyat bolup tik turdi — büyük bir koxunəja aylandı.

¹¹ Wə U manga: — I insan oqlı, bu səngəklər bolsa Israilning pütün jəmətudur. Mana, ular: «Bizning səngəklirimiz kurup kətti, ümidimiz üzüldi; biz tügəxtük!» — dəydu.

¹² Xunga bexarət berip ularəja mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən gərünglərnı eqip, silərnı gərünglərdin qıqirimən, i Mening həlkim, silərnı Israil zeminiəja elip kirimən; ¹³ Mən gərünglərnı aqkinimda, silərnı gərünglərdin qıkarəjnimda, i Mening həlkim, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər. ¹⁴ Wə Mən Əz Rohimni silərgə kirküzimən, silər həyat bolisilər; wə Mən silərnı öz zemininglərdə turojuzimən; silər Mənki Pərwərdigarnı xundak səzni kılıp, xuni ada kildi, dəp bilip yetisilər».

Ikki tayaqning bir boluxı taəjruluk bexarət

¹⁵ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

¹⁶ I insan oqlı, bir tayakni elip, uning üstigə «Yəhuda wə uning həmrahliri boləjan Israillər üqün» dəp yazəjin; yəne bir tayakni elip, uning üstigə «Əfrayim wə uning həmrahliri boləjan pütün Israil jəmətidikilər üqün» dəp yazəjin; ¹⁷ wə ularni bir-birigə ulap koy; ular kəlungda bir bolsun.

¹⁸ Həlkimdikilər səndin: «Bu ixlər bilən nemini qüxəndürməkci bizgə dəp bərməmsən?» dəp sorisa, ¹⁹ ularəja: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən Əfrayimning wə uningəja həmrahlər boləjan Israil kəbililirining kəli tutkan Yüsüpnəng tayikini elip, uni Yəhudaning tayikəja koxup ulap, ularni birlə tayak kəlimən; ular Mening kəlumda bir tayak bolıdu.

²⁰ Sən yazəjan tayaklarnı ularning kəz aldida kəlungda tutup ularəja xundak degin: —

²¹ «Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: «Mana, Mən Israil balilirini barəjan əllər arisidin elip, ularni həryandin yəjəp öz zeminiəja epkelimən.

²² Mən ularni Israil taəjirining üstidə bir əl kəlimən; bir padixah ularning həmmisigə padixah bolıdu; ular kəytidin ikki əl bolmaydu, yaki kəytidin ikki padixahlıqqa heq bəlünməydu. ■ ²³ Ular əzlrini kəytidin ularning məbudliri, lənətlik ixliri yaki asiylıqlirining heqkayisisi bilən heq buləjmaydu; Mən ularni gənəh ətküzgən olturaqlaxkan jayliridin kətquzup, ularni paklandurimən; ular Mening həlkim bolıdu, Mən ularning Hudasi bolımən. ²⁴ Wə mening kəlum Dawut ularəja

□ 37:9 «roh-nəpəskə bexarət berip mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, i roh-nəpəs,...» — ibraniy tilidə «roh» (yaki «roh-nəpəs») wə «xamal» bir səz. «Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, ...» ibraniy tilidə «tət tərəptiki xamaldin kəlgəysilər, ...» ■ 37:22 Yh. 10:16

padixah bolidu; ularning həmmisining birləşməsi bolidu; ular Mening həkümlirimdə mengip, Mening bəlgilimilirimni tutup ularoşa əməl kilidu.

■ 25 Ular Mening kulum Yakupqa təkdim kılqan, ata-bowiliringlar turup kəlgən zemində turidu; ular uningda turidu — ular, ularning baliliri, wə balilarning baliliri mənggü turidu — Mening kulum Dawut ularning xahzadisi bolidu. □ 26 Mən ular bilən aman-hatirjəmlək beoixlaydiqan bir əhdə tüzimən; bu ular bilən mənggülik bir əhdə bolidu; Mən ularni jayida makanlaxturup awutimən; wə Mening mukəddəs jayimni ular arisioşa mənggügə tikləymən. ■ 27 Mening turaloşa jayim ularda bolidu; Mən ularning Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu. □ ■ 28 Mening pak-mukəddəs jayim ular arisida mənggügə tikləngəndə, əmdi əllər Özüm Pərwərdigarning Israilni pak-mukəddəs kılqucu ikənlikimni bilip yetidu».

38

Ahırkı zamanlar — «Gog»ni əyibləydiqan bəxarət

1 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

2 İnsan oşli, yüzüngni Magog zeminidiki Rox, Məxək wə Tubalning əmiri Gogka karitip uni əyibləp bəxarət berip xundaq degin: — □ ■

3 Rəb Pərwərdigar xundaq dəydu: «Mana, i Gog, — Rox, Məxək wə Tubalning əmiri, Mən sanga qarximən; 4 Mən seni arkingoşa yandurup, engikinggə ilməklərni selip, sən wə pütün qoxununqni — atlar wə atlık əskərlərni, həmmisi toluq qorallanoqan, sipar-qalkanlarni kətürgən, kiliq tutqan top-top kixilərni jənggə qikirimən; ■ 5 Pars, Efiopiya wə Put, həmmisi qalkan-dubuloşa bilən qorallinidu □ 6 — Gomer wə uning barlık top-top adəmliri, ximalning əng kəridin kəlgən Torgamah jəməti wə uning barlık top-top adəmliri, bu kəp əllər sanga həmrəh bolup billə bolidu. □ 7 Əzüngni təyyarla; sən wə sanga yiqiloqan barlık top-top adəmliring təyyarlanoqan petida bol; sən ularoşa nazarətqilik kilisən. □

8 Kəp künlərdin keyin sən jənggə qakirilisen; sən ahırkı yillarda kiliqtin kütquzuloqan, kəp əllərdin yiqiloqan həlkning zeminioşa, yəni uzundin

■ 37:24 Yəx. 40:11; Yər. 30:9; Əz. 34:23 □ 37:25 «Mening kulum Dawut ularning xahzadisi bolidu» — bu səznin mənasidə ikki mümkinçilik bar: — (1) Huda Dawut padixahni tirildürüp ularoşa padixah süpitidə tikləydu. (2) muxu sözlər Dawutning əvladi Kütquzucu-Məsihi kərsitidu (34-babni kəring). Bizningqə hər ikkisi toşridur. Xu qaqda Hudaning saltənti yar yüzigə kəlgəndə, Dawut pəyoəmbər yər yüzidə turup, Israil wə ələmning həkəkiy padixahı wə padixası bolqan Məsihqə wəkil bolup ularning padixahı boluxi mümkin. ■ 37:26 Zəb. 89:3-4; Əz. 34:25; 2Kor. 6:16 □ 37:27 «Mening turaloşa jayim ularda bolidu; Mən ularning Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu» — muxu bəxarət 40-48-bablarda təpsiliy halda eqilidu.

■ 37:27 Əz. 11:20; 14:11 □ 38:2 «yüzüngni Magog zeminidiki Rox, Məxək wə Tubalning əmiri Gogka karitip...» — baxqə birhil təjmisini: «yüzüngni Magog zeminidin bolqan Məxək wə Tubalning kattiwax xahzadisi bolqan Gogka karitip...». Məxək wə Tubal xu dəwrlərdə hazırkı Türkiyədə turqan ikki kəbilə idi. Ularning hazırkı Rusiyədəki «Moskwa» wə «Tobolsk» bilən munasiwiti bar boluxi mümkin. Bəzi alimlar «Rox»ni hazırkı «Rusiyə» bilən munasiwiti bar, dəp qaraydu. ■ 38:2 Wəh. 20:8 ■ 38:4 Əz. 29:4; 39:2 □ 38:5 «Put» — hazırkı «Liviya» («Libya»). □ 38:6 «Gomer» — bəzi alimlar «Gomer»ni hazırkı «Germaniya» bilən munasiwiti bar, dəp qaraydu. «Torgamah»ning kim ikənlikini bir nəmə deyix təs, biraq Pələstin yaki Babiloşa nisbətən «ximaliy əng kəri» bolqan jay Sibiriyədur. □ 38:7 «sən ularoşa nazarətqilik kilisən» — baxqə birhil təjmisini: «sən ularoşa muhəpizətqi bolisen».

beri wəyran kəlinip kəlgən İsrail taqlirioğa hujum kilisən; uning həlki əllərdin yiqiləğan bolup, ularning həmmisi aman-esən turiweridu; ⁹ sən, barlıq top adəmliring wə sanga həmrah boləğan nuroqun əllər bilən billə aloğa besip, boran-qapkundək kelisən; sən yər yüzini kaplıoğan buluttək bolisən».[■]

¹⁰ — Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: «Xu küni xundək boliduki, kənglünggə baxkiqə hiyallar kirip, sən rəzil hiylə-nəyrəngni oylap qikisən; ¹¹ sən: «Mən sepilsiz yeza-kəntlər jaylaxkan zeminoğa besip kirimən; mən aman-esən turuwatқан bir həlkkə yəkinliximən — ularning həmmisi sepilsiz, taqaqsiz wə dərwasiziz turuwatidu», dəysən, —

¹² «Xuning bilən oljilarni elip, bulang-talang kilimən; kolumni əslidə wəyran bolup əmdilikdə makanlıq boləğan jaylaroğa, əllərdin yiqiləğan, mal-dunyağa igə boləğan, dunyaning kindikidə yaxawatқан həlkkə qarxi kilimən».

¹³ Xu tapta Xeba, Dedan, Tarxixniki sodigərlər barlıq yax xirliri bilən səndin: «Sən olja elixka kədingmu? Sən top-top adəmliringni bulang-talang kiliwelixka — altun-kümüxnü elip ketixkə, mal-dunyani elip ketixkə, zor bir oljoğa erixiwelixka yiođingmu?» — dəp soraydu.□

¹⁴ Xunga bexarət bərgin, i insan oqlı, Gogka xundək degin: — Rəb Pərwərdigar xundək dəydu: — Mening həlkim İsrail aman-esən bolidioğan küni, sən bilip yətməmsən? ¹⁵ Sən öz jayingdin, yəni ximalning əng qət jayidin qikisən, sən wə sanga həmrah boləğan nuroqun əllər, həmmisi atlık bolup, top-top adəmlər, qong koxun bolisən. ¹⁶ Sən yər yüzini kaplıoğan buluttək həlkim İsrailoğa qarxi qikisən — bu ahırki zamanlarda bolidu — Mən seni öz zeminiyoğa qarxilixka qikirimən; xundək kilip Mən sən arkilik, i Gog, əllərnin kəz aldida Əzümning pakmukəddəs ikənlikimni kərsətkəndə, ular Meni tonuydu.

¹⁷ — Rəb Pərwərdigar xundək dəydu: «Mən kədimki zamanlarda kullirim boləğan İsraildiki pəyoqəmbərlər arkilik bexarət kiləğan birsi sən əməsmu? Ular xu künlərdə, xundəklə kəp yillərdin beri, Mening seni həlkimgə qarxilixka qikiridioğanlikim toqruluk bexarət bərgən əməsmu?»□

¹⁸ Wə xu küni, yəni Gog İsrail zeminiyoğa qarxi qikikan küni xundək boliduki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — oşəzipim bilən Mening kəhrim ərləp qikidu. ¹⁹ Mening *Əz həlkimgə* boləğan kizəinlikimdin, oşəzəp bilən xundək səz kiləğanmənkı, İsrail zemində zor yər təwrəx bolidu; [■] ²⁰ xuning bilən dengizdiki beliklər, asmandiki uqar-kanatlar, daladiki haywanlar, yər yüzidiki emilgüqi haywanlar wə yər yüzidə turəğan barlıq insanlar Mening yüzüm aldida təwrinip ketidu; taqlar ərülüp, taqlar oqlap ketidu, barlıq tamlar yərgə ərülüp quxidu.

²¹ Mən barlıq taqlirimda uning bilən qarxilixka bir kiliq qakirimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — hər birsining kiliqi öz kəridixigə qarxi qikidu. ²² Mən waba kesili wə kan təkux bilən uningə həküm qikirip jazalaxka kiriximən; Mən uningə, uning koxunliri üstigə, uningə həmrah boləğan nuroqun əllər üstigə dəhşətlik yamoqur, zor məldür

■ 38:9 Əz. 30:18 □ 38:13 «Xeba, Dedan, Tarxix...» — «Xeba» wə «Dedan» — Ərəb millətliri idi. «Tarxix» — qong bir soda xəhiri (yukiriki 27:12-ayəttiki izahatni kəring). «Yax xirliri» — bularoğa ohxaydioğan, ular bilən soda kilidioğan əllər. Ayətning mənsi bəlkim Gog İsrailoğa hujum kiləğanda ularnu əhwalidin paydilanmaqçı bolidu. □ 38:17 «Mən kədimki zamanlarda kullirim boləğan İsraildiki pəyoqəmbərlər arkilik bexarət kiləğan birsi sən əməsmu? Ular xu künlərdə, xundəklə kəp yillərdin beri, Mening seni həlkimgə qarxilixka qikiridioğanlikim toqruluk bexarət bərgən əməsmu?» — bu ayət üstidə biz «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 38:19 Əz. 36:5, 6

taxliri, ot wə güngürt yaqdurimən; ²³ Mən Əzümni uluqlap, Əzümni pak-muqəddəs dəp kərsitimən; wə nuroqun əllərninğ kəz aldida namayan bolimən, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

39

Gog wə Magog tooqruluk bexarətning baxqa təpsilatliri

¹ «Əmdi sən, i insan oqlı, Gogni əyibləp bexarət berip xundak deyin: — Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: « Mana, i Gog, — Rox, Məxək wə Tubalning əmiri, Mən sanga qarximən; ² Mən seni arkingoqa yandurup, yetkiləp, seni ximalning əng kəridin qikirimən, Israilning taqliri üstigə tajawuz kıldurimən; ■ ³ Mən okyayingni sol qolungdin urup taxliquziwetimən, okliringni ong qolungdin quxüriwetimən; ⁴ sən Israil taqlirining üstigə yikilisən; sən wə sening barlık qoxunliring, sanga həmrəh boləjan əllər yikilisilər; Mən seni barlık yirtkuq uqar-kanatlaroqa gəx, daladiki barlık həywanlaroqa ow boluxka təqdim kıldim.

■ ⁵ Sən dalada yikilisən; qünki Mən xundak söz kıldim, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ⁶ Mən Magog üstigə wə dengiz boyida aman-esən turoqanlaroqa ot yaqdurimən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. ⁷ Mening pak-muqəddəs namimni həlkim Israil arisida tonutimən; pak-muqəddəs namimning kaytidin buləqinixka kət'iy yol qoymaymən; əllər Mening Pərwərdigar, Israilda turoqan Muqəddəs Boləquqisi ikənlikimni bilip yetidu.

⁸ Mana, u kelidu! Bu ixlar qoqum bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — bu dəl Mən eytkən künidur. ⁹ Israil xəhərliridə turuwatqanlar qikip qorallarni, jümlidin sipar-qalkanlar, okyalar, tokmaklar wə nəyzilərnı kəydürüp ot qalaydu — ular bular bilən yəttə yil ot qalaydu. ¹⁰ Daladin heq otun elinmaydu, ormanlardin heq yaqəq kesilməydu; qünki ular qorallarni ot qalaxka ixlitidu; ular əzlriridin olja tutqanlarni olja tutidu, əzlririni bulang-talang kıləjanlarni bulang-talang kıldidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹¹ Wə xu künidə xundak boliduki, Israil zeminidin, yəni dengizning xərkiy kiroqikidin etidioqanlarning jiloqisidin Gogka bir yərlik boluxi üqün bir orunni berimən; bu yərlik bolsa etküqilərninğ yolini tosidu; ular xu yərdə Gog wə uning barlık top-top adəmlirini kəmidu; u «Həmon-Gog jiloqisi» dəp atilidu. □ ¹² Israil jəməti zeminini həlal kılıx üqün, ularni yəttə ay kəmidu; ¹³ zemindiki barlık həlk ularni yərlikkə qoyidu; xuning bilən Əzüm uluqlanoqan muxu künidə bu ix ularoqa xərəp bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁴ Ular birnəqqə adəmnı zeminni dawamlıq arilap, tajawuzqılarning zemın yüzidə qaloqan jəsətlirini kümüxtək alahidə ixni kılıx üqün ayriydu; ular xu yəttə ay tügigəndə, andin jəsətlərnı izdəx hizmitini baxlaydu. □

¹⁵ Bu «zemindin etküqiləp» aylinip yüridu; əgər birsi adəmninğ ustihininı kərgən bolsa, u uning yenioqa bir bəlgə tikləydu; «izdəp kəmgüqilər» uni

■ 39:2 Əz. 38:4 ■ 39:4 Əz. 33:27 □ 39:11 «Həmon-Gog» — «Gogning top-top adəmliri» deqənlik. □ 39:14 «Ular birnəqqə adəmnı zeminni dawamlıq arilap, tajawuzqılarning zemın yüzidə qaloqan jəsətlirini kümüxtək alahidə ixni kılıx üqün ayriydu» — bu hizmətni kılıx üqün nəqqə adəmnı alahidə «ayrix» kerək bolidu — qünki jəsətlərgə tegix adəmnı «napak» kılıp, ibadəthanoqa kirixkə layəqətsiz kıldidu.

Hamon-Gog jiloşioşa dəpnə kılouçə bəlgə turidu ¹⁶ (*jiloşida* «Hamonah» dəp ataloğan bir xəhər bolidu). Ular xu yol bilən zeminni paklaydu». □

¹⁷ — «Wə sən, i insan oşli, Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Hərəkəndak uqar-kanatlar, daladiki barlik həywanlarşa mundaq deyin: «Yioşilixip kelinglar, Mən silərgə kılmaqçı boləğan kurbənlikimə, yəni İsrail taqliri üstidə kılinoğan qəng kurbənlikka həryəndin jəm bolunglar! Silər xu yərdə gəx yəp, kan iqisilər. ¹⁸ Silər baturlarning gəxini, yər yüzidiki xəzadılarning kenini — qoçqarlarning, ətkilərnin, torpaqlarning kenini iqisilər — ularning həmmisi Baxandiki bordaloğan mallardur!

¹⁹ Silər Mən silərgə kılmaqçı boləğan kurbənlikimdin, toyəuqə may yəp, toyəuqə kan iqisilər! ²⁰ Silər dastihinimda atlar wə jəng hərwisidikilər, baturlar, barlik jəngqi palwanlar bilən toyunisilər» — dəydu Rəb Pərwərdigar. ²¹ — wə Mən Öz xan-xəripimni əllər arisəşa kərsitimən, barlik əllər Mening yürgüzgən jazalirimni wə ularning üstigə koyəğan kolumni kəridu. ²² Wə xu kündin tartip İsrail jəməti Mening Pərwərdigar, ularning Hudasi ikənlikimni bilip yetidu.

²³ Əllər İsrail jəmətinin qəbihliki, Manga asiylük kıləğanliki tüpəylidin sürgün boləğanliki bilip yetidu; mana, Mən yüzümni ulardın yoxurup, ularni düxmənlirininin kolioşa tapxurdum; ularning həmmisi kiliqlinip yikildi. ²⁴ Ularning paskiniqlilik wə asiylikliyi boyiqə Mən ularni bir tərəp kildim, yüzümni ulardın yoxurdum».

Hudaning İsrail üçün ahirki məqsətliri

²⁵ Xunga Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Mən hazır Yəqubni sürgün boləğanlikidin əsligə kayturup, pütkül İsrail jəməti üstigə rəhim kılıp, Öz pak-muqəddəs namim üçün otluq kizəinlikimni kərsitimən. □ ²⁶⁻²⁷ Öz zemində aman-esən turəinidə, heqkim ularni qorqutmaydioğan qəş kəlgəndə, Mən ularni əllərdin kayturup, düxmənlirininin zeminliridin yioşkinimda, wə kəp əllərnin kəz aldida Özümning pak-muqəddəs ikənlikimni kərsətkinimdə, xu qəşda ular hijalitini wə Məndin yüz erüp kıləğan asiyliginin barlik gunahini kətüridu; ²⁸ ular Mening ularni əllər arisəşa sürgün kılduroğanlikim tüpəylidin, wə andin ulardın heqkəsisini xu yərdə qaldurmay öz zemində yioşkanlikim tüpəylidin, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu; ²⁹ wə Mən yüzümni ulardın kayta heq yoxurmaymən; günki Mən İsrail jəməti üstigə Öz Rəhimni kuyəğan bolimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

40

Yəngi ibadəthanini ayan kıldioğan alamət kərinüx ••••• Şemilarni kərinü

¹ Bizning sürgün boləğanlikimizning yigirmə bəxinqi yili, yilning bexida, ayning oninqi künidə, yəni xəhər bəsülgəndin on tət yil keyin — dəl axu künidə Pərwərdigarning kəli mening wujuduməşa kəndi, wə U meni

□ 39:16 «Hamonah» — «zor bir top adəmlər» dəgənlik. □ 39:25 «Öz... otluq kizəinlikim» — İbraniy tilidə «Öz... həsətım». ■ 39:29 Yo. 3:1; Ros. 2:17

xəhərgə apardı. □ ■ ² Hudaning alamət körünüxliridə U meni Israil zeminiyə apirip, intayin egiz taq üstigə orunlaxturdi; taqning jənubiy tərpidə xəhərdək bir quruluş turatti. □ ³ U meni xu yərgə apardı; mana qolida kanap tanisi wə əlqəm hadisini tutkan, misning körünüxidə boləjan bir kixi; u dərważida turatti. ⁴ Bu kixi manga: «İnsan oşli, kəzliring bilən körüp, kulikning bilən anglap, kənglüngni mən sanga kərsitidiəjan barlik ixləroğa bəqliətin; qünki buning sanga kərsitilixi üqün sən muxu yərgə elip kelinding. Israil jəmətigə barlik kərginingni ayan kıl».

⁵ Wə mana, ibadəthanining həmmə tərpidə tam bar idi. U kixining qolida altə gəzlik əlqəm hadisi bar idi; xu qəşdiki «bir gəz» bir gəz bir alikanoğa toqra kelətti. U tamning kənglikini əlqidi, bir «hada» qikti; egizliki bolsa, bir «hada» qikti. □ ⁶ U xərkkə qaraydiəjan dərważiə kelip, uning pələmpəylirigə qikti; uning bosuəşining kənglikini əlqidi, u bir hada qikti. Yənə bir tərpining kəngliki bir hada qikti. ⁷ *Dərważining iqidiki* hər bir «oyuk əy»ning uzunluğu bir hada, kəngliki bir hada idi; oyuk əylərnin ariliği bəx gəz idi; dərważining iqidiki bosuəşə, yəni iqkirigə qaraydiəjan dəhlizning aldidiki bosuəşining *ikki tərpining* uzunluğu *ayrim-ayrim* bir «hada» qikti; □ ⁸ u dərważining iqkirigə qaraydiəjan dəhlizni əlqidi, *uzunluğu* bir hada qikti.

⁹ U dərważining dalinining uzunluğunu əlqidi, səkkiz gəz qikti; uning kexikining yenediki tamning kəlinliki *ikki gəz* qikti. Muxu dalan iqkirigə qaraytti.

¹⁰ Xərkkə kariəjan dərważining iqidə, u tərpidə üqtin, bu tərpidə üqtin oyuk əylər bar idi. Üqilisi ohxax əlqəmdə idi; üq əyning *ikki yan* temi ohxax kəlinlikdə idi. ¹¹ U dərważini əlqidi, kəngliki *on gəz* qikti; uning jəmiy uzunluğu *on üç gəz* idi. □ ¹² Bu yandiki oyuk əylərnin aldidə bir gəz kəlinlikdə bir toşma tam bar idi, wə u yandiki oyuk əylərnin aldidə bir gəz kəlinlikdə bir toşma tam bar idi; hərəyandiki oyuk əylərnin kəngliki *altə gəz* idi.

¹³ U dərważining jəmiy kənglikini, yəni bu tərəptiki oyuk əyning əgzisining *arğa lewidin* u tərəptiki oyuk əyning əgzisining *arğa lewiəiqə*

□ **40:1 «Bizning sürgün boləjanlikimizning yigirmə bəxinqi yili... Pərwədigarning qoli mening wujuduməyə kondi, wə u meni xəhərgə apardı»** — Əskərtix: bu 40-44 bablarda tərjimimizning bəzi yərliridə okurmənlərgə yardimi bolsun dəp bəzi ayətlərgə səz koxtuk. Ular əslidiki tekistning bir qismi bolmisimu, ular tekistning mənisini toqra qüxiniximizgə yərdəm beridu. Biz adəttikidək bundək səzləni «sus kılduk». **«bizning sürgün boləjanlikimizning yigirmə bəxinqi yili, yilning bəxida, əyning oninqi künidə..»** — bu alamət kərünüş birinqi kərünüştin 19 yil keyin idi. ■ **40:1** Əz. 33:21 □ **40:2 «xəhərdək bir quruluş turatti»** — yaki «bir xəhərnin qarisi turatti». □ **40:5 «ibadəthana»** — ibraniy tilidə pəkət «əy» deyilidu. Muxu yərdə «ibadəthana» «mukəddəşhana» (41-bab) wə uning həyylisini əz iqiğə alidu. **«U kixining qolida altə gəzlik əlqəm hadisi bar idi»** — Mukəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» adəmnin qolining jəynəktin barməkning uqiəiqə boləjan ariliği (təhminən 45 santimetr) idi. «xu qəşdiki «bir gəz» bir gəz bir alikanoğa toqra kelətti» — xunga bu bablarda ixlitilgən «gəz» uningdin uzun, təhminən 53 santimetr həşablinatti. Dərważisining qəndək ikənlikini qüxinix üqün, towəndiki «keliqəktiki mukəddəs ibadəthana»ni kərsitidiəjan şemiləni kəring. **«U tamning kənglikini əlqidi, bir «hada» qikti; egizliki bolsa, bir «hada» qikti»** — okurmənlərnin esidə bolsunki, bir «hada» altə gəz idi. □ **40:7 «oyuk əy»** — demək, aldinqi temi yəq əy. «Oyuk əy»lərnin aldi karidor (dəhliz) bolatti. □ **40:11 «U dərważini əlqidi»** — muxu yərdə dərważining «kirix eqizi»ning sirtki tərpinini kərsitidu. Dərważaning əzi heli uzun bolup, uning «kirix eqizi», dəhliz (karidori) wə «dalan»i bar idi. Şeminimu kəring. **«uning jəmiy uzunluğu»** — sirtki tam wə pələmpəyni əz iqiğə əlsə kərək.

yigirmə bəx gəz çiqti; bu tərəptiki oyuk öyning ixiki bilən u tərəptiki oyuk öyning ixiki bir-birigə qarixatti. □

¹⁴ U iqqi həyliqə kirix eəjizidiki tüwrüklərni əlqidi; ularning egizliki atmix gəz çiqti; dərwaza temi bu həylining tüwrüklirini orap turojanidi. □

¹⁵ Dərwazining tüwidin dalanning iqqi eəjiziqə əllik gəz çiqti. ¹⁶ Oyuk öylərnin hər birinin udul temida, xundakla oyuk öylərnin arilikida, dalanning yenida ohxaxla rojəklər bar idi; muxu rojəklər sirtiqə qarap tariyip mangojan idi; hər bir ariliktiki tam-tüwrüklərgə palma dərhiliri nəkkixləngənidi.

Sirtki həyola — shemini kərüŋ

¹⁷ U meni sirtki həyliqə apardi; mana, kiçik hanılar, wə sirtki həyolini qəridəp yasaləjan tax tahtaylik supa; supining üstigə ottuz kiçik hana selinəjan. ¹⁸ Bu tax tahtaylik supa həyolidiki dərwazilarəja tutaxkan, uning kəngliki ularning uzunluqəja barawər idi; bu «pəs tax supa» idi. ¹⁹ U təwənkə dərwazining iqi tərpidin iqqi həylining sirtki tēmioqə boləjan arilikni əlqidi; xərk wə ximal tərəplərninmu yüz gəz çiqti. □

Baxqa ikki dərwazisi

²⁰ Andin sirtki həyliqə kiridəjan, ximaləja qaraydəjan dərwazining uzunluqi wə kənglikini əlqidi. ²¹ Uning bu tərpidə üqtin oyuk öy, u tərpidə üqtin oyuk öy bar idi; uning tüwrükliri, dalanliri birinqi dərwaziningkiyə ohxax idi; uning uzunluqi əllik gəz, kəngliki yigirmə bəx gəz. ²² Uning deriziliri, dalanliri, palma dərah nəkkixliri xərkkə qaraydəjan dərwaziningkiyə ohxax idi; kixilər uning yəttə baskuqluk pələmpiyi bilən çikatti; uning dalini iqqirigə qaraytti. □ ²³ Iqqi həyolida ximal wə xərktiki dərwazilarəja udul birdin dərwazə turatti; u dərwazidin dərwazioqə əlqidi, yüz gəz çiqti.

²⁴ U meni jənub tərəpkə apardi; mana, jənubkimu qaraydəjan bir dərwaza bar idi; u uning tüwrükliri, dalanlirini əlqidi, ular baxkiliroqə ohxax idi. ²⁵ Dərwazining wə dalinining ətrapidiki derizilər baxkiliroqə ohxax idi; uning uzunluqi əllik gəz, kəngliki yigirmə bəx gəz idi. ²⁶ Uningəja çikidəjan yəttə baskuq bar idi; uning dalini iqqirigə qaraytti; uning tüwrükliridə palma dərihining nəxixi bar idi, u tərəptə biri, bu tərəptə biri bar idi.

²⁷ Iqqi həyliqə kiridəjan, jənubkə qaraydəjan bir dərwaza bar idi; u jənubiy tərəptə dərwazidin dərwazioqə əlqidi, yüz gəz çiqti. ²⁸ U meni iqqi həyliqə jənubiy dərwazidin əkirdi; wə jənubiy dərwazini əlqidi;

□ **40:13 «bu tərəptiki oyuk öyning ixiki bilən u tərəptiki oyuk öyning ixiki bir-birigə qarixatti»** — bu yərdiki «ixik»ning nemini kərsitidəjanlikini bilməymiz. Bəzi alimlar «bala tam» yaki «küngürə» dəp təjima kildu. □ **40:14 «kirix eəjizidiki tüwrüklər»** — yaki «kirix eəjizidiki munarlar». **«ularning (tüwrüklərnin) egizliki atmix gəz çiqti; dərwaza temi bu həyoning tüwrüklirini orap turojanidi»** — bu ikki tüwrük intayin egizdur. Bəzi alimlar ayətni «u dərwazining iqqi «tosma tam»lirioqə ularning arilik tamlirini qoxup jəmiy uzunluqni əlqidi, jəmiy bolup atmix gəz idi» degən mənədə qūxinidu. Biraq (undək bolsa) bu əlqəm ikki tərəptiki iqqi «tosma tam»lirining arilikliri bilən jəmiy uzunluqining qoxulmisi bolatti. Mundək əlqəxnin nemə əhmiyiti bolsun? □ **40:19 «təwənkə dərwazining iqi tərpidin...»** — mumkinçilik bərk, «təwənkə» muxu yərdə «jənubiy» degən mənədə ixltilidu. Qünki təwəndə «xərkiyə dərwaza» wə «ximaliy dərwaza» tiləja elinidu, biraq ayəttə «jənubiy dərwaza» tiləja elinmaydu. □ **40:22 «uning deriziliri...»** — «deriziliri» muxu yərdə uning «rojək»liri, yaki «rojəklik derizə»lirini kərsitidu (16-ayətni kərüŋ).

uning olqəmliri baxqa dərważilərnəngkigə ohxax idi. ²⁹ Uning oyuk əyliri, arilik tamliri, dalinining olqəmliri baxkilorinəngkigə ohxax idi; uning wə dalinining ətraplirida derizilər bar idi; uning uzunluqi əllik gəz, kəngliki yigirmə bəx gəz idi. ³⁰ Ətrapida uzunluqi yigirmə bəx gəz, kəngliki bəx gəz ətrapida dalini bar idi. □ ³¹ Uning dalini bolsa sirtki hōyliqə karaytti; uning kirix eoizidiki ikki yan tūwrükidə palma dərəhlərnəng nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiya bar idi.

³² U meni iqi hōylida xərək tərəpkə apardi; u tərəptiki dərważini olqidi; uning olqəmliri baxkilorioqə ohxax idi. ³³ Uning oyuk əyliri, arilik tamliri, dalinining olqəmliri baxkilorinəngkigə ohxax idi; uning wə dalinining ətraplirida derizilər bar idi; uning uzunluqi əllik gəz, kəngliki yigirmə bəx gəz idi. ³⁴ Uning dalini bolsa sirtki hōyliqə karaytti; uning *kirix eoizining* u wə bu tərpidiki tūwrükidə palma dərəhlərnəng nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiya bar idi.

³⁵ U meni ximaliy dərważioqə apardi, wə uni olqidi; uning olqəmliri baxkilorioqə ohxax idi. ³⁶ Uning oyuk əyliri, arilik tamliri, daliniri *baxkilorioqə* ohxax idi; ətrapida derizilər bar idi. Uning uzunluqi əllik gəz, uning kəngliki yigirmə bəx gəz idi. ³⁷ Uning dalinidiki tūwrüklər sirtki hōyliqə karaytti; uning *kirix eoizidiki* ikki yan tūwrükidə palma dərəhlərnəng nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiya bar idi. □ ³⁸ Hər bir dərważə *ikki* tūwrükünəng yənida ixliklik kiçik öy bar idi; ular xu öylərdə köydürmə qurbanliklarni yuyatti.

³⁹ Dərważining dalinida uyanda ikkidin xirə, buyanda ikkidin xirə bar idi; ular xirələrnəng üstidə köydürmə qurbanlik, gunah qurbanliki wə itaətsizlik qurbanliklirini soyidu. ⁴⁰ Ximaliy dərważining dalinining kirix eoizidiki pələmpəyning bir yənida ikki xirə bar idi; dalannəng kirix eoizining yənə bir yənida ikki xirə bar idi. ⁴¹ Xuningdək dərważining u yənida tət xirə, bu yənida tət xirə bar idi — jəmiy səkkiz joza bar idi; ular ularnəng üstidə qurbanliklarni soyidu.

⁴² Yənə taxtin yonup yasaloqan, uzunluqi bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir gəz kelidioqan tət xirə bar idi; ularnəng üstigə köydürmə qurbanliklər wə baxqa qurbanliklarni soyidioqan qoral-əswablar qoyulidu. □ ⁴³ Dərważə iqidə, tamliri üstigə bir aliqan uzunluqtiki jüp ilməklik kanarlar bekitilgən. Xirələr üstigə qurbanlik gəxliri qoyulidu. □

Kaşinlarnəng əyliri

⁴⁴ Iqi hōyla iqidə wə iqi dərważining sirtida mədhiyə nahxiqiliri üçün ikki kiçik öy bar idi; biri ximaliy dərważining yənida, jənubqa yūzləngən; yənə biri jənubiy dərważining yənida, ximaloqə yūzləngənidi. ⁴⁵ U mangan:

□ **40:30** «ətrapida uzunluqi yigirmə bəx gəz, kəngliki bəx gəz ətrapida dalini bar idi» — əyni tekstini qūxinix təs. □ **40:37** «uning dalinidiki tūwrüklər ...» — yaki «uning kəxəkliri ...». □ **40:42** «Yənə taxtin yonup yasaloqan, uzunluqi bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir gəz kelidioqan tət xirə bar idi; ularnəng üstigə köydürmə qurbanliklər wə baxqa qurbanliklarni soyidioqan qoral-əswablar qoyulidu» — baxqa birhil tərjimisi: «Bu tət xirə yonuloqan taxtin yasaloqan, uzunluqi bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir gəz; ularnəng üstigimü köydürmə qurbanliklər wə baxqa qurbanliklarni soyidioqan qoral-əswablar qoylidu». Biraq bundak jozilar qoy-kalilarnəng jəsitini qoyuqədək dərjida qong əməs. □ **40:43** «dərważə iqidə... kanarlar bekitilgən. Xirələr üstigə qurbanlik gəxliri qoyulidu» — bəzi alimlar bu xirələr pəkət ximaliy dərważisidila qoyuloqan, dəp qaraydu. Biraq 38-ayət «dərważilar»ni kərsitidu.

«Jənubka yüzləngən öy kahinlar, yəni ibadəthanioğa mäs'ullar üqündur.
 46 Jənubka yüzləngən öy kahinlar, yəni kurbangah wəzipsisigə mäs'ullar
 üqündur. Bular bolsa Zadokning jəmätining oşul pərzəntliri; xularla
 Lawiy jəmätidilər arisidin Pərwərdigarning yenioğa hizmitidə boluxka
 kirələydu» — dedi.□

47 U həylini əlqidi; uzunluğu yüz göz, kəngliki yüz göz, tət qasilik idi;
 kurbangah bolsa mukəddəshana aldida turatti.□

Mukəddəs jayning dalini •••• Shemini kərüng

48 U meni mukəddəshanining dalinioğa apardi; u dalan eoizining ikki
 yenidiki tamrlarning uzunlukini əlqidi; bir tərəptikisi bəx göz, yənə bir
 tərəptikisi bəx göz çiqti; dalan eoizining *əzi on tət göz idi*; dalan eoizidiki
 tamning *iqki tərripining* kəngliki bu tərripi üq göz, u tərripi üq göz idi.
 □ 49 Dalanning kəngliki yigirmə göz, uzunluğu on bir göz idi; uningə
 çikidioğan pələmpəy bar idi; tüwrukumu bar idi, u yenida biri, bu yenida
 biri bar idi.□

41

Mukəddəs jay, əng mukəddəs jay •••• Shemilarni kərüng

1 U meni mukəddəshanidiki mukəddəs jayning aldioğa apardi; u jayning
 kirix eoizining ikki tərripidiki yan tamni əlqidi, hər ikkisinin kəlinliki
 altə göz çiqti. 2 Kirix eoizining kəngliki bolsa on göz idi; mukəddəs
 jayning kirix eoizidiki toğra tamning iqki tərripining kənglikini əlqidi,
 hər ikkisi bəx göz çiqti; u mukəddəs jayning uzunlukini əlqidi, kirix göz
 çiqti; uning kəngliki yigirmə göz çiqti.

3 U iqlirigə qarap mangdi, əng mukəddəs jayə kirix eoizidiki toğra
 tamning kəngliki ikki göz; eoizining kəngliki altə göz idi; *ikki tərəptiki*
 toğra tamning uzunluğu bolsa, yəttə göz idi. □ 4 U mukəddəs jayning
 kəynidiki «əng mukəddəs jay»ning uzunlukini əlqidi, yigirmə göz çiqti;
 kənglikimu yigirmə göz idi. U mangan: «Bu əng mukəddəs jay» — dedi.□

«Mukəddəshana»əğa yandax kiçik hanilar

5 U mukəddəshanining temini əlqidi, kəlinliki altə göz çiqti; yandiki kiçik
 hanilarning bolsa, kəngliki tət göz idi; kiçik hanilar mukəddəshanini
 qeridəp selinoqanidi. 6 Yenidiki kiçik hanilar üq kəwətlik, bir-birigə

□ 40:46 «xularla Lawiy jəmätidilər arisidin Pərwərdigarning yenioğa hizmitidə boluxka
 kirələydu» — Zadoklarning xu imtiyazəğa igə bolux səwəbi 44:15də eytilidu. □ 40:47

«kurbangah bolsa mukəddəshana aldida turatti» — «mukəddəshana» həylo iqidə turidioğan
 öy; u «mukəddəs jay» wə «əng mukəddəs jay»ni əz iqigə alidu. □ 40:48 «dalan eoizining əzi

on tət göz idi» — bu jümlə bəzi kona tekstlərdə (bolupmu kona grek tilidiki LXX tərjimisidə)
 tepilidu. Əməliyəttə bayanlirining toluk boluxi üqün muxundak bir jümlə boluxi kerək idi.

□ 40:49 «Dalanning ... uzunluğu on bir göz idi» — bəzi kona tekstlərdə «on ikki göz» deyilidu.

□ 41:3 «U iqlirigə qarap mangdi ... kirix eoizidiki toğra tamning kəngliki ikki göz...»
 — alimlarning bu 1-3 ayətiki əlqəmlər toqruqluq baxka-baxka qüxinixliri bar. Shemilirimizni
 kərüng. □ 41:4 «U mukəddəs jayning kəynidiki «əng mukəddəs jay»ning uzunlukini

əlqidi, ... U mangan: «bu əng mukəddəs jay» — dedi» — Əzakiyal kahin bolup, «mukəddəs
 jay»əğa kirdi. Birə «əng mukəddəs jay»əğa kirmidi; Musa pəyoğəmbərgə qüxürülgən kənun boyiqə
 pəkət «bax kahin» «əng mukəddəs jay»əğa kirixkə həqükluq idi.

üstiləklilik idi, hər kəwəttə ottuzdin hana bar idi; kiçik hanilarning limliri muqəddəshanining temioğa qikiş qalmasıliki üqün, limlar kiçik hanilarning sirtki temioğa bekitilgənidi. ⁷ Yukiriliqanseri muqəddəshanining ətrapidiki kiçik hanilar kengiyip barəjanidi; qünki muqəddəshanining ətrapida quruluş boləjanliqtin bina egizligənseri hanilar kengəyən. Xu səwəbtin muqəddəshanimu egizligənseri kengəyən. Təwəndiki kəwəttin yukiridiki kəwətkiqə otturidiki kəwət arkilik qikişioğan pələmpəy bar idi.□

⁸ Mən muqəddəshanining egiz ullaş supisi barlikini kərdum; u həm yenidiki kiçik hanilarning uli idi; uning egizliki toptoqra bir «hada» idi, yəni altə «qong gəz» idi. □ ⁹⁻¹⁰ Yenidiki hanilarning sirtki temining kəlinliki bəx gəz idi. Muqəddəshanining yenidiki kiçik hanilar bilən *kahinlarning* hujriliri arilikidiki box yərning kəngliki yigirmə gəz idi; bu box yər muqəddəshanining həmmə tərpidə bar idi. ¹¹ Yenidiki kiçik hanilaroğa kirix eozi bolsa box yərgə qaraytti; bir kirix eozi ximaloğa, yənə biri jənobka qaraytti. Supa üstidiki hanilarni qəridigən box yərning kəngliki bəx gəz idi.

¹² Ojərbkə jaylaxқан, box yərgə qaraydioğan binaning uzunluqi yətmix gəz idi; binaning sirtki temining kəlinliki bəx gəz; uning kəngliki toqsan gəz idi.□

Ibadəthanining yənə bəzi təpsilatlıri

¹³ Həliki kixi muqəddəshanining əzini əlqidi; uning uzunluqi yüz gəz idi. Box yərning kəngliki yüz gəz idi, binaning tamliri qoxulup jəmiy kəngliki yüz gəz idi. ¹⁴ Muqəddəshanining aldi tərpi wə xərkkə jaylaxқан həylisining kəngliki yüz gəz idi. □ ¹⁵⁻¹⁶ U *muqəddəshanining* kəynidiki box yərgə qaraydioğan binaning kənglikini, jümlidin u wə bu tərpidiki karidorni əlqidi, yüz gəz qikti. Muqəddəshanining «muqəddəs jay»i bilən iqi «əng muqəddəs jay»i wə sirtka qaraydioğan dalini bolsa, yəoaq tahtaylar bilən bezəlgən; uning bosuoqiliri, iqidiki üq jayning ətrapidiki rojəkliri həm dəhlizliri bolsa, bosuoqisidin tartip həmmə yər, poldin derizilərgiqə yəoaq tahtaylar bilən bezəlgən (derizilər əzi rojəkkilik idi).

¹⁷⁻¹⁸ Dalandin iqi «əng muqəddəs jay»oqiə boləjan torus, iqi wə sirtki «muqəddəs jay»ning tamlirining həmmə yeri kerub wə palma dərəhliri bilən əlqəmlik nəxişləngənidi. Hər ikki kerub arisida bir palma dərihi nəxişləngənidi; hər bir kerubning ikki yuzi bar idi. □ ¹⁹ Kerubning insan yuzi bu tərptiki palma dərihi nəxişigə qaraytti; xir yuzi u tərptiki palma dərihi nəxişigə qaraytti; pütkül muqəddəshanining iqi həmmə tərpi xundaq idi; ²⁰ dalanning poldin tartip torusioqiə,

□ **41:7 «muqəddəshanining ətrapida quruluş boləjanliqtin bina egizligənseri hanilar kengəyən»** — muxu «quruluş» dəgən səz pütkül «Muqəddəs Kitab»ta pəqət bir qətimla tepilidu, xunga uning mənisini bekitix təs. Mumkinqiliki yənə barki, u «karidor» yaki «pələmpəy» dəgən mənidə. □

41:8 «uning egizliki toptoqra bir «hada» idi, yəni altə «qong gəz» idi» — oqurmənlərnin esidə boliduki, «qong gəz» «bir gəzə qoxuloğan bir alıqan» (525 millimetr ətrapida) (40:5ni kəring). □

41:12 «binaning uzunluqi yətmix gəz idi... uning kəngliki toqsan gəz idi» — bu binaning kəngliki wə uzunluqi «iqi kəngliki» wə «iqi uzunluqi»ni kərsətsə kərək. Shənimizdə xundaq kıyas kılimiz. Baxqa imkanıyitimu shənimizdə kərsitilidu. Alimlar binaning qaysi yəlinixtə (toqrişioğa, uzunioğa) orunlaxturuluxi toqrişluk ikki pikirdə bar.

□ **41:14 «xərkkə jaylaxқан həylisi»** — ibraniy tilidə «xərkkə jaylaxқан box yər». □ **41:17-18 «iqi wə sirtki «muqəddəs jay»»** — demək, «muqəddəs jay» wə «əng muqəddəs jay».

xuningdək «mukəddəs jay»ning tamlirioğa kerublar wə palma dərəhliri nəkiş kilinögan.

²¹ «Mukəddəs jay»ning ixik kexəkliri bolsa, tət qasilik idi; «əng mukəddəs jay» aldidiki ixik kexəklirimu ohxax idi.

²² «Mukəddəs jay»ning egizliki üq gəz, uzunluğu ikki gəz bolögan kurbangahı yaoşaqtin yasalögan; uning burjəkliri, yüzi wə tamlirining həmmisi yaoşaqtin yasalögan; həliki kixi manga: «Bu bolsa Pərwərdigarning aldida turidioğan xirədur» — dedi.□

²³ Mukəddəshanining «mukəddəs jay» həm «əng mukəddəs jay»ining hər birining qox kanatlık ixiki bar idi. ²⁴ Hər bir kanitining ikki katlimi bar idi; bu ikki katlam katlinatti; bu tərəptiki kanitining ikki katlimi bar idi; u tərəptikisiningmu ikki katlimi bar idi. ²⁵ Ularning üstigə, yəni «mukəddəs jay»ning ixikliri üstigə, tamlarning üstini nəkişlängəndək, kerublar wə palma dərəhliri nəkişlängənidi; sirtki dalanning aldida yaoşaqtin yasalögan bir aywan bar idi. ²⁶ Dalanning u wə bu tərəpidə rojəklər wə palma dərəh nəkişliri bar idi. Mukəddəshanining yenediki kiçik hanilar wə aldidiki aywanning xəklimu xundək idi.

42

Sirtki wə iqki həyola arisioğa jaylaxқан kahinlarning öyliri •••• Shemilarni kərüng

¹ U meni sirtki həyliöğa, ximal tərəpigə apardi; u meni yənə «box yər»gə tutaxқан, ibadəthanining ximaliy udulioğa jaylaxқан kiçik hanilaröğa apardi. ² Hanilarning jəmiy uzunluğu yüz gəz idi; ularning kirix yoli ximalöğa qaraytti; *hanilarning* jəmiy kəngliki əllik gəz idi. ³ Hanilar iqki həyliöğa təwə yigirmə gəz kəngliktiki «box yər»gə qaraytti, xundəklə sirtki həyliöğa təwə «tax tahtaylık supa»ning udulida idi. Üq kəwətlik hanilarning karidorining bir tərəpidiki hanilar yənə bir tərəpidiki hanilarning udulida idi.

⁴ Hanilarning aldida on gəz kəngliktə, yüz gəz uzunluqta bir karidor bar idi. Hanilarning ixikliri ximalöğa qaraytti; □ ⁵ yukiridiki hanilar təwəndiki wə otturisidiki öylərdin tar idi; qünki karidorlar kəp orunni igiliwalöganidi. ⁶ Hanilar üq kəwətlik idi; birək həyliöğa tutax hanilarningkidək tüwrükliri bolmioşaqça, üqinqi kəwəttiki hanilar astınki kəwəttiki wə otturidiki hanilardin tar idi.□

⁷ Sirttiki hanilarning yenediki, yəni həyliini hanilardin ayrip turidioğan sirtki tamning uzunluğu əllik gəz idi. ⁸ Sirtki həyliöğa tutaxқан hanilarning bolsa, jəmiy uzunluğu əllik gəz idi; mana, mukəddəshaniöğa qaraydioğan

□ 41:22 ««Mukəddəs jay»ning egizliki üq gəz, uzunluğu ikki gəz bolögan kurbangahı yaoşaqtin yasalögan...» — bu «kurbangahı» bəlkim kurbənlilərlərinin özi üqün əməs, bəlkə Pərwərdigarning aldida «mukəddəs nan» qoyulux üqün yasilidu; qünki ahirida «Bu bolsa Pərwərdigarning aldida turidioğan xirədur» deyilidu. □ 42:4 «Hanilarning aldida on gəz kəngliktə, yüz gəz uzunluqta bir karidor bar idi» — biz muxu yərdə grek tərijimisi (LXX) wə «Pexitta»ning tekistigə əgixip, «yüz gəz» dəp tərijimə kilimiz. «... Hanilarning ixikliri ximalöğa qaraytti» — pütün ayəttiki əyni tekistni qüxinix təs. Mumkinqliki barki, hər kəwəttə ikki karidor bar; xuning bilən hər bir hana karidoröğa, yəni «ximalöğa» qaraytti. □ 42:6 «...həyliöğa tutax hanilarningkidək tüwrükliri bolmioşaqça, üqinqi kəwəttiki hanilar astınki kəwəttiki wə otturidiki hanilardin tar idi» — bu jümlənin mənisini ibariniy tilida qüxinix təs. Binadiki tüwrüklərlərinin kəndək orunlaxturulğanliki enik əməs.

təripining uzunluğu yüz göz idi. ⁹ Bu hanilar astida, sirtki həylidin kiridioğan, xərək tərəkə qaraydioğan bir kirix yoli bar idi.□

¹⁰ İbadəthanining jənubiy təripidə, xərkiy təripigə qaraydioğan iğki həylidiki tamning kəngliki bilən təng boləğan, «box yər»gə tutaxkan, ibadəthanining əzigə qaraydioğan hanilar bar idi; ¹¹ Ularning aldidimu bir karidor bar idi; ular ximaloğa qaraydioğan hanilaroğa ohxaytti. Ularning uzunluğu wə kəngliki, barlık çikix yolliri, xəkli wə ixikliri ohxax idi.

¹² Jənubka qaraydioğan bir yürux hanilarning ixiki aldidiki karidorning bexida bir kirix yoli bar idi; bu kirix yolimu xərkkə qaraydioğan tamning yenida idi.

¹³ Wə u manga: «*ibadəthanining həylidiki «box yər»gə tutaxlık bu ximaliy wə jənubiy yürux hanilar bolsa, mukəddəs hanilardur; Pərwərdigarəğa yekinxalaydioğan kaħınlar xu yərlərdə «əng mukəddəs hədiyələr»ni yaydu. Ular xu yərlərdə «əng mukəddəs hədiyələr»ni, yəni axlık hədiyələri, gunah qurbanliklərini wə itaətsizlik qurbanliklərini qoyidu; çünki xu yərlər mukəddəstur. ¹⁴ Kaħınlar Huda aldioğa kirgəndin keyin, ular «mukəddəs jay»din biwasitə sirtki həyliəğa çikmaydu, bəlki xu yərgə hizmət kiyimini selip qoyidu, çünki bu kiyimlər mukəddəstur. Ular pəkət baxka kiyimləri kiyip, andin jamaət turəğan yərgə çikidu» — dedi.□*

¹⁵ U xundak kılıp ibadəthanining iğki kəlimini əlqigəndin keyin, u meni xərkkə qaraydioğan dərwezidin çikardi wə ətrapidiki tamni əlqidi. ¹⁶ U xərkiy təripini əlqəm hadisi bilən əlqidi; u bəx yüz hada çikti. □ ¹⁷ U ximaliy təripini əlqəm hadisi bilən əlqidi; u bəx yüz hada çikti. ¹⁸ U jənubiy təripini əlqəm hadisi bilən əlqidi; u bəx yüz hada çikti. ¹⁹ U qərbiy təripigə burulup, əlqəm hadisi bilən əlqidi; u bəx yüz hada çikti.

²⁰ U tət təripini əlqidi; ətrapida awam bilən pak-mukəddəs boləğan jaylarni ayrip turidioğan, uzunluğu bəx yüz *hada*, kəngliki bəx yüz *hada* tam bar idi.□

43

Pərwərdigarning xan-xəripi Yerusalemoğa qaytip kelidu

¹ U meni dərwazioğa, yəni xərkkə qaraydioğan dərwazioğa apardi; ² Mana, İsrailning Hudasing xan-xəripi xərək tərəptin kəldi; Uning awazi uluq sularning xərkiroğan sadasidək idi; yər yüzü uning xan-xəripi bilən yorutuldi.

³ Mən kərgən bu alamət kərünux bolsa, u xəhərnəni həlak kılıxka kəlgən kətimda kərgən alamət kərünuxtək boldi; alamət kərünuxlər yənə mən Kewar dəryasi boyida turup kərgən alamət kərünuxtək boldi; mən düm

□ **42:9 «... sirtki həylidin kiridioğan, xərək tərəkə qaraydioğan bir kirix yoli bar idi»** — bu binadin iğki həyliəğa kiridioğan bir yolmu bolux kerək (13-, 14-ayət wə 44:19-ayətnimu kərüng). □ **42:14 «Kaħınlar ... xu yərgə hizmət kiyimini selip qoyidu...»** — «xu yər» yuħirida təswirləngən «yürux hanilar»ni kərsitix kerək (44:19-ayətnimu kərüng). Iğki həylining əzidə kiyim-keqəknəni almaxturux muwapiq əməstur. □ **42:16 «U xərkiy təripini əlqəm hadisi bilən əlqidi; u bəx yüz hada çikti»** — ibadəthanidiki «sirtki həylo»ning uzunluğu wə kəngliki bəx yüz göz idi (həsablaşka asan bolsun üqün şemilarni kərüng). Buningəğa qariəqanda, sirtki həylo temining sirtida yənə bir qoğq tosmə tam bolsa kerək. Xundak boləqanda, bu ibadəthana intayin qoğq boləğan bolidu. Təħminən uzunluğu wə kəngliki bir kilometrдин exixi mumkin. Grek tərjimisi (LXX)ning tekstta «bəx yüz göz» deyilidu. □ **42:20 «U tət təripini əlqidi... uzunluğu bəx yüz (hada), kəngliki bəx yüz (hada) tam bar idi»** — 16-ayətteki izahətni kərüng.

yikildim. ■ ⁴ Pərwərdigarning xan-xəripi xərkkə qaraydıoan dərwaza arkilik ibadəthanioğa kirdi; ⁵ Roh meni kətürüp, iqli höylioa apardi; mana, Pərwərdigarning xan-xəripi ibadəthanini toldurdi. □ ■

⁶ Həliki kixi yenimda turoğanda, ibadəthanining iqidin Birsining səzlgən awazini anglidim; ⁷ U manga: — I insan oqli, bu Mening tətim selinoan jay, Mən ayaq basidioan, Mən Israillar arisida mənggügə turidioan jaydur; Israil jəmətidikilər — ularning əzliri yaki padixahliri buzukluğu bilən yaki «yukiri jaylar»da padixahning jəsətliri bilən Mening pak-mukəddəs namimni yəne heq buloimaydu. □ ■ ⁸ Ular əz bosuoşisini Mening bosuoşimning yenioa, ixik kexikini Mening ixik kexikimning yenioa saloan, ular bilən Meni pəkət bir tamla ayrip turatti, ular Mening pak-mukəddəs namimni yirginqlikliri bilən buloioan. Xunga Mən oşəzipim bilən ularni yokitiwəttim.

⁹ Əmdi hazır ular buzukluğunu, padixahlarıning jəsətlirini Məndin yirak kılsun; wə Mən ular arisida mənggügə turimən.

¹⁰ — Əmdi sən, i insan oqli, Israil jəmətining əz kəbihlikliridin hijalət boluxi üqün bu əyni ularoa kərsitip bərgin; ular kallisida ibadəthanini əlqəp baksun. ¹¹ Əgərdə ular əz kıloanliridin hijil bolsa, əmdi sən muxu əyning xəklini, uning selinxini, qıqix yollirini, kirix yollirini wə barlik layihisini wə barlik bəlgilimilirini, — xundak, barlik xəklini wə barlik kanunlirini ayan kilip bərgin; ularning pütkül xəklini esidə tutuxi həm uning bəlgilimilirigə əməl kilixi üqün, uni ularning kəz aldioa yazoşin.

¹² İbadəthanining kanuni xundak bolidu: U turoan taşning qokqışining bekitilgən pasiloığə boloan dairisi «əng mukəddəs» bolidu; mana, bu ibadəthanining kanunidir.

İbadəthanida kıldioan ibadətning bəlgilimiliri — qurbangah •••• Shemini kəring

¹³ Qurbangahning «qong gəz»də əlqəngən əlqəmliri xundak idi: — bu gəz bolsa bir gəz koxuloan bir alıkan bolidu. Qurbangahning ətrapidiki ulining egizliki bir gəz, kəngliki bir gəz, ətrapidiki girwiki bolsa bir alıkan idi. Mana bu qurbangahning uli idi. □

¹⁴ Uning ulidin astınki təkqığiqə ikki gəz, kəngliki bir gəz idi; bu «kiqik təkqə»din «qong təkqə»giqə tət gəz, kəngliki bir gəz idi;

¹⁵ qurbangahning ot supisining egizliki tət gəz idi; ot supisida tət münggüz qokqiyip qıqip turatti. ¹⁶ Qurbangahning ot supisining uzunluğu on ikki gəz, kəngliki on ikki gəz bolup, u tət qasilik idi. ¹⁷ Yukiri təkqığiqımı tət qasilik idi, uzunluğu on tət gəz, kəngliki on tət gəz; ətrapidiki girwiki bolsa yerim gəz idi; astining kəngliki bir gəz idi; uningoa qıkidioan pələmpiyi xərkkə qaraytti.

¹⁸ U manga xundak dedi: — I insan oqli, Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: Bu qurbangah üstigə köydürmə qurbanlıqlarni sunux wə üstigə kan sepix üqün uni yasioan künidə, xular uning bəlgilimiliri bolidu: —

¹⁹ sən Lawiy kəbilisidin boloan, yəni Mening hizmitimdə bolux üqün Manga yəqinlixidioan Zadok nəslidikilərdin boloan kahınlaroa gunah

■ 43:3 Əz. 1:4; 8:4 □ 43:5 «Roh meni kətürüp,...» — Hudaning Mukəddəs Rohi, əlwəttə.

■ 43:5 Əz. 3:14, Əz. 11:24 □ 43:7 «padixahlarıning jəsətliri bilən Mening pak-mukəddəs namimni yəne heq buloimaydu» — Israillar kədimki zamanlarda bəlkim padixahlirini «yukiri jaylar»da dəpnə kilip xu yərlarni tawapgahtar kıliwaloan. Bəzi alimlar «jəsətliri-ni «abide taxliri» dəp tərjimə kilidu. ■ 43:7 Yər. 16:18 □ 43:13 «Mana bu qurbangahning uli idi» — baxka birhil tərjimisi: «qurbangahning egizliki təwəndə: —...»

qurbanlıqı süpitidə yax bir torpaqni bərisən; ²⁰ sən uning kenidin azrak elip qurbangahning munggüzlirigə, qong təkqining tət burjıkiğə həm ətrapıdiki gırwəkliri üstigə sürisən; xuning bilən sən uni pakızlap wə uningə qə kafarət kılısən. □

²¹ Sən gunah qurbanlıqı bolə qan torpaqni elip uning jəsitini «mukəddəs jay»ning sirtida bolə qan, ibadəthanidiki alahidə bekitilgən jayda köydürisən; ²² ikkinçi künidə sən gunah qurbanlıqı süpitidə bejirim bir tekini sunisən; ular qurbangahni torpaq bilən paklandıruşandək teke bilən uni paklaydu.

²³ Sən uni paklıqandın keyin, sən bejirim yax bir torpaq, qoy padisidin bejirim bir qoşqarni sunisən; ²⁴ sən ularni Pərwərdigarning aldiə qə sunisən; kaşınlar ularning üstigə tuz sepidu wə ularni Pərwərdigarə qə atap köydürmə qurbanlıq süpitidə sunidu. ²⁵ Yəttə kün sən hər küni gunah qurbanlıqı süpitidə bir tekini sunisən; ular bejirim yax bir torpaqni, qoy padisidin bejirim bir qoşqarnimu sunidu. ²⁶ Ular yəttə kün qurbangah üçün kafarət kılıp uni paklaydu; xuning bilən ular uni pak-mukəddəs dəp ayriydu.

²⁷ Bu künlər tügigəndə, səkkizinçi küni wə xu kündin keyin, kaşınlar silərning köydürmə qurbanlıqliringlarni wə inaklıq qurbanlıqliringlarni qurbangah üstigə sunidu; xuning bilən Mən silərni qəbul kılımə, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

44

Kaşınlar wə ularning wəzipiliri, imtiyazlıri

¹ Wə u meni ibadəthanining xərkkə qarayıdian dərwasisio qə apardı; u etiklik idi. ² Pərwərdigar mənə: — Bu dərwasə etiklik turidu; u eqilmaydu, heçkim uningdin kirməydu; qünki Pərwərdigar, İsrailning Hudasi uningdin kirgən; xunga u etiklik qalidu. ³ Pəkkət xahzadə, xahzadilik süpiti bilən xu dərwasining *karidorida* oturup Pərwərdigar aldidə nan yeyixkə bolidu; u *dərwasning* dalinidin kiridu wə xu yoldin qıkidu, — dedi. □

⁴ U meni ximaliy dərwasidin qıkirip ibadəthanining aldiə qə apardı; mən kərdum, manə, Pərwərdigarning xan-xəripə Pərwərdigarning əyini taldurdi; mən düm yikildim. □

⁵ Pərwərdigar mənə xundək dedi: — İnsan oşlı, Mening sənə Pərwərdigarning əyining barlıq bəlgilimiliri həm kanunliri toşruluk əytidiə qanlirimning həmmisini kəngül qoyup kəzüng bilən kər, qulikiğ bilən angla; ibadəthanining kirix yoli wə mukəddəs jayning qıqix yollirini kəngül qoyup esingdə tut. ⁶ Andin asiylarə qə, yəni İsrail jəmətiğə xundək degin: «Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Yirginçlik kilmixliringlarə qə boldi bəs, i İsrail jəməti! ⁷ Silər barlıq yirginçlik kilmixliringlardın sirt, Mənə nan, qurbanlıq meyi wə kenini sunə qaninglarda, silər yat adəmlərni, kəlbidə hətnə kılınmıo qan, tenidə hətnə kılınmıo qanlarni mening mukəddəs jayimda, yəni Mening əyümdə turup uni bulə qaxkə

□ 43:20 «xuning bilən sən uni pakızlap wə uningə qə kafarət kılısən» — «kafarət kılıx» toşruluk «Law.» 1:3 wə izahatni, xundək «Təbirlər»nimu kəring. □ 44:3 «u dərwasning dalinidin kiridu...» — demək, xahzadə xərkiy dərwasining karodorio qə hoyla arkişik dalandin etüp kiridu. Nan yegəndin keyin u xu yol bilən qıqip ketidu. □ 44:4 «Pərwərdigarning əyi» — pütkül ibadəthanini kərsitidu.

kirgüzdunglar; ular əhdəmni buzdi. ⁸ Silər Mening pak-muqəddəs nərsilirimgə məs'uliyət bilan sadik bolmay, bəlki muqəddəs jayimda özünglarning orniqə məs'ul boluxkə *yat adəmlərni* ixkə koydunglar».

⁹ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Israil arisida turojan yat adəmlərdin, yəni kəlbidə hətəne kəlinmiqə, tenidə hətəne kəlinmiqəjan hərəkəndə yat adəmnin Mening muqəddəs jayimoqə kirixigə bolmaydu

¹⁰ ləkin Israilning Məndin ezip ketixi bilən, Məndin yiraklixip azoqan, məbudliriqə intilgən Lawiy jəmətidikilər öz kəbihlikining jazasını tartidu; □ ¹¹ həlbuki, ular yənila muqəddəs ornumda, öy dərważilirida nazarətçilik kəlidioqan wə öy hizmitidə bolidioqan hizmətkarlar bolidu; ular həlkə üqün köydürmə wə baxkə qurbanliklarni soyidu; ular həlkəning hizmitidə bolup ularning aldida turidu. □ ¹² Əmma həlkə məbudliriqə qoqunqəndə, ular həlkəning xu ixlirida, ularning hizmitidə boləjanliki, xuning bilən Israil jəmətini kəbihlikkə elip bəridioqan putlixaxəng boləjanliki tūpəylidin, xunga Mən ularqə qolumni kətürüp kəsəm iqkənmənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — ular kəbihlikining jazasını tartidu. ¹³ Xunga ular Mən üqün kahinlik wəzəpisini ətəxkə Mening yenimoqə yəkin kəlməydu, yəki Mening muqəddəs nərsilirimgə, «əng muqəddəs» nərsilirimgə yəkin kəlməydu; ular bəlki öz hijalitini wə yirginçlik kəlmixlirining jazasını tartixi kerək. ¹⁴ Biraq Mən ularni öyning özining mulazimitigə, uning bərlək hizmitigə wə uningda kəlinidioqan bərlək ixlarqə məs'ul kəlimən.

Zadok jəmətidiki Hudaqə sadik boləjan kahinlar toqrisida

¹⁵ Biraq Israil Məndin ezip kətəkəndə, Öz muqəddəs jayimoqə qaraxkə sadik kahinlar, yəni Lawiyalar boləjan Zadokning əwladilir — ular hizmitidə boluxkə yenimoqə yəkin kelidu; ular qurbanliklarning meyini wə kəniini sunuxkə Mening aldında turidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ¹⁶ Ular muqəddəs jayimoqə kiridu, Mening hizmitidə boluxkə dastihiniqə yəkin kelidu; ular Mening tapxurukumoqə məs'ul bolidu.

¹⁷ Wə xundak boliduki, ular iqqi həyła dərważiliridin kirgəndə, kanap kiyimni kiyixi kerək; iqqi həyła dərważilirida yəki muqəddəshana aldida hizməttə boləqəndə, ularda hərəkəndə yungdin boləjan nərsə bolmaydu; ¹⁸ bəxiqə kanaptin tikilgən səllə, belining təwinigə kanaptin təmbal kiyidu; ular adəmnə tərlitidioqan həqkəndə nərsini kiyməsliki kerək. □ ¹⁹ Ular həlkəning aldiqə sirtki həylioqə çiqkəndə, ular hizmət kiyimlirini seliwetip, ularni muqəddəs «kiqik hanilar»qə koyup koyidu; ular həlkəning bu kiyimlirining pak-muqəddəslikigə tegip ketip ziyanoqə

□ **44:10** «... Israilning Məndin ezip ketixi bilən, Məndin yiraklixip azoqan, məbudliriqə intilgən Lawiy jəmətidikilər öz kəbihlikining jazasını tartidu» — Lawiy jəmətidikilər, yəni Lawiyaların muqəddəs ibadəthanining hizmiti üqün əlahidə məs'uliyiti boləjan. Təpsilatiri Təwratning «Misirdin çiqix», «Lawiyalar» wə «Qel-bayawandiki səpər» dəgən kəsimlərdin tēpildu. □ **44:11** «**muqəddəs ornum**» — muxu yərdə «muqəddəs jay» əməs, bəlki pütkül ibadəthanini kərsətsə kerək. □ **44:18** «**ular adəmnə tərlitidioqan həqkəndə nərsini kiyməsliki kerək**» — «tərlitidioqan» yəki «tər aqquzidioqan» kiyim kahinlar üqün bolmaydu. Oqurmənlərnin esidə boliduki, Adəm'atimiz gunah sadir kəloqəndin keyin, Huda uninoqə: «Sən pəxanəngdin tər aqquzuxəng bilən neningni yəysən» dəp lənət kəloqəndi. Hudaning hizmiti Uning iltipati, küq-kudriti bilən kəlinmisə bolmaydu; Hudaning nijatida yəki hizmitidə adəmnin öz «tirixənlilik», yəki insaniyətning gunahini əslitidioqan «aqquzoqan tər»ining həq orni yok.

uqrimasliki üçün baxça kiyimlarni kiyixi kerək. □ 20 Ular qaqlirini qüxürüwətməsliki, yaki qaqlirini uzun qoyuwətməsliki lazim; ular pəkət kişka qaç qoyuxi kerək. 21 İqki həyliqə kirgəndə heçqaysi kahin xarab iqməsliki kerək.

22 Ular tul yaki ajraxkan ayalni öz əmrigə almasliki kerək; ular Israil nəslidin boləjan pak kizni, yaki kahindən tul qalojan ayalni elixka bolidu. ■

23 Ular həlkimgə pak-mukəddəs bilən addiyning pərkinə ögitidu, ularoqa həlal bilən haramni kəndək pərək etixni kərsitidu.

24 Ərz-dəwalarda ular həküm çikirix ornida bolidu; ular bularning üstigə öz həkümilirim boyiqə həküm çikiridu; Mən bekitkən barlik həyt-bayramlirim toqrisidiki kanun-bəlgilimilirimni tutidu; ular Mening «xabat kün»lirimni pak-mukəddəs dəp ətiwarlixi kerək.

25 Əzini napak kilməsliki üçün ular əlükning yenioja heç barmasliki kerək; halbuki, əlgən atisi, anisi, oqli, kizi, aka-ukisi yaki eri yok aqa-singlisi üçün ular əzini napak kilixka bolidu. 26 Əzini paklandurojandin keyin, uningə yənə yəttə kün sanilixi kerək; 27 u mukəddəs jayə kirgəndə, yəni mukəddəs jayda hizməttə boluxka iqki həyliqə kirgən xu künidə, u əzi üçün gunah qurbanliqini sunuxi kerək, — dəydu Rəb Pərwədigar. 28 Bu ularə miras bolidu: — Mən Əzüm ularə miras bolimən; silər ularə Israil zeminidin heçkəndək igilikni təksim kilməsilər; Mən ularning igilixi bolimən. ■ 29 Ular axliq hədiyə, gunah qurbanliki və itaətsizlik qurbanlikliridin yəydu; Israilda məhsus Hudaə atalojan hərəkəndək nərsə ularningki bolidu. 30 Tunji çikkan hərəkəndək məhsulatlarning esili, barlik və hərəkəndək «kətürmə hədiyə»lər kahinlar üçün bolidu. Silər *arpa-buədiyinglarning* hösuluning tunji hemirini kahinə qətdim kilixinglar kerək; xuning bilən bəht-bərikət öyünglərgə ata kilinidu. □ ■ 31 Kahinlar əzlügidin əlgən, yaki yirtkuqlar boəp qoyəjan heçkəndək həywan yaki uqar-qanatlardin yeyixkə bolmaydu. ■

45

Zemindin Pərwədigaroja atap «kətürmə hədiyə» boləjan parqə yər
 •••• 44:30-izahət, shemini və həritini kərüng

1 Silər zeminni miras kilip bəlüx üçün qək taxlap təksim kiləyinqlarda, silər «kətürmə hədiyə» süpitidə zemindiki mukəddəs bir ülüxn Pərwədigaroja atap sunisilər. Uning uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki yigirmə ming *hada* bolidu. Bu parqə yər hər tərəptiki çigrisiojiqə

□ 44:19 «Ular həlkning bu kiyimlirining pak-mukəddəslikigə tegip ketip ziyanoja uqrimasliki üçün baxça kiyimlarni kiyixi kerək» — oqurmənləarning esidə boliduki, Musa pəyələmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə addiy puqralarning kahinlarning hizmət kiyimlirigə tegix həkuqi yok idi. Ular təgküqi bolsa Hudaning jazasioja uqraytti. Xunga bu bəlgilimə puqralarni koəpdx üçün idi. Biz «koəumqə səz»imizdimu yeni ibadəthanidiki kahinlar və wəzipiliri üstidə tohtilimiz. ■ 44:22 Law. 21:13,14 ■ 44:28 Qəl. 18:20; Kan. 18:1 □ 44:30 «kətürmə hədiyə»lər — Musa pəyələmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə bəzi qurbanliklardin və Hudaə atalojan bəzi baxça hədiyələrdin «kətürmə hədiyə»lərnə məhsus kahinlar üçün ayrix kerək idi («Mis.» 25:2-3ni kərüng). ■ 44:30 Mis. 13:2; 22:29,30; Qəl. 18:11 ■ 44:31 Law. 22:8

mukəddəs hesablinidu. □ ² U yərdin bəx ming *hada* uzunluqtiki, bəx ming *hada* kəngliktiki tət qasilik yər mukəddəs jayoğa ayrilidu; uning ətrapida box yər bolux üqün əllik gəzlik kəngliktiki yər bəlünidu. □

³ Bu üluxtın sən uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki on ming *hada* boləjan yərni əlqəp bəlisən; buning iqı mukəddəs jay, əng mukəddəs jay bolidu.

⁴ Bu yər zeminning mukəddəs ülüxi bolidu; u mukəddəs jayning hizmitidə boləjan, yəni Pərwərdigarning hizmitidə boluxka yəniyə yekin kelidəjan kaşınlar üqün bolidu; u ularning əyliri üqün, xundakla mukəddəs jayning orunlixixi üqün mukəddəs orun bolidu. ⁵ Uningdin sirt yənə uzunluqi yigirmə bəx ming gəz, kəngliki on ming gəz boləjan yər, əyning hizmitidə bolidəjan Lawıylarning igiliki, yəni əzliri turidəjan xəhərliri üqün bolidu. ⁶ Silər bu «kətürmə hədiyə» boləjan mukəddəs ülüxning yenidin xəhər üqün kəngliki bəx ming *hada*, uzunluqi yigirmə bəx ming *hada* yərni bəlüp bəkitisilər. Bu pütkül İsrail jəməti üqün bolidu. □ ⁷ Xahzadining ülüxi bolsa, bu mukəddəs ülüxning ikki tərıpigə tutixidu, xundakla xəhərgə təwə jayning ikki tərıpigə tutixidu, yəni qərbiy tərıpi qərbbə karaydəjan, xərğ tərıpi xərğkə karaydəjan ikki pərqə yər bolidu; bu pərqə yərləning jəmiy uzunluqi kəbililərninğ ülüxining uzunluqi bilən parallel bolidu. ⁸ Bu yər xahzadining İsrail zemindiki igiliki bolidu; wə Mening xahzadilirim həlkimni yənə heq əzməydu; zemin İsrail jəmətigə, kəbililiri boyiqə bəlüp təksim kilinidu. ⁹ Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Boldi bəs, i İsrail xahzadiliri! Jəbirzulum wə bulang-talangni əzünglərdin neri kilip, toqra həküm qikirip adalət yürğüzünglar; Mening həlkimni qayta yeridin həydiwətküqi bolmanglar, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ¹⁰ Silərdə toqra mizan, toqra əfah, toqra «bat» bolsun. □ ¹¹ «Əfah» wə «bat» bolsa bir əlqəm bolsun; xuning bilən bat homirning ondin birigə, əfah homirning ondin birigə barawər bolsun; homir bolsa ular ikkisi üqün əlqəm bolsun. □ ¹² Bir xəkəl bolsa yigirmə «ğrah» bolsun. Yigirmə xəkəl, yigirmə bəx xəkəl, on bəx xəkəl koxulup silərgə «mina» bolidu. □ ■

Xahzadə üqün «kətürmə hədiyə»

¹³ Bu silərninğ *xahzadə üqün «kətürmə hədiyə»* nğlar bolidu; bir «homir» buoqdaydin altidin bir əfah buoqday, bir «homir» arpidin altidin bir əfah

□ **45:1 «uzunluqi yigirmə bəx ming hada»** — təhminən 78 kilometr. Baxka birhil tərjimisi «uzunluqi yigirmə bəx ming gəz» — (yəni 13 kilometr) **«kəngliki yigirmə ming hada»** — təhminən 63 kilometr. Biz muxu yərdə grek tilidiki LXX tərjimisigə əgiximiz. Baxka birhil tərjimisi «uzunluqi yigirmə ming gəz» — (yəni 10.5 kilometr). □ **45:2 «U yərdin bəx ming hada uzunluqtiki, bəx ming hada kəngliktiki tət qasilik yər mukəddəs jayoğa ayrilidu»** — ibraniy tilida «U yərdin bəx ming hada uzunluqta, bəx ming hada kəngliktə tət qasilik yər mukəddəs jayoğa ayrilidu» deyilidu. □ **45:6 «xəhər üqün»** — yəni Yerusalem üqün. **«kəngliki bəx ming hada, uzunluqi yigirmə bəx ming hada» — yaki «kəngliki bəx ming gəz, uzunluqi yigirmə bəx ming gəz».** □ **45:10 «əfah»** — kuruq nərsilərgə əlqəm idi, təhminən 27 litr idi. **«bat»** — suyuq nərsilərgə əlqəm, əfahka barawər bolup 27 litr idi. ■ **45:10 Law. 19:35,36** □ **45:11 «bat homirning ondin birigə, əfah homirning ondin birigə barawər bolsun»** — «homir»ning əsliy mənisii «exək kətürəligidək yük» idi — təhminən 220-300 litr. □ **45:12 «xəkəl»** — kümüxning (yaki altunning) əlqimi bolup, 11.4 gramğa barawər idi. **«mina»** — (yaki «manəh») birhil tənggə, 60 xəkəlgə barawər idi. Əmdi nemixka uning muxu yərdə «20, 25 wə 15 xəkəl»gə bəlünüxini anqə bilməymiz. Bəlkim muxu bəlünüxi birhil aldamaqılıqning aldini elix üqün boluxi mumkin.

■ **45:12 Mis. 30:13; Law. 27:25; Qəl. 3:47**

arpa sunisilər; ¹⁴ zəytun meyi bolsa, «bat» bilən əlqinidu, hər bir «kor» din ondin bir bat sunisilər (bir «kor» on «bat» yaki bir «homir» bolidu, çünki on bat bir homir bolidu). ¹⁵ Israilning süyi mol yaylaqliridin, hər ikki yüz tuyak padioğa birdin pahlan sunisilər — bular bolsa, «axliq hədiyə», «köydürmə qurbanliq», «inakliq qurbanliq»lar bolup, Israillar üçün kafarət kilix üçün bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ¹⁶ Zemindiki həlkning həmmisinin Israilning xahzadisigə sunoğan bu «kötürmə hədiyə»gə təhpisi bolidu. ¹⁷ Xahzadining wəzipisi bolsa, həytlərgə, «yengi ay»laroğa, «xabat kün»lərgə, jümlidin Israil jəmətining barliq «ibadət sorun»lirioğa köydürmə qurbanliqlar, axliq hədiyələr wə xarab hədiyələrini təminləxtin ibarət; Israil jəməti üçün kafarət elip kelidioğan gunah qurbanliqi, axliq hədiyə, köydürmə qurbanliq wə inakliq qurbanliqlirini təminligüqi dəl xu bolidu.

Heyt-bayramlar toqruqluq bəzi bəlgilimilər

¹⁸ Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Birinçi ayning birinçi künidə sən bejirim yax bir torpakni alisən, uning bilən sən muqəddəs jayni paklaysən. ¹⁹ Kahin bu gunah qurbanliqining kenidin elip ibadəthanining ixik kexəklirigə, qurbangahning yukiri təkqisidiki tət burjəkkə wə iqqi həylining dərwasisining kirix yolining kexəklirigə süridu; ²⁰ xuningdək yoldin azoğanlar yaki nadanlar üçün sən xu ayning yəttinçi künidə ohxax ix kilixing kerək; xuning bilən sən ibadəthana üçün kafarət kilisən.

²¹ Birinçi ayning on tətinqi künidə silər «ötüp ketix» həyti, yəttə künlük bir həytne ötküzisilər; petir nanni yeyix kerək. ■ ²² Xu küni xahzadə əzi wə zemindiki barliq həlk üçün gunah qurbanliqi süpitidə bir torpakni sunidu. ²³ Həytning yəttə künining hər biridə u Pərwərdigaroğa köydürmə qurbanliqni, yəni yəttə künning hər biridə yəttə torpaq wə yəttə qoçqarni, həmmisini bejirim həlda sunidu; hər küni gunah qurbanliqi üçün bir tekini sunidu. ²⁴ U hər bir torpaqqa bir əfah axliq hədiyəni, hər bir qoçqarğa bir əfah axliq hədiyəni qoxup sunidu; hər bir əfah unoğa u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu. □ ²⁵ Yəttinçi ayning on bəxinçi künidə baxlanoğan heyttə, həytning yəttə künining hər biridə u muxundak gunah qurbanliqliri, köydürmə qurbanliqlar, axliq hədiyələrini wə zəytun meyi qatarliqlarni ohxax sunuxi kerək. □ ■

46

«Xabat kün»liri wə «yengi ay»lar

¹ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Iqqi həylining xərkkə qaraydioğan dərwasisi altə «ix küni»də etiklik bolidu; biraq xabat künidə u eqilidu; wə «yengi ay» boljoğan künliridə u eqilidu. □ ² Xahzadə sirtin xu dərwasining dalinining yoli bilən kiridu, u kirix eqizining kexək temi tüwidə turidu; kahinlar bolsa uning üçün köydürmə qurbanliqini, inakliq qurbanliqlirini sunidu; u dərwasining bosuoşisida səjdə qilidu andin

■ **45:21** Mis. 12:3; 23:15; Law. 23:5; Qel. 9:3; 28:16,17; Qan. 16:1 □ **45:24** «bir hin zəytun meyini» — «bir hin» bəlkim təhminən 6 litr. □ **45:25** «Yəttinçi ayning on bəxinçi künidə baxlanoğan həyt» — yəni «kəpilər həyti» yaki «kəpə tikix həyti» ■ **45:25** Law. 23:33; Qel. 29:12; Qan. 16:13 □ **46:1** «xabat küni» — oqurmənlərnin esidə barki, «xabat küni» xənbə küni, dəm elix künidur.

qikidu; biraq dərwaža kəqkiqə etilməydu. ³ Zemindiki həlkmu xabat künliridə wə «yengi ay»larda xu dərwažining kirix eşižining tüwidə turup Pərwərdigar aldidə səjdə qilidu.

⁴ Xabat künidə xahzadə Pərwərdigarəja sunoğan qurbanlik bolsa alta bejirim pahlan, bir bejirim qoqkar bolidu. ⁵ Bularəja qoxulidoğan axlik hədiyələr qoqkarəja bir əfah, pahlanlarəja bolsa qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unəja u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu.

⁶ «Yengi ay»ning künidə u sunoğan qurbanlik yax bir bejirim torpak, alta pahlan, bir qoqkar bolidu; ularning həmmisi bejirim bolidu. ⁷ Bularəja axlik hədiyələrnü quxup sunidu; torpakka bir əfah, qoqkarəja bir əfah, pahlanlarəja qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unəja bir hin zəytun meyini qoxup sunidu. ⁸ Xahzadə kirgəndə, dərwažining dalini bilən kiridu, wə xu yol bilən qikidu.

⁹ Zemindiki həlk həyt künliridə bekitilgən «ibadət sorun»lirioğa Pərwərdigar aldioğa kirgəndə, səjdə qilixka ximaliy dərwažidin kirgən kixi jənubiy dərwažidin qikidu; jənubiy dərwažidin kirgən kixi ximaliy dərwažidin qikidu; u kirgən dərwažidin qikmaydu, bəlki udulioğa mengip qikidu. ¹⁰ Həlk kirgəndə xahzadə ular bilən billə kiridu; ular qikqanda, billə qikidu.

¹¹ Həyt-bayramlarda wə «ibadət sorun»lirida bolsa, u qoxumqə sunoğan axlik hədiyələr torpakka bir əfah, qoqkarəja bir əfah, pahlanlarəja bolsa qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unəja u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu. ¹² Xahzadə Pərwərdigarəja halis köydürmə qurbanlikni yaki halis inaklik qurbanliklerini sunmaqci bolsa, əmdi xərkkə qaraydioğan dərwaža uning üqün eqilidu; xabat künidə qiloğandək, u öz köydürmə qurbanlikini wə inaklik qurbanliklerini sunidu; u kaytip qikidu; qikqandin keyin dərwaža etilidu.

¹³ Hər kündə sən Pərwərdigarəja köydürmə qurbanlik süpitidə bir yaxlik bejirim pahlanni sunisən; sən hər ətiğini təyyarlap berisən. ¹⁴ Hər ətiğəndə sən uningəja qoxup axlik hədiyə, yəni undin altidin bir əfah wə unni maylaxka zəytun meyidin üqtin bir hin təyyarlaysən; bu Pərwərdigarəja əbədiy bəlgilimə bilən bekitilgən axlik hədiyə bolidu.

¹⁵ Ular hər ətiğəndə pahlanni, uning axlik hədiyəsini zəytun meyi bilən əbədiy köydürmə qurbanlik süpitidə sunidu.

Miraslar toquruluk bəzi bəlgilimilər

¹⁶ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Xahzadə öz mirasidin oşullirining birsigə sowəja qiloğan bolsa, əmdi u yənə axu oşliling öz oşul-əjdadliri üqün bolidu; miras yoli boyiqə u ularning igiliki bolidu. ¹⁷ Biraq u öz mirasidin uning hizmətkarlrining birigə sowəja bərgən bolsa, u uningki «halas qilix yili»oqiqə bolidu; xu qaşda u xahzadigə kayturulidu; *xahzadining mirasi* əsli öz oşullirioğila mənəsup bolidu. □ ¹⁸ Wə xahzadə həlkə jəbir-zulum selip, ularni mirasidin həydiwətməydu; u oşullirioğa öz igilikidin miras təksim qilidu; xuning bilən Məning həlkim öz igilikidin tarkitilmaydu.

□ **46:17 «halas qilix yili»** — Musa pəyoşəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, «halas qilix yili» yaki «burəja qelix yili» hər 49 yilda bir bolidu, axu yilida hər adəmnig kərzi halas qilidü, baxqilarəja setiloğan miras-zeminlar öz igisi yaki uning əwladlirioğa kayturulidu. («Law.» 25-babni kəring).

Kahinlarning qurbanliklardan aloqan gəxni pixuruxi

¹⁹ Andin *həliki xixi* meni ximaloqa qaraydigan, kahinlar üçün bolqan muqəddəs «kiçik hanilar»qa dərwezining yenidiki kirix yoli bilən apardi; mana, uning oərb tərripidə məhsus bir jay bar idi; ²⁰ u mangan: «Bu kahinlar itaətsizlik qurbanliklerini wə gunah qurbanliklerini kaynitidigan həm axlik hədiyələri pixuridigan jaydur; bu jayni bek-itixniki məqsət, həlknin bu axlarning pak-muqəddəslikigə tegip ketip ziyanoqa uqrimasliki üçün, ular bu *axlarni* sirtki həyliqə elip qikmaydu.

□ ²¹ U meni sirtki həyliqə apirip, meni həylining tət bulungidin ötküzdi; mana, həylining hər bir bulungida *kiçik* həyola bar idi. ²² Həylining tət bulungida, uzunluqi kirik gəz, kəngliki ottuz gəz bolqan tosmə tamlik həyolilar bar idi; bu tət həylining əlqəmliri ohxax idi. ²³ Bu tət həyola iqidə ətrapida tax tahtaylik təkqə bar idi; təkqə astida həmmə ətrapida qazan kaynitidigan *ot qalaydigan* jayliri bar idi.

²⁴ U mangan: «Bular «gəx kaynitix əyliri», muxu yərlərdə əyning hizmitidə bolqanlar həlknin qurbanliklerini kaynitidu» — dedi.□

47

Həyatlik dəryasi

¹ *Həliki xixi* meni əyning dərwezisioqa kayta apardi. Mana, ibadəthanining bosuəsisidin sular xərkkə qarap ekip qikiwatatti; qünki əyning aldi xərkkə karaytti. Sular əyning astidin, ong tərripidin, qurbangahning jənubiy tərripidin ekip qixətti. □ ■ ² U meni ximaloqa qaraydigan dərwezisidin qikardi; u meni aylundurup xərkkə qaraydigan dərwezining sirtioqa apardi; mana, sular ong tərripidin ekip turatti.

³ Həliki xixi qolida əlqigüq tanini tutup, xərkkə qarap mangdi; u ming gəz əlqidi, andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin oxukioqa qikatti.

⁴ U yənə ming gəz əlqidi; andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin tizlirioqa yətti. U yənə ming gəz əlqidi; andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin beligə qikatti. ⁵ U yənə ming gəz əlqidi; u mən ətəlməydigan dərya bolup qikti; qünki sular ərləp kətti; uningda su üzgili bolatti, u ətkili bolmaydigan dərya bolup qikti. ⁶ U məndin: «İnsan oqli, buni kərgənsən?» dəp soridi; andin meni dəryaning kiroqioqa kayturup apardi.

□ **46:20 «Bu kahinlar itaətsizlik qurbanliklerini wə gunah qurbanliklerini kaynitidigan həm axlik hədiyələri pixuridigan jaydur... həlknin bu axlarning pak-muqəddəslikigə tegip ketip ziyanoqa uqrimasliki üçün, ular bu axlarni sirtki həyliqə elip qikmaydu»** — okurmənlərinin esidə boliduki, kahinlarning keydürmə qurbanliklardan sirt, hər hil qurbanliklardan wə «hədiyə»lərdin bir ülxini elip yeyix hokuqi bar idi. Ularning rasmiy kirimi bolmioqəqqa, bu ülxələr ularning jəni bəqatti. Həlk qurbanlikliri wə ülxiliri Hudaqa atap sunoqandin keyin, «muqəddəs» dəp hesablinip, Musa pəyoəmbərgə quxürülgən qanunda addiy puqralarning ularni yeyixi yaki ularoqa tegixi mən'i qilinoqan. Biz «qoxumqə səz»imizdimu bu qurbanliklər üstidə tohtilimiz. □ **46:24 «muxu yərlərdə əyning hizmitidə bolqanlar həlknin qurbanliklerini kaynitidu** — «qurbanliklarni kaynitix» toqruluq «Law.» 7:31-36, 8:31-ayətləni kəring. Lawiyar wə kahinlarning həlk aparqan «inaxlik qurbanliklari», «gunah qurbanliklari» wə «itaətsizlik qurbanliklari»lardan parqə gəx elip yeyix hokuqi bar idi. Bu ularning qurbanlikni soyup sunuxidiki «ix həkqi» idi. □ **47:1 «əyning dərwezisi»** — «əy» muxu yərdə pütkül ibadəthanini kərsididu. ■ **47:1 Zək. 14:8**

7 Kiroqakka kayttim, mana, dəryaning kiroqıqıda, u wə bu kətida, intayin kəp dərəhlər bar idi.■

8 U manga mundak dedi: «Bu sular yurtning xərkiqə qıkidu; xu yərdin ular Arabah tüzlənglikigə qüxüp, andin dengizə kiridu. Ular dengizə ekip kirixi bilən, dengiz suliri sakaytilidu. □ 9 Wə xundak boliduki, bu «jüp dərya» kaysi yərgə ekip kəlsə, xu yərdiki barlık su üzidiqan janiwarlar yaxaydu; dengizda nuroqun beliklar bolidu; qünki sular xu yərgə ekip kelidu, wə dengiz suliri sakaytilidu; dərya nəgə akşa, xu yərning həmmisi həyatka igə bolidu. □ 10 Wə xundak boliduki, belikqilar dengiz boyıda turidu; Ən-Gədidin Ən-Əglaimqıqə ularning torliri yeyilidiqan jayliri bolidu; dengiz beliklirining «Ottura dengiz»dikidək bək kəp sortliri bolidu; 11 birak uning zəy-sazlikliri sakaytilmaydu; ular xorluk boluxka tapxurulidu.

12 Dərya boyıda, u wə bu kətida, ozuk bolidiqan hərhil dərəhlər əsidu. Ularning yopurmaqliri solaxmaydu, ular mewisiz qalmaydu; ular hər ayda yengidin mewiləydu; qünki uni suqiridiqan sular mukəddəs jaydin qıkidu; ularning mewisi ozuk, ularning yopurmaqliri dora-dərmanlar bolidu.■

Zeminni kəbililər üçün bəlüx

13 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Təwəndə Israilning on ikki kəbilisigə zemin miras süpitidə bəlünüp təksim kilinip qeğralar ayrilidu; Yüsüpnig kəbilisigə ikki ülüx bəlünidu. □ 14 Mən qolumni kətürüp atabowiliringlarəqa kəsəm iqkəndək, silər bir-biringlarəqa barawərlik bilən zeminni miras boluxka bəlisilər; u silərgə miras bolidu. ■

15 Zeminning tət tərripining qeğrasi mundak: Ximaliy təripi, «Ottura dengiz»din baxlinip Hətlonning yolini boylap, Zədad xəhirining kirix eqiziqiqə bolidu; 16 u Hamat, Berotah, Sibraim (Dəməxk bilən Hamatning qeğrisining otturısında), Həwranning qeğrisida boləqan Hazar-Həttikon xəhərlirini ət igisə alidu; 17 xuningdək «Ottura dengiz»din baxlanəqan qeğra Hazar-Enanoqıqə sozulidu; u Dəməxkning qeğrisini boylap, Hamatning ximaliy rayonining qeğrasiqə tutixidu; bu bolsa ximaliy təripi bolidu.

18 Xərk tərripining qeğrisi, Həwrən bilən Dəməxkning otturısidin baxlinip, Gilead wə Israil zemini belüp turidiqan İordan dəryasi bolidu. Silər buningdin «Əlük dengiz»ə qıqə miraslarni belüp əlqəysilər. Bu bolsa xərk təripi bolidu. □ 19 Jənuhiy təripi bolsa, Tamar xəhiridin Meribah-Kədəx dəryasining ekınliriqıqə, andin Misir wadisidin «Ottura dengiz»ə qıqə

■ 47:7 Wəh. 22:2 □ 47:8 «Arabah tüzləngliki» — hərətini kəring. «Arabah» degən İordan dəryasining jiləsi. «dengiz» — «Əlük dengiz» — bügüngə kədər u dengiz intayin tuzluk boləqakka, uningda heqkəndək janiwar yaximaydu. Birak bu sular bilən uning suliri aqar su bolup, nuroqun belik-haywanlar ularda yaxaydu. □ 47:9 «jüp dərya» — yuqırıki ayətlərdə «bir dərya» təswirləngəndin keyin, nemixkə «jüp dərya» deyilidu? Buning sirlik mənisı pəkət Təwrattiki «Zək.» 14:8-ayətə yexilidu. Qünki yənə bir dərya ibadəthanidin qıqır qərbiy tərəkımu ekip «Ottura dengiz»ə kiridu. «Yo.» 3:18nımy kəring. ■ 47:12 Wəh. 22:2 □ 47:13 «Yüsüpnig kəbilisigə ikki ülüx bəlünidu» — Lawiy kəbilisi zeminqə igə bolmaydu. Yüsüpnig ikki oqlı, Əfraim wə Manassəh, ikki kəbilə həsablinidu («Yar.» 48:17-20ni kəring). ■ 47:14 Yar. 12:7; 17:8; 26:3; 28:13 □ 47:18 «Əlük dengiz» — ibraniy tilida «xərkiy dengiz». «Xərk tərripining qeğrisi, Həwrən bilən Dəməxkning otturısidin baxlinip, Gilead wə Israil zemini belüp turidiqan İordan dəryasi bolidu. Silər buningdin «Əlük dengiz»ə qıqə miraslarni belüp əlqəysilər» — baxka birhil tərjimisi: «Silər xərkiy qeğrisidin, yəni Həwrən bilən Dəməxkning otturısidin, Gilead wə Israil zemindin wə İordan dəryasidin «Əlük dengiz»ə qıqə miraslarni belüp əlqəysilər».

sozulidu. Bu jənubiy qeğra bolidu. ²⁰ Ojərbiy tərīpi bolsa «Ottura dengiz»ning əzi, Hamat rayoniya kirix eoziziyoğa bolidu; bu ojerbiy qeğrisi bolidu.

²¹ Silər bu zeminni İsrailning kəbilisi boyiqə öz-aranglarda ülüxüxünglar kerək. ²² Xundak bolux kerəkki, silər öz-aranglar wə aranglarda olturaqlaxkan, aranglarda balilik boləjan musapirlarəja uni miras boluxka qək taxlap bəlisilər; ular silərgə nisbətən wətinidə tuəjuləjan İsrailarəja ohxax boluxi kerək. Ular silər bilən təng qək taxlap İsrail kəbililiri arisidin miras alsun.

²³ Musapir kaysi kəbilə arisida olturaqlaxkan bolsa, silər xu yərdin uningəja miras təksim kilisilər, dəydu Rəb Pərwərdigar.

48

Ximaliy tərəptiki yəttə kəbilə

¹ Təwəndə kəbililər nami boyiqə tizimlinidu; ximal tərīpidə Dan kəbilisining bir ülüxi bar. Uning qeğrisi İsrail zeminining ximaliy qeğrisimu bolidu; u Hətlonning yolini boylap, Hamat rayoniya kirix eoziziyoğa wə Həzar-Enan xəhūrigiqə sozuləjan (Həzar-Enan Dəməxk qeğrisiəja yandax bolup, Dəməxkning ximaliy tərīpidiki Hamat xəhūrining yenida). Uning ülüxi xərktin ojerbkiqə sozuləjandur.□

² Danning qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Axir kəbilisining bir ülüxidur.

³ Axirning qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Naftali kəbilisining bir ülüxidur.

⁴ Naftalining qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Manassəh kəbilisining bir ülüxidur.

⁵ Manassəhning qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Əfrim kəbilisining bir ülüxidur.

⁶ Əfrimning qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Rubən kəbilisining bir ülüxidur.

⁷ Rubəning qeğrisiəja yandax boləjan, xərktin ojerbkə sozuləjan zemin Yəhuda kəbilisining bir ülüxidur.

Otturidiki ülüx

⁸ Yəhudaning qeğrisiəja tutaxkan, xərktin ojerbkiqə sozuləjan zemin, silərnin «kətürmə hədiyə»nqlar bolidu; uning kəngliki yigirmə bəx ming *hada*, uning uzunluqi kəbililərgə təksim kilinəjan ülüxtikidək bolidu; mukəddəs jay uning dəl otturisida bolidu.

⁹ Silər Pərwərdigarəja alahidə atiojan «kətürmə hədiyə» bolsa, uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki on ming *hada* bolidu. ¹⁰ Bu mukəddəs «kətürmə hədiyə» kaħilar uqun bolidu. Ximaliy tərīpining uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, ojerbiy tərīpining kəngliki on ming *hada*, xərkiy tərīpining kəngliki on ming *hada*, jənubiy tərīpining uzunluqi yigirmə bəx ming *hada* bolidu; Pərwərdigarning «mukəddəs jay»i uning dəl otturisida bolidu.

¹¹ Bu yər Zadok əwladliridin boləjan, pak-mukəddəs dəp ayriləjan kaħinlar uqun bolidu. İsrail ezip kətkəndə, ular Lawiylar ezip kətkəndək ezip kətmigən, bəlki Mən tapxurojan məs'uliyətkə sadik boləjanidi.

□ 48:1 «Hamat rayoniya kirix eoziziyoğa...» — yaki «Libo-Hamat xəhūrigiqə...».

¹² Xuning bilən bu alahidə «kötürmə hədiyyə» boləjan yər bolsa pütün «kötürmə hədiyyə» boləjan zeminning iqidin bolup, ularəja nisbətən «əng mukəddəs bir nərsə» dəp bilinsun. U Lawiylarning ülüxigə tutaxkan bolidu.□

¹³ Kaşınlarning ülüxining qeğrisioja tutax boləjan yər Lawiylarning ülüxi bolidu. Uning uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki on ming *hada*. Pütkül uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki on ming *hada* bolidu.

¹⁴ Ular uningdin yərni heq satmaydu yaki almaxturmaydu. Ular bu zeminning esilini baxkilarəja heq etküzməydu; çünki u Pərwərdigarəja mukəddəs dəp ataləjan.

¹⁵ Kələjan yər, kəngliki bəx ming *hada*, uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, adəttiki yər bolup, xəhər üqün, yəni əylər wə ortaq box yər üqün bolidu. Xəhər uning otturisida bolidu. ¹⁶ Xəhərninğ əlqəmliri mundak bolidu; ximaliy tərapi tət ming bəx yüz *hada*, jənubiy tərapi tət ming bəx yüz *hada*, xərkiy tərapi tət ming bəx yüz *hada*, wə qərb iy tərapi tət ming bəx yüz *hada* bolidu. ¹⁷ Xəhərninğ box yərliri bolsa, ximaləja qaraydiojan tərapi ikki yüz əllik *hada* kəngliktə, jənubka qaraydiojan tərapi ikki yüz əllik *hada* kəngliktə, xərkkə qaraydiojan tərapi ikki yüz əllik *hada* kənglikidə, qərbkə qaraydiojan tərapi ikki yüz əllik *hada* kəngliktə bolidu. ¹⁸ Kələjan ikki parqə yər mukəddəs «kötürmə hədiyyə» boləjan yərgə tutixip uningəja parallel bolidu. Ularning uzunluqi xərkkə qaraydiojan tərapi on ming *hada*, qərbkə qaraydiojan tərapi on ming *hada*; bular mukəddəs «kötürmə hədiyyə» boləjan yərgə tutixidu; bularning məhsulatlıri xəhərninğ hizmitidə boləjanlarni ozuklandırıdu.

¹⁹ Uni teryidiojanlar, yəni xəhərninğ hizmitidə boləjanlar Israilning barlık kəbililiri iqidin bolidu.

²⁰ Pütkül «kötürmə hədiyyə» bolsa uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki yigirmə bəx ming *hada* bolidu; silər bu tət qasilik mukəddəs «kötürmə hədiyyə»gə xəhərgə təwə jaylarnimu koxup sunisilər.

²¹ Mukəddəs «kötürmə hədiyyə» bilən xəhərninğ igidarqılıkidiki yərning u wə bu tərpidiki kələjan zemınlər xahzadə üqün bolidu. «Kötürmə hədiyyə»gə yandax xərkın xərkkə sozuləjan yigirmə bəx ming *hada* kəngliktiki yər wə qərbtin qərbkə sozuləjan yigirmə bəx ming *hada* kəngliktiki yər *kəbililərninğ* ülüxlirigə parallel bolup, bular xahzadə üqündur; mukəddəs «kötürmə hədiyyə», jümlidin ibadəthanining mukəddəs jayi ularning otturisida, ²² xuningdək Lawiylarning ülüxi wə xəhərninğ igilikimu xahzadining təwəlikining otturisida bolidu. Yəhudaning qeğrisi wə Binyaminning qeğrisining otturisida boləjan bu zemınlar xahzadə üqün bolidu.

²³ Kələjan kəbililərninğ ülüxliri bolsa: — Binyamin kəbilisi üqün xərkın qərb tərəpkə sozuləjan bir ülüxi bolidu.

²⁴ Binyaminning qeğrisioja yandax boləjan, xərkın qərbkə sozuləjan zemın Ximeon kəbilisining bir ülüxidur.

²⁵ Ximeonning qeğrisioja yandax boləjan, xərkın qərbkə sozuləjan zemın Issakar kəbilisining bir ülüxidur.

Jənubiy tərəptiki bəx kəbila

²³ Kələjan kəbililərninğ ülüxliri bolsa: — Binyamin kəbilisi üqün xərkın qərb tərəpkə sozuləjan bir ülüxi bolidu.

²⁴ Binyaminning qeğrisioja yandax boləjan, xərkın qərbkə sozuləjan zemın Ximeon kəbilisining bir ülüxidur.

²⁵ Ximeonning qeğrisioja yandax boləjan, xərkın qərbkə sozuləjan zemın Issakar kəbilisining bir ülüxidur.

□ 48:12 «Xuning bilən bu alahidə «kötürmə hədiyyə» boləjan yər bolsa pütün «kötürmə hədiyyə» boləjan zeminning iqidin bolup, ularəja nisbətən «əng mukəddəs bir nərsə» dəp bilinsun. U Lawiylarning ülüxigə tutaxkan bolidu» — Lawiylarning ülüxi bu yərning ximaliy tərpidə bolidu; hərıtini kərüng.

²⁶ Issakarning qeğrisioğa yandax bolıan, xærktin oğərbkæ sozulıan zemin Zəbulun kəbilisining bir ülüxidur.

²⁷ Zəbulunıng qeğrisioğa yandax bolıan, xærktin oğərbkæ sozulıan zemin Gad kəbilisining bir ülüxidur.

²⁸ Gadning yan tərıpi, yəni jənubiy tərıpi, pütkül zeminning jənubiy qeğrisi Tamar xəhiridin Meribah-Kədəx dəryasining ekinlirioğıqə, andin *Misir* wadisini boylap «Ottura dengiz»oğıqə sozulıdu. ²⁹ Bu silər Israilning kəbililirigə miras boluxka qək taxlap bəlidoıan zemin bolıdu; bular ularning ülüxliri, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Xəhərning dərwaziliri

³⁰ Təwəndə xəhərning qıkix yolliri bolıdu; uning ximaliy tərıpining kənglikı tət yüz əllik *hada* bolıdu; ³¹ xəhərning kowuklıri Israilning kəbililirining nami boyıqə bolıdu; ximaliy tərıpidə üq kowuk bolıdu; biri Rubənnıng kowukı bolıdu; biri Yəhudaning kowukı bolıdu; biri Lawiynıng kowukı bolıdu; ³² xærkiy tərıpining kənglikı tət yüz əllik *hada*, uningda üq kowuk bolıdu; biri Yüsüpning kowukı bolıdu; biri Binyamınnıng kowukı bolıdu; biri Danning kowukı bolıdu. ³³ Jənubiy tərıpining əlqimi tət yüz əllik *hada*, uningda üq kowuk bolıdu; biri Ximeonning kowukı bolıdu; biri Issakarning kowukı bolıdu; biri Zəbulunıng kowukı bolıdu. ³⁴ Xærkiy tərıpining kənglikı tət yüz əllik *hada*, uningda üq kowuk bolıdu; biri Gadning kowukı bolıdu; biri Axirning kowukı bolıdu; biri Naftalining kowukı bolıdu.

³⁵ jəmiy bolup uning aylanmisi on səkkiz miñ *hada* bolıdu; xu kündin baxlap xəhərning nami: «Pərwərdigar xu yərdə» bolıdu.

Daniyal

Daniyal wə uning dostliri •••• Daniyal Nebokədnəsarning ordisida

¹ Yəhuda padixahı Yəhoyakim təhtkə olturup üqinçı yili, Babil padixahı Nebokədnəsar Yerusalemoğa hujum kilip uni muhasirə kiliwalđi. ■ ² Rəb Yəhudaning padixahı Yəhuyakimni, xundakla Hudaning öyidiki qaça-kuqılarning bir qismini uning qolıoğa tapxurup bərdi. U əsirlərnı Xınar zeminiöğa, əzi qokunidioğan məbudning buthanisioğa elip bardı wə bulap kəlgən qaça-kuqılarnı buthanining həzinisigə koydı. □

³ Padixah Nebokədnəsar bax aqwat oqojidari Axpınazöğa əsirgə qüxkən Israillar iqidin han jəmətidikilərdin wə esilzadə yigitlərdin birnəqqidin tallap elip qikixni buyrudi. □ ■ ⁴ Bu yaxlar nuqsansız, kelixkən, danixmən-ukumuxluk, mol bilimlik, mutəpəkkur, orda hizmitidə boluxka layəkətlik, yənə kelip kaldiyələning ilim-pənlirini həm tilini əginələydioğan boluxi kerək idi. □ ⁵ Padixah ular toqrisida ular üq yilöiqə hər küni padixah yeydioğan nazu-nemətlər wə xarablar bilən ozuklandıurulsun, muddət toxkanda padixahning aldida hizməttə bolsun dəp bekitti. ⁶ Tallanoğan Yəhuda kəbilisidiki yaxlardin Daniyal, Hənanıya, Mixael wə Azariyalar bar idi. ⁷ Aqwat bexi ularöğa yengı isımlar, yəni Daniyalöğa Bəltəxasar, Hənanıyaöğa Xadrak, Mixaelöğa Mixak, Azariyaöğa Əbədnego degən isımlarnı koydı. □

⁸ Daniyal padixah bəlgiligən nazu-nemətlər wə xahənə xarabliri bilən özini Huda aldida napak kılmaslıkka bəl baqlidi; xunga u aqwat bexidin özining napak kılınmaslıkioğa yol koyuxini iltimas kildi. □ ■ ⁹ Əmdi Huda aqwat bexini Daniyalöğa iltipət wə xapaət kərsitidioğan kıləjanidi.

¹⁰ Lekin aqwat bexi Daniyalöğa:

■ **1:1** 2Pad. 24:2, 3; 2Tar. 36:6 □ **1:2** «Hudaning öyi» — mukəddəs ibadəthana, əlwəttə. □ **1:3** «bax aqwat oqojidari Axpınaz» — «aqwat» padixah sarayidiki kenizəklərgə qaraydioğan, piqiləğan ər kixi. Ularning baxka wəzıpliri bar boluxi mumkin. Mumkinçiliki yənə barki, muxu yərdə «bax aqwat oqojidari» padixahlarning barlık əməldarlarıning bexini kərsitidu. Əgər muxu toqra bolsa «bax əməldar» dəp tərjimə kılıxka toqra kelidu. ■ **1:3** Yəx. 39:7

□ **1:4** «yənə kelip kaldiyələning ilim-pənlirini həm tilini əginələydioğan boluxi kerək idi» — «Kaldiyə» Babil imperiyəsıdiki muhım bir nahiyə idi, xu yərdikilər «aliyanap kixilər» dəp karılatı. Babil ordisining kaidə-yosunlırioğa asasen munəjjimlər xu tabıqıdiki adəmlərdin boluxi kerək idi. □ **1:7** «Aqwat bexi ularöğa yengı isımlar, yəni Daniyalöğa Bəltəxasar, Hənanıyaöğa Xadrak, Mixaelöğa Mixak, Azariyaöğa Əbədnego degən isımlarnı koydı» — bu koyqan isımlar, asasen butpərəslık bilən munasiwətlik bolup, əslı wə yengı isımlirining məniliri təwəndikidək: — Daniyal — «Huda mening sot kıləququmdur» Bəltəxasar — «Bəl (bir məbud) uning həyatini koşdisun». Hənanıya — «Pərwərdigar mehir-xəpkətliktur» Xadrak — «Aku (bir məbud)ning buyruki» Mixael — «Hudaöğa kim ohxıyalısun?» Mixak — «Aku (bir məbud)öğa kim ohxıyalısun?» Azariya — «Pərwərdigar Yardəmqimdur» Əbədnego — «Nego (nur qaçıdioğan məbud)ning kuli» □ **1:8** «Daniyal padixah bəlgiligən nazu-nemətlər wə xahənə xarabliri bilən özini Huda aldida napak kılmaslıkka bəl baqlidi» — Daniyal Yəhudıy boləraqka, Musa pəyoəmbərgə bəriləğan «mukəddəs qanun»öğa asasen, bəzi gəxlər, məsilən qoxka, təgə, toxkən gəxini yeyıxə bolmaytı. Kan qıkarımay boşup öltürgən bolsa, yeyıxə bolmaytı. Uning üstigə, Babil ordisidikilər yegən gəxlər wə iqkən xarablar məbudlaröğa beoxıxlanəğan bolup, axu məbudlarnı mədhıyiləx üqün yəp-iqilətti. ■ **1:8** Law. 15:1-35; 17:12; Kan. 14:3-21; 1Kor. 8:4, 8-10

— Mən öz oqjam padixahın qorkimən. Silərning yemək-iqmikinklarni u ozi bəlgiligən; u əgər silərni baxka kurdax yigitlərdək saqlam qiray əməs ikən dəp qarisa, undakta silər padixahka mening kallamni alduruquci bolisilar, — dedi.

¹¹ Xuning bilən Daniyal kelip aqwat bexi özige wə Hananiya, Mixael wə Azariyalarqa təyinligən oqjiddardin tələp kilip: ¹² — Kəminilirini umaq, kəktat wə su bilənla bekip on künlük sinak kilsila.

¹³ Andin bizning qirayimiz bilən padixahning esil tamikini yegən yigitlərnin qirayini selixturup baksila, andin kəzixliri boyiqə kəminilirigə ix kərgəyla! — dedi. ¹⁴ Oqjidar ularning gepigə kirip, ularni on kün sinap kəruixkə maqul boldi. ¹⁵ On kündin keyin qarisa, ularning qirayliri padixahning nazu-nemətlirini yegən yigitlərnin kidinmu nurluk wə toloqan kərüdi. ¹⁶ Xuningdin keyin oqjidar ularqa padixah bəlgiligən nazu-nemətlərni wə iqxkə bəlgiligən xarabni bərməy, ularning ornida umaq, kəktatlarni berixkə baxlidi.

¹⁷ Bu tət yigitni bolsa, Huda ularni hərhil ədəbiyat wə ilim-məripəttə danixmən wə uqumuxluk kildi. Daniyalmu barliq oqayibanə alamətlər bilən qüxlərgə təbir berixkə parasətlük boldi. ¹⁸ Padixah bəlgiligən muddət toxkinida, aqwat bexi yigitlərnin həmmisini Nebokadnəsarning aldioqa elip bardi. □ ¹⁹ Padixah ular bilən bir-birləp sözləxti; yax yigitlərnin heqkaysisi Daniyal, Hananiya, Mixael wə Azariyalarqa yətmidi. Xunga bu tətəylən padixahning hizmitidə kaldi.

²⁰ Padixahka danalix-hekmət kerək bolqanda yaki yorutux kerək bolqan hərəkəndə məsiligə jawab izdigəndə, ularning jawabini uning seltənitiidiki barliq rəmqi-palqi yaki pir-ustazliriningkidin on həssə toqra qıqattı.

²¹ Daniyal Pars padixahi Qorəx təhtkə olturuqan birinqi yilqiqə ordida dawamliq turdi. □

2

Nebokadnəsar kərgən qüx

¹ Nebokadnəsar təhtkə olturup ikkinqi yili, birnəqqə qüx kərđi; uning rohi parakəndə bolup, uykusi kaqti. ² Xunga padixah rəmqi-palqi, pir-ustaz, jadugər wə kaldiy munəjjimlərnin qüxlirigə təbir berixkə qaqirixni buyrudi. Ular kelip padixahning aldida turdi. □ ³ Padixah ularqa:

— Mən bir qüx kərdüm, bu qüxning mənisini bilixkə kənglüm nəhayiti tit-tit boluwatidu, — dedi. □

⁴ Andin kaldiylər padixahka (aramiy tilida): — Aliyliri mənggü yaxioqayla! Kəni kəminilirigə qüxlirini eytkayla, biz təbir bərimiz, — dedi. □

⁵ Padixah kaldiylərgə: — Məndin buyruq! Silər awwal kərgən qüxümnin eytip andin təbir bərixinglar kerək. Undak qilmisanglar kıyma-qıyma

□ **1:18 «Padixah bəlgiligən muddət toxkinida...»** — yəni üç yil (5-ayətni kəruing). □ **1:21 «Daniyal Pars padixahi Qorəx təhtkə olturuqan birinqi yilqiqə ordida dawamliq turdi»** — Pars padixahi Qorəx 66 yildin keyin Babil imperiyəsini istela kildi (miladiyədin ilgiriki 539-yili).

□ **2:2 «kaldiy munəjjimlər»** — Kaldiya Babil imperiyəsidiکی muhım bir rayon idi, xu yərdikilər «aliyanap kixilər» dəp qarilatti. Babil ordisi kəidə-yosunliriqə asasən munəjjimlər xu təbikidiki adəmlərdin boluxi kerək idi. □ **2:3 «kənglüm nəhayiti tit-tit boluwatidu»** — ibraniy tilida «rohim nəhayiti tit-tit boluwatidu».

□ **2:4 «Andin kaldiylər padixahka (aramiy tilida): — Aliyliri mənggü yaxioqayla! ... »** — muxu ayəttin tartip 8:1kiqə ayətlər aramiy tilida yezilqan.

kiliwetilisilەر, öyüngerlar həjəthaniyə aylanduruwetilidu! ■ ⁶ Ləkin qūxūmni eytip, uningəyə təbir bəralisənglar məndin sowəlatlar, in'amalar wə aliy izzəttin muyəssər bolisilər. Əmđi qūxūmni eytinglar, təbir beringlar! — dedi.

⁷ Ular padixahğa yənə bir kətim:

— Aliyliri qūxlirini eytkayla, andin əzlrigə təbirini eytip berimiz, — dedi.

⁸ Bu qəşdə padixah jawabən:

— Xūbhəsiziki, silər pərmanimdin qəytməydiəjinimni bilgəqkə, wəqitni kəynigə sürūwətilisilər. ⁹ Ləkin qūxūmni eytip bərmisənglar, silərgə pəkət buyruqumla qəlidu. Qūnki silər wəqit əhwalni əzgərtidu, dəp bilip əzərə til biriktürüp, yələqəngilik kilip mənə aldimaqçı bolisilər. Xungə qūxūmni eytsənglar, andin qūxūmgə həkikətən təbir bəraləydiəqanliqinglarni xu qəşdila bilimən, — dedi.

¹⁰ Kaldiyələr padixahğa jawabən:

— Duniyada aliylirining soriəqan ixini eytip bəraləydiəqan həqbir adəm yəktur. Həqkəndə padixah, uning kəndə uluə yəki küqlük boluxidin kət'iynezər, rəmçi-pəlqi, pir-ustaz yəki kaldiy munəjjimlərgə mundaq tələpni kəyöqan əməs. ¹¹ Qūnki aliylirining soriəqanliri həkikətən əlamət müxkül, iləhlərdin baxqə həqkim uni ayan kılalmaydu. Ləkin iləhlərnin makani insanlar arisida əməs, — dedi.

¹² Padixah kəttik qəzəplini pəqqiklanəqan həlda, Babil ordisidiki barlıq danixmənlərnə öltürüxnə əmr kildi. ¹³ Xuning bilən padixahning barlıq danixmənlərnə öltürüx toşrisidiki buyruki qūxürüldi. Xungə *hizmətkarliri* Daniyal wə uning dostlirinimu öltürüx üqün izdidi.

Hudaning Daniyaləyə qūxni wə mənisini ayan kılıxi

¹⁴ Xu qəşdə Daniyal Babildiki danixmənlərnə öltürüx əmrini ijrə kiləyli qıkkən padixahning hususiy muhəpizətqilər baxlıki Ariokqə aqılanə wə danixmənlərgə jawab qəyturup ¹⁵ uningdin: — Padixahning qūxürgən pərmani nemə üqün xunqə jiddiy? — dəp soridi. Ariok əhwalni Daniyaləyə eytip bərdi. □ ¹⁶ Daniyal dərhal padixah aldioyə kirip, padixahın qūxigə təbir bərgüdək wəqit berixni tələp kildi. □

¹⁷ Andin Daniyal öyigə qəytip, əhwalni dostliri Hənanिया, Mixael wə Azariyaləyə eytip bərdi. ¹⁸ U ulardın əxtiki Hudadin bu qūxning siri toşruluk rəhim-xəpəkət iltija kilip, mən Daniyal wə dostlirim tətimizning Babildiki baxqə danixmənlər bilən billə həlak kılınmaslıqimizni tilənglar, dəp tələp kildi. ¹⁹ Andin kəqidə Daniyaləyə qəyibənə kərünüxtə xu sirning yeximi wəhiy kılindi. Xuning bilən Daniyal əxtiki Hudaəyə həmdusanalar okup mundaq dedi:

²⁰ «Hudaning nami əbədil'əbəd mədhüyiləngəy!

Qūnki danalik wə küq-küdrət Uningkidur.

²¹ U wəqit, pəsillərnə Əzgərtküqidur;

U padixahlarni yiktidu,

Wə padixahlarni tükləydu;

U danaləyə danalik, aqılanaləyə həkmət beridu.

²² U qəngqur wə sirlik ixlarni axkariliəuqidur, Kəranəşulukqə yoxurunəqan ixlarni yahxi bilgüqidur, Nur həmixə Uning bilən billidur.■

■ 2:5 Dan. 3:29 □ 2:15 «... pərmani nemə üqün xunqə jiddiy» — yəki «... pərmani nemə üqün xunqə kəttik?».

□ 2:16 «padixahın qūxigə təbir bərgüdək wəqit berixni tələp kildi.» — yəki «padixahın qūxigə təbir berix üqün uningəyə wəqit bəkitixni tələp kildi.».

■ 2:22 Ayup 32:8

²³ I manga danalix wə küç bərgən ata-bowilirimning Hudasi, Sanga xükür wə həmdusanalar eytay!
Sən hazırta biz dua qiləjan ixni manga axkariliding,
Padixahning soriəjan ixini bizgə kərsitip bərding».

Daniyalning padixahning qūxigə təbir berixi

²⁴ Andin Daniyal padixah Babildiki danixmənlərni ɵltürüxkə təyinligən Ariəkning aldioə berip unioəja:

— Babildiki danixmənlərni ɵltürmigəyla. Meni padixahning aldioə baxlap kirgəyla, mən padixahning qūxigə təbir berəy, — dedi.

²⁵ Ariəx xuan Daniyalni padixah Nebokədnəsarning aldioə baxlap kirip, padixahqa: —

«Mən Yəhədiy əsirlər iqidin aliylirining qūxigə təbir berələydioəjan bir xixini taptim» — dedi.

²⁶ Padixah Daniyal (Bəltəxasar dəpmu atilidu)əja:

«Sən mening kərgən qūxūmni ayan qilip, unioəja təbir berələmsən? — dedi.

²⁷ Daniyal padixahning aldida turup xundəx jawab bərdi:

— I aliyliri, sili soriəjan bu sirni danixmən, pir-ustaz, rəmqi-palqi wə munəjjimlar əzligə yexip berəlməydu. ²⁸ Birəx ərxte sirlarni axkarilioəqi bir Huda bar. U bolsa aliylirioəja ahirki zamanning künliridə nemə ixlarning bolidioəjanlikini ayan kildi. Əmdi əzligining qūxini, yəni aliyliri uhlawatqanda kərgən əyayibənə alamətlərni eytip berəy: — □

²⁹ — I aliyliri, sili uhlaxqa yatqanda kəlgüsidiği ixlarni oylap yattila. Sirlarni birdinbir Axkarilioəqi əzligə yüz beridioəjan ixlarni kərsətti.

³⁰ Manga kəlsək, bu sirning manga ayan kilinoəini mening bəxqa jan igiliridin artuk həkmətkə igə boləjanlikimdin əməs, bəlxki bu qūxning təbirini, xundəxla xah aliylirining kəngülliridiki oylirini əzligə məlum kilix üqündur.

³¹ — Əy aliyliri, sili əyayibənə alaməttə əzligining aldiridə turoəjan gigant bir həykəlni kərdilə. Bu həykəl nəhayiti gəwdilik bolup, zor nur qəknəp turidioəjan həywətlilik həm kərkunəqluk idi. ³² Həykəlning bəxi esil altundin, kəkriki wə kəlliri kümüxtin, bəl wə saəriliri mistin,

³³ Yuta-pəqiki tēmürdin, puti tēmür bilən layning arilaxmisidin yasəloəjan.

³⁴ Əzliri uni kəruwatqan qəqliridə, adəm kəli bilən kəzilmioəjan bir tax kəlip həykəlgə urulup uning tēmür bilən layning arilaxmisidin yasəloəjan putini qəkiwətti. ³⁵ Uningdiki tēmür, lay, mis, kümüx, altunlar xuan pərqə-pərqə kilinip, xamal ularni bəəyni yazlik hamandiki topilarni uquroəjandək, qayta həq tepilmioəjudək kilip uquriwətti. Ləkin həliki tax yooəjanəp, pütkül jahənni qəplioəjan əyayət zor bir təoəqa aylandı.

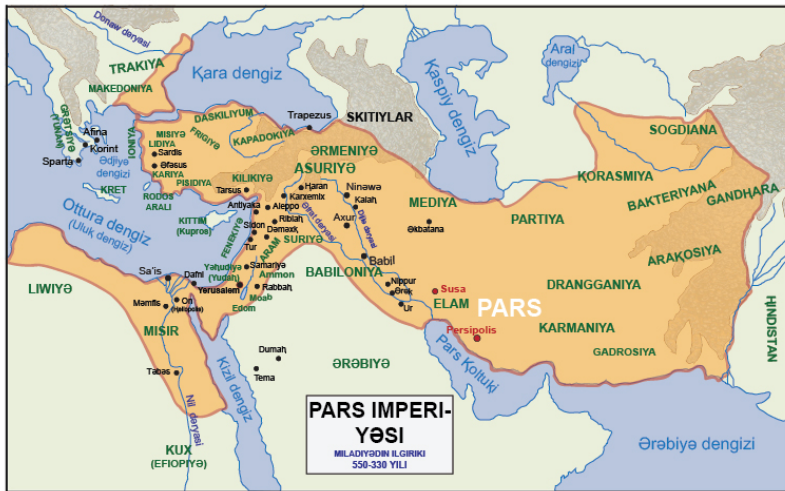
³⁶ Kərgən qūxliri mana xudur. Əmdi biz əzligə bu qūxning mənisini yexip berimiz. □ ■

□ **2:28 «aliyliri uhlawatqanda kərgən əyayibənə alamətlər...»** — aramiy tilidə: «sili kariwəttə yatqanda kalliliridə kərgən əyayibənə alamətlər.» deyilidu. □ **2:36 «Əmdi biz əzligə bu qūxning mənisini yexip berimiz»** — «biz» dəgən bu səz xūbhisizki, Daniyalning əzigə wə üq dostioəja wakəlitən səz kiləjanini bildüridu. ■ **2:36** Dan. 7

Babil imperiyəsi

³⁷ Əy aliyliri, əzliri pütkül padixahlarning bir padixahi, ərxtiki Huda siligə padixahlik, nopuz, küg wə xəhərət ata kildi. ³⁸ İnsan baliliri, hāywanatlar, uqar-kanatlar məyli kəyərdə tursun, Huda ularni qolliriya tapxurup silini ularning həmmisigə hākim kildi. Sili u hēykəlning altun bexidursila.

Pars imperiyəsi

³⁹ Əzlidiridin keyin yənə bir padixahlik kelidu. Lekin u silining padixahlikliriya yətməydu. Uningdin keyin üçinqi bir padixahlik, yəni

mis padixahlik kelip pütkül yər yüzigə həkım bolıdu.

Gretsiyə (Yunan) imperiyəsi

⁴⁰ Uningdin keyinki tötinqi padixahlik bolsa tømürdək mustəhkəm bolıdu. Tømür barlık baxka nərsilərnı qeqıwetip boysundurıniədək, xuningə qeqıwetıdu. Tømür padixahlik öz aldinqi padixahlarning həmmisini ezi qeqıwetıdu.

Rim imperiyəsi

⁴¹ Özliri kərgəndək təmür bilən seşiz layning arilaxmisidin yasalojan put wə barmaklar bu padixahlikning bəlünmə bolup ketidojanini kərsitidu. Biraq bu padixahlik tēmürdək küçkə igə bolidu, qünki sili kərgəndək, tēmür bilən lay arilaxkan. ⁴² Təmür bilən layning arilaxmisidin yasalojan putning barmakliri u padixahlikning bir qismining küçiyidojanlikini, bir qismining ajizlixidojanlikini kərsitidu. ⁴³ Özliri tēmür bilən layning arilaxkanlikini kərdilə. Bu u *padixahlikning həkümdarliri padixahlikning puqraliri bilən ittapaqlaxmaqçı boləjanlikini* kərsitidu. Lekin tēmür lay bilən arilaxmiojandək, birlixip ketəlməydu. □ ⁴⁴ U *ahirki* padixahlar təhttə olturojan məzgildə, ərxiki Huda yimirilməs bir padixahlik bərpə kilidu. Bu padixahlik hərgiz baxka bir həlkəyə ötməydu; əksiqə u bu baxka padixahliklarni üzül-kesil gumran kilip, əzi mənggü məzmut turidu. □ ■ ⁴⁵ Özliri adəm kəli bilən kəzilmiojan bir taxning taədin qıkkini wə uning həkəldiki tēmür, mis, lay, kümüx, altunni qəkiwətkənlikini kərdilə. Xunga uluq Huda aliylirioja kəlgüsida yüz beridojan ixlarni bildürgən. Kərgən qüxliri qoqum əməlgə axidu, berilgən təbir mutlək ixənqliktur. □ ■

Padixahning Daniyaloja in'am berixi

- 2:43 «*padixahlikning puqraliri bilən...*» — aramiy tilida: «insanlarning nəslı bilən...».
- 2:44 «*U ahirki padixahlar*» — putning barmaklirining padixahlarəja wəkillik kilidojanlikini kərsətsə kerək. Bu bab wə 7-bab toşruluq «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:44 Dan. 3:33; 4:31; 6:27; 7:14, 27; Mik. 4:7; Luqa 1:33 □ 2:45 «*Özliri adəm kəli bilən kəzilmiojan bir taxning taədin qıkkini wə uning həkəldiki tēmür, mis, lay, kümüx, altunni qəkiwətkənlikini kərdilə...*» — bu bəbtiki bəxarətlər toşruluq «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:45 Yəx. 8:14; 28:16; Zəb. 118:22; Zək. 3:9; Mat. 21:42-44; Yh. 3:31; 8:23

⁴⁶ Andin padixah Nebokadnəsar özini yərgə etip Daniyaləşa səjdə kildi wə uningəşa hədiyə berip huxpurak-isrik selixni əmr kildi. ⁴⁷ Padixah uningəşa:

— Dərwəkə, sening Hudaying ilahlar iqidə əng uluəş İlah, padixahlarınq hojisi wə sirlarni axkariloquqi ikən, qünki sən bu sirni yəxtinq! — dedi.

⁴⁸ Andin padixah Daniyalning mərtiwisini yukiri kilip, uningəşa nuroşun esil sowəşatlarıni təkdım kildi. U uni pütkül Babil əlkisigə həkim boluxka təyinlidi wə uni Babildiki danixmən-əkilədarlarınq bax aqsakili kildi.

⁴⁹ Daniyalning padixahtin tələp kilixi bilən, padixah Xadrak, Mixak wə Əbədnegolarni Babil əlkisining məmuriy ixlirini idarə kilixka təyinlidi. Daniyal əzi orda hizmitidə qaldı. □

3

Nebokadnəsarning altun həykəlgə qoşunuxni əmr kilixi

¹ Padixah Nebokadnəsar altundin egizliki atmix gəz, kəngliki altə gəz kelidioşan bir həykəl yasap, Babil əlkisining Dura tüzlənglikigə ornatti. □ ² Padixah barlık wəzir, waliy, həkim, məslihetqi, həziniqi, sotqi, sorakqılarni xundakla hərəkəysi əlkiyərdiki baxka əməldarlarınq həmmisini padixah Nebokadnəsar ornatқан bu altun həykəlni öz ilahioşa atax murasimioşa katnixixka pərman qüxürdi. ³ Xuning bilən wəzirələr, waliylar, həkimlar, məslihetqilər, həziniqilər, sotqılar, sorakqılar, xundakla hərəkəysi əlkiyərdiki baxka əməldarlarınq həmmisi atax murasimioşa jəm boldi. Ular həykəlninq aldidə turdi.

⁴ Jakarqi yukiri awaz bilən:
— Əy hərəkəysi əl-yurt, hərəkəysi taipilərdin kəlgənlər, hər hil tilda səzlixidioşan qowmlar, ⁵ silər sunay, nəy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarınq awazini anglişan həman, yərgə bax urup padixah Nebokadnəsar ornatқан altun həykəlgə səjdə kilinglar. □ ⁶ Kimki bax urup səjdə kilmisa, xuan dəhətlik yalkunlap turoşan humdanəşa taxlinidu, — dəp jakarlıdi.

⁷ Xunga, sunay, nəy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarınq awazini anglişan həman hərəkəysi əl-yurt, hərəkəysi taipilərdin kəlgən, hərhil tilda səzlixidioşan qowm yərgə bax urup Nebokadnəsar ornatқан altun həykəlgə səjdə kilixti.

Kaldiyələrninq üq buradərning üstidin ərz kilixi

⁸ U qaoşda, bəzi kaldiyələr aldioşa qikiş Yəhudiyələr üstidin ərz kildi. ⁹ Ular padixah Nebokadnəsarəşa:

— I aliyliri, mənggü yaxioşayla! ¹⁰ Aliyliri sunay, nəy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarınq awazini anglişan həman həmməylən yərgə bax urup altun həykəlgə səjdə kilsun, ¹¹ xundakla kimki yərgə bax urup səjdə kilmisa, u dəhətlik yalkunlap turoşan humdanəşa taxlansun dəp pərman kiləşanidila. ¹² Sili Babil əlkisining məmuriy

□ **2:49 «Daniyal əzi orda hizmitidə qaldı»** — aramiy tilidə «Daniyal padixahning dərwazisidə turatti». Kona zamanlarda əhərninq yaki ordinq dərwazisi bolsa, sorakqılar həküm qikiridioşan jay idi. □ **3:1 «egizliki atmix gəz, kəngliki altə gəz...»** — «gəz» (yaki «jəynək») jəynəktin qolning uqioşiqə boləşan ariliktur, təhminən 40-45 santimetr. □ **3:5 «lira»** — lira bolsa tet tarlık bir hil saz. **«bulman»** — bulman bolsa bir hil püwlinidioşan saz.

ixlirini baxkuruxka təyinligən birnəqqə Yəhüdiy, yəni Xadrak, Mixak, Əbədnegolar bar; i aliyliri, bu adəmlər siligə hərmətsizlik kiliwatidu. Ular padixahning ilahlorining ibaditidə bolmıdi yaki padixah ornatқан altun həykəlgimu səjdə kılmaydu, — dedi.

¹³ Xuni anglap padixah Nebokadnəsar dəroəzəp bolup, Xadrak, Mixak, Əbədnegolarni öz aldioəa kəltürüxni əmr kıldi. Xuning bilən ular bu üqəylənni padixah aldioəa əpkəldi. ¹⁴ Nebokadnəsar ularoəa:

— Xadrak, Mixak, Əbəddnego, silər rasttin mening ilahlorimning hizmitidə bolmidinglarmu həm mən ornatқан altun həykəlgə səjdə kılmidinglarmu? ¹⁵ Həzir silər sunay, nəy, kalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarining awazini angliəan həman, mən yasatқан həykəlgə səjdə kılixka təyyar tursanglar, yahxi. Lekin səjdə kılmisanglar, silər dərhal dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdanəoəa taxlinisilər. Xu qəoəda kəndək ilah kelip silərni qənggilimdin kutkuzuwalidikin, kəni?! — dedi.

¹⁶ Xadrak, Mixak, Əbədnegolar padixahka jawabən:

— I Nebokadnəsar, bu ixta biz əzimizni aklximiz həjətsiz. ¹⁷ Biz səjdə kılip keliwatқан Hudayimiz bizni dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdandin kutkuzalaydu; i aliyliri, U qəqum əzlorining ilkidin bizni kutkuzidu.

¹⁸ Lekin bizni kutkuzmioəan təkdiədimu, aliylirigə məlum bolsunki, biz yənıla ilahlorining hizmitidə bolmaymiz wə sili ornatқан altun həykəlgə səjdə kılmaymiz, — dedi.

Üq dostning əliimgə buyruluxi

¹⁹ Buni angliəan həman padixah Nebokadnəsarning təri buzulup, Xadrak, Mixak, Əbədnegolaroəa kəttik oəzəpləndi. Xuning bilən adəmlirigə humdanni adəttikidin yəttə həssə kəttik kizitixni buyrudi.

²⁰ U kəoxunidiki əng kəwul palwanlaroəa Xadrak, Mixak, Əbədnegolarni baəlap, dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdanəoəa taxlaxni buyrudi.

²¹ Xuning bilən ular tonliri, ixtanliri, səlliliri wə baxka libas kiyimliri selinmioəan həlda baəqlinip dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdanəoəa taxlandi.

²² Padixahning əmrining kəttiklikini bilən humdandiki ot intayin yalkunlap yenip turatti, xunglaxka humdandin qikiwatқан yalkun Xadrak, Mixak, Əbədnegolarni kətürgən əskərləni kəydürüp taxlidi. ²³ Xundək kılip Xadrak, Mixak, Əbədnego üqəylən baəqləklilik həlda dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdanəoəa qüxüp kətti.

²⁴ Andin Nebokadnəsar qəqügən həlda ornidin qəqrəp turup, məslihetqi wəzirliridin:

— Biz baəlap ot iqigə taxliəijimiz üq adəm əməsmu? — dəp soridi.

— Ular jawabən «Xundək, i aliyliri! — dedi.

²⁵ Padixah jawabən:

— Mana, mən tət adəmning baəqləksiz həlda ot iqidə ərkin mengip yürüwatқinini kəruwatimənoəu, ular kilqə kəyğəndək əməs; həmdə tətinqi kixi ilahlarıning oəqlidək turidu! — dedi.

Üqəylənni humdan otidin qikixi wə əstürüluxi

²⁶ Xuning bilən Nebokadnəsar dəhxtəlik yalkunlap turoəan humdanning əoziəoəa yəkin kelip:

— Xadrak, Mixak, Əbədnego! Həmmidin Aliy İlahning kulliri, qikinglar, mayakka kelinglar! — dəp towlıdi. Xuning bilən Xadrak, Mixak wə Əbədnego ottin qikti.

²⁷ Barlik wəzirlər, waliylar, hākimlar wə padixahning məslihətqi wəzirliri yiqilip kelixip bu üqəyləngə tikilixip qaraxti; ularning qilqə köygən yeri yok idi, qaç-saqallirimu köymigən, kiyim-keqəklirimu xu peti idi, üsti-bexidimu is-tütunning puriki yok idi.

²⁸ Nebokədnəsar mundak dedi:

— Xadrak, Mixak, Əbədnegolarning Hudasiya xükür-sanalar boləjay! U Öz pərixtisini əwətip, Əzigə tayanəjan kullirini kutquziwaldi. Ular əzlrining ilahidin baxka heqkəndak ilahka hizmət qilmaslik üqün wə yaki bax urup səjdə qilmaslik üqün, pəkət öz Hudayimizningla ibaditidə bolimiz dəp padixahning pərmanioya hilaplik kilip həyatini təwəkkul kildi. □ ²⁹ Əmdi mən xundak pərman qüxürimənki: Kaysi əl-yurt bolsun, kaysi taipilərdin kəlgən bolsun, kaysi tilda səzlixidiojanlar bolsun, Xadrak, Mixak, Əbədnegolarning Hudasiya kara qaplaydikən, pütün teni kiyma-qiyma kilinsun, öyliri həjəthaniya aylandurulsun! Qünki bundak kutquzalaydiojan baxka ilah yok. ■

³⁰ Xuning bilən padixah Xadrak, Mixak, Əbədnego üqəylənni estürüp, Babil əlkisidə yukiri mənəspəke təyinlidi.

4

Nebokədnəsarning ikkinqi qüxi toşruluk yazəjan het

¹ «Mənki padixah Nebokədnəsardin yər yuzidiki hər bir əl-yurtka, hər kaysi taipilərgə, hər hil tillarda səzlixidiojan qowmlarəya amanənlilik exip-texip turəjay!

² Həmmidin Aliy Huda manga kərsətkən alamətləni wə karamətləni jakar laxni layiq taptim. ³ Uning kərsətkən məjizilik alamətliri nemidegən uluq! Uning karamətliri nemədegən kaltis! Uning padixahlığı pütməstügiməstür, Uning hākimliki dəwrdin-dəwrgiqə dawamlixidu! ■

⁴ Mənki Nebokədnəsar öyümdə bihəraman olturənimda, ordamda bayaxat turmux kəqüriwatkinimda, ⁵ meni intayin kərkitiwətkən bir qüxni kərdüm, ornunda yatkinimda beximdiki oylar wə kallamdiki qəyibanə alamətlər meni aləzadə kildi.

⁶ Babildiki barlik danixmənləni aldimoqa qaçirixka pərman berip, ularning qüxümgə təbir berixini buyrudim. ⁷ Xuning bilən barlik rəmqi-palqi, pir-ustaz, kaldiyələr wə munəjjimlar kelixti. Mən qüxümnı eytip bərdim, lekin ular manga təbirini bərləmid. □ ⁸ Ləkin ahirda Daniyal kirdi (uning yənə bir ismi Bəltəxasar bolup, mening ilahimning namioya əsasən qoyulojan). Mukəddəs ilahlarning rohi uningda ikən. Mən qüxümnı eytip, uningəya:

⁹ — Əy palqilarning baxliki Bəltəxasar, mukəddəs ilahlarning rohi səndə ikənlikini, sanga heqkəndak sir təs kəlməydiojanlikini bildim, xunga mening kərgən qüxümdiki qəyibanə alamətləni qüxəndürgəysən, xundakla uningəya təbir bərgəysən, — dedim. □

¹⁰ — Mən ornunda yatkinimda kallamda mundak mukəddəs qəyibanə alamətləni kərdüm: Mana, yər yuzining hilaplik otturisiya bir tıp dərəh bar ikən; u

□ **3:28** «... Padixahning pərmanioya hilaplik kilip həyatini təwəkkul kildi» — aramiy tilida «... Padixahning pərmanioya hilaplik kilip tənirini təwəkkul kildi». ■ **3:29** Dan. 2:5 ■ **4:3** Zəb. 93:1, 2; Dan. 6:27 □ **4:7** «berəlmidi» — yaki «bərəmid». □ **4:9** «Əy palqilarning baxliki Bəltəxasar, mukəddəs ilahlarning rohi səndə ikən...» — bu padixahning kəz-qarixi. Daniyal əzi palqə əməs, əlwəttə. Palqilik Təwratta kət'iy mən'i kilinidu.

tolimu egizmix. ¹¹ U baroʻanseri qong həm məzmut  s p, asmanoʻa takixiptu, u dunyaning q tlirigimu k r nidik n. ¹² Uning yopurmakliri qiraylik, mewisi intayin mol ikən. Uningda pütkül dunyoʻa yətküdək ozuk bar ikən. Uning astida daladiki haywanlar sayidaxidik n, xahlirida asmandiki uqar-qanatlar makan kilidik n; mewisidin barlik  t igilirimu ozuklinidik n.

¹³ Ornumda yetip, kallamda kerg n  yayiban  alam tlarni k r watim n, mana, asmandin bir kez tqi mu kk l, yəni muşeddəs bir p rixta q x p, □ ¹⁴ mundak jakarldi:

— «D r hni kesip, xahlirini kirkip, yopurmaklirini w  mewilirini kekip q x r p qeqiwetinglar. D r h t widiki yawayi haywanlar uningdin yiraklaxsun, uning xahliridiki kuxlar tezip kətsun. ¹⁵ Yerd  p k t k t kinila yiltizi bilən, mis w  t m r bilən q mb rl p, yumran ot-q pl r bilən bill  dalada qaldurunglar. U asmandiki xəbnəmdin qilik-qilik h l bolup tursun. Uning nesiwisi ot-q p y ydi qan yawayi haywanlar bilən bill  bolsun. ¹⁶ Ad miy  klidin məhrum kilinip, uning a yawayi haywanlarning  kli berilsun, xundakla xu hal tt  «y tt  wakit» tursun. □ ¹⁷ Dunyadiki jan igiliri H mmidin Aliy Bolouqining insanlarning padixahlikining h mmisini idar  kilidi qanlik , xundakla uning padixahlik h kukini  zi talli qan kixi (m yli u heqnemig   rzm s ad m bolsimu)g  beridi qanlikini bilsun d p, bu h k m kari uqi mu kk llarning p rmani bil n, y ni mu edd s p rixtilarning qarar buyruki bilən b lgil ng ndur».

¹⁸ — Mən padixah Neboʻadn sar mana xundak q xni k rdum.  y Bəltəxasar, q x mg  təbir bərgəysən. Padixahlikimdiki danixmənlər iqid  mən  q n buning a təbir ber leydi qan birmu adəm qikmididi. Lekin sən təbir ber leys n, q nki  ng muşeddəs ilahlarning rohi səndə ikən.

¹⁹ Xuning bilən Bəltəxasar d pmu ataloqan Daniyal bir haza h yranlikta alakzadə boldi w  q x toqrisida oylap tolimu biaram boldi.

Padixah: —  y Bəltəxasar, bu q x w  uning təbiri seni alakzadə kilmisun, — dedi.

Bəltəxasar javabən:

— I aliyliri, bu q x silidin nəprətləngənlərgə bolsun, uning təbiri  zligig   m s, d xm nligig  qüxkəy! □ ²⁰⁻²¹ Baroʻanseri  s p məzmut bol qan, egizliki asmanoʻa takixidi qan, pütkül dunyoʻa k r nidi qan, yopurmakliri qiraylik, mewisi intayin mol bol qan, pütkül dunyoʻa yətküdək ozuk bolidi qan, sayisida yawayi haywanlar turidiəqan, xahlirida uqar kuxlar makan kilidiəqan d r h bolsa, yəni sən kerg n d r h — d l  zlidir, i aliyliri!

— Q nki sili qong w  məzmut  stila; silining h yw tliri exip pələkkə y tti; h k mranlikliri y r yüzining q tlirig  yetip bardidi.

²² — Q nki sili qong w  məzmut  stila; silining h yw tliri exip pələkkə y tti; h k mranlikliri y r yüzining q tlirig  yetip bardidi. ²³ Aliyliri qarap turoqan waqitlirida asmandin bir kari uqi, yəni bir muşeddəs p rixta q x p: «Bu d r hni kesip, harab kilinglar. Halbuki, yerd  k t kinila

□ **4:13** «...muşeddəs bir p rixta q xti» — aramiy tilida «bir muşeddəs bolouqi q xti».

□ **4:16** «ad miy  klidin məhrum kilinip» — aramiy tilida «ad miy k ng ldin məhrum kilinip». «yawayi haywanlarning  kli» — aramiy tilida «yawayi haywanlarning yuriki». «...xundakla xu haləttə «y tt  wakit» tursun» — «y tt  wakit» Muşeddəs Kitabta deyilgini boyiqa, y tt  yilni bildüridu.  mma Babilliklarning kalendaridiki bir yil 360 k n bolouq ka, bəlkim 2520 k n boluxi ker k. Bu toqiruluk «ko umq  sez»imizni k r ng. □ **4:19** «bir haza h yranlikta alakzadə boldi» — aramiy tilida «birər sa t h yranlikta alakzadə boldi».

yiltizi bilən qaldururp, mis wə tømür bilən qəmbərləp, yumran ot-qəplər bilən billə dalada qaldurunglar. U asmandiki xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup tursun. «Yəttə waqit» bexidin etkiqə uning nesiwisi ot-qəp yəydiqan yawayi haywanlar bilən billə bolsun, — dəptu.

²⁴ — I aliyiliri, qüxlirining mənisi mana xu — Bular bolsa Həmmidin Aliy Boləuquning pərmani bilən hojam padixahning bexioə qüxidiqan ixlar — ²⁵ Əzliri kixilər arisidin həydiwetilip, yawayi haywanlar bilən billə yaxaydila, kalilardək ot-qəp bilən ozuklandurulidila, dalada asmandiki xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup turidila. Taki sili Həmmidin Aliy Boləuquning pütkül insan padixahlığını idarə kilidiqanlığını wə Uning hokukini Əzi talliqan hərəkandək kixigə beridiqanlığını bilip yətküqə, yəttə waqit baxliridin etidu. ■ ²⁶ «Dərəhning ketikini yiltizi bilən yərdə qaldurunglar» dəp buyrulənikən, əzliri ərxlərninğ həmmini idarə kilidiqanlığını bilip yətkəndin keyin padixahlıqliri əzlrigə kayturulidu.

²⁷ Xunga i aliyiliri, mening nəsihətim siligə layik kərülgəy, gunahliridin kol üzgəyła, ixta həkkanıy boləyła, kəbiqlikloridin tohtap kəmbəqəllərgə rəhimdillik kiləyła. Xundək kiləqandila bəkim dawamlıq gülləp yaxnimamdila?

²⁸ Bu ixlarning həmmisi padixah Nebokadnəsarning bexioə qüxti.

²⁹ On ikki aydin keyin, u Babildiki padixahlıq ordisining əgzisidə səylə kiliwetip:

³⁰ — Karanglar, mən əz izzitim wə xan-xəhritim namayan kilinsun dəp, xahənə ordamning jaylixixi üqün zor küqüm bilən yasiqan həywətlik Babil xəhri muxu əməsmu? — dedi.

³¹ Uning səzi aqzidin tehi üzülməyła, asmandin bir awaz qüxüp: — Əy padixah Nebokadnəsar, bu səz sanga kəldi: Padixahlıq səndin elindi.

³² Sən kixilər arisidin həydiwetilip, yawayi haywanlar bilən billə makan kilisən wə kalilardək ot-qəp yəysən; sən Həmmidin Aliy Boləuquning insan padixahlığını idarə kilidiqanlığını wə Uning hokukini Əzi talliqan hərəkandək kixigə tutkuzidiqanlığını bilip yətküqə yəttə waqit bexingdin etüp ketidu — deyildi.

³³ Bu səz Nebokadnəsarda xuan əməlgə axti. U kixilər arisidin həydiwetilip, kalilardək ot-qəp yəp, teni xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup kətti. Uning qaqliri bürkütning pəyliridək, tirnaklıri kuxning tirnaklıridək əsüp kətti.

³⁴ Əmdi xu күnlər toxkanda, mən Nebokadnəsar asmanəyə kəz tikip kəriwidim, əkil-hoxum əsligə kəldi. Mən Həmmidin Aliy Boləuqioə həmdusana eytip, Mənggü Hayat Turəuqini mədhıyiləp, hərmət əylidim.

Uning həkimliki mənggülik həkimliktur;
Uning padixahlıqi əwladtin-əwladkidur.

³⁵ Uning aldida yər yuzidiki barlıq insanlar həqnemə hesablanmaydu; Ərxtiki qoxunlar wə zemindiki insanlar arisida U nemə kilixni halisa xuni kilidu;

Uning kolini kim tosalisun yaki Uningdin «Nemə kilisən?» dəp soraxkə jür'ət kilalisun?

³⁶ Xuanla əkil-hoxum əsligə kəldi; padixahlıqimning xan-xəripi, izzitim, padixahlıq həywəmmu əsligə kəltürüldi. Məslihetqi wəzirlirim wə əmir-esilzadilirim meni izdəp kəldi. Padixahlıqim mustəhləmləndi; bürünkixidimni zor həywigə yengibaxtin igə boldum.

³⁷ Əmdi mənki Nebokadnəsar ərxtiki Padixahkə həmdusana oquymən, Uni tehimu uluqlaymən wə Uni izzətləymən:

— Uning qiloqanliri həkture,
 Uning yolliri toşridur;
 Uning təkəbburluk yolida mangoqanlarning hōywisini qūxūrūx qūdriti bardur!».

5

Nebokadnəsarning nəwrisi padixah Bəlxazarning ziyapiti

¹ Bir küni padixah Bəlxazar əmir-esilzadilərdin ming kixini təkliپ qiliپ katta ziyapət berip, ularning aldida xarab iqip, əyx-ixrət kəypini sürdi. □

² Padixah Bəlxazar xarabni tetip kōrūp, əzi, əmir-esilzadiliri, əz hotunkenizəkliring xarabni atisi Nebokadnəsar Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthanidin oljiqə aloqan altun-kümüxtin yasaloqan jam-qaqilarda iqxigə xu jam-qaqilarni elip qiqixni buyrudi.

³ *Nəwkərlər* dərhal berip Hudaning Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthanisidin elip kelingən altun jam-qaqilarni elip qiqiti; padixahning əzi, əmir-esilzadiliri, uning hotunliri wə kenizəkliri ularda xarab iqtı.

⁴ Ular xarab iqqəq, altun, kümüx, mis, tōmür, yaşaq wə taxlardin yasaloqan butlarni mədhiyiləxti.

⁵ Dəl xu pəyttə adəm kōlining bəx barmiki pəyda bolup, qiraşqdanning udulidiki ordining tam suwiqioqə hət yezixqə baxlıdi. Padixah hət yazoqan qolning kōrüngən qismini kōrūp, □ ⁶ qirayi tatirip, kōnglidə intayin alaqzadə bolup kətti. Put-qolliri boxixip, putliri tıtrəp kətti.

□ ⁷ Padixah kattik warkirap, pir-ustazlar, kaldiyələr wə munəjjimlarni qakirixni buyrudi. Babildeki danixmənlər kəlgən həman padixah ularoqə: — Kimki tamdiki bu hətlərnı oqup mənisini manga dəp bəralisə, uningə səsün rənglik bir ton kiygüzülüp, boynioqə altun zənjir esilip, padixahlıqta üqinqi mərtiwə berilidu, — dedi. □

⁸ Padixahning danixmənlirining həmmisi ordioqə hazır boldi; ləkin ular nə hətlərnı oquyalmaytti nə padixahqə mənisini qūxəndürüp bəralməytti. ⁹ Bəlxazar tehimu alaqzadə bolup, qirayi tehimu tatirip kətti. Əmir-esilzadilərmu qandak qilixni biləlməy qaldı.

¹⁰ Padixah wə əmir-esilzadilərnı warkiraxqan awazini angliqoqan hanix ziyapət zalioqə kirip, padixahqə mundak dedi:

□ **5:1 «padixah Bəlxazar əmir-esilzadilərdin ming kixini təkliپ qiliپ...»** — padixah Bəlxazar Nebokadnəsarning nəwrisi idi. Əməliyətə xu künlərdə u «muawin imperator» idi; atisi Nabonidus imperator idi, ləkin u adəttə Babilda turmaytti. «... **Ularning aldida xarab iqip, əyx-ixrət kəypini sürdi**» — bu bəbtiki 30-31-ayətlərdin kəriqəndə, xu qəşda Pars qoxunliri Babil xəhirini allıqəşən qorxiwaləqanıdi. Əmdi Babillar nemixqə ziyapət qilidu? Tarihxunaslarning təhlili boyiqə Babil xəhiri (a) intayin mustəhkəm, sepili egiz xəhər; (ə) uningda yirgirmə yillik ozuk-tülük toplanəqanıdi. Xunga padixah əzini tolimu bihətər, dəp qaraytti. □ **5:5 «... qiraşqdanning udulidiki ordining tam suwiqioqə hət yezixqə baxlıdi»** — kizik bir ix xuxi, ərəbləglər qəzoqan asar'ətikilərgə asəsən, Babil ordiliridiki tamlar üstigə ularning əng uluq ələlibə-muwəppəkiyətliri sürət wə səzlər bilən hatiriləngən. Padixah ziyapət qiləndə, mahtinix üqün əzining yekindin buyanki uruxlardiki ələlibisini wə muwəppəkiyətlirini yorutux üqün, qiraşqdən bu rəsimplərnıng udulioqə qoyşuzulatti. □ **5:6 «put-qolliri boxixip,...»** — aramiy tilida: «bəl-saqrisinging boşum-ügiliri boxixip,...». Bu ix-wəqə «Yəx.» 45:41tiki bəxarətnıng bir əməlgə axuruluxi. «**putliri tıtrəp kətti**» — aramiy tilida: «tizliri bir-birini qakqılı turdi». □ **5:7 «uningə səsün rənglik bir ton kiygüzülüp,...»** — qədimki zamanlarda səsün rəng «xahənə rəng» dəp həsəblinatti.

— I aliyliri, mænggü yaxıoqayla! Alaqzadä bolup kätmigöyla, qirayliri tatirap kätmigöy. □ ¹¹ Padixahlıqlirida bir kixi bar, uningda muqəddəs ilahların rohi bar, atiliri tähttiki waqtida, bu kixidä yorukluk, danalix wə əkil-parasət, yəni ilahlarəja has əkil-parasət namayan kilinojanidi. Atiliri Nebokədnəsar, yəni padixah atiliri uni pütün rəmqi-palqilar, pir-ustazlar, kalduylər wə munəjjimların bexi kilip təyinligən. ■

¹² Bu kixidə alahidə bir rohiy hususiyət, bilim, həkmət, qüxlərgə təbir berələydiəjan, tepixmaqlarni yexələydiəjan wə tügün-sirlarni aqalaydiəjan qəbilyət bar idi. Xu kixining ismi Daniyal bolup, padixah uningəja Bəltəxasar dəpmu isim qoyəjan. Xunga bu Daniyal qəkırtilsun, u qokum bu hətlərnin mənisini yexip beridu.

Daniyalning tamdiki hətning mənisini qüxəndürüxi

¹³ Xuning bilən Daniyal padixahning aldiəja elip kelindi, padixah Daniyaldin:

— Padixah atam Yəhuda əlkisidin sürgün kilip kəlgən Yəhudiylar iqidiki heliki Daniyal sənmu? — dəp soriwidi, ¹⁴ — Sən toqruluk həwirim bar, səndə muqəddəs ilahların rohi, xundakla yorukluk, danalix wə alahidə əkil-parasət bar ikən dəp anglidim. ¹⁵ Əmdi danixmənlər wə pir-ustazlarni tamdiki hətni oqup, mənisini manga qüxəndürüp bərsun dəp aldimoəja qəkırtip kelindi; ləkin bu ixning sirini həqkaysisi yexip berəlmidi. ¹⁶ Biraq sən toqruluk angliəjanmənki, sən sirlarni qüxəndürələydikənsən wə tügünlərnin yexələydikənsən. Əgər bu hətlərnin oqup, mənisini qüxəndürüp berəlisəng, sangə səsün rənglik ton kiyüzüldü, boynunigə altun zənjir esilidu, padixahlıqta üqinqi dərijilik mərtiwigə erixisən, — dedi.

¹⁷ Daniyal padixahqa mundaq jawab bərdi:

— Aliylirining in'amliri əzlidirə qalsun, mukapatlirini baxkə kixigə bərgöyla. Əmdilikte mən aliylirioəja bu hətni oqup, mənisini qüxəndürüp bərey. ¹⁸ — I aliyliri, Həmmidin Aliy Huda atiliri Nebokədnəsarəja padixahlıq, uluqluk, xan-xərəp wə həywət bərdi. ¹⁹ Uningəja berilgən uluqluktin hərəkaysi əl-yurt, hərəkaysi taipilər wə hərhil tilda səzlixidiəjan kowmlarning həmmisi uning aldida titrəp qorkup turatti; u kimni halisa xuni əltürətti, kimni halisa xuni tirik qoyatti; kimni halisa xuni mərtiwilik qilatti, kimni halisa xuni pəs qilatti. ²⁰ Ləkin u kənglidə təkəbburlixip, roh-qəlbidə məəqrurlinip mijəzi tərsalixip, padixahlıq təhtidin qüxürülüp, izzitidin məhrum qilindi. ²¹ U kixilər arisidin həydiwetilip, uningəja yawayi həywanların əkli berildi. U yawə exəklər bilən billə makanlixip, kalilardək ot-qəp yegüzüldi, tənə xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup kətti, taki u Həmmidin Aliy Hudaning insan padixahlıqini idarə qilidiəjanlıqini wə U padixahlıqning həqukini Əzi tallioəjan hərəkəndə kixigə beridiəjanlıqini bilip yətküqə xu hələtte boldi. ■

²² Əy Bəlxazar, Nebokədnəsarning oqli turup əzliri bularning həmmisidin həwərliri bolsimu, ləkin əzlrini təwən qilmidila. ²³ Əksiqə təkəbburlixip əxtiki Rəbgə qarxi turdila. Sili Uning muqəddəs ibadəthanisidin olja aloəjan jam-qəqilarni elip kelip, əzliri, əmir-esilzadiliri, əz hotunliri wə kenizəklirimu ularda xarab iqtinqlar andin kərməydiəjan, anglimaydiəjan wə həqnemini qüxənməydiəjan

□ 5:10 «...warkiraxkan awazini angliəjan hanix ziyapət zalioəja kirip,...» — «hanix» muxu yərdə Bəlxazarning anisi yaki qong anisi (Nebokədnəsarning ayali) bolsa kerək. ■ 5:11 Dan. 2:47, 48 ■ 5:21 Dan. 4:22

altun, kümüx, mis, tømür, yaşaq wə taxlardin yasaloğan butlarni mədhiyilidilə. Həlbuki, silining nəpəslirini Öz kolidə tutқан wə silining barlık hərəkətlirini Öz ilkidə tutқан Hudani uluqlimidila. ²⁴ Xunga, Huda bu kólning kørüngən kışimini əwətip bu hətlərni yazdurdi.

²⁵ Bu hətlər: «Mene, mene, təkəl, upharsin» degandin ibarət. □

²⁶ Buning qüxəndürülüxi: — «Mene» — Huda silining padixahlıqlirining hesabini kılıp, uni ayaqlaxturdi.

²⁷ «Təkəl» — sili tarazida tartiliwidila, kəm çiqtila. ²⁸ «Pərəs» — padixahlıqliri parqilinip, Medialıqlar bilən Parslarğa təwə kılindi. □

²⁹ Xuning bilən Bəlxazar dərhal nəwkərlirigə əmr kiliwidi, ular Daniyalğa səsün rənglik tonni kiydürüp, boynıqə altun zənjirni esip koydi; u u toqruluk: «Padixahlık iqidə üçinçiq dərrijilik mərtiwigə igə bolsun» dəp jakarlıdi.

³⁰ Xu keqə kaldiylərning padixahı Bəlxazar öltürüldi. ³¹ Padixahlık bolsa Medialıq Dariusning kəliqə ötti. U təhminən atmix ikki yaxta idi. □

6

Daniyal xirlar əngküridə

¹ Padixah Darius pütün padixahlıqni idarə kılıx üçün bir yüz yigirmə wəzirni hərқaysi yurtlarni baxқuruxқа təyinləxni muwarıq kərди. □

² Buningdin baxқа u bu wəzirlərni nazarət kılıp, bu wəzirlərning hesabini elix, xundakla padixahning həқuқ-mənpəəti ziyanqə uqrimisun dəp Daniyal wə baxқа ikki kixini nazarətqilikke təyinlıdi. ³ Daniyalda əlahidə bir rohiy hususiyət bar boləqəqқа, u baxқа nazarətqilərdin wə wəzirlərdin iқtidarlık çiqti. Xunga padixah uni pətkül padixahlıqni idarə kılıxқа təyinliməqci boldi.

⁴ Xuning bilən baxқа nazarətqi wə wəzirlər uning padixahlıqtiki məmuriy ixliridin səwənlik izdidi. Ləkin ular ərz kıləudək həqқandək bahənə-səwəb yəki səwənlik tapalmıdi. Qünki Daniyal diyanətlik wə ixənqlik bolup, uningdin kılqə kəmqlik yəki səwənlik çiqiralmıqanıdi. ⁵ Xunga xu adəmlər əzara:

— Daniyalning Hudasing kənunıqə munasiwətlik ixliridin baxқа, uningdin əyiblıgüdək həqқandək bahənə tapalmaymız, — deyixti.

⁶ Xunga ular əzara til biriktürup padixahning əldiqə kirip:

— Padixah Darius əliyiliri mənggü yaxıqayla! ⁷ Əliyilirining padixahlıqliridiki barlık nazarətqi, wəliy, wəzir, məslihətqi, həkim

□ **5:25 «Mene»** — «sanax» yəki «hesablıx» degən səzi bilən, **«təkəl»** — «tarazida tartix» degən səzi bilən, **«upharsin»** — «parqilinix» degən səzi bilən əhangdax bolıdu. Aramiy tilidin ibraniy tiliqə tərijimə kılinsa «Bir mina, bir xəkəl, yerim mina» degən bolıdu. Mina wə xəkəl ibraniylarning pul birlikliri idi. □ **5:28 «pərəs»** — «upharsin» degən səzning birlik xəkli (25-ayəttə «upharsin» kəplük xəkildə). «Pərəs» («upharsin») degənlik «Pars» səzi bilən yiltizdax bolup, bu yərdə ikki bislik mənə bildürıdu. Uning padixahlıqi həm parqılanoğan həm Parslarğa mənsup bolıdu, degəni bildürıdu. □ **5:31 «Padixahlık bolsa Medialıq Dariusning kəliqə ötti»** — aramiy tilida «Medialıq Darius padixahlıqni qəbul kıldı». Babil xəhirining kəndək ixəqal kılınəlanlıqi həkqidiki kizik tema toqruluk «Yərəmiya»diki «kəxumqə səz»imizdə, «Babil xəhirining ərüwətilixi toqruluk bəxarətlər» degən bayanlırimizni kərüng. □ **6:1 «Padixah Darius pütün padixahlıqni idarə kılıx üçün...»** — muxu «Darius»ning kim ikənlik toqruluk əlimlar arisida talax-tartix bar. Bəziliri uni parslık Қorəx, dəp қaraydu. Ləkin muxu yərdə Darius «Medialıq» deyilıdu wə 31gə қariqəanda, u Қorəxning қol əstida idi («Medialıq Darius padixahlıqni qəbul kıldı» deyilıdu). Uning əlahiyitini arheologlar tətқиkatlıri bilən eniklıxi mumkin.

wə əməldarlar birlikdə məsləhətləxtuk; hərқандақ kixi ottuz kün iқidə hərқандақ ilahқа hərқандақ dua-tilawət kılıxқа wə yaki hərқандақ kixidin bir nərsə tiləxkə ruhsət bolmisun, i aliyliri, pəқət silidinla tilixi ruhsət bolsun degən xahənə yarlıқning qūxūrūlūxini layıq kerduk. Bu pərman kət'iy bolsun, kimki bu pərmanoқа hilaplık kılsa, u xirlar engkūrigə taxlansun! □ ⁸ Əmdi, i aliyliri bu pərmani bekitip qūxūrgəyla, uning əzgərtilməsliki üqün yarlıқnamigə imza qoyoqayla; qūnki Media wə Pars қanuni boyiqə, pərman qıqirilixi bilənla əzgərtixkə bolmaydu, — dedi. ■

⁹ Xuning bilən Darius pərmani bekitip yarlıқnamioқа қол қoydi. □

¹⁰ Daniyal bu yarlıқnamigə imza qoyuloanlıқini anglap, öyigə қaytti. Uning öyining egzisiđə bir balihana bolup, derizisi Yerusalemoқа қaraydioan bolup, oқuk turatti. U aditi boyiqə derizining aldida tilzinip olturup, hər kūni üq қetim Hudaоқа dua-tilawət kılip xūkur eytatti. ■

¹¹ Lekin heliki adəmlər billə kelip Daniyalning Hudaоқа dua wə tilawət kıliwatқinini kerdı. ¹² Andin ular birlikdə padixahning aldioқа berip pərman toqrisida gəp eqip:

— I aliyliri, əzlriri: Ottuz kün iқidə əzlriridin baxқа hərқандақ ilahdin yaki hərқандақ insandin birər nemini tiligən hərқандақ kixi xirlar engkūrigə taxlansun, degən bir pərmanoқа imza qoyoan əməsmu? — dəp soridi.

Padixah: — Dərwəкə xundaқ kildim, Media wə Pars қanuni boyiqə pərmani əzgərtkili bolmaydu, — dedi.

¹³ Andin ular padixahқа jawabən:

— Yəhudadin əsir elip kelingən kixilərdin heliki Daniyal, i aliyliri, silini wə sili imza qoyoan pərmani kəzgə ilmaydu, bəlki hər kündə üq қetim əz dua-tilawitini kıliwatidu, — deyixti.

¹⁴ Buni anglioan padixah əz-əzigə kayip, kəngül qoyup Daniyalni қutқuxuxқа amal tapmaqçı bolup, u kün patқuqə hərhil қutқuzux amali üstidə izdinip yürdi.

¹⁵ Lekin ahirda u kixilər yənə əzara til biriktürüp padixahning aldioқа jəm bolup uningoқа:

— I aliyliri, əzlrigə məlumki, Medialar wə Parslarning қanuni dəl xuki, padixahning bekitkən hərқандақ қarari yaki pərmanini əzgərtixkə bolmaydu, — deyixti.

¹⁶ Xuning bilən padixahning əmr қilixi bilən Daniyal tutup kelinip, xirlar engkūrigə taxlandı. Padixah Daniyaloқа:

— Sən üzöldürməy ibadət қilidioan Hudaying seni қutқuzivalidu! — dedi.

¹⁷ Bir tax elinip, engkūrning aqzi uning bilən etildi; Daniyalning ixlirioқа heқkim arilaxmisun dəp uni padixah əz məhūri wə uning əmir-əməldarlırining məhūrliri bilən məhūrlidi. ¹⁸ Andin padixah ordioқа қaytip kelip keqini roza tutup otkūzdi; əzining toқal-kenizəkliridin heққaysisini əz yenioқа kəltürmidi, u keqiqə uhliyalmidi. □ ¹⁹ Tang etixi

□ **6:7 «Aliylirining padixahlıқliridiki barlık nazarətçi, waliy, wəzir, məsləhətçi, ҳakim wə əməldarlar...»** — ularning bu bayanidiki «barlık» degən səz yaloanқılık idi; qūnki Daniyal uning iқidə əməs idi, əlwəttə. ■ **6:8** Əst. 1:9; 8:8 □ **6:9 «Xuning bilən Darius pərmani bekitip yarlıқnamioқа қол қoydi»** — 9-ayətning toluқ mənisini bekitix təs. Aramiy tilida «Xuning bilən Darius pərman wə yarlıқnamigə қол қoydi» deyilidu. Buningoқа қariоqanda, ikki yazma yarlık boloan bolsa kerək. Pars ordisidiki қaidə-nizamlardin anqə həwirimiz bolmioaqқа, nemə üqün ikki yarlık kerək boldioqinini bilməymiz. ■ **6:10** 1Pad. 8:44; Zəb. 55:17 □ **6:18 «əzining toқal-kenizəkliridin heққaysisini əz yenioқа kəltürmidi»** — yaki, «u heққandak kəngül eqıxlarnimu қilmidi». «u keqiqə uhliyalmidi» — aramiy tilida «uning uyқusi қақti».

bilənla padixah ornidin turup, aldirap xirlar öngkürigə bardı. ²⁰ Padixah öngkürgə yəqinlixip azablanoqan həlda Daniyalni qakirip:

— Əy Daniyal, Mənggü Həyat Hudaning kuli, sən üzülməs ibadət kilidioqan Hudaying seni xirlardin kutkuziwalmidimu? — dəp tovlidi.

²¹ Daniyal jawabən:

— I aliyliri, mənggü yaxioqayla! ²² Hodayimning pərixisini əwətip xirlarning aozini yunduruxi bilən ular manga heq ziyan-zəhmət yətküzəlmidi; qünki U məndin heqkandak əyib kərmidi. Aliylirining aldidimu mən heqkandak ziyan yətküzgüdək ix kilmidim, — dedi.

²³ Buni anglap padixah intayin huxal bolup, adəmlirini Daniyalni öngkürdin elip qikixni buyrudi. Xuning bilən ular Daniyalni öngkürdin elip qikti. Uningdin kilqə zedə-zəhmət tapalmidi; qünki u Hudasioqə tayanəqanidi. ²⁴ Andin padixah buyruq quxürdi, *nəwkərliri* Daniyalning üstidin xikayət kiləqanlarning həmmisini tutup, ularni bala-qakiliri wə hotunliri bilən qoxup xirlar öngkürigə taxliwətti. Ular öngkür tegigə quxüp bolmayla xirlar etilip kelip, ularning ustihanlirininimu qaynap kiyma-qiyma kiliwətti.

²⁵ Xu ixtin keyin Darius padixah yər yüzidə turuwatqan hərəkaysi əl-yurt, həmmə taipilər, hər tilda səzlixidioqan qowmlarning həmmisigə mundak pütük quxürdi: —

«Həmminglarəqa amanlik exip-texip turəqay!

²⁶ Mən uxbu yarlikni quxürimənki, padixahlikimdiki hər bir yurttiki puqralar Daniyalning Hudasi aldida titrəp qorqsun!

— Qünki U Mənggü Həyat Hudadır,

Mənggü mustəhkəm əzgərməstur,

Uning padixahlikı həlak kilinmas,

Uning həkimiyiti əbədil'əbədgiqə bolidu. □ ■

²⁷ U bala-qazadin qoşdaydu wə kutkuzidu,

U asmanlardimu, yər yüzidimu alamət-karamətləni yaritidu,

U Daniyalni xirlarning qanggilidin kutkuzdi».

²⁸ Daniyalning bolsa xu ixlardin keyin Darius həküm sürgən məzgildə, xundakla Pars padixahı Qurəx həküm sürgən waqitlarda ixliri rawan yürüxti.

7

Daniyalning oqayibanə alamətləni bayan qiləqanliki ••• Tət zor məhlukni kəriş

¹ Bəlxazar Babiləqa padixah boləqan birinqi yili Daniyal ornida yetip quxidə birnəqqə oqayibanə alamətləni kərdi. U quxidə kərgənlirini mundak yəkünləp hatiriliwaldi: —

² Keqidə kərgən oqayibanə kərünüxtə mənki Daniyal xuni kərdümki, asmanın tət tərpidin xamal qikip, «Uluq Dengiz» yüzigə urulmaqta idi. □ ³ Dengizdin xəkilliri bir-birigə ohximaydioqan tət zor məhluk qikti. ■

⁴ Birinqi məhluk xiroqə ohxaytti, lekin bürkütning qaniti bar idi. Mən uningəqa qarap turəqinimda, qanatlıri yulundi; andin u yərdin kətürülüp,

□ 6:26 «Uning həkimiyiti əbədil'əbədgiqə bolidu» — aramiy tilida «Uning həkimiyiti ahiroqə bolidu». ■ 6:26 Dan. 2:44; 4:3; 7:14, 27; Luqa 1:33 □ 7:2 «Uluq Dengiz» —

«Ottura Dengiz»ni kərsətsə kerək. ■ 7:3 Dan. 2:37-45

ikki puti yergə dəssitilip adəmdək turoquzulup, uningəja insaniy bir kəlb berildi.■

⁵ Mana yənə bir məhluk, yəni ikkinçisi eyikka ohxaytti. Uning bir təriri ikkinçi bir təriri egizlitildi. Uning qixliri üq kowuroqini qixləp turatti, bir awaz uningəja: «Ornungdin tur, gəxni yeyixingqə yəwəl!» — dedi.

⁶ Karap turoqinimda, mana yənə bir məhluk pəyda boldi. U yilpizəja ohxaytti, dümbisidə kuxningkidək tət qaniti bar idi; uning bexi tət idi. Uningəja həkimlik hokuki berildi.

⁷ Uningdin keyin keqidiki qayibanə kərünüxlərdə karap turoqinimda, mana tətinqi bir məhluk pəyda boldi. U intayin qorqunçluk, dəhətlik wə ajayib küqlük idi. U yooqan təmür qixliri bilən owni qaynap ezip yutup, kaldukini putliri bilən dəssap-qəyləytti. U aldinqi barlik məhlukka ohximaytti; uning on munggüzi bar idi. ⁸ Mən bu munggüzləni kəzitiwatqinimda, mana munggüzləning arisidin yənə bir kiçik munggüz əsüp qikti. Bu kiçik munggüzning aldida əslidiki munggüzlərdin üqi yuluwetildi. Bu kiçik munggüzning adəmingkidək kəzi wə qong səzləydiəjan əsqi bar idi.

Mənggü həyat boluqini kərük

⁹ Mən karap turoqinimda, u yergə birnəqqə təhtning qoyuləjanliqini kərdüm; ularning biridə, «Əzəldin Bar Boluqu» orun elip olturuptu. Uning kiyimliri qarəkəp ap'ak, qəqliri ap'ak qoza yungidək idi. Uning tətiti ot lawuldap turoqan yalkunlar bolup, lawuldap kəyüwatqan ot qaklirining üstidə idi. □ ¹⁰ Uning aldidin goya rawan ekip turoqan dəryadək ot yalkuni lawuldap ekip turatti; Uning hizmitidə turoquqilar tūmən mingliəjan idi, Uning aldida yüz milyonliəjan hazır turoquqilar bar idi. Sorəq baxlanəjanliki jakarlinip, dəsturlar eqildi. □ ■ ¹¹ Həliki kiçik munggüzning yooqan gəpləni kiliwatqan awazidin dikkitim xuningəja tartilip karap turattim. Karap turoqinimda, tətinqi məhluk əltürülüp, uning jəsi tətə həkəp kəlinip, otka taxlap kəydürülükə tapxuruldi.

¹² Kaləjan üq məhluk bolsa, həkimiyitidin məhrum kəlini, ləkin ularning əmri yənə bir məzgil uzartildi.

¹³ Keqidiki qayibanə kərünüxlərdə mana, mən goya İnsan Oqləja ohxax bir zatning asmandiki bulutlar bilən kəlginin kərdüm. U «Əzəldin Bar Boluqu»ning yenioqə berip, uning aldioqə hazır kəlini. ■ ¹⁴ Hər əlyurt, hər taipə, hər hil tilda səzlixidiəjan kowmlar uning hizmitidə bolsun dəp, səltənət, xəhrət wə padixahlıq hokuki uningəja berildi. Uning səltəniti mənggü solaxmas səltənəttur, uning padixahlıqi mənggü həkəp kəlinmas.■

Qayibanə kərünüxləning təbiri

¹⁵ Mənki Daniyalning wujudum, dil-rohim bək biaramliqka qəmdi, kallamdiki qayibanə əlamətlər meni intayin əlakzadə kildi. ¹⁶ Mən yəkin

■ 7:4 Dan. 4:34 □ 7:9 «Əzəldin Bar Boluqu» — əslidə ibraniy tilidə «Kədimki künlərdin tartip Bar Boluqu» — Yəni Huda degənliktur, əlwəttə. □ 7:10 «...tūmən mingliəjan» — aramiy tilidə: «... minglingan mingliəjan» yəki «mingliəjan ming» — demək, birnəqqə milyon. «Uning hizmitidə turoquqilar tūmən mingliəjan idi, uning aldida yüz milyonliəjan hazır turoquqilar bar idi» — ayəttə kəzdə tutuləjan Hudaning hizmətqiliri pərixtilər, əlwəttə. «Wəh.» 9:16ni kəring. ■ 7:10 Wəh. 5:11; 20:12 ■ 7:13 Dan. 7:27; Zəb.2:6; Nah. 1:3; Mat. 24:30; 26:64; 1Tes. 4:17; Wəh. 1:7 ■ 7:14 Dan. 2:44; Luqa 1:33

turojuqilardın birining aldioğa berip, bu oğayibanə alamətlərnıng həkikiti toqıruluk soridim. U manga təbir berip quxəndürüp mundak dedi: — □

17 «Bu töt zor məhluk kəlgüsidə dunyada bax kətürıdıoğan töt padıxaəni kərsitidu. 18 Ləkin Həmmidin Aliy Boləjuqıning mukəddəs bəndiliri padıxaəlik həkukını qəbul kılıdu, ular unınoğa mənggü igidarqılık kılıdu, əbədil'əbədgiçə xundak bolidu».

19 Mən baxka üq məhlukka ohximaydıoğan tətinqi məhluk, yəni zor kərkunçluk, təmür qıxlık, mis tirnaklık, owni qaynap ezıp yutup, andın kəlduklirini ayaqliri bilən dəssəp-qəyləydiəoğan həlikı məhluk toqırısıdiki həkikətıni, 20 xundakla unıng bəxidiki on münçgüzıning wə keyın əsüp qıkkan kicik münçgüz toqırısıdiki həkikətıni təhimu enik bilməkqi boldum — unıng, yəni həlikı kicikıning aldidə əslidə bar boləoğan baxka üq münçgüz yuluwətilgən, kəzlıri wə yooğan gəp kılıdıəoğan əzi bar bolup, ənə baxka münçgüzlərgə qarıəoğan təhimu həywətlik idi. 21 Karap turəjinimda, u kicik münçgüz Hudanıng mukəddəs bəndiliri bilən jəng kılıp ulardın üstünlükə igə boldi; 22 «Əzəldin Bar Boləjuqi» kəlgəndə, həküm kılıx həkuki Həmmidin Aliy Boləjuqıning mukəddəs bəndilirigə berildi. Xuning bilən bəkitilgən waqti kelip, *Hudanıng* mukəddəs bəndiliri padıxaəlik həkukını ötküzıwəldi. □

23 *Təbir bərgüqi* quxəndürüp yənə mundak dedi: — «tətinqi məhluk kəlgüsi dunyada bax kətürıdıoğan tətinqi bir padıxaəlik bolup, u baxka hərəkəndak padıxaəlikləroğa ohximaydu. U pütkül dunyani yutup, uni ayaqlı astı kılıp, kukum-talkan kılıdu. ■

24 On münçgüz bolsa, bu padıxaəliktin qıkıdıəoğan həkümranlık kılıdıəoğan on padıxaəni kərsitidu. Keyın yənə bir padıxaə məydanəoğa qıkıdu, u ilçiriki padıxaələroğa ohximaydu; u üq padıxaəni əzigə boysunduridu.

■ 25 U Həmmidin Aliy Boləjuqiəoğa qarxi kupurluk səzləri kılıdu həmdə Həmmidin Aliy Boləjuqıning mukəddəs bəndilirini həlsizlənduridu. U kaləndarını, həyt-ayəmlərini wə mukəddəs kanunlarıni əzgərtiwətxini kəstləydu. Hudanıng mukəddəs bəndiliri «üq yerim waqit» unıng həkümranlıqıəoğa tapxurulidu. □ ■ 26 Andın Hudanıng soti eqılıdu, buning bilən unıng idarə kılıx həkuki tartiwəlinip, mənçgülik üzül-kesil yəkilidu.

27 Ləkin unıng padıxaəlikıning həkuki, yəni dunyadiki hərəkaysi padıxaəliklərnıng səltəniti wə xəhriti Həmmidin Aliy Boləjuqıning mukəddəs bəndilirigə, yəni Hudanıng Əz həlkigə ötküzülıdu. Unıng padıxaəlikı mənçgü bir padıxaəliktur, dunyadiki pütün həkümdarlar

□ 7:16 «yəkın turojuqılar» — pərixitlər bolsa kerək. □ 7:18 «... mukəddəs bəndiliri padıxaəlik həkukını qəbul kılıdu» — kizik bir yeri xuki, «padıxaəlik» degən kimningki yaki kaysi padıxaəlik ətıylınoğan. Nəmixka? Jawab qoçum xuki, xu qəoıda pəkət birlə padıxaəlik, yəni Hudanıngki bolidu. □ 7:22 «Xuning bilən bəkitilgən waqti kelip, Hudanıng mukəddəs bəndiliri padıxaəlik həkukını ötküzıwəldi» — baxka birhıl tərijimisi: «Xuning bilən bəkitilgən waqti kelip, Həmmidin Aliy Boləjuqıning mukəddəs bəndiliri dəp həküm qıkırıldı». ■ 7:23

Dan. 2:40-44 ■ 7:24 Dan. 2:40-44 □ 7:25 «üq yerim waqit» — təhminən «üq yerim yilni kərsitidu. Səl toqırarak desək, «bir waqit» («Daniyal» degən kışimning baxka yərliri bilən səlxuroqanda) bəlkim Babilliklərnıng ılxitıdıəoğan yili, yəni 360 künlük waqitni kərsitixi mumkin. Xunga «üq yerim waqit», 1260 künni kərsitidu. Əsliyə aramiy til nushisida, «üq yerim waqit», «bir waqit, ikki waqit wə qəxumqə yerim waqit» degən xəkildə ipadılənoğan. Babilliklər bəzi yilliriəoğa qəxumqə bir aynı «kəbəsə ay» dəp kətattı; «bir waqit, ikki waqit wə qəxumqə yerim waqit» degən ibarə qəxumqə aynıng boluxıning mumkinçılıkını yəqka qıkırıdu. Demək, «üq yerim waqit» 1290 kün əməs, bəlkı 1260 kün bolidu. ■ 7:25 Dan. 9:27; 11:36; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luka 21:20; 2Tes. 2:3-4; Wəh. 13:1-8

Uning hizmitidə bolup uningəta itaət qilidu».[■]

²⁸ Bu ix mana muxu yərgiqə boldi. Mənki Daniyal, öz oylirim özümni alaqzadə qildi, qirayim tatirip kətti. Biraq bu ixni qəlbimdə püküp saqlidim.[□]

8

Qoqkar bilən tekə həqkida oqayibanə körünüş

¹ Padixah Bəlxazar təhtkə olturup üqinqi yili, mənki Daniyal ikkinqi bir oqayibanə alamətni kərdüm. [□] ² Oqayibanə körünüştə, özümni Elam əlkisidiki Xuxan qəl'əsida kərdüm. Körünüştə mən Ulay qong əstingi boyida idim.

³ Beximni kətürüp qarislam, ikki münnggüzi bar bir qoqkarning qong əstəng aldida turojanlikini kərdüm. Uning münnggüzi egiz bolup, bir münnggüz yənə biridin egiz idi; egizrək bolojan münnggüz yənə birsidin keyinrək əsüp qikqanidi. ⁴ Mən qoqkarning oqərb, ximal wə jənob tərəplərgə üsüwatqinini kərdüm. Həqkandəq haywan uningəta təng keləlməytti wə həqkim həqkimni uning qanggilidin kütquzalməytti. U nemə qilixni halisa, xuni qilatti, baroqanseri həywətlik bolup ketiwatatti.

⁵ Mən bu toqruluk oylawatattim, mana, oqərb tərəptin bir tekə putliri yərgə təgmigən halda pütün jahanni kezip yügürüp kəldi. Uning ikki közi arisioqə körünərlik qong bir münnggüz əsüp qikqanidi. ⁶ U mən dəslep kərgən həliqi əstəng boyida turojan ikki münnggüzlük qoqkarəta qarap qəhri bilən xiddəlik etildi. ⁷ Mən uning qoqkarəta yekin kelip, oqəzəp bilən qoqkarni üsüp ikki münnggüzini sunduriwətkənlikini kərdüm. Qoqkarning qarxilik kərsətküdək madari qəlmioqanidi, tekə uni yərgə yikitiq, dəsəp-qəylidi, tekining qanggilidin uni kütquziwəlidioqan adəm qikmidi.

⁸ Tekə baroqanseri həywətlik bolup kətti; lekin u heli küqiyip bolojanda, qong münnggüzi sunup quxüp, əslidiki jayidin asmandiki tət xamaləta qarap turidioqan, kəzğə körünərlik tət münnggüz əsüp qikti.

⁹ Bu tət münnggüzning iqidiki biridin yənə bir münnggüz əsüp qikti. U kiqiq münnggüz əsüp intayin həywətlik boldi, jənob, xərq tərəplərgə wə «güzəl zemin»əta qarap təsir küqini kəngəytti. [□] ¹⁰ U intayin həywətlik bolup, hətta samawiy qoxundikilərgə hujum qiləudək dərijigə yətti, samawiy qoxundikilərdin wə yultuzlardin birmunqisini yərgə taxlap, ularning üstigə dəssidi ¹¹ (u tolimu məoqrurlinip, hətta samawiy qoxunning Sərdari bilən təng bolmaqçi bolup, ibadəthanida Sərdarəta atəp kündilik qurbanlik sunuxni əməldin qəldurdi, həmdə Sərdarning ibadəthanisidiki

■ 7:27 Dan. 2:44 □ 7:28 «Bu ix mana muxu yərgiqə boldi...» — 7-babtiki bexarətlər toqrısında «qoxumqə səz»imizni kərüng. □ 8:1 «Padixah Bəlxazar təhtkə olturup üqinqi yili...» — 8-bab, 1-ayəttin baxlap kitabning qəloqan qismining həmmisi aramiy tilida əməs, ibraniy tilida yeziləqan. □ 8:9 «güzəl zemin» — Qənaan zemini (Pələstin). Ibraniy tilida «güzəllikning zemini» deyilidu.

«mukəddəs jay»ni wəyran kiliwətti. □ ¹² Asiylik tüpəylidin Hudaning həlki wə kündilik qurbanlik qong munggüzgə tapxurulidu). U həkikətni ayaq asti kilidu; uning barlik ixliri nahayiti onguxluk boldi. □

¹³ Kəynidin, bir mukəddəs *pərixting* səz kıləjanlikini anglidim, xuning bilən yənə bir mukəddəs *pərixta* səz kıləjan *pərixtidin*:

— Ojayıbanə alaməttə kərüngən bu wəkələr, yəni «wəyran kıləquci» asiylik, kündilik qurbanlikning əməldin kalduruluxi, həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «mukəddəs jay»ning həm Hudaning həlkining ayaq asti kılınixi qanqilik wəqit dawamlixidu? — dəp soriojanlikini anglidim. □

¹⁴ Həliki pərixta mənə jawabən:

— Bu ixlər ikki ming üç yüz keqə-kündüz dawamlixidu. Bu məzgildin keyin mukəddəs ibadəthanidiki «mukəddəs jay» pakizlinip əsligə kəltürülidu, — dedi. □

Pərixta Jəbrailning ojayıbanə alamətni qüxəndürüxi

¹⁵ Bu ojayıbanə kərünüxnü kərgəndin keyin, mənki Daniyal uning mənisini oylawatqinimda, mana, aldimda adəmning kiyapitidə birsi pəyda bolup ərə turdi. ¹⁶ Ulay əstingining otturisidin:

— Əy Jəbrail, bu adəmgə ojayıbanə alamətni qüxəndürüp bər, — degən bir adəmning küçlük awazini anglidim. ■

¹⁷ *Jəbrail* yənimoqə kəldi. Kəlgəndə, mən nahayiti qorkup ketip yərgə yikilip düm qüxtüm. U mənə:

— Əy insan oqlı, sən xuni qüxinixing kərəkki, bu ojayıbanə alamət ahir zaman toqrisididur, — dedi.

¹⁸ U gəp kiliwatqanda mən bihöx həlda yərdə düm yatattim. Ləkin u mənə xundak bir yənək tegiplə mənə turoquzdi wə mənə mundaq dedi:

¹⁹ «Mən hazır sənə *Hudaning* oqəzipi kəlgən məzgildə keyinki ixlarning qandak bolidiojanlikini kərsitip bəyəy. Qünki bu ojayıbanə alamət zamanlarning bəkitilgən ahirki nuqtisi toqrisididur. ²⁰ Sən kərgən ikki munggüzlük qoqkar Media bilən Pars padixahlirini kərsitidu.

²¹ Yawa tekə bolsa Gretsiyə padixahlıki bolup, kəzining otturisidki kəzgə kərünərlik munggüz bolsa, uning birinqi padixahidur. □

²² U munggüz sunup kətkəndin keyin ornidin əsüp qıqқан həliki tət munggüz bu əlning tət padixahlıqqa bəlünidiojanlikini kərsitidu. Birak

□ **8:11 «Kündilik qurbanlik»** — Hudaning Musa pəyoqəmbər arkilik qüxurgən əmri bilən ibadəthanida hər küni ətigəndə wə kəqtə bir qoza «kəydürmə qurbanlik» kılınixi kərək. Bu qurbanlikni bolsa İsrail üçün əng əsaslik qurbanlik degili bolidu. «Sərdarning ibadəthanisi» — bu Pərwərdigarning Yerusalemdiki ibadəthanisini kərsitidu, əlwəttə. Muxu ibaridin «Samawiy qoxunning Sərdari»ning «Pərwərdigarning Pərixtsisi» ikenlikini kərgili bolidu. «Pərwərdigarning Pərixtsisi» Məsihnəng dunyaqə kelixidin burunqi bir saləhitidur. «Pərwərdigarning Pərixtsisi» toqrluluk bəxkə izahətlirimizni kəring. □ **8:12 «Asiylik»** — bizninggə «asiylik» muxu yərdə bəlkim «kiçik munggüz» (yəni dəjjal)ning asiylikini kərsətsə kərək (13-ayətni kəring). Bu səz yənə Hudaning Əz həlkining asiylikinimü kərsitixi mümkin. «**Hudaning həlki**» — ibraniy tilida «qoxun».

□ **8:13 «Ojayıbanə alaməttə kərüngən bu wəkələr, yəni «wəyran kıləquci» asiylik, kündilik qurbanlikning əməldin kalduruluxi»** — bu «wəyran kıləquci» asiylik» bolsa dəl «Sərdarəqə atəp kündilik qoza qurbanlik sunuxni əməldin kaldurux» (11-ayət) həmdə uning ornoqə intayin yirginçlik birhil but selix. 9-bab, 26-27-ayət, 11bab -36-39-ayətnimü kəring).

□ **8:14 «pakizlinip əsligə kəltürülidu»** — ibraniy tilida «toqra kılınidu» yəki «həqəqaniy kılınidu» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **8:16** Dan. 9:21; Luqə 1:26 □ **8:21 «Yawa tekə bolsa Gretsiyə padixahlıki bolup, ...»** — ibraniy tilida «Yawa tekə bolsa Gretsiyə padixahlı bolup, ...».

ularning küqi birinqi padixahlikka yetmoydu. ²³ Bu padixahliklarning ahirki mazgilida, asiylik qilouqilarning gunahi toxuxi bilan tolimu nomussiz, qigix masililarni bir terep qilalaydioan bir padixah maydanoqa qikidu. □ ²⁴ Uning küqi heli zor bolidu, lekin emaliyette bu küq ozlukidin qikmaydu; u misli kerulmigän weyrancilikni kaltürüp qikiridu. Uning ixliri jazmən onguxluk bolup, nemini halisa xuni qilalaydu. U küqlüklärni wə *Hudaning* mukəddəs məmin həlkini yokitidu. ²⁵ Öz ustatliki bilan uning nazariti astida hərəkəndə hıylə-mikirlik heli ronak tapidu. U kenglidə təkəbburlixip ezini qong tutidu; baxqilarning ozlirini bihətər hēs kiləan waqtidin paydilinip tuyuksiz zərb kilip nurojun kixilärni halak kilidu; u hətta oquktin oquq «Əmirlərninğ Əmiri»gə qarxi qikidu. Lekin u ahirda insanlarning kolisiz halak kilinidu.

²⁶ Sanga ayan kilinoan, ahxamdin ətigəngiqə dawamlaxkan bu oqayibanə alamət əməlgə axmay qalmaydu. Lekin sən uni waqtinqə məhpiy tut. Qünki u kəp künlər keyinki kəlgüsi həkqididur.

²⁷ Mənki Daniyal məqdurumdin kəlip, birnəqəgə kün aqrip yetip kaldim. Keyin ornumdin turup yənila padixahning ixlirida boldum. Lekin bu oqayibanə alamət kənglümnü parakəndə kiliwətkənidi. Uning mənisini yexələydioan adəm yok idi. □

9

Daniyalning öz həlkiyə dua qilixi

¹ Medialik Ahaxweroxning oqlı Dariusning birinqi yilida (u kaldiylərninğ zeminiyə padixah kilindi) □ ² Yəni təhtkə olturoan birinqi yili mənki Daniyal mukəddəs yazmilarni okuxum bilan Pərwərdigarning Yəramiya pəyoqəmbərgə yetküzgən kalam-bexariti boyiqə, Yerusaleminğ harab bolidioan jaza məzgili yetmix yil ikənlikini qüxinip yəttim. ■ ³ Xuning üqün mən Rəb Hudayimoqa roza tutup, bəz rəhtkə yəginip, kül-topida olturup, uningə yelinip dua-tilawət kilix bilan izdinixkə bəl baqlidim. ⁴ Mən Pərwərdigar Hudayimoqa dua kilip, gunahlimizni ikrar kilip mundak dedim:

— «Ağ Rəb, i Seni Öz əmlrilinggə itaət qilouqilarəgə wədə-əhdəngdə wapadar bolup, əzgərməs məhrinğni üzlüksiz kərsətküqi uluq, sürlük Təngrim! ■

⁵ Biz gunah sadir kilduk, kəbihlik kilduk; rəzillik bilan Sening əmr-hökümlringdin waz keqip, Sanga asiylik kilduk, ■ ⁶ Xundakla Sening naming bilan padixahlimiz, əmiririmiz, ata-bowilirimiz wə pütkül zemindiki həlkkə sez-kalamingni yəküzgən külliring boləan pəyoqəmbərlərgə zadi kulak salmiduk.

⁷ I Rəb, həkkanıyət Səndila tēpididu, lekin Sanga asiylik wə wapasizlik kiləanlikimiz tūpəylidin, bizgə, yəni Yəhudalarəgə, Yerusalemdikilərgə wə barlik Israillarəgə, yekinda bolsun, yirakta bolsun, Sən bizlərnü sürgünlükkə həydiwətkən barlik yurtlarda bolsun, pəkət bügünkidək

□ **8:23 «qigix masililarni bir terep qilalaydioan bir padixah...»** — baxka birhil tərjimisi: «heli süykəstqi bir padixah ...». □ **8:27 «Uning (oqayibanə alamətninğ) mənisini yexələydioan adəm yok idi»** — 8-babtiki bexarətlər toqrisida «qoxumqə sez»imizni kəring.

□ **9:1 «kaldiylərninğ zemini»** — Babil zeminini kərsitidu. «...padixah kilindi» — Bu ibarə bəlkim Dariusning Pars imperatori Kərxəning astidiki bir padixah ikənlikini kərsitidu. U pütkül Pars üstigə imperator əməs idi. ■ **9:2** Yər. 25:11, 12; 27:7; 29:10 ■ **9:4** Qan. 7:9 ■ **9:5** Zəb. 106:6; Yəx. 64:4, 5, 6

yüzimizni ketürəlmigüdək xərməndilikla qaldı. ⁸ I Rəb, bizgə, yəni padixahlirimizə, əmirlirimizgə wə ata-bowilirimizəyimu yüzimizni ketürəlmigüdək xərməndilik qaldı; çünki biz Sening aldingda gunah sadir kilduk.

⁹ I Rəb Hudayimiz, biz Sanga asiylik kıləjan bolsakmu, Səndin yənıla rəhimdillik wə məəpirət-kəqürümlər tepilidu. □ ■ ¹⁰ Biz Sən Pərwərdigar Hudayimizning awazioja kulak salmay, kulliring boləjan pəyojəmbərlər arkilik aldimizə qoyəjan kanun-hökümliringdə heq mangmiduk.

¹¹ Pütkül Israil Sening Təwrat-kanunioja hilaplik kilip, awazingə kulak salmay Seningdin yüz əridi. Dərwəkə, Sening kulung Musəjo qüxürülgən Təwrat-kanunida pütülgən lənət həmdə uning kəsəmyadidiki jazalar üstimizgə yaəduruldi; çünki biz Sening aldingda gunah sadir kilduk. ■ ¹² Sən Özüng bizgə wə üstimizdin həkümdarlik kıləqumizə karita degənlinggə əməl kilip bizgə zor eqir külpətni kəltürdüng; çünki Yerusalemda kılinojan ixlar asman astidiki hərəkəndə baxka yurtta əzəldin kılinojan əməs!

¹³ Musəjo tapılanəjan Təwrat-kanunida pütülgəndək, bu pütün külpət bizgə qüxürülgən bolsimu, i Pərwərdigar Hudayimiz, ləkin biz kəbihlikrimizdin kol üzüp, həkikitingni qüxinip yetidəjan kıləjaysən dəp tehiqə Səndin iltipatingni ətünmiduk. ¹⁴ Dərwəkə Sən Pərwərdigar xu külpətni təyyarlap saklap, bizning üstimizgə qüxürdüng; çünki Sən Pərwərdigar Hudayimiz, barlik kıləjan ixliringda adil bolup kəlding; birək awazingə kulak salmiduk.

¹⁵ Əmdi, Öz küqlük kolung bilən həlkingni Misirdin elip qikting, xunglaxka bügüncidək Özünggə nam-xəhrət tikliding, i Rəb Hudayimiz, — biz gunah sadir kilduk, biz rəzillik kilduk! ■ ¹⁶ Ətünimən, i Rəb, pütkül həkkanilyikioja uyəjun, Yerusalem xəhiringgə, yəni mukəddəs teojingə boləjan kəhr-əzəpingni tohtatkaysən! Çünki bizning etküzzə gunahlimiz wə ata-bowilirimizə kıləjan kəbihlikliringning wəjidin, Yerusalem wə həlking barlik ətraptikilirimizning həkarət obyektini bolup kəlduk. ¹⁷ Əmdi i Hudayimiz, kulungning dua wə tələplirigə kulak saləjaysən, Özüng üqün wəyran kılinojan mukəddəs jayingni jamalingni kərsitip yorutkaysən. □ ¹⁸ I Hudayim, kulak selip angləjaysən! Bizning wə Sening naming bilən ataləjan xəhəring bəxioja kəlgən külpətlərgə nəzər saləjaysən! Bizning Sanga iltija kıləjanimiz ezimizning kəndaktur həkkaniy ix kıləjanlikimizdin əməs, bəlki Sening zor rəhimdillikliringəja tayanəjanlikimiz səwibidindur.

¹⁹ I Rəb, angləjaysən! I Rəb, kəqürgəysən! Kulak selip angləp amal kıləjaysən! Özüngning nam-xəhriting üqün əmdi təhir kıləjaysən! Çünki Sening bu xəhiring wə bu həlking Öz naming asasida ataləjanidi!». □

Jəbrailning bəxarət berixi wə qüxəndürüxi

□ 9:9 «I Rəb Hudayimiz, biz Sanga asiylik kıləjan bolsakmu, Səndin yənıla rəhimdillik wə məəpirət-kəqürümlər tepilidu» — yəki «Rəb Hudayimizda rəhimdillik wə məəpirət-kəqürümlər bardur; çünki biz Uning aldidə gunah sadir kilduk» (demək, Huda bizgə rəhimdillik kərsətmigən bolsa, biz baldurla yəkitilattuk). ■ 9:9 Zəb. 130:3-8; Yiq. 3:22 ■ 9:11 Law. 26:14-45; Qan. 27:15-26; 28:15-68; 29:20; 30:17-20; 31:17, 18; 32:19-25; Yiq. 2:17 ■ 9:15 Mis. 32:11; Zəb. 105:7; 106:47 □ 9:17 «kulak saləjaysən, Özüng üqün ... yorutkaysən» — ibranii tilida «Rəbning səwəbi üqün ... yorutkaysən». □ 9:19 «Özüngning nam-xəhriting üqün əmdi təhir kıləjaysən!» — ibranii tilida «Özüning səwəbing üqün əmdi təhir kıləjaysən!».

20 Mən duayimni dawamlaxturup, özüm wə həlkim Israilning gunahlarını ikrar kilip həmdə Hudayimning mukəddəs teoşi üçün Pərwərdigar Hudayimə yelinip, 21 tehi dua kiliwatqinimda, dəsləptə manga oşayibanə alaməttə kəringə Jəbrail degən zat yenimə kelip manga kolini təgküzdü. Mən xu qaoşda tolimu qarqap kətkənidim. U kəqlik kurbanlıq sunux waqti idi. □ 22 Jəbrail manga əkil berip mundak dedi: — «I Daniyal, mən seni yorutup, ixlarni qongqur quxinələydiəşən kilixkə kəldim.

23 Sən Hudaşa iltija kilixkə baxlixing bilənla, jawab-kalam berildi; sən intayin səyülğən adəm boləşaqqa, mən sanga uning jawab-kalamini yətküzgili kəldim. Əmdi bu jawab-kalam üstidə puhta oylanəşin, oşayibanə kəringəni kəngül köyup quxəngin:

24 — «Huda təripidin «yətmix həssə «yəttə waqit»» sening həlking bilən mukəddəs xəhiring üstigə bekitilgen. Bu waqitlar itaətsizlikləni tizginləş, gunahlarıni tügütix, kəbihlik üçün kafarət kəltürüş, mənggölük həkkaniylikni üstün orunoşa köyux, bu oşayibanə alamət bilən pəyoşəmbərləning səz-kalamlırini əməlgə axurux həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix üçün bekitilgəndur. □ 25 Xuni bilixing wə quxinixing kerəkki, Yerusalemmi yengibaxtin əşligə kəltürüş bina kilix buyruki jakarlanəşandin tartip, Məsiş degən əmir məydanəşə qikkuşə yəttə həssə «yəttə waqit» qoxuloşən atmix ikki həssə «yəttə waqit» ətidu. Yerusalemmi xəhiri yengibaxtin bina kilinip, məydan-koşılar wə sepil-istihkam barlikkə kəltürüldu, əmma bu bisərəmjan künlərdə bolidu. □ ■

26 Bu atmix ikki «yəttə waqit» məzgili ətkəndin keyin Məsiş üzup taxlinidu, uningda həqnersə qalmaydu. Kəlgüşidə bolidiəşən əmirning

□ 9:21 «...Jəbrail degən zat yenimə kelip manga kolini təgküzdü. Mən xu qaoşda tolimu qarqap kətkənidim» — buning yəne birhil tərijimisi: — «...Jəbrail degən zat teza uşup kelip, manga kol təgküzdü». Əşli tekistni quxinix birkədəş təş. □ 9:24 «kəbihlik üçün kafarət kəltürüş» — «gunahlarıni yepip kəqürüm təminləş» degənliktur. «Law.» 4-bab wə izahətni kəring. «pəyoşəmbərləning səz-kalamlırini» — muxu yərdə ibraniy tilida «pəyoşəmbərlər» degən səz bilən ipadilininidu. «mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix» — «məsihlinix» yaki «mukəddəs kilinix», Musa pəyoşəmbərgə berilgen mukəddəs kanunoşa əsasən, «mukəddəs puraklıq may» sürülüş bilən kilinidu («Mis.» 26:9-10ni kəring). Bu uşum ibraniy tilida «məsih» kilinix degən səz bilən ipadilininidu. Buning baxkə birhil tərijimisi: «Əng Mukəddəs Boləşuqini məsiş kilix» — demək, Kutkuzəşuqi-Məsişni məsiş kilix. «...«yətmix həssə «yəttə waqit»» sening həlking bilən mukəddəs xəhiring üstigə bekitilgen... .. həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix üçün bekitilgəndur» — bu uləş bəxarət wə 25-27-ayətlərdiki bəxarətləning təpsilatlırini toşrisida «koxumqə səz»imizni kəring. □ 9:25 «... Yerusalemmi yengibaxtin əşligə kəltürüş bina kilix buyruki jakarlanəşandin tartip, Məsiş degən əmir məydanəşə qikkuşə yəttə həssə «yəttə waqit» qoxuloşən atmix ikki həssə «yəttə waqit» ətidu» — kişiqə: — «bir waqit», yuqirdiki təşlişlə əsasən 360 kün bolsa, «yəttə həssə yəttə waqit» (49 waqit) wə «atmixining yəttə həssisi», (434 waqit), jəmi bolup «483 waqit», yəni «Yerusalemmi kaytidin bina kilixtik pərman»din «Kutkuzəşuqi-Məsişning məydanəşə qikküşə»oşiqə 173880 kün (təşminən 476 yil) bolidu. Tarihiy tətkikatkə əsasən, «Yerusalemmi kaytidin bina kilixtik pərman»ning quxürülüxi miladiyadin ilgiriki 445-yili yaki 444-yili idi, undakta «Məsiş degən Əmirning məydanəşə qikküşə» miladiyə 32-yili yaki 33-yili boluxi kerək. Kitabhan bu pakitlərdin Kutkuzəşuqi-Məsişning kim ikanlıkını biləşdu. «Koxumqə səz»imizni kəring. «Yerusalemmi xəhiri yengibaxtin bina kilinip, məydan-koşılar wə sepil-istihkam barlikkə kəltürüldu...» — «sepil-istihkam» degən səz ibraniy tilidiki «haruts» degən səzning tərijimisi boluxi natayin; qoxum birhil istihkamni kərsitidu. «Koşılar» iqidiki, «haruts» həlkim sirttik bir nərsini kərsitidu. ■ 9:25 Nəş. 2:2-8; Luğa 19:35-44

halki bu xəhər bilən mukəddəs ibadəthanini gumran kildu. Bu aqiwət kəlkündək besip kelidu; ahiriqiğə jənglər dawamlixidu; u yərdə bolidioğan wəyranqiliklər bekitilgəndur. □ ■ ²⁷ U *amir Hudaning* halkiñing kəp qismi bilən ahirki bir «yəttə wakit»ta bir *doستluk* əhdisini takamul kildu, lekin bu «yəttə wakit»ning yerimioğa kəlgəndə, u *ibadəthanidiki* qurbanlik wə axlik hədiyələri sunuxni əməldin qalduridu. U qaoqda «wəyran kילוquqi yirginqlik nomussizlik» *mukəddəs ibadəthanining* əng egiz jayioğa koyulidu. Taki balayi'apət, *yəni Huda* bekitkən külpət wəyran kילוquqi kixining bexioğa yaqduruloquqə xu yərdə turidu». ■

10

Tigris, yəni «Dijlə» dəryasi boyida kərgən oqayibanə kərünux

¹ Kərəx Parsqa səltənət kילוğan üçinqi yili, Daniyal (yənə bir ismi Bəltəxasar bolioğan) oğa bir həwər wəhiy kilindi. U həwər ixənqliktur — lekin nahayiti kattik jəng judunliri toqrisididur. Daniyal bu həwərnə qüxəndi wə oqayibanə alamət toqrisida qüxənqiğə igə boldi. □

² U qaoqda mənki Daniyal toluk üç həptə ah-zar kətürüp matəm tuttum.

□ ³ Üç həptiqə heqkandək nazu-nemət yemidim, gəx yemidim, xarab iqmədim wə tenimgə puraklık may sürmidim. □ ⁴ Birinqi ayning yigirmə tətinqi küni, mən uluq dərya, yəni Dijlə dəryasining boyida turup, ■

⁵ beximni kətürüp kəzümni asmanoğa tiktim, kanap kiyip, beligə Ufazdikisi sap altun kəmər baqlioğan bir adəmni kərdüm. ■ ⁶ Uning teni serik yaquttək julalinip, yuzliri qakmaqtək yaltirlap, kəzliri yenip turoğan ottək qaknaytti; uning put-kolliri parkirap turidioğan mistək walildaytti; awazi zor bir top adəmning awazidək jaranglaytti.

⁷ Oqayibanə kərünuxni yaloquz mənki Niyalla kərdüm, yenimdikilər alamətni kərmigənidi. Əmma zor bir wəhimə ularni besip, intayin titrəp ketixti, məkünüwaloqudək yərnə izdəp keqip kətti. ⁸ U yərdə özüm yaloquz kelip bu karamət oqayibanə kərünuxni kərdüm. Kiloqə maqdurum qalmidi, qirayim kattik əzgirip əlük adəmdək bolup qaldim, put-kollirimda bir'azmu maqdur qalmidi. □ ■

⁹ Lekin uning awazini anglidim. Uning awazini anglioğan hamən yərgə yikilip düm qüxtüm, hoqumdin kəttim. ¹⁰ Mana, tuyuksiz bir qol manga təgdi, meni xuan yələp yərgə tət putluk kilip turoquzdi. ¹¹ Xu zat manga: — Əy Daniyal, intayin səyülgən adəm! Səzlimni kəngül koyup anglap qüxəngin, ərə turoqin! Qunki mən sening yeningoğa əwətildim, — dedi. U bu səzni kilixi bilən, mən titrigən həlda ornəmdin turdum.

¹² Xuning bilən u manga mundək dedi:

□ **9:26 «Məsih üzüp taxlinidu»** — (yaki «Məsih kesiwetilidu») — muxu ibarə ibranıy tilida adətə «əltürülidu» dəp ipadiləydu. **«uningda heqnersə kalmaydu»** — yaki, «uning (Məsih-kütqəzuoquqining) əltürülüxi əzi üçün əməstur». □ **9:26** Luqa 19:41-44 □ **9:27** Yəx. 28:15, 18; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luqa 21:20; 2Tes. 2:3-4 □ **10:1 «lekin nahayiti kattik jəng judunliri toqrisididur»** — yaki «lekin nahayiti kattik sinaxlar toqrisididur». □ **10:2 «toluk üç həptə ah-zar kətürüp matəm tuttum»** — ibranıy tilida «toluk üç həptə... matəm kildim» — bu məlum bir əlğüqi uruq-tuoqini üçün əməs, bəlki İsrail halkiñing əlük rohiy halitigə bolioğan matəm, əlwəttə. □ **10:3 «tenimgə puraklık may sürmidim»** — ibranıy tilida «özümni məsih kilmidim». □ **10:4** Yar. 2:14 □ **10:5** Wəh. 1:13, 14, 15 □ **10:8 «qirayim kattik əzgirip ...»** — ibranıy tilida «xan-xaripim kattik əzgirip ...» yaki «qirayliklikim kattik əzgirip ...». □ **10:8**

Dan. 7:28

— «Əy Daniyal, qorkma; qünki sən Hudayingning aldida qüxinixkə erixixkə, özünгни төwən tutuxkə kəngül qoyqan birinçi kündin buyan sening dua-tilawiting ijabət kılındi; eytkanliring üqün mən yeningoşa əwətildim. □ 13 Ləkin, «Pars padixahlıqining əmiri» manga qarxi qıqıp yolumnı yigirmə bir kün tosuwaldı. Mən Pars padixahlirining yenida özüm yaloquz qaloqaqqa, bax əmirlərdin biri Mikail manga yardəm kılqılı kəldi. □ 14 Mən sanga ahırki zamanlarda həlkingning bexioşa kelidioşan ixlarnı qüxəndürgılı kəldim. Qünki bu oşayibanə alamət kəp künlər keyinki kəlgüsi toşrisididur».

15 U manga bu gəpni kiliwatqanda, pəkətla yərgə qarəşinimqə zuwan sürəlməy turup kəldim. 16 Mana, goya adəmgə ohxaydioşan birsi kolini uzitip ləwlimni silap qoywidi, mən aozimni eqip aldımda turuqioşa:

— Təksir, bu oşayibanə kərünüxtin iq-ıqımdin azablinimən, maşdurumdin kəttim. 17 Təksirimning kəminə qulliri qandakmu sili təksirim bilən sezləlixkə petinalayttım? Qünki həzirlə maşdurum tügəp, nəpəsım üzülidu, — dedim.

18 Andin goya adəmgə ohxaydioşan biri meni yənə bir qətim silap, maşdur kirgüzdi 19 wə:

— I intayin səyülgən adəm, qorkma! Sanga aman-hatirjəmlək boləşay. Oşayrətlik bol, əmdi oşayrətlik bol! — dedi.

U xu səzni deyixi bilənla manga tehimu maşdur kirdi. Mən:

— Təksir yənə səz kıləşayla, qünki sili manga maşdur kirgüzdila, — dedim.

20 U mundak dedi:

— «Mening kəxingoşa nemigə kəlgənlikimni biləmsən? Mən əmdi qaytip berip, «Parstiki əmir» bilən jəng kilimə; mən u yərgə barəşandin keyin, «Gretsiyədiki əmir» məydanəşə qıqıdu. 21 Ləkin mən berixtin awwal həkikətning kitabida pütülgən wəşiyəlnəni mən sanga bayan kilimə. Bu ixlarda siləning əmiringlar Mikaildin baxkə, manga yardəm

□ 10:12 «... sən Hudayingning aldida qüxinixkə erixixkə... kəngül qoyqan» — bu yərdiki «qüxinix» nemini kərsitidu? Yəməmiya pəşəşəmbərgə yətküzülgən «Yerusalemming harab bolidioşan jaza məzğilning waqti 70 yıl» toxay degen waqıtta Daniyal dua kılıxkə baxlıdı. Daniyalning arzu-istiki xuki, 70 yılning toxuxi bilən, Hudaning səltənəti dərşəl pəyda bolsun değanlıktin ibarət idi. Ləkin 7-, 8- wə 9-babtiki oşayibanə alamətlər uningə, az değanımu yənə 70 «yətə waqıt»ning ətüxi kərəklikini kərsətkən. Xu ixlər uning değanidək: «Daniyalning kənglini parakəndə kiliwətti. Uning mənisini yəxələydioşan adəm yok idi». Xuning bilən u ümidsizlənməy, bu uzun waqıttiki «keqiktürüx»ni qüxinix üqün kəngül qoyıdu. 10-babtiki oşayibanə alamətə bolsa, bu waqıtning yənıla həm uzun həm japalıq ikənliki kərsitilidu. Xuning bilən, bu həwərnı kəbul kılıx üqün u oşayrətlik, maşduruluk boluxi kərək. □ 10:13 «Pars padixahlıqining əmiri» — bəlkim intayin küqlük birhil jin bolup, Pars rayonlirida Xəytanning pilanlirini bəja kıləşay boluxi mümkin. «Pars padixahlirining yenida özüm yaloquz qaloqaqqa...» — bu sezlər muxu pərixting wəzipsining xu padixahlarning qılmaqçı boləşan yamanlıqını toşux yaki bolmisa, ularəşə yaxhi tərəpkə yüzlinixkə təsir yətküzüxtin ibarət boləşanlikini kərsətsə kərək. «mən Pars padixahlirining yenida özüm yaloquz qaloqaqqa, bax əmirlərdin biri Mikail manga yardəm kılqılı kəldi» — baxkə birhil təşjimi: — «ləkin bax əmirlərdin biri Mikail manga yardəm kılqılı kəldi. Mən uni Pars padixahlirining ixlirini bir tərəp kılıxkə kaldurdum». «bax əmirlər» — muxu yərdə Hudaning yukiri mərtəwilik pərixtilirini kərsətsə kərək («Yəş.» 9-ayətni kəşing).

beridioqan heqkim yok.□

11

¹ Mən Medialik Darius padixah bolqan birinqi yilidila, uni mustəhkəmləx həm küqəytix üqün ornumdin qozqaloqanidim. ² Əmdi mən sangə həkikətni eytip berəy: —

Buningdin keyin Parsqa yənə üq padixah həkümranliqqa qıqıdu; keyin tətinqi padixah qıqıp, baxqa padixahlardinmu köptin kəp mal-dunyani toplaydu; u mal-dunyaliridin qüdrət tepip, həmmə yurtlarni Gretsiyəgə jəng kılıxqa qozqaydu.□

³ Uningdin keyin küqlük bir padixah məydanəqa qıqıdu. U zor padixahlıqni idarə kılıp, nemini halisa xuni kılıdu. □ ⁴ Lekin u hokuk yürğüzüwatkinida, padixahlıki parqilinip asmanın tət xamal tərıpıgə bəlünüp ketidu. Uning təhtıgə əwladlırı warisliq kılalmaydu, keyinki padixahlıq u həküm sürgən waqtıdıkıdək küqlük bolmaydu; qünki uning padixahlıki aqıdurulup, baxqılarəqa təwə bolup ketidu.

⁵ Uningdiki sərdarlarning iqidin biri «jənubiy padixah» bolup küqiyidu; lekin yənə bir sərdar uningdinmu küqlük bolıdu wə əzıning təhimu qong padixahlıqını soraydu. □ ⁶ Birnəqqə yıl ötkəndin keyin, *jənubiy padixah ximaliy padixah* bilən ittipak tüzıdu; jənubiy padixahning kızı xu ittipakni mustəhkəmləx üqün ximaliy padixahning yenıəqa barıdu. Lekin keyin bu kiz erixkən hokukıdin məhrum kılınıdu; ximaliy padixah əzımu hokukıni kolıda tutalmay, məzmut turalmaydu. Bu kiz wə uni elip kəlgənlər, uning balısı həm xu waqıtlarda uni kolloıquqılarning həmmisıgə satkunluk kılınıdu.□

⁷ Həlbuki, uning *ata jəmət* tuəqınıdin biri qoxunning hokukını kolıəqa elip *padixah bolup*, ximaliy padixahning qorəqınıəqa besıp kirıp, ularəqa

□ **10:21 «həkikətning kitabı»** — Muxəddəs Kitabni kərsıtidu. Xu qaoqdiki «həkikətning kitabı» Daniyal pəyqəmbərnıng dəwrıdin ilgırı barlıq nazıl kılınəqan Təwrat kışimlırıdin tərki b tapqan, əlwəttə. **«silarning əmiringlar Mikail»** — bu səz Mikail bax pərixtnıng Israiləqa alayıtən məs'ul boləqanlıqını ayan kılıdu. □ **11:2 «Buningdin keyin Parsqa yənə üq padixah həkümranliqqa qıqıdu; keyin tətinqi padixah qıqıp...»** — bu 11-babtiki bəxarətlər nəhayıti təpsiliy kərsıtılğən. Biz muxu yərdə təpsilatlırı toqruluk kəp izaqat bərmıduq, bularni «Qoxumə səz»imızgə kırğüzduq. Kitabhanlarning əzlırı «ottura xərk»ning tarihi toqruluk

hərkəndək kitabtn bu bəxarətlərnıng qəndək əməlgə axuruloqanlıqını kərələydu. Asasən bu aldın eytiləqan ıxlar miladiyədin ilgırıki 530-164-yıllar dawamıda yüz bərgən. Lekin 36-ayəttın bəxlap, bəxarətlər ahırkı zamandıki ıxlarəqıgə ötidu. □ **11:3 «Uningdin keyin küqlük bir padixah məydanəqa qıqıdu»** — bu padixah «büyük Iskəndər», Gretsiyəning birinqi imperatori.

□ **11:5 «Uningdiki sərdarlar»** — yaki «uningdiki əmirlirı». **«Uningdiki sərdarlarning iqidin biri «jənubiy padixah» bolup küqiyidu»** — bu bəxarəttiki «jənubiy padixah»lar xübhışizki, Misirıng padixahlırını kərsıtidu (8-ayətni kərüng), birinqisi «Pitolimi soter» (miladiyədin ilgırıki 323-285-yıllarda həküm sürgən). □ **11:6 «jənubiy padixah ximaliy padixah bilən ittipak tüzıdu»** — ıbranıy tilıda pəkət «ular ittipak tüzıdu» deyılıdu. Bu bəxarəttiki «ximaliy padixah» xübhışizki tarihta Suriyə deqan rayonda həküm sürgən. Birinqi «ximaliy padixah» bolsə Silyuqus nikator (Silyuqus I) bolup, əslıdə Misir padixahı «Pitolimi soter»ning qong generalı idi. U miladiyədin ilgırıki 312-280-yıllarda təhtəkə olturəqan. **«bu kiz erixkən hokukıdin məhrum kılınıdu»** — ıbranıy tilıda «bu kiz bilikıning küqıdin məhrum bolıdu». **«uning balısı həm ...»** — ıbranıy tilıda «uning tuəqını...». Bəzi kona kəqürmilərdə «uni toqıduroquçı həm...» deyılıdu.

qarxi hujum qilip qong oqalibə qilidu. □ 8 U ularning ilah-butliri, quyma məbudliri və buthaniliridiki altun-kümüxtin yasaloqan jam-qaqilarni Misiroqə elip ketidu. U birnəqqə yıl ximaliy padixahın özini neri qilidu. □

9 Ximaliy padixah jənubiy padixahning zeminiqə besip kiridu, lekin ahiri öz yurtioqə qekinidu. □

10 Ximaliy padixahning xahzadiliri kozoqilip, zor qoxun təkilləydu. Xahzadilərdin biri kəlkündək kelip jənubqə besip kiridu. Keyin u yənə jəng qilip, düxmən qoroqiniqimü besip kiridu. □ 11 Jənubiy padixah kattik oqəzəptə qoxun tartip jənggə atlinip, ximaliy padixahqə hujum qilidu. Ximaliy padixah zor bir qoxunni jənggə salidu, lekin uning xu zor qoxuni məqlup bolup əsirgə elinidu.

12 Xu zor qoxunning əsirgə elinixi bilən jənubiy padixah intayin məqrurlinidu. U tümənligən adəmləni yoqitidu, birək uning oqalibisi uzun dawamlaxmaydu. 13 Qünki ximaliy padixah yurtioqə qaytip, burunqidinmu kəp və küqlük qoxun təkilləydu. Bekitilgən yıllar toxqandin keyin u zor kudrətlik qoxunni kəp təminatlar bilən qoxup baxlap kelidu. 14 U qaoqda nuroqun kixilər jənubiy padixahqə qarxi turup uningqə qarxi kozoqiləng kətüridu. *I Daniyal* — sening həlqing iqidiki zorawanlar muxu oqayibanə alaməttiki bexarətni əməlgə axurnəqə bolup, yoqanqilik qilidu, lekin ular məqlup bolidu. 15 Ximaliy padixah potəy selip mustəhkəm xəhərnü muhasirə hujumi qilip besiwəlidu. Jənubdiki küqlər, həttə əng hil qoxunlar mu bərdaxlik bərləməydu, ularning qarxilik qiloqədək küqi qalmaydu. 16 Ximaldiki tajawuzqi bolsa əzi həlioqanqə ix qilidu, uningqə heqkim qarxilik qilalmaydu. U «güzəl zemin»ni ixoqal qilidu; uning qolida uni wəyran qiloqə küq bolidu. □

17 *Ximaliy padixah* bəl baqlap padixahlikidiki barlik küqlərnü səpərwər qilip *Misiroqə* yol alidu; u *Misir* bilən əhdə tüzidu, əzi əhdidə turəqandək qilidu. Birək *Misirning* həkimiyitini aqdrurux üqün u ayallirining bir qizini *Misir* padixahioqə beridu. Lekin *qizi* atisi tərəptə turmaydu, uni qollimaydu. □

18 Keyin u dengiz boyidiki yurtlarqə hujum qilip, nuroqun adəmlərnü əsirgə alidu. Lekin yat bir sərdar uning kixilərnü har qilixlirini qəkləydu və əksiqə, uning bu harlaxlirini əzigə yanduridu. □ 19 U öz yurtidiki qoroqanlarqə qekinip kelidu. Lekin ahirida u putlinip yoqilip ketidu. □

20 Keyin uning ornioqə yənə bir padixah təhtək olturidu; u padixahlikning əng xan-xərəplik jayioqə bir zalim alwangbegini əwətidu. Lekin u uzun

□ 11:7 «uning ata jəmət tuoqinidin biri» — ibranıy tilida: — «uning yiltizliridin biri». «...padixah bolup» — ibranıy tilida «...uning (yəni jənubiy padixahning) ornioqə turup,...» dəp ipadilidü. «...biri, qoxunning hokukini qolioqə elip padixah bolup,...» — baxqə birhil tərjimisi «... biri, u bolsa uning (ximaliy padixahning) qoxunioqə qarxi qiqip,...» □ 11:8 «quyma məbudliri» — yaki «əmirliři». «buthaniliridiki altun-kümüx...» — yaki «ularningki altun-kümüx...». □ 11:9 «jənubiy padixahning zemini» — Misirni kersitidu. □ 11:10 «Keyin u yənə jəng qilip,...» — yaki «U qaytip, andin jəng qilip,...». □ 11:16 «güzəl zemin» — Qanaan zemini, yəni Pələstin. «uning qolida uni wəyran qiloqə küq bolidu» — ibranıy tilida «uning həlakiti uning qolida bolidu». □ 11:17 «...küqlərnü səpərwər qilip Misiroqə yol alidu» — «jənubiy padixahlik»ning Misir ikənliki 8-ayəttin kərunidu. «u Misir bilən əhdə tüzidu, əzi əhdidə turəqandək qilidu» — baxqə birhil tərjimisi «uning bilən birnəqqə durus adəmlər billə baridu; u əz bekitkinini əməlgə axuridu». «Birək Misirning həkimiyitini aqdrurux üqün...» — ibranıy tilida «Birək Misirning həkimiyitini qiritix üqün...». □ 11:18 «nuroqun adəmlərnü əsirgə alidu» — yaki «nuroqun yurtlarnü igiləydu». □ 11:19 «U öz yurtidiki qoroqanlarqə qekinip kelidu» — yaki «U öz yurtidiki qoroqanlarqə nixan qilip dikqət qilidu».

oʻtmayla, malimanqilikmu bolmay, jəngmu bolmay oʻltürüldü».□

Pərixta qüxəndürüxni dawamlaxturidu — əxəddiy ximaliy padixah

21 — «Xuningdin keyin pəs bir adəm uning orniqə çiqip ximaliy padixahlıknı alidu; əmma padixahlıknıng hərmət-xəhriti uningqə həç təwə bolmaydu, dəp qarilidu; ləkin u həlkning asayixlik pəytidin paydilinip, yaləqçilik wasitiliri bilən həkimiyyətni tartivalidu. 22 Zeminiqə kəlkündək besip kirgən küqlərni u həm kəlkündək hujum kilip yokitidu, xuningdək u həttaki «*Hudaning* əhdisidə bekitilgən əmir»nimu yokitidu.

□ 23 Xərtnamə tüzüx arqilik u baxqə yurtlarni aldaydu; adəmliri kiçik bir qoxun bolsimu, ləkin uning küqi awup-awup, küdrət tapidu.

24 U halayıknıng asayixlik pəytidin paydilinip, əng bay ölkilərgə tajawuz kilip kirip, atiliri yaki atilirining atiliri zadı kilip bəkmioqan ixlarni kilidu, yəni u oljini, oqanimətlərni wə nuroqun bayliklarni qol astidik-ilirigə üləxtürüp beridu; məlum bir məzgilgicə qoroqanlaroqimu hujum kilix kəstidə bolidu. 25 U öz küqini ixkə selip qong oqayrət bilən qozoyilip, zor qoxunni baxlap, jənubiy padixahqə hujum kilidu. Jənubiy padixahmu nahayiti zor küdrətlik bir qoxun bilən jənggə atlinidu. Ləkin jənubiy padixah hainlarning yoxurun suyikəstigə uqrap, muwəppəkiyəət qazinalmaydu. 26 Qünki uning nazu-nemətlirini yegənlər uni yikitidu. Uning qoxuni həmmə yərgə tarqilidu; nuroqunliri oʻltürüldü.□

27 Keyin, bu ikki padixah bir-birini kəstlixip, yaman niyət bilən bir dastihanda taməq yeyixip, bir-birigə yaləqan gəp kilixidu; ləkin bu ixlər həçkimgə payda yətküzməydu, qünki bu ixlarning ahiri pəkət bəlgiləngən waqittila bolidu. □ 28 *Ximaliy padixah*, nuroqun mal-mülüklərni elip öz yurtiqə kaytidu. U kənglidə Hudaning həlki bilən tüzgən mukəddəs əhdigə qarxi turidu; xuning bilən u əhdigə qarxi hərəkətlərni kilip, andin öz yurtiqə kaytidu.

29 Bəlgiləngən waqitta ximaliy padixah yənila jənubqə tajawuz kilidu; ləkin bu kətimki əhwal ilgirikigə wə yənə kelip əng ahirkı kətimkisidiki bilənmə ohximaydu. □ 30 Qünki Kittim arilidin çiqqan kemilər hujum kilip kelidu. Xunga u dərd-ələm bilən qekinidu wə *Hudaning* Öz həlki bilən tüzgən mukəddəs əhdisigə qarap intayin oqəzəplinidu, uningqə qarxi halioqinini kilidu; xundakla qekinip yanəqanda mukəddəs əhdigə asiylik kiləuqilarni otiwarlaydu. □ 31 Uning tərpidə turoqan birnəqqə küqlər qoroqan boləqan mukəddəs ibadəthanini buləqaydu, «kündilik kurbanlik»ni əməldin kalduridu wə «wəyran kiləuqi yirginçlik

□ 11:20 «**padixahlıknıng əng xan-xəraplik jayi**» — bu yərdə «əng xan-xəraplik jayi» bəlkim mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. Yənə birhil tərjimə kiləqanda, «padixahlıknıng xan-xəripini bezəx üqün bir zulum saləuqini əwətidu» degəndək bolidu. □ 11:22 «**Hudaning əhdisidə bekitilgən əmir**» — muxu yərdə mukəddəs ibadəthanidiki «bax kahin»ni kərsitidu. Oniyas isimlik kixi, bax kahin wə bək adil kixi bolup, Suriyaning «Antioqus Epifanis» degən padixahi tərpidin miladiyədin ilgiriki 172-yili oʻltürülgən. □ 11:26 «**uning nazu-nemətlirini yegənlər**» — demək, əng ixənçlik adəmliri. □ 11:27 «**bu ixlarning ahiri pəkət bəlgiləngən waqittila bolidu**» — muxu sirlik səzlər toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. □ 11:29 «**ləkin bu kətimki əhwal ilgirikigə wə yənə kelip əng ahirkı kətimkisidiki bilənmə ohximaydu**» — baxqə birhil tərjimisi: — «ləkin bu kətimki ahirkı əhwal ilgirikigə ohximaydu». Bu bəxarət (tərximimiz boyiqə) toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. □ 11:30 «**Kittim arilidin çiqqan kemilər**» — «Kittim» hazırki «Səprus» degən ottura dengizdiki aral. Bu bəxarət xühbisizki, miladiyədin ilgiriki 168-yili, Rim imperiyəsining kemiliri Kittim arilidin çiqip Antioqus Epifaniskə (Misiroqə tajawuz kiləqan waqtida) hujum kiləqinini kərsitidu.

nomussizlik»ni uning ornioʻga qoʻyidu. □ ■ 32 U mukəddəs əhdigə hainlik qilouqilarni huxamət-hiyliqerlik bilən qirikləxtüridu; lekin öz Hudasini dost tutquqi həlk bolsa kəysərlik bilən hərikət kilidu. 33 Həlk iqidiki akillar nuroʻun kerindaxliroʻga təlim yətküzidu; lekin birnəqqə künlər ularning bəziliri qiliqta yikilidu, otta köydürülöp öltürülidu, zindanoʻga qūxidu yaki bulang-talangoʻga uqraydu. 34 Yikiloʻan waqitlirida, Hudaning həlki azoʻinə yardəmgə igə bolidu. Əmma nuroʻun kixlər ularning qatiroʻga huxamət-hiyliqerlik bilən soʻkunup kiridu. 35 Bəzi akillar yikilidu. Lekin ularning yikilixi əzlrining sinilixi, tawlinix-tazilinixi, qiyamət künigiqə paklinixi uqundur. Qünki ahirət Huda bəlgiligən waqittila kelidu. □ ■

36 Ximaliy padixah öz məyliqə kiliweridu; u təkəbburlixip, əzini həkəndaq ilahlardinmu uluqloʻp üstün qoyup, hətta həmmə ilahlarning ilahi Bolouqioʻga əjayib kupurluk səz kilidu; taki Hudaning oʻəzipi toluq təkülgən künigiqə u dawamlıq zor ronak tapidu. Qünki Hudaning bekitkini əməlgə axmay qalmaydu. ■ 37 Bu padixah ata-bowiliri qokunon ilahlaroʻjimu pisənt kilmaydu, ayallaroʻjimu heqkəndaq həwəs kilmaydu. Əməliyətə u həkəndaq ilahni hərmətliməydu, qünki u əzini həkəndaq ilahin uluq dəp qaraydu. □ 38 Bularning ornida u «küqlər ilahi»ni hərmətləydu; uning ata-bowilirimu əzəldin qokunmion bu ilahni bolsa u altun, kümux, yaqut wə baxqə kimmətlik sowoʻatlarni təkdım kilip hərmətləydu. 39 U əng mustəhkəm qoroʻanlarni xundak bir oʻəyriy ilahqə tayinip igiləydu. Kimki uning həkümranlikioʻga bekinsa, u xularoʻga xərəplik mənsəp beridu, ularni kəpqulikni baxquridion kilidu wə in'am süpitidə yər-zeminni təksim kilip beridu. □

40 Ahir zaman kəlgəndə, jənubiy padixah əskər qikirip uningə hujum kilidu. Ximaliy padixah jəng hərwiliri, atlik əskərlər wə nuroʻun kemilər bilən quyundək uningə qayturma zərbə beridu. U barlik yurtlaroʻga tajawuz kilip, kəlkündək texip kəng yər-zeminlarni basidu. 41 U hətta «güzəl zemin»oʻga besip kiridu; nuroʻun əllər azdurulup yikitilidu. Lekin bular, yəni Edomlar, Moablar wə Ammonlarning qongliri uning kolidin kutulup qalidu. □ ■ 42 Ximaliy padixah barlik dələtlərgə kolini sozidu, Misir zeminimu qeqip kutulalmaydu. 43 U Misirning altun-kümux baylikliri wə baxqə kimmət bahalik buyumlrini talan-taraj kilidu. Liwiyaliklər wə Efiopiyiliklər uningə boysunup əgixidu.

44 Keyin xərk wə ximaldin kəlgən xəpilər uni alakzadə kilidu. U tehimu dərəozəp bolup nuroʻun kixini kiroʻinqilik kilip öltürimən dəp jəng kozoʻaydu 45 Wə dengizlarning otturisida, kərkəm mukəddəs taoʻ tərıpigə orda qedirlirini tikidu. Lekin uning əjili xu yərdə toxidu wə heqkim uni

□ 11:31 «qoroʻan bolon mukəddəs ibadəthana...» — yaki «mukəddəs ibadəthana wə qoroʻan...». «kündlik qurbanlik» — 8:11diki izahatni kəring. ■ 11:31 Dan. 7:25; 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luqə 21:20; 2Tes. 2:3-4 □ 11:35 «Qünki ahirət Huda bəlgiligən waqittila kelidu» — muxu yərdə, bəxarət «Antioqus Epifanis»ning dawridin, ahir zamanəga etidu. ■ 11:35 Dan. 12:10 ■ 11:36 Dan. 7:25; 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luqə 21:20; 2Tes. 2:3-4; Wəh. 13:1-8 □ 11:37 «ayallaroʻjimu heqkəndaq həwəs kilmaydu» — yaki, «u ayallar ətiwarlaydion ilahkimu hərmət kilmaydu». □ 11:39 «... oʻəyriy ilahqə tayinip igiləydu» — yaki, «... oʻəyriy ilahqə hujum kilidu». Yənə birhil tərjimisi: «U əng mustəhkəm qoroʻanlarni igiləp, u bu ilahqə qokunuxni bərpə kilidu». «inam süpitida...» — yaki «məlum bir bahadə (setiwetip),...». □ 11:41 «güzəl zemin» — Qənaanni (Pələstinni) kərsitidu. ■ 11:41 Wəh. 12:6

kutkuzmaydu».□

12

Kiyamat küni

1 — «U qaojda, kerindaxliringni «koqdiouqi uluq amir» Mikail maydanoja qikidu. Bir azablik mæzgil bolidu; yurt-delæt barlikka kalgendin buyan, xundak qong balayi'apætlilik mæzgil bolup bakmiojan. Birak xu qaojda hælking kutkuzulidu; ularning iqidiki nami hayatlik dæptirigæ pütülgænlarning hæmmisi nijatlikka erixidu. □ ■ 2 Tuprakta yatkan ølüklærdin nuroqunliri tirilidu. Ular mænggülik hayattin bæhrimøn bolidu; kaløjanliri nomusta hæm mænggülik ræswaqilikka tirilidu. ■ 3 Aqillar asmandiki gümbüzdæk parlak julalinidu; nuroqun kixilærni hækkaniyilik yolioqa baxlap kirgænler yultuzlarøja ohxax øbadil'øbad parlap turidu».■

4 U manga yænæ:

— I Daniyal, sæn æmdi bu sözlærni tohtat; mæzkur kitabning taki dunyaning ahirkæ künlirigiqæ xu peti turuxi üqün uni piqætlæp mæhürliwætkin. Nuroqun kixilær uyan-buyan yürüdu wæ bilim axidu, — dedi.□ ■ 5 Mænki Daniyal kördümki, mana ikki zat, biri dæryaning bu tæripidæ, yænæ biri dæryaning u tæripidæ turuptu. 6 Ulardin biri dærya süyi üstidæ turoqan aq kanap kiyim kiygæn zattin:

— Bu karamæt ixlær tügigiqæ kanqilik waqit ketidu? — dæp soridi.■

7 U dærya süyi üstidæ turoqan, kanap kiyim kiygæn zat ong wæ sol qolini asmanøja karitip kætürüp, Mænggü Hayat Boløuqining nami bilæn kæsäm kilip:

— Bir waqit, ikki waqit, qoxumqæ yerim waqit ketidu. *Hudaning* mukæddæs hælkinø parqiliouqi horluk ahirlaxqanda, bu ixlær tügøydu, — dedi.□ ■

8 Uning sözini angliøjan bolsammu, mænisini güxænmidim. Xunga mæn:

— Tæksir, bu ixlarning aqiwiti kandaq bolidu? — dæp soridim.

9 U manga mundak dedi:

□ 11:45 «dengizlarning otturida» — demæk, Ottura Dengiz wæ Ølük Dengizning otturida.

«kørkæm mukæddæs taø» — Yerusalem selinoqan «Zion teøji»ni kersitidu. Bu ayætning baxqa bir hil tærximisi: «...dengizlar wæ mukæddæs taø arisida...». □ 12:1 «kerindaxliring» —

ibranøiy tilida «hælkingning balilidi» degæn sez bilæn ipadiliniidu. «koqdiouqi uluq amir» —

«amir» muxu yærdæ, xübhisizki «qong pærixta» mænisidæ. Mukæddæs Kitabtki baxqa yærlærdin xu hulæsige kelimizki, Mikail degæn pærixta «bax pærixta»dur («Yøh.» 9-ayæt, «Wøh.» 12:7).

«Mikail maydanøja qikidu» — baxqa birhil tærximisi «Mikail bir tærapta turidu». Demæk, Mikail æslidæ Israil hælkiqæ muhapizæt beridu. Lekin u hæzir bu muhapizætqi rolini wakitlik bir yakka koyidu. «...ularning iqidiki nami hayatlik dæptirigæ pütülgænlarning hæmmisi nijatlikka erixidu» — bu babtiki uluq bexarætlær toøqurulukmu «qoxumqæ sez»imizni kørüng. ■ 12:1

Mat. 24:21 ■ 12:2 Yøx. 26:19; Mat. 25:46; Yø. 5:29; Ros. 24:15 ■ 12:3 Pænd. 4:18; Mat. 13:43 □ 12:4 «sæn æmdi bu sözlærni tohtat» — yaki, «sæn æmdi bu sözlærni yoxurup koy».

«Nuroqun kixilær uyan-buyan yürüdu wæ bilim axidu» — yaki «Nuroqun kixilær tætkik kilip, bilim axurulidu». Bu bexaræt yænæ «Am.» 8:12 bilæn munasiwætlilik boluxi mumkin. «Qoxumqæ sez»imiznimu kørüng. ■ 12:4 Wøh. 5:1-5; 22:10 ■ 12:6 Dan. 10:5 □ 12:7 «Bir waqit, ikki waqit, qoxumqæ yerim waqit ketidu» — muxu yærdæ «bir waqit, ikki waqit, qoxumqæ yerim waqit» degini, yukirida 7:25diki izahatta tæhliil qilønimiz toøra bolsa, tæhminan üq yerim yilni, top-toøra 1260-künni kersitidu. ■ 12:7 Wøh. 10:5, 6

— «Əy Daniyal, yolungoşa mang, qünki bu sözlər ahir zamanöjidə məhpiy tutulup yepiklik turidu. ■ ¹⁰ Nuroşun kixilər tazilinidu, paklinidu wə tawlinidu. Rəzillər bolsa, dawamlıq rəzillik kiliweridu; ulardin heqkim buni qüxinəlməydu, biraq aqillar qüxinidu. ¹¹ Kündilik kurbanlik sunuxni əməldin qalduroşan kündin tartip, yəni «wəyran kılöuqi yirginqlik nomussizlik» qoyuloşan waqittin baxlap, bir ming ikki yüz toqşan kün ötödu. ¹² Ahiroşidə sadıq bolup, bir ming üq yüz ottuz bəx künni kütöp ötküzgənlər nemidegən bəhtlik-hə!

¹³ Əmma sən bolsang, ahiroşidə yolungda mengiwərgin. Sən aram tapisən, wə künlərning ahirida nesiwənggə muyəssər boluxka qayta tirilisən».□

■ 12:9 Wəş. 5:1-5; 22:10 □ 12:13 «künlərning ahirida» — Məsihning dunyoşa qayıtip kelidoşan küni.

Hoxiya

1-қисим •••• Hoxiya pəyğəmbərnin pərixə bir ayalni əz əmrigə elixi

1 Pərwərdigarning kalami — Uzziya, Yotam, Ahaz wə Həzəkialar Yəhudaşə, Yoaxning oşli Yəroboam Israiləşə padixah boləjan waqitlarda, kalam Bəərinin oşli Hoxiyaşə kəldi; □ 2 Pərwərdigarning Hoxiya arkilik kəlgən səzining baxlinixi —

Pərwərdigar Hoxiyaşə: «Bəroşin, pərixilik kə berilgən bir ayalni əmringgə aloşin, pərixiliktin boləjan balilarni əz qolungəşə aloşin; qünki zemin Pərwərdigardin waz kəşip pərixilik kə pütünləy berildi» dedi. □ 3 Xuning bilən u berip Dibraimning kizi Gomərni əmrigə aldi; ayal uningdin həmilidar bolup bir oşul tuşdi.

4 Pərwərdigar uningəşə: «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyəşin; qünki yənə azəşina waqit ətkəndə, Mən «Yizrəəl»ning kəninin intikamini Yəhuning jəməti üstigə qoyimən wə Israil jəmətinin padixahlikəşə hatimə berimən. □ 5 Wə xu künidə əməlgə axuruliduki, Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiləşida sundiruwetimən». □

6 Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuşdi. Pərwərdigar Hoxiyaşə: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dəp qoyəşin; qünki Mən Israil jəmətigə ikkinqi rəhim kilmaymən, ularni kət'iy kəqürüm kilmaymən; □ 7 Biraq Yəhuda jəmətigə rəhim kilmən wə ularning Hudasi boləjan Pərwərdigar

□ 1:1 «Yoaxning oşli Yəroboam Israiləşə padixah boləjan waqitlarda...» — «Israil» bu kitabta adəttə Israilning «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu. Hoxiyaning bəxarətlirinin kəpinqisi «ximaliy padixahlik» toşruluktur. Bəzi waqitlarda «Israil» toluq on ikki kəbilə (jümlidin Yəhuda)ni iqigə alidu. Mundaq əhwalda biz buni küqimizning bəriqə izahlap qoyimiz. Bu kitabta Israilning Yəroboamdin keyinki padixahliri tiləşə elinmioşan. Pəyğəmbər bəlkim ularni tiləşə aloşuqilixi yok dəp kərişəjan boluxi mumkin. □ 1:2 «Bəroşin, pərixilik kə berilgən bir ayalni əmringgə aloşin, pərixiliktin boləjan balilarni əz qolungəşə aloşin» — balilar tehi toşulmioşanidi. Biraq uning keyin toşuləjan üq balisidin ikkisi Gomərnin pərixilikidin boləjan.

□ 1:4 «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyəşin» — «Yizrəəl» «Huda terioşan» yaki «Hudaning terioşini» degən mənida, wə yənə «Huda tarkitidu» degən mənida. Israilning ximaliy tərpididiki «Yizrəəl» degən jiləşida dəhəxtlik bir kiroşinqilik boləjan. Yəhu isimlik bir sərdar Israilning xu waqitidiki padixahşə Yəşəramni wə ordidikilarni, jümlidin rəzil hanix Yəzəbəlni əltürüwətti. Bu ixlar Hudaning Yəşəram üstigə boləjan jazasi boləşini bilən, Yəhu uqioşə qikқан kənhor adəm bolup, Huda uningəşə tapxuroşan jazalik wəzəşisidin həlkəşip nuroşun gunahşiz adəmlərnimu əltürüwətti. Gərgə bu ix 100 yil ilgiri boləjan bolsimu, Israil uning gunahlikini etirap kilip bakmioşan (Təwrat, «Padixahlar» 9-10-bab). «Yizrəəl» jiləşisi Gideon həkim boləjan waqitida Israilning xanlik bir oşəlibisining soruni idi («Hək.» 6-7-bab), bu jay Yəhuning waqitida kiroşin soruni boləjan, kəlgüşidə Israilning qong məşəlubiyətinin soruni bolidu. □ 1:5 «Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiləşida sundiruwetimən» — Asuriyəşə imperiyəsi miladiyadin ilgiriki 733-yili Israilning ximaliy rayonlirişə bəşip kirip, Yizrəəl jiləşisini ixəşal kilip, bərlək ximalliklarni, jümlidin Gilead wə Galiliyəliklarni əşirgə quxürüp elip kətti. Xu wəşələr bilən Israilning hərbiy ktiqi («okyasi») sunduruwetildi. □ 1:6 «Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuşdi. Pərwərdigar Hoxiyaşə: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dəp qoyəşin... dedi — «Lo-ruhamah» «rəhim kilinmioşan (kiz)» degən mənida. «Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuşdi». Bu ayəttə 3-ayəttikigə ohxax «uningin ... tuşdi» degən bir ibarə bolmioşaqkə «Lo-ruhamah» Hoxiyaning əz balisi əməş idi.

arkilik ularni kutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz kutkuzimən» — dedi.□

⁸ Gomər Lo-ruhamahni əmqəktin ayriqəndin keyin yənə hamilidar bolup oşul tuşdi; ⁹ *Rəb*: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp qoyojin; qünki silər Mening həlkim əməs wə Mən silərgə *Pərwərdigar* bolmaymən» dedi.□

Hoxiya Israilning ahirki zamandiki bəhti toşruluk bexarət beridu

¹⁰ — Birək Israilning balilirining sani dengizdiki kumdək bolup, uni əlqigili yaki sanioşili bolmaydu; «Silər mening həlkim əməssilər» deyilgən jayda xu əməlgə axuruliduki, ularoşa: «*Silər* tirik Təngrining oşulliri!» — deyilidu. ■ ¹¹ Israil baliliri wə Yəhuda baliliri birgə yioşilidu, əzlrigə birlə baxni tikləydu wə turoşan zeminin qikidu; qünki «Yizrəalning küni» uluşdur! Aka-ukiliringlaroşa «Ammi! (*Mening həlkim!*)» wə singilliringlaroşa «Ruhamah! (*rəhim kilinoşan!*)» — dənglar!□ ■

2

Israiloşa kilinoşan tərbiyilik jaza — Hudaning səzining dawami

¹⁻² — Ananglaroşa dəwayimni yətküzüp, uning bilən dəwalixinglar; qünki u Mening ayalim əməs wə Mən uning eri əməs; u pəhixilik turkini qirayidin, zinahorluk hələtlirini kəksining arisidin yaqətsun!□

³ Bolmisa, Mən uni kip-yalingaq kilip qoyimən, tuşuloşan künidikidək anidin tuşma kilip qoyimən; Mən uni huddi qəl-bayawanoşa ohxax kilimən, Uni bir qəşjirək yərgə aylandurimən,

□ **1:7 «Birək Yəhuda jəmətigə rəhim kilimən wə ularning Hudasi boləşan Pərwərdigar arkilik ularni kutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz kutkuzimən»** — bu bexarət bəlkim Asuriyə imperiyəsinin qoxunining Yəhudaşoşa tajawuz kilidioşanliki wə xundək bolsimu Pərwərdigarning Pərixitsining wasitisi bilən Asuriyəni (dərwaşə heq jəng bolmayla) yokitdioşanlikini kərsitidu (miladiyadin ilgiriki 702-yili). Bu ayətəng kizik bir yeri xuki, Pərwərdigar «Pərwərdigar arkilik» bu ixni kilidu. Demək «Pərwərdigarning Pərixitsi»ning Özini Huda deyixkə bolidu. Baxqa yərdə səhbətləşkinimizdək, ixinimizki «Pərwərdigarning Pərixitsi» dəl Hudaning «Kalami» Əysa Məsihning Əzidur («Yəx.» 36-38-bablarni kəşung). Məzkur bexarətnin bir nətijəsi bəlkim Israilda turoşan bəzi ihlasən kixilər Yəhuda zeminiəşa eüşp, olturaklaşxan bolsa kəşək. □ **1:9 «Rəb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp qoyojin»... dedi»** — «Lo-ammi» «Mening həlkim əməs» dəgən mənida. Bu isim Gomərnin balisining baxqa ərdin boləşanlikini bildüridu, xuningdək Huda aldidə Israilning əhwalini kərsitidu. «Mən ular üqün Pərwərdigar bolmaymən» (yaki «Mən silər üqün bolmaymən» yaki «Mən silər üqün «Əzəldin Bar Boləşuqi» bolmaymən») dəgən ibarə, Hudaning Musa pəyoşəmbərgə tapxuroşan Öz namini, yəni «Yəhwəş» («Mən Əzimdurmən»)ni kəzdə tutidu. Demək, «Mən silərdin həwər alidioşan Hudayinglar bolmaymən». ■ **1:10** Yar. 32:11; Rim. 9:25, 26 □ **1:11 «turoşan zemin»** — Israilar sürgün kilinoşan zemin bolsa kəşək. **«turoşan zeminin qikidu»** — yaki «turoşan zeminda yaxinidu». **«Yizrəalning küni»** — bu künninğ nəmə ikənliki 2:14-23-ayəttə kəşünüdu. Bu ayət üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **1:11** Yəx. 11:13; Yər. 3:18; Əz. 37:16, 22; Əf. 2:14, 15, 16 □ **2:1-2 «ananglaroşa dəwayimni yətküzüp, uning bilən dəwalixinglar; qünki u mening ayalim əməs wə mən uning eri əməs; u pəhixilik turkini qirayidin, zinahorluk hələtlirini kəksining arisidin yaqətsun!»** — demisəkmə bu səzlər həm pəyoşəmbərninğ öz baliliriəşa həm də Hudaning öz həlkigə eytқанliridur. Təwəndiki səzlər (14-3) asəsən Hudaning Israiloşa boləşan səzliři — Birək bəziliri pəyoşəmbərninğ öz əhwalioşa mas kelidu.

Uni ussuzluk bilən oltürimən;

⁴ Uning balilirioja rəhim kilməymən,
Çünki ular pəhixiliklərdin tərəlgən balilardur.

⁵ Çünki ularning anisi pəhixilik kıləjan,
Uların kərnida kətürgüqi nomussizlik kıləjan;
Çünki u: «Mən mənə nan wə süyümni, yung wə kanapimni, zəytun meyim wə iqmlik-xarablırimni təminligüqi axnilirimioja intilip ularni koqliximən» — dedi.□

⁶ — Xunga mana, Mən yolungni tikən-jioanliklar bilən qitlap korxiwalimən,
Israilning ətrapini tam bilən tosimən, u qiojr yollirini tapalmaydiojan bolidu.

⁷ Xuning bilən u axnilirini koqlaydu, biraq ularoja yetixəlməydu;
Uların izdəydu, tapalmaydu;
Xunglaşka u: «Mən bərip birinçi erimni tepip, uning yenioja qaytimən;
çünki əhwalim bügünkidin yahxi idi» — dəydu.

⁸ — U ziraətlərni, yengi xarab wə zəytun meyini təminligüqining Mən ikənlikimni,
Əzliri «Baal» butlarni yasaxka ixlətkən kümüx-altunni kəp kıləquqining Mən ikənlikimni zadi bilmidi.

⁹ Xunga Mən qaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni öz waqtida,
Yengi xarablırimni öz pəslidə elip ketimən,
Əzümdiki ularning yalingaqlıqini yepixka kerəklik yung-kanaplırimni bərməy qayturup ketimən;□

¹⁰ Həzir Mən uning nomussizlikini axnilirining kəz aldida axkarilaymən,
Həqkim uni kolumdin kətquzalmaydu.□

¹¹ Xundak kılıp uning tamaxalirioja hatimə bərimən;
Uning həytlirioja! Uning «yengi ay»lirioja!
Uning «xabat»lirioja! Kışkisi, uning barlık «jamaət ibadət sorun»lirioja hatimə bərimən!□

¹² Wə Mən uning üzüm tallirini wə ənjür dərəhlirini wəyran kıləimən;
U bularni: «Bular bolsa axnilirim mənə bərgən ix həqkılirimdur!» degenidi;
Mən bularni janggaloja aylandurimən, yawayi həywanlar ularni yəp ketidu.■

¹³ Mən uning bəxioja «Baal»larning künlirini qüxürimən;

Çünki u *xu künliridə* ularoja isriq salatti,
U əzini üzükliri wə zibu-zinnətliri bilən pərdazlap,
Axnilirini koqlixip, Meni untudi — dəydu Pərwərdigar.□

□ 2:5 «iqmlik-xarablırimni təminligüqi axnilirimioja intilip ularni koqliximən» — «axnilirim» Israil qoqunojan hərhil butlarni, bolupmu «Baal»larni kərsitidu. Nadan Israil ax-taam wə nərsə-kerəklərni Huda əməs, bəhki bu butlar təminləydu, dəp qaraytti. □ 2:9 «Xunga mən qaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni ... elip ketimən, Əzümdiki ... yung-kanaplırimni bərməy qayturup ketimən» — Israillar Hudaning yenioja «qaytixi» kerək. Həzir əksiqə Huda ularning yenioja jazalaxka qaytidu. □ 2:10 «Həzir mən uning nomussizlikini axnilirining kəz aldida axkarilaymən» — muxu «axniliri» degen səznin mənsi həzir səl kengəytildi. Israil Hudaning qoqdixioja ixənəmə, hərqaysi butpərəs dələtlərgə tayinip ular bilən ittəpəkdax bolmaqçı. Biraq Huda Əzigə kıləjan bu wəpasizlikni həmmə adəmning kəzi aldida axkarilaydu. □ 2:11 «Hatimə bərimən; uning həytlirioja! Uning «yengi ay»lirioja!...» — «yengi ay»ning birinçi küni həyt küni həsəblinatti. «Xabat» küni, yəni xənbə küni, dəm elix küni idi. ■ 2:12 Zəb. 80:12-13; Yəx. 5:5 □ 2:13 «mən uning bəxioja «Baal»larning künlirini qüxürimən» — demək, Huda Israilning «Baal»laroja qoqunojan künlirining tegixlik jazasini ularning bəxioja qüxüridu.

Huda ahir berip yənıla Israilni muhəbbiti arqılık öziningki kılıdu — «Yızrəlning küni»

¹⁴ Xunga mana, Mən uning kənglini alımən, Uni dalaqə elip kelimən, kəngligə sözləymən. □

¹⁵ Xundak kılip Mən uningqə xu yərdə üzümzarlırını qayturimən, «Akor jilojisi»ni «ümid ixiki» kılip berimən; Andin u xu yərdə yaxlık künliridikidək, Misir zeminidin qıkkən künidək küy-nahxa eytidu. □

¹⁶ Wə xu küni əməlgə axuruliduki, — dəydu Pərwərdigar — «Sən Meni «erim» dəp qakirisən, İkkinqi Meni «Baal»im deməysən. □

¹⁷ Qünki Mən «Baal»larning namlirini sening aqzingdin elip taxlaymən, Ular bu nami bilən ikkinqi heqkəndək əslənməydu. □

¹⁸ Xuning bilən Mən ular üqün daladiki haywanlar, asmandiki uqar-kanatlar wə yər yüzidiki emüliqüqilər bilən əhdə tüzimən; Mən okya, kıliq wə jəngni sundurup zemindin elip taxlaymən; *həkkimni* aman-esən yatquzimən. ■

¹⁹ Xundak kılip Mən seni əbədil'əbəd Özümgə baqlaymən; həkkaniylikta, mehİR-muhəbbəttə, rəhim-xəpkətlərdə seni Özümgə baqlaymən; □

²⁰ Sadəkətlikta seni Özümgə baqlaymən, xuning bilən sən Pərwərdigarni bilip yetisən. □ ■ ²¹ Wə xu künidə əməlgə axuruliduki, «Mən anqlaymən» — dəydu Pərwərdigar, — «Mən asmanlarning təlipini anqlaymən, bular yər-zeminning təlipini anqlaydu; ²² Yər-zemin zirətlərnıng, yengi xarab wə zəytun meyingin təlipini anqlaydu; wə bular «Yızrəl»ning təlipini anqlaydu! □ ²³ Wə Mən Özüüm üqün uni zeminda teriyəmən; Mən «Lo-

□ **2:14** «Xunga mana, mən uning kənglini alımən, uni dalaqə elip kelimən, kəngligə sözləymən» — «xunga» degən bu səz adəmini tolimu həyrən kılıdu, əlwəttə. Hudaning xapaiti daim degüdək xundak. □ **2:15** «Xundak kılip Mən uningqə xu yərdə üzümzarlırını qayturimən, «Akor jilojisi»ni «ümid ixiki» kılip berimən; andin u xu yərdə yaxlık künliridikidək, ... küy-nahxa eytidu» — bu ayəttiki bəzi səzlərnıng xərhi: — (1) «Akor jilojisi»

— Əslidə Israil Pələstinni ixəqal kılix üqün jəng kıliwatqan künlərdə, «Akan» (yaki Ahor, mənisi «awarə») isimlik bir kixi Hudaning kərsətmisigə itaət kılmıoqəqə, pütükl Israil jəngdə məqlup boldi. Yəxua pəyoğəmbərnıng wasitisi bilən Aqanning gınahi eniklanoqandin keyin, Israil Aqanni qalma-kesək kılip əltürüwətti. Andin Israil düxməndin kutkuzuldi. «Aqanning əlümi ularni kutkuzoqan» degili bolidu. Xunga məzkur ayətnıng mənisi, bəlkim birsi ularning gınaqlirini kətürüxi bilən, ular kutkuzulidoqan bolidu («Yə.» 7-babni kərüng). (2) «yaxlık künliri» — bəlkim Israilning «yengi bir əl» tuoqluoqandək, Misirdin qıkkən waqtini kərsətidu. (3) «nahxa eytidu» yənə «(Manga) jawab beridu» degənnimu bildüridu. □ **2:16** «Sən Meni «erim» dəp qakirisən, ikkinqi Meni «Baal»im deməysən» — «kırıx səz»də eytkinimizdək, «Baal» degən səzning bir mənisi «iqəm» yaki «erim». □ **2:17** «Mən «Baal»larning namlirini sening aqzingdin elip taxlaymən» — ibraniy tilida «Mən «Baal»larning namlirini uning (yəni, Israilning) aqzidin elip taxlaymən». ■ **2:18** Ayup 5:23; Yəx. 11:6; Əz. 14:21; 34:25 □ **2:19** «Mən seni ... Özümgə baqlaymən» — bu səz adəttə kızni əzigə əmrigə elixini bildüridu. □ **2:20** «həkkaniylikta, mehİR-muhəbbəttə, rəhim-xəpkətlərdə... sadəkətlikta (seni Özümgə baqlaymən)» — degən səzlar Hudaning kılıdoqlarını süpətləydu, əlwəttə. Bırək ixinimizki, bu səzlar yənə kəlgüsidiki **Israilning** Hudaning muhəbbəttigə boləqan inkasinimu bildüridu. Israil xu küni yənə wapasız bolmaydu. Bu qəng bir əzgırıx, qəng bir məjızıdur! ■ **2:20** Yər. 31:33, 34 □ **2:22** «...bular «Yızrəl»ning təlipini anqlaydu!» — «Yızrəl» degən isim «Israil» degən isim bilən tələppuz jəhəttə ohxıxıp ketidu, muxu yərdə Israilni kərsətidu. Bırək Hoxiyanıng birinqi oqlı «Yızrəl»ning anisıning wapasızlıkıdin tuoqlup (2:4ni kərüng) andin xu səwəbidin atısidin ayrıləşındək, Israil «anisıning wapasızlıkı» bilən Hudasıdin ayrıləqan bolup, həzir Hudasi bilən əpləxtürülgən bolidu.

ruhamah»oʻqaja rahim qilimən; Mən «Lo-ammi»oʻqaja: «Mening hālķim!» dəymən; wə ular Meni: «Mening Hudayim!» — dəydu. □ ■

3

Hoxiya əzigə wapasizlik kılıp əzidin ayriloqan ayalini qayturup əkilidu

¹ Wə Pərwərdigar manga: — Yənə baroqin, axnisi tərīpidin səyūlgən, zinahor bir ayalni səygin; gərqə Israillar yat ilahlar tərīpigə eoqir kətkən, «kixmix poxkal»larni səygen bolsimu, *Mən* Pərwərdigar ularoqə kərsətkən səyğimdək sən uni səygin, — dedi □ ² (xunga mən on bəx kümūx tənggə, bir homir buoqday wə yerim homir arpioqə uni əzūmgə qayturuwaldim; □ ³ Mən uningəqaja: «Sən mən üqūn uzun künlər kütisən; sən pahixilik kilmaysən, sən baxka ərningki bolmaysən; mənmu sən üqūn ohxaxla seni kütimən» — dedim). □ ■

⁴ — «Qūnki Israillar uzun künlər padixahsiz, xahzadisiz, qurbanliksiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq oy butlirisiz kütüp turidu. □ ■ ⁵ Wə keyinrək, Israil baliliri qaytip kelidu wə Pərwərdigar boləqan Hudasini həm Dawut padixahini izdəydu; künlərnin ahirida ular təwrinip əyminip Pərwərdigarning yenioqaja, xundakla Uning mehribanliqioqaja qarap kelidu». □ ■

□ **2:23 «Mən Əzüm üqūn uni zeminda teriyən»** — esimizdə barki, «Yizrəəl» «Hudaning terioqini» degən mənədə. Hudaning Israil (Yizrəəl)ioqaja boləqan məqsiti, dehqanning **əzi üqūn** uruqni zeminoqaja terioqinioqaja ohxax əməlgə axurulidu. Demək, ahirki zamanda, Israil harakterida, mejezidə, kıləqanlirida Hudaning kənglidikidək bolidu. Huda xu yol bilən Israilda Əzini uluqlaydu. ■ **2:23** Hox. 2:1; Rim. 9:26; 1Pet. 2:10 □ **3:1 «kixmix poxkallirini səyidoqan»** — bu kinayilik gəp. Ular bəlkim bu poxkallarni hərhil butlaroqaja atəp yegən boluxi mumkin. Ular butpərəslik yolida xu kixmixlərnə yegəqkə həkikiy «dindarlar» bolup qaldı — gərqə Pərwərdigarning səyğüsining obyektini Israil boləqan bolsimu, ləkin Israilling səyix obyektini nahayiti bir hil poxkal boləqanidi, halas. □ **3:2 «...yigirmə kürə buoqday wə on kürə arpa»** — «bir homir» 300 litr; yəni 20 kürə, «yerim homir» 150 litr; yəni 10 kürə. **«mən .. uni əzūmgə qayturuwaldim»** — qarioqanda Gomər kulluq həlitigə qūxup qaloqan, bazarda (bəlkim baliliri bilən) setilidioqan həloqaja kəlgən. Hoxiya üqūn uni setiweləx səl qiyinrək kərunidu; uning bahasioqaja yetix üqūn puləqaja qoxup yənə uni-buni elip kelix kerək idi. □ **3:3 «Sən mən üqūn uzun künlər kütisən»** — demisəkmə buning mənisi, Hoxiya uni hərəkəndəq munasiwəttin ayrip yəloquz turmuxka qalduridu. Biraq u əzi uningdin baxka heqəkəndəq bir ayaloqaja yəqinlaxmay, uni kütidu. ■ **3:3** Qan. 21:11 □ **3:4 «Israillar uzun künlər padixahsiz, xahzadisiz, qurbanliksiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq oy butlirisiz kütüp turidu»** — bu ayəttə tiləqaja elinoqan bəzi nərsilər yaqi iqlar (padixah, xahzadə, qurbanliq, əfod) əslidə məhyyəti yaxhi, bəzilər pütünləy yaxhi əməs. Bu bəxarəttin qarioqanda, Huda Israil üqūn səllimaza yengiy bir baxlinixni bəkitkən. «Tüwrük» bəlkim butpərəslikkə ait boləqan nərsini kərsitidu. «Əfod» — Huda Musa pəyoqəmbərgə qūxürgən qanun boyiqə, bax qahin kiyoqan bir əlahidə kaltə qapan bolup, uning iqidiki ikki tax arķilix Hudadin yol sorioqili bolatti. «Təbirələr»nimə kərunig. □ **3:4** Hox. 10:3

□ **3:5 «keyinrək, Israil baliliri qaytip kelidu wə Pərwərdigar boləqan Hudasini həm Dawut padixahini izdəydu»** — «Hoxiya» degən kitabta «Israil» adəttə «ximaliy padixahliq»ni kərsitidu. Ular burunla Huda əsli bəkitkən Dawutning handanliqioqaja təwə padixahliqin ayirilip kətkənidi. Xunga ahirki zamanlarda ularning «Dawutni izdixi» üqūn hərəkəndəq təkəbburluqni taxlix kerək bolidu. Uning üstigə bu bəxarat ahirki zamanlarda padixah Dawutning oqlı Məsilə Əysaning Israilni kütquzidigənləqinimə kərsətsə kerək. ■ **3:5** Yəx. 2:2; Yəz. 30:9; Əz. 34:23; 37:22; Mik.

4

2-kisim: •••• Hoxiyaning ayrim-ayrim hawarliri — *«I Israil, Mən qandaqmu silarni taxlap qoyimən?!»* •••• •••• Yurutulmioqan bir halk

¹ Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Israil baliliri; qünki Pərwərdigarning zeminda turuwatqanlar bilən kildioqan dəwasi bar; qünki zeminda heq həkikət, heq mehribanlik, Hudani heq bilix-tonux yoktur; ■ ² Karojax-tillax, yaloqanqilik, katillik, oqrilik, zinahorluk — bular zeminda yamrap kətti; qan üstigə qan təkulidu. □ ³ Mana xu səwəbtin zemin matəm tutidu, uningda turuwatqanlarning həmmisi jüdəp ketidu; ular daladiki haywanlar həm asmandiki uqar-qanatlar bilən billə jüdəp ketidu; bərhək, dengizdiki beliklarmu yəp ketilidu.

⁴ Əmdi heqkim dəwa kilixmisun, heqkim əyibləxmisun; qünki Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin! □ ⁵ Sən kündüzdə putlixip yikilisən; pəyoqəmbərmu sən bilən keqidə təng putlixip yikilidu; wə Mən anangni halak kəlimən. □

⁶ Mening həlkim bilimsizliktin halak kəlindi; wə sənmu bilimni qətkə kəkkənikənsən, Mənmu seni qətkə kəkimənki, sən Manga yənə heq kahin bolmaysən; Hodayingning qanun-kərsətmisini untuqanliqning tūpəylidin, Mənmu sening baliliringni untuymən. □ ⁷ Ular kəpəygənsəri, Manga kərxı kəp gunah sadir kildi; Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən. □

⁸ Ular həlkimning gunahini yəydiqan boləqəqka, Ularning jeni *həlkimning* kəbihlikigə intizar bolidu. □

⁹ Wə həlkim qandaq bolsa, kahinlarmu xundak bolidu; Mən *kahinlarning* tutqan yollarini əz üstigə quxürimən, əz kilmixlirini bəxiqə kəyturimən. □ ■

¹⁰ Ular yəydu, birak toymaydu, Ular pahixilik kəlidu, birak heq kəpəyməydu;

■ **4:1** Mik. 6:2 □ **4:2** «*kan üstigə qan təkulidu*» — yaki eltürüx wəxəliri nahayiti kəp ikənlikini yaki (bəzi alimlarning pikriqə) halioqanqə adəmlərnı tutuwelip ularni butlarəqə «insan qurbanliq»i kildioqanliqini kərsitidu. □ **4:4** «*Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin!*» — baxqə birhıl tərjimisi: «Həlkəng kahin bilən dəwalaxqandək boldi». Lekin bizningqə 4-ayəttiki səzlər kahinoqə karita etilidu; bizning tərjimimiz 5-ayəttiki səzlərgə intayiti mas kelidu, dəp karaymiz. İbraniyi tilini quxinix səl təs. □ **4:5** «*pəyoqəmbərmu sən bilən keqide təng putlixip yikilidu*» — «pəyoqəmbər» sahta pəyoqəmbərnı yaki (butpərəslik yaki yalakqilik katarliq səwəblər bilən) əz mənəpəitigə setilip kətkən pəyoqəmbərnı kərsitidu. □ **4:6** «*Mening həlkim bilimsizliktin halak kəlindi; wə sənmu bilimni qətkə kəkkənikənsən, Mənmu seni qətkə kəkimən...*» — bu ayəttiki «bilim» xübhışizki, Hudani bilix degənliktur. □ **4:7** «*Ular kəpəygənsəri...* Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən» — «ular» kahinlarnı yaki (6-ayəttə eytiləqan) «kahinlarning baliliri»ni kərsitidu. «*Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən*» — «kahin bolux» nahayiti xərəplik ix, əlwəttə. Ularning xərəplik wəzipiliri həlkəqə Hudaning qanun-kərsətmilirini əgıtixni əz iqigə alidu. Birak buning ornida ular əzi «Hudaning qanun-kərsətmilirini untuqan» (6-ayət). □ **4:8** «*Ular həlkimning gunahini yəydiqan boləqəqka...*» — Təwrat dəwrində birsı gunah sadir kıləqan bolsa, undaqta u «gunah qurbanliq»ni (gunahini tiləydiqan qurbanliq)ni sunuxi kerək idi. Kahinlarning bundak qurbanliqlarning gəxidın məlum bir qisimni yeyix imtiyazi bar idi. Xunga ular hazir: — «Həlkə kəprək gunah kıləsa, yəydiqinimizmu kəp bolidu!» dəp oyliqan ohxaydu. □ **4:9** «*Həlkim qandaq bolsa, kahinlarmu xundak bolidu*» — demək, həlkim jazayimni tartqanikən, sən kahinmu buningdin haliy bolmaysən; əlahidə imtiyazliring seni kütquzmaydu, əksiqə tartidiqan jazaying tehimu eoqır bolidu. ■ **4:9** Yəx. 24:2

Qünki ular Pərwərdigarni tingxaxni taxlap kətti, □ ■

11 Əzlrini pəhixilik, xarab wə yengi xarabka beoşixlidi;
Bu ixlar adəmning əkil-zehni bulap ketidu.

12 Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu,

Ularning həsisi ularoşa yol kərsitərmix!

Qünki pəhixilikning rohi ularni azduridu,

Ular Hudasing himayisi astidin pəhixilikka qikip, □ ■

13 Taoş qoşkilirida qurbanlik kilidu,

Dəng-egizliklərdə, xundakla sayisi yahxi boloaqqa dub wə terək wə qariyaoşaqqlar astidimu isrik salidu;

Xunga kızliringlar pəhixilik, kelinliringlarmu zinahorluk kilidu. □ ■

14 Mən kızliringlarni pəhixilikliri üqün,

Yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən;

Qünki *atilir*i əzlimu pəhixilər bilən sirtka qikidu,

«Buthana pəhixə»liri bilən billə qurbanlik kilidu;

Xuning bilən yorutulmoşan bir həlk yiktilidu. □

15 Sən, i Israil, pəhixilik kixixing bilən,

Yəhuda gunahka qetilib qalmisun!

Nə Gilgaloşa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qikmənglar,

Nə «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm kilmənglar. □

16 Qünki tərsa bir kişir inəktək, Israil tərsalik kilidu; Pərwərdigar kəndakmu pahlanni baqqandək, ularni kəng bir yaylaqta

□ 4:10 «Ular pəhixilik kilidu, birək heq kəpəyməydu» — bu intayin kinayilik gəp. Demək, Israil «pəhixə bolup» (butlaroşa qoşunmoşan bolup), kəp «pəhixiwazlar» (butlar) bilən billə bolmoşan bolsimu, heqkəndək payda kərmigən. Baxka hil tərjimisi: «Ular pəhixilik kilidu, ləkin heq parawanlaxmaydu». ■ 4:10 Mik. 6:14 □ 4:12 «Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu, ularning həsisi ularoşa yol kərsitərmix!» — ular «tayiki», «həsisini» palqilik, rəmçilik üqün ixlitidu.

«Qünki pəhixilikning rohi ularni azduridu, ular Hudasing himayisi astidin pəhixilikka qikip,...» — «kixix səz»imizdə tiloşa elinoşandək, «pəhixilik» butpərəslik wə pəhixilikning əzini öz iqiğə alidu. «Baal» qatarliqlarəşa qoşunux paaliyətliri hərhil pəhixilikni öz iqiğə aloşan. Israil Hudaşa sadik bolmoşan ayaldək əməs, bəli wapasis pəhixə ayaldək bolmoşan. ■ 4:12 Həox. 5:4 □ 4:13 «...Dəng-egizliklərdə, xundakla sayisi yahxi boloaqqa dub wə terək wə qariyaoşaqqlar astidimu isrik salidu» — ular Hudaning himayisi astidin qikip, nəhayiti bir dərək astida bir buttin himayə soriməqta. «*silərn*ing kızliringlar pəhixilik, kelinliringlarmu zinahorluk kilidu» — («silərning) kızliringlar... kelinliringlarmu» — Huda «silər» dəgən səz bilən bəlkim yənə kaşınlarəşa səz kilidu. ■ 4:13 Yəx. 1:29; 57:7; Əz. 20:28

□ 4:14 «Mən kızliringlarni pəhixilikliri üqün, yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən; qünki (atilir)i əzlimu pəhixilər bilən sirtka qikidu...» — diqqət kixixka ərziyduki, Huda bu kız-kelinləni əyibliməydu; Hudaning aldida, mas'uliyət ularning atiliri (bəlkim kaşınlar)ning zimmisididur. □ 4:15 «Sən, i Israil, pəhixilik kixixing bilən, Yəhuda gunahka qetilib qalmisun! Nə Gilgaloşa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qikmənglar, nə «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm kilmənglar» — bu səzlər bəlkim Yəhudaşa qaritip eytilixi mumkin. «Gilgal» wə «Bəyt-Awən» Israil zeminidiki «yerim butpərəs» tawapğahlar idi. Amos pəyoşəmbər allikaşan Israil wə Yəhūdani bu tawapğahlarəşa barmaslik, bu yərlərgə qetixlik gunahlarıni kilməslək, jümlidin Pərwərdigarning namini bikar-bihudə ixlətməslək kərek, dəp ağahlandıruşanıdi («Am.» 4:4, 5:5, 8:14). Hoxiya uning ağahlırini təkrarlaydu. U yənə Amos pəyoşəmbərgə əgixip, Israillarning «Bəyt-Əl» (Hudaning əyi)də ötküzgən butpərəslikini əyibləp,

xu yəni «Bəyt-Awən» («yok birnərsə»ning əyi) dəp ataydu.

ozuqlandursun?□

17 Əfraim butlaroşa qaplasti;
Uning bilən heçkimning kari bolmisun!□

18 Ularning xarabi tügixi bilənla,
Ular ezlrini pahixilikke beoixlaydu;
Ularning esilzadiliri nomussizlikka əsəbiylərqə məptun boldi.

19 Bir xamal-roh ularni kanatlıri iqigə oriwaldi,
Ular qurbanlıkliri tüpəylidin iza-ağanətkə qalidu.□

5

Əfraimning əhwali qataq, Yəhudaningmu əhwali qataq!

1 Buni anglanglar, i kahınlar,
Tingxanglar, i Israil jəməti,
Kulak selinglar, i padixahning jəməti;
Qünki bu həküm silərgə bekitilgən;
Qünki silər Mizpah xəhiridə bir kiltak,
Tabor teqida yeyiləqan bir tor boləqansilər.□

2 Asiy adəmlərmu kiroşin-qapqunoşa qəküp kətti;
Biraq Mən ularning həmmisini jazaliəuqi bolimən.□

3 Əfraimni bilimən, Israil məndin yoxurun əməs;
Qünki i Əfraim, sən hazır pahixilik kilding,
Israil buləqanoşundur.□

4 Ularning kilmixliri ularni Hudasining yenioşa kaytixioşa qoymaydu;
Qünki pahixilikning rohi ular arisididur,
Ular Pərwərdigarni heç bilməydu.■

5 Israilning təkəbburluqi əzigə qarxi guwahlik bərməkte;
Israil wə Əfraim əz kəbihlikni bilən yikilip ketidu;
Yəhudamu ular bilən təng yikilidu.■

6 Ular koy padiliri wə kala padilirini elip Pərwərdigarni izdəxkə baridu;
Biraq ular Uni tapalmaydu; qünki U Özini tartip ulardin yirəqlaxti. □

7 Ular Pərwərdigaroşa asiylik kildi,
Qünki ular balilarni haramdin tuəduroşan;

□ 4:16 «Pərwərdigar kəndəkmü pahlanni bəkkəndək, ularni kəng bir yaylaqta ozuqlandursun?» — bəxka birhil təjima: «Əmdi Pərwərdigar hazır ularni pahlanni bəkkəndək kəng bir yaylaqta ozuqlanduridu!». Bu ikkinqi hil təjimisining mənsi toşra bolsa uning mənsi: «Pərwərdigar Israilni ularni sürgün kilduridu» degənlik bolidu. □ 4:17 «Əfraim butlaroşa qaplasti; uning bilən heçkimning kari bolmisun!» — «Əfraim» Israil (ximaliy padixahlik)ning on kəbilisidin əng qongı, u bəzidə Israil (yəni, on kəbilə)ning əzigə wəkil bolidu.

□ 4:19 «bir xamal-roh ularni kanatlıri iqigə oriwaldi,...» — ibranıy tilidə «xamal» wə «roh» bir səz. Bu jümlining mənsi bəlkim ular pahixilik-butpərəslik bir pasik roh (jin) təripidin pütünləy əzduruluq ketildi. □ 5:1 «Silər Mizpah xəhiridə bir kiltak, Tabor teqida yeyiləqan bir tor boləqansilər» — nemixka «Mizpah» wə «Tabor» deyilidu? Israil əslidə bu jaylarda Hudanin kəp iltipatlırioşa wə məditigə erixkən. Bu bəxarəttin qarışqanda, bu ikki jay hazır əksişi butpərəslik yəki birhil adalətsizlik yürğüzilgən jaylar bolup qaldı. □ 5:2 «Asiy adəmlərmu kiroşin-qapqunoşa qəküp kətti; ...» — bu ayətlikki «kiroşin-qapqun» degən səz bəzi alimlərnin pikriqə balilarni qurbanlıq kilişni əz iqigə alidu. Bundaq ixlər Qanaəndiki əllərnin butpərəslikidə kəp kərulətti. Bəxka hil təjimişlərmu bar. □ 5:3 «i Əfraim, sən ... pahixilik kilding» — Əfraimning Pərwərdigardin wəz keşip butlaroşa başlinixi «rohıy pahixilik»kə barawərdur. ■ 5:4 Hox. 4:12 ■ 5:5 Hox. 7:10 □ 5:6 «koy, kala padilirini elix» — kəp qurbanlıqlarni kilişni məşiti kildu, əlwəttə.

Əmdi «yengi ay» ularni nesiwiliri bilən yəp ketidu.□

⁸ Gibeahda sunayni,
Ramahta kanayni qelinglar;
Bəyt-awəndə agah signalini anglinglar;
Kəyningdə! Kara, i Binyamin!□

⁹ Əfraim əyiblinidiqan künidə wəyranə bolidu;
Mana, Israil kəbililiri arisida bekitilgən ixni ayan kildim!

¹⁰ Yəhudaning əmiriliri pasil taxlarni yətkigüçigə ohxaxtur;
Mən ular üstigə qəzipimni sudək təküwetimən.

¹¹ Əfraim horlanqan, jazayimda ezilgən,
Qünki u öz beximqilik kılıp «paskinilik»ni qoşlap yürdi.□

¹² Xunga Mən Əfraimoşa küyə kurti,
Yəhuda jəmätigə qiritküq bolimən.

¹³ Əmdi Əfraim özining kesilini,
Yəhuda öz yarisini kərgəndə,
Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardı,
«Jedəlhör padixah»oşa təlipini yollidi;
Biraq u həm silərnı sakaytalmaytti,
Həm yaranglarnımu dawaliyalmaytti.□

¹⁴ Qünki Mən Əfraimoşa xirdək,
Yəhuda jəmätigə arsləndək bolimən; Mən, yəni Mənki, ularni titma-titma
kiliwetip, ketip qalimən;
Ularnı elip ketimən, qutkuzalaydiqan həqkim qıkmaydu;

¹⁵ Mən ketimən, ular gunahını tonup yetip, yüzümni izdimigüqə öz
jayimoşa qaytip turimən;
Bexioşa kün quxkəndə ular Meni intilip izdəydu.

6

□ **5:7 «yengi ay»** — heyət yaki «yengi baxlinix» bolidu. Xu waqıtın baxlap ularning aman-esənliki wə mustəkillikioşa hatimə berilidu, xu waqıt kəlgəndə ularoşa bulang-talang kılqılarning yoli eqilidu, deməqki. Bu wəqəning təpsilatining qandaq bolidiqanlikini pəkət pərəzla kılalaymiz. Təwəndə, 8-15-ayətlərdə aldin'ala eytiləşən tajawuzqilik «yengi ay»da baxlinarmikin? □ **5:8 «Gibeahda sunayni, Ramahta kanayni qelinglar; Bəyt-Awəndə agah signalini anglinglar; kəyningdə! Kara, i Binyamin!»** — Binyamin on ikki kəbilining biri, Yəhudaşa bekindi boləşən, «Israil», yəni «ximaliy padixahlik»ning jənubiy qəgrasida. Bu bexarəttə ikki imkaniyət bar: — (1) Yəhuda əzi Israiloşa tajawuz kılıdu, andin Israil bilən Yəhuda bir-biri bilən soquxidu; nətijidə Israil Asuriyədin yardəm soraydu (13-ayət) (10-ayəttə Yəhudaning həkümranlarning jahangirliki, əjizlarnı bozək kılıp eksplıtsiyə kılıwatkanliki kərsitilidu); (2) bexarət Asuriyə imperiyəşining tajawuz kılıdiqanlikini kərsitidu (miladiyədin ilğiriki 733-yili ular Israilning ximaliy kəbililirini elip kətti: 722-yili pütkül Israilni ixoşal kıldı: 702-yili Yəhudaşa tajawuz kıldı). Biz ikkinçi imkaniyətkə mayilmiz. Israilning jənubiy qəgrisioşa tutaxqan bu xəhərlər kistəqka elinidiqan bolsa (hujum ximaldin kəlgən əhwalda), undaqtə Israilning qəloşən jayliri nemidəşən kiybilidiqan bolidu! Israil Asuriyədin yardəm sorioşandin keyin (xundaqtə Asuriyəgə pul bərgəndin keyin!), ular təripidin wəyran kılınoşən. □ **5:11 «Əfraim... öz beximqilik kılıp «paskinilik»ni qoşlap yürdi»** — «paskinilik» bəlkim birhil butni kərsitidu. □ **5:13 «Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardı, jedəlhör padixah»oşa təlipini yollidi** — Asuriyəliklər öz padixahioşa bərgən unwanni, yəni «Uluq Padixah» degəşning imlasini Hoxiya kəştən əzgərtip, uni kinaya bilən «Jedəlhör Padixah» (ibranıy tilida «Yarəb padixah») dəp ataydu. Əməliyəttə Asuriyə padixahliri dəl muxu harakterda boləşən, u baxka əllər bilən soquxuxka hərqandaq bahənə-səwəblərnı qıqaroşuqi idi.

Israilning yuzaki jawabi

1 «Kelinglar, Pərwərdigarning yenioʻqayayti;
Qünki U titma-titma qiliwətti, birak sakaytidu;
Uruwətti, birak bizni tengip koyidu.

2 U ikki kündin keyin bizni janlanduridu;

Üqinqi küni U bizni tirildüridu,
Biz Uning yuzi aldida hayat yaxaymiz!

3 Wə biz Uni bilidioqan bolimiz!

Biz Pərwərdigarni tonux həmə bilix üqün intilip qoşlaymiz!

Bizni kutkuzuxka qixixi tang səhərnin boluxidək mukərrər;

U yenimizioqay yamoqurdək, yər-zeminni suqiridioqan «keyinki yamoqur»dək quxüp kelidu!».

Hudaning dad-pəryadi

4 I Əfrayim, seni kandaq kilsam bolar?

I Yəhuda, seni kandaq kilsam bolar?

Qünki yaxilikinglar səhərdiki bir parqə buluttək,
Tezdin yoqap ketidioqan xəbnəmdəktur.

5 Xunga Mən pəyoqəmbərlər arqilik ularni qepiwətkən;

Aqizimdiki səzlər bilən ularni öltürüwətkənmen;

Mening həkümüm tang nuridək qixidu.

6 Qünki Mən qurbanliqlardin əməs, bəki mehīr-muħəbbəttin,

Kəydürmə qurbanliqlardin kərə, Hudani tonux həmə bilixtin hursənlik tapimən.

7 Birak ular Adəm'atidək əhdigə itaətsizlik qiləqan;

Ular mana xu yol bilən Manga asiylilik qiləqan.

8 Gilead bolsa kəbihlik qiləqularning xəhīri;

□ 6:3 «U yenimizioqay yamoqurdək, yər-zeminni suqiridioqan «keyinki yamoqur»dək quxüp kelidu!» — «keyinki yamoqur» bolsa Qanaanda (Pələstində) 3- yaki 4-ayda yaoqidu, u qiyazlik ziraətlərnin pixixida hāqilik rolini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa hōsul bolmaydu.

«Biz Uni bilidioqan bolimiz!... U ... «keyinki yamoqur»dək quxüp kelidu!» — alimlarning bu üq ayət (1-3) üstidə üq hil pikri bar: — (1) bu Israilning ahirki zamanda towa kilidioqan duasi (qünki Israilar Hoxiyaning dəwrində towa qiləqan əməs); (2) bu Hoxiya pəyoqəmbərnin; «Pərwərdigarning yenioʻqayayti» degən dəwiti; (3) bu Israilning xu qaoqidi yuzaki bir inkasi, halas. Səzlər qiyaylik bolsimu Huda uni yuzaki dəp qaraydu (4-ayətni kərnin). Xunga biz üqinqi imkaniyətkə qayilmiz. Qünki bu səzlərdə əz gunahini etirap kilidioqan konkret gəp kəmqil. Əgər towa kilidioqan səzlər bar boləqan bolsa intayin yaxi bir dua bolatti; 14-babta həkikiy dua kilidioqan dua tepilidu. □ 6:5 «Mən pəyoqəmbərlər arqilik ularni qepiwətkən...» — Huda pəyoqəmbərliri arqilik nuroqun ketim Israilə qazasini elip baridion həkümlirini ukturoqanidi; demək, u dərhāl jazalirini əwətməydu, bəki awwal pəyoqəmbərliri arqilik agahlandurup, towa kilix pursitini beridu; pəkət towa kilmisa jazasini quxüridu. Jazalar quxkəndə Israilar «qepiwetilgən, ...öltürüwetilgən» idi. Yukirida (3-ayəttə) Israil sahtipəzlik bilən «Hudaning bizni kutkuzuxka qixixi ... tang səhərnin boluxidək mukərrər» degənidi, birak hāzir Huda: «Mening həkümürim tang nuridək qixidu» dəydu. □ 6:6 «Mən qurbanliqlardin əməs, bəki mehīr-muħəbbəttin, kəydürmə qurbanliqlardin kərə, Hudani tonux həmə bilixtin hursənlik tapimən» — Huda Musa pəyoqəmbər arqilik qurbanliklarni tələp qiləqan.

Birak keyinki kəp pəyoqəmbərlər arqilik, bular Mening ahirki məqsitim əməs, bəki: (1) Əz həkimning manga karatqan qing kənglidiki ibadət wə muħəbbitini izdəymən (xundak ixlər pəkət Məsīhning nijati wə Mukəddəs Roh arqilik əməlgə axurulidu, əlwəttə); (2) qurbanliklar sunuloqanda, əgər ihlasmənlik wə muħəbbət bolmisa, undaqta ularni kilmiqininglar tüzük, dəp ukturoqan. ■ 6:6 Mat. 9:13; 12:7 ■ 6:7 Hox. 8:1

U qan bilən boyaloqan.

⁹ Karakqilar adəmni paylioqandək,
Kahinlar topi Xəkəmgə baridioqan yolda qatillik qilmakta;
Bərħək, ular iplaslik qilmakta.

¹⁰ Israil jəmətidə yirginqlik bir ixni kərdüm;
Əfrainning pərixilikli xu yərdə tepilidu,
Israil buloqandi.

¹¹ Yənə sangimu, i Yəhuda, terioqan *gunahlingning* hosuli bekitilgəndur!

7

¹ Mən Öz həlkimning asaritini buzup taxlap, azadlikka erixtürəy degəndə,
Mən Israilni sakaytay degəndə,
Əmdi Əfrainning kəbihlikli, Samariyəning rəzillikimu axkarilinidu;
Qünki ular aldamqilik kilidu;
Oqrilar bolsa bəsüp kiriwatidu,
Karakqilar topi sirtta bulangqilik kiliwatidu.

² Ular kənglidə Mening ularning barlik rəzilliklerini esimdə tutqanlikimni
oylimaydu;
Həzir ularning kilmixliri əzlirini qistawatidu;
Bu ixlar kəz aldimididur.

Ordidiki suyikəstlər

³ Ular padixahni rəzillikliri bilən,
Əmirlərni yaloqan gəpliri bilən hursən kilidu;

⁴ Ularning həmmisi zinahorlar;
Ular naway ot saloqan tonurdək;

Naway hemirni yuqurup, hemir boluquə uning otini yənə
uloqaytmaydu;□

⁵ Padixahimiz *təbriklangən* künidə, əmirlər xarabning kəypi bilən əzlirini
zəipləxtürdi;

Padixah bolsa mazak kילוquqilar bilən qol elixixka intildi!□

⁶ Qünki ular kənglini tonurdək kizitip suyikəst püküp qoyoqanidi;
Keqiqə ularning oəziri qoqlinip turidu;
Səhərdila u yanoqan ottək yalkunlap ketidu.□

□ 7:4 «Ularning həmmisi zinahorlar; ular naway ot saloqan tonurdək...» — «ular» bəlkim kahinlar (ular yukiridiki ayətlərnin əsasliy obyekt). Əslidə kahinlar «muqəddəs qanun»ni bilgini üqün, padixahning ordısında muhim roli boluxi kerək idi. Əksiqə ular padixahni eltürüxni qəstləydu. «Ular naway ot saloqan tonurdək; naway hemirni yuqurup, hemir boluquə uning otini yənə uluqaytmaydu» — naway hemirni boldurux üqün səl issik ətsun dəp tonurning yenioqə koyidu, birək xu waqitlarda tonurning otini uluqaytmaydu. □ 7:5 «Padixah bolsa mazak kילוquqilar bilən qol elixixka intildi!» — «mazak kילוquqilar» yənə kahinlar (wə sahta pəyoqəmbərlər?) boluxi mumkin. Əslidə padixahni koqpdixi kerək boluqan əmirlər məst boluqanda, padixah əzini qəst qilmakqı boluqan «mazak kילוquqilar» bilən «qol tutuxup», heq bilməyla hətərlək əhwaluqə qūxidu. □ 7:6 «Keqiqə ularning oəziri qoqlinip turidu» — baxqə birhəl təjmisini «ularning «nawiyi» bolsa keqiqə uhlaydu». «... Ular kənglini tonurdək kizitip suyikəst püküp qoyoqanidi; ... səhərdila u yanoqan ottək yalkunlap ketidu» — 4-6-ayətlərdiki ix bəlkim: (1) padixah ordısında məlum bir təbrikləx paaliyitini orunlaxturdi. (2) əmirliiri məst bolup kətti. (3) padixahni qəstligən kahinlar keqiqə pürsət kütüp yürdi. (4) ətigəndə ularning padixahka boluqan nəpriti tonurdiki yalkunluqan ottək partlidi wə ular padixahni eltürüwətti.

7 Ularning hëmmisi tonurdäk kiziktur, ular öz soraqçilirini yëp ketidu; Ularning barlık padixahliri yikildi — Ulardin heqkim meni nida kilip qakirmaydu!□

Hudaning tərbiyisini qobul qilmaydiojan bir hëlk

8 Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kätti;

U «erülmigən bir qoturmaq»daktur.□ ■

9 Yat adəmlər uning küqini yëp kätti, biraq u heq səzməydu;

Bərhək, *bexining* u yər-bu yeridə aq qaqlar körünidu, biraq u heq bilməydu;□

10 Xuning bilən İsrailning təkəbburluqi özigə qarxi guwah beridu;

Ular Pərwərdigar Hudasing yenioqa kaytmaydu;

Yaki xundak ixlar *bexioja* qüxkən bolsimu, yənila Uni izdiməydu.■

11 Əfraim heq əkli yok nadan bir pahtəktək;

Misirəja qarap sayraydu, Asuriyəni izdöp baridu;□

12 Ular barəanda, ularning üstigə torumni taxlaymən;

Huddi asmandiki uqar-qanatları torəja qüxürgəndək ularni qüxürimən;

Bu həwər ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən.□

13 Ularəja way! Qünki ular Məndin yiraqlixip tenip kätti!

Ular həlak bolsun! Qünki ular Manga wapaszlık kildi!

Mən ularni qutkuzup hərlükkə qikiray degəndə,

Ular Mən toqruluk yalojan gəp kilidu!

14 Ular ornida yetip nalə kiləanda,

Manga kənglidə heq nida kilmidi;

Ularning jamaətkə yiojilixi pəkət ax wə yengi xarab üqündur, halas;

Ular Məndin qətlöp kätti.□

□ 7:7 «**Ulardin heqkim meni nida kilip qakirmaydu!**» — «ulardin» — bəlkim padixahlardin. Məzkur bəxarətlərnin İsrailning əng ahırkı padixahliridin qaysisini kərsitidiojanlıqəja birnemə demək təs. İsrail padixahlığının ahırkı yıllirida altə padixah təhtkə olturqan. Altisidin tet padixah kəstlinip öltürölğən. Bu wəxələr Təwrat, «2pad.» 15-17-bablarda bayan kilinojan. Həlkilik nuqtılar xuki: (1) kahınlar intayin rəzil; zinahor; katillar idi. (2) az degəndimu bir padixah ular tərpidin kəstlinip öltürölğən; (3) əmirilər intayin bihud adəmlər, padixahning bihətlərlikini heq oylimaytti; (4) padixahlərnin heqkaysisi Hudaəja tayanmidi (xunglaxka «yikildi»). (5) kahınlar kəp «sotqılar»nimu kəstləp öltürdi (7-ayət). □ 7:8 «**Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kätti**» — «Əfraim»ning məzkur kitabta İsrailning ornida yaki İsrailəja wəkil kilip kəp ixlitilixininin səwəbi, bəlkim bu waqıtta İsrailning ximaliy kəbililiri Asuriyə tərpidin allıqəjan elip ketilğən; Əfraim kəbilisi yalozuz qəlanəndi. U «**erülmigən bir qoturmaq»daktur**, — demək, bir tərpi köyük, bir tərpi pixmiojan. İsrail bəlkim baxka qowmlar bilər kəp arilixip, bir tərpi butpərəslərgə ohxax bolup qəlojan, «kəyüp kətkən»; biraq ular Huda tərəpta heq pixmiojan, ularning Huda bilən boləjan munasiwiti yok dəyərlik. ■ 7:8 Zəb. 106:35 □ 7:9 «**Yat adəmlər uning küqini yëp kätti**» — «uning küqi» bəlkim İsrailning iradisi, iman-etiğadını kərsitidu. Ular butpərəs həlk bilən kəp arilixip etiğadi ajizlaxqan. Baxka alimlərnin pikriqə, «küq» ularning əmgikening mewisini kərsitidu. ■ 7:10 Həx. 5:5 □ 7:11 «**Əfraim... Misirəja qarap sayraydu, Asuriyəni izdöp baridu**» — İsrail tolimu tuturuqsız bolup, Hudaning səziğə heq ixənməy, birdəm Misirdin, birdəm Asuriyədin yardəm soraydu. Əməliyəttə ikkila tərəp İsrailəja satqunluk kilidu. □ 7:12 «**Bu həwər ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən**» — ayətnin ahırkı bu qisminin baxka ikki tərjimisi: «ularning jamaiti angliəjəndək, ularni jazalaymən» yaki «ular topliniwatidu» dəp angliəjinimdidəla, ularni jazalaymən». Yənə baxka tərjimilirimu uqrxixi mumkin. İbraniy tilini qüxinix təs. □ 7:14 «**Ularning jamaətkə yiojilixi pəkət ax wə yengi xarab üqündur, halas**» — demək, ularning həytliri Huda üqün əməs, pəkət öz tamaxiliri üqün ötküzüldü. Baxka birhəl tərjimisi: «Ular ax wə yengi xarab tiləp (butlirini ixəndürük üqün) öz ətlirini tilidu».

¹⁵ Bərhək, Mən əsli ularni tərbiyiləgənəmən,
Ularning biləklirini qeniqturup küqəytküzgənədim;
Biraq ular Manga qarxi yamanlik kəstləwətidu.

¹⁶ Ular buruldi — biraq buruluxi Həmmidin Aliy Boluquqoqa kaytix üçün əməs;

Ular aldamaqı bir okyaqə ohxax.

Ularning əmirliri əzlririning qəljiranə til-ahənətliri wəjidin kiliqlinidu;
Bu ix Misir zeminida ularni məshirigə kalduridu. □ ■

8

«Ular xamal teriydu, qara quyunni oridu!»

¹ Kanayni aqzinqoqa saləjin!

Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!

Qünki ular Mening əhdəmnə buzğan,
Təwrat-qanunuma itaətsizlik kılğan. □ ■

² Ular Manga: «İ Hodayim, biz İsrail həlki Seni tonuymiz!» dəp warkiraydu.

³ İsrail yaxilik-məhrəbanlikni taxliwətkən;
Xunga düxmən uni qooqlaydu. □

⁴ Ular əzlriri padixahlarni tikligən, biraq Mən arqilik əməs;

Ular bəzilərnə əmir kılğan, biraq uningdin həwirim yox;

Ular öz jeniqə zamin bolux üçün,
Əzlririgə butlarni kümüx-altunliridin yasıqan. □

⁵ İ Samariyə, sening moziying seni taxliwətti!

Mening qəzəpim ularəqə qozqaldı;

Ular qağanəqə pakliktin yirək turidu? □

⁶ Xu nərsə İsraildin qıkkanoşu —

Uni bir hünərwən yasıqan, halas; u Huda əməs;

Samariyəning moziyi dərwəqə parə-parə qəkiwətilidu!

⁷ Qünki ular xamal teridi, xunga qara quyunni oridu!

Ularning xadisida heq baxaqlar yox, u heq ax bərməydu;

Hətta ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yutuwalqan bolatti. □

⁸ İsrail yutuwelindi;

Ular yat əllər arisida yarimas bir qaqa bolup qaldı;

□ **7:16** «Ular buruldi — biraq buruluxi Həmmidin Aliy Boluquqoqa kaytix üçün əməs; ular aldamaqı bir okyaqə ohxax» — «aldamaqı okya» tüp-tüz atmaydu, oqlar hərdaim burulup ketidu, əlwəttə. Ayətning birinçi qismining baxqa hil tərjimiliri bar. ■ **7:16** Zəb. 78:57 □ **8:1**

«Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!» — qorultaz pəqət əlüklərgə yaqi «əley dəp qaloğan» janiwarlarəqə kizikidu, əlwəttə (baxqa hil tərjimilridə «bürküt» deyilidu). ■ **8:1** Qan. 28:49; Hox. 6:7 □ **8:3** «İsrail yaxilik-məhrəbanlikni taxliwətkən» — bu ikki bislik səz; ular əzlriri yaxilik kilixtin qol üzgən wə xuning bilən təng, Hudaning yaxilikdin məhrim bolqan. □ **8:4** «Ular əzlriri padixahlarni tikligən, biraq mən arqilik əməs» — «uningdin həwirim yox» — demək, bu ix Manga yat boldi, Mən uni etirap qilmidim. □ **8:5** «İ Samariyə, sening moziying seni taxliwətti!» — bu kinayilik gəp. İsraildiki mozay xəklidiki but ularni qutkuzmioğan. «Baal» wə ularning əng qong tawapqahı «Bəyt-Ə»diki butmu «mozay xəkli»də idi (baxqa hil tərjilirimə bar). □ **8:7** «Ular xamal teridi, xunga qara quyunni oridu; ularning xadisida heq baxaqlar yox, u heq ax bərməydu; hətta ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yutuwalqan bolatti» — İsrailar hərdaim «Baal»din yaxhi həsul tilətti. Ularning oylixəqə «Baal»ning «aləhidiliki» «məol həsul berix»mix.

⁹ Qünki ular yaloquz yürgən yawayi exəktək Asuriyəni izdəp çiqti; Əfraim «axna»larni yalliwalidi.

¹⁰ Gərqə ular əllər arisidin «yalliwaloqan» bolsimu, Əmdi Mən ularni yoiqip bir tərəp kilimən; Ular tezla «Əmirlərnin xahı»ning besimi astida toloqinip ketidu.□

¹¹ Əfraim «gunah qurbanlik»liri üqün qurbangahlarıni kəpəytkini bilən, Bular gunah kozəyaydiqan qurbangahlar bolup qaldi.□

¹² Mən uning üqün Təwrat-kanunumda kəp tərəplimə nərsilərnı yazoqan bolsammu,

Ular yat bir nərsə dəp həsablannaқта.

¹³ Ular qurbanliklarəqa amraq! Ular Manga qurbanliklarıni qilip, gəxidın yaydu,

Birək Pərwərdigar bulardin heq hursənlik almaydu;

U ularning kəbihlikini həzir esigə kəltürüp,

Gunahlırini öz bexioqa qüxüridu;

Ular Misiroqa kaytidu!□

¹⁴ Qünki Israil öz Yasiqıqisini untup, «ibadəthana»larnı kuridu;

Yəhuda bolsa istihkamlaxturuloqan xəhərlərnı kəpəytkən;

Birək Mən ularning xəhərliri üstigə ot əwətimən,

Ot bularning kəl'ə-ordilirini yəp ketidu.

9

Qurux huxallik wə heytlar

¹ I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar;

Qünki sən Hudayingdin qətnəp pahixilikke berilding;

Hər bir hamanda sən pahixə həkqigə amraq bolup kəttin.□

² Haman wə xarab kəlqiki ularni baqalmaydu;

□ **8:10 «Ular tezla «əmirlərnin xahı»ning besimi astida toloqinip ketidu»** — «əmirlərnin xahı» Asuriyə padixahining məhsus bir unvani. □ **8:11 «Əfraim «gunah qurbanlik»liri**

üqün qurbangahlarıni kəpəytkini bilən, bular gunah kozəyaydiqan qurbangahlar bolup kaldi» — «gunah qurbanlik»lar toqruluk «Law.» 4-5-bablarnı kəring. Məzkur qurbangahlarıni

«Pərwərdigarəqa atəp» yasaloqanidi. Əslidə Hudaning kərsətmiliri boyiqə Yerusalemdindiki ibadətjanining qurbangahidin baxqa, Israillarning heqkandək qurbangahni yasimasliqı kerək.

Dərwəkə, ular yasaloqandin keyin, tezla butpərəs tawapqahlarəqa aylinip qəloqanidi. □ **8:13**

«Ular qurbanliklarəqa amraq! Ular Manga qurbanliklarıni qilip, gəxidın yaydu,...» — bu ayətnin hər hil təjrimiliri boləqini bilən, omumi y mənisi təjrimimizningkidək. **«Gunahlırini**

öz bexioqa qüxüridu; ular Misiroqa kaytidu!» — Misir Israillar tunji qətimlik əsirlikke yaki kullukqa qüxkən jay. □ **9:1 «I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar;**

qünki sən Hudayingdin qətnəp pahixilikke berilding; hər bir hamanda sən pahixə həkqigə amraq bolup kəttin» — (bu bəbtiki həwər toqruluk) Israil butpərəslik yoliqə kirgən bolsimu, ular tehi «həmmə din ohxax» dəp, butpərəslik paaliyətlerini «Pərwərdigarın nəmidə»

ətküzüwatətti, xundakla xu paaliyətlerini kəpləp ətküzüp yürməktə idi. Xuning bilən tənq ular yənilə Musa pəyqəmbərgə buyruloqan kona heytlərnimu saqlap qəloqanidi, ularəqa nahayiti

kəngül bələtti; muxundək heytlərnin boləqinidin huxal boluxup, hey-t-bayram tərəpliridə heli «dindar» bolup ketixti. Hoxiya pəyqəmbər muxu bəbtiki həwərnı küz bayrimida, yəni «kəpilar

heyti» («kəpə tikix heyti»)da ularəqa yətküzgən bolsa kerək. «Haman» yilning əjirining nətiqisini yoiqidoqan jay bolup, huxallik bolidoqan bir sorun, əlwəttə. Birək pahixə ayallar (həknin puli bilən) pat-pat xu sorunlarəqa çiqətti. Israillar hamanlıridə bəlkim ikki jəhəttə pahixilik qilətti; (1)

muxu ayallar bilən; (2) rohij jəhəttə «Baal»əqa qəkunup uningəqa rəhmət eytx paaliyətli ridə.

Yengi xarab uni yergə qaritip qoyidu.

³ Ular Pərwərdigarning zeminida turiwərməydu;

Əfraim bəlki Misirə qaytidu,

Ular Asuriyədə haram tamakni yəydu.

⁴ Ular Pərwərdigarə heq «xarab hədiyə»lərni quymaydu,

Ularning qurbanlıqliri uningə heq hursənlik bolmaydu; ularning neni matəm tutquqilarning neniidək bolidu;

Uni yegən hərkim «napak» bolidu;

Bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə kirməydu. □

⁵ Əmdi «jamaətləarning *ibadət* sorunliri» künidə,

«Pərwərdigarning heyti» boləjan künidə kandaq kılarsilər? □

⁶ Qünki mana, ular hətta həlakəttin qaqqan bolsimu, Misir ularni yiqiwelip,

Andin Memfis xəhiri ularni kəmüp qoyidu.

Ularning qədirlik kümüx buyumlrini bolsa, qaqqaklar igiliwalidu;

Ularning qədirlirini yantak-tikənlər basidu. □

⁷ Əmdi hesablixix künliri kəldi,

Yamanlıq kayturidəjan künlər kəldi;

Israil buni bilip yətsun!

Sening qəbihlikingning köplüki tüpəylidin,

Zor nəpriting boləjini tüpəylidin,

Pəyoqəmbər «əhmək», rohqa təwə boləquci «sarang» dəp hesablinidu. □

⁸ Pəyoqəmbər bolsa Əfraim üstigə Hudayim bilən billə turojan kəzətqidur;

Biraq uningə barlıq yolliri kiltaklar koyuləjan,

Hudasining öyidimu nəprət uni kütməktə. □

⁹ Gibeahning künliridikidək ular əzlrini qongkur buləjəjan,

U ularning qəbihlikini esigə kəltüridu,

□ 9:4 «... Ularning neni matəm tutquqilarning neniidək bolidu; uni yegən hərkim «napak» bolidu; bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə kirməydu» — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə adəm bolsun, nərsə bolsun jəsətkə təgkən bolsila, «napak» dəp hesablinatti. «Napak» axni yegən adamning özimu «napak» bolatti. Xunga «matəm tutqan» adəmləarning həmmisi (bir məzgilgiqə) «napak» dəp hesablinatti. Əmdi Hudaning jazasi bilən Israil yat əl arisida hərdaim «haram-napaklıq» bilən uqraxxaqqa, hərdaim «napak» bolidu, xunga ularning «Hudaning öyigə» əzlriri kirixi, xundakla hərəkəndək «ax hədiyə»ni elip kirixi kət'iy mən'i qilinəjan. □ 9:5 «Əmdi «jamaətləarning *ibadət* sorunliri» künidə, «Pərwərdigarning heyti» boləjan künidə kandaq kılarsilər?» — bu butpərəs həlqning «napak bolidəjanlıqı» «Pərwərdigarning heytilirini təbrikliyəlməsliki», «ibadət sorunliriəja katnixalməsliki» qatarlıklar ularəja eşir kəlgənliki bəlkim oqurmənlərgə şəlitə tuyulidu. Biraq əslidə durus boləjan bu paaliyətlər hurapiy ixlarəja aylinip qələjəndin keyin, ular «bularni hərdaim qilmisəq «yaman bolidu»» dəp oylap, qorqup yürgən bolsa kerək. Tirik Hudadin qorqmay, hurapiylik yoliəja hiləplik qilixtin qorqux, hərbi həlqə nahayiti nomus kəltüridəjan bir ixtur. □ 9:6 «**Andin Memfis xəhiri ularni kəmüp qoyidu**» — Memfis xəhiri yəjan, həyətlik yər boləjanlıqı üqün dangki qikқан. «Ularning qədirlik kümüx buyumlrini bolsa, qaqqaklar igiliwalidu; ularning qədirlirini yantak-tikənlər basidu» — bu ayəttə «qədirlik kümüx buyumlriri» wə «qədirliri» bolsa kümüx bilən həlləngən butlar, xundakla xu butlarəja «makan boləjan» qədirlər kəzdə tutuluxi mumkin. □ 9:7 «**Əmdi hesablixix künliri kəldi**» — «hesablixix künliri» ibranıy tilidə «yoqlax künliri». □ 9:8 «**Pəyoqəmbər bolsa Əfraim üstigə Hudayim bilən billə turojan kəzətqidur; ... Hudasing öyidimu nəprət uni kütməktə**» — həkikiy pəyoqəmbərnin duxmənliri (kahınlar wə sahta pəyoqəmbərlər bolsa kerək) hətta Hudaning ibadəthanisidimu uni kəstliməkqi boluwatatti.

Ularning gunahlarini jazalaydu.□

10 — Qel-bayawanda üzüm uqrap qaloqandək, Mən sən Israilni tapkan; Ənjür dərihidə tunji pixkan mewini kergəndək, ata-bowiliringlarni yaxhi kergənmən;

Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı,
Əzlrini axu nomusluk nərsigə beoixlidi,
Ular əzlrining «səyğüqisi»gə ohxax yirginqlik boldı.□ ■

11 Əfrainning bolsa, xan-xəripı kuxtək uqup ketidu

— Huddi tuqulux bolup bakmioqandək,
Hamilə bolup bakmioqandək,
Boyida apiridə bolux bolup bakmioqandək!□

12 Həтта ular pərzəntlərini qong qiloqan bolsimu,
Mən lekin ularni birini qaldurmaj juda qilimən;
Bərhək, ulardin ayrilip kətkinimdın keyin, ularning həliqə way!

13 Mən kərginimdə, Əfrainning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur xəhəri»dək idi;

Biraq Əfrain balilərini kətl qiloquqə qikirip beridu.□

14 Ularoqə bərgin, i Pərwərdigar — zadi nemə bərgining tüzük? — Ularoqə bala qüxüp ketidoqan baliyatku, kuruq əmqəklərni bərgin!□ ■

15 Ularning barlık rəzillikini Gilgaldın tapkili bolidu;

Qünki Mən xu yərdə ulardin nəprətləndim;
Ularning kilmixlirining rəzilliki tüpəylidin,
Ularni öyümdin həydiwetimən;

Mən ularni yənə səyməymən;
Ularning əmirilərining həmmisi tərsalik qilidu.□ ■

16 Əfrain əmdi uruwetildi;
Ularning yiltizi qəojirap kətti, ular həq mewə bərməydu;
Həтта ular mewə bərsimu,
Baliyatkusining səyümlük mewilərini öltürwetimən.□

17 Mening Hudayim ularni qətkə qəkti,
Qünki ular uningə qulak salmidi;
Ular əllər arisida sərsan bolidu.

□ 9:9 «Gibeahning künliridikidək ular əzlrini qongkur buloqan,...» — Gibeah xəhridə bəqqiwazlık həm qatillik yüz bərgən, Israilni nəhayiti xərməndiqiliklə qalduroqan («Hək.» 17-19-bablar). □ 9:10 «Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı» — «Baal-Peor» degən but wə bu butka munasiwətlik nomussizlik «Qel.» 25-babta hatiriləngən. Demisəkmü, bu ixlar Israil qel-bayawanda yürgən wəqıttə yüz bərgən. «Əzlrini axu nomusluk nərsigə beoixlidi, ular əzlrining «səyğüqisi»gə ohxax yirginqlik boldı» — demək, ular əzliri qokunəqan yirginqlik butka ohxax boldı. Baxqa birhil tərijimisi «...əz səyginigə ohxax yirginqlik boldı». ■ 9:10 Qel. 25:3; Zəb. 106:28 □ 9:11 «Əfrainning bolsa, xan-xəripı kuxtək uqup ketidu» — «Əfrainning xan-xəripı» ularning pəhri boləqan əwlad-pərzəntini kərsitidu. Huda ularni aqahlandırıduki, əwlad-pərzəntinglar məwjut bolup bakmioqandək bolisilər (12-ayətnimü kəring). □ 9:13 «Mən kərginimdə, Əfrainning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur xəhəri»dək idi» — «Tur» Liwanəqə jaylaxkan küqlük wə mustəhkəm port-dələt idi. Baxqa tət hil tərijimisi bar. İbraniy tilini qüxinix təs. □ 9:14 «Ularoqə bala qüxüp ketidoqan baliyatku, kuruq əmqəklərni bərgin!» — pəyqəmbərnəng bu duasi bəlkim ularni balilarning kətl qilinixi azabini kərmisun, degənni bildüridu. ■ 9:14 Luqa 23:29 □ 9:15 «Ularning barlık rəzillikini Gilgaldın tapkili bolidu» — «Gilgal» ularning ikkinqi qong butpərəs tawapqahı idi. ■ 9:15 Yəx. 1:23; Həox. 4:15; 12:12 □ 9:16 «Ularning (Əfrainning) yiltizi qəojirap kətti, həтта ular mewə bərsimu» — muxu yərdə balilarni kərsitidu. Ayətnəng ikkinqi qışimini kəring.

10

Pərwərdigarni izdəx waḳti kəldi!

¹ Israil barakṣan bir üzüm telidur;

U əzi üçün mewə qıqiridu;

Mewisi kəpəygənsəri u qurbangahlarınimu kəpəytkən;

Zeminining esillikidin ular «esil» but tüwrüklirini yasidi. □ ■

² Ularning kəngli ala;

Ularning gunahkarliḳi ḥazir axkariliduru;

U ularning qurbangahlırini çekip oʻqulitidu,

Ularning but tüwrüklirini buzuwetidu.

³ Qünki ular pat arida: «Bizdə padixah yok, qünki Pərwərdigardin qorḳmiduk;

Padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə ḳilip beridu?» — dəydioḳan bolidu. □ ■

⁴ Ular gəplərni ḳiliweridu, əḥdini tüzüp ḳoyup yaloḳandin ḳəṣəm iḳidu;

Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qəṣənlərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu. □

⁵ Samariyədə turuwatḳanlar «Bəyt-Awən»ning moziyi üçün oḳəm-əndixigə qūxidu;

«Bəyt-Awən»dikilər dərwəḳə uning üstigə matəm tutidu,

Uning «butpərəs ḳahin»lirimu uning üçün xundaḳ ḳilidu;

Ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xəripı» üçün azablinidu,

Qünki u sürgün ḳilindi! □

⁶ Bərḥək, xu nərsə «Jedəlhər padixah» üçün hədiyə ḳilinip, Asuriyəgə kətürülüp ketiduru;

Əfrayim iza-aḥanətkə ḳalidu,

Israil əz «əḳli»din hijil bolidu. □

⁷ Samariyəning bolsa, padixahı dengiz dolḳunliri üstidiki həxəktək yoḳilip kətti;

⁸ «Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahı» bitqit ḳiliduru;

Qurbangahlırini tükən-jioḳanlar basidu;

Ular taḳlaroḳa: «Üstimizni yepinglar!», dənglülərgə: «Üstimizgə ərülüp qūxunglar!» — dəydu. □ ■

□ **10:1** «Mewisi kəpəygənsəri u (Israil) qurbangahlarınimu kəpəytkən; zeminining esillikidin ular «esil» but tüwrüklirini yasidi» — demisəkmü, bu qurbangahlar wə tüwrüklər butlaroḳa ataloḳanıdi. Baxḳa birhil tərjimisi: «U (Huda) Israilning mewisini kəpəytxi bilən, Israil qurbangahlıridiki but tüwrüklər kəpəydi; U (Huda) Öz zeminiḳa yaxılıḳni kəpəytxi bilən, u (Israil) butlaroḳa ataloḳan tüwrüklərni tehimu yahxi ḳildi». ■ **10:1** Həx. 8:11 □ **10:3** «... ular pat arida: «Bizdə padixah yok, qünki Pərwərdigardin qorḳmiduk; padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə ḳilip beridu?» — dəydioḳan bolidu» — bu bəxarət Israilning sürgün ḳilinoḳandin keyin nemə dəydioḳanlıḳini ḳərsitidu. ■ **10:3** Həx. 3:4 □ **10:4** «Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qəṣənlərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu» — baxḳa birhil tərjimisi: «Xunga ularning bəxiḳə qūxkən jazalar etizdiki qəṣənlərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu». □ **10:5** «Samariyədə turuwatḳanlar «Bəyt-Awən»ning moziyi üçün oḳəm-əndixigə qūxidu,... ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xəripı» üçün azablinidu» — «Bəyt-Awən»ning «xan-xəripı», yəni mozay xəklidiki but bolsa, kinayilik gəp, əlwəttə. Oḳurmənlərnin esidə boliduki, «Bəyt-Awən» degən səzning əzi kinayilik gəptur (məniḳi: «Yəḳ bərnərsə»ning əyi). □ **10:6** «xu nərsə «Jedəlhər padixah» üçün hədiyə ḳilinip» — «Jedəlhər padixahı» Asuriyə padixahını deməḳḳi. Yukiriki 5:13-ayətḳi izahatni ḳörüng. □ **10:8** ««Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahı» bitqit ḳiliduru» — «Awən» («yok nərsə») yəni «Bəyt-Awən». «Yukiri jaylar» — butpərəslik ḳilidioḳan məhsus jaylar. «Israilning gunahı» — ular qoḳunoḳan butni ḳərsətsə ḳerək. ■ **10:8** Yəx. 2:19; Luḳa 23:30; Wəḳ. 6:16; 9:6

9 — I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kılıp kəlding;
Ixlar xu peti turıwərdi;
Rəzillikning baliliri üstigə kılinoğan jəng ularni Gibeahğa
besiwətmidimu? □ ■

10 Mən haliqinimda ularni jazalaymən;
Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qūxūxkə toqra kəlgəndə,
Yat kowmlar ularğa hujum kılıxka yiqılıdu. □

11 Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur,
U haman tepixkə amrak;
Mən uning qıraylık gədinini upraxtin ayap kəldim;
Biraq hazır uningğa boyunturuk selip həydəymən;
Yəhuda yər həydisun!

Yaqup əzi üqün yərnı tirnilixi kerək. □

12 Əzünglarğa həkkanıylik bilən teringlar,
Məhir-muhəbbət iqidə həsul alisilər;
Boz yeringlarnı qanap eqinglar;
Qünki Pərwərdigarnı izdəx waqti kəldi,
— Ta U üstünglarğa həkkanıylikni yaqduroqə! ■

13 Biraq silər rəzillikni aqduzunglar,
Kəbihlik həsulini ordunglar,
Yaloqanqilikning mewisini yedinglar;
Qünki sən əz yolungğa, yəni baturliringning kəplükigə ixinip tayanding;

14 Kowmliring arisida qukan-sürən kətürülüdu;
Xalman jəng künidə Bəyt-Arbəlni bərbat kılıqandək,
Barlık qoroqanliring bərbat kılınıdu;
(xu küni Bəyt-Arbəldiki ana-balılar təngla parə-parə kiliwetilmigənmu?)
— □

15 Əmdi uqıqə qıqқан rəzillikning tüpəylidin,
Ohxax bir kün sening bexingğa qūxūrülüdu, i Bəyt-Əl!

□ 10:9 «— I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kılıp kəlding; ... rəzillikning baliliri üstigə kılinoğan jəng ularni Gibeahğa besiwətmidimu?» — Gibeah xəhirida bolıqan rəzil wəqə (bəqqiwazlık həm katıllıq) «Hək.» 17-19-bablarda hatiriləngən. Bu ayətkə kəriqanda bu gunah xu künlərdin tartıp Israildin ayrılmıqan. Xu wəqə bolıqandin keyin, Gibeahdikilər towa kılımidi, xuning bilən Israilning baxka qəbililiri ularğa qarxi jəng kılıp ularni bitqit kılıqan. Bexarətkə kəriqanda, bundak bir jəng yənə elip berilixi kerək; lekin bu kətim pütkül Israilğa qarxi xundak bir jəng bolıdu. ■ 10:9 Hox. 9:9 □ 10:10 «Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qūxūxkə toqra kəlgəndə» — «ikki gunahı» nemə ikənliki toqurluk alimlarning hərhil pərzəli ri bar. Israilning ikki jay (Bəyt-Əl wə Dan)da qong butni yasioqanliqini kərsitixi mumkin («1Pad.» 12-bab). Bu ayatning baxka hil tərjimiliri bar. □ 10:11 «Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur, u haman tepixkə amrak; Mən uning qıraylık gədinini upraxtin ayap kəldim; biraq hazır uningğa boyunturuk selip həydəymən; Yəhuda yər həydisun! Yaqup əzi üqün yərnı tirnilixi kerək» — dehqan əzining amrak inikini (Huda dehqan, Israil inək) tehi eoqir əmgəkkə salmiqan, pəqət haman tepixkə saloqan (haman tepix yenik ix həm tepiləng danlardan yeyəlaydıqanliqi üqün inək uningğa amrak, əlwəttə). Biraq inək jaylı bolup kətkəqkə (4:16ni kəring) hazır kattik əmgək künliri kəldi: 12-ayət boyıqə, Yəhuda wə Israil Huda üqün «yər həydimisə» (towa kılıx jəryanıdiki japalıq yolğa kirmisə), ular bəlki Asuriyə yaki Babil üqün kattik əmgək kılıdıqan bolıdu. ■ 10:12 Yər. 4:3 □ 10:14 «Xalman jəng künidə bəyt-arbəl ni bərbat kılıqandək, ...» — «Xalman» bəlkim Asuriyə padixəhi «Xalmanəzar III» yaki «Xalmanəzar V»ni, «Bəyt-Arbəl» bəlkim Galiliyədiki «Arbela»ni kərsitixi mumkin. Tarihiy təpsilatlar hazır bizgə naməlum, biraq Israilğa bolıqan aqaq nahayiti eniktur.

Tang səhərdila Israilning padixahi pütünləy üzüp taxlinidu.□

11

Israil, səyümlük balam! Seni qandakmu taxlap qoyimən?

¹ Israil bala qeoida, Mən uni səydüm,
Xuning bilən oşlumni Misirdin qiqixka qaqirdim.■

² Birak ular *halkimni* qaqiriwidi,
Ular dərhal huzurumdin qiqip kətti;
Ular «Baal»larəja qurbanlik qilixka baxlidi,
Oyma məbudlarəja isriq saldi.□

³ Əfraiməja mengixni egətküqi Özüm idim,
Uning qolini tutup wə yələp —
Birak özini saqaytkuqining Mən ikənlikimni ular bilmidi.

⁴ Mən adimətqilikning keyünux rixtiliri bilən,
Səyğünün tarliri bilən ularning kənglini tartiwaldim;
Mən ularəja huddi engikidin boyunturuqni eliwətküqi birsidək
boləjanmən,
Egilip Özüm ularni ozuqlanduroqanmən.

⁵ Ular Misiroja kaytidioqan bolmamdu?
Asuriyəlik dərwekə ularning padixahi bolidioqan əməsmu?
— Qünki ular yeniməja kaytixni rət kildi!□

⁶ Kiliq uning xəhərliridə həryan oynitilidu;
Dərwazisidiki təmür baldaqlarni wəyran kilip yəp ketidu;
Bu öz əkillirining kasapitidur!

⁷ Bərheq, Mening həlkim Məndin qətləp ketixkə mərtun boldi;
Ular Həmmidin Aliy Boləjuqioja nida kilip qaqirsimu,
Lekin heqkim ularni kətürməydu.

⁸ Mən qandakmu seni taxlap qoyimən, i Əfraim?
Mən qandakmu seni *düxməngə* tapxurimən, i Israil?!
Qandakmu seni Admah xəhəridək qilimən?!
Seni qandakmu Zəboim xəhəridək bir tərəp qilimən?!
Qəlbim iq-baərimda qaynap ketiwatidu,

□ **10:15 «Ohxax bir kün sening bexingoja qüxürüldü, i Bəyt-Əl!»** — demək, ularning «Bəyt-Əl»də qiloqan rəzillikliri öz bexioja «Bəyt-Arbəl»dikidək bir künni qüxürüdü. **«Tang səhərdila Israilning padixahi pütünləy üzüp taxlinidu»** — «tang səhərdila» — demək, «jəng bexidila» (jəng adəttə səhərdə baxlinatti); yaki bolmisa «bək tezla» degən mənədə. ■ **11:1** Mat. 2:15 □ **11:2 «Birak ular halkimni qaqiriwidi, ular dərhal huzurumdin qiqip kətti...»** — «ular» — butpərəslərni yaki Israil Misirdin qiqkanda uqrioqan «Moab»dikilərni wə yaki Qanaanoja kirgəndin keyin uqraxqan Qanaandikilərni kərsitixi mumkin. Ayət üstidiki ikki baxka kəzkarax ipadiləydioqan baxka ikki tərjimisi bar: (1) «Ular (pəyğəmbərlər) ularni qaqiroqanseri, ular (Israil) əzlrini ulardin (pəyğəmbərlərdin) neri kildi»; (2) «Mən (Huda) ularni qaqiroqanseri, ular əzlrini huzurumdin neri kildi». Ahirkı tərijimə miladiyədin ilgirigi 3-əsirdiki «Septuagint» (LXX) grek tərjimisisəg əgixidu. □ **11:5 «Ular Misiroja kaytidioqan bolmamdu? Asuriyəlik dərwekə ularning padixahi bolidioqan əməsmu?»** — Israil Misir wə Asuriyədin yadəm izdəp ularning yenioja «qikti». Əmdi bu ayəttə tiləja elinoqan ularning «qixix»i yaki «kaytix»i (1- wə 2-ayətni kərug) bolsa kaqkun musapir süpitidə (Misiroja) yaki əsir süpitidə (Asuriyəgə) bolidu.

Mening barlik rəhimdillikim qozoqiliwatidu! □ ■

⁹ Oʻzippingning kəhrini yūrgūzməymən,
Ikkinqi yənə Əfrainni yoqatmāymən;
Qūnki Mən insan əməs, Təngridurmən,
— Yəni arangda boləqan pak-muqəddəs Boləquqidurmən;
Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən. □

¹⁰ Ular Pərwərdigarning kəynidin mangidu;
U xirdək həkirəydu;
U həkirigəndə, əmdi baliliri oqərbtin titrigən həlda kelidu;

¹¹ Ular Misirdin kuxtək,
Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda qiqip kelidu;
Xuning bilən ularni əz oylirigə makanlaxturimən, — dəydu Pərwərdigar. □

12

Ətkən ixlarni əsləp sawəq elinglar!

¹ Əfrain Meni yəloqan gəpliri bilən kəmwetidu;
Yəhudamu Təngrigə, yəni ixənqlik, Pak-Muqəddəs Boləquqioqə tuturuksiz boldi.

Əfrainning yegini xamaldur,
U xərk xamilini qooqlap yūridu;
U kūnləp yəloqanqilik, zulum-zorluqni kəpəytməktə;
Ular Asuriyə bilən əhdə tūzidu,
Xuningdək Misiroqə may «sooqiliri» kətürüp apirilidu. □

² Pərwərdigarning Yəhuda bilənmu bir dəwasi bar;
U Yəqupni yolliri boyiqə jazalaydu;
Uning kilmixlirini əz üstigə qayturidu.

³ U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwəloqan,
Əz kūqi bilən Huda bilən elixqan. □ ■

□ **11:8 «Kandaqmu seni Admah xəhəridək qilimən?! Seni kandaqmu Zəboim xəhəridək bir tərəp qilimən?!»** — «Admah» wə «Zəboim» degən xəhərlər eoqir gunahliiri tūpəylidin Sodom wə Gomorra bilən təng asmandin yoqəqan ot-gūngürt tərəpidin pūtūnləy həlak boldi. ■ **11:8** Yar. 19:24 □ **11:9 «... Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən»** — baxqə birhil tərjimisi: «... Mən xəhərgə (jazalaxqə) kirməymən. □ **11:11 «Ular Misirdin kuxtək, Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda qiqip kelidu; xuning bilən ularni əz oylirigə makanlaxturimən»**

— Israil (Əfrain)dikilərdin bəzilər awwal Yəhudadin panah tapqan, andin keyin Yəhuda bilən təng Babil imperiyəsigə sürgūn boləqan. Andin ular bilən təng Qənaanəqə (Pələstingə) qaytip kəlgən — ajizlikta, «titrigən həlda» qaytip kəlgən («2Tar.» 9:1-3, «Əzra» 1-2-bab). □ **12:1 «Yəhudamu Təngrigə, yəni ixənqlik, Pak-Muqəddəs Boləquqioqə tuturuksiz boldi»** — baxqə birhil tərjimisi: «Yəhuda yənila Huda bilən billə həkūmdarlik qilidu, u Pak-Muqəddəs Boləquqioqə sadiktur». Bizningqə 12-bab, 2-ayətkə qariqanda bu hil tərjimisi kət'iy mumkin əməs. «Əfrainning yegini xamaldur, u xərk xamilini qooqlap yūridu» — demək, Əfrain gəpi tuturuksiz, «xamaloqə bəqquqi» əl idi. «Xuningdək Misiroqə may «sooqiliri» kətürüp apirilidu» — bu «may» xūbhəsiszki, Misirning yardimini elix tūqūn əwətilgən. □ **12:3 «U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwəloqan,...»** — oqurmənlərnin esidə barki, «Yəqup» degən isimning mənisi əslidə: «U (Huda) tapiningda bolsun» (demək, u Sən (Huda) bilən billə bolsun); birək Yəqup pəyoqəmbərgə xu isimning qoyuluxining səwəbi: — (1) u akisinin tapinini tutqan (tuquləqanda); (2) bu isimning «aldamqi» degən kəqmə mənisi bar; u keyin ki kūnlərdə akisini ikki qətim «rohiy miras»tin aldap qoyəqan («Yar.» 25-bab). Ahirda u bu aldamqiliktin towa kiliq, akisidin əpu soriəqan («Yar.» 33-babnimu kəring). ■ **12:3** Yar. 25:26; 35:9,10

4 U bərhək Pərixətə bilən elixip, oqəlibə kildi;
U yioqlidi, Uningoqa dua-tilawət kildi;
Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi,
Wə xu yərdə bizgə söz kildi; □ ■

5 — Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda,
— «Pərwərdigar» bolsa Uning hatirə namidur! □

6 Xunga sən, Hudaying arkilik, Uning yenioqa kayt;
Mehribanlik wə adalətni qolungdin bərmə,
Hudayingoqa ümid baqlap, Uni izqil kütkin.

Aldamqi sodigər

7 Mana bu sodigər! Uning qolida aldamqilik tarazisi bar;
U bozək kilixka amraktur. □

8 Əfraim: «Mən dərwəkə beyidim,
Əzümgə kəp bayliqlarni toplidim;
Biraq ular barlik əjirlirimdə məndin heq gunahiy kəbihlikni tapalmaydu!»
— dəydu. □

9 Biraq Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying
boləjanmən,
Mən seni yənə «kəpilər heyti»dikidək qedirlarda turoquzimən! □ ■

□ 12:4 «Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi» — ibraniiy tilida «U uni Bəyt-Əldə tepiwaldi». Xunga baxka bir hil təjrimisi: «U (Yaqup) Uni (Hudani) tepiwaldi». «U bərhək Pərixətə bilən elixip, oqəlibə kildi; u yioqlidi, Uningoqa dua-tilawət kildi; Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi, wə xu yərdə bizgə söz kildi;» — bu tarihiy wəqələrnin əhmiyyiti bəlkim: (1) Yaqup əsli bir aldamqi; (2) biraq u etiqaad arkilik Hudaning Pərixtisidin bəht-bərikətkə wə Hudaning iltipatioqa erixkan; (3) keyin u baxkiqə bir adəm, etiqaadlik, xəpkətlilik bolup qikti (Israil dəp ataldi). (4) Huda əsli bu ixlarni «Bəyt-Əl»də (Yaqupni qarqiroqan waqtida) baxliqan, Yaqupka, xundakla əwladliroqa bəht ata kilidioqan wədilərnə kiloqan; (5) xunga Israil «Bəyt-Əl»ning **həkiqiy əhmiyyitini** əslixə kerək; (6) ular bu ixlardin sawək əlsunki, «Huda menimu (Yaqupka ohxax) yaman aldamqiliqdin durus, etiqaadlik adamgə əzgərtəlaydu»; (7) «xunga Hudaning küciqə tayinip Uningoqa kaytixim kerək». Wəqələr «Yar.» 25-32-bablarda hatiriləngən. Baxka birnəqqə hil təjrimilər uqrixi mumkin.

■ 12:4 Yar. 28:12, 19; 35:7, 14, 15 □ 12:5 «— Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda, — «Pərwərdigar» bolsa Uning hatirə namidur!» — oqurmənlərnin esidə barki, Yaqup əzi bilən elixkan Pərixtinin namini soriqan. Xu qaoda u namini uningə eytmioqan. Keyin Huda bu namning «Yahwəh» (təjrimimizdə, «Pərwərdigar» deyilidu) ikənlikini Musa pəyoqəmbərgə ayan kilip qüxəndürgən (Yahwəh — «Əzgərməs», «Əzəldin Bar Boləquqi», «Əhdisigə hərdəim sadik Boləquqi» degən mənəilərnə əz iqigə alidu). Xunga bu nam Israiloqa ümid berixi kerək idi.

□ 12:7 «**Mana bu sodigər!**» — «sodigər» ibraniiy tilida «Qanaan» yaki «Qanaanlik» degənlik bolidu. Demək, Əfraim bir tərəptin əsli əzi aldidin həydiwətkən butpərəs Qanaanlikləroqa ohxap qəloqan; yənə bir tərəptin u «Yaqup»ning əslidiki «aldamqi» karakterida bolup, heq əzgərtilmigəndur. □ 12:8 «**ular... məndin gunahiy kəbihlikni tapalmaydu**» — «gunahiy kəbihlik» — demək, mənə «kəbihliklər bar, biraq eqir əməs, «gunah əməs» degən künilik gəp. «Mən anqə yaman adəm əməsmən» dəydiqan pozitsiyələr bügüngə qədər həmmimizgə tonuxtur. □ 12:8 «**Biraq Misir zeminidin tartip mən Pərwərdigar sening Hudaying boləjanmən, Mən seni yənə «kəpilər heyti»dikidək qedirlarda turoquzimən!**»

— ««kəpilər heyti»dikidək» ibraniiy tilida «heyttiki künlərdikidək». «Qedirlarda turux» tiləqə elinqəndin keyin xübhəsisizki, «kəpilər heyti»ni kərsətsə kerək. Israil «Misirdin qixix»tiki muhim sawəklərnə untuqan. «Kəpilər heyti» («kəpə tikix heyti»)da Israil yəttə kün əyde əməs, bəlkə qedirlarda turuxi kerək idi. Heyttiki bu ix ularoqa əslidiki əjiz, kəmbəqəl baxlinixini wə «Insan pəkət nan bilənla yaximaydu, bəlkə Hudaning hər bir söziqə tayinip yaxixi kerək» degən muhim sawək toqurluk əslitixi kerək idi. ■ 12:9 Yəx. 43:11

Pəyoğəmbərlərlərin əhmiyyəti

¹⁰ «Mən pəyoğəmbərlərgə söz kılənmən, Alamət kərünüxləni kəpəytkənmən, Xundakla pəyoğəmbərlər arkilik təmsilləni kərsətkənmən.

¹¹ Gilead kəbihmü? Ular bərhək pəkət yarimaslardur!

Ular Gilgaldə torpaqları kurbanlıq kılıdu;

Uların qurbangahləri dərwəkə etiz kirliridiki tax dəwiliridək kəptur! ■

¹² (Yakup Suriyəgə keçip kətti,

Xu yərdə İsrail hotun elix üçün ixligən;

Bərhək, hotun elix üçün u koyları bəkkənidi). ■

¹³ Pərwərdigar yənə pəyoğəmbər arkilik İsrailni Misirdin qikrip kutkuzəjan,

Pəyoğəmbər arkilik uningdin həwərmu aləjan. □

¹⁴ Əfrim *Hudaning* kəhrini intayin kəttik kəzəlijan;

Uning Rəbbi u təkkən qan kərzni uning gədinigə artidu,

Xərməndilik-ahənətini öz bəxiqə kəyturidu.

13

«Mən seni həlak kəlimən, i İsrail!» — *ahirki aqahlandıruş*

¹ *Burun* Əfrim söz kılənda, kixilər hərmətləp titrəp kətətti;

U İsrail kəbililəri arisida kətürülgən;

Biraq u Baal arkilik gunah kəlip əldi. □

² Ular hazır gunahning üstigə gunah sadir kilməktə!

Əzlirogə kümüxliridin kuyma məbudları,

Əz əkli oylar qikəkan butları yasidi;

Bularning həmmisi hünərwəning əjri, halas;

□ **12:11** «Gilead kəbihmü? Ular bərhək pəkət yarimaslardur!» — muxu ayəttə «kəbihmü» wə «yarimas» dəgən səzlər bir-birigə ohxaydaydıjan səzlərdur. «Ular Gilgaldə torpaqları kurbanlıq kılıdu; ularning qurbangahləri dərwəkə etiz kirliridiki tax dəwiliridək kəptur!» — Hoxiya «Gilgal» («dəwə», «dəstə», dəgən mənədə) dəgən yər nami bilən söz oyuni kılıdu — ular həkikətən ismi-jismiəqə layıktur. Həmmə yeridə kəpligən qurbangahlirining boluxi bilən, Gilgal dərwəkə «etizdiki tax dəwilər»dək bir jay, halas. Ayətning baxka hil tərjilirimu bar.

■ **12:11** Hox. 4:15; 6:8; 9:15 ■ **12:12** Yar. 28:5; 29:20, 28 □ **12:13** «Pərwərdigar yənə pəyoğəmbər arkilik İsrailni Misirdin qikrip kutkuzəjan, pəyoğəmbər arkilik uningdin həwərmu aləjan» — muxu ixlar (12-14-ayət) ispatlayduki, Əfrim əjdadi boləjan Yakupni həddidin ziyadə izzətligən. Uların təmənnə kəyəjan «büyük əjdad»i Yakupning ailisidikiləri (İsrail) pəyoğəmbərsiz kələjan bolsa (dəmək, ularda Hudaning Rohining yetəkqiliki bolmıəjan bolsa) u qəl-bayawanda yürüwatkan nəhayiti bir «kəqkun» yaki həttə Misirdin qikmıəjan bir «ixləmqi» bolatti, halas. U hərgiz uluq bir əl bolup qikməytti. Biraq hazırki İsrail (bolupmu Əfrim kəbilisi) Huda əwətkən pəyoğəmbərlər (Amos, Hoxiya, Yəxua, Mikah)ni rət kəlip, Hudani intayin qəzəpləndürüdü. İsrailning məwjudluğu wə həyatining həy jəhətləri ularning Huda bilən boləjan rohiy munasiwitigə bəqlik idi. İsrailning pəyoğəmbərləri bu ixni həlkning kəz aldida kərsitidu; pəyoğəmbərləri səl qəqlax Hudaning Əzini səl qəqlıəjan bilən barawərdur. Yakup əzi ahirida pəyoğəmbər boləjan, əlwəttə («Yar.» 48-49 babları kərugən). □ **13:1** «*Burun* Əfrim söz kılənda...» — «Əfrim» kəbilining əjdadi boləjan Əfrimni əməs, bəki kəbilining awwalqi tarihini kərsitidu. Musa pəyoğəmbərdin keyin, İsrailəqə yetəkligüqi boləjan Yəxua pəyoğəmbər Əfrimlik idi.

Bu kixilər toʻqiruluk: «Həy, insan qurbanlikini qilouqilar, mozaylarni səyüp koyunglar!» deyilidu. □ ■

³ Xunga ular səhərdiki bir parqə buluttək, Tezdin oʻayib bolidioʻan tang səhərdiki xəbnəmdək, Hamandin kara quyunda uqkan pahaldək, Tünglükting qikqan is-tütəktək *tezdin* yoqap ketidu.

⁴ Birak Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying bolioʻanmən;

Sən Məndin baxka heq Ilahni bilməydioʻan bolisən; Məndin baxka kutkuzoʻuqi yoqtur. ■

⁵ Mən qel-bayawanda, kuroʻaqqilikning zeminida sən bilən tonuxtum;

⁶ Ular ozuklandurulusup, toyunoʻan, Toyunoʻandin keyin kənglidə təkəbburlixip kətkən; Xunga ular Meni untuoʻan. ■

⁷ Əmdi Mən ularoʻa xirdək bolimən; Yilpizdək ularni yol boyida paylap kütimən;

⁸ Küqükiridin məhrum bolioʻan eyiktək Mən ularoʻa uqrap, Yürək qawisini titiwetimən; Ularni qixi xirdək nək məydanda yəwetimən; Daladiki haywanlar ularni yirtiwetidu.

⁹ Sening halakiting, i Israil, dəl Manga karxi qikqanliking, Yəni Yardəmqinggə karxi qikqanlikingdin ibarəttur.

¹⁰ Əmdi barlik xəhərliringdə sanga kutkuzoʻuqi bolidioʻan padixahing keni?

Sening soraqqi-hakimliring keni?

Sən bular toʻqiruluk: «Manga padixah wə xahzadilarni təkdim qiləyəsən!» dəp tiligən əməsmu? —

¹¹ Mən oʻəzipim bilən sanga padixahni təkdim qiləqanmən, Əmdi uni oʻəzipim bilən elip taxlidim. □ ■

¹² Əfrainning kəbihliki qing orap-qaqilanoʻan;

Uning gunahı juoʻlinip saqlanoʻan; □

¹³ Toləqak baskan ayalning azabliri uningə quxidu;

U əkilsiz bir oʻquldu;

Qunki baliyatquning əozi eqiloʻanda, u hazir bolmioʻan! □

□ **13:2 «Bu kixilər toʻqiruluk: «Həy, insan qurbanlikini qilouqilar, mozaylarni səyüp koyunglar!» deyilidu»** — baxka bir təjimi: «U kixilər toʻqiruluk: «Mana, qurbanlik qilouqi adəmlər mozaylarni səyüp koyuwatidu!» — deyilidu» — yaki baxkilar. Birak ibranıy tilini quxinix təs boləqini bilən, tilxunaslarning yekinki tətqikatlıri boyiqə, bu ayət dərwəxə «insan qurbanliki»ni kərsitixi mumkin. ■ **13:2** Hox. 8:6 ■ **13:4** 2Sam. 22:32; Zəb. 18:31; Yəx. 43:11; Hox. 12:10 ■ **13:6** Qan. 32:15; Hox. 8:14 □ **13:11 «Mən oʻəzipim bilən sanga padixahni təkdim qiləqanmən, əmdi uni oʻəzipim bilən elip taxlidim»** — Israil Qanaan zeminini igiliwaləqandin tartip, Huda ularoʻa yetəqilik wə sotqilik kildioʻan «batur hakimlar» yaki «sotqi-kutkuzoʻuqi» degən ihlasmən baturlarni ayrim-ayrim təminləp bərgənidı. Israil Hudaning bu «ayrim-ayrim təkşimati»din narazi bolup, Samuil pəyoʻəmbərnıng dəwrıdə Hudadin padixah («muqim» sulalə tüzümi) tikləxni tiligən. Huda Samuil pəyoʻəmbər arkilik ularning təlipini: «Manga ixənməslikkə barawər» dəp narazilikini kərsitip, andin ahirida Israilning birinqi padixahı Saulni tikligən («1Sam.» 8-12-bablar) ■ **13:11** 1Sam. 8:5; 15:23; 16:1 □ **13:12 «Əfrainning kəbihliki qing orap-qaqilanoʻan; uning gunahı juoʻlinip saqlanoʻan»** — demək, uning barlik kəbihlik-gunahlıri Hudaning jazalixi uqun obdan saqlanmaqta. □ **13:13 «Baliyatquning əozi eqiloʻanda, u hazir bolmioʻan!»** — yaki «baliyatquning əozi eqiloʻanda, u qikmaydu!».

14 Mən bədəl tələp ularni təhtisaraning küqidin qutuldurimən;
 Ularoqa həmjamət bolup ölümün kutkuzimən;
 Əy, ölüm, sening wabaling keni?!
 Əy, təhtisara, sening halakətliring keni?!
 Mən buningdin puxayman kılmaymən! □ ■

15 Əfraim kerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu,
 Xərktin bir xamal qıqıdu,
 Yəni Pərwərdigarning qel-bayawandin qıqқан bir xamili kelidu;
 Əfraimning bulıki qurup ketidu, uning su bexi qaşjirap ketidu;
 U xamal həzinisidiki barlık nəpis qaqa-kuqılarni bulang-talang kılıdu. □

16 Samariyəning öz gunahı öz zimmisigə koyulidu;
 Qünki u öz Hudasioqa boynini kattik kıloğan;
 Ular kıliq bilən yikilidu,
 Bowaklıri parə-parə kılip qekiwetilidu,
 Həmilidar ayalliri yeriwetilidu. ■

14

Israilning kəlgüsidə towa kılixı, kutkuzulup əsligə kəltürülüxi

1 I Israil, Pərwərdigar Hundayingning yenioqa ikkilənməy qaytip kəl!
 Qünki öz kəbihliking bilən putlixip yikiloğansən. ■

2 Əzünqlar bilən billə sözlərnı epkelinglar,
 Pərwərdigarning yenioqa kaytinglar;
 Uningoqa: — «Barlık kəbihlikni kəqürgəysən,
 Xapaət bilən bizni qobul kıloğaysən,

□ **13:14 «təhtisara»** — elgənlərnıng rohliri baridoğan jay. «... Əy, ölüm, sening wabaling keni?! Əy, təhtisara, sening halakətliring keni?! Mən buningdin puxayman kılmaymən!» — alimlar bu ayət üstidə ikki hil pikirədə. Bəzilər mundak təjrimə kılıdu: — «Mən ularni təhtisaraning küqidin kutulduramdimən? Mən ularni ölümün kutkuzamdimən? Əy, ölüm, wabalingni qıqar! Əy, təhtisara, halakətliringni qıqar! Mən ularoqa (Israiloqa) heq rəhim kılmaymən». Bu təjrimə aldi-kəynidiki ayətlərgə maslaxқан bolsimu, biz yukiriki təjrimigə kayilmiz. Qünki: (1) ibraniy tilida ayətnıng birinçi jümlisidə soal yuklimisi yok, u addiy bir «bayan jümlə». (2) Huda Hoxiya pəyoğəmbər arkilik bərgən birnəqqə bexarətlərdə, Israiloqa boloğan kattik əyibini yətküzüxi bilən təng kütülmigən yərdin Israiloqa qong ümidlərnimu kərsitidu (məsilən, 1:9-10, 8:11); (3) Injilda rosul Pawlus bu ayətlərnı xundak qüxəndürüp beridu («1 Kor.» 15:55-56, «Wəh.» 20:13-14ni kərüng); (4) tekstning ikkinçi kısmının təjrimisi: «Mən (Əzüm) sanga halakət bolimən, i təhtisara!... sanga waba bolimən, i ölüm! Mən silərgə heq rəhim kılmaymən» bolux ehtimaloqa bək yeğin. Yənə mumkinlikli barki, ayətnıng əng ahirki kısmi: «Mən Əzümni heq ayımaymən!» degən mənədə bolidu — demək, Huda Israilni kutkuzux üqün hərқандақ bədəl tələkkə təyyardur. ■ **13:14** Yəx. 25:8; 1 Kor. 15:55 □ **13:15 «Əfraim kerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu»** — «Əfraim» degən isimning əzi «mewilik» degən mənədə. Muxu ayəttiki «mewə» pərzəntlərnı kərsitidu (14-ayətnimu kərüng). «**Xərktin bir xamal qıqıdu**» — Kanaanoqa (Pələstingə) nisbətən əng dəhxətlik xamal xərk xamilidur. Ularni nabut kılıdoğan Asuriyə qoxuni dərwəqə xərktin kelidu. «**həzinidiki nəpis qaqa-kuqılar**» — Əfraimdiki «kelixқан qokan-қızlar»ni kərsitiximu mumkin (16-ayətnimu kərüng). ■ **13:16** Hox. 10:14 ■ **14:1** Hox. 12:7

Xuning bilən biz Sanga ləwlimizdiki «buğa *qurbanliklar*»ni tutimiz — dənglar. □

³ — «Asuriyə bizni qutquzmaydu,

Atlaroşa minməymiz;

Biz hərgiz öz qolimiz yasioşinoşa: — «Hudayimiz!» deməymiz;

Qünki Səndinla yetim-yəsirlər rəhim-xəpkət tapidu». □

⁴ — Mən ularni «arkioşa qekinixliri»din sakaytimən,

Mən ularni qin könglumdin halap səyimən;

Qünki Mening oşəzipim uningdin yandı.

⁵ Mən Israiloşa xəbnəmdək bolimən;

U nilupərdək bərk uridu,

Yiltizliri Liwan *kedir* dərihidək yiltiz tartidu;

⁶ Uning bihliri xahlap yeyilidu,

Uning güzəlliki zəytun dərihidək,

Puriki Liwan *kediriningkidək* bolidu.

⁷ Həlkə qayıtip kelip, uning sayisi astida olturidu;

Ular ziraətlərdək yaxnaydu,

Üzüm telidək qeqəkləydu;

Liwaning xarabliri *aşzida qaloşandək*, esidə xerin qalidu. □

⁸ Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydişən bolidu.

«Mən uningəşa jawab berimən, uningdin həwər alimən!

«Mən yapıyexil bir qarışaydurmə».

«Sening mewəng Məndindir!» □

⁹ Kim dana bolup, bu ixlarni qüxinər? Qeqən bolup, bularni bilər?

Qünki Pərwərdigarning yolliri durustur,

Həkkaniylar ularda mangidu;

Birək itaətsizlər ularda putlixip yikilidu. ■

□ **14:2** «...**buğa qurbanliklar**»ni tutimiz — «buğa qurbanliklar» Hudaşa atap beşixlinidişən «kəydürmə qurbanlik»lar iqidə əng kimmətlik qurbanlik idi. Muxu yərdə kəqmə mənədə ixlətkən, əlwəttə. U «ləwlimizdiki mol ibadət-mədhiyə»ni kərsitidu. Baxқа birhil tərjimisi: «ləwlimizdiki mewini tutimiz». □ **14:3** «**Qünki Səndinla yetim-yəsirlər rəhim-xəpkət tapidu**» — bu söz Hoxiyaning balilirining öz dadisi bilən bolşən kəqürmixini əks əttürgən bolidu. □ **14:7** «**Liwaning xarabliri aşzida qaloşandək, esidə xerin kalidu**» — ibraniy tilida: «Uning əslətmisi Liwandiki xarabningkidək bolidu». □ **14:8** «**Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydişən bolidu**» — baxқа birhil tərjimisi: «U (Huda Əfraimoşa) «I Əfraim, Mening butlar bilən nemə əlakəm bolsun!» — dəydu».

■ **14:9** Pənd. 10:29

Yo'el

Qekatkə apiti Pərwərdigarning künigə bexarət beridu

¹ Pərwərdigarning Petuelning oqli Yoelqa qūxkən səzi: —

² «I kerilar, anglanglar;

Zeminda barlik turuwatqan həmməylən, qulak selinglar;

Əz künliringlarda yaki ata-bowiliringlarning künliridimu xundaq bir ix bolup bakqanmu?

³ Baliliringlarqa xuni eytip beringlar,

Baliliringlar öz baliliriqqa eytsun,

Ular mu kelər dəwrgə eytsun: —

⁴ «Qixligüqi kurt» kalduroqanni qekatkə yəp boldi,

Qekatkə kalduroqanni qekatkə liqinkiliri yəp boldi,

Qekatkə liqinkiliri kalduroqanni «wəyranqi kurt»lar yəp boldi.□

⁵ Əy, harakəxlər, oyqinip qattik yioqlanglar,

Huwlixinglar, i xarab iqqüqilər,

Yengi xarab tüpəylidin —

Qünki u aqzingdin elip taxlandi.

⁶ Qünki bir həlk, küqlük, sansizliqan həlk,

Zeminim üstigə besip kəldi;

Uning qixliri bolsa xirning qixliri,

Uningda xirning hinggang qixliri bardur;

⁷ U Mening üzüm tallirimni wəyranə qiliwətti,

Ənjür dərihimning qowzaklirini siyriwətti,

Ular ni yalingaqlap, taxliwətti;

Ular ning xahliri aqliwetildi.

⁸ Yaxlikidiki eri üqün matəm tutup bəz kiyimlərgə oranqan nəwjuwandək qattik piqan qeqinglar;

⁹ Pərwərdigarning öyi «axlik hədiyə»din həm «xarab hədiyə»lərdin məhrum qilindi;

Kahinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri matəm tutidu.□

¹⁰ Etizlar qəldəp kətti,

Zemin matəm tutidu;

Qünki ziraətlər oqazan boldi,

Yengi xarab kurup kətti,

Zəytun meyi qaqqiridi.

¹¹ Həy dehqanlar, uyulunglar;

Buqdaylar həm arpilar üqün yalwuringlar, i üzümqilər,

Qünki etizlarning hosulliri kurup kətti.

¹² Üzüm teli qaqqirap kətti,

Ənjür dərihi solixip qaldi,

Anar dərihi, horma palmisi həm alma dərihimu,

Daladiki barlik dərəhlər solixip kətti;

□ **1:4** «**Qixligüqi kurt**»lar... **«wəyranqi kurt»lar** — «qekatkə liqinkə» wə «wəyranqi kurt»lar bolsa bəlkim qekatkening esüx jəryanidiki üq hil xəkli, bolmisa üq hil baxqa ziyandax haxarətlər boluxi mumkin. □ **1:9** «**axlik hədiyə**»din həm «**xarab hədiyə**»lər... — «axlik hədiyə»lər həm «xarab hədiyə»lər adəttə «kəydürmə qurbanlik»lar həm «təxəkkür qurbanlik»lirining üstigə kuyulatti. **«kahinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri»** — «kahin» muqəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus qurbanlikni kəydürgüqi kixi.

Bərħək, xadliqmu adəm balilirida solixip kətti.

¹³ Belinglarni baqlanglar, pəryad oqunglar, i kaħinlar;
Huwlanglar, i qurbangahning hizmətqiliri;
Keqigə bəz kiyimlərni kiyip düm yetinglar, i Hudaning hizmətqiliri;
Qünki Hudayinglarning öyidin «axliq hədiyə» həm «xarab hədiyə» üzülüp
kaldi. □

¹⁴ «Roza tutayli» dəp *Hudaəja* məhsus bir məzgilni ayringlar,
Jamaətkə məhsus yiqilimiz, dəp jakarlanglar;
Aqsakallarni, zeminda turuwatqanlarning həmmisini Pərwərdigar Hu-
dayinglarning öyigə yiqip,
Pərwərdigarəja nalə kətürünglar! ■

¹⁵ «Aħ, xu kün!
Qünki Pərwərdigarning küni yekinlaxti,
U Həmmigə Qadir tərripidin həlakət bolup kelidu. □ ■

¹⁶ Mana, oʻziza kəz aldimizdin elip taxlandi əməsmu?
Xadliq, huxallik Hudayimizning öyidin elip taxlandi əməsmu? □

¹⁷ Uruklar topa-qalmilar astida qirip kətti,
Ambarlar harabiləxti,
Boʻquzhanilar oʻqulap qūxti;
Qünki ziraətlər oʻjazang boldi.

¹⁸ Qarpaylar xundak həkirixip kətti!
Kala padiliri patiparaq boldi,
Otlakni tapalmioʻjaq;
Koy padilirimu əzi «gunahimiz bar» degəndək məyüsləndi; □

¹⁹ Aħ, Pərwərdigar, nida qilimən Sanga;
Qünki ot yalkunliri janggaldiki ot-qəplərni yəwətti,
Yalkun daladiki barliq dərəhlərni kəydürüwətti.

²⁰ Daladiki haywanlarmu Sanga nida qilidu,
Qünki erik-əstənglər kurup kətti,
Ot-yalkun janggaldiki ot-qəplərni yəwətti.

2

Qekətkilərnig wəyranqiliki

¹ Zion teoʻjida kanay qelinglar,
Mukəddəs teoʻjimdə agah signalini anglitinglar;
Zeminda turoʻquqi həmməylən dir-dir titrisun;

□ **1:13** «Hudayinglarning öyi» — mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. ■ **1:14** Yo. 2:12-15

□ **1:15** «U (xu kün) Həmmigə Qadir tərripidin həlakət bolup kelidu» — muxu səz Yoeləja za-
mandax Yəhudiy həlqining kəpinqisini qəqitidioʻqan alahidə gəp. Ular: ««Pərwərdigarning küni»
biz Yəhudiy həlqigə nijatni elip kelidu, hər bir baxqa millətkə həlakətni elip kelidu» dəp oylaytti.
Yoel pəyoʻjəmbər xu künining hər bir gunahkar adəmgə (məyli Yəhudiy bolsun, Yəhudiy bolmisun)
həlakət elip kelidu, dəp jakarlaydu. ■ **1:15** Yəx. 2:9-22; 13:6 □ **1:16** «Hudayimizning öyi»
— mukəddəs ibadəthanini kərsitidu, əlwəttə. □ **1:18** «Qarpaylar xundak həkirixip kətti!
Kala padiliri patiparaq boldi, otlakni tapalmioʻjaq; koy padilirimu əzi «gunahimiz bar»
degəndək məyüsləndi» — hətta qarwilar, daladiki haywanlar Hudaəja nida kətürwatqanoʻja
ohxaydu (20-ayətnimu kəring). Nemixka əmdi Hudaning həlqi Uningoʻja heq dua qilmaydu?

Qünki Pərwərdigarning küni kelidu, u yekindidur. □ ■

² U kün bolsa qarangoşu həm sür kün,
Bulutlar qaplanoşan həm qarqarangoşu zulmət kün, — tang səhər taolər
üstigə yeyiloşandək,

Zor həm küqlük bir həlk kelidu;
Ularoşa ohxax boluquşilar bolup baqmioşan,
Ulardin keyinmu, dəwrdin-dəwrgə yənə bolmaydu.

³ Ularning aldida köydürgüqi ot mangidu,
Ularning kaynida bolsa bir yalkun köydürüp otidu;
Kelixtin burun zemin «Erən baqçisi»dək,
Biraq ularning tapini təgkəndin keyin gül-giyahsız qəl-bayawan bolidu;
Bərħək, ulardin heqnemə keqip qutulalmaydu.

⁴ Ularning kiyapiti atqa ohxaydu,
Atlik ləxkərdək qapidu.

⁵ Jəng hərwiliri güdürligəndək sada bilən ular taol qoqkılıridin səkrəp
otidu;

Pahalni paraslap köydürgən ot awazidək taraslap mangidu,
Dəbdəbilik səp tüzəp turoşan küqlük qoxundək yürüdü,

⁶ Ularning aldida əllər kattik azablinidu,
Həmmə qiray tatirip ketidu.

⁷ Ular palwanlardək yügürüdü;
Jəngqilərdək sepildin artılıp otidu;
Həmmisi öz aldioşa qarap yürüx qilidu;
Səplirini heq buzmaydu.

⁸ Heqkaysisi öz kerindixini qistimaydu;
Hərکaysisi öz yolida mangidu;
Qorallarəşa etilsimu, yarilanmay otüp mangidu; □

⁹ Xəhərning həmmə yerigə qepixidu;
Sepil üstidə yügürüp yürüdü;
Öylərgə yamixip qıkidu;
Derizilərdin oşridək kiridu.

¹⁰ Ular aldida yər-zeminni titrək basidu,
Asmanlar təwrinip ketidu;
Quyax həm ay qarangoşulixip ketidu,
Yultuzlar julasini kayturuwalidu. ■

¹¹ Pərwərdigar Əz qoxuni aldida awazini qoyuwetidu,
Qünki Uning bargahı payansizdur;
Uning səzini orunliuquqi küqlüktur;
Qünki Pərwərdigarning küni uluol, intayin dəhxətlikdur;
Kim uni kətürəlisun? ■

¹² Biraq hətta həzirmu, — dəydu Pərwərdigar,
— Qin kənglünglər bilən, rozılar bilən, yioşılar bilən matəm tutup Mening
yenimoşa kaytip kelinglar; ■

¹³ Kiyim-keqıkinglarni əməs, bəlki yürək-baolringlarni tilip,
Pərwərdigar Hudayinglarning yenioşa kaytip beringlar;
Qünki U mehır-xəpkətlik həm rəhimdil,

□ **2:1** «Zion teoşida kanay qelinglar» — «Zion» yaki «Zion teoşi» — Yerusalem xəşiri, jümlidin mukəddəs ibadəthana jaylaxқан taodur. «Zion» bəlkim «kərinəlik» degən mənida. U daim Hudaning Əz həlkigə himayə boluqinoşa simwəl bolidu. «**kanay qelinglar**» — ibranıy tilida «buroşa qelinglar». ■ **2:1** Yo. 1:15; Zəf. 1:14, 15 □ **2:8** «**Korallarəşa etilsimu, yarilanmay otüp mangidu**» — birnəqqə hil tərjimisi boluxi mumkin. Ibranıy tilini qüxinix təs. ■ **2:10** Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:31, 3:15 ■ **2:11** Yər. 30:7; Am. 5:18; Zəf. 1:15 ■ **2:12** Yər. 4:1

Asan oʻz-oʻzini qalʼat qildirdi, zor mehʼir-muʼhəbbətliktdur,

Yamanlikʼtin yanidioxan *Hudadur*. □ ■

14 Kim bilidu, U jazalaxtin yenip, rəʼhim qilib birer bərikətni,
Pərwərdigar Hudayinglaroxa sunoxudək birer «axlik hədiyə» həm «xarab
hədiyə»ni qaldurup ketəmdu tehi?■

15 Zion teoʻjida kanay qelinglar,

«Roza tutayli» dəp *Hudaoxa* məhsus bir məzgilni ayringlar,

Jamaətkə məhsus yioqilimiz, dəp jakarlanglar;□ ■

16 Əlni yioqinglar, jamaətni paklandurunglar,

Aksakallarni jəm qilinglar, balilarni, emiwatqanlarnimu yioqinglar;

Toy qiliwatqan yigit əz əyidin,

Yatlik bolidioxan kiz hujrisidin qixsun;□

17 Kaʼhinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri aywan bilən qurbangah
otturisida yioxa-zar kətuʼrsun,

Ular eytsunki, «I Pərwərdigar, Əz həlkinggə iqingni aʼqritkaysən,

Əz mirasingni horlukʼtin saklap,

Ularni əllərgə səz-qəqək boluxka qoymioʻaysən;

Əl-yurtlar arisida: «Ularning Hudasi qeni?» deyilmisun».□ ■

18 Andin Pərwərdigar Əz zeminioxa otluk muʼhəbbitini,

Əz həlkiyə rəʼhim-xəpkətni kərsətti;

19 Pərwərdigar jawabən Əz həlkiyə mundak dedi: —

«Mana, Mən silərgə buoxday, yengi xarab wə zəytun meyini əwətimən,

Silər bulardın qandurulisilər;

Wə Mən silərnı qaytidin əllər arisida xərməndə qilib qoymaymən;□

20 Həm ximaldin kəlgüqini silərdin yirak qilib,

Uning aldi qismini xərkiy dengizoxa,

Kəyni qismini oʻqərbiy dengizoxa qoʻqiliwetimən;

Uni qəl bir zeminioxa həydiwetimən;

Uning sesikliki purap turidu,

Pasik hidi qikiidu;

□ 2:13 «**Kiyim-keqiknglarni əməs, bəlki yürək-baoqriqlarni tilip,...**» — kona zamanlarda kattik qayoq-həsəratni bildürüx üqün həklər kiyimlirini yirtatti. ■ 2:13 Mis. 34:6; Zəb. 86:15; Yun. 4:2 ■ 2:14 Yun. 3:9 □ 2:15 «**kanay qelinglar**» — ibranıy tilida «buroxa qelinglar». ■ 2:15 Yo. 1:14 □ 2:16 «**Əlni yioqinglar, jamaətni paklandurunglar**» — muxu «paklandurux» bəlkim hər bir adəmnı Musa pəyoʻəmbərgə qüxürülgən muqəddəs qanuda bekitilgən hər bir haram nərsidin ayriwetix degenliktdur. «**Toy qiliwatqan yigit əz əyidin, yatlik bolidioxan kiz hujrisidin qixsun**» — «Qan.» 20:7, 24:5 bilən selixtursak, wəziyətning jiddiylıki tehimu enik kəruʼnidu. □ 2:17 «**(Ibadəthanidiki) aywan bilən qurbangah otturisida yioxa-zar kətuʼringlar**» — nemixka axu jayda xundak qilix kerək? Pikrimizqə, bu əmr birnəqqə yil ilgiriki bir wəxə bilən ziq munasiwətlik, yəni Yəhudaning padixahı Yoax Zəkəriya degen kaʼhin-pəyoʻəmbərnı dəl axu yərdə öltürüwətkən («2Tar.» 24:21 həm «Mat.» 23:35ni kəruʼng). «**Əz mirasingni horlukʼtin saklap...**» — «Pərwərdigarning mirasi» muxu yərdə, xübhısizki, əz həlkinı kərsitidu. ■ 2:17 Zəb. 42:10; 79:10; 115:2 □ 2:19 «**Andin Pərwərdigar ... rəʼhim-xəpkətni kərsətti (18-ayət)... Əz həlkiyə mundak dedi: ...**» — qərioxanda həlk Hudaning səzi boyiqə dua-tilawət qiloxan, Huda dərwəxə ularning duasioqə hazir jawab beridu. Bəzi alimlar bu səzlərnı: «Andin Pərwərdigar ... rəʼhim-xəpkətni kərsitidu... bərhək mundak dəydu: ...» dəp tərijimə qilidu.

Qünki u «qong ixlarni qilouqimän» döp özini uluq qilmaqçi bolidu.□

²¹ Korkma, i zemin;

Xadlinip huxal bol;

Qünki Pärwärdigar uluq ixlarni qilöjan.□

²² I daladiki haywanlar, korkmanglar;

Qünki qöllüktiki ot-qöplär bärk urmaqta;

Däräh mewisini bärmäktä,

Ənjür dərīhi, üzüm teli toluk hosul beridu.

²³ Häm silär, Zionning baliliri, xadlinip Pärwärdigar Hudayinglardin hursän bolunglar;

Qünki U həkķaniylik boyiqä silergä «awwalki yamoqurlar»ni beridu;

U silergä hөл-yeoqin beridu,

Yəni baxta bolöjandək «awwalki yamoqurlar» hәм «keyinki yamoqurlar»ni yaöduridu.□

²⁴ Hamanlar buödayoqa tolojan bolidu,

Idix-küplär yengi xarab hәм maylaroqa tolup taxidu.

²⁵ Wə Mən silergä qekətکیلär, qekətkä liqinkiliri, «wəyranqi kurt»lar, «qixligüqi kurt»lar,

Yəni Mən aranglaroqa əwətkən uluq köxunum yegän yillarni qayturup berimän,■

²⁶ Silär boluxiqä yəp, kandurulisilär,

Xuningdək silergä karamət ixlarni kərsətkən Pärwärdigar Hudayinglarning namini mədhıyiləysilär;

Xuning bilən Mening həkķim hərgiz yənə hijalətkə qalmaydu.

²⁷ Silär Mening Israil iqidə turojanlikimni,

Xundakla Mənki Pärwärdigar silərninq Hudayinglar ikənlikimni,

Məndin baxka həkķim bolmaydiojanlikini bilisilär;

Xuning bilən Mening həkķim hərgiz yənə hijalətkə qalmaydu.

²⁸ Həm keyin, Mən Öz Rohimni barlik ət igiliri üstigə quyimən;

Silərninq oqul-qizliringlar bexarət beridu,

Qeriliringlar alamət quxlärni kəridu,

Yigitliringlar öyayibanə alamət kərünüxlärni kəridu;□ ■

□ 2:20 «Həm ximaldin kəlgüqini silərdin yirək kilip,...» — «ximaldin kəlgüqi» bolsa bəlkim birlə waqıtta bizgə ikki bexarətni təng kərsitip beridu. Birinqidin, Yoel pəyoəmbərninq zamanidiki, ximaldin kəlgən «qekətkə köxuni»ni kərsitidu; ikkinqidin, ahirki zamandiki, ximaldin kəliđiojan, Israil həkķigə hujum kilidiojan, Xəytan qozqaydiojan qong bir köxunimu kərsitidu. «Koxumqə sez»imiznimu kərüng. «Uning aldi kismini xərkiy dengizoqa, kəyni kismini qərbiy dengizoqa...» — «xərkiy dengiz» «Əlük Dengiz»ni, «Qərbiy Dengiz» «Ottura Dengiz»ni kərsitidu. «Qünki U (Pärwärdigar) «qong ixlarni qilouqimän...» — baxka birhil tərjimisi «Qünki U (Pärwärdigar) uluq ixlarni kiliwatidu» (21-ayəttikidək). □ 2:21

«Qünki Pärwärdigar uluq ixlarni qilöjan» — yaki «qünki Pärwärdigar uluq ixlarni kiliwatidu». □ 2:23 «Qünki U həkķaniylik boyiqä silergä «awwalki yamoqurlar»ni beridu» — baxka birhil tərjimisi: «Qünki U silergä «həkķaniylikni egətküqi»ni əwitidu, hөл-yeoqin beridu». Ikki tərjimisi bəlkim təng inawətlük boluxi mumkin; undakta «həkķaniylikni egətküqi» Qutkuzoquqi-masihni kərsitixi kerək bolidu. «U silərgə hөл-yeoqin beridu, yəni baxta bolöjandək «awwalki yamoqurlar» hәм «keyinki yamoqurlar»ni yaöduridu» —

«awwalki yamoqurlar» (yaki «dəsləpki yamoqurlar») Qanaanda 10-ayda yaöjdu wə uning wasitisi bilən tupraq yumxıttilip, yər həydaş andin uruq qeqix mumkin bolidu. «Keyinki yamoqurlar» Israilda 3- yaki 4-ayda yeoqip, ətiyazlık ziraətlərni pixurux rolini oynaydu. Xunga hərbir dəhқан «keyinki yamoqurlar»qa təxnadur, uni bək qədirləydu. ■ 2:25 Yo. 1:4 □ 2:28 «Silərninq oqul-qizliringlar bexarət beridu» — yaki «silərninq oqul-qizliringlar pəyoəmbərlik kilidu».

■ 2:28 Yəx. 44:3; Əz. 39:29; Ros. 2:17

²⁹ Bərħək, xu künlərdə qullar üstigimu, dedəklər üstigimu Rohimni kuyimən.

³⁰ Mən asmanlarda, zemində karamətlərni, Kan, ot, is-tütək tüwrüklirini kərsitimən.

³¹ Pərwərdigarning uluq həm dəħxətlik küni kəlmigüqə,

Kuyax karangöulukqa,
Ay kanöqa aylandurulidu. ■

³² Həm xundak əməlgə axuruliduki,

Pərwərdigarning namini qaqirip nida kilöanlarning həmmisi kutkuzulidu;

Qünki Pərwərdigar deginidək, Zion teqida həm Yerusalemda,

Həmdə Pərwərdigar qaqirmakqi bolöjan «kaldisi»lar üqün kutkuzux-nijat bolidu. □ ■

3

Pərwərdigar əllərnin üstidin həküm qikiridu

¹ Qünki mana, xu künlərdə, xu pəyttə,

Mən Yəhuda həm Yerusalemnı asarəttin qutuldurup, azadlıqqa erixtürginimdə,

² Mən barlıq əllərnimu yioip,

Ularnı «Yəhoxafat jilöisi»qa quxürimən;

Xuning bilən ularning həlkimni əllər arisioqa tarqitiwətkənlikidin,

Zeminimni bəlüp parqiliwətkənlikidin,

Ularnı axu yərdə Menin mirasim, yəni həlkim Israil tüpəylidin sorakqa tartimən. □

³ Uning üstigə ular Menin həlkimni doqqa tikip qək taxlıoqan;

Bir yigitni bir pəhixə ayaloqa almaxturoqan,

Bir kızni «xarab iqimiz» dəp xarab üqün almaxturoqan.

⁴ Həy, Tur həm Zidon, Filistiyəning barlıq rayonlırı, Mən silərnı nemo kiliptimən?

Silər Məndin əq almaqçimusilər?

(Birək Məndin əq alimiz desənglar, əqni tezla öz bəxinglaroqa kayturup berimən!) □

⁵ Kümüxlirim, altunlırimni buliwəloqininglar tüpəylidin,

Güzəl gəhərlirimni öz buthaniliringlaroqa aparöqininglar tüpəylidin,

⁶ Yəhuda baliliri həm Yerusalemnin balilirini öz qeğrasidin yirək kılmak üqün ularni Greklaroqa setiwetkininglar tüpəylidin,

⁷ Mana, Mən ularni silər setiwətkən jayda ornidin turöquzimən,

■ **2:31** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13 □ **2:32**

«Pərwərdigar qaqirmakqi bolöjan «kaldisi»lar...» — yaki «Pərwərdigar qaqiriwatқан «kaldisi»lar...». «(Pərwərdigarning) «kaldisi»» — Təwratta, pəyqəmbərlərnin yazmillirida kəp kərilidöjan tema yaki mawzudur. Israil həlkəning həm əllərnin kəp qismi Hudadin yirəklixip kətkən bolsimu, ular arisida Hudaning meħir-xəpkiti bilən, Özigə sadıq bir «kaldisi»ning həman hərdəim tēpiliöioanlıqi kərsitilidu. ■ **2:32** Ob. 17; Rim. 10:13 □ **3:2** «Mən barlıq əllərnimu yioip,... xuning bilən ularning həlkimni əllər arisioqa tarqitiwətkənlikidin, ... ularni... həlkim Israil tüpəylidin sorakqa tartimən» — «əllər» bolsa yat əllər, Yəhudi əməslər. «Yəhoxafat jilöisi» — «Yəhoxafat» — «Yəh» (Pərwərdigar) sotlaydu» degən mənida. U bəlkim Yerusalemlə xəħirining xərkı tarıpidiki «Kidron jilöisi»ni kərsitidu (Yerusalemlə həm «Zəytun teqı» arisida). □ **3:4** «Həy, Tur həm Zidon,...» — «Tur» bolsa Liwandiki əng qong port həm kudrətlik xəħər, Zidon uning ətrapidiki rayon.

Həmdə qilōjininglarni ʻz hexinglarōja qayturimən.

⁸ Ooqul-qizliringlarni Yəhuda balilirining kōliōja setiwetimən, Ular xularni yiraktiki bir əlgə, yəni Xabiyaliklarōja setiwetidu; Qünki Pərwərdigar sōz qilōjan. □

Pərwərdigar «Yəhoxafat jilōjisi»da barliq əllərninğ üstigə həkūmini qikiridu

⁹ Xuni əllər arisida jakarlanglarki, «Jənggə təyyarlininglar, Palwanlarni kōzōanglar, Jəngqilərninğ həmmisi yəqinlaxsun, Jənggə hazır bolsun;

¹⁰ Sapan qixlirini kiliq kilip, Oroqakliringlarni nəyzə kilip soquxunglar; Ajiz adəmmu: «Mən küqlük» desun;

¹¹ Ətraptiki həmmə əllər, tezdin kelinglar, Həmminglar xu yərgə jəm bolunglar!».

«Əzünğninğ küqlükliringni axu yərgə qüxürgəysən, ah Pərwərdigar!» □

¹² «Əllər kōzōilip «Yəhoxafat jilōjisi»ōja kəlsun;

Qünki Mən xu yərdə olturup ətraptiki həmmə əllərnə soraqqa tartimən.

¹³ Oroqakni selinglar,

Qünki ziraət pixti;

Kelinglar, qüxüp qəylənglar,

Qünki xarab kəlgəkliri liq tuxuktur,

Idix-küplər tolup taxidu.

Qünki ularning rəzilliki zordur» □ ■

¹⁴ Ah, nuroqun, nuroqun kixilər «Qarar jilōjisi»da!

Qünki Pərwərdigarning küni «Qarar jilōjisi»ōja yəqinlaxti.

¹⁵ Quyax həm ay qarəngōulixip ketidu,

Yultuzlar ʻz julasini qayturuwalidu. ■

¹⁶ Pərwərdigar Ziondin hərkirəydu,

Yerusalemdin awazini qoyuwetidu;

Asmanlar, zeminlar silkinidu;

Lekin Pərwərdigar Əz həlkiğə baxpanah,

Israil baliliriōja küq-ħimayə bolidu.

Pərwərdigar Zionni Əz makani kolidu

¹⁷ Xuning bilən silər Mənki Pərwərdigarning silərninğ Hudayinglar ikənlikimni,

Əz muqəddəs teoqim Zionda turidiōanlikimni bilisilər;

Yerusalem pək-muqəddəs bolidu,

□ 3:8 «Ular xularni yiraktiki bir əlgə, yəni Xabiyaliklarōja setiwetidu» — «Xabiyaliklar» «Xeba» degən rayondikilər boluxi mumkin. □ 3:11 «Əzünğninğ küqlükliringni axu

yərgə qüxürgəysən, ah Pərwərdigar!» — bu sözlər 2:1-11diki wə «Yəx.» 13:3-5diki sözlərgə munasiwətlik boluxi kerək. «Yəx.» 13:3-5diki izahatlarnimu kəring. □ 3:13 «Oroqakni

selinglar, qünki ziraət pixti; kelinglar, qüxüp qəylənglar, qünki xarab kəlgəkliri liq tuxuktur... qünki ularning rəzilliki zordur» — muxu buyruq bəlkim Hudaning «küqlükliri», yəni pərixtilərgə eytilidu («Wəh» 14:17-20ni kəring). ■ 3:13 Wəh. 14:15 ■ 3:15 Yo. 2:10,

3:4, 15; Yəx.13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13

Uningdin heq yat adamlar yanə otmaydu. □ ■

18 Həm xu küni əməlgə axuruliduki,
Taqlar yengi xarabni temitidu,
Dəng-egizliklərdin süt akidu,
Yəhudadiki barlik erik-əstənglərdə liq su akidu;
Pərwərdigarning öyidin bir bulaq çikidu,
Xittim jilojisini suqiridu. □ ■

19 Misir bolsa bir qəllük,
Edom adəmzatsiz bir qəl-bayawan bolidu,
Ularning Yəhuda balilirioja kıloğan zulum-zorawanlıqı tüpəylidin,
Ular bularning zeminida bigunah qanlarni tökkənliki tüpəylidin.

20 Birak Yəhuda mənggügə turidu,
Yerusalem dəwrdin-dəwrgiqə qalidu;

21 Həm Mən ularni tökkən qanlarning paklandurulmioğan gunahlıridin
paklandurimən;
Qünki Pərwərdigar Zionda makanlaxqandur.

□ **3:17 «Uningdin heq yat adamlar yanə otmaydu»** — degən söz bəlkim: (1) heq tajawuzqi yanə Yerusalezni buzmaydu, wə (2) Yerusalezni buloqjudək heqqandaq butpərəs adəm uningdin yanə otmaydu, degən ikki mənini kərsitixi mumkin. ■ **3:17** Wəh. 21:27 □ **3:18 «...Xittim jilojisini suqiridu»** — «Xittim jilojisi» Yerusalemnıng xərkiy tərpidə bolup, suliri İordan jilojisioja quxidu. ■ **3:18** Am. 9:13

Amos

Amos pəyojəmbərning bexarətli

1 Uzziya Yəhudaşa, Yoaxning oqli Yəroboam Israilğa padixah bolğan waqıtlarda, yər təwrəxtin ikki yıl ilgiri, Təkoadiki qarwiqılar arisidiki Amosning Israil toqruluk eytkan sözliri: — □ ■

2 U: «Pərwərdigar Zion teqıdın hərkirəydu, Yerusalemdin awazini koyuwetidu; Padiqılarning otlaklıri matəm tutidu, Karməl qokqisi oqazanglixidu» — dedi. □ ■

Hudaning Israilğa koşna koşmalar üstidin həkümi ••• Suriya həşkida

3 Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Dəməxkning üq gunahı, bərəkət tət gunahı üqün, uningğa qüxidiğan jazani yandurmaymən, Qünki ular Gileadtikilərnı tēmür tırnilik sərəmlər bilən sokkanidi; □

4 Xundaqla Hazaəlning öyigə bir ot əwətimən, U Bən-Ĥadadning ordilirini yutuwalidu. □

5 Dəməxk dərwazisidiki tēmür baldakni sunduriwetimən, Awən jilöşisida turoquqini, Bəyt-Edəndə xahanə ĥasisini tutkuqini üzüp taxlaymən; Suriyaning həlki əsirgə qüxüp kiroğa elip ketilidu, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

Filistiya həşkida

6 Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Gaza xəhiringin üq gunahı, bərəkət tət gunahı üqün, uningğa qüxidiğan jazani yandurmaymən, Qünki ular Edomğa tapxurup berixkə, barlık tutkunlarnı əsir kılıp elip kətti. □ ■

7 Ĥəm Mən Gazaning sepiloğa ot əwətimən, U uning ordilirini yutuwalidu;

□ **1:1** «Amosning Israil toqruluk eytkan sözliri» — adətta bu kitabta «Israil» Israilning «ximaliy padixahlığı»ni kərsitidu. Amos Yəhudaning Təkoa yezisidin bolqını bilən yətküzidiğan bexarətlirining köpinqisi «ximaliy padixahlıq» toqruluktur. ■ **1:1** Zək. 14:5 □ **1:2** «Pərwərdigar Zion teqıdın hərkirəydu, Yerusalemdin awazini koyuwetidu» — bu bexarət yər təwrəxnı kərsətsə kərək. «Karməl» bolsa Israilda ĥəl-yəojın əng kəp bolidiğan jay; u «oqazanglaxkan» bolsa, baxqa jaylar tehimu xundaq bolatti. ■ **1:2** Yər. 25:30; Yo. 3:16 □ **1:3** «ular (Suriyəliklər) Gileadtikilərnı tēmür tırnilik sərəmlər bilən sokkanidi» — «2Pad.» 10:32-33, 13:3-5-ayəttə Gileadtikilərnıng Suriyə tərıpıdın tartқан azab-oqubətliiri ĥatiriləngən; muxu ayəttə tiloğa elinqını xu bozək kılınixni kərsətsə kərək. □ **1:4** «Hazaəl» — Dəməxk padixahı bolup, «Bən-Ĥadad» uning oqli idi. □ **1:5** «Awən jilöşisida turoquqi» — baxqa birhıl tərjimisi «Rəzillik jilöşisida turoquqi» — demək, yəni Dəməxkning padixahını ipadiləydu. «Suriyaning həlki əsirgə qüxüp kiroğa elip ketilidu» — «Kir» Mesopotamiyə (ĥazırkı irak)diki bir yurt. Suriyəliklər əslidə xu jaydın qıkkanıdi (9:7-ayətni kəring). ■ **1:5** 2Pad. 16:9; Yəx. 17:1-11; Yər. 49:23-27 □ **1:6** «Qünki ular Edomğa tapxurup berixkə, barlık tutkunlarnı əsir kılıp elip kətti» — «tutkunlar» Israildin yaki Yəhudadin tutkun kılınğan bir türküm kixilər bolsa kərək. Ĥarioğanda Gazaning (yəni Filistiylərnıng) məqsiti Israilardin eq elix idi. ■ **1:6** 2Tar. 21:16, 17; 28:18

8 Mən Axdotda turuqini, Axkelonda xahanə hasini tutquqini üzüp taxlaymən,
Əkron xəhriyə qarxi qol kətürimən;
Filistiyələrnin qaldıki yökülidü, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Tur xəhri həşkida

9 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Turning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiojan jazani yandurmaymən,

Qünki ular barlık tutkunlarni Edomoja tapxuruwətti,

Xundakla kerindaxlik əhdisini esigə almidi.□

10 Həm Mən Turning sepilioja ot əwətimən,

Ot uning ordilirini yutuwalidu.

Edom həşkida

11 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Edomning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiojan jazani yandurmaymən,

Qünki u barlık rəhim-xərkətni taxliwetip,

Qiliq bilən öz kerindaxini qoqlioqan;

U yirilöjudək qəzəptə bolup,

Dəroqəziptə bolöjan həlitini həmixə saklaydu;□

12 Həm Mən Teman xəhriyə ot əwətimən,

Ot Bozrahning ordilirini yutuwalidu».

Ammoniyalar həşkida

13 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Ammonning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiojan jazani yandurmaymən,

Qünki ular qegrimizni kengəytimiz dəp, Gileadtiki hamilidar ayallarning korsaklirini yeriwətti.□

14 Həm Mən Rabbahning sepilioja ot yaqimən,

Jəng künidə qiya-qiyalar iqidə,

Kara quyunning künidə kattik boran iqidə,

Ot uning ordilirini yutuwalidu;

15 Həm ularning padixahı əsirgə qüxidu,

— U əmirli ri bilən billə əsirgə qüxidu, — dəydu Pərwərdigar.

□ 1:9 «Qünki ular barlık tutkunlarni Edomoja tapxuruwətti, xundakla kerindaxlik əhdisini esigə almidi» — bu «tutkunlar» bəlkim yənə Israildin kəlgən boluxi mumkin. «Əhdə» — Sulayman padixah əsli Turning padixahı bilən əhdə tüzgənidi. Biraq tutkunlarning nədin kelixi,

Turning kim bilən əhdə tüzgənliki anqə muhim əməs; muhimi, Huda ularni wədisidə turmasliktək wijdansizliki üqün jazalaydu. □ 1:11 «U yirilöjudək qəzəptə bolup,...» — baxqa birhil tərjimisi: «U qəzəp bilən həmixə adəmlərnəni yirtiwetip,...». □ 1:13 «Qünki u qegrimizni kengəytimiz dəp, Gileadtiki hamilidar ayallarning korsaklirini yeriwətti» — ular Gileadta turuwatqan baxqilarnimu öltürgən, əlwəttə. Biraq ularning bu əjayib rəhimsizlikning məksiti,

ularöja kayturma zərbə bərgüdək heq adəm, hətta bowaqlarningmu qalmasliki üqün idi. Babilning padixahı Nebokədnəsar miladiyədin ilgiriki 582-yili Rabbah xəhri ri wəyran qiliwətti.

2

Moab ҳəққидə

¹ Pərwərdigar mundak dəydu:

— «Moabning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningə qüxidiəjan jazani yandurmamən,
çünki u Edomning padixahining ustihanlirini köydürüp hək kiliwətti.

² Həm Mən Moab üstigə ot əwətimən,
Ot Keriotning ordilirini yutuwalidu;

Wə Moab quқан-sürənlər bilən, qiya-qiyalar bilən, kanay sadasi bilən əlidu.

³ Wə Mən ularning həkimini arisidin üzüp taxlaymən,
Uning əmirilərini uning bilən billə öltürüwetimən, — dəydu Pərwərdigar.

Yəhuda həққидə

⁴ Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Yəhudaning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningə qüxidiəjan jazani yandurmamən,

çünki ular Pərwərdigarning Təwrat-kanunini kəmsitti,

Uningdiki bəlgilimilərgə əməl kilmidi;

Ularning sahtilikliri əzlrini adaxturup koydi; ularning ata-bowilirimu bularə qəgixip mangoanidi. □

⁵ Həm Mən Yəhuda üstigə ot əwətimən,
Ot Yerusalemining ordilirini yutuwalidu.

Israil həққидə

⁶ Pərwərdigar mundak dəydu: —

Israilning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uni jazasidin kayturamən,

çünki ular həkkaniylarni kümüxkə setiwətti,

Yöksul adəmnı bir jüp qorukka setiwətti;

⁷ Ular namratlarning bexidiki qang-topilirini box koyuwətməydu,

Ajiz məminləarning nesiwisini kayriwalidu;

Ata-bala ikkisi Mening mukəddəs namimni buloqap, ohxax bir kızning yenioqə təng baridu. □

⁸ Ular *kizlarni* həmmə qurbangahning yenioqə elip berip,

Kərzgə rəniqə koyoqan kiyim-keqəklər üstidə ular bilən yatidu;

Ular əz ilahining eyidə jərimanə bilən aloqan xarabni iqməktə. □

⁹ Birak Mən Amoriylarni ularning aldidin halak qiləjanmən,

Amoriylar kedir dərihidək egiz, dub dərihidək küqlük boləjan bolsimu,

□ **2:4 «Ularning sahtilikliri əzlrini adaxturup koydi»** — «sahtilikliri» keyinki gəplərgə kariəqanda, ularning yasioqan butlirini kərsitidu. □ **2:7 «Ata-bala ikkisi Mening mukəddəs namimni buloqap, ohxax bir kızning yenioqə təng baridu»** — bu ix pəhixiwazlik bolupla qalmay, yənə ularning butioqə, yəni «Baal»qə birhil qokunux paaliyiti həsablinatti. □ **2:8**

«Ular kızlarni həmmə qurbangahning yenioqə elip berip, kərzgə rəniqə koyoqan kiyim-keqəklər üstidə ular bilən yatidu; ular əz ilahining eyidə jərimanə bilən aloqan xarabni iqməktə» — bu jümlidə Amos ularning, bolupmu baylarning tət gunahini kərsitidu: —

(1) ularning (butlarəqə atap beqixliəqan) kəp qurbanlikliri bar idi; (2) ular Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən mukəddəs kanunoqə hiləplik kilip, əzlrigə kərzdar boləjan namratlardin kiyim-keqəklirini tartiwalidu («Mis.» 22:26, «Qan.» 24:12-17ni kərüng); (3) ular buthanilarni selip, butlarni əzlrining Hudasi dəp etirap qiləjan; (4) ular haram yolda həkting jərimanə alidu — u gunahlar bəlkim 6-ayəttə eytiləjan «üq gunahı, tət gunahı»ni enik toluklap kərsitip berixi mumkin.

Mən üstidin uning mewisini, astidin yiltizlrini həlak qıldım. ■

10 Həm Amoriylarning zeminini igilixinglar üqün,
Silərni Misir zeminidin elip qıqip,
Kirik yil qəl-bayawanda yetəklidim. □ ■

11 Silərnin oçulliringlardin bəzilirini pəyoəmbər boluxka,
Yigitliringlardin bəzilirini «Nazariy» boluxka turəuzdum.
Xundaq əməsmu, i Israil baliliri? — dəydu Pərwərdigar. □

12 Birəq silər Nazariylərə xarəb iqqüzduqlar,
Həm pəyoəmbərlərgə: «pəyoəmbərlik qılmanglar» — dəp
buyrudunglar. ■

13 Mana, Mən silərni basimən,
Huddi liq ənqə besiloqan hərwa yərni baskandək, silərni besip turimən;

14 Həm qəpkurlarningmu qəqar yoli yoqaydu,
Palwan əz küqini ixlitəlməydu,
Zəbərdəs batur əz jenini kütquzalmaydu.

15 Okyani tutquqi tik turalmaydu;
Yəltapan qəqalmaydu,
Atqa mingüqi əz jenini kütquzalmaydu.

16 Palwanlar arisidiki əng jigərlik baturmu xu künidə yalingaq qəqip
ketidu, — dəydu Pərwərdigar.

3

Hər bir ixning səwəbi bardur

1 Pərwərdigar silərni əyibləp eytkən bu səz-kalamni anglanglar, i Israil
baliliri,

Yəni Mən Misir zeminidin elip qıqarəqan bu pütkül jəmət: —

2 «Yər yüzidiki barlik jəmətlər arisidin pəkət silərni tonup kəldim;
Xunga üstüngləroqə barlik qəbihlikliringlarning jəzasini qüxürimən». □

Hitab həm muhəkimə

3 İkki kixi bir niyəttə bolmisa, qəndəkmü billə mangalisun?

4 Oljisi yoq xir ormanda hərkirəmdü?

Arslan həqnemini almioqan bolsa uwisida hıwlamdu? □

■ 2:9 Qəl. 21:24; Qan. 2:31; Yə. 24:8 □ 2:10 «Silərni ... kirik yil ... yetəklidim» — «Misirdin qıqix» wə «Qəl-bayawandiki səpər» boyiqə ular qəl-bayawanda kəp ketim Hudaəqə itəətsizlik, asiylıkmü kıləqan. Hudaning xu künlərdə ularni taxliwətmigənliki uning mehr-i-xəpkitigə intayin zor ispat bərdi wə beridu. ■ 2:10 Mis. 12:51 □ 2:11 «Nazariy» — bu adamlar əlahidə yol bilən (jümlidin xarəb iqməy, qəqlirini qüxürməy) wəqitlik yəki əmürwəyət əzini Hudaəqə atəp beoixloqan. Xunga ularning yürüx-turuxliri həqlərgə bəqiy dunyani əslitip turattı («Qəl.» 6-babni kəring). ■ 2:12 Am. 7:12, 13 □ 3:2 «Yər yüzidiki barlik jəmətlər arisidin pəkət silərni tonup kəldim; xunga üstüngləroqə barlik qəbihlikliringlarning jəzasini qüxürimən» — demək, Huda insanləroqə atə kıləqan əlahidə imtiyazlarning hər biri əzizə has əlahidə jawəbkarlıqini əzi bilən billə elip kelidu. □ 3:4 «Oljisi yoq xir ormanda hərkirəmdü? Arslan həqnemini almioqan bolsa uwisida hıwlamdu?» — xirlar ikki əhwəlda hərkirəydu.

(1) nixan kıləqan owni kərkətip qozuktək qaturup qoyux üqün; (2) ow-oljini aloqəndin keyin bəxka yirtquq həywanləroqə: «Bu meningki, uningə qəkilma» dəp əgəhləndürüx üqün. Bizningqə muxu yərdə bəlkim birinqi mümkinqilikni bildüridu (8-ayətni kəring). Həqbolmioqanda Israiləqə «ahirkə dəqikə», yəni towa kıləxka əng ahirkə pürsət kəldi; towa kıləmisanglar Pərwərdigar xirdək silərni Əz owi qıldıu, degənlik bolsa kərək.

5 Tuzakta yəmqük bolmisa kux yərgə yikilamdu?
Aloqudək nərsə bolmisa, qışmaq yərdin etilip qıqamdu?

6 Xəhərdə *agaḥ* kaniyi qelinsa, həlk qorqmamdu?
Pərwərdigar qilmioğan bolsa, xəhərgə yamanlıq qüxəmdu?■

7 Rəb Pərwərdigar Öz kulliri bolıoğan pəyoqəmbərlərgə awwal axkarilimay turup,
U heq ix kılmaydu.□

8 Xir hərkirigən tursa, kim qorqmaydu?

Rəb Pərwərdigar səz qiloqanda, kim *Uning* bexaritini yətküzməy turalaydu?□

Huda Israilni qorxaydioğan düxmən bolup qaldi ••• «U burulupla ularning düxmini boldi» {3:9-4:16}

9 Axdodtiki kəl'ə-ordilarda,
Xundakla Misirdiki kəl'ə-ordilarda elan kılip: —

«Samarıyə taoqliri üstidə yioqilinglar,
Uning otturisidiki zor kıyqas-sürənlərni,
Uning iqidiki jəbir-zulumlarıni kərup bekinglar» — dənglar.□

10 — Ular hək ix kılixni bilməydu — dəydu Pərwərdigar,
— Ular ordiliriqə zulum-zorawanlıq bilən tartiwaloqanlirini həm oljilarni juqlıoquqilar!□

11 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Mana bir yaw! U zeminni qorxiwaldi!

U mudapiəngni elip taxlaydu,
Kəl'ə-ordiliring bulang-talang kılinidu.

12 Pərwərdigar mundak dəydu: — Padiqi xirning əozidın koynıng ikki putini yaki kulikining bir parqisini kutkuzup aloqandək,
Samarıyidə olturoqan Israillarmu xundak kutkuzulidu,
— Xəhərdə pəkət kariwatning bir burjiki,

■ **3:6** Yəx. 45:7; Yioq. 3:37, 38 □ **3:7** «**Rəb Pərwərdigar Öz kulliri bolıoğan pəyoqəmbərlərgə awwal axkarilimay turup, U heq ix kılmaydu**» — bu ayət Hudaning kıloqan barlık ixliridiki intayın muḥım bir prinsipi kərsitidu. Baxkığə ipadilisək: — «Rəb Pərwərdigar kılmakqi bolıoğan ixlirida, Öz kulliri bolıoğan pəyoqəmbərlərgə aldi bilən bexarət bərməy qalmaydu». □ **3:8** «**Xir hərkirigən tursa, kim qorqmaydu? Rəb Pərwərdigar səz kıloqanda, kim Uning bexaritini yətküzməy turalaydu?**» — bu jümligə qarıoqanda «xir» tehi owni tutmioqan ohxaydu — Towa kılixqə azraqla waqıt qaldi (4-ayətni qayta kəruq). □ **3:9** «**Axdodtiki kəl'ə-ordilarda ... elan kılip: — «Samarıyə taoqliri üstidə yioqilinglar, uning otturisidiki zor kıyqas-sürənlərni, uning iqidiki jəbir-zulumlarıni kərup bekinglar**» — bu səz bəlkim uni angliqan Samarıyədiki həkümdarlaroqə həm baylaroqə bək eoqır kəlgən boluxi mumkin. Huda kandaqmu Axdodtiki «butpərəs, kapir» Filistiylərni (həm Misirliklarni) muxu həkümdarlarning Öz pukraliriqə kıloqan jəbir-zulumlirini kəruqxə, yurtning kətuqən dad-pəryadlirini anglaşqə təklip kılsun? «Kıyqas-sürənlər» bolsa ikki bislik səz — (1) yurtning dad-pəryadlirini; (2) qorxiwalıoqan düxmənlərdin qorqx tüpəylidin kətürülgən kıyqas-sürənlərni bildüridu (11-ayətni kəruq). □ **3:10** «**Ular ordiliriqə zulum-zorawanlıq bilən tartiwaloqanlirini həm oljilarni juqlıoquqilar!**» — bu bəlkim ikki bislik səz bolup: — (1) həkümdarlar həqlərni bozak kılix arklıq əzilrigə olja toplıoqan; (2) ular xundak kıloqanlıkidin, bu buliwaloqan haram oljisi ahirida əz bexioqə düxmənlərnıng zulumliri, bulangqılıkliri bolup qüxidu.

Diwandiki bir parqə Dəməxk libasila qalidu!□

13 — Anglanglar, Yaqubning jəmətidə guvahlik beringlar,
— dəydu Rəb Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda,□

14 — Mən Israilning asiyliklerini öz bexiəja qüxürgən künidə,
Bəyt-Əl xəhirining qurbangahlarinimu jazalaymən;
Qurbangahning burjəkliridiki münggüzlər kesiwetilip yərgə
qüxürüldü.□

15 Mən «Kixlik Saray» wə «Yazlik Saray»ni biraqla uruwetimən;
Pil qixi öylərnu yökilip ketidu,
Kəpligən öylər tügixidu, — dəydu Pərwərdigar.□

4

Samariyədiki ayallaroja wə pütkül ahaligə boləjan agahlar

1 I Baxandiki inəklər,
Samariyə teqida turup, namratlarni harlawatқан, miskinlərni ezi-
watқанlar,

Hojlirioja: «*Xarabni* elip kelinglar, biz iqimiz» dəydiəjanlar,
Bu sözni anglanglar: —□

2 Rəb Pərwərdigar Əz pak-muqəddəslik bilən kəsəm iqkənki,
Mana, bexinglarəja xundak künlər qüxiduki,
U silərni ilməklər bilən,
Nəslinglarni qanggaklar bilən elip ketidu.□

3 Həm silər *ayallar* hərbinglar sepilning xoraliridin kişilip ötüp,
Udul mengip tikiwetisilər;
Wə silər Hərmən tərəpkə qөрүwetilisilər, — dəydu Pərwərdigar.□

4 Əmdi Bəyt-Əlgə kelinglar, asiylik qilinglar!

Gilgaldimu asiylikni kəpəytinglar!

Ətigəndə qurbanlikliringlarni,

□ 3:12 «**Samariyədə olturojan Israilarnu xundak qutkuzulidu, — xəhərdə pəkət kari-
watning bir burjiki, diwandiki bir parqə Dəməxk libasila qalidu!**» — muxu ayatning ikkinqi
qismining təjrimiliri hərhil, biraq omumiy mənisi bir-birigə yəkin kelidu. Samariyədikilərnin
ongda yetip əyx-ixrətlik turmuxida ixlətkən buyumliridin nahayiti az bir qismi qəlip qalidu.

□ 3:13 «**Anglanglar, Yaqubning jəmətidə guvahlik beringlar,...**» — bu Hudaning həliqi
tehiqə «butpərəs, kapir» boləjan Axdodtikilərgə qiləjan səzi. □ 3:14 «**Bəyt-Əl xəhirining
qurbangahlarinimu jazalaymən; qurbangahning burjəkliridiki münggüzlər kesiwetilip
yərgə qüxürüldü**» — bexarəttin 150 yil ilgiri «Yəroboam I», Israil (ximaliy padixahlik)ning
tunji padixahı Bəyt-Əl xəhiridə bir kalisiman butni yasap, uni «Pərwərdigar Huda yimiz» dəp
atap, uning aldiəja bir qurbanlik supisini (qurbangah) yasəjan. Amosning söziqə qariəjanda
bu qurbangahning yenioja heli kəp qurbangahlar qoxup selinəjan. Qurbangahning hər tət
burjikiqə bir münggüz bekitilgən. □ 3:15 «**Mən «Kixlik Saray» wə «Yazlik Saray»ni
biraqla uruwetimən**» — «kixlik saray», «yazlik saray» padixah dəm alidiəjan jaylar bolsa
kerək. «Kəpligən öylər» — qariəjanda kəpligən adəmlər kəmbəəjəl bolup makansiz qaləjan.

Xu waqitlarda, baylar kəp öylərni saləjan. □ 4:1 «**Baxandiki inəklər**» — bu «inəklər»
Samariyədiki baylarning qiz-ayallirini kərsitidu. Baxan bolsa semiz, saəqlam kaliliri bilən
dangki qikқан rayon. □ 4:2 «**Mana, bexinglarəja xundak künlər qüxiduki, U silərni
ilməklər bilən, nəslinglarni qanggaklar bilən elip ketidu**» — Samariyə həlki ahirida Asuriyə

padixahioja əsirgə qüxidü; Asuriyə padixahining əsirlərnin kalpuqliridin ilməknəi ötküzüp ularni
yətəkləydiəjan rəhimsiz aditi bar idi. □ 4:3 «**Wə silər Hərmən tərəpkə qөрүwetilisilər**» —
«Hərmən» bizgə hazır naməlum bir xəhər.

Hər üçinçi küni silərning «ondin bir» ülüx օxriliringlarni elip kel-
inglar; □ ■

⁵ «Təxəkkür kurbanlıqı»ni hemirturuq bilən billə köydürümlar —
Silər «halis kurbanlıqlar»inglarni jakarlap mahtinip yürümlar;
Qünki bundak kılıxka amraksilər, i Israillar! — dəydu Rəb
Pərwərdigar. □ ■

⁶ «Mən həmmə xəhərliringlarda «qixning pakizliki»ni qüxürdüml,
Həmmə yeringlarda silərnı ax-nanoja bolıan həjətmən kıldim;
Bırak silər yənıla yenimoja kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar; □

⁷ Hösuloja üq ayla qaloan bolsimu, silərdin yamojurnı tartiwelip
bərmidim;

Bır xəhər üstigə yamojur yaqıdurdum,

Yənə bır xəhərgə yaqıdurmıdım;

Bır parqə yər üstigə yamojur yaqıdı;

Yənə bır parqə yər yamojursız kaqıjrap kaldı;

⁸ Xuning bilən ikki, üq xəhərning *pukraliri* su tiləp baxka bır xəhərgə
ələngxip bardı,

Lekin qanmıdı;

Bırak silər yenimoja yənıla kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar;

⁹ Mən silərnı judun həm hal apiti bilən urdum;

«Qajılıojuqi kurt»lar nurojunlıoan beoıinglar, üzümzarlıringlar, ənjür
dərəhliringlar həm zəytün dərəhliringlarnı yər kətti;

Bırak silər yenimoja yənıla kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar; □ ■

¹⁰ Mən aranglaroja Misiroja qüxürülgən apətlərdək apətnı əwəttim;

Yigitlıringlarnı kılıq bilən öltürgüzdüm,

Atlıringlarnı olja boluxka koyuwəttim;

Mən qarargahınglardın *jəsətlərnıng* sesıqılıkını purutuwəttim,

Uni dimioıinglarojımu kırgüzdüm,

Bırak silər yenimoja yənıla kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar; □

¹¹ Mən aranglardın bəzilərnı Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirını
erüwətkinidək erüwəttim,

Xuning bilən silər ottın tartiwelinoan bır ququla otundək bolup
qaldinglar;

□ 4:4 «Əmdi Bəyt-Əlgə kelinglar, asiylık kilinglar! Gilgaldımu asiylıknı köpəytinglar!» — Bəyt-Əl wə Gilgal (xundakla ximaliy tərəptə «Dan» xəhəri, jənubiy tərəptə Bəər-Xəba xəhəri) həlkələr kəp ziyarət kılıdioan but tawagahı idi. ■ 4:4 Hox. 12:12 □ 4:5

«Təxəkkür kurbanlıqı»ni hemirturuq bilən billə köydürümlar — kurbanlıqlarnı hemir-
turuq saloan nərsilər bilən billə sunuxka kət'iy bolmaytı («Law.» 2:11). «Silər «halis
kurbanlıqlar»inglarnı jakarlap mahtinip yürümlar; qünki bundak kılıxka amraksilər,
i Israillar!» — 4- həm 5-ayəttə eytiloan kurbanlıqlar həmdə hər kixining kırımıdın «ondın
birı»ni hər üq yıldı Hudaoja atap beoııxılı, əslidə Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanunda
bekitilgenıdı. Bırak Israillar hazır bularnı öz butlırioja atap beoııxlawatıdı. Əsli hemirturuq selip
kılınoan ax hədıyələrnı kurbanlıqlaroja qoxup sunux mən'i kılınoanıdı. Bu sölzərgə qarıoqanda
ular muxu paalıyətərdə əzlırını heli «təkwadar» kərsətməkqi bolup, «ihtıyariy kurbanlıqı»larnı
kəp kılıoan ohıyadı. ■ 4:5 Law. 2:1, 15; 7:13 □ 4:6 «Mən həmmə xəhərliringlarda
«qixning pakizliki»ni qüxürdüml» — demək ularda yegüdək nərsə yok. □ 4:9 «Mən silərnı
judun həm hal apiti bilən urdum» — «hal apiti» zıraətlərnıng birhıl kesılı. ■ 4:9 Qan.

28:22; Yo. 1:4 □ 4:10 «Mən aranglaroja Misiroja qüxürülgən apətlərdək apətnı əwəttim»
— baxka birhıl təjımısı «Mən (əslı) Misiroja qüxürgən waba kesılını əwəttim» (demək, Musa
pəyoqəmbər dəwrıdə Misiroja qüxkən wabalarnı bexınglarojımu qüzürdüml) «atlıringlarnı olja
boluxka koyuwəttim» — baxka birhıl təjımısı «Ularnı (demək, yigitlıringlarnı) silər bulıwaloan
atlar bilən billə öltürgüzdüm».

Birak yenimoşa yənıla kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar; □ ■

¹² Xunga Mən sanga xundak kılıxim kerək dəwatimən, i Israil;

Mən buni sanga kılıdioşanlıkım tüpəylidin,
Hudaying bilən kərüxüxkə təyyarlan, i Israil! □

¹³ Qünki mana, taqlarni Xəkilləndürgüqi,
Xamalni Yaratquqi,

İnsanoşa əzlrining oy-pikrining nemə ikənlikini Ayan Kılıquqi,
Tang səhərni qarangoşulukğa Aylanduroquqi,
Yər yüzidiki yukiri jaylarning üstidə dəssəp yürgüqi dəl Xudur,
Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Huda Uning
namidur! □ ■

5

Üq tawapğah toşruluk

¹ I Israil jəməti, bu səzni,

Yəni Mən sən toşruluk okuydioşan bir mərsiyəni anglap qoy: —

² «Pak kız Israil yikildi;

U kaytidin ornidin turmaydu;

U öz tıprıkişə taxlanəşan,

Uni turoşuzup yəligüqi yoktur».

³ Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

İsraılning ming *ləxkər* qıkkən bir xəhırining yüz *ləxkirila* tirik qalidu;

Yüz *ləxkər* qıkkən bir xəhırining Israil jəməti üqün on *ləxkirila* tirik
qalidu;

⁴ Qünki Pərwərdigar Israil jəmətiğə mundak dəydu: —

Məni izdənglar, həyatka erixisilər;

⁵ Bəyt-Əlni izdimənglar,

Gilgaləşimu barmənglar,

Bəər-Xəbaşə səpər kılmənglar;

Qünki Gilgal əsirgə elinip sürgün kılınmay qalmaydu,

□ 4:11 «Mən aranglardın bəzilərnı Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini erüwətkinidək erüwəttim» — «Mən ... bəzilərnı Huda ... erüwətkinidək erüwəttim» — bu yərdə sız kılıwatқан kim? Bizningqə muxu bexarətni Məsih Əzi bərgən bolsa kerək. ■ 4:11 Yar. 19:24 □ 4:12 «Hudaying bilən kərüxüxkə təyyarlan!» — gərqə bəlkim waqit-pəyti xunqə keqikini bilən, Huda yənıla ular bilən kərüxüxkə təyyar turidu, yənıla (bu həqiqədən adəmnı həyran qalduridu) ularəşə mehir-xəpşət kərsitixkə təyyar turidu, degənlik bolsa kerək, dəp qaraymız (Təwratta adəttə: «Huda bilən kərüxüx» degən mənədə). Birak bəzi alimlar bu jümlini Hudaning pat arida qüxürdioşan jazasını kərsitidu, dəp qaraydu. □ 4:13 «İnsanoşa əzlrining oy-pikrining nemə ikənlikini ayan kılıquqi» — ibraniy tılıda «İnsanoşa uning oy-pikrining nemə ikənlikini...» deyilidu. Xunga başka birhil tərjimisi: «İnsanoşa əzlining (Hudaning) oy-pikrining nemə ikənlikini...». Birak biz «uning oy-pikri» degənlik Hudaning oy-pikirlirini əməs, bəlkı adəmlərnıngini kərsitidu, dəp qaraymız. «Tang səhərni qarangoşulukğa aylanduroquqi» — yaki «Karangoşulukni tang səhər kılıquqi». ■ 4:13 Nah. 1:3

Bəyt-Əl yokqa çikidu. □ ■

⁶ Pərwərdigarni izdənglar, həyatka erixisilər;
Bolmisə U Yüsüp jəməti iqidə ot kəbi partlap, uni yəp ketidu,
Həm Bəyt-Əldə otni eqürgüdək adəm tepilmaydu.

⁷ I adalətni əməngə aylanduruqu,
Həkkəniyəlikni yərgə taxlıoquqilar. □

⁸ Silər Orion yultuz türkümi wə Kəlb yultuz topini Yaratkuqi,
Əlüm kələnggisini tang nuriyə Aylanduruqu,
Kündüzni qarangoşulux bilən keqigə Aylanduruqu,
Dengizdiki sularni çakırıp, ularni yər yüzigə Kuyoyuqini izdənglar;
Pərwərdigar Uning namidur. ■

⁹ U baturlar üstigə tuyuksiz həlakətni partlitidu,
İstihkam üstigə həlakət çuxüridu.

¹⁰ Xu *İsraillər* xəhər dərwazisida tənbiş beridiolanlaroşa eq,
Durus səzləydiolanlardın yirginidu. □

¹¹ Əmdi silər namratlarni ezip,
Ulardın buşday «hədiyə»lərnə aldinglar!
Oyuloşan taxlardın öylərnə saldinglar,
Biraş ularda turməysilər;

Silər güzəl üzümzarlarni bərpa kıləansilər,
Biraş ularning xarabini iqəlməysilər. □ ■

¹² Qünki silərnəng asiyləklirənglərnəng qanqilik kəplükini,
Silərnəng gunahənglərnəng qanqilik zor ikənlikini obdan bilimən;
Ular həkkəniyə adəmnə ezidu,
Ular para yəydu,

Xəhər dərwazisida miskinlərnəng həkkini qayriwalidu.

¹³ Xunga bundaş dəwrdə «pəmlək adəm» süküt kildidu;
Qünki u rəzil bir dəwrdur. □

¹⁴ Həyat yaxax üçün yamanlıqni əməş, məhrəbanlıq-yahxiləqni izdənglar;
Xundaş boləşanda silər deqininglərdək,
Samawə qoxunlarnəng Sərdari boləşan Pərwərdigar həkikətən silər bilən
billə bolidu.

¹⁵ Yamanlıqtn nəprətlinənglar, məhrəbanlıq-yahxiləqni səyünglar,
Xəhər dərwazisida adalətni ornitinglar;

□ **5:5 «Bəyt-Əlni izdimənglar, Gilgaləşimu barmənglar, Bəər-Xəbaşə səpər kilmənglar»**

— Bəyt-Əl, Gilgal həm Bəər-Xəba İsrailər üçün üç tawabgahka aylanəşanıdi. Bu üç jayəşa berip kurbənləş kılıx qatarlıklar «tawab kılıx»tək «sawəbləş ix» dəp qarəşən. Bu üç jay İbrahim, İshək, Yakup, Yəxua qatarlıq pəyoşəmbərlərnəng tarihi bilən ziq munasiwətlik boləşan jaylardur. Təwrəttə, bundaş «tawab kılıx» ixlirəning həmmisi horəpiyəlik dəp kərilidu. Amos bu yərdə səz oyuni kildidu, «Gilgal əşirgə çuxidu» dəydu. Bu ibrəniyə tilidə «Gilgal galəş-galəş» deqən bilən ipədiləşidü. «Bəyt-Əl yokqa çikidu» deqənning «Bəyt-Əl «yok» (yokqa barawər boləşən) bir butka ohxap kalidu» deqən iqqi mənəşni bar. ■ **5:5** Am. 4:4 □ **5:7 «I adalətni əməngə aylanduruquqi»** — «əməş» deqən əqqik bir əşümlük boləşəqqə, muxu yərdə adəmlərgə kayoşu-həsərtəni epkelidişən adalətsizlikni bildüridu. ■ **5:8** Ayup 9:9; 38:31; Am. 9:6 □ **5:10**

«Xu İsrailər xəhər dərwazisida tənbiş beridiolanlaroşa eq...» — «xəhər dərwazisi» xəhərdiki aqsəqallar olturidişən, ərz-dəwalərnəng anlaydişən, sorəş kildidişən jay. □ **5:11**

«Əmdi silər namratlarni ezip...» — ibrəniyə tilidə «Əmdi silər namratlarni nəprətlinəng...». Bəşka birhəl tərijimisi «Namratlardın eqir ijarə həkkə elip...». ■ **5:11** Zəf. 1:13 □ **5:13 «Pəmlək adəm» süküt kildidu** — muxu «pəmlək adəm» bəlkim «öz bihətərləşki yəki mənpəətəni kəzləp yüridişən adəm» deqən mənidə. Yukiriki 10-, 12-ayətni kərüng. Buningəşa qarəşənda, Amos pəyoşəmbərnəng «epi yok» ohxaydu, qünki u op'oşuq həlda rəzil həkümədarlarəşa, baylarəşa tənbiş bərməktə.

Xundak qiløjanda Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda bəlkim Yüsüpnig qaldisioə xapaət kərsitər. □ ■

16 Xunga Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda Rəb mundak dəydu: —

«Barliq kəng rəstə-bazarlarda aḥ-zarlar anglinidu;
Ular həmmə koqılarda «Way... way!...» dəp awazini kətüridu;
Ular deḥqanlarnimu matəm tutuxka,
Aḥ-zarlar kətürgüqi «ustilar»ni yioqlaxka qakiridu.

17 Həm barliq üzümzarlardimu aḥ-zarlar kətürüldü;

Qünki Mən Özüm aranglardin ötöp ketimən» — dəydu Pərwərdigar. □

Pərwərdigarning küni

18 Pərwərdigarning küniyə təkəzzar boləjan silərgə way!
Pərwərdigarning küni silərgə kandaq aqiwətlərnü kəltürər?

U yorukluk əməs, bəlkü karangöçuluk elip kelidu. □ ■

19 U küni birsi xirdin qəcip, eyikə uqrap,
Andin öyigə kirip, qoli bilən tamöqə yələngəndə,
Yılan uni qakqandək bir ix bolidu!

20 Pərwərdigarning küni yorukluk əməs, bəlkü karangöçulukla elip kelidu əməsmü?

Uningda pəkət karangöçulukla bolup, yorukluk heq bolmaydiöü?!

Bihudə həyt-bayramlar

21 Həytliringlaröqə nəprətlinimən, ulardin bizar boldum,
İbadət sorunliringlarning purikini purioqum yok. ■

22 Qünki silər Manga «kəydürmə qurbanlik»lar həm «ax hədiyə»liringlarni sunup atisanglarmu,
Mən ularni qəbul qilmaymən;
Silərnig bordak malliringlar bilən qiləjan «inaklik qurbanlikliringlar»öqə qarimaymən.

23 Məndin munajatliringlarning sadalirini epketinglar,
Qiltarliringlarning küylirini anglimaymən;

24 Buning ornida adalət huddi xarkiratmidək,
Həkkanıylik əbədiy aqidiodan ekimdək dolqunlisun!

□ 5:15 «...Huda bəlkim Yüsüpnig qaldisioə xapaət kərsitər» — «Yüsüpnig qaldisi» ximaliy padixahlik boləjan «Israil»din qalduruloqanlarni kərsitidu. Yüsüptin tərüləgən Əfraim wə Manassəḥdin Israil iqidiki əng qong kəbililər qikqan. ■ 5:15 Zəb. 34:14-15; 97:10; Rim. 12:9 □ 5:17 «Mən Özüm aranglardin ötöp ketimən» — «Mis.» 12:12də, Pərwərdigarning Israilöqə «Mən Misirni kezip ötımən» dəp Misirliklaröqə ölüm jazasini yürütüzgənlikigə ohxax, U hazır **Öz həlki** arisidin «ötöp ketip», Öz jazasini elip baridu. □ 5:18 «**Pərwərdigarning küniyə təkəzzar boləjan silərgə way!**» — Amos dəwridikilər Təwrattiki «Obadiya» həm «Yoel» pəyoqəmbərlərnig yazmiliridin «Pərwərdigarning küni»ni hata qüxinip, bəlkim «Huda həmmə «kapir əjnəbiy» əllarni kattik uridu, «Hudaning həlki boləjan bizlər» kətürülimiz» degən irqıqı, bimənə kez-qaraxta boləjanidi. Amos bu kün bolsa, gunaḥtin towa qilmioəjan hər bir adamgə jaza elip kelidu, dəydu. ■ 5:18 Yər. 30:7; Yo. 2:2; Zəf. 1:15 ■ 5:21 Yəx. 1:11; Yər. 6:20

²⁵ Silər qəl-bayawandiki kırık yilda kılğan qurbanlıq-hədiyilərnı Manga elıp kəldinglarmu, i Israil jəməti?! □ ■

²⁶ Bərhək, silər «Sukkot» degən padixahınglar, həm «Kiun» degən butliringlarnı, yəni «Yultuz ilahı»nınglarnı kətürüp mangdinglar! □

²⁷ Əmdi Mən silərnı əsir kılıp, Dəməxktin yıraklaroşa sürgün kıldurımən, — dəydu «Samawi qoxunlarınıng Sərdari bolğan Huda» degən nam bilən ataloğan Pərwərdigar.

6

Israilning hakim-hökümdarlıroşa way!

¹ I Zionda hatırjəm olturoğanlar həm Samariyə teoşioşa tayinip aman-esən yaxıoğanlar!

I əllərnıng kattisining ərbabliri!
Israil jəməti silərnı izdöp kelidu —
— Silərnıng həlinglaroşa way! ■

² *Silər həlkəkə:* — «Kalnəh xəhırigə berip körünglar;
Xu yərdin «büyük Hamat» xəhırigə beringlar,
Andin Filistiylərnıng xəhiri Gatka güxüp bekinglar;
Bular silərnıng ikki padixahlıqinglardin əwzəlmü?
Ularnıng qəgrisi silərnıngkidin kəngmu?» — *dəp mahtinip səzləysilər.* □

³ I yaman künni keqiktürməkqi bolğanlar!
Silər jəbir-zulumnıng həkümranlıqını ornıtıp, uni əzünglaroşa yekın kılmaqqi bolısilər, ■

⁴ Pıl qixida nəxixləngən kariwatlar üstidə yatisilər,
Diwanlıringlar üstidə kerilip yatisilər,
Pada topidin pahlanlarnı,
Kala qotanlıridin mozayni tallar yəysilər,

⁵ Qiltar ahangioşa təngkəx kılıp eytisilər,
Dawuttək əzünglaroşa sazlarıni ijad kılısilər, ■

⁶ Xarabni qiniləp-qiniləp iqısilər,

□ 5:25 «Silər qəl-bayawandiki kırık yilda kılğan qurbanlıq-hədiyilərnı manga elıp kəldinglarmu, i Israil jəməti?!» — Musa pəyoşəmbərnıng yetəkqilikidə qəl-bayawanda bolğan dəwərdə, Israillar qəl-bayawanda qurbanlıqlarnı kılıp kəlgən bolsimu, ləkin bu ayəttin xuni biləyləymizki, ular bu qurbanlıqlarnı **Huda üqün** atıoğan əməs («Manga elıp kəldinglarmu?»); bu iqlar pəkətla bir «diniy paaliyət» yusunida elıp beriloğan, halas. ■ 5:25 Ros. 7:42 □ 5:26 «**Bərhək, silər ... «Yultuz ilahı»nınglarnı kətürüp mangdinglar!**» — pütkül ayətnıng tərjimiliri kəp hil. Biraq əsasiy mənisı ohxax, Israil Musa pəyoşəmbər dəwridin tartip kənglidiki butpərəslıknı həq taxlımioğan. Ayəttə eytiloğan butlar əsasən Mesopotamiyə, yəni Babil rayonidiki butlardur. Xunga Hudaning ularoşa beridoğan jazası (27-ayət) ularnı Babiloşa əsir kıldurup, xu yərgə sürgün kılduruxtin ibarət bolıdu. ■ 6:1 Mis. 19:5; Yər. 2:3 □ 6:2 «**bular silərnıng ikki padixahlıqinglardin əwzəlmü?**» — «ikki padixahlıq» — birinçisi ximaliy padixahlıq — Israil, paytəhti Samariyə; ikkinçisi jənuubi padixahlıq — Yəhuda, paytəhti Yerusalem. «Silər həlkəkə... mahtinip səzləysilər» degən səzlər əslidiki tekistdə yəq. Bu ayəttə aydinglaxturuxka təgixlik bir məsilə bəz: — ayəttiki səzlərnı Amos eytkənmü yaki Samariyədiki əmirlər Samariyəning bihətərliki toqruluq mahtinip eytkənmü? Bizningqə Samariyədiki əmirlər eytkən boluxı kerək; qünki əgər pəyoşəmbər aqaqləndurux tərızidə soriyoğan bolsa, soalning əksiqə soriyoğan bolattı, — Yəni «Bu xəhərlər silərnıng ikki padixahlıqinglardin əjizmu?» dəp soriyoğan bolattı. Xunga bu səzlərnı koxtuk. Bu üq xəhərnıng həmmisi düxmənnıng hujumioşa duq kelip, andin qulıoğan bolsa kerək — biraq həziroşiqə bu iqlar toqruluq tarihiy hatirilər yəq. ■ 6:3 Əz. 12:27; Am. 5:18 ■ 6:5 Yəx. 5:12

Özünglaroşa sərhil mayliq ətirlərni sürisilər,
— Birak kenglunglar Yüsüp jəmätining ziyan-zəhmiti üqün heq azablan-
maydu!■

⁷ Xunga ular tunji əsirgə qüxkənlər arisida əsirgə elinidu;
Kerilip yatqanlarning əyx-ixriti ahirlixidu.□ ■

⁸ Rəb Pərwərdigar Öz həyati bilən kəsəm kıləqanki,
— dəydu Pərwərdigar, samawi koxunlarning Sərdari boləqan Huda,
— Mən Yakupning oqururidin bizar boldum,
Uning orda-istihkamliridin nəprətlinimən;
Mən bu xəhərni, xundakla uningdiki həmmi düxməngə təngla ətüzüp
berimən;

⁹ Wə əməlgə axuruliduki,
Bir eydə on adəm bolup kalsa, bu onəylənmu əlidu.□

¹⁰ Əgər məlum bir əlgüqining tuoqkini, yəni əlgüqining jəsiti
köydürüxkə məs'ul kixi ustihanlarni kətürüp öydin qikiwetip, öy iqidiki
yənə birsidin:

— «Kəxingda yənə birs barmu?» dəp sorisa, u «Yok» dəydu,
Andin *tuəqkini yənə*: «Süküt! Pərwərdigarning namini tiləqə eliximizəqə
bolmaydu!» — dəydu.□

¹¹ Səwəbi, Pərwərdigar buyruq qüxüridu,
Wə qong əyni parə-parə kiliwetidu,
Kiqik əynimu qak-qekidin yerip qeqiwetidu.□

¹² Atlar tax üstidə qapalamdu?
Adəmlər axu yərni kalilar bilən aqduralamdu?
Birak silər adalətni ət süyigə,

Həkkaniylikning mewisini əməngə aylanduroqansilər —□ ■

¹³ — Yok bir nərsidin xadlinip kətkənsilər,
«Öz küqimizgə tayinip qüdrətkə igə boləqanmiz» — degənsilər.□ ¹⁴ Qünki
mana, i Israil jəməti,

■ 6:6 Yəx. 5:11,12 □ 6:7 «Xunga ular tunji əsirgə qüxkənlər arisida əsirgə elinidu;
kerilip yatqanlarning əyx-ixriti ahirlixidu» — tarihiy məlumatlardan qarışqanda, Asuriyə
imperiyesi məlum bir yurtka tajawuz kıləqanda, awwal xu yurttilki mətiwərlərni əsir kılıp
epketix aditi bar idi. ■ 6:7 Yəx. 5:13 □ 6:9 «Bir eydə on adəm bolup kalsa,
bu onəylənmu əlidu» — 5:3ni kəring. □ 6:10 «məlum bir əlgüqining tuəqkini...»

— ibranıy tilida «məlum bir əlgüqining taqisi...». «... Jəsiti köydürüxkə məs'ul kixi
ustihanlarni kətürüp öydin qikiwetip, öy iqidiki yənə birsidin: — «kəxingda yənə birs
barmu?» dəp sorisa, u «yok» dəydu, andin *tuəqkini yənə*: «süküt! Pərwərdigarning
namini tiləqə eliximizəqə bolmaydu!» — dəydu» — Yəhudiylər həlki adətə jəsətlərni kəmidu,
«jəsətni köydürüx»ni əq kəridu. «Jəsiti köydürüx» degən ix ularning bəxiəqə nəhayiti eşir
əpət qüxidiəqanliqini kərsitidu; xuning bilən ularning jəsətlərni kümüxkə kət'iy waqti qikmaydu,
deməkqi. Xunga bu bəxarət Samariyəning nəhayiti jiddi, bəqarə əhwaləqə qüxidiəqanliqini
kərsitidu. Uning üstigə, jəsət eydə uzunoqə turoqan — həzir pəkət «ustihanlar»la kəloqan. Həyat
kəloqan kixilər xundak kərkiduki, ular Pərwərdigarning namini eytiqkimu petinalmaydiəqan
bolup kalidu. Kizik bir ix xuki, uzundin tartip, bolupmu Yerusalemning Əysa Məsihning əlümidin
keyinki wayran kilinixidin keyin, Yəhudiylər «Yəhweh» (Pərwərdigar) degən isimni ixlitixkə
petinalmaydu. □ 6:11 «Pərwərdigar... qong əyni parə-parə kiliwetidu, kiqik əynimu
qak-qekidin yerip qeqiwetidu» — həkim-həkümdarlarning, əməldarlarning gunahlıri haman
baxkılarni öz gunahlıriəqə qetildurup qoyidu; xu wəjidin «kiqik əylər»mu jazaəqə uqrap ketidu.

□ 6:12 «...adalətni ət süyigə, həkkaniylikni əməngə aylanduroqansilər» — muxu ibarining
mənsi 5-bab, 7-ayətning mənsigə ohxatur. ■ 6:12 Am. 5:7 □ 6:13 «Yok bir nərsə»
— bizningqə, xübhəsiszki, ularning butlirini kərsitidu. Pütkül ayətning baxka birhil tərijimisi:
«Lo-dəbar xəhirini elip xadlanəqaniduk, Karnaim xəhirinimu öz küqimizgə tayinip alduqqu?»
— degənsilər».

— dæydu Pærwærdigar, samawi qoxunlarning Særdari boloqan Huda,
— Mæn silær bilæn qarxilixididoqan bir ælni turoquzimæn;
Ular Hamat xæhiringin dawinidin Arabah ekimioqigæ silærni harlaydu.□

7

Amosning dualiri — Hudaning qarari

¹ Ræb Pærwærdigar manga kersættiki —
Keyinki ot-qop bax tartqan waqtida, mana U qekætkilærni yasidi (bu padixah æzigæ ot-qop oroqandin keyinki, ikkinqi qetimlik ot-qop eskæn waqit idi) □ ² høm xundak boldiki, qekætkilær zemindiki ot-qopni kaldurmay yewætkændin keyin, mæn: —
«I Ræb Pærwærdigar, ötünüp qalay, kæqürgæysæn! Yaqup qandakmu qidiyalaydu? U kiqik tursa!» — dedim.

³ Pærwærdigar æmdi undak kilixtin yandi: «Æmdi undak bolmaydu» — dedi Pærwærdigar.

⁴ Ræb Pærwærdigar manga kersætti —
Mana, Ræb Pærwærdigar *hælk*i bilæn küræx kilixqa otni qaqirdi;
Ot hætta qongkur dengiznimu kurutti,
Miras boloqan zeminnimu yep kætti;

⁵ Æmdi mæn: —

«I Ræb Pærwærdigar, ötünüp qalay, tohtiqaqsæn! Yaqup qandakmu qidiyalaydu? U kiqik tursa!» — dedim.

⁶ Pærwærdigar xundak kilixtin yandi: «Æmdi undak bolmaydu» — dedi Ræb Pærwærdigar.

⁷ Æmdi U manga *mundak bir ixni* kersætti —

Wæ mana, Ræb tik elqigüq yip bilæn qopuruqan tam tüwidæ,

Qolida tik elqigüq yipni tutkiniqæ turatti; ⁸ wæ Pærwærdigar mændin: —

«Amos, nemini kerdung?» dæp soridi.

Mæn: «Tik elqigüq yipni» — dedim.

Ræb: «Mæn yænæ Öz hælkim Israil otturisoqæ tik elqigüq yipni tiklæymæn;

Mæn yænæ ularni jazalimay ötüp kætmæymæn;

⁹ Høm Ishakning «yukiri jayliri» halak bolidu,

Israilning tawapgaqliri wæyran kilinidu;

Yaroboam jæmætigæ qiliq bilæn hujum kilixqa ornumdin turimæn» — dedi.□

Amosning butpæræslarning tawapgaqi bolup qaloqan Bæyt-Ælning kaqini, yæni «ximaliy padixahlik» Israilning «bax kaqini» Amaziya bilæn boloqan kurixi

□ **6:14** «**Mæn silær bilæn qarxilixididoqan bir ælni turoquzimæn**» — «bir æl» Asuriya imperiyasini kersitidu. □ **7:1** «**Ræb Pærwærdigar manga kersættiki — keyinki ot-qop bax tartqan waqtida, mana u qekætkilærni yasidi...**» — bu ixni (xundakla -4-, 7- wæ

8:1-ayættiki ixlarnimu) Amos bexarætlük qayibana kærünüxtæ kergæn bolsa keræk. Qünki 3-, 6-ayættæ Pærwærdigar «bundak ixtin» yanidu. □ **7:9** «**Ishakning «yukiri jayliri» halak bolidu**» — «yukiri jaylar» taq qoqkiliiri qatarlik jaylarda Hudaqæ qurbanlik kilix æslidæ Musa

peyqambærgæ qüxürülgæn qanunda mæn'i kilinoqanidi. Xundaktimu, Israil høm Yæhudadikilar heli burunla taq qoqkiliiri üstidæ Pærwærdigarqæ qurbanlik kilip ibadæt kilixqa baxliqanidi. Keyin ular muxu «yukiri jaylar»da butka qoqunuxka baxlidi.

¹⁰ Xuning bilən Bəyt-Əldiki kahin Amaziya Israil padixahı Yəroboamoqa həwər yollap: —

«Amos Israil jəməti arisida turupmu siligə suyikəst kildi; zemin uning kילוan barlik gəplirini kətürəlməydu. ¹¹ Qünki Amos: — «Yəroboam kiliqta əlidu, Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu!» — dəydu» — dedi.□

¹² Andin Amaziya Amosqa: — Həy aldin kərgüqi! Bəs, yoqal, Yəhuda zeminiqa qaç, axu yərdə bexarət berip, xu yərdə nan tepip yə! ¹³ Birak Bəyt-Əldə yənə bexarət bərmə; qünki u padixahning tawapgahı, xahlik əydu, — dedi.□

¹⁴ Amos Amaziyaqa jawab berip mundak dedi: —

«Mən əsli pəyğəmbər əməs idim, yaki pəyğəmbərnin oqlimu təməsmən; bəlki mən bir qarwiqi, xundakla erən dərəhlirining mewisini tərgüqi idim. ¹⁵ Birak pada bekiwatkan qeqlimda Pərwərdigar meni Öz ilkiğə aldı wə mənqa: «Barəqin, həlkim Israiloqa bexarət bər» — dedi.

¹⁶ Əmdi, i Amaziya, Pərwərdigarning səzigə kulaq sal! Sən mənqa: «Israilni əyibləydiqan bexarətlərnə bərmə, İshak jəmətini əyibləydiqan səzlərnə eytma», deding.■ ¹⁷ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — «Sening ayaling xəhərdə pərixə bolidu, oqul-kizliring kiliq bilən kirilidu wə zeminin əlgəx tanisi tartilixi bilən pərqulididu; sən napak bir zemində əlisən; wə Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu».

8

Kelidioqan jazalar

¹ Rəb Pərwərdigar mənqa mundak bir ixni kərsətti; mana, bir sewət yazlik mewə.□ ² Andin U məndin: Amos, nemini kərdung? — dəp soridi.

Mən: «Bir sewət yazlik mewini» — dedim.

Pərwərdigar mənqa: Əmdi həlkim Israiloqa zawal yətti; Mən yənə ularni jazalimay ətup kətməymən, — dedi.□

³ — Xu küni ordidiki kizlarning nahxiliri qiya-qiyalaroqa aylinidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar; — Jəsətlər kəp bolidu; ular jay-jaylarda sirtka taxlinidu. Süküt!□

⁴ Buni anglanglar, həy miskinlərnə əzgüqilər, Zemindiki ajiz məmīnlərnə yoqatmaqçı bolqanlar —□

⁵ «Axlikimizni satmaqçı iduk, yəngi ay qaçanmu ahirlixar, Buqday yaymisini aqattuk, xabat küni qaçan tügər?» — dəydiqanlar, — Xundakla «əfah»ni kiçik kiliq, «xəkəl»ni qong elip,

□ **7:11 «Qünki Amos: — «Yəroboam kiliqta əlidu, Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu!» — dəydu»** — əməliyətə Amos: — «Pərwərdigar Yəroboamning jəmətiğə kiliq bilən hujum kilidu» — degənidi (9-ayət). □ **7:13 «Bəyt-Əldə yənə bexarət bərmə; qünki u padixahning tawapgahı»** — «padixahning tawapgahı» ibranıy tilida «padixahning «mukəddəs jay»» deyilidu. ■ **7:16 Əz. 21:7 □ 8:1 «Rəb Pərwərdigar mənqa mundak bir ixni kərsətti; mana, bir sewət yazlik mewə»** — bu ixni (həm 7-bab, 4-, 7-ayəttiki ixlarnimu) Amos bexarətlik qayıbanə kərünuxtə kərgən boluxi mumkin. □ **8:2 «Mən: «bir sewət yazlik mewini» — dedim. Pərwərdigar mənqa: Əmdi həlkim Israiloqa zawal yətti... — dedi»** — ibranıy tilida «yazlik mewə» bilən «zawal» degən səzlər bir-biriğə ohxap ketidu. □ **8:3 «Jəsətlər kəp bolidu; ular jay-jaylarda sirtka taxlinidu. Süküt!»** — demək, xu qaşda matəm tutkanda,

awaz qikrixka bolmaydu. □ **8:4 «Həy miskinlərnə əzgüqilər...»** — baxka birhil tərjimisi

«Həy, miskinlərnə yutuwaloquqilər...».

Aldamçilik üçün tarazini yaloğan qiloğanlar! □ ■

6 — Namratlarni kümüxkə,
Miskin adəmni bir jüp qorukça setiwalmakçı boloğanlar,
Buoqdayni süpüründisi bilən qoxup satmakçı boloğanlar!■

7 Pərwərdigar Yaqupning oqururi bilən xundak kəsəm kildiki,
— Bərhək, Mən hərgiz ularning qiloğanliridin heqbirini untumaymən!□

8 Zemin bu ixlardin təwrinip kətməmdü?
Wə uningda turuwatqanlarning həmmisi matəm tutmamdu?

U Nil dəryasidək ərlep ketidu,
U Misir dəryasidək ərəkəxləp, andin qöküp ketidu.□

9 Xu küni xundak əməlgə axuruliduki, — dəydu Rəb Pərwərdigar,
— Quyaxni qüxtə patkuzimən,
Zeminni xu oquq kündə qarangoqulaxturimən.

10 Həytliringlarni musibətkə,
Həmmə nahxiliringlarni aḥ-zarlaroqə aylanduriwetimən;
Həmmə adəmning qatriki üstini bəz rəht bilən orioquzimən,
Hər bir adəmning bexida takirlik pəyda qilimən;
Bu matəmni yəkkə-yegənə bir oqulning matimidək,
Həytning ahirini dərd-ələmlik bir kün qiliwetimən.□

Sürgün bolup, Hudaning sözidin ayrilix

11 Mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Rəb Pərwərdigar,
Zeminoqə kəhətqilikni əwətimən, —

— Nanəqə boləqan kəhətqilik əməs, yaki suqə boləqan qangqaxmu əməs, bəlki Pərwərdigarning səz-kalamini anglaxqə boləqan kəhətqilikni əwətimən.

12 Xuning bilən ular dengizdin dengizoqə, ximaldin xərkkə kezip mangidu,

□ **8:5** «Axlikimizni satmaqçı iduk, yengi ay qağanmu ahirlixar, buoqday yaymisini aqattuk, xabat küni qağan tügər?» — «yengi ay» künidə həm «xabat küni» (xənbə küni)də Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə dəm elix kerək idi. Əmdi bu kixilər aqkəzlükтин dəm elixkimu narazi idi. Xundak bolupla qalmaq, ular buoqdayni əlqəydiyəqan küринi kiqik, tənggiləri jinglaydiyəqan taraza texini qong qilip həkləri aldaydu (keyinki izahatni kərüng). «**əfahni kiqik qilip, «xəkəl»ni qong elip,...**» — «əfah» həjim birliki, «xəkəl» pulning yaki eqirlikning birliki idi. Bir «əfah» (yaki «kürə») 40 litrqə, bir «xəkəl» («miskəl») 14 gram kelidu. Bu toluq ayət sodiqərlərnin addiy puqrəlarəni əlqəm birlikliridin paydiliniq, qəkəti-sokti qiliwatqanliqini kərsitidu. ■ **8:5** Həox. 12:8 ■ **8:6** Am. 2:6 □ **8:7** «**Pərwərdigar Yaqupning oqururi bilən xundak kəsəm kildiki,...**» — bəzi alimlar: ««Yaqupning oqururi bilən» degənni «Yaqupning pəhri bilən», demək «Yaqupning pəhri boləqan Huda bilən» dəp qüxinidu. Biraq 6-bab, 8-ayət boyiqə Huda «Yaqupning oqururi» yaki «Yaqupning pəhri»gə əq idi. Adətə kəsəm iqxətə kəsəm qiloquqilar nəhayiti muqim, əzgərsə bir nərsə bilən kəsəm iqudu; Hudaning «Yaqupning oqururi bilən» kəsəm iqxə bolsa intayin kinayilik gəp, «Yaqupning oqururi»ning heq əzgərməs, nəhayiti jaḥil ikənlikini puritidu. □ **8:8** «**Zemin bu ixlardin təwrinip kətməmdü? Wə uningda turuwatqanlarning həmmisi matəm tutmamdu? U Nil dəryasidək ərlep ketidu, u Misir dəryasidək ərəkəxləp, andin qöküp ketidu**» — muxu ayətə Amos yər təwrəx toquruluq bəxarət beridu (1:1ni kərüng). Nil dəryasi hər yili tuyuqsiz ərlep ketip, bir məzgil kəlkün kelip, zeminni besip ketidu. Qanaan (Pələstin) zemini mu əmdi Nil dəryasiqə ohxax «ərlep ketidu» (yər təwrəx bilən egiz-pəs bolidu). □ **8:10** «**Həmmə adəmning qatriki üstini bəz rəht bilən orioquzimən**» — «bəz rəht»kə oruniwelix, qəqlarni qüxüriwetix kattik matəmni yaki towa qilixni bildüridu. «**Bu matəmni yəkkə-yegənə bir oqulning matimidək... kiliwetimən**» — bəxarətə əlqən «yəkkə-yegənə oqul» zadi kimdu? Məzkur soal Israil üçün dəwrdin-dəwrgə baxni qaturidiyəqan məsələ.

Ular Pərvərdigarning söz-kalamini izdəp uyan-buyan yürüp, uni tapalmaydu.□

¹³ Xu küni güzəl qızlar həm yigitlərmu usuzluqtin həlidin ketidu;

¹⁴ Həm Samariyəning gunahining *nami* bilən kəsəm iqkənlər, Yəni «İlahingning tirikliki bilən, i Dan», yaki «Bəər-Xəbadiki *ilahiy* tirik yol bilən!» dəp kəsəm iqkənlər bolsa — Ular yikilidu, ornidin hərgiz kaytidin turalmaydu.□ ■

9

Sahtipəzlik üstigə qilinoğan jəng

¹ Mən Rəbning qurbangahning yenida turojini kərdum; U mundaq dedi:

— Tüvrüklərnin baxlirini urunglar, bosuqilar silkingiqə urunglar, Ularni *ibadəthanidikilərnin* baxlirioğa qüxürüp, parə-parə qilinglar! Mən xu *butpərəslərdin* əng ahirda qaloqanlirininimu kiliq bilən öltürimən; Ulardin qaçay degənlər qaçalmaydu, Ulardin qutulay degənlər qutulup qıqalmaydu.□

² Ular təhtisara iqiğə texip kirsə, qolum axu yərdin ularni tartip qikiridu; Ular asmanoğa yamixip qıqsa, Mən xu yərdin ularni tartip qüxürimən;□ ■

³ Ular Karməl qoqqisioğa məküwalsimu, Mən ularni izdəp xu yərdin alimən;

Ular dengiz tegidə nəzirimdin yoxurunuwaloğan bolsimu, Mən yilanni buyruymən, u ularni qaqıdu;□

⁴ Düxmənlirigə əsirgə qüxkən bolsimu, Mən xu yərdə kiliqni buyruymən, u ularni öltüridu; Mən yaxilikni əməs, bəlki yamanlikni yətküzüx üqün kəzlimimni ularoğa tikimən. ■

□ **8:12 «kezip mangidu»** — yaki «sarsan bolup mangidu» yaki «ələngxip mangidu». **«Xuning bilən ular dengizdin dengizoğa, ximaldin xərkə kezip mangidu, ular Pərvərdigarning söz-kalamini ... tapalmaydu»** — birinqidin, «dengizdin dengizoğa» degənlük bəlkim ««ottura dengiz»din «өлük dengiz»oğa», yəni «qərbtin xərkə» dəp bildüridu. Tekistə «jənobka» tiloğa elinmaydu. Bəlkim bu İsraildikilərnin həkawurluqini kərsitidu — ular Yəhudadin, yaki Yəhudadin kəlgən pəyoğəmbərdin (məsilən, Amostin) həqikətini izdiməydu. Toluq bexarət bəlkim Yəhudiylərnin keyinki dəwrlərdiki, bolupmu hazırki omumi əhwalini kərsətkən bolsa kerək — ular İnjilni, yəni «hux həwər»ni qobul qilmioğaqa, əzliiri tartқан azab-okubətilirigə heç qüxəngə tapalmaydu. □ **8:14 «Samariyəning gunahining nami bilən kəsəm iqkənlər»** — «Samariyəning gunahı» ularning butliridin biri bolsa kerək. **«Bəər-xəbadiki ilahiy tirik yol bilən!»** — ibraniy tilida «Bəər-Xəbadiki yolning tirikliki bilən» deyilidu. «Danning ilahı» həm «Bəər-Xəbadiki ilahiy tirik yol» — xu ikki yərnin butlirini kərsitidu. «Yol» ibraniy tilida «dərək» degən söz bilən ipadilini. Uyoğur tilidiki «tərikə» wə «tərikət» degən sözlər ərəb tili arqılıq muxu səzdin kəlgən. ■ **8:14** Am. 5:5 □ **9:1 «Mən Rəbning qurbangahning yenida turojini kərdum; U mundaq dedi: — Tüvrüklərnin baxlirini urunglar, bosuqilar silkingiqə urunglar, ularni ibadəthanidikilərnin baxlirioğa qüxürüp, parə-parə qilinglar!»** — bu ixlar, xübhəsiszki, Bəyt-Əldiki (butpərəslək soruni qilinoğan, biraq «Pərvərdigarning nami» bilən ataloğan) ibadəthanida bolidu. Muxu buyruk kingə berilgənlük eniğ deyilmidi; bəlkim pərixtilərgə berilgən boluxi mumkin. İbadəthaning buzuluxi bəlkim yər təwərx bilən munasiwətlik (5-ayətni kərüng). □ **9:2 «təhtisara»** — elgənlərnin rohliri baridioğan jay. ■ **9:2** Zəb. 139:8-12 □ **9:3 «Ular dengiz tegidə nəzirimdin yoxurunuwaloğan bolsimu, Mən yilanni buyruymən, u ularni qaqıdu»** — «Yəx.» 27:1ni kərüng. ■ **9:4** Yər. 44:11

⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar, Zeminqə təgkūqi bolsa dəl Uning Əzidur; U tegixi bilənla, zemin erip ketidu, uningda turuwatqanlarning həmmisi matəm tutidu;

Zemin Nil dəryasidək ərlep ketidu — Misirning dəryasidək *ərkəxləp*, andin qəküp ketidu.□

⁶ Rawaklirini ərxlərgə selip, asman gümbizini yər yüzigə bekitkūqi Xudur; Dengizdiki sularni qəkirip, ularni yər yüzigə quyuqū Udur; Pərwərdigar Uning namidur.■

⁷ Silər Manga nisbətən Efiopiya balilirioqə ohxax əməsmu, i Israil baliliri? Mən Israilni Misirdin elip qıqarqan əməsmu?

Filistiyəlni Kret arilidin, Suriyaliklarni Kir xəhiridin qıqarqan əməsmu?□

⁸ Qaranglar, Rəb Pərwərdigarning kəzi «gunahkar padixahlik» üstigə qūxti —

Mən yər yüzidin uni yokitimən;

Lekin Mən Yaqup jəmətini toluq yokitiwətməymən, — dəydu Pərwərdigar.

⁹ Qünki qaranglar, Mən buyruk qūxürimən,

Xuning bilən huddi birsi dannı oqəlwirdə taskioqandək, Israil jəmətini əllər arisida taskaymən,

Biraq ulardin əng kiqikimu yərgə qūxüp kətməydu. □ ¹⁰ *Həlbuki*, həlkimning barlik gunahkarlıri, yəni: «Kūlpət bizgə hərgiz yekınlaxmaydu, beximizqə qūxməydu» degūqilər kiliq tegidə əlidu.

Adəmni həyranuqəs kilidioqan wədə — ahirki zamanlar

¹¹ Xu kuni Mən Dawutning yikiloqan kəpisini yengibaxtin tikləymən, Uning yeriklirini etimən;

Uni harabiliktin onxap,

Əyni zamandiki petidək kurimən.□ ■

□ **9:5** «U tegixi bilənla, zemin erip ketidu, uningda turuwatqanlarning həmmisi matəm tutidu; zemin Nil dəryasidək ərlep ketidu...» — muxu ayəttə yər təwrəx toqrluluk yənə bir bexarət berilidu. ■ **9:6** Zəb. 104:3, 13; Am. 5:8 □ **9:7** «*Silər Manga nisbətən Efiopiya balilirioqə ohxax əməsmu, i Israil baliliri? Mən Israilni Misirdin elip qıqarqan əməsmu? Filistiyəlni Kret arilidin, Suriyaliklarni Kir xəhiridin qıqarqan əməsmu?*» — «Kret arili»

— ibranıy tilida «Kaftor». Toluq ayətning mənisı: — Israilar «Huda bizni Misirdin alahidə qıqarqan» degən oyda bolup, «Nəmini kiliximizdin kət'ıynəzər, biz yənıla Hudaning alahidə həlki bolimiz, heqnemə bizgə təgməydu» degən hata oyoqə kelip qaloqan bolsa kerək. Huda muxu yərdə, baxka əlləni («kapir» əlləni) baxka yərlərdin (jümlidin Misirdin yiraq jaylardin), elip qıqardim, dəydu. Xunga, məlum bir əl bir yərdin baxka bir yərgə yətkilip qıqkan bolsimu, bu ix ularning qaltislikini ispatlimaydu. Əlning yurtlirini bekitkūqi bolsa pəkət Huda Əzidur. □ **9:9** «*Xuning bilən huddi birsi dannı oqəlwirdə taskioqandək, Israil jəmətini əllər arisida taskaymən, biraq ulardin əng kiqikimu yərgə qūxüp kətməydu*» — buqəday danlıri oqəlwirdin ətüp ketidu, taxlar qalidu. Bu ayətning mənisı, xūbhışisizki, Huda qimmiti bar bolqan barlik buqəday danlırini (həqikiy etikadqilarni) yioqıp saqlaydu (10-ayətni kəring). Süzülüp qaloqanliri (taxlar) taxliwetilidu. □ **9:11** «*Dawutning yikilip qūxkan kəpisini yengibaxtin tikləymən*» — bu bexarət: (1) Dawut pəyoqəmbərdin bolqan padixahlik nəhayiti ajiz bolup andin tūgixidioqanlıqini (yikilidioqanlıqini) kərsitidu (Amos pəyoqəmbərdin 150 yil keyin xundaq bolqan); (2) ahirki zamanlarda Hudaning Dawutning bir əwladini elip təhtkə olturoquzup, Israilni qaytdin bir padixahlik kilidioqanlıqini kərsitidu. Bu padixahlik barlik qaloqan əlləni baxquridu (12-ayəttə kərsitilidu). Bu əllərnin həmmisi Hudaqə ibadət qilidu, uning nami bilən atilidu (12-ayət).

«Qoxumqə səz»imiznimu kəring. ■ **9:11** Ros. 15:16

12 Xuning bilən ular Edomning kaldisioja həmde namim bilən atalojan barlik əllərgə igidarçilik kildu, — dəydu buni bejirgüqi Pərwərdigar.

13 Mana xundaq künlär keliduki, — dəydu Pərwərdigar,
— Yər həydigüqi həsul yiojkuçioja yetixiwalidu,

Üzümlərni qəyliyüqi uruq qaçkuçioja yetixiwalidu;

Taqlar yengi xarabni temitip,

Barlik döng-egizliklər erip ketidu. □ ■

14 Wə həlkim İsrailni asarəttin kütuldurup, azadlikka erixtürimən;

Ular harab xəhərlərni kayta qurup, ularda makanlixidu;

Ular üzümzarlarni tikip, ularning xarabini igidu;

Ular baqlarni bərpa kılıp, mewisini yəydu. □

15 Mən ularni öz zemini üstigə tikimən,

Ular Mən ularoja ata kılöjan zemindin hərgiz kaytidin yuluwetilmaydu —
dəydu Pərwərdigar sening Hudaying. ■

□ **9:13** «Üzümlərni qəyliyüqi uruq qaçkuçioja yetixiwalidu» — «üzümlərni qəyliyüqi» üzüm xarabi çikirix üqün üzümlərni kəlgəkkə koyup dəsəydiöjan adəmlər: «yər həydigüqi həsul yiojkuçioja yetixiwalidu, üzümlərni qəyliyüqi uruq qaçkuçioja yetixiwalidu» — demək, həsulni yiojip boluxka kəp waqit ketidu. Həsul elix adəttə Mart, Aprel aylirida baxlinidu. Yər həydəx adəttə Öktəbr, Noyabrda bolidu. Biraq həsulni yeoçiwelix yər həydəx baxlanöjan waqitkiqə tehi tügiməydu; üzüm qəyləx waqti adəttə Sintəbr eyida bolidu. Lekin ahirki zamanda üzüm qəyləx uruq qeqix waqtiqə, yəni Noyabr, Dekabr ayliriojəqə dawamlixidu. «**Barlik döng-egizliklər erip ketidu**» — bu ibarə həlkim süt wə xarab xunqə mol bolidu, mewə xirniliri ekij turidu, taqlar wə dönglər «erip ketiwatқан»dək kərünidu, degən mənide. Bu ayət «Yo.» 3:18-ayəttin nəkil kəltürölgən. ■ **9:13** Yo. 3:18 □ **9:14** «**Wə həlkim İsrailni asarəttin kütuldurup, azadlikka erixtürimən; ular harab xəhərlərni kayta qurup, ... ular baqlarni bərpa kılıp, mewisini yəydu**» — bu uluq wədə 4:9, 5:11, 5:27, 8:2-ayətlərdə hatiriləngən jazalarni yüzdəyüz özgertidu. Ahir berip Huda Öz həlkini gunahın kutkuzup, paklanduridu wə xuning bilən U ular arisida pütünləy uluqlinidu. ■ **9:15** Yər. 32:41

Obadiya

Edomning bərbarat boluxi

¹ Obadiya kərgən alamət kərünux: —

Rəb Pərwərdigar Edom toʻruluk mundak dəydu: —
(Biz Pərwərdigardin bu həwərnı angıaxka muyəssər bolduk)

— «Bir əlqi əllər arisioğa əwətildi;

U: «Ornunglardın turunglar, biz uningoga qarxi jəng kılıx üqün turaylı!»
— dəp həwər beridu. □

² Mana, Mən seni əllər arisida kiyik kıldim;

Sən *əllər arisida* kattik kəmsitilgən həlk bolisən! □

³ Həy tik kıyaning yerikliri iqidə turoquqi,

Turalojsi yukiri boluquqi,

Kənglüngdə: «Kim meni yərgə qüxürəlisun?!» degüqi,

Kənglüngdiki təkəbburluk əzüngni aldap koydi! □

⁴ Sən bürküttək əzüngni yukiri kətürsəngmu,

Qangangni yultuzlar arisioğa tizsangmu,

Mən xu yərdin seni qüxürüwetimən,

— dəydu Pərwərdigar. ■

⁵ Bulangqılar kəxingoga kəlsimu,

Oşrılar keqiləp yeningoga kirsimu,

(Həy, xunqə üzüp taxlinisən!)

Ular əzıirigə quxlukla oşrilaytti əməsmu?

Üzüm üzgüqilər yeningoga kəlsimu, azrak wasanglarni kalduridu əməsmu? □ ■

⁶ Birak Əsawning təəllukati kandaq ahturuldi!

Uning yoxurun baylikliri kandaq tepip qikildi! □

⁷ Barlik ittıpaqdaxlıring seni qəgrayingoiqə həydiwetidu;

Sən bilən inak etkənlər seni aldap, üstüngdin oşlıbə kıldidu;

Neningni yegənlər sanga kıltak kıridu;

□ **1:1 «Bir əlqi əllər arisioğa əwətildi»** — «əllər» (yaki «yat əllər») — Israiloga yat boləqan əllərnı kərsitidu. **«Ornunglardın turunglar, biz uningoga qarxi jəng kılıx üqün turaylı!»** — «uningoga» bolsa, Edomoga. Bəkim bu əlqi Edomoga düxmən əllərnıng biridin qikəkan bolup, u baxka əllərnı Edomni yökıtitixka qakıridu. □ **1:2 «Mən seni əllər arisida kiyik kıldim; sən əllər arisida kattik kəmsitilgən həlk bolisən!»** — Huda Edomni «seni» dəp, muxu yərdə uningoga biwasitə sez kılıdu. □ **1:3 «tik kıyaning yerikliri iqidə turoquqi, turalojsi yukiri boluquqi»** — demisəkmü, Edom pinhanrak, üstigə qikix təs boləqan taşlık rayonda turoqan. ■ **1:4** Yər. 49:16 □ **1:5 «Həy, xunqə üzüp taxlinisən!»** — tirnak iqidiki sezlər, bəkim pəyoşəmbərnıng həyajandin Pərwərdigarning seznı üzüp koyup degan gepidur.

«Üzüm üzgüqilər yeningoga kəlsimu, azrak wasanglarni kalduridu əməsmu?» — Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən kanun boyıqə üzüm həsulını aloqanda üzgüqilər kəmbəşəllərnıng teriwelıxi üqün bir-ə wasanglarnı kaldurux kerək idi. Bəzi xərkiy dələtlərdə bu bir adətke ayılıp kəloqan. ■ **1:5** Yər. 49:9 □ **1:6 «... Əsawning təəllukati kandaq ahturuldi!»** — «Əsaw» Edomning baxka bir ismi. **«... Uning yoxurun baylikliri kandaq tepip qikildi!...»**

— 5-6-ayətlər «mərsiyə» (matəm tutux munajiti) xəklidə.

Sən dərwəkə yorutulmioandursən!□

⁸ Mən xu küni, — dəydu Pərwərdigar,
— Edomdin danixmənlərni,

Əsawdin əkil-parasətni yokaţmamdimən?□ ■

⁹ Xuning bilən palwanliring parakəndə bolidu, i Teman,
Xuning bilən Əsawning teoʻidiki hər bir adəm kıroinqilikta kətl
kilinidu.□ ■

Edomning bərbat boluxining səwəbi

¹⁰ Ukanğ Yakupka kıloğan zulum-zorawanlıqing tüpəylidin,

Iza-ahanət seni kəplaydu;

Sən mənəggügə üzp taxlinisən.■

¹¹ Sən bir qəttə *pərwəsiz* kərap turəğan küni,

Yəni yaka yurttikilər *buradiringning* mülkini bulap kətkən küni,
Taipilər uning dərwaziliridin kirip Yerusalem üstigə qək taxlıəğan küni,
Sən ularning bir əzasioğa ohxax bolənsən.■

¹² Birək kərindixingning apətlık künigə pərwəsiz kərap turmaslıqing
kerək idi,
Yəhudaning balilirining həlakət künidə huxal bolup kətməsliking kerək
idi;

Külpətlık künidə aozingni yooğan kılmaslıqing kerək idi;

¹³ Öz həlkimni apət başkan künidə, ularning dərwazisioğa kirməsliking
kerək idi;

Ular ni apət başkan künidə ularning dərd-ələmigə erənsiz kərap tur-
maslıqing kerək idi,

Apət başkan künidə qolungni mal-mülkigə sozmaslıqing kerək idi;

¹⁴ Sən xəhərdin kəqip kütuloğanlarni üzp taxlax üqün aqa yolda
turmaslıqing kerək idi;

Külpət başkan künidə uningdin kütulup kəloğanlarni düxməngə tapxur-
maslıqing kerək idi.

Pərwərdigarning küni

¹⁵ Qünki Pərwərdigarning küni barlıq əllər üstigə qüxüxkə yeqin
kəloğandur;

Sening baxkilarəğa kıloğiningdək, sangimu xundək kilinidu;

□ **1:7** «... seni... həydiwetidu; ... üstüngdin oşəlibə kilidu; ... sanga kiltak
kuridu...» — 5-7-ayətlərdə eytiləğan bexarətlərdiki peillar «ətkən zaman» bilən ipadilinidu.

Lekin ular kəlgüsi ixlarni kərsitidu (8-ayəttə enik kərsitilidu). İbraniy tilida, bexarətlərdə
peillarning «ətkən zaman»da ixlitixi «bu ix jəzmən yüz beridu» degənni təkitleydu. «... **Sən
bilən inək ətkənlər seni aldap, üstüngdin oşəlibə kilidu; neningni yegənlər sanga
kiltak kuridu**» — bu ayət bəlkim ərəbləarning Edomiylarni aldam haltisioğa qüxürüp, ularni
əz zeminidin həydiwetixi toşruluk bexarət beridu (wəkə bəlkim miladiyədin ilğiriki 6-əsirning
ahirida boləğan). İbraniy tilini qüxinix təs. Bexarət kəlgüsidiki ixlarni kərsətkəni bilən, peillar
«ətkən zaman»da ipadilinidu. Adəttə ibraniy tilida bexarət «ətkən zaman»da ipadiləngən bolsa,
uning jəzmənlikini təkitleydu. □ **1:8** «**Mən xu küni... Edomdin danixmənlərni, Əsawdin
əkil-parasətni yokaţmamdimən?**» — «xu küni» bəlkim Babil imperiyəsi ularəğa tajawuz
kılıdioğan kücini (miladiyədin ilğiriki 587-yili) yaki ərəblər ularni aldap həydiwetidioğan kücini,
yənə ahırkı zamanda «Pərwərdigarning küni»ni kərsitiximu mumkin. Edom əz danixmənliri bilən
dangkı qıqқан. Ayup pəyoğəmbərnıng üq dostidin biri boləğan «Temanlık Elifaz»mu Edomluk
idi. ■ **1:8** Yəx. 29:14; Yər. 49:7 □ **1:9** «**Xuning bilən palwanliring parakəndə bolidu, i
Teman,...**» — «Teman» Edomning qong bir xəhəri. ■ **1:9** Am. 2:14, 16 ■ **1:10** Yar. 27:41;

Əz. 35:5; Am. 1:11 ■ **1:11** Zəb. 137:7

Sanga tegixlik jaza öz bexingora qūxidu;■

¹⁶ Qūnki sən Öz muqəddəs teqimda *oşəzipimni* iqkiningdək, Barlik əllərmu xundak tohtawsiz iqudu; Bərhək, ular iqudu, yutidu, Andin ular heq məwjut əməstək yoqap ketidu.□

Israilning asligə kəltürüluxi

¹⁷ Birak Zion teqi üstidə panah-қutқuzulux bolidu, Taoş pak-muqəddəs bolidu;

Yakup jəmətining təəlluқatlıri əzigə təwə bolidu;□

¹⁸ Wə Yakup jəməti ot, Yüsüp jəməti yalkun,

Əsaw jəməti ularoşa pahal bolidu;

Ot wə yalkun Əsaw jəməti iqudə yekilip, ularni yutup ketidu;

Əsaw jəmətidin heqbirsi kalmaydu;

Qūnki Pərwərdigar xundak səz kıloşan.

¹⁹ *Yəhudaning* jənubidikilər Əsawning teqioşa igə bolidu;

Xəfəlah tüzlənglikidikilər Filistiyələrnin zeminišoşa igə bolidu,

Bərhək, ular Əfrayimning dalasi həm Samariyəning dalasišoşa igə bolidu;

Binyamin Gileadқа igə bolidu;□

²⁰ Sürgün boloşanlardin kəlip kəloşan Israillardin tərkiб tapkan bu қоşun

Қанаандикilərgə təwə boloşan zeminišoşa Zarəfatқiqə igə bolidu;

Səfaradta sürgündə turoşan Yerusalemdikilər bolsa jənubtiki xəhərlərgə igə bolidu.□

²¹ Andin Zion teqi üstigə қutқuzoşuқilar қikidu,

Ular Əsaw teqi üstidin həküm süridu;

Xuning bilən padixahlik Pərwərdigaroşa təwə bolidu!□

■ **1:15** Əz. 35:15 □ **1:16** «Qūnki sən Öz muqəddəs teqimda oşəzipimni iqkiningdək» — ibraniy tilida «qūnki sən Öz muqəddəs teqimda iqkiningdək...» — Qūxənqimiz boyiqə Edomiylar Hudaning қolida uning oşəzipini iqkənidi. Baxқа birhil qūxənqisi, Edomiylar Yəhuda üstidin kıloşan oşəlibisini təbrikləp, «Hudaning muqəddəs teqi»da xarab iqkən; wə ular (ayətnin iкkinqi қismi boyiqə) xu gunahı uқūn barlik əllər bilən təng Hudaning oşəzipini iqudu. «**Barlik əllərmu xundak tohtawsiz iqudu; bərhək, ular iqudu, yutidu, andin ular heq məwjut əməstək yoqap ketidu**» — əllərnin nemini iqudu? Hudaning oşəzipini iqudu (məsilən «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 49:26, «Yər.» 25:15-16, «Zəb.» 16:4nimu kəruşg). □ **1:17** «**Birak Zion teqi üstidə panah-қutқuzulux bolidu**» — baxқа birhil tərјimisi: «Birak Zion teqida қutulup kəloşanlar bolidu». □ **1:19** «**Yəhudaning jənubidikilər**» — ibraniy tilida «Nəgəwdikilər». «Nəgəw» — Yəhudaning jənubiy təripidiki qong qəl-bayawan. «**Yəhudaning jənubidikilər Əsawning teqioşa igə bolidu; Xəfəlah tüzlənglikidikilər Filistiyələrnin zeminišoşa igə bolidu, ... Binyamin Gileadқа igə bolidu**» — 19-ayəttiki bexarətlərnin kəp қismi miladiyədin ilgiriки 2-əsirdə əməlgə axurulidu («Makabbiyalar» həm «Yosefus» degən kona tarihiy kitablarda hatiriləngən). Birak pikirimizqə, bu bexarətnin toluқ əməlgə axurulux ahirқи zamanda bolidu. □ **1:20** «**Sürgün boloşanlardin kəlip kəloşan Israillardin tərkiб tapkan bu қоşun...**» — baxқа birhil tərјimisi: «Қанааноша қaytip kəlgən, sürgün boloşan Israillar jamaiti... ». □ **1:21** «**Ular Əsaw teqi üstidin həküm süridu**» — yaki «ular Əsaw teqi üstidin həküm қikiridu». «**Xuning bilən padixahlik Pərwərdigaroşa təwə bolidu!**» — həzir «Əsaw teqidikilər»ning heqқaysisi Edomluқlar əməs (18-ayətni kəruşg). Bu «қutқuzoşuқilar»ning kim ikənliки deyimidi; pikrimizqə, «қutқuzoşuқilar» kona zamanlarda Israilni қutқuzoşan pəyoşəmbərlər wə «batur həkimlar» süpitidə bolidu. Ular həzir əlumdin tirilgən. Israil Hudaning toluқ idarə-həкүmi astida bolup, uning əhwali pütünləy muқəmməl bolidu.

Yunus

Yunus pəyojəmbərning Pərwərdigar bərgən wəzipidin kəqixi

1 Pərwərdigarning sezi Amittayning oqli Yunuska yetip kelip mundak deyildi: — ² «Ornungdin tur, dərhal Ninəwə degən axu büyük xəhərgə berip, awazingni kətürüp u yərdikilərnı agahlandurojın; qünki ularning rəzilikkiri Mening kəzümgə qadilip turidu». ■

³ Biraq Yunus ornidin turup Pərwərdigarning yuzidin özini qaqurux üqün Tarxix degən yurtka kətməkqi boldi. Xunga u Yoppa xəhirigə berip, Tarxixka baridojan kəmə tepip, kirasini tələp uningoja qüxti wə kemiqilərlə bilən birliktə Tarxixka berip, Pərwərdigarning yuzidin özini qaqurmakqi boldi. □

⁴ Pərwərdigar bolsa zor bir boranni dengizə taxlidi; xunga dengizda dəxətlik kara boran qikip, kəmə parqilinip kətkili tas kaldi. ⁵ Kemiqilərlə bolsa bək qorqup ketip, hərqaysisi öz ilahiriəga hitab kilip dua kilixti; ular kəmini yeniklisun dəp uningdiki yük-taklarnı dengizə taxliwətti. Biraq Yunus bolsa, kəmining asti kəwitigə qüxüwelip, xu yərdə ölüktək uhlawatkanidi.

⁶ Kəmə baxliqi uning yenioja kelip uningoja: «Əy, uhlawatkan kixi, bu qandaq kiliojining? Ornungdin tur, ilahingni seojinip nida kil! Kim bilidu, ilahingning nəziri qüxüp bizni həlakəttin kutkuzup qalamdu tehi?» — dedi. ⁷ Ular bir-birigə: — Kelinglar, bu külpətning kimning wəjidin bəximizəga qüxkənlikini bəkitix üqün qək taxlayli, — deyixti. Xundak kilip ular qək taxlaxti; ahirda qəktə Yunus qikip kaldi.

⁸ Ular uningdin: — Kəni, eyt, bəximizəga qüxkan bu külpət kimning səwəbidin boluwatidu? Sening tirikqiliking nemə? Nədin kəlding? Kaysi əl, kaysi milləttin sən? — dəp soridi.

⁹ U ularəga: — Mən bolsam ibraniy millitidin, ərxlərdiki Hudadin, yəni dengizni, yər-zeminni yaratkan Pərwərdigardin qorqquqimən, dedi. □

¹⁰ Bu səz ularni intayin qorqutiwətti. Ular: «Sən zadi nemə ix kiləjan?» — dəp soridi *qünki ular uning Pərwərdigarning yuzidin qaqqanliqini bilgənidi, qünki ular buni uning əz əozidin angliojanidi.*

¹¹ Ular uningdin: — Əmdi biz seni kandaq kilsak dengiz biz üqün tinqlinidu? — dəp soridi; qünki dengiz dolquni barəanseri əwj elip ketiwatatti.

¹² U ularəga: — Meni kətürüp dengizə taxliwetinglar, xu qaəda dengiz silər üqün tinqlinidu; qünki bilimənki, bu zor boran mening səwəbimdin silərgə qüxti, — dedi.

¹³ Biraq bu adəmlər küqəp palak urup kiroqakka yetixkə tirixti; əmma yetəlmidi, qünki dengiz kərixkəndək tehimu dolqunlap ketiwatatti. ¹⁴ Ular Pərwərdigarəga iltija kilip pəryad kətürüp: — Ah Pərwərdigar, Səndin etünimiz, bu adəmnning jəninı aləqanliqimizni

■ **1:2** Yar. 10:11,12; Yun. 3:3 □ **1:3** «**Tarxix**» - kədimki zamanlarda «Tarxix» dəydojan üq yurt bar idi. Birinqisi, ximaliy Afrikida (hazirkı Marakəx ətrapida); ikkinqisi İspaniyə, üqinqisi Əngliyə boluxı mumkin idi. Muxu yərdə kaysi Tarxix ikənlikini biz bilməymiz. Biraq ularning həmmisi Pələstindin intayin yirak, Ninəwəgə baridojan yolning əksi yenilixidə bolup birnəqgə ming kilometr yirakliqta idi. «**Yoppa**» - «Yoppa»ning hazirkı ismi «Hayfa» yaki «Jaffa», İsrailiyəning əng muhım portidur. □ **1:9** «**Ibraniy millitidin**» — yəni yəhudiy millitidin.

bizdin kormigəysən! Bigunah bir adəmning kenini təküxning gunahini üstimizgə qoymioqaysən! Qünki Sən Pərwərdigar Özüngning haliojiningni kilding! — dəp nida kildi.

¹⁵ Xuning bilən ular Yunusni kətürüp elip dengizgə taxliwətti; dengiz dolqunlinoxtin xuan tohtidi. ¹⁶ Xuning bilən bu adəmlər Pərwərdigardın kəttik qorqti; ular Pərwərdigarğa atap qurbanlik kılıp kəsəm iqxiti.

¹⁷ Birəq Pərwərdigar Yunusni yutuwelixka yooqan bir belikni əwətkənidi. Yunus bolsa bu belikning karnida üq keqə-kündüz turdi. □ ■

2

Qong belikning karnida turup dua kılıx

1 Yunus belikning karnida turup Pərwərdigarğa mundəq dua kildi: —

² «Mən dərd-əlimimdin Pərwərdigarğa pəryad kətürdüm, U mənğa ijabət kildi.

Mən təhtisarəning təktidin pəryad kildim, Sən awazimoğa kulək salding. □ ■

³ Qünki Sən meni dengiz təktigə, dengiz karnioğa taxliwəttəng, Kəlkün əkinliri meni arisoğa eliwaldi, Səning bərlək dolqunliring hēm ərkəxliring üstümdin ətöp kətti; ■

⁴ Wə mən: «Mən nəziringdin taxliwətilgənmən; Birəq mən yənila mükəddəs ibadəthanangəğa qarap ümid bilən təlmürimən» — dedim. □

⁵ Sular meni yutup kətküdək dərijidə oriwaldi, Dengiz təkti meni kapsiwaldi; Dengiz qəpliri bəximəğa qirmixiwaldi.

⁶ Mən taqlarning təglirigiqə qüxüp kəttim; Yər-zemin tegidiki taqəklər meni əbədil'əbədkiqə kamap koydi; Həlbuki, Sən jenimni häng iqidin qikarding, i Pərwərdigar Hodayim.

⁷ Jenim iqimdə həlidin kətkəndə Pərwərdigarni esimgə kəltürdüm, Duayim Səngə yetip, Mükəddəs ibadəthanangəğa kirip kəldi.

⁸ Bimənə ərziməs butlarəğa qoqunəqanlar əzigə nesip boləqan məhribanliktin məhrum bolidu.

⁹ Birəq mən bolsam təxəkkür sadayim bilən Səngə qurbanlik kili mən; Mən iqkən kəsəmlirimni Səning aldingda ada kili mən. Nijat-kutkuzux Pərwərdigardındur!» ■

¹⁰ Pərwərdigar belikğa buyrudi, belik Yunusni kuruklukğa kəy kildi.

□ **1:17 «Yooqan bir belik»** - «yunus beliki» bəkim bu ixtin qoyuloqan namdur. Birəq «yunus beliki» (insanlarəğa amrak boləqini bilən) adəmnı yutküdək qonglukta yok. ■ **1:17** Mat. 12:40; 16:4; Luqa 11:30 □ **2:2 «Təhtisara»** — (ibraniy tilidə «xeol») «yər astidiki saray» (yəni, «təkt sarayi»), əlgənləring rohliri bəridioqan, kıyamət künini kütidiəqan jayni kərsitidu. Yunus əzini əlöp, təhtisarağa qüxkəndək hēs kilidu. Yənə bir mumkinçiliki barki, u belik karnida həkikətən əlgən, andin Huda uni (belikning əojzidin qikqanda) tirildürgən. ■ **2:2** Zəb. 120:1 ■ **2:3** Zəb. 42:7 □ **2:4 «Birik mən ... təlmürimən»** — baxka birhil tərjimisi: «Mən kəndəqmu mükəddəs ibadəthanangəğa ümid bilən təlmürəp qaraymən?». ■ **2:9** Zəb. 3:8; 50:14,23; 116:17; Hox. 14:3; İbr. 13:15

3

Ninawə xəhīrgə berip Hudaning həwirini yatküzüx

¹ Pərwərdigarning səzi ikkinçi kətim Yunuska yetip mundaq deyildi: —
² «Ornungdin tur, Ninawə degən axu büyük xəhərgə berip, Mən sanga tapxuroqan həwərnı ularoqa jakarla».

³ Yunus ornidin turup Pərwərdigarning səzi boyiqə Ninawə xəhīrigə bardı. Ninawə bolsa nahayiti büyük bir xəhər bolup, xəhərnıng əzıla üq künlük yol idi.□

⁴ Yunus xəhər iqiğə kirip bir kün mangdi, u: —

Kirik kündin keyin, Ninawə xəhīri wəyran kılınidu! — dəp jakarlidi.

⁵ Ninawədikilər Hudaning söziğə ixəndi. Ular roza tutulsun dəp elan kılıp, mətiwərlərdin tartıp əng kiçikiqə ularning həmmisi bəz kiyim kiydi.□ ■ ⁶ Bu səz padixahqa yətkəndə, umu təhtidin turup, tonini taxlap bəz kiyim kiyip küllükkə kirip olturdi.□ ⁷ U yənə əmri arkilik pütkül Ninawə xəhīrigə munularnı jakarlidi: — «Padixah həm aqsəngəklərnıng yarlıki boyiqə, Ninawə xəhīridiki həqkəndə adəm, at-ulaq, kala, koy padiliri həqnərsigə eoziz təgmisun; həqnərsini yemisun, sumu iqmisun.

⁸ Hərbir adəm wə haywan bəz kiysun, hərbiri Hudaqə qattik pəryad kətürsun; hərbiri yaman yoldin yansun, hərbiri qolını zorawanlıqtin üzsun; ⁹ kim bilidu, buning bilən Huda qattik qəzipidin yenip bizni həlak kılmasmikin?».

¹⁰ Xuning bilən Huda ularning əməllirini, yəni yaman yollardin yanəjanlıqını kərup, ularoqa karatqan bala-qazani quxürüxtin yenip, xu baliyakaqani quxürmidi.

4

Pərwərdigar Yunus pəyoəmbərgə bərgən tərbiyə-sawaq

¹ Əmma bu ix Yunusni intayin narazi kılıp, uni qattik qəzəpləndürdi.

² U Pərwərdigarə: — «Ah, Pərwərdigar, əz yurtumdiki qəşda Sening xundak kılıdioqanlıqını demigənmidim? Xunga mən əslidə Tarxixka qəçmaqçı boləqanmən; qünki mən bilimənki, Sən mehīr-xərkətlik, rəhīmdil, asan qəzəplənməydoqan, qongkur mehīribanlıqqa toloqan, kixilərnıng bəxiqə külpət quxürüxtin yanəquqi Hudadursən.■ ³ Əmdi Pərwərdigar, jenimni məndin elip kət, əlüm mən üqün yaxaxtin əwzəl» — dedi.

⁴ Pərwərdigar uningdin: — Bundaq aqqıqlənoqning toqrımu? — dəp soridi.

⁵ Andin keyin Yunus xəhərdin qikiq, xəhərnıng xərkıy təripigə berip olturdi. U xu yərdə əzığə bir qəllə yasap, xəhərdə zadi nemə ixlar bolarkin dəp uning sayısidə olturdi.

□ **3:3 «Üq künlük yol»** — bəlkim xəhər wə uning ətrapidiki jaylardin ətux üqün üq kün mengix kerəklıknı kərsitidu. Qədimki Ninawə xəhīrnıng əhalisi ikki milyon ətrapida idi. Bəzi alimlar «üq künlük yol» degənni xəhərnı aylinixka üq kün ketidu dəp qaraydu. □ **3:5 «bəz kiyim kiyix»** — qədimki zamanlarda adəmning qattik towa kılıxını bildürətti. ■ **3:5** Mat. 12:41; Luqa 11:32 □ **3:6 «küllük»** — qədimki zamanlarda towa kılıx yaki qattik qəyoqunu bildürüx üqün adəmlər kül dəwisidə olturatti. Qədimki xəhərlərnıng sirtida adətə qong bir «kül dəwisi» bolatti, Ninawə xəhīridə mundaq küllüklər kəp boluxı mumkin idi. ■ **3:9** Yo. 2:14 ■ **4:2** Mis. 34:6; Zəb. 86:5; Yo. 2:13

⁶ Pärwərdigar Huda Yunusni öz parakəndiqilikidin qutkuzux üqün, uning bexioğa sayə qüxsun dəp uningöğa bir kiqik dərəhni ɵstüröp t yyarlidi. Yunus kiqik dərəhtin intayin hursən boldi. ⁷ Birak ikkinqi k ni tang atqanda Huda bir qurtni təyyarlap  w tti. Kurt bu kiqik dər hni pilikig  zərbə kilip uni qurutuw tti. ⁸ K n qizaroğanda, Huda intayin issik bir x rk xamilini t yyarlidi; k n t ptini Yunusning bexioğa q x rdi, uni h lidin k tk zdi. U ɵzig  ɵl m til p: — ɵl m mən  q n yaxaxtin  wz l, — dedi.

⁹ Birak Huda uningdin: — Sening axu kiqik dər h səwəbidin xundak aqqiklinixing toqrimu? — d p soridi.

U jawab berip: — H  , hətta ɵlg d k aqqikim kəlgini toqridur, — dedi. □

¹⁰ Pərwərdigar uning ga mundaq dedi: — «Sən h q  jringni singd rmig n həm ɵz ng ɵst rmig n bu kiqik dərəhkə iqingni aqritting; birak u bir keqidila ɵzi ɵs p, bir keqidila kurup k tti; ¹¹  mdi Mening ong k li bilən sol k lini p rk et lm ydiy n yüz yigirmə ming adəm olturaklaxkan, xundakla nuroğun mal-waranlirimu bol n Nin w d k bundak b y k x h rdikilerg  iqimni aqritip rəhim kilixim ga toqra kəlməmdu?». □

□ **4:9 «Hətta ɵlg d k aqqikim kəlgini toqridur»** — baxqa birhil q x nqisi: «Bu dunyadin k tkuq  aqqiklixim toqridur». H q bolmioğanda bu ibarə Yunusning aqqikining  ng y kiri p llig  yətkənliki, uning aqqikining buningdinmu artuq bolmaydiy nlikini kərsitidu. □ **4:11 «Ong k li bilən sol k lini p rk et lm ydiy n yüz yigirmə ming adəm»** - kiqik balilarni kərsətsə ker k.

Mikah

Bexarətlər 1-qatar ••• Barlıq əllər, anglanglar! Samariyə və Yəhudaning həlioja way!

¹ Pərwərdigarning sözi — Yotam, Aħaz və Həzəkiya Yəhudaqa padixah boləjan künlərdə Mərəxətlik Mikahqa kəlgən: —

— U bularni Samariyə və Yerusalem toqrisida kərgən.

² Anglanglar, i həklər, həmminglar!

Kulak sal, i yər yüzi və uningda boləjan həmminglar: —

Rəb Pərwərdigar siləрни əyibləp guwahlik bərsun,

Rəb muqəddəs ibadəthanisidin siləрни əyibləp guwahlik bərsun! ■

³ Qünki mana, Pərwərdigar Əz jayidin qıkidu;

U qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu; □ ■

⁴ Uning astida taqlar erip ketidu,

Jilənilər yerilidu,

Huddi mom otning aldida erigəndək,

Sular tik yardin təkülgəndək bolidu. □ ■

⁵ Buning həmmisi Yakupning itaətsizliki,

İsrail jəmətidiki gunahlar tüpəylidin bolidu;

Yakupning itaətsizliki nədin baxlanəjan? U Samariyədin baxlanəjan əməsmu?

Yəhudadiki «yukiri jaylar»ni yasax nədin baxlanəjan? Ular Yerusalemdin baxlanəjan əməsmu? □

⁶ Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək,

Üzüm talliri tikixkə layik jay kıliwetimən;

Mən uning taxlirini jiləjoja domilitip taxlaymən,

Uning ullirini yalingaqlaymən; □

⁷ Uning barlıq oyma məbudliri para-para qəkiwetilidu;

Uning pəhixiliktin erixkən barlıq hədiyələri ot bilən kəydürüldü;

Barlıq butlirini wəyrənə kılimən;

Qünki u pəhixə ayalning həkqi bilən bularni yiojip toplidi;

■ 1:2 Qan. 32:1; Yəx. 1:2 □ 1:3 «... U (Pərwərdigar) qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu» — «kirix söz»də eytkinimizdək, «İsrail (wə baxqa əllər) üqün «yukiri jaylar» butlarəja, jin-xaytanlarəja ataləjan jaylar idi. ■ 1:3 Qan. 32:13; 33:29; Zəb. 115:3; Yəx. 26:21; Am. 4:13

□ 1:4 «Qünki mana, Pərwərdigar Əz jayidin qıkidu... (3-ayət) U qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu; Uning astida taqlar erip ketidu...» — demisəkmü, bu ahirki zamandiki «Pərwərdigarning küni»ni kərsitidu. ■ 1:4 Hək. 5:4; Zəb. 18:7-9; Zəb. 68:2, 8; Zəb. 97:5; Am. 9:5 □ 1:5 «Yakupning itaətsizliki nədin baxlanəjan? U Samariyədin baxlanəjan əməsmu? Yəhudadiki «yukiri jaylar»ni yasax nədin baxlanəjan? Ular Yerusalemdin baxlanəjan əməsmu?» — İsrail wə Yəhudada «Yukiri jaylar» butpərəslikkə ait, yirginlik jaylarəja aylandıruləjanidi. «yukiri jaylar» yasax «Yerusalemdin baxlanəjan» — Sulayman padixahning bu ixlarda əyibi bar idi («2Pad.» 11:7ni kərugün). □ 1:6 «Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək, üzüm talliri tikixkə layik jay kıliwetimən» — baxqa

birhəl tərjimisi: «Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək, yengila tikilgən uzumzarlıktək kıliwetimən». «Mən uning taxlirini jiləjoja domilitip taxlaymən» — Samariyədiki həxəmətlik imarətlər əjayib həyewətlik qong taxlardin yasaləjanidi (Omri degən padixahning dəwridin baxlap).

«... domilitip taxlaymən» — ibraniy tilida «... təküp taxlaymən».

Ular yənə pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu.□

⁸ Bular üqün mən ah-zar kətürimən,

Mən huwlaymən;

Yalingayak, yalingaq degüdäk yürimən;

Mən qilbörilərdäk huwlaymən;

Huwkuxlardäk matəm tutup yürimən.□ ■

⁹ Qünki uning yariliri dawaliqusizdur,

U hətta Yəhudaşiqimu yetip,

Həlkimning dərwasioşa, yəni Yerusalemoşiqə yamridi.□

¹⁰ Bu *apətni* Gat xəhiridə sözlimənglar,

Kət'iy yioqlimanglar;

Bəyt-lə-Afrah xəhiridə topa-qangda eoşinanglar!□ ■

¹¹ I Xafirda turuwatқан kız, yalingaqlik wə xərməndilik iqidə *əsirlikkə* ət;

Zaananda turuwatқан kızlar talaşa heq qıkkan əməs;

Bəyt-Ezəl ah-zarlar kətürməktə;

«Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!»□ ■

¹² Marotta turuwatқан kız yaxlilikğa təlmürüp tit-tit boluwatidu;

□ 1:7 «Qünki u (Samarıya) pahixə ayalning həkği bilən bularni yioşip toplidi; ular yənə pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu» — «pahixə ayalning həkği» toşruluq: — «kirix söz»imizdə eytiloşandək, İsrail wə Yəhudaning butpərəsliki hərhil xəhwaniylik bilən arilaxқан. Buthanilaroşa məhsus «atap beoşixloşan» pahixə ayallar bilən billə yetix butka qoşunuxning bir paaliyiti idi, xuning bilən buthanilar wə ularni baxқoroşuqilar bu arқilik beyip kətkənid. «Pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu» — İsrailni ixoşal қiloşuqi Asuriya imperiyəsi wə keyin Babil imperiyəsi bəlkim muxu butpərəsliktin erixkən mal-dunyalirini ohxax yolda (əzlrining buthanilirini selip, butpərəslik-pahixiwazliқ arқilik beyixқа) ixlətkən boluxi mumkin! Baxқа birhil qūxəngisi: — pahixiwazliқ arқilik erixəlgən xu kümux butlaroşa həl berixkə ixlətkən; tajawuzқilar kümuxni kaytidin eritip, uni tənggilərgə aylanduridu; andin u kaytidin «pahixə ayalning həkği»gə ixlitilixi mumkin. □ 1:8 «Bular üqün mən ah-zar kətürimən, mən huwlaymən ... mən qilbörilərdäk huwlaymən; huwkuxlardäk matəm tutup yürimən» — Mikah pəyoşəmbər Samariyedikilərgə intayin keyüngini üqün қattik azablanoşan. Xuning bilən u ularoşa kəlgüsi apətni kərsitidoşan «rəsim bolux» üqün, həlkning bu ixlarning tezla realliqğa aylinidoşanlikini bilip yetixi üqün, ular aldda yalingaq (bəlkim «yerim yalingaq») yüridu. ■ 1:8 Ayup 30:29 □ 1:9 «U hətta Yəhudaşiqimu yetip,...» — muxu yərdə «u» apət yaki «Samarıyening yariliri»ni kərsitidu. «U (apət) hətta Yəhudaşiqimu yetip, ... Yerusalemoşiqə yamridi» — 10-16-ayətlərdə Mikah Asuriya imperiyəsining Yəhudani ixoşal қilidoşanlikini aldin'ala eytidu. Muxu ayətlərdiki 11 xəhərninğ hərbi pəyoşəmbərninğ yurti «Morəxət»tin kəp degəndə 9 kilometr yiraқliқta bolup, «Morəxət»tə turup kərgili bolatti. Mikah hərbir xəhərninğ namli rninğ mənisi həkқidə uningə maslxқан səzlərnı қilip, ularning əhwəlini süpətligən. Dərwəкə hərbir xəhər ahirida Asuriya təripidin ixoşal қilindi. □ 1:10 «Bu apətni Gat xəhiridə sözlimənglar, kət'iy yioqlimanglar» — «Gat» degən isimning mənisi «yioşa»ğa yeқin. «Bəyt-lə-Afrah xəhiridə topa-qangda eoşinanglar!» — «Bəyt-lə-Afrah» «topa-qangliқ yurt» degən mənədə. ■ 1:10 2Sam. 1:20; Yər. 6:26 □ 1:11 «I Xafirda turuwatқан kız, yalingaqlik wə xərməndilik iqidə əsirlikkə ət» — «Safir»ning mənisi «güzəllik», «yekimlik». «Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!» — ibraniy tilida «U səndin mukim jayingni elip ketidu!». «Zaananda turuwatқан kızlar talaşa heq qıkkan əməs» — «Zaanan»ning tələppuzi «qıqix» degən səzgə yeқin. «Bəyt-Ezəl ah-zarlar kətürməktə; Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!» — «Bəyt-Ezəl» degən «elip ketix»kə yiqin ahangda. Ayəttiki ikkinqi қisimning baxқа birhil tərijimisi: «Zaananda turuwatқан kızlar Bəyt-Ezəlninğ ah-zarlırioşa qıkkan əməs; səndin mukim jayingni elip ketidu». ■ 1:11 Yəx. 47:3

Birak yamanlik Pərvərdigardın Yerusalemlə dərwasioşa qūxti. □ ■

13 Tulparni jəng hərwasioşa kat, i Lakixta turuwatқан kız;
(Lakix bolsa, Zion kizioşa gunahning baxlanoşan yeri idi!)
Qūnki səndə Israilning itaətsizliki tepilidu. □

14 Xunga sən huxlixix hədiyilirini Morəxət-Gat xəhirigə berisən;
Akzibning dukandarlırı Israil padixahlirioşa yaloşanqilik yətküzidu; □

15 Mən tehi sanga bir «mirashor» əpkelimən, i Marəxah xəhiridə turuwatқан kız;
Israilning xan-xəripi Adullamoşimu qūxup kelidu. □

16 Əzūngni takirbax kıl,
Zokung boloşan balilar üqün qeqingni qūxürüwət;
Korultazdək aydingbaxliqingni kengəyt,
Qūnki ular səndin ayrılıp sürgün boluxka kətti. □

2

Jəbir-zulum üstigə qūxidoşan jaza

1 Ornida yetip kəbihlikni oylaydioşanlaroşa wə yamanlik əyliğüqilərgə way!

Pəqət ularning qolidin kəsilə, ular tang etixi bilənla uni ada kildu;

□ 1:12 «**Marotta turuwatқан kız yaxlilikka təlmürüp tit-tit boluwatidu**» — «Marot» degənnəng mənisi «aqqıq» — ular «yamanlik»ning aqqıqlığını tetiydu. «...**yamanlik Pərvərdigardın Yerusalemlə dərwasioşa qūxti**» — Sənnaherib Yəhudadiki nuroşun xəhərlirini muhasirigə aloşandin keyin Yerusalemlə ixoşal qılalmay dərwasisi aldioşa tohtap qaldı. Ahirida məşlup boldı. ■ 1:12 Am. 3:6 □ 1:13 «**Tulparni jəng hərwasioşa kat, i Lakixta turuwatқан kız**» — ibraniy tilidə «Lakix»ning tələppuzi «at»ka yeşin. Lakix xu rayondiki əng küqlük xəhər; atka tayinxning əzi bir gunah. Huda Israiloşa «atka tayinx»ni kət'iy mən'i qiloşanidi («Kan.» 17-bab). Ularınəng atlaroşa tayinxı bəlkim Yəhudaşoşa səlbıy ülgə boluxı mumkin idi. «**Lakix bolsa, Zion kizioşa gunahning baxlanoşan yeri idi!**» — Lakix xəhəri Yəhudadə bolşını bilən birinçı bolup ximaliy padixahlıqingni tunji butpərəs padixahı Yəroboam (Dning rəzillikining təsiri qəbul qiloşan bolsa kerək. Həritilərnı kəruşg. □ 1:14 «**Sən huxlixix hədiyilirini Morəxət-Gat xəhirigə berisən**» — «Morəxət-Gat» degən səzning yiltizi «mirasni elix» yəki «mirastin məşrum bolux» (ibraniy tilidə «morax», ərəb tilidə «miras»). Ular əz «miras»idin ayrılıdı, mirasioşa «əlwida» deyixi kerək. «**Akzibning dukandarlırı Israil padixahlirioşa yaloşanqilik yətküzidu**» — «Akzib»ning mənisi «aldamqilik», Yəhuda padixahlıqioşa jaylaşқан. Yəhuda padixahliri (xundakla Israil padixahliri) Akzib xəhərinəng dukanlıridin kəp payda kərgənidi («1Tar.» 4:21-23). Duxmənx koxunu Israil padixahlıqioşa tajawuz qiloşandin keyin, Samariyə padixahliri jiddiy həjətkə qūxkəndə, Akzibtikilər ularoşa burunqıdək soda-setik qılıp kerəklik təminatları əwətəlməy, ularoşa «yaloşanqı» bolup qalidu. □ 1:15 «**Mən tehi sanga bir «mirashor» əpkelimən, i Marəxah xəhiridə turuwatқан kız**» — ibraniy tilidə «Marəxah» wə «mirashor» yeşin səz. «mirashor» əlwəttə kinayilik gəp, u Asuriyə padixahı Sənnaheribni kərsitidu. «**Israilning xan-xəripi Adullamoşimu qūxup kelidu**» — «Adullam» əslidə Dawut pəyoşəmbər (yigit waqtida) Saul padixahın keşip, kiriwaləşan oşar idi. Demək, Israil, jümlidin uning padixahı wə «xan-xəripi» boləşan butlar yənə keşixi kerək. Birak bu səzning iqidiki mənisi də yənə ümid bar. Dawut pəyoşəmbər «Adullam»da yoxurunəşandin keyin, jəpəlik künlərnı ətküzüp ahirdə Israilning xəşəplik padixahı bolup qıqqan. Israil bəlkim uningə oħxəş jəpəlik künlərnı ətküzgəndin keyin xəşəplik künlərnı yənə kəridu. Məzkur xəşərat yənə Məsih («Israilning xan-xəripi»)ning kəlgüsüdə Israilning gunahı tūpəylidin azabka qūxūxini kərsitiximu mumkin. □ 1:16 «**Əzūngni takirbax kıl, zokung boləşan balilar üqün qeqingni qūxürüwət; korultazdək aydingbaxliqingni kengəyt,...**» — qaqları qūxürūx matəmning birhil ipadisi.

2 Ularning aqkəz kəzi etizlarəja qūxsila, ular zorawanlik kīlip buliwalidu; Öylərgimu kizikipla qalsə, bularnimu elip ketidu;

Ular batur kixinimu jəməti bilən bulaydu, Adəmni əz mirasliri bilən qoxup qangiliəja kirqūziwalidu. □ ■

3 Xunga Pərwərdigar mundək dəydu: — Mana, Mən bu ailigə qarap, boyunliringlardin qıqıralmaydıəjan yaman bir *boyuntururkni* oylap təyyarlıwatimən; Silər əmdi gidiyip mangmaysilər; Qünki xu künlər yaman künlər bolidu. ■

4 Xu küni ular silər toqranglarda təmsilni tiləja elip, Eqinixlik bir zar bilən zarlaydu: —

«Biz pütünləy bulang-talang kılinduk!; U həlkimning nesiwisini baxkılarəja bəlüwətti; Uni məndin xunqə dəhxətlik məhrum kildi! U etizlirimizni munapikqə təksim kīlip bərdi! □

5 Xunga Pərwərdigarning jamaiti arisidin, Silərdə qək taxlap zemin üstigə tana tartip nesiwə bəlgüqidin birsimu qalmaydu. ■

Sahta pəyoqəmbərlərnin Hudañin pəyoqəmbərliridin rənji xi

6 Ular: «bexarət bərmənglar!» — dəp bexarət beridu!

Əgər *pəyoqəmbərlər* bu ixlar toqruluk bexarət bərmisə, əmdi bu ar-nomus bizdin hərgiz kətməydu! □ ■

7 I Yaqup jəməti,

«Pərwərdigarning Rohi səwr-təkətsizmu?

Bu ixlar rast Uning kıləjanlirimu?» — degili bolamdu?

Mening səzlim durus mangəjuqəja yaxxilik kəltürməmdü? □

8 Birək tünügünla Mening həlkim hətta düxməndək örnidin kəzoqaldi; Silər hatirjəmliktə yoldin ötəp ketiwatqanlarning tonini iq kiyimliri bilən salduruwalisilərki,

Ular ni huddi uruxtin qaytqanlardək *kiyimsiz* qaldurisilər. □

9 Həlkim arisidiki ayallarni əzlrining illik öyliridin qəoqlaysilər;

□ 2:2 «.. batur kixinimu jəməti» — yaki «... batur kixinimu öyi». ■ 2:2 Yəx. 5:8 ■ 2:3

Am. 5:13 □ 2:4 «U (Pərwərdigar) etizlirimizni munapikqə təksim kīlip bərdi!» — «munapik» bəlkim əz əhdisidə heq turmaydıəjan Asuriyə padixahini kərsitidu. ■ 2:5 Qan.

32:8, 9 □ 2:6 «Ular: «bexarət bərmənglar!» — dəp bexarət beridu! Əgər pəyoqəmbərlər bu ixlar toqruluk bexarət bərmisə, əmdi bu ar-nomus bizdin hərgiz kətməydu!» —

bu ayəttə «bexarət berix» degən peilning yənə bir tərijimisi: «xal qeqix» (kinayilik gəp). Baxkə birnəqqə hil tərijimiliri; (1) «Bu ixlar toqruluk bexarət bərməslik kerək!» (ular dəydu) «Əmdi ar-nomus (bizdin) hərgiz kətməydu!» (Mikah dəydu); (2) «Dərwəkə ular (pəyoqəmbərlər) bu ixlar toqruluk bexarət berixkə tohtaydu! Əmdi ar-nomus bizdin kətməydu!». ■ 2:6 Yəx.

30:10; Am. 7:16 □ 2:7 «I Yaqup jəməti, «Pərwərdigarning Rohi səwr-təkətsizmu? Bu ixlar rast Uning kıləjanlirimu?» — degili bolamdu?» — demək, Israil (xūbuhsizki, sahta pəyoqəmbərlərnin təlimliri bilən): «Huda bizni səyidu, biz Hudañin əlahidə həlki, U bizgə hərgiz yamanlikni yətküzməydu» — dəweridu. Baxkə birhil tərijimisi: «I «Yaqup jəməti» dəp ataloquqi, Pərwərdigar səwr-təkətsizmu? Bular (bu yaman ixlar) uning kıləjanlirimu?». □ 2:8 «... silər

hatirjəmliktə yoldin ötəp ketiwatqanlarning tonini iq kiyimliri bilən salduruwalisilərki, ular ni huddi uruxtin qaytqanlardək *kiyimsiz* qaldurisilər» — baxkə birhil tərijimisi: «... huddi uruxtin kaytiwatqanlardin ələqəndək silər ularning tonini iq kiyimliri bilən elip bulisilər»

(uruxtin qaytqanlar bolsa hatirjəmliktə mangidu, əlwəttə).

Ularning yax bililirini silər Mening güzəl gəhirimdin mənnggügə məhrum kilisilər. □

¹⁰ Ornunglardin turup neri ketinglar;

Qünki həlakətni,

Yəni azablik bir həlakətni kəltüridoğan napaklik tüpəylidin,

Bu yər silərgə təwə aramgah bolmaydu.

¹¹ Əgər bihudilikdə, yaloğanqilikdə yürəgən birsi yaloğan gəp kilip: — «Mən xarab wə hərəkkə tayinip silərgə bexarət berimən» — desə, Mana, u xu həlkkə pəyoqəmbər bolup qalidu! □

Hudaning «Israilning qaldisi» oqə boləğan wədisi

¹² Mən qokum seni bir pütün kilip uyuxturimən, i Yakup;

Mən qokum Israilning qaldisini yioimən;

Mən ularni Bozrahədiki qoylardək,

Əz yaylikda yioiloğan bir padidək jəm kilimən;

Ular adimining köplükidin warang-qurunglukka tolidu. □

¹³ Bir «bəsüp ötküqi» ularning aldioğa qikip mangidu;

Ular bəsüp qikip, qowukka yetip berip, uningdin qikti;

Ular bəsüp qikti,

Yəni qowukka yetip berip, uningdin qikti;

Ularning Padixahi ularning aldida,

Pərwərdigar ularning aldioğa ötöp mangidu. □ ■

3

Bexarətlər 2-katar •••• Yetəqilərninğ haliəğa way!

¹ Mən mundak dedim: «Anglanglar, i Yakupning həkimliri,

Israil jəmätining əmiriliri!

Adil həkümni bilix silərgə has əməsmu? □

²⁻³ I yaxhilikni əq körgüqi,

Yamanlikni yaxi körgüqilər —

Silər Əz həlkimdin terisini,

Ustihanliridin gəxini yulidoğan,

□ **2:9 «Mening güzəl gəhirim»** — (yaki «Mening zibuzinnitimidin») — bəlkim Kanaan zemining əzini kərsitidu. □ **2:11 «Mən xarab wə hərəkkə tayinip silərgə bexarət berimən...»** — baxka birhil tərjimisi: «Birsi «xarab həm hərəkninğ köp bolidioğanliqi toqrisida bexarət berimən» desə, u muxu həlkkə taza muwapiq bir pəyoqəmbər bolidu».

□ **2:12 «Əz yaylikda yioiloğan bir padidək jəm kilimən; ular adimining köplükidin warang-qurunglukka tolidu»** — bəzi alimlar «adəmlərninğ köplüki»ni düxmənlərninğ köplüki, dəp karaydu. Biraq bir pada qoylar jəm kilinginida, bəribir qong «warang-qurung» kətüirilidu.

□ **2:13 «Bir «bəsüp ötküqi» ularning aldioğa qikip mangidu; ular bəsüp qikip, qowukka yetip berip, uningdin qikti; ular bəsüp qikti, ... ularning padixahi ularning aldida, Pərwərdigar ularning aldioğa ötöp mangidu»** — bu uluq bexarət Hudaning Yəhudani Asuriyə imperiyəsindən kütqüzidoğanlikini kərsitidu; bizningqə bexarət yənə ikki kətim əməlgə axurulidu. «Koxumqə səz»imizdə biz u toqruluk yənə azraq xərhləymiz. ■ **2:13** Yəx. 32:4-5; 52:12; Həx. 1:11; Zək. 12:8; Mat. 3:5; 11:11-14; Yh. 10:2-4 □ **3:1 «Mən mundak dedim: «Anglanglar, i Yakupning həkimliri, Israil jəmätining əmiriliri! ... »** — 1-4-ayəttə səzligüqi bəlkim pəyoqəmbər əzi. «Yakup» wə «Israil» muxu yərdə xühşisizki, ikki padixahlikni tənğ kərsitidu.

Muxu ayətkə kəriəğanda, qirikdixix məmlikətlərninğ əng yukiri orunlirioğa wə sothanilirioğa singip kirkənidi; biraq u padixahi Həzəkəiyani tiloğa almaydu; Həzəkəiya ihlasman ədəm bolup, u əzi muxu gunahlardin haliy boləğan.

Ularining gəxini yəydiqan,
Terisi soyuluqə üstidin sawaydiqan,
Ustihanlirini qəqidiqan,
Ularni qazanqə təyyarlıqandək,
Daxkəzandiki gəxni toqriqandək toqraysilər!
4 Buningdin keyin ular Pərwərdigarqə nida qilidu,
Biraq U ularni anglimaydu;
Ularining qilmixliridiki hər türlüq kəbihlikı üqün,
U qaqda U yüzini ulardin qəqurup yoxuridu!».

Sahta pəyoqəmbərlərnin qəliqə way!

5 Pərwərdigar Əz həlkini azduroqı pəyoqəmbərlər toqruqluq mundak dəydu: —

(Ular qixliri bilən qixləydu,
«Aman-tinqlik!» dəp warqiraydu,
Kimərkim ularning gelini maylimisa,
Xularqə qarxi urux həzirlaydu!)[□] ■

6 — Xunga silərni «alamət kərünüx»ni kərməydiqan bir keqə,
Pal salqili bolmaydiqan qarangoqluq basidu;
Pəyoqəmbərlər üqün quyax patidu,
Kün ular üstidə qara bolidu;■

7 «Alamət kərünüxni kərgüqilər» xərməndə bolidu,
Palqilar yərgə qaritilidu;
Ularining həmmisi kalpuklirini tosup yürüdu;
Qünki Hudadin heq jawab kəlməydu.[□]

8 Biraq mən bərhək Pərwərdigarning Rohidin küqkə toloqanmən,
Yaqupqə özining itaətsizlikini,
Israilqə uning gunahini jakarlaw üqün,
Toqra həkümlərgə həm qudrətkə toloqanmən.

9 Buni anglanglar, ətünimən, i Yaqup jəmətining həkimliri,
Israil jəmətining əmirliri!
Adil həkümgə əq bolqanlar,
Barlıq adalətni burmilaydiqanlar,■

10 Zionni qan təküx bilən,
Yerusalemni həqkanıyətsizlik bilən quridiqanlar![□] ■

11 *Zionning* həkimliri parilar üqün həküm qiqiridu,
Kahinlar «ix həkqi» üqün təlim beridu;
«Pəyoqəmbərlər» pul üqün palqilik qilidu;
Biraq ular «Pərwərdigarqə tayinar»mix tehi,
Wə: — «Pərwərdigar arimizda əməsmu?

□ 3:5 «Kimərkim ularning gelini maylimisa, ...» — ibraniy tilida «kimərkim ularning aqziqə bir nərsə salmisa,...». ■ 3:5 Mik. 2:11 ■ 3:6 Yər. 15:9; Yo. 2:10, 31; 3:15; Am. 8:9

□ 3:7 «Ularining həmmisi kalpuklirini tosup yürüdu...» — kalpuklarni tosup adətə hijilikni bildürətti. Uning üstigə, Musa pəyoqəmbərgə berilgən muqəddəs qanun boyiqə yuqumluq kesəl bolqan adəmlər özining kəlgənlikini aqahlandıruş üqün kalpuklirini tosup «Napak, napak!» dəp warqirixi kerək idi. Bu ayət bu sahta pəyoqəmbərlərnin napak səzilirini etirap qilixi kerək bolidionanlikini bildürüdu. ■ 3:9 Am. 5:7; 6:12 □ 3:10 «Zionni qan təküx bilən, Yerusalemni həqkanıyətsizlik bilən quridiqanlar!» — xühhisizki, Yerusalemda nuroqun həywətlik imarətlər pəyda bolqanidi. Biraq həmmisi adalətsizlikkə tayinip yasaloqan. ■ 3:10

Əz. 22:27; Zəf. 3:3

Bizgə heq yamanlik qüxməydu» — deyixidu.□

¹² Xunga silərnin wəjənglərdin Zion teqi etizdək aqdurulidu, Yerusalem dēng-təpilik bolup qalidu, «Öy jaylaxqan taq» bolsa ormanlikning otturisdiki yukiri jaylardəkla bolidu, halas.□ ■

4

Ahirki zamanlardiki Yerusalem

¹ Biraq ahirki zamanda, Pərwərdigarning öyi jaylaxqan taq taqlarning bexi bolup bekitilidu,

Həmmə dēng-egizlikdin üstün kilinip kətürüldü;

Barlik həklər uningə qarap ekip kelixidu.□ ■

² Nuroqun qowm-millətlər qikip bir-birigə: —

«kelinglar, biz Pərwərdigarning teqiə, Yaqupning Hudasining öyigə qikip keləyli;

U əz yolliridin bizgə egitidu,

Wə biz uning izlirida mangimiz» — deyixidu.

Qünki qanun-yolyoruk Ziondin,

Pərwərdigarning səz-kalami Yerusalemnin qikidion bolidu.

³ U bolsa kəp həkl-millətlər arisida həküm qikiridu,

U küqlük əllər, yirakta turoqan əllərnin hək-nahəklirigə kesim kilidu;

Buning bilən ular əz kiliqlirini sapan qixliri,

Nəyzilirini orqak kilip sokuxidu;

Bir əl yənə bir əlgə kiliq kətürməydu,

Ular həm yənə urux kilixni egənməydu;□

⁴ Bəlkil ularning hər biri əz üzüm teli wə əz ənjür dərihi astida olturidu,

Wə heqkim ularni qorqatmaydu;

□ **3:11** «**Pəyoəmbərlər**» pul üqün palqilik kilidu;...» — Hudaning pəyoəmbərliri hərgiz palqilik ixlirini qilmaydu, əlwəttə. Həqiqiy pəyoəmbərlərnin hizmətliri bilən «palqilik»ning otturisdiki qong pərkələr toqruluk «Təbirlər»ni kərüng. □ **3:12** «**Öy jaylaxqan taq**»

bolsa ormanlikning otturisdiki yukiri jaylardəkla bolidu, halas» — Mikah əz dəwidiki «mukəddəs öy» yaki «ibadəthana» deməydu — Ularning gunahli tūpəylidin u pəqət addiy bir «öy» bolup qaldi. Bu ayəttiki bezarət bəlkim Həzəkəya padixahni qongqur təsirləndürgən boluxi mumkin. Yüz yildin keyin ordidiki əmirələr bezarətnin Həzəkəyaə qəbolan təsirini tilə qəlip, əz padixah Yəhoakimə qarap bezarətni nəkil kəltüridu («Zion teqi etizdək aqdurulidu, Yerusalem dēng-təpilik bolup qalidu»), xuning bilən Yəməmiya pəyoəmbər ölüm jazasidin qutulup qəloqan (Təwrat, «Yəməmiya» 26-bab). «Yukiri jaylar» degini kinayilik gəptur. Qünki Yəhədadikilər hərdəim «yukiri jaylar»da buthanilarni selip xu yərdə butlarga qoqunqan. Lekin xu qəqlarda Yerusalem butqa qoqunqan jaydək «haram» bolup qalidu, xuningdək ormanlikning kixilərnin kəzigə az-paz qəlikidion bir kismidin ibarət bolidu, halas! ■ **3:12** Mik. 3:12 □ **4:1** «**Ahirki zamanda**» — ibraniy tilida «kүнlərnin ahirida». «**Barlik həklər uningə qarap ekip kelixidu**» — Təwrat həm Zəburda «(yat) əllər» həm «həklər» bolsa adəttə Israildin baxqa barlik həklərnə, yəni «Yəhədiy əməslər»ni kərsitidu. «Mikah» degən kitabta «yat əllər» yaki «həkl-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənəni bildüridu. ■ **4:1** Yəx. 2:2-5 □ **4:3**

«... U bolsa kəp həkl-millətlər arisida həküm qikiridu... Ular həm yənə urux kilixni egənməydu» — Yəxaya pəyoəmbər əz kitabida muxu ayətlərnə (1-3ni) nəkil kəltüridu («Yəx.», 4:2).

Qünki samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar Өz aqş bilən xundak eytti. □ ■

⁵ Barlik həklər öz «ilah»ining namida mangsimu, Biraq biz Hudayimiz Pərwərdigarning namida əbədil'əbədgıqə mangimiz.

⁶ Xu künidə, — dəydu Pərwərdigar, — Mən meyip boluquqilarni, Həydiwetilgənləni wə Өzüm azar bərgənləni yioqimən; □ ■

⁷ Wə meyip boluquqini bir «kəldi», Həydiwetilgənni küqlük bir əl qilimən; Xuning bilən Pərwərdigar Zion teoşida ular üstidin həküm süridu, Xu kündin baxlap mənggügiqə. □ ■

⁸ Wə sən, i padini kəzətküqi munar, — Zion kizining egizliki, *padixahlik* sanga kelidu: — Bərhək, sanga əslidiki hokuk-hökümranlik kelidu; Padixahlik Yerusalem kizioqa kelidu. □

Xərpətin ilgiri bolqan azab

⁹ Əmdi sən hazır nemixka nida qilip nalə kətürisən?

Səndə padixah yokmidi?

Sening muxawiringmu həlak bolqanmidi,

Ayalni toloqak tutqandək azablar seni tutuwaloqanmidi? ■

¹⁰ Azabka qüx, toloqak tutqan ayaldək tuoşuxka toloşinip tirişkin, i Zion kizi;

Qünki sən hazır xəhərdin qikisən,

Həzir dalada turisən,

Sən hətta Babiloşimu qikisən.

Sən axu yərdə kutkuzulisən;

Axu yərdə Pərwərdigar sanga həmjəmət bolup düxmənliringdin kutkuzidu. □

¹¹ Wə hazır nuroşun əllər: — «U ayaş asti qilinip buloşansun!

Kəzimiz Zionning *izasini* kərsün!» — dəp sanga qarxi jəng qilixka yioqilidu;

□ **4:4** «...ularning hər biri öz üzüm teli wə öz ənjür dərihi astida olturidu» — buning kəqmə mənsi bəlkim hər kixi hər adəm Hudaşqa xükür eytip, aqkəzlük qilmaydu, degənlik boluxi mumkin. ■ **4:4** 1Pad. 5:5 □ **4:6** «Mən meyip boluquqilarni, həydiwetilgənləni wə Өzüm azar bərgənləni yioqimən» — «meyip boluquqi», «həydiwetilgənlər» wə «Өzüm azar bərgənlər» degən səz ayalqə rodtiki isimlardur; xühşisizki, bu Israilning panaşsiz ajiz kizdək bolidioşanlikini kərsitidu. «Meyip boluquqi» degən səz bəlkim həzriti Yakup Pələstingə qaytqan qaşni, Hudaning uning jahillikini bir tərəp qilip meyip qiloşandin keyinki kərsətkən xəpkitini əskə kəltüridu («Yar.» 32-bab). ■ **4:6** Kan. 30:3, 4, 5 □ **4:7** «Xu kündin baxlap mənggügiqə»

— ibranii tilida «həzirdin baxlap mənggügiqə». ■ **4:7** Dan. 7:14; Zəf. 3:19; Luqa 1:33 □ **4:8**

«**padini kəzətküqi munar**» — bəlkim Yerusalem wə uning əməldarlarini kərsitixi mumkin.

Qünki ularning roşiy jəhəttin pütkül Israil («Hudaning padisi»)ning üstigə kuzətgə, başkuqi bolux məs'uliyiti bar idi. «**Bərhək, sanga əslidiki hokuk-hökümranlik kelidu; padixahlik Yerusalem kizioqa kelidu**» — demək, Israil yənə padixahlik bolidu, biraq padixah Huda Өzi (Məsih Uning wəkili boləuqqa) bolidu (7-ayət). ■ **4:9** Yər. 8:19 □ **4:10** «**Azabka qüx,**

toşuqak tutqan ayaldək tuoşuxka toloşinip tirişkin, i Zion kizi; qünki sən hazır xəhərdin qikisən, hazır dalada turisən, sən hətta Babiloşimu qikisən» — Israil Asuriyə tərpidin

andin Babil (andin keyin yənə Grek wə Rim imeriyəsi) tərpidin azab tartidu. Mikah ularə: Bu azablarni Hudadin kəlgən «toşuqak azabliri» dəp bilgən bolsanglar, əmdi həkikiy padixah wə

muxawir (9-ayət) aranglardin toloşuxi kerək, dəydu. Dərwəqə Məsih Əysa ular Rim imperiyəsi tərpidin azab tartqanda tuşuldu.

□ **4:4** «...ularning hər biri öz üzüm teli wə öz ənjür dərihi astida olturidu» — buning kəqmə mənsi bəlkim hər kixi hər adəm Hudaşqa xükür eytip, aqkəzlük qilmaydu, degənlik boluxi mumkin. ■ **4:4** 1Pad. 5:5 □ **4:6** «Mən meyip boluquqilarni, həydiwetilgənləni wə Өzüm azar bərgənləni yioqimən» — «meyip boluquqi», «həydiwetilgənlər» wə «Өzüm azar bərgənlər» degən səz ayalqə rodtiki isimlardur; xühşisizki, bu Israilning panaşsiz ajiz kizdək bolidioşanlikini kərsitidu. «Meyip boluquqi» degən səz bəlkim həzriti Yakup Pələstingə qaytqan qaşni, Hudaning uning jahillikini bir tərəp qilip meyip qiloşandin keyinki kərsətkən xəpkitini əskə kəltüridu («Yar.» 32-bab). ■ **4:6** Kan. 30:3, 4, 5 □ **4:7** «Xu kündin baxlap mənggügiqə»

— ibranii tilida «həzirdin baxlap mənggügiqə». ■ **4:7** Dan. 7:14; Zəf. 3:19; Luqa 1:33 □ **4:8**

«**padini kəzətküqi munar**» — bəlkim Yerusalem wə uning əməldarlarini kərsitixi mumkin.

Qünki ularning roşiy jəhəttin pütkül Israil («Hudaning padisi»)ning üstigə kuzətgə, başkuqi bolux məs'uliyiti bar idi. «**Bərhək, sanga əslidiki hokuk-hökümranlik kelidu; padixahlik Yerusalem kizioqa kelidu**» — demək, Israil yənə padixahlik bolidu, biraq padixah Huda Өzi (Məsih Uning wəkili boləuqqa) bolidu (7-ayət). ■ **4:9** Yər. 8:19 □ **4:10** «**Azabka qüx,**

toşuqak tutqan ayaldək tuoşuxka toloşinip tirişkin, i Zion kizi; qünki sən hazır xəhərdin qikisən, hazır dalada turisən, sən hətta Babiloşimu qikisən» — Israil Asuriyə tərpidin

andin Babil (andin keyin yənə Grek wə Rim imeriyəsi) tərpidin azab tartidu. Mikah ularə: Bu azablarni Hudadin kəlgən «toşuqak azabliri» dəp bilgən bolsanglar, əmdi həkikiy padixah wə

muxawir (9-ayət) aranglardin toloşuxi kerək, dəydu. Dərwəqə Məsih Əysa ular Rim imperiyəsi tərpidin azab tartqanda tuşuldu.

12 Birak ular Pərwərdigarning oylirini bilməydu,
 Uning nixanini qüxənməydu;
 Qünki enqilərnı hamanoqa yioşkəndək U ularni yioşip koydi. ■
 13 Ornungdin turup hamanni təp, i Zion kızı,
 Qünki Mən münggüzüngni tömür, tuyaklıringni mis kılimən;
 Nuroşun əllərnı sokup parə-parə kıliwetisən;
 Mən ularning şənimitini Pərwərdigarqa,
 Ularınq mal-dunyalirini pütkül yər-zemin Igisigə beoşixlaymən. □ ■

5

Azablıq künlərdə Məsih tuşulidu wə İsrailni qutkuzidu

1 Əmdi özünglar qoxun-qoxun bolup yioşilinglar, i qoxun kızi;
 Qünki birsi bizni muhasirigə aldı;
 Ular İsrailning həkım-soraqşisining məngzigə həsa bilən uridu; □
 2 (Sən, i Bəyt-Ləhəm-Əfratah, Yəhudadiki minglişan xəşər-yezilar arisida
 intayin kişik boləşan bolsangmu,
 Səndin Mən üqün İsrailə Həkım Boləşuqi qikişu;
 Uning huzurumdin qikişliri kədimdin,
 Yəni əzəldin bar idi) □ ■
 3 Xunga tolaşak tutқан ayal tuşup boləşuqə,
 U ularni düxmənirigə taxlap koyidu;

■ 4:12 Yər. 51:33 □ 4:13 «Ornungdin turup hamanni təp, i Zion kızı, qünki Mən münggüzüngni tömür, tuyaklıringni mis kılimən; nuroşun əllərnı sokup parə-parə kıliwetisən...» — 11-13-ayəttiki ixlar İsrail Babilin qutkuzulup (10-ayət) Qanaanqa kaytip kəlgəndin keyin yüz berixi kerək. Wəhiy miladiyədin ilğiriki 3- wə -2-əsirdə «Makkabiylar» dəwridə kişmən əməlgə axuruləşini bilən, toluş əməlgə axurulux ahırkı zamanlarda bolux kerək.

■ 4:13 Zək. 4:14; 6:5 □ 5:1 «Əmdi özünglar qoxun-qoxun bolup yioşilinglar» — baxqa birhil təşimisi: «Əmdi öz-özünglarnı kesip tilənglar!» (demək, kəttik kayoşu-həsərətni bildürüş üqün). «... Qoxun-qoxun bolup yioşilinglar, i qoxun kızı» — «qoxun kızı» degən şirlik söz Yerusalemdikilərnı kərsitidu; bexarət əməlgə axuruloşanda Yerusalemdikilərnıng həmmisining əskər bolidioşanlıqını bildürürüşü mumkin. «Qünki birsi bizni muhasirigə aldı; ular İsrailning həkım-soraqşisining məngzigə həsa bilən uridu» — bu «muhasirə» bəlkim ikki muhasirini kərsitixi mumkin: (1) Asuriyə imperiyəsining Yerusalemoqa boləşan muhasirisi; xu qaşda birsi Həzəkıya padixahning «məngzigə həsa bilən urəşan»mikin? (2) ahırkı zamandiki «nuroşun əllər»ning muhasirisi (4:11-13ni kəşüng). Bu ikki təşil toşra bolsa ayətning ikkinqi jümlisidiki «U»: (1) Asuriyə padixahını wə keyin: (2) ahırkı zamandiki dəşjalni kərsitidu. □ 5:2 «Sən, i Bəyt-Ləhəm-Əfratah, Yəhudadiki minglişan xəşər-yezilar arisida intayin kişik boləşan bolsangmu, səndin mən üqün İsrailə Həkım Boləşuqi qikişu; uning huzurumdin qikiş-kirixliri kədimdin, yəni əzəldin bar idi» — demisəkmü, bu Məsih Əşşani kərsitidu. U: (1) «Bəyt-Ləhəm» degən kişik yezida tuşuloşan; (2) xuning bilən bir waqıtta u Hudaning «Kalami» bolup, Huda uning wasitisi arkilik həmmə məwjudatları yaratқанidi («Yuş.» 1:1-4), Məsiş uning yenidin «əzəldin tartip» Hudaning iradisini bəja kəltürüşkə qikiş-kirip turəşanıdi. ■ 5:2 Mat. 2:6; Yh. 7:42; Yar.3:8; 7:12; 14:18; 16:7; Mis.3:4; Yh. 13:3

Xu qaʼoʻda Uning keriḅdaxliri bolʻoʻan kʻaldisi Israillarning yenioʻa qaytip kelidu. □

⁴ U bolsa Pʻrʻwʻrdigarning kʻuqi bilʻn, Pʻrʻwʻrdigar Hudasing namining hʻaywitidʻ padisini bekixka ornidin turidu;

Xundaʻ kʻilip ular mʻazmut turup qalidu;
Qʻunki U xu qaʼoʻda yar yʻuzining kʻerilirigiqʻa uluʻoʻ dʻp bilinidu.

⁵ Wʻ bu adʻm aram-hatirjʻmlikimiz bolidu;

Asuriyʻlik zeminimizʻoʻa bʻsʻp kirgʻnda,
Ordilirimizni dʻssʻp qʻayligʻnda,
Biz uningʻoʻa qarxi yettʻ hʻlk pʻadiqisini,
Sʻkkiz qʻabiliyʻtlik yetʻkqini qʻikirimiz; ■

⁶ Ular Asuriyʻ zeminini kʻiliq bilʻn,
Nimrodning zeminini ʻtkʻlliridʻ harabʻ kʻilidu;

Wʻ Asuriyʻlik zeminimizʻoʻa bʻsʻp kirgʻnda,
Qʻegrimiz iʻqini qʻayligʻnda,

U adʻm bizni uning kʻolidin kutkuzidu. □

⁷ Wʻ Yakupning kʻaldisi nuroʻun hʻlkʻlʻr arisida Pʻrʻwʻrdigardin qʻixkʻn xʻbnʻmdʻk bolidu,

Qʻp ʻstigʻ yaʻoʻkan yamoʻurlardʻk bolidu;

Bular insan ʻqʻun keqikmʻydu,

Adʻm balilirining *ʻjri*ni kʻtʻp turmaydu. □

⁸ Yakupning kʻaldisi ʻllʻr arisida,

Yʻni nuroʻun hʻlkʻlʻr arisida ormandiki hʻaywanlar arisidiki xirdʻk bolidu,

Kʻoy pʻadiliri arisidiki arslandʻk bolidu;

Xir ʻtkʻndʻ ularning arisidin,

Hʻqkim kutkuzup alalmioʻudʻk qʻaylʻp dʻssʻydu,

Titma-tit kʻilip yirtiwetidu. □

⁹ Qʻolung kʻxʻndiliring ʻstigʻ kʻtʻrʻlidu,

Barlik dʻxmʻnliring ʻzʻp taxlinidu.

¹⁰ Xu kʻunidʻ xundaʻk boliduki, — dʻydu Pʻrʻwʻrdigar,

□ 5:3 «U ularni dʻxmʻnlirigʻ taxlap qoyidu» — yaki «ularni taxlap qoyidu». «xunga toloʻaq tutkan ayal tuʻup boluʻuqʻ, U ularni (dʻxmʻnlirigʻ) taxlap qoyidu» — demʻk, bexarʻt boyiqʻ «Mʻsih» tuʻuʻluʻuqʻ Huda Israilni yat ʻllʻrning hʻkʻmranlikʻ astioʻa tapxuridu, ular baxka ʻllʻrning hʻakimiyiti astida turidu; xuningdʻk ular japa wʻ azab tartidu. «Xu qaʼoʻda Uning (Mʻsihning) keriḅdaxliri bolʻoʻan kʻaldisi Israillarning yenioʻa qaytip kelidu» — ayʻtkʻ kʻariʻoʻanda Mʻsihning tuʻuʻluxi Hudaʻoʻa sadik bolʻoʻan bir «kʻaldisi», yʻni «uning keriḅdaxliri» Pʻlʻstin zeminioʻa qaytip kelixi bilʻn baʻoʻlik; tarihtin bilimziki, Hudaning «kʻaldisi»ning «qaytip kelix»i Mʻsih tuʻuʻluxtin ilgiri idi (miladiyʻdin ilgiriki 520-yili). ■ 5:5 Yʻx. 9:5 □ 5:6 «Ular Asuriyʻ zeminini kʻiliq bilʻn, Nimrodning zeminini ʻtkʻlliridʻ harabʻ kʻilidu» — «Nimrod» bolsa Babil xʻhiringining asʻqisi idi. «Asuriyʻlik zeminimizʻoʻa bʻsʻp kirgʻnda, qʻegrimiz iʻqini qʻayligʻnda, u adʻm bizni uning kʻolidin kutkuzidu» — ahirki zamanda Mʻsih Israilni (ular towa kʻiloʻandin keyin) barlik dʻxmʻnliridin kutkuzidu. □ 5:7 «Wʻ Yakupning kʻaldisi uroʻun hʻlkʻlʻr arisida Pʻrʻwʻrdigardin qʻixkʻn xʻbnʻmdʻk bolidu, qʻp ʻstigʻ yaʻoʻkan yamoʻurlardʻk bolidu; bular insan ʻqʻun keqikmʻydu, adʻm balilirining ʻjri

Mən aranglardin barlik atliringni üzüp taxlaymən,
Jəng hərwiliringni həlak kəlimən. □ ■

¹¹ Zeminingdiki xəhərliringni yökətimən,
Barlik istihkamliringni oqulitimən. □

¹² Şəhirlərni qolungdin üzüp taxlaymən;
Silərdə pəlqılar bolmaydu.

¹³ Mən oyma məbudliringni,
«But tüvrük»liringlarni otturungdin üzüp taxlaymən;
Sən öz qolungning yasioqinioğa ikkinçi bax urmaysən.

¹⁴ Arangdin «Axerah»liringni yuluwetimən,
Wə xəhərliringni həlak kəlimən; □

¹⁵ Wə *Manga* kulak salmioğan əlləring üstigə aqqıq wə dəroqəzəp bilən
intikəmni yürgüzimən.

6

Bexarətlər 3-ğatar •••• Hudaning dəwasi

¹ Pərwərdigarning nemə dəwatqinini hazır anglanglar: —
«Ornungdin tur, taqlar aldida dəwayingni bayan kıl,
Egizliklərgə awazingni anglatqın». □

² «I taqlar,

Wə silər, yər-zeminning əzgərməs ulliri,
Pərwərdigarning dəwasini anglanglar;
Qünki Pərwərdigarning Öz həlkı bilən bir dəwasi bar,
Ü İsrail bilən munazilixip əyibini kərsətməqçi; ■

³ I həlkim, Mən sanga zadi nemə kildim?
Seni nemə ixta bizar kiliptimən?

Mening hatalikim toqruluk guwahlik berixkin!

⁴ Qünki Mən seni Misir zeminidin elip qıqardim,
Seni kulluk makanidin hərlükkə kütquzdum;

Aldingda yetəkləxkə Musa, Hərun wə Məryəmlərni əwəttim. ■

⁵ I həlkim, Pərwərdigarning həqkanıyliklirini bilip yetixinglar üqün,
Moab padixahi Balakning qandak niyitining barlikini,
Beorning oqlı Balaamning uningə qandak jawab bərgənlikini,

□ **5:10** «Mən aranglardin barlik atliringni üzüp taxlaymən, jəng hərwiliringni həlak kəlimən» — Hudaning Musa pəyoqəmbərgə tapxuroğan pərmanliri boyiqə, İsrailar arisidiki atlar wə jəng hərwilirini kəpəyitxkə bolmaydu. Hudaning məqsiti xübhışizki, Öz həlkining atlarəğa, hərwiləroğa əməs, bəlki Huda Əzigila tayinixidin ibarəttur («Qan.»17:16, «Zəb.»20:7, «Yəx.31:1»nimu kəring). ■ **5:10** Hox. 14:4 □ **5:11** «Zeminingdiki xəhərliringni yökətimən, barlik istihkamliringni oqulitimən» — Hudaning bu ixta boləğan məqsiti barlik atlarni wə jəng hərwilirini yökətitx məqsitigə ohxax boluxi kərək — İsrailni pəkət Əzigila tayanduruxtur. □ **5:14** «Arangdin «Axerah»liringni yuluwetimən» — «Axerah»lar bəlkim butpərəslikkə beoqıxlanəğan dərəhliklər idi. Dərəhler but xəkligə oyuləğan yaki nəxixləngən boluxi mumkin idi. «wə xəhərliringni həlak kəlimən» — «xəhərliring»ning baxqa bir tərijimisi: «kanlik qurbangahlıring».

□ **6:1** «Ornungdin tur, taqlar aldida dəwayingni bayan kıl, egizliklərgə awazingni anglatqın» — bu sözlər Mikahning əzigə (İsrailar anglisun dəp) eytiləğan. Qədimli taqlar wə döng-egizliklər muxu dəwada Hudaning wədiliridə turoqanlıqəğa guwahlik beridu («Qan.» 4:26, «Yəx.» 1:2ni kəring). ■ **6:2** Hox. 4:1 ■ **6:4** Mis. 12:51; 14:30; 20:2

Xittimdin Gilgaloqiqa nemə ixlar boləlanliqini hazır esinglaroqa kəltürünglar. □ ■

6 — Mən əmdi nemini kətürüp Pərwərdigar aldioja kelimən?
Neməm bilən Həmmidin Aliy Boləuqi Hudaning aldida egilimən?
Uning aldioja köydürmə qurbanliqlarni,
Bir yillik mozaylarni elip keləmdim?

7 Pərwərdigar mingliojan qoçqarlardin,
Tümənliqən zəytun meyi dəryaliridin huzur alamdu?
Itaətsizlikim üçün tunji balamni,
Tenimning puxtini jenimning gunahioja atamdimən! □

8 I insan, U sanga nemə ixning yahxi ikənlikini kərsətti,
Bərək, Pərwərdigar səndin nemə tələp kəlanliqini kərsətti —
Adalətni yürgüzüx,
Məhribanliqni səyüx,
Sening Hudaying bilən billə kəmtərlik bilən mengixtin baxqa yənə nemə
ixing bolsun? ■

Dəwaning dawami, həküm qikirix

9 Pərwərdigarning awazi xəhərgə hitab kəlip qakiridu;
(Pəm-danalik bolsa naminjoja hərmət bilən karaydu!)
Əmdi həküm palikini wə uni Bekitkinini anglanglar: — □

10 Rəzil adəmnin əyidə rəzilliktin aləjan bayliqlar yənə barmidu?
Kəm əlqəydiojan yirginqlik əlqəm yənə barmidu? □

11 Biadil taraza bilən,
Bir halta sahta taraza taxliri bilən pak bolalamdim? □ ■

12 Qünki xəhərnin bayliri zorawanlik bilən tolojan,
Uning ahalisi yalojan gəp kəlidu,
Ularning aozidiki tili aldamqidur. ■

13 Xunga Mən seni urup kəsəl kəlimən,
Gunahlıring tūpəylidin seni harabə kəlimən.

14 Yəysən, birək toyunmaysən,
Otturangda aq-boxluk kəlidu,
Sən mülküngni elip yətkiməkqi bolisən,
Birək saqliyalmaysən;

□ 6:5 «I həküm... Moab padixahı Balakning kəndək niyitining barliqini, Beorning ooqli Balaamning uningəja kəndək jawab bərgənlikini, Xittimdin Gilgaloqiqa nemə ixlar boləlanliqini hazır esinglaroqa kəltürünglar» — Huda Xittimdə Israillarning butpərəslikini jazaləjan, andin ularni kəqürüm kəlojan; U Gilgaldə məjizə yaritip, ularni Jordan dəryasidin ətkəzğən. Əmdi hazır ohxax ixlar bolmamdu — ular halisila, butpərəsliktin towa kəlip, Hudaning nijatini kərudəjan bolidu. Tiləja elinəjan wəkələr «Qel.» 24-, 25-bab, wə «Yəxua» 1-5-bablarda hatiriləngən. ■ 6:5 Qel. 22:5; 23:7; 25; Yə. 5 □ 6:7 «Tenimning puxtini jenimning gunahioja atamdimən!?» — ibraniy tilida «tenimning mewisini jenimning gunahioja atamdimən!?». ■ 6:8 Kan. 10:12 □ 6:9 «Əmdi həküm palikini wə uni bekitkinini anglanglar!» — baxqa birhil tərjimisi: «Əmdi i kəbilə wə xəhər jamaiti, anglanglar!». □ 6:10 «Rəzil adəmnin əyidə rəzilliktin aləjan bayliqlar yənə barmidu? Kəm əlqəydiojan yirginqlik əlqəm yənə barmidu?...» — 10-15-ayətlərdə hatiriləngən Israillning kilmixliri yuxirikı 8-ayəttiki səznin əksi bolidu (adalətni yürgüzüx, məhribanliqni səyüx, kəmtərlərqə Huda bilən billə mengix). Muxu ayəttiki «əlqəm» ibraniy tilida «əfah» bolidu. □ 6:11 «Biadil taraza bilən, bir halta sahta taraza taxliri bilən pak bolalamdim?» — baxqa birhil tərjimisi: «Biadil tarazini, bir halta sahta taraza taxlirini tutup turojan adəmləni pak hesabliyalamdim?». ■ 6:11 Həx. 12:8 ■ 6:12 Yər. 9:7

Saklap qalduroʻining bolsimu, uni qiliqqa tapxurimən. □ ■

¹⁵ Teriysən, birak hosul almaysən;
Zəytunlarni qəyləysən, birak əzüngni meyini sürtüp məsih qilalmaysən,
Yengi xarabni qəyləp qikirisən,
Birak xarab iqəlməysən. ■

¹⁶ Qünki «Omrining bəlgilimiliri»ni,
«Ahabning jəmätidikilər qiloqanliri»ni tutisən;
Sən ularning nəsihətliridə mangisən,
Xuning bilən Mən seni harabə,
Səndə turuwatqanlarning həmmisi iskitix obyektı qilimən;
Sən həlqimdiki xərməndiqilikni kətürisən. □ ■

7

Pəyoqəmbərning azablinixliri

¹ Mening həlimoqə way! Qünki mən huddi yazdiki mewilər yiqilip,
Üzüm hosulidin keyinki wasangdin keyin aq qaloqan birsigə ohxaymən,
Yegüdək sapak yoktur;
Jenim təxna bolqan tunji ənjür yoktur!

² Ihlasmən kixi zemindin yoqap kətti,
Adəmlər arisida durus birsimu yoktur;
Ularning həmmisi qan təküxkə paylimakta,
Hərbiri öz kərindixini tor bilən owlaydu. ■

³ Rəzillikni puhta qilix üqün,
Ikki qoli uningqə təyyarlanqan;
Əmir «inam»ni soraydu,
Sorakqimu xundak;

Mətiwər janab bolsa öz jenining nəpsini axkara eytip beridu;
Ular jəm bolup rəzillikni toquxmakta. □ ■

⁴ Ularning əng esili huddi jioqandək,
Əng durusi bolsa, xohilik tosuqtin bəttərdur.

Əmdi kəzətqiliring *qorkqup* kütken kün,
Yəni *Huda* sanga yekinlap jazalaydioqan küni yetip kəldi;
Ularning alaqzadə bolup ketidioqan waqti hazir kəldi. □

⁵ Ülpitinggə ixənmə,

□ **6:14** «Yəysən, birak toyunmaysən, otturangda aq-boxluk qalidu» — bəzi alimlar bu ibarə toloqak kesili «dizenteriyə»ni kərsitidu, dəp qaraydu. «Sən mülküngni elip yetkiməkqi bolisən, birak sakliyalmaysən; saklap qalduroʻining bolsimu, uni qiliqqa tapxurimən» — baxqə birhil tərjimisi: «sən toloqakqə kelisən, birak balini tuqumaysən; tuqsangmu, balangni qiliqqa tapxurimən». ■ **6:14** Hox. 4:10 ■ **6:15** Qan. 28:38; Həg. 1:6 □ **6:16** «Qünki «Omrining bəlgilimiliri»ni, «Ahabning jəmätidikilər qiloqanliri»ni tutisən» — Omri Israilning intayin rəzil padixahı bolup, nuroqunloqan butlarni yasap, Israilni bularoqə toqonuxqə buyruoqan. Ahab uningdin tehimu rəzillikkə etüp, butpərəslikkə pəhixiwazliq, «insan qurbanliqı», puqralarni bulang-talang qilix wə qatilliqni qoxqanidi. («1Pad.» 16-22-bablarni kərüng). «Səndə turuwatqanlarning həmmisi iskitix obyektı qilimən» — muxu yərdə «iskitix» mazaq qilixni bildüridu. ■ **6:16** 1Pad. 16:25, 26, 30-34 ■ **7:2** Zəb. 12:1-2; Hox. 4:1 □ **7:3** «Mətiwər janab bolsa öz jenining nəpsini axkara eytip beridu» — «mətiwər jabab» bəlkim padixahni wasitilik kərsitidu. ■ **7:3** Mik. 2:1; 3:11 □ **7:4** «Ularning əng esili huddi jioqandək, əng durusi bolsa, xohilik tosuqtin bəttərdur» — «əng esili» adalətni burmilimaydu, pəkət uningqə tosaloq bolidu! «Huda sanga yekinlap jazalaydioqan küni...» — ibranıy tilida «sening yoqlinidioqan kününg» deyilidu.

Jan dostungoşa tayanma;
Aozingning ixikini quqikingda yatquqidin yepir yür.

⁶ Qünki oqul atisoşa bihormatlik qilidu,

Kiz anisoşa,

Kelin keyn anisoşa qarxi kozoqilidu;

Kixining düxmənli ri öz öyidiki adəmli ridin ibarət bolidu. ■

⁷ Birak mən bolsam, Pərwərdigarşa qarap ümid baqlaymən;

Nijatimni bərgüqi Hudani kütimən;

Mening Hudayim manga kulak salidu.

Ahirki zaman toqiruluk ümid — Hudaning «qaldisi» söz qilidu

⁸ Manga qarap hux bolup kətmə, i düxminim;

Gərqə mən yikilip kətsəmmu, yənə kərimən;

Qarangqulukta oltursam, Pərwərdigar manga yorukluk bolidu. □

⁹ Mən Pərwərdigarning oqəzipiqə qidap turimən —

Qünki mən Uning aldida gunah sadir kildim —

U mening dəwayimni sorap, mən üqün həküm qikirip yürgüzgüqə kütimən;

U meni yoruklukqa qikiridu;

Mən Uning həkkanıyliki ni kərimən. ■

¹⁰ Wə mening düxminim buni kəridu,

Xuning bilən manga: «Pərwərdigar Hudaying kəni» degən ayalni xərməndilik basidu;

Mening kəzüm uning məqlubiyitini kəridu;

U koqidiki patkaktək dəssəp qəylinidu. ■

Hudaning jawabi

¹¹ — Sening tam-sepilliring kurulidioşan künidə,

Xu künidə sanga bekitilgən pasiling yiraqlarşa yetkilidu.

¹² Xu künidə ular yeningşa kelidu;

— Asuriyədin, Misir xəhərliridin,

Misirdin Əfrat dəryasioşiqə, dengizdin dengizoşiqə wə taşdin taşoşiqə ular yeningşa kelidu.

¹³ Birak yer yüzi bolsa özining üstidə turuwatқанlar tüpəylidin,

Yəni ularning kilmixlirining mewisi tüpəylidin harabə bolidu. ■

Hudaning «qaldisi»ning duasi

¹⁴ — Öz həlkingni, yəni ormanda, Karməl otturisida yaloquz turuwatқан

Öz mirasing bolojan padini,

Tayak-ħasang bilən ozuklanduroşaysən;

Kədimki künlərdikidək,

Ular Baxan həm Gilead qimənzarlırida kaytidin ozuklansun! □ ■

■ 7:6 Əz. 22:7; Mat. 10:21, 35, 36; Luqa 12:53 □ 7:8 «Manga qarap hux bolup kətmə, i düxminim;...» — muxu yərdiki «düxminim» həm 10-ayəttiki «u» degənlər «ayalqə rod»ta kəlgən boləqəqka, bexarət Yerusalemining Asuriyəgə gəp kəloşanlıki ni, yaki bolmisa ahirki zamandiki düxmini Babiləşa gəp kəlidioşanlıki ni kərsətsə kerək. ■ 7:9 Zəb. 9:5-7; Zəb. 43:1-2; Yər. 50:34 ■ 7:10 Zəb. 79:10; 115:2; Yo. 2:17 □ 7:13 Yər. 21:14 □ 7:14 «... ormanda, Karməl otturisida yaloquz turuwatқан öz mirasing bolojan pada...» — «Karməl» bolsa Israilning əng barəşan, əng esil ormanlık rayoni. ■ 7:14 Mik. 5:3

Hudaning jawabi

15 — Sən Misir zeminidin qıkkən künlərdə boləndək,
Mən ularə qə karamət ixlərnə kərsitip berimən. ■

16 Əllər buni kərüp bərlək həywisidin hijil bolidu;
Qolnə aqzi üstigə yapidu,
Quləqlirə gəs bolidu;

17 Ular yiləndək topa-qəngni yalaydu;
Yər yüzidiki əmiligüqilərdək öz təxükliridin titrigən peti qıkidu;
Ular qərkup Pərwərdigər Hudayimizning yenioqə kelidu,
Wə sening tūpəylingdinmu qərkidu. ■

18 Qəbihlikni kəqüridioqən,
Əz mirasi bolənlərnə qəldisining itətsizlikidin ətidioqən
Təngridursən,

U aqqıqini mənggügə saklawərməydu,
Qünki U məhir-muhəbbətne huxallık dəp bilidu.

Kim sanga təngdəx ilahdur? □ ■

19 — U yənə bizgə qarap iqini aqritidu;

Qəbihliklirimizni U dəssəp qəyləydu;
Sən ulərnə bərlək gunəhlirini dengiz təglirigə taxlaysən.

20 — Sən kədimki künlərdin bəri ata-bowilirimizə qəsəm qiləqən
həqikət-sadaqətne Yəqupqə,
Əzgərməs muhəbbətne İbrahimoqə yətküzüp kərsitisən.

■ 7:15 Yo. 2:26 ■ 7:17 Zəb. 72:9; Yəx. 49:32 □ 7:18 «Kim Sanga təngdəx ilahdur?» — «Mikah» degən isim, ibrəniy tilidə «kim Hudaəqə təngdəx?» degən mənədə. ■ 7:18 Mis. 34:6, 7; Zəb. 103:9

Nahum

Hudaning Ninawaning halakiti toʻsruluk pərmani

1 Ninawə xəhəri toʻsrisida yūkləngən wəh̄iy — Əlkoxluk Nahum kərgən alamət kərunūx hatiriləngən kitab.□

2 Pərwərdigar otluk muhəbbətlik, intikam aloʻuqi bir Hudadur;
Bərhək, Pərwərdigar bir intikam aloʻuqi,
Dəroʻjəzəp Igisidur;

Pərwərdigar yawliridin intikam alidu,
Düxmənli ri üqün adawət saklaydu.■

3 Pərwərdigar asanliqçə aqqiklanmaydu,
Küç-küdrəttə uluʻdur,

Gunah̄i barni heq aqlimaydu;

Pərwərdigar — Uning yoli kara quyunda wə borandigur,
Bulutlar Uning ayaʻqliri purkiratkan qang-tozangdur.

4 U dengizə tənbiḥ berip uni kuruk qilidu,

Barliq dəryalarni kurutiwetidu;

Baxan qəʻjirap ketidu,

Karməlm̄u h̄əm xundak bolidu;

Liwandiki gül-giyah̄mu qəʻjiraydu.□

5 Taʻqlar uning aldida titrəp ketidu,

Dənglər erip ketidu,

Yər yüzi Uning huzuri aldioʻqə kətürülidu,

Jahan h̄əm uningda barliq yaxawatqanlarmu xundak bolidu.■

6 Kim Uning oʻjəzi pi aldida tik turalisun?

Kim Uning aʻqikining dəhxitidə kəddini kerip turalisun?

Uning dəroʻjəzi pi ottək təkülidu,

Uning aldida taxlar yerilidu.

7 Pərwərdigar meḥribandur, külpətlik kundə baxpanahdur;

Əzigə tayanəʻanlarni U bilidu.■

8 Biraq exip taxkan kəlkün bilən xu yərn̄i pütünləy tügəxtüridu,

Qarangʻuluk uning düxmənlini ri qəʻjiraydu.□

9 Silər Pərwərdigar bilən qarxilixip nemə oylawatisilər?

U xilirlignlarni pütünləy tügəxtüridu;

□ **1:1 «Yūkləngən wəh̄iy»** — ibran̄iy tilida «Massa» (asasiy mənisi «yūk») degən bir səz bilənla ipadilini p h̄əm «wəh̄iy» h̄əm «pəyoʻjəmbərn̄ing zimmisigə yūkləngən bir wəzi pə» degən ikki mənini ez iqigə alidu. ■ **1:2** Mis. 20:5 □ **1:4 «Barliq dəryalarni kurutiwetidu; Baxan qəʻjirap ketidu, Karməlm̄u h̄əm xundak bolidu; Liwandiki gül-giyah̄mu qəʻjiraydu»** — Baxan wə Liwanda h̄əl-yeoʻjin kəp, bək mol bolidu; ularning otlakliri intayin munbət idi. Karməl bolsa Israilda h̄əl-yeoʻjin əng kəp bolidiʻʻan jay; u «qəʻjirap kətkən» bolsa, baxka jaylar tehimu xundak bolatti. ■ **1:5** Mis. 19:18; Zəb. 18:7-9; 29:4-6; 97:4, 5; 114:4. ■ **1:7** Yo. 3:16 □ **1:8**

«**Biraq exip taxkan kəlkün bilən xu yərn̄i pütünləy tügəxtüridu**» — «exip taxkan kəlkün» pəyoʻjəmbərlərn̄ing yazmilirida adəttə kəqmə mənida qollinilip «tajawuz qiləuqi qorqunqluk koxun»ni kərsitidu. Biraq «Nahum» degən uxbu qismida, u h̄əm əsli mənisi d̄ə (kəlkün) bilən qolliniləʻan h̄əm «tajawuzqi koxun» degən kəqmə mənidi mu qolliniləʻan. Ninawə xəh̄iri Tigris dəryasining exip texixi h̄əm Babil koxuni tərripidin yər bilən təng kilinəʻan. «Xu yər» bəlkim Ninawə xəh̄irini kərsitidu.

Yamanlik silərdin ikkinqi ketim qikmaydu. □

10 Ular kaməraqtək bir-birigə qirmixiwalojan bolsimu,
 Öz harakliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,
 Ular quruk pəhaldək pütünləy yəp ketilidu. □

11 Səndin Pərwərdigarə rəzillik oyliuquci qikkanidi,
 U Iblisning bir nəsihətqisidir. □

12 Pərwərdigar mundak dəydu: —
 «Ularning təyyarlikliri toluk, sani zor kəp bolsimu,
 Ular ohxaxla üzüp taxlinidu,
 Xundakla kəlməskə ketidu;
 Mən sanga azar qilənim bilən, *i həlqim*,
 Kaytidin sanga azar qilməymən. □

13 Həzir Mən uning boyunturukini boynungdin sunduru eliwatimən,
 Wə asarətliringni bəsüp taxlaymən.

14 Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki,
 Sening naming kaytidin terilməydu;
 Butungning əyidin Mən oyma həykəl, quyma həykəlni yoqitimən;
 Mən kəbrəngni təyyarlawatimən,
 Qünki sən pəsəndidursən. □

15 Mana taqlar üstidə, hux həwərnə elip kəlgüqining ayaqliriə,
 Aram-hatirjəmlikni jakarliuqining ayaqliriə qara!
 Həytliringni təbriklə, i Yəhuda, iqkən kəsəmliringni ada qil;
 Qünki u rəzil boləuquci zeminingdin ikkinqi ətməydu;
 U pütünləy üzüp taxlanəjan bolidu. □ ■

□ 1:9 «U ixliringlarni pütünləy tügəxtüridu» — yaki «U Əzi kilməqci boləqinini bəribir ada qilidu». «Yamanlik silərdin ikkinqi ketim qikmaydu» — kona zamanlardiki nuroqun «wəyran kilinəjan» xəhərlər keyin qayta kurulojan. Məsələn, Yerusalem xəhiri az degəndə bəx ketim kaytidin kurulojan. Biraq Ninəwə xəhiri əqlitiwətilgəndin keyin pütünləy yoqap kətti. □ 1:10 «Öz harakliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,...» — pəyqəmbər muxu yərdə, Ninəwə xəhəridiki həmmə puqra məst boləjan waqtida wəyran kilinidu, dəp puritidu. «Ular quruk pəhaldək pütünləy yəp ketilidu» — mənisi bəlkim «kəydürüldü». Bəxqə birnəqəqə hil tərjimilər uqrxici mumkin. □ 1:11 «U Iblisning bir nəsihətqisidir» — «Iblis» muxu yərdə ibrəniy tilida «Belial» deyilidu. Bu səz Təwratta adətə Xəytanning əzini kərsitici mumkin. Bəxqə tərjimilərdə «rəzil», «ərziməs» degən mənilərdə kelidu. Mumkinqilici barki, bu «Iblisning nəsihətqisi» Sənnahəribni kərsitidu (Sənnahərib milədiyədin ilgiriki 702-yili Yəhudaəqə kattik hujum kiləjan. Uning məşlubiyyəti həm əlümi Təwratta, «Yəxaya» 36-38 bablarda hatiriləngən). Undak boləqanda, Naḥum pəyqəmbər əzining bu bəxaritinə məzkur kitabni rəsmiy toqlap pütüküzxətin 50 yil burun, yəni yax waqtida hatiriləngən bolidu. □ 1:12 «Ularning təyyarlikliri toluk, sani zor kəp» — bu Asuriyəliklərnə əzlrini təsvirləxkə daim ixlitidəjan ibarə. «Ular ohxaxla üzüp taxlinidu, xundakla kəlməskə ketidu» — ibarəniy tilida «kəlməskə ketidu» degən bu səz bəzidə «tamqilap-tamqilap yoqap ketidu» degənni bildüridu. □ 1:14 «Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki, sening naming kaytidin terilməydu; ...» — Huda muxu yərdə kaytidin Asuriyə padixahəqə səz kilidu. «Sening naming .. terilməydu» — bu bəlkim ikki bisliq səz. Birinqidin Asuriyə padixahəning heq nəslə qalmaydu; ikkinqidin, uni əslitidəjan heq abidilər, hatirə taxlar qalmaydu (Asuriyə padixahliri əslidə qəng-qəng abidə taxliriəqə nəhayiti amraq idi). «Mən kəbrəngni təyyarlawatimən» — bəxqə birhil tərjimisi «Mən uni (yəni padixahəning buthanisini) kəbrəng kilip bəkitimən». □ 1:15 «Mana taqlar üstidə, hux həwərnə elip kəlgüqining ayaqliriə, aram-hatirjəmlikni jakarliuqining ayaqliriə qara!» — muxu hux həwərnəning məzmuni bəlkim Ninəwə xəhiri wəyran bolup, Hudaning həlqigə hatirjəm künlər kəldi, degənlə. ■ 1:15 Yəx. 52:7; Rim. 10:15

2

Ninawəning halak boluxining təswirliri ••• Huda Ninawəgə qaytidin səz qilidu

¹ Bitqit qilidioqan birsi kəz aldingoqila kəldi;

Əmdi istihkam üstidə kəzət kil,

Yoloqa kara, belingni baqla, küqliringni yioqip tehimu küqəyt![□]

² (Qünki Pərwərdigar Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi,

Uni Israilning xan-xəripigə layik dərijidə əsligə kəltürdi;

Qünki kuruqdioquqilar ularni kuruqdap qoyoqanidi,

Ularınq üzüm tal xahlirini wəyran qiloqanidi).^{□ ■}

³ *Bitqit qiloquqining* palwanlirining kalkanliri qizil boyaldi,

Uning baturliri pərangdə kiygüzüldi;

Təyyarlik künidə, jəng hərwiliri polatning julasida yaltirap ketidu,

Nəyzilər oynitilidu;[□]

⁴ Jəng hərwiliri koqilarda güdürlixip qepixiwatidu;

Kəng yollarda bir-birigə soqulidu;

Ularınq qiyapiti məx'əllərdək bolidu,

Ular qakmaqlardək yügürüxidu.

⁵ *Sərdar* əmiririgə əmr qüxüridu;

Ular yürüx qiloqinida aldirioqinidin bir-birigə putlixip mangidu;

Ninawəning sepiloqa qarap aldiraydu,

Baxlirioqa bolsa «muhasirə qalkini» təyyarlinidu.[□]

⁶ «Dəryalarınq dərwaziliri» eqilidu,

[□] 2:1 «**Bitqit qilidioqan birsi kəz aldingoqila kəldi**» — demək, birsi sən Ninawəning aldioqa kelip sanga hujum qilidu. «**Əmdi istihkam üstidə kəzət kil, yoloqa kara, belingni baqla, küqliringni yioqip tehimu küqəyt!**» — bu kinayilik, həjwiyy gəp — Ninawəliklər jənggə xunqə kəp təyyarlik qiloqan bolsimu, həmmisi bikar bolidu. [□] 2:2 «**Pərwərdigar Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi, uni Israilning xan-xəripigə layik dərijidə əsligə kəltürdi**» — oqurmənlər bəlkim esigə kəltüriduki, Huda Yaqup pəyoqəmbərgə yengi isim qoydi, yəni «Israil» dəp qoydi. «Yaqup»ning mənisi «aldamqi» yaki «baxqining ornini baskuqi», «Israil»ning mənisi «Huda bilən billə boləqan xahzadə». Demək, Huda Yaqupning əgri-toqay yollirini əzgətip, uningə qaralq keləqək bərgən. Xuning bilən Muqəddəs Kitabta, «Yaqup» bəzi waqitlarda Israilning «kona təbiiti»ni, yəni Huda əq kərgən yaman illətlirini kərsitidu. «**Qünki kuruqdioquqilar ularni kuruqdap qoyoqanidi, ularning üzüm tal xahlirini wəyran qiloqanidi**» — Asuriyə Israil həm Yəhəudani kəp qətim hərhil usul (bulangqilik, jazanihorluq, baj-selik qatarliqlar) bilən «kuruqdap qoyoqanidi». ■ 2:2 Zəb. 80:12-13; Yəx. 10:12

[□] 2:3 «**Bitqit qiloquqining palwanlirining kalkanliri qizil boyaldi**» — «kalkanliri qizil boyaldi» mumkinqiligi barki, Asuriyə ləxkərliri jənggə təyyaranəşinida qalkanlirini qizil rəngdə boyap qoyatti. [□] 2:5 «**Sərdar əmiririgə əmr qüxüridu**» — «sərdar» ibraniy tilida «u» deyilidu. Bizningqə düxmənlərninq sərdarinə kərsitidu (1-ayətni kərüng). Bəzi alimlar «u» Asuriyə padixahni kərsitidu, dəp qaraydu. Undaq boləqanda, ayət Asuriyaliklərninq jiddiy mudapə təyyarlikli qiliwatqinini kərsitidu. «**Baxlirioqa bolsa «muhasirə qalkini» təyyarlinidu**» — «muhasirə qalkini» — əskərlər sepiloqa hujum qilip örüməkqi boləqanda, baxlirini qoşqax üqün bax üstigə qong bir qalkandək nərsini kətürüp yürətti. Baxqə birhil tərjimisi: «qalkanlıq potəy».

Padixahning ordisi erip ketidu.□

⁷ Huzzabning bolsa uyatliri eqilidu —
Düxmän tärripidin yalap epketilidu,
Dedäkliri huddi pahtäklärning sadasidäk aḥ-uḥ tartip,
Mäydilirini urup ketidu.□

⁸ Ninəwə apiridə boloqandin beri kəl süyidäk *tiŋq* bolup kəldi,
Biraq ular ḥazir keqip ketidu...
Əy tohta! Əy tohta!

— Biraq heqkim käynigə qarimaydu.□

⁹ Kümüxlärni buliwelinglar, altunlarni buliwelinglar;
Qünki uning xəwkətlik həzinsidiki kimmət qaqa-kuqilirining sani
yoktur.

¹⁰ U kuruqdaləqan, wəyran kiliŋəqan, bərbaḥ boləqan!

Yüriki erip ketidu,
Tizliri bir-birigə jalaklap təgməktə;
Bəlliri toloqak tutqandək toloqinidu,
Barliq yüzlər tatirip ketidu.■

¹¹ Kəni, xirlarning uwisi?

Yax xirlar ozuklinidoqan jay,
Xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin qorqmay yürgən jay kəni?□

¹² Xir öz arslanlirini qanduruxka owlarni titma-titma kילוqanidi,
Qixi xirliri üqün owlarni boşqanidi;
Əngkürlirini ow bilən, uwilirini olja bilən toxkuzəqanidi.

¹³ Mana, Mən sanga qarximən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari
boloqan Pərwərdigar;

Mən sening jəng ḥarwiliringni is-tütəkkə aylandurup köydüriwetimən;
Kiliq yax xirliringni yəwatidu,
Owangni yər yüzidin elip taxlaymən;
Əlqiliringning awazliri kayta heq anglanmaydu.□

□ 2:6 «**Dəryalarning dərważiliri**» eqilidu, **padixahning ordisi erip ketidu** — «dəryalarning dərważiliri» deganlik nemə mənis? Tigris dəryasining tarmaq-erikliri Ninəwə xəhiridin etətti. Dəryalar sepildin otkən jaylarda kemilərnı otküzüx-otküzməslık üqün həm baxka jaylarda su ekimlirini tizginləx üqün dərważa-takaklar bekitilgənidi. Dəl Ninəwə xəhiri muḥasirigə elinoqan qaqlada dərya texip, uning taxki sepilining 3 kilometrlik qismini ekitip kətkən. Xuning bilən Babil qoxuni bəsüp kirip, andin iŋki sepiloqa ḥujum kilixka kirixti. «Padixahning ordisi erip ketidu» — Bəlkim padixah həm ordidikilərnıng yüriki qorqunqtn erip kətkənlikini kərsitidu. Padixah barliq bayliqlirini yoşqan bir gülhan kılıp, əzi wə kenizəklirini gulhanning üstidə köydürüwəldi. Bəzi alimlar bu səzni jismani yərtəptin: «orda (dərya ekimi bilən) ekip ketidu» dəp qüxinidu. □ 2:7 «**Huzzabning bolsa uyatliri eqilidu**» — «Huzzab» bolsa bəlkim Ninəwə hanixining ismi (bu isim ularning bir ayal butining ismi, yəni «ixtar» degən isim bilən munasiwətlik). Padixah əzini köydüriwaləqini bilən hanix əzi tirik kəlip rəsua kılınip, dedəkliri bilən kulluqka əwəttilidu. Bəzi alimlarning baxka birhil tərjimisi bar — «Mana bu xundək bekitilgəndür, — uning (Ninəwə xəhiring) uyatliri eqilidu...». □ 2:8 «**Ninəwə apiridə boləqandin beri kəl süyidäk tiŋq bolup kəldi, biraq ular ḥazir keqip ketidu...**» — baxka birhil tərjimisi «Ninəwə bir kəl süyidəktür, biraq ḥazir suliri yoqap ketidu...». ■ 2:10 Qan. 1:28; 20:8; Yə. 2:11; 5:1; 7:5; Yəx. 13:7, 8; 21:3; Əz. 21:12. □ 2:11 «**Kəni, xirlarning uwisi? Yax xirlar ozuklinidoqan jay, xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin qorqmay yürgən jay kəni?**» — xir Asuriyə imperiyasining simwoli idi. □ 2:13 «**Mən sening jəng ḥarwiliringni is-tütəkkə aylandurup köydüriwetimən**» — ibraniy tilida «Mən uning jəng ḥarwilirini is-tütəkkə aylandurup köydüriwetimən».

3

Ninawəning halak boluxidiki səwəblər

¹ Kanlik xəhərgə way!

U yalojançilik, zulum-zorawanlik bilən tolojan,
U olja elixtin heq köl üzgən əməs![□]

² Ah, kəmçining karsildaxliri!

Qaklirining daqangxiwatқан,
Atlarning qarqiwatқан,

Pingildap ketiwatқан jəng hərwilirining sadaliri!

³ Kara, atlik ləxkərlərnin qangqixliri,

Kiliqlarning walildaxliri,

Nəyzilərnin palildaxliri,

Öltürülgənlərnin köplüki,

Ölüklər dəwə-dəwə!

Jəsətlərnin sani yoktur;

Ular jəsətlərgə putlixidu.

⁴ — Şəhirlərnin piri u,

— Əllərnin paħixiwazlıki,

Jəmətlərnin şəhirliri bilən setiwetidu;

Sən xerinsuhən paħixinin nurojun paħixilikliri tüpəylidin,[□]

⁵ Mana, Mən sanga karxilixip çikқанmən, —

— dəydu samawiy qoxunlarning Sərdari bolujan Pərwərdigar,

Kənglikin qning etikini kayrip yüzüggə yepip, seni axkarilaymən,

Əllərgə uyət yərlirinqni,

Padixahliklərgə nomusungni kərsitimən.

⁶ Üstüggə nijasətni taxlaymən,

Seni xərməndiqiliklə qaldurimən,

Seni rəswa qilimən.

⁷ Wə xundak boliduki,

Seni kərgənlərnin həmmisi səndin kəqip: —

«Ninəwə wəyran qilindi! Uning üqün kim həza tutidu?» — dəydu;

Mən sanga təsəlli bərgüqilərnin nədin tepip berimən?[□]

⁸ Sən dəryalarning otturisida turujan,

Ətrapida sular bolujan,

Istihkami dengiz bolujan,

Sepili dengiz bolujan No-Amon xəhəridin əwzəlmusən?

⁹ Efiopiyəmu, Misirmu uning küq-kudriti idi,

Ularınin küqi qəksiz idi;

Put həm Liwiyəliklər uningərgə yərdəmçi idi;[□]

¹⁰ Umu elip ketilip, əsirlikkə qüxkən;

[□] **3:1 «Kanlik xəhərgə way!»** — «kanlik xəhər» Ninəwə xəhərinin kərsitidu, əlwəttə; 1-3-ayətlərdə, bəsüp kirgən qoxunliri, xundakla ularning kiroqinçilik təswirlinidu. [□] **3:4**

«Şəhirlərnin piri u» — «u» bu yərdə Ninəwə xəhərinin kərsitidu. **«u... əllərnin paħixiwazlıki, jəmətlərnin şəhirliri bilən setiwetidu; sən xerinsuhən paħixinin nurojun paħixilikliri tüpəylidin,...»** — Ninəwədikilər rəhimsizlik, zorawanlıqtin həwəs alojan bolupla qalmay, yənə kəp əllərgə kəp jadugərlik həm hurapatlıq ər-p-adətlirini həm əzlrininin paskina butpərəslikini tarqatқанidi. [□] **3:7 «Mən sanga təsəlli bərgüqilərnin nədin tepip berimən?»** — Nahum pəyoqəmbər muxu yərdə səz oyini kilip əzining ismi («təsəlli bərgüqi» degən mənida) üstidə kinayilik, həjwiyy gəp qilidu. U əzining Yəhuda həlkigə bəxarətliri bilən təsəlli bərgənidi. Biraq

«Ninəwə xəhəri üqün «Nahum»lar nədin tepilidu?». [□] **3:9 «Put həm Liwiyəliklər uningərgə yərdəmçi idi»** — «Put» degən yurt hazırki Somaliyə. «Liwiyə», yəni «Libya»ning qədimki ismi

«Kux».

Barlik koqa bexida bowakliri qorup taxliwetildi;
Ular uning motiwərliri uqun qək taxlidi,
Uning barlik ərbabliri zənjirdə baqlanqanidi. □

11 Sənmü məst bolisən;

Sən məkünüwalisən;

Sən düxməndin himayə izdəp yürisən; □

12 Səning barlik istihkamliring huddi tunji mewigə kirgən ənjür dərihining ənjürlirigə ohxaydu;
Birla silkisə, ular yegüqining əqziyə qūxidu.

13 Mana, həlqing xəhiringdə kız-ayallardək bolup qaldı;

Zəminingning kowukliri düxmənliringgə kəng iqilidu;

Ot təmür taqakliringni yəp ketidu. □

14 Əmdi muhasirigə təyyarlik kılıp su tartip koy!

Korəqliringni mustəhkəmlə!

Səqiz topidin lay etip,

Hək layni qəyləp koy!

Humdanni raslap koy!

15 Ot seni xu yərdə yəp ketidu;

Kiliq seni üzüp taxlaydu;

U seni qəkətkə liqinkisidək yəwatidu;

Əmdi əzüngni qəkətkə liqinkiliridək kəp kıl,

Qəkətkidək əzüngni zor kəp kıl!

16 Sən sodigərliringni asmandiki yultuzlardin kəp qilding;

Mana, qəkətkə liqinkisi kanat qikirip, uqup ketidu! □

17 Səning ərbabliring qəkətkilərdək,

Sərdərliring mijir-mijir qəqkikizlərdək bolidu;

Mana ular soquk künidə qitlar iqigə kiriwəlip makan kılıdu;

Kuyax qikqanda, ular qəqip ketidu,

Barəqan yerini tapkili bolmaydu. □

18 Qopanliring mügdəp kaldı, i Asuriyəning padixahı;

Səning əksəngəkliring jim yatidu;

□ 3:10 «Umu (No-Amonmu, 8-ayətni kəring) elip ketilip, əsirlikkə qūxkən; barlik koqa bexida bowakliri qorup taxliwetildi,...» — Misirdiki qong xəhər «No-Amon» intayin mustəhkəm, hətta Asuriyə xəhəridin təhimu «yengilməs» idi. U Nil (dengizdək kəng boləqan) dəryasining tət ekimi arisəyə jaylaxkən bolup, 20000 jəng hərvisi, 100 dərwazilik zor egiz sepili bər, tət məmlikət bilən ittəpəkdax idi. Xunga u «yengilməs bir xəhər» dəp həsəblənəqən. Biraq u Asuriyə padixahı Axurbanipal tərəpidin miladiyədin ilgiriki 665-yili rəhəmsizlik bilən bitqit kılındı.

□ 3:11 «Sənmü məst bolisən; sən məkünüwalisən,...» — «sənmü məst bolisən» — tarihta kəp küqlük xəhərlər əzidə turoquqlarning bihəstəlik kılıxi wə əzlriridin məqururlinip hərəkət iqip məst boluxi bilən, düxmənlər bəsüp kirgən. No-Amonning əhwalimu bəlkim xundək boləqan, Ninəwəning əqiwiti jəzmən xundək bolidu. □ 3:13 «həlqing xəhiringdə kız-ayallardək bolup kaldı» — bu ikki bislik gəp. Birinqidin Ninəwə xəhəridiki kəp ərlər xu dəwrədikə padixahı Sardonopoliskə əqixip bəqquiwaz bolup kətti. Sardonopolis əzi ayalqə kiynip yürətti. Bu ixlar Huda aldida əzlrigə jəza elip kelidəqən əqir günah idi. İkkinqidin, jənggə kəlgəndə, Asuriyə həlqi kız-ayallardək qorqup ketip qəqidoanlikini kərsitidu. □ 3:16 «qəkətkə liqinkisi kanat qikirip, uqup ketidu!» — «qəkətkə liqinkisi ... uqup ketidu» dəgənnin mənisə bəlkim Ninəwəning kəp sodigərliri bəxiyə əqir kün qūxkəndə uningə heq yərdəm bərməy, «bikar tələp» qəkətkidək qəqip ketidu; 17-ayətnimu kəring. □ 3:17 «Səning ərbabliring qəkətkilərdək, sərdərliring mijir-mijir qəqkikizlərdək bolidu; mana ular soquk künidə qitlar iqigə kiriwəlip makan kılıdu» — qəkətkilər soquk wəqitlarda «tonglap ketip qalidu», heq midirlimas bolup qalidu. Asuriyəning əskərliri ohxaxla jənggə kirgəndə heq hərəkət kilməy, bəlkim kərkunqtin «ketip qalidu». Andin ular qəqip «uqup ketidu».

Həlking taqlar üstigə tarkilip kətti,
Heqkim ularni yioqmaydu;□
¹⁹ Sening yarang dawasiz,
Sening zəhming eoqirdur;
Həwiringni angliqlanlarning həmmisi üstüngdin qawak qalidu;
Qünki tohtawsiz rəzilliking kimning bexioqa kəlmigəndu?

□ 3:18 «Qopanliring mügdəp kaldı, i Asuriyəning padixahı.... həlking taqlar üstigə tarkilip kətti, heqkim ularni yioqmaydu...» — «qopanliring» yəni «həlq padiqiliring», «həlq baqquqiliring» bəlkim məmləkətning bihətərlikigə məs'ul bolqlanlarnı, yəni padixahning ordısidiki wəzir-wuzralirini kərsitidu. Heqkim tarkilip kətkən Asuriyə həlqidin həwər elip ularni yioqmaydu, baqqmaydu. «Həlking taqlar üstigə tarkilip kətti, heqkim ularni yioqmaydu...» — Asuriyə həlqi tarkitiloqandin keyin hərgiz qaytidin bir əl-yurt bolmioqan.

Həbakkuk

1 Həbakkuk pəyoğəmbər kərgən, uningəya yükləngən wəhiy: —

Həbakkukning dad-pəryadliri

2 Ah Pərwərdigar, qaçanoğə mən Sanga nida qilimən, Sən anglimaysən? Mən Sanga: «Zulum-zorawanlik!» dəp nalə-pəryad kətürimən, Biraq Sən kütquzmaysən.

3 Sən nemixka manga kəbihlikni kərgüzisən, Nemixka japa-zuluməya qarap turisən? Qünki bulanğılik, zulum-zorawanlik kəz aldiddidur; Jənggi-jedəllər bar, Dəwalar kəpəyməktə.

4 Xunga qanun paləq bolup qaldi, Adalət məydanəya həq qıkmaydu; Qünki rəzillər həkkanıy adəmni kəstimakta; Xunga həkümlər burmilinip qikirilidu.

Hudaning jawabi

5 Əllər arisida bolidoğan bir ixni kərüp bekinglar, obdan karanglar, həyranuhəs kəlinglar!

Qünki silərning dəwringlarda bir ix qilimənki, Birsilərgə bayan qiloğan təşqirdimu silər ixənməytinglar.■

6 Qünki mana, Mən heliği mijəzi osal həm aldiraxsan əl kaldiyəlni ornidin turəquzimən;

Əsli əzigə təwə əməs məkanlarni igiləx üqün, Ular yər yüzining kəngri jaylirini besip mangidu;□

7 Ular əzlrining deginini hesab qilidu həm əzini halioğanqə yukiri tutidu;

8 Ularning atliri yilpizlardin ittik, Kəqtə owoğa qikidoğan bərilərdin əxəddiydur; Atlık ləxkərlər atlirini məşqurənanə qarqitidu;

Atlık ləxkərlər yiraqtin kelidu, Ular owoğa xunqəwoğan bürküttək uqur yüridu.

9 Ularning həmmisi zulum-zorawanlikka kelidu; Ularning top-top adəmliri yüzlirini aldioğa bekitip, aloğa basidu, Əsirləni kəmdək kəp yioğidu.□

10 Bərhək, u padixahlarni mazaq qilidu,

■ 1:5 Ros. 13:41 □ 1:6 «Mən heliği mijəzi osal həm aldiraxsan əl kaldiyəlni ornidin turəquzimən,... ular yər yüzining kəngri jaylirini besip mangidu» — kaldiyəlni pəkət 20 yil iqidila nəzərsiz bir əldin, Babil xəhərinə (keyin kaldiyələr «Babilliklər» dəp ataloğan), Ninəwə xəhərinə və Misirni ixəqal qiloğan kərkunqluk bir imperiyəgə aylandı (miladiyədin ilğiriki 615-595-yillar). «Kəxumqə səz»imiznimu kərging. □ 1:7 «Ular əzlrining deginini hesab qilidu həm əzini halioğanqə yukiri tutidu» — ibraniy tilidiki tekisttin muxu ayətni qūxinix səl təs. Əsli jūmlini sezmənsiz əlsək «Ulardin qikqan həküm wə həyiwə əzlikidindur» — yani Hudadin əməs, değən mənini bildüridu. Ular Hudadin həq kərkəmay, nemini halisam xundak qilimən, dəydoğanlar. □ 1:9 «Ularning top-top adəmliri yüzlirini aldioğa bekitip, aloğa basidu,... » — yaki «ularning top-top adəmliri «xərk xamili»dək aloğa basidu,...». Bu jūmlining yənə birnəqə tərgimiliri bar.

Əmirlərnimu nəzirigə almaydu;
 U həmmə istihkamlarni məshirə kildu,
 Qünki u topa-tupraklarni dəwə-dəwə kılıp, ularni ixəjal kildu.□
 11 Xundak kılıp u xamaldək oquyuldap ətidu,
 Həddidin exip gunahkar bolidu;
 Uning bu küq-kudriti əzigə ilah bolup sanilidu.□

Pəyoğəmbərning Hudaşəja boləjan jawabi

12 Sən Əzəldin Bar Boləuqi əməsmu, i Pərwərdigar Hudayim, mening Mukəddəs Boləuqim?
 Biz əlməymiz, i Pərwərdigar;
 Sən uni jazayingni bəja kəltürüx üqün bekitkənsən;
 Sən, i Qoram Tax Boləuqi, uni *bizgə* ibrət kılıp tüzitixkə bəlgiləgənsən.□
 13 Sening kəzüng xunqə oşubarsiz idiki,
 Rəzillikkə karap turmaytung;
 Əmdi nemixkə Sən munapiklik kıləjanlarəja karap turisən,
 Rəzillər əzidin adil boləjan kixini yutuwaləjinida, nemixkə süküt kilisən?
 14 Sən adəmlərni huddi dengizdiki beliklərdək,
 Huddi əzli ri üstidə heq yetəkligüqisi yok əmiligüqi həywanlarəja ohxax kilisən;□
 15 Xu *kaldiy kixi* ularning həmmisini qanggikioəja ilinduridu,
 Ularni əz tori bilən tutuwalidu,
 Ularni yioəma torioəja yioədu;
 Xuning bilən huxal bolup xadlinidu;□
 16 Wə torioəja qurbanlik sunidu,
 Yioəma torioəja isriq salidu,
 Qünki xular arkilik uning nesiwisi mol,
 Nemətliri ləzzətlik boldi.
 17 Əmdi u xu tərکیدə torini tohtawsiz boxitiwərsə,
 Xu tərکیدə əllərni heq rəhim kilmay kəriwərsə bolamdu?

2

Həbakkukning qarari

1 «Əmdi mən öz kəzitimdə turiwerimən,
 Əzümni munar üstidə dəs tikləymən,

□ **1:10** «u həmmə istihkamlarni məshirə kildu, qünki u topa-tupraklarni dəwə-dəwə kılıp, ularni ixəjal kildu» — demək, ular sepilning yenioəja qong bir dəng yasap sepildin artılıp bəstüp kiridu. Babilliklarning əmgək küqi kəp boləqəqka, muxu Addiy usulni kəp qollanəjan.

□ **1:11** «Xundak kılıp u xamaldək oquyuldap ətidu, həddidin exip gunahkar bolidu» — baxka birhil tərjimisi: «xundak kilixi bilən uning rohi əzgirip ketidu; u xu yərlərdin etüp, gunahkar bolidu». □ **1:12** «Sən uni jazayingni bəja kəltürüx üqün bekitkənsən» —

yəki «uni jazayingəja uqraxka bekitkənsən». □ **1:14** «Sən adəmlərni huddi dengizdiki beliklərdək, huddi əzli ri üstidə heq yetəkligüqisi yok əmiligüqi həywanlarəja ohxax kilisən» — əslidə Huda insanni yaratkanda, insan toşruluk «ular dengizdiki beliklər... əmiligüqi həywanlarni... baxkursun» dəgənidi. Həzir Huda zalimlarning insanlarni beliklarning ornioəja qūxürüxigə yol qoyuwatidu. Bu nemə üqün? □ **1:15** «Xu kaldiy kixi ularning həmmisini qanggikioəja ilinduridu» — Asuriyə padixahlirining əsirlərni kalpukliridin ilmək (yəki qanggak) etküzüp, yetiləp mangidioəjan rəhimsiz aditi bar idi; keyinki imperiyə (Babil)ning padixahliri bəlkim ohxax adətə boləjan bolsa kerək.

Uning manga nemə dəydiəlanlığını,
Xuningdək özüm bu dad-pəryadim toqruluk kəndək tegixlik jawab
tepixim kerəklikini bilixni kütüp turimən». □ ■

² Həm Pərwərdigar jawabən manga mundək dedi: —

«Okuşəlanlar yügürsun üqün,
Bu kərüngən alamətni yeziwal;

Uni tahtaylar üstigə enik oyup çiq; □ ■

³ Qünki bu kərüngən alamət kəlgüsidiki bekitilgən bir waqit üqün,
U adəmlərgə ahirətni təlpündüridu,

U yaloğan gəp kilməydu;

Uzunoiqə kəlməy qəlsimu, uni kütkin;

Qünki u jəzmən yetip kelidu, heq keqikməydu. □

⁴ Kara, təkəbburlixip kətküqini!

Uning kəlbi öz iqidə tüz əməs;

Birək həkkanıy adəm öz etiqađ-sadiklikı bilən həyat yaxaydu. □ ■

⁵ Bərhək, xarab uningəja satkənlik kılıdu, —

— U təkəbbur adəm, öydə tinim tapmaydu,

Həwisini təhtisaradək yooğan kılıdu;

U ölümədək heqqağan kanmaydu;

Əzigə barlık əllərnı yioşidu,

Həmmə həlkni əzigə karitiwalidu. □

⁶ Bularning həmmisi keyin u toqruluk təmsilni sözləp,

Kinayilik bir tepixmakni tiləja alidu: —

«Əzining əməsni mening dəp qoxuwaləuqiəja way!

□ 2:1 «... **kəndək tegixlik jawab tepixim kerəklikini bilixni...**» — ibraniy tilida «kəndək tegixlik jawab kərüxnı...». «**Uning manga nemə dəydiəlanlığını, xuningdək özüm bu dad-pəryadim toqruluk kəndək tegixlik jawab tepixim kerəklikini bilixni kütüp turimən**» — baxça birhil tərijimi: «Uning manga nemini eytidəlanlığını, həmdə özümning Uning manga bəridəjan tənbişkə nemə jawab bərixim kerəklikini bilixni kütimən». Heq bolmioşanda, u Hudaning tənbişini kütidu. Həbakkuk pəyoşəmbər kənglidə: «Mening əslidiki dad-pəryadimda bəlkim hatalik yeri boluxi mumkin» dəydu, bar bolsa u hataliklirini etirap kilixkə təyyar turidu. Xunga bizningqə «jawab» bolsa (1) dad-pəryadidiki (bar bolsa) hatalikəja boləjan jawabkarlığını, (2) keyin uning öz okurmənlirigə yaqi əzigə əgəxkən adəmlərgə bərixkə tegixlik jawabning kəndək ikənlikini öz iqigə alidu. U bularnı qüxinix üqün kütüwatidu. Həbakkuk pəyoşəmbərnıng Hudaəja boləjan «jawabi» 3-babta tepilidu. ■ 2:1 Yəx. 21:8 □ 2:2 «**Okuşəlanlar yügürsun üqün, bu kərüngən alamətni yeziwal...**» — ikki manisi boluxi mumkin: — (1) okuşəlan kixi keyin bu həwərnı baxkilarəja yügürüp yətküzsun; (2) okuşəlan kixi hərtürlik kiyinqilik astidimu Mening yolumda yügürsun (massilən, «Zəb.» 119:32, «Yəx.» 40:30-31, «Gal.» 5:7ni kərüng). Biz ikkinqi mənigə mayilmiz. ■ 2:2 Yəx. 30:8 □ 2:3 «**bu kərüngən alamət kəlgüsidiki bekitilgən bir waqit üqün...**» — «bekitilgən» — demək, heqkim (həttə dua arkılıkmu) uni əzgərtəlməydu. «**U adəmlərgə ahirətni təlpündüridu**» — səzmusez tərijimi: «U ahirətkə qarap həsirap nəpəs alidu» (pikrimizqə bu ibarə qongkur təxnəlikni bildüridu). □ 2:4 «**Kara, təkəbburlixip kətküqini! Uning kəlbi öz iqidə tüz əməs**» — hərəkəndək təkəbbur adəm durus, tüz bolalmaydu. «**Birək həkkanıy adəm etiqađ-sadiklikı bilən həyat yaxaydu**» — bu söz Hudaning jawabning əng həlkilik jümlisi. «Koxumqə söz» imiznimu kərüng. ■ 2:4 Rim. 1:17; Gal. 3:11; Ibr. 10:38 □ 2:5 «**Bərhək, xarab uningəja satkənlik kılıdu**» — Babilliklar ahir bərip məyhorluktin Pars imperiyəsi təripidin nabut boldi. Təwrat, «Daniyal pəyoşəmbər» 5-bab wa «koxumqə söz» imizni kərüng. «...**həwisini təhtisaradək yooğan kılıdu**» — «təhtisara» əlgənlərnıng rohliri bəridəjan jay. Babilliklar hər yili təjawuzqilik pılanini tüzəytti. Ahir bərip bu təjawuzqilik əzining mudapiisini ajizlaxturup, Pars imperiyəsi ularnı nabut kildi. «**U ölümədək heqqağan kanmaydu**» — «ölüm» hərədam insanlarning jenini alidu, hərgiz «boldi» deməydu.

(*Bundak ixlar qaçanojiqə bolidu?!)*

Gөрүgə koyoqan nərsilər bilən özini qingdioquqioqə way!»□

7 Səndin jazanə-kərz aloquqilar biraqla kozoqalmamdu?

Seni titrətküqilər biraqla oyoqanmamdu?

Andin sən ularoqə olja bolmamsən?□

8 Sən nuroqun əllərni bulang-talang kıloqanlikiqing tüpəylidin, Həm kixilərning qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə kıloqan zulum-zorawanlikiqing tüpəylidin, Saklinip qaloqan əllər seni bulang-talang kılidu;□

9 Həlakət qanggilidin kutulux üqün, Uwamni yukiriqoqə salay dəp, Nəpsi yoqinap öz jəmətiqə haram mənprəət yioqquqioqə way!

10 Nuroqun həlklərni wəyran kılıp, Öz jəmətiqə ahanət kəltürdüq, Öz jeningoqə qarxi gunah sadir kilding.

11 Qünki tamdin tax nida kılidu, Yaoqqlardın lim jawab beridu: —

12 Yurtni qan bilən, Xəhərni kəbiqlik bilən kuroquqioqə way!»

13 Mana, həlklərning jan tikip tapqan mehnitining pəkət otqa yekiloqə kılinoqanliki,

Əl-yurtlarning əzlrini bihudə həlsiratqanliki, Samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigardin əməsmu?

14 Qünki huddi sular dengizni qaplioqandək, Pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu.□ ■

15 Öz yekiningoqə hərəqni iqküzgüqigə — Üning uyat yeriqə qarixing üqün, Tulumungdin kuyup, uni məst kılouquqə sanga way!□

16 Xan-xərəpning ornida xərməndiqilikke tolisən; Özüngmu iq,

□ 2:6 «**gөрүgə koyoqan nərsilər bilən özini qingdioquqioqə way!**» — «gөрүgə koyoqan nərsilər» deqən ibarə ikki bislik bolup, baxqa bir mənisi «bir dəwə topa» — demək, ular muxu haram nərsilər bilən əzlrini buloqoqanidi. Babil imperiyəsi ayaq asti kıloqan əllər Həbakkukning Babil toqrisidiki bexarətlirini bilip yətkəndin keyin, ular bu ayattiki kinayilik sözləri deqən boluxi mumkin. Səzlər «mərsiyə» (matəm tux munajiti) xəkildə eytilidu.

□ 2:7 «**Səndin jazana-kərz aloquqilar biraqla kozoqalmamdu?**» — «səndin jazana-kərz aloquqilar» deqən sөz ikki bislik bolup, yənə bir mənisi: «(yilandək) seni qakquqilar». □ 2:8

«... **kixilərning qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə kıloqan zulum-zorawanlikiqing tüpəylidin,...**» — «. zemin, xəhər...» — bu isimlər birlik xəkildə (kəplük xəkildə əməs) ipadiləngini həm u zemin, xəhərning nami eytilmioqanlikiqin qariqanda, u ibarə Israil zəmini (Pələstin) həm Yerusalemmi kərsətsə kerək. □ 2:14 «**Qünki huddi sular dengizni**

kaplioqandək, pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu» — bu bayanning ezi Həbakkukning dad-pəryadiqə boloqan qong bir jawabtur. Jahandiki adalətsizliklər xunqə kəp bolioqinini bilən, heq bolmioqanda ahir berip ularning hərbi yöktilidu. Baxqa pəyoqəmbərlərning bexarətliri boyiqə, Babil xəhəri toqrusuluk ixininizki, u ahiri zamanda qayta qurulidu. Əmdi «Pərwərdigarning küni»də, bu ayəttə deyilgəndək «Pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu» wə xunglaxqa Babil qayta kərünməskə yöktilidu. «Qoxumqə sөz»imiznimu kərüng. ■ 2:14 Qel. 14:21 □ 2:15 «**Öz yekiningoqə hərəqni iqküzgüqigə — uning uyat yeriqə qarixing üqün, tulumungdin kuyup, uni məst kılouquqə sanga way!**» — hərəkkəxlər hərdaim baxqılarni hərəkkəxlərgə aylandurməqçi bolidu. Biraq Babilning «baxqıləroqə hərəq iqküzüz» məqsiti ularoqə ezitkuluk kılıp, özigə ohxax bəqqiwəzlik gunəhoqə kirgüzüp, andin ularni asanla kontrol kılıxtin ibarət.

Hətniliking ayan bolsun!

Pərwərdigarning ong qolidiki kədəh sən tərəpkə burulidu,
Xan-xəripingning üstini rəswayıpəslik basidu.□

¹⁷ Liwanşa qılqan zulum-zorawanlıq,
Xundakla haywanlarni kərkitip ularşa yətküzgən wəyranqılıqmu,
Kixilərnin qanlıri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə
qılqan zulum-zorawanlıq tüpəylidin,
Bular sening mijikini qıqırıdu.□

¹⁸ Oyma məbudning nemə paydisi,
Uni uning yasioquqi oyup qıqqan tursa?
Quyma məbudningmu wə uningşa təwə sahta təlim bərgüqining nemə
paydisi —

— Qünki uni yasioquqi öz yasioqinişa tayinidu,
Demək, zuwansız «yok bolqan nərsilər»ni yasaydu?

¹⁹ Yaoşaqqa «Oyoşan!» degən adəmgə,
Zuwansız taxqa «Tur!» degəngə way!
U wəz eytamdu?

Mana, u altun-kümük bilən həlləndi,
Uning iqidə heq nəpəs yoxtur.□

²⁰ Biraq Pərwərdigar Öz mukəddəs ibadəthanisidur!
Pütkül yər yüzi Uning aldida süküt kılsun!□

3

Həbakkukning duasi

¹ Həbakkuk pəyoşəmbərning duasi,
«Xiggaon» ahangida: —□

² «Pərwərdigar, mən həwiringni anglidim, əyminip kərktum.

□ **2:16 «Özüngmu iğ, hətniliking ayan bolsun!»** — «hətniliking ayan bolsun!» degən ibarə adəmning kəttik hijalitini kərsətkinidin baxqa, «Sən Hudaning əhdisiğə wə səzigə yat adəmsən» degən məninimu puritip beridu. Baxqa birhül təjimişi: «Özüngmu (hərak) iğ, pulanglap yikil!». □ **2:17 «Liwanşa qılqan zulum-zorawanlıq, xundakla haywanlarni kərkitip ularşa yətküzgən wəyranqılıqmu,...»** — «Liwan» rayoni gūzəl ormanlıri həm kəpligən hərhil yawayı haywanlıri bilən dangki qıqqan. Babil imperiyəsi miladiyədin ilğiriki 605-yilidiki (Suriyədə yüz bərgən) «Kərxemix jengi»din keyin, (1) Liwandikilərgə wə ətrapidikilərgimu eşir zulum yətküzgən. (2) uningdin baxqa ular qılmaqki bolqan jəngləri dawam kılixi üqün həmdə öz xəhərlirini qurux üqün Liwandin kəp dəl-dərəhləri kesip epkətti. (3) ular yəne kəngül eqix üqünla kəp yawayı haywanlarni rəhimsiz usullar bilən owlidi. Məzkur ayəttiki bu səz bu üq ixni kəzdə tutidu. 2- wə 3-ixtin roxənki, insaniyətninğ təbiyy muhitni obdan asraxqa Huda aldida jawabkarlıki bar. **«Kixilərnin qanlıri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə qılqan zulum-zorawanlıq tüpəylidin,...»** — «...zemin, xəhər,... turuwatqanlar» — 8-ayəttiki ibarigə ohxax, İsrail zemini (Kanaan)ni həm Yerusalemini kərsitidu. □ **2:19 «uning iqidə heq nəpəs yoxtur»** — yaki «uning iqidə heq roh yoxtur». **«Yaoşaqqa «Oyoşan!» degən adəmgə, zuwansız taxqa «Tur!» degəngə way! ... Uning iqidə heq nəpəs yoxtur»** — bu ikki ayət (18-, 19-) Babilliklərnin rəzilikining butpərəslik bilən bəoqlik ikənlikini kərsitidu. 1:7də kərsitilgəndək, öz «hudaliri»ni ezi yasioqandin keyin, ular tirik Hudadin heq kərkmay, əzigə qolaylık «əhlaq-pəzilət» mizanlırini halioşanqə bekitidu. □ **2:20 «Biraq Pərwərdigar Öz mukəddəs ibadəthanisidur!»** — muxu yərdə pəyoşəmbər bəlkim Hudaning asmandiki mukəddəs ibadəthanisini kərsitidu («Zəb.» 7:5, 11:4nimu kəring). □ **3:1 «Xiggaon» ahangida: —»** — «Xiggaon» bəlkim «dolqunluq», «otluq», «axikliq bilən» degən mənidə bolup, bu səz küyning eytilidoşan ahangini bildüridu.

I Pərwərdigar, yillar arisida ixingni qaytidin janlanduroqaysən,
Yillar arisida ixingni tonutqaysən;
Dəroəzəptə boləjiningda rəhimdillikni esinggə kəltürgəysən![□]

3 Təngri Temandin,

Pak-Mukəddəs Boləuqi Paran teəjidin kəldi;
Selah!

Uning xan-xəripi asmanlarni qəplidi,
Yər yūzi uning mədhiyəli bilən toldi;[□]

4 Uning parkirəklikə tang nuridək boldi,
Kəolidin qəqmaq qəqkəndək ikki nur qıkti;
Xu yərdə uning kük-qudriti yoxurunup turidu. [□]

5 Uning aldidin waba,
Putliridin qoşdək yəlkun qıqmaqta idi;[□]

6 U turup yər yūzini mələqləridi;
U qəriwidi, əllərnə dəkkə-dükkigə soldi;
«mənggü taqlar» parə-parə qilindi,
«əbədiy dəng-egizliklər» egildürüldi,
Uning yolliri bolsa əbədiydir.[□]

7 Mən Kuxan kəbilisining qədirlirining parakəndiqiliktə boləjanlikini,
Midiyan zeminidiki pərdilərnə titrək başkanlikini kərdum.[□]

8 Pərwərdigar dəryalarə qəqqikləndimikin?
Sening oşəziyə qəryalarə qəritildimikin?
Kəhring dengizə qəritildimikin?
Atliringə, nijat-qutkuzuxni epkelidəjan jəng hərwiliringə minip

[□] **3:2 «Pərwərdigar, mən həwiringni anglidim,...»** — yəki «Pərwərdigar, mən Səndin həwərnə anglidim,...». «...yillar arisida ixingni tonutqaysən, dəroəzəptə boləjiningda rəhimdillikni esinggə kəltürgəysən!» — «yillar arisida» toşruluk: — Həbakkuk Huda ahirki zamanda Əz uluşlukini kərsitip İsrailni gunahın kutkuzidu, dəp bildi. Biraq həzir «ahirki zaman» əməş; əmdi həzir, «yillar arisida»mu Huda Əz kük-qudritini kərsətkəy! [□] **3:3 «Təngri Temandin, Pak-Mukəddəs Boləuqi Paran teəjidin kəldi»** — «Təman» wə «Paran» Qənaan (Pələstin) zeminining xəkəy jənubida, həzirki «İordaniyə» zeminə qəjaylakşan ikki rayon. Bu yərdə (yəni Sinay teəjida) Musa pəşəyəmbər «mukəddəs kanun»ni qəbul qildi, andin İsrailar Hudaning yetəqiliki bilən Pələstingə qərap yol aldi. Bu sölərgə həm baxqə pəşəyəmbərlərnə yazmilişə qərioşanda, Kutkuzəqə Məsih Əysə yər yūzīgə qəytip kəlgəndimu awwal xu yərgə qūxup, andin İsrailni kutkuzux üqün Qənaanə (Pələstingə) qərap kelidu. «Selah!» — «Selah» bəşən səz bəlkim küy qəloşan wəktida muzikidiki bir «pauza»ni kərsitixi mumkin; xuning dilən uning: — «tohta, oylan!» degən imasi boluxi mumkin. [□] **3:4 «Uning parkirəklikə tang nuridək boldi»** — yəki «Uning parkirəklikə qəqmaqək boldi». [□] **3:5 «Uning ... putliridin qoşdək yəlkun qıqmaqta idi»** — yəki, «Uning ... putliridin pişərin kizitma qıqmaqta idi». [□] **3:6 «U turup yər yūzini mələqləridi»** — yəki «U yər yūzini silkip qoydi». «**əbədiy dəng-egizliklər** egildürüldi» — yəki «əbədiy dəng-egizliklər» oşlitildi. «**Mənggü taqlar**» parə-parə qilindi, «**əbədiy dəng-egizliklər**» egildürüldi, uning yolliri bolsa əbədiydir» — taqlar həm dənglər «əbədiy» turəşdək bolsimu, pəşət tirik Huda Əzi «əbədiydir». Baxqə ikki hil təjimis: (1) «Uning qıxixliri əbədin buyan boləjan» (2) «U kədimki (əbədiy) yollarda mangidu». [□] **3:7 «Mən Kuxan kəbilisining qədirliri... Midiyan zeminidiki pərdilər...»** — «Kuxan» wə «Midiyan» degən ikki əl 3-ayətiki «Təman» wə «Paran» degən rayonlarda idi. Ular İsrailning Qənaanə (Pələstinni) ixəş qilixəşə birinqi qərx qıqşan əllərdin idi («Batur həkimlər» 3- həm 7-bablarnə kəşing).

kəlgənoşəsən![□]

⁹ Sening okyaying ayan kılındi,
Sözüng boyıqə, *İsrail* kəbililirigə iğkən kəsəmliring üqün ayan kılındi!
Selah!

Sən yər yüzini dərya-kəlkünlər bilən ayriwəttəng.[□]

¹⁰ Taqlar Seni kərüp, azablinip toloşinip kətti;
Dolkunlap aqқан sular kəlkündək ötüp kətti;
Qongkur dengiz awazini koyuwetip,
Kollirini yukirişə örlətti.

¹¹ Etiloşan okliringning parkiraқ nurini kərüp,
Palidioşan nəyzəngning yoruklukini kərüp,
Kuyax həm ay öz turaloşusida jim turdi.

¹² Sən aqqıkingda yər yüzidin ötüp yürüş kilding;
Əllərnı oşəzipingdə ziraətnı sokqandək soktung;

¹³ Öz həlkingning nijat-kutқuzuluxi üqün,
Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutқuzux üqün qikting;
Ulını boynioşiqə eqip taxlap,
Rəzilning jəmətining bexini urup-yanjip, uningdin ayriwəttəng;
Selah![□]

¹⁴ Sən uning nəyziliri bilən sərdarlırining bexioşə sanjiding;
Ular dəhxətlik kara kuyundək meni tarkitiwetixkə qikti,
Ularıning huxallıki ajiz məminlərnı yoxurun jayda yalmap yutuxtın
ibarəttur![□]

¹⁵ Sən atlıring bilən dengizdin,
Yəni dəwə-dəwə kılınoşan uluş suların ötüp mangding![□]

[□] 3:8 «Pərwərdigar dəryalaroşə aqqıqlandimikin? Sening oşəziping dəryalaroşə karitildimikin? Kəhring dengizoşə karitildimikin? Atliringoşə, nijat-kutқuzuxni epkelidioşan jəng harwiliringoşə minip kəlgənoşəsən!» — Babil wə Mesopotamiyidiki butpərəslik əpsaniliri boyıqə, dengiz wə dəryalar ularning küqlük butliri yaki jin-xəytanliri turidioşan «koroşan»liri idi. Bu ayət boyıqə Hudaning Əzining küq-қudriti həmmə but wə jin-xəytanlardın zor üstün kərsitilidu.

[□] 3:9 «Sening okyaying... sözüng boyıqə, *İsrail* kəbililirigə iğkən kəsəmliring üqün ayan kılındi!» — baxқа ikki hil tərjimisi: — «Sening okyaying... Sening sözünggə tayanəşan kəbililərgə iğkən kəsəmliring boyıqə ayan kılındi!», yaki: «Sən okyayingni ayan kilding, nuroşun oklarıning elip ketilixini buyrudung». [□] 3:13

«Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutқuzux üqün qikting» — «Məsihing» yaki «Məsih kıləşining» — Hudaning yolyoruqi boyıqə, İsrailoşə yengi bir padixah bekitix üqün uning bexioşə zəytnı meyi sürülüş kerək idi. Muxu murasim «məsih kılınix» dəp wə xu qəşdin baxlap muxu padixah «Hudaning məsih kıləşini» dəp atilatti. Huda Dawut padixahning bir əwladını «məsih kıləşən», bu «Kutқuzəşiqi-Məsih» İsrailni həm barlik dunyani gunahlırindın kutқuzidu, dəp wədə kıləşən. Bizningqə muxu ayattə bu «Kutқuzəşiqi-Məsih» kərsitilidu. «Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutқuzux üqün qikting» — baxқа birhil tərjimisi: «Sən Öz Məsihingni kutқuzux üqün qikting». «... Ulını boynioşiqə eqip taxlap, ...» — yaki «uni (xu jəmətni) ulidin əgzisigiqə eqip taxlap, ...». Bəzi alimlar: «Rəzilning bexi» degən sөz ahiri zamandiki Hudaşə qarşı qikқан, Xəytanning wəkilı boləşan «dajjal»ni kərsitidu, dəp қaraydu. Biz қoxulimiz.

[□] 3:14 «Sən uning nəyziliri bilən sərdarlırining bexioşə sanjiding» — «uning» — «rəzilning jəmətining bexining...» (13-ayət); bəlkim dəjjalni kərsitixi mumkin. «Ular dəhxətlik kara kuyundək meni tarkitiwetixkə qikti» — «meni» — İsrail sөzləydu. Muxu ayəttiki sөzlər ahırqi zamandiki İsrail həlkingning eytkanliri bolsa kerək. [□] 3:15 «Sən atlıring bilən dengizdin, yəni dəwə-dəwə kılınoşan uluş suların ötüp mangding!» — Musa pəyoşəmbər İsrailni Misirdin qikqip yetəkligəndə, ular Kizil Dengizdin ötkən. Dengizdiki sular ularoşə yu eqip ikki tərpidə «dəwə-dəwə» turoşanidi. Kəlgüsi zamandiki wəqə bəlkim buningəşə ohxap ketidu.

16 Mən bularnı anglidim, içi-başrımni titrək basti;
 Awazni anglap kalpuklirim dir-dir kildi,
 Ustihanlirim qirip kətkəndək boldi,
 Putlirimni titrək basti;
 Qünki mən külpətlik künidə,
 Yəni öz həlkimgə tajawuz kıləuqi besip kirkən künidimu,
 Səwr-hatirjəmliktə turuxum kerək. □

17 Qünki ənjür dərihi qeqəklimisimu,
 Üzüm tallirida mewə bolmisimu,
 Zəytun dərihiyə kıləqan əjir yokqa qıqqan bolsimu,
 Etizlar heq həsul bərmigən bolsimu,
 Qotandin qoy padisi üzülgən bolsimu,
 Eoqilda kala padisi yok bolsimu,

18 Mən həman Pərwərdigardin xadlinimən,
 Manga nijatimni bərgüqi Hodayimdin xadlikka qəmülümən, □

19 Pərwərdigar, Rəb, mening küq-kudritimdur;
 U mening putlirimni keyikningkidək kılıdu;
 Meni yukiri jaylirimda mangoquzidu!

(Bu küy nəəmiqilərnəng bexioqa tapxurulup, tarlik sazlar bilən oqulsun).

□ **3:16 «Awazni anglap kalpuklirim dir-dir kildi»** — Həbakkuk «Hudaning awazi» dəp oquq eytmaydu — uningoqa nisbətən angliqudək pəqət birlə awaz bar, halas. □ **3:18 «Manga nijatimni bərgüqi Hodayim...»** — yəki «nijatim boləuqi Hodayim...».

Zəfaniya

1 Amonning oşli Yosiya Yəhudaşa padixah boləjan waqitlarda, Həzəkianing qəwrisi, Amariyaning əwrisi, Gədalıyaning nəwrisi, Kuxning oşli Zəfaniyaşa yətkən Pərwərdigarning səzi: —

Soraqqa tartixning omumiyligi

2 Mən yər yüzidin həmmini kurutuwetimən, — dəydu Pərwərdigar;

3 — İnsan həm haywanni kurutuwetimən, Asmandiki uqar-kanatlar həm dengizdiki beliklarni, Barliq putlikaxanglarni rəzil adəmlər bilən təng kurutuwetimən, İnsaniyətni yər yüzidin üzüp taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar.■

Yəhudaning soraqqa tartixi

4 — Xuning bilən Mən Yəhuda üstigə, Barliq Yerusalemdikilər üstigə qolumni sozimən; Muxu yərdə «Baal»ning kaldukini, «Kəmar»larning namini kaşınlar bilən billə üzüp taxlaymən;□

5 Xundakla əgzidə turup asmandiki jisimlarəşa bax uridoşanlarni, Pərwərdigarəşa bax urup, xundakla Uning nami bilən kəsəm kılıp turup, «Malkam»ning nami bilənmu kəsəm kılıdioşanlarni,□

6 Pərwərdigardin təzgənlərni, Pərwərdigarni izdiməydoşan yaki Uningdin yol sorimioşanlarnimu üzüp taxlaymən.■

7 Rəb Pərwərdigarning huzuri aldida süküt kilinglar;

Qünki Pərwərdigarning küni yekındur; Qünki Pərwərdigar qurbanliqni təyyarlidi, U mehmanlarni «taharət kıldurup» həlal kildi;□

8 Pərwərdigarning qurbanliqning künidə xundak boliduki,

■ 1:3 Yar. 6:7 □ 1:4 «Muxu yərdə «Baal»ning kaldukini, «Kəmar»larning namini kaşınlar bilən billə üzüp taxlaymən» — «Baal» Pələstindikilər qokunidoşan bir but idi. «Baalning kalduki» «Baal» degən butka qokunioşanlardin kəlip qaloşan kixilər. «Kaşınlar» degən Hudaning muqəddəs ibadəthanisida ixləydoşan məhsus «qurbanliq kılıquqılar». «Kəmar»lar bolsa əzliirini butlarəşa beoşixioşan «qurbanliq kılıquqılar» idi («2Pad.» 23:23, «Hox.» 10:5ni kəruşing). Hudaşa etikad kılıquqi adəmlər bolsa, «Huda «Kəmar»larni yokitixi muqərrər» dəp oyliša kerək. Biraq bu ahırki jümlidin qarışanda «**kaşınlar**» birinqi bolup əyibləndi. Səzge qarışanda ularmu butpərəs bolup kaldı. Xunga ular «Kəmar»lardin tehimu əyiblik, «Kəmilər»əşa nisbətən ular həkikətni obdan qüxinixi kerək idi. □ 1:5 «**Malkam»ning nami bilənmu kəsəm kılıdioşanlar...**» — demisəkmü «Malkam» yənə bir but. ■ 1:6 Yəxi. 1:4; 59:13; Yar. 15:6 □ 1:7 «**Pərwərdigar qurbanliqni təyyarlidi, U mehmanlarni «taharət kıldurup» həlal kildi**» — Təwrat dəwridiki qurbanliqlərdin bəzilirini yegili bolatti, qurbanliqlər sunuloşanda mehmanlarni qakirix adəttili ix idi. Biraq 8-9-ayətkə qarışanda, mehmanlarning əzi bu «qurbanliq»ning bir qismi bolidu. Ularni «taharət kıldurux», muxu yərdə «napak nərsilərdin ayriwetix, yuyux» yaki «Hudaşa ayriwetix» degənni bildüridu. Andin ular əzi «qurbanliq» boluxka «həlal» bolidu. «Mehmanlar»ning kəpinqisi bolsa Hudaşa qarxi qıqkanlarning nuroşun jəsətilirini yəydoşan, xundakla əslidə «haram boləjan» kuxlar wə haywanatlar bolidu («Yəx.» 34:6, «Yər.» 46:10, «Əz.» 39:17-19nimu kəruşing).

Mən əmirlərnı, padıxahlarning oşullırını wə yat əllərnıng kiyimlrını kiyıwaloşanlarning həmmisını jazalaymən;□

⁹ Xu küni Mən bosuşıdın dəssımay atlaydıoşanlarnı, Yəni zulum-zorawanlık həm aldəmşılıkka tayınıp, hoşayınılrınıng öylirını toldurıdıoşanlarnı jazalaymən.□ ■

¹⁰ Xu künidə, — dəydu Pərwərdigar, «Belik dərwası»dın «Waydad», «Ikkinşı məhəllə»dın hərkirəxlər, Dəng-eşizliklərdin oşayət zor «gum-gum» kılıp wəyran kılınoşan awazlar anşınıdu.□

¹¹ «Hərkirənglar, i «Oşymanlık məhəllisi»dikilər; Qünki «sodigar həlk»ning həmmisı kılıqlandı, Kümüş bilən qıngdaloşanlar kırıldı!»□

¹² — Wə xu şaqoşa xundak bolıduki, Mən Yerusalemni qıraşlar bilən ahturımən, Arşanglırı üstidə tinoşan xarabək turuşan əndixisiz adəmlərnı, Yəni kenglidə: «Pərwərdigar heq yaxılıknı kılmaydu, yamanlıknımu kılmaydu» deşənlərnı jazalaymən.□

¹³ Əmdi baylıklırı olşa, Öyliri bərşat bolıdu; Ular öylərnı salşını bilən, Ularşa turmaydu;

Üzümşarlarnı bərpa kılışını bilən, Ularınşing xarabını iqməydu.

¹⁴ Pərwərdigarning uluş küni yekındur; Bərşək yekındur, intayın tez yetip kelıdu; Anşla, Pərwərdigarning küning sadası! Yetip kəşəndə palwanmu əməmlık warkıraydu. ■

¹⁵ Xu küni kəşr elip kelıdıoşan bir kün, Külpətlık həm dərd-ələmlık bir kün,

□ 1:8 «Mən əmirlərnı, padıxahlarning oşullırını wə yat əllərnıng kiyimlrını kiyıwaloşanlarning həmmisını jazalaymən» — oşurmənlərnıng esidə barki, Zəfaniya «padıxahning oşlı» idi. Xunşla u bu ordıdikilərnıng əşwalını nəhayiti obdan bilətti. Muxundak «yat əllərnıng kiyimlrını (əjnəbiyşə kiyimni) kiyıwelix» bəlkim butpərəslıkkə yaşı təkəbburlıkkə munasiwətlık şunah bolsa kerək. □ 1:9 «Xu küni Mən bosuşıdın dəssımay atlaydıoşanlarnı, yəni zulum-zorawanlık həm aldəmşılıkka tayınıp, hoşayınılrınıng öylirını toldurıdıoşanlarnı jazalaymən» — Huda muxu yərdə pəyoşəmbər arşılık hurapıyılıknı əyiblışən bolsa kerək. «Öy bosuşısını dəssməslık kerək, yaman bolıdu» deşənlık eniş bir misaldur. (1Sam. 5:4, 5ni kəşung). Ular əslidinlə Təwrattiki muşəddəs şanonuşa hılap boluşun muxundak hurapıy usşak-qıxşək kəşıdigə riayə kılışını bilən, zulumnı heşwəkəşı yok dəp kərkımay kılıwerıdu .

■ 1:9 1Sam. 5:4, 5. □ 1:10 «Belik dərwası»dın «waydad», «Ikkinşı məhəllə»dın hərkirəxlər... — «Belik dərwası» həm «ikkinşı məhəllə» Yerusalemning ximaliy tərıpişə şaylaşşan bolup, xəşərnıng baxşla üş tərıpi tik yar idi, şıjım kəşlə daim ximaliy tərıpidin kelətti. □ 1:11 «Qünki «sodigar həlk»ning həmmisı kılıqlandı, ...» — bu bəlkim kınayılık şəp. İbranıy tilidə «sodigar» wə «Kənaan» deşənlər ohşax bir şəz bilən ipadilınıdu. İsrail həlki əşli butpərəş boluşun «Kənaan həlki»ni Pələstındin (Kənaanədin) həydiwətkənıdi. Bırak İsrail əzi həşır «Hudaning həlki» əməş, bəlki «sodigar həlk» həm «butpərəş bir həlk» bolup şaloşun ohşaydu. Ularınşing kılışun şodisımu Hudaning nəşızidə şarəm ohşaydu. □ 1:12 «Arşanglırı üstidə tinoşan xarabək turuşan əndixisiz adəmlər...» — «arşanglırı üstidə tinoşan xarab» xarab tınıxi üşün uzun wəşit midirılınmay turuxı kerək. Tinoşan «arşanglar», (duş, şəkündə) nəhayiti aqqıq bir nəşə, əlwəttə. ■ 1:14 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəş. 6:12-13

Wəyrançilik həm bərbatlik qüxidiöjan bir kün,
 Zulmätlik həm sürlük bir kün,
 Bulutlar həm qar-qarangövlük bilən qarlanan bir kün,
 16 İstihkamlaxkan xəhərlərgə, sepilning egiz potəylirigə hujum kilidiöjan,
 Kanay qelinidiöjan, aqah signali kətürüliidiöjan bir kün bolidu.□
 17 Mən adəmlər üstigə külpətlərni qüxürimən, —
 Ular qarışulardək yürüdü;
 Qünki ular Pərwərdigaröja qarxi gunah kildi;
 Ularning qanliri topa-qangdək,
 Ularning üqəy-qerirliri pöktək tökülüdü;
 18 Pərwərdigarning kəhri qüxkən künidə altun-kümüxliri ularni
 kutquzalmaydu;
 Bəki pütkül jahan Uning özəzəp oti tərripidin yəwetilüdü;
 Qünki U barlik yar yüzidikilərnin üstigə mutlək bir həlakət, dəhşətlik
 bir həlakət qüxürüdü.□ ■

2

1 Yiojilinglar, özünglarni yiojinglar, i nomussiz «yat əl»,□
 2 Yarlik qikkuqə,
 Kün topandək tez ötüp kətküqə,
 Pərwərdigarning aqqik özəzipi üstünglərgə qüxküqə,
 Pərwərdigarning özəzipini elip kelidiöjan kün üstünglərgə qüxküqə,
 3 Pərwərdigarni izdənglar, i Uning həkümlirini ada kilöjan zemindiki
 kəmtərlər;
 Həqkanıylikni izdənglar, kəmtərlikni izdənglar;
 Ehtimal silər Pərwərdigarning özəzipi bolöjan künidə panah tapkan
 bolisilər.■

Əlarning soraqça tartilixi

4 Qünki Gaza taxlanöjan bolidu,
 Axkelon wəyranə bolidu;
 Ular Axdodtikilərnə qüx bolmayla həydiwetüdü;
 Əkron yulup taxlinüdü.□
 5 Dengiz boyidikilər, yəni Kərət elidikilərgə way!
 Pərwərdigarning sözi sanga qarxidur, i Kanaan, Filistiylərnin zemini!

□ **1:16 «aqah signali kətürüliidiöjan bir kün bolidu»** — yaki «jəng warkiraxliri kətürüliidiöjan bir kün bolidu». □ **1:18 «mutlək bir həlakət, dəhşətlik bir həlakət»** — yaki «mutlək bir həlakət, qakmaqətək bir həlakət». ■ **1:18** Pənd. 11:4; Əz. 7:19; Zəf. 1:14-16 □ **2:1 «Yiojilinglar, özünglarni yiojinglar, i nomussiz «yat əl»**» — «yat əl» muxu yərdə İsrail həlki Hudaöja nisbətən butpərəs bir yat əlgə ohxaydu, degənlik. Ularning «yiojilixi» bəlkim jamaəttə bolup dua-tilawət bilən Hudani izdəx üqün bolsa kərək. İbraniy tilidiki «yiojilinglar» degən bu peil adətə pəkət «pahal yiojwelix»ni kersitüdü, bu muxu yərdə intayin kinayilik gəp bolup, İsrail pahalədək bir həlk, Hudaning otida tezla köydürülüş hətiridə turüdü, degənlik (2-ayətni kərüng). ■ **2:3** Zəb. 27:5; 32:5-7 □ **2:4 «Qünki Gaza taxlanöjan bolidu, Axkelon wəyranə bolidu; ular Axdodtikilərnə qüx bolmayla həydiwetüdü; Əkron yulup taxlinüdü»** — bu xəhərlər Filistiyədiki bəx qəng xəhərnin tətii. Ularning tərtipi ximaldin jənubқа bolup, hujum ximaliy tərripidin kelidiöjan ohxaydu. «Axdodni qüx bolmayla həydiwetüdü» degən jümlə bəlkim hujum ətigəndə baxlinip qüx boluqə qəlibilik tamamlinidiöjanlıqini kersitüdü. Baxқа birhil qüxənqisi, hujum qüx waqtida, yəni adəm uhlojan waqtitta kilinüdü, «Ular Axdodni qüxtə həydiwetüdü» degənlik.

Ahələng qalmaqatda Mən seni həlak qilimən.□

⁶ Dengiz boyı padiqılar üçün qimənzar,
Koy padiliri üçün qotanlar bolidu;

⁷ Dengiz boyı Yəhuda jəmətining qaldisi igidarqılıqıda bolidu;
Axu yərdə ular ozuklinidu;

Axkelonning öyliridə ular kəq kirgəndə yatidu,
Çünki Pərwərdigar Hudasi ularning yenioğa berip ulardin həwər elip,
Ularnı asarəttin azadlıqqa erixtüridu.□

⁸ Mən Moabning dəxnimini, Ammoniylarning həkəratlirini anglidim;
Ular xundəq kılıp Mening həlqimni mazaq kılıp,
Ularning qeğralirini paymal kılıp mahtinip kətti.

⁹ Xunga Mən Öz həyatim bilən kəsəm qilimənki, — dəydu samawi
qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, Israilning Hudasi,

Moab jəzmən huddi Sodomdək,
Ammoniylar huddi Gomorradək bolidu —
Yəni qakqaklar wə xorluklar kaplanəqan jay, daim bir qəl-jəzirə bolidu;
Həm həlqimning qaldisi ulardin olja alidu,
Kəwmimning qəloqanliri bularəqə igə bolidu.□

¹⁰ Ularning təkəbburluqidin bu ix bexioğa kelidu,
Çünki ular samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning
həlqini mazaq kılıp mahtinip kətti.

¹¹ Pərwərdigar ularəqə dəhşətlik bolidu;
Çünki U yər yüzidiki butlarning həmmisini qurutiwetidu;
Xuning bilən əllər, barlıq qət araldikilər hər biri öz jayida Uningəqə ibadət
qilidu.

¹² I Efiopiylər, silərmu Mening qiliqim bilən öltürülsilər.□

¹³ U qolini sozup ximaləqə təgküzüp, Asuriyəni həlak qilidu,
Ninəwə xəhirini wəyrənə, qəl-bayawandək kəhətqilik jay qilidu.□

¹⁴ Uning otturısında qarwa padiliri,
Xundəklə həywanlarning hərhilliri yatidu;
Qəl huwquxi, qırkiriəqə huwquxlar uning tüwrük baxlirida qonidu;
Deriziliridin sayraxlar anglinidu;

Bosuqilirida wəyrənilik turidu;
Çünki U buning kedir yaəqəq nəqixlirini oquqçilikdə qalduridu;

¹⁵ Mana bu əndixisiz yaxap kəlgüqi xad-huram xəhər,
Kənglidə: «Mənla bardurmən, məndin baxqa biri yəqətur» degən xəhər —

□ **2:5 «dengiz boyidikilər, yəni Kərat elidikilərgə way!»** — bu sözmü Filistiyəlgə qaritiləqan. «Kəratlar» bəlkim «Kret»dikilər degən mənədə. Ularning əsli yurti (Ottura Dengizdiki) Kret arili idi. □ **2:7 «ularning yenioğa berip ulardin həwər elip,...»** — ibraniy tilidə: «ularnı yəqlap...» degən sözlər bilənla ipadilinidu. □ **2:9 «Moab jəzmən huddi Sodomdək, Ammoniylar huddi Gomorradək bolidu...»** — oqurmənlərnin əsida boluxi mümkinki, Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini rəzillikli ri tüpəylidin asmandin ot quxürüp wəyrən qiliwətkən. □ **2:12 «I Efiopiylər, silərmu mening qiliqim bilən öltürülsilər»** — bu bexarəttin təhminən 80 yildin keyin «Kambusis II» Efiopiyyəgə təjawuz qildi (miladiyədin ilğiriki 525-yili). Bexarət bu wəqəni yəki bolmisa ahirki zamandiki bir wəqəni kərsitixi kərak. □ **2:13 «U qolini sozup ximaləqə təgküzüp, Asuriyəni həlak qilidu, Ninəwə xəhirini wəyrənə, qəl-bayawandək kəhətqilik jay qilidu»** — bu bexarətlər (12-15-ayətlər) Zəfaniyaning səzliridin pəkət birnəqəqə yildin kiyim əməlgə axuruloqan. Miladiyədin ilğiriki 612-yili, büyük Asuriyə imperiyəsi paytahti Ninəwə bilən billə pütünlən bərəbat qilindi. Efiopiyyə baxqa yurtlardin yirək bolsimu, kəttik hujuməqə uqridi (12-ayət). Zəfaniyaning bu səzining əməlgə axuruloqlığını kərgən kixilər uning «Pərwərdigarning küni» toqruluq boləqan bexarətliri həm baxqa bexarətlirininə bəribir ahirida əməlgə axurulidu, dəp bilgən boldi.

U xunçilik bir wəyranə, haywanlarning bir konaloqusi bolup qaldioqu!
Uningdin otuwatqanlarning həmmisi üxkırtidu,
Kolini silkiydu.□

3

Yerusalemning sorakqa tartilixi

¹ Asiylik kilouqi, buloqanoqan, jəbir-zulum yətküzgüqi xəhərgə way!

² U awazni anglimidi, tərbiyini qəbul kılmidi;
Pərwərdigarəşa tayanmidi, Hudasioqə yəqinlaxmidi.□

³ Uning otturısında boləqan əmirilrining həmmisi hərkirəydiəqan xirlar,
Uning sorakqiliri bolsa kəqliki owlaydiəqan, ətigini oqajiliəqudək həqnrəsə
kaldurməydiəqan bərilərdur;■

⁴ Uning pəyoqəmbərliri wəzinsiz, asiy kixilər;
Uning kaqinliri muqəddəs ibadəthanini buləyaydiəqanlar,
Təwrat-kanunioqə buzoqunçilik kilidiəqanlar.□ ■

⁵ Həkkəniy Pərwərdigar uning otturisi didur;
U həq həkkəniyətsizlik kılməydu;
Hər ətigəndə adil həkümünü ayan kilidu;
Həkümidə kəmqilik yəqtur;
Biraq namərd adəm həq nomusni bilməydu.□ ■

⁶ — Mən əllərni üzüp taxliwətkənmən,
Ularning istihkam potəyliri wəyranidur;
Koqilirini həqbir adəm ətmigüdək kilip harabə kiləqanmən;
Xəhərliri adəmzatsiz, həq turoquqisi yəq kilinip həlak boləqan.□

⁷ Mən: «Pəqət Məndin kərkunglar, tərbiyini qəbul kılinglar» — dedim.
Xundaq boləqanda uningəşa həmmə bəkitkənlirim quxürülməy, makani
həq haniwəyran bolmas.
Biraq ular baldurla ornidin turup, həmmə ixlirini haram kiliwətti.□

□ **2:15 «Uningdin otuwatqanlarning həmmisi üxkırtidu, kolini silkiydu»** — bu hərikətlər bəlkim həyran boləqanlik yəki mazək kiləqanlikni bildüridu. □ **3:2 «Asiylik kiləuqi, buləqanoqan, jəbir-zulum yətküzgüqi xəhərgə way! (1-ayət) U awazni anglimidi, tərbiyini qəbul kılmidi»** — bu sözlərni angliəuqi Yerusalemdikilər bəlkim Zəfaniya yənə Asuriyəning gunəhlirini əyibləwatidu, dəp oylixı mumkin idi. Biraq keyinki sözliridin angliəuqular tuyuqsiz: «Uning əyibligini Ninəwə əməs, bəlkı biz Yerusalemdikilər ikənmiz!» dəp həyran kəloqan, xundaqla hapa boləqan boluxı mumkin idi. «Awaz»ning kimning ikənlikini Zəfaniya pəyoqəmbər deməydu; qünki uningəşa nisbətən bu dunyada angliəudək pəqət birlə awaz bar, yəni Pərwərdigarningkidur. ■ **3:3** Pənd. 28:15; Əz. 22:27 □ **3:4 «Uning pəyoqəmbərliri wəzinsiz, asiy kixilər; uning kaqinliri muqəddəs ibadəthanini buləyaydiəqanlar»** — «pəyoqəmbərliri» bolsa sahta pəyoqəmbərlər, əlwəttə. «Kaqinlar» muqəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus kurbanlikni keydürgüqi hadimlar. ■ **3:4** Yər. 23:11, 32; Həx. 9:7.

□ **3:5 «həkümidə kəmqilik yəqtur»** — yəki «U (Pərwərdigar) həkümilrini ada kılməy kəlməydu». ■ **3:5** Qan. 32:4 □ **3:6 «Mən əllərni üzüp taxliwətkənmən, ularning istihkam potəyliri wəyranidur xəhərliri adəmzatsiz, həq turoquqisi yəq kilinip həlak boləqan»** — yat əllər arisidiki bu wəqələr, xühşisizki, İsrailəşa sawək, aqəş wə misal boluxı kərak idi. □ **3:7 «Xundaq boləqanda uningəşa həmmə bəkitkənlirim quxürülməy, makani həq haniwəyran bolmas. Biraq ular baldurla ornidin turup, həmmə ixlirini haram kiliwətti»** — baxka birhül tərjimisi: «Undaq boləqanda uningəşa berilidiəqan həmmə jazaliri nemə boluxidın kət'iyəzər, uning makani həq üzülməydu». «**Biraq ular baldurla ornidin turup, həmmə ixlirini haram kiliwətti**» — demək, tiləqə elinəqan «haram ixlar»ni kilixkə nəhayiti aldirawatqanıdi.

Barlik əllərnin soraxqa tartilixi

8 Xunga Meni kütüŋlar, — dəydu Pərwərdigar,
 Mən guwahlik berixkə ornumdin qozqaloqan küngiqə —
 Qünki Mening qararim — əllərnı yoxix,
 Padixahlıqlarnı jəm kılıxtin ibarətki,
 Ularning üstigə kəhrimni,
 Həmmə dəhxətlik aqqıqimni bexiqə təküx üqündur.
 Qünki yər yüzinıg həmmisi aqqıq oşəzipimning oti bilən
 keydürüwetilidu.□

İsrailning əsligə kəltürülüxi, əllərnin Hudaning yeniqə kelixi

9 Qünki xu tapta barlik əllərnin Pərwərdigarining namioqə nida kılıp
 qakirixi üqün,
 Üning hizmitidə bir jan bir tən boluxi üqün,
 Mən ularning tilini sap bir tiloqə aylandurımən,
 10 Qünki Efiopiyə dəryalirining nerisidin Mening dua-tilawətqilirim,
 Yəni Mən tarqatqanlarning kızı,
 Manga sunuloqan hədiyəni epkelidu.□

İsrailning Hudaning Rohida «kaytidin tuquluxi»

11 Xu küni sən Manga asiylik qiloqan barlik qilmixliring tüpəylidin iza
 tartıp kəlməysən;
 Qünki xu tapta Mən təkəbburlukungdin huxallinip kətkənlərnı arangdin
 elip taxlaymən,
 Xuning bilən sən muqəddəs teqim tüpəylidin həlingni ikkinqi qong
 kilməysən;□
 12 Wə Mən arangda kəmtər həm miskin bir həlkni qaldurımən,
 Ular Pərwərdigarning namioqə tayinidu.
 13 İsrailning qəldisi nə kəbihlik kilmaydu,
 Nə yaloqan səzliməydu,
 Nə ularning aşzidin əldəmqi til tepilmaydu;
 Ular bəlki ozuklinip, yatidu,
 Həqkim ularni qorqutmaydu.□

İsrailning kaytidin yoxilixi — ahirki zamandiki xad-huramlik bir küy

14 Yayrap-yaxna, i Zion kızı!
 Təntənə kılıp warqira, i İsrail!
 Pütün kəlbinq bilən huxal bolup xadlan, i Yerusalemning kızı!■
 15 Pərwərdigar seni jazalaydıqan həkümlərnı elip taxlıdi,

□ **3:8 «Mən guwahlik berixkə ornumdin qozqaloqan küngiqə...»** — «guwahqilik berixkə...» degənnin baxqa birhıl təjımisi «ownı elixkə...». □ **3:10 «Efiopiyə dəryalirining nerisi...»** — Efiopiyə nəhayiti qət jay bolup, towa kılıx pırsiti jəhənnin qətlirigiqə bolidu, dəp kərsitidıqan bir misəldur: **«Mening dua-tilawətqilirim, yəni Mən tarqatqanlarning kızı...»** — bəlkim tarqılıp kətkən, əmma towa qiloqan İsrailarnı kərsitidu: «Pərwərdigarning küni» xunqə dəhxətlik bolıqını bilən (8-ayət), 9-10-ayətiki bexarətlər Hudaning məhri-xəpkitigə həttə xu künidimu erixix imkanıyiti barlıqını ispatlaydu. □ **3:11 «muqəddəs teqim tüpəylidin»** — yaki «muqəddəs teqimda» yaki «muqəddəs teqim üstidə». □ **3:13 «İsrailning qəldisi nə kəbihlik kilmaydu»** — «İsrailning qəldisi» Təwrəttiki pəyqəməbərələrnin kitablırida kəp kərülidıqan tema yaki mawzudur. İsrail həlkining kəp qısmı Hudadin yıraklıxıp kətkən bolsimu, ular arisida Hudaning məhri-xəpkiti bilən, Əzigə sadıq bir «qəldi»ning həman hərdəim tepilidıqanlıqı kərsitilidu. ■ **3:14** Zək. 9:9

Düxminingni qayturuwətti;
 Israilning padixahı Pərwərdigar arangdidur;
 Yamanlıqni ikkinçi kərməysən.

16 Xu küni Yerusaleməyə eytiliduki,
 «Qorqma, i Zion!

Qolliring boxap, sanggilap kətmisun!

17 Pərwərdigar Hudaying arangda,
 Qutkuzidioğan kudrət Igisidur!

U xadlık bilən üstüngdə xadlinidu;
 Öz mehır-muhəbbitidə aram alidu;

Üstüngdə nahxilar eytip yayrap-yaxnaydu.

18 jəmiyət sorunliridiki nomussiz ibadət tüpəylidin aranglardin azablanoğanlarni yiojımən;

Bularning xərməndilikliri ularoğa eoğır kelətti.□

19 Mana, Mən xu tapta seni harlioğanlarning həmmisini bir tərəp qilimən,
 Aqsak boloğan kızni qutkuzimən;

Talaşğa həydiwetilgən kızni yiojımən;

Dəl ular horlanoğan barlık zeminlarda ularni *Əzümgə* mədhiyə
 kəltürgüqi, xəhrət bolouqi kılıp tikləymən.□

20 Mən xu tapta, yəni silərnı yiojkan waqıtta, silərnı *oygə* epkelimən;
 Qünki Mən köz aldinglarda silərnı asarəttin azadlıkğa qıkaroğınimda,
 Silərnı yər yuzidiki barlık əllər arisida xəhrətlik, *Əzəmgə* mədhiyə
 kəltürgüqi qilimən,
 — dəydu Pərwərdigar.□

□ 3:18 «jəmiyət sorunliridiki nomussiz ibadət tüpəylidin aranglardin azablanoğanlarni yiojımən; bularning xərməndilikliri ularoğa eoğır kelətti» — ayətning birnəqqə tərjimiliri bar. Bizningə mənisı xuki, ibadət sorunlirida boloğan sahtipəzlik, ar-nomussizliklər sorunoğa qatnaxқан ihlasmənlərnı nəhayiti azablioğan, ular buningoğa qidimay muxu həytlaroğa, ibadət sorunlirioğa qatnaxmay tarkılıp kətkənidi. Xunga Huda: «Mən ularni yiojımən» — dəydu. «Yəx.» 1:13ni kəring. □ 3:19 «Aqsak boloğan kızni qutkuzimən; talaşğa həydiwetilgən kızni yiojımən» — «kız» muxu yərdə Israilni kərsitidu. «...ularni *Əzümgə* mədhiyə kəltürgüqi, xəhrət bolouqi kılıp tikləymən» — yaki «...ularni təripləx obyektı wə nam-xəhrətlik kılıp tikləymən». □ 3:20 «Silərnı ...xəhrətlik, *Əzəmgə* mədhiyə kəltürgüqi qilimən» — yaki «Silərnı... nam-xəhrətlik wə təripləx obyektı qilimən».

Hagay

Birinchi wəhiy wə halkning inkasi

¹ Darius padixahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni, Pərwərdigarning sözi Hagay pəyoqəmbər arqilik Xealtialning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəlgə həm Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuaşa kəldi: —□

² Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu həlk: «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning öyini qurux waqti tehi kəlmidi» — dəydu.□

³ Wə Pərwərdigarning sözi Hagay pəyoqəmbər arqilik kelip mundak deyildi: —

⁴ Bu öy tehiqila harabə tursa, bu silər tahtaydin bezəlgən öyliringlarda yaxaydiəjan waqitmu?□

⁵ Mana, Pərwərdigar mundak dəydu: — Kiliwatqininglar üstidə kəngül qoyup oylininglar!

⁶ Terioqininglar kəp, yioqwalidioqininglar az;

Yəysilər, birak toymaysilər;

Iqisilər, birak qanmaysilər;

Kiyisilər, birak heqkandak illimaysilər;

Ix həkqi aloquci bolsa,

Huddi ix həkqini təxük həmyanoqa saləjanəqa ohxaxtur.■

⁷ — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu:

Kiliwatqininglar üstidə kəngül qoyup oylininglar!

⁸ Taşka qikip, yaşaqnı elip kelinglar; öyni qurunglar; xundak kilsanglar Mən uningdin hursən bolimən, xan-xərapkə eriximən, — dəydu Pərwərdigar.

⁹ — Silər kəpni küttunglar, mana, erixkinglar az boldi; uni öygə epkəlgininglarda, Mən uni püwləp yokattim; bu nemə üqün? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar —

— Qünki Mening öyümning harabə boləqinoqa qarimay, öz öyünlarni selixka yügürüxüp yürüwatisilər.

□ **1:1 «Darius padixahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni»** — «Darius padixah», yəni «Darius Hispastes» (miladiyadin ilgiriki 521-485-yillar). Bu kün miladiyadin ilgiriki 520-yili, 29-awoqust idi. «Altinchi ay» — Muqəddəs Kitabta yil, aylar tiləqa elinoqanda, Yəhudiylarning kona kalendari boyiqə hesablinidu («Təbirlər»-nimu kəring). **«altinchi aynning birinchi kuni»** — hər aynning birinchi kuni heyt bolatti, Yerusalemda bu səzni angliəjan kixilər bəlkim az bolmisa kerək. **«bax kahin Yəxua»** — «kahin» muqəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus qurbanliqni kəydürgüci hadim. □ **1:2 «Bu həlk; «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning öyini qurux waqti tehi kəlmidi» — dəydu»** — muqəddəs ibadəthanini qayta qurux hizmiti 15 yil ilgiri baxlanəqandi, birak həlk baxka əsərləning təhditigə uqrap, qurux hizmitidin qol tartqanidi («Əzra», 3-5-bablarni kəring). □ **1:4 «tahtaydin bezəlgən öyliringlar»** — «tahtaydin bezəlgən» degən bu səz Təwratta pəkət Sulayman qurəjan muqəddəs ibadəthanining bezilixi wə «Yəhoəhaz padixah»ning ordisining bezilixini təswirləx üqün bir qətim ixlitilgen. Xuningdin kərimizki, həlkələr bəlkim muqəddəs ibadəthanini quruxka 15 yil ilgiri təyyarliəjan yaşaqnı hazır öz öylirini bezəx üqün ixlətməktə. Xunga ularning ikki gunaqi bar idi: (1) Hudaning öyini quruxni keqiktürüx; (2) Hudaning öyi üqün təyyarlap qoyuləjan yaşaqnı öz öyliri üqün ixlitix. ■ **1:6**

Qan. 28:38; Mik. 6:14, 15.

¹⁰ Xunga üstünglarda asmanlar xəbnəmni bərməydu, zeminmu həsulini bərməydu; □ ■

¹¹ Mən zeminə, taqqa, ziraətlərgə, yengi xarablarə, zəytun meyiə, tupraqning ündürmilirigə, insanlarə, mal-waranlarə wə qollardiki barlik əjirlərgə kurojaqçılıqni çakirdim. □

¹² Xuning bilən Xealtielning oqli Zərubbabəl həm Yəhozadakning oqli bax kahin Yəxua wə həlkning kəldisining həmmisi Pərwərdigar Hudasing awaziə, xuningdək Pərwərdigar Hudasing Hağay pəyoəmbərni əwətixi bilən, uning səzlrigə kulak saldi; həlk Pərwərdigar alda kərkti.

¹³ Andin Pərwərdigarning əlqisi Hağay Pərwərdigarning həwirini həlkəyəyətküzüp:

— «Mən silər bilən billidurmən» — dəydu Pərwərdigar, — dedi. ¹⁴ Wə Pərwərdigar Xealtielning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəlning rohini, xundakla Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuaning rohini həm həlk kəldisining hər birining rohini kəzojidi; ular samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Hudasing əyigə kelip ixlidi.

¹⁵ Bu Darius padixahning ikkinçi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi küni idi. □

2

Ikkinçi wəhiy — riqəbətəndürüx

¹ Yəttinqi ayning yigirmə birinçi küni, Pərwərdigarning səzi Hağay pəyoəmbər arkilik kelip mundak deyildi: □ ² — «Xealtielning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəl, Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuaəgə həmdə həlkning kəldisioəgə səz kilip ulardin: —

³ «Aranglardin əyni qəoqdiki xan-xərapətə boləjan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər həzir uningəgə kəndak kərayasilər? Nəziringlarda u həqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — dəp soriojin. □ ⁴ — Birək həzir, i Zərubbabəl, jasarətlik bol, — dəydu Pərwərdigar, — Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxua, jasarətlik bol; zemindiki barlik həlk, jasarətlik bolup ixlənglar, — dəydu Pərwərdigar.

□ **1:10** «Xunga üstünglarda asmanlar xəbnəmni bərməydu» — xəbnəm, bolupmu 8- wə 9-ayda pixidiəjan məwə yaki axliqni yegiləxtin saqlaxta muhim rol oynaydu. ■ **1:10** Kan. 28:23

□ **1:11** «Mən zeminə, taqqa, ziraətlərgə, ... kollardiki barlik əjirlərgə kurojaqçılıqni çakirdim» — «kurojaqçilik» (ibraniy tilida «horəb») həm «harabə» degənlər bir-birigə ohxap ketidiəjan səzlər — Hudaning əyi «harabə» bolsa, ularəgə «horəb» (kurojaqçilik) bolidu. □ **1:15**

«Bu Darius padixahning ikkinçi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi küni idi» — Hağay bəxarət bərip, həlk Hudaning əyidə ix baxliəuqə 23 kün etti. Bu wəqit həsul yiojidiəjan pəsil boləjaqqa, ix bəlkim həsulni yiojip boləqandin keyin baxlanəjan. □ **2:1** «Yəttinqi ayning yigirmə birinçi küni» — bu kün «kəpilər həyti» («kəpə tikix həyti»)ning əng ahirki küni bolup, həlkning xəp bir qismi Yerusalemda boləjan bolux kerək. □ **2:3** «Aranglardin əyni qəoqdiki xan-xərapətə boləjan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər həzir uningəgə kəndak kərayasilər? Nəziringlarda u həqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — Sulayman padixah saləjan həywətlik muqəddəs ibadəthana (miladiyədin ilgiriki 587-yili) Babil təripidin wəyran kilinəjan. Bu wəqə Hağay səz kiləjan wəqəttin 67 yil ilgiri boləjaqqa, əsli ibadəthanining xan-xəripi yengi ibadəthanioəgə kərayidiəjan bəzi bowaylarning esidin qikmiəjan boluxi kerək.

«əyni qəoqdiki xan-xərapətə boləjan bu əy» wə «uningəgə kəndak kərayasilər?» degən səzlər ispatlayduki, Huda nəziridə məyli Sulayman kuroəjan yaki bu wəqəttiki həlk kuroəjan ibadəthana bolsun, hər ikkisini «bir» dəp həsəblaydu.

— qünki Mən silər bilən billidurmən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

⁵ — Misirdin qıkkān waqtınglarda silərgə əhdə kıləjan səzüm wə Mening Rohim aranglarda turup kəldi; hərgiz qorkmanglar.

⁶ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: —

— Yanə pəkət azəjına waqtın keyin Mən asmanlar, yər yūzi, dengiz həm kuruklukni təwritimən; □ ■

⁷ Mən bərlək əllərnı təwritimən; nətijidə əllərnıng sərhil ətiwar nərsiliri elip kelinidu. Mən muxu əyni xan-xərpəkə toldurimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

⁸ — Kümüş Meningki, altun Meningki, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

⁹ — Bu əyning keyinki xan-xəripı əslidikidin zor bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, — wə Mən muxu yərdə aramlıq-hatırjəmlıknı ata kılıimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □ ■

Üqinqi wəhıy — Hudaning xəpki wə bərikiti

¹⁰ Darius padixahning ikkinqi yili, tokkuzinqi əyning yigirmə tətinqi küni, Pərwərdigarning səzi Haqay pəyqəmbər arkilik kelip mundak deyildi: —

¹¹ «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu:

Kahınlarəja səz kilip ulardin Təwrat-kanuni toqruluk: —

¹² «Birsi toning etikidə «Hudaəja ataləjan gəx»ni kətürüp ketiwatkinida, uning etiki nanoəja, ımaəqə, xarabəka, zəytun mayəja yaki həkəndak ax-ozukəka mundakla tegip kətsə, undakta u nərsilər «Hudaəja ataləjan» bolamdu?» — dəp sorioqın.

Kahınlar jawabən: «Yak» — dedi. □

¹³ Wə Haqay: «Birsi jəsətkə tegip «napak» boləjan bolsa, u bu ax-ozukning kəysibirigə təgsə, undakta ax-ozuk napak bolamdu?» — dəp soridi.

□ **2:6** «... asmanlar, yər yūzi, dengiz həm kuruklukni təwritimən» — muxundak səzlər baxəka pəyqəmbər yazmiliridimu tepilidu (məsilən, «Yəxaya» 13-bab, «Yərəmiya» 4- həm 10-bab, «Yoel» 2-bab, «Naəum» 1-babta). Xübhisizki, bular «Pərwərdigarning küni», yəni ahirik zamanni kərsitidu. ■ **2:6** Ibr. 12:26,27 □ **2:8** «Kümüş Meningki, altun Meningki, — dəydu ... Pərwərdigar» — xu dəwrədə dunyadiki kəp kəsim altun-kümüş Pars imeriyaşining kolida idi. Məzkur bəxarəttin azrakla bir məzgildin keyin, Pars imperatori Darius tərpidin:

«İsrailning ətrapidiki yurtlardin imperatorəja elinəjan bajlarning qong bir kəsimni ayrip, bu pulni «Pərwərdigarning əyini qiraylık yasax üqün ixlitix kərək...» deəjan bir yarlık qūxürüldi («Əzra» 4-6-babni, xundakla «koxumqə səz»imizni kərug). □ **2:9** «Bu əyning keyinki xan-xəripı əslidikidin zor bolidu» — bu bəxarəttning əməlgə axuruluxi nəhayiti əjayib boldi. Səz kəp boləqaqəka, xərəini «koxumqə səz»imizgə kəyduq. ■ **2:9** Mis. 23:20-22; Yər. 31:31-34; Əz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luəka 1:76; 7:27; Yə. 2:13-17; Yəx. 40:3; Ibr. 8:6; 12:24 □ **2:12** «birsi toning etikidə «Hudaəja ataləjan gəx»ni kətürüp ketiwatkinida, uning etiki .. həkəndak ax-ozukəka mundakla tegip kətsə, undakta u nərsilər «Hudaəja ataləjan» bolamdu?» — «Hudaəja ataləjan gəx» (yaki «mukəddəs gəx») — Musa pəyqəmbərgə qūxürülgən kanun boyiqə, birsi Hudaəja «əunah kurbanliqi» («əunahni tilidəjan kurbanliq»), «inaq kurbanliqi» yaki «kurbanliqi»ni kıləjanda, bu kurbanliklardin məlum parəgə gəx kurbanlik kılmaqı boləjan kixining yardimidə boləjan kahınəja ayrip bərligən. Bu gəx «Hudaəja ataləjan gəx» (yaki «mukəddəs gəx») dəp ataləjan, bu gəxni pəkət kahın wə uning ailisidikilər yeyixəka bolidu.

Kahinlar jawabən: «U napak bolidu» — dedi.□

14 Andin Haqay jawabən mundak dedi: —«Pərwərdigar: «Əmdi bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaktur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hər bir sunoqanlirimu napaktur» — dəydu.□

15 — Əmdi hazır kəngül qoyup oylininglar —

Bügündin baxlap, muxu waqtin tartip kəringlar — taki Pərwərdigarning ibadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuluqə,

□ 16 xuningdin ilgiriki künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axliqni alojili kəlgəndə, mana pəkət on kürila çiqti; birsi xarab küpidin əllik komzək alojili kəlsə, mana pəkət yigirmə komzək çiqti.□ 17 Mən qolliringlar bilən ixləgən barliq ixliringlarda siləni judun, hal wə möldür apətli ri bilən urup kəldim; biraq silər yenimoqə kaytmidinglar. □ ■

18 Əmdi ötünimənki, kəngül qoyup oylininglar — bu kün, yəni tokkuzinçi ayning yigirmə tətinqi künidin baxlap, muxu waqtin tartip, — yəni Pərwərdigarning ibadəthanisining kayta quruluşini baxliqan künidin keyinki ixləroqə kəngül qoyup oylininglar; 19 danlar ambaroqə yiojildimu? Üzüm talliri, ənjür, anar həm zəytun dərəhliri heq mewə bərmidi. Biraq Mən bu kündin baxlap siləni bərikətləymən.□

□ 2:13 «Birsi jəsətkə tegip «napak» boləjan bolsa, u bu ax-ozuqning kaysibirigə təgsə, undakta ax-ozuq napak bolamdu?» — «napak boləjan» — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, birsi jəsətkə yaki jəsət qoyuluqan jayoqə təgsə, yaki bəzi hil kesəl kixilərgə təgsə, «napak» dəp həsablənoqan. U bir məzgil (bəzidə bir kün, bəzidə bir həptə) ayrim tiruxi kərək idi. Ayrim turəqandin keyin oqusul kiliq (pütünləy yuyunup) andin «pak» dəp həsablənoqan. □ 2:14 «Pərwərdigar: «... ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur (napak, demək), xuningdək ularning xu yərdə Manga hər bir sunoqanlirimu napaktur» — dəydu» — «xu yərdə» degən səz bəlkim «napak qollirida» degənni kərsitixi mumkin. «Pərwərdigar: «Əmdi bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaktur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hər bir sunoqanlirimu napaktur» — dəydu» — bu toləq səz

Israiloqə nahayiti eoqir idi. Israil əzi kapir bir «yat əl» boləjan ohxaydu. Ulardiki harəbə boləjan muqəddəs ibadəthanining əzi ularning «pərawayim pələk» degəndək bihudluk gunaqlirioqə guwaql beridu. Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, gunaqlar pəkət «kan təkülüp kiliqənoqan qurbanliq»lar arkiqlik «yepiloqan» bolidu. Biraq muqəddəs ibadəthanining əzi harəbə bolup, ular sunoqan qurbanliqləni əzlrining «napak qolliri» tüpəylidin «napak boldi» desək, əmdi ular kəndəqmu pak boləlaydu? «Kim napak nərsilərdin pak nərsini çiqirəlaydu? — Heqkim!» («Ayup» 14:4). Pəkət rəhim-xəpəkətlilik bir Huda Əzi napak həlki üqün bir ix kilsə, andin kutkuzulojili bolidu. Əmdi Huda (15-ayət) ularning gunaqlirini kəqürüm kiliq, ularoqə ümid beridu. Uning kəndəq yol bilən ularning gunaqlirini kəqürüm qiloqanliqi eytilmidi. Bu məsililərgə boləjan jawab (yəni Hudaning ahirida adəmləni gunaqlidin paklax üqün nemo ix qiloqanliqi) pəkət İnjiildin tepilidu. □ 2:15 «İbadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuluqə...» — Haqay pəyoqəmbər səz qiloqəndin keyin, həlk kayta quruluşning hizmitini yengiwaxtin baxliqan künigiqə, yəni «ikkinçi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi küni» (27-Sentəbr)giqə degənluktur. □ 2:16 «xuningdin ilgiriki künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axliqni alojili kəlgəndə...» — «ilgiriki» — İbraniy tilidiki bu səz bəzidə «ilgiriki», bəzidə «keyinki» degənni bildüridu. Qoxumqə səzlimizdə «ilgiriki» degən tərijimimizning səwəbini eytimiz. □ 2:17 «Mən qolliringlar bilən ixləgən barliq ixliringlarda siləni judun, hal wə möldür apətli ri bilən urup kəldim; biraq silər yenimoqə kaytmidinglar» — Haqay pəyoqəmbər muxu yərdə Təwrat «Am.» 4:9ni nəkil kəltüridu. ■ 2:17 Haq. 1:11 □ 2:19 «...danlar ambaroqə yiojildimu? Üzüm talliri... heq mewə bərmidi. Biraq Mən bu kündin baxlap siləni bərikətləymən» — bu 16-19-ayətləni qoxumqə səzlimizdə təhlil qilimiz.

Tətinqi wəh̄iy — Ahir̄qi zaman •••• Zərubbabəl tooqruluk

²⁰ Wə Pərwərdigarning səzi xu ayniq yigirmə tətinqi küni Ҳагаyоја иккинqi қетим келир мундақ дегилди: —

²¹ — Yəhudaоја waliy болoқan Zərubbabəlgə sөz қилир мундақ дегин: —
— «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən;□

²² Padixahlıqlarning təhtini ərüwetimən, əllərninq padixahlıqlirining küqini yokitimən; jəng hərwiliri həm uninq üstidə olturoqanlarni ərüwetimən; atlar wə atlık əskərlər, ularninq hərbiри өз қerindixining қilıqi bilən mollaq atқuzulidu.■

²³ Xu күnidə — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari болoқan Pərwərdigar

—
Mən seni, yəni Xealtielning oоqli Zərubbabəlni alimən, — dəydu Pərwərdigar — andin seni huddi məhürlik üzükümdək қilimən; qünki Mən seni talliwaldim, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari болoқan Pərwərdigar».□

□ **2:21** «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən» — bu sөzlər (wə 22-ayət) 6-7-ayətlərdikigə ohxax, bəlkim ahir̄qi zamandiki ixlarni kərsitidu. ■ **2:22** Dan. 2:44-45; Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh̄. 6:12-13. □ **2:23** «Mən seni, yəni Xealtielning oоqli Zərubbabəlni alimən,... andin seni huddi məhürlik üzükümdək қilimən; qünki Mən seni talliwaldim» — bu bexərətninq əməlgə axuruluxini «qoxumqə sөz»imizdə tiloја alimiz.

Zəkəriya

Ata-bowiliringlardək bolmanglar!

¹ Darius padixahning ikkinçi yili səkkizinçi ayda, Pərwərdigarning səzi Iddoning nəwrisi, Bərəkiyaning oqli Zəkəriya pəyoqəmbərgə kelip mundak deyildi: —□

² — «Pərwərdigar ata-bowiliringlardin intayin kattik oşəzəpləndi. ³ Xunga sən ularoşa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar: — «Mening yenimoşa qaytip kelinglar, Mən silərning yeninglaroşa qaytip kelimən» dəydu», — degin. □

⁴ — Ata-bowiliringlardək bolmanglar; qünki ilgiriki pəyoqəmbərlər ularoşa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar: — Rəzil yolliringlardin, rəzil qilmixliringlardin yenip towa qilinglar, degən», — dəp jakarlioqan. Biraq ular Manga kulak salmioqan, boysunmioqan, — dəydu Pərwərdigar.■

⁵ — Silərning ata-bowiliringlar həzir qeni? Pəyoqəmbərlər bolsa, mənggü yaxamdu? □ ⁶ Lekin Mening pəyoqəmbərlərgə buyruqan səzlim wə bəlgilimilirim, ata-bowiliringlarning bexioşimu qüxkən əməsmidi?».

Xuning bilən ular yolidin yenip: — Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar yollirimiz wə qilmixlirimiz boyiqə bizni qandak qilimən desə, xundak kildi, — degən.□ ■

Səkkiz alamət kərünüş ••• Birinçi alamət kərünüş — Atliq adəm wə üq hil rənglik atlar

⁷ Darius padixahning ikkinçi yili, on birinçi ay, yəni «Xəbat eyi»ning yigirmə tötinçi küni, Pərwərdigarning kalami Iddoning nəwrisi, Bərəkiyaning oqli Zəkəriya pəyoqəmbərgə kəldi. U mundak bexarətni kərdi: —□

⁸ Mən keqidə *alamət kərünüşlərimi* kərdüm; mana, toruq atqa mingən bir adəmni kərdüm; u qongqur oymanlıqtiki hadas dərəhliri arisida turatti;

□ **1:1** «**Darius padixahning ikkinçi yili səkkizinçi ayda...**» — «Darius padixah» yəni «Darius Hispastes» (miladiyədin ilgiriki 521-485-yili). «**səkkizinçi ayda...**» — kitabta eytiloqan aylar Yəhudylarning kona kalendari boyiqə idi. Bu ay miladiyədin ilgiriki 520-yili Öktəbrgə toşqra kelidu. □ **1:3** «**Xunga sən ularoşa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar:**

— «...» **dəydu**», — **degin**» — asli xəkli: «Xunga sən ularoşa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mening yenimoşa qaytip kelinglar» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — «Mən silərning yeninglaroşa yenip kelimən» — səydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar!». ■ **1:4** Yəx. 31:6; Yər. 3:12; 18:11; Əz. 18:30; Hox. 14:2 □ **1:5** «**Pəyoqəmbərlər bolsa, mənggü yaxamdu?**» — məzkur retorik soal bəlkim həlkning diqqitini pəyoqəmbərlərgə mərkəzləxtürüş üqün əməs, bəlkı ularning yətküzgən həwərlirigə mərkəzləxtürüş üqün eytiloqan. Hətta pəyoqəmbərlərmu dunyadin ketidu, biraq ularning səzliri, yəni Hudaning səzliri yənila inawətlik, xundakla əməlgə axurulmaqta (6-ayətni kərüng). Bəzi alimlar: «Pəyoqəmbərlər mənggü yaxamdu?» degən soalni həlkning Zəkəriya pəyoqəmbərnin səzigə rəddiyə bərməkçi bolup imansızlik bilən bərgən jawabidur, dəp qaraydu. □ **1:6** «**Xuning bilən ular yolidin yenip: — ... Pərwərdigar yollirimiz wə**

kilmixlirimiz boyiqə bizni qandak qilimən desə, xundak kildi, — degən» — «ular» bəlkim nəx məydanda Zəkəriyoşa kulak selip towa qiloqan həlk. ■ **1:6** Yiq. 1:18 □ **1:7** «**Darius padixahning ikkinçi yili, on birinçi ay, yəni «xəbat eyi»ning yigirmə tötinçi küni...**» — miladiyədin ilgiriki 519-yili, 15-Fewral.

uning kəynidə toruq, ala-taqlı wə aq atlar bar idi. □ ⁹ Mən uningdin: «Təksir, bular nemə?» — dəp soridim. Mən bilən sözlxiwatқан pərixta manga: «Mən sanga bularning nemə ikənlikini kərsitimən» — dedi. □

¹⁰ Hadas dərəhliri arisida turoqan zat jawabən: «Bular Pərwərdigarning yər yüzini uyan-buyan kezixkə əwatkənliri» — dedi.

¹¹ Bu atlar hadas dərəhliri arisida turoqan Pərwərdigarning Pərixtisigə jawab kilip: «Biz yər yüzidə uyan-buyan kezip kəldük; mana, pütkül yər yüzü tiptinq, aramlikta turuwatidu» — dedi.

¹² Pərwərdigarning Pərixtsisi jawabən: «I samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, qağanəqiqə sən bu yətmix yildin beri aqqiklinip keliwatқан Yerusalem wə Yəhudaning xəhərlirigə rəhim kilmaysən?» — dedi. □

¹³ Pərwərdigar mən bilən sözlxiwatқан pərixtigə yekimlik sözlər, təsəlli bərgüqi sözlər bilən jawab bərdi.

¹⁴ Xuning bilən mən bilən sözlxiwatқан pərixta manga mundak dedi: «Sən mundak jakarliqin: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar: «Yerusalem wə Zionəqa boləqan otluk muhəbbitimdin yürikum lawildap köyidu! ¹⁵ Xuning bilən Mən ərkin-azadilikta yaxawatқан əllərgə kəttik qəzəplnimən; qünki Mən *həlkimgə* səlla qəzəplnip qoyiwidim, ular həddidin exip *həlkimgə* zor azar kildi», dəydu. □ ¹⁶ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən Yerusaleməqa rəhim-xəpəktlər bilən kəytip kəldim; Mening əyüm uning iqidə kurulidu» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — «wə Yerusalem üstigə «əlgəm tanisi» yənə tartilidu». □ ■

¹⁷ — Yənə mundak jakarliqin: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: Mening xəhərlirim yənə awatlixidu, Pərwərdigar yənə Zionəqa təsəlli beridu wə Yerusalemni yənə talliwididu».

Ikkinqi alamət kərinüx — «tət münggüz» wə «tət hünərwan»

□ **1:8 «qongkur oymanliktiki hadas dərəhliri arisida»** — «hadas dərihi» pakar əsidiqan, hux purakliq, darqindək bir dərəh. «**ala-taqlı**» — yaki «jədə rənglik», «kongur rənglik».

□ **1:9 «Mən bilən sözlxiwatқан pərixta»** — izahət: «hadas dərəhliri arisida turoqan adəm» (8-, 10-ayəttə) bolsa «Pərwərdigarning Pərixtsisi». «mən bilən sözlxiwatқан pərixta» bolsa «Pərwərdigarning Pərixtsisi» əmas. Təwrattiki baxқа kisiimardin bilimziki, «Pərwərdigarning Pərixtsisi» Hudaning wəkili bolupla kəlmay, yənə Hudaning təbiitidə boləqan bir Xəhs; ixinimizki, U Məsih-Qutkuzəyqi bolup, insanlar dunyasida tuəquluxtin ilgiri, «adəm» kiyapitidə dunyada kəringən. Keyinki tekstlətdin qarışanda, «mən bilən sözlxiwatқан pərixta» bolsa «addiy bir pərixta» idi (u 2-bab, 3-4-ayəttə baxқа pərixta tərpidin ixkə buyruloqan). U bəlkim Zəkəriyaəqa alamət kərinüxtə yolbaxqi həm qixəndürgüqi rolida boləqan. □ **1:12 «...sən bu yətmix yildin beri aqqiklinip keliwatқан Yerusalem wə Yəhudaning xəhərliri...»** — oqurmənlərnin esidə bar boluxi kərekəki, Israil Hudaning jazasi bilən Babil imperiyəsida 70 yil sürgün boləqan («Yər.» 25:11-12, «Dan.» 9:2ni kəring).

□ **1:15 «Xuning bilən mən ərkin-azadilikta yaxawatқан əllərgə kəttik qəzəplnimən»** — Təwrat həm Zəburdiki «əllər» degən sez adəttə Israildin baxқа barliq həlkərləni, yəni «Yəhədiy əməslər»ni kərsitidu. Xunga bəzidə «yat əllər» dəp tərijmə kiliimiz. Təwratta «əllər», «taipilər», «yat əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənini bildüridu. «**qünki mən həlkimgə səlla qəzəplnip qoyiwidim, ular həddidin exip həlkimgə zor azar kildi**» — Huda Israildin (butpərəsliki tüpəylidin) qəzəplnip ularəqa «yat əllər» arkiqlik azar bərgüzüp jazaləp, Babil imperiyəsigə 70 yil sürgün kilduroqan. Biraq «yat əllər» bu ixta Hudaning jazasining dairisidin qiqip tolimu rəhimsizlik kילוqan. □ **1:16 ««əlgəm tanisi tartilidu»** — demək, əlgəm tanisida xəhərnə əlgəx Yerusalem xəhərinin qəytidin toluq kurulidiloqlikidin derək beridu. ■ **1:16** Əz. 11:23

18 Andin mən beximni kətürdüm, mana tət münggüzni kərdüm. 19 Mən bilən səzlixiatқан pərixtidin: «Bular nemə?» dəp soridim. U manga: «Bu Yəhuda, Israil wə Yerusalemlni tarķitiwətkən münggüzlərdur» — dedi.

20 Wə Pərwərdigar manga tət hünərwənni kərsətti. 21 Mən: «Bu hünərwənlər nemə ix kīlōjili kəldi?» dəp soridim. U: «Mana bular bolsa Yəhudadikilərnī heqkim kəddini rusliyalmioqudək dərījīdə tarķitiwətkən münggüzlər; birək bu hünərwənlər münggüzlərnī dəkkə-dükkīgə qūxūrgili, yəni əllərnīng Yəhudaning zeminini tarķitiwetix uqūn kətürgən münggüzlirini yərgə taxliwətkili kəldi!» — dedi.□

2

Üqinqi alamət kərünūx — əlqəx tanisini tutқан yigit

1 Andin mən beximni kətürüp, mana qolida əlqəm tanisini tutқан bir adəmni kərdüm 2 wə uningdin: «Nəgə barisən?» dəp soridim. U manga: «Mən Yerusalemlni əlqigili, uning kənglikli wə uzunlukini əlqəp bilgili barimən» — dedi.

3 Mana, mən bilən səzlixiatқан pərixte qıkti; yənə bir pərixte uning bilən kərūxūxkə qıkti 4 wə uningəja mundək dedi: — Yügür, bu yax yigitkə səz kīl, uningəja mundək degin: — «Yerusalem əzidə turuwatқан adəmlərnīng wə mallarning kəplükidin sepilsiz xəhərlərdək bolidu. □

5 — wə Mən Pərwərdigar uning ətrapiqə ot-yalkun sepili, uning iqidiki xan-xəripi bolimən. 6 — Həy! Həy! Ximaliy zemindin keqinglar, — dəydu Pərwərdigar, — qūnki Mən silərnī asmandiki tət tərəptin qıkқан xamaldək tarķitiwətkən, dəydu Pərwərdigar».□

7 «— Həy! I Babil kizi bilən turoquqi Zion, kaqқin! □ 8 Qūnki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundək dəydu: — Əz xan-xəripini dəp U Meni silərnī bulang-talang kīləjan əllərgə əwətti; qūnki

□ 1:21 «Mən: «bu hünərwənlər nemə ix kīlōjili kəldi?» dəp soridim...» — əmdi bu «tət münggüz» wə «tət hünərwən» nemini kərsitidiqanliqi üstidə «qoxumqə səz»imizdə azrak pikirliximiz. □ 2:4 «Yügür, bu yax yigitkə səz kīl, uningəja mundək degin: — «Yerusalem əzidə turuwatқан adəmlərnīng wə mallarning kəplükidin sepilsiz xəhərlərdək bolidu» — demək, kəlgüsi Yerusalem nahayiti qong bir xəhər boləjaqka, uning əhalisi bəribir həkəndək sepilning iqigə patmaydu; demək, muxu yigitning uning «kənglikini, uzunlukı»ni əlqixi bikar ix bolmamdu?! □ 2:6 «Mən silərnī asmandiki tət tərəptin qıkқан xamaldək tarķitiwətkən» — «tət tərəptin qıkқан xamal» ibraniy tilida: «asmandiki tət xamal» deyilidu — xərk, qərb, ximal, jənub tərəplərdin qıkjidiqan xamallar. □ 2:7 «— Həy! I Babil kizi bilən turoquqi Zion, kaqқin !» — Babil imperiyəsi Zəkəriyaning bexaritudin 20 yil ilgiri wəyran kīlinoqanidi.

Xunga biz muxu səzlər wə keyinki altə ayətni ahırki zamanni kərsitidu, dəp qaraymiz. Birək xu qəoqđiki Yəhuda wə Yerusalem bexarətlərdin heli ümid alalaydu, qūnki bexarətlər Hudaning ularəja boləjan mənggülik məksətlirining heqқақан əzgərtilmigənlikini təstiklaydu.

kim silərgə qeqilsa, xu Əzining kəz qariqoqiya qeqiloğan bolidu. □ ■

⁹ Qünki mana, Mən Əz kolumni ularning üstigə silkiymən, ular əzligigə kıl qilinöquqilaroşa olja bolidu; xuning bilən silər samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər.

¹⁰ Nahxilarni yangritip xadlan, i Zion kizi; qünki mana, keliwatimən, arangda makanliximən, dəydu Pərwərdigar, ■ ¹¹ — wə xu künidə kəp əllər Pərwərdigaroşa baqlinidu, Manga bir həlk bolidu; arangda makanliximən wə silər samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər; ¹² xuningdək Pərwərdigar Yəhudani Əzining «mukəddəs zemini»da nesiwisi boluxqa miras kılıdu wə yənə Yerusalemnı talliwalidu.

¹³ Barlık ət igiliri Pərwərdigar aldida süküt kılsun! Qünki U Əzining mukəddəs makanidin qozqaldı!»

3

Tətinqi alamət kərünux — •••• Yəxua bax kaħinni kiyndürux

¹ Andin u manga Pərwərdigarning Pərixtsisi aldida turuwatқан bax kaħin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərpidə uning bilən düxmənlixixkə turoqan Xəytanni kərsətti.□

² Pərwərdigar Xəytanoşa: «Pərwərdigar seni əyiblisun, i Xaytan! Bərhək, Yerusalemnı talliwalöqan Pərwərdigar seni əyiblisun! Bu kixi ottin tartiwelinoqan bir ququla otun əməsmu?» — dedi. □ ■

³ Yəxua bolsa paskina kiyimlərni kiygən həlda Pərixting aldida turatti.

⁴ U Uning aldida turuwatқанlaroşa: «Bu paskina kiyimni uningdin salduriwetinglar» — dedi wə uningöşa: «Kara, Mən kəbiħlikingni səndin elip kəttim, sanga heyklik kiyim kiygüzdüm» — dedi. □ ■

□ **2:8 «Əz xan-xəripini dəp U Meni silərni bulang-talang kılöqan əllərgə əwətti»** — baxqa tərjimiliri: «Xan-xəreş ayan kılinoqandin keyin, U Meni silərni bulang-talang kılöqan əllərgə əwətti», yaki «Xəreş-hərmetkə erixtürölgünimdin keyin, U... Meni əwətti». Kaysi tərjimisi toqra boluxidin kətiynəzər, oqurmənlər diqqət kılıduki, Pərwərdigar Əzi «Samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigar»ni əwətidu (9-ayət, 6-bab, 15-ayət, 10-bab, 12-ayətlərdimu ohxax ixni kərləymiz). Biz əmdi İnjildin qüxinimizki, Huda dunyoşa əwətkən Qutkuzöquqi-Məşihning əzi Hudalik təbiitididir, u Hudaning əzəldin bolöquqi mənggülik «Kalami»dur. Xübhışizki, muxu ayəttiki «Samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigar» bolsa, «Hudaning Kalami», Məşihdur (Təwrat, «Yəx.» 48:16nimu kəring). ■ **2:8** Zək. 2:9; 6:15; 10:12; Yəx. 48:16; Yħ. 11:42; 17:21 ■ **2:10** Law. 26:12; Əz. 37:27; 2Kor. 6:16 □ **3:1 «Andin u manga ... bax kaħin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərpidə uning bilən düxmənlixixkə turoqan Xəytanni kərsətti»** — oqurmənlər bəlkim biliduki, «Yəxua» (yaki «Yəħoxua») Yəħudiylar arisida kəp kərüldioqan isim bolup, mənisı: «Pərwərdigar Qutkuzöquqi» degənliktur. «Əysa» degən isim «Yəxua»ning ərəş tilidiki ipadilinixidur. «Xəytan» degəning mənisı: «düxmən, küxəndə». Bu ayət İbraniy tilida: «Andin u manga Pərwərdigarning Pərixtsisi aldida turuwatқан bax kaħin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərpidə Xəytanning uningöşa «xəytan bolux»ka turoqanlığını kərsətti» — deyilidu. □ **3:2 «Bərhək, Yerusalemnı talliwalöqan Pərwərdigar seni əyiblisun! Bu kixi ottin tartiwelinoqan bir ququla otun əməsmu?»** — bu sez Yəxuani kərsətidu, əlwəttə; wə bəlkim Yəxuaning Babilöşa sürgün boluxteki sinəş-azduruxliridin kutkuzöqanlığını kərsətidu. Bu toqruqluq «qoxumqə sez»imizdə kərsətkinimizdək, bu ixta Yəxua İsrailöşa wəkil kılınıdu. ■ **3:2** Yəħ. 9 □ **3:4 «Uning aldida turuwatқанlar»** — bizningqə Pərwərdigarning Pərixtsisining aldidiki pərixtilərni kərsətidu. ■ **3:4** Mik. 7:18

⁵ Mən: «Ular bexioqa pakiz bir səllini orisun!» — dedim. Xuning bilən ular pakiz bir səllini uning bexioqa orap, uningqa kiyim kiydürdi; Pərvərdigarning Pərixitsi bir yanda turatti. □

⁶ Wə Pərvərdigarning Pərixitsi Yəxuaşa mundak jekilidi: — ⁷ «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərvərdigar mundak dəydu: — Əgər yollirimda mangsang, tapilioqinimni qing tutsang, Mening öyümni baxqurisen, hoylliriməqa qaraydiojan bolisen; sanga yenimda turawatkanlarning arisida turux hokukini berimən.

⁸ — I bax kahin Yəxua, sən wə sening aldingda olturojan həmrəhliring anglanglar (qünki ular bexarətlik adəmlər): — Mana, Mən «Xah» dəp atalojan kulumni məydanəqa qikirimən. □ ■ ⁹ Mana, Mən Yəxuaning aldioqa koyəjan taxqa kara! — Bu bir taxning üstidə yəttə köz bar; mana, Mən uning nəxiqlirini Özüm öyimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərvərdigar, — wə Mən bu zeminning kəbihlikini bir kün iqidila elip taxlaymən. □ ■

¹⁰ Xu küni, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərvərdigar, — hərbinglar öz yekininglarni üzüm teli wə ənjür dərihi astoqa olturuxqa təklip kilisilər».

4

Bəxinqi aləmət kərinüx — altun qiraədan

¹ Andin mən bilən səzlixiatkan pərixətə kaytip kelip meni oyoqitiwətti. Mən huddi uyqusidin oyoqitiwetilgən adəmdək bolup qaldim; ² U məndin: «Nemini kərdüng?» dəp soridi. Mən: «Mana, mən pütünləy altundin yasalojan bir qiraədannı kərdüm; uning üsti təripidə bir qaqa, yəttə qiriəqi wə yəttə qiraəqka tutixidiojan yəttə nəyqə bar ikən; □ ³ uning yenida ikki zəytun dərihi bar, birsi ong tərəptə, birsi sol tərəptə», dedim. ⁴ Andin jawabən mən bilən səzlixiatkan pərixtidin: «I təksir, bular nemə?» — dəp soridim.

⁵ Mən bilən səzlixiatkan pərixətə mənə jawabən: «Bularning nemə ikənlikini bilməmsən?» — dedi. Mən: «Yək, təksir» — dedim. ■

□ **3:5** «Mən: «Ular bexioqa pakiz bir səllini orisun!» — dedim...» — bu səz bəlkim Zəkəriyaning duasi — demək, «Yəxuaning kahinlik kiyimliri toluk bolsun!». □ **3:8** «Mana, Mən «Xah» dəp atalojan kulum...» — «mana» degən səz muxu yərdə ibraniy tilida «qünki, mana» deyilidu. «qünki» degən səz ixlitilgəndə, əslidə uning kəynidə bir səwəb bar boluxi kerək. Bu səwəb yurikriki 1-7-ayəttə tepilixi mumkin, biraq bizgə hazırqə naməlum. «Mening «Xah» degən kulum» — 6-bab, 12-13-ayəttimu tiləqa elinidu. ««Xah» degən kulum» Məsihni kərsitidu. «Xah», «Yəxua», «uning aldioqa olturojan adəmlər» wə təwəndiki ayəttiki «yəttə kəzlük tax» üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:8** Yəx. 4:2; 11:1; Yər. 23:5; 33:15; Zək. 6:12 □ **3:9** «Bu bir taxning üstidə yəttə köz bar; mana, Mən uning nəxiqlirini Özüm öyimən» — «kəz» ibraniy tilida «bulak» degən məninimu kərsitidu. Bəzi alimlar xu mənida qüxinip mundak tərjimə qilidu: «Bu bir taxning üstidə yəttə bulak bar; Mən bularning aqzilirini aqimən...». 3-bab, -10-ayəttə yəttə köz tiləqa elinoqəqka, biz əsli «kəz» degən mənida boluxi kerək, dəp qaraymiz. Mumkinlikimu barki, «kəz» degən səz muxu yərdə ikki mənini öz iqiğə alidu. ■ **3:9** Zək. 4:10; Wəh. 5:6; Zəb. 118:22; Yəx. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; 1Pet. 2:4; Yəx. 49:16; Yh. 20:20, 25-27; Zək. 13:1 □ **4:2** «yəttə qiriəqi wə yəttə qiraəqka tutixidiojan yəttə nəyqə bar ikən» — yəki «yəttə qiraəqning hərbingining yəttə piliki bar ikən». ■ **4:5** Zək. 4:14; Əzra 5:1; 6:14; Wəh. 11:3-4

⁶ Andin u manga jawabən mundak dedi: «Mana samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning Zərubbabəlgə kiləqan səzi: «Ix küq-küdrət bilən əməs, iktidar bilən əməs, bəlki Mening Rohim arkilik pütidu! — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.
⁷ — I büyük taq, sən zadi kim? Zərubbabəl aldida sən tüzənglik bolisən; u *ibadəthanining* əng üstigə jipsima taxni qoyidu, xuning bilən uningəqa: «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən tovlaxlar yangrap anglinidu». □ ■

⁸ Andin Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: — ⁹ «Zərubbabəlning kəli muxu əyning ulini saldi wə uning kolliri uni püttüridu; xuning bilən silər samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər. ■ ¹⁰ Kim əmdi muxu «kiqik ixlar boləqan kün»ni kəzgə ilmisun? Qünki bular xadlinidu, — bərhək, bu «yəttə» xadlinidu, — Zərubbabəlning kəli tutqan tik əlqəm texini kərgəndə xadlinidu; bu «yəttə» bolsa Pərwərdigarning pütkül yər yüzigə səpsəlip qarawatqan kəzlidir». □ ■

¹¹ Mən jawabən pərixtidin: «Qiraəqdanning əng wə sol tərəpidə turəqan ikki zəytun dərihi nemə?» dəp soridim; ¹² wə ikkinçi ketim soalni qoyup uningdin: «Ularning yenidiki ikki altun nəyqə arkilik əzlikdin «altun» quyuwatqan xu ikki zəytun xehi nemə?» dəp soridim. □

¹³ U məndin: «Bularning nemə ikənlikini bilməmsən?» dəp soridi. Mən: «Yaq, təksir» — dedim.

¹⁴ U manga: «Bular pütkül yər-zeminning Igisi aldida turuwatqan «zəytun meyida məsih kəlinəqan» ikki oşul balidur» — dedi. □ ■

□ **4:7 «u ibadəthanining əng üstigə jipsima taxni qoyidu»** — «jipsima tax» seliniwatqan əyning (muxu ayəttə ibadəthanining) əng ahirkçi qoyuləqan textitur: **«xuning bilən uningəqa: «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən tovlaxlar yangrap anglinidu»** — «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən səzlər bəlkim ibadəthanioqa, yaki «əng üstidiki jipsima tax», yaki pütün kurulux ixioqa eytilidu. ■ **4:7** Yəx. 40:4 ■ **4:9** Yh. 2:19-21 □ **4:10 «bərhək, bu «yəttə» xadlinidu...»** — bəzi alimlar bu «yəttə»ni qiraəqdanning yəttə xehini kərsitidu, dəp qaraydu. Biraq qiraəqdan Hudadin may qəbul kiliwatidu, xunga bizningqə «bu «yəttə» yukirikçi taxning «yəttə kəz»ini kərsitidu. İbadəthanining kuruluxi adəmlərnin kəz-kəraxlirida «kiqik ixlar» boləqini bilən, Pərwərdigarning həmmə ixni təng kəridioqan kəzlidir u intayin əhmiyyətlik, xadlinarlik bir ixtur. Həttə kurulux jəryanida, Zərubbabəlnin «tik əlqə texi»ni tutqanlikini kərgəndə, «Pərwərdigarning kəzliri» xadlinidu. «Qoxumqə səz»imiznimu kəring. ■ **4:10** 2Tar. 16:9; Wəh. 5:6 □ **4:12 «..əzlikidin «altun» quyuwatqan xu ikki zəytun xehi...»** — muxu «altun» bəlkim «altun rənglik» zəytun meyi —hər tərəplik rohiy riqbət-təsəllini kərsətsə kerək. □ **4:14 ««zəytun meyida məsih kəlinəqan» ikki oşul balidur»** — ibraniy tilida: «zəytun maylik ikki oşul bala» deyilidu. Bu ayəttik «ikki zəytun dərihi» toşrisida ikki kəzkarax bar. (1) Ikki zəytun dərihi Zərubbabəl wə Yəxua, yəni Dawutning əwladi boləqan padixahning ornida turəquçi Zərubbabəl wə bax kaħin Yəxua. Oqurmənlərnin esidə boluxi kerəkki, İsrailning padixahliri wə kaħinliri alahidə bir puraklik zəytun meyi bilən «məsih kəlinəqan», bu may Hudaning Rohining məditini bildürətti. Xuningdək padixah wə kaħin (baxqa tərəplərdin) Hudaoqa wəkalətqi bolatti. Bu birinçi kəzkarax boyiqə bu ikki adəmnin Hudaning Rohi arkilik yetəkçilik kəlixu wə ilham berixi bilən, həlk Hudaning nurini dunyoqa qaçidioqan «qiraəqdan» bolidu. (2) Bu «məsih kəlinəqan ikki oşul bala» dəl Zakariya wə Haqay pəyğəmbərlərnin əzi; ularning riqbətəndürüxliri bilən pütün həlk, jümlidin Zərubbabəl wə Yəxua mukəddəs ibadəthanini kuruxqa ilhamlandırulmaktə; xuning bilən yənə «Hudaning nurini dunyoqa qaçidioqan «qiraəqdan» bolidu». Bizningqə bu kəzkarax orunluk. ■ **4:14** Zək. 4:3; Əzra 5:1; 6:14; Wəh. 11:3-4

5

Altinqi alamət kərünix — «uqar oram yazma»

¹ Andin mən yənə beximni kətürüp, mana bir uqar oram yazmini kərdüm.

² U məndin: «Nemini kərdüng?» dəp soridi. Mən: «Bir uqar oram yazmini kərdüm; uzunluğu yigirmə gəz, kəngliki on gəz ikən» — dedim. □

³ U manga: «Bu bolsa pütün zemin üstigə qikiriləjan lənəttur; qünki hər bir oşirlik kילוquqi bu tərripigə yeziləjini boyiqə üzüp taxlinidu; wə kəsəm iқküqilərninğ hər biri u tərripigə yeziləjini boyiqə üzüp taxlinidu».

⁴ — «Mən bu yazmini qikirimən» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, «wə u oşirininğ öyigə həmdə namim bilən yaləqandin kəsəm iқküqininğ öyigə kiridu wə xu öydə qonup uni yaəjaq-taxliri bilən qoxupla yəwetidu». □

Yəttinqi alamət kərünix — sewəttə olturoqan ayal — «Rəzillik»

⁵ Andin mən bilən səzlixiwatqan pərixta qikip manga: «Əmdi bexinğni kətürğin, nemininğ qikiwatqinini kərüp baq» — dedi.

⁶ Mən: «U nemə?» — dəp soridim. U manga: «Bu qikiwatqan «əfah» sewitidur», wə: «Bu bolsa xu rəzillərninğ pütün zemindiki kiyapitidur» — dedi. □

⁷ Əfah sewitininğ aəzidin dumiləq bir qoşuxun kətürüldi, mana, əfah sewiti iqidə bir ayal olturatti.

⁸ U: «Bu bolsa, rəzillik» tur — dəp, uni əfah sewiti iqidə qayturup taxlap, əfahninğ aəziəja əşir qoşuxunni taxlap qoydi.

⁹ Beximni kətürüp, mana ikki ayalning qikənkəlikini kərdüm; xamal ularning qanatlirini yəlpütüp turatti (ularning ləyləkningkidəq qanatliri bar idi); ular əfahni asman bilən zeminning otturisiəja kətürdi. ¹⁰ Mən bilən səzlixiwatqan pərixtidin: «Ular əfahni nəgə kətürüp mangidu?» — dəp soridim.

¹¹ U manga: Ular əfah üçün «Xinar zemini» da bir öy selixka kətti; öy bərpə qilinəqandin keyin, əfah sewiti xu yərdə öz turaləqusiəja qoyulidu, — dəp jawab bərdi. □

6

Səkkizinqi alamət kərünix — atliq jəng hərwiliri

□ **5:2 «uzunluğu yigirmə gəz, kəngliki on gəz ikən»** — ibranilyar ixlətkən «gəz» bəlkim yerim metr idi. Oram yazmininğ uzunluğu, kəngliki Musa pəyəjəmbərgə kərsitiləjan «müqəddəs qədir» ninğ uzunluğu wə kəngliki bilən munasiwətləq («Mis.» 29-babni kəring). □ **5:4 «Mən bu yazmini qikirimən... wə u oşirininğ öyigə həmdə namim bilən yaləqandin kəsəm iқküqininğ öyigə kiridu wə xu öydə qonup uni yaəjaq-taxliri bilən qoxupla yəwetidu»**

— «uqar oram yazma» toşrisida «qoxumqə səz» imizdə tohtilimiz. □ **5:6 «Bu qikiwatqan «əfah» sewitidur»** — «əfah» bolsa həjim əlqimi, təhminən 40 litr kelidu. Muxu yərdə həm əlqəm həm əlqəydiəjan sewətninğ əzini kərsitidu. **«Bu bolsa xu rəzillərninğ pütün zemindiki kiyapitidur»** — «rəzillər» ibraniy tilida «ular». Yukirida eytiləjan oşiri wə yaləqanqini kərsitixi mumkin. Ibraniy tilida «kiyapət» «kəz» degən səz bilən ipadilididu. Mənisə bəlkim: Huda Öz həlkigə kəzi bilən yətaqəliq kילוqinidəq («Zəb.» 32:8) Xəytanmu əzigə təwə boləqanlarni «əfah» (soda-setikəning simwoli) arqilik baxquridu. «Qoxumqə səz» imizni kəring. □ **5:11 «Xinar zemini»** — «Xinar» Babiliyəninğ baxqa bir ismi. **«əfah sewiti xu yərdə öz turaləqusiəja qoyulidu»** — «əfahda olturoqan ayal» («rəzillik») toşrisida «qoxumqə səz» imizdə tohtilimiz.

¹ Andin mana, mən yənə beximni kətürüp, ikki taq otturisdin tət jəng hərwisining çikқанliқini kərdüm. Taqlar bolsa mis taqlar idi. ² Birinqi jəng hərwisidiki kızil atlar idi; ikkinqi jəng hərwisidiki kara atlar idi; ³ üçinqi jəng hərwisidiki aқ atlar; tətinqi jəng hərwisidiki küqlük qıpar atlar idi. ⁴ Mən jawabən mən bilən səzlixiwatқан pərixtidin: «Təksir, bular nemə?» — dəp soridim.

⁵ Pərixte manga jawabən: «Bular pütkül yər-zeminning Igisining huzuridin çikқан asmanlarning tət rohi. ⁶ Kara atlar ketiloğan hərwa ximaliy zeminlar tərəpkə kiridu; aқlar ularning kəynidin mangidu; qıparlar bolsa jənubiy zeminlar tərəpkə mangidu. ⁷ Andin muxu küqlük atlar qıqip yər yüzidə uyақ-buyақ kezixkə aldiraydu» — dedi.

U ularoға: «Menginglar, yər yüzidə uyақ-buyақ menginglar» — dedi; ular yər yüzidə uyақ-buyақ mangdi. ⁸ Wə U manga ünlük awazda: «Kara, ximaliy yər-zeminlar tərəpkə mangoğanlar Mening Rohimdiki aqqıqni ximaliy zemin tərəptə besikturdi» — dedi. □

Bax kahin Yəxuaşa taj kiydürüx

⁹ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

¹⁰ Sürgün bolup kəlgənlərdin, yəni Həlday, Tobiya wə Yədayadin sowqatlarni qəbul kılölin; xu küni ular Babildin kelip qıxkən eygə, yəni Zəfaniyaning oqlı Yosiyaning öyigə kirgin; ¹¹ xundaq, kümüx wə əltunni qəbul kılölin, bulardin qəmbərsiman bir tajni toқup wə tajni Yəhozadakning oqlı bax kahin Yəxuaning bexioға kiygüzgin; ¹² wə Yəxuaşa: «Samawi qoxunlarning Sədari bolöjan Pərwərdigar mundaq dəydu: Karanglar, «Xah» dəp ataloğan insan! U öz tüwidin ornida xahlinip, Pərwərdigarning ibadəthanisini kuridu» — degin. ■

¹³ «Bərhəq, Pərwərdigarning ibadəthanisini kuröuqi dəl xu bolidu; u xu xahənə xan-xərpni zimmisigə elip, öz təhtigə olturup həküm süridu; u təhtkə olturidoğan kahin bolidu; hatirjəmlik-aramliқni elip kelidoğan həkmarliқ ular ikkisi arisida bolidu. □ ■

¹⁴ Muxu qəmbərsiman taj Pərwərdigarning ibadəthanisida Hələm, Tobiya, Yədayalaroға wə Zəfaniyaning oqlining mehribanliқioға bir əslətmə

□ 6:8 «ximaliy yər-zeminlar tərəpkə mangoğanlar Mening Rohimdiki aqqıqni ximaliy zemin tərəptə besikturdi» — səkkizinqi kərünüx üstidə «qoxumqi səz»mizdə tohtilimiz.

■ 6:12 Zək. 3:8; Yəx. 4:2; 11:1; Yər. 23:5; 33:15 □ 6:13 «u xu xahənə xan-xərpni zimmisigə elip, ... u təhtkə olturidoğan kahin bolidu» — Israilda «Lawiy» kəbilisidin bolöjan «kahin»lar padixah boluxkə kət'iy bolmaytti. Muxu yərdə Yəxua (Əysa) xübhisizki, kəlgüsi zamanda kelidoğan Kutқuzoқuqi-Məsiһni kərsitidu. «Məsiһ» həm kahin həm padixah bolup, Yəxua wə Zərubbəbəl қuruwatқан ibadəthanidin tehimu uluq ibadəthanini, yəni Muқəddəs Rohtin tuquloğan kixilərdin tərbik tapқан ibadəthanini kuridu. «Qoxumqə səz»imiz wə «Həgay pəyoғəmbər» қismidiki «qoxumqə səz»imizni kəring. «hatirjəmlik-aramliқni elip kelidoğan həkmarliқ... » — yaki «hatirjəmlik-aramliқni elip kelidoğan pilan ...». «hatirjəmlik-aramliқni elip kelidoğan həkmarliқ ular ikkisi arisida bolidu» — bəzi alimlar «ikkisi» degən səz «ikki hoқuk» degən mənida, u bəlkim Kutқuzoқuqi-Məsiһning «kahin» həm «təhtə olturoқuqi padixah» degən ikki salahiyitini kərsitidu, dəp қaraydu. Bizningqə «ular ikkisi» bolsa Pərwərdigar həm uning Məsiһidur. Dunyaning gunahlırini yuyidoğan қurbanliқ bolsa Hudaning pilani bolup, Əz Məsiһi xu pilanini əməlgə axurup қurbanliқ bolöjan; xunga «hatirjəmlik-aramliқni elip kelidoğan həkmarliқ» «Ular ikkisi» arisididur. ■ 6:13 Zəb. 110:1, 4; 85:10; Yəx. 9:6; 22:24; Yһ. 2:19-22

üqün qoyulidu. □ ¹⁵ Wə yirakta turuwatqanlar kelip Pərwərdigarning ibadəthanisini qurux hizmitidə bolidu; xuning bilən silər samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilislar; əgər Pərwərdigarning awazini kəngül qoyup anglisanglar bu ix əməlgə axurulidu».■

7

Roza tutux tooqruluk qoyulojan soal wə rəddiyəlik jawab

¹ Darius padixahning tətinqi yili tokkuzinqi ay, yəni «Hisləw»ning tətinqi kuni, Pərwərdigarning səzi Zəkəriyağa kəldi. ² Xu qaşda Bəyt-Əl xəhridikilər Xerəzər wə Rəgəm-Mələklərnə Pərwərdigardın iltipət soraxka əwətkənidi. ³ Bəyt-Əldikilər: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning öyidiki kahinlardın, xuningdək pəyoqəmbərlərdin: «Hərbirimiz kəp yillardin bəri kiləjnimizdək, bəxinqi ayda hər birimiz yənəla özimizni baxqilardın ayrip, yiqə-zarəqə olturuximiz kerəkmü?» — dəp soranglar» dəp tapiliqanidi.□

⁴ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundaq deyildi: —

⁵ «Zemindiki barlık turuwatqan həlkkə həm kahinlarəqə səz qilip mundaq sorioqin: — «Silər muxu yətmix yildin bəri bəxinqi ay wə yəttinqi aylarda roza tutup yiqə-zar kiləjninglarda, silər manga, həqikətən manga roza tutunglarmu? □ ⁶ Yegininglar, iqkininglar, bu pəkət özunglar üqünla yəp-iqkininglardın ibarət boldi əməsmü? □ ⁷ Bular Yerusalem wə uning ətrapidiki xəhərliri ahalilik boləjan, taza awatlxakan qaşlarda, jənubiy Yəhuda wə təwən tüzlänglik ahalilik boləjan qaşlarda, Pərwərdigar burunki pəyoqəmbərlər arqilik jakarliqan səzlər əməsmü?»

⁸ Pərwərdigarning səzi Zəkəriyağa kelip mundaq deyildi: —

⁹ «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Həqikiy adalətni yürgüzünglar, bir-biringlarəqə mehİR-muhəbbət wə rəhim-xəpəkət kərsitinglar, ¹⁰ tū hotun wə yetim-yesirlarni, yat adəmlər wə

□ **6:14 «Hələm, Tobiya, Yədayalar...»** — «Hələm» 10-ayəttə «Həlday» dəp atilidu. «Zəfaniyaning oşlining mehribanliqəqə bir əslətmə üqün qoyulidu» — baxka birhil tərijimisi: «Zəfaniyaning oşli «Hən»gə bir əslətmə üqün qoyulidu». Biraq «hən»ning mənisi «iltipət, mehribanlik» bolup, Muxəddəs Kitabtki baxka yərlərdə isim ornida ixlətkənlik kərlməydu. ■ **6:15** Zək. 2:8, 9, 10, 12; Yəx. 48:16; Yh. 11:42; 17:21 □ **7:3 «bəxinqi ayda hər birimiz yənəla özimizni baxqilardın ayrip, yiqə-zarəqə olturuximiz kerəkmü?»** — «bəxinqi ay»diki roza tutux bolsa əslidiki ibadəthanining wəyran kilinojanliqəqə həsrət bildürüx üqün idi. Babil imperiyəsining qoxunliri ibadəthanini bəxinqi ayning 9-künidə wəyran kiləjanidi, andin həlknə 70 yil sürgün qilip baxquroqan. Muxu kixilər: «Ibadəthana hazır kaytidin quruluwatqan boləqəqə, bu rozini tutuweriximiz kerəkmü?» — dəp oyliniwatqanidi. □ **7:5 «Silər muxu yətmix yildin bəri bəxinqi ay wə yəttinqi aylarda roza tutup yiqə-zar kiləjninglarda...»** — «yəttinqi ay»diki roza, waliy Gədəliyaning qəza kilinojanliqini əsləx məşitidə tutuloqan roza bolup, uning wəpatioqə həsrət bildürüx üqün idi (Təwrat, «Yərəmiya», 40-41-bablar). Bu Babil imperiyəsi Paləstinni ixəjal qiləjan məzgildiki əng ahirikə pəjəlik wəqə idi. □ **7:6 «Yegininglar, iqkininglar, bu pəkət özunglar üqünla yəp-iqkininglardın ibarət boldi əməsmü?»** — demək, silərnə roza tutuxunglar yəp-iqixinglarəqə ohxax, pəkət əzliringla bəxındur. Roza tutuxning məşiti Hudani izdəx əməs, bəlki «əz-əzigə iqini aqriritix»tin ibarət boluxi mumkin. Yənə bir imkaniyiti, bu ayəttiki «yemək» wə «iqmək» bəlkim heyət-bayramlarni kərsitidu. Huda ulardın: «muxu heyət-bayramlarni özunglar üqün təbrikdinglarmu, yaki mən üqün təbrikdinglarmu?» — dəp sorawatidu.

namratlarni bozək qilmanglar; heqkim öz kerindioxə kenglidə yamanlik oylimisun. ■ ¹¹ Birak *ata-bowiliringlar* anglaxni rət kiləjan, ular jahillik bilan boynini tolojap, anglimaska kulaklirini eojir kiləjan; □ ¹² ular Təwrat kanunini wə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning Əz Rohi bilan burunki pəyojəmbərlər arkilik əwətkən səzlirini anglimaslik üqün kenglini almastək kattik kiləjanidi; xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigardin intayin kattik ojezəp qüxkən; ¹³ xundak boldiki, Mən ularni qakirojanda ular anglaxni rət kiləjandək, ular qakirojanda Mənmə anglaxni rət kildim — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, ■ ¹⁴ — wə Mən ularni ular tonumaydiəjan barlik əllər arisiojə kara quyun bilan tarkitiwəttim; ularning ketixi bilan zemin wəyran boləjan, andin uningdin otkənlərmə, kaytqanlarmə boləjan əməs; qünki ularning səwəbidin illik zemin wəyranə kiləjan. □

8

Roza tutux tojruuluk qoyulojan soal wə ümid bərgüqi jawab

¹ Wə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning səzi manganə kelip mundak deyildi: —

² «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: «Mening Zionə bəoqliəjan otluk muhəbbitim kaynap taxti; Mening uningə bəoqliəjan otluk muhəbbitim tūpəylidin *uning düxmənlirigə* ojezipim kaynap taxti. ■

³ Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən Zionə kaytip kəldim, Yerusalemnin olturisida makanliximən; Yerusalem «Həqiqət xəhiri» dəp atilidu, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning teojə «Muxəddəs Taoj» dəp atilidu. ⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: «Kəri boway-momaylar yənə Yerusalemnin qoqlirida olturidiəjan bolidu; künliri uzun bolup, hər biri həsisini qolida tutup olturidu; ⁵ xəhərnin qoqliri oynawatqan oşul-kiz balilar bilən liq tolidu.

⁶ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Bu ix xu künlərdə bu həlkning qaldisining kəzigə əjayib karamət kərunidiəjini bilən, u Mening kəzümgə karamət kərunəmdu?» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

⁷ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, Mən Əz həlkimni xərkij zeminlardin, oşərbij zeminlardin kutquzimən; ⁸ Mən ularni elip kelimən, ular Yerusalemda makanlixidu; ular Mening həlkim, Mən həqiqət wə həkkanıylikta ularning Hudasi bolimən».

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning əyining uli selinəjan künidə hazır boləjan pəyojəmbərlərnin aozidinin muxu künlərdə bəyan kiliniwatqan munu səzləni ixitiwəttisilər, muxəddəs

■ **7:10** Mis. 22:22 □ **7:11** «**ular jahillik bilan boynini tolojap**» — ibraniy tilida «ular mürisini jahil kilip...». ■ **7:13** Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; 14:12 □ **7:14** «**ularni... kara quyun bilan tarkitiwəttim**» — yaki «ularni ... kara quyun bilan tarkitiwəttimən». ■ **8:2** Zək. 1:14

□ **8:6** «**Bu ix xu künlərdə bu həlkning kaldisining kəzigə əjayib karamət kərunidiəjini bilən, u Mening kəzümgə karamət kərunəmdu?**» — demək, adamlar üqün əjayib karamət boləjan ixlar Huda üqün adəttiki ixlar.

ibadəthanining quruluşioğa qolunglar küqlük qilinsun! □ ¹⁰ Qünki xu künlərdin ilgiri insan ügün ix həkki yok, at-ulaş ügünmu ix həkki yok idi; jəbir-zulum tüpəylidin qıkkıcuqi yaki kirgüqi ügün aman-esənlik yok idi; qünki Mən hər bir adəmni öz yekiniöğa düxmənləxtürdüim; ¹¹ birək Mən bu həlkning qaldisioğa burunki künlərdikidək bolmaymən, dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar; ¹² qünki uruk həsulluk bolidu, üzüm teli mewiləydu, tuprak ündürmilirini beridu, asmanlar xəbnəmlirini beridu; xuning bilən mən bu həlkning qaldisioğa muxularning həmmisini igə kıldurimən. □ ¹³ Xundak əməlgə axuruliduki, silər əllər arisida lənət bolup qalojninglarning əksiqə, i Yəhuda jəməti wə Israil jəməti, Mən silərni kutquzimən, silər *ularoğa* bəht-bərikət bolisilər; qorkmanglar, qolliringlar küqlük qilinsun! □

¹⁴ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərning ata-bowiliringlar Mening oşəzipimni qozəjoğanda Mening silərgə yamanlik yətküzüx oyida bolənim wə xu *jaza* yolidin yanmiəjoğimdək — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — ¹⁵ Mən hazır, muxu künlərdə yənə Yerusalem wə Yəhuda jəmətigə yaxxilik yətküzüx oyida boldum; qorkmanglar.

¹⁶ Muxu ixləroğa əməl qilinglar: — Hərbiringlar öz yekininglaroğa həkikətəni səzlənglar; dərwaziliringlarda həkikətə, aman-tinqlikqə uyoğun həkümlərni yürüzünglar; □ ■ ¹⁷ heqkim kənglidə öz yekiniöğa yamanlik oylimisun; heqkandak yaloğan kəsəmgə xerik bolmanglar; qünki Mən dəl bularning həmmisigə nəprətlinimən, dəydu Pərwərdigar. ■

¹⁸ Wə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

¹⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Tətinqi aydiki roza, bəxinqi aydiki roza, yəttinqi aydiki roza wə oninqi aydiki roza Yəhuda jəmətigə huxallik wə xad-huramlik, bəhtlik ibadət sorunliri bolidu; xunga həkikət wə hatirjəmlik-tinqlikni səyünglar. □

²⁰ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Nuroğun qowmlar wə kəp xəhərləning ahalisi yənə muxu yərgə kelidu; ■ ²¹ bir xəhərdə turuwatqanlar baxqə bir xəhərgə berip ularoğa: «Pərwərdigardin iltipət tiləxkə, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarni izdəxkə tez barayli; mənmu barimən!» — dəydoğan bolidu. ²² Kəp qowmlar wə küqlük əllər Pərwərdigardin iltipət tiləxkə, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarni izdəxkə Yerusalemoğa kelidu.

□ **8:9 «Pərwərdigarning öyining uli selinoğan künidə səzligən pəyoğəmbərlər»** — Hağay wə Zəkəriya. Bu ayəttə kəzdə tutuloğan «Pərwərdigarning öyining ulining selinixi» ikki yil burun («Əzra» 5:1-2) boləjan bolsa kerək. □ **8:12 «uruk həsulluk bolidu»** — yaki «urukqə hatirjəmlik-amanlik bolidu».

□ **8:13 «silər əllər arisida lənət bolup qalojninglar»** — bu səzning bəlkim üç tərapi bar: (1) sürgün boləjan Yəhudiylar əzliri lənətkə qalduruloğan; (2) ular baxqilaroğa lənət bolup ularoğa bala-qaza kəltürgən; (3) ularning nami (Israil, Yəhudiylar) lənətni bildürgən. Huda muxu üç əwalning hər birini dəl ularning əksigə aylanduridu. **«silər ularoğa (əllərgə) bəht-bərikət bolisilər»** — Huda əslidə İbrahim pəyoğəmbərgə: «Sən wə əwladning hər bir əl-millətkə bəht-bərikət bolisən» dəp wədə qiloğan. Israil itaətsizliktin muxu bərikətni lənətkə aylanduroğan. □ **8:16 «dərwaziliringlarda həkikətə, aman-tinqlikqə uyoğun həkümlərni yürüzünglar»** — aqsakallar xəhər dərwazilirida olturup, sot wə həküm kilatti.

■ **8:16** Əf. 4:25 ■ **8:17** Zək. 5:3, 4; 7:10. □ **8:19 «Tətinqi aydiki roza, bəxinqi aydiki roza, yəttinqi aydiki roza wə oninqi aydiki roza Yəhuda jəmətigə huxallik wə xad-huramlik, bəhtlik ibadət sorunliri bolidu»** — bu «rozilar» toqjuluk «qoxumqə səzi»ni kəring. ■ **8:20**

Yəx. 2:2; Yər. 16:19; Mik. 4:1; Zək. 8:2.

²³ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Xu künlərdə hərhil tilda səzləydiyqan əllərdin on nəpər adəm qikip Yəhudiy bir adəmning tonining etikini tutuwelip uningqaja: «Biz sən bilən barayli; qünki Hudani sən bilən billidur, dəp angliduk» — dəydu. □

9

«Büyük Iskəndər»ning tajawuzi toqruluk bexarətlər

¹ Pərwərdigarning səzidin yükləngən bexarət — Hadrak zemini wə Dəməxk üstigə qonidu (qünki Pərwərdigarning nəziri adəmlər wə Israilling barliq kəbililiri üstididur); □ ² U bularqaja qegridax bolqan Hamatqa, Tur wə Zidon üstigimu qonidu. Tur tolimu «dana» bolqajaqqa, □ ³ əzi üqün qorqan quroqan, kümüxni topidək, sap altunni qoqlardiki patqaktək dəwiləp koyqan. ⁴ Mana, Rəb uni mal-dunyasinin ayriwetidu, uning küqini dengizda yök qilidu; u ot tərripidin yəp ketilidu. □

⁵ Axkelon buni kərüp qorkidu; Gazamu kərüp azablinip toloqinip ketidu; Əkronmu xundak, qünki uning arzu-ümidi tozup ketidu; padixah Gazadin yokəp ketidu, Axkelon adəmzatsiz qalidu. ⁶ Xuning bilən Axdodta haramdin bolqan birsi turidu; Mən Filistiyələring məqrurluqi wə pəhrini yokitimən. □ ⁷ Mən aqzidin qanlarni, uning haram yegən yirginqlik nərsilərnə qixliri arisidin elip ketimən; andin qelip qaloqanlar bolsa, ular Hudayimizqaja təwə bolup, Yəhudada yolbaxqi bolidu; Əkronning ornı Yəbus kəbilisidikilərgə ohxax bolidu. □ ⁸ Mən qoxun tūpəylidin, yəni otūp kətküqi wə qaytip kəlgüqi tūpəylidin Öz öyüm ətrapida qedirinni

□ **8:23 «Xu künlərdə ... əllərdin on nəpər adəm qikip Yəhudiy bir adəmning tonining etikini tutuwelip uningqaja: «Biz sən bilən barayli; qünki Hudani sən bilən billidur, dəp angliduk» — dəydu»** — bu ix Hudani izdəngən «yat əllər»ning hərəkətlirigə bir misal bolidu. □ **9:1 «Hadrak zemini»** — kona tarixnamilər boyiqə, «Hadrak» degən rayon Dəməxk xəhriqə yəqin bolqan, birək dəl qaysi jay ikənlikini həzir bilməymiz. **«qünki Pərwərdigarning nəziri adəmlər wə Israilling barliq kəbililiri üstididur»** — baxqa birhil təjmisisi: «qünki insanlarning wə Israilling barliq kəbililirining kəzi Pərwərdigarqaja qaraydu». □ **9:2 «U , yəni Pərwərdigarning bexariti** bularqaja qegridax bolqan Hamatqa, Tur wə Zidon üstigimu qonidu» — «büyük Iskəndər» miladiyədin ilqiriki 332-yili jənub tərəpkə yürük qilip muxu yərlərnə bir-birləp igiliwalqan. □ **9:4 «Mana, Rəb uni mal-dunyasinin ayriwetidu, uning küqini dengizda yök qilidu; u ot tərripidin yəp ketilidu»** — bu ayətni «büyük Iskəndər» əməlgə axurqan. Miladiyədin ilqiri 332-yili u Turni bulang-talang qilip pütünləy wəyran qiliwətkən «qoxumqə səz»imizni kəring. «uning küqini dengizda yök qilidu» degənlikning baxqa birhil təjmisisi: «U (yəni Rəb) ularning dengizdiki küqini yök qilidu» □ **9:6 «Xuning bilən Axdodta haramdin bolqan birsi turidu; Mən Filistiyələring məqrurluqi wə pəhrini yokitimən»** — Iskəndər Turni igiliwalqandin keyin Filistiyəgə qarap yürük qilidu. 5- wə 6-ayətə tilqaja elinqan (Axkelon, Gaza, Əkron, Axdod) xəhərlər Filistiyədəki bəx qong xəhəring tətı. Bu jəngləring təpsilatlıri üqün «qoxumqə səz»imizni kəring. □ **9:7 «Mən aqzidin qanlarni, uning haram yegən yirginqlik nərsilərnə qixliri arisidin elip ketimən; andin qelip qaloqanlar bolsa, ular Hudayimizqaja təwə bolup,...»** — «Hudayimizqaja» degən səzgə qarinqanda muxu ayətlərdiki səzligüqi Məsilhning əzi boluxi kerək. **«...Əkronning ornı Yəbus kəbilisidikilərgə ohxax bolidu»** — toluq ayətning mənisisi: (1) Filistiyələr əmdi butlarqaja ataloqan qurbanliqlarning kəninimu, gəxinimu yeməydiyqan bolidu. (2) Filistiyələr Hudaqaja təwə bolup Yəhuda arisida (Yəbus kəbilisidikilərdək) hərəmtlik mərtiwigə igə bolidu (həzirki «Pələsitinliklər» Filistiyələring əwladlıri boluxi mumkin). «Qoxumqə səz»imiznimu kəring.

tiktürimən; əzgüqi kaytidin uningdin ötməydu; qünki Öz közüm bilən közitimən.□

Zionning padixahı Məsih kelidu!

⁹ Zor xadlan, i Zion kizi!

Təntənəlik nida kil, i Yerusalem kizi!

Karanglar, padixahıng yeningoşa kelidu;

U həkkanıy wə nijatlık bolidu;

Kəmtər-məmin bolup,

Mada exəkkə, yəni exək təhiyigə minip kelidu;□ ■

¹⁰ Xuning bilən Mən jəng hərwilirini Əfrayimdin,

Atlarni Yerusalemdin məhrum kiliwetimən;

Jəng okyasimu elip taxlinidu.

U bolsa əllərgə hatirjəmlək-tinqliqni jakarlap yətküzidu;

Uning həkümranliqi dengizdin dengizoiqə,

Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə bolidu.□

¹¹ Əmdi seni bolsa, sanga qüxürülgən əhdə keni tüpəylidin, Mən arangdiki məhboslarni susiz orəktin azadlikka qikirimən.□ ■

¹² Mustəhkəm jayoşa kaytip kelinglar, i arzu-ümidning məhboslari! Bügün Mən jakarlap eytimənki, tartқан jazaliringning əksini ikki həssiləp sanga kayturimən. □ ¹³ Qünki Özüm üqün Yəhudani okyadək egildürdüm, Əfrayimni oq kilip okyaoşa saldim; Mən oşul baliliringni ornidin turozuzimən, i Zion — ular sening oşul baliliringoşa qarxi jəng kilidu, i Gretsiyə! I Zion, Mən seni palwanning kolidiki kiliqtək kilimən. ¹⁴ Pərwərdigar ularning üstidə körünüdu; Uning oqi qakmaqtaək etilip uqıdu. Rəb Pərwərdigar kanayni qalidu; U jənubti

□ **9:8 «Mən koxun tüpəylidin, yəni ötup kətküqi wə kaytip kəlgüqi tüpəylidin Öz öyüm ətrapıda qedirimni tiktürimən; əzgüqi kaytidin uningdin ötməydu; qünki Öz közüm bilən közitimən»** — «büyük İskəndər» zalim bolqini bilən, Misiroşa hujum kilixka mangoşanda («ötup kətkəndə») yaki Misirni ixotaj kilip «kaytip kəlgəndə» (gərçə Yerusalemdiki muşəddəs ibadəthanıda nuroşunioşan bayliklar bolsimu), Yerusalemoşa həq hujum kilmioşan. Bu tarihinng əng qoşg sirliridin biridur. «Koxumqə səz»iminzimu kəring. □ **9:9 «U həkkanıy wə nijatlık bolidu»** — baxka tərjimiliri: «U nijatni elip kelidu», «U kutkuzuloşan bolidu» yaki «U qəlibilik bolidu». «Karanglar, padixahıng yeningoşa kelidu... mada exəkkə, yəni exək təhiyigə minip kelidu» — bu toluk bəxarət Əysa Məsihni enik kərsitidu. İnjl, «Matta» 21-bab, «Markus» 11-bab, «Luşa» 19-bab, «Yuhanna» 12-bablarni kəring. ■ **9:9** Zək. 2:10; Mat. 21:4-5; Yh.12:12-16 □ **9:10 «Xuning bilən Mən jəng hərwilirini Əfrayimdin, ...məhrum kiliwetimən; ... U , yəni İsrailning padixahı Məsih»** bolsa əllərgə hatirjəmlək-tinqliqni jakarlap yətküzidu; Uning həkümranliqi dengizdin dengizoiqə, Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə bolidu — demisəkmü, bəxarət Əysa Məsihning dunyaoşa tunqi kelixidin (9-ayət) uning kaytip kelixigə atlap ətidu. Bəxarətning kalqini ahirki zamanlarni kərsitidu. «Koxumqə səz»iminzini kəring. □ **9:11 «Əmdi seni bolsa, sanga qüxürülgən əhdə keni tüpəylidin, Mən arangdiki məhboslarni susiz orəktin azadlikka qikirimən»** — bu sirlik bəxarətning həm rohiy həm jismani yəhliliri boluxi kerək. İxinimizki, Əysa Məsihning keni bilən tüzgən «yengi əhdə» Yəhudıylarni, əllərnimu hərhil «gunah oriki»din kutkuzalaydu həm kəlgüsidimu buning səwəbidin Huda Yəhudıylarni hərhil jismani yəhliliri qiyngiliklardinmu kutkuzidu. ■ **9:11** Mat. 26:28; Luşa 22:20; Rim. 9:3, 4; Rim. 11:25, 26, 27; 1Kor. 11:25; İbr. 9:19, 20, 21. □ **9:12 «Mustəhkəm jayoşa kaytip kelinglar, i arzu-ümidning məhboslari!»** — «arzu-ümidning məhboslari» bəlkim bu tolimu kişkartiloşan gəp boluxi mumkin, mənisi: ««Hudaning qaldisi» Hudaning nuroşun wədiliri aldidə ümidwar boluxi kerək idi. Lekin ularning uningə ixənməsliki, xundakla ümidsizlinixi tüpəylidin gunahning məhboslari bolup qaloşan. Ularnding birdinbir «mustəhkəm jay»i Hudaning Əzi, əlwəttə.

dəhxətlik qara quyunlarni billə elip yürux qilidu. ■ 15 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar ular üqün mudapiə bolidu; ular saloə taxlirini kukum qilip, dəssəp qəyləydu; ular iqiwelip, xarab kəypini sürgənlərdək kiyqas-sürən kətürüdu; ular *qanoə* miləngən qurbangahning bürjəkliridək, *qanoə* toldurulojan qaqilardək bolidu. □ 16 Xu küni Pərwərdigar boləjan ularning Hudasi ularni Özüm baqqan padam boləjan həlkim dəp bilip qutkuzidu; qünki ular taj gəhərliridək Uning zemini üstidə kətürülidu. 17 Xunqə zordur Uning mehribanliki, xunqə qaltistur Uning güzəlliki! Ziraətlər yigitlərni, yengi xarab qizlarni yaxnitidu! □

10

Ahirki zamanlardiki wəxəlar — dawami

1 Pərwərdigardin «keyinki yamoqur» pəslidə yamoqurni tələp qilinglar; Pərwərdigar qaqmaqlarni qakturup, ularoə mol yamoqurlarni, xuningdək hər birigə etizda ot-qəplərnə beridu. □ 2 Qünki «öy butliri» bimənə gəplərnə eytkan, palqilar yalojan «alamət»lərnə kərgən, tuturuksiz qüxlərnə səzligən; ular kuruk təsəlli beridu. Xunga həlk qoy padisidəknə tənəp kətti; ular padiqisi bolmioəqəqə, azar yeməktə. □ ■ 3 Mening təzəpim padiqiləroə qozəqaldi; Mən muxu «tekə» *yətaqilərnə* jazalaymən; qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Öz padisidin, yəni Yəhuda jəmətidin həwər elixqə kəldi; U jəngdə ularni Özining həywətlik etidək qilidu. 4 Uningdin yəni *Yəhudadin* «Burjək Texi», uningdin «Kozuk», uningdin «Jəng Okyasi», uningdin «Həmmigə həkümranlik Kiloquqi» qikidu. □ 5 Xuning bilən ular jəngdə, *düxmənlərnə* koqilardiki patqakni dəssigəndək qəyləydiəjan palwanlardək bolidu; ular jəng qilidu, qünki Pərwərdigar

■ 9:14 Nah. 2:6 □ 9:15 «... ular (*qanoə*) miləngən qurbangahning bürjəkliridək, *qanoə* toldurulojan qaqilardək bolidu» — bu oħxitix Israilning jənggə bolidojan zok-kəypining xarab iqkən adəminəgkidək bolidojanliqini yaki düxmənlərdin təkülgən qanning kəplükini bildürüdu. Qurbangah üstidiki qurbanliqlarning qanlirini elixqə birnəqə qaqilarni təyərlix kerək idi, ular əlwəttə qan bilən liq toldurulatti wə qurbangahning bürjəkliri *qanoə* milinip ketatti. Toluq bu bəxarət bəlkim (1) Israilning Gretsiyə zalimliri üstidin (miladiyədin ilgiriki 3- wə 2-əsirdə) boləjan əjayib qəlibilirini wə (2) ahirki zamandiki dəjalning qoxunliri bilən bolidojan uruxlarni kərsitidu. «Qoxumqə səz-imiznimu kəring. □ 9:17 «Xunqə zordur Uning mehribanliki, xunqə qaltistur Uning güzəlliki!» — yaki, «Nemidegən əziz! Nemidegən güzəl!». □ 10:1 «Pərwərdigardin «keyinki yamoqur» pəslidə yamoqurni tələp qilinglar» — bu dua yükriri bəxarət bilən baqlinixliq; ziraətlər wə üzümlərgə yamoqur kerək, əlwəttə. «Keyinki yamoqur» bolsa Pələstində 3- yaki 4-ayda yaqidu, ətiyazliq ziraətlərnə pixurux həlkilik rəlini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa həq həsul bolmaydu. □ 10:2 «öy butliri» — (ibraniy tilidə «tərafim») pal bilən «yol kərsitidojan» birhil butlar idi. ■ 10:2 Top. 5:6 □ 10:4 «Uningdin, yəni Yəhudadin «burjək texi», uningdin «kozuk»...» — «yəni Yəhudadin» degən səzlərnə tərijmə yolida qoxup kirgüzduq. Ibraniy tilidə pəqət «uningdin» deyilidu. 9-ayəttə «Yəhuda jəməti» kəzdə tutulojan boləqəqə, 10-ayətni xundək tərijmə qilduq. Məsih «Yəhudadin» qikidu, əlwəttə. Baxqə birhil tərijmisi «yəni Hudadin». «uningdin ... «burjək texi», .. «kozuk», .. «jəng okyasi», .. «həmmigə həkümranlik kiloquqi» qikidu» — bu tət nanning həmmisi «Məsih-Qutkuzəqə»ning unwanliri bolidu. Barliq pəyoqəmbərlərnə bəxarətliri boyiqə «Məsih» qəqum Yəhudaning əwladi boluxi kerək idi. «Qoxumqə səz-imiznimu kəring. «Uningdin» degənni bəzi alimlar «Hudadin» degən mənədə, dəp qaraydu.

ular bilən billidur; ular atlik əskərlərnimu yərgə qaritip koyidu. ⁶ Mən Yəhuda jəmətini küqəytimən, Yüsüpning jəmətini kütquzimən; Mən ularni kaytidin olturaklixixka kayturimən; qünki Mən ularoşa rəhim-xəpəkətni kərsitimən. Ular Mən heqqaqan taxliwətmigəndək bolidu; qünki Mən ularning Hudasi Pərwərdigarmən; Mən ularoşa jawab berimən. ⁷ Əfraimdikilər pəlwəndək bolidu, kəngülliri xarab kəypini sürgənlərdək huxallinidu; ularning baliliri buni kərup huxallinidu; ularning kəngli Pərwərdigardin xadlinidu.

⁸ Mən üxkirtip, ularni yiojimən; qünki Mən ularni bədəl tələp hərlükkə qikirimən; ular ilgiri kəpiyip kətkəndək kəpiyidu. ⁹ Mən ularni əllər arisida uruktək qaçimən; andin ular Meni yirək jaylarda əsləydu; xuning bilən ular baliliri bilən həyat kəlip, kaytip kelidu. □ ¹⁰ Mən ularni kaytidin Misir zeminidin elip kelimən, Asuriyədinmu qikirip yiojimən; ularni Gilead wə Liwan zeminiə qə elip kirgüzimən; yər-zemin ularni patquzalmay kalidu.

¹¹ Xundak kilip, U jəbir-japa dengizidin ötüp, dengizdiki dolğunlarni uridu; Nil dəryasining taqliri kurup ketidu; Asuriyəning məəqrurluqi wə pəhri pəs kilinidu, Misirdiki xahanə hasimu yoklidu. □

¹² Mən ularni Pərwərdigar arkilik küqəytimən; ular Uning namida mangidu, dəydu Pərwərdigar.

11

Hudaning padisi yaxhi padiqisini, yəni Pərwərdigarning Əzini rət kilidu; ular zulmətkə kalidu

¹ I Liwan, ot sening kedir dərəhliringni yəp ketixi üqün, dərəzilirningni aq! □ ² Waysanglar, i qarışaylar, qünki kedir yikildi, esil dərəhlər wəyran kilindi; waysanglar, i Baxandiki dub dərəhliri, qünki baraxsan orman yikitildi! ³ Padiqilarning waysioqan awazini angla! Qünki ularning xəripi *boləjan qimən-yaylak* wəyran kilindi; arslanlarning hərkirigən awazini angla! Qünki Iordan dəryasining pəhri boləjan *bük-baraxsanliqi* wəyran kilindi.

⁴ Pərwərdigar Hodayim mundak dəydu: — Boşuzlaxka bekitilgən padini bakkin! ⁵ Ular ni setiwəloqanlar ularni boşuzliwətkəndə heq gunahkar dəp karalmaydu; ularni setiwətkənlər: «Pərwərdigarəşa xükri! Qünki beyip kəttim!» — dəydu; ularning əz padiqiliri ularəşa iqini heq aşıritmaydu. ⁶ Qünki Mən zeminda turuwatqanlarəşa yənə iqimni heq aşıritmaymən, dəydu Pərwərdigar; — wə mana, Mən adəmlərnə, hər birini əz yekininə qəlioqə wə əz padixahining qəlioqə tapxurimən;

□ **10:9** «Mən ularni əllər arisida uruktək qaçimən; ...» — yaki «Mən ularni əllər arisida uruktək qaçidioqan bolsam, ...». □ **10:11** «U jəbir-japa dengizidin ötüp, dengizdiki dolğunlarni uridu» — «U» — Hudani kərsitidu, əlwəttə. □ **11:1** «I Liwan, ot sening kedir dərəhliringni yəp ketixi üqün, dərəzilirningni aq!» — bu 1-3-ayət bəlkim bir ohxitix;

Yəhudaning yetəqiliri Hudaning həlqi wə Huda bərgən zemini əz mənəpəiti üqün ixlətkən, hazır bu mənəpəitin ayrilidu. 1-ayət yengidin quruloqan ibadəthanining yənə wəyran kilinixini kərsitixi mumkin. U Liwandiki kəpligən kedir dərəhlirini wə baxka esil dərəhlərnə ixlitip selinoqan (Təwrat, «Əzra», 3:7-ayət). «Qoxumqə səz»imizdə biz bu babni təpsiliy xərləyimiz.

mana, bular zeminni harab qilidu, Mən ularni bularning qolidin heç kütqüzmaymən. □

⁷ Xunga mən «boquzlaşka bekitilgən pada»ni bekip turdum, bolupmu padining arisidiki miskin məminlərni baktim. Mən özümgə ikki tayakni aldim; birinçisini «xapaət», ikkinçisini «rixte» dəp atidim; xuning bilən mən padini baktim. □

⁸ Xuningdək Mən bir ay içidə üq padiqini həlak kildim; Mening jenim bu *həlktin* bizar boldi wə ularning jeni Meni eq kərđi. □

⁹ Mən: «Mən silərni baqmamən; oləy dəp qaloqanliri olüp kətsun; həlak bolay dəp qaloqanliri həlak bolsun; tirik qaloqanlarning həmmisi bir-birining gəxini yesun» — dedim. □

¹⁰ Mən «xapaət» degən tayikimni elip sunduriwəttim, xuningdək Mening barlık əllər bilən boləqan əhdəmni sunduruwəttim. ¹¹ Əhdə xu küni bikaş qiliwetildi; xunga pada arisidiki manga diqqət qiloqan miskin məminlər buning Pərwərdigarning sözi ikənlikini bilip yətti. □ ¹² Wə mən ularə: «Muwapıq kərsənglar, mening ix həkkimni beringlar; bolmisa boldi qilinglar» — dedim. Xunga ular mening ix həkkingə ottuz kümüx tənggini taraziəa saldı. ■

¹³ Wə Pərwərdigar manga: «Mana bu ular Manga bekitkən kəltis baqa! Uni sapalqining aldiəa taxlap bər!» dedi. Xuning bilən mən ottuz kümüx tənggini elip bularni Pərwərdigarning öyidə, sapalqining aldiəa qəriwəttim. □ ■ ¹⁴ Andin mən Yəhuda bilən İsrailning qerindaxlığını

□ **11:6 «Mən... hər birini öz yekininin qolıəa wə öz padixahining qolıəa tapxurımən»** — «öz padixahı» əlahidə ibarə bolup, bəlkim Huda xu padixahni tallimioqanlıqini, bəlkı Yəhudadikilər əzlıri tallıwəloqanlıqini kərsitidu. Zəkəriyaning dəwridə Yəhudaning heç padixahı yəq idi (Yəhuda Pars imperiyəsi astida boləqan). □ **11:7 «Xunga mən «boquzlaşka bekitilgən pada»ni bekip turdum, bolupmu padining arisidiki miskin məminlərni baktim»** — «pada» İsrail həlkini kərsitidu. Padining «arisidiki miskin məminlər», Hudaəa sadıq «kəldi»lar idi (11-ayətni kəring). Zəkəriya padıqılıq wəzıpsını **ularni dəp** zımmisigə alidu. Ləkin Hudaning jazası padıning kəp kışmining bexiəa qüxüx aldidə turidu (5-ayət); Hudaning nəzirı bəribir «pada arisidiki «miskin məminlər»» («kəldilər») üstidə bolidu. Ular padıning arisidiki az bir kışmidur. **«Mən özümgə ikki tayakni aldim; birinçisini «xapaət», ikkinçisini «rixte» dəp atidim; xuning bilən mən padini baktim...»** — Zəkəriya bəlkim məzkur ixni, xundaqla 8-14-ayəttili baxka bəzi ixlarıni qüxidə yaki əlamət kərinüxtə kərgən boluxı mumkin; bu ixlarıning məlum bir kışimini u həlk aldidə «rol elip» kərsətkən bolsa kərək. «Qoxumqə səz»imiznimu kəring. □ **11:8 «Xuningdək Mən bir ay içidə üq padiqini həlak kildim...»** — «üq padiqi» toqırluk bizninggə ikki imkanıyət bar: (1) «üq padiqi» məlum adəmlərnı əməs, bəlkı Huda İsrail üqün bekitkən üq hil padiqini, yəni «pəyöəmbər», «kahın» wə «padixah»ni bildüridu. Miladiyədin keyinki 70-yılı Rim imperiyəsining Yerusalemini wəyrən qilixi bilən, İsrailda bu üq hil «padiqi» qəlmidi. (2) miladiyədin keyinki 70-yılı Rim imperiyəsi Yerusalemini muhasirigə əlojənda, İsrailning bir-birigə eq boləqan üq yətəkşisi (Yuhəna, Simon wə Əliezər) bar idi. Ularıning bir-biri bilən soquxuxlırı tıpəyıldin Yerusalemlə ahir berip ixəqal qilinoqan, bu üq «padiqi» xu həman «padiqiliktin» qəloqan. Biz 2-imkanıyətə mayıllız. «Qoxumqə səz»imizdə biz yənə buning üstidə muzakiriliximiz. □ **11:9 «Həlak bolay dəp qaloqanliri həlak bolsun; tirik qaloqanlarning həmmisi bir-birining gəxini yesun» — dedim** — dərwəqə, Rim imperiyəsi Yerusalemini muhasirigə əlojənda kəp adəm əqarqılıqtin baxqılarnı öltürüp gəxini yegən. □ **11:11 «... miskin məminlər buning Pərwərdigarning sözi ikənlikini bilip yətti»** — bu «miskinlarning bilip yetixi»ning əzimu bəlkim «əlamət kərinüx»ning bir kışmidur. Demək, həmmisi pəyöəmbərnıng dəwridin kəyin yüz beridu. ■ **11:12** Mat. 26:15; 27:9 □ **11:13 «Pərwərdigar manga: «Mana bu ular Manga bekitkən kəltis baqa! Uni sapalqining aldiəa taxlap bər!» dedi»** — «kəltis baqa!» — kinayilik, həjwiyy eq, əlwəttə. ■ **11:13** Mat. 27:3-10

üzüx üqün, ikkinçi tayikimni, yəni «rixte»ni sunduruwəttim.

¹⁵ Andin Pərwərdigar manga mundaq dedi: «Sən əmdi yənə ərziməs padiqining qorallirini al. □ ¹⁶ Qünki mana, Mən zeminda bir padiqini ornidin turuozimənki, u halak bolay degənlərdin həwər almaydu, tənəp kətkənlərni izdiməydu, yarilanojanlarni saqaytmaydu, saqlamlarnimu baqmaydu; u bəlki səmrigənlərnin gəxini yəydu, hətta tuyaklirini yirip yəydu. ¹⁷ Padini taxliwətkən ərziməs padiqining həlioja way! Kiliq uning biliki wə ong kəzigə quxidu; uning biliki pütünləy yigiləydu, uning ong kəzi pütünləy qarangoxulixip ketidu. □ ■

12

Yerusalemning ahirki qetim muhasirigə quxuxi — Israillər əzi əltürgən Kutquzoquqisini kəridu

¹ Pərwərdigarning Israil toqruluk səzidin yükləngən bexarət: — Asmanlarni yayoquqi, yərnin ulini saloquqi, adəmnin rohini uning iqida Yasioquqi Pərwərdigar mundaq dəydu: —

² Mana, Mən Yerusalemni ətrapidiki barliq əllərgə kixilərni dəkkə-dükkigə salidojan apkür qilimən; Yerusalemja quxidojan muhasirə Yəhudaşimü quxidu.

³ Xu küni əməlgə axuruliduki, Mən Yerusalemni barliq əllərgə eojir yük boləjan tax qilimən; kim uni əzigə yüklisə yarilanmay qalmaydu; yər yüzidiki barliq əllər uningəja jəng qilixkə yioqilidu. ⁴ Xu küni Mən həmmə atlarni sarasimigə selip, atliqlarni sarang qilip urimən; biraq Yəhuda jəmətini kəzümədə tutimən; əllərdiki hər bir atni bolsə korluk bilən uruwetimən. ⁵ Xuning bilən Yəhudaning yobaxqiliri kənglidə: «Yerusalemda turuwatqanlar samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, ularning Hudasi arkilik manga küq bolidu» dəydu.

⁶ Xu küni Mən Yəhudaning yobaxqilirini otunlar arisidiki otdandək, əngilər arisidiki məx'əldək qilimən; ular ətrapidiki barliq əllərni, yəni ong wə sol təripidikilərni yəwetidu; Yerusalemdikilər yənə öz jayida, yəni Yerusalem xəhridə turidojan bolidu. □ ⁷ Pərwərdigar awwal Yəhudaning qedirilirini kutquzidu; səwəbi — Dawut jəmətining xan-xəripi həm Yerusalemde turuwatqanlarning xan-xəripi Yəhudaningkidin

□ **11:15 «Pərwərdigar manga mundaq dedi: «Sən əmdi yənə ərziməs padiqining qorallirini al... »** — yaxxi padiqining qoralliri boləjan ikki tayakni sunduruwətkəndin keyin, «ərziməs padiqining qorallirini al» dəp buyrulojan. □ **11:17 «Padini taxliwətkən ərziməs padiqining həlioja way! Kiliq uning biliki wə ong kəzigə quxidu; uning biliki pütünləy yigiləydu, uning ong kəzi pütünləy qarangoxulixip ketidu»** — bu sirlik babning həwirini yiojqnəqlisə: (1) Israil əzining mənəpətpərəs «padiqiliri» təripidin kəp azab tartqan. (2) biraq bu ixlarda ularning öz məs'uliyiti bar. Huda muxu padiqiliri arkilik ularni jazaləjan həm jazalaydu. Israil həlki yaxxi padiqini, yəni Hudaning Əzini kəmsitidu. Ular uni «30 kümüx tənggə»ning bahasida kəridu. (3) bu pul ibadəthanida taxliwetilidu; (4) ular həkikiy padiqining bəxixini rət qilidu, xunga Huda ularni nəhayiti rəzil bir padiqining qəlioja tapxuridu; (5) Huda muxu rəzil padiqini wə barliq mənəpətpərəs padiqilarnimu qattik jazalaydu. Oqurmənlərgə ayanki, «Əzüm yaxxi Padiqidurmən» degən Əysə Məsih Yəhudaning 30 kümüx tənggə üqün satkunluk qilixi bilən əltürüləjan; keyin Yəhədiyy həlki rəzil mənəpətpərəs yetəqqlərnin kasapitidin yənə bir qetim (Rim imperiyəsi təripidin) dunyaning qət-qətlirigiqə tarqitəwetiləjan. Bu ixlar üstidə «qoxumqə səz»imizda tohtilimiz. ■ **11:17** Yər. 23:1; Əz. 34:2; Yh, 10:12 □ **12:6 «Mən Yəhudaning yobaxqilirini... əngilər arisidiki məx'əldək qilimən»** — «əngilər» — buoqday yaki arpa boqlamliri.

uluoqlanmasliki uqundur. ⁸ Xu kuni Pərwərdigar Yerusalemda turuwatqanlarni qooqdaydu; ularning arisidiki ələnqxiq qaloqlanlarmu xu kuni Dawuttək palwan bolidu; Dawut jəməti bolsa Hudadək, yəni ularning aldidiki Pərwərdigarning Pərixtisidək küqlük bolidu.

⁹ Xu kuni əməlgə axuruliduki, Yerusalemoqa jəng qilixqə kəlgən barliq əllərnə həlak qilixqə kiriximən. ¹⁰ Wə Mən Dawut jəməti wə Yerusalemda turuwatqanlar üstigə xapaət yətküzgüqi wə xapaət tiligüqi Rohni quyimən; xuning bilən ular əzliri sanjip oltürgən Manga yənə qaraydu; birsining tunji oqli uqun matəm tutup yioqa-zar kətürgəndək ular Uning uqun yioqa-zar kəturidu; yəkkə-yeganə oqlidin juda boluqunig dərd-ələm tartqinidək ular unig uqun dərd-ələm tartidu. □ ■ ¹¹ Xu kuni Yerusalemda qayət zor yioqa-zar kətürülidu, u Məgiddo jiləqisidiki «Hadad-Rimmon»da kətürülgən yioqa-zardək bolidu. □ ■ ¹² Zemin yioqa-zar kəturidu; hər bir ailə ayrim həlda yioqa-zar kəturidu. Dawut jəməti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda, Natan jəməti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda; ¹³ Lawiy jəməti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda; Ximəy jəməti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda; ¹⁴ barliq tirik qaloqlan aililər, yəni hər bir ailə ayrim-ayrim həlda wə ularning ayalliri ayrim həlda yioqa-zar kəturidu.

13

¹ Xu kuni Dawut jəməti həm Yerusalemda turuwatqanlar uqun gunahni wə paskinilikni uyuidioqlan bir bulaq eqilidu. ■

² Xu kuni xundaq boliduki, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boluqlan Pərwərdigar, — Mən məbudlarning namlirini zemindin yokitimənki, ular yənə heq əslənməydu; wə Mən pəyoqəmbərlərnə wə paskina rohni mu zemindin qikiriq yətkiwetimən. □ ³ Xundaq əməlgə axuruliduki, birəylən yənilə pəyoqəmbərqilik qilip bexarət bərey desə, unig əzini tuqlan ata-anisi unig oqa: «Sən həyat qalmaysən; qünki Pərwərdigarning namida yaloqlan gəp qiliwatisən» dəydu; andin əzini

□ **12:10** «ular əzliri sanjip oltürgən Manga yənə qaraydu» — yaki «ular əzliri sanjip oltürgən Manga təlmürüp qaraydu». «birsining tunji oqli uqun matəm tutup yioqa-zar kətürgəndək ular Uning uqun yioqa-zar kəturidu; yəkkə-yeganə oqlidin juda boluqunig dərd-ələm tartqinidək ular unig uqun dərd-ələm tartidu» — demisəkmə bu bexarət İsrailning əz Kutkuzoqlu-Hudasini sanjyuidioqlanlikni yaki sanjip oltüruidioqlanlikni kərsitidu, pütün həlk ahirki zamanda Hudaning Rohi arqilik buni bilip yetip, kattik matəm tutidu. Huda xu qaoqda ularni kutkuzidu, ularning gunahni uyuyux yolini aqidu (13-bab). «Qoxumqə səz»imizdə bu toqruluq yənə tohtilimiz. ■ **12:10** Əz. 39:29; Yo. 2:12, 13; Yh. 19:36-37; Wəh. 1:7 □ **12:11** «... zor yioqa-zar... Məgiddo jiləqisidiki «Hadad-Rimmon»da kətürülgən yioqa-zardək bolidu» — «Hadad-Rimmon» bəlkim «Megiddo yiləqisidiki bir jay boluxi mumkin. Xu yərdə kətürülgən yioqa-zar (matəm tutuxi)» bəlkim ilgiriki intayin ihlasmən padixah Yosiyaning pəjiləlik əlumi tüpəylidin boluqlan («2Pad.» 9-bab, «2Tar.» 35:20-27). ■ **12:11** 2Pad. 23:29; 2Tar. 35:22, 24 ■ **13:1** Law. 16; 23:26-32; Zək. 12:10-14; Rim. 11:26 □ **13:2** «Mən pəyoqəmbərlərnə wə paskina rohni mu zemindin qikiriq yətkiwetimən» — bu pəyoqəmbərlər sahta pəyoqəmbərlər, əlwəttə. Əməliyəttə bolsa Məsih-Kutkuzoqluq dunyoqa kaytip kəlgəndin keyin pəyoqəmbərlərnig heq həjiti yəq bolidu.

tuoqkan ata-anisi uni bexarət beriwatkinidila sanjip oltüridu. □ ■
 4 Xu küni xundak boliduki, pəyoqəmbərlərninğ hər biri öz liri bexarət beriwatqanda kərgan kərünüxtin hijil bolidu; ular həkni aldax üqün ikkinqi qupurluq qapanni kiyməydu; □ 5 U: «Mən pəyoqəmbər əməs, mən pəkəb terikqimən; qünki yaxliqimdin tartip tuprak bilən tirikqilik kiliwatimən» — dəydu. □ 6 Əmdi birsi uningdin: «Həy, əmdi sening məydəngdiki bu zəhmətlər nemə?» — desə, u: «Dostlirimning öyidə yarilinip qaldim» — dəp jawab beridu. □

Həqikiy padiqining azab-oqubətliri wə nətijiliri toqruluk yəna bir bexarət

7 Oyoqan, i kiliq, Mening padiqimoqa, yəni Mening xerikim boləqan adəmgə qarxi qiq, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar; — Padiqini uruwət, qoylar patiparaq bolup tarqitiwetilidu; Mən qolumni kiqik peillarning üstigə quxürup turəuzimən. □ ■ 8 Zeminda xundak əməlgə axuruliduki, — dəydu Pərwərdigar, — üqtin ikki qismi kirilip əlidu; birəq üqtin bir qismi uningda tirik qalidu. 9 Andin Mən üqinqi kismini otka kirgüzimən, ularni kümüx tawliqəndək tawlaymən, altun sinaləqəndək ularni sinaymən; ular Mening namimni qakirip nida qilidu wə Mən ularəja jawab berimən; Mən: «Bu Mening həlqim» dəymən; ular: «Pərwərdigar mening Hudayim» — dəydu. ■

14

Pərwərdigarning küni, Pərwərdigarning padixahlıki

1 Mana, Pərwərdigarəja has kün kelidu; u küni arəngdin mal-mülküng buləng-taləng kilinip bəlxüwəlinidu. ■ 2 Mən barlıq əllərnə Yerusalemoqa jəng kilixqə yioqimən; xəhər ixəqal kilinidu, əylər buləng-taləng kilinip, kiz-ayallar ayaq-asti kilinidu; xəhərninğ yerimi əsirgə quxüp sürgün kilinidu; tirik qəloqan həlk xəhərdin elip ketilməydu. ■

□ 13:3 «uning özini tuoqkan ata-anisi uningəja: «Sən həyat kalmaysən; qünki Pərwərdigarning namida yəloqan gəp kiliwatısən» dəydu; andin özini tuoqkan ata-anisi uni bexarət beriwatkinidila sanjip oltüridu» — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qənan boyiqə sahta pəyoqəmbərlərnə oltürüx kerək. Muxu adəmninğ ata-anisi Hudadin xunqə əyminiduki, əz oqlini nəq məydanda oltüridu. ■ 13:3 Qan. 13:6-11, 18:20 □ 13:4 «ular həkni aldax üqün ikkinqi qupurluq qapanni kiyməydu» — İlyas, Elixə wə Yəhya pəyoqəmbərlər muxundak intayin addıy kiyim kiygən. □ 13:5 «qünki yaxliqimdin tartip tuprak bilən tirikqilik kiliwatimən» — bəxqə birhil tərjimisi: «qünki yaxliqimdin tartip mən adəmninğ mədikari bolup kəldim». □ 13:6 «Əmdi birsi uningdin: «Həy, əmdi sening məydəngdiki bu zəhmətlər nemə?» — desə, u: «Dostlirimning öyidə yarilinip qaldim» — dəp jawab beridu» — «məydəngdiki zəhmətlər» İbraniy tili boyiqə səzmuşəz əlsək «ikki qolung otturisidiki zəhmətlər» bolidu. «Butpərəs pəyoqəmbərlər» jin-xəytanlarning diqqitini tartix üqün pat-pat əz tenini kesiwəlati wə ahirki zaməndimu xundak kilixi muxkin («1 Pad.», 18:28-ayətə misal kərülidu). Xuning bilən həlk muxundak zəhmətlərdin gumanlinidu, sahta pəyoqəmbər zəhmətliridin hijil bolup roxən bir yəloqan bəhanini kərsitidu. □ 13:7 «Mən qolumni kiqik peillarning üstigə quxürup turəuzimən» — bəxqə birhil tərjimisi: «Mən qolumni kiqik peillar üstigimu qarxi quxürimən». Birəq bizninğ tərjimimiz 8-ayətəkə maslixidu; omumi y mənisi Huda Əzigə təwə kiqik peilləqlarni koqdaydu. ■ 13:7 Qan. 37:42; Yəx. 26:20; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Luqa 22:35-38; Yh. 18:8 ■ 13:9 Zəb. 50:3-5, 15; 91:15; 144:15; Mal. 3:1-4; Yh. 20:28; 1Pet. 1:6. ■ 14:1 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13. ■ 14:2 Yəx. 13:16

³ Andin Pərwərdigar qıqıp xu əllər bilən uruxidu; U Uning jəng kıləjan künidikidək uruxidu. □ ⁴ Uning putliri xu küni Yerusalemning xərkiy tərıpining əng aldi boləjan Zəytun teoşida turidu; xuning bilən Zəytun teoşı otturidin xərk wə oşərb tərəpkə yerilidu; zor yoşan bir jiloja pəyda bolidu; taşning yerimi ximal tərəpkə, yerimi jənub tərəpkə yetkilidu. □ ⁵ Wə silər Mening taşlırimning dəl muxu jiloşisi bilən kaqşisilər; qünki taşlarıning jiloşisi Azəlgigə baridu; silər Yəhuda padixahı Uzziyaning künliridə boləjan yər təwrəxtə kaqşininglardək kaqşisilər. Andin Pərwərdigar Hudaıim kelidu; həmdə Sən bilən barlık «mukəddəs boləquqılar»mu kelidu! □ ⁶ Xu küni xundək boliduki, nur tohtap kalidu; parlak yultuzlarmu qarangoşulixip ketidu; ⁷ Birək u Pərwərdigarəja məlum boləjan alahidə bir kün, ya keqə ya kündüz bolmaydu; xundək əməlgə axuruliduki, kəq kirgəndə, ələm yorutulidu. □

⁸ Xu küni xundək boliduki, həyatlık suliri Yerusalemdin ekip qıqıdu; ularning yerimi xərkiy dengizəja, yerimi oşərbıy dengizəja qarap aqıdu; yazda wə kixta xundək bolidu. □

⁹ Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidə padixah bolidu; xu küni pəkət bir «Pərwərdigar» bolidu, yər yüzidə birdinbir Uningla nami bolidu. □

¹⁰ Gebadin Yerusalemning jənubidiki Rimmonəşiqə boləjan pütün zemin «Arabah»dək tüzənglikkə aylandurulidu; Yerusalem bolsa «Binyamin dərwazisi»din «Birinqi dərwaza»əşiqə wə yənə «Burjək dərwazisi»əşiqə, «Hənanıyəlning munari»din padixahning xarab kəlqəklirigiqə yukiri

□ **14:3 «... Pərwərdigar qıqıp xu əllər bilən uruxidu; U Uning jəng kıləjan künidikidək uruxidu»** — «jəng kıləjan künidikidək» bəlkim Pərwərdigar İsrailni Misirdin kutkuzəjan küni («Mis.» 14-15-bab) yaqi Yəxua pəyoşəmbərnəng dəwrədə uning Amoriylar bilən kıləjan jəngini kərsitidu («Yəxua» 10-bab). ■ **14:3** Yəx. 42:13 □ **14:4 «Uning putliri xu küni Yerusalemning xərkiy tərıpining əng aldi boləjan Zəytun teoşida turidu»** — oqurmənlər İnjildin xuni biliduki, Əysa Məsiş dünyadin ayrılıp kətkəndə u dəl muxu taşdin kətürülgən, wə xu qaşda pərixtilər rosullirioşə: «Əysa asmanəja qıqıp kətti. Birək u kəndək kətürülgən bolsa, kəlgüsidedə yənə dəl silər kərgən peti kəytip kelidu» — dedi. «**xuning bilən Zəytun teoşı otturidin xərk wə oşərb tərəpkə yerilidu; zor yoşan bir jiloja pəyda bolidu; taşning yerimi ximal tərəpkə, yerimi jənub tərəpkə yetkilidu**» — geologlar Zəytun teoşining otturisidiki xərktin-oşərbkə sozuləjan bir «yər posti üzülmisi»ni tapқан. U «Pərwərdigarning küni»də yerilixni kütməktə. ■ **14:4** Dan. 7:13; Əz.11:23; Mat. 24:30; Mar. 13:26; Luğa 21:27; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Wəş. 1:7. □ **14:5 «silər Mening taşlırimning dəl muxu jiloşisi bilən kaqşisilər; qünki taşlarıning jiloşisi Azəlgigə baridu»** — «Azəl»ning kəyərdiliki həzirə bizgə namələum. Həzirki əşwəldə, Yerusalemdin xərkkə kəqix mumkin əməs; «Kidron jiloşisi», xundəklə intayin tik boləjan Zəytun teoşining əzi muxundək «kəqix yoli»ni tosuwalidu. U «**Andin Pərwərdigar Hudaıim kelidu; həmdə Sən bilən barlık «mukəddəs boləquqılar»mu kelidu!**» — «mukəddəs boləquqılar» barlık kerub-pərixtilər wə bəlkim ələmdin tirilən Hudaıning mukəddəs bəndilirini kərsitidu («1Tes.» 4:13-17ni kərug).

■ **14:5** Am. 1:1 □ **14:7 «birək u Pərwərdigarəja məlum boləjan alahidə bir kün, ya keqə ya kündüz bolmaydu; xundək əməlgə axuruliduki, kəq kirgəndə, ələm yorutulidu»** — bəzi əlimlər bu nur Məsişning ming yillik həkümranlıqıning ahiriəşiqə yetidu, dəp qaraydu. Demək, xu künlərdə keqədə kündüzgə ohxax yorukluk bolidu. Hudaəja nisbətən bu «ming yıl» pəkət «bir kün»dək bolidu («2Pet.», 3:8, «Wəş.» 20-babni kərug). Biz bu pikirgə qoxulimiz. «Koxumqə səz»də uning üstidimu tohtilimiz. ■ **14:7** Wəş. 21:25 □ **14:8 «ularning, yəni sularning yerimi xərkiy dengizəja, yerimi oşərbıy dengizəja qarap aqıdu...»** — «xərkiy dengiz» yəni «Əlük dengiz», «oşərbıy dengiz» yəni «Ottura Dengiz». ■ **14:8** Əz. 47:1-12; Yo. 3:18; Wəş. 22:1 □ **14:9 «Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidə padixah bolidu; xu küni pəkət bir «Pərwərdigar» bolidu...»** — demək, nə İsrailar nə əllər heqkəndək butni (burunkidək halioşanqə) «Pərwərdigar» dəwəlmaydu.

kötürüldü, lakin xəhər yənıla öz jayida xu peti turidu; □ 11 Adəmlər yənə uningda turidu. «Həlak pərmani» yənə heq qüxürülməydu; Yerusalem hatirjəmliktə turidu. □

12 Wə Pərwərdigar Yerusalemoja jəng kıləjan barlık əllərni uruxka ixlətkən waba xundak boliduki, ular eərə bolsila gəxliri qirip ketidu; közliri qanaqlirida qirip ketidu; tilliri aozıda qirip ketidu. □ 13 Xu küni xundak boliduki, ularning arisioja Pərwərdigardın zor bir aləqzadilik qüxidu; ular hərbiəri öz yekininin qolını tutuxidu, hərbiərinin kəli yekininin kəlijoja qarxi kətürüldü. 14 Yəhudamu Yerusalemda jəng kılıdu; ətrapidiki barlık əllərinin mal-mülükliri jəm kılıp yioyılıdu — san-sanaksiz altun-kümüx wə kiyim-keqəklər bolidu. 15 At, keqir, tögə, exək, xundakla ularning bargahlirida boləjan barlık mal-waranlar üstigə qüxkən waba yukiriki wabaqə ohxax bolidu.

16 Xundak əməlgə axuruliduki, Yerusalemoja jəng kılıxka kəlgən həmmə əllərdin barlık tirik qəlojanlar hər yili Yerusalemoja, padixahka, yəni samawi qoxunlarınin Sərdari boləjan Pərwərdigarəja ibadət kılıxka wə «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikidu. ■ 17 Xundak boliduki, yər yuzidiki kəwm-jəmətlərdin padixahka, yəni samawi qoxunlarınin Sərdari boləjan Pərwərdigarəja ibadətke qikmiojanlar bolsa, əmdi ularning üstigə yamoqur yaqmaydu.

18 Misir jəməti qikip hazır bolmisa, ularəjimu yamoqur bolmaydu; birak Pərwərdigar «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydiojan barlık əllər üstigə qüxüridiojan waba ularəjimu qüxürüldü. □ 19 Bu Misirning jazasi, xundakla «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydiojan barlık əllərinin jazasi bolidu.

20 Xu küni atlarınin qəngəjuraklıri üstigə «Pərwərdigarəja atilip pak-mukəddəs bolsun!» dəp yezilidu; Pərwərdigarning əyidiki barlık qaqa-kuqılarmu kurbangah aldidiki qaqılarəja ohxax həsəblinidu; 21 Yerusalemdiki wə Yəhudadiki barlık qaqa-kuqılarmu Pərwərdigarəja atilip pak-mukəddəs bolidu; kurbanlık kıləqılər kəlip ularni elip kurbanlık gəxlirini pixuridu; xu küni samawi qoxunlarınin Sərdari boləjan Pərwərdigarning əyidə «kanaanlık-sodigər» ikkinqi

□ 14:10 «Yerusalemlə bolsa «Binyamin dərwasisi»din «Birinqi dərwasə»əjiqə wə yənə «Burjək dərwasisi»əjiqə, «Hananiyənin munari»din padixahning xarab kəlgəklirigə yukiri kətürüldü» — ««Binyamin dərwasisi»din «Birinqi dərwasə»əjiqə wə yənə «Burjək dərwasisi»əjiqə» degən arilik Yerusalemləning xərkidin əjərbiojiqə barlık jaylarni wə ««Hananiyənin munari»din «padixahning xarab kəlgəkliri»əjiqə» degən arilik uning ximalidin jənubiojiqə boləjan barlık jaylarni kərsitidu. Demək, pütün xəhərni bildüridu, pütün xəhər kətürüldü. **«Lekin xəhər yənıla öz jayida xu peti turidu»** — bu ayət boyiqə Yerusalemləning ətrapidiki taəqlik rayonlar (60 kilometrə uzunluq wə kəngliklə) tüzənglikkə aylandurilidu. Xundak degini bilən «xəhər yənıla öz jayida xu peti turidu». □ 14:11 «**«Həlak pərmani» yənə heq qüxürülməydu; Yerusalem hatirjəmliktə turidu»** — «həlak pərmani» — ətkəndə Huda (əqir gunah tūpəylidin) məlum bir nərse, adəm, ailə, xəhər yəki hətta pütün bir həlk toərluluk «həlak pərmani» qüxürgənə bolsa, ularning həmmisini yokitix kerək idi. Demək, Israilda hazır «həlak pərmani» qüxürülgüdək gunahlar heq tēpilməydu. □ 14:12 «**kəzliri qanaqlirida qirip ketidu»** — ibraniy tilida «kəzi qanaqlirida qirip ketidu». «**tilliri aozıda qirip ketidu»** — ibraniy tilida «tili aozıda qirip ketidu». ■ 14:16 Yəx. 66:23 □ 14:18 «**Misir jəməti qikip hazır bolmisa, ularəjimu yamoqur bolmaydu; birak Pərwərdigar «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydiojan barlık əllər üstigə qüxüridiojan waba ularəjimu qüxürüldü»** — Misirning tēriklikliki yamoqurəja anqə tayanmaydu, bəli Nil dəryasioja tayinidu; xunga ularəja əskərtiliduki, qoxumqə bir «waba» ularəja qüxidu. Bu qandak waba deyilmidi.

bolmaydu. □ ■

□ **14:21 «... Pərwərdigarəya atilip pak-muqəddəs bolidu»** — ibraniy tilida «Pərwərdigarəya karita pak-muqəddəslik» deyilidu. Bu sözlər bax kaşinning bexioşa taqaloşan altun otuoşatqa nəxişlənşən («Mis.» 28:36ni kərüng). **«Pərwərdigarning öyidə «qanaanliq-sodigər» ikkinqi bolmaydu»** — «qanaanliq-sodigər» ibraniy tilida «qanaanliq», Pələstindiki qədimki butpərəs millətləni həm «sodigər» degən ikki mənini kərsitidu. Hudaning muqəddəs ibadəthisida heşqəndəş butpərəs (Hudani birinqi orunoşa qoymioşan) kixi yaki «ibadətini sodioşa aylan-duridioşan» mənəpəşpərəs boluşiqi tepilmaydu. ■ **14:21** Yəx. 35:8; Yo. 3:17; Wəş. 21:27; 22:15

Malaki

«Malaki pəyojəmbər»

1 Pərwərdigardin Malakioğa yükləngən wəhiy, u arkişik Israiloğa kəlgən: —□

Birinqi munazirə — Hudaning Israiloğa boləjan muhəbbiti

2 — Mən silərnə söyüp kəldim — dəydu Pərwərdigar, — birək silər: «Sən bizni kəndəkmu söyüp kəlding?» — dəysilər.

Əsaw Yəqubqə aka boləjan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar, — birək Yəqubni söydüm, ■ 3 Əsawoğa nəprətləndim; uning taqlirini qəl kildim, mirasini qəl-bayawandiki qilbərtilərgə tapxurup bərdim. □ 4 Edom: «Biz wəyrən kəlindək, birək biz harabiləxkən jaylarni kəyrtidin kərup qikimiz» — desə, samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: —

— Ular kəridu, birək Mən ərəymən; həkələr ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənngügə qəzəpliniđioğan əl» dəp ataydu. □

5 Silərnəng kəzlinglar buni kərup: «Pərwərdigar Israil qəgrasining sirtida uluqləndi!» — dəysilər. □

İkkinqi munazirə — kahinlarning wəpəsizliki

6 — Oqul atisini, kul igisini hərəmləydu; əmdi Mən ata bolsam, hərəmitim kəni? İgə bolsam, Məndin boləjan əymixin kəni? — samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar silərgə xundaq dəydu, i Məning namimni kəmsitkən kahinlar!

Birək silər: «Biz nemə kəlip namingni kəmsitiptuq?» — dəysilər. □

□ 1:1 «**yükləngən wəhiy**» — ibraniy tilida «massa» degən bir söz bilənla ipadiliniđu. U «adəmni kərkunqə salidiəjan wəhiy» həm «pəyojəmbərnəng zimmisigə yükləngən bir wəziyə» degən ikki mənini əz iqiğə aləjan boluxi mumkin. ■ 1:2 Rim. 9:13 □ 1:3 «**Yəqubni söydüm, Əsawoğa nəprətləndim**» — «palanqini söydüm, postanqioğa nəprətləndim» degənlik ibraniy tilida adətə «palanqini talliwəldim, postanqini rət kildim» degən mənini birkədər təktiləyđioğan ibarə idi.

□ 1:4 «**Ular , yəni Edomlar** kəridu, birək Mən ərəymən; həkələr ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənngügə qəzəpliniđioğan əl» dəp ataydu» — Edom həkə Israiloğa hərədim əqmənlik-adawət saqlap kəlgənidi. Ahirki zamanda ularning zemini pütünləy adəmzatsiz bolup, «ot-güngürt kəydüridiəjan», jinlarning makani bolidu (məsilən, «Obadiya»ni, «Yəx.» 34-babni kərugə). Huda Israiloğa: «Mana Edom zemini hərədim tajawuz kəlinip, xəhərləri büğüngə kədər harabilikdə turuwatidu, silərnəng əhwalinglar ularin kəp əwzəl, silərdə ibadəthana, xəhərlər wə aram-tinqlik bar, ularin obdan sawək elinglar!» degəndək bolsa kəmək. Edomoğa tajawuz kəloğanlar Babilliklər (miladiyədin ilgiriki 587-586-yili) wə Ərəblərnə (550-460-yili) əz iqiğə aləjan. □ 1:5 «**Silərnəng kəzlinglar buni kərup: «Pərwərdigar Israil qəgrasining sirtida uluqləndi!» — dəysilər**» — demək, yat əllər (əyni qəođdiki butpərəs həkələr) Hudaning kəlgüsidi Edomning üstidin həküm qikəroğanlikini kərup, dərəkə Uning tirik Huda ikənlikini etirap kəlidu. □ 1:6 «**kahin**» — mukəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus kəurbanlikni kəydürgüqi hadim.

7 Silər qurbangahim üstigə buloqanoqan ozukni sunisilər; andin silər: «Biz nemə kilip seni buloqap koyduq?» — dəysilər; əməliyəttə silər: «Pərwərdigarning dastihining tayini yoxtur» — dəysilər.□

8 Kor malni kurbanliqqa sunsanglar, bu qəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni kurbanliqqa sunsanglar, bu qəbihlik əməsmu? Həzir buni sening waliyinqoşa sunup bə; u səndin hürsən bolamdu? Sanga yüz-hatirə qilamdu? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.□

9 — Əmdi, kəni, silər Təngridin bizgə xəpkət kərsətkəysən dəp ətünüb bəkinglar; kolunglardin muxulzər kəlgəndin keyin, U silərdin hərəkəndikənglarni qəbul qilamdu? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

10 — Arənglardin dərwezilarni etip koyoyudək birsi qıqmamdu? Xundək boləqanda silər qurbangahimda bikardin-bikar ot kalap yürməyttinglar. Mening silərdin heq hürsənlikim yok, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — wə kolunglardin heqkəndək «axlik hədiyə»ni qəbul qilməymən.□ ■

Hudaning namini buləqax

11 Kün qıqardin kün patarəşa Mening namim əllər arisida uluq dəp qərilidu; hər bir jayda namiməşa huxbuy selinidoqan bolidu, pak bir «axlik hədiyə» sunulidu; qünki namim əllər arisida uluq dəp qərilidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.□

12 Birək silər bolsanglar: «Pərwərdigarning dastihini buləqanoqan, uning mewisi, yəni ax-ozukı nəprətliktur» — deginglarda, silər uni haram qilisilər; 13 wə silər: «Mana, nemidegən awariqilik!» dəysilər wə Manga qərap dimioqinglarni qəqışilər, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — silər yarilənoqan, tokur həm kesəl mallarni

□ 1:7 «Pərwərdigarning dastihining tayini yoxtur» — «Pərwərdigarning dastihini»ni kəndək qüxinimiz? Muqəddəs ibadəthanida Hudaəşa atəp bəəjilənoqan həmmə kurbanliq wə ularəşa qoxuloqan «axlik hədiyə» wə «xarab hədiyə» qatarliqlarning həmmisi «Pərwərdigarning dastihini» dəp atəloqan. Kahinlarning bu dastihandiki bəzi kurbanliqlardin bir qismini yeyix həqquq-ımtiyazi bar idi. □ 1:8 «Kor malni kurbanliqqa sunsanglar, bu qəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni kurbanliqqa sunsanglar, bu qəbihlik əməsmu?» — Musa pəyğəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə, hər bir kurbanliq nuqsansiz boluxi kərək idi. Kor, tokur, kesəl mal buyəqta tursun, həttə kiqikkinə daq bolsimu bolmaytti («Law.» 22-babni, «Qan.», 15:19-21ni kəring). □ 1:10 «Arənglardin dərwezilarni etip koyoyudək birsi qıqmamdu?» — birsi ibadəthanining dərwezilərinə etiwətsə, kahinlar yaki bəxqilar Huda aldışə muxundək «napək kurbanliqlər»ni heq elip kirəlməytti. ■ 1:10 Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21, 22.

□ 1:11 «Kün qıqardin kün patarəşa Mening namim əllər arisida uluq dəp qərilidu; hər bir jayda namiməşa huxbuy selinidoqan bolidu, pak bir «axlik hədiyə» sunulidu» — «huxbuy selinidoqan bolidu» degən pəilning xəkli bək əlahidə, yat əllər arisidiki bəzilər Hudaəşa ibadət qiləqanda həttə «bax kahin»əşa ohxax «huxbuy yandurux» imtiyaziəşa erixidu, dəp puritidu. «pak bir «axlik hədiyə» sunulidu» — ibrəniy tilidə «pak» degən bu səz intayin əlahidə bolup, kurbanliq-hədiyilərnin «pak» (yaki bəzidə «nuqsansiz»)likini təswirləydoqan adətiki səzlərgə kəriqəanda, «tehimu pak»likni bildüridu. Demək, əllər (Yəhüdiy əməslər) arisidiki bəzilər Hudaəşa ibadət qiləqanda «Təwrat dəwrdikilər»din tehimu yahxi, tehimu pak birhəl hədiyəni Hudaəşa sunaləydu... Bu ixlar İnqildə xərqlinidu (məsilən, «Rim.» 12:1-2).

elip kelisilær. Qurbanlik-hædiyilærni xu peti elip kelisilær; Mæn buni qolunglardin qobul qilamdimæn? — dæydu Pærwærdigar. □

¹⁴ Bærhæk, padisida qoçqar turup, Ræbkæ kילוan qæsimini ada kilix üçün buloqanoqan nærsini qurbanlik kilidiloqan aldamaqi lænætkæ qalidu; qünki Mæn uluq Padixahdurmæn, namim ællær arisida hærmætlinidiloqan bolidu, — dæydu samawi qoxunlarning Særdari boluqan Pærwærdigar. □

2

1 — Əmdi, hæy kañinlar, bu əmr-pærmän silærgæ qüxti: —

² Silær anglimisanglar, namimoqæ xan-xæræp kæltürüxkæ kængül qoymisanglar, — dæydu samawi qoxunlarning Særdari boluqan Pærwærdigar, — Mæn aranglaroqæ lænætni qüxürüp æwætımæn; silærning bærıkætlinglaroqımu lænæt kılimæn. Bærhæk, Mæn allıkaqan ularoqæ lænæt okudum, qünki silær *xarıpımğa* kængül qoymidinglar. ■ ³ Mana, Mæn uruklıringlaroqæ tænbih bærımæn, silærning yüzünglærgæ poç, heytinglardiki poçni sürimæn; birsi silærni xu poç bilæn billæ apirip taxlaydu. □ ⁴ Xuning bilæn silær Mening silærgæ bu əmrni æwætkenlikimni bilisilær, mæksæt, Mening Lawiy bilæn tüzgæn əhdəmning saqliniwerixi üçündür, — dæydu samawi qoxunlarning Særdari boluqan Pærwærdigar. □

⁵ — Mening uning bilæn tüzgæn əhdəm hayatlık hæm aram-hatirjæmlik elip kelidu; uni Mændin qorqsun dæp bularni uningoqæ bærdim; u Mændin qorqup namim aldida titrigenidi. ⁶ Aqzidin hæqikætning tælim-tærbiyisi qüxmigæn, læwlıridin nahæklik tepilmioqan; u aramlik-hatirjæmlik hæm duruslukta Mæn bilæn billæ mangoqan, nuroqun kixilærni qæbihliktin yanduroqan. ⁷ Qünki kañinning læwliri ilim-bilimni saqlixi keræk, hæklær uning aqzidin Tæwrat-qanunini izdixi lazim; qünki u samawi qoxunlarning Særdari boluqan Pærwærdigarning ælqisidur.

⁸ — Biræk silær yoldin qætnep kættinglar; silær nuroqun kixilær üçün Tæwrat-qanunini putlikaxangoqæ aylanduruwættinglar; silær Lawiy bilæn tüzülgæn əhdini buzqansilær — dæydu samawi qoxunlarning Særdari boluqan Pærwærdigar, ⁹ — xunga Mæn silærnimu pütün hælk aldida

□ **1:13 «...Manga qarap dimioqinglarni kaqisilær»** — yaki «...uningoqæ qarap dimioqinglarni kaqisilær» — demæk, Hudaning dastihinoqæ. **«silær yarilanoqan... mallarni elip kelisilær...»** — «yarilanoqan ... mallar» bælkim yirtkuq haywan tæripidin yarilanoqan. Bundaq gæxni hætta adam yesimu bolmaytti (Tæwrat, «Mis.» 22:31). Bæzi alimlar bu sez kala-qoylar «kixilær tæripidin bulang-talanga tutuwelinoqan» degæn mænida dæp qaraydu. □ **1:14 «...Ræbkæ kילוan qæsimini ada kilix üçün buloqanoqan nærsini qurbanlik kilidiloqan aldamaqi lænætkæ qalidu»** — Hudadin bir ixni tilæydoqan yaki Hudaqæ tæxækkür eytmaqçi boluqan Israillar bæzida alahida bir qurbanlik kilixkæ qæsäm iqidu, biræk «Hudaqæ esil malni sunimæn» dæp qæsäm iqkæn bu «aldamaqi» uning ornioqæ «napak» (qotur, deqçi bar) bir malni almasturuwetidu. ■ **2:2 Law. 26:14; Kan. 28:15** □ **2:3 «Mana, Mæn uruklıringlaroqæ tænbih bærımæn»** — ibranıy tilidimu uyuruq tilioqæ ohxak, «uruk» degæn sez hæm ziraætlærning danlıri hæm adam pærzætlirini kersitidu. Bælkim bu yærdæ kæstæn ikki bislik mænida ixlitilgæn. **«heytinglardiki poç»** — heyttiki nuroqun qurbanlik kilinoqan mallarning poçlırini kersitidu. Qurbanlik kilinoqan mallarning poçlırini ibadethanidin elip qıqıp sirtta keydürüwetix kañinlarning mas'uliyiti idi (mæsilan, «Mis.» 29:14, «Law.» 4:11). □ **2:4 «Mening Lawiy bilæn tüzgæn əhdəm»** — «Lawiy» hæzriti Yaqupning 12 oqlidin biri idi, xunga Israilning 12 qæbilisidin biri boluqan. Musa pæyoqæmbærnig dæwride Huda kañinlik hizmitini Lawiy qæbilisigæ tapxuroqan («Mis.» 32-bab, «Qel.» 25-bab, «Kan.» 11:8-33-ayætlærni kærung).

nəprətlik wə pəskəx kildim, qünki silər yollirimni tutmioqan, xundakla Təwrat-qanunini ijra kילוanda bir tərəpkə yan baskan.

Həlkning wapasizlikı

¹⁰ — Bizdə bir ata bar əməsmu? Bizni Yaratquci pəkət birla Təngri əməsmu? Əmdi nemixka hər birimiz öz kərindiximizə wapasizlik kılıp, ata-bowilirimiz bilən tüzgən əhdisini buləyaymız? □

¹¹ Yəhuda wapasizlik kildi, Israilda həm Yerusalemda yirginqlik bir ix sadir kিলindi; qünki Yəhuda Pərwərdigar səygən muqəddəs jayini buləqap, yat bir ilahning kızini əmrigə aldı. □ ¹² Undak kילוquci, yəni azduroquci bolsun, azduruloquci bolsun, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarə «axlik hədiyə»ni elip kəlgüci bolsun, Pərwərdigar ularni Yakupning qedirliridin üzüp taxlaydu.

¹³ Silər xuningdək xundak kilisilərki, qurbangahni kəz yaxliri, yioqa, ah-zarlar bilən kaplaysilər — qünki U kurbanlik-hədiyilərgə heq qarimaydioqan boldi, uningdin heq razi bolmay kolunglardin qəbul kilmaydioqan boldi. □ ¹⁴ Birak silər: «nemixka?» dəp soraysilər.

— Qünki Pərwərdigar sən wə yaxliqingda aləqan ayaling otturisasi guwahci boləqanidi; sən uningə wapasizlik kilding, gərqə u sening həmrəhing wə sən əhdə tüzgən ayaling bolsimu. ¹⁵ Huda *ər-ayalni* bir kילוan əməsmu? Xundakla, buningə Rohini kalduroqan əməsmu? *Huda* nemixka ularni bir kildi? Qünki U ulardin ihlasməg pərzənt kütkenidi. Əmdi hər biringlar öz kəlb-rohinglarə dikqət kilinglar, heqkaysisi yaxlikta aləqan ayaliəqə wapasizlik kilmisun! □ ¹⁶ Qünki Mən talak kilixka eqturmən, dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar, — xuningdək öz toniəqə zomburluk qaplasturwəloquciə eqməg, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

— xunga kəlb-rohinglarə dikqət kilinglar, heqkaysinglar wapasizlik

□ **2:10 «Bizdə bir ata bar əməsmu?»** — 10-17-ayətlərgə qariəqanda, «ata» dəgən Hudani kərsitidu. Birak bəzi alimlar u «həzriti Ibrahim»ni kərsitidu, dəp qaraydu. □ **2:11 «yat bir ilahning kızini əmrigə aldı»** — «yat (əjnəbiy) bir ilahning kızı» bu yərdə eytiləqini, qətəllik bir kız bilən toy kilix əməs, bəliki butka qokunidioqan bir kız bilən toy kilix. □ **2:13 «qurbangahni kəz yaxliri, yioqa, ah-zarlar bilən kaplaysilər»** — muxu «kəz yaxliri» Huda həlkning dua-tilawətilirini (qurbanlikqar bularəqə qoxuloqan bolsimu) anglimioqandin keyin, ularning kəzidin qikqan yax bolsa kərək. Bəzi alimlar 14-ayətkə qariəqanda kəz yaxlirini wapasizlikqə uqriəqan ayallarningki, dəp qaraydu (ayallar adəttə qurbangah aldida kərünsə bolmaytti, birak ularning azablik yaxliri Huda aldida «qurbangahimni kaplioqan» dəp həsəblioqan). Bu kəzkarax orunluqək boləqini bilən biz birinqi qaraxta bolimiz. □ **2:15 «Huda ər-ayalni bir kילוan əməsmu? Xundakla, buningə Rohini kalduroqan əməsmu? Huda nemixka ularni bir kildi?»** — ayətning birinqi kismining tərjimiliri hərhil. Ulardin biri: «Kimdə Rohtin (yəni, Hudaning Rohidin) azrak bar bolsila, hərgiz undak kilmaydu». İbraniy tilida bu yərnə qūxinix təs. Bəzi alimlarmu bu ayətni Ibrahimning pərzənt kərey dəp, Həjərnə elixi Sarahka bir hil wapasizlik boləqanlikini bildüridu, dəp qūxinidu. Birak omumiyy mənisi həmmigə ayanki, Huda wapasizlikqə wə (gərqə Təwrat dəwridə Huda Musa pəyoqəmbər arkilik talak berixkə ruhsət bərgən bolsimu) talak berixkə eq (16-ayətnimu kəring).

qilmanglar!□

Əhdə əlqisi kelidu - tayyar bolunglar!

17 — Silər sözliringlar bilən Pərwərdigarning səwr-takitini qoymidinglar, andin silər: «Biz nemə kılıp Uning səwr-takitini qoymaptuk?» — dəysilər. Səwr-takitini qoymioqanliqinglar bolsa dəl: «Rəzillik kılıuqı Pərwərdigarning nəzirədə yaxxidur, U ulardin hursən bolidu; yaki «Adalətni yürgüzgüqi Huda zadi nədidur?» — degininglərdə bolmamdu!

3

1 — Mana əmdi Mən Əz əlqimni əwətimən, u Mening aldimda yol tayyarlaydu; silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Əz ibadəthanisioğa tuyuksız kiridu; mana, U keliwatidu, — dəydu samawı qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.□ ■

2 — Biraq Uning kəlgən künidə kim qidiyalisun? U kərüngəndə kim turalisun? Qünki U tawlioquqining otı, kirqining aqartkuq xoltisidək bolidu; 3 U kümüxnı tawlioquqi həm erioqdiouquqidək tawlap olturidu; Lawiyning balilirini saplaxturidu, ularni altun-kümüxnı tawlioqandək tawlaydu; xuning bilən ular Pərwərdigarğa həkkaniylikta kiliəqan qurbanlik-hədiyəni sunidu. ■

4 Andin Yəhuda həm Yerusalemning qurbanlik-hədiyiliri Pərwərdigarğa kona zamanlardikidək, ilgiriki waqitlardikidək xerin bolidu. 5 Mən hesab elixka silərgə yekın kelimən; Mən sehırgərlərgə, zinahor-larğa, yaləqan kəsəm iğkūqilərgə, mədikarlarınq həkkini tutuwelip bozək kılıuqularoğa, tul hotunlar həm yetim-yesirlarnı harlioquqularoğa, yat adəmlərnı öz həkkidin ayriwətkūqilərgə, xuningdək Məndin heq kərkimioqanlaroğa tezdin əyibligüqi guwahqi bolimən, — dəydu samawı

□ 2:16 «mən talak kılıxka oqturman, dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar, — Xuningdək əz tonioğa zomburluk qaplxaturuwaləuquqioğa əqmən» — kona zamanlarda birsi əz qapini yaki tonini məlum bir kızning üstigə yapkan bolsa, bu hərəkət bu kızğa qəoqdiouqi bolimən, uni əmringə alimən, degənni bildürətti («Rut» 3-bab, «Əz.» 16-babni kərüng). Biraq muxundak ərlər ayallirioğa qəoqdiouqi bolmayla kəlmastin, ularoğa hərhil zulum-zorluklarnı kılatti yaki ahirida ularni talak kılatti; andin keyin (11-ayət) butpərəs kız bilən toy kılatti. Baxka birhil tərijimisi: «Qünki u əz jorisioğa əq bolup, uni talak kılıəqan wə xundakla zorawanlik bilən tonini yapkan» dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar». By tərijimə toəra bolsa, Təwrat dəwridə Pərwərdigarning: «əqmənlik talak berixkə səwəb bolmaydu» degən həkūmini bildüridu. □ 3:1 «**Mana əmdi Mən Əz əlqimni əwətimən**» — ibranıy tilidə «Mana, Mən! Mən Əz əlqimni əwətimən,...». «**silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Əz ibadəthanisioğa tuyuksız kiridu**» — bəzilər «yəni»ni «wə» dəp tərijimə kılıp «silər izdigən Rəb wə silər hursənlik dəp bilgən əhdə əlqisi əz ibadəthanisioğa tuyuksız kiridu» dəp tərijimə kılıdu. Lekin undak tərijimə toəra bolsa, demək ikkinqi əlqi Rəb Əzi bolmisa, ibadəthanini kəndəqmə uning «Əz ibadəthanisi» degili bolsun? Alimlarınq kəpinqisinin pikriqə, xundakla bizningqə, bu ayət boyiq ikki əlqi kelidu; (1) Rəbning yolini tayyar kılıdioqan əlqi («Mening əlqim») wə (2) uningdin keyinki Rəb Əzi; Rəb yənə «Əhdə Əlqisi» dəpmu atilidu. Bu ikki əlqi, xundakla «Əhdə Əlqisi»ning mənisi toərluk «koxumqə sez»imizdə tohtilimiz. Bu əlqining əwətilixi Hudaning həlklərnıng etiqədisiz ərz-dadlırioğa boləqan jawabidur. Xunga «silər izdigən» wə «silər hursənlik dəp bilgən» degənlərnı kinayilik gəp dəp qūxiniximiz kerək. ■ 3:1 Mis. 23:20-22; Yər. 31:31-34; Əz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luğa 1:76; 7:27; Yh. 2:13-17; Yəx. 40:3; İbr. 8:6; 12:24 ■ 3:3 Ros. 6:7

qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar. □ ■ 6 Qünki Mənki Pərwərdigar əzgərməsturmən; xunga silər, i Yakupning oqulliri, tügəxmigənsilər. □ ■

7 — Ata-bowiliringlarning künliridin tartip silər bəlgilimilirimdin qətnəp, ularni heq tutmioqansilər. Mening yenimoqa kaytip kelinglar; Mən yeninglaroqa kaytimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, — birak silər: «Biz kəndakmu kaytip kelimiz?» — dəysilər.

■ 8 Adəm Hudaningkini bulisa bolamdu? — Birak Manga Meningkini bulap kəldinglar. Silər yənə: «Biz kəndaksigə Sanga bulangqilik kiliwatimiz» — dəysilər. Silər «ondin bir» ülūx əxrilinglarni hēm «kətürmə hədiyələr»ni sunoqininglarda xundak kilisilər! □ 9 Silər eoqir bir lənətkə qaldinglar, qünki Manga bulangqilik kiliwatisilər — silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər! □ 10 Əmdi öyümdə axlik bolux üqün pütkül «ondin bir» ülūx əxrini ambaroqa elip kelinglar wə xundakla Meni sinap bekinglar, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Mən asmanning derizilirini qong eqip silərgə patquzalmioqədək bir bərikətni təküp beridioanlikimni kərup bəkmamsilər? 11 Xundak bolqandila Mən silərni dəp yənə yalmioquqini əyibləymən, u toprikinglardiki mewilərni wəyran kilməymən; siləring baq-ətizliringlardiki tal üzümlər wəqitsiz təkülüp kətməydu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar. □

12 — Xuning bilən barlik əllər silərni bəhtlik dəp ataydu, qünki yer-inglar adəmni huzurlanduridioqan bir zemin bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar.

Halayik yənə qarxilik kərsitidu

13 — Siləring sözliringlar Manga kəttik təgdi, dəydu Pərwərdigar, — birak silər yənə: «Biz sən bilən qarxilixidioqan nemə söz kilduk?» — dəysilər. ■

14 — Silər: «Hudaning hizmitidə bolux bihudiliktur» hēm: «Uning tapxurukini qing tutuximiz wə samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar aldidə matəm tutqan kixilərdək yürüximizning nemə paydisi?» — dəysilər, 15 hēm xuningdək: «Təkəbburlarni bəhtlik dəp ataymiz; rəzillik kילוquqilar ronak tapidu; ular bərhək Hudani sinaydu, birak qutulup ketidu» — dəysilər.

16 Pərwərdigardin əyminidioqanlar *buni anglap* pat-pat bir-biri bilən mungdaxti; Pərwərdigar uni nəzirigə aldi, sözlirini anglidi. Xuning bilən

□ 3:5 «**təzdin əyibligüqi guwahqi bolimən**» — baxka birhil tərijimisi «mahir əyibligüqi guwahqi bolimən». ■ 3:5 Mis. 20:7; 22:22; Qan. 24:17; Am. 2:7 □ 3:6 «**Mənki Pərwərdigar əzgərməsturmən**» — Huda əzgərməs bolsa, Uning Ibrahim pəyoqəmbərgə əwladliri Israil toqruluk bolqan wədilirimu əzgərməstur. «**xunga silər, i Yakupning oqulliri, tügəxmigənsilər**» — baxka birhil tərijimisi: «xunga silər, i Yakup oqullirimu heq əzgərmigən».

■ 3:6 Zəb. 33:11-12; Pənd. 19:21; Yəx. 14:26, 27; 25:9; 46:10. ■ 3:7 Zək. 1:3 □ 3:8 «**kətürmə hədiyə**» — muxu hil qurbanlik bir tərəptin bəzi qurbanliklardin kaqinlar üqün ayriwetilgən bir kismini, yənə bir tərəptin Hudaqə tap beqixlioqan hərhil (məyli muqəddəs qanun bekitkən yaki ihtiyari bilən bolqan) nərsilərni təswirləydu. □ 3:9 «**Silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər**» — «yat əl» muxu yərdə Hudaning intayin kinayilik gepi. Həlk Uningoqa yat bolup, butpərgəs bir əlgə ohxaydu. □ 3:11 «**mən silərni dəp yənə yalmioquqini əyibləymən**» — «yalmioquqi» bolsa hərhil ziyalik haxarət-haywanlarni (məsilən, qeqəkini) kərsitixi mumkin.

■ 3:13 Ayup 21:14, 15.

Pərwərdigarning aldida Uningdin qorqup, Uning namini soʻginoqanlar
 üqün əslətmə boləqan bir hatirə kitab yezildi.□

¹⁷ — Bu kixilər bolsa Əzümning alahidə gəhərimni yioʻqan künidə
 Meningki bolidu — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan
 Pərwərdigar — wə Mən huddi adəm əz hizmitidə boləqan oqloqə iqini
 aqritkandək ularəqə iqimni aqritimən. ■ ¹⁸ Silər qaytip kelisilər
 wə həkkanıylar bilən rəzillərni, Hudaning hizmitidə boləqanlar bilən
 bolmioqanlarni pərk etələysilər.□

4

Ahirki zaman — Pərwərdigarning kuni

¹ — Qünki mana xu kün, humdandək köydürgüqi kün kelidu; hər bir
 təkəbburluk qiloʻuqi həm hər bir rəzillik qiloʻuqi pahaldək bolidu; xu
 kelidoqan kün ularni köydüriwetidu, — dəydu samawi qoxunlarning
 Sərdari boləqan Pərwərdigar, — ularəqə nə yiltiz nə xah qaldurulmaydu. ■

² Lekin namimdin əyminidoqan silər üqün, qanatlırida xipa-dərman elip
 kelidoqan, həkkanıyliqni parlitidoqan Quyax ornidin turidu; silər talaqə
 qikip bordak mozaylardək qiyoyitip oynaysilər; □ ³ silər rəzillərni qəyləp
 dəssiwetisilər; ular Mən təyyarlıqan künidə tapininglar astida kü bilidu,
 — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

Ahirki dəwət wə bexarət

⁴ — Mən Hərabə teqida pütkül Israil üqün qulum Musaqə buyruqan
 qanunni, yəni bəlgilimilər həm həkümlərni yadinglarda tutunglar.■

⁵ — Mana, Pərwərdigarning uluq həm dəhxətlik kuni kelixtin awwal Mən
 silərgə Ilyas pəyoqəmbərni əwətimən. ■ ⁶ U atilarning kenglini balilarəqə
 mayil, balilarning kenglini atilarəqə mayil kilidu; undək bolmioqanda Mən
 kelip yər yuzini qarəqax bilən uruwetimən.

□ **3:16** «Xuning bilən Pərwərdigarning aldida Uningdin qorqup, Uning namini
 soʻginoqanlar üqün əslətmə boləqan bir hatirə kitab yezildi» — bu kitabni qəyərda, asmanda
 yaki zeminda, yaki kim yazoqanliqi deyilmigən. ■ **3:17** Mis. 19:5; Yh. 10:29; Yəx. 62:3; Fil. 4:1;
 1Tes. 2:19 □ **3:18** «Silər qaytip kelisilər» — ahirki zamanda, Israillarning qaldisining əz
 zeminigə qaytip kelixi yaki olümdin tirilixini kərsitidu. ■ **4:1** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22;
 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13. □ **4:2** «Namimdin əyminidoqan
 silər üqün, qanatlırida xipa-dərman elip kelidoqan, həkkanıyliqni parlitidoqan Quyax
 ornidin turidu» — «qanatlıri» bəlkim «həkkanıyliqni parlitidoqan quyax»ning nurlirini kərsitidu.
 «həkkanıyliqni parlitidoqan Quyax» — ibraniy tilida «həkkanıyliq quyaxi» deyilidu. Məsiqni
 kərsitidu, əlwəttə. ■ **4:4** Qan. 6:3 ■ **4:5** Mat. 11:14; 17:11, 12, 13; Mar. 9:11, 12, 13; Luqə
 1:17; 9:30; Wəh. 11:3-12.

Matta

«Matta bayan qiloqan hux hawər» •••• Əysa Məsihning nəsəbnamisi

¹ Bu İbrahimning oqli wə Dawutning oqli boləqan Əysa Məsihning nəsəbnamə kitabidur: —□ ■

² İbrahimdin İshək tərəldi, İshəktin Yakup tərəldi, Yakup Yəhuda wə uning aka-ukilirining atisi boldi;■ ³ Yəhudadin Tamar arqilik Pəraz wə Zərah tərəldi; Pərazdin Həzron tərəldi, Həzrondin Ram tərəldi,□ ■ ⁴ Ramdin Amminadab tərəldi, Amminadabdin Naħxon tərəldi, Naħxondin Salmon tərəldi, ⁵ Salmondin Raħab arqilik Boaz tərəldi, Boazdin Rut arqilik Obəd tərəldi, Obədtin Yəssə tərəldi,□ ⁶ Yəssədin Dawut padixah tərəldi. Dawuttin Uriyaning ayali arqilik Sulayman tərəldi,■ ⁷ Sulaymandin Rəhoboam tərəldi, Rəhoboamdin Abiya tərəldi, Abiyadin Asa tərəldi,■ ⁸ Asadin Yəhoxafat tərəldi, Yəhoxafattin Yəhoram tərəldi, Yəhoramdin Uzziya tərəldi,□ ⁹ Uzziyadin Yotam tərəldi, Yotamdin Aħaz tərəldi, Aħazdin Həzəkiya tərəldi, ¹⁰ Həzəkiyadin Manassəh tərəldi, Manassəhdin Amon tərəldi, Amondin Yoxiya tərəldi; ¹¹ Babiləqa sürgün qilinəqanda Yoxiyadin Yəkoniyaħ wə uning aka-ukiliri tərəldi. □ ■ ¹² Babiləqa sürgün boləqandin keyin, Yəkoniyaħdin Xealtial tərəldi, Xealtialdin Zərubbabəl tərəldi, □ ■ ¹³ Zərubbabəldin Abihud tərəldi, Abihuddin Eliakim tərəldi, Eliakimdin Azor tərəldi, ¹⁴ Azordin Zadok tərəldi, Zadoktin Aqim tərəldi, Aqimdin Əliħud tərəldi, ¹⁵ Əliħuddin Əliazar tərəldi, Əliazardin Mattan tərəldi, Mattandin Yakup tərəldi, ¹⁶ Yakuptin Məryəmning eri boləqan Yüsüp tərəldi; Məryəm arqilik Məsiħ ataləqan Əysa tuquldi.□

¹⁷ Xundak bolup, İbrahimdin Dawutqığə boləqan arilikta jəmiy on tət əwlad boləqan; Dawuttin Babiləqa sürgün qilinəqığə jəmiy on tət əwlad boləqan; wə Babiləqa sürgün qilinixtin Məsiħ kəlgüqə jəmiy on tət əwlad boləqan.

Əysa Məsihning dunyaoqa kelixi

□ **1:1** «**Əysa Məsihning nəsəbnamə kitabı**» — bu səzlər bəlkim birinçidin təwəndiki «nəsəbnamə»ni (1-16-ayətni) kərsitidu. İkkinçidin ular həm «Matta» kitabining bexida wə toluk İnjilning bexida kelip «Bu kitab Əysa Məsiħ dəwrining hatirisı», dəqən məninı bildürüxi mumkin. «Qoxumqə səz»imizni kərüq. ■ **1:1** Luqa 1:31,32 ■ **1:2** Yar. 21:2; 25:26,35. □ **1:3** «**Yəhudadin Tamar arqilik Pəraz wə Zərah tərəldi**» — Tamar toqruluq «Yar.» 38-babni kərüq. ■ **1:3** Yar. 38:27, 29; Rut 4:18, 19; 1Tar. 2:5, 9. □ **1:5** «**Salmondin Raħab arqilik Boaz tərəldi**» — Raħab toqruluq «Yəxua» 2-babni kərüq. «**Boaz Rut arqilik Obəd tərəldi**» — Rut toqruluq Təwəttiki «Rut»ni kərüq. ■ **1:6** Rut 4:22; 1Sam. 16:1; 17:12; 1Tar. 2:15; 12:18. ■ **1:7** 1Pad. 11:43; 1Tar. 3:10. □ **1:8** «**Yəhoxafattin Yəhoram tərəldi**» — «Yəhoram» grek tilida kışkartılma xəkildə «Yoram» bolidu. □ **1:11** «**Babiləqa sürgün qilinəqanda...**» — sürgün qilinixning baxlinixidin ahirlixixiqəqə on nəqqə yil jəryan boləqan. İsrailar türküm-türkümlərgə bəlnüp sürgün qilinəqan. ■ **1:11** 1Tar. 3:16. □ **1:12** «**Yəkoniyaħdin Xealtial tərəldi**» — bu qizik hawər üstidə «qoxumqə səz»imizni kərüq. «Xealtial» grek tilida «Salatıyəl». ■ **1:12** 1Tar. 3:17; Əzra 3:2. □ **1:16** «**Yakuptin Məryəmning eri boləqan Yüsüp tərəldi**» — bizning pikrimizqə «Matta»da Yüsüpnəq nəsəbnamisi hatirilidı. «Luqa»da Məryəmningki hatirilidı. «Qoxumqə səz»imizni kərüq.

¹⁸ Əysa Məsihning dunyoga kelixi mundak boldi: — Uning anisi Məryəm Yüsüpkə yatlik boluxka wədə kilinolanidi; lekin tehi nikah kilinmayla, uning Mukəddəs Rohtin hamilidar bololanliqi məlum boldi. □ ■

¹⁹ Lekin uning *boloxusi* eri Yüsüp, durus kixi bolup, uni jəmiyət aldida hijalətkə qalduruxni halimay, uningdin astirtin ajrixip ketixni niyət kildi. □

²⁰ Əmma u muxu ixlarni oylap yürginidə, mana Pərwərdigarning bir pərixtsisi uning qüxidə körünüp uningə: — Əy Dawutning oqli Yüsüp, ayaling Məryəmnı öz əmringgə elixtin kərkma; qünki uningda boləlan hamilə Mukəddəs Rohtin kəlgən. ²¹ U bir oqul tuəjdu, sən uning ismini Əysa dəp qoyəyin; qünki u öz həlkini gunahlıridin kütquzidu» — dedi. □ ■

²² Mana bularning həmmisi Pərwərdigarning pəyoqəmbər arkilik degənlirining əməlgə axurulux üqün boləlan, demək: — □ ²³ «Pak kız hamilidar bolup bir oqul tuəjdu; ular uning ismini Immanuel (mənisı «Huda biz bilən billə») dəp ataydu». □

²⁴ Yüsüp oyəqinip, Pərwərdigarning xu pərixtsisining degini boyiqə kilip, Məryəmnı əmrigə aldı. ²⁵ Lekin Məryəm boxanəqə u uningə yekınlaxmıdi. Bu Məryəmning tunjisi idi; Yüsüp uningə Əysa dəp isim koydi. ■

2

Danixmənlərnin ziyariti

¹ Əysa Hərod padixah həküm sürgən künlərdə Yəhudiyə əlksininin Bəyt-Ləhəm yezisida dunyoga kəlgəndin keyin, mana bəzi danixmənlər məxriktin Yerusaleməyə yetip kelip, puqralardın: □ ■ ² Yəhudiylərnin *yəngidin* tuəjuləlan padixahı kəyərdə? Qünki biz uning yultuzlənning kətürülgənlikini kərdük. Xunga, uningə səjdə kiləjli kəldük, —

□ **1:18 «Lekin tehi nikah kilinmayla,...»** — grek tilida «ular tehi billə bolmayla». ■ **1:18** Luğa 1:27,34. □ **1:19 «Yüsüp... uni jəmiyət aldida hijalətkə qalduruxni halimay, uningdin astirtin ajrixip ketixni niyət kildi»** — İbraniylar arisida yigit-kız bir-birigə wədiləxkən bolsa qanun aldida allıqəan rəsmiy ər-ayal dəp həsəblinidu. □ **1:21 «U bir oqul tuəjdu, sən uning ismini Əysa dəp qoyəyin; qünki u öz həlkini gunahlıridin kütquzidu»** —

«Əysa» grek tilida «Yesus», İbraniy tilida «Yəxua», mənisı «Kütquzəqə Yah» yaki «Yah nijattur». Oqurmənlərnin esidə boluxı kerəkki, «Yah» bolsa «Yahwəh» (Pərwərdigar)ning kısqartılmişidur. ■ **1:21** Luğa 1:31; Ros. 4:12. □ **1:22 «Mana bularning həmmisi Pərwərdigarning pəyoqəmbər arkilik degənlirinin əməlgə axurulux üqün boləlan...»** — İnjlida, Təwrattiki bəxarətlər nəkil kəltürülgənində, üq hil əhwal kərilidu; (1) yüz bərgən ix dəl xu bəxarətnin obyektı bolidu (məsilən, «Mat.» 1:22, 4:14, 12:17, 21:4); (2) yüz bərgən ix xu bəxarət öz iqiğə əlojan bir wəqə yaki ix bolidu (məsilən, 2:23, 13:35); (3) yüz bərgən ix xu bəxarəttə kərsitilgən ixka bir misal bolidu (məsilən, 2:17). Bu temini tətqik kilix intayin paydiliktur.

□ **1:23 «Pak kız hamilidar bolup bir oqul tuəjdu; ular uning ismini Immanuel (mənisı «Huda biz bilən billə») dəp ataydu»** — «Yəx.» 7:14 wə «Yəx.» 8:8, 10ni kərüng. ■ **1:25** Luğa 2:21. □ **2:1 «Hərod padixah həküm sürgən künlərdə»** — «Hərod padixah» toquruluk «Qoxumqə sez» wə «Təbirilər»nimu kərüng. «**Mana bəzi danixmənlər məxriktin Yerusaleməyə yetip kelip...»** — «danixmənlər» — Grek tilida «magoy» degən səz bilən ipadilinu. Əslida bu səz munajjilməni yaki pir-ustazlarnı kərsitətti; Daniyal pəyoqəmbər Babilda mundak kixilərgə «pirlərnin piri» bolup yol kərsətkəndin keyin (Təwrat, «Daniyal» degən kismni kərüng) «magoy»larning kəzqaraxlırı wə həsəbləri əsasən hurapat boyiqə əmas, bəki Təwrattiki bəxarətlər boyiqə boləlan boluxı mumkin. «**məxriktin Yerusaleməyə yetip kelip...»** — Yerusalem kədimki İsrailning paytəhti idi. ■ **2:1** Luğa 2:4.

deyixti. ³ Buni angliqan Herod padixah, xuningdäk pütkül Yerusalem hëlkimu alaqzadilikke qüxti. ⁴ U pütkül bax kahınlar wə hëlkning Təwrat ustazlırını qakırıp, ulardın «Məsih kəyərdə tuquluxi kerək?» — dəp soridi. ⁵ Ular: «Yəhudiyədiki Bəyt-Ləhəm yezisida boluxi kerək, — qünki pəyoqəmbər arqılık xundak pütülgən: —»

⁶ «I Yəhudiyə zeminidiki Bəyt-Ləhəm, Hëlking Yəhudiyə yetəqqlirining arisida əng kiqiki bolmaydu; Qünki səndin bir yetəkqi qıqıdu, U hëlkim Israillarning baqqıqısı bolıdu» — deyixti. ■

⁷ Buning bilən, Herod danixməlerni məhpiy qakırtıp, yultuzning qaçan pəyda boləqanlıqını sürüxtürüp biliwaldi. ⁸ Andin: «Berip balını sürüxtə kılıp tepinglar. Tapқан һaman kaytıp manga һəwər kilinglar, mənmu uning aldiqə berip səjdə kılıp keləy» — dəp, ularni Bəyt-Ləhəmgə yoləqə saldı.

⁹ Danixmənlər padixahning səzini anglap yoləqə qıkti; wə mana, ular xərktə kərgən hēliki yultuz ularning aldida yol baxlap mangdi wə bala turəqan yərgə kelip tohtidi. ¹⁰ Ular hēliki yultuzni kərginidin intayın kattik xadlinixti ¹¹ һəm əygə kirip, balını anisi Məryəm bilən kərup, yərgə yikilip uningə səjdə kılıxti. Andin, həznilirini eqip, altun, məstiki, murmækki katarlık sowəqatlarni sunuxti. ¹² Ularəqə qüxidə Herodning yeniqə barmaslık toqrisidiki wəhıy kəlgənliki üqün, ular baxқа yol bilən əz yurtiqə kaytixti.

Misiroqə keqix

¹³ Ular yoləqə kətkəndin keyin, Pərwərdigarning bir pərixtsi Yüsüpning qüxidə kərunüp:

Örnungdin tur! Bala wə anisi ikkisini elip Misiroqə qaç. Mən sanga ukturoquqə u yərdə turəqin. Qünki Herod balını yokitixқа izdəp kelidu — dedi. ¹⁴ Xuning bilən u ornidin turup, xu keqila bala wə anisi ikkisini elip Misiroqə qarap yoləqə qıkti. ¹⁵ U Herod əlgüqə xu yərdə turdi. Xundak boldiki, Pərwərdigarning pəyoqəmbər arqılık aldın eytқан: «Ooqlumni Misirdin Mən qakırdım» degən səzi əməlgə axuruldi. □ ■

Herodning ooql bowaqlarni əltürüxi

¹⁶ Herod bolsa danixmənlərdin aldanəqanlıqını bilip, kattik qəzəpləndi. U danixmənlərdin enikliqan waqıtқа asasən, adəmlərnı əwətip Bəyt-Ləhəm yezisi wə ətrapidiki ikki yax wə uningdin təwən yaxtıki ooql

□ **2:2** «**Qünki biz uning yultuzining kətürülgənlikini kərdük**» — «uning yultuzi» — demək, «uning tuquləqanlıqından bexarət beridiqan yultuzi». «**biz uning yultuzining kətürülgənlikini kərdük**» — yaki «biz uning yultuzini xərktə kərdük». □ **2:4** «**Məsih kəyərdə tuquluxi kerək?**» — «Məsih» — pəyoqəmbərlər aldın eytқан, Huda tərpidin tallanəqan, һaman bir küni kelip һəm niqat kəltüridiqan һəm keyin mənggü һökümranlık kılıdidiqan Kutquzəuqi-Padixahni kərsitidu. «Təbirilər»nimu kərunğ.

□ **2:5** «**pəyoqəmbər arqılık xundak pütülgən...**» — «pəyoqəmbər» muxu yərdə Təwratıki Mikah pəyoqəmbərnı kərsitidu («Mik.» 5:2). ■ **2:6** Mik. 5:1, 2; 1Sam. 16:1; Yh. 7:42. □ **2:9** «**ular xərktə kərgən hēliki yultuz**» — yaki «ular u kətürilgəndə kərgən hēliki yultuz». □ **2:15** «**Pərwərdigarning pəyoqəmbər arqılık aldın eytқан: «Ooqlumni Misirdin Mən qakırdım» degən səzi əməlgə axuruldi**» — Təwrat, «Hox.»

11:1. ■ **2:15** Hox. 11:1.

balilarning hëmmisini oltürguzdi. □ ¹⁷ Xu qaoqda Yëramiya pëyoqëmbër arkilik eytuloqan munu söz ëmëlqë axuruldi: —

¹⁸ «Ramaq xëhiridë bir sada, Aqqik yioq-zarning pïoqani anglinar, Bu Raqilëning baliliri üqün këtürgën aq-zarliri; Balilirining yok qiliwetilgini tüpëylidin, Tësëllini qobul qilmay pïoqan këtüridu». □ ■

Misirdin qaytip kelix

¹⁹ Æmdi Herod ëlgëndin keyin, Hudaning bir përixlisi Misirda turoqan Yüsüpninq qüxidë körünüp uningqo: —

²⁰ Ornungdin tur! Bala wë anisini elip Israil zeminiqo qayt! Qünki balining jenini almakqi bolqoqlar ëldi, — dedi. ²¹ Buning bilën Yüsüp ornidin turup bala wë anisini elip Israil zeminiqo qaytti. ²² U Arhelausning atisi Herod padixahning ornioqo tãhtkë olturup Yëhüdiyë ëlkisigë hëkümränlik qiliwatqinidin hëwër tepip, u yërgë qaytixtin qorqti; wë qüxidë uningqo bir wëhiy kelip, Galiliyë zeminiqo berip, ²³ Nasarët dëp atilidioqan bir yezida olturaklaxti. Xuning bilën pëyoqëmbërlër arkilik: «U Nasarëtlük dëp atilidu» deyilgini ëmëlqë axuruldi. □ ■

3

Qëmlüdürgüqi Yëhyaning tälüm berixi

Mar. 1:1-8; Luqa 3:1-9; 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Xu qaoqlarda, qëmlüdürgüqi Yëhya Yëhüdiyëdiki qël-bayawanoqo kelip □ ■ ² kixilërgë:

— Towa qilinglar! Qünki ërx padixaliki yëqinlixip qaldid! — dëp jakarlawqo baxlidi. □ ³ Qünki *qëmlüdürgüqi Yëhya* bolsa ilgiri Yëxaya pëyoqëmbër bexarëtidë kërsetkän kixining dël ëzi bolup: — «Bayawanda towlaydioqan bir kixining:

Rëbning yolini tëyyarlanglar,

Uning qioqir yollirini tüptüz qilinglar! — degën awazi anglinidu». □ ■

□ **2:16** «Herod... ëtrapidiki ikki yax wë uningdin tawën yaxtiki oqul balilarning hëmmisini oltürguzdi» — demäk, u tuquloqan bala këp degëndë ikki yaxqa kirgën, dëp hesabliqanidi. □ **2:18** «*Ramaq xëhiridë bir sada, aqqik yioq-zarning pïoqani anglinar*»

— «Ramaq yurti» yaki «Ramaq xëhiri» Bëyt-Lëhëmdin yirak ëmës. «*Ramaq xëhiridë bir sada, aqqik yioq-zarning pïoqani anglinar, ... balilirining yok qiliwetilgini tüpëylidin, tësëllini qobul qilmay pïoqan këtüridu*» — pütkül bexarët «Yër.» 31:15dë tepilidu. ■ **2:18** Yër. 31:15

□ **2:23** «*U Nasarëtlük dëp atilidu*» — bu muqim bexarëtlük söz toquruluk «qoxumqë söz»imizni körüng. ■ **2:23** Yëx. 11:1; 60:21; Zëk. 6:12. □ **3:1** «*Xu qaoqlarda, qëmlüdürgüqi*

Yëhya Yëhüdiyëdiki qël-bayawanoqo kelip...» — «Yëhya» ibraniy wë grek tillirida «Yuhanna» («Përwëdigarning xäpkiti» degën mənida) bilën ipadilididu. «Yëhya» degën isim oqurmänlërgë muxu xëklidë tonux bolqoqlaniki üqün uni muxu tärjimidë ixlëttük («Yëhya» ëslü ërëbqë söz idi).

■ **3:1** Mar. 1:4; Luqa 3:3. □ **3:2** «... *ërx padixaliki yëqinlixip qaldid!*» — Injilda baxtin-ahir «ërx padixaliki» yaki «asmanning padixahliki» dëp tiloqo elinidu. Grek tilida daim «asmanlarning padixahliki» degën xëklidë elinidu. □ **3:3** «*Bayawanda towlaydioqan bir kixining: Rëbning yolini tëyyarlanglar, uning qioqir yollirini tüptüz qilinglar! — degën awazi anglinidu*» — «Yëx.» 40:3. ■ **3:3** Yëx. 40:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4; Yh. 1:23.

⁴ Yəhya *pəyoqəmbər* tögə yungidin qilinotjan kiyim kiygən, beligə kən tasma başliotjanidi. Yəydiotjini bolsa qekətakilər bilən yawa hərə həsili idi. ■ ⁵ Əmdi Yerusalem xəhiri, pütün Yəhudiye əlkisi wə pütkül İordan dərya wadisinin ətrapidiki kixilər uning aldiotja kelixip, ⁶ gunahlırini ikrar kixixti wə uning əzlırini İordan dəryasida qəmüldüruxini qobul kixixti. □ ■

⁷ Lekin Pərisiy wə Sadukiy məzhəpidikilərdin kəplirining uning qəmüldüruxini qobul kılqılı kəlgənlikini hərginidə u ularotja:

— Əy yılanlarning baliliri! Kim silərni *Hudaning* quxux aldidə turotjan otəzipidin qeqinglar döp aqaşlandurdi?! □ ■

⁸ Əmdi towioja layik mewini kəltürünglar! □ ■ ⁹ Wə öz iqinglarda: «Bizning atimiz bolsa İbrahımdur!» döp hiyal kılıp yürmənglar; qünki Mən xuni silərgə eytip qoyayki, Huda İbrahımoja muxu taxlardinmu pərzəntlərni apiridə kılalaydu. □ ■

¹⁰ Palta allikaqan dərəhlərnin yiltizioja təngləp qoyuldi; yahxi mewə bərməydiotjan hərəkəysi dərəhlər kesilip otka taxlinidu. □ ■ ¹¹ Mən dərəkə silərni towa kixixinglar üçün suotja qəmüldürimən. Lekin məndin keyin kəlgüqi zat məndin kudrətlikdur. Mən hətta uning kəxini kətürükimu layik əməsmən; u silərni Muqəddəs Rohqa həm otka qəmüldüridu. ■ ¹² Uning soruotjui kırıki qolida turidu; u öz hamininin *topa-samandin* təltəküs tazilaydu, sap buotjayni ambarotja yiojidu, əmma topa-samanni oqməs otta kəydürüwetidu, — dedi.

Əysaning qəmüldürüluxi
Mar. 1:9-11; Luqa 3:21-22

¹³ Xu waqıtta, Əysa Yəhyadin qəmüldürüluxni qobul kixix üçün Galiliye əlkisidin İordan dəryasi boyioja, uning yenioja kəldi. ■ ¹⁴ Biraq Yəhya qəmüldürükə unimay uni tosup:

— Əsli qəmüldürüluxni mən səndin qobul kixixim kerək idi, biraq sən mening aldimotja kəpsənotju? — dedi.

■ **3:4** Mar. 1:6. □ **3:6** «... *Yəhyaning* əzlırini İordan dəryasida qəmüldüruxini qobul kixixti» — bu yərdə eytilotjan qəmüldürux kixilərnin: (1) öz gunahlırioja towa kılolanlıqini; (2) Hudaning padixahlikning yekinlaxkanlıqioja wə xundakla (3) Kutkuzotjuqi-Məsihning yekinlaxkanlıqioja iman kəltüruxini ipadilaytti (ahirikı nuқта İnjildiki keyinki məzmunda ispatlinidu). ■ **3:6** Mar. 1:5.

□ **3:7** «*Lekin Pərisiy wə Sadukiy məzhəpidikilərdin kəplirining uning qəmüldüruxini qobul kılqılı kəlgən...*» — «Pərisiy» wə «Sadukiy» toqruluk; — Yəhudiylar arisidiki ikki məzhəpning kixiliri. Təbirlərdiki «Pərisiy» wə «Sadukiy»otja qaralsun. «*Kim silərni Hudaning quxux aldidə turotjan otəzipidin qeqinglar döp aqaşlandurdi?!*» — bu kinayilik, həjwiye gəp, əlwətte; manisi bəlkim «Towa qılmay, Hudadin kelidiotjan otəzəptin qeqip kutulux üçün qəmüldüruxni qobul kılayli degininglar kandaq gəp?!». ■ **3:7** Mat. 12:34; 23:33; Luqa 3:7. □ **3:8** «*Əmdi towioja layik mewini kəltürünglar!*» — «towioja layik mewə» toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **3:8** Luqa 3:8. □ **3:9** «*Əz iqinglarda: «Bizning atimiz*

bolsa İbrahımdur!» döp hiyal kılıp yürmənglar!» — demək, «Biz uluq İbrahımnın əwladlıri bolotjan «uluq Yəhudiye milliti», «Biz həqnemə kılmasıkmı Huda aldidə «Uningotja has alahidə həlk» boliverimiz» degən pozitsiyini bildüridu. ■ **3:9** Yh. 8:39. □ **3:10** «*Palta allikaqan dərəhlərnin yiltizioja təngləp qoyuldi*» — Yəhya pəyoqəmbərnin bu uluq sözi wə 12-ayəttiki keyinki bəxariti toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. Uning xu bayani «Hudaning otəzipi əmdi silərgə yetip kelix aldidə» degən asasi məni bildüridu. ■ **3:10** Mat. 7:19; Yh. 15:6. ■ **3:11** Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:15,26; Ros. 1:5; 11:16; 19:4. ■ **3:13** Mar. 1:9; Luqa 3:21.

¹⁵ Lekin Əysa uningõja jawabən: — Һazırqə xuningõja yol qoyõin; qünki Һəkkaniylikning barlık *təplirini* əməlgə axurux üqün, xundak kılıximizõja toõra kelidu, — dedi.

Xuning bilən, Yəhya uningõja yol qoydi. ¹⁶ Wə Əysa qəmüldürülüp bolupla, sudin qıkti; u sudin qıqıxi bilən mana, ərxlər uningõja eqılıp, Hudaning Rohi kəptər kıyapitidə ərxin qüxüp, üstigə qonuwatkanlıkını kərđi. □ ■ ¹⁷ Wə mana, ərxin bir awaz: — «Bu Mening səyümlük oqlum, Mən uningdin toluk hursənmən!» — dəp anglandi. ■

□ **3:16** «Əysa qəmüldürülüp bolupla, sudin qıkti...» — nemixka Əysa Yəhyaning qəmüldürüxini qobul kıldi? «Qoxumqə sez»imizdə bu toquruluk azraq tohtilimiz. «**Hudaning Rohi kəptər kıyapitidə ərxin qüxüp..**» — yaki «... pahtək kıyapitidə qüxüp...». Grek tilida bu kux «peristera» dəp atilidu. «Peristera» grek tilida Һəm kəptəni Һəm pahtəknimu kərsitidu. ■ **3:16** Yəx. 11:2; 42:1; YҺ. 1:32. ■ **3:17** Yəx. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

Қана'ан (Пәләстин) земини — Инжил дәври

Ҳарита - Мәсиһning дәвридә, Қанаан (Иسرائиля) земини

Əysaning qəl-bayawanda sinilixi

Mar. 1:12-13; Luğa 4:1-13

1 Andin Əysa Rohning yetəkqilikidə Iblisning sinak-azduruxlirioğa yüzlinix üqün qəl-bayawanoğa elip berildi. ■ 2 U kirik keqə-kündüz roza tutqandin keyin, uning korsiki eqip kətkənidi. □ 3 Əmdi azduruquqi uning yenioğa kelip uningöğa:

— Əgər sən rasttinla Hudaning Oqli bolsang, muxu taxlarni nanoğa aylinixka buyruoqin! — dedi. □

4 Lekin u jawabən: —

Təwratta: «İnsan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning aozzidin qıqқан hər bir söz bilənmu yaxaydu» dəp pütülgən, — dedi. □ ■

5 Andin Iblis uni mukəddəs xəhərgə elip berip, ibadəthanining əng egiz jayıoğa turəuzup uningöğa: 6 — Hudaning Oqli bolsang, əzüngni pəskə taxlap baққin! Qünki *Təwratta*: «Huda Əz pərixtilirigə sening həққingdə əmr kilidu»; wə «putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni қollirida kətürüp yüridu» dəp pütülgən — dedi. □ ■

7 Əysa uningöğa: «Təwratta yənə, «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» dəpmu pütülgən — dedi. □ ■

8 Andin, Iblis uni nahəyiti egiz bir taoқka qikirip, uningöğa dunyadiki barliқ padixahliқlarıni xərepliri bilən kərsitip:

9 Yərgə yikilip mangu ibadət kılsang, bularning həmmisini sanga beriwe-timən, — dedi.

10 Andin Əysa uningöğa: — Yokal, Xəytan! Qünki *Təwratta*: «Pərwərdigar Hudayingqıla ibadət kıl, pəkət Uningla ibadət-hizmitidə boll!» dəp pütülgən, — dedi. □ ■

11 Buning bilən Iblis uni taxlap ketip қaldi, wə mana, pərixtilər kelip uning hizmitidə boldi. □

Əysa təlim berixni baxlaydu

Mar. 1:14-15; Luğa 4:14-15

12 Əmdi Əysa Yəhyaning tutkun қilinoqanlıқini anglap, Galiliyəgə yol aldi.

■ 13 U Nasarət yezisini taxlap, Zəbulun wə Naftali rayonidiki *Galiliyə*

□ **4:1** «... Əysa Rohning yetəkqilikidə ... qəl-bayawanoğa elip berildi» — «Roh» muxu yərdə Mukəddəs Rohni kərsitidu. ■ **4:1** Mar. 1:12; Luğa 4:1. □ **4:2** «U kirik keqə-kündüz roza tutqandin keyin, uning korsiki eqip kətkənidi» — oқurmənlərgə ayan bolsunki, mukəddəs yazmilarda «roza tutux» adəttə heққandaқ ozuқlanmasliқni kərsitidu. Undaқ biwasitə deyilmigən bolsa muxu rozilar su iqmasliқni əz iqigə almaydu. □ **4:3** «Azduruquqi uning yenioğa kelip uningöğa... dedi» — «azduruquqi» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. «Əgər sən rasttinla Hudaning Oqli bolsang,...» — grek tilida bu -3- wə 6-ayətlərdiki «əgər» adəttə «əgər (mundak) bolsang (wə dərwəқə xundaқ bolisən)» degen əmnini puritidu. «Hudaning Oqli» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balilik munasiwətni əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətni bildüridu. □ **4:4** «İnsan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning aozzidin qıqқан hər bir söz bilənmu yaxaydu» — «Қан.» 8:3. ■ **4:4** Қан. 8:3 □ **4:6** «Huda Əz pərixtilirigə sening həққingdə əmr kilidu»; wə «putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni қollirida kətürüp yüridu» — «Zəb.» 91:11, 12. Xəytanning bu ayətni ixlətkini toqıruluқ «қoxumqə səz»imizni kəring. ■ **4:6** Zəb. 91:11,12 □ **4:7** «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» — «Қан.» 6:16. ■ **4:7** Қан. 6:16. □ **4:10** «Pərwərdigar Hudayingqıla ibadət kıl, pəkət Uningla ibadət-hizmitidə boll!» — «Қан.» 6:13. ■ **4:10** Қан. 6:13; 10:20. □ **4:11** «Buning bilən Iblis uni taxlap ketip қaldi, wə mana, pərixtilər kelip uning hizmitidə boldi» — Rəb Əysa uқrioqan sinaklar üstidə «қoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **4:12** Mar. 1:14; Luğa 4:14,16,31; Yh. 4:43.

dengizi boyidiki Kəpərnaḥum xəhirigə kelip orunlaxti. □ 14 Xundak kılıp, Yəxaya pəyoqəmbər arkilik eytiloqan xu bexarət əməlgə axuruldi, demək:

15 «Zəbulun zemini wə Naftali zemini, Iordan dəryasining neriki tərpidiki «dengiz yoli» boyida, «Yat əllərning makani» boloqan Galiliyədə, □ ■

16 Karangʻululqta yaxioqan həlk parlak bir nurni kərđi; Yəni əlüm kəlanggisining yurtida olturoquqlaroqə, Dəl ularning üstigə nur qüxti». □ ■

17 Xu waqittin baxlap, Əysa: «Towa kılinglar! Qünki ərx padixahlıki yekınlixip kaldı!» — dəp jar kılixka baxlıdı. ■

Əysaning muhlis qakirixi

Mar. 1:16-20; Luqa 5:1-11

18 Bir küni, u Galiliyə dengizi boyida ketiwetip, ikki aka-uka, yəni Petrus dəpmu atiloqan Simon isimlik bir kixini wə uning inisi Andriyasni kərđi. Ular belıqki bolup, dengizə tor taxlawatatti; ■ 19 u ularə: — Mening kəynimdin menginglar — Mən silərni adəm tutquci belıqki kılimən! — dedi. □ 20 Ular xuan belik torlirini taxlap, uningə əgixip mangdı.

21 U xu yərdin etüp, ikkinqi bir aka-ukini, yəni Zəbədiyning oşulliri Yakup wə inisi Yuhannani kərđi. Bu ikkisi kemidə atisi Zəbədiy bilən torlirini onxawatatti. U ularnımu qakırdı. 22 Ular dərhal kemini atisi bilən qaldurup uningə əgixip mangdı.

Əysaning Galiliyədə təlim berixi

Luqa 6:17-19

23 Wə Əysa Galiliyəning həmmə yerini kezip, ularning sinagoglirida təlim berip, Hudaning padixahlıqining hux həwirini jakarlaytti, həlk arisida hərhil kesəllərni wə ajiz-meyiplarni saqaytti. □ 24 U toşruluk həwər pütkül Suriyə əlkisigə tarkaldı; u yərdiki halayik hərhil bimarlarını, yəni hərtürlük kesəllər wə aqrık-silaklarını həmdə jin qaplxanlarını, tutkaklık wə paləq kesiligə giriptar boləqlarni uning aldoqə elip kelixti;

□ 4:13 «U... Naftali rayonidiki Galiliyə dengizi boyidiki Kəpərnaḥum xəhirigə kelip orunlaxti» — «Galiliyə dengizi» aqar suluk yoşqan bir kəl. □ 4:15 «Iordan dəryasining neriki tərpidiki «dengiz yoli» boyida...» — «dengiz yoli» «Galiliyə dengizi»ning qarbiy yarlırini kərsitidu. «Yat əllərning makani» boləqlan Galiliyədə...» — Asuriyə imperiyəsi tajawuz kıloqandin keyin, Naftali, Zəbulun wə baxka İsrail kəbililirining kəp kisimliri sürgün kilindi. Bir kisim kəmbəəşəl, namrat, qəbiliyətsiz kixilər qaldı. Asuriyə padixahı baxka yat millət-həlkərnı elip kelip xu yərgə, bolupmu Galiliyəgə olturaqlaxturdı. Muxu kixilər kəpəloqan namrat İsaillər bilən arilixip yürüp, əzara assimilyatsiyə kılinəqəqə, Galiliyə Yəhudiylər tərpidin «yat əlliklər» (Yəhudi əməslər)ning makani Galiliyə) dəp kəmsitilip ataloqan. ■ 4:15 Yəx. 8:23; 9:1. □ 4:16 «Karangʻululqta yaxioqan həlk parlak bir nurni kərđi; yəni əlüm kəlanggisining yurtida olturoquqlaroqə, dəl ularning üstigə nur qüxti» — Təwrat «Yəx.» 9:1-2. Bexarətə muxu nur dəl xu kəmsitilgən yərdikilərgə qeqilidu, deyliđu. ■ 4:16 Yəx. 9:1, 2. ■ 4:17 Mar. 1:15.

■ 4:18 Mar. 1:16. □ 4:19 «Mən silərni adəm tutquci belıqki kılimən!» — «adəmni tutquci» degən ibaridə «tutux» ziyan yətküzüx yaki uların paydilinix üqün əməs, bəlki ularni Xəytanning ilkidin elip kutkuzuxni kərsitidu. □ 4:23 «Əysa... ularning sinagoglirida təlim berip...» — «sinagoglar» Yəhudiylər həkning ibadət kilix, Təwratnı okux wə wəz-təlim anglxka yiqilidiloqan ammiwiylər yaki zalliri.

wə u ularni sakaytti. □ ²⁵ Galiliya, «on xəhər» rayoni, Yerusalem, Yəhudiya wə İordan daryasının u kətidin kəlgən top-top adəmlər uningə əgixip mangdi.

5

Həqiqiy bəht-bərikət

Luka 6:20-23

¹ Muxu top-top adəmlərnı kərüp u bir taşqa çiqti; u u yərdə oltuərinida, muhlislrı uning yenioəa kəldi. ² U aəzini eqip ularəəa təlim berixkə baxlıdi: —

³ Mubarək, rohta namrat boləjanlar!

Qünki ərx padixahlıki ularəəa təwədur. □ ■

⁴ Mubarək, piəjan çəkkənlər!

Qünki ular təsəlli tapıdu. □ ■

⁵ Mubarək, yawax-məminlər!

Qünki ular yər yüzigə mirashordur. ■

⁶ Mubarək, həkkəniylıkkə aq wə təxnalar!

Qünki ular toluk toyunıdu. ■

⁷ Mubarək, rəhımdıllar!

Qünki ular rəhım kərıdu.

⁸ Mubarək, kəlbi pak boləjanlar!

Qünki ular Hudanı kərıdu. ■

⁹ Mubarək, tınlıq tərəpdarlırı!

Qünki ular Hudanın pərzəntlırı dəp atılıdu. □

¹⁰ Mubarək, həkkəniylıq yolıda ziyənkəxlıkkə uqriəjanlar! Qünki ərx padixahlıki ularəəa təwədur. ■

¹¹ Mubarək, mən üqün baxkılarınq həkərət, ziyənkəxlıq wə hərtürlük təhmitigə uqrisanglar; ■ ¹² xad-huram bolup yayranglar! Qünki ərxlərdə katta in'am silər üqün saqlanmaqta; qünki silərdin ilgiriki pəyoəəmbərlərgımu ular muxundak ziyənkəxlıklərnı kıləjan. ■

Muhlislar «tuz»luk rolını yəkatmaslıki kərək

Mar. 9:50; Luka 14:34-35

¹³ Silər yər yüzıdiki tuzdursilər. Həlbuki, əgər tuz öz təmini yəkatısa, uningəəa kəytidin tuz təmini kəndəkmı kirgüzgılı bolıdu? U qəəda, u

□ **4:24 «tutkəklıq... kesılıgə gırıptar boləjanlar»** — grek tilıda «ay urəjanlar» degən söz bilən ipadılnıdu. □ **5:3 «rohta namrat boləjanlar»** — bəlkım əzınıng Hudaəəa kət'iy mohtajlıkını tonup yətkənlər. Baxkə birhıl tərijımı: «Mubarək, rohta tıləmqı boləjanlar!». Grek tilıda «namrat» degən söz «tıləmqı» degən mənını öz ıqıgə alıdu (məsilən, «Luka» 16:20, 22də). Bu ayətlərdə «mubarək» degən söz (Huda təripıdın) «bəhtlik, bərikətlik kılınəjan» degən mənıdə ıxılıtlıdu. ■ **5:3** Yəx. 57:15; 66:2; Luka 6:20. □ **5:4 «piəjan çəkkənlər»** — bəlkım əz gınaəlırı wə Hudaəəa tayanmıəlanlıki üqün piəjan çeqıxını kərsıtu. ■ **5:4** Yəx. 61:2; 66:10,13; Luka 6:21. ■ **5:5** Zəb. 37:11 ■ **5:6** Yəx. 55:1. ■ **5:8** Zəb. 15:1-2; 24:4; İbr. 12:14. □ **5:9 «tınlıq tərəpdarlırı»** — grek tilıda: «sulhı kıləuqılar». ■ **5:10** 2Kor. 4:10; 2Tim. 2:12; 1Pet. 3:14. ■ **5:11** 1Pet. 4:14. ■ **5:12** Luka 6:23.

heqnemigə yarimas bolup, taxlinip kixilərnin ayioi astida dəssilixtin baxka heq ixka yarimaydu. □ ■

¹⁴ Silər dunyaning nuridursilər. Taoi üstigə selinoqan xəhər yoxurunalmaydu. ¹⁵ Heqkim qiraqni yekip koyup, üstigə sewətni kəmtürüp koymas, bəki qiraqdaning üstigə koyidu; buning bilən, u öy iqidiki həmmə adəmlərgə yorukluk beridu. □ ■ ¹⁶ Xu tərکیدə, silər nurunglarni insanlar aldida xundak qaknitinglarki, ular yahxi əməlliringlarni kərüp, ərtiki atanglarni uluqlisun. ■

Təwrat qanuni həkqkidə

¹⁷ Meni Təwrat qanunini yaki pəyojəmbərlərnin yazoqlirini bikar kijoili kəldi, dəp oylap qalmanglar. Mən ularni bikar kijoili əməs, bəki əməlgə axurojili kəldim. ¹⁸ Qünki mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, asman-zemin yokimioquqə, uningda pütülgənlər əməlgə axurulmioquqə Təwratkiki «yod» bir hərp, hətta birər qekitmu bikar kilinmaydu. □ ■

¹⁹ Xu səwəbtin, Təwrat qanunining əkidilirigə, hətta uning əng kiqikliridin birini bikar kiliip, wə baxqilaroqə xundak kiliixni oğitidoqan hərkim ərx padixahlikida əng kiqik həsəblinidu. Əmma əksiqə, Təwrat qanuni əkidilirigə əməl kijoqanlar wə baxqilaroqə xundak kiliixni oğətküqilər bolsa ərx padixahlikida uluq həsəblinidu. □ ■ ²⁰ Qünki mən silərgə xuni eytip koyayki, həkqaniylikinglar Təwrat ustazliri wə Pərisiyələrnin kidin axmisa, ərx padixahlikioqə heqqaqan kirəlməysilər. □

Ojəzəplinx həkqkidə

²¹ Burunkilaroqə «Katillik kilma, katillik kijoqan hərkəndak adəm sorakka tartilidu» dəp buyruloqanlikini anglioqansilər. ■ ²² Birək mən özüm xuni silərgə eytip koyayki, öz kərandixioqə bikardin-bikar aqqiklanoqanlarning hərbirimu sorakka tartilidu. Öz kərandixini «əhmək» dəp tillioqan hərkim aliy kengəxmida sorakka tartilidu; əmma kərandaxlirini «təlwə» dəp həkarətligən hərkim dozahning otioqə layik bolidu. □ ²³ Xuning üçün, sən qurbangah aldioqə kelip *Hudaqə* hədiyə atimakqi boləjiningda, kərandixingning seningdin aqrinoqan yeri barlik yadingə kəlsə, ²⁴ hədiyəngni qurbangah aldioqə koyup turup, alwal kərandixing bilən yarixiwal, andin kelip hədiyəngni ata.

²⁵ Əgər üstüngdin dəwa kilmaqqi boləqan birsi bolsa, uning bilən birgə yolda boləjiningda uning bilən tezdin yarixip, dost boləqin. Bolmisa,

□ **5:13 «silər yər yuzidiki tuzdursilər»** — tuz — (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin tosidu; (3) zəhim-yarilarni sakaytidu. Muhlisarlarning bu dunyoqə boləqan roli buningə ohxap ketixi kerək.

■ **5:13** Mar. 9:50; Luqa 14:34. □ **5:15 «heqkim qiraqni yekip koyup, üstigə sewətni kəmtürüp koymas...»** — «sewət» grek tilida «əlqigüqi sewət». ■ **5:15** Mar. 4:21; Luqa 8:16;

11:33. ■ **5:16** 1Pet. 2:12. □ **5:18 «uningda, yəni Təwrat qanunida pütülgənlər əməlgə axurulmioquqə Təwratkiki «yod» bir hərp... bikar kilinmaydu»** — «yod» bolsa ibraniiy tilida: «י» («yod», y) — əng kiqik hərp həsəblinidu. ■ **5:18** Luqa 16:17. □ **5:19 «uning əng kiqikliridin birini bikar kiliip...»** — yaki «uning əng kiqikliridin birini hiləplik kiliip...» — Grek tilidiki peil bəlkim «bikar kiliip» wə «hiləplik kiliip» degən ikki mənini öz iqigə alidu. ■ **5:19** Yak. 2:10. □ **5:20 «Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr...»** — «Pərisiyələr» Yəhudiylarning diniy ən'ənilridə əng qing turidoqan kattik tələplik etiqad ekimi idi. ■ **5:21** Mis. 20:13; Qan. 5:17.

□ **5:22 «Öz kərandixioqə bikardin-bikar aqqiklanoqanlar...»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «bikardin-bikar» degən sözlər tepilmaydu. «... aliy kengəxmida sorakka tartilidu» — «aliy kengəxmə» Yəhudiylarning əng yukiri soti bolup, «sanhedrin» dəp atilatti. Bəzilər bu sez ərtiki soti kərsitidu, dəp qaraydu; bizmu bu pikirgə mayilmiz.

u seni soraqçioqa, soraqçi bolsa gundipayoqa tapxuridu, sən zindanoqa solitiwetilisen. □ ■ 26 Mən sanga xuni bərhək eytip qoyayki, *kərzinqning* əng ahırkı bir tiyininimu qoymay təlimgüqə, xu yərdin çiqalmaysən. □

Zinahorluk həkkidə

27 Silər «Zina kılmanglar» dəp buyrulojanlikini anglijoansilər. ■ 28 Birak mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, birər ayaloqa xəhwaniy niyət bilən qarışan kixi kenglidə u ayal bilən allıkaqan zina kılojan bolidu. ■ 29 Əgər əmdi ong közüng seni gunahqa azdursa, uni oyup taxliwət. Qünki pütün bədingning dozahqa taxlanojinidin kərə, bədingndiki bir əzaying yok kılojini kəp əwzəl. ■ 30 Əgər ong qolung seni gunahqa azdursa, uni kəp taxliwət. Qünki pütün bədingning dozahqa taxlanojinidin kərə, bədingndiki bir əzaying yok kılojini kəp əwzəl.

Talak kilix həkkidə

Mat. 19:9; Mar. 10:11-12; Luqa 16:18

31 Yənə: — «Kimdikim ayalini talak kılsa, uningoya talak hetini bərsun» dəpmu buyrulojan. □ ■ 32 Birak mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, kimdikim öz ayalining buzukluk kılmixidin baxka *hərəkəndək ixni bahana kilip* uni talak kılsa, əmdi uni zinaoqa tutup bərgən bolidu; talak kılojan ayalni əmrigə alojan kiximu zina kılojan bolidu. □ ■

Kəsəm kilix həkkidə

33 Silər yənə burunkılaroqa «Kəsimingdin yanma, Pərwərdigaroya kılojan kəsiminggə əməl kil» dəp buyrulojanlikini anglijoansilər. ■ 34 Birak mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, kət'iy kəsəm kılmanglar; ərxni tiloqa elip kəsəm kılmanglar, qünki ərx Hudaning təhtidur; ■ 35 yaki yərnı tiloqa elip kəsəm kılmanglar, qünki yər yüzi Hudaning təhtipəridur. Yerusalemnı tiloqa elipmu kəsəm kılmanglar, qünki u yər uluə padixahning xəhıridur. ■ 36 Hətta öz bexinglarnı tiloqa elipmu kəsəm kılmanglar, qünki silərnıng qeqinglarnıng bir telinimu ak yaki kara rənggə əzgərtix qolunglardın kəlməydu. 37 Pəkət degininglar «Bolidu», «bolidu», yaki «Yak, yak, bolmaydu» bolsun. Buningdin ziyadisi rəzil boluquqıdın kelidu. □

□ 5:25 «...üstüngdin dəwa kılmakçı bolojan bırsı bolsa, unıng bilən bırgə yolda bolojıningda unıng bilən tezdın yarixıp, dost bolojın» — «uning bilən bırgə yolda bolojıningda» degən səz bəlkim sotka qarap mangojan yolda, yəni sotka qıxıxtın burun bolojan «yarixix pırsıtı»ni kərsıtıdu. «Luqa» 12:58ni kəruıng. ■ 5:25 Luqa 12:58; Əf. 4:26. □ 5:26 «*kərzinqning əng ahırkı bır tiyini*» — «bır tiyin» grek tilıda «bır kodrans». Bu pulnıng əng kıkık bırlıkı, xu dəwrdıkı bır ıxqıning künlük həkkı bolojan «dınarıus»nıng 1/64 kısımı ıdı. ■ 5:27 Mıs. 20:14; Qan. 5:18. ■ 5:28 Ayup 31:1; Zəb. 119:37. ■ 5:29 Mat. 18:8; Mar. 9:43. □ 5:31 «*Kimdikim ayalini talak kılsa, uningoya talak hetini bərsun*» — «Qan.» 24:1. ■ 5:31 Qel. 30:2; Qan. 23:20-22; 24:1. □ 5:32 «*Kimdikim öz ayalınıng buzukluk kılmixidin baxka hərəkəndək ıxni bahana kilip uni talak kılsa, əmdi uni zinaoqa tutup bərgən bolıdu*» — ayal kixi Məsıh eytkən bu əhwaloqa qıxsə (dəmək, ərı buzukluk kılojan bolsa), undakta u talak kılojan bolsa, baxka bır ərgə təgsə bolıdu. Xu waqıtlarda talak kılojan hotun ərsız qalsa, əhwalı nahayıtı kıyin bolıdu, əlwəttə. ■ 5:32 Mat. 19:7; Mar. 10:4,11; Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. ■ 5:33 Mıs. 20:7; Law. 19:12; Qan. 5:11; 23:22 ■ 5:34 Yəx. 66:1; Yək. 5:12. ■ 5:35 Zəb. 48:2; Yəx. 66:1. □ 5:37 «*Buningdin ziyadisi rəzil boluquqıdın kelıdu*» — «rəzil boluquqı» Xəytanı kəzrıtıdu. Baxka bırhıl tərıjımısi: «rəzillıktın kelıdu».

*Intikam ҳаққিদa**Luqa 6:29-30*

38 Silər «Kəzgə kəz, qixka qix» dəp buyruqlərinini angliqansilər. □ ■
 39 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, əski bilən təng bolmanglar. Kimdəkim ong mənziyyə uşa, sol mənziyyənimu tutup bər; ■ 40 wə birsi üstüngdin dəwa kılıp, kənglikini almacağı bolsa, qapınıngnimu bər. 41 Birsi sanga *yük-takini yüdküzüp* ming kədəm yol yürüxkə zorlisa, uning bilən ikki ming kədəm mang. □ 42 Birsi səndin tilisə, uningə bər. Birsi səndin ötnə-yerim kilmacağı bolsa, uningə boynungni tolojima. □ ■

*Düxmənlərgə mehir-muhəbbət kərsitix həkkiyə**Luqa 6:27-28; 32-36*

43 Silər «Qoxnangni səygin, düxminggə nəprətlən» dəp eytilənni angliqan. □ ■ 44 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, silərgə düxmənlik boləqlarə mehir-muhəbbət kərsitənglar, silərdin nəprətləngənlərgə yaxilik kilinglar, silərgə ziyankəxlik kileqlarə dua kilinglar. □ ■ 45 Xundak kileqləndə, əxtiki Atanglarning pərzəntlərindən bolisilər. Qünki U kuyaxining nurini yaxilərlərimu wə yamanlərlərimu qüxürüdü, yaməqlərimu həkkanıylərlərimu, həkkanıyatsızlərgimu yəqdurüdü. □ 46 Əgər silər özünqlarə muhəbbət kərsətkənlərgilə mehir-muhəbbət kərsətsənglar, buning kəndəkim in'aməyə erixkəqiləlik bolsun? Həttə bajirlərlərimu xundak kiliwatmamdu? □ ■ 47 Əgər silər pəkət kərindeqlinglar bilənla salam-səhət kilixsənglar, buning nemə pəziləti bər? Həttə yat əlliklərlərimu xundak kiliqlə! □ 48 Xunga, əxtiki Atanglar mukəmməl boləqləndə, silərlərimu mukəmməl bolunglar. □ ■

□ 5:38 «Kəzgə kəz, qixka qix» — uyququr tilidiki məqalə bolsa: «Kəngə kəz, jəngə jəz». Sottiki adalətlik həkümlərdin kərsitidəqlən bu səzlər Təwrat, «Mis.» 21:24, «Law.» 24:20də təpildü. ■ 5:38 Mis. 21:24; Law. 24:20; Qan. 19:21. ■ 5:39 Pənd. 24:29; Luqa 6:29; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9. □ 5:41 «Birsi sanga yük-takini yüdküzüp ming kədəm yol yürüxkə zorlisa...» — «ming kədəm» grek tilidə: «bir milyən», yəni təhmindən 1.5 kilometr. «birsi sanga yük-takini yüdküzüp ming kədəm yol yürüxkə zorlisa, uning bilən ikki ming kədəm mang» — xu wəqitlərdə Rim imperiyəsiddiki əskərlərdin əddiy puqralərdin əz yük-taklirini kətlürüp bərixkə zorlax həküki bər idi. □ 5:42 «Birsi səndin tilisə, uningə bər» — Məshit tiligənlərgə nemini bərix, nemini bərməslik toqrisidə səz kilməqlən; pəkət kənglikimdə «bərix pozitsiyisi»ni saklıximiz kərək. Dəl tiligən nərsini bəriximiz natayin («Ros.» 3:6ni kərləng). ■ 5:42 Qan. 15:8; Luqa 6:35. □ 5:43 «Qoxnangni səygin» — «Law.» 18:18. «düşminggə nəprətlən» — ikkinçi sət Təwratın əməs, bəlki Yəhudiy ustazlarning yazmillerindən elinip, ularning ən'əniwə kəzkarixini əks əttürüdü. ■ 5:43 Law. 19:18. □ 5:44 «silərgə ziyankəxlik kileqlarə dua kilinglar...» — bəzi kəna kəqürmildərdə toluq ayət: «...silərgə düşmənlərik boləqlarə mehir-muhəbbət kərsitənglar, silərdin kərləngənlərgə bəht tilənglar, silərdin nəprətləngənlərgə yaxilik kilinglar, silərgə həkərat wə ziyankəxlik kileqlarə dua kilinglar» deyilü. «Luqa» 6:27-28nimu kərləng. ■ 5:44 Luqa 6:27; 23:34; Ros. 7:60; Rim. 12:20; 1Kor. 4:13; 1Pet. 2:23. □ 5:45 «Xundak kileqləndə, əxtiki Atanglarning pərzəntlərindən bolisilər» — təktiləngən ix bəlki Hudaning həkkiyəy karakterini bəxqilərlə bildürüx, Uningə ohxax bolux. □ 5:46 «Həttə bajirlərlərimu xundak kiliwatmamdu?» — bajirlər intayin insapsiz, pəskəx adəmlər dəp həsəblinatti. ■ 5:46 Luqa 6:32. □ 5:47 «Həttə yat əlliklərlərimu xundak kiliqlə!» — «yat əlliklə»ning kəpinqisi xu wəqitlə bətpərəslər, kəpirlər idi, əlwəttə. □ 5:48 «...Atanglar mukəmməl boləqləndə, silərlərimu mukəmməl bolunglar» — yəki «... Atanglar mukəmməl boləqləndə, silər mukəmməl bolisilər». ■ 5:48 Yar. 17:1

6

Həyr-sahawət həkkidə

1 Həzi bolunglarki, həyr-sahawətlik ixliringlarni baxqilarning aldida köz-köz kılmanglar. Bundak kılsanglar, ərxtiki Atanglarning in'amioğa erixəlməysilər. □

2 Xunga həyr-sahawət kılöningda, dawrang salma. Sahtipəzlərlə sinagoglarda wə koqılarda adəmləning mahtixioğa erixix üqün xundak kılıdu. Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ular közligən in'amioğa erixkən bolıdu. □ ■ 3 Ləkin sən, həyr-sahawət kılöningda ong qolungning nemə kılıwatqinini sol qolung bilmisun. 4 Xuning bilən həyr-sahawiting yoxurun bolıdu wə yoxurun ixlarni kərgüqi Atang sanga buni qayturıdu. ■

*Dua həkkidə**Luka 11:2-4*

5 Dua kılöjan waqtingda, sahtipəzlərdək bolma; qünki ular baxkilaroğa köz-köz kılıx üqün sinagoglar yaqi tət koqa eoqızıda turuwelip dua kılıxkə amraktur. Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ular közligən in'amioğa erixkən bolıdu.

6 Ləkin sən bolsang, dua kılöjan waqtingda, iqkiri öygə kirip, ixikni yepip, yoxurun turoquqi Atangoğa dua qilinglar; wə yoxurun kərgüqi Atang buni sanga qayturıdu. ■

7 Dua-tilawət kılöjanda, *butpəras* yat əlliklərdikidək kuruk gəplərnı təkrralawərmənglar. Qünki ular degənlirimiz kəp bolsa *Huda* tiliginimizni qoqum ijabət kılıdu, dəp oylaydu. ■ 8 Xunga, silər ularni dorımanglar. Qünki Atanglar silərnıng ehtiyajinglarnı silər tiliməstin burunla bilıdu. 9 Xuning üqün, mundak dua qilinglar: —

«I asmanlarda turoquqi Atimiz,
Sening naming muqəddəs dəp uluqlanəyay. ■

10 Padıxahlıqıng kəlgəy,

İradəng ərxtə ada kılınəjandək yər yüzidimu ada kılınəyay.

11 Bügünki nenimizni bügün bizgə bərgəysən.

12 Bizgə kərzdar boləjanlarnı kəqürginimizdək,
Sənmü kərzlirimizni kəqürgəysən. □

13 Bizni azduruluxlaroğa uqratquzmiəysən,
Bəlki bizni rəzil boləquqidin kutuldurəysən». □ ■

14 Qünki silər baxqilarning gunah-səwənliklirini kəqürsənglar,
ərxtiki Atanglarmu silərnı kəqürıdu. ■ 15 Birək baxqilarning

□ 6:1 «həyr-sahawətlik ixliringlarnı baxqilarning aldida köz-köz kılmanglar» — yaqi «kılöjan yahxi ixliringlarnı baxqilarning aldida köz-köz kılmanglar». □ 6:2 «Xunga

həyr-sahawət kılöningda, dawrang salma» — grek tilıda «xunga həyr-sahawət kılöningda, ez aldingda kanay qaloquzma». ■ 6:2 Rim. 12:8. ■ 6:4 Luka 14:14. ■ 6:6 2Pad.

4:33; Ros. 10:4. ■ 6:7 1Pad. 18:28; Yəx. 1:15. ■ 6:9 Luka 11:2. □ 6:12

«**Bizgə kərzdar boləjanlarnı kəqürginimizdək, sənmü kərzlirimizni kəqürgəysən**» — bu ayəttiki «kərz» qoqum gunahlarnı ez iqigə alıdu. 14-ayətnı kərüng. □ 6:13 «**..bəlki bizni**

rəzil boləquqidin kutuldurəysən» — demək, Xəytandin kutquzux. Baxkə birhil tərjimisi: «yamanlıqtın», «rəzilliktin». «**..bəlki bizni rəzil boləquqidin kutuldurəysən...**» — bəzi grekəp nushılarda bu ayətnıng ahirioğa kelip: «Qünki, padıxahlıq, həkuk wə uluqluk Sanga mənəsup, amin» degən ibarilər qoxuləjan. ■ 6:13 Mat. 13:19. ■ 6:14 Mar. 11:25; Kol.

3:13.

gunah-səwənliklirini kəqürmisənglər, ərxtiki Atanglarmu gunah-səwənlikliringlarni kəqürməydu. ■

Roza tutux həkqida

¹⁶ Roza tutkan waqtinglarda, sahtipəzlərdək tatrangoşu kiyapətkə kiri-walmanglar. Ular roza tutkınıni kəz-kəz kəlix üqün qiraylirini soləşin kiyapəttə kərsitidu. Mən silərgə xuni bərhək eytip kəoyayki, ular kəzligən in'amioə erixkən bolidu. ■ ¹⁷ Əmdi sən, roza tutkiningda, qaqrlingni maylap, yüzüngni yuyup yür. ¹⁸ Xu qaşda, roza tutkining insanlarəə əməs, bəlki pəkət yoxurun turəşuqi Atangoşila kərunidu; wə yoxurun kərgüqi Atang uni sanga kayturidu.

Baylik həkqida

Luğa 12:33-34; 11:34-36; 16:13

¹⁹ Yər yüzidə əzünqlarəə bayliklarni toplimanglar. Qünki bu yərdə ya küyə yəp ketidu, ya dat basidu yaki oşrılar tam texip oşrilap ketidu. ■

²⁰ Əksiqa, ərxtə əzünqlarəə bayliklar toplanglar. U yərdə küyə yeməydu, dat basmaydu, oşrimu tam texip oşrilimaydu. ■ ²¹ Qünki bayliki kəyərdə bolsa, kəlbingmu xu yərdə bolidu.

²² Təning qirişu kəzdu. Xunga əgər kəzüng sap bolsa, pütün wujudung yorutulidu. □ ■ ²³ Ləkin əgər kəzüng yaman bolsa pütün wujudung kərangəşu bolidu. Əgər wujudungdiki «yorukluk» əməliyəttə kərangəşulək bolsa, u kərangəşulək nemidəgən kərkunqlək-hə! □

²⁴ Həqkim *birla wakitta* ikki hojayinning kullukida bolmaydu. Qünki u yaki buni yaman kərup, uni yahxi kəridu; yaki buningəə başlinip, uningəə etibarsiz kəraydu. *xuningəə ohxax*, siləring həm Hudaning, həm mal-dunyaning kullukida boluxunglar mumkin əməs. □ ■

²⁵ Xunga mən silərgə xuni eytip kəoyayki, həyatinglarəə kəreklik yeməkiqmək yaki uqanglarəə kiyidəşin kiyim-kəqəkning əşimini kilmanglar. Həyatlik ozuktin, tən kiyim-kəqəktin əziz əməsmu? ■ ²⁶ Asmandiki uqar-kənatlarəə kəranglar! Ular terimaydu, ormaydu, ambarlarəə yiqəmaydu, ləkin ərxtiki Atanglar ularnimu ozuqlandıridu. Silər axu kuxlardin kəp əziz əməsmu? ■ ²⁷ Aranglarda kəysinglar oşəm-kəyoşu bilən əmrünglarni birər saət uzartalaysilər? □

²⁸ Siləring kiyim-kəqəkning əşimini kixinglarning nemə həjiti?! Daladiki nelupərləring kəndək əsidəşanlikiəə kərap bəkinglar! Ular əmgəkmü kilmaydu, qək egirməydu; □ ²⁹ ləkin silərgə xuni eytayki, həttə Sulayman tolək xan-xəpəttə turəşandimu uning kiyinixi nilupərləring

■ **6:15** Mat. 18:35; Yağ. 2:13. ■ **6:16** Yəx. 58:3; Mat. 9:14; Mar. 2:18; Luğa 5:33. ■ **6:19** Pənd. 23:4; İbr. 13:5; Yağ. 5:1. ■ **6:20** Luğa 12:33; 1Tim. 6:19. □ **6:22** «əgər kəzüng sap bolsa...»

— grek tilida «sap» dəgən səzning ikki mənisi bar: (1) «bir, bəlünməs, birləxən, sak»; (2) «sehiy». Dəmək, xundək boləşanda «sap» dəgən səzning tolək mənisi «Kəzüng Hudaşila kərisə...» həmdə «Sən əzünq sehiy bolsang...» dəgən bolidu. ■ **6:22** Luğa 11:34. □ **6:23** «əgər kəzüng yaman bolsa...» — «yaman» muxu yərdə həm «rəzil» həm «sak əməs, əjiz, kəsəl» dəgən ikki mənini bildüridu. □ **6:24** «siləring həm Hudaning, həm mal-dunyaning kullukida boluxunglar mumkin əməs» — «mal-dunya» grek tilida «mammon» deyilidu. ■ **6:24** Luğa 16:13. ■ **6:25**

Zəb. 37:5; 55:22; Luğa 12:22; Fil. 4:6; 1Tim. 6:8; 1Pet. 5:7. ■ **6:26** Ayup 38:41; Zəb. 147:9 □ **6:27** «... əmrünglarni birər saət uzartalaysilər?» — baxkə bir təjimişi: «...boyungəə birər əşəriq kəxalamdu?» □ **6:28** «Daladiki nelupərlər ... » — yaki «Daladiki yawa gül-giyahlar ... ».

bir güliqilikmu yok idi. □ ³⁰ Əmdi Huda daladiki bugün eqilsa, ətisi qurup oqakka selinidioğan axu gül-giyahları xunqə bezigən yərdə, silərni tehimu kiyindürməsmu, əy ixənqi ajizlar! ³¹ Xunga «nemə yəymiz», «nemə iqimiz», «nemə kiyimiz?» dəp oşəm kılmanglar. ³² Qünki yat əldikilər mana xundak həmmə nərsigə intilidu, əmma ərxtiki Atanglar silərning bu həmmə nərsilərgə mohtajliqlinglarni bilidu; □ ³³ xundak ikən, həmmidin awwal Hudaning padixahlıki wə həkkanıylikioğa intilinglar. U qaşda, bularning həmmisi silərgə qoxulup nesip bolidu.■

³⁴ Xuning üçün, ətining oşemini kılmanglar. Ətining oşemi ətigə qalsun. Hər küning dərđi xu künqə tuxluq bolidu.

7

Baxqılarning üstidin həküm kılmanglar

Luğa 6:37-38; 41-42

¹ Baxqılarning üstidin həküm kılip yürmənglar. Xundakta *Hudaning* həkümigə uqrimaysilər.■ ² Qünki silər baxqılar üstidin qandak bağa bilən həküm kılsanglar, *Hudamu* silərning üstünglardin xundak bağa bilən həküm qıkiridu. Silər baxqılarni qandak əlqəm bilən əlqisənglar, *Hudamu* silərni xundak əlqəm bilən əlqəydu.□ ³ Əmdi nemə üçün buradiringning kezidiki kilni kərüp, əz közüngdiki limni baykıyalımsən?!□ ⁴ Sən qandakmu buradiringoğa: «Keni, közüngdiki kilni eliwetəy!» deyələsən? Qünki mana, əzüngning kezidə lim turidu!?⁵ Əy sahtipəz! Awwal əzüngning kezidiki limni eliwet, andin enik kərüp, buradiringning kezidiki kilni eliwetələsən.■

Hudaning sözini kezigə ilmaydioğanlar həkkiyə

⁶ Muqəddəs nərsini itlaroğa bərmənglar, yaqi ünqə-mərwayitliringlarni tongguzlarning aldioğa taxlap koymanglar. Bolmisa, ular bularni putirida dəssəp, andin burulup silərni talaydu.■

Tilənglar, izdənglar, qekinglar

Luğa 11:9-13

⁷ Tilənglar, silərgə ata kilinidu; izdənglar, tapisilər; ixikni qekinglar, eqilidu.■ ⁸ Qünki hərбір tiligüqi tiliginigə erixidu; izdigüqi izdiginini tapidu; ixikni qəkküqilərgə ixik eqilidu.■ ⁹ Aranglarda əz oşli nan tələp

□ **6:29 «həttə Sulayman toluk xan-xəreptə turəşandimu uning kiyinixi nilupərləning bir güliqilikmu yok idi»** — muxu yərdə «Sulayman» uluq padixah, Dawut padixahning oşli Sulaymanni kərsitidu. □ **6:32 «yat əldikilər mana xundak həmmə nərsigə intilidu...»** — «yat əldikilər» Yəhudiy əməs butpərəslər bolup, tirik Hudani bilməytti. Muhlislar Yəhudiy boləqakka, Hudaning küq-küdriritigə həmdə Əz həkqidin həwər alidioğanliqioğa ixənqi boluxi kərək idi.

■ **6:33** 1Pad. 3:13; Zəb. 37:25; 55:22 ■ **7:1** Luğa 6:37; Rim. 2:1; 1Kor. 4:3, 5. □ **7:2 «baxqılarning üstidin həküm kılip yürmənglar»** — bu 1-2-ayətlər toquruluq «qoxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **7:2** Mar. 4:24; Luğa 6:38. □ **7:3 «buradiringning kezidiki kilni kərüp...»** — yaqi «kərindixingning kezidiki kilni kərüp...». «...əz közüngdiki limni baykıyalımsən?!» — ayətning toluk mənis: «Nemə üçün buradiringning hərə kepikidək kıqıq səwənlikinila kərüp, əzüngdiki limdək qong gunahni kərməysən» degəndək. ■ **7:3** Luğa 6:41, 42. ■ **7:5** Pənd. 18:17. ■ **7:6** Pənd. 9:8; 23:9. ■ **7:7** Mat. 21:22; Mar. 11:24; Luğa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yaş. 1:5, 6; 1Yuha. 3:22; 5:14. ■ **7:8** Pənd. 8:17; Yər. 29:12.

kilsa, uningroa tax beridioanlar barmu?! ¹⁰ Yaki belik tələr kilsa, yilan beridioanlar barmu? ¹¹ Əmdi silər rəzil turupmu öz pərzəntliringlarroa yahxi iltipatlarni berixni bilgən yərdə, ərxniki Atanglar Əzidin tiligənlərgə yahxi nərsilərnə tehimu iltipət kilmasmu?■

¹² Xunga hər ixta baxkilarning əzūnglarroa kandaq muamilə kilixini ümid kilsanglar, silərmu ularroa xundak muamilə kilinglar; qünki Təwrat qanuni wə pəyoəmbərlərnə təlimaltiri mana xudur.■

Hudaning padixahlikioja kiridiojan dərwaза tar

Luқа 13:24

¹³ Tar dərwaзidin kiringlar. Qünki kixini həlakətkə elip baridiojan dərwaза kəng bolup, yoli kəngtaxa wə daoqdamdur, wə uningdin kiridiojanlar kəptur. ■ ¹⁴ Biraq həyatlikka elip baridiojan dərwaза tar, yoli kıstang bolup, uni tapalaydiojanlarmu az.■

Ikki hil dərəh

Luқа 6:43-44; 13:25-27

¹⁵ Aldinglarroa koy terisigə oriniwelip kəlgən, iqi yirtkuq qilbəridək boləjan sahta pəyoəmbərlərdin həoxyar bolunglar. ■ ¹⁶ Silər ularni mewiliridin tonuwalalaysilər. Tikəndin üzümlər, qamoqaktin ənjürlər aloqili bolamdu? ¹⁷ Xuningroa ohxax, hər yahxi dərəh yahxi mewə beridu, por dərəh naqar mewə beridu. ■ ¹⁸ Yahxi dərəh naqar mewə bərməydu, por dərəh yahxi mewə bərməydu. ¹⁹ Yahxi mewə bərməydiojan hərbi dərəh kesilip otka taxlinidu. ²⁰ Xuningdək, muxundak kixilərnə mewiliridin tonuwalalaysilər.

Həqikiy muhlis

²¹ Manga «Rəbbim, Rəbbim» degənlərnəng həmmisila ərx padixahlikioja kirəlməydu, bəlki ərxta turoquqi Atamning iradisini ada qiləjanlarla kirələydu. ■ ²² Xu künidə nuroqun kixilər manga: «Rəbbim, Rəbbim, biz sening naming bilən wəhiy-bexarətlərnə yətküzduq, sening naming bilən jinlarni koqliduk wə naming bilən nuroqun məjizilərnə kərsəttuk» dəydu.

□ ■ ²³ Həlbuki, u qaoqda mən ularroa: «Silərnə əzəldin tonumaymən. Kəzümədin yoqilinglar, əy itaətsizlər!» dəp elan qilimən.■

Ikki hil imarət saləjan kixilər

²⁴ Əmdi hərbi bu səzlimni anglap əməl qiləjan bolsa, u öz əyini qorəm tax üstigə saləjan pəm-parasətləlik kixigə ohxaydu. ■ ²⁵ Yamoqur yorəp, kəlkün kelip, boran qikip soqsimu, u əy ərülmid; qünki uning uli qorəm taxning üstigə selinəjan. ²⁶ Biraq səzlimni anglap turup, əməl kilməydiojan hərbi əyini qumning üstigə kuroqan əhməkkə ohxaydu. ■ ²⁷ Yamoqur yoqkanda, kəlkün kəlgəndə, boran qikqanda xu əy ərülup

■ **7:11** Yar. 6:5; 8:21. ■ **7:12** Luқа 6:31. ■ **7:13** Luқа 13:24. ■ **7:14** Ros. 14:22.

■ **7:15** Qan. 13:4; Yər. 23:16; Mat. 24:4; Rim. 16:17; Əf. 5:6; Kol. 2:8; 1Yuħa. 4:1. ■ **7:17**

Mat. 3:10; 12:33; Mar. 11:13; Luқа 8:8. ■ **7:21** Mat. 25:11; Luқа 6:46; 13:25; Ros. 19:13; Rim.

2:13; Yaқ. 1:22. □ **7:22** «Xu künidə nuroqun kixilər manga: «Rəbbim, Rəbbim...» dəydi»

— «xu künə» — muqəddəs yazmildiki kəp yərlərdə qiyamət küni pəkət «xu künə» dəp atilidu.

■ **7:22** Yər. 14:14; 27:15; Luқа 13:26. ■ **7:23** Zəb. 6:8; Mat. 25:12,41; Luқа 13:25,27. ■ **7:24**

Yər. 17:8; Luқа 6:47; Rim. 2:13; Yaқ. 1:25. ■ **7:26** Əz. 13:11; Rim. 2:13; Yaқ. 1:23.

kætti; uning  r l xi intayin d h tlik boldi!

²⁸ W  xundak boldiki,  ysa bu s zlrini ahirlaxturoqandin keyin, bu top-top halayik uning t limlirig  h yranuh s boluxti. ²⁹ Q nki uning t limliri T wrat ustazliriningkig  ohximaytti, b lki tolimu nopuzluk idi. ■

8

 ysaning mahaw kesilini sa aytixi

Mar. 1:40-45; Lu a 5:12-16

¹ U taqdin q xk nd , top-top kixil r uning a  gixip mangdi. ² W  mana, mahaw kesili bar bol qan bir kixi uning aldio a kelip, bexini yerg  urup tizlinip:

— T ksir,  g r halisingiz, meni kesilimdin pak k lalaysiz! — dedi. □ ■

³  ysa uning a kolini t gk z p turup:

— Halaymən, pak bol in! — dewidi, bu ad mning mahaw kesili xuan pak bolup sa aydi. ⁴  ysa uning a:

— H zir bu ixni he kimg  eytma, b lki udul berip ka ino a  z ngni k rsitip, ularda bir guwahlik bolux  q n, Musa bu ixta əmr k loqan h diy -qurbanlikni sunoin, — dedi. □ ■

 ysaning rimlik yüzbexining qakirini sa aytixi

Lu a 7:1-10; Yh. 4:43-54

⁵ U K p rna um x hirig  baroqanda, *rimlik* bir y zbexi uning aldio a kelip, uningdin yelinip: ■

⁶ — T ksir, qakirim pal q bolup kelip, b k azablinip  yd  yatidu, — dedi.

⁷ Mən berip uni sa aytip qoyay, — dedi  ysa.

⁸ Y zbexi jawab n:

— T ksir, torusumning astio a kirixingizg  layik  m sm n. P k t bir  ojzla s z k lip koysingiz, qakirim sa iyip ketidu. ■ ⁹ Q nki m nmu baxqa birsining hoşuqi astidiki adəmmən, mening kol astimda l xk rlirim bar. Birigə bar desəm baridu, birigə k l desəm, kelidu. Qulumo a bu ixni k l desəm, u xu ixni k lidu, — dedi. □

¹⁰  ysa bu g pl rni anglap, həyran boldi.  zi bill  kəlgənlərgə:

■ **7:29** Mar. 1:22; 6:2; Lu a 4:32. □ **8:2** «mahaw kesili bar bol qan bir kixi» — mahaw kesili bir hil k rk nq luk, yukumluk ter  kesili bolup, Təwrat qanuni boyiqə Yəhudiylar bu hil keselg  giriptar boləqanlarni «napak» d p heسابlap, ularo a t gm sliki ker k idi («Law.» 13-14-bablar).

■ **T ksir** — grek tilida bu söz «kurios» d p atilidu. U aldi-k ynidiki sozlerg  qarap yaki «T ksir» yaki «R b»ni bild r du. Muxu y rd  mahaw kesilig  giriptar adəm Əysaning kim ikanlikini tehi anq  bilmig q k , «T ksir» d p tərjimə k liximiz ker k. ■ **8:2** Mar. 1:40; Lu a 5:12. □ **8:4**

«udul berip ka ino a  z ngni k rsitip, ularda bir guwahlik bolux  q n, Musa bu ixta əmr k loqan h diy -qurbanlikni sunoin» — Təwrat qanuni boyiqə birsi mahaw kesilidin sakayoqan bolsa, muk dd s ibad thanidiki m s'ul ka inning aldio a berip  zini «sa , yaki sa   m s» d p t kx rt p qurbanlik k lixni ker k idi; andin kaytidin jəmiyət bilən arilixalaytti. («Law.» 13:9, 14:11-13, «Lu a» 5:14ni k r ng). Demis kmu, Məsih k lg g  bundak murasim bir ketimmu  tk z l p bakmoqan. ■ **8:4** Law. 13:2; 14:2; Lu a 5:14. ■ **8:5** Lu a 7:1. ■ **8:8** Z b. 107:20. □ **8:9** «m nmu baxqa birsining hoşuqi astidiki adəmmən...» — «m nmu» deg n s zga dik t k liximiz ker k. Demək, y zbexi Rim imperatorining hoşuqi astida turup  z hoşuqi bilən  sk rlirig  buyruk ber laytti;  ysa aləm igisining hoşuqi astida turup uning hoşuqi bilən aləmning ixlirini buyruydiqan adəm idi.

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bundak ixənqni həтта Israillar arisidimu tapalmioqanidim. ¹¹ Silərgə xuni eytayki, nuroqun kixilər künqikix wə künpetixtin kelip, ərx padixahlikida İbrahim, İshaq wə Yaqublər bilən bir dastihanda olturidu. ■ ¹² Ləkin bu padixahlikning öz pərzəntliri bolsa, sirtta karəngöulukka taxlinip, u yərdə yioə-zarlar kətüridu, qixlirini oşqurlitidu, — dedi. □ ■ ¹³ Andin, Əysa yüzbəxiqə: — Öyünggə qəyt, ixənginingdək sən üqün xundak kilinidu, dedi. Həliki qakarning kesili xu pəyttə səkəytildi.

Əysaning nuroqun kesəllərni səkəytili

Mar. 1:29-34; Luqa 4:38-41

¹⁴ Əysa Petrusning öyigə baroqanda, Petrusning kəyanisining kizip orun tutup yetip qəloqinini kərđi. ■ ¹⁵ U uning qolini tutiwidi, uning kizitmisini yandı. *Ayəl* dərhal ornidin turup, Əysani kütüxkə baxlıdı.

¹⁶ Kəq kirgəndə, kixilər jin qaplaşkan nuroqun adəmlərni uning aldioə elip kelixti. U bir eşiz söz bilənla jinlarni həydiwətti wə barlik kesəllərni səkəytti. ¹⁷ Buning bilən, Yəxaya pəyoəmbər arkilik yətküzülgən: «U əzi əşriq-siləklirimizni kətürđi, kesəllirimizni üstigə aldı» degən söz əməlgə axuruldi. ■

Əysaoə əgixixning bədəlliri

Luqa 9:57-62

¹⁸ Əysa əzini oriwaloqan top-top kixilərnə kərüp, *muhlisliroə* dengizning u kətiqə eşüp ketixni əmr kildi. ¹⁹ Xu qəoqda, Təwrat ustazliridin biri kelip, uningə: — Ustaz, sən kəyöərgə barsang, mənmu sangə əgixip xu yərgə barimən, — dedi. ■

²⁰ Əysa uningə: — Tülkilərnəng əngkürliri, asmandiki kuqlarning uwiliri bar; birək İnsan'ooqlining bəxini qəyoəudək yerimu yok, — dedi. □

²¹ Muhlisliridin yənə biri uningə: — Rəb, mening əwwal bərip atamni yərlikkə qəyuxumoə ijazət bərgəysən, — dedi. □

²² Birək Əysa uningə: — Manga əgəxkin, wə əlüklər öz əlüklirini yərlikkə qəysun, — dedi. □ ■

— Manga əgəxkin, wə əlüklər öz əlüklirini yərlikkə qəysun, — dedi. □ ■

■ **8:11** Luqa 13:29. □ **8:12** «künqikix wə künpetixtin kəlgənlər ...» — (11-ayət) Yəhudi y əməslərni, yəni yat əlilkərnə kərsitidu. «Padixahlikning öz pərzəntliri» bolsa, əşli Hudaning padixahliqə mirəşor bolux kərək boləqan Yəhudiylarning əzlrini kərsitidu. ■ **8:12** Mat. 13:42; 21:43; 22:13; 24:51; Luqa 13:28. ■ **8:14** Mar. 1:29; Luqa 4:38. ■ **8:17** Yəx. 53:4; 1Pet. 2:24. ■ **8:19** Luqa 9:57. □ **8:20** «İnsan'ooqlining bəxini qəyoəudək yerimu yok» — Təwratda «İnsan'ooqlı» degən ibarə əldin eytiləqan, dunyani kütquzuxkə kelidioqan «Məsih»ni kərsətkənidi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). Təwrat-zəbur boyiqə bu əwətilgüqining Hudaning küq-kudriti wə xan-xəripi bilən ərxtin qüxüp, pütkül insanlarni mənggü baxquridioqanlıki əldin eytiləqan. Uningdin muhimi, bizingqə, Əysa Məsihning bu namni əzi həkkidə kəp ixlitixi əzining toluq insan ikənlikini, insaniyət bilən bir ikənlikini təkiltəx üqün idi. Qünki ərx tərpidin eytkənda əjayib ix xuki, gərgə u əzəldin Hudaning Oqlı boləqan bolsimu, u hazır yənə «İnsanning oqlı»mu idi. «Təbirilər»nimu kəring. □ **8:21** «Rəb, mening əwwal bərip atamni yərlikkə qəyuxumoə ijazət bərgəysən» — bu kixining atisi bəlkim tehi dunyadin kətmigənidi. Xuning bilən bəzilər: «Awwal bərip atam eşüp uni yərlikkə qəyoəudək kütüxümə yol qəyoəysən» dəp tərjimə kildi. □ **8:22** «Əlüklər öz əlüklirini yərlikkə qəysun» — «əlüklər» muxu yərdə xübhəsizki, gunəhliridin kütquzulmioqanlıki tüpəylidin «rohi əlgənlər»ni kərsitidu. ■ **8:22** 1Tim. 5:6.

*Əysaning boranni tingitixi**Mar. 4:35-41; Luqa 8:22-25*

²³ U kemigə qüxti, muhlisirimu qüxüp billə mangdi. ■ ²⁴ Wə mana, dengiz üstidə kattıq boran qikip kətti; xuning bilən dolkunlar kemidin halkıp kemini qərk kiliwetəy dəp qaldı. Lekin u uhlawatatti. ²⁵ Muhlislar kelip uni oyoqıtıp:

— I ustaz, bizni qutuldurojsən! Biz həlakət aldida turimiz — dedi.

²⁶ — Nemixka kərkisilər, i ixənqi ajizlar! — dedi u wə ornidin turup, boran-qapqunəja wə dengizəja tənbiş beriwidi, həmmisi birdinla tingidi. ■

²⁷ Muhlislar intayin həyran bolup, bir-birigə:

— Bu zadi kandaq adəmdü? Hətta boran-qapqunlar wə dengizmu uningəja boysunidikən-hə! — dəp ketixti.

*Əysaning jin qaplaşkan ikki adəmni azad qilixi**Mar. 5:1-20; Luqa 8:26-39*

²⁸ Əysa dengizning u ketidiki Gadaralıqlarning yurtioja barəjinida, jin qaplaşkan ikki kixi gərliridin qikip uningəja aldioja kəldi. Ular xunə wəhxiy idiki, heqkim bu yərdin etüxkə jür'ət qılalmaytti. □ ■ ²⁹ Uni kərgəndə ular:

— I Hudaning Ooqli, sening biz bilən nemə karing! Sən waqit-saiti kəlməyla bizni kiynioqili kəldingmu? — dəp tovlidi.

³⁰ Xu yərdin heli yiraqta qong bir top tongguz padisi otlap yürətti. ³¹ Jinlar əmdi uningəja:

— Əgər sən bizni koqliwətməqci bolsang, bizni tongguz padisi iqigə kirgüzüwətkəysən, — dəp yalwuruxti.

³² U ularəja:

— Qiqinglar! — dewidi, jinlar qikip, tongguzlarning tenigə kiriwaldi. Mana, pütkül tongguz padisi tik yərdin etilip qüxüp, sularda qərk boldi.

³³ Lekin tongguz bəkkuqılar bədər keqip, xəhərgə kirip, bu ixning bax-ahirini, jümlidin jin qaplaşkan kixilərnin kəqürmixlirini halayikəja eytip berixti. ³⁴ Wə mana, pütün xəhərdikilər Əysa bilən kərxkili qikti. Ular uni kərgəndə, uning əzlrining xu rayonidin ayrilip ketixini etüdi.

9

*Əysaning paləq kəsəlni kəqürüm qilixi wə saqaytixi**Mar. 2:1-12; Luqa 5:17-26*

¹ Xuning bilən u kemigə qüxüp dengizdin etüp, əzi turojan xəhərgə kaytip kəldi. □ ■ ² Wə mana, kixilər zəmbilgə yatquzulojan bir paləqni uning aldioja elip kəldi. Əysa ularning ixənqini kərup heliki paləqkə:

— Ooqlum, yürəklik bol, gunahlıring kəqürüm qilindi, — dedi.

³ Andin mana, Təwrat ustazliridin bəziliri kənglidə: «Bu adəm kupurluk kiliwatidu!» dəp oyliidi. ■

⁴ Ularning kənglidə nemə oylawatkanlikini bilgən Əysa ularəja:

■ **8:23** Mar. 4:35; Luqa 8:22. ■ **8:26** Ayup 26:12; Zəb. 107:29; Yəx. 51:10. □ **8:28**

«Gadaralıqlar» — yaki «Gerasalıqlar» («Luqa» 8:36ni kəring). «jin qaplaşkan ikki kixi gərliridin qikip uningəja aldioja kəldi» — «gərlərdin» — Kanaanda (Pələstində) kəp gərlər engkürlərdin yasilidu. ■ **8:28** Mar. 5:1; Luqa 8:26. □ **9:1** «əzi turojan xəhər» —

Kəpərnaħumni deməqci. ■ **9:1** Mar. 2:3; Luqa 5:18; Ros. 9:33. ■ **9:3** Zəb. 32:5; Yəx. 43:25.

— Nemə üçün kenglunglarda rəzil oylarda bolisilə? ⁵ «Gunahlıring kəqürüm kılındi» deyix asanmu yaki «Ornungdin tur, mang!» deyixmu? — dedi wə yənə ularoşa: — ⁶ Əmma hazır siləring Insan'oolqlining yər yüzidə gunahlarıni kəqürüm kılıx hokukioşa igə ikənlikini bilixinglar üqün, — u paləq kəsəlgə: —
Ornungdin tur, orun-kərpəngni yioixiturup öyüggə kayt, — dedi.
⁷ Həlikə adəm ornidin turup öyigə kaytti. ⁸ Buni kərgən top-top adəmlər kərkuxup, insanlaroşa bundak hokukni bərgən Hudani uluqlaxti.

Əysaning Mattani muhlislikşa qaqirixi

Mar. 2:13-17; Luğa 5:27-32

⁹ Əysa u yərdin qikiş aldioşa ketiwetip, baj yioqidoğan orunda olturoğan, Matta isimlik bir *bajgiri*ni kərdi. U uningoşa:
— Manga əgəxkin! — dedi.

Wə Matta ornidin turup, uningoşa əgəxti. ■

¹⁰ Wə xundak boldiki, Əysa *Mattaning* öyidə mehman bolup dastihanda olturoğanda, nuroqun bajgırlar wə gunahkarlaru kirip, Əysa wə uning muhlisliři bilən həmdastihan boldi. □ ¹¹ Buni kərgən Pərisiylər uning muhlisliřioşa:

— Ustazinglar nemixka bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturidu?! — dedi.

¹² Bu gəpni angliqan Əysa:

— Saqlam adəmlər əməs, bəlki bimarlar tewipka mohtajdur. ¹³ Silər berip *mukəddəs yazmildiki*: «İzdəydiqinim kurbanliklər əməs, bəlki rəhim-xəpkət» deyilgən xu səzning mənisini əgininglar; qünki mən həkkanıylarını əməs, bəlki gunahkarlarını qaqiroqli kəldim, dedi. □ ■

Yəngi konidin üstündür

Mar. 2:18-22; Luğa 5:33-39

¹⁴ Xu wəqitlarda, Yəhya *pəyoqəmbərning* muhlisliři Əysaning yenioşa kelip uningoşa:

— Nemixka biz wə Pərisiylər pat-pat roza tutimiz, lekin sizning muhlis-liringiz tutmaydu? — dəp soraxti. ■

¹⁵ Əysa jawabən:

■ **9:9** Mar. 2:14; Luğa 5:27. □ **9:10** «*mehman bolup dastihanda olturoğanda...*» — grek tilida «mehman bolup dastihanda yatqanda». Xu qaşdılarda kixilər dastihan selinoğan xirə ətrapida yanpaxlap yatqan həlda şizalixatti. «*nuroqun bajgırlar wə gunahkarlar*» — «bajgırlar» İsrailning zeminini ixoşal kılıqan rimliklər üqün öz həlkidin baj yioşip beridioğan wə xu səwəbtin nəprətkə uqriqan Yəhudiylər. «*gunahkarlar*» — Təwrat-Injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən səz, həli qoşq Pərisiylər wə Təwrat ustazlırı tərripidin alahidə «gunahkarlar» dəp ataloğan bajgırlar, pahixə ayallar, hətta sawatsiz kixilər qatarliklərini kəzdə tutidu. □ **9:13** «*Silər berip mukəddəs yazmildiki: «... » deyilgən xu səzning mənisini əgininglar*» — «Silər berip: «palani-palani səzlər»ni əgininglar» degən səzlər Yəhudiyy Təwrat ustazlırining baxqılaroşa yolyoruk kərsətkəndə əng yaxi kəridioğan ibarilirining biri. Məsihning buni ixlitixi qokum ularni rənşitti. Hudaning bu hexariti Təwratda, «Hox.» 6:6də teplidu. «*...həkkaniylarını əməs, bəlki gunahkarlarını qaqiroqli kəldim*» — Məsihning muxu səzidə «gunahkarlar» degini əzlinini gunahkar dəp tonup yətkənlərini kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «*Həkkaniylar*» əzlini həkkanıy dəp həsabloğanlarını kərsitidu. Xunga Məsih ularni qaqıralmaytti. ■ **9:13** Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 12:7; Mar. 2:17; Luğa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15. ■ **9:14** Mar. 2:18; Luğa 5:33.

— Toyi boluwatqan yigit tehi toyda h mdastihan oltuqan qa da, toy mehmanliri  aza tutup oltursa qandaq bolidu!?  mma xu k nl r keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu k nd  roza tutidu. □ ■

¹⁶  eqkim kona kongl kka yengi r httin yamaq salmaydu. Undaq kilsa, yengi yamaq *kirixip*, kiyimni tartip yirtiwetidu. N tijid , yirtik tehimu yoqinap ketidu. □ ¹⁷ Xuningd k,  eqkim yengi xarabni kona tulumlaro a qaqlimaydu. Əgər undaq kilsa, *xarabning eqixi bilən* tulumlar yerilip ketidu-də, xarabmu təkülüp ketidu  m tulumlarmu kardin qikidu. Xuning  q n kixil r yengi xarabni yengi tulumlaro a qaqlaydu; xundak kiloqanda, şer ikkilisi saqlinip qalidu. ■

 ysa bir qizni tirildüridu, bir ayalni saqaytidu

Mar. 5:21-43; Lu a 8:40-56

¹⁸ U *Y hyaning muhlislirio a* bu s zl rni qiliwatqan waqtida, mana bir  k mdar kelip, uning aldi a bax urup:

— Mening qizim  azirla  l p k tti;  mma siz berip uning a qolingizni t gk z p koysingiz, u tirilidu, dedi. □ ■

¹⁹  ysa ornidin turup, muhlisliri bilən bill  uning k ynidin mangdi.

²⁰ W  mana, yolda hun təwrəx kesilig  giriptar bol jini a on ikki yil bolqan bir ayal Əysaning arqisidin kelip, uning tonining pexini silidi. ■

²¹ Q nki u iqid  «Uning tonini silisamla, qoqum saqiyp ketimən» d p oyliqanidi.

²²  mma  ysa k ynig  burulup, uni k r p:

— Kizim, y r klik bol, ixanqing seni saqaytti! dedi. Xuning bilən u ayal xu saəttə saqaydi. □ ■

²³  mdi  ysa  eliki  k mdarning  yig  kirgəndə, n y qeliwatqan w   aza tutup waysawatqan kixil r topini k r p, ■ ²⁴ ularo a:

— Qikip ketinglar, bu qiz əlmidi, b ki uhlawatidu, dedi.

Xuni anglap k pqilik uni məshirə qildi. ■ ²⁵ Kixil r qikiriwetilg ndin keyin, u qizning yenio a kirip, uning qolini tutiwidi, qiz ornidin turdi.

²⁶ Bu toqrisidiki h w r pütün yurtta pur k tti.

Kor w  gaqa kixilarning saqaytilixi

²⁷  ysa u yərdin qikqanda, ikki qarioru uning k ynidin kelip:

□ **9:15 «Toy mehmanliri»** — grek tilida «mərikə zalining p rzentliri» deg n ibarə bilən ipadiliniidu. **« mma xu k nl r keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu k nd  roza tutidu»** — bu s zl r Əysaning  z «mehmanlardin elip ketilixi», yəni uning  l mi  zig  əgəxkənlərgə qa u- sr t elip kelidioanliqi toqruqluk bir bexaritudur. ■ **9:15** 2Kor. 11:2.

□ **9:16 « eqkim kona kongl kka yengi rəhttin yamaq salmaydu»** — yengi r ht kirixip ketidu,  lw tt . ■ **9:17** Mar. 2:22. □ **9:18 «mana bir  k mdar kelip..»** — bu « k mdar» sinagogning qongxi idi («Mar.» 5:22ni k r ng). **«Mening kizim  azirla  l p k tti»** — baxqa bir t rjimisi: «Kizim bu waqqiq   lg n bolsa ker k,...». ■ **9:18** Mar. 5:22; Lu a 8:41. ■ **9:20** Law. 15:25; Mar. 5:25; Lu a 8:43. □ **9:22 «Kizim, y r klik bol»** — Məsihning «y r klik bol» deginigə qarioranda, ayal b k qorq an. Nemixka? Uningda hun t wr x kesili bolqanliqi  q n, T wrat qanuni boyiq   zi t gk n barliq kixil rni «napak» qilqan bolidu (y ni, uning a t gip k tk nl r ibad thano a kirixk , qurbanliq qilixka waqitlik laya tsiz bolatti). Xuning bil n u  traptiki halayiknila napak qilipla qalmay, b ki M sihning ezinimu «napak» qilqan bolatti.

■ **9:22** Mar. 5:38; Lu a 8:51. ■ **9:23** Mar. 5:38; Lu a 8:51. ■ **9:24** Y . 11:11.

— I Dawutning oqli, bizgə rəhim qiləysiz! — dəp nida qilixti.□

28 U öygə kirgəndin keyin, xu ikki qarışu uning aldiəə kəldi. Əysa ulardın:

— Silər mening bu ixkə qadir ikənlikimgə ixinəmsilər? — dəp soridi.

— I Rəbbim, ixinimiz, — dəp jawab bərdi ular.

29 U qolını ularning kəzlırigə təgküzüp turup:

— İxənqinglar boyıqə bolsun! dewidi, 30 Ularınq kəzlıri eqildi. Əysa ularəə:

Bu ixni heqkimgə eytmanglar! dəp kattik tapilidi. ■ 31 Lekin ular u yərdin qıkipla, uning nam-xəhritini pütkül yurtkə yeyiwətti.■

32 Ular qıkip ketiwatqanda, kixilər jin qarplaxqan bir gaqını uning aldiəə elip kəldi. ■ 33 Uningəə qarplaxqan jinning həydidilixi bilənla, həliki adəm zuwanəə kəldi. Halayik intayin həyranuhəs bolup:

— Bundaq ix İsrailda zadi kərülüp bəqmioqan, — deyixti.

34 Lekin Pərisiylər:

— U jinlarni jinlarning əmirigə tayinip qoqlaydikən, deyixti.■

Əysaning həlkəə iqini aqrıtixliri

35 Wə Əysa barlık xəhər wə yeza-qıxlakları kezip, ularning sinagoglırida təlim berip, ərx padixahlıqidiki hux həwərnı jakarlıdi wə hərhil kesəllərnı wə hərhil meyip-ajızları sakaytti. ■ 36 Lekin u top-top adəmlərnı kərüp ularəə iq aqrıtti, qünki ular harlinip padiqisiz qoy padiliridək panahsiz idi. ■ 37 Xuning bilən u muhlislıriəə:

— Həsul dərwekə kəp ikən, birək *həsul elix üqün* ixləydiəənlər az ikən.

■ 38 Xunga həsulning İgisidin, Əz həsulıngni yioqiwelıxkə ixləmqılərnı jiddiy əwətkəysən, dəp tilənglar, — dedi.■

10

Əysaning on ikki rosulini əwətxi

Mar. 3:13-19; 6:7-13; Luqa 6:12-16; 9:1-6

1 U on ikki muhlisını yenioə qakırıp, ularəə napak rohlarnı qoqlax wə hərbir kesəllikni həm hərbir meyip-ajızni sakaytix həqukını bərdi.□ ■

2 On ikki rosulning isimliri təwəndikiəə: Awwal Petrus dəpmu atilidiəəqan Simon wə uning inisi Andiriyas, andin Zəbədiyning oqli Yəqub wə uning inisi Yuhanna, 3 Filip wə Bartolomay, Tomas wə bajgir Matta, Alfayning oqli Yəqub wə Ləbbaus dəpmu atilidiəəqan Taday,□ 4 millətpərwər dəp ataləəqan Simon wə keyin Əysəəəə satqunluk qıləəqan Yəhuda İxkariyot.□

□ 9:27 «I Dawutning oqli, bizgə rəhim qiləysiz!» — pəyoəməbərlərnıng bexarətliri boyıqə, Qıtquzoqu-Məsih «Dawutning əwladi» boluxi kerək. Xunga Yəhudiylər arisida «Dawutning oqli» degən bu nam Məsihni kərsitətti. ■ 9:30 Mat. 12:16; Luqa 5:14. ■ 9:31 Mar. 7:36.

■ 9:32 Mat. 12:22; Luqa 11:14. ■ 9:34 Mat. 12:24; Mar. 3:22; Luqa 11:15. ■ 9:35 Mar. 6:6; Luqa 13:22. ■ 9:36 Yər. 23:1; Əz. 34:2; Mar. 6:34. ■ 9:37 Luqa 10:2; Yh. 4:35. ■ 9:38 2Tes. 3:1. □ 10:1 «napak rohlər» — jinlarni kərsitidu. ■ 10:1 Mar. 3:13; Luqa 6:13; 9:1. □ 10:3 «Filip wə Bartolomay,...» — «Bartolomay»ning baxkə bir ismi «Natanıyəl» boluxi mumkin («Yuh.» 1:45). «Ləbbaus dəpmu atilidiəəqan Taday» — İnjildiki bəzi kəna kəqürimilərdə pəkət «Taday» deyilidu. □ 10:4 «millətpərwər dəp ataləəqan Simon» — yaki, «Kənaanlik Simon». «Yəhudiyy millətpərwərlər» wətinini Rim imperiyasidin azad qılıx üqün zorawanlık bilən kürəx qıləquqılar idi.

⁵ Əysa bu on ikkisini *halkning arisioğa* mundak tapilap əwətti: — Yat əlliklərnin yollirioğa qıkmanglar, yaki Samariyəliklərnin xəhərlirigimü kirmənglar, ⁶ bəlki tenigən koy padiliri boləjan İsrail jəmətidikilər arisioğa beringlar. ⁷ Barəjan yeringlarda: «Ərx padixahlıki yəkinlixip kaldı!» dəp jakarlanglar. ⁸ Aqrıq-silaklarını saqaytinglar, elüklərnı tirildürünglar, mahaw kesəllirini saqaytinglar, jinlarnı həydiwetinglar. Silərgə xapaət halis berilgəndur, silərmü halis iltipət kilinglar. ⁹ Bəlweşinglaroğa altun, kümüx wə mis pullarnı baqlap elip yürmənglar. ¹⁰ Səpər üçün birlə yəktəktin baxka nə hurjun, nə kəx, nə həsa eliwəlmanglar. Qünki hizmətkar öz ix həkkini elixka həkklitür. ¹¹ Hərəkaysi xəhər yaki yeziqə barəjan waqtinglarda, aldi bilən xü yərdə kimning hərmətkə layik mətiwər ikənlikini soranglar; xundak kixini tapqanda, u yərdin kətküqə uning əyidila turunglar. ¹² Birər əygə kirgininglarda, ularoğa salam beringlar. ¹³ Əgər u ailidikilər *hərmətkə* layik mətiwər kixilər bolsa, tiligən amanlıqinglar ularoğa ijabət bolsun; əgər ular layik bolmisa, tiligən amanlıqinglar özünglaroğa kaytsun. ¹⁴ Silərnı qəbul qilmioğan, səzliringlarnı anglimioğan kimdəkim bolsa, ularning əyidin yaki xü xəhərdin kətkininglarda, ayioqinglardiki topini qəkiwetinglar. ¹⁵ Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, qiyamət künidə Sodom wə Gomorra zeminidikilərnin həli xü xəhərdikilərnin kətkinidən yenik bolidu. ■

Kəlgüsidiki ziyankəxlik

Mar. 9:41; 13:9-13; Luğa 12:2-9; 12:51-53; 14:26,27; 21:12-17

¹⁶ Mana, mən silərnı qoylarnı bərilərnin arisioğa əwətkəndək əwətimən. Xunga, yilandək səzgür, pahtəktək sap dillik bolunglar. ¹⁷ İnsanlardin pəhəs bolunglar; qünki ular silərnı tutuwəlip sot məhkimilirigə tapxurup

■ **10:6** Ros. 3:26; 13:26,46. ■ **10:7** Luğa 9:2. □ **10:8** «*Silərgə xapaət halis berilgəndur, silərmü halis iltipət kilinglar*» — grek tilida pəqət: «Silərgə halis berilgəndur, silərmü halis beringlar» bilən ipadilini. ■ **10:8** Luğa 10:9; Ros. 8:18,20. ■ **10:9** Mar. 6:8; Luğa 9:3; 22:35. □ **10:10** «*hurjun*» — yaki «tiləmqingin haltisi». ■ **10:10** Law. 19:13; Qan. 24:14; 25:4; Luğa 10:7; 1Kor. 9:4,14; 1Tim. 5:18. □ **10:11** «*U yərdin kətküqə uning əyidila turunglar*» — bu əmrdə qong danalığ bar. Bu ikki səwəbtin eytiləjan boluxı mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytquqılar əymü-əy yəqlap pul tiləytti; lekin əysaning muhlisleri həq tiləmçilik kilməsliki kərək; (2) ular əymü-əy kəqüp yürsə, həlktə bir-birigə karap hərtürlik həsət-guman pəyda boluximü mumkin — «Nemixka ular bizning əyde qonmaydu?» yaki «nemixka ular bizning əyidin kəqüp ketidu?» degəndək. ■ **10:11** Mar. 6:10; Luğa 9:4; 10:8. □ **10:12** «*Birər əygə kirgininglarda, ularoğa salam beringlar*» — oqurmənlərgə ayanki, «salam» (İbraniy tilida «xalom») degən söznin mənisini («Sanga») hatirjəmlik-amanlıq tiləymən. □ **10:13** «*Əgər u ailidikilər hərmətkə layik mətiwər kixilər bolsa*» — yaki «salamoğa layik boləjanlar bolsa». «*əgər ular layik bolmisa, tiligən amanlıqinglar özünglaroğa kaytsun*» — muxu kixilərnin layik ikənliki wə xundakla ularning üstigə muhlislar tiligən amanlıqning qüxüx-qüxməsliki ularning muhlislarnı qəbul qiləjan-qilmioğanliki bilən baqlıq idi. 14-ayətni kəring. □ **10:14** «*ularning əyidin yaki xü xəhərdin kətkininglarda, ayioqinglardiki topini qəkiwetinglar*» — «ayaqdikı topini qəkiwətitix» degən ixarət «bizning silər bilən munasiwətimiz yok», degənni bildürüp, Hudaning sözini rət qiləjanlaroğa qəttik aqahlandıurux idi. ■ **10:14** Mar. 6:11; Luğa 9:5; Ros. 13:51; 18:6. □ **10:15** «*Sodom wə Gomorra*» — İbrahım pəyoqəmbər zamanidiki ikki xəhər bolup, bu xəhərlərnin adəmliri ohxax həmjinsliq zinahorlukioğa (bəqquwazlıqka) qəttik berilip gunahka patkanlıqın, Huda bu xəhərlərnı adəmliri bilən qoxup ot qüxürüp yəkatqan. ■ **10:15** Mar. 6:11; Luğa 10:12. □ **10:16** «*yilandək səzgür... bolunglar*» — grek tilida «yilandək aqılanə ... bolunglar». ■ **10:16** Luğa 10:3.

beridu, sinagoglirida kamqilaydu. □ ■ 18 Ular wə xundaqla yat əlliklər üqün bir guwahlik boluxka, silər mening səwəbimdin əmirələr wə padixahlar aldioğa elip berilip soraxka tartilisilər. ■ 19 Lekin ular silərni soraxka tartkan waktida, kandaq jawab berix yaki nemə jawab berixin ənsirəp katmənglar. Qünki xu waqti-saitide eytix tegixlik sözlər silərgə təminlinidu. ■ 20 Qünki sözligüqi özünglar əməs, bəlki Atanglarning rohi silər arkilik sözləydu.

21 Kerindax kerindixioğa, ata balisioğa hainlik kılıp, ölümgə tutup beridu. Balilarmu ata-anisioğa qarxi qikiq, ularni ölümgə məhkum kılduridu. ■

22 Xundaqla silər mening namim tüpəylidin həmmə adəmnin nəpritigə uqraysilər. Lekin ahirioqə bərdaxlik bərgənlər bolsa kütquzulidu. ■

23 Ular silərgə bu xəhərdə ziyankəxlik kilsa, yənə bir xəhərgə keqip beringlar. Qünki mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, Insan'oqli kaytip kəlgüqə silər Israilning barlik xəhərlirini arilax wəzipinglar tügiməydu. ■

24 Muhlis ustazidin, kul hojayinidin üstün turmaydu. □ ■ 25 Muhlis ustazioğa ohxax bolsa, kul hojayinioğa ohxax bolsa razi bolsun. Ular öyning igisini «Bəlzibul» dəp tillioqan yərdə, uning eyidikilirini tehimu kattik həkəratliməndu? □ ■

26 Xunga ulardin qorkmanglar; qünki heqkandak yepik koyuloqan ix axkarilanmay qalmaydu, wə heqkandak məhpiy ix ayan bolmay qalmaydu. ■

27 Mening silərgə qarəgoğuda eytidioqanlirimni yorukta eytiweringlar. Kulikinglaroğa piqirlap eytiloqanlarni əgzilərdə jakarlanglar.

28 Tənni öltürsimu, lekin adəmnin jan-rohini öltürəlməydidioqanlardin qorkmanglar; əksiqə, tən wə jan-rohni dozahta halak kilixka qadir boləuquqidin qorkunglar. □ ■ 29 Ikki kuxkaqni bir tiyngə setiwəloqili boliduqə? Lekin ulardin birimu Atanglarsiz yərgə qüxməydu. □ 30 Əmma silər bolsanglar, hətta hər bir tal qeqinglarmu sanəloqandur. □ 31 Xunga, qorkmanglar. Silər nuroqunlioqan kuxkaqtinmu kimmətliktersilər!

32 Xunga, meni insanlarning aldida etirap kuloqanlarning hər birini mənmu ərxteki Atamning aldida etirap kilimən; ■ 33 Birəq insanlarning aldida məndin tanəqanlarning hər biridin mənmu ərxteki Atam aldida tanimən.

□ 10:17 «ular silərni tutuwelip sot məhkimilirigə tapxurup beridu» — «sot məhkimiliri» Yəhudiylarning məhkimilirini wə bəlkim bəxka hərhil soraxhanilarni kersitidu. ■ 10:17 Mat. 24:9; Luğa 21:12; Yh. 15:20; 16:2; Wəh. 2:1. ■ 10:18 Ros. 24:1; 25:4. ■ 10:19 Mar. 13:11; Luğa 12:11; 21:14. ■ 10:21 Mik. 7:2, 5; Luğa 21:16. ■ 10:22 Mat. 24:13; Mar. 13:13; Luğa 21:19; Wəh. 2:10; 3:10. ■ 10:23 Mat. 2:13; 4:12; 12:15; Ros. 8:1; 9:25; 14:6. □ 10:24 «muhlis ustazidin, kul hojayinidin üstün turmaydu» — bu sirlək söz bəlkim muhlislar Məshihkə toluk əğəxsə, uningə ohxax azab-əqubatni kərüləydu, değən mənini əz iqigə alidu. ■ 10:24 Luğa 6:40; Yh. 13:16; 15:20. □ 10:25 «Ular öyning igisini «bəlzibul» dəp tillioqan yərdə...» — «öyning igisi» Əysa əzi, əlwəttə. «Bəlzibul» — jinlarning padixahı Xəytanning yənə bir ismi. Əysa əzi həlk arisida «alkixlik» bolmisa uningə əğəxkənlərmu uningə ohxax həkəratkə uqraxka razi bolux kerək, əlwəttə; hətta bu ixni «Huda Əz nami üqün bizgə həkəratkə uqraxka imtiyaz bərdi» dəp həsəbləx kerək («Fil.» 1:29ni kərüng). ■ 10:25 Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22; Luğa 11:15; Yh. 8:48. ■ 10:26 Ayup 12:22; Yəx. 8:12; Yər. 1:8; Mar. 4:22; Luğa 8:17; 12:2. □ 10:28 «lekin adəmnin jan-rohini öltürəlməydidioqanlardin qorkmanglar...» — muxu ayəttə «roh-jan» insanlarning rohiy kismini, yəni iqli dnyasini kersitidu. ■ 10:28 Yər. 1:8; Luğa 12:4. □ 10:29 «Ikki kuxkaqni bir tiyngə setiwəloqili boliduqə?» — «bir tiyng» grek tilida «assariyos». Xu dəwrdiki bir ixqining künlük həkqi boləqan «dinarius»ning 1/16 kismi idi. ■ 10:30 1Sam. 14:45.

□ 10:17 «ular silərni tutuwelip sot məhkimilirigə tapxurup beridu» — «sot məhkimiliri»

Yəhudiylarning məhkimilirini wə bəlkim bəxka hərhil soraxhanilarni kersitidu. ■ 10:17 Mat. 24:9; Luğa 21:12; Yh. 15:20; 16:2; Wəh. 2:1. ■ 10:18 Ros. 24:1; 25:4. ■ 10:19 Mar. 13:11; Luğa 12:11; 21:14. ■ 10:21 Mik. 7:2, 5; Luğa 21:16. ■ 10:22 Mat. 24:13; Mar. 13:13; Luğa 21:19; Wəh. 2:10; 3:10. ■ 10:23 Mat. 2:13; 4:12; 12:15; Ros. 8:1; 9:25; 14:6. □ 10:24 «muhlis

ustazidin, kul hojayinidin üstün turmaydu» — bu sirlək söz bəlkim muhlislar Məshihkə toluk əğəxsə, uningə ohxax azab-əqubatni kərüləydu, değən mənini əz iqigə alidu. ■ 10:24 Luğa 6:40; Yh. 13:16; 15:20. □ 10:25 «Ular öyning igisini «bəlzibul» dəp tillioqan yərdə...» — «öyning igisi» Əysa əzi, əlwəttə. «Bəlzibul» — jinlarning padixahı Xəytanning yənə bir ismi. Əysa əzi həlk arisida «alkixlik» bolmisa uningə əğəxkənlərmu uningə ohxax həkəratkə uqraxka razi bolux kerək, əlwəttə; hətta bu ixni «Huda Əz nami üqün bizgə həkəratkə uqraxka imtiyaz bərdi» dəp həsəbləx kerək («Fil.» 1:29ni kərüng). ■ 10:25 Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22; Luğa 11:15; Yh. 8:48. ■ 10:26 Ayup 12:22; Yəx. 8:12; Yər. 1:8; Mar. 4:22; Luğa 8:17; 12:2. □ 10:28 «lekin

adəmnin jan-rohini öltürəlməydidioqanlardin qorkmanglar...» — muxu ayəttə «roh-jan» insanlarning rohiy kismini, yəni iqli dnyasini kersitidu. ■ 10:28 Yər. 1:8; Luğa 12:4. □ 10:29 «Ikki kuxkaqni bir tiyngə setiwəloqili boliduqə?» — «bir tiyng» grek tilida «assariyos». Xu dəwrdiki bir ixqining künlük həkqi boləqan «dinarius»ning 1/16 kismi idi. ■ 10:30 1Sam. 14:45.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12.

Muhlis bolqini üqün ziyankəlxikkə uqrixi mumkin

³⁴ Mening dunyoğa keliximni tinqlik elip kelix üqündür, dəp oylap qalmanglar. Mən tinqlik əməs, bəlki qiliqni yürgürüxkə kəldim.

□ ■ ³⁵ Qünki mening kelixim «Ooşulni atisioğa, qizni anisioğa, kelinni keynanisioğa qarxi qiqirix» üqün bolidu. ■ ³⁶ Xuning bilən «Adəmning düxmənliri öz ailisidiki kixilər bolidu». □ ■

³⁷ Ata-anisini məndinmu əziz kəridioğanlar manga munasip əməstur. Öz ooşul-qizini məndinmu əziz kəridioğanlarmu manga munasip əməs. ■

³⁸ Əzining krestini kətürüp, manga əgəxmigənlərmu manga munasip əməs. □ ■ ³⁹ Əz həyatidin məhrum bolqan kixi uningdin məhrum bolidu; mən üqün əz həyatidin məhrum bolqan kixi uningda erixidu. ■ ⁴⁰ Silərni qəbul qiloğanlar menimu qəbul qiloğan bolidu; meni qəbul qiloğanlar bolsa meni əwətküqinimu qəbul qiloğan bolidu. ■ ⁴¹ Bir pəyoğəmbərni pəyoğəmbərlik salahiyyətində qəbul qiloğan kixi pəyoğəmbərgə has bolqan in'amioğa erixidu. Həkkəniy adəmni u həkkəniy ikən dəp bilip qəbul qiloğanlar həkkəniy adəmgə has bolqan in'amioğa erixidu. □ ■ ⁴² Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, mening bu xakiqiklirimdin əng kiçiki birini mening muhlisim dəp bilip uningda hətta pəkət birər qinə sooşuk su bərgən kiximu jəzmən əzigə layik in'amdin məhrum bolmaydu. ■

11

Yəhya pəyoğəmbərnin gumaniy soali

Luğa 7:18-35

¹ Əysa on ikki muhlisioğa bu ixlarni tapilap bolqandin keyin, özimu xu yərdiki hərəkaysi xəhərlərdə təlim berix wə *Hudaning kalamini* jakarlaş üqün u yərdin kətti. □

□ **10:34** «... Mən tinqlik əməs, bəlki qiliqni yürgürüxkə kəldim» — 5:38-48də hatiriləngəndək, Əysaning etiqadqilarni uruxmasliqqa dəwət qilidioğan təlimigə əsasən, etiqadqilar qolioğa qiliq elixioğa bolmaydu xunga muxu ayəttiki «qiliq» (Hudaning səzliqigə rənjiyidioğan adəmning qolida bolup) etiqadqilaroğa qarxi qiqqan qiliqni, yaki kəqmə mənide «jedəl-majira»ni kərsətkən bolsa kerək. ■ **10:34** Luğa 12:51. ■ **10:35** Mik. 7:6. □ **10:36** «Xuning bilən «Adəmning düxmənliri öz ailisidiki kixilər bolidu» — muxu səzlər Təwrat «Mik.» 7:6din elinoğan. ■ **10:36** Zəb. 41:9; 55:12-14; Yh. 13:18. ■ **10:37** Luğa 14:26. □ **10:38**

«Əzining krestini kətürüp, manga əgəxmigənlərmu manga munasip əməs» — rimliklər təripidin ölüm jazasi berilgənlər mihlinidioğan krestni mürisidə kətürüp jaza məydanoğa barattı. Krestlinix adəmni kiynaydioğan, intayin dəlxətlik wə ahanətlik ölüm jaza usuli bolup, «əzining krestini kətürüp» degənnin kəp məniliri iqidə təwəndikilərnimu oz iqigə əlsa kerək: (1) Əysa Məsih üqün əzab-əqubət tartixqa, (2) til-ahənət itxixkə, (3) Hudaning iradisining əməlgə axuruluxi üqün zərür təpilqanda, «əz-əzini ölüm jazasioğa həküm qiloqəndək» əzining arzu-həwəsliqrini rət qilixqa təyyar bolux. ■ **10:38** Mat. 16:24; Mar. 8:34; Luğa 9:23; 14:27. ■ **10:39** Mat. 16:25; Mar. 8:35; Luğa 9:24; 17:33; Yh. 12:25. ■ **10:40** Luğa 10:16; Yh. 13:20. □ **10:41** «Bir pəyoğəmbərni pəyoğəmbərlik salahiyyətində qəbul qiloğan kixi» — demək, uning pəyoğəmbər ikənliki, Hudaning səzini yətküzgənliki səwəbidin uni qəbul qiloğan kixini kərsitidu. ■ **10:41** 1Pad. 17:10; 18:4; 2Pad. 4:8. ■ **10:42** Mat. 25:40; Mar. 9:41; Ibr. 6:10. □ **11:1** «Əzimu xu yərdiki hərəkaysi xəhərlərdə təlim berix ... üqün u yərdin kətti» — «xu yər» Galiliyani deməkqi.

² Zindanoq solanoqan Yəhya pəyoqəmbər Məsihning qiloqan əməllirini anglap, muhlislrini əwətip, ular arqilik Əysadin: ■ ³ «Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqa birsini kütüximiz kerəkmu?» — dəp soridi. □

⁴ Əysa ularoqə jawab berip mundak dedi:

— Yəhyaning yenioqə qaytip berip, öz anglawatqanliringlarni wə kəruwatqanliringlarni bayan kilip — ⁵ Korlar kəreləydiqan wə tokurlar mangalaydiqan boldi, mahaw kesili bolqanlar saqaytildi, gaslar angliyalaydiqan boldi, olgənlərnu tirildürüldi wə kəmbəoəllərgə hux həwər jakarlandi — dəp eytinglar ■ ⁶ wə uningqə yəna: «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtliktur!» dəp qoyunglar, — dedi. □

⁷ Ular kətkəndə, Əysa top-top adəmlərgə Yəhya toqruluk səzləxkə baxlidi:

— «Silər əsli Yəhyani izdəp qəlgə baroqininglarda, zadi nemini kərgili bardinglar? Xamalda yəlpünüp turqan qomuxnimu? ■ ⁸ Yaki esil kiyingən bir ərbabnimu? Mana, esil kiyimləni kiygənlər han ordiliridin tepiliduq! ⁹ Əmdi silər nemə kərgili bardinglar? Bir pəyoqəmbərnimu? Dürus, əmma mən xuni silərgə eytip qoyayki, bu bolsa pəyoqəmbərdinmu üstün bir boluqqudur. ¹⁰ Qünki muqəddəs yazmildarki: —

«Mana, yüz aldingoqə əlqimni əwətimən;

U sening aldingda yolungni təyyarlaydu»

— dəp pütülgən səz dəl uning toqrusida pütülgəndur. □ ■ ¹¹ Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ayallardin tuqulqanlar arisida qəməldürgüqi Yəhyadinmu uluqi turquzulqini yok; əmma ərx padixahlikidiki əng kikiq bolqinimu uningdin uluq turidu. ¹² Əmma qəməldürgüqi Yəhya otturioqə qikkən künlərdin bögünki küngiqə, ərx padixahlikioqə kirix yoli xiddət bilən eqildi wə kixilər uni xiddət bilən tutuwalidu. □ ■ ¹³ Qünki barlik pəyoqəmbərləning bexarət berix hizmiti, xundakla Təwrattiki yazmilar arqilik bexarət yətküzülux hizmiti Yəhya bilən ahirlixidu. ¹⁴ Wə əgər xu səzni qəbul kəlalisanqlar, «qaytip kelixi muqərrər bolqan Ilyas

■ 11:2 Luqa 7:18. □ 11:3 «Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqa birsini kütüximiz kerəkmu?» — «Kelixi muqərrər zat» bolsa Huda wədə qiloqan Qutquzoquqi-Məsih, əlwəttə. Yəhya əzi Məsihning yolini təyyarlux üqün uning aldidə əwətilgən; xuning bilən u: — «Sən biz kütəkən kiximusən» dəp gumanlinip soraydu. ■ 11:5 Yəx. 29:18; 35:5; 61:1; Luqa 4:18.

□ 11:6 «wə (uningqə yəna): «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtliktur!» dəp qoyunglar: — Yəhya pəyoqəmbər zindanda yetip: «Əysa Qutquzoquqi-Məsih bolsa nemixkə meni zindandin kutquzmioqan?» — dəp gumanlanoqan bolsa kerək idi. Yəhyaning bu soali toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 11:7 Luqa 7:24. □ 11:10

«Mana, yüz aldingoqə əlqimni əwətimən; u sening aldingda yolungni təyyarlaydu» — Təwrat, «Mal.» 3:1, «Yəx.» 40:3. ■ 11:10 Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mar. 1:2; Luqa 7:27. □ 11:12

«Ərx padixahlikioqə kirix yoli xiddət bilən eqildi wə kixilər uni xiddət bilən tutuwalidu» — baxqa bir təjrimisi: «Ərx padixahlik qorawanlikqə uqrimakta. Zorawanlar uningqə hujum kilmakta». Biraq bizningqə bu ayatning mənisi asasen «Hudaning padixahlikioqə kirix asan əməs; qünki uningqə hərhil hujumlar kilinidu; lekin hujumqə bərdaxlik berixkə təyyar, iradisi kət'iy adəmlər uningqə iga bolidu». Yəna «Luqa» 16:16ni kəring. Bizningqə yəna, 12-14-ayətlər «Mik.» 2:12-13 bilən munasiwətliktur. «Mikah»diki «qoxumqə səz»nimu kəring. ■ 11:12 Luqa 16:16.

pəyoqəmbər» bolsa, *Yəhyaning* əzidur. □ ■ 15 Angliqudək kuliği barlar buni anglisun!

16 Lekin bu dəwrdiki kixilərnı zadi kimlərgə ohxitay? Ular huddi rəstə-bazarlarda olturwəlip, bir-birigə: ■ 17 «Biz silərgə sunay qəlip bərsəkmü, ussul oynimidınglar», «Matəm pədisigə qəlip bərsəkmü, yioğa-zar kilmidinglar» dəp *kaqxaıydioğan tuturuksız* balıləroğa ohxaydu.

18 Qünki Yəhya kelip ziyapəttə olturmaytti, *xarab* iqməytti. Xuning bilən, ular: «Uningoğa jin qəplixiptu» deyixidu. □ ■ 19 İnsan'oolı bolsa kelip həm yəydu həm iqudu wə mana, ular: «Taza bir toymas wə bir məyhor ikən. U bəjgırlar wə gunahkarlarını dostı» deyixidu. Lekin danalıq bolsa əz pərzəntlırı arkiplik durus dəp tonulidu.»□

Əysani qətkə kaqқан xəhərlər *Luka 10:13-15*

20 Andin u əzi kəp məjizilərnı kərsətkən xəhərlərdə turuwatқанlarnı towa kilmioanlıkı üçün əyibləp, mundak dedi: —■

21 Həlinglaroğa way, əy Korazinliklar! Həlinglaroğa way, əy Bəyt-Saidaliklar! Qünki silərdə kərsitilgən məjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgən bolsa, u yərlərdikilər heli burunla bəz kiyimigə yəginip, külgə milinip towa kılolan bolatti. □ ■ 22 Mən silərgə xuni eytip qoyayki, kiyamət künidə Tur wə Zidondikilərnıng kəridioğini silərnıngkidin yenik bolidu. ■ 23 Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaħumluklar! Silər təhtisaraoğa quxürüsilər. Qünki aranglarda yaritiloğan məjizilər Sodomda yaritiloğan bolsa, u xəhər bügüngiqə həlak bolmioğan bolatti. □ 24 Əmma mən silərgə xuni eytip qoyayki, kiyamət künidə Sodom zeminidikilərnıng kəridioğini silərnıngkidinmu yenik bolidu.■

□ 11:14 «Wə əgər xu səzni qəbul kılalisanglar, «kaytip kelixi muqərrər bololan Ilyas pəyoqəmbər» bolsa, *Yəhyaning əzidur* — Təwratta, yəni «Mal.» 4:5-6də, Kətkuzəuqi-Məsiħning məydanəo qılxidın awwal Ilyas pəyoqəmbər Məsiħning yolını təyyarlıx üçün kaytip kelidioğanlıkı kərsitilidu. Yəhudiyar Məsiħning kelixini kütkəqkə, bu bexarətkə asasən Ilyasning awwal kelixini kütüwatқанidi. Yəhya pəyoqəmbər Ilyas pəyoqəmbərdək küq-kudrət bilən kəlgən («Luka» 1:13-17ni kəring). Xunga Məsiħ Əysa bu bexarət uning arkiplik əməlgə axқан, dəp eytidu. Uning üstigə, (Yəhudiy həlki «awwalki Ilyas» bololan Yəhyaning həwirini rət kılolan boləoqəqka) Məsiħning kiyamət künidə dunyaoğa kaytip kelixidin awwalmu Ilyas pəyoqəmbər əzi kaytidin pəyda bolidu dəp ixənqimiz bar (yənə «Mal.» 4:5-6ni wə «Mar.» 9:11-13nimu kəring). ■ 11:14 Mal. 3:23; Luka 1:17. ■ 11:16 Luka 7:31. □ 11:18 «Yəhya kelip ziyapəttə olturmaytti, *xarab* iqməytti» — grek tilida «Yəhya kelip, nə yeməydu nə iqməydu». Okurmənlərnıng esidə barki, Yəhya pəyoqəmbər intayın oşorigil ozuklinatti, pat-pat roza tutatti. «Mat.» 3:4ni kəring. ■ 11:18 Mat. 3:4; Mar. 1:6. □ 11:19 «Lekin danalıq bolsa əz pərzəntlırı arkiplik durus dəp tonulidu» — yaki «Danalıq bolsa əz ix-mewiliri arkiplik durus dəp tonulidu». Bu kışka ayət üstidə wə uningdiki kəp muħim prinsiplar toqrisida «kozumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ 11:20 Luka 10:13. □ 11:21 «Silərdə kərsitilgən məjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgən bolsa...» — Tur wə Zidon əslı butpərəs «yat əllər»ning xəhərliri idi. Məsılən, «Əzakıyal» 26-29-babni kəring — ikki xəhər bu bablarda gunahlırı tüpəylidin əyiblinidu. «Zidon» grek tilida «Sidon» deyilidu. «U yərlərdikilər heli burunla bəz kiyimigə yəginip, külgə milinip towa kılolan bolatti» — «bəzge (mataoğa) yəginip, külgə milinix» — kona zamanlarda qəttik puxayman kılıx, gunahlaroğa towa kılıxning bir ipadisi idi. ■ 11:21 2Sam. 13:19; 2Pad. 6:30; 19:1. ■ 11:22 Mat. 10:15. □ 11:23 «Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaħumluklar!» — baxқа birhil tərijimisi: «Əy silər Kəpərnaħumluklar! Asmanəo qikmaqçimidinglar?». Lekin bizningqə «asmanəo kətürülgən» degini toqra bolup, bu sez Əysa ularning arisida boləoğanlıqın ularəo kərsitilgən zor imtiyaz-iltipatni kərsitidu. «Sodom xəhəri» — 10:15ni, «Yar.» 18:16-19:29ni kəring. ■ 11:24 Mat. 10:15.

Əysaning huxallığı
Luka 10:21-22

²⁵ Xu vaqitlarda, Əysa bu ixlaroşa qarap mundak dedi:
— Asman-zemin Iğisi i Ata! Sən bu *həqiqətlərni* danixmən wə əkilliklərdin
yoxurup, səbiy balilaroşa axkarlıoşanlığing üçün Sanga mədhiyilər
okuymən! ■ ²⁶ Bərhək, i Ata, nəziringdə bundak kilix rawa idi.
²⁷ Həmmə manga Atamdin təkdım kilindi; Ooqulni Atidin baxka həqkim
tonumaydu, wə Atinimu Ooqul wə Ooqul axkarilaxni layik kərgən kix-
ilərdin baxka həqkim tonumaydu. ■
²⁸ Əy japakəxlər wə eoşir yük yükləngən həmminglar! Mening yenimoşa
kəlinglar, mən silərgə aramlıq berəy. ²⁹ Mening boyunturuqumni kiyip,
məndin əgininglar; qünki mən məmin wə kəmtərmən; xundak kılənda,
kənglūnglar aram tapıdu. ■ ³⁰ Qünki mening boyunturuqumda bolux
asan, mening artidoşan yüküm yeniktur. ■

12

Əysa «Xabat»ning Iğisidur ••• «Xabat küni» toşruluk 1-ayəttiki
izahatni kəring
Mar. 2:23-28; Luka 6:1-5

¹ Xu qaoqlarda bir xabat küni, Əysa buşdaylıqlardın ešüp ketiwatatti.
Korsiki eqip kətkən muhlisliri baxaklarni üzüp, yeyixkə baxlıdi. ■
² Lekin buni kərgən Pərisiyələr uningəşa:
— Qara, muhlisliring xabat küni Təwratta qəkləngən ixni kiliwatıdu,
deyixti. ■
³ Biraq u ularoşa:
— Dawut wə uning həmrahlirining aq kəloşanda nemə kıləşanlığını
mukəddəs yazmılardın okumioşanmusilər? ■ ⁴ U Hudaning əyigə kirip,
Hudaşoşa ataloşan, xundakla ezi wə həmrahlirioşa nisbətən Təwrat
kanuni boyiqə yeyixkə bolmaydıoşan «təkdım nanlar»ni *sorap elip*, ularni
həmrahliri bilən bilə yegən. Əslidə bu nanlarni pəkət kaşınlarning
yeyixigila bolatti. ■

■ **11:25** Ayup 5:12; Yəx. 29:14; Luka 10:21; 1Kor. 1:19; 2:7, 8. ■ **11:27** Mat. 28:18;
Luka 10:22; Yh. 1:18; 3:35; 6:46. ■ **11:29** Zəb. 45:4; Yər. 6:16; Zək. 9:9 ■ **11:30**

1Yuşa. 5:3. □ **12:1 «xabat küni»** — xənbə küni, Təwrat kalendari boyiqə həptining
yəttinqi küni bolup, Musa pəyoşəmbərgə qıxürülgən kanun boyiqə Israıldiki hər bir insan wə
mal-qarwıllarmu xu küni hərəkəndə ix-hizmət kılmaq, dəm elix kerək idi. Təbirlərnimu kəring.

■ **12:1** Kan. 23:24; Mar. 2:23; Luka 6:1. □ **12:2 «muhisliring xabat küni Təwratta**
qəkləngən ixni kiliwatıdu» — «qəkləngən ix» toşruluk — Təwrat kanunında qəkləngən. Təwrat
kanuni boyiqə dəm elix küni «haman tepix» «hizmət» dəp qarılıp, kanunəşa hiləplik ix dəp
həşəblinixi kerək idi, əlwəttə. Pərisiyələr muhlislarning danlarni yeyix üçün aqlixini «haman
təpkənlikkə barawər» dəp karişan. Əmdi baxaklarni üzüp yeyix ziraətlərgə oroşaq selix bilən
ohxaxmu yaki ohxax əməsmu, buningəşa okurmənlər Məsihingə jawabni oşup ezi birnemə
desun! «Koxumqə səz»imizdə muxu wəqə toşruluk izahatlırimizni kəring. ■ **12:2** Mis. 20:10.

□ **12:3 «Dawut wə uning həmrahlirining aq kəloşanda nemə kıləşanlığını mukəddəs**
yazmılardın okumioşanmusilər?» — «Okumioşanmusilər?» degən səz Pərisiyələrnin daim
rəkişibiliridin soraydıoşan soal xəkli idi. □ **12:4 «Dawut** Hudaning əyigə kirip, *Hudaşoşa*
ataloşan, xundakla ezi wə həmrahlirioşa nisbətən Təwrat kanuni boyiqə yeyixkə bolmaydıoşan
«təkdım nanlar»ni sorap elip, ularni həmrahliri bilən bilə yegən» — bu wəqə «1Sam.» 21:1-7də
hatiriləngən. ■ **12:4** Mis. 29:33; Law. 24:9; 1Sam. 21:6.

⁵ Silər Təwrattin xuni oqup bəkmioənsilərki, ibadəthanida ixləydiəjan kahinlar xabat künliri ixləp xabat tərtipini buzsimu, gunahqa buyrulmaydu. ■ ⁶ Biraq mən xuni silərgə eytip qoyayki, bu yərdə ibadəthanidinmu uluə birsi bar. ■ ⁷ Əmdiliktə əgər silər *Hudaning «mukəddəs yazmilarda*: «İzdəydiənim qurbanliklar əməs, bəlki rəhim-xəpkət» deyilən xu səzining mənisini bilgən bolsanglar, bigunah kixilərnə gunahkar dəp bəkitməyttinglar. □ ■ ⁸ Qünki İnsan'ooqli xabat küningin İgisidur. ■

Xabat künidə bimarni saqaytixqa bolamdu?

Mar. 3:1-6; Luqa 6:6-11

⁹ U u yərdin ayrilip, ularning sinagogioəa kirdi. □ ■ ¹⁰ Wə mana, u yərdə bir kəli yegiləp qaloəan bir adəm bar idi. Ular uning üstidin ərz kiliəxə səwəb tapmaqəi bolup uningdin:

— Xabat küni kesəl saqaytix Təwrat kanunioəa uyoəunmu? — dəp soridi. ■

¹¹ Ləkin u ularoəa mundəqə jawəb bərdi:

— Birəsinglarning qoyi xabat küni orioəa qüxüp kətsə, uni dərhal tərtip qikiriwəlməydiəjan adəm barmidu? ■ ¹² İnsan bolsa qoydin xunəqə ətibarliktur! Xunga, xabat küni yaxilix kiliəx Təwrat kanunioəa uyoəundur. ■ ¹³ Andin u həliəi kesəlgə:

— Kəlungni uzat, — dedi. U kəlini uzitixi bilənla kəli ikkinəi kəlioəa ohxə əsligə kəltürüldi. □

¹⁴ Biraq Pərisiyələr taxkiriəoəa qikip, uni kəndəqə yokitix həkəkidə məsliəət kiliəxti. ■

Huda tallioəan kul

¹⁵ Əmma Əysə buni biliwəlip u yərdin ayrildi. Top-top kixilər uningəoəa əgixip mənəqdi. U ularning həmmisini saqaytti; ■ ¹⁶ andin ularoəa əzining saləhyitini əxkarilimasliəkni kəttikə tapilidi. ■ ¹⁷ Buning bilən Yəxəyə pəyoəəmbər arkilix yətküzülgən munu səzlər əməlgə axuruldi:

¹⁸ — «Qaranglar, mana Mən tallioəan Əz kulum!

Məning səyümlükim, dilimning səyüngini!

Mən Əz Rəhimni uning wujudioəa kəndurimən,

■ **12:5** Qel. 28:9. ■ **12:6** 2Tar. 6:18. □ **12:7** «İzdəydiənim qurbanliklar əməs, bəlki rəhim-xəpkət» — «Hox.» 6:6din elinoəan səz (9:13nimu kəring). ■ **12:7** Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 23:23. ■ **12:8** Mar. 2:28; Luqa 6:5. □ **12:9** «U u yərdin ayrilip, ularning sinagogioəa kirdi» — «ular» bolsa yukirida tiləoəa elinoəan «Pərisiyələr»ni kərsətkən boluxi kərek. ■ **12:9** Mar. 3:1; Luqa 6:6. ■ **12:10** Luqa 14:3. ■ **12:11** Mis. 23:4; Kan. 22:4. ■ **12:12** Yar. 1:27. □ **12:13** «U kəlini uzitixi bilənla kəli ikkinəi kəlioəa ohxə əsligə kəltürüldi» — «əsligə kəltürüldi» dəgən peilning «məjhul xəkli» bolup, bizgə bu iəni Huda əzi kəloəan, dəgənni ukturidu. Əmdi ular bu məjizə «xabat künidə yaritiloəanlik» üqün zadi kimni əyibliməqəi? ■ **12:14** Mar. 3:6; Yh. 5:18; 10:39; 11:53. ■ **12:15** Mat. 10:23. ■ **12:16** Mat. 9:30; Luqa 5:14.

Xuning bilan u əllərgə həküm-həkiqətəni jakarlaydu. □ ■

¹⁹ U nə talax-tartix kılmaydu nə quқан kətürməydu, Koqılarda uning kətürgən awazını heq angliouqu bolmaydu.

²⁰ Taki u oşlibə bilan toşra həkümlərni qıkarouquə, Yanjiloqan komuxni sundurməydu,

Tütəp eşəy dəp qaloqan pilikni eşürməydu; □

²¹ Wə əllər uning namioşə ümid başlaydu. ■

Mukəddəs Rohşə kupurluk kılix

Mar. 3:20-30; Luşa 11:14-23; 12:10

²² Xu qaoşda, uning aldioşə jin qaplixiwaloqan kor wə gaşa biri elip kelindi. U uni saşaytti, kor gaşını səzliyələydişə wə kərələydişəni kıldi. ■

²³ Barlık halayik həyran boluxup:

— Əjəba, bu Dawutning oşlimidu? — deyixti. ■

²⁴ Lekin Pərisiyələr bu səzni anglap:

— U pəkət jinlarning əmiri bolşəni Bəlzibubşə tayinip jinlarni koşliwetidikən, deyixti. ■

²⁵ Lekin u ularning nemə oylawatkanlıkını bilip ularşə mundak dedi:

— Əz iqidin belünüp əzərə sokuxşəni hərşəndak padixahlık wəyran bolidu; hərşəndak xəşər yaki ailə əz iqidin belünüp əzərə sokuxşəni zawallıqşəni yüz tutidu. ²⁶ Əşər Xəytan Xəytanni koşlisa, u əz-əzigə qarxi qıkşəni bolidu. Undakşə, uning padixahlıkı şəndakşəni put tirəp turalisun? ²⁷ Əşər mən jinlarni Bəlzibuloşəni tayinip koşlisam, silərninğə pərzəntlinglar kimgə tayinip jinlarni koşlaydu?! Xungə ular silər toşruluk həküm qıkarşəni! □ ²⁸ Lekin mən Hudaning Rohşəni tayinip jinlarni koşlioşəni bolsam, undakşə Hudaning padixahlıkı dər wəşəni üstünğəni qıxşəni namayan bolidu.

□ **12:18 «Xuning bilan u əllərgə həküm-həkiqətəni jakarlaydu»** — «Yəx.» 42-babtili izahlarınımı kərişəni. «Əllər» bolsa muxu yərdə «yat əllər», yəni barlık Yəhudiy əməslərni, şəndakı barlık millətlərni kərsitidu. «Həküm-həkiqət» deşənişəni mənisi toşruluk: — bu səz ibraniy tilida (Təwrattiki əyni bəşərəttə) «mixpat» deyilidu, u tet şəhətəni əz iqidin alidu, yəni Hudaning «həşəkəni şəli»ning: — (1) Hudaning butlar toşruluk həkümi, yəni «Huda deşəni tirik həm birdur; butlar yoktin bolşəni nərsə» deşəni həkümişəni elip kelixini (həkümişəni həkümişəni erixidu). (2) Hudaning adil şənişəni pərmanlırınıñ həwirini yətküzüp, qıxəndürüp berixini; (3) hərşəni hata uşumları wə kəşkaraxları tüzitip toşra kəşkaraxları yətküzüşəni; (4) adalətsizlikni tüzitip, uwal bolşəni adalətni yətküzüşəni kərsitidu. ■ **12:18** Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. □ **12:20 «Taki u oşlibə bilan toşra həkümlərni qıkarouquə...»** — «həküm-həkiqət» deşənişəni mənisi toşruluk yukiriki 19-ayəttiki izahatni kərişəni. ■ **12:21** Yəx. 42:1-4. ■ **12:22** Mat. 9:32; Luşa 11:14. ■ **12:23** Yh. 4:29.

■ **12:24** Mat. 9:34; Mar. 3:22; Luşa 11:15. □ **12:27 «Əşər mən jinlarni Bəlzibuloşəni tayinip koşlisam, silərninğə pərzəntlinglar kimgə tayinip jinlarni koşlaydu?! Xungə ular silər toşruluk həküm qıkarşəni!»** — bu səznişəni ikki xəşəni bar: — (1) «silərninğə pərzəntlinglar» — bu Pərisiyərninğə əz talip-əşəküqilirini kərsitidu. Əməliyəttə bolsa Pərisiyələr wə əşəküqiliri jinlarni heq həydiyəlməytti. Undakşə Xəytanning padixahlıkı həkümişəni şəşəküqiliri şəşəküqiliri həkümişəni şəşəküqiliri wə muridirimu, yaki Pərisiyərninğə? Pərisiyərninğə Hudaning əməs, bəşəküqiliri Xəytanning təripidə turoşənlikni əz əşəküqilirinişəni jinni həydişəni küşsiz bolşəni ispat bəşətəni. (2) «silərninğə pərzəntlinglar» — bu Əşənişəni əşəküqilirini (İsraillarning pərzəntlini) kərsitidu. Pəkət Əşənişəni əməs, ularmu jinlarni həydiyələydişəni bolşəni; xungə ularmu Əşənişəni Hudaning küqi bilən jin-xəytanları bir tərəp kıliwatkanlıqşəni ispat bəşətəni. Bizningə (1)-kəşkarax toşra. «Koxumşəni səz»imiznimu kərişəni.

29 Bir kixi küqtüנגgür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini qandak bulap ketəlisun? Pəkət u xu küqtüנגgürni awwal baqılıyalisa, andin öyini bulang-talang kılalaydu. □

30 Mən tərəptə turmioqanlar manga qarxi turoquqidur. Mən tərəpkə *adamlarni* yioqmioquqilar bolsa tozutuwtəküqidur.

31 Xuning üqün mən silərgə xuni eytip qoyayki, insanlarning ötküzgən hərtürlük gunahlıri wə kılqan kupurluklirining həmmisini kəqürüxkə bolidu. Birak Mukəddəs Rohqa kupurluk kılıx heq kəqürülməydu. ■

32 İnsan'ooqlıoqa qarxi söz kılqan kimdəkim bolsa kəqürümgə erixələydu; lekin Mukəddəs Rohqa qarxi gəp kılqanlar bolsa bu dunyadimu, u dunyadimu kəqürümgə erixəlməydu. □ ■

Adəmni əməlliridin tonux

Luqa 6:43-45

33 Dərəh yahxi bolsa, mewisimu yahxi bolidu — yaki dərəh por bolsa, mewisimu naqar bolidu; qünki hərəkandak dərəh öz mewisidin bilinidu. ■

34 Əy yılanlarning pərzəntlıri! Silər rəzil tursanglar, aqzınglardın qandakmu yahxi söz qıqsun? Qünki adəmning kəlbidə nemə tolup taxqan bolsa eoızdın xu qıkıdu. ■ 35 Yahxi adəm öz yahxi həzınisidin yahxi nərsilərnı qıkırıdu. Yaman adəm yaman həzınisidin yaman nərsilərnı qıkırıdu. 36 Mən silərgə xuni eytip qoyayki, insanlar kılqan hər bir eoız kuruq sözi üqün sorak küni hesab berıdu. ■ 37 Qünki öz sözliring bilən ya həkkanıy ispatlinısən, ya sözliringlar bilən gunahkar dəp bekitilısən. ■

Məjizilik əlamət kərsitix təlipi

Mar: 8:11-12; Luqa 11:29-32

38 Xu qaqda bəzi Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər uningəoqa jawabən: Ustaz, səndin bir məjizilik əlamət kərgümiz bar, — dedi. □ ■ 39 Lekin u ularəoqa mundaq jawab bərdi:

— Rəzil həm zinahor bu dəwr bir «alamət»ning kərsitilixini istəp yürıdu. Birak bu dəwrdikilərgə «Yunus pəyoqəmbərdə kərülgən məjizilik əlamət»tin baxka heqkandak məjirilik əlamət kərsitilməydu.

40 Qünki Yunus pəyoqəmbər yooqan belikning kərsikıda üq keqə-kündüz yatqandək, İnsan'ooqlımu ohxaxla üq keqə-kündüz yərning baqırıda yatıdu. ■ 41 Sorak küni Ninəwə xəhiridikilər bu dəwrdikilər bilən təng kopup, bu dəwrdikilərnı gunahlırını bekitıdu. Qünki ular Yunus

□ 12:29 «Bir kixi küqtüנגgür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini qandak bulap ketəlisun?...» — bu təmsildiki «küqtüנגgür adəm» Xəytanni kərsitıdu, əlwəttə. Uning öyini bulang-talang kılqoquqı əysadin baxka heqkim bolmaydu. ■ 12:31 Mar. 3:28; Luqa 12:10; 1Yuhə. 5:16. □ 12:32 «Mukəddəs Rohqa qarxi gəp kılqanlar bolsa bu dunyadimu, u dunyadimu kəqürümgə erixəlməydu» — «Mukəddəs Rohqa qarxi gəp kılıx» yaki «Mukəddəs Rohqa kupurluk kılıx» degən gunah toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 12:32 Qel. 15:30; 1Sam. 2:25; 1Yuhə. 5:16. ■ 12:33 Mat. 7:18. ■ 12:34 Zəb. 40:9-10; Mat. 3:7; Luqa 6:45. ■ 12:36 Top. 12:14; Əf. 5:4. ■ 12:37 2Sam. 1:16; Luqa 19:22. □ 12:38 «Ustaz, səndin bir məjizilik əlamət kərgümiz bar» — Pərisiylər əysadin tələp kılqan «alamət» bolsa

ezining Məshih ikənlikini ispatlaydıoqan birər məzizilik əlamət, əlwəttə. ■ 12:38 Mat. 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 1Kor. 1:22. ■ 12:40 Yun. 2:1,11

pəyojəmbər jakarlioqan həwərnı anglap, *yamanlıqıdın* towa kılqan; wə mana, muxu yərdə Yunus *pəyojəmbər*dınmu uluq birsi turidu! □ ■

⁴² Sorak küni «Jənuvtiki ayal padixah»mu bu dəwrdikilər bilən təng tirilip, ularning gunahlırını bekitidu. Qünki u Sulaymanning dana səzlırını anglaş uqun yər yüzıning qetidin kəlgən; wə mana, hazır muxu yərdə Sulaymandınu uluq birsi turidu. □ ■

Napak rohning kaytip kelixi *Luqa 11:24-26*

⁴³ Napak roh birawning tenidin qikiriwetilgəndin keyin, u kuroqak dalalarnı qərgiləp yürüp, birər aramgahni izdəydu, birək tapalmaydu □ ■ ⁴⁴ wə: «Mən qikқан makanımğa kaytay» dəydu. Xuning bilən kaytip kelip, xu makanıning yənıla box turəanlıqını, xundakla pakız tazılanəanlıqını wə rətləngənlikini baykaydu-də, ⁴⁵ berip əzidinmu bəttər yəttə jinni baxlap kelidu; ular kirip billə turidu. Buning bilən həliki adəmnıng keyinki həli burunqıdınmu tehımu yaman bolıdu. Bu rəzil dəwrdikilərnıng həlimu mana xundak bolıdu. □ ■

Mening anam wə inilirim kim? *Mar. 3:31-35; Luqa 8:19-21*

⁴⁶ U toplaxқан halayıqқа dawamlıq səzləwatқanda, mana, anisi bilən iniliri kelip, unıng bilən səzləxməkqi bolup taxqırıda turuxtı. ■ ⁴⁷ Xuning bilən birəylən unıngğa:

— Anıngız wə inilirıngız siz bilən səzlıxımız dəp taxqırıda turıdu, — dedi.

⁴⁸ Lekin u jawabən xu həwərnı yətküzgən kixidın: «Kim mening anam, kim mening inilirim?» — dəp sorıdı. ⁴⁹ Andın u qolını sozup muhlislırını kərsitip:

— Mana mening anam, mana mening inilirim! ⁵⁰ Qünki kim əxtiki Atamning iradisini ada qılsa, xu mening aka-inim, aqa-singlim wə anamdur, — dedi. ■

□ **12:41 «mana, muxu yərdə Yunus pəyojəmbər dınmu uluq birsi turidu!»** — bu 39-41-ayətlərdə Əysa Yunus pəyojəmbərnıng yoqan bir belikning iqidə uq kün turup tirik qikқанlıqını tiləğa elix arқılık əzıningmu əlöp, uqınqi küni tirilidəanlıqını aldın eytқан. Təwrat, «Yunus» 1-2-bablarnı wə xu kitabtki «Yunus pəyojəmbərdə kərlgən məjizilik alamət» toşruluk «koxumqə səz»imızını hem uxbu kitabtki «koxumqə səz»imızını kərlng. «bu dəwrdikilərnıng gunahlırını bekitidu» — səmək, «butpərəs Ninəwəliklər Yunus pəyojəmbərnıng təlimini anglap, yaman yoldın kaytқан. Birək bu yərdə Yunus pəyojəmbərdınmu uluq birsi boləan Məsih silərnı yaman yoldın kaytıxқа qaqırса, qulak salmidinglar». ■ **12:41** Yun. 3:5; Luqa 11:32. □ **12:42 «Jənuvtiki ayal padixah»** — yəni «Xəbanıng ayal padixahı». «Xəba» jənuubi Ərəbistan yaki Efiopiyanı kərsitidu. «1Pad.» 10:1-10ni kərlng. ■ **12:42** 1Pad. 10:1; 2Tar. 9:1; Luqa 11:31. □ **12:43 «napak roh»** — jinni kərsitidu. ■ **12:43** Luqa 11:24. □ **12:45 «buning bilən həliki adəmnıng keyinki həli burunqıdınmu tehımu yaman bolıdu. Bu rəzil dəwrdikilərnıng həlimu mana xundak bolıdu»** — bu təmsil: (1) jin qaplıxıtın kütқuzuləan adəmnıng həkıyqi bir hətirini; (2) Yəhudi y halkning əhwalınımu kərsitidu. «Koxumqə səz»imızını kərlng. ■ **12:45** İbr. 6:4, 5; 10:26; 2Pet. 2:20. ■ **12:46** Mar. 3:31; Luqa 8:20. ■ **12:50** Yh. 15:14; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11.

13

Ərx padixahlığı toʻqrisidiki yəttə təmsil ••• «1» Uruk qaqquqi toʻqrisidiki təmsil

Mar. 4:1-9; Luqa 8:4-8

¹ Xu küni Əysa oʻydin qiqip, dengiz boyida olturatti. ² Ətrapiota top-top adəmlər olixivaloʻqaqqa, u bir kemigə qiqip olturdi. Pütkül halayik bolsa dengiz boyida turuxatti. ³ U ularoʻqa təmsillər bilən nuroʻqun hekmətlərni eytip birip, mundak dedi:

— Mana, uruk qaqquqi uruk qaqkili *etizoga* qikiptu. ⁴ Uruk qaqqanda uruklardin bəziliri qioʻqir yol üstigə quxüptu, kuxlar kelip ularni yəp ketiptu.

⁵ Bəziliri texi kəp, topisi az yərlərgə quxüptu. Tupriki qongkur bolmioʻqaqqa, tezla ünüp qikiptu, ⁶ lekin kün qiqixi bilənla aptapta kəyüp, yiltizi bolmioʻqaqqa qurup ketiptu. ⁷ Bəziliri tikənlərnin arisoʻqa quxüptu, tikənlər əsüp maysilarni boʻquwaptu. ⁸ Bəziliri bolsa yahxi tuprakqa quxüptu. Ularning bəziliri yüz həssə, bəziliri atmix həssə, yənə bəziliri ottuz həssə həsul beriptu. ⁹ Kuliki barlar buni anglisun!

Təmsillərnin məksiti

Mar. 4:10-12; Luqa 8:9-10

¹⁰ Muhlisiri kelip, uningdin: —

Sən nemə üçün ularoʻqa təmsillər arkiplik təlim berisən? — dəp soridi. ¹¹ U ularoʻqa mundak jawab bərdi:

— Silər ərx padixahlığining sirlirini bilixkə muyəssər qilindinglar, lekin ularoʻqa nesip qilinmidi. □ ¹² Qünki kimdə bar bolsa, uningoʻqa tehimu kəp berilidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum qilinidu. □

¹³ Ularoʻqa təmsil bilən səzliximning səwəbi xuki, ular qarisimu kərməydu, anglisimu tingximaydu həm həkikiy quxənəməydu. ¹⁴ Buning bilən Yəxaya pəyoʻqəmbər eytkən bexarəttiki munu səzlər əməlgə axuruldi:

— «Silər anglaxni anglaysilər, birak quxənəməysilər;

Karaxni qaraysilər, birak kərməysilər. ■

¹⁵ Qünki muxu həlkning yurikini may qaplap kətkən,

Ular anglioʻqanda kulaklirini eʻqir qiliwaləjan,

Ular kəzlrini uhlioʻqandək yumuwaləjan;

Undak bolmisidi, ular kəzlrini bilən kərup,

Kuliki bilən anglap,

Kəngli bilən quxinip,

Əz yolidin yanduruluxi bilən,

■ **13:1** Mar. 4:1; Luqa 8:4, 5. ■ **13:2** Luqa 5:3. ■ **13:10** Mar. 4:10; Luqa 8:9.

□ **13:11** «*ərx padixahlığining sirliri*» — Injilda «sirlar» əslidə insanlaroʻqa axkarilanmioʻqan, hazır Məsih yaki rosulliri arkiplik ayan qilinoʻqan ixlarni kərsitidu. Uning üstigə, Injildiki bəzi «sirlar» intayin sirlik, əlwəttə. ■ **13:11** Mat. 11:25; 2Kor. 3:14. □ **13:12** «*Qünki kimdə bar bolsa, uningoʻqa tehimu kəp berilidu...*» — «kimdə bar bolsa...» degəndə, «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xühhisizki, əbədiy əhmiyətlik birər nərsə bolsa kerək, bu iman-ixənəqni əz iqigə qoqum alidu. Biz əzimizgə «əbədiy əhmiyətlik» hərbinmə boluxi üçün pəqət Məsihdinla tapalaymiz, əlwəttə. ■ **13:12** Mat. 25:29; Mar. 4:24,25; Luqa 8:18; 19:26. ■ **13:14** Yəx. 6:9-10; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8.

Mən ularni saqaytqan bolattim. □ ■

¹⁶ Lekin, közliringlar bəhtlikdur! Qünki ular köridu; kulikinglar bəhtlikdur! Qünki ular anglaydu. ■ ¹⁷ Mən silərgə xuni bərhək eytip köyayki, burunxi nurojun pəyöəmbərlər wə həkkanıy adəmlər siləring körgininglarni körüxkə intizar boləqan bolsimu ularni körmigən; siləring angliqininglarni anglaxkə intizar boləqan bolsimu ularni anglimioqan. ■

Uruk qaçquqi toqrisidiki təmsilning qüxəndürülüxi

Mar: 4:13-20; Luğa 8:11-15

¹⁸ Əmdi uruk qaçquqi toqrisidiki təmsilning mənisini anglanglar: ■ ¹⁹ Əgər biri ərx padixahlığining söz-kalamini anglap turup qüxənmisə, Xəytan kelip uning köngligə qeqiloqan sözni elip ketidu. Bu dəl qioqir yol üstigə qeqiloqan uruklardur. □ ■ ²⁰ Taxlik yərlərgə qeqiloqan uruklar bolsa, ular söz-kalamni anglap, huxallik bilən dərhal köbul qiləqanlarni körsitidu. □ ²¹ Həlbuki, kəlbidə heq yiltiz bolmioqarqə, pəkət wəkitlik məwjuw bolup turidu; söz-kalamning wəjədin kiyinqilik yaki ziyankəxlikkə uqriqanda, ular xuan yoldin qətnəp ketidu. ²² Tikanləring arisioqə qeqiloqini xundak adəmlərnə körsətkənkə, ular söz-kalamni angliqini bilən, lekin bu dunyaning əndixiliri wə bayliqning ezikturuxi *kəlbidiki* söz-kalamni boşuwetidu-də, ular həsulsiz qalidu. ■ ²³ Lekin yaxhi yərgə qeqiloqan uruklar bolsa — söz-kalamni anglap qüxəngən adəmlərnə körsitidu. Bundak adəmlər həsul beridu, birsi yüz həssə, birsi atmix həssə, yənə birsi ottuz həssə həsul beridu.

«2» Kürmək, yəni «məstək» toqrisidiki təmsil

²⁴ U ularning aldidə yənə bir təmsilni bayan kildi: —
— Ərx padixahlığı huddi etizioqə yaxhi urukni qaçqan bir adəmgə ohxaydu. ²⁵ Əmma kixilər uykuoqə qəmgən qəoqə, düxməni kelip buoqday arisioqə kürmək uruklirini qeqiwetip, ketiptu. □ ²⁶ Əmdi maysilar əsüp, baxak qiqəroqanda, kürməkni axkarlinixkə baxlaptu.

²⁷ Hojayinning qakarliri kelip uningəqə:

— «Əpəndi, siz etizingizəqə yaxhi uruk qaçqan əməsmidingiz? Kürməklər nədin kelip qaldı?» dəptu.

²⁸ Hojayin: «Buni bir düxmən qiləqan» — dəptu.

Qakarlar uningdin: «Siz bizni berip ularni otiwetinglar deməqqu?» — dəp soraptu.

²⁹ «Yək» — dəptu hojayin, «undak qiləqanda kürməklərnə yuloqanda, buoqdaylarnimu yuluwetixinglar mumkin. ³⁰ Bu ikkisi orma wəkitioqə

□ **13:15** «muxu həlkning yürükini may kaplap kətkən... undak bolmisidi, ... köngli bilən qüxinip, öz yolidin yanduruluxi bilən, mən ularni saqaytqan bolattim» — toluq bəxərat Təwrat, «Yəx.» 6:9-10də tepilidu. ■ **13:15** Yəx. 6:9-10 ■ **13:16** Luğa 10:23; Yh. 20:29; 1Pet. 1:8. ■ **13:17** 1Pet. 1:10. ■ **13:18** Mar. 4:13; Luğa 8:11. □ **13:19** «əgər biri ərx padixahlığining söz-kalamini anglap turup qüxənmisə...» — muxu yərdə «ərx padixahlığı» grek tilidə pəkət «padixahlıq» bilən ipadilininidu. ■ **13:19** Mat. 4:23. □ **13:20** «Taxlik yərlərgə qeqiloqan uruklar bolsa, ular söz-kalamni anglap, huxallik bilən dərhal köbul qiləqanlarni körsitidu» — «söz-kalam» bolsa Hudaning padixahlığı toqruluk söz-kalamdur. ■ **13:22** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luğa 18:24; 1Tim. 6:9. □ **13:25** «...düxməni kelip buoqday arisioqə kürmək uruklirini qeqiwetip, ketiptu» — oqurmənlərgə xu ayanki, bu təmsildiki «kürmək» (yaki «məstək») awwal buoqdayəqə op'ohxax xəkildə əsidu. Pəkət bax elixi bilən pərk ətkili bolidu.

billə əssun, orma waqtida, mən ormiqilaroşa: — Aldi bilən kürməklərnı ayrip yioşip, baolap köydürüxkə koyunglar, andin buoşdaylarnı yioşip ambirimioşa əkiringlar, dəymən» — dəptu hoşayin.■

«3» Kıqa toşrisidiki wə «4» Eqitku toşrisidiki təmsillər

Mar. 4:30-34; Luğa 13:18-21

³¹ U ularoşa yənə bir təmsilni eytti:

— Ərx padixahlıki huddi bir adəm koloşa elip etizioşa qaşqan kıqa urukioşa ohşaydu. ■ ³² Kıqa uruki dərwəkə barlık uruklarıning iqidə əng kişik bolsimu, u hərəkandaq ziraəttin egiz əsüp, dərəh bolidu, hətta asmandiki kuşlarmu kelip uning xahlirida usulaydu.□

³³ U ularoşa yənə bir təmsilni eytti:

— Ərx padixahlıki huddi bir ayal koloşa elip üq jawur unning arisioşa yoxurup, taki pütün hemir bolouşə saklıoşan eqitkuşa ohşaydu.□ ■

³⁴ Əysa bu ixlarning həmmisini təmsillər bilən köpqilikkə bayan kildi. U təmsilsiz heşqandaq təlim bərməytti. ■ ³⁵ Buning bilən pəyoşəmbər arkılık aldin'ala eytloşan munu səzlər əməlgə axuruldi:

— «Aşzımnı təmsil səzləş bilən aqımən, Aləm apiridə boləandın beri yoxurunup kəlgən ixlarnı elan kilişən».□ ■

Kürmək toşrisidiki təmsilning qūxəndürülüşü

³⁶ Xuningdin keyin, u köpqilikni yoloşa seliwetip əygə kirdi. Muhlisleri yenioşa kelip uningdin:

— Etizlikteki kürmək toşrisidiki təmsilni bizgə xərhləp bərsəng, — dəp etündi.□

³⁷ U əmđi ularoşa jawab berip mundak dedi:

— Yahxi urukni qaşqan kixi Insan'ooşlıdur. ³⁸ Etizlik bolsa — dunya. Yahxi uruk bolsa ərx padixahlıkining pərzəntliridur, ləkin kürmək rəzil bolouşuqining pərzəntliridur. ³⁹ Kürmək qaşqan düxmən — İblistur. Orma orux wahti — zaman ahiridur. Ormiqılar — pərixtilərdur. ■

⁴⁰ Kürməklər yulunup, otta köydürüwetilginidək, zaman ahiridimu ənə xundak bolidu. ⁴¹ Insan'ooşlı pərixtilirini əwətip, ular insanlarnı gunahka azduroşuqılarning həmmisini, xundakla barlık itaətsizlik kılıoşuqılarnı əz padixahlıkidin xallap qikişip, ⁴² humdanning lawuldap turoşan otioşa taxlaydu. U yərdə yioşa-zarlar kətürülidu, qixlirini oşuqurlitidu. ■ ⁴³ U qaşqda həşqaniylar Atisining padixahlıkişda huddi kuyaxtək julalinidu.

■ **13:30** Mat. 3:12. ■ **13:31** Mar. 4:30; Luğa 13:18. □ **13:32** «Kıqa uruki dərwəkə barlık uruklarıning iqidə əng kişik bolsimu, u hərəkandaq ziraəttin egiz əsüp, dərəh bolidu, ...»

— bu yərdə tiləşə elinoşan «kıqa» ottura xərktə əsidioşan, yahxi əskəndə hətta üq metrđin exip ketidioşan əsümlükni kərsitidu. □ **13:33** «Ərx padixahlıki huddi bir ayal koloşa elip üq jawur unning arisioşa yoxurup, taki pütün hemir bolouşə saklıoşan eqitkuşa ohşaydu»

— «üq jawur» (yaki «üq kürə») — Grek tilida «üq saton (seah)». Bir seah 7 kilogram. Bu heli kəp un bolup, yüz adəmning tamikişa yetətti. «Yar.» 18:6ni kəruşg. ■ **13:33** Luğa 13:20, 21. ■ **13:34** Mar. 4:33. □ **13:35** «Buning bilən pəyoşəmbər arkılık aldin'ala eytloşan munu səzlər əməlgə axuruldi...»

— kəysi pəyoşəmbər ikənliki muxu yərdə eytilmaydu. Əməliyətta u Zəburdiki birnəşqə küylərnıng muəllipi Asaf idi. «Aşzımnı təmsil səzləş bilən aqımən, aləm apiridə boləandın beri yoxurunup kəlgən ixlarnı elan kilişən» — «Zəb.» 78:2. ■ **13:35** Zəb. 78:2 □ **13:36** «Xuningdin keyin, u köpqilikni yoloşa seliwetip...» — yaki «xuningdin keyin, u köpqiliktin ayrılıp...». ■ **13:39** Yo. 3:13; Wəş. 14:15. ■ **13:42** Mat. 8:12; 22:13; 24:51; 25:30; Luğa 13:28.

Angliqudək kʉlikʉ barlar buni anglisun!■

«5» *Həzinə tooqrisidiki wə «6» Qimmətlik mərwayit tooqrisidiki təmsillər*

⁴⁴ — Ərx padixahlığı huddi etizda yoxurulğan bir həzinigə ohxaydu. Uni tepiwaloquqı həzinini kəytidin yoxurup, həzinining xad-huramlığı iqidə bar-yokini setiwetip, xu etizni setiwalidu.■

⁴⁵ Yənə kelip, ərx padixahlığı esil ünqə-mərwayitlarni izdigən sodigərgə ohxaydu. □ ⁴⁶ Sodigər nahayiti qimmət bahalığı bir mərwayitni tapqanda, kəytip berip bar-yokini setiwetip, u mərwayitni setiwalidu.

«7» *Tor taxlax tooqrisidiki təmsil*

⁴⁷ — Yənə kelip, ərx padixahlığı dengizə taxlinip hərhil beliklarni tutidiğan torəğa ohxaydu. ⁴⁸ Tor toxqanda, *belikqilar* uni kiroqəqqa tartip qikiridu. Andin olturup, yahxi beliklarni iləwewelip, qaqilarəğa qaçılup, ərziməslərnə taxliwetidu. ⁴⁹ Zaman ahirida xundaq bolidu. Pərixtilər qikip, rəzil kixilərnə həkkaney kixilər arisidin ayriydu ⁵⁰ wə humdaning lawuldap turəğan otioğa taxlaydu. U yərdə yioğa-zarlar kətürüldü, qixlirini oququrlitidu.■

⁵¹ Əysa ulardin:

— Bu ixlarning həmmisini qüxəndinglarmu? dəp soridi.

Qüxəndük, — dəp jawab bərdi ular.

⁵² Andin u ularəğa: — Xunga, ərx padixahlığining təlimigə muyəssər bolup muhlis boləğan hərbir Təwrat ustazi huddi həzinisidin yengi həm kona nərsilərnə elip qikip tarkatquqı öy hojayinioğa ohxaydu, — dedi.

Nasarətlilərnəng Əysani qətkə kəxixi

Mar: 6:1-6; Luqa 4:16-30

⁵³ Əysa bu təmsillərnə sezləp boləandin keyin, xundaq boldiki, u yərdin ayriyip, ■ ⁵⁴ öz yurtioğa kətti wə öz yurteidiki sinagogta həlqkə təlim berixkə kirixti. Buni angliqan halayiq intayin həyran boluxup:

— Bu adəmnəng bunqiwala danalığı wə möjizə-karamətliri nədin kəlgəndü? ■ ⁵⁵ U pəkət həliki yəqəqqining oqli əməsmu? Uning anisining ismi Məryəm, Yaqup, Yüsüp, Simon wə Yəhüdalər uning iniliri əməsmu? □ ■ ⁵⁶ Uning singillirining həmmisi biznəng arimizdioqu? Xundaq ikən, uningdiki bu ixlarning həmmisi zadi nədin kəlgəndü? — deyixətti. ⁵⁷ Xuning bilən ular uningəğa həsət-bizar bilən kəridi. Xunga Əysa ularəğa mundaq dedi:

— Hərkəndə pəyojəmbər baxqa yərlərdə hərmətsiz qalmaydu, pəkət öz yurti wə öz öyidə hərmətkə sazawər bolmaydu.■

⁵⁸ Ularning iman-ixənqisizlikidin u u yərdə kəp möjizə kərsətmidi.

■ **13:43** Dan. 12:3; 1Kor. 15:42. ■ **13:44** Fil. 3:7. □ **13:45** «esil ünqə-mərwayitlarni izdigən sodigər...» — grek tilidiki «esil» «güzəl» degən mənisini ez iqigə alidu. ■ **13:50** Mat. 13:42. ■ **13:53** Mar. 6:1; Luqa 4:16. ■ **13:54** Mar. 6:2. □ **13:55** «U pəkət həliki yəqəqqining oqli əməsmu? Uning anisining ismi Məryəm... əməsmu?» — Yəhüdiylər arisida adəmlər atisining ismi bilən tonuluxi kerək idi. Yəloquq anisining ismini tiləğa elixning ezi birhil həkərat idi. ■ **13:55** Yh. 6:42. ■ **13:57** Mar. 6:4; Luqa 4:24; Yh. 4:44.

14

*Qomüldürgüqi Yəhyaning oltürülüxi**Mar. 6:14-29; Luqa 9:7-9*

¹ U qaqlarda, Herod hakim Əysaning nam-xəhritidin həwər tepip, ▣

² hizmətkarlığiga:

— Bu adəm qomüldürgüqi Yəhya bolidu, u ölümündin tirilgən bolsa kerək. Xuning üqün muxu alahidə küdrətlər uningda küqini kərsətməktə, — dedi.

³ Herodning bundaq deyixining səwəbi, u *əgəy* akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin Yəhyani tutqun kilip, zindanoqa taxliqanidi. ▣

⁴ Qünki Yəhya Herodqa *tənbih berip*: «Bu ayalni tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilaptur» dəp kəlgənidi. ▣ ⁵ Herod *xu səwəbtin* Yəhyani oltürməqci boləjan bolsimu, birak halayiktin kərkəkanidi, qünki ular Yəhyani pəyoqəmbər, dəp bilətti. ▣

⁶ Əmma Herodning tuqulojan küni təbrikləngəndə, ayali Herodiyəning kizi otturiəqa qikiq ussul oynap bərdi. Bu Herodqa bək yaqti; ▣ ⁷ xuning üqün u uningə: — Hərnemə tilisəng xuni sanga berəy, dəp kəsəm kildi. ▣

⁸ Lekin kiz anisining küxkürtüxi bilən:

— Qomüldürgüqi Yəhyaning kallisini elip, bir təhsigə koyup əkəlsilə, — dedi. ⁹ Padixah buningə həsərət qəkkən bolsimu, kəsəmliri tūpəylidin wə dastihanda olturoqanlar wəjidin, *kallisini* elip kelinglar, dəp buyrudi.

▣ ¹⁰ U adəm əwətip, zindanda Yəhyaning kallisini aldurdi. ¹¹ Xuning bilən kallisi bir təhsigə koyulup, kizning aldioqa elip kelindi. Kiz buni anisining aldioqa apardi. ¹² *Yəhyaning* muhlisliri bolsa berip, jəsətni elip dərpnə kildi; andin berip Əysaqə bu ixlarni həwər kildi.

*Əysaning bəx ming kixini toyəuzuxi**Mar. 6:30-44; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14*

¹³ Əysa bu həwərnə anglap, əzi yaləuz pinhan bir jayoqa ketəy dəp bir kemigə olturup u yərdin ayrildi. Halayik buning həwirini tapqanda, ətraptiki xəhərlərdin kelixip, uning kəynidin piyadə mangdi. ▣ ¹⁴ U *kiroqakqə* qikiq kətkinidə, zor bir top adəmlərnə kəruwidə, ularəqa iq əqrutip, ularning əqrikliğini saqaytti. ▣

▣ **14:1 «Herod hakim»** — «hakim» grek tilida «tetrarq» deyilidu. Bu səz «zeminning tətтин birini idarə kiləuqi» degənni bildüridu. Rim imperiyəsi Pələstinni tət kismioqa bəlgən bolup, hər bir kismining «tetrarq»i bar idi. Herodning toluq ismi «Herod Antipas» bolup, bəzi yərlərdə «Herod padixah» yaqi «Herod han» dəp atilidu. U Galiliyəgə həkümranlik qilatti. Uning akisi «Herod Arhelaus» idi (2:22). «Herodlar» toqruluk «kozumqə səz»imiznimu kərug. ▣ **14:1** Mar. 6:14; Luqa 9:7. ▣ **14:3 «Herod... əgəy akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin Yəhyani tutqun kilip, zindanoqa taxliqanidi»** — Yəhyani tutux «Herodiyəning wəjidin» — Herod bəlkim Herodiyəning biwasitə təlipidin xundaq kiləjan boluximu mumkin. Herod əgəy akisi Filipning ayali Herodiyəni Filiptin tartiwelip andin uni ajrixixəqa kayil kilip, Herodiyə bilən əzi toy kiləjanidi. ▣ **14:3** Mar. 6:17; Luqa 3:19. ▣ **14:4 «Bu ayalni tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilaptur»** — «Law.» 16:18, 20:21də, birsining aka yaqi ukisi həyat əhwalda, birining ayalini yənə biri öz əmrigə elixəqa bolmaydu, dəp bəlgiləngən. ▣ **14:4** Law. 18:16. ▣ **14:5** Mat. 21:26. ▣ **14:6 «ayali Herodiyəning kizi otturiəqa qikiq ussul oynap bərdi»** — «Herodiyəning kizi» — Herodiyəning burunqi eridin boləjan kizi. ▣ **14:6** Yar. 40:20; Mar. 6:21.

▣ **14:7** Həq. 11:30. ▣ **14:9 «Padixah buningə həsərət qəkkən bolsimu,...»** — Herod hakim bəzidə «padixah» deyilətti. ▣ **14:13** Mat. 12:15; Mar. 6:31; Luqa 9:10. ▣ **14:14** Mat. 9:36; Yh. 6:5.

¹⁵ Kəp kirgəndə, muhlisliri uning yenioşa kelip: — Bu qəl bir jay ikən, wakitmu bir yərgə berip kaldi. Halayikni yoloşa seliwətkən bolsang, andin ular kəntlərgə berip əzliirigə ozuk setiwalsun, — dedi. ■

¹⁶ Lekin Əysa ularoşa: — Ularning ketixining həjiti yok, əzünglar ularoşa ozuk beringlar, — dedi.

¹⁷ Lekin muhlislar:

— Bizdə bəx nan bilən ikki danə beliktin baxka heq nərsə yok, — deyixti.

¹⁸ U: — Ularni manga elip kelinglar, dedi.

¹⁹ U halayikni qəplükning üstidə olturuxka buyruşandin keyin, bəx nan bilən ikki belikni qəlioşa elip, asmanoşa qarap *Hudaşa* təxəkkür eytti. Andin nanlarni oxtup muhlislirioşa bərdi, muhlisliri halayikka üləxtürüp bərdi. ■ ²⁰ Həmmaylən yəp toyundi. *Muhlislar* exip qəloşan parqilarni lik on ikki sewətkə teriwaldi. □ ²¹ Ozuklanəşanlarning sani ayallar wə balilardin baxka təhminən bəx ming xixi idi.

Su üstidə mengix

Mar. 6:45-52; Yh. 6:16-21

²² Arkidila, u muhlislirioşa: Əzüm bu halayikni yoloşa seliwetimən, anşuqə silər kemigə olturup, dengizning qarxi kiroşiqioşa ətüp turunglar, dəp buyrudi. ■ ²³ Halayikni yoloşa seliwətkəndin keyin, u dua kilix üqün əzi hilwət təoşka qikti. Kəp kirgəndimu u yərdə yəloşuz kaldi.

■ ²⁴ Bu qəşdə, kemə kiroşaktin heli kəp qəqirim yürgənidi, lekin xamal qarxi yənlixitin qikiwatkaşka, kemə dolğunlar iqidə qaykiliş turatti. □

²⁵ Keqə tətinqə jesək waktida, u dengizning üstidə mengip, muhlisliri tərəpkə kəldi. □ ²⁶ Muhlislar uning dengizning üstidə mengip keliwatkanlikini kərup, əlakzadə bolup: — Alwasti ikən! — dəp kərkup quşan selixti.

²⁷ Lekin Əysa dərhal ularoşa:

— Yürəklik bolunglar, bu mən, kərkənglar! — dedi.

²⁸ Petrus buningoşa jawabən:

— I Rəb, bu sən bolsang, su üstidə mengip yeningoşa bəriximoşa əmr kiləşsən, — dedi.

²⁹ Kəl, — dedi u.

Petrus kemidin qüxüp, su üstidə mengip, Əysaşa qarap ketiwatatti;

³⁰ lekin boranning kattik qikiwatkanlikini kərup kərkup, suşa qəküxkə baxlidi: — Rəb, meni kütquzuwaləşsən! — dəp warkiridi.

³¹ Əysa dərhal kolini uzitip, uni tutuwaldi wə uningoşa:

— Əy ixənqi əjiz bəndə, nemixka guman kilding? — dedi.

³² Ular kemigə qikkənda, xamal tohtidi. ³³ Kemidə olturoşanlar uning aldioşa kelip səjdə kilip:

— Bərhək, sən Hudaning Oşli ikənsən, — deyixti.

■ **14:15** Mar. 6:35; Luşa 9:12. ■ **14:19** 1Sam. 9:13. □ **14:20** «**Muhlislar exip qəloşan parqilarni lik on ikki sewətkə teriwaldi**» — grek tilida «Ular exip qəloşan parqilarni... teriwaldi». Muhlislar ikənliki «Mat.» 16:9-10-də ispatlinidu. «**lik on ikki sewətkə teriwaldi**» — «sewət» grek tilida «kol sewət» — demək, bir adam ikki kollap kətürələydişan sewət. ■ **14:22** Mar. 6:45; Yh. 6:17. ■ **14:23** Mar. 6:46; Yh. 6:15. □ **14:24** «**kemə kiroşaktin heli kəp qəqirim yürgənidi**» — yaki «kemə dengiz otturisida yürgəndidi...». □ **14:25** «**keqə tətinqə jesək waktida...**» — bir keqə tət jesəkkə bəlinətti; xunga bu wakit tang atay degən wakit idi.

Əysaning Ginnisarəttə bimarlarni saqaytixi

Mar. 6:53-56

³⁴ Ular dengizning qarxi tərripigə ötkəndə, Ginnisarət yurtida *quruqluqqa* qıktı. ■ ³⁵ U yərdiki adəmlər uni tonup kəlip, ətraptiki barlık jaylarəja həwər əwətti; xuning bilən kixilər barlık bimarlarni uning aldioja elip kəldi; ³⁶ ular uningdin bimarlarning heqbolmiojanda uning toning pexigə bolsimu kolini təgküzüwelixoja yol qoyuxini ötündi. Uningəja kolini təgküzgənlərninğ həmmisi səllimaza saqaydi.

15

Ən'ənimiz muhımmu yaki Hudaning əmri muhımmu — insanni nema napak kılıdu?

Mar. 7:1-23

¹ Bu qəşda, Təwrat ustazlıridin wə Pərisiylərdin bəziliri Yerusalemdin kəlip Əysaning aldioja berip: ■ ² — Muhlisling nemixka ata-bowilirimizning ən'ənilirigə hilaplık kılıdu? Qünki ular qollirini yumay tamak yəydikənoju, — dedi.

³ Ləkin u ularəja mundak jawab bərdi:

— Silərqu, silər nemixka ən'ənimizni saqlaymiz dəp Hudaning əmrigə hilaplık kılısilər? ⁴ Qünki Huda: «Ata-anangni hərmət kıl» wə «Atisi yaki anisini haqarətligənlər ölümgə məhkum kılınsun» dəp əmr kıləjan. □ ■

⁵ Ləkin silər: — Hərkəndək kixi «Atisi yaki anisoja: — Mən silərgə yardəm bərgüdək nərsilərnə allikaqan *Hudaəja* atiwəttim — desila,

⁶ uning ata-anisoja hərmət-wapadarlık kılıx məjburiyiti qalmaydu, — dəysilər. Buning bilən ən'ənənglərnə dəp, Hudaning əmrini yokka qikiriwəttinğlar. □ ■ ⁷ Əy sahtipəzlər! Yəxaya pəyoqəmbər bərgən muxu bəxarət toptoqra silər toqruluk ikən: —

⁸ «Muxu həlk əşzida mənə hərmətligini bilən, Biraq kəlbə məndin yiraq. ■

⁹ Ular mənə bihudə ibadət kılıdu.

Ularınğ əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qikқан pətiwalarla, halas». □ ■

■ 14:34 Mar. 6:53. ■ 15:1 Mar. 7:1. □ 15:4 «Ata-anangni hərmət kıl» wə

«atisi yaki anisini haqarətligənlər ölümgə məhkum kılınsun» — bu əmlər Təwrat «Mis.» 20:12, 17, «Law.» 20:9 wə «Qan.» 5:16də hatirilini. ■ 15:4 Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; Pənd. 20:20; Əf. 6:2. □ 15:6 «uning ata-anisoja hərmət-wapadarlık

kılıx məjburiyiti qalmaydu, — dəysilər. Buning bilən ən'ənənglərnə dəp, Hudaning əmrini yokka qikiriwəttinğlar» — Məsihninğ səzigə qarəjanda «Hudaəja atiojan təəllukatlar»

təhi atioquci kixining qolida turəjanda, ulardin paydiliniwərsə bolatti. Xu kixi bəlkim Təwrat ustazlırining kollixi bilən «dunyadin kətkinimdin keyin...» yaki «məlum bir məzgildin keyin...»

«ibadəthənoja tapxurimən» dəp kəsəm kıləjan bolsa kerək. Yəhudylarning tarihiy hatirilridə xuningəja ohxax kəpligən misallar təpilidu. Pəriysilər əgətkən xu hiylə-mikir: «Mal-mülküngni Hudaəja ataləjan («kurban kıləjan») kıləjan bolsang, ata-anangdin həwər almisang bolidu» əməs,

bəlkə «xundak kıləjan bolsang **həwər elixingəja bolmaydu**» degəndək. Ular xübhisizki ahirida bu ixtin məlum bir payda kəridu, əlwəttə. ■ 15:6 Mar. 7:13; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ 15:8 Yəx. 29:13; Əz. 33:31; Mar. 7:6. □ 15:9 «... Ular mənə bihudə ibadət kılıdu. Ularınğ

əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qikқан pətiwalarla, halas» — (8-9-ayətlər) «Yəx.» 29:13.

■ 15:9 Yəx. 29:13; Mar. 7:6, 7; Kol. 2:18, 20, 22.

Həqiqiy napaklik

- ¹⁰ Andin u halayikni yenioqə qakirip, ularoqə:
— Qulak selinglar həm xuni qūxininglarki, ■ ¹¹ Insanni napak kildioqini aozidind kiridioqini əməs, bəlki aozidind qikidioqinidur, — dedi. ■
- ¹² Keyin muhlisliri uning aldioqə kelip:
— Sening bu sözünqni Pərisiylər anglap, uningdin bizar bolup rənjigənlikini bildingmu? — dedi.
- ¹³ Ləkin u mundak jawab kəyturdi:
— Ərtiki Atam tikmiğən hərəkəndə əsümlük yiltizidin yulunup taxlinidu. ■ ¹⁴ Silər ularoqə pisəntə kilmənglər; ular korlaroqə yol baxlaydioqan korlardur. Əgər kor koroqə yol baxlisa, hər ikkisi orioqə qūxup ketidu. ■
- ¹⁵ Ləkin Petrus uningoqə:
— Bayə eytkən təmsilni bizgə qūxəndürüp bərgəysən, — dedi. ■
- ¹⁶ Ləkin u: — Silərmu tehiqə qūxənqigə eriximidinglar?! — dedi.
- ¹⁷ Eoqəzoqə kirgən barlik nərsilərnin axkazan arqilik tərət bolup qikip ketidioqanlikini tehi qūxənməmsilər? ¹⁸ Ləkin eoqəzidin qikidioqini kəlbətin qikidu, insanni napak kildioqinimu xudur. ¹⁹ Qünki yaman oylar, qatillik, zinahorluk, buzukqilik, ooqrilik, yaloqan guwahlik wə təhmət katarliklər kəlbətin qikidu. ■ ²⁰ Insanni napak kildioqanlar mana xulardur; yuyulmioqan kollar bilən tamak yeyix insanni napak kilmaydu.

Yat əllik ayalning etiqadi

Mar. 7:24-30

- ²¹ Əysa u yərdin qikip, Tur wə Zidon xəhərlirinin ətrapidiki yurtlaroqə bardı. □ ■ ²² Mana, u qət yərlərdin kəlgən kənanıy bir ayal uning aldioqə kelip:
— İ Rəb! Dawutning ooqli, həlimoqə rəhim kiləaysiz! Kizimoqə jin qəplixiwəloqanikən, kiynilip ketiwatidu! — dəp uningə nida kəlip zarlıdı.
- ²³ Ləkin u u ayaloqə bir eoqəzmu jawab bərmidi. Muhlisliri uning yenioqə kelip:
— Bu ayalni yoloqə salsang! Qünki u kəynimizdin əgixip yalwurup nida kəliwatidu, — dedi.
- ²⁴ Əmdi u jawab berip:
— Mən pəkət yoldin tenigən koy padiliri boləqan İsrail jəmətidikilərgə əwətəlgənmən, — dedi. ■
- ²⁵ Əmma həliki ayal uning aldioqə kelip səjdə kəlip:
— Rəb, mənə yardəm kiləaysən! — dəp yalwurdi.
- ²⁶ U uningə:
— Balilərnin nenini kiqik itlaroqə taxlap berix yaxxi əməs, — dedi. □
- ²⁷ Ləkin həliki ayal:
— Durus, i Rəb, birək həttə itlərmu hojayinining dastihinidin qūxkən uwəqlərnı yəydiyə, — dedi.

■ **15:10** Mar. 7:14. ■ **15:11** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ **15:13** Yh. 15:2.
■ **15:14** Yəx. 42:19; Luqa 6:39. ■ **15:15** Mar. 7:17. ■ **15:19** Yar. 6:5; 8:21; Pənd. 6:14; Yar. 17:9. □ **15:21** «Əysa u yərdin qikip, Tur wə Zidon xəhərlirinin ətrapidiki yurtlaroqə bardı» — u yər «qətəlliklər» turuwatqan rayon bolup, Məsihnin xu yərgə bərixitki məqsiti, öz həlkədin bir wəqit ayirilip aram elixtin ibarət bolsa kerək. ■ **15:21** Mar. 7:24. ■ **15:24** Mat. 10:6; Ros. 13:46. □ **15:26** «Balilərnin nenini kiqik itlaroqə taxlap berix yaxxi əməs» — Məsih bu yərdə əzining dəsəlpki wəzipsini, Yəhudiyləroqə hux həwər yətküzüx, dəp təkitləydu. «Kiqik itlər» bəlkim həkəratəlik səz bolmay, əydiki arzuluk pistilirini kərsitidu. Bu muhim wəqə toqrısida «koxməqə səz»imizni kərug.

²⁸ Xuning bilən Əysa uningəja:

— Əy hanim, ixənqing küqlük ikən! Tiliginingdək bolsun! — dedi. U ayalning kızı xuan sakıyıp kətti.

Nuroşun kesəllarning sakaytilixi

²⁹ Əysa u yərdin qikişip, Galiliyə dengizining boyidin ötüp, taşka qikişip olturdi. ■ ³⁰ Uning aldiəja top-top halayik yioşildi. Ular tokur, karişu, gaqa, qolak wə nuroşun baxka hıl kesəllərnimu elip kelip, uning ayioş aldiəja koyuxti; u ularni sakaytti. ■ ³¹ Xuning bilən halayik gaqılarning səzliyələydiəjan boləjanliqini, qolaklarning sakayəjinini, tokurlarning mangəjanliqini wə karişularning kəridiəjan boləjanliqini kərup, həyran boldi wə Israilning Hudasinu uluşliidi.

Tət ming adəmninq toyəuzuluxi

Mar. 8:1-10

³² Andin Əysa muhlislrini yenioşja qakirip:

— Bu halayikka iqim aşriydu; qünki ular üq kündin bəri yemimda boldi, yegüdək bir nərsisimu qalmidi. Ular ni öylirigə aq qayturuxni halimaymən, yolda həlidin ketixi mumkin, — dedi.■

³³ Muhlislar uningəja:

— Bu qəldə bunqiwala adəmninq toyəuzəşudək kəp nanni nədin tapimiz? — deyixti.

³⁴ Əysa ulardin: Kanqə neninglar bar? — dəp soridi.

— Yəttə nan bilən birnəqqə tal kişik belik bar, — deyixti ular.

³⁵ Buning bilən u halayikni yərdə olturuxka buyrudi. ³⁶ Andin, yəttə nan bilən beliklarni kolioşja elip *Hudaşja* təxəkkür eytip, ularni oxup muhlislrioşja bərdi, muhlislar halayikka üləxtürdi. ■ ³⁷ Həmməylən toyəuşə yedi; andin *muhlislar* exip qaloşjan parqılarni yioşip yəttə qoşg sewətni toxkuzdi. ³⁸ Tamak yegənlərninq sani balılar wə ayallardin baxka tət ming kixi idi. ³⁹ U halayikni yoloşja saləşandin keyin, kemigə qūşup, Magadan yurtining qət yərlirigə bardi.

16

Pərisiyələrninq «məjizilik alamət» kərsitixni tələp kilixi

Mar. 8:11-13; Luşja 12:54-56

¹ Əmndi pərisiyələr bilən Saduqiylar uni sinax məksitidə yenioşja kelip, uningdin bizgə əsmandin məjizilik bir alamət kərsətsəng, dəp tələp kilixti.□ ■ ² Biraş Əysa ularəja mundaş dedi:

■ **15:29** Mar. 7:31.

■ **15:30** Yəx. 29:18; 35:5; Mat. 11:5; Luşja 7:22.

■ **15:32** Mar.

8:1.

■ **15:36** 1Sam. 9:13. □

■ **16:1** «Pərisiyələr bilən Saduqiylar» — «Pərisiyələr»

bolsa Təwrat kanuioşja qatmu-qat türlük baxka qəidə-nizamlarni qoşkan kattik tələpəjan diniy ekim idi. «Saduqiylar» degən diniy ekimininq bəzi tərəpliri ularəja ohxax boləşini bilən, lekin ular Təwratkiki pəyşəmbərlər kişimlrini qəbul qilmay, pəşət Təwratkiki 1-5-kışimlarni (yəni Musa pəyşəmbərgə tapxuruloşjan kişimlar)ni qəbul qiloşjan. Ular «kiyamət küni», xundakla insanlarning ahirəttə əlümdin tirilixini etirəp qilmaytti. Adəttə «Pərisiyələr» wə «Saduqiylar» bir-birigə düxmənlixip yürətti, lekin ular Əysani bir tərəp kilix üqün birləşkənidi. **«bizgə əsmandin məjizilik bir alamət kərsətsəng»** — ular tələp qiloşjan «məjizilik alamət», Əysaninq həşikiy Məsiş ikənlikini ispatlaydiəjan bir karamətni kərsitidu, əlwəttə. ■ **16:1** Mat. 12:38; Mar. 8:11; Luşja 11:29; 12:54; Yh. 6:30.

— Kəçkurun silər kizil xəpəkni kərgininglarda, «Hawa ətə oquq bolidu» dəysilər. ³ wə ətigəndə: «Bügün boran qıkidu, qünki asmanın rənggi kizil həm tutuq», dəysilər. Asman rənggi-royini pərk etələysilər-yu, lekin bu zamanda yüz beriwatқан alamətlərni pərk etəlməysilər! ⁴ Rəzil həm zinahor bu dəwr «məjzilik bir alamət»ning kəristilixini istəp yüridu. Birəq bu *dəwrdikilərgə* «Yunus pəyoqəmbərdə kərülgən məjzilik alamət»din baxқа heqқandəq məjzilik alamət kərsitilməydu. Andin u ularni taxlap qıqip kətti. □ ■

«Eqitқu» boləjan ezitқu təlimdin həoxyar bolux

Mar: 8:14-21

⁵ Muhlisiri *dengizning* u ketioqa ətkinidə, nan eliwelixonu untuoqanidi.

⁶ Əysa ularoqa:

— Həoxyar bolunglar, Pərisiyələr bilən Saduqiylarning eqitқusidin ehtiyat қilinglar, — dedi. ■

⁷ *Muhlislar əzara mullahizilixip:*

— Nan əkəlmigənlikimiz üqün buni dəwatsa kerək, — deyixti.

⁸ Əysa ularning nemə *deyixiwatқanliқini* bilip mundəq dedi:

— Əy ixənqi ajizlar! Nemə üqün nan əkəlmigənlikinglar toqrisida mullahizə қilisilər? ⁹ Tehiqə qüxənmidinglarmu? Bəx nan bilən bəx ming kixining *toyoқuzuloqanliқi*, қanqə sewət ozuq yoiwəloqanliқinglar esinglardin қiktimu? ■ ¹⁰ Yəttə nan bilən tət ming kixining *toyoқuzuloqanliқi*, yənə қanqə qong sewət ozuq yoiwəloqanliқinglarmu esinglardin қiktimu? ■ ¹¹ Silər қandəqmu mening silərgə: «Pərisiyələr bilən Saduqiylarning eqitқusidin ehtiyat қilinglar» deginimning nan toqruqluқ əməslikini qüxənməysilər?

¹² Muhlislar xundila uning nandiki eqitқudin əməs, bəlkə Pərisiyələr bilən Saduqiylarning təlimidin ehtiyat қilixni eytқanliқini qüxinip yətti.

Petrusning əysani Məsih dəp tonuxi

Mar: 8:27-30; Luқа 9:18-21

¹³ Əysa Kəysəriyə-Filippi rayoniəqa kəlginidə, u muhlisiridin:

Кixilər mən İnsan'ooqlini kim dəp bilidikən? — dəp soridi. ■

¹⁴ Muhlisiri:

— Bəzilər seni qəməldürgüqi Yəhya, bəzilər İlyas *pəyoqəmbər* wə yənə bəzilər Yərəmiya yaki baxқа pəyoqəmbərlərdin biri dəp bilidikən, — dəp jawab bərdi. ■

¹⁵ U ulardin:

— Əmdi silərqə? Silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

¹⁶ Simon Petrus:

— Sən Məsih, mənggüluқ həyat Hudaning Ooqli ikənsən, — dəp jawab bərdi. □ ■

¹⁷ Əysa uningəqa:

■ **16:2** Luқа 12:54. □ **16:4** «Yunus pəyoqəmbərdə kərülgən məjzilik alamət» — 12:39-40-ayətlərgə қaralsun. «Bu zamanda yüz beriwatқан alamətlər» toqrisida «қoxumqə sez»iminzimu kəring. ■ **16:4** Yun. 2:1; Mat. 12:39; Luқа 11:29. ■ **16:6** Mar. 8:15; Luқа 12:1. ■ **16:9** Mat. 14:17; Mar. 6:38; Luқа 9:13; Yh. 6:9. ■ **16:10** Mat. 15:34. ■ **16:13** Mar. 8:27; Luқа 9:18. ■ **16:14** Mat. 14:2. □ **16:16** «... Mənggüluқ həyat Hudaning ooqli» — grek tilida «tirik Hudaning Ooqli». «Tirik Huda» deqən ibarə Hudani həyat, «ölük but əməs», həқikiy Huda dəp təkitleydu. ■ **16:16** Yh. 6:69.

— Bəhtliksən, i Yunus oʻqli Simon! Buni sanga ayan qilouqchi heq etkan igisi əməs, bəlki ərxtiki Atamdur. □ ■ 18 Mən sanga xuni eytayki, sən bolsang Petrusdursən. Mən jamaitimni bu uyultax üstigə kurimən. Uning üstidin təhtisaraning dərwezilirimu oqalib keləlməydu. □ ■ 19 Ərx padixahlığining aqquqlirini sanga tapxurimən; sən yər yüzidə nemini baqlisang ərxtimu baqlanğan bolidu, sən yər yüzidə nemini koyup bərsəng, ərxtimu koyup berilgən bolidu, — dedi. □ ■

20 Bu sözləni eytip bolup, u muhlisliroqə əzining Məsih ikənlikini heqkimgə tinmasliqni tapilidi.

Əysaning ölüp tirilidioqanliqini aldin eytixi
Mar. 8:31-9:1; Luqa 9:22-27

21 Xu waqittin baxlap, Əysa muhlisliroqə əzining Yerusalemoqə ketixi, aqsakallar, bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri tərpidin kəp azab-oqubət tartixi, ɵltürɵlɵxi muqərrər boləqanliqini, xundaqla ɵqinqi kɵni tirildɵrɵlidiəqanliqini ayan kilixkə baxlidi. ■

22 Xuning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləp:

— Ya Rəb, sanga rəħim kilinoqay! Bexingoqə bundak ixlər kət'iy qɵxməydu! — dedi.

23 Lekin u burulup Petruskə qarap:

— Arkəmoqə ɵt, Xəytan! Sən mənə putlikaxəngsən, sening oyliəqanliring Hudaning ixliri əməs, insanning ixliridur, — dedi. □ ■

24 Andin Əysa muhlisliroqə mundaq dedi:

Kimdəkim mənə əgixixni halisa, əzidin waz keqip, əzining krestini kɵtɵrɵp mənə əgəxsun! □ ■ 25 Qɵnki ɵz jenini kutkuzmaqchi boləqan kixi qəqum jenidin məħrum bolidu, lekin mən ɵqun ɵz jenidin məħrum boləqan kixi uningəqə erixidu. □ ■

□ 16:17 «... Yunus oʻqli Simon!» — grek tilida «... Simon bar-ionah» («Yunusning oʻqli»). Bu Yunus Təwratdagi pəyğəmbər Yunus əməs; lekin kizik bir ix xuki, Petrus wə Yunus pəyğəmbərnin kəp ortaq yərliri bar. ■ 16:17 Mat. 11:25. □ 16:18 «Sən bolsang Petrusdursən. Mən jamaitimni bu uyultax üstigə kurimən....» — «Petrusning manisi «tax» bolup, u «jamaətnin uli» əməs. Jamaətnin uli bolsa Əysa eytkən «uyultax» bolup, u yaki ɵzini yaki ɵzigə baqlanğan iman-etikadini kərsitidu. «1Pet.» 2:4-9ni wə «koxumqə səz»imizni kəring. «təhtisaraning dərweziliri» — bəlkim kəqmə mənidi bolup, «ɵlɵmning kɵqi», «jin-xəytanlarning kɵqliri»ni kərsitixi mumkin. ■ 16:18 Zəb. 118:22; Yəx. 28:16; 33:20; Yħ. 1:43; 1Kor. 3:11. □ 16:19 «Ərx padixahlığining aqquqlirini sanga tapxurimən; sən yər yüzidə nemini baqlisang ərxtimu baqlanğan bolidu,...» — bu muħim səz toqruluk «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 16:19 Mat. 18:18; Yħ. 20:22. ■ 16:21 Mat. 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. □ 16:23 «Arkəmoqə ɵt, Xəytan!...» — Məsih bu ayəttə «Xəytan» degən bu səzini birinqidin «dɵxmən» degən mənidi ixlitip, ɵzining dɵxmini bolup kaləqan Petruskə eytidu. Ikkinqidin, Xəytan ɵzi Petrus arķilik Əysaqə putlikaxəng bolmaqchi idi. ■ 16:23 2Sam. 19:22. □ 16:24 «kimdəkim mənə əgixixni halisa, əzidin waz keqip, əzining krestini kɵtɵrɵp mənə əgəxsun!» — 10:38ni, xundaqla uningdiki izəħatnimu kəring. ■ 16:24 Mat. 10:38; Mar. 8:34; Luqa 9:23; 14:27. □ 16:25 «Qɵnki ɵz jenini kutkuzmaqchi boləqan kixi qəqum jenidin məħrum bolidu, lekin mən ɵqun ɵz jenidin məħrum boləqan kixi uningəqə erixidu» — grek tilida «jan» wə «ħayat» birlə səz bilən ipadilini. «Əz jeni» muxu yərdə pəqət adəmnin ħayatinila əməs, bəlki barlik etikadi boləqanlarəqə muyəssər kilinəqan mənggɵlɵk roħiy bəħtni wə mirasini kərsitidu. ■ 16:25 Mat. 10:39; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33; Yħ. 12:25.

26 Qünki bir adəm pütün dunyaoğa igə bolup jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?! U nemisini jenioğa tegixsun?! □ ■ 27 Qünki İnsan'ooqli Atisining xan-xəripi iqidə pərixtiliri bilən kelix aldda turidu; wə u həmmə adəmning öz əməllirigə tuxluk jawab kayturidu.■

28 Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən İnsan'ooqlining öz padixahlığı bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur.□ ■

17

Əysaning julalıqta kərinüxi

Mar. 9:2-13; Luğa 9:28-36

1 Wə altə kündin keyin, Əysa Petrus, Yaqup wə Yaqupning inisi Yuħannani ayrip elip, egiz bir taoşka çiqti.■ 2 U yərdə uning siyakı ularning kəz aldidila əzgürüp, yüzi kuyaxtək parlidi, kiyimliri nurdək ap'ak bolup çaknidi. 3 Wə mana, *muhlislaroğa* Musa wə Ilyas *payoqəmbərlər* uning bilən səzlixiwatқан halda kəruindi. 4 Xuning bilən Petrus Əysaoğa: — I Rəb, bu yərdə boləjinimiz nemidegən yahxi! Halisang, birini sanga, birini Musaoğa, yənə birini Ilyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli! — dedi.□

5 Uning gepi tügiməyla, mana nurluk bir bulut ularni kapliwaldi. Mana, buluttin: «Bu Mening səyümlük Ooqlumdur, Mən uningdin hursənmən. Uningoğa kulak selinglar!» degən awaz anglandi.■

6 Muhlislar buni anglap əzlrini yərgə taxlap düm yetip wəhimigə çuxti.

7 Biraç Əysa kelip, ularoğa qolini təgküzüp:

Çopunglar, qorkmanglar, — dedi. 8 Ular bexini kətürüp qariwidi, Əysadin baxka heçkimni kərmidi.

9 Taoşdin çuxüwetip, Əysa ularoğa:

— İnsan'ooqli ölümədin tirildürülmigüçə, bu alamət kərinüxnini heçkimgə eytmanglar; — dəp tapilidi.■

10 Andin muhlisliri uningdin:

□ 16:26 «Qünki bir adəm pütün dunyaoğa igə bolup jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?! U nemisini jenioğa tegixsun?!» — yukirikı izahatta eytiləndək, «öz jeni» muxu yərdə pəkət adəmning həyatınila əməs, bəlki barlıq etiçadçı boləqanlaroğa muyəssar kılinoqan mənggümlük rohiy bəhtni wə mirasini kərsitidu, əlwəttə. ■ 16:26 Zəb. 49:6-12; Mar. 8:37; Luğa 9:25. ■ 16:27 Ayup 34:11; Zəb. 62:12; Mat. 24:30; 25:31; 26:64; Rim. 2:6. □ 16:28 «Bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun...» — «ölümning təmini tetix» grek tilida «ölümni tetix» dəp ipadilinidu. «bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən İnsan'ooqlining öz padixahlığı bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur» — bizningqə 16:28-ayəttiki səzning muhim mənisi 17-babta təswirləngən karamət ixlarni kərsitidu. Baxka alimlar u: (1) Əysa əltürülgəndin keyin muhlisliroğa kayta kərinüxi bilən; (2) Muçəddəs Rohning kelixi bilən; (3) Məsiħning xəripi jamaəttə ayan kılınixi bilən; (4) Əysaning dunyaoğa kaytip kelixi bilən əməlgə axuruldi, dəp qaraydu. Yukirikı (1)-, (2)-, (3)-pikir səl orunluk boləqini bilən, ləkin Əysaning «bu yərdə turoqanlarning arisidin... kəridioqanlar bar» deginidin qarioqanda, **bəzi** rosullar bu ixni kəridu, xunga muhim əməlgə axuruluxi 17-babtiki «Əysaning julalıqta kərinüxi» degən ixtur, dəp qaraymiz. ■ 16:28 Mar. 9:1; Luğa 9:27. ■ 17:1 Mar. 9:2; Luğa 9:28; 2Pet. 1:17. □ 17:4 «Halisang, ... bu yərgə üq kəpə yasayli!» — yaki «halisang, ... bu yərgə üq kəpə yasay!»). Bu səz wə pütün wəqə toqurluk yənə «koxumqə səz»imizni kəruing. ■ 17:5 Qan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; 9:35; Ros. 3:22; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. ■ 17:9 Mar. 9:9; Luğa 9:36.

— Təvrat ustazliri nemə üqün: «Ilyas *pəyoğəmbər Məsih kelixtin* awwal kaytip kelixi kerək» deyixidu? — dəp soraxti.■

¹¹ U ularoşa jawabən:

— Ilyas *pəyoğəmbər* dərwəkə *Məsihtin* awwal kelidu, həmmə ixni ornioşa kəltüridu. □ ¹² Əmma mən silərgə xuni eytip koyayki, ilyas allıqəşən kəldi, ləkin kixilər uni tonumidi, bəlki unioğə haliqəşənə muamilə kildi. Xuningoşa ohxax, İnsan'ooqlimu ularning qollirida azab qəqix aldida turidu, — dedi. ¹³ Xu qəşda muhlislar uning qəməldürgüqi Yəhya toşrisida sözləwatkanlıqini quxəndi.

Jin qarplaxkan balining azad kılınixi

Mar. 9:14-29; Luğa 9:37-43

¹⁴ Ular halayikning yenioşa barəşinida, bir kixi uning aldioşa kelip, tizlinip:■

¹⁵ Rəb, ooqluməşa iqingni aşritkəşən! Qünki uning tutqaklık kesili bar boləqəşə, zor azab qəkiwatidu; qünki u daim otning yaki suning iqigə quxüp ketidu. □ ¹⁶ Uni muhlislingoşa elip kəlgənidim, saqaytalmidi, — dedi.

¹⁷ Əysa jawabən: — Əy etikədsiz wə tətür dəwr, silər bilən qəşənioqə turay?! Mən silərgə yənə qəşənioqə səwr kıləy? — Balini aldimoşa elip kelinglar — dedi.

¹⁸ Xuning bilən Əysa *jinoşa* tənbiş beriwidi, jin balidin qıqıp kətti, balimu xuan saqaydi.

¹⁹ Keyin, Əysa ayrim qəşəşanda, muhlislar uning yenioşa kelip: — Biz nemə üqün jinni qəşliwetəlmidik? — dəp soraxti.■

²⁰ U ularoşa: — İxənqinglar bolmioşanlıqı üqün. Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, silərdə kiqa urukidək zərriqə ixənq bolsila, silər awu taqqa: «Bu yərdin u yərgə kəq» desənglar, kəqidu; xundakla silərgə mumkin bolmaydioşan heq ix bolmaydu. ■ ²¹ Birək, bundək jinlarni dua kılax wə roza tutux bilən bolmisa həydidigili bolmaydu — dedi.□

Əysaning yənə əlüxi wə tirilixi toşruluk eytixi

Mar. 9:30-32; Luğa 9:43-45

²² Ular Galiliyə əlkisidə aylinip yürginidə, Əysa ularoşa:

— İnsan'ooqli *satkunluktin* insanlarning qəşioşa tapxurulidu; ■ ²³ ular uni əltüridu, ləkin üqinçi küni u tirilidu, — dedi. Buni anglap muhlislar eoşir qəş-kəyoşoşa qəşüp kətti.

İbadəthana beji tapxurux məsilisi

²⁴ Andin ular Kəpərnəhum xəhəriqə kəlginidə, *ibadəthana* «ikki drakma» *bejini* yioşquqilar Petrusning yenioşa kelip:

■ **17:10** Mal. 3:23; Mat. 11:14; Mar. 9:11. □ **17:11** «Ilyas *pəyoğəmbər dərwəkə Məsihtin* awwal kelidu, həmmə ixni ornioşa kəltüridu» — «Ilyasning awwal kelixi» wə uning «həmmini ornioşa kəltürüxi»ni kəşətəkən bəxarət wə bəxə təpsilatlıri Təvrat, «Mal.» 4:5-6də hatirilidü.

■ **17:14** Mar. 9:16; Luğa 9:37. □ **17:15** «*tutqaklık kesili*» — grek tilida «ay (xari) tərpidin uruloşən» degən səz bilən ipadilidü. ■ **17:19** Mar. 9:28. ■ **17:20** Mat. 21:21; Luğa 17:6. □ **17:21** «*Birək, bundək jinlarni dua kılax wə roza tutux bilən bolmisa həydidigili bolmaydu*» — bu ayət bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. ■ **17:22** Mat. 16:21; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22,44; 18:31.

— Ustazinglar «ikki draġma»ni töləmdü? — dəp soridi.□

²⁵ Töləydu, — dedi Petrus.

Lekin u öygə kirgixigila, tehi bir nemə deməstila Əysa uningdin:

— Simon, seninggə bu dunyadiki padixahlar kimlərdin baj alidu? Əz pərzəntliridinmu, yaki yatlardinmu, — dəp soridi.■

²⁶ Petrus uningoja:

Yatlardin, — dewidi, Əysa uningoja:

— Undakta, pərzəntlər *bajdin* haliy bolidu. ²⁷ Birak *baj yioġkuqilaroġa* putlikaxang bolmaslikimiz üqün, dengizoġa berip karmakni taxla. Tutkan birinġi belikni elip, aqzini aqsang, tət draġmilik bir tənggə pul qikidu. Uni elip mən wə sən ikkimizning *beji* üqün ularoġa bər, — dedi.□

18

Ərx padixahlikida kim əng uluoġ?

Mar: 9:33-37; Luġa 9:46-48

¹ Bu qaġda, muhlislar Əysaning yenioġa kelip:

Ərx padixahlikida kim əng uluoġ? — dəp soridi.■

² Əysa yenioġa kicik bir balini qakirip, uni otturida turuquzup, mundak dedi:

³ — Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, əz yolunglardin yenip, kicik balilərdək səbiy bolmisanglar, ərx padixahlikioġa hərgiz kirəlməysilər.■

⁴ Əmdi kim özini bu kicik balidək kicik peil tutsa, u ərx padixahlikida əng uluoġ bolidu.□ ■ ⁵ Bundak kicik bir balini mening namimda qəbul qilsa, u meni qəbul qiləjan bolidu.■ ⁶ Lekin manga etiqad qiləjan bundak kiciklərdin birini *gunahġa* putlaxturoġan hərəkəndək adəmnə, u boynioġa yooġan tügəmnə texi esiləjan həlda dengizning tegigə qəktürüwetilginə əwzəl bolatti.■ ⁷ İnsanni *gunahġa* putlaxturidioġan ixlar tüpəylidin bu dunyadikilərnəng həlioġa way! Putlaxturidioġan ixlar muġərrər bolidu; lekin xu putlaxturoġuqi adəmnəng həlioġa way!□ ■

□ **17:24** «... *ibadəthana «ikki draġma» bejini yioġkuqilar Petrusning yenioġa kelip...*» — «ibadəthana beji» muxu yərdə grek tilida «didraġma» (ikki «draġma» pul) deyilidu. «Didraġma» əsli birhəl tənggə bolup, Musa pəyoġəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə İsraildiki hər ər kixi hər yilda ibadəthanəning ixliri üqün «yerim xəkəl» (bir didraġma) tapxurux kerək idi. «Mis.» 30:13-16ni kəring. ■ **17:25** Mat. 22:21; Rim. 13:7. □ **17:27** «*Birak baj yioġkuqilaroġa putlikaxang bolmaslikimiz üqün...*» — Əysa wə Petrus ikkisi «padixahning pərzənti» bolup, Hudaning ibadəthanisioġa baj töləxtin haliy idi. Lekin baj yioġkuqilar buni quxənmiġəqkə, ular telimisə, bəlkim «Bu Əysa təkwardar əməs ikən, Məsih bolalmaydu» dəp qəlixi, xundakla ular Əysaoġa etiqad baqlap, nijatka erixix pursitidin məhrum boluxi mumkin. «**tət draġmilik bir tənggə pul qikidu**» — «tət draġma tənggə» (grek tilida «stater») — 24-ayəttiki izahət oġurmənlərnəng yadida bolsa kərələyduki, bu pul Əysa wə Petrusning bajni təlixi üqün dəl kerəklik pul idi. ■ **18:1** Mar. 9:34; Luġa 9:46; 22:24. ■ **18:3** Mat. 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □ **18:4** «**Əmdi kim özini bu kicik balidək kicik peil tutsa, u ərx padixahlikida əng uluoġ bolidu**» — «kicik balilar» adətə qəngqilik qilmaydu wə özini bilərmən kilip kərsətməydu wə bəlkim həmmidin muġim atisining səzigə xərtsiz ixinidu. ■ **18:4** 1Pet. 5:6. ■ **18:5** Mar. 9:37; Luġa 9:48; Yġ. 13:20. ■ **18:6** Mar. 9:42; Luġa 17:2. □ **18:7** «**İnsanni gunahġa putlaxturidioġan ixlar tüpəylidin bu dunyadikilərnəng həlioġa way! Putlaxturidioġan ixlar muġərrər bolidu; lekin xu putlaxturoġuqi adəmnəng həlioġa way!**» — bu muġim ayət üstidə «qoxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. ■ **18:7** Mat. 26:24; Ros. 2:23; 4:27,28; 1Kor. 11:19.

⁸ Əgər əmdı kəlung yaki putung seni gunahka putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qünki ikki kəlung yaki ikki putung bar həlda dozahtiki otka taxlanəningdin kərə, qolək yaki tokur həlda həyatlıkka kirgining əwzəldur. ■

⁹ Əgər kəzüng seni gunahka putlaxtursa, uni oyup əzüngdin neri taxliwət. İkki kəzüng bar həlda dozahtiki otka taxlanəningdin kərə, birlə kəzüng bilən bolsimu həyatlıkka kirgining əwzəldur.

Azojan koy toqrisidiki təmsil

¹⁰ — Bu səbiy kiqiklərninğ həqbirigimu səl kəraxtin həzi bolunqlar. Qünki xuni silərgə eytayki, ularning ərxतिकi pərixtiliri ərxतिकi Atamning jamalini hərdaim kərüp turidu. ■ ¹¹ Qünki İnsan'ooqli həlakətke azoqanlarni kutkuzoqli kəldi. □ ■

¹² Kəndək kəraysilər? Birawning yüz tuyək koyi bolup, uningdin biri ezip toptin qüxüp kəlsa, u tokşan tokkuz koyi taqlarəja koyup koyup, həliki azoqan koyini izdəydiəu? ■ ¹³ Wə əgər uni tepiwəlsa, mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, u koy üqün boləjan huxalliki azmioqan tokşan tokkuziningkidin zor bolidu. ¹⁴ Xuningəja ohxax, bu səbiy kiqiklərninğ hərəkəndikining həlakətke ezip kəlixə ərxतिकi Atanglarning iradisi əməstur.

Gunah ötküzgən kərindəxka boləjan muamila *Luka 17:3*

¹⁵ — Əmdı əgər kərindəxing sanga ziyan selip gunah kilsə, uning yenioqə berip ikkinglar həliy qəoqda səwənlikini kərsitip koy. Kərindəxing səzüngni anglisə, uni *ezixtin* kəyturuwaləjan bolisən. ■ ¹⁶ Ləkin anglimisə, yənə bir-ikki *guwahqini* elip, uning yenioqə barəjin. Xundək kəlip, həmmə ix ikki-üq guwahqining səzi bilən kəlinsun. □ ■ ¹⁷ Ləkin əgər *kərindəxing* ularning səzigimu kulək salmisə, əhwalni jamaətke yətküzüp eytkin. Əgər u jamaəttikilərgə kulək salmisə, uni yat əllik yaki bajgir kətarida kərunqlar. □ ■

¹⁸ Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, silər yər yüzidə nemini baqlisanglar, ərxtimu xu baqlənoqan bolidu wə silər yər yüzidə nemini koyup bərsənglar, ərxtimu koyup berilgən bolidu. □ ■

■ **18:8** Kən. 13:7; Mat. 5:29,30; Mar. 9:43. ■ **18:10** Zəb. 34:7; Luka 15:3-7 □ **18:11** «Qünki İnsan'ooqli həlakətke azoqanlarni kutkuzoqli kəldi» — bu ayət bəzi kona kəqürmilərdə tepilməydu. ■ **18:11** Luka 19:10. ■ **18:12** Luka 15:3. ■ **18:15** Law. 19:17; Pənd. 17:10; Luka 17:3; Yək. 5:19. □ **18:16** «həmmə ix ikki-üq guwahqining səzi bilən kəlinsun» — bu səz «Kən.» 19:15din nəkil kəltürülgən. ■ **18:16** Qəl. 35:30; Kən. 17:6; 19:15; Yh. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28. □ **18:17** «Əgər u jamaəttikilərgə kulək salmisə, uni yat əllik yaki bajgir kətarida kərunqlar» — xu qəoqda «yat əllik»lərninğ kəpinqisi butpərəs idi. «Bajgir»lar (Rim imperiyəsi üqün həlktin baj alidiəjan Yəhudiyələr) bolsa «Rim imperiyəgə setilip kətkən hainlar» dəp «iplas adəmlər»ning kətarida kərilətti. ■ **18:17** 1Kor. 5:9; 2Tes. 3:14. □ **18:18** «silər yər yüzidə nemini baqlisanglar, ərxtimu xu baqlənoqan bolidu wə silər yər yüzidə nemini koyup bərsənglar, ərxtimu koyup berilgən bolidu» — bu səz 16:19-ayəttikigə ohxax, birək axu yərdə yəloquz Petruska eytiləjan. Biz əysəning muxu səzlidirə eytiləjan həkək pəkət rosullarəqila əməs, bəlki pütkül jamaətkə təwədur. əysə tapxurəjan bu həkək; (1) jamaəttiki dualarda aləhidə tiləx həkəkini; (2) jamaət tərtpi boyiqə, gunah sadir kəlip, əmma towa kəliməjan əzalarni qəkləx, jamaəttin qəkirix yaki ularəja tərbiyə berix həkəkini kərsitidu, dəp ixininəz (17-ayət wə 19-20-ayətni, «1Kor.» 5:1-5, «2Kor.» 2:5-11ni kərunğ). ■ **18:18** Mat. 16:19; Yh. 20:23.

¹⁹ Mən yənə xuni silərgə bərhək eytip qoyayki, yər yüzidə aranglardin ikkisi əzliri tiligən bir ix toqruluk kəlbi bir bolup hərəkəndə nərsini tiləp dua kilsa, ərxniki Atam ularning tilikini ijabət kilidu. ²⁰ Qünki ikki yaki üçqaylən mening namim bilən kəyərdə yiqiləjan bolsa, mən xu yərdə ularning arisida bolimən. □ ■

Xəpkət kərgüqi xəpkətlik boluxi kerək

²¹ Andin Petrus uning aldiəja kelip:

— I Rəb, kərindiximning mənə ziyan selip ötküzgən qanqə kətimlik gunahini kəqürüxüm kerək? Yəttə kətimmu? — dedi. ■

²² Əysa uningəja mundak dedi:

— Mən sanga xuni eytip qoyayki, yəttə kətim əməs, yətmix həssə yəttə kətim! □ ■ ²³ Ərx padixahlıki qakarlıri bilən hesab-kitab kilməkqi boləjan bir padixahqa ohxaydu. ²⁴ Hesab-kitabni baxlıəjanida, uningəja on ming talant pul kərzdar boləjan bir qakar kəltürüləptu. □ ²⁵ Qakarning teliğüdək heqnersisi bolmiəraqqa, hojisi qakarning əzini, hotun bala-qakisi wə bar-yoqini setip, kərzini tələxini buyruptu. ■ ²⁶ Xunga qakar uning aldidə yərgə yikilip bax urup: «Hojam, mənə kəngqilik kiləqayla, mən pütün kərzimni qokum tələymən» dəp yalwuruptu. ²⁷ Qakarning hojisi uningəja iq əqrifip, uni kəyup berip, kərzini kəqürüm kiləptu.

²⁸ Lekin qakar u yərdin qikiq, əzigə yüz dinar kərzdar boləjan yənə bir qakar buradirini uqritiptu. Uni tutuwelip, boynini boəqur turup: «Kərzni tələ!» dəptu. □ ²⁹ Buning bilən bu qakar buradiri yərgə yikilip uningdin: «Mənə kəngqilik kil, kərzni qokum kəyturimən» dəp yalwuruptu. ³⁰ Lekin u unimaptu wə: «Pütün kərzni təlimigüqə zindanda yatisən» dəp uni zindanoəja taxlitiptu. ³¹ Bundak ixning yüz bərgənlikini kərgən baxqa qakarlar intayin azablinip hojisining aldiəja berip, əhwalni baxtin-ahir səzləp beriptu.

³² Buning bilən hojisi heliki qakarni qakirtip: «Əy rəzil qakar! Mənə yelinoəjanliqning üçün xunqə kəp kərzingning həmmisini kəqürdüm. ³³ Mən sanga iq əqrifkinimdək, sənmə qakar buradiringgə iq əqrifixingəja toəra kəlməmdu?!» dəptu. ³⁴ Buning bilən hojisi oəzəpliniq uni pütün kərzini tələp boləjuqə adəm kiynoəjuqi gundipaylarning qolida turuxqa tapxurup beriptu. □

³⁵ Xuningəja ohxax, əgər hər biringlar öz kərindaxliringlarni qin dilinglardin kəqürmisənglar, ərxniki Atammu silərgə ohxax muamilə kilidu. ■

□ **18:20** «*ikkisi yaki üç adəm mening namim bilən kəyərdə yiqiləjan bolsa...*» — grek tilida «*ikkisi yaki üçqaylən adəm mening namimoəja kəyərdə yiqiləjan bolsa...*». ■ **18:20** Luqa 24:15,36. ■ **18:21** Luqa 17:4. □ **18:22** «*yəttə kətim əməs, yətmix həssə yəttə kətim!*» — yaki «*yəttə kətim əməs, yətmix yəttə kətim*». ■ **18:22** Mat. 6:14; Mar. 11:25; Kol. 3:13. □ **18:24** «*on ming talant pul*» — bir «*talant*» altun yaki kümüx tənggə az degəndə bir ixqining yillik həkkining 17 həssisi bolup, 10000 talant hazır ottura hesab bilən bəlkim ikki milyard (ming milyon) dollarqə bolidu. ■ **18:25** Mat. 5:25. □ **18:28** «*yüz dinar kərzdar*»

— xu waqitlarda «*bir dinar*» bir ixqining bir künlük həkki bolup, yüz tənggə bəlkim ottura hesab bilən 1300 dollarqə bolatti. □ **18:34** «*adəm kiynoəjuqi gundipaylar*» — muxu gundipaylarning adəttiki wəzipisi jinayətgining jinayitini sürüxtə kiliq üçün məhbuslarni kiynax idi. ■ **18:35** Mat. 6:14; Mar. 11:26; Yak. 2:13.

19

*Talak kilix toʻgʻrisida**Mar. 10:1-12*

¹ Xundak boldiki, Əysa bu soʻzlarni eytip bolqandin keyin, Galiliya elkisidin ayrilip, Yehudiya elkisining qat yerlirigə, yani Iordan deryasining u ketidiki yurtlarqə bardı. ² Top-top adəmlər uningqə əgixip kəlgən bolup, u ularni xu yərdila sakaytti.

³ Əmdi bəzi Pərisiylər uning yeniqə kelip uni qiltakqə qüxürux məksitidə uningdin:

— Bir adəmninğ hərəkəndə səwəbtin ayalini qoyuwetixi Təwrat qanunioqə uyoyunmu? — dəp soridi. ⁴

⁴ Xuning bilən u jawabən mundak dedi:

— *Təwrat*tin xuni oqumidnglarmu, muqəddəmdə insanlarni Yaratquci ularni «Ər wə ayal kilip yaratti» wə ⁵ «Xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip ikkisi bir tən bolidu». ⁶ Xundak ikən, ər-ayal əmdi ikki tən əməs, bəlkı bir tən bolidu. Xuning üqün, Huda qoxqanni insan ayrimisun. ⁷

⁷ Pərisiylər uningdin yənə:

— Undakta, Musa *pəyoqəmbər* nemə üqün *Təwrat qanunida* ər kixi əz ayalioqə talak hetini bərsila andin uni qoyuwetixkə bolidu, dəp buyruoqan? — dəp soraxti. ⁸

⁸ U ularqə: — Tax yürəklikinglardin Musa *pəyoqəmbər* ayalliringlarni talak kilixkə ruhsət kilqan; lekin ələmninğ baxlimida bundak əməs idi.

⁹ Əmdi xuni silərgə eytip qoyayki, ayalini buzukluqtin baxqə birər səwəb bilən talak kilip, baxqə birini əmrigə əloqan hərəkəndə kixi zina kilqan bolidu. ¹⁰

¹⁰ Muhlislar uningqə:

— Əgər ər bilən ayali otturisidiki əhwal xundak bolsa, undakta əylənməslik yahxi ikən, — dedi. ¹¹

¹¹ U ularqə:

— Bu səzni həmmila adəm əməs, pəkət nesip kilinoqanlarla qobul kilalaydu. ¹² Qünki anisining baliyatkusidin tuqma bəzi əqwatlar bar; wə insan tərpidin ahta kilinoqan bəzi əqwatlarmu bar; wə ərx padixahlıki üqün əzini əqwat kilqanlarmu bar. Bu səzni qobul kilalaydiqanlar qobul kilsun! — dedi. ^{19:1}

^{19:1} Mar. 10:1. ^{19:3} Mar. 10:2. ^{19:4} «xuni oqumidnglarmu,...?» — Bu Pərisiylər əng yahxi kəridioqan ibarilərninğ biri. ^{19:4} Yar. 1:17; 2:24; 5:2 ^{19:5} Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Əf. 5:31. ^{19:6} 1Kor. 7:10. ^{19:7} «Musa pəyoqəmbər nemə üqün

Təwrat qanunida ər kixi əz ayalioqə talak hetini bərsila andin uni qoyuwetixkə bolidu — əmryninğ toʻgʻrisi «Qan.» 24:1də tepilidu. ^{19:7} Qan. 24:1; Yər. 3:1. ^{19:9} «Izahat» — bezi kona kəqürümlərdə muxu yərdə «wə talak kilinoqan ayalni əmrigə əloqan kiximu zina kilqan bolidu» dəgən səzlər qoxuludi. 5:32ni kərüng. ^{19:9} Mat. 5:32; Mar. 10:11; Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. ^{19:10} «**undakta əylənməslik yahxi ikən**» — demək, muhlislarning oylıxiqə, talak kilix imkaniyiti bolmisa («qıxıx yoli bolmisa), əylinix intayin qorqunqluk ixtur. ^{19:11}

1Kor. 7:7,17. ^{19:12} «**anisining baliyatkusidin tuqma bəzi əqwatlar bar**» — «tuqma əqwatlar» bəlkim tuqma jinsiy iqtidari ajizlarni, ixqsız kixilərnı kərsitidu; «baxqilar tərpidin ahta kilinoqan» kona zamanlarda han-padixahlarning ordilirdila hərəmnı baxkurux hizmiti üqün piqiwetilgan adəmlərnı kərsitidu. «Ərxning padixahlıki üqün əz-əzini əqwat kilqanlar» bəlkim Hudaning hizmitidə kəprək waqıt bolay dəp əylinixtin waz kəqkənərnı kərsitidu.

Əysa wə kiçik balilar

Mar. 10:13-16; Luqa 18:15-17

¹³ Qolungni tægküzüp dua qiləysən dəp, bəzilər kiçik balilirini uning aldioğa elip kəldi. Birək muhlislar elip kəlgənlərni əyibliidi. ■ ¹⁴ Əmma Əysa:

— Balilar mening aldimoğa kəltürülsun, ularni tosmanglar. Qünki ərş padixahlıki dəl muxundaklaroğa təwədur, — dedi. □ ■ ¹⁵ Wə qollirini ularoğa təgküzgəndin keyin, u u yərdin ayrildi.

Puldarlar Hudaning padixahlıkiyoğa kirələmdü?

Mar. 10:17-31; Luqa 18:18-30

¹⁶ Mana, bir küni birsi uning aldioğa kelip:

— Ustaz, mən qandak yahxi ixni kılsam, mənggülik həyatka eriximən? — dəp soridi. ■

¹⁷ U uningyoğa:

— Nemixka məndin yaxilik toşrisida soraysən? «Yahxi boləuqılar» bolsa pəkət birila bar. Əmma həyatlıkka kirimən desəng, əmrlərgə əməl qil, — dedi.

¹⁸ Kaysi əmrlərgə dəysən? — dəp soridi u.

Əysa uningyoğa:

— «Kətillik qilma, zina qilma, oşrılık qilma, yaloğan guwahlik bərmə, ■ ¹⁹ ata-anangoğa hərmət qil wə qoxnangni özüngni səygəndək səy» — dedi. □ ■

²⁰ Yax yigit uningyoğa: — Bularning həmmisigə əməl kilip keliwatimən. Əmdi mənə yənə nemə kəm? — dedi.

²¹ Əysa uningyoğa:

— Əgər mukəmməl boluxni halisang, berip bar-yokungni setip, pulini kəmbəşəllərgə bərgin. Xuning bilən ərxtə həzinəng bolidu. Andin kelip mənə əgəşkin, — dedi. ■

²² Yigit muxu səzni anglap, kayoşuğa qəməp u yərdin ketip kəldi. Qünki uning mal-mülki nahayiti kəp idi. ²³ Əysa muhlisliroğa:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, baylarning ərş padixahlıkiyoğa kirixi təsliktila bolidu. ■ ²⁴ Wə yənə xuni silərgə eytayki, təgining yingnining kəzidin etüxi bay adəmning Hudaning padixahlıkiyoğa kirixidin asandur! — dedi.

²⁵ Muhlislar buni anglap intayin bək həyran boluxup:

— Undakta, kim nijatka erixələydu? — dəp soraxti.

²⁶ Əmma Əysa ularoğa qarap:

— Bu ix insan bilən wujudka qıxixi mumkin əməs, lekin Hudaşoğa nisbətən həmmə ix mumkin bolidu, — dedi. □ ■

■ **19:13** Mar. 10:13; Luqa 18:15. □ **19:14** «ərş padixahlıki dəl muxundaklaroğa təwədur»

— yaki «ərş padixahlıki dəl muxundaklardin tərkib tapkandır». ■ **19:14** Mat. 18:3; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. ■ **19:16** Mar. 10:17; Luqa 18:18. ■ **19:18** Mis. 20:12; Law. 19:18; Kan. 5:16-20; Rim. 13:9. □ **19:19** «kətillik qilma, zina qilma, oşrılık qilma, yaloğan guwahlik bərmə, ata-anangoğa hərmət qil wə qoxnangni özüngni səygəndək səy» —

(18-19-ayət) okurmənlər xuningyoğa dişkət kiləjan boluxi mumkinki, Əysa «on pərman» iqidiki Hudaşoğa munasiwətlik pərmanlarni yaki «(qoxnangning nərsilirini) tama qilma» dəgən pərmanni tiləşə aloşini yok. ■ **19:19** Law. 19:17; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Gal. 5:14; Yaş. 2:8. ■ **19:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 16:9; 1Tim. 6:19. ■ **19:23** Pənd. 11:28; Mar. 10:23; Luqa 18:24.

□ **19:26** «Hudaşoğa nisbətən həmmə ix mumkin bolidu» — grek tilida: «Huda bilən həmmə ix mumkin bolidu». ■ **19:26** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luqa 1:37; 18:27.

²⁷ Buning bilən Petrus uningöja:

— Mana, biz həmmidin waz keqip sanga əgəxtuk! Biz buning üçün nemigə eriximiz? — dəp soridi. ■

²⁸ Əysa ularöja mundak dedi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, aləmdiki həmmə kaytidin yengilanöjində, İnsan'ooli xanlıq təhtidə olturojan waqtida, manga əgəxkən silər on ikki təhtə olturup, Israillarning on ikki kəbilisigə həküm qikirisilər. ■ ²⁹ Mening namim dəp öylər, aka-uka, aqa-singil kərindaxliri, ata-anisi, ayali, baliliri yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlərninğ həmmisi ularöja yüz həssə artuk erixidu wə mənəgülük həyatka miras bolidu. □ ■

³⁰ Ləkin xu qəşda nuroqun aldida turojanlar arkioja ötidu, nuroqun arkida turojanlar aldioja ötidu. ■

20

Üzümzarlıktiki ixləmqilər

¹ — Qünki ərx padixahlıki bir yər igisigə ohxaydu. Igisi üzümzarlıkida ixləxkə adəmlərnəni yallax üçün tang səhərdə sirtka qikiptu. ² U ixləmqilər bilən künlüki üçün bir kümüx dinardin berixkə kelixip, ularni üzümzarlıqioja əwətiptu. □

³ Saət tokkuzlarda u yənə sirtka qikip, bazarda bikar turojan baxka kixilərnəni kərüptu. □ ⁴ Ularöja: «Silərmu üzümzarlıkımoja beringlar, həkqinglaröja tegixlikini berimən» — dəptu. ⁵ Ular üzümzarlıkka beriptu. Qüxtə wə saət üqtimu u yənə qikip yənə xundak kiliptu. □ ⁶ Ləkin *kəqkurun* saət bəxlərdə qikkanda u yərdə turojan yənə baxkılarnəni kərüp, ulardin: «Nemə üçün bu yərdə kün boyi bikar turisilər?» dəp soraptu. □ ⁷ Ular: «Bizni həqkim yallimidi» dəp jawab kayturuptu. U ularöja: «Undakta, silərmu üzümzarlıkımoja berip ixlənglar» — dəptu.

⁸ Kəq bolöjanda, üzümzarlık igisi öjojidarioja: «Ixləmqilərnəni qakirip, əng ahirida kəlgənlərdin baxlap əng awwal kəlgənlərgiqə həmmisining ix həkqingni bər» dəptu. ⁹ Awwal kəqkurun saət bəxtə ixka kəlgənlər kelip, hərbi bir kümüx dinardin eliptu. ¹⁰ Əng awwal yallap kəlgənlərninğ nəwiti kəlgəndə, ular: Tehimu kəp ix həkqi alimizöju, dəp oylixiptu; biraq ularmu bir kümüx dinardin eliptu. ¹¹ Ular ix həkqingni alojini bilən yər igisidin aqrinip: ¹² «Bu ahirda kəlgənlər pəkət bir saətlə ixlidi, biraq siz ularni kün boyi japalıq wə kattik issikni qəkkən bizlər bilən barawər hesablidinğizöju, dəp ojudurixiptu. ¹³ Ləkin *yər igisi* ularning

■ **19:27** Mat. 4:20; Mar. 10:28; Luğa 5:11; 18:28. ■ **19:28** Luğa 22:30. □ **19:29** «Mening namim dəp öylər, aka-uka, ... yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlər...» — grek tilida «mening namim üçün öylər, aka-uka... yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlər...». ■ **19:29** Qan. 33:9; Ayup 42:12. ■ **19:30** Mar. 10:31; Luğa 13:30. □ **20:2** «U ixləmqilər bilən künlüki üçün bir kümüx dinardin berixkə kelixip...» — «bir kümüx dinar» grek tilida «bir dinarius». □ **20:3** «Saət tokkuzlarda» — grekqə «künning üçinçi saiti» — yəni saət tokkuzni kersitidu. Yəhudiy həlki üçün «toluk kün» (24 saət) kəq saət altidə baxlinidu; kəqtə «jesək» ixlitilidu; ətigən saət altidin kəq saət altiqə «kündüz» deyilidu, kündüz on ikki saətkə bəlünidu (misalni Təwrat, «Yar.» 1:5in kərgili bolidu). □ **20:5** «Qüxtə wə saət üqtimu u yənə qikip yənə xundak kiliptu» — «qüxtə» — əyni sez boyiqə künning «altinçi saitidə» wə «saət üqtə» künning «tokkuzinçi saitidə» (qüxtin keyin saət üqlərdə) deyilidu. □ **20:6** «kəqkurun saət bəxlərdə» — grekqə «künning on birinçi saiti ətrapida», yəni qüxtin keyin saət bəxtə.

birigə jawab qayturup: «Buradər, sanga nahəklük kılöjnim yok! Sən bilən bir kümüx dinarəğa kelixmigənmiduk? ¹⁴ Həkkingni elip qaytip kətkin. Bu ahirda kəlgəngimü sanga ohxax bərgüm bar. ¹⁵ Əzümningkini əzüm bilgəngə ixlitix həküküm yokmu? Sehiy boləjanlikiməğa kəzüng kiziriwatamdu? ¹⁶ Xundak kılıp «Aldida turəjanlar arkiəğa ətidu, arkida turəjanlar aldioğa ətidu»; qünki qakirilojanlar kəp, əmma tallanojanlar az bolidu. □ ■

Əysa əliip tirilidojanlikini yanə aldin eytidu

Mar. 10:32-34; Luğa 18:31-34

¹⁷ Əysa Yerusaleməğa qikiwetip, yolda on ikki muhlisini bir qətkə tartip, ularəğa mundak dedi: □ ■

¹⁸ — Mana biz hazır Yerusaleməğa qikiwetim. İnsan'ooli bax kəhınlar wə Təwrat ustazlırioğa tapxurulidu. Ular uni əlümgə məhkum kılıdu ¹⁹ andin uni məshirə kılıp, kəmçilap wə krestləxkə yat əlliklərgə tapxuridu. Lekin u üqinqi küni qayta tirilidu. ■

Anining təlipi

Mar. 10:35-45

²⁰ Xu qaşda, Zəbədiyning oşullirining anisi ikki oşlini elip, Əysaning aldioğa kelip uningdin bir ixni tələp kılmaqçı bolup səjdə kildi. □ ■

²¹ Nemə təlipəng bar? — dəp soridi u.

Ayal uningəğa:

— Xuni əmr kıləyəsənki, sening padixahlığında bu ikki oşlumdin biri ong yeningda, biri sol yeningda oltursun, — dedi.

²² Əysa ularəğa jawabən: — Silər nemə tələp kiliwatkinglarni bilməywatisilər. Mən iqxkə təmxəlgən kədəhni iqələmsilər?

Iqələymiz, — deyixti ular. □ ■

²³ U ularəğa:

— Silər həkikətənmü mening kədəhimdin ortaq iqisilər. Biraq ong yaki sol yenimda olturux nesiwisi mening ihtiyarimda əməs, bəlki Atam kimlərgə təyyarlioğan bolsa, xularəğa nesip bolidu. ■ ²⁴ *Kəloğan* on muhlis buningdin həwər tapkanda, ikki kəridixidin hapa boldi. ²⁵ Lekin Əysa ularni yenioğa qakirip, mundak dedi:

— Silərgə məlumki, əllərdiki həkümranlar kəl astidikidikilər üstidin buyrukəwazlik kılıp həkimiyət yürgüzidu, wə ularning həkukdarliri ularni həjayınlarəğa idarə kılıdu. □ ■ ²⁶ Biraq siləning aranglarda xundak bolmisun; bəlki silərdin kim üstün boluxni halisa, siləning

□ **20:16** «qünki qakirilojanlar kəp, tallanojanlar az bolidu» — muxu səzlər bəzi kona kəqürmilərdə təpilmaydu. ■ **20:16** Mat. 19:30; 22:14; Mar. 10:31; Luğa 13:30. □ **20:17**

«Yerusaleməğa qikiwetip...» — «Yerusaleməğa berix» hərdaim «Yerusaleməğa qikiwetip...» dəp ipadilini. ■ **20:17** Mar. 10:32; Luğa 18:31; 24:7. ■ **20:19** Mat. 27:2; Luğa 23:1; Yh. 18:28,31; Ros. 3:23. □ **20:20** «Zəbədiyning oşulliri» — Əysa qakirioğan on ikki rosuldin ikki, yəni Yuhanna wə Yakup. 4:21 wə 10:2ni kərüng. «bir ixni tələp kılmaqçı bolup səjdə kildi» — yaki «bir ixni tələp kılmaqçı bolup tizlinip bax urdi». ■ **20:20** Mar. 10:35. □ **20:22** «Mən iqxkə təmxəlgən kədəhni iqələmsilər?» — bu ayəttiki «kədəh» degən sız, Əysaning tartidoğan azab-oqubiti wə kresttiki əlümini kəzda tutidu. ■ **20:22** Luğa 12: 49,50; Rim. 8:26. ■ **20:23** Mat. 25:34. □ **20:25** «əllərdiki həkümranlar kəl astidikidikilər üstidin buyrukəwazlik kılıp həkimiyət yürgüzidu» — «əllər» muxu yərdə «yat əllər», «Yəhüdiy əməslər»ni (yəni Hudadin qorqmaydioğan butpərəslərni) kərsitidu. ■ **20:25**

Mar. 10:42; Luğa 22:25.

hizmitinglarda bolsun; ■ 27 wə kim aranglardikilərnəng aldinkisi boluxni halisa, silərnəng kulunglar bolsun. ■ 28 Insan'ooqlimu dərwəxə xu yolda kəpçilik hizmitimdə bolsun deməy, bəlkə kəpçilikning hizmitidə bolay wə jenimni pida kilix bədiligə nuroşun adəmlərnəni hərlükkə erixtürəy dəp kəldi. □ ■

Əysaning ikki əmani saqaytixi

Mar. 10:46-52; Luqa 18:35-43

29 Ular Yeriho xəhəridin qikkənda, zor bir top adəmlər uningə əgixip mangdi. ■ 30 Wə mana, yöl boyida olturoşan ikki əma Əysaning u yərdin etüp ketiwatqinini anglap:

— İ Rəb, Dawutning ooqlı, bizgə rəhim kiləyşən, — dəp towlıdi.

31 Kəpçilik ularni «Ün qıkarmanqlar!» dəp əyiblıdi. Lekin, ular: — Ya Rəb, İ Dawutning ooqlı, bizgə rəhim kiləyşən! — dəp tehimu kəttik towlıdi.

32 Əysa kədimini tohtitip, ularni qakirip:

— Silər üqün nemə ix kilip bəriximni halisilər? — dəp soridi.

33 Ya Rəb, kəzlimiz eqilsun! — deyixti ular.

34 Əysa ularə iq aqiritip, kolini ularning kəzlırigə təgküziwidi, kəzlıri xuan əsligə kelip kəridioşan boldi; ular dərhəl uningə əgixip mangdi.

21

Əysaning Yerusalemoğa təntənilik kirixi

Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-38; Yh. 12:12-19

1 Ular Yerusalemoğa yekinlixip, Zəytun teşining etikidiki Bəyt-Faqi yezisioğa kəlginidə, Əysa ikki muhlisioğa munularni tapılap aldin əwətti: ■

2 — Silər udulunglardiki yezioğa beringlar. Barsanglarla, baqlaklık bir exək wə uning yenidiki bir təhəyni kərisilər. Ular ni yexip aldiməğa yetiləp kelinglar. 3 Əgər birsi silərgə bir nemə desə, «Rəbning bularəğa həjiti qüxti» dənglar, u dərhəl ularni koyup beridu.

4 Bu pütün wəxə pəyoşəmbər arkilik eytiləşan munu səzlərnəni əməlgə axurux üqün boldi: —

5 «Zion kizioğa eytinglar:

— Mana, Padixahing keliwatidu, Kəmtər-məmin bolup, minip bir exəkkə, Boyunturukluq exəkning təhiyigə, Keliwatidu yeningəğa sening». □ ■

6 Əmdi həliki ikki muhlis berip Əysaning tapilioşinidək kildi. 7 Exək bilən təhəyni yetiləp kelip, üstigə yepinqa-qapanlırnəni saldı wə u üstigə

■ 20:26 1Pet. 5:3. ■ 20:27 Mat. 23:11; Mar. 9:35; 10:43. □ 20:28 «... jenimni pida kilix bədiligə nuroşun adəmlərnəni hərlükkə erixtürəy» — nemidin «hərlük»kə erixidu? — gunahın boləşan hərlük. ■ 20:28 Luqa 22:27; Yh. 13:14; Əf. 1:7; Fil. 2:7; 1Tim. 2:6; 1Pet. 1:19 ■ 20:29 Mar. 10:46; Luqa 18:35. ■ 21:1 Mar. 11:1; Luqa 19:29. □ 21:5 «Zion kizioğa eytinglar: — Mana, Padixahing keliwatidu, kəmtər-məmin bolup, minip bir exəkkə, boyunturukluq exəkning təhiyigə, keliwatidu yeningəğa sening» — bexarət «Zək.» 9:9din elinəşan. «Zion» — Yerusalem jaylaxqan təşni kərsitidu. ■ 21:5 1Pad. 1:38-40; Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Yh. 12:15.

mindī. □ ■ 8 Əmdi top-top kixilər yepinqa-qapanlirini yoloğa payandaz kılıp saldı; yənə bir qismi dərəh xahlirini kesip yoloğa yayattı. 9 Aldida mangoğan wə kəynidin əğəxkən top-top halayik: —

«Dawutning oqlıoğa həsanna boləy!
Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun!
Ərxialada təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — dəp warkirixatti. □ ■

10 U Yerusalemoğa kirgəndə, pütkül xəhər lərzigə kəldi. Kixilər:
— Bu zadi kimdu? — deyixətti.

11 Halayik:
— Bu Galiliyə əlkisidiki Nasarətlik pəyoğəmbər Əysa, dəp jawab berixətti.

Əysaning ibadəthanini soda-setiktin tazlixı
Mar. 11:15-19; Luğa 19:45-48; Yh. 2:13-22

12 Əmdi Əysa ibadəthana həyllirioğa kirip, u yərdə elim-setim kiliwatkanlarning həmmisini həydəp qıqardı. Pul tegixküqilərnin xirəlini wə pahtək-kəptər satquqılarning orunduklirini örüp, □ ■ 13 ularoğa:

— *Mukəddəs yazmilarda Hudaning:* «Mening öyüm dua-tilawəthana dəp atilidu» degən sözi pütülgən; lekin silər uni bulangqılarning uwisioğa aylanduruwapsilər! — dedi. □ ■

14 Ibadəthana həyllirida boləanda qarışu wə tokurlar uning aldioğa kəldi, u ularni saqaytti. 15 Ləkin bax kaħinlar bilən Təwrat ustazliri uning yaratqan möjizilirini kərüp wə balilarning ibadəthanida: «Dawutning oqlıoğa həsanna-təxəkkürlər boləy!» dəp towliqinini anglap qəzəpləndi. ■

16 Ular uningə:
— Bu balilarning nemə dəwatqanliqini anglawatamsən? — dəp soridi.

□ 21:7 «... üstigə yepinqa-qapanlirini saldı» — demək, egiri yox idi. ■ 21:7 2Pad. 9:13; Yh. 12:14. □ 21:9 «Dawutning oqlıoğa həsanna boləy! Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun! Ərxialada təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — bu sözlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinöjan. «Həsanna» degən söz «Kutkuzoqaysən, i Pərwərdigar» degən mənida. İnjl dəwrigə kəlgəndə «Hudağa təxəkkür-həmdusana» degən mənidimu boləjan. «Zəbur» 118-küyidiki izahatlamınu kərüng. ■ 21:9 Zəb. 118:25-26 □ 21:12 «Əmdi Əysa ibadəthana həyllirioğa kirip...» — ibadəthana — əyni qaoqda, Yəhudiylarning nuroqun ibadəthaniliri (sinagolar) idi; muxu yərdə kərsitilgən «ibadəthana» Yəhudiylarning əng kəp yioqilip ibadət kılıdioğan jayi idi. Musa pəyoğəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, pəkət «Huda Əz namini qoyoğan» Yerusalemdiki bu mərkiziy ibadəthanidila qurbanlıq kilsa toşra bolatti. ■ 21:12 Qan. 14:26; Mar. 11:15; Luğa 19:45; Yh. 2:14. □ 21:13 «Mukəddəs yazmilarda Hudaning: «Mening öyüm dua-tilawəthana dəp atilidu» degən sözi pütülgən; lekin silər uni bulangqılarning uwisioğa aylanduruwapsilər!» — Təwrat, «Yəx.» 56:7 wə «Yər.» 7:11ni kərüng. Əysaning «bulangqılarning uwisi» degən sözi ikki bislik bolup, bir tərəptin bax kaħinlarning sodigərlərgə qurbanlıqlarni setix hokuqini setip bərgənlikini kərsitidu; ikkinqidin, bu kaħinlarning həlkəning Hudaning həqikətini anglax pursitini bulap, uning ornioğa əzlininng mərtiwisini yukiri kətüridioğan hər türlü kaidə-yosunlarni ularning boynioğa artip qoyoqanliqini kərsitidu. ■ 21:13 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Luğa 19:46. ■ 21:15 Mar. 11:27.

U ularoqa: — Anglawatimən! Silər *mukəddəs yazmilardin* xuni oqup baqmioqanki, «Özünggə kiçik balilar wə bowaqlarning tilliridin mədhiyə sözlirini mukəmməl kılding» dedi. □ ■

17 Andin u ulardin ayrilip, xəhərdin çiqip Bəyt-Aniya yezisioqa berip, xu yərdə kəndi.

Ənjür dərihini əyibləx

Mar. 11:12-14; 20:24

18 Əmdi səhərdə, xəhərgə qayıt ketiwatqanda, uning qorsıki aqkanıdi. ■

19 U yol boyidiki bir tüp ənjür dərihini kərüp, uning yenioqa bardı. Ləkin dərəhtin yopurmaktin baxqa heq nərsə tapalmay, uningoqa qarap:

— Həzirdin baxlap səndin mənggü mewə bolmisun! — dewidi, ənjür dərihi xuan kुरup kətti. □ ■

20 Muhlislar buni kərüp təjüplinip:

— Ənjür dərihi nemanqə tezla kुरup kətti! — dedi. □

21 Əysa ularoqa jawab bərdi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, əgər heq guman bolmay ixənqinglar bar bolsa, ənjür dərihidə boləqan ixlar bolupla qalmaq, bəlki silər hətta bu taoqqa: «Bu yərdin kətürülüp dengizə taxlan!» desənglar, u xundək bolidu, dedi. ■ 22 Dua kılıp nemini tilisənglar, ixənqinglar bolsila, xularoqa erixisilər. ■

Əysaning hokukining sürüxtürülüxi

Mar. 11:27-33; Luqa 20:1-8

23 U ibadəthana hoylilirioqa kirgəndin keyin, kixilərgə təlim beriwatqanda, bax kaħinlar wə aqsakaallar uning aldioqa kelip:

— Sən kiliwatqan bu ixlarni kaysi hokukqa tayinip kiliwatisən? Sanga bu hokukni kim bərgən? — dəp soraxti. ■

24 Əysa ularoqa jawab berip: — Mən awwal silərgə bir soal qoyay. Əgər silər jawab bərsənglar, mənmu bu ixlarni kaysi hokukqa tayinip kiliwatqanlığimni eytimən. 25 Yəhya yürğüzgən qəmüldürüx nədin kəlgən? Ərxtinmu, yaki insanlardinmu? — dəp soridi.

Ular əzara mulahizə kılıxip:

— Əgər «Ərxtin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaқта, silər nemə üqün uningə ixənmidinglar?» dəydu. □ 26 Əgər: «İnsanlardin kəlgən» desək,

□ 21:16 «Silər mukəddəs yazmilardin xuni oqup baqmioqanki...» — oqurmənləarning esidə barki, «xuni oqup baqmioqanki,...?» deqən ibarə Pərisiylər wə Sadukiyləarning əng yahxi kərdioqan ibarilirining biri idi. «**Özünggə kiçik balilar wə bowaqlarning tilliridin mədhiyə sözlirini mukəmməl kılding**» — «Zəb.» 8:2. ■ 21:16 Zəb. 8:2 ■ 21:18 Mar. 11:12,20.

□ 21:19 «U yol boyidiki bir tüp ənjür dərihini kərüp, uning yenioqa bardı. Dərəhtin yopurmaktin baxqa heq nərsə tapalmay, uningə qarap: — Həzirdin baxlap səndin mənggü mewə bolmisun! — dewidi, ənjür dərihi xuan kुरup kətti» — Pələstindiki ənjür dərəhliridə yopurmaq bolsa, mewimu boluxi kerək. Bu karamət məjizə rohiy bir həqiqətni sürətləp beridu, əlwəttə. ■ 21:19 Hox. 9:10 □ 21:20 «**Ənjür dərihi nemanqə tezla kुरup kətti!**» — yaki «Ənjür dərihi qandaqmı birdinla kुरup kətti!» ■ 21:21 Mat. 17:20; Luqa 17:6. ■ 21:22 Mat. 7:7; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yağ. 1:5; 1Yuha. 3:22.

■ 21:23 Mis. 2:14; Mar. 11:27; Luqa 20:1; Ros. 4:7; 7:2. □ 21:25 «**Yəhya yürğüzgən qəmüldürüx nədin kəlgən? Ərxtinmu, yaki insanlardinmu?**» — muxu diniy ərbabləarning həmmisi degüdək Yəhya pəyoqəmbərnəning yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kılıx kerək əməs» deqən wə Yəhya «Mening kəynimdə kelidioqan» dəp kərsətkən Məsihning kelixigə ixənməy, uning qümüldürüxini rət kılıqanıdi.

halktin qorqimiz, qunki ular hëmmisi Yëhyani pëyoqëmbër dëp bilidu — deyixti.■

²⁷ Buning bilën, ular Əysaşa: Bilməymiz, — dëp jawab berixti.

— Undakta, mënmu bu ixlarni kaysi hokukka tayinip kilivatkanlikimni eytmaymën, — dedi u ularşa.

Ikki oşul toşrisidiki təmsil

²⁸ Əmdi bu ixka kandaq karaysilər? Bir adəmming ikki oşli bar ikën. U birinçi oşlining yenioşa kelip: «Oşlum, bügün üzümzarlikimoşa berip ixligin» dëptu. ²⁹ «Barmaymën» dëptu u, lekin keyin puxayman kilip yënila beriptu. ³⁰ U ikkinçi oşlining yenioşa kelip uningöimu xundak dëptu. U: «Höp əpəndim, baray» dëptu-yu, lekin barmaptu. ³¹ Bu ikkiylənnin kaysisi atisining iradisini ada kilöqan bolidu?

— Birinçi oşli, — dëp jawab bərdi ular.

Əysa ularşa mundak dedi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bajgırlar bilən pahixilər Hudaning padixahlikioşa silərdin burun kirməktə. □ ³² Qünki gərgə Yəhya pəyoqəmbər silərgə həkkanıyət yolını ayan kilöjili kəlgən bolsimu, silər uningöşa ixənmidinglar; lekin bajgırlar bilən pahixilər uningöşa ixəndi. Silər buni kərüp turup, hətta keyinki waqıtlarda yolunglardin puxayman kilmay uningöşa ixənmidinglar.□ ■

Rəzil başwənlər həkqidiki təmsil

Mar. 12:1-12; Luğa 20:9-19

³³ Yənə bir təmsilni anglanglar: Bir yər igisi bir üzümzarlik bərpa kilip, ətrapini qıtlaptu. U uningda bir xarab kəlgiki kezıptu wə bir kəzət munari yasaptu. Andin u üzümzarlikni başwənlərgə ıjarigə berip, əzi yaqa yurtka ketıptu. ■ ³⁴ Üzüm pəsli yekınlaxkanda, əzigə tegixlik hösulni eliwelix üqün kullirini başwənlərnin yenioşa əwətıptu. ³⁵ Ləkin başwənlər kullirini tutup, birini dumbalaptu, birini öltürüwetıptu, yənə birini qalma-kesək kilıptu. ■ ³⁶ U yənə bir ketim aldinkidinmu kəp kullirini əwətıptu, biraq başwənlər ularöimu ohxax muamilə kilıptu. ³⁷ Ahirda, u «Oşlumniöşu hərmət kilar» dëp, oşlini əwətıptu. ³⁸ Ləkin başwənlər oşulni kərüp, əzara: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni öltürüwetip mirasini igiliwalayli» deyixıptu. ■ ³⁹ Xuning bilən ular uni tutup üzümzarlikning sirtioşa taxlap öltürüwetıptu.

⁴⁰ Əmdi üzümzarlikning igisi kəlgəndə, xu başwənlərnə kandaq kilar?

⁴¹ Ular uningöşa:

■ **21:26** Mat. 14:5; Mar. 6:20. □ **21:31 «bajgırlar bilən pahixilər...»** — «bajgırlar» toşrisida 18:18diki izahatni kəring. **«bajgırlar bilən pahixilər Hudaning padixahlikioşa silərdin burun kirməktə»** — «kirməktə» dəgən sözgə qarışanda, «bajgırlar wə pahixilər» awwal Yəhya pəyoqəmbərnin agah-guwaklıki arkilik towa kilöqan, andin əyni qəşda Məsihnin agah-guwaklıki arkilik Hudaning padixahlikioşa tehimu kirivatkanidi. □ **21:32 «silərgə həkkanıyət yolını ayan kilöjili kəlgən ...»** — yaki «silərgə həkkanıyət yolını elip baröjili kəlgən». Grek tilida pəkət: «silərgə həkkanıyət yolida kəlgən...» deyilidu. ■ **21:32** Mat. 3:1. ■ **21:33** Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1-7; Yər. 2:21; 12:10; Mar. 12:1; Luğa 20:9. ■ **21:35** 2Tar. 24:21. ■ **21:38** Yar. 37:18; Zəb. 2:1, 8; Mat. 26:3; 27:1; Yh. 11:53; İbr. 1:2.

— Bu rəzil adəmlərnı wəhxiylik bilən yökıtidu. Üzümzarlıknı bolsa mewılirını öz waktıda əzıgə tapxurıdıoğan baxka baəqwənlərgə ıjarıgə berıdu, — dəp jawab bərxıtı.

⁴² Əysa ulardın sorıdı:

— Mükəddəs yazmılardıkı munu səzlərnı oqup baxmıoğanmusılər?: —

«Tamqılar taxlıwətkən tax bolsa,

Burjək texı bolup tıkləndı.

Bu ıx Pərwərdıgərdındur,

Bu kəzımız aldıda karamət bir ıxtur». □ ■

⁴³ Xu səwəbtın silərgə xunı eytıp kəyaykı, Hudanın padıxahlıqı silərdın tartıwəlinıp, unınoğa muwapıq mewılərnı berıdıoğan baxka bir əlgə ata kılınıdu. ■ ⁴⁴ Bu «tax»ka yıkıloğan kixı parə-parə bolup ketıdu; ləkin bu tax həkımnıng üstıgə qıxsə, unı kukum-talkan kılıwətıdu. □ ■

⁴⁵ Bax kahınlar wə Pərisıylər unıng eytkən təmsillirını anglap, ularnı əzlırıgə karıtıp eytkənlikını qıxəndı. ■ ⁴⁶ Unı tutux yolını ızdıgən bolsımu, ləkin halayık unı pəyoqəmbər dəp qarıoqaqka, ulardın kərkəxtı. ■

22

Toy ziyapıtı toqırsıdıkı təmsıl Luqa 14:15-24

¹ Əysa ularoğa yənə təmsillər bilən mundaq dedi:

² Ərx padıxahlıqı huddı öz oqlı üqün toy ziyapıtını təyyarlıoğan bir padıxahka ohxaydu. ■ ³ U qakarlırını toy ziyapıtıgə təklıp kılınoğanlarnı qakırıxka əwətıptu, ləkin ular kelıxkə unımaptu. ⁴ U yənə baxka qakarlırını əwətıp, ularoğa tapılap: «Qakırıləoğanlaroğa: — Mana, mən ziyapıtımını təyyar kıldım; menıng torpaqlırım, bordaq mallırım soyuldı, həmmə nərsə təyyar. Zıyapətkə mərhəmət kıləyay, dəydu, dəp eytınglar, — dəptu. ⁵ Bırək ular təklıpını etıbarəoğa almay, bırsı etızlıkıoğa kətsə, yənə bırı sodısoğa ketıptu. ⁶ Qaləoğanlırı bolsa *padıxahning* qakarlırını tutuwəlıp, horlap öltürüwətıptu. ⁷ Padıxah bunı anglap kəttık oşəzəplınıp, əskərlırını qıkırıp, u katıllarnı yökıtıp, ularning xəhırıgə ot kəyuwətıptu.

⁸ Andın u qakarlıroğa: «Toy ziyapıtı təyyar boldı, ləkin qakırıləoğanlar *mehmanlıqka* munasıp kəlmıdı. ⁹ Əmdı silər aqa yollarəoğa bərıp, udul kəlgən adəmlərnıng həmmısını toy ziyapıtıgə təklıp kılınglar» dəptu.

¹⁰ Buning bilən qakarlar yollarəoğa qıkıp, yahxi bolsun, yaman bolsun, udul kəlgənlikı adəmlərnıng həmmısını yıoıp əkəptu. Toy sorunı mehmanlar bilən lık toluptu.

□ **21:42** «Tamqılar taxlıwətkən tax bolsa, burjək texı bolup tıkləndı» — «burjək texı» bolsa həkəndək ımarətnıng ulıdıkı əng muhım uyultax bolup, ul selınəoğanda bırıncı bolup kəyulıdıoğan taxtur. Yəhudıy kattıwaxlar «rohiy həyat»ning burjək texı boləoğan Məsihnı taxlıxıwətməkəqı ıdı, wə dərəkə taxlıwəttı. Məsih nəkıl kəltürgən səzlər — «Zəb.» 118:22-23. ■ **21:42** Zəb. 118:22-23; Yəx. 8:14; 28:16; Mar. 12:10; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:6. ■ **21:43** Mis. 32:10; Yəx. 55:5; Mat. 8:12. □ **21:44** «Bu «tax»ka yıkıloğan kixı parə-parə bolup ketıdu; ləkin bu tax həkımnıng üstıgə qıxsə, unı kukum-talkan kılıwətıdu» — «tax» bolsa Əysa əzi, əlwəttə.

42-ayətnı kərüng. Əysanın bu səzi toqırluluk «koxumqə səz»imızda tohtıllımız. ■ **21:44** Yəx. 8:15; Dan. 2:34; Zək. 12:3; Luqa 20:18. ■ **21:45** Luqa 20:19. ■ **21:46** Luqa 7:16; Yh. 7:40.

■ **22:2** Luqa 14:6; Wəh. 19:7.

¹¹ Padixah mehmanlar bilən körüxkili kirgəndə, u yərdə ziyapət kiyimi kiyimigən bir kixini körüptu. □ ¹² Padixah uningdin: «Buradər, ziyapət kiyimi kiyiməy, bu yərgə qandaq kirding?» dəp soraptu, biraq u kixi jawab berəlməy qaptu. ¹³ Padixah qakarlırioja: «Üni put-qolliridin baqlap, texidiki qarangojulukka aqikip taxlanglar! U yərdə yioja-zarlar kətürülidu, qixlirini ojuqurlitidu» dəptu. ■ ¹⁴ Qünki qakiriloqanlar kəp, lekin tallanoqanlar azdur.■

«Baj tapxuramduq?» degən kıltaq

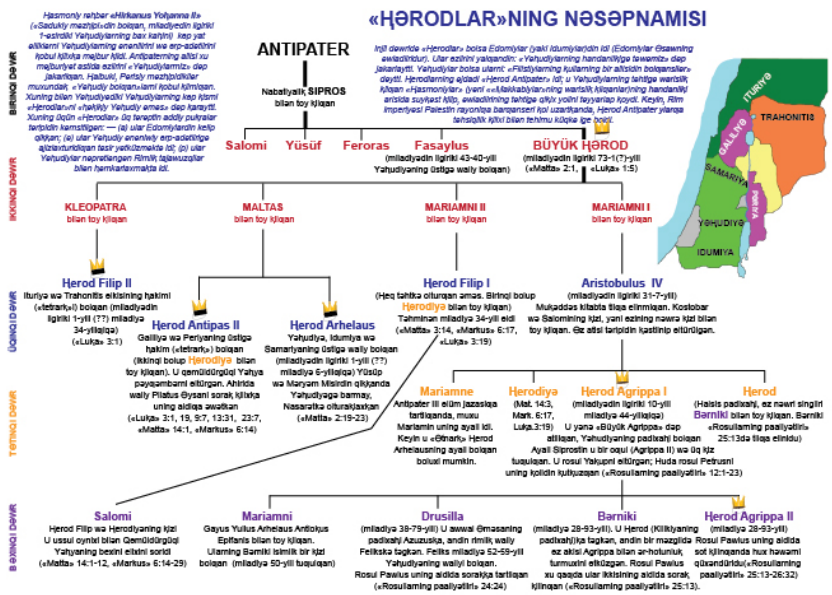
Mar. 12:13-17; Luqa 20:20-26

¹⁵ Buning bilən Pərisiylər u yərdin qikip, qandaq kılip uni öz səzi bilən tuzaqka qüxürüx həkqidə məslihətləxti. ■ ¹⁶ Ular muhlislrini Hərodning tərəpdarlıri bilən billə uning yenioja əwətip:

— Ustaz, silini səmimiy adəm, kixilərgə Hudaning yolini sadiklik bilən oğitip keliwatidu wə adəmlərgə kət'iy yüz-hatirə kılmay heqkimgə yan basmaydu, dəp bilimiz. □

□ **22:11 «Padixah mehmanlar bilən körüxkili kirgəndə, u yərdə ziyapət kiyimi kiyimigən bir kixini körüptu»** — bu sözge kariojanda xu waqitlarda katta toy ziyapətliridə şahibhan əzi hər bir mehmanoja alahidə bir ziyapət kiyimi sowoqat kılattı. Undaq kiyimni kiyixni rət kılix şahibhanjoja intayin bihərmətlik bolatti. ■ **22:13** Mat. 8:12; 13:42; 24:51; 25:30; Luqa 13:28. ■ **22:14** Mat. 20:16. ■ **22:15** Mar. 12:13; Luqa 20:20. □ **22:16 «Hərod padixahning tərəpdarlıri»** — Hərod padixah Rim imperiyəsi tərəpidin təyinlənən bolup, u Yəhudi bolmiojaqka Yəhudiylarning kəpinqisi uningjoja intayin eq idi. Xundaq bolqini bilən öz mənəpəitini kəzləydiqan, uni kollaydiqan «Hərod tərəpdarlıri» bar idi. «Hərodlar» toqruluk «kozumqə səz»imizni kərüng.

«HƏRODLAR»NING NƏSƏPNAMISI

«Hərodlar»ning nəşəpnamisi

17 Kəni, kəndək oylayla? *Rim imperatori* Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kənunioğa uyoğunmu-yok? — deyixti. □

18 Ləkin əysa ularning rəzil niyitini bilip:

— Əy sahtipəzər, meni nemixkə siniməkqisilər? 19 Kəni, bajəqə tapxurulidiəqan bir tənggə mənə kərsitinglar, — dedi. Ular bir dinar pulini əkəldi. 20 U ulardin:

— Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning? — dəp soridi.

21 Kəysərning, — dəp jawab bərdi ular.

U ularəqə: — Undək bolsa, Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudaəqə tapxurunglar, — dedi. □ ■

22 Ular bu səzni anglap, həyran bolup kəlixti-də, uning yenidin ketip qəldi.

□ 22:21 «Rim imperatori Kəysər...» — Rimning hər bir imperatoriəqə «Kəysər» degən nam-unwan bərolətti; məsilən, Kəysər Awoqustus, Kəysər yulius, Kəysər Tiberius kətarliklər. «Rim imperatori Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kənunioğa uyoğunmu-yok?» — əyni wəqəttə, Yəhudiylar rimliklərnin zulmi astida yaxawatqanidi, əgər Əysa: «Rim imperatoriəqə baj tapxurux toira» desə, bu gəptin azadliqni istigən Yəhudiylar uni «Mana taza bir yaləqçi, hain ikən» dəp tillixatti. «Baj tapxurmasliq kərək» degən bolsa, u Rim imperiyasigə kərxi qikqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisioğa ərz kilyəqan bolatti. Ular muxundəq soallarni sorax arkilik Əysani gəpidin tutuwelip, rimliklərnin qəlioğa tapxurup, uningəqə ziyənkəxlik kilyəqçi boluxkan. □ 22:21 «Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudaəqə tapxurunglar» — Kəysərgə Kəysərning həkkinə (uning sūriti quxürülgən nərəsə) ni tapxurunglar — demək, baj tələx kərək. Əmma kəndək nərəsə üstidə «Hudaning sūriti» bar? Insan əzi «Hudaning sūriti» boləqəqə, biz pütünimizni Hudaəqə tapxuriximiz kərəkture («Yar. 1:26-27ni kəring).

■ 22:21 Mat. 17:25; Rim. 13:7.

*Tirilixkə munasiwətlik məsilə**Mar. 12:18-27; Luğa 20:27-40*

²³ Xu küni, «Ölgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar uning aldiqə kelip kıstap soal qoydi: □ ■

²⁴ — Ustaz, Musa pəyoğəmbər Təwratta: «Bir kixi pərzəntsiz ölüp kətsə, uning aka yaki inisi tul yənggisini əmrigə elip, qerindixi üqün nəsil qalduruxi lazim» dəp tapiloqan. □ ■ ²⁵ Burun arimizda yəttə aka-uka bar idi. Qongı öyləngəndin keyin ölüp kətti. Pərzənt kərmigənliktin, ayalini ikkinqi qerindixining əmrigə qaldurdi. ²⁶ Birəq ikkinqisidiki əhwalmu uningkiğə ohxax boldi, andin bu ix üqinqisidə taki yəttinqi qerindaxkiğə ohxax dawamlaxti.

²⁷ Ahirda, u ayalmu ölüp kətti. ²⁸ Əmdi tirilix künidə bu ayal yəttə aka-ukining kaysisining ayali bolidu? Qünki uni həmmisi əmrigə aloqan-də!

²⁹ Əysa ularqə mundəq jawab bərdi:

— Silər nə mükəddəs yazmılarnı nə Hudaning kudritini bilmigənlikinglar üqün azoqansilər. ³⁰ Qünki ölüməndin tirilgəndə insanlar öylənməydu, ərgə təgməydu, bəlki Hudaning ərxtiki pərixtilirigə ohxax bolidu.

³¹ Əmdi ölüməndin tirilix məsilisi həqkiğə Hudaning silərgə eytqan:

³² «Mən İbrahim, İshaq və Yəquplarning Hudasideurmən!» degən xu səzini okumidinglarmu? Huda ölüklərninğə əməs, bəlki triklərninğə Hudasideur!» □ ■

³³ Bu səzni angliqan həlk uning təlimidin həyranuhəs qəlixti. ■

*Əng muhım əmr**Mar. 12:28-34; Luğa 10:25-28*

³⁴ Pərisiylər uning Saduqiylarning əqzini tuwaqlıqanliqini anglap, bir yərgə jəm boluxti. ■ ³⁵ Ularning arisidiki bir Təwrat-qanun ustazi uni sinax məqsitidə uningdin: ■

³⁶ — Ustaz, Təwrat qanunidiki əng muhım əmr kaysi? — dəp kıstap soridi.

³⁷ U uningqə mundəq dedi:

— «Pərwərdigar Hudayingni pütin qəlbing, pütin jening, pütin zehning bilən səygin» □ ■ ³⁸ — əng uluq, birinqi orunda turidıqan əmr mana xu. ³⁹ Uningqə ohxaydıqan ikkinqi əmr bolsa «Qoxnangni özünqni səyğəndək səy». □ ■ ⁴⁰ Pütin Təwrat qanuni və pəyoğəmbərlərninğə səzli bu ikki əmrqə esiloqan həlda mangidu.

*Kutkuzojuqi-məsih — Dawutning ooqli həm uning Rəbbi**Mar. 12:35-37; Luğa 20:41-44*

⁴¹ Pərisiylər jəm bolup turqan waqıtta, Əysa ulardin: ■

□ **22:23** «**Ölgənlər tirilməydu**» dəydiqan **Saduqiylar**» — «Saduqiylar» toqıruluq 16:1diki izahatni və xundəqla «Təbirələr»nimu kəring. ■ **22:23** Mar. 12:18; Luğa 20:27; Ros. 23:8.

□ **22:24** «**Bir kixi pərzəntsiz ölüp kətsə, uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, qerindixi üqün nəsil qalduruxi lazim**» — «Kan.» 25:5. ■ **22:24** Kan. 25:5-6; Yar. 38:8. □ **22:32** «**Mən İbrahim, İshaq və Yəquplarning Hudasideurmən!**» — «Mis.» 3:6. ■ **22:32** Mis. 3:6,15. ■ **22:33** Mat. 7:28. ■ **22:34** Mar. 12:28. ■ **22:35** Luğa 10:25.

□ **22:37** «**Pərwərdigar Hudayingni pütin qəlbing, pütin jening, pütin zehning bilən səygin**» — «Kan.» 6:5. ■ **22:37** Kan. 6:5; 10:12; 30:6; Luğa 10:27. □ **22:39** «**Qoxnangni özünqni səyğəndək səy**» — «Law.» 19:18. ■ **22:39** Law. 19:18; Mar. 12:31; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; Yağ. 2:8. ■ **22:41** Mar. 12:35; Luğa 20:41.

42 — Məsih toʻqrisida qandak oylawatisilər? U kimning oʻqli? — dər soridi.

Dawutning oʻqli, — deyixti ular.

43 U ularoʻja mundak dedi:

Undakta, nemə uqun *Zəburda* Dawut uni Rohta «Rəbbim» dər atap, —□

44 «Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: —

«Mən sening duxmənlingni ayioqing astida dəsətüküqə,

Ong yenimda olturoqin!» — dəydu?□ ■

45 Dawut *Məsihni* xundak «Rəbbim» dər atioqan tursa, əmdi u qandakmu Dawutning oʻqli bolidu?□

46 Wə heqkim uningəja jawabən bir eoizmu söz qayturalmidi; xu kündin etibarən, heqkim uningdin soal soraxkimu petinalmidi.

23

Sahtipəzlarning halioja way! ••• «Yəttə «way!»»

Mar. 12:38-40; Luqa 11:37-52; 20:45-47

1 Bu sözlərdin keyin, Əysa top-top halayiqqa wə muhlisliroja mundak dedi:

2 — Təwrat ustazliri wə Pərisiylər Musa pəyoqəmbərning *höküm qikirix* ornida olturoqan bolidu.□ ■ 3 Xunga, ularning silərgə eytkan həmmə sözligə kəngül koyup, degənlirini kilinglar. Lekin ularning kiləjanliridək kilmanqlar; qunki ular əzlrining deginigə əzlrini əməl kilmaydu,■ 4 Bəlki ular kətürəlmigüdək eoqir yüklərnə baqlap adəmlərnəning zimmisigə artip koyidu. Əmma əzlrini bu yüklərnə kətürüxkə birmu barmikini midirlitixni huxyakmaydu.□ ■ 5 Ular həmmə əməllirini insanlarəja kəz-kəz kilix uqunla kilidu; qunki ular «ayət qapliri»ni kəng kilip qigiwelip, tonlirining quqilirini uzun sanggilitip koyidu;□ ■

□ 22:43 «Dawut uni Rohta «Rəbbim» dər atap...» — «Rohta» — Hudaning Muqəddəs Rohida.

□ 22:44 Dawut «Pərwərdigar Mening Rəbbimgə eyttiki: — «Mən sening duxmənlingni ayioqing astida dəsətüküqə, ong yenimda olturoqin!» — dəydu» — «Zəb.» 110:1. ■ 22:44 Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ibr. 1:13; 10:13. □ 22:45 «Dawut *Məsihni* xundak «Rəbbim» dər atioqan tursa, əmdi u qandakmu Dawutning oʻqli bolidu?» — demək, Kutkuzoqu-Məsih padixah Dawutning əwladı bolsimu, lekin padixah Dawut Məsihni «Rəbbim» degən yərdə Məsih Dawutnin uluq bolidu, həm tuquluxtın burunla «Rəb» süpitidə idi. □ 23:2 «Təwrat ustazliri wə Pərisiylər Musa pəyoqəmbərning *höküm qikirix* ornida olturoqan bolidu» — grek tilida səzmusez: «Təwrat ustazliri wə Pərisiylər Musaning ornioja besip olturoqan bolidu». Demək, Təwrat qanunioja təbir berix wə qanunioja asasen dəwalarda *höküm qikirix* hoquki ularəja tapxuruloqan. Xu tərəptə halk ularəja boysunuxi kerək idi. ■ 23:2 Nəh. 8:4 ■ 23:3 Qan. 17:19; Mal. 2:6; Rim. 2:19. □ 23:4 «Ular, yəni Pərisiylər kətürəlmigüdək eoqir yüklərnə baqlap adəmlərnəning zimmisigə artip koyidu» — «eoqir yüklər» hər türlük qattik diniy qaidə-yosunlarni kərsitidu. ■ 23:4 Yəx. 10:1; Luqa 11:46; Ros. 15:10. □ 23:5 «Ular «ayət qapliri»ni kəng kilip qigiwelip,...» — «ayət qapliri» təkwadarlikni bildürüx uqun pəxanə yaki üsti bilikikə qigiwelinidoqan, iqigə Təwratnin elinoqan ayətlər yeziloqan pütük selinoqan kikiq qap. Ular bu ixni «Mis.» 13:9, 16 wə «Qan.» 6:8, 11:8gə asasen adət kiləjan. «Ular... tonlirining quqilirini uzun sanggilitip koyidu» — Təwrat boyiqə ər kixilər tonlirioja muxundak quqilarni bəkitixi kerək (quqilar kək rənglik boluqaqqa, Hudaning «kəktin quxürülgə» əmrlirigə əslətmə bolsun degən məqsəttə bəkitilixkə buyruloqan — «Qel.» 15:38-39 wə «Qan.» 22:12ni kəring). Biraq pərisiylər pəkət əzlrini təkwadar kərsitix uqun xundak kilatti. ■ 23:5 Qel. 15:38; Qan. 6:8; 22:12; Mat. 6:5.

⁶ ular ziyapətlərdə төrdə, sinagoglarda aldinki orunlarda olturuxqa, ⁷ bazarlarda kixilərnin ularoqa boləjan *uzun* salamlirioqa wə əzlirini «Ustaz, ustaz» dəp ataxlirioqa amrak kelidu. □ ■

⁸ Birak silər bolsanglar «Ustaz» dəp atilixni qəbul kılmanglar; qünki silərnin yaləuz birla ustazinglar bar wə həmminglar kərindaxtursilər. □

⁹ Yər yüzidə heqkəndək kixini «Atam» demənglar, qünki pəkət birla Atanglar, yəni ərxətə Turəuqi bardur. □ ■ ¹⁰ Silər «muəllim» dəp atilixnimu qəbul kılmanglar, qünki pəkət birla muəllim, yəni Məsihning əzi bardur; ¹¹ bəlki aranglarda əng mərtiwilik boləjan kixi silərnin hizmitinglarda bolidu. ■ ¹² Özini yukiri tutmaqçi boləjini təwən kilinidu, əzini təwən tutqini yukiri kilinidu. ■

¹³ Birak həlinglaroqa way, əy Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər, sahtipəzlər! Silər ərx padixahlıqining ixikini insanlaroqa taqəp keliwatisilər! Ya əzünglar kirməysilər, ya kirixni istigənlərnin kirixigə yol qəyməysilər. ■

¹⁴ Həlinglaroqa way, əy Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər, sahtipəzlər! Silər tul ayallarning mal-dunyasini yəwatisilər, xundaxtimu baxqılar aldidə təkwadar kərünsək dəp, uzundin-uzun dua kilisilər. Xunga, silər tehimu eoqır jazaqa tartilisilər. □ ■

¹⁵ Həlinglaroqa way, əy Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər, sahtipəzlər! Silər birla adəmnə etikədinglaroqa kirgüzüx üqün, dengiz wə qurukluqni kezip qikisilər. Birak u kixi kirgüzülgəndin keyin, silər uni əzlinglardin ikki həssə bəttər boləjan dozahnin pərzənti kiliq yetixtürüp qikisilər. □

¹⁶ Həlinglaroqa way, əy kərioqu yəlbaxqılar! Silər: «Hərəkəndək kixi ibadəthana bilən kəsəm kılsa, heqnemisi yok, birak ibadəthanidiki altunni tiləqa elip kəsəm kiliqanlar kəsimidə turuxqa kərzdar bolidu» dəysilər. ¹⁷ Əy əhməklər, korlar! Altun uluoqmu yaki altunni mukəddəs kiliqan ibadəthanimu? ¹⁸ Silər yənə: «Hərkim kurbangah bilən kəsəm kılsa, heqnemisi yok, birak kurbangah üstidiki hədiyəni tiləqa elip kəsəm kiliqanlar kəsimidə turuxqa kərzdar bolidu» dəysilər. ¹⁹ Əy korlar! Hədiyə uluoqmu yaki hədiyini mukəddəs kiliqan kurbangahmu? □ ²⁰ Xunga, kurbangahni tiləqa elip kəsəm kiliqoqi bolsa həm kurbangah bilən həm uning üstidiki barlıq nərsilər bilən kəsəm kiliqan bolidu.

■ **23:6** Mar. 12:38,39; Luqa 11:43; 20:46. □ **23:7** «**Bazarlarda kixilərnin ularoqa boləjan uzun salamlirioqa... amrak kelidu**» — «uzun» degən səz grekqə tekstə yok; tarix tətqiqatlırioqa asasen ularoqa kiliqan «salamlar»ni intayin uzun wə murakkəp dəp bilimiz. «**əzlirini** **ustaz, ustaz**» dəp ataxlirioqa amrak kelidu — muxu yərdə «Ustaz» grek tilidə (ibraniy tilidimu ohxax) «Rabbi» degən səz bilən ipadilinidu. ■ **23:7** Yağ. 3:1. □ **23:8** «**Birak silər bolsanglar «Ustaz» dəp atilixni qəbul kılmanglar**» — yukiriqi izahətni kərüng. □ **23:9** «**Yər yüzidə heqkəndək kixini «Atam» demənglar**» — roxənki, Məsih wə səzni rohiy jəhəttin yətkan; bu yərdə kezdə tutuləjini adəmlərnin əz jismaniy atisin «Ata», «Dada» degənlikə əməs, bəlki məlum bir adəmnə rohiy jəhəttin «Atam» deyixi kezdə tutuləjan, əlwəttə. Demisəkmə, nuroqun «hristiyan jamaətlər» (məsilən, «Katoliklar» wə «Prawuslawiylar») əz yetəqçilirini «Ata» dəp ataydu; «Papa» wə «Pop» degən səzlər əslidə «Dada» degənlikətur. ■ **23:9** Mal. 1:6. ■ **23:11** Mat. 20:26.

■ **23:12** Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Luqa 14:11; 18:14; Yak. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ **23:13** Luqa 11:52. □ **23:14** «**Həlinglaroqa way, əy Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər, sahtipəzlər! Silər tul ayallarning mal-dunyasini yəwatisilər... xunga, silər tehimu eoqır jazaqa tartilisilər**» — bəzi kona keqürmilərdə bu ayat tepilmaydu. Bu səzlər «Mar.» 12:40 wə «Luqa» 20:47dimu tepilidu.

■ **23:14** Mar. 12:40; Luqa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ **23:15** «**...silər uni əzlinglardin ikki həssə bəttər boləjan dozahnin pərzənti kiliq yetixtürüp qikisilər**» — «dozahnin pərzənti» dozahqa kiridioqan wə bəlki baxqılarni dozahqa baridioqan yoləqa azduridioqan kixi bolsa kərək.

□ **23:19** «**Əy korlar!**» — bəzi kona keqürülmilərdə «Əy əhməklər, korlar!» deyilidu.

21 Ibadəthanini tiloqa elip kəsəm kılöququmu həm ibadəthanini, həm «ibadəthanida Turoquqi»ni tiloqa elip kəsəm kılöqan bolidu. ■ 22 Ərxni tiloqa elip kəsəm kılöquqi Hudaning təhti wə təhtə ilturoquqining nami bilən kəsəm kılöqan bolidu.■

23 Halinglaroqa way, əy Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər hətta yalpuz, arpibədiyan wə zirilərnin ondin bir ülüxini əxrə kılıp Hudaqa ataysilər-yu, biraq Təwrat qanunining tehimu wəzinlik tərəpliri boləjan adalət, rəhimdillik wə sadıqlıqni etibarəqa heq almaysilər. Awwal muxu ixlarni orundixinglar kerək, andin xu ixlarnimu ada kilmay koymaslıqinglar kerək. □ ■ 24 Əy qarıoju yollbaxqılar! Silər qinənglərdiki paxini süzöp eliwetisilər, lekin birər təgini pütün peti yutuwetisilər! □

25 Halinglaroqa way, əy Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Silər qinə-qaqılarning texinila yuyup pakizliqininglar bilən ularning iqi hərtürlük herislik wə ixrətpərəslikkə toloqan. ■ 26 Əy qarıoju Pərisiy! Awwal qinə-qaqining iqini pakda, xundaqta teximu pak bolidu! ■

27 Halinglaroqa way, əy Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Silər aqartıp koyuloqan, sirti qiraylık kərunidoqan lekin iqi ölüklərnin ustihanliri wə hərhil napak nərsilərgə toloqan kəbrilərgə ohxaysilər. ■ 28 Xuningdək texinglərdin insanlarning aldida həkkanıy adəmlərdək kərunisilər, lekin iqinglar sahtipəzlik wə itaətsizlik bilən toloqan.

29 Halinglaroqa way, əy Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər pəyoqəmbərlərnin kəbrilirini yasap keliwetisilər, həkkanıylarning mazarlirini bezəp keliwetisilər ■ 30 wə silər: «Ata-bowilirimizning zamanida yaxioqan bolsak iduk, ularning pəyoqəmbərlərnin kəninini təküxirigə xerik bolmayttuk» — dəysilər. 31 Xunga silər öz sözünglar bilən özünglarning pəyoqəmbərləni öltürgənlərnin əwladliri ikənlikinglarəqa guwahlık bərdinglar. □ ■ 32 Undaqta, ata-bowiliringlar baxlıoqan kilmixlirini toluklanglar! □

33 Əy yılanlar! Zəhərlik yılanlarning nəsilliri! Dozah jazasidin kandaqmu kutulalarsilər? ■ 34 Xunga mana, silərgə pəyoqəmbərlər, danixmənlər wə alimlarni əwətip turimən. Silər ularning bəzilirini krestləp öltürisilər, bəzilirini sinagogliringlarda dərrigə basisilər, xəhərdin

■ 23:21 1Pad. 8:13; 2Tar. 6:1, 2. ■ 23:22 2Tar. 6:33; Yəx. 66:1; Mat. 5:34; Ros. 7:49. □ 23:23

«Halinglaroqa way, əy Təwrat ustazliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər hətta yalpuz, arpibədiyan wə zirilərnin ondin bir ülüxini əxrə kılıp Hudaqa ataysilər-yu,...» — okurmənlərnin esida barki, Huda Təwrat qanunida ibadəthanidiki ixlar wə kaqınlarning kirimi üqün Əz həlkining məhsulatlıridin «ondin bir ülüxi»ni təpəp kılöqanidi. ■ 23:23 1Sam. 15:22; Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 12:7; Luqa 11:42. □ 23:24 «Silər qinənglərdiki paxini süzöp eliwetisilər, lekin birər təgini pütün peti yutuwetisilər!» — Təwrat qanunidiki bəlgilimilərgə asasen həm paxa həm təgə gəximu haram gəx idi. ■ 23:25 Luqa 11:39. ■ 23:26 Tit. 1:15. ■ 23:27 Ros. 23:3. ■ 23:29 Luqa 11:47. □ 23:31 «Silər öz sözünglar bilən özünglarning pəyoqəmbərləni öltürgənlərnin əwladliri ikənlikinglarəqa guwahlık bərdinglar» — demək, ular pəyoqəmbərləni öltürgənləni «ata-bowilirimiz» dəp etirap kılıdu.

Ular kəp baxqa əllərdək daim «ata-bowiliri»ni mahtap, biz ularning ən'əniləridə dawamlıq mengiximiz kerək, — dəytti. Lekin xu ata-bowilirining ən'əniliri Hudaning həkkanıy təpəplirigə zit bolup kəlgən wə xu sawəbtinmu pəyoqəmbərləni öltürgən. ■ 23:31 Ros. 7:51; 1Tes. 2:15. □ 23:32 «Undaqta, ata-bowiliringlar baxlıoqan kilmixlirini toluklanglar!» — Məshiqning bu kinayilik, həjwiyy gəpi: «Silərnin ata-bowiliringlarning izlirini baskıninglar — (ularning ən'əniləni tutup, Hudaning əmrlirini taxlap) meni öltürüp ularning ixlirini toluklıoqinglardur!» degəndəktur. ■ 23:33 Mat. 3:7.

■ 23:32 «Undaqta, ata-bowiliringlar baxlıoqan kilmixlirini toluklanglar!» — Məshiqning bu kinayilik, həjwiyy gəpi: «Silərnin ata-bowiliringlarning izlirini baskıninglar — (ularning ən'əniləni tutup, Hudaning əmrlirini taxlap) meni öltürüp ularning ixlirini toluklıoqinglardur!» degəndəktur. ■ 23:33 Mat. 3:7.

xəhərgə qoşlaysilər. □ ■ 35 Xundak kılıp, həkkanıy Həbilning qan kərzidin tartip taki silər ibadəthanidiki muqəddəs jay bilən qurbangahning arilıqida öltürgən Bərəkiyaning oşlı Zəkəriyaning qan kərzıqıqə, həkkanıylarning yər yüzıdə ekıtılolan barlık qan kərzlıri bu dəwrning bexıoqa qüxürülıdu. □ ■ 36 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, xu kılmıxlarning jazasining həmmisi muxu dəwrning bexıoqa qüxıdu.

Əysanın Yerusalem üqün nalə-pəryad kətürüxi
Luqa 13:34-35

37 Əy Yerusalem, Yerusalem! Pəyqəmbərlərnı öltürıdolan, özıgə əwətılğan əqlılərnı qalma-kesək kılıdolan xəhər! Mekiyan qüjılırını kanat astıoqa yıoqkandək pərzəntlırınıgıni kanqə kətim koynumoqa almakqi boldum, lekin silər unımdınglar! □ ■ 38 Mana, əmdi öyünglar silərgə harabə bolup qalıdu! □ ■ 39 Qünki mən xuni silərgə eytip qoyayki, silər: «Pərwərdıgarning namıdā kəlgüqıqə mubarək bolsun!» demıgüqə, silər menı kəytıdın heq kərləməysilər. □ ■

□ 23:34 «... silərgə pəyqəmbərlər, danıxmənlər wə alımlarını əwətip turımən» — «alımlar» degən bu səzni adətə «Təwrat ustazlırı» dəp tərjımə kılımız. Ləkin Əysa Məsih öz kərındax Yəhudıy həlkıgə əwətıdolan «ustazlar»nı pəqət «Təwrat ustazi» degılı bolmaydu, bəlki «Təwrat-İnjil ustazlırı» bolıdu. ■ 23:34 Mat. 10:16,17; Luqa 10:3; 11:49; Yh. 16:2; Ros. 7:52. □ 23:35 «...həkkanıy Həbilning qan kərzidin tartip taki silər ibadəthanidiki muqəddəs jay bilən qurbangahning arilıqida öltürgən Bərəkiyaning oşlı Zəkəriyaning qan kərzıqıqə...» — Həbilning öltürölüxi toşrululək «Yar.» 4:8-11, Zəkəriyaning öltürölüxi «2Tar.» 24:20-22ni kərlüng. Bu ikki wəqə Yəhudıylarning Təwratnı ən'əniwi orunlaxturux tərtipi boyıqə Təwratnıng əng bexıdā wə əyioqıdā hatırılınıdu. «2Tar.» 24:20-22 boyıqə Zəkəriyaning atısınıng ismi «Yəhoyada» idi. «Bərəkiya» unıng baxqa ismi bolsa kərək («Yəhoyada» həm «Bərəkiya» degən ikki isim «Yahqa (Pərwərdıgəroqə) mədhıyə oqulsun» degən mənidiki mənidax səzlərdur). ■ 23:35 Yar. 4:8; 2Tar. 24:21; İbr. 11:4. □ 23:37 «Əy Yerusalem, Yerusalem!...» — Muqəddəs Kitabta, adəmnıng ismini ikki kətim qakırıx — unıngoqa bololan qoşqur mehir-muəbbıtını wə əzıgə tolımu əziz ikənlikini kərsıtıdu. «Mekiyan qüjılırını kanat astıoqa yıoqkandək pərzəntlırınıgıni kanqə kətim koynumoqa almakqi boldum, lekin silər unımdınglar!» — «pərzəntlırınıgı» — Yerusalemdıkilərnıng əzlırını kərsıtıdu. ■ 23:37 Zəb. 17:8; 91:4; Mat. 21:35,36; Luqa 13:34. □ 23:38 «...öyünglar silərgə harabə bolup qalıdu» — üq bislik səz bolup: (1) Hudanınıng ibadəthanisi (ləkin Məsihning «silərnıng öyünglar» degini boyıqə bu əy hazır Hudanınıgki əməs, pəqət silərnıngkidur); (2) əzlırınıng qoru-jaylırı; (3) bala-qakılırınıng wəyran bolıdolanlıkını kərsıtıdu. ■ 23:38 Zəb. 69:25; Yəx. 1:7; Yər. 7:34; Mik. 3:12; Ros. 1:20. □ 23:39 «Pərwərdıgarning namıdā kəlgüqıqə mubarək bolsun!» — Muxu ibarə Zəbur 118:26tin elinoğan bolup, həlkning Məsihni qarxi əlojanlıkını kərsıtıdu. Demək, ular Əysanın Məsih ikənlikigə ixınıp etırap kılmıoşuqə ular unı qayta kərməydu. Bu səz xu muhım pakıtını kərsıtıduki, Əysa Məsih dunyaoqa kəytıp kəlgınıdə, Yəhudıy həlkı allıqəqan unıngoqa etıqəd başlap etırap kıloğan bolıdu. ■ 23:39 Zəb. 118:26.

MƏSIH DƏWRIDIKI YERUSALEM XEHIRI

Yerusalem

24

İbadəthanining wəyran kılınixidin bexarət; ahirkı zamanlardiki alamətlər

Mar. 13:1-31; Luqa 21:5-33

1 Əysə ibadəthanidin çikip, aldişə ketiwatqanda, muhlisliri yenioğa kelip uning diqqətini ibadəthana binalırioğa tartmaqçı boldi. ■

«BÜYÜK ҲЕРОД» ҚУРҚАН ИБАДӨТНАНА

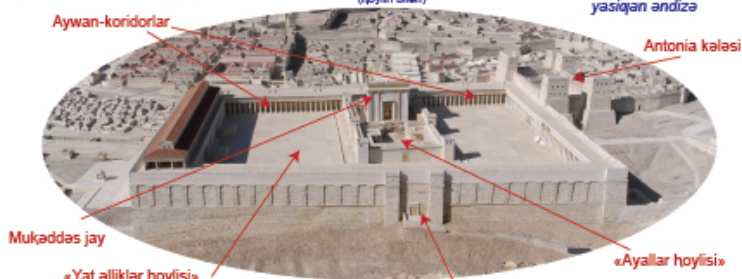

Ибадотхонанинг отириқидики муқаддешана (Израилыа Ҳерусалемдики музейси)

Ибадотхонанинг пүтүни (Ҳойлири битан)

Микаэл Ознис ясағиқан андиза

Ҳерусалемдики ибадөтхана (Мәшиһнинг дәвридә)

2 U ularoja:

— Мана буларнинг һәммиһини көрүватамсиләр? Мән силәргә бәрһәк хуни ейтип қояйқи, бу җөрдә бир тал тахму тах үстидә қалмайду, һәммиһи қалдурулмай гүмран қилиниду, — деди.■

■ 24:2 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luқа 19:44.

Kəlgüsi tooqrisidiki bexaratlar

³ U Zəytun teqida olturoqanda, muhlisliri astioqina uning yenioqa kelip: — Bizgə eytkinçu, bu degənliring qağan yüz beridu? Sening *qaytip* kelixing wə zamanning ahirini kərsitidioğan qandak alamət bolidu? — dəp soraxti. ■ ⁴ Əysa ularoqa jawabən mundak dedi:

— Hezi bolunglarki, heqkim silərni azdurup kətmisun. ■ ⁵ Qünki nuroqun kixilər mening namimda kelip: «Məsih mən bolimən» dəp, kəp adəmlərni azduridu. ■ ⁶ Silər urux həwərliri wə urux xəpilirini anglaysilər, bulardin aləzadə bolup kətmənglar; qünki bu ixlarning yüz berixi mukərrər. Lekin bular ahirət əməs. ■ ⁷ Qünki bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikiidu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxka qikiidu. Jay-jaylarda aqarqilik, wabalar wə yər təwrəxlər yüz beridu. □ ■ ⁸ Lekin bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloqikining baxlinixi» bolidu, halas. □

⁹ Andin kixilər silərni tutup azab-oqubətkə selip, eltüridu, mening namim wəjadin pütkül əllər silərdin nəprətinidu. ■ ¹⁰ Xuning bilən nuroqunlar etikadidin tanidu, bir-birini tutup beridu wə bir-birigə eqmənlik kilidu. □ ■ ¹¹ Nuroqun sahta pəyoqəmbərlər məydanəqa qikiip, nuroqun kixilərni azduridu. ■ ¹² Itaətsizlik-rəzilliklərnin köpiyixi tūpəylidin, nuroqun kixilərdiki mehır-muhəbbət sowup ketidu. ■ ¹³ Lekin ahiroqigə bərdaxlik bərgənlər kutkuzulidu. ■ ¹⁴ Barlik əllərgə agah-guwahlik bolsun üqün, *Hudaning padixahliki həkqidiki* bu hux həwər pütkül dunyaəqa jakarlinidu; andin zaman ahiri bolidu. □

Yerusalemda wəyran kילוquci «yirginqlik nomussizlik» pəyda bolidu

¹⁵ Daniyal pəyoqəmbər kəyt kילוqan «wəyran kילוquci yirginqlik nomussizlik»ning mukəddəs jayda turoqinini kərgininglarda (kitabhan bu səzning mənisini qūxəngəy), □ ■ ¹⁶ Yəhudiya əlkisidə turuwatqanlar toqlarəqa qaqsun; ¹⁷ əgzidə turoqan kixi əyidiki nərsə-kərəklirini aloqili qūxməyilə qaqsun. ¹⁸ Etizlikta turoqan kiximu qapinini aloqili əyigə yanmisun. ¹⁹ U künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatqanlarning həlloəqa way! □ ²⁰ Qaqidioğan waqtinglarning qix yaki xabat küniə toəra

■ **24:3** Mar. 13:1, 3; Luqa 21:7; Ros. 1:6. ■ **24:4** Yər. 29:8; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Tes. 2:3; 1Yuha. 4:1. ■ **24:5** Yər. 14:14; 23:25; Yh. 5:43. □ **24:7** «bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikiidu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxka qikiidu» — ibranii tilida

(xundaqla grek tilida) bu ibarə dunya boyiqə kəngəyən uruxlarni kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də bu turaklik ibarə toqrluluk misallar bar. ■ **24:7** Yəx. 19:2. □ **24:8** «Lekin bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloqikining baxlinixi» bolidu, halas» — Əysa Məsih kaysi ix «tuotulidu», uni biwasitə deməydu. Təwəndiki səzilirə qariəqanda u «yengi zaman»ning tuotuluxini kərsitidu, dəp karaymiz. ■ **24:9** Mat. 10:17; Luqa 21:11,12; Yh. 15:20; 16:2; Wəh. 2:10. □ **24:10** «nuroqunlar etikadtin tanidu» — grek tilida «nuroqunlar putdaxturulidu» deyilidu. Xunga baxka birhil tərjimisi: «nuroqunlar gunahka azdurulidu». ■ **24:11** 2Pet. 2:1.

■ **24:12** 2Tim. 3:1. ■ **24:13** Mat. 10:22; Mar. 13:13; Luqa 21:19; Wəh. 2:7,10; 3:10. □ **24:14** «Hudaning padixahliki həkqidiki bu hux həwər» — grek tilida «padixahlikning bu hux həwiri» deyilidu. □ **24:15** «Daniyal pəyoqəmbər kəyt kילוqan «wəyran kילוquci yirginqlik nomussizlik»» — «wəyran kילוquci yirginqlik nomussizlik» tooqrisida «Dan.» 9:24-27ni wə u toqrluluk izahətlarni kəring. ■ **24:15** Dan. 9:27; Mar. 13:14; Luqa 21:20; 2Tes. 2:4

□ **24:19** «u künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatqanlarning həlloəqa way!» — undak kixilərgə kəqix əpsiz bolidu, əlwəttə.

kelip qalmasliki üqün dua qilinglar. □ ■ 21 Qünki u qaşda dunya apiridə boləandin muxu qaşkiqə kərülüp baqmioşan həm kəlgüsidimu kərülməydişan dəhəxtlik azab-oqubət bolidu. ■ 22 U künlər azaytilmisa, heçkandaq ət igisi qutulalmaytti; ləkin *Hudaning Öz* tallioşanliri üqün u künlər azaytilidu.

23 Əgər u qaşda birsi silərgə: «Qaranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «*Məsih* ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar. ■ 24 Qünki sahta məsihlər wə sahta pəyoşəmbərlər məydanə qıqıdu, qaltis məjizilik alamətlər wə karamətlərnı kərsitidu; xuning bilən əgər mumkin bolidişan bolsa, hətta *Huda* tallioşanlarnimu azduratti. ■ 25 Mana, mən bu ixlar yüz berixtin burun silərgə ukturup koydum.

26 Xuning üqün, birsi silərgə: «Qaranglar, u qəl-bayawanda!» desə, u yərgə barmanglar. «Qaranglar, u iqliridiki öylərdə!» desə, ixənmənglar. ■ 27 Qünki qakmaq xərktin oşərbkə yalt-yult qilip kandaq qakқан bolsa, İnsan'ooşlınıng kelixi xundaq bolidu. 28 Qünki jəsət qaysi yərdə bolsa, u yərdimu kuzoşunlar toplixidu! □ ■

İnsan'ooşlınıng kaytip kelixi

29 U künlərdiki azab-oqubətlər ötüp kətkən hamən, kuyax qariyidu, ay yoruklukını bərməydu, yultuzlar asmandin təkülüp quxidu, asmandiki küqlər lərgigə kelidu. □ ■ 30 Andin İnsan'ooşlınıng alamiti asmandin kərünüdu; yər yüzidiki pütkül kəbililər yioşə-zar kətürüxidu. Ular İnsan'ooşlınıng küq-kudrət wə uluş xan-xəşəp iqidə asmandiki bulutlar üstidə keliwatқанliqını kəridu. □ ■ 31 U pərixtilirini zor jaranglık bir kanay sadasi bilən əwətidu, ular uning tallioşanlirini dunyaning tət bulungidin, asmanning bir qetidin yənə bir qetigiqə həryərdin yioşip bir yərgə jəm qilidu. □ ■

Ənjür dərihidin sawaq elix

□ 24:20 «**Qaçidişan waqtinglarning kix yaki xabat künişə tooşra kelip qalmasliki üqün dua qilinglar**» — Yəhüdiy diniy ərbablarning Təwrat qanunişə boləşan quxanqışisigə asasən, Yəhüdiylər adətə xabat (dəm elix) künişə xəşər dərwazisi wə dukanlarnı taşixi kərək. Bu küni səpər kiliş mən'i qilişoşan boləşaqқа, Qanaanda (Pələstində) turoşanlarşə nisbətən yeməkklik setiwelış wə baxқа yərlərgə keşix intayin qulaysız bolidu. «Kix»ta Yəhüdiyədə dərya-wadilarda su pat-pat texp turoşaqқа, kixtimu keşix intayin təs bolidu. ■ 24:20 Ros. 1:12. ■ 24:21 Dan. 12:1. ■ 24:23 Mar. 13:21; Luқа 21:8. ■ 24:24 Qan. 13:2; 2Tes. 2:11. ■ 24:26 Luқа 17:23.

□ 24:28 «**Qünki jəsət qaysi yərdə bolsa, u yərdimu kuzoşunlar toplixidu!**» — bu sirlik səzlərnıng mənisı Təwrat, «Ayup» 39:26-30 wə «Yəx.» 34:1-8, 15-17-ayətlər bilən munasiwət bolsa kərək. Xu ayətlərdə kərsitilgəndək, «Pərwərdigarning küni»də zor kiroşinqilik bolidu. ■ 24:28 Ayup 39:30; Luқа 17:37. □ 24:29 «... **kuyax qariyidu, ay yoruklukını bərməydu, yultuzlar asmandin təkülüp quxidu, asmandiki küqlər lərgigə kelidu**» — «Yəx.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni kəşüng. «Asmandiki küqlər» bəlkim barlık jin-xəytanlarnı kərsitidu; «lərgigə kelidu» bəlkim ularning küştin kelixini kərsitidu. ■ 24:29 Yəx. 13:10; 34:4; Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15; Mar. 13:24; Luқа 21:25. □ 24:30 «**yər yüzidiki pütkül kəbililər yioşə-zar kətürüxidu**» — «Zək.» 12:10ni kəşüng. «Ular İnsan'ooşlınıng küq-kudrət wə uluş xan-xəşəp iqidə asmandiki bulutlar üstidə keliwatқанliqını kəridu» — «Dan.» 7:13bi kəşüng. ■ 24:30 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 25:31; 26:64; Mar. 13:26; 14:62; Luқа 21:27; Ros. 1:11; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 24:31 «**Pərixtilər** uning tallioşanlirini dunyaning tət bulungidin, ... həryərdin yioşip bir yərgə jəm qilidu» — «dunyaning tət bulungidin» grek tilida «tət xamilidin» bilən ipadilinu. ■ 24:31 1Kor. 15:52; 1Tes. 4:16.

³² Ənjür dərihidin mundak təmsilni biliwelinglar: — Uning xahliri kəkirip yopurmak çikarowanda, yazning yekinlap qalowanliqini bilisiler. ■

³³ Huddi xuningdək, *mən baya degənlirimning* həmmisini kərginglarda, uning yekinlap qalowanliqini, hətta ixik aldida turuwatqanliqini biliwelinglar. □

³⁴ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □ ³⁵ Asman-zemin yokilidu, biraq mening səzliminğ hərgiz yokalmaydu. ■

³⁶ Lekin xu küni wə waqit-saitining həwirini bolsa, heqkim bilməydu — hətta ərxtiki pərixtilərmu bilməydu, uni pəkət Atamla bilidu. □ ³⁷ Əmdi Nuh pəyowəmbərning künliridə kəndək bolowan bolsa, Insan'ooli *qaytip* kəlgədimu xundak bolidu. ■ ³⁸ Qünki topan kelixidin ilgiriki künlərdə, Nuh kemigə kirip olturowan küngiqə, *xu zamandiki* kixilər yəp-iqip, öylinip wə yatliq bolup kəlgənidi. ■ ³⁹ Topan tuyuqsiz kelip həmmisini oşək kילוqə, kixilər bu ixning uningdin həwərsiz bolup turowanğa ohxax, Insan'oolining *qaytip* keliximu xundak bolidu. ⁴⁰ U küni, etizda ikki kixi turowan bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu; ■

⁴¹ ikki ayal tügmən bexida turup un tartiwatqan bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu. ⁴² Xuning üqün, hoxyar bolunglar, qünki Rəbbinglarning *qaytip* kelidioğan waqti-saitini bilməysilər. □ ■

⁴³ Lekin xuni bilinglarki, əgər öy igisi oşrining keqisi kaysi jesəktə kelidioğanliqini bilgən bolsa, səgək turup oşrining öyni texip kixixigə hərgiz yol koymaytti. ■ ⁴⁴ Xuningğa ohxax, silərmu təyyar turunglar. Qünki Insan'ooli silər oylimioğan waqit-saəttə *qaytip* kelidu!

Ixənqlik wə ixənqsiz qakarlar

Luqa 12:41-48

⁴⁵ Hojayini öz öyidikilərgə məs'ul kılıp, ularğa ozuk-tülükini waqti-waqtida təksim kılıp berixkə təyinligən ixənqlik wə pəmlik qakar

■ **24:32** Mar. 13:28; Luqa 21:29. □ **24:33** «... Uning yekinlap qalowanliqini, hətta ixik aldida turuwatqanliqini biliwelinglar» — bu tekistiki «uning» yaki Insan'oolining özini, yaki kelidioğan küni, yaki Hudaning padixahliqini kərsitidu («Luqa» 21:31ni kəring). □ **24:34**

«...bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu» — əgər tiloğa elinoğan alamətlər Yerusalemninğ wəyran boluxioğa (miladiyə 70-yili) (24-bab 2-ayət) qaritiloğan bolsa, undağa «dəwr» degən səz təbiiyki (1) Əysaning dəwrində yaxap otkən adəmlərni kərsitidu. Əgər Məsihning dunyaga *qaytip* kelixigə (24:30) qaritiloğan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim (2) pütün Yəhudiyə həlqini (3) bu ayətlərdə eytiloğan «dəxətlik azab-oqubət»tiki wəqələrninğ baxlinix dəwrində yaxioanlarni kərsitidu. Xunga barliq wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, degənlik bolidu. Bizningqə (3)-xərğ aldi-kəyni ayətlərgə əng bap kelidu. ■ **24:35** Zəb. 102:25-27; Yəx. 51:6; Mar. 13:31; İbr. 1:11. □ **24:36** «Lekin xu küni wə waqit-saitining həwirini bolsa, heqkim bilməydu — hətta ərxtiki pərixtilərmu bilməydu, uni pəkət atamla bilidu» — bəzi kona kəqürmilərdə «nə oşul bilməydu» degən səzlərmu tepilidu. ■ **24:36** Mar. 13:32; Ros. 1:7.

■ **24:37** Yar. 6:2; Luqa 17:26; 1Pet. 3:20; 2Pet. 2:5. ■ **24:38** Yar. 7:7. ■ **24:40** Luqa 17:34; 1Tes. 4:17. □ **24:42** «qünki Rəbbinglarning *qaytip* kelidioğan waqti-saitini bilməysilər» — yaki «qünki Rəbbinglarning *qaytip* kelidioğan küni bilməysilər». ■ **24:42** Mat. 25:13; Mar. 13:33; Luqa 12:40; 21:36. ■ **24:43** Luqa 12:39; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15.

kim bolidu? □ ■ ⁴⁶ Hojayin *øyigə* qaytkanda, qakirining xundak kiliwatkinining üstigə kəlsə, bu qakarning bəhtidur! ⁴⁷ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin uni pütün iglikini baxquruxka qoyidu. ⁴⁸ Lekin mubada xu qakar rəzil bolup kənglidə: «Hojayinim həyal bolup kalidu» dəp oylap, ⁴⁹ baxka qakar buradərlirini bozək kilixka wə hərəkəxlərgə həmrah bolup yəp-iqixkə baxlisa, ⁵⁰ xu qakarning hojayini kütülmigən bir küni, oylimioğan bir waqıtta qaytip kelidu ⁵¹ wə uni kesip ikki parqə kilip, uning nesiwisini sahtipəzlər bilən ohxax təkdiydə bekitidu. Xu yərdə yioğa-zarlar kətürülidu, qixlirini ojuqurlitidu. ■

25

On kiz qoldax toqrisidiki təmsil

¹ U waqıtta, ərx padixahlıki huddi kollirioğa qiraqlarni elip toyi boləjan yigitni qarxi elixka qiqқан on kiz qoldaxka ohxaydu. ² Bu qizlarning bəxi pəmlık, bəxi bolsa pəmsiz. ³ Pəmsiz qizlar qiraqlirini aləjan bolsimu, yenioğa may eliwalmaptu. ⁴ Pəmlık qizlar bolsa qiraqliri bilən billə kaqilirida maymu eliwaptu. ⁵ Yigit keqikip kəlgəqkə, ularning həmmisini uyku besip uhlap qaqtu.

⁶ Yerim keqidə: «Mana, yigit kəldi, qarxi elixka qiqinglar!» degən awaz angliniptu. ⁷ Buning bilən bu qizlarning həmmisi ornidin turup qiraqlirini pərləptu. ⁸ Pəmsiz qizlar pəmlık qizlaroğa: «Qiraqlirimiz eqüp kaqojiliwatidu, meyinglardin beringlarqu» dəptu. ⁹ Birak pəmlık qizlar: «Yağ, bolmaydu! Bərsək, bizgimu həm silərgimu yətməsliki mumkin. Yahxisi, özünglar may satquqilarning yenioğa berip setiwelinglar!» dəptu. ¹⁰ Lekin ular may setiwəlojili ketiwatqanda, yigit kelip qaqtu, təyyar bolup boləjan qizlar uning bilən birliktə toy ziyapitigə kiriptu. Ixik taqiliptu.

¹¹ Keyin kaqəjan qizlar qaytip kelip: «Ojojam, ojojam, ixikni eqiwətkəyla!» dəptu. ¹² Birak u: «Silərgə bərhək eytayki, mən silərnə tonumaymən» dəp jawab beriptu.

¹³ Xuning üqün səgək bolunglar, qunki nə Insan'oqlining kelidioğan künini nə saifini bilməysilər. ■

«Talant» tapxuruluxi toqrisidiki təmsil ••• «Talant» toqruluk 15-ayəttiki izahatni kəring

Luğa 19:11-27

¹⁴ Ərx padixahlıki huddi yaqa yurtka qikmaqci bolup, əz qakarlirini qakirip dunyasini ularoğa tapxuroğan adəmgə ohxaydu. ■ ¹⁵ U adəm hər bir qakarning kaqiliyitigə qarap, birsigə bəx talant, birisigə ikki talant,

□ **24:45** «**öz öyidikilər**» — «öyidikilər» muxu yərdə hojayinning öyidiki hizmətkarlar wə qakarlirini kərsitidu. «**hojayini öz öyidikilərgə məs'ul kilip, ularoğa ozuk-tülükini waqti-waktida təksim kilip berixkə təyinligə ixənqlik wə pəmlık qakar kim bolidu?**» — bu səzlər awwal rosullar, andin Hudaning barlık hizmətkarlırioğa qaritilip eytilidu, əlwəttə («Luğa» 12:41-48nimu kəring). ■ **24:45** Mat. 25:21; Luğa 12:42. ■ **24:51** Mat. 8:12; 13:42; 22:13; 25:30; Luğa 13:28. ■ **25:13** Mat. 24:42; Mar. 13:33,35. ■ **25:14** Luğa 19:12.

yənə birsigə bir talant kümüş tēnggə bērip, yaqə yurtqa yol aptu. □ 16 Bəx talant tēnggə aləjan qakar bērip oqət kīlip, yənə bəx talant tēnggə payda tepiptu. 17 Xu yolda ikki talant tēnggə aləjinimu yənə ikki talant tēnggə payda aptu. 18 Lēkin bir talant tēnggə aləjini bolsa bērip yərni kolap, hojajini bərgən pulni kēmüp yoxurup koyuptu.

19 Əmdi uzun waqit otkəndin keyin, bu qakarlarınq oqojisi kaytip kelip, ular bilən hesablixiptu. 20 Bəx talant tēnggə aləjini yənə bəx talant tēnggini koqup elip kelip: «Olojam, sili manga bəx talant tēnggə tapxuroqandila. Qarsila, yənə bəx talant tēnggə payda aldım» dəptu.

21 Hojajini uningə: Obdan bəptu! Yahxi wə ixənqlik qakar ikənsən! Mən sanga həwalə kīlojan kīqikkinə ixta ixənqlik bolup qīqting, sən kəp ixtarəja koyimən. Kəl, hojajiningning huxalliqəja ortaq bol!» dəptu.

22 Ikki talant tēnggə aləjinimu kelip: «Olojam, sili manga ikki talant tēnggə tapxuroqandila. Qarsila, yənə ikki talant tēnggə payda aldım» dəptu. 23 Hojajini uningə: «Obdan bəptu! Yahxi wə ixənqlik qakar ikənsən! Mən sanga həwalə kīlojan kīqikkinə ixta ixənqlik bolup qīqting, sən kəp ixtarəja koyimən. Kəl, hojajiningning huxalliqəja ortaq bol!» dəptu.

24 Andin, bir talant tēnggə aləjinimu kelip: «Olojam, silining qing adəm ikanlikirini biləttim, qünki ezliri terimiojan yərdin həsulni oruwalalayla, həmdə uruk qaqmiojan yərdinmu haman alila. 25 Xunga koqkup, silining bərgən bir talant tēnggilirini yərgə kēmüp yoxurup koyəjanidim. Mana pullirini alsila» dəptu. 26 Olojisi uningə: «Əy, rəzil, hurun qakar! Sən meni terimiojan yərdin oruwalidiojan, uruk qaqmiojan yərdin haman alidiojan adəm dəp bilip, 27 həq bolmiojanda pulumni jazanihorlarəja amanət koyuxung kerək idioju! Xundak kīlojan bolsang mən kaytip kəlgəndə pulumni əsümi bilən aləjan bolmamtim?! 28 Xunga, uning kolidiki talant tēnggini elip, on talant tēnggə bar boləjanəja beringlar! 29 Qünki kimdə bar bolsa, uningəja tehimu kəp berilidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yəq bolsa, hətta uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum kīlinidu. □ ■ 30 Bu yarəmsiz qakarni texidiki qarəngəqulukqa aqīqip taxlanglar! U yərdə yioja-zarlar kətürülidu, qixlirini oququrlitidu» dəptu.■

Ahirəttiki sorak

31 İnsan'ooqli əz xan-xəripi iqidə barlık pərixtiliri bilən billə kəlginidə, xərpəlik təhtidə olturidu. ■ 32 Barlık əllər uning aldioja yiojilidu. Padiqi koylarni əqkilərdin ayrioqinidək u ularni ayriydu; □ ■ 33 u koylarni ong

□ 25:15 «U adəm hər bir qakarning kabilyitigə qarap, birsigə bəx talant, birisigə ikki talant, yənə birsigə bir talant kümüş tēnggə bērip,...» — oqurmənlərgə ayan bolsunki, xu qaoqlarda «talant» birhıl pul birliki, kimmətlik kümüş tēnggə idi. Yukiridiki 18:24diki izahətnimu kəring. Uyojur tilida «talant» degən səz daim dəl xu təmsildin qīkkan kəqmə mənisidə ixlitilidu. Xu qaoqda qakarlarəja tapxurulojan bu pullar bəlkim təhminən 85000, 34000 wə 17000 dollarəja toşra kelətti (2010 həsablinatqan). □ 25:29 «Qünki kimdə bar bolsa, uningəja tehimu kəp berilidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yəq bolsa, hətta uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum kīlinidu» — bu əhmıyətlik səz 13:12dimu tepilidu. ■ 25:29 Mat. 13:12; Mar. 4:25; Luqa 8:18; 19:26. ■ 25:30 Mat. 8:12; 13:42; 22:13; 24:51; Luqa 13:28. ■ 25:31 Mat. 16:27; 26:64; Mar. 14:62; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 25:32 «Barlık əllər uning aldioja yiojilidu» — «əllər» degən bu səz Injildiki kəp yərlərdə Yəhudi əməs əllərnı kərsitidu. Xunga bəzidə «yat əllər» yaqi «taipilər» dəp tərimə kīlimiz. ■ 25:32 Əz. 34:17,20; Mat. 13:49.

yenioʻja, oʻqkilarni sol yenioʻja ayriydu. ³⁴ Andin Padixah ong yenedikilergə: «Öy Atam bəht ata kilōanlar, kelinglar! Aləm apiridə bolōandin beri silər üqün təyyarlanōan padixahlikka waris bolup igə bolunglar!»

³⁵ Qünki aq qalōnimda silər manga yeməkkik bərdinglar, usuz qalōnimda ussuluk bərdinglar, musapir bolup yürginimdə öz öyünglergə aldinglar, ■ ³⁶ yalingaq qalōnimda kiydürdüinglar, kesəl bolup qalōnimda halimdin həwər aldinglar, zindanda yatqinimda yoklap turdunglar» — dəydu. □ ■

³⁷ U qaoʻda, həkkanıy adəmlər uningōja: «I Rəb, biz seni qačan aq kərüp ozuk bərduk yaki usuz kərüp ussuluk bərduk? ³⁸ Seni qačan musapir kərüp öyümizgə alduk yaki yalingaq kərüp kiygüzduk? ³⁹ Sening qačan kesəl bolōiningni yaki zindanda yatqiningni kərüp yoklap barduk?» dəp soraydu. ⁴⁰ Wə Padixah ularōja: «Mən silərgə bərhək xuni eytayki, muxu kərindaxlirimdin əng kiqikidin birərsigə xularni kilōininglarmu, dəl manga kilōan boldunglar» dəp jawab beridu. ■

⁴¹ Andin u sol yenedikilərgə: «Öy lənitilər, kəzümün yokilinglar! Xəytan bilən uning pərixtilirigə hāzirlanōan mənggü əqməs otka kiringlar! ■

⁴² Qünki aq qalōnimda manga ozuk bərmidinglar, usuz qalōnimda ussuluk bərmidinglar; ⁴³ musapir bolup yürginimdə öz öyünglərgə almidinglar, yalingaq qalōnimda kiydürmidinglar, kesəl bolōnimda wə zindanda yatqinimda yoklimidinglar» dəydu.

⁴⁴ U qaoʻda, ular: «I Rəb, seni qačan aq, usuz, musapir, yalingaq, kesəl yaki zindanda kərüp turup hizmitingdə bolmiduk?» dəydu.

⁴⁵ Andin padixah ularōja: «Mən silərgə bərhək xuni eytayki, muxularnin əng kiqikidin birərsigə xundak kilmioʻjininglar məngimu kilmioʻjan boldunglar» dəp jawab beridu. ■ ⁴⁶ Buning bilən ular mənggülik jazaōja kirip ketidu, lekin həkkanıylar bolsa mənggülik həyatka kiridu. ■

26

Əysani əltürüx suyikəsti

Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ Əysa bu sözlərnı kilip bolōandin keyin, muhlisliroʻja:

² — Silərgə məlumki, ikki künden keyin «ötüp ketix həyti» bolidu, xu qaoʻda İnsan'ooqli krestlinix üqün tutup berilidu, — dedi. □ ■

³ Bax kahınlar wə aqsakallar Kayafa isimlik bax kahinning sariyida jəm boluxti. ■ ⁴ Ular Əysani qandak kilip hıylə-nəyrəng bilən tutup əltürüx toʻqrisida məslihət kilixti. ⁵ Birak ular:

■ **25:34** Mat. 20:23; Mar. 10:40. ■ **25:35** Yəx. 58:7; Əz. 18:7; İbr. 13:2. □ **25:36** «kesəl bolup qalōnimda halimdin həwər aldinglar» — grek tilida «kesəl bolup qalōnimda meni yoklidinglar». «zindanda yatqinimda yoklap turdunglar» — grek tilida «zindanda yatqinimda yenimōja kelip turdunglar». ■ **25:36** Yəx. 58:7; 2Tim. 1:16; Yaq. 2:15,16. ■ **25:40** Pənd. 19:17; Mat. 10:42; Mar. 9:41; Yh. 13:20; 2Kor. 9:6. ■ **25:41** Zəb. 6:8; Yəx. 30:33; Mat. 7:23; Luqa 13:25,27; Wəh. 19:20. ■ **25:45** Pənd. 14:31; 17:5; Zək. 2:12. ■ **25:46** Dan. 12:2; Yh. 5:29.

□ **26:2** «xu qaoʻda İnsan'ooqli krestlinix üqün tutup berilidu» — «krestlax» — krest (qapras yetaoq)kə mihlax arqilik olüm jazasi berixtin ibarət. Demisimu bu adəmnı kəttik harlaydoʻjan, intayin dəhxətlik, Rim imperiyəsi boyiqə əng azablik olüm jazasi idi. ■ **26:2** Mar. 14:1; Luqa 22:1; Yh. 13:1 ■ **26:3** Zəb. 2:2; Yh. 11:47; Ros. 4:27.

— Bu ix heyat-ayem künliri kılınmisun. Bolmisa, hêlk arisida malimanqilik qikixi mumkin, — deyixti.

Hudaguy ayalning Əysağa ətir qeqixi
Mar. 14:3-9; Yh. 12:1-8

⁶ Əmdi Əysa Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning əyidə bolqinida, □
⁷ bir ayal uning yenioğa kirdi. U aq kaxtexi xexidə nahayiti kımmətlik ətirni elip kəlgən bolup, Əysa dastihanda olturoqanda, ətirni uning bexioğa quydi. ■ ⁸ Lekin muhlislar buni kərüp hapa boluxup:

— Zadi nemixka bundak israpqilik kılınıdu? ⁹ Qünki bu ətirni kəp puloğa setip, pulini kəmbəəşəllərgə sədikə kilsa bolattioqu! — deyixti.

¹⁰ Lekin Əysa ularning kənglidikini bilip ularoğa:

— Bu ayalning kənglini nemə dəp aqrıtisilər? Qünki u mən üçün yaxxi bir ixni kildi. ¹¹ Qünki kəmbəəşəllər daim silərnəng aranglarda bolidu, lekin menəng aranglarda boluxum silərgə daim nesip bolıwərməydu! ■

¹² Bu ayalning bu ətirni bədinəngə quyuxi menəng dəpnə kılınıximioğa təyyar boluxum üçün boldi. ¹³ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu hux həwər pütkül dunyaning kəyeridə jakarlansa, bu ayal əslinip, uning kılğan bu ixni təriplinidu, — dedi.

Yəhuda Əysağa satkuntuk kılıxka wədə kılıdu

¹⁴ Bu ixtin keyin, on ikkiyləndin Yəhuda İxkariyot isimlik biri bax kaħinlarning aldioğa berip: □ ■

¹⁵ — Uni tutup bərsəm, manga nemə berisilər? — dedi. Ular uning aldioğa ottuz kümüx tənggə koydi. ■ ¹⁶ Yəhuda xuningdin etibarən uni tutup berixkə muwapıq pürsət izdəxkə baxlıdi.

«Ətup ketix heyti»ning kəqlik tamıki

Mar. 14:21-22; Luğa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30

¹⁷ Petir nan heyting birinqi küni, muhlislar Əysaning yenioğa kelip: — Ətup ketix heyting tamikini yeyixing üçün kəyərdə təyyarlıximizni halaysən? — dəp soridi. □ ■

¹⁸ U ularoğa:

— Xəhərgə kirip palanqining əyigə berip uningə: «Ustaz: — Waqıt-saitim yekınlixip qaldı, ətup ketix heyti muhlisirim bilən birlikdə senəng əyüngdə ətküzəy — dəydu» dəp eytinglar, — dedi.

□ 26:6 «Əysa Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning əyidə bolqinida...» — «Simon mahaw» yaki «Mahaw kesili» deyilidigan Simon». Bu Simon bəlkim ilgiri mahaw kesiligə giriptar bolqanıdi. Bizningə bu ix bilən «Yuh.» 12:1-11da hatiriləngən wəqə bir ixtur. ■ 26:7 Mar. 14:3; Luğa 7:37; Yh. 11:2; 12:3. ■ 26:11 Qan. 15:11; Mar. 14:7; Yh. 12:8. □ 26:14 «Yəhuda İxkariyot isimlik biri bax kaħinlarning aldioğa berip...» — xu qaqda ikki «bax kaħin» bar idi — «Annas» wə uning küy'ooqli «Kəyafa». ■ 26:14 Mar. 14:10; Luğa 22:4. ■ 26:15 Zək. 11:12. □ 26:17 «Petir nan heyting birinqi küni...» — «petir nan heyti» yəttə kün bolidu, birinqi küni «ətup ketix heyti»mu təng bolidu. Bu küni, Yəhudiylar koy soyup, əyliridə koy gəxi, petir nan yəydu («Mis.» 12-bab, «Law.» 23:4-8, «Qel.» 28:16-25ni kəring). «Ətup ketix heyting tamikini yeyixing üçün kəyərdə təyyarlıximizni halaysən?» — «ətup ketix heyting tamikini»ning muħim qismi «ətup ketix kurbanlıq kozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Qel.» 28:16, «Qan.» 16:1-7ni kəring). ■ 26:17 Mis. 12:17; Mar. 14:12; Luğa 22:7.

19 Muhlislar Əysaning tapilishidə e'tip ketix heyting tamikini xu yərdə təyyarlidi. 20 Kəqkurun, u on ikkiylən bilən dastihanda olturdi. ■

21 Ular o'zizaliniwatkanda u:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, aranglardiki birəylən manga satkunluk kilidu, — dedi. ■

22 *Buni anglap* ular intayin qayouşa qəmüp, bir-birləp uningdin:

— Ya Rəb, mən əməstimən? — dəp soraxka baxlidi.

23 U jawabən: — Kolidiki nanni mən bilən təng tawakka təgürgən kixi, manga satkunluk kilouçı xu bolidu. ■ 24 İnsan'ooli dərwəkə

mukəddəs yazmilarda əzi to'şrisida pütülginidə *əlümgə* ketidu; birək İnsan'oolining tutup berilixigə wasitiqi boləjan adəmning həliouşa way! U adəm tu'şulmian bolsa yaxhi bolatti! — dedi.

25 Uningouşa satkunluk kilidiojan Yəhuda:

— Ustaz, mən əməstimən? — dəp soridi. U uningouşa:

— Özüng deding jumu, — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

Mar. 14:22-26; Luğa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

26 Ular o'zizaliniwatkanda, Əysa bir nanni kolioşa elip *Hudaouşa* təxəkkür-həmdusana eytkandin keyin, uni oxup, muhlisliouşa üləxtürüp bərdi wə: — Elinglar, yənglar, bu mening tenim, — dedi. □ ■

27 Andin, kolioşa jamni elip *Hudaouşa* təxəkkür-həmdusana eytip, uni muhlisliouşa tutup:

— Həmməylən buningdin iqinglar. 28 Bu mening nuroşun adəmləning gunahlırining kəqürüm kilinixi üçün təkülioujan, yengi əhdini tüzidiojan kənimdur. □ ■ 29 Ləkin mən xuni silərgə eytayki, Atamning padixahlıkida silər bilən birlikte yengidin xarabtin iqmigüqə, üzüm telining xərbitinə hərgiz iqməymən, — dedi.

30 Ular mədhıyə küyini eytkandin keyin talaouşa qıkip, Zəytun teouşouşa qarap ketixti. ■

Muhlislarınə Əysadin waz keqixi

Mar. 14:27-31; Luğa 22:31-34; Yh. 13:36-38

31 Andin Əysa ularouşa:

— Bügün keqə silər həmminglar mening tüpəylimdin tandurulup putlix-isilər, qünki *mukəddəs yazmilarda*: —

«Mən padiqini uruwetimən,

■ 26:20 Mar. 14:17; Luğa 22:14; Yh. 13:21. ■ 26:21 Ros. 1:17. ■ 26:23 Zəb. 41:9; Luğa 22:21; Yh. 13:18. □ 26:25 «Ustaz, mən əməstimən?» — «ustaz» — İbraniy tilida «rabbi» deyilidu. □

«Özüng deding jumu» — mənisi, «dəl sən» bolidu. Yəhuda bu sözni angliouşandin keyin dərhəl qıkip bax kaşınlarınə yenioşa barəjan bolsa kerək. «Markus», «Luğa», «Yuhanna»diki ««e'tip ketix» heyting kəqlik tamiki» to'şrisidiki bayanlarni kəring. □ 26:26 «Əysa bir nanni kolioşa elip Hudaouşa təxəkkür-həmdusana eytkandin keyin...» — yaki «Əysa bir nanni kolioşa elip, uni bərikətligəndin keyin,...».

■ 26:26 Mar. 14:22; Luğa 22:19; 1Kor. 11:23. □

26:28 «Bu mening nuroşun adəmləning gunahlırining kəqürüm kilinixi üçün təkülioujan, yengi əhdini tüzidiojan kənimdur» — «yengi əhdə» yaki «Hudaning əhdisi» yaki «mənggülik əhdə». Təwrat, «Yər.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Luğa» 22:20ni, «İbr.» 13:20 wə «Təbirlər»ni kəring. ■ 26:28 Mis. 24:8. ■ 26:30 Mar. 14:26; Luğa 22:39; Yh. 18:1.

Padidiki qo'ylar patiparak bolup tarkitiwetilidu» döp pütülgen. □ ■
 32 Lekin män tirilgəndin keyin Galiliyəgə silərdin burun barimən, — dedi. ■

33 Petrus uningəja jawabən:
 — Həmməylən sening tūrəyilingdin tandurulup putlaxsimu, män hərgiz putlaxmaymən, dedi. ■

34 Əysa uningəja: — Mən sanga bərhək xuni eytip qoyayki, bügün keqə horaz qillaxtin burun, sən məndin üq kətim tanisən, — dedi. ■

35 Petrus uningəja:
 — Sən bilən billə əlüxüm kerək bolsimu, səndin hərgiz tanmaymən, — dedi. Qaloqan muhlislarining həmmisimu xundək deyixti.

Əysaning Getsimanə bəoqisidiki dua-tilawiti

Mar. 14:32-42; Luqa 22:39-46

36 Andin Əysa ular bilən billə Getsimanə degən yərgə kəldi. U muhlislarəja: «Mən u yaqqa berip dua-tilawət kilip kəlgüçə, muxu jayda olturup turunglar» dedi. ■ 37 U Petrusni, xundəkla Zəbədiyning ikki oqlini birgə elip mangdi wə qattik azablinip, kəngli tolimu pərixan boluxqa baxlidi. □

38 U ularəja:

— Jenim əlidioandək bəkmü azablanmaqta. Silər bu yərdə kəlip, män bilən birliktə oyoqak turunglar, — dewidi, ■ 39 Wə səl nerirək berip, əzini yərgə etip düm yetip dua kilip:

— I Atam, mumkin bolsa, bu kədəh məndin ötüp kətsun! Lekin bu ix män halioqandək əməs, sən halioqandək bolsun, — dedi. □ ■

40 U muhlislarining yenioqə kaytip kəlginidə, ularning uhlap qaloqanlikini kərüp, Petrusqa:

— Mən bilən billə birər saətmü oyoqak turalmidinglarmu?!

41 Ezikturuluxtin saklinix üqün, oyoqak turup dua qilinglar. Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdur, — dedi. □ ■

42 U ikkinqi kətim berip, yənə dua kilip:

— I Atam, əgər män bu kədəhni iqmisəm u məndin kətmisə, undəkta sening iradəng ada kilinsun, — dedi. 43 U ularning yenioqə kaytip kəlginidə, yənə uhlap qaloqanlikini kərdi, qünki ularning kəzliri uyquqə ilinjanidi.

44 Xuning bilən u ulardin ayrilip üqinqi kətim berip, yənə xu sözlər bilən dua kildi.

45 Andin u muhlislarining yenioqə kəlip ularəja:

□ 26:31 «Mən padiqini uruwetimən, padidiki qo'ylar patiparak bolup tarkitiwetilidu» — «Zək.» 13:7. Muxu bexarəttə səzligüqi Hudaning Əzi, əlwəttə. ■ 26:31 Zək. 13:7; Yh. 16:32.

■ 26:32 Mar. 14:28; 16:7. ■ 26:33 Luqa 22:33. ■ 26:34 Yh. 13:38. ■ 26:36 Mar. 14:32; Luqa 22:39; Yh. 18:1. □ 26:37 «Zəbədiyning ikki oqli» — Yaqup wə Yuhanna.

■ 26:38 Yh. 12:27. □ 26:39 «I Atam, mumkin bolsa, bu kədəh məndin ötüp kətsun! Lekin bu ix män halioqandək əməs, sən halioqandək bolsun» — «bu kədəh» uning aldidiki azab-oqubətlərni kərsitidu. Təwratning kəp yərliridə «kədəh» dəl xu mənida ixlitilidu (məsilən

«Zək.» 75:8, «Yəx.» 51:17, 22, «Yər.» 25:15də). ■ 26:39 Mat. 20:22,23; Luqa 22:41; Yh. 6:38.

□ 26:41 «Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdur» — «kixining ətliri» grek tilida «ət». Injilda «ət» yaki «ət-tən» daim degüdək adəmning öz teni təripidin azdurulidioqan, gunahkar təbiitini kərsitidu. «Rimliklarəja»diki «kirix söz»imizni kərug. ■ 26:41 Gal. 5:17.

— Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər? Mana, waqit-saiti yekınlaxtı; İnsan'oolı gunahkarlarning kolioğa tapxurulıdu. □

⁴⁶ Kıpunglar, ketaylı; mana, manga satkúnluq kılıdioğan kixi yekın kıldı! — dedi.

Əysaning tutkún kılınıxi

Mar. 14:43-50; Luğa 22:47-53; Yh. 18:3-12

⁴⁷ Uning sözi tehi tügimayla, on ikkiyləndin biri bolıoğan Yəhuda kıldı; uning yenida bax kañınlar wə həlk aqsakalliri tərıpıdın əwətilgən, kılıq-toqmaqlarnı kətürgən zor bir top adəm bar idi. ■ ⁴⁸ Uningoğa satkúnluq kılıoquı ular bilən alliburun ixarətnı bekitip: «Mən kimni səysəm, u dəl xudur. Silər uni tutunglar» dəp kelixkənidı. ⁴⁹ U udul Əysaning aldioğa berip:

— Salam, ustaz! — dəp uni səyüp kətti. □

⁵⁰ Əysa uningoğa:

— Aşınəm, nemə dəp kəlding? — dedi. Xuning bilən, həliki adəmlər yopurulup kelip, Əysağa kəl selip, uni tutkún kıldı. □ ⁵¹ Wə mana, Əysaning yenidikilərdin birəylən kılıqını suoşurup, bax kañinning qakirioğa uruwıdı, uning kulikını xilip güxürüwətti. ⁵² Əysa uningoğa:

— Kılıqingni kınıoğa sal, kiliq kətürgənlər kiliq astıda həlak bolıdu. ⁵³ Yaki meni Atisioğa nıda kılalmaydıoğan boldı, dəp oylar qaldingmu?! Xundak kılssamla U manga xuan on ikki kışimdin artuq pərixta mangdurmamdu?

□ ⁵⁴ Birak mən undak kılssam, muqəddəs yazmılardiki bu ixlər muqərrər bolıdu degən bexarətlər kandaqmu əməlgə axurulsun? — dedi. ■

⁵⁵ Xu pəyıtta Əysa toplaxkan adəmlərgə qarap:

— Bir qarəqini tudıdıoğandək kiliq-toqmaqlarnı kətürüp meni tutkılı kəpsiləroğu? Mən hər künü ibadəthana hoylılırida silər bilən billə olturup təlim berəttim, ləkin silər u qəşda meni tutmidinglar. ⁵⁶ Ləkin bu pütün ixlarning yüz berixi pəyoələmbərlərnıng muqəddəs yazmılrıda aldın eytkanlırınıng əməlgə axuruluxı üqün boldı, — dedi.

Bu qəşda, muhlislarning həmmisi uni taxlap kəqip ketixti. ■

Aliy kengəxmıdə sotlinix

Mar. 14:53-65; Luğa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵⁷ Əmdi Əysanı tutkún kılıoğanlar uni bax kañın Kayafaning aldioğa elip berixti. Təwrat ustazlırı bilən aqsakallarmu u yərdə jəm boluxkanıdı.

■ ⁵⁸ Petrus uningoğa taki bax kañinning sariyining hoylisioqıq yıraqtın əgixip kelip, ixnıng aqıwetini kəruş üqün iqkirigə kirip, qarawullarning arisida olturıdı. ⁵⁹ Bax kañınlar, aqsakallar wə pütün aliy kengəxmə əzalırı Əysanı ölüm jazasioğa məhkum kılıx üqün, yaloğan guwah-ıspat izdəytti.

□ ■ ⁶⁰ Nuroşun yaloğan guwahqılar otturioğa qıkkən bolsımu, ular bulardın

□ **26:45** «Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər?» — yaki bolmisa: «Əmdi uhlawerisilər, dəm eliwerisilər!» (kinayilik gəp) yaki pəkət: «Əmdi uhlanglar, dəm elinglar!».

■ **26:47** Mar. 14:43; Luğa 22:47; Yh. 18:3. □ **26:49** «Salam, ustaz!» — «Ustaz» ıbranıy tilıda «rabbi» deyilıdu. □ **26:50** «aşınəm, nemə dəp kəlding?» — yaki «Aşınəm, kılıdioşingni kıl».

□ **26:53** «on ikki kışimdin artuq pərixta» — muxu yərdə «kışim» degən sız adəttə grek tilıda bəlkim altə mingə əskərnı kərsıtixi mumkın. ■ **26:54** Zəb. 22:6; 40:6-8; 69:1-4,10; Luğa 24:25. ■ **26:56** Ayup 19:13; Zəb. 88:8, 18; Zək. 13:7. ■ **26:57** Mar. 14:53; Luğa 22:54; Yh. 18:12. □ **26:59** «Aliy kengəxmə» — yənə sorak məjlisi, «Sanhedrin» deyilıdu. ■ **26:59** Mar.

14:55; Ros. 6:13.

heqkandak ispatka erixalmidi. Ahirda, ikki yaloqan guwahqi otturiqta qikip:

⁶¹ — Bu adəm: «Mən Hudaning ibadəthanisini buzup taxlap, üq kün iqidə kayta kurup qikalaymən» degən, dedi. □ ■

⁶² Bax kahin ornidin turup, uningqta:

— Keni, jawab bərməmsən? Bular sening üstüngdin zadi kandak guwahliklarni beriwatidu? — dedi. ■ ⁶³ Lekin Əysa süküt qilip turiwərđi. Bax kahin uningqta:

— *Məngü* hayat boluqı Huda bilən sening kəsəm kılıxingni buyruymənki, bizgə eyt, Hudaning Oqlı Məsih sənmu?» — dedi. ■

⁶⁴ Əysa mundak jawab qayturdi:

— Xundak, sening deginingdək. Lekin xunimu silərgə eytayki, buningdin keyin silər İnsan oqlining Qadir Boluquqning ong yenida olturidiqinini wə köktiki bulutlar üstidə kelidiqinini kərisilər. □ ■

⁶⁵ Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap:

— U kupurluk kildi! Əmdi baxka hərəkandak guwahqining nemə həjiti? Mana, özünqlar bu kupurlukni anglinglar! □ ⁶⁶ Buningqta nemə dəysilər? — dedi.

— U ölüm jazasıqta layıqtur! — dəp jawab qayturuxti ular. ■

⁶⁷ Buning bilən ular uning yüzigə tükürüp, uningqta muxt atkili turdi. Bəziliri uni qaqtatlar. ■

⁶⁸ — Əy Məsih, pəyoqəmbərqlik qilməmsən, eytip baqqına, seni kim urdi? — deyixti. ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mar. 14:66-72; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-27

⁶⁹ Əmdi Petrus sarayning taxkırıki hoylisida olturatti. Bir dedək uning yeniqta kelip:

— Sən Galiliyalik Əysa bilən birgə idingqta, — dedi. ■

⁷⁰ Lekin u həmməylənnning aldida inkar qilip: — Sening nemə dəwatkanlığingni qüxənmidim! — dedi.

⁷¹ Andin u dalanoqta qıkkanda, uni kərgən yənə bir dedək u yərdə turoqanlarqta:

— Bu adəmmu Nasarətlik Əysa bilən birgə idi, — dedi.

⁷² U yənə inkar qilip: —

Mən u adəmni tonumaymən! — dəp kəsəm iqtı.

⁷³ Bir'azdin keyin, u yərdə turoqanlar Petrusning yeniqta kelip uningqta:

□ **26:61** «**Bu adəm: «Mən Hudaning ibadəthanisini buzup taxlap, üq kün iqidə kayta kurup qikalaymən» degən**» — «Yuh.» 2:19-20ni kərug. Məsihning toluq eytkini bu guwahqining deginidək əməs. ■ **26:61** Yh. 2:19. ■ **26:62** Mar. 14:60. ■ **26:63** Yəx. 53:7; Mat. 27:12,14. □ **26:64** «**Xundak, sening deginingdək**» — Məsihning jawabining grek tilida «Xundak, lekin əhwal dəl sening oyliqningdək əməs» degən purikı qıkidı. «**keyin silər İnsan oqlining Qadir Boluquqning ong yenida olturidiqinini wə köktiki bulutlar üstidə kelidiqinini kərisilər**» — Təwrat, «Dan.» 7:13ni kərug. ■ **26:64** Zəb. 110:1; Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luqa 22:69; Ros. 1:11; Rim. 14:10; 1Tes. 4:16; Wəh. 1:7.

□ **26:65** «**Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap...**» — bax kahin Əysani «kupurluk kildi» dəp qarap, əzining buningqta boluqan qəqüxi wə qəzıpini ipadiləx üqün kiyimlirini yirtқан. Əysaning əzining Məsih ikənlikini etirap kilixi, uning Hudaqta has hoquq wə xəhərat məndidur, degənlididur. Yənə xuni eytimizki, bax kahinning tonlirini yirtixning əzi Təwrat kanunioqta hilap idi («Law.» 10:6, 21:10). ■ **26:66** Law. 24:16. ■ **26:67** Yəx. 50:6. ■ **26:68** Ayup 16:10; Luqa 22:64; Yh. 19:3. ■ **26:69** Mar. 14:66; Luqa 22:55; Yh. 18:16,25.

— Xübhisizki, sən ularning biri ikənsən, qünki täləppuzung seni pax kildu, — deyixti.□

⁷⁴ *Petrus* kattik qaroxlar bilən kəsəm kilip:

— U adəmni zadi tonumaymən! — deyixigila horaz qillidi. ⁷⁵ *Petrus* Əysaning: «Horaz qillaxtin burun, sən mändin üq ketim tanisən!» degən sözini esigə aldı. U taxkiriqə qikip, kattik yiqə-zar kətürdi.■

27

Yəhudaning ölüxi

Mar. 15:1; Luqa 23:1-2; Yh. 18:28-32

¹ Tang atqandila, pütün bax kahınlar bilən həlk aqsakalliri Əysani ölümgə məhkum kildurux üqün məslihətləxti.■ ² Ular uni baqlap apirip, waliy Pontius Pilatuska tapxurup bərdi.■

³ Uningoşa satkunluk kılqan Yəhuda uning ölümgə həküm kilinojanlikini kərüp, bu ixlaroşa puxayman kildi wə bax kahınlar bilən aqsakallarəşa ottuz kümüx tənggini kayturup bərip:

⁴ — Mən bigunah bir janning keni təkülüxkə satkunluk kilip gunah ötküzdüm, — dedi.

Buningoşa bizning nemə karimiz? Əz ixingni bil! — deyixti ular.

⁵ Yəhuda kümüx tənggilərnı ibadəthanining iqiğə qəriwətti wə u yərdin ketip, talaşə qikip, esilip ölüwəldi.□ ■

⁶ Bax kahınlar kümüx tənggilərnı yiqiwəlip: —

Bu hun tölümi boləjan *tənggilərdur*, ularni ibadəthanining həzınisigə koyux haram, — deyixti.□ ⁷ Ular əzara məslihətləxip, bu pullar bilən yaka yurtluklarəşa yərlik bolsun dəp, sapalqining bir parqə etizlikini setiwəldi.□ ■ ⁸ Xunga bu yər haziroşiqə «kanlik etiz» dəp atilip kəlməktə.

⁹ Xu ix bilən Yərəmiya pəyoşəmbər təripidin burun eytiləjan munu bəxarət əməlgə axuruldi: —

«İsrail həlki uning üqün bahalap bekitkən bahasını,

Yəni ottuz kümüx tənggini ular elixti,■

¹⁰ Wə Pərwərdigar manga kərsətkəndək, Sapalqining etizini setiwəlixkə həjləxti».□ ■

□ **26:73** «Xübhisizki, sən ularning biri ikənsən, qünki täləppuzung seni pax kildu»

— «täləppuzung seni pax kildu» — Petrus Galiliyə täləppuzi bilən söləytti. ■ **26:75** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:61; Yh. 13:38 ■ **27:1** Zəb. 2:2; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:2; Yh. 18:28. ■ **27:2** Ros. 3:13. □ **27:5** «Yəhuda... talaşə qikip, esilip ölüwəldi» — «talaşə qikip» həlkim xəhərnıng sirtioşa berixini kərsitidu. ■ **27:5** 2Sam. 17:23; Ros. 1:18.

□ **27:6** «Bu hun tölümi boləjan tənggilərdur, ularni ibadəthanining həzınisigə koyux haram» — «haram» — muxu yərdə, Təwratta qəkləngən, demək. □ **27:7** «sapalqining bir parqə etizlikini setiwəldi» — yaki «sapalqining etizliki»ni setiwəldi — mumkinqiliki barki, «sapaşqining etizliki» həmmə adəmgə məlum boləjan bir yərnıng ismi idi. ■ **27:7** Ros. 1:19.

■ **27:9** Zək. 11:12. □ **27:10** «İsrail həlki uning üqün bahalap bekitkən bahasını, yəni ottuz kümüx tənggini ular elixti, wə Pərwərdigar manga əmr kıləndək, sapalqining etizini setiwəlixkə həjləxti» — bu bəxarətlik səzlər (9-10 ayətlər)ning kəpinqisi «Zəkəriya»

11-12:13din elinojan. Əmdi nemixkə Matta bu səzlərnı Yərəmiya pəyoşəmbərningki dəydu? Biz bu toşruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. 9-10-ayətlərnıng baxkə birhl təjimisı: «... tənggini mən aldim, wə ular Pərwərdigar manga əmr kıləndək, sapalqining etizini setiwəlixkə həjləxti».

■ **27:10** Yər. 32:6-9; Zək. 11:12, 13

*Əysaning waliy Pilatusning aldida sotlinixi**Mar. 15:2-5; Luqa 23:3-5; Yh. 18:33-38*

11 Əmdi Əysa waliyning aldiqə turozuzuldi. Waliy uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixahimu? — dəp soridi.

Eytkinsondək, — dedi Əysa. ■

12 Lekin bax kaħinlar wə aqsakallar uning üstidin ərz-xikayət qiloqanda, u bir eozizmu jawab bərmidi. 13 Buning bilən Pilatus uningqə:

— Ularning sening üstungdin qiloqan xunqə kəp xikayətlirini anglimay-watamsən? — dedi. ■ 14 Birəq u *Pilatusqə* jawabən *xikayətlərnin* birsigimu jawab bərmidi. Waliy buningqə intayin həyran kəldi. ■

15 Hər qətimlik *ətüp ketix* heytida, waliyning halayik tələp qiloqan bir məħbusni ularqə qoyup bərix aditi bər idi. ■ 16 Əyni waqıtta, *rimliklarning* Barabbas isimlik atiqi qıqқан bir məħbusi *zindanda* idi. □ ■

17 Halayik jəm bolqanda, Pilatus ulardin:

— Kimni silərgə qoyup bəriximni halaysilər? Barabbasnimu yaki Məsiħ dəp ataloqan Əysanimu? — dəp soridi □ 18 (qünki u *bax kaħin qatarliklarning* həsəthorluqi tūpəylidin uni tutup bərgənlikini bilətti).

19 Pilatus «sorəq təhti»də olturoqanda, ayali uningqə adəm əwətip: — U həkkanıy kixining ixioqə arilaxmioqin. Qünki tünügün keqə uning səwəbidin qūxümdə kəp əzab qəktim, — dəp həwər yətküzdi. □

20 Lekin bax kaħinlar wə aqsakallar bolsa halayikni maqul qilip, Barabbasni qoyup bərixni wə Əysani yokitixni tələp qıldurdi. ■

21 Waliy jawabən ulardin yənə:

— Silərgə bu ikkisining qaysisini qoyup bəriximni halaysilər? — dəp soridi.

Barabbasni, — deyixti ular.

22 Pilatus əmdi: — Undəq bolsa, Məsiħ dəp ataloqan Əysani qandəq bir tərəp qilay? — dedi.

Həmməylən:

— U krestlənsun! — deyixti.

23 Pilatus:

— Nemixqə? U zadi nemə yamanlik ötküzüptu? — dəp soridi.

Birəq ular tehimu qattik warkirixip:

U krestlənsun! — dəp turuwelixti. 24 Pilatus səzliwerixning bihüdə ikənlikini, bəlki buning ornoqə malimanqilik qıqıdiqanlikini kərup, su elip, kərpilikning aldida kolini yuoaq:

— Bu həkkanıy adəmning kəniqə mən jawabkar əməsmən, buningqə əzünqlar məs'ul bolunqlar! — dedi.

25 Pütүн həlkə jawabən:

— Uning kəni bizning üstimizgə wə balilirimizning üstigə qūxsun! — deyixti. ■

□ 27:11 «Əysa... «Eytkinsondək», dedi» — Məsiħning «Eytkinsondək» degən jawabining grek tilida «Xundəq, lekin əħwal dəl sening oyliqoiningdək əməs» degən puriqi qıqıdu. ■ 27:11 Mar. 15:2; Luqa 23:3; Yh. 18:33. ■ 27:13 Mat. 26:62. ■ 27:14 Yəx. 53:7; Ros. 8:32. ■ 27:15 Mar. 15:6; Luqa 23:17; Yh. 18:39. □ 27:16 «Barabbas isimlik atiqi qıqқан bir məħbus» — bəzi kona kəqürmilərdə «Əysa Barabbas isimlik atiqi qıqқан bir məħbus» deyilidu. ■ 27:16 Mar. 15:7; Luqa 23:19; Yh. 18:40. □ 27:17 «Barabbasnimu yaki Məsiħ dəp ataloqan Əysanimu?»

— yaki «Əysa Barabbasnimu yaki Məsiħ dəp ataloqan Əysanimu?». □ 27:19 «Qünki tünügün keqə uning səwəbidin qūxümdə kəp əzab qəktim» — yaki «qünki u tünügün keqə qūxümgə kirip, kəp əzablandı». ■ 27:20 Mar. 15:11; Luqa 23:18; Yh. 18:40; Ros. 3:14. ■ 27:25 Ros. 5:28.

26 Buning bilən Pilatus Barabbasni ularoşa qikirip bərdi. Əysani bolsa kəttik qamqilatqandin keyin, krestləxkə *ləxkərlirigə* tapxurdi.□

Ləxkərləring Əysani mazək kilişi

Mar. 15:16-20; Yh. 19:2-3

27 Andin waliyning ləxkərliri Əysani uning ordisişoşa elip kirip, pütün ləxkərlər topini bu yərgə uning ətrapişoşa yioşdi. □ ■ 28 Ular Əysani yalingaqlap, uqisişoşa pərang rənglik ton kiydürüxti. □ 29 Tikənlik xahqilarni erüp bir taj yasap, bexioşa kiydürdi wə ong qolioşa bir qomuxni tutkuzdi. Andin uning aldioşa tizlinip: «Yaxioşayla, Yəhudiylarning padixahı!» dəp mazək kilixti. □ 30 Uningoşa tükürüxti, qomuxni elip uning bexioşa uruxti. 31 Uni xundak mazək kiləşəndin keyin, tonni saldurup, uqisişoşa öz kiyimlerini kiydürdi wə krestləx üçün elip mengixti.

Əysaning krestlinixi

Mar. 15:21-32; Luğa 23:26-39; Yh. 19:17-19

32 Ular taxkirişoşa qikkında, Kurini xəhirilik Simon isimlik bir kixini uqritip, uni tutup kelip Əysaning krestini uningəşa məjburiy kətürgüzdi.

□ ■ 33 Ular Golgota, yəni «Bax səngək» dəgən yərgə kəlgəndə, ■ 34 *Əysaşa* iqx üçün kəkrə süyi arilaxturuloşan aqqıq xarab bərdi; ləkin u uni tetip bəkkəndin keyin, iqqili unimidi.□ ■

35 Ləxkərlər uni krestligəndin keyin, qək taxlixip kiyimlerini əzara bəlüxüwəldi. ■ 36 Andin u yərdə olturup uningəşa kəzətqilik kildi. 37 Ular uning bəxining yukiri təripişoşa «Bu Əysa, Yəhudiylarning padixahidur» dəp yeziloşan xikayətnamə tahtiyini bəkitti.■

38 *Əysa* bilən təng ikki kəraqimə krestkə mihlanəşan bolup, biri ong təripidə, yənə biri sol təripidə idi.■

39 Bu yərdin ətkənlər baxlirini qaykixip, uni həkəratləp:■

□ 27:26 «**Əysani bolsa kəttik qamqilatqandin keyin...**» — Rim imperiyəsində jəza qamqiliri birnəqqə təsmilik bolup, hər bir təsmişoşa qoşuxun wə ustihan parqiliri bəşlanəşan bəlidu. Qamqilioşan wəktidə jəzaşoşa tartiloşuqi yalingaqilinip, yərgə tizlandırulup, ikki yənidə turəşan ləxkər uni qamqilaytti. □ 27:27 «**waliyning ordisişi**» grek (latin) tilidə «praytorium» deyilidu. «**pütün ləxkərlər topini bu yərgə uning ətrapişoşa yioşdi**» — «ləxkərlər topi» (grek tilidə «kohort») 500-600 kixidin tərkib tapqan.

■ 27:27 Mar. 15:16; Yh. 19:2. □ 27:28 «**Ular Əysani yalingaqlap, uqisişoşa pərang rənglik ton kiydürüxti**» — «pərang rənglik» (yaki səsün rənglik) xu qəşdə xahənə kiyimning rənggi xundak idi («Mar.» 15:17, «Yuh.» 19:2ni kəşüring). Ular xu «xahənə ton» arqilik Əysani «padixah bolamən?!» dəp mazək kilmaqçı. □ 27:29 «**Ular...**» tikənlik xahqilarni erüp bir taj yasap, bexioşa kiydürdi wə ong qolioşa bir qomuxni tutkuzdi» — ular qomuxni padixahning xahənə həşisi şipitidə mazək kiliş qolioşa tutkuzəşan. □ 27:32 «**...Kurini xəhirilik Simon isimlik bir kixini uqritip, uni tutup kelip Əysaning krestini uningəşa məjburiy kətürgüzdi**» — «Əysaning krestni» — Əysa əzini jəzalaydioşan qoral boləşan xu krest (qərras yəşaqni) əşlidə əzi yüdüp mengixi kəşək idi. U xundak kəttik qamqiləşənkə, həşsirap, yüdüp mangalmioşan bolsa kəşək. ■ 27:32 Mar. 15:21; Luğa 23:26. ■ 27:33 Mar. 15:22; Luğa 23:33; Yh. 19:17.

□ 27:34 «**...Əysaşa iqx üçün kəkrə süyi arilaxturuloşan aqqıq xarab bərdi**» — eytxlarəşa kəşioşanda, krestkə mihlinidioşanlarəşa aşriqni pəşəytix məksitidə dora arilaxturuloşan xarab bərilidikən. ■ 27:34 Zəb. 69:21 ■ 27:35 Zəb. 22:18; ■ 19:23. ■ 27:37 Mar. 15:26; Luğa 23:38; Yh. 19:19. ■ 27:38 Yəx. 53:12. ■ 27:39 Zəb. 22:8-9; 69:19-20; Mar. 15:29; Luğa 23:35.

40 — Kəni, sən ibadəthanini buzup taxlap, üç kün içidə kaytidin yasap qıqıdiyojan adəm, əmdi özünəni kütqüzə! Hudaning Ooqli bolsang, kresttin qüxüp baqqına! — deyixti.■

41 Bax kahinlarmu, Təwrat ustazliri wə aqsakallar bilən birgə uni məshirə kilip:

42 — Baxkilarni kütqüzuptikən, özini kütqüzalmazdu. U Israilning padixahimix! Əmdi kresttin qüxüp baxsunqu, andin uningəja etikad kilimiz. ⁴³ U Hudaəja tayanəjan! Huda uni əzizlisə, hazır kütqüzup baqqay! Qünki u: «Mən Hudaning Ooqli» degənidi, — deyixti. □ ⁴⁴ Uning bilən təng krestləngən qarəqçilarmu uni xundak həkarətləxti.

Əysaning əlümi

Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

45 Əmdi künning altinqi saitidin tokkuzinqi saitigiqə pütkül zeminni qarəngölük basti. □ ■ ⁴⁶ Tokkuzinqi saətlərdə Əysa yukiri awazda: «Eli, eli, ləma sawaktani?» yəni «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?» dəp kəttik nida kildi. □ ■

47 U yərdə turojanlarning bəziliri buni anglap:

Bu adəm İlyas pəyojəmbərgə murajət kiliwatidu, — deyixti.

48 Ularning iqidin birəylən dərhal yügürüp bərip bir parqə bulutni əkelip, uni aqqıq xarabka qılap, kəmuxning uqioja selip uningəja iquküzüp koydi.■

49 Biraq baxkilər:

— Tohta! Karap bakayli, İlyas pəyojəmbər kelip uni kütqüzup qalarmikin? — deyixti.

50 Əysa yukiri awaz bilən yənə bir warkiridi-də, rohinini koyuwətti. □ ■

51 Wə mana, xu dəkikidə ibadəthanining iqukiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yirtildi. Yər-zemin təwrinip, taxlar yerilip, □ ■

52-53 Kəbrilər eqildi (U tirilgəndin keyin, əlümdə uhlawatқан nurojun mukəddəs bəndilərnin tənlimu tirildi; ular kəbrilərdin qikti wə

■ 27:40 Mat. 26:61; Yh. 2:19. □ 27:43 «U Hudaəja tayanəjan! Huda uni əzizlisə, hazır kütqüzup baqqay!» — «Zəb.» 22:8ni kəring. □ 27:45 «künning altinqi saitidin tokkuzinqi saitigiqə» — hazırki waqit sistemi boyiqə, «qüx waqti, saət on ikkidin saət üçkiqə».

■ 27:45 Mar. 15:33; Luqa 23:44. □ 27:46 «tokkuzinqi saətlərdə ...» — hazırki waqit boyiqə saət üçlərdə. ««ELI, eli, ləma sawaktani?» yəni «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?»» — (aramiy tilidiki səzlər) «Zəb.» 22:1ni kəring ■ 27:46 Zəb. 22:1-2; İbr. 5:7. ■ 27:48 Zəb. 69:21; Yh. 19:29. □ 27:50 «Əysa yukiri awaz bilən yənə bir warkiridi-də, rohinini koyuwətti» — uning kəttik warkirixi: «Tamam boldi!» degən bolsa kerək («Yuh.» 19:30ni kəring). ■ 27:50 Zəb. 31:5; Luqa 23:46 □ 27:51 «Xu dəkikidə ibadəthanining iqukiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yirtildi» — bu pərdə ibadəthanidiki əng mukəddəs jayni mukəddəs jaydin ayrip turidəjan pərdə bolup, uning yirtilixi insanlarning Hudaning aldiəja baridəjan yolining Əysaning əlümi bilən eqilojanlikini bildüridu (ibadəthanidiki «mukəddəs jay»ni sirtiki hoylidin ayriyidəjan yənə bir «sirtki pərdə» bar idi, lekin buni kərsitix üçün adəttə baxka ataloju ixtililidu). ■ 27:51 2Tar. 3:14; Mar. 15:38; Luqa 23:45.

muqəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi).□

⁵⁴ Əmdi Əysani kəzət kiliwatқан yūzbexi həm yenidiki ləxkərlər yərning təwrixini wə baxқа yüz bərgən hədisilərnə kərüp, intayin qorқuxup: — U həkikətən Hudaning Ooqli ikən! — deyixti.■

⁵⁵ U yərdə yənə bu ixlarога yiraktin qarap turoqan ayallarmu bar idi. Ular əslidə Əysaning hizmitidə bolup, Galiliyədin uningога əgixip kəlgənidi. ■ ⁵⁶ Ularning arisida Magdallik Məryəm, Yaqub bilən Yūsüpnəng anisi Məryəm, Zəbədiynəng oqullirining anisimu bar idi.

Əysaning dəpnə kəlinixi

Mar. 15:42-47; Luқа 23:50-56; Yh. 19:38-42

⁵⁷ Kəqқurun, Arimatyalik Yūsüp isimlik bir bay kəldi. Umu Əysaning muhlislriridin idi. ■ ⁵⁸ U Pilatusning aldioğa berip, Əysaning jəsətinə tələp kildi. Pilatus jəsətnə uningога tapxuruxқа əmr kildi. ⁵⁹ Yūsüp jəsətnə elip, pakiz kanap rəht bilən orap kəpənliidi ⁶⁰ wə uni əzi üqün қiyada oyduroqan yəngi kəbrisigə қoydi. Andin kəbrining aozioğa yooqan bir taxni domilitip қoyup, ketip қaldi.■ ⁶¹ (xu qəođda Magdallik Məryəm bilən yənə bir Məryəmmu u yərdə, kəbrining udulida olturatti).

Kəbrini muhəpizət қilix

⁶² Əmdi ətisi, yəni «Təyyarlarx күni» otkəndin keyin, bax kaқinlar bilən Pərisiylər jəm boluxup Pilatusning aldioğa kelip:□

⁶³ — Janabliri, həliқи aldamқining həyat waқtida: «Mən əlүp üqinqi күni tirilimən» degini esimizdə bar. ■ ⁶⁴ Xuning üqün, kəbri üqinqi күnigiqə məhkəm qooқdilixi üqün əmr bərgəysiz. Undaқ қilinnmisa, muhlislriri kelip jəsətnə oqrilap ketip, andin həlқkə: «U əlүmdin tirildi» deyixi mumkin. Bundaқ aldamқilik aldinqisidinmu bəttər bolidu, — deyixti.

⁶⁵ Pilatus ularога:

— Bir guruppa kəzəti ləxkərnə silərgə tapxurdum. Kəbrini qurbinglarning yetixiqə məhkəm qooқdanqlar, — dedi. ⁶⁶ Xuning bilən ular *kəzəti ləxkərlər* bilən billə berip, taxni peqətləp, kəbrini muhəpizət astioğa қoydi.

□ 27:52-53 «muqəddəs xəhər» — Yerusalemni kərsitidu. «Kəbrilər eqildi (Əysa tirilgəndin keyin, əlүmdə uhlawatқан nuroqun muqəddəs bəndilərnəng tənliрimu tirildi; ular kəbrilərdin qikti wə muqəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi)» — baxқа birhəl tərjimisi: — «Kəbrilər eqildi, əlүmdə uhlawatқан nuroqun muqəddəs bəndilərnəng tənliрimu tirildi; ular Əysa tirilgəndin keyin kəbriliridin qіқip, muqəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi». Ləkin «1Kor.» 15:20gə asasən («Məsih əlүmdə uhliqanlar iqidin huddi tunji həsulning mewisidəк, əlүmdin tirilgəndur») tərjimimiz toqra bolsa kerəк. ■ 27:54 Mar. 15:39; Luқа 23:47. ■ 27:55 Zəb. 38:11; Mar. 15:40; Luқа 8:2; 23:49. ■ 27:57 Mar. 15:42; Luқа 23:50; Yh. 19:38. ■ 27:60 Mar. 15:46; Luқа 23:53. □ 27:62 «Əmdi ətisi, yəni «təyyarlarx күni» otkəndin keyin, bax kaқinlar bilən Pərisiylər jəm boluxup Pilatusning aldioğa kelip...» — yukiriki izahatlarda kərsətkinimizdəк, Yəhudi yə həlқi üqün «kүн» əməliyəttə kəqtə (saət altidə) baxlinidu. «Təyyarlarx күni» — «xabat күni (dəm elix күni) üqün təyyarlıқ қilidioqan күn»ni kərsitidu. Xuning bilən muxu ayəttiki «ətisi» əməliyəttə xabat күningə bəxini, yəni xu kəq saət altidin keyinki waқitlarni kərsitidu. Muxu «kaқinlar» Əysaning bəxarət səzliрini tosux üqün jiddiylіxip, əzliри kədirləydioqan xabat күnidiki «dəm elix» aditini buzmaқta idi. ■ 27:63 Mat. 16:21; 17:23; 20:19; Mar. 8:31; 10:34; Luқа 9:22; 18:33; 24:6.

28

*Əysaning tirilixi**Mar. 16:1-8; Luqa 24:1-12; Yh. 20:1-10*

¹ Xabat küni eüp, həptining birinçi küni tang atay degəndə, Magdallik Məryəm bilən yənə bir Məryəm kəbrini kərüxkə kəldi. ² Wə mana, yərlər tuyuksız kəttik təwrəp kətti; qünki Pərwərdigarning bir pərixtsi asmandin qüxüp, *kəbrigə* berip, taxni bir çətkə domilitip, üstidə olturoqanidi. ³ Pərixtning kiyapiti çəkməktək, kiyimliri qardək ap'ak idi. ⁴ Kəzətqilər uningdin xunqə qorquxtiki, titrixip, ölüktək kətipla qaldı.

⁵ Pərixte ayallarəya qarap:

— Qorqmanglar! Silərninğ krestlənğan Əysani izdəwatqininglarni bilimən. ⁶ U bu yərdə əməs; u əzi eytkəndək tirildürüldi. Kelinglar, Rəb yatqan jayni kəruinglar; ⁷ andin dərhal berip uning muhslirioya: «U ölümdin tirilip. Wə mana, u silərdin awwal Galiliyəgə bəridikən, uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar. Mana mən bularni silərgə eytip bərdim, — dedi. □ ■

⁸ Xunga ayallar həm qorqunq həm zor huxallik içidə kəbridin dərhal ayrilip, uning muhslirioya həwər berixkə yügürüxti. ⁹ Ular muhslirini həwərləndürüxkə mangojanda, mana Əysa ularning aldioya çiqip:

— Salam silərgə! — dedi. Ularmu aldioya berip, uning putioya esilip, uningəya səjdə kildi. □ ■ ¹⁰ Andin Əysa ularəya:

— Qorqmanglar! Berip qerindaxliriməya: Galiliyəgə beringlar, dəp ukturunglar, ular meni xu yərdə kəridu, — dedi. □ ■

Kəzətqilərninğ bayani

¹¹ Ayallar tehi yolda ketiwatqanda, mana kəzətqilərninğ bəziliri xəhərgə kirip, boləya wəqələrninğ həmmisi toqrisida bax kəhinlarəya həwər kildi. ¹² *Bax kəhinlar* əksəqallar bilən bir yərgə yioqilip məslihtləxkəndin keyin, ləxkərlərgə bək kəp pul berip:

¹³ — Silər: «Uning muhslirini kəqisi kelip, biz uhlawatqanda uning jəsitini oşqirilap əketiptu» — dənglar. ¹⁴ Əgər bu həwər wəliyning kulikioya yetip qalsa, biz uni qayil qilip silərnə awariqiliktin saqlaymiz — dedi.

□ ¹⁵ Xundək qilip, ləxkərlərgə pulni aldi wə əzliqigə tapılanəyandək kildi. Xuning bilən bu gəp bəgünqigə Yəhudiylar arisida tarqilip kəlməktə.

■ **28:1** Mar. 16:1; Luqa 24:1; Yh. 20:1. ■ **28:3** Dan. 7:9; Ros. 1:10. ■ **28:5** Mar. 16:6; Luqa 24:4. ■ **28:6** Mat. 16:21; 17:23; 20:19; Mar. 8:31; 9:31; 10:34; Luqa 9:22; 18:33; 24:6. □

□ **28:7** «U ölümdin tirilip. Wə mana, u silərdin awwal Galiliyəgə bəridikən, uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar. Mana mən bularni silərgə eytip bərdim» — pərixte: «Galiliyəgə beringlar» dəgən bolsimu, muhslirini uningəya ixənəməy həqyərgə barmay Yerusalemda turiwərdi. Rəb əzi ularəya xundək əmrni allıqəyan bərgənidi («Mat.» 26:23, «Mar.» 14:28ni kəruing). ■ **28:7** Mat. 26:32; Mar. 16:7. ■ **28:8** Mar. 16:8; Yh. 20:18. □ **28:9** «Salam silərgə!» — ibrani tilida «Xalom ələykum» deyilidu. ■ **28:9** Mar. 16:9; Yh. 20:14.

□ **28:10** «Berip qerindaxliriməya: Galiliyəgə beringlar, dəp ukturunglar, ular meni xu yərdə kəridu» — 7-ayətiki izahətni kəruing. Məsihninğ əzi qaytidin ularəya xundək həwər yətküzgini bilən, ular yenila bir məzgil Yerusalemdin çiqmay, Galiliyəgə barmaydu («Mat.» 26:23; 28:16, «Markus» 16-bab, «Luqa» 24-bab, «Yuh.» 20-21-bablarni kəruing). ■ **28:10** Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **28:14** «Əgər bu həwər wəliyning kulikioya yetip qalsa, biz uni qayil qilip silərnə awariqiliktin saqlaymiz» — rimlik muhəpizətqilər kəzəttə turuwetip uhlisa, dərhal əlüm jazasioya məhkum bolatti.

*Əysaning muhlisliroja kərinüxi**Mar. 16:14-18; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Mis. 1:6-8*

¹⁶ On bir muhlis Galiliyəgə berip, Əysa ularoja bekitkən taşka qixixti. ■

¹⁷ Ular uni kərginidə uningoja səjdə kilixti; lekin bəziliri gumanlinip qaldi.

¹⁸ Əysa ularning yenioja kelip, mundaq dedi:

— Ərxətə wə yər yüzidə barliq hokuk manga berildi. ■ ¹⁹ Xuning üqün, berip pütkül əllərni *əzümgə* muhlis kilip yetixtürünglar, xundakla ularni Ata, Ooqul wə Mukəddəs Rohning namioja təwə kilip qəmüldürüp, □ ■

²⁰ ularoja mən silərgə tapiliojan barliq əmrlərgə əməl kilixni oğitinglar. Wə mana, mən zaman ahiriqiqə hər küni silər bilən billə bolimən. ■

■ **28:16** Mat. 26:32; Mar. 14:28.

17:2; 1Kor. 15:27; Əf. 1:22; Ibr. 2:8.

■ **28:18** Zəb. 8:5-6; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 3:35;

□ **28:19** «**ularni Ata, Ooqul wə Mukəddəs Rohning**

namioja təwə kilip qəmüldürüp...» — grek tilida: «ularni Ata, Ooqul wə Mukəddəs Rohning namioja kirgüzüp qəmüldürüp,...». Buning mənisi xübhısizki, pəkət «Ata, Ooqul wə Mukəddəs Rohning nami bilən»la əməs, bəlki suoja qəmüldürülüş arqılıq qəmüldürülgüqining Ata, Ooqul wə Mukəddəs Rohning ziq munasiwıtigimu (kirip) qəmülüşni kərsitidu. ■ **28:19** Mar. 16:15;

Yh. 15:16. ■ **28:20** Yh. 14:18.

Markus

«Markus bayan qiloqan hux həwər» •••• Qəmüldürgüqi Yəhyaning təlim berixi

Mat. 3:1-12; Luqa 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Hudaning oqli Əysa Məsihning hux həwirining baxlinixi: □ ² Yəxaya pəyoqəmbərning yazmisida hatiriləngəndək: —

«Mana, aldingda əlqimni əwətimən.

U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu. □ ■

³ Anglanglar, dalada birsining towliqan awazini!

U: «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!» — dəydu. □ ■

⁴ Kixilərnə qəmüldürüx elip baridoqan Yəhya pəyoqəmbər qəl-bayawanda pəyda bolup, gunahlaroqa kəqürüm elip kelidoqan, towa kixilni bildüridoqan suoqa «qəmüldürüx»ni jakarlaşka baxlidi. □ ■

⁵ Pütün Yəhudiya əlkisidikilər wə pütkül Yerusalem xəhridikilər uning aldioqa qikqip, gunahlarini ikrar kixixi bilən uning tərripidin İordan dəryasida qəmüldürüldi. ■ ⁶ Yəhya bolsa tögə yungidin kilingoqan kiyim kiygən, beligə kən tasma baqliqanidi; yeməkliki qekətkə bilən yawa hərə həsili idi. ■ ⁷ U mundaq dəp jakarlaytti:

— Məndin qüdrətlik bolqan biri məndin keyin kelidu. Mən hətta engixip kəxlirining boşkuqini yexixkimu layiq əməsmən! ■ ⁸ Mən silərnə suoqla qəmüldürimən, ləkin u silərnə Mukəddəs Rohqa qəmüldüridu. ■

Məsihning qəmüldürüluxi wə sinilixi

Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22

⁹ Xu künlərdə xundək boldiki, Əysa Galiliyə əlkisining Nasarət xəhridin kelip, Yəhya tərripidin İordan dəryasida qəmüldürüldi. ¹⁰ U sudin qikqandila, asmanlarning yerilip, Rohning kəptər kiyapitidə qüxüp, öz

□ **1:1** «**Əysa Məsihning hux həwiri**» — əzi elip kəlgən, əzi toqruluk hux həwərdur. «**hux həwirining baxlinixi**» — Markus Əysa Məsih toqruluk bu hux həwərnin əzi Huda aləmnə yaratqinidək yeni bir baxlinix kəldi, dəp kərsətməkqi boluxi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2**

«**Mana, aldingda əlqimni əwətimən. U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu**» — sözlüqi Huda Əzi, əlwəttə. Muxu sözlər awwal «Mis.» 23:20 həm «Mal.» 3:1də kərünidu. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luqa 7:27. □ **1:3** «**Anglanglar, dalada birsining towliqan awazini!** U: «**Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!**» — «Yəx.» 40:3. ■ **1:3** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Luqa 3:4; Yh. 1:23.

□ **1:4** «**Yəhya qəl-bayawanda pəyda bolup...**» — ərəbqə «Yəhya» dəgən isim İbrani tilidə wə grek tilidə uqraydoqan «Yuhanna» dəgən isimdur; mənisi, «Pərwərdigarning mehİR-xərkəti»dur.

«**gunahlaroqa kəqərüm elip kelidoqan, towa kixilni bildüridoqan «qəmüldürüx»**» — «qəmüldürüx» bolsa, suoqa qəmüldürüxni kərsitidu. Baxqıqə eytkəndə, «yaman yolliringlardin yenip, towa qilinglar! Towa qiloanliqinglarni bildürüx üqün suoqa qəmüldürüxni qəbul qilinglar. Xundək qiloqanda, Huda silərnə kəqürüm qilidu!» — Dəgəndək. ■ **1:4** Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6** 2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16; Yh. 1:27. ■ **1:8** Yəx. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

üstigə qonuwatkanlikini kordi. □ ■ 11 Xuning bilən asmanlardin: «Sən Mening sөyümlük Ooqlum, Mən səndin toluq hursənmən!» degən bir awaz anglandi.■

12 Wə Roh dərhal uni qəl-bayawanoğa süyləp qikardi. □ ■ 13 U qəldə kirik kün turup, Xəytan tərripidin sinilip turatti. U xu yərdə yawayi həywanlar bilən billə idi; xu künlərdə pərixtilər uning hizmitini kildi.□

Əysaning tət belikqini qakirixi

Mat. 4:12-22; Luğa 4:14-15; 5:1-11

14-15 Əmdi Yəhya solanoqandin keyin, Əysa Galiliyə əlkisigə berip: «Wəqit-saiti toxti, Hudaning padixahlığı yekinxaxti! Towa kılinglar, hux həwərgə ixininglar!» dəp Hudaning padixahlığının hux həwirini jakarlawxə baxlıdi.□ ■

16 Xu künlərdə u Galiliyə dengizi boyida ketiwetip, Simon bilən inisi Andriyasni kordi. Ular belikqi bolup, dengizə tor taxlawatatti.□ ■

17 Əysa ularə:ə:

— Mening kəynimdin menginglar, mən silərnə adəm tutquqi belikqi kılimən! — dedi. □ ■ 18 Ular xuan torlirini taxlap, uningə əgixip mangdi.

■ 19 U xu yərdin bir'az etüp Zəbədiyning ooqli Yəqubni inisi Yuhanna bilən kordi. Bu ikkisi kemidə turup torlirini onxawatatti. ■ 20 U xuan ularnimu qakirdi. Ular atisi Zəbədiyni mədikarlar bilən billə kemidə qaldurup, əzliri uning bilən mangdi.

Əysaning jin qaplawxan adəmni azad kılix

Luğa 4:31-37

21 Ular KəpərNahum xəhirigə kirdi. Xabat küni u udul sinagogğa kirip, təlim berixkə baxlıdi. □ ■ 22 Halayiq uning təlimigə həyranuhəs boluxti. Qünki uning təlimliri Təwrat ustazliriningkigə ohximaytti, bəlki tolimu nopuzluk idi.■

23 Sinagogta napak roh qaplawxan bir adəm bar idi. U:□ ■

□ 1:10 «Rohning kəptər kıyapitidə qüxüp, öz üstigə qonuwatkanlikini kordi» — «Roh» Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohni kərsitidu. «kəptər kıyapitidə» — yaki «pahtək kıyapitidə». Grek tilida bu kux «peristera» dəp atilidu. «peristera» grek tilida həm kəptərnə həm pahtəknimu kərsitidu. ■ 1:10 Mat. 3:16; Luğa 3:21; Yh. 1:32. ■ 1:11 Zəb. 2:7; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luğa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. □ 1:12 «Wə Roh dərhal uni qəl-bayawanoğa süyləp qikardi» — «Roh» — Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohni kərsitidu. «...Roh dərhal uni qəl-bayawanoğa süyləp qikardi» — grek tilida «...Roh dərhal uni qəl-bayawanoğa ittirip qikardi» deyilidu. ■ 1:12 Mat. 4:1; Luğa 4:1. □ 1:13 «U qəldə kirik kün turup, Xəytan tərripidin sinilip turatti» — bu ayətkə kərişanda, u qəl-bayawanda kirik kün turoşanda, Xəytanning sinaklıri tohtimay dawamlaxturuloşanıdi. «Matta» wə «Luğa»da hatiriləngən sinaklar bu kirik künning ahirida kəlgən bolup, sinaklar əwjiğə qikənkəni. □ 1:14-15 «Hudaning padixahlığının hux həwiri» — yaki «Hudaning hux həwiri». ■ 1:14-15 Mat. 4:12; Luğa 4:14; Yh. 4:43. □ 1:16 «Ular belikqi bolup, dengizə tor taxlawatatti» — muxu hil tor adətə kemingən kəynidin tartillati. ■ 1:16 Mat. 4:18. □ 1:17 «mən silərnə adəm tutquqi belikqi kılimən!» — «adəmnə tutquqi» muxu yərdə «tutux» ziyən yətküzüx yaki uların paydilinix üqün əməs, bəlki ularni Xəytanning ilkidin elip qutkuzuxni kərsitidu. ■ 1:17 Yəz. 16:16; Əz. 47:10. ■ 1:18 Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luğa 5:11; 18:28. ■ 1:19 Mat. 4:21. □ 1:21 «U udul sinagogğa kirip, təlim berixkə baxlıdi» — «sinagog»lar — Yəhudiylarning ibabat kılixğa yioşilidionən jayliri. «Təbirələr»ni kəşürng. ■ 1:21 Mat. 4:13; Luğa 4:31. ■ 1:22 Mat. 7:28; Luğa 4:32. □ 1:23 «napak roh» — jinni kərsitidu, əlwəttə. Əmma bundək ibarə jinlarning əyni napaklıkını təkiltəydu. ■ 1:23 Luğa 4:33.

24 — I Nasarətlik Əysa, biz bilən karing bolmisun! Sən bizni yokatqili kəldingmu? Mən sening kimlikingni bilimən, sən Hudaning Muqəddəs boluquçisisən! — dəp towlaytti.

25 Lekin Əysa *jinola* tənbiş berip: — Aozingni yum, bu adəmdin qik! — dedi.

26 Napak roh həliki adəmnin tenini tartixturup, kattik warķiriojiniqə uningdin qikip kətti.

27 Halayik həmmisi buningdin intayin həyran bolup, əzara oquloqula kilixip:

— Bu kandaq ix? Yengi bir təlimoju! Qünki u hoquk bilən hətta napak rohlaroju mu buyruk kilalaydikən, ularmu uning səzigə boysunidikən, — deyixti. 28 Buningdin uning xəhriti xu haman pütün Galiliyə əlkisining ətrapioqə pur kətti.

Əysaning Simonning əyidə bimarlarını saķaytixi

Mat. 8:14-17; Luķa 4:38-41

29 Ular sinagogdin qikipla, Yaqup wə Yuhanna bilən Simon wə Andriyasning əyigə bardı. ■ 30 Əmma Simonning keynanisi kizitma iqidə yetip kəlojanidi. Ular dərhal uning əhwalini *Əysaşa* eytti. 31 U ayalning kəxiqə berip, kolidin tutup, yələp erə turoquzdi. Uning kizitmisı dərhal yandı wə u ularni kütüxkə kirixti.

32 Kəqkurun kün patkanda, kixilər barlik aoriklarnı wə jin qaplaqxanlarnı uning aldioqə elip kelixti. □ ■ 33 Pütün xəhərdikilər ixik aldioqə toplaqxanidi. 34 Xuning bilən u hər türlü kəsəllərgə giriptar boləjan nurojun kixilərnı saķaytti wə nurojun jinlarnı kixilərdin həydiwətti. Lekin u jinlarning gəp kilixkə yol koymidi, qünki ular uning kim ikənlikini bilixətti.

Dua kilix, təlim berix

Luķa 4:42-44

35 Ətisi ətigən tang tehi atmastinla, u ornidin turup, *xəhərdin* qikip, hilwət bir jayoqə berip dua-tilawət kildi. ■ 36 Simon bilən uning həmrahliri uni izdəp qikti. 37 Uni tapkanda:

— Həmmə adəm seni izdixiwatidu! — deyixti. 38 U ularoqə:

— Baxkə yərlərgə, ətraptiki yezilaroju mu səz-kalamni jakarlixim üqün barayli. Qünki mən dəl muxu ix üqün kelixim, — dedi. □ ■ 39 Xundak kilip, u pütkül Galiliyə əlkisini aylinip, sinagoglirida səz-kalamni jakarlaytti həmdə jinlarnı kixilərdin həydiwətətti.

Əysaning mahaw kəsəlni saķaytixi

Mat. 8:1-4; Luķa 5:12-16

40 Mahaw kesili bar bir kixi uning aldioqə kelip yelinip, tizlinip turup:

■ 1:29 Mat. 8:14; Luķa 4:38. □ 1:32 «Kəqkurun kün patkanda, kixilər barlik aoriklarnı wə jin qaplaqxanlarnı uning aldioqə elip kelixti» — xu küni «xabat küni» (dəm elix küni) bolup, həlk bimarlarını Əysaning aldioqə kətürüp apirix üqün kəqkurunojioqə kütəkəni. İbraniylaroqə nisbatən «yengi bir kün» kəqkurunda baxlinidu. ■ 1:32 Mat. 8:16; Luķa 4:40. ■ 1:35 Mat. 14:23; Luķa 4:42. □ 1:38 «Qünki mən dəl muxu ix üqün kelixim» — grek tilida «qünki mən dəl muxu ix üqün qikixim». ■ 1:38 Yəx. 61:1; Luķa 4:18;43.

— Əgər halisingiz, meni kesilimdin pak qılalaysiz! — dəp ötündi. □ ■

⁴¹ Əysa iqi aqrıoıaq kəlını sozur unıngəy təgküzüp turup:

— Halaymən, pak qılınəyın! — dewıdı, ⁴² xu söz bılənla mahaw kesılı dərhal bımardın ketıp, u pak qılındı. ⁴³ U unıngəy:

— Həzır bu ıxı nəqkımgə eytma, bəlki udul berıp *məs'ul* kahınəy özünğni kərsıtıp, kahınlarda guwahlık bolux üqün, Musa bu kesəldın paklanəyanlarəy əmr kıləyan *qurbanlıqlarını* sunəyın, — dəp unı kattık ağahlandırup yələyə saldı. □ ■

⁴⁵ Bırak u adəm qıqıp, bu ıxı nəp yərlərdə jar selıp, kəng yeyiwəttı. Xunıng bılən Əysa həqkəndək xəhərgə oquq-axkara kırılməy, bəlki xəhərlər sırtıdıkı hılwət jaylarda turuxqa məjbur boldı; halayık hər tərəptın unıng yenıəyə toplıxattı.

2

Əysanın paləq adəmni saqaytıxı *Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26*

¹ Bırnəqqə kündın keyın u qaytıdın Kəpərnahuməy kirdı. U əydıkən, degən həwər tarkılıwdı, ² xunqə kəp adəm u yərgə yıoııldıkı, hətta ıxık aldıdımı put dəsıgüdək yər qalmıoıanıdı. U ularəy söz-kalam yətküzüwatattı. ³ Mana xu əsnada, bırnəqqə adəm unıng aldıəyə bır paləqni elıp kəldı; unı ularđın tətı kətürüp əkəlgənıdı. ⁴ Adəmning kəplükıdın unıngəy yekınlıxalmay, ular unıng üstıdın əgzını texpıp, təxük aqkəndın keyın paləqni zəmbıl bılən *Əysanın aldıəyə* quxürdı. □ ⁵ Əmđı Əysa ularning ıxənqını kərüp paləqkə:

— Balam, gunahlırınğ kəqürüm qılındı, — dedı.

⁶ Ləkin u yərdə olturoıan bəzi Təwrat ustazlırı kənglıdə gumaniy soalları nəpoyup: ⁷ «Bu adəm nəmə üqün mundaq dəydu? U kupurluk kılıwatıdıoıu! Hudadın baxka kimmu gunahları nəqürüm qılalısun?» deyıxtı. ■

⁸ Əysa xuan rohıda ularning kəngüllırıdə xundaq gumaniy soalları nəpoywatkanlıkını bılıp yetıp, ularəy mundaq dedı:

— Sılər kəngıldə nəmıxka xundaq soalları nəpoyılər? ⁹ Muxu paləqkə: «Gunahlırınğ kəqürüm qılındı!» deyıx asanmu, yaki «Ornungđın tur, zəmbıl-kərpəngni yıoııxturup mang!» deyıx asanmu? ¹⁰ Əmma həzır sılərnğ İnsan oşlınıng yər yüzıdə gunahları nəqürüm qılıx həkukıəyə ıgə ıkənlikını bılıxınglar üqün, — U paləq kəsəlgə:

¹¹ — Sanga eytaykı, ornungđın tur, zəmbıl-kərpəngni yıoııxturup əyünggə qayt! — dedı. ¹² U dərhal ornıdın dəs turup, zəmbıl-kərpısını yıoııxturdı

□ **1:40 «mahaw kesılı bar bır kixı»** — «mahaw kesılı» bır hıl kərkunqluk tərə kesılı bolup, Yəhüdıylar bu hıl kesəlgə gırıptar boləyanları napak dəp qarap ularəy kət'ıy yekınlıxmayttı.

■ **1:40** Mat. 8:2; Luqa 5:12. □ **1:43 «Musa bu kesəldın paklanəyanlarəy əmr kıləyan qurbanlıqlarını sunəyın»** — Musa pəyəqəmbər Təwrat qanunıda xundaq əmrni kərsətkən: — Bır mahaw kesılı saqaytıloıan bolsa, u mukəddəs ıbadəthanıəyə berıp, özınıng saqaytıloıanlıkını kahınəyə kərsıtıp, andın mahaw kesılıdın saqaytoıanlar kılıxqa tegıxlık qurbanlıqlarını sunuxı kərək ıdı. Xühbıszıkı, Musa pəyəqəmbərdın baxlap Məsıh Əysa kəlgüqə, bu murasım həq ötküzülüp bəkkən əməs ıdı. «Law.» 14-babnı kərüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1. ■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17. ■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18. □ **2:4 «unıng üstıdın əgzını texpıp, təxük aqkəndın keyın...»** — awwal əgzınıng kahıxlırını elıxı kərək ıdı. ■ **2:7** Zəb. 32:5; 51:2-4; Yəx. 43:25.

wə hëmməyləning köz aldida *əydin* qikip kətti. Hëmməylən kəttik hëyran kəlip Hudani uluqlixip:
— Muxundak ixni əzəldin kərüp bəqmioqaniduk, — deyixti.

Əysaning Lawiyni muhlislikka qəqirixi — «gunahkarlar» bilən həmdastihan olturuxi

Mat. 9:9-13; Luqa 5:27-32

13 U yənə dengiz boyıqə qarap mangdi. Kixilər topi uning ətrapiqə olixiwaldi. U ularqə təlim bərdi. ■

14 U yoldin ötüp ketiwatqanda, baj alidiqan orunda olturoqan Alfayning oqli Lawiyni kərüp, uningqə:
— Manga əgəxkin, — dedi. U ornidin turup, uningqə əgəxti. □

15 Wə xundak boldiki, u *Lawiyning* əyidə dastihanda olturoqanda, nuroqun bajgirlar wə gunahkarlar Əysa wə uning muhlisiri bilən həmdastihan boldi. Bundak kixilər heli kəp idi, ularmu uningqə əgəxkenidi. □ 16 Əmdi Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər uning gunahkarlar wə bajgirlar bilən bir dastihanda olturoqanlıqini kərüp, muhlisliroqə:

— U nemixkə bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturidu?! — deyixti. □ 17 Buni angliqan Əysa ularqə:

— Saqlam adəm əməs, bəlki bimarlar tewipkə mohtajdur. Mən həkqaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qəqiroqlı kəldim, — dedi. □ ■

Yengi konidin əwzəldur

Mat. 9:14-17; Luqa 5:33-39

18 Əmdi Yəhyaning muhlisiri bilən Pərisiylər roza tutuwatatti. Bəzilər uning aldiqə kelip:

— Nemixkə Yəhyaning muhlisiri wə Pərisiyləning muhlisiri roza tutidu, ləkin sening muhlisiring tutmaydu? — dəp soraxti. ■

19 Əysa jawabən mundak dedi:

— Toyi boluwatqan yigit tehi toyda həmdastihan olturoqan qəqəda, mehmanlıri roza tutup oltursa kəndak bolidu!? Toyi boluwatqan yigit toyda bolsila, ular həqkəndak roza tutalmaydu. □ ■ 20 Əmma xu künlər keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu kündə roza tutidu. □

■ 2:13 Mat. 9:9; Luqa 5:27. □ 2:14 «**baj alidiqan orunda olturoqan Alfayning oqli Lawiy...**» — «Lawiy»ning baxqə ismi «Matta» idi. □ 2:15 «**dastihanda olturoqanda**» —

grek tilida «dastihanda yatqanda» bilən ipadilinidu. Xu qəqlarda kixilər dastihan selinqan xirə ətrapida yanpaxlap yatqan halda oqlizalinixatti. «**nuroqun bajgirlar wə gunahkarlar Əysa wə uning muhlisiri bilən həmdastihan boldi**» — «bajgirlar» İsrailning zeminini ixqəjal kılıqan rimliklər uqün öz həlkədin baj yiqəp beridiqan wə xu səwəbtin nəprətkə uqriqan Yəhudiylar.

«**gunahkarlar**» — Təwrat-injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən səz, həli qong Pərisiylər wə Təwrat ustazlıri tərripidin alahidə «gunahkarlar» dəp atalqan bajgirlar, pahixə ayallar, hətta sawatsiz kixilər kətarlıqlarni kəzdə tutidu. □ 2:16

«**Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər...**» — «Pərisiylər» kəttik tələplik bir diniy məzhəptikilər idi. Ular toqruluk «Təbirilər»ni kəring. □ 2:17 «**həqkaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qəqiroqlı kəldim**» — muxu muhim səzidə «gunahkarlar» degini, əzliroqun gunahkar ikənlikini tonup yətkənlərnə kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həqkaniylar» Pərisiylərdək əzini həqkaniy dəp həsabliqanlarni kərsitidu. Xunga Məsih xundak kixilərnə qəqiralmaytti. ■ 2:17 Mat. 9:13; 21:31; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15. ■ 2:18 Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ 2:19 «**toyi mehmanlıri**» — grek tilida «mərikə zalining pərzəntlıri» degən ibarə bilən ipadilinidu. ■ 2:19 Yəx. 62:5; 2Kor. 11:2. □ 2:20 «**yigit mehmanlardan elip ketilidu**» — bu səzlər Əysaning əlümi əzigə əgəxkənlərgə kayoqu-həsərat elip kelidiqanlıqini kərsitidiqan bəxarət.

²¹ Heçkim kona könglökkə yengi rəhttin yamaq salmaydu. Undak kılsa, yengi yamaq *kirixip*, kona kiyimni tartixturup yirtiwetidu. Nətijidə, yirtik tehimu yoşınap ketidu. □ ²² Heçkim yengi xarabni kona tulumlarəqa kaçqilimaydu. Əgər undak kılsa, xarabning *eqixi bilən* tulumlar yerilip ketidu-də, xarabmu təkülüp ketidu həm tulumlarmu kardin çiqidu. Xuning üqün yengi xarab yengi tulumlarəqa kaçqilinixi kerək. ■

İnsan'ooqli «Xabat küning Iğisi»dur •••• 23-ayəttiki izahatni körüing
Mat. 12:1-8; Luğa 6:1-5

²³ Bir xabat küni xundak boldiki, u buədayliklardin ötüp ketiwatatti. Uning muhlisliri yolda mengiwatqanda baxaqlarni üzüxkə baxlıdi. □ ■

²⁴ Pərisiylər uningəqa:

— Qara, ular nemixka xabat küni *Təwratta* qəkləngən ixni kılidu? — deyixti. □ ■

²⁵ U ularəqa:

— *Padixah* Dawutning əzi wə həmrahliri həjətmən boləqanda, yəni aq qaləqanda nemə kıloqanlikini *mukəddəs yazmilardin* oqumioqanmusilər? □ ■

□ ■ ²⁶ — Demək, Abiyatar bax kaħin boləqan waqtida, u Hudaning öyigə kirip, Hudaəqa ataləqan, *Təwratta* pəqət kaħinlarning yeyixigila bolidioqan nanlarni *sorap* yegən, xundakla həmrahlirioqimu bərgən? — dedi. □ ■

²⁷ U ularəqa yənə:

— İnsan xabat küni üqün əməs, xabat küni insan üqün yaritildi. ²⁸ Xuning üqün, İnsan'ooqli xabat küningmu Iğisidur, — dedi. □ ■

3

Koli qurup kətkən bimarning saqaytilixi
Mat. 12:9-14; Luğa 6:6-11

□ **2:21 «Heçkim kona könglökkə yengi rəhttin yamaq salmaydu»** — yengi rəht kirixip ketidu, əlwəttə. ■ **2:22** Mat. 9:17. □ **2:23 «Bir xabat küni xundak boldiki, ...»** — «xabat küni» (dəm elix küni) toqruluk «Təbirlər»ni körüing. Bu xənbə küni, Təwrat kalendari boyiqə

həptining yəttinqi küni bolup, Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə İsraildiki hər bir insan wə mal-qarwilarmu xu küni hərəkəndə ix-hizmət kılmay, dəm elixi kerək idi. ■ **2:23** Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luğa 6:1. □ **2:24 «Təwratta qəkləngən ix»** — Təwrat qanunida qəkləngən, deməqci. Təwrat qanuni boyiqə dəm elix küni «haman tepix» «hizmət» dəp qarilip, qanunəqa hilaplık ix dəp həsəblinixi kerək idi, əlwəttə. Pərisiylər muhlislarning danlarni yeyix

üqün aqlixini «haman təkənlik» dəp qarioqan. Əmdi baxaqlarni üzüp yeyix ziraətlərgə orəqəq selix bilən ohxaxmu yaki ohxax əməsmu, buningəqa oqurmənlər Məsihning jawabini oqup əzi birnemə desun! «Matta»diki «qoxuməq səz»imizdə muxu ix toqruluk izahətlirimizni körüing. ■ **2:24** Mis. 20:10. □ **2:25 «Dawutning... aq qaləqanda nemə kıloqanlikini mukəddəs yazmilardin oqumioqanmusilər?»** — «oqumioqanmusilər?» değən səz Pərisiylərdin daim rəkbilridin soraydioqan soal xəkli idi. ■ **2:25** 1Sam. 21:6. □ **2:26 «Abiyatar bax kaħin boləqan waqtida»** — «1Sam.» 21:1-7 boyiqə, Abiyatar rəsmiy bax kaħin bolmioqan. Ləkin İnjil dəwridiki əhwaləqa ohxax, ikki adəm baxka-baxka yərdə bolsa ikkisi xu rolda boluxi mumkin

(Məsih yər yüzidə hizmət kıloqan məzgildə Qayafa isimlik həm Annas isimlik ikki adəm ohxax bir waqtida «bax kaħin» idi). **«Dawut** Hudaning öyigə kirip, Hudaəqa ataləqan, *Təwratta* pəqət kaħinlarning yeyixigila bolidioqan nanlarni sorap yegən, xundakla həmrahlirioqimu bərgən?» — bu wəqə «1Sam.» 21:1-7də hatiriləngən. ■ **2:26** Law. 24:9. □ **2:28 «İnsan'ooqli»** — Məsihning əzini kərsitidu. Bu ibarə toqruluk «Təbirlər»ni körüing. ■ **2:28** Mat. 12:8; Luğa 6:5.

1 U yənə sinagogka kirdi. Xu yərdə bir qoli yigiləp kətkən bir adəm bar idi. ■ 2 *Pərisiylər* Əysaning üstidin ərz kilayli dəp xabat künidə kesəl sakaytidiqan-sakaytmaydidiqanlikini paylap yürətti. □ 3 Əysa qoli yigiləp kətkən adəmgə:

— Ornungdin turup, otturiqə qıqkın! — dedi.

4 Andin, sinagogdiklərdin:

— Təwrat kanunioğa uyoqun bolojini xabat küni yaxilik kilixmu, yaki yamanlik kilixmu? Janni kutkuzuxmu yaki həlak kilixmu? — dəp soridi. Lekin ular zuwan sürüxmidi.

5 U özəzəp bilən ətrapiqə nəzər selip ularqə kəz yügürtüp, ularning tax yürəklikidin kəyoqurdi. Andin u kesəlgə:

— Qolungni uzat, — dedi. U qolini uzitiwidi, qoli əsligə kəltürüldi. □ ■

6 Əmdi Pərisiylər dərhal sirtka qıqip, uni qandak yokitix toqrisida Hərod *padixahning* tərəpdarliri bilən məsliqət kilixka baxlidi. □ ■

Dengiz boyidiki top-top adəmlər

7-8 Andin Əysa muhlisliri bilən billə u yərdin ayrilip dengiz boyiqə kətti; Galiliyə əlkisidin qong bir top adəmlər uningqə əgixip bardı; xundakla uning qiloqan əməllirini angliqan həman, pütün Yəhudiyə əlkisidin, Yerusalem xəhiridin, Idumiya əlkisidin, İordan dəryasining qarxi tərpidin, Tur wə Zidon xəhərlirining ətrapidiki jaylardin zor bir top adəmlərmu uning yeniqə kelixti. □ ■ 9 U adəmlərnin kəplikidin özini kistap koymisun dəp muhlisliriqə kicik bir kemining uningqə yekin turuxini tapilidi. 10 Qünki u nuroqun bimarlarını sakaytkini tərəylidin hərqandak waba-kesəlliklərgə giritər bolqanlarınin həmmisi uningqə *qolumni* bir təgküzüwəlsam dəp kistixip kelixkənidi. 11 Napak rəhlar *qaplixiwəloqanlar* kaqanla uni kərsə, uning aldiqə yikilip: «Sən Hudaning Oqlisən!» dəp warkirixatti. 12 Lekin u *napak rəhlarqə* özining kim ikənlikini axkarilimasliqkə kattik tənbiq berip aqaqlanduratti.

Əysaning on ikki rosulni tallixi

Mat. 10:1-4; Luqa 6:12-16

13 U taqka qıqip, əzi halioqan kixilərnə yeniqə qakirdi; ular uning yeniqə kelixti. ■ 14 U ulardin on ikkisini əzi bilən billə boluxka, səkalamni jakarlawka, 15 kesəllərnə sakaytix wə jinlarnə həydxə həkukioqə

■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6. □ **3:2** «*Pərisiylər* Əysaning üstidin ərz kilayli dəp xabat künidə kesəl sakaytidiqan-sakaytmaydidiqanlikini paylap yürətti» — ularning kilməqci bolqan əzi bolsa «U xabat künidə kesəlnə sakaytsa, «ixligən» yaki «hizmət qiloqan»qə barawər bolidu, xunga (ularning quxinixiqə) «Təwrat kanunioğa hiləplik qiloqan» bolidu. □ **3:5** «*qoli əsligə kəltürüldi*» — kəltürüldi» degən peilning «məjhul xəkli» bizgə bu ixni Huda Əzi qiloqan, degənni ukturidu.

Əmdi ular bu məjizini «xabat künidə yaratkanliq» üqün zadi kimni əyibliməkci? ■ **3:5** 1Pad. 13:6. □ **3:6** «*Hərod padixahning tərəpdarliri*» — Hərod padixah wə uning tərəpdarliri toqruluq «Təbirələr»ni kərüng. Lekin bizgə əng həyran qalarliq bəlkim xuki, Rəbbimiz təlim berixkə baxliqanda, bir-birigə küxəndə bolqan ««Hərod tərəpdarliri» wə Pərisiylər həmkarlixip, Əysani yokitixkə məsliqətlixidu («Mat.» 22:16nimu kərüng). Mana qarəngquluqkə təwə bolqan kixilər həman birinqi bolup nür bilən duxmənlixidu («Yuh.» 1:5, 3:19).

■ **3:6** Mat. 12:14; Yh. 10:39; 11:53. □ **3:7-8** «*Idumiya əlkisi*» — «Idumiya» Təwratda «Edom» deyilidu. ■ **3:7-8** Mat. 4:25; Luqa 6:17. ■ **3:13** Mat. 10:1; Mar. 6:7; Luqa 6:13; 9:1.

igə boluxka tallap bekitti. □ 16 U *bekitkən on ikki kixi*: Simon (u uningə Petrus dəp isim koyəjan), 17 Zəbədiyning oşli Yakup wə uning inisi Yuhanna, (u ularni «Binni-Rəgaz», yəni «Güldürmama oşulliri» dəpmu atiojan), □ 18 Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Alfayning oşli Yakup, Taday, millətpərwər dəp atalojan Simon □ 19 wə uningə satkənluq kıləjan Yəhuda İxkariyotlardin ibarət.

Əysa Xəytandin küqlüktur

Mat. 12:22-32; Luğa 11:14-23; 12:10

20 U öygə qayıtp kəlgəndin keyin, u yərgə yənə xunqə nurojun adəmlər toplandiki, ularning hətta oşizalanəqudəkmə waqti qıkmidi. ■

21 Əysaning ailsidikilər buni anglap, uni tutup kelixkə berixti. Qünki ular uni «Əqlini yokitiptu» degənidi.

22 Yerusalemdin qüxkən Təwrat ustazliri bolsa: «Uningda Bəlzibub bar», wə «U pəkət jinlarning əmirigə tayinip jinlarni qoşliwetidikən», deyixətti. □ ■

23 Xuning üqün u *Təwrat ustazlirini* yenioğa qakirip, ularəğa təmsillərni ixlitip mundak dedi:

— Xəytan Xəytanni kandaqmu qoşlisun? ■ 24 Əgər padixahlik öz iqidin bəlünüp əzara soquxkan bolsa xu padixahlik put tirəp turalmaydu;

25 xuningdək əgər bir ailə öz iqidin bəlünüp əzara soquxsa xu ailə put tirəp turalmaydu. 26 Əgər Xəytan öz-özigə qarxi qıqip bəlünsə, u put tirəp turalmay, yəqalmay qalmaydu.

27 Heqkim küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal başliyalisa andin öyini bulang-talang kılalaydu. □ ■

28 Xuni silərgə bərhək eytip koyayki, insan bəliliri etküzgən türlük gunahlırining həmmisini, xundakla ular kıləjan kupurluklırining həmmisini kəqürüxkə bolidu. □ ■ 29 Birak kimdikim Mukəddəs Rohka

□ 3:15 «U lardin on ikkisini əzi bilən billə boluxka... jinlarni həydəx həkükioğa igə boluxka tallap bekitti» — (14-15-ayət) bəzi kona kəqürmilərdə 14-15-ayətə «U lardin on ikkisini «rosullar» dəp atap, əzi bilən billə boluxka, səz-kalamni jakaralaxka wə jinlarni həydəx həkükioğa igə boluxka tallap bekitti» deyilidu. □ 3:17 «Zəbədiyning oşli Yakup wə uning inisi...» — yaki «Zəbədiyning oşli Yakup wə uning akisi...». «u ularni «Binni-Rəgaz», yəni «Güldürmama oşulliri» dəpmu atiojan» — muxu yərdə biz bu isimni ibranıy tilidiki ahangı boyiqə aldük. «Rəgaz» ibranıy tilida adətə «əzəp, kəhr»ni bildüridu. Qariənda ular ikkilisi əslidə intayin terikkək idi! Grek tilida tələppuz «Boanərgəs» dəp oqulidu. □ 3:18

«millətpərwər dəp atalojan Simon» — yaki «Kanaanlik Simon». Yəhudıy «millətpərwər» yaki «millətqiliri» wətinini Rim imperiyəsidin azad kılıx üqün zorawanlik yoli bilən kürəx kıləquqilar idi. ■ 3:20 Mar. 6:31. □ 3:22 «uningda bəlzibub bar» — «bəlzibub»

yaki «bəlzibub» bolsa jinlarning əmiri boləjan Xəytanning baxka bir ismidur. ■ 3:22 Mat. 9:34; 12:24; Luğa 11:15; Yh. 8:48. ■ 3:23 Mat. 12:25. □ 3:27 «Heqkim küqtünggürni birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal başliyalisa andin öyini bulang-talang kılalaydu» — bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. Uning öyini bulang-talang kıləquqi Əysadin baxka heqkim bolmaydu.

■ 3:27 Mat. 12:29; Kol. 2:15. □ 3:28 «ular kıləjan kupurluklırining həmmisi...» — grek tilida «ular kupurluk bilən kıləjan kupurluklırining həmmisi» degən səz bilən ipadilididu.

Bu ibarə ularning kupurluklıri bəlkim intayin eəjir boluxi mumkin degənni bildüridu. ■ 3:28

1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luğa 12:10; 1Yuha. 5:16.

kupurluk qilsa, əbədil'əbədgicə heç kəqürülməydu, bəlki mənggülük bir gunahning həkümi astida turidu. □ ■

³⁰ Əysaning bu sözi ularning «uningoşa napak roş qaplixiptu» degini üçün eytiloşanidi.

Əysaning anisi wə iniliri

Mat. 12:46-50; Luğa 8:19-21

³¹ Xu waqıtta uning anisi bilən iniliri kəldi. Ular sirtida turup, uni qaxirixka adəm kirgüzdi. ■ ³² Bir top halayık uning ətrapida olturatti. Ular:

— Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu, — deyixti. □

³³ Əysa ularoşa jawabən:

— Kim mening anam, kim mening inilirim? — dedi. ³⁴ Andin, u əpürisidə olturoşanlaroşa qarap mundak dedi:

Mana bular mening anam wə inilirim! ³⁵ Qünki kimki Hudaning iradisini ada qilsa, xu mening aka-inim, aqa-singlim wə anamdur. ■

4

Uruk qaqkuqi toşrisidiki təmsil

Mat. 13:1-9; Luğa 8:4-8

¹ U yənə dengiz boyida həkəkə təlim berixkə baxlıdi. Uning ətrapioşa zor bir top adəmlər olixiwaloşaqka, u bir kemigə qikip dengizda olturdi; pütkül halayık bolsa dengiz kirəşikida turuxatti. ■ ² U ularoşa təmsil bilən nuroşun ixlarni oğatti. U təlim berip mundak dedi:

³ — Kulak selinglar! Uruk qaqkuqi uruk qaqkili *etizoşa* qikiptu. ⁴ Uruk qaqkanda uruklardin bəziliri qioşir yol boyioşa qüxüptu, kuxlar kelip ularni yəp ketiptu. ⁵ Bəziliri tupriki az taxlik yərgə qüxüptu. Topisi qongkur bolmioşanliktin, tezla ünüp qikiptu, ⁶ lekin kün qikix bilənla aptapta kəyüp, yiltizi bolmioşaqka qurup ketiptu. ⁷ Bəziliri tikənlərnin arisioşa qüxüptu, tikənlər əsüp maysilarni boşuwelip, ular heç həsul bərməptu. ⁸ Bəziliri bolsa, yahxi tupraqka qüxüptu. Ular əsüp awup qong boləonda həsul beriptu. Ularning bəziliri ottuz həssə, bəziliri atmix həssə, yənə bəziliri yüz həssə həsul beriptu.

⁹ — Anglişodək kuliki barlar buni anglisun! — dedi u.

Təmsillərnin məqsiti

Mat. 13:10-17; Luğa 8:9-10

¹⁰ U uning ətrapidikilər həm on ikkiylən bilən yaloşuz qaloşanda, ular uningdin təmsillər toşruluk soraxti. □ ■ ¹¹ U ularoşa mundak dedi:

□ **3:29** «**Mukəddəs Rohka qarxi** kupurluk kilix» — yaki «Mukəddəs Rohka qarxi gəp kilix» degən gunah toşruluk «Matta»diki «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:29** 1Yuşa. 5:16.

■ **3:31** Mat. 12:46; Luğa 8:19. □ **3:32** «**Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu**» — bəzi kona kəqürmilərdə «wə singilliringiz» dəp koxup okulidu. Heqbolmioşanda grek tilida «aka-inilər» degən səz bir kərindax «aqa-singillar»ni öz iqigə alatti. ■ **3:35** Yh. 15:14; 2Kor. 5:16,17. ■ **4:1** Mat. 13:1; Luğa 8:4. □ **4:10** «**u uning ətrapidikilər həm on ikkiylən bilən yaloşuz qaloşanda, ular uningdin təmsillər toşruluk soraxti**» — muxu yərdə «uning ətrapidikilər» uningə əgəxənlər (on ikkiyləndin sirt)ni kərsətsə kerək. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luğa 8:9.

— Hudaning padixahlikining sirini bilixkə silər nesip boldunglar. Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulidu; □ ■ 12 buning bilən: «Ular qaraxni qaraydu, birak kərməydu; Anglaxni anglaydu, birak qüxənməydu; Xundak bolmisidi, ular yolidin yanduruluxi bilən, Kəqürüm kəlinatti» *degan səz əməlgə axurulidu.* □ ■

Uruk qaqquqi toqrisidiki təmsilning qüxəndürülüxi
Mat. 13:18-23; Luqa 8:11-15

13 Andin u ularoşa:

— Silər muxu təmsilnəni qüxənmidinglarmu? Undakta, qandakmu baxka hərhil təmsilləni qüxinələysilər? — dedi. 14 Uruk qaqquqi səz-kalam qaçidu. ■ 15 Üstigə səz-kalam qeqiləjan qiojir yol boyi xundak adəmləni kərsətkəni, ular səz-kalamni angliəjan həman Xəytan dərhal kelip ularning kəlbigə qeqiləjan səz-kalamni elip ketidu. 16 Buningə oħxax, taxlik yərlərgə qeqiləjan uruklar bolsa, səz-kalamni angliəjan həman huxallik bilən kəbul kəiləjanlarni kərsitidu. 17 Həlbuki, kəlbidə həq yiltiz bolmioqəqə, pəkət waqitlik turidu; səz-kalamning wəjidin kəyinqilik yaki ziyankəxlikkə uqriəjanda, ular xuan yoldin qətnəp ketidu. 18 Tikənlərnəng arisioə qeqiləjini xundak bəzi adəmləni kərsətkəni, bu adəmlər səz-kalamni angliəjini bilən, 19 lekin kəngligə bu dunyaning əndixiliri, bayliklarning ezikturuxi wə baxka nərsilərgə boləjan həwəsələr kəriwelip, səz-kalamni boquwetidu-də, u həq həsul qikərməydu. ■ 20 Lekin yaxhi tupraqkə qeqiləjan uruklar bəza — səz-kalamni anglixi bilən uni kəbul kəiləjan adəmləni kərsitidu. Bundak adəmlər həsul beridu, birsi ottuz həssə, birsi atmiş həssə, yənə birsi yüz həssə həsul beridu.

Sewət astidiki qiraə
Luqa 8:16-18

21 U ularəja yənə mundak dedi:

— Qiraə sewət yaki kariwat astioə qoyulux üqün kəltürüləmdü? U qiraədaning üstigə qoyulux üqün kəltürülməmdü? □ ■ 22 Qünki yox-uruloəjan həqəndak ix axkarilanmay kəlməydu, xuningdək hərəkəndak məhpiy ix yüz bərgəndin keyin ayan bolmay kəlməydu. ■

23 Angliəjudək kuliki barlar buni anglisun!

24 Angliəjanliringlarəja kəngül bəlunglar! Qünki silər *baxkilarəja* qandak əlqəm bilən əlqisənglar, silərgimu xundak əlqəm bilən əlqəp berilidu,

□ 4:11 «Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulidu» — «sirttikilərgə» Hudaning padixahlikidin yaki uning nijatidin sirtta turoəjanlar, demək. ■ 4:11 Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14. □ 4:12 «ular qaraxni qaraydu, birak kərməydu; anglaxni anglaydu, birak qüxənməydu; xundak bolmisidi, ular yolidin yanduruluxi bilən, kəqürüm kəlinatti» — bu səzlər «Yəx.» 6:9-10din elinəjan. ■ 4:12 Yəx. 6:9-10; Mat. 13:14; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ 4:14 Mat. 13:19; Luqa 8:11. ■ 4:19 Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9. □ 4:21 «Qiraə sewət yaki kariwat astioə qoyulux üqün kəltürüləmdü?» — «sewət» grek tilida «əlqigüqi sewət» deyilidu. ■ 4:21 Mat. 5:15; Luqa 8:16; 11:33. ■ 4:22 Ayup 12:22; Mat. 10:26; Luqa 8:17; 12:2.

hætta uningdinmu көp қоxup берилidu. □ ■ 25 Қүнki kimдә бар bolsa, uningоја теһimu көп берилidu; әmma kimдә yоқ bolsa, hætta uningda бар болоғанlirimu uningdin мәһrum қilinidu. □ ■

Ўнгән уруқ тоғрисидики тәмсил

26 U yәнә mundaq dedi:

— Hudaning padixahlіki yәнә birsining tupraqqa uruқ qaqқinioја ohxaydu: 27 u uhlaydu, orundin turidu, keqә-kündüzlәр ötüwerip, uruқ bih urup әsиду. Lekin qaqқuқи қандақ yол билән әsидioғанlіkіni bilmәydu.

28 Tupraq әzлükidin һosul beridu; uruқ awwal bih uridu, keyin bax qikiridu, ahirda baxaқlar tolуқ dan tutidu. 29 Dan pixқanda, qaqқuқи dәрһal orојақ salidu, qünki һosul waқti kәlgән bolidu. □

Қиқа уруқи тоғрисидики тәмсил

Mat. 13:31-32, 34-35; Luқа 13:18-19

30 U yәнә mundaq dedi:

— Hudaning padixahlіkіni nemigә ohxitimiz? Yaki қандақ bir tәмsil билән sürәtlәp берәләymiz? ■ 31 U goya bir tal qiқа uruқioја ohxaydu. U yәrgә teriloғanda, gәrqә yәр yүzidiki барliқ uruқlarning iqidә әng kiқiki bolsimu, □ 32 teriloғandin keyin, һәрқандақ ziraәttin egiz әsүp xundaқ qоng xahlayduki, asmandiki қuқlarmu uning sayisigә қonidu. □

33 U xuningоја ohxax halayik anglap qүxinәligүdәk nuroјun tәмsillәр билән sөz-kalamni yөtkүzdi. ■ 34 Lekin tәмsil kәltүrmәy turup ularоја һeqқandaқ sөz қilmaytti. Lekin өз muhlisiri билән yaloқuz қaloјimida, ularоја һәmmini qүxәndürүp берәtti.

Әysaning boranni tinqitixi

Mat. 8:23-27; Luқа 8:22-25

35 Xu күni kәq kirgәndә, u ularоја:

— Dengizning u ketioја ötäyli, — dedi. ■ 36 Ular halayikni yoloја seliwәtkәndin keyin, uni kemidә olturoған peti elip yürүp ketixti. Ular

□ 4:24 «Silәр baxқilarоја қандақ өlqәm билән өlqisәnglar» — bu sөz көp tәrәplimilik boluxi kerәk; мәsilән: (1) adәм Hudaning sөzigә қanқilik kәngül bөлүp etibar бәrsә, uningоја xunқilik әkil beridu; (2) biz baxқilarоја rәһim-xәpқәt kәrsәtsәk, Hudamu bizgә rәһim-xәpқәt kәrsitidu; (3) ((2)-tәripigә yeқin) biz baxқilarni қaysi өlqәm билән баһalisәk, Huda bizni баһaliоanda дәл xu өlqәmni ixlitidu; (4) baxқilarоја қanқilik һәyr-sahawәt kәrsәtsәk, Hudamu keyin bizgә xunқilik iltipatni kәrsitidu. ■ 4:24 Mat. 7:2; Luқа 6:38. □ 4:25 «Qünki kimдә бар bolsa, uningоја теһimu көп берилidu; әmma kimдә yоқ bolsa, hætta uningda бар болоғанlirimu uningdin мәһrum қilinidu» — «kimдә бар bolsa...» — bu «бар bolsa» nemini kәrsitidu? Xүbhisizki, әbәdiy әһmiyәtlik birә nәrsә bolsa kerәk, bu iman-ixәnqni өз iqigә qоқum alidu. Biz әzimizgә «әbәdiy әһmiyәtlik» һәrnemә boluxi үqүн uni pәқәt Mәsiһdinla tapalaymiz. ■ 4:25 Mat. 13:12; 25:29; Luқа 8:18; 19:26. □ 4:29 «qaqқuқи dәрһal orојақ salidu» — grek tilida «qaqқuқи dәрһal orојақ әwәtidu». ■ 4:30 Mat. 13:31; Luқа 13:18. □ 4:31 «gәrqә yәр yүzidiki барliқ uruқlarning iqidә әng kiқiki bolsimu,...» — yaki «gәrqә tupraq iqidiki барliқ uruқlarning iqidә әng kiқiki bolsimu,...». □ 4:32 «...asmandiki қuқlarmu uning sayisigә қonidu» — yaki «...asmandiki қuқlarmu uning sayisigә usulaydu». Bu yәrdә tilоја elinoған qiқа ottura xәrқәtә әsidoған, yaxhi әskәndә hætta үq metrдин exip ketidoған, әsümlükni kәrsitidu. ■ 4:33 Mat. 13:34. ■ 4:35 Mat. 8:23; Luқа 8:22.

bilən billə mangoʻan baxqa kemilərmu bar idi. □ ³⁷ Wə mana, əxəddiy kəra kuyun qikiṗ kətti; xuning bilən dolqunlar kemini urup, su ḥalkiṗ kirip, kemigə toxay dəp qaloʻanidi. ³⁸ Lekin u kemining ayaq təriṗidə yastuḥka bax koyp uykuoʻa kətkənidi. Ular uni oyoṗitip:

— I ustaz, ḥalak boluwatkinimizə karing yokmu? — dedi.

³⁹ U ornidin turup, boranoʻa tənbiḥ berip, dengizoʻa: «Tinqlan! Jim bol!» dewidi, boran tohtap, qongkur bir jimjitlik ḥəkum sürdi.■

⁴⁰ — Nemixka xunqə kərkisilər? Silərdə qandaxsigə tehiqə ixənq bolmaydu? — dedi u ularə.

⁴¹ Ularni intayin zor bir kərkunq basti, ular bir-birigə:

— Bu adəm zadi kimdu? Ḥəttə xamal wə dengizmu uningoʻa itaət kiliṗdikən-ḥə! — dəp ketixti.

5

Kəp jinlar qaplxqan «Koxun» isimlik adəmning saqaytilixi

Mat. 8:28-34; Luḳa 8:26-39

¹ Ular dengizning u ketioʻa, Gadaralıklarning yurtioʻa yetip bardı. □ ² U kemidin quxuxi bilənla, napak roḥ qaplxqan bir adəm gər öngküriridin qikiṗ, uning aldioʻa kəldi. ³ U adəm öngkürlərni makan kילוan bolup, uni ḥeqkim ḥəttə zənjiṗlər bilənmu baqliyalmaytti. ⁴ Qünki kəp ketim put-kolliri kixən-zənjiṗlər bilən baqlanoʻan bolsimu, u zənjiṗlərni üzüwetip, kixənlərni qekiṗətkənidi; ḥeqkim uni boysunduralmioʻanidi.

⁵ U keqə-kündüz mazarliḳta wə taolṗ arisida tohtawsiz warkirap-jarkirap yürətti, öz-özini taxlar bilən kesip yarilanduratti.

⁶ Lekin u Əysani yiraktin kərip, uning aldioʻa yügürüp berip, səjdə kildi □

⁷ wə kattik awazda warkirap:

— Ḥəmmidin aliṗ Ḥudaning Oqli Əysa, sening mening bilən nemə karing! Huda ḥəḳki, səndin etünüp qalay, meni kiyinima! — dedi □ ⁸ (qünki Əysa uningoʻa: «Ḥəy napak roḥ, uningdin qiq!» degənidi). □

⁹ U uningdin:

— Isming nemə? — dəp soridi.

— Ismim «koxun» — qünki sanimiz kəp, — dəp jawab bərdi u. □

¹⁰ Wə u Əysadin ularni bu yurttin ḥəydiwətmigəysən, dəp kəp etünüp yalwurdi.

□ **4:36** «...uni kemidə olturoʻan peti elip yürüp ketixti» — Məsiḥ allıkaqan kemidə olturoʻanidi (1-ayəttə). Baxka birḥil tərjimisi: «...uni xu peti kemisigə quxürüp, elip yürüp ketixti» — bu tərjimidə «xu peti» bəlkim Məsiḥ «ḥeqqandəḳ təyyarliḳsiz (dengiz səpəriḡə layiḳ kiyim yaki yemək-iqmək almioʻan) ḥalda» degəndəḳ boluxi mumkin. ■ **4:39** Ayup 26:12; Zəb. 107:29; Yəx. 51:10. □ **5:1** «**Gadara**» — bəzi keqürmilərdə «Gerasa» yaki «Gərgəsə» dəp atilidu. ■ **5:1** Mat. 8:28; Luḳa 8:26. □ **5:6** «**u Əysani yiraktin kərip, uning aldioʻa yügürüp berip, səjdə kildi**» — yaki «u Əysani yiraktin kərip, uning aldioʻa yügürüp berip, yərgə bax koydi». □ **5:7** «**səndin etünüp qalay, meni kiyinima!**» — «meni kiyinima!» degən səz «bax jin»ning sezi bolsə kerək. Bu adəmgə nuroqun jinlar qaplxqanidi. □ **5:8** «**Əysa uningoʻa: «... uningdin qiq!» degənidi**» — grek tilida «Əysa uningoʻa: «... uningdin qiq!» buyruwatatti» deyilidu. □ **5:9** «**Ismim «koxun»**» — «koxun» latin tilida «legion» deyilidu, adəttə az degəndimu altə ming kixilik armiyini kərsitidu. «**qünki sanimiz kəp**» — oḳurmənələr muxu yərdə ikki awazning barliḳini baykaydu — birinḳisi («Ismim «koxun»»), bu biqarə adəmning öziningki, ikkinḳisi, («qünki sanimiz kəp») mingliəʻan jinlarningki idi.

11 Taol baqirida qong bir top tongguz padisi otlap yürätti. 12 Jinlar uningöja:

— Bizni muxu tongguzlaröja äwätkin, ularning iqigä kirip ketixkä yol köyöjaysän, — döp yalwuruxti.

13 Əysa dərhal yol köydi. Xuning bilän napak rohlar çiqip, tongguzlarning tenigä kirixi bilänla, tongguzlar tik yardin etilip çüxüp, dengizöja öjerk boldi. Ular ikki mingöja yejin idi. 14 Tongguz bakkuçilar bolsa u yerdin keqip, xähär-yezilarda bu ixlarni pur kildi. Xu yördikilər nemä ix yüz bərgänlikini körgili çiqixti.

15 Ular Əysaning yenioja keldi wə ilgiri jinlar çaplixiwalojan heliki adəmning kiyimlärni kiyip, əs-höxi jayida olturojinini — yəni «köxun jinlar» çaplxakan xu adəmni körüp, çorkup ketixti. 16 Bu wəkəni körgänlär jinlar çaplxakan adəmdə nemä yüz bərgänlikini wə tongguzlarning akiwitini hälkə bayan kiliip bardı.

17 Buning bilän halayik Əysaoja: Yurtlirimizdin çiqip kötkəysän, döp yalwuruxkä baxlidi.

18 U kemigä çiqiwatkada, ilgiri jinlar çaplxakan heliki adəm uningdin: Məmmu sən bilän billə baray, döp ötündi.■

19 Lekin u buningöja unimay:

— Öz öydikiliring wə yurtdaxliringning yenioja berip, ularöja Pərwərdigarning sanga xunçilik uluq ixlarni kiliip bərgänlikini, Uning sanga rəhim-xəpkət körsətkänlikini həwərləndürgin, — dedi. □ 20 U kaytip berip, Əysaning özigä qandaq uluq ixlarni kiliqanlikini «On xähər rayoni»da jar kiliqxä baxlidi. Buni angliqanlarning həmmisi tolimu həyran kelixti.□

Uning Yairusning kızini tirildürüxi wə hun kesili baskan bir ayalni saqaytixi

Mat. 9:18-26; Luqa 8:40-56

21 Əysa kaytidin kemä bilän dengizning u ketioja ötkəndə, zor bir top halayik uning yenioja yiojildi; u dengiz boyida turatti. ■ 22-23 Mana, məlum bir sinagogning qongi Yairus isimlik bir kixi keldi. U uni körüp ayiojioja yikilip:

— Kiqik kızim öläy döp qaldi. Berip uningöja kölliringizni təgküzüp köysingiz, u saqiyip yaxiojay! — döp qattik yelindi.■

24 Əysa uning bilän billə bardı. Zor bir top halayikmu olixip qistaxkan həlda kəynidin mengixti. 25 Hun təwrəx kesiligä giriptar bolöjiniöja on ikki yil bolöjan bir ayal bar bolup, ■ 26 u nuroqun tewiplarning qolida köp azab tartip, bar-yökini həjləp tügətəkən bolsimu, heçqandaq ünümi bolmay, tehimu eqirlixip kötkənidi. 27 Bu ayal Əysa häkqidiki gəplärni anglap, halayikning otturisdin qistilip kelip, arqa tərəptin uning tonini silidi.

28 Qünki u könglidə: «Uning tonini silisamla saqaymay qalmaymən» döp oyliqanidi. 29 Hun xuan tohtap, ayal kesäl azabidin saqaytiloqanlikini öz tenidə səzdi. □ 30 Əysa dərhal wujudidin qüdrätning çiqқанlikini sezip, halayikning iqidə kəynigə burulup: — Kiyiminni siliojan kim? — döp soridi.■

■ 5:18 Luqa 8:38. □ 5:19 «ularöja Pərwərdigarning sanga xunçilik uluq ixlarni kiliip bərgänlikini... həwərləndürgin» — yaki «ularöja Rəbning sanga xunçilik uluq ixlarni kiliip bərgänlikini... həwərləndürgin». □ 5:20 «On xähər rayoni» — grek tilida «Dekapolis».

■ 5:21 Luqa 8:40. ■ 5:22-23 Mat. 9:18; Luqa 8:41. ■ 5:25 Law. 15:25; Mat. 9:20; Luqa 8:43. □ 5:29 «hun xuan tohtap...» — grek tilida «қан ekimi xuan tohtap...». ■ 5:30 Luqa 6:19.

³¹ Muhlisliri uningõja:

— Halayikning õzõngni kistap mengiwatkanlikini kørõp turukluk, yønә: «Meni silioqan kim?» dәp soraysәнõju? — deyixti.

³² Biraq õysa õzini silioquqini tepix õqõn tehiqә әtrapioqә qarawatatti. □

³³ Өzidә nemә ixning yüz bәrgәнlikini sәzgән ayal qorkup-titrigән halda kelip uning aldioqә yikildi wә uningõqә hәkikiy әhwalni pütünlәy eytti.

³⁴ U uningõqә:

— Kizim, ixәнqing seni sakaytti! Tinq-hatirjәmliktә kayt! Kesilingning azabidin sakayõin, — dedi. □ ■

³⁵ U bu sәzni qiliwatqanda, sinagogning qongining õyidin bәzilәр kelip uningõqә:

Kizingiz әldi. Әmdi ustazni nemixkә yønә awarә kilisiz?! — deyixti. ■

³⁶ Lekin õysa bu sөzlәrni anglap dәрhal sinagogning qongioqә:

Qorkmioqin! Pәkәt ixәнqtә bol! — dedi. ³⁷ U pәkәt Petrus, Yaqup wә Yaqupning inisi Yuhanna bilән yoloqә qikti; baxkә hәqkimning õzi bilән billә berixioqә yol koymidi. ³⁸ U sinagogning qongining õyi aldioqә kәlgәndә, qiyqas-qukanni, halayikning qattik nalә-pәryad wә aq-zar kәtürgәнlikini kørõp, ³⁹ õygә kirip ularõqә:

— Nemixkә qiyqas-qukan wә aq-zar kәtürisilәр? Bala әlmәptu, uhlap qaptu, — dedi. ■ ⁴⁰ Ular uni mәshirә kilixti; lekin u hәmmәylәnni taxkiriõqә qikiriwetip, balining ata-anisini wә öz hәmrahlirini elip, bala yatqan õygә kirdi. ⁴¹ U balining qõlini tutup, uningõqә: «Talita kumi» dedi.

Bu sөzning mәнisi «Kizim, sanga eytimәnki, ornungdin tur» degәнlik idi. ⁴² Kiz dәрhal ornidin turup mangdi (u on ikki yaxta idi). Ular bu ixkә mutlәk hәyran kәlixti. ⁴³ U ularõqә bu ixni hәqkimgә eytmaslikni qattik tapilidi, xundakla kizõqә yegüdәk birnemә berixni eytti.

6

Nasarәtliklarning uni qәtkә kәkixi

Mat. 13:53-58; Luqә 4:16-30

¹ U u yerdin ketip, öz yurtioqә kәldi. Uning muhlisirimu uningõqә әgixip bardı. ■ ² Xabat küni kәlgәndә, u sinagogda tәlim berixkә kirixti. Tәlimini angliõqanlardin kәp adәм intayin hәyran boluxup:

— Bu adәм bularõqә nәdin erixkәndu? Uningõqә muxundak danalik qandak berilgән? Uning qõlida muxundak mejizilәр qandak yaritilidioqandu? ³ U hәliki yaoqarqi әmәsmu, Mәryәмning oqõli, xundakla Yaqup, Yosә, Yәhuda wә Simonlarning akisioqә? Uning singillirimu bu

□ **5:32** «*õzini silioquqini tepix õqõn...*» — grek tilida «silioquqi» ayalqә rodta bolup, Rәbbimizning õzini tutqan kixining ayal ikәнlikini bilgәнlikini kәrsitidu. □ **5:34** «*kizim, ixәнqing seni sakaytti!*» — «sakaytti» muxu yerdә grek tilida «kutquzdi» degән sөz bilән ipadilididu. «*Tinq-hatirjәmliktә kayt!*» — bu ayal nemixkә xundak qorkti (33-ayәtni kørüng)? Uningda hun tәwrәx kesili bolõqanliq õqõn, Tәwrat kanuni boyiqә õzi tәgkәn barliq kixilәrni «napak» qilõqan bolidu (mәsilән, ularni ibadәthanoqә kirix, qurbanliq kilixkә waqtlik layakәtsiz qilõqan bolatti). Xuning bilән u әtraptiki halayiknila napak kilipla qalmay, bәlki Mәshingning ezinimu «napak» qilõqan bolatti. ■ **5:34** Mat. 9:22; Mar. 10:52. ■ **5:35** Luqә 8:49.

■ **5:39** Yq. 11:11. ■ **6:1** Mat. 13:53; Luqә 4:16.

yərdə arimizda turuwatmamdu? — deyixti. Xuning bilən ular uningəja həsət-bizarlıq bilən qaridi. □ ■ ⁴ Xuning bilən Əysa ularəja:

— Hərəkəndək pəyoəmbər baxqa yərlərdə hərmətsiz qalmaydu, pəkət öz yurti, öz uruq-tuəşkanlıri arisida wə öz əyidə hərmətkə sazawər bolmaydu, — dedi. ■

⁵ Xuning bilən qollirini birқанə bimarning üstigə təgküzüp, ularni sakaytkandin baxqa, xu yərdə u heçkəndək məjizə yaritalmidi. ■ ⁶ Wə u ularning iman-ixənqsizlikidin həyran qaldı. ■

Əysaning on ikki rosulni əwətixi

Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6

⁷ Andin u ətraptiki yeza-kəntlərni aylinip təlim bərdi.

U on ikkiylərni yenioja çakirdi wə *həlk arisoja* ikki-ikkidin əwətixkə baxlıdi. U ularəja napak rohlarni həydxə həqukini bərdi, □ ■ ⁸ wə ularəja:

— Səpərdə yeninglarəja həsidin baxqa nərsə eliwalmanglar, nə hurjun nə nan eliwalmanglar, bəlwəşka pulmu salmanglar, □ ⁹ putunglarəja kəxlərni kiyinglar, birək ikki yəktək kiyiwalmanglar, — dəp təpilidi. □ ■ ¹⁰ U yənə:

— *Bir yurtka barəjininglarda*, kimning əyigə *qəbul qilinip* kirsənglar, u yurttin kətküqə xu əydila turunglar. □ ¹¹ Kəysi yərdikilər silərni qəbul kilmisa, xundakla səzünglarni anglimisa, u yərdin kətkininglarda, ularəja aqağ-guwağ bolsun üqün ayiojinglardiki topini kəkiwetinglar! — dedi. □ ■

¹² Xuning bilən ular yoləja çikip, kixilərni gunəhlirioja towa kixixkə jar selip ündidi. ¹³ Ular nurojun jinlarni həydididi, nurojun bimarlarni zəytun meyi bilən məsih kəlip sakaytti. □ ■

Qəməldürgüqi Yəhyaning əlümi

Mat. 14:1-12; Luqa 9:7-9

□ **6:3** «*u həlikə yəoaqqi əməsmu, Məryəmning oşli...*» — Yəhudiylar arisida adəmlər atisining ismi bilən tonuluxi kerək idi. Yəloz anisining ismini tiləja elixning əzi birhil həqarət idi. ■ **6:3** Yh. 6:42. ■ **6:4** Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yh. 4:44. ■ **6:5** Mat. 13:58.

■ **6:6** Mat. 9:35; Luqa 13:22. □ **6:7** «*napak rohlər*» — jinlarni kərsitidu. ■ **6:7** Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1. □ **6:8** «*hurjun*» — yaki «tiləmqingning haltisi». □ **6:9** «*Əysa* ularəja:

— Səpərdə yeninglarəja həsidin baxqa nərsə eliwalmanglar, nə hurjun nə nan eliwalmanglar, bəlwəşka pulmu salmanglar, putunglarəja kəxlərni kiyinglar, birək ikki yəktək kiyiwalmanglar, — dəp təpilidi» — (9-10-ayət) kizikarlıq yeri xuki, «Matta» wə «Luqa»da hatiriləngən bayanlar boyiqə Rəbbimiz ularəja həsa eliweləx wə kəx kiyixnimu mən'i kəlojan. Pikrimiz tehi muqimlaxmiojini bilən oylaymizki, «Matta» bilən «Luqa» wə «Markus»ta bəlkim ikki ayrim waqit-əhwal kərsitilidu. ■ **6:9** Ros. 12:8. □ **6:10** «*kimning əygə qəbul kilinip kirsənglar, u yurttin kətküqə xu əydila turunglar*» — bu əmrədxə qəng danalıq bar. İkki səwəbtin eytiləjan boluxi mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytkuqilar əymu-əy yoqlap pul tiləytti; ləkin Əysaning muhlisiləri həç tiləmçilik kilməsliki kerək; (2) ular əymu-əy kəqüp yürsə, həlkəxə hərtürlik həsət-guman pəyda boluximu mumkin — «Nemixka ular **bizning** əydxə qənmaydu?» yaki «Nemixka ular bizning əydxin kəqüp ketidu?» degəndək. □ **6:11** «*u yərdin kətkininglarda, ularəja aqağ-guwağ bolsun üqün ayiojinglardiki topini kəkiwetinglar!*» — «ayaqdikə topini kəkiweti» degən bu ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yoq», degənni bildürüp, Hudaning səzini rət kəlojanlarəja kattik aqağlandırux idi. ■ **6:11** Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6 □ **6:13** «*ular ... Nurojun bimarlarni zəytun meyi bilən məsih kəlip sakaytti*» — «məsih kəlix» muxu yərdə adəmnin bəxioja zəytun meydin sürüxni kərsitidu. «Təbirlər»ni kərəng. ■ **6:13** Yaq. 5:14.

¹⁴ Uning nomi mæxhur boljoaqa, Herod padixah uning hækkiðe anglap: «Bu adæm qoqum elümdin tirilgæn Qemüldürgüqi Yehyadur. Xuning üqün muxu alahide kudretler uningda küqini körsitidu» dæytti. □ ■ ¹⁵ Baxkilar: «U Ilyas pəyoəambær» desə, yəne bəzilər: «Burunqi pəyoəambərlərdək bir pəyoəambær bolsa kerək» deyixatti.

¹⁶ Birak bularni angliqan Herod:

— Mæn kallisini aloqan Yehyaning özi xu — u elümdin tirilptu! — dedi.

¹⁷⁻¹⁸ Herodning bundak deyixining səwəbi, u egəy akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin adæm əwətip Yehyani tutup, zindanoəa taxliqanidi. Qünki u xu ayal bilən nikaħlanqanidi; Yəhya Herodqa tənbiħ berip: «Akangning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioəa hilap» dəp qayta-qayta degənidi. □ ■

¹⁹ Xuning üqün Herodiyə Yəhyaəa adawət saqlaytti; uni öltürməqci bolqan bolsimu, lekin xundak kılalmaytti. ²⁰ Qünki Herod Yəhani diyanətlik wə muqəddəs adæm dəp bilip, uningdin kərkatti, xunglaxka uni koşdaytti; u uning səzlrini angliqan qəqlirida alakzadə bolup ketətti, lekin yənila səzlrini anglaxka amraq idi. □ ■

²¹ Əmma Herodiyə kütkən pəyt ahir yetip kəldi; Herod tuquloqan küniðe öz əməldarlıri, mingəxiliri wə Galiliyə ölkisidiki katta ərbablarni ziyarət bilən kütüwaldi; ■ ²² həliqi Herodiyəning kizi sorunoəa qüxüp ussul oynap bərdi. Bu Herod wə həmdastihan bolqanlarəa bəkmü yarap kətti. Padixah kizəq: — Məndin nemə tələp kilsang, xuni berimən, — dedi. □

²³ Andin u kəsəm kılıp yəne:

— Məndin nemə tələp kilsang, hətta padixahlikimning yerimini desəngmu xuni berimən, — dedi. ■

²⁴ Kiz sirtka qikiq, anisidin:

— Nemə tələp kılay? — dəp soriwidi, anisi: — Qemüldürgüqi Yehyaning kallisini tələp kıl, — dedi.

²⁵ Kiz dərħal padixahning aldiəa aldirap kirip:

— Qemüldürgüqi Yehyaning kallisini həzirlə bir təhsigə koyup əkilixlrini halaymən, — dedi.

²⁶ Padixah buningəa nahayiti həsrət qəkkən bolsimu, kəsəmliri

□ **6:14** «Uning nomi mæxhur boljoaqa, Herod padixah uning hækkiðe anglap...»

— «Herod»lar toqruluk «Təbirlər»ni kəring. «...uning hækkiðe anglap: «Bu adæm ... Qemüldürgüqi Yehyadur...» dæytti» — baxka birhil təjimis: «...uning hækkiðe anglap kaldi. Bəzilər: «Bu adæm ... Qemüldürgüqi Yehyadur...» — deyixatti. ■ **6:14** Mat. 14:1; Luqa 9:7.

□ **6:17-18** «Qünki u xu ayal bilən nikaħlanqanidi; Yəhya Herodqa tənbiħ berip: «Akangning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioəa hilap» dəp qayta-qayta degənidi»

— Herod egəy akisi Filipning ayali Herodiyəni Filiptin tartiwelip andin uni ajrixixka qayil kılıp, Herodiyə bilən əzi toy kılıqanidi. Yehyani tutux «Herodiyəning wəjidin» — bəlkim uning biwasitə təlipidin bolqan boluximu mumkin. «Akangning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioəa hilap» — Təwratiki «Law.» 16:18, 20:21də, birsining aka yaki ukisi həyat əħwalda, birining ayalini yəne biri öz əmrigə elixka bolmaydu, dəp bəlgiləngən. ■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luqa 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21. □ **6:20** «Herod Yəhani diyanətlik wə muqəddəs adæm dəp bilip...» — okurmənlərgə ayanki, Təwrat wə Injilda «muqəddəs» degənnning mənisi «uluəq əməs, bəlki «pak», «Hudaəqə ataloqan»dur. «u uning səzlrini angliqan qəqlirida alakzadə bolup ketətti» — bəzi kona kəqürmilərdə buning ornida: «u uning səzlrini anglap nemə kılıxni biləlməy qalatti» yaki «u uning səzlrini anglap kəp ixlarni kılatti» deyilidu. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6. □ **6:22** «Herodiyəning kizi» — burunqi eridin bolqan kizi. Bəzi kona kəqürmilərdə: «... uning kizi Herodiyə» deyilidu. Undak təjime toqra bolsa, Herodiyəning kizining ismining əzining ismi bilən ohxax boluxi əjayib ix əməs, əlwəttə.

■ **6:23** Hək. 11:30.

tüpaylidin wə dastihanda olturoqanlar wəjidin, uningəya bərgən səzidin yanəyusi kəlmidi. ²⁷ Xunga padixah dərhəl bir jallat əwətip, uning kallisini elip kelixni əmr kildi. Jallat zindanoqə berip Yəhyaning kallisini elip, □ ²⁸ uni bir təhsigə koyup, kizning aldioqə elip kelip uningəya bərdi. Kiz uni anisioqə tapxurdi. ²⁹ Bu ixni angliqan Yəhyaning muhlisliri kelip, jəsətni elip ketip bir kəbrigə koydi.

Əysaning bəx ming kixini ozuqlanduruxi

Mat. 14:13-21; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14

³⁰ Kaytip kəlgən rosullar Əysaning yenioqə yioşildi, nemə kiloqanliri həm nemə təlim bərgənliyini uningəya məlum kilixti. ■ ³¹ Kelip-ketiawatqanlar nahayiti kəplikidin ularoqə tamaqlinixkimu waqit qikmidi. Xunga u ularoqə:

— Yürünglar, mən bilən hilwət bir jayoqə berip, birdəm aram elinglar, — dedi. ■ ³² Buning bilən ular kemigə quxüp, hilwət bir qəl yərgə qarap mangdi. ■ ³³ Birak nuroşun kixilər ularning ketiawatqanliqini bayqar, ularni tonuweliwidi, ətraptiki barliq xəhərlərdin piyadə yoloqə qikip, yügürüp, ulardin burun u yərgə berip yioşilixti. ³⁴ Əysa kemidin quxüp, zor bir top adəmnı kərüp, ularning padiqisiz koy padisidək boləlanliqioqə iq aqritti. Xunga u ularoqə kəp ixlarni əgitixkə baxlidi. ■

³⁵ Kəq kirip qaloqanda, muhlisliri uning yenioqə kelip:

— Bu qəl bir jay ikən, kəq kirip kətti. ■ ³⁶ Halayikni yoloqə seliwətkən bolsang, ular ətraptiki kənt-kixlaklaroqə berip, əzlrigə nan setiwalsun; qünki ularda yegüdək nərsə yok, — dedi.

³⁷ Lekin u ularoqə jawabən:

— Ularoqə əzünglar ozuk beringlar, — dedi.

Muhlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüx dinaroqə ularoqə nan əkelip ularni ozuqlanduramduq?
— dəp soridi. □

³⁸ Əysa ularoqə: — Qanqə neninglar bar? Berip qarap bekinglar, — dedi. Ular qarap bakqandin keyin:

— Bəxi bar ikən, yənə ikki belikmu bar ikən, — deyixti. ■

³⁹ U ularoqə kixilərnı top-top kilip yexil qiməndə olturoquzuxni buyrudi.

⁴⁰ Halayik yuzdin, əlliktin səp-səp bolup olturuxti. □ ⁴¹ U bəx nan bilən ikki belikni kəlioqə elip, asmanoqə qarap *Hudaqə* təxəkkür-mədhiyə eytti, andin nanlarnı oxup, kəpqiikkə tutup berix üçün muhlislirioqə berip turatti; ikki beliknimu həmməyləngə tarkitip bərdi. ■ ⁴² Həmməylən yəp toyundi. ⁴³ *Muhlislar* exip qaloqan nan wə belik parqilirini liq on ikki sewətkə teriwaldi. □ ⁴⁴ Nanlarnı yegən ərləning sanıla bəx mingqə idi.

□ **6:27** «...padixah dərhəl bir jallat əwətip...» — yaki «...padixah dərhəl bir qarawul əwətip...». ■ **6:27** Mat. 14:10. ■ **6:30** Luqa 9:10. ■ **6:31** Mar. 3:20. ■ **6:32** Mat. 14:13; Luqa 9:10; Yh. 6:1. ■ **6:34** Yər. 23:1; Əz. 34:2; Mat. 9:36; 14:4; Luqa 9:11. ■ **6:35** Mat. 14:15; Luqa 9:12; Yh. 6:5. □ **6:37** «**ikki yüz kümüx dinar**» — bir kümüx dinar (grek tilida «dinarus») bir ixqining bir künlük ix həqqi idi («Mat.» 20:2ni kərüng). ■ **6:38** Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yh. 6:9. □ **6:40** «**Halayik yuzdin, əlliktin səp-səp bolup olturuxti**» — grek tilida «Halayik yuzdin, əlliktin səp-səp bolup yetixti». ■ **6:41** 1Sam. 9:13; Yh. 17:1. □ **6:43** «**Muhlislar ...teriwaldi**» — grek tilida «Ular ... teriwaldi». «Ular»ning muhlislar ikənliki «Mat.» 16:9-10də ispatlinidu. «**on ikki sewət**» — grek tilida «on ikki qol sewət» — demək, bir adəm ikki kollap ketürələydoqan sewətlər.

*Əysaning su üstidə mengixi**Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21*

⁴⁵ Bu ixtin keyinla, u muhlisliroğa özüm bu halayiqni yoloğa seliwetimən, angoziqə silər kemigə olturup, dengizning qarxi kırojikidiki Bəyt-Saida yezisioğa eüp turunglar, dəp buyrudi. □ ⁴⁶ Ularni yoloğa seliwətkəndin keyin, u dua-tilawət kilix üqün taoqça çıqtı. ■ ⁴⁷ Keq kirqəndə, kemə dengizning otturisiyoğa yətkənidi, u əzi yaloğuz quruklukta idi. ■ ⁴⁸ U muhlislrining palakni küqəp uruwatqanlığını kərdi; qünki xamal tətür yənilixtə qıkkənidi. Keqə tətinqi jesək waktida, u dengizning üstidə mengip, muhlislriri tərəpkə kəldi wə ularning yenidin eüp ketidiyoğandək qılattı. □ ⁴⁹ Ləkin ular uning dengizning üstidə mengip keliwatqanlığını kərüp, uni alwasti ohxaydu, dəp oylap qıqan selixti. ⁵⁰ Qünki ularning həmmisi uni kərüp sarasimigə qüxti.

Ləkin u dərhal ularoğa:

— Yürəklik bolunglar, bu mən, kərkmanglar! — dedi.

⁵¹ U kemigə, ularning yenioğa qıkkəndila, xamal tohtidi. Ular buningdin həoxidin kətküdək dərjide kəttik həyran kəlixip, nemini oylaxni bilməytti; ⁵² qünki ular nan berix *məjzisini* tehiqə qüxənmigənidi, ularning kəlbi bihud hələttə turatti.

⁵³ Ular dengizning qarxi tərəpigə eüp, Ginnisarət degən yurtta *quruklukqa* qıkip, kemini başlap koydi. ■ ⁵⁴ Ular kemidin qüxüxi bilənla, *halayik* uni dərhal tonuwelip, ⁵⁵ ətraptiki həmmə jaylaroğa yügürüxüp bardı wə «U palanqi yərgə qüxüptu» dəp anglıxi bilənla, bimarlarını zəmbilgə selip, xu yərgə *uning aldioğa* elip berixti.

⁵⁶ U məyli yeza, məyli xəhər yaki kixlaklaroğa barsun, həlk əşriklərnı bazarlaroğa elip qıkip yatkuzatti; ular uningdin əşriqlər həq bolmioğanda sening yəpinqangning pexigə bolsimu qolını təgküziwəlsək dəp eündi. Uningoğa qolını təgküzgənlərnıng həmmisi saqaydı.

7

*İnsanni nemə napak qilidu?**Mat. 15:1-20*

¹ Bu qaoğa, Pərisiylər wə Təwrat ustazliridin bəziliri Yerusalemdin kelip uning aldioğa yioildi; ■ ²⁻⁵ xu Pərisiylər wə Təwrat ustazliri uning muhlislrinin bəzilirininə tamakni qolını yumay, yəni «napak» həlda yəwatqanlığını kərüp, uningdin:

— Muhlisliring nemixka ata-bowilirimizning ən'ənilirigə riayə kilmay, bəlkı yuyulmioğan kolliri bilən tamak yəydu? — dəp soraxti (qünki Pərisiylər wə pütün Yəhudiylər ata-bowiliri tərəpidin qalduruloğan ən'əninini qing tutqaqqa, awwal kollirini əstayidillik bilən yumisa, tamak

□ **6:45** «Bəyt-Saida yezisioğa eüp...» — yaki «Bəyt-Saida yezisidin eüp...». ■ **6:45** Mat. 14:22; Yh. 6:17. ■ **6:46** Mat. 14:23; Luqa 6:12. ■ **6:47** Mat. 14:23; Yh. 6:16. □ **6:48** «Keqə tətinqi jesək waktida, u dengizning üstidə mengip...» — bir keqə tət jesəkkə bəlünətti; xunga bu waqit tang atay degən waqit idi. «u ... ularning yenidin eüp ketidiyoğandək qılattı» — yaki

«u ... ularning yenidin eüp kətməkqi boldı». Bu intayin kizik ix. Mumkinçiliki barki, (1) Əysaning «eüp ketix»i — Muhlislaroğa Pərwərdigarning Pərixtsininə Israillərnı Misirdin qutquzux üqün «Ularning (Israillərnıng) yenidin eüp ketix»ini əslətməkqi, yaki (2) u ularning **özlikidin** ezini kemigə qıkip həmrah boluxka təklip qilixini halaytti. ■ **6:53** Mat. 14:3. ■ **7:1** Mat. 15:1.

yemaydu. Xuningdök bazardin kaytip kəlgəndimu, ular qol yumay birmərsə yemaydu. Uningdin baxka, piyalə-kədəh, das-qəgün wə mis qaqilar wə diwanlarni yuyux toqrisida tapxuruloqan nuroqunlioqan ən'ənilərdimu qing turidu).□

⁶ U ularoqə jawab bərip mundək dedi:

— Yəxaya pəyoqəmbər silər sahtipəzlər toqranglarda aldin'ala toptoqra bexarət bərgən! *uning* yazmisida pütülgəndək: — «Muxu həlk əozida Meni hərmətligini bilən, Birək kəlbi Məndin yirək;■

⁷ Ular Manga bihudə ibadət kılıdu.

Ularınq əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qıqqan pətiwalarla, halas».□ ■

⁸ Qünki silər Hudaning əmrini taxlap qoyup, insanlarning ən'ənisini qing tutiwalidikənsilər — das-qəgün, piyalə-kədəhlərnə yuyux wə xuningoqə ohxap ketidioqan nuroqan baxka ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər.□

⁹ U ularoqə yənə mundək dedi:

— Silər əzlinglarning ən'ənisini qing tutimiz dəp Hudaning əmrini əpquillik bilən bir qətkə qayrip qoydunglar! ¹⁰ Qünki Musa *pəyoqəmbər*: «Ata-anangni hərmət kıl» wə «Atisi yaki anisini haqarətligənlər ölümgə məhkum kılinsun» dəp əmr kılıqan. ■ ¹¹ Ləkin silər: — Birsə «Atisi yaki anisoqə: — Mən silərgə yardəm bərgüdək nərsilərnə allıqəqan «qurban kılıp» Hudaqə atiwəttim — desila, □ ¹² xu kixining ata-anisining həlidin həwər elixoqə bolmaydu, dəp əgitisilər. ¹³ Xundək kılıp, silər *əwladliringlaroqə* tapxuroqan ən'ənənglərnə dəp Hudaning əmrini yoxkə qikiriwəttinqlar, wə xuningoqə ohxap kəp ixlarni kılisilər.□ ■

Insanni nemə napak kılıdu?

¹⁴ Andin halayikni yənə yenioqə qəkirip, ularoqə:

— Həmminglar manga kulək selinglar wə xuni qüxinginglarki, ■

¹⁵ insanning sirtidin iqiğə kiridioqan nərsilərnə heqkəndiki uni napak

□ 7:2-5 «əstayidillik bilən yumisa...» — baxka birhül tərijimi «bəoqixioqə yumisa...» yaki «muxt bilən yumisa...». ■ 7:6 Yəx. 29:13; Əz. 33:31. □ 7:7 «Muxu həlk əozida Meni hərmətligini bilən, birək kəlbi Məndin yirək; ular Manga bihudə ibadət kılıdu; ularning əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qıqqan pətiwalarla, halas» — «Yəx.» 29:13. ■ 7:7 Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14. □ 7:8 «qünki silər Hudaning əmrini taxlap qoyup, insanlarning ən'ənisini qing tutiwalidikənsilər — das-qəgün, piyalə-kədəhlərnə yuyux wə xuningoqə ohxap ketidioqan nuroqan baxka ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər» — bəzi kona kəqürmilərdə: «das-qəgün, piyalə-kədəhlərnə yuyux wə xuningoqə ohxap ketidioqan nuroqan baxka ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər» degən səzlər təpilmaydu. ■ 7:10 Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; 27:16; Pənd. 20:20; Əf. 6:2. □ 7:11 «Mən silərgə yardəm bərgüdək nərsilərnə allıqəqan «qurban kılıp» Hudaqə atiwəttim» — «qurban» muxu yərdə biwasitə ibariniy tilidin elinoqan bolup, «sədikə kılinoqan» yaki «Hudaqə atar kılinoqan» degən məni bildüridu. □ 7:13 «Xundək kılıp, silər əwladliringlaroqə tapxuroqan ən'ənənglərnə dəp Hudaning əmrini yoxkə qikiriwəttinqlar» — Məsihing səzigə qarışqanda «Hudaqə atioqan təəllukatlar» tehi atioquci kixining qolida turoqanda, ulardin pəydiliniwərsə bolatti. Xu kixi bəlkim Təwrat ustazlirining qollixi bilən «dunyadin kətkinimdin keyin...» yaki «məlum bir məzgildin keyin...» «ibadəthanoqə tapxurimən» dəp kəsəm kılıqan bolsa kərek. Yəhudıylarning tarihiy hatirilirida xuningoqə ohxap kəpligən misallar təpildu. Pəriyisilər əgətkən xu hiylə-mikir: «Mal-mülküngni Hudaqə ataloqan («qurban kılıqan») kılıqan bolsang, ata-anangdin həwər almisang bolidu» əməs, bəlkə «(xundək kılıqan bolsang) həwər elixingə bolmaydu» degəndək. Ular xübhisizki ahirida bu ixtin məlum bir payda kəridu, əlwəttə. ■ 7:13 Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ 7:14 Mat. 15:10.

qilmaydu, balki öz iqidin qikidiyoqan narsilər bolsa, ular insanni napak qilidu. ■ **16** Angliqodək kulıki barlar buni anglisun! — dedi.

17 U halayıktin ayrılıp öygə kirgəndə, muhlisliri uningdin bu təmsil həkkidə soridi. ■ **18** U ularoqə:

— Silərmu tehiqə qüxənməy yürüwatamsilər?! Sirttin insanning iqigə kiridiyoqan hərқandək nərsining uni napak qilalmaydiyoqanlıqini tonup yətməywatmamsilər? **19** *Sirttin kirgən nərsə* insanning kəlbigə əməs, axkaziniyoqə kiridu, andin u yərdin tərət bolup taxlinidu, — dedi (u bu gəpni dəyix bilən, həmmə yeməklilərnəni həlal qiliwətti).

20 U yənə sөz kilip mundək dedi:

— Insanning iqidin qikidiyoqinila, insanni napak qilidu. **21-22** Qünki xular — yaman niyətlər, zinahorluk, jinsiy buzukluklar, katillik, oqrilik, aqkəzlük, rəzilliklər, aldəmқilik, xəhwaniylik, həsəthorluk, til-ahanət, təkəbburluk wə hamakətliliklər insanning iqidin, yəni uning kəlbidin qikidu □ ■ **23** — bu rəzil ixlarning həmmisi insanning iqidin qikip, özini napak qilidu.

Yat əllik bir ayalning etiқadi

Mat. 15:21-28

24 U ornidin turup u yərdin ayrılıp, Tur wə Zidon ətrapidiki rayonlaroqə bardı wə bir öygə kirdi. Gərqə u buni həqkim bilmisun degən bolsimu, lekin yoxurup қalalmidi. □ ■ **25** Dərwəqə, napak roh qaplaxqan kiқik bir қizning anisi uning toqrısidiki həwərnə angliyoqan haman yetip kelip, uning ayioyoqə yikildi **26** (ayal Yunanlik bolup, Suriyə əlkisidiki Fənikiy millitidin idi). U uningdin қizidin jinni həydiwetixni etündi. □ **27** Lekin Əysa uningoqə:

— Aldi bilən balilar қorsikini toyoquzsun; qünki balilarning nenini kiқik itlaroqə taxlap berix toqra əməs, — dedi.□

28 Lekin u buningoqə jawabən:

— Durus, i Rəb, birək hətta itlarmu üstəl astida turup balilardin qüxkən nan uwaklirini yəydiyoq, — dedi.

29 Əysa uningoqə:

— Sening muxu sөzüng түpəylidin yolungoqə қayt, jin қizingdin қikip kətti, — dedi.

30 Ayal öyigə қaytip kəlgəndə, mana қiz kariwatta yatatti, jin uningdin қikip kətkənidi.

Əysaning bir gas-gaqə adəmni saқaytixi

31 Əysa yənə Tur wə Zidon xəhirining ətrapidiki rayonlardin қikip, «On xəhər» rayoni otturısidin etüp, yənə Galiliyə dengizioqə kəldi. ■

■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ **7:17** Mat. 15:15. □ **7:21-22** «həsəthorluk»

— buning baxқа birhil tərijimisi: «yaman kəz». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pənd. 6:14; Yər. 17:9. □ **7:24** «u yərdin ayrılıp, Tur wə Zidon ətrapidiki rayonlaroqə bardı» — u yar

«qətəlliklər» turuwatqan rayon bolup, Məsihning xu yərgə berixitki məqsiti, öz həlkədin bir waқit ayrılıp aram elixtin ibarət bolsa kerək. ■ **7:24** Mat. 15:21. □ **7:26** «ayal... Fənikiy millitidin idi» — yaqi «ayal... Fənikilik idi» yaqi «ayal... Fənikə rayonilik idi». U Yəhudiy əməs,

əlwəttə. U əslidə butpərəs boluxi mumkin. □ **7:27** «Aldi bilən balilar қorsikini toyoquzsun; qünki balilarning nenini kiқik itlaroqə taxlap berix toqra əməs» — Məsih Əysa bu yərdə əzining dəsəlpki wəzipisini Yəhudiyilaroqə hux həwərnə yətküzüx, dəp təkitləydu. «Kiқik itlar»

bəlkim haқarətlük sөz bolmay, əydiki arzuluk pistilirini kərsitidu. Muxu ayalning etiқadi toqrısida «Matta»diki «koxumqə sөz»imizni kerüng. ■ **7:31** Mat. 15:29.

³² Halayik uning aldiõa tili eõir, gas bir adõmni elip kelip, uning uqisioa qolungni tægküzüp qoysang, dõp õtünõxti. ■ ³³ U u adõmni halayiktin ayrip bir qatkõ tartip, barmaklirini uning kulaklirioa tikti, tükürüp, *barmikini* uning tilioa tægküzd. □ ³⁴ Andin u asmanõa qarap uõ tartip horsinõandin keyin, u adõmgõ: «Õffata» (mõnisi «eqil») dedi. ³⁵ U adõmning kulakliri dõrhal eqilip, tilimu eqilip rawan gõp qilixõa baxlidi. □ ³⁶ Õysa ularõa buni heqkingõ eytmaslikni tapilidi. Lekin ularõa hõrõanõa tapilõan bolsimu, bu hõwõrni yõnila xunõa kõng tarkitiwõtti. ³⁷ Halayik *bu ixõa* mutlõk hõyran kõlixip: — U hõmmõ ixlarni kãltis qilidikõn! Hõtta gaslarni anglyadõõan, gaqilarni sõzlaydõõan qilidikõn, — deyixti. ■

8

Õysaning tõt ming kixini toyduruxi Mat. 15:32-39

¹ Xu künlõrdõ, yõnõ zor bir top halayik yioqilõanidi. Ularning yegüdõk heqnemisi bolmõioaqõka, u muhlislrini yenioa qakirip. ■

² — Bu halayikõa iqim aõriydu. Qünki ular mening yenimda turoqili õq kün boldi, ularda yegüdõk heqnersimu qãlmidi. ³ Ularni õylirigõ aq qõrsak qaytursam, yolda hãlidin ketixi mumkin. Qünki bõziliri yirãkõtin kãlgõnikõn, — dedi.

⁴ Muhlisliri buningõa jawabõn:

— Bundaõ hõlwõt bir jayda bu kixilõrni toydurõqudõk nanni nõdin tapõkõli bolsun? — deyixti.

⁵ — Qãnõ neninglar bar? — dõp soridi u.

Yõttõ, — deyixti ular.

⁶ Buning bilõn u hõlkni yõrdõ olturuxõa buyrudi. Andin yõttõ nanni qõlioa aldi wõ *Hudaõa* tãxãkkür-mõdhiyõ eytip oxtup, kõpõqilikõ tutuxõa muhlislrioa bõrdi. Ular halayikõa õlõxtürüp bõrdi. ⁷ *Muhlislarda* yõnõ birõanõõ kiquk belikmu bar idi. U Hudaõa tãxãkkür eytip ularni bõrikõtlõp, muhlislrioa õlõxtürüp berixni eytti. ⁸ Halayik toyoõuõa yedi; ular exip qãloõan parõilarni yõttõ sewõtõk teriwalidi. □ ⁹ Yegõnlõr tõt mingõõ kixi idi. U ularni yoloa saldi, ¹⁰ andin muhlisliri bilõn billõ dõrhal kemigõ qõxüp, Dalmanuta tõrõplirigõ bardi. ■

Põrsiylarning mõjizilik alamõtni kõrõxni tãlõp qilixi Mat. 16:1-4

■ 7:32 Mat. 9:32; Luõa 11:14. □ 7:33 «U... **barmaklirini uning kulaklirioa tikti, tükürüp, barmikini uning tilioa tægküzd**» — tãrõjimimiz boyiqõ Mõsiõ bõlkim õz barmiki õstigõ tøkürgõn boluxi mumkin, bolmisa u yõrgõ tøkürgõn bolsa kerak. □ 7:35 «...**tilimu eqilip rawan gõp qilixõa baxlidi**» — grek tilida «...tilining tanisi yexilip, rawan gõp qilixõa baxlidi» ■ 7:37 Yar. 1:31. ■ 8:1 Mat. 15:32. □ 8:8 «**ular exip qãloõan parõilarni ... teriwalidi**» — «ular» — muhlislar yaki pütkül halayikni kõrsitidu. «**yõttõ sewõt...**» — «sewõt» grek tilida bu sõz bõk qõng bir hil sewõtõni kõrsitidu. ■ 8:10 Mat. 15:39.

¹¹ Pərisiylər qikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng, dəp tələp kilişip, uning bilən munaziriləxkili turdi. □ ■ ¹² U iqidə bir uluq-kikiq tinip:

— Bu dəwr nemixka bir «məjizilik alamət»ni istəp yürüdü? Xuni silərgə bərhək eytip koyayki, bu dəwrgə həqkandaq məjizilik alamət kərsitilməydu, — dedi. □ ■

¹³ Andin ulardin ayrilip, yənə kemigə qikip, dengizning u qetigə ötüp kətti.

Sahtipəzlik «eqitku»sidin saklinix

Mat. 16:5-12

¹⁴ Muhlislar nan elip kelixni untuqan bolup, kemidə bir tal nandin baxka yəydiqini yoq idi. ¹⁵ U ularni agahlandırurp:

— Ehtiyat kilinglar, Pərisiylərnin eqitkusi wə Hərodning eqitkusidin həzi bolunglar, — dedi. □ ■ ¹⁶ Muhlislar əzara mulahizilixip:

— Uning bundaq deyixi nan əkəlmigənlikimizdin bolsa kerək, — deyixti.

¹⁷ Əysa ularning nemə *deyixiwatқанliқini* bilip:

— Nemixka nan yoqluqi toqrisida mulahizə kilisilər? Silər tehiqə pəm-parasət yaki quxənqigə igə bolmidinglarmu? Qəlbliringlar tehimu bihudlixip ketiwatamdu? ■ ¹⁸ Kəzünglar turup kərməywatamsilər? Qulikınglar turup anglimaywatamsilər? Esinglarda yokmu? ¹⁹ Bəx ming kixigə bəx nanni oxtuqinimda, parqilaroqa liq toloqan qanqə kikiq sewətni yiqiwaldinglar? — dedi.

— On ikkini, — jawab bərdi ular. □ ■

²⁰ — Yəttə nanni tət ming kixigə oxtuqinimda, parqilaroqa liq toloqan qanqə sewətni yiqiwaldinglar? — dedi u.

— Yəttini, — Jawab bərdi ular. ■

²¹ U ularoqa:

— Undaqta, qandaqsigə silər tehi quxənməysilər? — dedi. □

Bəyt-Saidadiki bir korning saqaytilixi

²² Ular Bəyt-Saida yezisioqa kəldi; halayiq bir kor adəmnı uning aldiqə elip kelip, uningəqa kolungni təgküzüp koysang, dəp ötündi. ²³ U kor adəmnin qolidin tutup yezining sirtioqa yetiləp bardı; uning kəzligigə tükürüp, üstigə qollirini təgküzüp:

— Birər nərsə kərwatamsən? — dəp soridi. ■

²⁴ U bexini kətürüp:

— Kixilərnı kərwatimən; ular huddi mengip yürüwatқан dərəhlərdək kərunüwatidu, — dedi.

□ **8:11** «Pərisiylər qikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng...» — Pərisiylər tələp kilişən «məjizilik alamət» Əysanın həqiqiy Məsih ikənlikini ispatlaydıqan bir karamətnı kərsitidu, əlwəttə. ■ **8:11** Mat. 12:38; 16:1; Luqa 11:29; Yh. 6:30. □ **8:12** «u iqidə bir uluq-kikiq tinip...» — grek tilida «U rohiəda bir uluq-kikiq tinip...». «Roh» muxu yərdə uning əzining (insaniy) rohinı bildüridu. ■ **8:12** Mat. 16:4. □ **8:15**

«Ehtiyat kilinglar, Pərisiylərnin eqitkusi wə Hərodning eqitkusidin həzi bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu kəring. ■ **8:15** Mat. 16:6; Luqa 12:1. ■ **8:17** Mar. 6:52. □ **8:19**

«..qanqə kikiq sewət...» — «sewət» grek tilida «qol sewət». ■ **8:19** Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yh. 6:9. ■ **8:20** Mat. 15:36,37. □ **8:21** «Undaqta, qandaqsigə silər tehi quxənməysilər?» — Məsihning bu soali muhlisiri yiqiwalıqan «on ikki (kikiq) sewət» wə «yəttə (qong) sewət» bilən munasiwətluktur. Kizik bir ix xuki, Markus əzining Injildiki bayanida Məsihning (өлүмдін tirilixtin baxқа) jəmiy on toqquz alahidə məjizisini hatiriləydu. «Qoxumqə sez»imizni kəring. ■ **8:23** Mar. 7:32.

25 Andin u kaytidin qollirini u adəmning kəzlidirigə təgküzdü. U kəzlidirini eqiwidi, kəzleri əsligə kelip, həmmə nərsini enik kərdi. □ 26 Əysa uni əyigə kayturup: — Yeziojimu kirmə, yaki yezidiki heqkimgə bu ixni ukturma, — dəp tapilidi.□

Petrusning Əysani Kutkuzojuqi-Məsiḥ dəp tonuxi

Mat. 16:13-20; Luḳa 9:18-21

27 Əysa muhlisliri bilən qıqip Kəysəriyə-Filippi rayoniqə qaraxlık kənt-yezilaroqə bardı. Yolda u muhlisliridin:

— Kixilər meni kim dəydu? — dəp soridi.■

28 Ular uningqə:

— Bəzilər seni Qəmüldürgüqi Yəhya, bəzilər İlyas pəyojəmbər wə yənə bəzilər ilgiriki pəyojəmbərlərdin biri dəp qaraydikən, — dəp jawab berixti.■

29 U ulardın:

— Əmdi silərqə, silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

Petrus jawabən: — Sən Məsihdursən, — dedi.□ ■

30 U ularoqə əzi toqruluk heqkimgə tinmaslıkni jiddiy tapilidi.

Əysaning əlöp tirilidiojanlıqini aldin eytixi

Mat. 16:21-28; Luḳa 9:22-27

31 Xuning bilən u İnsan'ooqlining nurojun azab-okubət tartixi, aqsakallar, bax kaḥınlar wə Təwrat ustazlıri tərpidin qətkə kekilixi, öltürülüxi wə üq kündin keyin tirildürülüxi muqərrər ikənlikini muhlislirioqə eḡitixkə baxlıdi. □ ■ 32 U bu ixni oquq-axkara səzləp bərdi. Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlıdi. □ 33 Lekin u burulup muhlislirioqə qarap, Petrusni əyibləp:

— Arqamoqə ət, Xəytan! Sening oylioqanliring Hudaning ixliri əməs, insanning ixliridur, — dedi.□ ■

34 Andin muhlisliri bilən halayiqnimu qaqirip mundaq dedi:

— Kimdəkim manga əḡixixni niyət kilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əḡəxsun! □ ■ 35 Qünki kimdəkim öz jenini kutquzay desə, qoqum uningdin məhrum bolidu; lekin kimdəkim mən üqün wə hux

□ 8:25 «U kəzlidirini eqiwidi..» — yaki «u bexini kətüriwidi...» yaki «u kəzlidirini yooqan aqti...».

□ 8:26 «Yeziojimu kirmə, yaki yezidiki heqkimgə bu ixni ukturma» — Məsiḥ nemixkə xundaq tapilidi? Xühhisizki, Bəyt-Saidadikilər allıqəqan uning kəp mejjizilirini kərup turup tehiqə towa kilmioqanidi («Mat.» 11:21ni kərüng). ■ 8:27 Mat. 16:13; Luḳa 9:18. ■ 8:28 Mat. 14:2. □ 8:29 «Sən Məsihdursən» — «Məsiḥ» degən səz toqruluk «Təbirlər»imizni kərüng.

■ 8:29 Mat. 16:16; Yḥ. 6:69. □ 8:31 «İnsan'ooqlining.... aqsakallar, bax kaḥınlar wə Təwrat ustazlıri tərpidin qətkə kekilixi» — xu qəoqda ikki «bax kaḥın» bar idi — «Annas» wə uning küy'ooqli «Kayafa». ■ 8:31 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luḳa 9:22; 18:31; 24:7. □ 8:32 «Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlıdi» — Petrusning əyiblixı xühhisizki, əzüng uluq padixah Məsiḥ turup, bexingqə muxundaq dəhşətlik ixlarnı qüxürməsliking kerək idi, degəndək. «Mat.» 16:22ni kərüng. □ 8:33 «Arqamoqə ət, Xəytan!» — Əysa bu ayəttə «Xəytan» degən bu səzini birinqidin «düxmən» degən mənədə ixlitip, özining düxmni bolup qəloqan Petruska eytidu. İkkinqidin, Xəytan əzi Petrus arḳililik Əysəoqə putlikaxəng bolmaqçı idi. ■ 8:33 2Sam. 19:22. □ 8:34 «Kimdəkim manga əḡixixni niyət kilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əḡəxsun!» — «Mat.» 10:38ni, xundaqla uningdiki izahətnimu kərüng. ■ 8:34 Mat. 10:38; 16:24; Luḳa 9:23; 14:27.

həwər üçün öz jenidin məhrum bolsa, uni kütqüzidu. ■³⁶ Qünki bir adəm pütkül dunyağa igə bolup, jenidin məhrum kalsa, buning nemə paydisi bolsun?! □³⁷ U nemisini jeniğa tegixsun?! ■³⁸ Qünki kimdəkim zinahor wə gunaħkar bu dəwr aldida məndin wə mening səzlimindin nomus kilsa, İnsan'ooqlimu atisining xan-xəripi iqidə muqəddəs pərixtilər bilən billə kəlginidə, uningdin nomus kildu. □ ■

9

Əysaning julalıqta kərinüxi *Mat. 17:1-13; Luğa 9:28-36*

¹ U ularğa yənə:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bu yərdə turəqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlikining küq-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur. □ ■

Əysaning julalıqta kərinüxi

² Wə altə kündin keyin, Əysa Petrus, Yaqub wə Yuhannani ayrip elip, egiz bir taşqə çiqti. U yərdə uning siyaqi ularning kəz aldidila əzgirip, ■³ kiyimliri yər yüzidiki heqbir aqartququmu aqartalmioqudək dərijidə parkirap kardək ap'ək boldi. ⁴ Ularning kəz aldida Musa wə İlyas pəyoğambarlar tuyuksiz kərüdi; ular Əysa bilən səzlixiwatqanidi.

⁵ Petrus bu ixka jawabən Əysağa:

— Ustaz, bu yərdə boləjinimiz intayin yahxi boldi! Birini sanga, birini Musağa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli! — dedi □

⁶ (qünki Petrus nemə deyixini bilməy qaləqanidi, qünki ular qorqunqə qəmüp kətkənidi).

⁷ Tuyuksiz bir parqə bulut ularni kapliwaldi wə buluttin: «Bu Mening səyümlük Oşlumdur; uningğa kulak selinglar!» degən awaz anglandı. ■

⁸ Ular lappidə ətrapioğa qarixiwidi, lekin yənə heqkimni kərmidi, öz yenida pəkət Əysanila kərdi.

■ **8:35** Mat. 10:39; 16:25; Luğa 9:24; 17:33; Yh. 12:25. □ **8:36** «...jenidin məhrum kalsa, buning nemə paydisi bolsun?!» — «jan» muxu yərdə pəkət həyatni əməs, bəlki adəmning salahiyiti, rohij dunyasini kərsitidu. ■ **8:37** Zəb. 49:6-9 □ **8:38** «zinahor wə gunaħkar bu dəwr» — «zinahor» bəlkim həm jismaniy həm keqmə (Hudağa wapasizlik kıləuqi, degən) mənidimu ixtilidilu. «İnsan'ooqli» — Məsiħ, əlwəttə. «Təbirlər»nimu kərug. ■ **8:38** Mat. 10:32; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuħa. 2:23. □ **9:1** «Bu yərdə turəqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlikining küq-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur» — bizningqə 9:1-ayəttiki səzning muħim mənisi 9:2-13də təswirləngən karamət ixlarni kərsitidu. Baxqə alimlar u: (1) Əysa əltürülgəndin keyin muħlisliroğa qayta kərinüxi bilən; (2) Muqəddəs Rohning kelixi bilən; (3) Məsiħning xəripi jamaəttə ayan kılınixi bilən; (4) Əysaning dunyağa qaytip kelixi bilən əməlgə axuruldi, dəp qaraydu. Yukiriki (1)-, (2)-, (3)-pikir səl orunluk boləjini bilən, lekin Əysaning «bu yərdə turəqanlarning arisidin... kəridioqanlar bar» deginidin qarioqanda, **bəzi** rosullar bu ixni kəridu, xunga muħim əməlgə axuruluxi 9:2-13diki «Əysaning julalıqta kərinüxi» degən ixtur, dəp qaraymiz. ■ **9:1** Mat. 16:28; Luğa 9:27. ■ **9:2** Mat. 17:1; Luğa 9:28. □ **9:5** «Ustaz» — grek tilida (həm ibraniy tilida) «Rabbi» deyilidu. «birini sanga, birini Musağa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli!» — bu səz wə pütün wəkə toqruluk yənə «Matta»diki «koxumqə səz»imizni kərug. ■ **9:7** Qan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luğa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

⁹ Ular taʼqdin qūxūwatqanda, Əysa ularoʻja, Insan'ooqli ʻlūmdin tirildürülmigūqə, kərgənlinirini heqkimgə eytməslikni əmr kīlip tapilidi. ■

¹⁰ Ular uning bu səzini gəngligə pūkūp, «ʻlūmdin tirilix» degənni zadi nemə ikənlik həkkiyə əzara mulahiziləxti.

¹¹ Ular uningdin yənə:

— Təwrat ustazliri nemə üqün: «Ilyas pəyoʻəmbər Məsih kelixtin awwal kaytip kelixi kerək» deyixidu? — dəp soraxti. ■

¹² U ularoʻja jawabən:

— Ilyas pəyoʻəmbər dərwəkə Məsihtin awwal kelidu, andin həmmə ixni orniyə kəltüridu; əmdi nemixkə mukəddəs yazmilarda Insan'ooqli kəp azab-okubət qekidu wə horlinidu, dəp pütülgən? □ ■ ¹³ Lekin mən silərgə xuni eytayki, Ilyas pəyoʻəmbər dərhəkikət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkkiyə pütülgəndək, kixilər uningəja nemini halisa xundək kildi. □ ■

Jin qaplxan balining azad kīlinixi

Mat. 17:14-20; Luqə 9:37-43

¹⁴ Ular muhlislarining yeniyəja kaytip barəninida, zor bir top adəmləring ularning ətrapiyə olixiwəloqanlikini, birnəqqə Təwrat ustazlirining ular bilən munazirə kīlixiwatqanlikini kərđi. ¹⁵ Uni kərgən pütün halayik intayin həyran boluxti wə yügürüp kelip uning bilən salamlaxti. ¹⁶ U ulardin:

— Ular bilən nemə toqruqluq munazirə kīlixiwətilər, — dəp soridi. □

¹⁷ Halayiktin birəylən uningəja:

— Ustaz, mən ooqlumni sening aldingəja elip kəldim, qünki uningəja gaqa kīloquqi bir roh qaplixiwəloqan. □ ■ ¹⁸ Hər ketim roh uni qirmiwəlsa, uni tartixturup yikitidu, xuning bilən balining aqzi kəpüklixip, qixliri kirixip ketidu; kəqxal bolup qalidu. Muhlisliringdin jinni həydiwətkəysilər dəp tilidim, birək ular kīlalmidi, — dedi. □

¹⁹ U jawabən: — Əy etikədsiz dəwr, silər bilən kaqanoqiqə turay?! Mən silərgə yənə kaqanoqiqə səwr kīlay? — Balini aldimoqə elip kəlinglar — dedi.

■ **9:9** Mat. 17:9; Luqə 9:36.

■ **9:11** Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqə 1:17.

□ **9:12**

«Ilyas pəyoʻəmbər dərwəkə Məsihtin awwal kelidu, andin həmmə ixni orniyə kəltüridu» — «Ilyasning awwal kelixi» wə uning «həmmi orniyə kəltürüxi»ni kərsətkən bexarət wə baxkə təpsilatlıri Təwrat, «Mal.» 4:5-6də hatirilidü. «əmdi nemixkə mukəddəs yazmilarda insan'ooqli kəp azab-okubət qekidu wə horlinidu, dəp pütülgən?» — «nemixkə...?» — Əgər uluq Ilyas pəyoʻəmbər kelip Məsih üqün yol təyyarlıqan bolsa, zadi «nemixkə» həlk Məsihni qəbul kīlmaydu? Yəhya pəyoʻəmbər dərwəkə «Ilyas pəyoʻəmbər»ning rohi wə küqidə kəlgini bilən («Luqə» 1:17) u ʻlütürülgən wə Məsihmu uningəja ohxax ʻlütürüldü (13-ayətnimu kəring).

■ **9:12** Mal. 4:5; Zəb. 22:6; Yəx. 53:4; Dan. 9:26; Wəh. 11:4-7 □ **9:13** «lekin mən silərgə xuni eytayki, Ilyas pəyoʻəmbər dərhəkikət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkkiyə pütülgəndək, kixilər uningəja nemini halisa xundək kildi» — muxu yərdə Məsih Yəhya pəyoʻəmbərni yənə Ilyas pəyoʻəmbərgə ohxitidu. ■ **9:13** Mat. 4:5,6 □ **9:16** «U ulardin: — ... dəp soridi» — «ular» muxu yərdə (1) muhlislini; (2) halayikning əzlini (3) Təwrat ustazlini kərsitixi mumkin. Bizningə (2) yaki (3) toqra boluxi kerək; halayiktin biri muxu soaləja jawab beridu. Bəzi kona kəqürmiliridə «ular»ning ornida «Təwrat ustazliri» deyilidu. □ **9:17** «mən ooqlumni sening aldingəja elip kəldim» — bu kixining «sening aldingəja» degini uning Məsih wə muhlislini «bir adəmdək» dəp qarayti, dəp bildüridu. Bir tərəptin muxu kəzkarax toqridur.

■ **9:17** Mat. 17:14; Luqə 9:37,38. □ **9:18** «uni tartixturup yikitidu» — yaki «uni yərgə yikitiwetidu». «kəqxal bolup qalidu» — yaki «pütün əzayi ketip qalidu».

²⁰ Ular balini uning aldioq̄a elip keldi. Əysani kərux bilənla roh balining pütün bədinini tartixturuwətti. Bala yikilip, aq̄zidin kəpük qikq̄an peti yərdə yumilap kətti.■

²¹ U balining atisidin:

— Bu ix bexioq̄a kəlginigə q̄anq̄a uzun boldi? — dəp soridi.

U: — Kiq̄ikidin tartip xundaq̄, ²² jin uni həlak kilix üq̄ün kəp ketim otq̄a wə suq̄a taxlidi. Əmdi bir amal kılalisang, bizgə iq̄ aq̄ritip xapaət kılq̄aysən! — dedi.

²³ Əysa uningq̄a: — «Kılalisang!» dəysənoq̄u! Ixənqtə bolq̄an adəmgə həmmə ix mumkindur! — dedi.■

²⁴ Balining atisi dərhal: — Mən ixinimən; ixənqsizlikimgə mədət kılq̄aysən! — dedi yiq̄lap nida kilip. ²⁵ Əmdi Əysa kəp̄q̄ilikning yügürüxüp kəlgənlikini kərüp, həliki napak rohq̄a tənbiḥ berip:

— Əy adəmni gas wə gaq̄a kılq̄uqi roh! Buyruq̄ kılīmənki, uningdin q̄ik, ikkinqi kirq̄üqi bolma! — dedi.

²⁶ Xu ḥaman jin bir q̄irkiridi-də, balini dəḥxətlik tartixturup, uningdin q̄iq̄ip kətti. Bala əlüktək yetip q̄aldi, halayikning kəpinq̄isi «U əldi!» deyixti. ²⁷ Ləkin Əysa balini kolidin tutup yəldi, bala ornidin turdi.

²⁸ Əysa öygə kirq̄əndin keyin, muhlisliri uning bilən yalq̄uz q̄aloq̄anda uningdin: — Biz nemə üq̄ün jinni həydiwetəlmidük? — dəp soraxti.■

²⁹ U ularq̄a: — Bu hil jin dua wə rozidin baxq̄a yol bilən q̄iq̄irilmas, — dedi.□

Əysaning əliḅ tirilidq̄anlikini yənə aldin eytixi

Mat. 17:22-23; Luq̄a 9:43-45

³⁰ Ular xu yərdin ayrilip, Galiliyədin ötḅ ketiwatatti. Biraq̄ u buni həq̄kimning bilixini halimaytti. ■ ³¹ Q̄ünki u muhlisliriq̄a:

— İnsan'oḡli insanlarning kəlioq̄a tapxurulup, ular uni əltüridu. Əltürülḅ üq̄ kündin keyin u tirilidu, — degən təlimni beriwatatti. ³² Ləkin *muhlislar* bu səzni q̄ixənmididi həmdə uningdin soraxq̄imu petinalmidi.

Həq̄iq̄iy uluq̄ kim?

Mat. 18:1-5; Luq̄a 9:46-48

³³ U KəpərNəḥum xəḥirigə kəldi. Əygə kirq̄əndə u ulardın:

— Yolda nemə toq̄risida mulaḥiziləxtinglar? — dəp soridi. ■ ³⁴ Ləkin ular xük turdi, q̄ünki ular yolda q̄aysimiz əng uluq̄ dəp bir-biri bilən mulaḥiziləxkənidi.

³⁵ U olturup, on ikkəylənni yenioq̄a q̄aq̄irip, ularq̄a:

— Kim birinq̄i boluxni istigən bolsa, xu həmməylənni əng ahirq̄isi wə həmməylənni ḥizmətkari bolsun, — dedi. ■ ³⁶ Andin u kiq̄ik bir balini otturida turoq̄uzdi wə uni kuq̄iq̄ioq̄a elip turup, ularq̄a mundaq̄ dedi:■

³⁷ — Kim mening namimda muxundaq̄ kiq̄ik balini q̄əbul kilsa, meni q̄əbul kılq̄an bolidu. Kim meni q̄əbul kilsa, u meni əməs, bəlki meni əwətküq̄ini q̄əbul kılq̄an bolidu.□ ■

■ **9:20** Mar. 1:26. ■ **9:23** Luq̄a 17:6. ■ **9:28** Mat. 17:19. □ **9:29** «**Bu hil jin dua wə rozidin baxq̄a yol bilən q̄iq̄irilmas**» — bəzi kona kəq̄ürmilərdə «rozidin» degən səz tepilmaydu.

■ **9:30** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luq̄a 9:22; 18:31; 24:7. ■ **9:33** Mat. 18:1; Luq̄a 9:46; 22:24. ■ **9:35** Mat. 20:27; Mar. 10:43. ■ **9:36** Mar. 10:16. □ **9:37** «**Kim mening namimda muxundaq̄ kiq̄ik balini q̄əbul kilsa...**» — yaki «kim mening namimda muxundaq̄ kiq̄ik balini kütsə...».

■ **9:37** Mat. 18:5; Luq̄a 9:48; Yḥ. 13:20.

*Qarxi turmaslikning ozi qolliqanliktur**Luka 9:49-50*

38 Yuhanna uningoa:

— Ustaz, sening naming bilan jinlarni haydawatkan birsini korduk. Lekin u biz bilan birga sanga agaxkanlardin bolmioaqqa, uni tostuk, — dedi. ■

39 Lekin oysa: — Uni tosmanglar. Qunki mening namim bilan bir mojiza yaratkan birsi arkidinla mening ustumdin yaman gap kilixi mumkin emas. ■ 40 Qunki bizga qarxi turmioanlar bizni qolliqanlardur. 41 Qunki man silerga xuni barihak eytip koyayki, Masihka mansup bolqanlikinglar uqun, mening namimda silerga hatta birer piyalə su bergən kiximu öz in amioja erixməy qalmaydu. ■

*Gunahning ezitkuluki**Mat. 18:6-9; Luka 17:1-2*

42 Lekin munga etiqad qilqan bundak kiqiklardin birini gunahka putlaxturoqan harkandak adomni, u boynioja yoqan tugmən texi esiloqan halda dengioja taxliwetilini əwzəl bolatti. ■

43 Əgər əmdi qolung seni gunahka putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qunki ikki qolung bar halda dozahka, yəni eqürülməs otka kirginingdin kərə, qolək halda hayatlikka kirgining əwzəldur. ■ 44 Qunki dozahta xularni yaydioqan kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. □ ■

45 Əgər əmdi putung seni gunahka putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qunki ikki putung bar halda dozahka, yəni eqürülməs otka taxlaniojiningdin kərə, tokur halda hayatlikka kirgining əwzəl. 46 Qunki dozahta xularni yaydioqan kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. ■

47 Əgər kezüng seni gunahka putlaxtursa, uni oyup taxliwət. Ikki kezüng bar halda otluk dozahka taxlaniojiningdin kərə, singlar kozlük bolup Hudaning padixahlikioja kirgining əwzəl. 48 Qunki dozahta xularni yaydioqan kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. ■

49 Həmmə adəm ot bilan tuzlinidu wə hər bir qurbanlik tuz bilan tuzlinidu. □ ■

50 Tuz yaxi nərsidur. Halbuki, əgər tuz öz tuzlukini yokatsa, uningoa kaytidin tuz təmini qandaqmu kirgüzgili bolidu? Əzünglarda tuz tepilsun

■ 9:38 Luka 9:49. ■ 9:39 1Kor. 12:3. ■ 9:41 Mat. 10:42. ■ 9:42 Mat. 18:6; Luka 17:2. ■ 9:43 Kan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Qunki dozahta xularni yaydioqan

kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu» — bəzi kona kəqürmilərdə bu 44- wə 46-ayət tepilməydu. ■ 9:44 Yəx. 66:24. ■ 9:46 Yəx. 66:24 ■ 9:48 Yəx. 66:24 □ 9:49

«Həmmə adəm ot bilan tuzlinidu wə hər bir qurbanlik tuz bilan tuzlinidu» — bu sirlik jümlə qoqum «Law.» 2:13, «Qel.» 31:23, «Əz.» 43:23, «Yəx.» 34:6 wə 66:20 həmdə yukiriki 42-48 ayətlər bilan munasiwətluktur. Mənsi bəlkim: — (1) gəx-kəktatlarni tuz bilan uzun saqliqili boləndək, Məsihgə ixənmigənlər dozahning otida «qirimay, saqlinip» mənggü jazalinidu; yaki (2) Məsihgə agəxkanlər muxu dunyada (tuz yarioja sepilgəndək) japa-muxəkkət, azab-əkubət qekidu; yaki (3) mənsi hər ikki tərəptikidək bolidu — demək, hər bir kixi əzining oysa Məsihka boləjan munasiwitidə muwapik japa-muxəkkət, azab-əkubət qekidu; etiqadqılar muxu dunyada japa-muxəkkətlər arkilik tawlinip paklinidu, etiqadsizlər dozahta mənggü azab tartidu. Bizningqə 3-mənsi toqra kelixi mumkin. Rəbbimiz bu yərdə həm etiqadqilarni həm etiqadsizlarnimu kəzdə tutidu. Bizningqə pəkət etiqadqılar Hudaəja atilidioqan qurbanlik bolalaydu, xunga ayatning birinqi kismida həmmə adəm, ikkinqi kismida etiqadqılar («qurbanlik» süpitidə) kəzdə tutulidu.

■ 9:49 Law. 2:13.

wə bir-biringlar bilən inaklikta ötünglar.□ ■

10

Talak toqrisidiki təlim

Mat. 19:1-12

¹ U u yərdin qozqilip, Yəhudiya əlkisi tərəpliridin ötüp, İordan dəryasının u kətidiki rayonlarqımı bardı. Top-top adəmlər yənə uning ətrapiya olixıwəlanıdı. U aditi boyıqə ularqə təlim berixkə baxlıdı.■

² Bəzi Pərsiylər uning yenıqə kelip uni kiltakqə qüxürüx məksitidə uningdin:

— Bir adəmnıng ayalını talak kılıxi Təwrat kanunıqə uyoqunmu? — dəp sorıdı.□

³ Lekin u jawabən: — Musa pəyoqəmbər silərgə nemə dəp buyruqan? — dedı. ⁴ Ular: — Musa pəyoqəmbər kixınıng ayalını bir parqə talak hetı yezipla talak kılıxiqə ruhsət kılqan, — deyixtı.□ ■

⁵ Əysa ularqə:

— Tax yürəklikınglərdin u silərgə bu əmrni pütəkən; ⁶ lekin Huda aləm apiridə bolqınıdı *insanlarnı* «Ər wə ayal kılıp yarattı».■ ⁷ «Xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrılıdı, ayali bilən birlixip»■ ⁸ ikkilisi bir tən bolıdı». Xundak ikən, ər-ayal əmđi ikki tən əməs, bəlki bir tən bolıdı.□ ■ ⁹ Xuning üqün, Huda qoxqanımın insan ayrimisun, — dedı.■

¹⁰ Ular öygə qaytıp kelip kirqəndə, muhlisliri uningdin bu həktə sorıdı.

¹¹ U ularqə:

— Ayalını talak kılıp, baxqə birini əmrıgə alqan kixi ayalıqə gunah kılıp zına kılqan bolıdı. ■ ¹² Erini qoyuwetip, baxqə ərgə təgkən ayalmu zına kılqan bolıdı, — dedı.□

□ **9:50** «Tuz yaxhi nərsıdır. Həlbuki, əgər tuz öz tuzluqını yoxatsa, unıqə qaytıdin tuz təmini qandaqmu kirqüzgılı bolıdı?» — tuz bolsa (1) təm berıdı; (2) qırıp ketıxtin tosıdı; (3) zəhim-yarılarnı saqaytıdı. Muhlislarning bu dunyaqə bolqan roli bunıqə ohxap ketixi kerək. «**Özünglərdə tuz tepilsun wə bir-biringlar bilən inaklikta ötünglar**» — bu sırlıq jümlining mənisı üqün «Mat.» 5:13, «Əf.» 4:29, «Kol.» 4:6ni kəring. Etıqadqılar «tuzluq» bolsa əzini pak tutıdı, lekin bunıngdin Həli qonglık kılmaıdı — bəlki muhəbbiti, hatırjəmliki wə huxallıq bilən gunahqə tutulqanlarnı Hudanın yoliqə jəlp kılqıqlardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqa 14:34; Rim. 12:18; İbr. 12:14. ■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «kiltakqə qüxürüx məksitidə» — əslidə Yəhya pəyoqəmbər Hərod padıxahqə «talak kılısang bolmaıdı» dəp tənbiş berip, uning qıxiqə tegip ɵltürülgəndi. Xübhısizki, Pərsiylərnıng məksətlirining biri: — Əysamu «talak kılıxqə bolmaıdı» desə, Hərod padıxahı unı Yəhyaqə ohxax ɵltürüwetətti. □ **10:4** «Musa pəyoqəmbər kixınıng ayalını bir parqə talak hetı yezipla talak kılıxiqə ruhsət kılqan» — muxu əmrning toqrisi «Kan.» 24:1də tepilıdı. Yənə «koyup berix» («talak kılıx») toqrisidiki bir yəkün üqün «1 Kor.»diki «koxumqə səz»nimu (7-bab toqruluk) kəring. ■ **10:4** Kan. 24:1, 3; Yər. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yər. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4. ■ **10:7** Yər. 2:24; 1 Kor. 6:16; Əf. 5:31. □ **10:8** «xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrılıdı, ayali bilən birlixip ikkilisi bir tən bolıdı» — «Yər.» 2:24. ■ **10:8** Yər. 2:24 ■ **10:9** 1 Kor. 7:10. ■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9; Luqa 16:18; 1 Kor. 7:10. □ **10:12** «Ayal erini qoyuwetip...» — Yəhüdiy jəmiyitidə bu intayın az kərilıdıqan əhwal. Lekin Yəhüdiy əməslər arisidə daim yüz berətti. Xunga xübhısizki, Məsihning muxu yərdə kəzdə tutqını Yəhüdiy əməslərnımu öz iqigə alıdı. Yənə «koyup berix» («talak kılıx») toqrisidiki bir yəkün üqün «1 Kor.»diki «koxumqə səz»nimu (7-bab toqruluk) kəring.

*Əysaning kiyik balilaroşa bəht tilixi**Mat. 19:13-15; Luğa 18:15-17*

13 Kəlungni təgküzgəysən dəp, kixilər kiyik balilirini uning aldioşa elip keliwatatti. Biraq muhlislar elip kəlgənlərnə əyiblid. ■ 14 Buni kərgən Əysa aqqiklinip, muhlisirioşa:

Balilar aldimoşa kəlsun, ularni tosmanglar. Qünki Hudaning padixahlığı dəl muxundaqlarosa təwədur. □ ■ 15 Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, Hudaning padixahlığını səbiy balidək kəbul kilmisa, uningosa hərgiz kirəlməydu, — dedi. 16 Xuning bilən u balilarni kuçiqioşa elip, ularosa qollirini təgküzüp bəht tilidi. □ ■

*Puldarlar Hudaning padixahlığıosa kirələmdu?**Mat. 19:16-30; Luğa 18:18-30*

17 U yolosa qıkkanda, birsi uning aldioşa yügürüp kelip, uning aldida tizlinip uningdin:

— I yahxi ustaz, mən kandaq kilsam mənggülik həyatka miraslik kilimən? — dəp soridi. ■

18 Ləkin Əysa uningosa:

— Məni nemixka yahxi dəysən? Pəkət biridin, yəni Hudadin baxka həqkim yahxi əməstur. 19 Sən Təwrattiki «Zina kılma, qatillik kılma, oşrılık kılma, yaloşan guwahlik bərmə, hiyanət kılma, ata-anangni hərmət kıl» degən pərhiz-pərlərnə bilisən, — dedi. □ ■

20 U adəm jawabən: — Ustaz, bularning həmmisigə kiyikimdin tartip əməl kilip keliwatimən, — dedi.

21 Əysaning uningosa qarap muhəbbiti kəzoşaldi wə uningosa:

— Səndə yənə bir ix kəm. Bərip pütün mal-mülkingni setip, pulini yoksullarosa bərgin wə xundaq kilsang, ərxətə həzinəng bolidu; andin kelip krestni kətürüp mənə əgəxkin! — dedi. □ ■

22 Ləkin muxu sözni anglap, uning qırayi tutulup, kayoşosa qəmürp u yərdin kətti. Qünki uning mal-dunyasi nahayiti kəp idi.

23 Andin Əysa qərisigə səpsəlip qarap, muhlisirioşa:

— Mal-dunyasi kəplərnəng Hudaning padixahlığıosa kirixi nemidegən təsliktə bolidu-hə! — dedi. ■

24 Muhlislar uning səzlirogə intayin həyran boluxti, ləkin Əysa ularosa yənə jawabən:

■ 10:13 Mat. 19:13; Luğa 18:15. □ 10:14 «Hudaning padixahlığı dəl muxundaqlarosa təwədur» — yaki «Hudaning padixahlığı dəl muxundaqlardin tərkib tapqandur». ■ 10:14 Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □

10:16 «Xuning bilən u balilarni kuçiqioşa elip, ularosa qollirini təgküzüp bəht tilidi» — bu ayəttiki grek tilioşa qarışanda, mumkinçiliki barki, u bir-birləp kuçaqlap, balilarosa ayrim-ayrim bəht tilidi. ■ 10:16 Mat. 19:15; Mar. 9:36.

■ 10:17 Mat. 19:16; Luğa 18:18. □ 10:19 «Zina kılma, qatillik kılma, oşrılık kılma, yaloşan guwahlik bərmə, hiyanət kılma, ata-anangni hərmət kıl» — muxu əmrlər «Mis.» 20:12-16, «Qan.» 5:16-20 wə 24:14də tepilidu. ■ 10:19 Mis. 20:12-16; 21:12; Qan. 5:16-20; Qan. 24:14; Rim. 13:9. □

10:21 «...Andin kelip krestni kətürüp mənə əgəxkin!» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «krest kətürüp» degən söz tepilmaydu. «Krest kətürüx» degən uqum toqrisida «Mat.» 10:38diki izahət wə baxka izahətlarni kərüng. «Əysaning uningosa qarap muhəbbiti kəzoşaldi» degən səzigə qarışanda, mumkinçiliki barki, mənggülik həyatni izdigən yax bay yigit dəl Markusning əzi idi. Bu yigit Markus bolmisa, «Əysaning muhəbbiti» toqruqluq kandaqmu həwər tapalaydu? ■ 10:21 Mat. 6:19; Luğa 12:33; 1Tim. 6:17. ■ 10:23 Pənd. 11:28; Mat. 19:23; Luğa 18:24.

— Balilirim, mal-mülükkə tayanonlar üçün Hudaning padixahlikioja kirix nemidegən təs-hə! □ ²⁵ Təgining yingning kəzidin etüxi bay adəmining Hudaning padixahlikioja kirixidin asandur! — dedi.

²⁶ Ular buni anglap intayin bək həyrən boluxup, bir-biridin:

Undakta, kim nijatka erixələydu? — dəp soraxti. ²⁷ Əysa ularoja qarap: — Bu ix insan bilən wujudka qikixi mumkin əməs, ləkin Huda üçün mumkin əməs bolmaydu; qünki Hudaoja nisbətən həmmə ix mumkin bolidu, — dedi. □ ■

²⁸ Buning bilən Petrus uningoja:

— Mana, biz bolsaq, həmmini taxlap sanga əgəxtuk!? — degili turdi. ■

²⁹ Əysa uningoja jawabən mundak dedi:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip koyayki, mən üçün wə hux həwər üçün öyi, aka-ukiliri, aqa-singilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yaki yəzəminliridin wə kəqkənlərninng həmmisi ³⁰ bu zamanda bularninng yüz həssisigə, yəni öy, aka-uka, aqa-singil, ana, balilar wə yəzəminlaroja (ziyankəxlilər koxulon halda) muyəssər bolmay kalmaydu wə kəlidion zamandimu mənggülük həyatka erixməy kalmaydu. ³¹ Ləkin xu qəqəda nuroşun aldida turoşanlar arkiyoja etidu, nuroşun arkiyoja turoşanlar aldioja etidu. ■

Əysaning əliup tirilidionlikini yənə aldin eytixi

Mat. 20:17-19; Luğa 18:31-34

³² Ular Yerusalemoja qikidion yolda idi, Əysa həmmining aldida ketiwatatti. *Muhlisiri* bək həyrən idi həmdə uningoja əgəxkənlərnu kərkunq iqidə ketiwatatti. Əysa on ikkəylənni yənə öz yəniyoja tartip, ularoja öz bəxiyoja qüxidionlirini ukturuxka baxlap: □ ■

³³ — Mana biz hazır Yerusalemoja qikip ketiwatimiz. İnsan'ooli bax kəşinlar wə Təwrat ustazlirioja tapxurulidu. Ular uni əlümgə məhkum kilidu wə yat əlliklərgə tapxuridu. ³⁴ Ular bolsa uni məshirə kilip, kəmqilap, uning üstigə təküridu wə uni əltüridu. Ləkin üç kündin keyin u kayta tirilidu, — dedi. □

Yaqup bilən Yuhannaning təlipi

Mat. 20:20-28

³⁵ Zəbədiyning oşulliri Yaqup bilən Yuhanna uning aldioja kelip:

— Ustaz, səndin nemə tilisək orundap bərsəng, dəp etünimiz, — deyixti. ■

□ **10:24** «mal-mülükkə tayanonlar üçün Hudaning padixahlikioja kirix nemidegən təs-hə!» — bəzi kəna qəqürmilərdə muxu yərdə «mal-mülüklərgə tayanonlar üçün» degən səz təpilləydu. □ **10:27** «qünki Hudaoja nisbətən həmmə ix mumkin bolidu» — grek tilida: «qünki Huda bilən həmmə ix mumkin bolidu». ■ **10:27** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luğa 1:37. ■ **10:28** Mat. 4:20; 19:27; Luğa 5:11; 18:28. ■ **10:31** Mat. 19:30; 20:16; Luğa 13:30. □ **10:32** «*muhlisiri*» —Muxu yərdə grek tilida «ular» bilən bildürülidu.

«*Muhlisiri bək həyrən idi həmdə uningoja əgəxkənlərnu kərkunq iqidə ketiwatatti*» — ularning həyrən kəlix yaki kərkunqta boluxning səwəbi: (1) u adətlikdək ular bilən billə mangmay, bəlkim naməlum səwəbtin aldida yaloşuz mangatti; (2) u hətər yüz bərix mumkinçilili bolon xu xəhərgə aldirap ketiwatidu. ■ **10:32** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luğa 9:22; 18:31; 24:7. □ **10:34** «*ular bolsa uni məshirə kilip, kəmqilap...*» — Rim imperiyasidə jəza kəmqiliri birnəqə təsmilik bolup, hərbi təsmioja koşuxun wə ustihən parçiliri bəşlonon bolidu. Kəmqilion wəktidə jəzalanuqı yalingaqilinip, yərgə tizlandırulup, ikki yəni turoşon ləxkər uni kəmqilaytti. Jəzalanuqı bəzi wəqitlarda hətə muxu kəmqilaxtin ələtti. ■ **10:35** Mat. 20:20.

36 U ularoşa: — Silərgə nemə kılıp beriximni halaysilər? — dedi.

37 — Sən xan-xəripingdə bolqiningda, birimizni ong yeningda, birimizni sol yeningda olturoşuzoşaysən, — deyixti ular.

38 Əysa ularoşa jawabən: — Nemə tələp kılolanlıqlarını bilməywatisilər. Mən iqidiqan kədəhni iqələmsilər? Mən qobul kıldidoqan qəmüldürüxnı silərnu qobul kılalamsilər? □ ■

39 — Kılalaymız, — deyixti ular.

Əysa ularoşa:

— Dərwəkə, mən iqidiqan kədəhimni silərnu iqisilər wə mən qobul kıldidoqan qəmüldürülük bilən qəmüldürülsilər. ⁴⁰ Bırak ong yaqi sol yenimda olturuxka nesip bolux mening ilikimdə əməs; bəlki kimlərgə təyyarlanqan bolsa, xularoşa berilidu, — dedi. ■

⁴¹ Buningdin həwər tapqan *qaloşan* on *muhlis* Yaqub bilən Yuhannadin həpa boluxka baxlıdı. ■ ⁴² Lekin Əysa ularni yenioşa qaqirip, mundak dedi:

— Silərgə məlumki, yat əllər üstidiki həkümran dəp hesablanqanlar kəl astidiki həlk üstidin buyrukəwazlık kılıp həkimiyət yürgüzidu, wə hokukdarlırı ularni həjayınlarqə idarə kılıdu. □ ■ ⁴³ Bırak silərnıng aranglarda bundak ix bolmaydu; bəlki silərdin kim mərtiwilik boluxni halisa, u silərnıng hizmitinglarda bolsun; ■ ⁴⁴ wə kim aranglarda birinqi boluxni istisə, u həmmə adəmning kuli bolsun. ⁴⁵ Qünki İnsan'ooşlimu dərwəkə xu yolda kəpçilik mening hizmitimdə bolsun deməy, bəlki kəpçilikning hizmitidə bolay wə jenimni pida kılıx bədiligə nuroşun adəmlərni hərlükkə qıqıray dəp kəldi. □ ■

Qarişu Bartımayning kəzining saqaytilixi

Mat. 20:29-34; Luqa 18:35-43

⁴⁶ Ular Yeriho xəhrişgə kəldi. Əysa muhlislırı wə zor bir top adəmlər bilən billə Yerihodin qıqқан waqıtta, Timayning Bartımay isimlik karişu oşlı yol boyıda olturup, tiləmçilik kiliwatatti. □ ■ ⁴⁷ U «Nasarətlik Əysa»ning u yərdə ikənlikini anglap:

— I Dawutning oşlı Əysa, manga rəhim kılqaysən! — dəp towlaxka baxlıdı. □

⁴⁸ Nuroşun adəmlər uni «Ün qıqarma» dəp əyiblıdı. Lekin u:

□ **10:38** «Mən iqidiqan kədəhni iqələmsilər?» — bu ayəttiki «kədəh» degən söz, Əysaning tartidoqan azab-oqubiti wə kresttiki əlümini kəzdə tutidu. «Mən qobul kıldidoqan qəmüldürüxnı silərnu qobul kılalamsilər?» — Məsiş kərsətkən bu «qəmüldürük» xübhışizki, əz əlümidur. «Əfəsusluklaroşa»diki «koxumqə söz»imizdə yazoşan «qəmüldürük» toşruşuk izahatlırimizni kərnıng. □ **10:38** Mat. 20:22; Luqa 12:49,50. ■ **10:40** Mat. 25:34.

■ **10:41** Mat. 20:24. □ **10:42** «yat əllər üstidiki həkümran dəp hesablanqanlar kəl astidiki həlk üstidin buyrukəwazlık kılıp həkimiyət yürgüzidu, wə hokukdarlırı ularni həjayınlarqə idarə kılıdu» — «yat əllər» muxu söz adəttə Yəhudi əməslərni kərsitidu. Lekin muxu yərdə etiqaşiz, Hudani tonumayidoqan dunyadiki əllərni təktiləydu. ■ **10:42** Mat. 20:25; Luqa 22:25. □ **10:43** 1Pet. 5:3. □ **10:45** «İnsan'ooşlimu... jenimni pida kılıx bədiligə nuroşun adəmlərni hərlükkə qıqıray dəp kəldi» — nemidin «azad kılıx»? — gunahtın azad kılıxtur. ■ **10:45** Yh. 13:14; Əf. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14. □ **10:46**

«Timayning Bartımay isimlik karişu oşlı» — «karişu» grek tilida «həliki karişu» deyilidu — demək, Bartımay jamaətlər iqidə kəp adəmlərgə tonux idi. ■ **10:46** Mat. 20:29; Luqa 18:35. □ **10:47** «i Dawutning oşlı Əysa...!» — Təwrattiki payqəmbərlərnıng bəxarətlik yazmiliri boyiqə Məsiş Dawut padixahning əwladlıridin boluxi kərək idi. Xunga «Dawutning oşlı» Məsişning yənə bir atilixi idi.

— I Dawutning oqli, manga rəhim qiləysən, — dəp tehimu ünlük tovlidi.

⁴⁹ Əysa tohtap:

Uni qakiringlar, — dedi. Xuning bilən ular qarioruni qakirip uningoa:

— Yürəklik bol! Ornungdin tur, u seni qakiriwatidu! — deyixti. ⁵⁰ U adəm qaripini selip taxlar, ornidin dəs turup Əysaning aldioqa kəldi.

⁵¹ Əysa jawabən uningdin:

— Sən meni nemə kil dəysən? — dəp soridi.

Qarioru:

— I igəm, qayta kəridioqan bolsam'idi! — dedi.□

⁵² Əysa uningoa:

— Yolungoa qaytsang bolidu, etikading seni sakaytti, — dewidi, u xuan kərəlydioqan boldi wə yol boyi Əysaoqa əgixip mangdi.■

11

Əysaning Yerusalemoqa təntənilik kirixi

Mat. 21:1-11; Luqa 19:28-40; Yh. 12:12-19

¹⁻² Ular Yerusalemoqa yeqinlixip, Zəytun teqining etikidiki Bəyt-Faqi wə Bəyt-Aniya yezilirioqa yeqin kəlgininidə, u ikki muhlisioqa aldın mangdurup ularoqa:

— Silər udulunglardiki yeziqə beringlar. Yeziqə kiripla, adəm balisi minip bakmioqan, baqlaklik bir təhəyni kərisilər. Uni yexip bu yərgə yetiləp kelinglar.□ ■ ³ Əgər birsi silərdin: «Nemixka bundak kilisilər?» dəp sorap kəlsa, «Rəbning buningoa həjiti qüxti wə u həlila uni bu yərgə əwətip beridu» — dənglar, — dəp tapilidi.□

⁴ Ular ketip aqa yol üstidiki öyning dərwezisi sirtida baqlaqlik turoqan bir təhəyni kərdi. Ular tanini yəxti.□ ⁵ U yərdə turoqanlardın bəzilər:

— Təhəyni yexip nemə kilisilər? — deyixti. ⁶ Muhlislar Əysaning buyruqinidək jawab bərdi, həliki kixilər ularoqa yol qoydi. ⁷ Muhlislar təhəyni Əysaning aldioqa yetiləp kelip, üstigə öz yepinqa-qapanlirini taxlidi; u üstigə mindi.■ ⁸ Əmdi nuroqun kixilər yepinqa-qapanlirini yoloqa payandaz kilip saldi; baxkiliri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqa yaydi.□ ⁹ Aldida mangoqan wə kəynidin əgəxkənlər:

□ **10:51** «I igəm, qayta kəridioqan bolsam'idi!» — «igəm» muxu yərdə grek tilida intayin qoŋqur hərmətni ipadiləydioqan «Rabboni» degən səz bilən ipadilini. ■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34. □ **11:1-2** «adəm balisining *tehi* minip bakmioqan bir təhəy» — mundak ularoqa hatirjəm minixi adəttə mumkin əməs, əlwəttə. ■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luqa 19:29. □ **11:3** «u həlila uni bu yərgə əwətip beridu» — baxka birhil tərjimisi «u dərhal silərgə yetilip qoydu». □ **11:4** «Ular ketip aqa yol üstidiki öyning dərwezisi sirtida baqlaqlik turoqan bir təhəyni kərdi» — adəttə koqilar intayin tar boluqaqqa, mal-qarwilar koqida baqlap qoyulmaytti. Təhəyni «aqa yol»da baqlaqlik boluxi Hudaning iradisining ularning uni elip mengixi soqrilikqə ix bolmisun deganlikini ispatlaydu. ■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yh. 12:14. □ **11:8** «...baxkiliri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqa yaydi» — bəzi kona kəqürmilərdə «baxkiliri etizlərdin kəskən xah-xumbilarni yoloqa payandaz kilip saldi» dəp oqulidu.

«Hosanna! Pərvərdigarning namida kəlgüçigə mubarək bolsun! ■
 10 Atimiz Dawutning kelidioqan padixahlikioqə mubarək bolsun! Ərxialada
 təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — dəp warkirixatti. □
 11 U Yerusalemoqə berip ibadəthana həyililiriqə kirdi; wə ətrapidiki
 həmmini kəzdin kaqürgəndin keyin, wakit bir yərgə berip qaloqarqə, on
 ikkəylən bilən billə yənə Bəyt-Aniyəqə çiqti. □ ■

Mewisiz ənjür dərihining lənətkə kəlix
Mat. 21:18-19

12 Ətisi, ular Bəyt-Aniyadin çiqkənda, uning qorsiqi eqip kətkənidi.
 ■ 13 Yirəktiki yopurmaklik bir tüp ənjür dərihini bayqap, uningdin
 birer mewə tapalarmənmikin dəp yenioqə bardı; ləkin tūwigə kəlgəndə
 yopurmaktin baxqə heq nərsə tapalmidi. Qünki bu ənjür pixidioqan pəsil
 əməs idi. □ 14 U dərəhkə səz kəlip:
 — Buningdin keyin məngüz heqkim səndin mewə yemigəy! — dedi.
 Muhlisirimu buni anglidi.

Əysaning ibadəthanini tərtpkə selix
Mat. 21:12-17; Luqə 19:45-48; Yə. 2:13-22

15 Ular Yerusalemoqə kəldi; u ibadəthana həyililiriqə kirip, u yərdə
 elim-setim kəliwətkənlərnəni həydəxkə baxlidi wə pul tegixküqilərnəning
 xirəlirini, pahtək-kəptər satqūqilərnəning orunduklirini ərüwətti; □ ■ 16 wə
 heqkimning heqqəndə mal-buyumlərnəni ibadəthana həyililiridin kətürüp
 ətüxiqə yol koymidi. 17 U həlkə:
 — Məngəddəs yazmilarda: «Məning ətüm barlik əllər üqün dua-
 tilawəthana dəp atilidu» dəp pütülgən əməsmu? Ləkin silər uni

■ 11:9 Zəb. 118:26. □ 11:10 «Hosanna! Pərvərdigarning namida kəlgüçigə mubarək bolsun! Atimiz Dawutning kelidioqan padixahlikioqə mubarək bolsun! Ərxialada təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — bu sözlər «Zəb.» 118:25-26diki bəxarəttin elinolan. «Hosanna» dəgən səz «Kutkuzəyəsən, i Pərvərdigar» dəgən mənida. İnjl dəwriqə kəlgəndə mənisi «Hudaqə təxəkkür-mədhiyə»mu bolup qəlonanidi. «Zəbur» 118-küyidiki izahətlərnimə körüng. Oqurmənlərnəning esidə barki, «mubarək» dəgən səznəning «bəht-bərikət kərsun!» yəki «bəht-bərikətlik bolsun!» dəgən tüp mənisi bar. □ 11:11 «U Yerusalemoqə berip ibadəthana həyililiriqə kirdi» — Yerusalemdiki bu qəng ibadəthana toqruluk «Təbirələr» wə «Həqay»diki «koxməqə səz»imizni körüng. ■ 11:11 Mat. 21:12,14; Luqə 19:45; Yə. 2:14. ■ 11:12 Mat. 21:18. □ 11:13 «Yirəktiki yopurmaklik bir tüp ənjür dərihini bayqap, uningdin birer mewə tapalarmənmikin dəp yenioqə bardı» — Qənaan (Pələstin)diki ənjür dərəhliridə yopurmaq bolsa, mewimə boluxi kərək. Bu ənjür dərihidə körüngən karamət məjizə rohiy bir həkikətni sürətləp beridi, əlwəttə. □ 11:15 «u ibadəthana həyililiriqə kirip...» — ibadəthana toqruluk: əyni qəoqə, Yəhudiylərnəning nuroqun ibadəthaniliri (sinagoglar) bolup, bu Yəhudiylərnəning əng kəp yioqilip ibadət kəlidioqan jayi idi. Hudaning əmri boyiqə, pəkət Yerusalemdiki bu mərkiziy ibadəthanidilə qurbanlik qilsə toqra bolatti. «u yərdə elim-setim kəliwətkənlərnəni həydəxkə baxlidi wə pul tegixküqilərnəning xirəlirini, pahtək-kəptər satqūqilərnəning orunduklirini ərüwətti» — ibadəthana həyililiriqə setiloqan həywan wə uqar-qənatlar həlkəning qurbanlik kəlix üqün idi. İbadəthaniqə sədikə bərgüqilər pulini yərlək puloqə tegixkəndin keyin berixi kərək idi. ■ 11:15 Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqə 19:45; Yə. 2:14.

bulangqilarning uwisioğa aylanduruwättinglar! — döp tälim baxlidi. □ ■

¹⁸ Bax kahınlar wə Təwrat ustazliri buni anglap, uni yokıtixning qarısını izdëxkə baxlidi; pütkül halayık uning tälimigə təjjuplinip kəloqəqqa, ular uningdin qorqatti. ■

¹⁹ Kəqkurun, u muhlisliri bilən xəhərning sirtioğa qıqip kətti. □

Ənjür dərıhidin elinidioğan ibrət

²⁰ Ətisi səhərdə, ular ənjür dərıhining yenidin ötüp ketiwetip, dərəhning yiltizidin qurup kətkənlikini bayqaxtı. □ ²¹ *Dərəhni həlitini esigə kəltürgən Petrus:*

— Ustaz, kara, sən qarşioğan ənjür dərıhi qurup ketiptu! — dedi. □

²² Əysa ularoğa jawabən mundak dedi:

— Hudaning ixənqidə bolunglar. □ ²³ Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, kimdəkim bu taşqa: Bu yərdin kətürülüp dengizoğa taxlan!» desə wə xundakla kəlbidə həq guman kılmay, bəlki eytkinining əməlgə exixioğa ixənq bar bolsa, u eytkan ix uning üqün əməlgə axidu. ■ ²⁴ Xu səwəbtin mən silərgə xuni eytimənki, dua bilən tiligən hər bir nərsə bolsa, xuningoğa erixtim, döp ixininglar. Xunda, tiligininglar əməlgə axidu. ■

²⁵ Wə ornunglardin turup dua kilöjininglarda, birəsigə oşuminglar bolsa, uni kəqürünglar. Xuning bilən ərtiki Atanglarmu silərnin gunahlırların kəqürüm kilidu. ■ ²⁶ Ləkin silər baxkılarni kəqürüm kılmisanglar, ərtiki Atanglarmu silərnin gunahlırların kəqürüm kılmaydu. □ ■

Əysaning hokukining sürüxtürülüxi

Mat. 21:23-27; Luğa 20:1-8

²⁷ Ular Yerusalemoğa qaytidin kirdi. U ibadəthana hoylilirida aylinip yürgəndə, bax kahınlar, Təwrat ustazliri wə aksakallar uning yenioğa kelip: ■

²⁸ — Sən kıliwatkan bu ixlarni qaysi hokukqa tayinip kıliwatisən? Sanga bu ixlarni kilix hokukini kim bərgən? — döp soridi. ■

²⁹ Əysa ularoğa jawabən:

□ **11:17** «*Mening öyüm barlık əllər üqün dua-tilawəthana döp atilidu*... silər uni bulangqilarning uwisioğa aylanduruwättinglar!» — «Yəx.» 56:7 wə «Yər.» 7:11ni kəring. Əysaning «bulangqilarning uwisi» degən sözi ikki bislik bolup, bir tərəptin bax kahınların sodıgerlərgə qurbanlıqlarni setix hokukini setip bərgənlikini kərsitidu; ikkinqidin, bu kahınların həlkəning Hudaning həkikətini anglax pərsitini bulap, uning ornioğa əzlrining mərtiwisini yukiri kətürüdioğan hər türlü kəidə-yosunlarni ularning boynioğa artip qoyoşanlığını kərsitidu. ■ **11:17** 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Mat. 21:13; Luğa 19:46. ■ **11:18** Yəx.49:7, Mat.21:46. □ **11:19** «*Kəqkurun, u muhlisliri bilən xəhərning sirtioğa qıqip kətti*» — grek tilida «Kəqkurun, ular xəhərning sirtioğa qıqip kətti». Baxka birhil təjimi: «Kəqkurunliri, Əysa bilən muhlisliri xəhərning sirtioğa qıqip ketətti». Ixlar dərwekə hər küni xundak bolatti. □ **11:20** «*dərəhning yiltizidin qurup kətkən...*» — bu karamət məjizə rohiy bir həkikətni sürətləp beridu, əlwəttə. □ **11:21** «*Ustaz*» — grek tilida «Rabbi». □ **11:22** «*Hudaning ixənqidə bolunglar*» — grek tilida «Hudaning ixənqigə igə bolunglar». □ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luğa 17:6. ■ **11:24** Yər. 29:12; Mat. 7:7; Luğa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuha. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13. □ **11:26** «*Ləkin silər baxkılarni kəqürüm kılmisanglar, ərtiki Atanglarmu silərnin gunahlırların kəqürüm kılmaydu*» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu -26-ayət tepilmaydu. Nemila bolmisun, bu ayət həkikəttur. «Mat.» 6:15ni kəring. ■ **11:26** Mat. 18:35. ■ **11:27** Mat. 21:23; Luğa 20:1. ■ **11:28** Mis. 2:14; Ros. 4:7; 7:27.

— Mənmü silərdin bir soal soray. Silər uningəja jawab bərsənglar, mənmü bu ixlarni qaysi hōkukqə tayinip kiliwatqanlikimni eytip berimən: ³⁰ — Yəhya yürğüzgən qəmüldürüx bolsa, ərxinmu, yaki insanlardinmu? Manga jawab bərsənglarqu!

³¹ Ular əzara mulahizə kilixip:

— Əgər «Ərxin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaqta, silər nemə üqün Yəhyaəja ixənmidinglar?» dəydu. □

³² Əgər: «Insanlardin kəlgən» desək,... bolmaydu! — deyixti (qünki barlık həlk Yəhyani pəyoəmbər dəp qarışaqqa, ular həlktin qorqatti).■

³³ Buning bilən, ular əysaqə:

— Bilməymiz, — dəp jawab berixti.

— Undaqta, mənmü bu ixlarni qaysi hōkukqə tayinip kiliwatqanlikimni eytmaymən, — dedi u ularəja.

12

Rəzil ijarikəxlar həkqidiki təmsil

Mat. 21:33-46; Luqa 20:9-19

¹ Andin, u ularəja təmsillər bilən səzləxkə baxlıdi:

— Bir kixi bir üzümzarlık bərpa kilip, ətrapini qitlaptu; u bir xarab kəlxiki kəziptu wə bir kəzət munarini yasaptu. Andin u üzümzarlıqni baəwənlərgə ijarigə berip, əzi yaqa yurtka ketiptu.■ ² Üzüm pəsli kəlgəndə, baəwənlərdin üzümzarlıqtiki mewilərdin *tegixlikini* əkelix üqün bir qulini ularning yenioəja əwətiptu.

³ Ləkin ular uni tutuwəlip dumbalap, kuruk kol kayturuptu. ⁴ Hojayin yənə bir qulni ularning yenioəja əwətiptu. Uni bolsa ular qalma-kesək kilip, bax-kəzini yerip, həkərləp kayturuptu. ⁵ Hojayin yənə birsini əwətiptu. Ləkin uni ular öltürüptu. U yənə tola qullarni əwətiptu, ləkin ular bəzilirini dumbalap, bəzilirini öltürüptu. ⁶ Hojayinning yenida pəkət uning səyümlük bir oqlıla qəloəqqa, ular oqlumniəju hərmət kilər dəp, u uni əng ahiri bolup baəwənlərnin yenioəja əwətiptu. ⁷ Ləkin xu baəwənlər əzara: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni öltürüwətəyli, xuning bilən mirasi bizningki bolidu!» deyixiptu.■ ⁸ Xunga ular uni tutup öltürüp, üzümzarlıqning sirtioəja taxliwətiptu. ⁹ Əmdi üzümzarlıqning hojayini qəndək kilidu? U əzi kelip baəwənlərnəni öltüridu wə üzümzarlıqni baxkilarəja beridu. ¹⁰ Əmdi silər muqəddəs yazmilərdin munu ayətni oqup bəkmioəjanmusilər? —

«Tamqilar taxliwətkən tax bolsa,

Burjək texi bolup tikləndi. □ ■

□ **11:31** «Ular əzara mulahizə kilixip: — Əgər «Ərxin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaqta, silər nemə üqün Yəhyaəja ixənmidinglar?» dəydu» — muxu diniy ərbablərnin həmmisi əslidə Yəhya pəyoəmbərnin yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kilix kerək əməs, uning dəgən wə Yəhya «məning kəynimdə kelidioəjan» dəp kərsətkən Məşihning kelixigə ixənməy, uning qəmüldürüxini rət qiləjanidi, əlwəttə. ■ **11:32** Mat. 14:5; Mar. 6:20. ■ **12:1** Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1; Yər. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luqa 20:9. ■ **12:7** Yar. 37:18; Zəb. 2:8; Mat. 26:3; Yh. 11:53

□ **12:10** «Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi» — «burjək texi» bolsa həkərandək imarətnin ulidiki əng muhəm uyultax bolup, ul selinoəjanda birinqi bolup qoyulidioəjan taxtur. Yəhudiy kattiwaxlar «rohij həyat»ning burjək texi boləjan Məşihni taxlixiwətməkqi idi, wə dərəkə taxliwətti. ■ **12:10** Zəb. 118:22-23; Yəx. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:6.

¹¹ Bu ix Pərwərdigardindur, Kəzimiz aldida karamət bir ixtur» □ ■

¹² Ular uning bu təmsilni əzlidirigə qaritip eytkanlikini qüxəndi; xunga ular uni tutux yolini izdəxti; həlbuki, halayiktin qorkuxup, uni taxlap ketip qaldi.

«Kəysərgə baj tapxuramduq?» degən kiltak
Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26

¹³ Xuningdin keyin, ular birnəqqə Pərisiy wə Hərodning tərəpdarliniri uni əz səzi bilən kiltakka qüxürux məksitidə uning aldioə əwətti. □ ■

¹⁴ Ular kelip uningə: — Ustaz, silini səmimiy adəm, adəmlərgə kət'iy yüz-hatirə kılmaydu, həqkimgə yan basmaydu, bəlki kixilərgə Hudaning yolini sadiklik bilən əgitiپ keliwatidu, dəp bilimiz. *Siliqə, Rim imperatori* Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioə uyoqunmu-yok? □ ¹⁵ Zadi baj tapxuramduq-tapxurmamduq? — deyixti.

Lekin u ularning sahtipəzlikini bilip ularə: — Nemixka meni sinimakqisilər? Manga bir «dinar» pulni əkelinglar, mən kərüp bakay, — dedi. □

¹⁶ Ular pulni elip kəldi, u ulardin:

— Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning? — dəp soridi.

— Kəysərning, — deyixti ular.

¹⁷ Əysa ularə jawabən: — *Undak bolsa*, Kəysərning həkkinı Kəysərgə, Hudaning həkkinı Hudaəə tapxurunglar, — dedi. Xuning bilən ular uningəə intayin həyran kəlixti. □ ■

Tirilixə munasiwətlik məsilə
Mat. 22:23-33; Luqa 20:27-40

□ **12:11** «... Bu ix Pərwərdigardindur, kəzimiz aldida karamət bir ixtur» — toluk bexarət (10-11) «Zəb.» 118:22-23də tepilidu. ■ **12:11** Zəb. 118:22,23 □ **12:13** «Herod padixahning tərəpdarliniri» — Herod padixah Rim imperiyəsi tərəpidin təyinləngən bolup, u

Yəhudiپ bolmioəaqka Yəhudıylarning kəpinqisi uningəə intayin əq idi. Xundaq boləqini bilən əz mənəpəitini kəzləydiyən, uni kəllaydiyən «Herod tərəpdarliniri» bar idi. «Herodlar» toşruluk «Matta»diki «koxumqə sez»imizni kərüng. ■ **12:13** Mat. 22:15; Luqa 20:20. □ **12:14**

«Kəysərgə baj-selik tapxurux...» — Rimning hərбір imperatorioə «Kəysər» degən nam-unwan berilətti; məsilən Kəysər Awoqustus, Kəysər Yulius, Kəysər Tiberius qatarliklar. «Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioə uyoqunmu-yok?» — əyni waqıtta, Yəhudiylar rimliklarning zulmi astida yaxawatkanidi. Əgər Əysa: «Rim imperatorioə baj tapxurux toşra» desə, bu gəptin azadlikni istigən Yəhudiylar uni «Mana taza bir yalakçı, hain ikan» dəp tillixatti. «Baj tapxurmaslik kerək» degən bolsa, u Rim imperiyəsigə qarxi qikқан bolatti; andin ular uni Rim waliyisioəə ərz kıləən bolatti. Ular muxundaq soallarnı sorax arkilik Əysani gəpidin tutuwelip, rimliklarning kolioəə tapxurup, uningəə ziyankəxlik kılmakçı boluxқан. □ **12:15**

«Manga bir «dinar» pulni əkelinglar, mən kərüp bakay» — «dinar» yaکی «dinarus» degən Rim imperiyəsidiki birhil pul birliki bolup, üstigə Kəysərning süriti besiləənidi, əlwəttə. Bir «dinarus» təhminən bir adəmning künlik həkki bolatti («Mat.» 20:2ni kərüng). □ **12:17**

«Kəysərning həkkinı Kəysərgə, Hudaning həkkinı Hudaəəə tapxurunglar» — demək, «Kəysərgə Kəysərning həkki (uning süriti qüxürülgən nərsə)ni tapxurunglar» — Kəysərgə baj tələx kerək. Əmma qəndak nərsə üstidə «Hudaning süriti» bar? İnsan əzi «Hudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Hudaəəə tapxuriximiz kerəktur («Yar.» 1:26-27ni kərüng). ■ **12:17** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7.

18 Andin «Əlgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar uning aldiqə kelip kistap soal koydi: □ ■

19 — Ustaz, Musa *pəyğəmbər* Təwratta bizgə: «Bir kixi ölüp ketip, ayali tul kelip, pərzənt kərmigən bolsa, uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kəridixi üqün nəsil qalduruxi lazim» dəp yazoqan. □ ■

20 Burun yəttə aka-uka bar idi. Qongi öylinip pərzənt qaldurmayla öldi.

21 İkkinqi kəridixi yənggisini əmrigə elip, umu pərzənt kərməy öldi.

Üqinqisining əhwalimu uningkiyə ohxax boldi. 22 Xu tərəkidə yəttisi ohxaxla uni elip pərzənt kərməy kətti. Ahirda, u ayalmu aləmdin ötti.

23 Əmdi tirilix künidə ular tirilgəndə, bu ayal qaysisining ayali bolidu? Qünki yəttisining həmmisi uni hotunlukka aloqan-də! — deyixti.

24 Əysa ularqə mundak jawab bərdi:

— Silər nə muqəddəs yazmilarni nə Hudaning kudritini bilmigənlikinglar səwəbidin muxundak azoqan əməsmusilər? 25 Qünki ölümdin tirilgəndə insanlar öylənməydu, ərgə təgməydu, bəlki ərxтики pərixtilərgə ohxax bolidu. ■

26 Əmdi əlgənlərnin tirilixi məsilisi həkkidə *Təwratta*, yəni Musaqə quxürülgən kitabtikı «tikənlik» wəqəsində, Hudaning uningqə qandak eytkinini, yəni: «Mən İbrahimning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yakupning Hudasidurmən!» deginini okumidinglarmu? □ ■ 27 U əlüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasidur! Xunga silər kattik ezip kətkənsilər! □

Əng muhim əmr

Mat. 22:34-40; Luqa 10:25-28

28 Ularqə yəkin kəlgən, munaziriləxkənlirini angliqan wə əysaning ularqə yahxi jawab bərgənlikini kərgən bir Təwrat ustazi uningdin:

— Pütün əmrlərnin iqidə əng muhimi qaysi? — dəp soridi. ■

29 Əysa mundak jawab bərdi:

— Əng muhim əmr xuki, «Angliqin, əy İsrail! Pərwərdigar Hodayimiz bolqan Rəb birdur. ■ 30 Pərwərdigar Hodayingni pütün kəlbinq, pütün jening, pütün zehning wə pütün küqüng bilən səygin». Mana bu əng muhim əmr. 31 Uningqə ohxaydiqan ikkinqi əmr bolsa: — «Qoxnangni özüngni səygəndək səy». Heqkəndak əmr bulardin üstün turmaydu. ■

32 Təwrat ustazi uningqə: — Toqra eytingiz, ustaz, həkikət boyiqə səzlidingiz; qünki U birdur, Uningdin baxkisi yoxtur; □ 33 insanning Uni pütün kəlbi, pütün əkli, pütün jeni wə pütün küqi bilən səyüxi həm qoxnisinimu özini səygəndək səyüxi barlik köydürmə qurbanliklar həm baxka qurbanlik-hədiyələrdinmu artuqtur.

34 Əysa uning aqılanilik bilən jawab bərginini kərup:

□ 12:18 «Saduqiylar» — bu məzhəpdikilər toqruluk «Mat.» 16:1diki izahatni wə «Təbirlər»ni kəring. ■ 12:18 Mat. 22:23; Luqa 20:27; Ros. 23:8. □ 12:19 «Bir kixi ölüp ketip...» — grek tilida «birsning akisi yaki ukisi əlsə,...». «uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kəridixi üqün nəsil qalduruxi lazim» — «Qan.» 25:5. ■ 12:19 Yar. 38:8; Qan. 25:5, 6.

■ 12:25 Mat. 22:30; 1Yuha. 3:2. □ 12:26 «Mən İbrahimning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yakupning Hudasidurmən!» — «Mis.» 3:6. ■ 12:26 Mis. 3:6;15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; İbr. 11:16. □ 12:27 «U əlüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasidur!» —

əysaning bu səzi toqruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 12:18 Mat. 22:34; Luqa 10:25. ■ 12:29 Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luqa 10:27. ■ 12:31 Law. 19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. □ 12:32 «Qünki u birdur, uningdin baxkisi yoxtur» — «U»

Hudani kərsitidu, əlwəttə.

— Sən Hudaning padixahlikidin yiraq əmässən, — dedi.
Xuningdin keyin, heçkim uningdin soal soraxka petinalmidi.■

Kutkuzojuqi-Məsih — Dawutning oqli həm Rəbbi
Mat. 22:41-46; Luğa 20:41-44

³⁵ İbadəthana hoylilirida təlim bərgəndə, Əysa bularoşa jawabən mundak soalni otturioşa koydi:

Təwrat ustazlirining Məsihni «Dawutning oqli» deginini kəndak qüxinisilər? □ ■ ³⁶ Qünki Dawut əzi Mukəddəs Rohta mundak degənoşu:

«Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: —
«Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquə,
Mening ong yenimda olturoşin!» □ ■

³⁷ Dawut Məsihni xundak «Rəbbim» dəp atioşan tursa, əmdi Məsih kəndakmu Dawutning oqli bolidu?

U yərdiki top-top həlk uning səzini hursənlik bilən anglaytti.□

Əysaning Təwrat ustazlirini əyiblixi
Mat. 23:1-36; Luğa 20:45-47

³⁸ U ularoşa təlim bərginidə mundak dedi:

— Təwrat ustazliridin hoşyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwaloşan həlda kerilip yürüxkə, bazarlarda kixilərnin ularoşa boloşan uzun salamliroşa, □ ■ ³⁹ sinagoglarda aldinki orunlarda, ziyapətlərdə tərdə olturuxka amrak kelidu. ⁴⁰ Ular tul ayallarning barlik öy-besatlrini yəwalidu wə kəz-kəz kiliş yaloşandin uzundin-uzun dualar kilişu. Ularning tartidioşan jazasi tehimu eoşir bolidu!■

Tul ayalning ianisi
Luğa 21:1-4

⁴¹ U ibadəthanidiki sədikə sanduqining udulida olturup, uningoşa pullirini taxlawatқан halayikқа qarap turatti. Nuroşun baylar uningoşa heli kəp pul taxlaxti. □ ■ ⁴² Namrat bir tul ayalmu kelip, tiyinning təttin biri kimmittidiki ikki ləptonni taxlidi.□

■ **12:34** Қан. 4:35; 6:4-5; Үәх. 45:21 □ **12:35** «bularoşa jawabən mundak soalni otturioşa koydi» — грек тилида «mundak jawab bərdi: —», «Dawutning oqli» — muxu yərdə «Dawutning əwladi»ni kərsitidu, əlwəttə. ■ **12:35** Mat. 22:41; Luğa 20:41. □ **12:36** «Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: — «Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquə, mening ong yenimda olturoşin!» — Zəb.» 110:1. ■ **12:36** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; İbr. 1:13; 10:13. □ **12:37** «Dawut Məsihni xundak «Rəbbim» dəp atioşan tursa, əmdi Məsih kəndakmu Dawutning oqli bolidu?» — demək, Kutkuzojuqi-Məsih padixah Dawutning əwladi bolsimu, lekin padixah Dawut Məsihni «Rəbbim» degən yərdə Məsih Dawuttin uluoş bolidu, həm tuşuluxtin burunla «Rəb» süpitidə idi. □ **12:38** «Təwrat ustazliri... bazarlarda kixilərnin ularoşa boloşan uzun salamliroşa... amrak kelidu» — «uzun» degən səz grekqə tekistə yok;

tarih tətqiqatliroşa asasen ularoşa kילוşan «salamlar»ni intayin uzun wə murəkkəp dəp bilimiz. ■ **12:38** Mat. 23:5, 6; Luğa 11:43; 20:46. ■ **12:40** Mat. 23:14; Luğa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11.

□ **12:41** «sədikə sanduqi» — грек тилида бу сөз адəттə «həzinə»ni kərsitidu. Ləkin muxu yərdə ibadəthanidiki həzinə üçün sədikələr yioşilidioşan jay, bəlkim qoşong bir sanduқni kərsətsə kerək. ■ **12:41** 2Pad. 12:10; Luğa 21:1. □ **12:42** «ikki ləpton» — «ləpton» degən bu pul «denarius»ning 1/128i bolup, bir ixləmqininq «altə minut»luk həkқigə toşra kelətti.

43 U muhlisirini yenioʻa qakirip, ularoʻa mundak dedi:

— Mən silergə bərhək xuni eytip qoyayki, bu namrat tul ayalning ianə sanduqioʻa taxliotini baxkilarning həmmisining taxliotqanliridin koʻptur.

■ 44 Qünki baxkilar ozlirining exip taxkanliridin sədikə kildi; lekin bu ayal namrat turupmu, özining bar-yokini — tirikqilik kiliديوiqinining həmmisini sədikə kilip taxlidi.

13

Ibadəthanining wəyran kilinixidin bexarət; ahirki zamanlardiki alamətlər

Mat. 24:1-44; Luqa 21:5-33

1 U ibadəthanidin qikiwatqanda, muhlisliridin biri uningoʻa:

— Ustaz, kara, bu nemidegən həywətlik taxlar wə imarətlər-hə! — dedi.■

2 Əysa uningoʻa jawabən:

— Sən bu həywətlik imarətlərni kerdüngmu? Bir tal taxmu tax üstidə qalmaydu, həmmisi kaldurulmay gumran kilinidu, — dedi.■

3 U Zəytun teoʻida, yəni ibadəthanining udulida olturoʻqanda, Petrus, Yaqub, Yuhanna wə Andriyaslar uningdin astioʻina:■

4 — Bizgə eytkinqu, bu ixlar qaçan yüz beridu? Bu barlik wəxələarning yüz beridoʻanliqini kərsitidoʻqan nemə alamət bolidu? — dəp soraxti.■

5 Əysa ularoʻa jawabən səz baxlap mundak dedi:

— Hezi bolunglarki, heçkim silərni azdurup kətmisun.■ 6 Qünki nuroʻun kixilər mening namimda kelip: «Mana özüm xudurmən!» dəp, kəp adəmlərni azduridu.□ ■ 7 Silər urux həwərliri wə urux xəpilirini angliotninglarda, bulardin alakzadə bolup kətmənglar; qünki bu ixlarning yüz berixi mukərrər. Lekin bu zaman ahiri yetip kəlgənliki əməs. 8 Qünki bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikiidu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxka qikiidu. Jay-jaylarda yər təwəxlər yüz beridu, aqarqiliklar wə qalaymikanqiliklar bolidu. Mana bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloqikining baxlinixi» bolidu, halas.□ ■

9 Silər bolsanglar, özünglaroʻa pəhəs bolunglar; qünki kixilər silərni tutkun kilip sot məhkimiliriğə tapxurup beridu, sinagoglarda qamqilinisilər. Silər mening səwəbimdin əmirilər wə padixahlar aldioʻa elip berilip, ular üçün bir guwahlik bolsun dəp sorakka tartilisilər.□ ■

■ 12:43 2Kor. 8:12. ■ 13:1 Mat. 24:1; Luqa 21:5. ■ 13:2 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luqa 19:44.

■ 13:3 Mat. 24:3; Luqa 21:7. ■ 13:4 Ros. 1:6. ■ 13:5 Yər. 29:8; Əf. 5:6; 2Tes. 2:2, 3; 1Yuh.

4:1. □ 13:6 «**Mana özüm xudurmən**» — «Mana özüm Məsihdurmən» degən mənini bildüridu.

■ 13:6 Yər. 14:14; 23:21. □ 13:8 «**bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikiidu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxka qikiidu**» — ibranij tilida (xundakla grek tilida) bu ibarə dunya boyiqə kengaygan uruxlarni kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də bu turaklik ibarə tooturluk misallar bar. «**Mana bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloqikining baxlinixi» bolidu, halas**» — Əysa Məsiş qaysi ixning «tuotulidu»qanliqini biwasitə deməydu. Təwendiki sozliiriğə qarioqanda, buni yeni dəwning tuotuluxi dəp qaraymiz. ■ 13:8 Yəx. 19:2.

□ 13:9 «**sot məhkimiliri**» — grek tilida «sanhedrinlar». Yəhudiylarning məhkimilirini wə bəlkim baxka hərhil sorakhanilarni kərsitidu. ■ 13:9 Mat. 10:17; 24:9; Luqa 21:12; Yh. 15:19; 16:2; Wəh. 2:10.

¹⁰ Lekin bulardin awwal hux həwər pütkül əllərgə jakarlinixi kerək. □
¹¹ Əmdi ular silərnı apirip *sorakka* tapxuroqanda, nemə deyix həkkidə nə əndixə nə mulahizə kilmanglar, bəlkı xu waqıt-saitidə silərgə qaysi gəp berilsə, xuni eytinglar; qünki səzligüqi silər əməs, Muqəddəs Rohtur. ■
¹² Kərin dax kəridixioğa, ata balisioğa hainlik kılıp əlümgə tutup beridu. Balıllarmu ata-anisi bilən zitlixip, ularni əlümgə məhkum kılduridu. ■
¹³ Xundakla silər mening namim tıpəylidin həmmə adəmning nəpritigə uqraysilər, lekin ahıroqıqə bərdaxlık bərgənlər kütquzulidu. ■

Yerusalemda wəyran kılıoquqi «yirginlik nomussizlik» pəyda bolidu; «dəhxətlik azab-okubət»

¹⁴ «Wəyran kılıoquqi yirginlik nomussizlik»ning əzi turuxka tegixlik bolmioğan yərdə turoqınıni kərgininglarda, (kitabhan bu səzning mənisini qüxəngəy) Yəhudiyə əlkisidə turuwatқанlar taqlarəqa qaqsun. □ ■
¹⁵ Əgzidə turoqan kixi əyigə qüxməy yaki əyidiki birər nemini aloqili iqigə kirməy qaqsun. ¹⁶ Etizlarda turuwatқан kixi bolsa qapınıni aloqili əyigə yanmisun. ¹⁷ U künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatқанlarning həlioğa way! □ ¹⁸ *Qaqidioqan* waqtinglarning kixka toqra kelip qalmasıki üqün dua kilinglar. □ ¹⁹ Qünki u qaoqda Huda yaratқан dunyaning apiridə kilingoqandin buyan muxu qaoqıqə kərülüp bəkmioğan həm kəlgüsıdımı kərülməydiqan zor azab-okubət bolidu. ■ ²⁰ Əgər Pərwərdigar u künlərnı azaytmisa, heqkandak ət igisi kütulalmaydu. Lekin U Əz tallioqanliri üqün u künlərnı azaytidu. □ ²¹ Əgər u qaoqda birsi silərgə: «Karanglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «Karanglar, u ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar. □ ■ ²² Qünki sahta məshihər wə sahta pəyoğəmbərlər məydanəqa qikidu, məjizilik əlamətlər wə karamətlərnı kərsitidu; xuning bilən əgər mumkin bolidiqan bolsa, ular hətta Huda tallioqanlarnı həm azduridu. ■ ²³ Xuning üqün, silər həoxyar bolunglar. Mana, mən bu ixlarning həmmisini silərgə əldin'ala ukturup koqyudm.

İnsan'ooqlining kelixi

□ **13:10** «*Bulardin awwal hux həwər pütkül əllərgə jakarlinixi kerək*» — «awwal» degən səzğə qarıoqanda, hux həwərnıng hər jayoğa jakarlinixi zamanning ahiridin awwal, xundakla bəlkim 9-ayəttə eytiloqan nəhayiti eoqır ziyankəxlıktın awwal boluxı mumkin («Mat.» 24:14ni kəring). ■ **13:11** Mat. 10:19; Luqa 12:11; 21:4. ■ **13:12** Əz. 38:21; Mik. 7:6. ■ **13:13** Mat. 10:22; 24:13; Luqa 21:19; Wəh. 2:7,10. □ **13:14** «*Wəyran kılıoquqi yirginlik nomussizlik*» — buning toqrisida Təwrat «Dan.» 9:24-27ni wə u toqıruluk izahtlarnı kəring. ■ **13:14** Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luqa 21:20,21; 2Tes. 2:4 □ **13:17** «*U künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatқанlarning həlioğa way!*» — undak kixilərgə keqix əpsiz bolidu, əlwəttə. □ **13:18** «*Qaqidioqan waqtinglarning kixka toqra kelip qalmasıki üqün dua kilinglar*» — Yəhudiy diniy ərbablarning Təwrat qanunioğa boləjan qüxənqisigə əsasən, Yəhudiylər ədəttə xabat (dəm elix) künidə xəhər dərwazisi wə dukanlarnı təqixi kerək. Bu küni səpər kılıx mən'i kilingoqan boləqaqka, Pələstində turoqanlarəqa nisbətən yeməkklik setiwelıx wə baxka yərlərgə keqix intayın kulaysız bolidu. «Kix»ta Yəhudiyədə dərya-wadılarda su pat-pat texip turoqaqka, kixtimu keqix intayın tas bolidu. ■ **13:19** Mat. 24:21 □ **13:20** «*U Əz tallioqanlar üqün*» — grek tilida «U tallioqan tallioqanliri üqün» degənlik bilən ipadilınidu — Huda Əzining tallioqanliriəqa baqlıoqan muhəbbitini əlahidə təkitləydu. □ **13:21** «*Karanglar, bu yərdə Məsih bar!*» yaki «*karanglar, u ənə u yərdə!*» desə, ixənmənglar» — «u» — Məsihni kərsitidu. ■ **13:21** Mat. 24:23; Luqa 21:8. ■ **13:22** Qan. 13:2; 2Tes. 2:11.

24 Əmdı xu künlərdə, xu azab-ökubət ötüp kətkən həman, kuyax kəriyidu, ay yoruklukını bərməydu, ■ 25 yultuzlar asmandın təkülüp qüxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu. □ ■ 26 Andın kixilər İnsan'ooqlının uluq küq-kudrət wə xan-xərəp bilən bulutlar iqidə keliwatkanlıqını kəridu. □ ■ 27 U öz pərixtilirini əwətidu, ular uning tallioqlanlirini dunyaning tət tərıpıdın, zemninə qətliridin asmanın qətlirigiqə yioqıp jəm kilidu. □

Ənjür dərihidin sawaқ elix

28 — Ənjür dərihidin mundaқ təmsilni biliwelinglar: — Uning xahliri kəkirip yopurmak qıkarəanda, yazning yekinlap qaloqlanlıqını bilisilər. ■ 29 Huddi xuningdək, *mən baya degənlirimning* yüz beriwatkanlıqını kərgininglarda, uning yekinlap qaloqlanlıqını, hətta ixik aldida turuwatkanlıqını biliwelinglar. □

30 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □ 31 Asman-zemin yokilidu, biraқ mening səzlim bərgiz yokalmaydu. ■

Həxyar bolunglar

32 Lekin xu küni yaki waқit-saiti toqruluk həwərnı həqkim bilməydu — hətta nə ərtiki pərixtilərnu bilməydu, nə oqlul bilməydu, uni pəkət Atila bilidu. ■ 33 Həxyar bolunglar, səgək bolup dua qilinglar, qünki u waқit-səatning qaqlan kelidioqlanlıqını bilməysilər. ■ 34 Bu huddi yaka yurtka qıkmakqı boləqlan adəmninğ əhwəlioqla ohxaydu. Yəloqla qıkidioqlan qaqla, u kullirioqla öz həkuqını bəkitip, hərberigə öz wəzıpisini tapxuridu wə dərwəziwənninğnu səgək boluxını tapılaydu. 35 Xuningdək, silərnu səgək bolunglar; qünki əyninğ igisininğ *kaқtip* kelidioqlan waқitninğ — kəqkurunnu, tün yerimimnu, hərəz qillioqlan waқitnu yaki səhər waқitnu — uni biləlməysilər; 36 u tuyuksiz kəlgəndə, silərninğ uhləwatqinlarning üstigə qüxmisun! 37 Silərgə eytkinimni mən həmməyləngə eytimən: Səgək turunqlar!

■ 13:24 Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luқа 21:25; Wəh. 6:12.

□ 13:25 «yultuzlar asmandın təkülüp qüxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu» — «Yəx.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni kərunğ. «Asmandiki küqlər» bəlkim barlıq jin-xəytanlarnı kərsitidu; «lərzigə kelidu» bəlkim ularning küqtin kəlixini kərsitidu. ■ 13:25 Yəx. 13:10; 34:4.

□ 13:26 «Andın kixilər insan'ooqlininğ uluq küq-kudrət wə xan-xərəp bilən bulutlar iqidə keliwatkanlıqını kəridu» — «Dan.» 7:13ni kərunğ. ■ 13:26 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luқа 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 13:27 «dunyaning tət tərıpıdın» — grek tilida «tət xamaldın» bilən ipadilini. ■ 13:28 Mat. 24:32; Luқа 21:29. □ 13:29 «mən baya degənlirimning yüz beriwatkanlıqını kərgininglarda, uning yekinlap qaloqlanlıqını, hətta ixik aldida turuwatkanlıqını biliwelinglar» — bu tekistiki «uning (yekinlap qaloqlanlıqı)» yaki insan'ooqlininğ əzini, yaki kelidioqlan küni, yaki Hudanınğ padixahlıqını kərsitidu («Luқа» 21:31). □ 13:30 «bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu» — əgər tiləqla elinoqlan alamət Yerusəlemning wəyran boluxioqla (miladiyə 70-yili) (13:2) qaritiloqlan bolsa, undaқta «dəwr» degən səz təbiyiki (1) Əysanınğ dəwrıdə yaxap ətkən adəmlərnı kərsitidu. Əgər Məsihning dunyaqla kaқtip kəlixigə (13:26) qaritiloqlan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim (2) pütün Yəhudiyə həlkinı (3) bu ayətlərdə eytiləqlan «dəhxətlik azab-ökubət»tiki wəqəlnərninğ baxlinix dəwrıdə yaxioqlanlarnı kərsitidu. Xunga barlıq wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, deqlanlik bolidu. Bizninğə (3)-xarh əldi-kəyni ayətlərgə əng bap kelidu. ■ 13:31 Zəb. 102:25-27; Yəx. 40:8; 51:6; İbr. 1:11. ■ 13:32 Mat. 24:36; Ros. 1:7.

■ 13:33 Mat. 24:42; 25:13; Luқа 12:40; 21:36; 1Tes. 5:6.

14

*Rəhbərlərnin suykəst kilihi**Mat. 26:1-5; Luğa 22:1-2; Yh. 11:45-53*

¹ «Ətüp ketix» heyti wə «petir nan heyti» oja ikki kün qaloqanidi. Bax kaşınlar wə Təwrat ustazlırı uni hiylə-nəyrəng bilən tutup öltürüxning qarısını izdəytti. □ ■ ² Qünki ular:

— Bu ix heyət-ayəm künliri kiliñmisun. Bolmisa, həlk arisida malimançılık qikixi mumkin, — deyixətti.

*Ihlaşmən ayalning əysani ətirlihi**Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8*

³ Əmdi u Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning öyidə dastihanda olturoqanda, aq kahtexi xixidə nahayiti kimmətlik sap sumbul ətirni kətürüp kəlgən bir ayal uning yenioja kirdi. Ayal aq kahtexi xexini qeqip, ətirni əysaning bexioja kuydi. □ ■

⁴ Ləkin bəzilər buningoja hapa boluxup, bir-birigə:

— Bu ətir nemə dəp xundak israp kiliñidu? ⁵ Qünki bu ətirni üg yüz dinardin artuq puloja satkili bolatti, puli kəmbəoşəllərgə sədikə kiliñsa bolmamti! — deyixti. Ular ayaloja xundak tapa-tənə kijoşili turdi. □

⁶ Ləkin əysa ularoja:

— Uning ihtiyarioja qoyunqlar, nemə dəp uning kənglini aqritisilər? U mening üstümgə yaxhi ix kildi. ⁷ Qünki kəmbəoşəllər daim aranglarda bolidu, halioqlar waqitnglarda ularoja həyr-sahawət kərsitəlysilər; ləkin mening aranglarda boluxum silərgə daim nesip boliwərməydu! ■ ⁸ Ayal qamining yetixiqə kildi; u mening bədinimning dəpnə kiliñixioja aldin'ala təyyarlık kiliñ, uningoja ətir-may kuyup koydi. □ ⁹ Mən silərgə bərhək xuni eytip koyayki, bu hux həwər pütkül dunyaning kəyeridə jakarlansa, bu ayal əslinip, uning kijoqlan bu ixi təripliñidu, — dedi.

*Yəhudaning əysaoja satkunluq kilihi**Mat. 26:14-16; Luğa 22:3-6*

¹⁰ Xu waqıtta, on ikkiyləndin biri bolojan Yəhuda Ixkariyot uni ularoja tutup berix məksitidə bax kaşınların aldioja bardı. ■ ¹¹ Ular buni anqlar huxal bolup kətti wə uningoja pul bərixkə wədə kilixti. Yəhuda uni tutup bərixkə muwapıq pürsət izdəp yürətti.

*Ətüp ketix heytingin kəqlik tamıki**Mat. 26:17-25; Luğa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30*

¹² Petir nan heytingin birinçi küni, yəni ətüp ketix heytingin qurbanlık kəzisi soyulidiojan küni, muhlişlar uningdin:

□ **14:1** «**Ətüp ketix**» heyti wə «**petir nan heyti**» oja ikki kün qaloqanidi — bu ikki heytingin təpsilatlırı üqün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni wə «Təbirilər»ni kərug. İbraniy tilida «Pesak», yaki «Pasha» heyti dəp atilidu. ■ **14:1** Mat. 26:2; Luğa 22:1; Yh. 11:55; 13:1. □ **14:3** «**Simon mahaw**» — yəni «Mahaw kesili» deyilidiojan Simon — Simon bəlkim ilgiri mahaw kesiligə giriprar bolojanidi. Bizningə bu ix wə «Yuh.» 12:1-11də hatiriləngən wəkə bir ixtur. ■ **14:3** Mat. 26:6; Luğa 7:37; Yh. 11:2; 12:3. □ **14:5** «**bu ətirni üg yüz dinardin artuq puloja satkili bolatti**» — «dinar» yaki «dinarus» degən Rim imperiyəsidi birhil pul birliki bolup, bir «dinarus» təhminən bir adəmning bir künlük həkqi bolatti. «Mat.» 20:2ni kərug. ■ **14:7** Kan. 15:11. □ **14:8** «**uningoja ətir-may kuyup koydi**» — yaki «uningoja məsih kildi». ■ **14:10** Mat. 26:14; Luğa 22:4.

— Ötöp ketix heytingning *tamiki*ni yeyixing üqün bizning këyergä berip tøyarylaximizni halaysän? — döp soridi. □ ■

13 U muhlislrirdin ikkiylänni aldın mangözüp ularöa:

— Xähergä kiringlar, u yördä kozıda su kötürüwalöjan bir är kixi silergä uqraydu. Uning këynidin menginglar. □ 14 U adäm nägä kirsä xu öyning igisigä: «Ustaz: Muhlisirim bilän ötöp ketix heytingning tamiki

ni yeydiöjan mehmanhana këyerdä?— döp sorawatidu» — dönglar. 15 U silärni baxlap üstünki këwättiki rätlängän sërämjanlaxturulöjan göng bir eöqiz öyni körsitidu. Mana xu yördä bizgä tøyarylax kılıp turunglar, — dedi.

16 Muhlislar yolöa çiqıp xähergä kirip, yolukқан ixlarning hëmmisi u eytkändäk boldi. Xu yördä ular ötöp ketix heytingning tamiki

ni tøyarylaxtı.

17 Kəq kirgändä, u on ikkəylän bilän öygä kældi. ■ 18 Ular dastihanda olturup öjızalanoqanda Əysa:

— Mən silergä bərhək xuni eytip köyayki, aranglardiki birəylän, mən bilän billə öjızaliniwatқан birsi manga satқunluk қilidu, — dedi. □ ■

19 Ular *bu sözdin* këyoquloq qömüp, bir-birləp uningdin:

— Mən əməstimən? — döp soridi. Yənə birsi: — Mən əməstimən? — dedi.

20 Lekin u ularöa:

— Xu kixi on ikkəylänning biri, yəni қolidiki nanni mən bilän täng tawakқа төгүргүçi болidu. 21 İnsan'ooqlı dərwekə əzi toqrisida *muқəddas yazmilarda* pütülgəndäk aləmdin ketidu; birak İnsan'ooqlining tutup berilixigə wasitiqi bolöjan adəmnıng həliöja way! U adəm tuöulmioqan bolsa uningöja yahsi bolatti! — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

Mat. 26:26-30; Luқа 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

22 Ular öjızaliniwatқanda, Əysa bir nanni қolioq elip təxəkkür eytkəndin keyin, uni oxutup, muhlislririoq uləxtürüp bərdi wə:

— Elinglar, bu mening tenim, — dedi. □ ■

23 Andin u қolioq jamni elip *Hudaöja* təxəkkür eytkəndin keyin, uni muhlislririoq sundi. Ularning hëmmisi uningdin iqixtı.

□ 14:12 «petir nan heytingning birinçi küni, yəni ötöp ketix heytingning қurbanlıқ közisi soylidioqan küni» — «petir nan heyti» yəttə күn bolidu, birinçi küni «ötöp ketix» heytimu täng bolidu. Bu küni, Yəhudiylar öyliridə köza soyup, petir nan bilän yəydu. «**Ötöp ketix heytingning tamiki**» — buning muhım қismi «ötöp ketix қurbanlıқ közisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Qəl.» 28:16, «Қan.» 16:1-7ni көrüng). ■ 14:12 Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luқа 22:7.

□ 14:13 «**Xähergä kiringlar**» — «xähər» — Yerusalem xähirigə, demək. «**u yördä kozıda su kötürüwalöjan bir är kixi silergä uqraydu**» — Қанаанда (Pələstində) är kixilər bügüngə қədər adəttə su kötürməydu. ■ 14:17 Mat. 26:20; Luқа 22:14. □ 14:18 «**dastihanda olturup öjızalanoqanda...**» — grek tilida «dastihanda yetip öjızalanoqanda...». ■ 14:18 Zəb. 41:9; Ros. 1:17. □ 14:21 «**... birak İnsan'ooqlining tutup berilixigə wasitiqi bolöjan adəmnıng həliöja way! U adəm tuöulmioqan bolsa uningöja yahsi bolatti!**» — Yəhuda bu sözni angliöjandin keyin dərhal çiqıp bax қаһınlarınг yenioqa baroqan bolsa kerək. «Markus», «Luқа», «Yuhanna»diki ««ötöp ketix» heytingning қақlıқ tamiki» toqrisidiki bayanları көrüng.

□ 14:22 «**Əysa bir nanni қolioq elip təxəkkür eytkəndin keyin**» — yaқi «Əysa nanni қolioq elip (uni) bərikətligəndin keyin,...». ■ 14:22 Mat. 26:26; Luқа 22:19; 1Kor. 11:23.

24 U ularoşa: — Bu mening kənim, nuroşun adəmlər üqün təküldioşan, yengi əhdini tüzidioşan kənimdur. □ 25 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, Hudaning padixahlığıda yengidin xarabtin iqidioşan küngiqə, üzüm telining xərbətini hərgiz iqməymən, — dedi.

26 Ular bir mədhüyə küyini eytkəndin keyin talaşa qikiş, Zəytun teoşoşa qarap ketixti.

Muhlisların Əysani taxlap ketixi

Mat. 26:31-35; Luğa 22:31-34; Yh, 13:36-38

27 Andin Əysa ularoşa:

Silər həmminglar tanduruluş putlixisilər, qünki *mukəddəs yazmılarda*:

«Mən padiqini uruwetimən, Qoylar patiparaq bolup tarqitiwetilidu» dəp pütülgən. □ ■

28 Ləkin mən tirilgəndin keyin Galiliyəgə silərdin burun bərimən, — dedi. ■

29 Ləkin Petrus uningəşa:

— Həmməylən tanduruluş putlaxsimu, mən hərgiz putlaxmaymən, dedi.

30 Əysa uningəşa: — Mən sanga bərhək xuni eytip qoyayki, bügün, yəni bügün keqə horaz ikki kətim qillioşuqə, sən məndin üq kətim tanisən, — dedi. ■

31 Ləkin Petrus təhimu kət'iyilik bilən uningəşa:

— Sən bilən billə əldioşan ix kerək bolsimu, səndin hərgiz tanmaymən,

— dedi. Qaloşan həmmisimu xundək deyixti. ■

Əysaning Getsimanə başqışidiki dua-tilawiti

Mat. 26:36-46; Luğa 22:39-46

32 Andin ular Getsimanə degən bir jayoşa kəldi. U muhlislaroşa: — Mən dua-tilawət kiliş kəlgüqə, muxu yərdə olturup turunglar, dedi. ■

33 U Petrus, Yəşup wə Yuşannani birgə elip mangdi wə sür besip, roş-kəlbidə tolimu pərixan boluxşa baxlıdi. □ 34 U ularoşa:

— Jenim əldioşandək bəkmü azablanmaqta. Silər bu yərdə kəlip, oyoşək turunglar, — dedi. ■ 35 U səl nerirək bərip, əzini yərgə etip düm yatti wə mümkün bolsa, u dəşqinişing öz bəxişoşa qüxməy etüp ketixi üqün dua kiliş: □ ■

□ 14:24 «Bu mening kənim, nuroşun adəmlər üqün təküldioşan, yengi əhdini tüzidioşan kənimdur» — «yengi əhdə» Təwrat, «Yər.» 31:31-34, «Luğa» 22:20ni, «İbr.» 13:20ni kəring. Bəzi kona kəşqürmilərdə pəkət «əhdə» deyilidu. □ 14:27 «Mən padiqini uruwetimən, koylar patiparaq bolup tarqitiwetilidu» — «Zək.» 13:7. Muxu bəxərottə səzligüqi Hudaning əzi, əlwəttə. ■ 14:27 Zək. 13:7; Mat. 26:31; Yh. 16:32. ■ 14:28 Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ 14:30 Mat. 26:34; Luğa 22:34; Yh. 13:38. ■ 14:31 Yh. 13:37. ■ 14:32 Mat. 26:36; Luğa 22:39; Yh. 18:1. □ 14:33 «Əysa ... roş-kəlbidə tolimu pərixan boluxşa baxlıdi» — grek tilida «u ... roşta tolimu pərixan boluxşa baxlıdi». ■ 14:34 Yh. 12:27. □ 14:35 «u dəşqinişing öz bəxişoşa qüxməy etüp ketixi üqün ...» — grek tilida «xu səətnişing öz bəxişoşa qüxməy etüp ketixi üqün...». ■ 14:35 Luğa 22:41.

36 — I Abba Ata, Sanga hëmmə ix mumkindur; bu kədəhni məndin ötküzüwətkəysən! Lekin bu ix mən halioqandək əməs, sən halioqandək bolsun, — dedi. □ ■

37 U *üqəylənni* yenioğa qaytip kəlginidə, ularning uhlap qalojanlikini kərüp, Petrusğa:

— Əy Simon, uhlawatamsən?! Bir saətmu oyqaq turalmidingmu?! ■

38 Ezikturuluxtin saklinix üqün, oyqaq turup dua qilinglar. Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdur, — dedi. □ ■

39 Andin u yənə berip, ohxax sözlər bilən kəytidin dua kildi. 40 U ularning yenioğa qaytip kəlginidə, ularning yənə uhlap qalojanlikini kərđi, çünki ularning kəzliri uyquğa ilinjanidi. Ular uningğa nemə deyixini bilməy kaldi. 41 U üqünqı ketim ularning yenioğa qaytip ularğa:

— Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər? Əmdi boldi bəs! Wakıt-saiti keldi; mana, mana, insan'ooqlı gunahkarlarning qolioğa tapxuruldi!

□ 42 Kəpunglar, ketəyli; mana, manga satkunluk qilidioğan kixi yekın keldi! — dedi.

Əysaning tutkun qilinixi

Mat. 26:47-56; Luğa 22:47-53; Yh. 18:3-12

43 Wə xu dəkikidə, uning sözi tehi tügiməyla, mana, on ikkəyləndin biri boləjan Yəhuda keldi; uning yenida bax kaşınlar, Təwrat ustazliri wə aqsakallar tərıpidin əwətilgən kiliq-tokmaqlarni kətürgən zor bir top adəm bar idi. ■ 44 Uningğa satkunluk qiloquqi ular bilən alliburun ixarətni bekitip: «Mən kimni səysəm, u dəl xudur. Silər uni tutup, yalap elar ketinglar» dəp kelixkanidi. 45 U kelip udul *Əysaning* aldioğa berip:

— Ustaz, ustaz! — dəp uni səyüp kətti. □ ■

46 Ular uningğa kol selip, uni tutkun kildi. 47 Wə uning yenida turojanlardın birəylən kiliqini suqurup, bax kaşınning qakiriğa uruwıdı, uning kulikini xilip quxürüwətti.

48 Əysa jawabən ularğa:

— Bir karakqini tutidioqandək kiliq-tokmaqlarni kətürüp meni tutkili kəpsilərəu? 49 Mən hər küni ibadəthana həyililirida silər bilən billə bolup təlim berəttim, lekin silər u qaşda meni tutmidinglar. Lekin bu ixlarning yüz berixi muqəddis yazmilarda aldin pütülgənlərnin əməlgə axuruluxi üqün boldi, — dedi. ■

50 Bu qaşda, həmməylən uni taxlap keçip ketixti. ■ 51 Pəkət uqisioğa kanap rəht yepinqakliwaləjan bir yigit uning kəynidin əgixip mangdı. Yax

□ 14:36 «I Abba Ata, Sanga hëmmə ix mumkindur» — ibraniy tilida «abba» degən söz oşulning atisioğa boləjan yekınqilikini bildürıdı. Uyoşurqidiki «səyümlük ata» degəngə yekın kelıdı. Bu söz həm muhəbbət həm qongqur hərmətnimu bildürıdı. **«bu kədəhni məndin ötküzüwətkəysən!»** — «bu kədəh» uning aldaida turıdıoğan azab-oqubətlərnı kərsıdıdı. Təwratning kəp yərlirıdə «kədəh» dəl xu mənıdə ixlıtilıdı (məsilən «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 51:17, 22, «Yər.» 25:15də). ■ 14:36 Yh. 6:38. ■ 14:37 Mat. 26:40; Luğa 22:45. □ 14:38

«Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdu» — «kixining ətliri» grek tilida «ət». İnşılđa «ət» yaki «ət-tən» daim degüdək adəmnıng öz teni tərıpıdin azdurıdıoğan, gunahkar təbıitini kərsıdıdı. «Rim.»diki «kirix söz»imızni kərüng. ■ 14:38 Gal. 5:17. □ 14:41 **«Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər?»** — yaki bolmısa: «Əmdi uhlawerısilər, dəm eliwerısilər!» (demək, kinayilik gəp) yaki pəkət: «Əmdi uhlanglar, dəm elinglar!».

■ 14:43 Mat. 26:47; Luğa 22:47; Yh. 18:3. □ 14:45 **«Ustaz, ustaz»** — «Ustaz» ibraniy tilida «Rabbi» deyılıdı. İbraniylar arısıda adəmnıng ismini ikki kətim qakırıx adəttə inatayın qongqur həssiyat, alaşıdə amraklıknı bildürıdı. ■ 14:45 2Sam. 20:9. ■ 14:49 1Sam. 24:14-15; Zəb. 22:6-7; 69:9; Luğa 24:25 ■ 14:50 Ayup 19:13; Zəb. 88:8, 18; Zək. 13:7

əskərlər uni tutuweliwidi, ⁵² lekin u kanap rəhttin boxinip, yalingaq peti ulardın keçip kətti. □

Aliy kengəxmida sotlinix

Mat. 26:57-68; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵³ Əmdi ular Əysani bax kaһinning aldioqa elip berixti. Bax kaһinlar, barliқ aksakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqa yioqildi.

□ ■ ⁵⁴ Petrus uningəqa taki bax kaһinning sarayidiki hoylining iqiğiəqə yiraktın əgixip kəldi; u qarawullar bilən billə otning nurida otsinip olturdi. ⁵⁵ Bax kaһinlar wə pütün aliy kengəxmə əzaliri Əysani ölümgə məhkum kilix üqün, guwah-ispət izdidi, əmma tapalmidi. □ ■ ⁵⁶ Qünki nuroqun kixilər uni ərz kilip yaloqan guwahqilə bərgən bolsimu, ularning guwahlikliri bir-birigə udul kəlməytti. ⁵⁷ Bəzi adəmlər ornidin turup, uning üstidin ərz kilip yaloqan guwahlik berip:

⁵⁸ — Biz uning: «Insan kəli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan kəli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən» degənlikini angliduk, — dedi. □ ■ ⁵⁹ Həttə ularning bu həktiki guwahliklirimu bir-birigə mas kəlmidi.

⁶⁰ Andin bax kaһin həmməylənnin aldida ornidin turup, Əysadin: — Kəni, jawab bərməmsən? Bular sening üstüngdin zadi kəndək guwahliklarni beriwatidu? — dəp soridi. ■ ⁶¹ Lekin Əysa xük turup, həqkəndək jawab bərmidi. Bax kaһin uni kıstap yənə uningdin: — Sən Mubarək Boləuquning Oqlı Məsiһmusən? — dəp soridi. □ ■

⁶² Xundək, mən əzüm, — dedi Əysa, — wə silər keyin İnsan'əqlining Kədrət İgisining ong yenida olturidioqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidioqanlikini kərisilər. □ ■

⁶³ Xuning bilən bax kaһin tonlirini yirtip taxlap:

— Əmdi baxka hərəkəndək guwahqining nemə həjiti? □ ⁶⁴ Əzünglər bu kupurlukni anglidinglar! Əmdi buningəqa nemə dəysilər? — dedi.

Ularıning həmmisi u ölüm jazasioqa buyrulsun, dəp həküm qikirixti. ⁶⁵ Andin bəziliri uningəqa tükürüxkə baxlidi, yənə uning kəzlirini

□ **14:52** «...uqisioqa kanap rəht yepinqaklıwaloqan bir yigit... lekin u kanap rəhttin boxinip, yalingaq peti ulardın keçip kətti» — birnəqqə xərhqilər bu «məlum yax yigit»ni Markusning ezi ikən, dəp karaydu. Bizmu qoxulimiz. U muxu yərdə əzini «muһlis» dəp atımaydu. Bəlkim u muxu yərdə **barliқ kixilər**ning Əysadin waz keçip uni taxlioqanlikini təktiliməkqi bolidu.

□ **14:53** «**Bax kaһinlar, barliқ aksakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqa yioqildi**» — «uning yenioqa» bax kaһin Kəyafaning yenioqa, demək. ■ **14:53** Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yh. 18:13,24. □ **14:55** «**aliy kengəxmə**» — ibraniy tilida «Sanhedrin». ■ **14:55** Mat. 26:59; Ros. 6:13. □ **14:58** «**Insan kəli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan kəli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən**»

— «Yuh.» 2:19ni kəring. Ular Məsiһning əzini burmilioqanidi. ■ **14:58** Mar. 15:29; Yh. 2:19. ■ **14:60** Mat. 26:62. □ **14:61** «**Sən Mubarək Boləuquning Oqlı Məsiһmusən?**» — «Mubarək Boləuqı» — Huda Əzidur. ■ **14:61** Yəx. 53:7; Ros. 8:32. □ **14:62** «**silər kezup İnsan'əqlining Kədrət İgisining ong yenida olturidioqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidioqanlikini kərisilər**» — Təwrat, «Dan.» 7:13ni kəring. ■ **14:62** Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəһ. 1:7. □ **14:63** «**Xuning bilən bax kaһin tonlirini yirtip taxlap...**» — bax kaһin Əysani «kupurluk kıldi» dəp qarap, əzining buningəqa boləqan qəqxi wə əzəzipini ipadiləx üqün kiyimlirini yirtkən. Əysaning əzining Məsiһ ikənlikini etirap kilixi, uning Hudaəqa has həqəq wə xəhrət məndidur, degənlikidur. Yənə xuni eytimizki, bax kaһinning tonlirini yirtixning əzi Təwrat kənunioqa hilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

tengip, muxtlap: «Keni, *pəyoʻambərqilik kılıp* bexarət berə!» deyixti. Qarawullarmu uni xapilak bilən kaqatlıdi. □ ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-27

⁶⁶ Petrus sarayning təwənkı hōylisida turōlanda, bax kaħinning dedəkliridin biri kelip, ■ ⁶⁷ issinip olturoqan Petrusni kōrūp, uningōqa tikilip qarap:

— Sənmu Nasarətlik Əysa bilən billə idingōqu, — dedi.

⁶⁸ Lekin u tenip:

— Sening nemə dəwatkanlikingni bilmidim hēm qūxənmidim, — dedi-də, taxkiriōqa, dərwezining aywaniōqa qikip turdi. Xu əsnada horaz bir qillidi.

⁶⁹ Uni yənə kōrgən helikı dedək yənə u yərdə turōqanlarōqa:

— Bu ulardin biri, — degili turdi. ■ ⁷⁰ Petrus yənə inkar kildi.

Bir'azdin keyin, u yərdə turōqanlar Petruska yənə:

— Bərħək, sən ularning birisən. Qūnki sənmu Galiliyəlik ikənsənoqu?! — deyixti. □

⁷¹ Lekin u kattik qarōaxlar bilən kəsəm kılıp:

— Silər dəwatkan helikı adəmnı tonumaymən! — dedi.

⁷² Dəl xu qaōda horaz ikkinqi kətim qillidi. Petrus Əysaning əzigə: «Horaz ikki kətim qillioquqə, sən məndin ūq kətim tanisən» degən sōzini esigə aldi; wə bularnı oylap yioqlap kətti. □ ■

15

Əysaning Pilatusning aldida sotlinixi

Mat. 27:1-2, 11-14; Luqa 23:1-5; Yh. 18:28-38

¹ Ətisi tang etixi bilənla, bax kaħınlar aksaqallar, Təwrat ustazliri wə pūtkül aliy kengəxmidikilər bilən məslihətlixip, Əysanı baōqlap apirip, waliy Pilatuska tapxurup bərdi. ■

² Pilatus uningdin:

— Sən Yəħudiyaların padixahimu? — dəp soridi.

U jawabən: — Eytķiningdək, — dedi. □ ■

³ Bax kaħınlar uning ūstidin qayta-qaytidin ərz-xikayətlərnı kılıxti.

⁴ Pilatus uningdin yənə:

□ **14:65** «bəziliri uningōqa tükürükə baxlıdi, yənə uning kōzlrini tengip, muxtlap: «keni, *pəyoʻambərqilik kılıp* bexarət berə!» — «Mat.» 26:68də muxu kixilərnıng: «... «Keni bexarət berə, seni kim urdi?» deyixkənlikimu hatirilidu. «Qarawullarmu uni xapilak bilən kaqatlıdi» — yaki «Qarawullarmu uni arisioqa eliwelip kaqatlıdi». ■ **14:65** Ayup 16:10; Yəx. 50:6; Yh. 19:3.

□ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yh. 18:25. □ **14:70** «Bərħək, sən ularning birisən. Qūnki sənmu Galiliyəlik ikənsənoqu?!»

— ularning degənliri Petrusning tələppuzioqa asasən bolsa kerək. «Mat.» 26:72-73ni kōrüng.

□ **14:72** «...wə bularnı oylap yioqlap kətti» — baxka birhil tərjimisi: — «... wə kəngli buzulup yioqlap kətti». ■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luqa 22:61; Yh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zəb. 2:2; Mat. 27:1; Luqa 22:66; 23:1; Yh. 18:28; Ros. 3:13. □ **15:2** «U jawabən: — Eytķiningdək, — dedi» — Əysaning «Eytķiningdək» degən jawabining grek tilida «Xundək, lekin əħwal dəl sening oyliōjiningdək əməs» degən purikı qikidu. ■ **15:2** Mat. 27:11; Luqa 23:3; Yh. 18:33.

— Jawab bərməmsən? Kara, ular üstüngdin xunqiwala xikayət kiliwatidu!? — dəp soridi.■

⁵ Biraq Əysa yənila heq jawab bərmidi; Pilatus buningoqa intayin həyran qaldi.■

Əysa wə Barabbas

Mat. 27:15-31; Luqa 23:13-25; Yh. 18:39-40; 19:1-16

⁶ Hər qetimlik *ətüp ketix* heytda, halayik qaysibir məhbusni tələp kilsa, waliy uni qoyup bərəttili.■ ⁷ Əyni waqıtta, zindanda Barabbas isimlik bir məhbus bar idi. U əzi bilən billə topilang kətürgən həmdə topilangda katillik kiləjan nəqqəylən bilən təng solanoqanidi.■ ⁸ Halayik qukan-sürən selip waliyidin burun həmixə ularoqa kiləjanidək yənə xundak kilixini tiləxti.□

⁹ Pilatus ularoqa:

— Silər Yəhudiylarning padixahini qoyup beriximni halamsilər? — dedi ¹⁰ (qünki u bax kaħinlarning həsəthorluqi tüpəylidin uni tutup bərgənlikini bilətti). ¹¹ Ləkin bax kaħinlar halayikni: «Buning ornioqa, Barabbasni qoyup bər» dəp tələp kilixka küxkürtti.■

¹² Pilatus jawabən ulardin yənə:

— Undak bolsa, silər «Yəhudiylarning padixahi» dəp atiojan kixini qandak bir tərəp qil dəwatisilər? — dedi.

¹³ — Ular yənə awazini kətürüp: — Uni krestlign! — dəp warkirixatti.

¹⁴ Pilatus ularoqa: — Nemixka? U nemə rəzillik ötküzüptü? — dedi.

Biraq ular tehimu oqaljirlixip:

— Uni krestlign! — dəp warkiraxti. ¹⁵ Xunga Pilatus, halayikni razi kilmaqçi bolup, Barabbasni ularoqa qikirip bərđi. Əysani bolsa kamqilatqandin keyin, krestləx üçün *ləxkərlirigə* tapxurdi.□ ■

Ləxkərləning Əysani məshirə kilixi

¹⁶ Andin ləxkərlər Əysani waliy ordisidiki səynaqa elip kirip, pütün ləxkərlər topini bu yərgə jəm boluxka qakirdi. □ ■ ¹⁷ Ular uning uqisioqa səsün rənglik ton kiydürüxti, andin ular tikənlik xahqilardin tokuoqan bir tajni bexioqa kiygüzdi. □ ¹⁸ Andin uni mubərekləp: «Yaxioqayla, i Yəhudiylarning padixahi!» deyixti. ¹⁹ Andin bexioqa komux bilən hədəp urup, uningəqa qarap tükürüxti wə uning aldida tiz püküp, səjdə kilixti.□

²⁰ Ular uni xundak mazak kiləjandin keyin, uningdin səsün tonni salduruwetip, uqisioqa öz kiyimlirini kiydürdi; andin ular uni krestləx üçün elip qikixti.

■ 15:4 Mat. 27:13; Yh. 19:10. ■ 15:5 Yəx. 53:7 ■ 15:6 Mat. 27:15; Luqa 23:17; Yh. 18:39.

■ 15:7 Mat. 27:16; Luqa 23:19; Yh. 18:40. □ 15:8 «Halayik qukan-sürən selip...» — baxka birhəl təjimişi: «Halayik (walyning) aldioqa kelip...» ■ 15:11 Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yh. 18:40; Ros. 3:14. □ 15:15 «Əysani bolsa kamqilatqandin keyin...» — Rim imperiyəsində jaza kamqiliri birməqə tasmilik bolup, hər bir tasmisioqa qoşuxun wə ustihan parqiliri baolanoqan bolidu. Kamqiləjan waqtida jazaqa tartiloquqıYalingaqiliniq, yərgə tizlanduruluq, ikki yenida turoqan ləxkər uni kamqilaytti. ■ 15:15 Mat. 27:26; Yh. 19:1. □ 15:16 «waliy ordisidiki səyna» — grek (latin) tilida «praytorium». «ləxkərlər topi» — (grek tilida «kohort») 500-600 kixidin tərkib tapqan. ■ 15:16 Mat. 27:27; Yh. 19:2. □ 15:17 «Ular uning uqisioqa səsün rənglik ton kiydürüxti» — «səsün rəng» xu qəşdə xahənə kiyimning rənggi xundak idi («Mat.» 27:28, «Yuh.» 19:2ni kəring). Ular xu «xahənə ton» arqilik Əysani «sən padixahmu?!» dəp mazak kilmaqçi. □ 15:19 «andin bexioqa komux bilən hədəp urup...» — yaki «andin bexioqa hasa bilən hədəp urup...».

Uning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Luqa 23:26-39; Yh. 19:17-19

21 Kurini xəhīridin bolōan, Simon isimlik bir kixi yezidin kelip, u yərdin ətüp ketiwatatti (bu kixi Iskəndər bilən Rufusning atisi idi). *Ləxkərlər* uni tutup kelip, *Əysaning* krestini uningōa məjburiy kətürgüzdi. □ ■

22 Ular Əysani Golgota (təjimişi, «bax səngək») degən yərgə elip kəldi; ■ 23 andin ular uningōa iqx̄ üqün murmækki arilaxturuloan aqqıx̄ xarab bərdi; lekin u uni qobul qilmidi. □

24 Ular uni krestligəndin keyin, kiyimlirini əzara bəlxūwelix üqün, həkəyisining ülūxini bekitixkə hər bir kiyimning üstigə qək taxlıdi. □ ■

25 Uni krestligən waqit künnig üqinçi saiti idi. □ 26 Uni əyibligən xikayətnamidə «Yəhudiylarning padixahı» dəp pütülgənidi. □ ■

27 Ular uning bilən təng ikki qarəqinimu krestli di, biri ong tərīpidə, yənə biri sol tərīpidə idi. 28 Xundəq kılıp, mukəddəs yazmildiki: «U jinayətqilərnig katarida sanaldi» degən söz əməlgə axuruldi. □ ■ 29 U yərdin ətəkənlər baxlirini qaykixip, uni həkərləp:

— Uhu, sən ibadəthanini buzup taxlap, üq kün iqidə qaytidin yasap qikidiōan adəm, ■ 30 əmdi özünigni kütquzup kresttin qūxūp bəkkina! — deyixti.

31 Bax kahinlar bilən Təwrat ustazlirimu əzara xundəq məshirə kılıp:

— U bəxkilərnə kütquzuptikən, özini kütquzalmaydu. 32 Israilning padixahı bolōan Məsih əmdi kresttin qūxūp bəksunqu, xuni kərsəkla uningōa etikəd kılımiz! — deyixti. Uning bilən təng krestlənğənlərmu uni xundəq həkərləxti.

Əysaning əlümi

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

33 Əmdi künnig altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarəngöuluk qaplıdi wə tokkuzinqi saitiqigə dawam kildi. □ ■ 34 Tokkuzinqi saəttə Əysa yukiri awaz bilən: «Eloi, Eloi, lama xawaqtani?», mənişi: —

□ 15:21 «Ləxkərlər uni tutup kelip, Əysaning krestini uningōa məjburiy kətürgüzdi» — «Əysaning kresti» toqruluk; Əysa özini jazalaydiōan qoral bolōan xu krest (qapras yaqraq)ni yūdūp mēngixi kerək idi. U xundəq kattik qamqılanōanki, halsirap yūdūp mangalmisa kerək. ■ 15:21 Mat. 27:32; Luqa 23:26. ■ 15:22 Mat. 27:33; Luqa 23:33; Yh. 19:17. □ 15:23

«... ular uningōa iqx̄ üqün murmækki arilaxturuloan aqqıx̄ xarab bərdi; lekin u uni kəbul qilmidi» — krestkə mihlinidiōanlarōa aqrıknı pəsəytix məksitidə dora arilaxturuloan xarab berilidikən. Biraq Əysa rət kildi. □ 15:24 «həkəyisining ülūxini bekitixkə hər bir kiyimning üstigə qək taxlıdi» — yaki «həkəyisining ülūxini bekitixkə kimiymliri üqün qək taxlıdi». ■ 15:24 Zəb. 22:18; Mat. 27:35; Luqa 23:34; Yh. 19:23. □ 15:25 «künnig üqinçi saiti» — hazırki waqit bolsa, ətigən saət tokkuz idi. □ 15:26 «Uni əyibligən xikayətnamidə «Yəhudiylarning padixahı» dəp pütülgənidi» — bu xikayətnamə uning bexining yukiri tərīpigə bekitilgənidi («Mat.» 27:37). ■ 15:26 Mat. 27:37; Luqa 23:38; Yh. 19:19. □ 15:28 «U jinayətqilərnig katarida sanaldi» — «Yəx.» 53:12. ■ 15:28 Yəx. 53:12; Luqa 22:37. ■ 15:29 Zəb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luqa 23:35; Yh. 2:19.

□ 15:33 «künnig altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarəngöuluk qaplıdi wə tokkuzinqi saitiqigə dawam kildi» — hazırki waqit sistemisi boyiqə muxu hələt qūx waqtidin (saət on ikkiddin) baxlap saət üqkiqə dawam kildi. ■ 15:33 Mat. 27:45; Luqa 23:44.

«Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwätting?» döp kättik nida kildi. □ ■

³⁵ U yärdä turuwatqanlarning bəziliri buni anglap:

— Mana, u Ilyas pəyojəmbərgə nida kiliwatidu, — deyixti. ³⁶ Ulardin birəylən yügürüp berip, bir parqə bulutni aqqıq xarabka qilap, qomuxning uqioja selip uningoja iğküzüp:

— Tohtap turunglar! Karap bakayli, ilyas pəyojəmbər uni qüxürgili kelərmikin? — dedi. ■

³⁷ Əysa kättik warkiridi-də, rohini qoyuwətti. □ ³⁸ Wə xu əsnada ibadəthanining iğkiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə belüp yirtildi. □ ■

³⁹ Əmdi uning udulida turojan yüzbexi uning qandaq nida kılıp rohini qoyuwətkənlilikni körüp:

— Bu adəm həkikətən Hudaning oqlı ikən! — dedi. ■

⁴⁰ U yərdə yənə bu ixlaroja yiraktın karap turuwatqan birnəqə qə ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdallik Məryəm, kiçik Yaqub bilən Yosəning anisi Məryəm wə Salomilar bar idi. □ ■ ⁴¹ Ular əslidə Əysa Galiliyə əlksidə turojan waqıtta uningoja əgixip, uning hizmitidə boləjanlar idi; bulardin baxka uning bilən Yerusalemoja birgə kəlgən yənə nurojun ayallarmu uning əhwaliəja karap turatti. ■

Əysaning dəpnə kılınixi

Mat. 27:57-61; Luğa 23:50-56; Yh. 19:38-42

⁴² Kaqkurun kirip qalojanda («təyyarlaş küni», yəni xabat künining aldınki küni boləjaqça), □ ■ ⁴³ aliy kəngəxmining tolimu mətiwər əzasi, Arimatyalıq Yüsüp bar idi. Umu Hudaning padixahlıqini kütüwatqan bolup, jür'ət kılıp waliy Pilatusning aldioja kirip, uningdin Əysaning jəsitini berixni tələp kildi. ⁴⁴ Pilatus Əysaning allıkaqan əlgənlikigə həyrən boldi; u yüzbexini qaçırıp, uningdin Əysaning əlginigə heli waqıt boldimu, döp soridi. ⁴⁵ Yüz bexidin əhwalni uqkəndin keyin, Yüsüpkə jəsətni bərdi. ⁴⁶ Yüsüp esil kanap rəht setiwelip, jəsətni kresttin qüxürüp kanap rəhttə kəpənli di wə uni qiyada oyulojan bir kəbrigə koydi; andin kəbrining aqzioja bir taxni domilitip koydi. ■

□ **15:34 «Tokkuzınqi saəttə»** — hazırki waqıt bolsa saət üqlərdə. «Eloi, Eloi, lama xawaqtani?», mənis: — «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwätting?» — «Zəb.» «1:22»ni kəring. ■ **15:34** Zəb. 22:1-2; Mat. 27:46. ■ **15:36** Zəb. 69:21; Yh. 19:29. □ **15:37 «Əysa... rohini qoyuwətti»** — «rohini qoyuwətti» degənnin baxka birhil tərjimisi «Əysa... tinikini tohtatti». □ **15:38 «... xu əsnada ibadəthanining iğkiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə belüp yirtildi»** — bu pərdə ibadəthanidiki əng muqəddəs jayni muqəddəs jaydin ayrip turidiojan pərdə bolup, uning yirtilixi insanlarning Hudaning aldioja baridiojan yolining Əysaning əlümi bilən eqilojanlıqini bildürüdü (ibadəthanidiki «muqəddəs jay»ni sirtiki hoylidin ayriyidiojan yənə bir «sirtki pərdə» bar idi, lekin buni kərsitix üçün adətə baxka ataloju ixlitilidu). ■ **15:38** 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Luğa 23:45. ■ **15:39** Mat. 27:54; Luğa 23:47. □ **15:40 «Yosəning anisi Məryəm»** — «Mat.» 27:56də «Yüsüpnin anisi Məryəm». ■ **15:40** Mat. 27:55; Luğa 23:49. ■ **15:41** Luğa 8:2, 3. □ **15:42 «təyyarlaş küni»** — adətə xabat künining aldınki küni kərsitidu. Xabat künidə hərəkəndə ixləx (məsilən otun terix, ot yekix, hemir yuorux qatarlıqlar) mən'i kılinojaqça, xabat künidiki barlık tamaqlarni andınki küni, yəni jümə künidə təyyarlaş kerək idi. Uning üstigə, kaidə boyiqə, əltürülənlarning jəsiti xabat künidə kresttə qalsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni kəring). ■ **15:42** Mat. 27:57; Luğa 23:50; Yh. 19:38. ■ **15:46** Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luğa 23:53.

47 Wə Magdallik Məryəm bilən Yosəning anisi Məryəm uning qoyuloqan yerini kərüwaldi.

16

Əysa ölümündin tirilidu

Mat. 28:1-8; Luqa 24:1-12; Yh. 20:1-10

1 Xabat küni ötüxi bilənla, Magdallik Məryəm, Yaqubning anisi Məryəm wə Salomilar bərip Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklıq buyumlarni setiwaldi. □ ■ 2 Həptining birinçi küni ular bək baldur, tang səhərdə ornidin turup, kün qıqixi bilən kəbrigə bardı. □ 3 Ular əzara: «Bizgə kəbrining aqzidiki taxni kim domilitixip bərər?» deyixti. 4 Lekin ular baxlirini kətürüp qariwidi, taxning bir yanəa domilitiwetilginini kərdi — əslidə u tax nahayiti yooqan idi. 5 Ular kəbrigə kirgəndə, ong tərəptə olturoqan, aq ton kiygən, yax bir adəmnı kərdi, wə kattik dəkkə-dükkigə qüxti. ■

6 Lekin u ularəa:

— Dəkkə-dükkigə qüxmənglar. Silər krestlängüqi Nasarətlük Əysani izdəwatisilər. U tirildi, u bu yərdə əməs. Mana ular uni qoyoqan jay! ■

7 Lekin beringlar, uning muhlisliroqə wə Petruska: «U Galiliyəgə silərdin awwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar, — dedi. □ ■

8 Ular kəbridin qikipla bədər kaqti. Ularni titrək besip həxini yökıtay degənidi; bək kərkup kətkəqkə, həqkimgə həqnemini eytmidi. □ ■

Əysaning magdallik Məryəmgə kərünüxi

Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luqa 24:13-35

9 Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə tiriləndin keyin, awwal Magdallik Məryəmgə kəründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi.

□ ■ 10 Məryəm qikiq, matəm tutup yioqlixip turoqan, burun uning bilən billə boləqanlarəa həwər bərdi. 11 Uning tirik ikənlikini wə Məryəmgə kərüngənlikini angliəqanda, ular ixənmidi.

□ **16:1 «Xabat küni ötüxi bilənla»** — xabat küni xənbə küni kəqtə kün petixi bilən baxlinatti. «... Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklıq buyumlarni setiwaldi» — yaki «Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklıq buyumlarni setiwəlanidi». Bu ixka qariəqanda, ayallar uning ölümündin tirilidəlanlıqini həq oylap bəqmioqanidi! ■ **16:1** Mat. 28:1; Luqa 24:1; Yh. 20:1.

□ **16:2 «həptining birinçi küni»** — yəni yəxənbə küni. ■ **16:5** Mat. 28:2; Yh. 20:12. ■ **16:6** Mat. 28:5; Luqa 24:5. □ **16:7 «..beringlar, uning muhlisliroqə wə**

Petruska: «U Galiliyəgə silərdin awwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar — Markus biwasitə demigini bilən həmmimiz bu səzligüqi «yax adəm»ni pərixta dəp bilimiz (5-ayətni kərüq). ■ **16:7** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **16:8 «həqkimgə həqnemini eytmidi»** — mənisi, bəlkim muhlisliRIDIN bəxka həqkimgə eytmidi (məsilən, «Mat.» 28:8, 10ni kərüq). ■ **16:8** Mat. 28:8; Luqa 24:9; Yh. 20:18. □ **16:9 «Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə**

tiriləndin keyin, awwal magdallik Məryəmgə kəründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi...» — 9-20-ayətlər ikki kədimiy kəqürmidin bəxka, həmmə kəqürmilərdin tēpidu. Biz ularning «Markus»ning həkikiy bir qismi ikənlikigə həq gumanimiz yok; biraq muxu yərdə səhəpə qəklimisidin toluq ispat kəltürəlməymiz. İnglizqə bilidəqan okurmənlərnin «Den Burgon»ning ««Markus»ning ahirki on ikki ayətliri» degən kitabini Internettin tapalaydioqanlıqəa ixinimiz. ■ **16:9** Luqa 8:2; Yh. 20:14,16.

Əysaning ikki muhlisioğa kərünüxi

¹² Bu ixlardin keyin, u ularning iqidiki yezioğa ketiwatқан ikkiyləngə baxқа siyaқта kəründi. ■ ¹³ Bularmu kəloqanlarning yenioğa kaytip, ularoğa həwər kəloqan bolsimu, lekin ular bularoqimu ixənmidi.

Əysaning on bir muhlisioğa kərünüxi

Mat. 28:16-20; Luğa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

¹⁴ Andin on birəylən dastihanda olturup oşizaliniwatқanda, u ularoğa kəründi wə ularning etikadsizliki wə tax yürəkliki üqün ularni tənbiş berip əyiblid; qünki ular əzining tirilginini kərgənlərgə ixənmigənid. ■

¹⁵ U ularoğa mundak dedi:

— Pütkül jahanoğa berip, yaritiloquqilarning hər birigə hux həwərnı jakarlanglar. ■ ¹⁶ Etikad kəlip, qəməldürüxnı qəbul kəloqanlar kutқuzulidu. Etikad kəlimioqanlar bolsa gunahқа bekitilidu. ■

¹⁷ Etikad kəloqanlarning izlirioğa muxundak möjizilik alamətlər əgixip həmrəh bolidu: — ular Mening namim bilən jinlarnı həydiwetidu; ular yengi tillarda səzləydu, □ ■ ¹⁸ ular yılanlarnı kəllirida tutidu, hərқandak zəhərlik nərsini iqsimu, ularoğa zərər yətküzməydu; kəllirini bimarlaroğa təgküzüp qoysa, kesəlliri saqiyip ketidu. □ ■

Əysaning asmanoğa kətürülüxi

Luğa 24:50-53; Ros. 1:9-11

¹⁹ Xunga Rəb ularoğa bu səzlərnı kəlip boloqandin keyin, asmanoğa kətürüldi, Hudaning ong yenida olturdi. □ ■ ²⁰ Muhlislar qəkip, hər yərgə berip hux həwərnı jakarlap yürdi. Rəb ular bilən təng ixləp, səz-kalamioğa həmrəh bolup əgəxkən möjizilik alamətlər bilən uningoğa ispat bərdi. □ ■

■ **16:12** Luğa 24:13. ■ **16:14** Luğa 24:36; Yh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yh. 15:16. ■ **16:16** Yh. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yengi tillar» — demək əzi egənmigən tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni wə munasiwətlik izahatlarnı kəring.

■ **16:17** Luğa 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12. □ **16:18** «ular yılanlarnı kəllirida tutidu...» — məsilən, «Ros.» 28:3-6ni kəring. □ **«Etikad kəloqanlarning izlirioğa muxundak möjizilik alamətlər əgixip həmrəh bolidu... .. kəllirini bimarlaroğa təgküzüp qoysa, kesəlliri saqiyip ketidu»** — eniқki, etikad kəloquqilər üqün «møjizilik alamətlər» Məsihқа iman-ixəng kəltürgəndin **keyinla** kelidu («muxundak möjizilik alamətlər **əgixip** həmrəh bolidu» (17-ayət)). «Alamətlərnı kərsəm, **andin** ixinimən» degüqilər hərdaim kəp, əlwəttə. ■ **16:18** Luğa 10:19; Ros. 28:5, 8. □ **16:19** «Xunga Rəb ularoğa bu səzlərnı kəlip boloqandin keyin, asmanoğa kətürüldi, Hudaning ong yenida olturdi» — «xunga» — Rəb wədə kəloqan «møjizilik alamətlər» pəqət Mukəddəs Rəh arkilik bolatti; u ərxkə kətürülmigən bolsa, Mukəddəs Rəh kələməytti. **Xunga** (Əz səz-kalamini isxpətlaydioqan möjizilik alamətlərnı mumkin kəlip üqün) u ərxkə kətürülmisə bolmaytti. ■ **16:19** Luğa 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «Rəb ular bilən təng ixləp...» — bəzi kona kəqürmilərdə «Rəb Əysa ular bilən təng ixləp...» deyilidu.

■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; İbr. 2:4.

Luqa

«Luqa bayan qiloqan hux hawar» •••• Mukəddimə

¹ Gərqə nuroqun adəmlər arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlarni topla yezixka kirixkən bolsimu, ² (huddi səz-kalamoqa baxtin-ahir öz kezi bilən guwahqi bololanlar, xundaqla uni saqlap yətküzgüqilərnin bizgə amanət qiləqan bayanliridək), ³ mənmu barliq ixlarni baxtin təpsilyi təxkürüp enikliqandin keyin, i hərmətlik Teofilus janabliri, siligə bu ixlarni tərtipi boyiqə yezixni layik taptim. ⁴ Buningdin məxsət, sili qəbul qiləqan təlimlərnin mutlək həkikət ikənlikigə jəzm kixiliri üqündur.

Yəhya pəyoqəmbərning tuquluxidin bexarət

⁵ Yəhudiyə əlkisigə padixah boləqan Hərod səltənət qiləqan künliridə, «Abiya» kahinlik nəwətidin bir kahin bar bolup, ismi Zəkəriya idi. Uning ayalimu Hərunning əwladidin bolup, ismi Elizabit idi. ⁶ Ular ikkisi Hədaning alidida həkkanii kixilər bolup, Pərwərdigarning pütün

- **1:1 «nuroqun adəmlər arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlarni topla yezixka kirixkən bolsimu,...»** — «arimizda» — demək Əysa Məsihə əgəxkənlər arisida. «Arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlər» degənlikning baxka birhil təjimi: «Arimizda (toluq) əməlgə axuruloqan ixlər». Ikkila təjimi ohxaxla Əysa Məsihə munasiwətlik ixlarni kərsitidu, əlwəttə. □ **1:2 «səz-kalam»** — muxu yərdə Əysa Məsihning əzini, xundaqla uning tapxuroqan barliq təlimini kərsitidu. **«saqlap yətküzgüqilər»** — yaki «ojojidar» degənnin muxu yərdə əlahidə mənisi bar. Ular Əysa Məsihning qiləqan səzliri wə paaliyətlirigə boləqan öz guwahqiliqini əozzaki tarihləroqə aylandurdi, xundaqla uni baxqiləroqə yadlitip tapxurdi. Muxu «saqlap yətküzgüqilər» barliq etiqaqilərnin jəmətinin hizmitidə bolup «kalam-soz»ning tarihlirini saqlax üqün məs'ul boləqan «amanətiqilər» idi. Xuning bilən bəziliri bu əozzaki tarihlarni yezixka kirixkənidi. Luqa bolsa bu tarihlarni (1) təxkürüp enikliqan (2) andin ularni mutlək ixənqlik dəp ispatliqan əhwalda bularni tərtip boyiqə hatiriləgənidi. □ **1:3 «mənmu barliq ixlarni baxtin təpsilyi təxkürüp enikliqandin keyin...»** — «baxtin» degən bu səz grek tilida muxu yərdə ikki bislik səz bolup, uning əsaslik mənisi: Luqa «bayan»ida hatiriləgən barliq wəqələni u pəkət **öz kezi bilən kərgən guwahqilərnin** əozzidin anglap hatiriləgən; «baxtin» yənə qoxumqə: «yukiridin», «ərxin» degənni bildüridu; demək, Luqa bu hatirini yezixka ərxin boləqan türtkə bar idi. Baxqiqə eytkanda, u uni Mukəddəs Rəhning yolyoruqi wə ilhəmi əstida yazəqan. **«Teofilus»** — Munu kixinin əlahiyəti toqruluk İnjlidiki «kirix səz»imizni kəring. Mənsi «Hədanı səyqüq». □ **1:5 ««Abiya» kahinlik nəwətidin bir kahin bar bolup, ismi Zəkəriya idi — «Abiya» kahinlik nəwəti** «1Tar.» 24:10də, kahinlarning jəmətinin ibadəthanidiki «dijornilik» tizimlikini kərsitidu. Kahinlarning (həmmisi Hərunning əwladliri) yillik hizmiti 24 nəwətkə bəlünətti. «kahinlik jəməti»dikilərnin hər birigə ibadəthanida ixləkkə on bəx kün nəwət kəltətti. «Abiya» nəwəti» bu yigirmə tət nəwəttin biri idi. Miladiyə birinqi əsirdə, kahinlarning ənlirioqə əsasən, hər bir kahin əmrində «mukəddəs jay»da huxbuy səlxitin ibarət imtiyazlik hizmətkə birlə kətim muyəssər boluxi mumkin idi. **«Uning ayalimu Hərunning əwladidin bolup...»** — Musa pəyoqəmbərning əkisi «Hərun» birinqi «bax kahin» idi; keyin uning barliq ərkək əwladliri kahinlik hizmitidə boluxka muyəssər idi. ■ **1:5** 1Tar. 24:10.

əmr-bəlgilimiliri boyiqə əyibsiz mangatti.□ 7 Əmma Elizabit tuomas boloaqqa, ular pərzənt kərmigənidi. Uning üstigə ular ikkisi helila yaxinip qalojanidi.□

8 U əz türkümidiki kaħinlar arisida *ibadathanida* nəwətiqilik wəzipisini Huda aldida ada kilivatqanda,□ 9 *xu qaodiki* kaħinlik aditi boyiqə, ular Pərwərdigarning «mukəddəs jay»ioja kirip huxbuy selixka muyəssər boluxka qək taxlioqanda xundak boldiki, qək uningoa qikti. ■ 10 Əmdi u huxbuy seliwatqan waqtida, jamaət taxkiriada turup dua kilixiwatatti. □

11 Tuyuksiz Pərwərdigarning bir pərixtisi uningoa huxbuygahning ong təripidə köründi. 12 Uni kərgən Zəkəriya həduqup qorkunqqa qəmüp kətti. 13 Biraq pərixta uningoa:

— Əy Zəkəriya, qorkmiojn! Qünki tiliking ijabət kilindi, ayaling Elizabit sanga bir oşul tuoşup beridu, sən uning ismini Yəhya qoyojin.

□ ■ 14 U sanga xad-huramlik elip kelidu, uning dunyaoja kelixi bilən nuroşun kixilər xadlinidu. ■ 15 Qünki u Pərwərdigarning nəziridə uluş bolidu. U həqkandak harak-xarab iqməsliki kerək; hətta anising qorsikidiki waqtidin tartipmu Mukəddəs Rohka tolduruloşan bolidu. ■

16 U Israillardin nuroşunlirini Pərwərdigar Hudasing yenioja qayturidu.

■ 17 U *Rəbning* aldida Iliyas pəyojəmbərgə has boləjan roh wə küq-kudrəttə bolup, atilarning kəlbirini balilarəja mayil kilip, itaətsizlərnə həkkanıylarning aqilanilikigə kirgüzüp, Rəb üqün təyyarlanəjan bir həlkni hazır kilix üqün uning aldida mangidu, — dedi.□ ■

18 Zəkəriya bolsa pərixtidin: Məmmu kerip qaloşan, ayalimmu heli yaxinip qaloşan tursa, bu ixni qandak jəzm kilalaymən? — dəp soridi.■

19 Pərixta jawabən:

— Mən Hudaning huzurida turoşuqi Jəbrailmən. Sanga səz kilixka, bu hux həwərnə sanga yətküzüxkə mən əwətildim. 20 Waqit-saiti kəlgəndə qoşum əməlgə axurulidoşan bu səzlimgə ixənmigənliking tūpəylidin,

□ 1:6 «Ular ikkisi Hudaning alidida həkkanıy kixilər bolup, Pərwərdigarning pütün əmr-bəlgilimiliri boyiqə əyibsiz mangatti» — ularning «həkkanıy» wə «əyibsiz» deyilgənliki ularni «gunahsiz» degənlik əməs. Təwrat kanuni boyiqə kixilər əz gunahlırini tonup yetip, xundakla Təwrat boyiqə kerək boləjan gunahni tiləydoşan qurbanliklarni sunəjan bolsa, Huda aldida əyibsiz dəp hesablinatti. □ 1:7 «... Elizabit tuomas boloaqqa, ular pərzənt kərmigənidi. Uning üstigə ular ikkisi helila yaxinip qalojanidi» — muxu yərdin oqurmənlərgə enikki, Hudadin qorkidoşan adəm ayali tuomas bolsimu, nemila bolmisun xu səwabtin ayali bilan hərgiz ajraxmaydu. ■ 1:8 1Tar. 24 ■ 1:9 Mis. 30:7; Law. 16:17.

□ 1:10 «Əmdi u huxbuy seliwatqanda, jamaət taxkiriada turup dua kilixiwatatti» — «mukəddəs jay»əja kirip huxbuy selix» wəzipisi hər küni ətiğəndə saət tokkuzda wə qüxtin keyin saət üqtə, ikki qətimla ada kilinatti («Mis.» 30:7-8). □ 1:13 «ayaling Elizabit sanga bir oşul tuoşup beridu, sən uning ismini Yəhya qoyojin» — «Yəhya» ibranıy wə grek tillirida «Yuhanna» («Pərwərdigarning xəpkiti» degən mənida) bilən ipadilinidu («Yəhya» əslı ərəbqə səz idi). «Yəhya» degən isim oqurmənlərgə muxu xəkildə tonux boləjanliki üqün uni muxu tərijimidə ixləttük. ■ 1:13 Luqa 1:60. ■ 1:14 Luqa 1:58. ■ 1:15 Qel. 6:1-8; Hək. 13:4. ■ 1:16 Mal. 3:24; Mat. 11:14. □ 1:17 «itaətsizlərnə həkkanıylarning aqilanilikigə kirgüzüp...» — «itaətsizlər» Hudaəja itaət qilməydoşanlar.«aqilanilikigə» grek tilida «həkkanıylarning oylirioja».

«U Rəbning aldida Iliyas pəyojəmbərgə has boləjan roh wə küq-kudrəttə bolup.... Rəb üqün təyyarlanəjan bir həlkni hazır kilix üqün uning aldida mangidu...» — muxu yərdə «Rəbning aldida» grek tilida «uning aldida». Bu səz Təwratıtki «Yəx.» 40:1-11, «Mal.» 3:1 wə 4:5-6gə asalanəjan; bu uluş bəxarətlər boyiqə Rəb Əzi yər yüzigə kəlməki bolidu; biraq uningdin awwal əwətilgən «aldin yürgüqi»si uning üqün bir həlkni (towioja kaltürüp) təyyarlıxi bilən yol təyyarlaydu. Bəxarət kilinoşan bu əlqi Yəhya əzi idi, əlwəttə. ■ 1:17 Mal. 3:23-24; Mat. 3:2; Mar. 9:12. ■ 1:18 Yar. 17:17.

bu ixlar əməlgə axuruloğan künigiqə mana sən tiling tutulup, zuwanoşa keləlməysən, — dedi. ²¹ Əmdi jamaət Zəkəriyani kütüp turatti; ular u mukəddəs jayda nemə üqün buncıwala həyal boldi, dəp həyran qalqılı turdi. ²² U qıkkanda ularoşa gəp kılalmidi; uning ularoşa qol ixarətlirini kılixidin, xundakla zuwan sürəlmigənlikidin ular uning mukəddəs jayda birər alamət kərünüxnı kərgənlikini qüxinip yətti.

²³ Xundak boldiki, uning *ibadəthanidiki* hizmət mudditi toxuxi bilənla, u öyigə kaytti. ²⁴ Dərwəkə, birnəqqə kündin keyin uning ayali Elizabit hamilidar boldi; u bəx ayoşiqə tala-tüzgə qıkkmay: ²⁵ «Əmdi Pərwərdigar mening həlimoşa nəzirini qüxürüp, meni halayik arisida nomuşka kəlixtin halas kılıp, manga bu künlərdə xunqılik xapaət kərsətti» — dedi. ■

Əysaning dunyaşa kelixidin bexarət

²⁶⁻²⁷ *Elizabit hamilidar bolup* altə ay boləanda, pərixətə Jəbrail Huda tərpidin Galiliyə əlkisidiki Nasarət degən bir xəhərgə, pak bir kizning kexioşa əwətildi. Kiz bolsa Dawut *padixahning* jəmətidin boləan Yüsüp isimlik bir kixigə deyixip qoyuloğanidi; kizning ismi bolsa Məryəm idi. ■

²⁸ Jəbrail uning aldioşa kirip uningəşa:

— Salam sanga, əy xəpkətkə muyəssər boləan kiz! Pərwərdigar sanga yardur! — dedi. □

²⁹ U pərixətini kərgəndə, uning səzidin bək həduqurp kətti, kənglidə bundak salam sözi zadi nemini kərsitidioşandu, dəp oylap qaldı. ³⁰ Pərixətə uningəşa:

— Əy Məryəm, kərkmişin. Sən Huda aldida xəpkət tapkansən. ³¹ Mana, sən hamilidar bolup bir oşul tuşisən, sən uning ismini Əysa dəp qoyisən.

□ ■ ³² U uluq bolidu, Həmmidin Aliy Boləuquning oşli dəp atilidu; wə Pərwərdigar Huda uningəşa atisi Dawutning təhtini ata kılıdu. □ ■

³³ U Yəkupning jəməti üstigə mənggü səltənət kılıdu, uning padixahlıki tügiməstur, — dedi. □ ■

³⁴ Məryəm əmdi pərixətidin: — Mən tehi ər kixigə təgmigən tursam, bu ix kəndəkmə mumkin bolsun? — dəp soridi.

³⁵ Pərixətə uningəşa jəwabən: — Mukəddəs Roh sening wujudungəşa qüxidu wə Həmmidin Aliy Boləuquning küq-kudriti sanga sayə bolup yekinlixidu. Xunga, səndin tuşulidioğan mukəddəs *pərzənt* Hudaning Oşli dəp atilidu. □ ³⁶ Wə mana, tuşqining Elizabitmu yaxinip qaləan bolsimu, oşuloşa hamilidar boldi; tuşmas deyilgüquning kərsək

■ **1:25** Yar. 30:23; Yəx. 4:1. ■ **1:26-27** Mat. 1:18. □ **1:28** «Əy xəpkətkə muyəssər boləan kiz!» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Əy, kiz-ayallar iqida bəhtlikursən!»

degən səzlərmə qoxulidu. 42-ayətnimu kəring. □ **1:31** «sən uning ismini Əysa dəp qoyisən» — «Əysa» grek tilida «Yesus», ibraniy tilida «Yəxua», mənisi «Kutkuzəuqi Yəh» yəki «Yəh nijattur». Okurmənləning esidə boluxi kərkəki, «Yəh» bolsa «Yəhəwəh» (Pərwərdigar)ning kışkərtilmisidur. «Mat.» 1:21nimu wə uning izahitini kəring. ■ **1:31** Yəx. 7:14.

□ **1:32** «Pərwərdigar Huda uningəşa atisi Dawutning təhtini ata kılıdu» — Təwrattiki kəp bexarətlərdə Kutkuzəuqi-Məsih (1) Dawutning biwasitə əwladi bolidu; (2) uning təhtigə waris bolup awwal Israiləşa, andin pütkül dunyaşa padixah bolidu, dəp enik kərsitilidu (məsilən «Zəbur» 18-küy (bolupmu 43-ayət), 89:26-37, 132:11.; «Yəx.» 9:6-7, 16:5; «Yər.» 23:5; «Am.» 9:11-12, «Dan.» 2:44, 7:13-14, 27, «Mik.» 5:2-4 kətarliklər). ■ **1:32** 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 9:6; 54:5.

□ **1:33** «Yəkupning jəməti» — pütkül Israil həlkini kərsitidu. ■ **1:33** 1Tar. 22:10; Zəb. 45:6; 89:36; Yər. 23:5; Dan. 7:14,27; Mik. 4:7; İbr. 1:8. □ **1:35** «səndin tuşulidioğan mukəddəs pərzənt Hudaning Oşli dəp atilidu» — yəki «səndin tuşulidioğan pərzənt mukəddəs, Hudaning Oşli dəp atilidu».

kötürginigə hazır altə ay bolup qaldı. ³⁷ Qünki Huda bilən heçqandaq ix mumkin bolmay qalmaydu, — dedi.■

³⁸ Məryəm: — Mana Pərwərdigarning dedikimən; manga sөzüng boyıqə bolsun, — dedi. Xuning bilən pərixətə uning yenidin kətti.

Məryəmning Elizabitni yoqlixi

³⁹ Məryəm xu künlərdə ornidin köpup aldirap Yəhudiyə taqlıq rayonidiki bir xəhərgə bardı. ⁴⁰ U Zəkəriyaning öyigə kirip, Elizabitka salam bərdi. ⁴¹ Wə xundak boldiki, Elizabit Məryəmning salimini anglişandıla, qorsikidiki bowak oynaklap kətti. Elizabit bolsa Muqəddəs Rohka toldurulup, yukiri awaz bilən təntənə kilip mundak dedi:

— Kiz-ayallar iqidə bəhtliktersən, qorsikingdiki mewimu bəhtliktur!
□ ⁴³ Manga xundak xərəp nədin kəldikin, Rəbbimning anisi boluquqi meni yoqlap kəldi! ⁴⁴ Qünki mana, saliming kulikimoşa kirgəndıla, qorsikimdiki bowak sөyünup oynaklap kətti. ⁴⁵ İxəngən kiz nəkədər bəhtliktur; qünki uningqa Pərwərdigar təripidin eytilənan sөz jəzmən əməlgə axurulidu! □ ■

Məryəm bexarət kilip Hudağa mədhiyə oquydu

⁴⁶ Məryəmmu hux bolup mundak dedi: —

«Jenim Rəbni uluqlaydu, ⁴⁷ rohim Kutkuzoquqim Hudadin xadlandı, □

⁴⁸ Qünki U dedikining miskin həlişə nəzər saldı;

Qünki mana, xundin baxlap barlıq dəwrlər meni bəhtlik dəp ataydu;

⁴⁹ Qünki Qadir Boluquqi mən üqün uluqlıxlarnı əməlgə axurdi; Muqəddəstur Uning nami.

⁵⁰ Uning rəhim-xəpkiti dəwrdin-dəwrgiqə Əzidin qorkidioqanlarning üstididur, ■

⁵¹ U biliki bilən küq-kudritini namayan kildi, U təkəbburlarnı kənglidiki niyət-hiyalliri iqidila tarmar kildi. □ ■

⁵² U küqlük həkəmdarlarnı təhtidin qüxürdi, Pekirlarnı egiz kətürdi. ■

⁵³ U aqlarnı nazi-nemətlər bilən toyundurdi, Ləkin baylarnı kuruk kol kayturdi. ■

■ **1:37** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Mat. 19:26; Luqa 18:27.

□ **1:41** «Kiz-ayallar

iqidə bəhtliktersən, qorsikingdiki mewimu bəhtliktur!» — Elizabit Məryəmgə ibraniy tilidə səzligən, əlwəttə. Bu ayəttiki «bəhtlik» (grek tilidə «makarios») degən sөz ibraniy tilidə «mubarək» degən sөz bilən ipadiləngən boluxı kerək. İbraniy tilidə «mubarək»ning mənisi: — (1) bəhtlik, (2) Huda təripidin bərikətləngən; (3) həlk təripidin bəht tiləngən wə uluqlanənan.

□ **1:45** «İxəngən kiz nəkədər bəhtliktur; qünki uningqa Pərwərdigar təripidin eytilənan sөz jəzmən əməlgə axurulidu!» — baxka birhil tərjimisi: «Əmdi «Pərwərdigardin əwətilgən sөz jəzmən əməlgə axurulidu» dəp ixəngüqi nəkədər bəhtliktur!». ■ **1:45** Luqa 11:28.

□ **1:47** «rohim ... Hudadin xadlandı» — əslidə grek tilidə «rohim ... Hudada xadlandı» — (1) Huda tüpəylidin xadlanənanlıqini; (2) Huda bilən yekın əlakidə bolup xadlanənanlıqini kərsitidu. Okırmən 46- wə 47-ayəttin insanning «jan» wə «roh» arisidə bolənan munasiwətni kərələydu — Hudaning ixliri insanning rohidə baxlinidu wə keyin «jeni»da (demək, insanning oyliri wə həssiyaqlirida) toluqlinidu. «Rimliqlarə»diki kirix səzimizdə «roh» wə «jan» toqırluqlıq kəring.

■ **1:50** Mis. 20:6.

□ **1:51** «U təkəbburlarnı kənglidiki niyət-hiyalliri iqidila tarmar kildi» — baxka birhil tərjimisi: «U kənglidiki oy-hiyallirida təkəbburlixip kətkənlərnı tarmar kildi». ■ **1:51** Zəb. 33:10; Yəx. 51:9; 52:10; 1Pet. 5:5.

■ **1:52** 1Sam. 2:8; Zəb. 113:6.

■ **1:53** Zəb. 34:9-10

54-55 U ata-bowilirimizğa eytkinidək, Yəni İbrahim həm uning nəsligə mænggü wədə kılöqinidək, U Öz rəhim-xəpkitini esidə tutup, Kuli Israilğa yardımğa kəldi». □ ■

56 Məryəm Elizabitning yenida üq ayqə turup, öz öyigə kaytti.

Yəhya pəyoəmbərnig dunyağa kelixi

57 Elizabitning tuəutining ay-küni toxup, bir oəul tuədi. 58 Əmdi uning kolum-koxniliri wə uruq-tuəqanliri Pərwərdigarning uningğa kərsətkən mehir-xəpkitini xunqə uləyətqanlikini anglap, uning bilən təng xadlandi.

■ 59 Wə xundak boldiki, bowaq tuəulup səkkiz kün boləqanda, halayik balining hətnisini kılöjili kəldi. Ular uningğa Zəkəriya dəp atisining ismini qoymaqçi boluxti. ■ 60 Lekin anisi jawabən:

— Yaq! Ismi Yəhya atalsun — dedi. ■

61 Ular uningğa: — Birəq uruq-jəmətingiz iqidə bundak isimdikilər yokku! — deyixti. 62 Xuning bilən ular balining atisidin pərzəntingizgə nemə isim koyuxni halaysiz, dəp ixarət bilən soraxti.

63 U bir parqə *mom* tahtayni əkilixni tələp kilip: «Uning ismi Yəhyadur» dəp yazdi. Həmməylən intayin həyran kəlixti. □ 64 Xuan uning aəzi eqildi, uning tili yexilip, zuwanəğa kəldi wə xuning bilən Hudağa təxəkkür-mədhiyə eytti. 65 Ularning əpğürisidikilərnig həmmisini kərkunq basti; Yəhudiyə təəlik rayonlirida bu ixlarning həmmisi əl aəzida pur kətti. 66 Bu ixlardin həwər tapkuqilarning həmmisi ularni kəngligə püküp: «Bu bala zadi qandak adəm bolar?» deyixti. Qünki Pərwərdigarning kəli dərweqə uningğa yar idi.

Zəkəriyaning nijat-kutkuzulux həqkidiki bexariti

67 Xu qəşda balining atisi Zəkəriya Mukəddəs Rohqa toldurulup, wəhiy-bexarəti yətküzüp, mundak dedi: —

68 «Israilning Hudasi Pərwərdigarəğa təxəkkür-mədhiyə okulsun! Qünki U Öz həlkini yoklap, ulardin həwər elip, bədəl tələp ularni hər kildi. □

69-71 U kədimdin beri mukəddəs pəyoəmbərlirining aəzi arkilik wədə kılöqinidək,

Kuli boləqan Dawutning jəməti iqidin biz üqün bir nijat münggüzini estürüp turəuzdi;

□ 1:54-55 «U Öz rəhim-xəpkitini esidə tutup, ...» — («Hudaning) Öz rəhim-xəpkiti» muxu yərdə bəlkim Təwrattiki «Pərwərdigarning əzgərməs muhəbbiti» degən ibarining mənisi bilən ohxaxtur. Bu ibarə Huda Israilning ata-bowiliriəğa kıləqan barlik xapaətlilik wədilirini əz iqigə alidu (yukiriki səzni kərnig). «... **Kuli Israilğa yardımğa kəldi**» — «Israil» muxu yərdə Israil həlkini kərsitidu. ■ 1:54-55 Yəx. 30:18; 41:9; 54:5; Yər. 31:2,20; Yar. 17:19; 22:18; Zəb. 132:11. ■ 1:58 Luğa 1:14. ■ 1:59 Yar. 17:12; Law. 12:3. ■ 1:60 Luğa 1:13 □ 1:63 «Uning ismi Yəhyadur»

— grek tilida wə ibraniy tilida «Uning ismi Yuhannadur». □ 1:68 «Huda Öz həlkini yoklap, ulardin həwər elip,...» — «yoklap, ulardin həwər elix» degən ibarə grek tilida «yoklax» degən birlə sez bilən ipadiliniidu. Təwrat wə Injilda «Hudaning yoklaxi» uning insanlarəğa yekün kelip ulardin həwər elixini əz iqigə alidu. «U Huda bədəl tələp uningni, yəni Öz həlkini hər kildi» — bu səzlər eytiləqan waqit Yəhudiyə həlki Rim imperiyasının mustəmlikisi yaki ularəğa bəkiniidi. «hər bolux» muxu yərdə rohiy ərkinlikni kərsitidu. Roxənki, Hudaning nəziridə muhim boləqini əl-yurtning «mustəkillik»i əməs, bəlki hər birimizning gunahimizdin azad boluxidin ibarəttur.

Bu zat bizni düxmənlimizdin wə bizni eq kəridioqanlarning qolidin kutkuzoquqi nijattur. □ ■

⁷²⁻⁷⁵ U xu yol bilən ata-bowilirimizğa iltipat əyləp,

Muqəddəs əhdisini əməlgə axurux üçün,
Yəni atimiz İbrahimğa boləqan kəsimini esidə tutup,

Bizni düxmənlimizdin qolidin azad kəlip,

Barlıq künlirimizdə heqkimdin kərkəmay, Əz aldida ihlasmənlik wə həqkanıylik bilən,

Hizmət-ibaditidə bolidioqan kildi. □ ■

⁷⁶ Əmdi sən, i balam,

Həmmidin Aliy Boləquqining pəyğəmbiri dəp atiləsən;

Qünki sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün Uning aldida mangisən. □ ■

⁷⁷ Wəzirəng uning həlkigə gunahlırining kəqürüm kəlinixi arkilik bolidioqan nijatning həwirini bildürüxtür; ■

⁷⁸⁻⁷⁹ Qünki Hudayimizning iqi-baqrudin urəp qıkkən xərkətlər wəjidin, Karəngəşulək wə əlüm kələnggisi iqidə olturoqanlarni yorutux üçün,

Putlimizni amanlık yoliğa baxlaş üçün,

Ərxin tang xəpiki üstimizgə quxüp yoklidi. □ ■

⁸⁰ Bala bolsa əsüp, rohta küqləndürüldi. U İsrail jamaitining aldida namayan kəlinəşə qəllərdə yaxap kəldi. □ ■

2

Əysaning dunyağa kəlixii *Mat. 1:18-25*

□ **1:69-71** «kədimdin beri..» — grek tilida «əzəldin beri..». «**Quli boləqan Dawutning jəməti iqidin biz üçün bir nijat münngüzini estürüp turəquzdi...**» — «münggüz» bolsa məlum əning yaki adəmning xan-xəripini, küq-kudritini bildüridu. Muxu yərdə bu «münggüz» İsrailni (gunahlıridin) kutkuzup ularni xan-xərəplik bir həlk kəldi; səzning Dawutning əvladi boləqan Kutkuzoquqi-Məsihi kərsətkənlikidə guman yəq.

«**Bu zat bizni düxmənlimizdin wə bizni eq kəridioqanlarning qolidin kutkuzoquqi nijattur**» — «bu zat» grek tilida «u» deyilip, muxu yərdə yukirida tiləq elinoqan «münggüz», yəni Kutkuzoquqi-Məsihi kərsitidu.

■ **1:69-71** Zəb. 132:17; Zəb. 72:1-14; Yəx. 40:10; Yər. 23:6; 30:10; Dan. 9:27. □ **1:72-75**

«**U.. muqəddəs əhdisini əməlgə axurux üçün, yəni atimiz İbrahimğa boləqan kəsimini esidə tutup, bizni düxmənlimizdin qolidin azad kəlip, barlıq künlirimizdə heqkimdin kərkəmay, Əz aldida ihlasmənlik wə həqkanıylik bilən, hizmet-ibaditidə bolidioqan kildi**»

— kəytilaymizki, bu barlıq ixlarda: (1) Huda İbrahim wə pəyğəmbərlərgə nijat toşrulək kəp wədiləni kəloqan; (2) U bu wədilərgə əsasən, ularni əməlgə axurux üçün Məsihini əwətidu. Həmmə ixlar 69-ayəttə tiləq elinoqan «nijat münggüzi», yəni Kutkuzoquqi-Məsihi arkiliklə bolidu.

■ **1:72-75** Yər. 22:16; Zəb. 105:9; Yər. 31:33; İbr. 6:13,17; İbr. 9:14; 1Pet. 1:15. □ **1:76**

«**...sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün uning aldida mangisən**» — grek tilida «sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün Uning yüzi aldidamangisən».

■ **1:76** Luqa 1:17; Mal. 3:23. ■ **1:77** Luqa 3:3. □ **1:78-79** «**Hudayimizning iqi-baqrudin urəp qıkkən xərkətlər wəjidin, karəngəşulək wə əlüm kələnggisi iqidə olturoqanlarni yorutux üçün...**» — «Yəx.» 9:1-2, 42:7 49:9-10ni kərugən. «**Ərxin tang xəpiki üstimizgə quxüp yoklidi**» — «Tang xəpiki» bolsa yəni Kutkuzoquqi-Məsihi qəni kərsitidu, əlwəttə.

■ **1:78-79** Yəx. 9:1; 42:7; 43:8; 49:9; 60:1. □ **1:80** «**bala bolsa əsüp, rohta küqləndürüldi**» — «roh» muxu yərdə Yəhyaning əz rohinə kərsitidu.

■ **1:80** Luqa 2:40.

1 Əmdi xu künlərdə, *Rim imperatori* Kəysər Awoqustustin barlik həlktin baj elix üqün ularning royheti tizimlansun dəp pərman qüxti. □ 2 Tunji kətimlik bu nopus tizimlax Kiriniyus Suriyə ölkisini idarə kəlip turoqan waqtida elip berilənanidi. □ 3 Xuning bilən həmmə adəm nopuska tizimlinix üqün əz yurtlirioqa kaytix kerək boldi.

4 Yüsüpnu Dawut *padixahning* jəmətidin boləqaqqa, xundaqla uning biwasitə əwladı boləqaqqa, Galiliyə ölkisidiki Nasarət xəhəridin ayrılıp, Yəhudiyə ölkisidiki, Dawutning yurtı Bəyt-Ləhəm degən xəhərgə kətti. □ ■

5 Nopuska tizimlinix üqün layiqi, boləqusi ayali Məryəmmu billə bardı. Məryəm hamilidar bolup, kərsiki helila yoojınar qalənanidi. 6 Wə xundaq boldiki, ular Bəyt-Ləhəmdə turoqan waqtida Məryəmming tuəqutining aykünü toxup qaldı. 7 Birək sarayda ularoqa orun bolmioqqa, Məryəm xu yərdə tunji oqlini tuəqanda uni zakılar, eoqlidiki okuroqa yatquzdı. □ ■

Pərixtilərnin padiqilaroqa kərünüxi

8 Xu yərninğ ətrapidiki bəzi padiqılar dalada turatti; ular keqiqə tünəp, padisioqa karaytti. 9 Wə mana, Pərwərdigarning bir pərixtilə ularning aldisida turatti; Pərwərdigarning parlaq xəripə ularning ətrapini yorutuwətti. Ular intayin bək kərkup kətti. 10 Birək pərixte ularoqa:

— Kərkənglar! Qünki mana, pütün həlkkə huxallıq bolidioqan bir hux həwərnı silərgə elan qilimən. 11 Qünki bügün Dawutning xəhəridə silər üqün bir Kutkuzoqu tuəuldu. U — Rəb Məsihdur! 12 *Uni* tepixinglar üqün xu alamət boliduki, bowakni zakılanəqan həlda bir okurda yatqan petidə tapisilər, — dedi. □

13 Birdinla, pərixtiləninğ ətrapida zor bir top samawi kəxundikilər pəyda bolup, Hudani mədhıyiləp: □ ■

14 «Ərxialada Hudaəqa xan-xəəplər boləqay!

Yər yüzidə bolsa u səyünidioqan bəndilirigə aram-hatirjəmlik bolsun!» deyixti. □ ■

15 Pərixtilər ularınğ ayrılıp asmanəqa qikip ketiwidi, padiqılar bir-birigə: — Bəyt-Ləhəmgə yol elip, Pərwərdigar bizgə ukturoqan, əməlgə axuroqan bu ixni kərup kəlayli, — deyixti.

16 Xuning bilən ular aldirap xəhərgə berip, Məryəm bilən Yüsüpni wə okurda yatqan bowakni izdəp taptı. 17 Padiqılar *bowakni* kərgəndin keyin,

□ 2:1 «**Kəysər Awoqustus**» — «Kəysər» Rim imperatorlirining omumiy unwanı. «Kəysər Awoqustus» bolsa Rim imperiyəsi üstidin miladiyədin ilgeriki 27-yilidin miladiyə 14-yilioqə saltənət kildi. □ 2:2 «**Tunji kətimlik bu nopus tizimlax Kiriniyus Suriyə ölkisini idarə kəlip turoqan waqtida elip berilənanidi**» — baxqa birhəl tərijimisi «Bu royhət Kiriniyusning Suriyə ölkisigə həkümranlıq kəlip turoqan waqtidiki tunji kətimlik nopus tizimlax idi». □ 2:4

«**Dawut padixahning jəmətidin boləqaqqa, xundaqla uning biwasitə əwladı boləqaqqa...**» — demək, Yüsüpning Dawutning təhtigə warislik kəlojudək əwladliridin ikənlikini kərsətsə kerək. «**Dawutning yurtı Bəyt-Ləhəm degən xəhər**» — «xəhər» deyilginı bilən Bəyt-Ləhəm intayin kətik bir yurt idi; u Yerusalemđin on ikki kilometr yirəqliktə. ■ 2:4 1Sam. 16; Mik. 5:1; Mat. 1:1; Yh. 7:42. □ 2:7 «**Məryəm xu yərdə tunji oqlini tuəqanda ...**» — Əysə Məsih qəqaan tuəuldu? «Kəxumqə sez»imizdə bu ix toərluk tohtilimiz. ■ 2:7 Mat. 1:25.

□ 2:12 «**bowakni zakılanəqan həlda bir okurda yatqan petidə tapisilər**» — baxqa birhəl tərijimisi: «bir okurda yatqan, zakılanəqan bir bowakni tapisilər». □ 2:13 «**samawi kəxundikilər**» — pərixtilər. ■ 2:13 Dan. 7:10; Wəh. 5:11. □ 2:14 «**Yər yüzidə bolsa u səyünidioqan bəndilirigə aram-hatirjəmlik bolsun!**» — baxqa birhəl tərijimisi: «Yər yüzidə insanlarəqa amanlıq, xapəət bolsun!» ■ 2:14 Yəx. 57:19; Əf. 2:17.

oʻzligiga uning hokkidə eytiloqan soʻzlarni keng tarkitiovatti. ¹⁸ Buni angliovlanlarning həmmisi padiqilarning degonlirigə intayin həyran kelixti. ¹⁹ Məryəm bolsə bu ixlarning həmmisini kongligə püküp, qongkur oylinip yürətti. ²⁰ Padiqilar kergən wə angliovlanlirining həmmisi üqün Hudani uluqlap, mədhiyə oquxkan peti kaytixti; barlik ixlar dəl ularovə həwərləndürülgəndək bolup qikkənidi.

Yüsüp wə Məryəmning Əysani Hudaovə atixi

²¹ Bowakni hətnə kilix waqti, yəni səkkizinçi küni toxkanda, uningovə Əysə dəp isim koyuldi. Pərixətə bu isimni u tehi anisining baliyatkusida apiridə bolmayla koyovənidi. ■

²² Əmdi Musa *pəyoqəmbərgə* qüxürülgən qanun boyiqə Yüsüp bilən Məryəmning paklinix waqti toxkanda ular balini Pərwərdigarovə atop tapxurux üqün Yerusalemovə elip bardi □ ■ ²³ (Pərwərdigarning Təwrat qanunida: «Barlik tunji oqul Pərwərdigarovə mukəddəs mənəsup atilixi kerək» dəp yezilojinidək) □ ■ ²⁴ wə xundaqlə Pərwərdigarning Təwrat qanunida deyilgini boyiqə, bir jüp pahtək yaki ikki kəptər baqkisini qurbanlikqə sunux kerək idi. □ ■

²⁵ Wə manə xu qəoqlarda, Yerusalemdə Simeon isimlik bir kixi turatti. U həm həkkaniy wə ihlasmən adəm bolup, «Israilovə Təsəlli Bərgüqi»ni intizarlik bilən kütkenidi. Mukəddəs Roh uning wujudioqə yar idi.

□ ²⁶ U Mukəddəs Rohdin kəlgən wəhiyidin əzining Pərwərdigarning Məsihini kərmigüqə olüm kərməydivəlanlikini bilgənidi. ²⁷ U Mukəddəs Rohning baxlix bilən ibadəthanining *hoyliliriqə* kirdi; ata-anisi Təwrat bəkitilgən adətni bejirix üqün bowaq Əysani kətürüp kirgəndə, ²⁸ Simeon bowakni kuqiqioqə elip, Hudaovə təxəkkür-mədhiyə oqup mundaq dedi:

²⁹ «Əmdi, i Igəm, hazir sөzüng boyiqə kulungning bu aləmdin hatirjəmlik bilən ketixigə yol koyovəysən; □ ■

³⁰ Qünki öz kəzüm Sening nijatingni kərdi, ■

³¹ Uni barlik həlkələr aldida hazirliovənsən; □ ■

³² U əllərgə wəhiy bolidiovən nur,

■ **2:21** Yar. 17:12; Law. 12:3; Mat. 1:21; Luqa 1:31; Yh. 7:22. □ **2:22** «Yüsüp bilən Məryəmning paklinix waqti toxkanda...» — grek tilida «ularning paklinix waqti toxkanda...». Məryəmning qirikçi toxkanda, əzi wə məlum əhwaldə Yüsüp ikkisi Təwrat qanuni boyiqə «paklinix»i kerək bolatti («Law.» 12:2-4, «Mis.» 13:2ni kəring. ■ **2:22** Law. 12:6.

□ **2:23** «Barlik tunji oqul» — grek tilida «barlik baliyatquni (tunji) aqқан bala». «**Barlik tunji oqul Pərwərdigarovə mukəddəs mənəsup atilixi kerək**» dəp yezilojinidək...» — bu mukəddəs qanundiki əmrlər «Mis.» 22:29, 34:19, «Law.» 12:1-8, «Qel.» 3:44-47ni kəring.

■ **2:23** Mis. 13:2,12; Qel. 3:13; 8:16,17. □ **2:24** «Pərwərdigarning Təwrat qanunida deyilgini boyiqə, bir jüp pahtək yaki ikki kəptər baqkisini qurbanlikqə sunux kerək» —

Təwrat qanuni boyiqə, ayalning tuoqtin keyin tazilinixi üqün (namrat bolsə) muxundaq kəptər qurbanlikini (Yerusalemdiki) ibadəthanioqə apirip, soyup sunux üqün məs’ul kahinoqə tapxuruxi kerək idi. ■ **2:24** Law. 12:8. □ **2:25** «Israilovə Təsəlli Bərgüqi» — Məsihni kərsitidu.

□ **2:29** «Əmdi, i Igəm, hazir sөzüng boyiqə kulungning bu aləmdin hatirjəmlik bilən ketixigə yol koyovəysən...» — Simeon əzining əmürwayət təqəzə boləqinini (yəni Huda Əz sөzidə turup, əwətkən Məsihini) kərgəndin keyin dunyadin ketixkə razi bolidu. ■ **2:29** Yar. 46:30. ■ **2:30** Zəb. 98:2-3; Yəx. 52:10. □ **2:31** «Uni barlik həlkələr aldida hazirliovənsən...» — «U» — Hudaning nijati, yəni Məsih. ■ **2:31** Ros. 28:28.

Wə həlqing Israilning xan-xəripidur!» □ ■

³³ Balining ata-anisi bala həkqida eytiloqanlirioqə intayin həyran qelixti.

³⁴ Simeon ularoqə bəht tiləp, apisi Məryəmgə mundak dedi:

— Mana! Bu bala Israildiki nuroqun kixilərnig yikilixi wə nuroqun kixilərnig kətürüluxi üqün təyinləndi, xundakla kixilər qarxi qikip həkəratləydiqan, *Hudaning* bexarətlik alamiti bolidu. ■ ³⁵ Xuning bilən nuroqun kixilərnig kenglidiki oqərəzliiri axkarilinidu — wə bir qiliqmu sening kənglūnggə sanjilidu! □

³⁶ Xu yərdə Axir kəbilisidin boləqan Fanuilning kizi Anna isimlik heli yaxanoqan bir ayal pəyoqəmbərmu bar idi. U kiz waqtida ərgə təgkəndin keyin uning bilən yəttə yil billə yaxap, □ ³⁷ andin səksən tət yil tul turoqan idi. U ibadəthana hoqyliliridin qikmay, keqə-kündüz roza tutuxlar wə dualar bilən Hudaqə ibadət qilatti. □ ■ ³⁸ U dəl xu pəyttə yetip kelip Pərwərdigarəqə təkəkkür eytti, həmdə Yerusalemda niqat-hərlükni kütüwatqan barliq halayiqqa bala toqrisida söz kildi. □

³⁹ *Yüsüp* bilən *Məryəm* Təwratta bekitilgən barliq ixlarni ada qiləqandin keyin, Galiliyəgə, əz xəhiri Nasarətkə qaytti. ⁴⁰ Bala bolsa əsüp, dana-aqilanilik bilən toluq, rohta küqləndürüldi, Hudaning mehİR-xəpkitimu uning üstidə idi. □ ■

Yax Əysa ibadəthanida

⁴¹ Uning ata-anisi hər yili «ötüp ketix həyti»da Yerusalemoqə baratti. ■

⁴² Əysa on ikki yaxka kirgən yili, ular uni elip, həytning aditi boyiqə yənə qikip bardı. ⁴³ Həyt künlirini ötküzgəndin keyin, ular əyigə qarap ketiwatqanda, bala Əysa Yerusalemda qaldı. Ata-anisining bu ixtin həwiri yok idi, ⁴⁴ bəlki uni səpərdax-həmrahliri bilən billə keliwatidu, dəp oylap, bir kün yol yürdi. Andin ular uni uruq-tuoqanlari wə dost-buradərliri arisidin izdəxkə baxlidi; ⁴⁵ izdəp tapalmay, ular kəynigə yenip Yerusalemoqə berip yənə izdidi.

⁴⁶ Wə xundak boldiki, üqinqi küni ular uni ibadəthana hoqylisida Təwrat ustazlirining arisida olturup, ularning təlimlirini anglawatqan həm ulardin soal sorawatqanning üstidə tapti. □ ⁴⁷ Uning səzlrini angliqanlarning həmmisi uning qüxənqisigə wə bərgən jawablirioqə

□ **2:32 «yat əllər»** — muxu yərdə Yəhudiy əməslərnı kərsitidu. Xu qaqda yat əllərnig həmmisi degüdək həkikij Hudani tonumay, butlarəqə qokunoqan, əlwəttə. ■ **2:32** Yəx. 42:6; 49:6; Ros. 13:47. ■ **2:34** Yəx. 8:14; Rim. 9:32; 1Pet. 2:8. □ **2:35 «... wə bir kiliqmu sening kənglūnggə sanjilidu!»** — grek tilida «kiliq» muxu yərdə yoqan, ikki bisliq birhil qiliqni kərsitidu. Məryəmnig kəngligə sanjioqan ixlar oqqlining Israil tərpidin rət qilinip, azab-oqubət tartkuzulup eltürülgininidin boləqan dərd-əlməni kərsitidu. □ **2:36 «Axir kəbilisidin boləqan Fanuilning kizi Anna isimlik heli yaxanoqan bir ayal pəyoqəmbər...»**

— grek tilida «Anna» ibraniy tilida «Hannah» deyilgən. □ **2:37 «andin səksən tət yil tul turoqan idi...»** — yaki «u tul qaloqanidi. U səksən tət yaxka kirgən bolup,...». ■ **2:37** 1Sam. 1:22. □ **2:38 «niqat-hərlükni kütüwatqan barliq halayiq»** — muxu yərdə «niqat-hərlük» Hudaning bədəl tələp, gunahlərdin halas qiləqan rohiy azadlikini kərsitidu. □ **2:40 «bala bolsa əsüp, dana-aqilanilik bilən toluq, rohta küqləndürüldi»** — «roq» muxu yərdə Əysaning əz (insaniy) rohinı kərsitidu. ■ **2:40** Luqa 1:80. ■ **2:41** Mis. 23:15,17; Law. 23:5; Qan. 16:1.

□ **2:46 «üqinqi küni ular uni ibadəthana hoqylisida Təwrat ustazlirining arisida .. tapti»** — «üqinqi küni» grek tilida «üq kündin keyin». Buning mənisi bəlkim Yerusalemdin ayrilip əygə qarap mengixka bir kün, Yerusalemoqə qaytixka bir kün, andin Yerusalemda turup izdəxkə bir kün kətkəndi, degəndək boluxi mumkin.

intayin həyran kəlxiti. ■ ⁴⁸ Ata-anisi uni kərüp nahayiti həyranuhəs boluxti, uning anisi uningə:ə:

— Way balam! Nemixka bizgə xundak muamilə kilding? Atang ikkimiz parakəndə bolup seni izdəp kəlduk! — dedi.

⁴⁹ U ularə:ə: — Nemixka meni izdidinglar? Əjəba, mening Atamning ixlirida boluxum kerəkləkimni bilmətinglar? — dedi. □ ⁵⁰ Ləkin ular uning ularə:ə: eytkinini qūxənmidi. ■

⁵¹ Andin u ular bilən Nasarətkə qaytti wə ularning gepigə izqil boysunatti. Ləkin anisi bu ixlarning həmmisini kəngligə püküp koydi. ⁵² Xundak qilip, Əysa aqilanilik-danalikta wə kaməttə yetilip, Huda wə kixilər aldida barəanseri səyülməktə idi. ■

3

Yəhya pəyoğəmbərninğ təlim berixi

Mat. 3:1-12; Mar. 1:1-8; Yh. 1:19-28

¹ Rim imperatori Tiberius Kəysərninğ səltənətininğ on bəxinqi yili, Pontius Pilatus Yəhudiyə əlkisining waliysi, Hərod han Galiliyə əlkisining həkimi, Hərod hanning inisi Filip han Ituriyə wə Trahonitis əlkisining həkimi, Lisanyas han Abiliniy əlkisining həkimi boləanda, □

■ **2:47** Mat. 7:28; Mar. 1:22; Luqa 4:22,32; Yh. 7:15. □ **2:49** «**Əjəba, mening Atamning ixlirida boluxum kerəkləkimni bilmətinglar?**» — Yəhudiylarning ən'ənisi wə kəzkarixi boyiqə, bala on ikki yaxka kirgəndə: (1) toluq Təwrat qanuniə:ə: əməl kilixka məs'uliyiti bolidu; (2) atisining ix-hizmitigə xerik bolidu. Muxu yərdə baxka birhil tərjimisi «Atamning əyidə boluxum kerəkləkim...». ■ **2:50** Luqa 9:45; 18:34. ■ **2:52** 1Sam. 2:26; Luqa 1:80.

□ **3:1** «**Rim imperatori Tiberius Kəysərninğ səltənətininğ on bəxinqi yili**» — bizning hesabliximizqə Tiberius Kəysər miladiyə 13-yili 27-Iyun imperator dəp jakarlanə:ə:ə:. Xunga Yəhya pəyoğəmbərninğ Israilə:ə:ə: Hudaning pərixahlikini, xundakla Məsihninğ kəlgənlikini jar selixka baxliqanliqi miladiyə 28-yili bolsa kerək idi. «**Hərod han Galiliyə əlkisining həkimi, Hərod hanning inisi Filip han Ituriyə wə Trahonitis əlkisining həkimi, Lisanyas han Abiliniy əlkisining həkimi boləanda...**» — muxu ayəttə üq qətim ixlitilgan «həkim» degən səz grek tilida «tetrark» degən səz bilən ipadilini. «tetrark» degənninğ toluq mənisi («zeminning») tətinn bir qismi üstidiki həkim». «tetrark» degən mərtiwə «waliy»din təwən idi.

Qana'an (Pələstin) zemini — Injil dāvri

Hərıtə - Məsihnin dāvridə, Qanaan (İsrailiyə) zemini

² Hənnas həm Qayafa bax kahinlik kiliwatqanda, Hudaning sız-

kalami qoldə yaxawatkan Zəkəriyaning oqli Yəhyaşa kəldi. □ ■ 3 U Jordan dəryasi wadisidiki barlik rayonlarni kezip, kixilərgə gunahlarə qəqürüm elip kelidioğan, towa kilişni bildüridioğan *suşa* «qəmüldürüş»ni jakarlaşni baxlidi. □ ■ 4 Huddi Təwrattiki Yəxaya pəyoşəmbərning səzliri hatiriləngən qisimda pütülgəndək:

«Bayawanda towlişuqi bir kixining:
Rəbning yolini təyyarlanglar,
Uning yollirini tüz kilinglar! — degən awazi anglandi. ■

5 Barlik jiləşlar toldurulidu,
Barlik taş-dəşlər pəslitilidu;
Əşri-toşay jaylar tüzlinidu,
Ongəşul-dongəşul yərlər təkxi yollar kilingidu.

6 Xundak kiliş, barlik ət igiliri Hudaning nijatini kərələydioğan bolidu! — dəp towlaydu». □ ■

7 Yəhya əmdi aldioşa qəmüldürüşni qəbul kilişkə qikқан top-top halayikқа:

— Əy zəhərlik yilan baliliri! Kim silərni *Hudaning* qūxūş aldida turəşan əşəzipidin qəşinglar dəp ağahlandurdi?! □ ■ 8 Əmdi towioşa layik mewilərni kaltüringlar! Wə əz iqinglarda: «Bizning atimiz bolsa Ibrahimdur!» dəp hiyal əyliməşlar; qūnki mən xuni silərgə eytip qoyayki, Huda Ibrahiməşa muxu taxlardinmu pərzəntlərni yaritip bərələydu. □ ■ 9 Palta allikaşan dərəhlərnin yiltizioşa təşgləp qoyuldi; yahxi mewə bərməydidioğan həkqandak dərəşlər kesip otқа taxlinidu!» — dedi. □ ■

10 *Uning ətrəpioşa* toplaxқан kixilər əmdi uningdin:
— Undakta, biz kandaş kilişimiz kerək? — dəp soridi. ■

□ 3:2 «... Hənnas həm Qayafa bax kahinlik kiliwatqanda, Hudaning səz-kalami qoldə yaxawatkan Zəkəriyaning oqli Yəhyaşa kəldi» — bu 1-2-ayətə Huda qəşqəş kiliwatqandək — dunyada xunqə muhtəram ərbablar boləşini bilən, U Əz səz-kalamini ularning həkqaysisioşa amanət kilişan əməş, bəliki qoldə yaxawatkan naməlum bir Yəhudiyəşa tapxurdi. ■ 3:2 Ros. 4:6.

□ 3:3 «*Yəhya pəyoşəmbər*... kixilərgə gunahlarəşa qəqürüm elip kelidioğan, towa kilişni bildüridioğan *suşa* «qəmüldürüş»ni jakarlaşni baxlidi» — «kixilərgə gunahlarəşa qəqürüm elip kelidioğan, towa kilişni bildüridioğan *suşa* «qəmüldürüş»: — baxkioşa eytkanda, «Gunahlik yolliringlardin yenip, towa kilinglar! Towa kilişanlikinglarni bildürüş üqūn qəmüldürüşni qəbul kilinglar. Xundak kilişanda, Huda silərni qəqürüm kiliş!» — degəndək. ■ 3:3 Mat. 3:1; Mar. 1:4. ■ 3:4 Yəş. 40:3-5; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Yh. 1:23. □ 3:6 «*barlik ət igiliri Hudaning nijatini kərələydioğan bolidu!*» — «Yəş.» 40:3-5. ■ 3:6 Zəb. 98:2-3; Yəş. 40:3-5; 52:10.

□ 3:7 «*Əy zəhərlik yilan baliliri! Kim silərni Hudaning qūxūş aldida turəşan əşəzipidin qəşinglar dəp ağahlandurdi?!*» — bu kinayilik, həşwiy gəp, əlwəttə; mənisi bəlikim «Towa kilişmay, qəmüldürüşni qəbul kiliş bizni Hudaning kelidioğan əşəşəptin kutqūşid, degininglar kandaş gəp?!» degəndək. ■ 3:7 Mat. 3:7; 23:33. □ 3:8 «*Əmdi towioşa layik mewilərni kaltüringlar!*» — «towioşa layik mewilər» toşruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizni kəşung.

«*Bizning atimiz bolsa Ibrahimdur!*» — demək, «Biz uluş Ibrahiməşəş əwladliri boləşan «uluş Yəhudiy milliti» bolup, biz həkqeməş kilişmisakmu Huda aldida pak turiwerimiz» degən pozitsiyini bildüridu. ■ 3:8 Mat. 3:9; Yh. 8:39; Ros. 13:26. □ 3:9 «*Palta allikaşan dərəşlərnin yiltizioşa təşgləp qoyuldi*» — Yəhya pəyoşəmbərning bu uluş səzi «Hudaning əşəşəpi əmdi silərgə yetip keliş aldida» degən əsasini bildüridu. Bu səz toşruluk wə 12-ayattiki keyinki bəşariti toşruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizni kəşung. ■ 3:9 Mat. 3:10; 7:19. ■ 3:10 Ros. 2:37.

11 U jawabən: — Ikki qur qapini bar kixi birini yok kixigə bərsun, yəydiqini bar kiximu xundak qilsun, — dedi.■

12 Bəzi bajgırlarmu qəməldürüxnı kəbul qılqılı uning aldiqə kelip: — Ustaz, biz qandaq qilimiz? — dəp soridi.

13 U ularqə: — Bəlgiləngəndin artuq baj almanglar, — dedi.

14 Andin bəzi ləxkərlərmu uningdin:

— Bizqu, qandaq qiliximiz kerək? — dəp soraxtı.

U ularqə:

— Baxqılarning pulini zorawanlıq bilən eliwal manglar, heqkimgə yaloqəndin xikayət qilmanglar wə ix həkqinglarqə razi bolunglar, — dedi.□

15 Əmdi həlk təkəzzalığta bolup həmməylən kənglidə Yəhya toqruluk «Məsih muxu kiximidu?» dəp oylaxtı. □ 16 Yəhya həmməyləngə jawabən: — Mən silərnı dər wəxə suqə qəməldürimən. Lekin məndin kudrətlik boləjan birsı kelidu; mən hətta kəxlirining boqquqini yexixkimu layik əməsmən! U silərnı Muxəddəs Rohqa həm otqa qəməldüridu. ■ 17 Uning soruqəuqi küriki qolida turidu; u öz haminini topa-samandin təltəküs tazilaydu, sap buqdayni ambarqə yiqidu, əmma topa-samanni eqməs otta kəydürüwetidu, — dedi.■

18 Əmdi xundak kəp baxqa nəsihətlər bilən Yəhya hux həwərnı həlkqə yətküzdi. 19 Keyin, hakim Hərod əgəy akisining ayali Hərodiyəni *tartiwaləjanlıqı* tūpəylidin wə xuningdək uning barlıq baxqa rəzil qilmixliri üqün Yəhya tərıpıdin əyibləngən, □ ■ 20 Hərod bu barlıq rəzillikining üstigə yənə xuni qıldiki, Yəhyani zindanoqə taxlıdi.

Əysaning qəməldürülüxnı kəbul qilixi

Mat. 3:13-17; Mar. 1:9-11

21 Xundak boldiki, həmmə həlk Yəhyadin qəməldürüxnı kəbul qılqənda, Əysamu qəməldürüxnı kəbul qıldı. U dua qiliwatqənda, asmanlar yerilip, ■ 22 Muxəddəs Roh kəptər siyaxıda qüxüp uning üstigə qəndi. Xuning bilən asmandin: «Sən Mening səyümlük Oqlum, Mən səndin toluq hursənmən!» deqən bir awaz anglandı.□ ■

Əysaning nəsbənamisi

Mat. 1:1-17

■ 3:11 Yəq. 2:13,15; 1Yuha. 3:17. □ 3:14 «**heqkimgə yaloqəndin xikayət qilmanglar**» — bəlkim pul ündürüwəlix məqsitidə qilinəjan xikayətnı kərsitixi mumkin. □ 3:15 «**həlk təkəzzalığta bolup...**» — demək, təkəzzalığ bilən Qutquzoquqi-Məsihni kütkinidə. ■ 3:16 Yəx. 44:3; Yo. 2:27,28; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Yh. 1:26; Ros. 1:5; 11:16; 2:4; 11:15; 19:4. ■ 3:17 Mat. 3:12. □ 3:19 «**hakim Hərod**» — «hakim» gerk tilida «tetrark». Bu söz «tətning birini idarə qiloquqi» deqənnı bildüridu; Hərod Rim imperiyəsining həkümranlıqı astida bolup, Pələstinning tətın bir qismioqə (Galiliyəgə) «padixah» yaki «han» boləjan. ■ 3:19 Mat. 14:3; Mar. 6:18. ■ 3:21 Mat. 3:13; Mar. 1:9; Yh. 1:32. □ 3:22 «**Muxəddəs Roh kəptər siyaxıda qüxüp uning üstigə qəndi**» — «kəptər siyaxıda» yaki «pahtək siyaxıda». Grek tilida bu qux «peristera» dəp atilidu. «Peristera» grek tilida həm kəptərnı həm pahtək nimu kərsitidu. «...xuning bilən asmandin: «**Sən Mening səyümlük Oqlum, Mən səndin toluq hursənmən!**» deqən bir awaz anglandı» — Əysaning Yəhya pəyoqəmbər tərıpıdin qəməldürülüxi uning zindanoqə taxlinixidin burun, əlwəttə. ■ 3:22 Yəx. 42:1; Mat. 17:5; Mar. 9:7; Luka 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

²³ Əysa öz *hizmitini* baxliqanda, ottuzoʻta kirip qaloqanidi. U (həkning nəziridə) Yūsūpning oʻqli idi; Yūsūp Heliyning oʻqli, □ ■ ²⁴ Heliy Mattatning oʻqli, Mattat Lawiyning oʻqli, Lawiy Məlkiyning oʻqli, Məlkiy Yannayning oʻqli, Yannay Yūsūpning oʻqli, ²⁵ Yūsūp Mattatiyaning oʻqli, Mattatiya Amosning oʻqli, Amos Nahumning oʻqli, Nahum Həslining oʻqli, Həsl Naggayning oʻqli, ²⁶ Naggay Maʼhatning oʻqli, Maʼhat Mattatiyaning oʻqli, Mattatiya Seməyning oʻqli, Seməy Yūsūpning oʻqli, Yūsūp Yudaning oʻqli, □ ²⁷ Yuda Yoananning oʻqli, Yoanan Resaning oʻqli, Resa Zərubbabəlning oʻqli, Zərubbabə Salatiyəlning oʻqli, Salatiyəl Neriyaning oʻqli, □ ²⁸ Neriya Məlkiyning oʻqli, Məlkiy Addining oʻqli, Addi Kosamning oʻqli, Kosam Elmadamning oʻqli, Elmadam Erning oʻqli, ²⁹ Er Yosəning oʻqli, Yosə Əliezərnig oʻqli, Əliezər Yorimning oʻqli, Yorim Mattatning oʻqli, Mattat Lawiyning oʻqli, ³⁰ Lawiy Simeonning oʻqli, Simeon Yəhūdaning oʻqli, Yəhūda Yūsūpning oʻqli, Yūsūp Yonanning oʻqli, Yonan Əliakimning oʻqli, □ ³¹ Əliakim Meleahning oʻqli, Meleah Mənnaning oʻqli, Mənnə Mattataning oʻqli, Mattata Natanning oʻqli, Natan Dawutning oʻqli, ³² Dawut Yəssəning oʻqli, Yəssə Obədnig oʻqli, Obədnig Boazning oʻqli, Boaz Salmonning oʻqli, Salmon Nahxonning oʻqli, Nahxon Amminadabning oʻqli, ³³ Amminadab Aramning oʻqli, Aram Həzronning oʻqli, Həzron Pərazning oʻqli, Pəraz Yəhūdaning oʻqli, □ ³⁴ Yəhūda Yakupning oʻqli, Yakup Ishakning oʻqli, Ishak Ibrahīmning oʻqli, Ibrahīm Tərahning oʻqli, Tərah Nahorning oʻqli, ■ ³⁵ Nahor Serugning oʻqli, Serug Raʼquning oʻqli, Raʼqu Pələgning oʻqli, Pələg Ebərnig oʻqli, Ebərnig Xelahning oʻqli, □ ³⁶ Xelah Kainanning oʻqli, Kainan Arpaxadning oʻqli, Arpaxad Xəmnig oʻqli, Xəm Nuhning oʻqli, Nuh Ləməhning oʻqli, □ ³⁷ Ləməh Mətuxələhning oʻqli, Mətuxələh Hənohning oʻqli, Hənoh Yarədnig oʻqli, Yarədnig Mahalalilning oʻqli, Mahalalil Kənanning oʻqli, ³⁸ Kənan Enoxning oʻqli, Enox Setning oʻqli, Set Adəmʼatining oʻqli, Adəmʼata bolsa, Hudaning oʻqli idi. □ ■

4

Əysaning qel-bayawanda sinilixi *Mat. 4:1-11; Mar. 1:12-13*

□ **3:23 «Əysa öz hizmitini baxliqanda, ottuzoʻta kirip qaloqanidi»** — «ottuzoʻta kirip qaloqanidi» grek tilida «ottuzqə yaxka kirgənidi» — Grekxunas Professor Ramsayning deyixiqə bu ibarə (1) ottuz yax (yigirmə tokkuz yaki ottuz bir yax əməs); (2) dəl ottuz yaxka kirgən kuni degən mənidə. Kaħınlar wə Lawiylar dəl ottuz yaxka kirgəndə hizmitini baxlaytti («Qel.» 4:3, «Yar.» 41:46nimu kərüng). ■ **3:23** Mat. 13:55; Yh. 6:42. □ **3:26 «Yūsūp»** — yaki «Yoseh». «Yuda» — «Yəhūda»ning kiska xəkli. □ **3:27 «Salatiyəl»** — «Mat.» 1:12ni kərüng. Təwratta, məsilən «Əzra» 3:2də «Xealtiel» deyilidu. □ **3:30 «Yəhūda»** — grek tilida muxu yərdə «Yuda» deyilidu. □ **3:33 «Aram»** — «Rut» 4:20 wə «1Tar.» 2:10də «Ram». «Həzron» — grek tilida «Əsrom». «Pəraz» — grek tilida «Parəs». ■ **3:34** Yar. 11:10. □ **3:35 «Serug»** — grek tilida «Seruh». «Raʼqu» — grek tilida «Raʼqaw». Ibraniyqə «Rəu». «Pələg» — grek tilida «Paləg». «Xelah» — grek tilida «Salaħ». □ **3:36 «Kainan»** — grek tilida «Kainam». «Xəm» — grek tilida «Sem». «Ləməh» — grek tilida «Laməh». □ **3:38 «...Kənan Enoxning oʻqli, Enox Setning oʻqli, Set Adəmʼatining oʻqli, Adəmʼata bolsa, Hudaning oʻqli idi»** — bu nəsəbnamə wə «Matta»da hatiriləngən nəsəbnamə üstidə «Matta»diki «koxumqə səz»imiz həmdə «Yərəmiya»diki (22:30 toʻqrisida) koxumqə səzimizni kərüng. Bizningqə Luqa bərgən bu nəsəbnamə Məshiqning anisi Məryəmning nəsəbnamisidur. ■ **3:38** Yar. 5:3.

1 Andin Əysa Mukəddəs Rohğa tolup, İordan dəryasidin qaytip kelip, Roh tərripidin qel-bayawanğa elip berildi. ² U u yərdə kirik kün İblis tərripidin sinaldi. U bu künlərdə heqnərsə yemidi. Künlər ayaqlaxkanda, uning kərsiki taza aqқанidi. ■

³ Əmdi İblis uningğa:

— Sən əgər Hudaning Ooqli bolsang, muxu taxқа: «Nanğa aylan!» dəp buyruoqin — dedi. □

⁴ Əysa uningğa jawabən:

— *Təwratta*: «Insan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning hər bir sözi bilənmu yaxaydu» dəp yeziloqan, — dedi. □ ■

⁵ İblis yənə uni egiz bir taqқа baxlap qikip, bir dəqiqə iqidə dun-yadiki barliq dölətlərnı uningğa kərsətti. ⁶ İblis uningğa: — Mən bu həkimiyyətning həmmisini wə uningğa təwə barliq xanuxəwkwətlərnı sanga təkdım kilimən; qünki bular manta tapxuruloqan, mən uni kimgə berixni halisam, xuningğa berimən. ⁷ Əgər bax koyup manta səjdə kilsang, bularning həmmisi seningki bolidu, — dedi.

⁸ Əysa uningğa jawab berip:

— *Təwratta*: «Pərwərdigar Hudayingoqla ibadət qil, pəkət Uningla kulluqida bol!» dəp yeziloqan, — dedi. □ ■

⁹ Andin İblis uni Yerusalemoğa elip bardi wə uni ibadəthanining əng egiz jayoğa turouzup:

— Hudaning Ooqli bolsang, əzüngni pəskə taxlap baққin! □ ¹⁰ Qünki

Təwratta: «Huda Əz pərixtilirigə seni koşidax həkqidə əmr kilidu»; ¹¹ wə, «Putungning taxқа urulup kətməsliki üqün, ular seni kollirida kətürüp yüridu» dəp yeziloqan, — dedi. □ ■

¹² Əysa uningğa: — *Təwratta*: «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» dəpmu yeziloqan, — dedi. □ ■

¹³ İblis barliq sinaxlarnı ixlitip qikkəndin keyin, uni waқtinqə taxlap ketip kaldı.

Əysa Galiliyə əlkisidə

Mat. 4:12-17; Mar. 1:14-15

¹⁴ Əysa Rohning küq-kudriti iqidə Galiliyə əlkisigə qaytip kəldi. Xuning bilən uning həwər-xəhriti ətraptiki hər bir yurtlarğa tarkaldı. □ ■

■ **4:1** Mat. 4:1; Mar. 1:12. ■ **4:2** Mis. 34:28; 1Pad. 19:8. □ **4:3** «Sən əgər Hudaning Ooqli bolsang...» — grek tilida bu 3- wə 9-ayətlərdiki «əgər» adətə «əgər ...bolsang» (əgər bolsang wə dərwəkwə xundaқ bolisan) degən məninı puritidu. «Hudaning Ooqli» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balilik munasiwətnı əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətnı bildüridu, əlwəttə. □ **4:4** «Insan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning hər bir sözi bilənmu yaxaydu» — «Қан.» 8:3. «...bəlki Hudaning hər bir sözi bilənmu yaxaydu» degən səzlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu («Mat.» 4:4ni kərüng). ■ **4:4** Қан. 8:3; Mat. 4:4. □ **4:8** «Pərwərdigar Hudayingoqla ibadət qil, pəkət Uningla kulluqida bol!» — Təwrat, «Қан.» 6:13. ■ **4:8** Қан. 6:13; 10:20; 1Sam. 7:3. □ **4:9** «uni ibadəthanining əng egiz jayoğa turouzup...» — yaқi «uni ibadəthanining egiz jayoğa turouzup...». «Hudaning Ooqli» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balilik munasiwətnı əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətnı bildüridu. □ **4:11** «Putungning taxқа urulup kətməsliki üqün, ular seni kollirida kətürüp yüridu» — «Zəb.» 91:11, 12. Xəytanning bu ayətnı ixlətkini toqruluқ «Matta»diki «koхumqə səz»imizni kərüng. ■ **4:11** Zəb. 91:11,12. □ **4:12** «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» — «Қан.» 6:16. ■ **4:12** Қан. 6:16. □ **4:14** «Rohning küq-kudriti iqidə...» — Mukəddəs Rohning küq-kudritidə, əlwəttə. ■ **4:14** Mat. 4:12; Mar. 1:14; Yh. 4:43; Ros. 10:37.

¹⁵ U ularning sinagoglirida t'elim bergili turdi wə ularning uluq'laxliriq'oa sazawər boldi. □

Nasarəttə qətkə kəkilix

Mat. 13:53-58; Mar. 6:1-6

¹⁶ U ʔzi bekiq q'ong kilinoq'an yurti Nasarətkə kelip, xabat küni adəttikidək sinagog'ka kirdi wə xundaqla *muqəddəs yazmilarni* oqux'ka ʔrə turdi ■
¹⁷ wə Təwrattiki «Yəxaya» degən k'isim uning'oa tapxuruldi. U o'ram yazmini eqip, munu səzlər yeziloq'an y'orni tepip oqu'di:

¹⁸⁻¹⁹ — «Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda,

Qünki U meni yoqsullar'oa hux həwərlər yətküzüx'kə məsih kildi.

Tutqunlar'oa azadlik'ni,

Wə korlar'oa körüx xipasini jakarlax'ka,

Ezilgənlərni halas k'ilix'ka,

Pərwərdigarning xapaət kərsitidoq'an yilini jakarlax'ka meni əwətti». □ ■

²⁰ U yazmini türüwetip, sinagog hizmətq'isigə qayturup berip, olturdi. Sinagoga olturoq'anlarning həmmisining közliri uning'oa tiklip turatti.

□ ²¹ U kəp'qilikkə:

— Mana bu ayət bügün kulikiq'inglar'oa anglanoq'inida əməlgə axurulmaq'ta, — dedi.

²² Həmmisi uning yahxi gəpini k'ilixip, uning a'ozidini q'iqi'watkan xapaətlik səzli'rigə həyran kəlixip:

— Bu Yüsüpnig ooqli əməsmu? — deyixti. ■

²³ U ular'oa:

— Xübhisizki, silər manga «ʔy tewip, awwal ʔzüng'ni sakayt!» degən təmsilni kəltürüp, «Həwər tapkinimizdək, Kəpərnaqum xəhiridə nemə ixlar yüz bərgən bolsə, muxu yərdimu, ʔz yurtungdimu xularni kərsətməmsən?» dəwətilər, — dedi. ■

²⁴ — Biraq xuni silərgə bərhəq eytip q'oyayki, heq'qandəq pəyoq'əmbər ʔz yurti tərripidin q'əbul kilinoq'an əməs. ■ ²⁵ Mən silərgə xu həq'iqətni əsli'timənk'i, Ilyas *pəyoq'əmbər*ning waqtida, asman uda üq yil altə ay etilip, dəh'xətlik bir kəhə'tq'ilik barlik zeminni baskanda, Israilda nuroq'un tül ayallar bar idi; ²⁶ biraq Ilyas ularning heq'qaysisining kəxi'oa əməs, bəlki

□ **4:15** «u ularning sinagoglirida t'elim bergili turdi» — «sinagog»lar toqruluk «təbirlər»imizni kəring. ■ **4:16** Nəh. 8:4, 5; Mat. 13:54; Mar. 6:1; Yh. 4:43. □ **4:18-19** «U meni yoqsullar'oa hux həwərlər yətküzüx'kə məsih kildi» — «məsih k'ilix» (yaki «məsih'ləx») toqruluk «Yəx.» 61:1diki izahət wə «Təbirlər»imizni kəring. Bəzi kona kəqürmilərdə «U meni sunuq kəngüllərni yasap sakaytix'ka» degən səzlər muxu ayətə q'oxulidu. «U meni yoqsullar'oa hux həwərlər yətküzüx'kə məsih kildi. Tutqunlar'oa azadlik'ni wə korlar'oa körüx xipasini jakarlax'ka, ezilgənlərni halas k'ilix'ka, Pərwərdigarning xapaət kərsitidoq'an yilini jakarlax'ka meni əwətti» — bu səzlər «Yəx.» 61:1 həm 58:6din elinoq'an. ■ **4:18-19** Yəx. 42:7; 61:1, 2; Mat. 11:5. □ **4:20** «U yazmini türüwetip, sinagog hizmətq'isigə qayturup berip, olturdi» — sinagoglarda t'elim bərgüq'ilər awwal muqəddəs yazmilarni oqux'ka turatti, andin t'elim berix'kə olturatti. ■ **4:22** Yəx. 50:4; Mat. 13:54; Mar. 6:2; Luqa 2:47; Yh. 6:42. ■ **4:23** Mat. 4:13. ■ **4:24** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Yh. 4:44.

Zidonning Zarəfat xəhīridiki bir tul ayalning kexiojila əwətilgən. □ 27 Wə xuningoşa ohxax, Elixa pəyojəmbərning waqtida, Israilda mahaw kesiligə giriptar boləjanlar nuroşun bolsimu, lekin Suriyəlik Naamandin baxqa, heqkaysisi saķaytiləjan əməs! — dedi. □ ■

28 Sinagodiklar bu səzləni anglap, həmmisi kəttik oşəzəpləndi; 29 ornidin turuxup, uni xəhərdin həydəp qikiqip, xu xəhər jaylaxқан taonning lewigə əqikip, tik yardin taxliwətməqci boluxti. □ 30 Lekin u ularning arisidin bimalal ešup, əz yolojə qikiqip kətti.

Əysaning jinni həydiwətxi

Mar. 1:21-28

31 U Galiliyə əlkisining Kəpənaħum degən bir xəhīrigə qūxti, u yərdə xabat künliridə həlqkə təlim bəretti. ■ 32 Ular uning təlimigə həyran kəlixti, qünki uning səzi tolimu nopuzluk idi. ■ 33 Əmdi sinagotga napak jinning rohi qaplxқан bir kixi bolup, *uningdiki jin* kəttik awazda: □ ■

34 — Əy Nasarətik Əysa, sening biz bilən nemə karing?! Bizni yəkatkili kədingmu? Mən sening kimlikingni bilimən, Hudaning Muqəddəs Boluqisisen! — dəp towlap kətti.

35 Lekin Əysa jinə tənbiħ berip:

— Aozingni yum! Uningdin qik! — dewidi, jin heliki adəmni halayik otturidə yikiwətxip, uningdin qikiqip kətti. Lekin uningoşa heq zərər yətküzmidə. 36 Həmməylən buningdin kəttik həyran boluxup, bir-birigə: — Bu zadi kəndəq ix! U dərwəkə həkuk wə kudrət bilən napak roħlarəqə əmr kilsila, ular qikiqip ketidikən, — deyixti. □ 37 Xuning bilən uning həwər-xəhriti ətraptiki hər bir yurtlarəqə tarkaldi.

Əysaning nuroşun kesəlləni saķaytxi

Mat. 8:14-17; Mar. 1:29-34

38 Əysa sinagotdin qikiqip, Simonning öyigə kirdi. Lekin Simonning keynanisi ešir təp kesili bolup qəlonidə; ular Əysadin uning həjətidin qikişini ešündi. ■ 39 U ayalning bexida turup, təkə tənbiħ beriwidi, təp xuan uningdin kətti. U dərhəl ornidin turup, ularni kütüxkə baxlidi.

40 Kün pətxi bilənla, kixilər hərhil kesəllərgə giriptar boləjan yeknliri bolsila, ularni uning aldiəqə elip kəlixti. U ularəqə bir-birləp qolini

□ 4:26 «Zarəfat» — grek tilida «Σαράφα». «Ilyas ularning heqkaysisining kexiojə əməs, bəliki Zidonning Zarəfat xəhīridiki bir tul ayalning kexiojila əwətilgən» — bu wəqə «1Pad.» 17:9-24də hatiriləngən. Ilyas pəyojəmbər Zidon rayoni (Yəhudi əməslərnin zemini)diki xu tul hotunning öyigə əwətilip, uning öyidə turoşun wə aqarqilik ahirlaxquqə tul hotun, oşli wə əzi üqün ozuk-tülük təminligən. Demək, Hudaning Öz həlki — Yəhudiyar arisida İlyasning xundəq məjzilik yardimigə erixküdək ihlasmənlilik məwjut bolmioşanidi, əksiqə, itətsizlik wə asiylük oşuq-axkara kərünətti. □ 4:27 «Elixa pəyojəmbərning waqtida, Israilda mahaw kesiligə giriptar boləjanlar nuroşun bolsimu, lekin Suriyəlik Naamandin baxqa, heqkaysisi saķaytiləjan əməs!» — Suriyəlik Naaman Yəhudi əməs idi, əlwəttə. Bu wəqə «2Pad.» 5:1-14də hatiriləngən. Məsiħning ularəqə «Silər Hudaning xapaitini wə nijatini rət kişəqəqə, U əmdi Yəhudi əməslərgə məhīr-xəpəqət kərsitidu!» degəndəq idi. ■ 4:27 2Pad. 5:14. □ 4:29 «uni xəhərdin həydəp qikiqip...» — grek tilida «uni xəhərdin taxlap...». ■ 4:31 Mat. 4:13; Mar. 1:21. ■ 4:32 Mat. 7:29; Mar. 1:22. □ 4:33 «napak jinning rohi» — bu degənlilik səz bəlkim bu jinning intayin napak ikənlilikni təkitliməqci. ■ 4:33 Mar. 1:23. □ 4:36 «Bu zadi kəndəq ix!» — yəki «Bu zadi kəndəq təlim?». ■ 4:38 Mat. 8:14; Mar. 1:29.

təgküzüp, ularni saqaytti. □ ■ **41** Kixilərgə qarplaxkan nuroqun jinlar ularđin qikiq: «Sən Hudaning Ooqlı!» dəp tovlaq ketətti. Lekin u ularoqa tənbiq berip, söz kixlixoqa yol koymidi; qünki ular uning Məsiq ikənlikini bilətti. ■

42 Kün qikiqi bilən, u xəhərdin qikiq, pinhan bir jayoqa kətti. Biraq top-top halayiq uni izdəp yürətti; ular uni tapqanda aldiqoqa kelip, uni arimizda qalsun dəp ketixidin tosmaqqi boluxti. ■ **43** Lekin u ularoqa:

— Hudaning padixahlikining hux həwirini baxqa xəhər-yezilaroqimu yətküzüxüm kerək; qünki mən dəl bu ixqa əwətilgənmən, — dedi.

44 Xuning bilən u Galiliyədiki sinagoglarda təlim berip yüriwərdi. □

5

Əysaning tunji qetim muhlis qaqirixi

Mat. 4:18-22; Mar. 1:16-20

1 Xundak boldiki, u Ginnisarət kəlining boyida turoqanda, halayiq Hudaning səz-kalamini anglax üqün uning ətrapiqoqa olixip kixtilixip turatti. ■

2 U kəl boyida turoqan ikki kemini kərdi. Beliqilar bolsa kemidin qüxüp, *qiroqakta* torlirini yuyuxuwatatti. **3** U kemilərdin birigə, yəni Simonningkigə qikiq, uningdin kemini qiroqaktin səl yiraklitixni iltimas kildi. Andin u kemidə olturup top-top halayiqqa təlim bərdi. **4** Səzi tügigəndin keyin, u Simonqoqa:

— Kemini qongqurraq yərgə həydəp berip, beliklarni tutuxqa torlir- inglarni selinglar; — dedi.

5 Simon uningqoqa jawabən: — Ustaz, biz pütün keqiqə japa tartip heq nərsə tutalmiduk. Biraq sening səzüng bilən torni salsam salay, dedi.

6 Ular xundak kiliwidi, nuroqun beliklar toroqa qüxti; tor səkülüxkə baxlidi. □ **7** Xuning bilən ular baxqa kemidiki xeriklirini yardəmgə kelixkə ixarət kixixti. Ular kelip, *beliklarni* ikki kemigə liq qaçiliwidi, kemilər qöküp ketəy dəp qaldı. **8** Simon Petrus bu ixni kərüp, Əysaning tizliri aldidə yikilip:

— Məndin yiraklaxkaysən, i Rəb! Qünki mən gunahkarmən! — dedi.

9 Qünki bunqə kəp belik tutuloqanlikidin u wə uningqoqa həmrəh boləqlirini həyranlıq baskanidi. **10** Wə Simonning xerikliri — Zəbədiyning ooqulliri Yəqub bilən Yuhannamu həm xundak həyrən qaldı. Əmdi Əysa Simonqoqa:

— Qorkmioqin, buningdin keyin sən adəm tutquqi bolisən — dedi. □ ■

□ **4:40** «*kün petixi bilənla,...*» — xabat küni tügigəndə (kəqtə), «ix kixil» yaqi «hizmət kixil»ka bolatti (məsilən, kesəl adəmni kətürüx qatarlik). ■ **4:40** Mat. 8:16; Mar. 1:32; 7:32; 8:23,25.

■ **4:41** Mar. 1:34; 3:11. ■ **4:42** Mar. 1:35. □ **4:44** «*Galiliyədiki sinagoglarda*» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «Yəhudiyədiki sinagoglarda» deyilidu. ■ **5:1** Mat. 13:2; Mar. 4:1.

□ **5:6** «*Ular xundak kiliwidi, nuroqun beliklar toroqa qüxti; tor səkülüxkə baxlidi*» — adətə Galiliyə kəlisidə beliklar kündüzdə qongqur suqoqa xungoqur kiriwalidu, ularni tor bilən tartip qıkaroqlı bolmaydu. Okurmənlər xuni bayqioqan boluxi mumkinki, Məsiq «torlirinqlar»ni degini bilən Petrusning pəkət birlə torni selixqa ixənqi bar idi («Yuh.» 21:11ni wə xu ayət toqruluq izahət wə «Yuhanna»diki «kozumqə səz»ni kərugl). □ **5:10** «*sən adəmlərnı* tutquqi bolisən» — muxu səz adəmlərnı zindanlaroqa yaqi kulluqqa əmas, bəlki uning Hudaning qutkuzux yolida adəmlərnı Xəytanning qanggilidin wə həlak yolidin tutup qutkuzux ixlirini kersitidu. ■ **5:10**

Yər. 16:16; Əz. 47:9; Mat. 4:19; Mar. 1:17.

11 Ular kemilærni kirotaqqa çiqirip, hëmmə nərsini taxlap qoyup, uningə ağıxip mangdı. ■

Əysaning mahaw kesilini saqaytixi

Mat. 8:1-4; Mar. 1:40-45

12 Xundak boldiki, u xəhər-yezilarning biridə boləqanda, mana xu yərdə, pütün bədinini mahaw besip kətkən bir adəm bar idi; u Əysani kərüpla uning ayioqioğa özini etip uningdin:

— Təksir, əgər sən halisang, meni saqaytip pak kılalaysən! — dəp yalwurdı. □ ■

13 Əysa qolını sozup uningə təgküzüp turup:

— Halaymən, paklanəyin! — dewidi, bu adəmning mahaw kesili dərhal uningdin kətti. 14 Əysa uningə:

— Həzir bu ixni həqkimgə eytma, bəlki udul berip kaşinoğa özünəni kərsitip, ularda bir guwahlik bolux üçün, Musa bu ixta əmr kıləndək özünəni saqaytiləşinə üçün bir *qurbanlikni* sunəyin, — dedi. □ ■

15 Ləkin u toqrisidiki həwər tehimu tarkilip pur kətti; xuning bilən top-top həlk uning səzini anglax wə öz aqriq-kesəllirini saqaytixi üçün uning aldioğa yioşilip kələtti. 16 Həlbuki, u pat-pat ulardın qekinip qəllük yərlərgə berip dua kılatti.

Əysaning adəmning gunahları «kəqürüm kılindi» deyix həqquki

Mat. 9:1-8; Mar. 2:1-12

17 Xu künlərnin biridə xundak boldiki, u təlim beriwatqanda, yenidə Pərisiyə wə Təwrat əhliliri olturatti. Ular Galiliyə, Yəhudiyə əlkillirinin hərkəysi yeza-kixlaklıri wə Yerusalemdin kəlgənədi. Pərwədigarning kesəlləri saqaytix küç-qudriti uningə yar boldi. 18 Xu pəyttə, mana birqanqə kixi zəmbilgə yatquzuloqan bir paləqni kətürüp kəldi. Ular uni uning aldioğa əkirixkə intilixti. □ ■ 19 Biraq adəmlərnin tolilikidin kesəlni əkirixkə amal tapalmay, ular əzgiğə elip çiqip, əgzidiki kaşixlarni eqip, kesəlni əynin iqigə zəmbildə yatqan həlda halayikning oturisiyoğa, Əysaning aldioğa quxürdi. 20 U ularning ixənqini kərüp *paləqkə*:

— Buradər, gunahlıring kəqürüm kılindi! — dedi.

21 Təwrat ustazlıri bilən Pərisiyələr kəngülliridə:

— Bundak kupurluq səzligən bu adəm kimdur?! Hudadin baxqə gunahlarıni kəqürələydioqan kim bar? — dəp oylaxti. □ ■

22 Biraq Əysa ularning kənglidə əyib izdəxlirini bilip yetip, jawabən:

■ 5:11 Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28; Luğa 18:28. □ 5:12 «Təksir...» — yaki «I Rəb...».

«pütün bədinini mahaw besip kətkən bir adəm...» — «mahaw kesili» birhül qorqunluq tərə kesili bolup, Yəhudiylar bu hil kesəlgə giritar boləqlarni napak, dəp qarap ularəğa kət'iy yekinlaxmaytti. Bu kesəl toqruqluq yənə «Lawiyar»diki «koxumqə səz»imizni kəring.

■ 5:12 Mat. 8:2; Mar. 1:40. □ 5:14 «ularda bir guwahlik bolux üçün, Musa bu ixta əmr kıləndək özünəni saqaytiləşinə üçün bir qurbanlikni sunəyin» — Musa pəyoşəbər Təwrat qanunida xundak əmrni kərsətkən: — Bir mahaw kesili saqaytiləqan bolsa, u muqəddəs ibadəthanoğa berip, özining saqaytiləqanlikini kaşinoğa kərsitip andin mahaw kesilidin saqayəqlar kılixkə tegixlik qurbanlikni sunuxi kərək idi. Xühşisizki, Musa pəyoşəbərdin baxlap Məsih Əysa kəlgüqə bu murasim həq etküzülüp baqqan əməs idi. «Law.» 14:1-32ni kəring. ■ 5:14 Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4. □ 5:18 «... Ular uni uning aldioğa əkirixkə intilixti» — Əysa eydə olturatti (19-əyatni kəring). ■ 5:18 Mat. 9:1; Mar. 2:3; Ros. 9:33.

□ 5:21 «Pərisiyələr» — qattik tələplik bir diniy məzhəptikilər idi. Ular toqruqluq «Təbirlər»ni kəring. ■ 5:21 Zəb. 32:5; Yəx. 43:25.

— Silər könglünglarda nemixka əyib izdəysilər? ²³ «Gunahlıring kəqürüm kılındi!» deyix asanmu yaki «Ornungdin tur, mang!» deyixmu?

²⁴ Əmma hazır silərning Insan'ooqlining yər yüzidə gunahlarni kəqürüm kılıx hokukioğa igə ikənlikini bilixinglar üçün, — U paləq kesəlgə:

— Sanga eytayki, ornungdin tur, ornungni yioixiturup öyünggə kayt! — dəp buyrudi. □

²⁵ Həlikə adəm dərhal ularning aldida ornidin dəs turup, əzi yatқан zəmbilni elip, Hudani uluqliqiniyə öyigə kaytti. ²⁶ Həmməylənni dəhxətlik həyranlik basti; ular Hudani uluqlixip, qorkunqqa qəmgən həlda:

— Biz бүгүн tilsimat ixlarni kərduq! — deyixti.

Əysaning Lawiyni muhlislikka qaqirixi — «gunahkarlar» bilən həmdastihan olturuxi

Mat. 9:9-13; Mar. 2:13-17

²⁷ Bu ixlardin keyin, u yoloğa qikiq, Lawiy isimlik bir bajgiri kərđi. U baj yiojidoğan orunda olturatti. U uningoya:

— Manga əgəxkin! — dedi. □ ■

²⁸ U ornidin turup, həmmi taxlap, uningoya əgəxti.

²⁹ Lawiy öyidə uningoya katta bir ziyarət bərđi. Ular bilən zor bir top bajgirlar wə baxqıllarmu xu yərdə həmdastihan boləqanıdi. □ ■

³⁰ Birəq Pərisiylər wə ularning ekimidiki Təwrat ustazliri oqudungxup uning muhlisliroğa:

— Silər nemixka bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturisilər?! — dəp aqrinixti. □

³¹ Əysa ularoğa jawabən:

— Saqlam adəmlər əməs, bəlki kesəl adəmlər tewipka mohtajdur. ³² Mən həkkanıylarni əməs, bəlki gunahkarlarni towioğa qaqirojili kəldim, — dedi. □ ■

Yengi konidin üstündür

Mat. 9:14-17; Mar. 2:18-22

³³ Andin ular uningdin:

— Nemixka Yəhyaning muhlisliroi daim roza tutup dua-tilawət kılıdu, Pərisiylərnin muhlisliroi xundəq kılıdu, lekin sening muhlisliroi yəp-iqipla yuridoğu! — dəp soraxti. ■

□ **5:24 «silərnin Insan'ooqlining yər yüzidə gunahlarni kəqürüm kılıx hokukioğa igə ikənlikini bilixinglar üçün»** — «Insan'ooqli» toqruluk «Mat.» 8:20diki izahət wə «Təbirələr»ni kəring. □ **5:27 «u yoloğa qikiq, Lawiy isimlik bir bajgiri kərđi»** — «Lawiy»ning baxka ismi «Matta» idi. ■ **5:27** Mat. 9:9; Mar. 2:14,15. □ **5:29 «zor bir top bajgirlar»** — «bajgirlar» Israilling zeminini ixəqal kılıqan Rimliklar üçün öz həlkədin baj yiojip beridoğan wə xu səwəbtin nəprətkə uqrioğan Yəhudiylar. ■ **5:29** Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luqa 15:1.

□ **5:30 «Silər nemixka bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturisilər?!»** — «gunahkarlar» — Təwrat-Injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu əyattiki «gunahkarlar» degən səz, həli qong Pərisiylər wə Təwrat ustazliri tərpidin alağidə «gunahkarlar» dəp ataloğan bajgirlar, pəhixə ayallar, həttə sawatsiz kixilər qatarlıqlarni kəzdə tutidu. □ **5:32 «Mən həkkanıylarni əməs, bəlki gunahkarlarni towioğa qaqirojili kəldim»** — muxu səzidə «gunahkarlar» degini, əzliirini gunahkar dəp tonup yətkənləni kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həkkanıylar» əzini həkkanıy dəp hesabliqanlarni kərsitidu. Xunga Məsih ularni qaqıralmaytti wə həzirimu qaqıralmaydu. ■ **5:32** Mat. 9:13; Luqa 19:10; 1Tim. 1:15. ■ **5:33** Mat. 9:14.

³⁴ U ularoʻja:

— Toyi boluwatqan yigit toyda toy mehmanliri bilən həmdastihan olturoʻjan qaoʻda ularni roza tutquzalamsilə? □ ■ ³⁵ Əmma xu künlər keliduki, yigit ularin elip ketilidu, ular xu künlərdə roza tutidu. □

³⁶ U ularoʻja bir təmsilmu kəltürdi:

— Heqkim yengi kəngləktin yirtip, uni kona kəngləkkə yamak qilmaydu. Undak qilsa, yengi kəngləknimu yirtqan bolidu, xundakla yengidin aloʻjan yamakmu kona kəngləkkə mas kəlməydu. ³⁷ Xuningdək, heqkim yengi xarabni kona tulumlaroʻja qaqilimaydu. Undak qilsa, yengi xarabning *kəpūxi bilən* tulumlar yerilidu-də, xarabmu təkülüp ketidu; tulumlarmu kardın qıqıdu. ■ ³⁸ Xunga yengi xarab yengi tulumlaroʻja qaqilinix kerək, xundakta ikkilisi saklinip qalidu. ³⁹ Uning üstigə, heqkim kona xarabtin keyin yengisini iqixni halimaydu, qünki u: «Boldi, konisi yahxi!» dəydu. □

6

Əysa «xabat küni»ning Igisidur
Mat. 12:1-8; Mar. 2:23-28

¹ Ikkinqi «muħim xabat küni», u buoqdayliqlardin eʻtup ketiwatatti. Uning muħlisliri baxaqlarni üzüwelip, alikınida uwulap yəwatattatti. □ ■ ² Lekin buni kərgən bəzi Pərisiylər ularoʻja:

— Silər nemixqa xabat küni Təwratta qəkləngən ixni qilisilə? — deyixti. □ ■

³ Əysa ularoʻja jawabən:

□ **5:34 «toy mehmanliri»** — grek tilida «mərıkə zalining pərzəntliri» degən ibarə bilən ipadilınidu. ■ **5:34** Yəx. 62:5; 2Kor. 11:2. □ **5:35 «Əmma xu künlər keliduki, yigit ularin elip ketilidu, ular xu künlərdə roza tutidu»** — bu səzlər Əysaning «ularin (mehmanlardin) elip ketilip» əlumi əzigə əgəxkənlərgə qayoʻru-həsərat elip kelidioʻjanlikini kərsitidioʻjan bexarət. ■ **5:37** Mat. 9:17; Mar. 2:22. □ **5:39 «heqkim kona xarabtin keyin yengisini iqixni halimaydu»** — adəttə, kona xarab dər wəqə yengi xarabtin yahxi, əlwəttə. □ **6:1 «Ikkinqi «muħim xabat küni»** — grek tilida «ikkinqi «birinqi xabat küni»» degən səz bilən ipadilınidu. Biz «birinqi»ni «muħim» dəp tərjimə qıldıq. Səwəbini təwəndə qūxəndürimiz. «Ikkinqi «birinqi xabat küni»» degən bu ibarini qūxəndürux təs. Alimlarning bu toʻgʻruluk ikki pikri bar: 1-pikir: — Yəhudiylər həklining ikki hil kalendari bar idi. Birinqi kalendar Babilliklarningkiyə ohxax bolup küzdə («kanay qelix həyti» yaki «burəja həyti» bilən) baxlinatti. Bu kalendar boyiqə, xu yildiki «birinqi xabat» bolsa «tunji «birinqi xabat»» dəp ataloʻjan. Ikkinqi kalendar ətiyazda baxlinatti («Mis.» 12:2ni kəring). Xu alimlarning pikriyə, ikkinqi kalendar boyiqə, xu yildiki birinqi xabat «ikkinqi «birinqi xabat»» dəp atilatti. 2-pikir: — bu «yəttə həptə həyti»ning ikkinqi həptisidiki xabat küni kərsitidu («Law.» 23:10-22ni kəring). Xu alimlarning pikriyə, bu həytning ikkinqi xabat küni «ikkinqi «birinqi xabat»» dəp atilatti. Muxu pikir boyiqə «birinqi» degən səz muxu yəttə asasən «muħim» degən mənida. Bizningqə bu 2-pikir toʻgʻridur, qünki «yengi yil»ning (ətiyazdiki) «birinqi xabat»ida, yengi buoqday yaki arpa danlirini yeyix qəkləngənidi, bəlkim Hudaəja atax kerək idi («Law.» 23:14-ayətni yənə kəring). Nemila bolmisun, xu waqit ətiyazəja toʻgʻra kelətti. ■ **6:1** Qan. 23:24; Mat. 12:1; Mar. 2:23. □ **6:2 «Nemixqa xabat küni Təwratta qəkləngən ixni qilisilə?»** — «qəkləngən ix» Təwrat qanunida qəkləngən, deməqki. Ularning xikayət qiləini muħlislarning yeyixi əməs («Qan.» 23:25ni kəring), bəlkı xabat künidə muħlislarning «hosul aloʻjanlik»i idi. «Matta»diki «koʻxumqə səz»imizdə muxu wəqə toʻgʻruluk izahətlirimizni kəring. ■ **6:2** Mis. 20:10.

— Silər hətta Dawut pəyoqəmbər wə uning həmrahlirining aq qaloqanda nemə qiloqanliqini mukəddəs yazmilardin okumioqanmusilər? □ ⁴ Demək, u Hudaning öyigə kirip, *Hudaqə* ataloqan, *Təwratta* kahinlardin baxqa hərəkəndək adəmning yeyexi qəkləngən «təkdım nanlar»ni sorap elip yegən wə həmrahlirioqimu bərgən — dəp jawab bərdi. □ ⁵ Ahirida u ularoqə:

— Insan'ooqli xabat küniningmu Iqisidur, — dedi. ■

⁶ Yənə bir xabat küni xundək boldiki, u sinagogqa kirip təlim beriwatatti. Sinagogta ong qoli yigiləp kətkən bir adəm bar idi. ■ ⁷ Əmdi Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər uning üstidin ərz qiloqudək birər ixni izdəp tapayli dəp, uning xabat künimu kesəl sakaytidioqan-sakaytmaydioqanliqini paylap yürüxətti. □ ⁸ Birək Əysa ularning kənglidikini bilip, qoli yigiləp kətkən adəmgə:

— Ornungdin tur, otturiqə qıkkın! — dēwidi, hēlikē adēm ornidin kōpup xu yərdə turdi. ⁹ Andin Əysa ularoqə:

— Silərdin sorap bakaycu, Təwratqa uyoqun bolqini xabat küni yaxxilək kilixmu, yaki yamanlık kilixmu? Janni kutquzuxmu yaki janqə zamin boluxmu? — dəp soridi. ¹⁰ Ətrapidikilərninğ həmmisigə nəzər saloqandin keyin, u hēlikē adəmgə:

— Kəlungni uzat, — dedi. U xundək kilixi bilənla qoli əsligə kəltürülüp ikkinqi qolioqə ohxax boldi. □ ■ ¹¹ Lekin ular oqəzəptin hōxini yōkitip, Əysaqə qəndək təqabil turux toqrisida məslihətlixixkə baxlidi. □

Əysaning on ikki rosulni tallixi

Mat. 10:1-4; Mar. 3:13-19

¹² Xu künlərdə xundək boldiki, u dua kilixkə taqəqa qıkti wə u yərdə Hudaqə keqiqə dua kildi. ¹³ Tang atqanda, muhlislrini aldioqə qəkirip, ularning iqidin on ikkiylənni tallap, ularni rosul dəp atidi. ■ ¹⁴ Ular: Simon (Əysa uni Petrus dəpmu atioqan) wə uning inisi Andiriyas; Yəqub wə Yuhanna, Filip wə Bartolomay, ¹⁵ Matta wə Tomas, Alfayning oqli Yəqub wə millətpərwər dəp ataloqan Simon, □ ¹⁶ Yəqubning oqli Yəhuda wə keyin uningqə satqunluk qiloqan Yəhuda Ixqariyotlar idi. □

□ **6:3** «Silər hətta Dawut pəyoqəmbər ... nemə qiloqanliqini mukəddəs yazmilardin okumioqanmusilər?» — «okumioqanmusilər?» dēgən sōz Pərisiylərninğ daim rəkiqliridin soraydioqan soal xəkli idi. □ **6:4** «Demək, u Hudaning öyigə kirip, *Hudaqə* ataloqan, Təwratta kahinlardin baxqa hərəkəndək adəmning yeyexi qəkləngən «təkdım nanlar»ni sorap elip yegən wə həmrahlirioqimu bərgən» — bu wəqə «1 Sam.» 21:1-7də hatiriləngən. ■ **6:5** Mat. 12:8; Mar. 2:28. ■ **6:6** Mat. 12:9; Mar. 3:1. □ **6:7** «...uning üstidin ərz qiloqudək birər ixni izdəp tapayli dəp, uning xabat künimu kesəl sakaytidioqan-sakaytmaydioqanliqini paylap yürüxətti» — ularning kilmaqci bolqan ərzi bolsa «U xabat künidə kesəlni sakaytsa, «ixligən» yaki «hizmət qiloqan»qə barawar bolidu, xunga (ularning qūxinixiqə) «Təwrat qanunioqə hilaplık qiloqan» bolidu. □ **6:10** «U xundək kilixi bilənla qoli əsligə kəltürülüp ikkinqi klioqə ohxax boldi» — «əsligə kəltürülüp» dēgən peilning məjhul xəkli bizgə bu ixni Huda əzi qiloqan, dēgənni ukturidu. □ Əmdi ular bu məjizini «xabat künidə yaratqanliq»i uqūn zadi kimni əyibliməqci? ■ **6:10** 1Pad. 13:6. □ **6:11** «ular oqəzəptin hōxini yōkitip...» — «ular» 7-ayəttə kərsitilgən «Təwrat ustazliri wə Pərisiylər». ■ **6:13** Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luqa 9:1. □ **6:15** «millətpərwər» — yaki, «Kanaanlık». Yəhudi y millətpərwərlər wətinini Rim imperiyasidin azad kilix uqūn zorawanlık bilən kürəx qiloquqan idi. □ **6:16** «Yəqubning oqli» — bu Yəqub 14- wə 15-ayəttiki «Yəqub»lardin baxqisi bolsa kerək. «Yəqubning oqli» — bəzi kona kəqürülmilərdə «Yəqubning inisi» deyilidu.

*Əysaning kesəllərni sakaytixi wə təlim berixi**Mat. 4:23-25; 5:1-12*

17 Əysa rosulliri bilən taədin qüxüp, bir tüzləngliktə turatti. Xu yərdə nuroqun muhlisleri həmdə pütkül Yəhudiyə ölkisidin wə Yerusalemdin, Tur wə Zidon xəhərlirigə qaraydioğan dengiz boyidiki yurtlardin top-top kixilər yioqilixti. Ular uning təlimlirini anglax wə kesəllirigə xipalix izdəx üqün kəlgənidi. ■ 18 Napak rohlardın azablanoqanlarmu xipalix tepixti. 19 Bu top-top adəmlərning həmmisi qollirini uningəyə təgküzüwelixkə intilətti; qünki küq-küdrət uning wujudidin qiqip ularning həmmisigə xipalix beriwatatti.■

Huxallix wə qayoqu

20 Xuning bilən u bexini kətürüp muhlisliroqə qarap mundaq dedi: — «Mubarək, əy yoqsullar! Qünki Hudaning padixahlığı silərningkidur.□ ■

21 Mubarək, əy həzir aq kəloqanlar! Qünki silər toluq toyunisilər.

Mubarək, əy yioqlawatqanlar! Qünki küliodioğan bolisilər.■

22 Kixilər İnsan'ooqlining wəjidin silərdin nəpərlənsə, silərni əzlidiridn qətkə kəksə, silərgə təhmət-həqarət kilsə, naminglarni rəzil dəp qarəyisə, silərgə mubarək! ■ 23 Xu küni xadlinip tətənə kilip səkrənglar. Qünki mana, ərxətə boləqan in'aminglar zordur. Qünki ularning ata-bowiliri *burunqi* pəyoqəmbərlərgimu ohxax ixlarni kiloqan.■

24 — Ləkin həlinglarəyə way, əy baylar!

Qünki silər allikaqan rahət-pəraqəitinglarəyə igə boldunglar!■

25 Həlinglarəyə way, əy kərnə toyunoqanlar!

Qünki silər aq qəlisilər.

Həlinglarəyə way, əy külüwatqanlar!

Qünki həzə tutup yioqlaysilər.■

26 Həmməylən silərni yaxhi degəndə, həlinglarəyə way! Qünki ularning ata-bowilirimu *burunqi* sahta pəyoqəmbərlərgə xundaq kiloqan.■

*Düxmininglarəyə mehir-muqəbbət kərsitinglar**Mat. 5:38-48; 7:12*

27 — Birək mənəyə kəlak saləqan silərgə xuni eytip qəyoqayki, düxmənlinglarəyə mehir-muqəbbət kərsitinglar; silərgə əq boləqanlarəyə yaxxilik qilinglar. ■ 28 Silərni qarəioqanlarəyə bəht tilənglar; silərgə yaman muamilidə boləqanlarəyimü dua qilinglar. ■ 29 Birsə mənqzinqgə ursa, ikkinqi mənqzinqnümü tutup bər; birsə qapiningni eliwəlimən desə, kənglikinqnümü ayiməy bərgin. ■ 30 Birsə səndin birnəmə tilisə, uningəyə bərgin. Birsə sening birər nərsəngni elip

■ 6:17 Mat. 4:25; Mar. 3:7. ■ 6:19 Mar. 5:30. □ 6:20 «Mubarək, əy yoqsullar!» — «yoqsullar» bəlkim əzining Hudaəyə qət'iy məhtajlikini tonup yatqənlər. Bu ayətlərdə «mubarək» degən səz (Huda təripidin) «bəhtlik, bərikətlik kilingə» degən mənədə ixlitilidu. ■ 6:20 Mat. 5:2. ■ 6:21 Yəx. 61:3; 65:13; 66:10. ■ 6:22 Mat. 5:11; 1Pet. 2:19; 3:14; 4:14. ■ 6:23 Ros. 5:41; 7:51. ■ 6:24 Am. 6:1, 8. ■ 6:25 Yəx. 65:13; Yaq. 4:9; 5:1. ■ 6:27 Məs. 23:4; Pənd. 25:21; Mat. 5:44; Rim. 12:20; 1Kor. 4:12. ■ 6:28 Luğa 23:34; Ros. 7:60. ■ 6:29 1Kor. 6:7.

kətsə, uni qayturup berixni sorima. □ ■ 31 Baxqilarning özünqlarəja qandaq muamilə kilixini ümid kilsanglar, silərmu ularəja xundak muamilə kilinglar. ■ 32 Əgər silər özünqlarni yaxxi kərgənlərgila mehır-muhəbbət kərsətsənglar, undakda silərdə nemə xapaət bolsun? Qünki hətta gunahkarlarmu özini yaxxi kərgənlərgə mehır-muhəbbət kərsitidiəju. ■ 33 Əgər silər özünqlarəja yaxhilik kiləjanlarəjila yaxhilik kilsanglar, undakta silərdə nemə xapaət bolsun? Qünki hətta gunahkarlarmu xundak kilidiəju! ■ 34 Əgər silər kərzni «qokum qayturup beridu» dəp oyliəjanlarəja bərsənglar, undakta silərdə nemə xapaət bolsun? Qünki hətta gunahkarlarmu əynən qayturup alimiz dəp baxka gunahkarlarəja kərz beridiəju! ■ 35 Lekin silər bolsanglar, düxmininglarəjimu mehır-muhəbbət kərsitinglar, yaxhilik kilinglar, baxqilarəja etnə beringlar wə «Ular bizgə bərnemə qayturidu» dəp oyliənglar. Xu qəşda, in'aminglar zor bolidu wə silər Həmmidin Aliy Boləuquning pərzəntliri bolisilər. Qünki u tuzkorlarəja wə rəzillərgimu mehribanlik kilidu. □ ■ 36 Atanglar mehriban boləjnidək silərmu mehriban bolunglar.

Baxqilarning üstidin həküm kılmanglar

Mat. 7:1-5

37 — Baxqilarning üstidin həküm kilip yürmənglar. Bolmisa, silər *Hudaning* həkümigə ugraysilər. Baxqilarni gunahka bekitmənglar wə silərmu gunahka bekitilməysilər. Baxqilarni kəqüringlar wə silərmu kəqürüm kilinisilər. ■ 38 Beringlar wə silərgimu berilidu — hətta qong əlqigüqkə liq qingdap, silkip toldurulup üstidin təxip qüxkidək dərijidə kəyununglarəja təküp berilidu. Silər baxqilarəja qandaq əlqəm bilən əlqəp bərsənglar, silərgimu xundak əlqəm bilən əlqəp berilidu. □ ■

39 Andin u ularəja təmsil eytip mundak dedi: — Kariəju kariəjuni yetiləp mangalamdu? Undak kilsa, hər ikkisi orəkkə qüxüp kətməmdü? ■ 40 Muhlis ustazidin üstün turmaydu; lekin takamullaxturuləjini ustazəja ohxax bolidu. □ ■

41 Əmdi nemə üqün buradiringning kəzidiki kilni kərup, öz kəzüngdiki limni baykiyalmaysən?! □ ■ 42 Sən qandaqmu öz kəzüngdə turəjan

□ 6:30 «Birsi səndin bərnemə tilisə, uningəja bərgin» — nemini berix kerəklilikini Rəbbimiz eytmidi. Bəzi əhwalda tiligüqigə tiliginini bərsək uningəja payda əməs, bəlki ziyan yətküzidu. Məsələn, hərəkkəx adəm pul yaki hərəkkə tilisə buni bərsək bolmaydu; lekin mumkin bolsa yardəm kolimizni uzitimiz kerək. Baxka misal «Ros.» 3:1-11də tepilidu, bolupmu 6-ayətni kəring. ■ 6:30 Kan. 15:7; Mat. 5:42. ■ 6:31 Mat. 7:12. ■ 6:32 Mat. 5:46. ■ 6:34 Kan. 15:8; Mat. 5:42. □ 6:35 «Həmmidin Aliy Boləuquning pərzəntliri bolisilər» — demək, əməlliringlar buningəja guwahlik bolidu. ■ 6:35 Mat. 5:45. ■ 6:37 Mat. 7:1; Rim. 2:1; 1Kor. 4:5. □ 6:38 «silərgimu berilidu — hətta qong əlqigüqkə liq qingdap, silkip toldurulup üstidin təxip qüxkidək dərijidə kəyununglarəja təküp berilidu» — Ottura Xərktə birsi birawəja axlik hədiyə kilmaqki bolsa (1) axni haltəja liq qaçilaydu; (2) danlar qingdilib qüxsun dəp haltini silkiydu; (3) qingdaləjan danlarning üstigə «təxip qüxkidək dərijidə» yənə qaçilaydu. ■ 6:38 Pənd. 10:22; 19:17; Mat. 7:2; Mar. 4:24. ■ 6:39 Yəx. 42:19; Mat. 15:14. □ 6:40 «Muhlis ustazidin üstün turmaydu; lekin takamullaxturuləjini ustazəja ohxax bolidu» — bu sirlik səz bəlkim muhlislar Məsihkə toluk əgəxsə, uningəja ohxax azab-əkubətni kərxüni mumkin, degən mənini öz iqigə alidu. ■ 6:40 Mat. 10:24; Yh. 13:16; 15:20. □ 6:41 «buradiringning kəzidiki kil» — yaki «kəringning kəzidiki kil». «Əmdi nemə üqün buradiringning kəzidiki kilni kərup, öz kəzüngdiki limni baykiyalmaysən?!» — mənisi: «Nemə üqün buradiringning hərə kəpikidək kiçik səwənlikinila kərup, özünqdiki limdək qong gunahni kərməysən?» degəndək. ■ 6:41 Mat. 7:3.

limni kormay turup buradiringoşa: «Keni, közüngdiki kilni eliwetey!» deyälaysen?! Əy sahtipaz! Awwal özüngning közidiki limni eliwet, andin enik körüp, buradiringning közidiki kilni eliwetälaysen. ⁴³ Qünki heqkandak yahxi dəräh yaman mewə bərməydu, heqkandak yaman dərähmu yahxi mewə bərməydu. ■ ⁴⁴ Hərəkandak dərähni bərgən mewisidin pərək ətkili bolidu. Qünki tikəndin ənjürni üzgili bolmas, yantaktin üzüm üzgili bolmas. ■ ⁴⁵ Yahxi adəm kəlbidiki yaxhilik həzinisidin yaxhilik çiqiridu; rəzil adəm kəlbidiki rəzillik həzinisidin rəzillikni çiqiridu. Qünki kəlb nemigə tolduruloğan bolsa, eşiğdin xu qıqıdu.■

Ikki hil imarət saloğan kixilər

Mat. 7:24-27

⁴⁶ — Silər nemixka meni «Rəb! Rəb!» dəysilər-yu, biraq silərgə eytkanlirimöşa əməl qilmaysilər? ■ ⁴⁷ Əmisə, mening aldimoşa kelip, səzlimni anglap əməl kılğan hərkimning kimgə ohxiəlanlıqini silərgə kərsitip berəy. ■ ⁴⁸ U huddi çongkur kolap, ulini koram taxning üstigə selip öy saloğan kixigə ohxaydu. Kəlkün kəlgəndə, su ekimi u öyning üstigə zərb bilən uruloğini bilən, uni midir-sidir kılalmidi, qünki u puhta selinoğan. ⁴⁹ Lekin səzlimni anglap turup, əməl qilmaydioğan kixi bolsa, kuruk yərning üstigə ətsiz öy saloğan kixigə ohxaydu. *Kəlkün* ekimi xu öyning üstigə uruluxi bilən u erülüp kətti; uning erüluxi intayin dəhxətlik boldi!

7

Əysaning rimlik yüzbexining qakirini saqaytixi

Mat. 8:5-13; Yh. 4:43-54

¹ Əysa köpqilikkə bu səzləarning həmmisini kılıp boləandin keyin, Kəpərnahum xəhriğə *qayta* kirdi. ² U yərdə məlum bir yüzbexining ətiwarlık küli eşqir kesəl bolup, səkratta yatadı. ³ Yüzbexi Əysaning həwirini anglap, birməqəqə Yəhüdiy aqsakalni uning yenioşa berip, uning kelip kulini kutkuzuxi üqün ötünüxkə əwətti.□ ⁴ Ular Əysaning aldioğa kəlgəndə uningöşa:

— Bu ixni tiligüqi bolsa, tilikini ijabət kılıxingizöşa həkikətən ərzydioğan adəm. ⁵ Qünki u bizning *Yəhüdiy* elimizni yahxi kəridu wə hətta biz üqün bir sinagogmu selip bərdi, — dəp jiddiy kıyapəttə ötünüxti.

⁶ Əysa ular bilən billə bərdi. Biraq öyigə az qaloğanda, yüzbexi Əysaning aldioğa birməqəqə dostini əwətip uningöşa mundak degüzdı:

— «Təksir, əzlrini awarə kilmisila, əzlrining torusumning astioğa kelixlirigə ərziməymən.□ ⁷ Xunga ezümnimu silining addiliriöşa berixka layik hesablimidim. Sili pəkət bir eşiz söz kılıp koysila, kulum saqiyp ketidu. ⁸ Qünki mənmu baxka birsining hoquki astidiki adəmmən, qol

■ 6:43 Mat. 7:17; 12:33.

■ 6:44 Mat. 7:16.

■ 6:45 Mat. 12:35.

■ 6:46 Mal.

1:6; Mat. 7:21; 25:11; Luğa 13:25; Rim. 2:13; Yak. 1:22.

■ 6:47 Mat. 7:24.

□ 7:3 «...»

Əysaning kelip kulini kutkuzuxi üqün... — grek tilida «kutkuzux» wə «saqaytix» birlə söz bilən ipadilini. **Yüzbexi Əysaning həwirini anglap, birməqəqə Yəhüdiy aqsakalni uning yenioşa berip, Əysaning kelip kulini kutkuzuxi üqün ötünüxkə əwətti** — yüzbexi rimlik puqra bolup, Yəhüdiy əməs idi. 5-ayətə kəriöşanda u rimlikləarning butpərəslikini taxlap, Rəwrat arkilik Hudaöşa etiqađ baqlioğan adəm idi. □ **7:6 «Təksir»** — yaki «Rəb».

astimdimu ləxkərlirim bar. Birigə bar desəm baridu, birigə kəl desəm, kelidu; kulumoşa bu ixni kıl desəm, u xu ixni kılıdu».[□]

⁹ Əysa bu gəpni anglap *yüzbexioşa* təəjjübləndi. U burulup kəynigə əgəxkən halayıkka:

Dərwəkə, hətta İsraildimu bundağ zor ixənqni tapalmioşanidim! — dedi.

¹⁰ Yüzbexi əwətkən kixilər qayıp baroşanda, kesəl boləşan kılning səllimaza sakayoşanlığını kərdi.[□]

Tul ayalning oşlini tirildürüş

¹¹ Bu ixtin keyin u Nain degən bir xəhərgə bardı. Uning muhlisliri wə yənə top-top kixilər uningəşa əgixip mangdı. ¹² U xəhər qowukioşa yekınlaxkanda, mana kixilər jinaza kətürüp qikiwatkanıdı. Əlgüqi anisining yəkkə-yeganə oşlı idi, uning üstigə anisi tul ayal idi. Xəhərdin qong bir top adəm ayaloşa həmrağ bolup qıkkanıdı. ¹³ Rəb uni kərup, uningəşa iqini aşrıtip:

— Yioqlimioşın, — dedi. ¹⁴ Xuning bilən u otüp, tawutka qolını təgküziwidi, tawut kətürgənler tohtıdı. U:

— Yigit, sanga eytimən, oyoşan! — dedi. [□] [■] ¹⁵ Əlgüqi bolsa ruslinip tik olturdi wə gəp kılıxka baxlıdı. Əysa uni anisioşa tapxurup bərdi.

¹⁶ Həmməylənni kərkunq besip, ular Hudani uluoşlap:

— «Arimizda uluoş bir pəyoşəmbər turoşuzuldi!» wə «Huda Əz həlkini yoklap kəldi!» — deyixti.[□] [■]

¹⁷ Uning toşrisidiki bu həwər pütün Yəhudiye zemini wə ətraptiki rayonlarəşa tarkilip kətti.

Yəhya pəyoşəmbərnin muhlislirining Əysa bilən kərişkili kelixi

Mat. 11:2-19

¹⁸ Yəhyaning muhlisliri əmdi bu barlıq ixlarning həwirini uningəşa yətküzdi. Yəhya muhlisliridin ikkiylənni əzigə qaqırıp, [■] ¹⁹ Ularni Əysaning aldioşa əwətip: «Kelixi muşərrər zat əzüngmu, yaki baxka birsini kütüximiz kerəkmu?» dəp sorap kelixkə əwətti.[□]

²⁰ Ular Əysaning aldioşa berip:

[□] **7:8 «Qunki mənmu baxka birsining hoşuqi astidiki adəmmən»** — muşim söz «mənmu» — demək, yüzbexi Rim imperatorning hoşuqi astida turup öz hoşuqi bilən əskərlirigə buyruk bəraləytti; Əysa aləm İgisining hoşuqi astida turup, Həmmigə Qadirning hoşuqi bilən aləmning ixlirini buyruydioşan adəm idi. [□] **7:10 «Yüzbexi əwətkən kixilər qayıp baroşanda, kesəl boləşan kılning səllimaza sakayoşanlığını kərdi»** — bu wəşə «Mat.» 8:8-13dimu hatiriliniđu.

[□] **7:14 «U otüp, tawutka qolını təgküziwidi»** — Musa pəyoşəmbərgə qıxürüləşən qanun boyiqə jinazioşa tegix kixini yəttə küngiqə «napak» kılatti («Qel.» 19:11-12ni kəriş). Birağ əlgini tirik kılıx həmmə ixni baxkiqə kılıdu! [■] **7:14** Ros. 9:40. [□] **7:16 «Huda Əz həlkini yoklap kəldi!»** — Təwrat wə İnjlida «Hudaning yoklixi» Uning insanlarəşa yekın kelip ulardin həwər elixini əz iqiğə alıdu. [■] **7:16** Luqa 1:68; 24:19; Yh. 4:19; 6:14; 9:17. [■] **7:18** Mat. 11:2.

[□] **7:19 «Kelixi muşərrər zat»** — Huda wədə kıləşan Qıtquzoşuqi-Məsiş, əlwəttə. Yəhya əzi Məsişning yolını təyyarlarx üqün uning aldidə əwətilgən; xuning bilən u: — «Sən biz kütəkən kiximusən» dəp gumanlinip soraydu. **«Kelixi muşərrər zat əzüngmu, yaki baxka birsini kütüximiz kerəkmu?»** — Yəhya pəyoşəmbər xu muhlislirini əwətkəndə zindanda idi. Xuning bilən u bəlkim: «Əysa həkiqətən Qıtquzoşuqi bolsa, nemixka u mənı muşu zindanda yetixka yol koyıdu?» dəp sorixi mumkin idi. «Matta»diki «koxumqə səz»də bu ix («Mat.» 11:2-6) toşruluk izahatlırimizni kəriş.

— Qomüldürgüçi Yəhya bizni səndin: «Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqa birisini kütüximiz kerəkmü?» dəp sorap kelixkə yeningoşa əwətti — dedi.

²¹ Dəl xu waqıtta Əysa aqrıq-siləq wə kesəl-waba baskan wə yaman rohlər qaplxakan nuroqun kixilərnı saqaytti wə nuroqun qarıoqlarnı kerıdıoğan kıldı. ²² Xuning bilən u *Yəhyaning muhlisliroşa*:

— Silər kaytip berip, Yəhyaşa öz anglioğan wə kərgənliroğlar toqruluk həwər yətküzüp — «Korlar kərələydoğan wə tokurlar mangalaydoğan boldi, mahaw kesili boləoğanlar saqaytildi, gaslar angliyalaydoğan boldi, əlgənlərmu tirildürüldi wə kəmbəoşəllərgə hux həwər jakarlandi» — dəp eytinglar. ■ ²³ *Uningoşa yəna*: «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtliktur!» dəp koyunglar, — dedi.□

²⁴ Yəhyaning əqliliri kətkəndin keyin, u top-top adəmlərgə Yəhya toqruluk səz eqip:

— «Silər *burun Yəhyani izdəp* qəlgə barəoşinglarda, zadi nemini kərgili bardinglar? Xamalda yəlpünüp turoğan qomuxnimu? ■ ²⁵ Yaki esil kiyim kiygən bir ərbabnimu? Mana, esil kiyimlərnı kiygən, əyx-ixrət iqıdə yaxaydoğanlar padixahlarning ordiliridin tepiliduoşu!

²⁶ Əmdi silər nemə kərgili bardinglar? Bir pəyoşəmbərnimu? Durus, əmma mən xuni silərgə eytip qoyayki, *bu bolsa* pəyoşəmbərdinmu üstün bir boləuqidur. ²⁷ Qünki *muqəddəs yazmilardiki*: —

«Mana, yüz aldingoşa əlqimni əwətimən;

U sening aldingda yolognı təyyarlaydu» — dəp yeziloğan səz mana dəl uning toqrısında yeziloğandur. □ ■ ²⁸ Qünki mən silərgə xuni eytip qoyayki, ayallardin tuşuloğanlar arisida Yəhyadinmu uluoşi yok; əmma Hudaning padixahlıqidiki əng kiçik boləoşinimu uningdin uluoşi turidu

²⁹ (əmdi *Yəhyani* anglioğan pıkralar, hətta bajgırlarmu Hudaning yolını toqra dəp Yəhyaning qomüldürüxi bilən qomüldürülgənidi). □ ³⁰ Ləkin Pərisiylər wə Təwratxunaslar Yəhyaning qomüldürüxinı qəbul kilmay, Hudaning əzlırığə boləoğan məqsət-iradisini qətkə kəçkanıdi).

³¹ Ləkin bu zamanning kixilirini zadi kimlərgə ohxitay? Ular kimlərgə ohxaydu? ■ ³² Ular huddi rəstə-bazarlarda olturuwelip, bir-birigə: «Biz silərgə sunay qəlip bərsəkmü, ussul oynimidinglar», «Matəm pədisigə qəlip bərsəkmü, yioşa-zar kilmidinglar» dəp *qəçxaydoğan tuturuqsız* balılaroşa ohxaydu. ³³ Qünki Qomüldürgüçi Yəhya kelip ziyapəttə olturmaytti, *xarab* iqməytti. Xuning bilən silər: «Uningoşa jin qaplixiptu» deyixisilər. □ ■ ³⁴ İnsan'oşlı bolsa kelip həm yəydu həm iqıdu wə mana silər: «Taza bir toymas wə məyhor ikən. U bajgırlar wə gunahkarlarning dostidur» deyixisilər. ³⁵ Ləkin danalıq bolsa əzining barlıq pərzəntlıri

■ **7:22** Yəx. 29:18; 35:5; 61:1. □ **7:23** «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtliktur!» — Yəhya pəyoşəmbər zındanda yetip: «Əysa Kutquzoşuqi-Məsih bolsa nemixkə meni zındandin kutquzmioğan?» — dəp gumanlanəoğan bolsa kerək idi. Yəhyaning bu soali toqruluk «Matta»diki «koxumqə səz»imzədə azraq tohtilimiz. ■ **7:24** Mat. 11:7. □ **7:27** «Mana, yüz aldingoşa əlqimni əwətimən; u sening aldingda yolognı təyyarlaydu» — Təwrat, «Mal.» 3:1; «Yəx.» 40:3. ■ **7:27** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mar. 1:2. □ **7:29** «hətta bajgırlarmu Hudaning yolını toqra dəp Yəhyaning qomüldürüxi bilən qomüldürülgənidi» — «Hudaning yolını toqra dəp» grek tilida «Hudani toqra dəp...» degən ibarini bildürıdu.

■ **7:31** Mat. 11:16. □ **7:33** «Qomüldürgüçi Yəhya kelip ziyapəttə olturmaytti, *xarab* iqməytti» — grek tilida «Qomüldürgüçi Yəhya kelip nə nan yeməydu nə iqməydu». Oqurmənlərnıng esidə barkı, Yəhya pəyoşəmbər intayın oşorigil ozuklınatti, pat-pat roza tutatti.

«Mat.» 3:4ni kəroş. ■ **7:33** Mat. 3:4; Mar. 1:6.

arkilik durus dæp tonulidu».

Gunahkar ayalning ðysani ætirlixi

³⁶ Pærisiylærdin biri uningdin øyümdæ mehman bolsingiz dæp øtündi. Ømdi u Pærisiyning øyigæ kirip dastihanda olturdi. □ ■ ³⁷ Wæ mana, u xæhærdæ buzuk dæp tonulojan bir ayal ðysaning bu Pærisiyning øyidæ dastihanda olturojanlikini anglap, aq kahtexidzin yasaløjan bir kütida murmækki elip kældi. □ ³⁸ U yiojlojan peti uning kæynidæ, putioja yekin turup, køz yaxliri kilip, putlirini høl kiliwætti; andin qaqliri biløn uning putlirini ertip kurutti høm putlirini tohtimay søyüp, üstigæ ætir sürdi. ³⁹ Ømdi uni qaqiøjan Pærisiy bu ixni kørüp, iqidæ: «Bu adøm rast pøyoæmbær boløjan bolsa, øzigæ tegiwatkan bu ayalning kim wæ kandak ikønlikini bilætti. Qünki u bir buzuk!» dæp oylidi.

⁴⁰ Xuning biløn ðysa uningøja jawabæn:

— Simon, sanga dæydiøjan bir gepim bar, — dedi.

— Eying, ustaz, — dedi Simon.

⁴¹ — Ikki adøm mælum bir kørz igisigæ kørzdar ikøn. Biri bæx yüz kümüx dinarøja, yønæ biri bolsa ællik kümüx dinarøja kørzdar ikøn. □

⁴² Lekin hær ikkisining kørzni kayturojili heqnersisi bolmioaqqa, kørz igisi mehribanlik kilip hær ikkisining kørzini kæqürüm kiptu. Seningqæ, ularning kaysisi uni bækræk søyidu? — dæp soridi ðysa.

⁴³ Simon jawabæn: — Meningqæ, kørzi kørpræk kæqürüm kilinojan kixi, — dedi.

— Toøra hæküm kilding, — dedi ðysa. ⁴⁴ Andin heliki ayaloja burulup, Simonøja:

— Bu ayalni kerdüngmu? Mæn øyüggæ kirginim biløn, sæn putlirimni yuyuxka su bærmigøniding; lekin u køz yexi biløn putlirimni yudi wæ qeqi biløn ertip kurutti. ⁴⁵ Sæn meni salam berip søymiding; lekin u mæn kirgændin tartip putlirimni søyüxtin tohtimidi. ⁴⁶ Sæn beximojimu may sürkimigøniding; biraq u mening putlirimøja murmækkini sürkøp koydi. □ ⁴⁷ Xunga xuni sanga eytip koyayki, uning nurojün gunahliiri kæqürüm kilindi. Qünki mana, uning kersætkæn mehirmuhæbbiti qongqur æmæsmu? Ømma kæqürümi az boløjanlarning mehirmuhæbbætini kersitiximu az bolidu, — dedi. □

⁴⁸ Andin u ayaloja:

— Gunahliring kæqürüm kilindi, — dedi. ■

⁴⁹ Ular biløn hæmdastihan olturojanlar kænglidæ: «Kixilærnin gunahlrinimu kæqürüm kiloquqi bu adøm zadi kimdu?» deyixti. ■

□ **7:35 «danalix bolsa øzining barlix pærzæntliiri arkilik durus dæp tonulidu»** — yaki «danalix bolsa øzining barlix ix-mewiliri arkilik durus dæp tonulidu». Bu kiska ayæt üstidæ wæ uningdiki kæp muhim prinsiplar toqrisida «Matta»diki «koxumqæ sez»imizdæ tohtilimiz. □ **7:36 «... dastihanda olturdi»** — grek tilida «dastihanda yatti». Yøhudiylar wæ Greklar adættæ dastihanda yanpaxlap yatatti. ■ **7:36** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Yh. 11:2; 12:2. □ **7:37 «murmækki»** — bu hil ætir. U adættæ intayin kimmæt idi (mæsilen, «Mat.» 26:7ni kørüng). □ **7:41 «kümüx dinar»** — Rim imperiyasning pul birliki, tæhminæn bir adømning bir künlük ix hækki bolatti. □ **7:46 «Sæn beximojimu may sürkimigøniding»** — xu dæwrædæ kixilær hømætlik mehmanlarni qarxi elix üqün mehmannin bexioja ætirlik mayni sürkøp koyatti. □ **7:47 «Qünki mana, uning kersætkæn mehirmuhæbbiti qongqur æmæsmu?»** — bu ayalning muhæbbiti Hudaning kæqürümigæ erixinxning sæwæbi æmæs, balki uning qongqur muhæbbiti uning **allikaqan Hudaning kæqürümigæ erixkænliki tüpæylidin** boldi wæ xundakla buningøja ispat kersætti. ■ **7:48** Mat. 9:2. ■ **7:49** Mat. 9:3.

⁵⁰ Əysa həlikə ayaloğa:

— Etikading seni kütquzdi; aman-hatirjəmlək bilən qaytkin! — dedi.□

8

Əysağa əgəxkən ayallar

Mat. 13:1-17; Mar. 4:1-12

¹ Keyin, Əysa xu yurtlarni kezip, xəhərmu-xəhər, yezimu-yeza Hudaning padixahlikining hux həwirini elan kilip jakarlıdi; on ikkiylənmu uning bilən birgə bardı. ² Uning bilən billə barəqlərdin yənə yaman rohlardin wə aqrıq-siləklərdin sakaytıloğan bəzi ayallarmu bar idi; ularning arısında əzidin yəttə jin həydəp qikiriloğan Məryəm (Magdallik dəp ataloğan),[■] ³ Hərod *hanning* saray ojojıdarı Huzaning ayalı Yoanna, Suzanna wə baxka nuroşun ayallarmu bar idi. Bular öz mal-mülükləri bilən u *wə uning muhlislrining* həjətliridin qıqattı.□

Uruk qaqquqi toşrisidiki təmsil

⁴ Qoŋ bir top adəmlər yiojiloğanda, xundaqla hərəkəysi xəhərlərdin kixilər uning yenioğa kəlgəndə, u ularoğa bir təmsil səzləp bərdi.■

⁵ — «Uruk qaqquqi uruk qaqqıli *etizoğa* qıqıptu. Uruk qaqqanda, uruqlərdin bəziləri qioşir yol üstigə quxüp, dəssilip ketiptu wə asmandiki uqar-kanatlar kelip ularni yəp ketiptu. ⁶ Baxka bəziləri taxlık yərgə quxüptu. Yərdə nəmlək bolmioqəqka, ünüp qıqqını bilən kurup ketiptu. ⁷ Baxka bəziləri tikənlərdin arıoşa quxüptu, tikənlər maysılar bilən təng əsüp maysılarni boşuwaptu. ⁸ Baxka bəziləri bolsa yahxi tupraqqa quxüptu. Üngəndin keyin, yüz həssə həsul bəriptu». Bularni degəndin keyin u yukiri awaz bilən:

— Angliqudək kulıki barlar buni anglisun! dəp tovlidi.

⁹ Keyin uning muhlisləri uningdin: — Bu təmsilning mənisi nemə? — dəp sorıdi. ■ ¹⁰ U ularoğa mundaq dedi:

— Hudaning padixahlikining sirlirini bilix silərgə nesip kilindi. Birək bu ixlar qəloğan baxqıləroğa təmsillər bilənla eytilədu. Məksiti xuki, «Ular qərisimu kərməydu, anglisimu quxənməydu».□ ■

¹¹ Əmdi təmsilning mənisi mundaq: — Uruk bolsa, Hudaning səz-kalamıdur. ■ ¹² Qioşir yol boyidikilər bolsa muxular: Ular səz-kalamni anglyaydu; ləkin İblis kelip, ularning ixinip kütquzuluxining aldini elixi

□ **7:50 «Etikading seni kütquzdi»** — «etikading» muxu yərdə, xübhısizki, Əysa bu səz bilən ayalning əzigə baolıoğan ixənqini, yəni uning gunəhlərnı kəqürüm qılalaydıoğan Məsiş ikənlikigə baolıoğan ixənqini kərsitidu. ■ **8:2** Mat. 27:55,56. □ **8:3 «u wə uning muhlislrining»** — bu ibarə grek tilida bəzi kəqürülmilərdə «uning» yaki bəzi kəqürülmilərdə «ularning» bilən ipadiliniidu. ■ **Hərod hanning** saray ojojıdarı Huzaning ayalı Yoanna, Suzanna wə baxka nuroşun ayallarmu bar idi... uning... həjətliridin qıqattı — «kırıx səz»imizdə deginimizdək, Luka daim Əysaning qız-ayallar bilən boləoğan munasiwitini bayqap yürıdu. ■ **8:4** Mat. 13:3; Mar. 4:2.

■ **8:9** Mat. 13:10; Mar. 4:10. □ **8:10 «Hudaning padixahlikining sirlirini bilix silərgə nesip kilindi»** — «sirlər» İnşilda əslidə insanlaroğa axkarılanmioğan, həzir Məsiş yaki rosulləri arqılık ayan qılinoğan ixlarnı kərsitidu. Uning üstigə, İnşildiki bəzi «sirlər» intayin sirlək, əlwəttə. ■ **Ular qərisimu kərməydu, anglisimu quxənməydu** — bu səzlər «Yəx.» 6:9din elinoğan.

■ **8:10** Zəb. 25:4, 9, 14; 78:1-2; Yəx. 6:9-10; Əz. 12:2; Mat. 11:25; 13:14; Mar. 4:12; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8; 2Kor. 3:5,14. ■ **8:11** Mat. 13:18; Mar. 4:13.

üqün ularning kəlbidiki sözni elip ketidu. ¹³ Taxlik yərgə qüxkən uruqlar sөz-kalamni angliqan haman huxallik bilən qəbul qiləqanlarəja təmsil qilinəqan. Ularda yiltiz bolmioəaqqa, pəkət bir məhəl ixinin, andin sinak-müxküllük wahti kəlgəndə, *etikadtin* teyilip ketidu. ■ ¹⁴ Tikənlikkə qüxkən uruqlar bolsa xundak adəmləni kərsətkənki, sözni angliqan bolsimu, yoləja qikkəndin keyin bu pəniy həyattiki əndixilər, bayliqlar wə həlawətlərnin eziqturuxliri bilən boəulup, uruk pixmay həsul bərməydu. ■ ¹⁵ Ləkin yahxi tupraqqa qəqiləqan uruqlar bolsa — sөz-kalamni anglap, səmimi wə yahxi kəlbil bilən uni tudioəanlarni kərsitidu; bundak adəmlər səwrəqanlik bilən həsul beridu.

Həmmə ix axkarilidü

Mar. 4:21-25

¹⁶ Həqkim qiraəqni yekip qoyup üstigə idixni kəmtürüp qoymas yaki kariwat astioəa turəuzmas, bəlki qiraəqdanning üstigə qoyidu; buning bilən öygə kirgənlər yoruklukni kəridu. ■ ¹⁷ Qünki yoxuruləqan həqkəndak ix axkarilanmay qəlməydu, wə həqkəndak məhpiy ix ayan bolmay, yoruklukqa qikmay qəlməydu. ■

¹⁸ Xuning üqün, anglixinglarning kəndak ikənlikigə kəngül qoyunglar! Qünki kimdə bar bolsa, uningəja tehimu kəp berilidu; əmma kimdə yok bolsa, həttə bar dəp həsəbioəinimu uningdin məhrum qilinidu. □ ■

Əysəning həkikiy ailisi

Mat. 12:46-50; Mar. 3:31-35

¹⁹ Əmdi uning anisi wə iniliri uning bilən kərüxkili kəldi. Ləkin adəm nuroəun boləqqa, yenioəa kələlmigənidi. ■ ²⁰ Xuning bilən birsi uningəja:

— Aningiz wə inilingiz siz bilən kərüximiz dəp, sirtta turidu, — dedi.

²¹ Ləkin u jawəbən: — Mening anam wə aka-uka qerindaxlirim bolsa Hudəning sөzini anglap, uningəja əməl qiləuqildur, dedi. ■

Əysəning borənni tinqitixi

Mat. 8:23-27; Mar. 4:35-41

²² Wə xundak boldiki, xu künlərdin biri, u muhlisliri bilən bir kemigə qüxüp, ularəja:

— Kəlning u ketioəa barayli, — dedi. Xuning bilən ular yoləja qikti. ■

²³ Kəmə ketiwatqanda u uyquəja kətkənidi. Kəlgə tuyuksiz kara boran kelip, kemigə su toxup ketip, ular həwəptə qəldi. ²⁴ Muhlislar kelip uni oyoəitip:

— Ustaz, ustaz, tügixidioəan bolduk! — dedi.

Ləkin u ornidin turup, borənoəa wə dawəloəuəqan dolqunlarəja tənbiə bərdi; həmmisi tohtap, tinq boldi. ²⁵ U muhlislirioəa qarap:

— İxəninglar nəgə kətti? — dedi.

■ **8:13** Mat. 13:20; Mar. 4:16. ■ **8:14** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9.

■ **8:16** Mat. 5:15; Mar. 4:21; Luqa 11:33. ■ **8:17** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luqa 12:2. □ **8:18** «Qünki kimdə bar bolsa, uningəja tehimu kəp berilidu — «kimdə bar bolsa...

» — bu «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xübhisizki, əbədiy əhmiyətlik birər nərsə bolsa kerək, bu iman-ixənəqni əz iqiğə qəqum alidu. Biz əzimizgə «əbədiy əhmiyətlik» hərbinməmə boluxi üqün pəkət Məsiəhdinla tapalaymiz, əlwəttə. ■ **8:18** Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luqa 19:26. ■ **8:19** Mat. 12:46; 13:55; Mar. 3:31. ■ **8:21** Yə. 15:14; 2Kor. 5:16. ■ **8:22** Mat. 8:23; Mar. 4:35,36.

Ular ҳам qorquxup, ҳам bəkmu həyran bolup, bir-birigə:
— Bu adəm zadi kimdu, buyruq kilsa, hətta xamallar wə dolqunlarmu uningoa boysunidikən-hə! — dəp ketixti.■

Əysaning «koxun» jinlar qaplawxan adəmni azad kilixi

Mat. 8:28-34; Mar. 5:1-20

²⁶ Xuning bilən ular Galiliyaning udulidiki Gerasalıklarning yurtioja yetip bardı. □ ■ ²⁷ U qiroqakka qiqixi bilənla, uzundin beri jinlar qaplawxan, xəhərdin kəlgən məlum adəm uning aldioja kəldi. Bu adəm kiyim kiyməy, heq eydə turmay, gərlər arisida yaxaytti. □ ²⁸ Lekin u Əysani kərupla warkirap, uning ayiojioja yikilip kattik awaz bilən:

— Həmmidin Aliy Hudaning Ooqli Əysa, sening mən bilən nemə karing! Səndin etünimənki, meni kiynima! — dəp towlap kətti. ²⁹ Qünki Əysa napak rohning uningdin qiqixini buyruwatatti (qünki jin nurojun ketim uni tutuwalojanidi; u qaoqlarda kixilər uning put-kollirini kixən-zənjirlər bilən baolap uni kamaq koyoqan bolsimu, u zənjirlərni üzüp keqip qikkən wə jin təripidin qel-bayawanlaroja həydiwetilgenidi).

³⁰ Əysa bu adəmdin:

— Isming nemə? — dəp soriwidi, u: — Ismim «Koxun», — dedi. Qünki nurojun jinlar uning iqigə kirip qaplixiwalojanidi. ³¹ Əmdi ular Əysadin əzlrini tegi yok hangoja kətküzməslikliki etünüp yalwurdi.

³² Xu yərdə taq baqrida qong bir top tongguz padisi ozukliniwatatti. Jinlar Əysaoja yalwurup, tongguzlarning tenigə kirixkə ijazət berixini etündi. U ularoja ijazət bərdi. ³³ Jinlar xu adəmdin qiqip, tongguzlarning tenigə kiriwaldi; xuning bilən pütkül tongguz padisi tik yardin etilip quxup, kəlgə oərək boldi.

³⁴ Tongguzlarni baqquqilarmu bu wəkəni kərup u yərdin keqip, xəhəryezilarda bu həwərnı tarkatti. ³⁵ Halayik zadi nemə ix boləjanlikini kərgili qikti; Əysaning aldioja kəlgəndə, xu yərdə əzidin jinlar qikkən heliki adəmnıng kiyim-keqəkni kiyip, əs-hoxi jayida həlda Əysaning ayioji aldida olturojinini kərđi; ular qorqup ketixti. ³⁶ Bu wəkəni kərgənlərmu jinlar qaplawxan adəmnıng qandaq saqaytiləjanini kəpquikkə təswirləp bərdi. ³⁷ Andin Gerasalıklarning yurtidikilər wə ətrapidiki barlik kixilər uning ularning arisidin ketixini etünuxti. Qünki dəhəxtlik qorqunq ularni baskanidi. Xunga u kemigə quxup, qaytixka yol aldi. □ ■ ³⁸ Əmma jinlar əzidin qiqip kətkən heliki adəm uningoa, Mən sən bilən billə ketəy, — dəp yalwurdi.

Lekin u uni yoloja selip:■

³⁹ — Əyünggə kaytip berip, Hudaning sanga xunqə qong ixlarni kilip bərgənlikliki yətküzgin, — dedi.

U adəm kaytip berip, pütkül xəhərnı arilap, Əysaning əzigə xunqə qong ixlarni kilip bərgənlikliki elan kildi.

Tirildürülgən qiz, saqaytiləjan ayal

Mat. 9:18-26; Mar. 5:21-43

■ **8:25** Ayup 26:12; Zəb. 107:25. □ **8:26** «Gerasalıklar» — «Mat.» 8:28də ular «Gadaralıklar»mu dəp atilidu. ■ **8:26** Mat. 8:28; Mar. 5:1. □ **8:27** «gərlər arisida» — yaki «gərlər iqidə». Pələstində kəp gərlər engkürlərdin yasilidu. □ **8:37** «Gerasalıklar» — yaki «Gadariyliklər» yaki «Gergəsənlıklar» ■ **8:37** Ros. 16:39. ■ **8:38** Mar. 5:18.

40 Əysa kaytip kəlginidə, xundak boldiki, halayik uni huxallik bilən qarxi elixti; qünki həmməylən uning kaytip kelixini kütüp turatti. □ 41 Wə mana, bir kixi, sinagogning qongi boləjan Yairus isimlik kiximu Əysaning aldioja kelip ayiojioja əzini etip, uning öyigə berixini ötündi. ■ 42 Qünki uning on ikki yaxlik yaloquz kizi səkratta idi.

Əysa u yərgə barəjində, top-top kixilər uning ətrapijoja ziq olixip uni kistixatti. 43 Arisida hun təwrəx kesiligə giritar boləjinijoja on ikki yil boləjan bir ayal bar idi; u bar-yoqini tewiplarəja həjləp tügətkən bolsimu, heqkaysisidin xipa tarmiojanikən. ■ 44 U Əysaning arxisidin kelip, uning tonining pexini siliwidi, xuan hun tohtidi.

45 Əysa: — Manga kol təgküzgən kim? — dəp soridi.

Həmməylən inkar kəloqanda, Petrusmu wə uning bilən boləjanlarmu:

— Ustaz, halayik top-top bolup tət ətrapingni olixip, seni kistixiwatқан yərdə, sən «Manga təgkən kim?», dəp soraysənəju? — dedi.

46 Lekin Əysa:

— Yak! Birsı manga təgdi; qünki wujudumdin kudrətning qikip ketiwatqinini səzdim, — dedi.

47 Həlikı ayal əzining yoxurup kəlaləmaydiojanlikini bilip, titrigən həlda uning aldioja yikildi wə kəpçilik aldida əzining nemə səwəbtin Əysəja kol təgküzgənlikini, xundaklə xuan kəndak sakəyojanlikini eytti.

48 Əysa uningə: — Yürəklik bol, kizim, ixənqing seni sakəytti! Amanhatirjəmlık bilən mangojin! — dedi. □

49 U səz kiliwatqanda, sinagog qongining əyidin qikқан birəylən kelip sinagog qongioja:

— Kizingiz jan üzdi. Əmdi ustazni kayitmiojin, — dedi. ■

50 Lekin Əysa buni anglap uningə:

— Korkmiojin! Pəkət ixənqtə bol, u sakəyip ketidu, — dedi.

51 U öygə barəjanda Petrus, Yuhanna, Yakup wə kizning ata-anisidin baxka heqkimning əzi bilən billə öygə kirixigə ruhsət kilmidi. 52 U yərdikilər həmmisi kizəja matəm tutup yioja-zar kətürəwatatti. Lekin u:

— Boldi, yioqlimanglar! Qünki kiz əlmidi, pəkət uhlap kaptu! — dedi. ■

53 Ular bolsa kizning allikaqan jan üzdi dəp bilgəqkə, uni məshirə kildi.

54 Lekin u ularni qikiriwetip, kizning kolidin tartip:

— Balam, ornungdin tur, — dəp qakirdi. 55 Kizning rohi kaytip kelip, u darhal ornidin turdi. U kizəja yegüdək birnemə berixni eytti. 56 Kizning ata-anisi intayin həyran kəlixti. Lekin u ularəja bu ixni heqkimgə eytmaslikni tapilidi.

9

Əysaning on ikki rosulni əwətixi
Mat. 10:5-15; Mar. 6:7-13

□ 8:40 «Əysa kaytip kəlginidə» — bəlkim kəlning udulidiki qaxka kaytkanda. ■ 8:41 Mat. 9:18; Mar. 5:22. ■ 8:43 Law. 15:25; Mat. 9:20; Mar. 5:25. □ 8:48 «Yürəklik bol, kizim, ixənqing seni sakəytti!» — bu ayal nemixka xundak korkti? «Mat.» 9:22diki izahatni kəring.

■ 8:49 Mar. 5:35. ■ 8:52 Yh. 11:11.

1 Əysa on ikkiylənni qaqirip, ularoşa barlıq jinlarni həydiwetix wə kesəllənni saqaytixka qudrət wə hokuk bərdi. ■ 2 Andin ularni Hudaning padixahlıqini jar kiliş wə kesəllənni saqaytixka əwətti. ■ 3 U ularoşa:

— Silər səpər üqün heq nərsə almanglar, nə hasa, nə hurjun, nə nan, nə pul eliwalmanglar; birər artuk yəktəkmə eliwalmanglar. □ ■

4 Wə kaysi öygə *qobul kılınip* kirsənglar, u yurttin kətküqə xu öydə turunglar. □ 5 Əmdi kaysi yərdiki kixilər silənni qobul kilmisa, u xəhərdin qıkkıninglarda ularoşa agah-guwaş bolsun üqün ayioşinglardiki topinimu kekiwetinglar! — dedi. □ ■

6 Muhlislar yoloşa qikişip, yeza-kixlaklarni arılar hux həwənni elan kilişip, həmmə yərdə kesəllənni saqaytti.

7 Əmdi Herod hakim uning barlıq kılolanlıridin həwər tepip, kaymukup kaldi. Qünki bəzilər: «Mana Yəhya ölümün tiriliptu!» desə, □ ■

8 yənə bəzilər: «İlyas pəyoşəmbər *kayta* pəyda boldi» wə yənə baxqılar: «Kədimki pəyoşəmbərlərdin biri kaytidin tiriliptu!» dəytti.

9 Herod: «Mən Yəhyaning kallisini alduruşanıdim, əmdi mən muxu gəpini anglawatқан zat zadi kimdu?» — dedi. Xuning bilən u uni kərux pürsitini izdidi.

Bəx ming kixini toydurux

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Yh. 6:1-14

10 Rosullar bolsa kaytip kelip, əzlrining kılolan ixlirining həmmisini Əysaşa məlum kildi. U ularni elip, hupiyənə həlda Bəyt-Saida degən xəhərdiki hilwət bir yərgə kəldi. ■ 11 Birək halayık buningdin həwər tepip uningəşa əgixip kəldi. U ularni qarxi elip, ularoşa Hudaning padixahlıki toşrisida səzliđi wə xiraşa mohtajlarni saqaytti. 12 Kün olturay degəndə, on ikkiylən uning aldioşa kelip uningəşa:

— Halayıkni yoloşa salsang, ular ətraptiki yeza-kixlaklarəşa wə etizlarəşa berip kənoşudək jaylar wə ozuk-tülük tapsun; qünki muxu yər qəllük ikən, — dedi. ■

13 Lekin u ularəşa:

— Ularəşa əzünqlər ozuk beringlar, — dedi.

— Bizdə pəkət bəx nan bilən ikki beliktin baxka nərsə yoq. Bu barlıq həlkkə ozuk-tülük setiwelip kələmdük?! — deyixti ular. ■ 14 Qünki xu yərdə yioşiloşan ərləningla sani bəx mingqə idi.

U muhlislarəşa:

— Halayıkni əlliktin-əlliktin bəlüp olturuşuzunglar, — dedi. □

15 Ular uning deginiqə kilişip həmməylənni olturuşuzdi. 16 Əysa bəx nan bilən ikki belikni kəlioşa elip, asmanəşa qarap *Hudaşa* təxəkkür eytip

■ 9:1 Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luka 6:13. ■ 9:2 Mat. 10:7. □ 9:3 «hurjun» — yaki «tiləmqining haltisi». ■ 9:3 Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luka 22:35. □ 9:4 «u yurttin

kətküqə xu öydə turunglar» — yaki «u yurttin kətküqə xu öydə qikişip-kirip turunglar». Kona zamanlarda pəylasolar wə «təlim bərgüqilər» əymu-əy yürüp tiləmqulik kılatti. Əmma Məsih muhlislixi xundaq kılmasliki kərək idi. Yənə 10:7 wə uningdiki izahatnimu kəruşing. □ 9:5

«u xəhərdin qıkkıninglarda ularəşa agah-guwaş bolsun üqün ayioşinglardiki topinimu kekiwetinglar!» — «ayaşdıki topini kekiwetix» degən ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yoq» degənni bildürüp, Hudaning səzini rət kılolanlarəşa kəttik agahlandırux idi. ■ 9:5 Mat.

10:14; Mar. 6:11; Luka 10:11; Ros. 13:51; 18:6. □ 9:7 «Herod hakim» — muxu yərdə «hakim» grek tilidiki «tetrarq»ni bildüridu. 3:1diki izahatni kəruşing. ■ 9:7 Mat. 14:1; Mar. 6:14.

■ 9:10 Mat. 14:13; Mar. 6:30,31,32. ■ 9:12 Mat. 14:15; Mar. 6:35; Yh. 6:5. ■ 9:13 Mat. 14:16; Mar. 6:37; Yh. 6:9. □ 9:14 «ərləningla sani bəx mingqə» — bala-qakiliri

hesablanmioşan.

bularni bərikətlidi. Andin ularni oxtup, halayikka sunup berix üçün muhlislirioğa bərdi. ■ ¹⁷ Həmməylən yəp toyundi. Andin xulardın exip qaloğan parqilirini on ikki sewətkə yotip qaçilidi. □

Petrusning Əysani «Məsih» dəp tonuxi

Mat. 16:13-19; Mar. 8:27-29

¹⁸ Wə xundak boldiki, u əzi yaloquz dua kiliwatqanda, muhlisliri yenida turatti. U ulardın:

— Halayik meni kim dəydu? — dəp soridi. ■

¹⁹ Ular jawabən: — Bəzilər seni Qəmüldürgüqi Yəhya, bəzilər İlyas *pəyoəmbər*, wə yənə bəzilər qədimki pəyoəmbərlərdin biri tiriliptu dəydu, — dedi. ■

²⁰ U ulardın:

— Silərqu? Silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

Petrus jawab berip: — Sən Hudaning Məsihidürsən, — dedi. □

²¹ U ularoğa kattik jekiləp, bu ixni həqkimgə tinmanglar, dəp tapilidi.

²² — Qünki İnsan'ooqlining nurouqun azab-okubət tartixi, akşakallar, bax kaşınlar wə Təwrat ustazliri tərripidin qətkə kəkilişi, öltürülüşü wə üç kündin keyin tirildürülüşü muqərrər, — dedi. ■

²³ Andin u ularning həmmisigə mundaq dedi:

— Kimdəkim manga əgixixni niyət kilsa, əzidin keqip, hər küni özining krestini kətürüp manga əgəxsun! □ ■ ²⁴ Qünki kimdəkim öz hayatini kütquzimən dəydikən, çokum uningdin məhrum bolidu, lekin mən üçün öz hayatidin məhrum boloğan kixi hayatini kütquzidu. ■ ²⁵ Qünki bir adəm pütün dunyoğa igə bolup, özini həlak kilsa yaki əzidin məhrum kalsa, buning nemə paydisi bolsun?! ²⁶ Qünki kimdəkim məndin wə mening səzirimdin nomus kilsa, İnsan'ooqli özining xan-xəripi iqidə, uning Atisining wə muqəddəs pərixtilərnin xan-xəripi iqidə qaytip kəlginidə uningdinmu nomus kilidu. □ ■ ²⁷ Lekin mən dərəkikət silərgə xuni eytip koyayki, bu yərdə turəanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlikini kəridioqanlar bardur. ■

Əysaning julalikta kərinüşü

Mat. 17:1-8; Mar. 9:2-8

²⁸ Bu sözlərdin təhminən səkkiz kün keyin xundak boldiki, u Petrus, Yuhanna wə Yaqubni elip, dua kilix üçün bir taşqa çikti. ■ ²⁹ U dua kiliwatqinida, uning yüzining kiyapiti əzgərdi wə kiyimliri ap'ak bolup qakmaqtkək qaknidi. ³⁰ Wə mana, ikki adəm pəyda bolup uning bilən sözləxiwatqanidi; ular Musa wə İlyas *pəyoəmbərlər* idi. ³¹ Ular parlak

■ **9:16** 1Sam. 9:13. □ **9:17 «sewət»** — grek tilida «kol sewət» — demək, bir adəm ikki kollap kətürəlaydioqan sewətlər. ■ **9:18** Mat. 16:13; Mar. 8:27. ■ **9:19** Mat. 14:2. □ **9:20 «sən Hudaning Məsihidürsən»** — «Məsih» degən söz toqruqluq «Təbirlər»imizni kəring. «Hudaning Məsihi» demək, Huda təyinləp əwətkən Məsih. ■ **9:22** Mat. 16:21; 17:22; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 18:31; 24:7. □ **9:23 «Kimdəkim manga əgixixni niyət kilsa, əzidin keqip, hər küni özining krestini kətürüp manga əgəxsun!»** — «Mat.» 10:38ni, xundakla uningdiki izahatnimu kəring. ■ **9:23** Mat. 10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luqa 14:27. ■ **9:24** Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 17:33; Yh. 12:25. □ **9:26 «İnsan'ooqli özining xan-xəripi iqidə... qaytip kəlginidə...»** — «İnsan'ooqli» Məsihinin əzi, əlwəttə. Bu ibarə toqruqluq «Mat.» 8:20diki izahət wə «Təbirlər»ni kəring. ■ **9:26** Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luqa 12:9; 2Tim. 2:12; 1Yuha. 2:23. ■ **9:27** Mat. 16:28; Mar. 9:1. ■ **9:28** Mat. 17:1; Mar. 9:2.

jula iqidə ayan bolup, uning bilən Yerusalemda ada kılıdioğan «dunyadin ötüp ketix»i toqrisida səhbətləxti. □

³² Əmdi Petrus wə uning həmrəhlirini heli ügidək baskanidi; lekin ularning uykusı toluk eqiloqanda ular uning xan-xəripini wə uning bilən billə turoğan ikki adəmzatni kərđi. ³³ Wə xundək boldiki, bu ikkisi Əysadin ayriliwatqanda, Petrus özining nemini dəwatqanlıqini bilmigən halda Əysağa:

— Ustaz, bu yərdə boləjinimiz intayin yaxhi boldi! Birini sanga, birini Musağa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli, — dedi. □

³⁴ Lekin u bu gəplərni kiliwatqanda, bir parqə bulut pəyda bolup ularni qapliwaldi; ular bulut iqidə kirip qaloqinida qorqxup kətti. ³⁵ Buluttin tuyuksız bir awaz anglinip:

— Bu Mening səyümlük Ooqlumdur. Uningə qulaq selinglar! — dedi. □ ■

³⁶ Awaz anglanoğandin keyin, qarisa, Əysa əzi yaloquz qaloqanidi. Ular süküt kılıp kəlixti wə xu künlərdə əzliri kərgən ixlardin həqkaysisini həqkimgə eytmidi.

Uning jin qaplaşkan balini sakaytixi

Mat. 17:14-18; Mar. 9:14-27

³⁷ Ətisi, ular taqdin qüxkən waqtida, zor bir top kixilər uni qarxi aldı. ■

³⁸ Mana, topning arisidin birəylən warqirap:

— Ustaz, ötünüp qalay, ooqlumoğa iqingni aqritip qarap koyəqaysən! Qünki u mening birla balam idi. ³⁹ Mana, uni daim bir roħ tutuwelip, u əziqila warqirap-jarqirap ketidioğan bolup kaldı; u uning bədinini tartixturup, aozzidin aq kəpük kəltürüwetidu. *Jin* uni daim degüdək kiynap, uningə həq aram bərməydu. □ ⁴⁰ Mən muhlislingizdin roħni həydiwetixni ötünüwidim, biraq ular undək kılalmidi, — dedi.

⁴¹ Əysa jawabən: — Əy etiқadsız wə tətür dəwr, silər bilən qağanəiqə turup, silərgə səwr kıləy? — Ooqlungni aldimoğa elip kəlgin — dedi.

⁴² Bala tehi yolda keliwatqanda, jin uni yikitiپ, pütün bədinini tartixturdi. Əysa napak roħқа tənbiھ berip, balini sakaytti wə uni atisioğa kayturup bərđi. □ ⁴³ Həmməylən Hudaning xərəplik küq-kudritigə qin-qinioğa patmay təəjjüpləndi. Həmmisi Əysaning kילוanlirioğa həyran kəlixip turoqanda, u muhlislirioğa mundaқ eytti:

⁴⁴ — Bu səzlərni kulakliringlarə obdan singdürüp koyunglar. Qünki İnsan'ooqli pat arida *sakunluktin* insanlarning kolioğa tapxurup berilidu, — dedi. ■

□ **9:31** «... uning bilən Yerusalemda ada kılıdioğan «dunyadin ötüp ketix»i toqrisida səhbətləxti» — bu bayanda «dunyadin ötüp ketix» intayin əhmiyyətlik səz, grek tilida «eksodus» degən bilən ipadiliniđu. Bu səz İsrail həlkining «Misirdin qikix»ini bildürgənidi. Demək, Musa pəyqəmbər İsrail həlkini Misirning kullukidin kutkuzəandək, Əysa Məsiھ Hudaning həlkini gunaھning wə Xəytanning kullukidin (əz qurbanlıqı arқilik) kutkuzidioğan bolidu («1Kor.» 10:1-11, izaھatliri wə «qoxumqə səz»imizni kəring). □ **9:33** «Birini sanga, birini Musağa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli» — bu səz wə pütün wəqə toqruluk yənə «Matta»diki «qoxumqə səz»imizni kəring. □

9:35 «Bu Mening səyümlük Ooqlumdur...» — yaқi «Bu Mening Ooqlum, Mening tallioqinim...». ■ **9:35** Qan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; Ros. 3:22; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. ■ **9:37** Mat. 17:14; Mar. 9:17.

□ **9:39** «mana, uni daim bir roħ tutuwelip, u əziqila warqirap-jarqirap ketidioğan bolup kaldı» — «roħ» xübhısizki yaman roħ, jinni kərsitidu. □ **9:42** «jin uni yikitiپ,...» — yaқi «jin uni yirtip...». ■ **9:44** Mat. 17:22; Mar. 9:31.

⁴⁵ Birak ular bu sözni qüxinəlmidi. Buning mənisi ular qüxinip yətmisun üqün ulardin yoxurulğanidi. Ular uningdin bu söz toqruluk soraxkimu petinalmidi. ■

Hudaning nəziridə kim əng uluoq?

Mat. 18:1-5; Mar. 9:33-37

⁴⁶ Əmdi muhlislar arisida ulardin kimning əng uluoq bolidioğanliki toqruluk talax-tartix pəyda boldi. ■ ⁴⁷ Əmma Əysa ularning kənglidiki oylarni kərüp yetip, kiqik bir balini elip yenida turəuzup, ⁴⁸ ularə: — Kim məning namimda bu kiqik balini qəbul kılsa, meni qəbul kıloğan bolidu wə kim meni qəbul kılsa, meni əwətküqini qəbul kıloğan bolidu. Aranglarda özini əng təwən tutkini bolsa uluoq bolidu, — dedi. ■

Karxi turmasliqning əzi qollioğanliqtur

Mar. 9:38-40

⁴⁹ Yuhanna jawabən uningə:

— Ustaz, sening naming bilən jinlarni həydəwatқан birsini kərduq. Lekin u biz bilən birgə sanga əgəxmigənliki tüpəylidin, uni tostuk, — dedi. ■

⁵⁰ Lekin Əysa uningə: — Uni tosmanglar. Qünki kim silərgə karxi turmisa silərnə qollioğanlardindir, — dedi. ■

Əysani karxi almioğan yeza

⁵¹ Wə xundak boldiki, uning asmanə elip ketilidioğan künlirining toxuxioğa az qaloğanda, u kət'iylik bilən yüzini Yerusalemə berixka qaratti. □ ■ ⁵² *Xuning üqün* u aldin əlqilərnə əwətti. Ular yoloğa qikip, uning kelixigə təyyarlik kilix üqün Samariyə əlksidiki bir yeziə kirdi. ⁵³ Birak u yüzini Yerusalemə qaratkanliki tüpəylidin yezidikilər Əysani qəbul kılmidi. □ ■ ⁵⁴ Uning muhlislrindin Yəqub bilən Yuhanna bu ixni kərüp:

— I Rəb, ularni keydürüp yokitix üqün Iliyas pəyoqəmbərdək asmandin ot yeoixini qikiriximizni halamsən? — dedi. □

⁵⁵ Lekin u burulup ularni əyibləp: «Silər kəndak rohtin boləğanliqinglarni bilməydikənsilər» — dedi. □ ⁵⁶ Andin ular baxka bir yeziə otüp kətti. ■

□ **9:45 «Buning mənisi ular qüxinip yətmisun üqün ulardin yoxurulğanidi»** — kim tərpidin yoxurulğanliki eytilmaydu. Xəytan tərpidinmu, yaki Huda tərpidinmu? Yaki pəket əz galliki tərpidinmu? Bizningə Xəytan bu ixni kıloquci idi; qünki Məşih əzining pütün dunya üqün ölüp pida boluxini muhlislarning qüxinixini halaytti (44-ayəttə). ■ **9:45** Luğa 2:50; 18:34. ■ **9:46** Mat. 18:1; Mar. 9:33; Luğa 22:24. ■ **9:48** Mat. 18:5; 23:11; Mar. 9:37; Luğa 10:16; 14:11; 18:14; Yh. 13:20. ■ **9:49** Mar. 9:38. ■ **9:50** Mat. 12:30; Luğa 11:23. □ **9:51 «Wə xundak boldiki, uning asmanə elip ketilidioğan künlirining toxuxioğa az qaloğanda, u kət'iylik bilən yüzini Yerusalemə berixka qaratti»** — bu ayəttə Məşih Əysaning «Yerusalemə baridioğan səpər»i baxlinidu; səparning «ahirki nukta»si bəlkim 19:48də tepilidu. ■ **9:51** Mar. 16:19; Ros. 1:2; 1Tim. 3:16. □ **9:53 «Birak u yüzini Yerusalemə qaratkanliki tüpəylidin yezidikilər Əysani qəbul kılmidi»** — Samariyəliklər adəttə adəmlərnə Yerusalemə berip xu yərdə ibadət kilixini əq kərətti; qünki ular: «Bizning Samariyəmizdə həkikiy ibadəthana bardur» — dəytti. ■ **9:53** Yh. 4:9. □ **9:54 «I Rəb, ularni keydürüp yokitix üqün Iliyas pəyoqəmbərdək asmandin ot yeoixini qikiriximizni halamsən?»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «Iliyas pəyoqəmbərdək» degən sözlər tepilmaydu. □ **9:55 «Lekin u burulup ularni əyibləp: «Silər kəndak rohtin boləğanliqinglarni bilməydikənsilər» — dedi»** — bəzi kona kəqürmilərdə pəket «Lekin u burulup ularni əyibli» deyilidu. ■ **9:56** Yh. 3:17; 12:47.

*Əysağa əgixixning bədili**Mat. 8:19-22*

⁵⁷ Wə xundak boldiki, ular yolda ketiwatqanda, birsi uningğa:

— I Rəb, sən kəyərgə barma, mən sanga əgixip mangimən, — dedi. ■

⁵⁸ Əysa uningğa:

— Tülkilərnin əngkürliri, asmandiki kuxlarning uwiliri bar. Biraq İnsan'oolining bexini koyojudək yerimu yok, — dedi.

⁵⁹ U yənə baxka birsigə:

— Manga əgəxkin! — dedi.

Lekin u:

— Rəb, awwal berip atamni yərlikkə koyoçili ijazət bərgəysən, — dedi. □ ■

⁶⁰ Lekin Əysa uningğa — Ölüklər öz ölüklirini kəmsun! Biraq sən bolsang, berip Hudaning padixahlığını jakarliğin, — dedi. □ ■

⁶¹ Yənə birsi:

— Əy Rəb, mən sanga əgiximən, lekin awwal öyümgə berip, öydikilirim bilən hoxliziximğa ijazət bərgəysən, — dedi.

⁶² — Kim kolidə koxning tutkuçini tutup turup kəynigə qarisa, u Hudaning padixahlığığa layik əməstur, — dedi. □ ■

10*Əysaning yətmix muhlisini əwətixi*

¹ Bu ixlardin keyin, Rəb muhlislardin yənə yətmixini təyinləp, əzi barmakçı bolğan barlik xəhər-yezilarğa ikki-ikkidin əzidin burun əwətti. □

² U ularğa mundak tapilidi:

— Yöqilidionən hoşul dərwekə kəp, lekin hoşulni yioçkuçi ixləmçilər az ikən. Xunga hoşul Igisidin kəprək ixləmçilərnə Öz hoşulungni yioçixka

■ 9:57 Mat. 8:19. □ 9:59 «Rəb, awwal berip atamni yərlikkə koyoçili ijazət bərgəysən»

— bu adamning səzidə üç imkaniyət bar: (1) uning atisi əlgəndi, biraq tehi yərlikkə koyulmioğan; bizningə bu xərkətə mumkin əməs, adəm əlgəndə dərhal dəpnə kılıx kerək; (2) xu dəwrde Yəhüdiyədə turojanlar arisida, əlgüçilərnə ölüp bir yildin keyin, yənə bir dəpnə murasimini ötküzidionən ərp-adət bar idi (Uyoçur həlki arisidiki «yillik nəzir»dək). Bu kixi tehi bu murasimni ötküzimigən; (3) uning atisi tirik. Undaқта mənisə «atam ölüp uni yərlikkə koyoçuğa kütüp, andin sanga əgixəyqu!» degəndək. ■ 9:59 Mat. 8:21. □ 9:60 «Ölüklər öz ölüklirini kəmsun!

Biraq sən bolsang, berip Hudaning padixahlığını jakarliğin» — yukiriki izahatni kərung. Məyli bu kixi atisining «yillik dəpnə»sini ötküzməkçi bolsun yaki atisi tehi tirik bolsun, Rəbning bu jawabida «Bu sening ixing əməs; sən özüng «rohıy tirik» adəm bolsangla deginimdək kil, rohıy həyatni yətküzidionən Hudaning padixahlığını jakarla; sən eytkən bu ix «rohıy əlgənler»ning ixi, halas» degən içki mənə enik kərunidu. ■ 9:60 Mat. 8:22. □ 9:62 «Kim kolidə koxning tutkuçini tutup turup kəynigə qarisa, u Hudaning padixahlığığa layik əməstu» — adəm kox həydidəndə, kəynigə qarisa tüz həydiyəlməydu. ■ 9:62 Pənd. 26:11; Fil. 3:14; İbr. 6:5; 2Pet. 2:20. □ 10:1 «Əzi barmakçı bolğan barlik xəhər-yezilarğa ikki-ikkidin əzidin burun əwətti» — «əzidin burun» grek tilida «uning yüzidin burun». Bəzi kona kəçürmilərdə «yətmix ikkisi» deyilidu. 99□ kəçürmilərdə «yətmix» deyilidu. Bu san Təwrattiki birnəçqə «hasiyətlik sanlar»ğa mas kelidu; məsilən, İsrailning 12 kəbilisi bar idi wə 70 aqşakalı bar idi («Qel.» 11:11ni kərung). Əstayidil oçurmənlər Təwrattiki baxka yərlərdin muxu «12+70» degən ikki sanning billə kəlginini kəridu.

əwətkəysən, dəp tilənglar. □ ■ **3** Menginglar! Mən qozilarni bərilərnin arisiqə əwətkəndək silərnə əwətimən. ■ **4** Həmyan, hurjun wə kəxlər almanglar; yolda kixilər bilən salamlixixka *tohtimanglar*. □ ■ **5** Kaysi öygə kirsənglar, aldi bilən: «Muxu öydikilərgə aramlıq boləyay!» dənglar. ■ **6** U öydə «aramlıq igisi» bolsa, tiləgən aramlıqlar xü öygə qonidu; əgər bolmisa, u aramlıq əzünqlərə yanidu. □ **7** Andin qüxkən öydə turup yətkəlmənglər, xü öydikilərnin bərginini yəp-iqinglar, qünki ixləmqi öz ix həkkinə elixka həkklitür. U öydin bu öygə yətkilip yürmənglar. □ ■ **8** Silər kaysi xəhərgə kirsənglar, ular silərnə qəbul qilsa, ular aldinglarəqa nemə qoysa xuni yənglar. **9** U yərdiki kesəllərnə sakaytip, ularəqa: «Hudaning padixahlıki silərgə yəkinlaxti!» dənglar. □ **10** Birək silər kaysi xəhərgə kirsənglar, ular silərnə qəbul qilmisa, ularning rəstə-qoqiliriqə qikip kəpqiikkə: ■ **11** «Silərgə agah bolsun üqün həttə xəhiringlarning ayioqimizoqə qaplxəkən topisinimu kəkıp qüxürüwetimiz! Həlbuki, xuni bilip qoyunqlarki, Hudaning padixahlıki silərgə *rasttinla* yəkinlaxti!» — dənglar. □ ■ **12** Mən silərgə eytip qoyayki, xü küni həttə Sodom xəhirdikilərnin kəridioqini bu xəhərdikilərnin kidin yenik bolidu. □

□ **10:2** «**Yioqilidiqan həsul dərəkə kəp, lekin həsulni yioqkuqi ixləmqlər az ikən**» — «həsul» muxu yərdə Hudaning padixahlıqini qəbul qilixka təyyar turidiqan kixilərnə bildüridu, əlwəttə. Muxundək adəmlər «ormiqılar»əqa, yəni əzlrigə hux həwərnə yətküzgüqilərgə mohtajdur. **«həsulning igisi»** — Huda, əlwəttə. ■ **10:2** Mat. 9:37; Yh. 4:35; 2Tes. 3:1.

■ **10:3** Mat. 10:16. □ **10:4** «**hurjun**» — yaki «tiləmqingin haltisi». **«yolda kixilər bilən salamlixixka tohtimanglar»** — axu dəwrdiki Yəhudiylar arisida salamlixixka adəttə uzun wəqit ketətti. ■ **10:4** 2Pad. 4:29; Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luqa 9:3; 22:35. ■ **10:5** Mat. 10:12; Mar. 6:10.

□ **10:6** «**U öydə «aramlıq igisi» bolsa...**» — «aramlıq igisi» grek tilida «aramlıqning oqlı» deyilidu. Undək adəmlər, xühşisizki, amanlıqpərwər bolup, Hudadin kelidiqan amanlıqni səyidu, xundəkla hux həwərnə qarxi alidu. □ **10:7** «**Andin qüxkən öydə turup yətkəlmənglər**» — demək, u öydin bu öygə yətkilip yürmənglar. **«ixləmqi öz ix həkkinə elixka həkklitür»** — demək, hux həwərgə erixip, rohiy payda kərgən angliqquqlarning hux həwərqilərgə jismani yəhəttin yərdəm bərxiti tegixlik ixtur. **«U öydin bu öygə yətkilip yürmənglar»** — bu əmrə qong danalıq bər. İkki səwəbtin eytiləqan boluxi mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytquqlar öymu-öy yəqlap pul tiləytti; lekin Əysaning muhlisiri həq tiləmqlik qilmasliki kərək; (2) ular öymu-öy kəqüp yürsə, həlkə bir-birigə qarap hərtürlik həsət-guman payda boluximu mumkin — «Nemixka ular **bizning** öydə qonmaydu?» yaki «Nemixka ular **bizning** öydin kəqüp ketidu?» degəndək. ■ **10:7** Law. 19:13; Kan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; 1Kor. 9:4,14; 10:27; 1Tim. 5:18.

□ **10:9** «**Hudaning padixahlıki silərgə yəkinlaxti!**» — muxu səz grek tilida yənə «Hudaning padixahlıki üstünqlərə qüxti!» degən məninə bildüridu. 11-ayətini wə 11:20nimu kəring. ■ **10:10** Mat. 10:14; Mar. 6:11; Luqa 9:5. □ **10:11** «**Silərgə agah bolsun üqün həttə xəhiringlarning ayioqimizoqə qaplxəkən topisinimu kəkıp qüxürüwetimiz!**» — «ayaqdikə topini kəkıp qüxürüwetix» — muxu ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yok», degənni bildürüp, Hudaning səzini rət qiloqanlarəqa kəttik agahlandırux idi. **«Hudaning padixahlıki silərgə rasttinla yəkinlaxti!»** — 9-ayəttiki izahəttə eytiləqandək, bu səzlər grek tilida yənə «Hudaning padixahlıki üstünqlərə qüxti!» degən məninə bildürüxi mumkin, wə bəlkim muxu yərdə dəl xü mənididur. ■ **10:11** Ros. 13:51; 18:6. □ **10:12** «**Xü küni həttə Sodom xəhirdikilərnin kəridioqini bu xəhərdikilərnin kidin yenik bolidu**» — bəxka əlahidə wəqit kərsitilmisə, «xü küni» Muxəddəs Kitabta hərdəim qiyamət küninə, yəni Məshihing qaytip kelidiqan küninə kərsitidu. **«Sodom xəhiri»** — İbrahım pəyğəmbər zamanidiki xəhər bolup, bu xəhərlərnin adəmliri ohxax jinsliqlər zinahorluqəqa (bəqqiwəzliqəqa) kəttik bərilip gunahka patkanlıqin, Huda bu xəhərlərnə adəmliri bilən qoxup ot qüxürüp yəqətkən.

*Əysani rət qiloqanlar**Mat. 11:20-24*

¹³ Halinglaroşa way, əy qorazinliklar! Halinglaroşa way, əy Bəyt-Saidaliklar! Qünki silərdə kərsitilgən məjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgən bolsa, u yərlərdikilər heli burunla bəzğə yəginip, külgə milinip towa qiloqan bolatti. □ ¹⁴ Qiyamət künidə Tur wə Zidondik-ilərning kəridioşini siləringkidin yenik bolidu. ¹⁵ Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaşumluklar! Silər təhtisaraoşa qüxürüsilər! □

¹⁶ *U muhlisliroşa yənə:*

— Kimdəkim siləni tingxisa, menimu tingxioqan bolidu; kimdəkim siləni qətkə kaqsa, menimu qətkə kaqқан bolidu; kim meni qətkə kaqқан bolsa, meni əwətküqinimu qətkə kaqқан bolidu, — dedi. ■

*Yətmix muhlisning qaytip kelixi*¹⁷ Yətmix muhlis huxal-huramlik iqidə qaytip kelip:

— I Rəb! Həttə jinlarmu sening naming bilən bizgə boysunidikən! — dəp məlum kildi. □

¹⁸ U ularoşa:

— Mən Xəytanning asmandin qakmaqək qüxüp kətkənlikini kərgənmən.

□ ■ ¹⁹ Mana, mən silərgə yilan-qayanlarni dəssəp yanjixka wə düxmənning barlik küq-kudritini besip taxlaxka həquq bərdim. Həqқақан həqқандақ nərsə silərgə zərər yətküzəlməydu. □ ■ ²⁰ Ləkin silər rohlarınig silərgə boysunioşanliki tüpəylidin xadlanmanglar, bəlki naminglarning ərxlərdə pütülgənliki tüpəylidin xadlininglar, — dedi. ■

*Əysaning huxallığı**Mat. 11:25-27; 13:16-17*²¹ Xu wəqıtta, Əysa rohta huxallinip mundak dedi:

«Asman-zemin İgisi i Ata! Sən bu həkikətləni danixmən wə əkilliklərdin yoxurup, səbiy balıllaroşa axkarlıoşanlikiğ üqün seni mədhıyiləymən! Bərhək, i Ata, nəziringdə bundak kılıx rawa idi. □ ■

□ **10:13 «Tur wə Zidon xəhərliri»** — Tur wə Zidon əsli butpərəs yat əlləring xəhərliri idi. Məsələn, «Əz.» 26-29-babni kəring. «**u yərlərdikilər heli burunla bəzğə yəginip, külgə milinip towa qiloqan bolatti**» — «bəzğə yəginip, külgə milinix» kona zamanlarda qəttik puxayman kılıx, gunahlaroşa towa kılıxning bir ipadisi idi. □ **10:15 «Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaşumluklar!»** — baxka birhil tərjimisi: «Əy silər Kəpərnaşumluklar! Asmanoşa qikmaqçimidinglar?». Ləkin bizningqə «asmanoşa kətürülgən» degini toşra bolup, bu səz Əysa ularning arisida boləoşanliktin ularoşa kərsitilgən zor imtiyaz-iltipatni kərsitidu. ■ **10:16** Mat. 10:40; Mar. 9:37; Yh. 13:20. □ **10:17 «Həttə jinlarmu sening naming bilən bizgə boysunidikən!»** — ular adəmləni azad kılıp qaplxқан jinlarni həydidəgən. □ **10:18 «Mən Xəytanning asmandin qakmaqək qüxüp kətkənlikini kərgənmən»** — grek tilida «Mən Xəytanning asmandin qakmaqək qüxüp kətkənlikini kəruwatattim» — yətmix muhlis wəzıpisini orundioşanda Əysa ularning jin-xəytanlarning üstidin boləoşan oşlibisini kəruwatatti. ■ **10:18** Wəh. 12:8, 9. □ **10:19 «mən silərgə yilan-qayanlarni dəssəp yanjixka wə düxmənning barlik küq-kudritini besip taxlaxka həquq bərdim»** — muxu ayəttə «yilan-qayanlar» bəlkim Xəytanning küqliri, yəni jin-alwastılarni kərsitidu; «düxmən» bolsa Xəytanning əzini kərsitidu. ■ **10:19** Mar. 16:18; Ros. 28:5. ■ **10:20** Mis. 32:32; Yəx. 4:3; Dan. 12:1; Fil. 4:3. □ **10:21**

«**Xu wəqıtta, Əysa rohta huxallinip mundak dedi...**» — «rohta huxallinip...» bəlkim əz rohdıa huxallandı. Bəzi alimlar «rohta»ni «Muxəddəs Rohta» dəp qüxinidu. ■ **10:21** Ayup 5:12; Yəx. 29:14; Mat. 11:25; 1Kor. 1:19; 2:7, 8; 2Kor. 3:14.

22 Həmmə mangu Atamdin təkdin kılındi; Oşulning kimlikini Atidin baxqa heqkim bilməydu, wə Atiningmu kimlikini Oşul wə Oşul axkarilaxni layik kergən kixilərdin baxqa heqkim bilməydu».■

23 Andin u muhlisliroşa burulup, ularoşa astioşina:

Silər kəruwatқан ixlarni kergən kəzlər nəkədər bəhtliktur! □ ■ 24 Qünki mən silərgə xuni eytip qoyayki, nuroşun pəyoşəmbərlər wə padixahlar silər kergən ixlarni kəruşkə intizar boləşini bilən ularni kərmigən; wə silər anglawatқан ixlarni anglaxqa intizar boləşini bilən, ularni anglap bəkmioşan, — dedi.■

Məşriban Samariyalik toşrisidiki təmsil

25 Wə mana, Təwrat ustazliridin biri ornidin turup Əysani sinimakqi bolup:

— Ustaz, mənggülik həyatqa waris bolmaq üqün nemə ixni kilişim kerək? — dəp soridi.□

26 U jawabən: — Təwrat kanunida nemə pütülgən? Buningoşa ezüng qandaq karaysən? — dedi.□

27 Həliki kixi jawabən:

— «Pərwərdigar Hudayingni pütin kəlbəng, pütin jening, pütin küqüng wə pütin zehning bilən səygin»; wə «Koxnangni ezüngni səygəndək səy» — dedi.□ ■

28 Əysa uningoşa: — Toşra jawab bərding. Mana xundak kılısang həyat bolisən, — dedi.□

29 Lekin ezini həkkanıy dəp ispatlimakqi bolup, Əysadin yənə sorap: — Əmdi «Mening koxnam» kimdur? — dedi.□

30 Əysa jawabən mundak dedi:

— Bir adəm Yerusalemdin Yeriho xəşirigə qüxüwetip, yolda karəqilarning qolioşa qüxüp kaştu. Karəqilar uning kiyim-keqəklirini salduruwelip, uni yarilandurup, qala əlük halda taxlap ketiptu. 31 Wə xundak boldiki, məlum bir kaşin xu yoldin qüxüwetip, həliki adəmni

■ 10:22 Zəb. 8:5-6; Yə. 1:18; 3:35; 6:44, 45; 17:2; 1Kor. 15:27; Fil. 2:10; İbr. 2:8. □ 10:23

«Silər kəruwatқан ixlarni kergən kəzlər nəkədər bəhtliktur!» — yaki «Silər kəruwatқан ixlarni kergən kəzlər nəkədər mubarəktur». «mubarək» əslidə «Huda təripidin bərikətləngəy» dəgən mənəid. ■ 10:23 Mat. 13:16. ■ 10:24 1Pet. 1:10. □ 10:25 «Ustaz, mənggülik həyatqa waris bolmaq üqün nemə ixni kilişim kerək?» — grek tilida «nemə ixni kilişim kerək?» dəgən sez məlum bir ixni birlə kətim kilişni bildüridu. □ 10:26 «Buningoşa ezüng qandaq karaysən?» — grek tilida «buni qandaq oquşən?».

□ 10:27 «Pərwərdigar Hudayingni pütin kəlbəng, pütin jening, pütin küqüng wə pütin zehning bilən səygin»; wə «Koxnangni ezüngni səygəndək səy» — «Kan.» 6:5 wə «Law.» 19:18. ■ 10:27 Law. 19:18; Kan. 6:5; 10:12; 30:6; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaş. 2:8. □ 10:28 «Toşra jawab bərding. Mana xundak kılısang həyat bolisən» — «Hudani səyüş» üqün Uni tonux kerək; uni tonux üqün Oşli bilən munasiwəttə bolux kerək (22-ayətni kəruşing).

□ 10:29 «Lekin ezini həkkanıy dəp ispatlimakqi bolup,...» — yaki «Lekin ezining soal sorixining yolluq ikənlikini bildürüş üqün...». «Əmdi «Mening koxnam» kimdur?» — Yəşudiy elimilar wə ustazlaroşa nisbətən «bizning koxnilirimiz» pəkət «Yəşudiy kəşindaxlirimiz» dəp həşəblax kerək idi. Yəşudiy əməslər wə Samariyaliklər hərgiz «koxna» həşəblanmaytti.

körüp, yolning u qeti bilən mengip ötüp ketiptu. □ ³² Xuningdäk bir Lawiylik *rohaniy* bu yergä kalgändä, yenioğa kelip qarap qoyup, yolning u qeti bilən mengip ötüp ketiptu. □ ³³ Lekin səpərdä bolóqan bir Samariyelik heliki adəmning yenioğa kalgändä, uni körüpla iq aqritiptu □ ³⁴ wə aldioğa berip, jarañatirigə may wə xarab quyup, tengip qoyuptu. Andin uni öz uliojika mindürüp, bir sarayoga elip berip, u yərdä halidin həwər aptu. ³⁵ Ətisi yoloğa qikkanda, ikki kümüx dinarni elip saraywəngə berip: «Uningoğa qarap qoyung, buningdin artuq qikim bolsa, qaytiximda sizgə təloyməñ» dəptu. □

³⁶ *Əmdi Əysa heliki ustazdin:*

— Seningqə, bu üq adəm iqidə kaysisi karakqilarning kolioğa qüxkən heliki kixigə *həkiqiy* koxna bolóqan? — dəp soridi. □

³⁷ — Uningoğa mehribanlik kərsətkən kixi, — dəp jawab bərdi u.

Əysa uningoga: — Undak bolsa, sən həm berip xuningoga ohxax kilóqin, — dedi.

Əysaning Marta wə Məryəmdə mehman boluxi

³⁸ Wə xundak boldiki, u *muhlisiri bilən billə* yolda ketiwetip, məlum bir yezioğa kirdi. U yərdə Marta isimlik bir ayal uni eyigə qakirip mehman kildi. □ ³⁹ Martaning Məryəm isimlik bir singlisi bar idi. U Əysaning ayioi aldida olturup, uning səz-kalamini tingxiwatatti. ⁴⁰ Əmdi mehmanlarni kütüx ixlirining köplükidin kengli bəlünüp kətkən Marta Əysaning aldioğa kelip:

— İ Rəb, singlimning meni mehman kütikli yalozuz taxlap qoyqinioğa karing bolmamdu? Uni manga yərdəmlixixkə buyruoqin! — dedi.

⁴¹ Lekin Əysa uningoga jawabən:

— Əy Marta, Marta, sən kəp ixlarning oqemini yəp awarə bolup yürüwatisən. □ ⁴² Biraq birla ix zərürdur; wə Məryəm xuningdin özigə nesiwə bolidioqan yahxi ülüxni tallidi; bu hərgiz uningdin tartiwelinmaydu — dedi. □

□ **10:31 «məlum bir kañin xu yoldin qüxüwetip, heliki adəmni körüp, yolning u qeti bilən mengip ötüp ketiptu»** — muxu kañin Yəhüdiy boluxi kerək, əlwəttə. Əgər heliki adəm əlgən bolsa, undakta kañin uningoga təgsə, «napak həsablinip» muqəddəs ibadəthanida ixləxə waqitlik nalayik bolatti. Biraq u «yukiridin) qüxiwatidu» — demək, ibadəthanidin baxka yergə ketiwatqanıdi. Xuning bilən uning: «Muxu əlgəndək adamgə təgsəm bolmaydu» degən bañanini kilixi tehimu orunsiz idi. Qünki u «napak» bolup qalsa, ibadəthanioğa kirix kerək bolóqan waqitkiqə ałlikaqan «pañlinip bolatti». □ **10:32 «bir Lawiylik rohaniy»** — Lawiylar muqəddəs ibadəthanida kañinlaroga yərdəmqi bolatti wə baxka rohiy ixlar, jümlidin təlim berix bilən xuoqullinatti. Əgər heliki kixi əlgən bolsa, umu «əlgən adəm»gə təgsəm «napak bolimən», degənni bañanə kilalaytti. □ **10:33 «bir Samariyalik...»** — «Samarialiklər» Yəhüdiylar əq kərgən, «kapir» dəp həsablıoqan həlk idi. □ **10:35 «dinar»** — grek tilida «denarius» — ikki dinar bir ixqining ikki künlük həkkigə yekin. □ **10:36 «Seningqə, bu üq adəm iqidə kaysisi karakqilarning kolioğa qüxkən heliki kixigə həkiqiy koxna bolóqan?»** — muxu təmsil boyiqə muñim soal «koxnam kim?» əməs, bəlki «mən degən kim?». Məsiñning təmsil boyiqə, mening yənimda turóqan hərəqandak kixigə (kaysi milləttin boluxidin kət'iy nəzər) «koxna bolux»umoga toşra kelidu. Demək, «Mən baxkilaroga həkiqiy koxnimən?». □ **10:38 «u muhlisiri bilən billə yolda ketiwetip...»** — grek tilida «ular yolda ketiwetip...». □ **10:41 «Marta, Marta,...»** — Muqəddəs Kitabta, birsining bir adəmning ismini yaki bir jayning namini təkrar ikki kətim qakirixi uningoga bolóqan qongkur mehır-muñəbbitin ipadiləp, uning əzigə əziz ikənlikini kərsitidu. □ **10:42 «biraq birla ix zərürdur»** — bu nemə ix? Məsiñning bu intayin muñim bayani toqrisida «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz.

11

*Dua qilix tooqrisidiki t'elim**Mat. 6:9-15*

¹ Əmdi xundak boldiki, u bir yərdə dua qiliwatatti; dua ayaqlaxqanda, muhlislriridin biri uningdin:

— I Rəb, Yəhya öz muhlislririoqa oğatkinidək, sənmu bizgə dua qilixni oğətsəng, — dedi.

² U ularoqa mundak dedi:

— Dua qilöjninglarda, mundak dənglar:

«I Ata,

Sening naming muqəddəs dəp uluölanoqay.

Sening padixahliking kəlgəy.

³ Hər künlük nenimizni bizgə hərküni bərgəysən.

⁴ Bizgə kərzdar bolöjan hərkimni kəqürginimizdək, Sənmu gunahlririmizni kəqürgəysən.

Bizni azduruluxlaroqa uqratkuzmioqaysən.»□

⁵ U sözini *dawam qilip* ularoqa mundak dedi:

— Silərnəng iqinglardin biringlarning bir dosti bolup, yerim keqidə uning kəxioqa bərip: Əy dostum, mənə üq nan ətnə bərgin; ⁶ qünki mənə səpərdin bir dostum kəldi wə uning aldioqa koqojudək bir nərsəm kəlməptu, desə, ⁷ u öyining iqidə turup: «Məni awarə kilmioqin, ixik taqaklik, balilar orunda yenimda yatidu. Səngə elip bərixkə kəpəlməymən», deyixi mumkin.□ ⁸ Silərgə xuni eytimənki, gərgə u uning dosti bolux süpiti bilən bərixkə ornidin turmisimu, uning hijil bolmay kəyta-kəyta yalwuruxi bilən u qoqum ornidin turup, kəngə lazim bolsa uningöqa beridu.□ ⁹ Xuning üqün mən silərgə eytayki, tilənglar, silərgə ata kilinidu; izdənglar, tapisilər. Ixikni qəkinglar, eqilidu. ■ ¹⁰ Qünki hər bir tiligüqi tiliginigə erixidu; izdigüqi izdiginini tapidu; ixikni qəkküqilərgə ixik eqilidu. ¹¹ Arənglarda ata bolöquqilar öz oqlari nan tələp kilsa, uningöqa tax bəridioqanlar barmu?! Yaxi bəlik tələp kilsa, yilan bəridioqanlar barmu? ■ ¹² Tuhum tələp kilsa, qayan bəridioqanlar barmu? ¹³ Əmdi silər rəzili turup öz pərzəntliringlaroqa yaxi iltipatlarni bərixni bilgən yərdə, ərtiki Ata Əzidin tiligənlərgə Muqəddəs Rohni tehimu ata kilmasmu?

*Əysa «Bəxləbul», yəni Xəytandin küqlüktur**Mat. 12:22-30; Mar. 3:20-27*

¹⁴ Əmdi u bir kixidin «adəmni gaqa qilöquqi» jinni həydiwətkəndə, xundak boldiki, jin uningdin qikkənda, gaqa zuwanöqa kəldi. Halayik buningöqa

□ **11:4** «**bizgə kərzdar bolöjan hərkimni kəqürginimizdək...**» — bu ayəttiki «kərz» qoqum gunahlarini öz iqiga alidu; ayətning ikkinqi kismini kəring. □ **11:7** «**balilar orunda yenimda yatidu**» — yaxi «balilirim həmmimiz yetip kəldük».

□ **11:8** «**uning hijil bolmay kəyta-kəyta yalwuruxi bilən...**» — «hijil bolmay kəyta-kəyta yalwuruxi» grek tilida birlə səz bilən ipadilini.

■ **11:9** Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuhə. 3:22; 5:14. ■ **11:11**

Mat. 7:9.

intayin həyran boluxti. □ ■ 15 Birak ulardin bəziliri: «U jinlarni jinlarning əmiri boləjan Bəəlzəbuləja tayinip həydiwetidu» — dedi. □ ■ 16 Wə baxka bəzilər uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng, dəp tələp kəliqili turdi. □ 17 Lekin u ularning nemə oylawatkanlıqini bilip ularəja mundak dedi:

— Əz iqidin bəlünüp əzara soxuxkan hərəkəndak padixahlıq wəyran bolidu; wə hərəkəndak ailə əz iqidin bəlünüp əzara soxuxsa zawallıqka yüz tutidu. ■ 18 Xuningəja ohxax, əgər Xəytan əz-əzığə qarxi qıqkan bolsa, undakta, uning padixahlıqı kəndakmu put tirəp turalisun? Qünki silər meni, «Jinlarni Bəəlzəbuləja tayinip həydiwikən» dəysilər. 19 Əgər mən jinlarni Bəəlzibuləja tayinip koşlisam, silərninğ pərzəntlirinqlar kimgə tayinip jinlarni koşlaydu?! Xunga ular silər toqruluk həküm qıqarsun!

□ 20 Lekin mən Hudaning barmıqı bilən jinlarni koşlisam, undakta Hudaning padixahlıqı üstünlərləje qüxüp namayan boləjan bolidu. □

21 Toluk qoralləjan küqtünggür əz öyini koşdaq turoqanda, uning mal-mülki aman kalidu; 22 lekin uningdin küqtünggür biri uning üstigə hujum kilip uni yəngsə, uning tayanəjan qorallirini tartiwalidu wə mal-mülükirini olja kilip əzidikilərgə təksim kilip beridu. □

23 Mən tərəptə turmioqanlar mənə qarxi turoquqidur. Mən tərəpkə adəmlərnə yioqmioquqilar bolsa tozutuwətküqidur.

24 Napak roh birawning tenidin qıqiriwetilixi bilən, u quroqak jaylarni qərgiləp yürüp birər aramgəhni izdəydu; birak tapalmioqandin keyin, «mən qıqkan məkaniməja kaytay!» dəydu. □ ■ 25 Xuning bilən kaytip kelip, xü məkanining pakiz taziəlanəjanlıqini wə rətləngənlikini bayqaydu-də, 26 berip əzidinmu bəttər yəttə rohni baxlap kelidu; ular kirip billə

□ 11:14 «jin uningdin qıqkanda, gaqa zuwanəja kəldi. Halayik buningəja intayin həyran boluxti» — ularning həyran boluxining bir səwəbi, Yəhüdiy elimilərninğ pikriqə, jinni həydiwəz üqün uning ismini jindin sorax kerək. Jin qaplawkan adəmninğ əqzi arqılık ismini eytsa, andin xu ismini ixlitip jinni həydiqili bolatti. Əmdi jin adəmnə gaqa kilip koyəjan bolsa, jinning ismini bilix, xundakla uni həydiwəz mümkün əməs idi. ■ 11:14 Mat. 9:32; 12:22. □ 11:15 «u jinlarni jinlarning əmiri boləjan Bəəlzəbuləja tayinip həydiwetidu» — «Bəəlzibul» (yaki, «Bəəlzibub») jinlarning padixahlıqı Xəytanni kərsitidu. ■ 11:15 Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22.

□ 11:16 «bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng...» — ular tələp kəliqəjan «məjizilik alamət» Əysaning həkikiy Məsih ikənlikini ispatlaydioqan bir karamətnə kərsitidu, əlwəttə. ■ 11:17 Mat. 12:25; Mar. 3:24. □ 11:19 «Əgər mən jinlarni Bəəlzibuləja tayinip koşlisam, silərninğ pərzəntlirinqlar kimgə tayinip jinlarni koşlaydu?! Xunga ular silər toqruluk həküm qıqarsun!» — bu səzninğ ikki xərxi bar: — (1) «silərninğ pərzəntlirinqlar» — Bu Pərisiylərninğ əz talip-əgəxkūqilirini kərsitidu. Əməliyəttə bolsa Pərisiylər wə əgəxkūqiliri jinlarni həq həydiwəlməytti. Undakta Xəytanning padixahlıqıje həkikiy hujum kəliqəqilar Əysa wə muritirimi, yaki pərisiylərmu? Pərisiylərninğ Hudaning əməs, bəlki Xəytanning tərəpidə turoqanlıq əz əgəxkūqilirininğ jinni həydiwəxkə küqsiz boləjanlıqıje ispat bəretti. (2) «silərninğ pərzəntlirinqlar» — Bu Əysaning əgəxkūqilirini (Israillərninğ oquqlirini) kərsitidu. Pəket Əysala əməs, ularmu jinlarni həydiwələydiəjan boləjan; xunga ularmu Əysaning Hudaning küqi bilən jin-xəytanlarni bir tərəp kəliwatkanlıqıje ispat bəretti. Bizningə (1)-kəzqarax toqrə. «koxumqə sez»imiznimu kərug.

□ 11:20 «mən Hudaning barmıqı bilən jinlarni koşlisam...» — «Hudaning barmıqı» Uning kük-qudritini kərsitidu, əlwəttə; lekin jinlarni bir tərəp kəlix üqün Huda pütkül belikini əməs, pəket «barmıqı»ni əzrak midirilitip qoysıla kupayə. □ 11:22 «Toluk qoralləjan küqtünggür əz öyini koşdaq turoqanda, uning mal-mülki aman kalidu...» — (10-ayət) bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. «Uningdin küqtünggür biri», yəni uning öyini buləng-taləng kəliqəqi Əysadin baxka həqkim bolmaydu.

□ 11:24 «napak roh» — jinni kərsitidu. ■ 11:24 Mat. 12:43.

turidu. Buning bilən həliki adəmning keyinki həli burunkidinmu tehimu yaman bolidu. □ ■

Həqiqiy bəht

27 Wə xundaq boldiki, u bu gəplərni kilivatqanda, kəpçilik arisida bir ayal awazini kətürüp:

— Seni kətürgən kərsak wə emitkən əmqək bəhtliktur! — dedi.

28 Biraq u jawabən: — Bəlki Hudaning səzini anglap, Uningoşa itaət kıldioqanlar bəhtliktur! — dedi. ■

Karamət kərsitix təlipi

Mat. 12:38-42; Mar. 8:12

29 Xu qaşqda, top-tap adəmlər uning ətrafioşa olaxqanda, u mundak səzləxkə baxlıdi:

— Bu dəwr dərwəkə rəzil bir dəwrdir; u məjizilik bir alamətning kərsitilixni istəp yürüdi. Biraq buningoşa «Yunus pəyoşəmbərdə kərülgən məjizilik alamət»tin baxqa həqkəndəq ikkinçi bir alamət kərsitilməydu.

□ ■ 30 Qünki Yunus pəyoşəmbərninğ əzi Ninəwə xəhridikilərgə alamət-karamət boləşioşa ohxax, Insan'ooşlimu bu dəwrgə yənə xundaq bolidu.

31 Kiyamət küni «Jənubtin kəlgən ayal padixah»mu bu dəwrdikilər bilən tənq tirilip, ularning gūnahlırini bəkitidu. Qünki u Sulaymanning dana səzlırini anglax üqün yər yüzining qetidin kəlgən; wə mana, Sulaymandinmu uluş birsı muxu yərdə turidu. □ ■

32 Kiyamət küni Ninəwəlikilər bu dəwrdikilər bilən tənq kəpup, bu dəwrdikilərninğ gūnahlırini bəkitidu. Qünki Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbər jakarlıoşan həwərnı anglap towa kıləşan; wə mana, Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı muxu yərdə turidu! □ ■

Hudaning yoruklukını kixilər pütkül wujudi bilən qəbul kılıxi kərək

Mat. 5:15; 6:22-23

□ 11:26 «Napak roh....berip əzidinmu bəttər yəttə rohni baxlap kelidu; ular kirip billə turidu. Buning bilən həliki adəmning keyinki həli burunkidinmu tehimu yaman bolidu»

— bu təmsil həm jin qaplıxixtin kətqüzuloşan adəmning həqiqiy bir hətirini wə xundaqla kəqmə mənədə Yəhudiylərkənlərninğ əhwalınımı kərsitidu. «Matta»diki («Mat.» 12:43-45 toşrisida)

«koxumqə səz»iminzini kərüng. ■ 11:26 Yh. 5:14; Ibr. 6:4, 5; 10:26; 2Pet. 2:20. ■ 11:28 Mat. 7:21; Yh. 6:29; Rim. 2:13. □ 11:29 «... Buningoşa «Yunus pəyoşəmbərdə kərülgən məjizilik alamət»tin baxqa həqkəndəq ikkinçi bir alamət kərsitilməydu» — «Mat.»

12:39-40-ayətlərgə qaralsun («Yunus pəyoşəmbər yoşan belikning kərsikida üq keqə-kündüz yatqəndək, Insan'ooşlimu ohxaxla üq keqə-kündüz yərninğ başqrida yatıdu»). ■ 11:29 Yun. 2:1,11. □ 11:31 «Jənubtin kəlgən ayal padixahı» — «Xəbə padixahlıqınınğ ayal padixahı»ni kərsitidu («1Pad.» 10:1-10ni kərüng). «Xəbə» bəlkim jənubiy Ərəbistanni kərsitidu.

■ 11:31 1Pad. 10:1; 2Tar. 9:1; Mat. 12:42. □ 11:32 «Kiyamət küni Ninəwəlikilər bu dəwrdikilər bilən tənq kəpup, bu dəwrdikilərninğ gūnahlırini bəkitidu. Qünki Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbər jakarlıoşan həwərnı anglap towa kıləşan; wə mana, Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı muxu yərdə turidu!»

— bu ayətlər (29, 30 wə -32-)də Əysa Yunus pəyoşəmbərninğ yoşan bir belikning iqidə üq kün turup tirik qıqkanlıqını tiləş elix

arkılık əziningmu ölüp, üqinçi küni tirilidioşanlıqını aldin eytkən. Təwrat, «Yunus» 1-2-bablarnı wə xu kitabtki «Yunus pəyoşəmbərninğ alamət-karamiti» toşrulux «koxumqə səz»iminzini kərüng.

«Bu dəwrdikilərninğ gūnahlırini bəkitidu» — demək, «Butpərəs Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbərninğ təlimini anglap, yaman yoldin kəytqən. Biraq, bu yərdə Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı boləşan Məsih silərnı yaman yoldin kəytixqə qəqırşa, kulək salmidinglar».

■ 11:32 Yun. 3:5.

³³ Heçkim qıraoqni yeqip koyup, uni yoxurun jayda koymas, yaki üstigə sewətni kömtürüp koymas, bəlki qıraoqdanning üstigə koyidu; buning bilən öygə kirgənlər yorukluqni kəridu. □ ■

³⁴ Tənniŋ qiriqı kəzdur. Xunga əgər kəzüŋ sap bolsa, pütün wujudung yorutulidu. Ləkin əgər kəzüŋ hunük bolsa pütün wujudung qarangoşu bolidu. □ ■ ³⁵ Xuning üqün həzi bolıqıŋki, wujudungdiki «yorukluq» qarangoşuluk bolmisun! □ ³⁶ Əmdi əgər barqə wujudung yoruk bolsa wə uning heq yeri qarangoşu bolmisa, wujudung huddi qıraoş parlak nuri bilən seni yorutkəndək tamamən ayding bolidu.

Pərisiylər bilən Təwrat ustazlırining sahtipəzlikini ayıbləx

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luğa 20:45-47

³⁷ Əysa səz kiliwatqanda, bir Pərisiy uni öyigə oşizaşa təklip kildi. Xuning bilən u öygə kirip, dastihanda olturdi. □ ³⁸ Ləkin həliki Pərisiy uning tamaqtin ilgiri qol yumioşinini kərip, intayin həyran boldi. □

³⁹ Ləkin Rəb uningəşa:

— Əmdi silər əy Pərisiylər, qinə-qaqılarning texinila yuyup paki-zliqninglar bilən iqinglar hərtürlük hərislik wə rəzillikkə toloşandur. ■

⁴⁰ Əy nadanlar, texini Yaratquci iqinimu yaratkan əməsmu?! ⁴¹ Əmdi öz iq-iqinglardin həyrhəhlik qilinglar wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolidu. □ ■

⁴² Həlinglarəşa way, əy Pərisiylər! Qünki silər hətta yalpuz bilən suzapsinlər wə hərhil dərə-dərmanlarning ondin birini əxrə kilip Hudaəşa ataysilər-yu, birək adalət wə Hudaning muhəbbitini heq etibarəşa almay

□ **11:33** «...üstigə sewətni kömtürüp koymas» — «sewət» grek tilida «əlgəm sewət». ■ **11:33** Mat. 5:15; Mar. 4:24; Luğa 8:16. □ **11:34** «əgər kəzüŋ sap bolsa» — grek tilida «sap» degən səzning ikki mənisi bar: — (1) «bir, bəlünməş, birləxkən, sak»; (2) «sehiy» degən mənisi bar. Demək, xundək boləşanda «sap» degən səzning toluq mənisi «kəzüŋ Hudaəşila qarisa...» wə «sən özünŋ sehiy bolsang...» degən bolidu. «əgər kəzüŋ hunük bolsa,...» — «hunük» degən səz grek tilida həm «razil» həm «sak əməş, ajiz, kesəl» degən ikki mənini bildüridu. «Tənniŋ qiriqı kəzdur. Xunga əgər kəzüŋ sap bolsa, pütün wujudung yorutulidu. Ləkin əgər kəzüŋ hunük bolsa pütün wujudung qarangoşu bolidu» — Təwrat, «Pənd.» 20:27ni kəriŋŋ.

■ **11:34** Mat. 6:22. □ **11:35** «Xuning üqün həzi bolıqıŋki, wujudungdiki «yorukluq» qarangoşuluk bolmisun!» — muxu sirlik gəp sahtipəzlikni kəzdə tutidu. Qünki birsi sahtipəzlikni kilip: «Məndə yorukluq (həqikət) bar» dəp turuwalsa, ahir berip qəqum öz-özini aldaydu; andin keyin uningda boləşan qarangoşuluk adəttiki «gunahkar» kixilərdə boləşan qarangoşuluknin tehimu eəşir bolup qalıdu. U waqıtta bu kixilərdə boləşan «yorukluq» əməliyəttə qarangoşuluktur. Mundaq sahtipəzlik adəttə pəkət məlum etiqađi bar kixilər yaki dindarlar arisida pəyda bolidu. □ **11:37** «...dastihanda olturdi» — grek tilida «...dastihanda yatti». Yəhudi y həlki dastihanda yanpaxlap yatatti. □ **11:38** «həliki Pərisiy uning tamaqtin ilgiri qol yumioşinini kərip, intayin həyran boldi» — Yəhudi y həlki «tamaqtin ilgiri qol yuyux» pəkət salamətlikkə paydilik bolupla qalmastin, bəlki insanlarəşa bir hil diniy sawab yətküzidu, dəp karaytti. Undək qılmaslik ata-bowilirining qalduroşan qaıda-yosunlirioşa səl qarap ularəşa kilinoşan bihərmətlikkə barawər idi. Xühşisizki, Məsiş xu qaoşda qəştən qol yumay dastihanda olturoşanıdi. ■ **11:39** Mat. 23:25; Tit. 1:15. □ **11:41**

«öz iq-iqinglardin həyrhəhlik qilinglar wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolidu» — baxqa birhil tərijimi: «piyalə iqidikidin sədiqə beringlar, wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolidu». Ləkin bizningə muxu yərdə Məsiş insanning **öz iqini** Hudaəşa beoşixləx kerəklikining həmmidin muhim ikənlikini kərsitidu. ■ **11:41** Yəx. 58:7; Dan. 4:24; Luğa 12:33.

ketiwërisilër. Dërwëkë, awwal muxu ixlarni orundixinglar kerëk, andin xu ixlarnimu ada qilmay qoymasliqinglar kerëk. □ ■

43 Halinglaroqa way, ëy përisiylër! Qünki silër sinagoglarda aldinki orunlarda olturuxqa, bazarlarda kixilërning silërgë bolöqan *hërmätlik* salamlirioqa amräksilër. □ ■ 44 Silërgë way! Qünki silër huddi kixilër ketiwëtüp, üstigë dëssëp selipmu sëzmëy ötüp kötkän gërlërgë ohxaysilër! — dedi. □ ■

45 Tëwrat ähliliridin biri uningöa:

— Ustaz, bularni eytkining bizgimu häqarät boldi! — dedi.

46 U uningöa mundak jawab bërdi:

— Silërgimu way, ëy Tëwrat ähliliri! Qünki silër kötürëlmigüdäk eöir yüklëri adëmlëarning zimmisigë artip qoysilër-yu, ëmma eözünglar bu yüklëri kötürüxkë birmu barmiqinglarni tëgküzëmësilër! □ ■ 47 Silërgë way! Qünki pëyoqëmbërlëarning këbrilirini yasap keliwätisilër, lekin ata-bowiliringlar ularni öltürdi. ■ 48 Xuning bilën silër ata-bowiliringlar qilöqanlirioqa razi bolöqanliqinglaroqa guwahlik berisilër. Qünki ular pëyoqëmbërlëri öltürdi wë silër ularning këbrilirini yasaysilër. □ 49 Bu sëwëbtinmu Hudaning danaliki dëyduki: «Mën ularoqa pëyoqëmbërlër wë rosullarni äwëtimën wë bulardin bëzilirini ular öltüridu wë bëzilirini ziyankëxlik bilën qoqliwëtidu». □ ■ 50-51 Xuning bilën dunya apiridë bolöqandin buyanki barliq pëyoqëmbërlëarning tükülgën qan kërzliri, yëni Häbilning tükülgën kenidin tartip taki *ibadëthanidiki* qurbangah bilën mukëddës jay arilikida kötl qilinöqan *kahin* Zëkëriyaning tükülgën keniöiqë barliq qan kërzlër üqün muxu dëwrëdikilërdin hëساب elinidu. Mën silërgë bërhek xuni eytip qoyayki, bularning hëmmisi muxu

□ 11:42 «**silër Përisiylër** hëtta yalpuz bilën suzapning wë hërhil dora-dërmanlarning ondin birini ëxrä qilip Hudaöqa ataysilër-yu» — oqurmënلëarning esidë barki, Huda Tëwrat qanunida ibadëthanidiki ixlër wë kahinلarning kirimi üqün Öz hëlkingning mähsulätliridin «ondin bir ültüxi»ni tëlöp qilöqanidi. □ **birak adalat wë Hudaning muhëbbitini hëq etibaröqa almay ketiwërisilër**» — äysaning «Hudaning muhëbbiti» degini hëm Huda insanlaroqa baöliöqan muhëbbät hëm insanلار Hudaöqa baqlax keräk bolöqan muhëbbätinimu ez iqigë alsa keräk.

■ 11:42 1Sam. 15:22; Höx. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 12:7; 23:23. □ 11:43 «**silër Përisiylër...** Bazarlarda kixilëarning silërgë bolöqan *hërmätlik* salamlirioqa amräksilër» — tarih tëtikätlirioqa asason, Yëhudiyلarning ez «ustazliri»öqa qilöqan «salamlar»ni intayin uzun wë murëkköp dëp bilimiz. ■ 11:43 Mat. 23:6; Mar. 12:38; Luqa 20:46. □ 11:44 «**...silër huddi kixilër ketiwëtüp, üstigë dëssëp selipmu sëzmëy ötüp kötkän gërlërgë ohxaysilër!**» — Yëhudiy mollilarning Tëwrat qanunioqa xërh berixiqë «këbrilërgë tegix» adëmni këq kirgüqë «napak» qilätti, yuyunux keräk idi. ■ 11:44 Mat. 23:27. □ 11:46 «**silër kötürëlmigüdäk eöir yüklëri adëmlëarning zimmisigë artip qoysilër-yu,...**» — «eöir yüklër» hër türlüqë kattik diniy käidë-yosunلarni körsitidu. ■ 11:46 Yëx. 10:1; Mat. 23:4; Ros. 15:10. ■ 11:47 Mat. 23:29. □ 11:48 «**ular , yëni ata-bowiliringlar** pëyoqëmbërlëri öltürdi wë silër ularning këbrilirini yasaysilër» — Yëhudiy hëlki daim «uluöqä ata-bowilirimiz» «ata-bowilirimiz qalduroqan mukëddës käidë-yosunلar» dëytti. Ular muxu «ata-bowilirimiz qalduroqan mukëddës käidë-yosunلar»öqa qing esiliwalatti, lekin pëyoqëmbërlëarning sezlirigë kengül bëlmaytti, wë ularning hazir ata-bowiliridäk Huda äwëtkän pëyoqëmbërlërgë, hëtta Qutquzuöuqi-Mësihgë bolöqan ziyankëxlikliri toöqruluq hëq oylanmaytti (49-ayatni körüng). □ 11:49 «**Hudaning danaliki dëyduki: «Mën ularoqa pëyoqëmbërlër wë rosullarni äwëtimën wë bulardin bëzilirini ular öltüridu wë bëzilirini ziyankëxlik bilën qoqliwëtidu»**» —bu sezlër mälum pëyoqëmbër eytkän söz bolmioqini bilën, u köp bexarëtلarning yioqinqaklinixidur. ■ 11:49 Mat. 10:16; Luqa 10:3; Yh. 16:2; Ros. 7:51; Ibr. 11:35.

dəwrin elinidolan bolidu! □ ■

⁵² Halinglaroşa way, əy Təwrat əhliliri! Qünki həkmət həzinisining aqquqini elip turup, özünqlar uning iqiğə kirmidinglar wə kirəy degənlərnimu kirgüzmidinglar. ■

⁵³ U xu yərdin qıkkəndin keyin, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər uning bilən kəttik qarxilixip, uningə kəp ixlarni muzakirlixixkə kıştidi □

⁵⁴ wə uning üstidin xikayət kılıxka sөzidin birər əyib tepiwelixka paylap yürətti.

12

Sahtipəzliktin hoxyar bolux

Mat. 10:19-20; 10:28-33; 12:32

¹ Xu qaşlarda, minglişan kixilər yioşilip, bir-birini dəssiwətküdək kışta-kıştang boluxup kətkəndə, u awwal muhlisliroşa sөz kılıp mundak dedi: — Pərisiylərnin eğıtkusidin, yəni sahtipəzlikdin hoxyar bolunglar.

□ ■ ² Qünki yoxuruloşan heqkəndak ix axkarılanmay kəlmaydu, wə heqkəndak məşpiy ix ayan bolmay kəlmaydu. ■ ³ Xunga silərnin qarangoşuda eytkanliringlar yorukta anglinidu; əyning iqkiridə hupiyənə piqirlaxkanliringlarmu eğızilərdə jakarlinidu. □

⁴ Mən silər dostliriməşa xuni eytimənki, tənni öltürüp, baxka heq ix kiləlmaydişanlardin kərkənglar. ■ ⁵ Ləkin mən silərgə kimdin kərkənglar kərkəklini kərsitip kəyay: Öltürgəndin keyin, dozahka taxlakka həkukluk boləşuqidin kərkənglar; bərhək silərgə eytay — Uningdin kərkənglar!

⁶ Bəx kuxkaq ikki tiyngə setilidişu? Ləkin ularning heqbirimu Huda tərpidin untulup kəşini yok. □ ■ ⁷ Ləkin hətta hər bir tal qeqinglarmu sanəşandur. Xundak ikən, kərkənglar; silər nuroşunlişan kuxkaqtin kimmətlisilər! ■

Əysani etirap kiliş wə kilməşlik

⁸ — Biraş mən silərgə xuni eytip kəyayki, kim meni insanlarning aldidə etirap kilsə, İnsan'əşlimu uni Hudaning pərixtiliri aldidə etirap kilişu. ■

⁹ Biraş insanlarning aldidə meni tonumlişan kixi, Hudaning pərixtiliri aldidimu tonulmaydu. ■

□ **11:50-51 «yəni Həbilning təkəlgən kənidin tartip taki ibadəthanidiki kurbangah bilən muşəddəs jay arilikidə kətl kilişolan kəşin Zəkəriyaning təkəlgən kənişiqə barlik kan kəzələr...»** — Həbilning öltürülüxi toşruluk «Yar.» 4:8-11ni, Zəkəriyaning öltürülüxi toşruluk «2Tar.» 24:20-22ni kəşung. Bu ikki wəşə Yəşudiylarning Təwratni ən'əniwi orunlaxturux tərtpi boyiqə Təwratning əng bexidə wə əng ahirişə kəyulidu. ■ **11:50-51** Yar. 4:8; 2Tar. 24:21; İbr. 11:4. ■ **11:52** Mat. 23:13. □ **11:53 «U xu yərdin qıkkəndin keyin...»** — yəki «U bularni eytkənda,...». □ **12:1 «Pərisiylərnin eğıtkusidin, yəni sahtipəzlikdin hoxyar bolunglar»** — «Mat.» 16:1-12nimu kəşung. Muşəddəs yazmılarda eğıtku (hemirturux) kəp yərlərdə təkəbburluk wə sahtipəzlikkə simwol kilişidu. ■ **12:1** Mat. 16:16; Mar. 8:15. ■ **12:2** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luğa 8:17. □ **12:3 «hupiyənə piqirlaxkanliringlar»** — grek tilidə «kulakka eytkinlinglar». ■ **12:4** Yəş. 51:7; Yər. 1:8; Mat. 10:28. □ **12:6 «bəx kuxkaq ikki tiyngə setilidişu?»** — «tiyin» grek tilidə «assariyon». «ikki tiyin» — Xu dəwrdiki bir ixqining künlük həkki boləşan «dinarius»ning 1/8 Kışmi idi. ■ **12:6** Mat. 10:29. ■ **12:7** 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Luğa 21:18. ■ **12:8** Mat. 10:32. ■ **12:9** Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luğa 9:26; 2Tim. 2:12; 1Yuşa. 2:23.

¹⁰ Insan o'soligga qarxi soz qilgan harkandak kixi kaqurumga erixalaydu; lekin Mukaddas Rohga kupurluk qilouqi bolsa kaqurumga erixalmaydu. □ ■

¹¹ Lekin kixilar silorni sinagoglaroga yaki hokumdarlar wə əməldarların aldığa elip berip sorakka tartkanda, «*Ərzgə* kandaq jawab bərsəm?» yaki «Nemə desəm bolar?» dəp əndixə kılmanglar. ■

¹² Qünki nemə deyix kerəklilikni xu waqti-saitidə Mukaddas Roh silərgə əğitidu.

Əkilsiz bay həkqidiki təmsil

¹³ Kəpçilik arisidin birsi uningoa:

— Ustaz, akamoa *atimizdin qalogan* mirasni mən bilən təng ülixixke buyruoqayla — dedi.

¹⁴ Lekin u uningoa jawabən: — Buradər, kim meni silərnin üstunglaroga sotqi yaki üləxtürgüqi kildi? — dedi. □ ¹⁵ U kəpçilikke qarap: — Pəhəs bolup özunglarni hərhil tamahorluqtin saklanglar. Qünki insanning hayati uning mal-mülüklirining kəplükigə baolıq əməstur, dedi. ■

¹⁶ Andin u ularoga mundak bir təmsilni eytip bərdi:

— «Bir bayning yeri mol həsul beriptu. ¹⁷ U kənglidə «Kandaq kılay? Qünki bunqiwala həsulni koyoyudək yerim yok» — dəp oylaptu. ¹⁸ Andun u: — «Mundak kılay: — Həzirki ambarlırimni quwuwetip, tehimu qongini yasap, barlıq məhsulatlırim wə baxka mal-mülüklirimni xu yərgə yoiqip saklay! ¹⁹ Andin öz-özümgə: «Əy jenim, yoiqip saklıgan, kəp yil yatküdək nemətlirining bar, rahət iqidə yəp-iqip hux boləin!» dəydiəgan bolimən» dəp oylaptu. ■

²⁰ Lekin Huda uningoa:

«Əy əhmək, bəgün keqila jening səndin tələp kılip elinidu; undakta bu toplioğining kimgə kalidu?» dəptu. ■

²¹ Hudaning aldida dələtmən bolmay, özigə həzinə yioqkanning həli xundak bolar».

Etikadqilar əndixə kılmaslıqi kerək

Mat. 6:19-21, 25-34

²² Andin u muhlislırioga mundak dedi:

— Xuning üqün mən silərgə xuni eytip koyayki, turmuxunglar toqurluk, nemə yərmiz yaki nemə kıyərmiz, dəp əndixə kılmanglar. ■ ²³ Qünki həyatlık yeməklıktin, tən kıyım-keqəktin əzizdur. ²⁴ Kuzoqlaroga karanglar! Ular terimaydu wə yioqmaydu, ularning ambar, iskilatlırimu yok. Lekin Huda ularnimu ozuklandırıdu. Silər kuxlardin kançilik əziz-hə! ■ ²⁵ Aranglarda kaysinglar oqəm-kayoqu bilən əmrünglarni birər saət uzartalaysilər? □ ■ ²⁶ Əgər xunçilik kıqıkkinə ixmu qolunglardin

□ **12:10** «*Mukaddas Rohga kupurluk kılix*» — yaki «Mukaddas Rohga qarxi gəp kılix» degən gunah toqurluk «Matt»diki «koxumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ **12:10** 1Yuha. 5:16. ■ **12:11** Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 21:14. □ **12:14** «*Buradər, kim meni silərnin üstunglaroga sotqi yaki üləxtürgüqi kildi?*» — «Mis.» 2:14ni kəring. Məsih Musa pəyoqəmbərnin rolını rat kildi. Bu muhım həkikət üstidə «koxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **12:15** 1Tim. 6:7.

■ **12:19** Top. 11:9; 1Kor. 15:32; Yaq. 5:5. ■ **12:20** Zəb. 39:6; Zəb. 52:7; Top. 2:18, 19; Yər. 17:11. ■ **12:22** Zəb. 55:22; Mat. 6:25; Fil. 4:6; 1Tim. 6:8; 1Pet. 5:7. ■ **12:24** Ayup 38:41; Zəb. 147:9.

□ **12:25** «*kaysinglar oqəm-kayoqu bilən əmrünglarni birər saət uzartalaysilər?*» — baxka bir tərijimisi: «kaysinglar oqəm-kayoqu bilən boyungoa birər oqeriq koxalaysilər?». ■ **12:25** Mat. 6:27.

kəlmisə, nemə üqün qaloqan ixlar toqrisida oqəm-əndixə kılısilər?
²⁷ Nelupərləning qandak əsidoqanlıqioqə qarap bekinglar! Ular əmgəkmə kılmaydu, qəkmə egirməydu; ləkin silərgə xuni eytayki, hətta Sulayman toluq xan-xərpəttə turoqandimu uning kiyinixi nilupərləning bir güliqilikimu yok idi. □ ²⁸ Əy ixənqi ajizlar! Əmdi Huda daladiki bügün eqilsa, ətisi qurup oqakqə selinidoqan axu gül-giyahlarıni xunqə bezigən yərdə, silərni tehimu kiyindürməsmu?! ²⁹ Xundak ikən, nemə yəymiz, nemə iqimiz dəp bax qaturmanglar, heqnemidin əndixə kılmanglar. □
³⁰ Qünki hərəkəysi əldikilər mana xundak həmmə nərsilərgə intilidu. Bi-rak Atanglar silərning bu nərsilərgə mohtajlikinglarıni bilidu; □ ³¹ xundak ikən, Uning padixahliqioqə intilinglar wə u qaoqda, bularning həmmisi silərgə qoxulup nesip bolidu.■
³² Qorqmanglar, i kiqik pada! Qünki Atanglar padixahlikni silərgə ata kılixni hux kərdi. □ ³³ Mal-mülkünglarıni setip, *kəmbəoqəllərgə* həyrhəhlik kılinglar. Əzünglərqə uprimaydiqan həmyan, ərxlərdə hərgiz tügəp kətməydiqan bir həzinə həziranglar; — xu yərdə oqri yəkin kəlməydu, küyə yəp yokəp kətməydu. ■ ³⁴ Qünki bayliqinglar kəyərdə bolsa, kəlbənglərmu xu yərdə bolidu.

Məsihning kelixigə təyyar bolunglar!

Mat. 24:45-51

³⁵ Silər belinglarıni qing baqlap, qiraqliringlarıni yandurup turunglar; ■ ³⁶ huddi hojayinining toy ziyəritidin qaytip kelixini kütüp turoqan qakarlardək, hərdəim təyyar turunglar. Xuning bilən hojayin kelip ixikni kəkkənda, qakarlar dərhal qikiq ixikni aqidoqan bolidu. ³⁷ Hojayin qaytip kəlgəndə, qakarlırining oyoqə, təyyar turoqanlıqini kərsə, bu qakarlarınəg bəhtidur! Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin əzi belini baqlap, ularni dastihanoqə olturuzup, ularning əldioqə kelip xəhsən əzi ularni kütüwalidu! ³⁸ Wə əgər hojayin ikkinqi yəki üqinqi jəsəktə kəlsimu, qakarlırining xundak oyoqəqlikini kərsə, bu ularning bəhtidur!□ ■
³⁹ Ləkin xuni bilip qoyunglərkə, əgər əy igisi oqrining keqidə kəysi wəqıtta kelidoqanlıqini bilgən bolsa, u oyoqə turup oqrining əygə texip kirixigə hərgiz yol qoymaytti! □ ■ ⁴⁰ Xuning üqün silərmu hərdəim təyyar turunglar; qünki Insan'oqli silər oylimoqan wəqıt-səəttə qaytip kelidu.■

□ **12:27** «nelupərlər...» — yəki «yawa gül-giyahlar...». «Sulayman» — uluq padixah Sulayman. □ **12:29** «...bax qaturmanglar» — grek tilida «... (yəməklikkə) intilmənglar».

□ **12:30** «hərəkəysi əldikilər...» — grek tilida «bu dunyadiki (yat) ələrdikilər». «Yat əllər» Yəhudiy əməs butpərəslər bolup, tirik Hudani bilməytti; muhlislar Yəhudiy boləqəqə, Hudaning küq-kudriti həmdə Əz həlkidin həwər əldioqanlıqioqə ixənqi boluxi kerək idi. ■ **12:31** 1Tar. 3:13; Zəb. 37:25. □ **12:32** «Atanglar padixahlikni silərgə ata kılixni hux kərdi» — «padixahlik» bolsa Hudaning Əz padixahlikni, əlwəttə. ■ **12:33** Mat. 6:20; 19:21; Luqa 16:9; 1Tim. 6:19.

■ **12:35** Əf. 6:14; 1Pet. 1:13. □ **12:38** «əgər hojayin ikkinqi yəki üqinqi jəsəktə kəlsimu, qakarlırining xundak oyoqəqlikini kərsə, bu ularning bəhtidur!» — Yəhudiylər keqə wəqıtini hesabliqanda üç jəsək, rimliklər bolsa tət jəsək dəp hesablaytti. ■ **12:38** Mat. 24:42. □ **12:39** «əgər əy igisi oqrining keqidə kəysi wəqıtta kelidoqanlıqini bilgən bolsa, u oyoqə turup oqrining əygə texip kirixigə hərgiz yol qoymaytti!» — muqəddəs yazmildiki kəp yərlərdə Pərwərdigarning künining «oqrədək» (kütülmigan wəqıtta) kelidoqanlıqı tiləq elinidu. ■ **12:39** Mat. 24:43; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15. ■ **12:40** Mat. 24:44; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 21:34; 1Tes. 5:6.

⁴¹ Petrus uningdin: — I Rəb, sən bu təmsilni bizgila qaritip eytingmu yaki həmməyləngə qaritipmu? — dəp soridi.

⁴² Rəb mundak dedi:

— Hojayini öz əyidikilərgə məs'ul kılıp, ularoşa tegixlik boləjan axlikni waqti-waktida təksim kılıp berixkə təyinləydiəjan ixənqlik wə pəmlik oşojidar kim bolidu? □ ■ ⁴³ Hojayin öyigə kaytqanda, qakirining xundak kiliwatkinining üstigə kəlsə, bu qakarning bəhtidur! ⁴⁴ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin uni pütün iglikini baxquruxka qoyidu. ⁴⁵ Lekin mubada xu qakar kənglidə: «Hojayinim həyal bolup kəlidu» dəp, baxka qakarlar wə dedəklərni bozək kılıxka wə yəp-iqip, məst boluxka baxlisa, ⁴⁶ Xu qakarning hojayini kütülmigən bir küni, oylimiojan bir waqitta kaytip kelidu wə uni kesip ikki parqə kılıp, uning nesiwisini etiqaşizlar bilən ohxax təkdirdə bekitidu.

⁴⁷ Əmdi hojayinining iradisini bilip turup, təyyarlinip turmiojan wə hojayinining iradisi boyiqə kilmiojan qakar boluxioşa tayaq yəydu. ■

⁴⁸ Birak hojayinining iradisini bilməy turup, tayaq yeyixkə tegixlik ixlarni kıləjan qakar azrak tayaq yəydu. Kingə kəp berilsə, uningdin tələp kılınıdişini kəp bolidu. Qünki adəmlər kingə kəp amanət qoyəjan bolsa, uningdin tələp kılıdişinimu kəp bolidu.

Məsihning tutaxturmaqı boləjan oti

Mat. 10:34-36

⁴⁹ Mən yər yüzigə ot taxlap tutaxturuxka kəldim wə bu otning tutixixioşa nəkədər təkəzzamən! ⁵⁰ Lekin mən aldi bilən bir qəmüldürüx bilən qəmüldürülüxüm kerək wə bu qümüldürülüxüm əməlgə axuruluşuqə intayin kiyinilmən! □ ■ ⁵¹ Silər meni yər yüzigə tinqlik elip kəldimikin, dəp oylap kəldinglarmu? Yak, mən xuni silərgə eytayki, tinqlik əməs, bəlünüx elip kəldim! ■ ⁵² Qünki buningdin keyin, bir əydiki bəx kixi bəlünidu; üçi ikkisigə qarşi wə ikkisi üçigə qarxi bəlünidu. ⁵³ Ata oşlişoşa wə oşul atişoşa, ana kizişoşa wə kız anişoşa, keynana kelinigə wə kelin keynanişoşa qarxi turidu.■

Hudaning oşəzipidin aqaşlanduridiojan bexarətlik alamətlər

Mat. 16:2-3

⁵⁴ Əysa yənə toplaxkan adəmlərgə mundak dedi:

— Silər künpetix tərəptin bulutning qıkkinini kərsənglar, dərhal «yamətur yaşidü» dəysilər, wə dərwekə xundak bolidu. ⁵⁵ Jənub tərəptin xamalning qıkkinini kərsənglar, «Həwa issiydu» dəysilər wə dərwekə

□ **12:42 «Hojayini öz əyidikilərgə...»** — «əyidikilər» muxu yərdə əydiki hizmətkarlar wə qakarlırini kərsitidu; muxu yərdə kəqmə mənisi Hudaşa təwədikilər, yəni barlik ixəngüqilər deganliktur. **«Hojayini öz əyidikilərgə məs'ul kılıp, ularoşa tegixlik boləjan axlikni waqti-waktida təksim kılıp berixkə təyinləydiəjan ixənqlik wə pəmlik oşojidar kim bolidu?»** — xübhışizki, Rəb bu təmsilni həmmidin awwal Petrusning əz-əzigə tətbiklixini halidi, andin qəlojan rosullar, andin Hudaning barlik hizmətkarlırioşa qaritip eytkən. ■ **12:42** Mat. 24:45; 25:21; 1Kor. 4:2.

■ **12:47** Yak. 4:17. □ **12:50 «mən aldi bilən bir qəmüldürüx bilən qəmüldürülüxüm kerək wə bu qümüldürülüxüm əməlgə axuruluşuqə intayin kiyinilmən!»** — bu ayəttiki «qəmüldürüx» xübhışizki uning əlümidur. Bu toşruluk «əfasusluqlarəşa»diki «kəoxumqə səz»imizni kəring. Muxu qəmüldürülüxtin keyin Muqəddəs Rohning oti yər yüzidə tutaxturulidu. «Ros.» 2-babni kəring! ■ **12:50** Mat. 20:22; Mar. 10:38; Əf.4:5 ■ **12:51** Mat. 10:34. ■ **12:53** Mik. 7:6

xundak bolidu. ⁵⁶ Əy sahtipəzlər! Silər yər bilən kəkning rənggini pərk etaləysilər-yu, qandaksigə bu zamanni pərk etəlməysilər?!

⁵⁷ Əmdi nemixka qaysi ixlarning durus ikənlikigə əzünqlar həküm kılıp baqmaysilər?! ■ ⁵⁸ Qünki dəwagiring bilən birgə sotqi aldioja baroşiningda, uning bilən yolda ketiwatqiningda, uning bilən yarixip dost boluxka intilgin; bolmisa, u seni sotqioja, sotqi bolsa gundipayoja tapxuridu wə gundipay seni zindanoja taxlaydu. ⁵⁹ Mən sanga xuni eytip koyayki, *kərzingning* əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimgüqə, xu yərdin hərgiz qıqalmaysən. □

13

Towa qılıx yaki həlak bolux

¹ Xu qaojda, birməqə adəm uningəja *waliy* Pilatusning bir kışim Galiliyəliklərnin qənini təküp, ularning qanlirini ular kiliwatқан *ibadəthanidiki* qurbanliqning qanliri bilən arilaxturoqanliqini məlum kildi. □

² U ularəja jawabən mundaq dedi:

— Ularning bu azablarni tartqini üqün bu Galiliyəliklərnini baxka Galiliyəliklərdin gunahı eqir dəp qaramsilər? ³ Mən silərgə eytayki, undaq əməs! Bəlki silər towa kilmisanglar, həmminglarmu ohxax aqiwəttə həlak bolisilər. □ ⁴ Siloam məhəllisidiki munar erülüp quxüp, on səkkiz kixini besip öltürüp koyoqan, silər ularni Yerusalemda turuwatқан baxqlardin qəbih, dəp qaramsilər? □ ⁵ Mən silərgə eytayki, undaq əməs! Bəlki silər towa kilmisanglar, həmminglarmu ohxax aqiwəttə həlak bolisilər.

Towa qılmasliqning aqiwiti — mewa bərməydioqan dərəh

⁶ Andin u bu təmsilni səzləp bərdi:

— Məlum bir kixining üzümzarliqida tikilgən bir tıp ənjür dərəhi bar ikən. U u dərəhtin mewa izdəp kəptu, ləkin heq mewa tapalmaptu.

■ **12:57** Mat. 5:25-26 □ **12:59** «əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimgüqə» — «tiyin» grek tilida «ləpton» — pulning əng kiçik birliki, xu dəwrdiki bir ixqining künlük həkki boləjan «dinarus»ning 1/128 qışmi idi. «dəwagiring bilən birgə sotqi aldioja baroşiningda, uning bilən yolda ketiwatqiningda, uning bilən yarixip dost boluxka intilgin; .. bolmisa... .. əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimgüqə, xu yərdin hərgiz qıqalmaysən» — bu kəp əhwallirimizoja mas kelidioqan intayin əməliyə nəsihət, əlwəttə. Uning üstigə muxu yərdə bəlkim təmsil boluxi mumkin; qünki Məsihning səzlidirə «Əgər... bolsa» degən səz yok. Demək, Israillarning üstigə əzi bar idi; bu ərz kıləuqi bolsa bəlkim Huda Əzidur. Həzir biləxtaxtulup dost bolux»ning towa qılıx pürsiti bolsimu, hərhəlda waqti qəklıktur. Təwəndiki 13-babnimu kərüng. □ **13:1** «... waliy Pilatusning ... ularning qanlirini ular kiliwatқан ibadəthanidiki qurbanliqning qanliri bilən arilaxturoqanliqi» — ayəttə «ibadəthana» degən səz yok. Biraq qurbanliq kılıx baxka yərdə bolmaytti. «qanliri... qurbanliqning qanliri bilən arilaxturdı» — demək, Pilatus ularni ibadəthanida ibadət üstida öltürəwətti. □ **13:3** «həmminglar ohxax aqiwəttə həlak bolisilər» — bu səz bəlkim Rim imperiyəsi miladiyə 70-yilida Yerusalemlə wə baxka xəhərlərnini wəyran kılıxini wə xuning bilən təng dozahnimu kərsitixi mumkin. 5-ayətnin mənisimu xundak. □ **13:4** «Siloam» — (ibraniy tilida «Xiloah») Yerusalemdiki bir məhəllə. «Nəh.» 3:15 wə «Yəx.» 8:6ni kərüng. «silər ularni Yerusalemda turuwatқан baxqlardin qəbih, dəp qaramsilər?» — «qəbih» muxu yərdə grek tilida «kəzdar» dəp ipadilindı.

7 U baqiwængə: «Kara, üq yildin beri bu ənjür dərihidin mewə izdəp keliwatimən, biraq bir talmu mewə tapalmidim. Uni kesiwət! U nemə dəp yərnı bikardın-bikar igiləp turidu?» dəptu. ⁸ Ləkin baqiwən: «Hojayın, uningəya yənə bir yil təgmigəyla. Bu wakit iqidə uning tūwidiki topılarnı boxitip, oqutlap baqay. ⁹ Əgər kələr yil mewə bərsə, yahxi hop! Biraq bərmisə, kesiwətkəyla» dəptu baqiwən.

Xabat küni dok ayalni saqaytix

¹⁰ Bir xabat küni, u bir sinagogta təlim beriwatatti. ¹¹ Mana xu yərdə on səkkiz yildin beri zəipləxtürgüqi bir jin tərīpidin tutulup, dəmqiyp ərə turalmaydioğan bir ayal bar idi. □ ¹² Əysa uni kərgəndə, yəniqə qəkirip: — Hanım, sən bu zəiplikingdin azad boldung! — dedi. ¹³ Andin u kolini uning uqisioya koyuwidi, ayal dərhal ruslinip tik turup, Hudani uluqlidi.

¹⁴ Biraq sinagogning qongı Əysaning xabat küni kesəl saqaytkinidin qəzəplinip, kəpçilikkə:

— Adəmlər ix kiliş kerək boləjan altə kün bar, xu künlərdə kelip saqaytilinglar; ləkin xabat künidə undaқ kilmanglar, — dedi. □ ■

¹⁵ Xunga Rəb uningəya mundaq jawab bərdi:

— Əy sahtipəzlər! Hərbiringlar xabat küni torpaқ wə exikinglarnı oқurdin yexip, suqarəjili baxlimamsilər?! □ ■ ¹⁶ Əmdi Xəytan mana on səkkiz yil boşup kəlgən, İbrahımning bir kizi boləjan bu ayal dəl xabat künidə bu sirtmaқtin boxitilsa, bu xabat künining yarixiki bolmamdu?! □

¹⁷ U muxu səzni kiləqanda, uningəya qarxi qikқанlar hijalətkə qaldı; biraq halayiq uning kiliwatқан həmmə əjayib ixliridin xadlinip yayridi.

Hudaning padixahlıqini uruқ wə hemirturuqqa ohxitidioğan təmsillər *Mat. 13:31-33; Mar. 4:30-32*

¹⁸ U səzini dawamlaxturup mundaq dedi:

— Hudaning padixahlıqi nemigə ohxaydu? Mən uni nemigə ohxitay?

■ ¹⁹ U goya bir tal kiqa uruқioya ohxaydu; birsi uni elip əz beşida terioğanidi; u əsüp yoğan dərəh boldi; asmandiki uqar-қанatlar kelip uning xahlirida uwulidi. □

□ **13:11** «... on səkkiz yildin beri zəipləxtürgüqi bir jin tərīpidin tutulup...» — «jin» — Grek tilida «roh». «ərə turalmaydioğan bir ayal bar idi» — «ərə turalmaydioğan» grek tilida «bexini kətürəlməydioğan». □ **13:14** «sinagogning qongı Əysaning xabat küni kesəl saqaytkinidin qəzəplinip...» — uning qəzəplinixining üq səwəbi bar idi: (1) ularning qaidə-yosunliri boyiqə ayal kixi sinagogning otturioya kəlməsliki kerək idi (ular kəynidə olturatti yaki turatti); (2) yənə qaidiliri boyiqə ər kixi ayal kixigə heq təgmsəliki kerək, hətta adəttə natonux ayal kixigə gəp kilməsliki kerək idi; (3) Əysa xabat künidə kesəl saqaytti. ■ **13:14** Mis. 20:9; Qan. 15:13; Əz. 20:12. □ **13:15** «Əy sahtipəzlər! Hərbiringlar xabat küni torpaқ wə exikinglarnı oқurdin yexip, suqarəjili baxlimamsilər?! » — buni «ixləx» yaki «hizmat kiliş» dəp həsəblaxқа bolsimu, insan bu zuwənsiz həywanlarəya muxundaқ «insanpərwərlik» kərsətmisə, tolimu rəhimsizlik bolatti. Undaқта insanəya rəhim kərsitixkə bolmamdu?! ■ **13:15** Mis. 23:5; Qan. 22:4; Luka 14:5. □ **13:16** «İbrahımning bir kizi boləjan bu ayal» — «İbrahımning kizi» degan ibarə ayalning İbrahımning əwladı ikənlikini kərsitidu, əlwəttə, xundaқla bəlkim uningda həkikiy etikaд boləqanlikinimu kərsitixi mumkin. ■ **13:18** Mat. 13:31; Mar. 4:30. □ **13:19** «U, yəni Hudaning padixahlıqi goya bir tal kiqa uruқioya ohxaydu» — «kiqa uruқи» Asiyadiki barlik uruқlar iqidə əng kiqiki. «u əsüp yoğan dərəh boldi» — adəttə kiqa əsüp yetilgəndə 2-3 metrlik kəqəp bolidu. Ləkin bu təmsildur; Hudaning padixahlıqining bəzi həqətliri adəttin taxkiri bolidu. Oқurmənlərgə ayanki, təmsillərdə «қuxlar» adəttə jin-xəytanlarnı bildüridu (məsilən, 8:5ni kəring).

20-21 U yənə: — Hudaning padixahlığını nemigə ohxitay? U huddi eqitquşa ohxaydu; bir ayal uni qolişa elip, üç jawur unning arisioşa yoxurup, taki pütün hemir boluquşa saqlidi, — dedi. □ ■

Hayatning tar ixiki

Mat. 7:13-14, 21-23

22 Əysa Yerusalemoşa qarap səpirini dawamlaxturup, besip ötkən hərқaysi xəhər-yezilarda təlim berip mangdi. ■ 23 Birəylən uningdin: — I təksir, kütқuzulidioşanlarning sani azmu? — dəp soridi.

Əysa kəpқilikkə mundak jawab bərdi:

24 — Silər tar ixiktin kirixkə kürəx қilinglar. Qünki mən silərgə xuni eytayki, nuroşun adəmlər kirəy dəp izdənsimu, əmma kirəlməydu. ■

25 Öyning igisi ornidin turup ixikni taқioşandin keyin, silər taxқirida turup ixikni kəқip: «Rəb, bizgə aққin!» dəp yalwuroşili turoşininglarda, u silərgə jawabən: «Silərnin nəlikinglarni bilməymən» — dəydu.

■ 26 Andin silər: «Biz sening aldingda yegən, iқkən, sənmu bizning koқilirimizda təlim bərgən» desənglar, 27 u yənə jawabən: «Silərnin nəlikinglarni bilməymən, məndin neri ketinglar, əy kəbihlik қiloşuқilar!» dəydu. ■ 28 Silər İbrahim, İshak, Yakup wə barliқ pəyoқəmbərlərnin Hudaning padixahlığı iқidə ikənlikini, özünqlarning sirtka taxliwetilgin- inglarni kərgininglarda, yioşa-zarlar kəturulidu, қixlar oşuқurlaydu. ■

29 U qəoşda, kixilər məxriқ bilən məoşribtin wə ximal bilən jənobtin kelixip, Hudaning padixahlığıda dastihanda olturidu. □ ■ 30 Xuning bilən mana, xu qəoşda aldidə turoşanlardin arқioşa ətidioşanlar, arқida turoşanlardin aldidə ətidioşanlar bar bolidu. □ ■

Əysaning Yerusalemoşa baoşlioşan meşir-muhibbiti

Mat. 23:37-39

31 Dəl xu waқittə birnəqqə Pərisiyələr Əysaning aldioşa kelip uningəoşa: — Muxu yərdin қikip özüngni nerioşa al. Qünki Hərod seni olturməқqi, — dedi.

32 U ularəoşa:

□ 13:20-21 «**üq jawur un**» — (yaki «üq kürə un») grek tilida «üq saton», ibraniy tilida «üq seah». Bir «saton» 7 kilogram idi; bu heli kəp un bolup, yüz adəmning tamioқioşa yetətti. «Yar.» 18:6ni kəruşing. Oқurmənlərgə yənə ayanki, təmsillərdə «eqitqu» yaki «hemirturuq» adəttə yaman təsirələr (təkəbburluқ, sahtipəzlik)ni bildüridu (məsilən, 12:1ni kəruşing). ■ 13:20-21 Mat. 13:33.

■ 13:22 Mat. 9:35; Mar. 6:6. ■ 13:24 Mat. 7:13. ■ 13:25 Mat. 25:11,12; Luğa 6:46.

■ 13:27 Zəb. 6:8; Mat. 7:23; 25:12,41. ■ 13:28 Mat. 8:11, 12; 13:42; 24:51. □ 13:29

«**kixilər məxriқ bilən məoşribtin wə ximal bilən jənobtin kelixip, Hudaning padixahlığıda dastihanda olturidu**» — «məxriқ bilən məoşribtin wə ximal bilən jənobtin» kəlgənlər Yəhudiy əməslərnə kərsitidu. «Olturidu» baxқа izahətlarda kərsitilgəndə grek tilida «yatidu» deşen səz bilən ipadiliniду. ■ 13:29 Yəx. 2:2; Mal. 1:11; Mat. 8:11. □ 13:30 «**aldidə turoşanlardin arқioşa ətidioşanlar, arқida turoşanlardin aldidə ətidioşanlar bar bolidu**» — grek tilida «ahirқilərdin birinқisi bolidioşanlar bar bolidu, birinқilərdin ahirқisi bolidioşanlar bar bolidu» dəp ipadiliniду. Bu əjayib həқikətnin kəp jəhətliri bar; birəқ roxənkı, xu күnidə Huda əsli qəқiroşan Yəhudiyələr Hudaning padixahlığıda hijalətkə қaldurulidu wə əsli butpərəs boləşan Yəhudiy əməslər uningda izzətkə erixidu. ■ 13:30 Mat. 19:30; 20:16; Mar. 10:31.

— Berip xu tülkigə eytinglar: Mana mən jinlarni həydiwetip, бүгүн wə ətə xipa berərmən wə üqinqi küni takamullaxturulimən, dənglar. □

³³ Həlbuki, бүгүн wə ətə wə əgünlükkə mengip yürüxüm kerəktur; qünki həq pəyətəmbərning öltürülüxi Yerusalemdin baxқа həqқandaқ jayda mumkin bolmas. □

³⁴ Əy Yerusalem, Yerusalem! Pəyətəmbərlərnə öltüridiqan wə sanga əwətəlgənlərnə qalma-kesək kilididqan xəhər! Mən kənqə qətimlap mekiyan əz qüjilərnə kənat astioqə əloqəndək sening balilərnəni qoynumoqə əlməqəni boldum, ləkin silər halimidinglar. □ ■ ³⁵ Mana əyünglar taxlinip wəyrənə bolup qalidu; wə mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər «Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqigə mubarək boləyay!» demigüqə, meni yənə kərəlməysilər. □ ■

14

Xabat künidə kesəl saқaytix

□ **13:32 «üqinqi küni takamullaxturulimən»** — baxқа birhil tərjimesi: «üqinqi küni nixanimoqə yetimən» yaki «üqinqi küni ixlirimni tamam qilimən». Ləkin ixinimizki, tərjimimiz grek tilioqə sadıqtur. Təwəndiki izahətni kərüng. **«Berip xu tülkigə eytinglar: Mana mən jinlarni həydiwetip, бүгүн wə ətə xipa berərmən wə üqinqi küni takamullaxturulimən, dənglar»** — bu sirlik gəpning mənisi bəlkim: «Manga qəloqan kışka waқit iqidə Huda manga bekitkən pilani boyiqə səndin qorқmay ixləwerimən. Kışka waқit iqidə mən Hudadin tapxuruwəloqan wəzipəmnəni tamam qilimən wə xundəqlə özüm «takamullaxturulimən» degəndək boluxi mumkin. Uning üstigə, Məsiһning «takamullaxturulimən» degən sirlik səzi, xübhisizki, kəp jəhətlıktur. «Ibr.» 2:10də əhxax həqıqət tepilidu wə «ibraniylarqə»diki «qoxumqə səz»imizdə bu toqruluk əzraq tohtilimiz. □ **13:33 «Həlbuki, бүгүн wə ətə wə əgünlükkə mengip yürüxüm kerəktur»** — Əysa bu səzni qiləqanda tehi Galiliyənə wəlxəwərimən. Kışka waқit iqidə mən Hudadin bilən əlaqəsi yoқ idi, Galiliyənə idarə qilatti. Xunga bu 32-ayəttiki səzning dawami: «Mənki Məsiһ Yerusalemoqə bərixim kerək, ləkin undəq qilixim Hərodtin qeqix üqün əməs, bəlkə Hudaning pilani boləqanlıqı üqün» degəndək mənədə. **«qünki həq pəyətəmbərning öltürülüxi Yerusalemdin baxқа həqқandaқ jayda mumkin bolma.»** — bu kinayilik, həjwiy gəp. Bu «kapir» Hərod han Galiliyənə bəxqurəqini bilən Məsiһkə hətiri bolmaydu, ləkin «Hudaning güzəl xəһiri»də turuwatqanlar əhir berip Əysani öltüridu. Bu jümlidiki «mumkin bolmas» degənnəng baxқа hil tərjimesi: «əқil yətməs». □ **13:34 «Əy «Yerusalem, Yerusalem!»** — Muқəddəs Kitabta, birsəning bir ədəmning ismini yaki bir jayning namini təkrar ikki qətim qərixiri uningə boləqan qongqur meһir-muһəbbətni ipadiləp, uning əzigə əziz ikənlikini kərsitidu. **«Mən kənqə qətimlap mekiyan əz qüjilərnəni kənat astioqə əloqəndək sening balilərnəni qoynumoqə əlməqəni boldum»** — «sening balilərnəni» Yerusalemdə turuwatqan Yəһudiy həlkni kərsitidu, əlwəttə. ■ **13:34** Zəb. 17:8; 91:4; Mat. 23:37. □ **13:35 «Mana əyünglar taxlinip wəyrənə bolup qalidu»** — «silərnəng əyünglar» muxu bəxarəttə: (1) muқəddəs ibadəthana (u kinayilik bilən «Hudaning əyi» deməydu); (2) pütkül İsrail jəmətini kərsitidu. Qünki rimliklər miladiyə 70-yilida kelip, ularning muқəddəs ibadəthanisini wəyrən qilidu wə Yəһudiy həlkni dunyaning hərbi bulung-puxқақlırioqə tarkitiwetidu. **«Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqigə mubarək boləyay!»** — bu bolsa Yəһudiy həlkning Məsiһni qərxə elixida deyxigə tegixlik səzlərdur. Məsiһ Yerusalemoqə kirgəndə gərqə məlum bir qisim kixilər xundəq səzni qiləqini bilən («Luqa» 19:28-48ni, bolupmu 38-ayətni kərüng), (1) ularning undəq degənləri sap etiqətdin bolmioqan; (2) pütün həlk undəq degini yoқ, bəlkə ixənmigən. Xuning bilən Əysa Məsiһning muxu dunyoqə qayta kelixi, xundəqlə Yəһudiy həlkning uni qayta kərüxi üqün pütkül həlk əwwal uni «Məsiһ-қutқuzəuqimiz», yəni «Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqi» dəp etirəp qilixi kerəktur (bu bəxarət «Rim.» 11:25-27, «Zək.» 12:7-14 wə baxқа yərlərdə tepilidu). ■ **13:35** Zəb. 69:25; 118:26; Yəx. 1:7; Yəz. 7:34; Mik. 3:12; Mat. 23:38; Ros. 1:20.

¹ Wə xundaq boldiki, bir xabat küni u Pərisiylərdin bolqan bir həkümdarning öyigə oziqa bardı; əmdi ular uni paylap yürüwatatti.

² Wə mana, u yərdə suluk ixşik kesiligə giriptar bolqan bir adəm bar idi.

³ Əysa Təwrat əhliliri wə Pərisiylərdin:

— Xabat küni kesəl saqaytix Təwrat kanunioqa uyğunmu-yok? — dəp soridi.

⁴ Biraq ular lam-jim demidi. U həliki kesəlgə kolini təgküzüp, saqaytip yoloqa saldı. ⁵ Andin u uların yənə:

— Aranglardin biringlarning mubada xabat künidə exiki ya kalisi kudukqa qüxüp kətsə, uni dərhal tartip qıqarmaydioqan zadi kim bar? — dəp soridi. □ ■

⁶ Wə ular uning bu səzligə heq jawab berəlmidi.

Huda kimni yukiri kilidu?

⁷ Əysa qakiriloqan mehmanlarning əzligə tərdin orunlarni kandaq tallioqini kərip, ularqa mundaq bir təmsilni eytip bərdi:

⁸ — Birsı seni toy ziyapitigə təklip kilsa, tərdə olturmioqin. Bolmisa, səndin hərmətlikrək birsi təklip kilinoqan bolsa, ⁹ U qaşda seni wə uni qakiroqan sahibhana kelip sanga: «Bu kixigə orun bərgəysiz» dəp kalsa, sən hijaləttə kelip pəgahqa qüxüp kalisən. □ ¹⁰ Ləkin sən qakiriloqanda, berip pəgahda olturoqin. Xuning bilən seni qakiroqan sahibhana kelip: «Əy dostum, yukirioqan qıking» deyixi mumkin wə xuning bilən senidə bilən dastihanda olturoqanlarning həmmisining aldidə sanga izzət bolidu.

■ ¹¹ Qünki hərkim əzini üstün tutsa təwən kılınidu wə kimdəkim əzini təwən tutsa üstün kılınidu. ■

Həqiqiy mehmandostluqning yoli

¹² U əzini mehmanoqa qakiroqan sahibhanioqa mundaq dedi:

— Mehmanni tamakqa yaki ziyapətkə qakiroqiningda, dost-buradər, kəridax, uruk-tuşqan yaki bay qolum-koxniliringni qakirmioqin. Qünki ularmu seni mehmanoqa qakirip, mərhəmitingni kayturuxi mumkin.

■ ¹³ Xuning üqün ziyapət berəy desəng, qerib-oturwa, meyip-nakar, aqsak-qolak, kor-əmalarni qakiroqin ¹⁴ wə bəht-bərikət kərisən; qünki u kixilərnin yaxxilikingni kayturuxning amali yoktur. Xuning bilən həkkaniylarning kayta tirilgən künidə kilioqining əzünggə kayturulidu.

Katta ziyapət tooqrisidiki təmsil

Mat. 22:1-10

¹⁵ Uning bilən həmdastihan olturoqanlardin biri bu səzlərnı anglap, uningqa:

— Hudaning padixahlikida oqizalanoquqilar nemidegən bəhtlik-hə! — dedi. □

¹⁶ Biraq u uningqa jawabən mundaq dedi:

□ **14:5** «aranglardin biringlarning mubada xabat künidə exiki ya kalisi kudukqa qüxüp kətsə...» — bəzi kona kəqürmılərdə «exiki» əməs, bəlki «balisi» dəp okulidu. ■ **14:5** Mis. 23:5; Kan. 22:4; Luğa 13:15. □ **14:9** «... pəgahqa qüxüp kalisən» — grek tilida «... ahirki orunoqa qüxüp kalisən». ■ **14:10** Pənd. 25:6, 7. ■ **14:11** Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luğa 1:51; 18:14; Yaq. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ **14:12** Nəh. 8:10; Pənd. 3:28. □ **14:15** «Hudaning padixahlikida oqizalanoquqilar...» — grek tilida «Hudaning padixahlikida nan yegüqilər...».

— Bir xixi katta ziyapətkə tutux qilip, nuroqun mehmanlarni qakirip qoyuptu. ■ ¹⁷ Dastihan selinoqan xu saəttə, qakirini əwətip, qakiriləqan mehmanlarəqə: «Mərħəmət, həmmə nərsə təyyar boldi!» dəp eytiptu.

¹⁸ Birək, mehmanlarning həmmisi barmaslikka bir-birləp əzrə-bahənə kərsətkili turuptu. Birinçisi uningəqə: «Mən həlila bir parqə yər setiwaloqanidim, berip kərüp kəlmisəm bolmaydu. Meni əpu qiloqayla, baralmaymən» dəptu. □ ¹⁹ Yənə biri: «Mən bəx qoxluq öküz setiwaldim, hazır berip ularni sinap kəruxüm kerək. Meni əpu qiloqayla, baralmaymən» dəptu. □ ²⁰ Yənə birsi: «Mən yengi öyləngən, xunga baralmaymən» dəptu.

²¹ Qakar qaytip kelip, bu ixlarni hojayinioqə məlum kıptu. Hojayin qəzəpləngən həlda qakirioqə: «Dərħal xəhərning qong-kıqıq koqilirioqə kirip, qerib-qurwa, meyip-nakar, aqsak-qolək wə kor-əmalarni muxu yərgə yioqıp kəl» dəptu. ²² Andin qakar qaytip kelip: «Hojayin, əmr bərginingdək ada qilindi, wə yənə box orun bar!» dəptu. ²³ Xuning bilən hojayin qakarəqə: — «Əyüm mehmanlarəqə tolux üqün yezilardiki qong-kıqıq yollarni, məhəllilərnə arilap, udul kəlgən adimingni zorlap elip kəlgin! □ ²⁴ Qünki mən silərgə xuni eytayki, baxta qakiriləqan adəmlərnəng heqkaysisi dastihinimdin tetimaydu», dəptu.

Muhlis bolux xərtliri

Mat. 10:37-38

²⁵ Əmdi top-top adəmlər uningəqə həmraħ bolup ketiwatatti. U burulup ularəqə qarap mundək dedı:

²⁶ — Manga əgəxkənlər *manga boləqan səyüxliridin* öz atisi wə anisi, ayali wə baliliri, aka-ukiliri wə aqa-singilliri, həttə öz jeninimu yaman kərmisə manga muhlis bolalmas. □ ■ ²⁷ Kimdəkim özining krestini yüdüp manga əgəxmisə u manga muhlis bolalmas. □ ■ ²⁸ Aranglardin birsi munar salmaqı bolsa, aldi bilən olturup bu quruluxni pütküzgüdək hirajət özümdə barmu-yok dəp hesab kılmasmu? ²⁹⁻³⁰ Undək kılmioqanda, ulni

■ **14:16** Yəx. 25:6; Mat. 22:2; Wəh. 19:7, 9. □ **14:18** «Mən həlila bir parqə yər setiwaloqanidim, berip kərüp kəlmisəm bolmaydu. Meni əpu qiloqayla, baralmaymən»

— kim yərnə awwal yaxı kərməy setiwalsun? □ **14:19** «həzir berip ularni sinap kəruxüm kerək» — yaki «həzir berip kəzdin kəqürüp kelixim kerək». «Bəx qoxluq öküz» — grek tilida: «bəx boyunturuk öküz». Demək, boyunturukka qetiloqanda bir-birigə mas kelidioqan bəx jüp öküz. Əmdi kim öküzni awwal kərməy setiwalsun? □ **14:23** «yezilardiki qong-kıqıq yollarni, məhəllilərnə arilap,...» — muxu yərdə grek tilida «yezilardiki yollardin wə qitliklardin ötənglar,...» degən səz bilən ipadilini. Demək, mehmanlarni hər bulung-puqəqətin əkilix kerək. □ **14:26** «manga əgəxkənlər ... öz atisi wə anisi, ayali wə baliliri, aka-ukiliri wə aqa-singilliri, həttə öz jeninimu yaman kərmisə manga muhlis bolalmas» — muxu yərdə «yaman kərux» degenlikning mənisı, xühşiszi, öz adəmlirigə boləqan muhəbbət Hudaəqə baəliəqan muhəbbət aldida «yaman kərux»tək kərünü. Mısal, «Yar.» 29:30-31ni kəring.

■ **14:26** Qan. 13:7; 33:9; Mat. 10:37. □ **14:27** «Kımdəkim özining krestini yüdüp manga əgəxmisə u manga muhlis bolalmas» — rimliklər tərıpidin ölüm jazasi berilənlər mıhlinidioqan krestni mürisidə kətürüp jaza məydaniəqə baratti. «krestlinix» adəmnı kıynaydioqan, intayin dəhşətlik wə aħanətlik ölüm jaza usuli bolup, «özining krestini kətürüx» degənnəng məniliri təwəndikilərnəni öz iqigə elixi mumkin: (1) Əysa Məsih üqün azab-əqubət tartıxka, (2) til-aħanət itıxka, (3) Hudaning ıradisining əməlgə axuruluxi üqün zərür tepiloqanda, «öz-əzini ölüm jazasiəqə həküm kıloqandək» özining arzu-həwəslerini rət kılixka təyyar bolux. ■ **14:27** Mat. 10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luqa 9:23.

selip pütüküzəlmisə, kərgənlərlə həmmisi mazak qılıp: «Bu adəm binanı baxlap qoyup pütüküzəlmidi» — deməy qalmaqdu.

³¹ Yaki bir padixah yənə bir padixah bilən jəng qılqılı çiqsa aldi bilən olturup: — Mening üstümgə kelidiojan yigirmə ming kixilik qoxun igisigə mən on ming əskirim bilən taqabil turalarmənmu? dəp məlgərləp kərməmdü?! □ ³² Əgər u «Sokuxalmaymən» dəp oylisa, düxmən tehi yiraqtiki qəşdə əlqi əwətip, sulh xərtlirini soraydu. ³³ Xuningəyə ohxax, silərdin kimdəkim *kənglidə* əzining bar-yoqi bilən hoxlaxmisa, manga muhlis bolalmas. □

³⁴ Tuz yahxi nərsidur; həlbuki, tuz əz təmini yokətsa, uningəyə qaytidin tuz təmini kəndəkmü kirgüzgili bolidu? □ ■ ³⁵ U tupraqqa ixlitixkə yaki oşutqə arilaxturuxkimu yarimay, talaqə taxlinidu. Angliqudək quliki barlar buni anglisun! □

15

Yokəlojan qoy wə yahxi padiqi toşrisidiki təmsil

Mat. 18:12-14

¹ Əmdi bajgırlar wə baxqə gunəhkarların gəmmisi uning səzini anglaxqə uning ətrafiqə olaxmaqta idi. ■ ² Lekin Pərisiyələr bilən Təwrat ustazlıri oşudungxup:

— Bu adəm gunəhkarları qarxi alidu wə ular bilən həmdastihan olturidu! — deyixti. ³ Xunga u ularqə munu təmsilni səzləp bərdi: □

⁴ — Əgər aranglarda birəylənləning yüz tuyaq qoyi bolup, ulardin biri yitip kətsə, tokşan tokşuzini qəldə qoyup yitip kətkinini tapquqə izdiməsmu? ⁵ Uni tepiwəloqəndə, xadlanəjan həlda mürisigə artidu; ⁶ andin öyigə elip kelip, yar-buradərliri bilən kolum-qoxnilirini qəkirip, ularqə: «Mən yitkən qoyumni tepiwəldim, mening bilən təng xadlininglar!» dəydu. ⁷ Mən silərgə xuni eytayki, xuningəyə ohxax, towa kiliwatqə bir gunəhkar üçün əxtə zor hursənlik bolidu; bu hursənlik towiqə mohtaj bolmiojan tokşan tokşuz həkqəniy kixidin boləjan hursənliktin kəp artuqtur. ■

Yittirgən tənggə toşrisidiki təmsil

⁸ — Yaki bir ayalning on kümüx dinari bolup, bir dinarni yokitip qoysa, qiraqni yeqip, taki uni tapquqə əyni süpürüp, zən qoyup izdiməsmu? □

□ **14:31** «... **məlgərləp kərməmdü?!** » — baxqə birhil təjimini: «... məslihət qılmamdu?». □ **14:33** «**Xuningəyə ohxax, silərdin kimdəkim kənglidə əzining bar-yoqi bilən hoxlaxmisa, manga muhlis bolalmas.**» — bu küllük səz toşrisidə «qoxumqə səz»imzədə azraq tohtilimiz. □

□ **14:34** «**Tuz yahxi nərsidur; həlbuki, tuz əz təmini yokətsa, uningəyə qaytidin tuz təmini kəndəkmü kirgüzgili bolidu?**» — tuz bolsa (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin toşidu; (3) zəhim-yarılarni saqaytidu. Muhlisların bu dunyaqə boləjan roli buningəyə ohxap ketixi kərek. ■ **14:34** Mat. 5:13; Mar. 9:50. □ **14:35** «**U tuz** tupraqqa ixlitixkə yaki oşutqə arilaxturuxkimu yarimay, talaqə taxlinidu» — muxu yərdiki «tuz» dəgən tema üstidə «qoxumqə səz»imzədə azraq tohtilimiz. ■ **15:1** Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luka 5:29. □ **15:3**

«**xunga u ularqə munu təmsilni səzləp bərdi...**» — «muxu təmsil»: — **bir** təmsil, demək. 15-babta üç təmsildək kərinəsimu, əməliyətə üç təmsil pəket birlə manini ipadiləydu. Xunga ularni «birlə təmsil» dəp qarəyimiz. ■ **15:7** Luka 5:32. □ **15:8** «**bir ayalning on kümüx dinari bolup...**» — «kümüx dinar» bolsa grek tilidə «draqma». «draqma» bir dinarqə barəwər boləjan pul birliki.

⁹ Uni tapqanda yar-buradər, qolum-qoxnlirini qakirip, ularoƣa: «Mening bilən təng xadlininglar, qünki mən yokitip qoyoƣan dinarimni tepiwaldim» — dəydu. ¹⁰ Mən silərgə xuni eytayki, xuningoƣa ohxax towa kiliwatƣan bir gunahkar üqün Hudaning pərixtilirining arisida hursənlik bolidu. □

Mehir-xəpətklik ata toƣrisidiki təmsil

¹¹ U səzini dawam kilip mundak dedi:

— Məlum bir adəmning ikki oqli bar ikən. ¹² Kiqik oqli atisoƣa: «Əy ata, mal-mülüktnin tegixlik ülüxümnü həzirlə manga bərgin» dəp eytiptu. Wə u öz mal-mülüklerini ikkisigə təksim kilip beriptu. □ ¹³ Uzun ötməyla, kiqik oqli bar-yokini yioixturup, yirak bir yurtƣa səpər kiliptu. U u yərdə əyx-ixrətlik iqidə turmux kəqürüp mal-dunyasini buzup-qeqiptu. □ ¹⁴ Dəl u bar-yokini sərp kilip tügətkən waƣtida, u yurtta kattik aqarqilik bolup, u helila kişilqilikta ƣaptu. ¹⁵ Xuning bilən u berip, xu yurtning bir puƣrasioƣa mədikar bolup yalliniptu; u uni etizlikioƣa qoxƣa beƣixƣa əwətiptu. □ ¹⁶ U hətta ƣorsiqini qoxƣilarning yemi boloƣan puƣƣak posti bilən toyozuzxƣa təƣəzə boptu; lekin heƣkim uningə heƣqnərsə bərməptu.

¹⁷ Ahir berip u hoxini tepip: «Atamning xunqə kəp mədikarlırining aldidin yemək-iqmək exip-texip turidu; lekin mən bolsam bu yərdə aqlıqtin ələy dəp ƣaldim! ¹⁸ Ornumdin turup, atamning aldioƣa berip uningə: Əy ata, mən ərxning aldidimu wə sening aldingdimu gunah ƣildim. ¹⁹ Əmdi sening oqlung atilixƣa layik əməsmən. Meni mədikarlırning süpitidə ƣobul ƣiloqaysən! — dəymən» dəp oylaptu. ²⁰ Xuning bilən ornidin turup atisining aldioƣa ƣaytip mengiptu. Lekin atisi yiraktinla uni kərup uningə iqi aqrıtıp, aldioƣa yügürüp ƣiqip, uning boynioƣa esilip uni səyüp ketiptu. □ ■ ²¹ Oqli: «Ata, mən ərxning aldidimu, sening aldingdimu gunah ƣildim. Əmdi sening oqlung atilixƣa layik əməsmən» — dəptu. ²² Biraƣ atisi ƣakarlırioƣa: «Dərhal əng esil tonni əkelip uningə ƣiydürüŋlar, ƣolioƣa üzük selinglar, putlırioƣa ayaq ƣiydürüŋlər; ²³ wə bordak torpaƣni əkelip soyunglar; andin obdan yəp, rawurus təbrikləyli! ²⁴ Qünki mening bu oqlum əlgənidi, tirildi, yitip kətkənidi, tepildi!» — dəptu. Andin ular təbrikləxkili baxlaptu.

□ **15:10 «towa kiliwatƣan ...»** — towa ƣilix əməliyətə (məyli naƣayiti ƣisƣa bolsun) bir jəryan, əlwətə. **«Hudaning pərixtilirining arisida»** — grek tilida «Hudaning pərixtilirining aldida». Bu ibaridin puritiliduki, Huda Əzi «tənggisini tapƣan ayal»dək hursən bolidu wə pərixtilərmu uning hursənlikidin təng bəhrimən bolidu. □ **15:12 «Əy ata, mal-mülüktnin tegixlik ülüxümnü həzirlə manga bərgin»** — demisəkmü, bundak tələp eoƣir hərmətsizlik bolidu. **«Ƙəxumqə səz»**imiznimu kəring. **«u öz mal-mülüklerini ikkisigə təksim kilip beriptu»** — «öz mal-mülükleri» grek ilida «uning ƣayətini» yaki «uning tirikqilikini». Təwrat ƣanuni boyiqə tunji oqlioƣa təksim ƣilinoƣan miras ƣənjsiningkidin ikki həssə kəp bolidu. □ **15:13 «Uzun ötməyla, kiqik oqli bar-yokini yioixturup, yirak bir yurtƣa səpər kiliptu»** — «uzun ötməyla» (grek tilida «kəp kün ötməyla») — ƣənji oqul təlipi tüpəyildin jəmiyyət aldida intayin nəpətklik bolatti. □ **15:15 «...xu yurtning bir puƣrasioƣa mədikar bolup yalliniptu»** — grek tilida «... xu yurtning bir puƣrasioƣa ƣatnixiptu» bilən ipadilini. **«u uni etizlikioƣa qoxƣa beƣixƣa əwətiptu»** — demisəkmü, bu qoxƣilarning igisi Yəhüdiy əməs; bundak hizmət Yəhüdiy yigitə nisbətən intayin yirginqlik bolatti. □ **15:20 «Atisi yiraktinla uni kərup uningə iqi aqrıtıp, aldioƣa yügürüp ƣiqip...»** — demisəkmü, bu atining jəmiyyət aldida yügürüxi, wə xundakla buni az dəp oqlını ƣarxi elixƣa yügürüxi «mətiwər ƣixining salapitigə muwapik əməs» dəp ƣarilatti. **«Ƙəxumqə səz»**imiznimu kəring. ■ **15:20** Ros. 2:39; Əf. 2:12,17.

²⁵ Əmdi qong oqli etizğa kətkənəkən. U kaytip keliwetip öygə yeqin kəlgəndə nəoqmə-nawa bilən ussulning awazini anglaptu. ²⁶ U qakarlardin birini qakirip, uningdin nemə ix boluwatqinini soraptu.

²⁷ Qakar uningğa: Ukang kəldi wə atang uni sak-salamət tepiwalojanliqi üqün bordak torpaqni soydi» dəptu. ²⁸ Lekin qong oqli hapa bolup, öygə kirgili unimaptu. Wə atisi qikiq uning öygə kirixini ötünüptu. ²⁹ Əmma u atisiğa jawab berip: «Kara! Mən xunqə yildin beri küldək hizmitingdə boldum, əsla heqbir əmringdin qikiq bakmidim. Birak sən manga əl-aşinilirim bilən hux kılqılı heqqaqan birər oqlakmu bərmiding! ³⁰ Lekin sening mal-mülüklingrni pahixilərgə həjləp tügətkən bu oqlung kaytip kəlgəndə, sən uning üqün bordak torpaqni soyupsən» — dəptu. □

³¹ Birak atisi yənə uningğa: «Əy oqlum, sən hərdaim mening yenimdisən wə mening barlıqim seningkidur. ³² Əmdi təbrikləp xadlinixka layıqtur; qünki bu sening ukang ölgənidi, tirildi, yokilip kətkənidi, tepildi» — dəptu. □

16

Aldamqi oqojidar toqrisidiki təmsil — dunyadiki bayliqni kandaq ixlitix kerək?

¹ U muhlisliroğa yənə mundak dedi:

— Bir bayning bir oqojidari bar ikən. Birsı bayğa: «Bu oqojidaringiz mal-mülkingizni buzup qaçtı» dəp xikayət kıptu. ² U oqojidarni qakirip, uningğa: «Mening sening toşrangda angliojanlırim zadi kandaq gəp? Oqojidarlıqingdiki hesab-kitabni enik tapxur; qünki mundin keyin sən oqojidar bolmaysən» — dəptu. ³ Oqojidar əmdi öz iqidə: «Nemə kılay? Qünki hojayinim meni oqojidarlıqın məhrum kılıdu. Kətmən qapay desəm unqilik maşdur yok, tiləmqilik kılay desəm nomus kılimən.

⁴ Hə, taptim! Oqojidarlıqın qalojinimda kixilərnıng meni öylirigə qarxi elixi üqün, nemə kıliximni əmdi bildim» dəp ⁵ öz hojayinığa kərzdar boləjanlarnı birdin-birdin qakirip kelip, birinqisidin: «Hojayinimğa kanqilik kərzingiz bar?» dəp soraptu. ⁶ Wə kərzdar: «Yüz tung zəytun meyi» dəp jawab beriptu. Oqojidar uningğa: «Mana, hesabət dəptiringizni elip, bu yərdə olturup əllik tungğa əzgərtiweting!» dəptu. □

□ **15:30 «sening mal-mülüklingrni pahixilərgə həjləp tügətkən»** — grek tilida «sening mal-mülüklingrni pahixilərgə həjləp yəwətkən». □ **15:32 «Əmdi təbrikləp xadlinixka layıqtur; qünki bu sening ukang ölgənidi, tirildi, yokilip kətkənidi, tepildi»** — 15-babtiki üq kişimlik təmsilning mol təlimi üstidə «koşumqə səz»imzidə azraq tohtilimiz.

□ **16:6 «Yüz tung zəytun meyi»** — muxu yərdə bir «tung» (grek tilida «bat») 30 litr idi. Demək, bu zəytun meyi 3000 litr bolup xu qaşdiki addiy ixqingin üq yillik həkki (1000 dinar) bolattı. **«Oqojidar uningğa: «Mana, hesabət dəptiringizni elip, bu yərdə olturup əllik tungğa əzgərtiweting!» dəptu.»** — oqojidar nemə kıldı? Bəlkim tət mumkinqılıki bar: — (1) u kərzdarning həliğa qarap kərz mıkdarini keməytıwattı; (2) u əsumini yokka qikiriwattı; (3) u əzining xerinkanisi («komission»)ni hesabın qikiriwattı; (4) bularning həmmisini kıldı. Rəbbimiz oqojidarnı «səmiyətisiz» dəp ataydu 8-ayət). Lekin uning bu «səmiyətisizliki» oqojidarlıqidiki burunqi ixlarnı kərsitəmdü? Yaki həzirki hərəkətlirininimü? Bizningqə, uning kılqinini qokum kərzning mıkdarini əzgərtixni öz iqigə alojan, dəp qaraymız.

7 Andin u yənə birigə: «Sizqu, kaçqılık kərz boldingiz?» dəp soraptu. U: «Yüz kürə buqday» dəp jawab beriptu. Oqojidar uningoa: «Həsabat dəptiringizni elip səksən kürigə əzgərtiweting!» dəptu. □

8 Xuning bilən uning hojayini səmimiyyətsiz oqojidarning bu ixtiki pəmlikliki üqün uningoa kaçıl bolup mahtaptu. Qünki bu dunyaning pərzəntliri öz dəwridə nurning pərzəntliridin pəmliktur. □ 9 Wə mən silərgə xuni eytip koyayki, «Nahək dunyaoqa təwə mal-dunya» arkilik əzünglaroqa dost tutunglar; xundak kılsanglar, mal-dunya karəqa kəlməydiəlan boləlan *künidə* xu dostlar silərnə əbədiy makanlarəqa kaçxi alidu. □ ■

10 Kimki kiqikkinə ixta sadik bolsa, qong ixtimu sadik bolidu; wə kimki kiqikkinə ixta səmimiyyətsiz bolsa, qong ixtimu səmimiyyətsiz bolidu.

□ 11 Xunga əgər «nahək dunyaoqa təwə boləlan mal-dunya»da sadik bolmisanglar, kim silərgə həkikiy bayliqlarni tapxursun? □ 12 Wə baxqilarning nərsiliridə sadik bolmisanglar kim silərgə əzünglarning nərsisini bərsun? □

13 Həqkim ikki hojayinoqa təng hizmət kılalmaydu. Qünki u yaki buni yaman kərup, uni yaxhi kəridu; yaki buningoa əzini pütünləy beəixlap, uningoa etibarsiz kaçraydu. *Xuningoa ohxax*, siləringmu birlə waqıtta həm Hudaning, həm mal-dunyaning kullukida boluxunglar mumkin əməs. ■

14 Əmdi Pərisiylər (ular puləqa amraq idi) bularning həmmisini anglap əysani məshirə kılıxti. □ ■ 15 Wə u ularəqa mundaq dedi: — «Silə əzünglarni adəmlərnin əldida həkkanıy kılıp kərsətküqidursilər; ləkin Huda kəlbinglarni bilidu. Qünki adəmlərnin arisida kədirlinidiotini Hudaning nəziridə yirginqliktur. ■

□ 16:7 «yüz kürə buqday» — muxu yərdə bir kürə (ibraniy tilida «kor» 390 litrni bildüridu. Demək, bu qong kərz idi — bəlkim 30 tonna buqday, Addiy ixqining on yillik həkki (3000 dinar) bolatti. □ 16:8 «bu dunyaning pərzəntliri öz dəwridə nurning pərzəntliridin pəmliktur» — «bu dunyaning pərzəntliri» Hudani tonumaydiəlan etikədsiz adəmlərnə kərsitidu; «nurning pərzəntliri» Hudaning nurini qəbul kıləlan, xundakla «nurda yaxawatқан» «Hudaning Rohidin tuquləlan» rohiy pərzəntlirini kərsitidu. Bu təmsil toqruluk «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. □ 16:9 ««Nahək dunyaoqa təwə mal-dunya» arkilik əzünglarəqa dost tutunglar» — «nahək dunyaoqa təwə mal-dunya» grek tilida «nahək mammon». Nemixka «nahək» dəydu? Bizningə (1) xəhsiy, yəni hususiy mal-dunya, jümlidin pulning məwjut boləlanliki Adəm'atimizning sadir kıləlan gunahining bir nətijisidir; (2) adəmdiki kəpinqi mal-dunya, bayliqlar bolsa, Hudadin kərkəmaydiəlan gunahkarlarning kəlididur. Biz yanila «koxumqə səz»imizdə bu kizik səz üstidə azraq tohtilimiz. «xundak kılsanglar, mal-dunya karəqa kəlməydiəlan boləlan *künidə* xu dostlar silərnə əbədiy makanlarəqa kaçxi alidu» — demək, əz bayliqlar bilən yərdəmə məhtaj boləlanlarəqa yərdəm beringlar; xu yol bilən ular silərgə dost bolidu wə pəniy dunyadin kətkinlinglarda ular baqiy dunyada silərnə kaçxi elixka kütidiəlan bolidu. ■ 16:9 Mat. 6:19; 19:21; 1Tim. 6:19. □ 16:10 «Kimki kiqikkinə ixta səmimiyyətsiz bolsa, qong ixtimu səmimiyyətsiz bolidu» — yaki «Kimki kiqikkinə ixta ixənsiz bolsa, qong ixtimu ixənsiz bolidu». □ 16:11 ««Nahək dunyaoqa təwə boləlan mal-dunya»da sadik bolmisanglar, kim silərgə həkikiy bayliqlarni tapxursun?» — demək, bu ələmdiki mal-dunya bolsa Huda əldida «kiqikkinə bir ix» (10-ayətni kürəng), halas. □ 16:12 «Wə baxqilarning nərsiliridə sadik bolmisanglar kim silərgə əzünglarning nərsisini bərsun?» — bu jümlə toqrulukmu «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 16:13 Mat. 6:24. □ 16:14 «Əmdi Pərisiylər ... bularning həmmisini anglap əysani məshirə kılıxti» — nemixka Pərisiylər əysani məshirə kılıxti? Xübhəsisizki, ularning kəzkarixiqə, Hudani hürsən kıləlan, xundakla Huda bərikətligən adəmnin jəzmən kəp bayliqi bolidu, dəp oylaytti. Xuning bilən Məsih ularəqa təwəndiki (16:19-31-ayəttiki) tarihinə eytip beridu. ■ 16:14 Mat. 23:14. ■ 16:15 1Sam. 16:7; Zəb. 7:9

16 Təwrat kanuni wə pəyoqəmbərlərnin yazmiliri *qəməldürgüqi* Yəhyaşiqə hıdayət bolup kəldi; xu waqittin baxlap Hudaning padixahlıqining hux həwiri jakarlinip keliwatidu; *padixahlıqqa* kirməkqi boləjanlarning hər biri uningə bəsüp kiriwelixi kerəktur. □ ■ 17 Lekin asman bilən zeminning yok kiliwetilixi Təwratning bir qekiti bikar kilinixtin asandur. □ ■

18 — Hər kim öz ayalini talak kilip baxqa birini alsa zina kıləjan bolidu wə kimki öz eridin talak kilinəjanni alsa zina kıləjan bolidu. ■

Bay bilən tiləmqi Lazarus

19 — Burun bir bay adəm bar idi; u səsün rənglik ton wə kanap kiyimləni kiyip, hər künü əyx-ixrət iqidə təntənə kilatti. 20 Wə pütün əzayini qaqa-jaħarət besip kətkən Lazarus isimlik bir yoxsul bar idi; u bayning dərwasisining aldoğa *hərküni* yatquzup koyulatti. 21 Uning dastihininin güxüp qaləjan parqi-puratların kərsikini toyəuzəyuxkə təxna idi. Həlbuki, itlar kelip uning yarılrini yalaytti. □

22 Əmdi xundak boldiki, yoxsul əldi wə pərixtilər uni İbrahımning kuqıqıoğa apardı. Bay həm əlöp dəpnə kilindi; 23 wə təhtisarada kattik kiynilip, bexini kətürüp, yiraktin İbrahımnı wə uning kuqıqidiki Lazarusni kərup: 24 «Əy ata İbrahım, manga rəhim kıləyəsən! Lazarusni əwətkəysən, u barmıqining uqini suəğa qıləp, tiliməğa temitip sowutkay. Qünki mən bu ot yalkunida kattik azabliniwatimən!» dəp warqırap yalwurdi.

25 Lekin İbrahım mundak dedi: «Əy oqlum, həyat waqtingda həlawətni yətküqə kərginingni wə Lazarusning dərd-bala tartqınini yadingəğa kəltürgin. Həzir u təsəlli tapti, əmma sən azab tartiwatısən. ■

26 Wə bulardin baxqa, biz bilən silərnin arilikimizda yoəjan bir hağ bəkitiləndurki, bu yərdin silər tərəpkə təyly degənlər tətəlməs wə andin biz tərəpkə tətəlməs degənlər tətəlməs».

27 Əmdi bay yənə: «Undakta, i ata, səndin *Lazarusni* atamning əyigə əwətixingni tətünimən. 28 Qünki mening bəx aka-ukam bar; ularınin bu azab-əqubətlik yərgə kəlməsliki uqün *Lazarus* ularni kattik ağahlandurup koysun» — dedi.

29 Birak İbrahım jawab berip uningəğa: «Ularda Musa wə *baxqa* pəyoqəmbərlərnin *agağ-guwaħliqi* bar; ular xularni anglisun» — dedi. ■

□ 16:16 «*padixahlıqqa kirməkqi boləjanlarning hər biri uningəğa bəsüp kiriwelixi kerəktur*» — baxqa birhil tərjimisi: «hər bir kixigə uningəğa kirixkə kət'iy dəwət kilinmaktə». Bizningə bu 16-17-ayətlər, xundakla «Mat.» 11:12-14-ayətlər wə «Mik.» 2:12-13-ayətlər bilən munasiwətlıktur. «Mikah»diki «kozumqə səz»nimu kəring. ■ 16:16 Mat. 11:12,13.

□ 16:17 «*Lekin asman bilən zeminning yok kiliwetilixi Təwratning bir qekiti bikar kilinixtin asandur*» — səzmusez bolsa «lekin asman bilən yərnin yəqəlmıqi Təwratın bir qekitning güxmikidin asandur». «Qekit» ibraniy tilidiki əng kiqik tinix bəlgə (.). Təwrat wə pəyoqəmbərlərnin yazmiliri «Qəməldürgüqi Yəhyaşiqə»la İsrailəğa yetəkqi boləjan bilən həzırnu yənıla «inawətsiz» əməs. Təwratiki barlik bəxarətlər əməlgə axurulidu; uning üstigə, Təwratiki barlik «həqkanıy tətəplər» İnıldiki hux həwərnı qəbul kıləquqlarınin həmmisi uqün yənıla səyünidəjan huxluktur. Təwəndiki 18-ayətiki tətəp, məsilən, Təwratiki biwasitə tətəp bolmisimu, Təwratıta hatiriləngən prinsiplar muxu həqıqətni kərsitidu (məsilən, «Mar.» 10:1-12ni kəring). ■ 16:17 Zəb. 102:25-27; Yəx. 40:8; 51:6; Mat. 5:18. ■ 16:18 Mat. 5:32; 19:9; Mar. 10:11; 1Kor. 7:10. □ 16:21 «*Həlbuki, itlar kelip uning yarılrini yalaytti*» — Lazarus həqnemə yemigini bilən, lekin itlar uningdin azrak yəm alatti. Ularning Lazaruska tegixi bilən u «napak» dəp həsəblinatti. ■ 16:25 Ayup 21:13. ■ 16:29 Yəx. 8:20; 34:16; Yh. 5:39; Ros. 17:11.

³⁰ Lekin u: «Yaq, i Ibrahım ata, əgər əlgənlərdin biri tirilip ularning aldiqə barsa, ular towa kılıdu» — dedi.

³¹ Əmma Ibrahım uningqə: «Əgər ular Musa wə baxqa pəyojəmbərlərnin *guwahlikini* anglimisa, hətta əlgənlərdin birsi tirilsimu, ular yənıla ixinixni rət kılıdu» — dedi. □

17

Gunah, kəqürüm, etiqad wə hizmət toqrisida

Mat. 18:6-7, 21-22; Mar. 9:42

¹ U muhlisliroqə mundak dedi:

— Insanni putlaxturidıqan ixlar bolmay qalmaydu; lekin xu putlaxturux wasitiqisi bolqan adəmning həliqə way! □ ² Bundaq adəmning bu kiçik balılardin birini *gunahqa* putlaxturqan bolsa, boyniqə tügmən texi esiloqan həlda dengizqə taxlıwetilgini əwzəl bolatti. □

³ Əzünglarqə agah bolunglar! Əgər kərindixing gunah kılqan bolsa, uningqə tənbi-h-nəsihət kılqın. U towa kılsa uni əpu kılqın. □ ⁴ Mubada u bir kün iqidə sanga yəttə mərtiwə gunah kılsa wə yəttə mərtiwə yeningqə kelip: Towa kıldim, desə, uni yənıla əpu kılqın. ■

⁵ Xuning bilən rosullar Rəbgə: İxənq-etiqadimizni axuroqın, — deyixti. □

⁶ Wə Rəb ularqə mundak dedi:

— Silərdə kiqa urukidək zərriqə ixənq bolsa idi, silər awu üjmə dərihiqə: «Yiltizingdin qomurulup, dengizqə kəqüp tikil!» desənglar, u səzünglarni anglap kəqətti. ■

Həkiqiy kulning wəzıpisi

⁷ Lekin aranglardin kimning yər həydəydiqan yaki mal baqıdiqan bir kulı bolsa wə u etizliktin kaytip kəlgəndə, uningqə: «Tezrək kelip dastihanda olturoqın», dəydiqanlar barmu? ⁸ U bəlki uningqə: «Mening tamikimni təyyar kıl, mən yəp-iqip boluquqə belingni baqlap meni kütkin, andin əzüng yəp-iqkin, deməsmu? ⁹ Kul əmr kılinojınidək kılqını üqün hojayin uningqə rəhmət eytəmdu? Meningqə, eytmaydu. ¹⁰ Xuningqə ohxax, silərmu səzünglarqə əmr kılinojanning həmmisinı ada kılqılinoqlardin keyin: Biz ərziməs kullarmiz; biz pəkət tegixlik burjimizni ada kılduq, halas», dəydiqan bolisilər.

□ **16:31** «Əgər ular Musa wə baxqa pəyojəmbərlərnin *guwahlikini* anglimisa, hətta əlgənlərdin birsi tirilsimu, ular yənıla ixinixni rət kılıdu» — bu sez həm biz oqurmanlərgə kelidu, əlwəttə. Bu səzdin keyin Məsih baxqa bir Lazarusni əlümdin tirildürdi («Yuh.» 11-bab). Həmmidin muhimi əzi əlümdin tirilgən bolsimu, uningqə ixinidıqan qanqə adəm çıktı? □ **17:1** «Insanni putlaxturidıqan ixlar bolmay qalmaydu; lekin xu putlaxturux wasitiqisi bolqan adəmning həliqə way!» — bu muhım ayət üstidə «Matta»diki «qoxumqə sez»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **17:1** Mat. 18:7; Mar. 9:42. □ **17:2** «bundaq adəmning bu kiçik balılardin birini *gunahqa* putlaxturqan bolsa...» — «bu kiçik balılardin biri» (grek tilida «bu kiçiklərdin biri») — demək, əz ətrapıdiki əzigə etiqad kılqan addiy halayikni kərsitidu. ■ **17:3** Law. 19:17; Pənd. 17:10; Mat. 18:15; Yaq. 5:19. ■ **17:4** Mat. 18:21. □ **17:5** «Xuning bilən rosullar Rəbgə: İxənq-etiqadimizni axuroqın, — deyixti» — buradirihi hər künde yəttə kətim ohxax gunah üqün kəqürüm kılıx küqlük bolqan etiqadni tələp kılıdu, əlwəttə! ■ **17:6** Mat. 17:20; 21:21; Mar. 11:23.

Əysaning on mahaw kesilini sakaytixi

11 Wə xundak boldiki, u Yerusalemoğa çiqip ketiwatqanda, Samariyə bilən Galliyəning otturisdin ötüp, ¹² bir kəntkə kirginidə mahaw kesiligə giritpar boləan on adəm uningə uqrap, yirakta tohtap, ¹³ awazlirini kətürp: Əy Əysa, ustaz, bizgə rəhim kıləyəsən, dəp ötündi. ¹⁴ Ularni kərgəndə u ularə: Berip əzünqlarni kaħinlarəğa kərsitinglar, dedi. Wə xundak boldiki, ular yolda ketiwatqanda, *mahawdin* paklandı. ■

¹⁵ Ulardin birəylən özining sakayətinini kərgəndə yukiri awaz bilən Hudani uluəlap, kəynigə burulup, kaytti. ¹⁶ U kelip Əysaning ayioəioğa yikilip düm yetip təxəkkür eytti. U Samariyəlik idi. ¹⁷ Əysa bu ixka qarap: Pak kılinoəanlar on kixi əməsmidi? Kələan tokkuzəylən kəni? ¹⁸ Bu yat əllik musapirdin baxka, Hudaəğa həmdusana okuəili həqkim kaytip kəlməptioə?! — dedi. ¹⁹ Andin u həlikə adəmgə: — «Ornungdin tur, yolungə mangəyin! Etikading seni sakaytti!» — dedi. □

Hudaning padixahlikining namayan boluxi

Mat. 24:23-28, 37-41

²⁰ *Bir küni* Pərisiyələr uningdin: «Hudaning padixahlikə kaçan kelidu?» dəp sorioəanda u ularəğa jawab berip mundak dedi: — Hudaning padixahlikining kelixini kəz bilən kərgili bolmas; □ ²¹ kixilər: «Kəranglar, u mana bu yərdə!» yaki «U yərdə!» deyəlməydu. Qünki mana, Hudaning padixahlikə aranglardidur. □ ■

İnsan'ooəlining kaytip kelixi

²² Keyin u muhlisliroəğa yəne mundak dedi: — «Xundak künlər keliduki, silər İnsan'ooəlining künliridin birər künini bolsimu kəruəkkə təxna

□ **17:12 «bir kəntkə kirginidə mahaw kesiligə giritpar boləan on adəm uningə uqrap, yirakta tohtap...»** — nemixka «yirakta tohtap...»? Mahaw kesiligə griptar boləanlar Təwrat kanuni boyiqə adəmlərgə yekinxixka bolmaytti («Law.» 13:45-46, «Qəl.» 5:2-3ni kəruəng).

□ **17:14 «...əzünqlarni kaħinlarəğa kərsitinglar»** — Təwrat kanuni boyiqə birsi mahaw kesilidin sakayəan bolsa, mukəddəs ibadəthanidiki məs'ul kaħinning aldioəa berip əzini «sak, yaki sak əməs» dəp təxkürtüp qurbanlik kılıxi kərek idi; andin kaytidin jəmiyət bilən arilixalaytti («Law.» 13:19, 14:1-11, «Luğa» 5:14ni kəruəng). Demisəkmə, Məsih kəlgüə bundak murasim bir kətimmu ötküzülüp baħmioəan. ■ **17:14** Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4; Luğa 5:14.

□ **17:16 «U kelip Əysaning ayioəioğa yikilip düm yetip təxəkkür eytti. U Samariyəlik idi»** — Yəhudiylar Samariyəliklərnə «yerim kapir» dəp yaman kəruətti. □ **17:18 «Bu yat əllik musapirdin baxka, Hudaəğa həmdusana okuəili həqkim kaytip kəlməptioə?!»**

— demək, Hudaning həlki boləan Yəhudiylardin həqkim rəhmət eytixka kaytmidi. □ **17:19 «Etikading seni sakaytti!»** — biz xuni baykaymizki, (1) u (baxka tokkuzioəa ohxax) Məsihning səzigə kirip yoləğa çiqkanidi; bu ez ixənqini ipadiligən hərikəttur; (2) gərqə kəsəlni sakaytkuəi **Məsihning əzi** boləini bilən, u daim adəmlərnəng əzigə baəlioəan etikadini (bar bolsa) mahtap ularni xu yol bilən riəbətəndürətti — **«sening etikading seni sakaytti!»**. □ **17:20 «Hudaning padixahlikining kelixini kəz bilən kərgili bolmas»** — mənsi, bəkim, uning yar yüzidə namayan boluxi kəz bilən kərgili bolidioəan alamətlər bilən bolmaydu. Məsih dunyaəğa kaytip kəlgəndə padixahlik həmmə adəmgə roxən bolidu (24-ayətni kəruəng); ləkin xu wakitkəqə «kəz bilən kərgili bolmas» — pəkət etikad uning kəyərdə ikənlikini kəruəlydu. «kəxumqə səz»iməzidə bu təmə üstidə azrak tohtilimiz. □ **17:21 «Mana, Hudaning padixahlikə aranglardidur»**

— «aranglardidur» degənnəng baxka bir təjimiəsi «iqinglardidur» yaki «dilinglardidur». Ləkin bizningqə Məsih pulpərəs, təkəbbur Pərisiyələrgə «Hudaning padixahlikə silərdə» dəp hərgəz deməytti. Bu toərülük «kəxumqə səz»iməzidə azrak tohtilimiz. ■ **17:21** Mat. 24:23; Mar. 13:21; Luğa 21:7, 8.

bolisilər, lekin kərəlməysilər. □ ²³ Xu qaoqda kixilər silərgə: «Mana u bu yərdə!» wə yaki «Mana u u yərdə!» dəydu; silər nə barmanglar nə ularning kəynidin yügürmənglar. □ ²⁴ Qünki goya asmanın bir qetidin qakmaq qeqip yənə bir qetigiqə yorutidioqandək, Insan'ooqlining öz künidə həm xundək bolidu. □ ²⁵ Lekin u awwal kəp azab-oqubətlərni tartixi bu dəwrdikilər tərpidin qətkə kəkilixi muqərrərdur. □ ■

²⁶ Wə Nuḥ pəyoḷəmbərnig künliridə kəndək boləjan bolsa, Insan'ooqlining künliridə həm xundək bolidu. ■ ²⁷ Taki Nuḥ kemigə kirip olturoḷan küngiqə, kixilər yəp-iqip, öylinip wə yatlık bolup keliwatkanidi; andin topan kelip həmmisini ḥalak kildi. ²⁸ Həm yənə, Lutning künliridə kəndək boləjan bolsa xundək bolidu — kixilər yəp-iqip, soda-setik kiliq, terikqilik kılatti wə öylərni salatti. □ ²⁹ Lekin Lut Sodom xəḥiridin qıqқан küni, asmandin ot bilən günggürt yeḷip, bu xəḥərdikilərnig həmmisini ḥalak kildi. ■ ³⁰ Əmdi Insan'ooqli axkara bolidioḷan kündə ənə xundək bolidu.

³¹ Xu küni, ḥərkim əgzidə turup, nərsə-kerəkliri öyidə bolsimu, aloqlı qüxmisan; wə xuningoḷa ohxax kimki etizlikta bolsa öyigə heq yannisan.

□ ³² Lutning ayalini yadinglaroḷa kəltürünglar! □ ■ ³³ Kimki öz ḥayətini kutquzmaqqi bolsa, uningdin məḥrum bolidu, lekin öz ḥayətidin məḥrum boləjan kixi uningoḷa erixidu. ■

³⁴ Silərgə xuni eytayki, u keqidə ikki adəm bir orunda yatidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu. ■ ³⁵⁻³⁶ Ikki ayal yaroḷunqak bexida turup un tartiwatқан bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu». □

□ **17:22 «Insan'ooqlining künliridin birər küni»** — demək, Insan'ooqli (Məsiḥ) dunyaoḷa kaytip kelip ḥəküm süridioḷan künlərnig biri. □ **17:23 «Xu qaoqda kixilər silərgə: «Mana u bu yərdə!» wə yaki «Mana u u yərdə!» dəydu»** — «u» muxu yərdə Məsiḥning özi, alwəttə. ■ **17:23** Mat. 24:23; Mar. 13:21. □ **17:24 «goya asmanın bir qetidin qakmaq qeqip yənə bir qetigiqə yorutidioqandək»** — yaki «goya qakmaq qeqip asmanın bir qetidin yənə bir qetigiqə yorutidioqandək». □ **17:25 «Insan'ooqli awwal kəp azab-oqubətlərni tartixi bu dəwrdikilər tərpidin qətkə kəkilixi muqərrərdur»** — bu dəwr bolsa öz ḥəlkining un dəwri.

■ **17:25** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22; 18:31; 24:6, 7 ■ **17:26** Yar. 6:2; 7:7; Mat. 24:37,38; 1Pet. 3:20. □ **17:28 «Insan'ooqlining künliridə ... Lutning künliridə kəndək boləjan bolsa xundək bolidu»** — «Lut» — İbraḥim pəyoḷəmbərnig jiyəni. Bu wəxələr toḷrisida «Yar.» 18-19-bablarnı kəring. ■ **17:29** Yar. 19:24; Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yar. 50:40; Ḥox. 11:8; Am. 4:11; Yəḥ. 7. □ **17:31 «Xu küni, ḥərkim əgzidə turup, nərsə-kerəkliri öyidə bolsimu, aloqlı qüxmisan»** — bügüngə kədər Kanaan (Pələstin)diki öylərnig əgzisining sirtki pələmpeyi bar, öyigə qüxməy kaqkili bolidu. «wə xuningoḷa ohxax kimki etizlikta bolsa öyigə heq yannisan» — demək, xu künidə Hudaning jazasi xunqə tək keliduki, etikadi bar ḥərbiri kəynigə heq qarimayla, bəḍər keqxi kerək bolidu. 32-ayətni kəring. □ **17:32 «Lutning ayalini yadinglaroḷa kəltürünglar!»** — oqurmənlərnig esidə barki, Huda Sodom xəḥirini jazalioḷan künidə, Lut wə ailisidikilər kaqkanda, uning ayali təkənki rəḥətlik turmuxini wə mal-mülkini taxlaxka kəzi kıymay kəynigə qarioḷanidi, tuz tüwrükkə aylinip qaloḷan. ■ **17:32** Yar. 19:15-17, 26. ■ **17:33** Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luğa 9:24; Yḥ. 12:25. ■ **17:34** Mat. 24:40,41; 1Tes. 4:17. □ **17:35-36 «Ikki ayal yaroḷunqak bexida turup un tartiwatқан bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu»** — pikrimizqə «elip ketilidioḷanlar» ḥəkkaniylardur; etikədsizlar «qaldurulidu». Məsilən, «Mat.» 24:31, «1Tes.» 4:1-11ni kəring.

Nuḥ pəyoḷəmbər wə ailisidikilər wə xuningdək Lutning ailisidikilər Hudaning jazasi aldidin «elip ketilip» kutuloḷan, biraq qalduruloḷanlar asmandin qüxürüləjan jazoḷa uqrioḷan. Bəzi kona kəqürmilərdiki «etizdə ikki kixi bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu» deḡən səzmu muxu yərdə tepilidu. «Mat.» 24:40ni kəring.

37 Wə ular uningəja jawabən: Əy Rəb, bu ixlar kəyərdə yüz beridu? — dəp soridi. U ularəja: Jəsət kəysi yərdə bolsa, kuzəjunlar xu yərgə toplixidu! □ ■

18

Huda Əz bəndilirining dualirini anglap dərdigə yetidu

1 Wə u ularəja, boxaxmay, hərdaim dua kəlip turux kerəkliki toərisida bir təmsil kəltürüp mundak dedi: ■

2 — «Məlum xəhərdə bir sotqi bar ikən. U Hudadinmu qorqmaydikən, adəmlərgimu pərwa kilmaydikən. 3 Xu xəhərdə bir tul ayal bar ikən wə u daim sotqining aldiəja kəlip: «Əyibkardin həkqimni elip bərgin» dəp tələp kilidikən.

4 U heli waqitkiqə uni rət kıptu; biraq keyin kənglidə: Hudadinmu qorqmaymən, adəmlərgimu pərwa kilmaymən, 5 lekin bu tul hotun menı awarə kəlip ketiwatidu, uning manga qarlıxiwelip menı həlimdin kətküzəwətməsliki üqün hərhalda uning dəwayini sorap qoyay!» — dəp oylaptu.

6 Rəb: Karanglar, adalətsiz bu sotqining nemə degənligigə! 7 U xundak kəlojan yərdə, Huda Əzigə keqə-kündüz nida kəliwatkan talliəjan bəndilirigə kəndak kəlar? Gərqə Huda Əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə *rəzillikkə* uzunəjiqə səwr-takət kəlsimu, ahirida bəndilirining dərdigə yətməsmu? □ ■ 8 Mən silərgə eytayki: U ularning dərdigə yetip nahayiti tezla həkqini elip beridu! Lekin Insan'əqli kəlgəndə yər yüzidə iman-ixənq tapalamdu? — dedi. □

Pərisiy bilən bajgir

9 U əzlrini həkqaniy dəp qarap, baxkəlarni kəzigə ilmaydiəjan bəzilərgə karitip, mundak bir təmsilni eytti:

□ 17:37 «jəsət kəysi yərdə bolsa, kuzəjunlar xu yərgə toplixidu!» — bu sirlik səzning mənisi bəlkim: Kuzəjunlarning toplinixi jəsətning xu yərdə ikənlikini kərsətkəndək, bu əlamətlər mən tiləja əlojan ixlarning tez arida yüz bərixining muqərrər ikənlikini kərsitidu» degənlik boluxi mumkin. Əysaning bu səzi yənə Təwrat, «Ayup» 39:26-30 wə «Yəx.» 34:1-8, 15-17 qatarlik ayətlərdə kərsitilgən, «Pərwədigarning küni»də boləjan zor kəroinqilik bilənmu munasiwətlik boluxi kerək. ■ 17:37 Ayup 39:30; Mat. 24:28. ■ 18:1 Rim. 12:12; Əf. 6:18; Kol. 4:2; 1Tes. 5:17. □ 18:7 «Gərqə Huda Əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə *rəzillikkə* uzunəjiqə səwr-takət kəlsimu, ahirida bəndilirining dərdigə yətməsmu?» — «dərdigə yətməs» grek tilida muxu yərdə yənə «həkqini bərməs» yaki «adalətni yürgüzməs»nimu bildüridu.

«Gərqə Huda əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə *rəzillikkə* uzunəjiqə səwr-takət kəlsimu, ahirida bəndilirining dərdigə yətməsmu?» — xərhimizqə, bu jümlidiki «*rəzillik*» muxu pütkül dunyadi ki *rəzillikni* kərsitidu; Huda Əz bəndilirigə barlik tartkan əzab-əqubətlərdə həmdərd bolidu wə ular bilən tang (ulardin artuqraq, əlwəttə!) muxu dunyadi ki *rəzillikkə* səwr-takət kilidu. Hudaning *rəzillikkə* kərsətkən wə kərsitidiəjan səwr-takətning pəket kıyamət küniqə bolidiəjanliki həmmimizgə ayan. Bu tema üstidə «Kol.» 1:24, «Fil.» 3:10, «Əf.» 3:13ni wə bu yazmildirdiki «koxumqə səz»imizni kəring. Bu ibarining baxkə hil tərjimiliridin «ularəja kilidiəjan xapaitini bək keqiktürərmu?» degənlər bar. ■ 18:7 Wəh. 6:10. □ 18:8 «Lekin *İnsan'əqli kəlgəndə yər yüzidə iman-ixənq tapalamdu?*» — demək, Huda insanlarni dua kəlixkə ilhəmləndurup, Əzining dualəroja ijəbət kəlixkə təyyar turidiəjanliki toərisida xunqə kəp wədə kəlojan yərdə, nemixkə iman-ixənq az bolidu? Lekin dərwəxə az boluxi mumkin.

10 — Ikki adəm dua qilolili ibadəthaniyoğa beriptu. Biri Pərisiy, yənə biri bajgir ikən. 11 Pərisiy ərə turup öz-əzigə mundak dua qiliptu: — «Əy Huda, mening baxka adəmlərdək bulangqi, adalətsiz, zinahor wə hətta bu bajgirdək bolmıoimın üqün sanga xükür! ■ 12 Hər həptidə ikki ketim roza tutimən wə tapqanlirimning ondin bir ülüxini sədikə kilimən».

13 Birak həlikə bajgir yirakta turup bexini kətürüp asmanoğa qaraxqimu pətinalmay məydisigə urup turup: «Əy Huda, mən muxu gunahkaroğa rəhim qiləyəsən!» — dəptu. □

14 Mən silərgə xuni eytayki, bu ikkiyləndin Pərisiy əməs, bəlki bajgir kəqürümgə erixip öyigə kaytiptu. Qünki hərkim özini üstün tutsa təwən qilinar, ləkin kimki özini təwən tutsa üstün kətürülər. □ ■

Əysaning kiqik balilaroğa bəht tilixi

Mat. 19:13-15; Mar. 10:13-16

15 Əmdi qolini təgküzsün dəp, kixilər kiqik balilirimni uning aldioğa elip kəlatti. Ləkin buni kərgən muhlislar ularni əyiblidı. ■ 16 Əmma Əysa balilarnı yenioğa qakirip: Kiqik balilarnı aldimoğa kəlgili qoyunglar, ularni tosuxmanglar. Qünki Hudaning padixahlıqı dəl muxundaqlardın tərki b tapqandır. ■ 17 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki: Kimki Hudaning padixahlıqini səbiy balidək qobul kilmisa, uningə hərgiz kirəlməydu, — dedı.

Baylarning Hudaning padixahlıqioğa kirixi təs

Mat. 19:16-30; Mar. 10:17-31

18 Məlum bir həkümдар Əysadin: I yahxi ustaz, mənggüllük həyatka waris bolmaq üqün nemə ixni kilixim kerək, — dəp soridi. □ ■

19 Ləkin Əysa: Meni nemə üqün yahxi dəysən? Yahxi boləuqi pəkət birla, yəni Hudadır. 20 Əmrlərnı bilisən: — «Zina kılma, qatillik kılma, oşrilik kılma, yaləqan guwahlik bərmə, atangni wə anangni hərmət kıl» — dedı. ■

21 — Bularning həmmisigə kiqikimdin tartip əməl qilip keliwatimən, — dedı u.

22 Əysa buni anglap uningə: — Səndə yənə bir ix kəm. Pütkül mal-mülkingni setip, pulini yoksullarəğa üləxtürüp bərgin wə xundak kilsang, ərxətə həzinəng bolidu; andin kelip mənə əgəxkin! — dedı. ■

23 Əmma u bu gəpni anglap tolimu kayəuqə qəmüp kətti; qünki u nahayiti bay idi. 24 Tolimu kayəuqə qəmüp kətkənlikini kərgən Əysa: — Mal-dunyasi kəplərnıng Hudaning padixahlıqioğa kirixi nemidəgən təshə! ■ 25 Təgining yingnıng kəzidin ətüxi bay adəmning Hudaning padixahlıqioğa kirixidin asandır! — dedı.

26 Buni angliəanlar: — Undak bolsa, kim nijatka erixəlisun? — deyixti.

■ **18:11** Yəx. 1:15; 58:2; Wəh. 3:17,18. □ **18:13** «Əy Huda, mən muxu gunahkarəğa rəhim kiləyəsən!» — «muxu gunahkar» grek tilidə «dunyada birdinbir gunahkar» degən mənini puritidu. □ **18:14** «...bajgir kəqürümgə erixip öyigə kaytiptu» — «kəqürümgə erixip» grek tilidə «həkkaniy qilinip» deyilidu. ■ **18:14** Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 14:11; Yəq. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ **18:15** Mat. 19:13; Mar. 10:13. ■ **18:16** Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □ **18:18** «Məlum bir həkümдар» — «həkümдар» — Rim həkūmiti tərpidin bekitilgən Yəhəduy «hakim». «mənggüllük həyatka waris bolmaq üqün nemə ixni kilixim kerək?» — grek tilidə «nemə ixni kilixim kerək?» degən səz məlum bir ixni birla ketim qilixni bildiridu. ■ **18:18** Mat. 19:16; Mar. 10:17. ■ **18:20** Mis. 20:12-16; Qan. 5:17-20; Rim. 13:9; Əf. 6:2; Kol. 3:20. ■ **18:22** Mat. 6:19; 19:21; 1Tim. 6:19. ■ **18:24** Pənd. 11:28; Mat. 19:23; Mar. 10:23.

27 Əmma u jawabən: — İnsanlarğa mumkin bolmıoğan ixlar Hudağa mumkindur — dedi. ■

28 Əmdi Petrus: — Mana, biz bar-yoqımızni taxlap sanga əgəxtük!? — dedi. ■

29 U ularğa: — Mən silərgə bərħək xuni eytayki, Hudaning padixahlıqı üqün öy-waq ya ata-anısı ya qerındaxlırı ya ayalı ya balılıridin waz kərkənlərnıng hərbiři ■ 30 bu zamanda bularğa kəp həssiləp muyəssər bolıdu wə kelıdıoğan zamandımu mənggülik həyatka erixməy qalmaydu. — dedi. ■

Əysaning öz əlümini yənə bir qetım aldin eytixi

Mat. 20:17-19; Mar. 10:32-34

31 Andin u on ikkəylənni öz yenioğa elip ularğa mundaq dedi: — Mana, biz hazır Yerusalemoğa qıqıwatımız wə pəyoğəmbərlərnıng İnsan'ooğlı toqrisida pütkənlirıning həmmisi *xu yərdə* əməlgə axurulıdu. ■ 32 Qünki u yat əllərnıng qolioğa tapxurulıdu wə ular uni məshirə kılıp, harlaydu, unıng üstigə tükürıdu; □ ■ 33 ular uni qamqılıoğandı keyin öltürüwetıdu; wə u üqıncı küni qayta tirilıdu, — dedi.

34 Bırak ular bu səzlərdin həqnemini qüxənmıdı. Bu səzning mənisı ulardın yoxuruloğan bolup, unıng nemə eytkınını biləlməy qaldı. □

Əysaning qarıoğu tiləmqini saqaytixi

Mat. 20:29-34; Mar. 10:46-52

35 Wə xundak ix boldiki, u Yeriho xəhırigə yekınlaxkanda, bir kor kixi yolning boyıda olturup tiləmqilik kiliwatattı. □ ■ 36 U kəpçilikning ötüp ketıwatkanlıqını anglap: — Nemə ix bolıoğandı? — dəp sorıdı. 37 Hək unınoğa:

— Nasarətlik Əysa bu yərdin ötüp ketıwatıdu, — dəp həwər bərdi.

38 — I Dawutning ooğlı Əysa, munga rəhım kılıoğaysən! — dəp warqırap kətti u. □

39 Wə Əysaning aldidə mengıwatkanlar uni: — Xük oltur! dəp əyıbləxti. Bırak u: — I Dawutning ooğlı, munga rəhım kılıoğaysən! — dəp tehımu kattık warqırıdı.

40 Əysa kədımını tohtıtıp, uni aldıoğa baxlap kelıxni buyrudı. Qarıoğu unınoğa yekın kəlgəndə u unıngdin: 41 — Sən meni nemə kılıp bər, dəysən? — dəp sorıdı.

— I Rəbbim, qayta kəridioğan bolsam'ıdı! — dedi u.

■ 18:27 Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luğa 1:37. ■ 18:28 Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28;

Luğa 5:11. ■ 18:29 Qan. 33:9. ■ 18:30 Ayup 42:12. ■ 18:31 Zəb. 22; Yəx. 53:7; Mat.

16:21; 17:22; 20:17; Mar. 8:31; 9:31; 10:32; Luğa 9:22; 24:7. □ 18:32 «*Insan'ooğlı* yat əllərnıng

qolioğa tapxurulıdu» — «tapxurulıdu» degənnıng «satkunluq kılınıdu» degən ikkinçı mənisımu

bar. ■ 18:32 Mat. 27:2; Luğa 23:1; Yh. 18:28; Ros. 3:13. □ 18:34 «*Bu səzning mənisı ulardın*

yoxuruloğan bolup...» — kimning təripidin yoxurulıoğanlıq eytilımaydu. Xəytan təripidinımu,

yakı Huda təripidinımu? Yakı pəkət öz gallıqı təripidinımu? Bu qetım səzning məzmuni ilğiriki

qetımdiki səzlırigə oħxax ıdı (9:45). Bizningqə yoxuruqı Xəytan, ləkin Huda Xəytanning aldıoğa

yol qoyuxı bilən, ularning qüxənməslikı arqılıq öz xan-xəripini tehımu roxən kılmaqçı boldı.

«Qoxumqə səz»imızdə azraq tohtilimiz. □ 18:35 «*Yeriho xəhırigə yekınlaxkanda*» — Matta bu

wəkəni bayan kılıoğandı («Mat.» 20:29) «Yerıhodın qıqkanda» dəydi. Əməliyəttə xu wakıtta

ıkkı «Yeriho xəhıri» bar ıdı, huddı Qərkərdiki «yengi xəhər» wə «kona xəhər»lərdək. ■ 18:35

Mat. 20:29; Mar. 10:46. □ 18:38 «*I Dawutning ooğlı Əysa...*» — «Dawutning ooğlı» Məshıhni

kərsıtıdu (pəyoğəmbərlərnıng bəxarətliri boyıqə Məshıh padıxah Dawutning əwladı bolattı).

42 Əysa uningoa: — Kəridioqan boləqin! Etikading seni saqaytti, — dedi.

43 Wə uning kəzi xuan eqildi; u Əysaoqa əgixip, yol boyi Hudani uluqlap mangdi. Wə barlıq halayiqmu buni kərup Hudaoqa mədhiyə oqudi.

19

Əysa bilən Zakay

1 U Yeriho xəhirigə kirip uningdin etüp ketiwatatti. ² Mana xu yərdə Zakay isimlik bir kixi bar idi. U «bax bajgir» bolup, intayin bay idi. □

3 U Əysaning qandak adəm ikənlikini kəruixkə pürsət izdəwatatti, lekin boyi pakar boləoaqqa, həlkning tolilikidin uni kəralməytti. ⁴ Xunga u aldi tərəpkə yügürüp berip, uni kəruix üqün bir tüp üjmə dərihigə yamixip qıkti; qünki Əysa u yol bilən etətti. ⁵ Wə Əysa u yərgə kəlgəndə yukirioqa kərap uni kərup uningoa: — Zakay, qapsan quxkin! Qünki mən bügün sening öyüngdə konuxum kərek, — dedi.

6 U aldirap quxüp, huxallik bilən uni *əyidə* mehman kildi. ⁷ Bu ixni kərgən halayikning həmmisi: U gunaħkar kixiningkidə konəjili kirip kətti! — dəp oqotuldixip kətti. □

8 Lekin Zakay ornidin turup Rəbgə: — I Rəbbim, mana, mülkümning yerimini yoxsullarəqa berimən; əgər birawni yaloqandin xikayət kilip uningdin birnemə ündürüwaləqan bolsam birigə tətəni kayturimən, — dedi.

9 Buning bilən Əysa uningoa *kərap*: — Bügün nijat bu öygə kirdi. Qünki bu kixi həm İbraħimning oqlidur! □ ■ ¹⁰ Qünki İnsan'ooqli ezip kətkənlərni izdəp qutkuzəjili kəldi, — dedi. ■

Sadakətlik boluxning lazimlikı

Mat. 25:14-30

11 Halayik bu sözlərni tingxawatqanda u yənə söz kilip bir təmsilni qoxup eytti. Qünki u Yerusalemoqa yeqinlaxqanidi wə ular: «Hudaning padixahlıki dərhəl namayan bolidioq!» — dəp oylaxqanidi. □ ¹² Xunga u mundak dedi: Bir aksəngək padixahlıq təhtigə erixip kelix üqün yirək bir yurtka kərap yoloqa qıkiptu. ■ ¹³ *Awwal* u əzining on qulini qakirip, ularəqa on tillani üləxtürüp berip: «Mən kaytip kəlgüqə *buning bilən*

□ **19:2** «xu yərdə Zakay isimlik bir kixi bar idi» — ibranıy tilidiki «Zakay» grek tilida «Zakeus» dəp tələppuz kəlinidu. □ **19:7** «Bu ixni kərgən halayikning həmmisi: U gunaħkar kixiningkidə konəjili kirip kətti! — dəp oqotuldixip kətti» — halayikning narazi bolup həyran kəloqanlıki əjəblinərlik əməs. Qünki bajgirlarning həmmisi degüdək aldamqi, «bax bajgir» tehimu xundak boluxi kərek idi. □ **19:9** «Bügün nijat bu öygə kirdi» — «Yəx.» 46:13; 51:5, 6; 56:1ni kəruing. «Qünki bu kixi həm İbraħimning oqlidur!» — «İbraħimning bir oqlidur» muxu yərdə degən mənsi, u etikad yolida İbraħimoqa «pərzənt boləqan», rohiy jəhəttə İbraħimni ülğə kilip həkikiy həyatka erixkan. ■ **19:9** Luqa 13:16. ■ **19:10** Mat. 10:6; 15:24; 18:11; Ros. 13:46. □ **19:11** «*halayik*: «Hudaning padixahlıki dərhəl namayan bolidioq!» — dəp oylaxqanidi» — halayik (1) Əysaning yaratqan kəp məjizilirini kərup kəlgənidi; (2) Yəhudi y rəhbərlər wə qonglirining Əysaoqa qarxi qıkkanlıqini bilətti; (3) xunga ular: U Yerusalemoqa yetip barəqanda qoxum bu rohiy düxmənlərni, xundakla «wətənimizni ixəqal kıləqan Rim imperiyəsidi ki rəzil kapirlar»ni yokitip, Hudaning padixahlıqini bərpə kildu, dəp oylıxi mumkin idi. ■ **19:12** Mat. 25:14; Mar. 13:34.

oqet kilinglar» — dæptu. □ ¹⁴ Birak öz yurt pukraliri uningõa eq bolõaqqa, kænidin ælgilærni æwætíp: «Bu kixining üstimizgæ padixah boluxini halimaymiz!» dæptu.□

¹⁵ Wæ u padixahlik mænspigæ erixip kaytip kælgændæ xundak boldiki, hæbirining tijaræt bilæn kanqæ payda tapkînini bilmækçi bolup, pulini tapxuroqan hæliki kullirini öz aldioqæ qakirtiptu. ¹⁶ Wæ awwalkisi kelip: «I hojam, sili bærgæn tilla on tilla payda kildi» dæptu. ¹⁷ «Yaraysæn, æy yahxi kul! Sæn kiqikkinæ ixta ixænqlik qikqanliqing üqün on xæhærgæ hækim bolõin» — dæptu hojayin uningõa. ¹⁸ Ikkinqisi kelip: «I hojam, sili bærgæn tilla bæx tilla payda kildi» dæptu. ¹⁹ Hojayin uningõa hæm: «Sæn hæm bæx xæhærgæ hækim bolõin» dæptu.

²⁰ Lekin yænæ birsi kelip: «I hojam, mana sili bærgæn tilla! Buni yaoqlikqæ qigip bir jayda koyup saklidim. ²¹ Qünki sili kattik adæm ikænla, sili amanæt kilmioqanliridin payda ündürüp, øzleri terimioqanliridin hosul yioqla. Xuning üqün silidin korqtum» dæptu.□

²² Emma hojayini uningõa: «Ëy æski kul, sanga öz aozingdin qikqan søzlingin boyiqæ hæküm kilay. Sæn mening amanæt kilmay ündürüwalidioqan, terimay turup yioqiwalidioqan kattik adæm ikænlikimni bilip turup, ■ ²³ nemæ üqün mening pulumni hæziniqilærgæ amanæt koymiding? Mæn kaytip kælgændæ, uni øsümi bilæn almasmidim?» — dæptu. ²⁴ Andin u yenidikilærgæ: «Uningdiki tillani elip on tilla tapqan kulõa beringlar!» dæp buyruptu. ²⁵ Ular uningõa: «I hoja, uning on tillasi tursa!» — dæptikæn, ²⁶ hojayin yænæ mundak dæptu: «— Qünki mæn silærgæ xuni eytayki, kimdæ bar bolsa, uningõa tehimu kœp berilidu; æmma kimdæ yok bolsa, hætta uningda bar bolõqanlirimu uningdin mæhrum kilinidu.□ ■ ²⁷ Æmdi üstigæ padixah bolup hæküm sürüxümni halimioqan düxmænlimni bolsa, ularni kæltürüp, mening aldimda kætli kilinglar».

Ëysaning tæntænæ bilæn Yerusalemoqæ kixiri *Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Yh. 12:12-19*

²⁸ U bu ixlarni eytkandin keyin, Yerusalemoqæ qikixkæ aldioqæ qarap mangdi. □ ²⁹ Wæ xundak boldiki, u Zæytun teoqining etikidiki Bæyt-Faqi wæ Bæyt-Aniya yezilirioqæ yekîn kælginidæ, ikki muhlisioqæ munularni tapilap aldïn æwætti: ■

□ **19:13** «... U øzining on kulini qakirip, ularõa on tillani üläxtürüp berip...» — «tilla» grek tilida «mina». Bu pul bir ixqining üq-tet aylîk hækkigæ barawær idi. □ **19:14** «**birak öz yurt pukraliri uningõa eq bolõaqqa, kænidin ælgilærni æwætíp: «bu kixining üstimizgæ padixah boluxini halimaymiz!» dæptu**» — bu tæmsildiki padixah «büyük Herod»ka ohxap ketidu; «büyük Herod» miladiyædin ilgiriki 40-yilida Yæhudiyening padixahliqioqæ igæ bolux üqün Rimõa bardî; lekin Israillar uningõa karxi qikqaqqa, pækæt 37-yilida padixah boldi. Uningdin keyinki «Herod Arqelæus»ning tarihimu uningõa ohxixip ketidu. □ **19:21** «**sili amanæt kilmioqanliridin payda ündürüp,...**» — «amanæt kilix» muxu yærdæ grek tilida adettæ pulni bantiõa salõqlikni kersitidu. Baxkæ birhîl tæjimi: «sili salmioqanlirini yioqip elip,...». ■ **19:22** 2Sam. 1:16; Mat. 12:37. □ **19:26** «**kimdæ bar bolsa, uningõa tehimu kœp berilidu...**» — «bu æhmiyætlik söz «Mat.» 13:12, 25:29 wæ «Mar.» 4:25dimu tepilidu. Bu «bar bolsa» nemini kersitidu? Xühhisizki, æbædiy æhmiyætlik birær nærsæ bolsa keræk, bu qõqum iman-ixænqni öz iqigæ alidu. Biz øzimizgæ «æbædiy æhmiyætlik» hæbirnemæ boluxi üqün pækæt Mæsihdinla tapalaymiz, ælwætta. ■ **19:26** Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luğa 8:18. □ **19:28** «**u... aldioqæ qarap mangdi**» —yaki «muhlislar aldidæ mangdi» yaki «topning aldidæ mangdi». ■ **19:29** Mat. 21:1; Mar. 11:1.

30 — Silər udulunglardiki yezioğa beringlar. U yərgə kiripla heq adəm balisi minip baqmioğan, baqlaklıq bir təhəyni kərisilər. Uni yexip bu yərgə yetiləp kelinglar. □ 31 Əgər birsi silərdin: «Nemixka buni yexisilər?» dəp sorap qalsa, silər uningoa: «Rəbning buningoa həjiti qüxti» — dənglar.

32 Xuning bilən əwətilgənlər beriwidi, ix dəl u ularoa eytkəndək boldi.

33 Ular təhəyni yexiwatqanda, uning igiliri ulardin: — Təhəyni nemixka yexisilər? — dəp soridi.

34 Ular: — Rəbning uningoa həjiti qüxti, — dedi.

35 Ular uni Əysaning aldioğa yetiləp kəldi; wə yepinqa-qapanlirini təhəyning üstigə selip, Əysani yələp üstigə mindürdi. ■ 36 U kətip baroqinida, həklər yepinqa-qapanlirini yoloğa payandaz kəlip saldi.

37-38 Wə u Zəytun teqidin qüxüx yoloğa yekinlaxqinida, pütkül muhlislar jamaiti xadlinip, öz kəzi bilən kərgən küdrətlik möjizilər üqün awazini kətürüp: «Pərwərdigarning namida kəlgən padixah mubarəktur! Asmanlarda tinq-inaklıq tikləngəy, ərxələda xan-xərəp ayan boləyay!» dəp towlixip Hudaoga mədhəyə oxuxka baxlıdi. □ ■

39 Ləkin topning iqidə bəzi Pərisiyələr uningoa: — Əy ustaz, muhlisli-ringoa *muXu gəpliri üqün* tənbiħ bər! — deyixti.

40 Biraq u ularoa jawabən: — Silərgə xuni eytayki, bular jim turoğan bolsa, hətta bu taxlarmu qukan selixkan bolatti, — dedi. ■

Əysaning Yerusalem üqün qayəturup yioqlixi

41 Əmdi u xəhərgə yekinlixip uni kərup, uning üqün yioqlap mundak dedi:

42 — *I Yerusalem!* Sən bügün, bu kününgdə, tinq-amanlıqing üqün nemə kerək boləqinini bilsəng idi! Kaxki, bu ixlar həzir kəzliringdin yoxurundur. 43 Qünki xundak künlər bəxingoa keliduki, düxmənliring ətrapingni qaxa-istihkam bilən qorxap seni kamap tət tərəptin qistaydu.

44 Ular seni wə *sepilingning* iqingdiki baliliringni yər bilən yəksən kəlip, hətta taxni taxning üstidimu qaldurmaydu; qünki *Hudaning* seni yokliğan pəytini bilip yətmiding. □ ■

□ 19:30 «...**heq adəm balisi minip baqmioğan, baqlaklıq bir təhəyni kərisilər**» — «heq adəm balisi minip baqmioğan bir təhəy»gə awarisiz minix adəttə mümkün əməs, əlwəttə. ■ 19:35 Yh. 12:14. □ 19:37-38 «**Pərwərdigarning namida kəlgən padixah mubarəktur!**» —

«Zəb.» 118:38. **Asmanlarda tinq-inaklıq tikləngəy, ərxələda xan-xərəp ayan boləyay!**» — muXu sözləni «Luqa» 2:14diki sözlər bilən selixturuxka bolidu. «Asmanlarda tinq-inaklıq boləyay» degən səz intayin sirlək gəptur: pikrimizqə, bu səzning mənisii bəlkim: — (1) Hudaning insanlar bilən yaraxturuloğanlıqindin qikkən inaklıq **ərxətə** bilinidu («Əf.» 2:1-6. 14ni kəring); (2) Məsihning əlümi bilən Xəytanning ərxəkə qikkip, Hudaning namini həkəratləp, uning üstidin yaloğan ərz-xikayət kəlix yoli mutlək tügtilidulu (məsilən, «Ayup» 1:6-12, 2:1-6, «Ibr.» 9:23ni kəring). **«pütkül muhlislar jamaiti xadlinip... Asmanlarda tinq-inaklıq tikləngəy, ərxələda xan-xərəp ayan boləyay!» dəp towlixip Hudaoga mədhəyə oxuxka baxlıdi**» — ular jakarlaydioğan ix — biz əgəxkən bu Nasaratlık Əysa dəl Huda əwətkən Məsih-Kutquzoquqi, Yəhudiylarning, xundakla pütkün jaħanning Padixahidur. Xuning bilən bu künni, Hudaning Əz həlki boləqən Yəhudiylaroga oquq həlda: «U, mana Mən silərgə əwətkən Kutquzoquqinglar wə Padixahinglardur — uni qobul qilamsilər?» dəp etiqađ kəlix pursitini bərgən kün deyixkə bolidu.

■ 19:37-38 Zəb. 118:26; Luqa 2:14; Əf. 2:14. ■ 19:40 Həb. 2:11. □ 19:44 «**Hudaning seni yokliğan pəyti**» — demək, Huda yekin kəlip xapaət kərsətkən pəyt. MuXu ayətlərdə Məsih rimliklərləning miladiyə 70-yili Yerusalemini qorxiwelip ixoqal qilidioğanlıqini aldin'ala eytip bəxarət beridu. ■ 19:44 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Mat. 24:1, 2; Mar. 13:2; Luqa 21:6.

*Əysaning ibadəthanini tazilixi**Mat. 21:12-17; Mar. 11:15-19; Yh. 2:13-22*

⁴⁵ Wə u ibadəthana həylliliriqə kirip, u yərdə elim-setim kıliwatqanlarni həydəp qikirip, ⁴⁶ ularqə: — Mukəddəs yazmilarda: «Mening öyüm dua-tilawəthana bolidu» dəp pütülgən bolsimu, lekin silər uni «bulangqilarning uwisi» kıliwadinglar! — dedi. □ ■

⁴⁷ Xu waqıtlarda u hər küni ibadəthanida təlim berətti. Bax kaşınlar, Təwrat ustazlıri wə yurt qonglıri uni yökıtxkə amal izdidi. ■ ⁴⁸ Lekin ular qandaq qol selixni bilməytti, qünki barlıq həlk uning sözini tingxax üqün uningqə kattik yepixkanıdi.

20*Asmandiki hokuk**Mat. 21:23-27; Mar. 11:27-33*

¹ Wə xu künlərdin bir küni u ibadəthanining həyllilirida həlkqə təlim berip hux həwərnı elan kıliwatqanda, bax kaşınlar wə Təwrat ustazlıri bilən aqsakallar uning aldıqə kelip uningdin: ■ ² — Bizgə eytkin: Sən kıliwatqan bu ixlarni qaysi hokukqə اساسən kıliwatisən? Sanga bu hokukni kim bərgən? — dəp soridi.

³ U ularqə jawab berip: — Mənmü silərdin bir ixni soray; silər manga eytip beringlarqə, ⁴ — Yəhya yürgüzgən qəmüldürüx ərxtinmu, yaki insnlardınmu? — dəp soridi.

⁵ Ular əzara mulahizə kilixip:

— Əgər «Ərxtin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaqta, silər nemə üqün *Yəhyaqə* ixənmidinglar?» dəydu. □ ⁶ Əgər: «Insnlardin kəlgən» desək, bu barlıq halayık bizni qalma-kesək kılip öltüridu. Qünki ular Yəhyaning pəyoqəmbər ikənlikigə ixəndürülgən, — deyixti.

⁷ Wə ular: — *Uning hokukning* kəyərdin kəlgənlikini bilməymiz, — dəp jawab berixti.

⁸ Əysa ularqə: — Undaqta, mənmü bu ixlarni qaysi hokukqə اساسən kıliwatqanlıqimni eytməymən, — dedi.

*Rəzil ijarikəxlər həkqidiki təmsil**Mat. 21:33-46; Mar. 12:1-12*

⁹ U halayıkqə munu təmsilni səzləxkə baxlıdi: — «Bir kixi bir üzümzarlık bərpa kılip, uni baqəwənlərgə ijarigə berip, əzi yaka yurtqə berip u yərdə uzun waqit turuptu. ■ ¹⁰ Üzümlərnı yışıdıqan məzgil kəlgəndə baqəwənlərnıng üzümzarlıktiki mewidin uningqə berixkə qulliridin birini ularining yeniqə əwətiptu. Lekin baqəwənlər uni urup-dumbalap kurux qol yanduruwetiptu.

□ **19:46** «Mening öyüm dua-tilawəthana bolidu» dəp pütülgən bolsimu, lekin silər uni «bulangqilarning uwisi» — «Yəx.» 56:7, «Yər.» 7:11ni kərüng. ■ **19:46** 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Mat. 21:13; Mar. 11:17. ■ **19:47** Mar. 11:18; Yh. 7:19; 8:37. ■ **20:1** Mat. 21:23; Mar. 11:27; Ros. 4:7; 7:27. □ **20:5** «Əgər «Ərxtin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaqta, silər nemə üqün *Yəhyaqə* ixənmidinglar?» — muxu diniy ərbablarnıng həmmisi Yəhya pəyoqəmbərnıng yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kılix kerək əməs» degən wə Yəhya «mening kəynimdə kelidıqan» dəp kərsətkən Məsihning kelixigə ixənməy, uning qəmüldürüxini rət kıloqanıdi, əlwəttə. ■ **20:9** Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1; Yər. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Mar. 12:1.

11 U yənə baxka bir kulni əwətiptu. Ləkin ular unimu dumbalap, harlap, yənə kuruq kol qayturuwetiptu. 12 U yənə üqinqisini əwətiptu; ular unimu urup yarilandurup, talaşə həydəp qikiriwetiptu. 13 *Ahirda* üzümzarlıqning hojayini: «Kandak kilsam bolar? Səyümlük oşlumni əwətəy; ular uni kərsə, heq bolmioqanda uning hərmitini kilar?» dəptu. 14 Bırak baqwənlər uning oşlini kərüp bir-biri bilən məslihetlixip: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni jayliwetəyli, andin miras bizningki bolidu» deyixiptu. ■ 15 Xuning bilən ular uni üzümzarlıqning sirtioşə aqikip öltürüwetiptu. Əmdi bundak əhwalda üzümzarlıqning hojayini ularni kəndak kildu? □ 16 U kelip u baqwənlərnı yokitip üzümzarlıqni baxkilaroşə tapxuridu».

Halayik buni anglap: — Bundak ixlar hərgiz bolmisun! — deyixti. □

17 Ləkin u ularoşə kəzlrini tikip mundak dedi:

— Undak bolsa, mukəddəs yazmilarda «Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, Burjək texi bolup tikləndi» dəp yeziloşan söz zadi nemini kərsitidu? □ ■

18 Bu «tax»ka yikiloşan kixi parə-parə bolup ketidu; ləkin bu tax hərkimning üstigə qūxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu. □ ■

«Baj tapxuramduq?» degən kiltak

Mat. 22:15-22; Mar. 12:13-17

19 Bax kaşınlar wə Təwrat ustazliri uning bu təmsili əzlrigə qaritip eytkanlikini bilip xu haman uningə kol selix yolini izdidi; ləkin ular halayiktin kərkuxti. 20 Xunga ular uning kəynidin marap, uni *Rim* waliyisining həkümranlikida sorakka tartixka tapxurux üqün birnəqqə adəmlərnı setiwelip, soşunup kirixkə əwətti. Ular səmimiy kiyapətkə kiriwelip, uning sөzidin yoşuk izdəp yürətti. □ ■ 21 Ular uningə mundak soal koşdi: — Əy ustaz, silini durus sөz kilidioşan wə durus təlim beridioşan, heqkəndak adəmnıng yüz-hatirisini *kət'iy* kilmaydioşan, bəlki Hudaning yolini sadiklik bilən əgitip keliwatkan adəmə dəp bilimiz. 22 *Rim imperatori* Kəşəyşərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioşə

■ 20:14 Yar. 37:18; Zəb. 2:1, 8; Mat. 26:3; 27:1; Yh. 11:53; İbr. 1:2. □ 20:15 «Xuning bilən ular uni üzümzarlıqning sirtioşə aqikip öltürüwetiptu» — bu Məşihning Yerusalemning sirtioşə elip qikilip krestkə mihlinidioşanlikioşə bir bexarət. □ 20:16 «Üzümzarlıqning hojayini kelip u baqwənlərnı yokitip üzümzarlıqni baxkilaroşə tapxuridu» — bu sөzmu bexarət, əlwəttə.

□ 20:17 «Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi» — «Zəb.» 118:22. «Burjək texi» bolsa hərəkəndak imarətnıng ulidiki əng muşim uyultax bolup, ul selinoşanda birinji bolup koşulidioşan taxtur. Yəşudiy kattiwaxlar həyatining burjək texi bolşan Məşihni taxliwətməkqi idi, wə dərəkə taxliwətti. ■ 20:17 Zəb. 118:22; Yax. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:4, 7. □ 20:18 «Bu «tax»ka yikiloşan kixi parə-parə bolup ketidu; ləkin bu tax hərkimning üstigə qūxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu» —

«tax» bolsa Məşih əzi, əlwəttə. 17-ayətni kəşüng. Əysanıng bu sөzi toşruluk «Matta»oşə beriligən «koşumqə sөz»imizdikini «Zəb.» 118:22 toşruluk» məzmunni kəşüng. ■ 20:18 Yəx. 8:15; Dan. 2:34; Zək. 12:3. □ 20:20 «ular səmimiy kiyapətkə kiriwelip,...» — «səmimiy» grek tilida «həqkanıy» degən sөz bilən ipadilini. ■ 20:20 Mat. 22:16; Mar. 12:13.

uyğunmu-yoq?».[□]

²³ Əmma u ularning hiylisini körüp yetip ularoşa: — Nemixka meni siniməkçisiler? [□] ²⁴ Manga bir kümüx dinar kərsitinglar. Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning? — dedi. Ular uningoşa: Kəysərningki, — dedi.[□]

²⁵ Wə u ularoşa: — Undağ bolsa, Kəysərning həkkinini Kəysərgə, Hudaning həkkinini Hudaşa tapxurunglar, — dedi. [□] [■] ²⁶ Ular halayikning aldida uning sözliridin uni tutuwalojudək heqkandak yoquq tapalmidi. Ular uning bu jawabioşa həyranuhəs bolup, zuwani tutuldi.

Tirilixkə munasiwətlik məsilə

Mat. 22:23-33; Mar. 12:18-27

²⁷ Wə «əlgənlər tirilməydu» dəp inkar kilidioğan Saduqiylarning bəziliri uning aldioşa kelip soal köyup mundak dedi:[□] [■]

²⁸ — Ustad, Musa *pəyoqəmbər Təwratta* bizgə: «Ayali bar, əmma pərzənt kərmigən kixi ölüp kətsə, əlgüqining aka yaki inisi tul qaloğan yənggisini əmrigə elip, kərindixi üçün nəsil qalduruxi kerək» — dəp yazoğan.[□] [■]

²⁹ Əmdi yəttə aka-uka bar idi. Qongi öyləngəndin keyin pərzənt kərməy aləmdin өtti. ³⁰ İkkinçi kərindixi ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy aləmdin өtti. [□] ³¹ Andin üçinçisi uni aldi; xundak qilip, yəttisi uni əmrigə elip pərzənt kərməy өldi. ³² Həmmisidin keyin ayalmu өldi.

³³ Əmdi tirilix künidə bu ayal ularning kaysisiningki bolar? Qünki yəttisi uni hotunluqka aloğan-də?!

³⁴ Əysa ularoşa mundak jawab bərdi:

— Bu aləmning pərzəntliri öylinidu, yatliq bolidu. [□] ³⁵ Lekin u aləmdin nesiwə boluxka, xundakla ölüklərdin tirilixkə layiq sanaloğanlar

[□] **20:22 «Rim imperatori Kəysər...»** — Rimning hər bir imperatorioşa «Kəysər» degən nam-unwan berələtti; məsilən Kəysər Awoqustus, Kəysər Yulius, Kəysər Tiberius katarliqlar.

«Rim imperatori Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioşa uyoğunmu-yoq?» — əyni waqıtta, Yəhudiylar rimliklarning zulmi astida yaxawatkanidi. Əgər Əysa: «Rim imperatorioşa baj tapxurux toqra» desə, bu gəptin azadliqni istigən kixilər uni «Mana taza bir yaləqçi, hain ikən» dəp tillixatti. «Baj tapxurmasliq kerək» degən bolsa, u Rim imperiyəsigə qarxi qıqқан bolatti; andin ular uni Rim waliyioşa ərz qiloğan bolatti. Ular muxundak soallarni sorax arqilik Əysani gəpidin tutuwelip, rimliklarning kolioşa tapxurup, uningoşa ziyankəlix kilməkçi boluxkan. [□] **20:23 «Nemixka meni siniməkçisiler?»** — muxu sezlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilməydu. [□] **20:24 «Manga bir kümüx dinar kərsitinglar»** — «bir kümüx dinar» grek tilida «bir dinarius», Rim imperiyəsinin pul birliki. Muxundak pulning yuzidə «adəmning süriti» kərsitilgən boləoşaqka, Yəhüdiy mollilar mundak pulni «mukəddəs ibadathana»oşa elip kixixini mən'i qiloğanidi. Bir dinar təhminən bir adəmning künlük ix həkki bolatti. [□] **20:25 «Kəysərning həkkinini Kəysərgə, Hudaning həkkinini Hudaşa tapxurunglar»** — Kəysərgə Kəysərning həkki (uning süriti boləoğan nərsə)ni tapxurunglar — demək, baj tələx kerək. Əmma kəndak nərsə üstidə «Hudaning süriti» bar? İnsan əzi «Hudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Hudaşa tapxuriximiz kerəktur («Yar.» 1:26-27ni kəring). [■] **20:25** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7.

[□] **20:27 «Saduqiylar»** — bu diniy məzhəp toqruqluk «Mat.» 16:1diki izahatni wə «Təbirlər»ni kəring. [■] **20:27** Mat. 22:23; Mar. 12:18; Ros. 23:8. [□] **20:28 «Ayali bar, əmma pərzənt kərmigən kixi ölüp kətsə, əlgüqining aka yaki inisi tul qaloğan yənggisini əmrigə elip, kərindixi üçün nəsil qalduruxi kerək»** — «Qan.» 25:5. [■] **20:28** Qan. 25:5-6.

[□] **20:30 «İkkinçi kərindixi ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy aləmdin өtti»** — bəzi kona kəqürmilərdə «ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy aləmdin өtti» degən sөz tepilməy, pəkət «İkkinçi...» deyilidu. [□] **20:34 «bu aləmning pərzəntliri...»** — grek tilida «bu zamanning oqulliri...».

öylənməydu, yatlık bolmaydu. □ ³⁶ Qünki ular yənə əlməydu, pərixtilərgə ohxax bolidu; «ölümdin tirilixtin tuşulğan pərzəntlər» bolıraqqa, ular Hudaning oşulliridur. ■

³⁷ Əmdi əlgənlərninğ tirildürülüşini hətta Musa *pəyoğəmbər* özimu ayan kılğan; qünki *Təwrattiki* «tikənlik» degən wəkəning hatirisidə u Pərwərdigarni: «İbrahımning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yaqupning Hudasi» dəp bəyan kılğan. □ ■ ³⁸ U ölüklərninğ Hudasi əməs, bəlki tiriklərninğ Hudasiur; qünki uningə nisbətən həmməylən tiriktur! □

³⁹ Xuning bilən Təwrat ustazliridin birқанqisi baħa berip: — Ustaz, yahxi eyttinğ, — dedi. ⁴⁰ Qünki ulardin həqkim yənə uningdin soal soraxqa jür'ət kılalmidi.

Qutkuzojuqi-Məsiħ — Dawutning oşli həm Rəbbi

Mat. 22:41-46; Mar. 12:35-37

⁴¹ Əmdi u ularəə soal koydi: — Kixilər Məsiħni қандаksigə Dawutning oşli dəydu? ■ ⁴²⁻⁴³ Qünki Dawut özi Zəburda: Pərwərdigar mening Rəbbimğ eyttiki: —

«Mən sening düxmənliringni təhtipəring kılouqə, Mening ong yenimda olturoşin!» — degənoqu? □ ■

⁴⁴ Əmma Dawut uni «Rəbbim» dəp qakıroşan yərdə, undaқta u қандақmu uning oşli bolidu?

Əysaning Təwrat ustazlirini əyiblix

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luqa 11:37-54

⁴⁵ Wə barlık halayik қulak selip anglawatқanda, u muhlisliroşa mundak dedi: —

⁴⁶ — Təwrat ustazliridin hoşyar bolunğlar. Ular uzun tonlarni kiyiwaloşan həlda oşadiyip yürüxkə, bazarlarda kixilərninğ ularəə bolğan salamliroşa, sinagoglarda aldınki orunlarda, ziyapətlərdimu tərdə olturuxqa amrak kelidu. □ ■ ⁴⁷ Ular tul ayallarning barlık öy-besatlırini yəwalidu wə kəz-kəz kılıp yaloşandin uzundin-uzun dualar kılıdu. Ularning tartidioşan jazasi tehimu eoşir bolidu! ■

□ **20:35** «... ölüklərdin tirilixkə layik sanaloşanlar...» — «əlgənlərdin tirilix» degənlik kizik ibarə bolup, həmmə adam ohxax wəqıtta tirilməydiolanlıқini kərsitidu. Birinğı tirilix həққaniylarningki, ikkinğı tirilix etiqadsizlarningki bolidu. Bu həқikət «Wəhiy» 20-babta kərudinu. ■ **20:36** 1Yuħa. 3:2. □ **20:37** «İbrahımning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yaqupning Hudasi» — «Mis.» 3:6ni kəruşinğ. ■ **20:37** Mis. 3:6; Ros. 7:32; İbr. 11:16.

□ **20:38** «qünki uningəə nisbətən həmməylən tiriktur!» — bəzi alimlar «bularning həmmisi» (İbrahım, İshak, Yaquplarning həmmisi, deməқqi) uningəə nisbətən tiriktur! dəp tərjimə kılıdu. Bizningəə «həmməylən» hər adəmninğ roşining Huda aldida tirik ikənlikini kərsitidu. «qünki uningəə nisbətən həmməylən tiriktur!» — Əysaning «tirilix» toşruluk bu səzliri «Mat.» 22:32dimu tepilidu. «Matta»diki «қoxumqə səz»imizdə ular toşruluk azraq xərħ berimiz. ■ **20:41** Mat. 22:42; Mar. 12:35. □ **20:42-43** «Mən sening düxmənliringni təhtipəring kılouqə, mening ong yenimda olturoşin!» — «Zəb.» 110:1. ■ **20:42-43** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; İbr. 1:13; 10:13. □ **20:46** «...bazarlarda kixilərninğ ularəə bolğan salamliroşa, ... amrak kelidu» — tarıh tətқikatlıroşa asasən Yəhudiyalarınğ öz ustazlıroşa kılğan «salam»lırini intayin uzun wə murəkkəp dəp bilimiz. ■ **20:46** Mat. 23:5, 6; Mar. 12:38, 39; Luqa 11:43. ■ **20:47** Mat. 23:14; Mar. 12:40; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11.

21

*Tul ayalning ianisi hëmmisiningkidin kəp**Mar. 12:41-44*

1 U bexini kətürüp qarividi, baylarning öz sädikilirini *ibadəthanidiki* ianə sanduqioğa taxliöjini kerdı. □ ■ 2 U yənə sanduqka ikki tiyinni taxlawatkan bir namrat tul ayalnımu kerdı. □ 3 Xuning bilən u: — Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu namrat tul ayalning taxliöjini hëmməylənningkidin köptur. ■ 4 Qünki ularning hëmmisi özlirining axkanliridin ianə kılıp, Hudaöğa atioğan sadikilərgə qoxup taxlidi; lekin bu ayal namratliqioğa qarımay, özining tirikçilik kılıdioğınining hëmmisini ianə kılıp taxlidi.

*Kəlgüsi toqrisidiki bexarət**Mat. 24:1-14; Mar. 13:1-13*

5 Wə bəzilər *ibadəthanining* nəpis taxlar wə Hudaöğa sunuloğan hədiyələr bilən qandaq bezəlgənlik toqrisida sözlxiwatatti. U: ■

6 — Silər kərüwatkan bu barlık nərsilərgə nisbətən, xu künlər keliduki, hətta bir tal taxmu tax üstidə qaldurulmay, hëmmisi gumran kılınıdu, — dedi. ■

7 Ular uningdin:

— Ustaz, bu degənliring kaçan yüz beridu? Bu ixlarning yüz beridioğanlikini ayan kılıdioğan qandaq alamət bolidu? — dəp soridi.

8 U mundaq dedi:

— Azdurulup ketixtin hezi bolunglar. Qünki tola kixilər mening namimni setip: «Mana özüm xudurmən!» wə «Axu wakıt yekinlaxti!» dəydu. Xunga ularning kəynigə kirmənglar. □ ■ 9 Silər urux wə topilanglarning həwirini angliöğan waqtinglardımu wəhimigə qüxmənglar; qünki bu ixlarning awwal yüz berixi muqərrər. Lekin bular, zaman ahiri yetip kəldi, degənlik əməs.

10 Andin u yənə mundaq dedi:

— Bir millət yənə bir millət bilən uruxka qıqıdu, bir padixahlıq yənə bir padixahlıq bilən uruxka qıqıdu. □ ■ 11 Jay-jaylarda xiddətlik yər təwrəxlər, aqarqılıqlar wə wəbalar bolidu, yər yüzidə wəhxtətlər wə asmanda həywətlik alamətlər kərünüdu. □ 12 Biraq bu hər bir wəkələr yüz berixtin ilgiri, kixilər silərgə kol selip tutqun kılıdu wə silərgə ziyankəxlik

□ 21:1 «U... baylarning öz sädikilirini *ibadəthanidiki* ianə sanduqioğa taxliöjini kerdı» — «ianə sanduqı» degən söz adətta grek tilida «həzinə»ni kərsitidu. Lekin muxu yərdə *ibadəthanidiki* həzinə üqün sädikilər yioğlıdioğan jay, bəlkim qong bir sanduqni kərsətsə kerək.

■ 21:1 2Pad. 12:10; Mar. 12:41. □ 21:2 «U yənə sanduqka ikki tiyinni taxlawatkan bir namrat tul ayalnımu kerdı» — bu «tiyin» (grek tilida «lepton») «denarius»ning 1/128i bolup, bir ixləmqining bir künlük ix həkki iqidə «altə minut»luq pulioğa barawər. ■ 21:3 2Kor. 8:12.

■ 21:5 Mat. 24:1; Mar. 13:1. ■ 21:6 1Pad. 9:7; Mik. 3:12; Luqa 19:44. □ 21:8 «Mana özüm xudurmən» — «Mana özüm Məsihdurmən» degən mənini bildüridu. «Axu wakıt» — qiyamət küni kərsitidu. ■ 21:8 Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Tes. 2:2; 1Yuha. 4:1. □ 21:10 «Bir millət yənə bir millət bilən uruxka qıqıdu, bir padixahlıq yənə bir padixahlıq bilən uruxka qıqıdu» — ibraniy tilida (xundaqla grek tilida) bu ibarə dunya boyiqə kəngəyən uruxlarni kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6da bu turaklıq ibarə toqıruluk misallar bar. ■ 21:10 Yəx. 19:2. □ 21:11 «Yər yüzidə wəhxtətlər wə asmanda həywətlik alamətlər kərünüdu» — grek tilidiki əyni tekista «yər yüzidə» degən söz yəq. Biraq bizningqə həliki «həywətlik alamətlər» asmanda bolidioğanliki təkiltəngəndin keyin, «wəhxtətlər» bolsa qoqum «yər yüzidə» boluxi kerək. 25-ayətnımu kəring.

kilip, silærni sinagoglarning soraklirioqa tapxuridu, zindanlaroqa taxlaydu; ular mening namim tüpæylidin silærni padixah wæ høkümdarlarning aldioqa elip baridu. ■ ¹³ wæ buning bilæn *ularning aldida* guwahlik berix pürsitinglar qikidu. □ ¹⁴ Uning üqün ærzgæ qandak jawab berix toqrisida aldin'ala heq oylanmaslikka qelbinglarda ket'iy niyæt kilinglar. ■ ¹⁵ Qünki mæn silergæ barlik düxmænlinglar ræddiyæ wæ ræt qilalmioqudæk pasahætlik til wæ danixmænlik ata kilimæn. ■ ¹⁶ Hætta ata-ana, aka-uka, uruk-tuoqkan wæ yar-buradærliringlarmu silergæ hainlik kilip tutup beridu wæ ular aranglardiki bæziliringlarni öltüridu. □ ■ ¹⁷ Silær mening namim tüpæylidin hëmmæ adæmning næpřitigæ ugraysilær. ■ ¹⁸ Hålbuki, bexinglardiki bir tal qaomu halak bolmaydu! ■ ¹⁹ Sæwr-qidamlik bolöninglarda, jeninglaroqa igæ bolalaysilær.□

Yerusalemning wæyran kilinixidin bexaræt

Mat. 24:15-21; Mar. 13:14-19

²⁰ — Lekin Yerusalemning *düxmæn* köxunliri tæripidin körxiwelinoqanlikini körgininglarda, uning wæyran bolux waqti yekinlixip kaqtu, dæp bilinglar. ■ ²¹ U qaõda Yæhudiyæ ölkisidæ turuwatqanlar taõlaroqa kaqsun, xæhær iqidæ turuwatqanlar uningdin qikip kætsun, yezilarda turuwatqanlar xæhærgæ kirmisun. ²² Qünki xu qaõ «intikam jazasini tartidioqan künlær»dur; xuning bilæn *mukæddæs yazmilarda* barlik pütülgænler æmælgæ axurulidu.□ ■

²³ Æmdi xu künlærdæ hamilidar ayallar wæ bala emitidioqanlarning halioqa way! Qünki bu zeminda eoqir kışqilik bolidu wæ *æxtiki* oqæzæp bu hækning bexioqa qixidu; □ ²⁴ Ular kiliqning bisida yiktilidu wæ tutkun kilinip, barlik ællærgæ elip ketilidu; «yat ællærning waqti» toxkuqæ, Yerusalem yat

■ **21:12** Mat. 10:17; 24:9; Mar. 13:9; Yh. 16:2; Ros. 4:3; 5:18; 12:4; 16:24; Wæh. 2:10. □ **21:13** «... buning bilæn ularning aldida guwahlik berix pürsitinglar qikidu» — «guwahlik berix» muxu yærdæ hux hæwar yatküzüz, Hudaning nijati Ræb Øysa Mæsih arkilik dunyaoqa keldi, dæp jakarlastin ibaræt. ■ **21:14** Mat. 10:19; Mar. 13:11. ■ **21:15** Mis. 4:12; Yæx. 54:17; Mat. 10:19; Ros. 6:10.

□ **21:16** «hainlik kilip tutup beridu» — bu birla sæz bilæn ipadilinidu. ■ **21:16** Mik. 7:6; Ros. 7:59; 12:2. ■ **21:17** Mat. 10:22; Mar. 13:13. ■ **21:18** 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Mat. 10:30. □ **21:19** «Sæwr-qidamlik bolöninglarda, jeninglaroqa igæ bolalaysilær» — bu ayættæ «jan» yaki jismaniý hayat yaki adæmning öz wujudini, xundaqla rohiý hayatini kersitidu.

Bizningqæ muxu yærdæ insanning rohiý hayatidiki æmæliy jæhætlerni kersitidu. Birsidæ rohiý hayat bar bolsa, undaqla u ezini tutalaydioqan, türlük rohiý hüjumlaroqa taqabil turalaydioqan bolidu — mæsilen, ezidæ bar bolöqan ænsiræxlær, kórkunqlar, xæhwaniý hëwæsler katarliklarni Mæsihge boysunduralaydu. □ **21:22** «intikam jazasini tartidioqan künlær» — «intikam jazasi» grek tilida bu sæz hêm «intikam» hêm «toluk, mutlæk høküm qikirix» dæp ipadilinidu. «Mat.» 23:35ni köring. Bu «intikam» yaki «höküm qikirilix»ni Huda Øzining hækli Yæhudiylar üstigæ yürgüzidu.

Bu, muxu yærdæ (12-24-ayæt) Yerusalem xæhiringning miladiý 70-yili muhasirigæ elinixi wæ wæyran kilinixini kersitioqan bexarættur. Keyinki ayætlær ahir zamanni kersitidu. ■ **21:22** Dan. 9:26,27; Mat. 24:15; Mar. 13:14. □ **21:23** «bu zeminda eoqir kışqilik bolidu...» — yaki «yar yüzidæ eoqir kışqilik bolidu».

□ **21:23** «bu zeminda eoqir kışqilik bolidu...» — yaki «yar yüzidæ eoqir kışqilik bolidu».

əllərninğ ayaq astida qalidu. □ ■

Məsihinğ kelidioğanliqi həqqidə

Mat. 24:29-31; Mar. 13:24-27

25 — Quyax, ay, yultuzlardimu alamətlər bolidu; yər yüzidiki əllər arisida dengiz-okyanlarning güdürlixidin wə dolqunlarning dawaloquliridin parakəndiqilik bolidu. ■ 26 Adəmlər qorqup, yər yüzigə kelidioğan apətlərnı wəhimə iqidə kütüp əs-hoxini yökıtidu; qünki asmandiki küqlər lərzigə kelidu. □ 27 Andin kixilər İnsan'ooqlıning küq-kudrət wə uluq xan-xərap bilən bir bulut iqidə keliwatqanliqini kəridu. ■

28 Lekin bu alamətlər kərünüxkə baxlıoğanda, qəddinglarnı ruslap bexinglarnı kətürünqlar, qünki bu silərnı azad qılıxtiki nijat yeqinlaxtı, degənliktur. ■

Ənjür dərihidin sawaq elix

Mat. 24:32-35; Mar. 13:28-31

29 U ularoqa mundaq bir təmsilni səzləp bərdi:

— Ənjür dərihi wə baxqa barlıq dərəhlərgə karanglar. ■ 30 Ularning yengidin bihlanoğanda ularoqa qarap, özünqlar yazning yetip kelixigə az qaloğanliqini bilisilər. 31 Xuningdək, baya deyilgən alamətlərninğ yüz berıwatqanliqini kərgininqlarda, Hudaning padıxahlıqinınğ yeqin qaloğanliqini bilinglar. 32 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □

33 Asman-zemin yökilidu, biraq mening səzliminğ hərgiz yökalmaydu. □ ■

Hoxyar bolunqlar

34 — Lekin əzünqlarəqa aqağ bolunqlarki, kəngülliringlar əyx-ixrət, məyhorluq wə tirikqilıknınğ oqəm-əndixiliri bilən bihudlaxmisun, xu küni

□ 21:24 «Ular ... tutqun qilinip, barlıq əllərgə elip ketilidu; «yat əllərninğ waqti» toxquqə, Yerusalem yat əllərninğ ayaq astida qalidu» — «əllər» muxu yərdə Yəhudiya əməslərnı kərsitidu. «Yat əllərninğ waqti» — Grek tilida «yat əllərninğ waqitliri». «Yat əllərninğ waqti toxquqə» degən ibarə Yəhudiya həlki ahir zamanda qaytidin Yerusalemda turidioğanliqini wə Yerusalemi idarə qilidioğanliqini kərsitidu. Bu ibarə wə xundakla bu bəbtiki baxqa bexarətlər üstidə «koqumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 21:24 Rim. 11:25. ■ 21:25 Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 3:4; 3:15; Mat. 24:29; Mar. 13:24; Wəh. 6:12. □ 21:26 «asmandiki küqlər lərzigə kelidu» — «asmandiki küqlər» bəlkim asmandiki jisimlar (quyax, ay, yultuz qatarlıqlar)ni wə həm asmanda Hudaning wayran boluxiliri bilən jəng qiliwatqan jin-xəytanlarnimu kərsitixi mumkin.

■ 21:27 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 13:26; 14:62; Ros. 1:11; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. ■ 21:28 Rim. 8:23. ■ 21:29 Mat. 24:32; Mar. 13:28. □ 21:32 «bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu» — əgər tiloqa elinoğan alamət Yerusalemninğ wayran boluxiliri (miladiya 70-yili) (20-24-ayət) qaritiloğan bolsa, undakta «bu dəwr» degən səz təbiyyiki (1) Əysanınğ dəwrində yaxap otkən adəmlərnı kərsitidu. (2) əgər Məsihinğ dunyoqa qaytip kelixigə (27-ayət) qaritiloğan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim pütün Yəhudiya həlki kərsitidu; (3) bu ayətlərdə eytiloğan wəqəlninğ baxlinix dəwrində yaxioğanlarnı kərsitidu. Xunga barlıq wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, degənlik bolidu. Bizningqə (3)-xərh aldi-kəyni ayətlərgə əng hap kelidu. □ 21:33 «Asman-zemin yökilidu, biraq mening səzliminğ hərgiz yökalmaydu» — grek tili «asman-zemin otidu, biraq mening səzliminğ hərgiz otməydu». ■ 21:33 Zəb. 102:25-27; Yəx. 51:6; Mat. 24:35; İbr. 1:11.

üstinglaroqa tuyuksiz qüxmisen. □ ■ 35 Qünki u goya tuzaktæk barlik yær yüzidæ hærbir turuwatqanlarning bexioqa qüxidu. ■ 36 Xunga hærkandaq waqitlarda hoxyar bolunglar, yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin özünqlarni qaçurup Insan'ooli aldida hæzir bolup turuxka layik hesablinix üqün hærdaim dua qilinglar, — dedi.□ ■

37 Əmdi u kündüzliri ibadæthanida tælim berætti, ahxamliri xæhærdin qikip, keqini Zæytun teoqi dæp ataloqan taşda ötküzætti. ■ 38 Wæ barlik hælk uning tælimini angliqili tang sæhærdæ ibadæthanoqa kirip, uning yenioqa kelætti.

22

Ræbni øltürüx suyikæsti

Mat. 26:1-5, 14-16; Mar. 14:1-2, 10-11; Yh. 11:45-53

1 Əmdi petir nan heyti («ötüp ketix heyti» dæpmu atilidu) yekinlixip qaløqanidi. ■ 2 Bax kañinlar wæ Tæwrat ustazliri uni ølümgæ mæhkuum kiliixa amal izdæp yürætti; qünki ular hælkünin qorqætti.□ ■

3 Xu pæyttæ on ikkiylændin biri boløqan, Ixkariyot dæp ataloqan Yæhudaning kængligæ Xæytan kirdi. ■ 4 U berip bax kañinlar wæ ibadæthana pasiban bæqliri bilæn Əysani qandaq kiliip ularoqa tutup berix üstidæ mæslilætæxti.

5 Ular intayin hux bolup, Yæhudaşoqa pul berixkæ kelixti. 6 Yæhuda maqul bolup, uni halayikünin ayrim qaløqanda ularoqa tutup berixkæ muwapik pürsæt izdæxkæ kirixti.

Ötüp ketix heytingin kæqlik ziyapiti

Mat. 26:17-25; Mar. 14:12-21; Yh. 13:21-30

7 Əmdi petir nan heytingin *birinqi* küni yetip kælgenidi. Xu küni «ötüp ketix heyti»oqa atap kurbanlik *koza* soyulatti.□ ■ 8 Xuning bilæn Əysa Petrus bilæn Yühannaşoqa:

— Berip bizgæ ötüp ketix heytingin *kozisini* birgæ yegili tæyyarlanglar, — dæp ularni øwætti.

□ **21:34** «**xu küni üstinglaroqa tuyuksiz qüxmisen**» — «xu küni» Muqæddæş Kitabta daim degüdkæ Mæsih dunyaoqa qaýtıp kelidøqan, insanlardin hæşab alidøqan künni kærşitidu. ■ **21:34** Rim. 13:13; 1Tes. 5:6; 1Pet. 4:7. ■ **21:35** 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wæh. 3:3; 16:15. □ **21:36**

«**yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin özünqlarni qaçurup**» — yaki «yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin qutulup...». Əmdi etqadqilar bu dæhxætlik wæxælærdin ötüp ketæmdu, yaki awwal elip ketilæmdu? Bu muhüm mæsilæ. Oqurmænlar muxu ayætning aldi-kæynidiki sæz-ayætlærgæ qarap øzliri bir hulasiqæ kelælæydu. Biz baxqa yærlærdimu bu tema üstidæ tohtaloqan («Tesalonikaliklaroqa (2)»diki «kozumqæ sæz»imizdæ). «**hæzir bolup layik hesablinix üqün...**» — bæzi kona keqürmilærdæ: «küqlændürülüxunglar üqün...» deyilidu. ■ **21:36** Mat. 24:42; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 12:40; 1Tes. 5:6. ■ **21:37** Yh. 8:2. ■ **22:1** Mis. 12:15; Mat. 26:2; Mar. 14:1. □ **22:2** «**...qünki ular hælkning øzæzipidin qorqætti**» — kañinlar wæ Tæwrat ustazlirining hælkünin qorquxining sæwæbi, hælkning Mæsihni kollaydioanliqidin; xunga ular uni biwasitæ øltürælmæy, bæliki amal kiliip rimliklar aldida Əysaoqa ærz kiliix arkilik ularning wasitisi bilæn uni ølümgæ mæhkuum qilmæqçi. ■ **22:2** Zæb. 2:2; Yh. 11:47; Ros. 4:27. ■ **22:3** Mat. 26:14; Mar. 14:10; Yh. 13:27. □ **22:7** «**Əmdi petir nan heytingin birinqi küni yetip kælgenidi**»

— «petir nan heyti» yattæ küni ötküzülætti. Tunji küni «ötüp ketix bayrimi» (ibraniy tilida «pasha» heyti) idi. Bu küni, Yæhudiylar qoylarni ibadæthanoqa apirip soyup, andin øyidæ petir nan bilæn yæytti («Mis.» 12:1-20, «Law.» 23:4-8ni kærüing). ■ **22:7** Mat. 26:17; Mar. 14:12,13.

9 — Kəyərdə təyyarliximizni halaysən? — dəp soridi ular. 10 U ularoşa mundaq dedi:

— Xəhərgə kirsənglar, mana u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu. Uning kəynidin mengip u kirgən öygə kiringlar. □ 11 Wə öy igisigə: «Ustaz: — Muhlisirim bilən ötüp ketix həytining tamikini yəydiəjan mehmanhana öy kəyərdə? — dəp sorawatidu» dənglar. 12 U silərni baxlap üstünki kəwəttiki rətləngən sərəmjanlaxturuləjan qəng bir eəjiz öyni kərsitidu. Mana xu yərdə təyyarlik kilip turunglar.

13 Xuning bilən ikkisi beriwidi, həmmə ixlar uning eytkinidək bolup çiqti. Ular xu yərdə ötüp ketix həytining tamikini təyyarlasti. 14 Əmdi wakti-saiti kəlgəndə, Əysa dastihanda olturdi; on ikki rosul uning bilən billə olturuxti. ■ 15 Andin u ularoşa:

— Mən azab qekixtin ilgiri, silər bilən ötüp ketix həytining bu tamikiəja həmdastihanda boluxka tolimu intizar bolup kəlgənidim. □ 16 Qünki silərgə eytayki, «tolimu intizarlığ bolup kəlgənidim» — grek tilida «intizarlıq bilən intizar kildim». □ 22:16 «bu həyt ziyapitining əhmiyiti Hudaning padixahlığında əməlgə axurulmıoşuqə, mən buningdin kayta yeməymən, — dedi.□

17 Andin u bir jamni kəlioşa elip, təxəkkür eytti wə muhlisliroşa:

— Buni elip aranglarda təksim kilip *iqinglar*. 18 Qünki xuni eytayki, mundin keyin Hudaning padixahlığı kəlmigüqə, hərgiz üzüm xərbitidin kət'iy iqməymən, — dedi.□

«Rəbning ziyapiti»

19 Andin u bir tal nanni kəlioşa elip, Hudaəja təxəkkür eytti wə uni oxup, ularoşa üləxtürüp berip: — Bu mening silər üçün pida bolidiəjan tenimdur. Meni əsləp turux üçün buningdin yənglar, — dedi.□ ■

20 U xuningdək tamaqtin keyinki jamni kəlioşa elip mundaq dedi:

— Bu jamdiki xarab mening silər üçün təküliidiəjan kənimda boləjan yengi əhdidur.□

21 Lekin mana, meni tutup bərgüqining kəli mening bilən bir dastihandidur. ■ 22 Wə İnsan'ooşlı dərwəkə əzi toqrisida bekitilgəndək *aləmdin* ketidu; biraq İnsan'ooşlining tutup berilixigə wasitiqi boləjan adəmning halioşa way!■

□ 22:10 «mana u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu» — Kənaanda (Pələstində) ər kixilər bügüngə kədər adətə su kətürməydu. ■ 22:14 Mat. 26:20; Mar. 14:17. □ 22:15 «tolimu intizarlıq bolup kəlgənidim» — grek tilida «intizarlıq bilən intizar kildim». □ 22:16 «bu həyt ziyapitining əhmiyiti Hudaning padixahlığında əməlgə axurulmıoşuqə, mən buningdin kayta yeməymən» — Təwrattiki barlıq həytlarning hər birining əzi bir bəxarəttur, həmmisi Məsihning padixahlığında toluq əməlgə axurulidu. □ 22:18 «...üzüm xərbitidin kət'iy iqməymən» — grek tilida «... üzüm telining mewisining xərbitidin kət'iy iqməymən». □ 22:19 «Meni əsləp turux üçün buningdin yənglar» — grek tilida «meni əsləp turux üçün bundaq qilinglar». ■ 22:19 Mat. 26:26; Mar. 14:22; 1Kor. 11:23,24. □ 22:20 «tamaqtin keyinki jam» — «ötüp ketix həyt» tiki ziyapət daim bekitilgən əlahədə bir tərtip boyiqə etküzilidu. «Tamaqtin keyinki jam» bolidu. «Bu jamdiki xarab mening silər üçün təküliidiəjan kənimda boləjan yengi əhdidur» — Məsih eytkən bu «yengi əhdə» Yərəmiya wə baxka pəyoşəmbərlər arkilik Təwratta wədə kilingəjan əjayp «yengi əhdə»dur («Yər.» 31:31-34 həm «Əz.» 36:25-27ni, xundakla Yərəmiyadiki «qoxumqə sez»iminzimu kəring). Bu yengi əhdə «Məsihning kənididur» dəgənnin intayin qəngkur mənisi bardur; muxu əhdə Məsihning pütin wujud-həyatioşa pütülgənlikini, xundakla əhdini pütkül insaniyətkə yətküzüxkə boləjan kət'iy niyitini kərsitidu. ■ 22:21 Mat. 26:23; Mar. 14:18; Yh. 13:21. ■ 22:22 Zəb. 41:9; Yh. 13:18; Ros. 1:6.

²³ Andin muhlislar bir-biridin:

— Arimizda zadi kim muxundak ixni qilixi mumkin? — döp munazirigə qüxüp ketixti.

Muhlisarning märtiwə həkkidə munazirilixi

²⁴ Əmdi ularning arisida kaysimiz əng uluə saniliximiz kerək degən talax-tartix pəyda boldi. ²⁵ U ularəja mundaq dedi:

— Əllərdiki padixahlar qol astidiki həlk üstidin buyrukəwazlik kilip idarə kilidu, ularning üstidiki həkukdarliri «həlkərwəw» döp atilidu. □ ■

²⁶ Biraq silər xundaq bolmanglar; bəlki aranglardiki əng mərtiwiliki əzini əng kikiqidək hesablisun wə yetəkqi boləjanlar *həmməyləngə* hizmətkardək bolsun. ■ ²⁷ Kim mərtiwilik, dastihanda olturojanmu yaki dastihandiki kütükümu? Dastihanda olturojini əməsmu? Biraq mən bolsam aranglarda hizmitinglarda boləuqi kütüküqidəkturmən. ■

²⁸ Silər bolsanglar, beximəja sinaklar kəlgəndə baxtin-ahir mən bilən billə həmrağ boləjansilər. ²⁹ Wə huddi Atam manga padixahlik həkuki bəkitkəndək, mən silərgimu xundaq bəkitimən. ■ ³⁰ Xuning bilən silər mənəng padixahlikimda mən bilən bir dastihanda yəp-qisilər wə təhtlərdə olturup, Israilning on ikki kəbilisi üstidin həküm qikirisilər. □ ■

Əysaning Petrusning əzidin tanidəjanlikini aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Yə. 13:36-38

³¹ Rəb yənə *Petruska*:

— «Əy Simon, Simon! Mana, Xəytan həmminglarni huddi buəday tashkəyəndək tashkə sinaxni tiligən. □ ■ ³² Ləkin etiқading yəkimisun döp sanga dua kildim. Əmdi sən towa kilip tüz yoləja kaytkəndin keyin, kərindaxliringni mustəhkəmligin» — dedi.

³³ — I Rəb, — dedi Petrus, — Mən sən bilən billə zindənoja taxlinip, billə ölümə bərixka təyyarmən!

³⁴ U uningəja: — I Petrus, sanga eytayki, bəgün horaz qillioquə, sən «Uni tonumaymən» döp mənədin üç kətim tanisən, dedi. □ ■

□ **22:25** «Əllərdiki padixahlar qol astidiki həlk üstidin buyrukəwazlik kilip idarə kilidu, ularning üstidiki həkukdarliri «həlkərwəw» döp atilidu» — xu qəojda wə dunyaning pütkül tarihida «həlkərwəw» döp atəlanlar əməliyətə «ismi bar, jismi yə»lardək «həlkərwəw»ning əksi bolidu, əlwəttə. Məsiһning bu ixni kərsətkənliki, etiқadqilar həttə muxundək abruynimu izdiməsliki kerək, hərқandək «abruyərsəlik» kilixtin tolimu yirəkləxixi kerək, degənliktur, döp oylaymiz. ■ **22:25** Mat. 20:25; Mar. 10:42. ■ **22:26** Luqa 9:48; 1Pet. 5:3. ■ **22:27** Mat. 20:28; Yə. 13:14; Fil. 2:7. ■ **22:29** Luqa 12:32. □ **22:30** «Israilning on ikki kəbilisi üstidin həküm qikirisilər» — yaki «Israilning on ikki kəbilisi üstidin həkümranlik kilisilər». ■ **22:30** Mat. 19:28; Wəh. 3:21. □ **22:31** «Əy Simon, Simon!» — Muқəddəs Kitabta, birsining bir adamning ismini yaki bir jayning namini təkrar ikki kətim qəkərixixi uningəja boləjan qongqur mēhir-muəbbətitini ipadiləp, uning əzigə əziz ikənlikini kərsitidu. «**Xəytan həmminglarni huddi buəday tashkəyəndək tashkə sinaxni tiligən**» — «tiligən» degən bu səz Huda Xəytanning təlipi boyiqə muxundək kilixioja yol qəyojanlikini kərsitidu. ■ **22:31** 1Pet. 5:8. □ **22:34** «**bəgün horaz qillioquə, sən «Uni tonumaymən» döp mənədin üç kətim tanisən**» — «bəgün» — oқurmənlərnəng esidə barki, Yəhudiyalar üçün «bu kün» «keqə» bilən baxlinidu. Məsiһ bu səzləni keqidə eytidu. Xuning bilən u eytkən wəқələr axu keqidə, tang atmayla yüz beridu. Grek tilida uning səzliri inkar xəklidə ipadilənidu: «Sən bəgün «uni tonumaymən» döp üç kətim mənədin tanmay turup horaz qillimaydu». ■ **22:34** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Yə. 13:38.

Uning muhlislarini alahidə agahlanduruxi

35 Andin, u ulardin:

— Silərni həmyansız, hurjunsız və kəxsız səpərgə əwətkinimdə silərninğ birər nərsənglar kəm bolup qaloqanmu? — dəp soridi. Ular: — Yak, dedi. □ ■

36 Xuning bilən u ularoqa: — Lekin hazır hər kimning həmyani bolsa, uni alsun; xundak həm hurjuni bolsa, uni alsun və bir kimning kiliqi bolmisa, qapinini setip birdin kiliq alsun. □ 37 Qünki mən silərgə xuni eytayki, *mukəddəs yazmilarda*: «U jinayətqilər katarida sanilidu» dəp pütülgən söz mändə qokum əməlgə axurulidu. Qünki mening toqramdiki barlik ixlar toluk əməlgə axmay qalmaydu — dedi. □ ■

38 — I Rəb, kariqin, bu yərdə ikki kiliq bar ikən, dedi ular.

— Boldi, yetidu! — dedi u ularoqa. □

Əysaning Zəytun teqida dua kilixi

Mat. 26:36-46; Mar. 14:32-42

39 Andin u qiqip, aditi boyiqə Zəytun teqioqa yol aldi; uning muhlislarini uningə əgixip bardı. ■ 40 U yərgə yetip baroqanda u ularoqa: — Azdurulmasliqinglar üqün dua qilinglar, — dedi.

41 Andin, ulardin bir tax etimiqə nerirək berip, tizlinip turup. ■

42 — I Ata, halisang, bu kədəhni mändin elip kətkəysən. Lekin mening əməs, bəlki Sening iradəng ada kılinsun — dəp dua kildi; □ 43 və əsmandin bir pərixətə uningə kərünüp uni kuwwətləndürdi. 44 U kəttik azabta toloqinip tehimu ihlaslik bilən dua kiliwərdi. Buning bilən uning tərliri yərgə təkülgən kan tamqiliridək qıxüxkə baxlıdi. ■ 45 Andin duasini tügutip, ornidin turup, muhlislarining yenioqa kəldi. Ularning oqəmgə qöküp həlsızlinip mügdəp qaloqanlikini kərüwidi, ularoqa:

46 — Uhlap qaloqininqlar nemisi? Azduruluxtın saqlinix üqün kopup dua qilinglar, — dedi.

Əysaning tutkun kılınixi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Yh. 18:3-11

□ 22:35 «Silərni həmyansız, hurjunsız və kəxsız səpərgə əwətkinimdə silərninğ birər nərsənglar kəm bolup qaloqanmu?» — 9:3 və 10:3-4ni kərüng. ■ 22:35 Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luğa 9:3. □ 22:36 «lekin hazır hər kimning həmyani bolsa, uni alsun; xundak həm hurjuni bolsa, uni alsun və bir kimning kiliqi bolmisa, qapinini setip birdin kiliq alsun» — bu sirlik əmma muhim sız toqruluk «koxumqə söz»imzidə azrak tohtilimiz. □ 22:37 «U jinayətqilər katarida sanilidu» — yaki «U asiylük kילוqular katarida sanilidu». Bu bexarət «Yəx.» 53:12də tepilidu. «mening toqramdiki barlik ixlar toluk əməlgə axmay qalmaydu» — «mening toqramdiki barlik ixlar» bolsa pəkət Təwrattiki Məsihni aldin'ala oquq eytqan bexarətlər bolupla qalmay, bəlki Təwratta Məsihni kərsitidoqan barlik buyruloqan qurbanliklar, əmrlər, bəlgilimilər həmdə Təwratta hatiriləngən barlik tarihiy «bexarətlik wəkələr»ni öz iqigə alidu. ■ 22:37 Yəx. 53:12; Mar. 15:28. □ 22:38 «I Rəb, kariqin, bu yərdə ikki kiliq bar ikən» — muxu hil «kiliq» kışka bolup, yənə «piqəş» həsablanoqlı bolidu. «Boldi, yetidu! — dedi Əysa ularoqa» — muxu ayət üstidə 37-ayət bilən «koxumqə söz»imzidə tohtilimiz. ■ 22:39 Mat. 26:36; Mar. 14:32; Yh. 8:1; 18:1. ■ 22:41 Mat. 26:39; Mar. 14:35. □ 22:42 «bu kədəhni mändin elip kətkəysən» — «bu kədəh» uning aldidə turidoqan azab-oqubətlərnı kərsitidu. Təwratta «kədəh» dəl xu mənidə bolup, «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 51:17, 22, «Yər.» 25:15 və baxka kəp yərlərdə Hudaning oqəzipini bildüridu. Xunga Məsih muxu yərdə həmmimizning gunahlırini kətürüp, Hudaning oqəzipini iqixkə təyyar turidu. ■ 22:44 Yh. 12:27; İbr. 5:7.

⁴⁷ Uning sözi tehi ayaqlaxmastinla, bir top adamlar pəyda boldi. Ularni baxlap kəlgüqi on ikkəyləndin biri boləjan Yəhuda degən kixi idi; u Əysaəja *salam berip* səygili kəxiəja bardı. ■

⁴⁸ Əysa uningəja:

— Əy Yəhuda, bir səyix bilən İnsan'oolini tutup berərsənmu? — dedi.

⁴⁹ Wə Əysaning ətrapidikilər nemə ix yüz beridəjanlikini bilip yetip: — I Rəb, kiliq bilən uraylimu? — dedi. ⁵⁰ Wə ulardin biri *kiliqini kətürüp*, bax kahinning qakiriəja urup, ong kulikini xiliwətti. □ ■ ⁵¹ Birəq Əysa buningəja jawabən: — Boldi, tohta! — dedi; u kolini uzitip kulikiəja təküzüp, uni sakaytti.

⁵² Əysa ezini tutkili kəlgən bax kahinlar, pasiban bəgliri wə aqsakallarəja qarap:

— Bir qarəqini tutidəjandək kiliq-toqmaqlarni kətürüp kəpsiləruə?

■ ⁵³ Mukəddəs ibadəthanida hər küni silər bilən billə idim, silər kol salmidinglar. Həzir bu silərgə təwə boləjan wakıt-saəttur wə qarənguləkning həküm sürüxidur — dedi. □

Əysaning üstidin xikəyət kəlinixi wə Petrusning Əysadin tenixi
Mat. 26:57-58, 69-75; Mar. 14:53-54, 66-72; Yə. 18:12-18, 25-27

⁵⁴ Ular Əysani tutuwelip, bax kahinning əyigə elip kelixti. Petrus yirəktin əgixip mangdi. ■ ⁵⁵ Əmdi ular həylining otturisida ot yekip qərisidə *issiniə* olturojanda, Petrus ularning arisiəja kirip olturdi. ■ ⁵⁶ Andin otning nurida uning olturojini kərgən bir dedək uningəja tikilip qarap turup: — Bu adəmmu Əysa bilən billə idi, — dedi.

⁵⁷ Lekin u tenip: — Əy hotun, uni tonuməymən! — dedi.

⁵⁸ Andin uzun etməy, yənə birəylən uni kərüp: — Sənmu ulardin ikənsən, — dedi. Lekin Petrus: — Əy buradər, undək əməsmən! — dedi.

⁵⁹ Andin bir saətqə ətkəndə bəxka birəylən: — Dərhəkikət, bu həm uning bilən billə idi; qünki umu Galiliyəliktur, — dəp qing turuwaldi. □

⁶⁰ Lekin Petrus:

— Həy buradər, nemə dəwatqiningni bilməymən! — dedi. Wə uning sözi ayaqlaxmastinla, horaz qillidi. ⁶¹ Əmdi Rəb kəynigə burulup, Petruska tikilip qarap qoydi. Xuning bilən Petrus Rəbning səzini, yəni: «Bügün horaz qillaxtin ilgiri sən məndin üç kətim tanisən» degənlikini yadiəja kəltürdi. ■ ⁶² Wə u taxkiriəja qikiəp kəttik yioqlap kətti.

Əysaning aliy kəngəxmida sotlinixi
Mat. 26:67-68; Mar. 14:65

■ **22:47** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Yə. 18:3. □ **22:50** «...ulardin biri kiliqini kətürüp, bax kahinning qakiriəja urup, ong kulikini xiliwətti» — bu naməlum muhlis Petrus idi («Yüh.» 18:10, «Mat.» 26:51, «Mar.» 14:71). ■ **22:50** Mat. 26:51; Mar. 14:47. ■ **22:52** Mat. 26:55; Mar. 14:48. □ **22:53** «həzir bu silərgə təwə boləjan wakıt-saəttur wə qarənguləkning həküm sürüxidur» — «karənguləkning həküm sürüxidur» — demək, xu qərdə Huda Xəytanning küq-qudritini, uning Əzigə wə Məsihiqə boləjan nəpritini bax kahinlar wə bəxka həkümdarlardin ibarət xu rəzil adəmlər arkilik namayan kixiəja yol qoyəjanidi.

«1Kor.» 2:8»ni kərüng. ■ **22:54** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Yə. 18:12,24. ■ **22:55** Mat. 26:69; Mar. 14:54,66; Yə. 18:16,25. □ **22:59** «Dərhəkikət, bu həm uning bilən billə idi; qünki umu Galiliyəliktur» — muxu kixi Petrusning Galiliyəlik ikənlikini bəlkim uning tələppuzi yaki bolmisa yərlik kiyim-keqikidin bilip yətkən bolsa kərək. ■ **22:61** Mat. 26:34,75; Mar. 14:72; Yə. 13:38; 18:27.

63 Əmdi Əysani tutup turuwatқанlar uni məshirə kılıxқа wə sawap-dumbılaxқа baxlıdı; ■ 64 uning kəzlirini tengip uningdin: — Seni urojan kimdu? Kəni, bexarət bərgin! — dəp soraxtı 65 wə uningəya buningdin baxқа yənə nurojun haqarətlərnı yaqıdurdı.

66 Tang atqanda, həlq aqsakallırı, yəni bax kaşınlar wə Təwrat ustazlırı yıqlıxtı. Ular uni öz kengəxmısiğə elıp berıp ■ 67 uningdin: — Eytə, sən Məsiħmu? — dəp soraxtı.

U ularəya jawabən:

— Silərgə eysammu, kət'iy ixənməysilər. 68 Silərdin birər soal sorısam, heq jawab bərməysilər. 69 Lekin bu waqıttın baxlap İnsan'oolı Həmmıgə Qadırnıng ong yenida olturıdu, — dedi. □ ■

70 — Undaқта, sən Hudaning Oqlı ikənsən-də? — deyıxtı ular.

U: — Degıninglardək mən xudurmən! — dəp jawab bərdı. □

71 Xuning bilən ular:

— Əmdi baxқа guwahqılıknıng bizgə nemə həjıtı? Qünki özımız uning öz aqızıdnı qıkkınını anglıduq! — deyıxtı. □

23

Əysaning walıy Pilatusning aldıda sotlinıxı

Mat. 27:1-2, 11-14; Mar. 15:1-5; Yħ. 18:28-38

1 Andın kengəxmıdıkılərnıng həmmısı ornıdn turuxup, uni walıy Pilatusning aldıya elıp berıxtı. ■ 2 U yərdə ular uning üstıdn xıkayət kılıp:

— Özını Məsiħ, yəni padıxaħ dəp atıwelıp, həlkımıznı azdurup wə kütırtıp, Kəysərgə baj-selık tapxuruxnı tosqan bu adəmni bayqap uni tuttuq, — deyıxtı. □ ■

3 Pilatus uningdin: — Sən Yəħudıylərnıng padıxaħımusən? — dəp sorıdı.

■ 22:63 Ayup 16:10; Yəx. 50:6; Mat. 26:67; Mar. 14:6; Yħ. 19:3. ■ 22:66 Zəb. 2:2; Mat. 27:1; Mar. 15:1; Yħ. 18:28. □ 22:69 «Həmmıgə Qadırnıng ong yenida...» — grek tilıda «Hudaning qıdrıtıng ong tərıpıdə». «Zəb.», 110:1nı kərnıng. Zəburdıki bu bexarətlik səzlər Məsiħnı kərsıtıdu, əlwəttə. Ular əzlırı Əysanı sotlawatımız, dəp oylattı, lekin əməlıyətə u İnsan'oolı bolup ahır berıp ularnıng sotqısı bolıdu. ■ 22:69 Dan. 7:9; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 14:62; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; Wəħ. 1:7. □ 22:70 «Degıninglardək mən xudurmən!» — «degıninglardək» grek tilıda bu səznıng «Xundak, lekin əməlıyət dəl silərnıng oyılıqınınglardək əməs» degən purıki qıkıdu. □ 22:71 «Əmdi baxқа guwahqılıknıng bizgə nemə həjıtı? Qünki özımız uning öz aqızıdnı qıkkınını anglıduq!» — ularnıng Məsiħgə kəratқан ərz-xıkayıtı: — «Hudaning Oqlımən» degıning «kupurluq kılıqınıng», degəndın ıbarət ıdı. Musa pəyoşəmbərgə qıxürülgən kanun boyıqə həkıkıy «kupurluq kılıqucı» əlümgə məħkum boluxı kerək. Xunga Məsiħ əzi eytkəndın keyın ularəya «baxқа guwahlık» kerək bolmıdı! Həlbuki, Yəħudıy həlki əzlırıng əməs, bəlki Rim imperıyəsıning kanunı astıda turoşaqқа, Əysanı əlümgə məħkum kılıx üqün Rim həkimıyıtı aldıda baxқа bırer ərz-xıkayətını tərıpı kerək. Bu təwəndıki babta (23:2) kərnıdu. ■ 23:1 Mat. 27:2; Mar. 15:1; Yħ. 18:28. □ 23:2 «Kəysər» — Rim imperatorı. «...həlkımıznı azdurup wə kütırtıp, Kəysərgə baj-selık tapxuruxnı tosqan bu adəmni bayqap uni tuttuq» — «(u) Kəysərgə baj-selık tapxuruxnı tosqan» degən xıkayət yaloşan, əlwəttə. 20:20-26nı kərnıng. Xıkayət «sıyasıy həhəttıki» bolup, üq kısımnı öz ıqıgə alıdu: (1) u həlknı kütırtıwatıdu, «ammıwıy tərıpı»nı buzdı; (2) həlknıng baj-selık bərxıgə yol koymıdı; (3) özını padıxaħ dəp elan kıldı (demək, Rim imperatorıya qarxı qıkkan). ■ 23:2 Mat. 17:25; 22:21; Mar. 12:17; Luğa 20:25; Ros. 17:7; Rim. 13:7.

U: — Eytqiningdæk, — dæp jawab bærði. □ ■

⁴ Andin Pilatus bax kaħinlar bilən kəpçilikkə:

— Bu adəmdin birər xikayət kılqudæk ixni tapalmidim, — dedi.

⁵ Lekin ular tehimu kət'iy halda:

— U Galiliyədin tartip taki bu yərgiqə, pütkül Yəhudiyađimu təlim berix bilən həlkni kütritidu.

Əysa Hərod hanning aldidə

⁶ Pilatus «Galiliyə» dəgən səzni anglap:

— Bu kixi Galiliyəlikmu? — dæp soridi ⁷ wə uning Hərod hanning idarə kılqan əlkidin kəlgənlikidin həwər tepir, uni Hərodqa yollar bærði (u künlərdə Hərodmu Yerusalemə idi). ■

⁸ Hərod Əysani kərgəndə intayin huxal boldi. Qünki u uzundin beri uningə qə dair kəp ixlarni anglap, uningdin bir məjizə kərx ümididə bolup, uni kərx pursitini izdəwatattı. ■ ⁹ U Əysadin kəp soallarni soridi, ləkin u Hərodqa bir əojizmu jawab bərmidi.

¹⁰ Bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri yəkin turup uning üstidin hə dæp ərx-xikayət kiliwatattı. ¹¹ Hərod han wə uning ləxkərliri uni harlap məshirə kiliqip, uningə qə xahənə ton-kiyim kiydürüp, uni yənə Pilatusning aldiqə qayturup yollidi.

¹² Mana xu kündin baxlap, Pilatus bilən Hərod dost bolup qaldı; qünki ilgiri ular arisida adawət bolqanidi. ■

Əysaning əlümgə həküm kilinixi

Mat. 27:15-26; Mar. 15:6-15; Yh. 18:39-40; 19:1-16

¹³ Waliy Pilatus bax kaħinlarni, Yəhudiyađi həkümdarlarni wə halayiqni yiqip, ■ ¹⁴ ularqə:

— Silər bu adəmnin üstidin «Həlkni azduridu wə kütritidu» dæp xikayət kiliqip uni aldimə qə tartip kəldinglar. Mana, mən silərnin aldinglarda uni sorə kılqinim bilən, uningdin silər xikayət kılqan jinayətlərdin birinimu tapalmidim. ¹⁵ Hərodmu tapmidi; qünki mən silərnin uning aldiqə əwəttim. Mana, uningdə əlümgə layiq həqəndə kılqan jinayət yəq ikən. □ ¹⁶ Xunga mən uni jazalap, andin qoyup bərimən, — dedi □

¹⁷ (uning hər qətimlik *ətüp ketix* həytida, Yəhudiyađi məhbəslərdin birini ularqə qoyup bərix məjburiyiti bar idi). ■ ¹⁸ Lekin kəpçilik tənqlə qıqan selixip:

— Buni yəqiting! Bizgə Barabbasni qoyup bəring! — deyixti ■ ¹⁹ (Barabbas bolsa xəhərdə topiləng kətürgənliki wə qatillik kılqanliki üqün zindanqə taxlanqan məhbəsi idi). ²⁰ Xuning bilən Pilatus Əysani qoyup bərixni

□ **23:3** «Pilatus uningdin: — Sən Yəhudiylərnin padixahimusən? — dæp soridi. U: — Eytqiningdæk, — dæp jawab bærði» — «Eytqiningdæk» grek tilida bu səzning «Xundək, ləkin əməliyə dəl sening oyliqningdæk əmas» dəgən puriқи qıqıdu. ■ **23:3** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Yh. 18:33. ■ **23:7** Luqa 3:1. ■ **23:8** Luqa 9:7. ■ **23:12** Ros. 4:27. ■ **23:13** Mat. 27:23; Mar. 15:14; Yh. 18:38; 19:4. □ **23:15** «Hərodmu tapmidi» — yəki «Hərod uni (bizgə) qayturuwetiptu». □ **23:16** «Xunga mən uni jazalap, andin qoyup bərimən» — bu «jazalap» bəlkim qamqilax bolatti. Bu səzlər oqurmənlərgə əjəlitə tuyulixi mummkin. Birawda jinayət bolmisa, nemixkə uni jazalaydu? Mundaq adalətsizlik Rim imperiyəsi tüzümidə bək kəp idi. Ular deloni sürüxtə kılqandimu adəmnə qamqilaytti («Ros.» 22:24ni kərxing). Ləkin muxu yərdə Pilatusning Əysani mundaq «qamqilaymən» deyixining məqsiti pəqət Yəhudiyađi qonglarni bir az razi kilixtin ibarət idi, halas. ■ **23:17** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Yh. 18:39. ■ **23:18** Ros. 3:14.

halap, көpçilikke yәнә sөz kילוили turdi. ²¹ Lekin ular jawabән yәнә quқан selixip:

— Krestligin, uni krestligin! — dөp warkiraxti.

²² *Pilatus* üqinçi ketim ularoqa:

— Nemixқа? U zadi nemә yamanlik kילוan? Mән uningdin өlümgә layik heq jinayәt tapalmidim. Xuning üqün mән uni jazalap, қoyup berimән, — dedi.□

²³ Birақ ular yәнila һә dөp quқан selixip: «U krestlәnsun!» dөp tәlөp kilip qing turuwaldi. Ularning һәмдә bax kaһinlarning quқанliri ahir küqlük kәldi. ²⁴ Pilatus ularning tәlipi boyiqә ada қilinsun dөp һөкüm қikardi. ■

²⁵ Wә ularning tiliginini, yәni topilang kәtürүx wә қatillik üqün zindanoqa taxlanoqanni қoyup berip, Әysani ularning haһixioqa tapxurup bәrdi.

Әysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Yһ. 19:17-19

²⁶ Wә ular uni elip ketiwatқanda, yolda Kurini xәһirilik Simon isimlik bir kixi sәһradin keliwatatti; ular uni tutuwelip, krestni uningоqa kәtürgüzүp, Әysaning kәynidin mangdurdi. □ ²⁷ Әysaning kәynidә zor bir top һәлқ, xundakla uningоqa eqinip yioqa-zar kәtürүxiwatқan ayallarmu әgixip keliwatatti. ²⁸ Lekin Әysa kәynigә burulup ularoqa:

— Әy Yerusalemnning қizliri! Mән üqün yioqlimanglar, bәlki өзүnglar wә baliliringlar üqün yioqlanglar! ²⁹ Qünki silәrgә xundaq еoјir күnlәr keliduki, kixilәr: «Tuoqmaslar, bala kәtürmigән қorsaklar wә emitmigән әmqәklar bәhtliktur!» — deyxidu. ³⁰ Xu qaoqda kixilәr taoqlarоqa: «Üstimizgә örül!», dөnglüklәrgә: «üstimizni yap!» dөp nida қilixidu. □ ■

³¹ Qünki adәmlәr yapyexil dәрәһkә xundaq ixlarni қilоjan yәrdә, қurup kәtkән dәрәһkә nemә ixlar bolar?! — dedi.□

³² Ikki jinayәtqimu өlümgә mәһkum қilinoqili uning bilән tәng elip kelingәnidi. ■ ³³ Wә ular «bax sөngәk» dөp atalojan jayoqa kәlgәndә, u yәrdә uni wә yәнә ikki jinayәtqini, birini uning ong yenida wә yәнә birini sol yenida krestkә tartti. □ ■ ³⁴ Әysa:

— I Ata, ularni kәqürgin, qünki ular özining nemә қiliwatқanlikini bilmәydu, — dedi.

Lәxkәrlәr qәk taxlap, uning kiyimlirini bөлүxüwaldi. ■ ³⁵ Halayik қarap turatti, Yәһudiy һөкүmdarlarmu yenida turup uningоqa dimioqini kәqip

□ **23:22** «xuning üqün mән uni jazalap, қoyup berimән» — 16-ayәttiki izahatni kәrung.

■ **23:24** Mat. 27:26; Mar. 15:15; Yһ. 19:16. □ **23:26** «Wә ular uni elip ketiwatқanda, yolda Kurini xәһirilik Simon isimlik bir kixi sәһradin keliwatatti; ular uni tutuwelip, krestni uningоqa kәtürgüzүp, Әysaning kәynidin mangdurdi» — baxқа Injil bayanliridin bilimizki, buning sәwabi Әysaning һalsirap kәtkәнlikidin idi «Mat.» 27:32, «Mar.» 15:21 wә izahatlarni kәrung. □ **23:30** «Xu qaoqda kixilәr taoqlarоqa: «Üstimizgә örül!», dөnglüklәrgә: «üstimizni yap!» dөp nida қilixidu» — Hudaning оjәzipi xunqә dәһxәtlik boliduki, kixilәr uningdin keqix üqün һәрқanqә қorkunқlik amal-qarә bolsimu, halaydu. «Hox.» 10:8 wә «Wәһiy» 6:16ni kәrung. ■ **23:30** Yәx. 2:19; Hox. 10:8; Wәһ. 6:16; 9:6. □ **23:31** «Qünki adәmlәr yapyexil dәрәһkә xundaq ixlarni қilоjan yәrdә, қurup kәtkән dәрәһkә nemә ixlar bolar?!» — bu sirlik bexarәt bәlkim: «Mән gunahsiz, meһriban bolup Hudaning jaza қoralliri bolоjan qәtәlliklәrning қolida xunqә kәp azab tartқan yәrdә, kәlgүsidә silәrdәk gunahқа patқanlarni ular қandaq jazalar?» degәndәk. ■ **23:31** Yәr. 25:29; 1Pet. 4:17. ■ **23:32** Yһ. 19:18. □ **23:33** «bax sөngәk» dөp atalojan jay — «bax sөngәk» grek tilida «Kalwariy», ibraniy tilida «Golgota». ■ **23:33** Mat. 27:33,38; Mar. 15:22; Yһ. 19:18. ■ **23:34** Zәb. 22:18; Mat. 27:35; Mar. 15:24; Yһ. 19:23; Ros. 7:60; 1Kor. 4:12.

məshirə qilip: Baxkılarni kütquzuptikən! Əgər u rasttin Hudaning Məsihi, Uning talliwaloqini bolsa, özini kütquzup baksun! — deyixti.

³⁶ Ləxkərlərmu uni məshirə kilixip, yenioğa berip uningöa sirkə təngləp:

³⁷ — Əgər sən Yəhudiylarning Padixahi bolsang, özüngni kütquzup baq! — deyixti.

³⁸ Uning üstidiki *tahtayoğa* grekqə, latinqə wə ibraniyqə hərplər bilən: «Bu kixi Yəhudiylarning Padixahidur» dəp yezip qoyuloqanidi. □ ■

³⁹ Uning bilən billə krestkə tartiloqan ikki jinayətqining biri uni həkərətəlp:

— Sən Məsih əməsmiding? Əmdi özüngnimu, biznimu kütquzə! — dedi.

⁴⁰ Biraq yənə biri uning gepigə tənbiş berip: Sən özüng ohxax həkümnin gətidə turup Hudadin qorkmamsən? ⁴¹ Bizning jazaliniximiz həqlik, qünki öz kilmixlirimizning tegixlik jazasini tarttuq; lekin bu kixi heqkandəq natoqra ix kilmioqanoq! — dəp jawab bərdi. ⁴² Andin, u əysaoğa:

— I Rəb, padixahliqin bilən kəlginingdə, meni yad qiloqin, — dedi.

⁴³ Əysa uningöa: — Bərhək, mən sanga eytayki, bügün sən mən bilən billə jənnəttə bolisən, — dedi. □

Əysaning əlümi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Yh. 19:28-30

⁴⁴ Həzir altinqi saət bolup, pütün zeminni tokkuzinqi saətikiqə qarangoşluq basti. □ ■ ⁴⁵ Kuyaz nurini bərmidi wə ibadəthanining pərdisi tosattin otturisdin yirtilip ikki parqə bolup kətti. □ ■ ⁴⁶ Əysa kəttik əwaz bilən nida qiloqandin keyin: — I Ata! Rohimni kolungöa tapxurdum, — dedi-də, tiniqi tohtap, jan üzdi. □ ■

⁴⁷ U yərdə turoqan yüzbexi yüz bərgən ixlarni kərup: — Bu adəm həkikətən durus adəm ikən! — dəp Hudani uluqlidi. ■

⁴⁸ Wə bu mənzirini kəruşkə yioşiloqan barliq həlk yüz bərgən ixlarni kərup kəkrəklirigə urup öylirigə kəyixti. ⁴⁹ Wə uni tonuydiloqan barliq kixilər wə Galilyədin uningöa əgixip kəlgən ayallar yirəktə turup, bu wəkəlgə qərap turdi.

□ **23:38** «Uning üstidiki tahtayoğa grekqə, latinqə wə ibraniyqə hərplər bilən: «**Bu kixi Yəhudiylarning Padixahidur**» dəp yezip qoyuloqanidi» — rimliklər bu sözləni əysani məshirə kilix üqün yazoqan, əlwəttə. Xühhisizki, Pilatus bu arqilik **Yəhudiylarnimu** məshirə kilməqəyi yaqi əyibliməqəyi boləqan; biraq Huda bolsa bu arqilik həkikiy əhwalni kərsətkən («Yuh.» 19:19-22ni, «Zəb.» 76:10ni kəring). ■ **23:38** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Yh. 19:19. □ **23:43** «**Bərhək, mən sanga eytayki, bügün sən mən bilən billə jənnəttə bolisən**» — Rəbning: «sən **«bügün»** mən bilən billə **jənnəttə** bolisən» degən muxu sözi bəzilərnin: «Əysa əlgəndin keyin dozahqə qüxkən» degən bid'ət təlimininin tolimu hata ikənlikini kərsitidu. Biz «qoxumqə sez»imizdə bu toşruluk azraq tohtilimiz. □ **23:44** «**altinqi saət... tokkuzinqi saət**» — «altinqi saət» qüx bolup, «tokkuzinqi saət» qüxtin keyin saət üq. Yəhudiylar waqitni ətigən saət altidin baxlap hesablaytti (məsilən, ularda «birinqi saət» bizdə saət yəttə bolatti). ■ **23:44** Mat. 27:45; Mar. 15:33. □ **23:45** «**ibadəthanining pərdisi tosattin otturisdin yirtilip ikki parqə bolup kətti**» — «Mat.» 27:51diki izahətni kəring. ■ **23:45** Mat. 27:51; Mar. 15:38. □ **23:46** «**Əysa... tiniqi tohtap, jan üzdi**» — yaqi «Əysa... rohinə qikardi». Grek tilida «roh» wə «tinik» bir sez bilən ipadilini. «Zəb.» 31:5ni kəring. Muxu ayəttiki birinqi «kəttik əwaz bilən nida kilix»i bəlkim «Yuh.» 19:30də hatiriləngən. ■ **23:46** Zəb. 31:5; Mat. 27:50; Mar. 15:37; Yh. 19:30; Ros. 7:59. ■ **23:47** Mat. 27:54; Mar. 15:39.

*Əysaning dəpnə qilinixi**Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Yh. 19:38-42*

⁵⁰⁻⁵¹ Wə mana xu yərdə kengəxmidikilərdin Yüsüp isimlik biri bar idi. U əzi aqkəngül wə adil adəm bolup, ularning məslihətigə wə qiləqiniə qoxulmioqanidi. Əzi Yəhudiyyə əlkisidiki Arimatiya degən bir xəhərdin bolup, Hudaning padixahlıqını təlmürüp kütətti. ■ ⁵² U əzi Pilatusning aldioğa berip Əysaning jəsətini berixni tələp kildi; ⁵³ Wə uni kresttin quxürüp kanap bilən kepənləp, qoram taxtın oyup yasaloğan, heqkim qoyulmioğan bir kəbrigə dəpnə kildi. ■ ⁵⁴ Bu «təyyarlıq küni» bolup, xabat küni yeqinlixip qaloğanidi. □ ⁵⁵ Wə uning bilən Galiliyədin kəlgən ayallar *Yüsüp*kə əgixip, kəbrini wə uning jəsətinin qandaq qoyulqiniini kərdi. ■ ⁵⁶ Andin yenip berip ətirlər wə hux puraklıq buyumlarni təyyar kildi wə *Təwrattiki* əmr boyiqə xabat küni aram elixti.□

24

*Əysaning tirilixi**Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Yh. 20:1-10*

¹ Əmdi həptining birinqi künidə tang yuray dəp qaloqanda, ayallar əzliri təyyarlıoğan ətirlərni elip, kəbrigə kəldi.□ ■ ² Ular kəbrining aəzidiki taxning domilitiwetilgənlikini kərdi; ³ wə kəbrigə kirip qariwidi, Rəb Əysaning jəsiti yəq turatti. ⁴ Wə xundaq boldiki, ular buningdin patiparak bolup turoqanda, mana, nur qaqnap turidioğan kiyimlərni kiygən ikki zat ularning yenida tuyuksiz pəyda boldi.□ ⁵ Ayallar kattik wəhimgə quxüp, yüzlrini yərgə yeqixti. Ikki zat ularoğa: — Nemə üqün tirik boluqini əlgənlərnin arisidin izdəysilər? ⁶⁻⁷ U bu yərdə əməs, bəlki u tirildi! U tehi Galiliyədə turoğan waqtida, uning silərgə nemini eytkinini, yəni: «İnsan'oolining gunahkar adəmlərnin qolioğa tapxuruluq, krestlinip, üqinqi küni qayta tirilixi muqərrərdur» degənlirini əsləp beqinqlar! — dedi.■

⁸ Wə ular uning *dəl* xundaq deginini esigə elixti;■ ⁹ wə kəbridin qaytip, bu ixlarning həmmisini on birəyləngə, xundaqla qaloğan muhlislarning

■ **23:50-51** Mat. 27:57; Mar. 15:43; Yh. 19:38. ■ **23:53** Mat. 12:40; 26:12; 27:59; Mar. 15:46; Yəx.53:9 □ **23:54** «Bu «təyyarlıq küni» bolup, xabat küni yeqinlixip qaloğanidi»

— «təyyarlıq küni» xabat küni (dəm elix küni, xənbə küni)ning harpa künidur. Dəm elix künidə kixilərnin «ix kilməslək»i üqün harpa künidə tamaq etilixi wə baxka kerəklik hizmətlərni aldin'ala kixiləwixi kerək idi — xunga aldinqi küni «təyyarlıq küni» dəp atilatti. Təwrat kalendari boyiqə «petir nan həyti»ningmu birinqi küni («Nisan», yəni 1-ayning -15-küni) «xabat küni» dəp hesablinixi kerək idi («Law.» 23:6-7). Xunga uning harpa künimu «təyyarlıq küni» dəp atilatti. Bu «Nisan» ayning 14-küni idi. Xabat küni Yəhudiylar arisida həptining barlık künlirigə ohxaxla kəqkurun baxlinidu. ■ **23:55** Luğa 8:2. □ **23:56** «ayallar» ətirlər wə hux puraklıq buyumlarni təyyar kildi» — «buyumlar» — yaki «məlhəmlər». Bu buyumların ixltilixinin məksiti jəsətnin üstigə qeqip uning qirip ketixini astilitixin ibarət idi. □ **24:1** «həptining birinqi küni» — yaki «xabattin keyinki kün», yəni yəxənbə. Baxka birhıl tərjimisi («Həptilər»ning birinqi küni). «Petir nan həyti»din «orma həyti»oqigə 7 həpta, yəni 49 kün sanilixi kerək. Bu waqit «həptilər» dəp atilidu, «orma həyti» bəzidə «həptilərnin həyti» dəpmu atilidu. ■ **24:1** Mat. 28:1; Mar. 16:1; Yh. 20:1. □ **24:4** «nur qaqnap turidioğan kiyimlərni kiygən ikki zat» — «ikki zat» grek tilida «ikki ər kixi». Bular pərixtilər bolsa kerək. ■ **24:6-7** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22; 18:31. ■ **24:8** Yh. 2:22.

həmmisigə yətküzdi. ■ 10 Rosullarğa bu ixlarni yətküzgüçilər bolsa Magdallik Məryəm, Yoanna və Yaqubning anisi Məryəm həmdə ular bilən billə bolğan baxka ayallar idi. 11 Ləkin *ayallarning bu eytkanliri* ularğa əpsanidək bilindi, ular ularning səzligigə ixənmid. 12 Biraq Petrus ornidin turup, kəbrigə yügürüp bardı. U engixip kəbrə iqigə kəriwidi, yaloqz kanap kəpənlikning tilim-tilim parqilirini kərüp, yüz bərgən ixlarğa təjjüplinip öygə kaytip kətti. ■

Emayus yezisiğa baridiğan yolda mengiwatқан sirlik musapir

Mar: 16:12-13

13 Wə mana, xu kündə ulardin ikkiylən Yerusalemdin on bir qakirim yiraklıktiki Emayus degən kəntkə ketip baratti. □ ■ 14 Ular yüz bərgən barlık ixlar toqrisida səzlixip ketiwatatti. 15 Wə xundak boldiki, ular səzlixip-mulağizilixip ketiwatqanda, mana Əysa əzi ularğa yekinxilixip kelip, ular bilən billə mangdi; ■ 16 ləkin ularning kəzliiri uni tonuxtın tutuldi.

17 U ulardin: — Ketiwetip nemə ixlar toqruluk munazirə kixixiwatisilər? — dəp soridi. Ular kayoquluk kiyapəttə tohtap, 18 ulardin Kliyopas isimlik biri jawab berip: — Yerusalemda turupmu, muxu künlərdə xu yərdə yüz bərgən wəkələrdin birdinbir həwər tapmioğan musapir sənximamsən?! — dedi.

19 Wə u ulardin: — Nemə wəkələr boldi? — dəp soridi.

«Nasarətlük Əysağa munasiwətlük wəkələr!» — dedi ular, — «U əzi Hudaning aldidimu, barlık həlkning aldidimu əməldə wə səzdə kudrətlük bir pəyoğəmbər bolup, ■ 20 bax kaşınlar wə həkūmdarlırimiz uni ölüm həkūmigə tapxurup, krestlətti. 21 Biz əslidə uni Israiloğa həmjəmət bolup azad kildioğan zat ikən, dəp ümid kילוanıduq. Ləkin ixlar xundak boldi, hazır bu wəkələr yüz bərginigə üqinqi kün boldi; □ ■ 22 yənə kelip, arimizdiki birnəqqə ayal həm bizni hang-tang kalduruwətti. Qünki ular бүгүн tang səhərdə kəbrigə beriptikən, ■ 23 uning jəsitini tapalmay kaytip kelip: «Bizgə birnəqqə pərixtə oşayibanə kərünuxtə ayan bolup, «U tirik!» dedi» dəp eytiptu. 24 Buning bilən arimizdin birnəqqəylən kəbrigə berip, əhwalning dəl ayallarning eytkinidək ikənlikini bayqaptu. Ləkin uni ularmu kərməptu».

25 Əysa ularğa:

— Əy nadanlar, pəyoğəmbərlərnin eytkanlirinin həmmisigə ixinxkə kəlbi gallar! 26 Məsihning əzigə has xan-xəripigə kirixtin burun, muxu japa-muxəkkətlərnə bexidin otküzüxi muqərrər əməsmidi? — dedi. ■

27 Andin pütүн Təwrat-Zəburdin, Musa wə baxka barlık pəyoğəmbərlərnin yazmliridin baxlap u əzi həkkidə aldın pütülgənlinirini ularğa xərğ berip qüxəndürdi. ■

28 Ular baridiğan kəntkə yekinxlaxqanda, u yirakraq bir yərgə baridiğəndək turatti. 29 Ləkin ular uni tutuwelip:

■ 24:9 Mat. 28:8; Mar. 16:10. ■ 24:12 Yğ. 20:3, 6. □ 24:13 «on bir qakirim» — grek tilida «atmix stadiyon» — bir stadiyon təhminən 185 metr kelidu. ■ 24:13 Mar. 16:12.

■ 24:15 Mat. 18:20; Luka 24:36. ■ 24:19 Luka 7:16; Yğ. 4:19; 6:14. □ 24:21 «Biz əslidə uni Israiloğa həmjəmət bolup azad kildioğan zat ikən, dəp ümid kילוanıduq» — «həmjəmət-azad kילוquci» yaki «həmjəmət-kutkuzoquci» toqruluk «Ayup» 19:25 wə izahat, xundakla «Təbirler»ni kərüng. ■ 24:21 Ros. 1:6. ■ 24:22 Mat. 28:8; Mar. 16:10; Yğ. 20:18. ■ 24:26 Yəx. 50:6; 53:5; Fil. 2:7; İbr. 12:2; 1Pet. 1:11. ■ 24:27 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; Zəb. 132:11; Yəx. 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24-25; Dan. 9:24; Mik. 7:20.

— Kəq kirip qaldı, həlila kün olturidu. Biz bilən billə qonup qaloqin, — dəp ötündi. Xuning bilən u ular bilən qonoqili öygə kirdi. ■ ³⁰ Wə xundak boldiki, u ular bilən dastihanda olturoqanda, nanni qolioqa elip, Hudaqə təxəkkür eytti, andin nanni oxtup ularoqa tutti. □ ³¹ Ularning közliri xuan eqilip, uni tonudi; xuning bilən u ularning aldidin oqayib boldi. ³² Ular bir-birigə:

— U yolda biz bilən paranglixip, bizgə muqəddəs yazmilaroqa xərh bərgəndə, yürək-baqrimiz goya ottək yanmidimu?! — deyixti.

³³⁻³⁴ Wə ular xu haman turup Yerusalemoqa kaytip kəldi. Ular ikkisi on birəylən bilən ularning həmrahlirining bir yərgə yioqilip turuqinining üstigila qüxti, ular: «Rəb rasttin tiriliptu. U Simonoqa kərinüptu!» deyixiwatatti. □ ³⁵ Xuning bilən ular ikkiylənmu yolda yüz bərgən ixlarni wə u nanni oxtuwatqanda uning əzlrigə qandak tonuloqinini kəpçiliklə sözləp bərdi.

Əysaning muhlisliroqa yəna kərinüxi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

³⁶ Wə ular bu ixlər üstidə sözlxiwatqanda, Əysa əzi tosattin ularning otturisida pəyda bolup:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! — dedi. □ ■

³⁷ Ular birər roqni uqrattukmu nemə, dəp hiyal qilip, aləqzadə boluxup wəhimigə qüxti.

³⁸ U ularoqa:

— Nemigə xunqə aləqzadə bolup kəttinqlar? Nemixka qəlbinqlarda xək-guman qikip turidu? ³⁹ Qolliriməqa wə putliriməqa qarap beqinqlar! Meninq əzüm ikənlikimni bilinglar! Meni tutup kəringlar, roqning ət bilən səngiki yok, lekin məndə bərligini kərisilər, — dedi.

⁴⁰ Wə xundak degəq ularoqa put-qolinqi kərsətti. ⁴¹ Ular huxluktin kəzlrigə ixəngüsi kəlməy həyranuqəs turuqinida u ulardin:

— Silərninq bu yərdə yegüdək nərsənglar barmu? — dəp soridi. ■ ⁴² Ular bir parqə belik kawipi wə bir parqə həsəl kənikini uningəqa sunuwidi, ⁴³ u elip ularning aldidə yedi.

⁴⁴ Andin u ularoqa:

— Mana bu mən silər bilən boləqan waqtimda silərgə eytkan: «Musa hatiriləqən Təwrat kanuni, pəyoqəmbərlərninq yazmiliri wə Zəburda meninq toqqramda pütülgənninq həmmisi qoqum əməlgə axurulmay qəlməydu» degən sözlirim əməsmu? — dedi. ■

⁴⁵ Xuning bilən u muqəddəs yazmilarni qüxinixi üqün ularning zəhqinlirini aqti ⁴⁶ wə ularoqa mundak dedi:

— *Muqəddəs yazmilarda* xundak aldin pütülgənki wə xu ix Məsihning əzigə toqra kəldiki, u azab qeqip, üqinqi künidə əlgənlər arisidin tirilidu, ■ ⁴⁷ andin uning nami bilən «Towa qilinglar, gunahlarıninq kəqürümigə muyəssər bolunqlar» degən həwər Yerusalemdin baxlap bərlək əllərgə

■ **24:29** Yar. 19:3; Ros. 16:15; Ibr. 13:2. □ **24:30** «u ular bilən dastihanda olturoqanda, nanni qolioqa elip, Hudaqə təxəkkür eytti, andin nanni oxtup ularoqa tutti» — «nan oxtux» adəttə buni mehqman əməs, bəlki sahqibhana qilixi kərak idi. □ **24:33-34** «ular xu haman turup Yerusalemoqa kaytip kəldi» — grek tilida «ular xu saəttila turup Yerusalemoqa kaytip kəldi». □ **24:36** «Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay!» — ibranixi tilida «xalom ələykum», ərəb tilida «əssalamuələykum» degən sez bilən ipadiliniidu. ■ **24:36** Mar. 16:14; Yh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **24:41** Yh. 21:10. ■ **24:44** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22; 18:31; 24:6. ■ **24:46** Zəb. 16:10; 22:6. 22; Ros. 17:3.

jakarlinidu. ■ ⁴⁸ Silər əmdi bu ixlaroşa guwahqidursilər. ⁴⁹ Wə mana, mən Atamning wədə kılöjini wujudunglaroşa əwətimən. Ləkin silər yukiridin qüxidoşan küq-қudrət bilən kiygüzülgüqə, xəhərdə kütüp turunglar». □ ■

Əysaning asmanoşa kətürülüxi

Mar. 16:19-20; Ros. 1:9-11

⁵⁰ Wə u ularni Bəyt-Aniya yezisioşiqə baxlap bardı wə қollirini kətürüp ularni bərikətlidi. ■ ⁵¹ Wə xundak boldiki, ularni bərikətligəndə u ulardın ayrılıp asmanoşa kətürüldi. ■ ⁵² Ular uningoşa səjdə қilixti wə zor huxal-huramlik iqidə Yerusalemoşa қayıtip kelip, ⁵³ hərdəim ibadəthanida turup Hudaşa xükür-sana oқuxup turdi. □

■ **24:47** Ros. 13:38; 1Yuşa. 2:12. □ **24:49** «mən Atamning wədə kılöjini wujudunglaroşa əwətimən» — «Atamning wədə kılöjini» Əzining Muқəddəs Rohi. Huda ularni «қudrət bilən kiygüzidu». «**Ləkin silər yukiridin qüxidoşan küq-қudrət bilən kiygüzülgüqə, xəhərdə kütüp turunglar**» — «xəhər» — Yerusalem. ■ **24:49** Yh. 14:26; 15:26; 16:7; Ros. 1:4. ■ **24:50** Ros. 1:12. ■ **24:51** Mar. 16:19 Ros. 1:9. □ **24:53** «...wə xundak boldiki, u ularni bərikətligəndə u ulardın ayrılıp asmanoşa kətürüldi... *ular* hərdəim ibadəthanida turup Hudaşa xükür-sana oқuxup turdi» — bu 36-53-ayətlərgə қarişanda, bu Məsiһning muһlisliroşa ahirki kərünüxi idi. Biraқ uning tirilixini bayan қilidoşan baxқа hatirilər bilən selixturoşanda, bu birinқи yəкxənbidiki kərünüxtin keyin Əysa yənə birnəqqə қetim muһlisliroşa ayan boldi. Luқaning bu hatirisi Əysaning muһlislaroşa birinқи күnidiki kərünixliridin biraқla қirikinқи күnidiki kərünüxigə atlap өtkən bolsa kerək (45-ayəttə yaki 50-ayəttə «atlap өtidu»). Xunga Injildiki «tət bayan»da һəққandaқ zit yərlər yoқ, dəp қaraymiz. «Luқа»ning dawami «Rosullarning paaliyətliri»dur, əlwəttə.

Yuhanna

«Yuhanna bayan qilogan hux hawar» •••• Əysa Məsihning əyni salahiyiti — «Hudaning Kalamı»dur

¹ Mukəddəmdə «Kalam» bar idi; Kalam Huda bilən billə idi həm Kalam Huda idi. ² U mukəddəmdə Huda bilən billə idi. ³ U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloganlarning heqbiri uningsiz yaritilogan əməs. ⁴ Uningda həyatlik bar idi wə xu həyatlik insanlarğa nur elip kəldi. ⁵ Wə nur karangövlükta parlaydu wə karangövlük bolsa nurni heq besip qüxəligən əməs.

⁶ Bir adəm Hudadin kəldi. Uning ismi Yəhya idi. ⁷ U guwahlik berix üqün, yəni həmmə insan əzi arkilik ixəndürilsun, dəp nuroğa guwahqi boluxka kəlgənidi. ⁸ Yəhyaning əzi xu nur əməs, bəlki pəkət xu nuroğa guwahlik berixkə kəlgənidi.

⁹ Həqiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquci nur dunyağa keliwatkanidi. ¹⁰ U dunyada bologan wə dunya u arkilik barlikğa kəltürülgen bolsimu, lekin dunya uni tonumidi. ¹¹ U əziningkilərgə kəlgən bolsimu, biraq uni öz həlki qəbul qilmidi. ¹² Xundaqtimu, u əzini qəbul qiloganlar, yəni öz namioğa etikad qiloganlarning həmmisigə

□ **1:1 «Mukəddəmdə»** — baxka bir ipadilinixi «həmmidin burun» («aləm yaritilixtin burunla») Kalam (allıqqaqan) bar idi. «**Kalam**» — «səz», xundaqla «Hudaning səzi» degən mənida bolup, Əysaning bir namidur; kərsitidogan mənisi intayin qongkurdur. «qoxumqə səz»imizni kəring. «**Kalam Huda bilən billə idi...**» — Muxu yərdiki «bilən billə» degən grek tilida yənə «intayin yekin munasiwəttə», («Hudağa) qarap uni səyidogan» degən məninimu puritidu. «**həm Kalam Huda idi**» — bu muhim bayan kalamning Hudalik təbiitini kərsitidu. ■ **1:1** Pənd. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuha. 1:1, 2. ■ **1:2** Yh. 17:5. □ **1:3 «U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloganlarning heqbiri uningsiz yaritilogan əməs»** — bu yərdə kəzdə tutulogini Kalam əzi heq yaritilogan əməs, bəlki əzəldin Huda bilən billə məwjudat ikənlikidur. «Yaritilogan» grek tilida, muxu yərdə «barlikğa kəltürülgen» «wujudka kəltürülgen» degən səz bilən ipadilinidu. Xuningdək baxka hil ipadilinixi: — «Həmmə nərsə uning wasitisi bilən boldi wə bologan nərsilərdin heq biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Əf. 3:9; Kol. 1:16; İbr. 1:2. □ **1:4 «xu həyatlik insanlarğa nur elip kəldi»** — yaki «xu həyatlik insanlarning nuri idi». ■ **1:4** Yh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuha. 1:5; 2:8-11; 5:11. □ **1:5 «karangövlük bolsa nurni heq besip qüxəligən əməs»** — muxu səz ikki bislik səz bolup, yəni «karangövlük bolsa nurni heq qüxəngən əməs» yaki «karangövlük bolsa nurni qəbul qilogan əməs» degənnimu bildüridu. ■ **1:5** Yh. 3:19. □ **1:6 «Bir adəm Hudadin kəldi»** — grek tilida «Bir adəm Hudadin əwətildi». «**Uning ismi Yəhya idi**» — Yəhya pəyğəmbarni kərsitidu. «Yəhya» degən isim grek tilida həm ibraniy tilida «Yuhanna» — «Pərwərdigarning heqir-xəpkiti» degən mənini bildüridu. ■ **1:6** Mal. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luqa 3:3; 7:27; Yh. 1:33. □ **1:9 «Həqiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquci nur dunyağa keliwatkanidi»** — «keliwatkanidi» degənni qandak yol bilən qüxəngili bolidu? Bizningqə, bu bir jəryanni kərsitidu — yəni bəlkim awwal Məryəmining baliyatqusiogə pəyda bolup, tuşulup andin Yəhya pəyğəmbərnin əzīgə bologan guwahliki bilən əzining hizmitikə kirix jəryanni arkilik «keliwatatti». Baxka birhil tərjimisi «Bu bolsa dunyağa kəlidogan hərbir insanni yorutidogan həqiqiy nurdur». ■ **1:9** Yh. 8:12; 9:5; 12:46. ■ **1:10** İbr. 1:2; 11:3. □ **1:11 «U əziningkilərgə kəlgən bolsimu, biraq uni öz həlki qəbul qilmidi»** — «əziningkilər» degənlik aləm wə uningda bar bologan nərsilərnin həmmisini kərsitidu. Həmmisi Məsihningkidur, qünki Huda aləmnin həmmisini u arkilik yaratkanidi, xundaqla uning baxkuruxioğa tapxuroqanidi. «**öz həlki**» — İsrail həlki, yəni Yəhudiy həlki, grek tilida «əzidikilər» bilən ipadilinidu.

Hudaning pərzənti bolux hokukini ata kildi. ■ 13 Uni qobul qiləjan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolidu. □

14 Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxti wə biz uning xan-xəripigə qariduk; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehİR-xəpkət wə həkikətə tolojan birdinbir yeganə Ooqliningkidur. □ ■ 15 (Yəhya uningə qə guwahlik berip: — Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaə qə kelixtin burunla boləjanidi» deginim dəl muxu kixidur! — dəp jar kildi) □ ■ 16 Qünki həmmimiz uningdiki toluq taxqanlardin iltipət üstigə iltipət alduk. □ ■

17 Qünki Təwrat qanuni Musa *pəyoəmbər* arkilik yətküzüləjanidi; lekin mehİR-xəpkət wə həkikət Əysa Məsih arkilik yətküzüldi. □ ■ 18 Hudani həqkim kərüp bəqqan əməs; birək Atining kuqikida turəuqi, yəni birdinbir Ooql Uni ayan kildi. □ ■

Yəhya pəyoəmbərnin guwahliki
Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luqa 3:15-17

■ 1:12 Yəx. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pet. 1:4; 1Yuhə. 3:1. □ 1:13 «Uni qobul

qiləjan muxular ya qandin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolidu — (1) «qandin ... tərəlgən əməs» (grek tilida «qanlardin əməs») — demək, məlum bir millətin boləjanlikidin əməs. Məsilən, bəzi adəmlər: «Mən Huda alahidə talləjan həlk boləjan Yəhudiyəlardin (yaki «kahin ailisi» qatarliqlərdin) boləqə qə Hudaning pərzəntimən» dəp hata oylaydu («Ros.» 17:26ni kəring). (2) «ətlərdin ... tərəlgən əməs» — bizning qə bu ibarə insanning öz tirix-tirmixilirini kərsitidu. Məsilən kəp adəmlər: «Mən Hudaning Musa pəyoəmbərgə qüxürgən qanuniə qə əməl kilixqə tirixip, Hudaning pərzənti bolimən» dəp hata oylaydu. «rimliklərgə»diki «kirix səz»imizdiki «ətlər» toqruluk izahətimizni kəring. (3) «insanning (grek tilida «ərkək insan»ning) həhixidin ... tərəlgən əməs» — demək, hərkəndək bir insan (məyli pəyoəmbər, məyli kahin məyli jamaəttiki birə ərbə boluxidin kət'iyənəz), bəxqə bir insanni Hudaning pərzənti qiləlmaydu. Uningdin bəxqə, həqkim «qə iradisi bilən» əzini Hudaning pərzənti qiləlmaydu. (4) «Hudadin təriliş, yəni «kayta tuəqulux» toqruluk 3:1-22-ayətni kəring. □ 1:14 «Kalam insan boldi» — «insan» muxu yərdə «ət igisi» yaki «tən» bilən ipadilini. «Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxti» — grek tilida «Kalam tən (ət) boldi wə arimizda qədər tiktı». «Qədər» degen səz muxu yərdə xübhisizki, Əysaning insanlarning arisida həzir boluxi Musa pəyoəmbərnin dəwridə Huda Əzining «müqəddəs qədər»ida turup, Əz həlki arisida həzir boləjiniə ohxə ikənlikini kərsitidu. «biz uning xan-xəripigə qariduk; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehİR-xəpkət wə həkikətə tolojan birdinbir yeganə oəqlinikidur» — «Ata» muxu yərdə Huda'Atini kərsitidu, əlwəttə. ■ 1:14 Yəx. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqa 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pet. 1:17. □ 1:15 «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyaə qə kelixtin burunla boləjanidi» — demisəkmə, Yəhya pəyoəmbər Əysa Məsihdin altə ay burun tuəquləjan («Luqa» 1:26-45ni kəring); lekin Məsih «uning boləjanidin ilgiri boləjan». ■ 1:15 Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:26,30. □ 1:16 «həmmimiz uningdiki toluq taxqanlardin iltipət üstigə iltipət alduk» — mənis bəlkim «uningdiki toluq taxqan mehİR-xəpkət wə həkikəttin iltipət üstigə iltipət alduk» degenliktur. 17-ayətni kəring. «Iltipət üstigə iltipət» degen ibarə Musaning «Mis.» 33:3də eytqan səzidin elinəjan. ■ 1:16 Kol. 2:10. □ 1:17 «mehİR-xəpkət wə həkikət Əysa Məsih arkilik yətküzüldi» — «Məsih» bolsa pəyoəmbərlərnin əldin eytixiqə, Huda tərəpidin əwətəlgən, həman bir küni kelip məngü qə həkümranlik qilədiəjan Padixəni wə Kutkuzəuqi-Nijətkarni kərsitidu. «Təbirlər»ni kəringlar. ■ 1:17 Mis. 20:1. □ 1:18

«Atining kuqikida turəuqi, yəni birdinbir Ooql Uni ayan kildi» — bəzi kəna kəqürmilərdə «Atining kuqikida turəuqi, yəni Əzi birdinbir Huda boləuqi Uni ayan kildi» deyilidu. Bu ikki wariyantin əməliyəttə qəng pərki yəq (1:1-4ni kəring. «Hudaning Ooqlı»da nemilə bolmisun hudalik təbiiti bardur. ■ 1:18 Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 11:27; Yh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuhə. 4:12.

19 Yerusalemdiki Yəhudiyalar Yəhyadin «Sən kimsən?» dəp sürüxtə kilixkə kaħinlar bilən Lawiylarni uning yenioqa əwətkəndə, uning ularoqa jawabən bərgən guwahliki mundak idi: □ ■

20 U etirap kilip, heq ikkilənməy: — «Mən Məsih əməsmən» — dəp enik etirap kildi. □ ■

21 Ular uningdin:

— Undakta özüng kim bolisən? İlyas pəyoğəmbərmusən? — dəp soridi.

— Yaq, mən u əməsmən, — dedi u.

— Əmisə, sən heliki pəyoğəmbərmusən? — dəp soridi ular.

U yənə: — Yaq! — dedi. □

22 Xunga ular uningdin:

— Undakta, sən zadi kim bolisən? Bizni əwətkənlərgə jawab beriximiz üqün, *bizgə eytkin*, özüng toqruluk nemə dəysən? — dəp soridi.

23 Yəhya mundak jawab bərdi:

— Yəxaya pəyoğəmbər burun eytkəndək, qəldə «Rəbning yolini tüz kilinglar» dəp towlaydioğan awazdurman! □ ■

24-25 Əmdi *Yerusalemdin* əwətilgənlər Pərisiylərdin idi. Ular yənə Yəhyadin:

— Sən ya Məsih, ya İlyas yaki heliki pəyoğəmbər bolmisang, nemə dəp kixiləni suoqa qəməldürisən? — dəp soridi. □ ■

26 Yəhya ularoqa mundak dəp jawab bərdi:

— Mən kixiləni suoqıla qəməldürimən, lekin aranglarda turoquqi silər tonumioğan birsi bar; ■ 27 u məndin keyin kəlgüqi bolup, mən hətta uning kəxining booquqini yexixkimu layik əməsmən!

□ 1:19 «**Yerusalemdiki Yəhudiyalar**» — bəlkim Yəhudiylarning aksaqalliri wə mətiwərliri kərsitidu. «**Sən kimsən?**» — bu soalning «Sən özüng toqruluk nemə dəysən? Pəyoğəmbərmusən yaki Huda əwətdioğan Məsih-kutkuzoquqimusən» degəndək iğki mənişi bar idi. Ləkin ular uning bərgən jawabioqa ixinixkə təyyar əməs idi. Məsilən, «Mat.» 21:25-27ni kərüng. «**kaħinlar bilən Lawiylar**» — «kaħinlar» ibadəthanida kurbənlük hizmetini kילוquqilar idi; «Lawiylar» («Lawiy» kəbilisidin boləoqanlar) kaħinlaroqa Yardəmqi rolda idi. «Təbirələr»ni kərüng. ■ 1:19 Yh. 5:33. □ 1:20 «U etirap kilip, heq ikkilənməy... dəp enik etirap kildi» — «heq ikkilənməy» grek tilida «inkar kilməy» degən söz bilən ipadilinidu. ■ 1:20 Yh. 3:28; Ros. 13:25. □ 1:21 «**sən heliki pəyoğəmbərmusən?**» — bu soal Musa pəyoğəmbər aldin'ala eytkən, əzining ornini basidioğan, xundakla əzidin yukiri turoğan pəyoğəmbərni kərsitidu («Kən.» 18:15-22). Əməliyəttə bolsa, Musaning «xu pəyoğəmbər» toqruluk bəxariti Məsihning əzidə əməlgə axuruldi. □ 1:23 «**Yəxaya pəyoğəmbər burun eytkəndək, qəldə «Rəbning yolini tüz kilinglar» dəp towlaydioğan awazdurman!**» — Yəxaya əz kitabidiki 40:3-ayəttə bayan kילוğan «Pərwərdigarning yoli» yaki «Rəbning yoli» bolsa, Kutkuzoquqi-Məsihning yolini kərsitidu. Demək, Yəhyaning hizmiti Rəb Əysa üqün towa kildioğan həlkni təyyarlıxtin ibarət idi. U hətta kəmtərlik bilən əzi toqruluk «Mən pəyoğəmbər» deməzdu, «Mən nahayıti bir awazmən, halas» dəydu. ■ 1:23 Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luğa 3:4. □ 1:24-25

«**Yerusalemdin əwətilgənlər Pərisiylərdin idi**» — «Pərisiylər» Yəhudiy diniəqa təwə boləoğan, Təwrat tüzümlirigə kattik riayə kilixkə tirixidioğan məzhəptiki kixilər. «**nemə dəp kixiləni suoqa qəməldürisən?**» — Yəhudiy həlkning arisidiki «Rəbbilar» (ustazlar) heli burun mundak bir adət bekitkənkə, əgər baxkə millətlər («yat əllər»)din boləoqanlar «Təwrat-Zebur etiqađi»ni qəbul kילוay desə, awwal hətnə kilinixi, andin birhül «suoqa qəməldürüx» qəbul kilixi kerək idi. Ləkin hazır «suoqa qəməldürüx» qəbul kilixi kerək boləoqanlar butpərəs «yat əllər» əməs, bəlkə əzliři qəbul kilixi kerək! Yəhya pəyoğəmbər yürgüzgən «suoqa qəməldürüx» kixilərnig əz gunahliroqa boləoğan ikrar-towisini, xundakla Kutkuzoquqi-Məsihning kelixigə boləoğan etiqađini ipadiləx yoli idi (məsilən, «Mat.» 3:2-12ni kərüng). ■ 1:24-25 Kən. 18:18. ■ 1:26 Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luğa 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4.

28 Bu ixlar Iordan deryasining xarkiy ketidiki Bayt-Aniya yezisida, yani Yehya payojobambær kixilærni *suoqa* qemüldürüwatkan yördä yüz bærğenidi.

Hudaning qozisi

29 Ətisi, Yehya Əysaning özige qarap keliwatkanlikini körüp mundak dedi:

— Mana, pütkül dunyaning gunahlırini elip taxlaydioğan Hudaning qozisi!

□ ■ 30 Mana, mæn *silargæ*: «Mændin keyin kalgüqi birsi bar, u mændin üstündür, qünki u mæn dunyada boluxtin burunla boløjanidi» deginim dæl muxu kixidur! □ 31 Mæn burun uni bilmisæmmu, lekin uni Israiløqa ayan bolsun dæp, kixilærni suoqa qemüldürgili kældim.

32 Yehya yænæ guwahlık berip mundak dedi:

— Mæn Rohning pahtæk halitidæ asmandin qüxüp, uning üstigæ qonojanlikini kerdüm. □ ■ 33 Mæn æslidæ uni bilmigænidim; lekin meni kixilærni suoqa qemüldürüxkæ Əwætküqi manga: «Sæn Rohning qüxüp, kimning üstigæ qonojanlikini kersæng, u kixilærni Mukæddæs Rohqa qemüldürgüqi bolidu!» degenidi. □ 34 Mæn dærwækæ xu ixni kerdüm, xunga uning hækikætæn Hudaning Oqlı ikænliligæ guwahlık bærdim! □

Əysaning dæslæpki muhlisliri

35 Ətisi, Yehya ikki muhlisi bilæn yænæ xu yördæ turatti. 36 U u yördin mengip ketiwatkan Əysani körüp:

— Qarænglar! Hudaning qozisi! — dedi. ■ 37 Uning bu sözini angliøjan ikki muhlis Əysaning kænidin mengixti. 38 Əysa kænigæ burulup, ularning ægixip keliwatkinini körüp ulardin:

— Nemæ izdæysilær? — dæp soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibraniyqæ söz bolup*, «ustaz» degæn mænidæ), kəyærdæ turisæn? — dedi.

□ 1:29 «pütkül dunyaning gunahlırini elip taxlaydioğan...» — grek tilida «pütkül dunyaning gunahını elip taxlaydioğan ...». «pütkül dunyaning gunahlırini elip taxlaydioğan Hudaning qozisi!» — Tæwrattiki qurbanlıklar Mæsih bilæn ahirlixidu, qünki u æng ahirkı «qurbanlık koza»dur. Bu toşulruk «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yæx.» 53:7 wæ Tæwrattiki baxqa yærlærdæ bexaræt berilgæn. ■ 1:29 Yæx. 53:5, 7; Yh. 1:36. □ 1:30 «Mændin keyin kalgüqi birsi bar, u mændin üstündür, qünki u mæn dunyada boluxtin burunla boløjanidi» — demisækmu, Yehya payojobambær Əysa Mæsihdin alta ay burun toşuløjan («Luqa» 1:26-45ni körüng); lekin Mæsih «uning boløjınidin ilgiri boløjan». □ 1:32 «Mæn Rohning pahtæk halitidæ asmandin qüxüp, uning üstigæ qonojanlikini kerdüm» — «Roh» — Hudaning Mukæddæs Rohı. ■ 1:32 Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22. □ 1:33 meni kixilærni suoqa qemüldürüxkæ Əwætküqi — «Yehyani suoqa qemüldürüxkæ Əwætküqi» — Hudadur. «Sæn Rohning qüxüp, kimning üstigæ qonojanlikini kersæng,...» — «Roh» — Hudaning Mukæddæs Rohı. «Sæn Rohning qüxüp, kimning üstigæ qonojanlikini kersæng, u kixilærni Mukæddæs Rohqa qemüldürgüqi bolidu!» — Yehyaning muxu guwahlıki Mæsihni kærstidu; qünki Mæsih Mukæddæs Rohını tøküxi bilæn nijat elip kelidioğan «yengi æhdæ»ni tüzgüqidur («Yar.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Yæx.» 32:15-20 wæ baxqılar). □ 1:34 «Hudaning Oqlı» — bu nam hærğizmu Huda bilæn Əysa otturısıdiki jismani yjhættilki ata-balılık munasiwætini æmæs, bæli rohiy jhættilki munasiwætini bildüridu. «Tæbirlær»nimu körüng. «Hudaning Oqlı» bæzi kona kəqürülmilærdæ «Hudaning talliojını» deyilidu. ■ 1:36 Yæx. 53:7; Yh. 1:29; Ros. 8:32

39 — Berip kørünglar, — dedi u. Xuning bilən, ular berip uning kəyərdə turidioanlikini kərđi wə u küni uning bilən billə turđi (bu waqit xu künning oninqi saiti idi).□

40 Yəhya pəyoəmbərning yukiriki səzini anglap, Əysaning kəynidin mangoan ikkiyəlning biri Simon Petrusning inisi Andriyas idi.

41 Andriyas awwal əz akisi Simonni tepip, uningəja:

— Biz «Məsih»ni taptuk! — dedi («Məsih» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «Hristos» dəp tərijimə kilinidu) □ 42 wə akisini Əysaning aldioja elip bardı. Əysa uningəja qarap:

Sən Yunusning oqlı Simon; buningdin keyin «Kifas» dəp atilisən, — dedi (mənişi «tax»tur).□ ■

Filip wə Nataniyəlning qakirtilixi

43 Ətisi, Əysa Galiliyə əlkisigə yol almakqı idi. U Filipni tepip, uningəja:

— Manga əgixip mang! — dedi 44 (Filip Bəyt-Saidalik bolup, Andriyas bilən Petrusning yurđixi idi). ■ 45 Filip Nataniyəlni tepip, uningəja:

— Musa pəyoəmbər Təwratta wə baxka pəyoəmbərlərmu yazmilirida bexarət kılıp yazojan zatni taptuk. U bolsa Yüsüpning oqlı Nasarətlük Əysa ikən! — dedi.□ ■

46 Birak Nataniyəl:

— Nasarət degən jaydin yaxsi birnemə qıkamdu?! — dedi.

Kelip kørüp bak! — dedi Filip.

47 Əysa Nataniyəlning əzining aldioja keliwatkanlikini kørüp, u toqruluk: — Mana, iqidə kılqə hiylə-mikrisi yok həkikiy bir Israillik! — dedi.

48 Nataniyəl: — Meni kəyerimdin bilding? — dəp soridi.

Əysa uningəja jawab berip: — Filip seni qakirixtin awwal, sening ənjür dərihining tüwidə olturojanlikingni kərgəniddim, — dedi.

49 Nataniyəl jawabən: — Ustaz, sən Hudaning Oqlı, Israilning Padixahisən! — dedi.□

50 Əysa uningəja jawabən:

— Seni ənjür dərihining tüwidə kərgənlikimni eytkanlikim üqün ixini-watamsən? Buningdinmu qong ixlarni kərisən! — dedi 51 wə yənə:

— Bərħək, bərħək silərgə eytip qoyayki, silər asmanlar eqılıp, Hudaning pərixtilirining Insan oqlining üstidin qıkip-qıxüp yuridioanlikini

□ 1:39 «oninqi saat» — Yuhanna bayanida «Rim waqti»ni ixlitidu (buningəja ispat bar). Xunga bu waqit ətigən saat on bolsa kerək. □ 1:41 ««Məsih» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «hristos» dəp tərijimə kilinidu» — «Hristos» dərwəkə grek tilida «məsih kılinojan», «may sürülgən» degən mənidə. Keyin, duniyawi etiqadqı jamaətning bəzliri Əysani «Əysa Məsih», baxka bəziliri (grek tilidiki tələppuzəja əgixip) «Yəysus Hristos» dəydu. Yəhudiy etiqadiqlar:

«Yəxua Mexiyah» dəydu. □ 1:42 «Sən Yunusning oqlı Simon» — «Yunus» grek tilida «Yonah». Bəzi kona kəqürmilərdə «Yuhanna» xəklidə kərüldü. «keyin «Kifas» dəp atilisən» — «Kifas» ibraniyqə səz bolup, grek tilida «Petrus» dəp tərijimə kilinidu; ləkin «Kifas» ibraniy tilida hər türlük taxni bildüridu, «Petros» grek tilida hərhil kiqik taxni bildüridu. ■ 1:42 Mat. 16:18.

■ 1:44 Yh. 12:21. □ 1:45 «Filip Nataniyəlni tepip,...» — «Nataniyəl» Injildiki baxka bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning oqlı) dəp elinidu. ■ 1:45 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Kan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; Dan. 9:24; Zək. 6:12; 9:9. □ 1:49 «Ustaz» — grek tilida «rabbi».

kərisilər! — dedi. □ ■

2

Kana yezisidiki toy ziyapiti

¹ Üçinçü küni, Galiliyadiki Kana yezisida bir toy boldi. Əysaning anisi Məryəm u yərdə idi ² həm Əysa wə uning muhlisirimu toyqa təklip kilingənanidi.

³ Toyda xarab tügəp qaloqanda, Əysaning anisi uningəna:

— Ularning xarablixi tügəp qaptu, — dedi. □

⁴ Əysa uningəna: — Hanim, mening sən bilən nemə karim? Mening waqti-saitim tehi kəlmidi, — dedi. □

⁵ Anisi qakarlarəna:

— U silərgə nemə kil desə, xuni kilinglar, — dedi.

⁶ Əmdi xu yərdə Yəhudiyalarınq təhəmət aditi boyiqə ixlitilidion, hər birigə ikki-üç tungdin su siqidion altə tax küp qoyulənanidi. □

⁷ Əysa qakarlarəna:

— Küplərgə su toldurunglar, — dedi.

Ular küpləni aqziəniqə tolduruxti. ⁸ Andin u ularəna yənə:

— Əmdi buningdin usup toy baxkuroquqioqə beringlar, — dedi.

Ular uni apirip bərdi.

□ **1:51 «Insan'ooqli»** — Mukəddəs yazmilarda (Təwratta) «Insan'ooqli» degən ibarə aldın eytilənan, dunyani kutkuzuzka kelidion «Məsih»ni kərsətkənidi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). Təwrat-Zəbur boyiqə, bu Əwətilgüqining Hudaning küq-kudriti wə xan-xəripilə bilən ərxin qüxüp, pütkül insanlarni mənggü baxkuridionlikini aldın eytilənan. Uningdin muhimi, bizningqə, Əysa Məsihning bu namni əzi həkqidə kəp ixlitixi əzining toluk insan ikənlikini, insaniyət bilən bir ikənlikini təkitləx üqün idi. Qünki ərx tərpidin eytkanda əjayib ix xuki, gərgə u əzəldin «Hudaning Oqli» bolənan bolsimu, u hazır yənə «insanning oqli»mu idi. «Təbirilər»ni kəring.

«silər asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining İnsan'ooqlining üstidin qikip-qüxüp yüridionlikini kərisilər!» — muxu yərdə bizningqə Məsih «Yar.» 28:12ni kəzdə tutidu. Həzriti Yəqub əlamətlik bir qüxni kərgən. Qüxtə u yər üstidə turup asmanəna yetidion bir pələmpəyni kərgən, pərixtilər uning üstidin «qikip-qüxüp turatti». Demək, Əysa Məsih əzi dəl xu «asmanəna yetidion pələmpəy»dur. ■ **1:51 Yar. 28:12.** □ **2:3 «Ularning xarablixi tügəp qaptu»** — muxundak ix toy igisini qongkur hijalətkə qoyupla qəlmay, gəhi əhwallarda kiz tərəptikilər yigit tərəptikilərnin üstidin dəwa kixixi mumkin idi. □ **2:4 «Hanim, mening sən bilən nemə karim?»** — Məsihning bu səzi bizni həyran qalduruxi mumkin. Nemixka Əysa əz anisəna xundak gəp kilidu? Məryəm əz oqlining Məsih ikənlikini bilətti. Ləkin u bəlkim: «Bu mening oqlum, mən uning anisi, qokum mening təlipimni orunlix kərkə» dəp oylixi mumkin idi. Ləkin Hudaning padixəhlik iqidə bizning Hudaning məlum adimi bilən bolənan birər «jismaniy munasivət»ning həqkəndak inawiti yoxtur; pəqət Hudaning Məsihdə bolənan məhri-xəpkitigə iman-ixənqə baəlisəq, andin uningdin birər nərsə tələp kixixka bolidu. Məryəminq hapa bolmaslixi wə 5-ayəttiki imanlik səzləni eytixi uning bu muhəm nuqtni obdan qüxinip yətkənlikini ispatlaydu. **«Mening waqti-saitim tehi kəlmidi»** — «mening waqti-saitim» degən ibarə adəttə Məsihning əlümi, tirilixi wə asmanəna kətürüluxini kərsitidu. Kəzdə tutuləni Əysaning bu ixlar ərkilix «uluəlanduruxi»dur — 12:23, 27, 28, 31ni kəring. Xunga muxu yərdə bəlkim «mən axkarə kilingidion waqit tehi kəlmidi» degəndək mənidə boluxi mumkin. «Yuh.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni kəring. □ **2:6 «ikki-üç tung»** — grek tilida «ikki-üç «metret»». Hər bir küpkə 80-100 litr su siqidu, jəmiy 480-720 litr su bar idi.

⁹ Toy baxquruqçi xarabka aylanduruloqan sudin tetip kergandə (u uning kəyərdin kəltürülgənlikini bilmidi, əmma buni su toxuqan qakarlar bilətti) toy baxquruqçi toyi boluwatqan yigitni qakirip, ¹⁰ uningqə: — Hər bir *toy qiloquqi* yahxi xarabni toyning bexida kuyidu, andin mehmanlar qanoquqə iqkəndin keyin, naqirini kuyidu. Əjəba, sən yahxi xarabni muxu qaqıqə saqlapsən! — dedi.

¹¹ Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəsəlpkisi bolup, Galiliyənin Kana yezisida kərsitilgənidi. Buning bilən u özining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningqə etikad kildi. ¹² Bu ixtin keyin u, anisi, iniliri wə muhlisliri bilən Kəpərnaqum xəhriqə quxüp, u yərdə birnəqqə kün turdi.

Soda-setik qiloquqilarning ibadəthanidin qoşlinixi
Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luqa 19:45-46

¹³ Yəhudiyların «ötüp ketix heyti»qə yekin qaloqanda, Əysa Yerusalemqə bardı. ¹⁴ U ibadəthana *hoylilirida* kala, qoy wə kəptər-pahtək satquqilarni həm u yərdə olturoqan pul tegixküqilərnı kərdi. ¹⁵ U tanidin qamqə yasap, ularning həmmisini qoy-kaliliri bilən qoxup ibadəthanidin həydəp qıqardı. Pul tegixküqilərnin pullirini qeqip, xirələrini ertüwətti ¹⁶ wə pahtək-kəptər satquqilarqə: — Bu nərsilərnı bu yərdin elip ketix! Atamning öyini soda-setik öyi kılıxiwalma! — dedi.

¹⁷ Buni kərgən muhlisliri *Zəburda* mundak pütülginini esiqə elixti:

«Sening *mukəddəs* öyünggə bolqan otluq muhəbbitim özümni quloqiwaldi!». ■

¹⁸ Xuning bilən Yəhudiylar u ixlarqə inkas bildürüp uningdin: — Bundak ixlarnı qiloqanikənsən, qəni, bizgə nemə məjizilik alamətni kərsitip berisən?! — dəp soridi. ■

¹⁹ Əysa ularqə jawab berip:

□ **2:11** «**Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəsəlpkisi bolup,...**» — «Yuhanna»da əlahidə hatiriləngən «məjizilik alamət» yaki «məjizilik bəlgə»lər jəmiy yəttə bolup, hər biri Əysa Məsihinin həqıqiy salahiyitidin bir tərini kərsitidiqan məjizidir. **«Buning bilən u özining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningqə etikad kildi»** — «uning muhlisliri uningqə etikad kildi» deyilgini bilən, keyinki nuroqun ixlar muhlislərnin bu etikadining mukim əməs, bəki intayin nazuk ikənlikini ispatlaydu, əlwəttə. □ **2:13** «**ötüp ketix heyti**» — («pasha» heyti) — bu Yəhudiyların Musa pəyğəmbərnin yetəklixi arqılık əzlrininin Məsirdiki qulluq həyatidin qutulqan kümini hatiriləx heyti bolup, əyni wəqıtta Yəhudiyların ərlərninin həmmisi Yerusalemqə berip, ibadəthanida qurbanlıqlirini soyup, heytnı xu yərdə ötküzüxi kerək idi. «Mis.» 12-babni kərüng. □ **2:14** «**ibadəthana**» — pəqət Yerusalemdiki mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. Bu ibadəthanini Sulayman padixah birinqi bolup miladiyədin ilgiri 950-yili qurqanıdi; andin Yəhudiylar Pars imperiyası tərpidin sürgün boluxidin keytip kəlgəndə, yəni miladiyədin ilgiri 520-yili kayta qurqanıdi. Bu ibadəthanini Hərod padixah burunqidinnu həywətlilik qılıp qurup qıqkanıdi. Hudaning əmri boyiqə, pəqət Yerusalemdiki bu ibadəthanidila qurbanlıq qılıxqə bolatti. «**kala, qoy wə kəptər-pahtək**» — bularnı qurbanlıqlar üqün satatti. ■ **2:14** Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. □ **2:16** «**Atamning öyini soda-setik öyi kılıxiwalma!**» — «Zək.» 14:20-21ni kərüng. □ **2:17** «**sening mukəddəs öyünggə bolqan otluq muhəbbitim özümni quloqiwaldi!**» — «Zəb.» 69:9ni kərüng. ■ **2:17** Zəb. 69:9 ■ **2:18** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yh. 6:30.

— Uxbu ibadathanini quwuwatsənglar, mən üç kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qikimən, — dedi. □ ■

²⁰ Xuning bilən bu Yəhudiylar yənə uningə:

— Bu ibadathanini yasawatkihi haziroiqə kirik altə yil boləjan tursa, sən uni kəndəsigə üç kündila kurup qikalaysən?! — dedi. ²¹ Həlbuki, uning «ibadəthana» degini uning öz tenini kərsətkənidi. ²² Xunga, u əlümdin tirilgəndin keyin, muhlisliri uning bu deginini esigə aldı wə xundakla muqəddəs yazmilardiki bu həktiki bexarətkə həmdə Əysaning eytkən sözigə ixəndi. ■

²³ Ətəp ketix həytida, nurojun kixilər uning Yerusalemda kərsətkən möjizilik əlamətlərni kərgən bolup, uning namioğa etiqad kılıxti. ²⁴ Ləkin Əysa pütkül insanlarning *kəlbining* kəndəq ikənlikini bilgəqkə, özini ularəğa tapxurmaytti. □ ²⁵ İnsan toqruluk heqkimning uningəğa guwahlik berixining həjiti yok idi; qünki u insanlarning kəlbidə nemə bar ikənlikini əzi bilətti. ■

3

Kaytidin təriliş

¹ Yəhudiylar *kengəxmisining* Pərisiylərdin boləjan Nikodim isimlik bir yolbaxqisi bar idi. ² Bu adəm bir keqisi Əysaning aldiəğa kelip:

— Ustaz, sening Hudadin kəlgən təlim bərgüqi ikənlikingni bilimiz. Qünki Huda uning bilən billə bolmisa, heqkimning sən kərsətkən bu möjizilik əlamətlərni kərsitixi kət'iy mumkin əməs, — dedi. □ ■

³ Əysa uningəğa jawabən:

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, heqkim yukiridin tuəqulmioiqə, Hudaning padixahlilikini kəralməs! — dedi. □

⁴ Nikodim:

— Adəm kəriəjinida kəndəqmü kaytidin tuəqulsun? Anisining kərsikioğa kayta kirip tuəquluxi mumkinmu?! — dəp soridi.

⁵ Əysa mundak jawab bərdi:

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, həm sudin, həm Rohğin tuəqulmioiqə, heqkim Hudaning padixahlilikioğa kirəlməs! ■ ⁶ Əttin tuəqulojan bolsa əttur; rohtin tuəqulojan bolsa rohtur. ■ ⁷ Sanga: «Yukiridin tuəqulxunglar kerək» deginingə həyrən kalma. ⁸ Xamal haliojan tərəpkə soqidu, sən uning əwazini anglaysən, ləkin kəyərdin

□ **2:19** «Uxbu ibadathanini quwuwatsənglar, mən üç kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qikimən» — Əysa eytkən bu əlamət u keyin eytkən «Yunus pəyoğəmbərdə kərilgən əlamət-karamət»kə ohxax bolup, özining əlümi wə tirilixini kərsitidu (məsilən, «Mat.» 12:39ni kəring). ■ **2:19** Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29. ■ **2:22** Luqa 24:8. □ **2:24**

«Ləkin Əysa pütkül insanlarning *kəlbining* kəndəq ikənlikini bilgəqkə, özini ularəğa tapxurmaytti» — bu bayandin «hux həwər»diki ahirki məqsətni kərgili bolidu. Əysa Məsih insanlarəğa bəht-bərikət əməs, bəlki **əzini** ata kılıxni yaqi «tapxurux»ni halaydu. Ləkin insan əzi tüptin əzgərtilmisa, tehi kona gunahiy təbiəttə bolsa, «özini tapxurux» kət'iy mumkin bolmaytti. Hər bir insan rohta «kayta tuəquluxi» kerək — bu 3-babning qong temisidur. ■ **2:25** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 103:14; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Yh. 6:64. □ **3:2** «Ustaz» — İbraniy tilida «Rabbi», «ustaz» degən mənədə. ■ **3:2** Yh. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38. □ **3:3** «heqkim yukiridin tuəqulmioiqə, Hudaning padixahlilikini kəralməs!» — «yukiridin» degən səz grek tilida yənə «kaytidin» degənimü bildüridu wə xühşisizki, muxu yərdə **bu ikki mənini öz iqigə alidu**. ■ **3:5** Tit. 3:5. ■ **3:6** Rim. 8:5.

kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən. Rohtin tuoquloqan hər birimu xundaktur. □

⁹ Nikodim yənə javabən Əysaşa:

— Bu ixlər kandaqmu mumkin bolar? — dedi.

¹⁰ Əysa uringoşa javabən mundak dedi:

— «Sən İsrailning olimasi turup, bunimu bilməmsən? □ ¹¹ Bərħək, bərħək, mən sanga xuni eytip koyayki, biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər. □ ■ ¹² Silərgə zemindiki ixlarni eytsam ixnəminigən yərdə, ərxniki ixlarni eytsam kandaqmu ixinisilər? ¹³ Əzi ərxə bolup, ərxnin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin baxka heqkim ərxkə qikmidi.

□ ■ ¹⁴ Musa qəldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'ooqlimu ohxaxla xundak egiz kətürülüxi kerək. □ ■ ¹⁵ Xundak boləanda, uningəşa etikad kıləjanlarning həmmisi həlak bolmay, mənggülik həyatka erixələydu». □ ■

¹⁶ Qünki Huda dunyadiki insanlarni xu kədər səyiduki, Əzining birdinbir yeganə Ooqlini pida boluxka bərdi. Məksiti, uningəşa etikad kıləjan hər birining həlak bolmay, mənggülik həyatka erixixi üqündur. □ ■

¹⁷ Huda Ooqlini dunyadiki insanlarni gunahka bekitix üqün əməs, bəlki ularning u arkilik kutkuzuluxi üqün dunyaşa əwətti. ■ ¹⁸ Kimki uningəşa etikad kıləjuqi bolsa, gunahka bekitilməydu; lekin etikad kıləjuqi bolsa allikaqan gunahka bekitilgəndur; qünki u Hudaning yəkkə-yeganə Ooqlining namioşa etikad kıləjuqan. ■ ¹⁹ Wə gunahka bekitix səwəbi mana xuki, nur dunyaşa kəlgən bolsimu, insanlar nurni əməs, bəlki karəngöqulukni yaxhi kərdi; qünki ularning əməlliri rəzil idi. ■ ²⁰ Qünki rəzillik kıləjuqi hər biri nurni yaman kərup wə əzining

□ **3:8** «Xamal haloqan tərəpkə soqıdu, sən uning awazini anglaysən, lekin kəyərdin kelip, kəyərgə baridioqinini bilməysən. Rohtin tuoquloqan hər birimu xundaktur» — grek tilida «xamal» wə «roh» birlə söz bilən ipadilini. Əysaning bu ayəttiki küçlük sezlirini «kozumqə söz» imizdə bir-birləp xərhləymiz. □ **3:10** «Sən İsrailning olimasi» — bu söz bəlkim Nikodimning İsrail iqidə səwiyisi əng yukiri Təwrat ustazi ikənlikini kərsitixi mumkin.

□ **3:11** «Biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər» — nemixkə Əysa Nikodimoşa xunqə eoqir tanbiş beridu? Uning bu bayanidin ikki muhim soal qikidu: «biz» kim?, «silər» kim? Bular toqrisida «kozumqə söz» imizdə tohtilimiz. ■ **3:11** Yh. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24. □ **3:13** «Əzi ərxə bolup, ərxnin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin baxka heqkim ərxkə qikmidi» — bəzi kəna kəqürmilərdə «əzi ərxə bolup» degən söz tepilməydu. ■ **3:13** Yh. 6:62; Əf. 4:9.

□ **3:14** «Musa qəldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'ooqlimu ohxaxla xundak egiz kətürülüxi kerək» — oqurmənlər tiləşa elinoqan bu wəqəning təpsilatirini «Qel.» 21:4-9də tapalaydu. İsrailar gunah sadir kıləjanda, Huda ularəşa tərbiyə berix üqün arisoşa yilanlarni əwətkən. Yilanlar nuroqun adəmlərni qaqqan, Musa Hudaning yolyoruqi bilən tuqtin bir yilan yasap, uni həsioşa bekitip, həsini egiz kətürüp İsrailning bargahini aylinip mangoşan. Yilanlarning zəhridin ələy dəp kəloqanlar əgər iman bilən xu tuq yilanoşa qarisa sakəyoqan. Bu wəqə Əysaning kresttə kətürülüxi gə bəxarət bolidu. Gunahidin ələy degənlər Əysaşa iman bilən qarisa (Əysa biz üqün gunahning əzi kılinoqan, 2Kor.5:21) gunahnin sakaytilidu — demək, mənggülik həyatka erixidu.

■ **3:14** Qel. 21:9; 2Pd. 18:4; Yh. 8:28; 12:32. □ **3:15** «xundak boləanda, uningəşa etikad kıləjanlarning həmmisi həlak bolmay, mənggülik həyatka erixələydu» — Bu kimning sezi? Məsihning sezliri bəlkim 15-ayəttə tohtaydu. 16-21-ayətləri rusul Yuhanna Mükəddəs Rohning türtkə-yolyoruqi bilən yazoqan, dəp ixinimiz. ■ **3:15** Yh. 3:15. □ **3:16** «xu kədər səyiduki,...» — grek tilida yənə «xu yol bilən səyiduki,...» degən məninimu bildüridu. ■ **3:16** Yh. 3:36; Luqa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuhə. 4:9; 5:10. ■ **3:17** Luqa 9:56; Yh. 9:39; 12:47; 1Yuhə. 4:14. ■ **3:18** Yh. 5:24; 6:40,47; 20:31. ■ **3:19** Yh. 1:5.

qiloqan-ətkənlirining axkara qilinmasliqi üçün nuroqə kəlməydu; ²¹ lekin həqiqətni yürgüzgüqi bolsa, əməllirini Hudaqə tayinip qiloqanliqi ayan bolsun dəp, nuroqə kelidu. □ ■

Yəhya pəyoqəmbər yəna guwahliq beridu

²² Bu ixlardan keyin, Əysa muhlisliri bilən Yəhudiyə zeminiqə bardı; u u yərdə ular bilən billə turup, kixilərnı qəmüldürdi. ■ ²³ Xu qəoqda Yəhya pəyoqəmbər^{mu} Salim yezisining yenidiki Aynon degən yərdə kixilərnı qəmüldürüwatattı. Qünki u yərning süyi mol idi. Kixilər uning aldiqə kelixip, qəmüldürüxnı qəbul qilixattı ■ ²⁴ (qünki xu qəoqda Yəhya tehi zindanoqə taxlanmioqanidi). ■

²⁵ Xu *wəqitlarda* Yəhyaning muhlisliri bir Yəhudiy kixi bilən təharət qaidiliri toqrisida bəs-munazirə qilixip qaldı. ²⁶ Andin muhlislar Yəhyaning yeniqə kelip:

— Ustaz, İordan dəryasining u qetida sən bilən birgə boləqan, özüng *təripləp* guwahliq bərgən həliqi kixi mana hazır əzi kixilərnı qəmüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yeniqə ketixiwatidu, — dedi. □ ■

²⁷ Yəhya mundak jawab bərdi:

— Əgər uningə ərxin ata qilinmioqan bolsa, insan həqnersigə igə bolməydu. ²⁸ Mening silərgə: «Mən Məsih əməs, pəkət uning aldidə əwətəlgənmən» deginimgə özünqlar guwahqisilər. ■ ²⁹ Kelinqəknı əmrigə aloquqi yigittur; koldixi yigitning awazini kütidu; koldax uning awazini anglap, qəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningə qə ohxax, məndimu hursənlik toluq taxidu. □ ³⁰ Uning yüksilixi, mening ajizlixixim muqərrərdur. □

³¹ Üstündin kəlgüqi həmmidin üstündür. Zemindin kəlgüqi zeminoqə təwə bolup zemindiki ixlarnı səzləydu. Ərxin kəlgüqi həmmidin üstündür; ■ ³² əzining *ərxətə* kərgən wə angliqanliri bolsa, u bular toqruluk guwahliq beridu; birək həqkim uning guwahliqini qəbul

□ **3:21 «Hudaqə tayinip qiloqanliqi»** — grek tilida «Hudada qiloqanliqi» degən səz bilən ipadiliniidu. ■ **3:21** Əf. 5:8,13. ■ **3:22** Yh. 4:1. ■ **3:23** Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luqa 3:7. ■ **3:24** Mat. 14:3. □ **3:26 «Ustaz»** — Grek tilida «rabbi». «... özüng *təripləp*

guwahliq bərgən həliqi kixi mana hazır əzi kixilərnı qəmüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yeniqə ketixiwatidu — nemixqə Yəhyaning muhlisliri xu Yəhudiy kixi bilən bəs-munazirə qilip (25-ayət) bu soalni toqduroqan? Yəhya bolsa Təwrat dəwridiki əng ahırqi, xundakla əng uluq pəyoqəmbər həsabliniidu. Yəhya xu salahiyitidə Təwrat («kona əhdə»)tiki təharət ixlirini tehiqə saqlap kəlgənidi. Lekin Məsih «iqqi tazilik»ni təkitləydiqan təlimi bilən «yengi əhdə»ni tonuxturuwatqanidi. Xuning bilən xu bəs-munaziridə Yəhyaning təlimliri wə Əysaning təlimliri otturisidiki pərkələr tügixi mumkin idi. Yəhyaning muhlislrining «həlkə «Səndin waz keqip, bu «yengi adəm»ning qəxiqə baridu» deyixning məqsiti Yəhyaning inawət-abruyini koqdxax idi, əlwəttə. Lekin Yəhyaning (27-31-ayəttiki) jawabi «Bundak oylap ketixning həjiti yok, əksiqə huxal boluximiz lazim» idi. ■ **3:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:15, 26, 34.

■ **3:28** Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luqa 1:17; 7:27; Yh. 1:20, 21, 23. □ **3:29**

«Kelinqəknı əmrigə aloquqi yigittur; koldixi yigitning awazini kütidu; koldax uning awazini anglap, qəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningə qə ohxax, məndimu hursənlik toluq taxidu» — muxu səzlər bilən Yəhya pəyoqəmbər Əysa Məsihni toy yigitigə ohxitidu wa: Özüm bolsam pəkət toy yigitining koldiximən, halas, dəydu. □ **3:30 «Uning yüksilixi, mening ajizlixixim muqərrərdur»** — Yəhyaning səzliri muxu yərdə tügəydu, 31-36-ayətlərnı rosul Yuhanna Muqəddəs Rohning türtkə-yolyoruqi bilən yazəqan, degən pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayətlərnimu Yəhya pəyoqəmbərnıng səzliri, dəp qaraydu. ■ **3:31** Yh. 8:23.

kilmaydu. ■ ³³ *Halbuki*, kimki uning guwahlikini qobul qilgan bolsa, Hudaning hək ikonligigimu mehürini baskan bolidu. □ ■ ³⁴ Qünki Huda awatkini Hudaning sezirini sezläydu; qünki Huda Rohni *uningoqa* olqam bilän kämlöp bərmäs. □ ■ ³⁵ Ata Ooqulni söyidu wə həmmə ixlarni uning kوليو tapxuroqandur. □ ■ ³⁶ Ooquloqa etikađ kילוquči mäנגgülik hayatka igidur. Lekin Ooquloqa itaət kilmioquči hayatni heq körmäydu, bəlki Hudaning oşezipi xundaklarning üstidə turidu.■

4

Əysa bilän Samariyəlik ayal

¹ Əmdi Pərisiylərnin «Əysaning muhlis kilip qəməldürgənliri Yəhyaningkidin kəp ikən» degən həwərnə angliqinini Rəb ukqandin keyin ■ ² (əməliyəttə Əysa əzi əməs, muhlisliri qəməldürətti) ³ u Yəhudiyə əlkisidin qikip yənə Galiliyəgə kətti. ⁴ Əmdi u yol üstidə Samariyə əlkisidin tūxi kerək idi. □ ⁵ Xuning bilän u Yaqup öz ooqli Yüsüpkə bərgən yərgə yekin boləqan Samariyənin Sihar degən bir xəhirigə kəldi. ■ ⁶ Xu yərdə «Yaqupning kuduki» bar idi. Əysa səpiridə qarqioşinidin kudukning kexioqa kelip olturdi. Bu təhminən altingi saət idi. □ ⁷⁻⁸ Əysaning muhlisliri yeməklik setiwelix üqün xəhərgə kirip kətkənidi. Xu qaqda, Samariyəlik bir ayal su aloşili kəldi. Əysa uningə: — Manga iqqili su bərgin, — dedi.

⁹ Ayal uningdin:

■ **3:32** Yh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuhə. 5:10. □ **3:33** «**Kimki uning guwahlikini qobul qilgan bolsa, Hudaning hək ikonligigimu mehürini baskan bolidu**» — «Huda hək» degən sezdə kəzdə tutulqini nemə? Xühşisizki, Hudaning əslidə Kutquzoquči-Məsih awətimən, dəp bərgən nuroqun wədiliri hazir Əysada toluq əməlgə axuruloqan, degənlik bolidu. «Mehürini baskan» — birinqidin, baxkilaroqa «Huda həkter» dəp enik guwahlik beridoqan wə ikkinqidin, Hudaning guwahlikini qobul qiləquči əz hayatida xu guwahlikni təstiklaydiqan Hudaning Rohining ispatini kəridu, xunga «Huda hək» dəp tehimu küqlük guwahqi bolidu. ■ **3:33** Rim. 3:4. □ **3:34** «**...qünki Huda Rohni uningə olqam bilän kämlöp bərmäs**» — «Roh» — Hudaning Muqəddəs Rohi. Demək, Huda pəyğəmbərlirigə Əz Rohidin «olqam bilän kämlöp» ata qiləqini bilän, Məsihgə bolsa olqiməy bərməktə. Baxka birhil tərjimisi: «Huda Rohni olqam bilän kämlöp bərmäs» — demək, Injil dəwrində Huda Məsih arkilik Muqəddəs Rohini həmmə etikađqioqa olqiməy ata kilidu. ■ **3:34** Əf. 4:7. □ **3:35** «**Ata Ooqulni söyidu wə həmmə ixlarni uning kوليو tapxuroqandur**» — «Ata» muxu yərdə Hudani kersitidu; «Ooqul» bolsa — Hudaning Əz Ooqli, əlwəttə. «Yuhanna»da «Ooqul» kəp ixlitilidu; qünki Hudaning Ooqli birdinbirdur. ■ **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Luka 10:22; Yh. 5:22; 17:2; İbr. 2:8. ■ **3:36** Yh. 3:36; 6:47; 1Yuhə. 5:10. ■ **4:1** Yh. 3:26. □ **4:4** «**u yol üstidə Samariyə əlkisidin tūxi kerək idi**» — Yəhudiylar Samariyəliklərgə əq boləqaqka, ular Yəhudiyədin Galiliyəgə mangəqanda, Samariyədin əməs, daim İordan daryasini boylap mangətti. Xunga «Samariyə əlkisidin tūxi kerək» degən səz muxu yərdə Əysaning bu yol bilän mengixi Hudaning iradisi ikonlikini bilənləkləni ayan kilidu. ■ **4:5** Yar. 33:19; 48:22; Yə. 24:32. □ **4:6** «**Yaqupning kuduki**» — grek tilida «Yaqupning buliki». U yəz astidiki bulək boləqaqka, «kuduk» idi. «**Bu təhminən altingi saət idi**» — yaki ətigəndə saət altidə yaki qūxtin keyin altingi saəttə (5:4diki izahətni kəring).

— Өzingiz Yəhudiy tursingiz, məndək Samariyəlik bir ayaldin kəndaklarqə iqqili su tələp kılıp qaldingiz? — dəp soridi (qünki Yəhudiyar Samariyəliklər bilən heqkəndək bardı-kəldi kilmaytti). □ ■

¹⁰ Əysa uningəja jawabən:

— Əgər sən Hudaning səwəritining nemiliki wə səndin su sorioşuqining kim ikənlikini bilsəngidi, undakta sən uningdin tiləytting wə u sanga həyatlik süyini berətti.

¹¹ Ayal uningdin:

— Təksir, su tartkudək heqnərsingiz bolmisa, uning üstigə kuduk qongkur tursa, həyatlik süyini nədin alisis? ■ ¹² Əjəba, bu kudukni bizgə *miras* qalduroşan atimiz Yakuptin uluqmusiz? Bu kuduktin özi, oşulliri wə mal-waranlirimu su iqqən — dedi. □

¹³ Əysa uningəja jawabən:

— Bu suni iqqən hərkim yənə ussaydu. ¹⁴ Əmma mən beridioşan suni iqqüqi hərkim mənggügə ussimaydioşan bolidu wə bəlki mən uningəja beridioşan su uning iqidə uni mənggülük həyatlikqə elip baridioşan, uroşup qikidioşan bir bulak bolidu, — dedi. ■

¹⁵ Ayal: — Təksir, mənə bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioşan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioşan bolay! — dedi. □

¹⁶ Əysa:

— Berip eringni bu yərgə qakirip kəlgin, — dedi.

¹⁷ — Erim yok, — dəp jawab bərdi ayal.

— Erim yok dəp, rast eytting. ¹⁸ Qünki bəx ərgə təgding wə hazır səndə boləşini sening ering əməs. Buni toşra eytting! — dedi Əysa.

¹⁹ Ayal uningəja: — Təksir, əmdı kərdümki, siz əslidə pəyoşəmbər ikənsiz! ■ ²⁰ Ata-bowilirimiz bu taşda ibadət kılıp kəlgən, ləkin silər *Yəhudiyar* «İbadətəni Yerusalemda kılıx kerək!» dəwalisiləroşu? — dedi. □ ■

²¹ Əysa uningəja mundak dedi:

— Hənim, mənə ixəngin, xundak bir waqti-saiti keliduki, silərninğ Atioşa ibadət kılıxinglar üçün nə bu taşda yaqi nə Yerusalemda boluxunglarninğ həjiti kəlmaydu. ²² Silər ibadət kılışinglarni bilməysilər; birak biz kimgə ibadət kılışinimizni bilimiz. Qünki nijat-kutkuzulux Yəhudiyar

□ **4:9** «...qünki Yəhudiyar Samariyəliklər bilən heqkəndək bardı-kəldi kilmaytti» — Yəhudiyar Samariyəliklərnı kapir dəp, hətta ularning qinə-qaqilirinimu ixlətməytti. Yəhudiy həlqi ən'əniliri boyiqimu «Xu kapirləroşə kəzdar boluxqə kət'iy bolmaydu» dəp Samariyəliklərdin heqnemə sorimatti. Uning üstigə Yəhudiy ərkəklər sirtlarda boləşanda heqqaşan natonux bir ayal bilən (hətta bəzidə tonux ayallar bilənmu) sezləxməytti. 27-ayətni kərişing. ■ **4:9** Luqa 9:52, 53; Yh. 8:48. ■ **4:11** Yər. 2:13. □ **4:12** «Əjəba, bu kudukni bizgə *miras* qalduroşan atimiz Yakuptin uluqmusiz? Bu kuduktin özi, oşulliri wə mal-waranlirimu su iqqən» — ayalning bu sezişing iqqi mənisi bəlki «Kuduk kolap su tepix asan əməs. Pəkət nahəyiti bilimlik adəmlər xundak kılalaydu. Uning üstigə hətta uluq Yakup özimu muxu sudin iqqən, uningdin yahxi su tapalmioşan. Siz uningdin uluqsiz, Yakup iqqən sudin əwzəl süyüñg barmu?!» degənlik bolsa kerək. ■ **4:14** Yh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38. □ **4:15** «**Təksir, mənə bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydioşan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydioşan bolay!**» — Ayalning tələppuzi bəlki kinayilikrəş yaqi gumanlikrəş bolsa kerək. Bizningə pəkət Əysa ayalning öz ərliri toşruluk bəxarətlik səz kılışanda (18-ayət), andin ayal uning həkikiş Məsih ikənlikini bilip yetidu. ■ **4:19** Luqa 7:16; 24:19; Yh. 6:14. □ **4:20** «**Ata-bowilirimiz bu taşda ibadət kılıp kəlgən**» — «bu taş» Gərizim teoşidur. Samariyəliklər xu yərdə əz ibadəthanisini quroşanidi. «**ləkin silər Yəhudiyar «İbadətəni Yerusalemda kılıx kerək!» dəwalisiləroşu?**» — demisəkmə, ayalning bu sezi əməliş bir soaldur, yəni: — Nemixqə xundak? Bu toşrimu? — degəndək. ■ **4:20** Qan. 12:5,11; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12.

arkilik bolidu. □ ■ ²³ Lekin xundak bir waqit kelidu — wə xundakla hazir kəldiki, həkikiy ibadət kılouqılar Atıoqa roh wə həkikət bilən ibadət kılıdu. Ata Əzigə ənə xundak həkikiy ibadət kılouqılarni izdiməktə.

□ ²⁴ Huda rohtur wə uningə ibadət kılouqılar roh wə həkikət bilən Uningə ibadət kılıxi kerəktur. ■

²⁵ Ayal uningə:

— Məsihning, yəni «Hristos» degənni kelidıoanlıkini bilimən. U kəlgəndə, bizgə həmmə ixlarni eytip beridu — dedi. □

²⁶ Əysa uningə: — Sən bilən səzlixiwatkuqi mən dəl xudurmən! — dedi. ■

²⁷ Xu qaşda uning muhlisiri qayıtip kəldi. Ular uning bir ayal bilən səzlixiwatkanlıqıoqa haŋg-taŋg kəlixiti; lekin heçqaysisi uningdin: «Uningdin nemə izdəysən?» yaki «Nemixka uning bilən səzlixisən?» dəpmu sorimidi.

²⁸ Xuning bilən ayal kozisini taxlap koyup, xəhərgə qayıtip berip, kixilərgə:

²⁹ — Yürüŋlar, hayatimda kıləoanlirimning həmmisini manga eytip bərgən bir kixini kərup kelinglar. Əjəba, Məsih xumidu? — dedi.

³⁰ Buning bilən halayik xəhərdin qikiip, Əysaning aldioa kəlixiti.

³¹ Xu arilikta muhlisiri uningə:

— Ustaz, bir nərsə yəwalsangqu? — dəp etünüxti.

³² Lekin u ularə:

— Mening silər bilməydioan bir yeməklikim bar, — dedi.

³³ Muhlislar bir-birigə:

— Əjəba, birsi uningə yegili bir nərsə əkelip bərgənmidu? — deyixti.

³⁴ Əysa ularə mundak dedi: — Mening yeməklikim — meni Əwətküqining iradisini əməlgə axurux wə uning *manga tapxurojan* hizmitini tamamlaxtur.

³⁵ — Silər: «Hosul yeəixka yənə tət ay qaldi» dəwatmamsilər? Mana, silərgə eytayki, bexinglarni kətürüp etizlarə qaranglar, ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boldi! □ ■ ³⁶ Wə ormiqi ix həkikini alidu wə mənggölük hayatka toplanəoan hosulni yioşidu, xuning bilən terioşuqi

□ **4:22** «*nijat-kutkuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu*» — qünki (1) Huda həkikiy səz-kalamini əslidə Yəhudiylar həkigə alahidə tapxurojan; (2) həmmidin muhimi, Hudaning wədilirigə asasən Məsih Yəhudiylardın qikişidu. ■ **4:22** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; İbr. 7:14.

□ **4:23** «*...roh wə həkikət bilən ibadət kılıdu*» — demək, (1) Hudaning Muqəddəs Rohi arkilik; (2) hər bir ibadət kılouqi insan əzining pütkül rohi bilən; (3) Huda insanlarə tapxurojan həkikət (Əz səz-kalami) boyiqə; (4) hər kəndəq yaloşanqilikni taxlioan halda ibadət kılıxtur. ■ **4:24** 2Kor. 3:17. □ **4:25** «*Məsihning, yəni «Hristos» degən...*» — «Hristos» grek tilidiki səz bolup, «Məsih», yəni «Məsih kılinoan (zat)» degənni bildüridu. ■ **4:26** Yh. 9:37. □ **4:35**

«*Silər: «hosul yeəixka yənə tət ay qaldi» dəwatmamsilər?*» — xu waqit bəlkim oninqi yaki onbirinçiy ay idi. «*Mana, silərgə eytayki, bexinglarni kətürüp etizlarə qaranglar, ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boldi!*» — xühşisizki, Əysa muxu yərdə təswirləngən «hosul» hazir xəhərdin qikiip əzining yenioqa keliwatkanlarni, xundakla əzigə etiqəd kilməqçi boləoanlarni kəzdə tutidu — «huddi ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boləoandək, bu kixilərmu etiqəd kilişka təyyar boldi» degəndək. ■ **4:35** Mat. 9:37; Luğa 10:2.

bilən ormiqi təng xadlinidu. □ ³⁷ Qünki bu ixta «biri teriydu, yənə biri yiojıdu» degən söz əməlgə axurulıdu. ³⁸ Mən silərnı özünqlar əmgək singdürmıgən hösulni yiojıxka əwəttim; baxkılar əmgək kıldı wə silər ularning əmgikıning mewısını elıxka nesıp boldunqlar.□

³⁹ Xu xəhərdıki nuroşun Samarıyelıklər həlıkı ayalning: «U həyatımda kılolanlırimning həmmısını manga eytıp bərdı» degən guwahlık sözını anqlap, Əysaşa etıqad kıldı. ⁴⁰ Xunga, ular unıng aldıoşa kelıp, unıng əzlırı bilən billə turuxını etünüxkılı turdı; xuning bilən u u yərdə ikki kün turdı.

⁴¹ Unıng söz-kalamı arkılık tehımu kəp adəm unıgoşa etıqad kıldı. ⁴² Ular ayaloşa:

— Bizning etıqad kılıxımız əmdi senıng sözlırıng səwəbidın əməs, qünki özımız unı anqlıduq wə bılduqkı, dunyanıng Kutkuzoşuqısı dəl xu kixıdur!
— deyxıtı.

Bir əməldarning oşlıning saşaytılıxı

Mat. 8:5-13; Luşa 7:1-10

⁴³ Bu ikki kündın keyın u xu yərdın qıqıp Galılıyəgə qarap mangdı

⁴⁴ (qünki Əysa əzi: «Həqbir pəyoşəmbərning öz yurtıda ızzıtı yoştur» dəp guwahlık bərgənıdı). ■ ⁴⁵ Xuning bilən u Galılıyəgə kəlgınıdə, Galılıyelıklər unıng *ötıp ketıx* həytıda Yerusalemda kılolan əməllırıning həmmısını kərgəşkə, unı qarşı elıxtı (qünki ularnu həytka qıqқанıdı).

□ ⁴⁶ Əmdi Əysa bu ketım Galılıyədıki Kana yezısıoşa yənə bərdı (u dəl xu yərdə sunı xarabka aylanduroşanıdı). *Xu künlərdə*, Kəpərnaşum xəhırıdə oşlı kesəl bolup yatқан bir orda əməldarı bar ıdı. ■ ⁴⁷ U Əysanıng Yəhudıyədın Galılıyəgə kəlgənlikını anqlap, unıng aldıoşa bərdı wə:

— *Öyümgə* qüxüp, səkratta yatқан oşlumni saşaytıp bərgəyla! — dəp tohtımay ıltıja kıldı.□

⁴⁸ Xuning bilən, Əysa unıngoşa:

— Silər *Galılıyelıklər* möjızılık alamətlər wə karamətlərnı kərmıgüqə, həq etıqad kılmaşılər! — dedı.■

□ **4:36 «ormıqi ix həşkını alıdu wə mənggölük həyatka toplanoşan hösulni yiojıdu»** — «ormıqi»lar Hudanıng kixılərnı öz hux həwərigə ıxəndürüxtıki ahırkı wasıtını bolənlərnı kərsıtıdu. Hux həwərnı qəbul kılənlər mənggölük həyatka erıxıdu. Muxular bolsa dəl Huda Öz Kalamı boləşan Əysa Məşıhning qurbanlıkıdın kütəkən hösuldur (məsilən, «Rim.» 8:29-30, «1Kor.» 3:5-9, «İbr.» 2:10ni kəruş). **«xuning bilən terioşuqi bilən ormiqi təng xadlinıdu»** — «terioşuqi» Hudanıng səz-kalamını kixılərgə bırıniqi bolup yətküzgüqi bolıdu.

□ **4:38 «baxkılar əmgək kıldı wə silər ularning əmgikıning mewısını elıxka nesıp boldunqlar»** — kim «əmgək kılıp» terioşan? Bizningə ular: (1) Təwrat dəwridıki Hudanıng muşəddəs bəndiliri, bolupmu pəyoşəmbərlər; (2) pəyoşəmbərlərnıng bəxarətlırını ətiwarlap ularnı İsrailəroşa (xundakla Samarıyelıklərgə) əgətkən, Hudaşa sadıq boləşan Təwrat ustazlırı; (3) Yəhya pəyoşəmbər wə muhlislırı. Bu üç türkün kixilər həlşkə Hudanıng səz-kalamını kaldurup, əznı Məşıhning kelıxıgə, xundakla unıngoşa etıqad kılıxka təyyarlıoşanıdı. (4) Məşıhning 0zi «terioşan». «Koxumşə səz»imızdə yənə bunıng üstıdə tohtılımız. ■ **4:44** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Luşa 4:24. □ **4:45 «Galılıyelıklər unıng ötıp ketıx həytıda Yerusalemda kılolan əməllırıning həmmısını kərgəşkə,...»** — 2:23ni kəruş. «Galılıyelıklər.. unı qarşı elıxtı» — muxu səzlər 44-ayət bilən kəruşüxtə səl zıtrək boləşını bilən, 48-ayətə Galılıyədıklərnıng əməliy əşwalı kərsıtılıdu. Ular əməliyətə ahır bərip (6-babta) unıng səzlırını rət kılıp unıngdın ayrılıp ketıdu. Xunga ular unıng həşkıyş hərmitını kılmidı. ■ **4:46** Yh. 2:1,11. □ **4:47 «... Öyümgə qüxüp, səkratta yatқан oşlumni saşaytıp bərgəyla!»** — Kəpərnaşumdın Kanaşa bəridəşan yolning 33 kilometrı dawanoşa qıqıdıoşan yol. ■ **4:48** 1Kor. 1:22.

49 Orda əməldari Əysaşa:

— Təksir, balam əlməstə qüxkəyla! — dedi.

50 Əysa uningşa: — Barəjin, oşlung həyat qaldı! — dedi.

Həliki adəm Əysaning eytkən səzigə ixinip, öyigə qarap mangdi. 51 Yolda ketip barəjinida, uning kulliri aldışa çikip, balliri həyat, dəp ukturdi.

52 Əməldar ulardin oşlining kaysi saəttin baxlap yaxxilinixkə yūzləngənlikini soriwidi, ular:

— Tünügün yəttinqi saəttə kizitmisi yandi, — deyixti.

53 Balining atisi buning dəl Əysaning əzigə: «Oşlung həyat qaldı!» degən saət ikənlikini bilip yətti. Xuning bilən əzi pütkül ailisidikilər bilən billə etiqad kilixti. 54 Bu Əysaning Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjzilik alamiti idi. □

5

Kələk boyidiki paləqning sakaytilixi

1 Bu ixlardin keyin, Yəhüdiylarning bir həyti yetip kəldi wə Əysa Yerusaleməşa çikti. ■ 2 Yerusalemdiki «Koy dərwezisi»ning yenida ibraniiy tilida «Bəyt-Əsda» dəp atilidişan bir kələk bolup, uning ətrapida bəx pexaywan bar idi. 3 Bu pexaywanlar astida bir top bimarlar, yəni karişu, tokur wə paləqlər yetixatti. Ular u yərdə yetip kələkning süyining qaykixilixini kütətti. □ 4 Qünki bir pərixətə məlum wəqitlarda kələkkə qüxüp suni urəştidikən; su urəşuşanda kələkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan hərəkəndə kesəldin sakiyidikən. □ 5 Əmdi u yərdə ottuz səkkiz yildin beri aşriq azabi tartқан bir bimar bar idi. 6 Əysa bu adəmning xu yərdə yatқinini kərdi wə uning uzundin xu hələttə ikənlikini bilip, uningdin:

— Sakiyixni halamsən? — dəp soridi.

7 Bimar uningşa jawabən:

— Təksir, su qaykəşanda meni suşa qüxüridişan adimim yok. Mən qüxəy degüqə, bəxkilar mening aldimda qüxüwalidu, — dedi.

8 Əysa uningşa:

— Örnungdin tur, orun-kərpəngni yioşxturup mangoşin! — dedi. ■

9 Həliki adəm xuan sakiyip, orun-kərpisini yioşxturup kətürüp mangdi. Xu küni xabat küni idi. □ ■ 10 Xunga bəzi Yəhüdiylar sakayışan kixigə:

— Bügün xabat küni tursa, orun-kərpəngni kətürüş *Təwratta* sanga mən'i kilioşan! — dedi. ■

□ 4:54 «Bu Əysaning Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjzilik alamiti idi» — oқurmənlər xuni kərləyduki, bu Əysaning «yaratқан ikkinqi məjzisi» əməs, bəliki pəkət uning «Yəhüdiyədin Galiliyəgə kəlgəndin keyinki» yaratқан **alamiti**di. «Alamət» bolsa, Məsihning salahiyitining bir tərini enik wə alahidə həlda kərsətkən bir məjzidir. ■ 5:1 Law. 23:2; Qan. 16:1. □ 5:3 «paləqlər» — yaki «yigligənlər». □ 5:4 «qünki bir pərixətə məlum wəqitlarda kələkkə qüxüp suni urəştidikən; su urəşuşanda kələkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan hərəkəndə kesəldin sakiyidikən» — 3-ayəttiki «ular yetip... 4-ayəttiki «...özini baskan hərəkəndə kesəldin sakiyidikən» degən səzlərgiqə bəzi kəna kəqürmilərdə tēpilmaydu. Əmma bizningqə, bu səzlər 7-ayəttiki səzləрни qüxəndürgənliki üqün bu səzləрни çoқum əslidiki tekistning bir qismi dəp qaraymiz. ■ 5:8 Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luқа 5:24. □ 5:9 «xabat küni» — Yəhüdiylarning ibadət kilidişan, dəm alidişan muqəddəs künini kərsitidu. U küni ixləx kət'iy mən'i kilioşan. «Təbirlər»nimu kərugən. ■ 5:9 Yh. 9:14. ■ 5:10 Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yər. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luқа 6:2.

¹¹ Lekin u ularoʻja javabən:
— Meni saʻqaytkan kixi ʻezi manga: «Orun-kʻorpəngni yioʻixturup mangʻoʻjin» degənidi! — dedi.

¹² Ular uningdin: — ʻƏmdi sanga: «Orun-kʻorpəngni yioʻixturup mangʻoʻjin» degən kixi kim ikən? — dəp soraxti.

¹³ Birak saʻqayoʻan adəm uning kim ikənlikini bilməytti. Qünki u yərdə adəm kəp bolʻoʻanliqʻtin, ʻƏysa ʻezini daldioʻja elip, astioʻjina ketip qaldı.

¹⁴ Bu ixlardin keyin ʻƏysa heliʻki adəmni ibadəthanida tepip uningʻoʻja:
— Mana, saʻqayding. ʻƏmdi kayta gunah sadir qılma, bexingʻoʻja tehimu eoʻir külpət qūxūp qalmisun! — dedi.■

¹⁵ Heliʻki adəm Yəhudiylarning kexioʻja berip, ʻezini saʻqaytkan ʻƏysa ikənlikini ukturdi. ¹⁶ ʻƏysa bu ixlarni xabat küni qiloʻanliʻki uqūn, Yəhudiylar uningʻoʻja ziyankəxlik qiliʻxka baxlıdi. □ ¹⁷ Lekin ʻƏysa ularʻoʻja:
— Atam ta haziroʻjiqə tohtimastin ix qilip kəlməktə, mənmu ixləymən! — dedi.□ ■

¹⁸ Xu səwəbtin Yəhudiylar uni ʻəltürüxkə tehimu urunatti; qünki u xabat küningin qaidisini buzupla qalmastin, yənə Hudani «Atam» dəp qakirip, ʻezini Hudaʻoʻja barawər qiloʻanidi.■

ʻƏysaning hoʻquʻki

¹⁹ Xunga ʻƏysa ularʻoʻja javabən mundaq dedi:
— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, Ooʻjul ʻəzlükidin heqnemə qilalmaydu, bəlki pəkət Atining nemə qiliwatqanlikini kərup, andin xu ixni qilidu. Ata nemə ix qilsa, Ooʻjulmu xu ixni ohxaxla qilidu. ■ ²⁰ Qünki Ata Ooʻjulni səyidu wə ʻƏzining qilidioʻjan barliʻk ixlirini uningʻoʻja ayan qilidu həm silərnı ʻəyran qalduruxka bulardin tehimu zor wə uluʻj ixlarni uningʻoʻja ayan qilidu. □ ■ ²¹ Qünki ʻəlgənlərnı Ata qandaq tirildürüp, ularʻoʻja hayatliʻk ata qiloʻan bolsa, Ooʻjulmu xuningʻoʻja ohxax ʻezi halioʻjan kixilərgə hayatliʻk ata qilidu. □ ²² Xuningdək, Ata ʻƏzi heqkimning ʻüstidin heqüm qıqarmaydu, bəlki barliʻk heqüm ixlirini Ooʻjulʻoʻja tapxuroʻjan. ■ ²³ Buningdin məqsət, — insanlarning həmmisi

■ 5:14 Mat. 12:45; Yh. 8:11. □ 5:16 «**Yəhudiylar uningʻoʻja ziyankəxlik qiliʻxka baxlıdi**» — «Yəhudiylar» muxu yərdə bəlkim Yəhudiylar qonglar, heqüm达尔arnı kersitixi mumkin. Bəzi kona keqürmilərdə «wə uni ʻəltürüxni qəstləxkə baxlıdi» dəp qoxulidu. □ 5:17 «**Atam ta haziroʻjiqə tohtimastin ix qilip kəlməktə, mənmu ixləymən!**» — «Atam» — Huda, əlwəttə. ʻƏysa Yəhudiylar heqüm达尔arning «Nemə uqūn xabat küni ix qilisən» degən soaliʻoʻja bərgən jawab qışka bolʻoʻjini bilən bu Yəhudiylar ʻəlimalirioʻja təwəndikidək mənini bildüridu: — «Huda ʻƏzi hərdaim, jümlidin xabat künidə ixliməmdu? U daim ʻƏz qanuniyətliri boyiqə pütkül əlməni əz-əzigə tutaxturup, həmmə məwjudatları bir-birigə baʻoʻlandurup turmamdu? U xabat künidimu bəzi insanlarning jənini elip, bəzilirini saʻqaytip, bəzilirigə hayət bərməmdu? U mening Atam bolʻoʻjanikən, mən uningʻoʻja həmkarlamisam bolmaydu!». Yəhudiylar uning bu javabidin uning Huda bilən ata-oʻjulluk ziq munasiwəttə degini toʻgʻra qūxəngini bilən, lekin bu sezini «kupurluʻk» dəp qaridi (18-ayət). ■ 5:17 Yh. 14:10. ■ 5:18 Yh. 7:19. ■ 5:19 Yəx. 54:5; Yh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5. □ 5:20 «**...həm silərnı ʻəyran qalduruxka bulardin tehimu zor wə uluʻj ixlarni uningʻoʻja ayan qilidu**» — xūbhışizki, «tehimu zor wə uluʻj ixlar» Ooʻjulʻoʻja ayan qilinidu wə xundaqla uning arʻkiliʻk baxqilaroʻjimu ayan qilinidu. Bu «uluʻj wə zor (gʻrek tilida birlə səz bilən ipadilinidu) ixlar» 21-22-ayətlərdə bayan qilinidu; u Ooʻjul süpitidə bolʻoʻjaqqa, halisa bu ixlarnı (Huda ʻƏzi qilidioʻjandək) xabat künidimu qiliʻx hoʻquʻki bar. ■ 5:20 Yh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ 5:21 «**Qünki ʻəlgənlərnı ata qandaq tirildürüp, ularʻoʻja hayatliʻk ata qiloʻan bolsa, Ooʻjulmu xuningʻoʻja ohxax ʻezi halioʻjan kixilərgə hayatliʻk ata qilidu**» — xūbhışizki, bu səzlər həm jismaniylar həm roʻhiylar mənində eytilidu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yh. 3:35.

Atiõa hõrmõt kilõandæk, Oõulõjimu ohxaxla hõrmõt kilixi õqõndur. Kimki Oõulni hõrmõtlimisõ, uni õwõtõkõqõ Atinimu hõrmõtlimigõnlõrdin bolidu. ■ ²⁴ — Bõrhæk, bõrhæk, mæn silõrgõ xuni eytip koyayki, sõzõmni anglap, meni õwõtõkõqõgõ ixångõn hõrkim mænggõlõk hayatkõ erixkån bolidu; u adõm sorakõka tartilmaydu, bõlki õlõmdin hayatlikõka õtkån bolidu.■

²⁵ — Bõrhæk, bõrhæk, mæn silõrgõ xuni eytip koyayki, õlõklõrning Hudaning Oõlning awazini anglydiõjan wakõt-saiti yetip kõlmõtõ, xundakla hõzir kõldiki, angliõjanlar hayatlikõka igõ bolidu. □ ■ ²⁶ Qõnki Ata õzidõ kandak hayatlikõka igõ bolsa, Oõulõjimu õzidõ xundak hayatlikõka igõ boluxni ata kildi □ ²⁷ wõ yõnõ uningõõa sorak kilix hõqõkõnimu bõrdi, qõnki u Insan'õõlidur. ²⁸ Buningõõa tæjjõp kilmanglar; qõnki barlik gõrdõ yatqånlar uning awazini anglydiõjan wakõt kelidu ■ ²⁹ wõ ular xuan yõrlikliridin qõkõxidõ, yaxhilik kilõjanlar hayatkõ tirilidõ, yamanlik kilõjanlar sorakõka tartilixõka tirilidõ. ■ ³⁰ Mæn õzlõkõmdin hõqnemõ kilalmaymæn, pækõt *Atamdin* angliõjinim boyiqõ hõkõm kilimæn; wõ mening hõkõmõm hõkõkaniydu, qõnki mening izdiginim õzõmning iradisõ õmõs, bõlki meni õwõtõkõqõning iradisini õmõlgõ axuruxtur.■

õysaning Huda õwõtõkini bolõjiniõõa tõt guwahlik

³¹ — õgõr õzõm õqõn õzõm guwahlik bõrsõm guwahlikim hõkõkõt hõsablannaydu. □ ■ ³² Lekin mæn õqõn guwahlik beridiõjan baxõka birsi bar. Uning manga beridiõjan guwahlikining rastlikini bilimæn. □ ■ ³³ Silõr Yõhyõõa õlqõ õwõtõkinglarda, u hõkõkõtõkõ guwahlik bõrgõn ■ ³⁴ (*õmõliyõtõ*, manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok; mening *Yõhya toõruluk* xundak eytiwakõnim pækõtla silõrning kutkuzuluxunglar õqõndur). □ ■ ³⁵ *Yõhya* bolsa kõyõp nur qõqõp turojan bir qõraq idi wõ silõr uning yorukida bir mæzgil xadlinixõka razi boldunglar. ³⁶ Lekin Yõhyaning mæn õqõn bõrgõn guwahlikidinmu uluõq bir guwahlik bar. U bolsimu, ata manga ada kilixõka tapxurojan õmõllõr, yõni mæn kiliwatqån õmõllõr, bular mening toõramda Atining meni

■ 5:23 Yõ. 2:23. ■ 5:24 Luõka 23:43; Yõ. 3:18; 6:40, 47; 8:51. □ 5:25 «... õlõklõrning

Hudaning Oõlning awazini anglydiõjan wakõt-saiti yetip kõlmõtõ, xundakla hõzir kõldiki, angliõjanlar hayatlikõka igõ bolidu» — bu sõzõlõr, xõbhõsiki, bolupmu rohiy jõhõttiki õlõklõrni kõrsitidu («wakõt-saiti yetip kõlmõtõ, xundakla hõzir kõldiki,...»). Qõnki 28-ayõtõ jismaniõ õlõklõr ayrim kõrsitilidu. ■ 5:25 õf. 2:1, 5; 1Tim. 5:6. □ 5:26 «Qõnki Ata õzidõ kandak hayatlikõka igõ bolsa, Oõulõjimu õzidõ xundak hayatlikõka igõ boluxni ata kildi» — baxõka birhil yaxhi tõrjimisi «Qõnki Ata õzi kandak hayatlik mænbesi bolsa, Oõulnimu xundak hayatlik mænbesi kildi...». ■ 5:28 1Tes. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46.

■ 5:30 Yõ. 6:38. □ 5:31 «õgõr õzõm õqõn õzõm guwahlik bõrsõm guwahlikim hõkõkõt hõsablannaydu» — «hõkõkõt hõsablannaydu» grek tilida «hõkõkõt õmõs». ■ 5:31 Yõ. 8:14. □ 5:32 «Lekin mæn õqõn guwahlik beridiõjan baxõka birsi bar. Uning manga beridiõjan guwahlikining rastlikini bilimæn» — õysa eytkån bu muhõm «guwahlik beridiõjan baxõka birsi» Yõhya põyõõambõr õmõs, bõlki Huda'atisi õzidur. 34-ayõtõni kerõng («manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok»). ■ 5:32 Yõx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5. ■ 5:33 Yõ. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «õmõliyõtõ, manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok» — Grek tilida «õzõm toõruluk insannarning guwahlikini qõbul kilmaymæn» «mening Yõhya toõruluk xundak eytiwakõnim pækõtla silõrning kutkuzuluxunglar õqõndur» — demæk, silõr Põriysilõr Yõhya põyõõambõrning õzõm toõruluk («mana Mõsih-Kõtõkõzõqõ!») degõn guwahlikini qõbul kilsanglar, nijat tapalaysilõr.

■ 5:32 «Lekin mæn õqõn guwahlik beridiõjan baxõka birsi bar. Uning manga beridiõjan guwahlikining rastlikini bilimæn» — õysa eytkån bu muhõm «guwahlik beridiõjan baxõka birsi» Yõhya põyõõambõr õmõs, bõlki Huda'atisi õzidur. 34-ayõtõni kerõng («manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok»). ■ 5:32 Yõx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5. ■ 5:33 Yõ. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «õmõliyõtõ, manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok» — Grek tilida «õzõm toõruluk insannarning guwahlikini qõbul kilmaymæn» «mening Yõhya toõruluk xundak eytiwakõnim pækõtla silõrning kutkuzuluxunglar õqõndur» — demæk, silõr Põriysilõr Yõhya põyõõambõrning õzõm toõruluk («mana Mõsih-Kõtõkõzõqõ!») degõn guwahlikini qõbul kilsanglar, nijat tapalaysilõr.

■ 5:32 «Lekin mæn õqõn guwahlik beridiõjan baxõka birsi bar. Uning manga beridiõjan guwahlikining rastlikini bilimæn» — õysa eytkån bu muhõm «guwahlik beridiõjan baxõka birsi» Yõhya põyõõambõr õmõs, bõlki Huda'atisi õzidur. 34-ayõtõni kerõng («manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok»). ■ 5:32 Yõx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5. ■ 5:33 Yõ. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «õmõliyõtõ, manga insanning guwahlikini qõbul kiliximning keriki yok» — Grek tilida «õzõm toõruluk insannarning guwahlikini qõbul kilmaymæn» «mening Yõhya toõruluk xundak eytiwakõnim pækõtla silõrning kutkuzuluxunglar õqõndur» — demæk, silõr Põriysilõr Yõhya põyõõambõrning õzõm toõruluk («mana Mõsih-Kõtõkõzõqõ!») degõn guwahlikini qõbul kilsanglar, nijat tapalaysilõr.

əwətkinigə guwahlik beridu. □ ■ ³⁷ Wə meni əwətken Ata Özimu mən üçün guwahlik bərgəndur. Silər heçqacaq uning awazini anglimidinglar, kiyapitini kermidinglar ■ ³⁸ wə uning söz-kalami silərnin iqinglardin orun almidi; çünki Uning əwətkini bolsa, uningə ixañməysilər.

³⁹ Muqəddəs yazmilarni ketirkenip okup olturisilər; çünki ulardin mənggülik həyatka igə bolduk, dəp qaraysilər. Dəl bu yazmilar mən üçün guwahlik bərgüqidur. ■ ⁴⁰ Xundaktimu silər yənila həyatlikka erixix üçün mening yenimoğa kelixni halimaysilər.

⁴¹ Mən insanlarning mahtixini qobul kılmaymən; ⁴² lekin mən silərnin bilimənki, iqinglarda Hudaning muhəbbiti yok. □ ⁴³ Mən Atamning nami bilən kəlgənmən, əmma silər meni qobul kılmaysilər. Həlbuki, baxka birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qobul kılisilər. □ ⁴⁴ Silər bir-biringlardin izzət-xəhrət qobul kılisilər-yu, yeganə Hudadin kəlgən izzət-xəhrətke intilmisənglər, undakta silər kəndakmu etikađ kılalaysilər?!■

⁴⁵ Birək meni üstimizdin Atioğa xikayət kılidu, dəp oylimanglar. Üstinglardin xikayət kıloquci mən əməs, bəki silər ümid baqlioğan Musa pəyoğəmbərdur. ⁴⁶ Çünki əgər silər rastin Musa pəyoğəmbərgə ixañgən bolsanglar, mangimu ixañgən bolattinglar. Çünki u muqəddəs yazmilarda mən toqruluk pütəkəndur. ■ ⁴⁷ Lekin uning pütəkənlirigə ixañmisənglar, mening səzlimigə kəndakmu ixinisilər?!

6

Bəx ming adəmning toyduruluxi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luğa 9:10-17

¹ Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyə dengizi (Tiberiyas dengizi dəpmu atilidu)ning u ketioğa etti.□ ² Zor bir top halayik u kesəllərnin saqaytkan məjizilik alamətlirini kərdi wə uning kəynidin əgixip mangdi. ³ Əysa taşka çikip, u yərdə muhlisliri bilən billə olturdi. ⁴ U qəşda Yəhudiylarning həyti, yəni «ətüp ketix həyti»oğa az qəloğan waqit idi.■ ⁵ Əysa bəxini kətürüp, zor bir top halayikning özining aldioğa keliwatkanlıqini kərup, Filiptin:

— Bularoğa yəydioğanə nanni nədin alimiz? — dəp soridi■ ⁶ (lekin u bu səzni Filipni sinax üçün eytkənidi. Çünki u özining nemə kılidioğanlıqini bilətti).

□ **5:36 «mən kıliwatkan əməllər, bular mening toqramda Atining meni əwətkinigə guwahlik beridu»** — «mən kıliwatkan əməllər» — Əysa yaritiwatkan kəp məjizilərdin ibarət.

■ **5:36** Yh. 10:25; 1Yuhə. 5:9. ■ **5:37** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pet. 1:17; 1Yuhə. 4:12. ■ **5:39** Qan. 18:18; Yəx. 34:16; Luğa 16:29; 24:27; Yh. 1:46; Ros. 17:11. □ **5:42 «iqinglarda Hudaning muhəbbiti yok»** — yaki «Hudağa boləqan muhəbbitinglar yok».

□ **5:43 «Həlbuki, baxka birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qobul kılisilər»** — «baxka birsi» — xühşisizki, bu səz kəp «sahta Məsih»lərnin, bolpmu ahirik zamanda pəyda boləqan dəjalni kersitidu. Buningdin bir misal, miladiyə 135-yili özini «Məsih bolimən» deqən, «Bar-Kəqba» isimlik dəjaldek bir xəhs Pələstində pəyda boləqan wə nuroqun Yəhudiylar həkki uning tərpidin aldanəqan. Ular uningə əgixip, Rim imperiyəsi bilən qarxilixkə çikip, ahir bərip Rimning qoxunliri tərpidin yoqitiloqan.

■ **5:44** Yh. 12:43. ■ **5:46** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Qan. 18:18. □ **6:1 «Galiliyə dengizi»** — İsrailiyəning ximal tərpidiki qong bir kəl. Həritilərnin kəruing. ■ **6:4** Mis. 12:18;

Law. 23:5, 7; Qəl. 28:16; Qan. 16:1. ■ **6:5** Mat. 14:14; Mar. 6:34; Luğa 9:13.

7 Filip javabən:

— Ikki yüz dinarğa nan alsakmu, hərbirigə kiqikkinə bir qixləmdin yeyixkimu yətməydu!□

8 Muhlislardan biri, yəni Simon Petrusning inisi Andriyas Əysağa: 9 — Bu yərdə kiqik bir oşul bala bar, uningda bəx arpa nan bilən ikki kiqik belik bar. Lekin xunqə kəp həlqkə bu nemə bolidu?! — dedi.

10 Əysa: — Kəpçilikni olturuzunglar, — dedi (u yərdə ot-qəp mol əskənidi). Xuning bilən ər kixilər olturdi; ularning sani bəx mingqə bar idi. 11 Əysa nanlarni qoliğa elip, *Hudaşa* təxəkkür eytkəndin keyin, olturqanlarğa üləxtürüp bərdi. Beliklarnimu xundaq kildi; kəpçilik halioqanqə yedi. ■ 12 Həmməylən yəp toyunoqanda, u muhlisliroğa: — Axqan parqilarni yioinglar, heq nərsə zayə bolmisun, — dedi.

13 Xuning bilən ular bəx arpa nenidin yəp axqan parqilirini on ikki sewətkə toldurup yioiwalidi. □ 14 Əmdi halayik Əysaning kərsətkən bu məjizilik alamitini kərup: «Dunyağa kelixi muqərrər bolqan pəyoəmbər həkikətən muxu ikən!» deyixti. □ ■ 15 Xuning bilən Əysa ularning kelip özini padixah boluxqa zorlimaqçi bolqanliqini bilip, uların ayrilip, kaytidin taşqa yaloquz qiqip kətti.

Əysaning su üstidə mengixi *Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52*

16 Kəqkurun, Əysaning muhlisliri dengiz boyioğa quxuxti. ■ 17 Ular bir kemigə olturup, dengizning u ketidiki Kəpərnaşum xəhriqə qarap yol elixti (qarangəşu quxüp kətkənidi wə Əysa tehiq ularning yenioğa kəlmigənidi). 18 Qattik boran qiqip, dengiz dolqunlap kətürülwatatti.

19 Muhlislar palak urup on-on bir qakirimqə mangoqanda, Əysaning dengizning üstidə mengip kemigə yekinxiwatqanliqini kərup, qorqxuxp kətti. □ 20 Lekin u ularğa:

— Bu mən, qorqmanglar! — dedi.

21 Xuni anglap ular uni kemigə qikiriwaləşuşi kəldi; u kemigə qiqipla, kəmə dərhəl ular baridioqan yərgə yetip bərdi. □ ■

Əysa — həkikiy rohiy ozuqtur

22 Ətisi dengizning u tərpidə qaloqan halayik *aldinki küni* u yərdə Əysaning muhlisliri qiqqan kemidin baxqa kemining yoxlukini, Əysaning muhlisliri xu kemigə qiqqanda, Əysaning ular billə qiqkiqanliqini, bəki muhlislrining əzlrilə kətkənlikini kərgənidi. 23 Halbuki, birnəqə kəmə-qolwaq Tiberiyas xəhridin Rəb təxəkkür eytkəndin keyin həlkə nan yegən yərgə yeqin kelip tohtidi. 24 Xuning bilən halayik Əysaning

□ 6:7 «**Ikki yüz dinarğa nan alsakmu...**» — bir dinar yaki «dinarus» bolsa adətə bir ixqining bir künlük həkkiqə toşra kəltti. 200 dinar bolsa, addiy ixqining yerim yillik kirimidin artuqraq bolidu. ■ 6:11 1Sam. 9:13. □ 6:13 «**sewət**» — grek tilida «kol sewət», bəkim ikki qollap kətüridioqan sewətni kərsitidu. □ 6:14 «**Dunyağa kelixi muqərrər bolqan pəyoəmbər**

həkikətən muxu ikən!» — Musa pəyoəmbərnin bu pəyoəmbər toşruluk aldın eytkən bəxariti «Qəl.» 18:15də tepilidu. ■ 6:14 Luqa 7:16; 24:19; Yh. 4:19. ■ 6:16 Mat. 14:23; Mar. 6:47. □ 6:19 «**on-on bir qakirimqə mangoqanda...**» — grek tilida «yigirmə bəx yaki ottuz «stadiyon»qə mangoqanda...». Bir stadiyon 185 metr, xunga ular qiroqaktin 6-5 kilometr mangoqanidi (bir qakirim 500 metr ətrapidu). Dengizning uzunluqi 20 kilometr, kəngliki 12 kilometr bolup, ular dengiz otturisoğa yətkən bolsa kerək. □ 6:21 «**u kemigə qiqipla, kəmə dərhəl ular baridioqan yərgə yetip bərdi**» — «Zəb.» 107:23-31ni kəring. ■ 6:21 Zəb.

107:29-30

wə muhlislrining u yərdə yoqlukini kərüpla, kemilərgə olturup, Əysani izdigili Kəpərnaħum xəhirigə mangdi. ²⁵ Ular uni dengizning u tərripidə tepip uningə:

— Ustaz, bu yərgə qačan kəlding? — dəp soraxti.□

²⁶ Əysa ularəja jawabən:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər meni məjizilik alamətlərnı kərgənlikinglar üqün əməs, bəlki nanlardın yəp toyunəninglar üqün izdəysilər. ²⁷ Buzulup ketidiəjan panyı ozuqluqkə əməs, bəlki mənggü həyatlıqkə bakiy qalidiəjan ozuqluqkə intilip ixlənglar; buni İnsan'ooqli silərgə beridu; qünki uni Ata, yəni Huda Əzi məhürləp təstikliəjan, — dedi. ■

²⁸ Xuning bilən ular uningdin:

— Nemigə intilip ixlisək andin Hudaning ix-hizmitidə ixligən bolimiz? — dəp soraxti.

²⁹ Əysa ularəja jawab berip: — Hudaning ix-hizmiti dəl xuki, U əwətkinigə etiķad kılıxinglardur, — dedi.■

³⁰ Xuning bilən ular yənə:

— Undək bolsa sən bizni kərüp əzünggə ixəndürgüdək kandaq məjizilik alamət yaritisən? Zadi nemə ix kılıp berisən? ■ ³¹ Ata-bowilirimiz qəldə yürəndə, Zəburda: «U ularəja ərxin qüxürülgən nan təkdım kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti.□ ■

³² Əysa ularəja mundaq dedi:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silərgə asmandın qüxkən nanni bərgüqi Musa əməs, bəlki mening Atamdur; U *ħazirnu* silərgə asmandın qüxkən həkiqiy nanni beriwatidu. ³³ Qünki Hudaning neni bolsa pütkül dunyaəja həyatlıq ata kılıdiəjan, ərxin qüxküqidur.

³⁴ — Təksir, həmixə bizgə xu nanni berip turoəaysən! — deyixti ular.

³⁵ Əysa ularəja mundaq dedi:

— Həyatlıq neni əzümdurmən! Mening yeniməja kəlgən hərkim həqqaqan aq qalmaydu, manga etiķad kılıəjan hərkim həqqaqan ussi-maydu. ■ ³⁶ Ləkin silərgə eytkinimdək, silər meni kərgən bolsanglarmu, etiķad qılmaywatisilər.

³⁷ Ata manga tapxuroəjanlarning hərbiəri yeniməja kelidu wə mening yeniməja kəlgənlərdin həqkaysisini hərgiz taxliwətməymən. ³⁸ Qünki öz iradənni əməs, bəlki meni Əwətküqining iradisini əməlgə axurux üqün ərxin qüxtüm. ■ ³⁹ Meni Əwətküqining iradisi bolsa dəl xuki, uning manga tapxuroəjanlıridin həqbirini yittürməy, bəlki ahırki küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət. □ ■ ⁴⁰ Qünki mening Atamning

□ **6:25 «Ustaz»** — grek tilidə «rabbi». ■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luķa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pet. 1:17. ■ **6:29** 1Yuh. 3:23. ■ **6:30** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luķa 11:29; 1Kor. 1:22. □ **6:31 «U ularəja ərxin qüxürülgən nan təkdım kildi»** — «Zəb.» 78:24. **«Ata-bowilirimiz qəldə yürəndə, Zəburda: «U ularəja ərxin qüxürülgən nan təkdım kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti** —

Ularıning buni Əysaəja deginidə kəzdə tutkını: «Sən Musa pəyoəəmbərgə ohxax «Dunyaəja kelixi muķərrar boləjan» xu pəyoəəmbər yaki Məsiħ bolsang, əmdi Musaəja ohxax asmandın nan («manna») qüxürüxünggə toəra kəlməndu?» degəndək mənə idi. Əysa ularəja «Bu nan bərgüqi Musa əməs, Hudadır» dəp hatalıknı tüzətkəndin keyin (32-ayət) əzining «asmandın qüxkən həkiqiy nan» ikənlikini qüxəndüridu. ■ **6:31** Mis. 16:4, 14; Qəl. 11:7; Nəħ. 9:15; Zəb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3. ■ **6:35** Yəx. 55:1; Yh. 4:14; 7:37. ■ **6:38** Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luķa 22:42; Yh. 5:30.

□ **6:39 «Meni Əwətküqining iradisi... ahırki küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət»** — «ahırki küni» kıyamət küni. ■ **6:39** Yh. 10:28; 17:12; 18:9.

iradisi xuki, Ooqluqa kez tikip karap, uningqa etikad qilolanlarning harbirini mænggülik hayatqa erixtürüxtur; wə mən ahirki küni ularni tirildürimən.■

41 Əmdi Yəhudiylar Əysaning: «Ərxтин qüxkən nan özümdurmən!» degini üqün uningqa narazi bolup oqotuldixıxka baxlıdi: 42 — «Bu Yüsüpning ooqli Əysa əməsmu? Atisinimu, anisinimu tonuydiolan tursak, yənə kəndaklarqə: — «Ərxтин qüxtüm!» desun?» — deyixətti ular.■

43 Əysa jawabən ularqa mundak dedi: — *Mening tooqramda* əzara oqotuldaxmanqlar. 44 Meni əwətkən Ata Əzi kixilərnin qəlbini tartkuzmisa, həqkim mening yenimoqa keləlməydu; mening yenimoqa kəlgən hər birini ahirki küni tirildürimən. ■ 45 Pəyoqəmbərlərnin yazmilirida: «Ularning həmmisigə Huda tərripidin oğitilidu» dəp pütülgəndur. Xunga, Atining *səzini* tingxiolan wə uningdin oğəngən hər biri mening yenimoqa kelidu. ■ 46 Birək bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenidin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur.□ ■

47 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, manga etikad qilouqi mænggülik hayatqa igidur. ■ 48 Hayatlik neni özümdurmən. 49 Ata-bowiliringlar qəllərdə «manna» yegini bilən yənila əldi. ■ 50 Lekin mana, ərxтин qüxkən nan dəl xundakki, birsı uningdin yegən bolsa əlməydu. □ 51 Ərxтин qüxkən hayatlik neni özümdurmən; kimdəkim bu nəndin yesə, əbədil'əbədgiqə yaxaydu. Mən beridioxan xu nan bolsa mening ət-tenimdur, pütkül dunyadikilər hayatqa igə bolsun dəp, mən uni atimakqimən.■

52 Bu səz bilən Yəhudiylar əzara talax-tartix kilixika baxlap: — Bu adəm bizning yeyiximizgə əzining ət-tenini kəndak berəlisun?! — deyixətti.■

53 Xunga Əysa ularqa mundak dedi: — Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, silər İnsan'ooqlining ət-tenini yemigüqə wə kənini iqmigüqə, silərdə hayatlik bolmaydu. 54 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iqkūqi mænggülik hayatqa erixkən bolidu wə mən uni ahirki küni tirildürimən. □ ■ 55 Qünki ət-tenim həkikiy ozukluk, kənim bolsa həkikiy iqmiliktur. 56 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iqkūqi məndə yaxaydu wə mənmu uningda yaxaymən. □ 57 Hayat Ata meni əwətkən wə mən Atining bololanlıkidin yaxawatqinimdək, meni yegüqi kixi həm mening wasitəm bilən yaxaydu. 58 Mana bu ərxтин qüxkən nandur. Bu nan ata-bowiliringlar yegən «manna»dək əməs; qünki ular «manna»ni yeyixi bilən əldi; birək bu nanni istemal kilouqi bolsa mænggü yaxaydu!■

■ 6:40 Yh. 3:16; 4:14; 6:27,54. ■ 6:42 Mat. 13:55; Mar. 6:3. ■ 6:44 Küy. 1:4; Yh. 6:65. ■ 6:45 Yəx. 54:13; Yər. 31:33; İbr. 8:10; 10:16. □ 6:46 «Birək bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenidin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur» — bəzi alimlar bu ayəttiki səzlərnı Əysa əməs, bəlki rosul Yuhanna qüxəndürüx yolida dəpuz yəzolan, dəp karaydu. Biz uning üqün anqə ispat kərmigəqkə, yənila Əysaning əz səzi, kox oylaymiz. ■ 6:46 Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 1:18; 7:29; 8:19. ■ 6:47 Yh. 3:16,36. ■ 6:49 Mis. 16:4; Qel. 11:7; Zəb. 78:24 □ 6:50 «Lekin mana, ərxтин qüxkən nan dəl xundakki, birsı uningdin yegən bolsa əlməydu» — yaki «lekin mana, birsı uningdin yegən bolsa əlməydiolan, ərxтин qüxkən nan muxu yərdidur». ■ 6:51 Yh. 11:26; İbr. 10:5,10. ■ 6:52 Yh. 3:9. □ 6:54 «ət-tenimni yegüqi» — yaki «ət-tenimni istemal kilouqi». ■ 6:54 Yh. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ 6:56 «ət-tenimni yegüqi» — yaki «ət-tenimni istemal kilouqi». ■ 6:58 Yh. 3:13.

⁵⁹ Bu soʻzlarni u Kəpərnahumdiki sinagogda təlim bərginidə eytkanidi.

⁶⁰ Xuning bilən uning muhlislaridin nuroʻunliri buni angliqanda:

— Bu təlim bək eoʻir ikən! Buni kim anglap kətürəlisun? — deyixti.

⁶¹ Biraq öz iqidə muhlislarining bu toʻqrisida oʻotuldaxkinini bilgən Əysa ularoʻa:

— Bu səzüm silərnə taydurdimu? ⁶² Əmdi mubada Insan’oʻqlining əsli kəlgən jayoʻa kətürülüwatqinini kərsənglar, kəndək bolar?! ■ ⁶³ *Insanoʻa* hayatlik bərgüqi — Rohtur. Insanning ətliri bolsa heqkəndək payda bərməydu. Mən silərgə eytkən səzlim bolsa həm rohtur wə həm hayatliktur. □ ■ ⁶⁴ Lekin aranglardin etiqad kilmioʻan bəzilər bar, — dedi (qünki Əysa etiqad kilmioʻanlarning wə əzigə satqunluk kildioʻanning kim ikənlikini baxtila bilətti).■

⁶⁵ Xuning bilən u mundək dedi: — Mən xu səwəbtin silərgə xuni eyttimki, Atamdin ata kəlinmisa, heqkim mening yenimoʻa keləlməydu!■

⁶⁶ Xu wakittin tartip muhlislaridin heli kəpi qekinip qikiq, uning bilən yənə mangmaydioʻan boldi. ⁶⁷ Xunga Əysa on ikkiyləndin:

— Silərnu, həm *məndin* ketixni halamsilər? — dəp soridi.

⁶⁸ Simon Petrus uningoʻa jawab kilip:

— I Rəb, biz kimning yenioʻa ketəttük? Mənggü hayatlik səzliri səndilidur! ■ ⁶⁹ Wə xuningoʻa ixəndük wə xuni bilip yəttükki, sən Hudaning Mukəddəs Boləuqisidursən! — dedi.■

⁷⁰ Əysa ularoʻa jawabən:

— Mən silər on ikkinglarni tallidim əməsmu, biraq aranglarda birsi İblistur! — dedi □ ■ ⁷¹ (uning bu degini Ixkariyotluk Simonning oʻqli Yəhudani kərsətkənidi, qünki Yəhuda on ikkiylənnəng biri boləqini bilən, keyin əzigə satqunluk kilidu).□

7

Əysaning inilirining uningoʻa qarxi turuxi

¹ Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyədə aylinip yürdi. U Yəhudiyədə aylinip yürüxni halimaytti, qünki *xu yərdiki* Yəhudiyalar uningoʻa kəst kilməkqi idi. ² Bu qaoʻda, Yəhudiyalarning «kəpilər heyti»oʻa az kəloʻanidi.■

³ Xunga Əysaning iniliri uningoʻa:

■ **6:62** Mar. 16:19; Luқа 24:50; Yh. 3:13; Ros. 1:9; Əf. 4:8. □ **6:63** «*Insanoʻa hayatlik bərgüqi — Rohtur*» — muxu yərdə «Roh», xübhisizki, Hudaning Rohini kərsitidu. «*Insanning ətliri bolsa heqkəndək payda bərməydu*» — «insanning ətliri» — Hudaoʻa tayanmaydioʻan insanlarni kərsitidu. «Rimliqlaroʻa»diki kirix səzimizdə «ət/ətlər» toʻqruqluk boləqan izahətimizni kəring. «*Mən silərgə eytkən səzlim bolsa həm rohtur wə həm hayatliktur*» — demək, rohəy mənəidə, adəmnəng rohəoʻa hayat kirgüzidioʻan, mənggülik hayat yətküzidioʻan. ■ **6:63** 2Kor. 3:6. ■ **6:64** Yh. 2:25; 13:11. ■ **6:65** Yh. 6:44. ■ **6:68** Ros. 5:20. ■ **6:69** Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luқа 9:20; Yh. 11:27. □ **6:70** «*biraq aranglarda birsi İblistur!*» — yaki «biraq aranglarda birsi duxməndur!». «İblis» degən səznəng əz mənisi «duxmən, yaw». ■ **6:70** Luқа 6:13. □ **6:71** «*Ixkariyotluk Simonning oʻqli Yəhuda...*» — yaki «Simonning oʻqli Yəhuda Ixkariyotni...». ■ **7:2** Law. 23:34.

— Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyəgə barəqin, xuning bilən muhlislingmu *karamət əməlliringni kərələydu!*^{□ 4} Qünki özini həlk-ələmgə tonutmaqçı boləqan heqkim yoxurun jayda ix qilmaydu. Bu əməllərnı kiliwatkanikənsən, əzünqni dunyaəgə kərsət! — deyixti. ⁵ Qünki uning inilirimu uningəgə etiqad qilmioqanidi. ■

⁶ Xunga Əysa ularəq:

— Mening waqit-saitim tehi kəlmidi. Lekin silərgə nisbətən hərwaqit munasiptur.^{□ 7} Bu dunyadiki kixilər silərgə hərgiz eq bolmaydu; lekin meni eq kəridu. Qünki mən ularning qilmixlirini rəzil dəp guwahlik beriwatimən. ■ ⁸ Silər bu heytka beriweringlar. Mən bu heytka barmaymən, qünki mening waqit-saitim tehi yetip kəlmidi, — dedi.^{□ ■}

⁹ Əysa bu sözlərnı qilip, Galiliyədə qaldı.

Kəpilər heytida

¹⁰ Əysaning iniliri heytka qikqandin keyin, u əzimu uningəgə bardi. Əmma axkara əməs, yoxurun bardi. ¹¹ Heytta Yəhudiylar uni izdəp: «U qəyəridur?» dəp sorawatatti. ■

¹² Kixilər arisida uning toqrısida kəp oquloqula boldi. Bəzilər uni: «Yahxi adəm!» desə, yənə bəzilər: «Yaq, u halayiqni azduruwatidu!» deyixti. ■

¹³ Biraq Yəhudiy *qongliridin* kərkup, heqkim oquq-axkarə uning gəpini qilmaytti.^{□ ■}

¹⁴ Heytning yerimi ötkəndə, Əysa ibadəthana həyliliriəqə kirip həlkqə təlim berixkə baxlıdi. ^{□ 15} Yəhudiylar:

— Bu adəm heqkandaq təlim almioqan turukluk, uning kandaqmu munəqə kəp bilimi bolsun? — dəp haq-tang kəlixti.[□]

¹⁶ Əysa ularəq:

— Bu təlimlər mening əməs, bəlkı meni Əwətküqiningkidur. ■

¹⁷ Uning iradisigə əməl qilixkə öz iradisini baqliəqan hərkim bu

^{□ 7:3} «**Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyəgə barəqin, xuning bilən muhlislingmu karamət əməlliringni kərələydu!**» — Əysaning inilirining bu səzining iqki mənisı bəlkim: «Muhim kixilərnıng kəpi Galiliyə degən muxu namrat, pinhan jaydin əməs, bəlkı paytəht Yerusalemdidur; sən xu yərdə əzünqni kərsitixing kerək; xuning bilən həkikiy nam-inawiting wə həywing bolidu» degəndək bolsa kerək. Səl qəlitə ix xuki, ular uningəgə ixənmigini bilən (5-ayətnı kəring): «İsrailning padixahı bolay desəng, karamət əməlliringni oquq məydanida kərsitixing kerək» degən gumaniy nəsihətnı bərgən (4-ayətnı kəring). ■ ^{7:5} Mar. 3:21. ^{□ 7:6}

«**silərgə nisbətən hərwaqit munasiptur**» — bu səzining iqki mənisı bəlkim inıstayin addıydur. Hudaning iradisigə kəngül bəlidioqan adəm Hudaning yetəqqlilikini wə baxpanahlikini izdəp yüridu; lekin pəkət öz iradisigə qaraydioqan kixi Hudaning yetəqqlilikining wə baxpanahlikining keriki yök dəp yüridu wə xundaqlı, bu dunyadikilərdin heqkandaq qarxilikə yaqi eqmənlikkə uqrimaydu, halioqan yərgə bəriweridu. Lekin Hudaning iradisini izdigən kixi təbiyi həlda bu dunyadikilərnıng qilmixlirini axkarə qiloqaqka, ularning nəpřitigə uqraydu (7-ayətnı kəring).

■ ^{7:7} Yh. 3:19; 14:17; 15:18. ^{□ 7:8} «**Silər bu heytka beriweringlar. Mən bu heytka barmaymən**» — kəp kona kəqürmilərdə «Silər bu heytka beriweringlar. Mən bu heytka tehi barmaymən» yaqi «Silər bu heytka beriweringlar. Mən bu heytka hazırqə barmaymən» deyilidu.

«Təhi» yaqi «həzirqə» sözlər əslidə bolsun, bolmisun, bəribir ayətning mənisı asasən ohxaxtur; qünki Əysa iniliri heytka qikqandin keyin astirtin bardi (10-ayət). Bəzilər «həzirqə» degənnı qüxəndürüx yolida kirgüzidu. ■ ^{7:8} Yh. 8:20. ■ ^{7:11} Yh. 11:56. ■ ^{7:12} Mat. 21:46; Luqa 7:16; Yh. 6:14; 9:16; 10:19. ^{□ 7:13} «**Yəhudiy qongliridin kərkup...**» — grek tilida «Yəhudiyların kərkup» deyilidu. Muxu yərdə «Yəhudiylar» qoqum ularning qonglirini kərsitidu. ■ ^{7:13} Yh. 9:22; 12:42; 19:38. ^{□ 7:14} «**...kirip**» — grek tilida «...qikiq» ^{□ 7:15}

«**Yəhudiylar**» — bəlkim Yəhudiy qonglar. ■ ^{7:16} Yh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24.

təlim toʻgʻruluk — uning Hudadin kəlgənlikini yaki əzlükümdin eytiwatkanlikimni bilidu. ¹⁸ Öz aldioğa səzligən kixi öz xan-xəripini izdəydu, lekin özini əwətküqining xan-xəripini izdəydiqan kixi hək-sadiqtur, uningda həkkanıysizlik yoxtur. ¹⁹ Musa pəyoğəmbər silərgə Təwrat qanunini tapxuroğan əməsmu? Lekin həqkaysinglar bu qanunioğa əməl kılmaywatisilər! Nemixka meni əltürməkqi bolisilər? — dedi. □ ■

²⁰ Kəpçilik:

— Sanga jin qaplixiptu! Seni əltürməkqi boləjan kim ikən? — deyixti. □ ■

²¹ Əysa ularoğa mundak jawab bərdi: — Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar hang-tang kəlixinglar. □ ²² — Əmdi Musa pəyoğəmbər silərgə hətnə kəlix toʻgʻruluk əmr qalduroğan (əməliyətə bolsa hətnə kəlix Musa pəyoğəmbərdin əməs, ata-bowilardin qaləjan), xunga silər xabat künigə toʻgʻra kelip qalsimu xu künidə adəmning hətnisini kəliwerisilər. □ ■ ²³ Əmdi Təwrat qanunioğa hiləp kəlinmisun dəp xabat künidə adəm hətnə kəlinəjan yərdə, mən xabat künidə bir adəmni səlliməza saqaytsam, silər nemə dəp munga aqçiklinisilər? ²⁴ Sirtki kıyapətkə qarap həküm kılmanglar, bəlkə həkkanıy həküm kəlinglar! ■

Əysa Qutқuzoғuqi-Məsiћmidu?

²⁵ U waқıtta Yerusalemliklarning bəziliri:

— *Qonglar* əltürməkqi boləjan kixi bu əməsmidi? ²⁶ Axkara səzləwətsimu, uningə qaxi həq nərsə demidiəu! Dərwəqə, aқsaқallarning uning Məsiћ ikənlikini bilip yətkənmu? ²⁷ Həlbuki, bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz. Lekin Məsiћ kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini həqkim bilməstiəu, — deyixti. □ ■

²⁸ Xunga Əysa ibadəthana həylisida təlim bəriwetip, yukiri awaz bilən mundak dedi:

□ **7:19 «nemixka meni əltürməkqi bolisilər?»** — yaki «nemixka meni əltürgili izdəysilər?».

■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53. □ **7:20**

«**Seni əltürməkqi boləjan kim ikən?»** — yaki «Seni əltürgili izdəydiqan kim?». ■ **7:20** Yh. 8:48,52; 10:20. □ **7:21** «**Mən bir karamətni yaritixim bilən həmminglar hang-tang kəlixinglar**» — bu «bir karamət», xübhəsizki, u aldinkı ketim Yerusalemde boləjan xabat künidə paləq adəmni saqaytkanlikini kərsitidu (23-ayət wə 5-babni kəring). Əysaning səziğə kəriəjənda, gərgə bu məjizə birnəqə ay ilgiri kərsitilgən bolsimu, ularning esidə təhiqə bar idi. Xu wəjədin ular Əysani əltürwətməkqi bolidu. 22-24-ayətlərdə Əysa «xabat künidə adəmni saqaytix Təwrat qanunioğa hiləp», dəgən hiyaləğa kattik rəddiyə bəridu. Bizningqə u əslidə ularni bu məsilə toʻgʻruluk oyləndurux iқqun bu məjizini kəstən xabat künidə yaratqanidi. □ **7:22** «**əməliyətə bolsa hətnə kəlix Musa pəyoğəmbərdin əməs, ata-bowilardin qaləjan**» — «hətnə kəlix»ni Huda əslidə İbrahım pəyoğəmbərgə (Musa pəyoğəmbərdin ilgiri, əlwəttə) Əzining İbrahım wə əwladliri bilən boləjan əhədnioğa hiləp kəliwəti bolidu. ■ **7:22** Law. 12:3; Yh. 17:10. ■ **7:24** Kan. 1:16,17; Pənd. 24:23; Yaқ. 2:1. □ **7:27** «**bu ədəmləning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz**» — ular uni Galiliyəlik dəp bilətti. Əməliyətə u Bəyt-Ləhəmdə tuəquloğan, əlwəttə. «**Lekin Məsiћ kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini həqkim bilməstiəu, — deyixti.**» — halayikning bu səzliri anqə toʻgʻra əməs idi; bu kixilər pəyoğəmbərləning Məsiћ toʻgʻruluk bəxarətlik yazmilirini toluq bilmigən bolsa kərek. Bəlkim ularning kəzdə tutqini pəqəb Məsiћning tuyuқsiz namayan bolidəjanlikini kərsətkən bəxarətlərlə idi. ■ **7:27** Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luқа 4:22.

— Silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, *dəwatisilər?! Birak mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; birak silər Uni tonumaysilər.* □ ■ 29 Mən Uni tonuymən. Qünki mən Uning yenidin kəldim, meni U əwətti. ■

30 Xunga ular uni tutux yolini izdəytti, ləkin həqkim uningə qol salmidi; qünki uning wəqit-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■ 31 Ləkin halayik arisidiki nuroqun kixilər uningə etikad kildi. Ular: «Məsih kəlgəndə bu kixi kərsətkən məjizilik əlamətlərdin artuk *məjizə* yaritalarmu?!» deyixti. ■

Əysani tutux üçün qarawullarning əwətilixi

32 Pərisiyələr halayikning u toquruluk ojuqluqə boluwatқан bu gəp-səzlidirni anglidi; xuning bilən Pərisiyələr bilən bəx kahinlar uni tutux üçün birnəqqə qarawullarni əwətti. □ ■ 33 Xuning bilən Əysa:

— Yənə bir'az wəqit silər bilən billə bolimən, andin meni Əwətküqining yenioğa ketimən. ■ 34 Meni izdəysilər, ləkin tapalmaysilər. Mən baridoqan yərgə baralmaysilər, — dedi. ■

35 Buning bilən, Yəhudiylar bir-birigə:

— U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudiy muhəjirlarning yenioğa bərip, greklarəqə təlim bəremdioqandu?

□ ■ 36 «Məni izdəysilər, ləkin tapalmaysilər. Mən baridoqan yərgə baralmaysilər» degini nemisidu? — deyixti.

Hayatlik süyi

37 Həytning ahirki həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: —

Kimdəkim ussisa, mening yenimoğa kelip iqsun! □ ■ 38 Manga etikad kילוquçi kixining huddi mukəddəs yazmilarda eytilojinidək, iq-baqridin hayatlik süyining dəryaliri ekip qikidu! — dəp jakarlıdi □ ■ 39 (u bu

□ 7:28 «silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, dəwatisilər?! Birak mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; birak silər Uni tonumaysilər» — Bu səz Əysaning ularning «Bu adəmning... kəyərdin kəlgənlikini enik bilimiz» deginigə rəddiyə kילוqan jawabi idi. Əgər ular Hudani tonuqan bolsa Əysaning kəyərdin kəlgənlikini bilən bolatti, ləkin ular Hudani tonimaytti (əyəttili ahirki səzgə qarang). ■ 7:28 Yh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4. ■ 7:29 Yh. 10:15. □ 7:30 «Xunga ular uni tutux yolini izdəytti...» — «ular» bəlkim yənila qonglarni kərsitidu. ■ 7:30 Mar. 11:18; Luқа 19:47; 20:19; Yh. 7:19; 8:20, 37. ■ 7:31 Yh. 8:30. □ 7:32 «qarawullarni əwətti» — yaki «badəthana qarawullirini əwətti». Ləkin bizningqə 30- wə -44-ayətlər (Lawiyarlardin bolqan) muxu kixilərnə ayrim kərsitidu. ■ 7:33 Yh. 16:16. ■ 7:34 Yh. 8:21; 13:33. □ 7:35 «U biz tapalmioqudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudiy muhəjirlarning yenioğa bərip, greklarəqə təlim bəremdioqandu?» — bu əyəttili «greklər» Qanaanning (Pələstinning) sirtida turoqan barlik yat əlliklərgə wəkillik kילוdu. □ 7:37 «Həytning ahirki həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: — Kimdəkim ussisa, mening yenimoğa kelip iqsun!» — Əysa bu səzlərnə həytning ahirki küni, yəni dəl Hudaning Israil həlki qəldiki wəqətdə Musa pəyoqəmbər arkilik ularni u bilən təminligən məjizə yarataqan hatirə künidə eytkən. ■ 7:37 Law. 23:36; Yəx. 55:1; Yh. 6:35; Wəh. 22:17. □ 7:38 «Manga etikad kילוquçi kixining huddi mukəddəs yazmilarda eytilojinidək, iq-baqridin hayatlik süyining dəryaliri ekip qikidu!» — «mukəddəs yazmilarda eytilojandək» — «Yəx.» 58:11 wə «Əz.» 47:1-12ni kəring. «Zəb.» 78:15-16, «Pənd.» 4:23, «Yəx.» 44:3, 55:1, «Əz.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Zək.» 13:1, 14:8mu bəlkim «Mukəddəs Rohning təkülüxi» bilən munasiwətiliktur. ■ 7:38

sözni özīgə etikad qiloqlanlarğa ata qilinidioqlan Muqəddəs Rohqa qarita eytkanidi. *Hudaning* Rohi tehi heqkimgə ata qilinmioqlanmidi, qünki Əysa tehi xan-xəripigə kirmigənidi). ■

Həlkning bəlinüp ketixi

⁴⁰ Halayik iqidə bəzilər bu sözni anglap:

— *Kelixi muqərrər bololan* pəyoqləmbər həkikətən muxu ikən!! — deyixti. □ ■

⁴¹ Bəzilər: «Bu Məsih ikən!» deyixətti. Yənə bəzilər bolsa: «Yağ, Məsih Galiliyədin keləttimu? ■ ⁴² Muqəddəs yazmilarda, Məsih *padixah* Dawutning nəslidin həm Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm yezisidin kelidu, deyilmigənmidimi?» — deyixti. ■

⁴³ Buning bilən, halayik uning wəjidin ikkigə bəlinüp kətti. ⁴⁴ Bəziliri uni tutayli degən bolsimu, lekin heqkim uningğa qol salmidi.

Yəhudiy aqsakallirining etikadsizliki

⁴⁵ Qarawullar *ibadathanidin* bax kahinlar bilən Pərisiylərninğ yenioqla kaytip kəlgəndə, ular qarawullarğa:

— Nemə üqün uni tutup kəlmidinglar? — dəp soraxti.

⁴⁶ Qarawullar:

— Heqkim heqqaqan bu adəmdək səzligən əməs! — dəp jawab berixti.

⁴⁷ Pərisiylər ularğa jawabən:

— Silərmu azduruldunglarimu? ⁴⁸ Aqsakallardin yaki Pərisiylərdin uningğa etikad qiloqlanlar bololanmu?! ■ ⁴⁹ Lekin Təwrat qanunini bilməydioqlan bu qüprəndilər lənətkə qalidu! — deyixti. □

⁵⁰ Ularning arisidin biri, yəni burun ahxamda Əysaning aldioqla kəlgən Nikodim ularğa: ■

⁵¹ — Təwrat qanunimiz awwal kixining nemə qiloqlanini əzidin anglap bilməy turup, uningğa həküm qikiramdu! ■

⁵² Ular jawab kilip: — Sənmu Galiliyədinmu? *Muqəddəs yazmilarni* kər, kətirkiniq oqup bəq, Galiliyədin heqkandəq pəyoqləmbər qikmaydu! — dedi. □

⁵³ Xuning bilən *ularning* hərbi öz öyigə kətti. □

■ **7:39** Yəx. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17. □ **7:40** «*Kelixi muqərrər bololan pəyoqləmbər həkikətən muxu ikən!*» — Musa pəyoqləmbərninğ bu pəyoqləmbər toqruluk aldin eytkan bəxariti «Kan.» 18:15da tepilidu. ■ **7:40** Mat. 21:46; Luqa 7:16; Yh. 6:14. ■ **7:41** Yh. 1:47; 4:42.

■ **7:42** Zəb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6. ■ **7:48** Yəx. 33:18; Yh. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8.

□ **7:49** «*Təwrat qanunini bilməydioqlan bu qüprəndilər lənətkə qalidu!*» — «qüprəndilər» addiy həlki kərsitidu. Aqsakallar wə Pərisiylər ularni intayin kəmsitətti. ■ **7:50** Yh. 3:2; 19:39. ■ **7:51** Mis. 23:1; Law. 19:15; Kan. 1:17; 17:8; 19:15. □ **7:52** «*Muqəddəs yazmilarni kər, kətirkiniq oqup bəq, Galiliyədin heqkandəq pəyoqləmbər qikmaydu!*» — ularning bu sözidə Galiliyəlik bololan Yunus pəyoqləmbərnə kəstən untuqlanidi. Qünki Təwratning «Yunus pəyoqləmbər» degən qışmida, Hudaning **Yəhudiy əməslərgə** nijat pursitini yətküzgəniliği enik hatirilidü. Ular yənə «Yəx.» 8:12diki bəxarət, yəni Məsihning öz hizmitini Galiliyədə baxlaydioqlanliqi toqruluk bəxarətni kəstən untuqlan ohxaydu. □ **7:53** «*xuning bilən ularning hərbi öz öyigə kətti*» — «hərbi öz öyigə kətti» degənlik bəlkim Nikodimning soali ularning wijdanioqla sanjioqlan bolsa kerək.

8

Zina üstidə tutulqan ayal

¹ Əysa bolsa Zəytun teoşioğa qikiş kətti. ² Ətisi səhərdə, u yənə ibadəthana hoyliliriqə kirdi wə həlayikning həmmisi uning yenioğa kelixkənidi. U olturup, ularoğa təlim berixkə baxlidi. ³ *Xu qaoşda*, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər zina kiliş tutulup qaloğan bir ayalni uning aldioğa elip kelixti. Ular ayalni otturioğa qikişirip, ⁴ uningdin:

— Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi. ⁵ Musa *pəyoşəmbər* Təwrat qanunida bizgə muxundak ayallarni qalma-kesək kiliş oltürüxni əmr kiliş. Əmdi sənqə, uni qandak kiliş kerək? — dəp soraxti. ⁶ Əmdi ularning bundak deyixtiki niyiti, uni tuzakğa qüxürüp, uning üstidin ərz kilişudək birər bahənə izdəx idi. Əmma Əysa engixip, barmiki bilən yərgə bir nemilərnə yəzoşili turdi. ⁷ Ular xu soalni tohtimay sorawatatti, u ruslinip ularoğa:

— Aranglardiki kim gunahsız bolsa, *bu ayaloğa* birinçi taxni atsun! — dedi. ■

⁸ Andin u yənə engixip, yərgə yezixni dawamlaxturdi. ■ ⁹ Ular bu sözni anglap, aldi bilən yaxanoğanliri, andin qaloğanliri bir-birləp *həmmisi* u yərdin qikiş ketixti. Ahirida Əysa otturida ərə turoğan heliki ayal bilən yaloşuz qaldi. ¹⁰ Əysa ruslinip turup, xu ayaldin baxka heqkimni kərmigən bolup, uningdin:

Hanin, sanga heliki xikayət kilişanlar keni? Seni gunahğa bekitidioğan heqkim qikmidimu? — dəp soriwidi, ¹¹ — Həzrətliri, heqkim qikmidi, — dedi ayal.

Əysa:

— Mənmə seni gunahğa bekitməymən. Baroşin, buningdin keyin yənə gunah kilmioşin! — dedi. ■

Əysa dunyaning nuridur

¹² Xunga Əysa yənə kəpçiliklə söz kiliş:

— Dunyaning nuri özümdurmən. Manga əgəxkənlər qarangoşulukta mangmaydu, əksişqə həyatlik nurişqə erixidu, — dedi. ■

□ **8:4** «Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi» — «zina kiliş tutulup qaloğan» ayal bar idi, ləkin ərkək keni? □ **8:5** «Musa pəyoşəmbər Təwrat qanunida bizgə muxundak ayallarni qalma-kesək kiliş oltürüxni əmr kilişan» — kizik yeri xuki, ular pəşət «ayallar»ni tilişqə alidu. Əməliyəttə Təwrat qanuni boyişqə zina kilişan ərkəklərnimə ölümgə məşkum kiliş kerək idi. ■ **8:5** Law. 20:10; Qan. 22:22. □ **8:6** «Əmdi ularning bundak deyixtiki niyiti, uni tuzakğa qüxürüp, uning üstidin ərz kilişudək birər bahənə izdəx idi» — Əgər Əysa «Bu ayaloğa rəşim kiliş kerək» desə, ular dərhal «Sən Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən qanunoğa hilaplik kilişni ündəysən, dəytti. Baxka bir tərəptin, xu qaoşda Yəhudiylər həlki Rim imperiyəsining qanuni astida turoşaqça, Yəhudiylər əzliri heqkimgə ölüm jazasını bəja kəltürüx hokuki yok idi. Xunga əgər Əysa «Qalma-kesək kilinsun» desə, u qaoşda ular rimliklaroğa «muxu kixi Rim imperiyəsişqə qarxi qikti!» degəndək xikayət kilişatti. ■ **8:7** Qan. 17:7. ■ **8:8** Yər. 17:13 □ **8:9** «ular bu sözni anglap, aldi bilən yaxanoğanliri, andin qaloğanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikiş ketixti» — bəzi kona kəpçürmilərdə: «Ular bu sözni anglap, wijdanining əyiblix bilən aldi bilən yaxanoğanliri, andin qaloğanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikiş ketixti» deyilidu. □ **8:11** «Mənmə seni gunahğa bekitməymən. Baroşin, buningdin keyin yənə gunah kilmioşin!» — 7:53-8:11-ayətlər bəzi kona kəpçürmilərdə tepilmaydu. Bizningqə, buning sawəbi, bu «zina gunahşining kəqürüm kilinixi» toqşrisidiki ayətlər bəzi kəpçürgüqilərnəng zitişqə kattik təgkən bolsa kerək. ■ **8:11** Yh. 5:14. ■ **8:12** Yəx. 42:16; Yh. 1:9; 9:5; 12:35,36.

¹³ Pərisiylər:

— Sən özünggə özüng guwahlik beriwatisən. Xunga sening guwahliking rast hesablanmaydu, — deyixti.

¹⁴ Əysa ularoşa jawabən mundak dedi:

— Həttə mən özümgə guwahlik bərsəmmu, guwahlikim həktur, qünki mən özümning kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridojanlikimni bilimən. Lekin silər kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridojanlikimni bilməysilər. ■ ¹⁵ Silər ət igilirining əlqimi boyiqə həküm kilsilər. Biraq mən həqkimning üstigə həküm kılmaymən. □ ¹⁶ Mən həküm kılsammu, həkümüm həkikiydur; qünki mən yaloquz əməs, bəlki meni əwətkən Ata bu ixta mən bilən billidur. □ ¹⁷ Silərgə təwə boləjan Təwrat qanunida: «Ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu» dəp pütülgəndur. □ ■

¹⁸ Rast, mən özüm toqramda özüm guwahlik berimən, wə meni əwətkən Atimu mening toqramda guwahlik beridu.■

¹⁹ Ular uningdin: — Atang kəyərdə? — dəp soraxti.

Əysa ularoşa jawab berip: — Silər ya meni tonumaysilər, ya Atamni tonumaysilər; meni tonuəjan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar, — dedi.■

²⁰ Əysa bu sözlərni ibadəthanida təlim bərginidə, sədikə sanduqining aldida turup eytkanidi. Biraq həqkim uni tutmidi, qünki uning waqit-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■

Əysaning etikadsizlaroşa agah berixliri

²¹ Xuning bilən u ularoşa yənə:

Mən bu yərdin ketimən; silər meni izdəysilər, lekin öz gunahinglar iqidə əlisilər. Mən ketidojan yərgə silər baralmaysilər, — dedi.■

²² Buning bilən Yəhudiylar:

— U: «Mən ketidojan yərgə silər baralmaysilər» dəydu. Bu uning əzini əltürüwalimən degininidu? — deyixti.

²³ Əysa ularoşa:

— Silər təwəndursilər, mən yukiridindurmən. Silər bu dunyadin dursilər, mən bu dunyadin əməsmən. ■ ²⁴ Xuning üçün silərgə:

■ **8:14** Yh. 5:31. □ **8:15** «**Silər ət igilirining əlqimi boyiqə həküm kilsilər**» — «ət igilirining əlqimi boyiqə» — oqurmənlərnin esidə bolsunki, İnjlida «ət» yaki «ətlər» kəp yərlərdə insanlarning Hudaəşa tayanmay əzlikidin ix kəlojanliqini kərsitidu. «Rimliklaroşa»diki «kirix səz»nimu kərug. □ **8:16** «**Biraq mən həqkimning üstigə həküm kılmaymən. Mən həküm kılsammu, həkümüm həkikiydur**» — Əysa Məsih bu dunyada turəjanda **kixilərnin** üstigə həküm kılmaytti (soraqka tartmaytti), bəlki **ularning ix-hərikətlirining** üstigə, toqra, toqra əməs, dəp həküm kilatti. Pəkət ahirətkə kəlgəndə andin u barlik kixilərnə soraqka tartip, ularning üstidin həküm qikridu, əlwəttə. Pərisiylər bolsa əzlrini soraqqi, Məsihni soraqka tartix həqkimiz bar dəp qaraytti. «**meni əwətkən Ata bu ixta mən bilən billidur**» — «bu ixta» degən sözlər əyni tekistə bolmisimu, mənisi dəl «Mening həküm kəlojinim pəkət özümədin əməs, buningda Ata mən bilən billidur» degəndəktur. □ **8:17** «**Silərgə təwə boləjan Təwrat qanunida...**» — grek tilida «silərnin Təwrat qanuninglarda» deyilidu. Bu həjwiyy, kinayilik gəptur. Pəriysilər daim: «Təwrat qanunini tirixip-tirmixip, həkikiyi mənisi bilən əlxəxtürgüqilər pəkət bizlərmiz» dəp həlini qong kilip yüruxətti. Əməliyətə «Təwrat qanuni» Hudaning barlik həlqigə təwə idi, əlwəttə. 10:34 wə 15:25nimu kərug. «**ikki adəmning guwahliki bolsa rast hesablinidu**» — «Kən. 17:6. ■ **8:17** Qəl. 35:30; Kən. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28. ■ **8:18** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 5:37; 6:27. ■ **8:19** Yh. 14:9; 16:3. □ **8:20** «**sədikə sanduqining aldida**» — yaki «həzinidə». ■ **8:20** Yh. 7:30.

■ **8:21** Yh. 7:34; 13:33. ■ **8:23** Yh. 3:31.

«Gunahlinglar iqidə ölisilər» dedim. Çünki silər mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlinglar iqidə ölisilər, — dedi. □ ■

²⁵ Sən zadi kim? — dəp soraxti ular.

Əysa ularə: — Baxta silərgə nemə degən bolsam, mən xu. ²⁶ Əzümning silərnin toqranlarda wə üstünlərdin həküm kilidiənan nuroqun səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini angliənan bolsa, bularnila dunyadikilərgə ukturup eytimən, — dedi. □ ■

²⁷ Ular uning əzliərgə eytkanlirining Ata toqruluk ikənlikini qüxinəlmidi.

□ ²⁸ Xunga Əysa mundaq dedi:

Silər İnsan'oolini kətürgəndin keyin, mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimni bilisilər wə xundaqla heq ixni əzlükümdin kilmioanlikimni, pəkət Atining manga əgətkininila səzligənlikimni bilisilər. □ ■ ²⁹ Meni Əwətküqi mən bilən billidir; U meni əsla yaloquz qoymidi, çünki mən həmixə Üni hursən kilidiənan ixlarni kilimən. ■

³⁰ Əysa bu səzləni kiliwatkan qaoqning əzidə, nuroqun kixilər uningəta etikad kildi. ■

Həkiqiy ərkinlik toqruluk

³¹ Əysa əzige etikad kilənan Yəhudiyolarə:

— Əgər mening səz-kalamimdin qikmay tursənglar, mening həkiqiy muhlisirim bolənan bolisilər; ³² wə həkiqətəni bilisilər wə həkiqət siləni azadliqkə erixtüridu, — dedi. ■

³³ Ular jawabən: — Biz İbrahimning nəslimiz, — heqqaqan heqkimning kullukida bolmuduq. Sən kandaqsigə: Azadliqkə erixsilər, dəysən? — dedi. ■

³⁴ Əysa ularəta jawab berip: — Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, gunah sadir kilənan kixi gunahning kulidur. ■ ³⁵ Kul ailidə

□ **8:24 «Çünki silər mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlinglar iqidə ölisilər»** — yaki «Çünki silər mening «Mən Bolimən» ikənlikimgə ixənmisənglar, gunahlinglar iqidə ölisilər». «Əzəldin Bar Boləuqi» yaki ««Mən Bolimən» — Bu Hudaning Musa pəyoqəmbərgə axkariliənan nami bolup («Mis.» 3:14), Əysamu bu namni əzige qollanənan. Bəxka bir təjimi: «Mening U (yəni, Məsih) ikənlikimgə...». Ləkin «Yuhanna»da ohxax xu ibarə təpiliənan kəp bəxka ayətlər bilən selixturoqanda (məsilən, 28-, 58-ayət) bu təjimi toqra boluxi kerək. ■ **8:24** Yh. 8:21. □ **8:26 «Əzümning silərnin toqranlarda wə üstünlərdin həküm kilidiənan nuroqun səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini angliənan bolsa, bularnila dunyadikilərgə ukturup eytimən»** — Məsihning Pərisiyərgə eytkan bəxka kəp səzliərgə ohxax, bu səzi intayin ihqamdur. Bizningə omumiyyəni: «Silər toqruluk nuroqun əyibləydiənan səzlim bar. Bu səzlimni qəbul kilmasliqənglar mumkin. Ləkin mening bu səzlim əməliyəttə əzüməndin əməs, bəlkə meni əwətkən Atamdindir; xunga ixinixinglər kerək; çünki nemini Uningdin angliənan, xuni dunyaoqta eytimən» degəndək bolsa kerək. ■ **8:26** Yh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4. □ **8:27**

«ular uning əzliərgə eytkanlirining ata toqruluk ikənlikini qüxinəlmidi» — «Ata» əz Atis Huda, əlwəttə. Demisəkmə, Məsihning nemixka bəzidə pəkət «Ata» wə bəxka yərlərdə «Atam» deyixini tətqiq kilix bək paydilik ixtur. □ **8:28 «Silər İnsan'oolini kətürgəndin keyin...»** — «İnsan'oolining kətürüluxi» awwal Əysaning krestlinixi, andin asmanəta kətürülüp Hudaning ong təripidə olturuxinmu kərsitidu. 12:32-34nimu kəring. ■ **«mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimni bilisilər»** — 24-ayəttiki izahatni kəring. ■ **8:28** Qel. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:11; 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29** Yh. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Yh. 7:31. ■ **8:32** Rim. 6:18; Gal. 5:1; 1Pet. 2:16. ■ **8:33** Mat. 3:9. ■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pet. 2:1.

mənggü turmaydu, lekin oşul mənggü turidu. □ ³⁶ Xuning üqün Oşul silərni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər. □ ■ ³⁷ Silərning İbrahımning nəslı İkanlıklınglarnı bilimən. Bırak meni öltürməkçi boluwatisilər, qünki mening sezüm iqinglardin orun almidi. ³⁸ Mən Atamning yenida kərgənlirimni eytiwatimən; silər bolsanglar öz atanglardin kərgənliringlarnı kıliwatisilər! □ ■

³⁹ Ular jawab berip: — Bizning atimiz İbrahımdur, — dedi.

Əysa ularoşa: — Əgər İbrahımning pərzəntlırı bolsanglar, İbrahımning əməllirini kıloşan bolattinglar! ■ ⁴⁰ Bırak hazır əksiqə meni, yəni Hudadin anglioşan həkikətıni silərgə yətküzgən adəmni öltürüxkə kəstləysilər. İbrahım undak İxni kılmioşan. ■ ⁴¹ Silər öz atanglarning kıloşınıni kıliwatisilər! — dedi.

— Biz haramdin boloşan əməsmiz! Bizning pəkət birla atimiz bar, U bolsa Hudadır! — deyixtı ular. □

⁴² Əysa ularoşa: — Atanglar Huda bološan bolsa, meni səygən bolattinglar; qünki mən Hudaning baorıdin qıkip, bu yərgə kəldim. Mən əzlükümdin kəlgən əməsmən, bəlki Uning tərıpidin əwətilgənmən. □ ■ ⁴³ Səzlırimni nemixkə qüxənməysilər? Ənikki, mening səz-kalamım kulıkinglaroşa kirməywatıdu! ⁴⁴ Silər atanglar İblıstin bološansılar wə uning arzu-həwəslirigə əməl kılixni halaysilər. U aləm apiridə bološandin tartıp kətil idi wə uningda həkikət bolmioşaqka, həkikəttə turmioşan. U yaloşan səzligəndə, öz təbiıtidin səzläydu, qünki u yaloşançı wə xundakla yaloşanqılıkning atisidur. □ ■ ⁴⁵ Ləkin mən həkikətıni səzligimni üqün, mənə İxənməysilər. ⁴⁶ Qaysinglar meni gunahçı bar dəp dəlilliyələysilər, kəni? Həkikətıni səzlisəm, nemə üqün mənə İxənməysilər? ⁴⁷ Hudadin bološan kixi Hudaning səzlırini anglaydu; silər ularni anglimaysilər; qünki silər Hudadin bološan əməssilər! ■

⁴⁸ Yəhudiylar uningoşa jawabən:

— Əjəba, bizning seni: «Samarıyəlik həm jin qarplaxkan adəm»sən

□ **8:35** «**Kul aیلidə mənggü turmaydu, lekin oşul mənggü turidu**» — demək, birsı «kul» bolsa (muxu yərdə «gunahning kuli») hərəkəndəq əy igisi bilən mənggülik munasiwəttə bolmaydu, uning ailə əzasi bolalmaydu; pəkət əy igisinin əz aılısidikilər bilənla mənggülik munasiwiti bolıdu; əy igisinin oşlı əy igisinin həkukıqoşa igə bolıdu, əlwəttə. Əmdi «əy igisi» Huda bolsa, uning Oşlımu toluk həkukluk bolıdu, əlwəttə. Bu İx 36-ayəttiki həkikət bilən ziq baqılınu. □ **8:36** «**Xuning üqün Oşul silərni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər**» — yukıriqi izahatnımu kəring. «Kul» «kul»ni azad kılmaydu, «kul»ni azad kıalaydıoşan pəkət əzi azad bološan kixi, əlwəttə. Əmdi bu dunyada kim gunahdin azadtur? Məşihdin baxka hər bir kixi gunahning kulıdur, həkikiy azad bološan kixi pəkət «Oşul», yəni Məşihdur; xuning bilən u baxkılarnı (ularıda etikad bolsa) gunahning küqidin azad kıalaydu. ■ **8:36** Rim. 8:2. □ **8:38** «**silər bolsanglar öz atanglardin kərgənliringlarnı kıliwatisilər!**» — yaki «silər bolsanglar öz atanglardin anglioşanliringlarnı kıliwatisilər!». ■ **8:38** Yh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24. ■ **8:39** Rim. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Yh. 17:17. □ **8:41** «**Silər öz atanglarning kıloşınıni kıliwatisilər!**» — «öz atanglar» — İblısnı kərsitıdu, əlwəttə. 44-ayətnı kəring. «**Biz haramdin bološan əməsmiz!**» — bu darıtma gəp. Ular Əysaning Məryəmdin tuşuluxını «bir atining wasıtısı bilən əməs», bəlki «haramdin bološan» dəp purıtıp, uningdin ewən tapmaqçi idi. □ **8:42** «**mən Hudaning baorıdin qıkip...**» — grek tilıda «mən Hudaning İqidin qıkip...». ■ **8:42** Yh. 5:43; 7:29. □ **8:44** «**... İblis** yaloşançı wə xundakla yaloşanqılıkning atisidur» — yaki «... u (İblis) yaloşançı wə xundakla yaloşanqılıkning pirıdu». ■ **8:44** Yar. 3:1; 2Kor. 11:3; 1Yuha. 3:8. ■ **8:47** Yh. 6:37; 10:26,27; 1Yuha. 4:6.

deginimiz toʻgʻra əməsmu? — deyixti. □ ■

⁴⁹ Əysa javabən: — Manga jin qaplxkını yok, bəlki mən Atamni hərmət kılıməni; ləkin silər manga hərmətsizlik kılıwatisilər. ■ ⁵⁰ Mən öz xan-xəripimni izdiməymən; ləkin buni izdigüqi həm *uning üstidin* həküm kılıuquqi Birsı bar. ⁵¹ Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, məni səz-kalamimni tutıdıoğan kixi əbədil'əbəd əlüm kərməydu. ■

⁵² Xuning bilən Yəhudiylar uningə:

— Sanga dərwxəkə jin qaplxkənlikini əmdi bilduk! Hətta *həzriti* İbrahım wə pəyoʻəmbərlərnu əlgən tursa, sən kəndaksigə: «Məni səz-kalamimni tutıdıoğan kixi əbədil'əbəd əlüm tetimaydu» dəysən? ⁵³ Əjbəba, sən atimiz İbrahımdin uluqmusən? U əldi, pəyoʻəmbərlər həm əldi!? Sən əzüngni kim kılmaqisən? ■

⁵⁴ Əysa javabən mundak dedi:

— Əgər mən əzümüni uluqlisam, undakta uluqlukum həqnersə həsəblanmaytti. Biraq meni uluqlıuquqi — silər «U bizning Hudayimiz» dəp ataydıoğan Atamning Əzıdur. ⁵⁵ Silər Uni tonumidinglar, ləkin mən Uni tonuymən. Uni tonumaymən desəm, silərdək yaloqanqi bolattim; biraq mən Uni tonuymən wə Uning səz-kalamini tutimən. ⁵⁶ Atanglar İbrahım məni künümüni kəridıoğanlikidin yayrap-yaxnıdi həm dərwxəkə uni əldin'ala kərüp xadlandı. □ ■

⁵⁷ — Sən tehi əllik yaxka kirməy turup, İbrahımni kərdüngmu? — deyixti ular.

⁵⁸ Əysa ularoq:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, İbrahım tuqulmastıla, mən Bar Boluquqidurmən! — dedi. □

⁵⁹ Buning bilən ular uni qalma-kesək kılıqili kollıriqə yərdin tax əldi; ləkin Əysa ularoq kəruməy, ularning otturısidin etüp ibadəthanidin qıqip kətti. □ ■

9

Əysaning tuqma qarıoquni saqaytixi

□ **8:48** «**Samariyəlik həm jin qaplxkan adəm'sən**» — «Samariyəliklər» Yəhudiylar kəzge ilmaydıoğan bir həlk bolup, ularning kəzkarıxıqə Samariyəliklər Hudaning səzini burmıloqan kapırlar wə jin təgkənlərdur. ■ **8:48** Yh. 7:20; 10:20. ■ **8:49** Yh. 7:18. ■ **8:51** Yh. 5:24; 11:25. ■ **8:53** İbr. 11:13. □ **8:56** «**Atanglar İbrahım məni künümüni kəridıoğanlikidin yayrap-yaxnıdi**» — Əysaning «məni künüm» degini nemini kərsitidu? Bizningqə bu ibarə: (1) uning dunyaoqə kelixini kərsitidu; (2) uning xan-xərap iqıdə qaytip kelıdıoğan kününimu kərsitidu. İbrahım kaqan əldin'ala buni kərgən? Yəhıdiy «Rabbilar»ning kəpınqısı «İbrahım İshakni kurbənlıq kılıxka sunoqan waqıtta bakıy ələm uningə ayan kılinoqan» dəp qaraytti wə bizmu bu pikırgə mayılmız. ■ **8:56** Yar. 17:17; Luqa 10:24; İbr. 11:13. □ **8:58** «**İbrahım tuqulmastıla, mən Bar Boluquqidurmən!**» — «mən Bar Boluquqidurmən» degini yənıla «Mis.» 3:14də, Musa pəyoʻəmbərgə wəhıy kılinoqan, Hudaning «Mən Əzımdurmən», yaqi bolmısa «Mən Əzəldin Bar Boluquqidurmən» degən uluq namını kərsitidu. Əysaning bu namni əzıgə aloqını uning Hudalıq təbiitini kərsitidu. Yəhudiylar uning bu gəpını toʻgʻra qūxinıdu, ləkin kət'iy ixənəydu (59-ayətni kəring). □ **8:59** «**Buning bilən ular uni qalma-kesək kılıqili kollıriqə yərdin tax əldi**» — Yəhıdiy həlki uning səzıni mənisini toʻgʻra qūxinətı, ləkin ixənəy «kupurluk kılıuquqi!» dəp uni əltürməkqi idi. «**ləkin Əysa ularoq kəruməy, ularning otturısidin etüp ibadəthanidin qıqip kətti**» — bəzi kəna kəqürmılərdəPəket «ləkin Əysa əzını daldıoqə elıp, ibadəthanidin qıqip kətti» deyılıdu. ■ **8:59** Luqa 4:29; Yh. 10:31,39; 11:8.

1 Wə u yolda ketiwetip, tuoqma qarioru bir adəmni kerdı. 2 Muhlisliri uningdin:

— Ustaz, kim gunah kılıp uning qarioru tuoquloqiniotja səwəb bolotjan? U özimu ya ata-anisimu? — dəp soraxti. □

3 Əysa mundaq jawab bərdi:

— Əzi yaki ata-anisining gunah sadir kılolanlıkidin əməs, bəlki Hudaning Öz əməlliri uningda ayan kılinsun dəp xundak bolotjan. 4 Kunning yoruqida, meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək. Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kılalmaydu. □ 5 Mən dunyada turoqan waqtimda, dunyaning nuri özümdurmən. ■

6 Bu sözlərni kılqandın keyin, u yərgə tükürüp, tükürüktin lay kılıp, layni həliki adəmning kəzlırigə sürüp qoydı. 7 wə uningotja: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi («Siloam» *ibraniyqə səz bolup*, «əwətılqən» degən mənini bildürıdu). Xuning bilən həliki adəm berip yuyuwıdı, kəzi kəridıotjan bolup kaytıp kəldı. □ 8 Xoqnılırı wə u ilgiri tıləmqlık kılqınıda uni kərgənlər:

— Bu olturup tıləmqlık kılıdıotjan həliki adəm əməsmu? — deyıxıp kətti. ■

9 Bəzilər: «Həə, xu ikən» desə, yənə bəzilər: «Yaq. u əməs, lekin uningotja ohxaydıkən» deyıxtı.

Bıraq u əzi:

— Mən dəl xu kixi bolımən! — dedi.

10 — Undaqta kəzlıring qandak eqıldı? — dəp soraxtı ular.

11 U jawabən mundaq dedi:

— Əysa isimlik bir kixi *tükürükıdın* lay kılıp kəzlırimgə sürüp qoyuwıdı, manga: «Siloam kəlqıkiqə berip yuyuwətkin» degənıdı. Mən berip yuyuwıdım, kərəlydıotjan boldum.

12 — U hazır kəyərdə? — dəp soraxtı ular.

— Bılməymən, — dedi u.

Pərisıylərning məjızını sürüxtürıxi

13 Halayıq ilgiri qarioru bolotjan bu adəmni Pərisıylərning aldıotja elıp berıxtı 14 (əslıdə Əysa lay kılıp bu adəmning kəzlırını aqқан kün dəl xabat küni idi). ■ 15 Xuning bilən Pərisıylər kaytıdın bu adəmdın qandak kərəlydıotjan bolotjını sorıwıdı, u ularotja: — U kəzlırimgə lay *sürüp* qoydı, mən yuyuwıdım wə mana, kərəlydıotjan boldum! — dedi.

16 Xuning bilən Pərisıylərdın bəzilırı:

— U adəm Hudaning yenıdın kəlgən əməs, qünki u xabat küni tutmaydu, — deyıxtı.

Yənə bəzilırı:

□ 9:2 «Ustaz» — Grek tilıda «Rabbi». □ 9:4 «meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək» — yaki «meni Əwətküqining əməllirini ada kılıximız kerək». «Kəq kirsə, xu qaoqda heqkim ix kılalmaydu» — Əysanın yər yüzıdə bolıdıotjan hizmitigə bəlkim pəkət altə ay qaloqan bolsa kerək. ■ 9:5 Yəx. 42:6; Luqa 2:32; Yh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47. ■ 9:6 Mar. 8:23. □ 9:7 «Siloam» — İbraniy tilıda «Siloqa». «Əysa uningotja: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi... həliki adəm berip yuyuwıdı, kəzi kəridıotjan bolup kaytıp kəldı» — bu kor adəm ibadəthanıotja yeqın jayda tıləmqlık kılıp olturoqan bolsa, ibadəthanıdın «Siloam kəlqiki»gə bir kilometrək kəlttı. Xuning üqün bu səpər kor adəmning ixənqıgə nisbətən heli bir sınaq idi. Lay kattıqlaxqandın keyin u kəzlırını heq aqalmıotjan halda muxu uzun yolni mengıxi kerək idi. Bu kor adəm üqün intayın eoqır idi, əlwəttə. Uning üstıgə yolni bikar mangsa kəp «tıləmqlık waqti» israp bolup ketətti. ■ 9:8 Ros. 3:2. ■ 9:14 Mat. 12:1; Mar. 2:23; Luqa 6:1; Yh. 5:9.

— U gunahkar adəm bolsa, qandaklarqə bundak məjizilik alamətlərni yaritalaytti? — deyixti.

Buning bilən ularning arisida bəlünux pəyda boldi. □ ■ 17 Ular qarioqu adəmdin yənə:

— U közlingni eqiptu, əmdi sən u toqruluk nemə dəysən? — dəp soraxti. U: — U bir pəyoəmbər ikən, — dedi. ■

18 Yəhudiylar kərəlydiəjan kilinəjan kixining ata-anisini tepip kəlmigüqə, burun uning qarioqu ikənlikigə wə hazır kərəlydiəjan kilinəjanlikioə ixənməytti. Xunga ular uning ata-anisini qakirtip, 19 ulardin:

— Bu silərnin oqlunglarmu? Tuəma qarioqu, dəwatattinglar? Əmdi hazır qandaklarqə kərəlydiəjan bolup qaldı? — dəp soraxti.

20 Ata-anisi ularoə: — Uning bizning oqlimiz ikənliki, xundakla tuəsuluxidinla qarioqu ikənlikini bilimiz; 21 lekin hazır qandaklarqə kərəlydiəjan bolup qaləjanlikini, közlerini kim aqəjanlikini bilməymiz. U qəng adəm tursa, *buni* əzidin soranglar, u əzi dəp bərsun, — dəp jawab bərdi.

22 Ata-anisining xundak deyixi Yəhudiylardin qərkəjanliki üqün idi; qünki Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsih dəp etirəp kilsa, u sinagog jamaitidin qoqlap qikirilsun dəp qarar kilejanidi. □ ■ 23 Xu səwəbtin uning ata-anisi: «U qəng adəm tursa, *buni* əzidin soranglar» degənidi.

24 Pərisiylər əslidə qarioqu boləjan adəmnə yənə qakirip uningə: — Hudaəja xan-xərəp berip *kəsəm kil!* Biz bu adəmnin gunahkar ikənlikini bilimiz, — deyixti. □ ■

25 U mundak jawab bərdi:

— U gunahkarmu, əməsmu, bilməymən. Birək mən xu birla ixni bilimənki, qarioqu idim, hazır kərəlydiəjan boldum.

26 Ular uningdin yənə bir qətim:

— U seni qandak kildi? Közlingni qandak aqti? — dəp soraxti.

27 U jawabən:

— Silərgə allikaqan eyttim, birək kulək salmidinglar. Silər nemə dəp qaytidin anglaxni haləp qaldinglar? Silərmu uning muhlisiri bolay dəwatamsilər?! — dedi.

28 Buning bilən, ular uni kattik tillap:

— Sən həlikənin muhlisi! Biz bolsak Musa *pəyoəmbərning* muhlisirimiz.

29 Hudaning Musaoə səzligənlikini bilimiz; lekin bu nemining bolsa qəyərdin kəlgənlikinimu bilməymiz, — deyixti.

30 Həlikə adəm ularoə mundak jawab qayturdi:

□ 9:16 «U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, qünki u xabat künini tutmaydu» — ular «u xabat künini tutmaydu» dəydu. Qünki ular Əysaning tükürükidin lay kilixni «əmgək kilix», xundakla xabatning «dəm elix prinsipi»ni buzux, dəp qaraytti. Əysa bolsa «Atamning əməllirini ada kilixim kerək» degənidi (4-ayət). Demək, «ix kiləuqi» yaki «əməl kiləuqi» əslidə Huda Əzidur. Uningdin baxka kim xundak məjizə yaritaytti? ■ 9:16 Yh. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ 9:17 Luəa 7:16; 24:19; Yh. 4:19; 6:14. □ 9:22 «Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsih dəp etirəp kilsa, u sinagog jamaitidin qoqlap qikirilsun dəp qarar kilejanidi» — «sinagogtin qikirilix»ning nətijisi, jəmiyəttikilərdin həkəkim sinagogtin qikiriləjan kixi bilən bardi-kəldi kilmaytti. ■ 9:22 Yh. 7:13; 12:42. □ 9:24 «Hudaəja xan-xərəp berip kəsəm kil» — Əslidə grek tilidə «kəsəm kil» degən səz yək idi. Bu ayəttə xu səz bolmisimu, xu mənə qikip turidu (məsilən «Yəxua» 7:19ni kərnəng). Xuning üqün bu jümlənin mənsi «Əysaoə əməs, bəliki Hudaəja xan-xərəp bə» degənlik əməs, bəliki «Hudani uluəlxax üqün rast gəp kil, bu məjizə əslidə qəng bir aldəmçilik əməsmu?» degəndək. ■ 9:24 Yə. 7:19.

— Ajayyip ixku bu! Gərqə silər uning kəyərdin kəlgənlikini bilmigininglar bilən, u mening kəzlimni aqti. ³¹ Biz bilimizki, Huda gunahkarlarning tiləklirini anglimaydu; biraq Əzigə ihlasmən bolup iradisigə əməl qiloquqilarningkini anglaydu. ■ ³² Dunya apiridə boləqandin tartip, birərsining tuoma kərioquning kəzini aqkanlikini anglap bakқан əməs.

³³ Əgər bu adəm Hudadin kəlmigən bolsa, heqnemə qilalmioqan bolatti.

³⁴ Ular uni:

— Sən tüptin gunah iqidə tuoquloqan turukluk, bizgə təlim bərməkqimusən? — deyixip, uni *sinagogtin* koqolap qikiriwetixti.□

Rohiy kərioquluk

³⁵ Əysa ularning uni *sinagogtin* koqolap qikəroqanlikini anglap, uni izdəp tepir:

Sən, Hudaning Ooqlioqə etikaq kılamsən? — dəp soridi.□

³⁶ U jawabən: — Təksir, u kim? Mən uningə etikaq kılay, — dedi.

³⁷ — Sən həm unı kərdüng həm mana, hazır sən bilən səzlixiwatқан dəl xuning əzi, — dedi Əysa uningə.

³⁸ Həliki adəm:

— I Rəb, etikaq kılımən! — dəp, uningə səjdə kıldı.

³⁹ — Mən korlarnı kəridioqan bolsun, kəridioqanlarnı kor bolsun dəp bu dunyaəqə həküm qikirixka kəldim, — dedi Əysa.□ ■

⁴⁰ Uning yenidiki bəzi Pərisiyələr bu səzlərnı anglap uningdin:

— Biznu kormu? — dəp soraxti. ⁴¹ Əysa ularəqə: — Kor boləqan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; ləkin silər hazır «kərwətimiz» deginglar üqün silərgə gunah həsablınıweridu, — dedi.

10

Əysa səzini dawam kılidu — «Mən yahxi koy bakquqidurmən»

¹ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, koy kotinioqə ixiktin kirməy, baxka yərdin yamixip kirgən kixi ooqri wə karəqkidur. ² Ixiktin kiridioqan kixi bolsa koylarning padiqisidur. ³ Ixik baqar uningəqə ixikni eqip beridu wə koylar uning awazini anglap tonuydu; u öz koylirining isimlirini bir-birləp qakirip ularni sirtka baxlap qikidu.□ ⁴ U koylirining

■ **9:31** Zəb. 66:18; Pənd. 15:29; 28:9; Yəx. 1:15; Mik. 3:4. □ **9:34** «ular.. uni *sinagogtin* koqolap qikiriwetixti» — 22-ayət wə izahatni kərüng. □ **9:35** «Sən, Hudaning

Ooqlioqə etikaq kılamsən?» — bəzi kona kəqürmilərdə «Sən, Insan'ooqlioqə etikaq kılamsən?» dəp pütülgən. □ **9:39** «Mən korlarnı kəridioqan bolsun, kəridioqanlarnı kor bolsun

dəp bu dunyaəqə həküm qikirixka kəldim» — «həküm qikirixka kəldim» — Bu «həküm» toqırluk «Yəx.» 42:1 wə uningdiki izahatni kərüng. Bu qandaq «həküm»? Bizningə

Yəxaya pəyoqəmbərnıng bəxaritidə eytiləndək az degəndə bu «həküm»ning əq tərpi bardur: (1) etikaq qıləqə toqıra kəzkaraxlarnı yətküzix; (2) Hudaning kəp ixlar üstidiki həküm lirinı bildürix; (3) Məşihning həwiri kixilərnıng qəlbini yaki yoruk yaki tehimu qarəngəq, kor

kilix; huddi Yəxaya pəyoqəmbər öz waqtida Hudaning səz-kalamini Israiləqə yətküzgəndə, Israilning əhwali «Silər anglaxni anglaysilər, biraq qüxənməysilər; kərxini kərsilər, biraq bilip

yətməysilər» («Yəx.» 6:9-10) degəndək boləqənoqə ohxax. «Yəx.» 44:18nimu kərüng. ■ **9:39** Yh. 3:17; 12:47. □ **10:3** «Ixik baqar uningəqə ixikni eqip beridu wə koylar uning awazini

anglap tonuydu...» — «ixik baqar» bəlkim Qəməldürgüqi Yəhyani kərsitixi mumkin. Bu ayət həm 4-ayətkə munasiwətlik, «Mik.» 2:13 wə izahatni kərüng.

həmmisini sirtka qikirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qünki ular uning awazini tonuydu. □ ⁵ Lekin ular yat adəmning kəynidin mangmaydu, bəlki uningdin qaçidu; qünki ular yatların awazini tonumaydu.

⁶ Əysa bu təmsilni ularoşa sözləp bərgini bilən, ləkin ular uning əzlidirigə nemə dəwatқанlığını heq qüxənmidi. ⁷ Xunga Əysa ularoşa yənə mundak dedi:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, qoyların ixiki özümdurmən. □ ⁸ Məndin ilgiri kəlgənlərin həmmisi oşri wə qarəqidur, ləkin qoylar ularoşa kulaq salmidi. □ ⁹ Ixik özümdurmən. Mən arkılık kirgini kutquzulidu həm kirip-qikip, ot-qəplərnı tepip yeyələydu. ■ ¹⁰ Oşri bolsa pəkət oşrilax, öltürüx wə buzux üqünla kelidu. Mən bolsam ularni həyatlıkka erixsun wə xu həyatlıkı mol bolsun dəp kəldim. □

¹¹ Yahxi padiqi özümdurmən. Yahxi padiqi qoylar üqün öz jenini pida kilidu. □ ■ ¹² Lekin mədikar undak kilmaydu. U bəlki nə qoyların igisi nə padiqisi bolmioşaqka, bərinig kəlginini kərsə, qoyların taxlap qaçidu wə bərə kelip qoyların titip tiripirən kiliwetidu. □ ■ ¹³ Əmdi mədikar bolsa pəkət həkkini dəp ixləp, qoylaroşa kəngül bəlməy bədər qaçidu.

¹⁴⁻¹⁵ Yahxi padiqi özümdurmən. Ata meni tonioşnidək mən atini tonuşinimdək, mən özümningkilərnı tonuymən wə özümningkilərmu meni tonuydu; qoylar üqün jenim pida. ■ ¹⁶ Bu qotandin bolmioşan baxka qoylırimmu bar. Ular nimu elip baxlixim kerək wə ularmu awazimni anglaydu; xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padiqisi bolidu. □ ■

¹⁷ Ata meni xu səwəbtin səyiduki, mən jenimni qayturuwelixim üqün uni pida kilimən. ■ ¹⁸ Jenimni heqkim məndin alalmaydu, mən uni öz ihtiyarim bilən pida kilimən. Mən uni pida kilixka həkuklukmən

□ **10:4** «U qoylırinig həmmisini sirtka qikirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qünki ular uning awazini tonuydu» — demisəkmü, Ottura Xərktiki qoyqılar dəl xundak yol bilən qoyların baqıdu. Qoyqi barlık qoylaroşa isim kuyup ularni bu isim bilən qaçiridu. U daim «qoylırini baxlaydu», ular uning awazi bilən əgixip mangidu. Adəttə qoyqining qoyların «həydəx»ning heq həjiti yok. □ **10:7** «qoyların ixiki özümdurmən» — Ottura Xərktə padiqılar keqide qoyların koşdax üqün qotanning aşzida toşrisioşa yetip uhlaydu. Xuning bilən ular əzlırini «qoyların ixiki» dəydu. Undak qoyqılar hərküni «öz kəyliri üqün jenini pida kilidu». □ **10:8** «Məndin ilgiri kəlgənlərin həmmisi oşri wə qarəqidur, ləkin qoylar ularoşa kulaq salmidi» — bu yərdə Əysanın kezdə tutkıni Təwrattiki pəşoşəmbərlər əməs, bəlki əzlırini «İsrailni baqquqılar» dəp atıwəlanlar — yəni Pərisiylər, bax kahınlar, Təwrat ustazlıri, Yəhüdiy aqsakallıri, xundakla əzidin ilgiri pəyda boləşan «sahta Məsihələr» (məsilən, «Ros.» 5:36-37)din ibarət. İsrailoşa baqquqi bolux kerək boləşanlar əksişə padidin payda-mənpəət alıdıoşanlaroşa aylandıruşan («Yər.» 23-bab, «Əz.» 34-babni kərüng). ■ **10:9** Yh. 14:6. □ **10:10** «Oşri bolsa pəkət oşrilax, öltürüx wə buzux üqünla kelidu» — «öltürüx» grek tilida «boşuzlax». □ **10:11** «Yahxi padiqi qoylar üqün öz jenini pida kilidu» — «yahxi padiqi» boləşandin keyin baxka hil padiqılar bolamdu? Bu toşrisida «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **10:11** Yəx. 40:11; Əz. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; İbr. 13:20; 1Pet. 5:4. □ **10:12** «bərə kelip qoylarını titip tiripirən kiliwetidu» — yəki «bərə kelip qoylarını tutuwelip tiripirən kiliwetidu». ■ **10:12** Zək. 11:16. ■ **10:14-15** 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luğa 10:22; Yh. 6:46; 7:29. □ **10:16** «Bu qotandin bolmioşan baxka qoylırimmu bar. Ular nimu elip baxlixim kerək ... xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padiqisi bolidu» — heqkəndak xübə yokki, muxu yərdə «bu qotandin bolmioşanlar Məsihək etikad kilidəşan Yəhüdiy əməslərnı kərsitidu. ■ **10:16** Əz. 37:22. ■ **10:17** Yəx. 53:12.

wə xundaqla uni qayturuwelixkimu hokuklukmən; bu əmrni Atamdin tapxuruwaloqanmən.■

¹⁹ Bu sözlər tüpəylidin Yəhudiylar arisida yənə bəlünux pəyda boldi. ■

²⁰ Ulardin kəp adəmlər:

— Uningoqa jin qarlixiptu, u joylūwatidu, nemə üqün uning səzigə kulan saloqudəksilər? — deyixti.■

²¹ Yənə bəzilər bolsa:

— Jin qarplaxkan adəmnin sözliri bundak bolmaydu. Jin kandakmu qariorularning kozlirini aqalisun?! — deyixti.■

Əysaning qətkə kəkilixi

²² Kix pəsli bolup, Yerusalemde «Qayta beoixlax heyti» otküzülūwatatti.

□ ²³ Əysa ibadəthanidiki «Sulaymanning pexaywini»da aylinip yürətti. ■

²⁴ Yəhudiylar uning ətrafioqa olixiwelip:

— Bizni qaqanoqiqə tit-tit kilip tutuklukta kaldurmakqisən? Əgər Məsih bolsang, bizgə oquqini eyt, — deyixti.□

²⁵ Əysa mundak jawab bərdi:

— Mən silərgə eyttim, lekin ixənməysilər. Atamnın nami bilən kiloqan əməllirimmning əzi mənə guwahlik beridu. ■ ²⁶ Birak mən silərgə eytkinimdək, silər etiqad kilmidinglar, qünki mening koylirimdin əməssilər. ²⁷ Mening koylirim mening awazimni anglaydu, mən ularni tonuymən wə ular mənə əgixidu. ■ ²⁸ Mən ularoqa mənggüllük hayət ata kilimən; ular əsla halak bolmaydu. Heqkim ularni qolumdin tartiwalalmaydu. ■ ²⁹ Ularni mənə təkdin kiloqan atam həmmidin üstündür wə heqkim ularni atamnın qolidin tartiwalalmaydu. ³⁰ Mən wə Ata əslidinla birdurmiz.□ ■

³¹ Buning bilən Yəhudiylar yənə uni qalma-kesək kilixmakqi bolup, yərdin kollirioqa tax elixti.■

³² Əysa ularoqa: — Atamdin kəlgən nuroqun yahxi əməllərnə silərgə kərsəttim. Bu əməllərnin qaysisi üqün menə qalma-kesək kilməkqisilər? — dedi.

³³ — Seni yahxi bir əməl üqün əməs, bəlki kupurluk kiləqinə üqün qalma-kesək kilimiz. Qünki sən bir insan turukluk, özünəni Huda kilip kərsəttin! — dedi Yəhudiylar jawabən.■

³⁴ Əysa ularoqa mundak jawab bərdi:

■ **10:18** Yh. 2:19. ■ **10:19** Yh. 7:12; 9:16. ■ **10:20** Yh. 7:20; 8:48,

52. ■ **10:21** Mis. 4:11; Zəb. 94:9; 146:8 □ **10:22** «Qayta beoixlax heyti» — (ibadəthanini) «qayta beoixlax heyti» bolsa miladiyədin ilgiri 164-yili «Yəhuda Makkabus» ibadəthanini Yunandikilərnin butpərəslikidin qayturuwelip, uni qaytidin Hudaning yolioqa atap beoixlioqanlikini təbrikləyioqan heyət. Bu heyət Yəhudiylar arisida həzirioqə «Hannukah» dəp atilidu. ■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12. □ **10:24** «Bizni qaqanoqiqə tit-tit kilip tutuklukta kaldurmakqisən?» — grek tilida «jenimizni qaqanoqiqə tit-tit kilip tutuklukta kaldurmakqisən?».

■ **10:25** Yh. 5:36. ■ **10:27** Yh. 8:47. ■ **10:28** Yh. 6:39; 17:12; 18:9. □ **10:30** «Mən wə Ata əslidinla birdurmiz» — «Kən» 32:39ni kəring. Muxu yərdə Məsihning «bir» degini, yukirida tiloqa elinoqan ixlirida əzining Huda'ata bilən birgə bir boləqanlikini təkitləydu. ■ **10:30** Yəx. 54:5; Yh. 5:19; 14:9; 17:5. ■ **10:31** Yh. 8:59; 11:8.

■ **10:33** Yh. 5:18.

— Silərgə təwə mukəddəs kanunda «Mən eyttim, silər ilahlarsilər» dəp pütülgən əməsmu? □ ■ ³⁵ Huda öz səz-kalamini yətküzgənlərni «ilahlar» dəp atiojan yərdə (wə mukəddəs yazmilarda eytiləni hərgiz küqtin qalmaydu) ³⁶ nemə üqün Ata Əzigə has-mukəddəs kilip pany dnyaoğa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər? □ ■ ³⁷ Əgər Atamning əməllirini qilmisam, mənə ixənmənglar. ■ ³⁸ Birək qilsam, mənə ixənmigən hələttim, əməlləring əzlrigə ixininglar. Buning bilən Atining məndə ikənlikini, mənəngmu Atida ikənlikimni hək dəp bilip etikad kilidiojan bolisilər. ■ ³⁹ Buning bilən ular yənə uni tutmaqçı boldi, birək u ularning kolliridin kutulup, u yərdin kötti. ■ ⁴⁰ Andin u yənə lordan dəryasining u qətioga, yəni Yəhya *pəyoğambər* dəslipidə adəmlərni qəmüldürgən jayoğa berip, u yərdə turdi. ■

⁴¹ Nurəqun kixilər uning yenioğa kəldi. Ular:

— Yəhya həq məjizilik əlamət kərsətmigən, lekin uning bu adəm toqrisida bərlək eytkənliri rast ikən! — deyixti. ⁴² Xuning bilən nurəqunliojan kixilər bu yərdə uningoga etikad kildi.

11

Lazarusning əlümi

¹ Lazarus degən bir adəm kesəl bolup qəlojanidi. U Məryəm wə hədisi Marta turəjan, Bəyt-Aniya degən kənttə turatti ² (bu Məryəm bolsa, Rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putirini öz qaqliri bilən ertip qurutқан həliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi). □ ■

³ Lazarusning hədiliri Əysəoga həwərqı əwətip: «I Rəb, mana sən səygən *dostuz* kesəl bolup qaldi» dəp yətküzdi.

⁴ Ləkin Əysə buni anglap:

— Bu kesəldin əlüp kətməydu, bəlki bu arqilik Hudaning Ooqli uluoqlinip, Hudaning xan-xəripı ayan qilinidu — dedi. ■

□ **10:34** «Silərgə təwə mukəddəs kanun» — 8:17 wə izahətini kəring. «Mən eyttim, silər ilahlarsilər» — bu səzlər «Zəb.» 82:6də tepilidu. Toluq eysak «Mən eyttim: — Silər ilahlar ikənsilər; həmninglar Həmmidin Aliy Boləuqining oqullirisilər» degən bolup, bu səz əslidə sot məjlisigə katnaxқан «ilahlar»oga, yəni Hudaning həlkigə sorakçı boləjan yəki öz həlki arisida hərəkəndək həqıq-məs'uliyiti bar adəmlərgə eytiləjanidi. Ular muxu ixta, həmmini sorak qiloquçı Hudaoga ohxap kətkəqkə, «ilahlar» deyilidu. 35-36-ayət wə izahətini kəring. «Zəb.» 82:1diki izahətnimu kəring. ■ **10:34** Zəb. 82:6 □ **10:36** «Nemə üqün Ata Əzigə has-mukəddəs kilip pany dnyaoğa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluk kilding!» dəysilər?» — bu 36-ayət boyiqə, Huda «Zəbur»da «Hudaning səz-kalamı yətküzgənlər»ni «ilahlar» dəp atiojan yərdə, **Hudaning Səz-Kalamining Əzi dnyaoğa kəlgəndə**, «Hudaning Ooqlimən» desə, bu qəndəkmü kupurluk bolidu? ■ **10:36** Yh. 5:1; 6:27. ■ **10:37** Yh. 15:24. ■ **10:38** Yh. 14:11; 17:21. ■ **10:39** Luqa 4:29; Yh. 8:59. ■ **10:40** Yh. 1:28; 3:23. □ **11:2** «bu Məryəm bolsa, rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putirini öz qaqliri bilən ertip qurutқан həliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi» — bu ix dəsəptə «Mat.» 26:6-13 wə «Mar.» 14:3-9də wə keyin «Yuh.» 12:3-8də hatirilidu. Yuhəna okurmənlər bu ixtin İnjildiki bəxkə «bəyanlar» arqilik allıqəjan hawər tapқан, dəp pərez kilidu. ■ **11:2** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yh. 12:3. ■ **11:4** Yh. 9:3; 11:40.

⁵ Əysa Marta, singlisi wə Lazarusni tolimu səyəttili. ⁶ Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdi. □ ⁷ Andin keyin u muhlisliroqta:

— Yəhudiyəgə qayta barayli! — dedi.

⁸ Muhlisli uningota:

— Ustaz, yekindila *u yərdiki* Yəhudiyalar seni qalma-kesək qilmakçi bolqan tursa, yənə u yərgə qayta baramsən? — deyixti. □ ■

⁹ Əysa mundak dedi:

— Kündüzdə on ikki saət bar əməsmu? Kündüzi yol mangoqan kixi putlaxmas, qünki u bu dunyaning yorukini kəridu. ¹⁰ Lekin keqisi yol mangoqan kixi putlixar, qünki uningda yorukluk yoxtur.

¹¹ Bu sezləni eytkandin keyin, u:

— Dostimiz Lazarus uhlap kaldi; mən uni uyqusidin oyoqatkili barimən, — dəp qoxup qoydi. ■

¹² Xunga muhlislar uningota:

— I Rəb, uhlqan bolsa, yahxi bolup kalidu, — dedi.

¹³ Həlbuki, Əysa Lazarusning əlümi toqruluk eytkanidi, lekin ular u dəm elixtiki uyquni dəwatidu, dəp oylaxti. ¹⁴ Xunga Əysa ularota oquqini eytip: — Lazarus əldi, — dedi. ¹⁵ — Birak siləni dəp, siləning etiqad kilixinglar üqün, *uning kexida* bolmioqanliqimoqta huxalmən. Əmdi uning yenioqta barayli, — dedi.

¹⁶ «Koxkezək» dəp atilidioqan Tomas baxqa muhlisdaxliroqta:

— Bizmu uning bilən billə barayli həm uning bilən billə ələyli, — dedi. □

Əysaning Lazarusni tirildürüxi

¹⁷ Əysa muhlisli bilən Bəyt-Aniyaota baroqanda, Lazarusning yerlikkə qoyulqinioqta allikaqan tət kün bolqanliqi uningota məlum boldi. ¹⁸ Bəyt-Aniya Yerusalemoqta yekin bolup, uningdin altə qakirimqə yirakliqta idi, □

¹⁹ xuning bilən nuroqun Yəhudiyalar Marta bilən Məryəmgə inisi toqrisida təsəlli bərgili ularning yenioqta kəlgənidi. ²⁰ Marta əmdi Əysaning keliwatqinini anglapla, uning aldioqta qixti. Lekin Məryəm bolsa öyidə olturup kaldi.

²¹ Marta əmdi Əysaqta: — I Rəb, bu yərdə bolqan bolsang, inim əlmigən bolatti. ²² Həlihəm Hudadin nemini tilisəng, Uning sanga xuni beridioqanliqini bilimən, — dedi.

²³ — Ining qayta tirilidu, — dedi Əysa.

²⁴ Marta:

— Ahirkı künidə, yənə tirilix künidə uning jəzmən tirilidioqanliqini bilimən, — dedi. ■

□ **11:6** «Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini angliqan bolsimu, əzi turuwatqan jayda yənə ikki kün turdi» — bu ayəttiki «xunga» bəlkim oqurmənləni həyran kalduridu. Bizdə kilqə xühə yoxki, Huda Əzini səyğənlərimu intayin səyğəqka, ularning Hudaning həqiqiy xan-xəripi wə uluqlukini kərup quxinixi, xundakla etiqadining küqaytilixi üqün bəzidə bəximizdin bu ixka ohxap ketidioqan azabliq ixlarni ötküzidu (15-ayətni kəring). □ **11:8** «Ustaz» — grek tilida «Rabbi». ■ **11:8** Yh. 8:59; 10:31. ■ **11:11** Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luqa 8:52.

□ **11:16** ««Koxkezək» dəp atilidioqan Tomas» — drek tilida ««Didimos» dəp atilidioqan Tomas».

□ **11:18** «altə qakirim» — grek tilida «on bəx stadiyon». Bir «stadiyon» 185 metr idi. ■ **11:24** Dan. 12:2; Luqa 14:14; Yh. 5:29.

25 Əysa uningoha: — Tirilix wə hayatlik mən özümdurmən; manga etikad kילוquqi kixi əlsimu, hayat bolidu; ■ 26 wə hayat turup, manga etikad kילוquqi əbədil'əbəd əlməs; buningoha ixinəmsən?■

27 U uningoha: — Ixinimən, i Rəb; sening dunyaoqa kelixi mukərrər bolohan Məsih, Hudaning Ooqli ikənlikingə ixinimən.■

28 Buni dəp bolup, u berip singlisi Məryəmni astiohina qakirip: — Ustaz kəldi, səni qakirwatidu, — dedi.

29 Məryəm buni anglap, dərhal ornidin turup, uning aldioqa bardi 30 (xu pəyttə Əysa tehi yezioqa kirmigən bolup, Marta uning aldioqa mengip, uqrixip qalohan yərdə idi). 31 Əmdi *Məryəmgə* təsəlli beriwatqan, eydə uning bilən olturojan Yəhudiylar uning aldirap qopup sirtka qikip kətkinini kərüp, uni kəbrigə berip xu yərdə yioqa-zar kילוqili kətti, dəp oylap, uning kəynidin mengixti.

32 Məryəm əmdi Əysa bar yərgə baroqanda uni kərüp, ayiohioqa əzini etip: — I Rəb, bu yərdə bolohan bolsang, inim əlmigən bolatti! — dedi.

33 Əysa Məryəming yioqa-zar kילוqinini, xundakla uning bilən billə kəlgən Yəhudiy həlkning yioqa-zar kilixkinini kərgəndə, rohida kattik piqan qekip, kəngli tolimu biaram boldi wə: □ 34 — Uni kəyərgə qoydunglar? — dəp soridi.

— I Rəb, kelip kərgin, — deyixti ular.

35 Əysa kəz yexi kildi. □ ■ 36 Yəhudiy həlki: — Qaranglar, u uni qanqilik səyğən! — deyixti. 37 Wə ulardin bəziliri:

— Kariquning kəzini aqқан bu kixi kesəl adəmni əlümdin saqlap qalalmasmidi? — deyixti.

38 Əysa iqidə yənə kattik piqan qekip, kəbrining aldioqa bardi. Kəbri bir qar idi; uning kirix əozioqa qong bir tax qoyukluk idi. 39 Əysa:

— Taxni eliwetinglar! — dedi.

Əlgüqining hədisi Marta:

— I Rəb, yərlikkə kəyoqili tət kün boldi, həzir u purap kətkəndu, — dedi.

40 Əysa uningoha:

— Mən sanga: «Etikad kilsang, Hudaning xan-xəripini kərisən» degənədimoqu! — dedi.

41 Buning bilən halayik taxni eliwətti. Əysa kəzlrini asmanoha tikip mundak dua kildi:

— I Ata, tilikimni angliqining üqün sanga təxəkkür eytimən.

42 Tiləklirimni həmixə anglaydioqanliqingni bilimən; lekin xundak bolsimu, ətrapimdiki muxu halayik sening meni əwətkənlikingə ixənsun dəp, buni eytiwatimən!■

43 Bu səzləрни kילוqandin keyin, u yukiri awazda:

— Lazarus, taxkiriqoha qik! — dəp tovlidi.

44 Əlgüqi qol-putliri kəpənləngən, engiki tengiloqan həlda taxkiriqoha qikti. Əysa ularoha:

— Kəpənni yexiwetip, uni azad qilinglar! — dedi.■

■ 11:25 Yh. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuha. 5:10. ■ 11:26 Yh. 6:51. ■ 11:27 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yh. 6:69. □ 11:33 «Əysa... rohida kattik piqan qekip, kəngli tolimu biaram boldi» — Əysa nemigə xundak inkas kayturdi? Bizningqə, bu uning gunahning insanlarni əlümgə wə halakətkə, jümlidin Xəytanning ilkiqə elip baroqanliqi tūpəyilidin bolohan parakəndiqilik wə piqan-kayoqoha qarap, bu ixlardin kattik hayajanlanəoqliki wə bəlkim əzərləngənlikini kərsitidu. □ 11:35 «Əysa kəz yexi kildi» — Əysaning kəz yaxliri toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtalmisəq bolmaydu. ■ 11:35 Luqa 19:41. ■ 11:42 Yh. 12:30. ■ 11:44 Yh. 20:7.

*Əysani oltürüx suyuqəsti**Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2*

⁴⁵ Məryəmning yenioğa pətə kəlip kelip, uning əmillirini kərgən Yəhudiylar iqidin nuroqunliri uningə etikađ kildi. ⁴⁶ Lekin ularning iqidə bəziliri Pərisiylərnəng yenioğa berip, Əysaning kəloğan ixlirini məlum kəlixiti.

⁴⁷ Xunga bax kaħinlar wə Pərisiylər Yəhudiylarning kengəxmisini yioqip: — Qəndaq kəliximiz kerək? Bu adəm nuroqun məjizilik əlamətlərnəni yaritiwatidu. ■ ⁴⁸ Uningə xundaq yol kəyup bəriwərsək, həmmə adəm uningə etikađ kəlip ketidu. Xundaq boləjənda, Rimliklər kəlip bu bizning jayimiz wə kəwmimizni wəyran kəliwetidu! — deyixti.□

⁴⁹ Ularning iqidə biri, yəni xu yili bax kaħin boləjan Kayafa:

— Silər heqnemini bilməydikənsilər! ⁵⁰ Pütün həlkəning həlak bolux-ining orniəqə, birlə adəmnəng ular üçün əlūxining əwzəllikini qūxinip yətməydikənsilər, — dedi ■ ⁵¹⁻⁵² (bu səzni u əzlūkidin eytmioqanidi; bəlki u xu yili bax kaħin boləjanliki üçün, Əysaning *Yəhudiylar* həlki üçün, xundakla pəkət u həlkə üçünlə əməs, bəlki Hudaning hər yanəqə tərkiəlip kətkən pərzəntlirining həmmisini bir kəlip uyuxturux üçün əliđioqanliqidin əldin bəxarət berip xundaq degənidi).□ ■

⁵³ Xuning bilən ular məsliħətlixi, xu kəndin baxlap Əysani oltürüwetixni kəstliđi. ⁵⁴ Xuning üçün Əysa əmdi Yəhudiylar ərisida əxkara yürməytti, u u yərdin əyirilip qəlgə yəkən rayondiki Əfraim isimlik bir xəħirigə berip, muħlisliiri bilən u yərdə turdi.

⁵⁵ Əmdi Yəhudiylarning «ətüp ketix heyti»əqə az kəloqanidi. Nuroqun kixilər təħarətəni əda kəlix üçün, heytin ilgiri yezilərdin Yerusəleməqə kəlixiti. □ ⁵⁶ Xuning bilən billə xu kixilər Əysani izdəxti. Ular ibadəthanida yioqiləjənda bir-birigə:

— Qəndaq oylawatisilər? U heyt ətküzgili kəlməsmu? — deyixti.■

⁵⁷ Bax kaħinlar bilən Pərisiylər bolsa uni tutux üçün, hərki minəng uning kəyərdilikini bilsə, məlum kəlixiti toquruluk pərman qikəroqanidi.

12

■ **11:47** Zəb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luqa 22:2; Ros. 4:27. □ **11:48** «Rimliklər kəlip bu bizning jayimiz wə kəwmimizni wəyran kəliwetidu!» — «bu bizning jayimiz» bizningqə ibadəthanini kərsətsə kerək. Əniqki, bu adəmlərnəng ibadəthanini «Hudaning» deməydu, bəlki «bizning» dəydu. Ularning gəpidin rəxənkə, əzining mənpəətini birinqi orunoqə kəyidu, əz həlkəning tinq-amanliqini ikkinqi orunoqə kəyidu. «Bu bizning jayimiz» bəxkə birhəl tərjimisi: «bizning bu ornimiz» (demək, mənsipimiz). ■ **11:50** Yħ. 18:14. □ **11:51-52** «**bu səzni u əzlūkidin eytmioqanidi; bəlki u xu yili bax kaħin boləjanliki üçün... əldin bəxarət berip xundaq degənidi**» — demək, gərqə u əzi hudasiz adəm bolsimu, Təwrat bəkitkən orunda turoqə, Muqəddəs Rəh uning ərkilik (əzining dəwətkinining mənisini toluq qūxənmigən həlda) bəxarət bərdi. ■ **11:51-52** Əf. 2:14, 15, 16. □ **11:55** «**Nuroqun kixilər təħarətəni əda kəlix üçün...**» — muxu yərdiki «təħarət» toquruluk: Musa pəyqəmbərgə qūxürülgən qənun boyiqə, birsi əlük bir nərsigə, qənoqə yəki məlum kəsəl yarisioqə tegip kətkən bolsa, «napak» dəp həsəblinətti wə xundakla pak həsəblinix üçün yuyunuxi kerək wə yənə bəzi əħwallərdimu qurbanlik kəlixiti kerək idi. Uning üstigə pərisiylər wə «Təwrat əstəzliri» əzlūkidin bu ixlarəqə nuroqun bəxkə murəkkəp qəidilərnəni qəxuwaləqanidi. Məsilən, «Mar.» 7:3-4ni kərüng. Xunga «təħarət»ni ətküzüxkə bəzidə heli wəqit kerək boləjan. «**Yerusəleməqə kəlixiti**» — grek tilida «Yerusəleməqə qikixiti». ■ **11:56** Yħ. 7:11.

*Maryamning Əysani atirlixi**Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9*

¹ Өtöp ketix heytidin alta kün ilgiri, Əysa əzi ölümündin tirildürgən Lazarus turuwatqan jay — Bəyt-Aniyaşa kəldi. ■ ² Xu wəjədin ular u yərdə uningəşa ziyəət bərdi. Marta mehmanlarni kütüwatatti; Lazarus bolsa Əysa bilən həmdastihan boləjanlarning biri idi. ■ ³ Məryəm əmdi nahayiti kimmət bahalıq sap sumbul ətirdin bir qadaq əkilip, Əysaning putlirişəşa kuydi andin qaqliri bilən putlirini ertip qurutti. Ətirning hux puriki əyni bir aldi. □ ⁴ Lekin uning muhlislriridin biri, yəni uningəşa pat arida satkunluk kıləşuqi, Simonning oşli Yəhuda Ixkariyot:

⁵ — Nemixka bu *kimmət bahalıq* ətir kəmbəşəllərgə sədikə kılıp berilixkə üq yüz dinarəşa setilmidi? — dedi □ ■ ⁶ (u bu səzni kəmbəşəlləarning şəmini yegənliki üqün əməs, bəلكi oşri boləjanliki üqün degənidi; qünki u *muhlislarning ortaq* həmyanini saklışuqi bolup, daim uningəşa selinöşinidin oşriliwatatti). ■

⁷ Əmdi Əysa: — Ayalni öz ihtiyarişəşa koyöşin! Qünki u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kılıp saklışandur; □ ■ ⁸ qünki kəmbəşəllər həmixə silər bilən billə bolidu, lekin mən həmixə silər bilən billə bolmaymən, — dedi. ■

Bax kaşinlarning Lazarusni öltürüş suyikəsti

⁹ Zor bir top Yəhudiyalar uning xu yərdə ikənlikidin həwər tepip, xu yərgə kəldi. Ularning kelixi yaloşuz Əysani dəpla əməs, yənə u ölümündin tirildürgən Lazarusnimu kərüş üqün idi. ■ ¹⁰ Lekin bax kaşinlar bolsa Lazarusnimu öltürüşni məslihətləşkənidi; ■ ¹¹ Qünki uning səwəbidin nuroşun Yəhudiyalar əzlriridin qekinip Əysaşa etikad kiliwatatti.

*Yerusaleməşa təntənilik bilən kirix**Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luşa 19:28-40*

¹² Ətisi, «*ötöp ketix heyti*»ni ötküzüşkə kəlgən zor bir top halayik Əysaning Yerusaleməşa keliwatqanlikini anglap, ■ ¹³ kollarışəşa horma xahlirini tutuxqan halda uni qarxi aloşili qikixti wə: «Təxəkkür-şosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahışəşa mubarək boləşay!» dəp warkiraxti. □ ■ ¹⁴ Əysa bir təhəyni tepip, uningəşa mindi; huddi *mukəddəs yazmilarda* mundak pütülgəndək: —

■ **12:1** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luşa 7:37; Yh. 11:2. □ **12:3** «nahayiti kimmət bahalıq sap sumbul ətirdin bir qadaq» — «bir qadaq» (grek tilida «bir litra») — Rimliklarning kadiki, təhminən 325 gram. «Əysaning putlirişəşa kuydi andin qaqliri bilən ətirni putlirişəşa sürdi». □ **12:5** «üq yüz dinar» — xu qaqda addiy bir ixqining yillik kirimigə təng bolatti. ■ **12:5** Mar. 14:5. ■ **12:6** Yh. 13:29. □ **12:7** «u buni mening dəpnə künüm üqün təyyarlik kılıp saklışandur» — baxka birhil tərijimisi: «u xundaq kılıp mening dəpnə künümə təyyarlik kiliwatidu». ■ **12:7** Mar. 14:8. ■ **12:8** Qan. 15:11; Mat. 26:11; Mar. 14:7. ■ **12:9** Yh. 11:44. ■ **12:12** Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luşa 19:36. □ **12:13** «Təxəkkür-şosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahışəşa mubarək boləşay!» — bu səzlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinöşan. «Şosanna» degən səz «Kutquzşəşən, i Pərwərdigar» degən mənidə. İnjl dəwrigə kəlgəndə mənis «Hudaşəşa təxəkkür-mədhışəşa»mu bolup qaləşanidi. «Zəbur» 118-küyidiki izahətlarnimu kərüş. ■ **12:13** Zəb. 118:25, 26.

15 «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!».^{□ ■}

16 Əyni qaqda uning muhlisliri bu ixlarni güxənməytti, ləkin Əysa xan-xərəptə uluqlanqandın keyin, bu sözlərnin uning toqruluk pütülgənlikini, xundaqla bu ixlarning dərwxə uningda xundaql yüz bərgənlikini esigə kəltürdi.[□]

17 Əmdi u Lazarusni kəbridin qaqirip tirildürgən qaqda uning bilən billə bolqan halayik bolsa, bu ixka guwahlik beriwatatti. 18 Əysa yaratqan bu məjizilik alamətnimu angliqaqqa, uni qarxi elixka xu bir top adəmlər qixixkanidi. 19 Pərisiylər bolsa bir-birigə:

— Qaranglar, *barlik* qilqninglar bikar kətti! Mana əmdi pütkül jahən uningqə əgəxməktə! — deyixti.[■]

Greklarning Əysa bilən kəruxüxnı tələp qilixi — uning əz əlümi toqruluk sözlixi

20 Ətöp ketix həytida ibadət qilqili kəlgənlər arisida birnəqqə greklarmu bar idi. ■ 21 Bular əmdi Galiliyəning Bəyt-Saida yezisidin bolqan Filipning yeniqə kelip:

— Əpəndim, biz Əysa bilən kəruxsək, — dəp tələp qilixti.[■]

22 Filip berip buni Andriyaska eytti. Andın Andriyas wə Filip ikkisi Əysaqə məlum kildi.

23 Ləkin Əysa ularqə jawabən mundaql dedi:

— «İnsan'oolining xan-xərəptə uluqlinidiqan waqit-saiti yetip kəldi.

□ ■ 24 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, buqday deni tupraq iqigə qüxüp əlmigüqə, əzi yənıla yalquz qalidu; ləkin əlsə, mol həsul beridu. □ ■ 25 Kimdəkim əz həyatini ayisa uningdin məhrum bolidu; ləkin bu dunyada əz həyatidin nəpərlənsə, uni mənnggüllük həyatliklə sakliyalaydu. □ ■ 26 Kimdəkim hizmitimdə boluxni halisa, manga əgəxsun. Mən qəyərde bolsam, mening hizmətqimmu xu yərdə bolidu. Kəmdəkim mening hizmitimdə bolsa, Ata uningqə izzət kilidu.[■]

27 Həzir jenim qattik azabliniwatidu. Mən nemə deyixim kerək? «Ata, meni bu saəttin kutkuzojin!» dəymu? Ləkin mən dəl muxu waqit-saət üqün kəldim. □ ■ 28 Ata, naminqə xan-xərəp kəltürgin!».

Xuan, asmandın bir awaz anglinip:

□ 12:15 «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!» — «Zək.» 9:9. «Zion kizi» Yerusalemda turuwatqanlarni, xundaqla barlik Yəhədiy həlkini kərsitidu.

■ 12:15 Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Mat. 21:5. □ 12:16 «Əysa xan-xərəptə uluqlanqandın keyin...» — uning əlümdin tirilip ərxka kətürülgənlikini kərsitidu. ■ 12:19 Yh. 11:47.

■ 12:20 Ros. 8:27.

■ 12:21 Yh. 1:45.

□ 12:23 «Ləkin Əysa ularqə

jawabən mundaql dedi: — «İnsan'oolining xan-xərəptə uluqlinidiqan waqit-saiti yetip

kəldi...» — greklərnin (22-ayəttiki) təlipigə bu sirlik sözlər qandaql jawab bolidu? Buning

toqruluql «koxumqə səz-imizdə azrak tohtilimiz. ■ 12:23 Yh. 13:32; 17:1. □ 12:24 «buqday

deni tupraq iqigə qüxüp əlmigüqə, əzi yənıla yalquz qalidu; ləkin əlsə, mol həsul

beridu» — Məsihnin «urukning əlüxi» degini birhil ohxitixtur. Uruk yərgə qüxüp «əlmisə» bir

tal peti qəliweridu. Tupraqqa qüxkəndə «əlsə», uningdin nurqun uruk mewiləydu. ■ 12:24

1Kor. 15:36. □ 12:25 «kimdəkim əz həyatini ayisa...» — «ayisa» grek tilida «səyisə» yaki

«amraq bolsa». ■ 12:25 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33. ■ 12:26 Yh. 14:3;

17:24. □ 12:27 «Ata, meni bu saəttin kutkuzojin!» dəymu?» — Bu «saət» uning kelidiqan

azab-oqubətlərnı tartidiqanlikini kərsitidu. ■ 12:27 Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Luqa 22:44.

— Uningoʻra xan-xæræp kältürdüm wæ yænæ uningoʻra xan-xæræp kältürimæn!» — deyildi.

²⁹ Buni angliõan xu yærdæ turõan halayik:

— Hæwa güldürliði, — deyixti.

Yænæ bæzilær bolsa:

— Bir pærixte uningoʻra gæp kildi, — deyixti.

³⁰ Əysa bolsa jawabæn: — Bu awaz meni dæp æmæs, silærni dæp güxti.

■ ³¹ Əmdi dunyaning üstigæ hæküm qikirilix wakti kældi; hæzir bu dunyaning hækümdarining taxkiriõa qoõlinix wakti kældi. □ ■ ³² Wæ mæn bolsam, yærning üstidin këtürülginimdæ, pütkül insanlarni özümgæ jælp kiliþ tartimæn, — dedi ■ ³³ (uning buni degini özining kandaq ölüm bilæn öliðioanlikini kærsetkini idi).

³⁴ Halayik buningõa jawabæn uningdin:

— Biz mukəddæs kanundin Mæsihning æbædgiçæ qalidiõinini angliõan; sæn kandaqsigæ «Insan'õqli këtürülüxi keræk» dæysæn?! Bu kandaqmu «Insan'õqli» bolsun? — dæp soridi. □ ■

³⁵ Xunga Əysa ularõa: — Nurning aranglarda bolidiõan wakti uzun bolmaydu. Xunga qarangoõulukning silærni besiwalmasliki üqün, nur bar waktda *uningda* menginglar; qarangoõulukta mangoõan kixi özining qøyærgæ ketiwatkanlikini bilmæydu. ■ ³⁶ Nur aranglarda bar waktda, uningoʻra ixininglar; buning bilæn nurning pærzæntlixi bolisilar, — dedi. Əysa bu sözlærni kiliõandin keyin, ulardin ayrilip yoxurunuwaldi.

Yæhudiy halkining Mæsihni ræt kilixi

³⁷ Gærqæ u ularning köz aldida xunqæ tola møjizilik alamæt kærsetkæn bolsimu, ular tehi uningoʻra etiõad kilmidi. ³⁸ Xuning bilæn Yæxaya pæyoõæmbærning yazmisida aldin'ala kærstitilgæn bexaræt dæl æmælgæ axurdi:

«I Pærwærdigar, bizning yætküzgæn hæwirimizgæ kimmu ixængæn?

Hæm «Pærwærdigarning biliki» Boloõuqi kingimu ayan kiliõoan?» □ ■

³⁹⁻⁴⁰ Halayikning etiõad kilmioinining sæwæbi dæl xuki (huddi Yæxaya pæyoõæmbær yænæ aldin'ala eytkandæk):

«Pærwærdigar ularning kæzilirini kor;

Kælbini tax kildi;

Mæksæt, ularning kæzilirining kærüp,

Kælbining güxinip,

Gunæhliridin yenixining aldini elix üqündur;

■ **12:30** Yh. 11:42. □ **12:31** «hæzir bu dunyaning hækümdarining taxkiriõa qoõlinix wakti kældi» — «bu dunyaning hækümdari» — Xæytanni kærstitidu. Bu ayæt toõruluk «qoxumqæ sæz»imizdæ tohtilimiz. ■ **12:31** Yh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ **12:32** Qel. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:14; 8:28. □ **12:34** «sæn kandaqsigæ «Insan'õqli këtürülüxi keræk» dæysæn?!» — halayikning «Insan'õqli» (Mæsih) toõruluk kezdæ tutkini Mæsihning uluõlukini kærstitiõan «Yar.» 49:10, «Zæb.» 89:35-37, 110:2, «Yæx.» 9:7, «Əz.» 37:25, «Dan.» 7:14 Idi. ■ **12:34** 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zæb. 45:6-7; 89:36; 110:4; Yæx. 9:5; Yær. 23:6; Əz. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; Ibr. 1:8. ■ **12:35** Yær. 13:16; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Əf. 5:8; 1Tes. 5:4 □ **12:38** «I

Pærwærdigar, bizning yætküzgæn hæwirimizgæ kimmu ixængæn?» hæm «Pærwærdigarning biliki» Boloõuqi kingimu ayan kiliõoan?» — «Yæx.» 53:1. «Pærwærdigarning biliki» — bir zat, yæni dæl Hudaning Mæsihi bolsa keræk («Yæx.» 53:2, 3-ayæt nimu kærung). ■ **12:38** Yæx. 53:1; Rim. 10:16.

Bolmisa, Mən ularni saqaytkan bolattim, — *daydu Pərwərdigar*». □ ■

⁴¹ Bu sozlarni Yəxaya *pəyojəmbər Məsihning* xan-xəripini kərüp uningə qarita aldin'ala səz qilojinida eytkanidi. □ ■

⁴² Wəhalənki, gərgə hətta Yəhudiylər aqsakalliridinmu nurojunliqan adəmlər uningə etiqad qiloqan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin qorkup, əzlrining sinagogtin qoşlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap qilmidi.

□ ■ ⁴³ Buning səwəbi, ular insanlardin kelidioqan izzət-xəhrətni Hudadin kelidioqan izzət-xəhrəttin yaxhi kərətti. ■

⁴⁴ Biraq Əysa yukiri awaz bilən bundak dedi:

— Manga etiqad qiloquci mangila əməs, bəlki meni Əwətküqigə etiqad qiloqucidur. ⁴⁵ Kimki meni kərgüqi bolsa, meni Əwətküqini kərgüqi bolidu. ■ ⁴⁶ Mən manga etiqad qiloquqlar karangəqulukta qalmisun dəp, nur süpitidə dunyaqə kəldim. ■ ⁴⁷ Birsı sozlrımı anglap, ularni tutmisa, uni sorakqa tartmaymən; qünki mən dunyadikilərnı sorakqa tartkili əməs, bəlki dunyadikilərnı kutkuzəjili kəldim. ■ ⁴⁸ Biraq meni qətkə qakkuqini, xundakla sozlrımı qobul qilmiqənnı bolsa, uni sorakqa tartquqi birsı bar. U bolsimu, mən eytkan səz-kalamimdur. U ahirki küni uni sorakqa tartidu. ■ ⁴⁹ Qünki mən əzlükümdin sozliginim yok, bəlki meni əwətkən Ata mening nemini deyixim wə qəndak sozlixim kerəklikigə əmr bərgən. □ ■ ⁵⁰ Uning əmrining mənggülik həyatlik ikənlikini bilimən. Xunga nemini sozlisəm, Ata manga buyruqinidək sozlaymən.

13

Əysaning muhlislrining putini yuyuxı

¹ Ətüp ketix həytidin ilgiri, Əysa bu dunyadin ayrilip, Atining yeniqə baridioqan waqit-səətning yetip kəlgənlikini bildi wə xuning üqün bu dunyadiki əz adəmlirigə kərsitip kəlgən mehir-muəbbitini ahiroiqə

□ **12:39-40** «Pərwərdigar ularning kozlirini kor, qəlbini tax kildi» — muxu yərdə «Pərwərdigar» grek tilida «U». «Pərwərdigar ularning kozlirini kor, qəlbini tax kildi; məksət, ularning kozlirining kərüp, qəlbining qüxinip, gunahliridin yenixining aldini elix üqündur; bolmisa, Mən ularni saqaytkan bolattim» — «Yəx.» 6:10. ■ **12:39-40** Yəx. 6:9, 10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8 □ **12:41** «Bu sozlarni Yəxaya pəyojəmbər Məsihning xan-xəripini kərüp uningə qarita aldin'ala səz qilojinida eytkanidi» — grek tilida «uning xan-xəripini kərüp...» deyilidu. Kimning xan-xəripini? Enikki, «uning» muxu yərdə Məsihning əzini kərsitidu. 37-, 39- wə 42-ayətni kərüg (kimgə etiqad qilix kerək?). Toluk ix «Yəx.» 6:1-13də hatirilini. Yəxaya bu bexarətni bərgən qəşda Pərwərdigar Hudaning xan-xəripini kərgəqə, huləsimiz xuki, «Məsih Əzi Hudaning xan-xəripini wə ipadisi»din ibarəttur. ■ **12:41** Yəx. 6:1. □ **12:42** «nurojunliqan adəmlər uningə etiqad qiloqan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin qorkup, əzlrining sinagogtin qoşlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap qilmidi» — Muxu yərdə «sinagog» Yəhudiylarning omumiy jəmiyitini kərsitidu. «Sinagogtin qikirilix» — kimki sinagogdin qikiriwetilsə, Yəhudiylər jəmiyitidikilər ular bilən heq bardi-kəldi qilmaytti. ■ **12:42** Yh. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Yh. 5:44. ■ **12:45** Yh. 10:30; 14:9. ■ **12:46** Yəx. 42:6; 49:6; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros. 13:47. ■ **12:47** Yh. 3:17; 9:39. ■ **12:48** Mar. 16:16; Yh. 3:18; 8:24. □ **12:49** «mening nemini deyixim wə qəndak sozlixim kerəkliki» — yaki bolmisa «mening nemə təlim-əmr berixim wə nemini sozlixim kerəkliki». ■ **12:49** Qan. 18:18; Yh. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13.

toluk korsitip turdi. □ ■ 2 Əmdi kəqlik tamak yeyilwatkanidi; Iblis alliburun Simonning oqli Yəhuda Ixkariyotning kəngligə Əysaəta satkunluk qilix wəswəsisini saloqanidi. ■ 3 Əysa Atining hər ixni uning kolioqə tapxuroqini, wə əzining Hudaning yenidin kelip, Hudaning yenioqə kaytidioqanlikini bilgəqkə, ■ 4 dastihandin turup, ton-kənglikini yexip, bir lənggə bilən belini baqlidi. ■ 5 Andin jawuroqə su quyup, muhlislarning putlirini yuyuxkə wə beligə baqlioqan lənggə bilən sürtüp kurutuxkə baxlidi. ■ 6 Nəwət Simon Petruskə kəlgəndə, Petrus uningqə:
— I Rəb, putumni sən yusang kəndək boləqini?! — dedi. ■

7 Əysa uningqə:

— Nəmə qiliwatqinimni həzır bilməysən, ləkin keyin bilisən, — dedi.

8 Petrus: — Sən mening putumni yusang hərgiz bolmaydu! — dedi.

Əysa uningqə jawabən: — Seni yumisam, mening bilən təng nesiwəng bolmaydu, — dedi.

9 Simon Petrus:

— I Rəb, undakta pəkət putlirimnilə əməs, qollirimnimu, bəximnimu yuəqaysən! — dedi.

10 Əysa uningqə:

— Bədinə yuyulup, tamamən pakiz boləqan adəm pəkət putlirini yusilə kayta yuyunuxining həjiti bolmaydu. Silər pakiz, ləkin həmminglər əməs, — dedi □ ■ 11 (qünki u əzini kimning tutup beridioqanlikini bilətti; xuning üqün u «Həmminglərlə pakiz əməs» degənidi). ■ 12 Xuning bilən u ularning putlirini yuyup boləqandin keyin, ton-kənglikini kiyip, yənə dastihanoqə olturup ularəqə mundək dedi:

— Silərgə nəmə qiloqinimni uktunglarmu? ■ 13 Silər meni «Ustaz» wə «Rəb» dəysilər wə rast eytisilər, mən xundakturmən. ■ 14 Əgər mən Rəb wə ustazinglər turukluk, putliringlərnə yuəqanikənmən, silərmu bir-biringlərnəng putlirini yuyuxunglər kerək. □ ■ 15 Mən silərgə qiləndək silərnəngmu həm xundək qilixinglər üqün bu ügini qaldurdum. ■ 16 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, qul hojayinidin üstün turmaydu, əlqimu əzini əwətküqidin üstün turmaydu. ■ 17 Bu ixlərnə bilgənəkənsilər, xundək qilsanglər bəhtliksilər!

Əysaning satkunluk bilən tutuluxini aldin eytixi
Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luqə 22:21-23

□ 13:1 «Əysa... bu dunyadiki əz adəmlirigə korsitip kəlgən mehir-muəəbbitini ahirəiqə toluk korsitip turdi» — bu muəəbbət bəlkim təwəndiki 1-20-ayətlərdə muhlislirining putlirini yuyuxi, xundəkla 13-18-bablərdə hatiriləngəndək ularəqə kərsətkən sawr-təkət, kəqürüm, mehirbanlikini, andin ahiridə ular üqün əzini pida qilixining həmmisini əz iqigə aləqan bolsa kerək. ■ 13:1 Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqə 22:1. ■ 13:2 Luqə 22:3; Yh. 13:2. ■ 13:3 Mat. 11:27; 28:18; Yh. 3:35. ■ 13:6 Mat. 3:14. □ 13:10 «...bədinə yuyulup, tamamən pakiz boləqan adəm pəkət putlirini yusilə kayta yuyunuxining həjiti bolmaydu» — muxu sirlik gəpning mənisi nəmə? Bizningqə Kutquzəquqimizning «put yuyux» degən bu hərəkiti əzini əng təwən dərijigə qüxürüp krestlinixni qəbul qilixioqə bəxarət bolidu. Xunga, muhlislar buni qəbul qilmisə bolmaydu. «Koxumqə səz»imizdə əzrak təhtilimiz. ■ 13:10 Yh. 15:3. ■ 13:11 Yh. 6:64. ■ 13:13 Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. □ 13:14 «Əgər mən Rəb wə ustazinglər turukluk, putliringlərnəng yuəqanikənmən, silərmu bir-biringlərnəng putlirini yuyuxunglər kerək» — oqurmənlər muhlislərnəng Məsihni «ustaz» andin «Rəb» dəydiəqanlikini (13-ayət), ləkin Məsih bolsa əzini «Rəb» wə «ustaz» dəydiəqanlikini bayqiyalaydu (13-14-ayət) wə xundəkla tərtipning əhximəsləning sawəbini oyliyalaydu. ■ 13:14 Gal. 6:1, 2. ■ 13:15 1Pet. 2:21; 1Yuhə. 2:6. ■ 13:16 Mat. 10:24; Luqə 6:40; Yh. 15:20.

18 Mən bularni həmminglaroşa qaritip eytmidim. Mən tallioqanlirimni bilimən, lekin *mukəddəs yazmilarda* aldın pütülgən: «Mən bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu manga put atti!» degən bu söz əməlgə axurulmay qalmaydu. □ ■ 19 Mən bu ix yüz berixtin awwal uni silərgə eytip qoyayki, u ixlar yüz bərgəndə mening «Bar Boloquqi» ikənlikimgə ixinisilər. □ ■ 20 Bərhək, bərhək, silərgə xuni eytip qoyayki, kimki mən əwətkən hərəkəndəq birsini qəbul qiloqan bolsa, meni qəbul qiloqan bolidu; wə meni qəbul qiloquqilar meni əwətküqini qəbul qiloqan bolidu.■

21 Əysa bu sözləni eytkəndin keyin, rohta kattik piqan qekip, mundak guwahlik bərdi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, aranglarda birəylən manga satkunluk qilidu!■

22 Muhlislar kimni dəwatqanliqini biləlməy, bir-birigə qaraxti. 23 Əmdi dastihanda muhlisleridin biri Əysaning məydisigə yəlinip yatqanidi; u bolsa «Əysa səyidiqan muhlis» idi. □ ■ 24 Simon Petrus uningdin Əysaning kimni dəwatqinini sorap bəxini ixarət qildi.

25 Xuning bilən u Əysaning məydisigə yəlinip turup uningdin:

— I Rəb, u kimdur? — dəp soridi.

26 Əysa jawab berip:

— Bu bir qixləm nanni axqa təgürüp kimgə sunsam, xudur, — dedi. Xuning bilən u bir qixləm nanni *axqa* təgürüp, Simonning oqlı Yəhuda İxkariyotqa sundi. □ 27 Yəhuda nanni eliwidi, Xəytan uning iqigə kirdi. — Qilidiqaningni qapsan qil, — dedi Əysa uningə.

28 (Əmdi dastihanda olturoqanlarning həqkaysisi uning *Yəhudaşo* bu sözləni nemə üqün deqinini bilmidi. 29 Yəhuda ularning ortaq həmyanini tutqini üqün, bəzilər Əysa uningə: «Bizgə kerəklik heyklik nərsiləni elip kəl» yaki «Kəmbəqəllərgə birər nərsə bər» dəwatsa kerək, dəp oylaxti).■

30 Yəhuda bu bir qixləm nanni elipla taxkiriqə qiqip kətti (bu qəqə keqə idi).□

Yengi əmr

31 Yəhuda taxkiriqə qiqip kətkəndin keyin, Əysa mundak dedi:

— Əmdi İnsan'oqlı uluqlinidiqan wəqit-səət yetip kəldi wə Huda u arqilik uluqlinidu. 32 Wə əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu Əzidə

□ 13:18 «Mən bilən həmdastihan bolup nenimni yegənmu manga put atti!» — «Zəb.» 41:9ni kəring. ■ 13:18 Zəb. 41:9; Mat. 26:23; 1Yuhə. 2:19. □ 13:19 «bu ixlar yüz bərgəndə mening «Bar Boloquqi» ikənlikimgə ixinisilər» — yaki «bu ixlar yüz bərgəndə mening «U» (yəni, Məsih) ikənlikimgə ixinisilər». ■ 13:19 Yh. 14:29; 16:4. ■ 13:20 Mat. 10:40; Luqa 10:16. ■ 13:21 Mat. 26:21; Mar. 14:18; Luqa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuhə. 2:19.

□ 13:23 «Əysa səyidiqan muhlis» — bəlkim bu «bəyan»ning muəllipi rosul Yuhanna. «Kirix səz»imizni kəring. ■ 13:23 Yh. 20:2; 21:7,20. □ 13:26 «bu bir qixləm nanni axqa təgürüp kimgə sunsam, xudur» — dastihanda olturup birsigə bir qixləm nanni axqa təgürəngdə halda sunux qongkur muhəbbitini bildürux hərəkəti idi. ■ 13:29 Yh. 12:6. □ 13:30 «bu qəqə keqə idi» — bu deqening əsli mənisidin bəxə, keqmə mənisi bardur. Yuxiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36də Əysaning «kündüz» wə «karənguluk» yaki «keqə» toquruluk səzlerini kəring.

uni uluqalaydu, xundaqla dərhal uni uluqalaydu. □ ■ ³³ Balilirim, silər bilən billə bolidioqan yənə azoqina vaqtim kaldi. Silər meni izdəysilər, lekin mening Yəhudiylarğa: «Mən baridioqan yərgə silər baralmaysilər» dəp eytkinimdək, buni silərgimu eytimən. ■

³⁴ Silərgə yengi bir əmr tapxurimənki, «bir-biringlarni sөyüŋglar». Silərni sөyginimdək, silərmi bir-biringlarni sөyüŋglar. ■ ³⁵ Aranglarda bir-biringlarğa mehır-muhəbbitinglar bolsa, həmmə adəm silərnin mening muhlisirim ikənlikinglarni bilidu. ■

Əysaning Petrusning tanidioanlığını aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34

³⁶ Simon Petrus uningdin:

— I Rəb, kəyərgə barisən? — dəp soridi.

Əysa jawabən: — Mən ketidioqan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, lekin keyin manga əgixip barisən, — dedi. □ ■

³⁷ Petrus uningğa:

— I Rəb, nemə üqün hazır sening kəyningdin əgixip baralmaymən? Sən üqün jenimni pida kılay! — dedi. ■

³⁸ Əysa jawabən mundak dedi:

— Mən üqün rasttinla jeningni pida kılamsən? Bərhək, bərhək, sanga eytip qoyayki, horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən! □ ■

14

Əysa sөzini dawam kılidu — «Yol, həkikət wə hayatlikturmən»

¹ Kəŋlünqlarni parakəndə kılmanglar! Hudağa ixinisilər, mangimu ixininglar. ² Atamning öyidə nuroqun makanlar bar. Bolmioqan bolsa, buni silərgə eytkən bolattim; qünki mən hərbinglarğa orun təyyarlıx üqün xu yərgə ketip barimən. □ ³ Mən silərgə orun təyyarlıqili

□ **13:32** «əgər Huda uningda uluqlansa, Hudamu özidə uni uluqalaydu, xundaqla dərhal uni uluqalaydu» — bizning qarximizqə «özidə» muxu yərdə «Huda Əzidə» degənni kərsitidu. Bəzi alimlar muxu yərdə «özidə» «Məsihning özidə» degənni bildüridu, dəp qaraydu. «**Hudamu Əzidə uni uluqalaydu**» — yaki (yukiriki izahatta eytiləndək) «Huda uni (Insan'ooqlining) özidə uluqalaydu». Bu muhim 31-32-ayətlər üstidə «koxumqə sөz»imizdə tohtilimiz. ■ **13:32** Yh. 12:23; 17:1. ■ **13:33** Yh. 7:34; 8:21. ■ **13:34** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23, 4:21. ■ **13:35** 1Yuha. 2:5; 4:20. □ **13:36** «**Mən ketidioqan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, lekin keyin manga əgixip barisən**» — «keyin əgixip barisən» — Petrus jismani y tərəptin (ölümdin tirilip asmanoğa kətürülüş yolida) Petrus Rəbgə əgixəlmidi, əlwəttə. Ləkin Əysaning kəzdə tutkini rohiy jəhəttiki «Hudaning yolida pida bolux» idi. Xu tərəptimu Petrus Əysağa əgixixkə təyyar bolmidi. U awwal Əysadin tenip, andin kattik towa kılix jəryani arkilix, xundaqla Muqəddəs Rohning kelixi bilən u «keyin» təyyar bolidu. Məsihning «keyin manga əgixisən» rəğini bolsa, Petrus kattik teyilip kətkən waqtida uningğa təsəlli yətküzidioqan kımmətlik wədə bolidu. ■ **13:36** Yh. 21:18; 2Pet. 1:14. ■ **13:37** Mat. 26:33; Mar. 14:29; Luqa 22:33. □ **13:38** «**horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən!**» — grek tilida «sən məndin üq kətim tanmioquqə, horaz qillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:34. □ **14:2** «**Atamning öyidə nuroqun makanlar bar**» — bu sөzlər jənnətni kərsitədu? Okurmanlarning esidə barki, Əysa 2-babta əz tenini «Hudaning öyi» (ibadəthana) dəp sürətlidi, xundaqla 8:35də «Hudaning öyi»ni rohiy jəhəttin tiləğa aldı. Buningğa qarioqanda «turaluq-makan»ni rohiy jəhəttin qüxinix kerək. «koxumqə sөz»imizdə bu toqrisida tohtilimiz.

baridioqanikənmən, qokum kaytip kelip, silərni özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər. □ ■ 4 Silər mening kəyərgə ketidioqanliqimni wə u yərgə baridioqan yolni bilisilər.

5 Tomas uningqə: — I Rəb, sening kəyərgə ketidioqanliqingni bilməymiz. Xundak ikən, yolni qandak bilimiz? — dedi.

6 Əysa uningqə:

— Yol, həkikət wə həyatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim Atining yenioqə baralmaydu. □ ■ 7 Əgər meni tonuoqan bolsanglar, Atamnimu tonuoqan bolattinglar. Hazirdin baxlap uni tonudunglar həm uni kərdunglar, — dedi.

8 — I Rəb, Atini bizgə kərsitip qoysangla, xu kupayə, — dedi Filip.

9 Əysa uningqə mundak dedi: — «I Filip, silər bilən birgə bolqinimoqə xunqə wakit boldi, meni tehiqə tonumidingmu? Meni kərgən kixi Atini kərgən bolidu. Xundak turukluk, sən nemixkə yənə: «Bizgə Atini kərsətkəysən» dəysən? ■ 10 Mən Atida, Ata məndə ikənlikiqə ixənməmsən? Silərgə eytkən səzlimni əzlükümdin eytkinim yok; bəlkə məndə turuwatqan Ata Əz əməllirini qiliwatidu. ■ 11 Mening Atida bolqanliqimoqə, Atining məndə bolqanlikiqə ixininglar. Yaki heqbolmioqanda, mening qiloqan əməllirimdin manga ixininglar. □

12 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, manga ixəngən kixi mening qiliwatqan əməllirimni qilalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni qilidu, qünki mən Atining yenioqə kaytip ketimən. □ ■

13 Wə Atining Ooqulda uluqlinixi uqun, hərnemini mening namim bilən tilisənglar, xularni ijabət qilimən. ■ 14 Mening namim bilən hərəkəndak nərsini tilisənglar, mən silərgə xuni ijabət qilimən.»

Əysaning Mukəddəs Rohni əwətixi; Uning qilidioqan ixiri

15 — «Meni səysənglar, əmrlirimgə əməl qilisilər. ■ 16 Mənmu Atidin tiləymən wə U silərgə baxkə bir Yardəmqi ata qilidu. U silər bilən

□ 14:3 «Mən silərgə orun təyyarlioqili baridioqanikənmən, qokum kaytip kelip, silərni özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xu yərdə bolisilər» — Məsihning bu «kaytip kelixi» Məsihning qiyaməttə dunyaoqə kelixi yaki Mukəddəs Rohning əwətlixini kərsitəmdü? Bu uqinqi ayət üstidimu «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 14:3 Yh. 12:26; 17:24. □ 14:6 «Yol, həkikət wə həyatlik özümdurmən. Meningsiz heqkim atining yenioqə baralmaydu» — Məsih uqun Atining yenioqə baridioqan yol kresttiki ölüm arkilik bolatti; əzigə etiqađ qiloquqilaroqə nisbətən, Məsihning əzi Atining aldiaqə baridioqan yoldur. ■ 14:6 Yh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; Ibr. 9:8. ■ 14:9 Yh. 10:30. ■ 14:10 Yh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21. □ 14:11 «... heqbolmioqanda, mening qiloqan əməllirimdin manga ixininglar» — 11- wə 12-ayətlərdə «əməllər» Əysa yaratqan məjizilik əlamətlər. □ 14:12 «manga ixəngən kixi mening qiliwatqan əməllirimni qilalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni qilidu, qünki mən Atining yenioqə kaytip ketimən» — bu «tehimu uluq əməllər» üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 14:12 Mat. 21:21; Luqa 17:6; Ros. 5:12; 19:11. ■ 14:13 Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 15:7; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuha. 3:22. ■ 14:15 Yh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuha. 5:3.

əbədgiyə birgə bolidu. □ 17 U bolsimu Həqiqətning Rohidur. Uni bu dunyadikilər qobul qilalmaydu, qünki Uni nə kərməydu, nə tonumaydu. Biraq silər Uni tonuysilər, qünki U silər bilən billə turuwatidu həm silərdə makan kilidu. □

18 Mən silərnı yetim qaldurmaymən, yeninglarğa yənə qaytip kelimən.

■ 19 Azořına waqıtın keyin, bu dunya meni kərməydu, lekin silər kərusilər. Mən hayat boləlanlıqım üqün, silərmu hayat bolisilər. 20 Xu kündə mening Atamda boləlanlıqım, silərnıng mändə boləlanlıqınglar wə mənmu həm silərdə boləlanlıqımni bilisilər. 21 Kim əmlirimgə igə bolup ularnı tutsa, meni səyğüci xu bolidu. Meni səyğücinı Atammu səyidu, mənmu uni səyimən wə özümni uningə ayan qilimən». 22 Yəhuda (Yəhuda İxkariyot əməs) uningdin:

— I Rəb, sən özünğni bu dunyadikilərgə ayan qilmay, bizgila ayan qilixing qandaq ix? — dəp soridi. □

23 Əysa uningə aya wə bəwəni mundak dedi:

— «Birkim meni səysə, səzümni tutidu; Atammu uni səyidu wə *Atam* bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan kilimiz. □ 24 Meni səyməydiğan kixi səzlimni tutmaydu; wə silər anglawatqan bu sez bolsa mening əməs, bəlki meni əwətkən Atiningkidur. ■ 25 Mən silər bilən billə boluwatqan qeojımda, bularnı silərgə eyttim. 26 Lekin Ata mening namim bilən əwətidiəlan Yardəmçi, yəni Muqəddəs Roh silərgə həmmını eğıtidu həm mening silərgə eytkən həmmə səzlimni esinglarğa kəltüridu. ■

27 Silərgə hatirjəmlik qaldurimən, öz hatirjəmlikimni silərgə berimən; mening silərgə bərginim bu dunyadikilərnıng bərginidək əməstur. Kənglünğlarnı parakəndə qilmanglar wə jür'ətsiz bolmanglar. □ ■

28 Silər mening: «Mən *silərdin* ayrılıp ketimən, keyin yeninglarğa yənə qaytip kelimən» deginimni anglidinglar. Meni səygən bolsanglar, Atining yenioğa ketidiəlanlıqım üqün hursən bolattinglar. Qünki Ata məndin uluədu. ■ 29 Silərnıng bu ixlar yüz bərginidə ixinxinglar üqün bu

□ 14:16 «**Mənmu Atidin tiləymən wə U silərgə baxqa bir Yardəmçi ata kilidu**» — muhım səz «**baxqa bir** Yardəmçi»dur. Birinçi «Yardəmçi» bolsa Əysa Məsihning əzi, əlwəttə. «Yardəmçi» grek tilidiki «parakletos» değən səzning mənisini toluk ipadiləp bərləməydu. Grek tilidiki «parakletos»ning toluk mənisi «məlum birawning yenioğa yardım berixkə qakiriləuqi», yəni «təsəlli bərgüci», «həmrah», «məslihetçi», «kükəytküci», «adwokat-aqliəuqi» qatarlıqlardur. «Baxqa bir...» değini bizgə xuni kərsitiduki, Əysa muhlislar bilən birgə boləlan waqıtıda, ularğa qandaq jəhətlərdin «Yardəmçi» boləlan bolsa, u uların ayrılığanda, Muqəddəs Roh ularğa Əysaning toluk wəkili bolup, ikkinçi «Yardəmçi» rolıda bolidu, değən kimmətlik wədini bildüridu. □ 14:17 «**U bolsimu Həqiqətning Rohidur**» — «Həqiqətning Rohi» — yaki «həqiqətke baxlıəuqi Roh». «**silər Uni tonuysilər, qünki U silər bilən billə turuwatidu**» — ular qaysı yol bilən Muqəddəs Rohni tonuydu? U xu qəşda qandaq yol bilən «ular bilən billə turidu»? Jawab xübhəsizki, ular Əysanı tonuəraqqa, Muqəddəs Rohnimu tonuəlan bolidu; Əysa ular bilən billə turəraqqa, Muqəddəs Rohmu ular bilən billə turuwatattı. Lekin Əysa uların ayrılığandın keyin Muqəddəs Roh ularnıng «iqidə, kəlbidə, rohıda» makan kilidu. ■ 14:18 Mat. 28:20. □ 14:22 «**I Rəb, sən özünğni bu dunyadikilərgə ayan qilmay, bizgila ayan qilixing qandaq ix?**» — xübhəsizki, muhlislar uni dərhal əzini pütkül dunyaoğa ayan qilidu, dəp oylattı.

□ 14:23 «**Atam bilən ikkimiz uning yenioğa berip, uning bilən billə makan kilimiz**» — «Atam bilən ikkimiz» grek tilida «biz». ■ 14:24 Yh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13. ■ 14:26 Luka 24:49; Yh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4. □ 14:27 «**mening silərgə bərginim bu dunyanıng adəmlirining bərginidək əməstur**» — bu dunyadiki adəmlər bir nərsə bərginidə daim değidək halap bərməydu — aldəmqilik, yaləlanqilik wə nurəşən xərtlər bilən beridu. Lekin Huda bizgə bir nərsə bərsə uni qayturozmaydu. ■ 14:27 Fil. 4:7. ■ 14:28 Yh. 14:3.

ixlar yüz berixtin awwal silərgə eyttim. □ ■ 30 Mundin keyin silər bilən kəp sözləxməymən; çünki bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirgüdək heq yoquq tapalmaydu. □ ■ 31 Lekin bu dunyaning adəmlirining mening Atini səyidiəlanlikimni bilixi üqün Ata manga nemə əmr kıləjan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən. Turunglar, bu jaydin ketəyli». □ ■

15

Əysa — həkikiy üzüm telidur; uning səzining dawami

1 — «Həkikiy üzüm teli» özümdurmən, Atam bolsa baəwəndur. □

2 Baəwən məndiki mewə bərməydiəjan hərbi xahni kesip taxlaydu. Mewə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mewə bərsun dəp, pak kılıp putap turidu. □ ■ 3 Əmdi silər mən silərgə yətküzgən səzüm arkilik alliburun pak boldunglar. □ ■ 4 Silər məndə izqil turunglar, mənmu silərdə izqil turimən. Xah talda turmay, əzi mewə bərləməydiəjindək, silərnu məndə izqil turmisanglar, mewə bərləməysilər.

5 «Üzüm teli» özümdurmən, silər bolsanglar xahliridursilər. Kim məndə izqil tursa, mənmu xundakla uningda turojinimda, u kəp mewə beridu. Qünki mənsiz heqnemini kılalməysilər. 6 Birsı məndə turmisa, u *kerəksiz* sahtək taxlinip, qurup ketidu. Bundak xahlar yioip kelinip otka taxlinidu. ■ 7 Silər məndə izqil tursanglar wə səzirim silərdə izqil tursa, nemini tələp kilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu. ■ 8 Silərnin kəp mewi berixinglar, xundakla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp Atamoja kəltürülidu. □

□ 14:29 «Silərnin bu ixlar yüz bərginidə ixinixinglar üqün bu ixlar yüz berixtin awwal silərgə eyttim» — «bu ixlar» — Əysaning tutulup öltürülüxi («silərdin ayrılıp ketixim») ularning etiqaəda dəhətlək zərb bolidu. ■ 14:29 Yh. 13:19; 16:4. □ 14:30 «bu dunyaning həkümdari kelix aldida turidu wə məndin kirgüdək heq yoquq tapalmaydu» —

«bu dunyaning həkümdari» Xəytan, Iblisni kərsitidu. ■ 14:30 Yh. 12:31; 16:11; Əf. 2:2.

□ 14:31 «Ata manga nemə əmr kıləjan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən» — 30-ayət bilən ziq baəlinidu. Demək, Əysaning əzining tutuluxi, sotlinixi, haqarətlinixi andin krestlinixini ihtiyari bilən qəbul kılıxining tıp məksiti bolsa, Iblisning üstidin qəndəktur bir hoquqka igə bolux üqün əməs, balki Atining iradisi üqün bolidu. ■ 14:31 Yh. 10:18; Ibr. 10:5.

□ 15:1 ««Həkikiy üzüm teli» özümdurmən» — «həkikiy üzüm teli» boləjandin keyin, sahta yaki por-püqək üzüm telimu barmu? Buning toqrisida «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

□ 15:2 «Baəwən məndiki mewə bərməydiəjan hərbi xahni kesip taxlaydu» — başqa birhil təjimi «Məndiki mewə bərməydiəjan hərbi xahni baəwən (barəngə) esp qoyidu». Lekin 6-ayətə qariəjanda təjimiz toqra bolsa kerək. «Mewə bərgənlirini bolsa tehimu

kəp mewə bərsun dəp, pak kılıp putap turidu» — «putap turidu» grek tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilən ipadilinidu. 4-ayətni kəring. ■ 15:2 Mat. 15:13. □ 15:3 «... silər mən silərgə yətküzgən səzüm arkilik alliburun pak boldunglar» — «pak» muxu yərdə yənə «putalojan» degən mənsinim bildürüxi mumkin. Biraq muhim mənsi «pak» ikənlikigə xübhisi

yoqtur (10:31ni kəring). ■ 15:3 Yh. 13:10. ■ 15:6 Əz. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23. ■ 15:7 Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuha. 3:22; 5:14. □ 15:8 «Silər məndə izqil tursanglar wə səzirim silərdə izqil tursa, nemini tələp kilsanglar, silərgə xu ijabət bolidu. Silərnin kəp mewi berixinglar, xundakla mening muhlisirim ikənlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xərəp atamoja

kəltürülidu» — 7-8-ayətə qariəjanda, muhlislar Hudaəja qıqarəjan, uni hursən kılıdiəjan mewə ünümlük dua-tilawətlərnə öz iqigə alidu.

9 Atam meni sœyginidæk, mænmu silærni sœydüm; mening mehir-muhæbbitimdæ izqil turunglar. 10 Əgær æmrlirimni tutsanglar, huddi mæn Atamning æmrlirini tutkan wæ hêmixæ uning mehir-muhæbbitidæ turojnimdæk, silærmu hêmixæ mening mehir-muhæbbitimdæ turisilær. ■ 11 Mening huxallikim silærdæ bolsun wæ xuningdæk huxallikinglar tolup taxsun dæp, mæn bularni silærgæ eyttim. 12 Mening æmrim xuki, mæn silærni sœyginimdæk, silærmu bir-biringlarni sœyunglar. ■ 13 Insanlarning ez dostliri üqün jenini pida kilixtin qongkur mehir-muhæbbiti yoktur. ■ 14 Silærgæ buyruoqan æmrlirimni ada kilsanglar, mening dostlirim bolisilær. □ ■ 15 Əmdi mundin keyin mæn silærni «kul» dæp atimaymæn. Qünki kul hojayinining nemæ kiliwatkinini bilmæydu. Uning ornioqæ silærni «dost» dæp atidim, qünki Atamdin anglijoqanlirimning hëmmisini silærgæ yætküzdüm. □ ■ 16 Silær meni talliojninglar yok, æksiqæ mæn silærni tallidim wæ silærni berip mewæ børsun hëmdæ mewiliringlar daim saklansun, mening namim bilæn Atidin nemæ tilisanglar, u silærgæ børsun dæp silærni tiklidim. □ ■ 17 Silærgæ xuni æmr kilmænki, bir-biringlarni sœyunglar. □

Dunyadikilarning Əysaoqæ bolooan næpriti

18 Bu dunyadikilær silærdin næprætlænsæ, silærdin awwal mændin næprætlængænlikini bilinglar. ■ 19 Silærmu bu dunyadikilærdin bolooan bolsanglar, bu dunyadikilær silærni özimizningki dæp, sœygæn bolatti. Biraq silær bu dunyadin bolmioqæqæ, bælki mæn silærni bu dunyadin ayrip tallioqanlikim üqün, əmdi bu dunyadikilær silærdin næprætlinidu. □ ■ 20 Mæn silærgæ eytkæn sœzni esinglarda tutunglar: «Kul hojayinidin üstün turmaydu». Ular mænga ziyænkæxlik kijoqan bolsa, silærgimu ziyænkæxlik kilidu. Mening sœzümni tutkan bolsa, ular silæringkinimu tutidu. ■ 21 Biraq mening namim tûpæylidin ular silærgimu xu ixlarning hëmmisini kilidu, qünki ular meni əwætküqini tonumaydu. ■ 22 Əgær mæn kelip ularoqæ sœz kilmioqan bolsam, ularda gunah yok dæp hësablinatti. Lekin hazir gunahü üqün ularning heq bahånisi yoktur. ■ 23 Kimdækim mændin næprætlænsæ Atamdinmu næprætlængæn bolidu. 24 Mæn ularning arisida baxqæ heqkim kiliip baxmioqan æmællærni kilmioqan bolsam, ularda gunah

■ 15:10 Yh. 14:15, 21, 23; 1Yuha. 5:3. ■ 15:12 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23; 4:21. ■ 15:13 Rim. 5:7; Əf. 5:2; 1Yuha. 3:16. □ 15:14 «Silærgæ buyruoqan æmrlirimni ada kilsanglar, mening dostlirim bolisilær» — 13-14-ayattæ Hudaning muhæbbitining uluoluqæ ayan kilinidu. «Mæsihning dostliri» uning æmrlirini ada kijoquqilardur. Lekin Mæsih barlik kixilær, jümlidin ez æmrlirini ada kilmioquqilar, yani **düxmænliiri üqün** jenini pida kijoqandur. ■ 15:14 Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. □ 15:15 «Əmdi mundin keyin mæn silærni «kul» dæp atimaymæn» — «kul» yaki «qakar». ■ 15:15 Yh. 8:26. □ 15:16 «Silær meni talliojninglar yok, æksiqæ mæn silærni tallidim wæ silærni berip mewæ børsun hëmdæ mewiliringlar daim saklansun...» — «...berip mewæ børsun» degæn ibaræ bælkim, muhlislar Hudaqæ qikarqan, uni hursæn kildiyoqan mewæ bolsa, pütün dunyoqæ berip hux hæwær arkilik baxqilarni Hudaning yolioqæ kältürüxni öz iqigæ alidu, dæp kersætsæ kæræk. ■ 15:16 Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 13:18; Əf. 1:4; Kol. 1:6. □ 15:17 «Silærgæ xuni æmr kilmænki, bir-biringlarni sœyunglar» — grek tilida «Silærgæ xularni æmr kilmænki, bir-biringlarni sœyunglar». ■ 15:18 1Yuha. 3:13. □ 15:19 «Silærmu bu dunyadikilærdin bolooan bolsanglar, bu dunyadikilær silærni özimizningki dæp, sœygæn bolatti» — grek tilida «Silærmu bu dunyadin bolooan bolsa, bu dunya silærni öziningki dæp sœygæn bolatti». ■ 15:19 Yh. 17:14; Gal. 1:10. ■ 15:20 Mat. 10:24; 24:9; Luqa 6:40; Yh. 13:16; 16:2. ■ 15:21 Mat. 10:22; Yh. 16:3. ■ 15:22 Rim. 4:15; 5:20.

yok döp hesablinatti. Lekin ular hazir *əməllirimni* kərgən turukluk, yənıla həm məndin həm Atamdin nəprətləndi. ■ ²⁵ Lekin bu ixlar ularoşa təwə boləjan Təwrat kənanida: «Həqkəndək səwəbsizlə məndin nəprətləndi» döp pütülgən söz əməlgə axuruluxi üçün xundək yüz bərdi. □ ■

²⁶ Lekin mən silərgə Atining yenidin əwətidioşan Yardəmçi, yəni Atining yenidin qıkkıuqi Həqkikətning Rohi kəlgəndə, U manga guwahlik beridu. □ ■ ²⁷ Silərmu manga guwahlik berisilər, qünki silər baxtin tartip mən bilən billə boldunglar. ■

16

Kelidioşan ziyankəxlilər

¹ Silərnin putlixip kətməslikinglar üçün bularni silərgə eyttim. ² Ular silərnin sinagoglarning jamaətliridin koşqlar qikiriwetidu; həmdə xundək bir wəqit-səət keliduki, silərnin eltürgüçi əzini Hudaşa hizmət kiliwatimən, döp hesablaydu. □ ■ ³ Ular bularni ya Atini, ya meni tonumioşanliqi üçün kilidu. ■ ⁴ Lekin mən bu ixlarni silərgə eyttimki, wəqit-səiti kəlgəndə, mən xundək aldin'ala eytkinimni esinglaroşa kəltürələysilər. □ ■

Mukəddəs Rohning yetkəkqi wə ustaz bolidioşanliqi

⁵ — Mən baxta bularni silərgə eytmidim, qünki mən silər bilən billə idim. Lekin əmdi meni əwətküqining yenioşa qaytip ketimən. Xundək turukluk, aranglardin həqkim məndin: «Nəgə ketisən?» döp soriməwatidu. ⁶ Əksiqa, silərgə bularni eytkinim üçün, kəlbənglar kayoşuşa qəmüp kətti. ⁷ Əmma mən silərgə həqkikətni eytip koyayki, mening ketixim silərgə paydiliktur. Qünki əgər kətmisəm, Yardəmçi silərgə kəlməydu. Əmma kətsəm, Uni silərgə əwətimən. ■ ⁸ U kəlgəndə, bu dunyadikilərgə gunah toşrisida, həqkaniylik toşrisida wə ahirət soriki toşrisida həqkikətni bilgüzidu. ⁹ U ularni gunah toşrisida bilgüzidu, qünki ular manga etiqad kilmidi. □ ¹⁰ Ular ni həqkaniylik toşrisida *bilgüzidu*, qünki Atamning yenioşa qaytip barimən wə silər meni yəne

■ **15:24** Yh. 10:37. □ **15:25** «Ularoşa təwə boləjan Təwrat kənanı» — həjwiyl, kinayilik söz. 8:17 wə izahatini kəring. «Həqkəndək səwəbsizlə məndin nəprətləndi» — «Zəb.» 35:7, 19 wə 69:4. ■ **15:25** Zəb. 35:19; 69:4 □ **15:26** «...Yardəmçi, yəni Atining yenidin qıkkıuqi Həqkikətning Rohi kəlgəndə, U manga guwahlik beridu» — muxu ayəttin Mukəddəs Rohning xəhs ikənliki kərinüp turidu. Məsiş Uni «Atining yenidin» əwətidu; muxu yərdə Mukəddəs Roh yəne «Atining yenidin **qıkidu**» deyilidu. Grek tilida «qıkidu» degən peil «hazirki zaman» xəkildə boləqaqka, Mukəddəs Rohning hərdaim xu hərəkətni kiliwatqini kərsitilidu. ■ **15:26** Luğa 24:49; Yh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32. ■ **15:27** Ros. 1:8, 21; 5:32. □ **16:2** «Ular silərnin sinagoglarning jamaətliridin koşqlar qikiriwetidu» — yukiriki baxka izahatlarda eytkinimizdək, Yəhudiy həlki birisini «sinagogtin qikiriwətsə», keyin uning bilən həqkəndək bardi-kəldi kilməy, bəlki uningəşa tehimu ziyankəxlik kiliximu mumkin. ■ **16:2** Yh. 9:22, 34; 12:42. ■ **16:3** Yh. 15:21; 1Kor. 2:8. □ **16:4** «... wəqit-səiti kəlgəndə» — demək, Yəhudiy həlkidin wə keyin baxkılar tərpidin boləjan ziyankəxlilər kəlgəndə. ■ **16:4** Yh. 13:19; 14:29. ■ **16:7** Luğa 24:49; Yh. 14:26; 15:26. □ **16:9** «U ularni gunah toşrisida bilgüzidu» — yaki «U ularni əz gunahı toşruluk bilgüzidu» yaki «U ularni gunahning nemə ikənlikini bilgüzidu». Degəndək üç tərijimi boluxi mumkin, lekin omumiyl mənsi asəşən ohxax.

kөрәlmәysilәр. ¹¹ Ularni ahirət sorıki toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning hөkөmdari üstigә hөkөm qikirildi. □ ■

¹² Silәrgә eytidioqan yөнә көp sөzlirim bar idi; lekin silәр ularni hәzirqә көtürәlmәysilәр. □ ¹³ Lekin U, yөнi Hәkikәtning Rohi kәlgөndә, U silәrni barlik hәkikәtkә baxlap барidu. Qünki U өzlükidin sөzlimәydu, bәlki nemini angliqan bolsa, xuni sөzlәydu wә kәlgүsidә bolidioqan ixlardin silәrgә hәwәр берidu. □ ■ ¹⁴ U meni uluqalaydu; qünki U mөndә bar bolqanni tapxuruwelip, silәrgә jakarlaydu. ¹⁵ Atida bar bolqanning hөmmisi hөm meningkidur; mana xuning үgүн mән: «U mөndә bar bolqanni tapxuruwelip, silәrgә jakarlaydu» dәp eyttim. □ ■

Qjam-qayoulinglar mөnggü huxallıqqa aylinidu

¹⁶ Az waqıttin keyin, meni көrmәysilәр; wә yөнә bir'az waqıt ötkөndin keyin, meni qayta көrisilәр, qünki mән Atamning yenioqa ketimән». □ ■

¹⁷ Xunga muhlislarning bәziliri bir-birigә:

— Bizlәrgә: — «Az waqıttin keyin, meni көrmәysilәр; yөнә bir'az waqıt ötkөndin keyin, meni qayta көrisilәр» wә yөнә «Qünki mән Atamning yenioqa ketimән» degini nemә deginidu? ¹⁸ «Az waqıttin keyin» degән sөzining mәнisi nemә? Uning nemilәrni dәwatqanlirini bildiduk, — deyxidu.

¹⁹ Әysa ularning өzidin nemini sorimaqqi bolqinini bilip ularoqa mundaq dedi:

— «Mening «Az waqıttin keyin, meni көrmәysilәр; yөнә bir'az waqıt ötkөndin keyin, meni көrisilәр» deginimning mәнisini bir-biringlardin sorawatamsilәр? □ ²⁰ Bәrhәk, bәrhәk, mән silәrgә xuni eytip qoyayki, silәр yioqa-zar көtürüsilәр, lekin bu dunyadikilär huxal boluxup ketidu; silәр qayouurisilәр, lekin qayouuliringlar xadliqqa aylinidu. ²¹ Ayal kixi tuqutta azablinidu, qünki uning waqıt-saiti yetip kәlgән; lekin bowiki tuqulup bolqandin keyin, bir pәrzәntning dunyoqa kәlgәnlikining xadliqi bilән tartqan azabini untup ketidu. ■ ²² Xuningoqa ohxax, silәrmu hәzir azabliniwadisilәр, lekin mән silәр bilән qayta көrүximән, qәlinglar xadlinidu wә xadliqinglarni heqkim silәrdin tartiwalmaydu. ²³ Xu

□ **16:11 «bu dunyaning hөkөmdari»** — Xәytan, Iblis. «...Ularni ahirət sorıki toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning hөkөmdari üstigә hөkөm qikirildi» — 9-11-ayәttiki «U (Mukөddas Roh)... gunah toqrisida... hәkqaniylik toqrisida... wә ahirət sorıki toqrisida...*bilgüzidu*...» degәnlarning üstidә «qoxumqә sөz»dә azraq tohtilimiz. ■ **16:11** Yh. 12:31; 14:30; Әf. 2:2; Kol. 2:15. □ **16:12 «Silәrgә eytidioqan yөнә көp sөzlirim bar idi; lekin silәр ularni hәzirqә көtürәlmәysilәр»** — muhlislar qandaq sөzlәrni көtürәlmәydu? Bu toqruluk «qoxumqә sөz»imizdә azraq tohtilimiz. □ **16:13 «Qünki U өzlükidin sөzlimәydu, bәlki nemini angliqan bolsa, xuni sөzlәydu»** — «U (Mukөddas Roh)... nemini angliqan bolsa» — demäk, Mukөddas Rohning Huda wә Uning Kalamidin angliqini. «*Mukөddas Roh*,... nemini angliqan bolsa, xuni sөzlәydu wә kәlgүsidә bolidioqan ixlardin silәrgә hәwәр берidu» — bu muhim wәdә toqruluk «qoxumqә sөz»imizdә azraq tohtilimiz. ■ **16:13** Yh. 12:49; 14:26 □ **16:15 «Mukөddas Roh** mөndә bar bolqanni tapxuruwelip, silәrgә jakarlaydu» — Bu muhim wәdә toqruluk «qoxumqә sөz»imizdә azraq tohtilimiz. ■ **16:15** Yh. 17:10. □ **16:16 «yөнә bir'az waqıt ötkөndin keyin, meni qayta көrisilәр, qünki mән Atamning yenioqa ketimән»** — bәzi kona keqürmilәrdә muxu yөrdә «qünki mән Atamning yenioqa ketimән» degән sөz tepilmaydu. Lekin bizningqә 17-ayәt uning әsliдә barlikini ispatlaydu. ■ **16:16** Yh. 7:33. □ **16:19 «Mening «Az waqıttin keyin, meni көrmәysilәр; yөнә bir'az waqıt ötkөndin keyin, meni көrisilәр»** — Mәsihning muxu deginidә kәzdә tutqini, bizningqә, uning өlümi, dәpnә kilinixi wә өlümdin tirilip muhlisliroqa özini ayan kilixidin ibarät. ■ **16:21** Yөx. 26:17.

kündə silər məndin heqnersə sorimaysilər. Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening namim bilən Atidin nemini tilisənglar, u xuni silərgə beridu. ■ ²⁴ Həzırəriqə mening namim bilən heqnemə tilimidinglar. Əmdi tilənglar, erixisilər, buning bilən xadlıqinglar tolup taxidu!

Bu dünya üstidin oqəlibə kəlix

²⁵ Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birək xundək bir wəqit kəliduki, u qəoɗda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, Ata toqruluk silərgə oquk eytimən. □ ²⁶ Xu küni tiləkliringlarni mening namim bilən iltija kəlisilər. Mən silər üqün Atidin tələp kəlimən, dəp eytməymən; ²⁷ qünki Ata əzimu silərni səyidu; qünki silər meni səyisilər wə mening Hudaning yenidin kəlgənlikimğə ixəndinglar.■

²⁸ Mən Atining yenidin qıqıp bu dnyaya qəldim; əmdi mən yənə bu dnyadin ketip Atining yenioqə bərimən.■

²⁹ Muhlisiri:

— Mana sən həzır oquk eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding! □ ³⁰ Biz sening həmmini bilginingni, xundəkə heqkimning səndin soal sorixining həjiti yoklukini əmdi bilip yəttuk. Xuningdin sening Hudaning yenidin kəlgənlikimğə ixənduk. □ ■

³¹ Əysa jawabən ularoqə:

— Həzır ixəndinglarmu? ³² Mana, xundək wəqit-saiti kələy dəp qəldi, xundəkə kəlip qəldiki, həmminglar meni yəloquz taxlap hərbinglar öz yolliringlaroqə tarkəlip ketisilər. Birək mən yəloquz əməsmən, qünki Ata mən bilən billidu. □ ■ ³³ Silərning məndə hatirjəmlikkə igə boluxunglar üqün bularni silərgə eyttim. Bu dnyada turup azab-əqubət tartisilər, əmma oqəyrətlik bolunglar! Mən bu dünya üstidin oqəlibə qəldim!■

17

Əysaning muhlisliri üqün dua kəlix

¹ Əysa bu səzlərni kəloqəndin keyin, kəzlrini ərxkə tikip, mundək dua qəldi:

— I Ata, wəqit-səət yetip kəldi; Sən Oqlungni uluqlatquzoqəysən; buning bilən Oqlungmu Seni uluqlatquzidu;■ ² yəni, uning Sən uningoqə

■ **16:23** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqə 11:9; Yh. 14:13; 15:7; Yəq. 1:5; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □ **16:25** «Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birək xundək bir wəqit kəliduki, u qəoɗda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, ata toqruluk silərgə oquk eytimən» — təmsillərdin boləqan bərnəqə misallar 10-bəbtin («kəolarning ixiki» wə «yahxi pədiqi» toqruluk) 13-bəbtin (ularoqə «put yuyux» toqruluk təmsil wə əlgə) 15-bəbtin («həkiqiy üzüm teli» toqruluk) wə 21-ayəttin («tuqutta boləqan ayal» toqruluk) tepilidu. ■ **16:27** Yh. 17:8. ■ **16:28** Yh. 13:3. □ **16:29** «Mana sən həzır oquk eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding!» — muhlislarning həkiqiy quxəngən-quxənmigini 31-ayəttin kərünidu. □ **16:30** «heqkimning səndin soal sorixining həjiti yok» — mənsi bəlkim Məshiqning ularning əzidin soriməkqi boləqan soallirini tehi sorimay turupla, ularning soriməkqi boləqinini allıqəqan bilgənlikini kəzdə tutidu. ■ **16:30** Yh. 21:17. □ **16:32** «həmminglar meni yəloquz taxlap hərbinglar öz yolliringlaroqə tarkəlip ketisilər» — «öz yolliringlaroqə» yəki «əzünglarningkigə» (dəmək, öz əyünglaroqə). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni kərüng. ■ **16:32** Zək. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yh. 8:29; 14:10. ■ **16:33** Yəx. 9:5; Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:13; Kol. 1:20. ■ **17:1** Yh. 12:23; 13:32.

tapxuroqan insanlaroga mængglk hayat ata qilixi uqn, uningoga pütkül t igiliridin üstün hkk ata qilningdk, uni ululatkuzjaysn. □ ■

³ Mængglk hayat xuki, birdinbir hkkiy Huda — Seni w Sən wtkn ysa Məsihni tonuxtin ibarəttur. ■ ⁴ Mən Sening əməl qilixim uqn tapxuroqan ixingni orundixim bilən Seni yr yzid ululatkuzdm. ■ ⁵ I Ata, Sening aləm apiridə boluxtin burun mən zngning yeningda ig bolqan xan-xrp bilən meni zngning yeningda ululatkuzjaysn. □ ■

⁶ Sən bu dunyadin manga tallap brgn admlrg Sening namingni ayan kildim. Ular Seningki idi, Sən ularni manga bərding w ular Sening sz-kalamingni tutup kldi. □ ⁷ Ular hazir Sən manga brgn hmm nrsilrning Seningdin kəlgənlikini bildi. ⁸ Qnki Sən manga tapxuroqan szlrni ularoga ytkzdm; ularmu bularni kbul kildi, xuning bilən Səndin qknimni hkktn bilip ytti hmd Sening meni wtknlikingimni ixəndi. ■ ⁹ Bularoga dua qilimən; bu dunyadiki admlrg ms, blki Sən manga brgn admlrg dua qilimən; qnki ular Seningkidur. ¹⁰ Mening barlikim Seningkidur w Sening barliking bolsa meningkidur w mən ularda xrp taptim. □ ■

¹¹ Mən mdi bu dunyada turiwrmymn; lekin ular bu dunyada kldi w mən Sening yeningoga ketiwatimən. I mukdds Ata, Sən manga brgn naming arkilik ularni saklinki, biz ikkimiz bir bolnimizdk, ularmu bir boljay. □ ¹² Mən ular bilən bill bolqan waqtimda, Sən manga brgn naming bilən ularni saklidim həm kodidim; w mukdds yazmilardiki bexarətning əməlgə axuruluxi yolida, ularning iqidin halakətkə has bolqan kixidin baxka birimu yoqlmidi. □ ■ ¹³ Mana mdi sening yeningoga barimn. Mening xadlikim ularda toluq taxsun dp, bu szlrni dunyadiki waqtimda szlidim. ¹⁴ Mən ularoga sz-kalamingni tapxurdum. Mən bu dunyadin bolmiqinimdk, ularmu bu dunyadin bolmiqini uqn, bu dunyaning adəmliri ulardin nprtlinidu.

□ **17:2 «Sən uningoga tapxuroqan insanlar...»** — grek tilida «uningoga brgn barlik insanlar...» — demək, Msihk etikd qiluqlar. ■ **17:2** Zb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Luka 10:22; Y. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8. ■ **17:3** Yx. 53:11; Yr. 9:22 ■ **17:4** Y. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ **17:5 «I Ata, Sening aləm apiridə boluxtin burun mən zngning yeningda ig bolqan xan-xrp bilən meni zngning yeningda ululatkuzjaysn»** — yaki bolmisa «I Ata, mən Sən bilən birgə ig bolqan xan-xrp bilən meni zng bilən tng ululandurojaysn».

■ **17:5** Y. 1:1, 2; 10:30; 14:9. □ **17:6 «Sən bu dunyadin manga tallap brgn admlrg Sening namingni ayan kildim»** — Məsihning «Sening namingni ayan kildim» eytkni nemini kərsitidu? Trwat-Zəburda Hudaning nuroqun namliri (Pərwərdigar (Yahwh), Huda (lohim), Rb (Adonay) ktarliklar) ayan qilinoqandin keyin Məsih qysi namni ularoga ayan qilqan? U «Ata» msmu? ■ **17:8** Y. 16:27. □ **17:10 «mn ularda xrp taptim»** — «ularda...» muxu yrd kezd tutulqini blkim «Sn manga brgn admlrd...» bolsa kerk. ■ **17:10** Y. 16:15. □ **17:11 «Sn manga brgn naming arkilik ularni saklinki...»** — baxka birhil trjimisi: «Sn naming biln manga tapxurup brgnlrning Sanga bolqan sadiklikini saklinki,... ». Muxu yrd «Sn manga tapxurup brgn naming» bolsa ynila Huda'atining z Msihig insanlaroga gitix uqn tapxuroqan «Ata» (ibranii tilida «Abba») degn kmmtlik namidur. □ **17:12 «Mən ular bilən bill bolqan waqtimda, Sən manga brgn naming bilən ularni saklidim həm kodidim;...»** — baxka birhil trjimisi: «Sening naming bilən ularni saklidim; Sən manga tapxurup brgnlrning Sanga bolqan sadiklikini kodidim;... ».

Bu «nam» ynila yukirqi izahtta eytknimizdk «Ata» bolsa kerktur. **«halakətkə has bolqan kixi»** — grek tilida «halakətning oli» degn sz bilən ipadilinidu, u Yəhuda Ixkariyotni kərsitidu, lwtta. Msihig satkunluk qilqan kixining halakətkə yüzlinixi toruluk bexartr bəlkim «Zb.» 41:9, 109:1-20 w «Pnd.» 24:22 (LXX)ni z iqig alsa kerk. ■ **17:12** Yx. 8:18; Y. 6:39; 10:28; 18:9; Ibr. 2:13.

□ ■ 15 Ularni bu dunyadin ayriwatkəysən dəp tiliməymən, bəlki ularni rəzil boləuquqidin saklıoəysən, dəp tiləymən. □ 16 Mən bu dunyadin bolmioqinimdək, ularmu bu dunyadin əməstur. 17 Ularni həkikət arkilik Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzoəysən, qünki səz-kalaming həkikəttur. □ ■ 18 Sən meni dunyoəə əwətkiningdək, mənmu ularni dunyoəə əwəttim. ■ 19 Ular mu həkikəttə muqəddəs kəlinip Özünggə atalsun dəp, əzümni Sanga has ataymən. □ ■ 20 Mən yaloəuz ular üqünla əməs, yənə ularning səzi arkilik manga etikad kəlidioəanlar üqünmu dua kəlimən. 21 Ularning həmmisi bir boləoy; i Ata, Sən məndə, mən Səndə boləandək, ularmu Bizdə bir boləoy; xundak boləanda, bu dunyadikilər meni Sening əwətkənlikinggə ixinidu. ■ 22 Sən manga ata kəloəan xan-xəəəpni ularoəə ata kəldimki, biz ikkimiz bir boləandək, ularmu bir boləoy; 23 yəni mən ularda, sən məndə bolup, ular birliktə kəmil kəlinəoy. Xu arkilik bu dunyadikilər meni əwətkənlikingni həm meni səygingəndək ularnimu səygenlikingni bilidu. 24 I Ata, Sən manga bərgənlingning həmmisining mən boləan yərdə mən bilən birgə boluxini, xundakla mening xan-xəripimni, yəni Sən aləm apiridə boluxtin burun meni səygenliking üqün, manga bərgən xan-xəəəpni ularning kəruəini halaymən. ■ 25 I həkəniy Ata, bu dunyadikilər seni tonumioəan, əmma mən Seni tonuyəmən wə bularmu meni Sening əwətkənlikingni bildi. ■ 26 Wə mən Sening namingni ularoəə ayan kəldim wə yənə dawamlik ayan kəlimən. Xuning bilən, Sening manga kərsətkən mehir-muəəbbiting ularda bolidu wə mənmu ularda bolay. □

18

Əysaning tutqun kəlinixi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Luəə 22:47-53

1 Əysa bularni eytkəndin keyin, muhisliri bilən billə taxkərioəə qəkip Kidron jiloəisining u kətioəə ətti. U yərdə bir baəoəə bar idi. Əysa bilən muhisliri u baəoəigə kirdi. □ ■ 2 Uningoəə satkunluk kəlidioəan Yəhudamu u yəni bilətti, qünki Əysa muhisliri bilən pat-pat u yərdə yioəilip olturatti. 3 Xuning bilən Yəhuda bir top Rim ləxkərliri bilən bəx kəhənlər həm Pərisiylər əwətkən qərawullarni bəxlap bu yərgə kəldi.

□ 17:14 «**mən bu dunyadin bolmioqinimdək...**» — yaki «mən bu dunyoəəə mənəsup bolmioqinimdək...». ■ 17:14 Yə. 15:19. □ 17:15 «**rəzil boləuqə**» — Xəytan, Iblis. □ 17:17 «**Ular ni həkikət arkilik Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzoəysən**» — «Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzoəysən» grek tilida «muqəddəsəxtürgəysən» dəgən birlə səz bilən ipadiliniəu. Injilda həm Təwratta «muqəddəs» dəgən səz «pak» həm «Hudaəəə alayitan ataloəan» dəgən ikki uəumni bildüridu. ■ 17:17 Zəb. 119:142; Yəh. 8:4. ■ 17:18 Yə. 20:21. □ 17:19 «**Ular mu həkikəttə muqəddəs kəlinip özünggə atalsun dəp...**» — «muqəddəs kəlinip Özünggə atalsun» grek tilida «ular mu həkikəttə muqəddəsəxtürülsun» dəgən birlə səz bilən ipadiliniəu. Yüqiriki izahətni kəruəng. ■ 17:19 1Kor. 1:2,30; 1Tes. 4:7. ■ 17:21 Yə. 10:38; 14:11; Gal. 3:28. ■ 17:24 Yə. 12:26; 14:3. ■ 17:25 Yə. 15:21; 16:3, 27; 17:8. □ 17:26 «**mən Sening namingni ularoəə ayan kəldim**» — 6-ayət wə uningdiki izahətni kəruəng. □ 18:1 «**Əysa bularni eytkəndin keyin, muhisliri bilən billə taxkərioəə qəkip...**» — muxu yərdiki «taxkərioəə qəkip...» ziyapət boləan əydin yaki Yerusalemlə xəhəringə əzidin qəixni bildüridu. Kidron wadisi bolsa xəhəringə sirtida (xərk təəəptə) idi. ■ 18:1 2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Luəə 22:39.

Ularining kollirida panus, mæx'äl wə qorallar bar idi. ⁴ Əysa bexioğa qüxidioğanlarning həmmisini bilip, ularning aldioğa qikip:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

⁵ Nasarətlik Əysani, — dəp jawab berixti ular.

Əysa ularğa:

— Mana mən bolimən, — dedi.

(Uningoğa satkunluk kilöjan Yəhudamu ularning arisida turatti). ⁶ Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yərgə yikilixti. □

⁷ Xuning bilən Əysa ulardin yənə bir kətim:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

— Nasarətlik Əysani, — deyixti ular.

⁸ Əysa: — Silərgə eyttimoju, mən xu bolimən. Əgər izdigininglar mən bolsam, bularni kətkili qoyunglar, — dedi.

⁹ Buning bilən əzining: «Ata, Sən mənə bərgənlərdin heqkaysisini yittürmidim» degən sözi əməlgə axuruldi. □ ■

¹⁰ Simon Petrusning yenida bir kiliq boləraq, u xuan uni suqurup, bax kahinning qakirioğa birni urup, ong kulikini xilip qüxürüwətti. Qakarning ismi Malkus idi. ■ ¹¹ Əysa Petrusğa:

— Kiliqni oqlapka sal! Ata mənə tapxuroğan kədəhni iqməmdim? — dedi. □ ■

Əysaning Annasning aldioğa elip berilip, soraq kilinixi

Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luğa 22:54

¹² Xuning bilən, ləxkərlər topi bilən mingbexi həm Yəhudiylarning qarawulliri Əysani tutup baqlaxti. ¹³ Andin uni aldi bilən Annasning aldioğa elip berixti. Annas bolsa xu yili bax kahin bolup turoğan Qayafaning keynatisi idi. ■ ¹⁴ Burun Yəhudy kengəxmisiidikilərgə: «Pütün həlkning halak boluxining ornioğa, birla adəmning ular üqün halak boluxi yahxi» dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi. □ ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luğa 22:55-57

¹⁵ Əmdi Simon Petrus bilən yənə bir muhlis Əysaning kəynidin əgixip barəjanidi. U muhlis bax kahinoğa tonux boləraqqa, bax kahinning

■ **18:3** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luğa 22:47. □ **18:6** «Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisioğa yenip yərgə yikilixti» — «Yuhanna»diki baxka bəzi yərlərdiki «Mən bolimən» degən səz Hudaning «Mən əzəldin Bar Boləqujdurmən» degən namini bildüridu. Bizningqə muxu yərdə «Mana mən bolimən» degənmuxu xu mənini bildüridu; qünki angliouqular uni anglapla «arkiliriöğa yenip yərgə yikilixti». □ **18:9** «Buning bilən əzining ... sözi əməliyətə ispatlandı». Bu səzlər asasən həm 6:39 həm 17:12də tepilidu. ■ **18:9** Yh. 6:39; 10:28; 17:12. ■ **18:10** Mat. 26:51; Mar. 14:47; Luğa 22:50.

□ **18:11** «Ata mənə tapxuroğan kədəhni iqməmdim?» — bu «kədəh» əzi tartix kerək boləjan azab-ökübətlərnə kərsitidu. «Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 wə Luğa» 22:42ni körüng. ■ **18:11** Mat. 20:22; 26:39. ■ **18:13** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luğa 3:2; 22:54. □ **18:14** ««Pütün həlkning halak boluxining ornioğa, birla adəmning ular üqün halak boluxi yahxi» dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Qayafa idi» — 11:49-50ni körüng. ■ **18:14** Yh. 11:50.

sariyoğa Əysa bilən təng kirdi. □ ■ 16 Ləkin Petrus bolsa dərważining sirtida qaldı. Xunga bax kaħinoğa tonux bolğan həliki muhlis taxkiriya qikip, dərważiwən kiz bilən səzlixip, Petrusni iƣkirigə baxlap kirdi.

17 Dərważiwən bolğan xu dedək Petrustin:

— Sənmə bu adəmnin muhlisleridin əməsmə? — dəp soridi.

Yaq, əməs, — dedi Petrus. □

18 Əmdi həwa soƣuƣ bolğanliki üqün, ƣakarlar wə ƣarawullar xahardin gülhan yaƣƣan bolup, uning ƣerisidə issinip turuxatti. Petrusmu ularning yenida turup issindi. ■

Bax kaħin Annasning Əysani soraq kilixi

Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luƣa 22:66-71

19 Bax kaħin bolsa Əysadin muhlisleri toƣruluƣ wə təlimi toƣruluƣ soal soraxƣa baxlıdı. 20 Əysa uningğa jawabən mundaq bərdi:

— Mən həlk-ələm aldida axkara səz ƣiloğanmən, barlıƣ Yəhudiylar yioƣilidion sinagoglarda wə ibadəthanida daim təlim berip kəldim, mən yoxurun həqnemə demidim. ■ 21 Bularni nemixƣa məndin soraysən? Eytƣan səzlerimni angliyanlardin sorioƣin; mana, ular nemə degənlikimni bildi.

22 Əysa bu səzlərnı ƣiloğanda, yenida turoğan ƣarawullardin biri uni bir ƣaqat urup:

— Bax kaħinoğa muxundaq jawab ƣayturamsən? — dedi. ■

23 — Əgər yaman səz ƣiloğan bolsam, uning yaman ikənlikini kəƣƣilikning aldida kərsətkin. Əmma eytƣanlirim durus bolsa, mənı nemə üqün urısən? — dedi Əysa uningğa.

24 Buning bilən Annas uni baƣlaƣlıƣ peti bax kaħin Ƙayafağa yollidi. □ ■

Petrusning Əysadin yənə ikki ƣetim tenixi

Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luƣa 22:58-62

25 Simon Petrus *otning* aldida issinip turuwatƣanıdı. *Yenidikilər*:

— Sənmə uning muhlisleridin əməsmidinq? — deyixti.

— Yaq, əməsmən, — dəp tandi Petrus. □ ■

26 U yərdə bax kaħinning ƣakarlıridin, Petrus ƣulikini kesip taxlıoğan kixigə tuoƣƣan birsi bar idi. U Petrusƣa:

— Baƣƣidə seni uning bilən billə kərgənıdimoƣu?! — dedi.

27 Petrus yənə tandi. Dəl xu ƣaƣƣda horaz ƣillidi. ■

□ **18:15 «yənə bir muhlis...»** — «yənə bir muhlis» grek tilida «həliki muhlis». Yuhanna bayanida pat-pat əzini namsiz kərsitip «həliki muhlis» dəydu (18:16, 20:2, 3, 4 wə 8ni kəruƣ). «**U muhlis bax kaħinoğa tonux boləoƣaƣa...**» — alimlar namsiz «u muhlis»ni Yuhanna dəp bildi. Qünki uxbu bayanda boləoğandək u daim degüdək pəƣət «öz kəzüm bilən kərgənlim»nila asas ƣilidi. 21:24ni kəruƣ. ■ **18:15** Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luƣa 22:54. □ **18:17 «Sənmə bu adəmnin muhlisleridın əməsmə?»** — «sənmə» degən səz bəlkim birinƣi muhlis əzining Əysaning muhlisi ikənlikini bu ƣizəoğa etirap ƣiloğanlıƣını kərsitidi. ■ **18:18** Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luƣa 22:55.

■ **18:20** Yh. 7:26. ■ **18:22** Yər. 20:2; Ros. 23:2. □ **18:24 «Buning bilən Annas uni baƣlaƣlıƣ peti bax kaħin Ƙayafağa yollidi»** — bu ayətkə ƣarioğanda ikki bax kaħin bar idi. 22-ayətə Annasmu «bax kaħin» deyilidi. Mumƣinƣılıƣı barkı, ular nəwət boyiqə bax kaħinlik wəzıpisini ətəwatƣan. ■ **18:24** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luƣa 22:54.

□ **18:25 «yenidikilər»** — grek tilida «ular». ■ **18:25** Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luƣa 22:58.

■ **18:27** Yh. 13:38.

Əysaning waliy Pilatus aldida soraq qilinixi
Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luqa 23:1-25

28 Andin ular Əysani Kayafaning yenidin rimlik waliyning ordisiqqa elip kaldi (xu qasqda tang atkanidi). Uni elip kalgan *Yəhudiylar* bolsa özimizni napak kilip bulojimayli döp, ordiqa kirmidi. Bolmisa ötüp ketix heytinging dastihininin oqizalinalmaytti. ■

29 Xunga *waliy* Pilatus sirtka qikip, ularning aldiqa berip ularqa:

— Bu adəmning üstidin nemə ərz kilisilər? — döp soridi.

30 Ular:

— Bu adəm jinayətqi bolmisa, uni sizgə tapxurmiqan bolattuk, — döp jawab berixti. □

31 — Uni özünglar elip ketip, öz qanununglar boyiqə həküm qikiringlar! — dedi Pilatus ularqa.

Yəhudiylar:

— Bizning heqkimni ölümgə məhkum kilix hokukimiz yok tursa, — deyixti.

32 Bu ixlar Əysaning ezi qandaq ölüm bilən elüdiqini toqrisidiki aldin eytkan bexarətlik səzining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi. □ ■

33 Andin Pilatus yənə ordisiqqa kirip, Əysani qakirtip, uningdin:

— Sən *Yəhudiylar*ning padixahimu? — döp soridi. ■

34 Əysa uningqa:

— Bu soalni özüng sorawataməsən, yaki baxkilar mən toqruluk sanga xundaq eytkanmu? — dedi.

35 — Mən bir *Yəhudiymu*?! Seni manga tapxuroqanlar öz həlqing wə bax kahinlaro! Nemə *jinayət* etküzgəniding? — dedi Pilatus. □

36 Əysa jawabən: «*Yəhüdiy* əməslarning eyigə kirsək bolmaydu; qünki ular bəlkim «napak bir nərsə» (məsilən bir jəsət yaki elük nərsə)gə təgkən boluxi mumkin; biz ularqa təgsək ulardiki «napaklik» bizgimu yukturuluxi mumkin» degəndək idi. Demisəkmü, ular kəngü belgən bu «taharətlər» Təwrattiki mukəddəs kanundiki «napaklik» toqruluk bəlgilimilərdin kəp exip kətkəndi. Kizik yeri xuki, ular «bulojinix»tin kərkup öz «paklikini» bulojimaslikqa kizojinlik bilən tirixkini bilən, yənə Huda əwətkən Qutkuzoquqi-Məsihni eltürük aldida turatti. ■ 18:28

37 Xunga Pilatus uningqa:

— Undaqa, sən padixahmu?

□ 18:28 «...**Bolmisa ötüp ketix heytinging dastihininin oqizalinalmaytti**» — muxu ayəttiki

«ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinqi küni (yəni birhil «xabat küni» döp hesablinatti)ni kərsitidu. 19:14diki izahatni kəring. «Özimizni napak kilip bulojimayli».

Ularng kəzkarixi: «*Yəhüdiy* əməslarning eyigə kirsək bolmaydu; qünki ular bəlkim «napak bir nərsə» (məsilən bir jəsət yaki elük nərsə)gə təgkən boluxi mumkin; biz ularqa təgsək ulardiki «napaklik» bizgimu yukturuluxi mumkin» degəndək idi. Demisəkmü, ular kəngü belgən bu «taharətlər» Təwrattiki mukəddəs kanundiki «napaklik» toqruluk bəlgilimilərdin kəp exip kətkəndi. Kizik yeri xuki, ular «bulojinix»tin kərkup öz «paklikini» bulojimaslikqa kizojinlik bilən tirixkini bilən, yənə Huda əwətkən Qutkuzoquqi-Məsihni eltürük aldida turatti. ■ 18:28

Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:1. □ 18:30 «**bu adəm jinayətqi bolmisa...**» — yaki «bu adəm rəzil qiləuqi bolmisa...». □ 18:32 «**Bu ixlar əysaning ezi qandaq ölüm bilən elüdiqini toqrisidiki aldin eytkan bexarətlik səzining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi**» — okurmanlarning esidə barki, Məsih birnəgqə ketim *Yəhüdiy* həlqingni özini eltürük üqün etiqaqsiz *Yəhüdiy* əməsləring qoligə tapxuridiqanlikini wə xuningdək özining rimliklar ijad kiləqan kresttə elüdiqanlikini eytkanidi (məsilən, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luqa» 18:32-33, «Yuh.» 3:14, 12:32-33). ■ 18:32 Mat. 20:19; Yh. 12:32. ■ 18:33 Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luqa 23:3.

□ 18:35 «**mən bir *Yəhüdiy*mu?**» — Pilatusning bu sözi: «Mən *Yəhüdiy* əməs, həlqing sən toqruluk birnemə demigən bolsa, mənmu heqnemə deməyməno!» degən puriki bar soaldur. □ 18:36 «**Mening padixahlikim bu dunyaoqa təwə əməstur**» — yaki «mening padixahlikim bu dunyadin əməstur». ■ 18:36 Yh. 6:15; 1Tim. 6:13.

Əysa javabən: — Xundak, eytkiningdək, padixahmən. Mən xuningə tuşulğanmən, wə xuningə dunyağa kəldim: — həkikətkə guwahlik berixim üqündin ibarəttur. Həkikətkə təwə bolğan hər bir kixi bolsa mening awazimə qulak salidu, — dedi.□

³⁸ Pilatus uningdin:

— «Həkikət» dēgən nemə? — dəp soridi.

Pilatus muxularni dəp, yənə taxkiriya, Yəhudiylarning aldiya qikip ularə:

— Mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim. ■ ³⁹ Lekin hər yili etüp ketix heytida silər üqün *məhbuslardin* birni koyup berix kaidəm bar. Xunga bu «Yəhudiylarning padixahı»ni silərgə koyup beriximni halamsilər? — dedi.□ ■

⁴⁰ Ularning həmmisi javab berip:

— Bu adəmni əməs, Barabbasni koyup bering! — dəp kiykas-sürən selixti (Barabbas bolsa bir qarəqçi idi).■

19

Əysaning ölümə həküm kilinixi

¹ Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip kamqilatti.□ ■ ² Ləxkərlər tikəlik xahlarni erüp, bir taj yasap, uning bexiə kiydürüxti wə uningə *xahənə* səsün rənglik bir ton kiydürüp, ³ uning aldiya kelip:

— Yaxiəyayla, i Yəhudiylarning «padixahı»! — dəp məshirə kilixip, uning yüzigə kayta-kayta kaqat saldi.

⁴ Pilatus bolsa yənə ordisidin qikip, halayikqa:

— Mana! Uningdin heqkandak jinayət tapalmioanlikimni bilixinglar üqün, uni silərnin aldinglarə elip qiktim, — dedi.

⁵ Buning bilən Əysa bexiə tikəlik taj wə uqisiə səsün ton kiygüzülgən həlda taxkiriya elip qikildi. Pilatus ularə:

— Qaranglar, u adəmgə! — dedi.□

⁶ Bax kahinlar wə qarawullar uni kərüp:

— Uni krestləng, krestləng! — dəp warkiraxti.

Pilatus ularə: — Uni elip berip özünglar krestlənglar! Qünki mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim! — dedi.

⁷ Yəhudiylar uningə javabən:

— Bizdə xundak bir kanun bar. Xu kanunimizə asasen u ölümə məhkum kilinixi kerək, qünki u ezini Hudaning Oqlı dəp atiwaldi.■

□ **18:37 «Xundak, eytkiningdək»** — Əysaning bu javabning grek tilida «Xundak, lekin əhwal dəl sening oyliqningdək əməs» dēgən puriki qikidu. ■ **18:38** Mat. 27:24; Luqa 23:4. □ **18:39**

«...məhbuslardin birni koyup berix kaidəm bar» — yaki: «...məhbuslardin birni koyup berix bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luqa 23:17. ■ **18:40** Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luqa 23:19; Ros. 3:1. □ **19:1 «Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip kamqilatti»** — muxu hil «kamqilax» adətə krestlinixtin awwalki jaza idi. Jaza əswabi tēmür yaki səngək parqiliri baqlaklik nəqqə tanilik kamqa idi. Bu jazaning əzi xunqə eojirki, jazalanoquqi gahi waqitlarda tehi krestlənməy turupla, uningdin elüp ketətti. ■ **19:1** Mat. 27:26; Mar. 15:15. □ **19:5**

«**Karanglar, u adəmgə!**» — Pilatus muxu yərdə bilmigən həlda Zəkəriya pəyğəmbərnin xu bexaritinə aozişə alojan idi: «Qaranglar, «Xah» dəp atalojan adəm!» («Zək.» 3:8, 6:12). ■ **19:7** Law. 24:16; Yh. 5:18; 10:3.

8 Pilatus bu soʻzni anglap tehimu qorkup, ⁹ yəna ordisiyoʻga kirip, Əysadin: — Sən zadi kəyərdin kəlgən? — dəp soridi. Lekin Əysa uningoyə jawab bərmidi.

10 Xunga Pilatus uningoyə: — Sən manga gəp kilməmsən? Seni qoyup berixkə hokukum barlikini, xundaqla krestləxkimu hokukum barlikini bilməmsən? — dedi.

11 Əysa jawabən: — Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioʻan bolatti. Xuning üqtün meni sanga tapxurup bərgən adəmning gunahı tehimu eqirdur, — dedi. ¹²

12 Xu qaoʻdin tartip, Pilatus uni qoyuwetixkə amal izdəytti. Lekin Yəhudiylar warkirixip:

— Bu adəmni qoyuwətsingiz, siz Kəysərning dosti bolmioʻan bolisiz! Özini padixah degən hər bir kixi Kəysərgə qarxi qikqan bolidu! — dəp qukan selixti. ¹³

13 Pilatus bu soʻzlərni anglap, Əysani taxkiriyoʻga qikardi wə «tax tahtaylik hoyle» dəp ataloʻan, ibranıy tilida «Gabbata» dəp ataloʻan yərdə «sorak təhti»gə olturdi ¹⁴ (u wakıt etüp ketix heytinging təyyarlik künining altinqi saiti ətrapida idi). Pilatus Yəhudiylaroyə:

Mana bu silərning padixahinglardur! — dedi. ¹⁵

15 Lekin ular warkirixip: — Yokiting, yokiting, uni krestleng! — dedi.

Pilatus ularoyə: — Meni padixahinglarni krestligin, dəmsilər? — dedi.

Bax kahınlar jawabən:

— Kəysərdin baxka heqkandak padixahimiz yoktur! — dəp *towlaxti*.

Buning bilən Pilatus uni krestləxkə ularoyə tapxurup bərdi. ¹⁶⁻¹⁷

Əysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luqa 23:26-39

16-17 *Ləxkərlər* Əysani elip mangdi. U öz krestini yüdüp, «Bax səngək jayi» (ibranıy tilida «Golgota») degən yərgə bardi. ¹⁸ Ular uni xu yərdə yəna ikki kixi bilən təng krestkə tartti; bu tərpidə birsi, u tərpidə birsi wə Əysa ularning otturisasi krestkə tartildi.

□ **19:8 «Pilatus bu soʻzni anglap tehimu qorkup,...»** — Pilatus nemixka qorkıti? Əgər birsi ezini rimlik imperator Kəysərgə barawər kilip «Mən Hudaning Oqli» desə, «Kəysərning duxmini» dəp hesablinixi mumkin; xunga gərgə uning Əysani qoyuwətküsi bolsimu, yənila xundaq kilixtin qorkatti. U yəna bir tərəptin, yəni ayalining Əysa toʻquruk agahlanduruxidin qorkiximu mumkin idi («Mat.» 27:19). □ **19:11 «Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioʻan bolatti»** — «ərxтин» degən soʻz grek tilida «yukiridin». Muxu yərdə xubhisizki, ərxning ezini kersitidu. «... **meni sanga tapxurup bərgən adəm**» — muxu yərdə Yəhuda əməs, bəلكi bax kahın Qayafa idi. Qayafa Yəhudiylarning ezlirining Kutkuzoquci-Masihini etikadsiz rimliklaroyə tapxuroʻanda, əməliyətə u pütkül Yəhudıy həkining wəkili boloyanidi.

□ **19:12 «Bu adəmni qoyuwətsingiz, siz Kəysərning dosti bolmioʻan bolisiz!»** — «Kəysər» Rim imperatorining unwani. «Kəysərning dosti» — bu məhsus bir unwan idi. Pilatus bəلكim ming təsliktə xu alahidə unwanoyə erixkən boluxi mumkin. U yəna xundaq yukiri unwandin məhrum boluxtin intayin qorkatti. ^{19:12} Ros. 17:7. □ **19:14 «u wakıt etüp ketix heytinging təyyarlik künining altinqi saiti ətrapida idi»** — muxu ayəttiki «etüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinqi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti)ni kersitidu. Bu kundiki heyət «Qagigah» dəp atilati («Kan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 wə 18ni kəring). «Altinqi saət» baxka izahatlırimizda eytkinimizdək, Rim waktini kersitidu. Bu etigan saət altə idi. ^{19:15}

Yar. 49:10. ^{19:16-17} Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luqa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luqa 23:26, 33.

19 Pilatus tahtioqta elan yezip krestkə bekitip qoydi. Uningoqta: — «Nasarətlik Əysa — Yəhudiylarning padixahi» dəp yezilənanidi. ■ 20 Əysa krestlinidionan yər xəhərgə yekin boləoqçaqqa, nuroqun Yəhudiylar tahtidiki sözlərni oqudi. Tahtidiki sözlər ibraniyqə, latinqə wə grekqə yezikta yezilənanidi. 21 Xunga Yəhudiylarning bax kahinliri Pilatuska:

— «Yəhudiylarning padixahi» dəp yazmang, bəlki «U özini mən Yəhudiylarning padixahi, degən» dəp yezing, — deyixti.

22 Birak Pilatus jawabən:

— Yazidionanni yezip boldum! — dedi.

23 Ləxkərlər Əysani krestligəndin keyin, uning kiyimlirini elip, tətəkə bəlüp, hər bir ləxkər bir ülüxtin elixti; ular həm iqidiki uzun kəngləknimu elixti; lekin bu kənglək tikilmigən, üstidin ayioqioqə bir pütün tokulojanidi. ■ 24 Xuning üqün ləxkərlər bir-birigə:

— Buni yirtmayli, bəlki qək tartixayli, kingə qiqsa xu alsun, — deyixti.

Bu ixlar muqəddəs yazmildiki munu sözlər əməlgə axurulux üqün yüz bərdi: —

«Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, Mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti».

Dərwəqə, ləxkərlər xundaq kixixti. □ ■

25 Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdallik Məryəmlər turatti. □ ■ 26 Əysa anisi bilən əzi səyidionan muhlisining birgə turoqanlikini kərup, anisioqta:

— I hanim, mana sening oqlung! — dedi. □

27 Andin u bu muhlisqa:

— Mana sening anang! — dedi.

Xundin etibarən, u muhlis uni özining əyidə turoquzdi.

Əysaning əlümi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

28 Andin Əysa həmmə ixlarning tamam boləninini bilip (muqəddəs yazmildiki bəxarət əməlgə axurulux üqün):

— Ussap kəttim! — dedi. □ ■

29 U yərdə sirkə xarab bilən tolduruloqan bir koza bar idi. Ular bir parqə bulutni sirkə xarabqa qilap, bir lepəkgül oqolioqta baqlap, Əysaning aqlioqta tənglidi. 30 Əysa sirkə xarabni iqkəndin keyin:

■ 19:19 Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luqa 23:38. ■ 19:23 Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34.

□ 19:24 «**Mening kənglikim**» — baxka birhil təjmisini: «mening qapimim». Zəburda («Zəb.» 22:15) ibraniy tili boyiqə «qapan» yaki «kənglək»ni kərsitidu. «**Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti, mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti**» — «Zəb.» 22:15. ■ 19:24 Zəb. 22:18 □ 19:25 «**Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdallik Məryəmlər turatti**» — bu ayətni «Mat.» 27:56 bilən birləxtürüp kərioqanda, «Əysaning anisining singlisi», yəni Məryəmnin singlisi bolsa Zəbədiynin ayali, xundaqla rosullardin Yuhanna bilən Yaqupnin anisi bolux mumkinqiligi bardur. «Mar.» 15:40də u «Salomi» dəp atilidu. ■ 19:25 Mat. 27:55; Mar. 15:40; Luqa 23:49. □ 19:26 «**Əysa anisi bilən əzi səyidionan muhlisining birgə turoqanlikini kərup...**» — «əzi səyidionan muhlisi» bəlkim bu bayanning muəllipi Yuhanna boluxi mumkin. «Kirix səz»imizni kərug. □ 19:28 «**Əysa həmmə ixlarning tamam boləninini bilip (muqəddəs yazmildiki bəxarət əməlgə axurulux üqün):** — Ussap kəttim! — dedi» — «Zəb.» 22:15, 31- yaki 69:21ni kərug. ■ 19:28 Zəb. 22:15; 69:21

— Tamam boldi! — dedi-də, bexini təwən qilip, rohini tapxurup bərdi. □

Əysaning bikiniyoqa nəyzə sanjilixi

³¹ U küni *ətüp ketix heyting* təyyarlıq küni boləoqaqqa, krestlängənlərnin jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluş kün» hesablanəoqaqqa) Yəhudiylar Pilatustin krestlängənlərnin putlirini qekip andin jəsətlirini kresttin tezrak quxürüwetixni tələp kildi. □ ³² Xuning bilən ləxkarlar berip Əysa bilən billə krestlängən birinqi andin ikkinqi adəmning putlirini qakti.

³³ Lekin Əysaəla kəlgəndə, uning allikaqan əlgənlikini kərdi, xuning bilən uning putini qakmidi. ³⁴ Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiniyoqa nəyzini sanjiwidi, xuan kan wə su ekip qikti. □

³⁵ Buni kərgüqi silərnin ixinixinglar üqün guwahlik beridu; kərgüqining guwahliqi həktur, u özining eytkanlirini hək dəp bilidu. ³⁶⁻³⁷ Bu ixlarning həmmisi mukəddəs yazmilarda: «Uning bir tal səngikimu sundurulmaydu» wə yənə bir bexarəttə: «Ular əzliri sanjiəoan adəmgə qaraydu» dəp aldın eytiləoanlarni əməlgə axurux üqün yüz bərdi. □ ■

Əysaning dəpnə qilinixi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luqa 23:50-56

³⁸ Bu ixlərdin keyin, Arimatiyalıq Yüsüp Pilatustin Əysaning jəsitini elip ketixni tələp kildi (Yüsüp Əysaning muhlislrirdin idi, ləkin Yəhudiylərdin kərkəknini üqün buni məhpiy tutatti); Pilatus ruhsət bərdi, xuning bilən Yüsüp berip Əysaning jəsitini elip kətti. ■ ³⁹ Burun bir keqisi Əysaning yenioqa kəlgən həliqi Nikodimmu murməkki bilən səbrə arilaxturuloqan huxbux dora-dərmandin yüz jingqə elip, *uning bilən billə* kəldi. □ ■

□ **19:30** «Əysa... bexini təwən qilip, rohini tapxurup bərdi» — Əysa «bexini təwən quxürdi» andin, «rohini tapxurup bərdi». Adəttiki adəm bolsa, awal «rohini beridu» **andin** «bexini təwən quxüridu». Demək, Əysa əzi əlühininq dəkikisini talliwaldi, əzlükidin əldi (10:17-18ni kəring).

□ **19:31** «U küni *ətüp ketix heyting təyyarlıq küni boləoqaqqa*,...» — muxu ayəttiki «ətüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinqi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp hesablinatti). 14-ayət wə izahətinin kəring. Yukirida eytkinimizdək, «petir nan heyti»ning birinqi küni «xabat küni» dəp hesablinatti. Xuningdək bu küni adəttiki bir xabat küni (həptining yəttinqi küni, yəni xənbə küni) boləoan buloximu mumkin. Ikki tərəptin «xabat» küni boləoqaqqa, bəlkim «uluş kün» deyilixi mumkin idi. «**krestlängənlərnin jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluş kün» hesablanəoqaqqa) Yəhudiylar Pilatustin krestlängənlərnin putlirini qekip andin jəsətlirini kresttin tezrak quxürüwetixni tələp kildi**» — «Kan.» 21:22-23 wə «Yəxua» 8:29də Yəhudiylar həkli üqün bekutilgən kanun boyiqə, əlüm jazasi berilgən birsining jəsiti türwük yaki dərahtə kəqkiqə esikliq turmasliqi kərək idi; bolmisa «zemininglar napak bolidu» dəp bekutilgən. Krestkə tartiloqanlar bəzi waqitlarda ikki-üq kün esiloqandin keyinla ələtti. Əgər putliri sunuloqan bolsa, kəksini toluk kətürəlməsliki tüpəylidin nəpəs alalmay tezla ələtti. □ **19:34** «**Əmma ləxkərlərdin biri uning bikiniyoqa nəyzini sanjiwidi, xuan kan wə su ekip qikti**» — «1Yuh.» 5:6-8ni kəring. «Kan wə su»ning təng qikixi adəmning həkikiyi əlgənlikini kərsitidu. □ **19:36-37** «**Uning bir tal səngikimu sundurulmaydu**» — «Mis.» 12:10, (LXX), 12:46, «Qel.» 9:12, «Zəb.» 34:20. «**Ular əzliri sanjiəoan adəmgə qaraydu**» — «Zək.» 12:10. ■ **19:36-37** Mis. 12:46; Qel. 9:12; Zəb. 34:20; Zək. 12:10. ■ **19:38** Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luqa 23:50; Yh. 12:42. □ **19:39** «**Burun bir keqisi Əysaning yenioqa kəlgən həliqi Nikodim**» — «Yuh.» 3:1-15ni kəring. «**murməkki bilən səbrə arilaxturuloqan huxbux dora-dərmandin yüz jingqə elip**,...» — xu qəoqdiqi «jing» bəlkim 0.325 kilogram idi, xunga dora-dərmanlar 32 kiloqə idi. ■ **19:39** Yh. 3:1; 7:50.

40 Ikkiylən Əysaning jəsitini Yəhudiylarning dəpnə kılıx aditi boyiqə dora-dərmanlarni qeqip, kanap rəhtlər bilən orap kəpənli di. 41 Əysa krestlənğan yərdə bir baq bolup, baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi. □ 42 Bu Yəhudiylarning heyting təyyarlik küni boləqəqə həm bu yərlik yekın jayda boləjanlık üqün, ular Əysani xu yərlikkə koydi. □

20

Əysaning tirilixi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luqa 24:1-12

1 Həptining birinçi küni tang səhər, Magdallik Məryəm kəbrigə bardı wə kəbrining aqzidiki taxning eliwetilgənlikini kərdi. □ ■ 2 Xunga u yügüriniqə kelip Simon Petrus wə Əysa səyğan heliki muhlisning yenioqə kelip, ularoqə:

— Ular Rəbni kəbridin yetkiwetipty, uni kəyergə koyojinini bilmiduk! — dedi. □ ■

3 Petrus bilən heliki muhlis taxkiriqə qikip, kəbrigə qarap yol aldi. ■

4 Ikkiylən tənğ yügürüp mangdi, lekin heliki muhlis Petrustin tez yügürüp, kəbrigə birinçi bolup yetip bardı. 5 U engixip iqigə qarap, kanap kəpənlərnin u yərdə yeyiklik turoqanlıkını kərdi, lekin iqkirigə kirmidi. ■

6 Uningoqə əgixip kəlgən Simon Petrus yetip kelip, kəbrigə kirdi wə u yərdə yeyiklik turoqan kanap kəpənlərnı, 7 xundakla Əysaning bexiqə oraloqan yaqlıknımu kərdi. Yaqlıq kəpənlər bilən bir yərdə əməs, bəliki ayrim yərdə yəgəklilik turatti. ■

8 Andin kəbrigə awwal kəlgən heliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərup ixəndi □ 9 (qünki ular uning ölüm din kayta tirilixining mukərrərlik həkki də mukəddəs yazmı lardiki bexarətni tehiqə quxənməytti). □ ■

10 Xuning bilən ikkiylən öz turaloqliriqə kaytixti. □

□ 19:41 «baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlik bar idi» — Injildiki baxka bayanlardin enikki, bu kəbrə (yərlık) tax əngkür idi. «Heqkim xu yərgə koyulmıoqan» boləqəqə, xu yər Təwrat kanunı boyiqə pütünləy «pakız bir jay» (heq əlük tegip baqmıoqan) dəp həsəblinatti. □ 19:42 «Yəhudiylarning heyting təyyarlik küni boləqəqə...» — «heyti» bolsa «petir nan heyti». Uning birinçi küni bilən xabat küni ohxaqla xu küni kəq saat 6-də baxlinatti, xunga tezrək dəpnə kılınix kerək idi. □ 20:1 «həptining birinçi küni» — yəni yəxənbə küni. «Magdallik Məryəm... kəbrining aqzidiki taxning eliwetilgənlikini kərdi» — kəbrə əngkür idi («Mat.» 27:60, «Luqa» 23:53). ■ 20:1 Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luqa 24:1. □ 20:2 «Ular Rəbni kəbridin yetkiwetipty, uni kəyergə koyojinini bilmiduk!» — muxu ayəttiki «biz» ispatlayduki, Injildiki baxka «bayanlar»da eytiləndək, əslidə Məryəm bilən billə yənə baxka ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2. «Luqa» 23:54-24:1ni kəring). ■ 20:2 Yh. 13:23; 21:7,20. ■ 20:3 Luqa 24:12. ■ 20:5 Yh. 19:40. ■ 20:7 Yh. 11:44. □ 20:8 «Andin kəbrigə awwal kəlgən heliki muhlismu kəbrigə kirip, əhwalni kərup ixəndi» — «heliki muhlis» (Yuhanna) nemigə ixəndi? U xu kəpənlərnı wə yaqlıknıng xundək rətlık koyuloqanlıkını kərup, Əysaning jəsitini heqkim oqrilimidi, bəliki u qoqum ölüm din tirildi, dəp ixəndi. □ 20:9 «uning ölüm din kayta tirilixi...» — grek tilida «uning əlgənlərnin arisidin tirilixi...». «uning ölüm din kayta tirilixining mukərrərlik həkki də mukəddəs yazmı lardiki bexarət...» — biz baxka yərlərdə kərsətkinimizdək, Təwrat-Zəburda Məsihning ölüm din tirilixini kərsitidoqan nuroqun bexarətlər bardur. ■ 20:9 Zəb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35. □ 20:10 «Xuning bilən ikkiylən öz turaloqliriqə kaytixti» — «öz turaloqliriqə» grek tilida «əzlıriningkigə» yaki «əzlıriningkilərgə».

Əysaning Magdallik Məryəmgə körünüxi

Mar. 16:9-11

11 Əmma Məryəm bolsa kəbrining sirtida turup yioqlawatatti. U yioqlap turup kəbrining iqiğə engixip qariwidi, ■ 12 mana aq kiyim kiygən ikki pərixta turatti; ularning biri Əysaning jəsiti qoyuloqan yərning bax tərpidə, yənə biri ayaq tərpidə olturatti.

13 Ular Məryəmdin:

— Hanim, nemixka yioqlaysən? — dəp soridi.

— Rəbbimni elip ketiptu, uni nəgə qoyulanlikini biləlməywətimən, — dedi u ularğa.

14 U xu sözlərni kilipla, kəynigə buruluwidi, Əysaning xu yərdə turoqanlikini kərđi. Lekin u uning Əysa ikənlikini bilmidi.■

15 Əysa uningdin — Hanim, nemixka yioqlaysən, kimni izdəysən? — dəp soridi.

Məryəm uni baqlawən xu, dəp oylap:

— Təksir, əgər uni siz xu yərdin yətkiwətkən bolsingiz, kəyərgə qoyulanlikingizni eytip bərgəysiz. Mən uni elip ketimən, — dedi.

16 Məryəm! — dedi Əysa uningğa.

Məryəm burulupla, ibraniy tilida:

— Rəbboni! — dedi (bu söz «ustaz» degən mənədə).

17 Əysa uningğa: — Manga esilmioqin! Qünki mən tehi atamning yenioqa qikmidim. Berip qerindaxlirimioqa: Meni «Siləringmu atanglarning, yəni mening Hundayinglarning, yəni mening Hundayimning yenioqa qikimən!» dəydu, — dəp yətküzgin, dedi.□ ■

18 Xuning bilən Magdallik Məryəm muhlislarning yenioqa berip, ularğa: «Rəbni kərdüm!» dedi wə xundaqla Əysa əzigə eytkən u sözlərni ularğa yətküzdi.■

Əysaning muhlisliroqa körünüxi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luqa 24:36-49

19 Xu küni kəqtə, yəni həptining birinçi küni kəqtə, Yəhudiylardin qorqqanliki üqün muhlislar yioquloqan öydə ixiklirini him taqiwaləjanidi; xu waqıtta, Əysa kelip ularning otturisida *körünüp*, ərə turoqan halda ularğa:

— Silərgə aman-hatirjəmlilik boləyay! — dedi. □ ■ 20 Buni dəp, kollirini wə bikinini ularğa kərsətti. Xuning bilən muhlislar Rəbni kərginidin xadlandi. ■ 21 Xunga Əysa ularğa yənə:

— Silərgə aman-hatirjəmlilik boləyay! Ata meni əwətkinidək, mənmu silərni əwətimən, — dedi.■

22 Bu səzni eytkəndin keyin, u ularning üstigə bir püwlep:

■ 20:11 Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqa 24:4. ■ 20:14 Mat. 28:9; Mar. 16:9.

□ 20:17 «Əysa uningğa: — Manga esilmioqin!.. dedi» — «manga esilmioqin!» yaki «manga qol təgküziwərmə». Keyinki sözlər buning mənising «esilmioqin» ikənlikini enik kərsitidu. «Berip qerindaxlirimioqa: Meni «Siləringmu atanglarning, yəni mening atamning, siləring Hundayinglarning, yəni mening Hundayimning yenioqa qikimən!» dəydu, — dəp yətküzgin» — Əysaning Magdallik Məryəmgə körünüxi toqruluk wə uningğa eytkən bu muhim səzli toqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 20:17 Zəb. 22:22; Mat. 28:10; Yh. 16:2; Ibr. 2:11. ■ 20:18 Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luqa 24:9. □ 20:19 «Silərgə hatirjəmlilik boləyay» — ibraniy tilida «Xalom ələykum!» degən səz bilən ipadilini, ərəb tilida «əssalamuələykum». ■ 20:19 Mar. 16:14; Luqa 24:36; 1Kor. 15:5. ■ 20:20 Yh. 16:22.

■ 20:21 Yəx. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqa 4:18; Yh. 17:18.

— Mukəddəs Rohni qəbul qilinglar. ²³ Kimning gunahlini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm qilinidu; kimning gunahlini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu! — dedi. □ ■

Əysaning Tomaska kərinüxi

²⁴ Əmma on ikkiylənnin biri, yəni «koxkezək» dəp atalojan Tomas Əysa kəlgəndə ularning yenida əməs idi. □ ²⁵ Xunga baxka muhlislar uningə: — Biz Rəbni kərdük! — deyixti. Ləkin Tomas ularə: —

— Uning qollirida mihlarning izini kərmigüqə, mihlarning izioja əz barmıqimni wə bikinioja əz qolumni tikip bakmiojuqə, hərgiz ixənməymən, — dedi.

²⁶ Səkkiz kündin keyin, muhlislar yənə xu əy iqidə jəm boləanda, Tomasmu ular bilən billə idi. İxiklər takəqlik tursimu, Əysa kelip ularning arisida turup:

— Silərgə aman-hatirjəmlək boləyay! — dedi. ²⁷ Andin u Tomaska:

— Barmıqimni bu yərgə təgküzüp, qolliriməja qara. Qolungni uzitip, bikinioja tikip, gumanda bolmay, ixəngüqi boləjin! — dedi. ■

²⁸ Tomas uningə: — Mening Rəbbim həm mening Hundayimsən! — dəp jawəb bərdi. □

²⁹ Əysa uningə:

— Meni kərgənliking üqün ixənding. Kərməy turup ixəngüqilər bəhtliktur! — dedi. ■

Uxbu kitabning məksiti

³⁰ Əysa muhlisliirining aldida bu kitabta hatirilənmigən baxka nurojun məjizilik əlamətlərnimu kərsətti. ■ ³¹ Ləkin muxular silərnə Əysaning Məsih, xundakla Hudaning Oqli ikənlikigə ixənsun həm bu arkilik uningəja etiqəd qilip, uning nami arkilik həyatlikka erixsun, dəp yezildi.

21

Əysaning yəttə muhlisioja kərinüxi

¹ Bu ixlərdin keyin, Əysa Tiberiyas dengizining boyida muhlisliirioja yənə bir kətim kəruindi. Uning bu kətimki kərinüxi mundaq boldi: □ ² Simon

□ **20:23** «**Kimning gunahlini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm qilinidu; kimning gunahlini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu!**» — bu rosullarning kixilərnin gunahini toluq kəqürüm qilix həquki bar, degənlik əməs. Undaq həquq pəkət Hudaqila təwədur. «Mat.» 16:19 wə 18:18ni kəruing. Bizningqə, bu «gunahları kəqürüm qilix» jamaətnin tərtipigə baqliktur. Eəir gunah sadir qilojan etiqədqilar jamaətkə katnixiwərdmu? Rəbbimiz «Mat.» 18:15-20də bu məsilə toqruluk əmr beridu; bu əmr boyiqə jamaətnin gunah sadir qilojan əmma towa qilmiojan kəridaxlini jamaəttin qikirix həquki bardur. «Korintliklarəja (1) wə (2)»diki «qoxumqə sez»imizni kəruing, bolupmu «2Kor.» 2:11 toqruluk quxəndürüximizni kəruing.

■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18. □ **20:24** «**«koxkezək» dəp atalojan Tomas**» — grek tilida «Didimus» dəp atalojan Tomas. ■ **20:27** 1Yuha. 1:1. □ **20:28** «**Mening Rəbbim həm**

mening Hundayimsən!» — grek tilida «Mening Rəbbim həm mening Hundayim!» Həzir barlik muhlislar Məsihning toluq saləhiyitini tonup yətkənidi. ■ **20:29** 1Pet. 1:8. ■ **20:30** Yh. 21:25. □ **21:1** «**Tiberiyas dengizi**» — Galiliyədə bolup, «Galiliyə dengizi» wə «Hinnəsərat kəli» dəp mu atilidojan qong kəldur.

Petrus, «koʻxkezək» dēp ataloqan Tomas, Galiliyadiki Kanalik Nataniyol, Zəbədiyning oʻqulliri wə baxqa ikki muhlis billə idi. ■ ³ Simon Petrus: Mən belik tutkili barimən, — dedi.

Kəpçilik:

Bizmu sən bilən billə barimiz, — deyixti.

Ular taxkiriyoqa çiqkip, kemigə olturdi, lekin xu bir keqə heqnersə tutalmidi.

⁴ Tang atay deginidə, Əysa kiroqakta turatti, birak muhlislar uning Əysa ikənlikini bilmidi. ⁵ Xunga Əysa:

— Balilar, silərdə yegüdək bir nərsə yokku? — dēp soridi.

— Yok, — dēp jawab bərdi ular. □

⁶ Əysa ularoqa — Torni kemining ong tərripigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər, — dedi.

Xuning bilən ular torni xu yakka taxlap, xundak kəp belik tuttki, hətta torni tartip çiqirmay qaldı. □ ■ ⁷ Əysa səygen muhlis Petrusqa:

— Bu Rəbku! — dedi.

Simon Petrus uning Əysa ikənlikini anglap, tonini əzigə yөгəp (qünki *belining asti* yalingaq idi) əzini dengizyoqa taxlidi. ■ ⁸ Kiroqaktin anqə yirak əməs bolup, təhminən ikki yüz gəz yiraklıqta boloaqqa, qaloqan muhlislar belik bilən toloqan torni tartip kiçik kemisi bilən kiroqakka kəldi. □ ⁹ Ular kiroqakka çiqkanda, xahardin yekiloqan, üstidə belik koyukluk gülhanni wə nanni kərđi. ¹⁰ Əysa:

— Əmdi tutkan beliknglardin əkelinglar, — dedi. ■

¹¹ Simon Petrus *kemigə* çiqkip, torni kiroqakka tartip çikardi. Tor qong beliklar bilən toloqan bolup, jəmiy bir yüz əllik üq belik bar idi. Belik xunqə kəp boləini bilən, tor yirtilmioqanidi. □ ¹² Əysa:

— Kelinglar, naxta qilinglar, — dedi. Muhlisarning iqidin heqkim uningdin:

— Sən kim bolisən? — dēp soraxqa petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlikini bildi. □ ¹³ Əysa nanni əkilip ularoqa bərdi həm beliklarnimu xundak kildi. ¹⁴ Mana bu Əysaning olgəndin keyin tirilip,

əzini muhlisliroqa üqinqi kətim ayan qilixi idi. □

Əysaning Petrusning əzidin üq kətim tenixidin keyin uni əsligə kaltürüxi

¹⁵ Ular naxta qiləandin keyin, Əysa Simon Petrustin:

— Yunusning oqli Simon, sən meni bulardinnu qongkur səyəmsən? — dēp soridi.

— Xundak Rəb, mening seni səyidoqanlıqimni sən bilisən! — dedi Petrus. Əysa uningəqa:

■ **21:2** Mat. 4:21; Mar. 1:19; Yh. 1:46. □ **21:5** «silərdə yegüdək bir nərsə yokku?» — grek tilida «belik tuttunglarmu?» degənni puritidu. □ **21:6** «Torni kemining ong tərripigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər» — Galiliyə dengizidiki beliklar kundüzi dengiz astioqa qüxüwalidioqini tüpəylidin, xu waqıtta belik tutux zadi mumkin əməs idi. ■ **21:6** Luqa 5:4, 6, 7.

■ **21:7** Yh. 13:23; 20:2. □ **21:8** «təhminən ikki yüz gəz» — yüz metrdek. ■ **21:10** Luqa 24:41. □ **21:11** «Belik xunqə kəp bolsimu, tor yirtilmioqanidi» — buning əhmiyiti toqruluk «koʻxumqə səz»imzidə azrak tohtilimiz. □ **21:12** «Muhlisarning iqidin heqkim uningdin:

— Sən kim bolisən? — dēp soraxqa petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlikini bildi» — Rəb Əysa ularoqa tonux boləqan kiyapəttin baxqa birhil kiyapəttə ularoqa kəringən bolsa kerak.

□ **21:14** «Əysaning olgəndin keyin tirilip» — grek tilida «Əysaning olganlər iqidin tirilip,...».

«əzini muhlisliroqa üqinqi kətim ayan qilixi» — bəlkim on birəyləning jəm boləqan waqıtta ularoqa nisbətən üqinqi kətimki kərunüxini kərsitidu.

Undakta, qozilirimni otlitip bak! — dedi.□

16 U ikkinchi ketim yana uningdin:

— Yunusning oqli Simon, meni sayamsan? — dap soridi.

Petrus yana:

— Xundak, Rab, mening seni sayidiotanlikimni bilisan, — dedi.

aysa uningora:

— Undakta, qoylirimni bak, — dedi.□

17 Uchinchi ketim uningdin yana:

— Yunusning oqli Simon, meni sayamsan? — dap soridi.

Petrus aysaning uchinchi ketim ezidin: «Meni sayamsan?» dap soriotanlikioqa kongli yerim bolup:

— Rab, san hammaini bilisan, seni sayidiotanlikimnimu bilisan, — dedi.

aysa uningora:

— Undakta, qoylirimni otlat. □ ■ 18 Barchak, barchak, sanga xuni eytip qoyayki, yax vaqtinda belingni ozung baqlap, qoyerga baray desang xu yerga mangatting; lekin yaxanoqanda, qolliringni uzitisan wa baxka birsi seni baqlap, san halimaydiotan yerga elip ketidu, — dedi.□ ■

19 aysa bu sozni Petrusning qandak olux arkilik Hudaola xan-xarap kalturidiotanlikini enik bildurux ugün eytti. Andin, uningora yana:

— Manga agaxkuqi boloin, — dedi.■

20 Petrus kayniga burulup, aysa sayidiotan muhlisning agixip keliwatkanlikini kordi (bu muhlis kaqlik tamakta aysaning quqioqa yolinip: «I Rab, seni tutup beridiotan kimdu?» dap soriotan muhlis idi). □ ■

21 Petrus uni korup, aysadin:

— I Rab, bu adam keyin qandak bolar? — dap soridi.

22 aysa uningora: — Agar man kayta kalguga uning turup kelixini halisammu, sening buning bilan nemə karing?! Manga agaxkuqi boloin, — dedi.

23 Buning bilan kerindaxlar arisida «Heliki muhlis olmaydu» degan gap tarkaldi. Lekin aysa Petruska: «U olmaydu» demiganidi, balki paxat: «Agar man kayta kalguga uning turup kelixini halisammu, sening buning bilan nemə karing?!» deganidi.

□ 21:15 «Yunusning oqli Simon» — «Yunus» — grek tilida wa ibraniy tilida «Yonah» (arabqa «Yunus»). Bazi kona koqurmilarda «Yuhanna» deyilidu. «meni bulardinnu qongkur sayamsan» — muxu soalda «bular» kimni bilduridu? Bizningga ayni yerdə turojan baxka muhliislarni kersitidu. «Koxumqa sez»imizda yana tohtilimiz. «mening seni sayidiotanlikimni san bilisan!» — «sayidiotanlikim» muxu yerdə adatte «dost tutux» degan bir peil bilan ipadiliniidu. Bu sozning manisi grek tilidiki «sayux»tin ajiz boloaqqa, bazi alimlar Petrusning sozi «mening sanga bolotan muhabbitimni «sayux» degili bolmaydu, paxat «dost tutux» degili bolidu» degandek kicik peillikni bilduridu yaki bolmisa Petrusning ezining aysaqa bolotan muhabbitiga gumani barlikini bilduridu, dap qaraydu. Biz bu koqkaraxka qayilimiz. □ 21:16 «...Rab, mening seni sayidiotanlikimni bilisan» — «sayidiotanlikim» degan sez -15-ayattikidək «dost tutux» degan peil bilan ipadiliniidu. □ 21:17 «Yunusning oqli Simon, meni sayamsan?» — «sayamsan» — aysa bu ketim «sayux»ni bildurux ugün (15-ayattiki) «dost tutux» degan peilni ixlitidu. «Rab, san hammaini bilisan, seni sayidiotanlikimnimu bilisan» — bu ayattiki «sayamsan?» wa «sayidiotanlikim» ikkisi yukirida tiloa elinotan «dost bolux» degan peil bilan ipadiliniidu. ■ 21:17 Yh. 16:30. □ 21:18 «yaxanoqanda, qolliringni uzitisan wa baxka birsi seni baqlap, san halimaydiotan yerga elip ketidu» — bazi kona tarihlar boyiga, rosul Petrus ahirda Rabbi aysadak krestlengən (Rim xahirida). ■ 21:18 Yh. 13:36; Ros. 12:3; 2Pet. 1:14. ■ 21:19 2Pet. 1:14. □ 21:20 «Petrus kayniga burulup, aysa sayidiotan muhlisning agixip keliwatkanlikini kordi..» — yukirida eytkinimizdek, «aysa sayidiotan muhlis» rosul Yuhannadur. ■ 21:20 Yh. 13:23; 20:2; 21:7.

Hatimə

²⁴ Bu ixlərə guvahlıq bərgüqi həmdə bu ixlarni hatiriligüqi ənə xu muhlistur. Uning guvahlıqıning həkikət ikənlikini bilimiz. ■

²⁵ Əysa bulardin baxqa nuroqun ixlarnimu qılqanidi; əgər ularning həmmisi bir-birləp yeziloqan bolsa, meningqə yeziloqan kitablar pütkül aləmning əzigə siqmaytti! ■

Rosullarning paaliyatliri

Muqaddima

¹⁻² I *hormatlik* Teofilos, mən dəslep yazoqan bayan Əysa əzi tallioqan rosullaroqə Muqəddəs Roh arqilik əmrlərni tapxurup asmanoqə kətürülgən küngüqə boləqan uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi toqrisida idi. □ ■

³ U azab-okuətlərni tartkəndin keyin, ularoqə kəp ispatlar bilən özining tirik ikənlikini kərsətkən; u ularoqə kirik kün iqidə kərüngən bolup, Hudaning padixahliqoqə ait ixlar toqruluk səzləp bərgən; ■ ⁴ wə ular bilən jəm kilinoqanda mundak əmr kildi: — «Yerusalem din ayrilmay, silər məndin angliqan, Atining wədisini kütünglar. □ ■ ⁵ Qünki Yəhya suda qəmüldürgən, lekin silər bolsanglar kəp künlər ətməwə Muqəddəs Rohta qəmüldürülsilər». ■

Əysaning asmanoqə kətürülüxi

⁶ Rosullar *uning bilən* jəm kilinoqanda, uningdin: — I Rəb, sən muxu waqitta Israilning padixahlikini əsligə kəltürməqimusən? — dəp soraxkə baxlidi. □ ■

⁷ U ularoqə mundak dedi:

— Ata Əz hokukiqə اساسən bekitkən waqit-pəytlərni silərning bilix nesiwənglar yok. □ ■ ⁸ Birak Muqəddəs Roh üstünglaroqə qüxkəndə silər küq-küdrətkə igə bolisilər, Yerusalem, pütün Yəhudiya wə Samariya böyiqə həm jahanning qətlirigiqə manga guwahqi bolisilər. ■

⁹ U bu səzlərni kilip bolup, ular qarap turoqanda kətürüldi, bir parqə bulut uni ariqə aldi-də, u ularning nəziridin oqayib boldi. ■ ¹⁰ U asmanoqə kətürülgəndə, ular kəzlrini kəkkə tikip qaraxkəndə, mana tuyuksiz ularning yenida aq kiyim kiygən ikki adəm pəyda bolup. □ ■

¹¹ — Əy Galiliyaliklər, nemixkə ərə turəjininglarqə asmanoqə qarap qaldinglar? Silər silərdin ayrilip ərxkə kətürülgən xu Əysaning asmanoqə

□ **1:1-2** «...mən dəslep yazoqan bayan Əysa əzi tallioqan rosullaroqə Muqəddəs Roh arqilik əmrlərni tapxurup asmanoqə kətürülgən küngüqə boləqan uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi toqrisida idi» — demək, «Luqa» degən kitabta «uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi» hatirlinidu; «Rosullarning paaliyatliri»də bolsa Əysaning «barlik əməlliri həm barlik təlim berixliri»ning dawami hatirlinidu.

■ **1:1-2** Luqa 1:1-3; Mar. 16:19; Luqa 9:51; Yh. 20:21; Əf. 2:17; 1Tim. 3:16. ■ **1:3** Mar. 16:14;

Yh. 20:19; 21:1; 1Kor. 15:5. □ **1:4** «Atining wədisi» — Muqəddəs Roh, əlwəttə. ■ **1:4** Luqa

24:48, 49; Yh. 14:26; 15:26; 16:7. ■ **1:5** Yəx. 44:3; Yo. 2:27-29; Mar. 3:11; Mar. 1:8; Luqa 3:16;

Yh. 1:26; Ros. 2:4; 11:15, 16; 19:4. □ **1:6** «muxu waqitta Israilning padixahlikini əsligə

kəltürməqimusən?» — yaki «muxu waqitta padixahlikni Israiloqə qayturamsən?». ■ **1:6**

Mat. 24:3. □ **1:7** «Ata Əz hokukiqə اساسən bekitkən waqit-pəytlərni silərning bilix

nesiwənglar yok» — «ata» muxu yərdə Hudani kərsitidu. ■ **1:7** Mat. 24:36. ■ **1:8** Yəx.

2:3; Luqa 24:48; Yh. 15:27; Ros. 2:4,32; Əz.11:2,3; Zək.4:14 ■ **1:9** Mar. 16:19; Luqa 24:51.

□ **1:10** «ularning yenida aq kiyim kiygən ikki adəm pəyda bolup...» — bu «adəmlər»

pərixtilər bolsa kerək. ■ **1:10** Mat. 28:3.

qandak k t r lginini kərgən bolsanglar, yənə xu  alda kaytip kelidu, — dedi. □ ■

Yəhudaning ornio a Mattiyasning tallinxi

12 Andin ular Yerusalemo a yeqin, uningdin bir qaqirimq  yirakliktiki Zaytun teoijdin Yerusalemo a kaytip k ldi. □ 13 Ular x h rg  kirip,  zliri turuwatqan  yning üstünki k witidiki bir  yg  qikti. Xu y rd  Petrus, Yuhanna, Yakup, Andiriyas, Filip, Tomas, Bartolomay, Matta, Alfayning ooqli Yakup, «millətpərwər» Simon w  yənə bir Yakupning ooqli Yəhuda bar idi. □ 14 Bular bir jan bir dil bolup  z ld rmay berilip dualawat kilixti; bu ixta bir yerg  j m bololanlardin birkanq  ayal, jümlidin Əysaning anisi Məryəm h md  Əysaning inilirimu bar idi. ■

15 Xu k nlnrning biridə, Petrus kərindaxlar otturisida  r  turup (j m boluxqanlar bir yüz yigirmig  yeqin idi) mundaq dedi:

16 — Kərindaxlar,  ysani tutqanlaro a yol baxliwuqi bolqan Yəhuda  k kid  Muk dd s Rohning burun Dawut arkilik aldin eytkan muk dd s yazmilardiki s zliri  ml g  exixi mukərrər idi. □ ■ 17 Q nki *Yəhudamu* arimizdin biri  sablanoqan w  *Hudaning* bu hizmitidin nesiwisi bar idi ■ 18 (u kilqan kəbihlikning in'amidin erixk n pulo a bir parq  y r setiwaloqanidi, u xu y rd  bexiqilap yikilip,  q y-k rini quwulup k tti; ■

19 bu ix pütkül Yerusalemdikilerg  məlum bolup, ular u y rni  z tili bilən «H k ld ma» d p ataxti. Buning mənisi «qan t k lg n y r» deganliktur) ■ 20 Q nki Zəburda *Y hudao a karitiloqan* munu sezlar p t lg n: —

«Uning turaloqusi q lg  aylansun, Uningda  eq turoquqi bolmisun!»

W : —

«Uning yet kqilik ornio a baxka birsi qiksun!» □ ■

21-22 Xuning  q n, R b  ysaning tirilg nligig  biz bilən t ng guwahlik berixi  q n, bir kixini talliximiz ker k. Bu kixi  ysa arimizda yürgən k nlnrd , Y hya *p yo amb rdin* q m ld r xn  qobul kilqan k ndin baxlap taki asmano a k t r lg n küngiqə biz bilən baxtin-ahir bill  bolqan kixilərdin boluxi ker k, — dedi. □ ■

23 Xuning bilən ular Y s p (yənə Barsabas d pmu ataloqan, yənə bir ismi Yustus) bilən Mattiyas deg n ikki kixini bekitip, mundaq dua kilixti: ■

□ 1:11 «Sil r sil rdin ayrilip  rxk  k t r lg n xu Əysaning asmano a qandak k t r lginini kərgən bolsanglar, yənə xu  alda kaytip kelidu» — «Dan.» 7:13-14, «Z k.» 14:1-3ni k r ng. ■ 1:11 Dan. 7:13; Z k.14:4; Mat. 24:30; Mar. 13:26; Luqa 21:27; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; W h. 1:7. □ 1:12 «uningdin bir qaqirimq  yirakliktiki Zaytun teoiji...» — grek tilida «uningdin xabat k nl k bir s p r yirakliktiki Zaytun teoiji...»). □ 1:13 «Xu y rd  Petrus, Yuhanna, Yakup, Andiriyas, Filip, Tomas, Bartolomay, Matta, Alfayning ooqli Yakup, «millətpərwər» Simon w  yənə bir Yakupning ooqli Yəhuda bar idi» — grek tilida «Xu y rd  Petrus bilən Yuhanna w  Yakup bilən Andiriyas, Filip w  Tomas, Bartolomay w  Matta, Alfayning ooqli Yakup w  «millətpərwər» Simon w  yənə bir Yakupning ooqli Yəhuda bar idi».

■ 1:14 Mat. 13:55. □ 1:16 «Dawut arkilik aldin eytkan...» — grek tilida «Dawutning aozji arkilik aldin eytkan...». ■ 1:16 Z b. 41:9; Mat. 26:23, 47; Mar. 14:43; Yh. 13:18; 18:3. ■ 1:17 Mat. 10:4; Mar. 3:19; Luqa 6:16. ■ 1:18 2Sam. 17:23; Mat. 27:5. ■ 1:19 Mat. 27:8.

□ 1:20 «Uning turaloqusi q lg  aylansun, uningda  eq turoquqi bolmisun!» — «Z b.» 69:25. «Uning yet kqilik ornio a baxka birsi qiksun!» — «Z b.» 108:8. ■ 1:20 Z b. 69:25; 109:8 □ 1:21-22 «R b  ysaning tirilg nligig  biz bilən t ng guwahlik berixi  q n, bir kixini talliximiz ker k» — demək, Yəhudaning ornio a «guwahlak berix»  q n. ■ 1:21-22 Ros. 6:3. ■ 1:23 Ros. 6:6.

24-25 — Sən, i həmmə adəmning kəlbini bilgüqi Pərwərdigar! Yəhuda teyilip bu hizmət wə rosulluqtin məhrum bolup əzigə has boləjan yərgə kətti. Əmdi u taxlap qoyəjan hizmət wə rosulluqning nesiwisigə igə boluxka bu ikkiyləndin kəyisisini tallioqanliqningni kərsətkəysəni! ■
 26 Andin ular bu ikki kixigə qək taxliwidi, qək Mattiyaska qıktı. Xuning bilən u on bir rosul bilən bir kətardin orun aloqan hesablandı. □

2

Mukəddəs Rohning etiqadqilaroqa kelixi

1 Əmdi «orma heyət» küningin waqti-saiti toxkanda, bularning həmmisi Yerusalemda bir yərgə jəm boləjanidi. □ ■ 2 Asmandin tuyuksiz küqlük xamal sokkəndək bir awaz anglinip, ular olturuwatkan əyni bir aldi. 3 Ot yalkunidək tillar ularoqa kərunüp, ularning hər birining üstigə tarkilip kəndi. 4 Ularning həmmisi Mukəddəs Rohka toldurulup, Roh ularoqa söz ata kilixi bilən ular naməlum tillarda səzligili turdi. ■

5 U qaşqda, asman astidiki barliq əllərdin kəlgən nuroqun ihlasmən Yəhudiylər Yerusalemda turuwatkanidi. □ 6 Əmdi *etiqadqilarning* bu awazi anglinip, top-top adəmlər xu yərgə jəm boluxti həmdə *etiqadqilarning* əzliri turuxluq jaydiki tillarda səzlixiwatkanliqini anglap, tengirka qəlixiti. □ 7 Ular həyran bolup təjjüplinip:

— Kəranglar, səzlixiwatkanlarning həmmisi Galiliyəlikləroqu?

8 Qəndaklarqə ularning bizning ana yurtimizdiki tillirimizda səzlixiwatkanliqini anglawatqəndimiz? 9 Arimizda Partiyalar, Medialar, Elamlar, xundakla Mesopotamiyə, Yəhudiyə, Kapadokiya, Pontus, Asiya, 10-11 Frigiyə həm Pamfiliyə, Misir, Liwiyənin Kurinigə yəkin jayliridin kəlgənlər, xuningdək muxu yərdə musapir bolup turuwatkan Rim xəhüridin kəlgənlər — Yəhudiylər bolsun, Təwrat etiqadiroqa kirgənlər bolsun, Kretlar wə Ərəblər bolsun, həmmimiz ularning Hudaning kiləjan uluq əməllirini bizning ana tillirimizda səzləwatkanliqini anglawatimiz! — deyixti.

12 Ular hang-tang kəlip aləqzadilik bilən bir-birigə:

■ **1:24-25** 1Sam. 16:17; 1Tar. 28:9; 29:17; Zəb. 7:9; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Ros. 15:8; Wəh. 2:23. □ **1:26** «andin ular bu ikki kixigə qək taxliwidi, qək Mattiyaska qıktı. Xuning bilən u on bir rosul bilən bir kətardin orun aloqan hesablandı» — «on ikkinçi rosul» dəgən tema toqruluk «koxumqə səz»imzdə tohtilimiz. □ **2:1** ««orma heyət» küningin waqti-saiti toxkanda,...» — yaki «orma heyət küni əməlgə axuruloqanda,...». Bu tərjimə toqra bolsa «orma heyət küni»ning əzi birhil bəxərat yaki «bəxəratlik rəsim» bolidu. «Ləwiylər»diki «koxumqə səz»imzdiki «heytlər» toqruluk məzmunni kərug. «Orma heyət» — «ətip ketix heyti»din keyinki əllicinçi küni kelidoqan heyət, xunglaxka bəzi waqitlarda grek tilida «Əllicinçi kündiki heyət» («pentekost») dəp atilidu (bəlkim Mayning bexi ətrapida). ■ **2:1** Law. 23:15; Kan. 16:9; Ros. 1:14. ■ **2:4** Mat. 3:11; Mar. 1:8; 16:17; Luqa 3:16; Yh. 14:26; 15:26; 16:13; Ros. 10:46; 11:15; 19:6. □ **2:5** «U qaşqda, asman astidiki barliq əllərdin kəlgən nuroqun ihlasmən Yəhudiylər Yerusalemda turuwatkanidi» — muxu ərlər bəlkim heytni təbriləxkə kəlgənidi. □ **2:6** «Əmdi etiqadqilarning bu awazi anglinip, top-top adəmlər xu yərgə jəm boluxti...» — «awaz» dəgən səz toqruluk üq qıxəngə bar: (1) 2-ayətə tiləja elinoqan «asmandin (qıxəngə)... awaz»; (2) tərjimimizdək, barliq etiqadqilar naməlum til bilən Hudani mədhıyəlignə qong awazi; (3) grek tilida bəzi waqitda «awaz» dəgən səz «həwər»ni bildürgəqka, muxu yərdiki «awaz» «nuroqun adəmlərnin tuyuksiz kəp tillarda səzlixiwatkanliq toqrisidiki həwər»ni bildüruximu mumkin.

— Bu zadi qandak ixtu? — deyixti.

¹³ Əmma bəzilər:

— Bular yangi xarab bilən obdanla məst bolup qaptu! — dəp məshirə kilixti.

Petrusning qüxəndürüxi, Əysa Məsihni jar kilixi

¹⁴ Əmma Petrus kəlojan on birəylən bilən ornidin turup, awazini kətürüp kəpçiliklə mundak dedi:

— Əy Yəhüdiyədikilər wə Yerusalemda barlik turuwatқанlar! Bu ix silərgə məlum boləyayki, səzlimingə kulak selinglar! ¹⁵ Bular silər oyliqandək məst əməs, qünki hazır pəkət ətigən saət tokkuz boldi. □

¹⁶ Əməliyəttə bu dəl Yoel pəyoqəmbər arkilik aldin eytiləjan xu ixtur:

¹⁷ — «Huda mundak dedi:

«Mən ahirkı künlərdə Əz Rohimni barlik ət igiliri üstigə kuyimən; Silərnin oşul-kizliringlar wəhiylik bexarət yətküzidu, Silərnin yigitliringlar qayibanə alamət kərunüxləni kəridu; Silərnin kəriliringlar alamət qüxləni kəridu;□ ■

¹⁸ Bərhək, xu künlərdə kullirim üstigimu, dedəklirim üstigimu Rohimni kuyimən, ular bexarət yətküzidu.□

¹⁹ Mən yukirida asmanlarda karamət ixlar, təwəndə, zeminda məjizilik alamətləni,

Ƙan, ot, is-tütək tüwrüklirini kərsitimən.

²⁰ Rəbning uluq həm karamət-xərəplik küni bolmioquqə,

Kuyax Ƙarangöşulukqa,
Ay Ƙanoqa aylandurulidu.■

²¹ Həm xu qəşda xundak əməlgə axuruliduki,

Rəbning namini qəkirip nida Ƙilojanlarning həmmisi Ƙutkuzulidu».□ ■

²² Əy Israillar, muxu səzləni anglanglar. Nasarətlik Əysa bolsa, Huda aranglarda u arkilik kərsətkən kudrətlik əməllər, karamətlər wə məjizilik alamətlər bilən silərgə təstikləjan bir zat — bu ixlar həmminglarəqa məlum — ²³ u kixi Hudaning bəkitkən məqsiti wə aldin'ala bilixi boyiqə satkunlukqa uqrap tutup berilgəndin keyin, silər uni Təwrat Ƙanunisiz yürgən adəmlərnin Ƙoli arkilik krestləp öltürgüzdünglar. □ ■ ²⁴ Ləkin Huda uni ölümning azablarning ilkidin azad Ƙilip Ƙayta tirildürdi. Qünki ölümning uni tutqun Ƙilixi hərgiz mumkin əməs. ■ ²⁵ Dawut Zəburda u toşruluk mundak aldin eytqan:

«Mən Pərwərdigarni hərdəim kəz aldimda kərip keliwatimən;

□ **2:15 «hazir pəkət ətigən saət tokkuz boldi»** — Yəhüdiylarning waqit əlqimi boyiqə «künning üçinçi saiti». □ **2:17 «Mən ahirkı künlərdə öz Rohimni barlik ət igiliri üstigə kuyimən»** — «ahirkı künlər» yaki «ahir zaman» adətə İnjl dəwringini əzini kərsitidu;

demək, Məsihning birinçi Ƙetim dunyaəqa kelixidin tartip ikkinçi Ƙetim kelixigiqə boləjan waqitni kərsitidu. «Rohimni» grek tilida muxu yərdə «Rohimdin» degən səz bilən ipadilididu. ■ **2:17** Yax. 44:3; Əz. 11:19; 36:27; Yo. 2:27-29; Zək. 12:10; Luka 2:36; Yh. 7:3; Ros. 10:45; 21:9.

□ **2:18 «xu künlərdə kullirim üstigimu, dedəklirim üstigimu Rohimni kuyimən...»** — «Rohimni» grek tilida muxu yərdə «Rohimdin» degən səz bilən ipadilididu. ■ **2:20** Yo. 2:10, 31;

3:15; Yax. 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Wəh. 6:12-13 □ **2:21 «...həm xu qəşda xundak əməlgə axuruliduki, Rəbning namini qəkirip nida Ƙilojanlarning həmmisi Ƙutkuzulidu»** — (17-21-ayət) «Yo.» 2:28-32ni kəring. ■ **2:21** Yo. 2:30-32; Rim. 10:13. □ **2:23 «Təwrat Ƙanunisiz yürgən adəmlər»...** — muxu yərdə yat əlliklər, bolupmu rimliklarni kərsitidu.

■ **2:23** Ros. 4:28; 5:30. ■ **2:24** Ros. 10:40.

U ong yenimda boloaqqa,
Mən hərgiz təwrənməymən. ■

26 Xunga mening kəlbim huxallandi,
Mening tilim xadlinip yayridi;
Mening tenim ümid-arzu iqidə turidu;

27 Qünki Sən jenimni təhtisarada qaldurmaysən,
Xundaqla Sening Muqəddəs Boləuquqoqa qirixlərni kərgüzməysən.

28 Sən manga həyat yollirini kərsətkənsən;
Hızurung bilən meni xad-huramliqqa tolup taxkuzisən. □ ■

29 Kəringaxlar, mən atimiz *padixah* Dawut toşruluk həq ikkilənməy xuni eytiməni, u əldi wə uning kəbrisi bügünki künigə arimizda bar. ■

30 Əmdi u pəyoəmbər bolup, Hudaning uning təhtigə olturuxka öz puxtidin birəylənni turəuzuxka kəsəm bilən wədə bərgənlikini bilətti. □ ■

31 U Məsihning *əlgəndin keyin* tirildürüldiəqinini aldin'ala kərup yətkən wə bu munasiwət bilən Məsihning təhtisarada qaldurulmaydiəqinini wə tenining qiriməydiəqinini tiləə aləqan. ■ 32 Huda dəl bu Əysani əlümdin tirildürdi, wə həmmimiz bu ixning guwahqilirimiz. ■ 33 U Hudaning ong yenida xan-xəpəp iqidə olturozuzulup, xundaqla Ata wədə kıləqan Muqəddəs Rəhni kəbul kılıp, hazır kəruwatqan həm anglawatqanliringlarni təküp *bizlərgə* qüxürdi. □ ■ 34-35 Qünki Dawut əzi ərxkə qıkkən əməs; ləkin u munu səzlərni *Zəburda* eytkən: —

«Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: —
«Mən sening düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə,
Mening ong yenimda olturoqin!»». □ ■

36 Xuning üqün, pütkül İsrail jəmətidikilər xuni kət'iy bilsunki, Huda silər krestliqən dəl uxbu Əysani həm Rəb həm Məsih kılıp tiklidi!».

37 Bu səzlər anglioqanlarning yurikigə sanjiloqandək kattik təgkən bolup ular Petrus wə baxka rosullardin:

— I kəringaxlar, undaqta biz nemə kılıximiz kərək? — dəp soraxti. ■

38 Petrus ularəqə: — Towa kilinglar, hərbinglar Əysa Məsihning namida gunahliringlarning kəqürüm kılınixi üqün qəmüldürüxnə kəbul kilinglar wə xundaq kilsanglar Hudaning iltipati boləqan Muqəddəs Rəh silərgə ata kılınıdu. 39 Qünki bu wədə silərgə wə silərnəqin haliliringlarəqə, yirakta turuwatqanlarning həmmisigə, yəni Pərwərdigar Huda yimiz əzigə qakiroqanlarning həmmisigə ata kılınıdu. □ ■

40 Petrus yənə nuroqun baxka səzlər bilən ularni agahlandurup ularəqə:

■ 2:25 Zəb. 16:8-11 □ 2:28 «...Sən manga həyat yollirini kərsətkənsən; hızurung bilən meni xad-huramliqqa tolup taxkuzisən.» — (25-28-ayət) «Zəb.» 16:8-11ni kəring. ■ 2:28 Zəb. 16:8-11 ■ 2:29 1Pad. 2:10; Ros. 13:36. □ 2:30 «öz puxtidin birəylən...» — grek tilida «uning qatirikidin qıkkəndin birəylən...». ■ 2:30 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Luqa 1:32; Ros. 13:23; Rim. 1:3; 2Tim. 2:8. ■ 2:31 Zəb. 16:10; Ros. 13:35. ■ 2:32 Yh. 15:27; Ros. 1:8.

□ 2:33 «xundaqla Ata wədə kıləqan Muqəddəs Rəhni kəbul kılıp,...» — yaki «xundaqla Atidin Muqəddəs Rəh ata kılıx wədisini tapxuruwelip,...». ■ 2:33 Ros. 1:4; 5:31; 10:45; Fil. 2:9.

□ 2:34-35 «Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: — «Mən sening düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə, Mening ong yenimda olturoqin!» — «Zəb.» 110:1. ■ 2:34-35 Zəb. 110:1; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; lbr. 1:13. ■ 2:37 Zək. 12:10; Luqa 3:10; Ros. 9:6; 16:30. □ 2:39 «bu wədə silərgə wə silərnəqin haliliringlarəqə, yirakta turuwatqanlarning həmmisigə, yəni Pərwərdigar Huda yimiz əzigə qakiroqanlarning həmmisigə ata kılınıdu» — «bu wədə» Muqəddəs Rəhni kərsitidu. ■ 2:39 Yo. 2:30-32; Əf. 2:13.

— Silər özünqlarni bu iplas dæwrudin kùtküzunglar! — dæp jekilidi. 41 Xuning bilæn uning sèzini qobul qiløqanlar qømüldürüxti. Xu küni *jamaatkæ* qoxuløqanlar üç mingqæ kixi idi. 42 Ular øzlrini izqil halda rosullarning tælimgæ, *etiqadqilarning* birlik-hæmdæmligigæ, nanni oxtuxqæ wæ dualarøqæ beøixlidi. □

Etiqadqilar arisidiki inakliq

43 Wæ qorqunq ularning hær birining üstigæ qüxti wæ rosullarning wasitisi bilæn nuroqun karamætlær wæ möjizilik alamætlær yüz bærði. ■ 44 Pütün etiqadqilar dawamlïq jæm bolup billæ yaxap, barliqini ortak tutuxti. ■

45 Ular mal-mülükirini setip, pulini hær kimning ehtiyajïøqæ qarap hëmmisigæ tæksim qilixatti. ■ 46 Ular hær küni ibadæthana høylisïøqæ bir niyettæ jæm boluxatti, øy-øylærdin huxal-huramlïq wæ aq kõngüllük bilæn ortak øjzalinixip, nanni oxtup yeyixip, □ 47 Hudaøqæ mædhïyæ oquxatti; ular pütkül halayïqning izzitigæ sazawær boldi. Ræb hær küni kùtküzuluwatqanlarni jamaatkæ qoxatti. □ ■

3

Petrus bilæn Yuhannaning tokur adæmni saqaytixi

1 Bir küni ibadæthanida dua kilinidïøqan waqïtta, yæni qüxtin keyin saæt üqtæ, Petrus bilæn Yuhannamu ibadæthaniøqæ qikqip barøqanidi. □ 2 Xu pæyttæ bir tuøqma tokur adæmmu bu yergæ elip keliniwatqanidi. Hær küni, kixilær uni ibadæthaniøqæ kïrgænlerdin sædikæ tilisun dæp, ibadæthanidiki «Güzæl dærwaza» aldïøqæ ækelip qoyatti. ■ 3 U Petrus bilæn Yuhannaning ibadæthaniøqæ kirip ketiwatqinini kørüp, ulardin sædikæ tilidi. 4 Petrus bilæn Yuhanna uningøqæ næzirini saldi. Petrus uningøqæ: — Bizgæ qara! — dedi.

5 U ulardin bir nærsæ kütüp, køzlrini üzmæy qarap turatti. 6 Biraq Petrus uningøqæ:

— Mændæ altun yaki kümüx yok; lekin qolumda barini sanga berøy. Nasarætlik øysa Mæsihning nami bilæn, ornungdin turup mang! — dewidi, ■ 7 uni ong kolidin tartip, yølæp turøuzdi. U adæmning put wæ oxuq beøixliri xuan küqlændürülüp, 8 ornidin dæs turup mengixqæ baxlidi. U mengip wæ sækræp, Hudaøqæ mædhïyæ oquøqan halda ular bilæn billæ ibadæthana høylisïøqæ kirdi. 9 Barliq halayïq uning mengip Hudaøqæ mædhïyæ oquøqanliqini kørüp 10 uning ibadæthanidiki «güzæl dærwaza» aldida sædikæ tilæp olturidïøqan heliki adæm ikænlikini tonup, uningda yüz bærginigæ hær anu hæs bolup dang qetip qelixti.

□ 2:42 «*etiqadqilarning birlik-hæmdæmliki*» — bu ala hïdæ mænida bolup, grek tilida «ortakliq» degæn sèz bilæn ipadilinidu. Bu sèz hëm Huda bilæn boløqan alaqini, hëm etiqadqilarning bir-biri bilæn boløqan zïq alaqsini wæ Hudaning xapaïtidin ortak nesiwæ boluxni bildüridu. «nan oxtux» — xübhisizki, ularning øysaning ølümini hatirilæx üqün nan oxtuxini kersitidu («Mat.» 26:26-28, «1Kor.» 11-bab, 17-34ni kørüng). ■ 2:43 Mar. 16:17; Ros. 5:12.

■ 2:44 Qan. 15:4; Ros. 4:32. ■ 2:45 Yæx. 58:7; Ros. 4:35. □ 2:46 «*ular hær küni ... aq kõngüllük bilæn ortak øjzalinixip, nanni oxtup yeyixip,...*» — 2:42diki izahatni kørüng.

□ 2:47 «*...Ræb hær küni kùtküzuluwatqanlarni jamaatkæ qoxatti*» — yaki «...Ræb hær küni kùtküzuluwatqanlarni ularning arisïøqæ qoxatti». ■ 2:47 Ros. 5:14; 11:21. □ 3:1 «*saæt üqtæ*» — ibranïylarning waqti boyiqæ «saæt tokquzda». ■ 3:2 Yq. 9:8; Ros. 14:8. ■ 3:6 Ros.

Petrusning ibadathanida eytkan sözliri

¹¹ *Sakayojan kixi* Petrus bilən Yuhannağa qing esilip turuwaloqanda, həyran boluxkan barlıq həlk ularning yeniğa *ibadathanidiki* «Sulayman pexaywini» degən yergə yügürüp kelixti. ¹² Bu əhwalni kərgən Petrus halayıkka mundak dedi:

— I Israillar! Bu ixka nemanqə həyran bolisilər? Biz huddi öz küq-kudritimiz yaki ihlasmənlikimizgə tayinip bu adəmni mangduroqandək bizgə nemanqə tikilip karaysilər? ¹³ Əməliyyəttə bolsa, ata-bowilirimizning Hudasi, yəni İbrahim, İshak wə Yakupning Hudasi Öz hizmətkari boləjan Əysani xan-xərəp bilən uluqləjan. Biraq silər bolsanglar uni *rimlikləroja* tutup bərdinglar; andin *waliy* Pilatus uni koyup bərixni həküm kıləqandin keyin, silər Pilatusning aldida uningdin tenip rət kılixtinglar. □ ■ ¹⁴ Mana silər Mukəddəs wə Həkkəniy Boləuqidin tenip, uni rət kılıp *Pilatustin* uning ornəğa bir katilni koyup bərixni tələp kildinglar. ■ ¹⁵ Xundak kılıp, həyatlikni barlıkka Kəltürgüqini öltürdünglar! Biraq Huda uni ölümündin tirildürdi, biz mana buningəğa guwahqidurmiz. □ ■ ¹⁶ Mana uning naməğa kıləjan etikad arkilik, uning nami silər kəruwatkan wə tonuydiəjan bu adəmgə dərman kirgüzdi; uning arkilik boləjan etikad u kixini kəz aldinglarda səllimaza sak-salamət kildi.

¹⁷ Əmdi kerindaxlar, silərnəning wə xuningdək silərnəning baxlikliringlarningmu bu ixni oqəpləttə kıləjanlikinglarni bilimən.

¹⁸ Lekin Huda barlıq pəyoqəmbərlərnəning aqzi bilən aldin'ala jakarlıəjanlirini, yəni uning Məsihinəning azab-oqubət tartidiəjanlikini xu yol bilən əməlgə axurdi. ■ ¹⁹ Xuning üqün gunahinglarning oqürüwetilixi üqün həzir towa kılıp yolliringlardin burulunglar! Xundak kıləqanda, insanlarning jenini yengilanduridiəjan pəsil-künlər Pərwərdigarning huzuridin qikip kelidu ■ ²⁰ wə u silər üqün aldin tikləngən Məsih, yəni Əysani kəxinglarəğa kaytidin əwətidu. ²¹ Həzirəğa bolsa, Hudaning dəsleptiki zamanlardin tartip mukəddəs pəyoqəmbərlirining aqzi bilən eytkinidək, həmmə məwjudatlar yengilinidiəjan wəqit kəlmigüqə, ərxlər uni qəbul kılıp, uningəğa məkən bolidu. ²² Musa dərwəkə mundak degənid: — «Pərwərdigar Hudayinglar öz kerindaxliringlar arisidin mənəğa ohxax bir pəyoqəmbər turəuzidu. Uning silərgə eytkan barlıq səzlrini anglap, uningəğa toluk itəət kılixinglar kerək! ■ ²³ Qünki bu pəyoqəmbərnəning səzini anglimaydiəjanlarning hərberi həlk kataridin üzüp taxlinidu».

²⁴ Dərwəkə, Samuil *pəyoqəmbər* wə uningdin keyin kelip bexarətlərnəni yətküzgən pəyoqəmbərlərnəning həmmisi bu künlər toqrisida aldin eytkan.

²⁵ Silər bu pəyoqəmbərlərnəning pərzəntlirisilər wə Huda ata-bowanglar bilən tüzgən əhdinəning pərzəntliridursilər — bu əhdə boyiqə Huda İbrahimoğa: «Sening nəsləning arkilik yər yuzidiki barlıq ailə-jəmətlərgə

□ **3:13** «ata-bowilirimizning Hudasi, yəni İbrahim, İshak wə Yakupning Hudasi öz hizmətkari boləjan Əysani xan-xərəp bilən uluqləjan» — Məsihinəning «Pərwərdigarning hizmətkari» yaki «Pərwərdigarning kuli» süpiti ikənliki toqruluk bexarətlər «Yəx.» 42:1-18, 49-bab, 50:3-11, 52:13-53:12də kəruilidu. ■ **3:13** Mis. 3:6,15; Mat. 27:20; Mar. 15:11; Luğa 23:18; Yh. 18:40. ■ **3:14** Luğa 23:18. □ **3:15** «Huda uni ölümündin tirildürdi» — grek tilida: «Huda uni əlgənlərdin tirildürdi». ■ **3:15** Ros. 1:8; 2:32. ■ **3:18** Yəx. 50:6; 53:5; Luğa 24:27.

■ **3:19** Ros. 2:38. ■ **3:22** Qan. 18:15-16, 19; Yh. 1:46; Ros. 7:37. □ **3:23** «...Qünki bu pəyoqəmbərnəning səzini anglimaydiəjanlarning hərberi həlk kataridin üzüp taxlinidu» — (22-23-ayət) «Qan.» 18:15-19). Bu bexarət Əysa Məsihni kərsitidu, əlwəttə. U toqruluk «kozumqə səz»imizdə tohtilimiz.

bəht-bərikət ata kəlinidu» dəp wədə bərgən. ■ ²⁶ Xunga Huda hərbinglarni öz rəzillikliringlardin qayturup, silərgə bəht-bərikət ata kəlix üqün, hizmətkari Əysani turəuzup, uni awwal silərgə əwətti.□

4

Petrus bilən Yuhannaning aliy kengəxmida sorak kəlinixi

¹ Petrus bilən Yuhanna halayikğa gəp kəliwatqanda, kahinlar, ibadəthana qarawullirining baxliki wə Saduqiylar ularning yenioğa kəlip qaldı.□

² Ular *rosullarning* halayikğa təlim bərxii, jümlidin «Əysaning wasitisi bilən əlgənlər tirildürüldü» dəp jakarlioqini üqün intayin əsəbiyləxti. □

³ Ular ularni tutkun kəlip, ətisigiqə türmigə solap qoydi, qünki kəq kirip qəlojanidi. □ ⁴ Ləkin jar kəlinoğan səz-kalamni anglioğanlarning kəpi etiqad kəldi; xuning bilən etiqad kəloğan ərləning sanıla bəx mingoğa yətti.

⁵ Ətisi, *Yəhudiylarning kengəxmisidiki* baxliqlar, aqsakallar wə Təwrat ustazli ərəusaleməda toplandı. ⁶ Ularning arisida bəx kahin Annas, Kayafas, Yuhanna, Iskəndər wə bəx kahinning bəxkə jəmətididikilər bar idi. ⁷ Ular *Petrus bilən Yuhannani* arisioğa turəuzup:

— Silər bu ixni kəysi kəq-kudrətkə tayinip yaki kimning nami bilən kəldinglar? — dəp soridi.■

⁸ Petrus Mukəddəs Rohqa tolduruloğan həlda ularoğa mundak dedi: Həlkning həkümranli ərə Israilning aqsakalliri! ⁹ Əgər biz bügün bu tokur adəmgə kərsətkən yahxi əməl həm uning qəndak sakaytiloğanliki səwəblik sorakğa tartiloğan bolsaq, ¹⁰ silər wə pütkül Israil həlkə xuni bəlsunki, silər krestligən, əmma Huda əlümdin tirildürəgən Nasarətlik Əysa Məsihning nami bilən, uning *kəq-kudriti* arkilik bu kixi muxu yərdə aldinglarda pütünləy sak-salamət turidu!

¹¹ Bu *Əysa* bolsa, *mukəddəs yazmilarda pütülgəndək*, dəl silər tamqilar etibarsiz dəp taxliwətkən, birək burjək texi bolup tikləngən taxtur. □ ■

¹² Uningdin bəxkə həqkimdə nijatlik yəq, qünki pütkül asman astida insanlar arisioğa təkdin kəlinoğan, Əysadin bəxkə bizni kətkuzidiloğan həqkəndak bir nam yəqtur.■

¹³ Petrus bilən Yuhannaning bu jüritini kərgən həkümranlar ularning okumioğan adəttiki adəmlərdin ikənlikini bilip, həyran boluxti; ularning

■ 3:25 Yar. 22:18; Gal. 3:8. □ 3:26 «Xunga Huda hərbinglarni öz rəzillikliringlardin qayturup, silərgə bəht-bərikət ata kəlix üqün, hizmətkari Əysani turəuzup, uni awwal silərgə əwətti» — «... uni (Əysani)... awwal silərgə əwətti» — demək, Huda İbrahim bilən tüzgən əhdisi boyiqə İbrahimning nəslı boloğan Əysani «yərzidiki barlik əllərgə bəht-bərikət ata kəlinixi üqün» əwətkəndə, uni barlik əllərgə əwətxitin awwal Öz Yəhudiylar həlkigə əwətti.

□ 4:1 «Saduqiylar» — Yəhudiylarning bir məzhəpi. Ular toqruluk «təbirlə»ni kərug. □ 4:2

«Ular rosullarning... «Əysaning wasitisi bilən əlgənlər tirildürüldü» dəp jakarlioqini üqün intayin əsəbiyləxti» — «əsəbiyləxti» yaki «qəzəpləndi». «Əlgənlər tirildürüldü» degən gəp Saduqiylarni intayin qəzəpləndürəgən bolsa kerək, qünki ular bu nuqtiqə qət'iy ixənməytti.

□ 4:3 «Ular ularni tutkun kəlip, ətisigiqə türmigə solap qoydi...» — «ularni» — Petrus, Yuhanna wə ularoğa esilip qing tutkan, sakaytiloğan tokur kixini kərsitidu (9-, 10-, 14-ayətini kərug). ■ 4:7 Mis. 2:14; Mat. 21:23; Ros. 7:27. □ 4:11 «Bu Əysa bolsa, mukəddəs yazmilarda pütülgəndək, dəl silər tamqilar etibarsiz dəp taxliwətkən, birək burjək texi bolup tikləngən taxtur» — «Zəb.» 118:2. ■ 4:11 Zəb. 118:22; Yəx. 28:16; Mat. 21:42; Mar.

12:10; Luka 20:17; Rim. 9:33; 1Pet. 2:7. ■ 4:12 Mat. 1:21; Ros. 10:43; 1Tim. 2:5.

burun Əysa bilən billə boləjanlikinimu bildi. □ ¹⁴ Uning üstigə, saqayəjan həliki adəmning ularning yenida turuwatkanlikini kərüp, ular heqkandaq gəp yanduralmidi. ¹⁵ Xuning bilən həkümranlar ularni kengəxmidin qıxıxqa buyrudi. Andin bir-biri bilən məslihətlixip:

¹⁶ — Bularni kandaq kilimiz? Qünki ularning wasitisi bilən heli kərünərlik möjizilik bir alamət yüz bərgənliki pütkül Yerusalemdikilərgə ayan boldi wə biz uni inkar kilixkə amalsizimiz. ■ ¹⁷ Ləkin bu ixning həlk iqidə tehimu kəng yeyilip kətməsliki üqün, ularəja bundin keyin bu adəmning namida heqkimgə heqnemə deməslikkə agah-təhdit salayli! — deyixti.

¹⁸ Xuning bilən ularni qakirtip, bundin keyin Əysaning namida heq səzliməslik yaki təlim bərməslikni kət'iy buyrudi. ¹⁹ Ləkin Petrus bilən Yuhanna:

— Hudaning aldida silərgə itaət kilix toqrimu yaki Hudaəjimu, buningəja əzünqlar bir nemə dənglar! ■ ²⁰ Əmma biz bolsaq, kərgən wə angliəjanlirimizni eytmay turalmaymiz! — dəp jawab bərdi.

²¹ *Həkümranlar* bolsa halayiktin kərkup, ularni jazalaxka layik səwəb tapalmay, ularəja tehimu təhdit selip, kəyup bərdi. Qünki halayik boləjan wəxə tüpəylidin Hudani uluqləjanidi. ■ ²² Qünki bu saqaytilix möjizilik alamiti kərsitilən kixining yexi kiriktin axkanidi.

Jamaətning bir kəlbədə, bir rohta dua kilixi

²³ Ular kəyup beriləndin keyin, əz həmrəhlirining yenioja kəytip kelip, bax kaħinlar wə aqsakallarning kiləjan səzlrini baxtin-ahir kəpçilikkə ukturdi. □ ■ ²⁴ Ular buni angliəjanda, awazini bir niyət bir dil bilən Hudaəja kətürüp mundak nida kilidi:

— I İgimiz, Sən asman-zemin, dengiz-okyanlarni wə ulardiki barlik məwjudatlarni yaratkan Hudadursən. ■ ²⁵ Sən Mukəddəs Roh bilən hizmətkaring boləjan Dawutning əozı arkilik mundak degənoju:

«Əllər nemixka qukan salidu?

Nemə üqün bikardin-bikar suyikəst oylaydu?» □ ■

²⁶ Dunyadiki padixahlar səp tartip, Əməldarlar yiojilixip,

Pərwərdigar wə Uning Məsihi bilən kərxilixka jəm boluxti». □ ■

²⁷ — Qünki dərwəxə dəl bu xəhərdə Herod həm Pontius Pilatus, yat əlliklər həm İsrail həkliri birlixip, Sən məsihigən mukəddəs hizmətkaring Əysəja kərxı qıkip toplanəjanidi, ■ ²⁸ xuning bilən küq-kudriting wə iradəng boyiqə Sən burunla nemining əməlgə axuruluxini

□ **4:13** «ularning okumiojan adəttiki adəmlərdin ikənliki...» — «okumiojan» pütünləy sawatsiz degənlik əməs, pəkət (ularning kəzkarixida) Təwratka xərh berixkə salahiyiti yoklukini kərsitidu. «Adəttiki» «heq alahidə təbiyə kərmigən» degən mənəidə. ■ **4:16** Yh. 11:47. ■ **4:19** Ros. 5:29. ■ **4:21** Ros. 3:7, 8; 5:26. □ **4:23** «əz həmrəhlirining yenioja kəytip kelip...» — «əz həmrəhliri» əz eyidikilərnə əməs, bəliki jamaəttikilərnə kərsitidu, əlwəttə. ■ **4:23** Ros. 12:12. ■ **4:24** Mis. 20:11 □ **4:25** «Sən Mukəddəs Roh bilən hizmətkaring boləjan Dawutning əozı arkilik mundak degənoju ...» — bəzi kona kəqürülmilərdə «Mukəddəs Roh bilən» degən səz tepilmaydu. ■ **4:25** Zəb. 2:1. □ **4:26** «...Dunyadiki padixahlar səp tartip, əməldarlar yiojilixip, Pərwərdigar wə Uning Məsihi bilən kərxilixka jəm boluxti» — (25-26-ayət) «Zəb.» 2:1-2. ■ **4:26** Zəb. 2:1, 2. ■ **4:27** Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luqa 22:2; Yh. 11:47.

bekitkən bolsang, ular xularni qilōan. □

²⁹ Əmdi i Pərwərdigar, ularning seliwatkan təhditlirini kərgəysən, kulliringni səz-kalamingni toluk yürəklik bilən səzləp yətküzidioğan qilōaysən; ³⁰ kesəlləрни saqaytixka qolungni uzitip, muqəddəs hizmətkaring əysaning namida məjizilik alamətlər wə karamətləрни yaratqaysən. ■

³¹ Ularning duasi ayaqlaxkanda, ular turoğan yər təwrinip kətti. Ular həmmisi Muqəddəs Rōhka toldurulup, Hudaning səz-kalamini yürəklik səzləp yətküzüxkə baxlidi. ■

Etikadqilarning pul-mallirini ortaq qilixi

³² Top-top etikadqilar bir jan-bir dil, bir məksəttə idi. Həqkim əzigə təalluk pul-məlini «özümning» deməytti, bəlkə həmmisigə ortaq idi. ■

³³ Rosullar zor küq-kudrət bilən Rəb əysaning tirilgənlikigə guwahlik bəretti. Hudaning zor məhri-xəpkiti ularning həmmisining üstigə kəndi. ³⁴ Ularning arisidikilərninğ həqnemigə həjiti qüxməytti. Qünki yər-zemin, əy-jay igidarlıri bolōanlar ularni setip, pulini elip kelip ³⁵ rosullarning ayioqi aldioğa qoyatti; andin hərkimning ehtiyajioğa qarap təksim qilinatti. ■

³⁶ Ularning iqidə Lawiy kəbilisidin bolōan, Sıprusta tuquloğan Yüsüp isimlik birsi bər idi (rosullar uni Barnabas, yəni «Riōbətəndürgüqi oolul bala» dəp atioğan); □ ³⁷ uningmu bir parqə etizi bər idi; u xu yolda uni setip, pulini elip rosullarning ayioqi aldioğa tapxurdi.

5

Ananiya bilən Safira

¹ Əmdi Ananiyas isimlik yənə bir adəmmu ayali Safira bilən bir parqə yerini satti. □ ² Ananiyas pulning bir qismini əzigə qaldurdi, yəni bir qismini elip kelip, rosullarning ayioqi aldioğa koydi. Ayalimu buningdin toluk həwərdar idi. □

³ Biraq Petrus uningōa:

— Ananiyas, nemixka kəlbinqni Xəytanning ilkiğə tapxurup, Muqəddəs Rōhka yaloğan eytip, yər satқан pulning bir qismini əzünggə

□ **4:28 «küq-kudriting wə iradəng boyiqə...»** — grek tilida: «qolung wə iradəng boyiqə...».

«Sən burunla nemining əməlgə axuruluxini bekitkən bolsang, ular xularni qilōan» — demək, muxu kixilərninğ Hudaōa wə Uning Məsihiğə qarxi intayin yaman niyiti bolsimu, ularning əysani əltürüwətkənliki bəribir Huda Əzining karamət pilanini əməlgə axurux üqün idi. ■ **4:30** Mar. 16:17. ■ **4:31** Ros. 16:26. ■ **4:32** Ros. 2:44; 1Pet. 3:8. ■ **4:35** Yəx. 58:7. □ **4:36**

«ularning iqidə Lawiy kəbilisidin bolōan, Sıprusta tuquloğan Yüsüp isimlik birsi bər idi... Barnabas.. dəp atioğan» — Barnabas Lawiylik bolōaqqə, bəlkim ibadəthanida ixligenidi.

□ **5:1 «Ananiyas isimlik yənə bir adəm...»** — «Ananiyas» bəlkim ibranıy tilidiki «Hənanıya» degənninğ grek tilidiki xəkli boluxi mumkin. □ **5:2 «Ananiyas pulning bir qismini əzigə**

kaldurdi, yəni bir qismini elip kelip, rosullarning ayioqi aldioğa koydi. Ayalimu buningdin toluk həwərdar idi» — bu ixka kariōanda, ularning məksiti əzlrining səhiylikini kəz-kəz qilip: «Mana biz baxqilarōa ohxax həmmə nərsimizni Hudaning yolioğa bəoqxliduk» degən bolsimu, ləkin ular yər satқан pulning bir qismini yər satқан pulning həmmisi, dəp yaloğan eytkənidi.

qaldurdung? □ 4 Yər setilmioqanda, seningki əməsmidi? Setiloqandin keyin, pulmu öz ihtiyaringda bolmamti? Xundak turukluk, nemixka qalbingdə bu ixni niyət kilding? Sən insanlorqa əməs, bəlki Hudaqə yaloqan eytting! — dedi.

5 Ananiyas bu sözlərni angliqan haman yikilip jan üzdi. Bu ixni angliqoqilarni kattik qorkunq basti. 6 Əmdi yax yigitlər ornidin turup jəsətni kəpənləp, sirtka apirip dəpnə kildi.

7 Təhminən üq səəttin keyin, *Ananiyasning* ayali kirip kəldi; biraq u bolqan wəkədin həwərsiz idi. 8 Petrus uningdin:

— Manga eytkin, silər yərnə muxu puloqa sattinglarmu? — dəp soridi.
— Xundak, muxunqilik puloqa sattuk, — dəp jawab bərdi u.

9 Petrus:

— Silər nemə üqün Mukəddəs Rohni sinaxka til biriktürdünqlər? Qara, eringni dəpnə kiliپ kəlgənlərninq putliri ixik tüwidə turidu, ular senimu əketidu! — dedi.

10 Umu xuan uning ayaqliri aldioqa yikilip, jan bərdi. Həlikə yax yigitlər kirip, uning əlgənlirini kərdi; ular unimu elip berip erining yenioqa dəpnə kildi. 11 Pütün jamaətni, xundakla bu ixni angliqanlarning hərberini kattik qorkunq basti.

Rosullar kərsətkən məjizilər

12 Rosullarning kəli arkiplik həlk iqidə nuroqun məjizilik alamətlər wə karamətlər kərsitildi. (Barlik *etikaqilar* bir niyətə bolup ibadəthanidiki «Sulayman pexaywini»da daim jəm bolatti. ■ 13 Biraq baxka kixilər ularoqa qoxuluxka jür'ət kilalmaytti; əmma halayik ularni intayin hərmətləytti. 14 Xundaktimu, etikaq kiloquqilar barəanseri kəpiyip, həm ərlər həm ayallar top-top bolup Rəbgə qoxuloqili turdi). 15 Xuning bilən kixilər hətta Petrus etüp ketiwatqanda heqbolmioqanda uning sayisi bolsimu üstigə qüxsun dəp, kesəllərni koqilaroqa elip qikiپ kərpə wə zəmbillərgə yatquzup qoyatti.

16 Yənə top-top kixilər Yerusalemlə ətrapidiki xəhər-yezilərdin kesəllərni wə napak roqlar qaplixiwaloqan kixilərnə elip kələtti. Ularning həmmisi saqiپ qaytixatti. ■

Rosullarning ziyankəxlilikə uqrixə

17 Bax kahin wə uning tərəpdarlıri, yəni Saduqi məzhəpidikilər kozoqilip bu ixlaroqa oşəzəpliniپ, 18 rosullarni tutkun kiliپ, qamakhanioqa kamidi.

□ 19 Lekin xu keqə, Rəbning bir pərixtsi qamakhanining dərwasilirini eqip, rosullarni elip qikiپ, ularoqa: ■

20 — Silər ibadəthana həylisioqa kirip, halayikka bu həyatlik toqrisidiki həmmə sözlərni jakarlanglar — dəp tapilidi.

21 Rosullar bu sözni anglap, tang atqanda ibadəthana həylisioqa kirip, kixilərgə təlim bərixkə bəxlidi.

Bax kahin wə uning tərəpdarlıri kəlgəndə, aliy kengəxmidikilər wə Israillarning barlik aqsakallirini jəm boluxka qaqirdi. Andin *rosullarni*

□ 5:3 «nemixka qalbingni Xəytanning ilkiqə tapxurup,...?» — grek tilida «nemixka Xəytan qalbingni tolduroqanki...?» degən sözlər bilən ipadiliniду. ■ 5:12 Mar. 16:17; Ros. 2:43.

■ 5:16 Mar. 16:17; Ros. 8:7; 16:18; 19:12. □ 5:18 «rosullarni tutkun kiliپ, qamakhanioqa kamidi» — muxu yərdiki «qamakhana» grek tilida «ammiiyiw türmə» degən səz bilən ipadiliniду.

■ 5:19 Ros. 12:7; 16:26.

elip kəlsun dəp qamakhaniya adəm əwətti. ²² Lekin sipahlar zindanoya yetip baroqanda, rosullarning u yərdə yoklukini bayqap kaytip berip, kengəxmidikilərgə:

²³ — Biz barsak, zindan məhkəm takaklik turuptu, qarawullarmu dərwazilirida kəzəttə turuptu. Lekin dərwazilarni eqip qarısak, iqidə birmu adəm yok! — dəp məlumat bərdi.

²⁴ Bu həwərnı angliyan ibadəthanidiki *məs'ul* kahin həm qarawullarning baxliki wə bax kahinlar: — «Əmdi bu ix zadi qandak bolup ketər?» deyixip alaқzadilikke qəmdi. ²⁵ Dəl xu qaqoqda, bir kixi kirip:

— Qaranglar, silər zindanoya qamioyan adəmlər ibadəthana həylisida turup halayiqqa təlim beriwatidioqu! — dəp həwər kildi.

²⁶ Buning bilən, həliki qarawullar baxliki sipahlarini baxlap berip, *rosullarni* elip kəldi. Biraқ ular halayiq bizni qalma-kesək kilixi mumkin dəp qorқup, ularoya zorluқ ixlətmidi. ■

²⁷ Ular *rosullarni* elip kəlgəndin keyin, ularni kengəxmidikilər aldida turuozdi. Bax kahin ularni soraq kilip:

²⁸ — Biz əsli silərnı bu namda kixilərgə təlim bərmənglar, dəp qattik aqahlandıroqaniduk. Lekin mana, silər yənə xu təliminglar bilən pütkül Yerusalemnı kaplıdinglar həmdə bu kixining qan kərzini bizgə artmaqci boluwatisilər! — dedi. □ ■

²⁹ Lekin Petrus wə *baxqa* rosullar jawab berip mundak dedi:

— Insanoya əməs, Hudaoya itaət kilix kerək! ■ ³⁰ Silər tutup yaoqaqqa esip oltürgən Əysani, ata-bowimizning Hudasi tirildürdi. □ ■ ³¹ Huda İsrail həlkini towa kilixka wə gunahlarining kəqürülixikə muyəssər kilix üqün, uni uluqlap Yetəqci həm Kutқuzoquci süpitidə Əzining ong yenioya kətürüp olturozdi. ■ ³² Biz bu ixlaroya guwahqilarmiz; xundakla Huda Əzigə itaət kiləuqilaroya ata kiləyan Muқəddəs Rohmu bu ixlaroya guwahqidur. ■

³³ Ular bu sözlərnı anglap kəlbige sanjiloandək bolup *rosullarni* oltürükə məslihtəlxəti. ³⁴ Lekin kengəxmə iqidə pütün həlkning hərmıtigə sazawər boləyan Pərisiy məzhəpidiki Gamaliyəl isimlik bir Təwrat əlimasi bar idi. U ornidin turup:

— Ularни birdəm sirtka qikirip turunglar, — dəp buyrudi.

³⁵ Andin u *kengəxmidikilərgə* mundak dedi:

— Əy İsrailar, silər bu kixilərnı bir tərəp kilixta əzünglaroya ehtiyat kilinglar! ³⁶ Ilgiri, həliki Təwdas isimlik əzini qong tutup otturioya qikқанidi. Uningoya təhminən tət yüz adəm koхuldi. Biraқ u əzi oltürüldi wə barliқ əgəxkūqiliri tarkilip ketip, uning ixı yokka qikti.

□ ■ ³⁷ Andin keyin nopus tizimlax künlridə, Galiliyəlik Yəhudamu bax kətürüp qikip, bir top kixini toplap əzigə əgəxtürgən. Umu yokitilip, barliқ əgəxkūqilirimu tarkitiwetilgən. ³⁸ Əmdi silərgə nəsihitim xuki: Bu kixilər bilən karinglar bolmisun! Ularни ihtiyarioya koyup beringlar. Qünki əgər bu ekim yaki bu ix pəkət insandin kəlgən bolsa, jəzmən yokka

■ 5:26 Mat. 21:26; Ros. 4:21. □ 5:28 «silər...bu kixining qan kərzini bizgə artmaqci boluwatisilər!» — kizik ix xuki, Yəhudiy aқsaқallirining tili «Əysa» deyixkə kət'iy barmaydu.

■ 5:28 Ros. 4:18. ■ 5:29 Ros. 4:19. □ 5:30 «...yaoqaqqa esip oltürgən Əysa» — grek tilida «...dərhəkkə esip oltürgən Əysa». ■ 5:30 Qan. 21:23; Ros. 3:15; 10:39; 13:29; 1Pet. 2:24.

■ 5:31 Ros. 2:33; 3:15; Fil. 2:9. ■ 5:32 Yh. 15:27; Ros. 2:4. □ 5:36 «biraқ u əzi oltürüldi...» — «u ... oltürüldi» — xühbhisizki, u rimlik küqlər tərpidin oltürüldu. Təwdasning isyani Rim imperiyəsigə qarxi boləyan bolsa kerək. ■ 5:36 Ros. 21:38.

qikidu. ■ ³⁹ Lekin əgər Hudadin bolsa, silər ularni yoqitalmaysilər! Həttə özünqlər Hudaəja hujum kiləuqilər bolup qikisilər! ■

⁴⁰ Aliy kengəxmidikilər nəsihətni qəbul kildi; ular rosullarni qakirtip kirip, ularni qamqilitip, ularəja hərgiz əysaning namida səzliməslikni aqahlandırdi. Andin ularni qoyup bərdi. ⁴¹ Rosullar əmdi kengəxmining otturisdin qikip, əzlrining mubarək nam üçün horluk azabi qekixkə layik kərülgənlikidin xadlandi. □ ■ ⁴² Ular yənila hər küni ibadəthana həylisida wə əymu-əy berip təlim berixtin wə «Əysa — Məsihdur!» degən hux həwərnə jakarlastin həq tohtimidi. □

6

Jamaətning əməliy hizmətlirigə tallanojan yəttə kixi

¹ Xu künlərdə, muhlislarning sani barəanseri kəpiyip, grekqə səzləydiəjan Yəhudiylar yərlik ibraniy kərindaxlarəja: — Kündilik ozuk-tülük təksim kilinixta arimizdiki tul ayallar etibarəja elinmidi, dəp narazilik bildürüxti. □ ² Xunga, on ikkiylən pütkül muhlislarni qakirip yəyip, ularəja mundak dedi:

— Bizning Hudaning səz-kalamini yətküzüx hizmitini taxlap qoyup, ozuk-tülük təksim kilix bilən bolup ketiximiz tooqra bolmaydu. □ ■ ³ Xuning üçün, i kərindaxlar, aranglardiki nam-abruyi bar, Muqəddəs Rəhka wə danalikka tolojan yəttə kixini iləpə tallanglar, wə biz ularni bu ixka məs'ul kilimiz. ■ ⁴ Biz bolsaq, əzimizni dua kilix wə səz-kalamning hizmitidə boluxka beəixlaymiz.

⁵ Bu məslihet halayikning həmmisini hux kildi. Xuning bilən ular iman-ixənqkə wə rəhka tolojan İstipan isimlik bir adəmnə tallidi, wə yənə Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas həmdə burun Təwrat etikadiəja kirgən Antakyalik Nikolasni tallap, ■ ⁶ ularni rosullarning aldiəja elip qikti. Rosullar ularning *bu hizmətni kilixi üçün* qollirini ularning üstigə təgküzüp turup, dua kilixti. □ ■

⁷ Wə Hudaning səz-kalami dawamlıq tərəkaldi; Yerusalemdiki muhlislarning sanimu barəanseri zor dərjidə kəpəydi. Nuroqun kaşinlarmu *Məsih* etikadiəja itaət kilixka kirixiwatatti. □ ■

■ **5:38** Pənd. 21:30; Yəx. 8:10; Mat. 15:13. ■ **5:39** Ros. 9:5; 23:9. □ **5:41** «... əzlrining mubarək nam üçün horluk azabi qekixkə layik kərülgənlikidin xadlandi» — muxu yərdə «mubarək nam» grek tilida pəkət «nam» degən bilənla ipadilini. Qünki xu qaədqiki etikadqılar üçün pütkül dunyada pəkət birlə «nam», yəni əysaning nami məwjut idi. ■ **5:41** Mat. 5:12.

□ **5:42** «wə Əysa — Məsihdur!» **degən hux həwərnə jakarlast...** — yəki «wə hux həwər boləjan Əysa Məsihni jakarlast...». □ **6:1** «**grekqə səzləydiəjan Yəhudiylar**» — grek tilida «grekləxtürülgənlər». «**yərlik ibraniy kərindaxlar**» — demək, ibraniy tilida səzləydiəjan etikadqılar. □ **6:2** «**ozuk-tülük təksim kilix bilən bolup ketiximiz tooqra bolmaydu**» — «ozuk-tülük təksim kilix» grek tilida «dastihanalarda kütüx» degən səz bilən ipadilini. ■ **6:2** Mis. 18:17. ■ **6:3** Qan. 1:13; Ros. 1:21; 16:2; 1Tim. 3:7. ■ **6:5** Ros. 11:24; 21:8.

□ **6:6** «**İstipan isimlik bir adəmnə... yənə Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas həmdə burun Təwrat etikadiəja kirgən Antakyalik Nikolasni tallap, ularni rosullarning aldiəja elip qikti**» — kizik yeri xuki, tallanojanlarning həmmisinin isimliridin «grekləxkən Yəhudiylar» icanliki bilinip turatti. ■ **6:6** Ros. 1:23; 8:17; 13:3; 1Tim. 4:14; 5:22; 2Tim. 1:6. □ **6:7** «**Nuroqun kaşinlarmu Məsih etikadiəja itaət kilixka kirixiwatatti**» — «Məsih etikadiəja» grek tilida pəkət «etikadka» deyilidi. ■ **6:7** Ros. 19:20.

Istipanning tutqun kilinixi

⁸ Wə Istipan *Hudaning* mehır-xəpkiti wə küq-kudritigə tolojan bolup, həlk iqidə karamətlər wə zor məjizilik alamətlərni kərsətti. ⁹ Birəq «Kulluqtin çiqқан hərlər» dəp atalojan sinagotiki bəzilər, yəni Kurini wə Iskəndəriyə xəhərliri wə Kilikiyə həm Asiya ölkiliridin kəlgən bəzi *Yəhudiylar* Istipanoja qarxi çiqip, uning bilən munazirə kilixkə baxlıdi.

¹⁰ Lekin ular u sөz kiləanda uningda boləjan danalix wə rohka taqabil turuxkə amalsiz qaldı. ■ ¹¹ Buning bilən ular bəzi adəmlərnin əozzini maylap:

— Biz bu adəmnin Musa wə Hudaəja qarita kupurluq səzligənlikini angliduk, — degənni ularning əozziəja saldı.■

¹² Ular muxundəkilip halayikni, əksəkəllərni wə Təwrat ustazlırini kutratti; andin Istipanning əldini tosüp uni tutqun kilip, əliy kengəxmigə elip bardı. ¹³ Ular sahta guwahqılarni otturiəja çiqirip mundək degüzdi:

— Bu adəm bu mukəddəs jayəja wə Təwrat kanuniəja qarxi səzlərni kilixtin tohtimaydu. □ ¹⁴ Qünki biz uning heliki Nasarətlük Əysa toşruluk: «U bu jayni wəyran kilidu wə Musa pəyojəmbər bizgə tapxurojan ən'əniwi kaidə-yosunlirimizni əzgərtidu!» degənlikini angliduk.□

¹⁵ Kengəxmide olturojanlarning həmmisi Istipanoja kəz tikip qariojında, uning qirayining pərixtingkidək parkirək ikənlikini kərdi.

7

Istipanning guwahliki

¹ Bax kahin Istipandin:

— Bularning eytkanliri rastmu? — dəp soridi.

² Istipan mundəkilip jawab bərdi:

— Kərindaxlar wə ata-bowilar, səzümgə kulək selinglar! Atimiz İbrahim tehi Mesopotamiyə rayonida turuwatqanda, yəni Həran xəhərigə kəqüp makanlixixtin ilgiri, xan-xəropning İgisi Huda uningəja ayan bolup: ³ «Sən əz yurtung wə uruk-jəmətingdin ayrılıp çiqip, Mən sanga kərsitidojan zeminoja barəjin» degənidi.■

⁴ Buning bilən u Kəldiylərnin zemini taxlap, Həran xəhərigə bərip olturəklaxti. Atisi əlgəndin keyin, Huda uni bu zeminoja, yəni silər həzir turuwatqan zeminoja yətkəp kəldi.□

⁵ U wakitta, *Huda* uningəja bu zemindin mirəs bərmidi, hətta uningə təwə put qəyojudəkmə bir yər bərmigənidi. Gərqə u tehiqə pərzənt kərmigən bolsimu, *Huda* bu zeminni uningəja wə uning nəsligə igiliki bolux üqün bərixkə wədə kildi.■

⁶ Andin Huda uningəja mundəkilip dedı: «Sənin nəsilərinə yəka yurtta musapir bolup turidu, xu yurttikilər ularni kul kilip tət yüz yıl horlaydu.■ ⁷ Birək ularni kulluqkə saləjan əlni jazalaymən»,

■ 6:10 Mis. 4:12; Yəx. 54:17; Luqa 21:15.

■ 6:11 Mat. 26:59.

□ 6:13 «bu adəm bu mukəddəs jayəja wə Təwrat kanuniəja qarxi səzlərni kilixtin tohtimaydu» — «mukəddəs jay» ibadəthanini kərsitidu.

□ 6:14 «U bu jayni wəyran kilidu» — «bu jay» bəlkim mukəddəs ibadəthanini kərsitidu (12-əytni kəring).

■ 7:3 Yar. 12:1.

□ 7:4 «buning bilən u Kəldiylərnin zemini taxlap...» — «Kəldiylərlərnin zemini» «Uz» degən yurtni kərsitidu

(«Yar.» 11:31, 12:1ni kəring).

■ 7:5 Yar. 12:7; 13:15.

■ 7:6 Yar. 15:13-14, 16; Mis. 12:40;

Gal. 3:17.

dedi Huda, «wə uningdin keyin, *nəsilliring* u yərdin qıqıp, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolıdu». □ ■

8 Keyin Huda İbrahim bilən bəlgisi hətnə boləjan əhdini tüzgən, xuning bilən İshaq uningdin tərəldi; *İbrahim* uni səkkizinçi küni hətnə kildi; xundak kılıp İshaqtın Yaqup *tərəldi*, Yaquptın on ikki «kəbilə atisi» *tərəldi*. □ ■

9 Keyin, «kəbilə atiliri» inisi Yüsüpke həsət kılıp, uni Misiroğa kulluqqa setiwətti. Ləkin Huda uning bilən billə bolup, □ ■ 10 uni barlık jəbir-japalardin kütquzup, uni Misir padixahı Pirəwnning nəziridə iltipatka igə kılıp, uningoğa danixmənlilik ata kildi. Padixah uni Misiroğa bax wəzir, ordisoğa bax ojojidar kildi. ■ 11 Keyin, eojir aqarqılık pütkül Misir wə Qanaan yərlirini besip, zor kıyinqılık boldi. Ata-bowilirimiz ozuk-tülük tapalmıdi. ■ 12 Yaqup əmdi Misirda axlık barlıqını angliəjan bolup, *oqullirini*, yəni ata-bowilirimizni u yərgə birinçi kətim əwətti. □ ■

13 İkkinçi kətim barəqanda, Yüsüp akilirioğa ezini axkarilıdi. Xuning bilən Yüsüpnıng jəmətidikilər Pirəwn padixahka məlum boldi. □ ■ 14 Andin Yüsüp atisi Yaqupning aldioğa həwər yətküzüp, uni pütün ailə-jəməti bilən, jəmiy yətmix bəx kixini Misiroğa əzigə qakirdi. □ ■ 15 Xuning bilən Yaqup Misiroğa quxti wə xu yərdə əldi; keyin *uningdin boləjan* ata-bowilirimizmu xu yərdə əldi. ■ 16 Ularning jəsətliri keyin Xəkəm xəhirigə kayturulup, İbrahim burun Həmorning oqulliridin məlum puloğa setiwəlojan, Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi. □ ■

17 Ləkin Huda İbrahiməğa əsli kıləjan wəding wakti yekınlaxkanda, Misirda turuwatqan *İsrail* həlqining nopusi heli kəpəygenıdi. □ ■ 18 U wəktiddə, Yüsüptin həwiri bolmiojan yengi bir padixah Misirda təhtkə qıktı. ■ 19 Bu padixah kəwmimizəğa hiylə-mikirlər bilən muamilə kılıp, ata-bowilirimizni ezip horlıdi, hətta ularni öz bowaklırini həyat kəldurmaslıki ügün taxliwətxkə məjbur kildi. 20 Musa mana xu qəqlərdə tuəjulojanıdi. U Hudaning aldida alahidə yekimlik bala bolup, atisining əyidə üq ay bekildi. □ ■ 21 Keyin u sirtkə koyup koyuloqanda,

□ 7:7 «...birak ularni kulluqqa saləjan əlni jazalaymən... wə uningdin keyin, *nəsilliring* u yərdin qıqıp, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolıdu» — «Yar.» 15:13-14. □ ■ 7:7 Yar. 15:16; Mis. 3:12. □ 7:8 «Keyin Huda İbrahim bilən bəlgisi hətnə boləjan əhdini tüzgən...» — «Yar.» 17:10-14. «on ikki «kəbilə atisi»» — İsrail həlqining on ikki kəbilisining əjdadlırini kərsitıdi. ■ 7:8 Yar. 21:2; 25:24; 29:32; 30:5; 35:23. □ 7:9 «keyin, «kəbilə atiliri» inisi Yüsüpke həsət kılıp, uni Misiroğa kulluqqa setiwətti. Ləkin Huda uning bilən billə bolup, ...» — xu wəktiddə «kəbilə atiliri» (Yüsüptin baxka) onəylən idi. Muxu wəkəni «Yar.» 37-bahntin kəring. ■ 7:9 Yar. 37:4,28; Zəb. 105:17. ■ 7:10 Yar. 41:40. ■ 7:11 Yar. 41:54; Zəb. 105:16. □ 7:12 «Yaqup əmdi Misirda axlık barlıqını angliəjan bolup, ... ata-bowilirimizni u yərgə birinçi kətim əwətti» — «birinçi kətim əwətti» — birinçi kətim ular ukisi Yüsüpnı toniyalmıdi (on nəqqə yıl ətkənıdi). «Yar.» 42-babni kəring. ■ 7:12 Yar. 42:1. □ 7:13 «İkkinçi kətim barəqanda, Yüsüp akilirioğa ezini axkarilıdi» — «Yar.» 43-45-babni kəring. ■ 7:13 Yar. 45:4. □ 7:14 «Andin Yüsüp atisi Yaqupning aldioğa həwər yətküzüp, ... Misiroğa əzigə qakirdi» — «Yar.» 46-babni kəring. ■ 7:15 Yar. 46:5; 49:33. □ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ıxlarning təpsilatlırini bək kıskartıwəttıdi. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahiməğa əsli kıləjan wəding wakti yekınlaxkanda...» — «Huda kıləjan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsilliring u yərdin qıqıp, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolıdu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldida alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohıy jəhəttiki bəzıbir alahıdilıki kərsitıdi («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qel. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23.

Pirəwnning kizi uni *sudin* elip, öz oşli qilip qong qildi. □ 22 Musa Misirliklarning barlik bilim-həkmiti bilən tərbiyilini, sözdə wə əməldə intayin qabiliyətlik adəm bolup qikti.

23 Lekin uning tuşuloşinişqa kirik yil toxkanda, öz qerindaxliri bolşan Israillarning halişqa yetix niyitigə kəldi. □ 24 U ulardin birining uwal kilinip bozək harliniwatkanlikini kərüp, uni qoşdap, harlanşan kixi uşün intikam elip harlişuqi Misirlikni öltürdi. 25 Qünki u öz qerindaxlirini: — Huda mening kolum arkilik bizgə kutkuzux yolini aqkan dər qüxinidişu, dər oşlişanidi. Lekin ular buni qüxənmidi. 26 Ətiş, Musa ularning arisidiki bir urux-jedəlni kərüp, arisışqa kirip yaraxurmaqđi bolup: Silər qerindax turup, nemixka bir-biringerlaşqa yolsizlik qiliwatışilər? — dedi.

27 Birək qerindixini yolsiz bozək qiloşan kixi uni qatkə ittiriwetip: — Kim seni bizgə bax hēm soraqđi bolsun dəptu?! ■ 28 Menimu tünügünki Misirlikni öltürgəndək öltürməqđimusən? — dedi. ■ 29 Musa bu sözni anglap kərşup, Misirdin keqip Midiyan zeminişqa berip, u yərdə musapir bolup turup qaldi. U xu yərdə ikki oşul pərzənt kərđi.□

30 Kirik yil toxkandin keyin, Sinay teşining yenidiki qəldə, kəyüwatkan bir qatkallikning ot yalkunida bir pərixətə uningə kəründi. ■ 31 Bu şayıbanə kərünüşni kergən Musa uningə intayin həyran bolup qaldi; buning kandaq ix ikənlikini biləy dər yekinrak barşanda Pərwərdigarning awazi anglinip: 32 «Mən sening ata-bowillirngning Hudasi, yəni İbrahım, İshək wə Yakupning Hudasişurmən» dedi. Musa kərşunqta titrə, karaxkımı jür'ət kilalmidi. ■ 33 Pərwərdigar uningə yənə: — Ayişingni seliwət; qünki sən turuwatkan yər muqəddəstur. ■

34 Mən dərşəkikət Misirda turuwatkan həkımning harliniwatkanlikini kərđüm, ularning nalə-pəryadlirini anglidim. Xunga mən ularni elip qikqili qüxtüm. Əmdi barşın, mən seni Misirşqa əwətəy!» dedi.■

35 Mana hēliki kixilər: «Kim seni bizgə bax hēm soraqđi bolsun dəptu?» dər rət qiloşan dəl muxu Musani, Huda uningə qatkallikta kərüşgən pərixəting kolı bilən Israillarınqə hēm bax hēm kutkuzoşuqi boluxka əwətəti. 36 Ənə xu Musa hēkkə yetəkqilik qilip, ularni *Misirdin* qikardi hēmdə Misir zeminişda, Kizil dengizning boyida wə kirik yilni ötküzşan qəldə karamətlərni wə məjizilik alamətlərni kərsətti. □ ■ 37 Ənə xu Musa əzi Israillarşqa: «Huda qerindaxliringerlar arisidin manga ohxax

□ 7:21 «**Keyin u sirtka qoyup qoyuloşanda...**» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (hayat qaldurmasliki uşün) «**taxliwetix**» dər tərjimə qilinidi. Əmma Musaning ata-anisning bowakka (Musaşqa) bolşan barlik muamillisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «Ibr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kərüşg. «**Pirəwnning kizi uni sudin elip...**» — «Mis.» 2-babni kərüşg. □ 7:23 «**öz qerindaxliri bolşan Israillarning halişqa yetix...**» — grek tilida «öz qerindaxliri bolşan Israillarni yoqlax...». ■ 7:23 Mis. 2:11-15. ■ 7:27 Mat. 21:23; Ros. 7:35; 4:7. ■ 7:28 Mis. 2:14. □ 7:29 «**Musa bu sözni anglap kərşup, Misirdin keqip Midiyan zeminişqa berip...**» — uning kərşidishanlikning əşwabi Misirlikning öltürülşanlikning axkarilanoşanliki boluxi kerək. Lekin ahirda uning Misirni taxlap ketixi kərşunqtin əməş, bəlki imandin idi (yənə «Mis.» 2-babni, «Ibr.» 11:27ni kərüşg). ■ 7:30 Mis. 3:2 ■ 7:32 Mis. 3:6; Mat. 22:32; Ibr. 11:16. ■ 7:33 Mis. 3:5, 7, 8, 10; Yə. 5:15. ■ 7:34 Mis. 3:2-10. □ 7:36 «**...xu Musa hēkkə yetəkqilik qilip, ularni Misirdin qikardi hēmdə Misir zeminişda, Kizil dengizning boyida wə kirik yilni ötküzşan qəldə karamətlərni wə məjizilik alamətlərni kərsətti**» — bu ixlər «Misirdin qikix» hēm «Qəl-bayawandiki səpər»diki uluq temadur. ■ 7:36 Mis. 7; 8; 9; 10; 11; 13; 14; 16:1; Kan. 1:3.

bir pəyoʻqəmbərnı tikləydu» degənıdı. □ ■ 38 Qel-bayawandıki jamaətka həmrəh boləqan, Sinay teoʻqıda özıgə səz kıləqan pərixte bilən billə boləqan, ata-bowıllırımı bilən billə boləqan həmrəh dəl ənə xu ıdı; haʻyatlık bəhx yətküzıdıoqan wəhıylərnı bizgə yətküzüx üqün qəbul kıləuqı boləqan dəl ənə xu ıdı; ■ 39 xundak bolsımu, ata-bowıllırımı unıngoʻa itaət kılıxni halımay, unı qətkə kəkip, kənglıdə Misıroʻa qaytıxni arzu kıldı; 40 xunga ular Hərunoʻa: — «Bizgə yol baxlaydıoqan ilahlarnı yasap bərgın! Qünki bizni Misır zeminıdın elıp qıkkān həlıki Musanıng nemə bolup kətkənlıkını biləlmıduk» dedı. □ ■ 41 Xuning bilən xu künlərdə ular moʻzay xəklıdə bir but yasap, bu məbudka atap qurbanlık sundı. Xundak kılıp ular öz qollırı bilən yasıoqan bir nərsını huxal-huramlık bilən təbrikləxkə kirıxtı. 42 Lekın Huda ulardın yüzını örüp, ularnı asmandıki yultuz qoxunlıroʻa qəqunuxka qəyup bərdı. Xuning bilən pəyoʻqəmbərlərnıng mukəddəs yazmısidə pütülgədək, *Huda ularnı mundak əyıblıdı*: — «Silər qel-bayawanda boləqan kirıq yıl jəryanıdā kıləqan qurbanlık-hədıyələrnı həkıqətən Manga elıp kəlgənmusılər, i Israil jəməti? ■ 43 Bərhək, silər qəqunux üqün yasıoqan məbudlar, yəni «Molok»ning qədırı həm butung boləqan «Rəmfan»ning yultuz bəlgısını kətürüp mangınglar; əmdı Mən silərnı əsir kılıp Babıldın yırakka sürgün kıldurımən». □ ■ 44 Ata-bowıllırımı qəldın kəzgən waqtıdā, «həküm-guwahlık» qədırı ularnıng otturısidə tikləngənıdı; u dəl Musoʻa səz-kalam Yətküzgüqıning buyruoʻınidək, kərsıtılgen ərnək boyıqə yasaloqanıdı. □ ■ 45 Xu ıbadət qədırını ata-bowıllırımı ilgırıdıkılərdınmu ıgıdarqılıkioʻa tapxurup, Yəxuanıng yətaqqılıkıdə, Huda ularnıng alıdılı kəşıləqan əllərnıng zeminlırını besıwaləqanıdā, unı bu yərgə elıp kəlgən; qədır xundakla *padıxah* Dawutning zamanıoʻıqə turoqan. □ ■ 46 Dawut Hudanıng xəpaitıgə ərıxıp, Yəqupning Hudası üqün bir mukım makan selıxka ıjazət sorıoqan. □ ■ 47 Bırak keyın, *Huda* üqün ıbadəthana saləqan *Dawut əməs*, əməlıyətə Sulayman boldı. □ ■ 48 Həlbuki, Həmmıdın Alıy Boləquqı insannıng qollırı bilən yasıoqan makanlarda turmaydu; huddı pəyoʻqəmbər mundak degındək: —■

49 «Asmanlar Məning təhtım,

□ 7:37 «Huda kərındaxlırınqlar arısdın manga ohxax bır pəyoʻqəmbərnı tikləydu» — «Qan.» 18:15. ■ 7:37 Qan. 18:15,18; Yh. 1:46; Ros. 3:22; Mat. 17:5. ■ 7:38 Mis. 19:3; Gal. 3:19. □ 7:40 «xunga ular Hərunoʻa...» — Hərun Musanıng akısı. «xunga *halayıʻk* Hərunoʻa: — «Bizgə yol baxlaydıoqan ilahlarnı yasap bərgın! Qünki bizni Misır zeminıdın elıp qıkkān həlıki Musanıng nemə bolup kətkənlıkını biləlmıduk» dedı» — bu wəkə Musa pəyoʻqəmbər Sinay teoʻqıdın tehi qüxmıgən waqıtta boləqanıdı («Mis.» 32-bab). ■ 7:40 Mis. 32:1,23. ■ 7:42 Am. 5:25. □ 7:43 «... Bərhək, silər qəqunux üqün yasıoqan məbudlar, yəni «Molok»ning qədırı həm butung boləqan «Rəmfan»ning yultuz bəlgısını kətürüp mangınglar; əmdı Mən silərnı əsir kılıp Babıldın yırakka sürgün kıldurımən» — «Am.» 5:25-27. ■ 7:43 Am. 5:26,27. □ 7:44 «həküm-guwahlık» qədırı — yəni «ıbadət qədırı»; «Mis.» 16:34 wə ızahatını kəruıng. «u dəl Musoʻa səz-kalam Yətküzgüqıning buyruoʻınidək, kərsıtılgen ərnək boyıqə yasaloqanıdı» — «səz-kalam Yətküzgüqı» — Hudanıng Əzi, əlwəttə. ■ 7:44 Mis. 25:40; İbr. 8:5. □ 7:45 «keyın Yəxuanıng yətaqqılıkıdə...» — Yəni Yəxua pəyoʻqəmbərnıng yətaqqılıkıdə. ■ 7:45 Yə. 3:14. □ 7:46 «Yəqupning Hudası üqün bır mukım makan selıxka ıjazət sorıoqan» — grek tilıdā «Yəqupning Hudası üqün bır mukım makan tepıxka ıjazət sorıoqan» («2Sam.» 7-babnı kəruıng). ■ 7:46 1Sam. 16:1; 2Sam. 7:2; 1Tar. 17:1; Zab. 89:19-21; 132:5; Ros. 13:22. □ 7:47 «Bırak keyın, Huda üqün ıbadəthana saləqan Dawut əməs, əməlıyətə Sulayman boldı» — «1Pad.» 5-6-babnı kəruıng. ■ 7:47 1Pad. 6:1; 1Tar. 17:12. ■ 7:48 1Pad. 8:27; Ros. 17:24.

Zemin bolsa ayaqlirimōja tēhtipērdur,
 Əmdi Manga kandaq ʔy-imarət yasimaqʔisilər?
 Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu?■

⁵⁰ Bularning hēmmisini Mening qolum yaratqan əməsmidi?»□ ■

⁵¹ — ʔy, boyni kattik, yūriki wə kuliki hət̄nisiz bolōjanlar! Silər Muḥəddəs Roḥ bilən daim qarxilixisilər; silər ata-bowiliringlar nemə kilōjan bolsa, xuni ohxax kiliwatisilər! ■ ⁵² Pəyḥəmbərlərdin zadi kaysisiōja ata-bowiliringlar ziyankəxlik kilip bakmōjan? Xundak kilip ular «Həḳḳaniy Bolōquḥ»ning kelidiōanlikini aldın jakarlioquqlarni ʔltürūxkən. Əmdi u ʔzi ḥazir kəlgəndə, silər uningōja satkunluk kilōquḥi wə ḳatil bolup qiktinglar, □ ⁵³ I silər Təwrat kanunini pərixtilərning əmri-tapilioanliri bilən tapxuruwelip turup, uningōja əməf kilmioquqlar!»■

Istipanning qalma-kesək kilinixi

⁵⁴ Istipanning bu sōzlrini angliōjan *aliy kengəxmidikilər* yūrikiḡə hənḡər sanjilōandək bolup, uningōja qixlrini ʔuqurlatti. ⁵⁵ Lekin u bolsa Muḥəddəs Roḥḡa tolojan, kōzlrini kōkkə tikip, Hudaning julasini, xundakla uning ʔng yenida ʔysaning turōanlikini kōrūp, ⁵⁶ — Qarānḡlar! Asmanlar eqilip, Insan'oolining Hudaning ong yenida turōanlikini kōrūwatimən! — dedi.

⁵⁷ Ular buningōja kulaklirini kolliri bilən etiwelip, awazini kattik kōtūrūp warkirixip birliktə uningōja yopurulup keliwidi, ⁵⁸ uni xəḥərning sirtioja ittirip qikrip, qalma-kesək kilixḡa baxlidi. *Uni ərz kilōjan* guwahqilar *uni qalma-kesək kilixtin awwal* qapanlirini Saul isimlik bir yaxning puti aldida qoyup qoyuxti. □ ■ ⁵⁹ Ular Istipanni qalma-kesək kilōjida u:

— I Rəb ʔysa, mening roḥimni qobul kilōjaysən! — dəp nida kildi.■

⁶⁰ Andin u tizlinip turup kattik awaz bilən:

— I Rəb, bu gunahning hesabini ulardin almiōjaysən, — dedi. U bu sōzni kilip bolupla jan üzūp uhlap kətti.■

8

Saulning etiḡadqilaroja ziyankəxlik kilixi

¹ Istipanning ʔltürūlūxini Saulmu kollaytti. Xu kündin baxlap, Yerusalemdiki jamaətkə ḳaritilōjan dəḥxətlik ziyankəxlik kōzōaldi. Rosullardin baxḡa barlik jamaəttikilər Yəḥudiyə wə Samariyoning ḥərḳaysi yurtlirioja tarḡilip ketixti.■ ² Bəzi iḥlasmən kixilər Istipanni dəpnə

■ **7:49** 2Tar. 6:33; Yəx. 66:1, 2; Mat. 5:34; 23:22. □ **7:50** «Asmanlar mening tēhtim, zemin bolsa ayaqlirimōja tēhtipērdur, əmdi Manga kandaq ʔy-imarət yasimaqʔisilər? Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu? Bularning hēmmisini Mening qolum yaratqan əməsmidi?» — «Yəx.» 66:1-2. ■ **7:50** Yəx. 66:1-2; Yar. 1:4. ■ **7:51** Nəḡ. 9:16,17; Yar. 6:1. □ **7:52** «xundak kilip ular «Həḳḳaniy Bolōquḥ»ning kelidiōanlikini aldın jakarlioquqlarni ʔltürūxkən. Əmdi u ʔzi ḥazir kəlgəndə, silər uningōja satkunluk kilōquḥi wə ḳatil bolup qiktinglar,...» — «Həḳḳaniy Bolōquḥi» ʔysani kərsitidu. ■ **7:53** Mis. 19:3; 24:3; Yḡ. 7:19; Gal. 3:19; İbr. 2:2. □ **7:58** «Uni ərz kilōjan guwahqilar uni qalma-kesək kilixtin awwal qapanlirini Saul isimlik bir yaxning puti aldida qoyup qoyuxti» — Təwrat ḳanuni boyiqə birsi ʔlümḡə məḥkum bolsa uningōja ərz kilōjan guwahqilar birinḡi bolup tax etixi kerək idi («Ḳan.» 17:7). ■ **7:58** 1Pad. 21:13; Luḡa 4:29. ■ **7:59** Zəb. 31:5; Luḡa 23:46. ■ **7:60** Mat. 5:44; Luḡa 23:34; 1Kor. 4:12. ■ **8:1** Ros. 11:19; 22:20.

kilip, uningoga kattik yiqta-zarlarni ketürüxti. ■ ³ Lekin Saul jamaetkə wəyranqilik selip, öymu-öy ahturup, ər-ayaloğa qarimay ularni sərəp qikip zindanoğa taxlidi. ■

Hux həwərnig Samariyə əlkisigə yetip berixi

⁴ Əmdi tarkilip kətkənlər tarkaloğan yurtlarda kezip səz-kalamning hux həwirini jakarlidi. ■ ⁵ Ularning iqidin Filip bolsa Samariyəning məlum bir xəhirigə bərip, yərlik kixilərgə Məsihni jakarlidi. ⁶ Top-top kixilər uni anglap həmdə u kərsətkən məjizilik əlamətlərni kərüp, bir jan bir dili bilən uning səzlirogə kulak saldi. ⁷ Qünki napak rohlar bolsa, qaplixiwaloğan kixilərdin kattik warkiriojiniqə qikip kətti. Nuroqun paləq, tokurlarmu sakaytildi; ■ ⁸ zor xad-huramlik xu xəhərnə kəplidi.

⁹ U xəhərdə əsli jadugər-sehiringərlik bilən xuqulliniwatkan Simon isimlik bir adəm bar idi; u xu yol bilən pütkül Samariyədikilərnə hang-tang kəldurup, özini kəltis zat kərsətməkqi bolup kəlgənidi. ■ ¹⁰ Pəkirdin tartip ambaloqiqə ularning həmmisi uningoga iklas kilip qaraytti wə «Hudaning uluq küq-kudriti mana xu!» deyixətti. ¹¹ Halayik uningoga xundak iklas kilixi uning uzundin beri jadugər-sehiringərlik bilən ularni hang-tang kəldurup kəlgənliki tüpəylidin idi. ¹² Lekin əmdi Filip Hudaning padixahlığı wə Əysa Məsihning nami toqrisidiki hux həwərnə jakarliojinida ular uning səzlirogə ixəndi wə ərlər bolsun, ayallar bolsun qəmüldürüxnə qəbul kildi. ¹³ Simon özimu ixəndi. U qəmüldürülgən bolup, həmixə Filipning yenida yürdi həmdə *Filip* kərsitiwatkan məjizilik əlamətlər wə kudrətlik ixlaroğa qarap, itayin həyran boldi.

¹⁴ Yerusalemdiki rosullar Samariyəliklərnə Hudaning səzini qəbul kiləjanlikini anglap, Petrus bilən Yuhannani ularoğa əwətti; ¹⁵ ikkiylən u yərgə qüxüxi bilənla, ularni Mukəddəs Rohning ata kilinoquçisi bolsun dəp dua kildi. ¹⁶ Qünki Mukəddəs Roh tehi ularning həqkaysisioğa qüxmigənidi; ular pəkət Rəb Əysaning nami bilən qəmüldürülgənidi. ¹⁷ Petrus bilən Yuhanna ularning üstigə qolini təgküzüxi bilən, Mukəddəs Roh ularoğa ata kilindi. □ ■ ¹⁸ Lekin Simon Mukəddəs Rohning rosullarning qolini təgküzüp qoyuxi bilən ata kilinojanlikini kərüp, ularoğa pul təngləp:

¹⁹ — Bu küq-kudrəttən mangimu beringlarki, mənmu hərkimning üstigə kollirimni təgküzəmə, uningoga Mukəddəs Roh ata kilinsun, — dedi.

²⁰ Lekin Petrus uningoga mundak jawab bərdi:

— Hudaning bu iltipatinə puloğa setiwaloqili bolidu, dəp oyliqojining üqün, pulung sən bilən təng həlakətkə barsun! ■ ²¹ Sening bu ixta həq həssəng yaki nesiwəng yoktur! Qünki sening niyitting Huda aldida durus əməs!

²² Xunga, bu rəzillikngdin towa kilip, Rəbting, mumkin bolsa kənglümdiki

■ **8:2** Yar. 23:2; 50:10; 2Sam. 3:31 ■ **8:3** Ros. 9:1; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ **8:4** Mat. 10:23; Ros. 11:19. ■ **8:7** Mar. 16:17; Ros. 5:16; 16:18; 19:11. ■ **8:9** Ros. 13:6. □

■ **8:17** «**Petrus bilən Yuhanna ularning üstigə qolini təgküzüxi bilən, Mukəddəs Roh ularoğa ata kilindi**» — bu qong ix idi. Əslidə Yəhudiylar wə Samariyəliklər bir-birigə bək əq idi, həqkandak bardi-kəldi kilmaytti. Samariyəliklər Mukəddəs Rohni qəbul kilixi üqün Filip («yerim grek»)ning qolini əməs, bəliki sap ikki Yəhudiynə qolini ularoğa təgküzüxini kəmtərlik bilən qəbul kilixi kerək idi. Sap ikki Yəhudiymu həzir özini təwən tutup, qollirini «napak Samariyəliklər»ning bəxiqə qoyuxi kerək. «Yuhanna» 4-bab, «Matta»ning «qoxumqə səz»idiki 16:19 toqruluk izahətimizni wə «Gal.» 3:28ni kəring. ■ **8:17** Ros. 6:6; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 5:22; 2Tim. 1:6. ■ **8:20** Mat. 10:8.

bu niyitim kəqürüm kılinoqay, dəp ötün! ²³ Qünki sening aqqıq həsətkə tolup, həkkanıyisizlikning asaritida ikənliking manga məlum.

²⁴ Simon ularoq:

— Mən üqün Rəbdin ötününglarki, silər eytkan ixlardin heqbiri beximoqə kəlmigəy! — dedi.□

²⁵ Petrus bilən Yuhanna yənə xu yərdə agah-guwahlik berip Rəbning səz-kalamini yətküzgəndin keyin, Samariyəning nuroqun yeza-kəntligigə berip hux həwər yətküzgəq, Yerusalemoqə kaytip kətti.

Filip wə Efiopiyilik əməldar

²⁶ Xu waqıtta, Hudaning bir pərixtsi Filipka:

— Ornungdin turup jənubka qarap Yerusalemdin Gaza xəhirigə mangidoqan yol bilən mang! — dedi (xu yol qəldiki yoldur). ²⁷⁻²⁸ Xunga Filip ornidin turup yoloqə qıkti. Wə mana, yolda Efiopiyə ayal padixahı Kandasning bir əməldari, pütkül həzinigə məs'ul Efiopiyəlik aqşwat wəzir turatti. U Yerusalemoqə Hudaşə ibadət kılqılı baroqanidi; hazır kaytix yolida özining jəng hərwisida olturup, Yəxaya pəyoqəmbərning yazmısını oquwatatti. ²⁹ Roh Filipka:

— Bu hərwining yenioqə berip uningqə yəqinlaxkın, — dedi.□

³⁰ Filip yügürüp berip, wəzirning Yəxaya pəyoqəmbərning yazmisidin oquwatkanlırini anglap, uningdin:

— Okuwatqiningizni qūxiniwatamsiz? — dəp soridi.

³¹ Wəzir uningqə:

— Biri manga qūxəndürüp bərmisə, mən kəndəkmə qūxinələymən?! — dəp, Filipni hərwisioqə qıqip yenida olturuxka ötündi.

³² U oquwatkan yazma qismi bolsa:

«U goya boşuzlaxka yetiləp mengiloqan koydək boşuzlaxka elip mengildi,

Kırkıoquqı aldida ün-tinsiz yatқан kəzidək, u zadila eoqiz aqmidi. ³³ U horlinidu, u hək soraktin məhrum boldi,

əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?!

Qünki həyati yər yüzidin elip ketildi». □ ■

³⁴ Aşwat Filiptin:

— Dəp bərsingiz, pəyoqəmbərning bu sözi kimgə karitip eytiloqan? Özigimu yaki baxka birsigimu? — dəp soridi.

³⁵ Filip aşzini eqip xu yazmining xu qismidin baxlap, uningqə Əysa toqrisidiki hux həwərnı jakarlap bərdi. □ ■ ³⁶⁻³⁷ Ular yolda ketiwetip, su bar bir yərgə kəlgəndə, aşwat:

— Mana bu yərdə su bar ikən. *Muxu yərdila qəməldürülüxümgə kəndək tosaloqə bar?* — dedi.■

□ **8:24** «Simon ularoq: — Mən üqün Rəbdin ötününglarki, silər eytkan ixlardin heqbiri beximoqə kəlmigəy! — dedi» — bəzi qədimki tarixiy hatirilər boyiqə, Simon keyin hux həwərgə əxəddiy dūxmən bolup qıkkan. □ **8:29** «Roh Filipka: ... — dedi» — «Roh» — Muxəddəs Roh, əlwəttə. «Bu hərwining yenioqə berip uningqə yəqinlaxkın» — grek tilida «Berip özüngni bu hərwisioqə koxkın».

□ **8:33** «... U horlinidu, u hək soraktin məhrum boldi, əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?! Qünki həyati yər yüzidin elip ketildi» — «Yəx.» 53:7-8.

■ **8:33** Yəx. 53:7, 8. □ **8:35** «uningqə Əysa toqrisidiki hux həwərnı jakarlap bərdi» — grek tilida: «U uningqə Əysani hux həwər dəp jakarlap bərdi». ■ **8:35** Luqa 24:45. ■ **8:36-37**

Ros. 10:47.

38 U harwini tohtitixni buyrudi. Filip wə aqwat ikkisi billə suqə qüxüp, uni qəmüldürdi. 39 Ular sudin qıkkanda, Rəbning Rohi Filipni kətürüp elip kətti. Aqwat uni kayta kərmidi, əmma u xadlinip yolini dawamlaxturdy. 40 Filip bolsa Axdod xəhiridə pəyda boldi; u xu yurtni kəzip, xu yərdin Kəysəriyə xəhirigə kəlgüqə boləqan həmmə xəhərlərdə hux həwər jakarlıdi.□

9

Saulning Əysəqə etikad kılıxi

1 Əmma xu qaqlar Saul hər nəpisdə Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroşinqilik təhditliri seliwatqan pəyt idi. U Bax kaşinning aldiqə berip, □ 2 Dəməxk xəhiridiki sinagolarqə təwsiyə hetı yezip berixni sorıdi. Xundak boləqanda, u Dəməxktə Məsih yolidikilərdin birərsini, məyli ər bolsun, ayal bolsun tepiwalsıla, baqlap tutkun kılıp, Yerusalemoqə elip kelixkə ruhsət bolatti.□

3 Saul yoloqə qikiş, Dəməxk xəhirigə yeqinlaxqanda, tuyuqsız asmandin küqlük bir nur qüxüp, uning ətrapini yorutuwətti. ■ 4 U yərgə yikildi wə əzigə:

— Saul, Saul! Manga nemixkə ziyankəxlik kılısən? — degən bir awazni anglıdi.□

5 — I Rəb, sən kimsən? — dəp sorıdi u.

Awaz: — Mən sən ziyankəxlik kiliwatqan Əysadurmən. ■ 6 Ornungdin tur, xəhərgə kir, nemə kılıxing kerəkliki sanga eytip berilıdi» — dedi. ■

7 Uning bilən billə mangoşan adəmlər awazni anglısimu, heqkimni kərəlmigəqkə, xu yərdə ün qikıralmay turupla kalıdi. ■ 8 Saul yərdin turup, kəzlırini eqip karıdi, lekin heq nərsini kərəlmidi. Həmrəhliri uni kolıdin yetiləp Dəməxkkə elip kirdi. 9 U üq küngiqə kəzi kərməs bolup nə yemidi nə iqmidi.

10 Dəməxktə Ananiyas isimlik məlum bir muhliş bar idi. Rəb uningə bir qəyibanə kərunüxtə kərunüp uni:

— Ananiyas! — dəp qəkırdi.

— Mana mən, i Rəb, — dəp jawab bərdi u.

11 Rəb uningəqə:

□ 8:40 «**Filip bolsa Axdod xəhiridə pəyda boldi**» — «Axdod xəhiri» grek tilida «Azotus xəhiri». □ 9:1 «**Saul hər nəpisdə Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroşinqilik təhditliri seliwatqan pəyt idi**» — grek tilida «Saulning hər nəpəsliri Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroşinqilik təhditliri bolup...».

■ 9:1 Ros. 8:3; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. □ 9:2 «**Məsih yolidikilər**» — muxu yərdə grek tilida pəqət «yol»dikilər deyilıdi (qünki etikadning pəqət birlə yoli bardur). «**Dəməxk xəhiridiki sinagolarqə təwsiyə hetı yezip berixni sorıdi. Xundak boləqanda, u Dəməxktə Məsih yolidikilərdin birərsini... tepiwalsıla, baqlap tutkun kılıp, Yerusalemoqə elip kelixkə ruhsət bolatti**» — Saul tutmaqçı boləqanlar Məsihə etikad kıləqan Yəhudiylarla idi (uning Yəhudi əməslərnıng Məsihkə etikad kılıxidın heq həwiri bolmısa kerək). Dəməxktiki sinagolar Dəməxk xəhirini baxqurmoşan, əlwəttə. Ləkin xəhərdə Yəhudiylarning təsiri heli küqlük boləqəqkə (23-ayətni kərüng) Saul Yəhudi yəngüqilərnı tutmaqçı bolsa, ularning yərdimini yəki ruhsitini sorımısa bolmaytti.

■ 9:3 Ros. 22:6; 26:31; 1Kor. 15:8; 2Kor. 12:2. □ 9:4 «**Saul, Saul!**» — adəmnıng ismini ikki kətim qəkırix bolsa rəbning uningə boləqan qongkur mehir-muəbbitini wə əzigə tolımu əziz ikənlikini kərsitıdi. ■ 9:5 Ros. 5:39. ■ 9:6 Luqa 3:10; Ros. 2:37; 16:30. ■ 9:7 Dan. 10:7.

— Sən dərhal «Tüz» dəp ataloqan koqioqa berip, Yəhudaning əyidin Tarsusluk Saul isimlik birini sorap tap; qünki mana, u dua-tilawət qiliwatidu. ■ ¹² U dua qiliwatkinida, oqayibanə körünuxtə Ananiyas isimlik bir kixining kelip, kezini kəridioqan kiliq üqün üstigə qolini təgküzgənlikini kərdi, — dedi.

¹³ Ananiyas:

— I Rəb, mən bu adəmning həwirini nuroqun kixilərdin anglidim, u Yerusalemdiki mukəddəs bəndiliringgə xunqə kəp ziyan-zəhmət yətküzgən! □ ■ ¹⁴ Həzir u muxu yərdə namingoqa nida kילוanlarning həmmisini tutup baqlax üqün bax kaħinlardin hoquk aptu — dedi.

¹⁵ Lekin Rəb uningoa:

— Bariwər! Qünki u namimni əlləring wə ularning padixahlirining həm Israillarning aldidə ayan kiliq üqün özümgə əlahidə tallioqan bir əswabtur. □ ■ ¹⁶ Qünki mən uningoa namim üqün qançilik azab-oqubətlərnə tartixining mukərrər ikənlikini ayan kiliqmən, — dedi. ■

¹⁷ Buning bilən Ananiyas berip, xu öygə kirdi; u kollirini Saulning üstigə təgküzüp uningoa:

— Kəridax Saul, Rəb, yəni bu yərgə keliwatkan yolungda sanga kərunqan əysa, kəzlingni kəreləydioqan bolsun dəp wə sening Mukəddəs Rohqa tolduruluxung üqün menə xəhsən əzi əwətti, — dewidi, ■ ¹⁸ Saulning kəzlidiridin huddi belik kasirikidək boləqan bir nərsilər qüxüp, kəzliəri eqilip kəreləydioqan boldi. U ornidin turup, qəmüldürüxnə qəbul kildi. ¹⁹ U oqizalanoqandin keyin, kuwwətinip maqduroqa kirdi.

Saulning Dəməxktə hux həwər jakarlix

²⁰ Saul Dəməxktiki muhlislarning yenida birnəqgə kün turdi wə waqitni ötküzməy sinagoglarəqa kirip, «U kixi Hudaning Oqlidur» dəp əysani jakarlxəqa baxlidi. ²¹ Uni anglioqanlar səzlidiridin intayin həyran boluxup: — Bu adəm Yerusalemdə bu naməqa nida kילוuqilarni kattik wəyran kילוan heliki adəm əməsmu? Bu yərgimu muxundaklarni baqlap bax kaħinlarəqa tutup berix məksitidə kəlgənmidu? — deyixti.

²² Lekin Saulning qayil kiliq küqi barəqanseri exip, əysaning Məsih ikənlikini ispatlap Dəməxktiki Yəhudiylarni parakəndiqilikkə qəmdürdi. □

²³ Kəp künlərdin keyin, Yəhudiylar Saulni yokatmaqqa kəst qilmaqçi boldi. ²⁴ Lekin Saul ularning suyikəstidin həwər tapti; uni tutup öltürüx üqün ular keqə-kündüz xəhərnə qowuqlirida paylap yürdi. ■ ²⁵ Lekin muhlislər bir küni keqidə uni qong sewətkə olturoquzup, sepil kamaridin qüxürdi. □ ■

■ **9:11** Ros. 21:39; 22:3. □ **9:13** «u Yerusalemdiki mukəddəs bəndiliringgə xunqə kəp ziyan-zəhmət yətküzgən!» — İnçildə «mukəddəs bəndilər» degən ibarə kəp yərlərdə ixtililgan.

U grekqidə «mukəddəslər» dəp ipadilini. «Təbirlər»də eytkinimizdək, «mukəddəs» degən səz «Hudaəqa ataloqan», «Hudaəqa has», «Hudaəqa məhsus ayriloqan» degən mənini bildüridu.

■ **9:13** Ros. 9:1; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. □ **9:15** «... u namimni əllərnəng wə ularning padixahlirining həm Israillarning aldidə ayan kiliq üqün...» — grek tilida «... u namimni əllərnəng wə ularning padixahlirining həm Israillarning aldidə kətürüx üqün...». «Əllər» — yat əllər, Yəhudiy əməslər. ■ **9:15** Ros. 13:2; 22:21; Rim. 1:1; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:1. ■ **9:16** Ros. 21:11; 2Kor. 11:23. ■ **9:17** Ros. 22:12. □ **9:22** «Saulning qayil kiliq küqi barəqanseri exip...» — yəni, «Saul barəqanseri küqləndürülüp...». «Dəməxktiki Yəhudiylarni parakəndiqilikkə qəmdürdi» — yəni «Dəməxktiki Yəhudiylarni buni rət kiliqqa amalsiz kaldurdi». ■ **9:24** 2Kor. 11:32. □ **9:25** «uni ... sepil kamaridin qüxürdi» — yəni, «uni... küngüridin qüxürdi». «2Kor.» 11:33nimu kərunq. ■ **9:25** Yə. 2:15; 1Sam. 19:12.

Saul Yerusalemda

²⁶ Saul Yerusalemda yetip berip, u yerdiki muhlislaroga qoxulmaqçi boldi, lekin ularning hëmmisi uning muhlis ikënliligë ixënmëy, uningdin kërkti. ■ ²⁷ Birak Barnabas uni elip berip, rosullar bilën kërxtürdi. U ularoga Saulning Dëmëxkning yolida Rëbni kandaq kergënliligini, Rëbningmu uningoga gëp qiloganligini qüxëndürdi wë uning Dëmëxkta Əysaning namida kandaq jür'ötlik bilën sëz-kalam yëtküzgënliligini ukturdi. ■ ²⁸ Buning bilën, Saul Yerusalemda rosullar bilën billë oquq-axkarë yürüp, yürëklik haldä Rëbning namida sëz-kalam yëtküzëtti. □ ²⁹ U yonë grekqë sëlaxidiotan Yëhudiyalar bilënmu sëlaxip munazirilixëtti; nëtijisi, ular uningoga kësë qilmäqçi boldi. ³⁰ Këringdaxlar bu ixtin hëwër tepip, uni Këysariyë xähirigë elip berip, andin u yërdin Tarsus degän xähërgë yoloqa saldi.

³¹ U qaşda, pütkül Yëhudiyë, Galiliyë wë Samariyëdiki jamaëtlër bir mæzgil tinqlikka erixip, *etikadta* kuruldi; Rëbning kërkunqida mengip, Mukëddäs Rohning riqbät-tësëllisi bilën ularning sanlirimu barqanseri kërëymäktë idi. □

Petrus Lidda wë Yoppa xähërliridä yaratқан meşizilär

³² Xu waqitlarda xundaq boldiki, Petrus hërkaysi jaylarni arilap yürëgändä, Lidda xähiridiki mukëddäs bëndilërnimu yoklaxka qüxti. ³³ U yërdä u Əneyas isimlik bir adëmni uqrattı. Bu adëm palëq bolup, orun tutup yatqili sëkkiz yil bologanikën. □ ³⁴ Petrus uningoga: — Əneyas, Əysa, yëni Mëşih boluqçi seni saqaytidu. Ornungdin turup, palisingni yioxtur! — dedi.

U dërhal ornidin turdi. ³⁵ Əneyasni kergän Lidda xähiridiki wë Xaron rayonidikilarning hëmmisi towa qilip Rëbgë baqlandi. □

³⁶ Yoppa xähiridä bolsa Tabita isimlik bir ayal muhlis bar idi (uning ismi grekqida «Dorkas» idi). U hërdaim yahxi ëmëllër wë hëyr-sahawëtlilik ixlaroga berilëtti. □ ³⁷ Xu künlërdä xundaq boldiki, u kesäl bolup, ëlüp kätti. Kixilär jësätni yuyup, üstünki këwëttiki bir öygë yatquzup koydi.

³⁸ Yoppa xähiri Lidda xähirigë yekin boloaqqa, Yoppadiki muhlislar Petrusning Liddada ikënliligini anglap, uning aldioqa ikki adëm öwëtti. Ular: «Hayal bolmay yenimizoga kësëng!» — dëp yelindi. ³⁹ Petrus ornidin turup ular bilën billë Yoppaoga bardı. Yoppaoga yetip kelixi bilën ular uni üstünki këwëttiki öygë baxlap qikti. Barliq tul ayallar Petrusning ətrapioga olixip, yioqa-zar qilixip uningoga Dorkasning ular bilën billë bologan waqtda özlirogë tikip bërgän kënglëk-kiyimlirini kërşitixti.

⁴⁰ Lekin Petrus hëmmëylënni qikiriwetip, tizlinip olturup dua qildi. Andin u jësëtkë qarap:

— Tabita, ornungdin tur! — dedi.

Tabita közini eqip, Petrusni kërüp, ornida olturdi.

■ 9:26 Ros. 22:17. ■ 9:27 Ros. 11:25. □ 9:28 «Saul Yerusalemda rosullar bilën billë oquq-axkarë yürüp...» — grek tilida «Saul Yerusalemda rosullar bilan billë kirip-qikişip...».

□ 9:31 «u qaşda...» — baxka birhil tärjimisi: «xuning bilën...» yaki «xunga...». □ 9:33 «orun tutup...» — grek tilida «palas tutup...». □ 9:35 «...Xaron rayonidikilarning hëmmisi towa qilip Rëbgë baqlandi» — grek tilida «Xaron rayonidikilarning hëmmisi (öz yolidin) burulup Rëbgë baqlandi».

□ 9:36 «Yoppa xähiri» — grek tilida ismi «Yoppa». Hëzirki ismi «Jaffa» yaki «Hayfa». «...Tabita...Dorkas...» — «Tabita» ibraniy tilida, «Dorkas» grek tilida «jërän» degän mënida.

41 Petrus uningõja qolini uzitip uni yelap turõjuzdi wə mukəddəs bəndilər bilən tul ayallarni qakirip, Dorkasni ularõja tirik tapxurup bərdi. 42 Bu həwər pütkül Yoppaõja tarkilip, nurõsun kixilər Rəbgə etiқad kildi. □ 43 Xundak boldiki, Petrus Yoppada Simon isimlik bir kənqining öyidə uzun künlər turdi.

10

Rimlik yüzbexioja pərixting kərünüxi

1 Kəysəriyə xəhiridə Korniliy isimlik bir adəm bolup, u *Rim* qoxunidiki «Italiyəliklər» qismining yüzbexi idi. 2 U ihlasmən adəm bolup, əzi wə pütkül öyidikiliri Hudadin qorқatti. U mərdlik bilən namratlarõja həyr-sahawət kilip, daim Hudaõja dua-tilawət qilatti. □ 3 Bir küni qüxtin keyin saət üqlərdə, u oşayibanə bir kərünüxtə Hudaning bir pərixtisining əzining yenioja kəlgənlikini oquқ kərdi. Pərixte uni:

— Korniliy! — dəp qakirdi. □

4 Korniliy uningõja kəzlrini tikip қattiq qəqüp:

— Təқsir, nemə ix? — dəp soridi.

Pərixte uningõja:

— Sening dualiring wə həyr-sahawətlik ixliring Huda aldioja əslətmə qurbanliқtək bərip yətti. 5 Əmdi sən Yoppaõja adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidioşan Simon isimlik adəmnı qakirtip kəl. 6 U Simon isimlik bir kənqining öyidə mehman bolup turuwatidu. Simonning öyi dengiz boyida, — dedi.

7 Uningõja səzligən pərixte kətkəndin keyin, Korniliy öydiki hizmətqilərdin ikkini wə daim yenida turup hizmət qilõquqilar iqidiki ihlasmən bir ləxkərnı qakirdi. 8 Barliқ ixlarnı qüxəndürgəndin keyin, ularni Yoppaõja əwətti.

Hudaning Petrusқа wəhiy berixi

9 Ətisi ular səpər kilip xəhərgə yeqinlaxқanda, qüx waқti bolup, Petrus dua kilix üqün əgzigə qikti. □ ■ 10 Uning qorsiki eqip ketip, bir nərsə yəy dedi. Biraқ ular oşja təyyarlawatқanda, oşayibanə bir alamət Petrusni oruwaldi. 11 U asman eqilip, tət burjikidin başlanõşan ھalda yər yüzigə qəxürülüwatқan kəng dastihandək bir nərsini kərdi. 12 Dastihanda ھərhil tət putluқ ھaywanlar, yər beşirliõquqilar, asmandiki uқar-қanatlarmu bar idi. 13 Uningõja bir awaz anglandi: — «Ornungdin tur, Petrus, ulardin soyup yə!»

□ 9:42 «Bu həwər pütkül Yoppaõja tarkilip...» — muxu yərdə «Yoppa» Yoppa (Jaffa) xəhirining ətrapidiki pütkül yərlərnı kərsətsə kerək. (Һazırkı ismi «Hayfa»). □ 10:2 «**Korniliy** ihlasmən adəm bolup, əzi wə pütkül öyidikiliri Hudadin qorқatti...» — Korniliy bəlkim sinagogқа қatnaşқан «Hudadin qorқquқи» dəp ataloşan yat əlliklərdin biri idi. Gərқə Yəhudiyaların rimliқlarõja huxi bolmisimu, u etiқadi түpəylidin Yəhudiy namratlarõja xundak ھərlilik ixlarnı қilatti. □ 10:3 «**qüxtin keyin saət üqlərdə**» — Қанаан (Pələstin) waқti bilən «saət tokқuzlarda». □ 10:9 «**qüx waқti**» — ibraniylarning waқti bilən «saət altidə». ■ 10:9 2Pad. 4:33; Mat. 6:6.

14 — Yaq, Rəb, hərgiz bolmaydu! Mən heçqaçan heçkandak napak yaki haram nərsini yegən əməsmən! — dedi Petrus. □ ■

15 Awaz ikkinçi kətim kelip uningə:

— Huda halal dəp pakliqanni sən haram demə! — deyildi. ■

16 Bu ix üç kətim yüz berip, andin dastihandək bolqan xu nərsə dərhal asmanə elip qikiç ketildi.

17 Petrus kərgən qayibanə alamətning mənisi toqrisida qaymukup turoqanda, mana Korniliy əwətkən kixilər Simonning öyini tepip, dərwaza aldida turatti.

18 Ular birisini qakirip, uningdin Petrus dəpmu atilidiqan Simon degən birsi bu yərdə turamdu? — dəp soridi. □

19 Petrus tehiqə xu qayibanə alamətning mənisi üstidə oyliniwatqanda, Roh uningə:

— Mana, seni üç adəm izdəp kəldi. □ 20 Ornungdin tur, pəskə qūx, heç ikkilənməy ular bilən billə barəqin. Qünki ularni əwətküçi Mən! — dedi.

21 Petrus pəskə qūxup, həliki adəmlərgə:

— Silər izdigən kixi mana mən bolimən. Bu yərgə kelix səwəbinglar nemikin? — dedi.

22 Ular jawabən: — Həkkaniy bir adəm, Hudadin kərkidiqan, xundakla pütkül Yəhudiylər həlki tərpiğən Korniliy isimlik rimlik yüzbəxi muqəddəs bir pərixtə tərpidin sizni öyigə qakirtip, sizdin söz-kalam anglaxqə əmr kiliqan! — dedi.

23 Xunga Petrus ularni öygə təklip kilip, kondurup mehman kildi.

Ətisi ornidin turup u ular bilən billə yolə qikiçti. Yoppadiki kərindaxlardin bəziliri ularə həmrah bolup mangdi. 24 Ikkinçi küni, ular Kəysəriyəgə yetip bardı. Əmdi Korniliy tuqanliri wə yəkin yarburadərlirini öyigə qakirip, Petruslarni təkkəzarlik bilən kütup turatti.

25 Petrus öygə kirgəndə, Korniliy aldiqə qikiç, ayiqiəqə özini etip səjdə kildi. 26 Ləkin Petrus dərhal uni yələp turoquzup:

— Ornungdin turoqin! Mənmu bir insan, halas! — dedi. ■

27 U Korniliy bilən gəp kiliqəq öygə kiriwidi, öyning iqiğə yiqiqləqan top-top adəmlərnı kərdi. 28 U ularə:

— Silərgə məlumki, biz Yəhudiylərnıng yat əlliklərdin birsi bilən bardı-kəldi kilixi yaki öylirigə kirixi Təwrat qanun-əkiçilirimizgə hilap. Ləkin Huda mangan heçkandak adəmni napak yaki haram deməslikim kərəklikini ayan kildi. ■ 29 Xuning üçün silər adəm əwətip meni qakiroqanda, heç rət kilmay aldinglarəqə kəldim. Əmdi soray, meni nemə dəp qakirdinglar? — dedi.

30 Korniliy mundak dedi:

— Tət künning aldida bügünki muxu waqitkiqə roza tutqanidim; saət üqlərdə mən öydə dua kiliwatattim. Tuyuksiz kiyimliridin nur qaqnap

□ 10:14 «Yaq. Rəb, hərgiz bolmaydu! Mən heçqaçan heçkandak napak yaki haram nərsini yegən əməsmən!» — dastihandiki hərhil haywanlar iqidə Təwrat qanuni haram dəp bekitkən nuroqun janiwarlar bolsa kərək idi. ■ 10:14 Law. 11:4; Qan. 14:7. ■ 10:15

Mat. 15:11; Rim. 14:17,20; 1Tim. 4:4; Tit. 1:15. □ 10:18 «Ular , yəni Korniliy əwətkən kixilər birisini qakirip, uningdin Petrus dəpmu atilidiqan Simon degən birsi bu yərdə turamdu?

— dəp soridi» — 18-21-ayətlərdin qariqanda, dəsəptə heçkim muxu adəmlərnıng soaliqə jawab bərmidi. Yəhudiylər kərindaxlar dərwazinıng sirtida birnəçqə rimliklərnıng, jümlidin bir rimlik əskərnıng Petrus toqruluk sorawatqanlikini kərup, bəlkim jawab bərixtin bir'az kərkəqan boluxi mümkün idi. □ 10:19 «Mana, Roh uningə: — Mana, seni üç adəm izdəp kəldi... dedi» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohi. ■ 10:26 Ros. 14:14; Wəh. 19:10; 22:9. ■ 10:28

Mis. 23:32; 34:15; Qan. 7:2; Yh. 4:9; 18:28; Ros. 11:3; 15:8; Əf. 3:6.

turidioqan bir adəm aldında pəyda bolup ərə turdi: □ ³¹ «Korniliy! Duaying ijabət kilindi wə həyr-sahawətlik ixliring Huda aldioqə əslətmə kurbanlıktək yətti. ■ ³² Xunga Yoppaşa adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidioqan Simon isimlik adəmni qakirtip kəl. U dengiz boyıda olturakluk Simon isimlik bir kənqining əyidə mehman bolup turuwatidu» dedi. ³³ Xuning üqün, dərhal əzlrini qakirip kelixkə adəm əwətkənidi. Əzlrini külbəmgə kelip yahxi kildila! Əmdi biz həmməylən Huda əzlrigə əmr kiləqan barlik sözlərni anglax üqün Hudaning aldidə hazır turuwatimiz.

Huda yat əllərgimu nijat ata kilidu

³⁴⁻³⁵ Petrus əozini eqip mundak dedi:

— Bərħək, mən Hudani heqkandak adəmgə yüz-hatirə kilmaydu, dəp qüxinip yəttim; bəlki hər əldin boləqanlar iqidə Uningdin qorkidioqan wə heqkanıyət yürgüzidioqan kixi bolsila, Uning aldidə məkbuldur. ■ ³⁶ Huda İsrail həlkiqə yətküzgən səz-kalam, yəni Əysa Məsih arkilik (u pütkül məwjudalarəqə Rəbdur) inək-jatirjəmlik jakarlanəqan hux həwər silərgə məluməq; ■ ³⁷⁻³⁸ Siləringmu Yəhya pəyoqəmbər qəməldürüx qakirikini yətküzgəndin tartip, Galiliyədin baxlap pütkül Yəhudiyə zeminlirida Nasarətlik Əysa toqruluk guwahliktin — yəni Hudaning qandak kilip uni Mukəddəs Roh wə küq-kudrət bilən məsihligənlik, xuning bilən u həmmə yərnı kezip, yahxi əməllərni kilip, İblisning ilkidə boləqanlarning həmmisini sakaytkənlikidin həwiringlar bardur. Qünki Huda uning bilən billə idi. ■ ³⁹ Bizmu uning həm Yəhudiylarning zeminida həm Yerusalemdə kiləqan pütün əməllirining guwahqiliri. Ular uni yəoaqqa esixi bilənmu ətürdi. □ ⁴⁰⁻⁴¹ Biraq üqinqi küni, Huda uni qayta tirildürüp namayan kildi. Biraq həmmə kixilərgə əməs, pəkət Huda Əzi aldi bilən tallioqan guwahqilar, yəni u ölümün tirilgəndin keyin uning bilən həmdastihan boləqan bizləring arimizda namayan kildi. □ ■ ⁴² U bizgə həlkkə hux həwər yətküzüxnı wə əzining Huda tərıpidin tiriklər wə əlgənləring soraqısi kilinip təyinləngüqi ikənlikini jakarlxanı əmr kildi. ■ ⁴³ Barlik pəyoqəmbərlər uningəqə guwahlik beriduki, hərkim uningəqə etiqad kiləqan bolsa uning nami arkilik gunahlıri kəqürüm kilinidu. ■

⁴⁴ Petrus tehi bu sözlərni kiliwatqanda, Mukəddəs Roh səz-kalamni anglawatqan həmmə kixigə qüxti. ■ ⁴⁵ Petrus bilən billə kəlgən hətnilik boləqan ixəngüqiləring hərbi Mukəddəs Rohning yat əllərdikilərgimu ata kilinip təkülgənlikini kərüp bək həyran boluxti. □ ⁴⁶ Qünki ularning *karamət naməlum* tillarda səzlixip Hudani uluqioqanlikini anglidi. Xunga Petrus: ■

□ **10:30 «saət üqlərdə»** — ibraniylarning waqti bilən «saət tokkuzlarda». Bəzi kona kəqümilərdə «roza tuttum» deqən səzlər təpilmaydu. ■ **10:31** Mat. 28:3; Mar. 16:5; Luqa 24:4.

■ **10:34-35** Kan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17.

■ **10:36** Yəx. 9:5; 52:7; Yh. 16:33; Rim. 5:1; Kol. 1:20. ■ **10:37-38** Yəx. 8:23; 9:1; Mat. 4:12; Mar. 1:14,38, 39; Luqa 4:14; Zəb. 45:7; Yəx. 61:1; Luqa 4:18. □ **10:39 «Yəhudiylarning zemini»** — Yəhudiyə. ■ **ular uni yəoaqqa esip ətürdi** — grek tilida «ular uni dərəhtə esip ətürdi»

□ **10:40-41 «... uning bilən həmdastihan boləqan bizlər...»** — grek tilida «...uning bilən yegən wə iqkən bizlər...». ■ **10:40-41** Mar. 16:14; Luqa 24:34; Yh. 20:19; Ros. 2:24; 1Kor. 15:5.

■ **10:42** Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 15:16; Ros. 17:31. ■ **10:43** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10;

Kan. 18:15; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20; Ros. 15:9. □ **10:44** Ros. 8:17. □ **10:45 «hətnilik boləqan ixəngüqilər»** — (Yoppadin kəlgən) Yəhudiylarını kərsitidu. ■ **yat əllərdikilərgə** — demək, Yəhudiyə əməslərgə. ■ **10:46**

Mar. 16:17; Ros. 2:4.

47 — Muxu kixilər bizgə ohxax Mukəddəs Rohni qobul qilouqı bolıan bolsa, kim ularning suqa qomüldürüxni qobul qilixini tosalisun?! — dedi.■

48 Xuning bilən u ularning Rəbning namida qomüldürüluxini buyrudi. Andin ular Petrusning ular bilən birnəqqə kün turuxini etündi.

11

Petrusning «yat əlliklər»ning qomüldürüluxini aqlixi

1 Rosullar wə pütkül Yəhüdiyədəki baxka qerindaxlar yat əllikləarningmu Hudaning sez-kalamini qobul qiləanlikini anglidi. 2 Xunga, Petrus Yerusalemoqa kaytkanda, hətnilik boləan *ixəngüqilər* uni əyibkə buyrup: □

3 — Sən hətnə kilinmiojan adəmləarning əyidə mehman bolup, ular bilən həmdastihan boldung?! — dedi.■

4 Birəq Petrus pütün ixni baxtin-ahiriəiqə ularəqa bir-birləp qüxəndürüp 5 mundaq dedi:

— Yoppa xəhiridə dua kiliwatkinimda, oqayibanə körünüx meni ori-welip, bir alamətni kərdüm. Kəng dastihandək bir nərsə tət bur-jikidin baəqlənojan halda asmandin qüxüp, mening yənimda tohtidi.■

6 Uningəqa kəz tikip qarısam, iqidə hərhil tət putluk haywanlar, yawayi haywanatlar, yər beəqirliəuqılar, asmandiki uqar-kanatlar mu bar ikən.

7 Andin: «Ornungdin tur Petrus, ular din soyup yə!» degən bir awazni anglidim. 8 Mən: «Yəq Rəb, hərəqiz bolmaydu! Mən həəqqaəan hərəkəndək napak yaki haram nərsini əoziməqa aləjan əməsmən!» dedim.■ 9 Birəq manga yənə: «Huda həlal dəp pakliəjan nərsini sən haram demə!» degən awaz anglandi. 10 Bu ix üq ketim xundaq təkərarlinip, ahir bularning həmmisi asmanəqa kaytidin tartip ketildi. 11 Mana dəl xu qaəda, Kəysəriyədin meni qəqirixkə əwətıləgən üq kixi mən turojan əyning aldiəqa kəldi. 12 Mukəddəs Roh meni həq ikkilənməy ular bilən billə berixkə buyrudi. Muxu altə qerindaxmu mən bilən billə bardı.

Kəysəriyəqə yetip kelip, həliki adəmnin əyigə kirduq. □ ■ 13 Bu kixi bizgə əzining əyidə payda bolup turojan bir pərixtni qəndək kərgənlikini eytti. Pərixte uningəqa: «sən Yoppaəqa adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidiəjan Simon isimlik bir adəmni qəqirtip kəl, 14 u sanga seni wə pütkül ailənggə nıjatlik yətküzidiəjan bir həwərnı eytip beridu» degənlikən.□

15 Mən gəpni baxliəqinimda, Mukəddəs Roh huddi baxta bizning üstimizgə qüxkinidək, ularəqimu qüxti. □ 16 Xu qaəda, Rəbning sez-kalamini, yəni: «Yəhya kixilərnı suqa qomüldürgən, ləkin silər

■ **10:47** Ros. 8:36; 11:17. □ **11:2 «Yerusalemoqa kaytkanda»** — grek tilida «Yerusalemoqa qikkənda». ■ **11:3** Mis. 23:32; 34:15; Kan. 7:2; Yh. 18:28. ■ **11:5** Ros. 10:9. ■ **11:8** Law. 11:4; Kan. 14:7. □ **11:12 «həq ikkilənməy ular bilən billə berix...»** — yaki «(Yəhüdiy yaki Yəhüdiy əməslərnı) həq ayrimay ular bilən billə berix...». «**muxu altə qerindax**»

— xübhısizki Yoppa xəhiridin kəlgən altə qerindaxning xu qaəda Petrusning həmrahliqida boləanliqini kərsitidu. ■ **11:12** Ros. 10:19; 15:7. □ **11:14 «u sanga seni wə pütkül ailənggə nıjatlik yətküzidiəjan bir həwərnı eytip beridu» degənlikən** — grek tilida «u sanga seni wə pütkül ailənggə kutquzux wasitə boləan birnəqqə səzlərnı eytip beridu». □ **11:15 «Mukəddəs Roh huddi baxta bizning üstimizgə qüxkinidək»** — rosul Petrusning «baxta» degən səzidin eniği, u wə baxka etiəadqılarəqa nisbətən Mukəddəs Rohning əzliəgə kəlgənliki toluk bir yəngi baxlinix boləjanidi.

bolsanglar Mukəddəs Rohqa qəməldürülsilər» deginini esimgə aldim.

■ 17 Xunga, əgər Huda əmdi muxularoşa biz Rəb Əysa Məsihkə etikad kılöjanimizdin keyin bizgə bərgən iltipatka ohxax iltipat ata kılöjan bolsa, Hudani tosalöüdək mən zadi kim idim?■

18 Ular bu sözlərni angliqanda, əyibləxtin tohtap, Hudaşa mədhıyə oqur: — Bərhək, Huda əllərgimu həyatlıkka elip bəridioşan towa kılıxni nesip kılıptu! — deyixti.

Antakya xəhiridiki etikadqılar

19 U qaşda, İstipanning ixi bilən ziyankəxlikkə uqrap hərkaşrı jaylaroşa tarkılıp kətkənlər Fənikiyə rayoni, Sıprus arılı wə Antakya xəhiri katarlık jaylaroşiqə yetip bərip, bu jaylarda səz-kalamni pəkət Yəhudıylaröşiqə yətküzətti. □ ■ 20 Lekin ulardin Sıprus arılı wə Kurini xəhiridin kəlgən bəzilər Antakya xəhirigə bəroşanda, Rəb Əysaning hux həwirini Greklərgimu yətküzdi. □ 21 Rəbning kōli ular bilən billə bolup, tolimu nuroşun kixilər ixinip towa kılıp Rəbgə başlandı.□ ■

22 Bu həwər Yerusalemdiki jamaətning kulikoşa yetip kəldi. Xuning bilən ular Barnabasni Antakyaşiqə arilap ötüxkə əwətti. □

23 Barnabas yetip bərip, Hudaning mehir-xəpkitini kərüp, huxal boldi. U ularning həmmisini jan-dilidin kət'iylik bilən Rəbgə qıng başlinixkə rişbətəndürdi. □ ■ 24 Qünki u Mukəddəs Rohqa wə iman-ixənqkə tolduruloşan bolup, yahxi bir adəm idi. Xuning bilən zor bir top adəmlər Rəbgə koxuldi.■

25 Xuning bilən Barnabas Tarsus xəhirigə Saulni izdəp bardı. ■ 26 Uni tepip Antakyaşa elip kəldi; xundak boldiki, ikkiylən jamaət bilən billə sak bir yil yioşilip, nuroşun adəmgə təlim bərdi. Muhlisarning «Hristianlar» dəp tunji atilixi Antakyadin baxlandı.□

27 U künlərdə bəzi pəyoşəmbərlər Yerusalemdin Antakyaşa qüxüp kəldi.

28 Bulardin Agabus isimlik birəylən otturişa qikip, Rohning wəhiyini yətküzüp, kattik bir aqarqılıkning pütkül dunyani basidioşanlıkini aldın eytti (bu aqarqılık dərwaqə «Klawdiyus Kəysər» həküm sürgən waqıtında yüz bərdi). □ ■ 29 Buning bilən *Antakyadiki* muhlislarning hərbi

■ 11:16 Yəx. 44:3; Yo. 2:28-29; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Luqa 3:16; Yh. 1:26; Ros. 1:5; 2:4; 19:4.

■ 11:17 Ros. 15:9. □ 11:19 «ziyankəxlikkə uqrap...» — grek tilida «azab-oqubətlərgə uqrap...». «Sıprus arılı wə Antakya xəhiri katarlık jaylar...» — bu Antakya «Suriyadiki Antakya» idi. ■ 11:19 Ros. 8:1, 4. □ 11:20 «.. Rəb Əysaning hux həwirini Greklərgimu yətküzdi» — «Grekler» «Yəhudıy əməslər» idi, əlwəttə. □ 11:21 «...towa kılıp Rəbgə başlandı» — grek tilida «... («öz yolidin») burulup Rəbgə başlandı». ■ 11:21 Ros. 2:47;

5:14. □ 11:22 «... Xuning bilən ular Barnabasni Antakyaşiqə arilap ötüxkə əwətti» — məksiti bəlkim, əhwalni bilip bəkip, həkikiy etikadqılar bolsa ularni rişbətəndürüx idi.

□ 11:23 «Barnabas ... Hudaning mehir-xəpkitini kərdi...» — bu degənlikning bəlkim kəp jəhətliri bardur: — (1) adəmlər həkikətən towa kılıp rəbgə başlansa bu xübhısizki, Hudaning mehir-xəpkitining zor nətişisidir; (2) Hudaning mehir-xəpkiti bilən etikadqılarda hərhil mēwə — muhəbbət, huxallik, əhırləmlik katarlıklar pəyda bolidu; (3) jamaətning esuxi wə kəpıyixi pəkət Hudaning mehir-xəpkiti bilənla bolidu. ■ 11:23 Ros. 13:43; 14:22. ■ 11:24 Ros. 4:36; 6:5.

■ 11:25 Ros. 9:27. □ 11:26 «muhlisarning «Hristianlar» dəp tunji atilixi Antakyadin baxlandı» — «Hristianlar» degən səz bəlkim awwal «hrestos» («əhmək» degən mənida) degən səzdin kəlgən məshirə karakteridiki səz boluxi mumkin; lekin ahir bərip asasiy mənisə yahxi qıkti, yəni «Hristosning (Məshıning) adəmliri» («Məshı» bolsa ıbranıy tilida «Maxiyah» — grek tilida «Hristos»). □ 11:28 «Agabus... Rohning Wəhiyi bilən ... aldın eytti» — «Roh» muxu yardə Mukəddəs Roh, əlwəttə. ■ 11:28 Ros. 21:10.

öz qurbiyoga qarap pul yiqip, Yəhudiyədə turuwtқан qerindaxlaroga yordam berixni qarar kildi. □ ³⁰ Ular bu qararni ada kilip, ianini Barnabas wə Saulning qoli arkilik *Yəhudiyədiki jamaat* aksakallirioqa yetküzüp bardi. ■

12

Tehimu kəp ziyankəxlilər

¹ Xu qaoqlarda, Hərod padixah jamaattikilərdin bəzilirigə ziyankəxlik kilməqçi bolup ularoga qol saldi. □ ² U Yuhannaning akisi Yakupni kiliqlap oltürdi. ■ ³ Özining bu kiləjan ixining Yəhudiylaroga yaqqanlikini kərüp, u Petrusnimu tutqun kildurudi (xu qaoqda «petir nan heyti» məzgili idi). ⁴ Petrusni tutqandin keyin, uni zindanoga taxlap, tət ləxkər bir guruppa kilinəjan tət qarawul topioqa tapxurdi. Pasha heyttin keyin, Hərod uni halayik aldida soraq kilməqçi idi. □ ■ ⁵ Xunga Petrus zindanda tutup kəlindi. Lekin jamaət Hudaoga jan-dil bilən uning üqün dua kilixiwatatti.

Petrusning zindandin kutquzuluxi

⁶ Əmdi Hərod uni elip qikiq sot kilixning aldinki keqisi, Petrus ikki zənjir bilən baqlaklik peti, ikki qarawulning otturisida uhlawatatti; ixikning sirtidimu birnəqqə qarawul zindanni kəzət kiliwatatti. ⁷ Wə tuyuksiz Rəbning bir pərixtsi kərünüp, bir nur kamerni yorutti. Pərixte Petrusning bikinioqa noqur:

— Tez tur! — dəp oyoqatti. Uning kolliridiki zənjir xu haman boxap qüxüp kətti. ■ ⁸ Pərixte uningoga:

— Belingni baqliwal! Kəxingnimu kiy! — dedi. Petrus uning deginini kildi. Andin u:

— Qapiningni yepinqaqlap kəynimdin mang! — dedi.

⁹ Petrus uningoga əgixip *kamerdin* qikti. Biraq u pərixting wasitisi bilən boluwatқан bu ixlarning rastlikini bilməy, bəlkı bir oqayibanə kərünux kərüptimən, dəp oylawatatti. ¹⁰ Ular birinçi wə ikkinçi kəzəttin otip, zindanning xəhərgə qikidəjan təmür dərwazisioqa barəanda, dərwaza ular üqün əzlükidin eqilip kətti. Ular qikiq, bir koqidin otkəndə, pərixte tuyuksiz uning yenidin kətti.

¹¹ Xu qaoqda, Petrus esigə kelip, öz-əzigə: «Dərwəkə əmdi Rəb Öz pərixtsini əwətip, meni Hərodning qolidin wə Yəhudiylar halqining kütənlirining həmmisidin kutquzuptu, dəp bildim» — dedi.

¹² Həqikiy əhwalni qüxinip yetkəndə, u Markus dəpmmu atilidəjan Yuhannaning anisi Məryəmning öyigə bardi. U yərdə nuroqun kixilər yiqilip dua-tilawət kiliwatatti. ¹³ U dərwazining ixikini kaqqanda, Roda

□ 11:29 «**Buning bilən Antakyadiki muhlislarning hərbi öz qurbiyoga qarap pul yiqip, Yəhudiyədə turuwtқан qerindaxlaroga yordam berixni qarar kildi**» — nemixka ular Yəhudiyədiki qerindaxlaroga alahidə yordam əwətməqçi? (1) Yəhudiylar qerindaxlar awwal Hudaning hizmitini aloqa sürtux üqün kəp yərləni setiwətkəndi («Ros.» 2-bab); (2) Yerusalem wə Yəhudiyə əlkisidə boləjan ziyankəxlik bəq eoqir boləqaqka, etiqaqdarlarning iqtisadiy ziyini bəlkim az əmas idi. ■ 11:30 Ros. 12:25. □ 12:1 «**Hərod padixah**» — bu Hərod «Hərod Agrippa (I)» idi. Hərodlar toqruqluq «Təbirlər»ni kərüng. ■ 12:2 Mat. 4:21. □ 12:4 «**Pasha heyti**» — yəni «otip ketix heyti». ■ 12:4 Yh. 21:18. ■ 12:7 Ros. 5:19; 16:26.

isimlik bir dedək awazni anglap qikti. ¹⁴ U Petrusning awazini tonup, huxalliqidini ixikni eqixkimu ʔlgurməy yugurup kelip, həmməyləngə: — Petrus dər waza aldida turidu! — dəp həwər kildi.

¹⁵ Lekin ular: — Sarang bolup qaldingəʔu! — deyixti. Birak u: — Rast xundak, dəp turuwaldi. Ular:

— U uning pərixtsisi bolsa kerək! — deyixti. □

¹⁶ Birak Petrus dər wazini kəkiwərdi. Ular qiki p dər wazini eqip, uning əzini kərgəndə həmməylən hang-tang boluxti. ¹⁷ Petrus ularəʔa ʔn qikarmasliqqa kol ixariti kilip, ularəʔa Rəbning əzini zindandin kəndak elip qikkanlikini eytip bərdi. Andin keyin, u:

— Bu həwərnə Yakupka wə kərindaxlarəʔa yətküzup koyunglar, — dəp, əzi u yərdin baxka yərgə kətti. □ ■

¹⁸ Tang atkanda, qarawullar Petrus zadi nemə boldi dəp sarisimigə quxti. ¹⁹ Hərod uni izdəp uning iz-derikini tapalmiəʔa qka, qarawullarni sorak kilip, ularni əlümgə məhkum kilixni buyrudi. Bu ixtin keyin, u Yəhudiyədin quxup Kəysəriyə xəhirigə berip xu yərdə turdi.

Hərod Agrippa hanning əlümi

²⁰ Əslidə Hərod han bilən Tur wə Zidondikilər arisida kattik jedəl bar idi. Həlbuki, Tur wə Zidondikilər birlixip, Hərodning aldiəʔa kəldi. Uning bilən yarixiwelix ʔqun ular aldi bilən hanning Bilastus isimlik xəhsiy əʔojidarini əzligə yar-yələk boluxka qayil kiləʔanidi. Qunki bu yurttikilər axlikni hanning ilkidiki jaylardin alatti.

²¹ Bəlgiləngən kərxux künidə Hərod xahənə tonlirini kiyip, sorak təhtidə olturup, ularəʔa nutuk səzliidi. □ ²² Angliəʔan həlk:

— Bu adəmnin awazi əməs, bəlkə bir ilahning awazidur! — dəp warkiraxti.

²³ Xuan Pərwərdigarning bir pərixtsisi hannı urdi; qunki u xan-xərəpni Hudaəʔa beəjixlimidi.

Nətijidə, u kurtka yəm bolup əldi. ²⁴ Əmma Hudaning səz-kalami dawamlı bərk urup kəngəydi. □ ■ ²⁵ Barnabas bilən Saul Yerusalemda ianilirini tapxurux hizmitini ada kiləʔandin keyin, Antakyaəʔa qaytip kətti. Ular Markus dəpmu atilidiəʔan Yuhənnani billə elip bardi.

13

Mukəddəs Rohning Barnabas bilən Saulni əwətixi

¹ Antakyaedikə jamaət iqidə bəzi pəyʔəmbərlər wə təlim bərgüqilər bar idi. Ular Barnabas, «Qara» dəpmu atilidiəʔan Ximeon, Kurinilik Lukius, Hərod

□ **12:15** «U uning pərixtsisi bolsa kerək» — ular «əlgən Petrusning rohi» yaki «Petrusni alahidə qoqdaydiəʔan bir pərixte» dəp oylap qaləʔan boluxi mumkin. □ **12:17** «Bu həwərnə Yakupka wə kərindaxlarəʔa yətküzup koyunglar» — «Yakup» muxu yərdə Rəb əysanin inisi boləʔan Yakupni kərsitidu. ■ **12:17** Ros. 13:16; 19:33; 21:40. □ **12:21** «Hərod... ularəʔa nutuk səzliidi» — yaki «Hərod... ularni əyibləp nutuk səzliidi». Grek tilida «nutuk səzləx» degən bu səznin bəzidə «əyibləx» degən purikə bar. □ **12:24** «əmma Hudaning səz-kalami dawamlı bərk urup kəngəydi» — demək, uningəʔa etiqad kiləʔuqilarning sani kəpəyməkte idi. ■ **12:24**

Yəx. 55:11; Ros. 6:7.

han bilən billə qong boləjan Manaən wə Saullar idi. □ ■ 2 Ular Rəbning ibaditidə bolup roza tutuwatқан bir məzgildə, Muqəddəs Roh ularəja: — Barnabas bilən Saulni Mən ularni kılıxka qaqırəjan hizmət uqun Manga ayrip koyunglar, — dedi. ■

3 Xuning bilən, ular yənə roza tutup dua kıləjandin keyin, ikkiyləning üstigə qollirini təgküzüp uzitip koydi. ■

Barnabas bilən Saul Siprusta

4 Ular Muqəddəs Roh təripidin əwətilgən bolup, Səlyukiyə xəhirigə bərip, u yərdin kemigə qikip Siprus ariloja qarap yoloja qikti. 5 Salamis xəhirigə yetip kelip, ular Yəhudiyaların sinagoglirida Hudaning səz-kalamini yətküzükə baxlıdi. Yuhanna ularning yərdəmqisi idi. □ ■ 6 Ular pütün aralni arilap qikip, Pafos xəhirigə kəldi. Ular u yərdə Baryəxua isimlik bir kixi bilən uqrixip kəldi. U sehırgər bolup, sahta pəyətəmbər boləjan bir Yəhudiy idi. ■ 7 U kixi bu *aralning* rimlik waliyisi Sergiyus Pawlusning həmrəhi idi. Waliy ukumuxluk bir kixi bolup, Barnabas bilən Saulni qakirtip, Hudaning səz-kalamini anglimakqi boldi. 8 Lekin həliki sehırgər (uning grekqə ismi Əlimas bolup, «sehırgər» degən mənida) ularəja qarxi qikip, waliyning rayini etikədtin qayturuxni urunmaqta idi. 9 Birəq Muqəddəs Rohka tolduruləjan Saul (yənə «Pawlus» dəpmu atilidu) həliki sehırgərgə tikilip qarap □ 10 uningəja:

— Əy, kəlbıng hərhil hiyligərlik wə aldamqilik bilən toləjan Iblisning oqli, həmmə həkkanıylikning duxmini! Pərwərdigarning tüz yollirini burmilaxni zadi tohtatmamsən?! 11 Əmdi Rəbning kəli üstünggə qüxti! Kəzliring kor bolup, bir məzgil künnıng yorukini kəralməysən! — dedi. Xuan, bir hil tuman wə qarəngəşuluk uni basti. U yolni silaxturup, kixilərdin meni qolumdin yetilənglar, dəp iltija kılatti. 12 Yüz bərgən ixni kərgən waliy Rəbning təlimigə kattik həyran bolup, Uningəja etikəad kildi.

Pawlusning bir sinagoga Rəbning təlimini berixi

13 Pawlus bilən uning həmrəhliri kemigə qikip, Pafostin Pamfiliyə əlkisidiki Pərgə xəhirigə bardı. U yərdə Yuhanna uların ayrılıp Yerusaleməja qaytti. □ ■ 14 Pawluslar bolsa Pərgə xəhiridin qikip, dawamlıq mengip Pisidiyə rayonidiki Antakya xəhirigə bərip, xabat küni sinagogka kirdi. 15 Təwrat kişimliridin wə pəyətəmbərləning yazmiliridin oquləjandin keyin, sinagoting qongliri ularni qakirtip: — Kərındaxlar, əgər halayıkka birər nəsihət səzənglar bolsa, eytinglar, — dedi.

□ **13:1** «**«kara» dəpmu atilidəjan Ximeon**» — grek tilida ««negir» dəpmu atilidəjan Ximeon». «Negir» degən mənisi «kara». «**Hərod han**» — muxu ayəttə «han» grek tilida «tetrarq» degən səz bilən ipadilini. «Tetrarq» degəning toluq mənisi «(zeminning) tətın bir kişni üstidiki həkim». «Tetrarq» degən mərtiwə «waliy»din təwən; xuning uqun Hərodlar Pontiy Pilataska boysunuxi kerak idi. ■ **13:1** Ros. 14:26. ■ **13:2** Mat. 9:38; Ros. 9:15; 22:21; Rim. 1:1; 10:15; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11; İbr. 5:4. ■ **13:3** Ros. 6:6; 8:15; 19:6.

□ **13:5** «**Yuhanna ularning yərdəmqisi idi**» — yəni Markus dəpmu ataləjan Yuhanna. ■ **13:5** Ros. 12:25. ■ **13:6** Ros. 8:9; 19:13. □ **13:9** «**Saul (yənə «Pawlus» dəpmu atilidu)...**» — «Pawlus» latinqə isim bolup, mənisi bəlkim «kiqik». Saul Muqəddəs Roh təripidin Yəhudiy əməsləring hizmitidə boluxka qaqirilojaqqa, u muxu yərdin baxlap əzi uqun bu latinqə isim ixlitixkə baxlaydu. □ **13:13** «**U yərdə Yuhanna uların ayrılıp Yerusaleməja qaytti**» — muxu «Yuhanna» bolsa Yuhanna Markus idi. ■ **13:13** Ros. 15:38.

16 Pawlus ornidin turup, qol ixiriti kilip, halayikqa mundak dedi:

— Əy Israillar wə Hudadin qorqqanlar, kulak selinglar! □ ■ 17 Bu Israil həkkining Hudasi ata-bowilirimizni tallidi; ular Misirda musapir bolup yaxiolar wakitlarda ularni uluq kildi, Əzining egiz kɵtɵrgɵn biliki bilən ularni Misirdin qutkuzup qikti. ■ 18 U qɵldə ularoqa təhminən kirik yil oəmhorluk kildi ■ 19 andin Kanaan zeminidiki yettə əlni yokitip, ularning zeminlirini ularoqa miras kilip bərdi. ■ 20 Bu ixlaroqa aldi-kəyni bolup təhminən tət yüz əllik yil kətti. Keyin, taki Samuil pəyojəmbər otturiqqa qikkicə, u ularoqa batur həkimlarni tikləp bərdi. ■ 21 Andin ular bizgə bir padixahni bərsikən, dəp *Samuil pəyojəmbərdin* tilidi. Xuning bilən Huda ularoqa Binyamin kəbilisidin Kix isimlik adəmning oqli Saulni tikləp bərdi. U kirik yil həküm sürdi. ■ 22 Birak *Huda* Saulni seltənitidin quxürüp, ularoqa Dawutni padixah kilip turuozup bərdi. Huda uning həkkiyə guwahlik berip: «Kənglumdikidək bir adəmni, yəni Yəssəning oqli Dawutni taptim. U Mening toluq iradəmgə əməl kilidu», — dedi. ■ 23 Əzi wədə kiləndək Huda bu adəmning nəslidin Israil həkkiyə bir Kutkuzocuqi tikləp bərdi — u bolsa Əysəning əzidur!

24 U həkkining otturisiqqa qikixtin alwwal, Yəhya *pəyojəmbər* qikip, barlik Israil həkkinə towa kilixni *bildüridiqan* qəməldürüxni qəbul qilinglar, dəp jakarlidi. ■ 25 Yəhya *pəyojəmbər* wəzipini tamamliqanda, halayikqa mundak degenidi: «Silər meni kim dəp bilisilər? Mən silər kütək zat əməsmən. Birak mana, məndin keyin birsi kelidu, mən hətta uning ayaq kəxlirini yexixkimu layik əməsmən!» □ ■ 26 Əy kərindaxlar, İbrahimning jəmətinəng nəsilliri wə aranglardiki Hudadin qorqqanlar, bu niyatliqning səz-kalami silərgə əwətildi! □ ■ 27 Yerusalemda turuwatqanlar wə ularning həkimliri *Əysani* tonumay, uning üstidin gunahkar dəp həküm qikarəqini bilən, hər xabat küni okulidiqan pəyojəmbərləning aldin eytkən səzilirini əməlgə axurdi. □ ■ 28 Gərqə ular uningdin ölüm jazasiqqa həküm kilixqqa tegixlik birər gunah tapalmiqlan bolsimu, waliy Pilatustin yənili uni ölümgə məhkum kilixni etündi. ■ 29 Ular *bu ixlarni kilip* mukəddəs yazmilarda uning həkkiyə aldin pütülgənləning həmmisini *əzliri bilmigən halda* əməlgə axuroqandin keyin, uning jəsitini kresttin quxürüp, bir kəbrigə koydi. 30 Ləkin Huda uni ölümə tirildürdi! ■ 31 Tirilgəndin keyin, u burun əzi bilən Galiliyədin Yerusalemqiqə əgixip kəlgənlərgə kəp künlər iqidə *nəqqə ketim* kərünüp turdi. Bu kixilər həzir *Israil* həkkiyə uning guwahqiliri boluwatidu. ■

32-33 Bizmu ata-bowilirimizqqa qilinoqan wəding hux həwirini silərgə

□ 13:16 «Əy Israillar wə Hudadin qorqqanlar...» — «Hudadin qorqqanlar» degen turaklik ibarə Təwrat etikadida bolqan «yat əlliklər» (Yəhudiy əməslər)ni kərsitidu. Hətnə qəbul kilmoqlan bolsimu, ularoqa sinagoga katnixixqa ruhsət berilgən. ■ 13:16 Ros. 12:17; 19:33; 21:40.

■ 13:17 Mis. 1:1. ■ 13:18 Mis. 16:35; Qəl. 14:34; Zəb. 95:10. ■ 13:19 Yə. 14:2.

■ 13:20 Hək. 2:16; 3:9. ■ 13:21 1Sam. 8:5; 9:15; 10:15; Hox. 13:11. ■ 13:22 1Sam. 13:14; 16:12; Zəb. 89:19-29; Ros. 7:45. ■ 13:24 Mat. 3:1; Mar. 1:2; Luqa 3:2; Yh. 3:23. □ 13:25

«Mən silər kütək zat əməsmən» — grek tilida: «Mən «u» əməsmən» yəni «Mən «xu zat» əməsmən». ■ 13:25 Mat. 3:11; Yh. 1:20. □ 13:26 «... İbrahimning jəmətinəng nəsilliri

wə aranglardiki Hudadin qorqqanlar...» — «Hudadin qorqqanlar» — 16-ayət wə izahatning kərüng. ■ 13:26 Mat. 10:6; Ros. 3:26; 13:46. □ 13:27 «Yerusalemda turuwatqanlar

wə ularning həkimliri Əysani tonumay...» — grek tilida: «Yerusalemda turuwatqanlar wə ularning həkimliri uni tonumay...». ■ 13:27 Yh. 16:3; Ros. 3:17; 1Kor. 2:8; 1Tim. 1:13.

■ 13:28 Mat. 27:20; Mar. 15:11; Luqa 23:18; Yh. 19:6. ■ 13:30 Mat. 28:6; Mar. 16:6; Luqa 24:6.

■ 13:31 Mar. 16:14; Yh. 20:19; 21:1; Ros. 1:3; 1Kor. 15:5.

hazir jakarlaymiz — Huda Əysani *arimizda* tikləp, bu wədini ularning əwladliri boləqan bizlərgə əməlgə axurdi. Bu həktə Zəburning ikkinqi küyidə aldın'ala mundak pütülgən: «Sən Mening Ooqlum, Əzüm seni bğünkü künidə tuşdurdum». □ ■ 34 Əmdilikte Hudaning Əysaəja qirixni kayta kərgüzməy əlümdin tirildürdioqanlıqi həkqidə u *mukəddəs yazmilarda* mundak aldın eytkən: «Dawutka wədə kıləqan mehır-xəpkətlərnı silərgə ata kılımən!» □ ■ 35 Xunga yənə bu həktə yənə bir ayətə: — «*I Huda*, Sening mukəddəs Boləququngəja tenining qirixini kərgüzməysən». □ ■

36 Qünki Dawut dərwəkə Hudaning iradisi boyiqə öz dəwri üqün hizmət kılıp, öz ata-bowiliriəja qoxulup əlümdə uhlap uning teni qirip kətkənidi.

□ ■ 37 Lekin Huda əlümdin tirildürgüqi bolsa qirixni heq kərmidi. □

38 Əmdi xunga silər xuni bilixinglar kerəkki, i kərindaxlar, hazir gunahlardın kəqürüm kılınix yoli dəl xu kixi arqılık silərgə jakarliniwatidu.

□ ■ 39 Musa pəyoəəmbərgə qüxürülgən Təwrat kanuni bilən silər halas bolalmaywatkan ixlardin uningəja etikad kıləuqılar u arqılık halas kılınip həkkanıy kılınıdu! □ ■ 40 Xunga, pəyoəəmbərlər aldın eytkən xu balayi'apət bexinglarəja qüxməslıki üqün ehtiyat kilinglar! —

41 «Kəranglar, i mazaq kıləuqılar, həyranuəəs bolup həlak bolunglar!

Qünki silərnıng künliringlarda bir ix kılımənki,

Üni birsi silərgə elan kılısimu silər xu ixka hərgiz ixənməysilər!» □ ■

42 Pawlus bilən Barnabas sinagogdin qikiwatqanda, jamaət ularəja kelərki xabat küni bu ixlər həkqidə yənə səzləxni yelindi. 43 Sinagogtiki jamaət tarkaləqanda, nuroqun Yəhudıylar wə Hudadin qorqkan Təwratka etikad kıləqan Yəhudıy əməslərmu Pawlus bilən Barnabaska əgəxti. İkkisi ularəja söz kılıp, ularni Hudaning mehır-xəpkıtidə qing turuxka dəwət kıldı. ■

□ **13:32-33** «Sən Mening Ooqlum, Əzüm seni bğünkü künidə tuşdurdum» — «Zəb.» 2:7. Bəzi alimlar, bu bexarəttiki «tikləx» dəgən söz uning əlümdin tirildürülənlikini kərsitidu, dəp «tirildürüp» dəp tərcimə kılıdu. Lekin uning tirilixini kərsitidəqan bexarətlərnı nəkıl kəltüridəqan ayətlər 34-35-ayətlərdur. Xunga Zəburdiki bu bexarət («Zəb.» 2:7) uning pak qız Məryəmdin tuşuluxını kərsitidu, dəp qaraymiz. ■ **13:32-33** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24,25; Zəb. 2:7.

□ **13:34** «Dawutka wədə kıləqan mehır-xəpkətlərnı silərgə ata kılımən!» — «Yəx.» 55:2. ■ **13:34** Yəx. 55:3. □ **13:35** «*I Huda*, Sening mukəddəs Boləququngəja tenining qirixini kərgüzməysən» — «Zəb.» 16:10. «Sening mukəddəs Boləququng» Məsihni kərsitidu.

■ **13:35** Zəb. 16:10; Ros. 2:27. □ **13:36** «Dawut dərwəkə Hudaning iradisi boyiqə öz dəwri üqün hizmət kılıp,...» — yaqi «Dawut dərwəkə öz dəwridə Hudaning muddia-məksətliri üqün hizmət kılıp,...». «uning teni qirip kətkənidi» — grek tilida «qirixlərnı kərdi». 35-ayətni kəring.

■ **13:36** 1Pad. 2:10; Ros. 2:29. □ **13:37** «Lekin Huda əlümdin tirildürgüqi bolsa qirixni heq kərmidi» — «Huda əlümdin tirildürgüqi» Əysani kərsitidu, əlwəttə. □ **13:38** «hazir gunahlardın kəqürüm kılınix yoli dəl xu kixi arqılık silərgə jakarliniwatidu» — «dəl xu kixi arqılık» Əysa arqılık, demək. ■ **13:38** Luqa 24:47; 1Yuh. 2:12 □ **13:39** «Təwrat kanuni bilən silər halas bolalmaywatkan ixlər» — «halas bolalmaydioqan ixlər» hərtürlük ixlərnı kərsitidu; gunahning ilkidin halas boluxni öz iqigə elipla qalmay, bəlki Təwrat kanunida bəkitilgən türlük qurbanlıq kılıx wə rasim-qaidilərdin halas boluxni öz iqigə alidu. ■ **13:39** Rim. 3:28; 8:3; 10:4; Gal. 2:16; İbr. 7:19.

□ **13:41** «kəranglar, i mazaq kıləuqılar, həyranuəəs bolup həlak bolunglar! Qünki silərnıng künliringlarda bir ix kılımənki, uni birsi silərgə elan kılısimu silər xu ixka hərgiz ixənməysilər!» — Təwrat, «Həb.» 1:5. ■ **13:41** Yəx. 28:14; Həb. 1:5. ■ **13:43** Ros. 11:23; 14:22.

44 Keyinki xabat küni, pütün xəhər həlki degüdək Hudaning söz-kalamini angliqili kelixti. 45 Birak bundak top-top adəmləni kərgən Yəhudiylar həsətkə qəmüp, Pawlusning səzlirogə qarxi tətür gəp kılıp, uningə təhmət kildi. 46 Əmdi Pawlus bilən Barnabas tehimu yürəklik həlda mundak dedi:

— Hudaning söz-kalamini aldi bilən silər *Yəhudiy həlkiqə* yətküzüx kerək idi. Lekin silər uni qətkə kekip özünqlarni mənngülük həyatka layik kərmigəndin keyin, mana biz *silərdin* burulup əllərgə yüzlinimiz! □ ■

47 Qünki Pərwərdigar *mukəddəs yazmilarda* bizgə mundak buyruoan: — «Mən Seni yat əllərgə nur boluxka, Yər yüzining qət-yakilirioiqə nijatlik boluxung üqün Seni atidim». □ ■

48 Əllərdikilər bu səzni anglap, huxal boluxup Rəbning söz-kalamini uləqlaxti; mənngülük həyatka erixixkə bekitilgənləning həmmisi etiqad kildi. □

49 Xundak kılıp, Rəbning söz-kalami pütkül zeminə tarkaldi. 50 Birak Yəhudiylar Hudadin qorqqan yūkiri təbikilik ayallarni həm xəhər mətiwərlirini küttritip, Pawlus bilən Barnabaska ziyənkəxlik kılıquzup, ular ikkisini öz yurtliridin qoqlap çikardi. □ ■ 51 Əmma Pawlus bilən Barnabas ularəqa qarap ayaqliridiki topini keqixturuwetip, Konya xəhirigə qarap mangdi. □ 52 *Antakyadiki* muhlislar bolsa huxallikka həmdə Mukəddəs Rohka tolduruldi.

14

Pawlus bilən Barnabas Konya xəhiridə

1 Konya xəhiridə xundak boldiki, Pawlus bilən Barnabas Yəhudiylarning sinagogioqa kirgəndə, jamaətkə xundak səzlidiki, nətijidə Yəhudiylar wə Greklərdinmu nuroqan kixilər etiqad kildi □ 2 (həlbuki, ixənmigən Yəhudiylar yat əllikləning kəngüllirini zəhərləp, ularni kərinəxləroqa qarxi turuxka küttratti). 3 Xunga *Pawlus bilən Barnabas* u yərdə heli uzun turup, Rəbgə tayinip yürəklik həlda *hux həwərn*i jakarididi; Rəb ularning qolliri bilən məjizilik əlamətlər wə karamətləni kərsitip öz

□ 13:46 «*mana biz silərdin burulup əllərgə yüzlinimiz!*» — «əllərgə yüzlinimiz» — yəni «Yəhudiy əməslərgə yüzlinimiz». Demək, Hudaning söz-kalamini ularəqa yətküzimiz. ■ 13:46 Mis. 32:10; Yəx. 55:5; Mat. 8:12; 10:6; 21:43; Ros. 3:26; 13:26; Rim. 10:19. □ 13:47 «*Mən Seni yat* əllərgə nur boluxka, yər yüzining qət-yakilirioiqə nijatlik boluxung üqün Seni atidim»

— «Yəx.» 42:6 wə 49:6ni kərug: muxu ayətlərdiki «*Seni*» Məsihni kərsitidu. Barnabas wə Pawlus «Pərwərdigarning kuli»ning ixlirini dawamlaxturup yürgüzməktə (1-bab, 1-ayət). ■ 13:47 Yəx. 42:6; 49:6; Luqa 2:32. □ 13:48 «*bekitilgənlər*» — yaki «bəl baqlioanlar» yaki «mayil kiliəoanlar». □ 13:50 «*Birak Yəhudiylar Hudadin qorqqan yūkiri təbikilik ayallarni həm xəhər mətiwərlirini küttritip...*» — «Hudadin qorqqan ayallar» bolsa Təwratka etiqad kiliəoan Yəhudiy bolmioqan, sinagotiki ibadətke kətnixidioqan ayallar. Gərqə ular «Hudadin qorqqan» bolsimu, muxu yərdə Yəhudiylarning küttritixi bilən əzduruloqan. ■ 13:50 2Tim. 3:11.

□ 13:51 «*Pawlus bilən Barnabas ularəqa qarap ayaqliridiki topini keqixturuwetip,...*» — «ayaqliridiki topini keqixturuwetix» degən hərəkət «munasiwitimiz pütünləy üzöldi» degən əgahning ipadisi idi. «Mat.» 10:14, «Mar.» 6:11, «Luqa» 5:9ni kərug. «*Konya xəhiri*» — həzirki nam. Kona grekqə ismi «Ikoniom» yaki «Ikoniya». U həzirki Türkiyədə. □ 14:1 «*nətijidə Yəhudiylar wə Greklərdinmu nuroqan kixilər etiqad kildi*» — «Greklər» bəlkim xu yədik

hər millətin boləoan «Yəhudiy əməslər»ni kərsitidu.

mehir-xəpkitining söz-kalamioğa guwahlik bərdi. ■ ⁴ Buning bilən xəhər həlki ikkigə bəlünüp ketip, bəziliri Yəhudiylar tərəptə, bəziliri bolsa rosullar tərəptə turdi. □ ⁵ Ahirda, bir kism yat əlliklər bilən Yəhudiylar arisda (öz baxlikliri bilən birliktə) rosullarni kiynap, qalma-kesək kilix ktratkuluki bax kətürdi. ⁶⁻⁷ Lekin ular bu ixtin həwər tepip, xu yərdin keçip Likawunya rayonidiki Listra wə Dərbə xəhərliri həmdə ətraptiki yurtlaroğa qarap mangdi. Ular xu yərlərdə hux həwərnə dawamlik jakarlawərdi. ■

Listra wə Dərbə xəhərlirida

⁸ Xu qaşda, Listra xəhiridə putlirida maşduri yok, heq mengip bəkmioğan bir tuşma paləq olturatti. ■ ⁹ Pawlus söz kiliwatkada, bu adəm uningə kulak selip olturatti. Pawlus uningə kəz tikip uning sakaytilixioğa ixənqı barlikini kərup yetip, ¹⁰ yukiri awaz bilən: — Ornungdin dəs tur! — dedi.

Həlikə adəm xuan ornidin dəs turup mengixkə baxlidi. ¹¹ Lekin Pawlusning bu ixini kərgən top-top adəmlər Likawunya tili bilən:

— İlahlar insan kiyapitigə kirip arimizə quxüptu! — dəp warkirixip kətti. ■ ¹² Ular Barnabasni «İlah Zeus» dəp ataxti wə Pawlusni səzləxtə baxlamqı boləqəqka uni «İlah Hərmis» dəp ataxti. □ ¹³ Xəhərnin sirtida «Zeus İlah»ning buthanisi bar idi. Xu *buthanidiki* kahin xəhər dərwasioğa əküz wə gül qəmbirəklərnə elip kelip, həlq bilən billə rosullarəğa atəp qurbanlik kilməqki boldi. ¹⁴ Lekin rosullar Barnabas bilən Pawlus bu ixni anglap, kiyim-keqəklirini yirtkan həlda, kəpqlikning arisioğa yügürüp kirip, warkirap mundaq dedi:

¹⁵ — Halayik, bu ixlarni nemə dəp kiliwatisilər?! Biz silərgə ohxax həssiyattiki insanlarmiz! Biz silərgə bu ərziməs nərsilərnə taxlap, asman-zemin, dengiz-okyan wə ulardiki barlik məhluklarni Yaratkuqi həyat Hudaşila ibadət kilixinglar kerək dəp jakarlawatimiz! ■ ¹⁶ Burunkı dəwrlərdə, u hərkaysi əllərnə öz yollirida mengixkə yol qoyşan. ■

¹⁷ Xundaq bolsimu, U Əzini ispatlaydioğan guwahlikni kəldurmioğan əməs. Qünki U həmixə silərgə xapəət kərsitip, yamoşurni öz waqtida ərxtin yaşdurup mol həsul ata kilip, ax-tamaq bilən silərnə toyşuzup, kəlbənglarni huxallikqə qəmdürüp kəldi. ■

¹⁸ Hətta ular bu səzlərnə kilşan bolsimu, halayikning ularəğa atəp qurbanlik kilixini aranla tosuwalidi.

¹⁹ Lekin Antakya wə Konya xəhərliridin bəzi Yəhudiylar kelip, kixilərnə əzlrigə kayil kilixi bilən, həlq Pawlusni qalma-kesək kildi, andin uni əldi dəp qarap, xəhər sirtioğa sərəp aqikip taxliwətti. ■ ²⁰ Lekin muhlislar uning ətrəpioğa olaxkanda, Pawlus ornidin turup, xəhərgə kaytip kirdi. Ətisi, u Barnabas bilən billə Dərbə xəhirigə kətti.

Rosullarning Suriyədiki Antakyağa kaytip kelixi

■ **14:3** Mar. 16:20; Ros. 19:11; İbr. 2:4. □ **14:4** «xəhər həlki ikkigə bəlünüp ketip...» — yaki «xəhərnin kəp kismi ikkigə bəlünüp ketip...». ■ **14:6-7** Mat. 10:23; Ros. 8:1. ■ **14:8** Ros. 3:2. ■ **14:11** Ros. 28:6. □ **14:12** «İlah Zeus» — Greklərnin «bax ilahı» («Yupiter» degən planeta). «İlah Hərmis» — Hərmis («Merkuriy» degən planeta) «ilahlarning əlqisi» dəp qarilatti. ■ **14:15** Yar. 1:1; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Ros. 10:26; Wəh. 14:7; 19:10; 22:9. ■ **14:16** Zəb. 81:12 ■ **14:17** Rim. 1:19. ■ **14:19** 2Kor. 11:25.

²¹ Əmdi ular Dərbə xəhīridə hux həwər jakarlap, nuroʻun adəmlərni *Məsihgə* muhlis boluxka kirgüzgəndin keyin, ikkiylən Listra, Konya wə Antakya xəhərlirigə kaytip bardī. ²² Ular u yərlərdə muhlislarning qəblirini küqəytip, ularni etiqadta qing turuxka riqbətləndürüp, xundakla: — Biz Hudaning padixahliqioʻa kirixtə nuroʻun japa-muxəkkətlərni beximizdin ötküzüximiz mukərrər bolidu, — dəp nəsihət kildi. ■

²³ Ular yənə hərkaysi jamaət iqidə aqsakallarni tallap bəlgiləp, dua kilix wə roza tutux arkilik ularni əzliri etiqad baqlioʻan Rəbgə tapxurdi. ²⁴ Ikkiylən Pisidiyə rayonidin ötöp Pamfiliyə ölkisigə kəldi. ²⁵ Ular Pərgə xəhīridə səz-kalamni yətküzgəndin keyin, Attalya xəhīrigə bardī. □ ²⁶ Andin u yərdin kemigə qikiq, *Suriyədiki* Antakyaʻoʻa qarap kətti. Ular əslidə xu yərdə əzliri hazir tamamlioʻan bu wəzipini ada kilixka *jamaəttikilər tərīpidin* Hudaning mehri-xəpkitigə tapxuruloʻanidi. ■

²⁷ Kaytip kəlgəndə, ular jamaətni bir yərgə jəm kilioʻanda, ularʻoʻa Hudaning əzliri arkilik kilioʻan barlik əməllirini, xundakla Hudaning qandak kilip əllərgə etiqadning bir ixikini aqқанlikini səzləp bərdi. □ ²⁸ Ular u yərdə muhlislar bilən billə uzun məzgil turdi.

■ **14:22** Mat. 10:38; 16:24; Luqa 24:26; Ros. 11:23; 13:43; 2Tim. 3:12. □ **14:25** «... Attalya xəhīrigə bardī» — Attalya xəhīri dengiz boyida idi; hazırki «Antaliya». ■ **14:26** Ros. 13:1.

□ **14:27** «Hudaning qandak kilip əllərgə etiqadning bir ixikini aqқанlikini səzləp bərdi» — «əllər» muxu yərdə «yat əllər», «Yəhudiy əməslər» degən mənida.

Rosul Pawlusning hux h w rni jakarliqan 1-səpiri

Rosul Pawlusning hux h w rni jakarliqan 1-səpiri

1 Xu qaolarda bəzilər Yəhudiya əlksidini kelip, *Antakyadiki* kərindaxlaroqa:

— Silər Musa *pəyoəmbərgə* tapxuruloqan yosun boyiqə hətnə kilinixni qəbul kilmisanglar, kütquzulmaysilər! — dəp təlim bərixkə baxlidi. □ ■

2 Bu ix toqrısında qong məjira qıkkən bolup, Pawlus bilən Barnabas ikkiylən xu kixilər bilən məskin munazirə kilixkəndin keyin, *kərindaxlar* Pawlusni, Barnabasni, xundakla ularning arisidini birməqdəylənni bu məsilə toqrısında rosullar wə aqsakallar bilən kəruxükkə Yerusalemoqa barsun dəp bekitgən. ■

3 Xundak kılıp ular jamaət tərpidin yoloqa selinip, səpiridə Fənikiyə rayoni wə Samariya əlksisini besip eüp, baroqlanla yeridə əlləringmu towa kılıp *etikad* yoloqa kirgənlikini təpsiliy səzlidi. Bu həwər barlik kərindaxlarni zor xadlikkə qəmgüzdi. □ 4 Pawluslar Yerusalemoqa kəlgində, ular jamaətliklər, rosullar wə aqsakallar tərpidin qarxi elinip, kəpçiliklə Hudaning əzliyi arqilik barlik kıləqan əməllirini bayan kılıp bərdi. 5 Ləkin Pərisiy məzhəpidikilərdin etikad yoloqa kirgən bəzilər ornidin turuxup:

— Muxu *yat əlliklərn*i hətnə kılıx kərək, xundakla ularoqa Musoqa quxürülgən Təwrat qanunioqa əməl kılıxi kərəklikini jekiləx kərək! — dedi.

6 Xunga rosullar bilən aqsakallar bu məsilini muzakirə kılıx üqün jəm boluxti. 7 Uzun səhbətlixixtin keyin, Petrus ornidin turup mundak dedi:

— Kərindaxlar, dəsləptiki künlərdə Hudaning iqinglərdin meni tallap mening aqzım arqilik hux həwərdiki səz-kalamni *yat əlliklərgə* anglitip ularning etikad kılıxida wasitə kılıxqə bekitkənlikidin həwiringlar bar. ■

8 Wə insanlarning kəlbini bilgüqi Huda Mukəddəs Roqni bizgə ata kılıqinidək, ularoqimu ata kildi. ■ 9 Xundak kılıp, Huda ularni biz bilən həqkəndək pərkləndürməy, ularning kəlbilirini etikad arqilik pak kildi. ■

10 *Əhwal mana xundak ikən*, əmdi silər nemə üqün əzimiz wə atəbowlirimizmu kətürəlmigən bir boyunturukni muhlislarning boynioqa artmaqci bolup, Hudani sinimakci bolisilər?! ■ 11 Əmdilikte, biz bolsak Rəb Əysaning mehir-xəpkitigə tayinip ularoqa ohxax kütquzulimiz, dəp ixinimiz. □ ■

12 *Bu səzdin keyin*, Barnabas bilən Pawlus qıkip, Huda əzliyi arqilik yat əlliklərnin arisida kərsətkən barlik məjizilik əlamətlərnini wə karamətlərnini bayan kılıp bərdi; kəpçilik ularoqa kulak selip süküttə turdi.

13 Ularning səzi tügigəndin keyin, Yaqub mundak dedi:

— Kərindaxlar, mənə kulak selinglar! 14 Bayatin Ximeon Hudaning yat əlliklərnimu baxtinla xapaət bilən yoqlap, ularning arisidini Öz nami

□ 15:1 «Silər Musa pəyoəmbərgə tapxuruloqan yosun boyiqə hətnə kilinixni qəbul kilmisanglar, kütquzulmaysilər!» — Yəhudiyaədin kəlgənlər əlliqəndən sünnet kilinən Yəhudialar, əlwəttə. ■ 15:1 Yar. 17:10; Law. 12:3; Gal. 5:2. ■ 15:2 Gal. 2:1. □ 15:3 «əlləringmu towa kılıp...» — «əllər» yənə «Yəhudiya əməslər» dəgən mənidə. «əlləringmu towa kılıp etikad yoloqa kirgənlik...» — muxu yərdə grek tilida: «towa kılıp etikad yoloqa kirix» dəgən ibarə pəket birlə səz «burulux» bilən ipadilidid. ■ 15:7 Ros. 10:20; 11:12.

■ 15:8 1Tar. 28:9; 29:17; Zəb. 7:9; Yər. 11:20; 17:10; 20:12. ■ 15:9 Ros. 10:43, 44. ■ 15:10 Mat. 23:4. □ 15:11 «Əmdilikte, biz bolsak Rəb Əysaning mehir-xəpkitigə tayinip ularoqa ohxax kütquzulimiz, dəp ixinimiz» — bu ayəttiki «biz» Yəhudiya etikəqlərini, «ular» Yəhudiya bolmioqan etikədqilərnini kərsitidid. ■ 15:11 Əf. 2:8; Tit. 3:4.

üqün bir hêlk qikiridioanlikini qüxëndürüp ötti. □ 15 Pəyojəmbərləning eytkanlirimu buningəja uyoqun kelidu, huddi *mukəddəs yazmilarda* munu sezlər pütülgəndək: —

16 — ««Muxu ixlardin keyin, Mən kaytip kelip, Dawutning yikiləjan qedirini yengibaxtin kuruq tikləymən, Üning harabiliklirini qayta bina kılıp, əsligə kəltürimən.

17-18 Xundak kılıp, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataləjan barlik əllər Meni izdəp tapidu» dəydu bu ixlarni əməlgə Axuroquqi wə xundakla ularni əzəldin ayan kılıp kəlgən Pərwərdigar!» □ ■

19 — Xuning üqün huləsəm xuki, yat əlliklər arisidin towa kılıp Hudəja etiqađ baqılıqanlarəja awarə-eqirqilik selip qoymasliqimiz kerək;

20 pəkət ularəja: «Butlarəja atilip buləjanəjan nərsilərnı yeyixtin, jinsiy buzukluktin, qanni wə boqup soyuləjan haywanlarning gəxliridinmu yeyixtin neri bolunglar» dəp tapilap, bir pərqə hət yazayli. □ ■ 21 Qünki kədimki dəwrlərdin tartip hər xəhərdə xabat künidə sinagoglarda Musa *pəyojəmbərnıng* eytkanliri oqulup, uning kərsətmiliri əgitilip kəlgən. □

Yəhüdiy əməs etiqađ qilarəja yeziləjan hət

22 Xuning bilən rosullar, aqsakallar, xundakla Yerusalemdiki pütkül jamaəttikilər öz arisidin birnəqqə ədəmni tallap, ularni Pawlus wə Barnabas bilən billə Antakyaəja əwətitxni layik kərdi. Əslidə kərinədxlar iqidə baxlamqi boləjan Yəhüda (Barsabas dəpmu atilidu) bilən Silaslar buningəja tallandı.

23 Hət bolsa ularəja tapxuruldi, uningda mundak yeziləjanidi: — «I Antakya, Suriyə wə Kilikiyədə turuwatqan yat əllik kərinədxlar, — Yerusalemdiki kərinədxliringlərdin, rosullar bilən aqsakallardin silərgə salam!

□ 15:14 «Ximeon» — Petrusning aramiy tilidiki ismi («Simon» bolsa uning ibranıy tilidiki xəklidur). «Hudaning yat əlliklərnimu baxtinla xapaət bilən yoklap, ularning arisidin Öz nami üqün bir hêlk qikiridioanliqi» — «xapaət bilən yoklax» grek tilida pəkət «yoklax» degən sezla bilən ipadiliniđu. □

15:17-18 «Xundak kılıp, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataləjan barlik əllər...» — «jahandiki baxka insanlar» Yəhüdiy hêlkidin baxka barlik əllərnı kərstidu. «Mening namim bilən ataləjan barlik (yat) əllər» «Əz hêlkim boluxka qakiroqan yat əllər» «Mən igidarqilik kıləjan barlik əllər» degənlərnı bildüridu.

«Muxu ixlardin keyin, mən kaytip kelip, Dawutning yikiləjan qedirini yengibaxtin kuruq tikləymən... xundak kılıp, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataləjan barlik əllər Meni izdəp tapidu» — (16-17-ayət) bu nəkil kəltürülgən bexarətlər «Am.» 9:11-12 wə «Yəx.» 45:21din elinəjan. Yaqup bu bexarətlərnı «Septuagint» LXX degən grek tilidiki təjmisidin aləjan. «Amos» tiki «koxumqə sez» imiznimu kəring. ■ 15:17-18 Am. 9:11,12.

□ 15:20 «Butlarəja atilip buləjanəjan nərsilər» — grek tilida «Butlardin buləjanəjan nərsilər» degən bilən ipadiliniđu; «nərsilər» bəlkim gəx wə hêrhil yemək-iqməknı kərsətsə kerək. Greklar arisida «awwal butlarəja ataləjan» yeməklilikni yeyix «sawablik ix» yaki «kutluk ix» dəydioanlar kəp idi. ■ 15:20 Yar. 9:4; Mis. 20:3; 1Kor. 8:1; 10:20; 1Tes. 4:3. □ 15:21 «Butlarəja atilip buləjanəjan nərsilərnı yeyixtin, jinsiy buzukluktin, qanni wə boqup soyuləjan haywanlarning gəxliridinmu yeyixtin neri bolunglar ...» — (20-ayət) muxu üq pərhiz Təwrat qanunidin elinəjan. Etiqađ kıləjan yat əllərnıng bularəja riayə kılıxi ularning nijatlikqə erixixi jüqün əməs, bəlki («jinsiy buzukluktin ... neri bolunglar» tin baxka) etiqađ kıləjan Yəhüdiylar jamaətkə kətnixixida ularning aldidə pütlikaxang bolmasliqi, Yəhüdiy əməs kərinədxliri bilən arilixixi asan kılinsun üqün degən məqsət bilən tapxuruləjan (21-ayəttin rosullarning bu məqsiti oquk kərinidü; «1Kor.» 10:14-11:1nimu kəring).

24 Arimizdin bəzi kixilər qikiq yeninglaroqa berip, sozliri bilən silərni biaramlikka selip kenglunglarni parakəndə kilip koyoqanlikini angliduk. Lekin biz ularoqa heqkandak soz-əmr kilmiduk. □ ■ 25 Xu səwəbtin, biz bu ixta oylirimiz bir yərdin qikkəndin keyin, arimizdin tallanoqan birnəqqəylənni səyümlük Barnabas wə Pawlusimiz bilən billə yeninglaroqa əwətxini qarar kilduk. 26 Bu ikkiylən Rəbbimiz Əysa Məsihning nami üqün həyatini hətərgə təwəkkül kiləqan kixilərdur. ■ 27 Xunga biz Yəhuda bilən Silasni yazoqanlirimizni silərgə əz aozzi bilənmu səzləp bərsun dəp, yeninglaroqa əwəttuk. 28 Gəpning poskallisoqa kəlsək, Muqəddəs Rohka, xundakla bizlərgimu xu layiқ kərüngəni, təwəndiki zərür boləqan ixlərdin sirt, silərgə heqkandak bəxka ixni yūkliməslikimiz kerək: 29 — Butlaroqa ataləqan nərsilərdin, kənni wə boəup soyuloqan həywanlarning gəxliridin yeyixtin wə jinsiy buzukluktin neri bolux — silər muxu birnəqqə ixtin saklənsanglar, yahxi kiləqan bolisilər. Aman-hətirjəm bolunglar!»■

30 Xundak kilip, ular *qerindaxlar* təripidin yoloqa selinip, Antakyəoqa bardı. U yərdə pütün jamaəttikilərnı yioqıp, hətni ularoqa tapxurdi.

□ 31 Ular hətni okup, uningdin boləqan riəbət-təsəllidin zor xadlandi.

32 Yəhuda wə Silaslar əzlimu pəyoqəmbərlərdin bolup, qerindaxlarnı nuroqun soz-nəsihətlər bilən riəbətəndürüp, ularni kuwwətləndürdi.

33 *Yəhuda wə Silaslar* u yərdə bir məzgilni ötküzgəndin keyin, Antakyədiki qerindaxlarning səpirigə amanlik tiligən həlda uzitixi bilən, ular əzlrini əwətkən *Yerusalemdikilərnıng* qəxiəqa kaytti. □ 34-35 Lekin Pawlus wə Barnabas Antakyada kəlip, bəxka nuroqun qerindaxlarning həmkarlikida təlim berip Rəbning soz-kalamidiki hux həwirini jakarlap turdi.

Pawlus bilən Barnabasning ayrilip ketixi

36 Lekin yənə birnəqqə künlərdin keyin Pawlus Barnabaska:

Biz burun Rəbning soz-kalamini yətküzgən həmmə xəhər-yəzilaroqa berip, qerindaxlarning yenioqa berip, həlini sorap kələyli, — dedi.

37 Barnabas bolsa Yuhanna (Markusmu deyilidu)ni billə elip barmakqi boləjanidi. ■ 38 Biraқ Pawlus aldinqi ketim Pamfiliyə ölkisidə ulardin ayrilip kətkən, Rəbning hizmitidə ular bilən billə *dawamlik* səpər kilmiəqan Markusni yənə elip berixni aқilanilik əməs dəp qaridi. □

39 Xuning bilən ikkiylən otturisida bək kəskin ihtilap bolup, ahir berip ular bir-biridin ayrilip ketixti. Barnabas Markusni elip, kəmigə olturup Sıprus ariləqə kətti. 40 Pawlus bolsa Silasni tallidi; qerindaxlarning ikkiylənni Hudaning xapaitigə amanət kilixi bilən u ikkisi yoloqa qikti. □ 41 U əmdi

□ 15:24 «... Silərni biaramlikka selip kenglunglarni parakəndə kilip koyoqanlikini angliduk. Lekin biz ularoqa heqkandak soz-əmr kilmiduk» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə: «... Silərni biaramlikka selip, sünnət qəbul kilixinglar, Təwrat kənunioqa əməl kilixinglar kerək dəp kenglunglarni parakəndə kilip koyoqanlikini angliduk» deyilidu. ■ 15:24 Gal. 2:4.

■ 15:26 Ros. 13:50; 14:19. ■ 15:29 Yar. 9:4; Mis. 20:3; Law. 17:14; 1Kor. 8:1; 1Tes. 4:3. □ 15:30 «xundak kilip, ular qerindaxlar təripidin yoloqa selinip...» — grek tilida «xundak kilip, ular ularning təripidin yoloqa selinip...». □ 15:33 «Yəhuda wə Silaslar u yərdə bir məzgilni ötküzgəndin keyin» — «Yəhuda wə Silaslar» grek tilida «ular». ■ 15:37 Mis. 20:3. □ 15:38 «Rəbning hizmitidə ular bilən billə dawamlik səpər kilmiəqan Markus...» — muxu yərdə «Rəbning hizmitidə» grek tilida pəqət «hizməttə» deyilidu. □ 15:40 «Pawlus bolsa Silasni tallidi; qerindaxlarning ikkiylənni Hudaning xapaitigə amanət kilixi bilən u ikkisi yoloqa qikti» — Pawlus wə Barnabas nemə üqün bir-biridin ayrildi? Qəyisining qarari toqra? «Koxumqə səzimiz»də bu məsilə toqrisida əzrak tohtilimiz.

Suriya wə Kilikiya oʻlkilirini arilap oʻtup, *hərəkaysi jaylarda* jamaatlarni qurwətləndürdi.

16

Timotiyning Pawlus wə Silaska qoxuluxi

¹ Andin u Dərbə wə Listra xəhərlirigimu bardi. Mana, xu yərdə etikadqi Yəhudiy bir ayalning oqli, Timotiy isimlik bir muhlis bar idi. Uning atisi bolsa grek idi. ² Listra wə Konya xəhərliridiki qerindaxlarning həmmisi uning toqruluk yahxi guwahlik berətti. ³ Pawlus uni ozi bilən billə elip mangmaqci boldi. Birak bu yərdiki Yəhudiylarning həmmisi *Timotiyning* atisining grek ikənlikini bilgəqkə, Pawlus uni elip hətne kıldurdi. ⁴ Ular xəhər-yezilardin otkəq, Yerusalemdiki rosullar bilən aqsakallar *yat allərgə* bekitkən bəlgilimilərnı ularning riayə qilixi uqun tapxurdi. ⁵ Xundak qilip, jamaətlər etikadta küqəytilip, sanlirimu kündin-küngə kəpəydi.

Makedoniyəlikning qaqiriki

⁶ Muqəddəs Roh ularning Asiya oʻlkisidə səz-kalamni jakarlixioqa yol qoymioqan bolup, Pawluslar əmdi Frigiya wə Galatiya rayonliridin oʻtup, ⁷ Misiya rayoniqa kəlgəndin keyin, Bitiniya oʻlkisigə kirməqci boldi. Birak Əysaning Rohi ularoqa bundak qilixikimu yol qoymidi. ⁸ Xuning bilən ular Misiyədin oʻtup, dengiz boyidiki Troas xəhərigə quxti. ⁹ Xu küni kəqte, Pawluska bir oqayibanə kərünux kərünup, Makedoniyəlik bir kixi uning aldidə oʻrə turup:
— *Dengizdin* oʻtup, Makedoniyəgə kelip, bizgə yardəm bərgəysən! — dəp oʻtündi.

□ **16:1** «*Mana, xu yərdə etikadqi Yəhudiy bir ayalning oqli, Timotiy isimlik bir muhlis bar idi*» — keyinki ayətlərgə qarışqanda, «xu yər» Listra idi. □ **16:3** «*bu yərdiki Yəhudiylarning həmmisi Timotiyning atisining grek ikənlikini bilgəqkə, Pawlus uni elip hətne kıldurdi*» — Pawlusning Timotiyni hətne qilixi etikadini bildürux uqun əməs, bəlki u uning bilən Hudaning hizmitidə bolqanda Yəhudiylarning uni qobul qilmaslikining aldini elix uqun idi. ■ **16:3** 1Kor. 9:20; Gal. 2:3. ■ **16:4** Ros. 15:20. □ **16:6** «*Muqəddəs Roh ularning Asiya oʻlkisidə səz-kalamni jakarlixioqa yol qoymioqan bolup, Pawluslar əmdi Frigiya wə Galatiya rayonliridin oʻtup...*» — Frigiya wə Galatiya rayonliri Asiyaning bir qismi idi — Pawlus xu yərdin otkini bilən Hudaning səzini jakarlaw uqun u yərdə tohtimidi. □ **16:7** «*Misiya rayoniqa kəlgəndin keyin, Bitiniya oʻlkisigə kirməqci boldi. Birak Əysaning Rohi ularoqa bundak qilixikimu yol qoymidi*» — qizik bir yeri xuki, keyinrak rosul Petrus dəl muxu rayonlarning bəzi yərlik kixiliri bilən yekın munasiwəttə boldi (2Pet.) 1:1ni kərüng). Xunga mumkinqikliki barki, Pawluslar muxu yərlərdin oʻtup kətkən waqıtlarda, Petrus xu yərdə idi yaki pat arida xu yərlərgə kəlməqci idi. Pawlusmu keyin Galatiya degən rayoniqa berip, hux həwərnı tarkitip, bir jamaət bərpə qilindi (18:23 wə «Gal.» 4:13ni kərüng). ■ **16:8** 2Kor. 2:12. □ **16:9** «*Dengizdin oʻtup, Makedoniyəgə kelip, bizgə yardəm bərgəysən!*» — Makedoniyə Rim imperiyəsidiqi Gretsiyəgə jaylaxqan «Makedoniyə oʻlkisi» idi.

¹⁰ U bu kərünüxni kərgəndin keyin, R b bizni jəzmən u kixilarning  xiotja berip, ularotja hux h w r jakarlaxka qakiroqan, deg n hulasig  kelip, d r hal Makedoniyog  berixka t yyarlanduk. □

Lidyaning etikad qilixi

¹¹ Biz kemig  qikip, Troastin yolotja qikip, Samodrak arilotja karap yol alduk w   tisi *Makedoniyadiki* Neapolis x hirig  yetip barduk. ¹² U yərdin Makedoniyoning xu rayonidiki Filippi deg n mu im x hirig   ttuk. Bumu Rimdiki bir must mlik  x h r idi. Biz bu y rd  birnəqqə k n turduk. □

¹³ Xabat k ni, *x h r* d rwazisidin qikip dərya sahilig  barduk; q nki biz u y rd  dua-tilaw t kilidiotjan bir jay bar d p oyliduk; dərwəkə xundak boldi. Biz olturup, u y rg  yioqilotjan ayallarotja s zl xk  baxliduk. □

¹⁴ Ularning iqid  s s n r ht sodisi kilidiotjan, Tiyatira xəhirilik, Hudadin k rkidiotjan Lidya isimlik bir ayal bar idi. R b uning kəlbini Pawlusning eytkanlirini k bul qilixka aqti. □ ¹⁵ U ailisidikilər bilən q m ld r lg n bolup bizdin  t n p:

—  g r sil r meni *h kik t n* R bg  etikad kilotuqi d p bils ngl r, mening ey mg  berip turunglar! — d p qing turup bizni maqullatti. ■

Pawlus bilən Silasning zindanoja taxlinixi

¹⁶ Bir k ni biz xu dua kilidiotjan jayotja ketip baro nimizda, bir ded k bizg  yolukti; bu kizotja pal salotuqi bir jin qaplixiwalojanidi; ded k hojayinliriotja pal selix yoli bilən nuroqun payda tepip bərgənidi. □ ■ ¹⁷ U yol boyi Pawlus w  bizg   gixip:

— Bu kixil r Həmmidin aliy Hudaning kulliri, ular silerg  nijatlik bir yolini jakarlaydu! — d p warkirap mangdi. □

¹⁸ U uda k p k nl r xundak warkiridi. Bu ix Pawlusning kəlbini azablap, u kizotja burulup, jinotja:

□ **16:10** «U bu kərünüxni kərgəndin keyin, R b bizni jəzmən u kixilarning  xiotja berip, ularotja hux h w r jakarlaxka qakiroqan, deg n hulasig  kelip, d r hal Makedoniyog  berixka t yyarlanduk» — muxu ayəttin baxlap «**biz**» d p bayan kilixning s wabi — muxu kitabning muəllipi Luka muxu y rd  Pawluslarotja qoxulojanlikini kersitidu. □ **16:12** «U yərdin Makedoniyoning xu rayonidiki Filippi deg n mu im x hirig   ttuk. Bumu Rimdiki bir must mlik  x h r idi» — Filippi dengiz boyiki Neapolistin 16 kilometr yiraklikta idi. «Rimdiki must mlik » — biwasitə Rim h k miti  zi baxkuroqan, a halisi «Rim grazdanlik» h k k-imtiazliriotja ig  idi. □

16:13 «*Xabat k ni, x h r d rwazisidin qikip dərya sahilig  barduk; q nki biz u y rd  dua-tilaw t kilidiotjan bir jay bar d p oyliduk*» —   walotja qarotanda Filippi x h rid  Yəhudiylarning birmu sinagogi yok idi («sinagog»ning asasi  q n az degend  on Y hudiy  rk k kixi bir-birigə qoxuluxi ker k). Undak   wal astida bu ayallar (bəlkim Y hudiy həm Y hudiy  m sl r, yəni «Hudaning k rk nlar») hər xabat k ni T wratтин elinotjan s zlar bilən dua-tilaw t qilixka yioqilatti. □ **16:14** «**Ularning iqid  s s n r ht Sodisi kilidiotjan, Tiyatira xəhirilik, Hudadin k rkidiotjan Lidya isimlik bir ayal bar idi**» — «Hudadin k rkidiotjan» deg n turaklik ibarə, Lidyaning Y hudiy  m s,  mma Təwrat etikadida bolotjanlikini kersitidu. ■ **16:15** Yar. 19:3; 33:11;   k. 19:21; Luka 24:29; Ibr. 13:2. □ **16:16**

«**bu kizotja pal salotuqi bir jin qaplixiwalojanidi**» — «pal salotuqi bir jin» grek tilida «piton ro i». «Piton» yooqan yilan bolup, greklarning riwayatliroi boyiqə u D lfi x h ridiki buthanida turup, palqilik sirlirini baxkuratti. ■ **16:16** 1Sam. 28:7; Ros. 19:24. □ **16:17** «... ular silerg  nijatlik bir yolini jakarlaydu!» — yaki «... ular silerg  nijatlik yolini jakarlaydu!».

— Əysa Məsihning nami bilən buyruymənki, uningdin qıq! — deyixigila, jin xuan qıqip kətti. □ ■

¹⁹ Dedəkning hojayinliri uningə baqlioan pul tepix ümidining yokka qıqkanlikini kərüp, Pawlus bilən Silaska kol selip, ularni bazar məydanoğa sərəp, həkümdarlarning aldioğa elip bardı. ■ ²⁰ Ular ikkiylənni sorakqi əməldarlarning aldioğa qıqiprip:

— Bu adəmlər Yəhudiylar bolup, xəhirimizni kalaymikanlaxturuwətməktə. ■ ²¹ Biz bolsaq rimliklərmiz, ular kanunimizə hilap boləan wə qəbul kılıxka yaki yürğüzüxkə bolmaydioğan kaidə-yosunlarni tərəjib kiliwatidu! — dəp xıkayət kildi.

²² Toplanəan halayikmu ularəğa hujum kılıxka kəzoqaldi; sorakqi əməldarlar ularning kiyimlirini yirtip yalingaqlap, kaltək bilən dumbilaxka əmr qüxürdi. ■ ²³ Ikkiylənni kaltək bilən kəp dumbilioəndin keyin, ularni zindanoğa taxlıdi wə xundakla gundipayni kəttik kəzıtıxkə buyrudi.

²⁴ U buyrukni tapxuruwelix bilən ularni zindanning iqkiridiki kamerəğa solap, putlirioğa ixkəl saldı.

²⁵ Tün yerimda, Pawlus bilən Silas dua kılıp, Hudağa mədhıyə küylirini eytiwatattı. Baxka məhbuslar bolsa kulak selip anglawatattı. ■

²⁶ Tuyuksiz kəttik yər təwrəx yüz bərdi; zindanning ullirimu təwrinip kətti wə zindanning həmmə ixikliri xuan eqilip, hər bir məhbusning kixənlirimu qüxüp kətti. ■ ²⁷ Gundipay uyqudin oyoqinip, zindanning ixiklirining oquq turoanlikini kərüp, məhbuslar kəqip ketiptu dəp oylap, kiliqini suqurup elip, əzini öltürüwalmakqi boldı. □

²⁸ Ləkin Pawlus kəttik awazda:

— Özünggə zərər yətküzmə, həmmimiz bar! — dəp warqiridi.

²⁹ Gundipay: Qiraqlarni kəltürünglar dəp towlap iqkirigə etilip kirip, titrigən həlda Pawlus bilən Silasning ayioqioğa yikildi. ³⁰ Andin ularni taxkiriəğa elip qıqip:

— Kutkuzuluxum üqün nemə kılıxim kerək? — dəp soridi. ■

³¹ Rəb Əysaəğa etikad kıləqin, wə xundak kilsang, özüng həm ailəngdikilərmu kutkuzulidu! — dedi ular. □ ■

³² Xuning bilən, ikkiylən uningə wə uning barlık ailisidikilərgə Rəbning səz-kalamini yətküzdi. ³³ Keqə xu səətning əzidila *gundipay* ularni baxlap qıqip, yarilirini yuyup tazilidi; andin u dərhal ailisidikilər bilən qəməldürüxni qəbul kildi; ³⁴ ikkiylənni öz öyigə baxlap kelip, ularning aldioğa dastihan saldı. U pütkül ailisidikilər bilən Hudağa etikad kıləanlikdən zor xadlandı. ■

³⁵ Ətisi ətigəndə, sorakqi əməldarlar yasawullarni zindanoğa əwətip:

— U ikkiylənni qoyuwətinglar! — dəp buyrudi.

□ **16:18 «Bu ix Pawlusning kəlbini azablap,...»** — grek tilida «kəlbini azablaw» dəgən səz həm dərd, bızarlık wə hapiqilikni (dəgən mənilərnı) öz iqigə alidu. **«jin xuan qıqip kətti»** — yaki «jin xu səət iqidə qıqip kətti». ■ **16:18** Mar. 16:17. ■ **16:19** 2Kor. 6:5. ■ **16:20** 1Pad. 18:17; Ros. 17:6. ■ **16:22** 2Kor. 11:25; 1Tes. 2:2. ■ **16:25** Ros. 4:31. ■ **16:26** Ros. 5:19; 12:7. □ **16:27 «Gundipay uyqudin oyoqinip, ... məhbuslar kəqip ketiptu dəp oylap, kiliqini suqurup elip, əzini öltürüwalmakqi boldı»** — Rim imperiyəsining kanuni boyiqə məhbuslarni kaqurup kəyoğan əskərlər yaki gundipaylar ölümgə məhkum kilinattı. ■ **16:30** Luğa 3:10; Ros. 2:37; 9:6. □ **16:31 «Rəb Əysaəğa etikad kıləqin, wə xundak kilsang, özüng həm ailəngdikilərmu kutkuzulidu!»** — gundipayning «Kutkuzuluxum üqün nemə kılıxim kerək?» dəgən soalni kəyuxida, u bəlkim «kutkuzulux»ning nemə ikənlirini anqə qüxəniğən boluxi mumkin. Uning kəzdə tutkını rohiy jəhəttin əməs, bəlkı öz wə ailisidikilərnıng ölüm jazasidin kütuluxi idi. ■ **16:31** Yh. 3:16,36; 6:47; 1Yuha. 5:10. ■ **16:34** Luğa 5:29; 19:6.

³⁶ Gundipay Pawluska bu sozni yetküzüp:

— Soraqçi əməldarlar ikkinglarni koyuwetix yarlikini quxürdi. Silər əmdi zindandin qikip, tinq-aman yolunglaroqa qikinglar, — dedi.

³⁷ Birak Pawlus yasawullaroqa:

— Biz Rim puqraliri bolsakmu, əməldarlar bizni sorak kilmayla halayikning aldida kaltək bilən dumbalap, zindanoqa taxlidi. Əmdi ular hazir bizni yoxurunə qoqlimakqimu? Yak, bundak kilsa bolmaydu! Əməldarlar əzliri kelip bizni qikarsun! — dedi.□

³⁸ Yasawullar bu sozlərni soraqçi əməldarlaroqa yetküzdi. Ular ikkiyləning Rim puqrasi ikənlikini anglap korkup kətti; ³⁹ ularning kənglini elixka zindanoqa berip, ularni zindandin elip qikqandin keyin, xəhərdin qikip ketixni qayta-qayta ötündi.■

⁴⁰ Ikkiylən zindandin qikixi bilən Lidyaning öyigə bardı; andin u yərdə kəringdaxliri bilən kəruxüp, ularni rioqbətləndürgəndin keyin, yoloqa qikip kətti.

17

Tesalonika xəhiridiki topilang

¹ Ular səpirini dawam kilip Amfipolis wə Apolloniya xəhərliridin ötüp, Tesalonika xəhirigə kəldi. U yərdə Yəhudiylarning sinagogi bar idi.□

² Pawlus aditi boyiqə ularning arisoqa kirip, uda üç xabat küni u yərdə jəm boləjanlar bilən muqəddəs yazmilarni xərhləp munazirilixip, ³ ularoqa Məsihning azab-okubətlər tartqandin keyin ölümündin tirilixi muqərrər dəp quxəndürdi həm ispatlidi wə: — Mən silərgə jakarlioqan muxu Əysa dəl Məsihning Əzi xu! — dedi.■

⁴ Yəhudiylarning iqidin bəzilər qayil bolup ixinip, Pawlus bilən Silaska qoxuldi; xundakla Hudadin kərkidioqan Greklərdin zor bir top adəmlər wə az bolmioqan yukiri təbikidiki grek ayallarmu xundak ixəndi.□ ■

⁵ Birak Yəhudiylar buningoqa həsət kilip, birnəqqə kəbih adəmlərni yioqip, bir top kixilərni toplap, xəhərni astin-üstün kiliwətti. Yəhudiylar Pawlus bilən Silasni xəhər həlk *kəngəxmisigə* tapxurup berix üçün ularni tutux məksitidə Yason isimlik birsining öyigə basturup bardı. ⁶ Ləkin ular ikkiylənni tapalmay ular Yason wə baxka birnəqqə kərixdaxni xəhər əməldarlırining aldioqa tartip apirip:

— Jahanni astin-üstün kiliwətkən axu adəmlər muxu yərgimu yetip kəldi;■ ⁷ Yason ularni öyidə qəbul kildi. Ular Əysa isimlik baxka bir padixah bar dəp jakarlap, Kəysərning pərmanlırioqa qarxi qikiwatidu! — dəp qukan selixti.■

□ 16:37 «Biz Rim puqraliri bolsakmu, əməldarlar bizni sorak kilmayla halayikning aldida kaltək bilən dumbalap, zindanoqa taxlidi» — rimlik puqralaroqa undak muamilə kilixning hər bir basquçi Rim kanunioqa hilap idi. ■ 16:39 Mat. 8:34. □ 17:1 «Tesalonika xəhiri» — «Tesalonika» hazırkı Salonika xəhiri. «Ular ... Tesalonika xəhirigə kəldi» — muxu bəbta «biz» əməs, bəlkə «ular» deyilgəqkə, Luqani Pawluslardin bir məzgil ayriloqan, dəp qaraymiz. ■ 17:3 Zəb. 22:6. 22; Mat. 16:21; Luqa 24:46. □ 17:4 «... xundakla Hudadin kərkidioqan Greklərdin zor bir top adəmlər wə az bolmioqan yukiri təbikidiki grek ayallarmu xundak ixəndi» — «Hudadin kərkidioqan Greklər» degən turaklık ibarə, Təwrat etikədida boləjan Greklərni kərsitidu. ■ 17:4 Ros. 28:24. ■ 17:6 Ros. 16:20. ■ 17:7 Luqa 23:2; Yh. 19:12.

8 Ular bu sözlər bilən halayikni wə xəhər əməldarlırını dəkkə-dükkigə selip koydi. 9 Əməldarlar Yason wə baxka tutup kelingənlərdin kapalət puli aloqandin keyin, ularni koyuwətti.

Beriya xəhiridə

10 Kəringdaxlar həyal bolmay Pawlus bilən Silasni xu küni keqidə Beriya xəhirigə əwətiwətti. Ular u yərgə yetip baroqanda, Yəhudiylarning sinagogiqa kirdi. □ ■ 11 U yərdiki *sinagogdikilər* Tesalonikadikilərgə kəriqanda esil hislətlik bolup, söz-kalamni kizikip anglidi wə ularning eytkanlirining toqra yaki hatalikini eniçalap bilix üqün, həkünü muqəddəs yazmilarni kətirkini izləndi. ■ 12 Nətijidə, ular din nuroşun Yəhudiylar, esilzadə grek ayallardin bir kismi wə xundakla heli kəp grek ərlər etiqa kildi. □ 13 Ləkin Tesalonikadiki Yəhudiylar Hudaning söz-kalamining Pawlus arkilik Beriyadimu jakarliniwatkinini anglap, u yərgimu berip topilang kətürməkqi bolup, ammını kutratti. ■ 14 Xuning bilən kəringdaxlar Pawlusni dərhəl dengiz boyiqa əwətiwətti. Silas bilən Timotiylar Beriyada qaldı. 15 Pawlusni uzitip mangoqanlar uni Afina xəhirigə elip bardı. Andin ular Pawlusning: — «Silər Silas bilən Timotiyoqa mumkinkədər mening yenimoqa tezraq kəlsun dəp yətküzüp koyunglar» degən tapxurukini elip, *Beriyaoqa* kaytip kəldi. ■

Afina xəhiridə

16 Pawlus Afina xəhiridə Silas bilən Timotiyni kütüp turqanda, pütkül xəhərdikilərnin butpərəslikkə berilip kətkənlikini kərup, rohi kattik azablandı. 17 Xunga u sinagogda Yəhudiylar wə Hudadin kərkidioqanlar bilən həm xuningdək həkünü bazarda uqriqanla kixilər bilən munazir-ilixətti. □ 18 «Epikurlar» wə «Stoiklar» dəp ataloqan bəzi pəylasoplarmu uning bilən munazir-ilixkə baxlıdi. Ular din bəzilər: — Bu bilərmən poqi nemə dəp jöyluwatidu? — deyixti. Yənə bəzilər Pawlusning Əysa wə adəmlərnin ölüm din tiridürüldioqanliki həkqidiki hux həwərnə jakarlioqanlikidin: — U yat ilahlarınin tərqiəbatqisi ohxaydu! — deyixti. □ 19 Xunga, ular Pawlusni elip «Areopagus» degən *kəngəx* məydanoqa apirip: — Sən tarkitiwatkan yengi təlimingning nemə ikənlikini bizmu bilsək kəndək? 20 Qünki sən bəzi oşeyriy ixlarni kulikimizoga yətküzuwatisən, biz ularning mənisi zadi nemə ikənlikini bilgümüz bar, — deyixti 21 (əmdi Afinaliklar wə u yərdə turuwatkan qətəlliklərnin həmmisi waqtini birər

□ 17:10 «Kəringdaxlar həyal bolmay Pawlus bilən Silasni xu küni keqidə Beriya xəhirigə əwətiwətti» — «xu küni keqidə» yaki «xu küni kəp kirix bilənla». ■ 17:10 Ros. 9:25.

■ 17:11 Yəx. 34:16; Luqa 16:29; Yh. 5:39. □ 17:12 «xundakla heli kəp grek ərlər etiqa kildi» — grek tilida «xundakla az bolmioqan grek ərlər etiqa kildi». ■ 17:13 1Tes. 2:14.

■ 17:15 Ros. 18:5. □ 17:17 «u sinagogda Yəhudiylar wə Hudadin kərkidioqanlar bilən ... munazir-ilixətti» — «Hudadin kərkidioqanlar» Təwrat arkilik Hudaqa etiqa kəloqan Yəhudiyy əməslərnə kərsitidu. □ 17:18 ««Epikurlar» wə «Stoiklar» dəp ataloqan bəzi pəylasoplarmu uning bilən munazir-ilixkə baxlıdi» — «Epikurlar»: «ləzzət-ni əng yukiri orunoqa koyup, hərtürlük ilah» wə «ahirət» degənlərgə kərxı idi. «Stoiklar» bolsa «pəzilət-ni əng yukiri orunoqa koyup, hər adəmnin öz əməlirigə məs'ul bolup, «pəzilət»kə ləzzət yaki azab-okubətkə kərimay intilixi kərak, dəp təkitlaytti. «U yat ilahlarınin tərqiəbatqisi ohxaydu!» — ularning «yat ilahlar» deginidə kəzdə tutkini «Əysa» wə «Tirlix» idi — ular bularni «ikki ilah» dəp oylap kəloqanidi.

yengilikni yatküzüx yaki anglaxtin baxka ixka sərp kılmaytti). ²² Xunga Pawlus Areopagus məydanining otturisoğa qikiş mundak dedi:

Əy Afina həlki! Silərninğ hər jəhəttin jin-ilahlaroğa qokunuxka kattak berilgənlikinğlarni kərdum. □ ²³ Qünki həmmə yərnə arilap, silərninğ tawapğahliringlarni kəzdin kəqürginimdə, üstigə «Naməlum bir Hudağa ataloğan» dəp pütülgən beoixlimisi bar yənə bir kurbangahni kərdüm. Əmdi mən silər tonumay turup ibadət kıliwatқан xu *Hudani* mana hazır silərgə tonuxturup jakarlay.

²⁴ Pütkül aləmni wə uningdiki barlik məwjudatlarni yaratқан Huda asman-zeminning Igisi bolup, insanlarning kəli bilən yasaloğan ibadəthanilarda turmaydu, ■ ²⁵ yaki birər nərsigə həjiti qüxkəndək insanlarning kollirining əjrigə mohtaj əməstür, qünki U Əzi həmmə janıwaroğa həyatlik, nəpəs, xundakla *əhtiyajlik boloğan* həmmə nərsini ata kilidu. ■ ²⁶ U birla adəmdin insaniyəttiki barlik millətlərnə barlikka kəltürdi, ularni pütün yər yüzigə orunlaxturup, ularoğa has boloğan pəyt-pəsilələr həmdə turidoğan jaylirining pasillirini aldın bəlgiləp bərdi.

□ ■ ²⁷ Bularning məksiti «Insanlar meni izdisun, bəlkim silaxturup tapsun» degənlikür. Əməliyəttə, u həqkaysimizdin yiraq əməs. ²⁸ Qünki biz Uningda yaxaymiz, hərikət kilimiz wə Uningda wujudimiz bardur; aranglardiki bəzi xairlar eytkinidək: «Biz Uning nəslidurmiz!». □

²⁹ Xunga, Hudaning nəslə boləraqka, biz Təngri Boləuqini altun-kümüx yaki taxtin yasaloğan, həyənərwənninğ mahariti wə təsəwwuri bilən oyuloğan birər nərsigə ohxaydu, dəp oylimaslikimiz kerək. ■

³⁰ Xunga Huda burunki zamanlardikilərninğ xundak oşəplətlik waqitlirini nəziridin sakit kiləjnə bilən, lekin bügünki kündə U həmmilə yərdə pütün insanlarni gunahlirioğa towa kilixka əmr kılmakta! ■ ³¹ Qünki U Əzi tikligən insan arkilik pütkül dunyani həqkanıylik bilən soraq kilidoğan bir künini bəlgilidi; U uni ölümədin tirildürgənliki bilən bu ixning mukərrər ikənlikigə ispat bərgənidi.

³² *Pawlusning* «əlgənlərninğ tirilixi» həqkidə eytkanlirini anglijoğanda bəzilər uni məshirə kilixka baxlıdi. Yənə bəzilər:

— Bu ix həqkidə səndin yənə anglayli, — dedi.

³³ Buning bilən, Pawlus məydanin qikiş kətti. ³⁴ Birak bəzilər uningə koxulup, etikad kilidi. Bularning içidə «Areopagus» kəngəxmə həy'ətliridin biri boləğan Diyonisiyus wə Damaris isimlik bir ayal, xuningdək baxka birkanqə kiximu bar idi.

□ 17:22 «Silərninğ hər jəhəttin jin-ilahlaroğa qokunuxka kattak berilgənlikinğlarni kərdum» — grek tilida «jin-ilahlar» «jinlar» degən səz bilən ipadlinətti. Qünki kəp greklar jinlar bilən ilahlarınğ qoğ pərki yok, jinlarning yahxi tərəpliri bar, dəp ixinətti. ■ 17:24 Yar. 1:1; 2Tar. 6:30; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Yəx. 66:1; Ros. 7:48; 14:15; Wəh. 14:7. ■ 17:25 Yar. 2:7. □ 17:26 «U birla adəmdin insaniyəttiki barlik millətlərnə barlikka kəltürdi» — grek tilida «U bir kəndin insaniyəttiki barlik millətlərnə barlikka kəltürdi». «Huda... ularoğa has boləğan pəyt-pəsilərnə... aldın bəlgiləp bərdi» — «ularoğa has boləğan pəyt-pəsilələr» manisi bəlkim «ularning rawaj tepix wə zawallikka yüzlinix waqitliri» degəndək. ■ 17:26 Kan. 32:8.

□ 17:28 «aranglardiki bəzi xairlar eytkinidək: «Biz Uning nəslidurmiz!»» — xair Aratusning yazmiliridin elinoğan (miladiyədin ilğiriki 310-245 yillarda). ■ 17:29 Yəx. 40:18.

■ 17:30 Luğa 24:47.

Rosul Pawlusning hux haworni jakarliqan 2-sapiri

Rosul Pawlusning hux haworni jakarliqan 2-sapiri

18

Korint xahirida

1 Bu ixlardin keyin, Pawlus Afina xahiridin ayrilip Korint xahirigə bardı.

2 U u yərdə Pontus əlkisidə tuşuləqan Akwila isimlik bir Yəhudiylə bilən uning ayali Priskillani uqrattı. Ular *Rim imperatori* Klawdiyusning barlik Yəhudiylar Rim xahiridin qikip ketixi kerək, deqən yarlık səwəblik yekinda Italiyədin kəlgənidı. Pawlus ular bilən tonuxup, 3 ular bilən kəsipdax boləqəqka, billə turup ixlidi (qünki ular qedirqilik bilən xuşullinatti). 4 Hər bir xabat künidə u Yəhudiylarning sinagogioqə kirip, Yəhudiylar wə greklar bilən munazirilixip ularni *Hudaning səkalamioqə* qayil qilixkə tirixatti.

5 Biraq Silas bilən Timotiy Makedoniyədin kəlgəndin keyin, Pawlus səkalamni yətküzüxkə aldirdi, jan köydürüp Yəhudiylarəqə: — Əysa —

■ 18:2 Rim. 16:3; 1Kor. 16:19; 2Tim. 4:19.

□ 18:3 «ular bilən kəsipdax boləqəqka, billə turup ixlidi (qünki ular qedirqilik bilən xuşullinatti)» — Pawlusning hətliridə, əzi wə həmrəhlirining jenini beqün üçün jamaətləning qəlioqə qarimay, bəki əz qəli bilən ixlidin pat-pat tiləqə alidu. Muxu yərdə uning kəsipi qedirqilik ikənliki kərünidu. ■ 18:3 Ros. 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8.

□ 18:4 «Hər bir xabat künidə u Yəhudiylarning sinagogioqə kirip, Yəhudiylar wə greklar bilən munazirilixip ularni *Hudaning səkalamioqə* qayil qilixkə tirixatti» — «munazirilixip ularni Hudaning səkalamioqə qayil qilixkə tirixatti» deqən sölzər grekqədə pəqət birlə sölz bilən ipladilidı. «Hudaning səkalamioqə» deqən sölzləni jümlini qünixkə asan bolsun üçün kirgüzduq.

Məsihning Өzidur, döp guwahlik bärdi. □ ■ **6** Lekin, ular uningöja qarxi qikiş uni haqarätliidi. Buning bilän Pawlus pexini kekiş, ularöja:

— Öz keninglar öz bexinglaröja qüxsun! Män buningöja jawabkar ämäsän! Bügündin baxlap, män *silärdin burulup* yat älliklärögä barimän, — dedi. □ ■

7 Buning bilän Pawlus ulardin ayrilip, Titiyus Yustus isimlik, Hudadin kerkidioşan bir kixining öyigä berip turdi. Uning öyi sinagogning yenida idi. □ **8** Ämdi sinagogning qongı Krispus pütün aillisidikilər bilän Rəbgə etişad kildi. Nuroşun Korintliklarmu bu häwäni anglap, etişad kiliş qömüldürüxni köbul kildi. □ ■

9 Rəb keqidə Pawluska bir öşayibanə körünüş arkilik wəhiş yatküzüp uningöja:

— Korkma, süküt kilmay sözlə, ■ **10** qünki Män sən bilän billə. Heqkim sangə köşel zərər yatküzməydu, qünki Mening bu xəhərdə nuroşun kixilirim bar, — dedi.

11 Xuning bilän Pawlus u yərdə bir yil altə ay turup, u yərdiki kixilər arisida Hudaning söz-kalamini ögätti.

12-13 Ämma Galliyo Ahaya ölkisining waliysi bolöşan waqtida, Yəhudiylar birlişip Pawlusni tutup Galliyoning «sorak tähti»ning aldioşa apirip, uning üstidin:

Bu adəm kixilärni kanunöja hilap həlda Hudaöja ibadət kilişka qayil kiliwatidu! — döp xikayət kildi. □

14 Pawlus aözini aqay döp turuxioşa, waliş Galliyo Yəhudiylaröja:

— Dərwəqə, i Yəhudiylar, bu xikayitinger birər nahəklik yaki eöşir jinayət toşrisida bolöşan bolsa, säwrqanlik bilän silərgə kulak salsam orunluk bolatti. **15** Biraş bu ix *pəşət* bəzi nam-isimlar, sözlər wə özünglarning *Təwrat* kanuninglar üstidə talax-tartixlaröja qetişlik ikən, uni özünglar bir təröp kilinglar! Män bundak ixlaröja sorakqi bolmaymən! — dedi.

16 Xuning bilän u ularni sorak tähti aldidin həyödöp qikardi.

17 Halayik sinagogning qongı Sostenisni tutuwelip, sorak tähtining aldidə

□ **18:5 «Biraş Silas bilän Timotiy Makedoniyädin kəlgəndin keyin, Pawlus söz-kalamni yatküzüxkə aldiridi, jan köydürüp Yəhudiylaröja... guwahlik bärdi»** — Pawlusning bu roşlanduruluxioşa bəlkim üq muhim türtkə bar idi: — (1) u Silas wə Timotiydin Tesalonikadiki kərinädixlar etişadta qing turuwatidu, degən hux häwäni anglidi («1Tes.» 3:6); (2) Makedoniyadiki jamaətlər, bolupmu Filippi jamaiti Hudaning hizmitini ilgiri sürgüzüş üqün äwətkən iktisadiy yardəmi Silas wə Timotiydi elip kəlgənidi («2Kor.» 1:5; «Fil.» 4:15). Xu yardəm bilän u bəlkim pütün waqtini hux häwər yatküzüxkə sərp kilalaytti. (3) u Makedoniyədə bolöşan waqitlirida köp ziyankəlikkə uqrişaqşka, həm Afina xəhərdikilärning söz-kalamöja bolöşan soşuqluklını köröp özining ajizlikini köp seziwaldi («1Kor.» 2:1-4). Lekin Silas wə

Timotiyning həmrahlikidin təşəlli-rişəbət elip köp roşlanduruldi. ■ **18:5** Ros. 17:15. □ **18:6 «ular uningöja qarxi qikiş...»** — yaki «ular əzlişigə qarxi qikiş...». «**buning bilän Pawlus pexini kekiş...**» — grek tilida «buning bilän Pawlus kiyimlirini kekiş...». Pawlusning «pexini kekiş» «silärning Hudaning söz-kalami bilän munasiwitinglar yok» degən məni bildüridioşan ixarət idi. «**Öz keninglar öz bexinglaröja qüxsun**» — bu degənlik, silər Hudaning nijatlik yolini rət kilişandin keyin, öz aqiwitingerläröja özünglar jawabkar» degən mənidə. ■ **18:6** Mat. 10:14; Ros. 13:51. □ **18:7 «Titiyus Yustus isimlik, Hudadin kerkidioşan bir kixi»** — «Hudadin kerkidioşan» degən ibarə toşruluk 13:26diki izahatni köring. □ **18:8 «Nuroşun Korintliklarmu bu häwäni anglap, etişad kiliş qömüldürüxni köbul kildi»** — «bu häwər»: (1) sinagogning qongining etişad kilişanlişki yaki (2) Pawlusning eytkən sözlirini kərsitidu. Bizningqə birinqi qüxəşqə toşridur. ■ **18:8** 1Kor. 1:14. ■ **18:9** Ros. 23:11. □ **18:12-13 «Ahaya ölkisi»** — Gretsiyəning muşim jaylirini öz iqigə alatti. Galliyo xu ölkining waliysi bolöşan waqti miladiyädin keyinki 51-52-yillar idi.

qattik uroʻjili turdi. Biroq *waliy* Galliyo bu ixlarning heqkaysisioʻga qilqo pisant qilindi. □

Pawlusning Antakya xehiriga kaytip kelixi

¹⁸ Pawlus Korint xehirida yona koʻp kunlorni otkuzgandin keyin, kerindaxlar bilan hoxlixip, Priskilla wa Akwilalarning hamrahlikida kemigə olturup, Suriyagə qarap ketti. *Yoloʻga qixixtin ilgiri* u Kənkriya xehirida Hudaoga iqkan bir kəsimidin qaglririni quxuruwatkənidi. □ ■

¹⁹ Ular Əfəsus xehirigə baroʻjandin keyin, u Priskilla wa Akwilani qaldurup koyup ozi *xu yərdiki* sinagogka kirip, Yəhudiyar bilan munazirilaxti.

²⁰ Ular uni uzunrak turuxka tələr kiliwidi, u qoxulmay, ²¹ «Mən kandaqla bolmisun kelər heytni Yerusalemda otkuzimən; andin Huda buyrusa, silərning yeninglaroga yona kelimən», — dəp ular bilan hoxlixip, Əfəsusin kemə bilan yoloʻga qixti. □ ■

²² U Kəysəriyə xehirida kemidin quxup, *Yerusalemoʻga* qixip jamaət bilan hal soraxkandin keyin, Antakya xehirigə quxup ketti. □ ²³ Antakyada bir məzgil turoʻjandin keyin, u yona yoloʻga qixip Galatiya wa Frigiye yurtlirini bir-birləp arilap, baroʻjanla yerida barlik muhlislarning etiqadini kuwwatlidi.

Apollosning Əfəsus wa Korint xəhərlirida təlim berixi

²⁴ Bu arida, Iskəndəriyə xehirida tuquloʻqan Apollos isimlik bir Yəhudiy Əfəsus xehirigə kəldi. U natik adəm bolup, mukəddəs yazmilardin helila qongkur sawati bar adəm idi. □ ■ ²⁵ U Rəbning yoli toʻjruluk təlim aloʻjan bolup, otluq roʻh bilan Əysa həkkiyə əynən səzləp təlim berətti. Biroq

□ **18:17 «halayiʻk sinagogning qongi Sostenisni tutuwelip, sorak təhtining aldida qattik uroʻjili turdi»** — Sostenisning Məsihkə etiqad qilqan waqti naməlum («1Kor.» 1:1ni kəruŋ). Yəhudiyarlarning uni undak uruxining səwəbi enik əməs; u Məsihgə etiqad qilqoq bolqanliktin yaki sinagogtikilər əz ərzining nətijisiz bolup qilqanlikidin hapa bolup, sinagog rəsidin aqqiqini qilqirwalmaqci bolsa kerək. □ **18:18 «Kənkriya xehiri»** — Korintning port xehiri bolup Korintin yəttə kilometr yirakka jaylaxkənidi. «*Yoloʻga qixixtin ilgiri u Kənkriya xehirida Hudaoga iqkan bir kəsimidin qaglririni quxuruwatkənidi*» — Pawlus nemixka kəsam kilidi?

Alimlarning pikirliridin: (1) u Korint xehirida xunqə koʻp adəmlər hux həwərnə qobul qilqanlikidin bolqan huxallikidin, Hudaoga alahidə rəhmət eytiz uqun; (2) yona bir ketim Yerusalem wa Yəhudiyədə turuwatqan Yəhudiy həkni hux həwərgə qayil kilixka tirixip ularoga muxu kəsimi arkilik ezini «Mana mən silərdək Hudadin korqidioʻqan adəm» dəp kərsitip ularoga yekinxlaxmaqci bolup kəşəm qilqan. Biz ikkinqi pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar kəşəm iqkūqi Akwiladur, dəp qaraydu. ■ **18:18** Qel. 6:18; Ros. 21:23. □ **18:21 «mən kandaqla bolmisun kelər heytni Yerusalemda otkuzimən»** — bəzi kona kəqurmilərdə bu səzlər tepilmay, pəkət ««Huda buyrusa, mən silərnəning yeninglaroga yona kelimən», — dəp ular bilan hoxlixip, Əfəsusin kemə bilan yoloʻga qixti» deyilidu. ■ **18:21** 1Kor. 4:19; Ibr. 6:3; Yak. 4:15. □ **18:22 «U Yerusalemoʻga qixip jamaət bilan hal soraxkandin keyin...»** — Injilda «Yerusalemoʻga berix» grek tilida daim degūdək pəkət «Yerusalemoʻga qixix» dəytti. Yəhudiy həkli uqun Yerusalemoʻga berix «qixix», uningdin ketix «quxux» bilan bildürülətti. Pawlus kəsimini ada kilip qixix uqunmu Yerusalemoʻga berip kelixi kerək. □ **18:24 «U ... mukəddəs yazmilardin helila qongkur sawati bar adəm idi»** — grek tilida «U ... mukəddəs yazmilarda kūqluk bir adəm idi». ■ **18:24** 1Kor. 1:12.

uning hawiri pəkət Yəhya pəyojəmbərnin yürgüzgən qəməldürüxi bilən qəklinətti.□

²⁶ U sinagogda yürəklik sözləxkə baxlidi. Uni angliqan Priskilla bilən Akwila uni öyigə elip berip, uningə Hudaning yolini tehimu təpsiliy qüxəndürdi. □ ²⁷ Keyin, Apollos Ahaya əlkisigə barmaqçi boləqanda, Əfəsusluq kərindaxlar *Ahayadiki muhlislarəqə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni bəkmü tələp kildi.* U xu yərgə berip, Hudaning mehixəpki arkilik etiqad kıləqanlarəqə qoxulup, ularəqə zor yardəmdə boldi. □ ■ ²⁸ Qünki u həlk-aləm aldida Yəhudiyar bilən munazirlixip, ularəqə küqlük rəddiyə berip, mukəddəs yazmılarni xərhlxi bilən Məsihning Əysa ikənlikini ispatlap bərdi.

19

Pawlus Əfəsus xəhiridə

¹ Apollos Korint xəhiridiki waqtida, Pawlus səpər kilip, iqqi kurukluk arkilik Əfəsus xəhirigə kəldi. U yərdə bəzi muhlislar bilən uqrixip, □ ■

² ulardin:

— Silər etiqad kıləqaninglarda, Mukəddəs Roh silərgə ata kılinoqanmu? — dəp soridi.

— Yaq, biz hətta Mukəddəs Roh bar degənni zadi anglimaptikənmiz, — dəp jawab bərdi ular.□

³ Pawlus yənə:

— Undaqta, silər qandak qəməldürüluxtə qəməldürülgənsilər? — dəp soridi.

□ **18:25 «uning hawiri pəkət Yəhya pəyojəmbərnin yürgüzgən qəməldürüxi bilən qəklinətti»** — demək, Apollosning təlimi bəlkim Yəhya pəyojəmbərnin «Hudaning padixahlığı yekınlaxtı», «Mukəddəs Rohqa qəməldürgüqi, yəni Kutkuzəuqi-Məsih mening kəynimdin kelidu» degən sözliridin, xundakla «Məsih Nasarətlik Əysa ikən», degən məlumatlardin tərkib tapqan bolsa kerək. U Əysa Məsihning elgini, tirilənliki, xundakla uning Mukəddəs Rohni ata kılxi bilən yengi dəwr baxlıqanlıki toquruluk həwərsiz qaləqanidi. 19:1-7 wə izahatlarni kəring.

□ **18:26 «Priskilla bilən Akwila uni öyigə elip berip,...»** — yaki «Priskilla bilən Akwila uni ayrim elip,...». □ **18:27 «Keyin, Apollos Ahaya əlkisigə barmaqçi boləqanda, Əfəsusluq kərindaxlar Ahayadiki muhlislarəqə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni bəkmü tələp kildi»** — baxqa bir hil təjrimisi: — «Keyin, Apollosni riqbətləndürüp, Ahayidiki muhlislarəqə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni tələp kildi». ■ **18:27** 1Kor. 3:6. □ **19:1 «iqqi kurukluk arkilik Əfəsus xəhirigə kəldi»** — yaki «egizliklər arkilik Əfəsus xəhirigə kəldi». ■ **19:1** 1Kor.

1:12 □ **19:2 «Mukəddəs Roh silərgə ata kılinoqanmu?»** — grek tilida: «Mukəddəs Rohni qəbul kıldinglarmu?». «Yaq, biz hətta Mukəddəs Roh bar degənni zadi anglimaptikənmiz» — muxu jawabning mənisi bəlkim «Mukəddəs Rohning ata kılinoqini yaki Mukəddəs Rohning insanlarəqə kəlgini anglimaptikənmiz» degəndək bolsa kerək.

— Biz Yəhya *pəyojəmbər* yətküzgən qəməldürülüşni qəbul qilduk, — dedi ular.□

⁴ Pawlus: — Yəhya *pəyojəmbər* həlkkə yətküzgən qəməldürülüş bolsa gunahlarğa towa kilixni bildüridoğan qəməldürülüş bolup, ularğa özidin keyin kəlgüçigə, yəni Əysağa etiqad kilix kerəklikini tapiljoanidi, — dedi.■

⁵ Ular buni anglap, Rəb Əysaning namida qəməldürülüşni qəbul qildi.

⁶ Pawlus qolini ularning üstigə təgküzüp turuxi tillar, Muqəddəs Roh ularğa qüxti. Buning bilən ular namələum tillarda sözləxkə həm pəyojəmbərlərgə wəhiy-bexarətlərni yətküzüxkə baxlidi.□ ■

⁷ Ular təhminən on ikki ərkək kixi idi.

⁸ Pawlus üç ay dawamida *Əfəsus xəhridiki* sinagogka kirip, yürəklik bilən söz kilip, ular bilən Hudaning padixahlikidiki ixlar toqrisida munazirilixip qayil kilixka tirixti. ⁹ Lekin bəziliri jahillik kilip ixinixni rət kilip, halayik aldida *Rəbning* yoliğa haqarət kəltürgəndə, Pawlus uların çiqip, muhlislarnimu ayrip çikti. U hərkuini Tirannus isimlik adəmning leksiyihanisida munazirə-muzakirə ötküzdi. □ ■ ¹⁰ Bu ix ikki yil dawamlaxti. Nətijida, Asiya əlkisidiki pütün həlk, Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun həmməylən Rəbning söz-kalamini anglidi.□

Skewaning oqulliri

¹¹ Huda Pawlusning kolliri arkilik karamət möjizilərni yaratti. ■ ¹² Kixilər hətta kəl yaqlıq wə pərtuqlarni Pawlusning tenigə təgküzüp, andin kesəllərnin yəniğa apirip, ularning üstigə yapatti. Nətijida, kesəllər saqiyip, yaman rohlər uların çiqip ketətti.

¹³ Lekin xu ətrapta yüridoğan, «jinkəx» Yəhudiylarin bəzilirimu Rəb Əysaning namini ixlitip bəkkusi kelip, jin qaplxanlar üstida turup jinlarğa: «Pawlus jakarlawatқан Əysaning namidin sanga qattik buyruk

□ **19:3 «Undakta, silər kəndə qəməldürülüşkə qəməldürülgənsilər?»** — yaki «Undakta, silər nema dəp qəməldürülgənsilər?». Enikki, xu kixilər Əysa Məsihning namiğa qəməldürülgən bolsa, undakta ularni qəməldürügüzqi etiqadqi ularğa «Huda Məsihkə etiqad kiləuqilərnin həmmisigə Muqəddəs Rohni sovoqat kilip ata kilidu» dəp qüxəndürgən boluxi kerək idi. Qünki Məsihdə bolğan hux həwər dəl xuki: (1) Məsihning qurbanliqi bilən etiqadqi insanlarning gunahliri kəqürüm kilinidu; (2) Məsihning qurbanliqi bilən Huda etiqadqi insanlarğa yengi bir hayət ata kilidu; muxu hayət Muqəddəs Rohning insanning kəlbidə məkən kilixi bilən baxlinidu. Rosul Petrusning səzlirogə qarəng (2:38-39), «1Pet.» 3:21 wə bu ayət toqrisida «qoxumqə səz»imizdiki izahatlarni kərüng. **«Biz Yəhya pəyojəmbər yətküzgən qəməldürülüşni qəbul kilduk»** — ularning jawabioğa qarioqanda, ular mərhum Yəhya pəyojəmbərnin muhlisliri idi; mumkinçiliki barki, ular Yəhya pəyojəmbərnin towa kilixi wə suqə qəməldürülüş toqruqluk təlimlirini Apollostin anglioanidi. ■ **19:4** Mat. 3:11; Mar. 1:4; Luka 3:16; Yh. 1:26; Ros. 1:5; 11:16. □ **19:6 «...Muqəddəs Roh ularğa qüxti. Buning bilən ular namələum tillarda sözləxkə həm pəyojəmbərlərgə wəhiy-bexarətlərni yətküzüxkə baxlidi»** — Muqəddəs Rohning ularğa ata kiləğan «namələum (karamət) tillarda sözləx» iltipati bilən kixilər öz səzliroini qüxənmigən həlda Hudağa mədhiyə oqup, uning sirlirini jakarlaydu («1Kor.» 14:2ni kərüng).

■ **19:6** Ros. 8:17; 11:15. □ **19:9 «halayik aldida Rəbning yoliğa haqarət kəltürgəndə...»** — muxu yərdə «Rəbning yoli» grek tilida pəqət «yol» degən söl bilən ipadlinidu (qünki etiqadning nəziridə pəqət bir yolla bardur. 9:2nimu kərüng). **«Tirannus isimlik adəmning leksiyihanisida munazirə-muzakirə ötküzdi»** — «leksiyihana» yaki «məktəp»: Bu bəlkim pəlsəpə egitidoğan bir məktəp bolsa kerək. «Munazirə-muzakirə ötküzüx» — bəlkim ixənmigənlər bilən munazirə kilix (10-ayətni kərüng) wə ixəngənlərgə kəprək təlim berix.

■ **19:9** 2Tim. 1:15. □ **19:10 «Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun...»** — demək, «Yəhudiylar bolsun, Yəhudiyy əməslər bolsun...». ■ **19:11** Mar. 16:20; Ros. 14:3.

berimən!» deydi oʻqan boldi. □ 14 Bu ixni kilidioʻqanlarning arisida Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yəttə oʻqilimu bar idi. □ 15 Lekin *ular qoʻshliwətməkqi bolioʻqan* yaman Roh ularoʻja jawabən:

— Əysani tonuymən, Pawlustin həwirim bar, biraq oʻzünglar kim bolisilar?! — dewidi, 16 yaman Roh qaplixiwaloʻqan kixi ularoʻja etilip qikip, ularni urup xama kilip, ularning üstidin oʻqilib kəldi. Ular yalingaq wə yarilanoʻqan halda oʻydin keqip qikip kətti.

17 Bu ix Əfəsus xəhiridə turuwatqan barlik Yəhudiyilar wə Greklərgimu məlum bolup, korkunq həmmisini basti wə Rəb Əysaning nomi uluolandi. 18 Nətijidə, nuroʻqun etikadqilar burunkı qiloʻqanlarini ikrar kilip, aldioʻja qikti. ■ 19 Sehgərlık qiloʻqanlardin nuroʻqun adəmlər oʻzlrining sehgərlık kitab-palnamilirini əkelip *bir yərgə dəwiləp*, kəpqlikning aldida kəydürüxti. Bu kitablarning kimmiti jəmiy əllik ming kümüx tənggigə yetətti. □ 20 Xundak kilip, Rəbning səz-kalami küqgə igə bolup, bərk urup üstünlükkə oʻtti. ■

Əfəsus xəhiridə topilang kətürüldü

21 Bu ixlar yüz bərgəndin keyin, Pawlus kənglidə, Makedoniyə wə Ahaya əlkisidin oʻtup Yerusalemoʻja berixka niyət baqlidi. U: — U yərgə baroʻqandin keyin, Rim xəhirini kərup kelixim kerək, — dedi. □ ■

22 Xuning bilən, u oʻzigə yardəmdə boluwatqanlardin Timotiy bilən Erastus ikkiylənni Makedoniyəgə əwətiwetip, ezi yənə bir məzgil Asiya əlkisidə turdi. □

23 Dəl xu qaoʻda, *Əfəsus xəhiridə Rəbning yoli toʻqruqluk eoʻir malimaqlık kətürüldi*. □ ■ 24 Ayal ilah Artemisni sūrətləp kümüx təkqə-həykəllərnı yasiuqı Dimitriy isimlik bir zərgər bar idi. Uning bu ixı hünərwənlərgə kəp payda tapkuzatti. ■ 25 Dimitriy hünərwənlərnı wə xuningoʻja ohxax ixlar bilən xuʻqulliniwatqan baxka ustilarıni yioʻip, ularoʻja:

— Buradərlər, bizning gülliniximizning bu ix bilən baqlık ikənlıkini bilisilər; 26 hazir həliki Pawlusning nemə ixlarnı kilip yürgənlıkini anglioʻqan həm kərgən boluxunglar kerək. U: «Kol bilən yasiwaloʻqan nərsilər ilahlər əməs» deyix bilən, pəkət Əfəsusta əməs, bəlki pütkül Asiya əlkisidə degüdək nuroʻqunlioʻqan kixilərnı qayil kilip, azdurup burawatidu.

■ 27 Əmdi hazir bizning bu sodimizoʻja bətnam qaplxax həwpı bolupla qalmay, bəlki büyük ayal ilah Artemisning buthanisimu ərziməs dəp

□ 19:13 «*jinkəx*» **Yəhudiyilar** — məhsus atalmix «jin həydəx kəspı» arkilik pul tapidioʻqanlar. «*Əysaning namidin sanga kattik buyruk berimən!*» — grek tilida: «... Əysaning namidin sanga kəşəm astida buyruymən!». □ 19:14 «*Bu ixni kilidioʻqanlarning arisida Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yəttə oʻqilimu bar idi*» — yaki «Bu ixni qiloʻqular Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yəttə oʻqilı idi». ■ 19:18 Mat. 3:6. □ 19:19 «*jəmiy əllik ming kümüx tənggə*» — bir tənggigə bir koy kelətti. Xunga hazirki boyiqə jəmiy ikki yerim milyon dollaroʻja barawər idi (2006). ■ 19:20 Yəx. 55:11. □ 19:21 «*Pawlus kənglidə... niyət baqlidi*» — grek tilida «Pawlus roʻhta... niyət baqlidi». ■ 19:21 Rim. 15:25; Gal. 2:1. □ 19:22 «*u oʻzigə yardəmdə boluwatqanlardin Timotiy bilən Erastus ikkiylənni Makedoniyəgə əwətiwetip...*» — Pawlusning xuning məksiti ularning bəlkim əzini kutix üqün wə bəlkim əzining berixioʻja təyyarlik kilix üqün idi (20:1-3ni kərug). □ 19:23 «*Dəl xu qaoʻda, Əfəsus xəhiridə Rəbning yoli toʻqruqluk eoʻir malimaqlık kətürüldi*» — «Rəbning yoli» grek tilida pəkət «yol» deyilidu. ■ 19:23 2Kor. 1:8. ■ 19:24 Ros. 16:16. ■ 19:26 Zəb. 115:4; Yər. 10:3.

qarilip, hətta Asiya elkisi wə pütkül jaħan ibadət kilidioħan *bu ayal ilahimizning* xan-xəriřimu yokilix həwpigə duq keliwatidu! — dedi.□

²⁸ Bu sezlərni anglioħan kəpçilik oħəzəpkə qəməp, kayta-kayta: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz büyüktur! — dəp quħan kətürüxkə baxlıdi.

²⁹ Buning bilən pütkül xəhər malimatang bolup kətti. Halayik Pawlusning səpərdaxlıridin Makedoniyelik Gayus wə Aristarhularni tutup sərəp, serk məydanioħa təngla yopurulup mangdi. □ ■ ³⁰ Pawlus halayik arisioħa kirməkçi bolənanidi, lekin muħlislar uning kirixigə yol koymidi. ³¹ Hətta Pawlusning dostliri bolənan əlkə əməldarlıridin bezilirimu uningə həwər yətküzüp, uni serk məydanioħa berixkə təwəkkül qılmaslıkħa jekilidi.

³² Əmdi bəzilər buni dəp warkirisa, bəzilər uni dəp warkirixip, pütün sorun warang-qurungə taldi; kixilərnəg kəpinqisi əzlırining nemigə yioħilənanlıkınımu bilməytti. ³³ Yəħudiyalar Iskəndər isimlik adəmnı aldioħa ittirip qıķiriwidi, kəpçilik uni aldioħa turoħuzdi. Iskəndər kəpçilikkə qol ixariti kilip, *Yəħudiyaları* aqlimakçi boldi. □ ³⁴ Biraq kəpçilik uning Yəħudiy ikənlikini bilip kelip, həmmisi təngla: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz büyüktur! — dəp ikki səətqə quħan kətürüp turuxti. □ ³⁵ Ahirda, xəhərnəg bax mirzisi halayikni tinqlandurup mundak dedi:

— Əy Əfəsusluqlar! Biz Əfəsusluqlarning xəhırinəg büyük Artemisning buthanisining wə uning asmandin quħkən süritining kooħioħuqisi ikənlikini bilməydiənan kim bar! □ ³⁶ Bu ixlarnı inkar kilalmioħanikən, əzünqlarnı besiwelixinglar, baxbaxtaklık qılmaslıqinglar kerək. ³⁷ Qünki silər bu kixilərnı bu yərgə *soraqħa tartixħa* elip kəldinglar; lekin ular ya buthanılarnı buləquqılar ya bizning ayal ilahimizəħa kupurluk qiloquqılardın əməs. ³⁸ Əgər Dimitriy wə uningə koħuloħan hünərwənlərnəg məlum bir kixining üstidin xikayiti bolsa, soraħanılar oquq turmaqta wə soraqçi waliylarmu bar. Ular xu yərlərdə bir-biri bilən dəwalaxsun; ³⁹ wə baxkə birər məsililiringlar bolsa, rəsmiy sorunda bir tərəp kilinixi lazim. ⁴⁰ Biz əmdi yənə bügünki wəħəni topilang dəp ərz kilinix həwpidə turuwatimiz; qünki bu malimanlıqning həq səwəbi kərsitilmigəqkə, həsabinimu berəlməymiz-də!

⁴¹ Bu sezlərni kilip bolup, u yioħilənan halayikni tarkitiwətti.

20

□ **19:27 «pütkül jaħan ibadət kilidioħan bu ayal ilahimizning xan-xəriřimu yokilix həwpigə duq keliwatidu!»** — Dimitriyning «ayal ilahimizning xan-xəriři» değən səzi bəlkim Artemisning həywətlik buthanisınımı kərsətməkçi boluxı mumkin. □ **19:29 «Halayik ... Gayus wə Aristarhularni tutup sərəp, serk məydaniəħa təngla yopurulup mangdi»** — Artemisning «büyük buthanisi» yoħap kətti, əmma bu serk məydanı büğünğə kəder məwjut, uningə 25000 kixi sıoħıdu. ■ **19:29** Ros. 20:4; 27:2; Kol. 4:10. □ **19:33 «kəpçilik uni aldioħa turoħuzdi»** — bəzi kona kəqürmilərdə «kəpçilik bu ix uningə baəlık dəp oylidi» deyilidi. □ **19:34 «Biraq kəpçilik uning Yəħudiy ikənlikini bilip kelip, həmmisi təngla: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz büyüktur! — dəp ikki səətqə quħan kətürüp turuxti»** — halayik Iskəndərnı Pawlus bilən munasiwətlik adəm, nemila bolmisun Yəħudiy boləoħa, butpərəslikkə qarxi bolsa kerək, değən oyda bolənan bolsa kerək. □ **19:35 «Artemisning ... asmandin quħkən süriti...»** — yaki «Artemisning ... asmandin quħkən texi...».

Pawlusning Makedoniyə wə Yunanoja qayta berixi

1 Topilang besikqandin keyin, Pawlus muhlislarni qaqirip, ularni rioʻbətəndürdi wə ular bilən hoxxlixip, Makedoniyəgə qarap kətti. □ 2 U xu ətraptiki yurtlarni arilap, etiʻqadqilarni nuroʻun səz-təlimlər bilən rioʻbətəndürgəndin keyin, Yunanoja berip, □ 3 u yərdə üq ay turdi. Pawlus kemigə olturup Suriyəgə mangay dəp turoqanda, Yəhudiylarning uni oltürüx suyikəsti bilinip kəlip, u Makedoniyə arkilik *quruqluk bilən* qaytip ketix qararija kəldi. 4 Uningoja həmraḥ boləjanlar Beriyalik Pirrusning oʻqli Sopater, Tesalonikaliklardin Aristarḥus bilən Sekundus, Dərbəlik Gayus, Timotiy wə Asiya əlksidin Tikikus bilən Trofimuslar idi. ■

5 Ular awwal Troas xəhirigə berip, bizning yetip beriximizni kütüp turdi. □ 6 Biz bolsaq «petir nan həyti» künliridin keyin, Filippi xəhiridin kemigə olturup, bəx kündin keyin Troaska kelip, ular bilən uqraxtuk wə u yərdə yəttə kün turduk.

7 Həptining birinçi küni, biz nan oxtuxka jəm boləqanda, Pawlus ətisi kətməkçi boləqaqka, jamaətkə səz kiliqka baxlidi; səzini tün yerimgiçə uzartti. □ 8 Biz jəm boləjan yukiriki kəwəttiki öydə nuroʻun qara qiraqlar yenip turatti. □ 9 Əwtikus isimlik bir yigit derizidə olturojanidi. Pawlus səzləp heli bir yərgə barəqanda, uni mügdək besiwatqanidi. Andin u oʻrək uyquja ketip, u üqinçi kəwəttin yərgə yikilip quxti. Kəpqlilik uni yərdin kətürüp qarisa, u oltup boləqanidi. 10 Pawlus pəskə quxüp, uning üstigə etilip, kuqaklap turup:

Azablanmanglar, u tirikkən! — dedi. ■ 11 Qaytidin öygə qikip, nanni oxtup yegəndin keyin, Pawlus ular bilən tang atkuçə uzun səzləxti wə u bu yərdin yoloja qikti. 12 *Troastikilər* bolsa heliki yigitni öyigə həyat apirip koydi. Ular buningdin qəksiz təsəlli tapti. □

Pawlusning Əfəsus aqsakalliri bilən hoxxlixip

13 Biz bolsaq Pawlustin burun Assos xəhirigə kəmə bilən barduk. Qünki Pawlus xu yərgə piyadə baray, silər məndin awwal yetip berip, u yərdə meni kemigə eliwelixni kütünglar, dəp orunlaxturojanidi. 14 Assosta u biz bilən uqraxqandin keyin biz uni kemigə elip Mitulin xəhirigə kəlduk.

15 Andin xu yərdin qikip, ətisi Hiyos arilining udulioja kelip turduk. Üqinçi küni Samos arilioja yetip kəlduk wə Trogillium xəhiridə kənduk;

□ 20:1 «Pawlus muhlislarni qaqirip, ularni rioʻbətəndürdi wə ular bilən hoxxlixip...»

— bəzi kona kəqürmilərdə «Pawlus muhlislarni qaqirip, ularni kuqaklap ular bilən hoxxlixip,...» degən səz deyilidi. □ 20:2 «Yunan» — yaki «Gretisyə». ■ 20:4 Ros. 19:29; 21:29; 27:2; 1Kor. 1:14; Əf. 6:21; Kol. 4:7,10; 2Tim. 4:12; Tit. 3:12. □ 20:5 «Ular awwal Troas xəhirigə berip...»

— bəlkim kəmidə. «...bizning yetip beriximizni kütüp turdi» — «biz» Luqaning yənə Pawlus bilən billə ikənlikini kərsitidi. □ 20:7 «həptining birinçi kün» — yəni «yəkxənbə küni». «**biz nan oxtuxka jəm boləqanda**» — «nan oxtux»: Əysaning əlümini hatiriləx üqün nan oxtulidi («1Kor.» 11:20-34ni kəring). □ 20:8 «**Biz jəm boləjan yukiriki kəwəttiki öydə nuroʻun qara qiraqlar yenip turatti**» — bu qiraqlarning is-tütəklirining əyni kəplici bilən 9-ayəttə tiləja elioqan Əwtikusning uhlap kəlixioja təsir yətküzgan boluxi mumkin. ■ 20:10 1Pad. 17:21; 2Pad. 4:34. □ 20:12 «Ular buningdin qəksiz təsəlli tapti» — əyni grek tekist: «Ular tapqan təsəlli az əməs idi».

uning otisi Miletus xehirigə barduk. □ ¹⁶ Qünki Pawlus Asiya elksidə kəp waqitni otküzüwətməslik üqün, dengiz səpiridə Əfəsusta tohtimay eütöp ketixni qarar qilojanidi. Səwəbi, u «orma heyti» künini mumkinqədər Yerusalemda otküzüw üqün aldiraytti. □ ■ ¹⁷ Əmdi Miletus xehiridin Əfəsuska adam əwətip, jamaəttiki aqsakallarni qaqirdi. ¹⁸ Ular kəlgəndin keyin, u ularoqa mundak dedi:

— Mən Asiya elksigə ayaq başkan birinqi kündin tartip, silər bilən qandaq otkənlikim hərbinglaroqa məlum. ¹⁹ Rəbning hizmitidə hər tərəptə kəmtər bolup, kəz yaxlirim təkülgənlikini, xundakla Yəhudiylarning suyikəstliri tüpəylidin beximdin otkən sinaklarda qidojanlikimni bilisilər; ²⁰ wə yənə məyli ammiwi sorunlarda bolsun yaki öy-öylərdə bolsun, silərgə təlim bərginimdə, silərgə paydilik bolsila heqnemini ayimay jakarlap, ²¹ Yəhudiylar həm Greklərgimu Huda aldida towa kilix wə Rəbbimiz Əysa Məsihgə etiqaq kilix kerəkliligə guwahlik berip jekiligənlikim həmminglaroqa məlum. ■

²² Həzir mana, rohta baqılanoqan həlda Yerusalemoqa ketiwatimən. U yərdə nemə ixlarning beximoqa qüxidojanlikini ukmaymən; □ ²³ Pəqət xuni bilimənki, Muqəddəs Roh mən baroqanla xəhərlərdə zindan kixənliiri wə azab-okubətlərnin meni kütüp turidojanlikini aldin enik eytip kəlməktə. ²⁴ Ləkin mən öz musapəmni tamamlixim, Rəb Əysadin tapxurwaloqan hizmətni ada kilixim, yəni Hudaning mehır-xəpkiti toqrisidiki hux həwərning toluq guwahqisi boluxum üqün, öz həyatimni kilqə ayimaymən. ■ ²⁵ Mən silər bilən arilixip, həmminglar arisida yürüp Hudaning padixahlikini jakarlidim; əmdi mana manga məlumki, buningdin keyin silərdin heqkim yüzümnə kayta kərəlməysilər. □ ²⁶ Xuning üqün, bögün silərgə guwahlik kilip eytip koyayki, mən heqbirining keniqa kərzdar əməsmən. □ ²⁷ Qünki mən Hudaning toluq məqsətiradisini kilqə elip qalmaq silərgə bayan kilip yətküzüxtin bax tartmidim. ²⁸ Muqəddəs Roh silərnə Hudaning jamaətinə bəxiz üqün Uning padisi iqidə yetəqdi kilip tikligənidi; əmdi özünqəroqa həm Əz Ooqlining keni bilən setiwaloqan barlik padisoqa səgək bolunglar! □ ■ ²⁹ Qünki manga ayanki, mən kətkəndin keyin, qilbərilər aranglaroqa kirip, padini heq

□ **20:15** «üqinqi küni Samos arilioqa yetip kəlduk wə Trogillium xəhridə konduk...»

— bəzi kona kəqürmilərdə: «Trogillium xəhridə konduk» degən söz tepilmaydu. «**otisi Hiyo arilining udulioqa kelip ... üqinqi küni Samos arilioqa yetip kəlduk wə Trogillium xəhridə konduk; uning otisi Miletus xəhirigə barduk**» — bu səpər yoli ətəy Əfəsus xəhridin otkənidi (16-ayətni kəring). □ **20:16** «**orma heyti**» — Təwratta Yəhudiylar halkiqə bekitilgən tətinqi heyti; u heyti «eütöp ketix heyti»din əllik kün keyin boləoqəqə, grek tilida «əllikliq heyti»mu deyilidu. Həzirki kalendardiki waqit bəlkim 5-ay idi. «Law.» 23-babni kəring. □ **20:16** Ros. 21:4,12.

■ **20:21** Mat. 3:2; Mar. 1:15; Luqa 24:47. □ **20:22** «**mana, rohta baqılanoqan həlda Yerusalemoqa ketiwatimən**» — «rohta baqılanoqan həlda» — uni kəzoqaydioqan bu təsirning əz rohidə yaki Muqəddəs Rohqa boləoqanliqi enik əməs. Pawlusning bu niyiti bu ixta toqra yaki toqra əməs? 21:4-ayəttiki həwərdin kərioqanda, uning xu kət'iy niyiti toqra əməs, dəp oylaxqa mayil bolimiz. □ **20:24** Ros. 21:13; Gal. 1:1; Tit. 1:3. □ **20:25** «**Mən silər bilən arilixip, həmminglar arisida yürüp Hudaning padixahlikini jakarlidim**» — muxu yərdə «Hudaning padixahliqi» grek tilida pəqət «padixahlik» bilən ipadiliniidu. □ **20:26** «**Silərgə guwahlik kilip eytip koyayki, mən heqbirining keniqa kərzdar əməsmən**» — demək, «aranglarda hərəkəndəq bir kixi hux həwər anglax pirsiti bolmay, kütkülmiyoqan bolsa mən buningoqa jawabkar əməsmən» degəndək. □ **20:28** «**Hudaning... Əz Ooqlining keni bilən setiwaloqan barlik padisi**» — «Əz Ooqlining keni bilən» grek tilida «Əziningkining keni bilən» degən sözlər bilən ipadiliniidu. ■ **20:28** Əf. 1:7; Kol. 1:14; 1Pet. 1:19; 5:2; Wəh. 5:9.

ayimaydu, ■ 30 hëmdə hətta aranglardinmu bəzilər muhlislarni əzlrigə tartiwelix üçün həkikətni burmilioan türlük ixlarni sөzləydu. ■ 31 Xunga, səgək bolunglar, mening üç yil keqə-kündüz deməy, hərbiringlaroqə kəz yaxlirim bilən tohtimay nəsihət berip turəjanlikimni esinglarda tutunglar.

32 Əmdi mən siləрни Hudaəqə wə Uning mehir-xəpəkət yətküzidioqan sөz-kalamioqə tapxurimən. Bu sөz-kalam etikadinglarni kuruxkə həm pak-mukəddəs kilingəan barlik həkki arisida iltipət kilingidioqan mirastin siləрни nesip kilingkə qadirdur. □ 33 Mən heqəqəan heqkimdin kiyim-keqək yaki altun-kümükə tama kiling bakmioanmən. ■ 34 Silərgə məlumki, mən ikki bilikimgə tayinip, özümning wə həmrahlirimning həjitudin qiktim. ■ 35 Bundək kiling hər bir ixlarda mən silərgə muxundək əjir-əmgək arkilik əjiz-həjətmənlərgə yardəm berix lazimlikini, xundəkla Rəb Əysə əzi eytkən: «Bərmək almaqtinmu bəhtliktur» deginini esinglardin qikarmasliqinglar kerəklikini kərsəttim.

36 Bu sөzləрни kiling bolup, u həmməylən bilən birliktə tizlinip olturup dua kildi. ■ 37 Həmməylən kattik yiolixip kətti; Pawlusning boynioqə esilip kuqəqlap, kizəjin sөyüxti. 38 Ularni əng azabliqini Pawlusning, «Buningdin keyin yüzümni kayta kərləməysilər» degən sөzi boldi. Keyin, ular uni kemigə qikirip uzitip koydi.

Rosul Pawlusning hux həwəрни jakarliqan 3-səpiri

Rosul Pawlusning hux həwəрни jakarliqan 3-səpiri

- 20:29 2Pet. 2:1. ■ 20:30 Zəb. 41:9; Mat. 16:21; Ros. 1:17; 1Yuha. 2:19. □ 20:32 «**Bu sөz-kalam etikadinglarni kuruxkə ... qadirdur**» — siləning «etikadinglarni kurux» grek tilida pəkət «siləрни kurux» degən bilən ipadiliduru. ■ 20:33 1Kor. 9:12; 2Kor. 11:9; 12:13. ■ 20:34 Ros. 18:3; 1Kor. 4:12; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8. ■ 20:36 Ros. 21:5.

21

Pawlusning Yerusalemoja berixi

¹ Andin biz ulardin ajrilip qikkandin keyin, kemə bilən udul Qos arilioja qarap yol alduq. Ətisi, Rodos arilioja, u yərdin Patara xəhirigə barduq. ² Patarada Fənikiyə rayoniya baridiojan bir kemini tepip, uningoya olturup yoloja ciqtuq. ³ Siprus arili körüngəndin keyin, uni sol təririmizdə qaldurup eüp, Suriyəgə qarap mengip, Tur xəhiridə qurukluqqa ciqtuq. Qünki kemə bu yərdə yük qüxürməkci idi. ⁴ U yərdə muhlislarni tepip, ularning yenida yəttə kün turduq. Ularoja Mukəddəs Rohning wəhiyisi kelip, ular Pawluska ayiojing Yerusalemoja basmisun, dəp nəsihət kildi. ⁵ Birəq biz u yərdə turux waqtimiz toxkanda, səpirimizni dawamlaxturduq. Ularning həmmisi, jümlidin hotun-baliliri bizni xəhərnin sirtiojqə uzitip ciqti. Həmmimiz dengiz boyida tizlinip olturup billə dua kilduq. ⁶ Kuqəqlixip hoxlaxkandin keyin, biz kemigə ciqtuq, ular öylirigə qaytixti.

⁷ Tur xəhiridin dengiz səpirimizni dawamlaxturup, ahirida Pitolimays xəhirigə kəlduq. U yərdiki kərindaxlar bilən kəruxüp, ularning yenida bir kün turduq. ⁸ Ətisi, u yərdin ayrilip, Kəysəriyə xəhirigə kəlduq. Biz burun *Yerusalemdeki* «yəttə hizmətkar»din biri boləjan, hux həwərqı Filipning öyigə berip kənduq. ⁹ Bu kixining tehi yatlık kılınmiojan, bəxarət-wəhiylərnı yətküzidiojan tət kizi bar idi. ¹⁰ Biz u yərdə birnəqqə kün turojanin keyin, Agabus isimlik bir pəyoqəmbər Yəhudiyə ölkisidin ciqti. ¹¹ Bu kixi bizning aldimizə kelip, Pawlusning bəlwəoqini kəlioja elip, özining put-kəlini baəqlap:

— Mukəddəs Roh mundak dəydu: — Yəhudiylar bu bəlwəoqning igisini Yerusalemda muxundak baəqlap, yat əlliklərnin kəlioja tapxuridu! — dedi. ¹²

¹² Bularnı anglap, həm biz həm xu yərlik kixilər bilən birliktə Pawlustin Yerusalemoja barmiojan dəp eünduq. ¹³ Ləkin Pawlus jawabən: — Silər nemixka bunqiwala yioqlap, yürükimni ezisilər? Mən Yerusalemda Rəb Əysaning nami üqün tutkun boluxla əməs, xu yərdə ölüxkimu təyyarmən, — dedi.

¹⁴ Biz uni qayıllap kılalmay, ahirida süküt kılıp: — Rəbning iradisi ada kılinsun! — deduq. ¹⁵

□ **21:1** «Andin biz ulardin ajrilip qikkandin keyin, kemə bilən udul Qos arilioja qarap yol alduq. Ətisi, Rodos arilioja, u yərdin Patara xəhirigə barduq» — bu ayəttiki «biz», «alduq» wə «barduq» degen sözlərgə kəriqanda, Luqa yəna Pawluska həmraş boldi. □ **21:3** «uni, yəni *Siprus arilini* sol təririmizdə qaldurup eüp...» — demək, «uning jənbidin aylinip eüp...».

□ **21:4** «Ularoja Mukəddəs Rohning wəhiyisi kelip, ular Pawluska ayiojing Yerusalemoja basmisun, dəp nəsihət kildi» — «nəsihət kildi» degenning baxka hil tərjimisi: «nəsihət kılatti». Mukəddəs Roh ularoja Pawlusning Yerusalemda tartidiojan azablıridin həwər bərgənidi. U əllikəjan baxka yərlərdiki muhlislərdin muxu həwərnı angliəjan (20:23). Ləkin muxu yərdə Mukəddəs Rohning uningoya «barmisun» degen səziğə kəriqanda, uning Yerusalemoja berixi Hudaning iradisi əməs, dəp oylaxka mayilmiz. **21:4** Ros. 20:23; 21:12.

□ **21:8** «Biz burun *Yerusalemdeki* «yəttə hizmətkar»din biri boləjan, hux həwərqı Filipning öyigə berip kənduq» — Yerusalemdeki «yəttə hizmətkar» — 6-babni kərüng. **21:8** Ros. 6:5; 8:29. **21:9** Yo. 2:28-29; Ros. 2:17. **21:10** Ros. 11:28. □ **21:11** «Yəhudiylar bu bəlwəoqning igisini Yerusalemda muxundak baəqlap, yat əlliklərnin kəlioja tapxuridu!» — 21-36-ayətlərnı kərüng. Pawlus rimliklərnin soriqioja tartildi. Yəhudiylarning əz adamlıridin birini yat əllik kixilərnin kəlioja tapxuruxi əzlırigə bək uyatlık ix boləqəqka, ularning Pawluska boləjan əqmənlikı nəhayiti enik turidu. **21:11** Ros. 20:23; 21:33. **21:14** Mat. 6:10; Luqa 11:2; 22:42.

15 Bu künlərdin keyin, yük-taqimizni yioixturup, Yerusalemoğa qikiq barduq. 16 Kəysəriyəlik muhlislardin birnəqqisi biz bilən səpərdax boldi; ular Minason isimlik bir kixining öyidə qonimiz dəp uni birgə elip mangdi; bu kixi Siprosluq, kəri muhlis idi. □

Pawlusning Yaqup bilən kəruxixi

17 Yerusalemoğa yotkəndə qerindaxlar bizni huxalliq bilən qarxi aldi. 18 Ətisi, Pawlus biz bilən billə Yaqupni kərgili bardi. Yaqup bilən aqsakallarning həmmisi u yərgə yiojilənanidi. 19 Pawlus ular bilən salam-laxkəndin keyin, Hudaning özining hizmiti arkilik əllər arisida kijoan ixlirini bir-birləp ularoğa təpsiliy eytip bərdi. 20 Bularni anglijoanda, ular Hudağa mədhiyə okudi, andin Pawluska:

— Kərwətisən, i kərindixim, Yəhudiylar iqidə kanqə mingliqan etikad kijoquqilar bar! Ularning həmmisi Təwrat kanunioğa *əməl kilixka* intayin kizojin ikən. 21 Ular sening toşrangda: «U əllərnin arisida yaxiojan pütin Yəhudiylarğa Musa *pəyojəmbərgə* tapxurulojinidin yenixni, yəni balilirini hətnə kildurmaslikni, Yəhudiylarning ən'ənilirigə riayə kilmaslikni oğitidu» dəp anglidi. 22 Əmdi kəndə kilix kerək? Qünki halayiq qokum sening bu yərgə kəlgənlikingni anglap qalidu.

23 Xunga bizning deginimizdək kijojin: Arimizda kəsəm iqkən tət adəm bar. □ 24 Sən ularni elip, ular bilən birliktə *Təwrattiki* tazilix kaidisidin oşup, ularning *qurbanlik* qikimlirini özüng kətürgin, andin ular qaqlirini quxürələydu. Buning bilən, həmməylən sən toşruluk anglijoanlirining həmmisining rast əməslikini wə sening özüng Təwratka tərtpi boyiqə riayə kiliwatlikingni bilip yetidu. □ 25 Əmma əllərdin boljoan etikadqilarğa kəlsək, biz ularoğa pəkətla butlarğa atalojan nərsilərnə yeməslək, kənni wə boşup soyulojan həywaning gəxinimu yeyixtin wə jinsiy buzukluqtin əzlrini saklax toşruluk qararimizni otkənki hət arkilik ukturduq. ■

26 Buning bilən, Pawlus u kixilərnə elip, ətisi əzi ular bilən billə tazilix kaidisini otküzüxti; andin u ibadəthanoğa kirip, *kəhjinlarğa* əzlrining paklinix mudditining qačan toxudiojanliki, yəni hərəkəyisi üqün qurbanlik kilinixning kəysi küni bolidiojanlikini ukturup koydi. □ ■

□ 21:16 «ular Minason isimlik bir kixining öyidə qonimiz dəp uni birgə elip mangdi; bu kixi Siprosluq, kəri muhlis idi» — baxka birhil təjimis: — «ular bizni (Yerusalemdiki) öyidə kütməqci boljoan Minason isimlik bir Siprosluqni biz bilən elip, uning öyigə baxlap bardi».

□ 21:23 «Arimizda kəsəm iqkən tət adəm bar» — «kəsəm iqkən» Hudaning aldidə iqkən; bu Hudaning razilikini elix üqün yaqni unioğa təxəkkür eytix üqün boljoan bolsa kerək. Bundaq kilixi əməliyətə «yənqi əhdə»gə muwapiq əməs, bəliki «kona əhdə»gə ait ix idi. □ 21:24 «tazilix kaidisidin oşup...» — «tazilix» ibraniy tilidə bolsa «taharət». Yaquplar eytқан xu «Təwrat kanunioğa əməl kilixka intayin kizojin» boljoan Yəhudiy etikadqilar bəlkim Pawlusni «Yəhudiy əməslər»ning zeminliridin oşuxi bilən «napak boldi» dəp qarixi mumkin idi. «Ular qaqlirini quxürələydu» — Təwrat, «Qəl.» 6:13-20ni kəring. «Nazariylar» Huda aldidə duasining iltija kilinixi üqün yaqni təxəkkür eytixi üqün qaqlirini uzun qoyuwitətti. Kəsəmnin məhliiti toxkənda, awwal qurbanlik sunup andin qaqlirini quxürəwətətti. ■ 21:25 Yar. 9:4; Mis. 20:3; Ros. 15:23; 1Kor. 8:1. □ 21:26 «... Pawlus u kixilərnə elip, ətisi əzi ular bilən billə

tazilix kaidisini otküzüxti; andin u ibadəthanoğa kirip, ... hərəkəyisi üqün qurbanlik kilinixning kəysi küni bolidiojanlikini ukturup koydi» — bu ix, yənə Yaqupning təxəbbus kijoqini həmdə unioğa Pawlusning koxuluxi, uning bu tət kixi bilən «tazilix»i wə ular bilən billə qurbanlik kilixi toşruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 21:26 Ros. 24:6.

□ 21:26 «... Pawlus u kixilərnə elip, ətisi əzi ular bilən billə tazilix kaidisini otküzüxti; andin u ibadəthanoğa kirip, ... hərəkəyisi üqün qurbanlik kilinixning kəysi küni bolidiojanlikini ukturup koydi» — bu ix, yənə Yaqupning təxəbbus kijoqini həmdə unioğa Pawlusning koxuluxi, uning bu tət kixi bilən «tazilix»i wə ular bilən billə qurbanlik kilixi toşruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 21:26 Ros. 24:6.

Pawlusning ibadathanida tutkun qilinixi

²⁷ Yettə künlük muddət toxuxka az qaloqanda, Asiya elkisidin kalgən bəzi Yəhudiylar Pawlusni ibadathanida kərüp, halayikni kutritip, uningqa kol selip: ²⁸ — Əy Israillar, yardəmdə bolunglar! Həmmə yərdila, həmmə adəmgə həlkimizgə, Təwrat kanunioqa wə ibadethanioqa karxi sezləni eğiawatkan adəm dəl xu. Uning üstigə, u yənə Grekləni ibadethanimizoa baxlap kirip, bu muqəddəs jayni buloqidi! — dəp qukan kətürdi ²⁹ (ularning bundak deyixining səwəbi, əslidə ular xəhərdə Əfəsusluk Trofimusning Pawlus bilən billə boləlanliqini kərgənidi wə Pawlus uni ibadethanioqa baxlap kirgən, dəp oylioqanidi). □

³⁰ Xuning bilən, pütün xəhər zilziligə kəldi. Halayik tərəp-tərəptin yügürüp kelip, Pawlusni tutup, ibadethanidin sərəp elip qıkti. Ibadethanining dərweziliri dərhal taqiwetildi. □ ³¹ Bu top adəm Pawlusni urup öltürwətməkqi bolup turoqanda, pütkül Yerusalemnə malimanqlik qaplap kətkənliki toqrisidiki bir həwər u yərdə turuxluk Rim kismining mingbexioqa yətküzüldi. □ ³² Mingbexi dərhal ləxkər wə birnəqqə yüzbexini elip, top-top adəmləni basturuxka yügürüp kəldi. Mingbexi wə əskərləni kərgən halayik Pawlusni uruxtin tohtidi.

³³ Mingbexi aldioqa ötup, ləxkərləni Pawlusni tutup ikki zənjir bilən baqlaxka buyrudi. Andin u:

— Bu adəm kim? U nemə gunah kildi? — dəp soridi. ■

³⁴ Lekin *topilangqilarning* iqidə bəzilər uni desə, bəzilər buni deyixip warqirixatti. Malimanqlik tūpəylidin mingbexi həkikiy əhwalni eniklaxka əmsalsiz kəlip, ahir Pawlusni kəl'əgə elip ketixni buyrudi.

³⁵ Lekin Pawlus kəl'əning pələmpiyigə kəlgəndə, topilangqilar tehimu zorawanlixip kətkəqkə, ləxkərlər uni kətürüxkə məjbur boldi. ³⁶ Qünki ularning kəynidin top-top adəmlər əgixip mengip:

— U yokitilsun! — dəp warqirixatti. ■

Pawlusning guwahlik berip aqlinixi

³⁷ Kəlgə əkirilixigə az qaloqanda, Pawlus mingbexioqa:

— Sizgə bir eoqiz səz kilsam boləmdikin? — dəp soridi.

Mingbexi: — Grekqə biləmsən? ³⁸ Undaqta, ilgiri isyan kətürüp, «hənjərqi katillar»din tət ming adəmini baxlap qəlgə keqip kətkən heliki Misirlik əməmsən? — dəp soridi. □

³⁹ Lekin Pawlus: — Mən Yəhudiy, Kilikiyə elkisidiki uluq xəhər Tarsusning puqrasimən. Halayikqa birnəqqə eoqiz səz kiliximoa ijazət kiliqingizni ötünimən, — dedi. ■

⁴⁰ *Mingbexi* ijazət beriwədi, Pawlus pələmpəyda turup, halayikqa kol ixariti kildi. Kəttik jimjitlik bəskənda, u ibraniy tilida sezləxkə baxlap: — □

□ 21:29 «... əslidə ular xəhərdə Əfəsusluk Trofimusning Pawlus bilən billə boləlanliqini kərgənidi» — Əfəsusluk Trofimus Yəhudiy əməs, grek idi, əlwəttə. ■ 21:29 Ros. 20:4; 2Tim. 4:20. □ 21:30 «Halayik tərəp-tərəptin yügürüp kelip, Pawlusni tutup, ibadethanidin sərəp elip qıkti. Ibadethanining dərweziliri dərhal taqiwetildi» — məqsiti xühşisizki, ibadethanining əzidə qalaymikanqlik qıkmisun üqün idi. □ 21:31 «ləxkər kismining mingbexi» — grek tilida «hiliark»; əməliyəttə 600 əskərnə baxquratti. ■ 21:33 Ros. 21:11.

■ 21:36 Luqa 23:18; Yh. 19:15; Ros. 22:22. □ 21:38 «hənjərqi katillar» — Rim imperiyasigə karxi turoqan əng əxəddiy siyasiy ekim idi. Ular adəm öltürüxkə ixlitidoqan əng yaxhi kəridioqan koral kiyim iqidə yoxuruxka qəlaylik boləqan hənjər idi. ■ 21:39 Ros. 9:11,30. □ 21:40 «u ibraniy tilida sezləxkə baxlap..» — «ibraniy tilida» — Aramiy dialektida boluxi mumkin.

22

1 — Kerindaxlar wə ata-bowilar! Əmdi özümni aqlax sözlirimgə kulak saloqaysilər, — dedi.

2 Ular Pawlusning ibraniiy tilida sözliginini anglap, tehimu jim boluxti. U sözini dawam kildi:

3 — Mən bir Yəhudi, Kilikiyədiki Tarsus xəhridə tuşuldum; lekin bu xəhərdə bekip qong kildim, Gamaliyəning kol astida ata-bowilirimizə tapxuruloqə Təwrat kanunining zir-zəwərlirini qoymay əginip təlim-tərbiyə aldım. Mən silərnin bəgün boləqininglarəə ohxax, Huda yoloqə intayin kizəqin idim. □ ■ 4 Mən bu yoldikilərnin hətta əltürükkiqə ziyankəxlik kəlip, ularni ər-ayal deməy tutkun kəlip zindanoqə saldurdum. □ ■ 5 Bu toşruluk bax kahin wə aliy kengəxmidiiki barlik əksakallarmu mənə guwahqিদur. Mən ulardin Dəməxktiki Yəhudi kerindaxlarəə yeziloqan hətərnin tapxuruwelip, xu yərdə turuwatqan bu yoldikilərnin jazalax üqün, ularni tutkun kəlip Yerusalemoqə apirimən dəp yoloqə qikqanidim. 6 Əmdi xundak boldiki, səpər kəlip Dəməxkkə yekınlaxkanda, quxkə yekın, tuyuksiz asmandin kuqluk bir nur quxup, ətrapimni yorutuwaetti. ■ 7 Mən yərgə yikəlip kəttim, andin mənə: «Saul, Saul, Məngə nemixkə ziyankəxlik kəlisən?» deqən awazni anglidim. 8 «I Rəb, sən kimsən?» dəp sorisam, U mənə: — «Mən sən ziyankəxlik kəliwatqan Nasarətlik Əysadurmən!» dedi. 9 Mən bilən billə mənəgiwatqanlar u nurni kərgən bolsimu, lekin mənə kəloqan sözlərnin quxənmidin. □ ■ 10 Mən yənə, «I Rəb, nemə kəlixim kərek?» dəp sorisam, Rəb mənə, «Ornungdin tur, Dəməxkkə kir, xu yərdə sən adə kəlix bekitilgen ixlarning həmmisi toşruluk sənə eytip berilidi!» dedi.

11 Həliki nurnin julaləqidin kəzlim kərməs bolup qaldi. Yenimdikilə kolumdin yetəkləp, Dəməxkkə elip kirdi.

12 U yərdə Təwrat kanunioqə ihlas boəloqan, Dəməxktiki barlik Yəhudiylarning hərmitigə sazawər boləqan Ananiyas isimlik bir kixi bar idi. ■ 13 U kəlip, yenimda turup: «Kerindax Saul, bəxingni kətürp kərə!» dedi. Mən xuan bəximni kətürp kərap uni kərdum. 14 U mənə: «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy Boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi. □ 15 Qünki sən pütün insanlar aldida kərgən-anglioqanliringəə Uning guwahqisi bolisən! 16 Xundak ikən, sən yənə nemigə həyal bolisən? Ornungdin turup, Uning namioqə nida kəlip qəməldürülüp, gunəhliringni yuquzəqin!» dedi.

17 Xundak boldiki, Yerusalemoqə qaytip kəlginimdin keyin, ibadəthanida

□ 22:3 «Mən... Gamaliyəning kol astida ata-bowilirimizə tapxuruloqan Təwrat kanunining zir-zəwərlirini qoymay əginip təlim-tərbiyə aldım» — oqurmənlərnin esidə bolsa kərekki, Gamaliyəl dangki qikqan Təwrat əlimasi idi (5:24). Grek tilida «(Mən) Gamaliyəning ayaqlirining aldida ... təlim-tərbiyə aldım» deyilidi. ■ 22:3 Ros. 5:34; 9:11; 21:39; 2Kor. 11:22 □ 22:4 «Mən bu yoldikilərnin hətta əltürükkiqə ziyankəxlik kəlip, ularni ər-ayal deməy tutkun kəlip zindanoqə saldurdum» — «bu yoldikilərnin» — Məsih yolidikilərnin, deməqki. Grek tilida pəkət «bu yolni» deyilidi; tingxiəquqilar həmmisi uning «Məsih Əysaning yoli»ning qəpini kəliwatqinini bilgən bolatti. ■ 22:4 Ros. 8:3; 9:1; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ 22:6 1Kor. 15:8; 2Kor. 12:2. □ 22:9 «...lekin mənə kəloqan sözlərnin anglimaptu». Bu adəmlər bir awazni anglidi, lekin nemə dəwatqanlikini bilmidi (9:7ni kərxing). ■ 22:9 Dan. 10:7. ■ 22:12 Ros. 9:17.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:3 «Mən... Gamaliyəning kol astida ata-bowilirimizə tapxuruloqan Təwrat kanunining zir-zəwərlirini qoymay əginip təlim-tərbiyə aldım» — oqurmənlərnin esidə bolsa kərekki, Gamaliyəl dangki qikqan Təwrat əlimasi idi (5:24). Grek tilida «(Mən) Gamaliyəning ayaqlirining aldida ... təlim-tərbiyə aldım» deyilidi. ■ 22:3 Ros. 5:34; 9:11; 21:39; 2Kor. 11:22 □ 22:4 «Mən bu yoldikilərnin hətta əltürükkiqə ziyankəxlik kəlip, ularni ər-ayal deməy tutkun kəlip zindanoqə saldurdum» — «bu yoldikilərnin» — Məsih yolidikilərnin, deməqki. Grek tilida pəkət «bu yolni» deyilidi; tingxiəquqilar həmmisi uning «Məsih Əysaning yoli»ning qəpini kəliwatqinini bilgən bolatti. ■ 22:4 Ros. 8:3; 9:1; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ 22:6 1Kor. 15:8; 2Kor. 12:2. □ 22:9 «...lekin mənə kəloqan sözlərnin anglimaptu». Bu adəmlər bir awazni anglidi, lekin nemə dəwatqanlikini bilmidi (9:7ni kərxing). ■ 22:9 Dan. 10:7. ■ 22:12 Ros. 9:17.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi sən iradisini bilixing, Həkkəniy boləquqini kərxüing wə uning əozididn qikqan awazni anglixing üqün allikaqan tallidi» — «Həkkəniy Boləquq» Məsihni kərsitidi, əlwəttə.

dua қиливатқинимда, бир оғайбанә көрүнүх мені оруwaldi ¹⁸ wə Rəbning mаngа: «Qapsan bоl, Yerusalemdin dərһal kət. Qünki ular sening mаngа қилоan guwahlikingni qоbul қilmaydu!» dəwatқanlikini kərdüm.■

¹⁹ Mən, «I Rəb, ular mening Sаngа etiqad қилоanlarni zindanoға solap, һərbir sinagoglaroға kirip ularni surojanlikimni bilidu. ■ ²⁰ Sening guwahqing bolоan Istipanning keni təkulginidə, mənmu yenida turup uni ɵlturgənlərninг қilmixlirioға qоxulup, ularning kiyimlirigə qarap bərdim!» — dedim. ■ ²¹ Birak u mаngа: «Kətkin! Seni yiraktiki əllərgə əwətimən!» — dedi.■

²² Pawlus muxu səzni degüqə halayiq uningоға қulak seliwatatti. Lekin buni anglap ular awazini kɵturup:

— Undaq bir kixi yər yuzidin yokitilsun! U tirik turuxқа layiq əməs! — dəp quқan selixti.□ ■

²³ Ular qirkirixip, qapan-yepinqilirini selip taxlap, topa-qang soruwatқanda, ²⁴ mingbexi Pawlusni қəl'əgə elip kirip ketixkə əmr қiliwidi, halayiqning uningоға nemə üqün bundaq quқan salidiojanlikini eniklax üqün ləxkərlirigə uni қamқilap soraq қilixni buyrudi. □ ²⁵ Lekin ular Pawlusni қamқilax üqün oғulaqlitip baоliоғanda, u yenida turojan yuzbexioғa:

— Bir Rim puқrasini jinayiti bekitilməyла қamқilaxinglar қanunoғa uyоunmu? — dedi.□

²⁶ Bu səzni angliоan yuzbexi mingbexining aldioғa berip:

— Siz nemə ix қilay dəwatisiz? Qünki u kixi Rim puқrasi ikən! — dedi.

²⁷ Mingbexi Pawlusning aldioғa berip, uningdin:

— Mаngа eytқin, sən rasttinla Rim puқrasimu? — dəp soridi.

— Rast, dedi u.

²⁸ — Mən nahayiti yukiri baһada muxu puқraliqқа igə boldum, — dedi mingbexi.

Pawlus:

Əmma mən tuoқuluxumdinla xundaq! — dedi.

²⁹ Xuning bilən, uni soraqқа tartmaqqi bolоan ləxkərlər dərһal uningdin əzlrini qətkə aldı. Mingbeximu uning Rim puқrasi ikənlikini bilip, uni baоlatқanliqi түpəylidin қorkup kətti.□

Pawlusning aliy kengəxmida əzini aқlixi

■ **22:18** Mat. 10:14. ■ **22:19** Ros. 22:4. ■ **22:20** Ros. 7:58; 8:1. ■ **22:21** Ros. 9:15; 13:2; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11. □ **22:22** «Lekin buni anglap ular awazini kɵturup:

— Undaq bir kixi yər yuzidin yokitilsun! U tirik turuxқа layiq əməs! — dəp quқan selixti» — demisəkmü, ularning Pawlus bu səzini kɵturəlməslikining səwəbi, Hudaning səz-kalamini əzlrini intayin pəs keridioғan «yat əllə»gə yətküzüxkə һərgiz bolmaydu, dəydioғan kəzқaraxta idi.

■ **22:22** Ros. 21:36. □ **22:24** «Mingbexi ... Halayiqning Pawlusқа nemə üqün bundaq quқan salidiojanlikini eniklax üqün ləxkərlirigə uni қamқilap soraq қilixni buyrudi» — «қamқilap soraq қilix» bolsa rimliқlar guman қилоan adəmlərni gunahı bar dəp һəsablap, «һəқikətni eniklax üqün» ularni қiynax bilən soraq қilatti (ularning «қamқa»liri kəp tasmilik bolup, һər tasmisioғa һərtүrlük təmur-səngəқ pərqiliri baоlanоjanidi). Əmma rimliқ puқralar bolsa undaq muamilidin halas idi. □ **22:25** «Lekin ular Pawlusni қamқilax üqün oғulaqlitip baоliоғanda...» — «oғulaqlitip baоliоғanda»: Rimliқlar soraqқа tartiloғuqini қamқilax üqün uning ikki қolini baоlap oғuliqini kerip turoғuzidu. Baxқа birhil tərјimisi «Pawlusni tasmilar bilən oғulaqlatқanda,...».

□ **22:29** «Xuning bilən, uni soraqқа tartmaqqi bolоan ləxkərlər dərһal uningdin əzini qətkə aldı. Mingbeximu uning Rim puқrasi ikənlikini bilip, uni baоlatқanliqi түpəylidin қorkup kətti» — 24-ayəttiki izahatni kəring. Rim puқralirini jinayiti bekitməyла baоlaxmu қanunsiz ix idi.

³⁰ Mingbexi Yəhudiylarning Pawlusning üstidin qiloqan xikayitining həqiqiy səwəbini bilix üqün, ətisi uni yexip, bax kahinlar wə pütün ali kengəxmidikilərnin bir yərgə yiqilixini buyrudi. Andin Pawlusni elip kelip, ularning aldiqə turoqzdi.

23

¹ Pawlus ali kengəxmə həy'ətlirigə tikilip turup: Kərinaxlar, mən bügünciqə Hudaning aldida pak wijdanda mengip kəldim, — dedi.■

² Buni angliqan bax kahin Ananiyas *Pawlusning* yenida turoqanlarqə uning əqiziqə uruxni buyrudi.■ ³ Pawlus uningqə: — Huda seni uridu, əy aqartiloqan tam! Sən u yərdə meni Təwrat qanuni boyiqə sorakqə tartixqə olturisən, lekin Təwrat qanunioqə hilap haldə meni urunqlar dəp buyrudingqə?! — dedi.□ ■

⁴ — Sən Hudaning bax kahinioqə axundəq həkərat kəltürəmsən?! — deyixti yenida turoqanlar. ⁵ Pawlus: — I kərinaxlar, mən uning bax kahin ikənlikini bilməptimən. Qünki Təwrat: «Həlkinqni idarə qiləuqining yaman gəpini kılma!» deyilgən, — dedi.□ ■

⁶ Ləkin Pawlus ularning bir qismining Saduqi, yənə bir qismining Pərisiylər ikənlikini bilip, ali kengəxmədə yukiri əwaz bilən: — Kərinaxlar, mən bolsam Pərisiylərdin bolimən wə Pərisiylərnin pərzəntimən. Mən əlgənlər qayta tirilixqə baqliloqan ümid toqruluk bu yərdə sorakqə tartiliwatimən! — dəp warkiridi.■

⁷ U bu səzni deyixi bilənla, Pərisiylər bilən Saduqiylar arisida jedəl-əowəqə qozqilip, kengəxmidikilər ikkigə bəlünüp kətti ⁸ (qünki Saduqiylar əlgənlərnin qayta tirilixi, yəki pərixə yəki roqlar məwjut əməs, dəydi. Ləkin Pərisiylər həmmisini etirap kilidu).■ ⁹ Buning bilən kəttik bir quqan-sürən kətürülüp, Pərisiy tərəpdari boləqan bəzi Təwrat əstazliri ornidin turup:

— Biz bu adəmdin həqkandəq əyib tapalmiduk! Bir roq yəki pərixə uningqə səz qiləqan bolsa nemə boptu! — dəp kəttik munaziriləxti.■

¹⁰ Quqan-sürən təhimu küqiyip kətkəqkə, mingbexi *Yəhudiylarning* Pawlusni tartixturup titma-titma kiliwetixidin qorqup, qisimqə zaləqə qüqüp uni ularning arisidin zorluk bilən tartip qikip, kəl'əgə əkirip ketixini buyrudi.

¹¹ Xu küni kəqisi, Rəb Pawlusning yenida turup: — Jasarətlək bol! Qünki Yerusalemdə Mən toqrəmdiki iqlarqə toluk guwəhlik bərginingdək, Rim xəhiridimu xundəq guwəhlik kilixing mukərrər bolidu! — dedi.■

Pawlusni əltürüx suyikəsti

¹² Ətisi ətigəndə, Yəhudiylar Pawlusni əltürüxni kəstləp, uni əltürmigüqə həqnərsə yeməymiz, iqməymiz, dəp əzlrigə ləniti bir kəsəmni kilixti. ■

■ **23:1** Ros. 24:16. ■ **23:2** 1Pad. 22:24; Yər. 20:2; Yq. 18:22. □ **23:3** Huda seni uridu, əy aqartiloqan tam! — Pawlusning «aqartiloqan tam» degini, «sirti ap'ak kərinidiloqan, iqi pəkət patkəq-laydin boləqan sahtipəzsən» degən mənədə. «Əz.» 13:8-16nimu kəring. ■ **23:3** Qan. 17:9. □ **23:5** «Həlkinqni idarə qiləuqining yaman gəpini kılma!» — Təwrat, «Mis.» 22:28. ■ **23:5** Mis. 22:27. ■ **23:6** Ros. 24:21; 26:6; Fil. 3:5. ■ **23:8** Mat. 22:23; Mar. 12:18; Luqə 20:27. ■ **23:9** Ros. 25:25; 26:31. ■ **23:11** Ros. 18:9. ■ **23:12** Ros. 23:21,29,30.

¹³ Bu suyikəst kəsimini iqqənlər kirik nəqqə kixi idi. ¹⁴ Ular bax kaqınlar wə aqsakallarning aldiqə berip:

— Biz Pawlusni ɵltürmigüqə heqnrəsə tetimasliqqə kattik kəsəm iqtuq.

¹⁵ Həzir silər wə aliy kengəxmə uning ixlirini tehimu təpsiliy təkxürüxnə baqanə kılıp, wəkil əwıtıp uni kengəxmigə elip kelixni mingbexidin tələp kilinglar. U bu yərgə yekın kəlməyla uni jaylıwetixkə təyyar turimiz, — dedi.

¹⁶ Lekin Pawlusning singlisining ooqli bɵktürmidin həwər tēpıp kəl'əgə kirip, Pawlusqa məlum kılıp koydi. ¹⁷ Buning bilən Pawlus yüzbexiliridin birini qaqirtıp, uningqə:

— Bu balini mingbexi bilən kərüxtürüp koysingiz. Qünki uningqə məlum kılıdioqan ixi bar ikən, — dedi.

¹⁸ Yüzbexi uni elip mingbexining aldiqə baxlap kirip:

— Məhbus Pawlus meni qaqirtıp, bu balini siz bilən kərüxtürüp koyuxumni tələp kildi. Qünki uning sizgə məlum kılıdioqan ixi bar ikən, — dedi.

¹⁹ Mingbexi uni kolidin tutup, bir qətkə tartıp:

— Manga məlum kılıdioqan nemə ixing bar? — dəp soridi.

²⁰ U jawabən mundəq dedi:

— Yəhudiylar Pawlusning ixlirini təpsiliy təkxürəyli dəp səwəb kərsitip əzlriridin ətə uni aliy kengəxmigə elip berixni tələp kiliq üqün til biriktürüxti. ■ ²¹ Ularqə qayil bolmioqayla, qünki kiriktin artuq adəm uni paylap turidu. Ular Pawlusni ɵltürmigüqə heqnrəsə yeməymiz, iqməymiz, degən qarqix kəsimgə baqliniptu. Ular həzir əzlririning ularning təlipigə maqul boluxlirini kütüp turidu.

²² Mingbexi uningqə:

— Bu ixni manga məlum kילוanliqingni heqkimgə tinma! — dəp tapılap, balini kayturdi.

Pawlusning waliy Felikskə tapxuruluxi

²³ Mingbexi yüzbexidin ikkini qaqirtıp:

— Ikki yüz piyadə ləxkər, yətmix atlik ləxkər wə ikki yüz nəyziwaz ləxkərnə bügün keqə saət tokkuzda Kəysəriyə xəhriqə qarap yolqə qixixkə hazirlanglar! □ ²⁴ Xuning bilən billə, Pawlusni waliy Feliksning yenioqə saq-salamət yətküzüx üqün, uning minixigə ulaqlarni təyyarlanglar! — dəp buyrudi.□

²⁵ Mingbexi *Felikskə* mundəq bir hət yazdi: —

²⁶ «Hərmətlik waliy Feliks janablirioqə Klawdiyus Lisiyastin salam!

²⁷ Uxbu adəmni Yəhudiylar tutuwaloqan bolup, uni ɵltürməkqi bolqanda, uning Rim puqrasi ikənlikini bilip yetip, kəsimni baxlap berip uni kutkuzdum. □ ■ ²⁸ Mən ularning bu kixi üstidin kילוan xikayitining nemə ikənlikini enikliməqqi bolup, uni Yəhudiylarning aliy kengəxmisigə

■ **23:20** Ros. 23:12. □ **23:23** «*nəyziwaz ləxkər*» — bu səzning toluq mənisini naməlum.

«*keqə saət tokkuzda*» — grek tilida «keqidiki üqiniqi saəttə». □ **23:24** «*Pawlusni waliy Feliksning yenioqə saq-salamət yətküzüx üqün, uning minixigə ulaqlarni təyyarlanglar!*»

— «ulaqlarni təyyarlanglar!» — bir ulaq əməs. Mingbexi Pawlusni Yerusalemdin 100 kilometr yirəq bolqan Kəysəriyəgə bihətər yətküzüxkə kapalətlik kiliq üqün hazirlioqan kəp ulaqlar, əlwəttə. □ **23:27** «*Yəhudiylar ... uni ɵltürməkqi bolqanda, uning Rim puqrasi ikənlikini bilip yetip, kəsimni baxlap berip uni kutkuzdum*» — mingbexi Lisiyas əməliyəttə Pawlusni tutkandin keyinla uning Rim puqrasi ikənlikini bilgənidi. ■ **23:27** Ros. 21:33.

elip bardim. ²⁹ Əməliyotda ularning uning üstidin qiləjan xikayitining əzlrining Təwrat kənunioğa dair dətəlah məsililərgə munasiwətlik ikənlikini baykidim, biraq uningdin əlüm jazasi berixkə yaqi zindanoğa taxlaxğa layiq birə xikayət kiləudək ixni tapalmidim. ³⁰ Keyin, Yəhudiylarning uni eltürüwetix kəstidə yürüwatkanliqi həkqidiki ah-barat mənə məlum kilinoğanda, dərhal uni siligə yollattim wə xuning bilən billə, uningə ərz kiləuqularning əzlrining aldida xikayətlirini eytixini buyrudum. Həyr!».

³¹ Ləxkərlər əmdi buyruk boyiqə Pawlusni keqiləp Antipatris xəhriyəyə yətküzdi. □ ³² Ətisi, atliq ləxkərlər Pawlusni elip mengixkə kaldurulup, qəlojan ləxkərlər *Yerusalemdeki* kəl'əgə kaytip kəldi. ³³ Atliqlar Kəysəriyəgə kirip, hətni waliyoğa tapxurdi wə Pawlusnimu uning aldida hazir kildi. ³⁴ Waliy hətni okuqəndin keyin, Pawlusning qəysi əlkidin ikənlikini sorap, uning Kilikiyədin kəlgənlikini bilip, □ ³⁵ Uningə: — Üstüngdin ərz kiləuqular kəlgəndə ixliringni toluq anglaymən, — dedi wə uni Hərod hanning ordisida nəzərbənd kilip qoyuxni buyrudi. □

24

Yəhudiylarning Pawlus üstidin xikayət kilixi

¹ Bəx kəndin keyin, bax kahin Ananiyas əksəkəllərdin birnəqqəylən wə Tərtullus isimlik bir adwokat bilən Kəysəriyəgə quxup, Pawlus toqrisidiki rəsmiy xikayətlirini waliyoğa sundi. ■ ²⁻³ Pawlus qəqirtilip, Tərtullus uning üstidin xikayət kilip mundaq dedi:

— Hərmətlik Feliks janabliri! Biz əzlrining qol astilirida hər tərəptin aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz wə aldın kərərlikliri bilən həlkimiz arisida dana islahatlar barliqkə kəltürülməktə, biz bu ixlərdin hər wəqit, hər jayda toluq minnətdarlik bilən bəhriman boluwatimiz. □ ⁴ Biraq əz wəqitlirini kəp elip qoymasliqim üqün, xəpətliri bilən səzimizni kiskila anglaxlirini ətünup soraymən. □ ⁵ Qünki biz xuni tonup yəttukki, bu adəm balahor bolup, pütkül jahəndiki Yəhudiylar arisida majira-topilang pəyda kilixni küxkürtküqi, xundaqla «Nasarətlilər» dəp atəlojan məzhəpning kattiwaxliridin biridir. ⁶⁻⁷ U

□ **23:31 «Ləxkərlər ... Pawlusni keqiləp Antipatris xəhriyəyə yətküzdi.»** — Antipatris Yerusalemə 55 kilometr yiraq, Yerusalem bilən Kəysəriyəning otturisida. □ **23:34 «Waliy ... Pawlusning qəysi əlkidin ikənlikini sorap,...»** — waliyning «qəysi əlkə?» değan soali grek tilida «qəysi hil əlkə» deyilidu. Ikki hil əlkə bar idi: (1) imperator əzi biwasitə bəxkuridəjan; (2) wasitilik bəxkuridəjan. Pawlus ikkinqi hil əlkidin boləjan bolsa, waliy əzi Pawlusning dəwasini biwasitə bir tərəp kiləlaytti. □ **23:35 «... uning Kilikiyədin kəlgənlikini bilip, uningə: — Üstüngdin ərz kiləuqular kəlgəndə ixliringni toluq anglaymən, — dedi...»** — Kilikiyə

(həzirki ximaliy türkiyədə) Qənaan (Pələstin)din yiraq jay idi, u bəlkim Feliks bəxkuridəjan jay bolmisa kərək. Kilikiyə xunqə yiraq boləoqəqə, Pawlusni xu yərgə yalap mangdurmay, bu ixni əzüm təxkürəy değan qarəroğa kəlgən boluxi mumkin. ■ **24:1** Ros. 23:2. □ **24:2-3 «biz əzlrining qol astilirida hər tərəptin aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz»** — yaqi «biz əzlrining qol astilirida uzundin buyan aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz».

«aldın kərərlikliri bilən həlkimiz arisida dana islahatlar barliqkə kəltürülməktə, biz bu ixlərdin hər wəqit, hər jayda toluq minnətdarlik bilən bəhriman boluwatimiz» — bəzi rimlik tarihqularning hatiriliri boyiqə, Feliks əməliyotda aqkəz, rəhimsiz wə qəbiliyətisiz adəm idi. □ **24:4 «əz wəqitlirini kəp elip qoymasliqim üqün...»** — yaqi «əzlrini artuqqə awərə kilməslilik üqün...».

bizning ibadəthanimiznimu buloqimakqi bolojanidi. Xunga, biz uni tutuwalduk wə uni öz kanunimiz boyiqə sotlayttuk. Lekin mingbexi Lisiyas əxəddiy zorluk bilən uni kollirimizdin tartiwaldi wə uningəja ərz qiloqularni əzlrining aldiəja kelixkə buyruojanidi. □ ■ 8 Uni sorak kilip kersilə, bizning uningəja qiloqan əzlrimizning toqrilikini bilip yetidila! 9 Sorunda bolojan Yəhudiylarmu uning eytkanlirioqə koqxulup: Rast, rast, dəp xikayətəni küqəytti.

Pawlusning əzini aqlixi

10 Waliy Pawlusqa səz qiloqin dəp qol ixaritini qiloqanda, u mundak dedi: — Mən silining uzun yillardin beri bu həlkəni sorap kəlgənliklerini bilgəqkə, hatirjəmlik bilən aldirida əzüm toqramda jawəb berimən.

11 Asanla bilələydiliki, mən Yerusalemoqə ibadət qilixkə barəojnimdin həzirəjiqə pəkət on ikki künla ötti. 12 Ular mening ibadəthanida birə adam bilən munaziriləxkinimni kərmigən, yaki sinagoglarda yaki xəhərdə ammuni toqilangəja qutratkanliqimnimu həq kərmidi. ■ 13 Ular yənə həzir janablirioqə mening üstümdin qiloqan xikayətlirigə həq ispatmu kəltürəlməydu.

14 Birək siligə xuni etirap qilimənki, mən ular «məzhəp» dəp atioqan yol bilən mengip, Təwratta wə pəyoqəmbərlərnin yazmilirida pütülgənlərninomu həmmisigə ixinip, ata-bowilirimning Hudasioqə ibadət qilimən. □ 15 Mening Hudaqəja baqlioqan ümidim barki (bu kixilərmu bu ümidni tutidu), kəlgüsidə həm həkqaniylərnin həm həkqaniysizlərnin ölümdin tirilixi bolidu.□

16 Xu səwəbtin, əzüm həmixə Huda aldidimu, insanlar aldidimu pak wijdanlik boluxkə intilimən. ■ 17 Mən Yerusalemdin ayriloqili heli yillar bolojan bolup, bu ketim u yərgə öz həlkimgə həyr-sədikə yətküzüp bərgili wə Huda aldiəja hədiyə sunoqili barəojanidim. ■ 18 Mən bu ixlarda boluwattim, bəzilər meni tazinix qaidisini ada kilip bolojan qəoqda ibadəthana həyolisida uqratti; lekin mən ətrəpimoqə adam toqliəojinimmu yok, malimanqilik qikəroqojinimmu yok. ■ 19 Əməliyəttə meni uqratqanlar bolsa Asiya əlkisidin kəlgən bəzi Yəhudiylar idi; ularning üstümdin xikayətliri bar bolsa, əsli ular əzlrilə kelip, silining aldirida ərz qilixkə toqra kəlettə. 20 Bolmisa, muxu sorundikilər aliy kengəxmə aldida turoqojimda, meningdin qandək jinayət tapqanliqini eytip baksun! 21 Pəkət mundak bir ix bolojanidi: — Mən ularning

□ 24:6-7 «u bizning ibadəthanimiznimu buloqimakqi bolojanidi...» — bəzi kona kəqürmilərdə: «wə uni öz kanunimiz boyiqə sotlayttuk. Lekin mingbexi Lisiyas əxəddiy zorluk bilən uni kollirimizdin tartiwaldi wə uningəja ərz qiloqularni əzlrining aldiəja kelixkə buyruojanidi» degən səzlər muxu yərdə tepilməy, pəkət «u bizning ibadəthanimiznimu buloqimakqi bolojanidi» deyilidu. ■ 24:6-7 Ros. 21:28. ■ 24:12 Ros. 25:8; 28:17. □ 24:14

«Təwratta wə pəyoqəmbərlərnin yazmilirida pütülgənlərninomu həmmisigə ixinip,...» — «Təwratta wə pəyoqəmbərlərnin yazmiliri»: Yəhüdiy həlkə bəzidə Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən bəx kitabni «Təwrat» wə Təwrattiki bəxqə kişimlarni «Zəbur wə pəyoqəmbərlərnin kitabli» dəp ataydu. «Təbirlər» wə Təwrattiki «Kirix Səz»imiznimu kəring. □ 24:15 «mening Hudaqəja baqlioqan ümidim barki (bu kixilərmu bu ümidni tutidu), kəlgüsidə həm həkqaniylərnin həm həkqaniysizlərnin ölümdin tirilixi bolidu» — oqurmənlərgə xu ayanki, Injilda «ümid» tiləja elinoqanda müjməl bir tilək-ərzə əməs, bəlkə Hudanin wədlirigə əsaslinip, muqim, puhta məlum bir ixni kütüxni bildüridu. ■ 24:16 Ros. 23:1. ■ 24:17 Ros. 11:29; Rim. 15:25. ■ 24:18 Ros. 21:27.

aldida, «Bügünki kündə ölgənlərnin qayta tirilixi toqruqluq silərnin sorikinqlarəja tartiloqanmən!» dəp warkirioqanidim.■

²² *Rəbning* yoli toqruqluq təpsiliy həwiri bar boləqan Feliks sorəqni tohtitip, ularəja:

— Mingbexi Lisiyas kəlgəndə dəwayinglar toqrisidiki həkümni qikirimən, — dedi.

²³ U yüzbəxiəja Pawlusni nəzərbənd astioja elip, əmma uningəja bir'az kəngqilik kiliq, dost-buradərlirininin hərəkəyisining uning həjətliridin qikixini tosmioqin, dəp buyrudi.■

Pawlus waliy Feliks bilən Drusilaning aldida

²⁴ Birnəqqə kündin keyin, waliy Feliks ayali Drusila bilən billə kəldi (Drusila Yəhudiyy idi). U Pawlusni qəqirtip, uningdin Məsih Əysəja etiqəd kiliq yoli toqruqluq anglidi. ²⁵ Pawlus həkəkəniy yaxax, özini tutuweliox, kiyamət künidiki soql-sorəq kiliqixlar toqrisida söləwatqənda, Feliks wəhimigə qüxüp uningəja:

— Həzirqə qəytip tursang bolidu. Keyin mənə pəyt kəlgəndə, yənə qəqirtimən, — dedi.

²⁶ U xuning bilən bir wəqəttə Pawlusning para bərixini ümid kiliqti. Xuning üqün, uni imkənkədəp pat-pat qəqirtip, uning bilən söləxətəti.

²⁷ Ləkin ikki yil toxqənda, Feliksning orniəja Porkiyyus Festus waliy boldi. Feliks Yəhudiyyarəja iltipət kərsitip ularning kənglini elix üqün Pawlusni soləqta kəldurdi.□

25

Pawlusning waliy Festusning aldida sorəq kiliqixi

¹ Festus Yəhudiyyə əlkisigə kirip, üç kündin keyin Kəysəriyədin qikip Yerusəleməja barəjanidi.□ ² Bəx kəhinlar bilən Yəhudiyyərnin mətəwərliri uning aldida Pawlusning üstidin rəsmiyy xikəyət kiliq, uningdin iltipət sorəp, adəm əwitip Pawlusni ³ Yerusəleməja elip kəlixni ətündi. Məksiti, ular yol üstidə bəktürmə təyyarlap Pawlusni əltürüx idi. ⁴ Festus buni ənglap ularəja:

— Pawlus həzir Kəysəriyədə soləqta turəwərsun. Mən yeqində u yərgə qəytip kətməkqimən. ⁵ Arənglərdin həkəkədar boləqanlar mən bilən billə qüxsun. Əgər uning birər əyibi bolsa, ular xu yərdə xikəyət kilsə bolidu, — dəp jawəb bərdi.

⁶ Festus ularning iqidə səkkiz-on kündin artuq turəmay, Kəysəriyədə qəytip qüxti. Ətisi sorəq təhtigə olturup, Pawlusni elip kəlixni buyrudi.

⁷ Pawlus kəlgəndə, Yerusəlemdin qüxkən Yəhudiyyəlar uning ətrəpiəja olixip, uningəja nuroqun əqir jinəyətlər bilən qariləp xikəyətlərnə kildi. Biraq bularning həkəkəyisioja ispat kərsitip bərelmidi. ⁸ Pawlus özini əqləp:

— Mən həkəkəysi ixtə Yəhudiyyərnin qənunioja, ibadəthanisioja yəki *imperator* Kəysərgə qarxi birər jinəyətmu sadir kilmidim, — dedi.■

■ 24:21 Ros. 23:6; 28:20. ■ 24:23 Ros. 27:3; 28:16. □ 24:27 «Feliks Yəhudiyyəlarəja iltipət kərsitip ularning kənglini elix üqün...» — yəki «Feliks Yəhudiyyəlarəja iltipət kərsitip ularning kəllixioja erixix üqün...». □ 25:1 «Festus Yəhudiyyə əlkisigə kirip...» — yəki «Festus əlkinin wəliyləxiəja kirip...». ■ 25:8 Ros. 24:12; 28:17.

⁹ Lekin, Festus Yəhudiyarning kenglini elixka, ularoqa iltipat kersətməkqi bolup Pawlustin:

— Yerusalemoqa berip, u yərdə mening aldimda bu xikayətlərgə asasən sotlinixka razi bolamsən? — dəp soridi.

¹⁰ Lekin Pawlus jawab berip mundak dedi:

— Mən hazır Kəysərning sorak təhti aldida turimən. Meni sorak kilişka tegixlik yər mana muxu. Əzlrigə enik məlum bolqandək, mən Yəhudiyaroqa heqkandək nahəklilik kilmidim. □ ¹¹ Əgər jinayitim bolsa, xundakla əlümgə layik birər ix kilqan bolsam, mən özümni əlümdin kaçurmaymən. Birak ularning mening üstümdin kilqan xikayətlirining asasi bolmisa, heqkimning meni ularoqa tapxurup berixkə həkqi yok. Mən Kəysərgə murajət kilimən! □ ■

¹² Andin Festus məslihətqiliri bilən sözləxkəndin keyin, Pawluska:

— Sən Kəysərgə murajət kiliding — uning aldiqə əmdi barisən! — dedi.

Wali Festusning Agrippa han Iidin Pawlus toqrisida nəsihət sorixi

¹³ Birnəqə kündin keyin, Agrippa han bilən *singlisi* Bərniki Festuska təbrik-salamoqa Kəysəriyəgə kəldi. ¹⁴ U yərdə uzun künlər turoqandin keyin, Festus Pawlusning ixini hanqə məlum kilip:

— Bu yərdə Feliks kaldurup kətkən bir məhbus bar. ■ ¹⁵ Mən Yerusalemoqa barqinimda, Yəhudiy bax kaqinliri bilən aqsakalliri uning üstidin xikayət kilip, məndin uni jazaqə məhkum kiliximni tələp kilixti.

¹⁶ Mən ularoqa, ərz kilinoquqi ərz kilquqilar bilən yüzləxtürülüp, uningqə özini aqlax pursiti berilmigüqə, uni jazaqə tapxurux rimliklarning aditi əməstur, dəp eyttim. ¹⁷ Xunga ular mən bilən billə bu yərgə kəlgəndin keyin, mən waqitni kəynigə sozmay, ətisila sorak təhtigə olturup u kixini əkilixni buyrudum. ¹⁸ Ərz kilquqilar orunliridin turoqanda, ularning uning üstidin xikayət kilqanliri mening oyliqinimdək rəzil ixlar əməs idi, ¹⁹ Bəki ularning öz ibadət tüzümi toqruluk wə Əysa isimlik bir kixi həkqidə məlum talax-tartix məsililiri bar ikən. U kixi əlgən bolup, Pawlus bolsa u tirildi dəydikən. ²⁰ Bu məsililəzni zadi qandək enikləxni biləlməy, mən Pawlustin Yerusalemoqa berip, u yərdə bu ixlar toqruluk sorakka tartilixka razi bolux-bolmasliqini sorioqanidim. ²¹ Pawlus solakta turup imperator janablrining sorak qararini qikirixini murajət kilqandin keyin, mən uni Kəysərning aldiqə əwətküqə, solakta tutup turuxni buyrudum.

²² Agrippa Festuska:

— Meningmu bu kixining sözlirini anglap bakqum bar, — dedi.

— Ətə anglaysiz, — dedi u.

²³ Xuning bilən ətisi, Agrippa bilən Bərniki həywət bilən ammiwiy yioqin zalioqa kirip kəldi, mingbexilar wə xəhər kattiwaxlirimu ular bilən billə kirip kelixti. Festus əmr kiliwidi, Pawlus elip kirildi.

²⁴ Festus mundak dedi:

— Agrippa padixah aliyliri wə muxu soruqə yioqilqan janablar! Bu kixini kərwətasilər. Həm Yerusalemda həm bu yərdə pütün Yəhudiy

□ **25:10** «Mən hazır Kəysərning sorak təhti aldida turimən» — imperator Kəysərning aldida əməs, bəki uning sorakqi wəkili (Festus)ning aldida, əlwəttə. □ **25:11** «**ularning mening**

üstümdin kilqan xikayətlirining asasi bolmisa, heqkimning meni ularoqa tapxurup berixkə həkqi yok. Mən Kəysərgə murajət kilimən!» — hər bir Rim pukrasi xikayət kilinoqanda sotning qararioqa narazi bolsa, yukirioqa (Kəysərning əzigə) murajət kilix hokuki bar idi. ■ **25:11** Ros. 18:14. ■ **25:14** Ros. 24:27.

aħalisi uning toʻqruluk ʻarz kilip manga murajiat kilip, u tirik qalduruxka bolmaydu! — dʻep qurqiraxkanidi. ²⁵ Lekin mʻen uningdin ʻlum jazasi berixkʻa tegixlik birʻer jinayʻet tapalmidim. Hʻazir bu xixi imperator janabliroʻja murajiat kildi. Xuning bilʻen uni *Rimoʻja* ʻwʻatixni qarar kildim. ■ ²⁶ Birak uning hʻakkidʻe ʻojamʻoʻja mʻelum kilip yazoʻudʻek ix yok. Xuning bilʻen aħwalni rʻasmiy tʻaxxurup birʻer yazoʻudʻek mʻlumatka iʻga bolux mʻaxsitidʻe uni hʻerbirdiririning aldiʻoʻja, bolupmu sili, Agrippa padixah aliyilirining aldiʻoʻja elip kʻeldim. ²⁷ Qunki mʻahbusni sotka ʻwʻatʻkʻandʻe, uning ʻustidin kilinoʻjan xikayʻetlʻrni enik kʻersʻatmʻaslik manga nisbʻatʻen orunluk ʻamʻastʻek bilinidu.

26

Pawlusning Agrippa han aldida guwahlik berixi

¹ Xuning bilʻen, Agrippa Pawluska:
— ʻOzuingning gʻepingni kilixingʻoʻja ruhsʻet, — dedi.
Pawlus qolini sozup ʻezini aklaxka baxlidi:

²⁻³ — I Agrippa han, buqun aldilirida Yʻahudiylar mening ʻustumdin xikayʻet kilʻoʻjan pʻutun ixlar toʻqruluk jawab pursitigʻe nesip bolʻoʻjanlikim ʻuqun, bolupmu ʻozlirining Yʻahudiylarning adʻatlixi wʻe ularning arisidiki talax-tartixliridin hʻawʻerliri bolʻoʻjanlikʻi ʻuqun ʻozumni bʻehtlik hesablaymʻen! Xuning ʻuqun degʻenlirimni sʻawrqanlik bilʻen anglap beʻkixlirini ʻotunimʻen.

⁴ Mening dʻaslʻepki waqitlirimda, yʻeni kiqikimdin tartip ʻoz elimdʻe, Yerusalemda yurux-turuxumning kandak ikʻenlikʻi Yʻahudiylarning hʻemmisigʻe ayan. ⁵ Ular xu dʻaslʻepki waqitmdin beri meni tonuʻoʻaqka (ʻagʻer halisaidi, xuningʻoʻja guwahlik berʻatti), mening ibadʻet tuzumidiki ʻeng tʻalʻoʻqan mʻazhʻopning xʻetliri boyigʻe yaxap, yʻeni Pʻerisiy bolup ʻomrʻumni ʻotkuzginimni bilidu. ⁶ ʻEmdi mʻen Huda ata-bowilirimizʻoʻja kilʻoʻjan wʻedigʻe baʻoʻliʻoʻjan ʻumidim tʻupʻaylidin hʻazir sorak kiliniwatimʻen. ■

⁷ Xu *wʻadining* nesiwisigʻe yetixni bizning pʻutkul on ikki kʻabilimiz keqʻekunduz tohtawsiz Hudaʻoʻja ibadʻet kilip ʻumid kilmakta. I aliyiliri, Yʻahudiylarning mening ʻustumdin kilʻoʻjan xikayʻetliri dʻel xu ʻumidkʻe baʻoʻliqtur! ⁸ *Halayik*, Huda ʻolʻgʻenlʻrni tirildʻursʻe, nemʻe ʻuqun ixinixkʻe bolmaydu, dʻep qaraysilʻer? □

⁹ Dʻerwʻakʻe, ʻozummu ʻaslidʻe Nasarʻetlik ʻoʻysaning namioʻja qarxi nuroʻqun ixlarni kilixim kerʻek dʻep qayil idim ■ ¹⁰ wʻe Yerusalemda ʻenʻe xundak ixlarni kilʻoʻjanidim. Bax kahinlardin hʻokuk elip, ʻozum Hudaning nuroʻqun mukʻeddʻes bʻendilirini zindanoʻja tutup bʻergʻan, ular ʻolumgʻe hʻekum kilinoʻjandimu, hʻekumgʻe awaz koʻxkanidim. □ ¹¹ Mʻen hʻemmʻe sinagoglarda kʻep qʻetim ularni izdʻep tepip jazalap, kupurluk gʻep kilixka

■ **25:25** Ros. 23:9; 26:31. ■ **26:6** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Kan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zʻab. 132:11; Yʻax. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yʻer. 23:5; 33:14; ʻOz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20. □ **26:8** «Halayik, Huda ʻolʻgʻenlʻrni tirildʻursʻe, nemʻe ʻuqun ixinixkʻe bolmaydu, dʻep qaraysilʻer?» — demisʻekmu, Pawlus kezdʻe tutkan ʻumid (7-ayʻatni koʻrung) Hudaning wʻadisi bilʻen, Mʻesh arkilik mʻanggilik hayʻatka tirilixtin ibarʻet idi. ■ **26:9** Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. □ **26:10** «ular ʻolumgʻe hʻekum kilinoʻjandimu, hʻekumgʻe awaz koʻxkanidim» — «awaz koʻxkanidim» grek tilida «mʻen ularʻoʻja qara tax taxlidim». Yʻahudiylar arisida kona zamanlarda «awaz berix» aq yaki qara bir taxni taxlax bilʻen bildʻurʻulʻetti.

zorliqonidim. Mən ularoşa təlwilərgə əq bolup, həтта yaқа yurttiki xəhərlərgə berip, ularoşa ziyankəxlik қiləqonidim. □

¹² Bu ixlarda bolup bax kahinlar bərgən toluk wəkillik həқuқи bilən Dəməxk xəhirigə қарар səpər қiliwatattim. ¹³ Qūx waқtıda yolda keti-wetip, asmandin qūxkən, қuyax nuridinnu kūqluk bir nurning ətrapinnı wə billə ketiwaқanlarnı yorutuwaқkənlikini kərdüm. ¹⁴ Həmmimiz yərgə yikiləqan bolup mən ibraniy tilida eytiləqan: «Əy Saul, Saul! Manga nemixқа ziyankəxlik қilisən? Seni zihlaxlaroşa қарxi təpmiking sən üqün təs kelidu!» deqən bir awazni anglidim. □

¹⁵ Mən: — «I Rəb, sən kimsən?» dəp sorisam, Rəb manga: «Mən sən ziyankəxlik қiliwaқan Əysadurmən! ¹⁶ Əmdi ornungdin tur; qūnki Mən seni sən kərgən ixlaroşa həmdə Əzüm sanga ayan қilinoqinimda kəridioqan ixlaroşa həziniқи oqojidar wə guwaқliқ bərgūқи boluxқа tikləx üqün, sanga ayan boldum. □ ¹⁷⁻¹⁸ Mən seni əz həlқingning həm əllərninг kəlidin kutқuzimən — qūnki mən seni yat əlliklərninг kəzlinini eqip, ularning қarangūluluktin yorukluққа, Xəytanning ilkidin Hudaоşa baolnixқа buruluxi üqün ularning arisioşa əwətimən. Xuning bilən ular gunahlırininг kəqürümigə, xundakla Manga etiқad қilix arқilix pəku-muқəddəs қilinoqanlarning arisida miraşқа muyəssər bolidu» — dedi. ■

¹⁹ Xunga, i Agrippa aliyliri, mən ərxin kəlgən bu oqaybanə kərunūxkə itətsizlik қilmidim. ²⁰ Bəlki aldi bilən Dəməxk həlқigə, andin Yerusalem xəhiridikilərgə, pütүн Yəhudiyə əlқisidikilərgə həmdə yat əlliklərgimu, «Towa қilip, Hudaоşa baolninglar, xundakla towa қilixқа uyoqun əməllərnı kərsitinglar» dəp jakarlap həwər yetküzip kəldim. ■ ²¹ Bu ixlar түpəylidin Yəhudiylar meni ibadəthana həyilisida tutup, muxtlar əltürüwətməққи boluxti. ■ ²² Lekin bügüngiqə Hudaning yardəməditigə muyəssər bolup mən qing turuwatimən, təwəndikilər bolsun yukiridikilər bolsun həmməyləngə guwaқliқ berip kəldim. Guwaқliқim dəl pəyoqəmbərlər həm Musa əzi bəxarət қilip eytқanliridin baxқа nərsə əməs — ²³ deməк, Məsih jəzmən azab-oқubət qeqip, tunji bolup əlümdin tirilgūқи bolup Yəhudiy həlқigə həm pütkül əllərgimu yorukluқ jakarlaydu. ■

²⁴ Pawlus bu ixlarnı eytip əzini xundak aқlax jawabini bərgəndə, Festus yukiri awaz bilən uningоşa: — Pawlus, sarang bolupsən! Bilimingning kəpliki əқlingni azduruptu! — dedi.

²⁵ Lekin Pawlus: — Sarang əməsmən, i Festus janabliri, mən bəlki həқiқətkə uyoqun həm salmiқи bar səzlərnı jar қilimən. ²⁶ Qūnki Agrippa aliylirininг bu ixlardin həwiri bar. Mən uningоşa yürəklіk bilən oқuқ səzləwatimən, qūnki bu ixlarning həqқaysisining uningdin yoxurun

²⁴ Pawlus bu ixlarnı eytip əzini xundak aқlax jawabini bərgəndə, Festus yukiri awaz bilən uningоşa: — Pawlus, sarang bolupsən! Bilimingning kəpliki əқlingni azduruptu! — dedi.

²⁵ Lekin Pawlus: — Sarang əməsmən, i Festus janabliri, mən bəlki həқiқətkə uyoqun həm salmiқи bar səzlərnı jar қilimən. ²⁶ Qūnki Agrippa aliylirininг bu ixlardin həwiri bar. Mən uningоşa yürəklіk bilən oқuқ səzləwatimən, qūnki bu ixlarning həqқaysisining uningdin yoxurun

²⁴ Pawlus bu ixlarnı eytip əzini xundak aқlax jawabini bərgəndə, Festus yukiri awaz bilən uningоşa: — Pawlus, sarang bolupsən! Bilimingning kəpliki əқlingni azduruptu! — dedi.

²⁵ Lekin Pawlus: — Sarang əməsmən, i Festus janabliri, mən bəlki həқiқətkə uyoqun həm salmiқи bar səzlərnı jar қilimən. ²⁶ Qūnki Agrippa aliylirininг bu ixlardin həwiri bar. Mən uningоşa yürəklіk bilən oқuқ səzləwatimən, qūnki bu ixlarning həqқaysisining uningdin yoxurun

□ **26:11** «mən ... ularni ... kupurluқ gəp қilixқа zorliqonidim» — «kupurluқ gəp қilix» muxu yərdə mənisi bəlkin Məsihgə kupurluқ səz қilip, etiқadın waz keqixni kərsitixi mumkin.

□ **26:14** «Seni zihlaxlaroşa қарxi təpmiking sən üqün təs kelidu!» — Rəb Saulni jahil exəkkə ohxitidu. Exəkni igisi zihliqonda mangmay қiyiқ atsa tehimu azab tartidu, əlwəttə. Saulning wijdani xuningоşa ohxax Rəbning bəndilirigə yamanliқ қiləqanliқи түpəylidin sanjilərnı bolsa kərək. □ **26:16** «Əzüm sanga ayan қilinoqinimda kəridioqan ixlaroşa həziniқи oqojidar wə guwaқliқ bərgūқи boluxқа tikləx üqün, sanga ayan boldum» — «həziniқи oqojidar» nemini kərsitidu? Deməк, Saul Məsih uningоşa tapxurəqan wə tapxuridioqan wəhiylərnı wə kalam-sozni saқlaxқа məs'ul boləqan «həziniқи» yaқи «amanətiқи» bolidu wə kəlgüsida bu həқiқətlərnı barliқ jamaətlərgə yetküzüx hizmitidə bolidu. ■ **26:17-18** Yəx. 60:1. ■ **26:20** Ros. 9:19,28; 22:17,21.

■ **26:21** Ros. 21:30. ■ **26:23** Yəx. 60:1-3, 19, 20

əməslilikgə ixinimən. Qünki bu ix bulung-puqçaqlarda qilinöjan əməs![□]
²⁷ — Əy Agrippa aliyli, əzli ri pəyöəmbərlərnin g eytkanliriöja ix-
 inəmdila? Mən ixinidiöjanliklirini bilimən! — dedi.

²⁸ Agrippa Pawluska:

— Sən meni muxunqilik kiskiojina waqıtta hristian boluxka kayil
 kılmakqimusən? — dedi.[□]

²⁹ Pawlus:

— Məyli kiska waqıt iqidə ya ki uzun waqıtta bolsun, pəkət əzlrinin g
 əməs, bəlki bügün sözümn i angliöuqılarnin g həmmisi manga ohxax
 bolöjay (pəkət mändiki zənjirlər silərdə bolmisun!) dəp Hudadin
 tiləymən, — dedi.^{□ ■}

³⁰ Xuning bilən Agrippa han, xundakla waliy, Bərniki wə ular bilən billə
 olturojanlar orunliridin turup, ³¹ zaldin qikip, bir-birigə:

— Bu kixinin olüm gə ya ki türmigə solaxka tegixlik heqbir jinayiti yok
 ikən! — deyixti.[■]

³² Agrippa Festuska:

— Bu adəm Kəysərgə murajət kılmiojan bolsa, koyup berilsə bo-
 lidikəntuk! — dedi.

27

Pawlus wə həmrahlirinin Rim xəhirigə kılojan dengiz səpəri

¹ Bizning Italiyəgə dengiz yoli bilən beriximiz karar qilinöjandin
 keyin, əməldarlar Pawlus bilən baxka birnəqəgə məhbəsn i «Awoqustus
 kismi»diki Yuliyus isimlik bir yüzbexioja tapxurdi.[□] ² Biz Adramit-
 tiumning bir kemisigə qiktuk. Kemə Asiya ölkisinin g dengiz boyliridiki
 xəhərlərgə baratti. Tesalonika xəhiridin bolöjan Makedoniyəlik, Aris-
 tarhus isimlik bir kixi biz bilən həmsəpər boldi. ³ Ətisi biz Zidon
 xəhirigə yetip kəlduk. Yuliyus Pawluska kəngqilik kılip, xu yərdiki
 dost-buradərlirinin g yenioja berip ularnin g oəmhorlikini kobul kılixioja
 ruhsət kildi.[■] ⁴ Biz u yərdin yənə dengizöja qiktuk. Xamallar kərixkəndək
 karxi təripimizdin qikқанliki üqün, Sıprus arilinin g xamaloja dalda
 tərpi bilən mangduk. ⁵ Kilikiyə wə Pamfiliyə ölkilirinin g udulidiki
 dengizdin ötüp, Likiyə ölkisidiki Mira xəhirigə kəlduk. ⁶ Xu yərdə yüzbexi
 Iskəndəriyə xəhiridiki Italiyəgə baridiöjan baxka bir kemini tərpi, bizni
 uningöja qikirip koydi.

⁷ Dengizda kəp künlər nahayiti asta mengip, təsliktə Kinidos xəhirinin g
 udliöja kəlduk. Xamal mingix yəniliximizni tosuöjaqka, Kret arilinin g

[□] 26:26 «Qünki bu ix bulung-puqçaqlarda qilinöjan əməs!» — «bu ix» — Məsihnin g
 tartқан azab-oqubətəri, ölumi wə tirilixi, demək. [□] 26:28 «Sən meni muxunqilik kiskiojina
 waqıtta hristian boluxka kayil kılmakqimusən?» — «hristian» toquruluk 11:26diki izahatni
 kəring.

[□] 26:29 «Məyli kiska waqıt iqidə ya ki uzun waqıtta bolsun ... bügün sözümn i
 angliöuqılarnin g həmmisi manga ohxax bolöjay...» — Pawlusning ularni nijatlikka erixsun
 dəp əzining kerək bolsa uzun waqıtkiqə sözligənlikigə razi bolöjanliqini kərsitiwatidu. [■] 26:29
 1Kor. 7:7. [■] 26:31 Ros. 23:9; 25:25. [□] 27:1 «Bizning Italiyəgə dengiz yoli bilən
 beriximiz...» — «biz» degən sözgə qariojanda Luqa kaytidin Pawluska həmraş bolöjanidi.

«Italiyəgə» — Rim xəhiri Italiyənin g paytəhti idi. «Awoqustus kismi» — ya ki «xahənə köxun».
 «Awoqustus» bolsa birinqi Rim imperatori idi. «Kisim» ya ki «köxun» muxu yərdə 600 ləxkərlük
 birlikni kərsitidu. [■] 27:3 Ros. 24:23; 28:16.

xamaldin dalda tərīpi bilən mengip, Salmoniy yerim arilidin ötüp,[□]
 8 dengizda təsliktə ilgiriləp kīrōqakni boylap, Laseya xəhīrigə yekīn
 bolōqan «Güzəl aramgəh» dəp atilidiōqan bir yərgə kəldük.

9 Səpər bilən heli wakitlar ötüp, roza küni allīkaqan ötkən bolōaqqa,
 dengizda səpər kīlix hətərlik idi. Xunga Pawlus kəpçiliklə nəsihət kīlip:[□]

10 — Buradərlər, bu səpərning balayı'apət wə eşir ziyan bilən
 tūgəydiōqanlikni kərūwatimən; mal wə kemidin məhrum bolupla
 kəlməy, səpər öz jenimizōjimu zamin bolidu! — dəp agahlandırdi.

11 Birək yüzbexi bolsa Pawlusning səzigə ixənməy, kemə baxliki bilən
 kemə igisining səzigə ixəndi. 12 Uning üstigə, bu portmu kīxlaxka
 muwapiq jay bolmīōaqqa, kəpçilik yənə dengizōqa çīqip, mumkīnkədər
 Feniks xəhīrigə yetip berip, xu yərdə kīxlaxni kuwwətlidi. Feniks bolsa
 Kret arilidiki bir dengiz porti bolup, bir tərīpi qərbiy jənubka wə bir tərīpi
 qərbiy ximalōqa qaraytti.[□]

Rosul Pawlusning hux həwərnī jakarliqan 4-səpīri

Rosul Pawlusning Rim xəhīrigə mangōqan səpīri

Dengizdiki boran-qapçun

□ 27:7 «Xamal mingix yōniliximizni tosuōaqqa, Kret arilining Xamaldin dalda tərīpi
 bilən mengip, Salmoniy yerim arilidin ötüp...» — əslidə ular məqrīp tərəpkə mangmaqçi,
 hazır jənubka qarap mangidu. «Rosul Pawlusning səpərliri» degən həritini kərūng. □ 27:9

«roza küni allīkaqan ötkən bolōaqqa,...» — Yəhudīylarning «roza küni» adəttə toqquzīnçī
 ayda bolidu, hazır küz pəsli bolsa kerək. Onīnçī aydin keyin boran kəp bolōqanliktin «Ottura
 dengiz»da səpər kīlix hətərlik idi. □ 27:12 «roza küni allīkaqan ötkən bolōaqqa, kəpçilik
 yənə dengizōqa çīqip, mumkīnkədər Feniks xəhīrigə yetip berip, xu yərdə kīxlaxni
 kuwwətlidi...» — Feniks porti kīxlīk (adəttə xərkiy jənub wə xərkiy ximaldin çīkqan) xamallaroqa

dalda bolōaqqa, kīxlax üçün yahxi jay idi.

13 Jənobtin məyin xamal qıkiwatatti, kəpçilik nixanimizəyə yetidiəən bolduq dəp, lənggərnə eliwetip, kemini Kret arilining kiroqıqını boylap həydəp mangdi. 14 Ləkin uzun ətəməy, araldin qattıq «xərkiy ximaldin kəlgüqi» dəp atilidiəən əxəddiy qara boran qikiş kətti. 15 Kəmə bu-ranning kəmallıqıdə kələqəqka, uni xamaləyə yüzləndürəlməy, boranning məyliqə mengixiəyə qoyup bərdüq. 16-17 Klawda degən kikiş bir aralning xamaləyə daldə tərıpiqə ətüwelip, qolwakni kəmiqə qikişiwelip, aranla uni saklap kəlalidüq. Andin kəmiqilər kemini arəqəmçilər bilən sirtidin orap bəqliwaldi. Kəmining Sirtis dəp ataləən dengiz əstidiki tax-kum dəwilirigə kəkilişip petip kəlixidin kərquş, tormuz lənggərlirini qüxürüp, kemini xamalning həydixigə qoyup bərđi. □ 18 Boran üstimizgə xiddətlik sokkəqka, ətisi malni dengizəyə taxlaxkə baxlıdi. □ 19 Üqinqi künidə ular əz kolliri bilən kəmidiki qoral-jəbduklirini dengizəyə taxliwətti. 20 Kəp künlərgiqəyəyə kün ya yultuzlar kərünməy, boran-qəpkun yənılə xiddətlik üstimizgə tohtiməy sokuwərgəqkə, ahirdə kutulup kəlix ümidimizmu yəqkə qıkkənidi.

21 Kəmidikilər birnərsə yemiginigə kəp künlər boləqandin keyin, Pawlus ularning arisidə turup:

— Buradərlər, silər baldurlə mening gəpimgə kulək selip Krettin dengizəyə qıkkəslikinglar kərək idi. Xundək qıləqən bolsanglar bu balayı apət wə ziyan-zəhmətlərgə uqrimioəən bolattinglar. 22 Ləkin əmdi silərnə oəyərətlik boluxkə dəwət kiliməən. Qünki aranglarda həqkəysinglar jəni-din ayrılışını yəq, pəkət kəmidinlə məhrum kəlisilər. 23 Qünki mən təwə boləqən wə ibadət-hizmitini kilişip kəlgən Hudaning bir sərixtişini tünügün kəqə yəniməyə kəlip 24 mənqə: «Pawlus, kərkmə! Sən Kəysərnəning əldioəə bərip turuxung kərək; wə mənə, Huda xapəət kilişip sən bilən billə səpər kileəənlarıning həmmisining jənini tiliginingni sangə ijabət kildi!» dēdi. 25 Xuning üqün əy əpəndilər, oəyərətlik bolunglar; qünki Hudaəyə ixiniməni, mənqə kəndək eytiləqən bolsa xundək əməlgə axurulidü. 26 Biraq biz məlum aralning kiroqıqıəyə urulup kətximizmu mukərrər bolidü. 27 Səpirimizning on tətinqi küni kəqisi, kəmə Adriatik dengizidə ləyləp yürüwatқан bolup, tün nispidə, kəmiqilər kuruklukqə yəqinləp kəliptuq, dəp oylidi. 28 Ular qongkurluqni əlqəx arəqəmçisini dengizəyə qüxürüp, suning qongkurluqini əlqəp kərgənidi, yigirmə oqulaq qıkti. Səl əldioəə mənqip yənə əlqiwidə, on bəx oqulaq qıkti. 29 Ular kəmining hadə taxlarəyə urulup kətxixidin kərquş, kəmining kəynidin tət lənggərnə taxliwetip, tang etixni təlmürüp kütüp turdi. □ 30 Ləkin kəmiqilər kəmidin kəqmaqı bolup kəmining bəxidimmu lənggərnə elip taxliwetəyli dəp

□ 27:16-17 «Klawda degən kikiş bir aralning xamaləyə daldə tərıpiqə ətüwelip, qolwakni kəmiqə qikişiwelip, aranla uni saklap kəlalidüq» — adətə qolwaq kəmining kəynidin sərtilip mənqilətti. «Andin kəmiqilər kemini arəqəmçilər bilən sirtidin orap bəqliwaldi» — bu arəqəmçilər kəmining parqilinip kətxining əldini elixi üqün kemini qing tutup turətti. «Sirtis dəp ataləən dengiz əstidiki tax-kum dəwiliri» — «Sirtis» degən həzirki Liwiyədiki ikki dengiz koltuqning ismidur. Xu koltuqlarda kəp təyiz jaylar wə dengiz əstidə daim kəqmə kum dəwiliri boləqənkə, kəmilər üqün bək hətərlək jaydur. «kəmining ... tormuz lənggərliri» — bolsa yənıkrək lənggər bolup, dengiz tegigə tirilip kəmining əldioəə mengixini əstilitətti. Bəxkə birhil tərjimisi «yəkənlərnə qüxürüp»; əmmə bizningqə xundək əxəddiy burəndə yəkənlər əllikəqən qüxürülgən bolətti. □ 27:18 «... ətisi malni dengizəyə taxlaxkə baxlıdi» — malni taxlaxning məqsiti kəmining parqilinix mümkinçilikini əzaytix üqün uni yənıklitixin ibarət. □ 27:29 «ular ... kəmining kəynidin tət lənggərnə taxliwetip,...» — bu tət lənggərnə (dengizəyə) taxlaxning məqsiti kemini tohtitix, əlwəttə.

bahānə kərsitip, qolwaqni dengizə qūxūrdi. ³¹ Pawlus yūzbexi wə ləxkərlərgə:

— Bu *kemiqilər* kemidə qalmisa, silər kutulalmaysilər! — dedi.

³² Buning bilən ləxkərlər kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni ləylitip qoydi. □ ³³ Tang atay degəndə, Pawlus həmməylənni bir'az oqizaliniwelixka dəwət kildi. U:

— Silərnin dəkkə-dükkə iqidə həqnemə yeməy turəninglarə qon tət kün boldi. ³⁴ Əmdi bir'az oqizaliniwənglarni ətünimən. Qünki həyat qəlixinglər üqün muxundaq kilixka toşra kelidu; qünki həqkaysinglarning bəxidiki bir tal moymu ziyano qurimaydu! — dedi. ■

³⁵ Bu səzni kilip bolup, u qolə qə bir parqə nanni elip, kərqilikning aldida Hudaə təxəkkür eytip oxtup yedi. ■ ³⁶ Xuning bilən həmməylən oqəyətlinip oqizaliniwə bəxlidi ³⁷ (kemidə biz jəmiy ikki yūz yətmix altə kixi iduq). ³⁸ Həmməylən qorsaklirini tokliəandin keyin, kemini yeniklitix üqün, kemidiki buədaylarnimu dengizə taxliwətti.

Kemining oqərk boluxi

³⁹ Tang atqanda, kemiqilər quruqluqning nə ikənlikini tonumidi. Ləkin uningdiki bir qumluq qoltuqni bayqap, kemini bir amal kilip xu yərdə uruldurup quruqluqka qikarməqə boldi. ⁴⁰ Ular aldi bilən lənggərlənni boxiwetip, ularni dengizə taxliwətti. Xuning bilən bir wəqitə, kemining ikki yənilix palikining baqlirini boxitip, ularni qūxūrwətti. Andin kemining bəxidiki yəlkənni xamalo qikirip, kemini qumluqning kiroqə qə karitip mangdurdi. □ ⁴¹ Əmdi ikki ekim bir-birigə uqraqxan yərgə kirip qəlip, ular kemini kirəqka soqturuwəldi; kemining bəxi dengiz tegigə urulup petip, midirlimay qəldi, ləkin kemining arka tərpi dolqunlarning zərbisi bilən quwulup ketixkə bəxlidi. □ ■

⁴² Ləxkərlər məhbuslarning suə səkrəp qəqip ketixining aldini elix üqün, həmmisini oltürəwətməqə boldi. □ ⁴³ Ləkin yūzbexi Pawlusni kutquzuxni halə qon bolup, ləxkərlərnin bundak kilixə qə yol qəymidi. U aldi bilən su üzūnni bilidənlarning suə qūxūp kiroqə qə qikixini, ⁴⁴ qəloqlarning bəzilirini tahtaylarə qə, bəzilirini kemining quwulup kətkən parqiliriə esilip, kiroqə qə qikixini buyrudi. Xundak boldiki, həmməylən kutulup saq-salamət quruqluqka qikti.

28

Malta arilida

□ 27:32 «kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni ləylitip qoydi» — yəki «kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni dengizə taxliwətti». ■ 27:34 Mat. 10:30. ■ 27:35 1Sam. 9:13; Yh. 6:11; 1Tim. 4:3.

□ 27:40 «kemining ikki yənilix palikining baqlirini boxitip, ularni qūxūrwətti» — dengiz xundak küqlük dolqunliqanda, bu paləqlarni dengizə qūxūrxning paydisi bolmaytti. Xunga ular dəhli bolmisun üqün paləqni bir-birigə qətip kemigə dengizdin kəturəprəq baqlirni qəyoqanidi. Uni əng ahirki kətim ixlitixkə bolatti, əgər kattik dolqunda buzulup kətsə amal yəq bolatti. □ 27:41 «Əmdi ikki ekim bir-birigə uqraqxan yərgə kirip qəlip, ular kemini kirəqka soqturuwəldi» — bəxə birhil tərjimisi: «Kəmə kiroqə qə yətkūqə dengiz astidiki qum dəwisigə urulup petip qəldi». ■ 27:41 2Kor. 11:25.

□ 27:42 «Ləxkərlər məhbuslarning suə səkrəp qəqip ketixining aldini elix üqün, həmmisini oltürəwətməqə boldi» — rimlik əskərlər məhbuslarni qəqurup qəysə əzliri oltim jazisiə məhkum bolatti.

1 Biz qutulub saq-salamət qiroʻlqqa qiqkandin keyin, u aralning Malta dəp atilidionlikini bilduk. 2 Yərlik hək bizgə intayin mehribanlik bilən muamilə kildi; qünki u qaoqda yamoqur yeoqir, hawa sooquk boloaqqa, ular gülhan yekip bizni kütüwaldi. □ 3 Pawlus bir baqlam otun terip kelip otqa taxliwidi, issiqtin etilip qiqkən bir zəhərlik yilan uning qolini qixliginiqə qaplixiwaldi. 4 Xu yərliklər Pawlusning qolioqə yepixip turoqan yilanni kərüp, bir-birigə:

— Bu adəm qokum bir qatil ikən! Dengizdin qutulub qiqkən bolsimu, «Adillik» uning tirik qelixioqə yol qoymidi, — deyixti. □

5 Lekin Pawlus yilanni otning iqigə silkip atti, əzi bolsa heqkandak zəhim yemidi. ■ 6 Hək uningə bədinu ixqip ketidu yaki u tuyuksiz yikilip əlidu dəp qarap turatti. Lekin uzun wakıt qarap turup, uningda heqkandak binormal qalətning bolmioqanlikini kərüp, oylioqinidin yenip:

— Bu bir ilah bolsa kerək! — deyixti. ■

7 U yərnig ətrapidikı yurtta, aral baxliki (Publiyus dəp ataloqan)ning birnəqqə yər-etizliri bar idi. U bizni əyigə baxlap, uq kün qizoqin mehman kilip kütti. 8 U qaoqda xundak boldiki, Publijusning atisining qizitmisi ərləp, toloqak bolup yetip qaloqanikən. Pawlus uning yenioqə kirip, dua kilip üstigə qolini təgküzüp, uni saqaytip koydi. 9 Xuningdin keyin araldiki qaloqan kesəllərnig həmmisi uning aldioqə kelip, saqaytildi.

10 Ular bizning hərmitimizgə nuroqun sowoqatları beoqixlioqan bolup, ahirda bu yərdin yənə yoloqə qiqkən waktimizda, bizni yoloqə lazimlik nərsə-kerəklər bilən təminlidi.

Maltadin Rim xəhirigə berix

11 Malta arilida Iskəndəriyədin kəlgən, bexioqə «Samawiy Qoxkezək» ilahlirining nəqixliri oyuloqan bir kemə qixlioqanidi. Aralda uq ay turoqandin keyin, bu kemə bilən yoloqə qiqtuk. □ 12 Sirakoza xəhirigə kelip, u yərdə uq kün turduk. 13 Andin aylinip mengip, *Italiyadiki* Regiyum xəhirigə kəlduk. Ətisi xamal yənilixi əzgirip jənobtin qiqixi bilən, ikkinqi kuni Puteoli xəhirigə yetip kəlduk. 14 U yərdə birnəqqə qerindaxları taptuk, ularning otənxliri bilən biz ularda bir həptə turduk. Xundak kilip biz Rim xəhirigə yetip kəlduk. 15 Keliwatkanlikimizdin həwər tapkan xu yərdiki qerindaxlar bizni qarxi elix uqun xəhərdin qiqip hətta «Apiyus baziri»oqiqə, *bəziliri* «Üq Saray»oqiqə kəlgənidi. Pawlus ularni kərgəndə, Hudaqə rəhmət eytip, qəyərətləndi. □

Pawlus Rim xəhrida

□ 28:2 «yərlik hək bizgə intayin mehribanlik bilən muamilə kildi» — «yərlik hək» degən ibarə grek tilida «saqalliklar» deyilidu. Bu söz ularning yat tillik (demək, ibranıy, grek yaki latin tillik əməs) ikənlikini kərsitidu. □ 28:4 «Dengizdin qutulub qiqkən bolsimu, «Adillik» uning tirik qelixioqə yol qoymidi» — «Adillik» degən ular qokunidioqan butlardin biri bolqan ayal ilah bolsa kerək. ■ 28:5 Mar. 16:18; Luqa 10:19. ■ 28:6 Ros. 14:11. □ 28:11 «bexioqə «Samawiy Qoxkezək» ilahlirining nəqixliri oyuloqan bir kemə» — «Samawiy Qoxkezək» bolsa rimliklarning qokunoqan ilahliri «Kastor bilən Polluks» (grek tilida «Dioskuri») idi. Dengizqilar ularni dengiz səparlirini onxuluk kilidu, dəp qaraytti. □ 28:15 «xu yərdiki qerindaxlar bizni qarxi elix uqun xəhərdin qiqip hətta «Apiyus baziri»oqiqə, *bəziliri* «Üq Saray»oqiqə kəlgənidi» — «Apiyus baziri» Rimdin 71 kilometr; «Üq Saray» 55 kilometr yirak idi.

¹⁶ Rim xəhirigə kirginimizdə, yüzbexi məhboslarni orda qarawul begigə tapxurdi; lekin Pawlusning birlə kəzətküqi ləxkər bilən bir öydə ayrim turuxioğa ruhsət kilindi. □ ¹⁷ Üq kündin keyin, u u yərdiki Yəhudiylarning kattiwaxlirini əzi bilən kərüxüxkə qaqirdi. Ular jəm bolqanda, u mundaq dedi:

— Qerindaxlar! Mən həlkimizgə yaki ata-bowilirimizdin qalduruloğan ər-p-adətlərgə qarxi heqkandəq ix qilmioğan bolsammu, Yerusalemda turojinimda tutqun kilinip rimliklarning qolioğa tapxuruldum. ■

¹⁸ Rimliklar meni sorəqqa tartip, məndə ölüm jazasioğa məhkum kiləudək birər jinayət bolmioqəqqa, meni qoyuətməqki boldi. ¹⁹ Ləkin Yəhudiylar buningoğa qarxilik bildürgəqkə, Qəysərgə murajiat kilixkə məjbur boldum. Bularni deginin bilən, bu mening öz həlkim üstidin xikayitim bar degənlikim əməs. ²⁰ Xu səwəbtin mən silər bilən yüz kərüxüx wə bu həktə silərgə eytx üqün silərnə bu yərgə qaqirdim. Qünki bu zənjir bilən baqlinixning səwəbi dəl Israilning kütkən ümididur. ■

²¹ Ular Pawlusqa:

— Biz bolsəq Yəhudiyədin sən toqruluk hət almiduq, yaki u yərdin kəlgən qerindaxlarning heqkaysisimu sən toqruluk birər yaman həwər əkəlmidi yaki yaman gepingni kilmidi. ²² Ləkin sening pikiriringni anglioumiz bar. Qünki həmmə yərdə kixilərnəng sən *təwə boləqan* bu məzhəpkə qarxi səzləwatqanliqidin həwirimiz bar! — deyixti.

²³ Xuning bilən ular Pawlus bilən kərüxüxkə bir künni bekitti. U küni nuroqun kixilər uning turaləusioğa kəlgənidi; u tang atqandin kəqkiqə ularoğa *səz-kalamni* xərhləp, Hudaning padixahlıqi həqkiidə toluq guwahlıq berip, Təwrat həm pəyoqəmbərlərnəng yazmiliridin nəkil kəltürüp, ularni Əysa toqruluk qayil kilixkə küqidi. □ ■ ²⁴ Uning səzlrigə bəzilər ixəndürüldi, bəzilər ixinixni rət kildi. ■ ²⁵ Ular Pawlusning mundaq bir səzni kilixi bilən əzara kelixəlməy qaytip kətti. U mundaq dedi:

— Muxəddəs Roh Yəxaya pəyoqəmbər arkilik ata-bowilirimizə munu səzni dəl jayida eytkən:

²⁶ — «Barəjin; muxu həlkəqə mundaq dəp eytkin: —
«Silər anglaxni anglaysilər, birəq qüxənməysilər;
Kərüxni kərüsilər, birəq bilip yətməysilər. ■

²⁷ Qünki muxu həlkəqəning yürükini may qəplap kətkən, Ular angliəqanda kulaklirini eəqir kiliwaləqan, Ular kəzlrini yumuwaləqan; Undəq bolmisidi, ular kəzlrini bilən kərüp, Quliki bilən anglap, Kəngli bilən qüxinip, Əz yolidin yanduruluxi bilən,

□ **28:16** *yüzbexi məhboslarni orda qarawul begigə tapxurdi* — muxu səzlər bəzi kəna qəqürmilərdə tepilməydu. ■ **28:16** Ros. 24:23; 27:3. ■ **28:17** Ros. 24:12; 25:8.

■ **28:20** Ros. 23:6; 24:21. □ **28:23** «*u tang atqandin kəqkiqə ularoğa səz-kalamni xərhləp, Hudaning padixahlıqi həqkiidə toluq guwahlıq berip, Təwrat həm pəyoqəmbərlərnəng yazmiliridin nəkil kəltürüp, ularni Əysa toqruluk qayil kilixkə küqidi*» — «Təwrat həm pəyoqəmbərlərnəng yazmiliri» toqruluk 24:14 wə uningdiki izahatni kəring. Muxu yərdə «Təwrat» grek tilida «Musaning (Təwrat) qanuni». ■ **28:23** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 23:Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20. ■ **28:24** Ros. 17:4. ■ **28:26** Yəx. 6:9; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Rim. 11:8.

Mən ularni saqaytkan bolattim»». □ ■

²⁸⁻²⁹ Xunga bilixinglar kerakki, Hudaning bu nijatliki yat əlliklərgə əwətliwatidu. Ular bolsa uningə qulaq salmay qalmaydu! — dedi. U bu sözləni eytkanda Yəhudiylar öz-ara kattik talax-tartix kilixip kətti. □

³⁰ Pawlus əzi ijarigə aloqan əydə toluq ikki yil turdi wə bu yərdə uning bilən kərxüxkə kəlgən həmmə kixiləni qəbul kilip, ³¹ tolimu yürəklik bilən həm heq tosaləuə qərimay, Hudaning padixahləkini jar kilip, Rəb Əysa Məsihkə dair həkikətləni yətküzüp təlim bərdi.

□ 28:27 «Qünki muxu həlkning yurikini may kaplap kətkən, ... undak bolmisidi, ular kəzliri bilən kərup, kuliki bilən anglap, kəngli bilən qüxinip, öz yolidin yanduruluxi bilən, mən ularni saqaytkan bolattim» — «Yəx.» 6:9-10din nəkil kəltürülgən. ■ 28:27 Yəx. 6:9,10. □ 28:28-29 «U bu sözləni eytkanda Yəhudiylar öz-ara kattik talax-tartix kilixip kətti» — muxu sözlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu.

Rimliklarğa

Rosul Pawlus Rim xəhərdiki jamaatka yazoqan məktup

1 Rosulluqqa tallap qaqiriloqan, Hudaning hux həwirini jakarlawxa ayrip təyinlənqan, Məsih Əysaning kuli bolqan mənki Pawlustin salam! ■

2 Huda bu hux həwərning kelixini heli burunla pəyoqəmbərləri arqilik muqəddəs yazmilarda wədə qiloqanidi. ■ 3-4 Bu hux həwər Əz Oqlı, yəni Rəbbimiz Əysa Məsih toqrisididur; jismani yəhəttin U Dawutning nəslidin tuquloqan; birdinbir pak-muqəddəs Roh tərpidin olümdin tirildürülük arqilik «küq-қudrət Iqisi Hudaning Oqlı» dəp kərsitilip bekitilgən; □ ■ 5 U arqilik, xundaqla Uning nami üqün barlıq əllər arisida Hudaqə etiqadtin bolqan itaətmənlik wujudqa kəltürülükxə biz mehir-xəpəkə wə rosulluqqa muyəssər bolduq; □ 6 Silər ular arisida, Əysa Məsih tərpidin qaqirilənsilər. □

7 Xunga, Huda səyqən wə U «muqəddəs bəndilirim» dəp qaqiroqan Rim xəhərdiki həmminglarğa, Atimiz Hudadin wə Rəbbimiz Əysa Məsihtin mehir-xəpəkə wə aman-hatirjəmlik bolqay! ■

Təxəkkür duəsi

8 Aldi bilən mən Əysa Məsih arqilik həmminglar üqün Hudayimoqə təxəkkür eytimən; qünki silərning etiqadinglar pütkül ələmgə pur kətti. □

9 Əz Oqlı toqrisidiki hux həwərdə qin roq-kəlbim bilən mən hizmitini qiliwatqan Huda Əzi mening dualirimda silərni xunqə üzlüksiz əsləp

■ **1:1** Ros. 9:15; 13:2; Gal. 1:15. ■ **1:2** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20. □

1:3-4 «jismani yəhəttin u Dawutning nəslidin tuquloqan» — muxu «Dawut» bolsa Dawut pəyoqəmbər, yəni Israilqə padixah bolqan Dawut. Nuroqun pəyoqəmbərlər Məsih Dawutning əwladidin bolidu, dəp hexarət bərgənidi. **«birdinbir pak-muqəddəs Roh»** — grek tilida «pak-muqəddəskə təwə bolqan Roh» degən səz bilən ipadilinidu. Bizningqə, xübhəsiszki, Hudaning Əz Muqəddəs Rohini kərsitidu; bəzi alimlar bu ibarini Məsih Əysaning əz roqini bildüridu, dəp qaraydu. ■ **1:3-4** Mat. 1:1; Luqə 1:32; Ros. 2:30; 13:23; 2Tim. 2:8; Yəx. 9:5; 44:6; 54:5; Yh. 2:19; Rim. 9:5; 1Yuhə. 5:20. □ **1:5 «Uning nami üqün barlıq əllər arisida Hudaqə etiqadtin bolqan itaətmənlik wujudqa kəltürülükxə biz mehir-xəpəkə wə rosulluqqa muyəssər bolduq»** — «əllər» muxu yərdə Yəhudiy əməs əllərni kərsitidu. Təwratta bəzida Yəhudiyarqə nisbətən «yat əllər» dəp tərjimə qilimiz. **«Hudaqə etiqadtin bolqan itaətmənlik wujudqa kəltürülükxə...»** — grek tilida səzmusez pəkət «etiqadning itaiti üqün...» deyilidu. □

1:6 «Silər ular arisida, Əysa Məsih tərpidin qaqirilənsilər» — «ular arisida» — ularni Məsihqə etiqad qiloqan yat əllər arisida. Demək, Rimlik etiqadqılar dəl rosul Pawlus ularning hizmitidə boluxqa qaqiriloqan kixilərdindur. **«Əysa Məsih tərpidin qaqirilənsilər»** — baxqə birhil tərjimisi: «Məsihqə mənəsup boluxqə (Huda tərpidin) qaqiriloqan...». ■ **1:7** 1Kor. 1:2; Əf. 1:1. □ **1:8 «silərning etiqadinglar pütkül ələmgə pur kətti»** — Rim imperiyasidikilər Rimning qanuni boyiqə: «Imperatorı «Kəysər»ni «Rəb Huda» dəp etirap qilixqə məjbur idi. Xunga «Əysa Məsih Rəbbimdur» dəp etirap qiloquqılar kattik qarxilixqə wə kəp ketim dəhəxtlik ziyankəxlilikə uqraqxə baxlidi. Paytəhti Rim xəhərdiki puqralardin bəzilərining Məsihqə baqılanqanlıqı: «Rim xəhəridə Məsihqə əgəxküqilər bar ikən!» dəp dunyani zilzilgə kəltürgənidi.

turojanlikimğa guwahtur. □ ■ 10 Mən dualirimda, mumkin kədər Hudaning iradisi bilən silərning yeninglarğa berixkä ahir muyəssər boluxkä həmixə ötünimən. ■ 11 Qünki mən silərni birər rohıy iltipatkä igə kılıx arkılık mustəhkəmləx üqün silər bilən körüxüxkə intayin təkəzzamən; □ ■ 12 yəni, mən aranglarda bolsam, bir-birimizning etikadidin əzara təsəlli wə ilham alalaymiz deməqimən.

13 Kerindaxlar, mən silərning xuni bilixinglarni halaymənki, baxkä yərdiki əlliklərnin arisida hizmitim məwə bərgəndək, silərning aranglardimu hizmitimning məwə berixi üqün yeninglarğa berixni kəp kətim niyət kıldim, ləkin bögüngiqə tosalıqıqə uqrap keliwatimən. □ ■ 14 Mən hərəkəndək adəmlərgə, məyli Yunanliklar wə yat taipilərgə, danixmən wə nadanlarğa bolsun, həmmisigə kərzdarmən. □ ■ 15 Xuning üqün imkanıyət mənə yar bərsila mən Rimdiki silərgimu hux hərwərnı yətküzüp bayan kılıxkä kızıqınmən.

Hux həwərnıng zor küdriti

16 Qünki mən Məsih toqrisidiki bu hux həwərdin hərgiz hijil bolmaymən! Qünki u uningğa ixəngüqilirining həmmisini, aldi bilən Yəhudiylarni, andin keyin Greklərnı nıjatkä erixtürıdıqan Hudaning küq-küdrıtıdır! □ ■ 17 Qünki *hux həwərdə* etikadkä asalanqan, Hudaning birhil həkkanıylikı etikad kılıqıqlarğa wəhiy kılınqandur. *Mukəddəs yazmilarda* yezilıqındək: — «Həkkanıy adəm ixəng-etikadi bilən həyat bolıdu». □ ■

İnsaniyətning qüxkünülk jəryani

□ 1:9 «**Əz Oqlı toqrisidiki hux həwərdə qın roh-qəlbim bilən mən hizmitini kılıwatkan Huda...**» — grek tilida «qın roh-qəlbim bilən» pəkət «rohımda» deyilidu. «**hizmitini kılıwatkan Huda...**» — «hizmiti» muxu yərdə grek tilida alahıdä «rohıy hizmət» yaki «kahınlık hizmət»ni kərsıtıdu. ■ 1:9 Rim. 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 2Tim. 1:3.

■ 1:10 Rim. 15:23,32. □ 1:11 «**rohıy iltipət**» — Mukəddəs Rohın kelıdıqan alahıdä, mejjilik kabılıyətın ibarəttur. Məsılən, «1Kor.» 12-14-bablarnı kərüng. ■ 1:11 Rim. 15:29; 1Tes. 3:10. □ 1:13 «**silərning xuni bilixinglarni halaymənki...**» — bu səzlər adətə Rim imperatori yarlık qüxürgəndə ıxıtıdıqan ıbarə idi. Rosul Pawlus təwəndiki gepini «Alam imperatori Əysa Məsih»din kəlgən dəp puratmaqı ohxaydu. Əyni səzlər «xuni bilməslikinglarni halımaymənki,...».

«**əlliklər...**» — barlık Yəhudıy əməs millətlər, «yat əllər», «taipilər». ■ 1:13 1Tes. 2:18. □ 1:14 «**... hərəkəndək adəmlərgə, məyli Yunanliklar wə yat taipilərgə, danixmən wə nadanlarğa bolsun...**» — muxu yərdə «yat taipilər» Yunanlık əməslərnı yaki xun dəwrdiki «mədəniyət bəlgısı bolqan Yunan tili»ni səzliyəlməydiqan «mədiniyətiszlər»ni kərsıtıdu. «**mən... həmmisigə kərzdarmən**» — buning mənisı bəlkim «həmmisigə hux həwərnı yətküzüxkə kərzdarmən» bolsa kərək. ■ 1:14 1Kor. 9:16. □ 1:16 «**Məsih toqrisidiki bu hux həwər**» — grek tilida «Məsihning hux həwiri» degən səzdə ipadilınıdu. «**Greklər**» — (yaki «Yunanliklar») muxu yərdə barlık Yəhudıy əməs millətlər yaki əlliklərgə wəkil kelıdu.

«**...nıjatkä erixtürıdıqan Hudaning küq-küdrıtıdır**» — «nıjat» degən Huda adəmni gunahını kəqürüp, uningdin kutkuzup, mənggülik həyatni ata kılıxını kərsıtıdu. ■ 1:16 Zəb. 40:9-10; 1Kor. 1:18; 15:2; 2Tim. 1:8. □ 1:17 «**hux həwərdə etikadkä asalanqan, Hudaning birhil həkkanıylikı etikad kılıqıqlarğa wəhiy kılınqandur**» — baxkä birhil tərjimisi: «hux həwərdə Hudadin kəlgən, baxtin ahir etikadkä asalanqan bir həkkanıylik axkarılanqandur». «**Həkkanıy adəm ixəng-etikadi bilən həyat bolıdu**» — «Həb.» 2:4. ■ 1:17 Həb. 2:4; Yh. 3:36; Rim. 3:21; Gal. 3:11; Fil. 3:9; İbr. 10:38.

18 Qünki həkkaniyətsizlik bilən həkikətni basidioğan insanlarning barlık iplaslikioğa wə həkkaniyətsizlikigə nisbətən Hudaning qaratkan qəzipi ərxtin oquq wəhiy kilinmaqta. 19 Qünki insanlar Huda toşrisida bilələydioğan ixlar ularning kəz aldida turidu; qünki Huda həmmini ularoğa oquq kərsitip bərgən ■ 20 (qünki dunya apiridə boləandin beri Hudaning kəzgə kərünməs əzgiqilkliri, yəni mənggülik kudriti wə birdinbir Huda ikənliki Əzi yaratkan məwjudatlar arkilik oquq kərülməktə, xundakla buni qüxinip yətkili bolidu. Xu səwəbtin insanlar heq bahənə kərsitəlməydu) ■ 21 — qünki insanlar Hudani bilsimu, uni Huda dəp uluqlimidi, Uningoğa təxəkkür eytmidi; əksiqə, ularning oy-pikirliri bimənə bolup, nadan kəlbi qarangoqulixip kətti. ■ 22 Əzlrini danixmən kilip kərsətsimu, lekin əkilsiz bolup qikti; 23 qirimas Hudaning uluqlukining ornioğa qirip əlidiəğan adəmzatka, uqar-kanatlaroğa, tət ayaqlik haywanlaroğa wə yər beqirliəquqilaroğa ohxaydioğan butlarni almasturup koyəjanidi.■

24 Xunga Huda ularni kəlbidiki xəhwaniy həwəsliri bilən iplaslik kilixka, xundakla bir-birining tənirini nomuska qalduruxka koyup bərdi.

25 Ular Huda toşrisidiki həkikətni yaloğanoğa aylandurdi, Yaratquqining ornioğa yaritiloğan nərsilərgə qokunup, tawap-taət kiləjanidi. Həlbuki, Yaratquqioğa təxəkkür-mədhhiyə mənggügə oqulmaqta! Amin!

26 Mana xuning üqün, Huda ularni pəskəx xəhwaniy həwəslərgə koyup bərdi. Həttə ayallarmu təbiy jinsiy munasiwətni qəyriy munasiwətkə aylandurdi; □ ■ 27 xuningdək, ərlərmu ayallar bilən bolidioğan təbiy jinsiy munasiwətlərnə taxlap, baxka ərlərgə xəhwaniy həwəslər bilən kəyüp pixidioğan boldi. Ərlər ərlər bilən xərməndilikə kirixti wə nətjide ularning muhalip kilmixliri əz bexioğa qikti.

28 Ular Hudani bilixtin waz keqixni layik kərgənlik tallioğanlik üqün, Huda ularni buzuk niyətlərgə wə nalayik ixlarni kilixka koyup bərdi. 29 Ular hərhil həkkaniyətsizlik, rəzillik, nəpsaniyətlilik, eqmənlikə qəmüp, həsəthorluk, qatillik, jedəthorluk, məkkarlik wə hərhil bətniyətlər bilən toldi. Ular ioqwəgər, 30 təhməthor, Hudaəğa nəprətlinidioğan, kibirlik, mahtanqak, qongqi, hərhil rəzilliklərnə oylap qikiridioğan, ata-anisining səzini anglimaydioğan, 31 yorutulmioğan, wədisidə turmaydioğan, kəyümsiz wə rəhimsiz insanlardur. 32 Ular Hudaning xularoğa boləğan adil həkümini, yəni xundak ixlarni kiləquqilarning əlümgə layik ikənlisini enik bilsimu, bu ixlarni əzliri kilipla qalmaq, bəlki xundak kilidioğan baxqilardın səyünüp ularni alkixlaydu.■

2

Hudaning həkümi

1 Əmdi əy baxqilarning üstidin həküm kilidioğan insan, kim boluxungdin kət'iynezər bahənə kərsitəlməysən; qünki baxqilar üstidin qaysi ixta həküm kilsang, xu ixta əz gunahingni bekitisən. Qünki əy həkümqi,

■ 1:19 Ros. 14:17. ■ 1:20 Zəb. 19:1-2 ■ 1:21 Kan. 28:28 ■ 1:23 2Pad. 17:29.

□ 1:26 «ayallarmu təbiy jinsiy munasiwətni qəyriy munasiwətkə aylandurdi» — grek tilida «ayallarmu jinsiy munasiwətni təbiy kanuniyətkə hilap munasiwətkə aylandurdi» deyilidu.

■ 1:26 Law. 18:22,23. ■ 1:32 Hox. 7:3.

sən özüngmu ularğa ohxax ixlarni kıliwatisən. ■ ² Bizgə məlumki, Hudaning undak ixlarni kıloğanlar üstidin həküm qikirixi *mutlək* həkikətke asaslanıdır.

³ Xunga, i xundak ixlarni kıloğanlar üstidin həküm qikarıuqi, xundakla xuningğa ohxax ixlarni kıloğuqi insan, özüng Hudaning həkümidin kaçalaymən dəp hiyal kılamsən? ⁴ Yaki Hudaning mehribanlığining seni towa kılix yolioğa baxlaydıoğanlıqini heq bilməy, uning mehribanlığı, kəng kərsaklığı wə səwr-takitining molluqioğa səl karawatamsən? ■ ⁵ Əksiqa, towa kılmaydıoğan jahillikning wə tax yürəklikingdin, Huda adil həkümini ayan kılıdıoğan oşəprik küni üqün sən öz bexingğa qüxıdıoğan oşəzipini toplawatisən. ■

⁶ Huda hərkingə öz əməllirigə yarixa ix kəridü. ■ ⁷ Yahxi ixlarni səwrqanlık bilən kılip, xan-xərəp, hərmət-əhtiram wə baqiylıknı izdıgənlərgə U mənggülik həyat ata kılıdu; □ ⁸ lekin xəhsiyətqilərgə, həkikətke tən bərməy, əksiqa həkkanıyətisizlikkə əgəxkənlərgə oşəprikəhr yaqıdurulıdu; ■ ⁹ yamanlık kılıdıoğan barlık jan igisigə, aldi bilən Yəhudiylarğa, andin Greklərgə külpət wə dərd-ələm qüxıdu; □ ¹⁰ birak, barlık yahxilik kıloquqılarğa, aldi bilən Yəhudiylarğa, andin Greklərgə xan-xərəp, hərmət-əhtiram wə aman-hatirjəmlik təkdım kılinıdu. ¹¹ Qünki Hudada adəmnıng yüz-hatirisini kılix yoqtur. ■

¹² — qünki Təwrat kanunini bilməy gunah sadir kıloğanlarıning hərbi Təwrat kanunining həkümigə uqrimisimu, *əyibkə uqrap* halak bolıdu; Təwrat kanunini bilip turup gunah sadir kıloğanlarıning hərbi bu kanun boyıq sorakka tartılıdu □ ¹³ (qünki Hudaning alda kanunni anglioğanlar əməs, bəlki kanunğa əməl kıloquqılar həkkanıy hesablinıdu.

■ ¹⁴ Qünki Təwrat kanunini bilməydıoğan əlliklər təbiy halda bu kanunğa uyğun ixlarni kılsa, gərgə bu kanundin həwərsiz bolsimu, Təwrat kanuni ularda kəringən bolıdu. ¹⁵ Ularning bu kıloğanlıri öz kəlbirigə kanun təəplirining pütüklük ikənlikni kərsitidu; xuningdək, ularning wijdanlırimu əzlırigə həkikətning guwahqisi bolup, oy-pikirliri əzini əyibləydu yaki əzini aqlaydu) ¹⁶ — mən yətküzüp keliwatkan bu hux həwərgə asasan Hudaning Əysa Məsih arkilik insanlarıning kəlbida pükkan məhpiy ixlar üstidin həküm qikirıdıoğan künidə *yukirida eytiloğan ixlar qoqum yüz berıdu*. □ ■

Yəhudiylar wə Təwrat kanuni

■ **2:1** 2Sam. 12:5; Mat. 7:1; 1Kor. 4:5. ■ **2:4** 2Pet. 3:15. ■ **2:5** Rim. 9:22. ■ **2:6** Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23; 22:12. □ **2:7**

«**hərmət-əhtiram wə baqiylık...**» — grek tilida «hərmət-əhtiram wə qiriməslik...». ■ **2:8** 2Tes. 1:8. □ **2:9** «**Yəhudiylarğa, andin Greklərgə...**» — «Greklər» (yaki «Yunanlıklar») muxu yərdə wə 10-ayəttə grek tilida, barlık Yəhudiy əməs əlliklər wə millətlərgə wəkil kelıdu.

■ **2:11** Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17.

□ **2:12** «**Təwrat kanuni**» — yaki pəkət «kanun» yaki «mukəddəs kanun», muxu yərdə wə təwəndiki barlık ayətlərdə Huda Musa pəyoğambərgə qüxürgən kanunni kərsitidu. Bu kanun Mukəddəs Kitabning awwalkı bəx kismini təxkil kıloğan; xunga Yəhudiy həkli bəzidə muxu bəx kismini «kanun-yolyoruk» (ibraniy tilida «Torah») dəp ataydu. Ərəb tilidiki «Təwrat» muxu səzdin qikkan. Adəttiki əhwal astida «mukəddəs kanunni bilmigənlər» Yəhudiy əməslər («yat əllər») ni kərsitidu, «mukəddəs kanunni bilgənlər» Yəhudiylarni kərsitidu. «Təwrat» wə «Təwrat kanuni» toqruqluk «Təbirlər»nimu kəringü. ■ **2:13** Mat. 7:21; Yaq. 1:22; 1Yuhə. 3:7. □ **2:16** «**yukirida eytiloğan ixlar qoqum yüz berıdu**» — «yukirida eytiloğan ixlar» 6-12-ayətlərdə eytiloğan ixlarni, demək Hudaning sorak kılıdıoğanini kərsitidu. ■ **2:16** Mat. 25:31.

¹⁷ Sənqu, əgər özüngni Yəhudiy dəp atap, Təwrat qanunioʻra ümid baʼqlap, Hudaʻoʻra təwəmən dəp mahtansang, □ ■ ¹⁸ qanundin oʻginip uning iradisini bilip, esil bilən pəsni pərk ətkən bolsang, ¹⁹⁻²⁰ Təwrat qanunidin bilim wə həkikətning jəwhirigə igə boldum dəp qarap, özüngni korlaroʻra yol baxliʻoʻuqi, qarangoʻuda qəloʻanlaroʻra mayak, nadanlaroʻra oʻgətküqi, gedəklərgə ustad dəp ixəngən bolsang — ²¹ əmdi sən baxʻilaroʻra təlim berisənu, özünggə bərməmsən? Oʻqirlik qilmanglar dəp wəz eytisənu, özüng oʻqirlik qiləmsən? ²² «Zina qilmanglar» — dəp wəz eytiysənu, özüng zina qiləmsən? Butlardin nəprətlinisənu, özüng buthanilardiki nərsilərnə bulang-talang qiləmsən? ²³ Təwrat qanuni bilən mahtinisənu, özüng xu qanunoʻra hilaplik qilip, Hudaʻoʻra daʻoʻ kəltürəmsən?! ²⁴ Huddi *mukəddəs yazmilarda* yeziləninidək: «Silərnəning qilmixinglar tūpəylidin Hudaning nami taipilə arisida kupurlukqə uqrimakta». □ ■

²⁵ Təwrat qanunioʻra əməl qilsang, hətnə qilinəninəning əhmiyiti bolidu, lekin uningəra hilaplik qilsang, hətnə qilinəning hətnə qilinmioʻandək həsablinidu. □ ²⁶ Əmdi hətnisizlə qanunning tələpligə əməl qilsa, gərqə hətnisiz bolsimu, Huda təripidin hətnilik həsablanmamdu? ²⁷ Təwrat qanun dəsturidin həwərdar wə hətnilik turukluk qanunoʻra hilaplik qiloʻuqi, i Yəhudiy, qanunoʻra əməl qilidioʻan jismani yətnisizlə təripidin sening gunahing üstidin həküm qikiriliwatmamdu?

²⁸ Qünki sirtki kərunüxi Yəhudiy bolsila uni *həkiqiy* Yəhudiy degili bolmaydu, sirtki jəhəttiki jismani yətninimu *həkiqiy* hətnə degili bolmaydu, ■ ²⁹ roʻhida Yəhudiy boləini *həkiqiy* Yəhudiydur; uning hətnə qilinəini hətnə qanun dəsturi arkiplik əməs, bəlki qəlbida, Roʻhtindur. Bundaq kixining təriplinixi insanlar təripidin əməs, bəlki Huda təripidin bolidu. □ ■

3

¹ Undakta, Yəhudiy boləanning Yəhudiy əməstin nemə artuqçilik bar? Hətnilik boləanning nemə paydisi bar? ² Əməliyətə, ularning hər jəhəttin kəp artuqçilik bar. Biringidin, Hudaning bexarətlik səzliri Yəhudiylaroʻra amanət qilinəan. ■ ³ Əmdi gərqə ulardin bəziliri ixənsiz

□ 2:17 «Hudaʻoʻra təwəmən dəp mahtansang...» — grek tilida «Hudada mahtansang...».

■ 2:17 Rim. 9:4. □ 2:24 «Silərnəning qilmixinglar tūpəylidin Hudaning nami taipilə arisida kupurlukqə uqrimakta» — «Yəx.» 52:5. ■ 2:24 Yəx. 52:5; Əz. 36:2. □ 2:25

«Təwrat qanunioʻra əməl qilsang, hətnə qilinəninəning əhmiyiti bolidu, lekin uningəra hilaplik qilsang, hətnə qilinəning hətnə qilinmioʻandək həsablinidu.» — demisəkmü, Yəhudiylar Təwrat qanuni boyiqə hətnə qilidu. Hətnilikning əzi «Mən Hudaning adimimən» deganlikni wə «Yəhudiy bolux»ning simwoli dəp qarilatti. ■ 2:28 Yh. 8:39; Rim. 9:7.

□ 2:29 «roʻhida Yəhudiy boləini *həkiqiy* Yəhudiydur; uning hətnə qilinəini hətnə qanun dəsturi arkiplik əməs, bəlki qəlbida, roʻhtindur» — «Roʻhtindur» bolsa, Mukəddəs Roʻhtindur. Bəzi alimlar «Roʻhtin»ni «roʻhta» dəp qūxinidu, xundaqla bundaq ayətni «...hətnə qəlbda, roʻhta,... dəsturidin əməstur» dəp təjime qilidu. Hətnə toʻqruluk «Əzakiyal», «Filippiliklaroʻra» wə «Kolossiliklərgə»diki «qoxumqə səz»lirimizni kərunq. «Bundaq kixining təriplinixi insanlar təripidin əməs, bəlki Huda təripidin bolidu» — ibraniy tilida «Yəhuda» degənnəng əsliy mənisi «mahtax», «təripləx», «tərip» degənliktur. Xunga ayətning tegidiki mənisi: ««Həkiqiy Yəhudiy» bolux üqün, u Huda təripidin təripləngən («Yəhuda») boluxi kərak. ■ 2:29 Qan. 10:16; Yə. 4:4; Fil. 3:2, 3; Kol. 2:11. ■ 3:2 Zəb. 147:19; Rim. 9:4.

qıkkan bolsimu, buningğa nemə bolatti? Ularning ixənqsizliki Hudaning ixənqliklikini yokka qikiriwetərmu? □ ■ 4 Hərgiz undak kılmaydu! Huda rastqıl hesablinip, həmmə adəm yaloğanqı hesablınsun! Huddi *mukəddəs yazmilarda Huda həkkidə* yezilöjnidək: —

«Sözliginingdə adil döp ispatlanöjaysən, Xikayətke uqriöjiningdə öjelibə kılojaysən». □ ■

5 Lekin bizning həkkaniysizlikimiz arkilik Hudaning həkkaniylikı tehimu enik kersitilsə, buningğa nemə dəymiz? Həkkaniysizlik üstigə öjəzöp tekidiöjan Hudani həkkaniy əməs dəymizmu (mən insanqə sözləymən)? □

6 Mundak deyixkə hərgiz bolmaydu! Əgər undak bolsa, Huda aləmni kəndak sorakka tartıdu?

7 *Bazilər yanə:* «Mening yaloğanqılkimdin Hudaning həkkətlikı tehimu oquk kılınsa, xundakla uluölukı tehimu yorutulsa, əmdi mən yənə nemə üqün gunahkar döp karılıp sorakka tartılmən?» *deyixi mumkin.* □ 8 Undak bolöjanda nemixka (bəzilər bizgə təhmət qarlımaqçı bolup, gəplirimizni buriwatkəndək) «Yamanlık kılaylı, buningdin yahxilik qıqip kalar» — deyixkə bolmaydu? Bundak degüqilərnig jazalınixi həkkiktur!

Həkkaniy adəm yoktur

9 Əmdi nemə deyix kerək? Biz *Yəhudiylar Yəhudiy əməslərdin* üstün turamduq? Yak, hərgiz! Qünki biz yukurida Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun həmmisining gunahning ilkidə ikənlikini ispatlap öyibliduk. □ ■

10 Dərwəkə, mukəddəs yazmilarda yezilöjnidək: —

«Həkkaniy adəm yok, hətta birimu yoktur. ■

11 Yorutulöjan kixi yoktur,

Hudani izdiginimu yoktur.

12 Həmmə adəm yoldin qətnidi,

Ularning barlıkı ərziməs bolup qıkti.

□ 3:3 «Əmdi gərqə ulardin bəziliri ixənqsiz qıkkan bolsimu, buningğa nemə bolatti? Ularning ixənqsizliki Hudaning ixənqliklikini yokka qikiriwetərmu?» — Pawlus bəlkim Hudaning Israilöja kılojan əhdə-wədilirini kersitidu. Huda: «Silər Mening həkkim bolisilər» döp wədə kıloqandin keyin, bəzi Yəhudiylarning kılmixliri əzlırining Uning həlki ikənlikini inkar kılojan bolsimu, bu kılmixliri Hudaning wədisini yokka qikiriwetəmdu? ■ 3:3 Qəl. 23:19; Rim. 9:6; 2Tim. 2:13.

□ 3:4 «Sözliginingdə adil döp ispatlanöjaysən, xikayətke uqriöjiningdə öjelibə kılojaysən» — «Zəb.» 51:4. «Xikayətke uqriöjiningdə öjelibə kılojaysən» degənnig baxka birhil təjimisı: «Həküm qıkaröjiningdə öjelibə kılojaysən». Zəburdiki bu küydə Dawut pəyöəmbər öqır gunahını Huda wə həlk əldida iqrar kılidu; u bu sezlərnı, Huda mənı jazalıöjanda, həlk beximöja qüxidiojan külpətnig Hudadin adil jazasını dılsun döp eytidu. Gunahını oquk iqrar kılmiojan bolsa bəlkim həlk; «Nemixka söyümlük Dawut padıxahimiz külpətkə uqriöjandı, Huda uninoğa adalətsiz muamilə kılojanmıdu?» deyixi mumkin. Uning degini Pawlusning deginigə opmu-ohxax; Huda həktur həm aləm əldida Uning həkliği ispatlınsun; Uning hər itiki durusluğu ispatlınsun (wə ispatlınidu!), hatalık yaki yaloğanqılıknig bolsa bizdila ikənlik ispatlınsun (wə ispatlınidu). ■ 3:4 Zəb. 51:4; 116:11; Yh. 3:33. □ 3:5

«mən insanqə sözləymən!» — demək, pəkət isanig kəz-kərixı boyiqə sezləymən. Bu ibaridin kərgili boliduki, hərəkəndak adəm towa kılımsa, gunahı tüpəylidin unig kəzkarxliri tumanlıxip ketidu, əzi elixip kəlidu. □ 3:7 «Mening yaloğanqılıkim arkilik Hudaning həkkikiti tehimu oquk kılinidu...» — Huda pəyöəmbərlər arkilik Öz həklining bəziliri Özigə asiylık kılidiojanlıki, hətta məsilən Öz Məsihigə satkuluq kılidiojanlıki toqruluq kəp bəxarət bərgənidi. Xunga «mening yaloğanqılıkim» Hudaning toqra eytkənlikini ispatlaydu. □ 3:9 «Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun həmmisining gunahning ilkidə ikənlikini ispatlap öyibliduk» — «Greklar» muxu yərdə barlık «Yəhudiy əməslər»gə wəkillik kılidu. ■ 3:9 Gal. 3:22. ■ 3:10 Zəb. 14:3; 53:3

Mehribanlik qiloquqi yok, hatta birimu yoktur. □ ■

¹³ Ularning geli eqiloqan kabridak sesiktur,

Tilliri kazzaplik qilmaqta;

Kobra yilanning zahiri lawliri astida turidu; □ ■ ¹⁴ Ularning zuwani qaroxax ham zardigə toloqan. □ ■

¹⁵ «Putliri qan tokuxkə aldiraydu; ■

¹⁶ Baroqanla yerida wayranqilik wə pajialik ixlar bardur.

¹⁷ Tinqlik-aramlik yolini ular heq tonuqan əməs». □ ■

¹⁸ «Ularning nəziridə Hudadin korkidioqan ix yoktur». □ ■

¹⁹ Təwrattiki barlik sözlərnin Təwrat qanuni astida yaxaydioqanlaroqa qarita eytiloqanliki bizgə ayan. Bularning məksiti, hər insanning əozzi bahəne kərsitəlməy tuwaklinip, pütkül dunyadikilər Hudaning sorikida əyibkar ikən dəp ayan qilinsun, degənliktur. □ ²⁰ Xunga, heqkandək ət igisi Təwrat-qanunioqa əməl qilixkə intilixliri bilən *Hudaning* aldida həkkaney hesablanmaydu; qünki Təwrat qanuni arkilik insan əz gnahini tonup yetidu. ■

Hudaning insanni həkkaney qilixi

²¹ Birək, hazır qanun yoli bilən əməs, bəlki Hudaning Əzidin kəlgən birhil həkkaneylik axkarilandi! Bu hil həkkaneylikkə qanunning əzi wə pəyoəəmbərlərnin *yazmilirimu* guwahlik bərgəndur; ■ ²² yəni, Hudaning Əysa Məsihning ixənq-sadakətliki arkilik etiək qiloquqilarning həmmisining iqiğə həm üstigə yətküzidioqan həkkaneylikdurd! Bu ixta ayrimqilik yoktur □ ²³ (qünki barlik insanlar gnah sadir qilip, Hudaning xan-xəripigə yətləməy, uningdin məhrum boldi) □ ²⁴ Qünki

□ **3:12** «Həkkaney adəm yok, hatta birimu yoktur, ... Həmmə adəm yoldin qətnidi, ularning barliki əzīməs bolup qikti. Mehribanlik qiloquqi yok, hatta birimu yoktur» — (10-13-ayət) «Zəb.» 14:1-3 (yənə 53:1-3); «Top.» 7:20. ■ **3:12** Zəb. 14:1-3; 53:1-3; Top. 7:20 □ **3:13** «Ularning geli eqiloqan kabridak sesiktur, tilliri kazzaplik qilmaqta; kobra yilanning zahiri lawliri astida turidu» — «Zəb.» 5:9 wə 140:3. ■ **3:13** Zəb. 5:9; 140:4.

□ **3:14** «Ularning zuwani qaroxax ham zardigə toloqan» — «Zəb.» 10:7. ■ **3:14** Zəb. 10:7 ■ **3:15** Pənd. 1:16; Yəx. 59:7. □ **3:17** «Putliri qan tokuxkə aldiraydu; baroqanla yerida wayranqilik wə pajialik ixlar bardur. Tinqlik-aramlik yolini ular heq tonuqan əməs. Ularning nəziridə Hudadin korkidioqan ix yoktur» — (15-17-ayət) «Yəx.» 59:7-8.

■ **3:17** Yəx. 59:7,8 □ **3:18** «Ularning nəziridə Hudadin korkidioqan ix yoktur» — «Zəb.» 36:1. ■ **3:18** Zəb. 36:1 □ **3:19** «Təwrat qanuni astida yaxaydioqanlar» — Yəhudiy həlkini kərsitidu. «Təwrattiki barlik sözlərnin Təwrat qanuni astida yaxaydioqanlaroqa qarita eytiloqanliki bizgə ayan. Bularning məksiti, hər insanning əozzi bahəne kərsitəlməy tuwaklinip, pütkül dunyadikilər Hudaning sorikida əyibkar ikən dəp ayan qilinsun» — «Təwrattiki barlik sözlər» muxu yərdə bəlkim yukurida nəkil kəltürülgən, barlik insanning gnahəkar ikənlikini ispatlioqan (Təwrattiki) ayətləni alahidə təkitləydu. ■ **3:20** Rim. 7:7; Gal. 2:9; İbr. 7:18. ■ **3:21** Rim. 1:17; Fil. 3:9. □ **3:22** «Məsihning ixənq-sadakətliki arkilik etiək qiloquqilar...» — bəxkə birhil təjrimisi: «Əysa Məsihə bəqliqan itiqadi arkilik etiək qiloquqilar...». Grek tilida «ixənq, etiək» wə «sadakətlik, ixənqlik» birlə səz bilən ipadiliniidu. □ **3:23** «Qünki barlik insanlar gnah sadir qilip, Hudaning xan-xəripigə yətləməy, uningdin məhrum boldi» — buning ikki təripi bar; (1) Huda əslidə adəmnə «Əz səruti boyiqə», yəni «Əz xan-xəripi boluxi üqün» yaratqanidi. Gnah sadir qiloqinida insan bu xan-xərpəkə yətləmidi, xunglxəxə Hudaqə wəkil boluxtikə imtiyazdin məhrum boldi. (2) gnahi tūpəydidin insan Hudaning padixəhlikidə uning xan-xəripini kərləməydioqan boldi.

etikadqilarning hëmmisi Mësih Əysada boləqan nijat-hërlük arkilik, *Hudaning* mehır-xəpkiti bilən bədəlsiz həkkanıy kılınıdu. □ ■

²⁵ Huda Uni gunahların jazasını këtürgüqi kafarət qurbanlıkı süpitidə təyinli; *insanların* Uning *qurbanlık* keniqə ixəng baqlıxi bilən *qurbanlık* inawətlıktur. Huda bu arkilik burunkı zamandikilarning sadır kıləqan gunahlıriqə səwr-təkətlik bolup, jazalimay ötküzüwetixining adillik ikənlikini kərsətti. □ ■ ²⁶ Buningə ohxax bu *qurbanlık* arkilik U hazirki zamanda boləqan həkkanıyliqinimu kərsətkən. Xundak kılıp U Özining hēm həkkanıy ikənlikini hēm Əysaning etikadida boləquqini həkkanıy kıləquqi ikənlikinimu namayan kildi. □

²⁷ Undak bolsa, insanning nemə mahtanoquqilıki bar? Mahtinix yok kılınıdi!

— Nemə prinsipka asasən? Qanunoqə intilix prinsipi bilənmü?

— Yaq! «Etikad» prinsipi bilən!

²⁸ Qünki «Insan Təwrat qanunioqə əməl kılıxka intilixliri bilən əməs, bəlki etikad bilən həkkanıy kılınıdu» dəp həsabləymiz! □ ■ ²⁹ Əjəba, Huda pəkətlə Yəhudiylarınqla Hudasi mü? U əllərninqmu Hudasi əməsmü? Xundak, u əllərninqmu Hudasi dur. ³⁰ Huda bolsa birdur, U hətnə kılinoqanlarni etikad bilən həmdə hətnə kılınmioqanlarnimu etikad bilən həkkanıy kıldı. □ ³¹ Əmdi etikad prinsipi bilən Təwrat qanunini bikar kılıwetimizmu? Yaq, dəl buning əksiqə, uni küqkə igə kılımiz.

4

□ **3:24 «Mësih Əysada boləqan nijat-hërlük arkilik...»** — yaki «Mësih Əysaning gnahtın hər kılıx hizmiti arkilik...». ■ **3:24** Yəx. 53:5. □ **3:25 «gunahların jazasını këtürgüqi kafarət qurbanlıkı»** — grek tilida birlə sez bilən ipadilınıdu. «Kafarət» toqruluk «Mis.» 29:33 wə izahəti, xundakla «Təbirlər»nımu kərüng. «Huda Uni gunahların jazasını këtürgüqi kafarət qurbanlıkı süpitidə təyinli; (insanların) Uning (qurbanlık) keniqə ixəng baqlıxi bilən (qurbanlık) inawətlıktur. Huda bu arkilik burunkı zamandikilarning sadır kıləqan gunahlıriqə səwr-təkətlik bolup, jazalimay ötküzüwetixining adillik ikənlikini kərsətti» — bu toluq ayət intayın muhım. Huda burunkı zamandiki towa kıləqan etikadqi kixilərninq gunahlırını jazalimay kəqürüm kıləqanlirining hëmmisi Mësihning kəlgüsi zamanda qurbanlık bolup, xu gunahlırining jazasını këtürıdıqanlıqəqə asasləqanıdi, xunglaxka pütünləy adillik idi. «Gunahlarəqə ... ötküzüwetix» degən ibarə bəlkim burunkı dəwrđiki **barlık gunahlarınimu** öz iqiğə alıdu; biraq Huda bu gunahları jazalimay ötküzüwətkən bolsimu, həkhlər towa kılımsa bəribir ahır berip əzliri jazalirını tartıdu. Hazirki zamandimu xundak. ■ **3:25** Mis. 25:17; 2Kor. 5:19; Kol. 1:20; İbr. 4:16; 1Yuha. 4:10. □ **3:26 «Xundak kılıp U Özining hēm həkkanıy ikənlikini hēm Əysaning etikadida boləquqini həkkanıy kıləquqi ikənlikinimu namayan kildi»** — Mësih Əysa hər zamandiki barlık kixilərninq hëmmə gnahtıninq tegixlik jazası (Hudaning gnaht üstigə qüxürıdıqan oqəzıpi)ni qəbul kıləqandı keyin Huda tolimu həkkanıylik bilən towa kıləqan kixilərnı kəqürüm kılıp ularni həkkanıy kıləquqi bolıdu. □ **3:28 «Təwrat qanunioqə əməl kılıxka intilixliri bilən əməs...»** — muxu ibarə grek tilida intayın kışkartılıp: «kanundiki əməllər bilən əməs...» yaki «kanunoqə qarıtıləqan əməllər bilən əməs...» yaki «kanundin qıkkən əməllər bilən əməs...» dəp ipadilınıdu. Bu ibarə «Rim.» 3:28, «Gal.» 2:16, 3:2, 5, 10dimu tepilıdu. İnsanning barlık «Təwrat qanunioqə əməl kılıxka intilixliri» əzıninq gnahtka patqan bir gnahtkar ikənlikini ispatlaydu, halas. ■ **3:28** Ros. 13:38; Rim. 8:3; Gal. 2:16; İbr. 7:25. □ **3:30 «Huda bolsa birdur, U hətnə kılinoqanlarni etikad bilən həmdə hətnə kılınmioqanlarnimu etikad bilən həkkanıy kıldı»** — bu ayəttiki «hətnə kılinoqanlar» Yəhudiylarnı, «hətnə kılınmioqanlar» barlık Yəhudıy əməslərnı bildürıdu.

Ibrahimga etika bilan haqqoniy dard hisoblanishi, bizga bir ulgirdur

¹ Unda, biz *Yahudiylarning* jismaniy jihatdagi atimiz Ibrahimga erishini toʻgʻrisida nima deyimiz? ² Eger Ibrahim amallari bilan haqqoniy dard jakarlanagan bolsa, uningda mahtanoqudak ix bolatti (baxirbir Hudaning aldida uning mahtinix haqqi yok idi). ³ Qunki mukaddas yozmalarda nima deyilgan? —

«Ibrahim Hudaoga etika kildi;

Bu uning haqqoniylik hisablandi» deyilidu. ⁴

⁴ Ixligugiga berilidigan haqq «mehir-xepket» hisoblanmaydu, balki birhil «kerz kayturux» hisoblanidu. ⁵ Birak, heq ix-omel kilmay, paxet nomussiz gunahkarlarni haqqoniy qilouqi Hudaoga etika kilidigan kixining bolsa, uning etikasi haqqoniylik dard hisoblanidu. ⁶ Huda kiligan amalliriga karimay, haqqoniy dard hisoblanigan kixining bahi toʻgʻruluk Dawut *paxotambarmu* mundaq degan: —

⁷ «Itatsizlikliri kaxqurum kiligan,

Gunahliri yepiligan kixi nemidegan bahklikur!»

⁸ Paxwardigar gunahliri bilan heq hisoblanmaydiganlar nemidegan bahklikur!».

⁹ Emdi bah yaloz hatna kiliganlarogila mansup bolamdu, yaki hatna kilinmiganlarogimu mansup bolamdu? Qunki: «Ibrahimga etikasi uning haqqoniylik dard hisoblandi» dawatimiz.

¹⁰ Haqqoniylik kandaq ahwalda uningda hisoblandi? Hatna kilinixtin ilgirimu yaki hatna kilinixtin keyinmu? U hatna kiligan halda amas, balki hatna kilinmigan halda hisoblandi! ¹¹ Uning hatnini kobul qiloini bolsa, uni hatna kilinixtin burunla etikasi arkilik igabolan haqqoniylikka mehur belgisi supitida boloidi. Demak, u hatnisiz turup Hudaoga etika qilouqlarning hammisining atisi boldi — ularmu *etikasi bilan* haqqoniy hisoblanidu!

¹² U yanahatna kiliganlarningmu atisidur; demak, hatna kiligan boluxi bilan tengla hatna kilinmigan waktidimu etikadlik yol mangagan atimiz Ibrahimga izlirini besip mangaganlarningmu atisi boloidur.

¹³ Qunki *Hudaning* Ibrahimga wə nashlig dunaoga mirashor bolux toʻgʻrisidiki wada berixi Ibrahimga Tawrat kanuniga omel kilixka intilginidin amas, balki etikadtin bolagan haqqoniyliktin kalgan. ¹⁴ Qunki eger kanuniga intilidiganlar mirashor bolidigan bolsa etika bikar narsa bolup kalatti, Hudaning wadisimu yokka qikirilagan bolatti. ¹⁵ Qunki Tawrat kanuni *Hudaning* oqzipini elip kelidu; qunki kanun bolmisa,

□ **4:1** «atimiz Ibrahimga erishini..» — yaki «atimiz Ibrahimga egangini..», «atimiz Ibrahimga bilgini..». ■ **4:1** Yox. 51:2. □ **4:3** «Ibrahim Hudaoga etika kildi; bu uning haqqoniylik hisablandi» — «Yar.» 15:6. ■ **4:3** Yar. 15:6; Gal. 3:6; Yak. 2:23. □ **4:5**

«Birak, heq ix-omel kilmay, paxet nomussiz gunahkarlarni haqqoniy qilouqi Hudaoga etika kilidigan kixining bolsa, uning etikasi haqqoniylik dard hisoblanidu» — «heq omel kilmay» degini, haqqoniylikka erix ix ugün tirix jihatidin eytilidu, «adamlar jan bekix ugün ixlix kerak amas» deganlik amas, alwatta. ■ **4:7** Zeb. 32:1 □ **4:8** «Itatsizlikliri kaxqurum kiligan, gunahliri yepiligan kixi nemidegan bahklikur! Paxwardigar gunahliri bilan heq hisoblanmaydiganlar nemidegan bahklikur!» — (7-ayat) «Zeb.» 32:1-2. ■ **4:8**

Zeb. 32:1, 2 □ **4:9** «Ibrahimga etikasi uning haqqoniylik dard hisablandi» — «Yar.» 15:6. ■ **4:9** Yar. 15:6 ■ **4:11** Yar. 17:11. ■ **4:14** Gal. 3:18.

itaʼtsizlik degan ixmu bolmaydu. □ ■

16-17 Xuning uqun, Hudaning wadisining *pakət* Öz mehır-xəpkıti arkilik əməlgə axuruluxi uqun, u etıkadkıla asasinidu. Buning bilən u wədə İbrahimning barlik əwladlırıoʻja, pəkət Təwrat qanuni astida turıdıoʻjanlaroʻjıla əməs, bəlki İbrahimqə etıkad kılouqılarning həmmisigımu kapalətlik kılınoʻjan. Qünki mukəddəs yazmılarda: «Seni nuroqun kowmning atisi kıldim» dəp yezılınidək, İbrahim həmmimizning atisidur. Dərəkəkət, u əlüklərni tirıldürıdıoʻjan, məwjut bolmıoʻjanni bar dəp məwjut kılıdıoʻjan, əzi etıoʻjad baolıoʻjan Huda aldida həmmimizning atisi boldi. □ ■ 18 Heqkandək ümid kalmisimu u yənıla ümidtə etıkad kildi wə xuning bilən uningoʻja: «Sening nəsling *san-sanaksız* bolıdu» dəp aldın eytiloʻjandək nuroqun kowmning atisi boldi. □ ■ 19 U yüz yaxka yekınlap, tenini əlgən hesablisimu, xundakla ayalı Sarahningmu baliyatkusini əldi dəp qarısimu, yənıla etıkadta ajızlaxmıdi; □ 20 Hudaning wədisigə nisbətən etıkadsızlik kılıp heq ikkilənmidı, əksiqə u etıkadı arkilik kükəytildi wə Hudani uluqlıdi, ■ 21 «U nemini wədə kılınan bolsa xuni əməlgə axurux kudritigə İgidur» dəp toluk ixəndürıldı. ■ 22 Xuning bilən bu «uning həkkaniylikı hesablandı» deqən söz yalozux uning uqunla əməs, bəlki Rəbbimiz Əysani əlümdin tirıldürgən Hudaoʻja etıkad kılıximiz bilən həkkaniy hesablinıdıoʻjan bizlər uqunmu yezılınan; *Məsih* bolsa itaʼtsizliklerimiz uqun pıda yoloʻja tapxurıldı wə həkkaniy kılıniximiz uqun tirıldürıldı. □ ■

5

Huda bilən inak ətux

1 Xunga etıkad bilən həkkaniy kılınoʻjan ikənmiz, Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Huda bilən inak munasiwəttə bolimiz. ■ 2 U arkilik etıkad yolıda bizni qıng turouzıdıoʻjan bu mehır-xəpkitining iqigə kirix hokukıoʻja muyəssər bolduk, xuningdək Hudaning xan-xəripigə baolıoʻjan ümidimizdin xad-huram bolimiz. ■ 3-4 Xundək bolupla kalmay, müxkül əhwallar iqıdə xadlinimiz; qünki müxküllük səwrqanlikni, səwrqanlik

□ 4:15 «Təwrat qanuni Hudaning oʻzəzıpi elip kelıdu» — adəm Hudaning əmr-pərmanlırıoʻja əməl kılalmıoʻjaqka, qanun uning gunahını namayan kılıdu; namayan kılınixi bilən Hudaning oʻzəzıpi uning gunahı üstigə qūxıdu. ■ 4:15 Yh. 15:22; Rim. 5:20; 7:8; Gal. 3:19. □ 4:16-17 «Təwrat qanuni astida turıdıoʻjanlar» — Yəhıdiy həlk. «Seni nuroqun kowmning atisi kıldim» — («Yar.» 17:5). Hudaning İbrahimoʻja eytkan bu sızı «ətkən zaman» xəklıdə («kıldim») bolup, heq pərzəntsız boloʻjan waqtıda uningə eytiloʻjan. Bu keyinki ayatlar bilən zıq baolıktur. ■ 4:16-17 Yəx. 51:2; Yar. 17:5. □ 4:18 «Sening nəsling *san-sanaksız* bolıdu» — «Yar.» 15:5. ■ 4:18 Yar. 15:5; İbr. 11:12. □ 4:19 «U yüz yaxka yekınlap, tenini əlgən hesablisimu, xundakla ayalı Sarahningmu baliyatkusini əldi dəp qarısımı...» — demək, u əz tenining əlüktək bolıoʻjan əhwaloʻja wə Sarahning kət'iy tuomaslıkıoʻja tolımu reallik wə eqırbesiklik bilən qaraytti, biraq bu ixlar uning etıkadıoʻja heq təsir yətküzıdi. ■ 4:20 Yh. 8:56; İbr. 11:11, 18. ■ 4:21 Zəb. 115:3 ■ 4:22 Yar. 15:6. □ 4:23-25 «Məsih bolsa itaʼtsizliklerimiz uqun pıda yoloʻja tapxurıldı wə həkkaniy kılıniximiz uqun tirıldürıldı» — «pıda yoloʻja tapxurıldı» deqən ibarə bolsa, u rəzil adəmlərnıng qolı bilən əlümgə tapxurıldı, ləkin bularning həmmisi insaniyətni qıtquzux uqun Hudaning uluq pilanı idi, dəp kərsitıdu. ■ 4:23-25 Rim. 15:4. ■ 5:1 Yəx. 32:17; Yh. 16:33; Əf. 2:13. ■ 5:2 Yh. 10:9; 14:6; 1Kor. 15:1; Əf. 2:18; 3:12; İbr. 3:6; 10:19.

qidadamlikni, qidadamlik ümidni elip kelidu, döp bilimiz. □ ■ 5 Wə bu ümid bizni yərgə karitip qoymaydu, qünki bizgə ata kılinoʻan Muqəddəs Roh arkılık Hudaning mehır-muhəbbiti alliburun qəlbimizgə quyulup exip taxti. □

6 Qünki biz pəkət amalsiz qaloʻinimizda, Məsih biz ihlassizlar üqün Huda bekitkən waqıtta özini pida kıldı. □ ■ 7 Birsining həkkanıy adəm üqün jenini pida kılıxi nahayiti az uqraydioʻan ix; bəzidə yahxi adəm üqün birsi pida boluxka jür'ət kılıximu mumkin; 8 lekin Huda Öz mehır-muhəbbitini bizgə xuningda kərsitiduki, biz tehi gunahkar waqtimizda, Məsih biz üqün jenini pida kıldı. ■ 9 Hazir biz Uning qeni bilən həkkanıy kılinoʻan ikənmiş, əmdi U arkılık *kelidioʻan* oʻzəzəptin kutuluximiz tehimu jəzməndur. □ 10 Qünki burun Huda oʻa duxmən boləan bolsakmu, Ooqlining əlümi arkılık bizni Uning bilən inaklaxturoʻan yərdə, Uning bilən inaklaxturoʻandin keyin, əmdi *Ooqlining* hayati arkılık biz tehimu kutuldurulmamduk?! □ 11 Buning bilənla qalmay, hazir biz Rəbbimiz Əysa Məsih arkılık Huda bilən inaklaxturułduk, U arkılıkmu Hudaning Özidin xadlinimiz. □

Adəm'atidin əlüm, Məsihtin hayatlik — gunahning yiltizi

12 Xuningdək, gunahning dunyoʻa kirixi birla adəm arkilik boldi, əlümining dunyoʻa kirixi gunah arkilik boldi; xuning bilən gunah arkilik əlüm həmmə adəmgə tarkaldi; qünki həmmə adəm gunah sadir kıldı □ ■ 13 (qünki Təwrat qanunidin ilgirimu gunah dunyada bar idi, əlwəttə; halbuki, qanun bolmisa gunahning həsabi elinmaydu. 14 Xundaqtimu, əlüm Adəm'ata waqtidin Musa pəyoʻəmbər waqtioʻiqə insanlar oʻimu həküm sürdi; ular gərgə Adəm'atining sadir kıləan itaətsizlikidək gunah sadir kılmiəan bolsimu, bu insanlarmu əlüm həkümidin haliy bolmidi). Adəm'atining əzi — keyin kelidioʻan Məsihning bir bexarətlilik üłgsidur;

□ 5:3-4 «müxkül əhwallar iqidə xadlinimiz...» — yaki «müxkül əhwallardin təntənə kılımiş».

■ 5:3-4 Yak. 1:3. □ 5:5 «Wə bu ümid bizni yərgə karitip qoymaydu, qünki bizgə ata kılinoʻan Muqəddəs Roh arkilik Hudaning mehır-muhəbbiti alliburun qəlbimizgə quyulup exip taxti» — insanning Huda oʻa baqlioʻan hərəkəndək ümidi, uning bizgə boləan muhəbbitining bar-yok ikənlikigə ziq baqlinidu, əlwəttə. Əgər biz «Huda bizni səyidu» döp bilsək həmdə Hudaning muhəbbiti əz wujudimizda pəyda boləan bolsa, hərəkəndək zor ümidlərmu bolidu. □ 5:6 «Qünki biz pəkət amalsiz qaloʻinimizda...» — «amalsiz» — əzimizni gunahın kutulduruxka amalsiz. ■ 5:6 Əf. 2:1; Kol. 2:13; Ibr. 9:15; 1Pet. 3:18. ■ 5:8 Ibr. 9:15; 1Pet. 3:18. □ 5:9 «əmdi U arkilik kelidioʻan oʻzəzəptin kutuluximiz tehimu jəzməndur» — «kelidioʻan oʻzəzəp» Hudaning gunahlarınig üstigə qüxidioʻan oʻzəzəpi. □ 5:10 «Qünki burun Huda oʻa duxmən boləan bolsakmu, Ooqlining əlümi arkilik bizni Uning bilən inaklaxturoʻan yərdə, Uning bilən inaklaxturoʻandin keyin, əmdi *Ooqlining* hayati arkilik biz tehimu kutuldurulmamduk?!» — Hudaning nijatida «kutulux» pəkət dozahtin kutulux əməs, gunahning barlik asarətliridin azad bolup yengi əhmiyətlilik hayattin bəhrimə boluxtın ibarəttur. □ 5:11 «U arkilikmu Hudaning Özidin xadlinimiz» — «Hudaning Özidin xadlinimiz» degənnig baxka birhil mənisi barki, «Hudani qəttik danglaymiz». □ 5:12

«Xuningdək, gunahning dunyoʻa kirixi birla adəm arkilik boldi» — «birla adəm arkilik» bolsa, Adəm'atimiz arkilik, əlwəttə. ■ 5:12 Yar. 2:17; 3:6; 1Kor. 15:21.

□ 15 **halbuki, Hudaning xapaetlik sowoqiti Adəm'atining itaetsizlikining pütünløy æksidur.** Qünki birla adəmning itaetsizliki bilən nuroqun adəm ölgen bolsa, əmdi Hudaning mehİR-xəpkiti wə xuningdək birla adəm, yəni Əysa Məsihning mehİR-xəpkiti arkilik kəlgən sowoqat exip-texip turoqçqə, nuroqun adəmgə yətküzülöp tehimu zor nətijə hasil kildi!

16 Xu xapaetlik sowoqatning nətijisi bolsa, xu bir adəmning gunahning aqiwitigə pütünløy ohximaydu. Qünki bir adəmning bir ketim ötküzgən itaetsizlikidin qıkaroqan həküm insanlarni gunahkar dəp bekitkən bolsimu, əmma xu xapaetlik sowoqat bolsa kəpligən kixilərnin nuroqun itaetsizlikliridin «həkkaniy kilinix»ka elip baridu. 17 Əmdi bir adəmning itaetsizliki tüpəylidin, ənə xu bir adəm arkilik ölüm həkümran boloqan yərdə, *Hudaning* mol mehİR-xəpkitini, xundaqla həkkaniylik boloqan xapaetlik sowoqitini qobul qiloqanlar bir adəm, yəni xu Əysa Məsih arkilik hayatta xunqə oqalibanə həkümranlik qiloqular bolmamdu!□

18 Xunga, bir ketimlik itaetsizlik tüpəylidin barlik insanlar gunahning jazasioqə məhkum kilinoqan bolsa, ohxaxla bir ketimlik həkkaniy əməl bilən hayatlik elip kelidoqan həkkaniylik pütkül insanlaroqə yətküzülgən.

19 Bir adəmning bir ketimlik itaetsizliki arkilik nuroqun kixilər dərwəqə gunahkar qilinip bekitilgəndək, bir adəmning bir ketimlik itaətmənliki bilənmu nuroqun kixilər həkkaniy qilinip bekitilidu. □ 20 Əmdi

Təwrat qanuni insanning itaetsizlikliri kəpək axkarlinip bilinsun dəp kirgüzülgənidi. Ləkin gunah qəyərədə kəpəyğən bolsa, *Hudaning* mehİR-xəpkitimu xu yərdə tehimu exip taxti. ■ 21 Xuningdək, gunah

insaniyatning üstidin həkümranlik qilip *ularni* ölümgə elip baroqindək, *Hudaning* mehİR-xəpkiti həkkaniylikka asasinip həkümranlik qilip, insanni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik mənggülük hayatlikka erixtüridu.

□ 5:14 «... Xundaqtimu, ölüm Adəm'ata waqtidin Musa pəyoqəmbər waqtioqə **insanlaroqimu həküm sürdi; ular gərqə Adəm'atining sadir qiloqan itaetsizlikidək gunah sadir kilmiqan bolsimu, bu insanlarmu ölüm həkümidin haliy bolmidi**» — rosulning gepi boyiqə, gunah pəkət əz-əzidin məlum boləandila andin gunah hesablinidu. Bu məlum bolux ikki yol bilən bolidu: — (1) Hudaning insanoqə biwasitə eytkən səzliri, qanuni arkilik; (2) insanning wijdani arkilik. Adəm'atimiz Hudaning biwasitə buyruqini angliqan wə uningə itaetsizlik kildi. Adəm'atimiz waqtidin Musa pəyoqəmbər waqtioqə, yəni Təwrat qanuni berilgüqə, insanlar Hudadin biwasitə kəlgən birər qanunni kərmigən. Halbuki, xu dəwrlərdiki ədmlərnin həmmisi əldi. Ularda Hudaning oquq kərsətkən qanuni bolmisimu, Pawlus yukirida eytkəndək, Hudaning qanunidiki əhlakij tələplər əz kəlb-wijdanlirida məjuwt idi. Xuning bilən xu dəwrlərdikilər «Adəm'atimizning itaetsizliki» (yəni Hudaning biwasitə bir əmrigə hilaplik qiloqan itaetsizliki)dək gunah kilmiqan bolsimu, ular gunah sadir qiloqinida wijdani arkilik uni enik bilip yətkən wə gunah səwəbidin ölöp ketiwatqanidi. «**Adəm'atining əzi — keyin kelidoqan Məsihning bir hexarətlük ülgsidur**» — Adəm'atimizning birla ketimlik gunahij pütkül insanoqə yaman təsir yətküzgəndək, Məsihning xu bir ketimlik itaət qiloqini (qurbanliki qiloqini) pütkül ixəngən insanoqə dəl uning əksini yətküzidu. □ 5:17 «**xu Əysa Məsih arkilik hayatta xunqə oqalibanə həkümranlik qiloqular bolmamdu!**» — «həkümranlik qiloqular» dəgən ibarə:

— bu dunyada gunah üstidin, ölüm üstidin, Xəytan qatarliqlar üstidin oqalibə qilip həkümran boluxni kərsətsə kerək. Kəlgüsidə, Hudaning padixahlik kəlgəndə xu həkümranliqning baxqə tərəplirimu bolidu. □ 5:19 «**Bir adəmning bir ketimlik itaetsizliki arkilik nuroqun kixilər dərwəqə gunahkar qilinip bekitilgəndək, bir adəmning bir ketimlik itaətmənliki bilənmu nuroqun kixilər həkkaniy qilinip bekitilidu**» — bu intayin muhım ayət, Adəm'ata «əz iqigə aloqan» barlik insanlaroqə gunahlik təbiitini yətküzgəndək, ohxaxla Məsih Əysamu etiqad arkilik «Əz iqigə aloqan» barlik insanlaroqə yengi həkkaniy təbiitini yətküzidu. Adəm'ata gunahkar insan aillisning bexi boləqan; Məsih Əysa yengi birhİ insan aillisining bexi wə uning tunji əzasi

həm wəkili boldi. ■ 5:20 Luqa 7:47; Yh. 15:22; Rim. 4:15; 7:8; Gal. 3:19

6

Gunahtin kutulup Məsih arkilik hayatlikka erixis

¹ Undakta, nemə degülük? Hudaning mehır-xəpkiti tehimu axsun dəp gunah iqidə yaxawerəmdük? ² Yak, hərgiz! Gunahka nisbətən ölgən bizlər kəndakmu uning iqidə yaxawerimiz? ³ Yaki silər bilməmsilər? Hərkaysimiz Məsih Əysaoʻya kirixkə qəməldürülgən bolsak, Uning ölümi iqigə qəməldürüldük? □ ⁴ Biz qəməldürüx arkilik Uning ölümi iqigə kirip, Uning bilən billə kəməldük; buning məksiti, Məsih Atining xan-xəripi arkilik ölümdin tirilginidək, bizningmu yengi hayatta mengiximiz üqündur. □ ■

⁵ Qünki *Məsihning* ölümigə ohxax bir ölümdə Uning bilən birgə baʻqlanoʻjanikənmiz, əmdi biz qoqum Uning tirilixigə ohxax bir tirilixtimu Uning bilən birgə bolimiz. □ ■ ⁶ Xuni bilimizki, gunahning makani boləjan tenimiz kardin qikirilip, gunahning kullukida yənə bolmaslikimiz üqün, «kona adəm»imiz Məsih bilən billə krestlinip ölgən. ⁷ (qünki ölgən kixi gunahnin halas boləjan bolidu). ■ ⁸ Məsih bilən billə ölgən bolsak, uning bilən təng yaxaydioʻjanlikimizə qoimuz. ■ ⁹ Qünki Məsihning ölümdin tirilgəndin keyin qayta əlməydioʻjanliki, ölümnig əmdi Uning üstidin yənə həkümranlik kılalmaydioʻjanliki bizgə məlum. ■ ¹⁰ Qünki Uning ölümi, U gunahni bir tərəp kılıx üqün pəkət bir qetimlik əldi; Uning hazır yaxawatkan hayati bolsa, U Hudaʻoʻya yüzlinip yaxawatkan hayattur. □ ■ ¹¹ Xuningə ohxax, silərmu özünqlarni gunahka nisbətən ölgən, əmma Məsih Əysada bolup Hudaʻoʻya yüzlinip tirik dəp hesablanglar.

¹² Xunga gunahning əlidioʻjan teninglarda həkümranlik kılıxioʻya yol qoymanglar, uning rəzil arzu-həwəslirigə boysunmanglar, ¹³ xuningdək teninglarning heq əzasini həkkaniyətsizlikka qoral kılıp gunahka tutup bərmənglar. Əksiqə, ölümdin tirildürülgənlərdək, özünqlarni Hudaʻoʻya

□ **6:3 «Hərkaysimiz Məsih Əysaoʻya kirixkə qəməldürülgən bolsak, Uning ölümi iqigə qəməldürüldük?»** — «Məsih Əysaoʻya kirixkə qəməldürülgən» suʻoʻja qəməldürüp etiqađni etirap kılıxni kərsitəmdü, yaki Muqəddəs Rohka qəməldürülgən kərsitəmdü? Bizningqə hər ikkisini kərsitidu. Qünki Huda aldida pəkət «bir qəməldürülgən» bar («Əf.» 4:5); Hudaning adəmnig suʻoʻja qəməldürülgən boləjan məksiti, bu qəməldürülgən arkilik Öz Rohioʻja qəməldürülgən elip berixidin ibarət. Birsuʻoʻja qəməldürülgən Muqəddəs Rohka qəməldürülmigən bolsa tehi toluk «Məsih iqigə qəməldürülgən» bolmaydu (Injil, «Ros.» 19:1-6, «Əf.» 4:5, «Kol.» 2:11-13, «1Pet.» 3:21 wə izahatları kəring). ■ **6:3 Gal. 3:27.** □ **6:4 «Biz qəməldürüx arkilik uning ölümi iqigə kirip»** — grek tilida «qəməldürülgən» «xu qəməldürülgən» deyilidu. Yüqiriki izahatni kəring.

«**Məsih Atining xan-xəripi arkilik ölümdin tirilginidək...**» — «Ata» Hudaʻatini kərsitidu. ■ **6:4 Rim. 8:11; Əf. 4:23; Fil. 3:10,11; Kol. 2:12; 3:10; Ibr. 12:1; 1Pet. 2:2.** □ **6:5 «Qünki Məsihning ölümigə ohxax bir ölümdə Uning bilən birgə baʻqlanoʻjanikənmiz, əmdi biz qoqum Uning tirilixigə ohxax bir tirilixtimu uning bilən birgə bolimiz»** — «Uning ölümigə ohxax bir ölümdə» suʻoʻja qəməldürülgən kərsitidu; «Uning tirilixigə ohxax bir tirilix» bizningqə (1) yengi hayatka erixis; wə (2) kıyamət künidiki tirilixnimu kərsitidu. ■ **6:5 Rim. 8:11; Kol. 3:1.**

■ **6:6 Gal. 2:20; 5:24; Fil. 3:10; 1Pet. 4:1, 2.** ■ **6:7 1Pet. 4:1.** ■ **6:8 2Tim. 2:11.**

■ **6:9 Wəh. 1:18.** □ **6:10 «Uning hazır yaxawatkan hayati bolsa, U Hudaʻoʻya yüzlinip yaxawatkan hayattur»** — «Hudaʻoʻya yüzlinip yaxawatkan hayattur»: bu ibarining bolkim üq mənisi bar boluxi mumkin; (1) Hudaning xan-xəripi üqün yaxax; (2) Hudaʻoʻja pütünləy tayinip yaxax (xundək kılıqanda ölümdin bolmaydu); (3) Hudaning yetəqliki astida yaxax. Rosul bolkim ixəngüqilərnig yaxawatkan yengi hayatimu özining xəhsiy niyətliri üqün əməs, bəlki «Hudaʻoʻya yüzlinip yaxawatkan» boluxi kerək, deməqki bolidu (11-ayətni kəring). ■ **6:10 1Pet. 2:24.**

atanglar həmdə teninglardiki əzalarnı həqqaniyyətning qoralı kılıp Hudağa atanglar.■

¹⁴ Gunah silərnıng üstünglarğa heq həkümranlık kılmaydu; qünki silər Təwrat qanunıning astıda əməs, bəlki Hudanıng mehır-xəpkiiti astıda yaxawatisilər.

Həqqaniylikning quli bolux hayatlıq yolidur

¹⁵ Undakta, qandaq kılıx kerək? Qanunıng astıda əməs, mehır-xəpket astıda boluqanlıqimiz üqün gunah sadir kiliwərsək bolamdu? Yaq, hərgiz!

¹⁶ Əzliringlarnı itaətmən kullardək birigə tutup bərsənglar, xu kixining quli boluqanlıqinglarnı bilməmsilər — yaki ölümgə elip baridiqan gunahning kulliri, yaki Huda aldida həqqaniylikka elip baridiqan itaətmənlıknıng kulliri boluxunglar mukərrər? ■ ¹⁷ Hudağa təxəkkür! Burun gunahning quli boluqansilər, biraq *Məsihning* təlimigə baxlinip, bu təlim kərsətkən nəmunigə qin dilinglardin itaət kildinglar. ¹⁸ Silər gunahning küqidin kutuldurulup, həqqaniylikning kulliri boldunglar.■

¹⁹ Ətliringlar ajiz boluqaqka, silərgə insanqə sözləwatimən: — ilgiri silər tən əzayinglarnı napak ixlarğa wə əhlaksizlikka kullardək tutup berixinglar bilən tehimu əhlaksizliklarnı kıluqandək, əmdi hazır tən-əzaliringlarnı pak-mukəddəslıkkə baxlaydiqan həqqaniylikka kullardək tutup beringlar. □ ²⁰ Silər gunahning kulliri boluqan waqtinglarda, həqqaniylikning ilkidə əməs idinglar. ■ ²¹ Hazır nomus dəp qaridiqan burunki ixlardin xu qaqda silər zadi qandaq mewə kərdunglar? U ixlarning aqiweti ölümdür. ²² Biraq, hazır silər gunahın erkin kılınıp, Hudanıng kulliri boluqan ikənsilər, silərdə özünglarnı pak-mukəddəslıkkə elip baridiqan mewə bar, uning nətijisi mənggülık hayattur.

²³ Qünki gunahning ix həqqi yənıla ölümdür, biraq Hudanıng Rəbbimiz Məsih Əysada boluqan sowqiti bolsa mənggülık hayattur.■

7

Nikah munasiwitidin misal

¹ I kerındaxlar, mən hazır Təwrat qanunini bilgənlərgə sözləwatimən; silər qanunıng pəkət hayat waqtidila insan üstigə həkümran bolidiqanlıqini bilməmsilər?

² Məsılən, eri bar ayal, eri hayatla bolidikən, qanun boyiqə erigə baqlanıqan; lekin eri ölüp kətsə, *özini erigə baqlıqan* nikah qanunidin azad kılınıdu.■ ³ Xuning üqün, bu ayal eri hayat waqtida baxka bir ərgə baqlansa, zinahor ayal dəp atilidu. Lekin eri ölüp kətsə, u *nikah* qanunidin erkin bolidu; xu qaqda baxka bir ərgə təgsə, zina kıluqan bolmaydu.■ ⁴ Huddi xuningdək, kerındaxlar, silər Əysa Məsihning *qurbanlıq* teni arkılık Təwrat qanunıqə nisbətən öldunglar. Buning

■ **6:13** Luqa 1:74; Rim. 12:1; Gal. 2:20; İbr. 9:14; 1Pet. 4:2. ■ **6:16** Yh. 8:34; 2Pet. 2:19.

■ **6:18** Yh. 8:32; Gal. 5:1; 1Pet. 2:16. □ **6:19** «ətliringlar ajiz boluqaqka, silərgə insanqə sözləwatimən...» — «mən insanqə sözləwatimən» degən ibarə toqruluk 3:Stiki izahatni kerüng.

■ **6:20** Yh. 8:34. ■ **6:23** Yar. 2:17; Rim. 5:12; 1Kor. 15:21; Yaq. 1:15. ■ **7:2** 1Kor. 7:2,10,39.

■ **7:3** Mat. 5:32.

məqsiti silərnin baxka birsigə, yəni ölümün Tirilgüqigə baolinxinglar wə xuning bilən Hudaqə mewə berixinglardin ibarəttur. □ ■

⁵ Qünki biz «ət»ning ilkidə waqtimizda, Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap, tenimizdiki əzalarda ölümgə elip baridoqan mewini qıkarəjanidi; □ ⁶ lekin, hazır biz Təwrat qanunining ilkidin ərkin bolduk. Qünki əzimizni boşup turidoqan bu qanunə nisbətən əlgən bolup, qanunning dəsturining kona yolida əməs, bəlki Rohning yengi yolida Hudaning kullukida bolimiz. □ ■

Mukəddəs qanun wə gunah

⁷ Undaқта nemə degülük? Təwrat qanunining əzi gunahmu? Hərgiz undaқ əməs! Dərwəqə, qanunning kərsətmiliri bolmisa, gunahning nemə ikənlikini bilməyttim. Qanun «nəpsaniyətqilik qılma» demigən bolsa, nəpsaniyətqilikning nemə ikənlikini bilmigən bolattim. ■ ⁸ Lekin gunah qanunning əmri arқilik pürsət tepip, iqimdə hərhil nəpsaniyətqilikləni kəzoqidi. Təwrat qanuni bolmisa, gunahmu əlüktək jansiz bolatti. ■ ⁹ Bir qəqlarda qanunning sirtida yaxioqinimda hayət idim, lekin qanun əmrini bilixim bilənla, gunahmu janlinip, meni ölümgə elip bardı. □ ¹⁰ Əslidə kixigə hayətlik elip kəlsun dəp buyruloqan qanunning əmri əksiqə manganə ölüm elip kəldi. □ ¹¹ Qünki gunah qanunning əmri bilən hujum pürsitini tepip, meni azdurdi wə əmr arқilik meni əltürdi.

¹² Buningdin qaridoqanda qanun həkikətən pak-mukəddəstur, uning əmrimu mukəddəs, toqra-adalətlik wə yaxxidur. ■ ¹³ Undaқта, yaxhi boləqini manganə ölüm boldimu? Hərgiz undaқ əməs! Bəlki, gunahning

□ **7:4 «Buning məqsiti silərnin baxka birsigə, yəni ölümün Tirilgüqigə baolinxinglar wə xuning bilən Hudaqə mewə berixinglardin ibarəttur»** — birdinbir «ölümün Tirilgüqi» Məsihdur, əlwəttə. «Hudaqə mewə berix»ning hər tərəplimə mənisi bar; «nikahning mewisi» adəttə balilar bolidu; Məsihkə baolinxingning nətəjisi bəlkim baxqılarning biz arқilik Hudaqə etikəd başlap Uningə pürsət boluxidin ibarət bolidu; bu, xühhisizki, rosul muxu yərdə kərsətkən «mewə»ning bir qismi. «Gal.» 5:22nimu kəring. ■ **7:4 Gal.** 2:19; 1Pet. 4:1.

□ **7:5 «Qünki biz «ət»ning ilkidə waqtimizda, Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap, tenimizdiki əzalarda ölümgə elip baridoqan mewini qıkarəjanidi»** — «ət» degən səznin muxu yərdiki mənisi toqurluқ «kixir səz»imizni kəring. «Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap» degən səzlər qanunning insanning təbiitida pəyda qıləqan təsirlirini kərsitidu. Buning üç tərpi bar: (1) insanning nuroqun qilmixliri angiz; (2) insanning təbiiti bək tətür bolup, Huda buni qıl desə, u baxqıqə qilidu; (3) (əng muhimi) nuroqun kixilər xu guwahliqni beriduki, əzining Hudaning qanunlirioqə əməl qilixkə tirixkənsəri əz gunahliri tehimu axkarilininu, həttə kəpiyip ketidu. Təwəndiki 7-25-ayətlərdə Pawlus əzining bu toqurluқ təjribisini biz üqün qışiqə bayan qilidu. □ **7:6 «lekin, hazır biz Təwrat qanunining ilkidin ərkin bolduk, Qünki əzimizni boşup turidoqan bu qanunə nisbətən əlgən bolup, qanunning dəsturining kona yolida əməs, bəlki Rohning yengi yolida (Hudaning) kullukida bolimiz»** — oқurmən «Təwrat qanuni»qə əməl qilay desə, uningda 613 maddilik əmr-bəlgilimining bar ikənlikini bilixi kərək. Ularəqə əməl qilix biryaқта tursun, ularni esida qing tutuxla kəp adəmlərgə qiyin kelixi mumkin. «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohi. ■ **7:6 Rim.** 2:29; 2Kor. 3:6. ■ **7:7 Mıs.** 20:17; Qan. 5:21; Rim. 3:20; İbr. 7:18. ■ **7:8 Yh.** 15:22; Rim. 4:15; 5:20; Gal. 3:19. □ **7:9 «bir qəqlarda qanunning sirtida yaxioqinimda ...»** — buning mənisi bəlkim: «Təwrat qanunining məndin nemini tələp qilidoqanliqni quxənməyidoqan waqtimda,...». «qanun əmrini bilixim bilənla...» — grek tilida «qanun əmri manganə kəlgəndila,...». «...gunahmu janlinip, meni ölümgə elip bardı» — muxu ayəttiki «ölüm» xühhisizki, rohiy jəhəttiki ölümni kərsitidu. □ **7:10 «Əslidə kixigə hayətlik elip kəlsun dəp buyruloqan qanunning əmri ...»** — məsilən, «Qan.» 4:1ni kəring.

■ **7:12 1Tim.** 1:8.

kəwətla kəbih ikənlikni əmr arkilik oʻquk axkarilinixi üqün, bu yahxi əmrning wasitisi bilən gunah mändə ölüm pəyda kildi.

Gunahning dahxətlik küqi

¹⁴ Təwrat kanunining «rohka təwə» ikənlikini bilimiz. Biraq mən bolsam «ətkə təwə»durmən, demək gunahka küldək setiloqanmən. □ ■ ¹⁵ Qünki nemə kiliwatkinimni özüm mu bilməymən. Qünki özüm niyət kילוqan ixlarni kilməymən; əksiqə, nəprətlinidiqinimni kili mən. ■ ¹⁶ Lekin əgər özüm halimioqan ixlarni kilsam, özüm kanunning yahxi ikənlikini etirap kילוqan bolimən. ¹⁷ Xundak ikən, bu ixlarni mən əmäs, bəlki iqimdə məwjut bolqan gunah kilduridu. ¹⁸ Iqimdə, yəni mening ətlirimdə heq yaxhiliqning məwjut əməslikini bilimən; qünki yaxhiliq kiliq niyitim bar bolsimu, uni kılalməymən. ■ ¹⁹ Xuning üqün özüm halioqan yaxhiliqni kilməy, əksiqə halimioqan yamanliqni kili mən. ²⁰ Özüm niyət kilmioqan ixni kilsam, buni kiliديوqan mən əmäs, bəlki iqimdə makan kילוqan gunah tur.

²¹ Buningdin özümdiki xundak bir kanuniyət ni baykaymənki, yaxhiliqni kilməqçi bolqinimda, yamanliq hamən iqimdə manga həmrəh bolidu. □ ■ ²² Qəlbimdə Hudaning kanunidin səyünimən; ■ ²³ biraq tenimdiki əzalirimda baxka bir kanuniyət ni sezimən. Bu kanuniyət qəlbimdiki kanun bilən jəng kiliq, meni tenimdiki əzalirimdiki gunah sadir kilduroquçi kanuniyətke əsir kili du. ■ ²⁴ Nemidegən dərmdən adəmmən-hə! Ölümgə elip baridiqan bu tenimdin kimmu meni kutkuzar? ²⁵ Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Hudaqə təxəkkür bolsun! Xundak kiliq, qəlbim bilən Hudaning kanunioqə itaət kili mən, lekin ətlirimdə gunah sadir kilduroquçi kanuniyətke itaət kili mən. □

8

Mukəddəs rohtiki hayatlik kanuniyiti

¹ Hulasilisak, Məsih Əysada bolqanlar gunahning jazasioqə məhkum bolmaydu. ² Qünki Məsih Əysada bolqan hayatlikni bəhx etidiqan Rohning kanuniyiti adəmnə gunahka wə ölümgə elip baridiqan kanuniyət tin silərnə halas kildi. □ ■ ³ Qünki *gunahlik* ət elip kelidiqan ajizlik tüpəylidin Təwrat kanuni kılalmioqanni Hudaning Əzi *kildi*; U Öz Ooqlini gunahkar ətlik kiyapəttə gunahni bir tərəp kili xka əwətip, əttiki məwjut gunahni

□ **7:14** «biraq mən bolsam «ətkə təwə»durmən, demək gunahka küldək setiloqanmən» — «ətkə təwə» yaki «əttə bolqan» toqruuluk kirix səzni kəring. ■ **7:14** Yəx. 52:3. ■ **7:15** Gal. 5:17. ■ **7:18** Yar. 6:3,5; 8:21. □ **7:21** «Buningdin özümdiki xundak bir kanuniyət ni baykaymənki, yaxhiliqni kilməqçi bolqinimda, yamanliq hamən iqimdə manga həmrəh bolidu» — grek tilida «kanuniyət» wə «kanun» birlə səz bilən ipadilini du. ■ **7:22** Əf. 3:16. ■ **7:23** Gal. 5:17. □ **7:25** «Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Hudaqə təxəkkür bolsun!» — demək, u əzi kılalmaydiqan ixni Huda Əzi kילוqan; baxkiqə eytkanda, «Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik adəmnə kutkuzidiqan Hudaqə təxəkkür!». «xundak kiliq, qəlbim bilən Hudaning kanunioqə itaət kili mən, lekin ətlirimdə gunah sadir kilduroquçi kanuniyətke itaət kili mən» — təwəndiki 8-bab, 8-9-ayət ni kəring. □ **8:2** «silərnə halas kildi» — bəzi kona kəqürmə oram yazmılarda «meni halas kildi» dəp yezilidu. ■ **8:2** Yh. 8:36; Rim. 6:18, 22; Gal. 5:1.

өлүмгө mähkum kiliwetti; □ ■ 4 buning bilän *muqəddəs* kanunning həkkanıy təlipi ətkə əgəxməydiqan, bəlki Rohka əgixip mangidiqan bizlərdə əməlgə axurulidu. □

5 Qünki ətkə boysunidiqanlar ətkə has ixlarning oyida yürüdü; Muqəddəs Rohka boysunidiqanlar bolsa, xu Rohka ait ixlarning oyida yürüdü. □ ■

6 Əttiki oy-niyətlər adəmni ölümgə elip barıdu; Muqəddəs Rohka ait oy-niyətlər hayatlık wə hatırjəm-amanlıktır; 7 qünki əttiki oy-niyətlər Hudaqa düxmənliktır; qünki ət Hudaning kanunioʻa boysunmaydu həm hətta uningəa boysunuxi mumkin əməs; 8 əttə boləqanlar Hudani hursən qılalmaydu.

9 Əmma silərgə kəlsək, pəkət Hudaning Rohi dər wəkə iqinglarda yaxawatqan bolsa, silər əttə əməs, bəlki Rohta yaxaysilər. Əmma Məsihning Rohioʻa igə bolmioqan adəm bolsa, u Məsihkə mənsuplardin əməs. ■

10 Lekin Məsih kəlbınglarda bolsa, teninglar gunah tüpəylidin ölümning ilkidə bolsimu, həkkanıylik tüpəylidin rohinglar hayattır. □ 11 Həlbuki, əlgən Əysani ölüm din Tirildürgüqining Əzidiki Roh silərdə yaxisa, Məsihni ölüm din tirildürgüqi kəlbınglarda yaxawatqan Rohi arkilik əlidiqan teninglarnimu hayati küqkə igə qilidu. □ ■

12 Xuning üqün, kərindaxlar, biz ətkə kərzdar əməs, yəni uningəa əgixip yaxaxka kərzdar əməsmiz. 13 Qünki ətkə əgixip yaxisanglar, halak bolisilər; lekin Muqəddəs Rohka tayinip əttiki qilmixlarni ölümgə mähkum kılsanglar, yaxaysilər. □ 14 Qünki kimlərki Hudaning Rohining yetəkçilikidə yaxisa, xularning həmmisi Hudaning pərzentlıridur. ■

15 Qünki silər qəbul qiləqan roh kullukka ait əməs, xundakla siləрни kayta qərkunqka saləuqi birhil roh əməs, bəlki silər oşullukka elip baridiqan Rohni qəbul qiləqansilər; U arkilik «Abba, ata!» dəp nida

□ 8:3 «U (Huda) Əz Oşlini gunahkar ətlik kıyapəttə gunahka qurbanlık süpitidə gunahni bir tərəp kılixka əwətip» — Əysa Məsih pütünləy insan boldi, uning teni bizning tenimizgə ohxax, birax uning eti «gunahkar ət» əməs idi; xunga Pawlus uning: «gunahkar ətkə ohxaydiqan ətlik kıyapət»lik təndə dunyaoʻa kəlgənlikini bayan qilidu. ■ 8:3 Ros. 13:39; Rim. 3:28; Gal. 2:16; İbr. 7:18. □ 8:4 «muqəddəs kanunning həkkanıy təlipi... (Muqəddəs) Rohka əgixip mangidiqan bizlərdə əməlgə axurulidu» — «kanunning həkkanıy təlipi» — kirix sezimidə «ixəngüqilərnıng Təwrat kanuni bilən munasiwiti toşruluk» yazəqinimizni kəring.

□ 8:5 «Muqəddəs Roh» — grek tilida «Roh». 6-, 13-, 23-, 26- wə 27-ayəttimu xundak. ■ 8:5 1Kor. 2:14. ■ 8:9 1Kor. 3:16. □ 8:10 «Lekin Məsih kəlbınglarda bolsa, teninglar gunah tüpəylidin ölümning ilkidə bolsimu, həkkanıylik tüpəylidin rohinglar hayattır» — demək, birsi etiqad arkilik Hudaning həkkanıylikioʻa erixkən bolsa, xu haman mənggülık hayat uning rohidə baxlinidu. Baxka birhil təjimisı: «həkkanıylik tüpəylidin (Muqəddəs) Roh silərnıng hayatinglar boldi». □ 8:11 «Məsih Əysani ölüm din Tirildürgüqini» — Huda, əlwəttə.

«Həlbuki, əlgən Əysani ölüm din Tirildürgüqini Əzidiki Roh silərdə yaxisa, Məsihni ölüm din Tirildürgüqi kəlbınglarda yaxawatqan Rohi arkilik əlidiqan teninglarnimu hayati küqkə igə qilidu» — bu bayanni ikki tərəptə qūxəngili bolidu: (1) Huda kıyamət künidə bu dunyada əlidiqan tenimizni tirildürıdu; (2) tenimiz bu dunyada gunah tüpəylidin «ölümgə mähkum boləqan» (10-ayət), lekin Huda bizgə Əz Rohi arkilik hayat otküzüp, tenimizni küqəytip janlandurıdu. Bizningə hər ikki mənisı toşrıdu. ■ 8:11 Rim. 6:4, 5; 1Kor. 6:14; 2Kor. 4:14; Əf. 2:5; Kol. 2:13. □ 8:13 «... Ətkə əgixip yaxisanglar, halak bolisilər» — grek tilida «... Ətkə əgixip yaxisanglar, əlisilər». ■ 8:14 Gal. 5:18.

□ 8:13 «... Ətkə əgixip yaxisanglar, halak bolisilər» — grek tilida «... Ətkə əgixip yaxisanglar, əlisilər». ■ 8:14 Gal. 5:18.

kilimiz. □ ■ 16 Roh bizning öz rohımız bilən billə bizning Hudaning baliliri ikənlikimizgə guwahlik beridu. ■ 17 Hudaning baliliri ikənmiş, əmdi mirashorlarmu bolimiz — Hudaning mirashorliri həmdə Məsih bilən täng mirashor bolimiz — pəkətlə uning bilən täng azab-okuşet tartsakla, uning bilən xan-xərəptin täng bəhrimən bolimiz.■

Kəlgüsidiki xan-xərəp

18 Qünki mən hazırki azab-okuşetlərnin kəlgüsidə bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplərgə heq selixturoquçiligi yok dəp həsabləymən. □ ■ 19 Qünki pütkül kainat Hudaning oşullirinin ayan kilinixini intizarlik bilən kütməktə. 20-21 Qünki yaritloğan kainat *Hudaning lənitə astidə kəlip*, bīmənilikkə qəktürüldi. Bu, kainatning öz iħtiyari bilən əməs, bəlki uni qəktürgüqinir iradisi bilən boldi wə xundək ümid bilən boldiki, kainat özümü qirixtin boloğan kulluktin kütquzulup, Hudaning pərzəntlirigə beoşixliniđoğan xan-xərəpkə təwə boloğan hərlükə erixtürülüxtin ibarət idi.

22 Qünki pütkül kainatning həzirəiqə nalə-pəryad kətürüp, tuoüt toloşiqinir azabini birliktə tartiwatqanlikini bilimiz. ■ 23 Yaloşuz kainat əməs, həttə bizmu, yəni *mukəddəs* Rohning tunji qikəroğan mewisidin bəhrimən boloğan bizlərmu dilimizdə nalə-pəryad kətürməktimiz həmdə *Hudaning* oşulliri süpitidə qəbul kiliniximizni, yəni tenimizning nijatning hərlükigə qikirilixini intizarlik bilən kütməktimiz. □ ■

□ 8:15 «...silər oşulluqqa elip baridiğan Rohni qəbul kilənsilər» — «oşulluqqa elip baridiğan» — «Hudaşa oşul boluxqə elip baridiğan», demək. Grek tilidə bu səz adəttə birsinir yətim balini əz oşulum dəp qəbul kilip bekiwəlixini kərsitidu. «U arkilik «Abba, ata!» dəp nida kilimi» — «Abba» degən səz ibraniy tili bolup, «səyümlük ata» degən mənədə. «Abba» həm səyümlük munasiwətni həm hərmətni bildüridu. Pawlus ibraniy tilidiki bu səzni grek tilidə səzlyədiğan Rim xəhridiki etiqadqilarəşa muxu yərdə tonuxturidu. ■ 8:15 Yəx. 56:5; 1Kor. 2:12; Gal. 3:26; 4:5, 6; 2Tim. 1:7. ■ 8:16 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 1:13; 4:30. ■ 8:17 2Tim. 2:11,12. □ 8:18 «kəlgüsidə bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplərgə heq selixturoquçiligi yok» — «heq selixturoquçiligi yok» grek tilidə «selixturoxqə ərziməydu». «Bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplər» — bəxqə birhil tərijimisi: «bizgə axkariliniđoğan xan-xərəplər...». Biraq keyinki ayətkə qarışqanda tərijimimiz toşqridur. ■ 8:18 Mat. 5:12; 2Kor. 4:10, 17; Fil. 3:20; 1Pet. 4:13; 1Yuħa. 3:1, 2. ■ 8:22 Wəh. 5:13 □ 8:23 «...Hudaning oşulliri süpitidə qəbul kiliniximiz...» — grek tilidə «oşulluqqa qəbul kiliniximizni». «yaləşuz kainat əməs, həttə bizmu, yəni Mukəddəs Rohning tunji qikəroğan mewisidin bəhrimən boloğan bizlərmu dilimizdə nalə-pəryad kətürməktimiz həmdə (Hudaning) oşulliri süpitidə qəbul kiliniximizni, yəni tenimizning nijatning hərlükigə qikirilixini intizarlik bilən kütməktimiz» — bu ayəttiki üç nuqta toşquluk tohtilimiz; (1) «Mukəddəs Rohning tunji qikəroğan mewisi»; bu ibarining bəlkim ikki jəhəti bar: (a) Mukəddəs Roh barlik ixəngüqilərdə Hudaning mewisini, yəni muhəbbət, xadlik, hatirjəmlik kətarliklarni qikiridu; bu mewə bolsa Hudaning padixahlikinir bu dunyada qikəroğan tunji mewisidur wə xundəklə uning realliqışa ispat bolidu (14:17ni kərug); (ə) ixəngüqilər əzlidə qikiriləşun bu mewidin bəhrimən bolup, uningdin Hudaning padixahlikinir kəlgüsidə pütkül dunyaşa, jümlidin əzlinirir həmmisi üstigə toluq həkümranlik kilidiğanlikışa ispat həm kapalət dəp bilidu; (2) «oşul süpitidə qəbul kilinix» — kona zamanlarda mətiwər adəm məlum namrat yəki «jəmiyəttə ornı yok» bir yax kixini bekiwəlməqçi bolsa, jəmətni qong sorunışa qakirip uni «əz oşulum», «əz kizim» dəp jakarlaytti. Rosul Hudamu kəlgüsidə ələm aldidə ixəngüqilərnə «Əz oşulum» dəp xundək jakarlaydiğanlikini kərsətməqçi. (3) «tenimizning nijattiki hərlükə qikirilixi» — hazır ixəngüqilərgə Hudaning nijat-iltipati bilən yengi rohi, yengi qəlbi bar; Məsih Əysa biz üçün erixkən nijatta yənə «yengi tenimiz»mu bar, kıyamət künidə uni U bizgə beridu. ■ 8:23 Luqə 21:28.

24 Biz ümidkə baqlanaraqqa tkuzlojanikənmiz. Lekin ümid kılinojan nərsə kərülgən bolsa, u yənə ümid bolamdu? Kimmu kəz aldidiki nərsini ümid kilsun? 25 Birək, tehi kərmiginimizgə ümid baqliojanikənmiz, uni səwrqanlık bilən kütüximiz kerəktur.

26 Xuningdək, insaniy ajizlikimizda *Mukəddəs Roh* kelip bizgə yardəm kılıdu; qünki qandaq dua kılıximiz kerəklisini bilməymiz. Lekin Rohning Əzi ipadiligüsis nalə-pəryad bilən biz üqün *Hudaning aldida* turup dua-tilawət kılmaqta. □ ■ 27 İnsanlarning kəlbini inqikiləp kəzitiq Kariouqi bolsa, *Mukəddəs Rohning* oy-niyətilirining nemə ikənlikini bilidu; qünki U Hudaning iradisi boyiqə mukəddəs bəndiliri üqün *Hudaning aldida* dua kılıp ötünməktə. 28 Xundakla xuni bilimizki, pütkül ixlar Hudani səyidiojanlarning, yəni uning məksət-muddiasi boyiqə qakiriləjanlarning bəht-bərikitiqə birliktə hizmət kılmaqta. 29 Qünki Huda aldın kəngligə pükəkənkixiləni, ularning kəlgüsidə Öz Ooqlining obrazioja ohxax bolidiojinini, Ooqlining nurojun qerindaxliri arisidiki tunji ooqli bolidiojinini aldın bəlgiləgən. □ ■ 30 Aldın bekitkən kixiləni U qakirdi, qakirojan kixiləni U həkkanıy kildi; həkkanıy kıləjanlarğa U xan-xərap ata kildi.

Hudaning mehİR-muhəbbitining küqlükliki

31 Undakta, bu ixlarğa yənə nemə dəyli? Huda biz tərəptə turojanikən, kimmu bizgə karxi qikalisan?! ■ 32 Öz Ooqlinimu ayimay, Uni həmmimiz üqün pida yolioja tapxurojan *Huda*, Uningə qoxup həmmini bizgə xərtsiz ata kilmay qalarmu? ■ 33 Kimmu Hudaning talliojanliri üstidin xikayət kılalisun?! Huda həkkanıy kıləjan yərdə, ■ 34 kimmu gunahqa məhkum kılalisun? Ölgən, xundakla tirilgən wə Hudaning ong yenida turuwatqan, həmdə biz üqün *Hudaning aldida* turup dua-tilawət kiliwatqan Məsih xundak qıalarmu?! □ ■ 35 Kim bizni Məsihning mehİR-muhəbbitidin ayriwətəlisun? Japa-muxəkkətmu, dərd-ələmmu, ziyankəxlirkmu, aqar-qıllıkmu, yalingaqıllıkmu, heyim-hətərmu yaki kiliqmu? 36 *Mukəddəs yazmilarda* eytiləjnidək: —

«Seni dəp kün boyi kirliməktimiz,

Booqlinixni kütüp turojan qoylardək hesablanməktimiz». □ ■

37 Birək bizni Səygüqigə tayinip bularning həmmisidə oqalıplarning oqalıpi bolməktimiz; 38 Xuningə qət'iy qayıllı kılindimki, mayli ölüm bolsun hayatlık bolsun, pərixtilər bolsun jin-xəytan həkümranlar bolsun,

□ 8:26 «...insaniy ajizlikimizda Mukəddəs Roh kelip bizgə yardəm kılıdu... » — «Mukəddəs Roh» — grek tilida pəkət «Roh» deyilidu. ■ 8:26 Mat. 20:22; Yağ. 4:3.

□ 8:29 «Huda... Ooqlining nurojun qerindaxliri arisidiki tunji ooqli bolidiojinini aldın bəlgiləgən» — «tunji ooqlı» birinqi orunda, muxu yərdə pütkül ələmdə birinqi orunda turidu, əlwəttə. «Zəb.» 89:27ni kəring. ■ 8:29 Kol. 1:18. ■ 8:31 Qəl. 14:8. ■ 8:32 Yar. 22:12; Yəx. 53:5; Yh. 3:16. ■ 8:33 Yəx. 50:8. □ 8:34 «Ölgən, xundakla tirilgən wə Hudaning ong yenida turuwatqan, həmdə biz üqün ... dua-tilawət kiliwatqan Məsih» — «Hudaning ong yenida» bolsa ələmninğ əng yukiri jayi, həmmini baxquridiojan yər. ■ 8:34 Ibr. 7:25. □ 8:36 «Seni dəp kün boyi kirliməktimiz, booqlinixni kütüp turojan qoylardək hesablanməktimiz» — «Zəb.» 44:22 — nəkil kəltürülgən bu ayət boyiqə ixəngüqilər Hudaning yolida, Hudani dəp kəp japa-muxəkkətlərgə wə ziyankəxlikkə uqrixi mumkin. ■ 8:36 Zəb. 44:22; 1Kor. 4:9; 2Kor. 4:11.

hazirki ixlar yaki kəlgüsidiği ixlar bolsun, hərqandak rohiy küqlər bolsun, □ 39 pələk bolsun haŋg bolsun, xundaqla pütkül kainatta yaritiloğan hərqandak baxqa bir xəy'i bolsun, bizni Rəbbimiz Məsih Əysada boloğan Hudaning mehır-muhəbbitidin heqqağan ayriwətküqi bolalmaydu.

9

Huda wə Uning talliojini Israil

1 Mən Məsihtə həkikətni sözləymən, yaloğan gəp eytmaymən, wijdanım Mukəddəs Rohning ilkidə bolup özəmgə guwahlık kilməktə —□ ■ 2 Kəlbimdə zor dərd-ələm wə tūgiməs azab bar. 3-4 Qünki mənning buradərlirim, yəni jismani yəhəttiki kərindaxlırim boloğan Israillarni *nijat tapquzalisam Hudaning* lənitigə kəlip Məsihtin məhrum kiliniximni tiləkkə razi idim; ular Israillar! — ularğa oşulluk hoqıku, *Hudaning* xan-xəripining ayan kilinixi, əhdiliri, Təwrat kanunining amanət boluxı, ibadət hizmətliri wə *Təwrat* wədiliri nesiwə kilindi.□ ■ 5 Uluoq *ibraniy* ata-bowiliri ularningkidur; jismani yəhəttə Məsih ularning əjdadidur. U barlık məwjudat üstidin həküm sürgüqi, mənggü mubarək Hudadır. Amin! □ ■

6 — Birək Hudaning *Israiloğa boloğan* səzi bikar boldi, deməymən; qünki Israildin boloğanlarning həmmisila həkikiy Israil hesablanmaydu;■

7 xuningdək, İbrahımning əwladlıri bolsimu, həmmisila uning pərzəntlıri hesablanmaydu. Qünki *mukəddəs yazmilarda İbrahımoğa*: «İshaqtin tərəlgənlərlə sening nəsling hesablinidu» — deyilgən. □ ■

8 Demək, jismani yəhəttin *İbrahımdin* tərəlgən pərzəntlər Hudaning pərzəntlıri bolıwərməydu, bəki *Hudaning* wədisi arkiplik tərəlgənlər *İbrahımning* həkikiy nəslı hesablinidu.■ 9 Qünki Hudaning bərgən wədisi mundak idi: «*Kələr yili* muxu qaoqda qayıtip kelimən, Sarah bir oşuloğa ana bolıdu».□ ■

□ 8:38 «**pərixtilər bolsun jin-xəytan həkümranlar bolsun,...**» — «jin-xəytan həkümranlar» bolsa grek tilida pəkət «həkümranlar»la deyilidu. İnjlida bu söz adəttə jin-xəytanlarni kərsitidu («Əf.» 6:12ni kəring). «**hərqandak rohiy küqlər bolsun**» — grek tilida «hərqandak küqlər bolsun». □ 9:1 «**mən Məsihtə həkikətni sözləymən**» — «Məsihtə»: «Məsihgə mənşup bolup, Uning yetəkqilikidə, Uningdin iltipət, küq-kudrətni aloğanda.....» degən mənıdə,. «Kirix sez»imiznimu kəring. ■ 9:1 Rim. 1:9; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 5:27.

□ 9:3-4 «**ularğa oşulluk hoqıku, ... wə Təwrat wədiliri nesiwə kilindi**» — «oşulluk hoqıku» degəklık, Məsih arkiplik Hudağa oşul boluxtıki imtiyaz. ■ 9:3-4 Mis. 32:32; Rim. 10:1; Mis. 4:22; Qan. 7:6; Rim. 2:17; 3:2; Əf. 2:12. □ 9:5 «**uluoq ibraniy ata-bowiliri**» — demək, İbrahım, İshaq, Yaqup, Yüsüp wə Yəhuda qatarlıklar. «**jismani yəhəttə Məsih ularning əjdadidur**» — demək, Məsihning tuşuluxining **rohiy yəhətimu** bar idi — U həm insandın (pak Israillik kız Məryəmdin) həm Mukəddəs Rohdin tuşuloğan. «**...məsih ularning əjdadidur. U barlık məwjudat üstidin həküm sürgüqi, mənggü mubarək Hudadır. Amin!**» — rusul Pawlusğa eng dərd yatküzidioğan ix — Məsih Israilda tuşuloğan wə toluq Hudalıq təbiiti bolsimu, Israillar əzliri uni, yəni öz Məsihını heq tonumaytti. ■ 9:5 Yər. 23:6; Yh. 1:1; Ros. 20:28; Rim. 1:4; İbr. 1:8,9,10. ■ 9:6 Qəl. 23:19; Yh. 8:39; Rim. 2:28; 3:3; 2Tim. 2:13. □ 9:7 «**İshaqtin tərəlgənlərlə sening nəsling hesablinidu**» — («Yar.» 21:12). Bu sez intayın kışka bolup, toluq mənisi: «Mən sanga wədə kıləğan əwladlıring, yəni pütkül dunyağa bəhtimni yatküzidioğan əwladlıring İsmaildin əməs, İshaqtinla kəlip qıkıdu» degəndək. ■ 9:7 Yar. 21:12; Gal. 3:29; 4:23; İbr. 11:18. ■ 9:8 Gal. 4:28. □ 9:9 «**Kələr yili muxu qaoqda qayıtip kelimən, Sarah bir oşuloğa ana bolıdu**» — («Yar.» 18:10, 14). Bu ayəttə deyilgən «oşul» İshaq bolıdu. ■ 9:9 Yar. 18:10.

¹⁰ Uning ustiga, Riwkah bir ʻrdin, yəni əjdadimiz Ishaktin *qoxkezakga* hamilidar boʻlganda, ■ ¹¹⁻¹² Pərzəntliri tehi tuqulmishanda, heçqandak yahyi yaki yaman ixnimu kilmasta, Huda Özining adəmləni tallaxniki muddiasining ularning qiləjan ix-əməllirigə əməs, pəkət Qaqiroquqi boləqanning iradisigə asalanəjanlikini kərsitix uqun, Riwkahəya: «Qongı kiqikining hizmitini kilidu» — deyilgənidi. □ ■ ¹³ Huddi yəne mukəddəs yazmilarda eytiləninidək: «Yakupni səydüm, Əsawdin nəprətləndim». □ ■

¹⁴ Undakta, bularəya nemə dəyli? Hudada adalətsizlik barmu? Hərgiz yok! ■ ¹⁵ Qünki Huda Musəyə mundak degən: —

«Kimgə rəhim kiləjum kəlsə, xuningəyə rəhim kilimən, Kimgə iq əqrətkum kəlsə, xuningəyə iq əqrətimən». □ ■

¹⁶ Demək, bu ix insanning iradisigə yaki ularning tirixqanliqəyə əməs, bəki rəhimdillik kərsətküqi Hudəyə baqlıktur. ¹⁷ Qünki Huda mukəddəs yazmilarda Pirəwngə mundak degən: — «Mening seni tiklix-imdiki məksət dəl xuki, kudritimni üstüngdə kərsitix həmdə namimning pütkül jahanəyə jakarlinixi». □ ■

¹⁸ Demək, Huda haliojiniəyə rəhim kilidu, haliojinini tax yurək kilidu.

Hudaning oʻzəzipi wə xapaiti

¹⁹ Əmdi bəkim sən manga: «Hudaning iradisigə heçkim kərxı qıqalmaydiəjan tursa, undakta Huda nemə uqun insanni əyibləydu?» — deyixing mumkin.

²⁰ Biraç, əy insan, Huda bilən takallaxkudək kimsən? Kəlipta xəkilləndürüliwatkan nərsə əzini xəkilləndürgüqigə: —

«Meni nemə uqun bundak yasiding?» — deyələmdü? ■ ²¹ Humdanqining ohxax bir kallək laydin esil orunəyə ixlitidiəjan qəqimu, xundakla adəttiki orunəyə ixlitidiəjan qəqimu yasax həkuki yokmu? □ ■ ²² Huda Əz oʻzəzipini kərsitixni wə küq-kudritini tonutuxni niyət qiləjan bolsa, oʻzəzipigə layik boləjan, halakətkə təyyarlanəjan «kaqilar»əyə adəttin taxkiri səwrqanlik bilən kəksi-qərnini kəng kilip kəlgən bolsa, uningəyə

■ **9:10** Yar. 25:21. □ **9:11-12** «Huda Özining adəmləni tallaxniki muddiasining ularning qiləjan ix-əməllirigə əməs, pəkət Qaqiroquqi boləqanning iradisigə asalanəjanlikini kərsitix uqun...» — «Qaqiroquqi boləjan» — Huda Əzi, əlwəttə. ■ **9:11-12** Yar. 25:23. □ **9:13** «Yakupni səydüm, Əsawdin nəprətləndim» — Təwrat, «Mal.» 1:2-3. ■ **9:13** Mal. 1:2-3. ■ **9:14** Qəan. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 34:10. □ **9:15** «Kimgə rəhim kiləjum kəlsə, xuningəyə rəhim kilimən, kimgə iq əqrətkum kəlsə, xuningəyə iq əqrətimən» — «Mis.» 33:19. ■ **9:15** Mis. 33:19. □ **9:17** «Qünki Huda mukəddəs yazmilarda pirəwngə mundak degən:...» — Pirəwn Misirdiki padixah bolup, Israillarni qulluqqa saləjan. U Hudaning

Musa pəyğəmbər arkilik kəlgən pərmanliriəyə zor kərxilik kərsətkən wə barəqanseri Hudəyə qarap əz kənglini tax kilip Uning səzini anglimiojan. Biraç ahir bərip Huda Özining xan-xəripini kərsitix uqun, «Misirdin qıqıx»ta hatiriləngəndək, «Huda Pirəwning kənglini kattik kilidi» (9:12) wə xuning bilən Israilni uning kolidin kutkuzux uqun nurəqon məjiziləri yaratti. ■ **«Mening seni tikliximdiki məksət dəl xuki, kudritimni üstüngdə kərsitix həmdə namimning pütkül jahanəyə jakarlinixi»** — «Mis.», 9:16. ■ **9:17** Mis. 9:16. ■ **9:20** Yəx. 29:16, 45:9; Yə. 18:6. □ **9:21** «Humdanqining ohxax bir kallək laydin esil orunəyə ixlitidiəjan qəqimu, xundakla adəttiki orunəyə ixlitidiəjan qəqimu yasax həkuki yokmu?» — «esil orunəyə ixlitidiəjan qəqimu... adəttiki orunəyə ixlitidiəjan qəqimu...» nemini kərsitidu? Məsilan, bir qaqida əy hojayini xarab iqidu, baxça bir qaqiəyə balining tərətliri elinidu. Ikkisining əz ixlitix ornı bar, biraç bularning biri «esil» biri «adəttiki» dəp həsablinidu. ■ **9:21** 2Tim. 2:20.

nemə boptu? □ 23-24 Wə xuning bilən Özining rəhim-xəpkitining nixani kılğan wə xan-xərəpkə muyəssər boluxқа aldın'ala təyyarlığan «қақıлар»da, yəni Əzi Yəhudıylar arisidinla əməs, bəlki əllər arisidinmu қақıроған bizlərdə xan-xəripining qəksizlikini namayan kılıx üqün xundak kılıxni halioğan bolsa, buningoğa nemə boptu? □

25 Bu huddi Hudaning Hoxiya pəyoğəmbər arkilik eytkinidək: — «Əsli həlkim hesablanmioğan həlkni həlkim, əsli səymigənləрни səygənlirim dəymən»; □ ■

26 wə yənə: — «Burun ularoğa: «Silər Mening həlkim əməssilər» deyilgən jayda, Kəlgüsidə dəl xu jayda ularoğa «Tirik Hudaning oqulliri!» degən nam berilidu». □ ■

27 Yəxaya pəyoğəmbərму Israil toqırluқ mundak jakarlıoğanidi: — «Israillarning sani dengiz sahilidiki qumdək kəp bolsimu, ləkin pəkət birla «kəldi» kütquzulidu; ■ 28 qünki, Pərwərdigar Əz ixini tügitiwetip, həkkəniylik bilən tezdin uni ijrə kılıdu; qünki U yər yüzidə həkümünü təltəküs wə tez ijrə kılıdu». □ ■

29 Yəxaya pəyoğəmbər yənə aldın eytkinidək: — «Əgər samawi qoxunlarning Sərdari boloğan Pərwərdigar bizgə bir nəsil kəldurmioğan bolsa, Sodom xəhiridək, Gomorra xəhiridək yokalioğan bolattuқ». □ ■

Israillarning putlixip ketixi

30 Undakta, bularoğa nemə deyiximiz kerək? Həkkəniylikқа intilmigən əlliklər həkkəniylikқа, yəni etikađқа aslanioğan birhil həkkəniylikқа

□ 9:22 «halakətkə təyyarlanioğan «қақıлар» — yaki «əzlirini halakətkə təyyarlıoğan «қақıлар»». □ 9:23-24 «Huda Əz oğəzipini kərsitixni wə küq-kudritini tonutuxni niyət kılıoğan bolsa, oğəzipigə layik bolioğan, halakətkə təyyarlanioğan «қақıлар»oğa adəttin taxkiri səwrqanlıq bilən kəksi-kərnini kəng kılıp kəlgən bolsa, uningoğa nemə boptu?

Wə xuning bilən əzining rəhim-xəpkitining nixani kılıoğan wə xan-xərəpkə muyəssər boluxқа aldın'ala təyyarlıoğan «қақıлар»da, yəni Əzi Yəhudıylar arisidinla əməs, bəlki əllər arisidinmu қақıроған bizlərdə xan-xəripining qəksizlikini namayan kılıx üqün xundak kılıxni halioğan bolsa, buningoğa nemə boptu?» — (22-24-ayət) okurmənlər diқkət kilsə biliduki, Pawlus əzining uxbu muhim soaliqə jawab bərməydu. Soalning omumiy xəkli: «Huda xundak kılıxni halioğan bolsa əmdi bizning qandaқmu uning bilən takəllixix həkükimiz bar?» degəndək. Əyni əhwal uning deginidək bolsun yaki bolmisun, bu bizning iximiz əməs, bəlki Hudaningkidur. Bizgə nisbətən əng muhimi xuki, gunəhimizdin kütuluxni halisaқla, Huda Əzi Məsiһning qurbanlık arkilik təyyarlıoğan towa kılıx etikađlıq yolını aldımızoğa oуuқ kildi.

□ 9:25 «Əsli həlkim hesablanmioğan həlkni həlkim, əsli səymigənləрни səygənlirim dəymən» — «Hox.» 2:23. ■ 9:25 Hox. 2:25 □ 9:26 «Burun ularoğa: «Silər Mening həlkim əməssilər» deyilgən jayda, kəlgüsidə dəl xu jayda ularoğa «Tirik Hudaning oqulliri!» degən nam berilidu» — «Hox.» 1:10. ■ 9:26 Hox. 2:1; 1Pet. 2:10. ■ 9:27 Yəx. 10:22.

□ 9:28 «Israillarning sani dengiz sahilidiki qumdək kəp bolsimu, ləkin pəkət birla «kəldi» kütquzulidu; qünki, Pərwərdigar Əz ixini tügitiwetip, həkkəniylik bilən tezdin uni ijrə kılıdu; qünki U yər yüzidə həkümünü təltəküs wə tez ijrə kılıdu» — (27-28-ayət) «Yəx.» 10:22-23. Bəzi kona kəqürmə yazmılarda Yəxayaning bəxariti səl kışkırəq; «Pərwərdigar bu yər yüzi üstidin qıkaroğan həkümünü təltəküs wə tez ijrə kılıdu» dəp nəkil kəltürülıdu. ■ 9:28 Yəx. 10:22, 23. □ 9:29 «Əgər samawi qoxunlarning Sərdari boloğan Pərwərdigar bizgə bir nəsil kəldurmioğan bolsa, Sodom xəhiridək, Gomorra xəhiridək yokalioğan bolattuқ» — «Yəx.» 1:9. Okurmənləning esidə barki, Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini rəzillik tüpəylidin üstigə ot wə güngürt yaqıdurup yokatқан («Yar.» 19-bab). ■ 9:29 Yar. 19:24; Yəx. 1:9; 13:19; Yər. 50:40; Əz. 16:46.

erixti. □ ³¹ Lekin Israil həkkanilylikni kərsətkən Təwrat kənunioʻya intilgini bilən kənunning təlipoʻgə yetəlmidi. ■

³² Nemə üqün? Qünki ularning həkkanilylikka intilixi etikad bilən əməs, bəlki «sawablik ixlar» bilən idi. Ular «putlikaxang tax»ka putlixip yikilip qüxti; □ ³³ huddi *muqəddəs yazmilarda* yeziloʻinidək:

«Həlkni putlixidioʻyan putlikaxang taxni, Adəmni yikitidioʻyan kəoram taxni Zionoʻya koydum, Uningoʻya etikad kiləuqi hərgiz yərgə kəritilip kəlmas». □ ■

10

¹ Kərindaxlar, yürək intizarim, xundakla Hudaoʻya yelinixim Israillarning kutkuzuluxi üqündur. ² Qünki xuningoʻya guwahlik bərimənki, ularning Hudaoʻya həkikətənmə kizəoʻin intilixi bə, biraq ularning intilixi həkikiyi bilim üstigə kəruəlan əməs. □ ■ ³ Qünki ular Hudaning həkkanilylikni bilmigəqkə, uning ornioʻya əzlrining həkkanilylikni tikləxkə tixixip, Hudaning həkkanilylikoʻya boysunmidi. ⁴ Qünki Təwrat kənunining nixan-məksiti Məsihning Əzidur; xuning bilən etikad kiləuqularning hərbiri üqün həkkanilylik bə boldi. □ ■

⁵ Qünki Təwrat kənunioʻya əməl kilixtin kəlgən həkkanilylik həkkiyə Musa pəyoʻəmbər mundak yazoʻyan: «Kənunning əmrlirigə əməl kiləolanlar xu ixliridin həyatlik tapidu». □ ■

□ **9:30 «əlliklər»** — yəni «Yəhudi y əməslər». ■ **9:31** Rim. 10:2; 11:7. □ **9:32**

«**ularning həkkanilylikka intilixi etikad bilən əməs, bəlki «sawablik ixlar» bilən idi**» — «sawablik ixlar»: — okurmənlərgə muxu məktuptin həzir ayan boliduki, Huda aldida bizgə heq ix «sawab» hesablanmaydu; həkkanilylik pəkət u əwətkən Məsihə bəoʻliəlan etikattin kelidu. Xunga «sawablik ixlar» («Huda bu ixlar arkilik manga sawab kəoxup beridu» degən mənədə qüxəngən bolsak) Huda aldida kət'iy məwjut əməstur. □ **9:33 «Adəmni yikitidioʻyan kəoram taxni Zionoʻya koydum»** — «Zion» degən, Yerusalemnig yaki Israilling bir xəiriy nami.

«**Həlkni putlixidioʻyan putlikaxang taxni, adəmni yikitidioʻyan kəoram taxni Zionoʻya koydum, uningoʻya etikad kiləuqi hərgiz yərgə kəritilip kəlmas**» — toluk bəxarət «Yəx.» 8:14, 28:16də tepilidu. Okurman bu ayətləni əzi okusa uningdin bu taxning əysa Məsihning ikənlikini kəreləydu. Uni kəbul kilmoʻlanlar həkkanilylikka erixməy yikilidu; uni kəbul kiləolanlar həkkaniy kilinip tik turidu. ■ **9:33** Zəb. 2:12; 118:22; Pənd. 16:20; Yəx. 8:14; 28:16; Yər. 17:7; Mat. 21:42; 1Pet. 2:6. □ **10:2 «ularning (Yəhudiylarning) Hudaoʻya həkikətənmə kizəoʻin intilixi bə, biraq ularning intilixi həkikiyi bilim üstigə kəruəlan əməs»** — «həkikiyi bilimə üstigə kəruəlan əməs»: Yəhudiylarning kəp diniy məzhəpidikilərgə nisbətən əng muhim ix Təwrat kənuni üstidiki «bilim» wə «bilim axurux» idi. Xuning bilən Pawlusning bu səzi ixənmiəgən Yəhudiylarəya bək eəjir kelixi mumkin idi. ■ **10:2** Ros. 22:3; Rim. 9:31; Gal. 4:17.

□ **10:4 «Təwrat kənunining nixan-məksiti Məsihning Əzidur»** — grek tilida «nixan-məksət» degəning «hatimə» degən yənə bir mənəsimu bə. Demək, ayətning mənisi: (1) Hudaning Təwrat kənunidə boləlan məksiti insanoʻya əz gunahni tonutup, Məsihning kutkuzuxioʻya mohtaj boləlanlikini bildürəxtin ibarət idi; xunga Huda kənuni bərgən waqtida Məsihning dunyoəya kelixini kəzligənidi; (2) Məsih Əzi Təwrat kənuni mukəmməl əməlgə axurdi, jümlidin Təwrat kənuni tələp kiləlan, xundakla bəxarət bərgən gunahni yuyidəlan kəurbanlikni kildi; (3) Məsih Təwrat kənuni toluk əməlgə axurəlandin keyin, etikad kiləuqular üqün uning heq təlipi kəlmidi (7:4ni kəruəng). Məzkur ayət bu mənəlrining həmmisini əz iqigə alidu. ■ **10:4** Mat. 5:17; Ros. 13:38; 2Kor. 3:13; Gal. 3:24. □ **10:5 «Kənunning əmrlirigə əməl kiləolanlar xu ixliridin həyatlik tapidu»** — «Law.» 18:5 wə yənə «Kənan.» 4:1, 6:24. ■ **10:5** Law. 18:5; Əz. 20:11; Gal. 3:12.

6 Lekin etiqadtin bolojan həkkanilylik mundak d ydu: — «Kongl ngd : — «Kim asmanoʻya qikar?» (yəni «Kim Məsihni asmandin elip q x r ?»)■
7 w  yaki «Hang tegig  kim q x r?» (yəni «Məsihni elümdin kim kayturar?») — demigin.□ ■

8  mdi xu həkkanilylik nem  d ydu? — «S z-kalam sanga yekindur, tilingda w  dilingdidur!» — bu söz-kalam d l biz jakarlaydijon etiqadning s zidir.□ ■ 9 Demak, « ysaning R b ikənlikini a zing bilən etirap kilsang w  k lbingd  Hudaning uni el kl r arisidin tirildirg nlikig  ix nsang, kutkuzulis n!» 10 Q nki insan k lbid  etikad kilix bilən h kkaniy kilinidu, eoizida etirap kilix bilən nijatka erixidu.

11 Muk dd s yazmilarda deyilgəndək; «Uningoʻya etikad kilouqining h rbiri hərgiz yerg  karitilmas». □ ■ 12 Q nki bu j h tt  Yəhudiylar bilən Greklarning p rki yok; hər ikkisining Rəbbi həmmining R bbidur w   zig  nida kilojanlarning h mmisig  mol bayliklirini ayimaydu. □ ■

13 Q nki: «Kimdikim R bning namini q qirip nida kilsa kutkuzulidu».□ ■

14 Lekin R bg  ix nmig n kixi kandakmu Uningoʻya nida kilalisun? U tojruluk anglimiojan kixi kandakmu Uningoʻya ixənsun? Hux h w r jakarliouqi bolmisa, ular uni kandakmu angliyalisun? 15 Xu jakarliouqilar  w tilmig n bolsa, hux h w rni kandakmu y tk z lisun? Muk dd s yazmilarda yeziloinid k: «Aman-hatirj mlik tojruluk hux h w rni, b ht-saadət tojruluk hux h w rni y tk zg nl rning ayaqliri nemidegən g z l-h !» □ ■

16 Birak, huddi Yəxaya p yo amb rning «I Pərwərdigar, bizning h wirimizg  kimmu ixəndi?» deginid k h mm  adəm hux həwərgə itaət

■ 10:6  an. 30:12. □ 10:7 Lekin etiqadtin bolojan həkkanilylik mundak d ydu: — Kongl ngd : — «Kim asmanoʻya qikar?» (yəni «Kim Məsihni asmandin elip q x r ?») w  yaki «Hang tegig  kim q x r?» (yəni «Məsihni elümdin kim kayturar?») — demigin — (6-7-ayət) n k l k lt r lg n ikki ayət: — « an.» 30:12-13 . Bu sirlik g rlarning ajayib məniliri b lkin mundak: (1) «Kimmu asmanoʻya qikar?» — «Kimmu Hudaning asman p l kt k yukiri t l p kilojan h kkanilylikioja yetəlisun?» deg nliktur. Lekin  g r birsi: «H kkanilylikim muk mm l, «asmanoʻya qik nd km n» deg n bolsa, bu degini «Mən Məsihkə ohxax h kkaniy» degəngə baraw r bolup, Hudaning Məsihtə kərsətkən muk mm l h kkanilylikioja ahanət kilojan bolidu. Bundak deyixi bəribir Məsihni  zining pəskəx «həkkanilylik»ning d rjisig  q x r , «Məsihni asmandin q x rm kqi» boloini. (2) «Kimmu hangning tegig  q x r?» deyixi, bir kixi  z gunahining b dilini t lim kqi bolup dozahta bir m zgil tursam andin gunahimdin halas bolim n» deməkqi boloini; bu, Məsihning el mid  gunahimiz uq n jaza tartip bədəl t lixining manga (xundakla heqkimgə) keriki yok; muxundak deg n kixi «Məsihni elümdin kim kayturar» deg n bolidu, yəni «Məsihni el m yolidin kayturux ker k, uning el xi kerəksiz, əhmikənə ixtur» degüqi bolidu. Yiojip eytkanda, heqkim  zig  tayinip Hudaning muk mm l h kkanilylikioja yet lm ydu; heqkim öz gunah  uq n  zi b d l toliy lm ydu. ■ 10:7  an. 30:13 □ 10:8 «Söz-kalam sanga yekindur, tilingda w  dilingdidur!» — « an.» 30:14. ■ 10:8  an. 30:12-14. □ 10:11 «Uningoʻya etikad kilouqining h rbiri h rgiz yerg  karitilmas» — «Y x.» 28:16. ■ 10:11 Y x. 28:16; Rim. 9:33. □ 10:12 «Q nki bu j h tt  Y hudiylar bil n Greklarning p rki yok» — dem k, «bu j h tt  (M sih arkilik nijatka erixixt ) Y hudiylar bil n Y hudiy  m sl rning p rki yok». ■ 10:12 Ros. 15:9; Rim. 3:22. □ 10:13 «Kimdikim R bning namini q qirip nida kilsa kutkuzulidu» — «Yo.» 2:32. ■ 10:13 Yo. 2:32; Ros. 2:21. □ 10:15 «Aman-hatirj mlik tojruluk hux h w rni, b ht-saad t tojruluk hux h w rni y tk zg nl rning ayaqliri nemideg n g z l-h !» — «Y x.» 52:7; «Na .» 1:15. Manisi b lkin «hux h w r y tk zg nl r kəlgəndək waqtida k lg n!» degənni  z iqig  alidu. Bəzi kona kəqürmə yazmilarda «b ht-saadət tojruluk hux h w rni...» deg n s zl r tepilməydu. ■ 10:15 Y x. 52:7; Na . 2:1.

kilolan əməs. □ ■ 17 Xunga etiqad həwərnı angıaxtınl kelıdu wə xu həwər Məsih toqruluk səzdə angıılıdu. □

18 Lekin xunı soraymənki, ular xu həwərni angıımiöqanmidu? Əlwəttə angııdi: — «Ularınq sadası pütkül dunyaöqə, Səzliri yər yüzining kərılrıgə yətti». □ ■

19 Yənə xunı soraymənki, İsrailar xu həwərdin waqıp bolmioqanmidu? Aldi bilən, Musa İsrailoqa mundak bexarət bərgən: — ««Həq həlk əməs» bolöqan bir həlk arqılik silərdə həsət qozöqaymən, Nadan bir həlk arqılik özəzipinglarnı qozöqaymən». □ ■

20 Keyin, Yəxaya pəyoqəmbər intayin yürəklik həlda xu bexarətni bərip:

— «Özümgə intilmigənlərgə Özümni tapkuzdum, Meni sorimioqanlaroqa Özüm kəründüm» — dedi. □ ■

21 Lekin, U İsrailar həkkidə: —

«Mən kün boyı bu itaətsiz wə tərsa həlkə kəllirimni uzitip intilip kəldim!» — dəydu. □ ■

11

Hudaning İsrail toqruluk məqsitining ahirida əməlgə axuruluxi

1 Undakta, xunı soraymənki: — Huda Öz həlkidin waz kəqtimu? Hərgiz undak əməs! Mənmü İbrahim əwladidin, Binyamin kəbilisidin bolöqan bir İsrailoqu! ■

2 Huda aldin kəngligə pükknə Öz həlkidin waz kəqkini yök. Muqəddəs yazmılarda İlyas pəyoqəmbər həkkidə nemə deyilgənliki silərgə ayan

□ 10:16 «I Pərwərdigar, bizning həwirimizgə kimu ixəndi?» — «Yəx.» 53:1. ■ 10:16 Yəx. 53:1; Yh. 12:38. □ 10:17 «... etiqad həwərni angıaxtınl kelıdu wə xu həwər Məsih toqruluk səzdə angıılıdu» — bəzi kona kəqürmə yazmılar: «... etiqad həwərni angıaxtınl kelıdu wə xu həwər Hudaning səzidə angıılıdu» deyilıdu. □ 10:18 «Lekin xunı soraymənki, ular xu həwərni angıımiöqanmidu? Əlwəttə angııdi...» — bəzi alimlar muxu yərdiki «ular»ni İsrailarnı kərsitıdu, dəp qaraydu. Lekin keyinki ayət alahidə İsrailarnıng «angııxi» toqruluk bolöqəqka, «ular»ni dunyadiki barlik adəmlər, Yəhudiylar wə Yəhüdiy əməslərnimu kərsətsə kerək, dəp qaraymız. Bu ayətni xundak qüxinimızki, «Həmmə adəm angııöqan; xunga, Yəhüdiy həlkimu qoqum angııöqan». «Ularınq sadası pütkül dunyaöqə, səzliri yər yüzining kərılrıgə yətti» — «Zəb.» 19:4. Zəburdiki bu səzlər əsli asmandiki nurluk jisimlar Hudaning uluöqüküni barlik ələmgə ipadiligənliki toqruluk idi. Rosul Pawlus bu səzni nəkil kəltürüp İnjıldiki hux həwər dunyadiki hər yərlərgə yorutuluq tərkiyliməktə, deməqki. ■ 10:18 Zəb. 19:4

□ 10:19 ««Həq həlk əməs» bolöqan bir həlk arqılik silərdə həsət qozöqaymən, nadan bir həlk arqılik özəzipinglarnı qozöqaymən» — «Kən.» 32:21. Demək, baxqə əllər angııöqan, qöbul kilöqan yərdə, İsrail qoqum qüxəngən. İsrailar əsli «nadan, bilimsiz, hudasisz» dəp həsəbliöqan Yəhüdiy bolmioqan hərəkəysi yat milləttin bolöqan ixəngüqi kixilərnıng hux həwərgə ixəngəqkə «Hudaning yengi həlkı» bolöqanlıküni, ularning bəhtini kərüp həsət kilıdu, həttə ularoqa özəpərlinıdu. Musa pəyoqəmbərnıng «həq həlk əməs» degən səzi kəlgüsi zamanda hasil kilinidöqan Məsihning jamaitini kərsitıdu. Ularınq kəpinqisi hərəkəysi millətlərdin kəlgəqkə, birinqidin ular «bir həlk» yaqi «bir əl» bolalmaydu; ikkinqidin, ularning arisida Yəhüdiylar kəp bolmaydu. Ular hərhil kixilərdin tərkiy tapqəqka, Yəhüdiylar ularni «bir həlk» yaqi «bir əl» həsəblimaydu həm «həq həlk əməslər» dəp qaraydu. ■ 10:19 Kən. 32:21. □ 10:20 «Özümgə intilmigənlərgə Özümni tapkuzdum, Meni sorimioqanlaroqa Özüm kəründüm» — «Yəx.» 65:1. ■ 10:20 Yəx. 65:1. □ 10:21 «Mən kün boyı bu itaətsiz wə tərsa həlkə kəllirimni uzitip intilip kəldim!» — «Yəx.», 65:2. ■ 10:21 Yəx. 65:2. ■ 11:1 Yər. 31:37; 2Kor. 11:22; Fil. 3:5.

əməsmü? U Israillardin azar qekip Hudağa yelinip: —^{□ 3} «I Pərwərdigar, ular Sening pəyoğəmbərliringni öltürüxti, qurbangəhliringni qekixti. Pəkət özüm yaloğuzla kaldim, ular yənə meningmu jenimni almaqçi boluxwatidu», degən.^{■ 4} Hudaning uningğa qayturoğan kalami kəndək boldi? U: «Baalğa tiz pükmiğən yəttə ming adəmnı Özümgə elip kaldim» — degən.^{□ ■}

⁵ Huddi xuningdək, bögünki kündimu Hudaning xapaiti bilən *Israildin* Özi tallioğan bir «kaldı» bar.^{■ 6} *Ularning tallinixi* xapaət bilən bolğan bolsa, undağa əzlrining əjir-əməli bilən bolğan əməs. Əməllərdin bolğan bolsa, xapaət xapaət bolmay qalatti.^{□ ■}

⁷ Nətijidə kəndək boldi? Israillar izdiginigə erixəlmidi, lekin ulardin tallanoğanlar erixti. Qaloğanlarning bolsa, kəngülliri bihudlaxturuldi.^{□ ■}

⁸ Huddi mukəddəs yazmilarda eytiloğınidək: —

«Huda ularning roh-qəlbini oğəplətkə saldi, Bögüngə qədər kəzlrini kərməs, Qulaklrini anglimas kildi».^{□ ■}

⁹ Xuningdək Dawut *pəyoğəmbərmi* mundək degən:

«Ularning dastihini əzlrigə qapқан wə tuzak bolup, Ularnı putlaxturup, kilmixlrini öz bexioğa qüxürsun!»[■]

¹⁰ Kəzliri qarangoğulixip, kəralmisun; Bəllirini mənggü ruslatmay püküldürgəysən!»^{□ ■}

¹¹ Undağa, xunimu sorayki: *Israillar* yikilip qaytidin turəqzulmasliqğa putlaxқанmu?

Hərgiz undək əməs! Lekin ularning teyilip itaətsizlik kioğanliqdin nijat yat əlliklərgə yətküzüldi. Buningdin məksət Israillarnı həsətkə

□ **11:2 «Huda aldın kəngligə pükkan Öz həlkidin waz kəqkini yok»** — «Huda aldın kəngligə pükkan (bilgən) həlki» — bəlkim: «Huda həmmidin burun Öz həlki bolux qüğün tallioğan həlki» degən mənidə. ■ **11:3** 1Pad. 19:10,14. □ **11:4 «Baalğa tiz pükmiğən yəttə ming adəmnı əzümgə elip kaldim»** — «1Pad.» 19:10, 14. «Baal» bir but idi. «7000 adəm», ər kixilərnı kərsitidu. ■ **11:4** 1Pad. 19:18. ■ **11:5** Rim. 9:27. □ **11:6 «Huddi xuningdək, bögünki kündimu Hudaning xapaiti bilən Israildin özi tallioğan bir «kaldı» bar. Ularning tallinixi xapaət bilən bolğan bolsa, undağa əzlrining əjir-əməli bilən bolğan əməs. Əməllərdin bolğan bolsa, xapaət xapaət bolmay qalatti»** — (5-6-ayət) Huda Təwrattiki birnəqqə yərlərdə «Sən Israilni xapaitim bilən tallioğanmən» degənidi (məsilən, «Qan.» 7:7ni kəring). Muxu yərdə rosul Pawlus: Huda xapaiti boyiqə Israillar iqidin «bir kaldı»ni tallioğan, dəydu. İnsan Hudaning yardimigə erixixkə pütünləy layəqətsiz turup, Uningdin mədətkə erixsə, mana bu «Hudaning xapaiti» bolidu. Huda Israillarnı ularning məlum bir yahxi yaki uluğ əmiligə qarap tallioğan bolsa, undağa Hudaning tallixi «xapaət»tin bolmioğan bolatti. □ **11:7 «Nətijidə kəndək boldi? Israillar izdiginigə erixəlmidi, lekin ulardin tallanoğanlar erixti. Qaloğanlarning bolsa, kəngülliri bihudlaxturuldi»** — demək, Israillar izdigən həqkanıyliqğa həmmisilə erixəlmigən əməs; ularning iqidin Hudaning xapaəti bilən Huda tallioğan «kaldı»lar həqkanıyliqğa erixkən. ■ **11:7** Rim. 9:31. □ **11:8 «Huda ularning roh-qəlbini oğəplətkə saldi, bögüngə qədər kəzlrini kərməs, Qulaklrini anglimas kildi»** — «Qan.» 29:4 həm «Yəx.» 29:10. ■ **11:8** Qan. 29:2; Yəx. 6:9; 29:10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luğa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26. ■ **11:9** Zəb. 69:22 □ **11:10 «Ularning dastihini əzlrigə qapқан wə tuzak bolup, ularnı putlaxturup, kilmixlrini öz bexioğa qüxürsun! Kəzliri qarangoğulixip, kəralmisun; bəllirini mənggü ruslatmay püküldürgəysən!»** — (9-10-ayət) «Zəb.» 69:22-23. Bu, Dawut pəyoğəmbərnıng xundakla Hudaning sözi, Dawutning (wə xundakla Məsihnıng) düxmənliri toqruluk eytiloğan. Bu 69-küynıng həmmisi Məsih toqruluk bexarəttur. ■ **11:10** Zəb. 69:22-23

qozoqaxtin ibarëttur. □

¹² Æmdi ularning teyilip itaëtsizlik kilixi dunyaoqa asayixlik bəhx ætkən bolsa, xundaqla ularning ziyan tartkini ællærni beyitқан bolsa, undaqla kəlgüsidə ularning həmmisining toluk nijatlikқа erixixi dunyaoqa tehimu zor bəht elip kəlməmdu?! □

Yəhüdiy əməslər təkəbburlaxmasliki kerək

¹³ Æmdi silər ælliklərgə sözləwatimən; mən ælliklərgə rosul süpitidə bekitilgəndin keyin, wəzipəmnı xan-xərəplik dəp uluqlaymənki, □ ■

¹⁴ janjigərlirim boləqanlarning həsətinı qozoqap, ularning bəzilirini kutuldurarmənmikin degən ümidtə bolimən. □ ¹⁵ Qünki ularning taxliwətilənlərinin nətijisi dunyadiki ællærni Huda bilən inaqłaxturux bolsa, undaqla ularning qobul kilinixi ölümün tirilix bolmay nemə?

¹⁶ Həsuldin tunji bolup qıqqan hemirdiki kallək muqəddəs hesablınsa, pütün hemir muqəddəs dəp hesablınidu. Dərəhning yiltizi muqəddəs bolsa, xahlirimu muqəddəs bolıdu. □ ■

¹⁷ Zəytun dərihinin birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kəqiti bolup, ularning orniəqa ulanding. Mana əmdi dərəh yiltizidin ozukluk elip, mol xirnisidin bəhrimən boləquqi boləqanikənsən, □ ¹⁸ əmdi sunduruwətilgən axu xahlardin özünəni üstün kilip mahtanma. Mahtansang, xuni untumioqinki, sən yiltizni əməs, yiltiz seni kətürüp kuwwətləwatıdu.

¹⁹ Sən əmdi: «Xahlar mening ulinixim üqün sunduriwətildi» — deyixing mumkin.

□ **11:11** «... Hərgiz undaql əməs! Ləkin ularning teyilip itaëtsizlik kiləqanlikidin nijat yat ælliklərgə yətküzüldi. Buningdin məqsət Israillærni həsətkə qozoqaxtin ibarəttur» — yukurıda izahəttə deginimizdək, Israillær Məsihkə etiqad kiləqan «yat əllər»ning bəhtini kərup həsət kilıdu. □ **11:12** «**Əmdi ularning (Yəhüdiylarning) teyilip itaëtsizlik kilixi dunyaoqa asayixlik bəhx ætkən bolsa, xundaqla ularning ziyan tartkini ællærni beyitқан bolsa...**» — «əllər» — Yəhüdiy əməslər, «yat əllər». □ **11:13** «**silər ælliklərgə**» — demək, «silər Yəhüdiy əməs boləqanlaroqa. «**mən ælliklərgə rosul süpitidə bekitilgəndin keyin, wəzipəmnı xan-xərəplik dəp uluqlaymənki, ...**» — oqurmənlərinin esidə barkı, Huda rosul Pawlusni (gərgə u «Yəhüdiylarning Yəhüdiysi» bolsimu) Yəhüdiy əməs boləqan əl-millətlərgə hux həwərnı yətküzüxkə alahidə əwətkən. ■ **11:13** Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:16; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11. □ **11:14** «**janjigərlirim boləqanlarning həsətinı qozoqap, ularning bəzilirini kutuldurarmənmikin degən ümidtə bolimən**» — «janjigərlirim boləqanlar» grek tilidə «mening ətlirim boləqanlar» — əzining Yəhüdiy həkini kərsitıdu. □ **11:16** «**Həsuldin tunji bolup qıqqan hemirdiki kallək muqəddəs hesablınsa, pütün hemir muqəddəs dəp hesablınidu. Dərəhning yiltizi muqəddəs bolsa, xahlirimu muqəddəs bolıdu**» — muxu yərdə «muqəddəs»ning birinqi mənisı «Hudaəqa ataləqan», xuning bilən «pak» degən mənidə. Birinqi jumlingin kəqmə mənisı bəlkim «Əgər Israillərinin əjdadlırı, yəni İbrahım, İshaq wə Yəquplar Hudaəqa ataləqan bolsa, ularning pərzəntlirimu Hudaəqa ataləqan bolıdu» degən boluxı mumkin. Təwəndiki jumlılərdə Pawlus Israillni bir «zəytun dərihi»kə ohxitıdu («Yər.» 11:16-19ni kərüng). ■ **11:16** Qəl. 15:20 □ **11:17** «**Zəytun dərihinin birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kəqiti bolup, ularning orniəqa ulanding**» — demisəkmü, «zəytun dərihi» Israilləqə, «ulanəqan yawa zəytun küqiti» Məsihkə etiqad kiləqan Yəhüdiy əməslərgə, «zəytun dərihinin sunduruwətilgən xahliri» bolsa Israillær arisidin Məsihkə etiqad kilimioqəqka, Hudaning bəht-bərikətliridin üzülüp qaləqan Yəhüdiyləroqa wəkil bolıdu. «**Mana əmdi dərəh yiltizidin ozukluk elip, mol xirnisidin bəhrimən boləquqi boləqanikənsən...**» — buning kəqmə mənisı bəlkim: «Sən huddi dərəhning yiltizidin ozukluk elip, xirnisidin bəhrimən boluwatқан xehidək, Huda İbrahıməqa wədə kiləqan bəhttin bəhrimən boluwatısən» degənləlik bolsa kerək.

²⁰ Toʻgʻra, ular etiqadsizlikning sundurildi; sən bolsang, etiqading bilən tik turisən; biraq uningdin maoʻjurlanma, əksiyoq *Hudadin* qorq!
²¹ Qünki Huda əyni waqtida bu dərəhning öz xahlirini ayimioʻqanikən, senimu ayimasliki mumkin. □ ²² Mana, *bu ixlarda* Hudaning mehribanlikioqə həmdə kattik qol ikonlikigə kara. U Öz volidin yikilip qüxkənlərgə kattik qol idi, ləkin sanga (mehribanlikida dawamlıq tur-sangla) mehribanlik kərsətməktə. Undak bolmioʻqanda, sənmu kesip taxlinisən. ²³ *Yəhudiylarmu* etiqadsizlikta qing turiwalmisa, əslidiki dərəhkə ulinidu. Qünki Huda ularni kayta ulaxka qadirdur. ■ ²⁴ Qünki əgər sən yawa zəytun dərīhidin kesip elinip, təbiyi qanuniyətə hilap halda *baʻoʻdiki* yahxi zəytun dərīhigə ulanoʻqan yərdə, əslidiki bu təbiyi xahlarning öz dərīhikə ulinixi tehimu mumkinoʻq!?

Hudaning mehribanliki pütkül insan üqündur

²⁵ Kəringdaxlar, əzünglarni üstün wə əkillik qaoʻlaxtin saqlinixinglar üqün, wəhiy kilinoʻqan xu sirdin həwərsiz kəlixinglarni halimaymənki, ta *Huda tallioʻqan* Yəhudi yəməsləning sani toluqlanoʻquqə, Israilning bir qismi tax yürəklikkə qaldurulidu; □ ■ ²⁶ andin pütkül Israil qutkuzulidu. Bu toʻgʻruluk muqəddəs yazmilarda mundak yeziloʻqan: — «Qutkuzoʻquqi Ziondin kelip, Iplaslīkni Yəquptin yoq kilidu. □ ■

²⁷ Mən ularning gunahlrini elip taxliwətkinimdə, Mana bu ular bilən tüzidioʻqan əhdəm bolidu». □ ■

²⁸ Əmdi hux həwər jəhəttin qarioʻqanda, siləning bəhtinglar üqün Yəhudi yəhəli *hux həwərgə* düxmən kilip bekitilgen; biraq Hudaning tallixi jəhəttin qarioʻqanda, ata-bowilirimiz səwəbidin səyülgəndur. ²⁹ Qünki Huda Əzi bərgənlirini wə qaqirikini qayturuwalmaydu.

³⁰ Silər əlliklərmu bir qaoʻlarda Hudaoqə itaət kilmioʻqan bolsanglarmu, *Yəhudiylarning* itaətsizlikning nətijisidə hazır rəhim-xəpəkətkə erixinglar. ³¹ Yəhudiylar bolsa itaət kilmay keliwatidu; *Hudaning* buningdiki məqsiti, silərgə kərsətkən rəhim-xəpəkət arkilik ularnimu rəhim-xəpəkətkə erixtürüxtin ibarəttur. □ ³² Qünki Huda pütkül insanoqə rəhim-xəpəkət kərsitix üqün, həmməylənni itaətsizlikkə solap koydi. □ ■

□ **11:21** «Huda əyni waqtida bu dərəhning öz xahlirini ayimioʻqanikən» — «bu dərəhning öz xahliri» Yəhudiylarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **11:23** 2Kor. 3:16. □ **11:25** «əzünglarni... əkillik qaoʻlaxtin saqlinixinglar üqün...» — grek tilida «əzünglarni üstün wə əkillik qaoʻlaxlardin saqlinixinglar üqün...» deyilidu. Yəhudi yəməslər Yəhudiylarning əhwalioqə qarap: «Biz qutluduk, ular Hudaning ləniti astida qalidu» dəp təkəbburlixixi mumkin. ■ **11:25** Luqa 21:24.

□ **11:26** «Qutkuzoʻquqi Ziondin kelip, iplaslīkni Yəquptin yoq kilidu» — «Yəqup» muxu yərdə Yəqupning əwladliri Israilni kərsitidu. Bexarət «Yəx.» 59:20, 21ni kəring. ■ **11:26** Zəb. 14:7; Yəx. 27:9; 59:20; Yər. 31:31, 32, 33, 34; 2Kor. 3:16; Ibr. 8:8; 10:16. □ **11:27**

«...Mən ularning gunahlrini elip taxliwətkinimdə, mana bu ular bilən tüzidioʻqan əhdəm bolidu» — 26-27-ayəttiki bexarət səzliri «Yəx.» 59:20, 21, 27:9tin wə «Yər.» 31:33-34tin nəkil kəltürülgen. ■ **11:27** Yəx. 59:20, 21; Dan. 9:24 □ **11:31** «Yəhudiylar bolsa itaət kilmay keliwatidu; Hudaning buningdiki məqsiti, silərgə kərsətkən rəhim-xəpəkət arkilik ularnimu rəhim-xəpəkətkə erixtürüxtin ibarəttur» — demək, yukirida izahliqinimizdak,

Yəhudiylar Yəhudi bolmioʻqan ixəngüqilərnin bəhtigə qarioʻqaqka, əzlrī towa kilip Məsihni qobul qilsun. □ **11:32** «Qünki Huda pütkül insanoqə rəhim-xəpəkət kərsitix üqün, həmməylənni itaətsizlikkə solap koydi» — «həmməylən» Yəhudiylar wə Yəhudi yəməslərnī kərsitidu. ■ **11:32** Gal. 3:22.

33 — Ah! Hudaning danalığı wə ilim-həkmitining bibaħa baylıqlırı həm hesabsız qongkurluķı!

Uning həkümlirining tegigə yatkılı bolmas!

Uning yollırı izdöp tepixtin xunqə yiraktur!

34 «Kimmu Pərwərdigarning oy-muddialirini qūxinip yətti?

Kimmu Uningoğa məslihətqi bolalidi?» □ ■

35 «Uningoğa kim awwal bir nərsə berip,

Keyin uni qayturup bər deyəlidi?» □ ■

36 Qünki barlıq məwjudatlar Uningdin kəlgən,

U arķilıķ məwjut bolup turidu,

Həm Uning üqün məwjut bolup turidu.

Barlıq xan-xərop əbədgiqə Uningoğa boloyay! Amin. ■

12

Etikadqining özini Hudağa atixi

1 Xunga, əy kərindaxlar, Hudaning rəhimdilliki bilən silərdin xuni ötünimənki, teninglarnı muqəddəs, Hudani hursən kildioğan, tirik qurbanlıq süpitidə Uningoğa beoixlanglar. Mana bu silərnıng *Hudağa* kildioğan həkikiy ibaditnglardur. □ ■ 2 Bu dunyaning kəlipioğa kirip qalmanglar, bəlki oy-pikringlarning yengilinixi bilən özgərtilinglar; undak kılıqanda Hudaning yaxhi, qobul kilarlıķ wə mukəmməl iradisining nemə ikənlikini ispatlap bilələysilər. □ ■

3 Manga ata kılinoğan xapaətkə asasen hərbringlaroğa xuni eytimənki, özünglar toqruluk özənglarda bar bolojinidin artuķ oylimay, bəlki Huda hərbringlaroğa təksim kılıqan ixənqning miqdarioğa asasen salmaklıķ bilən özünglarnı dəngsəp kəringlar. ■ 4 Qünki tenimiz kəpligən əzalardin tərkiב tapkan həmdə hərbir əzayimizning ohxax bolmioğan roli bolojandək, ■ 5 bizmu kəp bolojinimiz bilən Məsihtə bir tən bolup bir-birimizgə baqlinixlıķ əza bolimiz. ■

6 Xuning üqün bizgə ata kılinoğan mehir-xəpkət boyiqə, hərhil rohiy iltipatlırimizmu bar boldi. Birsigə ata kılinoğan iltipat wəhiyni yətküzüx bolsa, ixənqisining dairisidə wəhiyni yətküzsun; ■ 7 baxkılarning hizmitini kılıx bolsa, hizmət kılsun; təlim berix bolsa, təlim bərsun; ■

8 riəbətəndürüx bolsa, riəbətəndürsun; sədikə berix bolsa, mərdlik bilən sədikə bərsun; yetəkləx bolsa, əstayidillik bilən yetəklisun; həyrhəhlik kərsitix bolsa, huxal-huramlik bilən kılsun. ■

□ 11:34 «Kimmu Pərwərdigarning oy-muddialirini qūxinip yətti? Kimmu Uningoğa məslihətqi bolalidi?» — «Yəx.» 40:13. ■ 11:34 Yəx. 40:13; 1Kor. 2:16. □ 11:35

«Uningoğa kim awwal bir nərsə berip, keyin uni qayturup bər deyəlidi?» — «Ayup» 41:11.

■ 11:35 Ayup 41:3. ■ 11:36 Pənd. 16:4; 1Kor. 8:6. □ 12:1 «Mana bu silərnıng

Hudağa kildioğan həkikiy ibaditnglardur» — «həkikiy ibaditnglar» grek tilida yənə «yolluķ, orunluķ, tegixlik, əķilgə muwəpiķ hizmət» degən mənilərnı öz iqigə alidu. ■ 12:1 Rim. 6:13,16;

1Pet. 2:5. □ 12:2 «Bu dunyaning kəlipioğa kirip qalmanglar» — baxqa birhil ipadiləx

xəkli: — «bu dunyaning ekimlirioğa əgixip yürmənglar». Əyni sözlər «bu dunyadiki kəlipka xəkilləndürülmənglar». ■ 12:2 Əf. 5:17; 1Tes. 4:3; 1Yuħa. 2:15. ■ 12:3 Rim. 1:5; 1Kor. 12:11; Əf. 4:7. ■ 12:4 1Kor. 12:27; Əf. 1:23; 4:16; 5:23; Kol. 1:24. ■ 12:5 1Kor. 12:4; 2Kor.

10:13; 1Pet. 4:10. ■ 12:6 1Kor. 12:4. ■ 12:7 1Kor. 12:10; 1Pet. 4:10, 11. ■ 12:8 Kan.

15:7; Mat. 6:1, 2, 3; 2Kor. 9:7.

⁹ Mehir-muhəbbitinglar sahta bolmisun; rəzilliktin nəprətlinglar, yaxlilikka qing baqilinglar; ¹⁰ Bir-biringlarni kerindaxlarqə kizojin mehirmuhəbbət bilan səyunglar; bir-biringlarni hərmətləp yukiri orunoqə koyunglar. □ ■

¹¹ Intilinglarda erinmənglar, roh-kəlbinger yalkunlap keyüp turup, Rəbkə kullarqə hizmət qilinglar. □

¹² Ümidtə bolup xadlinip yürunglar; muxəkkət-kiyinqiliklaroqə səwr-takətlik bolunglar; duayinglarni hərəkəndək wəqittə tohtatmanglar. ■

¹³ Mukəddəs bəndilərnin ehtiyajidin qikinglar; mehmandostlukqə intilinglar; ■ ¹⁴ Silərgə ziyankəxlik kiləuqularoqə bəht tilənglar; pəkət bəht tilənglarki, ularni qarqimanglar. ■

¹⁵ Xadlanəqlar bilən billə xadlininglar; kayoturup yioqliəqlar bilən billə kayoturup yioqlanglar.

¹⁶ Bir-biringlar bilən inək otüp ohxax oy-pikirdə bolunglar; nəziringlarni üstün qilmanglar, bəki təwən təbikidiki kixilə bilən berix-kelix qilinglar. Özünglarni danixmən dəp qarqimanglar. ■ ¹⁷ Həqkimning yamanliqoqə yamanlik bilən jawab kayturmanglar. Barlik kixining aldida ixliringlar pəzilətlik boluxkə kəngül koyunglar. □ ■

¹⁸ Imkaniyətnin bəriqə kəpçilik bilən inək otunglar; ■ ¹⁹ intikəm almanqar, i səyümlüklirim; uni Hudaqə tapxurup Uning qəzipigə yol koyunglar, qünki mukəddəs yazmilarda mundək yeziloqan: «Pərwərdigar dəyduki, intikəm Meningkidur, yamanlik Mən kayturimən». □ ■ ²⁰ Xunga əksiqə «Düxminin aq bolsa, uni toydur, ussiqan bolsa, qandur. Bundək kilix bilən «uning bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən». □ ■

²¹ Yamanlik aldida bax əgmənglar, bəki yamanliqni yaxlilik bilən yenginglar.

13

□ **12:10 «bir-biringlarni hərmətləp yukiri orunoqə koyunglar»** — bu səznin: «bir-biringlaroqə hərmət kərsitixtə birinqi bolunglar», «bir-biringlaroqə bəs-bəstə hərmət kərsitinglar» degən baxkə bir mənisi bar. Rosul bəkim kəstən ikki mənisini təng ixlətkən boluxi mumkin.

■ **12:10** Əf. 4:2; Fil. 2:3; 1Pet. 5:5; İbr. 13:1; 1Pet. 1:22; 2:17. □ **12:11 «roh-kəlbinger yalkunlap keyüp turup,...»** — «Mukəddəs Rohta, Mukəddəs Roh arqilik kizojin bolup,...» yaki «öz rohingdə kizojin bolup,...» degən mənilerin kayisini bildüridioqanliqoqə birnəmə demək təs. Əməliyəttə nijattə Mukəddəs Roh ixəngüqining rohi bilən bir bolup, u arqilik ixləydu, xunga bu ikki mənə arisida qong pərkə yok. ■ **12:12** Luqə 18:1; Rim. 15:13; Əf. 6:18; Kol. 4:2; 1Tes. 5:16,17; İbr. 10:36; 12:1; Yak. 5:7 ■ **12:13** 1Kor. 16:1; İbr. 13:2; 1Pet. 4:9. ■ **12:14** Mat. 5:44; 1Kor. 4:12. ■ **12:16** Pənd. 3:7; Yəx. 5:21; Rim. 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8.

□ **12:17 «Barlik kixining aldida ixliringlar pəzilətlik boluxkə kəngül koyunglar»** — baxkə birhil təjimişi: «Kəpçilik yaxsi dəp qarqoqan ixlarni kəngül koyup qilinglar». ■ **12:17** Pənd. 20:22; Mat. 5:39; 1Kor. 6:7; 2Kor. 8:21; 1Tes. 5:15; 1Pet. 2:12. ■ **12:18** Mar. 9:50; İbr. 12:14.

□ **12:19 «Pərwərdigar dəyduki, intikəm Meningkidur, yamanlik Mən kayturimən»** — «Qan.», 32:35. ■ **12:19** Qan. 32:35; Mat. 5:39; Luqə 6:29; İbr. 10:30. □ **12:20 «Düxminin aq bolsa, uni toydur, ussiqan bolsa, qandur. Bundək kilix bilən «uning bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən»** — («Pənd.» 25:21-22). «Uning bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən» degən mənisi: «uni kattik uyaldurisən». Bu ibarə Misirdiki kona bir adətni kərsitidu. Adəmnin towa kıləqanliqini bildürux üqün bexida bir siwət qooqni kətürüp mangatti. Xunga «uning bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən» degini, uning towa kıləxiqə yardəm bəraləysən» «wıjdanini oyoqitisən» degənliktur. ■ **12:20** Pənd. 25:21-22; Mat. 5:44.

Hökümət aldidiki məs'uliyitimiz

1 Həmmə adəm özlerini idarə qılouçı hōkuk igilirigə boysunsun. Qünki Huda tiklimigən hōkümət yok; qaysi hōkuk-hōkümət məwjut bolsila Huda tərpidin tiklängəndur. ■ 2 Xuning üqün, hōkuk-hōkümətkə qarxilik qılouçı kixi Hudaning orunlaxturuxioğa qarxilik qiloğan bolidu. Qarxilik qiloquilar soraqğa tartilidu □ 3 (qünki hōkümranlar yahxilik qiloquilarğa əməs, bəlki yamanlik qiloquilarğa qorkunq kəltüridu). Hōkümranlardin qorkuxni halimaymən desəng, undaqta yahxi əməl kil. U qaşda hōkümət tərpididin təriplinisən. 4 Qünki hōkümranlar sening mənəpəiting üqün Hudaning hizmətqisidur. Ləkin yamanlik kilsəng, uningdin qorkuxung kerək! *Hōkümran* qiliqni bikarğa esiwalmaydu, u yamanlik qiloquioğa Hudaning oşəzipini kərsitidioğan jaza bərgüqi süpitidə Hudaning hizmətqisidur.

5 Xuning üqün, hōkümranlarğa boysunux kerək. Bu, pəkət jazalinixtin saqlinix üqünlə əməs, bəlki pak wijdanlik bolux üqündur. 6 Muxu səwəbtinmu baj tapxurunglar; hōkümranlar bolsa, Hudaning məhsus bu ixlarni baxquruxqə bekitkən hizmətkarlidir.

7 Hərkingə öz tegixlik həkkini tələnglar; oşəllə-paraq tapxuruwalouquioğa oşəllə-parakni, baj yioşquilarğa bajni tapxurunglar; ehtiramğa tegixlik bolouanlarğa ehtiram qilinglar, hərmət qilixqə tegixlik bolouanni hərmət qilinglar.

Baxqilar aldidiki məs'uliyitimiz

8 Bir-biringlarni səyüxtin baxqə, həqkingə həqnərsidin kərdar bol-manglar. Qünki baxqilarni səyğən kixi Təwrat qanuning təlipini əməlgə axuroğan bolidu. ■ 9 Qünki «zina qilma, qatillik qilma, oşriliq qilma, nəpsaniyətqilik qilma» degən pərhizlər wə bulardin baxqə hərəkəndə pərlərmu, «koxnangni özüngni səyğəndək səyğin» degən bu əmrgə yioşinqaqılanğan. ■ 10 Mehir-muhəbbətkə berilgən kixi öz yekiniğa həqkəndə yamanlik yürgüzməydu; xuning üqün, mehir-muhəbbət Təwrat qanuning təlipini əməlgə axuroquqidur.

11 Həzirki wəqitning jiddiylikini bilip, xularni qilinglar. Qünki biz üqün allikağan uyqudin oyoşinix wəqit-saiti yetip kəldi. Qünki dəsəlpki etikad qiloğan wəqtimizoğa nisbətən nijatimiz tehimu yekinlap qaldı. ■

12 Keqə etüxkə az qaldı, kündüz yekinlaxti. Xunga, qarəngölükning ixlini təxlap, yoruklūkning qoral-yaraklirini kiyəyli. ■ 13 Kündüzgə muwəpik diyanətlik həyat kəqürəyli, əyx-ixrət wə xarəbhorlūqğa, zina wə kəyp-sapağa, jedəl-majira wə həsəthorlūqğa berilməyli; ■ 14 əksiqə özünglarğa Rəb Əysə Məsihni kiyiwelinglar wə gunahqar əttiki arzu-həwəslərnə qəndəq qənduruxni həq oylimanglar. ■

■ **13:1** Pənd. 8:15; Dan. 4:29; Tit. 3:1; 1Pet. 2:13. □ **13:2** «Xuning üqün, hōkuk-hōkümətkə qarxilik qiloquçı kixi Hudaning orunlaxturuxioğa qarxilik qiloğan bolidu. Qarxilik qiloquilar soraqğa tartilidu» — bundəq jaza Huda tərpidin yaki hōkümət tərpidin kəlgənlikini rosul deməydu, biraq muxu yərdə bəlkim hōkümət tərpidin boluxi mumkin.

■ **13:8** Gal. 5:14; 1Tim. 1:5. ■ **13:9** Mis. 20:13-17; Law. 19:18; Qan. 5:17-19; Mat. 19:18; 22:39; Mar. 12:31; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. ■ **13:11** Əf. 5:14; 1Tes. 5:6. ■ **13:12** Kol. 3:8; 1Tes. 5:5.

■ **13:13** Luka 21:34; 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Fil. 4:8; 1Tes. 4:12; 5:6; Yaq. 3:14. ■ **13:14** Gal. 3:27; 1Pet. 2:11.

14

Qerindaxlar üstidin həküm kılmanglar

¹ Etikađi ajizlarni qobul kılinglar, lekin ular bilən pikirdə talax-tartix kılmanglar. □

² Birsı hərķandak yeməklıknı yeyıxkə bolıdıoınoıa ixınıdu; lekin yənə etikađı ajız bırsı pəkət kəktađlarnıla yəydu. ■ ³ Hərķandak yeməklıklərni yəydıoıan kixı yeməydıoıan kixını kəmsıtmısın; həmdə *bəzi nərsını* yeməydıoıan kixı hərķandak yeməklıklərni yəydıoıan kixı üstıdın həküm kılmısın. Qünki Huda unı qobul kıloıan. ⁴ Baxķa bırsınıng hızmətkarı üstıdın həküm kıloıuqı sən kim ıdıng? Hızmətkarınıng tik turuxı yaki yıkılıp ketıxıgə pəkəđla öz hoıayını məs'uldur. Həmdə *xu hızmətkarmu* tik turıdıoıan kılınıdu — qünki *hıjayını* Rəb unı tik turəyuzuxķa qadırdur. ■

⁵ Məlum bırsı məlum bır künnı yənə bır kündın üstün kərıdu, yənə bırsı həmmə künnı ohxax dəp qaraydu. Hərķım özınıng kəzķarıxıoıa toluķ ixənqı bolsun. □ ■ ⁶ Məlum künnı qədirləydıoıan kixı bunıng bılən Rəbbınıng hərmitıdə unı qədirləydu. Bır nərsını yəydıoıan kixımı Rəbbınıng hərmitıdə yəydu, qünki u öz rızķı üqün Hudaoıa təxəkkür eytıdu. Məlum nərsını yeməydıoıan kixı yeməydıoıanlıkı bılən özınıng Rəbbınıng hərmitıdə yeməydu, umu xundakķla Hudaoıa təxəkkür eytıdu. ■

⁷ Qünki heqķaysımız özımız üqün yaxımaymız wə heqķaysımız özımız üqün əlməymız; ■ ⁸ Bəlki əgər yaxısak, Rəbbımız üqün yaxaymız; əlsək, Rəbbımız üqün əlmız. Xuning üqün yaxısakmu, əlsəkmu Rəbbımızgə mənsupturmız. ⁹ Qünki Məsihning əlüxi wə tirilixi dəl xu məksət bılən boldıki, Unıng əlüklərning həm tirıklərning Rəbbı boluxı üqündur.

¹⁰ Undakķta, sən nemə üqün qerındıxıng üstıdın həküm kılısən? Yaki nemə üqün qerındıxıngni mənsıtməysən? Qünki həmmımız Hudanıng sorak təhti aldıda turıxımız kerək bolıdu. □ ■ ¹¹ Qünki *mıqəddəs yazmılarda* eytıloıınıdək: —

«Pərwərdıgar dəyduki: —
Öz həyatım bılən kəsəm ıqımənki,
Manga barlıķ tızlar pükülüdu,

□ **14:1 «Etikađi ajizlarni qobul kılinglar, lekin ular bılən pikirdə talax-tartix kılmanglar»** — əynı zamanda Əysa Məsihkə etikađ kıloıuqlar Yəhıdıylarđın həm hərhil oıayrıy dınoıa əgəxkənlərđın qıkkən Yəhıdıy əməslər ıdı. Ularınıng kəp kısimlırıda əslıdə «Hudanı hırsən kılıx» üqün yemək-ıqməklık jəhəttə küqlük qadılar bar ıdı. Lekin, hux həwər bılən yətküzülgən wəhıylər boyıqə, Huda dunyadıki barlıķ ozukluk nərsılərni yaratķandıın keyın, etikađqılar ularını yeyıxkə bolıdu (məsilən, «Mar.» 7:18-23ni kərüng). Bıraq bır kısim etikađqılar bu yengı ərkinlikni toluķ qüxənmıgən yaki unınoıa ixənmıgən bolsa, kona adətlırı boyıqə yaxaxnı dawam kılattı. Xuning bılən Pawlus ularını «etikađı ajızlar» dəp atıdı. Kızık bır yerı xuki, «etikađı ajız» adəmmıng bəzi intayın küqlük pikırlırı boluxı mumkınl ■ **14:2** Pənd. 15:7 ■ **14:4** Yaq. 4:12.

□ **14:5 «Məlum bırsı məlum bır künnı yənə bır kündın üstün kərıdu, yənə bırsı həmmə künnı ohxax dəp qaraydu. Hərķım özınıng kəzķarıxıoıa toluķ ixənqı bolsun»** — etikađqılardıng bır kısmı Yəhıdıy bolup, ular yənıla Təwrratta bəlgıləngən, Yəhıdıylar ətküzüp kəlgən həyt-bayramları tutuxķa, bolupmu «xabat küni» (dəm elix küni, yəni xənbə küni)ni tutuxķa adətləngən, xundakķla bularını burunķıdək dawamlaxturux kerək, dəyttı. ■ **14:5** Gal. 4:10; Kol. 2:16. ■ **14:6** 1Kor. 10:31; 1Tim. 4:3. ■ **14:7** 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; 1Tes. 5:10; 1Pet. 4:2.

□ **14:10 «Qünki həmmımız Hudanıng sorak təhti aldıda turıxımız kerək bolıdu»** — «sorak təhti» adəttə Rim imperiyəsıdə hərбір xəhərning qong məydanıda bolattı. Yərlık əməldarlar muhım həkümlərni yaki elanları qıķırıx üqün unında olturattı. Hudanıng «sorak təhti» yaki «həküm qıķırıx təhti» aldıda bolıdıoıan sorak bəlkım **ixəngüqılərning** əməllırınıng üstıdın həküm qıķırıx üqünla bolıdu («2Kor.» 5:10ni kərüng). ■ **14:10** Mat. 25:31; 2Kor. 5:10.

Barlıq tillar Meni etirap kılıp mədhiyə oquydu». □ ■

¹² Xunga, hər birimiz Huda aldida özimiz toqruluk hesab berimiz. ■

Ajiz kərindixinglarni Huda yolidin qətnitip qoymanqlar

¹³ Xuning üqün, bir-birimizning üstidin həküm kılıjuçı ikkinçi biri bolmayli. Buning ornioğa xundak həküm-kararğa kelinglarki, hər kəndak kərindaxka gunahka yikıtidiğan bir nərsini ya ki tuzakni qoymaslık kerək. ■

¹⁴ Rəbbimiz Əysada boləjanlikimdin xuningə qət'iy ixəndürülüp biliməni, hər kəndak nərsə əzlikidin hərəm əməstur; ləkin bir nərsini hərəm dəp kəriğan kixi üqün, u uningə hərəmdur. ■ ¹⁵ Əgər yeməkliking tıpəylidin kərindixingni azabka qoyğan bolsang, mehirmühəbbət yolida mangmiğan bolisən. Məsih uning üqün Əz jenini pida kılıp əlgən, bu *kərindixingni* yeməkliking bilən nabut kılma! ■

¹⁶ Əmdi silər yahxi dəp kəriğan ixlarning yaman deylixigə səwəbçi bolup kəlmanglar. ¹⁷ Qünki Hudaning padixahlıki yemək-ıqməktə əməs, bəlki Muxəddəs Rohta boləjan həkəkəniylik, inaklık-hatirjəmlik wə xadlıktıdur. ■

¹⁸ Bularda yaxap Məsihkə hizmət kılıjuçı kixi Hudani hursən kılıdu wə insanlarning tərıplixigə sazawər bolıdu.

¹⁹ Xuning üqün özimizni inaklıkni ilgiri sürıdiğan wə bir-birimizning etiğadını kurup qıkiđiğan ixlarğa atayli. □ ²⁰ Yeməklikni dəp Hudaning əjrini nabut kilmanglar. Həmmə nərsə dər wəxə həlalıdur; birək birsi yegini bilən *etiğadida* putlaxsa, u uningə yaman hesablinıdu. □ ■

²¹ Xuning üqün gəx yeyix, xarab iqix, xundakla baxka hər kəndak ixlarni kılıxing kərindixingni gunahka teyıldurıdiğan, azabka qoyıdiğan ya ki uni ajizlaxturıdiğan bolsa, bularni kilmioğining tüzük. □ ■

²² Sening *məlum bir ixni kılıxka* ixənqıng barmu? Əmdi bu ixənq Huda bilən sening arangdiki ixtur. Əzi kiliwatkan ixni toqra dəp kəriğan, xuningdin wıjdanımı əyibkə buyrulmiğan kixi nemidegən bəhtlik-hə! ²³ Ləkin *yeməklıktin* gumanlinip turup yənə xuni yegan kixi əyibkə buyrulıdu, qünki buni ixənq bilən yemigən. İxənqtin bolmiğan hər kəndak ix gunahıtur. ■

15

Əzimizni kənaətləndürüxnıla oylimayli

□ **14:11** «Pərwərdigar dəyduki: — Əz həyatim bilən kəsəm iqiməni, Manga barlıq tızlar pükülıdu, barlıq tillar Meni etirap kılıp mədhiyə oquydu» — «Yəx.» 45:23. ■ **14:11** Yəx. 45:23; 49:18; Fil. 2:10. ■ **14:12** Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23; 22:12. ■ **14:13** 1Kor. 10:32; 2Kor. 6:3. ■ **14:14**

Mat. 15:11; Ros. 10:15; 1Kor. 8:4; 1Tim. 4:4. ■ **14:15** 1Kor. 8:11. ■ **14:17** 1Kor. 8:8.

□ **14:19** «Xuning üqün özimizni inaklıkni ilgiri sürıdiğan wə bir-birimizning etiğadını kurup qıkiđiğan ixlarğa atayli» — «bir-birimizning etiğadını kurup qıkiđiğan» əyni tekstə «bir-birimizni kurup qıkiđiğan» degən sözlər bilən ipadilinıdu. Bu muhım ibarining mənisı toqruluk «kirix söz»imizni kərüng. □ **14:20** «birək birsi yegini bilən etiğadida putlaxsa, u uningə yaman hesablinıdu» — baxka birhıl tərjimisi: «birək birsi yəsə wə xunglaxka baxkılarni (iman, wıjdan tərıpida) putlaxtursa, bu ix uningə yaman bolıdu». ■ **14:20** Tit. 1:15. □ **14:21** «azabka qoyıdiğan ya ki uni ajizlaxturıdiğan» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu sözlər tēpilmaydu. ■ **14:21** 1Kor. 8:13. ■ **14:23** Tit. 1:15.

1 Əmdi etiqadimiz küçlük boloqan bizlər özimizni qanaətləndürüxnla oylimay, bətki etiqadi ajizlarningmu ajizliklerini kətüriximiz kerək.■

2 Hər birimiz öz yekininimizning etiqadini kurup qıxixi üqün, uning bəht-bərikitini kəzləp, uni hursən kilixka intiləyli. ³ Qünki hətta Məsihmü Özini kanduruxni oylimoqanıdi. Bu toqrisida muqəddəs yazmilarda mundaq pütülgən: «Sən *Hudani* haqarət qiloqanlarning haqarətliri Mening üstümgə qüxti».□ ■ ⁴ Qünki burunda *wəhiy bilən* pütülgən yazmilardiki hərkaysi sözlər bizgə əgətitix üqün yeziloqan bolup, məksiti muqəddəs kitabların kəlgən səwr-takət wə ilhambəhx arqilik bizdə azru-ümidding boluxi üqündur.■

5 Əmdi səwr-takət wə ilhambəhxning Iqisi Huda silərnı Məsih Əysani ülgə kilip, əzara bir oy-niyətkə kəltürgəy;■ ⁶ buning bilən silər Hudani, yəni Rəbbimiz Əysa Məsihning Atisini bir jan bir dil bilən bir eoizdin uluqliqaysilər.

Bir-biringlarnı qobul qilinglar

7 Xunga, Məsih silərnı qobul kilip, Hudaqə xan-xərop kəltürginidək, silərmu bir-biringlarnı qobul qilinglar.□ ⁸⁻⁹ Qünki silərgə xuni eytimənki, Əysa Məsih Hudaning ata-bowilaroqə bərgən wədilirini ispatlax üqün, xu arqilik əllərmu Hudaning rəhim-xəpkitini kərup uni uluqlixi üqün, hətnə kilinoqanlaroqə Hudaning həqikətini yətküzgüqi hizmətkar süpitidə təyinləndi. Bu huddi *muqəddəs yazmilarda*: —

«Xunga Sanga əllər arisida mədhıyə oquymən, Wə Sening namingni küyləymən» — dəp yeziloqanıdi.□ ■

¹⁰ Wə U yənə: —

«Əy əllər,

Hudaning həlki bilən billə xad-huram bolunglar!» — dəydu.□ ■

¹¹ Wə yənə U: —

■ **15:1** 1Kor. 9:22; Gal. 6:1 □ **15:3** «Sən Hudani haqarət qiloqanlarning haqarətliri Mening üstümgə qüxti» — («Zəb.» 69:9). ■ **15:3** Zəb. 69:7-9; Yəx. 53:4, 5. ■ **15:4** Rim. 4:23, 24. ■ **15:5** Rim. 12:16; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8. □ **15:7** «Məsih silərnı qobul kilip, Hudaqə xan-xərop kəltürginidək, silərmu bir-biringlarnı qobul qilinglar» — baxka birhl tərjimisi: «Məsih silərnı qobul qiloqandək, silərmu bir-biringlarnı qobul kilip Hudaqə xan-xərop kəltüringlar». Əməliyətə bu mənisimu bizning tərjimimizdin qıkidu. □ **15:8-9** «Əysa Məsih Hudaning ata-bowilaroqə bərgən wədilirini ispatlax üqün» — «Hudaning ata-bowilaroqə bərgən wədiliri» Huda İbrahım, İshaq, Yaqup, Yüsüp, Musa pəyoqəmbər wə baxka pəyoqəmbərlərgə yətküzgən wədiliri dəgənlik. «xu arqilik əllərmu Hudaning rəhim-xəpkitini kərup uni uluqlixi üqün...» — «əllər» muxu yərdə yat əllər, Yəhudıy əməslərnı kərsitidu. «Xunga Sanga əllər arisida mədhıyə oquymən...» — «əllər» yənə muxu yərdə yat əllər, Yəhudıy əməslərnı kərsitidu. «Xunga Sanga əllər arisida mədhıyə oquymən, wə Sening namingni küyləymən» — («Zəb.» 18:49. Bu bexarətə Məsih Öz Rohı arqilik Dawut pəyoqəmbərnıng əoizidin sezləydu. Pawlus bu muhım gəpliri (8-9-ayətlər) arqilik Yəhudıy əməslər wə Yəhudıylarning bir-birini qobul qilixini dəwət qilidu; qünki Məsih Əysa Əzi Yəhudıylar («hətnə kilinoqanlar»)oqə hizmətkar təyinləndi həm xuningdək Yəhudıy əməslər («yat əllər»)ning Hudani mədhıyilixigə baxlamqilik qilidu; demək, Məsih ikki tərəpning hizmitidə boləandin keyin, nemixka silər Yəhudıylar wə Yəhudıy əməslər kiqik peillik bilən Uning uluq ülgisigə əgixip bir-biringlarnı qobul qilmaysilər? ■ **15:8-9** 2Sam. 22:50; Zəb. 18:49-50.

□ **15:10** «Wə U yənə: ... dəydu» — bu wə keyniki ayəttiki «U» Məsihdur. Muxu ayəttiki bexarətlər Uning Əzining pəyoqəmbərlərnıng əozi arqilik eytkən sezliridur. 15-ayəttiki izahətni kərugə. «Əy əllər» — «əllər» yat əllər, Yəhudıy əməslərnı kərsitidu. «Əy əllər, Hudaning həlki bilən billə xad-huram bolunglar!» — «Kən.» 32:43. ■ **15:10** Kən. 32:43.

«Əy barlık əllər, Pərwərdigarni mədhıyılənglar, Əy pütkül qowmlər, Uni uluqlanglar!» — dəydu. □ ■ 12 Yənə, Yəxaya pəyoğəmbərmu mundak dəydu: —

«Yəssəning yiltizi boləjan kixi məydanəğa qıkidu, Əllərgə həkimlik kılıdiojan zat ornidin turidu; Əllər dərwəkə Uningəğa ümid baqlaydu». □ ■

13 Əmdi ümidning Igisi Huda Əzigə ixiniwatkanlıqinglardin kəlbınglarni toluk xad-huramlıq wə tıng-hatırjəmlıkkə tolduroqay, xuning bilən Mukəddəs Rohning küq-kudriti bilən ümidkə tolup taxqaysilər. □

Pawlusning rosulluk hizmiti toqrisida

14 I kərındaxlırim, kənglūnglarning məhrıbanlık bilən toləjanlıqıəğa, mol bilimlər bilən toluk bezəlgənlikigə, xundakla bir-biringlarəğa əzara jekiləp berələydiəjanlıqinglarəqımu qayılmən. 15 Xundak bolsimu, Huda manga ata kıləjan xapaət tūpəylidin mən silərgə bir kısım tərəplərdin nəqqə ixlarni əslitip koyuxka səl jür'ətlik bolup uxbu hətni yazmaqtımən.

16 Xu xapaət bilən mən Hudaning hux həwirini yətküzüp kahındək Uning ibaditini həmmə yərdə wujudka kəltürüx hizmitidə Yəhudıy əməs əllərgə Məsih Əysaning hizmətkari bolup təyinləndim. Bu hizmitimning məksiti əllərnıng Hudaəğa sunıdiojan ibaditi Mukəddəs Roh arkilik pak-mukəddəs kılınip, Hudani hursən kılıdiojan qurbanlıktək Uning kəbul kılıxiəğa layik boluxi üqündur. □ 17 Xuning üqün Məsih Əysada boləjanlıqımdin Hudaning manga tapxurojanlıridin pəhırlinimən.

18-19 Qünki əllərnıng Hudaəğa itaət kılıxi üqün Məsihning manga kıldurojanlıridin baxka həqnəmini tiləğa elixka həddim əməs. Səz wə əməllər arkilik, alamətlik məjizilər wə karamətlər arkilik, Mukəddəs Rohning küq-kudriti bilən Yerusalemdin baxlap İllirikon əlkisgiqə aylinip həmmə yərdə Məsihning hux həwirini toluk jakarlıdim. 20 Xundak kılip baxqılar saləjan ulning üstigə bina salmaslık üqün, əzəldin Məsihning

□ 15:11 «Əy barlık əllər, Pərwərdigarni mədhıyılənglar, əy pütkül qowmlər, Uni uluqlanglar!» — («Zəb.» 117:1) — bu ayət wə yukırıki nəkil kəltürüləgən ikki ayəttə, Məsih (dunyaəğa kelixtin burun) pəyoğəmbərlərnıng aqızidin bexarət berip, kəlgüsida Yəhudıy əməslər bilən Əzi talliojan həlkı billə Hudaəğa ibadət kılıxip, Uning hizmitidə billə boluxıdiojanlıqını aldin'ala eytidu. ■ 15:11 Zəb. 117:1 □ 15:12 «Yəssəning yiltizi boləjan kixi məydanəğa qıkidu, əllərgə həkimlik kılıdiojan zat ornidin turidu; əllər dərwəkə Uningəğa ümid baqlaydu» — («Yəx.» 11:10) Məsih toqıruluk yənə bir bexarət. Yəssə bolsa, Dawut pəyoğəmbərnıng atisi idi. Bıraq unıng əwladi Məsih, yəni «uning yiltizi»dur. ■ 15:12 Yəx. 11:10; Wəh. 5:5; 22:16. □ 15:13 «Ümidning Igisi Huda...» — əyni səz «ümidning Hudasi...».

□ 15:16 «Bu hizmitimning məksiti əllərnıng Hudaəğa sunıdiojan ibaditi Mukəddəs Roh arkilik pak-mukəddəs kılınip...» — «əllər»: yat əllər, Yəhudıy əməslərnı kərsıtidu. «Xu xapaət bilən mən Hudaning hux həwirini yətküzüp kahındək Uning ibaditini həmmə yərdə wujudka kəltürüx hizmitidə Yəhudıy əməs əllərgə Məsih Əysaning hizmətkari bolup təyinləndim. Bu hizmitimning məksiti əllərnıng Hudaəğa sunıdiojan ibaditi, Mukəddəs Roh arkilik pak-mukəddəs kılınip, Hudani hursən kılıdiojan qurbanlıktək unıng kəbul kılıxiəğa layik boluxi üqündur» — rosul Pawlus əzini kahınoğa ohxitıdu. Hudaning kona zamanlardiki ibadəthanıəğa kahınlarni təminləxtiki məksiti həlkning toqıra yolda Hudaəğa ibadət kılıxidın ibarət idi. Xunga ular həlkning öz qurbanlıqlırnı toqıra, Hudaning kəbul kılıxiəğa layik pətıdə sunuxıəğa yərdəmqi wə hizmətkar idi. Pawlus əzıning hux həwərnı yətküzüxning ahırkı məksiti Hudaəğa həkıkıy, mənilik, qın dillik ibadətıni barlıkka kəltürüxtin ibarəttur, dəydu. Həknıng bu ibaditini pak-mukəddəs kılıx Mukəddəs Rohning ixi, əlwəttə. Bu ibadətmu pəket jamaət ibadət sorunlırida əməs, bəlki ixəngüqıning pütün həyati arkilik ipadılınıdu (12:1-2).

nami anglanmıoğan yərlərdə bu hux həwəрни jakarlawka intilip kəldim.

²¹ Bu toqrisida *muqəddəs yazmilarda* eytiloşinidək: —

«Uningdin həwərsiz boloşanlar Uni kəridu, Anglimioşanlar anglap qūxinidu». □ ■

Pawlusning Rimōşa berix pilani

²² Mana, xu *hizmətlirim* səwəbidin yeninglarōşa berixni kəp kətim oylıoşan bolsammu, lekin tosulōularōşa uqrap baralmidim. ■ ²³⁻²⁴ Lekin həzir muxu ətraplarda *hux həwər yətküzūlmıoşan* yərlər mangu kəlmıoşanlıktin, həmdə kəp yillardin beri siləрни yoklap berix arzuyum bolōşanlıktin, İspaniyəgə beriximda silərnimu yoklap ötməkqımən. Səpirimdə aldi bilən silər bilən kəruşüp, bir məzgil həmrəhlikinglardin toluq huxallinip, andin silərnıng yardimınglarda səpirimni dawamlaxtuxumni ümid kılımən. ■

²⁵ Biraq həzir bolsa Yerusalemoşa berip, u yərdiki muqəddəs bəndilərnıng hizmitidə boluxka ketiwatimən. ■ ²⁶ Qūnki Makedoniya wə Ahaya əlkiliridiki jamaətlər Yerusalemdiki muqəddəs bəndilər arisidiki yoksullarōşa ianə toplaş yərdəm berixni layıq kərdi. ²⁷ Bu ixni ular bərhək layıq kərdi; əməliyəttə bolsa ular Yerusalemdikilərgə kərzdardur. Qūnki əllər *Yəhudiy kərinaxlarning* rohiy bəhtliridin bəhrimən bolōşan bolsa, maddiy jəhəttin ularōşa yərdəm berixkə toqra kelidu. □

²⁸ Mən bu ixni pūttürgəndin keyin, yəni *Yerusalemdiki kərinaxlarning jamaətlərnıng etikađining* bu mewisini qəbul kılıxini jəzmənəxtürgəndin keyin, siləрни yoklap ötəp İspaniyəgə barımən. □ ²⁹ Yeninglarōşa baroşinimda, Məsihnıng toluq bəht-bərikitini silərgə elip baridoşanlıkımnı bilimən. ■

³⁰ Kərinaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsih wə *Muqəddəs Rohning* mehirmuəbbiti bilən silərdin ötünimənki, mən üqün Hudaşōa dua kılıp mən bilən birliktə kərəx kılıoşaysilər — □ ■ ³¹ mening Yəhudiyə əlkisidiki etikađ kilmıoşanlarning yaman niyətliridin saklinixim, xuningdək Yerusalemda in'amni yətküzūx hizmitimning xu yərdiki muqəddəs bəndilərnıng qəbul

□ **15:21** «Uningdin həwərsiz bolōşanlar Uni kəridu, anglimioşanlar anglap qūxinidu» — «Yəx.» 52:15. ■ **15:21** Yəx. 52:15. ■ **15:22** Rim. 1:13; 1Tes. 2:18. ■ **15:23-24** Rim. 1:10; 15:32; 1Tes. 3:10; 2Tim. 1:4. ■ **15:25** Ros. 19:21; 24:17. □ **15:27** «Qūnki əllər Yəhudiy kərinaxlarning rohiy bəhtliridin bəhrimən bolōşan bolsa, maddiy jəhəttin ularōşa yərdəm berixkə toqra kelidu» — «yərdəm berix» degən səz grek tilida adəttə muqəddəs ibadəthanidiki hizmət bilən munasiwətlıktur. □ **15:28** «Yerusalemdiki kərinaxlarning jamaətlərnıng etikađining bu mewisini qəbul kılıxini jəzmənəxtürgəndin keyin,...» — grek tilida «(Yerusalemdiki) kərinaxlarōşa bu mewisini yətküzūp mēhürləndürgəndin keyin,...» degən səzlər bilən ipadilınidu. Rosul Pawlus Yəhudiy kərinaxlarning bu sowəqatni qəbul kılıxini intayin muhım dəp bilətti. Qūnki uni qəbul kılıxi sowəqat bərgənləрни, yəni Yəhudiy əməs ixəngūqiləрни «bizning kərinaxlirimiz» dəp qəbul kılıxiōşa barawər bolatti, xungəlxka barlık jamaətlərnıng birliki wə muəbbitini mustəhkəmləp əlōşa sürətti. Hudaşōa təxəkkür, Yəhudiy kərinaxlar uni qəbul kıldı («Ros.» 21:17). ■ **15:29** Rim. 1:11. □ **15:30** «mən üqün Hudaşōa dua kılıp mən bilən birliktə kərəx kılıoşaysilər» — «kərəx kılıoşaysilər» degən səzlər jin-xaytanlarning Hudaning hizmitigə daim qarxi qikıdıoşanlıkıni kərsitidu; xunga bu hizmət üqün dua kılıx (bularning qarxi qikқанlıkı tūpəylidin) birhil kərəx, təs bir ix bolıdu (məsilən «Kol.» 2:1, 4:11ni kəruşing). ■ **15:30** 2Kor. 1:11.

kilixioğa erixixi üqün ■ 32 həmdə ahirda Huda buyrusa, pekirning xad-huramlıq bilən yeninglarğa berip, silər bilən ortaq istirahət kiliximiz üqünmu dua kilöaysilər.■

33 Amanlıq-hatirjəmlik İgisi bolöan Huda həmminglar bilən billə bolöay! Amin!□

16

Pawlusning ahirki salamliri

1 Kənhria xəhridiki jamaətning hizmətqisi singlimiz Fibini silərgə təwsiyə kilip tonuxturimən; 2 uni mukəddəs bəndilərgə layıq Rəbning muhəbbitidə qəbul kilip kütüwalöaysilər, uning hərəkəndə ixta silərgə həjiti qüxsə, uningöa yardım kilöaysilər. Qünki u özimu nuroqun kixilərgə, jümlidin mangimu qong yardımçı bolöan.□

3 Mən bilən birgə ixligen, Məsih Əysada bolöan hizmətdaxlirim Priska bilən Akwilağa salam eytkaysilər□ ■ 4 (ular meni dəp öz həyatining heyim-hətirigə qarimidi. Həm yalöuz mənla əməs, bəlki əllərdiki barlıq jamaətlərmu ulardin minnətdardur).□ 5 Ularning ailisidə jəm bolidöan jamaətkimu salam eytkaysilər.

Asiya əlkisidin Məsihkə etiqadta əng dəslepki mewə bolup qıqқан, səyümlüküm Epenitkə salam eytkaysilər. 6 Silər üqün kəp əjir singdürgən Məryəmgə salam eytkaysilər.

7 Mən bilən zindandax bolöan, Yəhüdiy qerindaxlirim Andronikus wə Yunyağa salam eytkaysilər. Ular məndin awwal Məsihtə bolöan bolup, rosullar arisidimu abruyluktur.□

8 Rəbbimizdə bolöan səyümlüküm Ampliyatka salam eytkaysilər.

9 Biz birgə ixligen Məsihtə bolöan hizmətdiximiz Urbanus wə səyümlüküm Stahuslarğa salam eytkaysilər.

10 Sinaklardin ötkən, Məsihtə sadıq ispatlinip kəlgən Apeliska salam eytkaysilər. Aristowulusning ailisidikilərgə salam eytkaysilər.

11 Yəhüdiy qerindixim Herodiyonğa, Narkisning ailisidikilərdin Rəbdə bolöanlarğa salam eytkaysilər.

■ 15:31 2Tes. 3:2. ■ 15:32 Rim. 1:10; 15:23. □ 15:33 «Amanlıq-hatirjəmlik İgisi bolöan Huda» — əsliy tilida «Amanlıq-hatirjəmlikning Hudasi». □ 16:2 «uni mukəddəs bəndilərgə layıq Rəbning muhəbbitidə qəbul kilip kütüwalöaysilər...» — «Rəbning muhəbbitidə» əyni grek tilida «Rəbdə» degən söz bilən ipadilini. Muxu ibarə toqruluk «kiriş söz»imizni kəring. «uning (yəni Fibining) hərəkəndə ixta silərgə həjiti qüxsə, uningöa yardım kilöaysilər. Qünki u özimu nuroqun kixilərgə, jümlidin mangimu qong yardımçı bolöan» — bu sözlərgə qarışanda Fibi əzi məlum səwəbtin Rimğa səpər kilməkçi idi, xuning bilən Pawlusning bu salam hetini elip baridu. Muxundak uzun wə hətərlək səpər kilix asan əməs idi. Hudağa wə Fibigə kolimizdə hazır turoqan bu qimmatlık hət üqün rəhmət! □ 16:3 «Mən bilən birgə ixligen, Məsih Əysada bolöan hizmətdaxlirim Priska bilən Akwilağa salam eytkaysilər...» — Priska (Priskila) wə eri Akwila hux həwərning kəp hizmitini kilöan («Ros.» 18:2, 26, «1Kor.» 16:19, «2Tim.» 4:19ni kəring).

■ 16:3 Ros. 18:2,26. □ 16:4 «... Həm yalöuz mənla əməs, bəlki əllərdiki barlıq jamaətlərmu ulardin minnətdardur» — «əllər»: yat əllər, Yəhüdiy əməslərnı kərsitidu. □ 16:7 «Yəhüdiy qerindaxlirim Andronikus wə Yunya» — muxu yərdiki «qerindaxlirim» yənə «uruq-tuqқанlirim» degən mənədimu boluxi mumkin. Baxka birhil təjimişi: «ular rosullarning qarixida bək abruyluk kixilər».

12 Rəbning hizmitidə japa tartiwatқан Trifena wə Trifosa hanimoğa salam eytkaysilər. Rəbning hizmitidə nuroqun japa tartқан sөyümlük *singlim* Pərsisқа salam eytkaysilər.

13 Rəbdə tallanoğan Rufusқа wə uning mangimu ana bolоğan anisioğa salam eytkaysilər.

14 Asinkritus, Filigon, Hərmis, Patrobas, Hərmas wə ularning yenidiki kərindaxlarğa salam eytkaysilər.

15 Filologus wə Yulyağa, Nerius wə singlisioğa, Olimpas wə ularning yenidiki barlık muқəddəs bəndilərgə salam eytkaysilər. □

16 Bir-biringlar bilən pak sөyümlər bilən salamlixinglar. Məsiһning һəmmə jamaətliridin silərgə salam! ■

Ahirki nəsihət

17 Kərindaxlar, silərdin xuni өtüniməнки, silər өgəngən təlimgə karxi қикқан, aranglarda ihtilaplarni pəyda қilidioğan wə adəmnı etiқad yolidin teyiduridioğan kixilərdin pəhəs bolunglar, ularдин neri bolunglar. ■

18 Bundaқ kixilər Rəbbimiz Məsiһkə əməs, bəlki öz kərnioğa қul bolidu; ular silik-sipayə gəplər wə huxamət sөzliri bilən saddilarning қəlbini azduridu. ■

19 Silərnıng Rəbkə bolоğan itaətmənlikinglardin һəmməylən һəwər tapı. Xunga əһwalinglardin xadlinimən; xundaқtimu, yahxi ıxlar jəһəttə aқil boluxunglarnı, yaman ıxlarоға nisbətən nadan boluxunglarnı halaymən.

■ 20 Amanlık-hatirjəmlik Iğisi bolоğan Huda uzun өtməy Xəytanni ayaq astinglarda yənjıydu.

Rəbbimiz Əysanın meһir-xəpkiti silərgə yar bolоqay! □

21 Hizmətdixim Timotiy, Yəһudiy kərindaxlırim Lukyus, Yason wə Sospatirlardin silərgə salam. ■ 22 (uxbu һətkə қələm təwrətküqi mənki Tərtiyму Rəbdə silərgə salam yollaymən). □

23 Manga wə өyidə daim yioјilidioğan pütün jamaətkə sahibhanlık қilidioğan Gayustin silərgə salam. Xəһərnıng һəziniqisi Erastus silərgə salam yollaydu, kərindiximiz Kuwartusmu xundaқ. ■

24 Rəbbimiz Əysa Məsiһning meһir-xəpkiti һəmminglarоға yar bolоqay! Amin!

Dua wə mədhıya

25 Uzun zamanlardin buyan süкüttə saқlinip қəlgən sirning wəһiy қilinixi boyıqə, mening arқılık yətküzülgən bu hux һəwər, yəni Əysa Məsiһning jakarlinixi bilən silərnı mustəһkəmləxkə қadir Bolоquqioğa *xan-xəwəp bolоqay!* ■ 26 Sir bolsa insanlarnı etiқadtiki itaətmənlik yolioğa elip berix üqün, mənggü һayat Hudaning əmrigə binaən һəm biwasitə һəm burunқi pəyoғəmbərlərnıng yezip қalduroğanlıri arқılık, һazir barlık

□ 16:15 «Filologus wə Yulya» — bəlkim ər-ayal. ■ 16:16 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14. ■ 16:17 Mat. 18:17; Kol. 2:8; 2Tes. 3:6; 2Tim. 3:5; Tit. 3:10; 2Yuhə. 10. ■ 16:18 Əz. 13:18; Fil. 3:19. ■ 16:19 Mat. 10:16; 1Kor. 14:20. □

16:20 «Amanlık-hatirjəmlik Iğisi bolоğan Huda» — əsliy tilida «Amanlık-hatirjəmlikning Hudasi». ■ 16:21 Ros. 13:1; 16:1; 17:5; 20:4; Fil. 2:19; Kol. 1:1; 1Tes. 3:2; 1Tim. 1:2. □ 16:22 «uxbu һətkə қələm təwrətküqi mənki Tərtiyму Rəbdə silərgə salam yollaymən» — rosul Paulusning kəzi ajiz bolоqəqə, adəttə yardəmqəgə һətlirini yazduratti. Tərtiy uning üqün «Rimliklarоға»ning қələm təwrətküqisi (hatirliğıqi) bolоғanidi. ■ 16:23 Ros. 19:22; 2Tim. 4:20. ■ 16:25 Əf. 1:9; 3:9,20; Kol. 1:26; 2Tim. 1:10; Tit. 1:2; 1Pet. 1:20.

әлләргә wәһий қилинди; ²⁷ xundaq қилоан бирдинбир дана Болуқи Hudaға
Әysa Mәsiһ арқилиқ xan-xәрәp әбәdil'әбәd болуғай! Amin!

Korintliklaroqa «1»

Rosul Pawlus Korint xahardiki jamaatkə yazoqan birinqi məktup •••

Salam

1-2 Hudaning iradisi bilən Məsih Əysaning rosuli dəp qakiriloqan mənki Pawlustin wə kerindiximiz Sostenistin Korint xəhiridiki jamaatkə, Məsih Əysada pak-muqəddəs kilinip, «muqəddəs bəndilirim» dəp qakiriloqanlaroqa wə xuningdək hər yərlərdə Rəb Əysa Məsihning (U ularoqa wə bizgə mənəsup!) namioqa nida kılouqılarning həmmisigə salam! □ ■ 3 Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehİR-xəpkət wə hatirjəmlik boləyay! ■

4 Hudaning Məsih Əysada silərgə ata kilinoqan mehİR-xəpkiti tūpəylidin Hudayimoqa hərdaim təxəkkür eytimən; 5 buning bilən silər Uningda hər tərəptə, hərəkəndəkdə sözdə, hər tərəptiki bilimlərdə bay kilinoqansilər, □ ■ 6 huddi Məsihning guwahlikı silərdə təstiklanoqandək. □

7 Xuning bilən silərdə hərəkəndəkdə rohiy iltipət kəmlik kılmaştan, Rəbbimiz Əysa Məsihning ayan kilinixini kütisilər; □ ■ 8 U yənə silərnı ahıroquqə mustəhkəmləyduki, Rəb Əysa Məsihning küni kəlgüqə əyibsiz saklinisilər; □ ■ 9 Huda səzidə turoquqidur — silərnı Əz Oqlı Rəb Əysa Məsihning sirdax-həmdəmligigə qakıroquqi dəl Uning Əzidur. □ ■

Bəlinüxlər toqruluk

10 Əmdi mən silərdin Rəbbimiz Əysa Məsihning nami bilən xuni ətünimənki, i kerindaxlar, gepinglar bir yərdin qıqsun, aranglarda bəlgünqilik bolmisun, bir pikirdə, bir niyəttə kamil birləxtürülünglar; □ ■

11 Qünki Klowining ailisidikilərnıng mənə silər toqranglarda eytixiqə, i

□ 1:1-2 «hər yərlərdə Rəb Əysa Məsihning (u ularoqa wə bizgə mənəsup!) namioqa nida kılouqılarning həmmisi» — bu ibarə «aləmxumul jamaət»ning addiy wə yioqınqak bir təbiridur. ■ 1:1-2 Yh. 17:19; Ros. 15:9; Rim. 1:7; Əf. 1:1; 1Tes. 4:7; 2Tim. 2:22. ■ 1:3 Rim. 1:7; 2Kor. 1:2; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. □ 1:5 «buning bilən silər uningda hər tərəptə ... bay kilinoqansilər» — «uningda» — Məsih Əysada. ■ 1:5 Kol. 1:9. □ 1:6 «... huddi Məsihning guwahlikı silərdə təstiklanoqandək» — Hudaning ularoqa rohiy iltipatlarnı beoqxılnoqanlıki:

(1) Hudaning Korintliklaroqa Pawlusning Məsih toqruluk boləqan guwahlikıning toqra ikənlikini ispatlıqını wə (2) Hudaning Məsihning ularning kəlbidə turoqanlıki, ularning həkikətən Məsihkə təwə ikənlikini təstiklıqını idi. Məsılən, Huda rohiy iltipatlırı arkilik korneliusdikilərnı «mənəy adəmlirim» dəp təstiklıqanıdı («Ros.» 10:44-48gə qarəng. «rohiy iltipatlar»ni qüxinix üqün 12- wə 14-bəhkə qarəng. □ 1:7 «Rəbbimiz Əysa Məsihning ayan kilinixi» — Rəb dunyaoqa kaytıp kəlgəndə u hər adəmgə ayan bolıdu, əlwəttə. ■ 1:7 Fil. 3:20; Tit. 2:13.

□ 1:8 «Rəb Əysa Məsihning küni» — Uning zeminoqa kayta kelidıqan küni. ■ 1:8 1Tes. 3:13; 5:23. □ 1:9 «Huda səzidə turoquqidur» — demək, Huda adəmnı Əzining pak-muqəddəs sirdax-həmdəmligigə qakıroqəqə. Əz mehİR-xəpkiti bilən unı yənə ahıroqıqə günah wə Xəytanning ilkidin saqlap, pak həyatta yaxaxqa küqəyitxkə wədə kıləqan. ■ 1:9 Yər. 32:40-44; Yh. 15:5; 1Kor. 10:13; Gal. 2:20; 1Tes. 5:24; 1Yuha. 1:3. □ 1:10 «mən silərdin Rəbbimiz Əysa Məsihning nami bilən xuni ətünimənki, i kerindaxlar...» — «kerindaxlar»

Injilda «ətikədqı aka-ukılar» degən bilən ipadiliniidu. Əmma pütkül Muqəddəs Kitabta kerindaxlar «etikədqı aka-ukılar» «etikədqı aqa-singillar»nımu əz iqigə alıdu. Bu prinsip «Yər.» 1:27də kərünıdu; «Hudaning sürət-obrazı» boləqan «adəm»ning əzi «ər-ayal»ni əz iqigə alıdu. Xuning bilən biz «kerindaxlar» dəp tərjimə kılduq. ■ 1:10 Rim. 12:16; 15:5; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8.

qerindaxlirim, aranglarda talax-tartixlar bar ikən. ¹² Deməqçi boləjnim xuki, hər biringlar: «Mən Pawlusning tərəpdari», «Mən Apollosning tərəpdari», «Mən Kefasning tərəpdari» wə «Mən Məsihning tərəpdari» dəwatisilər. □ ■ ¹³ Əjəba, Məsih bəlungənmikən? Silər üqün krestlängən adəm Pawlusmidi? Silər Pawlusning namioqa qəmüldürüldünglarmu? □

¹⁴ Mən Hudaqa təxəkkür eytmənki, aranglardın Krispus bilən Gayustin baxka heqkaysinglarni qəmüldürmidim; ■ ¹⁵ xuning bilən heqkim meni özining namida adəmlərni qəmüldürdi, deyəlməydu. ¹⁶ Durus, mən yəne İstifanasning eydikilərnimu qəmüldürdüm; baxka birawni qəmüldürginimni əsliyəlməymən. ■

¹⁷ Qünki Məsih meni adəmlərni qəmüldürüxkə əməs, bəlki hux həwərni jakar laxkə əwətti; uni jakar lax bolsa insanning hekmətlik səzliri bilən bolmasliki kerək; undak boləqanda Məsihning kresttiki *qurbanliqining* küqi yokitiləqan bolidu. ■ ¹⁸ Qünki kresttiki qurbanliki toqruluk səz-kalam həlakətkə ketiwatqanlaroqa əhməqlik, əmma qutulduruluwatqan bizlərgə Hudaning küq-kudritidur. ■ ¹⁹ Qünki mundak pütülgənki, «Mən danixmənlərnəning danixmənlərnəni yokitimən, aqillərnəning aqillərnəni qətkə kaqimən». □ ■ ²⁰ Undaqta, danixmənlər kəni? Təwrat əlimaliri kəni? Bu dunyadiki bəs-munazirə qiloquqilar kəni? Huda bu dunyadiki danaliki əhməqlik dəp kərsətkən əməsmu? ■ ²¹ Qünki Huda danaliki bilən bəkitkini boyiqə, dunya əz danaliki arqilik Hudani tonumioqa, xunga Huda əhmikanə dəp qaraləqan, jakarliniwatqan səz-kalam arqilik uningəqa ixəngüqilərgə nijatlik yətküzüxni layik kərgən. ■ ²² Qünki Yəhudiylar möjizilik əlamətlərni, greklar bolsa «danaliki»ni tələp qilidu; □ ■ ²³ əmma biz bolsaq Məsihni, yəni krestlängən Məsihni jakarlaymiz; bu Yəhudiyləroqa nisbətən bizarlik ix, əllərgə nisbətən əhmikanilik dəp qarilidu; □ ■ ²⁴ əmma qaqiriloqanlar üqün eytkənda, məyli Yəhudiylar bolsun yaki greklar bolsun, Məsih Hudaning küq-kudriti wə Hudaning danalikiqdur. ■ ²⁵ Qünki Hudaning əhmikaniliki insanlarning danalikiqdin üstündur, Hudaning əjizliki insanlarning küqidiqdin üstündur. ²⁶ Qünki, i qerindaxlar, silərnəning qaqiriloqan waqittiki həlinglar üstidə oylinip bəkinglar; qaqiriloqanlar arisida insaniy təəptin dana qaraləqanlar anqə kəp əməs, küq-əqokukka igə boləqanlar anqə kəp əməs, əksəngəklər anqə kəp əməs idi; □ ■ ²⁷ bəlki Huda danalərnəni hijalətkə qaldurux üqün bu dunyadiki əhmək sanaləqlərnəni talliwaldi; küqlüklərnəni hijalətkə qaldurux üqün bu dunyadiki əjiz sanaləqlərnəni talliwaldi; ²⁸ U yəne bu dunyadiki qədirsizlərnəni, pəs kərüliqiləqlərnəni talliwaldi, «yok boləqan nərsilər»ni məwjut xəy'ilərnəni yokka qiqiriwetix üqün talliwaldi. □ ²⁹ Uning

□ **1:12 «Kefas»** — rosul Petrusning ibraniyqə ismi idi. ■ **1:12** Ros. 18:24; 1Kor. 3:4; 16:12.

□ **1:13 «Silər Pawlusning namioqa qəmüldürüldünglarmu?»** — «qəmüldürüldünglarmu» muxu yərdə suqə qümüldürülxni kərsitidu. ■ **1:14** Ros. 18:8; Rim. 16:23. ■ **1:16** 1Kor. 16:15,17. ■ **1:17** 1Kor. 2:1, 4; 2Pet. 1:16. ■ **1:18** Rim. 1:16. □ **1:19 «Qünki mundak pütülgənki...»** — «mundak pütülgən» — Muqəddəs Kitabta yəziqlik. Muxu yərdiki səzlər Təwrat, «Yəx.» 29:14din əlinəqan. ■ **1:19** Ayup 5:12; Yəx. 29:14. ■ **1:20** Yəx. 33:18.

■ **1:21** Mat. 11:25; Luqa 10:21. □ **1:22 «... greklar bolsa «danaliki»ni tələp qilidu»** — xu zamandiki grek mədəniyətində pəlsəpəni qəqunux dərijisigə yətkən degili bolidu (məsilən, «Ros.» 17:21 wə əldi-kəyridiki ayətlərnəni kəring). ■ **1:22** Mat. 12:38; 16:1; Yh. 4:48. □ **1:23 «bu Yəhudiyləroqa nisbətən bizarlik ix...»** — yaki «bu Yəhudiyləroqa nisbətən putlikaxəng...».

■ **1:23** Mat. 11:6. Yh. 6:60,66. ■ **1:24** Kol. 2:3. □ **1:26 «insaniy təəptin...»** — grek tilidə «ətning kəzqarixiqə...». ■ **1:26** Yh. 7:48; Yaq. 2:5. □ **1:28 «məwjut xəy'ilər»** — muxu yərdə hərhil adəmlərnəni, həkümranlarnəni, dələt qatarliklarnəni əz iqigə alidu.

məxsiti Huda aldida heq et igisi mahtanmaslik uqundur. ³⁰ Emma Uning tərpidin silər Məsih Əysada turisilər; U bizgə Hudadin kəlgən danalik, həkkanıylik, pak-muqəddəslik wə hərlük-azadlik kəlinoqandur; □ ■ ³¹ xuningdək *Təwratta* pütülgəndək: «Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtisun!» □ ■

2

¹ Mən bolsam, i kərindaxlar, yeninglaroʻja baroʻjinimda, Hudaning guwahlikini jakarlar xqun heq gəpdanlik yaki əkil-danalik ixlitip kəlgən əməsmən; ■ ² qunki mən aranglarda Əysa Məsihdin baxka, yəni krestlənəngən Məsihdin baxka heqnəmini bilməslikkə bəl baoliaoanidim; ³ mən aranglarda boləjan waqtimda ajizlikta, kərkunqta wə titriəən hələttə bolattim; □ ■ ⁴ mening səzlimir həm jakarlixim bolsa adəmnı kəyil kəloqudək insaniy danalik səzlər bilən əməs, bəlki Rohning alamət kərsitixliri wə kəy-kudrət bilən boləjan idi. □ ■ ⁵ Buningdin məksət silərning etikadinglar insaniy danalikkə əməs, bəlki Hudaning kəy-kudritigə baolənsun degəndin ibarət idi. ■

⁶ Həlbuki, kamalətkə yətkənlər arisida biz danalikkni bayan kəlimiz; bu danalik bu dəwrđiki danalik əməs, yaki bu dəwrđiki həkumranlarning danalikk əməs (ular zawallikkə yuz tutkəndur); ■ ⁷ əmma biz bir sirni axkarilap, Hudaning bir danalikkini bayan kəlimiz; Huda əslidə axkarə kəlinmioəan bu danalikkni barlik dəwrlərdin burun bizning xan-xərpəkə muyəssər boluximiz uqun bəkitkənidi. □ ■ ⁸ Bu danalikkni bu dəwrđiki həkumranlarning heqkaysisi quxinip yətmigənidı; uni quxinip yətkən bolsa, xan-xərpəning Iğisi boləjan Rəbni krestlimigən bolatti. □ ■

⁹ Həlbuki, *Təwratta* pütülgəndək: —
«Əzini səyğənlərgə Hudaning təyyarlioəanliri —
Dəl heqkəndək kəz kərmigən,
Heqkəndək kulak anglmioəan,

□ **1:30** «Uning tərpidin silər Məsih Əysada turisilər...» — «Uning tərpidin» Huda tərpidin, demək. «**hərlük-azadlik kəlinoqandur**» — «hərlük-azadlik» gunahning wə Xəytanning kullukidin azad boluxtur. ■ **1:30** Yər. 23:5; Yh. 17:19. □ **1:31** «**xuningdək Təwratta pütülgəndək...**» — Injilda «pütülgəndək» deyilgəndə, «Muqəddəs Kitabta pütülgəndək» degən mənıdə. Muxu yərdə «Yər.» 9:24. ■ **1:31** Yəx. 65:16; Yər. 9:22-23; 2Kor. 10:17. ■ **2:1** 1Kor. 1:17; 2:4. □ **2:3** «**mən aranglarda boləjan waqtimda ajizlikta, kərkunqta wə titriəən hələttə bolattim**» — «kərkunqta... bolattim» — bəlkim u Huda Əzigə tapxuroəan bu muqəddəs wəzəpini orundiymaslikidin kərkəən boluxi mumkin idi. Uningdin baxka adəmnı kərkəitidoəan kəp səwəblarmu boləjan, əlwəttə («Ros.» 18:9-10). ■ **2:3** Ros. 18:1, 3; 2Kor. 10:10. □ **2:4** «... **bəlki Rohning alamət kərsitixliri wə kəy-kudrət bilən boləjan idi**» — «Roh» Hudaning Rohi, Muqəddəs Rohtur. ■ **2:4** 1Kor. 1:17; 2:1; 2Pet. 1:16. ■ **2:5** 2Kor. 4:7. ■ **2:6** Ayup 28:21; 1Kor. 15:24. □ **2:7** «**biz bir sirni axkarilap, Hudaning bir danalikkini bayan kəlimiz...**» — «Əfəsusluklaroʻja»diki «kirix səz»imizdə eytkənimizdək, Injilda «sir» degən səzning əlahidə mənisi bar. Sir (grek tilida «misterion») Huda əsli yoxurup kəlgən, əmđi həzir axkarlioəan məlum bir ixtin ibarəttur. ■ **2:7** Rim. 16:25; 1Kor. 4:1. □ **2:8** «**bu dəwrđiki həkumranlar**» — bu səz bəlkim bu dunyadiki padixah-həkumdarlarnı kətritidoəan, ularoəa ezitkuluk kəlidioəan jin-xəytanlarnı kərsətsə kerək. ■ **2:8** Mat. 11:25; Yh. 7:48; 16:3; Ros. 3:17; 13:27; 2Kor. 3:14; 1Tim. 1:13.

Heqkandak kengül oylap bakmioqan narsilardur». □ ■

¹⁰ Emma bu narsilarni Huda Rohi arkilik ayan kildi; qünki Roh bolsa hëmmë ixlarni, hëtta Hudaning qongkur tægirini inqikilap izligüqidur; □ ■ ¹¹ Qünki narsë barmu? Xuningoqa ohxax, Hudaning Rohidin baxka, Hudaning kenglidikilarni bilgüci yoktur. □ ■ ¹² Emma bizning qobul kilöinimiz bolsa bu dunyadiki roh ëmës, bëlki Hudadin këlgen Rohtur; dël xundak bolöaqqa biz Huda tæripidin bizgë sehiylik bilën ata kilinöqan narsilarni bilip yetölëymiz. □ ■ ¹³ Bu ix-xey'ilarni insaniy danaliktin ögitilgen sözlër bilën ëmës, bëlki *Muqëddas Rohtin ögitilgen sözlër bilën*, rohüy ixlarni rohüy sözlër bilën qüxëndürüp sözlëymiz. □ ■ ¹⁴ Emma «janöqa tawë» kixi Hudaning Rohining ixlirini qobul kilmaydu, qünki bu ixlar uningöqa nisbëtan öhmikaniliktur; u ularni heq qüxinip yetölmeydu, qünki ular roh bilën përk etilip bahalinixi keræktur. □ ■ ¹⁵ Rohka tawë kixi hëmmë ixlaröqa baqa berölëydu; ëmma uningöqa bolsa heqkim baqa berölmeydu. □ ■ ¹⁶ Qünki kim Rëbning oy-könglini qüxinip yetip, Uningöqa mäslihëtqi bolalisun? Emma biz bolsak Mësihning oy-köngligë ögimiz. □ ■

3

¹ Lekin mën, i kerindaxlar, Rohka tawë kixilergë söz kilöandak silergë söz kilalmay keliwatimën; öksiqë silarni ëtkë tawë kixilër, Mësihdë bolöqan bowak hesablar silergë sözlëxkë mëjbr boldum. □ ² Mën silergë süt iqküzdüm, göxni yegüzmidim; qünki silër göxni hëzim kilalmayttinlar, xundakla hazirmu tehi hëzim kilalmaysilër; ■ ³ Qünki silër yënila ëtkë tawëdursilër. Aranglarda hësëthorluk wë talax-tartixlar bar bolöaqqa,

□ **2:9** «*Özini söygönlërgë Hudaning tøyariöqanliri —dël heqkandak köz körmigën, heqkandak kulak anglimioqan, heqkandak kengül oylap bakmioqan narsilardur*» — «Yëx.» 64:4. ■ **2:9** Yëx. 64:3. □ **2:10** «*qünki Roh bolsa hëmmë ixlarni, hëtta Hudaning qongkur tægirini inqikilap izligüqidur*» — «Roh» — Hudaning Rohi, Muqëddas Rohtur. ■ **2:10** Mat. 13:11; 2Kor. 3:18. □ **2:11** «*insanlarda, insanning kenglidikini bilgüci xu insanning rohidin baxka narsë barmu?*» — «insanning kenglidiki» muxu yërdë xu mëlum kixining xëhsiy wë këlbidiki ixlarni alayitan kersitidu. ■ **2:11** Pënd. 27:19; Yër. 17:9. □ **2:12** «*bu dunyadiki roh*» — Xeytan. «Bu dunyadiki roh» muxu yërdë bëlkim Xeytanning köz-qaraxliri, «ëkilliri»ni kersitixi mumkin. ■ **2:12** Rim. 8:15. □ **2:13** «*Rohtin ögitilgen sözlër bilën*» — «Roh» Hudaning Rohi, Muqëddas Rohtur. ■ **2:13** 1Kor. 1:17; 2:4; 2Pet. 1:16 □ **2:14** «*«janöqa tawë» kixi*» — «janöqa tawë» bolöqan kixi toqruluk «Rimliqlaröqa»diki «kirix söz»imizni körüng. «Janöqa tawë» bolöqan kixi Muqëddas Rohka igë bolmioqan kixidur; «ixönmigën kixi» degili bolidu. Xunga, u Hudaning Rohioqa ëmës, bëlki hërdaim öz jeni (ëkil-pikir, zehin, kengül-kalla, hëssiyatlar)öqa tayinip ixlarni përk etidu. «Rohüy kixi» yaki «Rohka tawë bolöqan kixi» bolsa öz rohida Muqëddas Rohning tærbiyë-tälimini qobul kilip ixlarni toqra përk etidu. **ular roh bilën përk etilip bahalinixi keræktur** — bu 14-wë 15-ayatlërdiki «përk etix» wë «përk etip bahalinix» grek tilida birla peil bilën ipadilididu. □ **2:15** «*Rohka tawë kixi*» — «Rohka tawë» (yaki «rohüy kixi») — Muqëddas Rohning yetëkqilikidë mangidöqan kixi. ■ **2:15** Pënd. 28:5. □ **2:16** «*kim Rëbning oy-könglini qüxinip yetip, uningöqa mäslihëtqi bolalisun?*» — «Yëx.» 40:13. ■ **2:16** Yëx. 40:13; Rim. 11:34. □ **3:1** «*ëtkë tawë kixilër*» — (yaki «ätlik kixilër») toqruluk «Rimliqlaröqa»öqa bërgëni «kirix söz»diki «öt» toqruluk sezimizni körüng. «ätlik kixi» asasën hux hawëрни qobul kilöqini bilën tehi öz gunahlirining küqidin azad bolmioqan kixidur. ■ **3:2** Ibr. 5:12; 1Pet. 2:2.

silər ətkə təwə əməsmu, insanlarqə mengiwatmamsilər? □ ■ 4 Qünki birsi «Mən Pawlus tərəpdari», baxka birsi «Mən Apollos tərəpdari» desə, silər pəkət insanlarning yolida mangojan bolup qalmamsilər? □ ■

5 Apollos degən kim? Pawlus kim idi? Biz pəkət silərnin etikadinglaroqa wasitiqi bolduk, halas; hər birimiz pəkət Rəb bizgə təksim kıloqini boyiqə wəzipe ada kılidojan hizmətkarlar, halas, xundak əməsmu? □ ■ 6 Mən tiktim, Apollos suojardi; əmma östürgüqi bolsa Hudadır. □ ■ 7 Xunga tikküqi heqnemigə hesab əməs, suojaroqumu heqnemigə hesab əməs, pəkət östürgüqi Huda Əzi həmmidir. 8 Əmma tikküqi wə əsa kıloluqi bolsa bir məksəttidir; xundaktimu hər biri öz əjri boyiqə in'amini qobul kılıdu. □ ■ 9 Qünki biz Hudaəqa təwə mehnətdaxturmiz; silər bolsanglar Hudaning baol-etizi, Hudaning qurulusisilər. □ ■

10 Hudaning manga təksim kıləjan mehir-xəpkiti boyiqə, huddi usta memardək ul saldım, andin baxka birsi uning üstigə kuruwatidu. Əmma hər bir kuroquqi kəndak kuruwatkanlıqə əhtiyat kilsun.

11 Qünki selinojan ulni, yəni Əysa Məsihdin baxka heqkəndak ulni selixka bolmaydu. ■ 12 Əmdi birsi bu ul üstigə altun, kümüx, kimmətlik taxlar, yaəraq, qəplər, saman salsa, □ 13 hər birining singdürgən əjrinin kəndaklıqi kərunidu; qünki xu küni uni axkarə kılıdu, qünki uning məhiyiti otta kərunidu; ot hər bir kixining əjri, kəndak məhiyəttin boləjanlıqini sinaydu. □ ■ 14 Birsining ul üstigə kurojan ixi puhta saklinip kalsa, u in'aməqa erixidu; □ 15 Birsining kuroqini köyüp kətsə, u ziyan tartidu; u əzi kütulidu, əmma goya ottin etüp kütulojan birsigə ohxap kalidu. 16 Əjəba, əzünglarning Hudaning ibadəthanisi ikənlikinglarni wə Hudaning Rohining silərdə turojanlıqini bilməmsilər? ■ 17 Birsini Hudaning ibadəthanisini harab kilsa, Huda uni harab kılıdu; qünki Hudaning ibadəthanisi pak-mukəddəstur, silər dəl xundaksilər.

18 Heqkim öz-özini aldimisun; birsi özini bu dəwrdə dana dəp sanisa, nadan bolup qalsun; xuning bilən u dana bolidu. □ ■ 19-20 Qünki bu dunyadiki danalix Hudaəqa nisbətən əhməklıktur; qünki: —

□ 3:3 «silər ətkə təwə əməsmu, insanlarqə mengiwatmamsilər?» — «insanlarqə» Hudaning yolida əməs, insaniyətnin yolida. ■ 3:3 1Kor. 1:11; Gal. 5:19; Yəq. 3:16. □ 3:4 «pəkət insanlarning yolida mangojan bolup qalmamsilər?» — demək, Hudani tonumiojan, Rohitin tuəqulmiojan, tehiqə Adəm'atimizning ailisigə təwə boləjan, adəttiki gunahkar insanlarəqa ohxax.

■ 3:4 1Kor. 1:12. ■ 3:5 Ros. 18:24; 1Kor. 1:12; 16:12. □ 3:6 «... Apollos suojardi» — Korint xəhıridiki jamaət Pawlusning səzlıri arkilik etikad kıləjanidi; keyin Apollos Korint xəhırigə berip ixəngüqlərnı Təwrat-Zəbur toqrısıdiki bilimliri arkilik zor dərijidə riəbətəndürgənıdi («Ros.» 18-bab). ■ 3:6 Ros. 18:26; 19:1. □ 3:8 «bir məksəttidir» — grek tilida «birdur». ■ 3:8 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23; 22:12.

□ 3:9 «biz Hudaəqa təwə mehnətdaxturmiz» — baxka birhil qüxəndürülüxi: «biz Huda bilən mehnətdaxturmiz» («2Kor.» 5:20, 6:1nımu kərunğ). ■ 3:9 2Kor. 6:1; Əf. 2:20; Kol. 2:7; 1Pet. 2:5.

■ 3:11 Yəx. 28:16; Mat. 16:18. □ 3:12 «birsi bu ul üstigə... kimmətlik taxlar .. salsa» — «kimmətlik taxlar» degən ohxitıxning muxu yərdə omumıy kərsətkəni bəlkim yaqut-gəhərlərnı əməs, bəki oyuolojan, binanı puhta kılidojan kattik qıdamlık taxlarnı kərsətsə kerək. Pawlus buning keqmə mənisini oqurmənlərnıng oylinixioqa qaldurıdu! □ 3:13 «xu küni uni axkarə kılıdu» — «xu küni» Məsih Əysa zeminəqa kaytıdojan künidur. ■ 3:13 Yəx. 8:20; 48:10; Yər. 23:29; 1Pet. 1:7; 4:12. □ 3:14 «Birsining ul üstigə kurojan ixi puhta saklinip kalsa...» — demək, «bir kixining ul üstigə kəyojan materiaylliri otka bərdaxlık bəraləsa,...».

■ 3:16 1Kor. 6:19; 2Kor. 6:16; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5. □ 3:18 «birsi əzini bu dəwrdə dana dəp sanisa, nadan bolup qalsun» — Məsihning «Mat.» 18:1-4də wə «Mar.» 10:13-16də eytkən səzlırini kərunğ.

■ 3:18 Pənd. 3:7; Yəx. 5:21.

«U danixmənlərni öz hıyligərlikining tuzikioğa alidu», dəp wə yənə: «Rəb danixmənlərnin oy-hiyallirining tutami yoklukini bilidu» dəp pütüklüktür. □ ■

²¹ Xunga heqkim insan degənlərni pəhirlinip danglimisun; qünki həmmə məwjudatlar silərgə təwədur; ²² Pawlus bolsun, Apollos bolsun, Kefas bolsun, dunya-jağan bolsun, həyat bolsun, əlüm bolsun, həzirkı ixlər bolsun, kəlgüsi ixlər bolsun, həmmisi silərgə mənəsupur; ²³ silər bolsanglar Məsihning, Məsih bolsa Hudaningkidur.

4

Məsihning rosullirining hizmiti

¹ Birsı biz toqruluk birnemə deməkqi bolsa, bizni Məsihning hizmətkarlırı wə Hudaning sirliri amanət kılınoğan oqjidarlar dəp bilsun. □ ² Əmđi oqjidar degənlərdin tələp kılınıdıoqini xuki, ular wəpədar-sadık boluxi kerəktür. □ ³ Əmma mən silər tərıpınglardın yaki baxqa həkəndə insaniy sot tərıpıdın sürüxtürüp bahalansam, bu mən üqün zıqırqılıq ix; mən hətta özüm toqruluk sürüxtürüp olturməymən. □ ⁴ Qünki wijdanım əyibləyđioğan heqkəndə ixlirimdin həwirim yok; əmma bu ixning əzi meni həkəkaniy dəp aqlımaydu; meni sürüxtürüp bahalıoquqi bolsa Rəbdur. □ ⁵ Xunga waqtı-saiti kəlmigüqə, yəni Rəb kəlmigüqə heq ix toqruluk həküm qıqarmanglar; Rəb kəlgəndə u karangoluluktiki yoxurun ixlərni axkarılaydu, qəlb-dillardiki barlıq oy-niyətlərni ayan kılıdu; xu qəoqda hərbi Huda tərıpıdın tərıpınıdu. □ ⁶ Əmma, i kerındaxlar, bu ixlərni silərnin mənprəatınglarnı dəp özümgə wə Apolloska təbiklıdım; məksət silər biz arklıq «pütülgənnin dairisidin halkıp kətmənglar» degən sawakni əgınixinglar, xundakla heqkaysinglarnin məlum birsini baxqa birsidin üstün dəp pəhirlinip təkəbburlıxip kətməslikinglar üqündür. □ ■ ⁷ Qünki kim seni baxqa birsidin üstün kılıdu? Sanga ata kılınoğan nərsidin baxqa səndə yənə nemə bar? Həmmə sanga berilgən tursa, nemixka «Məndə əsli bar idi» dəp pəhirlinip kərəngləp ketisən? □ ■ ⁸ Silər allıkağan toyunup kəttınglar! Allıkağan beyıp kəttınglar! Silər bizsiz padıxahlar bolup həküm sürədunglar! Kaxki silər həkıkətən həküm

□ **3:19-20** «U danixmənlərni öz hıyligərlikining tuzikioğa alidu» — «Ayup» 5:13. «Rəb danixmənlərnin oy-hiyallirining tutami yoklukini bilidu» — «Zəb.» 94:11. □ **3:19-20** Ayup 5:13; Zəb. 94:11. □ **4:1** Mat. 24:45; 2Kor. 6:4; Kol. 1:25; Tit. 1:7. □ **4:2** Luqa 12:42. □ **4:3** «həkəndə insaniy sot tərıpıdın...» — degən grek tilida «insaniy bir kün tərıpıdın...». Adəmlərnin ixlirini sürüxtə kılıoquqi bolsa məlum bir insanning künı əməs, bəlki Məsihning künı, yəni kıyamət künıdur. □ **4:4** Mis. 34:7; Ayup 9:2; Zəb. 143:2. □ **4:5** Dan. 7:10; Mat. 7:1; Rim. 2:1; Wəh. 20:12. □ **4:6** «pütülgənnin dairisidin halkıp kətmənglar» — bu səzlər Təwratta əyni pütülmigini bilən, u Təwrat-İnjildiki intayın muhim bir prinsiptur. «Koxumqə səz»imizgə karang. □ **4:6** Pənd. 3:7; Rim. 12:3. □ **4:7** «Kim seni baxqa birsidin üstün kılıdu?» — bu soalğa bəlkim mundaq ikki toqra jawab berilixi mumkin: (1) «məlum kixini baxqa bir kixidin baxqıqə kılıoquqi pəkət Hudadır» xunga təkəbbur boluxning asası yok; (2) heq insanning Hudaning uluqluqi aldida «Mən baxqılardın üstün» dəp təkəbbur boluxining asası yok. Xundak qaraymızki, (1)-jawab Pawlusning deməkqi bolınoqini kərsitidu. «Sanga ata kılınoğan nərsidin baxqa səndə yənə nemə bar?» — demək, hərbiimizning barlıqı Huda tərıpıdın bizgə ata kılınıdu; xunga «Məndə əsli xundak qabiliyət (talant, küq, qatarlıqlar...)» bar idi» dəp təkəbburlıxip ketix hamakətlikür. □ **4:7** Yh. 3:27; Yak. 1:17.

sürgən bolsanglaridi — undaқта biz silər bilən billə həküm sürgən bolattuk! □ 9 Qünki Huda rosullar boləqan bizlərni ölümgə məhkum boləqan adəmlərdək əng ahirəqə qoyup sazayi kiliq otturiəqə qıqarəqan, dəp oylaymən; qünki biz pütkül ələmgə, yəni həm pərixtilərgə həm insanlarəqə bir hil tamaxa bolduk. ■ 10 Biz Məsih üçün əhmək sanaləqanlarmiz, əmma silər Məsihdə danasilər! Biz əjiz, əmma silər küqlüksilər; silər izzətlik, əmma biz har; □ ■ 11 Həzirki dəkikiqigə aq-yalingaq, qangkap yürməktimiz, dumbalinip, sərgərdan, makansiz bolup yürməktimiz; ■ 12 öz qolimiz bilən ixləp japa tartməktimiz; ahanətkə qaləqanda yaxxilik tiləwatimiz; ziyankəxlikkə uqriəqanda, qidawatimiz; ■ 13 təhmətkə uqriəqanda, *biz ularni qirayliqə towioqə* ündəymiz; biz jahəning daxkili, insanlarning süpüründisi dəp qariliwatimiz, ta həzirəqə xundak.

14 Bu ixlərni yezixim, silərni hijalətkə qaldurux üçün əməs, bəlki səyümlük balilirim şüpitidə silərgə nəsihət kiliwatimən; ■ 15 qünki siləring Məsihdə tümənliqən tərbiyiliqə qiliringlar bolsimu, siləring atanglar kəp əməstur; qünki mən Məsih Əysada bolup silərni hux həwər arkilik tərəldürüp ata boldum. □ ■ 16 Xunga mən silərdin etünimənki, meni ülgə qilinglar.■

17 Dəl bu səwəbtin mən Rəbdə boləqan öz səyümlük wə ixənqlik oqlum Timotiyni yeninglarəqə əwəttim; hərəkəysi jaylardiki jamaəttə əgətkənirimgə əgixip, u silərgə Məsihdə boləqan yollirim toqruluk əslitidu. 18 Əmma bəziliringlar, «Pawlusni yenimizəqə kəlməydu», dəp kərəngləp kətinglar; 19 birək Rəb buyrusa mən pat arida yeninglarəqə barimən; xu qəqdə mən kərəngləp kətkənləring səzlirini əməs, bəlki ularda boləqan küq-qudrətni kərüp baqay. ■ 20 Qünki Hudaning padixahlıqı səzdə əməs, bəlki küq-qudrəttə ispatlinidu. □ ■ 21 Əmdi nemini halaysilər? Yeninglarəqə tayak kətürüp beriximnimu, yaki mehirmulayimlik rohdıa beriximnimu?

5

Eoqir bir gunah

□ 4:8 «**Silər allıqəqan toyunup kətinglar! Allıqəqan beyip kətinglar! Silər bizsiz padixahlar bolup həküm sürdünqəlar! Kaxki silər həkikətən həküm sürgən bolsanglaridi — undaқта biz silər bilən billə həküm sürgən bolattuk!**» — xübhəisizki, bu sirlik ayətning kinayilik, məshirilik mənisi bar. Korint jamaitidiki kəp adəmlər tolimu təkəbburlixip ketip: «Biz rosul Pawlus yaki baxqa rosullarəqə heq kerək əməsmiz; biz həkikətən «rohiy adəmlər»miz, intayin bilimlik, Huda aldida intayin esilzadə bolup, padixahdək bolduk» dəp kətkənidi. «Qoxumqə sez»imizni kəring. ■ 4:9 Zəb. 44:22; Rim. 8:36; 2Kor. 4:11; İbr. 10:33. □ 4:10 «**Biz Məsih üçün əhmək sanaləqanlarmiz...**» — grek tilida «biz Məsih üçün əhməklər bolduk...» — demək, kəpqlik tərpidin «əhmək» hesablandıq. ■ 4:10 1Kor. 2:3. ■ 4:11 Ros. 23:2. ■ 4:12 Mat. 5:44; Luqa 6:28; 23:34; Ros. 7:60; 18:3; 20:34; Rim. 12:14; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8. ■ 4:14 1Tes. 2:11. □ 4:15 «**siləring atanglar kəp əməstur**» — rohiy jəhəttin boləqan atılarni kərsitidu, əlwəttə. ■ 4:15 Ros. 18:11; Gal. 4:19; Flm. 10; Yağ. 1:18. ■ 4:16 1Kor. 11:1; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2Tes. 3:9. ■ 4:19 Ros. 18:21; İbr. 6:3; Yağ. 4:15. □ 4:20 «**Hudaning padixahlıqı səzdə əməs, bəlki küq-qudrəttə ispatlinidu**» — yaki «Hudaning padixahlıqı səzdə əməs, bəlki küq-qudrəttə namayan bolidu». ■ 4:20 1Kor. 2:4; 1Tes. 1:5; 2Pet. 1:16.

1 Hərtərəptin xu angliniwatiduki, aranglarda buzukçilik bar ikən — bundak buzukçilik həтта taipilər arisidimu tiləə elinmaydu — u bol-simu birsining öz atising ayaloğa qəkilixtin ibarət. ■ 2 Əmma silər yoojinap körəngləp kəttinqlar! Bu rəzil ixni sadir kילוan kixi arimizdin koşliwətilsun dəp əkünüxünqlarğa toqra kəlməmdü!? 3 Qünki gərqə təndə silər bilən billə bolmisammu, əmma rohta silər bilən billə bolux süpitidə allıkağan xundak mən xu həkümni qikardimki, 4 (həmminglar Rəb Əysa Məsihning namida jəm boləanda, əzümning rohim silər bilən bolup, Rəbbimə Əysa Məsihning küq-kudritigə tayinip) —

5 xundak kילוan kixining ətliri həlak kılınsun, xuning bilən uning rohi Rəb Əysaning künidə kutkuzuluxi üqün Xəytanning ilkiğə tapxurulsun. □ ■ 6 Silərning qongçilik kילוaninglar yahxi əməs. «Kiqikkinə hemirturuq pütkül hemirni boldurup yoojinitidu» dəp bilməmsilər? ■

7 Kona hemirturuqni qikiriwetinglar; xuning bilən silər əsli hemirturuq-siz hemirdək yengi bir zuwula bolisilər; qünki «ətüp ketix həyti»diki kəozimiz boləan Məsih kurbanlıq kılındi; ■ 8 xunga həytni yaman niyətlük wə rəzillik boləan hemirturuq bilən əməs, bəlki səmimiylük wə həkikət boləan petir nan bilən təntənə kılıp ötküzayli. □ ■

9 Mən aldinki həтта silərgə buzukçilik kילוəuqlar bilən arilaxmanglar dəp yazəjanidim; ■ 10 əmma bu deginim bu dunyadiki buzukçilik kילוəuqlar, yaki nəpsaniyətlük, yaki kazzaplar yaki butpərəslər bilən arilaxmanglar deginim əməs; undak boləanda dunyadin ayrilixğa məjbur bolattinglar; 11 əmma həzirki bu hetimdə yazəjinim xuki, özini «kərindax» dəp atiwəloğan əmma xundakla buzukluk kילוəuqi, nəpsaniyətlük, butpərəs, hərəkəkəx yaki kazzap bolsa, undak bir kixi bilən arilaxmanglar, həтта uning bilən həmdastihanmu bolmanglar. □ ■ 12 Sirttikilərnə həküm qikirip bir tərəp kılıxning mən bilən nemə munasiwiti? Lekin iqinglardikilərnə özünqlar həküm qikirip bir tərəp kılıx silərning ixinglar əməsmu? □ 13 Lekin sirttikilərnə üstigə bolsa Huda Əzi həküm qikiridu. Xunga «bu rəzil adəmni aranglardin qikiriwetinglar». □ ■

■ 5:1 Law. 18:8; Kən. 27:20. □ 5:5 «xundak kילוan kixining ətliri həlak kılınsun, xuning bilən uning rohi Rəb Əysaning künidə kutkuzuluxi üqün Xəytanning ilkiğə tapxurulsun» — bu ix (həxkiqə eytkənda, «Xəytanning ilkiğə qayturu») toqrluluk «kozumqə sez-imizni kəring. Bəzi alimlar «ətliri» degənni rohiy jəhəttin qüxəndüridu, demək, bu ix kixining özining gunəhlik təbiiti, yaki Korinttiki pütkül jamaəttə «gunəhlik təbiitidin qikқан ixlar»ni kərsitidu, dəp karaydu. Biz muxu yərdiki «ətliri»ni jismani yəhəttin qüxinimiz. «Kozumqə sez»imzidə buning asasin kərsitimiz. ■ 5:5 1Tim. 1:20. ■ 5:6 Gal. 5:9. ■ 5:7 Yəx. 53:7; Yh. 1:29; 1Kor. 15:3. □ 5:8 «xunga həytni yaman niyətlük wə rəzillik boləan hemirturuq bilən əməs, bəlki səmimiylük wə həkikət boləan petir nan bilən təntənə kılıp ötküzayli» — Israilning «ətüp ketix həyti», uningdin keyinki «petir nan həyti» wə ularning simwolluk əhmiyiti toqrluluk «kozumqə sez»imzini, xundakla «Lawiyalar»diki «kozumqə sez»nimu kəring. ■ 5:8 Mis. 12:3,15; Kən. 16:3. ■ 5:9 Kən. 7:2; Mat. 18:17; 2Kor. 6:14; Əf. 5:11; 2Tes. 3:14. □ 5:11 «özini kərindax» dəp atiwəloğan...» — «kərindax» — özining etiqađ yolida kərindax dəp ataloğan. ■ 5:11 Qəl. 12:14; Mat. 18:17; 2Tes. 3:14; 2Yuhə. 10. □ 5:12 «Sirttikilərnə həküm qikirip bir tərəp kılıxning mən bilən nemə munasiwiti? Lekin iqinglardikilərnə özünqlar həküm qikirip bir tərəp kılıx silərning ixinglar əməsmu?» — «sirttikilər» jamaəttin sirt turəqanlarni, «iqidikilər» jamaətning iqidə boləqanlarni kərsitidu, əlwəttə. □ 5:13 «bu rəzil adəmni aranglardin qikiriwetinglar» — muxu səzlar Təwrat, «Kən.» 17:7, 19:9, 22:2, 24:7din ilinoğan. ■ 5:13 Kən. 17:7

6

Bir-biri bilan dəwalixixka bolamdu?

1 Silərning aranglarda əzara arazlik ix bolsa, uni muqəddəs bəndilərnin bir tərəp kilixioqə tapxurmay, həkkanıysizlarning aldida dəwalixixka petinalamsilər? □ 2 Muqəddəs bəndilərnin dunyani sorak kilidioqanlikini bilməmsilər? Əgər dunyani silər sorak kilidioqan ix bolsa, əmdi zioqirlik ixlarni həl kilixka yarimamsilər? ■ 3 Pərixtilər üstidinmu həküm qikiridioqanlikimizni bilməmsilər? Xundak bolojanikən, bu hayattiki ixlarni həl kilix kanqilik ix idi? □ 4 Silərdə muxu hayattiki ixlər üstidin həküm kilix zərür tepiloqanda, jamaət arisida təwən dəp qaraloqlarni uni həl kilixka salmamsilər? □ 5 Muxularni silərni hijalətkə qaldurux üçün dəwatimən. Əjəba, aranglarda öz qerindaxliri otturisida həküm qikarəşudək dana kixi yokmu, hətta birimu yokmu? 6 Uning ornida, qerindax bilən qerindax dəwalixiwatidu, — wə kapirlar aldida xundak kilidu! 7 Əməliyətə öz aranglarda dəwalarning bolojanlikining ezi silərgə nisbətən bir əyibtur. Nemixka uwalqilikka qidimaysilər? Nemixka nahəqçilikke yol qoymaysilər? ■ 8 Əksiqə, silər nahəqçilik kiliwatisilər, hiyanət kiliwatisilər, yənə kelip qerindaxliringlaroq xundak kilisilər!

9 Həkkanıysizlarning Hudaning padixahlıqioqə warislik kilalmaydioqanlikini bilməmsilər? Aldinip kətmənglar! Buzuqçilik kiləşuqlar, butpərəslər, zina kiləşuqlar, bəqqiwazlar, baxka ərlər bilən buzukluq kiləşuqlar, ■ 10 oşqirlar, nəpsaniyətlilər, harakəkəxlər, təhməthorlar yaki aldamqi-kazzaplar Hudaning padixahlıqioqə warislik kilalmaydu; 11 bəzinglar dərwekə xundak bolojansilər; əmma silər Rəb Əysa Məsihning namida wə Hudayimizning Rohi bilən yuyulduqlar, pak-muqəddəs kilindinglar, həkkanıy kilindinglar. ■

Teninglar Hudaning ibadəthanisidur

12 «Həmmə nərsə mənə qəlalədur», əmma həmmə nərsə paydilək boluwarəməydu; «həmmə nərsə mənə qəlalədur», əmma mən həqəqandək nərsining humariəşə kul bolmaymən. □ ■ 13 «Yeməkliklər axkazan üçün, axkazan bolsa yeməkliklər üçünür»; əmma Huda u wə bu hər ikkisini yokka qikiridu; tən bolsa buzukçilik üçün əməs, bəlki Rəb üçünür;

□ 6:1 «Silərnin aranglarda əzara arazlik ix bolsa, uni muqəddəs bəndilərnin bir tərəp kilixioqə tapxurmay, həkkanıysizlarning aldida dəwalixixka petinalamsilər?» — «petinalamsilər?» — Hudaning bu ixləroqə qaratқан oşəzipigə yüzlinixkə petinalamsilər?, demək.

■ 6:2 Mat. 19:28; Luqə 22:30. □ 6:3 «muqəddəs bəndilərnin dunya üstidin sorak kilixi ... (2-ayət) ... Pərixtilər üstidinmu həküm qikirixi» — bu ixlər toşrucluq «qoxumqə sez»imizni kəruşg. □ 6:4 «jamaət arisida təwən dəp qaraloqlarni uni həl kilixka salmamsilər?» — baxka birhil tərjimisi: «uni həl kilixka jamaəttə həq orni yoklarni salamsilər?».

Lekin 5-ayətnimu kəruşg. ■ 6:7 Pənd. 20:22; Mat. 5:39; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9.

■ 6:9 Gal. 5:19; Əf. 5:5; Wəh. 22:15. ■ 6:11 Əf. 2:2; Kol. 3:7; Tit. 3:3; İbr. 10:22.

□ 6:12 «həmmə nərsə mənə qəlalədur» — bu səz-ibarə bəlkim Korintliklər üçün İnjildiki yemək-ıqməklər toşrucluq bolojan təlimlərnin bir qışkartilmisi boluxi mumkin. Bu həqəqətkə yekın bolojini bilən, Pawlus hazır ularoqə yemək-ıqməklər toşrucluq baxka tərəplərdinmu oylax kərək, dəp təlim bərməkçi. ■ 6:12 1Kor. 10:23.

Rəb tən üqündür. □ **14** Huda Rəbni tirildürdi, xuningdək biznimu Öz kudriti bilən ölümündin tirildüridu. ■ **15** Teninglarning Məsihning əzaliri ikənlikini bilməmsilər? Undaқта, Məsihning əzalirini elip, pahixə ayalning əzaliri kılsam bolamdu? Hərgiz bolmaydu! **16** Kim pahixə ayal bilən baqlanolan bolsa uning bilən bir tən bolidu, dəp bilməmsilər? Qünki «ər-ayal ikkisi bir tən bolidu» — deyilgənidi. □ ■ **17** Əmma Rəbgə baqlanotuqi bolsa Uning bilən bir rohtur. ■ **18** Buzukluqtin keqinglar. «İnsanlarning hər bir sadir kılojan gunahı öz tenining sirtida bolidu!» — əmma buzukluk sadir kılojuqi öz tenigə qarxi gunah kılidu. □ **19** Silərnin teninglar siləni turalotu kılojan, Huda tərıpidin silərgə iltipat kılınojan Muqəddəs Rohning ibadəthanisi, silər özüniglarni özümningki əməs dəp bilməmsilər? □ ■ **20** Qünki silər qong bədəl bilən setiwelinojansilər; xunga teninglarda Hudani uluqlanglar. ■

7

Tənha hayat wə ər-ayallıq

1 Əmdi hazır silər hetinglarda otturiğa koyojan soallaroğa keləyli, — «Ər ayal zatining tenigə təgmisə yahxidur». □

2 Durus. Əmma buzukqılıqlardın saklinix üqün, hər bir ərkəkning özining ayali bolsun, hər bir ayalning özining eri bolsun. **3** Ər ayaloğa nisbətən ərlık məjburiyitini ada kılsun, ayalmu erigə nisbətən ayallık məjburiyitini ada kılsun. □ ■ **4** Ayal öz tenining igisi əməs, bəlki eri uning igisidur; xuningoğa ohxaxla, ər öz tenining igisi əməs, bəlki ayali uning

□ **6:13** «**Yeməklıklar axkazan üqün, axkazan bolsa yeməklıklar üqündür**» — baxқиё eytkanda: «yeməklıklar korsakni toydurux üqün, korsak bolsa yeməklıkləri singdürux üqün». Korintliklardın bəziləri bu gəpni baxқа ixlaroğa tətbiqlap, «tenimizning hərқандақ ehtiyajlırı yaki arzu-həwəslirini haliojanqə қандuruwərsək bolidu» dəp oylaytti. Ləkin, jinsiy əhlaksizlikқа kəlsək bu toprға əməs, əlwəttə. ■ **Rəb tən üqündür** — adəmi həyran kılarlık bu bayan toqruluk «қoxumqə sez»imizni kəring. ■ **6:14** Rim. 8:11; 2Kor. 4:14. □ **6:16** «**ər-ayal ikkisi bir tən bolidu**» — bu Hudaning Adəm'atimiz wə Həwə'animiz toqruluk bolojan səzi («Yar.» 2:24); bu səz hər bir ər-ayallık munasiwəttə əməlgə axurulidu. ■ **6:16** Yar. 2:24; Mat. 19:5; Mar. 10:8; əf. 5:31. ■ **6:17** Əz. 36:26-28; 1Kor. 12:13; Yar. 2:24 □ **6:18** «**İnsanlarning hər bir sadir kılojan gunahı öz tenining sirtida bolidu!**» — bəzi alimlar, bu səzləri Pawlusning öziningki, dəp қарaydu; əmma baxқа gunahlırimiz (məsilən, nəpsaniyətқilik, һараккəxlık)mu tenimizgə yaman təsir yətküzməmdü? Yətküzidu, əlwəttə. Xunga bizningqə bu səzləri Korintliklarning əzlıriningki hata kəzқarixi dəp oylaymız; ular bu səzni buzukluk (wə baxқа «jismaniy» gunahları) kılixқа bahənə kılatti. Pawlus uni əmdiliktə ularning hata kəzқaraxlırini toqrılımaqçı boluwatatti. □ **6:19** «**Huda tərıpidin silərgə iltipat kılınojan**» — bizningqə «silərgə iltipat kılınojan» degenlik «Muqəddəs Roh»ni kərsitidu. Xundakmu mumkinlik barki, u bu ayəttiki «silərnin teninglar» yaki «ibadəthana»ni kərsitidu. ■ **6:19** 1Kor. 3:16; 2Kor. 6:16; Əf. 2:21; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5. ■ **6:20** 1Kor. 7:23; Gal. 3:13; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18.

□ **7:1** «**Ər ayal zatining tenigə təgmisə yahxidur**» — «ər ayal zatining tenigə təgmisə (jinsiy munasiwəttə birgə bolux, yaki toy kılixni kərsitidu) yahxi ixtur» değan səzlər toqruluk; — Əhwəloğa қариоqanda Korintliklar arisida: «Toy kılmay, pəқət Rəbning hizmitidə bolux yahxi» yaki «Ər-ayallık jinsiy munasiwiti yahxi əməs, jinsiy munasiwət ətküzülmisun, kəprak dua-tılawətkə berilisun» değəndək gəplər tarқalojan boluxi mumkin. Pawlus bu yərdə muxu məsilələr toqruluk səzliməqçi. □ **7:3** «**ər ayaloğa nisbətən ərlık məjburiyitini ada kılsun, ayalmu erigə nisbətən ayallık məjburiyitini ada kılsun**» — «ərlık məjburiyiti», «ayallık məjburiyiti» jinsiy həқlikni öz iқigə alidu, əlwəttə. ■ **7:3** 1Pet. 3:7.

igisidur. ⁵ Pəkhət pütün zehninglar bilən dualaroqa berilix məksitidə öz makullukunqlar bilən waqtinqə birgə yatmaslikkə kelixkəndinla baxka, ər-ayal əzərə bir-birining jinsiy hək-təlipini rət kilmisun. Xundak əlahidə məzgildin keyin yənə birgə bolunqlar. Bolmisa, əzünqlarni tutuwalalmaydiolanlikinglardin Xəytan silərni azdurux pursitini tepixi mumkin. ■ ⁶ Əmma mundak deyixim buyruk yolida əməs, bəlki məslihet yolididur. □ ⁷ Əmdi mən barlik adəmlərnin manga ohxax *boytaq* boluxini halayttim; lekin bu ixta Hudaning həmmə adəmgə bərgən öz iltpati bar; birsi undak, yənə birsi bundak. □ ■ ⁸ Əmma mən jorisiz tənha yaxioqanlar wə tullaroqa xuni eytimənki, məndək tənha turiwərsə yaxhi bolidu; □ ⁹ əmma əzünqlarni tutuwalalmisanglar; nikaqlininglar; qünki *ixk* otida kəyğəndin kərə nikaqlıq boləqan yaxhi. ■

¹⁰ Əmma nikaqlanəqanlaroqa kəlsək, ularoqa mən xuni tapilaymənki, — (bu əməliyəttə mening tapiloqinim əməs, yənila Rəbningki), ayal eridin ajraxmisun □ ■ ¹¹ (əmma u ajraxkan bolsa, u tənha ətsun, yaki eri bilən yarixiwalsun); wə ərmu ayalini koyup bərmisun. ¹² Kəloqanliringlaroqa kəlsək, mən xuni eytimənki (bu Rəbning eytkini əməs), kərindaxning etikaqsiz ayali bolsa wə ayali uning bilən turuwerixkə razi bolsa, u uni koyup bərmisun; □ ¹³ *etikaqdi* ayalning etikaqsiz eri bolsa wə eri uning bilən turuwerixkə razi bolsa, u eridin ajrixip kətmisun. ¹⁴ Qünki etikaqsiz ər bolsa etikaq kəloqan ayalda pak dəp hesablinidu; etikaqsiz ayal bolsa *etikaq kəloqan* kərindaxta pak dəp hesablinidu; bolmisa, pərzəntliringlar hərəmdin boləqan bolatti; əmma ular əmdi pak boldi. □ ¹⁵ Ləkin etikaqsiz boləqan tərəpning kətküsi bolsa, u ajrixip kətsun; bundak əhwallarda kərindax aka-ukilar, hədə-singillar *nikah məjburiyitigə* baəqlinip kəloqan bolmaydu; kəndakla bolmisun Huda bizni

■ 7:5 Yo. 2:16. □ 7:6 «**Əmma mundak deyixim buyruk yolida əməs**» — bu ayəttiki «deyixim»ni bəzi alimlar «waqitlik ayrilip turux toqrisidiki bir təkliq, buyruk əməs» dəp qūxinidu, «Əmma mundak deginim buyruk yolida əməs, bəlki məslihet yolididur» dəp tərijmə kəlidu. Yənə bəzilər bizning tərijimizdək «deginim»ni Pawlusning ər-ayallıq oqruluk həzir eytkən barlik səzliri dəp qarap, «Bu deginim buyruk yolida əməs, bəlki ruhsət yolida...» dəp tərijmə kəlidu (7-ayətni kəring). □ 7:7 «**bu ixta Hudaning həmmə adəmgə bərgən əz iltpati bar**» — yəni, bəla-qəkilik bolux, yaki tənha bolux. Pawlus əzi tənha bolup, pütün əmriddə ailisiz həlda Hudaning hizmitidə boləqan. ■ 7:7 Mat. 19:12; Ros. 26:29; 1Kor. 12:11. □ 7:8 «**Əmma mən jorisiz tənha yaxioqanlar wə tullaroqa xuni eytimənki...**» — muxu ayəttiki «jorisiz tənha yaxioqanlar» dəgən səz grek tilida əz jorisidin (məyli ərdin, məyli ayaldin, əlüm tərripidin yaki kanun tərripidin) ajrixip kətkənlərni kərsitidu, wə xundakla toy kilmioqanlarnimu əz iquə alidu. ■ 7:9 1Tim. 5:14. □ 7:10 «**Əmma nikaqlanəqanlaroqa kəlsək, ularoqa mən xuni tapilaymənki, — (bu əməliyəttə mening tapiloqinim əməs, yənila Rəbningki)...**» — Pawlus əz təlimini Rəb əysaning yər yüzidə turəqan waqitdiki təlimidin ayriwetidu. Bu ix toqruluk wə omunen bu bab üstidə «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 7:10 Mal. 2:14; Mat. 5:32; 19:9; Mar. 10:11; Luqa 16:18.

□ 7:12 «**Kəloqanliringlaroqa kəlsək, mən xuni eytimənki, (bu Rəbning eytkini əməs), ...**» — Rəb əysa yər yüzidə boləqinda bu ixlar toqruluk təlim bərmigənidi. □ 7:14 «**Qünki etikaqsiz ər bolsa etikaq kəloqan ayalda pak dəp hesablinidu; etikaqsiz ayal bolsa etikaq kəloqan kərindaxta pak dəp hesablinidu; bolmisa, pərzəntliringlar hərəmdin boləqan bolatti; əmma ular əmdi pak boldi**» — bu ayətkə qarəqanda, Korinttiki bəzilər «etikaqdi ər yaki ayalning jorisiz əysa Məsihkə etikaq kilmioqan bolsa undakta ularning nikaqi buləqanəqan bolidu, xunga ular ajrixixi kərək, xundakla baliliri «həram»din boləqan bolidu» dəp qarəydu. Bundak kəzkarax hata.

inak-hatirjamlikta yaxaxka qaqiroqandur. □ 16 *Əy etikađqi ayal, eringni etikađ kildurup* kutulduralaydioanlikingni nadin bilisen? *Əy etikađqi ər, hotunungni etikađ kildurup* kutulduralaydioanlikingni nadin bilisen? □ ■

Etikađ yolioqa qaqiriloan wađittiki salahiyəttə turiweringlar

17 Həlbuki, Rəb hərəkəysimizə qandađ təkşim kילוan bolsa, qandađ hələttə qaqiroan bolsa, u xuningda mengəwərsun; mən həmmə jamətlərdə xundađ yolyorukni tapiləymən. 18 Birsı sünnetlik hələttə qaqirildimu? U qayta sünnetsiz kilinmisun; birsi sünnetsiz hələttə qaqirildimu? U əmdi sünnet kilinmisun. □ 19 Sünnetlik bolux heqnersə hesablanmas, sünnetsiz boluxmu heqnersə hesablanmas; *hesab bolidiqini* Hudaning əmrlirigə əməl kilixtin ibarəttur. 20 Hərkim qaysi hələttə qaqiriloan bolsa, xu hələttə qalsun. □ ■ 21 Sən qaqiriloanda kul həlitiđə idingmu? Uning bilən karing bolmisun; ləkin əgər hərlük pirsiti kəlsə, uni kolungdin bərmə. 22 Qünki Rəbtə qaqiriloan kul bolsa Rəbning hər adimidur; uningə ohxax, qaqirilip hər boluququmu Məsihning kulidur. 23 Silər qong bədəl bilən setiwelindinglar; insanlarəqa kul bolmanglar. ■ 24 I kərindaxlar, hər biringlar qaysi hələttə qaqiriloan bolsanglar, xu hələttə Huda bilən billə turunglar.

Tənha yaxax

25 Əmma nikađlanmioanlar toşruluk Rəbdin buyruk tapxuruwalmidim; xundađtım Rəbdin boləan rəhim-xəpəkətkə muyəssər boləanlikim üqün sadik ədəm süpitidə öz pikirimni eytimən. □ 26 Əmdi hazırkı kıyinqilikka kəriənda, ər kixining xu *tənha* hələttə boluxini yaxhi ix dəymən. □ 27 Ayaloqa baəqlənoan bolsang, undađta, uning bilən ajrixixni oylima; ayalingdin ajrixip kəttingmu? Undađta yənə əylinixni oylima. 28 Ləkin əylənsəng, sən gunah kילוan bolmaysən; wə nikađlanmioanlar

□ 7:15 «**ləkin etikađsiz boləan tərəpning kətküsi bolsa, u ajrixip kətsun; bundak əhwallarda kərindax ... nikađ məjburiyyətigə baəqlinip qəloan bolmaydu; qandađla bolmisun Huda bizni inak-hatirjamlikta yaxaxka qaqiroqandur**» — bu muđim ayət toşruluk «kozumqə sez»imzini kəring. □ 7:16 «**Əy etikađqi ayal, eringni etikađ kildurup kutulduralaydioanlikingni nadin bilisen? Əy etikađqi ər, hotunungni etikađ kildurup kutulduralaydioanlikingni nadin bilisen?**» — bizningqə Pawlus muxu yərdə, ixanmigən jora nikađtin ajraxmaqci boləan bolsa, uni etikađ kildurup kutkuzux pəkət Hudaningla kilidioan ixidur, biz ajiz bəndilərnin kilidioan ixı əməs, xunga (jorisining kətküsi bolsa) uni ərkinlikkə koyuwərgin, deməqci. «Kozumqə sez»imzini yənə kəring. ■ 7:16 1Pet. 3:1. □ 7:18 «**Birsı sünnetlik hələttə qaqirildimu? U qayta sünnetsiz kilinmisun**» — bəzi Yəhudiylar məlum səwəblərdin sünnitidin hijil bolup, «yat əllərdək bolay» dəp, əzini «sünnetsiz» kərsətməkci bolup birhil operatsiyəni kilduratti. □ 7:20 «**Hərkim qaysi hələttə qaqiriloan bolsa, xu hələttə qalsun**» — «qaysi hələttə qaqiriloan bolsa...» grek tilida «qandađ qaqiriloanlikli bolsa...» deyilidu. Demək, Huda hər birimizni Məsihgə qaqiroinida, əhwal-həlitimizni bilip, u həlitimizni Uning yolida ixlətməkci bolidu. ■ 7:20 Əf. 4:1; Fil. 1:27; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12. ■ 7:23 1Kor. 6:20; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18. □ 7:25 «... **nikađlanmioanlar toşruluk Rəbdin buyruk tapxuruwalmidim...**» — muxu yərdə «nikađlanmioanlar» bolsa heqqaəan jinsiy munasiwət ətküzüp bađmioan pak yigit yaki pak kızlarni kərsitidu, dəp qaraymiz. Bəzi alimlar bu səz pəkət kızlarni kərsitidu, dəp qaraydu. Əmdi 36-ayətə kəraydioan bolsaq, bu ayət həm yigitlərimu həm kızlarnimu kərsitdioanlikini baykaymiz. □ 7:26 «**əmdi hazırkı kıyinqilikka kəriənda,...**» — Pawlus muxu hətni yazəan wađitta Rim imperiyəsi boyiqə kəp sandiki ixəngüqilər zor ziyankəxlikkə uqrawatatti.

nikahlansa, ularmu gunah qilgan bolmaydu. Emma xundak kilsa ular jismaniy jähəttə japaʻoʻra uqraydu; mening silərni uningdin halij qiloum bar. □ ²⁹ Emma xuni degum barki, i kerindaxlar — wakıt kiskidur. Xunga ayallik bolouanlar ayalsizlardək bolsun; □ ³⁰ matəm tutkanlar matəm tutmioʻqanlardək bolsun; bəht-huxallikta bolouanlar bəht-huxallikta bolmioʻqanlardək bolsun; mal-mülük setiwaloʻqanlar mal-mülüksizlardək bolsun; ³¹ bu dunyadiki bayliklardin bəhrimən bolouanlar dunyani özining təllukati döp bilmisun; qünki bu dunyadiki hazirki halət ötöp ketidu. □ ³² Emma silərning oʻəmsiz bolxunglarni halaymən. Ayalsiz kixi bolsa Rəbning ixlirini oylaydu, kəndak kilip Rəbni hursən kilixning oʻemidə bolidu. ■ ³³ Emma ayallik kixi kəndak kilip ayalini hursən kilix üqün bu dunyadiki ixlarning oʻemidə bolidu; ³⁴ Yənə kelip ayal wə nikahlanmioʻqan kizning otturisida pərk bar; nikahlanmioʻqan kiz bolsa Rəbning ixlirining, kəndak kilip həm təndə həm rohta pak-muqəddəs bolxuning oʻemidə bolidu; əmma yatlik bolouan ayal kəndak kilip erini hursən kilix üqün, bu dunyadiki ixlarning oʻemidə bolidu. ³⁵ Emma mən bu sözni silərning mənprətinglarni kəzdə tutup dəwatimən; boynunglaroʻra sirtmak selix üqün əməs, bəlki ixliringlarning güzəl boluxi, kənglunglar bəlünmigən halda Rəbgə berilip Uni kütüxunglar üqün dəwatimən.

³⁶ Emma əgər birsi niyət qilouan kizə nishətən muamiləmnig durus bolmioʻqan yeri bar döp karisa, u kiz yaxlik baharidin ötöp kətkən bolsa, ikkisi özini tutuwalalmisa, u halioʻqinini kilsun, u gunah qilouan bolmaydu; ular nikaħ kilsun. □ ³⁷ Birak, birsi öz kənglidə mukim turup, heqkəndak ixk besimi astida bolmay, bəlki öz iradisini baxkurup, kənglidə niyət qilouan kizini əmrigə almaslikni qarar qilouan bolsa, yahxi qilouan bolidu. ³⁸ Kiskisi, oyləngənnig oylənginimu yahxi ix, oylənmigənnig oylənmiginimu tehimu yahxi ix.

□ 7:28 «Emma xundak kilsa ular jismaniy jähəttə japaʻoʻra uqraydu» — Pawlusning bu sezi, hər bir ər-ayallikti normal munasiwəttə bolouan muxəkkət-japalar, egiz-pəslıklar toʻqruuluk eytilidu, döp qaraymiz. Uning üstigə axu dəwrdiki ziyənkəxt astidimu ər-ayallarning bir-birigə bolouan muhəbbiti üqün, bir-birini eqirqiliktin ayax üqün tartkən dər-dəslimri tehimu eqir boluxi mumkin idi. □ 7:29 «wakıt kiskidur. Xunga ayallik bolouanlar ayalsizlardək bolsun...» — 31-ayəttiki izahatni kəring. □ 7:31 «... bu dunyadiki bayliklardin bəhrimən bolouanlar dunyani özining təllukati döp bilmisun; qünki bu dunyadiki hazirki halət ötöp ketidu» — «wakıt kiskidur» 29-31-ayətlərdə Pawlus ularoʻra barlik wakıtini, Hudaning hizmiridə bolux pürsətlirini kədirləxni dəwət kilidu. Uning asasiy mənisı, muxu dunyadiki bəht-bayliklar bizdə bolsa ulardin huzurlansak bolidu, lekin muxu ələm «bəx künlük» boləoʻqka, Hudaning hizmitidə, mənggüllük paydilik bolouan ixlaroʻra qarap mənigimizoʻra toʻqra kelidu, deməkqi. ■ 7:31 Yəx. 40:6; Yəq. 1:10; 4:14; 1Pet. 1:24; 1Yuħa. 2:17. ■ 7:32 1Tim. 5:5. □ 7:36 «Əgər birsi niyət qilouan kizə nishətən muamiləmnig durus bolmioʻqan yeri bar döp karisa...» — «niyət kilioʻqan kizi» dəgenning baxka bir qüxəngisi «wədiləxkən kizi». Ixkilip, bu ayət boyiqə, toy kilioʻqan ər kixi kənglidə bir kizni oylaydu. Kizə «muamiləmnig durus bolmioʻqan yeri bar» dəgənliki bəlkim: (1) kizə bolouan ixkini səz yaki hərəkət bilən bildürüxtin özini tutuwaləmaslik, lekin uninoʻqə tehi enik wədə kilmaslik, xundakla kizni kiynax; yaki (2) kizə wədə bargəndin keyin yənə ikkilinip wakıtini kəynigə sürüx, xundakla kizni kiynax; yaki (3) toynig wakıtini bəkitkən bolsimu, ular toy wakıtini kütüxkə əzlini tutuwaləmasi, toyni baldurraq kilsa bolidu. Kiskisi, oʻoqul balilarning kizlarning səygüsü yaki həssiyatlıri bilən oynixixioʻra hərgiz bolmaydu. Toluk ayətnig baxka birhil tərijimisi: «Emma əgər birsi özining tənhalikioʻra qarap namuwəpik yürgən bolsa, yaxlik baharidin ötöp kətkən bolsa, özini tutiwaləmasi, u halioʻqiniqu kilsun, u gunah qilouan bolmaydu; ular nikaħ kilsun» yənə baxka tərijimilirimu bar; «qoxumqə səz»imizni kəring.

³⁹ Eri hayat qasda ayali uningğa baqlanıpandur; əmma eri ölümdə uhlıoğan bolsa, u halıoğan kixigə (pəket Rəbdə, əlwəttə) nikaħlinixka ərkin bolıdu. □ ⁴⁰ Ləkin qarixımqə u tul qalsa, tehımu bəhtlik bolıdu; məndımu Hudaning Rohı bar, dəp ixinımən! □ ■

8

Butlarğa ataloğan taamlar

¹ Əmdi «butlarğa atap nəzir kılınoğan taamlar» məsilisigə keləyli. «Həmmimizdə bilim bar» dəp bilimiz. Hox, biraq bilim bolsa adəmnı kərənglitıdu; meħir-muħəbbət bolsa adəmnı kurıdu. □ ² «Mening bilimim bar» dəp hesablıoğan kixi, əməliyəttə heqnemini tehi bilixkə tegixlik dərıjıdə bilmıgən bolıdu. □ ³ Əmma Hudani səygən kixi bolsa, u Uning tərıpidin tonulıdu. □

⁴ Hox, əmdi «butlarğa atap nəzir kılınoğan taamlar» toqruluk — bizgə məlumki, «Jaħanda but değən heqnemə hesablanmaydu», wə «birla Hudadin baxka heq ilaħ yoktur». □ ■ ⁵ Gərqə nuroqun atalmix ilaħlar bar bolsımu — məyli ular zemında yaki asmanda turıdu dəp qarilixidin kət'ıynəzər (dərəkə «ilaħlar» kəp, wə «rəb»lər kəptur) ⁶ biraq biz üqün pəkətlə bir Huda, yəni Ata bardur. Uningdin barlık məwjudatlar apırıdə boloğan, bizmu Uning üqün məwjut boloğanmız; *xuningdək*, birla Rəb, yəni Əysa Məsiħ bardur. Pütkül məwjudatlar U arķilik məwjut, bizmu U arķilik hayatmız. ■

⁷ Əmma bundak bilim həmmimizdə tehi yoktur; tehi butlarğa kəndürğininidin halas bolmıoğan bəzi *ixəngüqilər* bolsa muxundak taamlarını «butka atap nəzir kılınoğan» dəp bilip yəydu; xundakla ularning wıjdani ajız boloaqka, buloğanoğan bolıdu. ■ ⁸ Əməliyəttə taamlarning əzliri bizni Huda bilən yaraxturalmaydu; yemisək bizning kəmçilikimiz

□ **7:39 «Eri ölümdə uhlıoğan bolsa»** — muxu sız, əlup kətkənlikni kərsitıdu. Təwrat-Injil boyıqə etiķadqılara nisbətən əlüx pəkət wakitlik uhlax, halas. «**u halıoğan kixigə (pəkət Rəbdə, əlwəttə) nikaħlinixka ərkin bolıdu**» — «pəkət Rəbdə (nikaħlınsun)» — (1) pəkət etiķadqıoğa nikaħlınsun; (2) Rəbning xəhsiy yolyorukı bilən nikaħlınsun, değən ikki mənini əz iqiğə elixi mumkin. ■ **7:39** Rim. 7:2. □ **7:40 «məndımu Hudaning Rohı bar, dəp ixinımən!»** — bu kinayilik sız. Korint xəħıridiki jamaəttiki bəzi adəmlər əzlirini «pəyojəmbər» hesablap, Pawlusning səzlrini kəbil kılmaytti (14:36, 37ni kərüng). ■ **7:40** 1Tes. 4:8.

□ **8:1 «Əmdi «butlarğa atap nəzir kılınoğan taamlar» məsilisigə keləyli»** — Korint xəħıridikilərnıng kəpinqisi bolsa butpərəs bolup, ular butlarğa qokunux üqün butka atap nəzir kılınoğan gəxni yəytti. Korintliklarning toy wə baxka murasimlirimu buthanılarda ətküzölup, butka atap nəzir kılınoğan gəxlər dastıhanoğa koyulatti. U qasılarda bundak gəxni yeyix-yeməslık yaki buthanıda ətküzölğən murasımlara kətnixix-kətnaxmaslık etiķadqılar üqün qong bir məsilə boloğan. «**meħir-muħəbbət bolsa adəmnı kurıdu**» — «rohıy kurux» («adəmnı kurux») toqruluk «Rimliklarğa»diki kirix sız»imizni kərüng. □ **8:2 ««Mening bilimim bar» dəp hesablıoğan kixi, əməliyəttə heqnemini tehi bilixkə tegixlik dərıjıdə bilmıgən bolıdu»** — bu əjayıb bayan toqruluk «koxumqə sız»imizni kərüng. □ **8:3 «Əmma Hudani səygən kixi bolsa, u Uning tərıpidin tonulıdu»** — «Huda tərıpidin tonulıdu» — bəlkim, Huda uni bilip «bu kixi Mening adimim» dəp etrap kılıdu, deməkqi. □ **8:4 ««Jaħanda but değən heqnemə hesablanmaydu» wə «birla Hudadin baxka heq ilaħ yoktur»** — 1-ayəttiki «həmmimizdə bilim bar», «bu dunyada but değən heqnersə əməs» wə «Hudadin baxka heq ilaħ yoktur» bəlkim bu Korint jamaitidikilər əzlrining xuarıdək daim eytıdoğan səzlər idi. ■ **8:4** Qan. 4:39; Rim. 14:14; 1Kor. 10:19; Əf. 4:6. ■ **8:6** Mal. 2:10; Yħ. 13:13; 1Kor. 12:3; Əf. 4:6; Fil. 2:11. ■ **8:7** 1Kor. 10:28.

hesablanmaydu, yegən bolsaq artuqçilikmu hesablanmaydu. ■ 9 Birak hərhalda yeyix erkinlikinglarning ajizlaroq putlikaxang bolmasliqioq kengul koyunglar. ■ 10 Qunki ajiz bir bəndə bilimi bar boləqan sening buthanidiki dastihanda olturup yegənlikingni kərsə, undakta u əz ajiz wijdaniəq karxi halda butlaroq atop nəzir kilinoqan taamlarni yeyixkə «kəurulup küqəytilidioqan» bolmamdu? □ 11 Xuning bilən Məsih uning nijati üqün əlgən, sening kərindixing boləqan bu ajiz bəndə sening biliming wəjidin həlak bolidu. ■

12 Xu yol bilən kərindaxlaroq ziyan yətküzüp gunah kəlip, ularning ajiz wijdanini zəhimləndürüp, Məsihkə karxi gunah kəliwatisilər. 13 Xunga, əgər birər taam əz kərindiximni yikididioqan kıltak bolsa, kərindiximni yikıtmaslikim üqün mən mənggügiqə gəxni kət'iy yeməymən. ■

9

Pawlusning kəp rosulluk hək-həkuqlirini ixlətməsliki

1 Mən erkin əməsmu? Mən rosul əməsmu? Mən Rəbbimiz Əysa Məsihni kərgən əməsmu? Silər əzünglar mening Rəbdə boləqan əjrim əməsmu? □ ■ 2 Əgər baxkilaroq nisbətən rosul dəp hesablanmisam, mən həq bolmiodanda silərgə rosul boldum; qunki əzünglar Rəbdə mening rosul boləqanlikimni təstiklioqan məhürdursilər.

3 Meni sürüxtə kilməqçi boləqanlaroq boləqan jawabim mundaq: — □ 4 Bizlərninğ yəp-iqixkə həkuqimiz bar əməsmu? □ ■ 5 Bizning baxka rosullar, Rəbning Əz iniliri wə Kefasning kiləqinidək, etikadçi bir singilni əmrimizgə elip səpərdə həmraħ kəlip yürüx həkəkimiz yəqmu? □ ■ 6 Əjəba,

■ 8:8 Rim. 14:17. ■ 8:9 Gal. 5:13. □ 8:10 «Qunki ajiz bir bəndə bilimi bar boləqan sening buthanidiki dastihanda olturup yegənlikingni kərsə, undakta u əz ajiz wijdaniəq karxi halda butlaroq atop nəzir kilinoqan taamlarni yeyixkə «kəurulup küqəytilidioqan» bolmamdu?» — bu ayət toqruluk ikki əqiz gəp kəlix kərək. Birinqi, kona zamanlarda kəp buthanilaroq munasiwətlik «axhanilar», «restoranlar» bar idi. Məksiti butpərəslik əməs, bəlkim pəkət payda kəruxtin ibarət idi. Əmma satqan taamlarning kəpinqisi bəlkim həkklər xu buthanida butlaroq atop kəlioqan nərsilər boluxi mumkin idi. Xuning bilən bir waqıtta nuroqun kixilər bundak taamni yeyinxing əzini «sawablik ix», «təlyaylik ix» dəp kərixii mumkin. İkinqi, Pawlusning «uning wijdani... «**kəurulup küqəytilidioqan**» degən səzi kinayilik gəp. Məzkur səzni yukirikçi «muħəbbət (adəmnı, yəni adəmninğ roħini) kuridu» degən səz bilən selixturiximiz kərək. «Muħəbbətning kuruxi»ning nətijisi yahxi, əlwəttə; ləkin muxu ayəttə «bilimi bar» adəmninğ hərikiti ajiz kərindixini əz wijdaniəqə hiləplik kəlixkə «kurup küqəytidu». ■ 8:11 Rim. 14:15.

■ 8:13 Rim. 14:21; 2Kor. 11:29. □ 9:1 «Mən erkin əməsmu? Mən rosul əməsmu? Mən Rəbbimiz Əysa Məsihni kərgən əməsmu? Silər əzünglar mening Rəbdə boləqan əjrim əməsmu?» — Pawlus bu bəba bəzi adəmlərninğ uningə «ni kəil, buni kəil» deyixigə «mən erkin adəm» dəp jawab beridu. ■ 9:1 Ros. 9:3,17; 22:14,18; 23:11; 1Kor. 4:15; 15:8; 2Kor. 12:2.

□ 9:3 «**Məni sürüxtə kilməqçi boləqanlar...**» — bu səz Korint jamaitida, Pawlus həkəkiy rosul əməs, dəp yürğən bəzi adəmlərnı kərsitidu. □ 9:4 «**Bizlərninğ yəp-iqixkə həkuqimiz bar əməsmu?**» — rosullar hux həwərnı tarqıtix hizmitigə əlahidə ayirilip qıkkəqəqə, jamaətlərdin yemək-iqmək jəhəttə, yəni iqtisadiy jəhəttiki yardəmgə erixixkə həkuqluqtur. Əmma Pawlus wə hizmətdixi Barnabas Korint xəħiridə xundak həkuqni ixlətmigən. Keyinki ayətlərnı kəruing. ■ 9:4 1Kor. 9:14; 1Tes. 2:6; 2Tes. 3:9. □ 9:5 «**Bizning baxka rosullar, Rəbning Əz iniliri wə Kefasning kiləqinidək, etikadçi bir singilni əmrimizgə elip səpərdə həmraħ kəlip yürüx həkəkimiz yəqmu?**» — demək, rosullar əzlrı wə bala-qəkəilrimu jamaətninğ iqtisadiy yardimigə həkuqluqtur. ■ 9:5 Mat. 8:14.

pəkət Barnabas bilən meningla əmgək kılmaslıqqa hokukimiz yokmu? ⁷ Kim hirajətni əzi tələp *əskər bolup* jənggə qıkidu? Kim üzümzar bina kılıp uning mewisidin yeməydu? Kaysi padə bəkkıcuqı padining sütidin iqməydu? ⁸ Bu degənlirim pəkət insaniy kəzkarax boyıqə eytiloanmu? Təwrat-kanunning əzidimu ohxax deyilgə əməsmu?! ⁹ Qünki Musaəqa qıxürülgə qanunda: «Haman təpkən öküzning əozziəqa kəxək salma» dəp pütülgəndur. Huda öküzlərgıla kəyüngənmü, ¹⁰ yaki buni pəkət bizləni dəp eytkanmu? Xübhısizki, bu sözlər bizlər üqün pütülgəndur; xuning üqün yər həydidigüqi ümidətə həydidixigə tegixlik, xundakla haman təpküqimu hösuldin bəhrimən bolux ümididə ixləxkə tegixliktur. ¹¹ Biz silərgə rohıy bəht-bərikətləni terip, silərdin maddiy jəhəttin yiojıwalsak bu qəktin exip kətkənlik bolamdu? ¹² Baxqa *hızmətqilər* silərdə muxu hokukni ixlətkən yərdə, biz xundak kılşak tehimu bolidioqu? Əmma Məsihning hux həwirigə heq tosalətu bolmısın dəp, biz bu hokukni heqqaqan ixlitip bəkmiduk; əksiəq, hərkəndak ixlarəqa qıdap keliwatimiz. ¹³ İbadəthanidiki mukəddəs ixlar üqün ixligüqilərnin ibadəthanioqa ataloqan hədiyələrdin yəydidənləknini, kurbəngəhta hızmət kılıwatkanlarning kurbənləklərdin uluxını alidioqanlıkını bilməmsilər? ¹⁴ Xuningəqa ohxax, Rəb hux həwərnı jakarlıoquqılarning jeni hux həwərdin bəkilşun dəp bəkitkəndur.

¹⁵ Əmma mən bolsam bu hokuklarning heqkaysisini ixlitip bəkmidim. Həm hazırmu muxu hokuktin padilinay dəp muxulərnı yezıwatkınim yok! Qünki mən bəxkılarning meni bu pəhirlinidioqanlirimdin məhrum kıləninidın kərə əlginim tüzük! ¹⁶ Qünki mening hux həwərnı jakarlıximda pəhirləngüdək ix yok; qünki uning məjburiyiti meni besip turidu; hux həwərnı jakarlımısam həliməqa way! ¹⁷ Qünki əgər uni halis kılşam, buningdin mənə in'am bolidu; əmma əz ihtiyarım bilən bolmısa, bu pəkət mening əojidarlık burqını ada kıləninim bolidu, halas.

¹⁸ Xundak ikən, mening in'amım zadi nemə bolidu? Mening in'amım dəl xuki, hux həwər jakarlıximda mən hux həwərgə kixiləni həksiz erixtürimən — demək, in'amım hux həwər yətküzüxtiki tegixlik *həq elix* hokuklirimni heq ixlətməslikimdin ibarəttur.

¹⁹ Qünki həmmə adəmning ilkidin ərkin bolup, özümni kəpquillkə kul kıldim; xu yol bilən tehimu kəprək adəmlərnı qayıp kılıp kutkuzsam dəymən. ²⁰ Yəhudıylərnı qayıp kılıp kutkuzux üqün Yəhudıyləroqa nisbətən Yəhudıyoqa ohxax boldum; Təwrat qanuni astida turoqanlərnı qayıp kılıp kutkuzux üqün (Təwrat qanuni astida turoqan bolmısammü) Təwrat qanuni astida turoqanlarəqa nisbətən Təwrat qanuni astida

9:7 Yh. 21:15; 1Kor. 3:6, 7, 8; 2Kor. 10:4; 1Pet. 5:2. **9:9** «Haman təpkən öküzning əozziəqa kəxək salma» — «Kan.» 25:4. **9:9** Kan. 25:4; 1Tim. 5:18. **9:10** «Xuning üqün yər həydidigüqi ümidətə həydidixigə tegixlik, xundakla haman təpküqimu hösuldin bəhrimən bolux ümididə ixləxkə tegixliktur» — «Am.» 9:13. **9:11** Rim. 15:27; Gal. 6:6.

9:12 «... Məsihning hux həwirigə heq tosalətu bolmısın dəp, biz bu hokukni heqqaqan ixlitip bəkmiduk; əksiəq, hərkəndak ixlarəqa qıdap keliwatimiz» — ələitə yeri xuki, bəzilər «Pawlus wə Barnabas həkikıy rosullar əməs, qünki ular bizdin pul sorap bəkmioqan!» degən. **9:12** Ros. 20:33; 2Kor. 11:9; 12:13. **9:13** Kan. 18:1. **9:14** «... Hux həwərnı jakarlıoquqılarning jeni hux həwərdin bəkilşun» — demək, hux həwərnı qəbul kıləqanlar tərpidin kəmdalsun. **9:14** Law. 19:13; Kan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; Luğa 10:7; 1Tim. 5:18.

9:15 «mən bəxkılarning meni bu pəhirlinidioqanlirimdin məhrum kıləninidın kərə əlginim tüzük!» — «bu pəhirlənginim» dəl uning hux həwərnı heqkəndak in'am-hədiyəni qəbul kıləy jakarlıoqanlıkını kərsitidu.

turojanlarğa ohxax boldum; ■ ²¹ Təwrat kanunida bolmioqanlarni kayil kilip kutkuzux üqün Təwrat kanunida bolmioqanlarğa nisbətən (Huda aldida kanunsiz bolmay, bəlki Məsihning kanunioğa boysunuxum bilən) mən Təwrat kanunida bolmioqanlarğa ohxax boldum; □ ■ ²² ajizlarni kayil kilip kutkuzux üqün ajizlarğa ezüm ajizdək boldum; mumkin kədər köprək adəmni kutkuzux üqün mən hərəkəndək adəmgə karita xundək adəm boldum. □ ■ ²³ Özümning hux həwərdin nesiwəm boluxi üqün uni dəp həmmə ixni kilimən.

²⁴ Bəygiğə qüxkənlərninğ həmmisi yügürixidu, əmma pəkət birila mukapatka erixidiqinini bilməmsilər? Oləlibə qazinix üqün yügürünqlar. ■

²⁵ Musabikiğə elixquqilarninğ həmmisi özini hər jəhəttin tizginləydu; ular pəkət bir qirip ketidiqan tajoğa erixix üqün xundək kilidu, əmma biz bolsək qirimas taj üqün xundək kilimiz. □ ■ ²⁶ Xunga mən nixansiz adəmdək yügürəwətməymən; muxt atsam həwəroğa atidiqan adəmdək bolmaymən. ²⁷ Uning ornioğa mən öz tenimni urup ezümgə kəndürüp, uni ezümgə kul kilimən; undək kilmiqanda, baxqilarğa təlim jakarlap turup ezüm layəkətlik bolmay kəlixim mumkin.

10

Israillarning Misirdin qikip, qel-bayawandin etkəndiki wəkələrdin sawək eliximiz kerək

¹ Qünki, i kerindaxlar, mən silərninğ ata-bowilirimizning həmmisining bulut astida yürgənlikidin wə həmmisining dengizdin etüp mangoanlikidin həwərsiz yürüxünqlarni haliməymən; ■ ² ularning həmmisi bulutta həm dengizda Musaning *yetəkqilikigə* qəmüldürülgən; □ ■ ³ ularning həmmisi ohxax rohij taamni yegən, ■ ⁴ həmmisi ohxax rohij iqmlikni iqkən; qünki ular ezlirigə *həmrah bolup* əgixip yürgən rohij uyultaxtin iqətti (əməliyətə, muxu uyultax Məsihning Əzi idi); ■ ⁵ xundəktimu, Huda ularning kəpinqisidin

■ **9:20** Ros. 16:3; 18:18; 21:23. □

■ **9:21** «Təwrat kanunida bolmioqanlar» — demək,

Yəhudy əməslər. Ular Təwrat kanunini bilməydu yaki uni etirap kilmiqanlardur. «**Məsihning kanuni**» — Mukəddəs Rohta yaxap «Pərwardigar Hudayingni pütin kəlbinq bilən, pütin jening bilən wə pütin küqünq bilən səygin» wə «koxnangni ezünqni səyğəndək səygin» degəndin ibarət, əlwəttə. ■ **9:21** Gal. 2:3. □ **9:22** «ajizlarni kayil kilip kutkuzux üqün ajizlarğa ezüm ajizdək boldum» — «ajizlar» bəlkim Huda toqrısidiqi bilimni tonup yətmigənliktin wijdani asanla azablinidiqan etiəkədqilarni, yaki etiəkədi küqlük əməslərnə kərsitidu. ■ **9:22** Rim. 15:1; 1Kor. 10:33; Gal. 6:1. ■ **9:24** Gal. 2:2; 5:7; Fil. 2:16; 2Tim. 4:7; Ibr. 6:18. □ **9:25**

«**Musabikiğə elixquqilarninğ həmmisi özini hər jəhəttin tizginləydu; ular pəkət bir qirip ketidiqan tajoğa erixix üqün xundək kilidu...**» — əslidiki «Olimpiya»diki qəliblar yopurmaq-güllərdin yasaloqan tajoğa erixətti. ■ **9:25** 2Tim. 2:4; 4:7,8; 1Pet. 4:1; 5:4. ■ **10:1** Mis. 13:21; 14:22; Qel. 9:18; Kan. 1:33; Yə. 4:23; Nəh. 9:12,19; Zəb. 78:13,14; 105:39. □ **10:2**

«**ularning (silərninğ ata-bowiliringlar, 1-ayətni kərüng) həmmisi bulutta həm dengizda Musaning yetəkqilikigə qəmüldürülgən**» — muxu (1-2-ayəttə hatiriləngən) wəkələrnə tehimu yaxhi qüxinix üqün «Misirdin qikix» 14-babni kərüng. «Musa» Musa pəyoğəmbər, əlwəttə. Muxu muhim ayət üstidə wə bu bəbtiki bəxka misallar toqruluk «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ **10:2** Mis. 13:20-22; 14:19, 20. ■ **10:3** Mis. 16:15. ■ **10:4** Mis. 17:6; Qel. 20:11; Zəb. 78:15-16

razi bolmioʻjanidi; qunki «Ularning jäsätliiri qel-bayawanda qeqilip kälöjan».^{□ ■}

⁶ Əmma bu ixlar ularning bexiöja bizlergä sawak-bexarät bolsun üqün qüxkənidi; buningdin mäxsät, bizning ularning yaman ixlaroʻja hëwäs kälöjanidäk hëwäs kilmäslükimiz üqündur.[■] ⁷ Silär yänä ularning bözilirigë ohxax butka qokunidioʻjanlardin bolmanglar; bular toʻqruluk: «Hälk yöp-iqixkë ölturdi, andin käyp-sapaöja turdi» döp pütülgän.^{□ ■}

⁸ Biz yänä ularning bözilirining buzukqilik kälöjanidäk buzukqilik kilmayli; qunki xu wäjidin ulardin yigirmä üq ming kixi bir kündila öldi.^{□ ■} ⁹ Yänä ularning bözilirining Məsihni siniöjanidäk Məsihni sinimayli; qunki xu säwəbtin ular yilanlar qeqixi bilän halak boldi. ^{□ ■}

¹⁰ Yänä ularning böziliri aöqrinoʻjandäk aöqrinip kaxximanglar — nätijidä, ular jan aloquci *parixtä* täripidin öltürüldi. ^{□ ■} ¹¹ Əmdi bu wəkälərnig hëmmisi ularning bexiöja bexarätlik misallar süpitidä qüxkən wə ahirki zamanlar beximioʻja keliwatkan bizlärning ulardin sawak-ibrät eliximiz üqün hatiriləngənidi. ^{□ ■} ¹² Xuning bilän «Män *etikadta* qing tiröp turmaqtimän» degän kixi özining yikilip ketixidin hëzi bolsun! ¹³ Silär duq kälgän sinaklarning hëmmisigä baxka adəmlərnu ohxax duq kälgän. Wə Huda bolsa wədisidä turoqucidur, U silərni këtürəlmigüdək sinaklaröja uqratmaydu, bəli sinak bexinglaröja qüxkändä, xuning bilän täng uningdin ötüp kutulux yolini yaritip beridu; silär xuning bilän uningöja bərdaxlik beridioʻjan bolisilär. ^{□ ■} ¹⁴ Xu säwəbtin, säyümlüklirim, butpərəsliktin qeqinglar!

¹⁵ Silərni əkil-höxi jayida kixilär döp karap xuni eytiwatimän; səzligänlirimni baħalap bəkinglar: — ¹⁶ Biz bərikätlik bolsun döp tiligän, bərikätlik jamdiki xarabni iqkinimiz, Məsihning kənidin ortak bəhirlənginimiz əməsmu? Bizning oxutқан nanni yeginimiz, Məsihning tenidin ortak bəhirlənginimiz əməsmu? [□] ¹⁷ Biz nuroqun bolsakmu bir nan, bir təndurmiz; qunki hëmmimiz xu bir nandin nesiwə alimiz. ^{□ ■}

[□] **10:5** «Ularning jäsätliiri qel-bayawanda qeqilip kälöjan» — «Qel.» 14:16, 32. [■] **10:5** Qel. 26:65. [■] **10:6** Qel. 11:4,33; Zəb. 106:14. [□] **10:7** «Hälk yöp-iqixkë ölturdi, andin käyp-sapaöja turdi» — muxu yərdiki «käyp-sapa» bəlkim butpərəslik hëm uningöja baölanöjan xəhwaniyätini kərsitidu. «Pütülgän» — «Muxəddäs Kitabta pütülgän», əlwəttä («Mis.» 32:6).

[■] **10:7** Mis. 32:6. [□] **10:8** «Biz yänä ularning bözilirining buzukqilik kälöjanidäk buzukqilik kilmayli; qunki xu wäjidin ulardin yigirmä üq ming kixi bir kündila öldi» — bu wəkə «Qel.» 25:1-9dä haritiləngän. [■] **10:8** Qel. 25:1, 9; Zəb. 106:28-29. [□] **10:9** «Yänä ularning bözilirining Məsihni siniöjanidäk Məsihni sinimayli; qunki xu säwəbtin ular yilanlar qeqixi bilän halak boldi» — «Qel.» 21:1-9ni kəring. [■] **10:9** Qel. 21:5; Zəb. 106:14 [□] **10:10** «Yänä ularning böziliri aöqrinoʻjandäk aöqrinip kaxximanglar — nätijidä, ular jan aloquci *parixtä* täripidin öltürüldi» — «Qel.» 16:41-50ni kəring. [■] **10:10** Mis. 16:2; 17:2; Qel. 14:36; Zəb. 106:25-26 [□] **10:11** «bu wəkälərnig hëmmisi ularning bexiöja bexarätlik misallar süpitidä qüxkən» — «bexarätlik misallar» — «qoxumqə səz»imizdä biz bu bab toʻqruluk səzliginimizdä bu tema toʻqrulukmu tohtilimiz. [■] **10:11** Rim. 15:4; 1Kor. 9:10; Fil. 4:5; Ibr. 10:25. [□] **10:13** «Silär duq kälgän sinaklarning hëmmisigä baxka adəmlərnu ohxax duq kälgän» — əyni tekistä: «Silär duq kälgän sinaklardin hëqkaysisi pütüklü insaniyatkə ortak əməs» degän xəklidä ipadiliniidu. [■] **10:13** 1Kor. 1:8; 1Tes. 5:24; 2Pet. 2:9. [□] **10:16** ««bərikätlik jam» ... «oxutқан nan» — «bərikätlik jam» wə «oxutқан nan» degənlər «Rəbning ziyapiti» yaki «Rəbning öjzasi»din ibarəttur. «Rəbning ziyapiti» yaki «Rəbning dastihini» toʻqrulukmu 11:23-34ni kəring. [□] **10:17** «Biz nuroqun bolsakmu bir nan, bir təndurmiz; qunki hëmmimiz xu bir nandin nesiwə alimiz» — baxka birhil təjrimisi: «Nan bir bolöqəqka, bizmu bir tən bolimiz; qunki hëmmimiz bir nandin nesiwə alimiz». [■] **10:17** Rim. 12:5; 1Kor. 12:27.

18 Jismaniy Israiloq qaranglar; qurbanliklarni yegonlar qurbangahqa nesipdaxlar amosmu? 19 Emdi nemə deməqimən? Butqa atap sunuloqan qurbanlikning birer əhmiyiti barmidu? Butning birer əhmiyiti barmidu? ■ 20 Yak, birak kapirlar butlaroq sunoqan qurbanliklarni Hudaqə aməs, bəlki jinlaroq ataydu. Mən silərnin jinlar bilən ortak nesipdax boluxunglarni halimaymən. □ ■ 21 Rəbning jamidin wə jinlarning jamidin tənq iqqüqi bolsanglar bolmaydu; Rəbning dastihiniqə wə jinlarning dastihiniqə tənq dahil bolsanglar bolmaydu. 22 Rəbning həsət-qəzicipini qozqiməqimizmu? Biz Uningdin küqlükmu-ya?

23 «Həmmə nərsə həlaldu», əmma həmmə nərsə paydilik boluwərməydu; «həmmə nərsə həlaldu», əmma həmmə nərsə adəmning *etikadini* kuralmaydu. □ ■ 24 Emdi heqkim öz mənprəətini izdimisun, bəlki əzgilərnin izdisun. ■ 25 Gəx baziridə setiloqan hərbinərsini wijdaninglarni dəp olturmay, heqnemini sürüxtə qilmay yəweringlar. 26 Qünki «Jahan wə uningə toloqan həmmə məwjudatlar Pərwərdigarəqə mənəsiptur» *dəp pütülgən*. □ ■ 27 Əmma etiqad qilmioqanlarning birərsi seni ziyapətkə təklip qilsə wə kənglünq tartsa, aldinqə qoyuloqan həmməni wijdaningni dəp olturmay yəwər; ■ 28 əmma birsi sanga: «Bu butlarəqə ataloqan qurbanlik taami» desə, undaqta uni yemə; nemixqə desəng, bu ixni sanga eytkən adəmning səwəbi üqün, xundakla wijdaning səwəbi üqündur; □ 29 mən degən wijdan seningki aməs, bəlki həliki kixining wijdani; mening ərkinlikimə baxqilarning wijdani təripidin yaman dəp baqa berilixining həjiti barmu? 30 Mən təxəkkür eytip yesəm, təxəkkür eytkən nərsini durus yeginim tūpəylidin yaman dəp qariliximning nemə həjiti? □ ■ 31 Xunga silər nemini yesənglar, nemini iqsənglar yaki hərəkəndə baxqə ixlarni kilsənglar, həmmə ixlarni Hudaqə xan-xəwəp kəltürülsun dəp qilinglar. ■ 32-33 Mən ezüm həmməylənni həmmə ixtə məmnan qilixqə intilginimdək, öz mənprəətim üqün aməs, bəlki kəpçilikning mənprəəti, ularning kutquzuluxi üqün intilginimdək, heqkimning aldioqə — Yəhudiyar bolsun, greklar bolsun, Hudaning jamaetidikilər bolsun aldioqə putlikaxəng bolmanglar.

Mən Məsihni ülgə qilqinimdək, silərmu meni ülgə qilinglar.■

■ 10:19 1Kor. 8:4. □ 10:20 «kapirlar butlarəqə sunoqan qurbanliklarni Hudaqə aməs, bəlki jinlarəqə ataydu» — «kapirlar» grek tilidə «taipilər» yaki «əllər». ■ 10:20 əw. 17:7; Qan. 32:17. □ 10:23 «həmmə nərsə mənqə həlaldu» — bu səz-ibarə bəlkim Korintliklər ixlitəwətkən İnjildiki yemək-iqməklər toqruluk təlimlərnin qiskartilmisi boluxi mumkin. Bu həqiqətkə yəkin bolqini bilən, Pawlus hazır ularəqə yemək-iqməklər toqruluk baxqə tərəplərdinmu oylax kerək, dəp təlim bərməqçi. ■ 10:23 1Kor. 6:12. ■ 10:24 1Kor. 13:5; Fil. 2:4. □ 10:26 «Jahan wə uningə toloqan həmmə məwjudatlar Pərwərdigarəqə mənəsiptur» — «Zəb.» 24:1 wə 50:12, 89:11. ■ 10:26 Mis. 29:5; Zəb. 24:1; 50:12, 89:11 ■ 10:27 Luqa 10:7; 1Kor. 8:7. □ 10:28 «Birsi sanga: «bu butlarəqə ataloqan qurbanlik taami» desə,...» — degüqininq kərsətməqçi bolqini bəlkim: (1) «Sən ixəngüqi amosmu, bundəq butlarəqə qetixlik nərsini yeməslilik kerək» yaki (2) «Bu aləhidə butlarəqə nəzir qilinoqan, xunga uni yesəng, sanga aləhidə bərikət bolidu!». «Koxumqə səz»iminzimu kərninq. □ 10:30 «Mən təxəkkür eytip yesəm, təxəkkür eytkən nərsini durus yeginim tūpəylidin yaman dəp qariliximning nemə həjiti?» — muxu muhım prinsip toqruluk «koxumqə səz»iminzimu kərninq. ■ 10:30 Rim. 14:6; 1Tim. 4:3. ■ 10:31 Kol. 3:17. ■ 10:32-33 Rim. 14:13; 1Kor. 9:22.

11

Ibadat qaidiliri

1-2 Əmđi silərni xuning üçün tərīpləymənki, i qerindaxlar, həmmə ixlarda silər meni əsləp turuwatisilər, mən silərgə tapxuroqinimdək, kərsətmilərnī tutup keliwatisilər. ■ 3 Əmma mən silərnīng hər ərnīng bexi Məsihdur, ayalning bexi ərdur wə Məsihning bexi Hudadur dəp bilixinglarni halaymən. □ ■ 4 Xunga, *ibadətke qatnaxkanda*, həkəndək ər bexioqə birnərsə artqan haldə dua kilsə yaki bexarət bərsə, u əz bexioqə hərmətsizlik kילוan bolidu. □ 5 Əmma *ibadətke qatnaxkanda*, həkəndək ayal bexioqə birər nərsə artmioqan haldə dua kilsə yaki bexarət bərsə, u əz bexioqə hərmətsizlik kילוan bolidu; bundək ayalning qeqi qūxūruwetilgən, *rəswə kילוnoqan* ayaldin pərki yoxtur. □ 6 Ayal kixining bexioqə artqini yox bolsa, qaqiliri qūxūruwetilsun; ayaloqə nisbətən qaqilirining kesiwetilixi yaki qūxūruwetilixi uyatlik ix bolsa, əmđi uning bexioqə birər artqini bolsun. ■ 7 Qūnki ər kixi bolsa bexini yapmasliki kerək; qūnki u Hudaning sūrət-obrazi wə xan-xəripidur; əmma ayal kixi bolsa ərnīng xan-xəripidur. □ ■ 8 Qūnki ər bolsa ayaldin əməs, bəlki ayal ərdindur. □ ■ 9 Xuningdək ər kixi ayal üçün əməs, ayal kixi ər üçün yaritiloqandur. 10 Bu səwəbtin, həm pərixtilərnīng səwəbidin ayal kixi bexidə həkəkning *bəlgisigə* igə boluxi kerək. □ 11 Həlbuki, Rəbdə ayal ərsiz bolmas wə ər ayalsiz bolmas; 12 qūnki ayal ərdin qikiriləninidək, ər ayal arkilik *tuqulidu*; lekin həmmə ix Hudadindur. 13 Əz kənglinglarda bahə beringlar; ayallarning bexioqə birnərsə artmay turup Hudaqə dua kিলixi muwəpikmu? 14 Təbiətning əzi silərgə ər kixining uzun qaqiliri bolsa uningqə uyat ikənlikini əgətmidimu? 15 Əmma ayal kixining uzun qaqiliri bolsa, bu uningqə xan-xəpər bolidu; qūnki uning uzun qaqiliri uningqə bezək-yepinqə bolsun dəp təkdīm kילוnoqan. 16 *Birsining bu ixlər toqruluk* talax-tartix kילוqusi bolsa, *xuni bilsunki*, bizlərdə həm Hudaning jamaətliridimu xulardin baxqə heq qaidilər yoxtur. ■

■ 11:1-2 1Kor. 4:16; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2Tes. 3:9. □ 11:3 «**ayal (yaki kiz)ning bexi ərdur**» — toy kילוqanda uning bexi əz eri, əlwəttə; turmuxqə qikmioqan bolsa uning atisi; tənha, tul yaki ajraxqan kiz-ayallar bolsa, ularning bexi (bar bolsa) jamaəttiki aqsakallar bolidu. ■ 11:3 Yh. 14:28; 1Kor. 3:23; 15:27; Əf. 5:23. □ 11:4 «**ibadətke qatnaxkanda, həkəndək ər bexioqə birnərsə artqan haldə ... bexarət bərsə**» — «bexarət bərsə» — «Hudaning wəhiyisini yətküzəsə», yaki «pəyoqəmbərlik səz kilsə...» degenlik. «Əz bexioqə hərmətsizlik kিলidu» — demək, Məsihgə bihərmətlilik kিলidu. □ 11:5 «**...u əz bexioqə hərmətsizlik kিলidu**» — demək, əz erigə yaki jamaətnīng aqsakallirioqə hərmətsizlik kিলidu. «**bundək ayalning qeqi qūxūruwetilgən, rəswə kילוnoqan ayaldin pərki yoxtur**» — kona zamanlarda ayallar buzūqkilik kילוan bolsa, ularni jəzalax usuli ayalni rəswə kילוip qeqini qūxūruwetixdin ibarət idi. ■ 11:6 Qəl. 5:18; Kan. 22:5. □ 11:7 «**Qūnki ər kixi bolsa bexini yapmasliki kerək; qūnki u Hudaning sūrət-obrazi wə xan-xəripidur; əmma ayal kixi bolsa ərnīng xan-xəripidur**» — bu ayəttin (wə xundəqlə 4-6-ayətlərdin) Pawlusning adəttiki əhwallar əməs, bəlki ibadət sorunliri toqruluk səzləwatqanlıki enik turidu; bu uning ərlərgə talaqə qikkəndə həkəndək bəklərnī kiyixini mən'i kילוqini əməs! Uning bu səzlihdə ayallarning taladə yūrgəndə romal-yaoqlik artix-artmasliki toqrusidimu gəp yok. ■ 11:7 Yar. 1:26,27; 5:1; 9:6; Kol. 3:10. □ 11:8 «**qūnki ər bolsa ayaldin əməs, bəlki ayal ərdindur**» — oqurmənlərnīng esidə barki, Huda Həwə'animizni Adəm'atimizning tenidin kowuroqisini elip yasioqan. «Yar.» 2-babni kerūng. ■ 11:8 Yar. 2:18, 21. □ 11:10 «**pərixtilərnīng səwəbidin ayal kixi bexidə həkəkning bəlgisigə igə boluxi kerək**» — «pərixtilərnīng səwəbidin» toqruluk «koxumqə səz»imizni kerūng. Biz bu ayətlər (1-16)ni təpsiliy haldə xərhləymiz. ■ 11:16 1Tim. 6:4.

Rəbning dastihini toqıruluk

17 Əmma hazır deməkcə bolğan ix, yəni silər yığılğan sorunlarğa kəlsək, uningda silərni tərpliməymən; çünki yığılğıninglarning nətijisi paydilik əməs, bəlki ziyanlıq boluwatidu. 18 Çünki birinçidin, silər jamaəttə yığılğıninglarda, aranglarda guruhlarğa bəlünüxlər bolğanlikini anglidim; bu gəpkə kismən ixəndim. 19 Aranglarda bəlünüxlər pəyda bolmay qalmaydu. Undağ bolmioğanda aranglarda kimning layakətlik bolğanlikini kəruwalıjili bolmaytti. □ ■

20 Silər bir yərgə jəm bolğıninglarda, silər *həqiqətən* «Rəbning ziyapiti»din yeməysilər. ■ 21 Çünki yegininglarda hərbinglar baxkılarning yeyixini kütməyla özünglər elip kəlgən oğzani yəwerisilərdə, birsi aq kalidu, yənə birsi məst bolup ketidu. □ 22 Yəp-iqixkə öz öyliringlar yokmu? Hudaning jamaitini kəzgə ilmay, yoksullarni hijalətkə koymaqqimusilər? Silərgə nemə desəm bolar? Silərni tərpləmdimən? Yə, silərni tərpliməymən. □

23 Çünki mən silərgə *Rəbning ziyapiti toqıruluk* yətküzgənlirimni özüm Rəbdin tapxuruwalğanmən; demək, Rəb Əysağa satqunluk kilingğan keqidə u kəliyə nan elip, ■ 24 təkəkkür eytkəndin keyin uni oxtup: «Mana, silərgə atalğan Mening tenim; buni Meni əsləp turux üqün muxundak kilinglar» — dedi. 25 Xuningdək, oğzadin keyin u jamni kəliyə elip: «Mana, bu jamdiki xarab kənimda bolğan «yengi əhdə»dur; hər kətim buningdin iğkininglarda, Meni əsləp turux üqün xundak kilinglar» — dedi. □ 26 Çünki silər hər kətim bu nandin yegən, bu jamdin iğkən bolsanglar, taki Uning kaytip kelixigiqə silər Rəbning ölümni jakarlığan bolisilər. ■ 27 Xuning üqün, kimki layakətsiz halda bu nanni yəyə yaki Rəbning jamidin iğsə, Rəbning teni həm kəniyə nisbətən gunahkar bolidu. ■ 28 Xuning üqün hər birsi bu ixlar üstidə öz-özini təkürüp, andin nandin yesun, jamdin iğsun. ■ 29 Çünki *Rəbning* tenini pərk ətməy turup yegüqi wə iğküqi hərkim özigə həküm-jazani yətküzüp

□ **11:19** «Aranglarda bəlünüxlər pəyda bolmay qalmaydu...» — az bolmioğan alimlar Pawlusning bu jümlisi kinayilik, Korintliklarni tənqid kildioğan alahidə sözlər, dəp qaraydu. Bizmu muxu kəzkaraxka mayilmiz; çünki Injilda tiləyə elinoğan baxka jamaətlər arisida əhwal undağ əməs idi; əksiqə, ularning birliki heli küplük idi (məsilən, Filippi xəhridiki jamaəttə). Qandakla bolmisun, məlum jamaəttiki ixəngüqilərnin kəpinçisi Korintiki jamaəttək «Rohka təwə» əməs, bəlki «ətəkə təwə», «etikadta bowaqlar» bolsa, undağta «bəlünüxlər» pəyda bolmay qalmaydu. Bundağ əhwal həqiqətən Rəbning yolini izdigüqilərgə kəprək besim berip, ularning Rohida tezla əstürülüxi muhim bir türtkə bolidu. ■ **11:19** Mat. 18:7; Luğa 17:1; Ros. 20:30; 1Yuha. 2:19. ■ **11:20** Luğa 22:14-20. □ **11:21** «Çünki yegininglarda hərbinglar baxkılarning yeyixini kütməyla özünglər elip kəlgən oğzani yəwerisilərdə, birsi aq kalidu, yənə birsi məst bolup ketidu» — rosulning sölirigə qarlıqanda, Korint etikadqılar jamaitining yığınırlirida pat-pat «ortaq ziyapət»ni tutatti, xuning bilən bir waqıtta «Rəbning ziyapiti»ni yəyetti («Yəh.» 12ni kəring). Lekin bay kərinaxlar öz mol tamaklıri aloqə özining baylıqlirini kəz-kəz kılıp kərsitətti, baxka kəmbəşəl kərinaxlar bilən ortaklaxmaytti. «Ziyapət» kalayimkan boləqəqka, «Rəbning ziyapiti»ning əzi kəzgə ilinmay bolup kəlip, Rəbning namioyə nomus kəltürgənidi. □ **11:22** «Yəp-iqixkə öz öyliringlar yokmu? Hudaning jamaitini kəzgə ilmay, yoksullarni hijalətkə koymaqqimusilər?» — bəzi etikadqılar jəm bolup olturoğan sorunlarda kəp oğzalarni elip kəlip yəyə, oğzasiz kərinaxlıri əlwəttə hijil bolup kalidu. ■ **11:23** Mat. 26:26; Mar. 14:22; Luğa 22:19. □ **11:25** «... Mana, bu jamdiki xarab kənimda bolğan «yengi əhdə»dur» — «yengi əhdə» Təwrat, «Yər.» 31:31-34də bəxarət berilən. ■ **11:26** Yh. 14:3; Ros. 1:11. ■ **11:27** Qel. 9:10,13; Yh. 6:51,63,64; 13:27; 1Kor. 10:21. ■ **11:28** 2Kor. 13:5.

yöp-iqidu. □ ³⁰ Bu säwəbtin aranglardiki nuroqun adəmlər zəiplixip kesəl boldi, hətta heli bir qismi *өлümdə* uhlap qaldı. □ ³¹ Lekin əgər öz üstimizni təxürüp həküm qıkaroqan bolsaq, beximizoqə *Rəbning* həküm-jazasi qüxürülməydiqan bolıdu. ■ ³² Əmma gərqə üstimizgə Rəb tərıpidin həküm-jazalar qüxürülgən bolsımu, əməliyəttə bu Uning bizgə qüxürgən «tərbiyə jazası»dur; buningdin məxsət, bizning bu dunya bilən birliktə həlakətkə həküm kılınmaslikimiz üqündur. ³³ Xunga, i qerındaxlar, *Rəbning ziyapitidə* yeyixkə jəm bolöninglarda, *həmməylən tolux kəlgüqə* bir-biringlarni kütünglar. ³⁴ Birsı aq qorsaq bolsa awwal öyidə yöp kəlsun; xundak kılıp silərning jəm boluxunglar ezünglaroqə həküm-jaza yətküzməydiqan bolıdu. Qaloqan baxka məsilələri bolsa, mən baröqinimda tərtpikə salımən.

12

Rohiy iltipatlar

¹ Əmma i qerındaxlar, rohiy iltipatlaroqə kəlsək, silərning ular toqruluk bilməy qelxinglarni halımaymən. □ ² Silər taipilərning arisida bolöqan waqtinglarda hərhil yollaroqə baxlinip, gas-gaqə butlaroqə *qokunuxka* azdurulup kətkininglarni bilisilər. ³ Xunga mən silərgə uqturımənki, heqkim Hudaning Rohida turup: «Əysaqə lənət!» deməydu wə hərəkəndak biri Mukəddəs Rohta bolmay turup «Əysa Rəbdur!» dəp eytalmaydu. ■ ⁴ Əmma iltipatlar hilmuhil, lekin Roh bolsa birdur. □ ■ ⁵ Hizmətlər bolsa hərhil, əmma *biz hizmitini qilidiqan* Rəb birdur. ⁶ Ixləx yolliri hərhil, əmma həmməyləndə həmmə ixni wujudka qıkaröquqi Huda birdur. ⁷ Əmma həmməylənnəng mənprəti üqün hərbirigə Rohning namayan boluxi beöixlinidu. ⁸ Qünki Roh arkilik birigə danalix yətküzgüqi söz, yənə birigə xu ohxax Roh arkilik həwər yətküzgüqi söz təksim kılınidu; □ ⁹ yənə ohxax Roh arkilik baxka birigə alahidə ixənq, yənə birigə ohxax Roh arkilik *kesəlləri* sakaytix iltipatliri, □ ¹⁰ birawoqə mejjiziləri yaritix təksim kılınidu; birawoqə wəhiy-bexarət berix; birawoqə hərhil rohlarni pərək etix, birawoqə naməlum tillarda sözləx, yənə birawoqə naməlum tillarni tərjimə kılıx iltipati təksim kılınidu. □ ¹¹ Əmma bu

□ **11:29** «... Rəbning tenini pərək ətməy turup yegüqi wə iquki hərkim özige həküm-jazani yətküzüp yöp-iqidu» — «Rəbning tenini pərək ətməlik» deqənlikning bəlkim ikki hil tərəplimisi boluxi mumkin: (1) özini «Mən Rəbning tenidiki bir əza, baxka qerındaxlarmu xundak» dəp bilip yətməy, «Rəbning teni»diki qerındaxlarni kəzge ilmaslik (21-22-ayətləri kərüng); (2) «Rəbning ziyapiti Rəbbimizning biz üqün qurban qılöqan tenini ipadiləydu» dəp bilip yətməsilik. □ **11:30** «*hətta heli bir qismi ölümdə uhlap qaldı*» — «uhlap qaldı» deqən söz elüxni kərsitidu. İnjil boyiqə etiqadqıləroqə nisbətən elüx pəqət waqtilix uhlax, halas. ■ **11:31** Zəb. 32:5; Pənd. 18:17. □ **12:1** «*rohiy iltipatlaroqə kəlsək...*» — «rohiy iltipatlar» deqənlər Mukəddəs Roh ata qılöqan, muxu bəbta «təbiəttin taxqiri» mejjizilik qabiliyətləri kərsitidu. ■ **12:3** Mar. 9:39; Yh. 13:13; 1Kor. 8:6. □ **12:4** «*Əmma iltipatlar hilmuhil, lekin Roh bolsa birdur*» — «Roh» deqən Hudaning Rohi, Mukəddəs Roh. ■ **12:4** Rim. 12:6; 1Pet. 4:10. □ **12:8** «... Roh arkilik birigə danalix yətküzgüqi söz, yənə birigə xu ohxax Roh arkilik həwər yətküzgüqi söz təksim kılınidu» — bu ikki iltipat wə təwəndiki yənə yəttə «rohiy iltipat» toqruluk «qoxumqə söz»imizni kərüng. □ **12:9** «*kesəlləri sakaytix iltipatliri*» — grek tilida «sakaytixlarning iltipatliri» — demək, Mukəddəs Rohning mejjizilik sakaytix yolliri birhilla əməs. □ **12:10** «*wəhiy-bexarət berix*» — grek tilida: «pəyoqəmbərlik söz kılıx». «qoxumqə söz»imizni kərüng.

ixlarning hëmmisini yürgüzgüqi ohxax xu bir Rohtur, U hërbirigë Özi layik körüp, ayrim-ayrim taksim kilip beridu.■

¹² Qünki insaniy tën bir bolsimu nuroqun ëzaliri bolöjnidëk, xundakla ëzaliri nuroqun bolsimu ëzara qoxulup bir tën bolöjandëk, Mësih Özimu hëm xundaktur. ■ ¹³ Qünki hëmmimiz, mëyli Yëhudiylar bolsakmu, Greklar bolsakmu, kullar bolsakmu, hërlër bolsakmu, bir Rohta bir tängë kirixkë qemüldürüldük wë bir Rohtin iqixkë nesip kilindük. ■ ¹⁴ Qünki tën birla ëzadin ëmës, bëlki kër ëzalardin tärkib tapidu. ¹⁵ Əgër put: «Mën kol bolmioqinim üqün mën tängë tawë ëmësmën» desila, undakta u hëkikëtän tängë tawë ëmës bolamdu? ¹⁶ Kulak: «Mën kër ëmës, xunga mën tängë tawë ëmësmën» desila, undakta u hëkikëtän tängë tawë ëmës bolamdu? ¹⁷ Pütün tën kërza bolsa, undakta anglax sezimimiz nëdin bolidu? Pütün tën kulakla bolsa, undakta purax sezimimiz nëdin bolidu? ¹⁸ Hälbuki, Huda Özigë layik kergän tën ëzalirining hërbirini ayrim-ayrim öz jayioqä orunlaxturoqän; ¹⁹ əgër ularning hëmmisi ohxax əza bolsa, undakta uni qandakmu tën degili bolatti? ²⁰ Əmdilikta ëzalar kër, tën bolsa birdur. ²¹ Kër qolöqä: «Mening sanga ehtiyajim qüxmäydu!» deyëlmäydu; yaki bax bolsa putlaröqä: «Mening silergë ehtiyajim qüxmäydu!» deyëlmäydu. ²² Dël äksiqë, tëndiki ajiz-ərzimës dër körüngän əzalar këm bolsa bolmaydu; ²³ wë hëm tëndiki biz etiwarsiz dër hëسابioqän əzalaröqä bolsa, tehimu kërpräk etiwar kilimiz; xundakla iskëtsiz dër qaralöqän əzalirimiz tehimu iskëtklik kilinidu; ²⁴ əslidë yariximlik bolöqän əzalirimizöqä bolsa xundak kilixning hajiti yok. Əmma Huda pütün tenni xundak birlëxtürgänki, U etiwarsiz dër hëسابlanöqän əzalaröqä tehimu kër etiwar beridu. ²⁵ Buningdin məkësät tëndë hëq bëlünüxlër bolmasliqi, bëlki barlik əzalar əzara ohxax kërümqanlikta boluxi üqündur. ²⁶ Bir əza japa-dërd tartsa, barlik əzalar uning bilän täng japa-dërd tartidu; bir əzaöqä xërëp këlsë, barlik əzalar uning bilän täng xadlinidu.

²⁷ Əmdi silër Mësihning tenidursilër, hërbiringlar Uning ayrim-ayrim əzasidursilër. ■ ²⁸ Huda jamaëttë muxundaklarni orunlaxturoqän: — awwal rosullarni, andin pëyoqëmbërlärni, üqinqi bolup tëlüm bërgüqilärni; andin mëjizë kërsetküqilärni, andin türlük kësällärni sakaytix iltipatlirioqä igë bolöqänlarni, yardëm bërgüqilärni, yetëkqilik kilöqäqilärni, hërhil namëlüm tillarda sëlzëydiqänlarni tëyinlöp orunlaxturoqändur. □ ■ ²⁹ Hëmmäylän rosulmu? Hëmmäylän pëyoqëmbërmu? Hëmmäylän tëlüm bërgüqimu? Hëmmäylän mëjizë kërsetküqmu? ³⁰ Hëmmäyländë sakaytix iltipatliri barmu? Hëmmäylän namëlüm tillarda sëlzëmdü? Hëmmäylän namëlüm tillarni tërjimë qilalamdu? ³¹ Əmma silër qongrak iltipatlarni təkëzza bolup qoqlanglar; hëluki, mën hëzir silergë hëmmidin əwzäl bir yolni kërstitöp bërëy.

■ **12:11** Rim. 12:3, 6; 1Kor. 7:7; 2Kor. 10:13; Əf. 4:7. ■ **12:12** Rim. 12:4, 5; Əf. 4:16.
 ■ **12:13** Gal. 3:28. ■ **12:27** Rim. 12:5; Əf. 1:23; 4:12; 5:23; Kol. 1:24. □ **12:28** «awwal rosullarni, andin pëyoqëmbërlër...» — «Təwrat dëwridiki pëyoqëmbërlër» wë «Injil dëwridiki pëyoqëmbërlër» toqruqluk «qoxumqë sëlzëimizni kërüng. «namëlüm tillar» — «rohij tillar» dëpmu atilidu. Qünki bu tillarni Hudaning Rohi insanning rohioqä tapxuridu; bëzi waqitlarda biz ularni «karamët til», «natonux til», «oqëyriy til» dëpmu ataymiz, qünki bu til sëlzigüqi wë anglöqäqiläroqä qüxinixlik ëmës; «tëbiëttin taxkiri» bolöqän bu hil tilni «dua tili» dër tëriplisëkmü bolidu. ■ **12:28** Əf. 2:20; 4:11.

13

Mehir-muhəbbət həmmidin uluq

¹ Mən əgərdə bu dunyadiki kixilər sözləwatқан hərhil tillar hətta pərixtilərninğ tilliri bilənmu səzliyələydiqan bolsammu, birək mən mehir-muhəbbətsiz bolsam, u qaoqda mən pəkət bir «dang-dang» kiliديوان mis dang, bir «qang-qang» kiliديوان qang bolup qalimən, halas. ² Əgər mən pəyojəmbərlik kilalisam, barlik sirlar, barlik bilimlərni qūxinip boləjan bolsammu, həm xuning bilən bir waqıtta taqlarni yətkiyəligüdək toluk ixənqtə bolsammu, əmma məndə mehir-muhəbbət bolmisa, undakta mən heqnersə bolmioqan bolimən. ³ Əgər barlik mal-mülkümni sədikigə atar həm tenimni *Hudaning yolida* qurbanlik süpitidə köydürülükə sunoqan təoqdirdimu, əmma məndə yənla mehir-muhəbbət bolmisa, undakta mening heqkandək paydam yok boləjan bolidu.

⁴ Muhəbbət səwr-təkətlik bolux həm mehribanliqtur;

Muhəbbət həsəthorluk kılmaydu:

Muhəbbət əzini mahtimaydu,

Təkəbburluk kılmaydu, ⁵

⁵ Nomussizlik kılmaydu,

Əz mənprəətini közləp yürməydu,

Teriktürülməydu,

Kənglidə əqmənlik saklımaydu; ⁶

⁶ Həkkaniysizliktin huxal bolmaydu,

Bəlkə əməliyəttin, həkikəttin huxal bolidu; ⁷

⁷ Həmmə ixta kərsiki kənglik kilidu, həmmigə yüzlinip *Hudaoya* ixinidu, həmmə ixka ümid baqlaydu, həmmigə qidaydu. ⁸

⁸ Mehir-muhəbbət hərgiz ahirlaxmaydu. Bexarətlər bolsa, karəja

kəlməydu: «naməlum tillar» bolsa, tügəydu: *məjizilik* bilimlərmu

karəja kəlməydu. ⁹ Qünki bizning bilidiwanlırimiz kismən, bexarət

beridiwanlırimiz kismən; ¹⁰ lekin mukəmməllik kəlgəndə, kismənlik

yokilidu. ¹¹ Mən kiqikimdə balilarqə səzlidim, balilarqə oyolidim, balilarqə

həsəblidim; qəng boləjinimda, mən balilikni taxlidim. ¹² Qünki biz həzir

bir tutuk derizidin müjməl həlda kərimiz, lekin xu qaoqda yüzmuyüz

kərimiz: Həzir mən kismən tonuymən, xu qaoqda mən *Huda* meni tonup

keliwatkandək tonuymən. ¹³

¹³ Həzir ixənq, ümid, mehir-muhəbbəttin ibarət bu üq nərsə turuptu;

bulardin əng üstün turidiqini mehir-muhəbbəttur.

14

«Rohiy iltipatlar»din qandək paydilinix kerək

□ **13:1** «Mən əgərdə bu dunyadiki kixilər sözləwatқан hərhil tillar hətta pərixtilərninğ tilliri bilənmu səzliyələydiqan bolsammu...» — demək, «xundək intayin küqlük rohiy iltipat məndə bolsimu...». Bu ayəttin yənə xundək deyəlmizki, həkikəttən Hudadin kəlgən hər bir «naməlum til» əməliyəttə dunyadiki məlum bir millətninğ tili yaki pərixtilərninğ tili. ■ **13:2** Mat. 7:22; 17:20; 21:21; Mar. 11:23; Luqa 17:6; Rim. 10:12. ■ **13:4** Pənd. 10:12; 1Pet. 4:8. ■ **13:5** 1Kor. 10:24; Fil. 2:4. ■ **13:6** 2Yuhə. 4. □ **13:7** «Həmmə ixta kərsiki kənglik kilidu...» — yaki «həmmə ixni yapidu...» — demək, mumkin bolsa baxqilarning səwənlik-gunaqlirini qitka yaymaydu. ■ **13:12** 2Kor. 3:18.

1 Mehîr-muhəbbətkə intilip uni qoşlixinglar wə hêm rohîy iltipatlarğa, bolupmu bexarət berixkə intizar bolunglar. □ 2 Qünki namələum tilda sözləydiğan kixi adamlərgə əmäs, bəlki Hudaşğa sözləydu; anglişuqılardin heqkim uni qüxənməydu, əmma u Rohta sirlik ixlarni eytip beridu. 3 Lekin bexarət beridiğan kixi bolsa adəmləring etikadini kuruxka, ularni riqəbtləndürüxkə wə təsəlli berixkə sözləydu.

4 Namələum tilda sözligüqi öz rohini kuridu; əmma bexarət bərgüqi jamaətning *etikadini* kuridu. □ 5 Əmdilikte mən siləring həmminglarning namələum tillarda sözliyəlixinglarni ümid kilimən, lekin bexarət berixinglarni tehimü ümid kilimən. Namələum tilda sözligüqi sözini tərijimə kilmisa, jamaətning etikad kurulusida bexarət bərgüqi uningdin uluq bolidu.

6 Kerindaxlar, mən yeninglarğa kelip, namələum tillardila sözliginim bilən mələum wəhiy, bilim, bexarət yaki təlimni yətküzmisəm, mən silərgə nemə payda təgküzimən? □ 7 Hətta awaz qikiralaydiğan jansiz nərsilər, məyli nəy bolsun, qiltar bolsun xundak; ularning ahanglirining bir-biridin pərki bolmisa, ularda qelinğan pədə qandakmu pərək etilsun?

8 *Jəng* kaniyimu bəlgilik bir ahangda qelinmisa, kim jənggə hazirlansun?

9 Xuningdək silər tilda enik qüxinəligüdək söz kilmisanglar, nemə deməqçi boləjininglarni kim qüxinəydu? Silər hawaşğa gəp qiləndək bolisilər.

10 Jahanda, xühşisizki, hilmuhil til-awazlar bar wə ularning heqkaysisi mənəsisiz əmäs; 11 əgər əmdi mən məlum awaz-tilning mənəsinini bilmisəm, mən sözligüqigə nisbətən yat wə u manga nisbətən yat bolidu.

12 Əhwal silərdimu xundak. Xunga, silər rohîy iltipatlarğa kizəinlik bilən intilənikansilər, jamaətning etikadini kuridiğan iltipatlarğa bay boluxka intilinglar. 13 Xunga, namələum tilda sözləydiğan kixi sözligənlirini tərijimə kilip berəlydiğan bolsam dəp dua kilsun. 14 Qünki namələum tilda dua kilətinimda, rohîm dua kilidu, lekin əkil-idrakimdin bolsa mewə qikmaydu.

15 Undakta qandak kilix kerək? Mən bəzidə rohîm bilən dua kilimən, hêm bəzidə əkil-idrakim bilənmu dua kilimən; mən bəzidə rohîm bilən mədhîyə nahxilirini eytimən, hêm bəzidə əkil-idrakim bilənmu mədhîyə nahxilirini eytimən;

■ 16 bolmisa, pəkət rohîng bilənla mədhîyə okusang, ixlətkən *tilingni* bilmigənləring qatarida olturuquci təxəkkürənggə qandakmu «Amin» deyəlisun? Qünki u eytküningni qüxənməydu. 17 Sən dərhəqikət təxəkkürni yaxhi eytisən, əmma yeningdiki anglişuqining etikadi kuruluşini yok.

18 Mən bundak namələum tillarda xəhsən həmminglardin kəp sözləydiğanlikim üqün Hudaşğa təxəkkür eytimən; 19 halbuki, jamaətte boləjanda, namələum tilda tümən eoiz sözliginimdin kərə, baxkilarğa təlim-tərbiyə berəligüdək qüxinixlik sözdin bəx eoizla sözliyəlisəm dəymən. □ 20 Kerindaxlar, əkil-hoxunglarda bala bolmanglar; yamanlik jəhətidə bowak bolunglar; əmma əkil-hoxunglarda pixkədəm bolunglar. ■

□ 14:1 «bexarət berix» — grek tilida «pəyoşambərlük söz kilix» degən söz bilən ipadilini. «Təwrat dəwridiki pəyoşambərlər» wə «İnjil dəwridiki pəyoşambərlər» toqruluk qoxumqə söz-imizni kəring. □ 14:4 «Namələum tilda sözligüqi öz rohini kuridu» — grek tilida «namələum tilda sözligüqi ezini kuridu». 14-ayətni kəring. □ 14:6 «məlum wəhiy, bilim, bexarət yaki təlim...» — bular qüxinixlik sözlər bilən yətküzülüxi kerək, əlwəttə. ■ 14:15

Öf. 5:19; Kol. 3:16. □ 14:19 «baxkilarğa təlim-tərbiyə berəligüdək qüxinixlik sözdin...» — grek tilida «baxkilarğa təlim-tərbiyə berəligüdək zəhnim bilən (səzlinidiğan) sözdin...» dəp ipadilini. ■ 14:20 Mat. 18:3; 19:14; Öf. 4:14; 1Pet. 2:1, 2.

²¹ Təwratta: «Qət tilliklarning sözi wə yat adəmlərnin ləwliri arkilik Mən muxu həlkəgə gəp kilimən; lekin xundak bolsimu ular yənila Manga kulak salmaydu — dəydu Pərwərdigar» dəp pütülgəndur. □ ■ ²² Xunga «naməlum tillar» bolsa bir əlamət bəlgidur; etiqađqilaroqa əməs, bəlki etiqađsizlaroqa əlamət bəlgidur; wəhiy-bexarətlər bolsa, etiqađsizlər üqün əməs, bəlki etiqađqılar üqün bolidu. ²³ Xuning üqün pütkül jamaət bir yərdə jəm boləqanda, həmmisi əz aldiəqə bundak naməlum tillarda səzləwərsə wə sadda yaki etiqađsiz kixilər kirip qalsa, ular həmminglarni sarang bolup kapsilər deyixməmdü? ²⁴ Əmma həmminglar wəhiy-bexarət yətküzsənglar, etiqađsiz yaki sadda kixi arənglaroqa kirip qalsa, həmminglar tərpidin uning gunahlırioqa tənbiə berilidu, həmminglar tərpidin uning gunahkar ikənliki kərsitilidu; □ ²⁵ kəlbidiki sirlar axkarə kilinəqanda, u əzini yərgə taxlap: — «Huda həkikətən arənglardidur» dəp Hudaəqa səjdə kilidu.

Jamaət əməl kilixkə tegixlik kaidilər

²⁶ Əmdi kərindaxlar, qandak kiliximiz kərək? Silər bir yərgə jəm boləqininglarda, hərbinglarda *bir iltipət* bolidu; birsidə mədhiyə nahxisi, birsidə təlim, birsidə naməlum til, birsidə wəhiy, birsidə naməlum tilning yeximi bolidu. Həmmə ixlər etiqađning quruluşu üqün bolsun. ²⁷ Naməlum tilda səzligüqilər bolup qalsa, ikkisi yaki əng kəp boləqanda üqi nəwət bilən səzlisun wə birsilərnin eytkənlinini ərisun. ²⁸ Əmma *jamaəttə* ərigüqi bolmisa, u süküt kilsun; əz-əzigə wə Hudaəqa eytsun. ²⁹ Wəhiy-bexarət yətküzgüqilər bolsa, ikki-üqi səzlisun; qəlojanlar gəplirininin wəznini ditlap tursun; ³⁰ Əmma olturojanlar arisidin baxkə bir kixigə məlum bir wəhiy berilsə, səzləwatқан kixi səzini tohtitip nəwətni uningə bərsun. ³¹ Qünki həmminglar bir-birləp wəhiy-bexarət yətküzənglar bolidu; xuning bilən həmməylən əginidu, həmməylən riəbətlinidu. ³² Pəyoqəmbərlərnin əz rohliri pəyoqəmbərlərnin əzlrigə itaət kilidu. □ ³³ Qünki Huda qalaymikanqilik tuəduroquqi əməs, bəlki ting-hatirjəmlik bərgüqidur. Barlik muqəddəs bəndilərnin jamaətliridə xundak tərtip bar.

³⁴ Arənglardiki ayallar jamaətlərdə süküttə oltursun; ularning səzlixigə ruhsət kilinmiəqan; Təwrat qanunida bəlgiləngəndək, ular *tərtipkə* boysunsun. □ ■ ³⁵ Əmma ular məlum ixni bilməkqi bolsa, əyidə əz

□ **14:21** «Qət tilliklarning sözi wə yat adəmlərnin ləwliri arkilik Mən muxu həlkəgə gəp kilimən; lekin xundak bolsimu ular yənila Manga kulak salmaydu — dəydu Pərwərdigar» — «Yəx.» 28:11-12. ■ **14:21** Qan. 28:49; Yəx. 28:11-12. □ **14:24** «həmminglar wəhiy-bexarət yətküzənglar...» — «naməlum tillar» wə «wəhiy-bexarətlər»ning «əlamət bəlgə» boluxi toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. □ **14:32** «Pəyoqəmbərlərnin əz rohliri pəyoqəmbərlərnin əzlrigə itaət kilidu» — bu intayin muhim bir sez. Demək, Muqəddəs Roh hərəkəndak rohiy iltipatlarni yətküzgəndə, U hərgiz iltipatni qəbul kiləuqi kixini uni dərək bihtiyar haldə ipadiləxkə məjburlimaydu. Xuning bilən wəhiy-bexarət yətküzidəqan kixilər bir-birini kütüp nəwət bilən səzlisə bolidu. □ **14:34** «Arənglardiki ayallar jamaətlərdə süküttə oltursun; ularning səzlixigə ruhsət kilinmiəqan; Təwrat qanunida bəlgiləngəndək, ular tərtipkə boysunsun» — bu yolyoruk qiz-ayallar pütünləy süküt qəlixə kərək, dəgənlik əməs; qünki yuxirida (11:2-11) u qiz-ayallarning jamaəttə dua kilixi wə wəhiy-bexarət yətküzüxidiki bəlgilimilər toqruluk eytip bərdi. «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **14:34** Yar. 3:16; Əf. 5:22; Kol. 3:18; 1Tim. 2:12; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1.

ərliridin sorisun; ayalning jamaəttə sözlüxi uyatlık ixtur.□

³⁶ Hudaning söz-kalami silərdin baxlanğanmu?! Yaki yalquz silərgila yetip kəlgənmu?! ³⁷ Birsini özini wəhiy-bexarətqi yaki rohıy kixi dəp sanisa, u silərgə hazır yazoğan bu sözümnıng həkikətən Rəbning əmri ikənlikini etirap kilsun. ³⁸ Birsini buni etirap kilişni halimisa, u etirap kilişmaydu. □

³⁹ Xuning üqün, i kərindaxlar, wəhiy-bexarətlərni yetküzüxkə təlmürüp intilinglar, xundakla namələum tillarda sözləşni çəklimənglar.

⁴⁰ *Hulasə kılıp eytkanda*, hər bir ix qıraylık, tərтіplik kılınsun.

15

Tirilix

¹ Əmma, i kərindaxlar, mən silərgə əslidə yetküzgən hux həwərnı bayan kilməqimən; silər bu hux həwərnı qəbul kılğan wə uningda qıng turuwatisilər; ² mən silərgə yetküzgən hux həwər bolğan kalamda qıng turğan bolsanglar, — (ixənginglar bikarəğa kətmigən bolsa) — silər uning arkiplik kütqüzuluwatisilər.□ ■

³ Qünki mən ezümgə amanət kılınğanlırını əng zərür ix süpitidə silərgimü tapxurdum; yəni, Təwrat-Zəburda aldın eytilöğindək, Məsih gunahlırimiz üqün əldi; ■ ⁴ U dəpnə kılındi; wə üqinqi küni yənə Təwrat-Zəburda aldın eytilöğindək tirildürüldi; ■ ⁵ U Kefaska, andin on ikkiyləngə kərüldi; □ ■ ⁶ andin U bir sorunda bəx yüzdin artuq kərindaxkə kərüldi; ularning kəpinqisi bügünki kündə tirik, əmma bəziliri ölümdə uhlawatıdu; ⁷ U Yaqupka, andin rosullarning həmmisigə kərüldi. □

⁸ Həmmisidin keyin U huddi wəqıtsiz tuqulğan bowəktək bolğan mangimü kərüldi. □ ■ ⁹ Qünki mən rosullar arisidiki əng təwinimən, rosul dəp atilixkə layıq əməsmən; qünki mən Hudaning jamaitigə ziyənkəxlik kılınmən. ■ ¹⁰ Lekin hazır nemila bolsam Hudaning mehır-xəpkiti arkiplik boldum; Uning mənə kərsətkən xu mehır-xəpkiti bikarəğa kətmidi; qünki mən *Hudaning hizmitidə* barlık rosullardın bəkrək jəpalik ixləngən; əməliyəttə ixligüqi mən əməs, bəlki mən bilən billə bolğan

□ **14:35 «Əmma ular (ayallar) məlum ixni bilməqki bolsa, öyidə öz ərliridin sorisun; ayalning jamaəttə sözlüxi uyatlık ixtur»** — 34-ayəttiki izahatni kərüng. Mənisı bəlkim: «Jamaəttiki tərтіpni buzup sözləş ayallərğa yaraxmaydu» degənlik boluxı mumkin. □ **14:38 «Birsini buni etirap kilişni halimisa, u etirap kilişmaydu»** — bəxkə birhıl tərтіmisi: «Birsini buni bilip yetixni halmisa, u bilimsiz qalsun». □ **15:2 «ixənginglar bikarəğa kətmigən bolsa...»**

— adəmnıng hux həwərgə ixinixi «bikarəğa ketix»imü mumkinmu? Bu bəbta bir misal kərsitilidu; birsi hux həwərnıng muhım bir nuqtisini qəbul kılınğan bolsa (bu nuqta uningğa yəqmığan, yaki u uni əginixni halimığan bolsa), undakta bu hux həwərnı inkar kılınğanğa barawər; demək, xu ixəngüqi adəm, gərqə «ixəngən bolsimü», toluq ixənmigəqkə, ixinix yoli bikarəğa ketidu. Xunga ahirdə həkqəndək nətiğə qikmaydu. ■ **15:2** Rim. 1:16; 1Kor. 1:21. ■ **15:3** Yəx. 53:7; Dan. 9:24,26; 1Kor. 5:7; 1Pet. 2:24. ■ **15:4** Zəb. 16:10; Yəx. 53:8, 9; Yun. 2:1; Mat. 12:40 □ **15:5** «Kefas» — yəni rosul bolğan Simon Petrus. «on ikkiyləngə» — on ikki rosulğa kərüngən, deməqki. «on ikkiylən» bəlkim Mattiyani öz iqigə elixi mumkin («Ros.» 1:26). ■ **15:5** Luqa 24:34; Yh. 20:19; Ros. 10:41. □ **15:7 «U Yaqupka ... Kərüldi»** — Yaqup Məsih Əysanın qong inisi, keyin u rosul bolğan. İnjil «Yuh.» 5:7ni kərüng). □ **15:8 «Huddi wəqıtsiz tuqulğan bowəktək bolğan mən...»** — « wəqıtsiz tuqulğan bowəktək bolğan mən...»

toqruluk «qoxumqə söz»imizni kərüng. ■ **15:8** Ros. 9:3,17; 23:11; 1Kor. 9:1; 2Kor. 12:2. ■ **15:9** Əf. 3:8; Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13.

Hudaning mehır-xəpkitidur. ■ ¹¹ Demək, məyli mən yaki baxka *rosullar* bolsun, həmmimizning yətküzgənliri ohxax bolup, u dəl silər ixinip qəbul qıləjan hux həwərdur.

¹² Əmma Məsih əlgənlər iqidin tirildürülgən dəp jakarlanəjan bolsa, qandakmu aranglardiki bəzilər əlgənlərnin tirilixi degən yoq ix, dəydu?

¹³ Əmma əlgənlərnin tirilixi degən yoq ix bolsa, Məsihning tiriliximu yoq ix boləjan bolatti. ¹⁴ Xuningdək əgər Məsih əlümdin tirilgən bolmisa, jakarlıəjan həwirimiz bihudə boləjan, silərnin etiқadinglarmu bihudə boləjan bolatti. ¹⁵ Hətta bizmu Huda toqrisidiki yaləjan guwahqilar boləjan bolattuk — qünki biz Hudaning Məsihni əlümdin tirildürgənlikigə guwahlık bərdük. Əgər həqikətən əlümdin tirilix bolmisa, Huda Məsihnimu əlümdin tirildürmigən bolatti. ¹⁶ Qünki əlgənlər qayta tirildürülmisə, Məsihmü tirilmigən bolatti. ¹⁷ Mubada Məsih tirilmigən bolsa, etiқadinglar kerəksiz boləjan, silər tehiqə gu-nahlinglarda yürüwatkan bolattinglar, ¹⁸ xundakla Məsihtə əlümdə uhlawatqanlarmu həlakətə yüz tutkan bolatti. ¹⁹ Əgər ümidimizni pəqət bu dunyadiki həyatimiz üçünla Məsihgə baqlıəjan bolsaq, biz insanlar arisidiki əng biqarə adəmlərdin boləjan bolimiz. □

²⁰ Əmma əməliyətə, Məsih əlümdə uhlıəjanlar iqidə «həsulning tunji mewisi» bolup, əlümdin tirilgəndur; □ ■ ²¹ Qünki bir insan arkilik əlüm *alamdə* pəyda boləninidək, əlümdin tirilixmu bir insan arkilik *alamdə* pəyda boldi. ■ ²² Adamatimizdin boləjanlarning həmmisi *uning tüpəylidin* əlümgə məhkum boləjanlıqıə qəhax, Məsihdə boləjanlarning həmmisi *Uning tüpəylidin* əlümdin həyatqə erixidu. ²³ Əmma həmməylən öz nəwət-qatarida tirilidu; tunji həsulning mewisi boləjan Məsih birinqi; ikkinqilər bolsa Məsihning dunyaə qaytip kəlginidə əzigə təwə boləjanlar. ²⁴ Andin ahirət bolidu; xu qəşda U barlık həkümranlıqni, barlık həquk wə hərhil küqlərnə əməldin qaldurup, padixahlıqni Huda-Atıə tapxuridu. □ ²⁵ Qünki U barlık düxmənlərnə *məşlup qilip* ayıə astida qıləuqə həküm sürüxi kerəktur; ■ ²⁶ əng ahirki yoқitilidıəjan düxmən bolsa əlüm əzidur. ²⁷ Qünki *Zəburda «Huda pütkül məwjudatni Uning ayıə astıə boysunduroqan» dəp pütüklüktur*. Əmma «pütkül məwjudat Uningə qə boysunduruləjan» deyilginidə, roxənki, xu «pütkül» degən səz «həmmi Uningə qə Boysunduroquə qı»ning əzini iqidə aləjan əməstur. □ ■ ²⁸ Əmma həmmə Uningə qə boysunduruləjan keyin, Oqul həmmi əzigə boysunduroquə qə boysunidu; xuning bilən Huda həmmi həmmisi bolidu. ²⁹ Əlümdin tirilix bolmisa, bəzilərnin əlgənlər üçün qəməldürüluxini qandak qünix kerək? Əlgənlər zadı

■ **15:10** 2Kor. 11:23; 12:11. □ **15:19** «ümidimizni pəqət bu dunyadiki həyatimiz üçünla Məsihgə baqlıəjan bolsaq...» — yaki «ümidimizni pəqət bu dunyadiki həyatimizdila Məsihgə baqlıəjan bolsaq...». □ **15:20** «həsulning tunji mewisi» — aldin pixkan mewə yiqiwelinəandin keyinmu, baxka mewilərnin qəqum pixidıəjanlıqıə kapalətlik qilinəninidək, Məsihning tirilix iman-ixənqtə bolup ələmdin etkənlərninmə həqkanıyılıqta qayta tirilidıəjanlıqıə kapalətlik qilidu. Təwrat boyiqə «həsulning tunji mewisi» Hudaə qə alahidə atılati (beqlxinatti) («Law.» 23-bab, «Qan.» 18:4).

■ **15:20** Kol. 1:18; 1Pet. 1:3; Wəh. 1:5. ■ **15:21** Yar. 2:17; 3:6; Rim. 5:12,18; 6:23. □ **15:24** «Andin ahirət bolidu; xu qəşda U barlık həkümranlıqni, barlık həquk wə hərhil küqlərnə əməldin qaldurup, padixahlıqni Huda-Atıə tapxuridu» — bu muhim ayət wə təwəndiki ayətlər üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **15:25** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; Əf. 1:20; Kol. 3:1; İbr. 1:13; 10:12. □ **15:27** «Qünki Zəburda «Huda pütkül məwjudatni uning ayıə astıə qə boysunduroqan» dəp pütüklüktur» — «Zəb.» 8:6. ■ **15:27** Zəb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Əf. 1:22; İbr. 2:8.

tirilmisə, kixilər ular üçün nemə dəp qəmüldürüldü? □ ³⁰ Bizlər nemə dəp *hər küni* hər saəttə həwp-hətərgə duq kelip yürimiz? ³¹ Rəbbimiz Məsih Əysada silərdin pəhirlinixim rast boləandək, *i qerindaxlirim*, mən hərəküni ölümgə duq kelimən. □ ³² Əgər insanlarning nukti'inəziridin eytkanda «Əfəsus xəhəridə wəhxiy həywanlar bilən elixtim» desəm, elgənlər ölümədin tirilmisə, buning manga nemə paydisi? «Ətə bəribir olüp ketidiqan boləandin keyin, yəp-iqip yürüwalayli» degən söz yolluq bolmamti? □ ■ ³³ Aldanmanglar; qünki «Yaman həmrahlər əhlakni buzidu». □ ³⁴ Həqkanıy bolux üçün oyşininglar, gunahdin kəl üzünglar; qünki bəziliringlarda Huda toşruluk həwər yoktur — buni eytsam silər üçün uyat əməsmu?

³⁵ Bəlkim birsi: «Ölüklər kəndək tirildürilər? Ular kəndək tən bilən tirilər?» — dəp sorixi mumkin. ■ ³⁶ I əhmək kixi, sening teriöşining, ölməy turup kaytidin tirilməydu. □ ■ ³⁷ Həm sening teriöşining, esümlükning teni əməs, bəlki uning yalingaq deni — məsilən, buşdayning yaki baxka birər ziraətning deni, halas. ³⁸ Wə keyin Huda Əz haħixi boyiqə uningə məlum bir tənni beridu; xundakla uruk danlirining hərberigə özining tenini ata kilidu. ³⁹ Janiwarlarning ətliri bolsa bir-birigə ohximaydu; insanlarning özigə has ətliri bar, həywanlarning özigə has ətliri bar, uqar-kanatlarningmu bar, beliklarningmu bar. ⁴⁰ Asmanda jisimlar bar, yər yuzidimu jisimlar bar; əmma asmandikisining jula-xəripi baxkiqə, yər yuzidikisiningmu baxkiqə bolidu; ⁴¹ Quyaxning xan-xəripi bir hil, ayning xəripi yənə bir hil, yultuzlarning xan-xəripi yənə bir hildur; qünki yultuzlar xan-xərepliridə bir-biridin pərqlinidu. ⁴² Ölümədin tirilix həm xundaktur. *Tən qirix* həlätidə terilidu, qirimas hələttə tirildürüldü; □ ■ ⁴³ Uyatlik hələttə terilidu, xan-xəre p bilən tirildürüldü; ajiz hələttə terilidu, əmma küq-kudrət bilən tirildürüldü. ⁴⁴ U təbiətkə təwə bir tən süpitidə terilidu; rohka təwə bir tən bolup tirildürüldü; əslidə təbiətkə təwə bir «janlik» tən boləqan bolsa, əmdi rohıy bir tən bolidu. □ ⁴⁵ Xunga *Təwratta* mundək pütülgənki: «Tunji insan Adəm'atimiz tirik bir jan kilip

□ **15:29 «kixilər ...əlgənlər üçün nemə dəp qəmüldürüldü?»** — qüxinix kiyin boləqan bu ayət toşruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. □ **15:31 «mən hərəküni ölümgə duq kelimən»** — grek tilida «mən hərəküni elimən». Toluq ayətning baxka birhil ipadiləx usuli: «Mən hərəküni ölümgə duq keliwatimən. Bu rast! Qerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning silərdin həyatinglarda (xundək kəp ixləri) kiləqanliki bilən pəhirlənginimning rastliqəqə ohxax, bu səzümningmu hərgiz yaləqan yeri yoktur». □ **15:32 ««Əfəsus xəhəridə wəhxiy həywanlar bilən elixtim» desəm...»** — Pawlus Əfəsus xəhəridə hux həwər yatküzgəndə, bəzi adəmlər uningə qarxi qikiq wəhxiy həywanlardək hujum kiləqan boluxi mumkin. «*Ətə bəribir olüp ketidiqan boləqandın keyin, yəp-iqip yürüwalayli*» — «Yəx.» 22:13. ■ **15:32** Yəx. 22:13; 56:12. □ **15:33 «Yaman həmrahlər əhlakni buzidu»** — bu səzlər grek xairi Məndərnəngkidin elinəqan. ■ **15:35** Əz. 37:3. □ **15:36 «... kaytidin tirilməydu»** — grek tilida «... janlandurulmaydu». ■ **15:36** Yh. 12:24. □ **15:42 «Quyaxning xan-xəripi bir hil, ayning xəripi yənə bir hil, yultuzlarning xan-xəripi yənə bir hildur; qünki yultuzlar xan-xərepliridə bir-biridin pərqlinidu (41-ayət). Ölümədin tirilix həm xundaktur»** — demək, tirildürülgəndin keyinki tenimiz əlgəndin keyinki tenimizgə ohximaydu. ■ **15:42** Dan. 12:3; Mat. 13:43. □ **15:44 «təbiətkə təwə bir tən süpitidə»** — grek tilida «janəqə təwə bir tən süpitidə» yaki «janlik bir tən süpitidə» deyilidu; «jan» muxu yərdə insanning zəhni, oy-pikirliri wə həssiyatlıri katarliklarni kərsitidu. «Rimliklarəqə»diki «kirix səz»imizni kəring.

yaritildi»; əmma «ahırkı Adəm'ata» bolsa həyatlık bərgüci Roh boldi. □ ■

⁴⁶ Əmma awwal kəlgini rohiy adəm əməs, bəlkı «təbiətkə təwə boluquci» adəm idi, keyin «rohiy adəm» kəldi. □ ⁴⁷ Dəsləpki insan bolsa yərdin, tupraqın apiridə kiliñoğan; ikkinçi insan bolsa asmandin kəlgəndur; □

⁴⁸ Tupraqın apiridə kiliñoğini kəndak boləjan bolsa, *uningdin boləjan* «tupraqlik»larmu xundak bolidu; asmandin kəlgini kəndak bolsa, uningdin boləjan «asmanliklar»mu xundak bolidu. ⁴⁹ Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləjinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolalaymiz.

□ ■ ⁵⁰ Əmma xuni eytimənki, i kərindaxlar, ət wə kəndin tərəlgənlər Hudaning padixahlikəwa warislik kılalmaydu; qirigüci qirimaydioənoə warislik kılalmaydu. □ ■

⁵¹ Mana, mən silərgə bir sirni eytip berimən; biz həmmimizlə *ölümdə* uhlaydioəqanlardin bolmaymiz; birak həmmimiz əzgərtilimiz! □ ■ ⁵² Bir dəkikidila, kəzni bir yumup aqkuqə, əng ahırkı kanay qelinəanda əzgərtilimiz; çünki kanay qelinsila əlgənlər qirimas həyatka tirildürüliđu, xundakla əzgərtilimiz; □ ■ ⁵³ Çünki bu qirip kətküci qirimas həyatni kiyiwelixi, bu əlgüci əlməslikni kiyiwelixi kerək; ⁵⁴ Əmma qirip kətküci qirimas həyatni kiygəndə, bu əlgüci əlməslikni kiygəndə, xu qəoəda bu səz əməlgə axurulidu: «Ölüm əqəlibə tərpidin yutulup yökutulidu!». □ ■ ⁵⁵ «Ah, ölüm, sening nəxtiring kəni?! Ah, ölüm, sening əqəlibəng kəni?!» □ ■ ⁵⁶ Ölümdiki nəxtər — gunahtur, gunahting küci bolsa, Təwrat kənuni arkilik namayan bolidu. □ ⁵⁷ Ləkin bizni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik bularning üstidin əqəlibigə erixtürgüci Hudaəwa təxəkkür! □ ■

□ **15:45 «Tunji insan Adəm'atimiz tirik bir jan kılıp yaritildi»** — «Yar.» 2:7. «əmma ahırkı Adəm'ata» bolsa həyatlık bərgüci Roh boldi» — «ahırkı Adəm'ata» Məsihni kərsitidu, əlwəttə. ■ **15:45** Yar. 2:7. □ **15:46 «təbiətkə təwə boluquci»** — grek tilida «janəwa təwə boluquci». 44-ayəttiki izahatni kərüng. «təbiətkə təwə boluquci» adəm idi, keyin «rohiy adəm» kəldi» — (grek tilida: «janəwa təwə boluquci» awwal kəlgən, keyin «rohka təwə boluquci» kəlgən) — bu toərluluk «koxumqə səz»imizni kərüng. □ **15:47 «dəsləpki insan bolsa yərdin, tupraqın apiridə kiliñoğan»** — oqurmənləring esidə bar bolsa kerək, ibraniy tilida «adəm» degən səz «tupraq», «topa» degənni bildüridu («Yar.» 2:7ni kərüng). □ **15:49 «Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləjinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolalaymiz»** — bəzi kona kəqürülmilərdə: «Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləjinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolayli» deyilidu. ■ **15:49** 2Kor. 4:11. □ **15:50 «... Qirigüci qirimaydioənoə warislik kılalmaydu»** — bu qirigüci tenimiz əlidu, pəkət rohiy əzgərməs hələttə bakij ələmgə ketidu. Hudaning biz məmın bəndiliri tirildürülgəndə qirimas tenimizing «qirigüci» tenimiz bilən munasiyati bolmaydu. Huda etikədqilarəwa pütünləy yəngi bir tən ata kılıdu. ■ **15:50** Yh. 1:13. □ **15:51 «mən silərgə bir sirni eytip berimən»** — «sir» toərluluk «rimliklarəwa»diki «kirix səz»ni kərüng. ■ **15:51** 1Tes. 4:16. □ **15:52 «...əng ahırkı kanay qelinəanda əzgərtilimiz»** — «əng ahırkı kanay» — Injil, «Mat.» 24:31, «1Tes.» 4:16, «Wəh.» 10:7 kətarliklarni kərüng. □ **15:52** Mat. 24:31; 1Tes. 4:16. □ **15:54 «Ölüm əqəlibə tərpidin yutulup yökutulidu!»** — «Yəx.» 25:8 (LXX tərjimisidin). ■ **15:54** Yəx. 25:8. □ **15:55 «Ah, ölüm, sening nəxtiring kəni?! Ah, ölüm, sening əqəlibəng kəni?!»** — «Hox.» 13:14. «Hoxiya»din nəkil kəltürülgən ayətning ikkinçi kismi «Ah, təhtisara, sening əqəlibəng kəni?!» («təhtisara» əlgən adəmləring rohliri baridoəjan jay). ■ **15:55** Hox. 13:14; Ibr. 2:14. □ **15:56 «gunahting küci bolsa, Təwrat kənuni arkilik namayan bolidu»** — demək, insanlar kənunsiz yürgəndə gunaht engi bolmaydu. Ləkin Təwrat kənunidiki yukirikli tələplərnı bilip, ularəwa əməl kılıxka tirixidu, ləkin əməl kılalmioənlikidin gunahting həkikiy dəhtəxtik küqlük birnərsə ikənlikı axkarılinidu. □ **15:57 «bizni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik bularning üstidin əqəlibigə erixtürgüci Hudaəwa təxəkkür!»** — «əqəlibə» degən səz ölüm wə gunaht üstidin əqəlibi kılıxni kərsitidu. ■ **15:57** 1Yuhə. 5:5.

58 Xuning üqün, söyümlük kerindaxlirim, qing turup təwrənməs bolunglar, Rəbning hizmitidiki ixliringlar həmixə kəng ziyadiləxsun; qünki Rəbdə boləqan əjir-japayinglar hərgiz bihudə kətməydiəqlikini bilisilər.

16

Kəmbəşəllər üqün ianə kilix

1 Əmdi mukəddəs bəndilər üqün ianə toplax toqruluk, silərmu Galatiya əlkisidiki jamaətlərgə tapiliəqinimdək qilinglar. 2 Hər həptining birinçi künidə hərbinglar tapawitinglarning bərikiti boyiqə uningdin bir ülüxini ajritip öz yeninglarda saklap qoyunglar; xundak qilsanglar, kəlgən waqtimda ianə toplax həjət bolmaydu. ■ 3 Mən kəlginimdə, silər kəysi adəmlərnə layiq kərup tallisanglar; mən xularəğa *tonuxturux* hətlirini yezip berip muxu ianə-xəpkitinglarni Yerusalemoğa apirip berixkə əwətimən. □ 4 Meningmu berixim muwapik kərulsə, ular manga həmraş bolup baridu. 5 Əmma mən Makedoniya əlkisidin ətkəndin keyin yeninglarəğa kelimən — qünki mən Makedoniyaədin ətməkqimən — ■ 6 bəlkim mən silər bilən billə bir məzgil turuxum mumkin; xuningdək andin qəyergə barmaqçi bolsam, silər yardım kilip, meni yoloğa selip qoyarsilər. 7 Qünki bu qetim silərnə yol üstidila kərup ətup ketixni halimaymən, bəlkə Rəb buyrusa, silər bilən billə uzunraq bir məzgil turəqum bar. 8 Əmma mən Əfəsus xəhəridə orma həytiəiqə turmaqçimən. □ 9 Qünki *muxu yərdə* manga əjayib qong, utuk-mewə beriwatqan bir ixik kəng eqildi, xuningdək qarxi qikquqilarmu kəp. □ 10 Timoti yeninglarəğa berip tursa, uning aranglarda kərkmay ərkin-azadə yüruxigə kəngül bəlunglar. Qünki umu manga ohxax Rəbning hizmitini ixləwatidu. 11 Xunga həqkim uni təwən kərmisun; bəlkə uni mening yenimoğa kelixi üqün aman-esən uzitip yoloğa selip qoyunglar; qünki uning kerindaxlar bilən billə kelixini kütməktimən. 12 Əmma kerindiximiz Apolloska kəlsəm, uningdin kerindaxlar bilən billə silərnəning yeninglarəğa berixni kəp ətündüm. Lekin uning həzirqə barəqusi yəq. Keyin pürsət pixip yetilgəndə baridu.

13 Həxyar bolunglar, etiqađta qing turunglar; mərdanə ərdək bolunglar! Kəysər bolunglar!

14 Silərnəning kiləqan həmmə ixinglar məhir-muəəbbət bilən kilinsun.

15-16 Əmdi, i kerindaxlar, Ahaya əlkisidiki əng dəsəlpki etiqađ mewisə boləqan Istifanas wə uning aillisidikilərnə, xundakla ularning Hudaning mukəddəs bəndilirining hizmitidə boluxkə kəndəq əzlrini atioəqlikini obdan bilisilər; mən silərdin ətünimənkə, muxundəq kixilərnəning wə ular bilən birliktə hizməttə hər bir japa tartiwatqanlarning səzlrigə kiringlar.

□ 16:2 «**hər həptining birinçi künidə**» — yəni yəxənbə künidə. ■ 16:2 Ros. 11:29; 2Kor. 8:4; 9:1. □ 16:3 «**mən xularəğa tonuxturux hətlirini yezip berip muxu ianə-xəpkitinglarni Yerusalemoğa apirip berixkə əwətimən**» — Yerusalemdiki jamaət nəhayiti kəmbəşəşə bolup qəloənanidi. «Koxumqə səz»imizni kəring. ■ 16:5 2Kor. 1:15. □ 16:8 «**orma həyti**» — yəki «həsul yioəix həyti». Grek tilidə «pentekost həyti» (əllikinçi küni həyti) dəp atilidu — qünki bu həyt pasha həyti (ətup ketix həyti)din 50 kün keyin bolidu. □ 16:9 «**manga əjayib qong, utuk-mewə beriwatqan bir ixik kəng eqildi**» — hux həwər tarkitidoəqan pürsətni kərsitidu.

□ 17 Əmma *yeninglardin* Istifanas, Fortunatus wə Aqayikusning bu yərgə meni yoklap kəlgənlikidin xadlandim; qünki ular silər tərəptin kəm boləjanlirini toluklap bərdi. □ 18 Qünki ular mening rohımnı wə həm silərningkinimu yengilandurdi; xunga xundaq adəmlərni ətiwarlap hərmətlənglar.

19 Asiyadiki jamaətlərdin silərgə salam. Akwila wə Priskilla həm ularning öyidə jəm bolidiəjan jamaəttinmu Rəbdə silərgə kizəjin salam yollaydu.

□ 20 Qerindaxlarning həmmisi silərgə salam yollaydu. Bir-biringlar bilən pak səyüxlər bilən salamlixinglar. ■

21 Mana, mənki Pawlus öz qolum bilən salam yeziwatimən!

22 Hərkim Rəb Əysa Məsihni səyğüqi bolmisa, uningə lənət bol-sun! Rəbbimiz, kəlgəysən! □ 23 Rəb Əysa Məsihning mehir-xəpkiti həmninglarğa yar bolqay!

24 Mening Məsih Əysada boləjan muhəbbitim həmninglar bilən billə bolqay. Amin! □

□ 16:15-16 «Ahiya ölkisi» — hazırki Gretsiyə, «Yunan». «**ular bilən birlikdə hizməttə hər bir japa tartıwatқанlar...**» — «hizməttə» — Rəbning hizmitidə, əlwəttə. Pawlusğa nisbətən pəqət birlə hizmət məwjut idi. □ 16:17 «... **Yeninglardin Istifanas, Fortunatus wə Aqayikusning bu yərgə meni yoklap kəlgənlikidin xadlandim**» — muxu üq buradərning Korintliklarning jamaitining yenedin kelixi Pawlusğa muxu rıqəbət bərgüqi hətni yezip yollax pursitini yaritip bərdi. □ 16:19 «**Asiya**» — hazırki zamandiki Türkiyə zeminini kərsitidu. «**Priskilla**» — bəzidə u kişkartilip «Priska» deyilidu. ■ 16:20 Rim. 16:16; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14. □ 16:22 «**...lənət bolsun. Rəbbimiz, kəlgəysən!**» — Pawlus bu sözni aramiy tilidiki: «Anatema, Maranata!» degən sözlər bilən ipadiləydu. □ 16:24 «**Mening Məsih Əysada boləjan muhəbbitim həmninglar bilən billə bolqay**» — yaki «Mening muhəbbitim Məsih Əysada boləjan həmninglar bilən billə bolqay».

Korintliklaroqa «2»

Rosul Pawlus Korint xahardiki jamaatkə yazoqan ikkinqi məktup

¹ Hudaning iradisi bilən bекitilgən, Məsih Əysaning rosuli mənki Pawlus wə qerindax boləqan Timotiydin Korint xəhiridə turuwatqan, Hudaning jamaitigə wə xuningdək pütkül Ahaya əlkisidiki barlık muqəddəs bəndilərgə salam! ■ ² Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehixəpkət wə hatirjəmlik boləqay! ■

³ Rəbbimiz Əysa Məsihning Atisi, rəhımdilliklarning igisi Ata, barlık riqbət-təsəllining Igisi boləqan Hudaəqa təxəkkür-mədhıyə okuloqay! ■

⁴ Biz uqrioqan həkəndək japa-muxəkkəttə U bizgə riqbət-təsəlli beriwatidu, xuning bilən biz Huda tərıpidin riqbətləndürülgən bolup U yətküzgən riqbət-təsəlli bilən həkəndək baxqə japa-muxəkkəttə uqrioqanlaroqa riqbət-təsəlli berələydiəqan bolduq. ■ ⁵ Qünki, Məsihning azab-okubətliri biz tərəpkə exip taxkəndək, Məsih arkiplik boləqan riqbət-təsəllimizmu exip taxidudu. □ ■ ⁶⁻⁷ Əmma biz japa-muxəkkəttə kəlsəkmə bu silərnin riqbət-təsəlli wə nijat tēpıxinglar üqün bolidudu; bular silərnin biz tartqan azab-okubətlərgə ohxax azab-okubətlərgə qidixinglar bilən silərdimu hasil kılınidudu; biz riqbət-təsəlli tapsəkmə u silərnin riqbət-təsəlliringlar wə nijatinglar üqün bolidudu; xunga bizning silərgə baqliəqan ümidimiz mustəhkəmdur; qünki silər azab-okubətlərdin ortək nesiwilik bolsanglar, ohxaxla riqbət-təsəllidin ortək nesiwilik bolisilər dəp bilimiz. □ ■ ⁸ Qünki, i qerindaxlar, silərnin Asiyada duq kəlgən japa-muxəkkəttin həwərsiz yürüxinglarni halimaymiz; u waqıtlarda biz qidıəusiz eqir besiməə duq kəlduq, hətta həyatning əzidin ümid üzgüdək boləqanidudu. ■ ⁹ Əmma əzimizgə əməs, bəlki əlgənlərnı tirildürgüqi Hudaəqa tayıniximiz üqün kəlbimizdə əlümgə məhkum kılınəqəndək yürəttuq. □ ■ ¹⁰ U bizni bundək dəhxətlik bir əlümdin kütquzəqan wə hazır kütquzmakqə, wə bizni yənilə kütquzidudu, dəp uningə əməs ümid baqliidudu; ■ ¹¹ silərmə bununəda həm biz üqün

■ 1:1 Fil. 1:1. ■ 1:2 Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ 1:3 Əf. 1:3;

1Pet. 1:3. ■ 1:4 2Kor. 7:6. □ 1:5 «Məsihning azab-okubətliri biz tərəpkə

exip taxkəndək, Məsih arkiplik boləqan riqbət-təsəllimizmu exip taxidudu» — «Məsihning azab-okubətliri» bolsa bəlkim Pawlus wə buradərlirining Məsihgə baqlanəqliki tūpəylidin uqrioqan ziyənkəxlidni kərsitidudu. Əmma Pawlus bu ıxlarnı Hudadin kəlgən, birhil imtiyaz wə bərikət süpitidə qaraydu. «Filippiliklaroqa» boləqan «qoxumqə səz»imizdə «Məsihning azablırioqa boləqan sirdax-həmdəmlik» toqruluk səzimiznimu kəring. ■ 1:5 Zəb. 34:19; 94:19. □ 1:6-7

«Əmma biz japa-muxəkkəttə kəlsəkmə bu silərnin riqbət-təsəlli wə nijat tēpıxinglar üqün bolidudu; bular silərnin biz tartqan azab-okubətlərgə ohxax azab-okubətlərgə qidixinglar bilən silərdimu hasil kılınidudu» — rosul Pawlus hərdəim əzi tartqan azab-okubətlər baxkılarda təsəlli-riqbət wə nijat hasil kılidudu, dəp qaraydu. Xuning bilən u daim azab-okubətlərnı birhil bəht wə imtiyaz süpitidə razilik bilən qəbul kılattı. «Filippiliklaroqa» boləqan «qoxumqə səz»imizdə «Məsihning azablırioqa boləqan sirdax-həmdəmlik» toqruluk səzimiznimu kəring. «biz riqbət-təsəlli tapsəkmə u silərnin riqbət-təsəlliringlar wə nijatinglar üqün bolidudu» — muxu səzlər bəzi kəna kəqürmilərdə tēpilmaydu. «xunga bizning silərgə baqliəqan ümidimiz mustəhkəmdur» — rosul, Korinttikı qerindaxlırim azab-okubətni kərsilə, bəlkim etikədin tanidudu, dēgən ənsirəxtin haliy boldum, deməqki. ■ 1:6-7 2Kor. 4:17. ■ 1:8 Ros. 19:23. □ 1:9 «Əmma əzimizgə əməs,...» — baxqə birhil tərjimisi: «Dərwəkə, əzimizgə əməs...». ■ 1:9 Yər. 17:5, 7. ■ 1:10 1Kor. 15:31.

dua-tilawətlər bilən mədət beriwatisilər; xundak kılıp talay adəmlərning wasitisi arkilik bizgə kərsitilgən iltipat tūpəylidin talay adəmlər *Hudağa* rəhmətlər eytdioğan bolidu. ■

Paulusning ziyarətni kəynigə sürüxi

¹² Qünki pəhrimiz, yəni wijdanimizning guwahlikı xuki, Hudaning aldida sap niyətlər wə səmimiylık bilən (insani parasət bilən əməs, bəlki Hudaning mehır-xəpkiti bilən) biz bu dunyağa nisbətən wə bolurpmu silərgə nisbətən özimizni tutuwalidioğan bolduk. ¹³⁻¹⁴ Qünki silərgə yazoşinimiz okuyalaydioğan wə tonup yetələydioğandin baxka heq narsə əməs; lekin mən silərnıng bizni kışmən tonup yetkininglar boyıqə Rəb Əysaning künidə silər bizning pəhrimiz bolidioşinglardək bizlərnımu silərnıng pəhringlar bolidu dəp bizni toluq tonup yetixinglarnı ümid kılımən. □ ¹⁵ Xuning bilən muxundak ixəngtə bolup mən əslidə ikkinqi kətim silərgə mehır-xəpkətni yetküzükə awwal silərnıng kəxinglarğa barmakqidim; □ ■ ¹⁶ yəni, kəxinglardın Makedoniyəgə ətüp, andın Makedoniyədin yənə kəxinglarğa kelixni, xundakla silər təriringlardın Yəhudiye əlkisigə uzitiliximni ümid kılğanidim. ¹⁷ Məndə xundak niyət bolqanda, mən uni yeniklik bilən qarar kılğanmu? Mən niyət kılqanda, məndə «ətlik» kixilərdikidək: birdəm «bərħək, bərħək» wə birdəm «yak, yak» deyix barmu? □ ¹⁸ Əmma Əz səzidə turşınidək, bizning silərgə eytkən səzimiz birdəm «bərħək» wə birdəm «yak» bolmaydu; ■ ¹⁹ Qünki biz (mən wə Silwanus wə Timotiy)ning aranglarda jakarlişinimiz — Hudaning Ooqli, Əysa Məsiħ, birdəm «bərħək» wə birdəm «yak» əməstür; bəlki Uningda «bərħək»la bardur. □ ²⁰ Qünki Hudaning kanqilik wədiliri boluxidin kət'ıynəzər, ular Uningda «bərħək»tur, wə biz arkilik Uningdimu Hudağa xan-xərap kəltüridioğan «Amin» bardur. □ ²¹ Əmdi bizlərnı silər bilən billə Məsiħdə qing turşuzoşuqi bolşını həm

■ **1:11** Rim. 15:30; 2Kor. 4:15; Fil. 1:19. □ **1:13-14** «Qünki silərgə yazoşinimiz okuyalaydioğan wə tonup yetələydioğandin baxka heq narsə əməs; lekin mən silərnıng bizni kışmən tonup yetkininglar boyıqə Rəb Əysaning künidə silər bizning pəhrimiz bolidioşinglardək bizlərnımu silərnıng pəhringlar bolidu dəp bizni toluq tonup yetixinglarnı ümid kılımən» — Korintliklarning kəpingşinining Paulus wə Timotiyni qıxənmigən yərliri tola idi. Muxu yərdə Paulus əzining «ulardın mustəkil» təkəbbur adəm əməslikini ularğa kərsitip rişbətəndüridu. Paulus əzini ularning dua-tilawətlirigə ehtiyajlik, dəydu (12). Xunga «Rəb Əysaning küni» (dunyağa kaytix küni)də ularning Paulus həm Timotiyda bolqan təhpisi kərtilidu (demək, xu künidə «bizlərmu silərnıng pəhringlar bolimiz»). □ **1:15** «awwal silərnıng kəxinglarğa barmakqidim» — «awwal» bəlkin «Makedoniyaga berixtin awwal» degən mənidə (16-ayət, «1Kor.» 16:5-6, «2Kor.» 2:12ni kəring). ■ **1:15** 1Kor. 16:5. □ **1:17** «Məndə xundak niyət bolqanda, mən uni yeniklik bilən qarar kılğanmu?» — Paulusning bu oy-niyeti əməlgə axurulmioğanidi. Xunga Korintliklarning bəziliri uni «tutami yok adəm» dəp əyibləytti. «mən niyət kılqanda, məndə «ətlik» kixilərdikidək: birdəm «bərħək, bərħək» wə birdəm «yak, yak» deyix barmu?» — «ətlik» kixilərdikidək» degən nemə mənisı? «ətlik» bolsa insanlarning adətta ixənqlik əməslikini, ularğa tayanmaslık kərəklikini, ularning qarqularqə ix kıldioğanlıqını kərsitidu. «Rimliklarğa»diki «ət» toqruluq «kırıx sez»imizni kəring. ■ **1:18** Mat. 5:37; Yak. 5:12. □ **1:19** «Silwanus» — xübhşisizki, İnşildiki baxka yərlərdə «Silas» xəklidə uqraydu (məsələn, «Ros.» 18:5). □ **1:20** «Qünki Hudaning kanqilik wədiliri boluxidin kət'ıynəzər, ular Uningda «bərħək»tur, wə biz arkilik Uningdimu Hudağa xan-xərap kəltüridioğan «Amin» bardur» — «1Kor» degən sez duağa, məlum arzu-tiləkkə yaki məlum wəz-təlimgə «Xundak bolqay, Hudayim!», «Koxuldu!» degən mənini bildüridu.

bizni məsihligini bolsa Hudadur. □ 22 U yənə üstimizgə məhür besip, kəlbimizgə Öz Rohını «kapalət» boluxka ata kildi. □ ■

Rosul Pawlusning ularni yoqlap berixini keqiktürgänlikining säwäbi

23 Əmma Hudani öz jenimoğa guwahçı boluxka qaķirimänki, Korintka tehi barmioanlikimning säwäbi kenglunglarni ayax üqün idi. ■ 24 Hərgiz ezimizni iman-etikadınlar üstigə həküm sürgüqilərmiz, demək, bəlki silərnin xad-huramliķinqlarni axuruxka silərgə həmkarlaşquqilərmiz; qünki silər etikad arķilikla məzmut turisilər. ■

2

1 Lekin mən iqimdə, qexinglarğa barsam yənə azar elip barmaymən degən qararğa kəldim. □ 2 Qünki əgər mən silərgə azar bərsəm, mening tūpəylimdin azar yegänlərdin baxka qaysibiri meni xadlanduralisun? 3 Mən əsli meni xadlanduruxi tegixlik boləlanlardin əksiqə azar yəp qalmay degən məksəttə xu hətni yazdim; qünki mening xadliķim silər həmminglarningmu xadliķidur dəp silər həmminglarğa ixənq baqlidim. □ ■ 4 Qünki əslidə özüm eoır azab iqidə kəlbimdiki dərd-ələmdin kəp kəz yaxlirimni təkküzüp turup silərgə xu hətni yazəlanidim; məksitim silərgə azar berix əməs, bəlki silərgə qongkur baqlənoan, exip taxqan muhəbbitimni bilixinglar üqün idi.

Gunaħkarni qaytidin qəbul qilix

5 Əmma birərsi azar yətküzgən bolsa, uning azar yətküzgini mən əməs dəymən, u bəlki məlum dərijidə (bu ixni ziyadə eoır qiləqum yoq) həmminglarğa azar yətküzdi. 6 Bundaq adəmnin kəpinqinglar

□ 1:21 «**bizlərnı silər bilən billə Məsihdə qing turozuqoıuqi boləjini həm bizni məsihligini bolsa Hudadur**» — «məsihlinix» yaki «məsih kılınix»ning umumiy mənisini qıxınix üqün Təwrat «Yəx.» 61:1diki izahətni wə «Təbirlər»nimu kərnüng. Rəb Əysa Məsih hizmitini ada qilix üqün Muxəddəs Roh bilən «məsih kılınip» küqəytilgəndək, hər bir etikadqı ohxaxla Muxəddəs Rohni qəbul qiləjində, Huda bizgə tapxuroqan hizmətni ada qilix üqün Uning Rohı (Muxəddəs Roh) bilənmü «məsih kılınidu», xundakla Rohəta küqəytilgən bolidu. □ 1:22 «**U yənə üstimizgə məhür besip...**» — (Muxəddəs Roh bilən) «məhür besix» toqruluk «Əfəsusluķlarğa»diki «qoxumqə səz»imizni kərnüng. Muxəddəs Rohning Əzi Hudaning Əzigə təwə boləqan adəmlirining üstigə: «Meningkidur» dəp basqan igidarqilik məhüridur. «**kəlbimizgə Öz Rohını «kapalət» boluxka ata kildi**» — «Əz Rohı» grek tilida pəkət «Roh» bilən ipadiliniidu. «Kapalət» toqruluk: — bu ayat təwəndiki həqıqətlərnı kərsitidu: — (1) ixəngüqilərnin «toluķ miras»ni igiliwaləqə, Muxəddəs Roh hər bir ixəngən adəmnin kəlbidə turup uningə xu mirasini tetitip, wujudidə mirasning həqıqət ikənlikini ispatlap beridu. (2) yənə kelip, Muxəddəs Rohning ixəngüqininq kəlbidə turoanliķininq əzi uning kəlgüsüdə bu miraska qoqum erixidioanliķioğa Hudaning Əz kapalitidur. ■ 1:22 Rim. 8:16; 2Kor. 5:5; Əf. 1:13; 4:30. ■ 1:23 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. ■ 1:24 1Pet. 5:3. □ 2:1 «**lekin mən iqimdə, qexinglarğa barsam yənə azar elip barmaymən degən qararğa kəldim**» — bu jümlidin kərimizki, Pawlusning ikkinqi qətim ularning yenioğa berixi ikkila tərəpkə eoır, azarlıķ ix idi. «Iqimdə ... qararğa kəldim» degən səz bəlkim pəkət ularni dəp əməs, bəlkim «özümgimu azablıķ bolmisun» dəp xundak qarar qıldim, dəp puritidu. □ 2:3 «**Mən əsli meni xadlanduruxi tegixlik boləlanlardin əksiqə azar yəp qalmay degən məksəttə uxbu hətni yazdim**» — «xu hət» bolsa «kirix səz»imizdə eytkinimizdək, «Korintliklarğa (1)» əməs, bəlki uningdin keyinki yənə bir hətni kərsitidu. ■ 2:3 2Kor. 8:22; Gal. 5:10.

təripidin tənbihləngini yetərliktur; □ ■ 7 Xunga hazır əksiqə, silər uningğa mehır-xəpəkət kərsitip rıqəbət-təsəlli berixinglarğa toqra kelidu; bolmisa bundak bir xixi bəlkim oqayət zor dərd-ələmdin özini yökıtiximu mumkin. 8 Xunga mən silərgə uningğa muhəbbitinglarni ispatlixinglarni jekiləymən. 9 Xu hetimni yənə bir məqsəttə, yəni siləring həmmə ixlarda itaətmən yaqi itaətmən əməslikinglarni sinap bilixim üqün yazdim. □ 10 Lekin silər kaysibirini məlum ix üqün kəqürüm kıləjan bolsanglar, mənmu həm uni xundak kıləjan bolimən; mənmu məlum bir ixni kəqürüm kıləjinimda (birər ixni kəqürüm kıləjan bolsam), mən silərnı dəp Məsihning huzurida xundak kıldim. □ 11 Xuning bilən Xəytan bizdin heq üstünlükkə erixəlməydu; qünki biz uning hiylə-mikirliridin bihəwər əməsmiz. □

12 Əmdi Məsihning hux həwirini jakarlawğa Troas xəhirigə kəlginimda wə xundakla Rəb təripidin *pursət* ixiki manga eqiləjini bilən, □ ■ 13 kərindixim Titusni tapalmiojinim tüpəylidin rohım aram tapmidi; xuning bilən mən xu yərdikilər bilən hoxlixip, Makedoniyəgə səpər aldim. □ 14 Əmma bizni Məsihdə həmixə təntənə bilən oqalibənə baxlaydiojan, biz arkilik hər yərdə Əzigə dost tartquqi huxpurakni qaqquqi Hudağa təxəkkür! □ ■ 15 Qünki biz Hudağa yətküzüliwatқан Məsihning huxpurikidurmiz, həm kütquzuluwatқанlar arisida həm halakətkə ketiwatқанlar arisida xundakmiz; 16 keyinkilərgə ölümgə boləjan ölümning puriki, aldinkilarğa hayatlikğa boləjan hayatlikning

□ 2:6 «**Bundak adəmning kəpinqinglar təripidin tənbihləngini yetərliktur**» — bəzi alimlar «bundak adəm»ni Pawlus birinqi hetidə əlahidə əyibligən xixi («1Kor.» 5-bab) dəp karaydu. Bizningqə bolsa u keyinki, kəp adəmlərgə «azar bərgən», «ziyan-zəhmət kıləquqi» yənə bir xixi idi (7:12 wə «kirix sez»imiznimu kərüng). ■ 2:6 1Kor. 5:3. □ 2:9

«**Xu hetimni yənə bir məqsəttə, yəni siləring həmmə ixlarda itaətmən yaqi itaətmən əməslikinglarni sinap bilixim üqün yazdim**» — «həmmə ixlarda itaətmən yaqi itaətmən əməslikinglar»: Pawlus ularning əzigə itaətmən boluxi əməs, bəlki Hudaning uning arkilik kəlgən səzigə itaətmən boluxini halaytti, əlwəttə. □ 2:10 «**mənmu məlum bir ixni kəqürüm kıləjinimda ... mən silərnı dəp Məsihning huzurida xundak kıldim**» — «Məsihning huzurida»: baxğa birhil tərjimisi «Məsihning wujudida» yaqi «Məsihning xəhsiyitidə» (dəmək, Məsihning ornida yaqi Məsihning namida). Buning wə tərjimimizning mənisi arisida qong pərk yok. □ 2:11 «**Xuning bilən Xəytan bizdin heq üstünlükkə erixəlməydu; qünki biz uning hiylə-mikirliridin bihəwər əməsmiz**» — bu ayət toqruluk «qoxumqə sez»imizni kərüng. □ 2:12 «**xundakla Rəb təripidin pursət ixiki manga eqiləjini bilən...**» — grek tilida «xundakla Rəbdə pursət ixiki manga eqiləjini bilən...». ■ 2:12 Ros. 16:8.

□ 2:13 «**kərindixim Titusni tapalmiojinim tüpəylidin rohım aram tapmidi; xuning bilən mən xu yərdikilər bilən hoxlixip, Makedoniyəgə səpər aldim**» — zor mumkinlikli barki, Titus Korinttiki kərindaxlarning həwirini elip kəlməqi boləjan, lekin tehi Troasğa kəlmiganlikni üqün, Korintliklarning oqemini yəwatқан Pawlus Troasta turojinida kəngli aram tapmidi. Gərqə hux həwərnı jakarlawğa «pursət ixiki eqiləjan» bolsimu, u uningdin (waqtingə) paydilanmay Korintliklarning həwirini biliwelix üqün Titusni izdəp u yərdin kətti. Bir yildin keyinmu Troastiki bu «pursət ixiki» tehi oquq turojan bolsa kerək («Ros.» 20:6). □ 2:14 «**Əmma bizni Məsihdə həmixə təntənə bilən oqalibənə baxlaydiojan... Hudağa təxəkkür!**» — «oqalibənə baxlaydiojan» grek tilidiki bu söz adəttə sərdar yaqi padixah zəpər kuqқан qoxunini xəərəplik, təntənəlik yürüxtə öz yurtioğa baxlaydiojanlikini ipadiləydu. ■ 2:14 Kol. 1:27.

purikidurmiz; əmdi muxundaq ixlarning həddisidin kim qıqalaydu? □ ■
 17 Qünki biz kəp kixilərninğ kıləjinidək Hudaning kalam-səzini soda-
 setik ixi kılmaymiz; əksiqə biz səmimiylık bilən Huda aldida Hudadin
 əwətilgənlər süpitidə Məsihdə səzləymiz.

3

Yengi əhdining hizmətkarliri

1 Biz yənə özimizni təwsiyə kıləli turuwatamduq? Yaki baxqa bəzilərgə
 kerək boləndək, silərgə yeziləqan yaki silər yazəqan təwsiyinamilər bizgə
 kerəkmü? ■ 2 Silər əzünqlər bizning təwsiyinamizdursilər, kəlbimizdə
 pütülgən, hər insanəqə tonux boləqan wə okulidəqan. □ 3 Silərninğ
 biz tərripimizdin pərwix kılinoqan, Məsihning məktupi ikənlikinqlər
 ayan boldi (bu məktup siyah bilən əməs, bəlki tirik Hudaning Rohi
 bilən yeziləqan; tax tahtaylarəqə əməs, bəlki kəlbning ətlik tahtayliriəqə
 pütüklüktür). □ ■ 4 Əmdi bizning Məsih arkilik Hudaəqə qaraydēqan
 xunqə zor ixənqimiz bar; 5 özimizni birərnərsini kıləudək iktidarimiz
 bar dəp qəşliqənimiz yəqtur; iktidarlıqimiz bolsa bəlki Hudadındur.

6 U bizni yengi əhdining hizmətkarliri boluxqa iktidarlık kildi; bu əhdə
 pütüklük səz-jümlilərgə əməs, bəlki Rohqa asaslənoqan. Qünki pütüklük
 səz-jümlilər adəmnı öltüridu; lekin Roh bolsa adəmgə həyat kəltüridu. □ ■

7 Əmma səz-jümlilər bilən taxlarəqə oyuləqan, əlüm kəltüridēqan hizmət
 xan-xərəp bilən boləqan wə xundəqla İsrailar Musaning yüzidə ju-
 lalənoqan xan-xərəptin yüzigə kəzlrini tikip qariyalmioqan yərdə (gərqə

□ 2:16 «**kəyinkilərgə əlümə boləqan əlümning puriki, aldinkilərəqə həyatlikqa boləqan
 həyatlikning purikidurmiz**» — buning mənisı bəlkim xundəqki: — «halakətə ketiwatqanlar»
 bolsa, «rohiy əlüm»də turidu; ularning xu hətərlık əhwalini Hudaning adəmliri ularəqə puritidu;
 mənğgünlük həyatlikni tepiwatqanlarəqə bolsa, Hudaning adəmliri ularəqə mənğgünlük həyatning
 huxbuyini, həkəqət ikənlikini əzining həyat-turmuxi arkilik puritip bildüridu. ■ 2:16 Luqa
 2:34. ■ 3:1 2Kor. 5:12; 10:8. □ 3:2 «**Silər əzünqlər bizning təwsiyinamizdursilər,
 kəlbimizdə pütülgən, hər insanəqə tonux boləqan wə okulidəqan**» — demək, Korinttiki
 etiqədqılarninğ niyatni yengi qəbul kıləqan waqtida mutlək əzgərtilgən yengi yürux-turuxliri
 Pawlusning əjrininğ hər adəmgə kərinərlık boləqan mewisi, uning həkəkiy rosul ikənlikigə
 ispat idi. □ 3:3 «**Silərninğ biz tərripimizdin pərwix kılinoqan, Məsihning məktupi
 ikənlikinqlər**» — «pərwix kılinoqan» yaki «yətküzüldēqan, yollənoqan». grek tilida «kəyünüp
 beklənoqan» yaki «hizmiti kılinoqan». «**bu məktup siyah bilən əməs, bəlki tirik Hudaning Rohi
 bilən yeziləqan; tax tahtaylarəqə əməs, bəlki kəlbning ətlik tahtayliriəqə pütüklüktür**» —
 okurmənlərninğ esidə barki, Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanun «tax tahtalar»əqə pütüklük
 idi. Muxu yərdiki «ətlik» səlbıy mənidə əməs, bəlkim «yumxak, qattik bolmioqan», «tax»ning
 əksini bildüridu. ■ 3:3 Mis. 24:12; 34:1; Yər. 31:33; Əz. 11:19; 36:26; İbr. 8:10.

□ 3:6 «**U bizni yengi əhdining hizmətkarliri boluxqa iktidarlık kildi; bu əhdə pütüklük
 səz-jümlilərgə əməs, bəlki Rohqa asaslənoqan**» — muxu ayəttiki «pütüklük səz-jümlilər»
 Musaəqə qüxürülgən qanunni, yəni «kəna əhdə»ni kərsitidu; «Roh» bolsa Hudaning Muqəddəs
 Rohini kərsitidu, əlwəttə. «Yengi əhdə» toqruluk «Yər.» 31:31-34 wə «Yərəmiya»diki «kozumqə
 səz»ni kərinğ. «**Qünki pütüklük səz-jümlilər adəmnı öltüridu; lekin Roh bolsa adəmgə
 həyat kəltüridu**» — bu səzlərninğ toluq mənisini qüxinix üqün «Rim.» 3:19-23, 7-bab wə 8:1-16ni
 kərinğ. «Roh» Hudaning Rohi, əlwəttə. ■ 3:6 2Kor. 5:18; İbr. 8:6, 8.

xu xan-xærəp hazır əməldin qalduruloğan bolsimu), □ ■ 8 Roh bilən yürğüzüldioğan hizmət tehimu xan-xærəplik bolmamdu? 9 Qünki adəmning gunahını bekitidioğan hizmət xærəplik bolioğan yərdə, insanni həkkanıy kılıdioğan hizmətning xæripi tehimu exip taxmamdu!? 10 Qünki əslidə xan-xærəplik bolıan ixning hazırkı oqayət zor xan-xærəplik ixning aldida heçqandaq xan-xærəplikliki yoqtur; 11 qünki əməldin qalduruloğan ix əslidə xan-xærəp bilən kəltürülgən yərdə, hazır ornını başqan ix tehimu xan-xærəplik bolıdu. □ 12 Bizdə xunqə zor xundak bir ümid bolıoğanikən, biz tolimu yürəklik bolimiz. □ 13 Biz Israillarnı əməldin qaldurulıdioğan əhdining parlak nuriya kəzini tikip qaraxning aqıwıtigə uqrap kətmisun dəp yüzigə qümpərdə tartıwalıoğan Musaoğa ohxımaymız. □ ■ 14 Əmma ularning oy-kəngülliri qadaqlaxkanıdi; qünki bügüngə kədər kona əhdini okuqıjında muxu qümpərdə eliwetilməy kəldi; qünki pəkət Məsihdə bolıoqandıla u elip taxliwetilıdu. □ ■ 15 Əmma bügüngə kədər, Musaning yazmiliri okulıjında xu qümpərdə yənıla kəlbini yepiwalmakta. 16 Əmma hərkim Rəbgə qarap burulsa, qümpərdə elip taxlınıdu. ■ 17 Əmma Rəb xu Rohtur; wə Rəbning Rohı kəyərdə bolsa, xu yərdə hərlik bolıdu. □ ■ 18 Wə biz həmmimizning yüzimiz qümpərdısiz halda Rəbning xan-xærıpigə qarıjında, Uning ohxax sürıtıdə boluxqa Roh bolıoğan Rəb tərıpidin xan-xærəp üstigə xan-xærəp qoxulup əzgərtilməktimiz. □ ■

4

Pawlusning jamaətlərnıng hizmitidə bolıoğan qıdamlıq, səwr-takətliki — Hizməttə qıdamlıq

□ 3:7 «Israillar Musaning yüzidə julalanoğan xan-xærəptin yüzigə kəzlrini tikip kariyalıioğan yərdə» — bu wəqə «Mis.» 34:29-35də hatiriləngən. («gərqə xu xan-xærəp hazır əməldin qalduruloğan bolsimu») — baxqa birhil tərjimisi «gərqə xu nur asta-asta yoqılıwatqan bolsimu». Pawlus bu ikki bislik sezlərnı bəlkim ətəy ixlətkən, xunga ikkila tərjimisi bəlkim toqrıdur. ■ 3:7 Mis. 24:12; 34:1,30; Qan. 10:1. □ 3:11 «qünki əməldin qalduruloğan ix əslidə xan-xærəp bilən kəltürülgən yərdə,...» — «əməldin qalduruloğan ix» yaqı «ajızlap yoqılıwatqan ix». □ 3:12 «biz tolimu yürəklik bolimiz» — yaqı «biz jasaratlık sezləymız». □ 3:13 «əməldin qaldurulıdioğan əhdə» — «kona əhdə»ning «əməldin qalduruloğanlıqı»ni toluqraq qüxinix üqtin «Rim.» 3:19-4:25, 7:7-8:4, «Gal.» 1:2-4:7ni okung). Baxqa birhil tərjimisi «əqüp ketıwatqan əhdə...». «əməldin qaldurulıdioğan əhdining parlak nuriya kəzini tikip qaraxning aqıwıtigə uqrap kətmisun dəp...» — «qaraxning aqıwiti» — biz bu seznı xu mənidə qüxinimizki, kona əhdə (Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanun) astıda, insanning gunahqa patqan həliti pax kılinoqaqqa, Hudaning xan-xærıpigə biwasitə qaraxning aqıwiti əlüm bolattı. «Mis.» 34:34ni kəring. ■ 3:13 Mis. 34:35; Rim. 10:4. □ 3:14 «qünki bügüngə kədər kona əhdini okuqıjında muxu qümpərdə eliwetilməy kəldi...» — «kona əhdə» muxu yərdə, bolupmu Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanunı, yəni Təwratning «Yarıtılıx»tin «Qanun xərhı»gıqə bolıoğan bəx qısmını kərsıtidu. ■ 3:14 Yəx. 6:10; Əz. 12:2; Mat. 13:11; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ 3:16 Mat. 13:11; Rim. 11:23; 1Kor. 2:10. □ 3:17 «Əmma Rəb xu rohtur» — «Roh» bolsa Hudaning Mukəddəs Rohı, yəni «yengi əhdə» arqılık mənggüllük həyatni elip kelıdioğan Rohni kərsıtidu. ■ 3:17 Yh. 4:24. □ 3:18 «Biz həmmimizning yüzimiz qümpərdısiz halda Rəbning xan-xærıpigə qarıjında, Uning ohxax sürıtıdə boluxqa Roh bolıoğan Rəb tərıpidin xan-xærəp üstigə xan-xærəp qoxulup əzgərtilməktimiz» — «ohxax sürıti» (yaqı «ohxax sürət-obrazi») — Rəb Əysaning Əzıning sürıti. ■ 3:18 1Kor. 13:12; 2Kor. 5:7.

1 Xunga *Huda* bizgə rəhim-xəpkət kərsətkəndək, bu hizmət bizgə amanət qilinolanikən, biz bəl qoywətməymiz; ² əmdiliktə xərməndilikkə ait yoxurun ixlarni taxlap, nə aldamqilikta mangmay, nə Hudaning səzini burmilimay, bəlki həkikətəni əynən ayan kəlix bilən *Huda* aldidə duruslukimizni hər adəmnəng wijdaniə kərsitimiz. ³ Əmma hux həwirimiz qūmkəlgən bolsimu, u həlak boluwatqanlaroʻa nisbətən qūmkəldi; ⁴ Qūnki Hudaning sūrət-obrazi boləqan Məsihning xan-xəripi toʻqrisidiki hux həwərnəng nuri ularning üstidə yorumisun dəp, bu zamanning ilahī etikadsizlarning oy-zehinlirini kor kildi. ⁵ Qūnki biz əzimizni əməs, bəlki Məsih Əysani Rəb, xuningdək əzimizni Əysa uqūn silərnəng hizmətkaringlar dəp elan kilimiz. ⁶ Qūnki «karangoluktin nur yorusun» dəp buyruqan *Huda*, Məsihning didaridin Əzining xan-xəripini tonutuxka boləqan yoruklukning *biz arqilik* qeqilixi uqūn, bizning kəlbimizni yorutqandur. ⁷

Mənggüllük xan-xərpəning zor wəzni

⁷ Əmma kudrətnəng oʻayət zorluqi bizdin əməs, bəlki Hudadin boləqanliki kərūnsun dəp bu gəhərgə sapal idixlarda qaqilaklik həlda igidarlik kilimiz. ⁸ Mana biz hətərtəptə kistilip kalduq, əmma yənjilmiduk; təmtirəp kalduq, əmma ümidsizlənmiduk; ⁹ ziyankəlikkə uqrawatimiz, əmma həmdəmsiz qalmiduk; yikilitduk, əmma həlak bolmiduk; ¹⁰ Əysaning həyati tenimizdə ayan kilinsun dəp, hərdaim tenimizdə Əysaning əlümini kətürüp yürimiz. ¹¹ Qūnki Əysaning həyati əlidiəqan ətlirimizdə ayan kilinsun uqūn, tirik qaləqan bizlər hərdaim əlümgə tapxurulmaqtimiz. ¹² Xuning bilən bizdə əlüm ixləwatidu, əmma həyat silərdə ixləwatidu. ¹³ Wə «Mən ixəndim, xunga səz kildim» dəp yeziləndikidək iman-ixənqtiki rohka igə bolup, bizmu ixənduk wə xuning bilən səz kilimiz; ¹⁴ qūnki Rəb Əysani tirildürqan *Huda* bizni Əysa bilən birgə tirildüridu, xundakla bizni silər bilən birgə Əz aldiəqə həzir kilidu, dəp bilimiz. ¹⁵ Qūnki *bu* həmmə ixlər silər uqūndurki, tehimu kəp kixilərnəng wujudida exip taxquqə beoʻixlanəqan

■ 4:2 2Kor. 2:17; 2Kor. 6:4 ■ 4:3 2Kor. 2:15; 2Tes. 2:10. □ 4:4 «**bu zamanning ilahī etikadsizlarning oy-zehinlirini kor kildi**» — «bu zamanning ilahī» Xəytan, Iblis. ■ 4:4 Yəx. 6:10; Yh. 12:40; 14:9. Fil. 2:6. Kol. 1:15. Ibr. 1:3. □ 4:5 «**biz əzimizni əməs, bəlki Məsih Əysani Rəb, xuningdək əzimizni Əysa uqūn silərnəng hizmətkaringlar dəp elan kilimiz**» — «hizmətkarlar» muxu yərdə grek tilida «kullar» deyilidu. Demək, əzini (hərhil səwəblər bilən) baxka birsining hizmitidə boluxka satqan kixilər. ■ 4:6 Yar. 1:3; 2Pet. 1:19. □ 4:7 «**...bu gəhərgə sapal idixlarda qaqilaklik həlda igidarlik kilimiz**» — «sapal idixlar» bolsa etikadqilarning əz ajiz wujud-tənləri, əlwəttə. ■ 4:7 1Kor. 2:5; 2Kor. 5:1. □ 4:10 «**Əysaning həyati tenimizdə ayan kilinsun dəp, hərdaim tenimizdə Əysaning əlümini kətürüp yürimiz**» — «Əysaning əlümini kətürük» deganlik bəlkim rosullar daim azap-oqubətni tartqanliqi, daim əltürüləxning həwpidə turuwatqanlikini kərsitidu. Əmma bu bayanni yənə həmmə etikadqi uqūn muhım rohīy prinsip degili bolidu. 11-ayətni kəring. ■ 4:10 Rim. 8:17; Gal. 6:17; Fil. 3:10; 2Tim. 2:11,12; 1Pet. 4:13. □ 4:11 «**qūnki Əysaning həyati əlidiəqan ətlirimizdə ayan kilinsun uqūn, tirik qaləqan bizlər hərdaim əlümgə tapxurulmaqtimiz**» — «əlümgə tapxurulmaqtimiz» — *Huda* tərpidin, əlwəttə. ■ 4:11 Zəb. 44:22; Mat. 5:11; Rim. 8:36; 1Kor. 4:9; 15:49; Kol. 3:4. □ 4:12 «**Xuning bilən bizdə əlüm ixləwatidu, əmma həyat silərdə ixləwatidu**» — muxu muhım prinsip toʻqiruluk «koʻxumqə səz»imizni kəring. □ 4:13 «**Mən ixəndim, xunga səz kildim**» — «Zəb.» 116:10. «**iman-ixənqtiki rohka igə bolup, bizmu ixənduk wə xuning bilən səz kilimiz**» — «səz kilimiz» — demək, hux həwərnəni jakarlaymiz. ■ 4:13 Zəb. 116:10 ■ 4:14 Rim. 8:11; 1Kor. 6:14.

mehir-xəpkət səwəbidin kəp kixilərninomu Hudani uluqlap eytkan təxəkkürliri exip taxidu. ■ 16 Xunga biz bəl qoyuwətməymiz; gərqə taxki insanlikimiz solaxsimu, dərħəkiqət iqqi insanlikimiz kündin-küngə yengilanmaqta. □ 17 Qünki bizning bir dəkiqilik wə yenik japamuxəkkətlirimiz biz üqün exip taxkan, mənngülük, zor wəzinlik xan-xərəpni hasil kilidu. ■ 18 Xunga biz kərüngən ixlaroqə əməs, bəlki kərünməs ixlaroqə kəz tikimiz; qünki kərüngən ixlar wəkitlik, əmma kərünməs ixlar mənngülüktur.

5

Kөрүх сезими билән әмәс, бәлки iman-ixәнq билән yaxax

1 Qünki bu zeminəqə təwə öyimiz, yəni bu qedirimiz yökütilsimu, Huda tərpidin boləqan, insan qoli bilən yasalmioqan bir öy, yəni asmanlarda əbədiy bir makanimiz bardur dəp bilimiz. ■ 2 Əmdi bu *kona öyimizdə* turəqinimizdə asmandiki öyimizni kiyiwelixqə zor intizar bilən aħ urmaqtimiz. ■ 3 (bərħək, *asmandiki öyimizni* kiyiwəlsaq yalin-gaq qalmaqta). ■ 4 Qünki muxu qedirdə turəqinimizdə, eəqirliqta aħ urmaqtimiz; bu bizning yalingaqlinixni halioqinimiz əməs, bəlki kiyindürüləxni, yəni bizdə əlidioqan nemə bolsa, uning həyat tərpidin yutuluxini halaymiz. ■ 5 Əmdi bizni dəl muxu ixqə təyyarlioquqi bolsa Hudadır; U bizgə «kapalət» boləqan Əz Rohinimu ata kilidi. □ ■ 6 Xuning bilən biz həmişə yurəklik bolimiz; həmdə tenimizdə makan tutqinimizdə Rəbdin neri boləqan musapir bolimiz dəp bilimiz. ■ 7 (qünki biz kөрүх sezimi bilən əməs, etiқad bilən mangimiz); ■ 8 biz yurəklik bolup, xuningdək təndin neri bolup Rəb bilən billə bir makanda boluxqə tehimu hursənmiz. ■ 9 Xuning bilən, məyli təndə bolayli, təndin neri bolayli, uni hursən kilixni istək-nixan kilip intilimiz. ■ 10 Qünki təndə kiləqan əməllirimizni, yaxxilik bolsun, yamanlik bolsun, hər birimizgə qayturuluxi üqün Məsihning soraq təhti aldida hazır boluximiz lazim bolidu. ■ 11 Xuning bilən Rəbning dəhxitini bilgənlikimiz üqün, insanlarni ixəndürəxkə tiriximiz; ləkin biz Hudaqə oquq-axkarimiz, xuningdək silərnin wijdaninglardimu axkarə tonulsaq dəp ümid kilimən. □

■ 4:15 2Kor. 1:11. □ 4:16 «gərqə taxki insanlikimiz solaxsimu, dərħəkiqət iqqi insanlikimiz kündin-küngə yengilanmaqta» — «taxki insanlikimiz» adəmnin jan-tenini, «iqqi insanlikimiz» adəmnin qəlb-rohini, iqqi dunyasini kərsitidu. Grek tilida «taxki insanimiz» wə «iqqi insanimiz» deyilidu. ■ 4:17 Zəb. 30:5; Mat. 5:12; Rim. 8:18; 1Yuħa. 3:2. ■ 5:1 2Kor. 4:7. ■ 5:2 Rim. 8:23. ■ 5:3 Wəħ. 3:18; 16:15. ■ 5:4 Rim. 8:11; 1Kor. 15:53.

□ 5:5 «U bizgə «kapalət» boləqan Əz Rohinimu ata kilidi» — «Əz Rohi» grek tilida pəqət «Roh» bilən ipadilididu. «Kapalət» toqruluk 1:22diki izahatni kərüng. ■ 5:5 Rim. 8:16; 2Kor. 1:22; Əf. 1:13; 4:30. ■ 5:7 1Kor. 13:12; 2Kor. 3:18. ■ 5:10 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; 25:32; Rim. 2:6; 14:10,12; 1Kor. 3:8; Gal. 6:5; Wəħ. 2:23; 22:12. □ 5:11 «biz Hudaqə oquq-axkarimiz, xuningdək silərnin wijdaninglardimu axkarə tonulsaq». Demək, Pawlus wə baxqə rosullar dunyadikilikərgə anqə tonux əməs, ularning həkiqiy salahiyiti, ularda boləqan Məsihning Muқəddəs Rohimu dunyadikilikərgə anqə tonux əməs, xunga ularoqə Məsihning hər adəmi soraqta tartidioqanlik toqruluk ixəndürəxning zərturiyiti bar. Ləkin Huda bizni obdan bilidu wə (silər Hudaning adəmliri boləqandin keyin) silərnə bizni obdan qüxənsənglar kərək, dəydu.

Inaqlikğa kältürüx hizmiti

¹² Biz hazır özimizni kaytidin silergä täwsiyä kılöjnimiz yok, bälki päkät silärdä kälbdiki ixlardin ämäs, taxki kiyapätтин пәһirlinidöjanlarğa bәrgüdäk jawab bolsun дәp, silergä bizlardin пәһirlinix imkaniyitini yaritip beriwatimiz. □ ■ ¹³ Qünki iq-iqimizgә siqmay qalojan bolsaqmu Huda aldida xundak boldük, salmaq bolsaqmu silär üqün xundak bolimiz. □ ¹⁴ Qünki Mәsihning muhәbbiti bizni *xundak kılıxka* ündәydu; qünki biz birsi hәmmәylән üqün әldi, xunga hәmmәylәnnimu әldi, дәp һesablaymiz. □ ¹⁵ Wә U hәmmәylәnni дәp әldi, buningdin mäxsät, һayat bolöjanlar әzliri üqün әmäs, bälki ularni дәp әlöp tirilgüqi üqün yaxixi üqündur.■

¹⁶ Xuning bilән biz buningdin keyin һeqkimni insanlarqә tonumaymiz; һәтта biz Mәsihni insanlarqә tonuöjan bolsaq, buningdin keyin uni yәнә xundak tonumaymiz. □ ■ ¹⁷ Xunga әmdi birsi Mәsihdә bolsa, u yengi bir yaritilöquqidur! Kona ixlar ötöp, mana, һөmmә ix yengi boldi! ■

¹⁸ Wә barlık ixlar Hudadındur; U bizni Mәsih арқиліk Özigә inaqłaxturdi, xundakla bizgә inaqłaxturux hizmitini tapxurdi: — □ ■ ¹⁹ demäk, Huda Mәsihdә adәmlәrning itaәtsizliklerini ularning әyibi bilән һesablaxmay, alәmni Özigә inaqłaxturdi; xuningdäk bizgә inaqłaxturux һәwirini amanәt kılıp tapxurdi. ■ ²⁰ Xunga huddi Huda biz арқиліk *adәmlәrdin inaqłıqқа kelixni* ötүnginidäk, biz Mәsihkә wakalitән әqlәldürmiz; Mәsihning ornida «Hudaöja inaqłaxturuloaysılar!» дәp ötünimiz. ■

²¹ Gunahқа һeq tonux bolmiojan kixini Huda bizni дәp gunahning әzi kildi; mäxsiti xuki, bizning Uningda Hudaning һәkқaniyliki boluximiz üqündur.□ ■

□ 5:12 «...taxki kiyapätтин пәһirlinidöjanlarğa bәrgüdäk jawab bolsun дәp, silergә bizlardin пәһirlinix imkaniyitini yaritip beriwatimiz» — «taxki kiyapitidin пәһirlinidöjanlar bәrgüdäk jawab bolsun дәp...» — Pawlus hazır Korinttiki jamaәtä kәrүngән «sahta rosular»ni tilöja elip, әzi üstidin әrz kılöjan wa kixilergә jawab berix üqün Korinttiki kәrindaxlarğa özining wә һәмkarlırining hizmetlırining rohıy mahıyitini azraq axkarılap kәrsәtmәkqi. ■ 5:12 2Kor. 3:1; 10:8. □ 5:13 «Qünki iq-iqimizgә siqmay qalojan bolsaqmu Huda aldida xundak bolduk, salmaq bolsaqmu silär üqün xundak bolimiz» — munu ayәttә Pawlus, xühbisizki, (yukirida eytilöjandäk) awwal özining wә kәrindaxlarning «kälbdiki ixlar», yәni әng әһmiyәtlik ixlar toqruluk sezlaydu. U keyinrәk «kәrүнүx»tiki ixlarning, yәni «taxki kiyapәt»ning ixlırıöja әtidu. Әmäliyәttә «iq-iqimizgә siqmay qalojan bolux» Hudaning zor uluöluqi, exip taxқан xapaitigә qarap insanning huxallıqtin bolöjan normal inkasi bolux kәrәkötju, dәymiz. Әmma baxқа kixilər bәribir hux һәwәrni әnglix kәrәk, xuningdäk өз huxallıkmızöja һay berip, ular üqün «salmaq» boluximizmu kәrәk. □ 5:14 «Birsi hәmmәylән üqün әldi» — Mәsihni kәrsitidu. «qünki biz birsi hәmmәylән üqün әldi, xunga hәmmәylәnnimu әldi, дәp һesablaymiz» — bu аjayib ayәt toqruluk «қоxumqә sez»imizni kәrүng. ■ 5:15 Rim. 14:7; Gal. 2:20; 1Tes. 5:10; 1Pet. 4:2. □ 5:16 «Һәтта biz Mәsihni insanlarqә tonuöjan bolsaq,...» — «insanlarqә» grek tilida «әtlәр boyıqә». «xuning bilән biz buningdin keyin һeqkimni insanlarqә tonumaymiz; һәтта biz Mәsihni insanlarqә tonuöjan bolsaq, buningdin keyin uni yәнә xundak tonumaymiz» — bu аjayib ayәt toqrulukmu «қоxumqә sez»imizni kәrүng. ■ 5:16 Mat. 12:50; Yh. 15:14; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. ■ 5:17 Yәx. 43:18; Wәһ. 21:5. □ 5:18 «wә barlık ixlar Hudadındur» — yaki «wә bu barlık ixlar Hudadındur». ■ 5:18 Kol. 1:20; 1Yuһa. 2:2; 4:10. ■ 5:19 Rim. 3:24,25; Kol. 1:20. ■ 5:20 2Kor. 3:6. □ 5:21 «gunahқа һeq tonux bolmiojan kixi» — Mәsih. «mäxsiti xuki, bizning Uningda Hudaning һәkқaniyliki boluximiz üqündur» — «Uningda» — Mәsihdә, әlwәttә. ■ 5:21 Yәx. 53:9,12; Rim. 8:3; Gal. 3:13; 1Pet. 2:22; 1Yuһa. 3:5.

6

Hudaning japa-muxəkkət tartquqi əlqiliri bolux

¹ Əmdi *Hudaning* həmkarlırı süpitidə silərdin Uning mehİR-xəpkitini qəbul kilip turup uni bikarğa kətküzmənglar dəp ətünimiz² (qünki u: «Xapaət kərsitilidiğan bir pəyttə duayingni İjabat kilixni bekitkənmən, nijat-kutulux yətküzüldiğan bir künidə Mən sanga yərdəmdə boluxumni bekitkənmən» — dedi. Mana, hazır bolsa «xapaət kərsitilidiğan yahxi pəyt»; mana, hazır «nijat-kutulux küni»dur!).³ *Rəbning* hizmitigə daş kəltürülmisun dəp heqkəndə ixta heqkimning imaniğa tosalıqluq kilmaymiz;⁴ bəlki hər bir ixta özimizni Hudaning hizmətkarlırı süpitidə nəmunə kilip yürümiz; zor qıdamlıq bilən, jəbir-zulumlarda, japa-muxəkkətlərdə, besim-kistaklarda,⁵ kamqa yarilirida, zindanlarda, qozqılantopılanglar iqidə, eqir mehnətlərdə, tünəxlərdə, roza tutuxlarda,⁶ paklıq bilən, bilimlər bilən, səwr-takətlik bilən, mehrİbanlıklar bilən, Mukəddəs Rəh bilən, sahtılıqsız mehİR-muəhbət bilən,⁷ həkikətning səz-kalamı bilən, Hudaning küq-kudriti bilən, həkkanıylikning ong-sol kollarıdiki qoralliri bilən,⁸ həm izzət-xəhəttə həm həkərət iqidə, təhmət həm tərİplinxlər iqidə *özimizni Hudaning hizmətkarlırı süpitidə namayan kildük*; yalqanqılar dəp qaraloğan bol-sakmu səmimi-y-sadik bolup,⁹ namsiz bolduk-yu, əmma məxhormiz; ələy dəp qalduk-yu, əmma mana, hayatturmiz; tərbiyidə jazalanduk-yu, əmma əlümgə məhkum kilinmidük; ¹⁰ dər-d-ələm tarttuk-yu, əmma daim xad-huramliqta turumiz; namrat bolqinimiz bilən, əmma kəp adəmlərni bay kiluquqimiz; heqnemimiz yəq bolqini bilən, əmma həmmigə igidarmiz.¹¹

¹¹ Silərgə oquq-yoruk səzlidük, əy Korintliklar, bizning baqrimiz silərgə kəng eqildi! ¹² Silər biz tərəptin kişiloğan əməs, ləkin öz iğ-bəqrİnglarning tarlıqidin kişililə; ¹³ əmdi adil alməxturuxta bolup — (öz pərzəntlirimgə səzligəndək səzləymən) — baqringlarni bizgimu kəng eqinglar.¹⁴

Karangoşuluqqa həmrah bolmanglar

¹⁴ Etikədsizlar bilən bir boyunturukqa qətilip təngsizlikdə bolmanglar; qünki həkkanıylik wə qəbihlik otturidə qəndəkmə ortaklıq bolsun?

^{6:1} 1Kor. 3:9; İbr. 12:15. ^{6:2} «xapaət kərsitilidiğan bir pəyttə duayingni İjabat kilixni bekitkənmən, nijat-kutulux yətküzüldiğan bir künidə mən sanga yərdəmdə boluxumni bekitkənmən» — «Yəx.» 49:8. ^{6:2} Yəx. 49:8. ^{6:3} Rim. 14:13; 1Kor. 10:32.

^{6:4} 1Kor. 4:1; 2Kor. 11:23. ^{6:5} «tünəxlərdə» — demək «tünəp dua kilixlarda». Baxka birhİl tərjimisi «uykusizliklarda».

^{6:7} «...həkkanıylikning ong-sol kollarıdiki qoralliri bilən...» — bəlkim zərb kilidiğan həm qozqıdaydiğan rəhİy qorallarni kərsitidu.

^{6:9} «namsiz bolduk-yu, əmma məxhormiz» — dunyadiki «məxhər»lardin bolmisimu, ləkin Huda, pərixtilər wə jamaətlər tərİpidin məxhordur, dəgən mənədə dəp qaraymiz. «tərbiyidə jazalanduk-yu, əmma əlümgə məhkum kilinmidük» — «tərbiyidə jazalanduk-yu...» dəgənlik baxka bir tərjimisi «dərrə-kamqa yeduk-yu ...». Bu muhım səz toqruluq «qoxumqə səz-imizni kərüng. ^{6:9} Zəb. 118:18; Yəx. 26:19. ^{6:10} «namrat bolqinimiz bilən, əmma kəp adəmlərni bay kiluquqimiz; heqnemimiz yəq bolqini bilən, əmma həmmigə igidarmiz» — «namrat bolqinimiz bilən, ... heqnemimiz yəq bolqini bilən, ...» — Pawlus wə baxka rosullar bu dunyaning kəzqarixidin qariqanda xundəq kərüngən bolsimu, ular hərgiz əzlrini undəq həsəblimaydu, bəlki əzlrini həkikiy baylar (mənggülik baylıqlarğa iğə) dəp sanaytti. ^{6:11} «Silərgə oquq-yoruk səzlidük, əy Korintliklar, ...» — grek tilidə «Aqızimiz silərgə oquq, i Korintliklar, ...».

^{6:13} 1Kor. 4:14.

Yoruklukning qarangoʻluluk bilən qandak hëmrahliki bolsun? □ ■
 15 Mësihning Belial bilèn nemë inakliki bolsun? Ixëngüqining ixënmigüqi bilèn qandak ortak nesiwisi bolsun? □ 16 Hudaning ibadëthanisining butlar bilèn qandak birliki bolsun? Qünki silër tirik Hudaning ibadëthanisidursilër — Hudaning: «Mën ularda turimën, ularning arisida yürimën; ularning Hudasi bolimën wë ular Mening hëlkim bolidu» deginidëk *silër Uning ibadëthanisidursilër*; □ ■ 17 Xuning üqün «Ularning arisidin qikip ketinglar, Manga ayrilinglar», — dëydu Rëb, — «hëq napak nërsigë tëgküqi bolmanglar», «xundila Mën silërni qöbul kilimën», □ ■ 18 wë: «Mën silërgë Ata bolimën, silër Manga oqul-qizlirim bolisilër» — dëydu Hëmmigë Qadir bolöjan Rëb. □ ■

7

1 Æmdi bu wädilërgë muýässër bolöjandin keyin, i söyümlüklär, özimizni ëtlërdiki hëm röhtiki hërhil paskiniliktin tazilap, Hudaning qorkunqida özimizdä *ayan kilinöjan* pak-mukëddësligni kamalëtkë yëtküzäyli.

Bizni qöbul kilöqaysilër!

2 Bizni qöbul kilöqaysilër! Biz hëqkimgë ziyan-zëhmät yëtküzmidük, hëqkimni nabut kilmidük, hëqkimdin paydilanmidük. □ 3 Muxularni dëp, silërni äyiblimëkqi ämësmën; qünki mën yukirida eytkinimdëk, silër këlëbimizdidursilërki, biz silër bilèn billë ölüxkë, silër bilèn billë yaxaxkë täyyarmiz. ■ 4 Silërgë baöliöjan ixëngim zor; silërdin bolöjan pëhrim zor; xuning üqün riöbät-tësälligë tolduruldu, barliq japamüxkülqilikirimizdë huxallikim exip taxi. ■

5 Qünki bër hëq, Makedoniyëgë kirginimizdimu ëtlimiz hëq aram tapalmay, hërtärëptin kishilap kaldük; sirtimizda jedël-kürëxlër; iqimizdë qorkunqlar bar idi. ■ 6 Æmma qüxkünlërgë riöbät-tësälli bërgüqi Huda bizgë Titusning kelixi arkilik riöbät-tësälli bërdi; ■ 7 tapқан

□ 6:14 «**Etikadsizlar bilèn bir boyunturukka qetilip tängsizlikte bolmanglar**» — «Kan.» 22:10dë «Exäk wë kalini bir boyunturukka täng qoxmanglar» deyilidu. Tängsizlik bolöqäqä, ixëngän adäm wë ixënmigan adäm täng yük tartmaydu, hëtta bir-biridin baxkä yөнülüxkë tartidu. Bu sözlër pakët nika hëkilä baölik ämës, türlük ähwallarda etikadsiz adäm bilèn «hëmboyunturuk» bolux qong qataklarni qikiridu, degänliktur. «...**hëqkaniylik wë këbihlik otturida kandakmu ortaklik bolsun?**» — «këbihlik» grek tilida «kanunsizlik», ämma bu «kanun» hëkümetningki ämës, Hudaning hëqkaniy täläplirini kërsitidu. ■ 6:14 Kan. 7:2; 1Sam. 5:1, 2; 1Pad. 8:21; 1Kor. 5:9; 10:21; Əf. 5:11 □ 6:15 «**Mësihning Belial bilèn nemë inakliki bolsun?**» — «Belial» degënnin ibranuy tilidiki mënisi «ärzimes, osal» bolup, Xëytanning yөнë bir ismi bolidu. □ 6:16 «**Mën ularda turimën, ularning arisida yürimën; ularning Hudasi bolimën wë ular Mening hëlkim bolidu**» — «Law.» 26:12 wë «Yër.» 28:32, «Əz.» 32:27ni kërüng. ■ 6:16 Mis. 29:45; Law. 26:11-12; Yër. 32:38; Əz. 37:27; 1Kor. 3:16; 6:19; 10:7, 14; Əf. 2:21; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5 □ 6:17 «**Ularining arisidin qikip ketinglar, manga ayrilinglar... hëq napak nërsigë tëgküqi bolmanglar**» — «Yëx.» 52:11ni kërüng. Əslidë bu sözlër İsrailöqä Babil imperiyäsidediki käyp-sapa wë butpärësligni taxlap qikixi üqün eytilöjan. «**xundila Mën silërni qöbul kilimën**» — «Əz.» 20:41ni kërüng. ■ 6:17 Yëx. 52:11; Əz. 20:34,41; Wäh. 18:4. □ 6:18 «**Mën silërgë Ata bolimën, silër Manga oqul-qizlirim bolisilër**» — Tëwrat, «2Sam.» 7:14, «Yëx.» 43:6, «Yër.» 31:9ni kërüng. ■ 6:18 2Sam. 7:8,14 □ 7:2 «...**hëqkimni nabut kilmidük**» — bëlkim hëm iktisadiy jähëttin hëm etikad jähëtidin eytilidu. ■ 7:3 2Kor. 6:11,12,13. ■ 7:4 Mat. 5:12; Ros. 5:41; Fil. 2:17; Kol. 1:24. ■ 7:5 Ros. 16:19,23. ■ 7:6 2Kor. 1:4.

riq̄bət-təsəllimiz pəkət uning kelixi arq̄ilikla əməs, bəlki uning silərdin tapqan riq̄bət-təsəllisi arq̄ilikmu boldi; q̄nki u silərning *bigzə* zariq̄ip təlmürgininglarni, silərning həsrtinglarni, silərning manga bolqan kizq̄in oq̄mhorlukunglarni eytip bərdi; xuning bilən mən tehimu huxallandim. □ ⁸ Q̄nki gərgə mən silərni hetim bilən azabliq̄an bolsammu, mən hazır uningdin puxayman q̄ilmaymən; lekin əslidə mən xu hetimning silərni azabliq̄inini kərüp puxayman q̄ilq̄anidim (əməliyətə, silərning azablinixinglar q̄iskiq̄inə bir məzgilla bolqan). ⁹ Əmma hazır xadlinimən — azablanq̄ininglardin əməs, bəlki xu azabning silərni towa q̄ildurq̄anliqidin xadlinimən; q̄nki silərning azablinixinglar Hudaning yolida idi; xuning bilən silər bizdin heq̄ ziyan tartmidinglar. ¹⁰ Q̄nki Hudaning yolida bolqan azab-qayq̄u adəmni hərgiz puxayman q̄ilmaydiq̄an nijatq̄a baxlaydiq̄an towioq̄a elip baridu; əmma bu dunyadiki azab-qayq̄u adəmni əlümgə elip baridu. ■ ¹¹ Q̄nki mana, dəl muxu ix, yəni Hudaning yolida azablinixinglar, silərgə xunq̄ə kəp əstayidillik, əzliringlarni əyibtin nəkədər halas q̄ilix, xunq̄ə kəp oq̄əzəp, xunq̄ə kəp kərquq̄, xunq̄ə kəp təkəzzarlıq̄, xunq̄ə kəp q̄izq̄inlik wə jazalaxq̄a xunq̄ə təyyar boluxni elip kəldi! Silər bu ixning hər tərpidə əzlinglarning əyibtin halas boluxunglarni ispatlidinglar. □ ¹² Əmdi silərgə xu hətni yazq̄an bolsammu, u hətni ziyan-zəhmət q̄iloquq̄i kixi üq̄ün əməs, yaki ziyan-zəhmət q̄ilinoquq̄i kixi üq̄ün əməs, bəlki Huda aldida bizgə bolqan kənglünglardiki q̄izq̄inlikning aranglarda ayan boluxi üq̄ün yazdim. □ ¹³ Bu səwəbtin biz riq̄bət-təsəlligə erixtuq̄. Wə riq̄bət-təsəllimiz üstigə biz Titusning huxallıq̄i tūpəylidin tehimu zor xadlanduq̄; q̄nki uning roq̄i silər tərpinglardin yengilandi. ¹⁴ Q̄nki mən silər toq̄ranglarda birər ixta pəhirlinip mahtiq̄an bolsam, u ixta heq̄ hijil q̄aldurulmidim; bəlki silərgə eytq̄anlirimizning həmmisi həq̄ikət bolq̄inidək, bizning Titusq̄a silərni pəhirlinip mahtiximizmu həq̄ikət bolup ispatlandi. ¹⁵ U silərning itaətmənlikinglarni, silərning uningdin kəndəq̄ əyməngən wə titrigən halda uni qarxi aloq̄ininglarni əsliginidə, uning silərgə baqlıq̄an iq̄-baqr̄idiki muhəbbətli ri tehimu exip taxidu. ¹⁶ Mən silərgə hər bir ixta ixənq̄im kamil bolq̄anliqidin xadlinimən.

8

Muq̄əddəs bəndilər üq̄ün iana q̄ilix

□ **7:7 «q̄nki u silərning bigzə zariq̄ip təlmürgininglarni... eytip bərdi»** — «silərning bigzə zariq̄ip təlmürgininglar» degən sözlərdə «bigzə» degəni kirgüzduq̄. Ularning «zariq̄ip təlmürgini» Hudaq̄a boluximu mumkin idi. **«silərning həsrtinglarni, silərning manga bolq̄an kizq̄in oq̄mhorlukunglarni...»** — Korintliklarning həsrətli ri q̄atarlıqlar rosul Pawlusning ilgiri ki bir hetidiki əyibni (2:4) q̄əbul q̄ilq̄anliq̄i tūpəylidin idi. ■ **7:10** 2Sam. 12:13; Mat. 26:75; Luq̄a 18:13. □ **7:11 «Hudaning yolida azablinixinglar... silərgə...xunq̄ə kəp oq̄əzəp, xunq̄ə kəp kərquq̄, ... elip kəldi!»** — muxu yərdə «oq̄əzəp» bolsa bəlkim gunaq̄ sadir q̄ilq̄an kixining q̄ilmixioq̄a, xundəqlə əzlirining bu ixta jawabkar əməsliq̄igə qaritiloq̄anidi. «Xunq̄ə kəp kərquq̄» bolsa Hudadin bolq̄an kərquq̄. **«jazalaxq̄a xunq̄ə xunq̄ə təyyar bolux»** — əz gunaq̄ida q̄ing turup towa q̄ilixni rət q̄ilq̄an kərindaxlarni jamaəttin q̄ikriwetixni kərsitidu. □ **7:12 «bəlki Huda aldida bizgə bolq̄an kənglünglardiki q̄izq̄inlikning aranglarda ayan boluxi üq̄ün yazdim»** — baxq̄a bir kəq̄ürmisi boyiq̄ə «bəlki bizning Huda aldida silərgə bolq̄an kizq̄inlikimizning ayan boluxi üq̄ün yazdim». Əmma keyinki ayətlərni (13-16) wə 8:7ni kərgəndə, biz aloq̄an kəq̄ürmisi toq̄ridur.

¹ Əmma, i kərindaxlar, biz silərgə Hudaning Makedoniyədəki jamaətlərgə beoıxlıoıan mehir-xəpkitini ayan kılmaqıqımız; ² ular zor eoır japamuxəkəttə sinaloınida, kattik namrat əhwalda exip taxқан xadlıkı bilən ularning oıuq kolluqıning baylıkı uroıup qıktı; ³ qünki ularning küqıning bariq, hətta küqıdin artuq həyr-sahawət kılolanlıqıoıa ezüm guwaı. Ular ihtiyarı bilən xundaq kılıp, ⁴ bizdin muqəddəs bəndilərgə xu yardəmdə boluxning bəhtigə wə xeriklikigə muyəssər boluxni kattik etündi; ⁵ xundaq kılıp, ular kütkinimizdək əməs, ümid kılqınımızdin exip əzlırini awwal Rəbgə, andin Hudaning iradisı bilən bizgımu beoıxlidi; ⁶ xunga, Titus silərdə bu mehrıbanlıkni baxlıoıanıkən, biz Titustın siləni buningoıa nesıpdax kılıp uni ada kılıxka etündük. ⁷ Əmma silər hər tərəptə, yəni ixəngtə, sözdə, bilimdə, toluq əstayidillikta həm bizgə boloıan mehir-muhəbbitinglarda əwzəl bolqıninglardək, muxu mehirlik ixtimu əzünglarnı əwzəl kərsitinglar. ⁸ Mən bu gəp bilən silərgə buyruk kılmaqı əməsmən, bəli baxkılarning kızıoınlikı arkilik muhəbbitinglarning həkikiylikini ispatlmaqıqımən. ⁹ Qünki silər Rəbbimiz Əysa Məsihning mehir-xəpkitini bilisilər — gərgə u bay bolsımu, siləni dəp yoqsul boldiki, silər uning yoqsulluqı arkilik beyitilisilər. ¹⁰ Mən bu toıqruluq pikrimni otturiqoıa qoyımən — bu silərgə paydilik, qünki silər aldınkı yilila ianə kılıxta wə xuningoıa iradə baqlaxta yahxi baxlıdinglar. ¹¹ Əmdi hazır uni ada kilinglar; kızıoıin iradə baqlıoıninglardək, bar dunyayinglar bilən xu ixka əməl kilinglar. ¹² Qünki *həyr-sahawətka* bəl baqlıoıuqıoıa nisbətən, sowoıining Hudaqoıa yarıoıudək boluxı qolida yoqka əməs, bəli qolida bariqoıa baqlıktur. ¹³ Qünki bu baxkılarning yükini yeniklitimən dəp, özünglarnı kıynganglar deginim əməs, ¹⁴ bəli silərdə artuq bolqıni hazırqə həzirqə ularning kəm yerini tolduroıinidək, *künlarning biridə* ularda artuq bolqıni siləning kəm yeringlarnı tolduridu; xuning bilən tənglixidu. ¹⁵ Huddi *muqəddəs yazmılarda*: «Kəp yioıqanlarningkidin exip kalmidi, az yioıqanlarningmu kəmlik kilmidi» dəp yeziloıandək bolqay. ■

Titusning wə hizmatdaxlirining wəzıpsı

¹⁶ Əmma Titusning kəlbıgə silərgə boloıan kəyümümgə ohxax kəyümni saloıan Hudaqoıa təxəkkürlər bolqay; ¹⁷ qünki u dərəkəkət bizning iltimasimizni qobul kılqıni bilən, əzıning silərgə küqlük kəyümi bolqoıaqka, u əzlıkidin yeninglarqoıa bardı; ¹⁸ əmma biz uningqoıa barlık jamaətlər arısidə hux həwər hizmitidə təripləngən kərındaxni həmrah kılıp əwəttük; ¹⁹ xuningdək u pəkət xu tərəptıla əməs, bəli jamaətlər təripidin bu həyrlik ixta bizgə həmsəpər boluxka tallıwelinoıanıdi. Əmdi biz bu həyr-sahawətni bolsa, Rəbning xan-xəripini həm yardəmdiki kızıoınlikimizni kərsitix üqün uni yətküzüx hizmitidə bolimiz; ²⁰ xundaq kılıp biz bu mol sowoıini məs'ul bolup yətküzüxtə hərəkəndək adəmnıng bizning üstimizdin təhmət kılmaslıkı üqün eıhtiyat kılımız. ²¹ Qünki biz

■ **8:4** Ros. 11:29; Rim. 15:26; 1Kor. 16:2; 2Kor. 9:1. □ **8:7** «**bizgə boloıan mehir-muhəbbitinglarda...**» — baxka bir kəqürülmidə: «bizning silərgə boloıan mehir-muhəbbitimizdə...» deyilidu (bu kəqürmə toıqra bolsa mənisı bəlkim: «bizning silərgə boloıan mehir-muhəbbitimizdin ilıam-təsəlli aloıanlıqinglar»ni kərsətsə kerək). □ **8:10** «**silər aldınkı yilila ianə kılıxta wə xuningoıa iradə baqlaxta yahxi baxlıdinglar**» — «1Kor.» 16:2ni kəring. ■ **8:12** Pənd. 3:28; Mat. 12:43; Luqa 21:3; 1Pet. 4:10. □ **8:15** «**Kəp yioıqanlarningkidin exip kalmidi, az yioıqanlarningmu kəmlik kilmidi**» — «Mis.» 16:18. ■ **8:15** Mis. 16:18.

pəkət Rəbning aldidila əməs, bəlki insanlarning kəz aldidimu iximizni durus kılıxka kəngül bəlüp keliwatimiz. □ ■ 22 Biz yənə ular bilən billə kəp ixlarda intayin əstayidilliki nuroqun kətim ispatlanoqan kərindaxni əwətməqimiz; həzir uning silərgə baqlioqan zor ixənqi tūpəylidin uning intayin əstayidilliki tehimu küqlük bəldi. 23 Titus toqruluk soallar bolsa u mening həmərahim wə hizmitinglarda boləqan həmkarimdur; baxka ikki kərindaximiz bolsa, ular jamaətləning əlqiliri, Məsihning xan-xəripidur. 24 Xunga, jamaətləning kəz aldida muhəbbitinglarning ispatini, xundakla bizning silərdin pəhirlinixlirimizning bikar əməslikini ularoqa kərsitinglar.

9

Sowni təyyarlaş — səhiy boluxka ündəx

1 Qünki muqəddəs bəndiləarning bu yardəm hizmiti toqruluk silərgə yənə yeziximning həjiti yok. ■ 2 Qünki mən siləarning bu ixka kattik bəl baqlioqiniglarni bilimən; mən bu toqruluk; Ahayadikilər ətkən yildin beri həyr-sədikə berixkə təyyar turuwatidu, dəp Makedoniyədəki *kərindaxlaroqa* pəhirlinip mahtap kəlməktimən, xuning bilən siləarning kəzindaxlikinglar ularning kəpinqisining *həyr-sədikə berixigə* türtkə bəldi. □
3 Ləkin kərindaxlarni əwətxitiki məksitim siləarning toqraqanglarda pəhirlinip mahtiximning bu ixlarda bihudə ix bolup qalmasıliki, siləarning deginimdək təyyar bolup turuxunglar üqündur. □ 4 Mubada Makedoniyədəkilər mən bilən billə barəjində, silər təyyarlıksiz bolsanglar, bu ixənqimiz wəjidin biz hijalətkə qaldurulumiz, silər səzsiz xundak bolisilər. 5 Xu səwəbtin mən kərindaxlardin yeninglaroqa berip silərdin bu wədə kılıqan həyrlik ixni aldin'ala təyyarlaş püttüruxini ətünuxni zərür dəp həsablidim; xundakla bu silərdin birər nərsə ündüriwelix bolmisun, bəlki məhribanlikinglardin bolsun. 6 Əmma buni *əslənglar*: Behillik bilən az terioqan az alidu, oquq kəlluk bilən terioqini mol alidu. □ ■ 7 Hər adəm həq kiyinilip qalmay yaki məjburən əməs, bəlki öz kənglidə pükkiniqə bərsun; qünki Huda huxallik bilən bərgüqini yahxi kəridu. ■ 8 Əmma Huda hər bir iltipət-xapaətni silərgə exip taxturuxka qadirdur; xuning bilən silər hərdaim hərtərəptə hər ehtiyajka təyyar kuwwətlinisilər, kəngriqiliklə turup kəllirənglar hərhil güzəl ixka yetidu. □ 9 *Muqəddəs yazmilarda* pütülginidək: —
«U əziningkini tarkatqan,
U yoksullarəqa sədikə bərgən;
Uning həqkaniyliki mənggügə turidu». □ ■

□ 8:21 «Qünki biz pəkət Rəbning aldidila əməs, bəlki insanlarning kəz aldidimu iximizni durus kılıxka kəngül bəlüp keliwatimiz» — Təwrat, «Pənd.» 3:4ni kəring. ■ 8:21 Rim. 12:17. ■ 9:1 Ros. 11:29; Rim. 15:26; 1Kor. 16:2; 2Kor. 8:4. □ 9:2 «mən bu toqruluk; Ahayadikilər ətkən yildin beri həyr-sədikə berixkə təyyar turuwatidu, dəp ... pəhirlinip mahtap kəlməktimən» — Korint xəhəri Ahaya əlkisidə idi. □ 9:3 «*kərindaxlarni əwətxitiki məksitim...*» — «kərindaxlar» yəni Titus həm yukirida tiləqə elinoqan ikki kərindax. □ 9:6 «*oquq kəlluk bilən terioqini mol alidu*» — yaki «bərəkətləp terioqini bərəkətlinip alidu». ■ 9:6 Pənd. 11:24; Gal. 6:7. ■ 9:7 Mis. 25:2; 35:5; Qan. 15:7; Rim. 12:8. □ 9:8 «*kəngriqiliklə turup kəllirənglar hərhil güzəl ixka yetidu*» — «kəngriqiliklə turup» grek tilidə «exip taxqinlinip» dəp ipadiliduru. □ 9:9 «U əziningkini tarkatqan, u yoksullarəqa sədikə bərgən; uning həqkaniyliki mənggügə turidu» — «Zəb.» 112:9. ■ 9:9 Zəb. 112:9

¹⁰ Əmdi terioşuqioşa terioşili uruk, yegili nan ata kילוuqi silərning teriydiotan urukliringlarni təminləp mol kilidu, həkkaniylikinglarning həsul-mewilirini kəpəytidu. □ ¹¹ Xuning bilən silər hərəkəndək əhwaldə kəli oquk boluxkə hər tərəptə beyitilisilər, xuningdək bu ix biz arkilik Hudaşa kəp təxəkkürlərni elip bəridu; □ ¹² qünki bu həyrlik hizmətni ada kilix pəkət mukəddəs bəndilərninğ həjtəlrini kəndurupla kəlməy, kəp kixilərninğ Hudaşa yətküzgən təxəkkürlirini exip taxturidu. □ ¹³ Bu yərdəm hizmiti əzliringlarning Məsihninğ hux həwirini etirap kilixinglardiki mēwə boləşan itaətmənlikinglaroşa dəlil-ispət bolidu, xundakla silərninğ muxu *həjtəmən bəndilərgə, xundakla bərlək adəmlərgə kərsətkən oquk kolluk sehiylikinglardin ular Hudani uluşılaydu.* ¹⁴ Wə Hudaning silərdə taxkinlatkən əjayib mehīr-xəpkiti tūpəylidin, ular silər üqün dua-tilawət kילוinida, ular silərgə təlpünüp kəttik seşinip əsləydu. □ ¹⁵ Uning til bilən ipədiligüsiz əjayib sowşisi üqün Hudaşa təxəkkür boləy!

10

Pawlusning rosulluk həkukini aқlıxi

¹ Əmma əzüm, silər bilən billə boləşanda muamilisi yumxək, lekin silərdin ayriləşanda silərgə kərita kəttik kolluk dəp kəraləşan mənki Pawlus Məsihninğ yuwax-məminliki wə mulayimlikini bilən silərdin ətünümən, □ ² — xuni tələp kilimənki, yeninglaroşa bəroşinimda, bizni «ətlər boyiqə mangoşanlar!» dəp guman bilən kəraydiotan bəzilərgə kərita oyləşinimdək kəttik kolluk kilixkə meni məjbur kilmanglar; □ ³ gərgə biz insaniy ətlərdə yürsəkmü, biz ətlər boyiqə jəng kilməymiz. □ ⁴ Qünki

□ **9:10 «Əmdi terioşuqioşa terioşili uruk, yegili nan ata kילוuqi silərninğ teriydiotan urukliringlarni təminləp mol kilidu,...»** — «teriydiotan urukliringlar» hərhil kəqmə mənida bolup, «həjtəmənərgə tehimu mərdlik bilən həyrlik kilix pürsətliri», «baxqilaroşa yahxilik kilix pürsətliri» degəndək mənillərni əz iqiğə alidu. Bularning «mewilirini» bolsa, baxqilarni etiқadkə kəltürüx, etiқadqilarni rişbətəndürüx kətarlik hərhil esil nətijilərnini kərsitidu — 11-12-ayətni kəring. □ **9:11 «Xuning bilən silər hərəkəndək əhwaldə kəli oquk boluxkə hər tərəptə beyitilisilər, xuningdək bu ix biz arkilik Hudaşa kəp təxəkkürlərni elip bəridu»** — ianə Yerusalemdiki etiқadqilaroşa tapxuruləşanda, ular Hudaşa kəp təxəkkür bildüridu, əlwəttə, xundakla baxkə jamaətlərmü u ixni anglap xundək kilidu. □ **9:12 «bu həyrlik hizmətni ada kilix»** — «ada kilix» muxu yərdə grek tilida: «(kahinlar) qurbanlik kילוəndək ada kilix». □ **9:14 «wə Hudaning silərdə taxkinlatkən əjayib mehīr-xəpkiti tūpəylidin, ular silər üqün dua-tilawət kילוinida, ular silərgə təlpünüp kəttik seşinip əsləydu»** — «Rim.» 15:26-27din kəruniduki, Korinttiki (Ahayadiki) jamaətlər Pawlusning ətünüxlirini ahir qəbul kilip qong ianə toplaş, Yerusalemoşa əwətkənidi. □ **10:1 «Məsihninğ yuwax-məminliki wə mulayimlikini bilən...»** — xu dəwrdiki hərbiy ixlarda «yuwax-məminlik həmə mulayimlik» degənlik «kəngəlik həmə rəhimdillik» degən baxkə mənininimu bildüridu. □ **10:2 «bizni ətlər boyiqə mangoşanlar!»** — dəp guman bilən kəraydiotan bəzilərgə kərita oyləşinimdək kəttik kolluk kilixkə meni məjbur kilmanglar» — oқurmənərgə ayan boliduki, «ətlər boyiqə mangoşanlar» degən ibarə, «insaniy (Hudaningki əməs, bəhki gunaşkarlarning) kəz-kəraxlar boyiqə mangoşanlar»ni bildüridu. □ **10:3 «gərgə biz insaniy ətlərdə yürsəkmü, biz ətlər boyiqə jəng kilməymiz»** — ayəttiki «jəng» əng muhim jəng, yəni rohiy jəngni kərsitidu, əlwəttə. «Ətlər boyiqə» yukirikli izahətni kəring. Mənis: «Bu dunyada yaxisəkmü, bu dunyaning arzu-həwəsliri boyiqə yaxaydiotanlardək (rohiy) jəng kilməymiz.»

jəng qorallirimiz ətkə təwə qorallar əməs, bəlki Huda tərīpidin qoroqan-istihkamlarni gumran kilix kũqigə igə kilinoqan qorallardur; □ ■ 5 biz ular bilən bəs-munazirilərnı wə Hudani tonuxka qarxilixixka turoqan hərəkəndək həkawur tosaloquni gumran kilimiz, xundakla hərbir oy-hiyallarnı Məsihkə bekindururp itaət kilixka kəltürimiz; □ 6 silər toluq itaət kiləndin keyin, *aranglarda* kəndək itaətsizlik qəloqan bolsa bularnı jazalaxka təyyarmiz. □

7 Silər pəkət kəz aldinqlardiki ixlaroqila qaraydikənsilər. Əgər birsı əzini Məsihkə təwəmən dəp qarisa, u yənə xuning üstigə oylansunki, u Məsihkə təwə boləqiniə ohxax, bizmu Uningoə təwədurmiz. □ 8 Qũnki, Rəb tərīpidin silərnı nabut kilix üqũn əməs, bəlki etiqadinglarnı kurux üqũn bizgə amanət kilinoqan həkukimiz toqruluk tehimu kəp ziyadirək mahtansammu, buningda hək yərgə qarap qəlməymən; 9 əmdi mən pəkət hətłərdila silərnı qorqətməqđi əməsmən; 10 qũnki bəzilər: «Uning hətłiri dər wəkə wəzinlik həm kũqlük; lekin u yetip kəlgəndə salapətsiz, gepingin tutami yək bolidu» deyixidu. 11 Əmdi bundək hiyal qiloqũqılar xuni bilip koysunki, biz yirəkta boləqinimizda hətłərdiki səzimiz kəndək boləqan bolsa biz yetip barəqinimizda əməliyyitimizmu xundək bolidu.

12 Qũnki biz əzimizni əzini kəltis qəqlaydiəqanlar bilən bir kataroə koymuxka yaki ular bilən selixturuxka petinməymiz; xundək kixilər əzlini əzlining əlqimi bilən əlqəp, əzlini əzli bilən selixturidiəqan bolup, həkikətən əkiləzlar dindir. ■ 13 Biz əmdi əzimizgə bekitilgən əlqəmdin həkqip mahtinip yürginimiz yək. Biz bəlki həmmini əlqigũqi Huda bizgə bekitkən hizmət dairisidiki əlqəm, yəni silərning *hizmitinglaroqimu* yetidiəqan əlqəm bilən pəhirlinimiz. □ ■ 14 Qũnki əlqimi silərning hizmitinglaroə yətməydiəqan kixilərdək, *hizmitinglarda boləqinimizda* dairimizdin həkqip kətməymiz, qũnki biz Məsihning hux həwirini yətküzüxtə *birinqi bolup* yeninglaroqimu kəlduk. 15 Biz hizmət dairimizdin həkqip, bəxkilərning singdürgən japa-əjirliri bilən mahtanoqinimiz yək; lekin biz silərning iman-etiqadinglar əskənsəri aranglardiki hizmitimiz bizgə bekitilgən dairimiz iqidə tehimu ziyadə kəngəytilsun dəp ümid kilimiz; 16 xundək boləqanda, biz silərdin tehimu yirək yərlərgə hux həwərnı yətküzüp jakarlaydiəqan bolimiz; təyyaroə həyyar bolup, bəxkilərning dairisidiki hizmət əjri bilən mahtinix bizgə yat. □ 17 Əmma «Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtixi kerək!». □ ■ 18 Qũnki əzini

□ 10:4 «Qũnki jəng qorallirimiz ətkə təwə qorallar əməs, bəlki Huda tərīpidin qoroqan-istihkamlarnı gumran kilix kũqigə igə kilinoqan qorallardur» — «ətkə təwə qorallar» bolsa bu dunyoəqa has qorallar, yəni qiliq, oqya kətarliklarnı kərsitidu. ■ 10:4 Yər. 1:10; Əf. 6:13-18. □ 10:5 «bəs-munazirilər» — yaki «bid'ət səpsətiliri». □ 10:6

«silər toluq itaət kiləndin keyin» — 5-ayəttə eytiləndək, Məsihkə itaət kilix, əlwəttə. «aranglarda kəndək itaətsizlik qəloqan bolsa bularnı jazalaxka təyyarmiz» — «jazalaxka təyyar» toqruluk 13:2-3 wə izahətnı kəring. □ 10:7 «Silər pəkət kəz aldinqlardiki ixlaroqila qaraydikənsilər» — bəxka birhil təjmisisi: «Kəz əldidiki ixlaroə obdan qarap bekinglar!». ■ 10:12 2Kor. 3:1; 5:12. □ 10:13 «Biz əmdi əzimizgə bekitilgən əlqəmdin həkqip mahtinip yürginimiz yək» — «əzimizgə bekitilgən əlqəm» — demək, Huda Pawlus wə Barnabaska hux həwər jakarlastiki həmdə jamaətlərnı kuruxtiki hizmətning dairisini bekitkən əlqəm. «silərning hizmitinglaroqimu yetidiəqan əlqəm» — grek tilida «silərgə yətkən əlqəm». ■ 10:13 Əf. 4:7.

□ 10:16 «təyyaroə həyyar bolup, bəxkilərning dairisidiki hizmət əjri bilən mahtinix bizgə yat» — Korinttiki jamaət arisidiki «sahta rosullar» dəl xundək ix qiliwatatti, ular Pawlus əjir singdürgən Korintliklərdin «bizning əjrimiz» dəp maqətnmaqta idi. □ 10:17 «Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtixi kerək!» — «Yər.» 9:24. ■ 10:17 Yəx. 65:16; Yər. 9:22-23; 1Kor. 1:31.

təripligüçi əməs, bəlki Rəb təripligən xixi həkikətən layaqətliktur.■

11

Əzini «rosul» dəp atıwaloqanlardın həzi bolunglar!

¹ *Mahtanoqan* bu azoqinə əhməklıqımoqə səwrqan bolqaysılər! Əmdi silər manga səwrıqanlık kılıp keliwatisilər. ² Qünki mən Hudadın kəlqan otluq muhəbbət bilən silərni *azduruxlardın* həsət kılıman; qünki kızıni bir ərgıla yatlık kılqandək, mən silərni Məsihkıla pak kiz süpitidə hazır boluxqa wədiləxtürgənmən.■ ³ Əmma yılan Həwa'animizni hiyliyərliki bilən azduruqandək, oy-kənglünglar Məsihkə baqlanoqan səmimi, sap wəpaliqtin ezip buloqinixi mumkin dəp ənsirəymən.■ ⁴ Qünki birsi kelip biz silərgə heq jakarlap bəkmioqan baxqa bir Əysani jakarlisa, yaki kəlbınglardın orun bərgən Rəhning ornioqə baxqa bir rohqə orun bərsənglar wə silər qəbul kılqan hux həwərdin baxqa bir «hux həwər»ni qəbul kılısanglar, silər bu ixlaroqə əjayib səwr-taqət bilən ətūwerixinglar mumkin!□ ■

⁵ Həlbuki, mən əzümni hərəkəndək ixta axu «kəltis uluq rosullar»dın kəm sanımaymən!□ ⁶ Gərgə mening gəp-səzlimin addiy bolsimu, bilim jəhəttə mən undək əməs; biz kılıwatqan hər bir əməllirimizdə buni silərgə hər jəhəttin ispatlap roxən kılduq.□ ⁷ Əmdi mən silərni kətürülsun dəp əzümni təwən tutup, Hudaning hux həwirini hək tələp kılmay jakarlap gunah kıldimmu?□ ■ ⁸ Mən silərnıng hizmitinglarda boluxqa baxqa jamaətlərdin bulap-talap, ularning yardimini qəbul kıldim.□ ■ ⁹ Silər bilən billə bolqan wəqıttlirimda, həjətmən bolqan bolsammu, mən heqkimgə eqırimni saloqan əməs (qünki Makedoniyədin kəlqən kərindaxlar mening

■ **10:18** Pənd. 27:2. ■ **11:2** Law. 21:13. ■ **11:3** Yar. 3:4; Yh. 8:44. □ **11:4** «Qünki birsi kelip biz silərgə heq jakarlap bəkmioqan baxqa bir Əysani jakarlisa, yaki kəlbınglardın orun bərgən Rəhning ornioqə baxqa bir rohqə orun bərsənglar wə silər qəbul kılqan hux həwərdin baxqa bir «hux həwər»ni qəbul kılısanglar, silər bu ixlaroqə əjayib səwr-taqət bilən ətūwerixinglar mumkin!» — bu intayin tənilik, kinayilik kinay gəp, əlwəttə. Pawlus ularning əhwalidin heli ənsiwıwatıdu. «Silər bu ixlaroqə əjayib səwr-taqət bilən ətūwerixinglar mumkin!» degənnıng baxqa birhil tərjımisı «Silər xuningoqə səwr-taqət bilən ətūwerəmsilərkın dəymən!». ■ **11:4** Gal. 1:8. □ **11:5** «Həlbuki, mən əzümni hərəkəndək ixta axu «kəltis uluq rosullar»dın kəm sanımaymən!» — «kəltis uluq rosullar» xübhısızki, intayin kinayilik, həjwıy gəp. Bəzi alımlar, bu səzlər həkıkıy uluq rosullar (Petrus, Yuhanna, Yaqup katarlıklar)ni kərsıtidu, dəp qaraydu. Pıkrımızqə Pawlus Korıntıki jamaətkə əzlırını «rosul» dəp tonuxturqan bəzıbir əldəmqlərni kərsıtidu. Muxu kixilər əzınıng (yəni Pawlusning) rosulluq hokukını yokqa qıkarmaqı. 12-33-ayətlər wə 12:11-ayət bu nuqtını ispatlaydu. □ **11:6** «Gərgə mening gəp-səzlimin addiy bolsimu,...» — muxu ibarə adəttə «nutuq səzləxkə tərbiyılənmıgən» kixını kərsıtidu. □ **11:7** «Əmdi mən silərni kətürülsun dəp əzümni təwən tutup, Hudaning hux həwirini hək tələp kılmay jakarlap gunah kıldimmu?» — Pawlus etıqadqılaroqə əz eqırimni salmaslık üqün, əz hünırıgə tayınıp, turmuxını kəmdıoqan (9-ayətnı kərüng). Bırək bəzilər (bolupmu «sahta rosullar») «Pawlus həkıkıy rosul bolqan bolsa, etıqadqılarınıq ıqtıسادiy yardımıgə tayanqan bolattı» dəp, unı rosul əməs dəp ınkar kılqanıdı. ■ **11:7** 1Kor. 9:12. □ **11:8** «Mən silərnıng hizmitinglarda boluxqa baxqa jamaətlərdin bulap-talap, ularning yardimini qəbul kıldim» — «...baxqa jamaətlərdin bulap-talap» — bu yənə tənilik, kinayilik gəp, əlwəttə. Pawlus Korınt xəhırıdə hux həwərni yətküzgəndə baxqa jamaətlərnıng keplıgən ıqtıسادiy yardımıgə muyəssər bolup (9-ayətnı kərüng), Korıntlıklərni guman səzlırıdın hıjalətkə kəldurux üqün xundək dəydu. ■ **11:8** Ros. 20:33; 2Kor. 12:13; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8.

kəm-kütəmni toluklap bərdi); həkəndək ixta özümni silərgə yük bolup kəlixin saklap kəldim wə buningdin keyinmu xundək kiliwən. ■
 10 Məsihning həkikiti məndə rast boləndək, Ahaya yurtlirida həkimmu meni muxu mahtinixin tosundaydu! □ 11 Nemə üqün? Silərnə yaxhi kərmigənlərim üqünmu?! Huda bilidu! 12 Lekin *bigzə ohxax həsablinix* pürsütini izdigüqilərnə pürsütini məhrum kiliw üqün, xuningdək ular mahtinidəqan ixlarda həkikətən bigzə ohxax bolsun dəp, mən nemə kiliwatқан bolsam xuni kiliwerimən. □ 13 Qünki bundək kixilər sahta rosullar, aldəmqi hizmətkarlar, Məsihning rosullirining kiyapitigə kiriwaləqlar. 14 Bu ix əjəblinərlik əməs, qünki Xəytan özümü nurluk bir pərixtinəg kiyapitigə kiriwalidu. 15 Xunga uning hizmətqiliriningmu əzlrini həkqaniylikning hizmətqiliri kiyapitigə kergüziwəlixə əjəblinərlik ix əməs; lekin ularning əkiwiti əzlrining ixləgənlirigə layik bolidu.

Həkikiy rosullarning tartқан jəpaliri — «sahta rosullar» undək əməs!

16 Yənə xuni eytimənkə, həkimmu meni əhmək dəp həsablimisun; hətta əgər meni xundək dəp kərisəngərlərim, əmdi məndək əhməkni səwr kiliw qəbul kiliwəsilər, xuning bilən özümü azoqinə mahtiniwəlay. □
 17 Mening həzir bularni səzlixim Rəb tərpidin əməs, bəki əzümning əhməklərgə yürəklik pə etip mahtinixim, halas. 18 Nuroqun adəmlər insanlərgə pə etip mahtanəqəndikin, mənmu mahtinip bəqay. ■ 19 Qünki əzünglər xunqə dana boləqəndin keyin, silər əhməklərgə səwr-təkət kiliwə razi bolisilər! □ 20 Məsələn birsi silərnə kəl kiliwəlsə, birsi silərnə yutuwəlsə, birsi silərdin nəp əlsə, birsi əldinglərdə qəngqilik kilsə yəki yüzünglərgə kəqət əlsə, silər uningə yə qəyisilər. □ 21 Əpsus, nomus kiliw eytimənkə, biz undək ixlərgə əjizlik kilduk! Əmma ular birər ixta mahtinixkə pətinəqan yərdə (əhməklərgə səzləwatimən!) mənmu xu ixta *mahtinixkə* pətinimən. □ ■
 22 Ular ibraniylərmu? Mənmu xundək. Ular Israillərmu? Mənmu xundək. Ular İbrahəminəg nəslim? Mənmu xundək. ■ 23 Ular Məsihning hizmətkarlırimu? (mən əkildin azoqənlərdək səzləwatimən!); mən

■ 11:9 Fil. 4:15. □ 11:10 «**həkimmu meni muxu mahtinixin tosundaydu!**» — «muxu mahtinix(im)» bolsa, Pawlus Korintliklərdin hək hək tələp kilməy ularoqa hux həwəy yətküzgənidi.

□ 11:12 «**mən nemə kiliwatқан bolsam xuni kiliwerimən**» — demək, Pawlusning hək əlməy hux həwərnə halis yətküzəwatқанliki. U xundək kiliwərsə, «sahta rosullar» əzlrini Pawlus wə həkmarlıri bilən selixturalməy qəlidu. Əməliyətə Pawlusning: «ular mahtinidəqan ixlarda həkikətən bigzə ohxax bolsun» deginidə əzining ularning towa kiliw, həkikətən Hudaning hizmitidə boluxioqə həkikiy tiləkdəx boləqənlərnə ipədiləydu. □ 11:16 «**xuning bilən özümü azoqinə mahtiniwəlay**» — sahta rosullarning mahtinixliiri heli kəp idi. 18-ayətni kəring.

■ 11:18 2Kor. 10:13; 12:5, 6. □ 11:19 «**qünki əzünglər xunqə dana boləqəndin keyin, silər əhməklərgə səwr-təkət kiliwə razi bolisilər!**» — bu jümlə bəlkim Pawlusning bu hetidə əng kinayilik gəpi, əng küqlük təpə-tənisi boluxi məmkin. Ular bəxqilərnə «əhməklik»ioqə xunqə səwr-təkətlik boləqan yərdə, (20-ayət) Pawlusning «pəhirlinixiliri»gə səwr-təkətlik boluxi kərkəkkü! □ 11:20 «**məsələn birsi silərnə kəl kiliwəlsə, birsi silərnə yutuwəlsə, birsi silərdin nəp əlsə, birsi əldinglərdə qəngqilik kilsə yəki yüzünglərgə kəqət əlsə, silər uningə yə qəyisilər**» — Pawlus muxu sahta rosullarni, ularning iqidiki zəhərnə səkməkqi.

□ 11:21 «**Əpsus, nomus kiliw eytimənkə, biz undək ixlərgə əjizlik kilduk!**» — bu yənə təpə-tənə, kinayilik gəp, əlwəttə. Pawlus hərgiz adəmlərdin nəp əlip bəzək kilməqçi boləqan əməs. «Əjizlik» deqənlə yənə bəlkim ularoqa Pawlusning ular bilən billə boləqan waqtidiki tənə əjizlikini əsilitiz üqün eytilidu. (12:7-10ni kəring). ■ 11:21 Fil. 3:4. ■ 11:22 Ros. 22:3.

tehimu xundak; ziyadə kəp zoruqup ixlidim, intayin kəp dərriləndim, intayin kəp qetim kəmaldim, kəp qetim ölüm həwplirigə duq kəldim; □ ■ 24 Yəhudiylarning «bir kəm kirik kəmqa» jazasiqə bəx qetim tartildim, □ ■ 25 üq qetim tikanlik kəmqa jazasini yedim, bir qetim qalma-kesək kilindim, üq qetim kəmə hədisisigə uqridim, bir keqə-kündüzni dengizdə ötküzdüm. □ ■ 26 Daim səpərlərdə bolimən; dəryalarning həwplirini, qarəqilarning həwplirini, yurtdaxlirimning həwplirini, yat əlliklərnin həwplirini, xəhərnin həwplirini, bayawanning həwplirini, dengizning həwplirini, sahta qerindaxlar arisidiki həwplirini baxtin kəqürdüm; 27 əmgəklər wə japa ixlarda zoruqup, pat-pat tünəklərdə, aqlikta wə usuzlukta, daim roza tutuxlarda, sooquklarda wə yeling-yalingaqlikta yürüp kəldim. □ 28 Bu sirttiki ixlardin baxka, iq-baoqrimda barlik jamaətlər üqün hər küni üstümni besip keliwatqan oqəmlərnə yawatimən. □ ■ 29 Hərkim ajizlisa, mən ajizlimidimmu? Hərkim ezip putlaxkan bolsa, mən ertənmidimmu?! □ ■ 30 Əmdi əgər mahtinixim zərür bolsa, öz ajizlikimni kərsitidioqan ixlər bilən mahtinimən. 31 Rəb Əysaning Huda-Atisi, mənggü təxəkkür-mədhiyilərgə layik Boləuqioqə ayanki, mən yaloqan eytmidim.■ 32 Dəməxk xəhiridə padixah Aretasning qol astidiki waliy meni tutux üqün, pütün Dəməxk xəhirini qattik təkib astioqə aloqanidi. ■ 33 Lekin mən sepildiki bir kamardin sewət bilən pəskə qüxürülüp, uning qolidin kutulup qaqtim.□

12

Pawluska kəlgən wəhiylər

1 Əpsus, mahtiniwerixning zəruriyiti bar. Gərqə uning paydisi bolmisimu, mən Rəbdin kəlgən alamət kərünüxlər wə wəhiylər üstidə tohtilay. 2 Məsihdə boləqan bir adəmnə tonuymən; u on tət yil ilgiri (təndə boləqan həldimu, yaki təndin taxqirumu bilməymən, Huda bilidu) üqinqi

□ 11:23 «ular Məsihning hizmətkaririmu? (mən əkildin azoqanlardək sozləwatimən!)» — ular (sahta rosullar) Məsihning hizmətkariri əməs, əlwəttə. Əmma ular daim əzlrini xundak kərsətməkqi bolidu. ■ 11:23 Ros. 9:16; 21:11; 1Kor. 15:10; 2Kor. 6:4. □ 11:24 «Yəhudiylarning «bir kəm kirik kəmqa» jazasiqə bəx qetim tartildim,...» — demək, ottuz tokküz kəmqa jazalinixi. Təwrat, «Kən.» 25:3ni kərüng. ■ 11:24 Kən. 25:3. □ 11:25 «üq qetim tikanlik kəmqa jazasini yedim» — «tikanlik kəmqa jazasi» Rim həkəmiti tərpidin bolsa kərək idi. «Ros.» 16:22də bir qetim hatiriləngən. «Mat.» 27:26diki izahətni kərüng. ■ 11:25 Ros. 14:19; 16:22; 27:9,41. □ 11:27 «pat-pat tünəklərdə» — demək «pat-pat tünəp dua kilixlarda». Baxka birhil tərjimisi «uykusizliklarda». □ 11:28 «bu sirttiki ixlardin baxka...» — baxka birhil tərjimisi: «bu ixlardin taxqiri...». ■ 11:28 Ros. 20:18. □ 11:29 «hərkim ajizlisa, mən ajizlimidimmu?» — «kim ajizlisa» — etiqad tərpidə ajizlax, demək. «Mənnu ajizlidim» — Pawlus ajizlioqan kixi üqün dua kiləqanda kəmtərlik bilən özini uning bilən birdək kilip, özini uning orniqə qoyqandək bolidu. Buningəqə misalni Musa pəyoqəmbərnin Israil üqün boləqan dua-tilawətliridin kərüng. ■ 11:29 1Kor. 8:13. ■ 11:31 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5. ■ 11:32 Ros. 9:24. □ 11:33 «Lekin mən sepildiki bir kamardin sewət bilən pəskə qüxürülüp, uning qolidin kutulup qaqtim» — həkəkiy rosullar əmridə anqə rəhət kərməydu; Pawlus buningdin yənə bir misal kərsitidu.

qat asmanoʻra kətürüldi. □ ■ 3 Mən xundak bir kixini bilim n (t nd  boloqan  aldimu, yaki təndin taxkirimu bilməymən, Huda bilidu) — 4 u jənnətkə k t r l p, xu y rd  til bilən ipadiligili bolmaydiqan, insanlarning deyixi m n' i kilinoqan ajayip ixlarni anglidi. 5 Xundak bir adım bil n mahtinim n,  z m  k kkid  bolsa ajizlikmdin baxka bir r ix bil n mahtanmaym n. □ 6-7  tta mahtinay des mmu  hm k  sabl nmaym n; q nki m n  k k t ni eytkan bolattim;  mma birsi m nd  kerginidin yaki m n toqruluk anglioinidin meni (manga axkarilanoqan w hiyl rning oqay t zor uluqluki tüpöylidin) yukiri oylap k lmissun d p özümni mahtinixtin yiqdim. Muxu w hiyl rning zor uluqluki tüpöylidin k r ngl p k tm slikim  q n  tlirimg  sanjiloqan bir tikan, y ni meni urup tursun d p X ytanning bir  lqisi manga t ksim kilinoqan; buning m ksiti, mening k r ngl p k tm slikim  q ndur. □ 8 Buning toqrisida u m ndin k tsun d p R bg   q k tim yelindim; 9 lekin U manga: «Mening meh r-x pkitim sanga yet rlik; q nki Mening k q-Qudritim insanning ajizlikida toluq  m lg  axurulidu» — dedi. Xunga m n M sihning k q-qudriti wujudumda tursun d p ajizliklirimdin mahtinixni tehimu huxluk bil n talliwalim n; 10 xunga m n M sih  q n ajizliklarni,  k r tl rni, kiyinqiliklarni, ziyank xlil rni w  azab-oqub tl rni hurs nlik d p bilim n. Q nki kaqan ajiz bolsam, xu qaoida küqlük bolim n. □

Pawlusning Korinttiki jamaatk  kengül b lxii

11 M n mahtinip d rw k   hm k bolup kaldim! Lekin  z nglar meni buningoʻra m jw r kildinglar.  m liyatt   slid  m n sil r t ripinglardin t riplinixim ker k bolatti; q nki  eq  rzm s bolsammu, m n  elik  «k ltis uluq rosullar»din  eq t r pt   eq ixta k m  m sm n. ■ 12 D rw k  m n aranglarda boloqan qaoida rosulning bexar tlik alam tliri,  rt r plik qidam-s wrqanlik iqid  m jizilik alam tl r, karam tl r  m k dr tlik m jizil r bil n  m ld  korsitilgan. ■ 13 Sil rni baxka jama tl rdin kaysi t r pt  t w n orunoq  koqydum? — p k tla özümni sil rning  st ngl rg  y k kilip artip koqmioqinim bil nmu?! Mening bu adal tsizlikimni  pu kil qaysil r! □ ■ 14 Mana,  z r yeninglaroʻra üqinqi k tim berixka t yyarm n, xuning bil n sil rg 

□ 12:2 «M sihd  boloqan bir ad mni tonuym n» — bu adım d l Pawlusning  zi bolup, u Huda uningoʻra b rg n w hiy w  oqayib n  alam tl r bil n mahtinixni kil q halimioqan bolup, özini t w n tutuxka tirixip,  zi toqruluk «m n» dem y, « qinqi x st » s zlaydu. «u on t t yil ilgiri ...  qinqi qat asmanoʻra k t r ldi» — Tawrat-injil boyiq , p k t  q asman bar. Biringi «hawa», ikkinqi «al m boxluki»,  qinqisi Hudaning  zurining  zidur. ■ 12:2 Ros. 9:3; 22:17; 1Kor. 15:8. □ 12:5 « z m  k kkid  bolsa ajizlikmdin baxka birər ix bilən mahtanmaym n» — «ajizlikmdin» grek tilida «ajizliklirimdin». □ 12:6-7 «muxu w hiyl rning zor uluqluki t p ylidin k r ngl p k tm slikim  q n ətlirimgə sanjiloqan bir tikan ... manga təksim kilinoqan» — «tikan»ning k qma mənisi bar, əlwəttə. «... meni urup tursun d p Xəytanning bir  lqisi manga təksim kilinoqan» — grek tilida «Xəytanning bir pərixtsisi». « lqi» w  «p rixta» deg nlar  m liyatt  bir g p. □ 12:10 «Q nki kaqan ajiz bolsam, xu qaoida küqlük bolim n» — Pawlus ajiz bol qinida M sih k  tehimu tayinidu, xuning bil n küqlük bolidu;  mmimizmu xundak boluximiz ker k. ■ 12:11 1Kor. 15:10. ■ 12:12 1Kor. 9:2. □ 12:13 «Mening bu adal tsizlikimni  pu kil qaysil r!» — «adal tsizlik» intayin kinayilik,  jwiy g p,  lw tt  — bu söz Pawlusning ulardin  eq  ktisadiy y rd m t l p kilmay, ularoʻra hux  w rni  ksiz y tk zgenlikini korsitidu. Uning yukirida  sl tkinidak, u Korintta hux  w rning hizmitidə bol qinida, baxka jama tl r uningoʻra y rd m pulini əwitip b rdi. ■ 12:13 1Kor. 9:12; 2Kor. 11:9.

heq yk eoirimni saloqum yok. Qnki izdiginim igilikinglar ms, blki oznglardur; pərzəntliri ata-anilar qn ms, blki ata-anilar pərzəntliri qn mal-mlk yioixi kerk. □ ■ 15 mdi yeninglar qn igilikimdin huxluk bilən srp klimn hmd ozmni srp klimn — grq mən silrni qnq sygnseri mən xunq az sylsmmu. ■

16 mdi xundək boljini bilən, mən silərgə heq yk bolqn msmn; birk hligrlik klip, mən silrni bablap koydim! □ 17 jba, mən silərgə əwətkən adəmlərning birərsi arkilik silrdin np aldimmu?!

18 Mən Titusni silrning yeninglaroqa berixka ndidim w yənə hliki kerindaxnimu uning bilən bill wttim. Titusning silrdin np elip baqqn yeri barmu? Biz ikkiylən ohxax bir rohta yriwatmamduk? Bizning bəskən izimiz ohxax msmikn?

19 Yaki silr əzəldin bizni «Ular aldimizda ozlrini aqlap keliwatidu» dp oylawatamsilr? *Ix undak ms.* Biz pkt Məsihdə bolup Huda aldida sezlwatimiz; kliwatqn hmm ixlr, i symlklirim, silrning etkadinglarni kurux qndur. □ 20 Qnki mən yeninglaroqa barqinimda, silrning ümid kloqn yerimdin qıkmay kelixinglardin, ozmningmu silrning ümid kloqn yeringlardin qıkmay keliximdin, yəni aranglarda oqowoq-jedl, hsthorluk, ozp-nəprət, mnmnqlik, thmthorluk, oywthorluk, təkəbburluk w parakndiqliklr bolarmikin dp nsirymn; 21 — bu ktim silrning yeninglaroqa barqinimda, aranglardiki gunah sadir klip, taki bgng kədər otkzgn napaklik, buzukluk w xəhwaniy ixlərdin tehi towa klmiqn nuroqn adəmlərning səwəbidin Hudayim meni aldinglarda twn klip koyarmikin, xularning kılmixliri tpylidin matəm tutmay turalmaymnmikin, dp nsirymn.□

13

Ahirki agahlandurux w salamlar

1 Bu yeninglaroqa qnq ktim berixim bolidu. «Hər bir hkm ikki-q guwahqning azida ispatlinixi kerk».□ ■ 2-3 Mən ilgiri ikkinqi

□ 12:14 «Qnki izdiginim igilikinglar ms, blki oznglardur» — «izdiginim» — Injil, «Luqa» 19:10ni krng. ■ 12:14 Ros. 20:33. ■ 12:15 2Kor. 6:12. □ 12:16 «mən silərgə heq yk bolqn msmn; birk hligrlik klip, mən silrni bablap koydim!»

— bizningqə bu yənə tapa-tna, intayin kinayilik gp. Pawlus Korintliklarni rohiy jhttin kuwwtlimkqi bolup, ozi ularning eynioqa barmay (Korintliklar bəlkim uning yardm-hizmitini rt kloqn bolatti), blki ozig ohxax baqq kymqn kerindaxlarni oz ornioqa wtti (17-ayətni krng). Lekin baxkılar muxu ayət: «bəzilər meni hyligrlik klip, yaloqn sezləp, silrdin np ndrwalidu, deyixip yridu» dp tərjimə klidu. □ 12:19 «...silrning etkadinglarni kurux qndur» — grek tilida: «...silrni kurux qndur». «Admni kurux» toqruluk «Rimliklaroqa»diki kirix soznimu krng. □ 12:21 «Hudayim meni aldinglarda twn klip koyarmikin...» — «al dinglarda», baxka birhl trjimisi «silr tpylidin». Blkim ikkila hil trjimisi toqridur. «... tehi towa klmiqn nuroqn admlrning swbidin Hudayim meni aldinglarda twn klip koyarmikin, xularning kılmixliri tpylidin matəm tutmay turalmaymnmikin, dp nsirymn» — Pawlus, Korintliklarning tehi kt'iylik bilən towa klip baqqqn gunahliri tpylidin yənə hjil bolup qəlimən, dp nsirydu. □ 13:1 «Hər bir hkm ikki-q guwahqning azida ispatlinixi kerk» — bu Təwratning sozi, xundakla Təwratniki w Injildiki muhqm bir prinsiptur. «Ql.» 19:15, «Mat.» 18:16, «1Tim.» 5:19ni körüng.

■ 13:1 Ql. 35:30; Qn. 17:6; 19:5; Mat. 18:16; Y. 8:17; Ibr. 10:28.

qetim yeninglarda bolöjnimda burun gunah sadir kılöjanlarğa hém kälöjan hémninglarğa xundak eytkan, hazirmu silerdin neri bolsammu kaytidin aldın'ala agahlandurup eytimänki (silér Mäsihning mën arkılık sözligenlikigé ispat tälöp kılıp keliwatkinglar tüpöylidin), män baröjnimda heqkimni ayimaymän; dörwäxé män arkılık sözlöwatkan Mäsih silergé nisbätön ajiz ämäs, bälki aldinglarda intayin kudrätliktur; □

⁴ U dörwäxé ajizliқта krestlängän bolsimu, lekin Hudaning kudriti bilän yönila hayat. Bizmu Uningda ajiz bolsakmu, Hudaning silergé karatқан kudriti bilän, Uningğa baöjlinip hayat yaxaymiz. □ ⁵ Əmdi özünglarni etikadta barmu-yök döp təxürüp körünglar; özünglarni sinap bekinglar! Silér Əysa Mäsihning özünglarda bolöjanliқini (sinaktin xallinip qalmisanglar!) bilip yətməmsilər? ■ ⁶ Əmdi silərnin bizning sinaktin xallinip qalmiojanliқimizni bilip qelixinglarni ümid kilmən.

⁷ Silərnin heqkandak rəzillik kılmasliқinglar üqün Hudarğa dua kilmiz; bu, bizning sinaktin ötti döp qariliximiz üqün əmäs — hətta sinaktin ötmidi, döp qaralsakmu, məyli — muhimi silərnin durus bolöjanini kılixinglar. □ ⁸ Qünki biz həkikətkə qarxi heq ix kılalmaymiz; nemila kilsak u bəribir həkikətni ayan kildu, halas. □ ⁹ Qünki biz ajiz bolsakmu, silərnin küqlük bolöjninglardin xadlinimiz. Xuningdək biz yөнə xuningğa dua kilmizki, silér kamalətkə yətküzülgəysilər. □

¹⁰ Silərnin yeninglarğa baröjnimda Rəb manga öqulitix üqün əmäs, bälki etikadni kurux üqün amanət kılöjan hökükimni ixlitip silergé kattik köllükni kərsətməslikim üqün, män silərdin yirakta bolöjnimda muxularni yazdim. ■

¹¹ Əng ahirda, kərindaxlar, xadlininglar; kamalətkə yətküzülünglar, riqbət-təsəllidə küqəytilinglar; bir oy, bir pikirdə bolunglar; inak-hatirjəmlikte ötünglar; wə mehır-muhəbbət wə inak-hatirjəmlikning

□ 13:2-3 «hazirmu silerdin neri bolsammu kaytidin aldın'ala agahlandurup eytimänki... män baröjnimda heqkimni ayimaymän» — «heqkimni ayimaymän»: Pawlus «1Kor.» 5-babta, eşir gunah sadir kılöjan bir kixi üstidin «ətliri halak kılinsun, xundak bolöjanda rohi Rəb Əysaning künidə kutkuzular, döp Xəytanarğa tapxurulsun» degən həkümni qıkaröjan. Pawlus muxu yərdə kezda tutқini, gunahқа patқан kixilər ohxax həkümgə uqrixi mumkin, deməkqi.

□ 13:4 «Bizmu Uningda ajiz bolsakmu...» — bu ajayib ibarə toqruluk «qoxumqə sөz»imizni kərüng. «...bizmu Uningda ajiz bolsakmu, Hudaning silergə karatқан kudriti bilän, Uningğa baöjlinip hayat yaxaymiz» — demək, rosullar sirtin kariöjanda ajiz kərünsimu (wə bəlkim əzlrini ajiz hes kılöjan bolsimu) u Hudaning Korintliklar arisida Öz kudritini kərsitidöjanliқığa ixinidu, xuningğa ixənqi kamil bolup, «Biz xu kudrət bilän hizmitinglarda küqlük bolimiz» degəndək bolidu. ■ 13:5 1Kor. 11:28. □ 13:7 «bu, bizning sinaktin ötti döp qariliximiz üqün əmäs — hətta sinaktin ötmidi, döp qaralsakmu, məyli — muhimi silərnin durus bolöjanini kılixinglar» — demək, Korintliklar rəzilliktin towa kılöjan bolsa, Pawlus wə həmkarlırining hizmiti ünümlük, mewilik wə xərəplik kərünüxi mumkin — lekin Pawlusқа nisbätön, muhimi Korintliklarning əzlrining rohiy əhwalidur. Bu nahayiti uluq sөz toqruluk «qoxumqə sөz»imizni kərüng. □ 13:8 «Qünki biz həkikətkə qarxi heq ix kılalmaymiz; nemila kilsak u bəribir həkikətni ayan kildu, halas» — bu intayin əhmiyətlik ayət toqruluk «qoxumqə sөz»imizni kərüng. Baxқа birhl tərjimisi: «Biz həkikətkə zit ixlarni kilmastin, həkikətkə boyıqə ix kıliximiz kerək». □ 13:9 «Qünki biz ajiz bolsakmu, silərnin küqlük bolöjninglardin xadlinimiz» — «küqlük» wə «ajiz» rohiy tərapə eytilöjan, əlwəttə.

■ 13:10 2Kor. 10:8.

Igisi Huda silər bilən billə bolidu. □ ■ ¹² Bir-biringlar bilən pak sөyüxlər bilən salamlixinglar. ■ ¹³ Barlıq muqəddəs bəndilərdin silərgə salam. ¹⁴ Rəbbimiz Əysa Məsihning xapaiti, Hudaning mehir-muħəbbiti wə Muqəddəs Rəhning həmərah-həmədəmliki silərgə yar boləyay!

□ **13:11** «riqəbət-təsəllidə küqəytilinglar» — muxu ibarə grek tilida bir sөz bilənla ipadilinidu. «mehir-muħəbbət wə inaq-hatirjəmlikning Igisi Huda» — grek tilida: «mehir-muħəbbətning həm inaq-hatirjəmlikning Hudasi» — demək, U mehir-muħəbbət, hatirjəmlik bərgüqi həm Əzi hərdaim mehir-muħəbbəttə wə inaq-hatirjəmliktə turoquqi Hudadur. ■ **13:11** Rim. 12:16,18; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; Ibr. 12:14; 1Pet. 3:8 ■ **13:12** Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14.

Galatyaliklaroqa

*Rosul Pawlus Galatiya elkisidiki jamaatlargə yazoqan məktup •••
Salamlar*

¹ Mənkı bolosun, rosul bolosun (insanlar tərıpidın əməs yaki insanlarning wasıtısı bilən əməs, bəlki Əysa Məsih wə Uni olğənlərdin tirildürgüqi Huda'Ata tərıpidın təyinləngən) ² wə mən bilən billə turuwatqan barlık kərındaxlardin Galatiya elkisidiki jamaatlərgə salam. ³ Huda'Ata wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin silərgə mehır-xəpkət wə hatırjəmlık boləy! ⁴ U Huda'Atimızning iradısi boyıqə bizni bu həzirki rəzil zamandı kütquzuxkə Əzini gunahlırimiz üqün pida kildi; ⁵ Hudaəqa barlık xən-xərəp əbədil-əbədıqə boləy, amin!

Birdinbir hux həwər

⁶ Silər özünlərnı Məsihning mehır-xəpkiti arkılık Qakıroquqıning yendın xunqə tez yıraqlaxturup baxkıqə bir hil «hux həwər»gə əgixip ketiwatqınlərləqə intayın həyrən kəlməktimən! ⁷ Əməlıyətə u həqkəndə baxkə «hux həwər» əməstür! — pəqətla bəzi kixilər silərnı kaymaqıturup, Məsihning hux həwirini burmiləmaqı bolosun, halas. ⁸ Ləkin həttə biz özimiz bolaylı yaki asmandın qıxkən pərixətə bolsun, bırı bizning silərgə jakarlıoınımızoqa ohxımaydıoqan baxkə bir «hux həwər»ni silərgə jakarlısa, bexioqa lənət yaosun! ⁹ Biz burun eytkimimizdək, həzir mən xuni eytimənki, bırı silərnıng qəbul kıləoınlərləqə ohxımaydıoqan baxkə bir hux həwərnı jakarlısa, bexioqa lənət yaosun!

¹⁰ Mən Hudanı ixəndürüxüm kərəkmə yaki insanlarnı ixəndürüxüm kərəkmə? Yaki insanlarnı hursən kılixim kərəkmə? Mən insanlarnı hursən kılixni nıxan kıləqan bolsam, Məsihning küli bolmıoqan bolattım. ¹¹ Əmdi, i kərındaxlar, silərgə xuni ukturımənki, mən jakarlaydıoqan hux həwər insanlardin kəlgən əməs. ¹² Qünki mən uni insandıng qəbul kıləoınım yok yaki bırı kixi uni mənə oğətini yok, bəlki Əysa Məsih mənə wəhiy arkılık yətküzgən. ¹³ Qünki silər mənıng Yəhudiylərnıng dıny yolıda kəndəq həyat kəqürğənlikim toqruluk — mənıng Hudanıng jamaitigə əxəddiy ziyənkəxlik kılıp unıngəqa buzoqunqılık kıləqanlıkimni anglıoansilər. ¹⁴ Həmdə mən Yəhudiylərnıng dıny yolıda elimizdiki nuroqun tənqtuxlırimdin helıla aldıda turattım wə ata-bəwıllirimning ən'ənilirini sakılxkə pəwkul'addə kızıoqın idim.

□ **1:1** «Əysa Məsih wə Uni olğənlərdin tirildürgüqi Huda'Ata...» — «ələmdin tirildürgüqi» — grek tilida: «olğənlərdin tirildürgüqi». ■ **1:3** Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2.

■ **1:4** Mat. 20:28; Gal. 2:20; Əf. 5:2; Tit. 2:14; İbr. 9:14. ■ **1:7** Ros. 15:1. ■ **1:8** 2Kor. 11:4. □ **1:10** «Mən Hudanı ixəndürüxüm kərəkmə yaki insanlarnı ixəndürüxüm kərəkmə? Yaki insanlarnı hursən kılixim kərəkmə?» — hux həwərnı Huda Əzi bəkitip əwətkən, əlwəttə. «Hux həwər»ni əzgərtimən, dəp ham hiyal kıləqıqlar «Hudanı ixəndürüx»i kərək! Bıraq wəzıpimiz adəmlərnı hux həwərnı qəbul kılıxkə ixəndürüxtür. «Mən insanlarnı hursən kılixni nıxan kıləqan bolsam, Məsihning küli bolmıoqan bolattım» — «Məsihning küli» — Yəhudiylər arısında «kul»ning özıng əsaləhiyiti bar idi. İzzətlik adəmnıng küli boluxning əzi izzətlik ix. ■ **1:10** 1Tes. 2:4; Yaq. 4:4. ■ **1:11** 1Kor. 15:1. ■ **1:12** Əf. 3:3. □ **1:13**

«Yəhudiylərnıng dıny yolu» — grek tilida «Yəhudaizm». «əxəddiy ziyənkəxlik kılıp...» — yaki «taxkın kızıoqınlik bilən ziyənkəxlik kılıp...». ■ **1:13** Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Fil. 3:6; 1Tim. 1:13.

15-16 Ɛmma anamning korsikidin tartip meni Ɛzi uqun ayrip, mehix-xarkiti arkilik meni qakiroqan Huda Ɛz Ooqlini ellar arisida jakarlayx uqun mendə uni axkarilaxni layik kerginidə, mən heqkandəq qan-ət igisi bilən məshihətləxməy, □ ■ 17 yaki Yerusalemoqa məndin ilgiri rosul boləjanlar bilən kəruixukə barmay, bəlki udul Ɛrəbistanəqa atlandim. Keyin Dəməxkəkə kaytip kəldim. 18 Andin uq yildin keyin Yerusalemoqa Petrus bilən tonuxuxkə bardim wə uning kexida on bəx kün turdum. □ 19 Ɛmma xu qaoqda Rəbning inisi Yakuptin baxkə rosullarning heqkaysisi bilən kəruixmidim. □ 20 Mana, mening silərgə hazir yazoqinim Huda aldidə heq yaloqan əməs! ■ 21 Keyin, mən Suriyə wə Kilikiyə əlkillirigə bardim. 22 Ɛmma Yəhudiyədiki Məshidə boləjan jamaətlər meni qirayimdin tonumaytti. 23 Ular pəkət burun bizgə ziyankəxlik kəloqan adəmnin Ɛzi xu qaoqda yokatmaqci boləjan etikadni hazir hux həwər dəp jakarlimakta, dəp angliqanidi; 24 xuningdək ular mening səwəbimdin Hudani uluqlidi.□

2

Yerusalemda turoqan rosullarning Pawlusni etirap qilixi

1 Yənə buningdin on tət yil keyin, mən Barnabas bilən Yerusalemoqa qiktim; Titusnimu həmrah kilip bardim.□ ■ 2 Mən bir wəhiyəgə bi-nəən xu yərgə barəjanidim; wə mən bikar qapmioqinimni yaki bikar qapmaywatqinimni jəzmləxtürəx uqun *Yerusalemdikilərnin* aldidə (əməliyəttə pəkət «jamaətnin tūwrükli»dəklərgə ayrim həlda) əllər arisida jakarlaydiqan hux həwərnə bayan kildim.□ ■ 3 Nətijidə, hətta manga həmrah boləjan Titus Yunanlik bolsimu, hətnini qəbul kilixkə məjburlanmidi;□ ■ 4 *xu qaoqdiki «hətnə» məsilisi* bolsa, bizning Məshih Ɛysada muyəssər boləjan hərlükümizni nazarət kilix uqun arimizoqa soqunup kiriwaləjan, bizni kullukqə quxürüxməkci bolup, yaloqanqilik

□ 1:15-16 «Huda Ɛz Ooqlini ellər arisida jakarlayx uqun mendə uni axkarilaxni layik kerginidə...» — «əllər» muxu yərdə «yat əlliklər», yəni «Yəhudiy əməslər»ni kərsitidu.

■ 1:15-16 Ros. 9:15; 13:2; Mat. 16:17; Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 2:8; Ɛf. 3:8. □ 1:18 «**uq yildin keyin Yerusalemoqa Petrus bilən tonuxuxkə bardim**» — «Petrus» rosul Petrus (baxkə ismi «Kefas»). □ 1:19 «**Rəbning inisi Yakup**» — oqurmənlərnin esidə barki, Ɛysaning az degəndə tət inisi bar idi («Mat.» 13:55). ■ 1:20 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. □ 1:24 «**xuningdək ular mening səwəbimdin Hudani uluqlidi**» — grek tilidə «xuningdək ular mendə Hudani uluqlidi». □ 2:1 «**Yənə buningdin on tət yil keyin...**» — yəni bəlkim u Məshihəgə etikad qiləjandin 14 yil keyin. «**mən Barnabas bilən Yerusalemoqa qiktim; Titusnimu həmrah kilip bardim**» — bizningqə, bu «Ros.» 15:2də tiləqa elinoqan səpər idi. Bəzi alimlar u ziyarətini «Ros.» 11:30 wə 12:25də tiləqa elinoqan səpərnə kərsitidu, dəp qaraydu. ■ 2:1 Ros. 15:2. □ 2:2 «**mən bikar qapmioqinimni yaki bikar qapmaywatqinimni jəzmləxtürəx uqun Yerusalemdikilərnin aldidə ... ellər arisida jakarlaydiqan hux həwərnə bayan kildim**» — «bikar qapmioqinim» wə «bikar qepiwatqinim» degən mənisə nemə bolatti? Pawlus əzining hux həwərnə jakarlayx hizmitini «mening qepixim» yaki «yügürüxüm» dəp təswirəydu. U muxu yərdə baxkə rosullar bilən kəruixütiki məksiti uning yətküzgən «hux həwər»ning toşra ikənlikini jəzmləxtürəx, xundəqlə ularnimu uning hizmiti toşruluk hatirjəm kilix uqun idi. ■ 2:2 Ros. 19:21. □ 2:3 «**Nətijidə, hətta manga həmrah boləjan Titus Yunanlik bolsimu, hətnini qəbul kilixkə məjburlanmidi**» — «Yunanlik» yaki «grek» — Yəni Yəhudi əməs, xuningdək hətnə qilinəjan kixi əməs. ■ 2:3 Ros. 16:3; 1Kor. 9:21.

qilqan sahta kerindaxlar t p ylidin bolqanidi. 5 Lekin biz hux həwərning həkikiti sil rdin məhrum qilinmisun d p ularoqə hətta bir sa tqimu yol ko yqinimiz yo ; 6 lekin abruyluk hesablanqan ad ml rdin bolsa (mening ularning nem  ik nlili bilən karim yo ; Huda heq kand q insanning yüz hatirisini qilmaydu!) — muxu abruyluk * rbablar* d p sanaloqanlarning m ndiki *hux həwərgə ko kqini yo  idi*. 7 D l  ksiq , hux h w rni h tn  kilinoqanlaroq  y tk z x w zipisi Petruska tapxuruloqand k, h tnisizl rg  y tk z x w zipisi manga tapxuruloqan d p tonup yetip 8 (q nki Petrusni h tnilikl rg  rosulluq  k ql nd rg qi bolsa, menimu əllərgə *rosul boluxka* k ql nd rg nidi), 9 manga ata kilinoqan xu meh r-x p t ni tonup y tk n «jama tning tüwrükliri» hesablanqan Yakup, Kefas w  Yuhannalar bolsa, sil r əllərgə beringlar, biz h tnilikl rg  barayli d p Barnabas bilən ikkimizg  həmdəmlik ong qolini berixti. 10 Ularning bizg  p k t k mb o ll rni untumanglar deg n birla təlipi bar idi; mən d l bu ixk  k zqin bolup keliwatattim.

Pawlusning Antakyada Petrusni  yiblix

11 Bir k, keyin Petrus Antakya x hirig  kəlgəndə, uning əyiblik ik nlili enik boluqəqə, mən uni y zturan   yiblidim. 12 Q nki Yakuqning yenedin bəzi adəmlər kelixtin ilgiri u yat əlliklər bilən h mdastihan boluqanidi; bir k ular kəlgəndə, hətniliklərdin qorqup xu *kerindaxlardin*  zini tartti. 13 Hətta baxk  Y h diy *kerindaxlar* uning bu sahtlikioq  ko xulup k tti; hətta Barnabasmu azdurulup ularning sahtip zlikig  xerik boldi. 14  mma mən ularning hux həwərning həkikiti boyiqə durus mangioqanlikqini k r p, h mm yl nning aldidila Petruska: «Sən Y h diy turup, Yəhüdiylarning adətliri boyiqə yaximay, b lki yat  llikl rd k yaxawatis n; xund k turuqluk, nemixk  s n yat  llikl rni

2:4 «xu qo diki «h tn  m silisi» bolsa, ... yaloqanqilik qilqan sahta kerindaxlar t p ylidin boluqanidi» — bizning  «h tn  m silisi» (grek tilida «bu ix») yuqiriki 3-ayotte «manga h mra  bolqan Titus Yunanlik bolsimu, h tnini qobul kilixk  m jburlanmidi» deyilg n ix bil n baqlik. Dem k,  yni qo tda b zi «yaloqanqilik qilqan sahta kerindaxlar» «xu yat  llik adəm h tn  qobul kilmisa bolmaydu» deg n pikirni otturiqə ko yoqan bolsa kerak. 2:4

Ros. 15:24. 2:6 «lekin abruyluk hesablanqan adəmlər...» — Pawlus bu s l kinayilikr k k r ng n g pni ixlitixi bilən baxk  rosullar oq  yoki jama tning aqs kallirioq  h rm tsizlik qilma q   m s, b lki Galatyaliklar oq  (xundəkla, bizlərgə!) insanalrni Hudadin yuqiri ko ymaslik ker k, d p kərsətməqçi. «muxu abruyluk  rbablar d p sanaloqanlarning m ndiki hux h w rg  ko kqini yo  idi» — grek tilida: «manga heq n rs  ko xmidi». 2:6 Kan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11;  f. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17.

2:7 «d l  ksiq , hux h w rni h tn  kilinoqanlar oq  yatk z x w zipisi Petruska tapxuruloqand k, h tnisizl rg  y tk z x w zipisi manga tapxuruloqan d p tonup yetip...» — muxu ay tl rdiki «h tn  kilinoqanlar» Y h diylarni, «hətnisizlər» Y h diy  m sl rni kərsitidu,  lwatta. 2:8 Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:16;  f. 3:8. 2:10 «Ularning bizg  p k t k mb o ll rni untumanglar deg n birla təlipi bar idi» — mumkinlikli barki, rosullarning Pawluska «k mb o ll r» toqiruluk bolqan təlipi əzliiri arisidiki, Yerusalem jamaitidiki k mb o ll rni t kitl p kərsətməqçi. 2:10 Ros. 11:30; 24:17; Rim. 15:25; 1Kor. 16:1; 2Kor. 8:1; 9:1.

2:12 «Q nki Yakuqning yenedin bəzi adəmlər kelixtin ilgiri u yat əlliklər bilən h mdastihan boluqanidi» — «Yakuqning yenedin bəzi adəmlər» Yerusalemdin k lg n Y h diy kerindaxlar idi. «bir k ular kəlgəndə, hətniliklərdin qorqup xu kerindaxlardin  zini tartti» — «hətniliklərdin qorqur...»: — mumkinlikli barki, muxu kixilar: «Y h diy  m sl rmu h tn  kilinixi ker k» d p oyliloqan. Omumən eytkanda «kona əhdə» boyiqə, Yəhüdiylarning  slid  Y h diy  m sl rning yem kliklirini yeyixigə, ular bilən h mdastihan boluxka bolmaytti.

Yəhudiyldək yaxaxqa zorlimaqçimusən?» — dedim, ■ 15 wə yənə: «Biz *ikkimiz* tuoquluximizdinla Yəhudiyimiz, «gunahkar dəp qaraloqan yat əlliklər»din əməsmiz, □ 16 lekin insanning həkkanıy kilinixini Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilixliri bilən əməs, bəlki Əysa Məsihning etiqad-sadaqətliki bilən bolidu, dəp bilimiz. Xunga Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilix bilən əməs, bəlki Məsihgə baqlanoqan etiqad bilən həkkanıy kiliniximiz üçün bizmu Məsih Əysaqə etiqad kilduk — qünki heq ət igisi Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilixliri bilən həkkanıy kilinmaydu» — dedim. □ ■

17 Əmma Məsihtə həkkanıy kilinixkə izdənginimizdə, bizmu «gunahkar» dəp ispatlanoqan bolsakmu, Məsih əmdi gunahning hizmitidə boluqçimu?! **Yak, hərgiz!** □ 18 Əmma mən əslidə oqlatqan nərsilərnə kaytidin qursam, özümni *Təwrat qanunioqə* hilaplik kiluquçi dəp ispatlap kərsətkən bolimən. □ 19 Qünki mən Təwrat qanuni bilən Təwrat qanunioqə nisbətən öldüm; nətijidə, mən Hudaqə yüzlinip yaxawatimən. □ ■ 20 Mən Məsih bilən billə krestləngənmən, lekin mana, yaxawatimən! Lekin yaxawatqini mən əməs, bəlki məndə turuwatqan Məsihdur.

■ 2:14 Ros. 10:28. □ 2:15 «**Biz ikkimiz tuoquluximizdinla Yəhudiyimiz, «gunahkar dəp qaraloqan yat əlliklər»din əməsmiz...**» — Pawlusning muxu «gunahkar dəp qaraloqan yat əlliklər» degən səzliri bilən Petruskə Yəhudiylarning ən'əniwi kəzqarixini yaqi pozitisiyisini əslitidu. Yəhudiylar əzlimu gunahkarlar, əlwəttə! □ 2:16 «**lekin insanning həkkanıy kilinixini Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilixliri bilən əməs, bəlki Əysa Məsihning etiqad-sadaqətliki bilən bolidu, dəp bilimiz**» — «Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilixliri bilən» degən ibarə grek tilida intayin kışkartilip: «qanundiki əməllər bilən...» yaqi «qanunioqə qaritiloqan əməllər bilən» yaqi «qanundin qışqan əməllər» dəp ipadilididu. Bu ibarə «Rim.» 3:20, 28, «Gal.» 3:2, 5, 10dimu tepilidu. Insanning barlik «Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilixliri» əzining gunahkə patqan bir gunahkar ikənlikini ispatlaydu, halas. «**insanning həkkanıy kilinixi ...bəlki Əysa Məsihning etiqad-sadaqətliki bilən...**» — yaqi «insanning həkkanıy kilinixi ... bəlki Əysa Məsihgə etiqad kilix bilən...». «**Məsihgə baqlanoqan etiqad bilən həkkanıy kiliniximiz üçün bizmu Məsih Əysaqə etiqad kilduk**» — «bizmu» — Pawlus Petruskə sez qiliwatiddu, muxu sozi bilən ular ikkilisining Yəhudiylar ikənlikini kəzdə tudidu. ■ 2:16 Ros. 13:38; Rim. 3:20,28; 8:3; Gal. 3:11; Ibr. 7:18. □ 2:17 «**Əmma Məsihtə həkkanıy kilinixkə izdənginimizdə, bizmu «gunahkar» dəp ispatlanoqan bolsakmu, Məsih əmdi gunahning hizmitidə boluqçimu?! Yak, hərgiz!**» — «bizmu «gunahkar» dəp ispatlanoqan bolsakmu» — hər adəm hux həwərgə ixənsə, Hudaning nijatini qobul kilixi üçün awwal əzining gunahkar ikənlikini tonup yetixi, xundakla barlik gunahlırini iqrar kilixi kerək, əlwəttə. Bu jəhəttə Yəhudiylar wə Yəhudi əməslər arisida heqkəndə pərk yoq. □ 2:18 «**Əmma mən əslidə oqlatqan nərsilərnə kaytidin qursam, özümni Təwrat qanunioqə hilaplik kiluquçi dəp ispatlap kərsətkən bolimən**» — «oqlatqan nərsilər» toqruluk: — bu əsli Təwrat qanunioqə əməl kilixkə intilgənlikni kərsitidu. Əgər birsi əz realliqoqə asasən: «Mening Təwrat qanunioqə əməl kilalixim kət'iy mumkin əməs ikən» dəp xu tirixixni taxlap, Məsihkə etiqad kilix yoli bilən həkkanıylikkə erixsimu, lekin andin yənə kaytidin tirixip, həkkanıy bolux üçün Təwrat qanunioqə əməl kilixkə kaytidin intilsə, bəribir əzining gunahkarlıqini ispatlap koyatti. «Koxumqə sez»imizni kərugən. □ 2:19 «**... Qünki mən Təwrat qanuni bilən Təwrat qanunioqə nisbətən öldüm; nətijidə, mən Hudaqə yüzlinip yaxawatimən**» — bu intayin muhim ikki ayət (19-20) toqruluk «koxumqə sez»imizdə tohtilimiz. «Hudaqə yüzlinip yaxax» — buning bəlkim üç mənisi bar boluxi mumkin; (1) Hudaning xan-xəripə üçün yaxax; (2) Hudaqə pütünləy tayinip yaxax (xundak qiloqanda olüm bolmaydu); (3) Hudaning yetəkqilixi astida yaxax. Rosul bəlkim ixəngüqilərnə yaxawatqan yəngi həyatimu əzining xəhsiy niyətliri üçün əməs, bəlki «Hudaqə yüzlinip yaxawatqan» boluxi kerək, deməkqi bolidu («Rim.» 6:10-11-ayətnimu kərugən).

■ 2:19 Rim. 7:4; 14:7; 2Kor. 5:15; 1Tes. 5:10; Ibr. 9:14; 1Pet. 4:2.

Wə mening hazir ətlirimdə yaxawatқан hayat bolsa, meni səyğən wə mən üqün Özini pida qiləqan Hudaning Ooqlining iman-etikadidindur.

□ ■ 21 Mən Hudaning mehır-xəpkitini bikar qiliwətməymən; qünki həkkanıylik Təwrat kanuni arkilik kelidoqan bolsa, Məsihning əlüxi bikardin-bikar bolup qalatti. □ ■

3

Təwrat kanuni wə iman-etikad

1 I əkilsiz Galatyaliklar, kəz aldinglarda Əysa Məsih enik sürətləngən, aranglarda krestləngəndək kəringənəkən, kim silərnı həkikətkə itaət kilixtin azdurup sehirlidi? □ ■ 2 Mən pəkət xunıla silərdin sorap biləyki: — Silər Rohni Təwrat kanunioqa intilix arkilik qəbul qildinglarımı, yaki *hux həwərnı* anglap, etikad arkilik qəbul qildinglarımı? □ ■ 3 Silər xunqə əkilsizmi? Rohqa tayinip *hayatni* baxliəlanikənsilər, əmdiliktə ət arkilik kamalətkə yətməkqımı? □ ■ 4 Silər *etikad yolida* boləqan xunqə kəp azab-okubətlərnı bikarəqa tarttinglarımı? Dərwəkə bikarəqa kəttiəu?! 5 Silərgə Rohni Təminligüqi, aranglarda məjizilərnı yaritiwatquqi bu karamətlərnı siləringə Təwrat kanunioqa intilip tayanəşinglərdin qilamdu, yaki angliəqan həwərgə baəliəqan ixənəq-etikadinglərdin qilamdu? □

6 *Mukəddəs yazmilarda deyilgəndək*: «İbrahım Hudaəqa etikad qildi; bu uning həkkanıylikı həsablandı». ■ 7 Xuning üqün, xuni qüxinixinglar

□ 2:20 «**mening hazir ətlirimdə yaxawatқан hayat bolsa, ... Hudaning Ooqlining iman-etikadidindur**» — baxqa birhıl tərijimisi: «mening hazir ətlirimdə yaxawatқан hayat bolsa... Hudaning Ooqlioqa boləqan etikad bilən». Özimizning tərijimimiz toqruluk «kəxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:20 Gal. 1:4; Əf. 5:2; Tit. 2:14. □ 2:21 «**Mən Hudaning mehır-xəpkitini bikar qiliwətməymən; qünki həkkanıylik Təwrat kanuni arkilik kelidoqan bolsa, Məsihning əlüxi bikardin-bikar bolup qalatti**» — əgər adəmlər tirixip-tirmixip

Təwrat kanunioqa əməl qiləliəqan yaki qiləlaydiəqan bolsa, xundəqlə əzini həkkanıy adəmə dəp ispatlısa, nemixqə Əysa Məsih Özini qurbanlik qildi? Undəq boləqanda insanlar gunəhliridin kutulux üqün Hudaning mehır-xəpkitigə mohtaj bolmiəqan bolatti; yəni, Məsihning adəmnı gunəhliridin qutkuzup nijat yolini eqix üqün boləqan əlüxi bikar bolatti (Məsihning əlüxi əslı mumkin bolmaydiəqan ix idi; bu tarihta əng karamət, ələmxumul əjayib wəkə idi; qünki U Əzi «Hayat Özümdürmən», «Tirilix Özümdürmən» degənidi; «Hayat» Boləquqi qəndəkmə əlsun?). ■ 2:21 İbr. 7:11. □ 3:1 «**I əkilsiz Galatyaliklar, kəz aldinglarda Əysa Məsih enik sürətləngən, aranglarda krestləngəndək kəringənəkən, kim silərnı həkikətkə itaət kilixtin azdurup sehirlidi?**» — «Əysa Məsih ... aranglarda krestləngəndək kəringənəkən»

değən səzlər toqruluk ikki kəzqarax bar: (1) Pawlus hux həwərdə Əysa toqruluk pakitərnı xunqə enik yətküzüp jakarlıəqəqə, angliəquqılar «nəq məydənda turoqəndək, əz kəzi bilən guwahqi boləqəndək» boləqanlikini yaki: (2) Pawlusning keqə-kündüz əz hayati arkilik Məsihning krestləngənlikini kərsətkənlikini kərsitidu (1:16, 2:20ni kəring). Bizningqə ikkilə kəzqarax toqrə. ■ 3:1 Gal. 5:7. □ 3:2 «**silər rohni Təwrat kanunioqa intilix arkilik qəbul qildinglarımı, yaki hux həwərnı anglap, etikad arkilik qəbul qildinglarımı?**» — «Roh» Hudaning Mukəddəs Rohini kərsitidu. □ 3:3 «**Silər xunqə əkilsizmi? Rohqa tayinip hayatni baxliəlanikənsilər, əmdiliktə ət arkilik kamalətkə yətməkqımı?**» — «Rohqa tayinip» — grek tilida «Rohta» (Hudaning Rohida, əlwəttə). «**əmdiliktə ət arkilik kamalətkə yətməkqımı?**» — «ət arkilik» yaki «insəny ətlər arkilik» — demək, Hudaning mehır-xəpkitigə əməs, nijətoğə əməs, bəlkı əz küqigə, Təwrat kanunioqa əməl qilixqə intilixlarəqa tayinixtin ibarət. □ 3:5 «**silərgə Rohni Təminligüqi**» — «Roh» — Mukəddəs Roh, Hudaning Rohı. «Silərgə Rohni Təminligüqi» Huda'Atining Əzi. ■ 3:6 Yar. 15:6; Rim. 4:3; Yəq. 2:23.

keräkki, etikadın tuquloqanlarla İbrahimning həkikiy pərzəntlidir. □⁸ Mukəddəs yazmilarda Hudaning yat əlliklärni Özigə etikad kilixi arkilik ularni həkkaniy kilidioqanlikı aldın'ala körülüp, Hudaning İbrahimğa: «Səndə barlik əl-millətlərgə bəht ata kilinidu» dəp hux həwərnı aldın eytkanlikı hatirıləngənidi. □⁹ Xuning bilən, etikadın boləqanlar etikad kiləuqı İbrahim bilən təng bəht tapidu. ¹⁰ Lekin Təwrat qanunioğa əməl kilimiz dəp yürgənlər bolsa həmmisi lənətkə qalidu. Qünki *mukəddəs yazmilarda* mundak yeziloqan: «Təwrat qanunida yeziloqan həmmə əmrlərgə üzlüksiz əməl qılmaywatkan hər bir kixi lənətkə qalidu». □¹¹ Yənə roxənki, heqkim Hudaning aldida qanunioğa intilix arkilik həkkaniy qilinmaydu; qünki *mukəddəs kitabta yeziloqanidək*: — «Həkkaniy adəm ixənq-etikadi bilən həyat bolidu». □¹² Əmma qanun yoli etikad yolioğa asaslənoqan əməs, bəlkı *mukəddəs kitabta*: — «Qanunning əmrlirigə əməl kiləuqı xu ixlar bilən həyat bolidu» deyilgəndəktur. □¹³ Həlbuki, Məsih bizni Təwrat qanunidiki lənəttin hər kilix üqün ornımızda lənət bolup bədəl təlidi. Bu həkə *mukəddəs yazmilarda*: «Yəsaqqa esiloqan hər bir kixi lənətkə qaloqan hesablınsun» dəp yeziloqan. □¹⁴ Xuning bilən Məsih Əysa arkilik İbrahimğa ata kilinoqan bəht yat əlliklərgimu kəltürülüp, biz wədə qilinoqan Rohni etikad arkilik qəbul qilalaymiz.

Təwrat qanuni wə Hudaning wədisi

¹⁵ Kəridaxlar, mən insanlarqə sözləymən; hətta insanlar arisida əzara əhdə tüzülsimu, baxka heqkim uni yokka qikiriwetəlməydu yaki uningə birər nərsə qoxalmaydu. □¹⁶ Xuningdək, *Hudaning əhdisidiki wədilər İbrahim wə uning nəsligə eytiləqan. Mukəddəs kitabta U*: «wə sening nəsilirigə», (yəni, kəp kixilərgə) deməydu, bəlkı «sening nəslingə», (yəni yəloquz bir kixigila), dəydu — bu «nəsil» Məsihdur.

□ **3:7** «... etikadın tuquloqanlarla İbrahimning həkikiy pərzəntlidir» — grek tilida «etikadın boləqanlar...» — demək, Məsih Əysağa etikad baqlap «qaytidin tuquloqan»lar, İbrahimning izlirini basqanlar. □ **3:8** «*mukəddəs yazmilarda Hudaning yat əlliklärni Özigə etikad kilixi arkilik ularni həkkaniy kilidioqanlikı aldın'ala körülüp...*» — «yat əlliklər» — Yəhudiy əməslər. «*Səndə barlik əl-millətlərgə bəht ata kilinidu*» — «Yar.» 12:3. ■ **3:8** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 49:10; Ros. 3:25. □ **3:10** «*Lekin Təwrat qanunioğa əməl kilimiz dəp yürgənlər bolsa həmmisi lənətkə qalidu*» — «Təwrat qanunioğa əməl kilimiz dəp yürgənlər» — muxu yol bilən əzlrini həkkaniy dəp ispatlaymiz dəydioqanlar, əlwəttə, «*Təwrat qanunida yeziloqan həmmə əmrlərgə üzlüksiz əməl qılmaywatkan hər bir kixi lənətkə qalidu*» — «Qan.» 27:26. Əlwəttə, heqkim Təwrat qanuning əmrlirigə «üzlüksiz əməl qilalmaydu» — xunga həmmə kixi, Yəhudiy bolsun, Yəhudiy əməs bolsun, Məsihsiz bolsa lənət astida turidu. ■ **3:10** Qan. 27:26. □ **3:11** «*Həkkaniy adəm ixənq-etikadi bilən həyat bolidu*» — «Həb.» 2:4. ■ **3:11** Həb. 2:4; Rim. 1:17; 3:20; Gal. 2:16; İbr. 10:38 □ **3:12** «*Qanunning əmrlirigə əməl kiləuqı xu ixlar bilən həyat bolidu*» — «Law.» 18:5. Heqkim Təwrat qanuning əmrlirigə əməl qilalmaydu, əlwəttə. ■ **3:12** Law. 18:5; Əz. 20:11; Rim. 10:5. □ **3:13** «*Həlbuki, Məsih bizni Təwrat qanunidiki lənəttin hər kilix üqün ornımızda lənət bolup bədəl təlidi*» — grek tilida: «hər kilix üqün bədəl tələx» yaki «kutuldurup bədəl tələx» degən ibarilər adəttə kullarni bazaridin qaytidin setiwelip, hər kilix»ni kərsitidu. «*yəsaqqa esiloqan hər bir kixi lənətkə qaloqan hesablınsun*» — «Qan.» 21:24. ■ **3:13** Qan. 21:23; Rim. 8:3; 2Kor. 5:21. □ **3:15** «*mən insanlarqə sözləymən*» — muxu ibarə bəlkim «insanların kündilik turmuxidin bir misal kərsitəy», degini bolsa kerək. ■ **3:15** İbr. 9:17.

□ ■ 17 Mən xuni deməkdəyəni, Hudaning Məsihkə aldın tüzgən bir əhdisini tət yüz ottuz yıldın keyin qüxürülgən Təwrat kanuni əməldin qalduralmaydu. □ ■

18 Qünki *wədə kılinoğan* miras kanunoğa asaslanoğan bolsa, mana u Hudaning wədisigə asaslanoğan bolmaytti; lekin Huda xapaət bilən uni İbrahimoğa wədə arkilik ata kılnoğan. □ ■

19 Undaқта, Təwrat kanunini qüxürüxtiki məxsət nemə? U bolsa, insanlarning itaətsizlikliri tüpəylidin, Hudaning mirasi wədə Kılinoquqi, yəni İbrahımning nəslı dunoğa kəlgüçə qoxumqə kılıp berilgən; u pərixtilər arkilik bir wasitiqining kəli bilən bekitilip yoloğa qoyuloğan. □ ■ 20 Əmma «wasitiqi» bir tərəpningla wasitiqisi əməs (bəlkı ikki tərəpningkidur), lekin Huda Əzi pəkət birdur. □ 21 Undaқта, Təwrat kanuni Hudaning wədilirigə zıtmu? Yaq, hərgiz! Əgər birər kanun insanlarnı hayatlıkqa erixturaləydiğən bolsa, undaқта həkkanıylik jəzmən xu kanunoğa asaslanoğan bolatti. 22 Həlbuki, mukəddəs yazmılar pütkül ələmni gunahning ilkiğə kəmar qoyoğan; buningdiki məxsət, Əysa Məsihning sadəkət-etikadi arkilik wəding etikad kılnoquqlaroğa berilixi üqündur.

■ 23 Ləkin etikad yoli kelip axkarə boluqə, biz Təwrat kanuni tərəpidin qoşıldilip, axkarə bolıdiğən etikadni kütüxkə kəmar qoyuloğanduk.

24 Xu tərəkidə, bizning etikad arkilik həkkanıy kılıniximiz üqün Təwrat kanuni bizgə «tərbiyiligüqi» bolup, bizni Məsihkə yetəklidi. □ ■ 25 Ləkin etikad yoli axkara bolup, biz əmdi yənə «tərbiyiligüqi»ning nazaritidə əməsmiz. 26 Qünki həmminglar Məsih Əysağa etikad kılıx arkilik Hudaning oquulliri boldunglar. □ ■ 27 Qünki hərəkəysinglar Məsihgə

□ 3:16 «Xuningdək, Hudaning əhdisidiki wədilər İbrahım wə uning nəsligə eytiloğan. Mukəddəs Kitabta U: «wə sening nəsiliringgə», (yəni, kəp kixilərgə) deməydu, bəlkı «sening nəsiliringgə», (yəni yaloqz bir kixigila), dəydu — bu «nəsil» Məsihdur» — bu wədə Təwrat, «Yar.» 12:7 wə 13:15, 17:7, 24:7də tepilidu. Demisəkmə, Məsih Yəhudiylardin bolup, u İbrahımning nəslı, əlwəttə. ■ 3:16 Gal. 3:8. □ 3:17 «Hudaning Məsihkə aldın tüzgən bir əhdisi» — «Məsihkə» — demək, Məsih «İbrahımning nəslı»ning süpitidə bolup əhdə xu qəoqda Uningoğa tüzgən. Bəzi kona kəqürmilərdə «Məsihkə» degən səz tepilməydu. ■ 3:17 Yar. 15:13; Mıs. 12:40; Ros. 7:6. □ 3:18 «Qünki wədə kılinoğan miras kanunoğa asaslanoğan bolsa, mana u Hudaning wədisigə asaslanoğan bolmaytti; lekin Huda xapaət bilən uni İbrahimoğa wədə arkilik ata kılnoğan» — «wədə kılinoğan miras» İbrahimoğa wədə kılinoğan kəp tərəplik bəhtni kəzdə tutidu. ■ 3:18 Rim. 4:14. □ 3:19 «Təwrat kanunini qüxürüxtiki məxsət nemə?... u pərixtilər arkilik bir wasitiqining kəli bilən bekitilip yoloğa qoyuloğan» — «bir wasitiqi» xübhəsiszki, Musa pəyoğəmbərnı kərsitidu. Bu muhım 19-ayət toşurluk «qoxumqə səz»imizni kəring. «Təwrat kanuni... insanlarning itaətsizlikliri tüpəylidin» — bu səzning kəp jəhətliri bar — «qoxumqə səz»imizdə u toşurluk tohtilimiz. ■ 3:19 Kan. 5:5; Yh. 1:17; 15:22; Ros. 7:38,53; Rim. 4:15; 5:20; 7:8. □ 3:20 «əmma «wasitiqi» bir tərəpningla wasitiqisi əməs (bəlkı ikki tərəpningkidur), lekin Huda Əzi pəkət birdur» — bu ayətkə berilgən birnəqğə xərğ bar. Mənisı bəlkim: «İkki adəm kelixim tüzgəndə, bir wasitiqi bolux kerək. Ləkin, Huda Əz əhdisini İbrahimoğa bərgəndə, uni wasitiqisiz bərgən, u sap Hudaning kəlidin kəlgən; xunga bu əhdə bəribir Təwrat kanunidin üstün turidu» degəndək bolidu. «Qoxumqə səz»imizdə umu toşurluk tohtilimiz. ■ 3:22 Rim. 3:9; 11:32. □ 3:24 «bizning etikad arkilik həkkanıy kılıniximiz üqün Təwrat kanuni bizgə «tərbiyiligüqi» bolup,..» — «tərbiyiligüqi» grek tilidə «pedagog» degən səz bilən ipadilinu. ■ 3:24 Mat. 5:17; Ros. 13:38; Rim. 10:4. □ 3:26 «... Qünki həmminglar Məsih Əysağa etikad kılıx arkilik Hudaning oquulliri boldunglar» — bu muhım 23-26-ayətlər toşurluk «qoxumqə səz»imizdə, yukiriği 3:19-ayət üstidə tohtaloğınimizni kəring. ■ 3:26 Yəx. 56:5; Yh. 1:12; Rim. 8:15; Gal. 4:5.

kirixkə qəmüldürülgən bolsanglar, Məsihni kiyiwaloğan boldunglar. □ ■
 28 Məsihdə nə Yəhüdiy bolmaydu nə Grek bolmaydu, nə kıl bolmaydu nə hər bolmaydu, nə ər bolmaydu nə ayal bolmaydu, həmninglar Məsih öysada bir bolisilər. □ ■ 29 Silər Məsihkə mənsub boləjanikənsilər, silərnu İbrahımning nəslı bolisilər wə uningə wədə kılinoğan *bəht-saadətkə* mirashordursilər.■

4

(Dawami)

1-2 Yənə xuni eytimənki: Gərqə bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirashor gədək waqitlirida taki atisi bəlgiligən waqit toxmioqə, u öz eyidiki kuldin pərki bolmaydu. Qünki u yənıla hojidarlar wə bala baqquqılarning baxquruxida bolidu. □ 3 Xuningə oħxax, biznu gədək waqtimizda, bu dunyadiki «asasiy kaidə-kanuniyətlər» astida kıl boləjaniduk. □ 4 Lekin, waqit-saiti toluk toxkanda, Huda Öz Oqlını *bu dunyağa* əwətti. U bir ayal kixidin tuquloğan, xuningdək Təwrat kanuni astida tuquloğanidi. □ ■ 5 Buningdiki məqsət, Huda Təwrat kanuni astida yaxioğan *bizlərnı* bədəl tələp hərlikkə qıkirip, bizning oqulluqqa qobul kılıniximiz üqündur. ■ 6 Həm silər Uning oqulliri boləjanlikinglar üqün, Huda Öz Oqlining: «Abba! Atam!» dəp qakiroquqi Rohini əwətip kəlbimizgə saldı. □ ■ 7 Xuning üqün, silər hazır kıl əməs, bəli oqulliridursilər; oqulliri boləjanikənsilər, Huda arkilik Özigə mirashor bolisilər. □

Pawlusning Galatiyaliklardin əndixə kılıxi

□ 3:27 «Qünki hərkaysinglar Məsihgə kirixkə qəmüldürülgən bolsanglar, Məsihni kiyiwaloğan boldunglar» — demək, Məsihgə etikad kılıp suqə qəmüldürülüp, Uningə baqlanoğan bolsak, Uning təbiitigə igiləymiz, xuning bilən «Məsihgə mənsub adəm» bizning asasiy salaħiyitimiz bolidu. ■ 3:27 Rim. 6:3. □ 3:28 «Məsihdə nə Yəhüdiy bolmaydu nə Grek bolmaydu... həmninglar Məsih öysada bir bolisilər» — «Grek» degən sız muxu yərdə «Yəhüdiy əməs», «yat əlliklər»ni bildürüldü. ■ 3:28 Yħ. 17:21. ■ 3:29 Yar. 21:12; Rim. 9:7; İbr. 11:18. □ 4:1-2 «... Gərqə bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirashor gədək waqitlirida taki atisi bəlgiligən waqit toxmioqə, u öz eyidiki kuldin pərki bolmaydu. Qünki u yənıla hojidarlar wə bala baqquqılarning baxquruxida bolidu» — «oqoidar» degən sızning mənisi yukiriki «tərbiyiligüqi» degən sızgə yekın. □ 4:3 «*bu dunyadiki «asasiy kaidə-kanuniyətlər»* — bəzi alimlar muxu sızni yaman roħlarnı kərsitidu, dəp qaraydu. Lekin «Kolossiliklərgə»diki «Kol.» 2:8, 20 toqruluk «kozumqə sız»imizdə biz baxkiqə qüxəndürimiz. □ 4:4 «*Lekin, waqit-saiti toluk toxkanda, Huda Öz Oqlını bu dunyağa əwətti. U bir ayal kixidin tuquloğan, xuningdək Təwrat kanuni astida tuquloğanidi*» — «Təwrat kanuni astida tuquloğanidi» degən ibarə «Əysa Məsih Təwrat kanuniqə boysunup yaxioğan» degən mənini öz iqiğə alidu. ■ 4:4 Yar. 15:16; 49:10; Dan. 9:24; Mat. 5:17. ■ 4:5 Yħ. 1:12; Gal. 3:26. □ 4:6 «*Həm silər Uning oqulliri boləjanlikinglar üqün, Huda Öz Oqlining: «Abba! Atam!» dəp qakiroquqi Rohini əwətip kəlbimizgə saldı*» — ibraniy tilida «Abba» «dadam»ni bildüridu, «Abba! Atam!» «ı səyümlük atam!» degən gəp. ■ 4:6 Rim. 8:15. □ 4:7 «*Xuning üqün, silər hazır kıl əməs, bəli oqulliridursilər*» — grek tilida bu ayəttiki «silər» «sən» dəp ipadilindü. «oqulliri boləjanikənsilər, Huda arkilik Özigə mirashor bolisilər» — «Huda arkilik Özigə mirashor bolisilər» bəzi kona kəqürmilərdə: «Məsih arkilik Hudaning Özigə mirashor bolisilər» deyilidu.

8 Burun, Hudani tonumioqan waqtinglarda dər wə kə yaloqan ilahların qulluqioq tutuloqansilər. □ ■ 9 Əmdilik tə, hazir həkikiy Hudani tonuqanikənsilər, — yaki enikraq kilip eytkanda, Huda tərripidin tonuloqanikənsilər, əmdi silər nemə dəp bu dunyadiki küqsiz, əbjək ərzimə «asasiy kaidə-kanuniyətlər»gə qarap yanisilər? Ularning qulluqioq yengiwaxtin qaytixni halamsilər? □ ■ 10 Silər alahidə kün, ay, pəsil wə yillarni etiwaroq elip hatiriləxkə baxlidinglar! □ ■ 11 Mən ilgiri silərgə singdürgən əjrim bikar ketərmikin, dəp silər üqün ənsirəwatimən. 12 Kerindaxlar, mən xuni silərdin ətünimənki, manga ohxax bolunglar; qünki mən silərgə ohxax boldum. Silər əslidə manga heq azar yətküzmiqənidinglar. □ 13 Əmma silərgə məlumki, ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin, mən hux həwəni silərgə birinqi qetim yətküzgənidim. □ 14 U qaoqda, ətlirimdiki bu zəiplik silərgə nisbətən sinaktək bolsimu, lekin silər meni kəmsitmidinglar yaki qətkə qakmidinglar. Əksiqə, meni Huda əwətkən bir pərixtni, hətta Məsih Əysa əzini kütəndək kütüwalinglar. □ ■ 15 U qaoqdiki bəht-bərikitinglar əmdi nəgə kətti?! Mən silərgə guwahqi bolup eytalaymənki, u qaoqda silər mumkin bolsa, manga kəzliringlarni oyup berixkimu razi idinglar! 16 Əmdilik tə, silərgə həkikətni səzligənlikim üqün duxmininglaroq aylinip qaldimmu? 17 Mən eytip ətkən heliki adəmlər silərgə kizəinlik kərsitidu, əmma niyiti

□ 4:8 «Burun, Hudani tonumioqan waqtinglarda dər wə kə yaloqan ilahların qulluqioq tutuloqansilər» — «yaloqan ilahlar» grek tilida «əyniyiti ilah əməslər» bilən ipadilinidu. ■ 4:8 1Kor. 8:4. □ 4:9 «əmdi silər nemə dəp bu dunyadiki küqsiz, əbjək ərzimə «asasiy kaidə-kanuniyətlər»gə qarap yanisilər?» — «ərzimə artuq qə» — Grek tilida «tiləmqilik kə ait» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ 4:9 Kol. 2:20. □ 4:10 «Silər alahidə kün, ay, pəsil wə yillarni etiwaroq elip hatiriləxkə baxlidinglar!» — muxu ayətiki «kün, ay, pəsil wə yillər» bolsa bəlkim Təwrat qanunida Yəhudiylar üqün bəkitilən həytlarni həm Yəhudiylarning ən'əniliri boyiqə ətküzidioqan həytlarnimu kərsitidu. Məyli Yəhudiylarningki bolsun bolmisan, prinsip ohxax, etikadqılar üqün heq qandək alahidə kün-həytlarni hatiriləxning həjiti yok. ■ 4:10 Rim. 14:5; Kol. 2:16. □ 4:12 «Kerindaxlar, ... manga ohxax bolunglar; qünki mən silərgə ohxax boldum» — Pawlus əzi Yəhudiylar bolsimu, Təwrat qanunining (həkkəniylik qə ait tələpliridin bax qə) barlik əmliridin (Məsihning niyati bilən) azad bolup Muqəddəs Rohning yətkəqiliqidə yaxioqan; xunga u Galatyaliklardin: «Manga ohxax bolunglar» dəp ətünüdu; «qünki mən silərgə ohxax boldum» — demək, u Yəhudiylar əməslərdək (Galatyaliklərdək) Təwrat qanunining tələpliridin mustasna boldi. Lekin Galatyaliklər Yəhudiylardək bolimiz dəp əzlrini Təwrat qanunining barlik tələpliri astioqə qoymaq qidi! «Silər əslidə manga heq azar yətküzmiqənidinglar» — demək, Pawlus ularoqə hazirla eytkən kəttik qepini ularning əzige qəndəktur bir ziyan yaki azar yətküzgənlik tüpəylidin eytkən əməs, dəydu (5-15-ayətlərdə u ularning əslidə əzige kərsətkən qongqur muhəbbitini əsləydu), bəlkı ularni kəzləp: «silər əz-əzlinglaroqə azar beriwətsilər» dəp aqah berix üqün eytidu. □ 4:13 «Əmma silərgə məlumki, ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin, mən hux həwəni silərgə birinqi qetim yətküzgənidim» — «ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin» — bu səzdin qərioqanda, Pawlus bəlkim kəsəl səwəbidin Galatiyada dəm elix qə məjbur bolqanidi. Mumkin qiliki bərkı, bu kəsəl uning kəzlrini bilən baqilik bolup, uning qirayini intayin sət qiyəpətkə kirgüzüp qoyqanidi (14-ayət). 14-15-ayət, 6:11 wə «2Kor.» 12:7-10nimu kəring. Pawlus adətə hətlirini pütütküq arqilik yazatti (məsilən, «Rim.» 16:22). □ 4:14 «U qaoqda, ətlirimdiki bu zəiplik silərgə nisbətən sinaktək bolsimu, lekin silər meni kəmsitmidinglar yaki qətkə qakmidinglar. Əksiqə, meni Huda əwətkən bir pərixtni, hətta Məsih Əysa əzini kütəndək kütüwalinglar» — Pawlusning bu kəz kesili yənə bir tərəptin qiyinqilik elip kəldi — U hux həwəning yolida kəp adəmləning kəsəllirini dua kilip saqaytti; ularning saqaytilixi arqilik kəp adəmlər hux həwərgə ixəndi. Lekin uning əzidə kəsəl boləq qə, bu ix uni bəxqilarning aldidə mazə qə qaldurux əhtimal qilki bolamdu, qəndək? ■ 4:14 Mal. 2:7; Mat. 10:40; Yh. 13:20.

durus əməs; ular pəket silərnı *nijatning* sirtioşa çiqirip, kizojinlikinglarnı əzlırigə karitiwalmakçı. □ ■ 18 Əmma mən silər bilən birgə bolojan waqıtlardıla əməs, bəlki daim yahxi ixka kizojinlik kılıxning əzi yahxidur, əlwəttə. □

19 Səyümlük balilirim! Məsih silərdə tərəldürülgüçə mən silər üçün toloqak azablırını yənə bir kətim tartiwatimən! ■ 20 Mening həzırla yeninglaroşa bərip, silərgə baxkiçə tələppuz bilən səzligüm keliwatıdu; çünki bu əhwalınglar toşruluk nemə kılıxni zadıla bilməywatimən! □

«Kul dedək» Həjər bilən «hər ayal» Sarah toşrisidiki təmsildin tərbiyə-sawak elix

21 I Təwrat kanunıning ilkidə yaxaxni halaydioşanlar, silərdin xuni sorap bakay, silər Təwratning əzidə nemə deyilgənlikigə kulak salmamsilər?

22 Təwratda, İbrahımning ikki oşlı bolup, biri dedəktin, yənə biri hər ayalidin bolojan, dəp hatiriləngən. □ ■ 23 Dedəktin bolojan oşul «ət bilən» tuşuloşan; hər ayalidin bolojan oşul bolsa Hudaning wədisi arkiplik tuşuloşandır. □ ■ 24 Bu ikki ixni bir oşxitix degili bolıdu. Bu ikki ayal *Hudaning insanlar bilən* tüzgən ikki əhdısining wəkılıdur. Birinçi əhdə Sinay *teşidın* kelip, dərħəkiçət balilirini kulluqta boluxka tuşıdu;

mana Həjər uningə wəkıldur; 25 demək, Həjər bolsa Ərəbıstandiki Sinay teşioşa simwol kılınıp, yəni bğgünki Yerusaleməşa oşxitilıdu; çünki u xəhər wə uning baliliri kulluqta turmakta. □ ■ 26 Əmma yukıridin bolojan Yerusalem hərdur, u həmmimizning anisidur; □ ■ 27 Çünki, *mukəddəs yazmilarda* mundak yeziləşan: —

«Huxal bol, i pərzənt kərmigən tuomas ayal!

Təntənə kılıp yangrat, towla, i toloqak tutup baqımoşan!

□ 4:17 «**ular pəket silərnı nijatning sirtioşa çiqirip...**» — bəzi kona keçürmilərdə «ular pəket silərnı bizdin ayrılıp nijatning sirtioşa çiqirip» deyilıdu. ■ 4:17 Rim. 10:2; 2Kor. 11:12.

□ 4:18 «**Əmma mən silər bilən birgə bolojan waqıtlardıla əməs, bəlki daim yahxi ixka kizojinlik kılıxning əzi yahxidur, əlwəttə**» — baxka birhil tərjimisi: «Məyli mən silər bilən billə bolay yaki bolmay, silərgə niyiti yahxi kizojinliki bar adəmlər bar bolsa, daim yahxi bolıdu, əlwəttə». ■ 4:19 1Kor. 4:15; Flm. 10; Yaç. 1:18. □ 4:20 «**Mening həzırla yeninglarəşa bərip, silərgə baxkiçə tələppuz bilən səzligüm keliwatıdu**» — «baxkiçə bir tələppuz bilən...» — Pawlus tehımu kəttik tələppuzdimu, yaki mulatoryraq tələppuzdimu, ularəşa zadi «kandak tələppuz»da səzləx kerəklıkını bilməytti. □ 4:22 «**İbrahımning ikki oşlı bolup, biri dedəktin...**» — dedək (kul ayal) — yəni Həjər. «**yənə biri hər ayalidin bolojan.**» — əz hər ayalı Sarah idi. ■ 4:22 Yar. 16:2,15; 21:2; Ros. 7:8; İbr. 11:11. □ 4:23 «**Dedəktin bolojan oşul «ət bilən» tuşuloşan**» — «ət bilən» degən ibarə «insanning ətlirigə tayinix»ni bildürıdu.

Həjərnıng oşlı İsmail pəket insanlarnıng oy-pikri, insaniy küçi bilən tuşuloşan. «**dedəktin bolojan oşul «ət bilən» tuşuloşan; hər ayalidin bolojan oşul bolsa Hudaning wədisi arkiplik tuşuloşandır**» — bu pütın ayət toşruluk «qoxumçə səz»imizni kerüng. ■ 4:23 Yh. 8:39; Rim. 9:7. □ 4:25 «**demək, Həjər bolsa Ərəbıstandiki Sinay teşioşa simwol kılınıp, yəni bğgünki Yerusaleməşa oşxitilıdu; çünki u xəhər wə uning baliliri kulluqta turmakta**» — «kulluqta» degən səz rohiy kulluqta, yəni Təwrat kanunıning kulluqıda. «Bğgünki Yerusalem wə uning baliliri» Yəhudıy həlki, xundakla Təwrat kanunioşa əməl kılıxka tırixkanlırim bilən həkkanıy adəm bolay degən həmmə adəmni kərsitıdu. ■ 4:25 Mis. 19, 20. □ 4:26 «**Əmma yukıridin bolojan Yerusalem hərdur, u həmmimizning anisidur...**» — baxkiçə eytkənda, İbrahımning əz ayalı Sarah bolsa hər ayal boləqçə, ərxıtki Yerusaleməşa, xundakla yengi əhdidə yaxıojan jamaətkə wəkıllik kılıdu. Xunga, «ərxıtki Yerusalem»ni bizning animiz, deyixkə bolıdu. ■ 4:26 Wəh. 21:2.

— Qünki oqerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin koqptur!» □ ■
 28 Əmdi i qerindaxlar, Ishaq Hudaning wədisidin tuoquloqandək bizmu Hudaning wədisi boyiqə tuoquloqan pərzəntlərmiz. □ ■ 29 Lekin u qaoqda «ətlərdin tuoquloqan» bala «rohqin tuoquloqan» baliqoq ziyankəxlik kילוinidək, hazir xundak bolidu. □ ■ 30 Lekin mukəddəs yazmilarda nemə deyilgən? Uningda: «Sən bu dedikingni ooqli bilən koqup həydiwət! Qünki dedəktin tapqan ooqul hərgiz hər ayalingdin bolqan ooqul bilən mirasqə ortak bolmaydu!» dəp pütülgən. □ ■ 31 Əmdi, qerindaxlar, biz dedəkning əməs, bəlki hər ayalning pərzəntliridurmiz. Məsih bizni hərlüktə yaxisun dəp hər kildi. Xuning bilən uningda tapan tirəp turunglar wə kullukning boyunturukioqə qaytidin kisilip qalmanglar.

5

Etikaq qilarning ərkinliki

1-2 Mana, mənki Pawlus silərgə xuni eytip qoyayki, əgər silər hətnə koqbul kilsanglar, u qaoqda Məsihning silərgə həqkəndək paydisi qalmaydu. □ ■
 3 Mən hətnini koqbul kילוan hər bir kixigə yənə aqahlandurup həkikətni eytip qoyayki, ularning Təwrattiki barlik əmr-bəlgilimilərgə *toluk əməl kilix* məjburiyiti bardur. □ 4 Əy Təwrat kanuni arqilik özümni həkkaniy adəm kilay degənlər, hər biringlar Məsihdin ayrilip, məhrum bolup, *Hudaning xapaitudin qikip, yikilip uningdin qaldinglar.* 5 Qünki Rohqə tayinip həkkaniylikqə baqlanoqan arzu-armanni etikaq bilən təlpünüp

□ 4:27 «Huxal bol, i pərzənt kərmigən tuqmas ayal! Təntənə kilip yangrat, towla, i toloqak tutup baqimiqan!» — qünki oqerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin koqptur!» — Yəx.» 54:1. ■ 4:27 Yəx. 54:1 □ 4:28 «... Ishaq Hudaning wədisidin tuoquloqandək bizmu Hudaning wədisi boyiqə tuoquloqan pərzəntlərmiz» — bəzi kona kəqürmiliridə «... Ishaq Hudaning wədisidin tuoquloqandək silərmu Hudaning wədisi boyiqə tuoquloqan pərzəntlərsilər» deyilidu. ■ 4:28 Rim. 9:7, 8. □ 4:29 «Lekin u qaoqda «ətlərdin tuoquloqan» bala «rohqin tuoquloqan» baliqoq ziyankəxlik kילוinidək, hazir xundak bolidu» — «ətlərdin tuoquloqan» bala — Ismailni, xundakla u simwol kילוinoqan «Təwrat kanunioqə kul bolqanlar»ni kərsitidu. «Rohqin tuoquloqan» — Hudaning wədisi wə məjizisi arqilik, yəni Mukəddəs Rohning küq-kudriti bilən tuoquloqan Ishaqni, xundakla u simwol kילוinoqan Əysa Məsihkə etikaq kילוqoqi, Mukəddəs Rohtin «kaytidin tuoquloqan» Hudaning rohiy pərzəntlirini kərsitidu. Əslidə Ismail Ishaqqə ziyankəxlik kילוinidək, Yəhudiy həlk Məsihgə ixəngənlərgə ziyankəxlik kilatti wə bügüngə kədər hər türlük «kanunqə tayanqanlar»mu ohxaxla «Hudaning rohiqə tayanqanlar»qə ziyankəxlik kילוidu. ■ 4:29 Yar. 21:9. □ 4:30 «Sən bu dedikingni ooqli bilən koqup həydiwət! Qünki dedəktin tapqan ooqul hərgiz hər ayalingdin bolqan ooqul bilən mirasqə ortak bolmaydu!» — «Yar.» 21:10. Muxu (21-31) ayətlərgə «koqumqə sez»imizdə xərç berimiz. ■ 4:30 Yar. 21:10. □ 5:1-2 «... Əgər silər hətnə koqbul kilsanglar, u qaoqda Məsihning silərgə həqkəndək paydisi qalmaydu» — Galatyaliklarning hətnini koqbul kிலixniki məqsiti «muxu arqilik həkkaniylikqə eriximən» degənliktur; ular Məsihning gunahlar üqün bolqan kurbanlikioqə tayanmayla, pəkət yənə özining tirixqanlik bilən «sawablik ixlar»ni bərpə qilməqə bolup «öz-özümgə tayinip gunahlirimni yuyup həkkaniy adəm bolimən» degənlərdin ibarət idi. ■ 5:1-2 Yəx. 9:3; Yh. 8:32; Ros. 15:1; Rim. 6:18; 1Pet. 2:16. □ 5:3 «Mən hətnini koqbul kילוan hər bir kixigə yənə aqahlandurup həkikətni eytip qoyayki, ularning Təwrattiki barlik əmr-bəlgilimilərgə (toluk əməl kilix) məjburiyiti bardur» — muxu ayət toqululuk «koqumqə sez»imizni kərug.

kütmäktimiz. □ ⁶ Qünki Məsih Əysada hətnilik küqkə igə əməs, hətnisizlikmu küqkə igə əməs, küqkə igə bolojini pəkət muhəbbət arkilik ix kilidioqan etiqađtur. □ ⁷ Silər obdan qepip mengiwatqanidinglar; birak kim silərni həkikətke itaət kilixtin tosuwaldi? □ ⁸ Bundak qayil kilix amili silərni Qaqiroqupidin bolojan əməs! □ ⁹ «Kiqikkinə hemirturuq pütkül hemirni boldurup yoojinitidu!» □ ■

¹⁰ Özüm Rəbgə qarap qayil boldumki, silərmu bu ixta heq baxkiqə oyda bolmaysilər. Əmma silərni qaymukturuwatkan kim boluxidin kət'iynezər, u qoqum tegixlik jazasini tartidu. □ ■ ¹¹ Kəringaxlar, əgər mən «hətnə kilinix kerək» dəp jakarlap yürgən bolsam, undakta mən bügünki küngiqə yənə nemə üqün *Yəhudiylardin* ziyankəxlikkə uqrap kelimən? Əgər xundak qiloqan bolsam, «krest bizarliki» yok kilinatti! □ ■ ¹² Silərni kutritiwatkan bu adəmlər əzlrini ahta kiliwətsun dəymən! ■ ¹³ Qünki kəringaxlar, silər ərkinlikkə qaqirildinglar. Lekin ərkinlikinglarni ətlərninq arzu-həwəslirigə qanduruxning bahənsi kilmanglar, bəlki mehır-muhəbbət bilən bir-biringlarning kullukida

□ 5:5 «**Qünki Rohka tayinip həkqaniylikka baolanoqan arzu-armanni etiqađ bilən təlpünüp kütmäktimiz**» — «Roh» Mukəddəs Roh, əlwəttə. «həkqaniylikka baolanoqan arzu-armanni» — grek tilida «həkqaniylikning ümidi» dəp ipadlinidu. Mənsi: (1) kimdə Məsih arkilik həkqaniylik bar bolsa uning ərxteki bəhtkə baolanoqan zor ümidimu bar bolidu; (2) bizdə Məsih arkilik hazır bar bolojan həkqaniylik Uning kaytip kelixi bilən toluk, mukəmməl bolidu, dəydiqan ümidmu bardur. Bizningqə, bu hər ikki ümid kərsitilidu. □ 5:6 «**Qünki Məsih Əysada hətnilik küqkə igə əməs, hətnisizlikmu küqkə igə əməs, küqkə igə bolojini pəkət muhəbbət arkilik ix kilidioqan etiqađtur**» — «muhəbbət arkilik ix kilidioqan etiqađ»: — etiqađ muhəbbət arkilik güzəl ixlarni kilidu həm muhəbbətning əzi etiqađka güzəl ixlarni kilixka türtkə bolup ilhamlanduridu. ■ 5:6 Mat. 12:50; Yh. 15:14; 1Kor. 7:19; 2Kor. 5:17; Gal. 6:15; Kol. 3:11; 1Tes. 1:3. □ 5:7 «**Silər obdan qepip mengiwatqanidinglar**» — etiqađ yolida, əlwəttə. ■ 5:7 Gal. 3:1. □ 5:8 «**Bundak qayil kilix amili silərni Qaqiroqupidin bolojan əməs!**» — «qayil kilix»ning mənsi yukiriki «itaət» degən səzning mənsisigə yekin bolup, kinayilik mənsini təkitləydu — demək, muxundak «itaət» bolamdu? □ 5:9 «**Kiqikkinə hemirturuq pütkül hemirni boldurup yoojinitidu!**» — demək, kiqikkinə hemirturuq pütün hemirni boldurojindək, bir adəmninq «azrak hata» təlimimu nuroqun adəmnini azduridu. Baxkiqə eytkanda «hətnə kilix» «kiqikkinə bir ix» bolsimu, Galatyaliklarning uni «muxu ix bilən həkqaniy (yaki «tehimu həkqaniy») adam bolimən» dəp qəbul kilixi əzlrini Hudaning nijatidin qikirip ayriwətətti. ■ 5:9 1Kor. 5:6. □ 5:10 «**Əmma silərni qaymukturuwatkan kim boluxidin kət'iynezər, u qoqum tegixlik jazasini tartidu**» — Huda təripidin, əlwəttə. ■ 5:10 2Kor. 2:3; 8:22. □ 5:11 «**Kəringaxlar, əgər mən «hətnə kilinix kerək» dəp jakarlap yürgən bolsam, undakta mən bügünki küngiqə yənə nemə üqün Yəhudiylardin ziyankəxlikkə uqrap kelimən?»** — Galatiyadiki jamaətni «qaymukturuwatkan»lar bolsa bəlkim: «Pawlus, sünnət kilinix kerək dəydu», dəp yaloqanqilik qiloqan bolsa kerək. Pawlusning bu soali bilən ularning yaloqan səzigə jawab beridu — Mana, mən xundak həwərnə yətküzgən bolsam, Yəhudiylar təripidin ziyankəxlikkə uqrap kətməyittim, dəydu. «**Əgər xundak qiloqan bolsam, «krest bizarliki» yok kilinatti!**» — «krest bizarliki» toqruluk: — «krest» əzi Rim imperiyəsidiکی əng yirginqlik əlüm jaza tədbiri idi! Lekin Huda Əysaning dəl xundak əlümü arkilik adəmnini kutkuzmaqqi! Mana «krest bizarliki»dur! Uning üstigə, «hətnə kilinix yaki Təwrat kanunioqə əməl kilixka tiriixlar adəmnini gunaħlıridin kutkuzmaydu, nijat-kutkuzulux pəkət Əysa Məsihning kresttiki qurbanlikidinla kelidu» degən həwər kəp adəmlərnini (pəkət Yəhudiylarnila əməs!) rənjitidu yaki ularning əzəzini qozəyaydu. Mana bumu «krest bizarliki»dur. Hux həwər yətküzüxtə «krest bizarliki» hərdaim bolidu; undak ix kəm bolsa yətküzgən «hux həwər» əmdi «hux həwər» bolmaydu! ■ 5:11 1Kor. 1:23. ■ 5:12 Yə. 7:25.

bolunglar. □ ■ 14 Qünki pütkül Təwrat qanuni «Qoxnangni özüngni söygəndək söygin» degən birlə əmrədə əməl kılınıdu. □ ■ 15 Lekin pəhəs bolunglarki, bir-biringlarni qıxləp tartıp yalmap yürüp, bir-biringlardin yutulup kətmənglar yənə!■

Roh wə «ət»

16 Əmma xuni dəymənki — *Muqəddəs Rohta* mēnginglar, wə xu qəşdə silər ətlərnin arzu-həwəslirigə yol qoymaysilər. □ ■ 17 Qünki ət Rohka zit boləqan ixlarni arzu kılıdu, wə Roh ətkə zit boləqan ixlarni arzu kılıdu. Ular ikkisi bir-birigə qarimukarxidur; nətijidə, özünglar arzu kıləqan ixlarni kılalmaysilər. ■ 18 Wəhalənki, silər Rohning yetəqilidədə bolsanglar, u qəşdə Təwrat qanuning ilkidə bolmaysilər. 19 Əmdi ətning əməlliri roxənki — zinahorluk, buzukluk, napaklik, xəhwaniylik, ■ 20 butpərəslik, sehırgərlik, eqmənliklər, jedəllər, kizəqanqukluklar, qəzəplər, rıqəbətlixixlər, bəlgünqilıklar, guruhwazliklar, 21 həsəthorluklar, qatilliklar, harəkkəxlilər, əyx-ixrətlər qatarlık ixlardur; bu ixlər toqruluk burunki eytkinimdək hazır yənə bir qetim agahlandırimənki, bundək ixlarni kıləquqilar Hudaning padixahlıqıqə miraslik kılmaydu. ■ 22 Wəhalənki, Rohning mewisi bolsa mehır-muhəbbət, xad-huramlik, hatırjəmlik, səwr-takət, mehribanlik, yaxxilik, ixəng-sadiklik, □ ■ 23 məmin-mulayimlik wə əzini tutuwelixtin ibarət. Muxundək ixlarni tosidioqan heqkandək qanun yoktur. □ ■ 24 Lekin Məsihkə mənsup boləqanlar ətlirini, xundəqlə uningdiki ixqlər wə həm həwəslərnə təng krestligən bolıdu. □ ■ 25 Rohta yaxawatqan bolsək, Rohka əgixip mangaylı. 26 Bir-birimizni rənjitip, bir-birimizgə həsət kılıp, həkawur xəhrətpərəslərdin bolmaylı.

6

Bir-biringlarning hizmitidə bolunglar

□ 5:13 «**Lekin erkinlikinglarni ətlərnin arzu-həwəslirigə qanduruxning bahənisı kılmanqlar**» — «ət» yaki «ətlər» asənə insanning öz xəhsiyəti təbiitini kərsitidu. Buning toqruluk «rimliklaroqə»diki «kırız səz»imizni kəring. ■ 5:13 1Kor. 8:9; 1Pet. 2:16; Yəh. 4.

□ 5:14 «... **pütkül Təwrat qanuni «Qoxnangni özüngni söygəndək söygin» degən birlə əmrədə əməl kılınıdu**» — «əməl kılınıdu» degənnin baxkə hil tərijimisi: «yioinqəqləndur» («Law.» 19:18). ■ 5:14 Law. 19:18; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Rim. 13:8; Yəh. 2:8. ■ 5:15 2Kor. 12:20. □ 5:16 «**Muqəddəs Rohta mēnginglar**» — demək, «Muqəddəs Rohning yetəqilidədə həm Uning küq-kudritidə mēnginglar». Bu ibarə toqruluk «rimliklaroqə»diki «kırız səz»imizni kəring. ■ 5:16 Rim. 13:14; 1Pet. 2:11. ■ 5:17 Rim. 7:15-26. ■ 5:19 1Kor. 3:3; Yəh. 3:14. ■ 5:21 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Kol. 3:6; Wəh. 22:15. □ 5:22 «**Rohning mewisi bolsa...**» — «Roh» Muqəddəs Roh, Hudaning Rohi. «Rohning mewisi» — bəxkiqə eytkəndə, «Muqəddəs Rohning yetəqilidədə yaxaxtin beridioqan mēwə». ■ 5:22 Əf. 5:9.

□ 5:23 «... **məmin-mulayimlik wə əzini tutuwelixtin ibarət**» — İnjildə «məmin-mulayimlik» yaki «yuwax-mulayimlik»ning əlahidiliki bər, u bolsimu qorqunqtn küqlüklərgə yol qoyidioqan əjizlik əməs, bəlki Hudaning yolıda talax-tartixlardin qol üzüx, Hudaning həmme ixlirimizni zorəwanlıqsız, jedəlsiz toqra orunlaxturıqə iman bəqlaxtur; muxundək pozitsiya mulayim, yuwaxlık bilən ipadilınıdu, əlwəttə. ■ 5:23 1Tim. 1:9. □ 5:24 «**Lekin Məsihkə mənsup boləqanlar ətlirini, xundəqlə uningdiki ixqlər wə həm həwəslərnə təng krestligən bolıdu**» — «uningdiki (ətlərnin) ixqlər...» yaki «uningdiki həssiyətlər...». ■ 5:24 Rim. 6:6; 13:14; Gal. 2:20; 1Pet. 2:11.

1 Kerindaxlar, aranglardin birsining hazirmu bir gunah-səwənlik sadir kiliwatkanliki baykalotan bolsa, aranglardiki rohıy kixilər yuwax-mulayimlik rohi bilən uni yolidin kayturup kelinglar. Xuning bilən bir wakitta, özunglarningmu azdurulup kətməsliginglaroqa dikket kilinglar. □ ■ 2 Bir-biringlarning eqirqilikini kəturunglar. Xundak kilsanglar, Məsihning kanunioqa əməl kiləlan bolisilər. ■ 3 Qünki birsining tarazioqa tohtioqudək ixi bolmay turup özini tarazioqa tohtioqudək dəp qaoqlisa, u öz-özini aldioqanlik, halas. □ 4 Lekin hərkim öz əməliyyitigə qarap təxkürüp baksun; xuning bilən baxkilarningkidin əməs, bəlki öz əməlliridinla pəhirləngüdək ix bolsa, pəhirlənsə bolidu. □ 5 Qünki hər bir adəm öz yükini kəturüxi kerək. □ ■ 6 Hudaning sөz-kalamidin təlim aloquci özigə təlim bərgüqini özidə bar boləlan yahxi nərsilərdin ortak bəhrimən kilsun. ■ 7 Öz-özunglarni aldimanglar — Hudani aldap əhmək kiləli bolmaydu; qünki kim nemə terisa, xuni alidu. ■ 8 Öz ətlirining arzu-həwəslirini kanduruxka uruk qaqqan kixi öz ətliridin qiriklik hosulini alidu. Lekin Rohni hursən kilix üqün uruk qaqqan kixi bolsa Rohtin mənggülik həyat alidu. □ 9 Xunga, yahxi ixlarni kilixtin hərmayli. Uningoqa erinmisək wakti-saiti toxkanda qoqum hosul alalaymiz. ■ 10 Xu səwəbtin, bizdə pursət bolsila, həmməyləngə, bolupmu etikədtiki ailigə mənsup boləlanlaroqa yahxi ixlarni kilip berəyli. □ ■

Ahirki aqahlandurux wə salam

11 Mana, öz qolum bilən xunqə qong hərplər bilən yazoinimoqa karanglar! □ 12 Silərgə hətnini qəbul kilixni məjburlimaqci boləlanlar, ularning hər biri pəkət əzlrining taxki kiyapitini pərdəzlap kərsətməkci boləlan, halas; ularning bu məksiti pəkət «Məsihning kresti» tüpəylidin

□ 6:1 «... aranglardiki rohıy kixilər yuwax-mulayimlik rohi bilən uni yolidin kayturup kelinglar» — «rohıy kixilər» yaqi «rohka təwə boləlanlar» bolsa daim Muqəddəs Rohning yetəqilidə mangoan kixiləni kərsitidu. «Korintliklaroqa (1)»diki «kirix sөz»iminzimu kəring. ■ 6:1 Rim. 14:1; 15:1; 1Kor. 9:22. ■ 6:2 Mat. 11:29; Yh. 13:14; Rim. 15:1; 1Tes. 5:14. □ 6:3 «Qünki birsining tarazioqa tohtioqudək ixi bolmay turup özini tarazioqa tohtioqudək dəp qaoqlisa, u öz-özini aldioqanlik, halas» — 2-ayətə kərioqanda, Pawlusning bu səzi həjətmənlərgə yaqi mohtaj boləlanlaroqa yardəm kolini heq uzartmaydioqan adəmləni kəzdə tutup eytiləlan. □ 6:4 «xuning bilən baxkilarningkidin əməs, bəlki...» — yaqi «xuning bilən əzini baxkilar bilən selixturmayla, ...». □ 6:5 «Qünki hər bir adəm öz yükini kəturüxi kerək» — demək, hər adəm özining ixiqə əzi məs'ul boluxi kerək. ■ 6:5 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Wəh. 2:23; 22:12. ■ 6:6 Rim. 15:27; 1Kor. 9:11. ■ 6:7 Luqa 16:25; 1Kor. 6:10. □ 6:8 «Əz ətlirining arzu-həwəslirini kanduruxka uruk qaqqan kixi» — grek tilidə «əz ətlirigə uruk qaqqan kixi». «əz ətliridin qiriklik hosulini alidu» — yaqi «əz ətliridin həlakətni alidu». ■ 6:9 2Tes. 3:13. □ 6:10 «bizdə pursət bolsila, həmməyləngə, bolupmu etikədtiki ailigə mənsup boləlanlaroqa yahxi ixlarni kilip berəyli» — «etikədtiki ailə» bolsa dunyadiki barlik etikədqilar, Hudaning ailisini kərsitidu. ■ 6:10 1Tim. 5:8. □ 6:11 «Mana, öz qolum bilən xunqə qong hərplər bilən yazoinimoqa karanglar!» — nemixka Pawlus buni yazidu? Yukiriki 4:15-ayət üstidiki izahəta eytkinimizdək, Pawlus adəttə pütütkü arqilik hətlirini yazoqan (məsilən, «Rim.» 16:22). Bizningqə səwəbi uningda birhil kəz kesili bar idi. Xuning bilən: — (1) Pawlus bu hətni yezix jiddiy boləlaqka, yenidə muwapik pütütkü bolmioanliktin öz qoli bilən hətni yezixka məjbur boləlan; (2) hətni həqiqətn əzidin kəlgənlikini ispatlax üqün az degədimu ahirki ayətləni öz qoli bilən yazdi. Qünki xu qaoqda «sahta rosullar» kəp idi, hətta Pawlusning nami bilən sahta hətləni yazoqanlar bar idi (2Tes.) 2:2ni kəring). Əz pikrimizqə, Pawlus bu pütün hətni öz qoli bilən yazoqan.

boloqan ziyankaxliktin keqixtin ibarət, halas. □ ¹³ Qünki ular özlimu hətne kılinoqini bilən Təwrat kanunioqa əməl kılmaıdu; lekin ular ətlirınglardın mahtınix üqün bəribir siləni hətնini qəbul kıldurmaıqı bolıdu. □ ¹⁴ Özümni elıp eytsam, Rəbbimiz Əysa Məsihning kresttiki *əlümıdın* baxka heq ix bilən mahtanmioqaymən! Qünki Uning kresti wasıtısıdın bu dunya manganı nisbətən krestləngən wə mənmu bu dunyaqa nisbətən krestləngənmən. □ ¹⁵ Qünki Məsih Əysada nə hətնilik nə hətնısızlık degənlər küqkə igə əməstur; birdınbir küqkə igə bolıdıoqını pəkət yengı bir yaraloquıdur! □ ■ ¹⁶ Bu kaidə boyıqə mangıdıoqanlaroqa, ularning həmmısıgə wə Hudaning Israılioqa hatırjəmlik wə rəhım-xəpkət bolıqay! □ ■ ¹⁷ Buningdın keyın heqkim bu ixlar bilən yənə meni awarə kılmisun! Qünki mən öz bədınimdə Əysaning yara izlirını kətürımən! □ ■ ¹⁸ Kerındaxlar, Rəbbımız Əysa Məsihning mehir-xəpkıti rohınglaroqa yar bolıqay! Amin!

□ **6:12 «Silərgə hətնini qəbul kılıxni məjburlımakqı bolıoqanlar, ularning hərбіri pəkət əzlırınıng taxkı kıyapıtını pərdazlap kərsətməkqı bolıoqan, halas»** — «ularning hərбіri pəkət əzlırınıng taxkı kıyapıtını pərdazlap kərsətməkqı bolıoqan»lar bolsa nıjatka igə bolux üqün Təwrat kanunioqa əməl kılıx kerək, degən Yəhudıylarınng gepıdın kərkəqan, ular Yəhudıylarınng mahtıxioqa erıxınıni halaydıoqan kıxılərdur. «Taxkı kıyapəttə» grek tılıda «ətlərdə» degən ıbarə bilən ıpadılınu. **«ularınng bu məksıtı pəkət «Məsihning kresti» tıpəylıdın bolıoqan ziyankaxlıktın keqıxtın ıbarət, halas»** — «Məsihning kresti tıpəylıdın bolıoqan ziyankaxlık»: demək, «Məsihning kresttiki əlümi (yaki «krestıng bızarlıkı») tıpəylıdın bolıoqan ziyankaxlık». Bu ziyankaxlık Yəhudıylar tərıpıdın, əlwəttə. «Məsihning kresti» degını bolsa, «Məsihning krestləngəndə bolıoqan kurbanlıkı birdınbir nıjat yolıdur» degən həwərnıng kısqıqə ıpadısıdur. Xu qaşqda muxu həkıkətնı tərtaıtuqılarnıng həmmısı Yəhudıylar tərıpıdın (wə kəp baxkılar tərıpıdınmu, əlwəttə) ziyankaxlıkkə uqraytı. □ **6:13 «ular ətlirınglardın mahtınix üqün bəribir siləni hətնini qəbul kıldurmaıqı bolıdu»** — «ətlirınglardın mahtınix» degən ıbarını kəndə qüxınımız? Muxu Yəhudıylar; «Galatyalıqlar gepımızgə kirdı, ularoqa hətնini qəbul kıldurup ularını nıjat yoluqa aloqa basturduq!» dəp baxka Yəhudıylar alıdda mahtınixını halaytı. □ **6:14 «Qünki Uning kresti wasıtısıdın bu dunya manganı nisbətən krestləngən wə mənmu bu dunyaqa nisbətən krestləngənmən»** — «bu dunya manganı nisbətən krestləngən» degən ıbarə, manganı nisbətən əlgən, deməkqı. □ **6:15 «birdınbir küqkə igə bolıdıoqını pəkət yengı bir yaraloquıdur!»** — «yengı bir yaraloquı» degən ıbarə «yengı (yarıtılaoqan) adəm»ni əlahıdə kərsıtıdu; lekin bu ıbarə yənə Məsihning əlümi arklılıq apırıda bolıoqan hərбір «yengı adəm» wə kəlgüsidə pəyda bolıdıoqan yengı asman-zemınıni öz ıqıgə alıdu. ■ **6:15** Mat. 12:50; Yh. 15:14; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; Kol. 3:11. □ **6:16 «Bu kaidə boyıqə mangıdıoqanlaroqa, ularning həmmısıgə wə Hudaning Israılioqa hatırjəmlik wə rəhım-xəpkət bolıqay!»** — «Hudaning Israılı» (yaki «Hudaning həkıkıy Israılı») — demək, baxka bı «İsrail» bar. Bızınngqə bu ıbarə Israıldın, yəni Yəhudıylar ıqıdıkı Hudaning nıjat yolıda mangoqan, Məsih Əysanı qəbul kıloqanlarını (yəni «Hudaning kəldısı»ni) kərsıtıdu. Qəloqan Yəhudıylar «İsrail» bolsımu, «Hudaning Israılı» əməs. Bəzi alımlar bu jümlıdıkı «wə»ni «yəni» dəp tərjimə kılıp, «Hudaning Israılı» pütkül jəhəndıki Məsihkkə təwə bolıoqanlardın bolıoqan jamaətnı kərsıtıdu, dəp qaraydu. Lekin bızınngqə Pawlusnıng bu ıbarısı, «mən yukırıda bəzi Yəhudıylar toqruluq kattıq gəp kıloqınıni bilən, həmmə Yəhudıy xundəq, dəp oylap kətmənglar!» «Hudaning Israılı» bardur!» deməkqı. ■ **6:16** Zəb. 125:5. □ **6:17 «... Mən öz bədınimdə Əysaning yara izlirını kətürımən!»** — «Əysaning yara izlırı» — demək, Pawlusnıng tenıdə qəloqan yara izlırı, yəni Məsih üqün hux həwər tərkıtx yolıda tərtaıqan əzab-əkbətłirıng ıznalırıdur. Xu tərəptə u kəp yarılaoqan Rəbbı Əysaqə əhxəxtur. «Əysaning yara izlırı»nıng grek tılıda ıkkıncı manısımu bar: «Əysanıng (bəsəqan) taməjısı» — demək, Pawlus bu səz arklılıq əzıngə Əysaqə pütünləy mənspur ıkenlıkınımu təkıtıməkqı. ■ **6:17** 2Kor. 4:10.

Əfəsusluklaroşa

Rosul Pawlus Əfəsus xəhridiki jamaatkə yazoşan məktup

¹ Hudaning iradisi bilən, Məsih Əysaning rosuli boləşan mənki Pawlustin Əfəsusta turuwaşkan muşəddəs bəndilərgə, yəni Məsih Əysada ihlasmən boləşanlaroşa salam! □ ² Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehİR-xəpkət wə hatirjəmlik boləşay! ■

³ Bizni Məsihtə, ərxlərdə barlik rohiy bəht-bərikətlər bilən bərikətligən, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi həm Atisi mubarək boləşay! □ ⁴ Qünki U bizni, muşəbbət iqidə bolup Əzining aldidə pak-muşəddəs, daošiz turuximiz üqün ələm apiridə kəlinmay turupla talliwaləşanidi; □ ⁵ U Əz iradisigə yaqqini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih arkişik Əzigə oşulluqqa qəbul kəlixkə bəkitkənidi; □ ⁶ bu ixta Uning mehİR-xəpkətinin uluşluqioşa mədhiyə oşulidi; qünki U mehİR-xəpkəti bilən bizni Əz səyginidə xapaətləndürşənidi. □ ⁷ Biz Uningda Atining mehİR-xəpkətinin molluqi bilən Uning kəni arkişik kulluqtin hər kəlinixkə, itaətsizlikirimizgə qarita kəqürümgə muysəşər bolduq; □ ⁸ U bu mehİR-xəpkətni barlik danalix həm pəm-parəsət bilən bizgə zor tartuqlidiki, ⁹⁻¹⁰ — U Əz kəngligə pükəkən güzəl haşixi boyiqə iradisidiki sirni, yəni wəqit-zamanlarning pixip yetlixini idarə kəlixli bilən barlik məwjudatlaroşa, yəni ərxlərdə boləşanning həmmisigə, zeminda boləşanning həmmisigə Məsihni bax

□ **1:1** «Əfəsusta turuwaşkan muşəddəs bəndilərgə, yəni Məsih Əysada ihlasmən boləşanlar...» — «muşəddəs bəndilər»: — oşurmənərgə enik bolsunki, Muşəddəs Kitabta «muşəddəs» deşən səz hərdəim «Hudaəşə has», «Hudaəşə toluş ataləşan», «pak-muşəddəs» deşən mənida ixtilidili. ■ **1:1** Rim. 1:7; 1Kor. 1:2; 2Kor. 1:1. ■ **1:2** Gal. 1:3; 1Pet. 1:2.

□ **1:3** «ərxlərdə barlik rohiy bəht-bərikətlər» — yaqi «ərxteki yərlərdə barlik rohiy bəht-bərikətlər». «bizni Məsihtə, ərxlərdə barlik rohiy bəht-bərikətlər bilən bərikətligən, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi həm Atisi...» — Hudaning nəziridə, ixəngüqilər rohiy jəhəttin allikəşən «Məsih bilən ərxlərdə oltuəşən»dur. 20-ayətni kərüng. «Mubarək boləşay» muxu yərdə «mədhiyələnsun» yaqi «əng bəhtlik boləşay» deşən mənida. Grek tilida 3-ayəttin 14-ayətkiəş boləşan ayətlər pəkət uzun birlə jümlə bilən ipadiləşən. Qüxünixkə qəlaylik bolsun üqün biz uni parqiləş tərijimə kilduq. ■ **1:3** 2Kor. 1:3; 1Pet. 1:3. □ **1:4** «...U bizni, muşəbbət iqidə bolup Əzining aldidə pak-muşəddəs, daošiz turuximiz üqün ələm apiridə kəlinmay turupla talliwaləşanidi...» — bəzi tərijimiləridə «muşəbbət iqidə» yaqi «muşəbbət bilən» 5-ayətkə baəşlik. 5-ayəttiki izahətni kərüng. ■ **1:4** Luşə 1:75; Yə. 15:16; Əf. 5:27; Kol. 1:22; 2Tim. 1:9; Tit. 2:12. □ **1:5** «U Əz iradisigə yaqqini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih arkişik Əzigə oşulluqqa qəbul kəlixkə bəkitkənidi...» — bəzi tərijimiləridə 4-ayəttiki «muşəbbət iqidə» yaqi «muşəbbət bilən» bu 5-ayətkə baəşləşən. Demək, 4-5-ayət: «Qünki U bizni Əzining aldidə pak-muşəddəs, daošiz turuximiz üqün ələm apiridə kəlinmay turupla talliwaləşanidi; U muşəbbət bilən Əz iradisigə yaqqini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih arkişik Əzigə oşulluqqa qəbul kəlixkə bəkitkənidi» deşilidi. □ **1:6** «U mehİR-xəpkəti bilən bizni Əz səyginidə xapaətləndürşənidi» — «Əz səyginini» — Oşli Əysa Məsihtur. ■ **1:6** Mat. 3:17.

□ **1:7** «Biz Uningda Atining mehİR-xəpkətinin molluqi bilən Uning kəni arkişik kulluqtin hər kəlinixkə, itaətsizlikirimizgə qarita kəqürümgə muysəşər bolduq...» — «Uningda» — Məsihtə. «kulluqtin hər kəlinix» — grek tilida bir səz bilən ipadilidili, u adətə kulni hər kəlinixni kərsitidi; xapaətiş pul bərip uni hərlükkə qikiriş ərkin kildidi. Rosul eytəşən bu kulluq, gunaşning wə jin-xəyatanlarning iligə əsir boluxni kərsitidi. İnşildiki «hər kəlix» («apolutrosis») Təwrəttiki «həmjəmət bolup kətkuzux» («goəl») deşən səzning mənisi bilən ohxəxtur. ■ **1:7** Ros. 20:28; Kol. 1:14; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18.

kilip ularni Məsihtə jəm kilix məksitini bizgə ayan kildi; □ ■ 11 Uningda bizmu Hudaоја miras kilinoqan; biz xu məxsəttə barlik ixlarni əkil-iradisni boyiqə idarə Kiloquqining nixani bilən xu ixkə aldin'ala bekitilgəniduk; □ ■ 12 xuning bilən Məsihni awwal tayanq kiloqan bizlər Uning xan-xəripining uluqlukini namayan kiloquqi bolduk; □ 13 həqiqətning kalam-inglar — wə Uningoја ixəngininglarda, silər wədə kilinoqan Mukəddəs Roh bilən məhürləndinglar. □ ■ 14 Hudaning xan-xəripining uluqluqi namayan kilinip, igiliki üzül-kesil hər-nijat kilinoquqə, Mukəddəs Roh mirasimizning «kapalət»i bolidu. □ ■

15 Xuning bilən, silərnin Rəb Əysaоја baqlioqan etikaqinglar wə barlik mukəddəs bəndilərgə bolоqan muhəbbitinglar toqruluk angliоqandin tartip, □ ■ 16 dualirimda silərni əsləp, silər üqün rəhmət eytixni tohtatmidim; 17 tiləydiоqinim xuki, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi, xan-xərpning Iqisi bolоqan Ata silərnin Unı toluq bilixinglarоја danalik

□ 1:9-10 «Өз көңлигə пүккән гүзəl һаһиxi бойiqə» — yaki «Məsihtə bekitkən U Өз көңлигə пүккән гүзəl һаһиxi бойiqə...». Grek tilida pəкət «Uningda пүккән...» yaki «Өzidə пүккән...» deyilidu. «... barlik məwjudatlarоја, yəni ərxlərdə bolоqanning һəmmisigə, zeminda bolоqanning һəmmisigə Məsihni bax kilip ularni Məsihtə jəm kilix» degən sөz grek tilida pəкət үq sөz bilənlə ipadiliniду. Mənis: (1) pүtkül kainatka Məsih bax bolidu; (2) pүtkül kainattiki һəmmə məwjudat Məsihtə «yöiоp bir kilinip», һərbir nərsining һəқikiy əһmийiti көrsitilidu; (3) Məsihning baxqiliki astida kainattiki barlik məwjudatlar bir-biri bilən inak bolup, bir-birigə toluq maslixidiоqan bolidu. ■ 1:9-10 Rim. 16:25; Əf. 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 1:9; Tit. 1:2; 1Pet. 1:20; Yar. 49:10; Dan. 9:24; Gal. 4:4. □ 1:11 «Uningda bizmu Hudaоја miras kilinoqan» — «Uningda» — «Məsihtə». «bizmu (Hudaоја) miras kilinoqan» — yaki «biz bir miraska igə bolоqan». «barlik ixlarni əkil-iradisni boyiqə idarə Kiloquqi» — Huda. ■ 1:11 Rim. 8:17. □ 1:12 «xuning bilən Məsihni awwal tayanq kiloqan bizlər Uning xan-xəripining uluqlukini namayan kiloquqi bolduk» — «Məsihni awwal tayanqi kiloqan bizlər» bəlkim Məsihkə birinqi bolup əgəxkən Yəһudiyarlari көrsitidu. Əfəsustiki jamaətning көpinqisi bəlkim Yəһudiy əməslər, ular keyin ixəngən. □ 1:13 «... wə Uningoја ixənginglarda, silər wədə kilinoqan Mukəddəs Roh bilən məhürləndinglar» — «Mukəddəs Roh bilən məhürlinix» toqruluk «qoxumqə sөz»imizni көrüng. ■ 1:13 Rim. 8:15; 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 4:30. □ 1:14 «Hudaning xan-xəripining uluqluqi namayan kilinip, igiliki üzül-kesil hər-nijat kilinoquqə, Mukəddəs Roh mirasimizning «kapalət»i bolidu» — «kapalət» toqruluk; bu ayət təwəndiki һəқikətlərnə көrsitidu: — (1) Hudaning nijatida, U adamni gunahtin қutқuzup «һər kilidu»; U қutқuzоqan adam yaki jamaət Uning Əzining «igiliki»dur. «Igiliki» — Hudaning igiliki bolоqan bizlər — roh, jan, tenimizning һəmmisidur. (2) bu «һər kilix» bu dunyada tehi «üzül-kesil» bolmaydu; nijatka erixkən kixilərdə «yengi roh», «yengi қəlb» bolоqini bilən «yengi tən» tehi bolmaydu; tirilix күnidə «yengi tən» «toluq һər kilinix» yaki «üzül-kesil һər kilinix» bolidu. Bu «toluq һər kilinix» ixəngənlərnin «toluq mirasi» bolidu. (3) xu күnidə Hudaning xan-xəripining uluqluqi tolimu namayan kilinidu; (4) xu күnigiqə, yəni ixəngüqilərnin «toluq miras»ni igiliwelixioquqə, Mukəddəs Roh һərbir ixəngən adəmnin қəlbidə turup uningоја bu mirasini tetitip, wujudidə mirasning һəқikət ikənlikini ispatlap beridu. Yənə qəlip Mukəddəs Rohning ixəngüqining қəlbidə turоqanliқning əzi, uning қəlgüsidə bu miraska qоқum igə bolidiоqanliқning kapalitidur. Grek tilida «kapalət»ning yənə bir mənis «wədə üzük» (yigitning қizоја bolоqan wədisigə kapalət süpitidə berilən). ■ 1:14 Mis. 19:5; Қan. 7:6; 14:2; 26:18; Rim. 8:23; 1Pet. 2:9. □ 1:15 «xuning bilən, silərnin Rəb Əysaоја baqlioqan etikaqinglar wə barlik mukəddəs bəndilərgə bolоqan muhəbbitinglar toqruluk angliоqandin tartip, ...» — grek tilida -15-ayəttin 23-ayətkiqə bolоqan ayətlər pəкət uzun birlə jümlə bilən ipadiləngən. Qüxünixkə қоlayliқ bolsun üqün biz uni parқilap tərjimə kilduk. ■ 1:15 Fil. 1:3; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3.

həm wəhiyni əzləxtürgüqi roһni ata қилојay, □ 18 xuning bilən silərning қəlbtki қəzлiringlar roхənlixip, Uning қəқirikiоја baқılanојan ümidning nemilikini, Uning muқəddəs бəndiliridə bolојan xərəplik mirasining қimmətlilikini □ 19 wə Uning ixəngüqi bizlərgə zər küqi bilən қaratқан kudritining һəsabsiz büyüklükini bilip yətkəysilə; ■ 20 dəl xu қudrətni U Məsiһni өlümdin tirildürüp, ərxlərdə Əzining ong yenida olturoқuzојinida Uningda yürgüzgənididi; □ ■ 21 pəқət bu zamandila əməs, bəlki қəlgüsi zamandimu Uni barlık һəкümranlıқtin, һoқuқtin, küq-қudrəttin, һoјayinlıқtin wə barlık tilоја elinidoјan һərkəndə nam-xərəptin көр üstün қoјoјan; □ 22 barlık məwjudatlarni Uning putliri astioја қoјup, jamaət üqün Uni һəmmigə bax boluxқа ata қилојan. □ ■ 23 Jamaət bolsa Uning teni, yəni һəmmini һəmmə jəһəttin Tolduroқuқining muқəmməl jəwhiridir.■

2

1 Wə silər bolsanglar, қəbihlikliringlar һəм гуnahliringlarda өlgən bolup, □ ■ 2 bu dunyaning дəwrigə əgixip, һawaning һoқuқini tutқан һəкүmdarоја, yəni бүgünki күndə itaətsizliktin bolојan pərzəntlərni

- 1:17 «**xan-xərəpning Iğisi bolојan Ata**» — grek tilida «xan-xərəpning Atisi» — Pawlus xu sez bilən: «Məsiһ Əysaning Əzi «Hudaning xan-xəripidur»» dəp көrsətməқçi bolsa kerək. «**silərning Uni toluқ bilixinglarоја danalıқ һəм wəhiyni əzləxtürgüqi roһni ata қилојay**» — «danalıқ һəм wəhiyni əzləxtürgüqi roһni ata қilix»: қaysi roһ көrsitilidu? Кəzқariximizqə u «Muқəddəs Roһ» əməs; qünki Huda ularоја Muқəddəs Roһni allıқақан ata қилојan (13-14). Bizningqə, etiқақilarning əz roһini көrsitidu. Rosul ularda «danalıқ һəм wəhiyni əzləxtürgüqi roһ» bolsun, dəp dua қilidu. Alayluқ, mən birsi üqün «Huda sizgə salamət bir tən ata қилојay» dəp tilisəm, əməliyətə uning allıқақан teni bar, əlwəttə. Ləkin telikim uningda saղlam tən bolsun üqündür. Deməк, Pawlusning bu duasining mənisi: «Huda һərbirining roһini «danalıқ һəм wəhiy қobul қilојudəк bir roһ» қilsun, degənluktur. □ 1:18 «**Uning muқəddəs бəndiliridə bolојan xərəplik mirasining қimmətlilikli.**» — baxқа birjil təјimisi: «Uning muқəddəs бəndilirining xərəplik mirasi..». Ləkin bizningqə «Uning қəқirikiоја baқılanојan ümid», «mirasi» wə 19-ayəttiki «һəsabsiz küqi»ning һəmmisining əng muһim təripi Hudaоја təwədur, xunga «muқəddəs бəndiliridə bolојan mirasi»ni «Hudaning Əz mirasi» dəp қaraymiz. «Қoxumqə sez»imizni көrүng. ■ 1:19 Kol. 2:12. □ 1:20 «**dəl xu қudrətni U Məsiһni өlümdin tirildürüp, ərxlərdə Əzining ong yenida olturoқuzојinida Uningda yürgüzgənididi.**» — baxқа birhil təјimisi: «Məsiһni өlümdin tirildürginidə dəl xu қudrətni Uningda yürgüzgənididi; wə Uni ərxlərdə Əzining ong қolida olturoқuzup,...». ■ 1:20 Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Kol. 3:1; Ibr. 1:3; 10:12; 1Pet. 3:22. □ 1:21 «**pəқət bu zamandila əməs, bəlki қəlgüsi zamandimu ... barlık һəкүmranlıқtin, һoқuқtin, küq-қudrəttin, һoјayinlıқtin wə barlık tilоја elinidoјan һərkəndə nam-xərəp...**» — bu yərdə көrsitiwatқini məyli yahxining bolsun, əskining (jin-xəytanlarning) bolsun, һərkəndəк «һəкүmranlıқ, һoқuқ, küq-қudrət, һoјayinlıқ wə ... nam-xərəplər»ni əz iqqə alidu. Məsiһning nami ularning һəmmisidin üstün turidu. □ 1:22 «**barlık məwjudatlarni Uning putliri astioја қoјup, jamaət üqün Uni һəmmigə bax boluxқа ata қилојan**» — adəmnə һəyran қilarlıқи xuki, muxu ayətlərdə Hudaning Məsiһni һəmmə məwjudatқа bax қилојanlıқи **jamaətning бəht-bərikiti üqün** bolојan, deyilgən. ■ 1:22 Zəb. 8:6; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Ibr. 2:8. ■ 1:23 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; Əf. 4:16; 5:23. □ 2:1 «**silər bolsanglar, қəbihlikliringlar һəм гуnahliringlarda өlgən bolup,**...» — adəм гуnahning ilkidə bolsa roһiy jəһəttin bir «өлүк», «өlgən» bolidu, halas. ■ 2:1 Rim. 5:6; Kol. 2:13.

kutritiwatқан rohқа əgixip, bu ixlarda ilgiri mangoşansilər; **■ 3** biz hər birimizni ilgiri xularning arisida ətlirimizdiki xəhwət-həwəslərdə hayət ətküzgənmiz, ətlirimiz həm öz oy-hiyalimizning hañixliriya əməl kılıp, baxkılarğa ohxax, mahiyəttə «qəzəptiki pərzəntlər» boləqanmiz; **■ 4** biraq Huda, mol rəhim-xəpketni kərsətküqi bolup, bizni səygəndə bizgə kərsətkən aləmbəhx mehir-muhəbbiti tūpəylidin, — **■ 5** hətta itaətsizliklərdə əlgən waqtimizdimu, bizgə Məsih bilən billə jan kirgüzüp (mehir-xəpket bilən kutkuzlunglar!), **■ 6** bizni Uning bilən billə tirildürüp, ərxlərdə Məsih Əysa bilən billə olturojuzoqan; **■ 7** məksiti kəlgüsi zamanlarda Uning Məsih Əysada bizgə qaritiloqan mehribanliqi bilən ipadiləngən xapañining xunqə oqayət zor ikənlikini kəsitixtin ibarəttur; **■ 8** qünki silər xəpket bilənla ixənq arkilik kutkuzlunglar. Bu ix əzünglərdin kəlgən ix əməs, bəlki Hudadin kəlgən iltipət, **■ 9** u zadila adəmlərnin əməl-əjridin kəlməydu, bu həm heqkimning mahtanmasliqi üqündur. **■ 10** Qünki biz Hudaning ixlign hüniridurmiz, həyrhañ ixlər üqün Məsih Əysada yaritiloqanmiz; Huda əsli bizning ularda mengiximiz üqün bu ixlarni aldın'ala təyyarlioqanidi. **■ 11**

Xunga silər əslidə ətliringlarğa əsasən «yat əllər» dəp həsablanoqinlarni, — insanning qoli bilən ətliridə «hətnə kilingoqanlar» dəp ataloqanlar tərpidin «hətnisiz» dəp ataloqanliqninglarni, **■ 12** xundakla xu qəoqda Məsihsiz bolup, Israilning pūkralıqning sirtida turup, wədilərnə elip kəlgüqi əhdilərnə yat bilip, bu dunyada ümidsiz həm hudasis yaxioqinlarni esinglarda tutunglar; **■ 13** lekin əsli yiraqlarda

□ 2:2 «bügünki kündə itaətsizliktin boləqan pərzəntlər» — «itaətsizliktin boləqan pərzəntlər» degən ibarə insanning əsli tūp təbiitidə itaətsizlikning barliqini kərsitidu (həmmimiz Adəm'atimizning «itaətsiz təbiiti»gə mirashor bolup tuqulduq). Lekin «itaətsizliktin boləqan pərzəntlər» Hudaning xəpkiti bilən Hudaning Əzining pərzəntliri bolidu (5-ayətni kəring). «hawaning həqūqini tutқан həkümdar»... «itaətsizliktin boləqan pərzəntlərnə kutritiwatқан roh» — Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. **■ 2:2** Yh. 12:31; 14:30; 16:11; 1Kor. 6:11; Əf. 6:12; Kol. 3:7; Tit. 3:3. **□ 2:3 «biz hər birimizni ilgiri xularning arisida ətlirimizdiki xəhwət-həwəslərdə hayət ətküzgənmiz ... mahiyəttə «qəzəptiki pərzəntlər» boləqanmiz»** — «qəzəptiki pərzəntlər» ikki bislik ibarə bolup, həm «hərdəmə qəzəpkə tolup yürgən adəmlər» həmde «(Hudaning) qəzəp küniqə bekitilgən adəmlər»nimu kərsitidu. **□ 2:5 «hətta itaətsizliklərdə əlgən waqtimizdimu, bizgə Məsih bilən billə jan kirgüzüp (mehir-xəpket bilən kutkuzlunglar!),...»** — «Məsih bilən billə jan kirgüzüp (janlandurup)...» degənlik nemə bildüridu? Məsih Əysa əlgəndə, Huda Uningğa etiqaq baolioquqilarni Uning bilən tənq əlgən, U əlümdin tirilgəndə Uning bilən tənq tirilgən dəp həsabləqan. «Qoxumqə səz»imizni kəring. **■ (mehir-xəpket bilən kutkuzlunglar!)** — Pawlus muxu yərdə Əfəsusluqlarni riqbətəndürüxtə bək hayajanlinip ketip, tuyuksiz 8-ayəttiki «silər xəpket bilənla ixənq arkilik kutkuzlunglar!» degən gəpkə etüp ketidu. **■ 2:5** Ros. 15:11; Rim. 6:8; 8:11; Kol. 3:1, 3; Tit. 3:5.

□ 2:8 «qünki silər xəpket bilənla ixənq arkilik kutkuzlunglar» — bu «kutkuzlux» hayət(mamət)liktiki addiy hətərlərdin əməs, bəlki hətərnin hətiri boləqan gunahtin kutkuzulup mənggü hayatқа erixixtin ibarət. **■ 2:8** Mat. 16:17; Əf. 1:19. **■ 2:9** Rim. 3:27; 1Kor. 1:29. **■ 2:10** 2Kor. 5:17; Əf. 1:4; 4:24; Tit. 2:14. **□ 2:11 «silər əslidə ətliringlarğa əsasən «yat əllər» dəp həsablanoqinlarni»** — «ətliringlarğa əsasən» yaqi «ətlik kəzkarəqə». «insanning qoli bilən ətliridə «hətnə kilingoqanlar» dəp ataloqanlar tərpidin «hətnisiz» dəp ataloqanliqninglar» — demək, Yəhudiylar tərpidin «hətnisiz» dəp ataloqanlar. İnjl boyiqə «həqikiq hətnə» əttə əməs, roh-qəlbətə boluxi kerək. Demək, qəlb-roh barlik xəhsiy arzu-həwəslər, bu dunyağa təwə barlik ezitkuluqtn «kesiwetilip», Hudağa ibadət kiliqқа ərkin kilingidu. Mundaq «rohıy hətnə» «adəmning qoli» bilən əməs, pəket Hudaning Muqəddəs Rohı arkilik bolidu. **□ 2:12 «...wədilərnə elip kəlgüqi əhdilərnə yat bilip...»**

— «wədilər» bolsa Hudaning wədiliri, əlwəttə. **■ 2:12** Rim. 9:4.

boləjan silər həzir Məsihning keni arkilik yekın kılındıqlar; ¹⁴ qünki U bizning inaklıkimızdır, U ikki tərəpni bir kılıp otturidiki ara tamni qeqıwətti; ■ ¹⁵ yəni, Əz ətliri arkilik eqmənlikni tügıtip, bəlgilimilərnı kərsətkən, əmrlərnı yətküzgən qanunni bikar kılıp, ikki tərəpni Əzidə yengı bir adəm kılıp yarattı, xuning bilən inaklıknı apiridə kıldı; □ ¹⁶ krestkə mihlinip muxuning wasıtisi bilən eqmənlikni kətl kılıp, ikkisini bir təndə Huda bilən əpləxtürdi; □ ¹⁷ andin U kelip, yiraqlarda turoqan silərgimu inaklık hux həwirini jakarlıdi, yekındikilərgimu inaklıknı jakarlıdi. □ ■ ¹⁸ Qünki hər ikkimizning Uning arkilik bir Rohta Ata aldıoqə kırıx həkukimiz bardur. ■ ¹⁹ Xunga xuningdin baxlap silər musapirlar, yaqə yurttikilər əməs, bəlki mukəddəs bəndilərgə wətəndəx bolisilər, Hudaning əyidikiliridin bolisilər; ■ ²⁰ silər rosullar wə pəyoqəmbərlər boləjan ulning üstigə qurulmaqtisilər; binaning «burjək texi» bolsa Əysa Məsih Əzidur; □ ■ ²¹ Uningda pütkül bina puhta jipsilaxturulup, Rəbdə mukəddəs bir ibadəthana boluxqə əsüp barmakta. □ ■ ²² Silərmu qoxulup Uningda Hudaning bir turaloqəsi boluxqə Rohta birləxtürülüp qurulmaqtisilər.□

3

¹ Xu səwəbtin silər «yat əldikilər» üqün Məsih Əysaning məhbusi

■ **2:14** Yəx. 9:5; Mik. 5:4; Yh. 16:33; Ros. 10:36; Rim. 5:1; Kol. 1:20. □ **2:15** «yəni, Əz ətliri arkilik eqmənlikni tügıtip, bəlgilimilərnı kərsətkən, əmrlərnı yətküzgən qanunni bikar kılıp, ikki tərəpni Əzidə yengı bir adəm kılıp yarattı, xuning bilən inaklıknı apiridə kıldı» — «Məsih Əz ətliri arkilik ... qanunni... bikar kılıp» — Yəhüdiy jamaət həm Hudani tonumaqçı boləjan «yat əllər»ning dostluqta boluxıoqə əng qong tosalıq, xuningdək hətta eqmənlikni pəyda kıləjan amil bolsa dəl Huda Musa pəyoqəmbərgə qıxürgən Təwrat qanunidiki bəlgilimilər idi. «Qoxumqə sez»imizdə biz bu bəlgilimilər üstidə tohtilimiz. «Yengı bir adəm» — Məsih wə jamaət, yəni bir bax bir tən bolıdu (Məsih bax, jamaət tən bolıdu).

□ **2:16** «krestkə mihlinip muxuning wasıtisi bilən eqmənlikni kətl kılıp, ikkisini bir təndə Huda bilən əpləxtürdi» — «bir təndə» bolsa Əzining krestkə mihlanıoqə tənı. Bu tən həzir tirligəndin keyin Əzi bilən jamaətin tərki b tapqan tən boldı. «Kırıx sez»imizdiki «jamaət» toqıruluk məzmunlarnı kəring. □ **2:17** «andin U kelip, yiraqlarda turoqan silərgimu inaklık hux həwirini jakarlıdi, yekındikilərgimu inaklıknı jakarlıdi» — «U (Məsih) kelip.. silərgimu...hux həwərnı jakarlıdi»... muxu ixta biz Əysa Məsihning «Əz tənı boləjan jamaət» bilən bir boləjanlikimizni kərimiz. Məsih Əysa Yəhüdiy həlkigə hux həwərnı jakarlıoqəndin keyin, krestkə mihlinip, kəmülüp, tirligən; andin ərxkə kətürülgən. U qandaqmu «silərgə («yiraqlarda turoqanlar»oqə, yəni Yəhüdiy əməslərgə) kəldi»? Jawab İnıldiki «Rosullarning paaliyətləri»də kərilıdu. Əysaning əlqiliri, jamaətdikiliri baxqılaroqə hux həwərnı yətküzgəndə, U Əzi ular arkilik muxu ixta kılıdu. Qünki jamaət Əzining tənıdur. Məsılən, «Ros.» 1:1-2, 9:4-5 wə izahatları kəring. «Yekın turoqanlar» yəni Yəhüdiylarnı kərsitıdu, əlwəttə. ■ **2:17** Yəx. 57:19; Əf. 3:12.

■ **2:18** Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 3:12; İbr. 10:19. ■ **2:19** Gal. 6:10.

□ **2:20** «silər rosullar wə pəyoqəmbərlər boləjan ulning üstigə qurulmaqtisilər» — yaqı, «silər rosullarning wə pəyoqəmbərlərnıng ulning üstigə qurulmaqtisilər». «silər rosullar wə pəyoqəmbərlər boləjan ulning üstigə qurulmaqtisilər; binaning «burjək texi» bolsa Əysa Məsih əzıdur» — «qoxumqə sez»diki «rosullar wə pəyoqəmbərlər» üstidiki muzakirimizni kəring. ■ **2:20** Yəx. 28:16; Mat. 16:18; 1Kor. 3:9,10; 1Pet. 2:4; Wəh. 21:14 □ **2:21** «Uningda pütkül bina puhta jipsilaxturulup, Rəbdə mukəddəs bir ibadəthana boluxqə əsüp barmakta» — «Rəbdə» «Məsih Əysaning Əzidə». 22-ayəttə «Rəbdə» «Uningda» dəp elinıdu.

■ **2:21** 1Kor. 6:19; 2Kor. 6:16; Əf. 4:16. □ **2:22** «Silərmu qoxulup Uningda Hudaning bir turaloqəsi boluxqə Rohta birləxtürülüp qurulmaqtisilər» — «Roh» — Mukəddəs Roh, Hudaning Rohı.

bolоjan mənki Pawlus — □ ■ 2 (silər bəlkim mаngа tapxurulojan, silərgə Hudaning xəpkitini elip bəridiojan oјojidarlikim toоruluk, ■ 3 yəni Uning mаngа wəhiy bilən sirni аyan kילוanlikі toоruluk həwərdar boluxunglar mumkin (mən bu toоrisida ilgiri az-paz yazоjanidim; □ ■ 4 silər uni okuоjininglarda, Məsihning siri toоruluk yorutulojanlikimni bilip yetisilər) 5 ilgiriki dəwrlərdə bu sir insan baliliriоја Uning mukəddəs rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazirkidək enik wəhiy kilinoјandək, аyan kilinojan əməs. □ ■ 6 Demək, hux həwər arkilik «yat əldikilər»din bolоjanlarmu ortak mirashorlar, təndiki ortak əzalar, Məsih Əysada bolоjan wədidin ortak bəhrimən bolоjuqilar bolidu; □ 7 Hudaning xəpkiti mаngа elip kəlgən iltipat bilən, Uning küç-kudritining yürgüzülüxi bilən, mən bu ixkа hizmətkar kіlip təyinləndim; ■ 8 mаngа — mukəddəs bəndiliri iqidiki əng təwinidinmu təwən bolоjan mаngа muxu iltipat, yəni əllər arisida Məsihning məljərligisiz baylikliri toоruluk hux həwər jakarlar □ ■ 9 wə xundakla həmmini yaratkən Hudada yoxurun bolup kəlgən bu sirning qandaq əməlgə axuruluxi toоruluk həmməylənni yorutux hizmiti amanət kіlinidi. ■ 10 Buning məksiti ərxlərdə bolоjan həkümrانlarоја həm hоқuklarоја Hudaning kəp tərəplimilik danaliki jamaət arkilik hazir axkarə kіlinixtin ibarəttur.

□ 3:1 «Xu səwəbtin silər «yat əldikilər» üçün Məsih Əysaning məhbusi bolоjan mənki Pawlus —...» — «Məsih Əysaning məhbusi» — Pawlus bu məktupni yazоqanda Rimdiki bir türmide yatattı. Xübhisizki, rimliklar Pawlusni «bizning məhbusimiz» dəp оylaytti — ləkin Pawlus ixkа baxıqə qaraytti. Rimliklarning uni qoloğa elip türmigə taxloјini Hudaning iradisi bolup, xu ix bilən yat əllərdin bolоjan ixəngüqilərnin kəp payda kəridiojanlikioја Pawlusning kəzi yətkən; xuning bilən Pawlus: «silər yat əldikilər üçün» eytkanda, mən «rimliklarning məhbusi» əməs, bəlkі «Məsihning məhbusi»mən» dəydu. Əməliyəttə Pawlusning bu səzliri 14-ayəttə dawamlixidu. 2-13-ayətlərnin həmmisi «tirnak ıqigə» elinojan. ■ 3:1 Ros. 2:13; Əf. 4:1; Fil. 1:7,13,14,16; Kol. 4:3; 2Tim. 1:8; Flm. 1. ■ 3:2 Ros. 13:2; Rim. 1:5; Əf. 3:8. □ 3:3 «yəni Uning mаngа wəhiy bilən sirni аyan kילוanlikі toоruluk həwərdar boluxunglar mumkin (mən bu toоrisida ilgiri az-paz yazоjanidim...)» — mumkinçiliki barki, «mən yənə bu toоrisida ilgiri az-paz yazоjanidim» dəgən səz bolsa uning məzkur məktupiti 1-bab 9-ayəttə «Məsihning siri» toоruluk yəzojan səzlrini kərsitidu; bizningqə u uning Əfəsuslукlarоја ilgiri yəzojan sir hetini kərsitidu. ■ 3:3 Ros. 22:17,21; 26:16,17; Rim. 16:25; Gal. 1:11,12. □ 3:5 «... rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazirkidək enik wəhiy kilinoјandək...» — «Roh» — Hudaning Rohi, Mukəddəs Roh. «ilgiriki dəwrlərdə bu sir insan baliliriоја uning mukəddəs rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazirkidək enik wəhiy kilinoјandək, аyan kilinojan əməs» — rosulning səzliri intayin zildur. U Məsih wə jamaət toоruluk bu sir ilgiriki dəwrlərdə kət'iy аyan kіlinmay qalojan əməs, dəp puritidu; əməliyəttə bolsa Təwrattiki pəyoјəmbərlərnin bəzi bəxərətilridə həm Təwratta hatiriləngən bəzi wəxələrdə bu sir puritilip oјil-pal kərunidu. ■ 3:5 Ros. 10:28. □ 3:6 «demək, hux həwər arkilik...» — «hux həwər» — oқurmənлərnin esidə bolux kerəkki, «Injil» dəgən səz dəl «hux həwər» dəgən mənidi. «demək, hux həwər arkilik «yat əldikilər»din bolоjanlarmu ortak mirashorlar, təndiki ortak əzalar, Məsih Əysada bolоjan wədidin ortak bəhrimən bolоjuqilar bolidu» — Yəhudiy əməslərnin «ortak mirashor» bolоjanlikі «ixəngüqi Israil bilən ortak mirashor» bolоjanlikini kərsitidu; «tən» muxu yərdə Məsihning teni, yəni jamaətni kərsitidu. ■ 3:7 Əf. 1:19; Kol. 2:12. □ 3:8 «əllər arisida Məsihning məljərligisiz baylikliri toоruluk hux həwər jakarlar» — «əllər» Mukəddəs Kitabta daim deyiləndək, «Yəhudiy əməslər», «yat əlliklər»ni kərsitidu. ■ 3:8 Ros. 9:15; 13:2; 22:21; 1Kor. 15:9; Gal. 1:16; 2:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11,15. ■ 3:9 Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Yh. 1:3; Rim. 16:25; Əf. 1:9; Kol. 1:16, 26; 2Tim. 1:10; Tit. 1:2; Ibr. 1:2; 1Pet. 1:20.

□ ■ 11 Bu ix bolsa, Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə ijrа қilinojan mənggүlүk muddiasi boyıqıdır; □ 12 Uning ixənq-sadıqlıqı arқılık biz jasarətkə həм Hudaning aldioja hatırjəmlık bilən kirix hоқuқioja igə bolduқ; ■ 13 xuning үqүн silərdin etünimənki, mening silər үqүн tartқан japa-jəbirlirim түpəylidin pərixan bolmanglar; qünki bu ix silərnıng xan-xəripinglar bolıdu).□ ■

14 Mən xu səwəbtin tizlirimni Atioja pükimənki, □ 15 (asman-zemindiki barlık atilik munasiwətlər Uningdin «ata» namini alıdu) □ 16 U Öz xan-xəripidiki baylıklar bilən, Rohi arқılık silərnı iқki dunyayinglarda küqləndürgəy; □ ■ 17 xuning bilən Məsih kəlbınglarda ixənq arқılık turup, silər mehır-muhəbbət iqidə yiltiz tartojan, ul selinojan, ■ 18-19 barlık mukəddəs həndilər bilən billə Məsihning muhəbbitining kəngliki, uzunluqı, qongkurluqı wə egizlikini qüxinip igiliwaləysilər; yəni adəmnıng bilip yetixidin həssiləp exip qüxidojan Uning muhəbbitini bilip yətkəysilər, xuningdək Hudaning mukəmməl jəwhiri bilən toldurulojaysilər. □ 20 Əmdi iқimizdə yürgüzidojan kudriti boyıqə barlık tilikimiz yaki oyliojanlirimizdinmu həddi-həsabsiz artuқ wu-judқа qikirixқа kadir Bolojuqioja, — ■ 21 Uningoja dəwrдин dəwrgiqə, əbədil'əbədgiqə jamaəttə Məsih Əysa arқılık xan-xərəp boləjay! Amin!

4

1 Əmdi xu səwəblərdin, Rəbning məhbusi boləjan mənki, *Hudaning* silərnı qaqirojan *büyük* qaqirikioja layıq həlda mengixliringlarnı etünimən,■

□ 3:10 «Buning məksiti ərxlərdə boləjan həkümrənləroja həм hоқuқlarоја Hudaning kəp tərəplimilik danaliki jamaət arқılık hazır axkarə қilınixtin ibarəttur» — «ərxlərdə boləjan həkümrənlər» həм hоқuқlar bəlkim həм pərixtilər wə yənə jin-xəytənlərnı kərsitidu (6:12ni kərüng). ■ 3:10 1Pet. 1:12. □ 3:11 «Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə ijrа қilinojan mənggүlүk muddiasi boyıqıdır» — baxқа birhil tərijimisi bolsa «Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə nıxan қilinojan mənggүlүk muddiasi boyıqıdır». ■ 3:12 Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 2:18; İbr. 10:19. □ 3:13 «xuning үqүн silərdin etünimənki, mening silər үqүн tartқан japa-jəbirlirim түpəylidin pərixan bolmanglar; qünki bu ix silərnıng xan-xəripinglar bolıdu» — bu ayətnıng üq mümkinqılıki bar mənisı toqruluk «қoxumqə sez»imizni kərüng. ■ 3:13 Fil. 1:14; Kol. 1:24; 1Tes. 3:3. □ 3:14 «xu səwəbtin

...» — 1-ayətnıng dawamı. «mən xu səwəbtin tizlirimni Atioja pükimənki, ...» — «Ata» Huda, əlwəttə. Bəzi kona keqürmilərdə «Xu səwəbtin tizlirimni Rəb Əysa Məsihning Atisioja pükimənki,...» deyilidu. □ 3:15 «asman-zemindiki barlık atilik munasiwətlər Uningdin «ata» namini alıdu» — bu səznıng əhmiyiti bəlkim xuki, Huda «Ata» boləqandin keyin, asman-zeminni «atilik», yəni «ata-balilik» (məyli insanlar arisida bolsun, həywanlar arisida bolsun yaki hətta əsümlüklər arisida bolsun) munasiwətlər bilən toldurojan. Pawlus, Huda Özining atilik muhəbbitini muxu kepligən munasiwətlər bilən ispatliməqçi boləjan yərdə, mən Uning pərzənti bolux süpitim bilən, Uningdin muxundəк büyük tiləkni tolimu ixənq bilən tiləyman, deməқki. □ 3:16 «U Öz xan-xəripidiki baylıklar bilən, Rohi arқılık silərnı iқki dunyayinglarda küqləndürgəy» — «iқki dunya» grek tilidə «iқki adəm» — bu ibarə adəmnıng rohini, kəlbini, «iқki dunya»sini kərsitidu. ■ 3:16 Əf. 6:10. ■ 3:17 Kol. 2:7. □ 3:18-19 «barlık mukəddəs həndilər bilən billə Məsihning muhəbbitining kəngliki, uzunluqı, qongkurluqı wə egizlikini qüxinip igiliwaləysilər; yəni adəmnıng bilip yetixidin həssiləp exip qüxidojan uning muhəbbitini bilip yətkəysilər, xuningdək Hudaning mukəmməl jəwhiri bilən toldurulojaysilər» — oқurmənlər dikqəт қiliduki, bu uluq ixlər үqүн, bolupmu muhəbbətni toluқ igiliwelix үqүн Hudaning Rohi arқılık kəlgən küq-kudrət tolimu kerəktur (16-ayətni kərüng). ■ 3:20 Rim. 16:25. ■ 4:1 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Fil. 1:27; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12.

² һəммə ixta кəmtərlik wə yuwax-mulayimlik bilən, səwrqanlik bilən, bir-biringlarоја muһəbbət iqidə kəng qorsaq bolup, ³ inaq-hatirjəmlikning rixtisi bilən, Rohṭa bolоjan birlikni tutuxkа intilixinglarni *ətünimən*. ⁴ Tən birdur; Roh birdur; — huddi qaqirilоjininglarda, ohxax bir arzu-ümidkə qaqirilоjininglardə, — ⁵ Rəb birdur; iman-etikad birdur; qəməldürülük birdur; ⁶ һəmming Huda'Atisi birdur; U bolsa һəmmidin üstün turoquci, һəmmini yürgüzgüqi wə һəmmimizning iqidə Bolоquqidur. ⁷ Xundaktimu һазir һərbirimizgə Məsiһning iltipatining оlqimi boyiqə xəpkət təkdим қилинoқandur; ⁸ xunga, muқəddəs kitabta *Huda eytkinidək*: —

«U yukiriоја kətürüldi,

Insanlarni tutkun қилоқилarni U Өzi əsir қилир elip kətti, Һəм insanlarоја iltipatlarni təkdим қildi». □ ■

⁹ Əmdi «kətürülgən» zat bolsa, *awwal* yərning tegigə qüxkən zatning Өzi əməsmu? □ ■ ¹⁰ Qüxkən zat bolsa barlik әrlərdin yukiriоја kətürülgənninг dəl Өzidur; kətürülүxininг məksiti, aləmninг barliқini talduruxtın ibarət; ¹¹ Xunga, bəzilərnin rosullar; bəzilərnin pəyoqəmbərlər; bəzilərnin hux һəwərqilər; bəzilərnin baққuqi wə yaқi təlim bərgüqilər қилир təyinliғən dəl Өzidur. □ ■ ¹² Bularning məksiti muқəddəs bəndilərnin һizməт wəzipisigə, jümlidin Məsiһning

□ 4:2 «**һəммə ixta кəmtərlik wə yuwax-mulayimlik bilən, səwrqanlik bilən...**» — Inјilda «yuwax-mulayimlik»ning alaһidiliki bar; u bolsimu qorқunqın kiқlүklərgə yol qoyidiоjan aјizlik əməs, bəlki Hudaning yolida talax-tartixlardin қol üzүx, Hudaning һəммə ixlirimizni zorawanlıқsiz, jedəlsiz тооra orunlaxturuxiоја iman baоlaxtur; muxundaқ pozitsiya mulayim, yuwaxlik bilən bildürüldü. ■ 4:2 Kol. 1:11; 3:12; 1Tes. 5:14. □ 4:3 «**... Rohṭa bolоjan birlikni tutuxkа intilixinglarni ətünimən**» — «Rohṭa» — Hudaning Rohida, Muқəddəs Rohṭa. ■ 4:5 Қan. 4:39; Mal. 2:10; 1Kor. 8:4, 6; Luka 12:50 □ 4:6 «**һəmmimizning iqidə Bolоquqidur**» — bəzi kona kəqürmilərdə «һəmming iqidə Bolоquqidur» (yaқi «һəmming iqididur» yaқi «һəmminglarning iqidə Bolоquqidur») deyilidu. 4-7-ayətlər kərsətkən birliklər тооrluluk «қoxumqə sөz»imizdə kişkiqə muzakirə қилимiz. ■ 4:7 Rim. 12:6; 1Kor. 12:11; 2Kor. 10:13; 1Pet. 4:10. □ 4:8 «**xunga, Muқəddəs Kitabta Huda eytkinidək**: — «U yukiriоја kətürüldi, insanlarni tutkun қилоқилarni U Өzi əsir қилир elip kətti, һəм insanlarоја iltipatlarni təkdим қildi»» — rosul Pawlus bu səzilridə «Zəbur»diki 68:18ni nəқil kəltürүp түp manini yakünliғan. «Yukiriоја kətürüldi» Məsiһning өlümdin tiriliр әrlərgə kətürülgənlikini kərsitidu. U әrxin Өzigə ixəngənlərgə Muқəddəs Rohni əwətip һərhil iltipatlarni təkdim қildi wə xuningdək һазirmu təkdim қилмақта. Bu aјayib bəxarətninг mənisini toluқraq tonux үqün biz «Zəb.» 68:18gə қoxқан izahatni kəring. ■ 4:8 Zəb. 68:18 □ 4:9 «**Əmdi «kətürülgən» zat bolsa, awwal yərning tegigə qüxkən zatning Өzi əməsmu?**» — Məsiһning «yərning tegigə (grek tilida «təgliриgə») qüxkən»liki nemini kərsitidu? «Zəb.» 139:15ni kəring. Bu Zəburdiki küy boyiqə «yərning təgliри» bolsa insanning түp təbiiti xəkilləndürülgən jay bolup, Məsiһning «yərning təgliриgə qüxүx»i bəlkim dəl insanning təbiitining түp məsilisini, yəni gunahlik mahiyitimizni үzül-kesil bir tərəp қилиxi үqün idi. Xunga bizningqə bu ibarə Məsiһ krestkə mihlinixning qongқur azablirida bir tərəp қилоjan ixlarni kərsitidu; bəzi alimlar, Məsiһning «qüxkənliki», өlümdin keyin roһining təhtisaraқə qüxkənlikini kərsitidu, dəp қaraydu. Buningmu mumқinliқi bar. ■ 4:9 Yһ. 3:13; 6:62; Zəb. 139:15 □ 4:11 «**Xunga, bəzilərnin rosullar, bəzilərnin pəyoqəmbərlər, bəzilərnin hux һəwərqilər, bəzilərnin baққuqi wə yaқi təlim bərgüqilər қилир təyinliғən dəl Өzidur**» — оқurmənlər diқkət қилiduki, bu ayəttə eytilоjan sowaqatlar (8-ayətni kəring) «roһiy iltipatlar» əməs, bəlki «roһiy iltipatlar»қа igə bolоjan roһiy adəmlərdur. Məsiһ muxundaқ adəmlərnin jamaiti wə dunyani bərikətləx үqün təyinləydu. ■ 4:11 1Kor. 12:28.

tenini qurup qıxıxka qorallandurup kamalətke yatküzüxtin ibarət; □ ■ 13 wəzipə həmmimizning etiğadta həm Hudaning Oqlini toluk tonuxta birlikkə keliximizgigə, kamil adəm bolup yetixip qıxiximizogığə, — yəni Məsihning mukəmməl jəwhiri gəwdiləngən kəddi-kəmət əlqimigə yetiximizgigə dawamlaxturulmaqta; 14 xundak bolojanda, yənə gədək balilardin bolmay, adəmlərnəng kuwluqidin oylap qıxıxkan aldəmçi niyət-pılanliri bilən, ularning hiylə-nəyringidin qıxıxkan təlimatining dolkunliridin urulup, uning hərhil xamilida uyak-buyakka uqurulup kətməymiz; ■ 15 əksiğə, mehır-muhəbbət iqidə turup həkikətke berilip ix kərup, beximiz bolojan Məsihkə baqlinixta hər jəhəttin əsüp yetilidijənan bolimiz; □ ■ 16 Uningdin pütkül tən, əzaliri bir-birigə jipsilaxturulup, ozukluk təminligüqi hərбір əgə arkilik bir-birigə tutaxturulup, hərбір əzanəng əzigə has əlğəngən wəzipini etixi bilən barojanqə əstürülüp, muhəbbət iqidə öz-əzini kurup qıxıxka ixlimətkə. □ ■

17 Xunga xuni eytimənkı, Rəbtə uni tapılaymənki, yat əllərnəngkidək, yəni ularning öz oy-pikirlirining bımənilikidə mangojinidək mengiwərməslikənglar kerək; ■ 18 ular kəlbining kattiklikidin kelip qıxıxkan bilimsizlik tūpəylidin, Hudaning hayatidin ada-juda kılınip, qūxəngisi karəngəulixip kətkən, ■ 19 ar-nomusni taxliwetip, nəpsaniyətqiliki awup hərhil iplasliklarni yürgüzixkə, kəyp-sapaşə berilgən. 20 Əmma silər bolsənglar, Məsihni xundak yolda əginip tonuəjan əməssilər — 21 (həkiqətning əysada bolojinidək, uni həkiqətən angliəjan, uningda əgitilgən bolsənglar) — 22 demək, ilgiriki turmuxənglarəja has boləjan, aldəmçi arzu-həwəslərgə əgixip əzini buləjoəjuqi «kəna adəm»ni seliwetip, □ ■ 23 oy-zehninglarning rohidə yengilinip, 24 Hudaning ohxaxliqəja əsasən, həkiqəttin qıxıxkan həkkanıylikta wə pak-mukəddəslikta yaritiləjan «yengi adəm»ni kiyiwelixinglar kerəktur. ■ 25 Xuning bilən yaləjanqilikni seliwetip, hərbirimiz öz yekinlirimiz bilən həkiqətni səzlixəyli; qūnki biz bir-birimizgə nisbətən bir tənning əzaliridurmiz. ■

26 «Aqqiklininglar, əmma gunah kilmənglar»; oqəzipinglar kün patkuəqə

□ 4:12 «mukəddəs bəndilərnı hizmət wəzipisigə, jümlidin Məsihning tenini kurup qıxıxka ...» — «jümlidin» — yaqi «yəni» dəp qūxəngili bolidu. «Bularning məksiti mukəddəs bəndilərnı hizmət wəzipisigə, jümlidin Məsihning tenini kurup qıxıxka qorallandurup kamalətke yatküzüxtin ibarət» — demək, rosullar, pəyoəmbərlər, hux həwərqilər, bəkkəuqılar wə təlim bərgüqilər (11-ayət)ning wəzipisi Məsihning teni boləjan jamaətni Hudaning toluk hizmitini kılıx iğün qorallanduruxtin ibarəttur. Hudaning hizmitini kılıdijənan bu «rohaniy adəmlər»lə əməs, bəlki pütkül jamaətning həmmə əzaliri öz roli boyiqə wəzipisigə əməl kılıxi kerəktur. «Kurup qıxıx» degən ibarə toşruluk «kırax səz»iminzı kəring. Grek tilida «qorallandurup kamalətke kəltürix» birlə səz bilən ipadilinu. ■ 4:12 Rim. 12:5; 1Kor. 5:23; Əf. 1:23; 5:23; Kol. 1:24. ■ 4:14 Mat. 11:7; 1Kor. 14:2. □ 4:15 «... beximiz boləjan Məsihkə baqlinixta hər jəhəttin əsüp yetilidijənan bolimiz» — səzmusez tərijimisi: «... beximiz boləjan Məsihkə baqlinixta Uningəja (yaqi «Uning iqigə») hər jəhəttin əsüp yetilidijənan bolimiz». Demək, «kəlikəjan uning tənining bir əzasi boləjan həlda ... dawamlıq əsidiəjan...». ■ 4:15 Əf. 5:23; Kol. 1:18. □ 4:16 «Uningdin pütkül tən, əzaliri bir-birigə jipsilaxturulup, ozukluk təminligüqi hərбір əgə arkilik bir-birigə tutaxturulup...» — «putkül tən» — jamaəttur. ■ 4:16 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; Əf. 2:21. ■ 4:17 Rim. 1:9, 18; 1Pet. 4:3. ■ 4:18 1Tes. 4:5. □ 4:22 «ilgiriki turmuxənglarəja has boləjan, aldəmçi arzu-həwəslərgə əgixip əzini buləjoəjuqi «kəna adəm»ni seliwetip, ...» — «kəna adəm» toşruluk «Rim.» 6:6 wə izahətini kəring. ■ 4:22 Kol. 3:9; İbr. 12:1; 1Pet. 2:1. ■ 4:24 Rim. 6:4; Kol. 3:10; 1Pet. 4:2. ■ 4:25 Zək. 8:16.

dawam etiwərmisun; □ ■ 27 yaki Ibliska heq orun koyup bərmənglar. □ ■ 28 Ooři ikkinçi oörilik kılmisun; əksiqə u mehnet kilip ikki kolioja tayinip halal ix kılsunki, həjiti bololanorojimu bөлüp bərgüdək öz tapkıni bolsun. ■

29 Aozinglardin heqkandak iplas söz qıkmisun, pəkət angliouqularoja xəpkət yətsun üqün, ehtiyajka uyğun wə adəmni kurup qıkidiojan səzləni eytinglar. ■ 30 Hudaning Mukəddəs Rohioja azab bərmənglər; qünki silər Uning bilən hər-nijat küni üqün mehürləngənsilər; □ ■ 31 əzünglardin hərəkəndək əq-adawət, aqqıq-oşəzəp, kəhr, jedəl-majiralar, til-ahənət həmdə hərhil kəra niyətləni neri kılinglar; ■ 32 bir-biringlaroja mehriban, yumxak dillik bolup, Huda Məsihtə siləni kəqürüm kılojinidək bir-birininglarni kəqürüm kılinglar. □ ■

5

(Dawami)

1-2 Xunga Hudaning səyümlük pərzəntliridin bolup, Uni ülgə kılinglar; həmdə Məsih bizni səyüp, Özini biz üqün Hudaoja huxpurak süpitidə hədiyə-kurbanlik boluxka atap pida kılojandək silərmu muhəbbət iqidə menginglar. ■ 3 Əmma mukəddəs bəndilərgə layik həlda, buzukluk, hərəkəndək paskinilik yaki nəpsaniyətilik aranglarda hətta tilojimu elinmisun; ■ 4 Xundakla iplaslik, əhmikanə paranglar yaki qakina qakqaklarmu tilinglaroja elinmisun — bularmu muwapik əməstur — bəlki aozinglardin təxəkkürlər qıksun.

5 Qünki xuningdin həwərdarsilərki, hərəkəndək buzukluk kılojuqi, napak bolujuqi yaki nəpsaniyətqi kixi (bundak kixi əməliyəttə bir butpərsəkə barawər) Məsih wə Hudaning padixahlikioja mirashor bolalmaydu. ■

6 Heqkimgə əzünglarni kuruk gəplər bilən aldatmanglar; qünki bu ixlar tüpəylidin Hudaning oşəzipi itaətsizliktin bololan pərzəntlərnin bexioja qıxidu. ■

7 Xunga ularoja muxu ixlarda xerik bolmanglar; 8 qünki silər əsli kərangoluluk idinglar, ləkin həzir Rəbdə yorukluksilər; yoruklukning

□ 4:26 «Aqqiklininglar, əmma gunah kılmanglar» — «Zək.» 8:16, «Zəb.» 4:4. Bu ayət 25-ayəttiki «həkiqətni səzlixayli» dəgən söz bilən baolıktur. Bir tərəptin aqqiklinixka tegixlik səwəbi bolup turup gəp kılmisa gunah bolidu; yənə bir tərəptin aqqıq adəmni gunahka baxliximu mumkin, xu tərəptinmu həzi boluxi kerək. Xunga «Aqqiklininglar, əmma gunah kılmanglar» deyilidu. «oşəzipinglar kün patkuqə dawam etiwərmisun» — yənə birhil tərijimi: «Aqqiklaxning səwəbi kün patkuqə dawamlixiwərmisun». Əgər bu tərijimə toşra bolsa, adəm uningoja zadi kəndək əməl kilixi kerək? — bizninggə bu tərijimə məntiqioje uyğun əməs.

■ 4:26 Zəb. 4:4 □ 4:27 «yaki Ibliska heq orun koyup bərmənglar» — «Iblis» — Xəytan. ■ 4:27 Yak. 4:7; 1Pet. 5:9. ■ 4:28 Ros. 20:35; 1Tes. 4:11; 2Tes. 3:8,12. ■ 4:29 Mat. 12:36; Əf. 5:3, 4. □ 4:30 «qünki silər Uning bilən hər-nijat küni üqün mehürləngənsilər» — «hər-nijat küni» — 1:14dikə izahətni kərüng. ■ 4:30 Luqa 21:28; Rim. 8:16,23; 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 1:13,14. ■ 4:31 Kol. 3:19. □ 4:32 «Məsih bizni səyüp, Özini biz üqün Hudaoja huxpurak süpitidə hədiyə-kurbanlik boluxka atap pida kılojandək silərmu muhəbbət iqidə menginglar» — «huxpurak süpitidə hədiyə-kurbanlik» muxu yərdə (barlikə Hudaoja atap kəydürülgən) «kəydürmə kurbanlik» kəzdə tutulidu. ■ 4:32 Mat. 6:14; Mar. 11:25; Fil. 2:1; Kol. 3:12,13. ■ 5:1-2 Yh. 13:34; 15:12; Gal. 2:20; 1Tes. 4:9; Tit. 2:14; 1Pet. 3:18; Ibr. 8:3; 9:14; 1Yuhə. 3:23; 4:21 ■ 5:3 Mar. 7:21; Əf. 4:29; Kol. 3:5. ■ 5:5 1Kor. 6:10; Gal. 5:19; Kol. 3:5; Wəh. 22:15. ■ 5:6 Yər. 29:8; Mat. 24:4; Mar. 13:5; Luqa 21:8; Kol. 2:4,18; 2Tes. 2:3; 1Yuhə. 4:1.

pərzəntlirigə layıq menginglar⁹ (qünki yoruklukning mewisi toluk mehribanlik, həkkaniylik wə həkikəttin tərki b tapkandır),¹⁰ nēmə ixlarning Rəbni hursən kildiojanlikini oğinip ispatlanglar.¹¹ Karangoluluktiki mewisiz ixlar bilən qetilib qalmanglar; əksi qə, ularni eqip əyiblənglar; ¹² qünki ularning yoxurunqə xilənglinirini hətta tiloşa elixmu nomus ixtur.¹³ Əmma yorukluk bilən əyibləp axkarilanojan hərəkəndək nərsə oçuk kərünüdu; yorukluk axkarilanojan həmmə nərsə yoruklukka aylinidu. ¹⁴ Xuning üçün U mundək dəydu: —

«Oyojan, əy uyquqi!

Tiril ölüklər arisidin!

Wə Məsih seni parlap yoritidu».¹⁵

¹⁵ Xuning üçün silərning mengiwatқан yolunglaroşa ehtiyat bilən dikket kilinglar; yolunglar nadanlarningkidək əməs, danalarningkidək bolsun;

¹⁶ wəqit-pursətni oşəniymət bilip tutuwelinglar; qünki muxu dəwr rəzildir. ¹⁷ Bu səwəbtin nadan bolmanglar, bəlki Rəbning iradisining nēmə ikənlikini qüxəngüqi bolunglar; ¹⁸ Həraq-xarab iqip məst bolmanglar; xundək kilik adəmnə xallaklaxturidu; buning ornioşa Rohka tolduruloşuqi bolunglar; ¹⁹ bir-biringlaroşa zəbur-nəoşmilər, mədhiyə küyliri wə rohiy nahxilar eytixip, kəlbinglarda nahxa-nəoşmilər yangritip Rəbni mədhiiylənglar; ²⁰ hərdaim həmmə ixlar üçün Rəb Əysə Məsihning namida Huda həm Ata Boləşuqioşa təxəkkür-rəhmət eytinglar; ²¹ Məsihtin əyminip, bir-biringlaroşa boysununglar.

²² Silər ayallar; Rəbkə boysunoşandək öz ərliringlaroşa boysununglar;

²³ qünki Məsih jamaətning bexi boləşandək, ər ayalning bexidur; Məsih yənə təngə kütquzəşuqidur. ²⁴ Əmdiliktə jamaət Məsihkə boysunoşandək, ayallar ərlirigə həmmə ixta boysunsun.

²⁵ Ərlər ayalliringlarni səyünglər, huddi Məsihningmu jamaətni səyüp,

^{5:8} 1Tes. 5:4. ^{5:9} Gal. 5:22. ^{5:11} Mat. 18:17; 1Kor. 5:8; 10:20; 2Kor. 6:14; 2Tes. 3:14. ^{5:13} Yh. 3:20,21. ^{5:14} «Oyojan, əy uyquqi! Tiril ölüklər arisidin! Wə Məsih seni parlap yoritidu» — bu səzlər Təwrattiki bexarət əməs, bəlki

Təwrattiki birnaqqə bexarətlərnəng birhəl yəküni yaki Injil dəwrədiki naməlum pəşəşəmbərnəng küy-mədhiiyə səzlidiridən elinojan səzlər boluxi mumkin. ^{5:14} Rim. 13:11; 1Tes. 5:6.

^{5:15} Kol. 4:5. ^{5:16} «wəqit-pursətni oşəniymət bilip tutuwelinglar...» — grek tilida «muxu künlarni oşəniymət bilip tutuwelinglar...». ^{5:16} Rim. 13:11. ^{5:17} Rim. 12:2; 1Tes. 4:3.

^{5:18} «həraq-xarab iqip məst bolmanglar; xundək kilik adəmnə xallaklaxturidu; buning ornioşa Rohka tolduruloşuqi bolunglar...» — «Roh» — Hudaning Rohi, Muşəddəs Roh. ^{5:18} Pənd. 23:29; Yəx. 5:11,22; Luşa 21:34; Ros.2:4

^{5:19} «bir-biringlaroşa zəbur-nəoşmilər, mədhiiyə küyliri wə rohiy nahxilar eytixip, kəlbinglarda nahxa-nəoşmilər yangritip rəbni mədhiiylənglar» — «zəbur-nəoşmilər» bəlkim sazəşə təngəx kilinip eytilidojan nahxilar; «mədhiiyə küyliri» bəlkim sazəşə nahxilar; «rohiy nahxilar» bəlkim stihiyiliktin, əzlikidin, Muşəddəs Rohning ilhami bilən eytiləjan nahxilarni kərsitixi mumkin («1Kor.» 14:15ni wə izahətlərnimü kərünq). ^{5:19} Kol. 3:16. ^{5:20} Kol. 3:17; 1Tes. 5:18.

^{5:21} «Məsihtin əyminip, bir-biringlaroşa boysununglar» — bu ixlar wə qəlojan jekiləxlər əsasən həmmisi «Muşəddəs Rohka tolduruloşuqning nətişisidur. «Məsihtin əyminip, bir-biringlaroşa boysununglar» — «Məsihtin əyminix» biringqi orunda bolux kərək; jamaəttiki məlum bir kərindixioşa boysunux Məsihning əmlirigə uyojan kəlmisə u qəşəda u kərindixioşa boysunmaslik kərəktur. ^{5:22} Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Kol. 3:18; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1.

^{5:23} «qünki Məsih jamaətning bexi boləşandək, ər ayalning bexidur; Məsih yənə təngə kütquzəşuqidur» — «təş» muxu yərdə «jamaət»ni kərsitidu. Yənə bir tərəptin rosul Pawlus muxu yərdə «Məsih təngə kütquzəşuqidur» degən səzi bilən, ərnəng əz ayalini kütquzux wə ayalining tenini əsrx məs'uliyiti bar, degənni puritidu. ^{5:23} Rim. 12:5; 1Kor. 11:3; 12:27; Əf. 1:22,23; 4:12,15; Kol. 1:18,24.

uning üçün Özini pida қilојinidək sөyünglar; ■ 26 *Məsiһning jamaət üqün* xundak қilixi jamaətni muқəddəs қilip, «dasning süyi» bolојan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur, □ ■ 27 xuningdək jamaətni xərəplik haldа Özigə hazır қilip, uni һeқ daо, қoruқ yaқi bularоја ohxax һərқandak nərsilərdin haliy қilip, toluқ muқəddəs wə əyibsiz қilixtin ibarəttur. ■ 28 Xuningоја ohxax, ərlər öz ayallirini öz tenini sөygəndək sөyüxi kerəktur; өз ayalini sөygən kixi özini sөygən bilən barawər. 29 Qünki һeқkim əsla özining etidin nəprətləngən əməs, əksiqə uni ozuқlanduridu һəm asraydu; bu huddi Məsiһning jamaətni *ozuқlanduridiојinioја һəm uni asraydiојinioја* ohxaydu. 30 Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz: —□ ■

31 «Xu səwəbtin ər ata-anisining yenidin ayrliр, өз ayalioја baоқlinidu; ikkisi bir tən bolidu».□ ■

32 Bu sir intayin qongқurdur; əmma mən hazır Məsiһ wə jamaət toqruluқ sөzləwatimən. □ 33 Əmma silərmu һərbiringlar өз ayal-inglarni өзünqlarni sөygəndək sөyünglar; ayal bolsa, eridin əyminip, uni һөрmətlisun.

6

1 Balilar, Rəbdə ata-aniliringlarоја itaət қilinglar; qünki bu durusdur.■

2 «Atangni wə anangni һөрmətlə» — bu bolsa өз iқigə wədini aloјan birinqi əmrdir —□ ■

3 «Xuning bilən sening ixliring қutluқ bolidu, zeminda uzun өmür kərisən» — *dəр wadə қilinoјan*.□

4 Silər atilar; baliliringlarni hapa қilmanglar, һəlki ularni Rəbning tərbiyisi һəm kərsətmisidə beқinglar.■

■ 5:25 Gal. 1:4; Əf. 5:2; Kol. 3:19.

□ 5:26 «(Məsiһning jamaət üqün) xundak қilixi

jamaətni muқəddəs қilip, «dasning süyi» bolојan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur — «jamaətni» grek tilida «uni». Bu ayəttiki «u» jamaətni kərsətkəndə, grek tilidiki «ayalqə rod»ta ipadilidinu. Ayəttiki ohxitix dəl xuki, yigitning toyda əzigə yatliқ bolidioјan sөyümlük қizni əzigə hazır қilојinidək, Məsiһ jamaətni Özigə hazır қilidu. Toy bolsa jənnəttə bolidu («Wəһ.» 19:7-9, 21:9-10ni kəring). «... **«dasning süyi» bolојan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur** — «dasning süyi» Təwrat dəwridikii zamanlarda kaһinlar ibadəthanida Hudaоја һərқetim yeқinlaxқanda, pütkül tənlinini qong das («dengiz») iқidə yuyuxi kerək. Xuningоја ohxax yolda Hudaоја yeқinlaxқinimizda, bizdə nalayiқ birər ixlar bolsa, Uning sөz-kalami bizgə paklandurux yolini (demək, gunaһni iқrar қilip, towa қilix, Əysaning кeni арқiliқ kəqürüm қiliniр paklanduruluқ yolini) kərsitix rolini oynaydu. ■ 5:26 Tit. 3:5; 1Pet. 3:21.

■ 5:27 Kol. 1:22. □ 5:30 **«Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz: —»** — bəzi kona kəqürümlilərdə: «Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz; biz Uning ətliridin, Uning səngəkliridin bolојanmiz» deyilidu («Yar.» 2:23ni kəring). ■ 5:30 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27. □ 5:31 **«Xu səwəbtin ər ata-anisining yenidin ayrliр, өз ayalioја baоқlinidu; ikkisi bir tən bolidu»** — «Yar.» 2:23. ■ 5:31 Yar. 2:24; Mat. 19:5; Mar. 10:7; 1Kor. 6:16. □ 5:32 **«bu sir intayin qongқurdur; əmma mən hazır Məsiһ wə jamaət toqruluқ sөzləwatimən»** — ər-ayalning bir-birigə baоқlinip bir tən boluxi dərһəқiқət qongқur bir sir; Məsiһning jamaətkə baоқlinip uning bilən bir tən boluxi tehimu qongқur bir sirdur. ■ 6:1 Kol. 3:20. □ 6:2 **«Atangni wə anangni һөрmətlə»** — «Mis.» 20:12. ■ 6:2 Mis. 20:12; Қan. 5:16; 27:16; Mat. 15:4; Mar. 7:10. □ 6:3 **«Xuning bilən sening ixliring қutluқ bolidu, zeminda uzun өmür kərisən»** — «Mis.» 20:12, «Қan.» 5:16. ■ 6:4 Қan. 6:7,20; Zəb. 78:4; Pənd. 19:8; 29:17.

⁵ Silər kullar, əttin bolıqan hojayininglarğa Məsihkə itaət kılöninglardək qin könglünglardin əyminix wə titrəx bilən itaət kilinglar; ■ ■ **6** pəkət kəz aldıdila hızmət kılıp, adəmni hux kılöuqı kullardin bolmanglar; bəlki Məsihning kullirining süpitidə Hudaning iradisini jan-dil bilən bəja kəltürünglar; ⁷ adəmlərgə əməs, bəlki Rəbgə qin dilinglardin hızmət kilinglar; ⁸ xuni bilgənki, hərəkandək adəm birər yaxılık kılrsa, məyli u kıl bolsun yaki hər bolsun, xu ix Rəbdin uningğa yanıdu.

⁹ Silər hojayınlar, kulliringlaröimu ohxax yol bilən muamilə kılıp, ularğa həywə kılıxtin qol üzünglar; qünki ularningmu wə siləringmu hojayininglar ərxtidur. Uningda hərəkandək adəmning yüz-hatirisini kılıx degəning yoklukini bilisilər. ■

¹⁰ Ahirda, kərindaxlar, Rəbdə wə Uning küq-kudritidə küqləndürlünglar; ¹¹ İblisning hiylə-nəyrənglirigə takabil turuxunglar üqün Hudaning pütkül sawut-yariqini kiyiwelinglar; ■ ■ **12** qünki elixidiöinimiz ət wə qan igiliri əməs, bəlki həkümranlar, həkükdarlar, bu dunyadiki qarangölulüknı baxkuroquqı dünyawi əmirlər; yəni ərlərdə turuwatqan rəzil rohıy küqlərdur. ■ ¹³ Muxu wəjidin özünglarğa Hudaning pütün sawut-yariqini elip artinglarki, rəzillik künidə bərdaxlık bilən kəttik turıdıoqan, ahir həmmə ixni ada kılıp, yəni qing dəsəp turıdıoqan bolisilər. ■ ■ **14-15** Əmdi qing turunglar — həkikət bəlwəöini belinglarğa baqlap, məydənglərgə həkkanıylik sawutini kiyip, putunglarğa hatırjəm-inaklık hux həwirini yətküzüxkə təyyarlık qorukini kiyip, yəni qing dəsəp turunglar. ■ ■ **16** Bu ixlarning həmmisidə iman-ixənqning kəlkinini koloğa elinglar; uning bilən silər rəzil boluquning barlık ot oklırini eqürıwetələydiöqan bolisilər. ■ ■ **17** Həmdə bəxinglarğa nijatning dubulojisini kiyip, Hudaning söz-kalamini, yəni Rohning kiliqini elinglar; ■ ■ **18** həmmə wakıt-pəsildə Rohta hərhil dua-tilawət həm iltija bilən dua kilinglar; dəl bu ixta kət'iy hoxyar turup barlık muqəddəs bəndilər üqün hər təərləpni dua-iltijalar kilinglar; ■ ■ **19** mən üzünmu dua kilinglarki, — eşiz aqqinimda manga sözlər kəlsun, hux həwərnıng sirini dadillik bilən axkarə kılray. ■ ■ **20** Mən dəl xu ixka zənjirlər bilən baqlanöqan əlqimən; xunga kılıxka tegixlikim boyıqə, *hux həwər yətküzüxtə* dadillik bilən söz kılıxımoğa *dua kilinglar*. ■

■ **6:5** «Silər kullar, əttin bolıqan hojayininglarğa Məsihkə itaət kılöninglardək qin könglünglardin əyminix wə titrəx bilən itaət kilinglar» — həmmimizning «əyminix wə titrəx» pozitsiyisi bilən Huda üqün hızmət kılıxımızoğa toorğa kelidu. «Əyminix wə titrəx» insanning aldidə əməs, Hudaning aldidə boluxı kerək, əlwəttə. ■ **6:5** Kol. 3:22; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9; 1Pet. 2:18. ■ **6:9** Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Kol. 3:25; 4:1; 1Pet. 1:17. ■ **6:11** Kol. 3:12; 1Tes. 5:8. ■ **6:12** Əf. 2:2. ■ **6:13** «**rəzillik künidə bərdaxlık bilən kəttik turıdıoqan, ahir həmmə ixni ada kılıp, yəni qing dəsəp turıdıoqan bolisilər**» — «**rəzillik küni**» bəlkim rəzillik üstünlüknı igiləydiöqan kün, Xəytanning küqi zor namayan kılınıdıoqan künni kərsitidu. Yənə kelip u «həzirki zaman»ning özini kərsitixi mumkin. Ahir berip «Məsihning küni» «**rəzillik küni**»ni tügəxtüridu. ■ **6:13** 2Kor. 10:4. ■ **6:14-15** Yəx. 59:17; Luğa 12:35; 2Kor. 6:7; 1Pet. 1:13. ■ **6:16** «**...Bu ixlarning həmmisidə iman-ixənqning kəlkinini koloğa elinglar**» — yaki «**...Həmmidin muhimi iman-ixənqning kəlkinini koloğa elinglar**» yaki «**Bularning həmmisining üstigə, iman-ixənqning kəlkinini koloğa elinglar**». ■ **6:17** «**Hudaning söz-kalamini, yəni Rohning kiliqini elinglar**» — «**Roh**» — Hudaning Rohı, Muqəddəs Roh. ■ **6:17** Yəx. 59:17; 1Tes. 5:8; İbr. 4:12; Wəh. 2:16. ■ **6:18** «**həmmə wakıt-pəsildə rohta hərhil dua-tilawət həm iltija bilən dua kilinglar**» — «**Roh**» — Hudaning Rohı, Muqəddəs Roh. ■ **6:18** Luğa 18:1; Rim. 12:12; Kol. 4:2; 1Tes. 5:17. ■ **6:19** Ros. 4:29; 2Tes. 3:1. ■ **6:20** 2Kor. 5:20.

²¹ Əmdi mening toqramdiki ixlardin, mening kandak ətüwatkanlikimdin həwərlinixinglar üqün, sөyümlük qerindax həm Rəbdə sadıq hizmətkar bolqan Tikikus silərgə həmmə ixlarni məlum qilidu. ■ ²² Mening uni dəl muxu ix üqün yeninglarğa əwətixim, silərning ixlirimizdin həwərdar boluxinglar wə uning könglünglarğa təsəlli wə ilham berixi üqündur. ■

²³ Qerindaxlarğa hatirjəmlik, muhəbbət həm iman-ixənq Huda'Ata wə Rəb Əysa Məsihdin bolqay!

²⁴ Rəb Əysa Məsihni əlməs-qirimas sөygü bilən sөygüqilərgə mehir-xəpkət yar bolqay!

■ 6:21 Ros. 20:4; Kol. 4:7; Tit. 3:12.

■ 6:22 2Tim. 4:12.

Filippiliklaroʻja

Rosul Pawlus Filippi xahiridiki jamaatkə yazoʻjan məktup

1 Əysa Məsihning kulliri boləʻan Pawlus wə Timotiydin, Filippida turuwatqan, Məsih Əysada boləʻan barliq muqəddəs bəndilərgə, yetəqçilə wə hizmətçilərgə salam!¹ 2 Silərgə Huda'Atimiz wə Rəb Əysa Məsihtin mehİR-xəpçət wə hatirjəmlik ata qilinəʻay!²

3 Hərketim silərnı əsliginimdə mən Hudayiməʻə təxəkkür eytimən, ⁴ 4-5 hərketim dua qiləʻinimda, silərnıng birinçı künidin tartip bügüngə qədər hux həwər hizmitigə boləʻan həmkarlıqinglar tūpəylidin tohtimay xad-huramliq bilən silərgə dua-tilawət qiliwatimən;³ 6 qünki mening dəl xuningəʻə ixənqim kamilki, silərdə yahxi ixni Baxliəʻuqi bu ixni takı Əysa Məsihning künigiqə kamalətkə yetküzüp tamamlaydu;⁴ 7 mening həmminglar toʻʻruluk xundaq oylıxim toʻʻridur; qünki mən kəlbinqlardidurmən; mən zindanda zənjirlənginimdimu wə hux həwərnı aqliəʻinimdimu, dəlilliginimdimu *Huda manga yetküzgən mehİR-xəpçəttin silərmu ortaq bəhrimən bolisilə*.⁵ 8 Mening Məsih Əysaning iq-bəʻqrida bolup silərnı xunqilik təlpünüp seʻoinqəʻanliqiməʻə Huda Əzi guwahqıdur.⁶

9 Mening dua-tilawitim bolsa, silərnıng muhəbbitinglarning hərtəʻəplimə bilim wə ətrapliq sawat bilən yorutulup tehimu exip taxkayki, 10 silər nemə ixlarning əwzəl ikənlikini pərk etəʻləydiəʻan bolup,

□ 1:1 «**Əysa Məsihning kulliri boləʻan Pawlus wə Timotiydin, Filippida turuwatqan, Məsih Əysada boləʻan barliq muqəddəs bəndilərgə, yetəqçilə wə hizmətçilərgə salam!**» — «yetəqçilə» həm «hizmətçilə» toʻʻruluk «qoxumqə səz»imizgə qarang. ■ 1:2 Rim. 1:7; 1Pet. 1:2. □ 1:3 «**Hərketim silərnı əsliginimdə mən Hudayiməʻə təxəkkür eytimən...**» — baxkə birhıl tərjimisi: «Silərnıng meni hərketimlik əsligininglar üqün rəhmət eytimən...». ■ 1:3 Əf. 1:15; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3. □ 1:4-5 «**...silərnıng birinçı künidin tartip bügüngə qədər hux həwər hizmitigə boləʻan həmkarlıqinglar tūpəylidin tohtimay xad-huramliq bilən silərgə dua-tilawət qiliwatimən**» — «silərnıng birinçı künidin tartip» — demək, Filippiliklarning Pawlustin hux həwərnı qəbul qiləʻan künidin tartip. Hət yeziləʻan qəʻəda Pawlusning ular bilən boləʻan «həmkarlıxixi» on yildin kəp boləʻan. □ 1:6 «**Silərdə yahxi ixni Baxliəʻuqi bu ixni takı Əysa Məsihning künigiqə kamalətkə yetküzüp tamamlaydu**» — «Əysa Məsihning künı» bolsa Məsih dunyaəʻə qaytip kelidiəʻan, jamaətnı əzigə qəbul qilidiəʻan künidin. «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 1:6 Yh. 6:29; 1Tes. 1:3. □ 1:7 «**qünki mən kəlbinqlardidurmən**» — baxkə hıl tərjimisi: «qünki silər mening kəlbimdidursilə». Lekin bizningqə bizning tərjimimiz toʻʻridur; xundaq boləʻanda ayatning omumi yəʻnisi: — Ularning «Pawluska kəlbidin orun bərgini» wə xuningdək türmidə boləʻan həjitudin qıqқанliqi, hər jəhəttin ularning hizmətə Pawluska xerik boləʻuqılarning barliqini, Pawluska nisbətən ularning həqikiy etiqadqılər ikənlikini ispatlaydu. «**mən zindanda zənjirlənginimdimu wə hux həwərnı aqliəʻinimdimu, dəlilliginimdimu Huda manga yetküzgən mehİR-xəpçəttin silərmu ortaq bəhrimən bolisilə**» — buning məʻnisi bəlkim: (1) Filippidiki qerindaxlarning türmidə yatqan Pawluska yardəm berip uni riəʻbətəndürüxi wə hux həwərnıng yolida uning bilən ortaq jəpə tartixkə təyyar boluxi Huda mehİR-xəpçitini ularda mol yürgüzüxi, yaki (2) ularning xundaq qilixi Hudaning Əz mehİR-xəpçitini ularəʻə tehimu mol yaqıduruxining səwəbi boləʻan. Ikkilisinıng mumkinqilixi bar boləʻini bilən bizningqə ikkinqisi əhtimaləʻə yekındur. ■ 1:7 Əf. 3:1; 4:1; Kol. 4:3,18; 2Tim. 1:8. ■ 1:8 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1.

Məsihning künidə pak-diyənətlik, əyibsiz bolisilər^{□ 11} həmdə Əysa Məsih arkilik boləjan, Hudaning xan-xəripə həm mədhəyisini elip kelidəjan həkkanıylikning mewisi bilən toldurulisilər.

¹² Biraq silərgə xuni həwərləndürməqimənki, i qerindaxlar, mening bu əhwalim əməliyətə hux həwərnəng tehimu kəng tarqilixi üçün türtkə boldi; ¹³ Qünki mening kamilixim Məsih üçün ikənliki imperator ordisdiki qarawulhanidikilərgə wə baxka həmməyləngə ayan boldi.[□]

¹⁴ Xuning bilən qerindaxlarning kəpinqisi mening kamilixim tüpəylidin Rəbgə tayinip *Hudaning* səz-kalamini qorkmay səzləxkə tehimu jür'ətlük boldi; ^{□ ■ 15} dər wəxə, bəziləri həsət kilip yaki rikəbətlixip, bəziləri aq kəngüllük bilən Məsihni jakarlaydu; ¹⁶ keyinkiliri bolsa bərhək muhəbbəttin, mening hux həwərnəni aqlap ispatlixim üçün muxu yərgə qoyuləjanliqimni bilgənlikidin xundak kilməktə; ^{□ 17} Aldinkiliri bolsa qin kənglidin əməs, bəlki xəhsiyətqilikidin, mening zənjirləngən dərdimğə dərd qoxmaqçı bolup xundak kilməktə.[□]

¹⁸ Əmdi bularoqa nemə degülük? Qandakla bolmisun, toqra niyəttin bolsun sahtiliktin bolsun, ohxaxla Məsih jakarlinidu; mən xuningə xadlinimən; bərhək, dawamlıq xadliniwərimən. ¹⁹ Qünki dualiringlar wə Məsih Əysaning Rohining kuwətlixi arkilik bu ixlər niyat-kutkuzuluxuməyə mədət bolidu dəp bilimən, ^{□ ■ 20} — demək, təkəzzalixim wə ümid-istikim boyiqə heq ixta hijalətlilikte qalmastin, tirik yaki əlük bolay, hərdəim boləjnidək həzirmu toluk jasarət bilən Məsih tenimdə uluəplənsun! ^{□ ■}

²¹ Qünki manga nisbətən həyatimning əzi Məsihdur, əlüh bolsa tehimu paydiliktur.

²² Jənim tenimdə qalsa, əmdi nesiwəm yənə mewilik hizmət bolidu; lekin kəyisisini əwzəl bilip talliwəliximni bilməywatimən; ²³ mən həyat bilən

^{□ 1:10} «... xundakla sələrning nemə ixlarning əwzəl ikənlikini pərk etələydəjan bolup, Məsihning künidə pak-diyənətlik, əyibsiz boluxunglar...» — «Məsihning küni» toqruluk 6-ayətiki izahətni kəring. «Qoxumqə səz»imiznimu kəring. ^{□ 1:13} «**mening kamilixim**»

— grek tilidə «mening baq-zənjiririm». «**imperator ordisdiki qarawulhana**» — grek tilidə «praytorium» degən səz Kəysərnəng ordisdiki məlum bir kışimni kərsitidu. «Praytorium»əyə imperatorni mudapiə kiləuquqlar boləjan Rim imperiyəsining əng hil ləxkərləri jaylaxқан; xu yər yənə Rim imperiyəsining hərəkəysi əlkisidiki waliylarning bax xtabi idi. Xunga Pawlusning bu yərdə «baxka həmməylən» degini bəlkim ləxkərləni həm Rimda turuwatқан barlik waliylarnimunu kərsitidu. ^{□ 1:14} «**Xuning bilən qerindaxlarning kəpinqisi mening kamilixim tüpəylidin Rəbgə tayinip Hudaning səz-kalamini qorkmay səzləxkə tehimu jür'ətlük boldi...**» —

demək, kəp qerindaxlar: «Pawlus həttə Kəysərnəng ordisdida turupmu Hudaning səzini qorkmay səzləwətkən yərdə, mən sirtta ərkin turup uni jakarlasta nemidin qorkqantim?» dəp jür'ətlimidu. ^{■ 1:14} Əf. 3:13; 1Tes. 3:3. ^{□ 1:16} «**muxu yərgə qoyuləjanliqim**» — «qoyuləjanliqim» —

Həmmigə Qadir tərpidin, əlwəttə. ^{□ 1:17} «**aldinkiliri bolsa qin kənglidin əməs, bəlki xəhsiyətqilikidin, mening zənjirləngən dərdimğə dərd qoxmaqçı bolup xundak kilməktə**» — xundak qerindaxlar bəlkim: «uluq rosul Pawlus türmidə kəməklük, bizgə pürsət kəldi» dəp, jamaətlər arisidə əz dangqini qıqarməqçı, əzliki «rosullarning paaliyətliəri» boluwalməqçı boləjanlardur. ^{□ 1:19} «**Qünki dualiringlar wə Məsih Əysaning Rohining kuwətlixi arkilik bu ixlər niyat-kutkuzuluxuməyə mədət bolidu dəp bilimən...**» —

«mening niyat-kutkuzuluxum» — bəzi alimlar bu səzləni «türmidin kutkuzuluxum» yaki bolmisə «meni əlüm arkilik jənnətkə yətküzüx» dəp qūxinidu; bizningə bu səzlər qoqum təwəndiki 20-ayət bilən baqlıktur. 20-ayətə «niyat-kutkuzuluxum»ning əməliyətə nemə ikənliki kərsitilidu. «Qoxumqə səz»imizni kəring. ^{■ 1:19} 2Kor. 1:11. ^{□ 1:20} «**təkəzzalixim wə ümid-istikim boyiqə heq ixta hijalətlilikte qalmastin...**» — «heq ixta hijalətlilikte qalmastin...» bəlkim Məsihning wəkil sūpitidə Uningəyə heqəndak daq kəltürməslilikini kərsitidu. ^{■ 1:20} Rim. 5:5.

mamat otturisida qisilip qaldim; qunki bu dunyadin ayrilip, Məsih bilən billə boluxka intizarmən — bu ix ziyadə əwzəldur; ²⁴ əmma silər üçün jenimning tenimdə kelixi tehimu zərüröu dəymən.□

²⁵ Əmdi buningöja ixənqim kamil bolup, silərning etiقادta aloja ilgilixinglar həm xad-huram boluxunglar üçün mən silər bilən billə kelip dawamlıq turimən dəp bilimən; □ ²⁶ xuning bilən mening silərgə yənə həmrah bolöjnim wəjidin mən arkilik Məsih Əysada pəhirlinip təntənə kilixinglar tehimu ziyadilixidu!

²⁷ Pəkət özünglarni Məsihning hux həwirigə layıq tutunglarki, mən yeninglaröja berip silər bilən didarlxəndimu, silərdin ayrilöqandimu, ixliringlardin anglaydiöjnim silərning bir roh bir janda bolup qing dəssəp turup, hux həwərdiki etiقادning yolida kürəxkə intiliwatqininglar, □ ■

²⁸ xundakla qarxi qıkkuqilarning heqkandə wəhimiliridin patiparak bolup kətmigininglar bolsun; silərdiki bu öyərət, ularöja halakətning bəlgisi, silərgə bolsa kütquzuluxunglarning alamiti, xuningdək alayitən Hudadin kəlgən bir alaməttur; □ ²⁹ Qunki Məsihning yolida silərgə pəkət Uningöja ixinixnila əməs, yənə Uning üçün horlukka uqraxmu nesiwə kilinöjandur. ³⁰ Qunki silər ilgiri mändə körgininglardə wə xuningdək hazır angliöjninglardə mən yolukkan kürəxkə silərmmu yolukmaqtisilər.□

2

¹ Əgər əmdi Məsihtə riqbət bar deyilsə, muhəbbətning təsəllisi bar deyilsə, Rohning sirdaxlıki bar deyilsə, kəlbədə iq əqrıtixlar həm rəhimdillik bar deyilsə, □ 2-3 — əmdi ohxax bir oy-pikirdə bolup, bir-biringlaröja ohxax muhəbbəttə baölinip, bir jan bir niyəttə bolup, aranglarda

□ 1:24 «əmma silər üçün jenimning tenimdə kelixi tehimu zərüröu dəymən» — 21-25-ayətlər toqruluk «kirix səz»imizni körüng. □ 1:25 «Əmdi buningöja ixənqim kamil bolup, silərning etiقادta aloja ilgilixinglar həm xad-huram boluxunglar üçün mən silər bilən billə kelip dawamlıq turimən dəp bilimən» — Pawlusning türmidin kayta qıkkanlıki toqruluk «qoxumqə səz»imizni körüng.

□ 1:27 «özünglarni Məsihning həwirigə layıq halda tutunglar» — grek tilida «özünglar Məsihning həwirigə layıq halda puqra bolunglar» degən səz bilən ipadiliniidu. Filippidikilər bolsa «rimlik puqralar» dəp hesablinip, alahidə imtiyazlık idi. Pawlusning puritip eytmaqçi bolöjini «Özünglarni ərxitiki puqralaröja layıq halda tutunglar» degənliktur. ■ 1:27 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12; 4:1.

□ 1:28 «silərdiki bu öyərət...» — grek tilida «bu ix...». Baxka mumkinqiliki barki, «bu ix» qarxi qıkkuqilarning qarxilikning ezini kərsitidu. «...ularöja halakətning bəlgisi, silərgə bolsa kütquzuluxunglarning alamiti, xuningdək alayitən Hudadin kəlgən bir alaməttur» — baxka birhil təjimis: «...ularöja halakətning bəlgisi, silərgə bolsa kütquzuluxunglarning alamiti, (xuningdək) kütquzuluxunglarning Hudadin boləqanlıqöja bir alaməttur». □ 1:30 «.. silər ilgiri mändə körgininglardə wə xuningdək hazır angliöjninglardə mən yolukkan kürəxkə silərmmu yolukmaqtisilər» — demək, (1) etiقاد üçün ziyankəxlikkə yolukux; (2) xübhəsisziki, hərhil jin-xəytanlar tərpidin kəlgən hujumöja uqrax («rohij kürəx — «Əf.» 6:10-18ni körüng).

□ 2:1 «Əgər əmdi Məsihtə riqbət bar deyilsə, muhəbbətning təsəllisi bar deyilsə, Rohning sirdaxlıki bar deyilsə, kəlbədə iq əqrıtixlar həm rəhimdillik bar deyilsə, ...» — grek tilida muxu ayəttiki «əgər» daim retorik xəkildə ixlitilip «əgər...wə dərwekə (xundək) bolidu» degən mənini bildüridu. «Roh» bolsa Hudaning Rohini kərsitidu. «Kəlbədə» əsli grek tilida «iq-kərnida», «iq-baqrıda».

heq ix rikabettin yaki kuruk xohretperasliktin bolmisun; aksiqe, oyhiyalinglarda kigik peillik bolup herbiringlar baxkilarni ozunglardin yukiri dep bilinglar; xundaq bolojanda xad-huramlikimni kamil kilisilar. ■

⁴ Herbiringlar pekot oz ixliringlaroqa kengul belup qalmay, balki baxkilarningkigimu kengul belunglar. ■ ⁵ Məsih Əysada bolojan oypozitsiyə silərdimu bolsun: — ■

⁶ U Hudaning tip-xeklidə bolsimu, Özini Huda bilən təng kilixni olja kilip tutuwalmidi; ■

⁷ Əksiqə, U Özidin həmmi ni kurukdidi, Özigə kulning xeklini elip, İnsanlarning siyaqioja kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup, □ ■

⁸ Özini təwən kilip, Həttə ölümgiqə, yəni kresttiki ölümgiqə itaətmən boldi; ■

⁹ Xunga Huda Uni intayin yukiri kətürüp mərtiwilik kildi, Uningoqa hərəkəndə namdin üstün bolojan namni beoixlidiki, ■

¹⁰ Əysaning namioja asmanlarda, yər yüzidə həm yər astida barlik tizlar pükülüp, ■

¹¹ Huda'Atioja xan-xərap kəltürüp hər bir til Əysa Məsihning Rəb ikənlikini etirap kilidu. □ ■

¹² Xuning bilən, əy səyümlükirim, silər həmixə itaət kilojinglardək, pekot mən yeninglarda bolojinimdila əməs, balki hazırkıdək mən silərdin neri bolojanda tehimu xundaq itaət bilən əyminixtə, titrigən həlda öz nijatinglarni hərtərəpkə təbiklaxka intilinglar. ¹³ Qünki Hudaning gəzəl həhixi boyiqə silərnig iradə tiklilinglaroqa wə xuningdək uni əməlgə axuruxunglarda iqinglarda ixliguqi Uning Özidur. ■

¹⁴ Həmmə ixlarni ojudungximay yaki talax-tartix kilmay kilinglar; ■ ¹⁵ xuning bilən silər əyibsiz, sap dillik bolup, bu dəwrdiki tətür, əsəbbiy adəmlər otturisida yaxap, ularning arisida dunyaoja yorukluk bərgüqilərdək parlap, Hudaning daqpsiz pərzəntli ri bolisilər; ■ ¹⁶ xuningdək həyatning sez-kalamini sunup bərgüqi bolojinglar tūpəylidin, mən silərdin Məsihning künidə bikar yügürməptimən, bikar

■ 2:2-3 Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 3:16; 1Pet. 3:8; Rim. 12:10; 1Pet. 5:5. ■ 2:4

1Kor. 10:24; 13:5. ■ 2:5 Mat. 11:29; Yh. 13:15; 1Pet. 2:21; 1Yuha. 2:6. ■ 2:6 2Kor.

4:4; Kol. 1:15; Ibr. 1:3. □ 2:7 «... Özini Huda bilən təng kilixni olja kilip tutuwalmidi

(6-ayət), əksiqə, U Özidin həmmi ni kurukdidi,...» — baxka birhil təjrimisi: «... Özini Huda bilən təng turiverəy dəp turuwalmayla, Özindin həmmi ni kutukdidi,...». «Əksiqə, U Özidin həmmi ni kurukdidi, Özigə kulning xeklini elip, İnsanlarning siyaqioja kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup,...» — bu ayət bəlkim İnjl iqidə mənisi əng qongkur jümlilərdin biridur. «İnsanlarning siyaqioja kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup» degen ibarilər xühhisizki, Məsihning hər jəhəttin insan bolup, toluq insanning təbiitidə bolojanlikini kərsitidu. Pekot uning təbiitidə heq gunağ yok idi. «İnsaniy təbiət» grek tilida «insaniy «shema»» dəp ipadillinidu, insanning təbiiti wə «asasiy qurulux»ini kərsitidu. «U Özini kurukdidi» toşquruk «kozumqə sez»imizni kərüng. ■ 2:7 Zəb. 8:5; Mat. 20:28; Luqa 22:27; Yh. 13:14. ■ 2:8 Ibr.

2:9,14,17; 4:15; 12:2. ■ 2:9 Ros. 2:33; Ibr. 1:4. ■ 2:10 Yəx. 45:23; Rim. 14:11.

□ 2:11 «Huda'Atioja xan-xərap kəltürüp hər bir til Əysa Məsihning Rəb ikənlikini etirap

kilidu» — demək, Məsih Əysaoja beoixlanojan nam «Rəb»dur. U əsli Əzi Rəb bolup (məsilən,

«Luqa» 2:11), U ərlərgə kətürülginidə Huda'Atisi Özining Uningdin bolojan hürsənlikini bildürüp

kaytidin Uni «Rəb» dəp enik jakarlioqan. «Yəx.» 45:23ni kərüng. ■ 2:11 Yh. 13:13; 1Kor. 8:6;

12:3. ■ 2:13 2Kor. 3:5. ■ 2:14 Rim. 12:17; 1Pet. 2:12; 4:9. ■ 2:15 Pənd. 4:18; Mat. 5:14.

japa tartmaptimən dəp pəhirlinip təntənə qılaylaydioğan bolimən. □ ■

17 Həttə mən «xarab hədiyə» süpitidə etiқadinglardiki qurbanlik həm hizmət-ibadətning üstigə quyulsammu, mən xadlinimən, xundakla silər bilən billə ortaq xadlinimən. □ ■ 18 Silərmu ohxax yolda xadlinisilər wə mən bilən billə ortaq xadlinixinglar kerək. □

19 Lekin mən Rəbdə pat arida Timotiyni yeninglaroqa əwətiхni ümid qilimənki, əhwalinglarni anglap mənmu hux bolsam; ■ 20 qünki yenimda uningə oхxax, dilimiz bir boləjan, ixliringlaroqa qin dilidin kəngül bəlgüqi baxka adəm yoқtur. 21 Qünki həmme adəm Əysa Məsiһning ixliriəga əməs, bəlki əzining ixliri bilən xuəqullinixka intilidu; ■ 22 əmma silər uning salahiyitini, uning hux həwəning hizmitidə huddi atisiəga həmrəh bolup ixləydiəjan balidək mən bilən birgə meһnət singdürgənlikini bilisilər. 23 Əmdi aқiwitimning қандақ bolidiojanlikini enik bilgən һaman, uni dərһal mangduruwetixni ümid qilimən; 24 əmma əzümning yeninglaroqa pat arida baridiojanliқiməga Rəb arkilix ixənqim bar.

25 Əmma buningdin awwal mening kerəndixim, hizmətdixim həm səpdixim boləjan, silərninğ əlqinglar həm һajitimdin qıққан qurbanlik yardiminglarni yətküzgüqi Epafroditni yeninglaroqa əwətiхni zərür tap-tim, □ 26 qünki u һəmminglarəga seəjiniр təlpüngənidə һəm silərninğ uning kesəl һalidin һəwər təpқininglar түpəylidin azablandı. 27 U dərwəкə kesəl bolup əjəlgə yeқinlixip qaldı; lekin Huda yeninglarə roһim qıldı; һəm mening dərdimning üstigə dərd bolmisun dəp yaləuz uningəjila əməs,

□ 2:16 «**һayatning səz-kalamini sunup bərgüqi boləjininglar түpəylidin...**» — «һayatning səz-kalami» — mənggü һayat toqruluk səz, əlwəttə. Baxka birhil tərjimisi: «һayatning səz-kalamini qing tutқininglar түpəylidin,...». Lekin yuқiriqi 15-ayəttə Filippilik kerəndaxlar «yoruқluk bərgüqi» dəp atalojan boləjaқka, muxu yərdə «(silər)... (Hudaning) һayatning səz-kalamini sunup bərgüqi boləjininglar» dəp tərjime qilixni toqra kerimiz. ■ 2:16 2Kor. 1:14; 1Tes. 2:19. □ 2:17 «**Həttə mən «xarab hədiyə» süpitidə etiқadinglardiki qurbanlik həm hizmət-ibadətning üstigə quyulsammu, mən xadlinimən, xundakla silər bilən billə ortaq xadlinimən**» — Pawlus yuқirida 1:25-26də «silər bilən yənə didarliximən» dəydu, əlwəttə. Lekin u əltürülsimu, məyüslənməytti yaқi һəq һəsərət tartmaytti, əksiqə xu səwəbtin xadlinattı; wə əgər xundak ix bolsa, ularnimu uning bilən billə ortaq xadlinixka riəbətəndürətti. ■ 2:17 2Kor. 7:4. □ 2:18 «**Silərmu ohxax yolda xadlinisilər wə mən bilən billə ortaq xadlinixinglar kerək**» — 17-18-ayət üstidə: Təwrat dəwridiki ibadət түzümidə, «keydürmə qurbanlik» qiloqanda, qurbanlik qurbangahka qoyuloqanda uningə «ax hədiyə» qoxuluxi kerək, andin ularning üstigə «xarab hədiyə» quyuluxi kerək idi. Muxu yərdə Pawlus tolimu kəmtərlik bilən Filippidiki etiқadqilarning qilojan hizmət-ibaditini muһim qurbanlikka, əzining yeқinda eһtimalliqi boləjan əltürülüxi yaқi türmidə əzini jamaət üqün pida qiliwatқanliқini bir «xarab hədiyə»gə, yani ularning qong qurbanliqi üstigə toluқlaydiojan pəкət qoxumqə bir «xarab hədiyə»gə oхxitidu. Qaytidin dəymiz: U əltürülsimu, məyüslənməytti yaқi һəq һəsərət tartmaytti, əksiqə xu səwəbtin xadlinattı; wə əgər xundak ix bolsa, ularnimu uning bilən billə ortaq xadlinixka riəbətəndürətti. ■ 2:19 Ros. 16:1; Rim. 16:21; 1Tes. 3:2. ■ 2:21 1Kor. 10:24; 13:5. □ 2:25 «**mening kerəndixim, hizmətdixim həm səpdixim boləjan, silərninğ əlqinglar həm һajitimdin qıққан qurbanlik yardiminglarni yətküzgüqi Epafrodit**» — «səpdixim» — Pawlus bilən roһiy kürəxtə ortaq jəngqi, əlwəttə. «Əlqinglar» grek tilida «apostolos». Bu sezninğ mənisə «əwətlinğ kixi», «əlqi» yaқi «rosul» bolidu. Muxu yərdə biz «əlqi» dəp tərjime qilojinimiz bilən, mumkinliki barki, Pawlus Epafroditning rosulluқ hizmiti bar bolidu, dəp kərsitixi mumkin.

balki mangimu rəhim kildi. □ ²⁸ Xuningdək uning bilən yənə kərüxüp xadlinixinglar wə xundakla özümgə nisbətən dərdirimni azaytix üqün uni tehimu jiddiy yoloja salmaqçimən. ²⁹ Əmdi uni xad-huramlik bilən Rəbdə qəbul kılinglar həm uningdək adəmlərgə hərmət kılinglar; ■ ³⁰ qünkü u Məsihning hizmitini dəp, silərning mangan kilməqçi boləjan yardiminglarni bejirixtə yolukқан boxlukni toldurup əjəlgə yüzlinip, öz jenini təwəkkül kildi. □

3

¹ Ahirida, əy kərindaxlirim, Rəbdə xadlininglar! Bularni silərgə kayta yezix mən üqün awariqilik əməs, balki silərgə amanlik elip kelidu. ■

² Itlardin hezi bolunglar, yamanlik kiləuqilardın hezi bolunglar, «tilim-tilim kəsküqilər»din hezi bolunglar! □ ■ ³ Qünkü həkikiy sünnətləklər bolsa Hudaning Rohi arkilik ibadət kiləuqi, Məsih Əysadin pəhirlinip təntənə kiləuqi, ətkə tayanmaydiəjan bizlərdürmiz. ■ ⁴ Meningmu ətkə tayanəuqilikim bar! Baxqılar «öz ətlirimgə tayansam bolidu» desə, mən

□ 2:27 «U dərəkə kesəl bolup əjəlgə yəkinlixip kaldı; lekin Huda uningə rəhim kildi; həm mening dərdimning üstigə dərđ bolmisun dəp yaləuz uningə ila əməs, balki mangimu rəhim kildi» — «Huda... yaləuz uningə ila əməs, balki mangimu rəhim kildi» degən söz birhül gunahni kərsətkən bolsa kerək. Təwəndiki 28-30-ayətlərgə kəriəqanda, Epafrodit Pawluska jamaətning səwəşisini yətküzüp bəriədiəjan yolda kesəl boldi. U bəlkim yolda kesəl bolup kələjan. U Pawlusning kəxiəja yetip bərixka aldırap öz kesili bilən heq kari bolmay ələja basti, xuning bilən u tehimu əəjr kesəl bolup «əjəlgə yəkinlixip kaldı». Pawlus, uning bu kiləşimini birhül təwəkkülqilik, aqılanə ix əməs dəp oylıxi mumkin. Huddi Pawlus, Huda «uningə rəhim kilip» sakaytti, xundakla «manga rəhim kildi» — qünkü Epafrodit mening wəjəmdin xundak kildi, degəndək. Undək deginimiz bilən, Huda bizgə jamaət üqün xundak təwəkkül kilixka təyyar boləjan adəmləəni əwətsun! ■ 2:29 1Kor. 9:14; Gal. 6:6; 1Tes. 5:12; 1Tim. 5:17; İbr. 13:17. □ 2:30 «u Məsihning hizmitini dəp...» — grek tilida:

«u hizmət dəp,...» deyilgən. Pawluska (xundakla Epafroditka) nisbətən pəkət «hizmət»lə bar, qünkü uningə nisbətən pəkət bir hizmət, yəni Məsihning hizmiti, hux həwəning hizmiti bardur. «u... silərning mangan kilməqçi boləjan yardiminglarni bejirixtə yolukқан boxlukni toldurup əjəlgə yüzlinip, öz jenini təwəkkül kildi» — Pawlusning «yardiminglarni bejirixtə yolukқан boxluk...» degini, Filippidiki jamaətning uningə kəngül bəlüxidə məlum yətersizlik bar, degənliki əməs; u, silərdə ümid kiləşimlərdək yardəməni yətküzüx pürsətləri qikmişəjan bolsimu, lekin əwətməqçi boləjan kəngünləni qüxinimən, deməqçi. «Yardiminglar» degən söz grek tilida muxu yərdə «ibadəthanidiki kahinlik qurbanlik hizmitinglar»ni puritidiəjan səzdur. ■ 3:1 Fil. 4:4; Yəq. 1:2; 1Pet. 4:13. □ 3:2 «Itlardin hezi bolunglar, yamanlik kiləuqilardın hezi bolunglar, «tilim-tilim kəsküqilər»din hezi bolunglar!» — «itlar» yaləjan təlim bərgüqi, Hudaning yolini buriəuqi katarlikləni kərsitidu. 3-7-ayətləni kərüng. «Tilim-tilim kəsküqilər» intayin kinayilik, həjwiy gəp bolup, u «adəmlər sünnətsiz (hətnisiz) bolsa kütqüzulmaydu» dəp tərəp-tərəptə ixəngüqiləning hər birini sünnət kilməqçi boləjan Yəhudıyləni kərsitidu. Xu bəbtiki 3-8, -17-21-ayətləni həm izahətləni kərüng. Sünnətning əhmıyiti, «əttiki sünnət» wə «rohıy sünnət» toqruluk «qoxumqə söz»imizni kərüng. ■ 3:2 Yəx. 56:10. ■ 3:3 Kan. 10:16; 30:6; Yər. 4:4; Yh. 4:24; Rim. 2:29; Kol. 2:11.

tehimu xundak; □ ■ 5 sunnətkə kəlsək, mən tuʻqulup səkkizinci kuni sunnət qilindim; Israil millitidin, Binyaminning kəbilisidinnmən, «Ibraniylarning ibraniyisi» mən; Təvrat-kanuni tərəptin eytkanda, «Pərisiy» məzhəpidimu boləʻanmən; □ ■ 6 Hudaʻoʻja boləʻan kizəʻinlikiməʻoʻja kəlsək, jamaətkə ziyankəxlik kəʻloʻuqi idim; Təvrat kanuni tələp kəʻloʻan həkkaniylikkə kəlsək, əyibisiz idim; □ ■ 7 əmma manga nemə ix «paydilik» bolsa, bularni Məsih səwəbidin ziyalik dəp həsablidim; ■ 8 Məsih Əysa Rəbbimni tonuxning əwzəlliki wəjidin, mən baxkə həmmə ixni ziyalik dəp həsabləymən; mən dərwəkə Uning uqūnmə həmmidin məhrum boləʻan; bərhək, Məsihkə erixxim uqūn bularni nijasət dəp həsabləymənki, ■ 9 Məsihtə bolup, əzūmdiki kəndaktur həkkaniylik (Təvrat kanunidin qikkən həkkaniylik)tin waz keqip, Məsihning etiķad-sadiklikə arkilik boləʻan həkkaniylik, yəni etiķad arkilik Hudadin boləʻan həkkaniylikkə erixləymən; □ ■ 10 muddiayim Uni tuxdur, — yəni Uning əlūp tirilixining kūq-kudritidə yaxap, Uning azabliroʻja sirdax-həmdəmliktə bolup, Uning əlūmini ulgə kilip əzgərtilip, □ ■ 11 xundakla mumkin kədar əlūmdin tirilixkə yetixni muddia kilimən. □

12 Ularoʻja erixtim yaki kamalətkə yəttim deməkqi əməsmən; lekin Məsih Əysaning meni tutuwelixida boləʻan muddia-nixanini əzūm tutuwalsam

□ 3:4 «Meningmu ətkə tayanəʻuqilikim bar! Baxqilar «əz ətlirimgə tayansam bolidu» desə, mən tehimu xundak» — bu səzlər intayin muhim. «Ət» yaki «ətlər» toʻʻgruluk «Rimliklarəʻoʻdiki «kirix səz»imizni kəʻrəng. «Əz ətlirimgə tayanəʻuqəʻdək saləhiyitim bar» degini, «məndə Huda aldida gunəʻhimni yuʻqudək, əzūmni Hudaʻoʻja əpləxtərgūdək kəʻloʻan ixlirim bar» degənliktur (məsilən, mən sunnət kilinəʻan, ətkəndə ibadəthanida nuroʻʻun kurbanliklarni wə hədiyələrni sunəʻan, muhim diniy ərbabmən, qatarliklar). ■ 3:4 2Kor. 11:21.

□ 3:5 «... Təvrat-kanuni tərəptin eytkanda, «Pərisiy» məzhəpidimu boləʻanmən» — «Pərisiylər» Yəhudiylar arisidiki Təvrat kanunidiki tələplərnə əng təkiltaydiəʻan diniy məzhəp idi. «Təbirələr»nimu kəʻrəng. ■ 3:5 Yar. 49:27; Ros. 23:6; 2Kor. 11:22. □ 3:6 «Hudaʻoʻja boləʻan kizəʻinlikiməʻoʻja kəlsək, jamaətkə ziyankəxlik kəʻloʻuqi idim» — «jamaətkə ziyankəxlik kəʻlix» Hudaning iradisə əməs idi, əlwəttə; lekin xu wəqitlardiki Pawlus (Saul) Məsihgə qarxi bolup, «Məsihkə etiķad baʻqlaxni bolsa Hudaning yoli bilən kərxiləʻkanlik, Təvrat kanunini boləʻoʻlanlik» dəp oʻylaytti; xuning bilən xu qəʻoʻda u Hudaʻoʻja boləʻan «kizəʻinlik»ini hata yoloʻja kəritip «jamaətkə ziyankəxlik kəʻldi». «Təvrat kanuni tələp kəʻloʻan həkkaniylikkə kəlsək, əyibisiz idim» — «əyibisiz» — demək, u Təvrat kanuni jəhətidin əzini əyibisiz dəp kəraytti.

Keyin Hudaning Rohidin yorutuləʻanda u Təvrat kanunidiki toʻlək tələpni bilip yetip, əzini toʻlimu əyiblik tonup yətti («Rim.» 7:7-25, bolupmu 7ni kəʻrəng). ■ 3:6 Ros. 8:3; 9:1; 22:3, 4; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ 3:7 Mat. 13:44. ■ 3:8 Yəx. 53:11; Yəz. 9:22; Yh. 17:3; Kol. 2:2. □ 3:9 «Məsihtə bolup, əzūmdiki kəndaktur həkkaniylik..tin waz keqip, Məsihning etiķad-sadiklikə arkilik boləʻan həkkaniylik, yəni etiķad arkilik Hudadin boləʻan həkkaniylikkə erixləymən» — «Məsihtə» — grek tilida «Uningda». ■ 3:9 Rim. 1:17; 3:21. □ 3:10 «Uning (Məsihning) azabliroʻja boləʻan sirdax-həmdəmlik» — buning toʻʻʻrisida «kəʻxumqə səz»imizni kəʻrəng. «Uning azabliroʻja sirdax-həmdəmliktə bolup, Uning əlūmini ulgə kilip əzgərtilip...» — Məsihtə boləʻan muhəbbət, həkkaniylik, yuwax-mulayimlik, səwr-təkətlik, iman-etiķad wə baxqilarni kəqūrum kəʻlix pozitsiyining əng ayan kəʻlinəʻan wəqti bolsa Uning əlūmidə boləʻandur. Xuning bilən bizgə «Uning əlūmi»din əng qongkur, əng uluʻoʻ ulgə kəʻrəʻludu. ■ 3:10 Rim. 8:17; 2Kor. 4:10; 2Tim. 2:11,12; 1Pet. 4:13.

□ 3:11 «xundakla mumkin kədar əlūmdin tirilixkə yetixni muddia kilimən...» — Pawlusning muxu səzi, uning ahirki künidə əlūmdin tirilixini muddia kəʻlixə əməs; qūnki uning Məsihning künidə əlūmdin tirilixigə kəʻt'iy ixənqi bar idi (1:21). «Əlūmdin tirilix»tə, ixəngūqilərdə nuroʻʻunliəʻan yəngi qəbilyətlər, yəngi kūqlər, yəngi bilim-qūxənqilər wə wəhiylər pəyda bolidu, Hudaning toʻlək xan-xəripi qəʻksiz kəʻrəʻnudu; lekin, Pawlus bəʻkəm muxu dəʻrning əzidə bu ixlarəʻoʻja igə bolsam degən uluʻoʻq muddiada boləʻan bolsa kəʻrək. 12-əyetni kəʻrəng.

dəp qəpib yürməktimən. ¹³ Kərin daxlar, mən özümni uni tutuwaldim dəp kərimaymən. Pəqət xu bir ixnıla kəlimənki, ətüp kətkən ixlarni untup, aldındiki ixlaroqa intilip, ¹⁴ nixanni qoşlap, Hudaning Məsih Əysada boləjan büyük qəqiridikiki in'amiəla kərap qəpib yürməktimən. ■

¹⁵ Əmdi arimizdin kimki pixip yetilgən bolsa xu oy-məxsəttə bolayli. Əgər baxkiqə oy-məxsəttə bolsanglar, Huda bunimu silərgə kərsitip beridu. □

¹⁶ Kəndakla bolmisun, kəndak əlqəmgə yətkən bolsak, xu əlqəm boyiqə kədam besiwəyli. □ ■

¹⁷ Məni ülgə kəlip əgixinglar, əy kərin daxlar, xundakla biz silərgə tikləp bərgədn nəmünə boyiqə ohxax yolda mangojanlarəjimu kəzünglarni tikip, ulardin əgininglar. ■ ¹⁸ Qünki silərgə kəp kətim eytkinimdək, wə həzirimu kəz yaxlirim bilən kəyta eytimənki, nuroqun kixilər Məsihning krestioqa duxmən bolup mangmakta. □ ■ ¹⁹ Ularning aqiwiti həlakəttur, hudasi əzining kərnidur, xəripi kəlip mahtanojini əz nomussizlikidur, oylioanliri pəqət bu dunyadiki ixlardur. ²⁰ Həlbuki, bizning puqralikimiz bolsa ərxtidur, biz dəl xu yərdin Nijatkarning qüxüxini intizarlik bilən kütməktimiz — U bolsa Rəbbimiz Əysa Məsihdur. □ ■ ²¹ U barlik məwjudatlarni Əzigə boysunduridiəjan kudriti boyiqə bizning əbgar bu tenimizni əzgərtip, Əzining xan-xərəplik tenigə ohxax hələlə kəltüridu. □ ■

4

¹ Əmdi, əy kərin daxlirim, səygənlirim wə təlpüngənlirim, mening xad-huramlikim, mening bəximning taji boləquqilar, Rəbdə qing turunglar, i səygənlirim! ■

² Ewodiyađin ətünimən, wə Sunti hədin ətünimənki, Rəbdə bir oy, bir pikirdə bolunglar! □

■ **3:14** 1Kor. 9:24; 2Tim. 4:7. □ **3:15** «Əgər baxkiqə oy-məxsəttə bolsanglar» — Pawlusning bu degini, bəlkim nixanni qoşlixinglaroqa hərəkəndak namuwəpik oyda bolsanglar» degən mənədə bolsa kərək. Bəzi alimlar bu ayətning: «Əmdi arimizdiki kimki «pixip yetilgən» (kinayilik, həjwiyy etylioəjan) bolsa, muxu oyda bolayli. Əgər silər baxkiqə oylioəjan bolsanglar, Huda buning hatəlikini silərgə ayan kəlidu» degən mənədə dəp kəraydu. Biz uningə qəyil əməsmiz; ayətning ikkinqi kismi uningə qəyil zit kəlidu. □ **3:16** «Kəndakla bolmisun, kəndak əlqəmgə yətkən bolsak, xu əlqəm boyiqə kədam besiwəyli» — bəzi kona kəqürmilərdə: «kəndakla bolmisun, kəndak əlqəmgə yətkən bolsak, xu əlqəm boyiqə kədam besiwəyli, xu oyidimu boliwəyli» deyilidu. ■ **3:16** Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Gal. 6:16; Fil. 2:2; 1Pet. 3:8. ■ **3:17** 1Kor. 4:16; 11:1; 1Tes. 1:6. □ **3:18** «nuroqun kixilər Məsihning krestioqa duxmən bolup mangmakta» — «Məsihning krestioqa duxmən bolux» toşruluk «kozumqə sez»imizni kəring. ■ **3:18** Rim. 16:17. □ **3:20** «Həlbuki, bizning puqralikimiz bolsa ərxtidur, biz dəl xu yərdin nijatkarning qüxüxini intizarlik bilən kütməktimiz» — «Məsihning krestioqa boləjan duxmənələr» bolsa ərxkə əməs, bəlkə «bu dunya»ə, yənə «zəmin»ə qə tawədur. ■ **3:20** 1Kor. 1:7; 1Tes. 1:10; Tit. 2:13; İbr. 13:14. □ **3:21** «U barlik məwjudatlarni Əzigə boysunduridiəjan kudriti boyiqə bizning əbgar bu tenimizni əzgərtip, Əzining xan-xərəplik tenigə ohxax hələlə kəltüridu» — «əbgar bu tenimiz» grek tilidə «bizni təwən kəlidioəjan bu tenimiz», yəki «bizni kiqik peillik kəlidioəjan bu tenimiz» degənni bildüridu. Birsə təkəbburlixip kətkən bolsa tenidə hərəkəndak əjizlik, əbgarlik pəyda bolsa muxundak adəmləning qongqilikioəjan hatimə berilidu, əlwəttə, xundakla həmmimizgə kiqik peillikning toşra kəlidioəjanlikini roxən kərsitidu. ■ **3:21** 1Kor. 15:51; Kol. 3:4; 1Yuha. 3:2. ■ **4:1** 1Tes. 2:19. □ **4:2** «Ewodiyađin ətünimən, wə Sunti hədin ətünimənki, Rəbdə bir oy, bir pikirdə bolunglar!» — Ewodiya wə Sunti hə jamaəttiki aqə-singil idi.

³ Durus, mən səndinmu tələp qilimənki, i həkikiy həmbəyunturukluk hizmətdixim, bu ayallarning yardimidə boləjin; mana ular mən wə Klimənt bilən billə, xundakla namliri «həyatlik dəptiri»gə hatiriləngən baxka hizmətdaxlirim bilən billə hux həwər hizmitini ilgiri sürüxtə birgə kürəx qilojan. □ ■

⁴ Rəbdə xadlininglar; mən yənə eytimənki, xadlininglar!■

⁵ Silərning mulayimlikinglar pütkül insanoʻja ayan bolsun; Rəb yekindur!□ ■

⁶ Həq ix toʻruluk əndixə qilmanglar; bəlki hər bir ixta təxəkkür eytip tilikinglarni Hudaʻoʻja dua həm iltija arkiplik məlum qilinglar;■ ⁷ xu qəʻoʻda adəmning oyliʻojinidin exip qūxidiojan, Huda igə boləjan hatirjəmlilik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qəʻoʻdaydu.□ ■

⁸ Ahirida, əy kərindaxlirim, nemə ixlar həkikət, nemə ixlar aliyjanab, nemə ixlar həkkəniy, nemə ixlar pak, nemə ixlar hux-yekimlik, nemə ixlar xan-xəhrətlik bolsa, kişisi hərəkandək ixlarda əhlaq-pəzilət yaki mahtaxka layik tərəplər bar bolsa, xu ixlaroʻja kəngül koyup oylininglar.■

⁹ Məndin əgəngən, qəbul qilojan, angliojan wə mənə kərgənlərnin hərəkandiki bolsa, silər xularoʻja əməl qilinglar; xundək qilojanda hatirjəmlilik Igisi boləjan Huda silərgə yar bolidu.□

¹⁰ Əmdi mən Rəbdə ziyadə xadlandimki, silər həzir ahirda mənə boləjan kəyümqanlikinglarni kaytidin kərsətinglar (bilimənki, mənə daim kəyünp kəldinglar, əmma pəkətlə kərsitix pursiti qikimidi). ■ ¹¹ Mən bu gəpimni, birər mohtajliktin eytiwatkinim yok; qünki əhwalim kəndakla boluxidin kət'iynezər, bəriʻoʻja kənaət kilixni əginiwaldim. □ ■ ¹² Mən osal əhwalda yaxaxni bilimən, həm kəngriqilikdə yaxaxnimu bilimən. Hər ixta, hər əhwalda, həm toʻklukta həm aqlikta, həm bayaxatqilikta həm mohtajlikta yaxaxning sirini əginiwaldim. ■ ¹³ Mənə kudrət Bərgüqigə tayinip həmmə ixni qilalaydiojan boldum. ¹⁴ Həlbuki, mening qiyinqilikimoʻja ortək boluxunglar bilən yaxhi qildinglar.

□ **4:3 «mən səndinmu tələp qilimənki, i həkikiy həmbəyunturukluk hizmətdixim...»** — «həkikiy həmbəyunturukluk hizmətdixim» Pawlus bu alahidə ibarə bilən məlum kərxindixi kərsitidu. Pawlus uningni tilioʻja almiʻoʻjan bolsimu, xūbhışizki, uning əzi wə Filippiliklarning həmmisi kimni kərsətkənlikini obdan bilətti. Grek tilida «həmbəyunturukluk (hizmətdixim)» degən ibarə «süzügüs» bilən ipadiləngəqə, bəzi alimlar «Süzügüs» degəni adəmning ismi dəp karaydu. ■ **4:3** Mis. 32:32; Zəb. 69:28; Wəh. 3:5; 20:12; 21:27. ■ **4:4** 1Tes. 5:16; Ros.16:25 □ **4:5 «Silərning mulayimlikinglar pütkül insanoʻja ayan bolsun; Rəb yekindur!»** — «Rəb yekindur» degəning ikki mənsi bar: (1) Rəb Əysa etiʻaqdilaroʻja hərdaim yekin; (2) Rəb Əysa yekin arida dunyoʻja kaytip kelidu. ■ **4:5** 1Kor. 10:11; Ibr. 10:25. ■ **4:6** Zəb. 55:23; Mat. 6:25; 1Tim. 6:8,17; 1Pet. 5:7. □ **4:7 «... Huda igə boləjan hatirjəmlilik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qəʻoʻdaydu»** — yaki «Hudadin kəlgən hatirjəmlilik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qəʻoʻdaydu» — grek tilidiki tekstə «Hudaning hatirjəmlikli...» deyilidu. ■ **4:7** Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:14. ■ **4:8** Rim. 13:13; 1Tes. 4:3, 4, 5. □ **4:9 «xundək qilojanda hatirjəmlilik Igisi boləjan Huda silərgə yar bolidu»** — «hatirjəmlilik Igisi boləjan Huda» grek tilida: «hatirjəmlilikning Hudasi» — demək, hatirjəmlilik Bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmlilikte turoʻuqi Hudadır. ■ **4:10** 2Kor. 11:9. □ **4:11 «Mən bu gəpimni, birər mohtajliktin eytiwatkinim yok; qünki əhwalim kəndakla boluxidin kət'iynezər, bəriʻoʻja kənaət kilixni əginiwaldim»** — rosul ularni «xadlandim» (10-ayət) deginini hata qūxinip qalmisun dəp bu səzni qilidu. Xadlanəjanliki zindandiki aq qəlojan məhbusning tamakni kərginidiki xadlik əməs, bəlki jamaətnin uningə kəyüngənlikidin, jamaətnin uningə boləjan sadik muhəbbitidin xadlinixi idi. Xuningdək u ularoʻja səzidə: «Mən həzrimu intayin həjətmən» degəndək purəkni qikirip koyuxtin ənsirəydu. «Koxumqə səz»imizni kəring. ■ **4:11** 1Tim. 6:6. ■ **4:12** 1Kor. 4:11; 2Kor. 11:27.

¹⁵ Silərgimu məlumki, əy Filippiliklar, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qıkkınimda, hux həwərnı baxka yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqıtlarda, silərdin baxka heqkandak jamaət berix wə qobul kilix ixlirida mən bilən həmkarlaşmıoğan. □ ■ ¹⁶ Qünki Tesalonika xəhıridiki waqıtimimu ehtıyajım qüxkəndə silər manga birnəqqə ketim yardəm əwəttınglar. □ ¹⁷ Mening bundak deyixim, silərdin birər sowoqatni izdəp soriojınım əməstur, izdiginim bolsa həsawatinglaroqa rohiy mewining kəp toplinixidin ibarəttur.

¹⁸ Ləkin məndə həmmə nərsə bar, hətta yetip axkudək bar; silər əwətkənliringlarnı Epafrodittin tapxuruwelip terəmgə siqmay qaldım wə molqılıkka qəmdum. Bu əwətkinınglar intayın huxbuy, Hudaoqa qobul boləjudək, xundakla Uni hursən kilidioğan bir qurbanlıktək idi. □ ■

¹⁹ Wə mening Hudaıym silər mohtaj boləqan həmmə nərsini Məsih Əysada boləqan xan-xəripidiki baylıklarəqa asasən mol təminləydu.

²⁰ Əmdi Hudaıymız həm Atimizəqa əbədil'əbədgiqə xan-xərəp boləqay! Amin.

²¹ Məsih Əysada boləqan barlık muqəddəs bəndilərgə salam yətküzünglar. Yenimdiki kərindaxlardinmu silərgə salam!

²² Barlık muqəddəs bəndilərdin, bolupmu Kəysər *imperatorning* ordısında boləqanlardin silərgə salam!

²³ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehir-xəpkiti rohinglarəqa yar boləqay!

□ **4:15 «Silərgimu məlumki, əy Filippiliklar, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qıkkınimda, hux həwərnı baxka yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqıtlarda, silərdin baxka heqkandak jamaət berix wə qobul kilix ixlirida mən bilən həmkarlaşmıoğan»** — ayəttiki «...mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qıkkınimda, hux həwərnı baxka yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqıtlarda» deqən kişimning baxka birhil tərjimisi: «... hux həwərnıng silərgə yətküzülgən dəsləpki künliridə, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qıkkınimda...». Filippi xəhıri bolsa Makedoniyə əlkisidə; xunga kəysi tərjimisi toqra boluxidin kət'ıynəzər, Pawlus hux həwərnı Filippiliklarəqa yətküzgəndin keyin, uni baxka jaydikilərgə yətküzüx üqün qıkkanıdi. Xu qaoqda Filippidiki jamaət uningəqa iktisadiy wə bəlkim baxka jəhətlərdə yardəm kiləjanıdi. Pawlusning «berix wə qobul kilix ixliri» deqini, Pawlusning pəkət əzi üqünla əməs, bəlkı baxkılarnı dəp ularınq əwətkən yardimını qobul kiləjanlıkını kərsitidu. ■ **4:15** 2Kor. 11:9. □ **4:16 «Qünki Tesalonika xəhıridiki waqıtimimu ehtıyajım qüxkəndə silər manga birnəqqə ketim yardəm əwəttınglar»** — «birnəqqə ketim» grek tilida «bir ketim, hətta ikki ketim...» deqən ibarə bilən bildürülıdu. Adəttə bu ibarə «birnəqqə ketim» deqənnı kərsitidu. □ **4:18 «silər əwətkənliringlarnı Epafrodittin tapxuruwelip terəmgə siqmay qaldım wə molqılıkka qəmdum»** — «terəmgə siqmay qaldım wə molqılıkka qəmdum» deqənlik grek tilida bir səz bilənla ipadlılınidu. Pawlusning bu sezi bilən, pəkət jismaniy jəhəttıla həmmə nərsəm bar deqənla əməs, rohiy jəhəttimu tolimu huxal boləqanlıkını, tolimu təsəlli tapqanlıkını, tolimu oqəyrət kiləqanlıkını bildüridu. ■ **4:18** İbr. 13:16.

Kolossiliklarga

Rosul Pawlus Kolossi xəhīridiki jamaatka yazoqan məktup

1-2 Hudaning iradisi bilən Məsih Əysaning rosuli boləqan mənki Pawlustin wə kərindax Timotiydin, Kolossi xəhīridə turuwatqan muqəddəs bəndilərgə, yəni sadīk kərindaxlarəq salam! Huda Atimizdin mehir-xəpəkət wə hatirjəmlīk silərgə boləqay! □ ■

3-4 Biz Məsih Əysaqə baqliqan etikadinglar wə barlik muqəddəs bəndilərgə baqliqan muhəbbitinglar toqruluk angliqandin keyin, silər üqün dua kiləqinimizda silər üqün ərxlərdə saqlaklik ümid tüpəylidin Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioqə üzlüksiz rəhmət eytimiz; □ ■ 5 Silər ilgiri bu ümid toqrısında hux həwərdiki həkikət səzliri arkilik angliqansilər; ■

6 bu hux həwər pütkül jahanoqə yetip kelip mewə berip awumakta, xundakla silərgimu yetip kelip, silər uni anglap Hudaning mehir-xəpkitini həkikətən bilip yətkən birinqi kündin baxlap u silərdimu mewə berip awup barmakta; ■ 7 silər hux həwərnī səyümlük idxiximiz Əpafrafin əgəngənsilər; u yardimizdə Məsihning sadīk hizmətqisidur; □ ■ 8 u bizgə silərnīng Rohta boləqan muhəbbitinglarni ayan kildi. □

9 Bu səwəbtin bizmu buning toqrısında angliqan kündin baxlap silər üqün dua kilip iltija kilixni tohtatmiduk; tiləydiyənimiz xuki, Hudaning iradisi hərtərəplik danalik wə rohiy yorutulux bilən silərdə toluk bildürilsun.

■ 10 Xundak boləqanda silər Rəbgə layik halda hərtərəptə Hudani hursən kilip, hərəkəndak gūzəl ixlarda mewə bərgəndə, Hudani həkikiy bilixinglar arkilik əsüp yetilislər; ■ 11-12 bizni muqəddəs bəndilərnīng yoruklukta boləqan mirasioqə muyəssər boluxka layik kiləqan Atioqə təxəkkür eytip, Uning xan-xərpəklik kudriti boyiqə hərtərəplik küq bilən hər ixlarda xadlikka tolup qidamlik wə səwr-təkətlik boluxka küqləndürülsilər. 13 U bizni qarangoqulukning həkümranlikidin azad

□ 1:1-2 «Huda Atimizdin mehir-xəpəkət wə hatirjəmlīk silərgə boləqay!» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Huda Atimiz wə Rəb Əysa Məsihdin mehir-xəpəkət silərgə boləqay!» dəp hatiriləngən. ■ 1:1-2 Rim. 1:7; Gal. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. □ 1:3-4 «Biz Məsih Əysaqə baqliqan etikadinglar wə barlik muqəddəs bəndilərgə baqliqan muhəbbitinglar toqruluk angliqandin keyin... Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioqə üzlüksiz rəhmət eytimiz;» — toluk ikki ayətning baxka birhil tərjimisi: «Rəb Məsih Əysaqə baqliqan etikadinglar wə barlik muqəddəs bəndilərgə baqliqan muhəbbitinglar toqruluk angliqandin keyin, Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioqə üzlüksiz rəhmət eytimiz. Bu etikad wə muhəbbitinglar silər üqün ərxlərdə saqlaklik ümidtin barlikka kəlgən». Əmma bizningqə ümid etikadın əməs, əksiqə etikad ümidtin kelidu. Bizningqə Pawlus ularning kelidoqan bəhtini kəzləp uning üqün əzi xadlinidu.

■ 1:3-4 Əf. 1:15; Fil. 1:3; 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3. ■ 1:5 1Pet. 1:4. ■ 1:6 Mar. 4:8; Yh. 15:16. □ 1:7 «silər hux həwərnī səyümlük idxiximiz dedəq Əpafrafin əgəngənsilər» — «idxiximiz» grek tilida «(Hudaning) kulluqidiki idxiximiz» degən ukumni bildüridu. Əpafra Kolossidin kəlgən (4:12-ayətni kəring). U Pawlus wə hizmətdaxliriqə yardəm bərgənliki üqün, Pawlus təkəllup bilən uning yardimini Kolossidiki jamaətning yardimi dəp qaraydu. Bazi kona kəqürmilərdə: «u silərnīng yardimiglarda Məsihning sadīk hizmətqisidur» deyilidu. ■ 1:7 Kol. 4:12; Flm. 23. □ 1:8 «u bizgə silərnīng rohta boləqan muhəbbitinglarni ayan kildi» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohi. ■ 1:9 1Kor. 1:5; Əf. 1:15. ■ 1:10 Yar. 17:1; Yh. 15:16; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Fil. 1:27; 1Tes. 2:12.

kilip, soʻygən Ooʻlining padixahliqoʻya yetkəp koydi; □ ■ 14 Uningda hōrlük-azadlikka, yəni gunahlimizdin kəqürümgə muyassər bolduk. □ ■ 15 U bolsa kərünməs Hudaning sürət-obrazidur, pütkül kainattiki tunjidur; □ ■ 16 qünki Uningda barlik məwjudatlar, asmandiki bolsun, zemindiki bolsun, kərünidioʻan bolsun, kərünməs bolsun, məyli təhtlər, hojayinlar, həkümranliklar, hōkukdarlar bolsun, barlik həmmə Uning tərīpidin wə Uning üqün yaritiloʻandur. ■

17 U həmmidin burundur, wə həmmə məwjudatlar Uningda bir-birigə baolinip turmakta; □ 18 U yənə tənning, yəni jamaətning bexidur; u baxlinixtur, olgənlərdin tunji bolup tirilgüqidur; buningdiki məksət, Uning pütkül məwjudatlar iqidə hər jəhəttin əng üstün orunda turuxi üqündur. □ ■ 19 Qünki Huda Özining mukəmməl jəwhirini Uningda turəyuzuxka, □ ■ 20 wə Uning arkilik barlik məwjudatlarni Əzi bilən əpləxtürüxkə layik kərgənidi, yəni, Uning kresttə təkülgən kəni arkilik inaklik elip kəlgəndin keyin, — U arkilik məyli zeminda bolsun, ərlərdə bolsun barlik məwjudatlarni Əzi bilən əpləxtürüxkə layik kərgənidi; □ ■ 21-22 wə əslidə rəzil əməlliringlar tūpəylidin Özīgə yat kilinoʻan, kənglūnglarda düxmənlik boləan silərnimu, U Əz ətlik tenidə ölüm arkilik Özīgə pak-mukəddəs, əyibsiz wə daəqsiz hazir kilix üqün Əzi bilən əp kiləan □ ■ 23 (əgər silər etiƣadta ul selinip mustəhəkm turup, hux həwərdiki ümidtin neri kilinmisanglar); bu hux həwər pütkül asman astidiki kainatta jakarlanəan; mənki Pawlus Uningoʻa hizmətqi kilindim. □ ■

□ 1:13 «U bizni ƣarangəyulūƣning həkümranlikidin azad kilip, soʻygən ooʻlining padixahliqoʻya yetkəp koydi» — «ƣarangəyulūƣning həkümranliƣi» jin-xəytnarning ilkini kərsitidu. ■ 1:13 Mat. 3:17; 17:5; Əf. 2:4; 1Tes. 2:12; 2Pet. 1:17. □ 1:14 «Uningda hōrlük-azadlikka, yəni gunahlimizdin kəqürümgə muyassər bolduk» — «Uningda» muxu yərdə «Məsihdə» degənni kərsitidu. ■ 1:14 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Ibr. 9:14; 1Pet. 1:19.

□ 1:15 «U bolsa kərünməs Hudaning sürət-obrazidur, pütkül kainattiki tunjidur» — grek tilida muxu yərdiki «tunji» adəttə «birinƣi bolup tuəyuloʻan»ni kərsitidu. Səznəng toluƣ mənisi təwəndiki 16-17-ayəttə kərüliidu; Məsih: (1) pütün ələm iqidə birinƣi orunda turidu; (2) wə ələmnəng həmmisidin burun boləan; (3) ələmgə ohxax «yaritiloʻan» əməs, bəlki əsli Huda Atisi bilən billə məwjut boləan. Bu 16-20-ayətlərnəng məksiti Məsihning uluəyulūƣni kərsitix üqündur. ■ 1:15 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Ibr. 1:3; Wəh. 3:14. ■ 1:16 Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Yh. 1:3; Əf. 3:9; Ibr. 1:2. □ 1:17 «U həmmidin burundur, wə həmmə məwjudatlar uningda bir-birigə baolinip turmakta» — «U həmmidin burundur» degən səz wəƣit tərīpidin həp uluəyulūƣ-muƣimlik tərīpidinmu eytilidu. □ 1:18 «U yənə tənning, yəni jamaətning bexidur; u baxlinixtur, olgənlərdin tunji bolup tirilgüqidur; buningdiki məksət, uning pütkül məwjudatlar iqidə hər jəhəttin əng üstün orunda turuxi üqündur» — grek tilida muxu ayəttiki «tunji» 15-ayəttiki «tunji»oʻa ohxax səzdur; adəttə «birinƣi bolup tuəyuloʻan»ni kərsitidu. ■ 1:18 1Kor. 15:20; Əf. 1:22; 4:15; 5:23; Wəh. 1:5. □ 1:19 «Qünki Huda Özining mukəmməl jəwhirini uningda turəyuzuxka, ... (20) wə Uning arkilik ... Əzi bilən əpləxtürüxkə...» — səzmusəz tərjimə kilsəƣ: «Qünki (Hudaning) barlik mukəmməl jəwhirini uningda turuxka layik kərgən, (20) wə Uning arkilik ... Əzi bilən əpləxtürüxkə...». ■ 1:19 Yh. 1:14,16; Kol. 2:9. □ 1:20 «Uning kresttə təkülgən kəni arkilik» — Grek tilida «Uning krestidiki ƣan arkilik». ■ 1:20 Yəx. 9:6; Yh. 16:33; Ros. 10:36; Rim. 5:1; 2Kor. 5:18; Əf. 2:14; 1Yuħa. 4:10. □ 1:21-22 «...silərnimu, U Əz ətlik tenidə ölüm arkilik Özīgə pak-mukəddəs, əyibsiz wə daəqsiz hazir kilix üqün Əzi bilən əp kiləan...» — «Uning ətlik teni» Məsihning həkikiy insan ikənlikini təkiltəydu. ■ 1:21-22 Luka 1:75; Əf. 1:4; 5:27; 2Tim. 1:9; Tit. 2:12. □ 1:23 «əgər silər etiƣadta ul selinip mustəhəkm turup, hux həwərdiki ümidtin neri kilinmisanglar» — muxu səzlar adəmlərnə nijatƣa erixtürüxnəng xərtini əməs, bəlki adəmlərdə nijatnəng məwjut boləanliƣining addiy ispatini kərsitidu. ■ 1:23 Yh. 15:6.

24 Əmdı mən silər üçün tartқан jəpalirim üçün xadlinimən, wə xuningdək Məsihning jəpalirida kəm boləqanlirini öz ətlirimdə Uning teni, yəni jamaət üçün toluklaymən; □ ■ 25 mən jamaət üçün Hudaning səz-kalamioğa əməl kilix üçün Uning manga silərni dəp tapxuroğan oqojidarlikı boyiqə hizmətqi kilindim; □ ■ 26 bu səz-kalamidiki sir barlik əsirlərdin wə dəwrlərdin yoxurun tutuloğan, əmma hazır muqəddəs bəndilirigə axkarilandi; ■ 27 qünki Huda ularoğa əllər arisida əməlgə axuruluwatқан bu sirning xərəplik bayliklirini bildürüxni halidi; bu sir bolsa xan-xərəpkə elip baroquqi ümid boləqan, silərdə turuwatқан Məsihning Əzidur. □ ■ 28 Biz uni jakarlaymiz, hər bir adəmnı Məsihdə kamalətkə yətkən halda Huda aldida hazır kilix üçün barlik danalix bilən hər bir adəmgə jekiləymiz, hər bir adəmgə təlim berimiz. 29 Mən xuningoğa intilip, Uning wujudumda ixligini boyiqə kürəx kilip japa tartimən; Uning wujudumda ixligini dərwəxə tolimu zordur.□

2

1 Qünki məndə silər üçün, Laodikiyədikilər üçün, xuningdək didarimni kərmigənlərninğ həmmisi üçün nəqədər zor kürəxning boluwatқанlikini silərgə bilgüzməqquimən; □ 2 küriximning nixani, həmməylənninğ mehır-muəbbəttə bir-birigə baqlinip, qəblirininğ riqəbətəndürülüxi, Hudaning sirini, yəni Məsihni qüxinixtə wə toluk bilixtə boləqan ixənq-hatirjəmlikkə erixixi üqündur; □ ■ 3 qünki Uningda danalixning wə bilimning barlik baylikliri yoxurunəqandur.■

4 Mening buni deyixim, heqkimning silərni qayil kilarlik silix-sipayə gəpliri bilən aldimaslikı üqündur; ■ 5 qünki gərgə tən jəhətidin silərdin neri bolsammu, roq jəhətidin mən silər bilən billimən, silərninğ səptə turuwatқaninglaroğa wə Məsihgə baqlioğan etikadninglarning qingliktoğa qarap xadlinimən. ■ 6 Məsih, Rəb Əysani kandaq qəbul qiləqan bolsanglar,

□ 1:24 «Əmdı mən silər üçün tartқан jəpalirim üçün xadlinimən, wə xuningdək Məsihning jəpalirida kəm boləqanlirini öz ətlirimdə Uning teni, yəni jamaət üçün toluklaymən» — biz bu sirlik bayan üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 1:24 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; 2Kor. 7:4; Əf. 3:13; 4:12; 5:23; Fil. 2:17; 2Tim. 2:10. □ 1:25 «mən jamaət üçün Hudaning səz-kalamioğa əməl kilix üçün» — yaki «mən səz-kalamini toluk jakarlayx üçün» yaki «mən səz-kalamini həmmigə jakarlayx üçün». Bizningqə Pawlusning kəzdə tutқini əzining (wə baxқilarning) «Injildiki sir»ni jakarlixı bilən jamaətninğ sani toluk bolup, jamaət Hudaning toluk wəhıyisigə muysassar bolidu wə bu hux həwərninğ məksiti əməlgə axurulidu. ■ 1:25 Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; 2Tim. 1:10; Tit. 1:3; 1Pet. 1:20. ■ 1:26 Mat. 13:11. □ 1:27 «qünki Huda ularoğa əllər arisida əməlgə axuruluwatқан bu sirning xərəplik bayliklirini bildürüxni halidi» — «əllər» bolsa «yat əllər», «Yəhudiy əməslər»ni kərsitidu. ■ 1:27 2Kor. 2:14; 1Tim. 1:1.

□ 1:29 «Mən xuningoğa intilip, Uning wujudumda ixligini boyiqə kürəx kilip japa tartimən; Uning wujudumda ixligini dərwəxə tolimu zordur» — «kürəx» degenlik grek tilida «agon» deyilidu. «Agon» toqruluk «Filippiyliklaroğa»diki qoxumqə səz»imizni kərunğ. □ 2:1 «xuningdək didarimni kərmigənlərninğ həmmisi üçün...» — grek tilida: «xuningdək ətninğ jəhətidə yüzümü kərmigənlərninğ həmmisi üçün...». Xübhısizki, rosul jamaəttə roq jəhətidin bir-birimizni tonuximiz mumkin, deməqqi. □ 2:2 «küriximning nixani, həmməylənninğ mehır-muəbbəttə bir-birigə baqlinip, qəblirininğ riqəbətəndürülüxi, Hudaning sirini, yəni Məsihni qüxinixtə wə toluk bilixtə boləqan ixənq-hatirjəmlikkə erixixi üqündur» — demisəkmü, bu «kürixim» rohyi jəhəttin, dua-tilawətlər bilən hər türlüq jin-xəytanlar bilən qarixilixitiki kürəx, əlwəttə. ■ 2:2 Yəx. 53:11; Yər. 9:22; Yh. 17:3; Fil. 3:8. ■ 2:3 1Kor. 1:24. ■ 2:4 Əf. 5:6; Kol. 2:18. ■ 2:5 1Kor. 5:3; 14:40.

xu ҳalda Uningda menginglar; ⁷ silər təlim berilgəndək Uningda yiltiz tartip, etikaqinglar quruluwatqan Һalda, etikaqda hatirjəm kilinip, rəhmət eytixlar bilən taxqinlar turuquçi bolunglar; ⁸ Һeqkimning Məsih boyiqə bolmioqan, pəylasopluk yaki bimənə aldamqilik bilən, insanlardin kəlgən təlimlər, yəni bu dunyadiki «asasiy kaidə-qanuniyətler» boyiqə silərni öz oljisi kilip azdurmasliki üçün Һezi bolunglar; ⁹ qünki Uningda, yəni Məsihdə, Hudaning barlik mukəmməl jəwhiri tən xəklidə turidu; ¹⁰ wə silər Uningda, yəni barlik Һökümdarlarning Һəm Һökukdarlarning bexi Boluquqida mukəmməldursilər; ¹¹ silər Uningda adəmning qolisiz boluqan sünnət bilən sünnət kilinoqansilər; demək, Məsihning sünniti bilən *gunahlik* ətkə baqlanoqan təndin halas kilinoqansilər; ¹² Uning bilən təng qəməldürüluxtə dəpnə kilinoqansilər; silər yənə Uni ölümədin tirildürgən Hudaning wujudunglarda ixləydiqanliqioqə ixəng baqlax bilən Uning bilən təng tirilgənsilər. □ ■

¹³ Əmdi gərgə itaətsizlikinglar wə ətliringlardiki sünnətsizlikinglar tüpəylidin olgən bolsanglarmu, U silərni Məsih bilən billə janlandurdi; Һəmmə itaətsizlikirimizni kəqürüm kilip, ¹⁴ bəlgilimilərdə öz iqigə elinoqan üstimizdin ərz kilidioqan, bizni əyibləydiqan pütüklərnə eqürüp taxlidi; U ularni bizdin neri kildi, krestkə mihlatkuzdi. ¹⁵ U Һökümdarlardin wə Һökukdarlardin olja elip, *krestta* ularni rəswa kilip ularning üstidin təntənə bilən oqlibə kildi. □ ■

■ 2:7 1Kor. 1:5; Əf. 3:17. □ 2:8 «**Һeqkimning Məsih boyiqə bolmioqan, pəylasopluk yaki bimənə aldamqilik bilən, insanlardin kəlgən təlimlər, yəni bu dunyadiki «asasiy kaidə-qanuniyətler» boyiqə silərni öz oljisi kilip azdurmasliki üçün Һezi bolunglar**» — «asasiy kaidə-qanuniyətler» degən muhim ibarə toqrisida «koxumqə sez»imizni kəring. □ 2:8 Rim. 16:17; Ibr. 13:9. □ 2:10 «**wə silər Uningda, yəni barlik Һökümdarlarning Һəm Һökukdarlarning bexi Boluquqida mukəmməldursilər**» — «silər Uningda ... mukəmməldursilər» degən muhim ibarə toqrisida «koxumqə sez»imizni kəring. «barlik Һökümdarlar... Һəm Һökukdarlar...» — Һəm asmandiki Һəm zemindiki barlik Һökukqə igə boluqanlar. ■ 2:10 Yh. 1:16. □ 2:11 «**silər uningda adəmning qolisiz boluqan sünnət bilən sünnət kilinoqansilər; demək, Məsihning sünniti bilən gunahlik ətkə baqlanoqan təndin halas kilinoqansilər**» — bu ayəttiki sünnət adəmning tenidə əməs, bəli roq-kəlbididur, əlwəttə. Demisəkmu, «ətlik tən» degən ibaridə «ət» degən sez Injildiki alahidə mənidə ixlitilidu, yəni insaniy gunahqə əsir boluqan təbiətəni kərsitidu. «Rimliklaroqə»diki «ət» toqruqluk «kirix sez»imizni kəring. «Məsihning sünniti» «Məsihning Əzi kilidioqan sünnət», yaki «Məsihning əlümü»ni kərsitidu. Bu toqruqluk «koxumqə sezimiz»ni kəring. ■ 2:11 Qan. 10:16; Yər. 4:4; Rim. 2:29; Fil. 3:3. □ 2:12 «**Uning bilən təng qəməldürüluxtə dəpnə kilinoqansilər; silər yənə Uni ölümədin tirildürgən Hudaning wujudunglarda ixləydiqanliqioqə ixəng baqlax bilən uning bilən təng tirilgənsilər**» — bu ayəttiki «qəməldürülux» aldi bilən suqə qəməldürüluxni kərsətkini bilən, u yənə bəribir «roqqa qəməldürülux»nimu kərsitidu. Yənə yukiriki «sunnət» toqruqluk «koxumqə sezimiz»ni kəring. ■ 2:12 Rim. 6:4; Gal. 3:27; Əf. 1:19; 3:7. □ 2:13 «**Əmdi gərgə itaətsizlikinglar wə ətliringlardiki sünnətsizlikinglar tüpəylidin olgən bolsanglarmu,...**» — «ətliringlardiki sünnətsizlikinglar» ularning əslidə (Һəmmimiz Məsihsiz boluqan waqtimizdikidək) öz «gunahlik ət»imizgə əsir-qul boluqanlikimizni kərsitidu. ■ 2:13 Əf. 2:1. □ 2:14 «**bəlgilimilərdə öz iqigə elinoqan üstimizdin ərz kilidioqan, bizni əyibləydiqan pütüklərnə eqürüp taxlidi; u ularni bizdin neri kildi, krestkə mihlatkuzdi**» — bu intayin muhim ayət toqruqluk yənə «koxumqə sezimiz»ni kəring. Grek tilida «Uning krestigə mihlatkuzdi». □ 2:15 «**U Һökümdarlardin wə Һökukdarlardin olja elip, krestta ularni rəswa kilip ularning üstidin təntənə bilən oqlibə kildi**» — bu ayəttiki «Һökümdarlar wə Һökukdarlar» bolsa jin-xəytanlar; Məsih ulardin aloqan olja bolsa Əzigə etikaq baqluqan, əslidə jin-xəytanlarning ilkidə turuqan bizlərnə kərsitidu, əlwəttə! Baxqə birhil təjimisini «...Һökümdarlarni... qoralsiz kilip...». ■ 2:15 Yər. 3:15; Mat. 12:29; Luqə 11:22; Yh. 12:31; 16:11.

16 Əmdi heqkimning yemək-iqmək, heyt-bayramlar, «yengi ay» yaki xabat künlər jəhətliridə silərninğ üstünlərdin həküm qikirixioğa yol qoymanglar; ■ 17 bu ixlar bolsa bir kələnggə, halas; uning jismi bolsa Məsihningkidur! □ ■

18 Heqkimning silərni «kiqik peillik» wə pərixtilərgə ibadət kilixka dəwət kilip in'aminglardin məhrum kilixioğa yol qoymanglar; muxundak kixilər *gunahlik* ətliridiki oy-pikirliri bilən həkawurlixip, kərgən kərünüxlərgə esiliwalmaktidur; □ ■ 19 Ular «bax»ni qing tutqini yoxtur; lekin baxtin ügə wə singirlar arkilik pütkül tən kuwwətlinidu wə bir-birigə baqlinip, Hudadin kəlgən awux bilən axmaqta. □

20-21 Əgər Məsih bilən bu dunyadiki kaidə-kanuniyətlərgə nisbətən əlgən bolsanglar, nemixka (bu dunyada yaxioqanlardək) «Tutma!» «Tetima!» «Təgmə!» degəndək bəlgilimilərgə riayə kilisilər □ ■ 22 (bundak *bəlgilimilər ilkidiki* nərsilərninğ həmmisi istemal kilinix bilən yokilidu)? Muxundak bəlgilimilər pəkət insanlardin qikқан kərsətmilər wə təlimlərdin ibarət, halas; □ ■ 23 ularda dər wəxə birhil pidaiylarqə ibadət, kiqik peillik wə öz tenigə karita qattik qolluq boluxni dəwət kilix boləqəqka, ularda danalığın kərünüxi bar; əməliyəttə *bundak danalığın* paydisi yoxtur — ular pəkət əttiki həwəslərgə yol qoyidula, halas. ■

3

«Yukiridiki ixlaroğa intilip izdininglar»

1 Silər Məsih bilən təng tirildürülgən bolsanglar, əmdi yukiridiki ixlaroğa intilip izdininglar; Məsih xu yərdə Hudaning ong yenida olturidu. ■

2 Kəngül-zehninglarni yərdiki ixlaroğa əməs, bəлки yukiriki ixlaroğa koyunglar; 3 qünki silər əlgənsilər, wə həyatinglar Məsih bilən billə

■ 2:16 Law. 11:2; 23:2; Rim. 14:2; Gal. 4:10. □ 2:17 «bu ixlar bolsa bir kələnggə, halas; uning jismi bolsa Məsihningkidur!» — «jismi» — demək, «kələnggüni yərgə taxlioqan jisin». Bu muhım ayət toqrısında «qoxumqə sez»imizni kərnüng. ■ 2:17 Ibr. 8:5; 10:1.

□ 2:18 «Heqkimning silərni «kiqik peillik» wə pərixtilərgə ibadət kilixka dəwət kilip in'aminglardin məhrum kilixioğa yol qoymanglar...» — baxka birhil tərnimisi: «heqkimning... üstünlərdin həküm qikirixioğa yol qoymanglar...». «Dəwət kilip» degən ibarə «bu ixlardin səyünüp» degən mənisinimu öz iqigə alidu. «muxundak kixilər gunahlik ətliridiki oy-pikirliri bilən...» — demək, oy-pikirliri Muqəddəs Rohtin əməs, bəлки öz gunahlik ətliri təripidin baxkurulidioqandur. «kərgən kərünüxlərgə esiliwalmaktidur» — bəzi kona tekestiki keqürmilərdə «kərnigan kərünüxlərgə esiliwalmaktidur» deyilidu. Bizningqə «kərgən» dəp okux toqridur; bu kixilər kərgən «kərünüxlər» əzining ham hiyalliridin qikқан, əlwəttə.

■ 2:18 Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; 2Tes. 2:3; 1Yuha. 4:1. □ 2:19 «Ular «bax»ni qing tutqini yoxtur. Lekin baxtin ügə wə singirlar arkilik pütkül tən kuwwətlinidu wə bir-birigə baqlinip, Hudadin kəlgən awux bilən axmaqta.» — «bax» bolsa Məsihdur. Məsihning Əz teni boləqan jamaətninğ bexidur. «Tən» — jamaat. □ 2:20-21 «Əgər Məsih bilən bu dunyadiki kaidə-kanuniyətlərgə nisbətən əlgən bolsanglar...» — bu muhım ayət toqruluk «qoxumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ 2:20-21 Gal. 4:9. □ 2:22 «bundak bəlgilimilər ilkidiki nərsilərninğ həmmisi istemal kilinix bilən yokilidu» — demək «Tutma! Tetima! Təgmə!» degəndək bəlgilimilərninğ həmmisi Huda aldidə əng muhım ix boləqan insanning iqki dunyasi bilən əməs, bəлки yemək-iqmək qatarliqlar bilən munasiwətliktur. ■ 2:22 Yəx. 29:13; Mat. 15:9; Tit. 1:14. ■ 2:23 1Tim. 4:8; 5:23. ■ 3:1 Əf. 1:20.

Hudada yoxurun turidu. ■ 4 Əmma hayatimiz boləjan Məsih axkarilanojan qaojda, xuan silər uning bilən billə xan-xərpətxə axkariliniđiojan bolisilər. □ ■

5 Xunga yərgə təwə ixlarni qiloquci hərəkəndək əzaliringlarni, yəni buzukluk, napaklik, iplas həssiyatlar, rəzil həhixlar wə nəpsaniyətxilik (u butpərəslikkə barawərdur)ni əlümğə məhküm qilinglar; □ ■ 6 qünki bu ixlər tüpəylidin Hudaning qəzipi itaətsiz pərzəntlərgə quxidu. □ ■ 7 Silər bular arisida yaxiojan waqtinglarda, bundək ixlardimu mangəjansilər. ■

8 Əmma hazır silər muxularningmu həmmisini özünglardin seliwetinglar — yəni qəzəp, kəhr-səpra, yaman niyətlər, təhmət, aqzinglardin qikidiəjan iplas səzlərnimu siliwetinglar. ■ 9 Bir-biringlarəja yalojan səzlimənglar; qünki silər kona adəmnı qilmixliri bilən seliwətkənsilər, ■

10 wə yengi adəmnı kiyyənsilər; yengi adəm bolsa əzini Yaratquqining sürət-obrazi boyiqə toluk bilixtə daim yengilimaqta; □ ■ 11 uningda heqəkəndək yunanlik yaki Yəhudiy, sünnətlik yaki sünnətsiz, yat məđiniyətlük, Skit, kul yaki hərlər məwjut əməstur; bəlki Məsih həmmidur, wə həmmididur. □ ■

12 Xunga, Hudaning talliwalojanliriəja, pak-muqəddəs wə səyüngənlərgə layik, adəmgə iq əsritidiəjan baəjirlarni, məhribanlik, kiqik peillik, məminlik wə səwr-təkətlükni kiwiwelinglar; □ ■ 13 bir-biringlarəja yol qoyunglar, narazilik ix bolsa bir-biringlarni kəqürüm qilinglar; Məsih silərni qəndək kəqürüm qilojan bolsa silərnu xundək qilinglar. ■

14 Muxu ixlarning üstigə kamil birlikning rixtisi boləjan məhr-

■ 3:3 Rim. 6:2; 8:24; 2Kor. 5:7. □ 3:4 «əmma hayatimiz boləjan Məsih axkarilanojan qaojda, xuan silər uning bilən billə xan-xərpətxə axkariliniđiojan bolisilər» — bu muhim

ayət toqruluk «kozumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 3:4 Fil. 3:21; 1Yuha. 3:2. □ 3:5 «yərgə təwə boləjan ixlarni qiloquci hərəkəndək əzaliringlar...» — əslı grek tilida «yərgə təwə boləjan əzaliringlar...». «yərgə təwə» degəning mənisı «bu rəzil dunyaəja təwə» degənluktur.

■ 3:5 Rim. 7:5, 23; Əf. 4:22; 5:3, 5; 1Tes. 4:5. □ 3:6 «qünki bu ixlər tüpəylidin Hudaning qəzipi itaətsiz pərzəntlərgə quxidu» — «itaətsiz pərzəntlər» degən ibarə insanning əslı tüp təbiitdə itaətsizlikning barlikəni, itaətsiz Adəm'atining pərzəntliri ikənlikini kərsitidu.

Lekin «itaətsiz pərzəntlər» bolsa Hudaning xəpkiti bilən Hudaning Əzining pərzəntlirigə aylinidu (5, 7-ayətni kəring). ■ 3:6 1Kor. 6:10; Gal. 5:19; Əf. 5:5; Wəh. 22:15. ■ 3:7 1Kor. 6:11; Əf. 2:1; Tit. 3:3. ■ 3:8 Əf. 4:22; Ibr. 12:1; Yak. 1:21; 1Pet. 2:1. ■ 3:9 Əf. 4:25. □ 3:10 «wə yengi adəmnı kiyyənsilər; yengi adəm bolsa əzini Yaratquqining sürət-obrazi boyiqə toluk bilixtə daim yengilimaqta» — «kona adəm» (9-ayət) Adəm'atidin miras qilinojan gunəhkar hayətni kərsitidu; «yengi adəm» bolsa Məsihdə boləjan yengi hayətni kərsitidu. ■ 3:10 Yar. 1:26; 5:1; 9:6; Rim. 6:4; 1Kor. 11:7. □ 3:11 «uningda heqəkəndək yunanlik yaki Yəhudiy, sünnətlik yaki sünnətsiz, yat məđiniyətlük, ... məwjut əməstur» — «yat məđiniyətlük» — grek tilida «saqallik» deyilidu; qünki greklar adətə saqal qoymaytti. Bu səz adətə grek yaki latin tilini səzliyəlməydiəjanlarni kərsitətti; adətə greklar wə latinlar undək kixilərnı kəmsitip «saqallik» degən səzni «yawayı adəmlər» degən səlbıy mənidə ixlitətti.

«... yat məđiniyətlük, Skit, kul yaki hərlər məwjut əməstur; bəlki Məsih həmmidur, wə həmmididur» — «Skitlar» adətə Ottura Asiyadiki kəqmən həlkning omumiy nemi idi. ■ 3:11 1Kor. 7:21,22; 12:13; Gal. 3:28; 5:6; 6:15. □ 3:12 «Xunga, Hudaning talliwalojanliriəja, pak-muqəddəs wə səyüngənlərgə layik ... kiqik peillik, məminlik wə səwr-təkətlükni kiwiwelinglar» — Təwrat-Injilda «məminlik»ning «yuwaxlık iman-ixəng bilən» degəndək əlahidə mənisı bardur. Məmin adəməning həqəqliri yaki imtiyazlirini bəkitiz üqün kərəx qilmaydu; qünki u Huda əldida iman bilən toqrə mangojan bolsa, Huda muxu ixlarni əziga kapəlt qilojan dəp hatirəmlikdə turidu. Bu səz toqruluk yənə «kozumqə səz»imizni kəring. ■ 3:12 Əf. 4:32; 6:11; 1Tes. 1:4. ■ 3:13 Mat. 6:14; Mar. 11:25; Əf. 4:32.

muhəbbətini qoʻxup beringlar. □ ■ 15 Məsihning hatirjəmligi qəlbinglarda həkūm sūrsun (silər bir tən bolup bu hatirjəmliktə boluxka qaqiriloqan ikənsilər) wə xundakla rəhmət eytixlarda bolunglar.□

16 Məsihning səz-kalamini əzūnglarda baylik həsil qilip turəuzunglar, barlik danalix bilən bir-biringlarə qətinglar, jekilənglar, qin qəlbinglarda zəbur-nəʊmilər, mədhiyə küyliri wə rohiy nahxilarni yangritip Hudani qirayilik mədhiyilənglar; □ 17 wə həmmə ixlarda, səz bolsun, əməl bolsun, həmmisini Rəb Əysaning namida qilip, uning arkilik Huda'Atiqə rəhmət eytinglar.■

ailidikilərgə boləqan jekiləxlər

18 Silər ayallar, Rəbdə boləqan sūpitinglarəqə layiq əz ərliringlarəqə boysununglar; ■ 19 silər ərlər, əz ayalliringlarəqə muhəbbət kərsitinglar; ularəqə aqqiq kilmanglar.■

20 Silər balilar, ata-ananglarəqə həmmə ixlarda itaət qilinglar; qūnki bundak qilix Rəbdə boləqan gūzəl ixtur.■

21 Silər atilar, baliliringlarning kəngligə azar bərmənglar; undak qilsanglar kəngli yara bolidu.

22 Silər kullar, əttin boləqan hojayininglarəqə həmmə ixta itaət qilinglar; pəkət kəz alididila hizmət qilip, insanlarni hux qiloquci kullardin bol-manglar, bəlki Rəbdin əyminip qin kənglūnglardin ix kəringlar.□ ■

23 Nemə ixni qiliwatqan bolsanglar, uningda insanlar aldida əməs, bəlki Rəb aldida qiloqandək jan-dil bilən uningəqə ixlənglar; 24 qūnki mirasning in'amioqə Rəbdin muyəssər qilinəqanlikinglarni bilisilər; qūnki silər Rəb Məsihning ibadət-qullukididursilər. 25 Əmma kim həqkanıysizlik qilsa qilonəqə həqkanıysizlikə əz bexioqə qūxidu; bu ixta həqqandək yüz-hatirə qilinix yəktur.

4

1 Silər hojayinlar, qulliliringlarəqə adil wə toqra muamilə qilinglar; qūnki ərxətə əz hojayininglarning barlikini bilisilər.■

2 Dua-tilawətkə hərəkandək wakitta berilinglar, buningda rəhmətlər eytixip hoxyar turunglar; ■ 3 xuning bilən biz uqūnmu dua qiloqaysilərki, Huda bizgə Məsihning sirini jakarlaw uqūn Əz səzigə ixik aqsun; mən dəl sir uqūn zənjirlər bilən baqlanəqanmən; ■ 4 xunga qilixka tegixlikim boyiqə, sirni axkariliximoqə *dua qilinglar*.

□ 3:14 «... kamil birlikning rixtisi boləqan mehir-muhəbbətini qoʻxup beringlar» — yaki «... kamil rixtə boləqan mehir-muhəbbətini qoʻxup beringlar». ■ 3:14 Yh. 13:34; 15:12; Əf. 4:3; 5:2; Kol. 2:2; 1Tes. 4:9; 1Yuha. 3:23; 4:21. □ 3:15 «Məsihning hatirjəmligi qəlbinglarda həkūm sūrsun» — bu muhim səz toqruqluk «qoxumqə səz»imizni kəring.

□ 3:16 «... qin qəlbinglarda zəbur-nəʊmilər, mədhiyə küyliri wə rohiy nahxilarni yangritip Hudani qirayilik mədhiyilənglar» — «zəbur-nəʊmilər» bəlkim sazəqə təngkəx qilinip eytiləqan nahxilar; «mədhiyə küyliri» bəlkim sabsiz nahxilar; «rohiy nahxilar» bəlkim stihiyiliktin, əzlikidin, Muqəddəs Rohning ilhami bilən eytiləqan nahxilarni kərsitidu («1Kor.» 14:15nimu kəring). ■ 3:17 Əf. 5:20; 1Tes. 5:18. ■ 3:18 Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1. ■ 3:19 Əf. 5:25. ■ 3:20 Əf. 6:1. □ 3:22 «silər kullar, əttin boləqan hojayininglarəqə həmmə ixta itaət qilinglar» — «əttin boləqan hojayininglar» degini, yənə «silərnəqə ərxətə boləqan hojayininglarmu bar» dəp puritidu. ■ 3:22 Əf. 6:5; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9; 1Pet. 2:18. ■ 4:1 Əf. 6:9. ■ 4:2 Luqa 18:1; Rim. 12:12; Əf. 6:18; 1Tes. 5:17.

■ 4:3 Əf. 6:19; 2Tes. 3:1.

⁵ Sirttikilerga nisbatan danalik bilan menginglar, pursatlar qikkanda kongul koyup koldin barmanglar. □ ■ ⁶ Silarning gap-sozliringlar hordaim mehır-xepket bilan bolsun, tuz bilan tetitilsun; xuning bilan siler herbir adomga kandak jawab berixni bilisiler. □ ■

⁷ Söyümlük kerindax hem Rəbdə sadıq hizmetkar, ixdiximiz bolojan Tikikus silerga men toqruluk hemme ixlarni melum kilidu. □ ■ ⁸ Men uni del muxu ix uqun yeninglaroga awetixim, silarning ahwalinglarni biliwelixi we xundakla konglunglaroga ilham-riqbat berixi uqundur. ⁹ Men ezi silerdin bolojan, sadıq we söyümlük kerindiximiz Onesimсни uning bilan awettim; ular silerga muxu yerdiki barlik ixlarni melum kilidu. ■

¹⁰ Türmidixim bolojan Aristarhis silerga salam yollaydu; Barnabasing nawri inisi Markusmu xundak (siler uning toqruluk tapxuruklarni tapxuruwaldinglar; u yeninglaroga kelsə, uni qobul kilinglar); ■ ¹¹ Yustus dəp atalojan Yəxuamu salam yollaydu. Hudaning padixahlıki uqun manga hizmetdax bolojan sünnət kilinojanlardin pəket muxular bardur; ular manga təsəlli bolojan. □

¹² Silerdin bolojan, Məsih Əysaning küli Əpafras silerga salam yollaydu; u silarning Hudaning pütkül iradisidə mukəmməl, kamalətkə yetip qing turuxunglar uqun hordaim siler uqun dualarda kürəx kilidu. ■ ¹³ Qunki men uningoga guwahqimənki, u siler uqun, Laodikiadikilər uqun we Heyrapolistikilər uqunmu kəp japa tartidu. □

¹⁴ Söyümlük tewip bolojan Luqadin silerga salam, Demastinmu xundak. ■

¹⁵ Laodikiadiki kerindaxlaroga bizdin salam, Nimfaoga hem uning oyidə yoiçilidiojan jamaətkimu salam eytinglar. □

¹⁶ Bu hət aranglarda okulojandin keyin, siler uni Laodikiyidiki jamaəttimu okutunglar, we Laodikiyedikilergə yazojan hətni silermu okunglar; □

¹⁷ we Arkippuska: «Sən Rəbdə tapxuruwalojan hizmitinggə, toluk əməl kilinging uqun kongul koyojin» — dənglar.

□ **4:5 «Sirttikilergə nisbatən danalik bilan menginglar»** — «sirttikilər» — Hudaning padixahlıqining sirtida turojanlar, tehi etiqad kilmiqjanlarni kersitidu, əlwəttə. **«pursatlar qikkanda kongul koyup koldin barmanglar»** — «pursatlar» bolsa «sirttikilər»gə yaxxilik kersitix, Hudaning sozini eytix, Məsihəgu guwahqıx berix kətarlik pursatlar. ■ **4:5** Əf. 5:15, 16.

□ **4:6 «Silarning gap-sozliringlar hordaim mehır-xepket bilan bolsun, tuz bilan tetitilsun; xuning bilan siler herbir adomga kandak jawab berixni bilisiler»** — «tuz bilan tetitilsun» degan jekiləx toqruluk «koxumqə soz»imizdə tohtilimiz. ■ **4:6** Mar. 9:50. □ **4:7 «söyümlük kerindax hem Rəbdə sadıq hizmetkar, ixdiximiz bolojan Tikikus»** — «ixdax» grek tilida «(Hudaning) küllükidiki ixdax» degən ukumni bildüridu. ■ **4:7** Ros. 20:4; Əf. 6:21; 2Tim. 4:12. ■ **4:9** Flm. 10. ■ **4:10** Ros. 15:37; 27:2; 2Tim. 4:11. □ **4:11 «Hudaning padixahlıki uqun manga hizmetdax bolojan sünnət kilinojanlardin pəket muxular bardur; ular manga təsəlli bolojan»** — «sünnət kilinojanlar» — Yəhudiyalar. Demas we Luqa (14-ayəttə) «yat əllər»din idi. ■ **4:12** Kol. 1:7; Flm. 23. □ **4:13 «...u siler uqun, Laodikiadikilər uqun we Heyrapolistikilər uqunmu kəp japa tartidu»** — bu «japa tartix» bolsa dualirida. Tekistiki baxka bir kona kəqürmidə: «... uning siler uqun, Laodikiadikilər uqun we Hirapolistikilər uqunmu kəp kizojinliki bardur» deyilidu. ■ **4:14** 2Tim. 4:10,11 □ **4:15 «Nimfaoga hem uning oyidə yoiçilidiojan jamaətkimu salam eytinglar»** — Nimfa bir ayalning ismi idi. Tekistiki bəzi kona kəqürmilərdə: «Nimfas» (ərning ismi) deyilidu. □ **4:16 «Bu hət aranglarda okulojandin keyin, siler uni Laodikiyidiki jamaəttimu okutunglar, we Laodikiyedikilergə yazojan hətni silermu okunglar»** — mumkinçiliki barki, «Laodikiyedikilergə yazojan hət» əsli Pawlusning «Əfəsusluklaroga» yazojan hetidur. «Əfəsusluklaroga»diki «kirix soz»imizni kəring.

¹⁸ Mənki Pawlustin öz qolum bilən yazoğan salam. Mening kixənlip qamar qoyuloğanlikimni əslənglar. Silərgə mehİR-xərkət boləy! □ ■

□ **4:18 «Mənki Pawlustin öz qolum bilən yazoğan salam»** — demək, hətning baxqa yərliri katiplik qiloğan qerindixining qolida yeziloğan. Pawlusning kəzliri ajiz boluxi mumkin («2Kor.» 12:6-10, «Gal.» 4:15). **«Mening kixənlip qamar qoyuloğanlikimni əslənglar»** — demək, dua-tilawətliringlarda əslənglar. ■ **4:18** 2Tes. 3:17; İbr. 13:3.

Tesalonikaliklaroqa «1»

Rosul Pawlus Tesalonika xahiridiki jamaatkə yazoqan birinqi maktup
 •••• *Pawlusning salamliri, taxakkur etixliri wə rioqbatlëndürüxliri*

¹ Mänki Pawlus, Silas həmdə Timotiydin Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdə boləqan, Tesalonika xahiridiki jamaatkə salam.

Silərgə mehır-xəpkət wə hatirjəmlilik boləqay! □ ■

² Biz dualirimizda siləni yad etip turup, Hudaəqa silər üqün hərdəim taxakkur eytimiz; ■ ³ Huda'Atimizin aldida etiқadinglardin boləqan əməlliringlarni, mehır-muəəbbəttin qıqqan jəpalik əjringlarni, Rəbbimiz Əysa Məsihkə baqlıoqan ümidtə boləqan qıdamliқinglarni izqıl əsləp turuwatimiz. □ ■ ⁴ Qünki əy kərindaxlar, Huda səyqənlər, Uning siləni tallioqanliқi bizgə ayan. ⁵ Qünki hux həwirimiz silərgə yətküzülginidə səzlər bilənla əməs, bəlkı küq-küdrət bilən, Muқəddəs Roh bilən, mutlək jəzmləxtürülgən halda silərgə yətküzülgən; uning üstigə, bizning siləning aranglarda boləqanimizda siləni dəp əzimizni qandak tutqanliқimizni obdan bilisilər.■

⁶ Xuning bilən silər əqır əzab-əqubət iqidə turuқlukmu, Muқəddəs Rohning xadliқi bilən səz-kalamni qəbul qilip, bizni, xundakla Rəbning Əzini ülgə qilip əgəxtinglar,■ ⁷ xuning bilən silər Makedoniyə wə Ahaya əlkiiridiki barliқ etiқadqilaroqa ülgə bolup qıqtinglar; ⁸ qünki Rəbning səz-kalami silərdin pəkət Makedoniyə wə Ahayaəqıla yangrap qalmastin, bəlkı həmmə yərgə Hudaəqa baqlanəqan etiқadinglar toqruluk həmmə yərgə həwər tarkiliptu; nətijidə, bizning *xu yərlərdə hux həwər toqruluk* heqnemə deyiximizning həjiti qalmidi. □ ⁹⁻¹⁰ Qünki *biz barəqanliқi jaydiki* kixilər siləning bizni qandak qarxi aloqanliқinglarni, siləning butlardin qandak waz keqip tirik wə həkikiy Hudaning hizmitidə boluxka, xundakla Uning Ooqlining, yəni U əlümdin tirildürgən; kəlgüsidə kelidioqan oşəəptin bizni kutquzəuqi Əysaning ərxtin kelixini kütüxkə Hudaəqa baqqanliқinglarni bayan qilixidu.□ ■

⁶ Xuning bilən silər əqır əzab-əqubət iqidə turuқlukmu, Muқəddəs Rohning xadliқi bilən səz-kalamni qəbul qilip, bizni, xundakla Rəbning Əzini ülgə qilip əgəxtinglar,■ ⁷ xuning bilən silər Makedoniyə wə Ahaya əlkiiridiki barliқ etiқadqilaroqa ülgə bolup qıqtinglar; ⁸ qünki Rəbning səz-kalami silərdin pəkət Makedoniyə wə Ahayaəqıla yangrap qalmastin, bəlkı həmmə yərgə Hudaəqa baqlanəqan etiқadinglar toqruluk həmmə yərgə həwər tarkiliptu; nətijidə, bizning *xu yərlərdə hux həwər toqruluk* heqnemə deyiximizning həjiti qalmidi. □ ⁹⁻¹⁰ Qünki *biz barəqanliқi jaydiki* kixilər siləning bizni qandak qarxi aloqanliқinglarni, siləning butlardin qandak waz keqip tirik wə həkikiy Hudaning hizmitidə boluxka, xundakla Uning Ooqlining, yəni U əlümdin tirildürgən; kəlgüsidə kelidioqan oşəəptin bizni kutquzəuqi Əysaning ərxtin kelixini kütüxkə Hudaəqa baqqanliқinglarni bayan qilixidu.□ ■

□ **1:1 «Tesalonika xahiridiki jamaatkə salam»** — «Tesalonika» degən xəhər hazirki Gretsiyə (Makedoniyə) hazirki ismi «Salonika». Kona zamanda «Tesalonika» dəp ataloqan. ■ **1:1** Rim. 1:7; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:2** Əf. 1:16; Fil. 1:3; Kol. 1:3; 2Tes. 1:3. □ **1:3 «etiқadinglardin boləqan əməlliringlar...»** — grek tilida «etiқadinglardin boləqan əmiling...». Yuh. 6:29. ■ **1:3** Yh. 6:29 ■ **1:5** 1Kor. 2:4; 4:20; 1Tes. 2:1. ■ **1:6** 1Kor. 4:16; 11:1; Fil. 3:17; 2Tes. 3:9. □ **1:8**

«qünki Rəbning səz-kalami silərdin pəkət Makedoniyə wə Ahayaəqıla yangrap qalmastin, bəlkı həmmə yərgə Hudaəqa baqlanəqan etiқadinglar toqruluk həmmə yərgə həwər tarkiliptu; nətijidə, bizning xu yərlərdə hux həwər toqruluk heqnemə deyiximizning həjiti qalmidi.» — demək, Pawlus wə hizmətdaxliri qaysi yərlərgə barmisun, xu yərdiki kixilər allıqəqan Tesalonikadikilərnin Hudaəqa boləqan etiқadidin həwər tapqan, xundakla əzlimu hux həwərdin həwərdar boləqan. □ **1:9-10 «qünki biz barəqanliқi jaydiki kixilər siləning bizni qandak qarxi aloqanliқinglarni... bayan qilixidu»** — grek tilida: «qünki biz barəqanliқi jaydiki kixilər bizning siləning aranglaroqa kiriximizning qandak ikənliқini... bayan qilixidu». ■ **1:9-10**

Ros. 1:11; Fil. 3:20; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7.

2

Pawlusning Tesalonikadiki hizmiti

1 Qünki, i qerindaxlar, bizning aranglaroq kirginimiz toqiruluk bilisilarki, u bikaroq katmidi. ■ 2 Silerga yena xumu malumki, garqa ilgiri Filippi xehiride kiyin-kistak wa harlikka uqriqan bolsakmu, zor kattik qarxilikka qarimay Hudaning hux hawirini silerga yetkuzuxka Hudayimizning madat berixi bilen yuraklik bolduk. □ ■ 3 Qünki bizning otunux-jekilaxirimizda heqkandaq aldamaqilik, napak niyat yaki huyligarlik yoqtur. 4 Əksiqa, biz Huda teripidin hux hawerning amanat kilinixka layik korulgən adəmlər süpitidə biz xuningoqə munasip halda adəmlərni əməs, bəlkı kəlbimizni sinoquqi Hudani hursən kiliq üqün *hux hawərni jakarlaymiz*. ■ 5 Qünki silər bilgəndək biz heqkaysi waqıtta aranglaroq xuxamətiqlik bilen wa yaki tamahorlukka niqab takap kəlmiduk — (bu ixta Huda bizgə guwahqidur) — ■ 6 garqa biz Məshihning rosullirining süpitidə tələp yūkliyələydiqan bolsakmu, məyli silər bolunglar yaki baxkilar bolsun, heqbir insandin birər izzət-xəhrət izdigən əməs iduk. ■ 7 Əksiqa biz aranglarda huddi bala imitidiqan ana öz bowaklirini köyünüp asriqandək silergə mulayim muamilidə bolduk. 8 Xu qaoqda, silergə xundak təlpüngəniduk, silergə pəqət Hudaning hux hawərini tapxuruxnila əməs, hətta öz jenimizni tapxuruxkimu razimiz; qünki silər bizgə intayin kədirlik idinglar. 9 Qünki, i qerindaxlar, bizning kandaq japalik əmgək kiləjinimiz esinglarda bardur; heqkaysinglaroq eqirimizni salmaslik üqün keqə-kündüzləp mehnət kilduk, Hudaning hux hawirini silergə yetkuzduk. ■ 10 Etikadqilardin boləqan silərning aranglardiki əməliyətlirimizning kandaq ihlasmən, həkqaniy wa əyibsiz ikənlikigə əzünglar wa Hudaning Özimu guwahqidur. 11-12 Wə yena silər bilginginglardək, atining öz pərzəntlirigə nəsihət bərginidək biz hər biringlaroq xundak jekiləp, riqbət-təsəlli bərip, silərni öz padixahlığıoqə wa xan-xəripigə qakiriwatқан Hudaqə layik halda mengixka dəwət kilduk. ■

13 Hudaqə yena xu səwəbtin tohtawsiz təxəkkür eytimizki, silərning bizdin angliqan Hudaning səz-kalamioqə kulak saləjininglarda, uni insanalardin kəlgən səz süpitidə əməs, bəlkı uning əməliy süpitidə, yəni Hudadin kəlgən səz-kalam dəp uni qəbul kildinglar; u *səz-kalam* hazir ixəngüqi silərdə ixliməktə. 14 Qünki silər, i qerindaxlar, Yəhudiyə əlkisidiki Məshih Əysada boləqan jamaətlərdin ülgə aldinglar; ular *xu yərdə* Yəhudiyələr teripidin kandaq harliklaroq uqriqan bolsa, silərmu öz yurt daxlinglar teripidin ohxax harliklaroq uqridinglar. ■ 15 Ular, yəni xu Yəhudiyələr, əslidə Rəb Əysani wə pəyoqəmbərlərni əltürgən wə biznimu ziyankəhlik kiliq kooqliwətkənidi. Ular Hudani narazi kiliq, wə

■ 2:1 1Tes. 1:5, 9. □ 2:2 «zor kattik qarxilikka qarimay Hudaning hux hawirini silergə yetkuzuxka ... yuraklik bolduk» — «Hudaning hux hawiri» bolsa Huda Əzi əwətkən, xundakla Əzi toqiruluk hux hawərdur. ■ 2:2 Ros. 16:22; 17:2. ■ 2:4 Gal. 1:10. ■ 2:5 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; 1Kor. 1:20; Fil. 1:8; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. ■ 2:6 1Kor. 9:3; 2Tes. 3:9. ■ 2:9 Ros. 18:3; 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 2Tes. 3:8. ■ 2:11-12 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Fil. 1:27; Kol. 1:10. ■ 2:14 Ros. 17:5,13.

həmmə insan bilən kerixip, □ ■ 16 «yat əlliklər»ning nijatlikka erixixi üqün ularoqa sezliximizgə toskunluk qiliwatidu. Xuning bilən ular gunahlrini üzlüksiz qekigə yetküzməktə; lekin oqəzəp ularning bexioqa toluqi bilən qüxürülük aldida turidu.■

Pawlusning ənsirəxliri

17 Lekin biz, i kerindaxlar, amalsiz silərdin intayin kışka wakıt judalaxkan bolsakmu (təndə bolsimu, kəlbədə əməs), silər bilən yənə didar kəriuxkə kəwətlə intizarlıqımızdin yeninglaroqa berixka tehimu bək intilduk!

18 Xuningdək yeninglaroqa baroqumiz bar idi — əməliyətə mənki Pawlus kayta-kayta tirixip baktim; biraq bununəqa Xəytan toskunluk kildi. □ ■

19 Qünki bizning istək-arzuymiz, xadlikimiz wə Rəbbimiz Əysa kaytip kəlgəndə pəhrilindioqan tajimiz nemə boldidu? Bu dəl silər əzünglar əməsmu? ■ 20 Qünki silər bizning pəhrimiz, bizning xadlikimiz!

3

1 Xuning bilən biz *silərdin həwərsiz* takitimiz tak bolup, özimiz Afina xəhiridə yaloquz kəlip, 2 aldinglaroqa kerindiximiz həm Huda yolida Məsihning hux həwiridə boluwatqan hizmətdiximiz Timotiyni silərnə etikadta mustəhkəmləx-küqəytix wə riqbətəndürük üqün əwətxni qarar qilduk;■ 3 *bizning uni əwətxitiki* məksitimiz, heqkimming bexinglaroqa qüxkən muxu zəhmət-kiyinqiliklər səwəbidin *etikadta* təwrinip qalmasıliqi qüəndur. Qünki əzünglar bundak ixlərə uqraqta aldin'ala bekitilgən, dəp bilisilər.■ 4 Qünki biz silər bilən billə boləqan waqtimizda, silərgə həmmimiz azab-kiyinqilikka uqrimay qalmaymiz dəp aldin'ala eytkaniduk. Əməliyətə hazır deginimizdək boldi, dəp bilisilər. 5 Xu səwəbtin takitim tak bolup, etikadinglarning zadi kəndək ikənlikini bilix üqün, azduroquqi silərnə azdurup bizning silərgə singdürgən əjrimiz bikarəqa kəttimikin dəp ənsirəp, Timotiyni yeninglaroqa əwətkənidim.□

6 Lekin Timotiy baya yeninglardin kaytip kəlgəndə, etikadinglar wə mehır-muhəbbitinglar toqrisida bizgə yahxi həwər elip kəlip, silərnəng bizni hərdəim seqinip turəqanliqinlarni wə huddi biz silər bilən di-darlixixka təlpüqinimizdək, silərnəngmu bizni kərgünglar kəlgənlikini eytti. 7 Xuningdək, əy kerindaxlar, beximizəqa qüxkən muxundak barliq azab-okubət wə eqiqrilik iqidə turiwatqinimizda silərdin, yəni qing etikadinglardin riqbət-təsəlli taptuk; 8 Qünki Rəbdə qing turəqan

□ 2:15 «Ular, yəni xu Yəhudiylar, əslidə Rəb Əysani wə pəyoqəmbərlərnəni öltürgən...» — «Yəhudi pəyoqəmbərlərnəni... öltürgən» — Təwrattiki kəp pəyoqəmbərlər yurtdaxliri təripidin eltürülgən; əng ahirkə eltürülgini bolsa Rəb Əysani tonuxturəquqi pəyoqəmbər Yəhya idi. «...wə biznimu ziyankəxlik kiliq qəşliwətkənidi» — «qəşliwətkənidi» — Yəhudiylar kəp ixəngüqilərnəni Yəhudiəy əlkisidin qəşliwətti («Ros.» 8:1); andin xuningdin baxlap Pawlus wə baxka rosullarni hux həwərnəni jakarlaydioqan jaylardinmu həydiwətti. ■ 2:15 Mat. 23:37; Luqa 13:34; Ros. 7:52. ■ 2:16 Ros. 17:13. □ 2:18 «Xuningdək yeninglaroqa baroqumiz bar idi — əməliyətə mənki Pawlus kayta-kayta tirixip baktim» — «kayta-kayta» grek tilida «bir kətim, ikki kətim». ■ 2:18 Rim. 1:13; 15:22. ■ 2:19 2Kor. 1:14; Fil. 2:16; 4:1. ■ 3:2 Ros. 16:1; Rim. 16:21; Fil. 2:19. ■ 3:3 Ros. 14:22; Əf. 3:13; Fil. 1:14; 2Tim. 3:12. □ 3:5 «azduroquqi silərnə azdurup bizning silərgə singdürgən əjrimiz bikarəqa kəttimikin dəp ənsirəp,...» — «azduroquqi» Xəytan, Iblis.

bolsanglar, biz *ölməy*, hayət qalimiz!□ ⁹ Əmdi silər üqün, Huda yimiz aldida silərning wəjinglardin tolimu xadlanduq, bu zor xadlikimizdin silər üqün Huda oqa kañqilik dərjide təxəkkür eytsaq bolar?! ¹⁰ Silər bilən didar kəruxux wə etikadinglardiki yetərsizliklərnı mukəmməl kılıxka muyəssər bolux imkanıyiti üqün, keqə-kündüz Huda oqa zor təlmürüp yelinmaqtimiz.■

¹¹ Əmdi bizning Huda'Atimizning Əzi həm Rəbbimiz Əysa bizning yolimizni yeninglaroqa baxlıoqay; □ ¹² əmdi mehır-muhəbbətimiz silərgə toloqandək, Rəb silərning bir-biringlaroqa wə həmmə adəmlərgə boləjan mehır-muhəbbitinglarnı axurup, toluq taxturəqay; ¹³ həm xundək boləjanda, Rəbbimiz Əysa Əzining barlıq muqəddəs bəndiliri bilən billə kaytip kəlgəndə kəlbınglar bizning Huda'Atimiz aldida pak-muqəddəslikte nuqsansız boluxka mustəhkəmlinidu!■

4

Hudani hursən kılıdioqan hayət yolu

¹ Ahırıda, i kərındaxlar, biz Rəb Əysada turup silərdin xuni ötünimiz həm jekiləymizki, silər bizdin Hudani hursən kılıxka qandək mengixinglar kerəklikini tapxuruwaləjıninglardək həm hazır xu boyiqə mengiwatkinginglardək, xundək kılıxinglar tehimu exip taxkay.■ ² Qünki silər bizning Rəb Əysa arkilik silərgə nemə əmrlərnı tapılıoqanlikimizni bilisilər. ³ Qünki Hudaning iradisi xuki, pak-muqəddəs kılınix, hərqandək buzukqiliktin saklinix, ■ ⁴⁻⁵ yəni hərbinglar Hudani tonumaydioqan taipilərdək xəhwaniy həwəslərgə berilməy, bəlki qandək kılıp əz tenini baxkurup, uni pak-muqəddəslikte ar-nomus bilən saklaxni eginiwelixtur.□ ⁶ Bu jəhətlərdə həgkim əz kərındixingni həkkigə qang selip, əz payda-mənpəitini koşlimisun; qünki biz ilgiri silərgə quxəndürüp toluq aqahlandıroqinimizdək, barlıq muxundək ıxlarda Rəb Əzi intikam aloquqidur. ⁷ Qünki Huda bizni napaklıkka əməs, bəlki pak-muqəddəslikte yaxaxka qakirdi.■ ⁸ Xuning üqün bu *həkiqətni* rət kılıoqan adəm, insaniy hoquknı əməs, bəlki silərgə Muqəddəs Rohını ata kılıoquqi Hudani rət kılıoqan bolidu.■

□ **3:8** «qünki Rəbdə qıng turoqan bolsanglar, biz ölməy, hayət qalimiz!» — Pawlus Tesalonikadikilərnı xunqə yaxhi kərəttiki, mubada ular Rəbdin tenip kətkən bolsa, u ezimu ələy dəp kalətti. ■ **3:10** Rim. 1:10,11; 15:23; 2Tim. 1:4. □ **3:11** «Əmdi bizning Huda'Atimizning Əzi həm Rəbbimiz Əysa bizning yolimizni yeninglaroqa baxlıoqay» — kızıq bir ix xuki, «yolimizni... baxlıoqay» degən peil grek tilidiki «birlik xəhs» xəklididur. Demək, Huda'Ata wə Rəb Əysa bir xəhsdək ix kılıdu. ■ **3:13** 1Kor. 1:8; 1Tes. 5:23; 2Tes. 2:17. ■ **4:1** Fil. 1:27; 1Tes. 2:12. ■ **4:3** Rim. 12:2; Əf. 5:27; Fil. 4:8. □ **4:4-5** «... bəlki qandək kılıp əz tenini baxkurup, uni pak-muqəddəslikte ar-nomus bilən saklaxni eginiwelixtur» — grek tilida «əz teni» «əz qınisi» degən bilən ipadilididu. Xunga jümlining əng ahırkı belikini «Hudaning iradisi... əz jora-həmrahinı tepip, pak-muqəddəslik wə ar-nomuslukta hayət ötküzüxnı eginiwelixtur» yaqi «əz pak-muqəddəslik wə ar-nomuslukinglarnı saklap, əz jora-həmrahinglar bilən yaxaxni eginiwelixtur» dəpmu quxınıxkə bolidu. Qong imkanıyət barki, rosul tərjimimizdikidək xundakla bu ikki mənanımu bildürməkcı boləjan. Hudaning bekitkini bilən nikaħlanəjan ər-ayal bəribir «bir tən»dur. ■ **4:4-5** 1Kor. 15:34; Əf. 4:18. ■ **4:7** Yħ. 17:19; 1Kor. 1:2. ■ **4:8** Luqa 10:16; 1Kor. 7:40.

⁹ Əmdi qerindaxlik mehır-muhəbbətkə kəlsək, bu toqrisida silərgə yezip olturiximizning həjiti yok. Qünki Huda Əzi bir-biringlaroqa mehır-muhəbbət kərsitixni oğətməktə. ■ ¹⁰ Qünki silər pütkül Makedoniyə əlksidiki həmmə qerindaxlaroqa xundak kiliwatisilər; xundak bolsimu, i qerindaxlar, xundak kiliwxə berilib tehimu exip texixinglarni, ¹¹ xundakla biz silərgə tapilioinimizdək, tinq yürüxni, *baxqilarning ixlirioqa arilax-may*, əz ixinglar bilən bolup, ikki qolunglaroqa tayinip yaxaxni nixan kilip intilixinglarni oğünimiz. ■ ¹² Mana xundak kilsanglar, sirttikilər aldida izzət-hərmətkə sazawər bolup mangisilər wə heqkimning qolioqa bekinip qalmaysilər.□

Əysa Məsihning qayta kelixi

¹³ Lekin, əy qerindaxlar, ümidsizlik iqidə yaxawatqan baxqa həmmisidək, *aranglardiki əlümdə* uhlap qaloqanlaroqa qayoqurup həsrət qəkməslikinglar üqün ularning həli toqruqluk həwərsiz kəlixinglarni halimaymiz. □ ■ ¹⁴ Qünki biz Əysaning əlüp tirilgənlikigə ixəngənikənmiz, *Əysa qayta kəlginidə*, əlümdə Uningda uhlap qaloqanlarni Huda Uning bilən billə elip kelidioqanlikioqa ixinimiz. ¹⁵ Qünki rəbning səz-kalami boyiqə silərgə xuni eytimizki, Rəb qayta kəlgüqə tirik qaloqan bizlər uning aldioqa qikiximiz jəzmən əlümdə uhlap qaloqanlarningkidin awwal bolmaydu; □ ■ ¹⁶ Qünki Rəb qattik bir nərə tartip, bax pərixining awazi wə Hudaning kanay sadasi iqidə asmandin qüxidu wə Məsihdə bolup əlgənlər awwal tirilidu; ■ ¹⁷ andin tirik qaloqan bizlər ular bilən birgə Rəb bilən həwada kərüxüx üqün, bulutlar arisioqa elinip kətürülmiz; xuning bilən biz Rəb bilən mənggü birgə bolimiz. □ ¹⁸ Xunga, bir-biringlaroqa bu səzlər bilən riqəbət-təsəlli beringlar.

5

Rəbning künini kütüwelix

¹ Lekin i qerindaxlar, silərgə xu ixlarning waqitliri wə zamanliri toqrisida yeziximning həjiti yok. ² Qünki əzünglər obdan bilisilər, Rəbning küni huddi keqidə kirgən oqirning kelixigə ohxax *tuyuksiz* kelidu. ■ ³ Əmdi kixilər «*Dunya tinq-aman boluwatidu*» dəp turoqanda, huddi həmilidar ayalning toloqiki uxtumtut tutqinidək, həlakət ularning bexioqa tuyuksiz

■ **4:9** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23; 4:21. ■ **4:11** Ros. 20:34; Əf. 4:28; 2Tes. 3:7,12. □ **4:12** «*Mana xundak kilsanglar, sirttikilər aldida izzət-hərmətkə sazawər bolup mangisilər wə heqkimning qolioqa bekinip qalmaysilər*»

— «sirttikilər» etiqaadsizlar, jamaətin sirtta turoqanlarni kərsitidu. □ **4:13** «*(silərnin) ... ularning həli toqruqluk həwərsiz kəlixinglarni halimaymiz*» — «silərnin... həwərsiz kəlixinglarni halimaymiz» deqon səz ibarə adəttə Rim imperatori yarliq qüxürgəndə ixlitidioqan ibarə idi. Rosul əmdi keyinki gepini «aləm imperatori Əysa Məsih»din kəlgən dəp puratmaqqi ohxaydu. ■ **4:13** Law. 19:28; Qan. 14:1; 2Sam. 12:20-23. □ **4:15** «*Rəb qayta kəlgüqə tirik qaloqan bizlər uning aldioqa qikiximiz jəzmən əlümdə uhlap qaloqanlarningkidin awwal bolmaydu*» — «qikiximiz» deqon səz «asmanoqa kətürülüximiz»ni kətüridu. Keyinki ayətlərnı kərüng. ■ **4:15** 1Kor. 15:22,51. ■ **4:16** Mat. 24:31; 1Kor. 15:52; 2Tes. 1:7.

□ **4:17** «*andin tirik qaloqan bizlər ular bilən birgə Rəb bilən həwada kərüxüx üqün, bulutlar arisioqa elinip kətürülmiz; xuning bilən biz Rəb bilən mənggü birgə bolimiz*» — bu wəqələr toqruqluk «Kolossilikərgə»diki (3:3 toqruqluk) «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ **5:2** Mat. 24:43; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15.

qūxidu; xuning bilən ular uningdin keqip kūtulalmaydu. ■ ⁴ Lekin silər, i kerindaxlar, karangōuluxta turoquqilar əməssilər; xuning bilən u kün silərni oqridək qeqūtüp kəlməydu. ■ ⁵ Qünki silər həmminglar yoruklukning pərzəntliri, kündüzning pərzəntliridursilər; biz keqigə təwə yaki karangōuluxka mənsup əməsmiz. ■

⁶ Xuning üqün baxka həmmisidək uhlımaylı, bəlki səgək wə salmaq bolaylı. ■ ⁷ Qünki uhlaydioanlar keqisi uhlaydu, məst bolıdioanlarmu keqisi məst bolıdu. ⁸ Birək özimiz kündüzgə mənsup bolōandın keyin, salmaq bolaylı, kökrıkimizgə etıqad wə mehır-muhəbbətıni sawut kılıp, bexımizōa nıjatka baōlanoan ümidni dubuloqa kılıp kiyıwalaylı; □ ■

⁹ qünki Huda bizni Öz oşezıpigə uqritix üqün əməs, bəlki Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik nıjatka erixtürüx üqün tallap bekitkən. ¹⁰ U biz üqün öldi — məksiti, hayat kelip oyoqak tursakmu yaki *əlümdə* uhlioan bolsakmu, bizning Uning bilən billə hayatta boluximiz üqündür. □ ■

¹¹ Xuning üqün, hazır kiliwatkinginlaroqa ohxax, bir-biringlarni dawamlık riqbətəndürüp, bir-biringlarning *etıkadini* qurunglar.

Ahirki təlim wə salamlar

¹² Əmdi i kerindaxlar, aranglarda japalik ixləwatkan wə Rəbdə silərgə yetəkqilik kılıp, nəsihət berıwatkanlarni kədirlixinglarni etünimiz. ■

¹³ Bu hizmətliri üqün ularni qongkur hərmət wə mehır-muhəbbət bilən kədirlənglar. Bir-biringlar bilən inək etünglar. □ ¹⁴ Əmma, i kerindaxlar, silərdin xunimu etünimizki, tərtipsiz yürgənlərgə nəsihət beringlar, yürəksizlərni riqbətəndürünglar, ajızlaroqa yar-yələk bolunglar wə həmmə adəmgə səwriqan bolunglar. □ ¹⁵ Həqkaysinglar yamanlıqka yamanlık kılmaslıqka kəngül bəlunglar, bir-biringlaroqa wə barlık kixilərgə həmixə yaxlılık kılıxka intilinglar. ■

¹⁶ Hərdaim xadlininglar. ■ ¹⁷ Tohtımay dua kilinglar. ■ ¹⁸ Hərəkəndək ixta təxəkkür eytinglar. Qünki mana bular Hudaning Məsih Əysada silərgə karatkan iradisidur. ■ ¹⁹ Rohning otini eqürmənglar. □ ■ ²⁰ Aranglarda pəyoqəmbərlərgə yetküzülgən bexarətlik səzlərni

■ **5:3** 2Tes. 1:9. ■ **5:4** Əf. 5:8. ■ **5:5** Luqa 16:8; Rim. 13:12; Əf. 5:8. ■ **5:6** Luqa 21:36; Rim. 13:11,13; 1Kor. 15:34; Əf. 5:14. □ **5:8** «... salmaq bolaylı, kökrıkimizgə etıqad wə mehır-muhəbbətıni sawut kılıp, bexımizōa nıjatka baōlanoan ümidni dubuloqa kılıp kiyıwalaylı» — «Yəx.» 59:17ni kərug. Grek tilida: «məydimizgə etıqad wə muhəbbətning sawutini, bexımizōa nıjatning ümidini dubuloşisini kiyıwalaylı». ■ **5:8** Yəx. 59:17; Əf. 6:14.

□ **5:10** «**Bizning Uning bilən billə hayatta boluximiz üqün**» — demək, Uning dunyaoqa kaytip kelixidə tirilip turiximiz üqün. ■ **5:10** Rim. 14:7; 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; 1Pet. 4:2. ■ **5:12** Rim. 15:27; 1Kor. 9:11; 16:18; Gal. 6:6; Fil. 2:29; 1Tim. 5:17; Ibr. 13:7,17. □ **5:13** «... Bu hizmətliri üqün ularni qongkur hərmət wə mehır-muhəbbət bilən kədirlənglar. Bir-biringlar bilən inək etünglar» — muxundaq etıqadqılar jamaətə məydanōa kəlsə, keyinqə ularni jamaətteki «aksakal» yaki «yetəkqi» dəp bekitixkə toşra kelıdu. Pawlus Tsalonikadiki jamaətə tehi aksakallarni bekitmıgənıdi. □ **5:14** «... ajızlaroqa yar-yələk bolunglar» — «ajızlar» bəlkim rohiy həm jismaniy tərəplərdə bolōan ajızlarni kərsitıdu. ■ **5:15** Law. 19:18; Pənd. 20:22; 24:29; Mat. 5:39; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Pet. 3:9. ■ **5:16** Mat. 5:12; Luqa 10:20; Rim. 12:12; Fil. 4:4. ■ **5:17** Luqa 18:1; Rim. 12:12; Kol. 4:2. ■ **5:18** Əf. 5:20.

□ **5:19** «**Rohning otini eqürmənglar**» — grek tilida «Rohni eqürmənglar». «Roh» Muqəddəs Roh, əlwəttə. «Muqəddəs Rohning oti» ixəngən adəmnıng kəlbıdə yaxlılık kılıxka yaki bolupmu məlum bir rohiy iltıpatni bildürüxkə küqlük ilham pəyda kılōan bolsa uni «eqürüx»kə bolmaydu. Muxu səzlər bəlkim bexarət berix yaki baxka məjzilik iltıpatlarni kəzdə tutıdu; keyinki ayət bilən munaswiti bar. ■ **5:19** 1Kor. 14:30.

kəmsitmənglar; □ 21 həmmə gəpni təkxürüp ispatlap kərüinglar; durus bolsa uni qing tutup *qoldin bərmənglar*. ■ 22 Yamanlikning hərқandak xəklidin özüinglarni yirak tutunglar. □ ■

23 Hatirjəmlikning Iğisi boləjan Huda Əzi siləрни özül-kesil pak-muқəddəs kiləjay, Rəbbimiz Əysa Məsih қayta kəlgüqə pütkül rohinglar, jeninglar wə teninglarni əyibsiz saқliəjay. □ ■ 24 Siləрни Qaқiroқuқи bolsa sadik-wapadur, U uni jəzmən ada қilmay қalmaydu. □ ■ 25 Qerindaxlar, biz üqün dua қilinglar. 26 Həmmə qerindaxlar bilən pak sөyüxlər bilən salamlixinglar. ■ 27 Mən Rəbdə silərgə xuni jiddiy tapilaymənki, bu hətni *xu yərdiki* həmmə muқəddəs qerindaxlarğa oқup beringlar! 28 Rəbbimiz Əysa Məsihning mehir-xəpkiti silərgə yar boləjay!

□ 5:20 «Aranglarda pəyoјəmbərlərgə yətküzülgən bexarətlik sөzləрни kəmsitmənglar» — grek tilida «pəyoјəmbərləlik sөzlər». «Rohiy iltipatlar» toqiruluқ «Korintliklarğa (1)»diki «қoxumqə sөz»imizni kərüing. ■ 5:21 1Yuha. 4:1. □ 5:22 «Yamanlikning hərқandak xəkli» yamanlikning hər hilliklikini həmdə yaman ixtək kərünüp қalidoјan öz iқigə alidu. Etiqadqilar hətta «yaman ixtək kərünüp қalidoјan» ixtimu bolmaslikқа kəngül bəlüxigə toqra kelidu. ■ 5:22 Fil. 4:8. □ 5:23 «Hatirjəmlikning Iğisi boləjan Huda» — grek tilida: «Hatirjəmlikning Hudasi» — demək, hatirjəmlik bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmliktə turəuқи Hudadur. ■ 5:23 1Kor. 1:8; Fil. 4:9; 1Tes. 3:13. □ 5:24 «Siləрни Qaқiroқuқи bolsa sadik-wapadur, U uni jəzmən ada қilmay қalmaydu» — «siləрни Qaқiroқuқи» — Huda, əlwəttə. ■ 5:24 1Kor. 1:9; 10:13; 2Kor. 1:18; 2Tes. 3:3. ■ 5:26 Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Pet. 5:14.

Tesalonikaliklaroqa «2»

Rosul Pawlus Tesalonika xəhiridiki jamaatkə yazoqan ikkinqi məktup

1 Mənki Pawlus, Silas həmdə Timotiydin Huda'Atimiz və Rəbbimiz Əysa Məsihdə boloqan, Tesalonika xəhiridiki jamaatkə salam. □ 2 Huda'Atimiz və Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehİR-xəpkət və hatirjəmlik ata kİlinoqay!

Azab-oqubət İqidiki rİoqbət-təsəlli

3 Silər üqün Hudaqə hərdəim təxəkkür eytiximizqə toqra kelidu (həmdə xundək kİlix tolimu layİqtur), İ qerİndaxlar, — qünki etİkədinglar küqlük ösməktə həmdə bir-bİringlarqə bolqan mehİR-muħəbbİtinglarmu exİp taxmaqta. □ 4 Xuning bİlən biz əzİmİz silərning bəxinglarqə qüxkən, xundəkİlə bərdəxlik bəriwətkən bərlİk ziyənkəxlik və jəpə-eqİrqİlİkİlər İqİdə kərsətkən səwr-qİdamlik və etİkədinglar üqün, Hudaning hərkəysi jəmətlirİdə silərdin pəhİrlİnimİz; 5 bu İxlar Hudaning kelİdİoqan adİl həkūmİni kərsİtİdİoqan rəxən bİr əlaməttur və xundəkİlə, bu İxlar silərning Hudaning pədxəhlikİqə layİk həsəblİnİxinglar üqün bolİdu; silər mənə xü pədxəhlik üqün zulum-zəhmət qekİwətsİlər; □ 6-7 xundək İkən, silərgə eqİrqİlİk saloquqİlarqə Huda eqİrqİlİkİ salsə, həm xundəkİlə Rəb Əysə kədrətlik pərixtilirİ bİlən ərxtn kəyta kəruŋgən qəoqda, eqİrqİlİkİqə uqriqəon silərgə bİl bİlən təng əramlik bərsə dūrus İx bolməmdū? 8 Xu qəoqda U Hudəni tonuməydiqənlərdin, xundəkİlə Rəbbimiz Əysə Məsihning hux həwirigə itəət kİlməydiqənlərdin yəlkunluk ot bİlən İntİkəmə alİdu. □ 9 Bundək kİxilər Rəbning hūzurİdin wə kūq-kūdrİtİning xən-xəripİdin məhrum kİlinİp, mənggūlūk hələkət jəzəsİni tartİdu. □ 10 U wəqİttə U Əzİmİng bərlİk mukəddəs bəndilirİdə uluqİlinİp, xü kūnidə bərlİk İxəngənlərdə (silər dərwekə

□ 1:1 «Tesalonika xəhiridiki jamaatkə salam» — «Tesalonika xəhiri» — Qədimki Gretsİyədiki bİr xəhər İdi, bu xəhərning həzirki nəmi «Salonika» bolup, u Türkiyidə. ■ 1:2 1Kor. 1:3; 1Tes. 1:1; 1Pet. 1:2. □ 1:3 «Silər üqün Hudaqə hərdəim təxəkkür eytiximizqə toqra kelidu ..., İ qerİndaxlar, — qünki etİkədinglar küqlük ösməktə həmdə bir-bİringlarqə bolqan mehİR-muħəbbİtinglarmu exİp taxmaqta» — Pawlusning bİrinqi hetidiki duəsi həm etūnūxlirİ həzir əməlgə əxuruluwatİdu; «1Tes.» 2:12, 4:10ni kəruŋg. ■ 1:3 Əf. 1:15; Fil. 1:3; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2. ■ 1:4 1Tes. 2:19. □ 1:5 «bu İxlar Hudaning kelİdİoqan adİl həkūmİni kərsİtİdİoqan rəxən bİr əlaməttur və xundəkİlə, bu İxlar silərning Hudaning pədxəhlikİqə layİk həsəblİnİxinglar üqün bolİdu; silər mənə xü pədxəhlik üqün zulum-zəhmət qekİwətsİlər» — «bu İxlar» — etİkədqİlarqə qərxİ qİkqənlərdin ziyənkəxlik kİxilirİ həm Tesalonikədiki etİkədqİlərdin səwr-təqətlirİni kərsİtİdu. Bu əyət toqruluk «koxumqə səz»imİznİ kəruŋg. ■ 1:5 1Tes. 2:14; Yəh. 6. ■ 1:6-7 Zək. 2:12; 1Tes. 4:16. □ 1:8 «Xu qəoqda u (Məsih) Hudəni tonuməydiqənlərdin, xundəkİlə Rəbbimiz Əysə Məsihning hux həwirigə itəət kİlməydiqənlərdin yəlkunluk ot bİlən İntİkəmə alİdu» — «Yər.» 10:25, «Zəb.» 79:6 və «Yəx.» 66:15ni kəruŋg. ■ 1:8 Yər.» 10:25; Zəb. 79:6; Yəx. 66:15; Rim. 2:8; 2Pet. 3:7. □ 1:9 «Bundək kİxilər Rəbning hūzurİdin wə kūq-kūdrİtİning xən-xəripİdin məhrum kİlinİp, mənggūlūk hələkət jəzəsİni tartİdu» — yəki bolmİsə: «bundək kİxilər Rəbning kūq-kūdrİtİning xən-xəripİdin wə Uning hūzurİdin bolqan mənggūlūk hələkət jəzəsİni tartİdu». ■ 1:9 Yəx. 2:19.

bizning guwahlikimizğa ixsengändursilər) Özining karamätlikini körsitip, mädhiylängili kelidu. □ ■

¹¹ Xuning üqün, biz silär üqün daim xundak dua qilimizki, silärni qakiroğan bizning Hudayimiz silärni Öz uluq qakirikioğa layik hesablap, yahxilikka intilgän barlik güzäl mäxsät-muddialiringlarni wä etikadinglardin qikkän barlik hizmetliringlarni küq-kudriti bilän ämälgä axuroqay. ¹² Xuning bilän, Hudayimizning wä Rabbimiz Əysa Məsihning mehür-xäpkiti arkilik Rabbimiz Əysa Məsihning nami silärdä xan-xäräp bolup uluqlinidu wä silärmu Uningda xan-xäräpkä erixisilər.

2

Räbning küni, yäni «Pärwärdigarning küni» wä dajjal toqruluk

¹ I qerindaxlar, Rabbimiz Əysa Məsihning qayta kelixi, xundakla bizning Uning bilän bir yergä jäm qiliniximiz toqrısında silärdin xuni etünümizki,

² Əgär silär «mälum rohtin kalgän wähiy»din bolsun, birsining söz-tälimidin bolsun yaki «bizning namimizda» yezilğan mälum hätlärdin bolsun «Räbning küni yetip kaldi» degän sözni anglisanglar, jiddilixip höduqup kätmänglar yaki dökkä-dökkigä qüxmänglar! □ ■

³ Bu ixlarda härkandak ädämnig härkandak usul bilän silärni aldixioğa yol qoymänglar; qünki awwal «qong yenix» bolup, andin «gunahiy ädäm», yäni «hälakätkä mähküm qilinöuqi ädäm» axkarılanmioquqä, axu kün kälmäydu. □ ■

⁴ Xu ädäm huda döp ataloqanoğa yaki kixilär qokunidoğan härkandak närsilärgä qarxi qikqip, özini hämmidin üstün kilip körsitidu; u xundak kilip Hudaning ibadethanisida olтуруweliq, özini Huda döp körsitip jakarlaydu. □ ■ ⁵ Män silär bilän billä bolğan waqtimda bularni silärgä eytkinim esinglarda bardu? ⁶ Wä uning bälgilöngän waqti-saiti kälmiqüqä axkarılanmasliqi üqün, nemining uni

□ **1:10 «U (Məsih) ... xu künidä barlik ixängänlärdä ... Özining karamätlikini körsitip, mädhiylängili kelidu»** — «Özining karamätlikini körsitip, mädhiyilixin» — grek tilida bu bir sez bilänla ipadiliniidu. «Öz mükəddəs bəndiliri... ixəngənlərdə...». Bu ibarining mənisi: (1) «Rəb əysanın güzəlliki wə pəziliti Öz bəndiliri, yəni Özigə ixəngən adəmlirigə birinqi bolup kərunidu» wə: (2) «Uning bu güzəlliki ularning əzlidir, yəni ular arkilik pütkül ələmgə kərunidu» deganlik bolsa kerak. ■ **1:10** Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ **2:2 «... «Rəbning küni yetip kaldi» degän sözni anglisanglar, jiddilixip höduqup kätmänglar yaki dökkä-dökkigä qüxmänglar!»** — «Rəbning küni» yaki «Pärwərdigarning küni» degän mühim tema toqruluk «köxumqə sez»imizni kərunq. ■ **2:2** Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 1Yuha. 4:1.

□ **2:3 «qünki awwal «qong yenix» bolup...»** — «qong yenix» bəlkim «etikadtin qong tenix»ni kərsitidu. «Köxumqə sez»imizni kərunq. «**Bu ixlarda härkandak ädämnig härkandak usul bilän silärni aldixioğa yol qoymänglar; qünki awwal «qong yenix» bolup, andin «gunahiy ädäm», yäni «hälakätkä mähküm qilinöuqi ädäm» axkarılanmioquqä, axu kün kälmäydu** — bu mühim ayəttiki «qong yenix» («etikadtin qikqip, ayrilix»), «gunahiy ädäm» wə «hälakätkä mähküm qilinöuqi ädäm» (dajjal) toqruluk «köxumqə sez»imizni kərunq. Bəzi alimlar «qong yenix»ni «(Hudağa qarxi) qong topilang» döp tərjimə qilidu. Biz «köxumqə sez»imizdä öz tərjimimizgə ispat berimiz. ■ **2:3** Mat. 24:23; 1Tim. 4:1; 1Yuha. 2:18. □ **2:4 «Xu ädäm huda döp ataloqanoğa yaki kixilär qokunidoğan härkandak närsilärgä qarxi qikqip, özini hämmidin üstün kilip körsitidu; u xundak kilip Hudaning ibadethanisida olтуруweliq, özini Huda döp körsitip jakarlaydu»** — «Yəx.» 14:13-14, «Dan.» 11:36, «Əz.» 28:2-9ni kərunq.

Bu ix toqruluk «köxumqə sez»imiznimu kərunq. «Ibadəthana» muxu ayəttä əslı ibadəthanining iqki «mükəddəs jay»ni kərsitidu. ■ **2:4** Dan. 7:25; 8:11; 11:36; Mat. 24:15; Wəh. 13:1-8

tosup turuwatkanliki silergə məlum. ⁷ Qünki «kanunni yoqatquci sirlik küq» allikaqan yoxurun hərəkət kılmakta; lekin bu ixlarni hazirqa tosüp keliwatkan birsi bardur; U otturidin qıkkuqa xundak tosuqluk peti turidu; ⁸ andin axu «kanunni yoqatquci» axkariliniyu; biraq Rəb Əysa aozidiki nəpisi bilənla uni yutuwetidu, kəlgən qaozdiki parlak nuri bilən uni yoq kıliwetidu. ⁹ «Kanunni yoqatquci»ning məydanqa qıxixi Xəytanning pəntlıri bilən bolıdu, u hər türlüq küq-kudrət, məjizə wə yaloqan karamətlərnı kərsitip, ¹⁰ həlakətkə yüzləngənlərnı azdurıdıoqan hərhil kəbih hiylə-mikirlərnı ixlitidu. Ularınq həlakət aldidə turuwatkanlıqining səwəbi əzlırnı niyatqa yetəkləydoqan həkikətni səyməy, uningqa kəlbidin orun bərməslikidındur. ¹¹ Xu səwəbtin, Huda ularqa yaloqanqılıkqa ixənsun dəp həkikəttin qətnitidoqan bir küq əwətidu. ¹² Nətijidə, həkikətkə ixənməy, bəlki kəbihlikni hursənlik dəp bilgənlərnıng həmmisi jazaqa məhkum kılinidu.

Qət'iy təwrənmənglar!

¹³ Lekin, əy, Rəb səyqən kərindaxlar, biz silər üqün hərdaim Hudaqa təxəkkür eytiximizə toqra keliduki, Huda Rohning wasitisidə pak-muqəddəs kilinixinglar wə həkikətkə ixinixinglar arqilik silərnı niyatqa erixixkə muqəddəmdila tallıwalıdı. ¹⁴ U biz yətküzgən hux həwər arqilik silərnı xu niyatqa, yəni Rəbbimiz Əysa Məsihning xan-xəripigə erixixkə qakirdi.

¹⁵ Xuning üqün, əy kərindaxlar, tapan tirəp turunglar, biz silərgə eoizqə yaki hət arqilik yətküzgən təlimni qıng tutunglar!

¹⁶⁻¹⁷ Əmdi Rəbbimiz Əysa Məsihning Əzi wə bizni səyqən, mehir-xəpkət bilən mənggülik riqbət-təsəlli həm güzəl ümid ata kıloqan Huda'Atimiz kəblinglarnı riqbətləndürgəy həmdə silərnı hərbir güzəl ix kılixta, hərbir yaxhi səzlərnı yətküzüxtə küqləndürgəy!

□ **2:7 «Qünki «kanunni yoqatquci sirlik küq» allikaqan yoxurun hərəkət kılmakta»** — «kanunni yoqatquci sirlik küq» (grek tilida «kanunni yoqatquci sir») toqruluk «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. **«lekin bu ixlarni hazirqa tosüp keliwatkan birsi bardur»** — 3-4-ayəttiki «gunahiy adəm («həlakətkə məhkum kılinoquci adəm»)ning məydanqa qıxixni tosuq» bilən «kanunni yoqatquci sirlik küqni tosuq»ning ziq munasiwiti bar. İkki ixni tosuquci bizningqə Hudaning Muqəddəs Rohıdır. Bəzi alimlarning bu toqruluk baxqıqə pikiririmu bar; kəzkariximizning səwəbini «koxumqə səz»imizdə eytimiz. «Kanunni yoqatquci sirlik küq» (grek tilida «kanunni yoqatquci sir») toqruluk «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. **«U otturidin qıkkuqa...»** — baxkə birhil təjimisı: «U otturidin yətkiwetilgüqə...». «Kanunni yoqatquci sirlik küq» bəlkim Xəytanning astirtin dunyadiki barlik əllərnı, barlik dələtlərnı hərhil kanunni, xundakla barlik əhlak prinsiplarnı buzux tərəpkə asta-asta kutritixlırnı kərsitidu. Bu jəryanning əwjiqə qıxixi dəjajalning məydanqa kelixi bilən bolıdu. **«u otturidin qıkkuqa xundak tosuqluk peti turidu»** — bu muhım ixlar toqruluk «koxumqə səz»imiznimu kəring. ■ **2:8** Ayup 4:9; Yəx. 11:4. ■ **2:9** Qan. 13:2; Yh. 8:41; 2Kor. 4:4; Əf. 2:2; Wəh. 13:13. ■ **2:10** 2Kor. 2:15; 4:3. ■ **2:11** Rim. 1:24; 1Tim. 4:1. □ **2:13 «Huda Rohning wasitisidə pak-muqəddəs kilinixinglar wə həkikətkə ixinixinglar arqilik silərnı niyatqa erixixkə muqəddəmdila tallıwalıdı»** — «Roh» — Hudaning Muqəddəs Rohı. ■ **2:15** 2Tes. 3:6. □ **2:16-17 «Əmdi Rəbbimiz Əysa Məsihning Əzi wə bizni səyqən, mehir-xəpkət bilən mənggülik riqbət-təsəlli həm güzəl ümid ata kıloqan Huda'Atimiz kəblinglarnı riqbətləndürgəy həmdə silərnı hərbir güzəl ix kılixta, hərbir yaxhi səzlərnı yətküzüxtə küqləndürgəy!»** — kıziq bir ix xuki, «riqbətləndürgəy» həm «küqləndürgəy» deqan peillər grek tilidiki «birlik xəhs» xəklididur. Demək, «Huda'Ata» wə «Rəb Əysa» bir xəhstək ix kılıdu. ■ **2:16-17** 1Tes. 3:13.

3

Biz üqün dua qilinglar

¹ Ahirida, i kerindaxlar, biz üqün dua qilinglarki, Rəbning sözi huddi silərgə yətkən qəşdikigə ohxax, *hərəkəndək yərdə* tez tarkalsun wə xan-xərəplik dəp uluqlansun; □ ² xuningdək bizning kəbih wə rəzil adəmlərdin kutuluximiz üqünmu dua qilinglar. Qünki həmmila adəmə ixənq-etikadlık boluwərməydu. □ ³ Əmma Rəb Əzi ixənqliktur; U silərnı mustəhkəm kilidu həm rəzil boluquqidin saklaydu. □ ⁴ Əmma Rəbdə, silərgə tapiliojinimizni kiliwatisilə, xundakla dawamlıq kilıweridu, dəp hatirjəmmiz. ⁵ Əmdi Rəb kəlbınglarnı Hudaning mehir-muhəbbıtigə həm Məsihning səwr-qıdamlıkıoqə qəmkəxkə yetəklıgəy. □

Ixlıgən qıxləydu

⁶ Əmdi kerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning namida xuni tapılaymızki, bizdin aloqan təlimlərgə riayə kılmay, tərtipsiz yürgənlərdin özınglarnı neri tutunglar. □ ⁷ Bizdin kəndək ülgə elixinglar kərəklikini özınglar bilisilə; qünki biz silə bilən billə boluqanda tərtipsiz yürmıgənıdu. □ ⁸ Həqkimning nenini bikarəqə yeməyttuk; bəlki biz həqkaysinglarəqə eojirimizni salmaslıq üqün, keqə-kündüzləp tirixip-tirmixip jəpalıq ixləyttuk. □ ⁹ Bundək kiliximiz, silərdin yərdəm kütüxkə həklıq bolmioqanlıkimızdin əməs, bəlki özimizni silərgə bizdin yaxı ülgə kəldurup, silərnıng bizgə əgıxixinglar üqün idi. □ ¹⁰ Qünki biz silərnıng yeninglarda bolojinimizda silərgə: «Bırsi ixlıməymən desə, u yemisun!» dəp tapilioqanıdu. ¹¹ Qünki biz aranglarda bəzilərnıng tərtipsiz laəqaylap, həq ixlıməy baxqılarnıng ixlirioqə arilixip yürıdioqanlıqini anglıdu. □ ¹² Biz muxundəkəlarəqə Rəb Əysa Məsihdə xundək buyruymız wə ulardın etünüp soraymızki, tıng yaxap, əmgıkinglar bilən öz neninglarnı tepip yənglar. □ ¹³ Ləkin silə, i kerindaxlar, yaxı ixlarnı kilıxtin erinmənglar. □

□ **3:1 «... biz üqün dua qilinglarki, Rəbning sözi huddi silərgə yətkən qəşdikigə ohxax, (hərəkəndək yərdə) tez tarkalsun wə xan-xərəplik dəp uluqlansun»** — «tez tarkalsun» grek tilida «yügürsun» degən səz bilən ipadilınıdu. ■ **3:1** Mat. 9:38; Əf. 6:19; Kol. 4:3.

■ **3:2** Yh. 6:44; Rim. 15:31. □ **3:3 «U (Rəb) silərnı mustəhkəm kilidu həm rəzil boluquqidin saklaydu»** — «rəzil boluquqı» Xəytan, İblis. Baxqə birihl tərijimisi «U (Rəb) silərnı rəzilıktin saklaydu». ■ **3:3** Yh. 17:15; 1Tes. 5:24. □ **3:5 «Əmdi Rəb kəlbınglarnı Hudaning mehir-muhəbbıtigə həm Məsihning səwr-qıdamlıkıoqə qəmkəxkə yetəklıgəy»**

— «Hudaning mehir-muhəbbıti» awwal Uning bizgə boləqan muhəbbıti, andin bizning Uningəqə boləqan muhəbbıtımız; «Məsihning səwr-qıdamlıkı» awwal Məsihning Özining səwr-qıdamlıkı, andin bizning Uningda wə Uning üqün səwr-qıdamlıq boluximiz. □ **3:6 «Əmdi kerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning namida xuni tapılaymızki, bizdin aloqan təlimlərgə riayə kılmay, tərtipsiz yürgənlərdin özınglarnı neri tutunglar»** — «tərtipsiz yürgənlər» keyinki ayətlərdin enıkkı, «bıkar tələplər»ni kərsıtidu. ■ **3:6** 1Kor. 5:11; 2Tes. 2:15; 3:14; Tit. 3:10.

■ **3:7** 1Kor. 11:1; 1Tes. 1:6, 7; 2Tes. 2:10. ■ **3:8** Ros. 18:3; 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 1Tes. 2:9. ■ **3:9** 1Kor. 4:16; 9:3, 6; 11:1; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2:9.

□ **3:11 «Qünki biz aranglarda bəzilərnıng tərtipsiz laəqaylap, həq ixlıməy baxqılarnıng ixlirioqə arilixip yürıdioqanlıqini anglıdu»** — grek tilida rosul Pawlus qəşqəş kılip: «... həq ix kılmaydə, ləkin hərtərəptə baxqılarnıng ixlirida boluqanlıqini anglıdu» dəydu. □ **3:12 «Biz muxundəkəlarəqə Rəb Əysa Məsihdə xundək buyruymız wə ulardın etünüp soraymızki...»**

— «muxundəkəlar» — demək, 11-ayətłki «tərtipsiz laəqaylap, həq ixlıməy baxqılarnıng ixlirioqə arilixip yürıdioqanlar». «Kırx səz»imiznimu kərunğ. ■ **3:12** Əf. 4:28; 1Tes. 4:11. ■ **3:13** Gal. 6:9.

¹⁴ Əmma əgər uxbu hetimizdiki sözlərgə itaət qılmaydıoğan birsi bolsa, uningdin həzər əylənglər wə uni hijalətkə qaldurux üqün uning bilən bardı-kəldi qılmanglar. ■ ¹⁵ Biraq, uni düxmən qatarida kərməy, əksiqə uningə bir kərindax süpitidə nəsihət qilinglar.

Tiləklər

¹⁶ Hatirjəmlik Igisi boləoğan Rəb hər wakit hər yolda xəhsən silərgə hatirjəmlik ata qiloqay. Rəb həmminglar bilən billə boləqay! □ ■

¹⁷ Mənki Pawlus bu ahırki salimimni öz qolum bilən yazdim; bu, mening həmmə hətlirimning özigə has bəlgisidur. Mana bu mening öz qəlimimdur. □ ■ ¹⁸ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehır-xəpkiti həmminglarə qay boləqay!

■ **3:14** Mat. 18:17; 1Kor. 5:9; 2Tes. 3:6. □ **3:16** «**Hatirjəmlik Igisi boləoğan Rəb hər wakit hər yolda xəhsən silərgə hatirjəmlik ata qiloqay**» — «Hatirjəmlik Igisi boləoğan Rəb» grek tilida: «Hatirjəmlikning Rəbbi» yaki «Hatirjəmlik bərgüqi Rəb» — demək, hatirjəmlik bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmliktə turoquqi Rəbdur. ■ **3:16** Rim. 15:33; 16:20; 1Kor. 14:33; 2Kor. 13:11; Fil. 4:9; 1Tes. 5:23. □ **3:17** «**Mənki Pawlus bu ahırki salimimni öz qolum bilən yazdim. Bu, mening həmmə hətlirimning özigə has bəlgisidur. Mana bu mening öz qəlimimdur**» — Pawlusning hər bir hetidiki birnəqqə kurni öz qəlimi bilən yezix aditi bar idi; bu, baxqilarning özining namida sahta hətlərni yezixning aldini elixi üqün idi. Özining kezi ajiz boləqəqka, hətlirini adəttə katipka yazduratti. («Galatiyaliklarə»diki «kirix sez»imizni həm 6:11diki izahatni kəring. ■ **3:17** 1Kor. 16:21; Kol. 4:18.

Timotiyoga «1»

Rosul Pawlus Timotiyoga yazoqan birinchi məktup •••• Salam

¹ Kütqüzöquqimiz Hudaning wə ümidimiz Məsih Əysaning əmri bilən Əysa Məsihning rosuli kılıp təyinlənqən mənki Pawlustin² etiqađ yolidiki özümning sadıq oqlum bolqan Timotiyoga salam. Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpkət, rəhimdillik wə hatırjəmlik bolqay![■]

Sahta təlimlərnı tosus

³ Makedoniyə əlkisigə barqanda, səndin ötünqinimdək xuni yənə *ətünimənki, xu yərdiki* bəzi kixilərgə bid'ət təlimlərnı əgətmənglar dəp tapılıxıng üqün sən dawamlıq Əfəsus xəhiridə qalqın;[■] ⁴ ularning əpsanilər wə ayıqı yök nəsəbnamılərgə bənd bolmaslıqını tapılıqın; bular Hudaning etiqađ arkiqliqlə əməlgə axurulidiqan Öz öyigə bolqan pilanını ilgiri sürməydu, bəlki pəkət bimənə talax-tartıxlarnı kəltürüp qıkiridu, halas. □ ■

⁵ Əmdiliktə bizgə tapılanqan təlimning muddiası sap qəlb, pak wijdan wə sahtılıksız etiqađtin kelip qıqıdiqan mehır-muəbbəttin ibarəttur.■

⁶ Bu ixlarda bəzi kixilər qətnəp, bimənə gəplərnı kılıxqa burulup kətti.

⁷ Ularning Təwrat qanunıning əliması bolqusi bar; biraq ular əzlırining nemə dəwatqanlıqını yaki əzlırining hədəp kəyt kiliwatqan səzlırining nemə ikənlikini qüxənməydu.

⁸ Əmdi bizgə məlumki, əgər kixilər Təwrat qanunını əyni muddiasida kollansa, u paydılıqtur.□ ■ ⁹ Qünki biz yənə xuni bilimizki, Təwrat qanunı həkqanıy adəmlər üqün tüzülqən əməs, bəlki qanunıya hilaplıq kılıquqılar wə boynı kattıqlar üqün, ihlassızlar wə gunahkarlar üqün, iplaslar wə kupurluq kılıquqılar üqün, atısını əltürgüqilər wə anısını əltürgüqilər üqün, qatillar, ■ ¹⁰ buzukluq kılıquqılar, bəqqiwazlar, adəmlərnı kulluqqa bulıquqılar, yalqanqılar, kəsəmhərılar üqün wə yaki saqlam təlimlərgə zit bolqan baxqa hərqandak qilmixlarda bolqanlar üqün tüzülqən. □ ¹¹ Bu təlimlər təkəkkür-mubarəkkə layıq Boluquqı

■ **1:1** Ros. 9:15; Kol. 1:27. ■ **1:2** Ros. 16:1; 1Kor. 4:17; Gal. 1:3; 1Tes. 3:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:3** Ros.

20:1. □ **1:4 «ayıqı yök nəsəbnamılər»** — Yəhüdiy həlki hərdaım əzıning Təwratıtkı uluq bir «rohiy ərbab»ning məlum bir əvladı. Greklar bolsa əzıning məlum bir «ilahiy adəm»ning əvladı ikənlikini ispatlımaqçı idi. **«Bular Hudaning etiqađ arkiqliqlə əməlgə axurulidiqan Öz öyigə bolqan pilanını ilgiri sürməydu»** — «(Hudaning)... Öz öyigə bolqan (nijatlıq) pilanı» grek tilida «Hudaning eyidiki qanun-orunlaxturuxlırı» deqən ibarə bilən ipadiliniđu. ■ **1:4** 1Tim. 4:7; 6:4, 20; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. ■ **1:5** Rim. 13:8; Gal. 5:14. □ **1:8 «əgər kixilər Təwrat qanunını əyni muddiasida kollansa, u paydılıqtur»** — «əyni muddiasida» grek tilida «qanunluq yolda kollansa». ■ **1:8** Rim. 7:12. ■ **1:9** Gal. 5:23. □ **1:10 «Təwrat qanunı... saqlam təlimlərgə zit bolqan baxqa hərqandak qilmixlarda bolqanlar üqün tüzülqən»** — «saqlam təlim» — bu Pawlusning kəp ixlitidiqan ibarısı. Hudadin kəlgən təlim uni qəbul kılıqanlarda saqlam rohiy həyatını hasil kılıđu wə quwwətləyđu.

Hudaning manga amanət qilōjan xan-xəripini ayan qilōjan hux həwərgə asaslanojan. □ ■

Paulus əzi Hudaning rəhimdillikini kərsətküqi janlik misaldur

¹² Manga küq-қudrət bərgən, meni ixənqlik dəp қарар, Өz hizmitigə təyinligən Rəbbimiz Məsih Əysaəja təxəkkür eytimənki, ¹³ U meni təyinlidi! — burun kupurluk wə ziyankəxlik қилоқуқи, zalim bir adəm bolsammu, manga rəhim kərsitildi; qünki mən bu ixlarni nadanlik wə etikadsizliktin қилоjanidim. □ ■ ¹⁴ Halbuki, Rəbbimizning manga kərsətkən mehīr-xəpқiti ziyadilixip, Məsih Əysada bolōjan etiqad wə mehīr-muhəbbət wujudmoəja elip kirilixi bilən exip taxti. ¹⁵⁻¹⁶ Muxu sөz ixənqlik wə hər adəm uni қобul қilixi tegixliktur — «Məsih Əysa gunahkarlarni қutқuzux üqün dunyaəja kəldi!». Mən gunahkarlar iqidiki əng əxəddiyisidurmən! Lekin dəl xu səwəbtin Məsih Əysaning əng əxəddiy gunahkar bolōjan meni, keyin Өzigə etiqad қilip, mənggүlүk hayatқа erixidojanlarəja misal қilip məndə Өzining barlik səwr-takitini ayan қilixi üqün, manga rəhim-xəpқət kərsitilgəndur. □ ■ ¹⁷ Əmdi mənggүlүk Padixahқа, yəni əlməydiəjan wə көz bilən көrgili bolmaydiəjan, birdinbir Hudaəja əbədil'əbədgiəje hөрmət-izzət wə xan-xəрəp boləjay! Amin! □

¹⁸⁻¹⁹ Əy, sөplum Timotiy, burun sən toqruluk eytiləjan bexarətlük wəhiylərgə asasən bu buyruқni sanga tapxurimən. Bu wəhiylərnı koral қilip, etiqadta wə pak wijdaningda қing turup, gүzəl urux қiləyaysən. Bəzilər wijdanida pak turuxtin қətnəp kətti, nətijidə ularning etiqadi huddi hada taxқа urulup şərk boləjan kemidək wəyran boldi. □ ■

²⁰ Humeneus wə Iskəndərlər mana xundak қixilərdindur. Ularни kupurluk

□ **1:11** «bu təlimlər təxəkkür-mubarəkkə layik boləjuqi Hudaning manga amanət қiləjan xan-xəripini ayan қiləjan hux həwərgə asaslanojan» — «bu təlimlər» («saəlam təlim») Təwrat қanunining həkikiy əhmiyitini, uning «öz muddiasida қollinidojan» yaki «қанunluk yolda қollinilidojan» məzmunini əz iqigə alidu (8-ayət). ■ **1:11** 1Tes. 2:4; 1Tim. 6:15. □ **1:13** «U meni təyinlidi! — burun kupurluk wə ziyankəxlik қилоқуқи, zalim bir adəm bolsammu...» — «kupurluk қилоқуқи» — uning kupurluқи biwasitə Hudaəja қaritiləjan əməs (qünki u «ihlasmən Yəhudiy» idi), bəlki Huda əwətkən Қutқuzəjuqi Məsihəje wə Uningəja əgəxkənlərgə қaritiləjan. «Ziyankəxlik қилоқуқи» — Məsihəje əgəxkənlərgə ziyankəxlik қилоқуқи. «qünki mən bu ixlarni nadanlik wə etikadsizliktin қилоjanidim» — «etikadsizlik» Hudaning Əysa Məsihdə boləjan nijat yoloəja boləjan etikadsizliktur. ■ **1:13** Yh. 9:39,41; Ros. 3:17; 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13. □ **1:15-16** «Muxu sөz ixənqlik wə hər adəm uni қобul қilixi tegixliktur — «Məsih Əysa gunahkarlarni қutқuzux üqün dunyaəja kəldi!». Mən gunahkarlar iqidiki əng əxəddiyisidurmən! Lekin dəl xu səwəbtin Məsih Əysaning əng əxəddiy gunahkar boləjan meni, keyin Өzigə etiqad қilip, mənggүlүk hayatқа erixidojanlarəja misal қilip məndə Өzining barlik səwr-takitini ayan қilixi üqün, manga rəhim-xəpқət kərsitilgəndur» — bu zor əhmiyətlik ayət toqruluk «қoxumqə sөz»imizni көrүng. ■ **1:15-16** Mat. 9:13; Mar. 2:17; Luka 5:32; 19:10; 1Yuhə. 3:5. □ **1:17** «mənggүlүk Padixah» — grek tilida «barlik zamanlarning Padixahı». «birdinbir Hudaəja əbədil'əbədgiəje ... xan-xəрəp boləjay!» — bəzi kona көqürmilərdə «birdinbir dana Hudaəja əbədil'əbədgiəje ... xan-xəрəp boləjay!» deyilidu. □ **1:18-19** «bu wəhiylərnı koral қilip, etiqadta wə pak wijdaningda қing turup, gүzəl urux қiləyaysən» — «gүzəl urux қiləyaysən» — ət igiliri bilən əməs, əlwəttə, rohiy kürəxtur. Keyinki 6:12-ayəttə tiləja elinojan «gүzəl көrүx»ni wə u toqrısidiki «қoxumqə sөz»ni көrүng. ■ **1:18-19** 1Tim. 6:12; 1Tim. 3:9.

kilmaslikni egansun döp, Xeytanning ilkgä tapxurdum. □ ■

2

Jamaätning birinçi wäzipisi

¹ Män hemmidin awwal, *etikađqilarođa* pütkül insanlar üqün Hudadin tilöklär tilixini, dua-tilawät kilixini, baxkılar üqün murajät kilixini wə təxəkkürlär eytixini, ² bolupmu padixahlar wə barlık əməldarlar üqün dua-tilawät kilixini jekiləymən. Xundak kılöanda, biz toluđ kılöanda, biz toluđ ihlasmənlik wə salmaqlik bilən tiŋ wə aman-esən həyat kəqürələymiz. ■ ³ Bundak dua-tilawät kılilix güzəl ixtur, Kutkuzođımız Hudani hursən kılıdu.

⁴ Qünki U pütkül insanıning kutkuzuluxi wə ularning həkikətini tonup yetixini halaydu. ■ ⁵ Qünki birla Huda bardur, Huda bilən insanlar arisida bir kelixtürgüqümü bar, U bolsimu Əzi insan bolup kəlgən Məsiđ Əysadır. □ ■ ⁶ U barlık insanlarni hər kılilix üqün Özini qurban kılilip bədəl tölidi; xundak kılilip bekitilgən waqit-saitide Hudaning nijatiođa guwađlık berildi. □ ■ ⁷ Mən bu guwađlıkni yətküzüx üqün jakarqi wə rosul boluxka təyinlinip (mening bu səzlimning həmmisi rast, mən yalođan gəp kilmidim), yat əlliklərgə etikađ wə həkikət yolida eđətküqi bolup tikləndim. ■ ⁸ Xunga, mən xuni halaymənki, ərlər kəyərdə bolsun, duaođa jəm bolöanda qəzəpsiz wə dətəlxsiz halda, həlal əməlik kollarini kətürüp dua kılusun. ■

⁹ Ohxax yolda ayallarmu muwapik kiyinip, əzlrini ar-nomus wə salmaqlik bilən pərdaz kılusun. Ularıning əzlrini pərdazlax, qaqlirini alađide yasax wə əlfun, ünqə-mərwəyit wə esil kimmət kiyim-keqəklər bilən əməs, ■ ¹⁰ bəlki güzəl əməlliri bilən pərdazlıxini halaymən. Bu, Huda yolida təkwardar bolay degən ayallarođa yarixidu. ¹¹ *Jamaət sorunlırida*, ayallar tiŋq oturup, toluđ itaətmənlik bilən təlim alsun. □ ¹² Lekin ayallarıning ərlərgə təlim berixi yaki ular üstidin həküm sürüxigə yol koymaymən.

□ **1:20 «Uları kupurluk kılilmaslikni egansun döp, Xeytanning ilkgä tapxurdum»** — «Xeytanning ilkgä tapxuruluş» bolsa, etikađ yolidin helila qətnigən kixilərnı öz gunahlırını tonusun döp, jamaət ixlətsə bolidiođan eođir bir tədbirdur. Uningda xundak kixilər jamaəttiki bardı-kəldidin qıđirilıpla kalmay, bəlkim kesəl bolup kəlixı yaki balayı'apətkə uđrixı mumkin. Bu ix tođruluk yəne «1Kor.» 5-bab, izahatlırı wə xu məktuptiki «kođumqə səz»ni kərüŋ. ■ **1:20** 1Kor. 5:5; 2Tim. 2:17; 4:14. ■ **2:2** Yər. 29:7. ■ **2:4** Əz. 18:23; 2Pet. 3:9. □ **2:5 «Qünki birla Huda bardur»** — yaki «qünki Huda birdur» — «Kən.» 6:4 («Pərwəđigar Huda yimiz, Pərwəđigar bir birlıktur») wə izahatni kərüŋ. ■ **2:5** Yđ. 17:3; Rim. 3:30; Gal. 3:19; İbr. 9:15. □ **2:6 «U (Məsiđ) barlık insanlarni hər kılilix üqün Özini qurban kılilip bədəl tölidi»** — bu «hər kılilix» gunahning wə Xeytanning ilkidin. «xundak kılilip bekitilgən waqit-saitide Hudaning nijatiođa guwađlık berildi» — baxka birhil tərjimisi: «Bu uluđ ixka (yəni Məsiđning əlümi wə tirilixi) bekitilgən waqti-saitide guwađlık berildi. Lekin bizningə Əysaning əlümining əzi xu «guwađlık»tur — demək, Əysaning qurbanlıqi Hudaning qəksiz muhəbbət wə nijatlık pilanı tođruluk bəlgiləngən waqtiada axkarılandı. ■ **2:6** Mat. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14. ■ **2:7** Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Rim. 1:9; 9:1; Gal. 1:16; 2:8; Əf. 3:8; 2Tim. 1:11. ■ **2:8** Zəb. 134:1-2; Yđ. 4:21. ■ **2:9** Tit. 2:3; 1Pet. 3:3. □ **2:11 «Jamaət sorunlırida, ayallar tiŋq oturup, toluđ itaətmənlik bilən təlim alsun»** — Yəhüdiylarning ən'əniliri boyiqə ayal kixilər Hudaning səzlrini eđənməslik kərək idi, xunga rosulning bu səzi qong bir yenilik idi.

Əksiçə, ular ting bolsun. □ ■ 13 Qünki awwal Adəm'ata, keyin Həwa'ana yaritiləjan. ■ 14 Awwal aldinip azduruləjanmu Adəm'ata əməs, bəlki Həwa'ana idi. U tolimu aldanəjanliqədin ularning itətsizlikigə qüxüp kələjanidi. ■ 15 Lekin ayallar etiқadta, mehİR-muhəbbət wə pak-muқəddəslikə salmaqlıq bilən turidəjanla bolsa, ular tuoqutta saқ-salamət kutulidu.□

3

Jamaətning yetəқqiliri

1 «Əgər birsi jamaətkə yetəқqi boluxқа intilsə, u güzəl bir wəzipini arzu kiləjan bolidu» degən bir səz həқtur. □ 2 Əmdi yetəқqi bolsa əyİbsiz, bir hotunluk, salmaq, pəmlik, ədəplik, mehmandost, Huda toqrisida təlim berələydəjan boluxi,□ ■ 3 xundəқla hərəқkəx wə zorawan bolmaslıqı, mulayim boluxi, səpra, nəpsaniyətqi bolmaslıqı,□ 4 əz aillisini yahxi bəxқuralaydəjan boluxi, tolimu salapətlik bilən pərzəntlerini ata-anisəqə boysunidiəjan kilip tərbiyiləydəjan kixi boluxi kerək.□ 5 Qünki birsi əz aillisini bəxқuruxni bilmisə, u Hudaning jamaətidin qəndəқmu həwər alalisun? 6 *Yetəқqi* yengi etiқadqılardin bolmisun; undəқ bolsa, u təkəbburlixip ketixi mumkin, xuningdək Xəytanning əyibigə kirip, u

□ 2:12 «Lekin ayallarning ərlərgə təlim berixi yaki ular üstidin həқüm sürüxiğə yol qoymaymən» — bu təlim toqruluk, xundəқla aqa-singillarəqə ata qilinəjan iltipatlar toqruluk «1Kor.» 14:34-35 wə «Korintliklar (1)»diki «қoxumқə səz»imiznimu kəring. ■ 2:12 Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:24. ■ 2:13 Yar. 1:27; 2:22. ■ 2:14 Yar. 3:6.

□ 2:15 «Lekin ayallar etiқadta, mehİR-muhəbbət wə pak-muқəddəslikə salmaqlıq bilən turidəjanla bolsa, ular tuoqutta saқ-salamət kutulidu» — demək, «Ayallar Hudaning lənitigə uқriəjanliқtin tuoquti qiyin wə hətərlik bolsimu, uningdin saқ-salamət etüp ketidu». Bu 14-15-ayətni: «Ayallar ərlərgə təlim berix, ərlər üstigə həқüm sürüxtə əməs, bəlki bala tuoqux wə uni bəқix jəryanida, etiқad arқilik erixidiəjan qutқuzuluxtin bəhrimən bolalaydu» degən bəxқа bir mənidə qüxinixkimu bolidu. Ayətning: «Birəқ ayallar Həwa'aning nəslidin tuoqləjan əysa Məsih arқilik qutқuzulidu» degən yənə bir qüxənqisi əyni tekistkə anqə yeқin kəlməydu, dəp қaraymiz. □ 3:1 «Əgər birsi jamaətkə yetəқqi boluxқа intilsə, u güzəl bir wəzipini arzu kiləjan bolidu» — «yetəқqi»lər toqruluk «Filippiyiliklarəqə»diki «қoxumqi səz», «yetəқqilər wə hizmətkarlar» degən sezlirimizni kəring. «Aқsaқal» wə «yetəқqi» əməliyəttə bir gəptur. □ 3:2 «Əmdi yetəқqi bolsa əyİbsiz, bir hotunluk, salmaq, pəmlik, ədəplik, mehmandost, Huda toqrisida təlim berələydəjan boluxi... (kerək)» — «bir hotunluk», bəlkim «əz ayalıqə sadıқ» degən mənidə. Buning toqruluk «қoxumқə səz»imizni kəring. ■ 3:2 2Tim. 2:24; Tit. 1:6. □ 3:3 «... xundəқla hərəқkəx wə zorawan bolmaslıqı, mulayim boluxi, səpra, nəpsaniyətqi bolmaslıqı... (kerək)» — «nəpsaniyətqi» grek tilida «əzini buləydəjan nəpsaniyətqiliklə bəriləjan» degən bir səz bilən ipadilini. Bu səzğə қariəqanda, pul wə mal-dunyani қoқlixix insanni hərəm kilip buləydu. Bu tema toqrisida yənə «Luқа» 16:9-11 wə xu ayətlərdiki izahətlarni wə «Luқа»diki «қoxumқə səz»imizdiki 16-bab toqruluk «nahəқ dunyəqə təwə boləjan mal-dunya» degən məzmunni kəring. □ 3:4 «əz aillisini yahxi bəxқuralaydəjan boluxi, tolimu salapətlik bilən pərzəntlerini ata-anisəqə boysunidiəjan kilip tərbiyiləydəjan kixi boluxi kerək» — «tolimu salapətlik bilən... tərbiyiləydəjan» degənlik ibarə terikməy balilirni tərbiyiləydəjanlikini bildüridu. Ayatning bəxқа birhil tərјimisi: «pərzəntlerini əz ata-anisəqə toluқ hərəmət bilən boysunidiəjan kilip tərbiyiləydəjan kixi boluxi kerək».

uqriyoğan həkümgə qüxidu. ⁷ *U jamaätning sirtidikilər tərïpidinmu obdan tərïpliniđioğan boluxi keräk; xundaq bolıoanda, u baxqılarınıg qarılıxioğa uqrimaydu, Xəytanning kiltikiöğa qüxməydu.*

Jamaätning hizmatkarlırı

⁸ *Huddi yetəkqilərgə ohxax, jamaätning hizmatkarlırimu salmaq, ikki hil gəp kılmaydıoğan, hərək-xarabqa berilməyđioğan, nəpsaniyətqi bolmioğan kixilərdin boluxi,* ⁹ *pak wıjdani bilən etiqađning sirini qıng tutıdıoğan boluxi lazim.* ¹⁰ *Bundaq adəmlərnimu aldi bilən sinap kərüp, əyib tərəpliri bolmisa, andin hizmat wəzipisigə koyuxkə bolıdu.* ¹¹ *Xuningdək, bu hizmatkarlarınıg ayallirımu təmkın, pitnə-pasat kılmaydıoğan, salmaq wə hərəkəndəq ixta ixənqlik boləoanlardin boluxi lazim.* ¹² *Hizmatkarlar bir hotunluq, öz pərzəntlırı wə ailisini yahxi baxqurıdıoğan kixilərdin bolsun.* ¹³ *Hizmatkarlarınıg wəzipisini obdan orunoğanlar əzi üqün yahxi nam-ataqqa sazawər bolıdu wə Məsih əysada boləoğan etiqađta zor jür'ət-ixənqkə erixidu.*

Məsih boləoğan sir

¹⁴ *Mən gərqə pat arıda yeningəğa yetip berixni arzu kılsammu, yənıla bu hətni yazdı; ¹⁵ Mubada mən həyal bolup qalsam, həttin Hudaning ailisi arıside əzüngni qəndəq tutux kerəklikini bilisən. Bu ailə bolsa tirik*

□ **3:6 «Yetəkqi yengi etiqađqılardın bolmisun; undaq bolsa, u təkəbburlixip ketixi mumkin, xuningdək Xəytanning əyibigə kirip, u uqriyoğan həkümgə qüxidu»** — «Xəytanning əyibigə kirix» bəlkim Xəytanning əslidiki gunahı, yəni təkəbburlixip kətkinini (xundaqla Hudaning jazasıoğa uqriyoğanlıkını wə kəlgüsidimu uqraydıoğanlıkını) kərsitidu. □ **3:7 «U jamaätning sirtidikilər tərïpidinmu obdan tərïpliniđioğan boluxi keräk; xundaq boləoanda, u baxqılarınıg qarılıxioğa uqrimaydu, Xəytanning kiltikiöğa qüxməydu»** — «Xəytanning kiltiki» nemini kərsitidu? Yetəkqilərdə əyiblinərlik yeri bolsa (həтта yoxurun bolsimu), xundaqla «sirttikilər» uni əyibləyđioğan bolsa u bəlkim u əzini aqlax üqün yaki ixlırini yoxurux üqün yaloğan gəp kılixi mumkin. Undaqta u dərhal Xəytanning ilkidə bolıdu. Jamaəttikilər tərïpidinmu obdan «tərïplinixi» kerək, əlwəttə. □ **3:8 «Huddi (yetəkqilərgə) ohxax, jamaätning hizmatkarlırimu salmaq, ikki hil gəp kılmaydıoğan ... kixilərdin boluxi... (kerək)»** — hizmatkarlar jamaätning yetəkqilərinin yardəmçisi bolup, ular hər hil əməliy ixləroğa məs'ul kixilərdur. Yənə «Filippiyiliklarəğa»diki «kozumqə sez»imızdiki «yetəkqilər wə hizmatkarlar» degən məzmunni kəring. **«nəpsaniyətqi bolmioğan kixilərdin boluxi ... (kerək)»** — «nəpsaniyətqi» — 3-ayətni kəring. ■ **3:8** Ros. 6:3. □ **3:9 «pak wıjdani bilən etiqađning sirini qıng tutıdıoğan boluxi lazim»** — «etiqađning siri»: oqurmənlərnin esidə barki, İnjildiki «sirlər» bolsa Huda əslidə yoxurup kəlgən, İnjil dəwridə Əz jamaitigə axkarlıoğan qoqkur həkikətlərnı kərsitidu. «Rimliklarəğa»diki «kirix səzlər»ni kəring. ■ **3:9** 1Tim. 1:19. □ **3:11 «xuningdək, bu hizmatkarlarınıg ayallirımu təmkın, ... hərəkəndəq ixta ixənqlik boləoanlardın boluxi lazim»** — «hizmatkarlarınıg ayallirımu» yaki «ayal hizmatkarlırimu...». «Rim.» 16:1ni kəring. □ **3:12 «Hizmatkarlar bir hotunluq, öz pərzəntlırı wə ailisini yahxi baxqurıdıoğan kixilərdin bolsun»** — «bir hotunluq» degənlik (yaki «bir ayalningla eri») bəlkim «öz ayalıoğa sadıq» degən mənıdə. Buning toqruluk «kozumqə sez»imizni kəring. □ **3:13 «yahxi nam-ataqqa sazawər bolıdu wə Məsih əysada boləoğan etiqađta zor jür'ət-ixənqkə erixidu»** — «Ros.» 6-8-babta bayan kılınoğan «hizmatkar» boləoğan İstifan wə Filip buningəğa ikki obdan misaldur. ■ **3:13** Mat. 25:21.

Hudaning jamaiti, həkikətning tüwrüki wə təglikidur. □ 16 Həmməylən etirap qilmay turalmayduki, ihlasmənlikning siri büyükür: —

«Əzi insan tenidə ayan boldi,
Roh Uning həkkanilylikini ispatlidi,
Pərixtilərgə u köründi,
Uning həwiri pütkül əllərgə jakarlandi,
Jaħanda Uningoğa iman kəltürüldi,
U xan-xərap iqidə ərxkə kətürüldi». □ ■

4

1 Əmdi Roh xuni alahidə eytiduki, ahir zamanlarda bəzilər etikadtin yenip, aldamqı roħlaroğa wə jinlarning təlimlirigə berilip əgixidu. □ ■
2 Bundak *təlim bərgüqilər* sahtilikta yaloqançılıq kılıp, huddi daoqmallaپ keydürüwətkəndək öz wijdanini yokitip qoyoqan; □ 3 ular nikahlinixni wə bəzi yeməklilərnə istemal kılıxni mən'i kılıdu. Əmma *ular mən'i kılıdioqan* yeməklilərnə Huda Əzigə etikad kılolan həm həkikətne bilgənlərnəng təxəkkür eytip qəbul kılıxi üqün yaratqanıdı. □ ■ 4 Qünki Huda yaratqan həmmə nərsə yahxidur, ular təxəkkür bilən qəbul kılınsa, ularning heqkaysisini qəkləp rət kılıxqa bolmaydu. □ ■ 5 Qünki ular Hudaning səz-kalami wə insanlarning duasi bilən həlal kılınidu. □

□ 3:15 «Mubada mən həyal bolup qalsam, həttin Hudaning ailisi arisida özünqni kəndək tutux kerəklikini bilisən» — «Hudaning ailisi»: — oqurmənlərnəng esidə barki, ibrəniy tilidə wə grek tilidə (uyoqur tilioğa ohxax) «əy» wə «ailə» birlə səz bilən ipadilididə. Hudaning «əyi» uning ailisi, yəni uning «tirik ibadətəhanisi», «tirik əyi»dur. «1Pet.» 2:4-8nimu kəring.

□ 3:16 «ihlasmənlikning siri büyükür» — «ihlasmənlikning siri»ning üq mənisi boluxi mumkin: — (1) Əysə Məsiħning əzidə ihlasmənlikning müjəssəmləxtürülüxi, biz insanlaroğa «ihlasmənlik»ning nemə ikənliki ayan kidi; (2) «ihlasmənlikni (insanlaroğa) elip kelidioqan sir» (3) «ihlasmənlərgə (yəni Hudaning məmin bəndilirigə) tapxurulqan sir» — demək, bizning etikadimiz. Bizningqə Pawlusning kərsətkənləri 1- wə 2-mənidə. Xühhisizki, wə sir dəl Əysə Məsiħ Əzidur. «Əzi insan tenidə ayan boldi» — bəzi qədimki kəqürmilərdə «Huda insan tenidə ayan boldi» deyilidə. «Əzi insan tenidə ayan boldi, Roh Uning həkkanilylikini ispatlidi...» — «Roh» Muqəddəs Roh, Hudaning Rohi. ■ 3:16 Mar. 16:19; Luqa 9:51; Yħ. 1:14; Ros. 1:2; Əf. 3:5, 6. □ 4:1 «Əmdi Roh xuni alahidə eytiduki, ...» — «Roh» — Muqəddəs Roh, Hudaning rohi. «aldamqı roħlaroğa wə jinlarning təlimlirigə berilip əgixidu» — «aldamqı roħlar» wə «jinlar» bir gəptur. ■ 4:1 Mat. 24:23; 2Tes. 2:3; 2Tim. 3:1; 2Pet. 3:3; Yəħ. 18. □ 4:2 «... huddi daoqmallaپ keydürüwətkəndək öz wijdanini yokitip qoyoqan» — bəzi alimlar bu səzni: «Xəytan ularning wijdanlirini «məningki» dəp daoqmallaپ qoyoqan» degəndək qūxinidə.

□ 4:3 «ular nikahlinixni wə bəzi yeməklilərnə istemal kılıxni mən'i kılıdu. Əmma ular mən'i kılıdioqan yeməklilərnə Huda Əzigə etikad kılolan həm həkikətne bilgənlərnəng təxəkkür eytip qəbul kılıxi üqün yaratqanıdı» — bu ayət toquruluk biz «koqumqə səz»imizdə kişiqə tohtilimiz. ■ 4:3 Yar. 1:29; 9:3; Rim. 14:6; 1Kor. 10:30. □ 4:4 «Qünki Huda yaratqan həmmə nərsə yahxidur, ular təxəkkür bilən qəbul kılınsa, ularning heqkaysisini qəkləp rət kılıxqa bolmaydu» — bu səz pəkət barlıq yeməklilərnə əməs, yənə u yuqiridə tiloğa aloqan nikahda bololan əy-ayallıq jinisiy munasiwətnə öz iqigə alidə. ■ 4:4 Yar. 1:3; Ros. 10:15; Rim. 14:14. □ 4:5 «Qünki ular Hudaning səz-kalami wə insanlarning duasi bilən həlal kılınidu» — grek tilidə «insanlarning duasi» degən alahidə səz bolup «xu dualar Huda bilən yəkin alağ-munasiwəttə bolidə» degən mənini puritip beridə.

Əysa Məsihning yahxi hizmətkari

⁶ Bu nəsihətlərni kərindaxlarning səmigə salsang, Məsih Əysaning yahxi hizmətkari bolojan bolisən. Xundakla, özüngning əstayidil əgəxkən etiqađtiki wə saqlam təlimlərdiki səzlər bilən kuwwətləndürülgənliking ayan bolidu. ■ ⁷ Əmma ihlassizlarning wə momaylarning əpsanilirini qətkə kəkip, özüngni ihlasmənlik yolida qenikturup yetixtürgin. □ ■ ⁸ Qünki «Bəđənni qenikturuxning azrak paydisi bar, ləkin ihlasmənlikte intilixning hərtərəplik paydisi bar; u həzirki wə kəlgüsi həyat üqün bəht elip kelidu» ■ ⁹ — bu səz həqtur wə uni qobul kilixka pütünləy ərziydu. ¹⁰ Əməliyətə biz buning üqün jəpalik əjir singdürüwatimiz wə har kiliniwatimiz. Qünki ümidimizni pütkül insanlarning, bolupmu etiqađ kiləuqularning Kütquzuqisi — mənggü həyat Hudağa baqliduk. □ ■ ¹¹ Bu ixlarni *jamaətkə* tohtimay tapiləojin wə əgətkin. ¹² Həqkimning sening yaxlikingə səl kərixioğa yol koyma; bəlki səzlingdə, əməlliringdə, məhir-muhəbbət, etiqađ wə paklikta etiqađqilarğa nəmunə bol. □ ■ ¹³ Mən yeningəyə barəuqə, özüngni jamaətkə *mukəddəs yazmilarni* oqup berix, jekiləx wə təlim berixkə beəixliəojin. □ ¹⁴ *Jamaitingning* aqsakalliri qollirini uqangəyə kəyoğanda, *Hudaning* wəhəyisi arkilik sanga ata kilinixi bilən səndə boləojan iltipatkə bipərwalik kilma. □ ■ ¹⁵ Bu ixləroğa berilip, özüngni ularəyə toluk atiojin. Xuning bilən sening aləyə baskanliking həmməyləngə ayan bolidu. ¹⁶ Özünggə wə bərgən təliminggə izqil kəngül kəyoğin. Qünki xundak kiləğanda özüngnimu wə sanga kulak saləojanlarnimu kütquzisən.

5

Jamaəttiki bəzi əməliy ixlər

¹ Yaxanojan ərlərni əyibligəndə kattik səzlimigin, bəlki ularəyə atang süpitidə nəsihət bərgin. Xuningdək, yigitlərgə kərindaxliring süpitidə

■ **4:6** 2Tim. 1:5; 3:14,15. □ **4:7** «... özüngni ihlasmənlik yolida qenikturup yetixtürgin» — «qenikturup yetixtürgin» degini grek tilida «gimnastika» («tən hərəkiti») bilən munasiwətlik səz. ■ **4:7** 1Tim. 1:4; 6:20; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. ■ **4:8** Kol. 2:23. □ **4:10** «Əməliyətə biz buning üqün jəpalik əjir singdürüwatimiz wə har kiliniwatimiz» — «har kiliniwatimiz» bəzi kona kəqürmələrdə «kürəx kiliniwatimiz» deyilidu. «qünki ümidimizni pütkül insanlarning, bolupmu etiqađ kiləuqularning Kütquzuqisi — mənggü həyat Hudağa baqliduk» — «pütkül insanlarning, bolupmu etiqađ kiləuqularning Kütquzuqisi» degən ibaridə «insanlarning Kütquzuqisi» degənlik bəlkim «hər adamni saqləuquci» degən omomiy mənədə ixlitilidu. □ **4:12** «həqkimning sening yaxlikingəyə səl kərixioğa yol koyma» — Timoti y bəlkim ottuz nəqəyə yaxka kirgən. Ləkin grek mədəniyitidə qirik yaxka kirgən oqul balılar tehi «yax» «yigit» dəp həsəblinidu. ■ **4:12** Tit. 2:7,15; 1Pet. 5:3. □ **4:13** «özüngni jamaətkə mukəddəs yazmilarni oqup berix, jekiləx wə təlim berixkə beəixliəojin» — «mukəddəs yazmilarni oqup berix» toqruluk; — xu waqitlarda az sanlik kixilər oqulayotin wə tehimu az kixilər Mukəddəs Kitəbtiki birər kisislarəyə igə boluxka muyəssər idi. □ **4:14** «Jamaitingning aqsakalliri qollirini uqangəyə kəyoğanda, Hudaning wəhəyisi arkilik sanga ata kilinixi bilən səndə boləojan iltipatkə bipərwalik kilma» — jamaətning aqsakallirining etiqađqini birər wəzəpigə təyinligəndə, qollirini uning uqisioğa kəyoyp turup dua kilixi İnjildiki bəxkəyərlərdimu kərünidu. «İltipət» muxu yərdə Mukəddəs Roh ata kiləojan məlum bir əlahidə kəbiliyətni kərsitidu. Bundak kəbiliyətlərnin bəziliri toqruluk «1Kor.» 12-, 14-babni kərüng. «Koxumqə səz»imizdə Timotiyoğa tapxurulojan iltipət toqruluk səzləymiz. ■ **4:14** Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 5:22; 2Tim. 1:6.

sözligin. ■ ² Yaxanoqan ayallaroqan anang süpitidə, yax ayallaroqan aqasigilliring süpitidə hər ixta pak kəlb bilən muamilə qiləyin. ■ ³ Həkiqiy tul ayallarni hərmətləp, ularning həlidin həwər al. □ ⁴ Ləkin, tul ayallarning pərzəntliri yaqi nəwrihiri bolsa, ular aldi bilən öz ailisigə nisbətən ihlasmənlikni əginip, əz ata-anisining əjrini yandursun; çünki bu ix Hudani hursən kəlidu. ■ ⁵ Əmdi həkiqiy tul ötəwatqan, yaloqaz qaloqan ayallar bolsa, ümidini Hudaqə bəoqləqan bolup, keqə-kündüz dua-tilawəttə bolidu. ■ ⁶ Ləkin huzur-hələwətkə berilgən tul hotun həyat bolsimu, əlgəngə barawərdur. ■ ⁷ Əmdi baxqilar tərpidin əyiblinidəqan əhwaləqə quxüp kəlməsliki üqün sən ularəqə bu ixliri jəkiləp tapiləyin. ■ ⁸ Ləkin birsi əz tuşqanliridin, bolupmu əz ailisidikilərdin həwər almisa, u etikədtin tanəqan dəp qarilip, kapirlərdin bəttər bolidu. ■

⁹ Tul ayal tiziməqə elinsa, yexi atmixtin təwən bolmasliki, birlə ərning ayali boləqan boluxi kerək, □ ¹⁰ yənə güzəl əməlliri bilən tərpləngən boluxi, balilirini yaxhi tərbiyələp qozgə qiləqan, musapirləroqə mēhmandostluk kərsətkən, mukəddəs bəndilərnin putlirini yuyup qoyəqan, qiyinqilikta qəloqanlarəqə yardəm kolini uzartqan, əzini hərhil həyr-sahawət ixliriəqə bəoqləqanlar boluxi kerək. □ ■ ¹¹ Ləkin yax tul ayallarni *tizimlik*ə kirgüzmə. Qünki ularning ixk həwəsliri qozqilip Məsihdin tenip, qayta nikaqlinixni arzu kəlidu; ¹² xuning bilən, ular dəsəp bərgən wədisigə hiləplik qilix səwəblik əyiblik bolidu. □ ¹³ Uning üstigə ular hürunlukni adət kiliwelip, əymu-əy dokurup yürüxni əginidu; xundakla hürun bolupla qəlməy, oqaywət qilip, baxqilərnin ixliriəqə qəpiləq bolup nalayik ixlarəqə waləqləydiyəqanlardin bolup qəlixni mumkin. □ ■ ¹⁴ Xuning üqün, bündəq yax tul ayallarning nikaqlinip, pərzənt kərip, əy ixliri bilən xuəqullinixini haləymən. Xundəq qiləqanda, bizgə qarxi turoqiyəqə

■ **5:1** Law. 19:32. □ **5:3** «*həkiqiy tul ayallarni hərmətləp, ularning həlidin həwər al*» — «həkiqiy tul ayallar» muxu yərdə eridin juda boləqan, qiyinqilikta turoqan ayallarni kərsitidu. «Hərmətləp, ularning həlidin həwər al» grek tilida birlə səz bilən ipadilini. ■ **5:4** Yar. 45:10,11; Mat. 15:4; Mar. 7:10; Əf. 6:1, 2. ■ **5:5** Luqa 2:36; 1Kor. 7:32. ■ **5:8** Gal. 6:10. □ **5:9** «*Tul ayal tiziməqə elinsa, yexi atmixtin təwən bolmasliki, birlə ərning ayali boləqan boluxi kerək...*» — «tul ayal tiziməqə elinsa» degəndiki «tizim» bəlkim jamaət iqidiki əlahidə yardəm əloqəqi tul ayallarning tizimini kərsitidu. Ularng yənə bəlkim əlahidə dua wə baxqə həjətmənləni yoqlax hizmətliri bar idi; yənə kelip ular qaytidin toy qilmasliqkə wədə qilixi kerək boluxi mumkin (12-ayətni kəring). «Birlə ərning ayali boləqan boluxi kerək» degənnin «birlə ərlək boləqan boluxi kerək» yaqi «əz erigə sadik boləqan boluxi kerək» degən baxqə birhil quxənqisi bar. □ **5:10** «*yənə güzəl əməlliri bilən tərpləngən boluxi, ... mukəddəs bəndilərnin putlirini yuyup qoyəqan... əzini hərhil həyr-sahawət ixliriəqə bəoqləqanlar boluxi kerək*» — «mukəddəs bəndilərnin putlirini yuyəqan» — oqurmənlərgə ayanki, «put yuyux» Ottura Xərktiki ərp-adətlərdin idi, səpərdin kəlgən mēhmanlarni kizəjinlik bilən kütüxni bildürətti. Bu ixning əzi bəlkim baxqə etikədqilərnin hizmitidə kəmtərlək bilən boluxning yaxhi bəlgisi idi («Yuh.» 13:1-17ni kəring). ■ **5:10** Yar. 18:4; 19:2; Luqa 7:38,44; 1Pet. 4:9. □ **5:12** «*... ular dəsəp bərgən wədisigə hiləplik qilix səwəblik əyiblik bolidu*» — «dəsəp bərgən wədisi» bəlkim ularning hərbinin «Əysə Məsih üqün jamaətnin hizmitidə bolimən, qayta toy qilməymən» degəndək bir wədisini kərsitixi mumkin. 9-ayətni yənə kəring. □ **5:13** «*Uning üstigə ular hürunlukni adət kiliwelip, əymu-əy dokurup yürüxni əginidu; xundakla hürun bolupla qəlməy, oqaywət qilip, baxqilərnin ixliriəqə qəpiləq bolup nalayik ixlarəqə waləqləydiyəqanlardin bolup qəlixni mumkin*» — demək, əgər ularndəq mayilliki boləqan tul ayallaroqə jamaət tərpidin iqtisadiy yardəm berilgən bolsa («tizimlansa»), ular tehimu xundəq yolda mēngip ketixi mumkin. ■ **5:13** Tit. 2:3.

bizni hərəkəndə əyibləp-həkarətləx pürsiti qıkmaydu. □ ■ 15 Qünki xundak bəzi tul ayallar allıkaqan etiqađtin tenip Xəytanning kəynigə kirip kətti. 16 Əgər etiqađi bar bir ər yaki ayal kixining tul qalojan tuoqanlıri bolsa, u əzi ularoğa yardəm bərsun, yüki jamaətkə qüxmisun. Xundak boləqanda, jamaət həkikiy igə-qakisiz tul ayallaroğa yardəm kılalaydu. □

Aksağallar toqrisida

17 Jamaətni yaxi yetəkləydiəjan aksağallar, bolupmu Hudaning səz-kalamini yetküzüx wə təlim berixtə əjir singdürgənlər ikki həssə hərmətkə sazawər kılinsun. □ ■ 18 Qünki muqəddəs yazmılarda: «Haman tərpkən öküzning aozini booqma» wə: «Mədikar öz həkikini elixqa həkliktur» deyilgən. □ ■

19 Ikki yaki üç guwahqi hazir bolmıoquə, aksağal üstidin kılinojan ərzni qəbul kılma. □ ■ 20 Əgər aksağallardin birsi gunah sadir kıləjan bolsa, baxkılarningmu buningdin ibrət elip qorquxi üçün, jamaət aldida tənbiə berip əyibligin. □

21 Hudaning, Məsiə Əysaning wə Huda talliojan pərixtilərnin aldida xuni sanga aqađ kilip tapılaymənki, sən bu əmrlərgə həq ayrimiqilik kılmay, həqkəndə ixta bir tərpkə yan basmay kət'iy əməl kıləjin. ■

22 Birawning uqisioğa qəlungni qoyuxqa aldirap kətmə; baxkılarning gunahlırioğa xerik bolma. Əzüngni pak tutkın □ ■ 23 (axkəzining yaxi bolmıoqanlıki, xundakla sən daim aozriydiəjan boləqəqa, sula iqiwərməy,

□ 5:14 «bizgə qarxi turoquqioğa bizni hərəkəndə əyibləp-həkarətləx pürsiti qıkmaydu» — «bizgə qarxi turoquqi» Xəytanning əzini yaki yər yüzidə İnjiəloğa qarxi qıkkənləri kərsitidu.

■ 5:14 1Kor. 7:9. □ 5:16 «Əgər etiqađi bar bir ər yaki ayal kixi...» — bəzi kəna kəqürmılərdə pəkət «etiqađqi ayal kixi...» deyilidu. □ 5:17 «Jamaətni yaxi yetəkləydiəjan aksağallar, bolupmu Hudaning səz-kalamini yetküzüx wə təlim berixtə əjir singdürgənlər ikki həssə hərmətkə sazawər kılinsun» — İnjiəlda «aksağallar» degənnin bəxka hil ipadisi «yetəqilər». «Filippilikləroğa»diki «kirix səz», xundakla «Təbirlər»nimu kərüng. «İkki həssə hərmətkə sazawər kılinsun» — demək, həm jamaətnin qongkur izzitigə wə layik boləjan iqtisadiy yardəmgə muyəssər bolsun (qünki təlim berixtə wə jamaəttin həwər elixtə əstayidil bolux daim kəp waqitliri sarp kılınıdu).

■ 5:17 Rim. 15:27; 1Kor. 9:11; Gal. 6:6; Fil. 2:29; 1Tes. 5:12; İbr. 13:17. □ 5:18 «Haman tərpkən öküzning aozini booqma» ... «Mədikar öz həkikini elixqa həkliktur...» — Təwrat, «Kən.» 25:4 wə İnjiə, «Luğa» 10:7. ■ 5:18 Law. 19:13; Kən. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; Luğa 10:7; 1Kor. 9:9. □ 5:19 «İkki yaki üç guwahqi hazir bolmıoquə, aksağal üstidin kılinojan ərzni qəbul kılma» — Təwrat, «Kən.» 17:6, 19:5ni kərüng. ■ 5:19 Kən. 19:15. □ 5:20 «Əgər aksağallardin birsi gunah sadir kıləjan bolsa, baxkılarningmu buningdin ibrət elip qorquxi üçün, jamaət aldida tənbiə berip əyibligin» — «baxkılarningmu buningdin ibrət elip qorquxi üçün...»: — demək, qalojan aksağallar ibrət əlsun. ■ 5:21 Kən. 17:4; 19:18; Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 5:27; 1Tim. 6:13. □ 5:22 «Birawning uqisioğa qəlungni qoyuxqa aldirap kətmə» — «birawning uqisioğa qəlungni qoyux» degən hərəkət, birsini jamaətkə yetəqilik wəzipsigə təyinləx, kəsəl adəmnə saqaytix yaki bəxka əlahidə bir dua kılax üçün «Mən Huda aldida bu adəm bilən bir bolimən» degənni ipadiləydu. «baxkılarning gunahlırioğa xerik bolma» — bu səz əldinki: «Birawning uqisioğa qəlungni qoyuxqa aldirap kətmə» degən səzgə baəqlik. Qünki undək hərəkət qol qoyəuqi kixi dua kılinojan kixi üçün: «I Huda, mən bu kixi bilən məs'uliyəttə bir bolay» degən duəni bildüridu. Əmma «baxkılarning gunahlırioğa xerik bolma» degənnin bəxka tərəpliri bar, əlwəttə. ■ 5:22 Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 2Tim. 1:6.

bir'az xarabmu iqip bərgin). □ ■ 24 Bəzi kixilərnin gunahliri burunla enik, xundakla sorak künigiqə saqlinidu; lekin bəzilərnin ki ularning kəynidin əgixip baridu, keyin axkarə bolidu. □ ■ 25 Huddi xuningə ohxax, bəzi kixilərnin gūzəl əməllirini asanla kərūwaləjili bolidu; hazir axkara bolmisa keyin axkarilanmay qalmaydu. □

6

1 Kulluk boyunturuk astida boləlanların həmmisi öz hojayinlrini hər tərəptə hərəmtlisun. Xundak kıləanda, Hudaning nami wə Uning təlimining həkərkə uqrixidin saklanəjili bolidu. ■ 2 Hojayinliri etiқadqi bolu, kulliri: «Biz həmmimiz ohxaxla kərindaxlarə» dəp, ularə hərəmsizlik kilmisun. Əksiqə, ularə təhimu əstayidli hizmət kilsun. Qünki ularning yaxhi hizmitidin bəhrimən bolidəqlar dəl sadik etiқadqilar həm səyümlük bəndilərdur. Sən bu təlimləni əgətkin wə jekiligin.

Yaləlan təlim wə pulpərəslikning aқiwiti

3 Ohximioan təlimləni tərəjib kıləan wə saəlam səzləni (yəni Rəbbimiz Əysa Məsihnin hək səzlrini), xundakla ihlasmənlikkə yetəkləydiəlan təlimni kəbul kilmioan kixi bolsa, 4 undaklar dəwəkə kərəngləp kətkən, həqnemə qūxənməydiəlan kixilərdindur. Ular niza-munazirə pəyda kılixkə wə gəp talixixkə hərəsmən; bundak ixlardin həsəthorluk, jedəl-majira, təhmət, rəzil gumanhorluk hasil bolidu. ■ 5 həmdə niyiti qirikləxkən, həkikəttin məhrum boləlan kixilər arisida daimlik sürkilix kəltürüp qikiridu. Bundak kixilər ihlasmənligni payda-tapawətnin bir yoli dəp karaydu. ■

6 Dərwəkə, *Hudaəra* ihlasmən wə razimən bolux əyət zor paydidur. ■ 7 Qünki biz bu dunyayə həqnemə elip kəlmiduk, xuningdək uningdin həqneminimu elip kətəlməymiz. ■ 8 Xunga, yemək-iqmək wə kiyim-keqi yetərlik bolsila bulardin kənaət kilmiz. ■ 9 Lekin bay boluxni oylaydiəlanlar bolsa haman azduruluxlarə uqrap, tuzakka wə xundakla insanlarni wəyranqilikka wə həkərkə qəktüridiəlan nuroqun əhmikənə həm ziyalik arzu-həwəslərnin ilkiə teyilip ketidu. ■ 10 Qünki pulpərəslik hərhil rəzilliklərnin yiltizidur. Bəzilər buningə intilixi bilən etiқadtin qətnəp, əzlrini nuroqun dərd-qayoqlar bilən sanjidi. ■

□ 5:23 «axkazining yaxhi bolmioanliqi, xundakla sən daim aqriydiəlan boləqəqka, sula iqiwərməy, bir'az xarabmu iqip bərgin» — Pawlus bu səzini bəlkim yukiriki «əzünəni pak tutkin» dəgnlikidə həjiti bolmioan pərhzilər bolmisen dəp Timotiynin kesilini kəzləp eytidu.

■ 5:23 Zəb. 104:15 □ 5:24 «Bəzi kixilərnin gunahliri burunla enik, xundakla sorak künigiqə saqlinidu; lekin bəzilərnin ki ularning kəynidin əgixip baridu, keyin axkarə bolidu» — buning mənisi bəlkim: «Bəzi kixilərnin gunahlirini asanla kərūwaləjili bolidu həm ularning qəqum sorakti tartilixi pərək. Lekin, bəzi kixilərnin gunahliri bolsa pəket keyin, soraktila axkara bolidu». Xuning uqun Timoti y baxqilarə «kol koyux»ta daim pəhəs bolup, ətraplik oylxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19. □ 5:25 «bəzi kixilərnin gūzəl əməllirini asanla kərūwaləjili bolidu» — baxka birhil tərjimisi: «bəzi kixilərnin gūzəl əməlliri soraktin awwal kərūnrəlik bolidu». ■ 6:1 Əf. 6:5; Kol.3:22; Tit.2:9; 1Pet.2:18 ■ 6:4 1Tim. 1:4; 2Tim. 2:23; Tit. 3:9. ■ 6:5 1Kor. 11:16. ■ 6:6 Pənd. 15:16; Ibr. 13:5. ■ 6:7 Ayup 1:21; 27:19; Zəb. 49:17 ■ 6:8 Zəb. 55:23; Pənd. 27:26; Mat. 6:25; 1Pet. 5:7. ■ 6:9 Pənd. 11:28; Mat. 13:22; Yak. 5:1. ■ 6:10 Mis. 23:8; Qan. 16:19; Pənd. 15:16.

Timotiyoğa nāsihət

11 Əmma sən, əy Hudaning adimi, bundak ixlardin yirak kaq; həkkaniylik, ihlasmənlik, ixənq-etikad, mehır-muhəbbət, səwr-takət wə məmin-mulayimlikni intilip qoşla. ■ 12 Etikadtiki güzəl kürəxtə küqəp kürəx kıl. Mənggülik həyatni qing tutkin. Sən dəl buningğa qakirilding həmdə uning yolida nuroşunliğan guwahqılar aldida bu etikadning güzəl xahitlikini kilding. □ ■

13 Həmmigə həyatlik beriwatқан Hudaning aldida, xundakla Pontius Pilatus aldida güzəl xahitlikni kılıp guwahlik bərgən Məsih Əysaning aldida sanga xuni tapılaymənki, □ ■ 14 Rəbbimiz Əysa Məsih kayta ayan boluqə, *Hudaning* bu əmrigə heq kusursiz wə daosiz əməl kılöin.

□ 15-16 Uning ayan boluxini waqit-saiti kəlgəndə birdinbir mənggü əlmigüqi, insan yekinlixalmaydığan nur iqidə yaxaydığan, heqkim kərmigən wə kəralməydiğan mubarəkləxkə layik bolğan birdinbir Həkümran, yəni padixahlarıning Padixahi, rəblərning Rəbbi əməlgə axuridu. Uningğa izzət-hərmət wə əbədil'əbəd küq-küdrət boləy, amin! ■

17 Bu zamanda bay bolğanlarğa məqrurlanmaslikni, tayanşusiz etkünqi baylikğa əməs, bəlki biz bəhrimən boluxğa həmmini bizgə sehiylik bilən tolup taxқан həlda təminligüqi Hudağa tayinip ümid baolaxni tapılışin; □ 18 ularğa yaxhi əməllərni kılıxta *həqiqiy* bay bolunglar; həyr-səhawətlik ixlarda mərd, baxqılar bilən ortak bəhrinixkə kəli oquq bolunglar dəp tapılışin. 19 Ular bundak kıləqanda, həqiqiy həyatni tutux üqün kələqəktə əzlırigə puhta bir asas-ul bolıdığan bir həzinə toplıyalaydu. ■

20 Əy Timotiy, sanga amanət kılınğan *həqiqətlərni* qoşda. Əzüngni ihlassiz, kuruk gəplərdin həmdə atalmix ilimning talax-tartixliridin neri tutkin. ■ 21 Bəzilər muxundak bimənə *ilingə* egimən dəp jakarlap, etikadtin qətnidi.

Mehır-xəpket silərgə yar boləyay! □

■ 6:11 2Tim. 2:22. □ 6:12 «Etikadtiki güzəl kürəxtə küqəp kürəx kıl» — bu sözlər wə ayətning qalğan kısmi («güzəl xahitlik») toşrisida «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 6:12 1Tim. 1:18. □ 6:13 «Həmmigə həyatlik beriwatқан Hudaning aldida, xundakla Pontius Pilatus aldida güzəl xahitlikni kılıp guwahlik bərgən Məsih Əysa...» — «güzəl xahidlik» degən səz toşrisida «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 6:13 Qan. 32:39; 1Sam. 2:6; Mat. 27:11; Yh. 18:37; 1Tim. 5:21. □ 6:14 «bu əmrigə heq kusursiz wə daosiz əməl kılöin» — «bu əmr» bolsa

Timotiyoğa tapxuruloğan toluk wəzipini kərsitidu (3:3-20, 6:2-5). ■ 6:15-16 1Tim. 1:17; Wəh. 17:14; 19:16; Mis. 33:20; Qan. 4:12; 1Yuha. 4:12. □ 6:17 «biz bəhrimən boluxğa həmmini bizgə sehiylik bilən tolup taxқан həlda təminligüqi Huda...» — «sehiylik bilən» grek tilida «zor baylikliridin bərgəndək» degən səz bilən ipadilinidu. ■ 6:19 Mat. 6:20; Luqa 12:33; 16:9.

■ 6:20 1Tim. 1:4; 4:7; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. □ 6:21 «mehır-xəpket silərgə yar boləyay!» — bəzi kona kəqürmilərdə: «mehır-xəpket sanga yar boləyay!» deyilidu.

Timotiyoga «2»

Rosul Pawlus Timotiyoga yazoqan ikkinqi maktup

1-2 Məsih Əysada wədə kılinoqan hayatni elip berix üqün, Hudaning iradisi bilən Əysa Məsihning rosuli boloqan mənki Pawlustin sөyümlük balam Timotiyoga salam: Huda'Atimizdin wə Rəbbimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpkət, rəhimdillik wə hatirjəmlik boləjay! □ ■ 3 Mən atabowilirimning izini besip sap wijdanim bilən hizmitini kıliwatqan Hudaoga təxəkkür eytmən, qünki keqə-kündüz dualirimda seni tohtawsiz əsləp turimən; ■ 4 kəz yaxliringni əsliginimdə, xadlıqqa qəmüxüm üqün sən bilən yənə didarlixıqqa kattik təlpünüp yürməktimən; 5 qünki seningdə boləqan sahtılıksiz etiqad esimdin qıkmaydu. Bu etiqad əng awwal momang Loista, andin anang Ewnikidə bar boləqan, əmdi hazır səndimu bar ikən dəp hatirjəmdurmən.

6 Xuning üqün mən xuni kaytidin sanga əslitimənki, kollirimni uqangoqə koyuxum bilən səndə boləqan, Huda sanga təkdım kıloqan iltipatni kaytidin yalkunlitip jari kıloqin. □ ■ 7 Qünki Huda bizgə kərkunqaklıqning rohinı əməs, bəlki bizgə küq-kudrətning, mehri-muhəbbətning wə salmaqlikning Rohini təkdım kildi. ■ 8 Xunga Rəbbimiz həkkidiki həwər-guwahliktin, yaki uning məhbusi boləqan məndin nomus kılma. Əksiqə, Hudaning küq-kudriti bilən hux həwərni jakarlaw yolidiki harlik-muxəkkətəni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin; □ ■ 9 Huda bizni öz əməllirimizgə asasən əməs, bəlki öz muddiasi wə mehır-xəpkitiqə asasən kətkuzup, pak-mukəddəs qakiriki bilən qakirdi; Uning bu mehır-xəpkiti həmmə dəwr-zamanlardin ılgirila Məsih Əysada bizgə beoıxılanəqandur; ■ 10 lekin bu mehır-xəpkət Kətkuzoqumiz Əysa Məsihning kelixi bilən hazır ayan boldi; U ölümnı bikar kıliwetip, hux həwər arkilik hayatlık wə qirimaslikni yoruklukta ayan kildi. ■ 11 Mən bolsam əllərgə bu hux həwərning jakarqisi, rosuli wə təlim bərgüqisi bolup

□ 1:1-2 «Əysa Məsihning rosuli boləqan mənki Pawlustin sөyümlük balam Timotiyoga salam» — demisəkmü, Timotiy Pawlusning «rohıy jəhəttə» oşlı idi. ■ 1:1-2 Gal. 1:3; 1Tim. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ 1:3 Ros. 22:3; Rim. 1:9; 1Tes. 1:2; 3:10. □ 1:6 «kollirimni uqangoqə koyoqinim bilən səndə boləqan, Huda sanga təkdım kıloqan iltipat» — ixinimizki, bu dəl 1-həttə («1Tim.» 4:14-15) tiləqə elinoqan rohıy iltipattin baxka ix əməs. «Koxumqə sөz»imiznimu kərugə. ■ 1:6 Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 5:22. ■ 1:7 Rim. 8:15. □ 1:8 «Xunga Rəbbimiz həkkidiki həwər-guwahliktin, yaki uning məhbusi boləqan məndin nomus kılma» — Pawlus bu məktupni yazoqanda Rimdiki zindanda yatattı. Xübhısizki, rimliklar Pawlusni «bizning məhbusimiz» dəp oylaytti — lekin Pawlus ixka baxkiqə karaytti. Rimliklarning uni koloqə elip türmigə taxlıoqini Hudaning iradisi bolup, xu ix bilən «yat əlliklər»din boləqan ixəngüqilərnıng kəp payda kəridioqanlıqıqə Pawlusning kezi yətkən; xuning bilən u «Mən Rəbning məhbusi» dəydu. «hux həwərni jakarlaw yolidiki harlik-muxəkkətəni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin» — grek tilida bəlkim «öz həssəng boyiqə birgə tartqin» degən mənini bildürüxi mumkin. Demək, hər dəwrdə etiqađqılar tartıxqa tegixlik oqubət-muxəkkət bar; Timotiyning Pawlus (wə baxka etiqađqılar) bilən birgə məlum dərijidə «öz həssisi boyiqə» oqubət-muxəkkət tartıxıqə toşqra kelidu. ■ 1:8 Ros. 21:33; Rim.1:16; Əf. 3:1; 4:1; Kol. 4:18; Flm. 1:1, 9, 13. ■ 1:9 Əf. 1:3; Tit. 3:4, 5, 6. ■ 1:10 Yəx. 25:8; Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; Tit. 1:2; İbr. 2:14; 1Pet. 1:20.

təyintləngən. □ ■ 12 Mən xu səwəbtin hazırkı bu harlıq-muxəkkətlərni tartmaktimən. Ləkin buningdin nomus qılmaymən; qünkə mən kimgə etikad kılqanlıqimni bilimən həmdə Uning manga tapxuroqan amanitini xu küngiqə saqlıyalaydıoqanliqioğa qadır ikənlikigə ixəndürüldüm. □

13 Məndin angliqan saqlam təlim səzlırining nəmunilik bir üzündisini saqlap, Məsih Əysada bolqan muhəbbət wə etikad bilən qing tutqin; ■

14 bizdə makanlaqxan Mukəddəs Rohqa tayinip sanga tapxuruloqan xu güzəl amanətni saqla. □

15 Sən bilgingdək, Asiya əlkisidiki *etikadqılarning* həmmisi *degüdək* məndin yüz əridi. Ularning arisida Figelus wə Hermogenesmu bar.

□ ■ 16 Rəb Onesiforning ailisidikilirigə rəhim-xəpəkət kərsətkəy. Qünki u mening məhbub bolqanliqimdin heq nomus qılmay kəp kətim meni yoklap səyündürdi. □ ■ 17 U Rim xəhirigə kəlginidə meni tapquqə kəp izdəp aware boluptu. 18 Rəb xu künidə uni Əzidin rəhim-xəpəkətkə muyəssər kılqay; uning Əfəsus xəhiridə manga kərsətkən hizmətlirining qanqilik ikənlikini obdan bilisən. □

2

Muxəkkətkə qarimay Rəbning hizmitidə bolux

1 Xunga əy oqlum, sən Məsih Əysada bolqan mehır-xəpəkətkə tayinip küçlük bol; 2 wə sən kəp guwahqılar aldida məndin angliqanlırinqni həm ixənqlik həmdə baxqılaroqimu təlim berələydiqan adəmlərgə amanət

□ 1:11 «Mən bolsam əllərgə bu hux həwərninq jakarqisi, rosuli wə təlim bərgüqisi bolup təyintləngən» — «əllər» bolsa «yat əlliklər», «Yəhudıy əməslər». ■ 1:11 Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7. □ 1:12 «... həmdə Uning manga tapxuroqan amanitini xu küngiqə saqlıyalaydıoqanliqioğa qadır ikənlikigə ixəndürüldüm» — «manga tapxuruloqan amanət» bizningqə Huda Pawlusqa jamaətni dəp tapxuroqan nuroqunliqan qimmətlik wəhiylərnı kərsitidu. «Qoxumqə sez»imizni kəring. «Xu kün» — Əysa dunyaqə qaytidiqan künnı kərsitidu.

Pawlusning kəzkarixida pəkət birlə kün muhımdur, u daim u künnı nəzərdə tutup uni «xu kün» dəydu. Uxbu ayətninq ahırkı jümlisini «həmdə mening Hudaqə amanət kılqanlırinqni Rəbbimiz qayta kəlgən küngiqə («xu küngiqə») qoqum qoşdaydıoqanliqioğa ixininən» dəp qüxinixkimu bolidu. ■ 1:13 2Tim. 3:14. □ 1:14 «bizdə makanlaqxan Mukəddəs Rohqa tayinip sanga tapxuruloqan xu güzəl amanətni saqla» — yuqirida 12-ayəttiki izahatta eytkinimizdək, «sanga tapxuruloqan güzəl amanət» Mukəddəs Roh jamaətkə yətküzməqki bolqan, Huda Əzining nijatliq pılnı wə jamaət toqruluq wəhiy qılınqan nuroqunliqan qimmətlik həqıqətlərnı kərsitidu.

□ 1:15 «Asiya əlkisidiki etikadqılarning həmmisi degüdək məndin yüz əridi» — bu yərdiki «Asiya əlkisi» hazırkı Türkiyəning qərbiy qismini kərsitidu. «Asiya əlkisidiki etikadqılar» xu yərdə turuwatqan etikadqılarnı kərsitidu; bəzi alimlar bu sözni pəkət Rim xəhiridə turoqan, əslidə zindanda yatqan Pawlusqa mədət berimiz dəp wədə bərgən Asiya əlkisidin kəlgən bəzi kərindaxlarnı kərsitidu, dəp qaraydu. Grek tilida «Asiya əlkisidə («əlkisidin» əməs) bolqanlarning həmmisi məndin yüz əridi» deyilgəqkə, biz undək qarimaymız. Bu muhım wəqə toqruluq «qoxumqə sez»imizni kəring. ■ 1:15 Ros. 19:10. □ 1:16 «u mening məhbub bolqanliqimdin heq nomus qılmay kəp kətim meni yoklap səyündürdi» — «məhbub bolqanliqimdin» grek tilida «mening zənjir-kixanlırımın...» deqən səzlər bilan ipadilınidu.

■ 1:16 2Tim. 4:19. □ 1:18 «Rəb xu künidə uni Əzidin rəhim-xəpəkətkə muyəssər kılqay» — «xu küni» Əysa dunyaqə qaytidiqan künnı kərsitidu. 12-ayəttiki izahətnı kəring.

kiløjn. □ ■ ³ Əysa Məsihning yahxi jəngqisi bolux süpitidə, harliq-muxəkkətni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin. □ ⁴ Jəngqi boləjan kixi özini əskərlikkə tizimliəjan sərdarini razi kiliq üqün adəttiki turmux ixlirini özigə hələk kiliwalməsliki kerək. □ ■ ⁵ Musabikigə katnaxkan tənhrərikəttimu musabikə kaidilirigə riayə kilmisa, ələlibə tajiəja erixəlməydu. □ ⁶ Əjir singdürgən dehqan həsulidin birinçi bolup bəhrimən boluxi tegixliktur. □ ■ ⁷ Bu səzlim bilən Rəb sanga həmmə ixta yurutidu.

⁸ Sən Dawutning nəslilə boləjan, ölümündin tirilgən Əysa Məsihni mən yətküzüwatkan hux həwər boyiqə esingdə qing tut. □ ■ ⁹ Bu hux həwəri dəp kəp harliq-muxəkkət qəkip, hətta jinayətiqə həsəblinip kixənləninip yatimən. Həlbuki, Hudaning səz-kalami heq kixənlənməydu! □ ■ ¹⁰ Əmdi mən dəl xu səwəbtin, Huda talliəjan bəndilərnin Məsih Əysada boləjan nijatka mənggülik xan-xəp bilən erixixi üqün həmmə ixka bərdaxlik bərimən.

¹¹ Təwəndiki bu səzlər ixənqliktur: —

«Uning bilən billə əlgənikənmiz, Uning bilən həyatta billə yaxaymiz. □ ■

¹² Kiyinqilikləroqə bərdaxlik bərsək, Uning bilən billə həküm sürimiz.

Biz uningdin tansak,
Umu bizdin tanidu. □ ■

¹³ Biz Uningə sadəkətsizlik kilsakmu, U yənila sadəkətliktur; Qünki U Əzidin heq tanalmaydu. □ ■

Hudani hursən kiliədiəjan hizmətkar

□ 2:2 «... sən kəp guwahqilar aldidə məndin angliəjanliriniqni həm ixənqlik həmdə baxkilarəjimu təlim bərləydiəjan adəmlərgə amanət kiləjin» — nemixka Pawlus «kəp guwahqilar aldidə məndin angliəjanliriniq» dəydu? Bu «guwahqilar-nin nemə əhmiyiti bar? Oylximizqə: (1) gərqə etikadta kəp «qəngqur sirlar» bolsimu, bu sirların həmmisi toqruluk İnjlidin enik kərgili bolidu; həkikiy etikadta heqkəndə «məhpiy təlim»lər wə «əz sandiki aləhidə adəmlərgə wəhiy kilinəjan» təlimlər yoqtur; (2) muxu etikadqi guwahqilar Pawlus wə bəxka rosulların təlimliriniq birhil ikənlikigə ispat bərləytti. □ ■ 2:2 Tit. 1:5. □ 2:3 «Əysa Məsihning yahxi jəngqisi bolux süpitidə, harliq-muxəkkətni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin» — (1:8də eytiləndə) «öz həssəng boyiqə tartqin» — grek tilidə «öz həssəng boyiqə birgə tartqin». Demək, hər dəwrdə etikadqilar tartixka tegixlik harliq-muxəkkət bar; Timotiynin Pawlus (wə bəxki etikadqilar) bilən birgə məlum dərijidə harliq-muxəkkət tartixioqə toqra kelidu.

□ ■ 2:4 1Kor. 9:25. □ 2:5 «Musabikigə katnaxkan tənhrərikəttimu musabikə kaidilirigə riayə kilmisa, ələlibə tajiəja erixəlməydu» — «musabikə kaidiliri»: — kona zamanlarda bu «kaidilər» həm musabikinin özini wə musabikigə boləjan təyyarlik-tərbiyələrnimu baxquratti. □ ■ 2:6 1Kor. 9:10. □ 2:8 «Dawutning nəslilə boləjan, ölümündin tirilgən Əysa Məsih» — «Dawut» bolsa Dawut padixah-pəyoqəmbər, əlwəttə. «sən Dawutning nəslilə boləjan, ölümündin tirilgən Əysa Məsihni mən yətküzüwatkan hux həwər boyiqə esingdə qing tut» — bu muhqim ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. □ ■ 2:9 Əf. 3:1,13; 4:1; Fil. 1:7; Kol. 1:24; 4:3,18; 2Tim. 1:8. □ 2:11 «Uning bilən billə əlgənikənmiz, Uning bilən həyatta billə yaxaymiz...» — «Uning bilən» degənik Məsih bilən, əlwəttə. □ ■ 2:11 Rim. 6:8. □ ■ 2:12 Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luqa 9:26; 12:9; Rim. 8:17; 2Kor. 4:10; Fil. 3:10; 1Pet. 4:13. □ 2:13 «Biz Uningə sadəkətsizlik kilsakmu, U yənila sadəkətliktur; qünki U Əzidin heq tanalmaydu» —

«qünki U Əzidin heq tanalmaydu» yaki «qünki U qəqum Əzidin səzidə turmay qalmaydu». Bu muhqim səz toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. □ ■ 2:13 Qəl. 23:19; Rim. 3:3; 9:6.

¹⁴ Bu ixlarni dawamlilik *qerindaxlarning* səmigə selip, ularni Rəb al-dida bimənə səzlər üstidə talax-tartix kılmaslıqni əstaydillik bilən aqahlandıroşin. Bundak talax-tartixlarning heqkəndək paydisi bolmayla qalmay, bəlki angliuqılarni nabut kilidu. ¹⁵ Usta tikimqi rəhni toşra piqkəndək həkikət səzini durus qüxəndürüp, əzüngni Huda al-dida təstiklanoşudək, yərgə qarap qalmaydioşan mahir bir hizmətkar kilip kərsitixkə intilip kəngül koyuşin; ¹⁶ ləkin iplas, kuruk gəplərdin neri tur. Qünki bundak gəpləрни kילוquqılar bəribir tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu. □ ■ ¹⁷ Muxundaklarning gəpləri huddi mərəzdək tezla yamrap ketidu. Himeneyus wə Filetoslar mana xundaklarning iqidiki ikkisidur; □ ¹⁸ ular həkikəttin qətnəp, əlgənləarning tirilixi degən bu ix allıkaşan yüz bərip boldi, dəydu, xundakla bəziləarning etikadini oşulitidu. □

¹⁹ Həlbuki, Hudaning məzmut uli qing turmakta. Uning üstigə məhür bilən: «Rəb Əzigə təwə boləşanlarni tonuydu» wə «Rəbning mubarək namini ləwzigə alidəşanlarning həmmisi rəzilliktin qol üzsun» dəp məhürləngəndur. □ ■ ²⁰ Bay-bayaxat adəmninğ öyidə pəkət altun wə kümüş kaşqa-kuşqılarla əməş, yaşaq, şapal kaşqılarınu bolidu. Kaşqa-kuşqılarning bəziləri ətiwarlinidu, bəziləri pəs kərulidu. ■ ²¹ Əgər bir kixi əzini undaklarning kiridin tazilap haliy kılşa, u muqəddəs kılinoşan, hojayinimizoşa yaraydioşan kaşqidək, hərəkəndək güzəl ixləroşa təyyar bolidu. □

²² Xunglaşka, yaxlıkninğ arzu-həwəsliridin əzüngni kaşuroşin, pak kəlb bilən Rəbgə nida kילוquji bilən billə həkqaniylik, ixəng-etikad, məhir-mühəbbət wə tinq-hatirjəmlikni koşlixip izdə. ■ ²³ Ləkin əhmikanə, bilimsizliktin qışқан talax-tartixləroşa arilixixni rət qil, qünki bundak ixlarning jedəl teriydioşanlıqini bilisən. ■ ²⁴ Əmdilikte Rəbning kuli jedəlləxməsliki, bəlki həmmə kixilərgə mulayim-məhriban, təlim bərixkə mahir, səwr-takətlik boluxi kərək; ■ ²⁵ xuning bilən öz-əzigə qarxi boləşanləroşa u Huda bəlkim ularoşa həkikətni tonup yetixigə towa

□ **2:16 «bundak gəpləрни kילוquqılar bəribir tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu»** — «bundak (kixilər)... tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu» grek tilida «bundak (kixilər)... tehimu ihlassizlikkə aloşa basturidu» degən kinayilik, həjwiş səzlər bilən ipadilinidu. ■ **2:16** 1Tim. 1:4; 4:7; 6:20; Tit. 1:14; 3:9. □ **2:17 «muxundaklarning gəpləri huddi mərəzdək tezla yamrap ketidu»** — «yamrap ketidu» grek tilida «ot-qəpləрни yəp ketidu» dəp ipadilinidu. Rosul Pawlus xu səzi bilən: Bularning gəpləri «Hudaning koylırı» boləşan etikadiqlar istimal qilixi kərək boləşan «ozuq»ni, yəni «saşlam təlim»ni yokka qikiridu, dəp puritidu. □ **2:18 «ular həkikəttin qətnəp...»** — grek tilida: «ular həkikətni nixan kılmay (qətnəp ketip)...». □ **2:18 «ular həkikəttin qətnəp...»** — bu bid'ət təlimning mənisi bəlkim təwəndiki ikki hil hata qaraxning biri boluxi kərək: — (1) «adəmlər Əşa Məşihkə etikad kילוqanda, Uning Rohi allıkaşan Əşa Məşih bilən billə əlür tirilidu (bu gəp muxu yərgiqə həkikət, əlwəttə). Əmdi tirilix pəkət xu rohiş jəhəttə bolup, kəlgüsüdə tən jəhəttə bolmaydu», yaki: (2) «biz Əşa Məşihgə ixəngənlərdə suoşa wə Rohka qəməldürülgəndin keyin bizning «tiriləşən tən»imiz bar bolidu. Xunga hazırki tenimiz kesəl bolmaydu, heq əlməydu». □ **2:19 «Həlbuki, Hudaning məzmut uli qing turmakta. Uning üstigə məhür bilən: «Rəb Əzigə təwə boləşanlarni tonuydu» wə «Rəbning mubarək namini ləwzigə alidəşanlarning həmmisi rəzilliktin qol üzsun» dəp məhürləngəndur»** — bu muhim ayət toşruluk «koşumqə səz»imizni kəring. ■ **2:19** Qəl. 16:5; Yh. 10:14. ■ **2:20** Rim. 9:21. □ **2:21 «Əgər bir kixi əzini undaklarning kiridin tazilap haliy kılşa, u muqəddəs kılinoşan, hojayinimizoşa yaraydioşan kaşqidək, hərəkəndək güzəl ixləroşa təyyar bolidu»** — «hojayinimiz»: — Iğimiz, əlwəttə. Bu muhim ayət toşruluk «koşumqə səz»imizni kəring. ■ **2:22** 1Tim. 6:11. ■ **2:23** 1Tim. 1:4; 6:4; Tit. 3:9. ■ **2:24** 1Tim. 3:2.

kilidloqan qalbni berar darp, mamin-mulayimlik bilan nasihot kilsun; □ ■ 26 bundak bolqanda ular uyqusini eqip, ozlirini oz muddiasioqa amal kilixqa tutkun qilqan Iblisning tuzikidin kutulalaydu. □

3

Ahir zaman

1 Emma xunimu bilginki, ahir zamanlarda eoqr kunlar bolidu. □ ■ 2 U qaozdiki insannlar ozzinila oylaydioqan, pulparas, manmango, hakawur, kupurluk kilidloqan, ata-anisining sozini tingximaydioqan, tuzkor, iplas, 3 koeyumsiz, kaqurumsiz, tohmethor, ozzini tutalmaydioqan, wexxiy, hayr-sahawetlikka duxman, 4 satkun, talwa, xehrathpares, huzur-halawetni Hudadin yahxi keridioqan, 5 sirtki kiyapette ihlasmen boluwelip, amaliyette ihlasmenlikning kudritini inkar kilidloqan bolidu. Bundaklardin yirak tur. □ ■ 6 Qunki ularning arisidiki bezilar oymu-oy sokunup kirip, gunahlar bilan besiloqan, herhil xahwat-hawaslarning kuli bolup qaloqan nadan ayallarni azdurup ezige asir kilidu. □ ■ 7 Bundak ayallar daim telim alsimu, hargiz həkiketni tonup yetelmeydu. 8 Emdi Yannis bilan Yambris Musa payoqambergə kandaq karxi qikqan bolsa, bu *azduroquqlarmu* həkiketkə xundaq karxi qikidu. Ular zehin-kengulliri qirigən, etiqad johette daxkal darp ispatlanqan kixilerdur. □ ■ 9 Lekin emdi ular bu yolda aloqa ilgiriliyelmeydu; qunki *Yannis bilan Yambrisning* hamaketliki oquq korungendək, bularningmu həmmigə korunidu.

Pawlusning wasiyatliri; ogəngənliringdə dawamlıq mangojin

10-11 Lekin sən bolsang mening telimim, yurux-turuxum, maksət-iradilirim, ixanq-etiqadim, sawr-taqitim, mehir-muhəbbitim, qidamlikim, men uqriqan ziyankəxlilər wə azab-oqubətlərgə, jumlidin Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yuz bərgənlərgə

□ 2:25 «...xuning bilan oz-ozige karxi bolqanlaroqa u Huda bəlkim ularoqa həkiketni tonup yetixige towa kilidloqan qalbni berar darp, mamin-mulayimlik bilan nasihot kilsun» — «oz-ozige karxi bolqanlaroqa» degən ibarə oqurmənlərgə oqalite tuyuloqini bilan, grek tilida xundaq ipadiliniidu. Demək, həkiketni jakarliqoqoqa karxi qiksa, amaliyette u Huda ezige kilmakqi bolqan yaxxiliqtin məhrum bolup, oz-ozige karxi qikqan bolidu. «Pənd.» 8:36 korung. ■ 2:25 Pənd. 8:36; 9:12; 11:17; Gal. 6:1. □ 2:26 «bundak bolqanda ular uyqusini eqip, ozlirini oz muddiasioqa amal kilixqa tutkun qilqan Iblisning tuzikidin kutulalaydu» — baxka birhil tərjimisi: «bundak bolqanda ular uyqusini eqip, ozlirini tutkun qilqan Iblisning tuzikidin (Hudaning) iradisigə amal kilixqa kutulalaydu». □ 3:1 «Emma xunimu bilginki, ahir zamanlarda eoqr kunlar bolidu» — «eoqr kunlar» grek tilida yanə «həterlik kunlar»nimu bildüridu. ■ 3:1 1Tim. 4:1; 2Pet. 2:3; Yəh. 18. □ 3:5 «...sirtki kiyapette ihlasmən boluwelip, amaliyette ihlasmənlikning kudritini inkar kilidloqan bolidu. Bundaklardin yirak tur» — 1-5-ayətlar toqruluk «koxumqə soz»imizdə kiskiqə tohtilimiz. ■ 3:5 Mat. 18:17; Rim. 16:17; 2Tes. 3:6; Tit. 3:10; 2Yuha. 10. □ 3:6 «herhil xahwat-hawaslarning kuli bolup qaloqan nadan ayallar...» — yaki «herhil xahwat-hawaslarning kuli bolup qaloqan ajiz ayallar...». ■ 3:6 Mat. 23:14; Tit. 1:11. □ 3:8 «Emdi Yannis bilan Yambris Musa payoqambergə kandaq karxi qikqan bolsa, bu azduroquqlarmu həkiketkə xundaq karxi qikidu» — «Mis.» 7:11, 22, 8:7, 18ni korung. Israilar Misirdin qikixtin burun, Misir padixahining sehirqərliri Musa payoqambergə karxi turqan. Ularning isimliri (Yannis bilan Yambris) Təwratta deyilgən əməs, bəlki Yəhudiylarning baxka tarixiy kitablrıda tepilidu. ■ 3:8 Mis. 7:11.

tolimu kengül bөлüp kəlding, xundakla mən bərdaxlik bərgən xunqə ziyankəxlilərdin toluk həwiring bar; Rəb ularning həmmisidin meni kutkuzdi. □ ■ 12 Dərwəkə, Məsih Əysada ihlasman həyat kəqürüxkə iradə tiklignərləning həmmisi ziyankəxlilkə uqraydu. ■ 13 Ləkin rəzil adəmlər wə ezitqu-kazzaplar bəribir baxqilarnimu aldap, əzimu aldinip, barqanseri əsəbiylixidu. 14 Ləkin sən bolsang, əgəngən wə toluk ixəndürülgən həkikətlərdə qing tur; qünki bularni kimdin əgəngənlikingni bilisən, □ 15 həmdə balilik qaqliringdin tartipla muqəddəs yazmilarni bilip kəlding; bularning sanga Məsih Əysaqə baqlanqan etiqad arqilik bolqan niyat toqruluk seni dana qilalaydiqanliqini bilisən. 16 Pütkül muqəddəs yazmilarning həmmisi Hudaning Rohining yolyoruk-ilhami bilən yeziloqan bolup, u təlim berix, tənbiə berix, hataliklarni tüzitix wə kixilərnəni həkqaniyət yoliqə baxlaxqə paydiliktur. □ ■ 17 Bular arqilik Hudaning adimi toluk qorallinip, barlik yahxi əməllərnəni qilixqə təyyar bolalaydu.

4

1 Mən Huda həmdə tiriklər bilən əlüklərnəni soraq qilixqə təyyar turidiqan Məsih Əysaning aldida, xundakla Uning qayta ayan boluxi wə Uning Əz padixahliqi bilən sanga xundak agah qilip tapilaymənki. ■ 2 Hudaning səz-kalamini jakarla; wəqit-pursət yar bərsun-bərmisun, uningqə jiddiy kəra. Toluk səwr-taqət wə təlim-əkidə bilən nasihət qilinqin, tənbiə bərgin, riqbətləndürgin. □ 3 Qünki xundak bir zaman keliduki, insanlar saqlam təlimni anglaxqə qidimay, bəlki kulakliriqə hux yaqidiqan səzlərnəni anglax üqün ətrapiqə əz xəhwət-həwəslirigə uyoqun təlim bərgüqilərnəni toplaydu. □ 4 Ular həkikətkə kulak salmay, əpsanilərnəni tingxaxqə burmilinip ketidu. 5 Ləkin sən hərqandak əhwalda oyoqə tur,

□ 3:10-11 «jümlidin Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yüz bərgənlərgə tolimu kengül bəling kəlding...» — «Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yüz bərgənlər»: — bu bir-birigə yəkin üq yurttə bolqan wəqələr toqruluk məlumatlar «Ros.» 13-14-babta tepilidu. Timotiy əzi Listralik idi; Pawlus duq kəlgən bu ziyankəxlilər Timotiyning Məsihgə etiqad qilixiqə təsir qilqan boluxi mumkin idi. ■ 3:10-11 Zəb. 34:19; Ros. 13:50; 14:19; 2Kor. 1:10 ■ 3:12 Mat. 16:24; Luqa 24:26; Yh. 17:14; Ros. 14:22; 1Tes. 3:3. □ 3:14 «qünki bularni kimdin əgəngənlikingni bilisən» — bəzi kona kəqürmilərdə «kimlər» dəp deyilidu. Ləkin bizningqə «kim» dəp oqux toqra, qünki Pawlus bu ayətlərdə əzining ülgə bolqanliqi toqruluk kəp səzlaydu.

□ 3:16 «Pütkül muqəddəs yazmilarning həmmisi Hudaning Rohining yolyoruk-ilhami bilən yeziloqan bolup...» — grek tilida «pütkül muqəddəs yazmilarning həmmisi» dəgən ibarə yazmilardiki hərbi səz-ayətətin Hudadin kəlgənlikini təktiləydu. «Hudaning Rohining yolyoruk-ilhami bilən yeziloqan» grek tilida «Huda nəpisi bilən kirgüzüp yeziloqan» dəgən xəkildə ipadiliniidu. Grek tilida həm ibranii tilida «Roh» wə «nəpəs» bir səz. ■ 3:16 2Pet. 1:21.

■ 4:1 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 6:13.

□ 4:2 «Hudaning səz-kalamini jakarla; wəqit-pursət yar bərsun-bərmisun, uningqə jiddiy kəra» — «wəqit-pursət yar bərsun-bərmisun» dəgənlikning mənisi, həklər Hudaning səzini qəbul qilsun qilmisun, ularqə yaqsun yaqmisun Hudaning adimining wəzipisi hamən amal qilip səz-kalamni ularqə yətküzüxtin ibarət. □ 4:3 «... kulakliriqə hux yaqidiqan səzlərnəni anglax üqün ətrapiqə əz xəhwət-həwəslirigə uyoqun təlim bərgüqilərnəni toplaydu» — «kulakliriqə hux yaqidiqan səzlərnəni anglax üqün» grek tilida «kulakliri qixiqan bolup...» dəgən ibarə bilən ipadiliniidu. Bu ibarə: «ular hərdaim yengə nərsilərnəni angliqəqə» dəgən baxqə birhil qüxənqinimu beridu.

harlik-muxakkətlərgə bərdaxlik bər, hux həwərqining wəzəpisini orunda, tapxuruləjan hizmitingni hər tərəptin toluq ada kiləjin. ⁶ Qünki özümgə kəlsəm, jenim kurbənləknəng «xarab hədiyə»sidək təküliđiojan waqti yetip kəldi, mening bu dunyadin ketix waqtimmu yekinlaxti. ⁷ **Güzəl kürəxni mən kilip boldum, yügürüx musabikisining mənzilini bəsip boldum, birdinbir etikadni qing saqlap kəldim.** ⁸ **Həzir həkəkəniylikning ojalibə taji mən üqün saqlinip turmaқта. Uni, həkəkəniy sorəqçi boləjan Rəb xu künidə manga, xundakla yaləuz mangila əməs, Uning kelip ayan boluxioja təlpünüp turəjanlarning həmmisigə in'am kilip kiygüzidu.** ⁹ **Hususiy tapxuruqlar; ahirkj səzlər**

⁹ Imkaniyətning bariqə yenimoja tezdin yetip kəl. ¹⁰ Qünki Demas bu həzirki dunyani tama kiləjanlikj üqün meni taxlap Tesalonika xəhirigə kətti. Kriskis Galatiya əlkisigə, Titus Dalmatiya əlkisigə kətti. ¹¹ Yenimda yaləuz Luka qəldi. Markusni özüng bilən birgə elip kəl, qünki u hizmətlirimdə manga kəp əskatidu. ¹² Tikikusni bolsa Əfəsus xəhirigə əwətiwəttim. ¹³ Kelixingdə Troas xəhiridə Karpusning yenioja qəldurup qəyojan yepinqəm bilən kitablarıni, bolupmu oram tərə yazmılarni billə aləjaq kəlgin. ¹⁴ Miskər Iskəndər manga tola əskilik kildi. Rəb uningəja kilmixlirioja layik yandurmay qəlmaydu. ¹⁵ Sən həm uningdin həoxyar bol; qünki u biz yətküzgən səzlimizgə kattik qarxilik kərsətti. ¹⁶ Tunji kətimlik sorəқта mening aqliniximəja yərdəm kilidəjan həqkim qikmədi, həmmisi meni taxlap kətti. Bu ix ularəja hesablanmiojay! ¹⁷ Ləkin Rəb mening bilən billə turup, mən arkilik İnjl jakari toluq kilinip, bu yərdiki bərlək yat əlliklərdin boləjanlarning anglixi üqün meni küqləndürdi; xuning bilən mən xirning əqzidin kutkuziwelindim. ¹⁸ **Rəb meni bərlək rəzil itxin kutkuzup, ərxniki padixahləkiəja sak yətküzidu! Xan-xərəp Uningəja əbədil'əbədgiə mənsup boləjay! Amin!**

Ahirkj salam

^{4:6} «jenim kurbənləknəng «xarab hədiyə»sidək təküliđiojan waqti yetip kəldi» — Pawlus əzining həyatini Təwrat dəwridiki kurbənləqlar üstigə təküliđiojan «xarab hədiyə»gə ohxitidu. Diqkət kilixka ərzyduki, uning yekin arida bolidəjan əlümini kurbənləqka əməs, pəkət bir «xarab hədiyə»gə ohxitidu, halas. Xübhisizki, uning mənsi «uluş kurbənləq» əysa Məsihningkidur. ^{4:6} 2Pet. 1:14. ^{4:7} «Güzəl kürəxni mən kilip boldum» — «kürəx» (kattik elixix musabikisi, grek tilida «agon») degən səz toqruluk «Timotiyoqa (1)»diki (6:12 toqruluk) «koxumqə səz»imizni kərüng. ^{4:8} «Uni, həkəkəniy sorəqçi boləjan Rəb xu künidə manga, xundakla yaləuz mangila əməs, Uning kelip ayan boluxioja təlpünüp turəjanlarning həmmisigə in'am kilip kiygüzidu» — «xu küni» Rəbning qayta kelidəjan küni, əlwəttə. ^{4:8} 1Kor. 9:25; 1Pet. 5:4. ^{4:10} Kol. 4:14; Flm. 24. ^{4:11} Ros. 15:17; Kol. 4:10,14; Flm. 24. ^{4:12} Ros. 20:4; Kol. 4:7. ^{4:13} «kelixingdə Troas xəhiridə Karpusning yenioja qəldurup qəyojan yepinqəm bilən kitablarıni, bolupmu oram tərə yazmılarni billə aləjaq kəlgin» — bu ayət üstidə «koxumqə səz»imizdə kişiqə tohtilimiz. ^{4:14} 1Tim. 1:20. ^{4:16} «Tunji kətimlik sorəқта mening aqliniximəja yərdəm kilidəjan həqkim qikmədi, həmmisi meni taxlap kətti. Bu ix ularəja hesablanmiojay!» — bu ayət üstidə «koxumqə səz»imizdə kişiqə tohtilimiz. ^{4:17} «xuning bilən mən xirning əqzidin kutkuziwelindim» — Pawlus Kəysər Neroning birinji sorikidin kutuldi. «Koxumqə səz»imizni kərüng.

¹⁹ Priska bilan Akwilaoga va Onesiforning ailisidikilerga mendin salam eyt. □ ■

²⁰ Erastus Korint xahirida qaldi. Lekin Trofimus kesal bolup qalqanliqtin, uni Miletus xahirida qaldurup qoydum.

²¹ Kix quxup ketkuge imkaniyatning bariqa bu yerga kelgin.

Yubulus, Pudis, Linos, Klawdiya va barliq kerindaxlardin sanga salam.

²² Rab Oysa Məsih rohing bilan billa bolqay! Mehir-xapqet siler bilan billa bolqay! □

□ **4:19** «Priska bilan Akwilaoga va Onesiforning ailisidikilerga mendin salam eyt» — «Priska» bolsa «Priskilla»ning qiskartilqan xekli («Ros.» 18:2). Akwila va Priskilla er-ayal idi.

■ **4:19** Ros. 18:2; Rim. 16:3. □ **4:22** «Rab Oysa Məsih rohing bilan billa bolqay!» — bazi kona koqurmilerdə pəqət «Rab rohing bilan billa bolqay!» deyilidu.

Tituska

Rosul Pawlus Tituska yazoqan məktup •••• Salam

¹ Hudaning tallioqanlirioq amanət bolojan etiqad wə ihlasmənlikkə elip baridioqan həkikətning bildürülxi üqün, Əysa Məsihning rosuli kiliq təyinləngən, Hudaning quli bolojan mənki Pawlustin sanga salam — □

² (bu etiqad wə həkikət mənəggülük həyatka baqlanqan ümidni elip kelidu; bu mənəggülük həyatni mutlək yaloqan eytmaydioqan Huda həmmə dəwr-zamanlardin ilgirila wədə kijoqanidi; ■ ³ lekin *hazir* wədisining waqti kelip Kutquzoqumiz Huda buning kalam-həwirini Öz əmri bilən mangan tapxuroqan jakar arkilik axkarilidi) ■ ⁴ — ortaq etiqadimizda öz oqlum bolojan Tituska salam! Huda'Atimiz wə nijatkarimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpəket wə hatirjəmlik bolqay! □ ■

Titusning Kret arilidiki hizmiti

⁵ Seni Kret arilida qalduruxtiki səwəb, orundilip bolmioqan ixlarni bir tərəp kilixing üqün wə hər xəhərdə sanga tapiloinimdək jamaətkə aqsakallarni təyinlixing üqün idi. ■ ⁶ Aqsakallikka təyinlinidioqan kixi əyibsiz boluxi, bir ayallik, pərzəntliri bolsa etiqad kijoquci boluxi wə ixlirida xallaklik kilidioqan yaki *ata-anisioq* boysunmaydioqan əyibli ri bolmioqan boluxi kerək. □ ■

⁷ Qünki jamaətning yetəkqisi Hudaning *ailisigə* oqojidar bolux süpitidə, əyibsiz boluxi kerək; baxbaxtaq əməs, terikkə əməs, hərək-xarabka berilgən əməs, zorawan əməs, nəpsaniyətqi əməs, □ ■ ⁸ bəlki mehmandost, sahawətlik, yaxxilikni səyidioqan, salmaq, adil, ihlasmən

□ **1:1** «Hudaning tallioqanlirioq amanət bolojan etiqad wə ihlasmənlikkə elip baridioqan həkikətning bildürülxi üqün...» — bu sez bolsa: (1) Hudaning Əzi tallioqan həkijə tapxuroqan əzgərməs etiqadka muwapik, Hudaning uningda bolojan məksiti üqün; (2) Hudaning tallioqanlirini muxu etiqadka erixtürük üqün; (3) Hudaning tallioqanlirining etiqadini alqə sürük üqün degən üq məni ni öz iqiğə elixi mumkin. ■ **1:2** Qel. 23:19; Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 2:13; 1Pet. 1:20. ■ **1:3** Ros. 20:24; 2Kor. 2:12; 7:14; 8:6,16; Gal. 1:1; 2:3. □ **1:4** «ortaq etiqadimizda öz oqlum bolojan Tituska...» — bu ibarə xühşisiz xuni kersitudiki, Titus hux həwərnə əslidə Pawlustin anglioqan wə xundakla uningqə ixinip həyatka erixkənidi. Xuning bilən (Pawlus baxka yarlərdə kəp eytkinidək) rəhiy jəhəttin Titusni hux həwər arkilik «tuqdi» wə uningqə rəhiy jəhəttin atidək boldi. ■ **1:4** Əf. 1:2; Kol. 1:2; 2Tim. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:5** 2Tim. 2:2. □ **1:6** «Aqsakallikka təyinlinidioqan kixi əyibsiz boluxi, bir ayallik... boluxi kerək» — «bir ayallik» yaki «bir ayalning eri», bəlkim «öz ayalioqə sadik» degən mənədə. Bu toqruluk «Timotiyəqə (1)»diki «qoxumqə sez»imizni kəring. «pərzəntliri bolsa etiqad kijoquci boluxi ... kerək» — yaki, «pərzəntliri bolsa sadik boluxi... kerək». ■ **1:6** 1Tim. 3:2.

□ **1:7** «Jamaətning yetəkqisi Hudaning *ailisigə* oqojidar bolux süpitidə, əyibsiz boluxi kerək; baxbaxtaq əməs...» — «baxbaxtaq» — grek tilida bu sez «xəhsiyətqi, mənəmənqi» degən mənilərnimu öz iqiğə alidu. «hərək-xarabka berilgən əməs, zorawan əməs, nəpsaniyətqi əməs...» — «nəpsaniyətqi» grek tilida «özini buləyaydioqan nəpsaniyətqiliklə berilgən» degən bir sez bilən ipadilinidu. Bu sezgə qarioqanda, pul wə mal-dunyani qoqlixix insanni haram kiliq buləyaydu. Bu tema toqrisida yənə «Luqa» 16:9-11 wə xu ayətlərdiki izahətlarni wə «Luqa»diki «qoxumqə sez»imizdiki 16-bab toqruluk «nahək dunyaqə təwə bolojan mal-dunya» degən məzmunni kəring. ■ **1:7** Law. 10:9; Mat. 24:45; 1Kor. 4:1; Əf. 5:18; 1Tim. 3:3,15; 1Pet. 5:2.

wə özini tutuwaloqan boluxi lazim. □ ■ 9 U yənə saqlam təlim bilən riqbət-təsəlli berix üqün wə karxi qiqkuqilaroqa rəddiyə berix üqün, tapxuruloqan təlimdiki ixənqlik kalam-səzdə qing turuxi kerək. □

10 Qünki hazır bımənə səz kılıdioqan, kixilərnıng kənglini owlap ezitkılık kılıdioqan, əz bəximqılık kılıdioqan kəplıgən kixilə bar, bolupmu hətniliklərdin qıqkanlar bar. □ ■ 11 Ularning aqzini etix kerək; qünki ular haram dunyani dəp ęgitixkə tegixlik bolmioqan təlimlərnı ęgıtıp, hətta pütün aililərnı nabut kılmakta. □ ■ 12 Xulardin biri, yəni *Kret arilidikilərnıng* ęzining bir pəyoqəmbiri: «Kretlar həmixə yaloqan səzləydioqanlar, wəhxiy haywanlar wə hurun toymaslardur» degən. □

13-14 Bu guwahlık həkikəttur; xunga ularning etikadta saqlam turuxi üqün, xundakla Yəhudiy əpsanilərgə wə həkikəttin qətnigənlər tokuwaloqan insaniy kaidə-bəlgilimilərgə kulak salmaslıki üqün ularni kattik əyibləp aqahlanduroqin. □ ■

15 Pak kixilər üqün həmmə nərsə pak; lekin buloqanoqan napaklar wə etikadsızlar üqün heqkandak nərsə pak əməstur. Qünki ularning oypikrlirimu, wijdanimu buloqinip kətkən. ■ 16 Ular Hudani tonuymiz dəp dawrang kılsimu, lekin əməlliridə Uningdin tanidu; qünki ular yirginliklər, heqgəp anglımaydioqanlar, heqkandak yahxi ixlərnı kılixkə yarımaydioqanlardur.

2

Saqlam təlimgə layiq yaxax

□ 1:8 «bəli mehmandost, sahawətlik, yaxxilikni sėyidioqan, salmaq, adil, ihlasmən wə ęzini tutuwaloqan boluxi lazim» — grek tilida «sahawətlik, yaxxilikni sėyidioqan» birlə səz bilən ipadiliniđu. ■ 1:8 1Tim. 3:2. □ 1:9 «u yənə saqlam təlim bilən riqbət-təsəlli berix üqün wə karxi qiqkuqilaroqa rəddiyə berix üqün...» — «saqlam təlim» bolsa Pawlusning kəp ixlitidioqan ibarisi. Hudadin kəlgən təlim həkikət, toqra əlwəttə, u ęzini qəbul kıloqanlarda saq, saqlam rohiy hayatni hasil kılıdu wə kuwwətləydu. □ 1:10 «... kixilərnıng kənglini owlap ezitkılık kılıdioqan, əz bəximqılık kılıdioqan kəplıgən kixilər bar, bolupmu hətniliklərdin qıqkanlar bar» — «hətniliklərdin qıqkanlar» Yəhudiylar yaki əslidə Yəhudiyların «sinagog»ioqa qəbul kılınix üqün hətnə qəbul kıloqanlarnı kərsitidu. Bəzi alimlar «hətniliklər»ni hətnilikni qəbul kılix kerək dəp təlim bərgənlərnı kərsitidu, dəp qaraydu. Ləkin təwəndiki 11-ayətkə qarioqanda ularning hərtürlük ziyanlık təlimliri bar idi. ■ 1:10 Ros. 15:1. □ 1:11 «ular haram dunyani dəp ęgitixkə tegixlik bolmioqan təlimlərnı ęgıtıp, hətta pütün aililərnı nabut kılmakta» — «haram dunyani dəp»: — təlim (məyli toqra bolsun, natoqra bolsun) berixitiki məqsət dunyaqə erixix bolsa bəribir haram ix bolidu, əlwəttə. ■ 1:11 Mat. 23:14; 2Tim. 3:6. □ 1:12 «xulardin biri, yəni Kret arilidikilərnıng ęzining bir pəyoqəmbiri: «Kretlar həmixə yaloqan səzləydioqanlar, wəhxiy haywanlar wə hurun toymaslardur» degən» — Kretlik xair Epimenidis, miladiyədin ilgiri altinqi əsirde yazoqan xeir «hurun toymiqurlar» grek tilida «ləm-lüm axqazanlar» bilən ipadiliniđu — demək, ularning axqazininin baxkə əzaliri yəq ohxaydu. □ 1:13-14 «xundakla Yəhudiy əpsanilərgə wə həkikəttin qətnigənlər tokuwaloqan insaniy kaidə-bəlgilimilərgə kulak salmaslıki üqün...» — «Yəhudiy əpsanilər» toqruluk «Timotiyoqa (1)»diki «koqxumqə səz»imiz (1:4 wə 4:7-ayətlər üstidə tohtaloqimizni) kerüng. «...ularni kattik əyibləp aqahlanduroqin» — «ularni» bolsa «Krettiki etikədqilərnı». ■ 1:13-14 Yəx. 29:13; Mat. 15:9; Kol. 2:22; 1Tim. 1:4; 4:7; 6:20. ■ 1:15 Mat. 15:11; 23:25; Ros. 10:15; Rim. 14:20,23.

1 Lekin sən bolsang saqlam təlimgə qandaq uyoqun yaxaxni oğitixing kerək. ² Yaxanoqan ərlərgə, hoxyar, salmaq, təmkin, etikadta, mehirmuhəbbəttə wə səwr-takəttə saqlam boluxni tapiloqin. ³ Xuningdək, yaxanoqan ayallaroqə yürux-turuxta ihlas-mukəddəslikkə layik boluxni, qəkimqilik kilmassliqni, harak-xarabka berilməydoqan boluxni, güzəl ixlarni oğətküqilər boluxni tapiloqin. ■ ⁴⁻⁵ Buning bilən ular yax ayallaroqə ərlirigə köyünüx, baliliriqə köyünüx, salmaq bolux, pak bolux, öy ixlirini puhta kilix, mehriban bolux wə öz ərlirigə boysunuxni oğitələydu. Xundək boləqanda Hudaning səzi qarilanmaydu. ■

⁶ Xuningdək yax ərlərnimu salmaq boluxka jekiligin. ⁷ Özüngmu həmmə ixta güzəl əməlliring bilən ularoqə ülgə boləqin; təlim bərginingdə pak-diyanətlik, eojir-besik bolup, ■ ⁸ heqkim kusur tapalmaydoqan, saqlam səzlərnə yətküzqin; buning bilən, karxi qikkuqilər biz toqruluk yaman gəp kilidoqan yərnə tapalmay hijil bolidu. ■

⁹ Qullaroqə öz hojayinlirini həmmə ixta kənaətləndürüp ularoqə boysunuxni oğətkin. Ular gəp yandurmay, ■ ¹⁰ oqrilik kilmay, əzlrining hər jəhəttə ixənqlik ikənlikini kərsətsun. Ular buning bilən Qutkuzoquqimiz Hudaning təlimatiqə hər jəhəttin zinnət bolidu. □

¹¹ Qünki Hudaning nijatni barlik insanlaroqə elip kelidoqan mehirmərkəti ayan boldi; ¹² u bizgə ihlassizlik wə bu dunyaning arzu-həwəslirini rət kilip, hazırki zamanda salmaq, həkkanıy, ihlasmən həyatni otküzüximiz bilən, ■ ¹³ uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xərəp bilən kelidoqanliqə boləqan mubərək ümidimizning əməlgə exixini intizarlik bilən kütüxnə oğitidu. □ ■ ¹⁴ U bədəl tələp bizni həmmə itaətsizliklərdin azad kilix həmdə bizni əzi üqün pak kilip, Özigə mənəsup boləqan, yaxni əməllərgə kizəqin intilidoqan həlk kilixka biz üqün qurban boldi. □ ■

¹⁵ Barlik həkququngni ixlitip bu ixlarni jakarlap eytkin, nəsihət berip jekiligin wə agahlanduroqin. Heqkim seni kəmsitmisun. ■

3

Etikadqilar kilixka tegixlik iqlar

1 *Jamaəttikilərgə* xuni əslitip turoqinki, ular həkümranlaroqə wə həkukdarlaroqə boysunup, xularning səzini anglisun, hərqandaq yaxni əməllərnə kilixka təyyar tursun, ■ ² heqkimning yaman gəpini kilmisun,

■ **2:3** 1Tim. 2:9; 5:13; 1Pet. 3:3. ■ **2:4-5** Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Kol. 3:18; 1Pet. 3:1.

■ **2:7** 1Tim. 4:12; 1Pet. 5:3. ■ **2:8** 1Pet. 2:12,15; 3:16. ■ **2:9** Əf. 6:5; Kol. 3:22; 1Tim. 6:1, 2; 1Pet. 2:18. □ **2:10** «... əzlrining hər jəhəttə ixənqlik ikənlikini kərsətsun» — baxka birhil təjimis: «... ular etikadning hər jəhəttə yaxxiliqini kərsitip bərsun». ■ **2:12**

Əf. 1:4. Kol. 1:22; 2Tim. 1:9; 1Yuha. 2:16. □ **2:13** «uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xərəp bilən kelidoqanliqə boləqan mubərək ümidimizning əməlgə exixini intizarlik bilən kütüxnə oğitidu» — toluq 12-13-ayətning baxka birhil təjimis: «...u bizgə ihlassizlik wə bu dunyaning arzu-həwəslirini rət kilip, hazırki zamanda salmaq, həkkanıy, ihlasmən həyatni otküzüxnə oğitidu; xuning bilən biz buning bilən mubərək ümidimizning əməlgə exixini, yəni uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xəripining ayan kilinixini təlpünüp kütümiz». ■ **2:13** 1Kor. 1:7; Fil. 3:20. □ **2:14** «U bədəl tələp bizni həmmə itaətsizliklərdin azad kilix həmdə bizni Əzi üqün pak kilip, əzigə mənəsup boləqan, yaxni əməllərgə kizəqin intilidoqan həlk kilixka biz üqün qurban boldi» — Təwrat, «Zəb.» 130:8, «Əz.» 37:23, «Kən.» 14:2ni kəring. ■ **2:14** Gal. 1:4; 2:20; Əf. 2:10; 5:2; İbr. 9:14. ■ **2:15** 1Tim. 4:12. ■ **3:1**

Rim. 13:1, 3-7; 1Pet. 2:13.

jedälhor bolmisun, mulayim bolsun, hëmmë adëmgë hër jähëttë möminlik kërsetsun. □ ■

³ Qünki biz ëzimiznu äslidë nadan bolup, itaëtsiz, azdurulojan, hërhil xähwät-hëwäzlërnü hëm lëzzätlërnügü küli bolojan, rëzillik wë hësëthorluk iqidë yaxiojan, nëprätlik bolojan hëm bir-birimizdin nëprätlinidiojanlardin iduk. ■ ⁴ Birak Kutkuzoquqimiz Hudaning insanlaröja bolojan mehribanliqi wë mehür-muhëbbiti ayan boluxi bilën,

⁵ (ëzimizning kandaktur hëkkaniy ëmëllirimiz bilën ëmës, bëlki Uning rähim-xëpkiti bilën) yengidin tuöuluxta yuyuxliri wë Mukëddës Rohta yengilixi arkilik U bizni kutkuzdi; □ ■ ⁶ bu Rohni Huda Nijatkarimiz Öysa Mësih arkilik wujudimizöja mol kuydi. ■ ⁷ Bu arkilik, Hudaning mehür-xëpkiti bilën hëkkaniy kilinip, mënggülik hayatka erixix ümidini tutqan mirashorlar bolduk.

⁸ Bu sözlär ixänqliktur wë bu hëkikëtlërnü alahidë tëkitlixingni tälöp kilimën. Xundak kilöjiningda, Hudaöja etikäd kilöjanlar özlirini yahxi ëmëllërnü kilixka berilixkë këngül bëlidu. Bu ixlar insanlar üqün güzäl wë paydilik.

⁹ Birak ähmikanë munazirilär, nësëbnämilërdiki *kuruk gëplär*, jedäl-majralar, Tëwrat kanunioja munasiwätlik talax-tartixlardin özüngni neri tutqin; qünki bular paydisiz wë bimëniliktur. ■

¹⁰ Ariöja bëlögünqilik kilöjuqi adëmni bolsa bir-ikki këtüm agahlandurojandin keyin uning bilën bolojan bardikëldini üziwät; □ ■ ¹¹ qünki bundak adëmni hëkikëttin qëtnidi, gunah sadir kiliwatidu, xundakla özini ëzi jazaöja mëhküm kilöjan dëp bilisën.

Ahirki söz

¹² Artemasni yaki Tikikusni sanga mangdurojanda, mumkin këdër tezræk Nikopolis xähirigë mening yenimöja këlgin, qünki u yërdë kixlimakqi boluwatimëng. ■ ¹³ Adwokat Zenas bilën Apollonning säpirigë këngül bëlüp hëmmitingning bariqë uzatqin; këm-kütiliri bolsa, ularning hëjitudin qikqin. ■ ¹⁴ Bizning köwmimiz mewisiz qalmasliqi üqün hëjätmënlërgë yardëm kilip, özlirini güzäl ëmëllërnü kilixka beöixlaxni ögänsun.

¹⁵ Yenimdikilërnügü hëmmisidin sanga salam. Etikädta bizni säyidiqalaröja salam eyt.

Mehür-xëpkët hëmminglaröja yar bolöjay!

□ 3:2 «hëqkimning yaman gëpini kilmisun, jedälhor bolmisun, mulayim bolsun, hëmmë adëmgë hër jähëttë möminlik kërsetsun» — Tëwrat-Injilda «mëminlik»ning nemë mänisi barliqi toqruqluk «Kolossidikilërgë»diki «koxumqë söz»imizni (3:12 üstidë tohtalojinimizni) kërüng. ■ 3:2 Fil. 4:5; 2Tim. 2:24,25. ■ 3:3 1Kor. 6:11; Öf. 2:1; Kol. 3:7; 1Pet. 4:3. □ 3:5 «... Yengidin tuöuluxta yuyuxliri wë Mukëddës Rohta yengilixi arkilik U bizni kutkuzdi» — «yengidin tuöuluxta yuyuxliri» grek tilida «yengidin tuöuluxtiki «das süyi»». Tëwrat dëwridiki zamanlarda kaqınlar ibadëthanida Hudaöja yekinlixix üqün pütkül tënirini qong das («dengiz») iqidë yuyuxi keräk idi. Bu yërdë tən äzalirini yuyux ëmës, adëmning pütkül rohinügü yuyunixi kërstitilidu, älwëttë. ■ 3:5 Ros. 15:11; Rim. 3:20, 28; 4:2, 6; 9:11; 11:6; Gal. 2:16; Öf. 1:4; 2:4, 9; 2Tim. 1:9. ■ 3:6 Öz. 36:25. ■ 3:9 1Tim. 1:4; 4:7; 6:20; Tit. 1:14. □ 3:10 «Ariöja bëlögünqilik kilöjuqi adëmni bolsa bir-ikki këtüm agahlandurojandin keyin uning bilën bolojan bardikëldini üziwät» — «ariöja bëlögünqilik kilöjuqi adëm» jamaatni (bëlkim adëmni azduridiojan tëlim bilën) bëlëmëkqi bolidu. ■ 3:10 Mat. 18:17; Rim. 16:17; 2Tes. 3:6; 2Tim. 3:5; 2Yuh. 10. ■ 3:12 Ros. 20:4; Öf. 6:21; 2Tim. 4:12. ■ 3:13 Ros. 18:24; 1Kor. 1:12.

Filemonoqa

Rosul Pawlus Filemonoqa yazojan maktup

¹ Məsih Əysaning məhbusi mənki Pawlus wə kərindiximiz Timotiydin səyümlükimiz wə hizmətdiximiz Filemonoqa [□] [■] ² wə singlimiz Afiayoqa, səpdiximiz Arkippuska wə öyüngdə yiojilidiojan jamaətkə salam! [□] [■] ³ Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin silərgə mehİR-xəpəkət wə hatirjəmlik boləqay!

Filemonning mehİR-muhəbbiti wə etikadi

⁴⁻⁵ Rəbbimiz Əysaqa wə barlik muqəddəs bəndilərgə boləjan mehİR-muhəbbiting wə ixənq-etikadingni anglap, mən dualirimda həmixə seni yad etip turuwatimən, sən üqün təxəkkür eytimən; [□] [■] ⁶ Bizgə nesip boləjan, Məsihni uluqlaydiojan barlik yahxi iltipatni toluq tonup yetixing bilən, sening etikadning əməlliridə mərdlərgə ortaqlixixing küqəytilsun dəp dua kəlimən. [□] ⁷ Qünki sening mehİR-muhəbbiting manga zor huxallik wə riojbat elip kəldi; qünki i kərindixim, muqəddəs bəndilərnin iq-baəirliri sening arkilik kəp səyündürüldi.

Filemonning kuli Onesimus həkqida iltimas

⁸ Xunga, gərgə seni layik ixni kəlixkə buyruqxkə Məsihdə jür'ətlik bolal-isammu, ⁹ lekin yənila muhəbbətning türtkisi bilən mənki kəri Pawlus həmdə həzirmu Əysa Məsihning məhbusi bolux süpitidə sanga iltimas kəlip ötünüxnə layik kərdum — [□] ¹⁰ kixənlərdə turup tuəqan balam, yəni Onesimus toqruluk iltimasim bar. [■] ¹¹ U burun sanga paydisiz boləjan

[□] **1:1 «Məsih Əysaning məhbusi mənki Pawlus ...»** — Pawlus bu maktupni yazoqanda Rimning məhbusi idi. Xübhəsisizki, rimliklar Pawlusni «bizning məhbuzimiz» dəp oylaytti — lekin Pawlus ixkə baxqıqə qaraytti. Rimliklarning uni qəloqa elip türmigə taxlıwətini Hudaning iradisı bolup, xu ix bilən «yat əllik» ixəngüqilərnin kəp payda kəridiojanlikioja Pawlusning kəzi yətkən; xuning bilən Pawlus əzini: «rimliklarning məhbusi» deməy, bəlkə «Məsihning məhbusi» dəydu. [■] **1:1** Əf. 3:1; 4:1. [□] **1:2 «səpdiximiz Arkippus»** — «səpdiximiz» (yaki «kürədximiz») — rohiy «urux sepi»də boləjan kürəxtə, əlwəttə. [■] **1:2** Rim. 16:5; 1Kor. 16:19; Kol. 4:15,17. [□] **1:4-5 «Rəbbimiz Əysaqa wə barlik muqəddəs bəndilərgə boləjan mehİR-muhəbbiting wə ixənq-etikading»** — demək, Filemonning muhəbbiti wə ixənqi Məsihgə wə muqəddəs bəndilirigimu qəritip baəqlanoqanidi. [■] **1:4-5** 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3. [□] **1:6 «Məsihni uluqlaydiojan barlik yahxi iltipatni toluq tonup yetixing bilən...»** — baxkə qüxənqisi «Məsihdə boləjan barlik yahxi iltipatni toluq tonup yetixing bilən...». **«Bizgə nesip boləjan, Məsihni uluqlaydiojan barlik yahxi iltipatni toluq tonup yetixing bilən, sening etikadning əməlliridə mərdlərgə ortaqlixixing küqəytilsun dəp dua kəlimən»** — toluq ayətnin baxkə bir tərjimisi: «Sening etikadning əməlliridə mərdlərgə ortaqlixixing tehimu jəri kəlinixi bilən, bizgə nesip boləjan, Məsihni uluqlaydiojan barlik yahxi iltipatni toluq tonup yetixing üqün dua kəlimən». [□] **1:9 «lekin yənila muhəbbətning türtkisi bilən mənki kəri Pawlus həmdə həzirmu Əysa Məsihning məhbusi bolux süpitidə sanga iltimas kəlip ötünüxnə layik kərdum»** — «muhəbbətning türtkisi bilən.. ötünüx...» toqruluk «Korintliklaroqa (1)»diki «kəxumqə səz»imizdə bayan kəlojan «höquq wə muhəbbət» (15:24) üstidə boləjan muzakirimizni kəruing. [■] **1:10** 1Kor. 4:15. Gal. 4:19; Kol. 4:9.

bolsimu, ammo hazir sangimu, mangimu paydilikdur. □ 12 Mən hazır uni — janjigirimni sening yeningoqja qayturup əwətimən. 13 Hux həwərnı dər kixənlərdə turoqimda uni sening ornungda mening hizmitimda boluxqa yemida qaldurup qaloqum bar idi; 14 birak sening razilikingni almay heqnemini kilorum yok; xundak kilowanda sening manga kilowan yaxhilikning məjburiy əməs, bəki razimənlik bilən bolidu. 15 Qünki sening Onesimustın waqitlik məhrum bolowaningning səwəbi, bəkim dəl sening uningoqja əbədil'əbədgiqə nesiwə boluxung üqün idi. □ ■

16 Mening xundak deginim, uningoqja qul katarida əməs, bəki quldin kər üstün — manga nəkədər səyümlük, xundakla sanga tehimu xundak bolidowan (insaniy munasiwətlər bilən həm Rəbdə bolowan munasiwət bilən), səyümlük kərindax katarida igə bolisən; □ 17 xuning üqün, əgər sən meni həmdax katarida kərsəng, uni meni qobul kilowandək qobul kilowin. 18 Əgər burun u sanga birər yolsizlik kilowan bolsa yaki sanga kərzdər bolowan bolsa, buni mening hesabimoqja yazowin. □ 19 Mana mənki Pawlus bu səzlərni əz qolum bilən yeziwatimən: kərzi bolsa özüm qayturimən; lekin mən sanga özünqning jening bilən manga kərzdər bolowaningni tilow almaymən. □ 20 Xunga, əy kərindixim, mən Rəbdə səndin mənəpətkə erixməqimən; iq-baowirlirimni Məsihdə səyüdürgin. □

21 İxəngim səzümni anglaydowanlikingwoqja kamil bolup wə sorowanlirimdin artuk orunlaydowanlikingni bilip, sanga muxundak yazdim. 22 Bulardin baxqa, manga turalowu jay təyyarlap qoyowin. Qünki dualiringlar arkilik mening silərgə qayturup beriliximni ümid

□ 1:11 «U burun sanga paydisiz bolowan bolsimu, ammo hazır sangimu, mangimu paydilikdur» — «Onesimus» degən isim grekqə «paydilik» degən mənida. Kirix səzimizdə eytkimizdək, Onesimus əsli Filemonning kuli idi, u uning kexidin qaqqanıdi. □ 1:15 «Qünki sening Onesimustın waqitlik məhrum bolowaningning səwəbi, bəkim dəl sening uningoqja əbədil'əbədgiqə nesiwə boluxung üqün idi» — bu ayət üstidə «qoxumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ 1:15 Yar.50:20; 1Tes.4:13 □ 1:16 «insaniy munasiwətlər bilən həm Rəbdə bolowan munasiwət bilən» — grek tilida «ət tərpidin wə Rəbdə bolux tərpidin...». Əsliyə Onesimus Filemonoqja qul idi, insaniy tərəptin ularning otturisidiki (Rim imeriyəsidiqi kanun boyiqə) munasiwət hojayin bilən qul ayrılmaslik munasiwiti idi. Bu səz bəkim yənə Filemonning kuli Onesimuska əsliyə amraq ikənlikini kərsitidu. □ 1:18 «Əgər burun u sanga birər yolsizlik kilowan bolsa yaki sanga kərzdər bolowan bolsa, buni mening hesabimoqja yazowin» — mümkinçiliki barki, Pawlusning: «Əgər u... sanga kərzdər bolowan bolsa» degini, Onesimusni hijalətkə qaldurmaslik üqün «u səndin birər pul-dunya oowrilowan bolsa» degənni silik ipadilixi idi. □ 1:19 «lekin mən sanga özünqning jening bilən manga kərzdər bolowaningni tilow almaymən» — «əz jening bilən manga kərzdər bolowaning» degən səz, xübhəsiszki, Pawlusning Filemonoqja hux həwərnı yətküzüxi bilən Filemon etikad arkilik dozah yolidin qikkənlikini, xundakla mənggüülük hayatqa erixkənlikini kərsitidu. «Mən sanga... tilow almaymən» — bu gəpni deyixi qirayilik bir qaqqak bolidu, əlwəttə. □ 1:20 «Xunga, əy kərindixim, mən Rəbdə səndin mənəpətkə erixməqimən» — grek tilida «mənəpət» wə «Onesimus» («mənəpətlük, paydilik») degən səz bilən munasiwətlük bolowaqqa, Pawlus yənə səz oynaydu. Bu ayət üstidə yənə «kirix səz»imizni kəring.

qilimən. □ ■

Ahirki salam

²³ Əysa Məsihkə hizmət qilolanliki üqün zindandixim bololan Əpafra, □ ■ ²⁴ hizmətdaxlirim Markus, Aristarhus, Demas wə Luqalardin sanga salam. □ ■

²⁵ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehır-xəpkiti rohınglaroʻya yar boloyay!

□ **1:22 «Qünki dualiringlar arkilik mening silərgə qayturup beriliximni ümid qilimən»** — «dualiringlar arkilik» — Filemonning wə eydə yiojilolan jamaətning dualiri arkilik. «Mening silərgə qayturup berilixim» — demək, «solaktin azad bolup, yeninglaroʻya qaytip berixim». Rosulning keyinki «Filippiliklaroʻya» yazoʻan hetidə (1:26-27) uning bu ixqa bololan mutlək ixənqi ipadilini. Xu həttiki 1:26-27-ayətlərdiki izahatlar wə həttiki «koʻxumqə səz»imizni kəruŋg. Pawlusning yukiriki səzidin daim əz kıyinqilikini əməs (qünki u türmidə yatqanliqini biwasitə tiloʻya almaydu) bəlki baxqilarning mənəpəitini («mening silərgə qayturup berilixim») kəzləydiolanliki kəruŋidu. ■ **1:22** Fil. 1:25. □ **1:23 «Əysa Məsihkə hizmət qilolanliki üqün zindandixim bololan Əpafra»** — grek tilida «Əysa Məsihdə bololan zindandixim Əpafra». Əpafra toʻqruluk yənə «Kol.» 1:7, 4:12ni kəruŋg. ■ **1:23** Kol. 1:7; 4:12. □ **1:24 «hizmətdaxlirim Markus, Aristarhus, Demas wə Luqalardin sanga salam»** — Demas toʻqruluk yənə «2Tim.» 4:12ni kəruŋg. ■ **1:24** Ros. 12:12,25; 15:37; Kol. 4:10; 2Tim. 4:11; 1Pet. 5:13; Ros. 19:29; 20:4; 27:2; Kol. 4:10,14; 2Tim. 4:10,11.

Ibraniylarğa

«Ibraniylarğa yezilğan məktup» ••• Hudaning Ooqli pərixtilərdin üstündür

¹ Huda burunqı zamanlarda ata-bowilarğa pəyojəmbərlər arqılık türküm-türküm boyıqə wə nuroqun yollar bilən söz kılğan bolup, ² muxu ahirki künlərdə bolsa bizgə Ooqli arqılık sözlidi. U Ooqlini pütkül məwjudatning mirashori kılıp bekətkən, Uning arqılık kainatlarni yaratkan. ³ U Hudaning xan-xəripidin parlıoğan nur, Uning əyniyitining ipadisidur, U kudrətlik söz-kalami bilən pütkül kainattiki məwjudatni öz ornida turjozuwatkan bolup, U gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin, ərxniki xanu-xəwkət igisining ong yenida olturdi. ⁴ Xuningdək, U pərixtilərdin kəp üstün nam-mərtiwigə miras bolup, ulardin xunqə yüksək turdi.

⁵ Qünki Huda *mukəddəs yazmilarda* pərixtilərninğ kəyisisiqə: «Sən Mening Ooqlumdursən, bügün Mən Seni tuqdurdu», wə yanə: «Mən Uningoşa Ata bolimən, Umu Manga Ooql bolidu» degənidi? ⁶

⁶ Uning üstigə, U Əzining tunjisini yər yüzigə əwətkəndə, «Barlik pərixtilər Uningoşa səjdə kilsun» degən. ⁷

⁷ U pərixtilər toquruluk: —

«U pərixtilerini xamallar,

Hizmətkarlırini ot yalkuni kılıdu», degənidi; ⁸ lekin Ooqli həkkidə bolsa Uningoşa mundaq degən: —

□ **1:1** «türküm-türküm boyıqə» — yaki «nuroqun qetim» yaki «nuroqun ipadilər bilən». □ **1:2** «muxu ahirki künlərdə bolsa» — «ahirki künlər» Injil boyıqə «ahirki zamanlar», Əysaning dunyaoşa kelixi bilən baxlanoğan. Muxu yərdə bu ibarə «muxu künlərninğ ahirida» (yəni, pəyojəmbərlər insanlarğa söz yətküzgən künlərninğ ahirida) degən səzlər bilən ipadilini. «Ooqli arqılık» — grek tilida «Ooql arqılık». «U Ooqlini pütkül məwjudatning mirashori kılıp bekətkən, Uning arqılık kainatlarni yaratkan» — muxu yərdə «Ooqli» degən grek ilida pəket «Ooql» bilən ipadilini. ■ **1:2** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Mat. 21:38; Yh. 1:3; Əf. 3:9; Kol. 1:16.

□ **1:3** «U gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin» — kəp kona kəqürülmilərdə «U yaloquz əzi gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin» deyilidu. ■ **1:3** 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Kol. 1:15. □ **1:4** «U (Ooql) pərixtilərdin kəp üstün nam-mərtiwigə miras bolup, ulardin xunqə yüksək turdi» — təwandiki 5-ayəttə U aloğan nam-mərtiwining «Ooql» ikənliki kəruñidu.

□ **1:5** «Sən Mening Ooqlumdursən, bügün Mən Seni tuqdurdu»... «Mən Uningoşa Ata bolimən, Umu Manga Ooql bolidu» — birinçi bəxarət Əysaning Məriyəmdin atisiz tuquluxini kərsitidu, «Zəb.» 2:7din elinoğan; ikkinçi bəxarət «2Sam.» 7:14, «1Tar.» 17:13din elinoğan. ■ **1:5** 2Sam. 7:14; 1Tar. 17:13, 22:10; Zəb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 5:5. □ **1:6** «U Əzining tunjisini yər yüzigə əwətkəndə...» — grek tilida muxu yərdiki «tunji» adəttə «tunji tuquloğan bala»ni kərsitidu. Səzninğ toluq mənisini «Zəb.» 89:27də wə «Kol.» 1:16-17-ayəttə kəruñidu; demək, Məsih: (1) pütün ələm iqidə əng yukiri orunda turidu; (2) ələmdin burun boləğan; (3) bəlkim ələmgə ohxax «yaritiloğan» əməs, bəhki əsli Huda Atisi bilən billə məwjut boləğan. Yanə bir tərəptin, «Hudaning tunjisi» degən söz Məsihdin keyin (wə Uning arqılık) Hudaning kəp baxqa ooql pərzəntlıri bolidioanlıqini kərsitidu (2:10ni kəruñing). «yər yüzigə əwətkəndə» — grek tilida «yər yüzigə elip baxlıoqanda...». «Barlik pərixtilər Uningoşa səjdə kilsun» — «Kan.» 32:43 wə «Zəb.» 97:7ni kəruñing. «Luka» 2:13-14 wə «Zəb.» 132:7-9nimu kəruñing. ■ **1:6** Zəb. 97:7; Kan. 32:43; Luka 2:8-14 □ **1:7** «U pərixtilerini xamallar, hizmətkarlırini ot yalkuni kılıdu» — «Zəb.» 104:4. Grek tilida «xamal» wə «roh» ohxax bir söz bilən ipadilini. ■ **1:7** Zəb. 104:4

«Sening təhting, i Huda, əbədil'əbədliktur;
Sening padixahlığındiki xahanə hasang adalətning hasisidur. □ ■

⁹ Sən həkkaniyətni sөyüp, rəzillikkə nəprətlinip kəlgənsən;
Xunga Huda, yəni Sening Hudaying Seni həmrahliringdin üstün kılıp
xadlık meyi bilən məsih kildi. □ ■

¹⁰ Huda Ooqlıya yənə mundak degən: —

«Sən, i Rəb, həmmidin burun zeminning ulini salding,
Asmanlarni bolsa qolliring yasioqandur; □ ■

¹¹ Ular yök bolup ketidu,
Lekin Sən mənggü turisən;
Ularning həmmisi kiyimdək konirap ketidu; ■

¹² Sən ularni ton kəbi yөгəp koyisən,
Xunda ular kiyim-keqək yənggüxləngəndək yənggüxlinidu.
Biraq Sən mənggü əzgərmigüqidursən,
Yilliringning tamami yoktur. □ ■

¹³ Yənə, U qaysibir pərixtigə: —
«Mən Sening düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə,
Mening ong yenimda olturisən» — degənidi? □ ■

¹⁴ Xundak ikən, pərixtilərninğ həmmisi pəkət nijatka miraslik
kildiyoqanlar ügün hizmət kılıxka *Huda tərpidin* əwətilgən hizmətqi
rohlar əməsmu? □

2

Nijatka səl qarimaslik

¹ Bu səwəbtin, allikəndak yol bilən *həqikiy yoldin* teyilip kətməslikimiz
üqün, angliyoan həqikətlərgə tehimu etibar kılıximiz lazim. ² Qünki
pərixtilər arkilik yətküzülgən sөz-kalamning turaklik ikənliki ispat-
lanıyoan həmdə uningğa hər bir boysunmaslik wə itaətsizlik kılıx tegixlik

□ **1:8 «lekin Ooqli həqkidə bolsa uningğa mundak degən»** — «Ooqli» grek tilida «Ooql».
«Sening təhting, i Huda...» — oqurməngə xu enikki, bu sөzlər Padixahning Özigə eytilidu.

■ **1:8** Zəb. 45:6 □ **1:9** «... Sən həkkaniyətni sөyüp, rəzillikkə nəprətlinip kəlgənsən;
xunga Huda, yəni Sening Hudaying Seni həmrahliringdin üstün kılıp xadlık meyi bilən
məsih kildi» — (8-9-ayət) «Zəb.» 45:6-7. «Məsih kılıx» yaki «məsihlimək» toqruluk «Zəbur»
2-küydiki izahatlarıni wə «Təbirler»ni kerüing. ■ **1:9** Zəb. 45:6, 7 □ **1:10** «Sən, i Rəb,
həmmidin burun zeminning ulini salding, asmanlarni bolsa qolliring yasioqandur...» —
Huda bu ayəttə Öz Ooqlini «Rəb» dəp, Uning Əzi bilən bir ikənlikini, Yaratquqimu ikənlikini
kərsitidu. «Kol.» 1:15-17-ayətlərgə qaralsun. ■ **1:10** Zəb. 102:25-27 ■ **1:11** Yəx. 51:6;
2Pet. 3:7,10. □ **1:12** «... Sən ularni ton kəbi yөгəp koyisən, xunda ular kiyim-keqək

yənggüxləngəndək yənggüxlinidu. Biraq Sən mənggü əzgərmigüqidursən, yilliringning
tamami yoktur» — (10-12-ayət) «Zəb.» 102:25-27. Huda yənə Öz Ooqlining mənggülik Hudalik
təbiitini kərsitidu. ■ **1:12** Zəb. 102:25-27 □ **1:13** «Mən Sening düxmənliringni təhtipəring
kilmioquqə, Mening ong yenimda olturisən» — «Zəb.» 110:2. ■ **1:13** Zəb. 110:1; Ros.
2:34; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; Ibr. 10:12. □ **1:14** «Xundak ikən, pərixtilərninğ həmmisi

pəkət nijatka miraslik kildiyoqanlar üqün hizmət kılıxka (*Huda tərpidin*) əwətilgən
hizmətqi rohlar əməsmu?» — demisəkmü 1-bab, 4-14-ayətlərninğ məqsiti, Ooqluninğ həmma
pərixtilərdin kəp üstünlükini kərsitix üqündur.

jazağa tartilidoğan yerdə, ³ xunğa uluq kütquzux-nijatka etibar bərmisək, biz kandaqmu *jazadin* keçip kütulalaymiz?! Qünki bu nijatning həwiri dəsleptə Rəb arkilik ukturuloğan, həm uning həklikini bi-wasitə anglioqlarimu bizgə təstiklioğan; ⁴ uning üstigə Huda bexarətlik alamətlər, karamətlər wə hərhil qüdrətlik möjizilər arkilik, xundakla Öz iradisi boyiqə Mukəddəs Rohning ata kiloğan iltipatlıri bilən təng buningoğa guwahlik bərgən. ⁵

Insanlarni xan-xərəp yolioğa baxlioquqi Nijatkar — «Zəbur» 8-küy toqiruluk

⁵ Biz dəwatkan kəlgüsi dunyani Huda pərixtilərnin baxkuruxioğa ötküzüp bərgini yok; ⁶ bəlkı bu həktə *mukəddəs yazmilarning* bir yeridə birəylən mundak guwahlik bərgəndur: —

«*I Huda, insan degən nemidi,*

Sən uni seoinidikənsən?

Adəm balisi nemidi,

Sən uning yenioğa kelip yoklaydikənsən?» ⁷

⁷ Qünki Sən uning ornini pərixtilərnin kidin azoqinə təwən bekitkənsən,

Sən uningoğa xan-xərəp wə xəhrətlərnı taj kılıp kiydürdüngən;

Uni qolung yasioqlarnı idarə kılıxka tiklidin; ⁸

⁸ Sən barlik məwjudatlarnı uning puti astida boysunduroğansən».

Əmdi «barlik məwjudatlarnı uning puti astida boysunduroğansən» degini, heqkandaq nərsə uningoğa boysunmaslikka qaldurulmioğan, degənliktur.

Birak, hazırqə məwjudatlarning həmmisiningla uningoğa boysunoğanlıqını tehi kərməwatimiz. ⁹

⁹ Ləkin biz üqün pərixtilərdin «azoqinə wəqıt təwən kilinoğan», ölüm azablırını tartkanlıki üqün hazır xan-xərəp wə hərmət taji kiydürülgən Əysani kərgüqi bolduk; qünki U Hudaning mehir-xəpkiti bilən həmməylən üqün ölümning təmini tetidi. ¹⁰

¹⁰ Qünki pütkül məwjudatlar Əzi üqünmu həm Əzi arkilikmu məwjut bolup turuwatqan Hudağa nisbətən, nuroqun oqullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda, ularning nijatning yol baxlioquqisini azab-oqubətlər arkilik kamalətkə yatküzüxkə layik kəldi. ¹¹

¹¹ Qünki pak-mukəddəs Kiloquqi bilən pak-mukəddəs kilinoqlarning həmmisi dərəkə ohxax Birsidin kəlgəndur; xuning bilən U ularni

□ **2:2 «pərixtilər arkilik yatküzülgən soz-kalam»** — Musa pəyoqəmbərgə yatküzülgən Təwrat kanunini kərsitidu. ■ **2:2** Yar. 19:17,26; Kan. 27:26; Ros. 7:53; Gal. 3:19. ■ **2:3** Mat. 4:17;

Mar. 1:14; İbr. 12:25. ■ **2:4** Mar. 16:20; Ros. 14:3; 19:11. ■ **2:6** Zəb. 8:4 □ **2:7**

«Sən uning ornini pərixtilərnin kidin azrak wəqıtla təwən bekitkənsən,...» — yaki «Sən uning ornini pərixtilərnin kidin azrak wəqıtla təwən bekitkənsən,...». «**uni qolung yasioqlarnı idarə kılıxka tiklidin**» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu sezlər tepilmaydu. ■ **2:7** Zəb. 8:5-6

■ **2:8** Zəb. 8:8; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Əf. 1:22. ■ **2:9** Zəb. 8:5; Ros. 2:33; Fil. 2:7, 8. □ **2:10**

«**Hudağa nisbətən, nuroqun oqullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda...**» — İnjilda «Hudaning oqul pərzəntlıri» daim ər həm kiz-ayal etiqaqılarnı öz iqiğə alidu. «**Qünki pütkül məwjudatlar Əzi üqünmu həm Əzi arkilikmu məwjut bolup turuwatqan Hudağa nisbətən, nuroqun oqullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda, ularning nijatning yol baxlioquqisini azab-oqubətlər arkilik kamalətkə yatküzüxkə layik kəldi**» — bu muhim wə sirlik ayət toqiruluk «koxumqə sez»imizdə yənə tohtilimiz.

«kerindax» deyixtin nomus qilmaydu. □ ■ ¹² Huddi U *Hudaşa* (*mukəddas yazmilarda yezilöwandək*):

«Namingni kerindaxlirimğa jakarlaymən, Jamaət iqidə Seni nahxilarda küyləymən» degən. □ ■

¹³ U yənə: «Mən sanga tayinimən» wə «Karanglar, mana Mən bu yərdə Huda Manga ata kılöjan pərzəntlər bilən billə» degən. □ ■

¹⁴ Pərzəntlər bolsa ət bilən qandin tənlik bolöşaqqa, Oşulmu *xu pərzəntlərnin kigə* ohxaxla ət wə qandin tənlik boldi. Bundaq kılıxtiki məksət, U ölüm arķılıq ölüm hōkukini tutqan Iblisning küqini bikar kılıp, □ ■ ¹⁵ ɵmür boyi ölüm kōrkunqidin kulluqqa tutulöjanlarning hɵmmisini azadlıqqa qikirix üqün idi. ■ ¹⁶ Qünki U dər wə kə pərixtilərgə əməs, bəlki İbrahımning əwladlırişğa tutixidu; □ ¹⁷ Xuning üqün, U Hudaşa ait ixlarda rəhimdil wə sadıq bax kaħin boluxi üqün, həkning gunahlırining kəqürüm kurbanlıķini berəlixü üqün, U hər jəhəttin kerindaxlırişğa ohxax kılınıxi kerək idi. ■ ¹⁸ Qünki Өzi sinaklarıni Өz bexidin kəqürüp, azab-ōkubət qəkkən bolöşaqqa, U sinaklarışğa duq kəlgənlergimu yardəm berəlydu. ■

3

Oşul Musa pəyoşəmbərdin üstün

¹ Xundaq ikən, əy mukəddas kerindaxlar, ərxitin bolöjan qakirikqə ortaq nesip bolöjanlar, ɵzimiz etirap kılöjan Rosul wə Bax Kaħin, yəni Əysaşa kəngül koyup karanglar. ■ ² Huddi Musa *pəyoşəmbər* Hudaning pütün ailisidə hizmət kılöjanda Hudaşa sadıq bolöwandək, umu ɵzini təyinləp hizmətkə Koyuquşğa sadıq boldi. □ ■ ³ Ləkin ɵyni bərpa kılöquci ɵzi bərpa

□ **2:11** «Qünki pak-mukəddəs Kılöquci bilən pak-mukəddəs kılinojanlarning hɵmmisi dər wə kə ohxax Birsidin kəlgəndur; xuning bilən U ularni «kerindax» deyixtin nomus kilmaydu» — muxu ayəttiki «pak kılöquci» Əysa Məsiħni, «pak kılinojanlar» U kutkuzoşanlarni, «Birsidin kəlgən» Huda'Atidin kəlgəni kərsitidu, əlwəttə. Əysa Məsiħ Өzi kutkuzoşanlarni «kerindaxlirim» dəp ataydu. □ **2:11** Ros. 17:26. □ **2:12** «Namingni kerindaxlirimğa jakarlaymən, jamaət iqidə Seni nahxilarda küyləymən» — «Zəb.» 22:22 («Zəb.» 18:49, 40:9nimu kəring). ■ **2:12** Zəb. 22:22; 18:49, 40:9 □ **2:13** «Mən sanga tayinimən» ... «Karanglar, mana Mən bu yərdə Huda Manga ata kılöjan pərzəntlər bilən billə» — Təwrat, «Yəx.» 8:17-18. «U» — Məsiħni kərsitidu. U Yəxaya pəyoşəmbər arķılıq ixtin aldin'ala bexarət bərgən. ■ **2:13** Yəx. 8:17,18. □ **2:14** «... U ölüm arķılıq ölüm hōkukini tutqan Iblisning küqini bikar kılıp...» — «ölüm hōkukini tutqan Iblis» — gər qə Xəytan insanlarni biwasitə həlak kılalmisimu, biraq insanlarni gunah kılıxqə azdurux arķılıq mənggölük ölümgə elip baridu. Azduruxning aķiwiti gunah, gunahning aķiwiti bolsa mənggölük ölümdur. ■ **2:14** Yəx. 25:8; Hox. 13:14; Yħ. 1:14; 1Kor. 15:54; Fil. 2:7; 2Tim. 1:10. ■ **2:15** Rim. 8:15. □ **2:16** «Qünki U dər wə kə pərixtilərgə əməs, bəlki İbrahımning əwladlırişğa tutixidu» — Təwrat «Yəx.» 41:7-9ni kəring. «İbrahımning əwladlırişğa tutixidu» — grek tilida bu söz (1) Məsiħning (İbrahımğa ohxax, etiqad kılöjan) insanlarni yardəm qoli bilən tutup kutkuzidioşanlıķi; (2) bularni kutkuzux üqün Məsiħning ular bilən ziq munasiwəttə bolup, Өzimu «ət wə qandin bolöjan bir tən-də boluxini kərsitidu. ■ **2:17** Fil. 2:7; İbr. 4:15. ■ **2:18** İbr. 4:15,16. ■ **3:1** İbr. 4:14; 6:20; 8:1; 9:11. □ **3:2** «Musa pəyoşəmbər Hudaning pütün ailisidə hizmət kılöjanda Hudaşa sadıq bolöwandək...» — «Hudaning... ailisi» səzmusez tərjimini «Hudaning ... ɵyi» bolup, Musa pəyoşəmbər zamanida bu söz arķılıq İsrail həkı kəzdə tutulöjanidi. Əysa kəlgəndin keyin pütün etiqadqılar jamaiti kəzdə tutulidioşan bolöjan. ■ **3:2** Qəl. 12:7.

qilöjan öydinmu artuq xəhrətkə sazawər bolöjiniðək, Umu Musadin artuq xan-xərpəkə layıqtur. ⁴ Qünki həmmə öyning bərpa qilöuqisi bardur; lekin pütün məwjudatning bərpa qilöuqisi bolsa Hudadır. ⁵ Musa bolsa hizmətkar salahiyiti bilən Hudaning pütün ailisidə sadıqlıq bilən keyinki axkariliniðiojan ixlarğa guwahlik berix hizmitini qilöjan. ⁶ Lekin Məsih bolsa Hudaning ailisigə Oqul salahiyiti bilən höküm süridu; wə əgər biz jasaritimiz wə ümidimizdin bolöjan iptiharlikni ahiroqıqə qing tutsaq, dərwxəqə Hudaning axu ailisigə təwə bolöjan bolimiz. ■

Zəbur, 95-küy — Etiqadsizlik həqkıdə agahlandurux

⁷ Xunga, *mukəddəs yazmilarda* Mukəddəs Rohning deginidək, Bügün, əgər silər *Hudaning* awazini anglisanglar, ■

⁸ Əyni qəqlarda Uni oşəzəpləndürüp, qəl-bayawanda Uni siniöjan künidikidək, Yürikinglarni qattıq qilmanglar! ■

⁹ Mana xu yərdə ata-bowiliringlar Meni sinidi, ispatlıdi həm Mening qilöjanlırimni kırık yıl kərüp kəlgənidi.

¹⁰ Mən xu dəwərdin bizar bolup: — «Bular kənglidə daim adaxkanlar, Mening yollirimni heq bilip yətmigən.

¹¹ Xunga Mən oşəzəplinip kəsəm iqip: — «Ular Mening aramlikimöja kət'iy kirməydu» dedim. □ ■

¹² Əmdi kərindaxlar, heqkaysinglarda yaman niyətlik wə etiqadsiz kəlb bolmisun, xundaqla uning mənggü hayat Hudadin yüz örüməslikigə kəngül bəlunglar; ¹³ pəkət «bügün»la bolidikən, heqkaysinglar gunahning azduruxlıri bilən kənglünglarning qattıqlaxmaslıki üqün hər küni bir-biringlarni jekilənglar. □

¹⁴ Dəsləptiki hatirjəmlikimizni ahiroqıqə qing tutsaq, dərwxəqə Məsih bilən xerik bolöjan bolimiz.

¹⁵ Yukirida eytilöjiniðək: — «Bügün, əgər silər *Hudaning* awazini anglisanglar, Əyni qəqlarda *Uni* oşəzəpləndürgən künidikidək, Yürikinglarni qattıq qilmanglar!» ■

¹⁶ (Əmdi Uning awazini anglap turup, Uni oşəzəpləndürgənlər kimlər idi? Musa pəyoşəmbərnig yetəqçilikidə Misirdin *qutulup* qıkkən axu

■ **3:4** 2Kor. 5:17,18; Əf. 2:10. □ **3:5** «Musa bolsa hizmətkar salahiyiti bilən Hudaning pütün ailisidə sadıqlıq bilən keyinki axkariliniðiojan ixlarğa guwahlik berix hizmitini qilöjan» — Musa pəyoşəmbərnig (Hudaning ailisi iqidə bolöjan) hizmiti kəp jəhətlərdə Məsih arqılık bolidiojan nijatni aldin'ala kərsitixni öz iqigə alojan. «Qəl.» 12:7ni kəring. ■ **3:5** Kan. 18:15,18. ■ **3:6** Rim. 5:2; 1Kor. 3:16; 6:19; 2Kor. 6:16; 1Pet. 2:5. ■ **3:7** Zəb. 95:7; İbr. 4:7. ■ **3:8** Mis. 17:2. □ **3:11** «Xunga Mən oşəzəplinip kəsəm iqip: — «Ular Mening aramlikimöja kət'iy kirməydu» dedim» — «Zəb.» 95:7-11. «Mening aramlikim» — birinqidin Huda Israillarğa wadə bərgən Kanaan (Pələstin) zeminini kərsitidu. Misirdin qıkip qəl-bayawanda kırık yıl şərsən bolup yürgən bir əwlad Israillar itaətsizlik qilip u zeminöja kirmigən. İkkinqidin, xundaqla əng muhimi, «aramlik» bolsa, pəkət zeminni əməs, bəliki Hudaning panahı, yetəqçilik həm xəpkiti astida yaxaxni öz iqigə alidu (4-babnimu kəring).

■ **3:11** Qəl. 14:21-23; Kan. 1:34; Zəb. 95:7-11. □ **3:13** «pəkət «bügün»la bolidikən, heqkaysinglar gunahning azduruxlıri bilən kənglünglarning qattıqlaxmaslıki üqün hər küni bir-biringlarni jekilənglar» — bu ayəttiki «bügün» yukirida nəkil kəltürilgən «Zəbur» 95-küydi ki söz, əlwəttə. ■ **3:15** İbr. 3:7.

Israillarning həmmisi əməsmu? ¹⁷ U kirik yil kimlərgə oşəzəpləndi? Yənila xu gunah ötküzüp, yikilip jəsətliri qəldə qaloqanlarğa əməsmu? □ ■ ¹⁸ Xundakla U kimlərgə Öz aramlıqımoşa kət'iy kirməysilər dəp kəsəm kildi? Özigə itaət kılmioqanlarni əməsmu? ■ ¹⁹ Xunga bulardın kərüwalalaymizki, ularning *aramlıkqa* kirməsliki etiğadsizliki tüpəylidin idi.

4

Hudaning aramlıki həkqidiki wəda

¹ Əmdi Uning aramlıqıoşa kirip bəhrimən bolux toşrisidiki wədisi *bizgə* qalduruloşandin keyin, aranglardiki birərsiningmu uning nesiwisidin qüxüp kelixidin qorkunqta ehtiyat kılayli. ² Qünki hux həwər huddi *qəldiki Israillarğa* angliłiloşandək bizlərgimu angliłildi. Lekin ularning angliqanliri etiğad bilən yuqurulmioqanlıktın, söz-kalamning ularğa heqğandək paydisi bolmioqanıdı. □ ³ Qünki bu aramlıqqa kirgənlər bolsa — etiğad kıloşan bizlərmiz. Huddi Hudaning eytkinidək: «Xunga mən oşəzəplinip kəsəm iqip: — «Ular Mening aramlıqımoşa kət'iy kirməydu — degən».

Hudaning əməlliri bolsa dunya apiridə bolşandila həmmisi tamamlanoşanıdı; ■ ⁴ qünki yaritilixning yəttinqi küni həkqidə mukəddəs yazmilarning bir yeridə mundək deyilgən: «Yəttinqi küni kəlgəndə, Huda həmmə əməlliridin aram aldi». □ ■ ⁵ Yənə kelip yukirida eytilşandək Huda: «Ular Mening aramlıqımoşa kət'iy kirməydu» degənidı. □ ■ ⁶ Buningdin kərünərlikki, Hudaning aramlıqıoşa kirəlydioşanlar bar, əmma uning toşrisidiki hux həwərni awwal angliqanlar itaətsizlik kıloşanlıki üqün, uningğa kirəlmidi. □ ⁷ Xuning üqün, Huda ənə xu *aramlık toşrisida* uzak waqittin keyinki məlum bir künni «bügün» dəp bekitip, Dawut *pəyoşəmbər* arkilix yənə xundək eytkən: —

«Bügün uning awazini anglişanlar, Yürikinglarni kəttik kılmanglar!» ■

□ **3:17** «U kirik yil kimlərgə oşəzəpləndi? Yənila xu gunah ötküzüp, yikilip jəsətliri qəldə qaloqanlarğa əməsmu?» — «Qel.» 14:29, 32ni kərüng. ■ **3:17** Qel. 14:36; Zəb. 106:26; 1Kor. 10:10; Yəh. 5. ■ **3:18** Kan. 1:34. □ **4:2** «Qünki hux həwər huddi qəldiki Israillarğa angliłiloşandək bizlərgimu angliłildi» — «qəldiki Israillarğa» grek tilida «ularğa» deyilidu. Bu ayəttiki «hux həwər» Hudaning aramlıqını alahidə kəzdə tutidu. ■ **4:3** Zəb. 95:11 □ **4:4** «Yəttinqi küni kəlgəndə, Huda həmmə əməlliridin aram aldi» — «Yar.» 2:2. ■ **4:4** Yar. 2:2; Mis. 20:11; 31:17. □ **4:5** «Yənə kelip yukirida eytilşandək Huda: «Ular Mening aramlıqımoşa kət'iy kirməydu» degənidı» — muəllip, gərqə qəldə kəzğən Israillar itaətsizliki tüpəylidin «Hudaning aramlıqı»oşa kirmigən bolsimu, kirix yoli tehiqə oşuq ikənlikini kərsitidu. ■ **4:5** Zəb. 95:11 □ **4:6** «uning toşrisidiki hux həwərni awwal angliqanlar» — demək, Hudaning aramlıki toşrulux hux həwər angliqanlar; qel-bayawanda kezip yürgən Israillarni kərsitidu. ■ **4:7** Zəb. 95:7-8; Ibr. 3:7.

⁸ Əgər Yəxua pəyoğəmbər Israillarni aramlıqqa kirgüzgən bolsa idi, Huda keyin yənə bir aramlıq küni toqruluk demigən bolatti. ⁹ Kışkisi, xabat künidiki bir aramlıq Hudaning həlkini kütməktə. ¹⁰ Qünki Hudaning aramlıqığa kirgüqilər huddi Huda «Əz əməl-ixliridin aram alojan»dək, əzlırining ixliridin aram alidu. ¹¹ Xunga heçkaysimizning ənə xu *Israillardək* itaətsizlik kılğan həlitudə yikilip qüxməsliki üqün, hərberimiz bu aramlıqqa kirixkə intiləyli.

¹² Qünki Hudaning söz-kalami janlıktur wə küqkə igidur, hətta jan bilən röhni, yilik bilən boşumlarni bir-biridin ayriwetəligüdək dərijidə, hərəkəndək qox bislik kılıqtin ittiktur, qəlbdeki oy-pikir wə arzu-niyətlərnin üstidin həküm qıqarəuqidur. ¹³ Uning aldida heçkəndək məwjudat oşayır əməstur; bəlki bizdin hesab Aloquqining kəzlıri aldida həmmə ix oquq-axkaridur. ¹⁴ Xundək boləjanikən, xundəklə ərx-asmanlardin ötüp qıqқан uluq Bax Kəhinimiz, yəni Hudaning Oqlı Əysa boləjanikən, biz etirap kıləjan etikədimizdə qing turaylı. ¹⁵ Qünki bizgə təyinləngən bax kəhinimiz ajizliklirimizə həsdəxlik kilmioşuqi əməs, bəlki bizgə əhxax hərhil azdurux-sinəklərə duq kəlgən, ləkin gunah sadir kılıp bəkmioşuqidur. ¹⁶ Xunga yürükimiz tok həlda rəhim-xəpəkətə erixix wə yardəmgə ehtiyajlık wəktimizdə xapəət tepix üqün mehir-xəpəkət *ayan kılinoşuqi* təhtkə yekinlixaylı. ¹⁷

Bax kəhinimiz Əysa Məsih

¹⁴ Xundək boləjanikən, xundəklə ərx-asmanlardin ötüp qıqқан uluq Bax Kəhinimiz, yəni Hudaning Oqlı Əysa boləjanikən, biz etirap kıləjan etikədimizdə qing turaylı. ¹⁵ Qünki bizgə təyinləngən bax kəhinimiz ajizliklirimizə həsdəxlik kilmioşuqi əməs, bəlki bizgə əhxax hərhil azdurux-sinəklərə duq kəlgən, ləkin gunah sadir kılıp bəkmioşuqidur. ¹⁶ Xunga yürükimiz tok həlda rəhim-xəpəkətə erixix wə yardəmgə ehtiyajlık wəktimizdə xapəət tepix üqün mehir-xəpəkət *ayan kılinoşuqi* təhtkə yekinlixaylı. ¹⁷

5

¹ Hər kətimlik bax kəhin insanlar arisidin tallinip, həlkə wəkalitən Hudağa hizmət kılıxkə, yəni həlkning atioğan hədiyəlırini wə gunahlar üqün kıləjan qurbanlıklarini Hudağa sunuxkə təyinlinidu. ² Uning hərtərəpləp ajizlikliri boləqəqkə, bilimsizlər wə yoldin qətnigənlərgə mulayimlik bilən muamilə kılalaydu. ³ Xu ajizlikü üqün u həlkning gunahliri hesabioğa qurbanlık sunoşandək, öz gunahliri üqünmu qurbanlık sunuxkə toşra kelidu. ⁴ Heqbir kixi bu xərəplik mərtiwi ni əzlükidin almaydu, pəkət

□ **4:8** «Əgər Yəxua pəyoğəmbər Israillarni aramlıqqa kirgüzgən bolsa idi, Huda keyin yənə bir aramlıq küni toqruluk demigən bolatti» — Yəxua pəyoğəmbər Musa pəyoğəmbərnin izbasari bolup, u Israil həlkini Huda wədə bərgən zeminoğa baxlap barəjan. «Kənan.» 3:20, 25:19, «Yəxua» 1:15nimu kəring. □ **4:9** «Kışkisi, xabat künidiki bir aramlıq Hudaning həlkini kütməktə» — «xabat küni» yəttinçi küni, yəni Huda aram alojan küni wə Əz Yəhudiylar həlkigə bəkitkən «dəm elix küni» idi. □ **4:10** «Qünki Hudaning aramlıqığa kirgüqilər huddi Huda «Əz əməl-ixliridin aram alojan»dək, əzlırining ixliridin aram alidu» — bu intayin muhim ayət üstidə həm «Hudaning aramlıqı» toqruluk «koxumqə söz»imizdə təhtlimiz. **4:12** Top. 12:11; Yəx. 49:2; Əf. 6:17. **4:13** Zəb. 33:13-15 **4:14** İbr. 3:1; 6:20; 8:1; 9:11. **4:15** Yəx. 53:9; 2Kor. 5:21; Fil. 2:7; İbr. 2:18; 1Pet. 2:22; 1Yuha. 3:5. □ **4:16** «yardəmgə ehtiyajlık wəktimizdə xapəət tepix üqün...» — grek tilidə «yardəm» «adəmnin (kütquzəjin! degən) nidasioğa yügürüx» degən uqumni bildüridu. «**mehir-xəpəkət ayan kılinoşuqi təht**» — Hudaning təhti, əlwəttə. **4:16** Rim. 3:25. **5:3** Law. 9:7; 16:6; İbr. 7:26.

Härunğa ohxax, Huda täripidin çäkirilöandila uni alidu. □ ■ 5 Huddi xuningdäk Mäsihmu bax kahin märtiwisigä Özini uluqlap özlükidin erixkän ämäs, bälki Uni *uluqlıoıuqi Huda* Özi idi; U Uningğa: —

«Sän Mening Ooqlumdursän, bügün Män Seni tuoıdurdum» degän. □ ■

6 U *mukäddäs yazmilarning* yänä bir yeridä Uningğa: — «Sän äbädil'äbädgiçä Mälkizädäkning tipidiki bir kahındursän» degän. □ ■

7 *Mäsih* yär yüzidiki künlärdä, Özini ölümdin kutquzuwelixkä qadir Boluıuıoığa qattik nidalar wä köz yaxlırı bilän dua-tilawätlär wä yilin-ixlarni kötürdi. Uning ihlasmänlikidin dualıri ijabät kilindi. □ ■ 8 Gärqä U *Hudaning* Ooqli bolsimu, azab çekixlırı arkılık itaätmän boluxni ögändi. ■

9 U mana muxundak mukämmäl kilinöğan bolöaqkä, barlık Özigä itaät kılöuıılarağa mänggölük nijatni barlıkkä költürgüqi bolup, □ 10 Huda täripidin «Mälkizädäkning kahinlik tüzümi tärtipidä bax kahin» döp jakarlandi. □

Etikädin yanmaslıkğa agahlandurux

11 Bu ix toıruıluık eytidin nuroıun sözlırimiz bar, lekin kulaklıringlar pang bolup kötkökä, bularni silergä enik çüxändürüx täs. □

12 Qünki silär alliburun tälim bərgüqi boluxkä tegixlik bolöğan qaoıdimu, ämäliyättä silär yənıla Hudaning söz-kalamining asasiy həkikätlırining nemä ikänlikini baxkılarını yengiwaxtin ögitixigä mohtajsilər; silergä yirik yeməklik ämäs, bälki yənıla süt keräktür. ■

13 Qünki pəkät süt bilänla ozuklinidöğanlarını bowaktin pərki yoktur, ular həkkanıyät kalamioığa pixxik bolmioığan oıoridur, halas. 14 Birak yeməklik bolsa yetilgänlär, yəni öz ang-zehinlırini yahxi-yamanni pərək etixkä yetildurğanlär üqündür.

6

(Dawami)

□ 5:4 «**Hęqbır kixi bu xäräplik märtiwini özlükidin almaydu, pəkät Härunğa ohxax, Huda täripidin çäkirilöandila uni alidu**» — «Mis.» 28:1dä hatirilängändäk, Huda Musa pəyoıämbərgä akisi Härunni İsrailarning tunji bax kahini kılıp täyinläx həkkidä ämr bərgän. Härun Lawiy këbilisidin idi. ■ 5:4 Mis. 28:1; 1Tar. 23:13; 2Tar. 26:16. □ 5:5 «**Sän Mening Ooqlumdursän, bügün Män Seni tuoıdurdum**» — «Zəb.» 2:7. ■ 5:5 Zəb. 2:7; Ros. 13:33; İbr. 1:5. □ 5:6 «**Mälkizädäkning tipidiki bir kahin...**» — «Mälkizädäk» toıruıluık 7-bab 1-2-ayätlėrgä qaralsun. Mälkizädäk özi «Yar.» 14-babta körunidu. «**Sän äbädil'äbädgiçä Mälkizädäkning tipidiki bir kahındursän**» — «Zəb.» 110:4. ■ 5:6 Zəb. 110:4; İbr. 7:17.

□ 5:7 «**Mäsih yär yüzidiki künlärdä...**» — grek tilida «Mäsih ättä turoığan künlärdä...» bilän bildürülıdu. ■ 5:7 Mat. 26:39; 27:46,50; Yı. 17:1. ■ 5:8 Fil. 2:6. □ 5:9 «**mənggölük nijatni barlıkkä költürgüqi bolup...**» — «barlıkkä költürgüqi» degän ibarə grek tilida «yol baxlıoıuıı» hēm «ul saloıuıı» degän yänä ikki mənininimü täng bildüridu. □ 5:10 «**U (Mäsih)... Huda täripidin «Mälkizädäkning kahinlik tüzümi tärtipidä bax kahin» döp jakarlandi**» — 7-bab -1-2-ayätlėrgä qaralsun. Mälkizädäk özi «Yar.» 14-babta körunidu. □ 5:11 «**bu ix toıruıluık...**» — yaki «U toıruıluık...» (yeni, Mäsih həkta...). ■ 5:12 1Kor. 3:1, 2, 3.

1-2 Xuning üqün, Məsih toqrisidiki dəslepki asasiy təlimdə tohtap qalmaq, — yəni qaytidin «ölük ixlar»din towa qilix wə Hudağa etikaq baqlax, qəmüldürülüxlər, «kol taqküzüx», olğanlarning tirildürülüxi wə mænggülik həküm-soraq toqrisidiki təlamlərdin ul salayli döp olturmay, mukəmməllikkə qarap toqrayli. □ ³ Huda haliojanikən, biz xundaq qilimiz. □ ■ 4-6 Qünki əslidə yorutulup, ərxniki iltipattin tetiojan, Mukəddəs Rohtin nesip boləjan, Hudaning sez-kalamining yaxhilikini həm kəlgüsi zamanda ayan qilinidojan qüdrətlərnı hes qilip baqqanlar əgər yoldin qətnigən bolsa, ularnı qaytidin towa qildurux hərgiz mumkin əməs. Qünki ular öz-əzigə qilip Hudaning Oqlini qaytidin krestləp rəswa qilmakta. □ ■

⁷ Qünki kəp qetimlap öz üstigə yaqlan qamojur süyini iqkən, əzidə terioqularğa mənəpətlük ziraətlərnı estürüp bərgən yər bolsa Hudadin bərikət almaqta. ⁸ Birak tikən wə qamojaq estürgən bolsa, u ərziməs bolup, lənətkə yeqin bolup, aqiwiti köydürülüxtin ibarət bolidu.

⁹ Lekin əy səyümlüklirim, gərgə yukiriki ixlarnı tiləja alojan bolsakmu, silərdə buningdinmu əwzəl ixlar; xundakla nijatlikning elip baridojan ixlari bar döp qayil bolduq. ¹⁰ Qünki Huda qilojan əməllirnglarnı wə Uning mukəddəs bəndilirigə qilojan wə həzirmu qiliwatqan hizmitinglar arkilik Uning nami üqün kərsətkən mehir-muhəbbitinglarnı untup qalidojan adalətsizlərdin əməs. ■

¹¹ Əmma silərnıng ümidinglarning toluk jəzm-hatirjəmlük bilən boluxi üqün, hərbinglarning ahioqigə xundaq oqayrat qilixinglarğa inti-zarmiz; ¹² xundakla sərəmilərdin bolmay, bəlki etikaq wə səwrqanlik arkilik Hudaning wədilirigə warislik qilojanlarnı ülgə qilidojanlardin boləqsilər.

Hudaning İbrahimğa qilojan wədiliri jəzmən əməlgə axidu

¹³ Qünki Huda İbrahimğa wədə qilojanda, Əzidin üstün turidojan həqkim bolmiojaqqa, Əzi bilən qəsəm qilip: ¹⁴ «Sanga qoqum bəht ata qilimən, seni qoqum kəpəytip bərimən» — dedi. □ ■ ¹⁵ Xuning bilən, *İbrahim* uzun waqit səwr-taqət bilən kütüp, Hudaning wədisigə erixti.

□ **6:1-2 ««ölük ixlar»din towa qilix»** — «ölük ixlar» bolsa Hudaning nijatioja tayanmay qilojan barlik ixlar; muxu yərdə muəllip xübhisizki kəp «diniy paaliyətlər»ni «ölük ixlar, halas» deməqki. **««ölük ixlar»din towa qilix wə Hudağa etikaq baqlax, qəmüldürülüxlər, «kol taqküzüx», olğanlarning tirildürülüxi wə mænggülik həküm-soraq toqrisidiki təlamlər...»** — bu altə «asasiy təlim»ni xərhləx üqün, birqanqə ixlar üstidə tohtiliximizə toqra kelidu, «qoxumqə sez»imizdə bu həqtə tohtilimiz. □ **6:3 «Huda haliojanikən, biz xundaq qilimiz»** — «Huda haliojanikən» dəgnəlik grek tilida «Əgər Huda halisa — wə u dərwekə xundaq halaydu» döp bildüridu. ■ **6:3** Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; Yağ. 4:15. □ **6:4-6 «əgər yoldin qətnigən bolsa, ularnı qaytidin towa qildurux hərgiz mumkin əməs. Qünki ular öz-əzigə qilip Hudaning Oqlini qaytidin krestləp rəswa qilmakta»** — baxqa birhil tərijimi: «... ular əgər yoldin qətnəp, əzliri üqün Hudaning Oqlini qaytidin krestləp, xundakla Uni rəswa qiliwatqan bolsa, muxularnı qaytidin towa qildurux hərgiz mumkin əməs». Bu muhim ayət toqruqluq «qoxumqə sez»imizni kərüng. ■ **6:4-6** Mat. 12:31; İbr. 10:26; 1Yuhə. 5:16. ■ **6:10** Pənd. 14:31; Mat. 10:42; 25:40; Mar. 9:41; Yh. 13:20. □ **6:14 «Sanga qoqum bəht ata qilimən, seni qoqum kəpəytip bərimən»** — oqurmənlərgə ayanki, ibraniy tilida bu hil qəsəm iqix mundaq xəkilədi idi: «Səni bərikətləp bərikətləymən, seni kəpəytip kəpəytimən». Bu xəkilə qəsəm iqqüqi öz-əzi bilən qəsəm qilojan döp həsəblinatti. Bu wədə-qəsəm İbrahim İshaqni qurbangah üstigə qoqojandin keyin berilgən («Yar.» 22:17də hatirilidü). ■ **6:14** Yar. 12:3; 17:4; 22:16-17; Zəb. 105:8-9; Luğa 1:73.

16 Qünki insanlar özlidiridin üstün turidioğan birini tiloğa elip kəsəm kilidu; ularning arisida kəsəm ispat-təstik həsablinip, hər hil talax-tartixlarğa hatimə beridu. ■ 17 Xuningdək Huda, Öz wədisigə warislik kılqanlarğa Öz nixan-məksitining özgərməydiqanlığını tehimu oqukrak bildürüx üqün, kəsəm kilip wədə bərdi. 18 Xuning bilən kət'iy özgərməs ikki ix arkilik, kəz aldımızda qoyuloğan ümidni qing tutux üqün *halakəttin* özimizni qaçurup uni baxpanah kılqan bizlar küqlük riqbət-ilhamoğa erixələymiz (bu ikki ixta Hudaning yaloğan eytixi kət'iy mumkin əməs, əlwəttə). □ 19 Bu ümid jenimizoğa qing baqlanğan kemə lənggiridək xühhisiz həm mustəhkəm bolup, *ərxiki* ibadəthanining *iqki* pərdisidin ötüp bizni xu yərgə tutaxturidu. □ 20 U yərgə biz üqün yol eqip mangoşuqi Əysa bizdin awwal kirgən bolup, Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə mənggülik təyinlənğan Bax Kahin boldi. □ ■

7

Məlkizədəkning kahinlik tüzümi həkqida ••• «Aləmning yaritilixi» 14:17-19ni körüŷ

1 Qünki bu Məlkizədək Salem xəhiringning padixahı, xundaqla Əng Aliy Boluquci Hudaning kahini bolup, İbrahim padixahlarni yengip jəngdin kaytkanda, uning aldioğa qikқан wə uningoğa bəht tiligenidi. □ ■

2 İbrahim bolsa erixkən barlık *oljisinin* ondin bir ülüxini uningoğa atioqanidi. *Məlkizədək degən isimning* birinçi mənisi «həkkaniyət padixahı» degənliktur; uning yənə bir nami «Salemning padixahı» bolup, buning mənisi «amanlık padixahı» degənliktur; 3 uning atisi yok, anisi yok, nəsbənamisi yok, künlirining baxlinixi wə həyatining ahirlixixi yoktur, bəlki u Hudaning Ooqlioğa ohxax kılınip, mənggülik kahin bolup turidu. □

4 Əmdi qaranglar, bu Məlkizədək nemidegən uluq adəm-hə! Hətta ata-bowilirimizning qongı İbrahimmu oljisinin ondin birini uningoğa atioqan.

5 Dərwəkə Lawiyning əwladliridin kahinlikni zimmisigə aloqanlar Təwrat kanuni boyiqə həlktin, yəni öz kərindaxliridin İbrahimning puxtidin

■ 6:16 Mis. 22:11. □ 6:18 «Xuning bilən kət'iy özgərməs ikki ix arkilik...» —

bu «özgərməs ikki ix» bolsa Hudaning wədisi wə Uning qəsimi bolsa kerək. «kəz aldımızda qoyuloğan ümidni qing tutux üqün *halakəttin* özimizni qaçurup uni baxpanah kılqan bizlar küqlük riqbət-ilhamoğa erixələymiz» — «özimizni qaçurup» degən ibarə «muxu rəzil dunyaning aqiwitidin özini qaçurup», degən mənide. □ 6:19 «*ərxiki* ibadəthanining *iqki* pərdisidin ötüp bizni xu yərgə tutaxturidu» — «*ərxiki* ibadəthanining pərdisi» degən ibaridə biz «*ərxiki*» degən sözni qoxup kirgüzduk. Qünki «ibadəthanining pərdisi» yər yüzidiki ibadəthanini kərsətkən əməs, bəlki *ərx*tə boləqan ibadəthanini kərsitidu (8:5ni körüŷ). Demək, etiqadqilar üqün eytkənda, ularning asmandiki ibadəthanidiki əng muqəddəs jay bilən qing əlaqəsi bardur. □ 6:20 «*Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə mənggülik təyinlənğan Bax Kahin boldi*» — «Məlkizədək» toquruluk 7-bab -1-2-ayətlərgə qaralsun. Məlkizədək «Yar.» 14-babta kərünidu. ■ 6:20 İbr. 3:1; 4:14; 8:1; 9:11. □ 7:1 «*Salem xəhiri*» — yəni Yerusalem; «Salem»ning mənisi «salam, amanlık»tur. ■ 7:1 Yar. 14:17-20.

□ 7:3 «uning atisi yok, anisi yok, nəsbənamisi yok, künlirining baxlinixi wə həyatining ahirlixixi yoktur, bəlki u Hudaning Ooqlioğa ohxax kılınip, mənggülik kahin bolup turidu» — bu ayətning qongqur məzmuni üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

bolöjiniöğa qarimay tapkining ondin bir ülüxini yioixi ömr kiliöjan. □ ■

⁶ Lekin bularning këbilä-urukidin bolmiojan Mëlkizädäk bolsa Ibrahimdin «ondin bir ülüxi»ni këbul këlöjan andin Hudaning wädilirigä igä bolöuqi Ibrahimöğa bëht tiligän. ■ ⁷ Xübhisizki, bëht tiligüqi bëhtkä erixküqidin üstündür. □ ⁸ Bu yërdiki «ondin bir ülüx»ni këbul këlöuqilar ëlidiojan adamlërdindur; u yërdiki «ondin bir ülüx»ni këbul këlöuqi toörisida *mukëddäs yazmilarda* «U hayät yaxioüqi» döp guwahlik berilgëndür. □

⁹ Hëtta mundak deyixkä boliduki, ondin bir ülüxni alidiojan Lawiyumu *ëjdadi Ibrahim arkilik Mëlkizädëkkä* ondin bir ülüxni bërgän. □ ¹⁰ Qünki Mëlkizädäk Ibrahimni karxi alojanda, Lawiyi *këlgüsidiki puxti bolux süpitidä* yënilä Ibrahimning tenidä idi, döp hësablaşkä bolidu.

¹¹ Əmdi Lawiy këbilisining kahinlik tüzümi arkilik mukëmmäl hëkkaniylik kelälëydiöjan bolsa (qünki xu tüzümgä asasinip Təwrat kanuni İsrail hëlkigä qüxürülgənidi), keyinki waqitlarda Harunning kahinlik tüzümi boyiqä əmäs, bëki Mëlkizädëkning kahinlik tüzümi boyiqä baxkä bir kahinning qikixining nemä hëjiti bolatti? ■

¹² Əmdi kahinlik tüzümi özgërtilgän bolsa, uningöğa *munasiwätlik* kanun-tüzümmu özgërtilixkä toşra kelidu. ¹³ Qünki bu eytiliwatқан sölzër karitilöjan zat bolsa baxkä bir këbilidin bolup, bu këbilidin hëqkim kürbangahta hizmettä bolup baqmiojan. ¹⁴ Qünki Rëbbimizning Yëhuda këbilisidin qikkanliki enik; Musa bu këbilä toörisida kahinlikkä munasiwätlik hëqbir nërsä demigənidi. □ ■

¹⁵ Əmdi Mëlkizädëktäk baxkä bir kahin qikkan bolup, bu özgirix munulardin tehimu roxën bolidu; □ ¹⁶ uning *kahinlikkä* tëyinlinixi ët igilirigä baqlik ömr bilën əmäs, bëki püt-mës-tügimës hayatning küdritidin bolöjandür. □

¹⁷ Qünki bu hëktä *mukëddäs yazmilarda*: «Sən əbädil'əbädigiqə Mëlkizädëkning tipidiki bir kahindursən» döp guwahlik berilgän. □ ■ ¹⁸ Qünki aldinkä ömr-tüzüm ajizliki wə ünümsizliki tüpëylidin

□ **7:5 «Ibrahimning puxtidin bolöjini...»** — grek tilida: «Ibrahimning qatirikidin qikkanlar...» degän söz bilën ipadiliniidu. ■ **7:5** Qel. 18:21; Kan. 18:1; Yë. 14:4; 2Tar. 31:5. ■ **7:6** Yar. 14:20.

□ **7:7 «bëht tiligüqi»** — yaki «bëht ata këlöuqi». □ **7:8 «Bu yërdiki «ondin bir ülüx»ni këbul këlöuqilar ëlidiojan adamlërdindur; u yërdiki «ondin bir ülüx»ni këbul këlöuqi toörisida (mukëddäs yazmilarda) «U hayät yaxioüqi» döp guwahlik berilgëndür»** — «ëlidiojan adamlar» Lawiyilik kahinlarni, «hayät yaxioüqi» bolsa Mëlkizädëkni kersitidu. □ **7:9**

«Hëtta mundak deyixkä boliduki, ondin bir ülüxni alidiojan Lawiyumu ëjdadi Ibrahim arkilik (Mëlkizädëkkä) ondin bir ülüxni bërgän» — ondin bir ülüxni alojini Lawiy ezi əmäs, bëki uning əwladliri «Lawiyilar»dur. ■ **7:11** Gal. 2:21. □ **7:14 «Qünki Rëbbimizning Yëhuda këbilisidin qikkanliki enik; Musa bu këbilä toörisida kahinlikkä munasiwätlik hëqbir nërsä demigənidi»** — Musa pëyoqəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə kahinlar Lawiy këbilisidin bolöjan. ■ **7:14** Yëx. 11:1; Mat. 1:3. □ **7:15 «Əmdi Mëlkizädëktäk baxkä bir kahin qikkan bolup, bu özgirix munulardin tehimu roxën bolidu»** — «bu özgirix» grek tilida «bu ix» deyilidu. «Bu ix»ning nemä ikənliki toörlük baxkä pikirdä bolöjan bëzi alimler bar. □ **7:16 «... uning kahinlikkä tëyinlinixi ët igilirigä baqlik ömr bilën əmäs, bëki püt-mës-tügimës hayatning küdritidin bolöjandür»** — «ət igilirigä baqlik əmäs» — grek tilida «ətlik (demək, insanning ətlirigä qaraydiöjan) bir ömr boyiqə əmäs,...».

Demək, Musa pëyoqəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə kahinlar Lawiy këbilisidin boluxi keräk idi, lekin Mëlkizädëkning kahinlik tüzümi hëqkandak bir këbilä bilën munasiwëtsiz, pəkət mënggü hayät kixi buningöğa layik kelätti. □ **7:17 «Sən əbädil'əbädigiqə Mëlkizädëkning tipidiki bir kahindursən»** — «Mëlkizädäk» toörlük yənä 7-bab 1-2-ayətlər wə «Zəbur»diki 110-küygə qaralsun. Mëlkizädäk ezi «Yar.» 14-babta körünüdu. ■ **7:17** Zəb. 110:4; İbr. 5:6.

küqidin qalduruloğan 19 (— qünki Təwrat qanuni heq ixni kamalətkə yətküzəlmidi). Uning ornioğa bizni Hudağa yəqinlaxturidioğan, uningdin əwzəl ümid elip kelindi. ■ 20-21 Uning üstigə, bu ix *Hudaning* qəsimi bilən kapalətkə igə bolmay qalmidi (ilgiri ötkən kaħinlar *Hudaning* qəsimisiz kaħin boləqanidi; lekin, Əysa bolsa Əzigə: — «Pərwərdigar xundəq qəsəm iqtı, həm hərgiz buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə kaħındursən»)» Degüqining qəsimi bilən kaħin boldi). □ ■ 22 Əmđi Əysa xundəq uluq ix bilən əwzəl bir əhdining kepili kilindi.

23 Yənə kelip, ilgiri ötkən kaħinlar kəp boluxi kerək idi; qünki ularning *hərbiri* ölüm tüpəylidin wəzipisini dawamlaxturalmay qaloğan. 24 Lekin Əysa mənnggügə turəraqqa, Uning kaħinliki hərgiz əzgərtilməstur. 25 Xu səwəbtin, U Əzi arkilik Hudaning aldioğa kəlgənlərnı üzül-kesil kütquzuxqa qadir; qünki U ular üqün Hudağa murajət kilixqa mənnggü hayattur. ■

26 Muxundəq bir bax kaħin dəl bizning həjtimizdin qikidioğan — mukəddəs, əyibsiz, qubarsiz, gunahkarlardin neri kilinoğan, ərxlərdin yuqiri elip kətürülgən kaħındur. 27 U axu bax kaħinlərdək hər küni aldi bilən öz gunahlıri üqün, andin həlkning gunahlıri üqün qurbanlik sunuxqa moħtaj əməs. Qünki U Əzini qurbanlik süpitidə sunoqanda, həmməylən üqün buni bir yolıla ada qildi. ■ 28 Qünki Təwrat qanuni ajiz bəndə boləqan insanlarnı bax kaħin kilip təyinləydu, lekin Təwrat qanunidin keyin kəlgən Hudaning qəsəm-kalami mənnggügə kamalətkə yətküzülgən Ooqlıni bax kaħin kilip təyinlidi.

8

Bax kaħinimiz Əysa Məsiħ — əwzəl kaħin, əwzəl əhdə

1 Eytkanlırimizning bax nuqtisi xuki: Ərxteki uluq Boloquqining təhtining ong tərpidə olturoğan xundəq bir Bax Kaħinimiz bar. ■ 2 U mukəddəs jaylarda, xundəqla insan əməs, bəlki Pərwərdigar tikkən həqikiy ibadət qedirining həmmisidə kaħinlik hizmitini kילוquqidur. □

3 Hərbir bax kaħin hədiyə həm qurbanliklar sunux üqün təyinlinidu. Xuning üqün, *bizning bu bax kaħinimizningmu* birər sunidioqini bolux kerək idi. □ ■ 4 Dərwəqə əgər U yər yüzidə bolsidi, hərgiz kaħin bolmaytti; qünki bu yərdə Təwrat qanun-tüzümi boyiqə hədiyə sunidioğan kaħinlar alliburunla bardur 5 (bu *kaħinlar* hizmət kilidioğan *ibadət qediri* pəqətlə ərxteki ixlarning kəqürülmisi wə kəlanggisidur. Musa dəl bu ibadət qedirini quruxqa baxlıoqanda, Hudaning wəhiysi uningə qəlip: «Eħtiyat qiloqinki, bularning həmmisini sanga taoqda kərsitilgan

■ 7:19 Yħ. 1:17; Ros. 13:39; Rim. 3:21,28; 8:3; Gal. 2:16. □ 7:20-21 «Pərwərdigar xundəq qəsəm iqtı, həm hərgiz buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə kaħındursən»)» degüqining qəsimi bilən kaħin boldi» — Zəburdiki (110:4) toluq bayan bolsa: «Pərwərdigar xundəq qəsəm iqtı, həm buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə Məlkizədəkning tipidiki bir kaħındursən»). ■ 7:20-21 Zəb. 110:4. ■ 7:25 1Tim. 2:5; 1Yuħa. 2:1. ■ 7:27 Law. 9:7; 16:6; İbr. 5:3. ■ 8:1 Əf. 1:20; Kol. 3:1; İbr. 3:1; 4:14; 6:20; 9:11; 12:2.

□ 8:2 «U (Məsiħ) mukəddəs jaylarda, xundəqla insan əməs, bəlki Pərwərdigar tikkən həqikiy ibadət qedirining həmmisidə kaħinlik hizmitini kילוquqidur» — «mukəddəs jaylar» bolsa «mukəddəs jay» wə «əng mukəddəs jay» deməqki. □ 8:3 «*bizning bu bax kaħinimizningmu*» — grek tilida «Uningmu...». ■ 8:3 Əf. 5:2.

örnək boyıqə yasioın» döp aghalanduroıan).⁶ Lekin haziř U (*kona əhdigə ait wədilərdin əwzəl wədilər üstigə bekitilgəq*) tehimu yahxi bir əhdinlir wasitiqisi bolıoıaqka, Uningoıa berilgən kahinlik hizmiti baxka kahinlarningkidin xunqə əwzəl turidu.⁷

⁷ Əgər xu dəslepki əhdə kəm-kütisiz bolsa idi, keyinkisi üqün orun izdəxning heqkandak həjiti bolmioıan bolatti.⁸ Lekin, Huda kona əhdini yetərsiz döp qarap, *Israilaroıa* mundak degən: —

«Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti üqün yengi bir əhdini əməlgə axurimən.⁹ Bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin kütquzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgənıdim; qünki ular Mən bilən tüzüxkən əhdəmdə turıidi, mən uların nəzirimni yetkidim, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁰ Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzıdıoıan əhdəm mana xuki: —

«Mən Öz təwrat-kanunlirimni ularning zehin-əkligə salimən, həmdə ularning kəlbıgımu pütimən; Mən ularning Hudasi bolimən, ularnu Mening həlkim bolıdu. ¹¹ Xundin baxlap heqkim öz yurtıdıoıa, yaki öz kərındıoıa: — «Pərwərdigarni tonuıoın» döp əgıtixining həjiti kəlmaydu; qünki ularning həmmisi, əng kıqıkıdın qongıoııqə Meni bilip bolıoıan bolıdu; ¹² qünki mən ularning kəbihliklirigə rəhim kılıimən həmdə ularning gunahlırı wə itaətsizlikirini mənggügə esımdın qıkirıwetimən».

¹³ Əmdi Hudaning bu əhdini «yengi» deyixi burunkisini «kona» degənlikıdur; əmdi waqti ötkən, konırioıan ix bolsa uzun ötməy yökılıdu.

9

Kona əhdə dəwridiki ibadət

¹ Birinqi əhdıdə munasiwətlik ibadət bəlgilimiliri wə yər yüzigə təwə bolıoıan bir muqəddəs ibadət jayı bar idi. ² Buningoıa bir ibadət qediri

■ 8:5 Mis. 25:40; Ros. 7:44; Kol. 2:17; Ibr. 10:1. □ 8:6 «**lekin haziř U ...**

tehimu yahxi bir əhdining wasitiqisi bolıoıaqka, Uningoıa berilgən kahinlik hizmiti baxka kahinlarningkidin xunqə əwzəl turidu» — bu ayəttə kərsitilgən əhdə «yengi əhdə», 8-12-ayətlərnı kərug.

■ 8:6 2Kor. 3:6. □ 8:7 «**Əgər xu dəslepki əhdə kəm-kütisiz bolsa idi, keyinkisi üqün orun izdəxning heqkandak həjiti bolmioıan bolatti**» — nemixka rosul muxu yərdə: «keyinkisi üqün orun izdəxkə həjiti bolmioıan bolatti» dəydu, pəkətla «keyinkisining heqkandak həjiti bolmioıan bolatti» deməydu? Bəlkim u «yengi əhdə» bexarət kılıoıan pəyoıəmbərlər (Yərəmiya, Əzakiyal, Yəxaya katarlıklar)ni kəzdə tutıdu; ular əzi «yengi kəlb, yengi roh»ka igə boluxka təxna bolup izdıgən, «yengi əhdə» dəl muxularoıa ayan kılınoıan.

□ 8:8 «**Lekin, Huda kona əhdini yetərsiz döp qarap, Israilaroıa mundak degən: — «Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti üqün yengi bir əhdini əməlgə axurimən**» — Huda Özi bekitkən kona əhdini «yetərsiz kərgən»liki həyran qalarlık kərunıdu, əlwəttə. Yetərsizliki bolsa dəl 7:19də kərsitilgəndək «Təwrat kanuni heq ıxni kamalətkə yətküzəlmıdi». «Yengi əhdə» pəkətla Hudaning mukəmməl həkkanıylikini kərsətkən bolupla kəlmay, bəlkı bu həkkanıylikning insanlarning kəlbıgə kəndak ornıtılıdıoıanlıqını kərsitıdu. □ 8:8 Yər. 31:31-34. □ 8:10 «**Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzıdıoıan əhdəm mana xuki...**» — Yərəmiya pəyoıəmbərnıng bu bexarıtıdə, «xu künlərdin keyin» degən ibarə Huda həlkini öz yurtıoıa Babilondin kəyuroıandın keyinki künlərnı kərsitıdu. ■ 8:11 Yh. 6:45,65; 1Yuha. 2:27. ■ 8:12 Yər. 31:31-34.

tikilgənidi; uning mukəddəs jay dəp ataloğan birinçiq bəlümidə qiraşdan, xirə həm xirə üstidə rətləngən nanlar bolatti. ■ ³ Uning ikkinçiq, *yəni iqqi* pərdisining kəynidə əng mukəddəs jay dəp ataloğan yənə bir qedir bəlümi bar idi. □ ⁴ Xu yərgə təwə boləğan altun huxbuygah wə pütünday altun bilən kaplanəğan əhdə sanduqi bar idi. Sandukning iqidə altundin yasaloğan, manna selinoğan komzək, Hərurning bih sürgən həsisi wə ikki əhdə *tax* tahtisi bar idi. □ ■ ⁵ *Sanduk* üstidiki «kafarət təhti»ning üstigə xan-xərəplik «kerub»lar ornitiloğan bolup, qanatlıri bilən uni yepip turatti. Əmdi bular toqruluk təpsiliy tohtilixning hazır waqti əməs. □ ■

⁶ Bu nərsilər mana xundak orunlaxturuloğanin keyinla, kahinlar qedirning birinçiq bəlümigə (*yəni «mukəddəs jay»qa*) hərdaim kirip, ibadət hizmitini kilidu. ■ ⁷ Birak, «əng mukəddəs jay» dəp ataloğan ikkinçiq bəlümgə pəkət bax kahin yilda bir ketimla kiridu. Kahin u yərgə öz gunahlıri wə həlkning nadanlıktin ötküzgən gunahlıri üqün ataloğan *qurbanlık* kənini almay kirməydu. ■ ⁸ Bu ixlar arqilik Mukəddəs Roh xuni kərsitip bərməktiki, bu birinçiq ibadət qediridiki tüzüm inawətlik bolup tursila, əng mukəddəs jayoğa baridoğan yol yənile eqilmaydu. □ ■ ⁹ Mana bular rəsimdək hazırki zamanni roxənləxtüridoğan bir hil obraz, halas. Buningdin xuni kəruwelixka boliduki, bu qedirda sunulidoğan hədiyə wə qurbanlıklar ibadət kiləuqini wijdanida pak-kamil kilalmaydu. ¹⁰ Ular pəkət yemək-iqməklər wə boyini suğa selixning türlik rəsmiyətlirigə baqlıq bolup, *qanun-tüzüm* tüzütüləx waqti kəlgüqilik küqkə iğə kilinoğan, insanlarning ətlirigila baqlıq boləğan bəlgilimə-nizamlardur. ■

¹¹ Lekin Məsih bolsa kəlgüsidiki karamət yahxi ixlarni elip barəuqi bax kahin bolup, adəm qoli bilən yasalmioğan, bu dunyayoğa mənəp bolmioğan, tehimu uluq wə tehimu mukəmməl ibadət qedirioğa kirdi; ■ ¹² əqkə yaqi mozaylarning *qurbanlık* kənini əməs, bəlki Özining *qurbanlık* keni arqilik U (Əzila mənggülek hərlik-nijatni igiligən bolup)

■ 9:2 Mis. 26:1; 36:1; Law. 24:5. □ 9:3 «əng mukəddəs jay dəp ataloğan yənə bir qedir bəlümi» — «mukəddəs jay» grek tilida «mukəddəsləring mukəddisi». □ 9:4 «altundin yasaloğan, manna selinoğan komzək» — «manna» Huda qel-bayawanda Israillarğa bərgən «asmandiki nan» — «Mis.» 31:16kə qaralsun. «Hərurning bih sürgən həsisi» — Huda Hərurni yetəkqi kilip tallioanlıqini kərsitix üqün, uning həsisini bihlatqanidi («Qel.» 16-17-babni kəring. «ikki əhdə tax tahtisi» — bularning üstigə «on pərman» yaqi «on pərhiş» yezaloğanidi («Mis.» 31:18 wə 34:28ni kəring. ■ 9:4 Mis. 25:10; 34:29; Qel. 17:25; 1Pad. 8:9; 2Tar. 5:10. □ 9:5 «kafarət təhti» — yaqi «rəhimgah» yaqi «rəhim kərsitidoğan təht». «Mis.» 25:22-34ni kəring. ««kafarət təhti»ning üstigə xan-xərəplik «kerub»lar ornitiloğan bolup, qanatlıri bilən uni yepip turatti» — bu ixlar toqrısında «Mis.» 25:10-22, 37:6-9ni kəring. «əmdi bular toqruluk təpsiliy tohtilixning hazır waqti əməs» — bu nərsiləring həmmisi Əysa Məsih wə u elip barəğan nijattin «bexarət beridoğan kəlgəngə» idi. Bu ayəttiki sezlərgə wə 8:5kə qarışanda, xuningəya ixənqimiz kamilki, hətta bu kona ibadət qedirning kiqikkine təpsilatirimu «bexarətlik kəlgəngə» yaqi «simwol» idi. «Manna» uning bir misalidur. «Yuh.» 6:30-35də Əysaning Özi toqruluk eytqan sezlirini kəring («Rim.» 14:4, «Kol.» 2:16-17nimu kəring). Huda buyrusa bu uluq wə kizik nuqtini təpsiliy təhlil kilidoğan kitabqini keyin qikarmaqqimiz. ■ 9:5 Mis. 25:22. ■ 9:6 Qel. 28:3. ■ 9:7 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:25. □ 9:8 «bu birinçiq ibadət qediridiki tüzüm inawətlik bolup tursila» — «birinçiq ibadət qediri» degən səz qedirning ezini, xundakla u wəkillik qiləğan ibadət hizmətliri (uningda sunuloğan hədiyə wə qurbanlıklar qatarlıklar)ni kərsitidu. ■ 9:8 Yh. 14:6. ■ 9:10 Law. 11:2; Qel. 19:7-22. ■ 9:11 Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 8:1.

bir yolila mænggügə əng mukəddəs jayğa kirdi. ■ 13 *Kona əhdə dəwrində* əqkə wə bukilarning qeni həm inəkning külliri napak bolğanlarning üstigə sepilsə, ularni ət həhətidin tazilap pak kılğan yərdə, ■ 14 undaқта, mænggülük Roh arkilik özini oqbarsiz kurbanlik süpitidə Hudağa atioğan Məsihning qeni wijdanlarını ölük ixlardin pak kılıp, bizni mænggü hayat Hudağa ibadət kilixka tehimu yetəkliməmdü?! □ ■

15 Xuning üqün u yengi əhdining wasitiqisidir. Buning bilən (insanlarning awwalkı əhdə astida sadir kılğan itaətsizlikliri üqün azadlik bədili süpitidə xundaқ bir ölüm bolğanikən) Huda tərpidin qakiriloğanlar wədə kılinoğan mænggülük miraska erixələydu. □ ■

16 Əgər wəsiyət qaldurulsa, wəsiyət kalduroquqining ölüxi təstiklanoquqə, wəsiyət küqkə igə bolmaydu. 17 Qünki wəsiyət pakət ölümidin keyin küqkə igə bolidu. Wəsiyət kalduroquqi hayatla bolsa, wəsiyatining heqқandaқ küqi bolmaydu. □ ■ 18 Xuningoğa ohxax, dəsləpki əhdimu qan ekitiloqandila, andin küqkə igə boloğan. 19 Qünki Musa Təwrat qanuni boyiqə hər bir əmrini pütün həlқkə uқturoqandin keyin, mozay wə əqkilərnin suqə arilaxturuloğan qenini kizil yung yipta baqlanoğan zofa bilən qanun dəsturiqə wə pütün həlқkə sepip, ularoğa: 20 «Mana, bu Huda silərnin əməl kilixinglaroğa əmr kılğan əhdining qenidur» — dedi. □ ■ 21 U yənə ohxax yolda ibadət qedirioğa wə qedirdiki ibadətke munasiwətlilik pütkül saymanlarning üstigə qan səpti.

22 Dərwəqə, Təwrat qanuni boyiqə həmmə nərsə degüdək qan bilən paklinidu; *kurbanlik* qeni təkülmigüqə, gunahlar kəqürüm kilinmaydu.

23 Hox, ərxtikigə təklid kılıp yasaloğan bu buyumlar muxundaқ *kurbanliqlar* bilən paklinixi kerək idi. Biraқ ərxтики nərsilərnin əzi bulardin esil kurbanliqlar bilən paklinixi kerək. 24 Qünki Məsih ərxтики həkikiy ibadət jayiqə təklid kılinoğan, adəm qoli bilən yasaloğan mukəddəs jayğa əməs, bəlki Hudaning huzurida bizgə wəkillik kılıp hazır bolux üqün ərxning əzigə kirip boldi. □

25 *Yər yüzidiki* bax kaһinning yilmuyil öz qenini əməs, bəlki *kurbanliqlarning* qenini elip, əng mukəddəs jayğa qayta-qayta kirip turoqinidəк, u kurbanlik süpitidə özini qayta-qayta atax üqün kirgini yok. ■ 26 Əgər xundaқ kilixning zəruriyiti boloğan bolsa, dunya apiridə boloqandin beri Uning qayta-qayta azab qekixigə toqra kelətti. Ləkin

□ 9:12 «**Özining kurbanlik qeni arkilik U (Özila mænggülük hərlük-nijatni igiligən bolup) bir yolila mænggügə əng mukəddəs jayğa kirdi**» — «mænggülük hərlük-nijat» bolsa gunahlardin boloğan azadlik-nijatni kərsitidu. Məsihning igiligini Özi üqün əməs, barliқ insanlar (etikaқ kılğan bolsa) üqün, əlwəttə. ■ 9:12 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14; İbr. 10:10; 1Pet. 1:19; Wəh. 1:5; 5:9 ■ 9:13 Law. 16:14; Qəl. 19:4; İbr. 10:4. □ 9:14 «**undaқта, mænggülük Roh arkilik özini oqbarsiz kurbanlik süpitidə Hudağa atioğan Məsih...**» — «mænggülük Roh» Mukəddəs Roh, Hudaning mænggülük Rohi. ■ 9:14 Luқа 1:74; Rim. 6:13; Gal. 1:4; 2:20; Əf. 5:2; Tit. 2:14; 1Pet. 4:2; 1Yuha. 1:7; Wəh. 1:5. □ 9:15 «**insanlarning awwalkı əhdə astida sadir kılğan itaətsizlikliri üqün azadlik bədili süpitidə xundaқ bir ölüm bolğanikən**» — «xundaқ bir ölüm» — Məsihning ölumi, əlwəttə. ■ 9:15 Rim. 5:6; 1Pet. 3:18. □ 9:17 «**16-17-ayət**» — yaki «Qünki əhdə tüzülsə, əhdə tüzülgüqi kurbanlik ölüxi kerək. Əhdə kurbanliqi kılinoquqi əlsə, əhdə küqkə igə bolidu; kurbanlik tehi hayatla bolsa, əhdə heqқandaқ küqkə igə bolmaydu». ■ 9:17 Gal. 3:15. □ 9:20 «**Mana, bu Huda silərnin əməl kilixinglaroğa əmr kılğan əhdining qenidur**» — deməк, əhdə bu qan arkilik küqkə igə kılinoğan. «Mis.» 24:5-8ni kərnüng. ■ 9:20 Mis. 24:8; Mat. 26:28. □ 9:24 «**adəm qoli bilən yasaloğan mukəddəs jayğa əməs**» — «mukəddəs jay» grek tilida «mukəddəs jaylar» deyilidu — «mukəddəs jay» andin «əng mukəddəs jay» deməқqi. ■ 9:25 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; İbr. 9:7.

U mana zamanlarning ahirida gunahni yok qilix üqün, bir yolila Özini qurban qilixka otturiğa çiqti. ²⁷ Həmmə adəmnıng bir qetim əlüxi wə əlgəndin keyin sorakka tartilixi bekitilgəngə ohxax, ²⁸ Məsihmü nuroşun kixilərnıng gunahlırını Öz üstigə elix üqün birla qetim qurbanlık süpitidə sunuloşandın keyin, Özini təlpünüp kütkənlərgə gunahni yok qiləşan həlda nijat kəltürüxkə ikkinçi qetim axkarə bolıdu. □ ■

10

Məsihning bir qetimlik qurbanlıkı

¹ Təwrat kanuni kəlgüsidə elip kelinidioşan güzəl ixlarning öz əynini əməs, bəlkı ularning kələnggisinila sürətləp bərgəçkə, u tələp kilinəşan, yilmuyil sunulup keliwatқан ohxax qurbanlıklar arçılık *Hudağa* yeqinlaxmaqçı boləşanlarnı hərgizmu mukəmməl qılalmaydu. ■

² Bolmisa, muxu qurbanlıqlarning sunuluxi ahirlıxatti, qünki ibadət qıloşuqlar pak qilinip, wıjdani yənə öz gunahlırı tüpəylidin azablanmaytti. ³ Həlbuki, muxu qurbanlıklar yilmuyil öz gunahlırını əzlırigə əslitip turıdu. ⁴ Qünki buqa wə əqkilərnıng keni gunahlırını hərgiz elip taxlıyalmaydu. ■ ⁵ Xuning üqün, U dunyağa kəlgəndə mundaq degən: — «Nə qurbanlık, nə atioşan axlık hədiyəlırı bolsa Sening tələp-arzuşung əməs,

Biraş Sən Mən üqün bir tən təyyarlap bərding; □ ■

⁶ Nə köydürmə qurbanlıklar, nə gunah qurbanlıkıdınmu səyünmiding;

⁷ Xunga jawab bərdimki — «Mana Mən kəldim!

— Kanun dəsturungda Mən toşruluk pütülgəndək —

I Huda, iradəngni əməlgə axurux üqün kəldim». □ ■

⁸ U yukirida: «Nə qurbanlık, nə axlık hədiyəlırı, nə köydürmə qurbanlıklar nə gunahni tiligüçi qurbanlıklar Sening tələp-arzuşung əməs, Sən ulardınmu səyünmiding» (bu qurbanlıklar Təwrat kanunining təlıpi boyıqə sunuluxi kerək idi) deşnidin keyin ⁹ yənə: «Sening iradəngni əməlgə axurux üqün kəldim» deşən. Demək, *Huda* keyinkisini

□ **9:28** «Məsih... Özini təlpünüp kütkənlərgə gunahni yok qiləşan həlda nijat kəltürüxkə ikkinçi qetim axkarə bolıdu» — «gunahni yok qiləşan həlda» grek tilida «gunah yok həlda». Bizningə «gunah yok həlda» deşən ibarə Məsihning Özining gunahsız ikənlikini kərsitix üqün deşilgən əməs (qünki Uning gunahsızlıkı enik), bəlkı Uning gunahning əzini bir tələp qilix ixini tügigənlikini kərsitidu, dəp qaraymız. «Gunah yok həlda nijat kəltürüxkə ikkinçi qetim axkarə bolıdu» deşənlik toşrisidiki yənə bir qüşəncisi: «(Məsihning ikkinçi qetimki kelixi) insanlarning gunahlırining bədiligə qurban bolux üqün əməs, bəlkı nijat kəltürüxkə ikkinçi qetim axkarə bolıdu» deşəndək. ■ **9:28** Rim. 5:6, 8; 1Pet. 3:18. ■ **10:1** Kol. 2:17; İbr. 8:5. ■ **10:4** Law. 16:14; Qel. 19:4; İbr. 9:13. □ **10:5** «Xuning üqün, U dunyağa kəlgəndə mundaq deşən: — «U» — Məsihni kərsitidu. ■ **10:5** Zəb. 40:6; Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21. □ **10:7** «...Xunga jawab bərdimki — «Mana Mən kəldim! — kanun dəsturungda Mən toşruluk pütülgəndək — I Huda, iradəngni əməlgə axurux üqün kəldim»» — (5-7-ayət) «Zəb.» 40:6-8 (kona grek «Septuagint» (LXX) tərşimisidin). Bu ayətlərdə Təwratıtki tət hil asasiy qurbanlık (inaklık yaki təxəkkür qurbanlıqlırı (rəhmət qurbanlıqlırı), axlık hədiyəlırı, köydürmə wə gunahni tiligüçi qurbanlıklar) tiləşə elinidu. Demisəkmü, Məsih bu sezlərnı Özı dunyağa kelixidin 1000 yılqə burun Öz Roşı arçılık Zəburda Dawut pəyğəmbərnıng aqşızidin bexarət süpitidə aldin'ala eytidu. ■ **10:7** Zəb. 40:7, 8

küçkə igə kilix üqün, aldinkisini əməldin qalduridu. □ ¹⁰ Hudaning bu iradisi boyıqə Əysa Məsihning tenining bir yolıla qurban kılınixi arkilik biz gunahtin paklinip, *Hudaşa atalduq*. □ ■

¹¹ Hər kahin hər küni ibadət hizmitidə turidu, xundaqla gunaqlarni hərgiz sakit qılalmaydıoğan ohxax hildiki qurbanlıqlarni *Hudaşa* qayta-qayta sunidu. ¹² Birak, bu *kahin* bolsa gunaqlar üqün birla ketimlik mənggü inawətlilik bir qurbanlıqni sunoqandin keyin, Hudaning ong yenida olturdi; □ ■ ¹³ U xu yərdə «düxmənliri Öz ayioi astida təhtipər kılinoşuqə» kütidu. □ ¹⁴ U muxu birla qurbanlık bilən *Hudaşa* atap pak-muqəddəs kılinoşanlarni mənggügə mukəmməl kildi. ¹⁵ *Muqəddəs yazmilarda pütülgəndək*, Muqəddəs Rohmu bu həktə bizgə guwahlik beridu. Qünki U awwal: —

¹⁶ «U künlərdin keyin, Mening ular bilən tüzidioğan əhdəm mana xuki, dəydu Pərwərdigar;

Mən Öz təwrat-kanunlirimni ularning zəhin-əkligimu salimən, Həmdə ularning kəlbigimu pütimən» degəndin keyin, U yəne: —■

¹⁷ «Ularning gunaqliri wə itaətsizlikirini mənggügə esimdin qikiriwetimən» — degən. □ ■

¹⁸ Əmdi xu yolda gunaqlar kəqürüm kılinoşanikən, gunaqlar üqün qurbanlik kılıxning həjritimu qalmaydu.

Əmdi Hudaşa yekınlixayli!

¹⁹ Xuning üqün, əy qerindaxlar, Əysaning qeni arkilik əng muqəddəs jayğa kirixkə jür'ətlik bolup, ■ ²⁰ (U bizgə eqip bərgən, ibadəthanining pərdisidin (yəni, Uning ət-tenidin) ətidioğan xu yipyengi, həyatlik yoli bilən) ²¹ xundaqla Hudaning ailisini baxkuridioğan bizning uluq kahinimiz boləşanlikli bilən, □ ²² dillirimiz wijdandiki buləşanuxlardin sepilix bilən paklanəşan wə bədinimiz sap su bilən yuyuləşandək tazilanəşan həlda etiqadning toluk jəzm-hatirjəmliki wə səmimiy kəlb bilən

□ **10:9 «Demək, Huda keyinkisini küçkə igə kilix üqün, aldinkisini əməldin qalduridu»** — «aldinkisi» bəlkim (1) yukirida tiləşə elinoşan kona əhdigə munasiwətlilik qurbanlıqlarni yaqi (2) kona əhdining əzini kərsitidu; «keyinkisi» (yaqi «ikkinqisi») bolsa (3) Əysa Məsihning birdinbir qurbanlıq yaqi (4) 9-ayəttə kərsitilən «Hudaning iradisini əməlgə axurux»ni kərsitidu. Bizninggə (1) wə (4) aldi-kəyni ayətlərgə muwapiqtur. Yengi əhdning tüp məksiti wə ahirkə nətijəsi «Hudaning iradisigə əməl kılıx»din ibarəttur. Bu iradə Məsihning bizni gunahtin qutkuzidioğan qurbanlık əlümini əz iqigə alidu, əlwəttə. Demək, bu baxça-baxça kəzqaraxlar arisidiki pərqlər anqə qong əməs. □ **10:10 «Əysa Məsihning tenining bir yolıla qurban kılınixi arkilik biz gunahtin paklinip, Hudaşa atalduq»** — «gunahtin paklinip, Hudaşa atalduq» grek tilida birla səz bilən ipadilindu: «muqəddəsləxtürüldük» yaqi «pak-muqəddəs kılindük». İnjl boyıqə «muqəddəs» degən səzning ikki məzmunu bar: (1) gunahtin paklanəşan; (2) Hudaşa əlahidə ataləşan. ■ **10:10** İbr. 9:12. □ **10:12 «Birak, bu kahin bolsa gunaqlar üqün birla ketimlik mənggü inawətlilik bir qurbanlıqni sunoqandin keyin, Hudaning ong yenida olturdi»** — oqurmənlərgə ayan boliduki, kona əhdə dəwridə kahinlarning hizmitining ayioi yəq idi, xuning bilən daim «**turatti**» (ərə turatti, ibadət qədridə orunduk yəq idi). Ləkin Əysa biz üqün əzini birla qurbanlık sunoqandin keyin «**olturdi**». ■ **10:12** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; Kol. 3:1; İbr. 1:13. □ **10:13 «U xu yərdə «düxmənliri Öz ayioi astida təhtipər kılinoşuqə» kütidu»** — 2:13 wə «Zəb.» 110ni kərunğ. ■ **10:16** Yər. 31:31-34; Rim. 11:27; İbr. 8:8. □ **10:17 «...Ularning gunaqliri wə itaətsizlikirini mənggügə esimdin qikiriwetimən»** — (16-17-ayət) «Yər.» 31:31-34. ■ **10:17** Yər. 31:33,34. ■ **10:19** Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 2:13; 3:12. □ **10:21 «xundaqla Hudaning ailisini baxkuridioğan bizning uluq kahinimiz boləşanlikli bilən, ...»** — «Hudaning ailisi» etiqadqi jamaətni kərsitidu.

Hudağa yekınlixaylı! □ ■ 23 Əmdi etirap kılğan ümidimizdə təwrənməy qıng turaylı (qünki wədə Bərgüqi bolsa sözidə turuquçudur) 24 wə mehirmuhəbbət kərsitix wə güzəl ix kılıxka bir-birimizni qandaq qozoxax wə rişbətəndürüxni oylaylı. 25 Bəzilər adət kiliwaləşandək, jamaəttə jəm boluxtin bax tartmaylı, bəlki bir-birimizni jekiləp-ilhamlanduraylı; bolupmu xu küning yekınlaxkanlıqını bayqıoşninglarda, tehimu xundak kılaylı. □

26 Həqiqətni tonuxka nesip boləşandin keyin, yənıla kəstən gunah etküzüwərsək, u qaqda gunahlar üqün sunulidoğan baxka bir qurbanlıq bolmas, ■ 27 bəlki bizgə kalidoşını pəkət sorak, xundakla Huda bilən qarxilixidoğanlarnı yəp tügıtixkə təyyar turidoğan yalxunluk otı kərkunç iqidə kütüxla, halas. □ 28 Əmdi Musağa qüxürülğən Təwrat qanunını közgə ilmişən hərqandaq kixi ikki yaki üq guwahqıning ispatı bolsa, kəngqilik kılınmayla öltürölətti. ■ 29 Undakta, bir kixi Hudaning Oşlıni dəpsəndə kılsa, Hudaning əhdışining kenişə, yəni özini pak kılğan kənağa napak dəp qarisa, xəpkət kıləuqi Rohni həkərat kılsa, buningdin tehimu eqir jazağa layik hesablinidu, dəp oylimamsilər?

30 Qünki Təwrat «Intikam Meningkidur, kixining kilmixlirini öz bexioğa özüm yandurimən, dəydu Pərwərdigar» wə «Pərwərdigar Öz həlkini sorakka tartidu» degüqini bilimiz. □ ■ 31 Mənggü hayat Hudaning kollirioğa qüxüp jazalınix nəkədər dəhxətlik ix-hə!

32 Əmdi silər yorutuluxtin keyin, azab-oqubətlik, qattik kürəxlərgə bərdaxlıq bərgən axu burunkı künlərnı esinglarda tutunglar. □ 33 Bəzi waqıtlarda rəsəwa kılınip həkəratlax wə harlinixlarğa uqridinglar wə bəzi waqıtlarda muxundak muamililərgə uqrişanlarğa dərddax boldunglar.

34 Qünki silər həm məhbuslarning dərdigə ortak boldunglar həm mal-mülkünglar bulanəşdimu, kəlgüsidə tehimu esil həm yokap kətməydoğan bakıy təəllukatka igə bolidoğanlıqinglarnı bilgəqkə, hux-

□ 10:22 «dillirimiz wijdandiki buləşunuxlardın sepilix bilən paklanəşən» — muxu səzler yengi əhdə astidiki etikadqılarning əhwalı bilən kona əhdə astidikilərnıng əhwalıning selixturmisini kəzdə tutidu — kona əhdə astidikilər kahın tərpidin qurbanlıq qanliri sepilixi arkilik «gunahlıri yepiloğan» yaki «kafərat kılinoğan». Əmdi yengi əhdə astidikilərnıng dilliri Əysaning qurbanlıq kəni sepilix bilən, wijdanida həqkəndək buləşinixlar qalmaydu. «**bədinimiz sap su bilən yuyuloşandək taziləşən halda etikadning toluk jəzm-hatirjəmliki wə səmimi yəlb bilən Hudağa yekınlixaylı!**» — muxu ibarilər toşurluk «koxumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ 10:22 Əz. 36:25. □ 10:25 «**bolupmu xu küning yekınlaxkanlıqını bayqıoşninglarda, tehimu xundak kılaylı**» — «xu kün» Məsihning bu dunyağa qayıtip kelidoğan küni kərsitidu, əlwəttə. İnjlını yazoşuqılarning nəziridə pəkət bir kün, yəni «xu kün»la kəzdə tutulidu. Grek tilida 19-25-ayətlər birlə jümlə bilən ipadilininidu. ■ 10:26 Qel. 15:30; Mat. 12:31; İbr. 6:4; 2Pet. 2:20; 1Yuşa. 5:16. □ 10:27 «**bəlki bizgə kalidoşını pəkət sorak, xundakla Huda bilən qarxilixidoğanlarnı yəp tügıtixkə təyyar turidoğan yalxunluk otı kərkunç iqidə kütüxla, halas**» — bu muhım ayət üstidə yənə «koxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 10:28 Qel. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1. □ 10:30 «**Intikam Meningkidur, kixining kilmixlirini öz bexioğa özüm yandurimən, dəydu Pərwərdigar**» ... «**Pərwərdigar Öz həlkini sorakka tartidu**» — bu səzler «Qan.» 32:35 wə 36din elinoğan. ■ 10:30 Qan. 32:35, 36; Rim. 12:19. □ 10:32 «**Əmdi silər yorutuluxtin keyin, azab-okubətlik, qattik kürəxlərgə bərdaxlıq bərgən axu burunkı künlərnı esinglarda tutunglar**» — muxu azab-oqubət qəxiki etikadta qıng türəşanlıqı tūpəylidin, əlwəttə.

allik bilən bu ixni qobul qildinglar. □ ■ ³⁵ Xuning üqün, jasaritinglarni yoqatmanglar, uningdin intayin zor in'am bolidu.

³⁶ Qünki Hudaning iradisigə əməl qilip, Uning wədə qilöjiniqoə muyəssər bolux üqün, səwr-qıdam qilixinglarqoə toşqra kelidu. ■ ³⁷ Qünki

mukəddəs yazmilarda Huda mundak degən: —

«Pəkət azojinə wəqittin keyinla»,

«Kəlgüqi dər wəqə yetip kelidu,

U keqikməydu. □ ■

³⁸ Birək həkkanıy bolöuqi etikad bilən yaxaydu;

Lekin u kəynigə qekinsə,

Jenim uningdin söyünməydu. □ ■ ³⁹ Həlbuki, biz bolsaq kəynigə

qekinip həlak bolidioqanlardin əməs, bəlki etikad bilən öz jenimizni igiləgnərdindurmiz. □

11

Etikad-ixənq — ötkənki guwahqilar

¹ Etikad bolsa ümid qilöqan ixlarning realliktiki ipadisi wə kərünməydiqan xəy'ilərninğ dälilidur. □ ² Qünki burunqi mötiwərlirimiz kədimdə mana xu etikad bilən *Hudadin kəlgən* yahxi guwahliqni aloqan. □

³ Biz etikad arqililik kainatning Hudaning söz-kalami bilən ornitiloqanliqini, xundakla biz kərüwatqan məwjudatlarınğ kərgili bolidioqan xəy'ilərdin qıqқан əməslikini qüxinələymiz. □ ■

⁴ Etikadi bolöaqqa Həbil Qabilningkidinmu əwzəl bir qurbanliqni Hudaoə atioqan; etikadi bolöaqqa Huda uning atioqanlirini təripləp, uningöə həkkanıy dəp guwahliq bərđi. Gərqə ölgən bolsimu, etikadi bilən u yənıla bizgə gəp qilməqta. ■

⁵ Etikadi bolöaqqa, Hənoh ölümnü kərməyła *ərxkə* kətürüldi; Huda uni kətürüp elip kətkəqkə, u yor yüzidə heq tepilmidi. Səwəbi u elip ketilixitin

□ **10:34 «qünki silər həm məhbuslarınğ dərdigə ortaq boldunglar»** — bu məhbuslar etikad üqün zindanda yatқан. «**həm mal-mülkünglar bulanoqandimu,... huxallik bilən bu ixni qobul qildinglar**» — «mal-mülkünglar bulanoqanda» — muxu ixning tarihiy təpsilatlıri toşqroluq «qoxumqə səz»imiznimu kərüng. ■ **10:34** Mat. 5:12; Ros. 21:33. ■ **10:36** Luqa 21:19. □ **10:37 «Pəkət azojinə wəqittin keyinla»...** **Kəlgüqi dər wəqə yetip kelidu, U keqikməydu** — «Yəx.» 26:20, «Həb.» 2:3. ■ **10:37** Həb. 2:2-3; Həg. 2:7; 1Pet. 1:6; 5:10.

□ **10:38 «Birək həkkanıy bolöuqi etikad bilən yaxaydu»** — bəzi kona keqürmilərdə:

«Mening həkkanıy adimim etikad bilən yaxaydu» deyilidu. «**Birək həkkanıy bolöuqi etikad bilən yaxaydu; lekin u kəynigə qekinsə, jenim uningdin söyünməydu**» — «Həb.» 2:4.

■ **10:38** Həb. 2:4; Rim. 1:17; Gal. 3:11. □ **10:39 «... Biz bolsaq kəynigə qekinip həlak bolidioqanlardin əməs, bəlki etikad bilən öz jenimizni igiləgnərdindurmiz»** — muxu

ayəttə «jan» jismaniy tərəp əməs, bəlki rohiy tərəptiki həyatni kərsitidu. □ **11:1 «Etikad bolsa ümid qilöqan ixlarning realliktiki ipadisi»** — yaki «etikad bolsa ümid qilöqan ixlarning mutlək

hatirjəmliki». Demisəkmü, İnğilda «ümid» daim degüdək müjmlər bir arzu əməs, bəlki Hudaning wədilirigə qıng bəoqlanoqan ixtur. □ **11:2 «Qünki burunqi mötiwərlirimiz kədimdə mana xu etikad bilən Hudadin kəlgən yahxi guwahliqni aloqan»** — «burunqi mötiwərlirimiz» degənlik

greq tilida «aqşakallirimiz». Demək, ibraniylarning ata-bowiliri arisida etikad təripidə ülgilər wə yol baxlıoquqi bolöqanlar. □ **11:3 «Biz etikad arqililik kainatning Hudaning söz-kalami bilən ornitiloqanliqini ... qüxinələymiz»** — yaki «biz etikad arqililik dawr-zamanlarınğ Hudaning

söz-kalami bilən ornitiloqanliqini ... qüxinələymiz». ■ **11:3** Yar. 1:1; Zəb. 33:6; Yh. 1:10; Rim.

4:17; Əf. 3:9; Kol. 1:16. ■ **11:4** Yar. 4:4; Mat. 23:35.

ilgiri, Hudani hursən kılğan adəm dəp tərpləngənidi. ■ 6 Əmdilikdə etikad bolmay turup, Hudani hursən kılıx mumkin əməs; çünki Hudaning aldoğa barıdıoğan kixi Uning barlıkıoğa, xundakla Uning Özini izdigənlərgə əjrini kayturoquçı ikənlikigə ixinixi kerək.

7 Etikadi bolojaqqa, Nuh tehi kərülüp bəkmioğan wəkələr həkkidə Huda tərpidin aghlandıuruloğanda, ihlasmənlik kərkuñqı bilən ailisidikilərnı kütquzux üqün yooğan bir kemə yasıdı; həmdə etikadi arkilik xundak kılıp pütkül dunyadikilərnıng gunahlıri üstidin həküm qıkardı, xundakla etikadın boloğan həkkaniylikğa mirashor boldı. □ ■

8 Etikadi bolojaqqa, Huda İbrahimni uningğa miras süpitidə bərməkçi boloğan zeminoğa berixğa çakıroğanda, u itaət kıldı; u kəyergə barıdıoğanlıkını bilməy turup yoloğa çıktı. ■ 9 Etikadi bolojaqqa u wədə kılinoğan zemında, huddi yağa yurtta turoğandək musapir bolup qedirləni məkan kılıp yaxıdı. Hudaning uningğa kılğan wədisıng ortak mirashorlıri boloğan İshak wə Yaquplarmu uning bilən birgə xuningğa ohxax yaxıdı. 10 İbrahimning xundak kılıxıdiki səwəb, u ullıri mustəhkəm boloğan xəhərni kütkenıdı; xəhərnıng layihiligüçi həm kuroquçısı Huda Əzıdur.

11 Etikadi bolojaqqa Sarah gərgə yaxınıp kəloğan, tuotut yexıdın ötkən bolsımu, həmilıdar bolux iktıdarıoğa igə boldı; çünki u wədə kılğan Hudanı ixənqlik dəp kərayttı. □ ■ 12 Buning bilən birlə adəmdın, yəni əlgən adəmdək bolup kəloğan bir adəmdın asmandiki yultuzlardək kəp, dengiz sahilıdiki kümdək sansız əwladlar barlıkğa kəldı. ■

13 Bu kixilərnıng həmmısı Hudaning wədə kılğanlırioğa muyəssər bolmay turupla etikadi boloğan həlda aləmdın ötti. Bırak ular həyat waktıda buların kəlgüsidə əməlgə axurulıdıoğanlıkını yıraktın kərup, kuçak eqip hursənlik bilən kütken wə əzlırını yər yüzidə musapir wə yoluçi dəp axkarə eytkənıdı. ■ 14 Bu bundak səzlərnı kılğan kixilərnıng bir wətənni təxna bolup izdəwatқанlıkını enik ipadıloydu. 15 Dərwəkə, ular öz yurtını seoınoğan bolsa, kaytıp ketix pırsıtı çıkқан bolattı. 16 Ləkin ular unıngdınnı əwzəl, yəni ərxıtıki bir makannı təlpünüp izdiməktə. Xuning üqün, Hudaning əzlırınıng Hudası dəp atilixıdın nomus kılmaydu; çünki mana, U ular üqün bir xəhər həzırlıoğan. ■

17-18 İbrahim Huda tərpidin sinaloıınıda, etikadi bolojaqqa oşlı İshakni kurbanlık süpitidə Hudağa atıdı; gərgə u Hudaning wədilırını, jümlidin «Sening namıngni dawamlaxturıdıoğan nəslıng bolsa İshaktın kelip qıkidı» değınını tapxurıwaloğan bolsımu, u yənıla bırdınbir oşlıni kurban kılıxğa təyyar turdı. ■ 19 Çünki u hətta İshak əlgən təkdırdımu, Hudaning unı tirıdürüxkə kədir ikənlikigə ixəndı. Mundakqə eytkənda, İshakni əlumdın tirıdürülgəndək kaytıdın tapxurıwaldı.

■ 11:5 Yar. 5:22,24. □ 11:7 «Etikadi bolojaqqa, Nuh .. ailisidikilərnı kütquzux üqün yooğan bir kemə yasıdı» — «yooğan kemə» grek tilıda «sanduk» değən səz bilən ipadılınidı. Çünki kemə sanduk xəklidə idi («Yar.» 6:7-babnı kəruñg). ■ 11:7 Yar. 6:13. ■ 11:8 Yar. 12:4. □ 11:11 «Etikadi bolojaqqa Sarah gərgə yaxınıp kəloğan, tuotut yexıdın ötkən bolsımu, həmilıdar bolux iktıdarıoğa igə boldı; çünki u wədə kılğan Hudanı ixənqlik dəp kərayttı» — bəzi tərjimilıridə bu jümlidə kəzdə tutuloğan etikad igısı Sarah əməs, bəlkı İbrahim dəp kərilıdu. Bırnəqqə səwəblərdın (jümlidin bala tuoxta küg, yəni həmilıdar bolux iktıdarı kerək boloıını or kixi əməs, bəlkı ayal kixi boloğanlıkındın!), kərsıtılğən etikadqını Sarah dəp kəraymız. U Hudaning səzıdın gumanlanoğandıın keyın, əyibləngən bolup andın qıng etikadta turoğan boluxı mumkın («Yar.» 18:1-15ni kəruñg). ■ 11:11 Yar. 17:19; 21:2; Luğa 1:36. ■ 11:12 Yar. 15:5; 22:17; Rim. 4:18. ■ 11:13 Yar. 23:4; 47:9; Yh. 8:53. ■ 11:16 Mıs. 3:6; Mat. 22:32; Ros. 7:32. ■ 11:17-18 Yar. 22:10; Yar. 21:12; Rim. 9:7; Gal. 3:29.

²⁰ Etikadi boləjaqqa, Ishaq oşulliri Yakup bilən Əsawning kəlgüsü ixlirioğa həyrlik tiləp dua kildi.■

²¹ Etikadi boləjaqqa, Yakup aləmdin ötüş aldida Yüsüpninğ ikki oşlining hər biri üqün həyrlik dua kiliş, həsisioğa tayinip turup Hudaşoğa səjdə kildi. □ ■ ²² Etikadi boləjaqqa, Yüsüp səkratka quxüp qaloğanda, bəni İsrailning Misirdin qikiş ketidioşanlikini tiləşə aldi həmdə özining ustihanliri toşrulukşu əmr kildi.□ ■

²³ Etikadi boləjaqqa, Musa tuşuloğanda, uning ata-anisi uni üq ay yoxurdi; qünki ular Musaning yekimlik bir bala ikənlikini kərđi, padixahning pərmanidinmu kərkmidi. □ ■ ²⁴ Etikadi boləjaqqa, Musa qong bolup uluş zat boləşandin keyin, «Pirəwninğ kizining oşli» değən atağa turiwerixni rət kiliş, ²⁵ gunah iqidiki ləzzətlərdin wakitlik bəhrimən boluxning ornişoğa, Hudaning həlki bilən billə azab qekixni əwzəl kərđi.

■ ²⁶ U Məsihə kəritiloşan həkəratkə uqrxani Misirning həzinisidiki bayliklarşoğa iğə boluxtinmu əwzəl bildi. Qünki kəzlrini *ərxniki* in'əmoğa tikiwatatti. □ ²⁷ Etikadi boləjaqqa, u padixahning oşeripidinmu kərkməy Misirdin qikiş kətti. *Japa-muxəkkətkə* qididi, qünki Kəzğə Kərünmiğüqi uning kəziğə kərünüp turəşandək idi. ²⁸ Etikadi boləjaqqa, u «tunji oşlining jenini aloşuqi» *pərixtininğ İsrailarşoğa* təğməsliki üqün *tunji* «ötüş ketiş» həytini ötküzüp, xuningəşa munasiwətlik kənni *buyruloşini boyiğə* sepip-sürkidi.□ ■

²⁹ Etikadi boləjaqqa, *İsrailar* Kizil dengizdin huddi kuruşlukta mangoşandək menğip ötti. Birəş *ularni kooşlap kəlgən* Misirliklər ötməkqi boləşanda suşa oşərk boldi.■

³⁰ Etikadi boləjaqqa, həlş yəttə kün Yeriho xəhirining sepilini ay-lanoşandin keyin sepil erüldi.□ ■

³¹ Etikadi boləjaqqa, pahixə ayal Rahəb İsrail qarlioşuqilirini dostlarşə kütüwaləşoğa, itəşsizlər *boləşan öz xəhiridikişlər* bilən birliktə həlak bolmidi.■

■ **11:20** Yar. 27:28,39.

□ **11:21** «Etikadi boləjaqqa, Yakup aləmdin ötüş aldida

Yüsüpninğ ikki oşlining hər biri üqün həyrlik dua kiliş, həsisioğa tayinip turup Hudaşoğa səjdə kildi» — «Yar.» 47:31 (ğrek tilidiki «Səptuagint») (LXX) değən tərijimisi)ni kərünğ. ■ **11:21** Yar. 47:31; 48:15.

□ **11:22** «Etikadi boləjaqqa, Yüsüp səkratka quxüp qaloğanda, bəni İsrailning Misirdin qikiş ketidioşanlikini tiləşə aldi həmdə özining ustihanliri toşrulukşu əmr kildi» — Yüsüpninğ əmri bolsa «Silar Misirdin qikşininglarda mening ustihanlirimni elip ketinğlar» değənlik idi. «Yar.» 50:24 wə «Mis.» 18:19ni kərünğ. ■ **11:22** Yar. 50:24.

□ **11:23** «Etikadi boləjaqqa, Musa tuşuloğanda, uning ata-anisi uni üq ay yoxurdi; qünki ular Musaning yekimlik bir bala ikənlikini kərđi, padixahning pərmanidinmu kərkmidi» — «yekimlik bir bala» bu səz qokum Musaning bir əlahidilikini, uning Hudaşoğa yəkişioşanlikini kərsətsə kərək («Ros.» 7:20nimu kərünğ). ■ **11:23** Mis. 2:2; Ros. 7:20.

■ **11:25** Zəb. 84:10 □ **11:26** «U (Musa) Məsihə kəritiloşan həkəratkə uqrxani Misirning həzinisidiki bayliklarşoğa iğə boluxtinmu əwzəl bildi...» — «Məsihə kəritiloşan həkərat» değən səz bəlkim Məsihning hərdəim (həttə dunyaşoğa kelixidin ilğiri) Öz həlki bilən bir ikənlikini kərsitidu. Bu əjayib ibarə toşruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. □ **11:28** «Etikadi boləjaqqa, u «tunji oşlining jenini aloşuqi» *pərixtininğ İsrailarşoğa* təğməsliki üqün *tunji* «ötüş ketiş» həytini ötküzüp, xuningəşa munasiwətlik kənni *buyruloşini boyiğə* sepip-sürkidi» — bu wəkələri quxinix üqün «Mis.» 12-bəşkə qaralsun. ■ **11:28** Mis. 12:21.

■ **11:29** Mis. 14:22. □ **11:30** «Etikadi boləjaqqa, həlş yəttə kün Yeriho xəhirining sepilini ay-lanoşandin keyin sepil erüldi» — Yeriho xəhiri İsrailar Misirdiki kulluktin çutulup, Huda bərixkə wədə kilişan Qənaan zeminida jəng kilməylə igiligən tunji xəhər. «Yəxua» 6-bəbni kərünğ. ■ **11:30** Yə. 6:20. ■ **11:31** Yə. 2:1; 6:23; Yəş. 2:25.

³² Mən yənə nemixka sözləp olturay? Gideon, Baraq, Ximxon, Yəftah, Dawut, Samuil wə qalqan baxka pəyoqəmbərlər toqrisida eytip kəlsəm waqit yətməydu. ■ ³³ Ular etikadi bilən əllərninğ üstidin oqalib kəldi, adalət yürgüzdi, *Huda* wədə qiloqanlarğa erixti, xirlarning aozzilirini etip qoydi, □ ■ ³⁴ dəhxətlik otninğ yalkunini eqürdi, qiliqning tiqoidin keqip kutuldi, ajizliktin küqəydi, jənglərdə baturluq kərsətti, yat əllərninğ qoxunlirini teri-pirəng kildi. □ ■ ³⁵ *Etikadi boləraqqa*, ayallar olğan uruq-tuqanlirini ölümədin tirildürgüzüp kayturuwaldi; biraq baxkilar kəlgüsidə tehimu yahxi halda ölümədin tiriləyli dəp, kutulus yolini rət kilip kiyinilixka bərdaxlik bərdi. ■ ³⁶ Yənə bəzilər sinilip har-məshirilərgə uqrap qamqilandi, bəzilər hətta kixənlinip zindanoğa taxlandi; □ ■ ³⁷ ular qalma-kesək kilip oltürüldi, hərə bilən hərilinip parqilandi, sinaklarni bexidin otküzdi, qiliqlinip oltürüldi; ular koy-əqka terilirini yepinqa qiloqan halda sərsan bolup yürdi, namratliqta yaxidi, kiyin-kistakka uqrđi, horlandi □ ■ ³⁸ (ular bu dunyoğa zayə kətkənidi), qəllərdə, taqlarda, əngkürlərdə wə gəmilərdə sərgərdan bolup yürdi. ³⁹ Bularning həmmisi etikadi bilən Hudaning Öz guwaħi bilən təripləngən bolsimu, Hudaning wədə qiloqinioğa əyni boyiqə erixkini yok. □ ⁴⁰ Əmdilikte *Huda* bizlər üqün tehimu əwzəl bir nixan-məksətni bekitkən bolup, ular bizsiz kamalətkə yətküzülməydu. □

12

Huda Öz pərzəntlirini tərbiyləydu

¹⁻² Əmdi ətirapimizda guwaħqilar xunqə qong buluttək bizni oruwaləraqqa, hərhil eojir yük həm bizgə asanla qirmixiwalididoqan gunahni qerüp taxlap, aldimizğa koyuloqan yügürüx yolini qidamlıq bilən besip yügürəyli; buningda kəzimizni etikadimizning Yol Baxliuqisi

■ **11:32** Həq. 4:6; 6:11; 11:1; 12:7; 13:24; 1Sam. 17:45; 1Sam. 12:2. □ **11:33** «**Ular etikadi bilən əllərninğ üstidin oqalib kəldi, adalət yürgüzdi...**» — «adalət yürgüzdi» bəlkim Dawuttək adillik bilən yurt soraxlirini, yaki Ayuptək baxkilarning dərdigə yetixni (məsilən, «Ayup» 29:12-17, 31-babni kəruğ). ■ **11:33** «**Ular etikadi bilən ... Huda wədə qiloqanlarğa erixti, xirlarning aozzilirini etip qoydi...**» — bir kətim Daniyal pəyoqəmbər xir uwisioğa taxlanoqan, biraq u Hudanoğa boləqan etikadi wəjədin xirlardin kutulus qaləqan. «Dan.» 6-babni kəruğ. ■ **11:33** Həq. 14:6; 1Sam. 17:34; Dan. 6:23. □ **11:34** «**dəhxətlik otninğ yalkunini eqürdi...**» — məsilən, «Dan.» 3-babni kəruğ. ■ **11:34** 1Sam. 20:1; 1Pad. 19:3; 2Pad. 6:16; Ayup 42:10; Zəb. 66:12; Yəx. 38:21; Yo. 3:10 ■ **11:35** 1Pad. 17:23; 2Pad. 4:36; Ros. 22:25. □ **11:36** «**Yənə bəzilər sinilip har-məshirilərgə uqrap qamqilandi, bəzilər hətta kixənlinip zindanoğa taxlandi**» — Təwratta muxundak misallar nuroqun. 35-ayəttə kərsitilən azablar wə uxbu babta bəzi baxka ixlar «Makabbiylar» degən tarihiy kitab (1-, 2- wə 4-tom)da hatirilini. Bu kitab Təwratning bir qismi bolmisisu, tarihxunaslar təripədin asasən ixənqlik dəp qarilidu. ■ **11:36** Yər. 20:2. □ **11:37** «**...hərə bilən hərilinip parqilandi...**» — Yəhudiy həlqining bəzi tarihliri boyiqə Manassəh padixah Yəxaya pəyoqəmbərni xundak qiloqan. Təwrət əzidə muxu tarih hatirilənmigən. ■ **11:37** 1Pad. 21:13; 2Pad. 1:8; Mat. 3:4. □ **11:39** «**Bularning həmmisi etikadi bilən Hudaning öz guwaħi bilən təripləngən bolsimu, Hudaning wədə qiloqinioğa əyni boyiqə erixkini yok**» — «erixkini yok» degənlik yər yüzidə tirik waqtda erixmigen, deməqki. Tirilgəndə pütünləy baxkığə bolidu, əlwəttə! □ **11:40** «**Əmdilikte Huda bizlər üqün tehimu əwzəl bir nixan-məksətni bekitkən bolup, ular bizsiz kamalətkə yətküzülməydu**» — demək, ular bizni kütüxi kerək, yengi əhdədin bəhriyən boləqan etikadqi bizlər bilən tənq kamalətkə yətküzüldi.

wə Takamullaxturojuqisi bolıjan Əysağa tikəyli. U Əzini kütkən huxallıq üqün kresttiki azabka bərdaxlık bərdi həm uningda bolıjan həkərətke pisənt kilmidi. Xuning bilən U Hudaning təhtining ong tərripidə olturozuldı. □ ■

³ Kənglünqlərnin herip sowup kətməsliki üqün, gunahkarlarınin xunqə kəttik horlaxlıroğa bərdaxlık Bərgüqini kəngül qoyup oylanglar.

⁴ Gunahqa karxi kürəxlərdə tehi kan akkuzux dərjisiqə berip yətmidinglar. ■ ⁵ Hudaning silərgə Əz pərzəntlirim dəp jekiləydiolan *mukəddəs yazmildiki* munu səzlinini untudunglar: —

«I oqlum, Pərwərdigarning tərbiyisiqə səl qarima, Əyiblənginingdə kənglünq sowup kətmisun, ■

⁶ Qünki Pərwərdigar səyginigə tərbiyə beridu, Mening oqlum dəp qəbul kılolanlarınin həmmisini dərriyədu». □ ■

⁷ Azab qəkkininglarni Hudaning tərbiyisi dəp bilip, uningğa bərdaxlık beringlar. Qünki silərnin tərbiyə elixinglarınin əzi Hudaning silərnı oqlum dəp muamilə kılolanlıqini kərsitidu. Qaysi pərzənt atisi tərripidin tərbiyilənməydu? ⁸ Əmdi *Hudaning* tərbiyilixidə hər bir pərzəntining əz ülüxi bar; ləkin bu ix silərdə kəm bolsa həkikiy oqulliridin əməs, bəlki haramdin bolıjan pərzənti bolup qikisilə.

⁹ Uning üstigə həmmimizning əzimizgə tərbiyə bərgən ət jəhəttiki atilirimiz bar; biz ularnımu hərmətləp kəlduk. Xundaq ikən, rohlarning atisiroğa tehimu itaət kilmamduq? Xundaqta həyatimiz yaxnimamdu?

¹⁰ Ət jəhəttiki atilirimiz bərhək pəkət əzi muwariq kərgən yol boyiqə azoqinə waqit bizni tərbiyiləngən. Ləkin U bolsa bizgə paydilik bol-sun dəp, pak-mukəddəslikidin muyəssər boluximiz üqün tərbiyiləydu.

¹¹ Əmdi kəttik tərbiyə berilgən waqtida adəmni hux kılmaıdu, əksiqə adəmni kayoıuğa qəmdüridu; biraq buning bilən tüzəlgənlərgə u keyin həkkanıyılıktin qıqkan tinq-hatırjəmliknin mewisini beridu.

¹² Xuning üqün, «Telip sanggilioğan kolunglarni, zəiplixip kətkən tiz-inglarni ruslanglar» □ ■ ¹³ wə «aksak»larınin pükülüp qalmay, bəlki xipa tepixi üqün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar. □

Hudaning qorqunqida yaxanglar

□ **12:1-2** «Əmdi ətirapimizda guwahqilar xunqə qong buluttək bizni oruwaləaqqa,...» — «guwahqilar» ikki tərəptiki səz boluxi mumkin: (1) Yuqiriqi 11-babta tiləğa elinoğan kixilə bizgə etiqad bilən yaxaxning nemə ikənlikini kərsitip «guwahlık bərgənliki»ni həm (2) «etiqadning bəyqisi»də yügürginimizdə bularning ərtin bizgə guwahqılərdək qarap turawatkanlıqini kərsitidu. «Bulut» kizik gəp — «Dan.» 7:13, «Mat.» 24:30, 26:46, «1Tes.» 4:17, «Wəh.» 1:7ni kəring. ■ **12:1-2** Rim. 6:4; 12:12; 1Kor. 9:24; Əf. 4:22; Kol. 3:8; İbr. 10:36; 1Pet. 2:1, 2; Luqa 24:26; Fil. 2:8-11; İbr. 1:3; 8:1; 1Pet. 1:11. ■ **12:4** 1Kor. 10:13. ■ **12:5** Ayup 5:17; Pənd. 3:11-12; Wəh. 3:19. □ **12:6** «I oqlum, Pərwərdigarning tərbiyisiqə səl qarima, əyiblənginingdə kənglünq sowup kətmisun, qünki Pərwərdigar səyginigə tərbiyə beridu, Mening oqlum dəp qəbul kılolanlarınin həmmisini dərriyədu» — «Pənd.» 3:11-12. ■ **12:6** Pənd. 3:11,12 □ **12:12** «... «Telip sanggilioğan kolunglarni, zəiplixip kətkən tiz-inglarni ruslanglar» — yaki «...«telip sanggilioğan kolunglarni, zəiplixip kətkən tiz-inglarni kiziqaytinglar»» («Yəx.» 35:3din nəqil kəltürülgən). ■ **12:12** Yəx. 35:3. □ **12:13** «... «aksak»larınin pükülüp qalmay, bəlki xipa tepixi üqün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar» — «aksak»lar bəlkim etiqadi ajizlarni kərsitidu.

14 Barlik kixilar bilan inak otuxka wa pak-mukoddas yaxaxka intilinglar; mukoddas bolmioqan kixi hargiz Rabni koralmaydu. ■ 15 Oyoq turunglarki, heqkim Hudaning meh'r-xepkitidin mahrum qalmisun; aranglarda silerga ix tapkuzup silorni koyduridioqan, xundakla kop adamlarni buloqap napak boluxka sawab bolidioqan birer eq-adawat yiltizi unmisun. ■ 16 Aranglarda heqbir buzukluk qilouqi yaki ozining tunji oqulluk hokukini bir wah tamakka setiwatkən Əsawdək ihlassiz kixi bolmisun. □ ■ 17 Qunki silerga malumki, Əsaw keyin *atisining* hayrlik duasini elixni oylioqan bolsimu, xundakla uningoa intilip kez yaxlirini ekitip yalwuroqan bolsimu, u *bu ixlarni ornioqa kalturidioqan* towa qilix yolini tapalmay, rət qilindi. □ ■

Sinay teoqi — Israillar Təwrat qanunini qobul qiləqan taəq — wə Zion teoqi, yəni ərxniki Yerusalem

18 Qunki siler kol bilan tutkili bolidioqan, yalkunlap ot yenip turuwatqan həmdə sürlük bulut, qarangoşuluk wə qara quyun qaplioqan axu taəqka kəlmidinglar — □ ■

19 (u jayda kanay sadasi bilən səzligən awaz yətküzülgəndə, bularni anglioqanlar: «Bizgə yənə səz qilinmisun!») dəp *Hudaəqa* yalwuxuti; □ ■ 20 qunki ular qilinoqan əmrni kətürəlmidi. «Egər bu taəqka hətta birer haywanning ayioqi təgsimu, qalma-kesək qilip öltürəlsun» dəp *tapilanoqanidi*; □ ■ 21 u kərünux xundak qorkunqluk idiki, Musamu: «Bək kattik qorkup oqal-oqal titrəp kəttim» degənidi). □ ■

22 — Siler bəlki Zion teoqioqa, yəni mənggü hayat Hudaning xəhiri — ərxniki Yerusaleməqa, tūmənligən pərixtilərgə, ■ 23 isimliri ərxətə pütülgən tunji tuəquloqanlarning heyət-mərikə huxallikida jəm qilinoqan jamaitəgə,

■ 12:14 Rim. 12:18; 2Tim. 2:22. ■ 12:15 Qan. 29:17; Ros. 17:13; 2Kor. 6:1; Gal. 5:12. □ 12:16 «...Özining tunji oqulluk hokukini bir wah tamakka setiwatkən Əsawdək ihlassiz kixi bolmisun» — «Yar.» 25:29-34. ■ 12:16 Yar. 25:33; Əf. 5:3; Kol. 3:5; 1Tes. 4:3. □ 12:17

«...u (Əsaw) bu ixlarni ornioqa kalturidioqan towa qilix yolini tapalmay...» — baxka birhil tərjimisi «u (Əsaw) əz gunahidin towa qilix yolini tapalmay...». «Towa qilix» grek tilida «uni» bilən ipadilini. Bəzi tərjimanlar bu «uni» degənni «gunahidin towa qilix»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Ləkin «Yar.» 27:1-40kə qarioqanda, uning izdigini əslidiki təwilikidin towa qilix əməs, bəlki pəkət puxayman bilən atisining hayrlik duasila idi. Xuning üqün muxu yərdə «towa qilix»ning mənisi: — (1) atisining qararini, yaki (2) Hudaning iradisini əzgərtixni bildüridu (oqurmənlərgə ayanki, «towa qilix»ning əslidiki mənisi «kəzkaraxni əzgərtix» «pozitsiyəni əzgərtix» degənlik).

■ 12:17 Yar. 27:36. □ 12:18 «yalkunlap ot yenip turuwatqan həmdə sürlük bulut, qarangoşuluk wə qara quyun qaplioqan axu taəqka kəlmidinglar...» — «axu taəq» bolsa Yəhudiy həlki Musa pəyoşəmbərnəg wasitisi bilən Təwrat qanunini qobul qiləqan Sinay teoqini kərsitidu («Mis.» 19-babni kərüng). ■ 12:18 Mis. 19:10,16; 20:21; Qan. 5:22. □ 12:19 «u jayda kanay sadasi bilən səzligən awaz yətküzülgəndə, bularni anglioqanlar: «Bizgə yənə səz qilinmisun!») dəp *Hudaəqa* yalwuxuti — «Qan.» 15:23ni kərüng. ■ 12:19 Mis. 20:19; Qan. 5:25; 18:16. □ 12:20 «qunki ular qilinoqan əmrni kətürəlmidi. Egər bu taəqka hətta birer haywanning ayioqi təgsimu, qalma-kesək qilip öltürəlsun» dəp *tapilanoqanidi*...»

— baxka birhil tərjimisi: «qunki ularəqa tapilanoqan: «Egər bu taəqka hətta birer haywanning ayioqliri təkən bolsimu, qalma-kesək qilip öltürəlsun» degən əmrni kətürəlmidi». ■ 12:20 Mis. 19:13. □ 12:21 «u kərünux xundak qorkunqluk idiki, Musamu: «Bək kattik qorkup oqal-oqal titrəp kəttim» degənidi» — «Qan.» 9:19. ■ 12:21 Qan. 9:19 ■ 12:22 Gal. 4:26;

Wəh. 3:12; 21:10-27.

həmməylənniñ soraqçisi Hudaşa, takamullaxturuloğan həkkanıy kixilərnıñ rohlirioşa □ ■ 24 wə yengi əhdiniñ wasitiqisi Əysaşa, xundakla həm Uning sepilgən kenişa kəldinglar. Bu qan Həbilningkidin əwzəl söz kılıdu. □ ■

25 Bu səzni kılöşüqini rət kılmaslıqinglar üqün dikqət kilinglar. Qünki yər yüzidə əzlırigə wəhiy yətküzüp aqaşlanduroşuqini rət kılöşanlar jazadin keqip kutulalmioğan yərdə, ərxətə bizni aqaşlanduroşuqidin yüz örüsək, həlimiz təhimu xundak bolmamdu? □ ■ 26 Əmdi xu qaoşda Hudaning awazi zeminni təwritiwətkənidi; lekin əmdi U: «Əzüm yənə bir kətim zeminnila əməs, asmannimu təwritimən» dəp wədə kildi. □ ■ 27 «Yənə bir kətim» degən bu söz təwritilidoğanlarını, yəni yaritiloğan nərsilərnıñ təwritilixi bilən yökıtilidoğanlıqini, təwrətkili bolmaydıoğan nərsilərnıñ mənggü mukim bolıdıoğanlıqidin ibarət mənini bildüridu.

28 Xuning üqün, təwrətkili bolmaydıoğan bir padixahlıqqa muyəssər bolup, mehir-xəpkətni qıng tutup bu arqılık ihlasmənlik wə əyminix-korkunq bilən Hudani hürsən kılıdıoğan ibadətlərnı kılalayı. □ ■ 29 Qünki Hudayimiz həmmiñi yəwətküqi bir ottur. □ ■

13

Hudani hux kılıx

1 Aranglarda kerındaxlık mehir-muhəbbət tohtimisun. ■ 2 Natonux kixilərgə meħmandost boluxni untumanglar. Qünki bəzilər xu yol bilən bilməstin pərixtilərnı meħman kılöşan. ■ 3 Zindanoşa taxlanoğanlarnı

□ 12:23 «**isimliri ərxətə pütülgən tunji tuşuloğanlarını... jamaitigə...**» — «tunji tuşuloğanlar» degən söz bu yərdə Əysa Məsiħgə etiqađ kılıp, «kaytidin tuşuloğan» Hudaning pərzənti dəp hesablanoğanlarnı kərsitidu. «**ərxətiki Yerusalemşa, tımənligən pərixtilərgə, isimliri ərxətə pütülgən tunji tuşuloğanlarını həyt-mərikə huxallıqida jəm kılinoğan jamaitigə,...**» — (22-23-ayət) baxqa birhil təjimişi: «həyt-mərikə huxallıqısa jəm bolıdıoğan tımənligən pərixtilərgə, isimliri ərxətə yeziloğan tunji tuşuloğanlarını jamaitigə...». İsrailaların isimliriniñ həmmişi yər yüzidə «royhət»tə pütülüxi buyruloğanidi («Qel.» 1:1-18). Lekin jamaəttikilərnıñ isimliri yər yüzidə əməs, bəlki ərxətə pütüklüktur. ■ 12:23 Luqa 10:20.

□ 12:24 «**wə yengi əhdiniñ wasitiqisi Əysaşa, xundakla həm Uning sepilgən kenişa kəldinglar. Bu qan Həbilningkidin əwzəl söz kılıdu**» — Əysa Məsiħning sepilgən keni insanning gunahlırini tiləp ularnı pak kılıdu. Həbilning keni bolsa intıqam dəp hərkirəp yioşlaytti («Yar.» 4:10). ■ 12:24 Yar. 4:10; İbr. 10:22; 11:4; 1Pet. 1:2. □ 12:25 «**...yər yüzidə əzlırigə wəhiy yətküzüp aqaşlanduroşuqi**» — muxu yərdə Hudaning Musa pəyoşəmbər arqılık səzlinini kərsitidu. ■ 12:25 İbr. 2:3. □ 12:26 «**Əmdi xu qaoşda Hudaning awazi zeminni təwritiwətkənidi...**» — «xu qaoşda» — Huda Sinay teoşidin səzlininidə. «**lekin əmdi U: «Əzüm yənə bir kətim zeminnila əməs, asmannimu təwritimən» dəp wədə kildi**» — «Həg.» 2:6ni kəriung. ■ 12:26 Həg. 2:5. □ 12:28 «**təwrətkili bolmaydıoğan bir padixahlıqqa muyəssər bolup, mehir-xəpkətni qıng tutup,...**» — baxqa birhil təjimişi: «təwrətkili bolmaydıoğan bir padixahlıqqa muyəssər bolöşinimizdin minnətdar bolup,...». ■ 12:28 1Pet. 2:5. □ 12:29 «**Qünki Hudayimiz həmmiñi yəwətküqi bir ottur**» — bu səzler «Qan.» 4:24, 9:3dimu tepilidu. ■ 12:29 Qan. 4:24. ■ 13:1 Rim. 12:10; Əf. 4:3; 1Pet. 1:22; 2:17; 4:8.

■ 13:2 Yar. 18:1; 19:1; Rim. 12:13; 1Pet. 4:9.

ular bilən billə *zindanda* zənjirləngəndək yad etinglar. Horlanoqanlarni özünglarmu təndə turuwatqan bəndə süpitidə yad etip turunglar. □ ■

⁴ Həmmə adəm nikahqə hərmət kılsun, ər-hotunlarning yatidioqan yeri daoşiz bolsun; qünki Huda buzıqıqlık kılouqıqlar wə zina kılouqıqlardin hesab alidu. □ ⁵ Mengix-turuxunglar pulpərəsliklin haliy bolsun, barioqə kənaət kilinglar. Qünki Huda mundak degən:

«Səndin əsla ayrılmaymən,
Seni əsla taxlimaymən». □ ■

⁶ Xunga, yürəklik bilən eytalaymizki,
«Pərwərdigar mening Yardəmqimdur, heq korkmaymən,
Kixilər meni nemə kılalisun?» □ ■

⁷ Silərgə Hudaning söz-kalamini yətküzgən, silərnin yətkəqiliringlarni esinglarda tutunglar. Ularning mengix-turuxining mewə-nətijisigə kəngül köyup qarap, ularning etiqaadini ülgə kilinglar: —■

⁸ Əysa Məsih tünügün, bügün wə əbədil'əbədgiqə özgərməydu! □

⁹ Xuning üqün, hərhil oşayriy təlimlər bilən ezikturuluş kətmənglar; qünki insaning kəlbı *qurbanlıqqa* has yeməklıklar bilən əməs, bəlkı Hudaning mehir-xəpkiti bilən kuwwətləndürülginı əwzəl. Qünki bundak yeməklıklarğa berilip keliwatqanlar ulardin heqkəndək payda kərgən əməs. ■

¹⁰ Bizlərnin xundak bir qurbangahimiz barki, ibadət qedirida hizməttə boləqanlarning uningdin yeyix həkukı yoktur. □ ¹¹ Qünki gunah tiləx süpitidə soyuloqan, kəni bax kahin tərıpidin əng muqəddəs jayqə elip kirilgən qurbanlık haywanlarning teni bolsa qarargahning sirtioqə elip qikilip köydürülətti. □ ■ ¹² Xunga Əysamu Öz kəni bilən həlkni paklap

□ **13:3 «Zindanoqə taxlanoqanlarni ular bilən billə zindanda zənjirləngəndək yad etinglar»** — «zindanoqə taxlanoqanlar» wə «horlanoqanlar» etiqaadi üqün ziyankəxlıkkə uşriqənlarni kərsitidu. «**horlanoqanlarni özünglarmu təndə turuwatqan bəndə süpitidə yad etip turunglar**» — bu jekləxning mənisı bəlkim: (1) əzliringlar əjizlikqə wə jismani azablarqə duq kəlgənlikinglar tüpəylidin muxularni yad etip turunglar; (2) yaki Əysa Məsihning teni boləqan jamaət əzasi süpitidə, həsdaxlık wə dərdədxlık kərsitinglar» degənni bildüridu.

■ **13:3** Mat. 25:36. □ **13:4 «ər-hotunlarning yatidioqan yeri daoşiz bolsun»** — baxqə birhil təjrimisi boluxi mumkin: «nikah hərdəim hərmətlik ix, ər-hotunluk orun daoşizdur» — bu təjrimə toqra bolsa, əsasiy mənisı ər-hotunluk, xundakla ər-hotunluk arisidiki muhəbbətlik jinisiy munasiwət Huda aldidə yahxi ixtur. □ **13:5 «Səndin əsla ayrılmaymən, seni əsla taxlimaymən»** — Təwrat, «Kan.» 31:6-8. ■ **13:5** Yar. 28:15; Mis. 23:8; Qan. 16:19; 31:6; 8; Yə. 1:5; 1Tar. 28:20; Pənd. 15:16; Fil. 4:11; 1Tim. 6:6, 8. □ **13:6 «Pərwərdigar mening Yardəmqimdur, heq korkmaymən, kixilər meni nemə kılalisun?»** — «Zəb.» 27:1; 118:6. ■ **13:6** Zəb. 54:4; 56:4; 118:6-7. ■ **13:7** Ibr. 13:17. □ **13:8 «Əysa Məsih tünügün, bügün wə əbədil'əbədgiqə özgərməydu!»** — muəllip, bu həkikətni dəl xu yətkəqi qerindaxlarning etiqaadiniy jəwhiridur, deməqci boluxi mumkin. ■ **13:9** Yər. 29:8; Mat. 24:4; Yh. 6:27; Rim. 14:17; 16:17; Əf. 4:14; 5:6; Kol. 2:16; 2Tes. 2:2; 2Tim. 4:3; 1Yuha. 4:1.

□ **13:10 «Bizlərnin xundak bir qurbangahimiz barki, ibadət qedirida hizməttə boləqanlarning uningdin yeyix həkukı yoktur»** — bu «qurbangah» Əysa Məsih insanlarning gunahı üqün mihlinip əltürülgən krestni kərsitidu. Muxu «qurbangahdin yeyix» bolsa uning qurbanlıqidin qikqan, mənggüllük hayattiki hərtürlük rohiy mewilərdin bəhriman boluxtin ibarət bolidu. □ **13:11 «Qünki gunah tiləx süpitidə soyuloqan, kəni bax kahin tərıpidin əng muqəddəs jayqə elip kirilgən qurbanlık haywanlarning teni bolsa qarargahning sirtioqə elip qikilip köydürülətti»** — «Law.» 16:27ni kərug. ■ **13:11** Mis. 29:14; Law. 4:21; 6:30; 16:27; Qel. 19:3.

Hudağa atax üqün, xəhər dərwasisining sirtida azab qekip öldi. □ ■

¹³ Xundak ikən, bizmu qarargahning sirtioğa qikip, Uning yenioğa berip, Uningoğa qaritiloğan həkəratkə ortak bərdaxlık berəyli. □ ¹⁴ Qünki yər yüzidə mənngü məwju turidioğan xəhirimiz yok, bəlki kəlgüsidiği xəhərgə intilməktimiz. ■ ¹⁵ Xunga, Məsih arkilik Hudağa qurbanlık süpitidə mədhıylirimizni tohtawsiz atayli, yəni əz ləwlimizning mewisi süpitidə Uning namini etirap kılayli. □ ■ ¹⁶ Əmdi həyr-sahawət kılıxni wə baringlardin ortak təksimləxni untumanglar. Qünki Huda bundak qurbanlıqlardin hursən bolidu.■

¹⁷ Yetəqiliringlaroğa itaət kılıp, ularoğa boysununglar. Qünki ular əz hizmitidin Hudağa hesab beridioğanlar bolup, həmixə jeninglardin həwər elixka oyoqak turidu. Ularning bu ixi kayoju-ələm bilən əməs (qünki undak bolsa silərgə heq payda yetküzülməydu) bəlki huxal-huramlik bilən elip berilsun.□ ■

¹⁸ Biz üqün dua kılıp turunglar; qünki wijdanimizning pak ikənlikigə, hər bir ixlarda toqra yolda mengixni halaydioğanlikimizogə kayil kılinduk.

¹⁹ Yeninglaroğa patrak kaytip berixim üqün, dua kılıxinglarni alahidə ötünimən.□

Dua

²⁰ Əmdi mənnggüllük əhdining keni bilən koy padisining katta padiqisi boloğan Rəbbimiz Əysani əlümdin tirildürgüqi, hatirjəmlikning Iğisi boloğan Huda □ ■ ²¹ Əysa Məsih arkilik silərgə Özini hursən kildioğan

□ **13:12 «Xunga Əysamu Öz keni bilən həlkni paklap Hudağa atax üqün, xəhər dərwasisining sirtida azab qekip öldi»** — demisəkmü, Əysa Məsih əlidoğan jay (Golgota) Yerusalemining sepilining sirtida idi. Məsihning bu «sirtka qikirilip öltürülükxi» keyinki əgəxkənlərgə simwol boloğan bolup, Hudaning həlki Məsihning həmrahlıqıdin bəhərimən boluxi üqün «xəhərnin sirtida», yəni əz yurti tərıpıdin qətkə kəkılıxiogə təyyar turuxi kerəklıknı kərsitidu. Məsihəgə əgəxkən Yəhüdiy həlk üqün təhimu xundak idi. 13-ayəttiki izahatlarni kəring. ■ **13:12** Yh. 19:17,18. □ **13:13 «Xundak ikən, bizmu qarargahning sirtioğa qikip, Uning yenioğa berip...»** — «qarargahning sirtioğa qikix» Məsihəgə əgəxkən Yəhüdiy həlkiqigə nisbətən ibadəthanidiki qurbanlıqlardin, xundakla ularoğa baoflık əkıldiliridin waz keqix bəkmü həkəratlık ix idi. Huddi Əysa Məsih Yerusalemlə xəhər dərwasisining sirtida miħlanoğanda həkəratkə qarimioğanogə ohxax, hətni okuwatqan Yəhüdiy kitabhanlarmu kona əkıldiliridin waz keqixkə wə uning tüpəylidin uqraydioğan həkəratkə qarimay, Əysa Məsihəgə yüzlinixi kerək idi.

«... Uning yenioğa berip, Uningoğa qaritiloğan həkəratkə ortak bərdaxlık berəyli» — Əysa Məsihəgə qaritiloğan qarxılık həm həkəratlər bügüngə kədər Uningoğa wə Uningoğa təwə boləoğanlaroğa qaritilip kəlməktə. Qarangoçuluq bəribir nuroğa qarxi turidu, xunga Hudaning həlki həman bir tərəptin bolmisa baxka bir tərəptin ziyankəxlıkkə uqraydu. ■ **13:14** Fil. 3:20.

□ **13:15 «...əz ləwlimizning mewisi süpitidə Uning namini etirap kılayli»** — «uning nami» muxu yərdə Məsihning namini kərsitidu. ■ **13:15** Hox. 14:3. ■ **13:16** Fil. 4:18. □ **13:17**

«ularning bu ixi kayoju-ələm bilən əməs ... bəlki huxal-huramlik bilən elip berilsun» — «ularning bu ixi»: (1) yetəqilərninng həwər elix hizmiti, yaki: (2) Hudağa hesab tapxurux, yaki: (3) bu ikkisini kərsitidu. Bizningqə u hesab tapxuruxini kərsitidu. ■ **13:17** Əz. 3:18; 33:8; Fil. 2:29; 1Tes. 5:12; 1Tim. 5:17. □ **13:19 «Yeninglaroğa patrak kaytip berixim üqün, dua kılıxinglarni alahidə ötünimən»** — «mening kaytip berixim üqün» degənlik bəlkim muəllipning türmidin kəzə kılınixini kərsitidu. □ **13:20 «mənggüllük əhdining keni bilən koy padisining katta padiqisi boloğan Rəbbimiz Əysani əlümdin tirildürgüqi»** — «mənggüllül əhdə» toqruqluk «koçumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. «Hatirjəmlikning Iğisi boləoğan Huda» grek tilida: «hatirjəmlikning Hudasi» — demək, hatirjəmlik bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmlıktə turəoçqi Hudadır. ■ **13:20** Yəx. 40:11; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Pet. 5:4.

ixlarni kildurup, silærni hêrbir yahxi æmældæ takamullaxururup iradisining ijraqiliri qiløjay! Mæsihkæ æbædil'æbædgiçæ xan-xæræp boløjay! Amin!

□ ■

Ahirki söz

²² Silærdin ötünimænki, i kerindaxlirim, bu næsihæt sözümgæ eçir kœrmæy kulak saløjaysilær; silærgæ muxuñqilikla sözlærni yazdim, halas.

²³ Kerindiximiz Timotiyning zindandin koyup berilgænlikidin hæværdar boløjaysilær. Yekinda yenimøjæ kelip qalsa, mæn silærni yoklap barøjnimda u mæn bilæn billæ baridu.

²⁴ Barlik yetæqiliringlar wæ barlik mukæddæs bændilærgæ salam eytkaysilær. Italiyædin kælgænler silærgæ salam yollidi. ²⁵ Mehîr-xærkæt hæmminglarğa yar boløjay! Amin!

□ 13:21 «(Huda) ... Əysa Məsih arqılıq silərgə Özini hürsən kildioğan ixlarni kildurup, silærni hêrbir yahxi æmældæ takamullaxururup iradisining ijraqiliri qiløjay!» — «takamullaxurur»ning baxqa tærjimisi: «ətraplıq tæminlæx». ■ 13:21 2Kor. 3:5; Fil. 2:13.

Yaqub

«Rosul Yaqub yazoqan məktup»

¹ Hudaning wə Rəbbimiz Əysa Məsihning kuli bolqan mənki Yaquptin tarkaq turuwatqan muhajir on ikki kəbiligə salam! □ ■

Etikad wə sinak

² I kerindaxlirim, hərqandak sinaklarqə duq kəlsənglar, buni zor huxallik dəp bilinglar. ■ ³ Qünki silərgə məlumki, bundak etikadینگلarning sinilixi silərdə səwr-qıdamlik xəkilləndüridu; ■ ⁴ səwr-qıdamlikning hisliti kəlbınglarda turup xundak pixip yetilsunki, xuning bilən silər pixqan, mukəmməl wə kəm-kutisiz bolisilər. ⁵ Birak əgər aranglardiki birsi danalikkə mohtaj bolsa, həmmigə sehiylik bilən beridiqan xundakla əyibliməydiqan Hudadin tilisun. Xuning bilən uningqə qoqum ata kılınidu. ■

⁶ Birak u heq delioqul bolmay ixəng bilən tilisun; qünki delioqul kixi huddi xamalda urulup uyan-buyan yəlpüngən dengiz dolqunioqə ohxaydu.

⁷ Undak kixi Rəbdin birər nərsigə eriximən, dəp heq hiyal kılmisun;

⁸ undaklar üjmə kəngül bolup, barlik yollirida tutami yoq adəmdur.

Namratlik wə baylik

⁹⁻¹⁰ Namrat bolqan kerindax əzining yukirioqə kətürülgənlikigə təntənə kılsun; bay bolqan kerindax bolsa, əzining təwən kılinoqanlikioqə təntənə kılsun, qünki u ot-qəplərnıng qeqəkliridək tozup ketidu. □ ¹¹ Quyax qikip kızıqanda, ot-qəplərni kurutidu, gülliri tozup ketidu-də, uning güzəlliki yokilidu; bay adəmlər huddi xuningqə ohxax, əz hələkqilikidə yokilidu. ■

Sinilix wə azdurulux

¹² Sinaklarqə səwrqanlik bilən bərdaxlik bərgən kixi nəkədər bəhtlik-hə! Qünki u sinaktin ötkəndin keyin, Huda Əzini səygenlərgə wədə kılqan

□ **1:1** «Hudaning wə Rəbbimiz Əysa Məsihning kuli bolqan mənki Yaqub...» — Yaqub muxu seziliridə əzini «rosul» dəp atımaydu. Lekin «qoxumqə səz-imizdə kərsitimizki, u həkikətən bir rosul, xunga uning uxbu hetini «rosulluk hoquk» bilən yeziloqan, dəp ixinimiz. Hət Yəhudıy bolqan etikadqılarqə yeziloqan, əlwəttə. «Tarkaq muhajir on ikki kəbilə» toqruluk «kırıx səz»imizni kəring. «Kul» deqən uqum toqruluk «Təbirlər»imizni kəring. ■ **1:1** Ros. 8:1; 1Pet. 1:1. ■ **1:2** Mat. 5:11; Rim. 5:3; 1Pet. 1:6. ■ **1:3** Rim. 5:3; 1Pet. 1:7. ■ **1:5** Pənd. 2:3; Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Yh. 16:24; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □ **1:9-10**

«**Namrat bolqan kerindax əzining yukirioqə kətürülgənlikigə təntənə kılsun**» — «əzining yukirioqə kətürülgənlik» — demək, birsi Məsihkə etikad baqlisila, məyli qanqilik namrat bolsun Hudaqə yeqin bolqan alıyjanab, intayin imtiyazlik orun həm munasiwəttin bəhrimən bolidu. «**bay bolqan kerindax bolsa, əzining təwən kılinoqanlikioqə təntənə kılsun, qünki u ot-qəplərnıng qeqəkliridək tozup ketidu**» — bay adam Əysa Məsih arkillik etikad baqlıqinida əzining barlik bayliklirini Huda aldida heqnersə əməs dəp bilip, əzini təwən tutmisa, Hudaning padixahlıqioqə kiraləydu. «Bay adəmnıng Hudaning padixahlıqioqə kırıxi tegining yingnıngın keqidin etüxidinm təs» («Mat.» 19:24). ■ **1:11** Yəx. 40:6, 7; 1Kor. 7:31; Yaq. 4:14; 1Pet. 1:24; 1Yuhə. 2:17.

hayat tajoqqa muvassər bolidu. □ ■ 13 Adəm azduruluxqa duq kəlgəndə «Huda meni azduruwatidu» demisun. Qünki Huda yaman ixlar bilən azduruluxi mumkin əməs həm baxqilarni azdurmaydu. 14 Bəlki birsi azduruloqanda, öz həwəs-nəpsi kəzoqilip, ularning kəynigə kirgən bolidu; 15 andin həwəs-nəps hamilidar bolup gunahni tuoqidu; gunah əsüp yetilip, əlümgə elip baridu.

16 Xunga səyümlük kərindaxlirim, aldinip qalmanglar! 17 Barlik yüksək səhiylik wə hər bir mukəmməl iltipət yukiridin, yəni *asmandiki barlik* yorukluqlarning Atisidin qüxüp kelidu; Uningda heqkandak əzgirix bolmaydu yəni Uningda «aylinix» bilən hasil bolidioqan kəlanggilərmu bolmaydu. □ ■ 18 U bizni *Əzi yaratqan barlik* məwjudatlarning iqidə Əzigə dəslep pixqan mewidək bolsun dəp, Əz iradisi boyiqə bizni həkikətning səz-kalamni arqilik tuoqdurdi. □ ■

Anglax wə ijra qilix

19 Xuning bilən, i səyümlük kərindaxlirim, hər adəm anglaxqa tez təyyar tursun, səzləxkə aldirimisun, oqəzəplinxkə aldirimisun. ■ 20 Qünki insan-ning oqəzipi Hudaning həkqaniylikini elip kəlməydu. □ 21 Xuning üqün, barlik iplasliklarni wə kininglaroqə patmaywatqan rəzilnikni taxlanglar; *kəlbinglarda* yiltiz tartkuzuloqan, siləрни kutkuzalaydioqan səz-kalamni kəmtərlik-məminlik bilən qəbul qilinglar. □ ■

□ 1:12 «Huda Əzini səyğənlərgə wədə kiloqan hayat tajoqqa muvassər bolidu» — muxu yərdə grek tilida «Huda» pəkət «U» bilən ipadiliniidu. ■ 1:12 Ayup 5:17; Mat. 10:22; 19:28, 29; 2Tim. 4:8; 1Pet. 5:4; Wəh. 2:10. □ 1:17 «Barlik yüksək səhiylik wə hər bir mukəmməl iltipət yukiridin, yəni asmandiki barlik yorukluqlarning Atisidin qüxüp kelidu; Uningda heqkandak əzgirix bolmaydu yəni Uningda «aylinix» bilən hasil bolidioqan kəlanggilərmu bolmaydu» — «pütkül yorukluqlarning Atisi» degənlik ibarə bəlkim həm Hudaning barlik quyax-yultuzlarning Yaratquqisi həm xundakla pərixtilərnəning Yaratquqisi ikenlikni kərsitixi mumkin. Muqəddəs Kitabta pərixtilərnəning daim yultuzlar bilən munasiwiti bar ikenlikni kərsitilidu (məsilən, «Ayup» 38:7, «Zəb.» 147:4nə körüng). (1) Huda hərdaim bizdin yukirida turidu; (2) Huda hərdaim bizgə həm jismani yəni həm rohiy yorukluq beridu; (3) quyax aylinixi yəni kayrilixi bilən kəlanggə hasil qilidu. Əmmə Hudada kəlanggə yəni qarəngə quluk degən məwjut əməs; u heq «aylanmay», heq əzgərməy hərdaim qüxtiki quyaxtək dəl üstimizdə turup küqlük nurini wə iltipatlinini (17-ayət) üstimizgə səhiylik bilən qaqudu. ■ 1:17 Pənd. 2:6; Yəx. 14:27; 46:10; Mal. 3:6; Rim. 11:29; 1Kor. 4:7. □ 1:18 «U bizni Əzi yaratqan barlik məwjudatlarning iqidə Əzigə dəslep pixqan mewidək bolsun dəp,...» — «dəslep pixqan mewə», əng burun elinoqan həsul bolsa, Hudaəqa alahitən atilatti. Demək, pütkül kainat Hudaəqa boysunidu wə təwə bolidu; lekin kainatning iqidə Məsihgə etiək baəqlioquqilar «dəslep pixqan mewə» süpitidə birinçi bolup Uningəqa bekinip təwə bolup, «həkiqiy, rohiy» səjdə qilidu. «... Əz iradisi boyiqə bizni həkikətning səz-kalamni arqilik tuoqdurdi» — muxu yərdə Hudaning bu «tuəqduruxi» jismani yəni həyat əməs, bəlki Muqəddəs Rohidin tuəqdurəjanlikini, yəni rohiy həyatqə, mənggüllük həyatqə tuəqdurup erixtürgənlikini kərsitidu. «Dəslep pixqan mewisi» yəni «tunji həsul mewisi» Hudaəqa alahidə atilatti («Yar.» 49:3, «Qəl.» 18:3, «Kən.» 18:1-4, «2Tar.» 31:5ni körüng). ■ 1:18 1Kor. 4:15; Gal. 4:19; 1Pet. 1:23. ■ 1:19 Pənd. 17:27; Top. 5:1. □ 1:20 «Qünki insaning oqəzipi Hudaning həkqaniylikini elip kəlməydu» — «Hudaning həkqaniylik»: (1) Hudaning həkqaniy əlqimi; (2) Huda aldida adil yəni həkqaniy boləjan ixlar; (3) Huda insaning etiəkdi üqün uningəqa ata qilidioqan həkqaniylikini kərsitidu. Bizningə «Hudaning həkqaniylik» (3)ni kərsitidu; qünki Hudaning Əzi ata kiloqan həkqaniylikni bolmisə, insanlar arisida hərəkəndə baxqan adillik yəni həkqaniylik boluxi mumkin əməs. □ 1:21 «...siləрни kutkuzalaydioqan səz-kalamni kəmtərlik-məminlik bilən qəbul qilinglar» — «siləрни» grek tilida «jeninglarni». ■ 1:21 Rim. 13:12; Kol. 3:8.

22 Əmma öz-özüglarni aldap pəkət sөz-kalamni angliuqılardin bol-manglar, bəlki uni ijra kılöuqılardin bolunglar. ■ 23-24 Qünki birsi sөz-kalamni anglap koyupla, uni ijra kılmisa, u huddi əynəktə özining əyni kiyapitigə qarap koyup, ketip kələn kixigə ohxaydu; qünki u öz turkiyə qarap bolup, qıkipla, xu haman özining kəndək ikənlikini untuydu.

□ ■ 25 Lekin axu kixilərnı ərkinlikkə erixtüridiyan mukəmməl kanunə əstayidillik bilən dawamlıq qarap, untuqak angliuqı bolmay, bəlki uning iqidə yaxap ijra kılöuqı boləyan kixi ixlirida bəhtlik kılınıdu. □ ■

26 Birsi özini ihlasmən adəmmən dəp hesablıyan, lekin tilini tizginlimigən bolsa, özini əzi aldaydu; bundək kixining ihlasmənliki bihudiliktur.

■ 27 Huda'Atimizning nəziridiki pak wə daqsiz ihlasmənlik xuki, kiyinqilikta kələn yetim-yesir, tul hotunlarnı yoklap, ularəya əməhorluk kılıx wə özini bu dunyaning buləixidin daqsiz saklaxtur. □

2

Həmmə adəmgə ohxax muamilə kılıx

1 Kərindaxlırim, xan-xərəp İgisi boləyan Rəbbimiz Əysa Məsihning etikad yolını tutkanikənsilər, adəmming taxki kiyapitigə qarap muamilə kılıdiyanlardin bolmanglar. □ ■ 2 Qünki sinagoginglarəya altun üzək takləyan, esil kiyingən bir bay bilən təng jul-jul kiyingən bir kəmbəşəl kirsə, □ 3 silər esil kiyingənni ətiwarlap «Tərgə qikiş oltursila!» desənglar, kəmbəşəlgə, «U yərdə tur!» yaki «Ayaq tərıpımdə oltur!» desənglar. □

4 əzara ayrımiçilik kıləyan wə insanlar üstidin yaman niyət həküm qikəruqılardin boləyan bolmamsilər?!

5 Kulək selinglar, i sөyümlük kərindaxlırim — Huda bu dunyadiki kəmbəşəllərnı etikadta bay bolux həmdə ularni Əzini sөygənlərgə

■ 1:22 Mat. 7:21; Luğa 11:28; Rim. 2:13; 1Yuha. 3:7. □ 1:23-24 «Qünki birsi sөz-kalamni anglap koyupla, uni ijra kılmisa, u huddi əynəktə özining əyni kiyapitigə qarap koyup, ketip kələn kixigə ohxaydu; qünki u öz turkiyə qarap bolup, qıkipla, xu haman özining kəndək ikənlikini untuydu» — bu adəmming «əyni kiyapitigə qarax»i əzigə bəlkin yüzidə daq-nuksan boləyanlıkını kərsətsə kerək — demək, Hudaning sөzigə qarisa əz gunahını kəridu; lekin kənglini tezla baxka ixka bəlxı bilən gunahını untuydu. ■ 1:23-24 Luğa 6:47.

□ 1:25 «axu kixilərnı ərkinlikkə erixtüridiyan mukəmməl kanunə əstayidillik bilən dawamlıq qarap...» — «adəmi ərkinlikkə erixtüridiyan kanun» grek tilida «ərkinlikning kanuni». Demək, yengi əhdə, yani hux həwər. «Ərkinlik» — adəmi gunah wə əz gunahlıq təbiiti, əlüm wə dozahtın azad kılıdiyan ərkinlik, əlwəttə. ■ 1:25 Mat. 5:19. ■ 1:26 Zəb. 34:13; Yak. 3:6; 1Pet. 3:10. □ 1:27 «Huda'atimizning nəziridiki pak wə daqsiz ihlasmənlik xuki, kiyinqilikta kələn yetim-yesir, tul hotunlarnı yoklap,... » — grek tilida muxu «yoklax» degən peilning əzi əməhorluk kılıx, insaning həlidin həwər elixni əz iqigə alıdu. Xuning bilən bu səzni muxu yərdə həm «yoklax» həm «əməhorluk kılıx» dəp tərjimə kılduk. □ 2:1 «xan-xərəp İgisi boləyan Rəbbimiz Əysa Məsih» — «xan-xərəp İgisi boləyan» grek tilida «Uluşlukning Əzi boləyan» yaki «Hudaning uluşlukning Əzi boləyan». Xan-xərəpning İgisining alıda bolsaq, bay-namratlıq degəndək parklərnıng əhmiyiti yok bolup ketıdu. ■ 2:1 Law. 19:15; Kan. 16:19; Pənd. 24:23; Mat. 22:16. □ 2:2 «... sinagoginglarəya altun üzək takləyan, esil kiyingən bir bay bilən təng jul-jul kiyingən bir kəmbəşəl kirsə,...» — «Təbirlərdiki «sinagog» toşruluk məzmunni kəruğlar. Muxu yərdə etikadqi boləyan Yəhudiylarning məhsus yiqılıx ibadət sorunlirini kərsitıdu. □ 2:3 «silər esil kiyingənni ətiwarlap «tərgə qikiş oltursila!» desənglar, kəmbəşəlgə, «u yərdə tur!» yaki «ayaq tərıpımdə oltur!» desənglar, ...» — «ayaq tərıpımdə» grek tilida «tətipərim tüwidə» bilən ipadilınıdu.

berixkə wədə kılōjan padixahlıkiōja mirashor boluxka talliojan əməsmu? **6** Birək silər kəmbəoqəllərni kəzgə ilmidinglar! Baylar silərni əzgən wə sot-soraqlarōja səriğən əməsmu? **7** Üstünglərgə koyulojan axu mubarək namōja kupurluk kiliwatkanlar yanə xu baylar əməsmu? **8** Muqəddəs yazmılardiki «koxnangni əzüngni səygəndək səy» degən xahənə kanunōja həkikiy əməl kilsanglar, yahxi kılōjan bolisilər. **9** Ləkin kixilərgə ikki hil kəz bilən kərisanglar, gunah kılōjan bolisilər, Təwrat kanuni tərīpidin hilaplik kılōquqilar dəp bekitilisilər. **10** Qünki bir kixi pütün Təwrat kanunioja əməl kildim dəp turup, *hətta* uningdiki birlə əmrgə hilaplik kilsa, u pütün kanunōja hilaplik kılōquqi hesablinidu. **11** Qünki: «zina kılma» Degüqi həm «katillik kılma»mu degən. Xunga, zina kilmisanglarmu, ləkin katillik kılōjan bolsanglar, yanila *pütün* Təwrat kanunioja hilaplik kılōjan bilən barawər bolisilər. **12** Xunga səz-əməlliringlar adəmni ərkinlikkə erixtüridojan kanun aldida sorək kılınıdiojanlarning salahiyitigə uyōun bolsun. **13** Qünki baxkilarōja rəhım kılmiōjanlarning üstidin qikiridojan həküm rəhımsiz bolidu. Əmdi «rəhım kılıx» «həküm qikirix»ning üstidin oqəlibə kılıp

2:5 Mis. 20:6; 1Sam. 2:30; Pənd. 8:17; Mat. 5:3; Yh. 7:48; 1Kor. 1:26-29. **2:7** «Üstünglərgə koyulojan axu mubarək namōja kupurluk kiliwatkanlar yanə xu baylar əməsmu?» —

«üstünglərgə koyulojan axu mubarək nam»: — adəm əysa Məsihkə etiqad baqliōjan bolsa, Huda aldida Məsih əysaning nami xu kixining üstigə koyulojan bolidu. Demək, u Məsihgə mənəsup, Huda u kixini «Meningki», «Məsihning adimi» dəp Öz namini muxu kixining «üstigə koyux»tin bax tartmaydu. Təwrat, «2Tar.» 7:14, «Am.» 9:11-12, «Yəx.» 63:19, «Yər.» 14:9, 15:16, «Dan.» 9:19, «Ros.» 15:17ni kəring). **2:8** «Muqəddəs yazmılardiki «koxnangni əzüngni səygəndək səy» degən xahənə kanunōja həkikiy əməl kilsanglar...» — «xahənə kanun» degən bu intayin kizik ibarə toqruluk «koxumqə səz»imizni kəring. **2:8** Law. 19:18; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9. **2:9** «Ləkin kixilərgə ikki hil kəz bilən kərisanglar, gunah kılōjan bolisilər, Təwrat kanuni tərīpidin hilaplik kılōquqilar dəp bekitilisilər» — oqurmənlərgə xu ix ayanki, Yəhudiyə kəringdaxlar Təwrat kanunini yahxi bilgəqkə, ularning xu bilimdin təkəbburlixip ketix həwpı bardur. Ləkin rosul Yakup ularōja agahlandıriduki, Təwrat kanunioja əməl kılāy desəng, əmdi insanōja bolōjan muamilimigə karitilōjan əmrlər iqidə «koxnangni əzüngni səygəndək səy» degən əmr əng kəttik tələptur, «kixilərgə ikki hil kəz bilən kərax» xu əmrigə hilap. Pəqət «adəmni ərkinlikkə erixtürəngən kanun»ni, yanı «yengi əhdə»ni (1:25, 2:12-ayətlər) əziningki kılōjan kixi xu əmrgə əməl kılālaydu; axu kanunda (yengi əhdə, demək) təkəbburlixix degən ix kət'iy yoktur. **2:10** «Qünki bir kixi pütün Təwrat kanunioja əməl kildim dəp turup, hətta uningdiki birlə əmrgə hilaplik kilsa, u pütün kanunōja hilaplik kılōquqi hesablinidu» — bu bayan bəlkim oqurmənlərgə həyrən kəlarlik ix bolidu. «Gal.» 3:10də mundək deyilidu — «Ləkin Təwrat kanunioja əməl kılāmiz dəp yürəngələr bolsa həmmisi lənətkə qalidu. Qünki muqəddəs yazmılarda mundək yezilōjan: «Təwrat kanunida yezilōjan həmmə əmrlərgə üzüksiz əməl kılmaywatkan hər bir kixi lənətkə qalidu». Qünki Hudaning insanlarōja bolōjan adil, muqəddəs təlipi insanlarning toluq pak-muqəddəs boluxidin ibarəttur. Hudaning təlipigə əməl kılaxida «100»tin təwən bolsa bolmaydu. Xunga, Huda bizni awwal kutkuzmisa uni heq hursən kılalmaymiz. **2:10** Kan. 27:26; Mat. 5:19; Gal. 3:10. **2:11** ««zina kılma» Degüqi həm «katillik kılma»mu degən...» — ««zina kılma» degüqi» Huda Əzi, əlwəttə. **2:11** Mis. 20:13,14; Kan. 5:17,18; Mat. 5:27. **2:12** «Xunga səz-əməlliringlar adəmni ərkinlikkə erixtüridojan kanun aldida sorək kılınıdiojanlarning salahiyitigə uyōun bolsun» — 1:25ni kəring. «Adəmni ərkinlikkə erixtüridojan kanun» — gərah tilida «ərkinlikning kanuni». Demək, yengi əhdə, yanı hux həwər. «Ərkinlik» — adəmni gunah wə öz gunahlik təbiiti, əlüm wə dozahtın azad kılıdiojan ərkinlik, əlwəttə.

təntənə qilidu. □ ■

Etikađ wə əməliyəť

¹⁴ I kərindaxlirim! Birsı aqızıda, «Məndə etikađ bar» dəp turup, əmma *uningda munasip* əməlliri bolmısa, uning nemə paydisi? *Bundađ etikađ* uni kütquzalamdu? ■ ¹⁵⁻¹⁶ Əmdi əgər aka-uka yađı aqasıngıllardıń biri yalıngađ qalsa yađı kündilik yeməklıki kəm bolsa, silərdıń biri ularođa: «*Hudaşođa* amanət, kiyimınglar pütün, korsıkinglar tok kılınođay!» dəp koyupla, tenıning həjıtidıń qıkmısa, bunıng nemə paydisi? ■ ¹⁷ Xuningođa ohxax yalođuz etikađla bolup, *uningođa munasip* əməlliri bolmısa, *bundađ etikađ* ölük etikađtur. ¹⁸ Lekin bəzıbir adəmlər: «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» dəp *talıxıdu*. Lekin mən: «Əməlsız bolođan etikađıngni manta korsıtə kəni?!», «Mən etikađımnı əməllər bilən korsıtımən» dəymən. □ ¹⁹ — Sən «Huda bir» dəp ixınısən — Barıkalla! Lekin hətta jinlarmu xuningođa ixınıdu, xundađla kərkup dır-dır tıtrəyduđu! □ ²⁰ Əy, kuruđ hiyal adəm! Əməlliri yođ etikađning ölük etikađ ikənlikini qađanmu bilərsən? □ ²¹ Atımız İbrahım əz oođlı İshakni kurbangah üstıgə sunođanda əz əmili arkilik həkkanıy dəp jakarlanođan əməsmu? □ ■ ²² Əmdi xuni kəruwelıxka bolıduki, uning etikađı munasip əməllərni kıldı wə etikađı əməllər arkilik mukəmməl kılındı. ²³ Mana bu ix *Təwrattiki*: «İbrahım Hudaşođa etikađ kıldı. Bu uning həkkanıylikı hesablandı» degən yazmını ispatlaydu, xundađla u «Hudanıng dostı» dəp

□ **2:13 «Qünki baxkılarođa rəhım kılmıođanlarning üstıdın qıkırıdođan həküm rəhımsız bolıdu. Əmdi «rəhım kılıx» «həküm qıkırıx»ning üstıdın ođalıb kılıp təntənə kılıdu» — ««rəhım kılıx» «həküm qıkırıx»ning üstıdın ođalıb kılıp təntənə kılıdu». Təwrat dəwrıdə «Kəzge kəz, qıxka qıx» degən kanun həküm sürətti. Bu adillik, əlwəttə. Bırək Təwrattiki adıl kanun boyıqə həmmimiz dozahka qıxiximiz kərək! Əmdi İnjil dəwri kəldı, Əysa Məsih Əzi bizning gunahlırimizni Əz üstıgə aldı; Huda xuning bilən bizgə rəhımdillik korsıtıx yolını aqđı. Xuning bilən «rəhımdillik» «həküm qıkırıx»ning üstıdın ođalıb kılıp təntənə kılıdu» wə biz Hudaşođa əgıxıp baxkılarođa rəhım korsıtıximizgə toşra kelıdu. ■ **2:13** Mat. 6:15; 18:35; Mar. 11:25; Luğa 16:25. ■ **2:14** Mat. 7:26; Yağ. 1:23. ■ **2:15-16** Luğa 3:11; 1Yuha. 3:17.**

□ **2:18 «Lekin bəzıbir adəmlər: «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» dəp talıxıdu» — «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» degüqi bəlkim «Bəzilərdə etikađ bar, bəzilərdə əməllər bar. İkkilisi birlə wađıtta təng boluxı mumkin əməs» degəndək mənini kətsətməkqi boluxı mumkin. 18-ayəttiki qalođan səzlər wə 19-22-ayətlər bəlkim Yaqubning buningođa bolođan rəddiyyə jawabı bolalaydu. «Lekin mən: «Əməlsız bolođan etikađıngni manta korsıtə kəni?!» ... dəymən» — bu səz intayın kinayilik gəp, əlwəttə. Adəmnıng əməlliri yađı hərıkətliri bolmısa uningda nemə etikađ, nemə pozitsiyə yađı nemə pikir bar boluđanlikini bilix hərgiz mumkin əməs!**

□ **2:19 «— Sən «Huda bir» dəp ixınısən — Barıkalla! Lekin hətta jinlarmu xuningođa ixınıdu, xundađla kərkup dır-dır tıtrəyduđu!» — Yaqubning bu gəpi intayın kinayilik gəptur. Hətta jin-xəytanlarning «etikađı»dın əməl-hərıkətlər qıkıdu (ular dır-dır tıtrəydu!). Jin-xəytanlar Hudanıng məwjut ikənlikıgə, uning «bir boluđanlikı»ođa ixınıdu, lekin uningođa etikađ kılmaydu (tayanmaydu), əlwəttə. □ **2:20 «əməlliri yođ etikađning ölük etikađ ikənlikı...» — bəzi kona kəqürmilərdə «əməlliri yođ etikađning əhmiyətsiz etikađ ikənlikı...» deyılıdu. «əməlliri yođ etikađning ölük etikađ ikənlikini qađanmu bilərsən?» — «qađanmu bilərsən?» degənnıng bəxka birlıh tərjımisı «buningođa ispat halamsən?». □ **2:21 «Atımız İbrahım əz oođlı İshakni kurbangah üstıgə sunođanda...» — «Atımız İbrahım» — Yəhüdiy həlkıning əjdadı həmdə etikađ jəhəttə barlık etikađqılarning atısıdu. ■ **2:21** Yar. 22:10.******

ataldi. □ ■²⁴ Buningdin xuni kərələysilərki, insanlar etiqađi bilənla əməs, bəłki əməlliri bilən həkəkaniy dəp jakarlinidu. □

²⁵ Muxuningođa ohxax, paxixə ayal Raħab *İsrail* qarlıojuqilirini öz öyidə kütüp, ularni baxka yol bilən qaçuruwətkənlikni üqün, u ohxaxla ix-əmili bilən həkəkaniy dəp jakarlanoğan bolmamdu? □ ■²⁶ Tən roħ bolmisa əlük boləndək, əməlliri yoq etiqađmu əlüktur.

3

Tilni tizginliximiz kerək

¹ Qerindaxlırim, aranglardın kəp kixi təlim bərgüqi bolıwalmanglar! Qünki silərgə məlumki, biz *təlim bərgüqilər* baxkılardıñ tehımu kəttik sorakka tartılımız. ■ ² Qünki həmmimiz kəp ixlarda hatalixip putliximiz. *Halbuki*, əgər birsi tilda hatalaxmisa, u kamalətkə yətkən, pütkül tenini tizginliyəligən adəm bolıdu. ■ ³ Mana, biz atlarnı özimizgə bekindurux üqün aqziəğa yügən salımız; buning bilən pütkül tənlinini *halioğan tərəpkə* buriyalaymız. ⁴ Mana, kemilərgımu qaranglar; xunqilik yoğan bolsımu, yənə kelip dəhxətlik xamallar tərıpidin urulup həydidilidioğan bolsımu, lekin rolqi kəyərgə ularni həydəy desə, u kiqıkkınə bir rol arkilik uni halioğan tərəpkə buraydu. ⁵ Xuningəğa ohxax, gərgə til *tenimizning* kiqik bir əzasi bolsımu, lekin tolımu yoğan səzləydu. Kiqıkkınə bir ot uqkunıning qong ormanoğa ot tutaxuralaydioğanlıkını oylap bekinglar! ■ ⁶ Til — dərwəkə bir ottur; u əzalirimiz arisidin orun elip kəbihlikkə toloğan bir aləm bolıdu. U pütkül tənni buləiojuqidur; u dozah otidin tutaxturulup, pütkül təbiətning qaqioğa ot tutaxturıdu! □ ⁷ Qünki hərtürlük haywanlar həm uqar-kanatlar, əmiligüqi haywanlar həm dengizdiki məhluklar insaniyət tərıpidin kəndürülməktə həmdə kəndürülgənidi. ⁸ Əmma tilni həqkim kəndürəlməydu; u tinimsiz rəzil bir nərsə bolup, janəğa zamin bolıdioğan zəhərgə toloğandır. ⁹ Biz tilimiz bilən Pərwərdigar Atimizəğa xanu-təxəkkür qaçturımisiz, wə yənə uning bilən Hudaning obrazida yaritiləğan insanlarnı qarəoyamız. ¹⁰ Demək, ohxax bir eojızdın həm təxəkkür-mubarək həm lənət-karəqax qıqıdu. I qerindaxlırim, bundək bolmaslıkni kerək! ¹¹ Bir bulək ohxax bir kəzdin birlə waqıtta tatlık həm kırtak su qıqıramdu? ¹² I qerindaxlırim, ənjür

□ 2:23 «**Mana bu ix Təwrattiki: «İbraħim Hudaəğa etiqađ kıldı. Bu uning həkəkaniylikni hesablandı» degən yazını ispatlaydu, xundakla u «Hudaning dosti» dəp ataldı** — Təwrat, «Yar.» 15:6 wə «2Tar.» 20:7, «Yəx.» 51:2, «Dan.» 3:35ni (LXX) wə «Yəx.» 41:8ni kəring. ■ 2:23 Yar. 15:6; Rim. 4:3; Gal. 3:6. □ 2:24 «**Buningdin xuni kərələysilərki, insanlar etiqađi bilənla əməs, bəłki əməlliri bilən həkəkaniy dəp jakarlinidu**» — rosul Pawlus «insanlar etiqađ bilən həkəkaniy dəp jakarlinidu» daydu (məsilən, «Rim.» 3:28, «Gal.» 2:16, 3:24ni kəring). Rosul Yakupning sezi Pawlusning seziğə heq zit əməs, bəłki adəmning etiqađioğa munasip ix-hərikiti yaqi əməlliri bolmisa, bundək etiqađ həkəkıy etiqađ hesablanmaydu, bəłki «əlük etiqađ» (2:17, 20, 26) hesablinixi kerək, dəp təkitleydu. □ 2:25 «**... paxixə ayal Raħab İsrail qarlıojuqilirini öz öyidə kütüp, ularni baxka yol bilən qaçuruwətkənlikni üqün, u ohxaxla ix-əmili bilən həkəkaniy dəp jakarlanəğan bolmamdu?**» — bu wəkə «Yəxua» 2-babta hatiriləngən. «İbr.» 11:31nı kəring. ■ 2:25 Yə. 2:1; 6:23; İbr. 11:31. ■ 3:1 Mat. 7:1; 23:8; Luka 6:37. ■ 3:2 Zəb. 34:13; Yağ. 1:26. ■ 3:5 Pənd. 12:18; 15:2. □ 3:6 «... u dozah otidin tutaxturulup, pütkül təbiətning qaqioğa ot tutaxturıdu!» — «pütkül təbiət» degəning baxka birhil tərijimisi: «barlık insaniy dunya».

dərihi zəytnung mewisini bərməydu, yaki üzüm teli ənjürning mewisini berələmdu? Həm tuzluk *bulak* tatlık sunimu qıqıralmaydu.

Ərxin kəlgən həkikiy danalığ

¹³ Aranglarda kim dana wə pəmlık? Pəzilətlik yürux-turuxidin u danalıqqa has boləqan məmin-kəmtərlik bilən əməllirini kərsətsun! ■

¹⁴ Ləkin əgər kəlbınglarda aqqıq həsəthorluk wə jedəl-majira bolsa, əmdi yaloqan səzlər bilən həkikətəni yoxqqa qıqarmanglar, mahtanmanglar. □ ■

¹⁵ Bundaq «danalığ» ərxin əməs, bəlki dunyaəqa, insan təbiiyitigə has bolup, jin-xəytandin kəlgəndur. □ ■ ¹⁶ Qünki həsəthorluk wə jedəl-majira boləqanla yərdə qalayımıqanqılık wə hərhil rəzilliklər bolıdu.

■ ¹⁷ Ləkin ərxin kəlgən danalığ bolsa, u aldi bilən paktur, u yənə tınlıqərwər, hux peil, baxkılarning pikrigə kulıqı oquq, rəhimdil bolup, yahxi mewilər bilən toloqan, uningda tərəpbazlık yaki sahtipəzlik yoxtur.

□ ¹⁸ Həkkaniylik urukliri tınlıqərwərlər arisida qeqilip, tınlıq iqidə mewə berıdu. □

4

Bu dunyani dost tutmaslık

¹ Aranglardiki urux wə majiralar nədin kelip qıqıdu? Bu dəl tən əzaliringlar iqidə jəng kiliwatqan arzu-həwəsliringlardın əməsmu? ■

² Silər arzu-həwəs kilisilər, ləkin arzu-həwəsliringlarəqa erixməysilər; adəm olturısilər, həsət kilisilər, ləkin erixəlməysilər; jedəl-majira qıqırıp jəng kilisilər. Erixməysilər, qünki tiliməysilər. ³ Tilisənglarmu erixəlməysilər, qünki öz arzu-həwəsliringlarnı kandurux üqün rəzil niyətlər bilən tiləysilər. ■ ⁴ Əy zinahorlar! Bu dunya bilən dostlixixning əməliyəttə Huda bilən düxmənlixix ikənlikini bilməmtinglar? Kimdikim

■ **3:13** Əf. 5:8. □ **3:14** «ləkin əgər kəlbınglarda aqqıq həsəthorluk wə jedəl-majira bolsa, əmdi yaloqan səzlər bilən həkikətəni yoxqqa qıqarmanglar, mahtanmanglar» — «mahtanmanglar» degənlikning mənisı bolsa: ««məndə danalığ bar» demənglar». ■ **3:14** Rim. 13:13. □ **3:15** «Bundaq «danalığ» ərxin əməs...» — grek tilida «bundaq «danalığ» yuqıridin əməs». «bəlki dunyaəqa ... has bolup...» — grek tilida «yəz-zəminəqa ... has bolup» deyilıdu. «bundaq «danalığ» ərxin əməs, bəlki dunyaəqa, insan təbiiyitigə has bolup,

jin-xəytandin kəlgəndur» — «dunya» yaki «bu dunya» bolsa, Təwrat-injil boyıqə, Hudaəqa kərxi qıqқан, Xəytan tərıpidin baxquruloqan pütkül bir sistemini kərsitıdu (4-babni kəring). «İnsan təbiiyitigə has» grek tilida «janlık» degən səz bilən ipadilınıdu. Muxu yərdiki grek tilidiki «jan» insan xəhsining üq kismi (roh, jan, tən)ning birini kərsitıdu. Hudaəqa tayanmıəqaqqa, gunaqkar insanlarning əzlrining «jenidin qıqқан» əqil-parasətliri wə oy-pikirliri Hudaning Rohıdin qıqқан bolmıəqaqqa, hərgiz Hudaning kənglidikidək bolmaydu («Rimliklarəqa»diki «kırıx səz»imizni kəring. ■ **3:15** 1Kor. 2:6, 7. ■ **3:16** 1Kor. 3:3; Gal. 5:20. □ **3:17** «ləkin ərxin kəlgən danalığ bolsa,...» — grek tilida «ləkin yuqıridin kəlgən danalığ bolsa...». □ **3:18** «həkkaniylik urukliri tınlıqərwərlər arisida qeqilip, tınlıq iqidə mewə berıdu» — «həkkaniylik urukliri» degənlik adəmning həyatıda pəyda boləqan yaki əsıdioqan həkkaniylikni kərsitıdu. ■ **4:1** Rim. 7:23; 1Pet. 2:11. ■ **4:3** Mat. 20:22; Rim. 8:26.

bu dunyani dost tutmaqchi bolsa, özini Hudaning düxmını kılıdu. ■ □ ⁵ Mukəddəs yazmilarda: «Huda kəlbimizgə makan kılduroqan Roh naqar arzu-həwəslərni kılamdu?» degən söz silərqə bikar deyilgənmu? ■ □ ⁶ Ləkin Huda bərgən mehır-xəpkət buningdin üstün turidu. Xuning tüpəylidin mukəddəs yazmilarda: «Huda təkəbburlarə qaxxidur, ləkin məmın-kəmtərlərgə xəpkət kılıdu» dəp yeziloqandur. ■ □ ⁷ Xuning üqün, Hudaəja boysununglar. Xəytanoəja qarxi turunglar; *xundak kılsanglar* u silərdin kaqidu. ■ □ ⁸ Hudaəja yekınlixinglar, Hudamu silərgə yekınlixidu. Əy gunahkarlar, *gunahın* kolunglarnı yuyunglar; əy üjmə kəngüllər, kəblinglarnı pak kılinglar. ■ □ ⁹ *Gunahlıringlarə* qayoıuə həsrət qeqinglar, həza tutup yioqlanglar, külkənglarnı matəmə, huxal-kıqinglarnı qayoıuə aylandurunglar. ■ □ ¹⁰ Rəbning aldida əzünglarnı təwən tutunglar wə xundak kıloqanda U silərnı üstün kılıdu. ■

Kerindaxlar üstidin həküm kılmaslık

¹¹ I kerindaxlar, bir-biringlarnı səkmənglar. Kimdikim kerındixını səksə yaki uning üstidin həküm kılsa, Təwrat kanunınımu səkkən wə uning üstidin həküm kıloqan bolıdu. Xundak kılip kanun üstidin *toqra-natoqra dəp* həküm kılsang, kanunoəja əməl kıloquçı əməs, bəlki əzüngni *uning üstidin* həküm kıloquçı kıliwaləqan bolısən. ■ □ ¹² Kətquzuxka wə həlak kılixka kadir boləqan, kanun Tüzgüçı wə həküm Kiloquçı pəkət birdur! Xundak ikən, sən baxkılar üstidin həküm kıloqudək zadı kimsən?

□ **4:4 «Əy zinahorlar! Bu dünya bilən dostlıxning əməliyəttə Huda bilən düxmənlixik ikənlikini bilməntinglar?»** — muxu yərdiki «zinahorlar» xübhısızki, kəqmə mənıdə yaki bəlkim əynı mənıdə boluxı mumkin. Kəqmə mənıdə «Hudaəja wapasızlar» degənnı bıldürıdu. Bu söz baxka ıxlar (pul, baylık həkuk, mənəp, hərhil həwəslər)ni Hudaning ornoəja qoyəqanlıknı kərsıtidu. Bu həkıkıyı butpərəsıktur; bu Huda aldida zinahorlukka ohxax bolıdu. ■ **4:4** Yh. 15:9; Gal. 1:10; 1Yuhə. 2:15. □ **4:5 «Huda kəlbimizgə makan kılduroqan Roh...»** — Əz Mukəddəs Rohını kərsıtidu. Grek tilıda «U kəlbimizgə makan kılduroqan Roh...». **«Mukəddəs yazmilarda: «Huda kəlbimizgə makan kılduroqan Roh naqar arzu-həwəslərni kılamdu?» degən söz silərqə bikar deyilgənmu?»** — bu səznıng əzi Təwratın bıwasıtə tepılmaydu, bəlkim rosul Yaqupning Təwratıtkı kəp ayətlırıngını mujəssəmləxtürülgını boluxı mumkin. Baxka bir hil tərjımısı: «Huda kəlbimizgə saləqan (mukəddəs) Roh bıznıng Hudaəjıla sadəkətmən boluxımızını kattıq arzu kılıdu». ■ **4:5** Qel. 11:29. □ **4:6 «Ləkin Huda bərgən mehır-xəpkət buningdin üstün turıdu»** — bu səznıng mənısı bəlkim «bu yaman arzu-həwəslırımız, nəps-tamahorlukımız üstidin əjəlibə kılix üqün, Huda bızgə kəp küq-küdrət berıdu» degənlik boluxı mumkin. **«Huda təkəbburlarə qaxxidur, ləkin məmın-kəmtərlərgə xəpkət kılıdu»** — «Pənd.» 3:34. ■ **4:6** Pənd. 3:34; 1Pet. 5:5. ■ **4:7** Əf. 4:27; 1Pet. 5:9. □ **4:8 «Əy gunahkarlar, gunahın kolunglarnı yuyunglar; əy üjmə kəngüllər, kəblinglarnı pak kılinglar»** — bu «üjmə kəngüllər» bəlkim Huda bilən wə bu dünya bilən təng dost bolaylı degüqılərnı kərsıtidu. ■ **4:9** Mat. 5:4. ■ **4:10** Ayup. 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luəka 14:11; 18:14; 1Pet. 5:6. □ **4:11 «Kımdıkim kerındixını səksə yaki uning üstidin həküm kıloqan kılə, Təwrat kanunınımu səkkən wə uning üstidin həküm kıloqan bolıdu...»** — «Təwrat kanunınımu səkkən ... bolıdu» — muxu yərdə rosul Yaqupning kəzdə tutqan «Təwrat kanunı» bolsa yukırıda tiləqə aləqan unıngdıki «koxnangnı əzüngnı səyğəndək səygnı» degən əmr boluxı kerək. Bu səzlər bəzıdə «Təwrat kanunıngın jəwhırı» deyılıdu. **«Xundak kılip kanun üstidin toqra-natoqra dəp həküm kılsang, kanunoəja əməl kıloquçı əməs, bəlki əzüngnı uning üstidin həküm kıloquçı kıliwaləqan bolısən»** — insanning bəhtlik nesıwısı Hudaning səzi üstidin («toqra, natoqra!» dəp) həküm qıkırıx əməs, bəlki unı iman bilən kəbul kılip itaət kılıxtə tepılıdu, əlwəttə!

Özüngni Huda demə!

¹³ Həy, «Bügün yaki ətə palani-püküni xəhərgə barimiz, u yərdə bir yil turup, tijarət kılıp pəyda tapımız» degüqilər buningə qulak selinglar! ■ ¹⁴ Əy ətə nemə bolidioqanlıqini bilməydioqanlar, həyatinglar nemigə ohxaydu? U huddi oqil-pal pəyda bolup yoxap ketidioqan bir parqə tuman, halas. □ ■ ¹⁵ Buning ornioqə, «Rəb buyrusa, həyat bolsaq, uni kiliimiz, buni kiliimiz» deyixinglar kerək. ■ ¹⁶ Lekin əmdi silər həzir undaq yooqan gəpliringlar bilən mahtinisilər. Bundak mahtinixlarning həmmisi rəzil ixtur. ¹⁷ Xuningdək kimdikim məlum yaxxi ixni kiliqxqə tegixlik dəp bilip turup kilmioqan bolsa, gunah qiloqan bolidu. ■

5

Baylarni agahlandurux

¹ Əy baylar, qulak selinglar! Bexinglarə quxidioqan külpətlər üçün dad-pəryad kətürüp yioqlanglar. ■ ² Baylikinglar qirip kətti, kiyim-keqikinglarni küyə yəp kətti, ³ altun-kümüxliringlarni bolsa dat basti, bu dat *kiyaməttə* özünglarə qarxi guwahlik berip, gəxünglarni otta köydürülgəndək yəwetidu. Silərnin bayliklarni toplixinglar ahirki künlərdə boldi! □ ■ ⁴ Mana, etizlikinglarda ixləp həsul yioqanlarə hiyanət kilipl ix həqlirini bərməy kəldinglar. Bu tutuwelinioqan hək üstünglardin pəryad kətürməktə, xuningdək ormiqilarning nalə-pəryadliri samawī koxunlarning Sərdari bolioqan Pərwərdigarning qulioqə yətti. ■ ⁵ Silər bu dunyada həxəmətqilik wə əyx-ixrət iqidə yaxap keliwatisilər. *Koylar boquzlx küniğə təyyarlanioqandək, silərnu boquzlinix küniğə özünglarni bordap keliwatisilər.* □ ■

■ **4:13** Luqa 12:18. □ **4:14** «U huddi oqil-pal pəyda bolup yoxap ketidioqan bir parqə tuman, halas» — «bir parqə tuman» yaki «bir parqə is-tütək». ■ **4:14** Yəx. 40:6; 1Kor. 7:31; Yaq. 1:10; 1Pet. 1:24; 1Yuhə. 2:17. ■ **4:15** Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; İbr. 6:3.

■ **4:17** Luqa 12:47. ■ **5:1** Pənd. 11:28; Am. 6:1; Luqa 6:24; 1Tim. 6:9. □ **5:3** «altun-kümüxliringlarni bolsa dat basti» — rusul Yaqub bu ayətlərdə baylarning bəxioqə kəlgüsüdə quxidioqan jazani allıkaqan yüz bərgəndək tərdə kərsitidu. «**Silərnin bayliklarni toplixinglar ahirki künlərdə boldi!**» — baxqə bir tərijimi: «Qünki silər bu ahir zamanda baylik toplax bilənla bolup ketiwatisilər!». Qandaqla bolmisun, ularning baylikliri «ahirki künlərdə» toplanoqan bolup, ular bulardın anqə uzun həzur alalmaydu. ■ **5:3** Mat. 6:19; Rim. 2:5. ■ **5:4** Law. 19:13; Qan. 24:14. □ **5:5** «**Silər bu dunyada həxəmətqilik wə əyx-ixrət iqidə yaxap keliwatisilər**» — «bu dunyada» grek tilida «yər yüzidə». Demək, bəhixtə undaq rəhətlik həyattın bəhərimən bolmaysilər. «**Koylar boquzlx küniğə təyyarlanioqandək, silərnu boquzlinix küniğə özünglarni bordap keliwatisilər**» — «özünglarni bordap keliwatisilər» grek tilida «yürəkliringlarni bordap keliwatisilər». Bu üç bislik səz bolup: (1) özünglar intayın həxəmətlik, əyx-ixrətlik turmux ötküzdunglar; (2) kənglünglarni tax qildinglar (məsilən, «Yəx.» 10:6 wə 63:17ni kəring); (3) (kinayilik mənida) «boquzlx küni» (kiyamət küni)ğə özünglarni «bordap» yaxxi təyyarlidinglar. ■ **5:5** Ayup 21:13; Luqa 16:19,25.

6 Silər həkkaneyi bolocuqini gunahka məhkum kılıp, öltürüp kəldinglar; u silərgə qarxilik kərsətməydu. □

Səwr-takət wə dua

7-8 Xunga, kərindaxlar, Rəbning qayta kelidoqan küniqığə səwr-takət kılıp turunglar. Mana, dehqan kixi yərning esil mewisini kütidu; yər dəslepki wə keyinki yamoqurlarəya muyəssər bolocuqə uni intizarlik bilən səwr-takət iqidə kütidu. Silərmu səwr-takət kılıp qəlbinglarni mustəhkəm kilinglar. Qünki Rəbning qayta kelixi yeqinlap qaldı. □

9 Kərindaxlar, özünqlar sorakka tartılmaslikinglar ügün bir-biringlardin aqrinmanglar; mana, Sorak Kiloquqi ixik aldidə turidu.

10 Pərwərdigarning namida səzligən burunki pəyoqəmbərlərləning qandak azab-okubət tartқанliki, xundakla səwr-takət kılolanlikini ülgə kilinglar.

11 Biz mana muxundak *səwr-takət bilən* bərdaxlik bərgənərləni bəhtlik dəp hesablaymiz. Ayupning azab-okubətə kəndak səwr-takət bilən bərdaxlik bərgənlikini angliqansilər wə Pərwərdigarning uningəya ahirki kıləqini, xundakla «Pərwərdigarning iq-baqrri xəpkət wə rəhimdillik bilən toloqan»likini kərgənsilər. □ ■

12 Əmdi i kərindaxlırim, əng muhimi, kəsəm kılmanglar — nə asman nə zemin nə heqkəndak baxka nərsilərning nami bilən kəsəm kıləquqi bolmanglar, bəliki «bolidu» desənglar həkikiy «bolidu» bolsun, «yak» desənglar həkikiy «yak» bolsun. Xundak kıləqanda, *Hudaning* jazasioqə qüxməysilər. ■

Dua toqruluk

□ 5:6 «Silər həkkaneyi bolocuqini gunahka məhkum kılıp, öltürüp kəldinglar; u silərgə qarxilik kərsətməydu» — «həkkaneyi bolocuqi» (1) Məsihi ni yaqi (2) həkkaneyi adəmlərləni kərsitidu. Bizningqə həkkaneyi adəmlərləni kərsitidu, qünki grek tilida «öltürüx» degən peil kəp qetimlik öltürüxlərləni kərsitixi mumkin. Əmdi nemixka «həkkaneyi bolocuqılar» əməs, bəliki «həkkaneyi bolocuqi» dəydu? Bizningqə rosul Yaqub Məsih əysəning Öz məmin bəndiliridə turuwatқанliqini, ular bilən bir boləlanlikini təkittəlxni halaydu («Pənd.» 14:31, 17:5 wə «Ros.» 9:4ni kəring). Rosul Yaqub xu qəqlarda «həkkaneyi Yaqub» dəp atilattı wə keyin Yerusalemdikilər tərpidin öltürüwetildi (miladiy 60-yillarda). «U silərgə qarxilik kərsətməydu» degən bayan bəlkim Hudaning məmin bəndilirining harakterini həmdə ularning ajiz-anıy ıkanlikini kərsitiximu mumkin. □

□ 5:7-8 «dehqan kixi yərning esil mewisini kütidu; yər dəslepki wə keyinki yamoqurlarəya muyəssər bolocuqə uni intizarlik bilən səwr-takət iqidə kütidu» — «dəslepki yamoqurlar» İsraildə 10- yaqi 11-ayda yeqip, yərni yumxaq kılıp həydəxkə təyyarlaydu, andin qeqiləqan uruqlarni ündürüxkə türtkə bolidu. «Keyinki yamoqurlar» bolsa 3- yaqi 4-ayda yeqip, ətiyazlık ziraətlərləni pixurux rolını oynaydu. Xunga hər bir dehqan «keyinki yamoqur»əya təxnədur, ular uni bək qədirləydu. «... Silərmu səwr-takət kılıp qəlbinglarni mustəhkəm kilinglar. Qünki Rəbning qayta kelixi yeqinlap qaldı» — bu 7-8-ayətlər üstidə «qoxumqə sez»imizdə tohtilimiz. □

□ 5:11 «Ayupning azab-okubətə kəndak səwr-takət bilən bərdaxlik bərgənlikini angliqansilər wə Pərwərdigarning uningəya ahirki kıləqini... kərgənsilər» — «Pərwərdigarning uningəya ahirki kıləqini» demək, Hudaning ahiridə Ayupning həyatini qandak bərikətləp, yaxhi orunlaxturəlanliki. «Pərwərdigarning iq-baqrri xəpkət wə rəhimdillik bilən toloqan» — bu səzlər «Mis.» 34:6, «Nəh.» 9:17, «Zəb.» 86:15, 102:13, «Yo.» 2:13də hilmuhil xəkildə kərilidu. ■ 5:11 Qel. 14:18; Ayup 1:21 ,22; 42:10-17; Zəb. 103:8-9; Mat. 5:11. ■ 5:12 Mat. 5:34; 2Kor. 1:17, 18.

¹³ Aranglarda azab tartquçi kixi barmu? U dua kılsun. Huxal yürüwatkanlar barmu? U küy-mədhıyə nahxilirini eytsun. □ ■

¹⁴ Aranglarda aqrık-silaqlar barmu? Ular jamaətnıng aqsakallirini qakirtip kəlsun; ular Rəbning namıda unıng *bexioğa* may sürüp məsih kılip dua kılsun. □ ■ ¹⁵ Xundak kılip iman-ixəng bilən kılinoğan dua bimarnı saqaytıdu, Rəb unı ornıdin turəuzıdu. Əgər bimar gunahlarıni kıloğan bolsa, bular kəqürüm kılinıdu. ¹⁶ Xuning üqün ötküzgən gunahlırlınglarıni bir-birınglarəğa ikrar kılinglar wə xıpalık tərıxinglar üqün bir-birınglarəğa dua kılinglar. Həkkaniy adəmning duası zor küq wə qəng ünümgə igıdu. ¹⁷ İlyas pəyoələbərnu bizgə ohxaxla insaniy təbiətlik idi. U yamoqur yaqmısun dəp ihlas bilən dua kıldi; nətijədə, zeminoğa üq yil altə ay heq yamoqur yaqmıdi. □ ■ ¹⁸ Andin u yənə dua kıldi wə yamoqur kayta yaqdi, yərnu həsul-mewisini yənə bərdi. ■

¹⁹ Kərındaxlırim, aranglarda birsi həkikəttin qətnıgən bolsa, wə yənə birsi unı *həkiqətkə* kaytursa, ■ ²⁰ Muxundak kixi xuni bilsunki, gunahkar kixini azoğan yolıdin kayturup əkəlgüçi xu kixining jeningin ölümıdin kutuluxioğa wə nuroqun gunahlarıning yepip koyulixioğa səwəbqi bolıdu. □ ■

□ **5:13 «Aranglarda azab tartquçi kixi barmu? U dua kılsun. Huxal yürüwatkanlar barmu? U küy-mədhıyə nahxilirini eytsun»** — bu sez bəlkim jamaətnıng ibadət sorunlıridiki əhwalıni kəzdə tutıdu. Demək, jamaət sorunlırida kərındaxlarıning həm yioqlax həm huxal bolux ərkinlikı boluxioğa toşra kelıdu. Əmma bu səzlər kərındaxlar yaloquz qaloqanda ohxaxla inawətlik bolıdu, əlwəttə! Keyin u aqrık kərındaxning əhwalı toşruluk səzlaydu. ■ **5:13** Əf. 5:19; Kol. 3:16. □ **5:14 «Aranglarda aqrık-silaqlar barmu? Ular jamaətnıng aqsakallirini qakirtip kəlsun; ular Rəbning namıda unıng bexioğa may sürüp məsih kılip dua kılsun»** — «məsih kılix» toşruluk «Təbirlər»diki izahətimizni kərüng. Muxu yərdə may heqkəndak doringin rolıda əməs, bəlkı aqsakallarıning qollirini bimarning bexioğa təgküzüxi bilən ularning bimar bilən birlıktə ikənlikini ipadiləx üqün həmdə unıngə Muqəddəs Rəhning kesəlni saqaytıx kudritini əsilitix üqün bolıdu. ■ **5:14** Mar. 6:13. □ **5:17 «İlyas pəyoələbərnu bizgə ohxaxla insaniy təbiətlik idi»** — «insaniy təbiətlik» dəgən ibarə muxu yərdə adəmning həssiyat, huxallık wə kayoqlirini kərsitıdu. ■ **5:17** 1Pad. 17:1; Luqa 4:25. ■ **5:18** 1Pad. 18:45. ■ **5:19** Mat. 18:15; Gal. 6:1-2 □ **5:20 «Muxundak kixi xuni bilsunki, gunahkar kixini azoğan yolıdin kayturup əkəlgüçi xu kixining jeningin ölümıdin kutuluxioğa wə nuroqun gunahlarıning yepip koyuluxioğa səwəbqi bolıdu»** — «ölümıdin kutulux» dəgən ibarə «mənggülık ölüm» (dozah) yaqi bu dunyadin ketixini kərsitəmdü? Bizningə rosul bu gunahkarning «**jeningin** kutuluxi»ni təkıtlıgəqkə, mənggülık ölümni kərsətsə kerək. Əgər «ölüm» bu dunyadin ketix bolsa «1Yuh.» 5:16-17də yaqi «Ros.» 5-babta hatiriləngəndək Hudaning eoqr gunahqa patkan etikədqılarınıng bexioğa qüxürıdıoğan jazasını kərsitıdu. «Nuroqun gunahlarıning yepip koyuluxi» — bəlkim (1) bu gunahkar kixining gunahlırlıning kəqürüm kılinixini wə (2) u kixining baxqılar aldıda uyatqa qalmasıqlıni wə (3) u kixining gunahıning baxqılarınımu gunahqa putlaxturup koyuxining aldini elixini kərsitixi mumkin. ■ **5:20** Pənd. 10:12; 11:30; 1Pet. 4:8.

Petrus «1»

«Rosul Petrus yazoqan birinqi məktup»

¹ Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Petrustin Pontus, Galatiya, Kapadokiya, Asiya və Bitiniyə ölkiliridə tarqaq yaxawatqan musapir bəndilərgə salam. □ ■ ² Silər Huda'Atining aldın bilgini boyıqə tallınıp, Roh tərpidin pak-muqəddəs kilinginglar. Buningdin məxsət, silərninğ Əysa Məsihning itaitidə boluxunglar və qenining üstünglarqə sepilixi üqündur. Mehir-xəpəket və hatirjəmlik silərgə həssiləp ata kilingoqay! □ ■

Hayatlik ümidi

³ Əzining zor rəhimdilliki bilən, Əysa Məsihning ölümündin tirilixi arkilik bizni yengidin tuqdurup, əlməs ümidkə nesiwə kılqan Rəbbimiz Əysa Məsihning Huda'Atisioqə mubarək-mədhiyələr okuloqay! ■ ⁴ Demək, silər üqün qiriməs, daşsız və solmas miras ərxlərdə saklanmaqta. ■ ⁵ Ahir zamanda axkariliniqxə təyyarlanqan nijat üqün, silər etiqaqinglar bilən Hudaning kudriti arkilik koşqaldmaktisilər. ⁶ Silər bu *nijattin* zor xadlin-isilər — gərqə hazır zərür tepiloqanda silərninğ hərhil sinaklar tüpəylidin kışka wakit azab-oqubət qekixinglarqə toşqra kəlsimu. ■ ⁷ Altun haman yokilip ketidoqan nərsə bolsimu, sapliki ot bilən sinilidu. Xuningqə ohxax altundin tolimu qimmətlik bolqan etiqaqinglar sinilip ispatlinidu. Buning

□ **1:1** «Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Petrustin Pontus, Galatiya, Kapadokiya, Asiya və Bitiniyə ölkiliridə tarqaq yaxawatqan musapir bəndilərgə salam» — «tarqaq musapirlar» toşquluk «Yaqup»tiki «kirix sez»imizni kəring. «Tarqaq musapirlar» — Asuriyəning və keyinki Babil imperiyəsindən baxlap, İsrailning on ikki kəbilisi dunyaning hərəkəysi bulung-puqqaqlirioqə tarqilip kətkənidi. Pələstinqə qayıp kəlməy, qət yərlərdə qaloqan Yəhudiylar «tarqaq musapirlar» (grek tilidə «diaspora») dəp atilatti. Lekin muxu yərdə «tarqaq yaxawatqan musapir bəndilər» həqmə mənədə ixlitilidu, xundaqla həttə tiloqə elinqan jaylarda turuwatqan barlik etiqaqinglarni kərsitidu, dəp qaraymız (2:10ni kəring). «Tarqaq yaxawatqan musapir bəndilər» bizningqə: (1) etiqaqinglar bu dunyada həkikətən musapir salahiyitidə yaxaydu. Ular yurtimiz muxu yərdə əməs, jənnəttə bolidu, dəp bilidu; (2) etiqaqinglar yar yüzidiki yurtlarning kəpinqisidə kəp sanliqni təxkil kilmaydu, bəlkə tarqaq «kiqik bir pada»dək yaxawatidu, degənni kərsitidu. «Kirix sez»imiznimu kəring. ■ **1:1** Yaq. 1:1. □ **1:2** «Silər Huda'Atining aldın bilgini boyıqə tallınıp, Roh tərpidin pak-muqəddəs kilinginglar» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohini kərsitidu. «Buningdin məxsət, silərninğ Əysa Məsihning itaitidə boluxunglar və qenining üstünglarqə sepilixi üqündur» — «Əysa Məsihning qenining üstünglarqə sepilixi»: — demək, Əysa Məsihning qeni «Təwrat dəwri»diki qurbanliqlarning qenidək, adəmninğ bədinə üstigə əməs, bəlkə etiqaq kılqoquqlarning wijdan-qəlbigə sepilidu, xuning bilən gunaqliridin pak bolidu («Yəx.» 52:15 və izahətini, «Ibr.» 9:13, 12:24ni kəring). ■ **1:2** Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Gal. 1:3; Əf. 1:2; 2Pet. 1:2; Yəh. 2. ■ **1:3** Rim. 6:23; 1Kor. 15:20; 2Kor. 1:3; Əf. 1:3; Yaq. 1:18. ■ **1:4** Kol. 1:5; 2Tim. 1:12. ■ **1:6** Rim. 5:3; Ibr. 10:37; 1Pet. 5:10; Yaq. 1:2.

bilən u Əysa Məsih *qayta* axkarilanoqan vaqtda mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-hərmət kəltüridu. □ ■

⁸ Əysa Məsihni ilgiri kərüp bakmıoqan bolsanglarmu, Uni səyüp kəldinglar; wə həzirmu Uni kərməysilər, ləkin Uningoqa yənıla etikət kılıp kəlbınglar ipadilğısüz xan-xərəpkə toloqan huxallıq bilən yayraydu. ■

⁹ Xuning bilən silər etikədinglarning nıxanı, yəni jeninglarning nıjatioqa muyəssər boluwatisilər. □ ¹⁰ Silərgə ata kılınoqan bu mehır-xəpkətni

aldın eytkan *ilgırıkı* pəyoqəmbərlər bu nıjat-kutkuzulux toqrisida təpsiliy izdəngən, uni qüxinixkə tirixkanıdı. ■ ¹¹ Ularda boləqan Məsihning Rohı ularoqa Məsih kəlgüsidə tartıdıoqan azab-okubətlər wə bulardın keyinki kelıdıoqan xan-xərəplər toqrisida aldın'ala məlumat bərip bəxarət kəltürğınidə, ular bu ixlarning kəndək yol bilən wə kəysi zamanda yüz bəridioqanlıqı üstidə izdəngən. □ ■ ¹² Xuning bilən ularoqa bu ixlarnı

aldın eytixi ular əzliri üqün əməs, bəlki silərnıng hizmitinglarda boləqan, dəp ayan kılınoqan. Əmdi bğğünki kündə bu ixlar ərxtnin əwətilğən Mukəddəs Rohning küqi bilən silərgə hux həwərnı yətküzğüqilər arkilik silərgə jakarlandı. Həttə pərixtilərmu bu ixlarning tegi-təktini səpsəlip qüxinıwəlixkə təlpünməktə. □ ■

□ **1:7** «Altun haman yökılıp ketıdıoqan nərsə bolsımu, saplıkı ot bilən sinilıdı. Xuningoqa ohxax altundın tolımu kımmətlik boləqan etikədinglar sinilip ispatlınidu. Buning bilən u Əysa Məsih *qayta* axkarilanoqan vaqtda mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-hərmət kəltüridu»

— oqurmənlərgə ayankı, altunıng saplıkı yaki həkikıy ikənlikı ot bilən ispatlınidu. Huda etikədimizning həkikıy yaki həkikıy əməslikini bilıdı, əlwəttə, ləkin Əzıning xan-xəripı həmədə bizni bu jəhəttə hatırjəm kılıx üqün bizni hərhl sinaklaroqa uqritıdı. Muəllip muxu sinaklar toqıruluk eytkan bolsımu, ularning etikədidin guman kılıoqan əməs, əksiqə 8-ayəttə ularning etikədioqa ixənqini bildürüp, dərwəqə həkikıy, sap ikənlikini enik kərsitıdı. «Etikədinglar... mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-hərmət kəltüridu» — muəllip muxu yərdə bu «mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-hərmət» kimgə bolıdıoqanlıqini oquk kərsətməydu. Bizningqə etikədimiz sinilixi arkilik «mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-hərmət»ni həm Rəb Əzigə həm bizlərgımu kəltürıdı. Qünki etikədimiz sinaktnin ötküzülsə, bu Hudaning xapaiti həm küq-kudritidinla bolıdı, xundakla buning arkilik unıng xapaiti həm kudriti roxan bolıdı wə Hudaning uluolukıoqa ispat bolıdı (5-ayətni kəring). ■ **1:7** Yəx. 48:10; 1Kor. 3:13; Yaq. 1:3; 1Pet. 4:12. ■ **1:8** Yh. 20:29.

□ **1:9** «Xuning bilən silər etikədinglarning nıxanı, yəni jeninglarning nıjatioqa muyəssər boluwatisilər» — muxu ayattın enik kərgili bolıduki, nıjatning hazır nətijisi həm mewisi bar həmədə kəlgüsidə (5-ayəttə) Məsih *qayta* kəlgəndə təhimu mukəmməllixıdı (nıjatning kəlgüsidiki bəht-bərikətləri bolsa gunahning hərəkəndək təsıridin azad bolux, yəngi təndə boluxni nəz iqəğ alıdu). Muxu yərdə «jeninglarning nıjati» bəlkim adəmning iqki dunyasını kərsitıdı, demək, adəmning oy-pirkı, hessiyatırnı wə mijəzıning gunahning təsıridin azad boluxını kərsitıdı. ■ **1:10** Yar. 49:10; Dan. 2:44; Hağ. 2:8; Zək. 6:12. □ **1:11** «Ularda boləqan Məsihning rohi ularoqa Məsih kəlgüsidə tartıdıoqan azab-okubətlər wə bulardın keyinki kelıdıoqan xan-xərəplər toqrisida aldın'ala məlumat bərip bəxarət kəltürğınidə, ular bu ixlarning kəndək yol bilən wə kəysi zamanda yüz bəridioqanlıqı üstidə izdəngən» — «kəndək yol bilən» degənnıng baxkə birhl tərijimisi «kimning wujudıdı». Bu ayəttın xu roxənkı, Məsih təhi dunyoqa kəlmıgini bilən, Təwrattiki pəyoqəmbərlərnıng bəxarət bərixı Uning Rohı arkilik boləqan; Məsihning Rohı ularda tursımu, ularning Məsihning kimlikı yaki toluq salahıyiti toqıruluk həwiri mıtıjmal yaki yök dəyərlik idi. ■ **1:11** Zəb. 22:6; Yəx. 53:3; Dan. 9:24. □ **1:12** «Xuning bilən ularoqa bu ixlarnı aldın eytixi ular əzliri üqün əməs, bəlki silərnıng hizmitinglarda boləqan, dəp ayan kılınoqan» — «bu ixlar» degənlık pəyoqəmbərlər aldın'ala eytkan Məsihning əlümi (azab-okubətləri) arkilik boləqan barlık nıjatlık ixlar, jümlidin «Mukəddəs Rohning küqi bilən» hux həwərnı yətküzüxnı kərsətsə kerək. ■ **1:12** Ros. 2:4; Əf. 3:10.

Pak yaxanglar

13 Xunga, zehinliringlarning belini baqlap, özunglarni səgək-salmak tutunglar, ümidinglarni Əysa Məsih qayta körüngən künidə silərgə elip kelidioğan bəht-xapaətkə pütünləy baqolanglar. □ ■ 14 *Hudaning itaətmən pərzəntliri süpitidə, ilgiriki oqapillik qaoqliringlardikidək hawayi-həwəsəlgə berilmənglar.* 15 Əksiqə, siləni qakirəuqi pak-muqəddəs bolənoqə ohxax barlik yürux-turuxinglarda özunglarni pak-muqəddəs tutunglar. ■ 16 *Qünki muqəddəs yazmilarda:* «Pak-muqəddəs bolunglar, qünki Mən pak-muqəddəsturmən» dəp hatiriləngən. ■

17 Silər dua kiləninglarda kixilərninğ hər birinğ ix-hərikitigə qarap yüz-hatirə kilmay Sorəq Kiloquqini «Ata» dəp qakiridikənsilər, undəqta bu dunyada musapir bolup yaxawatqan waqtinglarni *Uning* qorqunqida ötküzünglar. ■ 18 Qünki silərgə məlumki, silər ata-bowiliringlar tərripidin silərgə qalduruloğan əhmiyətsiz turmuxning *kulluqidin* azad boldunglar. Bu, kimmitini həman yökitudioğan altun yaki kümüxtək nərsilərninğ təlmi bilən boləğan əməs, □ ■ 19 bəlki kimmətlik kəni bilən, yəni kəmkütisiz wə daqsiz qoza kəbi Məsihning kimmətlik kənininğ bədiligə kəldi. ■ 20 U dər wəqə dunya apiridə kilinixtin ilgirila *Huda tərripidin* xu süpitidə tonuloğan, hazır U zamanlarning muxu ahirki waqitlirida silər üçün *bu dunyaqə əwətilip* axkara kilindi. □ ■ 21 Silər Uning arkilik Uni ölümədin tirildürüp, Uningqə xan-xərəp bərgən Hudaqə etiqađ kiliwatisilər. Hudaning *xuni kiləqini* etiqađinglar wə ümidinglar Əzigə baqlansun üçündür. ■

22 Silər həkəkətkə itaət kilənanliqinglardin qəlbinglarni paklap, qerindaxlarni səyidioğan sahtisiz mehir-muəbbətkə kirixtinglar; xunga, bir-biringlarni qin qəlbinglardin kizəqin səyünglar. ■ 23 Qünki silər yengiwaxtin tuəquldunglar — bu qirip ketidioğan uruk arkilik əməs, bəlki qirimas uruk, yəni Hudaning həyatiy küqkə igə wə mənggü turidioğan səz-kalami arkilik boldi. □ ■ 24 Qünki *huddi muqəddəs yazmilarda yeziləninidək:*

«Barlik ət igiliri ot-qəptur, halas,
Ularning barlik xan-xəripi daladiki gülgə ohxax;

□ 1:13 «**ümidinglarni Əysa Məsih qayta körüngən künidə silərgə elip kelidioğan bəht-xapaətkə pütünləy baqolanglar**» — «pütünləy baqolanglar» degənninğ baxqa hil tərjimisi: «ahiriqəqə baqolanglar». ■ 1:13 Luqa 12:35; Əf. 6:14. ■ 1:15 Luqa 1:75. ■ 1:16 Law. 11:44,45; 19:2; 20:7. ■ 1:17 Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25. □ 1:18 «**həman kimmətinə yökitudioğan altun yaki kümüxtək nərsilər**» — qəni tılıda «həman qiriydioğan altun yaki kümüxtək nərsilər». ■ 1:18 1Kor. 6:20; 7:23. ■ 1:19 Ros. 20:28; Ibr. 9:12; Wəq. 1:5. □ 1:20 «**U zamanlarning muxu ahirki waqitlirida silər üçün bu dunyaqə əwətilip axkara kilindi**» — «zamanlarning muxu ahirki waqitliri» degənlük Əysa Məsihning birinçi qətim bu dunyaqə kelixidin tartip, ikkinçi qətim kelixigiqə boləğan waqit, yəni «Injil dəwri»ni kərsitidu. ■ 1:20 Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 1:9; Tit. 1:2. ■ 1:21 Ros. 2:33; Fil. 2:9. ■ 1:22 Rim. 12:10; Əf. 4:3; Ibr. 13:1; 1Pet. 2:17. □ 1:23 «**Qünki silər yengiwaxtin tuəquldunglar — bu qirip ketidioğan uruk arkilik əməs, bəlki qirimas uruk, yəni Hudaning həyatiy küqkə igə wə mənggü turidioğan səz-kalami arkilik boldi**» — muxu yərdə «qirip ketidioğan uruk» degənninğ mənisə bəlkim «həman ölüp ketidioğan insanlar (qirip ketidioğan ət igiliri)»ni kərsitixi mümkün — demək, həqkim etiqađqi boləğan ata-anisidin yaki məlum milləttin (məsilən, Yəhudiylardin) tuəquloğanliki bilən yəngi həyatqə erixməydu. Hər adəm əzi etiqađ bilən «qayta (yengidin) tuəquluxi» kerəktur. ■ 1:23 Yağ. 1:18; 1Yuha. 3:9.

Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu,■

²⁵ Birəq Rəbning səz-kalami mənngügə turidu!»

Silərgə yətküzülgən hux həwərdə jakarlanoqan səz-kalam dəl xudur.□

2

¹ Xuning üqün silər bərlək rəzillik, bərlək məkkərlək, sahtipəzlik, həsəthorluk wə həmmə təhməthorluklarni taxlap,■ ²⁻³ Rəbning mehribanlikini tetip bilgənəkənsilər, huddi yengi tuoquloqan bowəqlərdək bolup *Hudaning* səz-kalamidiki sap sütkə təxna bolunglar. Buning bilən, silər nijatning *kamalitigə* yetip əsisilər.□ ■

⁴ Əmdi silər Uningoqə, yəni adəmlər tərripidin ərziməs dəp taxlinip, lekin Huda tərripidin tallanoqan wə kədirləngən tirik tax Boləuquning yenioqə kelip.□ ■ ⁵ silər əzünglarmu tirik taxlar süpitidə bir rohiy ibadəthana kilinixkə, Əysə Məsih arkilik Hudani hursən kilidioqan rohiy qurbanliklarni sunidioqan muqəddəs kahin qataridikilər boluxkə kuruluwatisilər;□ ■ ⁶ Qünki muqəddəs yazmilarda mundəq deyilgən: —

«Mana, tallanoqan, kədirləngən bürjək ul texini Zionoqə koydum. Uningoqə etikəq kiləuqı hərkim hərğiz yərgə qarap qəlmaydu».□ ■

⁷⁻⁸ Əmdi etikəq kiləuqı boləqan silərgə nisbətən *taxning* kədiri bolidu. Lekin *Uningoqə* etikəq qılmaydioqanlaroqə nisbətən *U muqəddəs yazmilarda deyilginidək* boldi: —

«Tamqılar ərziməs dəp taxliwətkən bu tax, Burjək ul texi bolup tikləndi!»,

■ **1:24** Yəx. 40:6-8; 1Kor. 7:31; Yak. 1:10; 4:14; 1Yuhə. 2:17. □ **1:25** «**Barlık ət igiliri ot-qəptur, halas, ularning bərlək xan-xəripi daladiki gülgə ohxax; ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu, birəq Rəbning səz-kalami mənngügə turidu!**» — bu səzlər «Yəx. 40:6, 8 (LXX)tin nəkil kəltürülgən. ■ **2:1** Mat. 18:3; Rim. 6:4; 1Kor. 14:20; Əf. 4:23; Kol. 3:8; İbr. 12:1. □ **2:2-3** «**Rəbning mehribanlikini tetip bilgənəkənsilər**» —

«Zəb.» 34:8. «**huddi yengi tuoquloqan bowəqlərdək bolup Hudaning səz-kalamidiki sap sütkə təxna bolunglar**» — «Hudaning səz-kalamidiki sap süt» yəki «rohiy sap süt». «**buning bilən, silər nijatning kamalitigə yetip əsisilər**» — «nijat» toqruluk «kirix səz» wə «kəoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **2:2-3** Zəb. 34:8 □ **2:4** «**Əmdi silər Uningoqə, yəni adəmlər tərripidin ərziməs dəp taxlinip, lekin Huda tərripidin tallanoqan wə kədirləngən tirik tax Boləuquning yenioqə kelip...**» — «tirik tax Boləuqı» Əysə Məsihni kərsitidu, əlwəttə. U Hudaning salmaqı boləqan ibadəthanisining tirik ul texidur. Barlık etikədqılar Uning üstigə selinip həmdə Uning bilən bəoqlinip «Hudaning tirik, künmu-kün əsuwatqan (rohiy) ibadəthanisi» boluxkə kurulmaqta. ■ **2:4** Əf. 2:20. □ **2:5** «**silər əzünglarmu tirik taxlar süpitidə bir rohiy ibadəthana kilinixkə, Əysə Məsih arkilik Hudani hursən kilidioqan rohiy qurbanliklarni sunidioqan muqəddəs kahin qataridikilər boluxkə kuruluwatisilər**» — «rohiy qurbanliklər» koy-kailardin əməs, bəki Hudaəqə sunoqan rəhmət-mədhüiyilər wə hizmitidikilər, xundaqkə bəxqılarəqə kərsətkən mehİR-muhəbbət, hayr-sahawətlik ixlardin bolidu. «Muqəddəs kahinlik qataridikilər» «Lawiyar»din boləqan kahinlik əməs, yengi əhdigə bəoqlənoqan rohiy kahinlik tüzümidin bolidu. ■ **2:5** Rim. 12:1; İbr. 3:6; 12:28; Wəh. 1:6; 5:10. □ **2:6** «**Mana, tallanoqan, kədirləngən bürjək ul texini Zionoqə koydum. Uningoqə etikəq kiləuqı hərkim hərğiz yərgə qarap qəlmaydu**» — «Yəx.» 28:16ni kərüng. «Zion» — Qədimki İsrailning paytəhti, Yerusalemnning yənə bir atilixidur. ■ **2:6** Yəx. 28:16.

Wə: — «*Bu tax kixilərgə putlikaxang tax, Adəmni yikītidioğan qoram tax bolidu*».

Qünki *muxundak kixilər Hudaning* söz-kalamioğa itaət kılmaslıkī tüpəylidin putlixip yikīlidu; ularning bundak boluxi aldın bekitilgəndür. □ ■

⁹ Ləkin silər bolsanglar *Huda* tallioğan bir jəmət, xahənə bir kahinlik, pak-muqəddəs bir əl, xundakla *Əzigə* alahidə has boləğan bir həlkisilər; buning məksiti, silərni karangövlükün *Əzining* tilsimat yorukluğuğa qaqıroquqning pəzilətlirini namayan kixilinglardın ibarət. □ ■ ¹⁰ Burun silər bir həlk hesablanmaytinglar, ləkin hazır *Hudaning* həlkisilər; burun *Hudaning* rəhim-xəpkitigə erixmigəninglar, ləkin hazır erixinglar. □ ■

Hudaning sadikə hizmətkarlıri bolunglar

¹¹ İ söyümlükirim, silər bu dunyaoğa musapir wə mehmandursilər, silərdin ötünümənki, roh-kəlbinglar bilən qarxilixidioğan ətliringlardiki nəps-xəhwətlərdin özünglarni yirək tutunglar. □ ■ ¹² Yürüx-turuxunglar etikadsızlar arisida esil-pəzilətlilik bolsun. Muxundak kıləanda, gərgə ular silərgə yamanlık kıləuqılar dəp təhmət kilsimu, dəl təhmət kıləğan ixlarda silərnigə yaxsi əməlliringlarə qarap, *Hudaning* ularni *oyoyitip* yəkləydioğan künidə uni uluqlixi mumkin. □ ■ ¹³⁻¹⁴ Xunga Rəbning hərmətidə insanlar arisidiki hər bir həkimiyyətning tüzümigə, məyli əng yukiri mənəşəptiki padixahqə bolsun yaki u təyinligən həkukdarlarə

□ **2:7-8** «**Əmđi etikad kıləuqi boləğan silərgə nisbətən taxning kədiri bolidu**» — yaki, «Bu ul texi etikad kıləğan silərgə nisbətən kimmətliktur». «**Tamqılar ərziməs dəp taxliwətkən bu tax, burjək ul texi bolup tikləndi!**», wə: — «**Bu tax kixilərgə putlikaxang tax, adəmni yikītidioğan qoram tax bolidu**» — «Zəb.» 118:22, «Yəx.» 8:14. □ ■ **2:7-8** Zəb. 118:22; Mat. 21:42; Ros. 4:11; Rim. 9:33; Yəx. 8:14. □ **2:9** «**ləkin silər bolsanglar Huda tallioğan bir jəmət, xahənə bir kahinlik, pak-muqəddəs bir əl, xundakla Əzigə alahidə has boləğan bir həlkisilər; buning məksiti, silərni karangövlükün Əzining tilsimat yorukluğuğa qaqıroquqning pəzilətlirini namayan kixilinglardın ibarət**» — «Mis.» 19:5-6, 23:22 (LXX), «Yəx.» 43:20-21, «Mal.» 3:17ni kəring. □ ■ **2:9** Mis. 19:5; Qan. 7:6; 14:2; 26:18; Əf. 1:14; Wəh. 1:6; 5:10. □ **2:10** «**Burun silər bir həlk hesablanmaytinglar, ləkin hazır Hudaning həlkisilər; burun Hudaning rəhim-xəpkitigə erixmigəninglar, ləkin hazır erixinglar**» — «Hox.» 1:6-9, 2:23ni kəring. □ ■ **2:10** Hox. 2:1; 2:25; Rim. 9:26.

□ **2:11** «**silərdin ötünümənki, roh-kəlbinglar bilən qarxilixidioğan ətliringlardiki nəps-xəhwətlərdin özünglarni yirək tutunglar**» — grek tilida «roh-kəlb» muxu yərdə «jan» bilən ipadiliniđu. «Ətliringlardiki (yaki pəkət «ətlərdiki») nəps-xəhwətlər» — oqurmənlərnig esidə barki, İnşilda «ət» bolsa adətə «gunahning qorali», yəni gunah ətlirimizni qoral kılıp u arqılık bizni azduridioğanlıkı wə baxkuridioğanlıkını kərsitidu. «Rimliklarə»diki «kirix səz»ni kəring. □ ■ **2:11** Rim. 13:14; Gal. 5:16. □ **2:12** «**Yürüx-turuxunglar etikadsızlar arisida esil-pəzilətlilik bolsun**» — «etikadsızlar» muxu yərdə «yat əlliklər» yaki «yat əllər» degən səz bilən ipadiliniđu. Adətə bu səz «Yəhədiy bolmioğan əllər»ni kərsitidu, ləkin muxu yərdə kəqmə mənədə ixltilidiđu. «**Muxundak kıləanda, gərgə ular silərgə yamanlık kıləuqılar dəp təhmət kilsimu, dəl təhmət kıləğan ixlarda silərnigə yaxsi əməlliringlarə qarap, Hudaning ularni oyoyitip yəkləydioğan künidə uni uluqlixi mumkin**» — «Hudaning oyoyitip yəkləydioğan küni» degənlik grek tilida «yoqlax küni» degən səz bilən ipadiliniđu. Hudaning adəmni «yoqləanda» ikki hil nətjining biri bolidu: (1) bəht-bərikət, Huda xapaitini alahidə kərsitip, insanni towa kixikə oyoyitidu; (2) Huda adəmning gunahlırini jazalaydu. Muxu yərdiki nətjə yaxsi boləqaqə, «oyoyitip yoqlax» dəp təjrimə kilduk. □ ■ **2:12** Mat. 5:16; Luqə 1:68; 19:44; Rim. 12:17; 2Kor. 8:21; Fil. 2:15; Tit. 2:8; 1Pet. 3:16.

□ **2:12** Mat. 5:16; Luqə 1:68; 19:44; Rim. 12:17; 2Kor. 8:21; Fil. 2:15; Tit. 2:8; 1Pet. 3:16.

bolsun boysununglar. Qünki bu hoqıqdarlar *padixah* tərıpidin yaman ix kılıoıqılarnı jazaoıa tartix, yahxi ix kılıoıqılarnı hөрmәtkә sazawә kılıx üqün tәyinlәngәndur. ■ 15 Qünki Hudaning iradisi xundakki, yahxi әmәllinglar bilән nadan adәmlәrning orunsı xıkayәtlirini tuwaqlaxtur. ■ 16 Silәр әrkin-azad bolojıninglar bilән, bu әrkinlikinglarnı yamanlık kılıxning bahәnisi kılıwalmanglar, bәlki Hudaning kuli süpitidә bolup, □ ■ 17 Barlık insanlarnı hөрmәtlәnglar, *etikadqi* kәrindaxlıringlaroıa mehır-muhәbbәt kәrsitinglar, Hudadin kәrkunglar, padixahni hөрmәtlәnglar. □ ■

Әysa Mәsih säwr kılıxning ülgisidur

18 Kullar, hojayinliringlaroıa toluq kәrkunq bilән boysununglar — yaloıuz mehriban wә hux peil hojayinlaroıjıla әmәs, bәlki terikkәk hojayinlaroıjımu boysununglar. □ ■ 19 Qünki әgәр birsi Huda aldida pak wıjanlık bolux üqün nahәk azab-oıubәt qәksә hәmdә bularoıa säwr-takәt kılısa, bu Hudani hursән kılıdu. □ ■ 20 Qünki әgәр silәр gunah ötküzüp, tegixlik urulojıninglarda, uningoıa bәrdaxlık bәrsәnglar, buning mahtanoıudәk nemisi bar! Lekin yahxi ixlarnı kılıp azab-oıubәt qәksәnglar hәmdә uningoıa bәrdaxlık bәrsәnglar, u Hudani hursән kılıdu. ■ 21 Qünki silәр däl xuningoıa qәkırıldinglar. Qünki Mәsihmu silәр üqün azab-oıubәt qәkıp, silәrni Özining izidin mangsun dәp, silәrgә ülgә kәldurdi; ■ 22 «U gunah sadır kılıp bakmıoıan, Uning aozıdın hәqkandak aldımqılık-

■ 2:13-14 Rim. 13:1; Tit. 3:1. ■ 2:15 Tit. 2:8. □ 2:16 «**Silәр әrkin-azad bolojıninglar bilән...**» — bizningqә, xübhisizki, rosul Petrus muıu yәrdә Rәb Әysaning «Mat.» 17:24-27dә әzigә eytkan sәzlırini әsłitidu. «Koxumqә sәz»imizni kәrüng. «**bu әrkinlikinglarnı yamanlık kılıxning bahәnisi kılıwalmanglar**» — grek tilida «bu әrkinlikinglarnı yamanlık kılıxning nıqabi kılıwalmanglar». «**bәlki Hudaning kuli süpitida bolup...**» — «Hudaning kuli» toorısidә: — oıurmәnlәrgә enıkkı, Tәwrat-injil boyıqә Hudaning kullukıda bolux adәmning toluq әrkinlikı, әz ihtıyarlıkı bilән bolmısa «Hudaning kullukıda bolux» hәsәblanmaydu. Hudaning kullukıda bolux insanlaroıa nisbәtән uluq imtiyazdın ibarәttur. Qünki Mәsih kәp yәrlәrdә «Pәrwәrdigarning kuli» dәp atılıdu (mәsilән, «Yәx.» 42:1dә wә baxka kәp yәrlәrdә). Tәwratta, Yәxaya pәyoıәmbәrning kitabidiki «Pәrwәrdigarning kuli» tooruluq bexarәtlәrni kәrüng). ■ 2:16 Yh. 8:32; Rim. 6:18; Gal. 5:1. □ 2:17 «**Hudadin kәrkunglar, padixahni hөрmәtlәnglar**» — Hudaning kәrkunqı bolmısa hәkümдарlarnı hөрmәtlәx pәkәt insanlardın kәrkux bolıdu, halas. Mәsilән, rosul Petrusning «Ros.» 4:19dә hatirilәngән sәzlırini kәrüng. ■ 2:17 Mat. 22:21; Rim. 12:10; Әf. 4:3; İbr. 13:1; 1Pet. 1:22; 5:5. □ 2:18 «**Kullar, hojayinliringlaroıa toluq kәrkunq bilән boysununglar**» — «kullar» degән sәz muıu yәrdә hәм kullarnı hәм әy hizmәtkarlırını әz iqıgә alıdu. «**toluq kәrkunq bilән boysununglar**» — «toluq kәrkunq bilән» degән sәzler grek tilida «barlık kәrkunq bilән» degән bilән ipdilimidu. Mәnisi xübhisizki, kullarning hojayinlırını hөрmәtlıxidә **Hudadin kәrkuxning** türtkisi boluxı kerәk. Mәsilән, «Kol.» 3:22 wә «Әf.» 6:5-7ni kәrüng. ■ 2:18 Әf. 6:5; Kol. 3:22; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9. □ 2:19 «**әgәр birsi Huda aldida pak wıjanlık bolux üqün nahәk azab-oıubәt qәksә...**» — buning ikki mәnisi boluxı mumkin: — (1) bu adәм wıjdani әrkkilik mәlum bir ixning Hudaning iradisi ikәnlikini bilip, bu yahxi ixka әmәl kılıdu, lekin hojayını yahxi kılıojını qıxәнmәyļa uni jazalaydu; kul bu nahәklikkә säwr-takәt kılıdu; (2) kul-hizmәtkar hizmitini yahxi, puhta kılısimu, hojayın bәribir uningoıa kәpal muamılә kılıdu. Kul-hizmәtkar kәrkunqın әmәs, bәlki Hudani hursән kılıx üqün, Hәmmigә Kadirning Özi bu yaman ixlaroıa Öz yahxi mәksәtliri bilән yol kәyoıanlıkıoıa iman kәltürüp, bu yaman muamiligә säwr-takәt kılıp qıdap, hojayınıni kәqürıwetıdu. ■ 2:19 Mat. 5:10. ■ 2:20 1Pet. 3:14; 4:14. ■ 2:21 Yh. 13:15; Fil. 2:5; 1Yuh. 2:6.

yaloqançilikmu tepilmas». □ ■ **23** U haqarətlənginidə, til qayturmaytti. Azab-oqubət qəkkəndə, U heq təhdit salmaytti; əksiqə, Özini adil həküm qıkarəuqning kollirioğa tapxuratti. □ ■ **24** U Özi bizning gunahqa nisbətən ölüp, həkkaniylikka nisbətən yaxiximiz üçün yaoqəq tüwrüktə gunahlırimizni zimmisigə aldı; silər Uning yariliri bilən xipa taptınglar. □ ■ **25** Qünki burun silər qoylardək yoldin ezip kətkənsilər, lekin hazır jeninglarning padiqisi həm yetəqçisining yenioğa kaytıp kəldinglar. □ ■

3

Ər-ayallik munasiwət

1-2 Xuningəğa ohxax, i ayallar, silər ərliringlarəğa boysununglar. Xundak kılsanglar, hətta səz-kalaməğa itaət kılmaydıənan ərlər bolsa, öz ayalining bu pəzilittidin təsirlinip, ihlasmənlik bilən ötküzgən pak yürüturuxinglarəğa qarap, gəp-səzsizlə qayıllı kəlinidu. ■ **3** Güzəllikınglar sirtki kərünüxtin, yəni alahidə ərüwaləqan qeqinglar wə taqıəqan altun zibuzinnətlərdin yaki esil kiyimlərdin bolmisun. ■ **4** bəlki «kəlbınglardiki özünglar», yəni məmin wə tinq rohtin boləqan qirimas güzəlliktin bolsun; bundak *güzəllik* Hudaning aldida intayin kımmətliktur. □ ■ **5** Qünki burunki qaoqlarda, Hudaəğa ümidini baqlıəqan ihlasmən ayallar dəl muxundak *güzəllik bilən* əzlrini zinnətləp, ərlirigə itaət kılatti. □ ■ **6** Dəl muxundak yolda Sarah İbrahimni «ojojam» dəp atap, uning səzlırigə boysunatti. Silər heqkəndak wəswəsılərdin kərkəmay ixlarni durus kılsanglar, silərmu *Sarahning* pərzəntlıri boləqan bolisilər. □ ■

□ **2:22** «U gunah sadir kılıp baqmıənan, Uning aozızdin heqkəndak aldəmçilik-yaloqançilikmu tepilmas» — bu səzlər «Yəx.» 53:9din elinəqan. ■ **2:22** Yəx. 53:9; 2Kor. 5:21; 1Yuhə. 3:5. □ **2:23** «U haqarətlənginidə, til qayturmaytti. Azab-oqubət qəkkəndə, U heq təhdit salmaytti; əksiqə, Özini adil həküm qıkarəuqning kollirioğa tapxuratti» — Petrusning bu səzidə «Yəx.» 53:7diki bexarət kəzdə tutulidu. ■ **2:23** Mat. 27:39; Yh. 8:48,49. □ **2:24** «U Özi bizning gunahqa nisbətən ölüp, həkkaniylikka nisbətən yaxiximiz üçün yaoqəq tüwrüktə gunahlırimizni zimmisigə aldı; silər uning yariliri bilən xipa taptınglar» — «yaoqəq tüwrüktə» (greq tilida «dərəhtə»), «krestni kersitidu, əlwəttə. Muxu yərdə tiləğa elinəqan «dərəh» ərən baqçısı otturisidiki ikki dərəhni, xundakla Təwrattiki kəp baxqa yərlədə deyilgən «dərəh» toqrisidiki temini oqurmənləring esigə kəltüridu (məsilən, «Mis.» 15:23-26, «Kən.» 21:22-23, «Pənd.» 3:18, 11:30 katarlıklar). ■ **2:24** Yəx. 53:4; Mat. 8:17; Rim. 6:11. □ **2:25** «Qünki burun silər qoylardək yoldin ezip kətkənsilər...» — grek tilida «ketiwattatisilər». «Yəx.» 6:53ni kəring. «*lekin hazır jeninglarning padiqisi həm yetəqçisining yenioğa kaytıp kəldinglar*» — «jeninglarning padiqisi həm (koşdaydıənan) yetəqçisi» Rəb Əysa Məsih, əlwəttə. ■ **2:25** Yəx. 53:6; Əz. 34:6; Luqa 15:4. ■ **3:1-2** Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Kol. 3:18; Tit. 2:5. ■ **3:3** 1Tim. 2:9; Tit. 2:3. □ **3:4** «bəlki «kəlbınglardiki özünglar», yəni məmin wə tinq rohtin boləqan qirimas güzəlliktin bolsun» — «kəlbınglardiki özünglar» grek tilida «kəlbdkı iqki insan» degən səz bilən bildürülidu. □ **3:5** «Hudaəğa ümidini baqlıəqan ihlasmən ayallar» — «ihlasmən» muxu yərdə «mukəddəs» bilən ipadilinu. □ **3:6** «Silər heqkəndak wəswəsılərdin kərkəmay ixlarni durus kılsanglar, silərmu Sarahning pərzəntlıri boləqan bolisilər» — «heqkəndak wəswəsılərdin kərkəmay ixlarni durus kılsanglar» degənlikte təkitleydiənan ix bəlkim, ayallar əz yoldaxlırini hərmətlixı bilən təng ulardın heqkəndak kərkəmasliki, bəlki Hudadinla kərkəp, ihlasmən boluxı kerək. Demək, ayallarning durus ixlarni kılıxning türtkisi ərliridin kərkəx əməs, bəlki Hudaəğa ihlasmən boluxın ibarət boluxı kerək. ■ **3:6** Yar. 18:12.

7 Xuningoşa ohxax, əy ərlər, silərmu ayalliringlar bilən turuxta, ularni ayal kixilər bizdin ajiz bəndilər dəp bilip ularni qūxinip yetinglar; silər ular bilən *Huda* xapaət kילוan hayatka ortaq mirashor bolup, ularni hərmət qilinglar. Xundak qilsanglar, dualiringlar tosaloquşa uqrimaydu. □ ■

Həkkaniylik üçün azab qekix

8 Ahirida, həmminglar bir niyət bir məqsəttə, bir-biringlaroşa həmdərd bolup, bir-biringlarni kərindaxlarqə səyünglar, iq-baəri yumxax wə kəmtər bolunglar. □ ■ 9 Yamanlikka yamanlik, ahanətkə ahanət bilən əməs, əksiqə, bəht tiləx bilən jawab kayturunglar. Qünki silər dəl bu ixka qəqiriloğansilər; xuning bilən əzuling bəhtkə mirashor bolisilər. ■

10 Qünki *mukəddəs yazmilarda yeziləninidək*: —

«Kimki hayatni səyüp, yahxi kün kərgüqi bolay desə,

Tilini yamanliktin tartsun,

Ləwliri məkkarliktin neri bolsun; ■

11 Yamanliktin əzini tartip,

Güzəl əməllərnə kilip yürsun;

Aman-hatirjəmlikni izdəp, uni kooqlap yürsun. □ ■

12 Qünki Pərwərdigarning kəzi həkkaniylarning üstidə turidu,

Uning kuliki ularning iltijalirioşa oquq turidu;

Lekin Pərwərdigarning yüzi rəzillik yürgüzgüqilərgə qarxi turidu». □ ■

13 Əgər silər daim yahxi ixlarni kilixka intilsənglar, kim silərgə yamanlik

kilər? □ 14 Lekin həttə həkkaniylik yolida azab-oqubət qəksənglarmu,

ohxaxla bəhtliksilər! Lekin ularning wəhimisidin kərkəmganglar wə

alakzadə bolmanglar; □ ■ 15 bəlki kəlbənglarda Rəb Məsihni həmmidin

üstün dəp bilinglar; silərdə boləjan ümidning səwəbini soriəonlaroşa

məmin-mulayimlik wə iklaslik bilən jawab berixkə həmixə təyyar tu-

□ 3:7 «Xuningoşa ohxax, əy ərlər, silərmu ayalliringlar bilən turuxta, ularni ayal kixilər bizdin ajiz bəndilər dəp bilip ularni qūxinip yetinglar» — «ajiz bəndə» grek tilida «ajiz kaqa-kuqa» degən səz bilən ipadilinidu. Rosul Petrusning muxu yərdə həm ərlər həm ayallarmu Hudaning hizmitidə boləjan qorallar yaki əswablar ikənlikini təkittiməkqi. Muxu yərdə «qūxinip yetix» grek tilida «bilix» bilən ipadilinidu. «Yar.» 4:1 wə izahətini kəring. Bu ibarə ərning ayalining əz jinsiy muhəbbitigə boləjan mohtajlikini untumaslikini əz iqigə alidu. «silər ular bilən Huda xapaət kילוan hayatka ortaq mirashor bolup, ularni hərmət qilinglar» — «Huda xapaət kילוan hayatka mirashor» — grek tilida «hayatning xapaetiga mirashor...». ■ 3:7 Əf. 5:25-33; Kol. 3:19. □ 3:8 «...iq-baəri yumxax wə kəmtər bolunglar» — yaki «...iq-baəri yumxax wə ədəplik bolunglar». ■ 3:8 Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16.

■ 3:9 Law. 19:18; Pənd. 20:22; 24:29; Mat. 5:39; 25:34; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Tes. 5:15; 1Tim. 4:8. ■ 3:10 Zəb. 34:12-16; Yaq. 1:26 □ 3:11 «aman-hatirjəmlikni izdəp,...» — yaki «həmməylən bilən inak etixkə tirixip,...». ■ 3:11 Zəb. 37:27; Yəx. 1:16; 3Yuhə. 11.

□ 3:12 «...Qünki Pərwərdigarning kəzi həkkaniylarning üstidə turidu, Uning kuliki ularning iltijalirioşa oquq turidu; lekin Pərwərdigarning yüzi rəzillik yürgüzgüqilərgə qarxi turidu» — (10-12-ayət) «Zəb.» 34:12-16. ■ 3:12 Zəb. 34:12-16 □ 3:13 «Əgər silər daim yahxi ixlarni kilixka intilsənglar,...» — bəzi kona kəqürmilərdə «əgər silər yahxi kילוquqilarni ülgə kilsanglar,...» deyilidu. □ 3:14 «Lekin ularning wəhimisidin kərkəmganglar wə alakzadə bolmanglar...» — «Yəx.» 8:12. ■ 3:14 Yəx. 8:12-13; Yər. 1:8; Mat. 5:10; 1Pet. 2:20; 4:14.

runglar. □ ■ 16 Hərdaim wijdaninglarni pak tutunglar; xuning bilən silərgə «yamanlik kılöuqılar» dəp təhmət kılöqanlar siləning Məsihdə bolöjan pəzilətlük yürüx-turuxunglarni kərüp, özliři kılöqan təhmətlərdin hijil bolsun. ■ 17 Qünki Hudaning iradisi xundak bolsa, yaxhılık kılöqıninglar üqün azab-ökübət qəksənglar, bu yaman ix kılöqıninglar tüpəylidin azab-ökübət qəkkıninglardın əwzəl, əlwəttə. 18 Qünki Məsih bizni Huda bilən yaraxturux üqün, yəni Həkkəniy Bolöquçi həkkəniy əməsləri dəp, birlə ketimlik azab-ökübət qəkti; gərgə U tən jəhəttə öltürülgən bolsimu, ləkin rohta janlanduruldi; □ ■ 19 xuning bilən U solap köyölöqan rohlarning yenioqa muxu rohiy həyatlıkı bilən berip, *Özining bu öqəlibisini jakarlıdi*. □ ■ 20 *solap köyölöqan* bu rohlər burunki zamanda, yəni Nuħ pəyoqəmbərnıng künliridə, kemə yasiliwatqan məzgildə Huda səwrqanlık bilən *kixilərnıng towa kılixini* kütkinidə, Uningoqa itaətsizlik kildi. Pəqət xu kemigə kirgən birqanqisi, yəni jəmiy səkkiz jan su arkılık kütquzuldi. □ ■ 21 Mana bu «suoqa qəmüldürüx»ning bəxariti bolöqan. Əmdi qəmüldürüx — bədənnıng kirdin tazilinixi əməs, bəlki adəmnıng pak wıjdan bilən Əysə Məsihning tirildürülüxi arkılık Hudadin tiligən

□ 3:15 **«bəlki kəlbınglarda Rəb Məsihni həmmidin üstün dəp bilinglar»** — bu səzlər «Yəx.» 8:13də tepilidu. «Rəb Məsihni həmmidin üstün dəp bilinglar» grek tilida «rəbni mukəddəs kılıp» degən səz bilən ipadilinidu. Muxu ayəttə «mukəddəs» degən səz «pak» degən adəttiki mənidə ixlitilməy, bəlki Rəbning həmmə baxqa zatlardın pütünləy baxqıqə, pütünləy üstün ikənlikini bildüridu. **«silərdə bolöqan ümidning səwəbini sorioqanlar»** — «ümid» — mənggünlük həyatqə baqılıqan, əlwəttə. **«silərdə bolöqan ümidning səwəbini sorioqanlaroqa məmin-mulayimlik wə ihlaslik bilən jawab berixkə həmixə təyyar turunglar»** — «ihlaslik bilən» grek tilida «korkunq bilən» degən səz bilən ipadilinidu. Bizningqə bu korkunq: (1) Hudadin bolidu — demək, mən jawab bərginimdə adəmnıng qırayidin yaki uni rənjitixtin kərkəmaymən, bəlki pəqət Hudadin kərkimən, wə (2) jawabimning birər jayining həkikəttin ezip ketixidin, gəpimining hatalık yeri bolup qəlixidin korkuxmu bar. ■ 3:15 Ayup 1:21; Zəb. 119:46; Ros. 4:8. ■ 3:16 Tit. 2:8; 1Pet. 2:12,15. □ 3:18 **«yəni Həkkəniy Bolöquçi həkkəniy əməsləri dəp, birlə ketimlik azab-ökübət qəkti»** — «Həkkəniy Bolöquçi» Məsihni kərsitidu, əlwəttə. **«gərgə U tən jəhəttə öltürülgən bolsimu, ləkin rohta janlanduruldi»** — bu əjayib həkikəttə toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 3:18 Rim. 5:6; İbr. 9:15,28. □ 3:19 **«xuning bilən U solap köyölöqan rohlarning yenioqa muxu rohiy həyatlıkı bilən berip, Özining bu öqəlibisini jakarlıdi»** — «muxu rohiy həyatlık bilən berip...» grek tilida «uningda berip...» bilən ipadilinidu. Əyni grekqə tekistdə uning nemini jakarlıqini enik deyilmigən. Biz «Özining öqəlibisi»ni koxup yazduq. Qünki uyöqrə tilida «jakarlıx» degən pəlnıng məlum bir tolduruqısi boluxi kerək, xuningdək Məsih ularoqa uqturoqan həwərnıng məzmuni qoqum Özining bayatin ada kılöqan uluq qırbanlıkı bilən munasiwiti boluxi lazim. ■ 3:19 1Pet. 4:6. □ 3:20 **«...solap köyölöqan bu rohlər burunki zamanda, yəni Nuħ pəyoqəmbərnıng künliridə, kemə yasiliwatqan məzgildə Huda səwrqanlık bilən kixilərnıng towa kılixini kütkinidə, Uningoqa itaətsizlik kildi. Pəqət xu kemigə kirgən birqanqisi, yəni jəmiy səkkiz jan su arkılık kütquzuldi»** — «solap köyölöqan bu rohlər» toqrısidə alimlarning ikki hil qərxı bar: (1) ular Nuħ pəyoqəmbərnıng dəwriddə qız-ayalləroqa nəps-xəhwət kılöqan pərixtiləri kərsitidu («Yar.» 6:1-6ni wə izahatni, «2Pet.» 2:4-5, «Yəh.» 6-8ni kərnıng); (2) Nuħ pəyoqəmbər dəwriddəki Hudaning səzigə kirmigən, rəhımını rat kılıp topanda ölgən itaətsiz adəmlərnıng insaniy rohlirini kərsitidu. «Koxumqə səz»imizdə bu ikki pikir wə toluq ayətnıng mənsi üstidə tohtilimiz. ■ 3:20 Yar. 6:3,14; 8:18; Mat. 24:37; Luqa 17:26; Rim. 2:4; 2Pet. 2:5.

təlipi — bizni hazır kutquzuwatidu □ ■ 22 (Məsih *tirilip* ərəkə qikip, pərixtilər, barlıq rohiy hokukdarlar wə küqlüklər Uningoşa bosunduruldi wə u Hudaning ong yenida turmaqta).■

4

Huda yolida yaxax

1 Əmdi Məsih tenidə azab-oqubət qəkkənikan, silərnu xundak iradə bilən özinglarni qorallandurunglar. (qünki *Huda yolida* öz tenidə azab-oqubət qəkkən kixi gunahtin qol üzgən bolidu.■ 2 undak kixi tenidə qaloqan hayatini yənə insaniy nəps-həwəslərgə berilix bilən əməs, bəlki Hudaning iradisigə muwariqə ötküzidu).■ 3 Qünki künlirimizni yat əllik etikadsizlarning iradisigə əməl kilix bilən, yəni hərtürlük buzukqilik-xəhwaniylik, nəps-həwəslər, hərəkəxlik, əyx-ixrət, məyhorluk wə yirginqlik butpərəsliklər iqidə ötküzginimiz əmdi kupayə qilar!□ ■ 4 Bu ixlarda ular silərning ularoşa həmrəh bolup xundak iplaslikka yügürmigenlikinglaroşa əjəblinip, silərni həkərətliməktə. 5 Ular həman həm tirikləni wə ölgənləni sorak kilixka təyyar Turuqioqa hesab bərməy qalmaidu.□ 6 Xunga dəl xu səwəbtin, ölgənlər əttə yaxawatqan insanlar *sorak kilinidioqandək* sorak kilinip, Hudaşa nisbətən rohta yaxisun dəp, ularoşimu hux həwər yətküzülgən.□ ■

Hudaning sadıq hizmətqisi

7 Əmdi barlıq ixlarning ahirlixidioqan küni yəqinlaxmaqta; xunga, salmaq bolunglar wə dua kilixka səgək turunglar.■ 8 Ləkin həmmidin muhimi, bir-biringlaroşa kizəyin mehir-muhəbbəttə turuweringlar. Qünki

□ 3:21 «**Mana bu «suşa qəmüldürüx»ning bexariti boləqan. Əmdi qəmüldürüx — bədənniŋ kirdin tazilinixi əməs, bəlki adəmninŋ pak wijdan bilən əysa Məsihning tirdürülxü arqilix Hudadin tiligən təlipi — bizni hazır kutquzuwatidu**» — «adamning pak wijdanining ... Hudadin tiligən təlipi» degənninŋ baxka birhil tərjimisi «adəmninŋ pak wijdan üqün... Hudadin tiligən təlipi». Bu ikki tərjimə, xundakla bu muhim ayət soşruluk «qoxumqə sez»imizdə tohtilimiz. ■ 3:21 Ros. 2:38-39; Əf. 5:26; Kol.2:11-13 ■ 3:22 Əf. 1:20. ■ 4:1 Rim. 6:7; İbr. 12:1. ■ 4:2 Rim. 14:7; 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; Əf. 4:24; 1Tes. 5:10; İbr. 9:14. □ 4:3 «**Qünki künlirimizni yat əllik etikadsizlarning iradisigə əməl kilix bilən...**» — «yat əllik etikadsizlar» grek tilida «yat əlliklər» yaki «taipilər» degən birla söz bilən ipadülinidu. İnjil dəwri kəlgüqə Yəhudiylardin baxka pütkül dunyadikilər («yat əllər») degidək butpərəs idi; xunga muxu yərdə Petrus bu ibarə bilən «butpərəs kapirlar»ni kərsitidu. Petrusning bu hetining əslidiki oqurmənliri, xübhəsiszki, muxundak adəmlərdin idi. «**hərtürlük buzukqilik-xəhwaniylik, nəps-həwəslər, hərəkəxlik, əyx-ixrət, məyhorluk wə yirginqlik butpərəsliklər iqidə ötküzginimiz əmdi kupayə qilar!**» — «kupayə qilar!» — Bu intayin kinayilik, həjwiw gap, əlwəttə. ■ 4:3 Əf. 4:17. □ 4:5 «**ular həman həm tirikləni wə ölgənləni sorak kilixka təyyar Turuqioqa hesab bərməy qalmaidu**» — «sorak kilixka təyyar Turuqı» Məsihni kərsitidu. □ 4:6 «**Xunga dəl xu səwəbtin, ölgənlər əttə yaxawatqan insanlar sorak kilinidioqandək sorak kilinip, Hudaşa nisbətən rohta yaxisun dəp, ularoşimu hux həwər yətküzülgən**» — «hux həwər» — Muqəddəs Kitabta Məsihning əlümi wə tirilixidin boləqan niyat toşruluk, əlwəttə. Bu ayət toşruluk nuroşun pikirlər bar. «Qoxumqə sez»imizdə bularni bayan qilimiz. ■ 4:6 Yh. 5:25; 1Pet. 3:19. ■ 4:7 Luqa 21:34; 1Yuha. 2:18.

«mehir-muhəbbət nuroʻunliqan gunahlarini yapar». □ ■ ⁹ Bir-biringlardin aʻrinmay əzara mehmandost bolunglar. ■ ¹⁰ Huda tərpidin hər biringlarğa ata kilinoʻan iltipatka binaən, uning hərtərəplik mehri-xəpkitini kixilərgə yətküzidioʻan yahxi oʻojidarlar süpitidə, bu iltipat bilən bir-biringlarğa hizmət kilinglar. ■ ¹¹ Kim söz kilsa, u Hudaning kalam-bexarətlirini yətküzgüci süpitidə sözlisun. Kim baxkilarğa hizmət kilsa, u Huda ata kiləʻan küq-kudriti bilən hizmət kilsun. Xundak boləʻanda, Huda həmmə ixta Əysa Məsih arkilik uluʻolinidu. Barlik xan-xərap wə küq-kudrət Uningəʻa əbədil'əbədgiqə mənəuptur, amin! □ ■

Etihadqilarning azab-oqubətkə səwr kilixi

¹² Səyümlüklirim, otluq sinakning bexinglarğa qüxkənlikigə qarap, əjayib ixka yolukup kaldim, dəp həyran qalmanglar. ■ ¹³ Bəlki, Məsihning azab-oqubətlirigə kəndak ortak boləʻan bolsanglar, silər xundak xadlininglar. Xuning bilən Uning xan-xəripi ayan kilinoʻinida, silərnu yayrap xadlinisilər. □ ¹⁴ Silər Məsihning nami tüpəylidin haqarətkə uqrisanglar, bəhtlik bolisilər! Qünki xan-xəropning Rohi, yəni Hudaning Rohi wujudunglarğa qüxkən bolidu. □ ■ ¹⁵ Aranglardin birining azab-oqubət qəxixi hərgizmə katil, oʻqri, razil yaki qepiloq bolux səwəbidin bolmisun. ¹⁶ Birak qəkkən azab-oqubiti «Məsihiy» dəp ataloqanliki səwəbidin bolsa, u buningdin nomus kilmisun; əksiqa, muxu nam bilən *ataloqanliki* üqün Hudaəʻa mədhiyə okusun. □ ¹⁷ Qünki sorakning baxlinidioʻan waqti-saiti kəldi; sorak aldi bilən Hudaning əyidikiliridin baxlinidu; wə əgər biz bilən baxlansa, u halda Hudaning hux həwirigə kulak salmioʻanlarning aqiwiti nemə bolar? □ ■ ¹⁸ *Dəl muqəddəs yazmilarda yeziloʻinidək*: — «Əgər həqkaniylarning kutkuzuluxi təs bolsa, Ihlassizlar həm gunahkarlarning aqiwiti kəndak bolar?» □ ■

□ **4:8 «mehir-muhəbbət nuroʻunliqan gunahlarini yapar»** — bu sözlər Təwrattiki Sulaymaning «pənd-nəsihətlər»i din, «Pənd.» 10:12din elinoʻan. Mənsi, xühhisizki, həm baxkilarning gunahlarini kəqürüm kilix həm mumkin bolsa baxkilarğa yaymasliqni əz iqigə alidu. ■ **4:8** Pənd. 10:12. ■ **4:9** Rim. 12:13; Fil. 2:14; Ibr. 13:2. ■ **4:10** Pənd. 3:28; Rim. 12:6; 2Kor. 8:11.

□ **4:11 «Kim söz kilsa, u Hudaning kalam-bexarətlirini yətküzgüci süpitidə sözlisun»** — «söz kilix» muxu yərdə, xühhisizki, jamaəttə sözləx, bolupnu təlim berixni kərsitixi mumkin. ■ **4:11** Yər. 23:22. ■ **4:12** Yər. 48:10; 1Kor. 3:13; 1Pet. 1:7. □ **4:13 «Xuning bilən Uning xan-xəripi ayan kilinoʻinida, silərnu yayrap xadlinisilər»** — «Uning xan-xəripi ayan kilinoʻinida»: — demək, Məsih kayta kəlginida. □ **4:14 «Silər Məsihning nami tüpəylidin haqarətkə uqrisanglar, bəhtlik bolisilər! Qünki xan-xəropning Rohi, yəni Hudaning Rohi wujudunglarğa qüxkən bolidu»** — «Yəx.» 11:2ni kəring. Bəzi kona qəqürmilaridə «Ular tərpidin uinoʻəʻa kupurluk kilinidu, lekin silərnig tərpinglardin uluʻolinidu» dəp qoxulidu. ■ **4:14** Mat. 5:10; 1Pet. 2:20; 3:14. □ **4:16 «Birak qəkkən azab-oqubiti «Məsihiy» dəp ataloqanliki səwəbidin bolsa, u buningdin nomus kilmisun; əksiqa, muxu nam bilən ataloqanliki üqün Hudaəʻa mədhiyə okusun»** — «Məsihiy» grek tilida «Hristiyan». «Məsih» grek tilida «Hristos» dəp ipadlinidu. □ **4:17 «Qünki sorakning baxlinidioʻan waqti-saiti kəldi; sorak aldi bilən Hudaning əyidikiliridin baxlinidu»** — xühhisizki, rosul Petrus yukirida tiləʻa aloqan azab-oqubətlər wə sinaxlar Hudaning əz ailisidikilərgə nisbətən birhil sorakning baxlinixi yaki tərbiyə bolup, kəmqilikirimizni oquq kilidioʻan sinaxlar, dəp həsəbliqili bolidu. ■ **4:17** Yər. 25:29; Luqa 10:12; 23:31. □ **4:18 «Əgər həqkaniylarning kutkuzuluxi təs bolsa, ihlassizlar həm gunahkarlarning aqiwiti kəndak bolar?»** — Təwrət «Pənd.» 11:13, LXX grekqə tərjimisidin elinoʻan. Grek tilida «Ihlassizlar həm gunahkarlar nədə kərunidu?!» degən sözlər bilən ipadlinidu. ■ **4:18** Pənd. 11:31.

¹⁹ Xuning üqün, Hudaning iradisi bilən azab-okubət qəkkənlər yahxi əməllərnı dawam kılıp, jenini wədisidə turidiqan Yaratquciqıa amanət kılıp tapxursun.□

5

Aksakallar wə yaxlarqıa kılinoqan nəsihət

¹ Əmdi mən aranglardiki aksakallardın (Məsihnıng azab-okubətlirining guwahqisi, namayan kılınıdiqan xan-xərəpkə nesip boluquci wə silərgə ohxax bir aksakal süpitidə) xuni tötünimənki, □ ² — Hudaning silərnıng aranglardiki padisini obdan bekinglar; ularqıa yetəqkılık hizmitidə bolup, uni məjburən əməs, bəlki ihtiyarən zimminglarqıa elinglar; pul-dunya üqün əməs, bəlki huxallıq bilən kilinglar. □ ³ Hudaning padisiqıa oqojining öz təəlluqatlıriqıa bolqınidək bolmay, bəlki ularqıa ülgə bolunglar. □ ⁴ Xundak kilsanglar, Bax Padiqi axkarə bolqanda, mənggü tozumas xan-xərəp tajiqa erixisilər. □ ⁵ Əy yaxlar, qonglarqıa boysununglar. Xuningdək, həmninglar bir-biringlarqıa nisbətən kiqik peillikni üstunglarqıa oriwelinglar. Qünki: «Huda təkəbburlarqıa qarxidur, lekin məmin-kəmtərlərgə xəpkət kılıdu». □ ⁶ Özünglarnı Hudaning kudrətlik qoli astida təwən tutunglar.

□ 4:19 «... Hudaning iradisi bilən azab-okubət qəkkənlər yahxi əməllərnı dawam kılıp, jenini wədisidə turidiqan Yaratquciqıa amanət kılıp tapxursun» — «wədisida turidiqan Yaratquci» degən ibarə intayın əhmiyətlık. «Koxumqə sez»imzidə uning üstidə azrak tohtilimiz.

□ 5:1 «Məsihnıng azab-okubətlirining guwahqisi, namayan kılınıdiqan xan-xərəpkə nesip boluquci wə silərgə ohxax bir aksakal süpitidə...» — «namayan kılınıdiqan xan-xərəp» degənlik Məsihnıng kaytıp kelixidə namayan bolidiqan xan-xərəp. □ 5:2 «Hudaning silərnıng aranglardiki padisini obdan bekinglar» — «Hudaning ... padisi» jamaət, əlwəttə.

«ularqıa yetəqkılık hizmitidə bolup, uni məjburən əməs, bəlki ihtiyarən zimminglarqıa elinglar» — «ularqıa yetəqkılık hizmitidə bolup...» — bəzi kona kəqürmilərdə «Hudaqıa qarap ularqıa yetəqkılık hizmitidə bolup...» deyilidu. «pul-dunya üqün əməs, bəlki huxallıq bilən kilinglar» — «pul-dunya üqün əməs» degənlik Petrusning əyni sezliri: — «haramdın bolqan pul üqün əməs» — Petrusning muxu sezlər bilən kərsətkini: «pul adəmnı qokum gunahkar kılıdu» degənlik əməs, qünki hərbirimiz pulni ixlitiximiz kerək; uning kərsətkini, xübhisizki, pulning dərwəkə adəmnı gunahkar kılıx hətiri bardur. Pulning əzi əslidə gunahning dünyada pəyda bolqanlıqidin pəyda bolqan; gunah bolmisa pul bolalmaytti; xu tərəptinmu «haramdın bolqan».

□ 5:2 Ros. 20:28; 1Tim. 3:3; Tit. 1:7. □ 5:3 «Hudaning padisiqıa oqojining öz təəlluqatlıriqıa bolqınidək bolmay, bəlki ularqıa ülgə bolunglar» — yaki «əzigə amanət kılinoqanlarqıa (jamaəttikilərgə, demək) əzi bəg əzi han boluwalmay, bəlki ularqıa ülgə bolunglar». □ 5:3 2Kor. 1:24; Fil. 3:17; 1Tim. 4:12; Tit. 2:7. □ 5:4 «Bax Padiqi kaytıp axkarə bolqanda» — Rəb əysa kaytıp kəlgəndə. «mənggü tozumas xan-xərəp tajiqa erixisilər» — grek «Olimpik» musabikisidə əqaliblarqıa gül-giyahtın ərülğən taj in'am kılınatti. Bu bir kün iqidila tozup ketidiqan taj, əlwəttə. □ 5:4 Yəx. 40:11; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Kor. 9:25; İbr. 13:20; 2Tim. 4:8; Yaq. 1:12; 1Pet. 1:4; 2:25. □ 5:5 «Əy yaxlar, qonglarqıa boysununglar. Xuningdək, həmninglar bir-biringlarqıa nisbətən kiqik peillikni üstunglarqıa oriwelinglar» — «qonglar» degənnıng baxka birhil tərjimisi «aksakallar». Ləkin muxu yərdə «qonglar» yaki «yaxanqanlar»qıa toqrıa kelidu. «Huda təkəbburlarqıa qarxidur, lekin məmin-kəmtərlərgə xəpkət kılıdu» — «Pənd.» 3:34; «Yaq.» 4:6nimu kərüng. □ 5:5 Pənd. 3:34; Rim. 12:10; Fil. 2:3; Yaq. 4:6.

Xundak qilsanglar, waqti-saiti kalgəndə Huda siləni yukiri kətüridu; □ ■ 7 Barlik oəm-qayoulinglarni Uning üstigə taxlap koyunglar. Qunki U siləning oeminglarni qilidu. ■

8 Özünlarni hoxyar wə səgək tutunglar. Qunki düxmininglar boləjan Iblis huddi hərkirəwatkan xirdək, yutkudək birsini izdəp katrap yurməktə; ■ 9 silər etiқadinglarda qing turup uningoə qarxi turunglar. Qunki bilisilərki, pütün dunyadiki qerindaxlinglarmu ohxax azab-oқubətləning tügixigüqə qidawatidu. □ ■ 10 Əmma siləni Məsih Əysa arқilik Özining mənggülik xan-xəripigə qaqiroqan, pütkül mehir-xəpқətning Iğisi boləjan Huda azraqқinə waқit azab-oқubət qəkkininglardin keyin, Əzi siləni əsligə kəltürüp, dəs turəyuzup, mustəhkəm wə uləə bekitilgəndək təwrənməs qilidu. □ ■ 11 Uningəə *barlik xan-xərpə wə küq-kudrət əbədil'əbəd mənsup boləyay, amin!* □

Ahirki salam

12 Mən bu kişiqəinə hətni yezip, özüm sadik qerindixim dəp bilidəjan Silwanusning wasitisi bilən silərgə yollidim. Uxbu hətni yeziximning məqsiti, silərgə jekiləx wə siləni riəbətəndürüx, xundakla Hudaning həkikiy mehir-xəpқitining ənə xundak ikənlikigə guwahlik berixtin ibarəttur. Bu mehir-xəpқəttə qing turunglar. □

13 Silər bilən billə tallanoqan Babilda turuwatqan jamaət wə oqlum

□ 5:6 «**Özünlarni Hudaning kudrətlik qoli astida təwən tutunglar. Xundak qilsanglar, waqti-saiti kalgəndə Huda siləni yukiri kətüridu**» — buning toluq mənsi bəlkim «Hudaning kudrətlik qoli üstinglarəə təbriyə berix üqün qüxkən bolsa, uning astida təwən turunglar, özünlarni uning astida təwən tutunglar». ■ 5:6 Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luqə 14:11; Yak. 4:10. ■ 5:7 Zəb. 55:22; Mat. 6:25; Luqə 12:22; 1Kor. 9:9; Fil. 4:6; Ibr. 13:5; 1Tim. 6:8. ■ 5:8 Ayup 1:7; Luqə 22:31; 1Tes. 5:6; 1Pet. 1:13; 4:7. □ 5:9 «**Qunki bilisilərki, pütün dunyadiki qerindaxlinglarmu ohxax azab-oқubətləning tügixigüqə qidawatidu**» — «pütün dunyadiki qerindaxlar» deganlik bəlkim (1) Yəhudiyə-Galiliyədə turuwatqan, öz yurtədxliri təripidin ziyankəxlikkə uqrawatqan Yəhudi qerindaxlarni; (2) «yat əllik qerindaxlar» — yat əllik butpərəslər arisida turuwatqan, ular təripidin ziyankəxlikkə uqrawatqan Yəhudi əməs qerindaxlarni, yaki; (3) hər ikisini kərsitidu. «... tügixigüqə qidawatidu» degən səz bu azab-oқubətləning; (1) Hudaning məqsətlirigə, xundakla Əz muqəddəs bəndilirigə zərür ikənlikini wə; (2) qəlik ikənlikini kərsitidu. ■ 5:9 Əf. 4:27; Yak. 4:7. □ 5:10 «**Huda... Əzi siləni əsligə kəltürüp...**» — əsligə kəltürüp» yaki «qorallandurup» yaki «kamil kilip...». «(siləni) ... uləə bekitilgəndək təwrənməs kilix» — grek tilida bir peil bilənla ipadilini. ■ 5:10 Ibr. 10:37; 1Pet. 1:6. □ 5:11 «**Uningəə barlik xan-xərpə wə küq-kudrət əbədil'əbəd mənsup boləyay, amin!**» — bəzi kona keqürmilərdə pəket «Uningəə barlik küq-kudrət əbədil'əbəd mənsup boləyay, amin!» deyilidu. □ 5:12 «**Mən bu kişiqəinə hətni yezip, özüm sadik qerindixim dəp bilidəjan Silwanusning wasitisi bilən silərgə yollidim**» — muxu Silwanus bəlkim əslidə rosul Pawlusning həmrahi wə hizmətdixi boləjan Silwanus idi (məsilən «Ros.» 16-17-bablarni kəring) «Silwanusning wasitisi bilən» — yəni mumkinqilik barqi, uxbu hətni yezixə Silwanus rosul Petrusqə katip boləqanidi. «**Uxbu hətni yeziximning məqsiti, silərgə jekiləx wə siləni riəbətəndürüx...**» — «jekiləx» wə «riəbətəndürüx» grek tilida bir peil bilənla ipadilini.

Markustin silərgə salam. □

¹⁴ Bir-biringlar bilən mehribanlarqə səyüxüp salamlixinglar.

Silərgə, yəni Məsihdə boləqan həmminglarqə amanlıq-hatirjəmlək yar boləqay! ■

□ **5:13 «Silər bilən billə tallanoqan Babilda turuwatqan jamaət»** — bəzi tarihxunaslar «Babil» degənlikni həkikiy (Əfrat dəryasi boyidiki) Babilon (Babil) xəhırini kərsitidu, dəp qaraydu. Yənə bəzilər «Babil»ni «Rim xəhırining etikədqılar arisidiki məhpiy nami» dəp qaraydu — xu wəqittiki etikədqılar Rim xəhırini məhpiy həlda Babil (qiriklixip kətkən «bu dunya»ning simwoli) dəp atioqan boluxi mumkin. Rosul Petrusning Babil xəhırində boləqanlıqı toqrisida tarihta məlumat yok wə uning Rim xəhırində turoqanlıqı toqrulux ispat bar. **«jamaət»** — əslidiki grekqə tekistdə — «turuwatqan kiz». Bu ibarə Rimdiki jamaətni kərsitixi mumkin. **«oşlum Markustin silərgə salam»** — «oşlum Markus» rosul Petrusning rohıy jəhəttiki oşli. Əməliyəttə Markus Petrusningki jiyən ukisi boluxi mumkin idi. ■ **5:14** Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26.

Petrus «2»

«Rosul Petrus yazoqan ikkinqi məktup» ••• Salam

¹ Əysa Məsihning kuli wə rosuli boləqan mənki Simeon Petrustin Hudayimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihning həkkaniyliki arqilik biz bilən ohxax kımmətlik bir etiqađka muyəssər qilinəqanlarəqa salam! □ ² Silər Hudani wə Rəbbimiz Əysani qoŋqur tonuəqanseri, mehir-xəpəkət wə hatirjəmlilik silərgə həssiləp axqay! ■

Nijatta əsüx

³ Bu *duayimning* asasi — biz bizni Əzining xan-xəripi wə esil pəziliting təsiri arqilik Qaqiroquqini qoŋqur tonuəqanlığımız üqün, Uning ilahiy küq-kudriti həyatimizə wə ihlasmənlikte mengiximizəqa kerəklilik boləqan həmmi ata kildi. □ ⁴ U muxu pəzilətliri arqilik bizgə kımmətlik, əng uluə wədilərnə bərdi, bular bilən silər bu dunyadiki həwayi-həwəslərdin boləqan iplasliktin kutulup, Hudalik təbiətkə ortaq nesip boləqansilər. ■

⁵ Dəl muxu səwəbtin, silər pütün küqünqlər bilən etiqađinglarəqa esil pəzilətni, esil pəzilitinglarəqa bilimni, □ ⁶ biliminglarəqa təmkinlikni, təmkinlikinglarəqa qıdamliqni, qıdamliqinglarəqa ihlasmənlikni, ⁷ ihlasmənlikinglarəqa qerindaxliq mehirbanliqni, qerindaxliq mehirbanliqinglarəqa mehir-muəbbətni kərsitixni qoxuxka intilinglar. ⁸ Qünki bu hususiyətlər silərdə bar bolsa, xundakla exip beriwatqan bolsa, bular silərnə Rəbbimiz Əysa Məsihni qoŋqur tonuxka *intilixte* ix-əməlsiz wə mewisiz qaldurmaydu. ■ ⁹ Əmmə əgər birsidə bular kəmə bolsa, u kor adəmdur — u burnining uqinila kərələydiəqan, ilgiriki gunahlıridin pak qilinəqanini untuəqan bolidu. ■

¹⁰ Xuning üqün, i qerindaxlar, silər *Huda tərripidin* qaqiriləqanliqinglarni, xundakla talləqanliqinglarni jəzmləxtürüxkə intilinglar. Xundak kılsanglar, heqqaqan teyilip kətməysilər. □ ¹¹ Xundak boləqanda

□ **1:1** «Əysa Məsihning kuli wə rosuli boləqan mənki Simeon Petrus» — «Simeon» baxqa yərlərdə «Simon» deyilidu. «Hudayimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsih» — bu ibaridin eniqlik, Əysa (təbiitidə) həm Huda həm Kutkuzoquqidur. «**biz bilən ohxax kımmətlik bir etiqađka muyəssər qilinəqanlarəqa salam!**» — «ohxax kımmətlik bir etiqađka muyəssər qilinəqan» degən muxu ibaridin eni kərəniduki, həqiqiy etiqađ Hudaning Əzidin kelidu. ■ **1:2** Yh. 17:3; Rim. 1:7; 1Pet. 1:2; Yəh. 2. □ **1:3** «Əzining xan-xəripi wə esil pəziliting təsiri arqilik bizni qaqiroquqi» — muxu zat Rəb Əysa Məsih, əlwəttə. ■ **1:4** Yəx. 56:5; Yh. 1:12; Rim. 8:15; Gal. 3:26. □ **1:5** «Dəl muxu səwəbtin, silər pütün küqünqlər bilən etiqađinglarəqa esil pəzilətni, esil pəzilitinglarəqa bilimni,... (qoxuxka intilinglar)» — «bilim» muxu yərdə Hudaning yoli toəqruluk bilim, əlwəttə. ■ **1:8** Tit. 3:14. ■ **1:9** Yəx. 59:10; Zəf. 1:17. □ **1:10** «Xuning üqün, i qerindaxlar, silər Huda tərripidin qaqiriləqanliqinglarni, xundakla talləqanliqinglarni jəzmləxtürüxkə intilinglar. Xundak kılsanglar, heqqaqan teyilip kətməysilər» — «teyilip kətməysilər» degən ibarini bəzilər bu ibarə nijattin məhrum bolux degən mənini bildüridu, dəp qaraydu. Bizningə u gunah sadir qilixni kərsitidu dəp qaraymiz (məsilən, «Yaq.» 3:2ni kəring, ohxax səz xu ayəttə ixlitilidu).

Rəbbimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihning mənggüülük padixahlıqidimu kızıqın qarxi elinisilər. □

¹² Xunga, gərgə silər bu ixlarnı bilgən bolsanglarmu, xundakla bizgə igə kılınıqan həkikəttə mustəhkəmləngən bolsanglarmu, mən yənıla hərdaim bu ixlarnı esinglarğa salmaqımən. ¹³ Dərwəqə, mən muxu qedirimda bolsamla, bularnı səminglarğa selip, silərnı oyoqıtıp turuxni layıq kərimən. □ ■ ¹⁴ Qünki Rəbbimiz Əysa Məsihning burun manga ayan kılınidək, mening bu qedirim pat arida uqamdin seliwetilidıqanlıqını bilip turuptimən. □ ■ ¹⁵ Bərhək, mən silərnıng bu ixlarnı mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu hərwaqıt esinglarğa kəltürüxünglar üqün küqümning bariqə intilimən. □

Huda pəyoğəmbərlərgə ata kılınan ixənqlik kalam-bexarətlər

¹⁶ Qünki biz silərgə Rəbbimiz Əysa Məsihning küq-kudriti wə hazır boluxını ukturoqinimizda hərgizmu hıylıgərliktin oydurop qikılınan riwayətlərgə əgəxmıdık, bəki biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwahqimiz. □ ■ ¹⁷ Qünki U mukəddəs taqıda Huda'Atidin xan-xəhret wə uluqluqka erixkəndə, axu uluq xan-xəhəplik yərdin: «Bu Mening səyümlük Ooqlum, Mən Uningdin hursənmən» degən xundak zor bir awaz Uningğa yətküzülüp anglandı. □ ■ ¹⁸ Mukəddəs taqıda

□ **1:11 «Rəbbimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihning mənggüülük padixahlıqidimu kızıqın qarxi elinisilər»** — «kızıqın qarxi elinisilər» deganlık grek tilida «kirix yolunglar kəngriqilik bilən silzərgə təminlinidu» degən ibarə bilən ipadilini. □ **1:13 «mən muxu qedirimda bolsamla...»** — «qedirim» — Petrusning öz tenini kərsitidu, əlwəttə. Lekin u muxu səz bilən hər bir etiqaqning tenini Israillar qəl-bayawanda Hudaning əmri bilən yasioqan «ibadət qediri»ğa oħxitidu. Hudaning Əz xan-xəripi bu «addiy qedir»da makanlaxturuloqan wə xuningdək hazır hər bir etiqaqning tenidə məwıjuttur («Yuh.» 1:14, 2:12, «1 Kor.» 3:9 wə 16, 6:19ni kəring). ■ **1:13** 2Pet. 3:1. □ **1:14 «Qünki Rəbbimiz Əysa Məsihning burun manga ayan kılınidək, mening bu qedirim pat arida uqamdin seliwetilidıqanlıqını bilip turuptimən»** — «Yuh.» 21:18-19ni kəring. ■ **1:14** Yh. 21:18,19; 2Tim. 4:6. □ **1:15 «mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu»** — «bu dunyadin ketix»: — bu ibarə grek tilida «əksodos» degən səz («Misirdin qikix» bilən munasiwətlik) bilən ipadilini («Luqa» 9:31ni kəring). **«Bərhək, mən silərnıng bu ixlarnı mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu hərwaqıt esinglarğa kəltürüxünglar üqün küqümning bariqə intilimən»** — «bu ixlər» bolsa: (1) muxu ikkinqı hətning məzmunini; (2) «Yuh.» 21-babta hatiriləngən ixlarnı (Məsihning Petrusning dunyadin ketix yolu toqruluk bexarətləri)ni kərsətsə kerək. Biz birinqı qüxənqigə mayilmiz. □ **1:16 «biz silərgə ... ukturoqinimizda ... biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwahqimiz»** — bu ayəttiki «biz» degən səz Petrusning əzini wə Yuhanna, Yakup qatarlık rosullarnı kərsitidu. **«Əysa Məsihning küq-kudriti wə hazır boluxı (yaki «qayıp kelixi»)»** — («həzir boluxı» grek tilida «parusiya») degən səzlər birinqidin muxu yərdə, xühşisizki, Məsihning ularning kəz aldida əzgirip, xan-xəripi iqidə kəringənlikini kərsitidu («Matta» 17-bab, «Markus» 9-bab, «Luqa» 9-babni kəring). İkkinqidin, bu səzlər yəne İnjlida adəttə Məsihning qayıp kelixini kərsitidu; qünki U qayıp kəlgəndə Uning xan-xəripi həkikəttən ayan bolıdu. Xuning bilən muxu yərdə Uning dunyaga qayıp kelixinimu kərsitidu. **«...bəki biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwahqimiz»** — «Uning» grek tilida «Axuning» bilən ipadilini. Muxu yərdə «Axuning» degən səz Petrusning Məsihkə bolıqan qongkur hərmitini wə yekın munasiwitini bildüridu. ■ **1:16** Mat. 17:1; Yh. 1:14; 1Kor. 1:17; 2:1, 4; 4:20; 1Yuha. 1:1. □ **1:17 «Qünki U mukəddəs taqıda Huda'Atidin xan-xəhret wə uluqluqka erixkəndə, axu uluq xan-xəhəplik yərdin: «Bu Mening səyümlük Ooqlum, Mən Uningdin hursənmən» degən xundak zor bir awaz Uningğa yətküzülüp anglandı»** — «axu uluq xan-xəhəplik yer» bolsa asman, ərxtur. ■ **1:17** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13.

biz Uningoʻja hamrah bolup billə turoʻan boloaqqa, ərxtin bu awaz anglanoʻinida bizmu öz kulikimiz bilən uni angliduk. □ ¹⁹ Uning üstigə həmmimizdə pəyoʻəmbərlər yətküzgən tolimu ixənqlik bexarətlik səz-kalam bardur; silər tang süzülgüqə, tang yultuzi kəlbinglarni toluk yorutkuqə bu səz-kalamoʻja kulak salsanglar, yahxi kuloʻan bolisilər (bu səz-kalam huddi kərangoʻjuda qaknap turidioʻan qiraʻoʻqqa ohxaxtur).□ ■

²⁰ Xuni həmmidin muhım dəp bilixinglar kerəkki, mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoʻəmbərlərnin öz qūxənqisi boyiqə yətküzülgən əməs. □ ²¹ Qūnki heqkandak wəhiy-bexarət insanlarning iradisidin kəlgən əməs, u bəlki Hudaning mukəddəs adəmliri Mukəddəs Roh tərpidin yetəklinip, Uning türtkisi bilən eytkən səz-kalamdur.□ ■

2

Sahta pəyoʻəmbərlər wə sahta təlim bərgüqilər

¹ Lekin burun həlk iqidə sahta pəyoʻəmbərlər qikқан, xuningdək aranglardimu sahta təlim bərgüqilər məydanə qikidu. Ular sokunup kirip, həlakətke elip baridioʻan bid’ət təlimləni aranglarə qastirtin kirgüzüp, hətta əzlrini hər kılıxka setiwaləan igisidinmu tenip, buning

□ **1:18 «Mukəddəs taʻoʻda biz uningəja hamrah bolup billə turoʻan boloaqqa, ərxtin bu awaz anglanoʻinida bizmu öz kulikimiz bilən uni angliduk»** — «Matta» 17-bab, «Markus» 9-bab, «Luqa» 9-babni kəring. □ **1:19 «Uning üstigə həmmimizdə pəyoʻəmbərlər yətküzgən tolimu ixənqlik bexarətlik səz-kalam bardur»** — baxka birhil tərjimisi: «uning üstigə həmmimizdə buningdin **tehimu** ixənqlik bexarətlik səz-kalam (pəyoʻəmbərlər yətküzgən səz-kalam) bardur». Petrus bu yərdə: «Pəyoʻəmbərlərnin sezlrini hətta mening guwahlikimdinmu ixənqliktur (qūnki Məsih toʻruluk bexarət bərgüqilər, xundakla ularning bərgən bexarətleri nahayiti kəp; bexarətlərnin kəp qismi allikaqan kəz aldinizdə əməlgə axuruloʻan, degəndək); bu uluq səzlər həmmimizdə bar» deməkci bolsa kerək. **«silər tang süzülgüqə, tang yultuzi kəlbinglarni toluk yorutkuqə bu səz-kalaməja kulak salsanglar, yahxi kuloʻan bolisilər (bu səz-kalam huddi kərangəjuda qaknap turidioʻan qiraʻoʻqqa ohxaxtur)»** — «tang süzülgüqə» — Əysa Məsihning kaytip kelixigiqə. «Tang yultuzi kəlbinglarni toluk yorutkuqə» — «tang yultuzi», xūbhisizki, Əysa Məsihning Əzidur («Qel.» 24:17ni kəring). Bu səzlergə kərioʻanda, tang yultuzi tang etixtin səl burun ayan boləandək, Əysa Məsih kaytip kelixtin awwal etikədqilarning kəlbida birhil oyoʻanoʻan sezim, uning kelixigə baʻoʻlanoʻan alahidə birhil küqlük arzu-təxna pəyda boluxi mumkin («1Tes.» 5:6-10ni kəring). ■ **1:19** 2Kor. 4:6; Wəh. 22:16.

□ **1:20 «... mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoʻəmbərlərnin öz qūxənqisi boyiqə yətküzülgən əməs»** — yaki «mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoʻəmbərlərnin əzlrini oylap qikқан əməs». Bu ayətnin yənə üq hil tərjimə-qūxənqisi bar: — (1) adəmlərnin halləqanqə wəhiylərgə xəhsiy təbir berixigə bolmaydu; (2) bexarət-wəhiylərgə ayrim xərh berixkə bolmaydu (yəni, baxka bexarət-wəhiylər bilən birləxtürüp qūxiniximiz kerək); (3) pəyoʻəmbərlər bərgən bexarət-wəhiyləni qūxəndürüp pəyoʻəmbərlərnin əzgilə has bolmaydu (qūnki ular bəzidə əzi eytkən sezlrini qūxənməytti — «1Pet.» 1:10-12ni kəring). Bu pikirlərnin həmmisini (bolupmu 2-pikirni) durus dəp kərisakmu, bizningqə, bizning tərjimimiz keyinki 21-ayətkə əng mas kelidu. □ **1:21 «Qūnki heqkandak wəhiy-bexarət insanlarning iradisidin kəlgən əməs, u bəlki Hudaning mukəddəs adəmliri Mukəddəs Roh tərpidin yetəklinip, Uning türtkisi bilən eytkən səz-kalamdur»** — «Mukəddəs Roh tərpidin yetəklinip, uning türtkisi bilən» grek tilida «Mukəddəs Roh tərpidin yetkilixi bilən» degən səz bilən ipadilini. ■ **1:21** 2Tim. 3:16.

bilən öz bexioğa tezla həlakət qüxürüdü. □ ■ 2 Nuroqun kixilər ularning xərməndilikigə əgixip ketidu, xuningdək ularning səwəbidin həkikət yoli həkarətkə uqraydu. 3 Ular aqkəzlükidin oydurma səzlər bilən silərni satidioğan meli kılıdu. Əmdi ularning bexioğa heli burunla bekitilgən jaza bikar olturmaydu, ularning həlakiti bolsa uhlap yatmaydu. ■

4 Qünki Huda gunah sadir kılöjan pərixtilərni ayap olturmay, bəlki ularni təhtisaraning hangioğa taxlap, sorakğa tartkuğa zulumətlik qarangoşuluktiki zənjirlər bilən solap koyoğan yərdə, □ ■ 5 xundakla kədimki dunyadikilərnimu ayap koymay, hudasisizlikğa berilgən dunyani topan bilən oşərk kılıp, pəkət həkkanıylikğa dəwət kılöşuqi Nuhni baxğa yəttisi bilən saqlap qaloğan yərdə — □ ■ 6 həmdə keyin Sodom wə Gomorra xəhərlirini keyinki dəwrlərdiki hudasisizlikğa berilgənlərgə ibrət bolsun dəp bekitip, bexioğa külpətilik jazani qüxürüp kül kılöjan, ■ 7 xuning bilən birgə muxu əhlaksizlarning buzukqilikliridin yirginip azablanoğan, həkkanıy bolöjan Lutni ular arisidın kutulduröşan yərdə — ■ 8 (ənə xundak kixilərnin iqidə yaxioğan həkkanıy Lutning həkkanıy kəlbı hər küni anglioğan wə kərgən itaətsizliklər tūpəylidin azabli-natti) ■ 9 əmdi xuni kəruwalalaymızki, Rəb ihlasmənlərnı duq kəlgən sinaklardın kəndak kutkuzuxni wə xuningdək həkkanıysizlarnı sorak künigiqə jazalinixğa saqlap koyuxni bilidu. ■ 10 Bularning arisidiki öz ətlirigə əgixip pasik həwəslərgə berilgən, xundakla həkuk igilirigə səl kərioğanlarning jazasi tehimu xundak bolidu. Muxundak kixilər həli qong, mənəmənqilərdur, ular «rohıy uluoşlar»ğa həkarət kilitxin heq kərkəmaydioğanlardur. □ ■ 11 Həttə uların küq-kudrəttə üstün turidioğan pərixtilərnu Pərwədigarning aldidə bu «uluoşlar»ni həkarət

□ 2:1 «Lekin burun həlk iqidə sahta pəyoşəmbərlər qikқан, xuningdək aranglardimu sahta təlim bərgüqilər məydanöşə qikқidu» — «həlk» bolsa Israil həlki. ■ 2:1 Qan. 13:2; Mat. 24:11; Ros. 20:29; 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1. ■ 2:3 Yəh. 4. □ 2:4 «Qünki Huda gunah sadir kılöjan pərixtilərni ayap olturmay, bəlki ularni təhtisaraning hangioğa taxlap, , sorakğa tartkuğa zulumətlik qarangoşuluktiki zənjirlər bilən solap koyoğan yərdə...» — «təhtisaraning hangı» grek tilidə «tartarus» degən sөz bilən ipadiliniđu. Bu jay təhtisaradın ayrim turidu; kərioşanda, bu yər muxundak gunah sadir kılöjan pərixtilərgə alaşiytən təyyarlanöşan. «Zulumətlik qarangoşuluktiki zənjirlər» — yaki «zulumətlik qarangoşuluktiki engkürlərdə». Muxu ayəttə bayan kiliöşan pərixtilər əsli Xəytan bilən billə Hudaöşə isyan kətürgənlərnı əməs, bəlki Nuh pəyoşəmbərnin dəwridə gunah kılöjan pərixtilərnı kərsitidu. «Yar.» 6:1-5 wə izahatlar, «Yəh.» 6:7-ayətlərnı wə izahatları kəruşng. ■ 2:4 Yəh. 6; Wəh. 20:3. □ 2:5 «pəkət həkkanıylikğa dəwət kılöşuqi Nuhni baxğa yəttisi bilən saqlap qaloğan yərdə...» — grek tilidə «pəkət həkkanıylikğa dəwət kılöşuqi səkkizinqi kixi Nuhni saqlap qaloğan yərdə ...» degən səzlər bilən ipadiliniđu. ■ 2:5 Yar. 7:23; 1Pet. 3:19. ■ 2:6 Yar. 19:24; Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 50:40; Əz. 16:40; Hox. 11:8; Am. 4:11; Yəh. 7. ■ 2:7 Yar. 19:7; 8. ■ 2:8 Zəb. 119:158. ■ 2:9 1Kor. 10:13. □ 2:10 «bularning arisidiki öz ətlirigə əgixip pasik həwəslərgə berilgən, xundakla həkuk igilirigə səl kərioğanlarning jazasi tehimu xundak bolidu» — «həkuk igiliri» degənlik xübhşisizki, muxu yərdə padixahlar, waliylar wə həkumətning türlik əmədarlarıni, xundakla Huda bəkitkən ata-anilik həkuknımu öz iqigə alidu. «muxundak kixilər həli qong, mənəmənqilərdur, ular «rohıy uluoşlar»ğa həkarət kilitxin heq kərkəmaydioğanlardur» — «rohıy uluoşlar» əyni tekistə «rohıy» degən sөz yok. Lekin 11-ayətkə kərioşanda qoşum ərxiki (yaman) küqlər, yəni jin-xəytanlarıni kərsətsə kerək.

bilən ərz qilmaydu. □ ¹² Əmma bular huddi owlınıp boquzlinix üçün tuquloqan yawayı əkilsiz haywanlardək kelip, əzliri qüxənməydiqan ixlar üstidə həkərətlik səz qilidu wə xundakla əzlrining həlakət ixliri bilən toluk həlak bolidu, □ ■ ¹³ xundakla əz həkəniyisizliqioə tuxluk jazaning mewisini yəydu. Ular hətta kündüzi oquq-axkara əyx-ixrət kilixnimu ləzzət dəp həsabaydu; ular *silərgə* nomus wə daq kəltürüp silər bilən bir dastihanda olturup, əz məkkarlikliridin zoklinidu. ¹⁴ Ularining zinahorluk bilən toloqan kəzliri gunah sadir kixilitin üzülməydu; ular tutami yok kixiləni ezikturidu; ular kəlbini aqkəzliklə kəndürgən, lənətkə yekin balilardur! ¹⁵ Ular toqra yoldin qətnəp, Bosorning oqli Balaamning yolioə əgixip kətti. U kixi haram yolda tapqan həkni yahxi kərgüqi idi, □ ■ ¹⁶ lekin u kiləqan kəbihliki tūpəylidin tənbihiəni yedi (zuwansiz exək insanning awazi bilən səzləp pəyoqəmbərnəg əhmikanə ixini tosti). □ ■ ¹⁷ Mana muxundak kixilər qurup kətkən bulaklar, borandin həydilip yürgən tumanlarəqə ohx-aydu; ularəqə mənggülik zulumətnəg kapkarəngəqululukida jay həzirləp qoyuloqan. □ ■ ¹⁸ Qünki ular yaloqan-yawidak yooqan səzlər bilən mahtinip, adəmnəg ətlik həwəslirini kəzoqitip əyx-ixrət ixliri bilən ezitkuluk yolida mēngiwatqanlardin əzlrini yengila qəquroqanlarni azduridu. □ ¹⁹ Ular muxu kixilərgə «Siləni ərkinlikkə erixtürimiz» dəp wədə qilidu, lekin əzliri əməliyəttə buzuklukning kulliridur. Qünki adəm nemə tərīpidin boysunduruloqan bolsa, xuning kuli bolidu. ■ ²⁰ Qünki əgər ular Rəbbimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihiəni tonux arkilik bu dunyaning

□ **2:11 «hətta ulardin küq-kudrəttə üstün turidioqan pərixtilərmu...»** — «ulardin» — bəzilər muxu yərdiki «ular»ni «ərxitiki uluqalar»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Ləkin bizninggə «ular» sahta təlim bərgüqilərnəg əzlrini kərsitidu. Pərixtilər əlwəttə jin-xəytanlardin üstün turidu! «... pərixtilərmu Pərwədigarning aldidə bu «uluqalar»ni həkərət bilən ərz qilmaydu» — məsilən, «Yəh.» 9-ayətni kərüng. □ **2:12 «...xundakla əzlrining həlakət ixliri bilən toluk həlak bolidu»** — «əzlrining həlakət ixliri» degənnəg baxqə mənisi «ular (yəni «ərxitiki uluqalar»)ning həlakiti» boluxi mumkin. Grek tilidə pəkət «ularning həlakiti» deyilidu. ■ **2:12** Yəh. 12:3; Yəh. 10. □ **2:15 «Ular toqra yoldin qətnəp, Bosorning oqli Balaamning yolioə əgixip kətti. U kixi haram yolda tapqan həkni yahxi kərgüqi idi»** — «Qəl.» 22-24-bablar, Balaamning atisi «Beor» dəp atilidu. «Bosor» uning baxqə ismi bolsa kərek. ■ **2:15** Qəl. 22:7,21; Yəh. 11. □ **2:16 «lekin u (Balaam «pəyoqəmbər») kiləqan kəbihliki tūpəylidin tənbihiəni yedi (zuwansiz exək insanning awazi bilən səzləp pəyoqəmbərnəg əhmikanə ixini tosti)»** — «Beorning oqli Balaam» toqruluk; Musa pəyoqəmbər Israillarni Misirdin Huda wədə kiləqan zeminəqə baxlap ketiwatqanda, yol üstidiki padixahlarning qarxiləqəqə uqraydu. Axu padixahlardin biri Beorning oqli Balaam degən «pəyoqəmbər»ni izdəp baridu wə əgər u Israillarəqə lənət okusa, uningəqə kəp pul bərməqəqi bolidu. Huda Balaamning undak kilixioəqə yol koymisimu, Balaam bəribir pulni dəp Israillarəqə lənət okuməqəqi bolup yoloə qikidu. Mana bu «Balaam pəyoqəmbərnəg yoli» deyilidu. Birək Huda Balaamning exikining əsqi arkilik: «Mana sening exikəg Məning awazimni səndin yahxi tonuydu» degəndək, xu yolning kəbihlikini axkarilaydu. «Qəl.» 22-24-bablarni kərüng. ■ **2:16** Qəl. 22:21. □ **2:17 «mana muxundak kixilər qurup kətkən bulaklar, borandin həydilip yürgən tumanlarəqə ohxaydu; ularəqə mənggülik zulumətnəg kapkarəngəqululukida jay həzirləp qoyuloqan»** — kərxioəqə, ularning ahirkli həli 4-ayəttə tiləqə elinoqan pərixtilərnəgkidin əozir bolidu. ■ **2:17** Yəh. 12. □ **2:18 «Qünki ular yaloqan-yawidak yooqan səzlər bilən mahtinip, adəmnəg ətlik həwəslirini kəzoqitip əyx-ixrət ixliri bilən ezitkuluk yolida mēngiwatqanlardin əzlrini yengila qəquroqanlarni azduridu»** — «adəmnəg ətlik həwəsliri» — «rimliklarəqə»diki kirix səzimizdiki «ət» toqruluk məzmunni kərüng. «Ezitkuluk yolida mēngiwatqanlardin əzlrini yengila qəquroqanlarni azduridu» — yəki «ezitkuluk yolida mēngiwatqanlardin əzlrini aran qəquroqanlarni azduridu». ■ **2:19** Yh. 8:34; Rim. 6:16.

pasiklikliridin kutulup, keyin xularoqa yənə baqlinip, boysundurulğan bolsa, ularning keyinki hali dəslepksidinmu bəttər bolidu. ■ 21 Qünki həkkanıylik yolini bilip turup, özige yətküzülgən mukəddəs əmrin yüz erügendin kərə, bu yolni əslidinla bilmigini əwzəl bolatti. 22 Muxu ixənqlik həkmətlik sözlər ularda əməlgə axurulidu: — «It aylinip öz kusunı yər» wə yənə «Qoxka yuyunup qıkipla kaytidin patkakta eoınar».□ ■

3

Rəbning kaytip kelixining keqiktürülüş səwəbi

1 I söyümlüklirim, hazır silərgə bu yeziwatqinim ikkinçi hetimdur. Hər ikki hetimdə silərləning sap kənglünqlərni oyoqtip, xu ixlarni əslitixkə intildimki, ■ 2 mukəddəs pəyoqəmbərlər burun eytkən sözlərgə wə Rəbbimiz həm Kutkuzoquqimizning rosulliringlar arkilik yətküzgən əmrigə kəngül bəlüxünqlərni ötünimən.

3 Əng muhimi xuni bilixinglar kerəkki, künlərləning ahirida özining həwayi-həwəslirining kəynigə kiridioğan, məshirə kəlidioğan mazaqqlar qıqip: ■ 4 «Keni, Uning kaytip kelimən degən wədisi?! Ata-bowilirimiz *əlümədə* uhlap kəloğandin taki həzirəiqə həmmə ixlər dunya apiridə bolğan waqittiki bilən ohxax hələttə ketiwatidu» dəp məshirə kəlixidu. ■

5 Həlbuki, ular əng kədimki zamanda Hudaning sözi bilən asmanlarning yaritiloğanlikini wə xuningdək yərləning sudin qıqkan həm suning wasitisi bilən bərlükqə kəlgənlikini ətəy untuydu:□ ■ 6 xu amillərləning wasitiliri bilən xu zamandiki dunya kəlkündin oqərk bolup yoqaldi.□ ■ 7 Əmma hazırki asmanlar bilən zəmin ohxaxla xu söz bilən ihlassiz adəmlər sorakka tartilip həlak kəlinidioğan axu kündə otta kəydürülüşkə saqlinip, ta xu küniqəqə həlidin həwər elinip turidu.□ ■

8 Əmdi i söyümlüklirim, xu ix nəziringlardin qaqmisunki, Rəbgə nisbətən bir kün ming yildək wə ming yil bir kündəktur.□ ■ 9 Rəb Öz wədisini *orundaxni* (bəzilərləning «keqiktürdi» dəp oyliqinidək) keqiktürgini yoq,

■ 2:20 Mat. 12:45; Ibr. 6:4; 10:26. □ 2:22 «It aylinip öz kusunı yər» — birinçi həkmətlik söz «Pənd.» 26:11din elinoğan. İkkinçisining mənəbəsi namalumu. ■ 2:22 Pənd. 26:11. ■ 3:1

2Pet. 1:13. ■ 3:3 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1; Yəh. 18. ■ 3:4 Əz. 12:22. □ 3:5 «Həlbuki, ular əng kədimki zamanda Hudaning sözi bilən asmanlarning yaritiloğanlikini wə xuningdək yərləning sudin qıqkan həm suning wasitisi bilən bərlükqə kəlgənlikini ətəy untuydu» — «ətəy untuydu» degənnəng bəxka birhil tərlimisi: «öz bəngbaxliqədin untuydu». ■ 3:5 Yar. 1:9; Zəb. 24:2. □ 3:6 «xu amillərləning wasitiliri bilən xu zamandiki dunya kəlkündin oqərk bolup yoqaldi» — «...xu amillərləning wasitiliri bilən» degən ibarə pəkət suning özini yaki sular wə Hudaning səzini tənq kərsitidu. Bizningqə sular wə Hudaning səzini tənq kərsitidu; qünki (greq tilidə) aldinqi jümlidə bu ikki ix əng ahirida tiloqa elinoğan, xundakla 7-ayətə Hudaning səzining ikkinçi kətim wasitə bolidioğanliqi kərsitilidu. ■ 3:6 Yar. 7:10,21. □ 3:7 «Əmma hazırki asmanlar bilən zəmin ohxaxla xu söz bilən ihlassiz adəmlər sorakka tartilip həlak kəlinidioğan axu kündə otta kəydürülüşkə saqlinip, ta xu küniqəqə həlidin həwər elinip turidu» — «ohxaxla xu söz» degən ibarəning bəxka hil tərlimisi: «Uning (yani, Hudaning) sözi». «Həlidin həwər elinip turidu» — pəkət saqlanoğanla əməs, bəlki Hudaning oqəmhərlükəning obyektu bolidu. ■ 3:7 Zəb. 102:25-26; Yəx. 51:6; 2Tes. 1:8; Ibr. 1:11; 2Pet. 3:10. □ 3:8 «Rəbgə nisbətən bir kün ming yildək wə ming yil bir kündəktur» — Rəb waqitning qəklimisigə uqrimaydu, əlwəttə. ■ 3:8 Zəb. 90:4.

balki heqkimning halak boluxini halimay, hëmmë insanning towa kilixioqa kirixini arzulap, silergë kengqilik kilip *waqitni sozmaqta*. □ ■

¹⁰ Lekin Rëbning küni huddi oqirining kelixidëk *kütülmigän waqitta bolidu*. U küni asmanlar xiddätlik güdürligän awaz bilän oqayib bolup, kainatning barlik qurulumiliri xiddätlik otta erip tügäydu; zemin wë uningdiki pütkül nërsilërmu köyüp ketidu. □ ■ ¹¹ Hëmmë nërsë mana xundak erip yoqilidiqan yërdä, silër kandaq adëmlërdin boluxunglar keräk? — hayatinglarni pak-muqëddësliktë wë ihlasmenlikte ötküzüp, ¹² Hudaning küni tëlmürüp kütüp, u küning tezrök kelixi üqün intilixinglar keräk ämäsnu? U küning kelixi bilän pütün asmanlar otta yokap tügäydu wë kainatning barlik qurulumiliri xiddätlik otta erip tügäydu. □ ■

¹³ Lekin biz bolsaq Uning wädisi boyiqä, yengi asman-zeminni intizarlik bilän kütmëktimiz. U yër hëqkaniylikning makanidur. □ ■

¹⁴ Xuning üqün, äy söyümlüklirim, bu ixlarni kütüwatkanikënsilër, *xu tapta* Hudaning aldida nuqsansiz wë daqsiz, inaklik-hatirjämlik iqida hazir bolup qikixinglar üqün intilinglar. ¹⁵ wë Rëbbimizning säwr-takitini nijat dëp bilinglar; däl söyümlük kerindiximiz Pawlusmu özige ata kilinöqan danalik bilän bu iklar toqiruluk silergë yazoqan; □ ■ ¹⁶ barlik hëtliridimu u bu iklar hëqkidä tohtilidu. Uning hëtliridä qoxinxiz tës bolöqan bëzi iklar bar; bu ixlarni tëlim almioqan wë tutami yoq kixilër

□ **3:9 «Rëb Öz wädisini orundaxni (bëzilërnig «keqiktürdi» dëp oylöqinidëk) keqiktürgini yok, balki heqkimning halak boluxini halimay, hëmmë insanning towa kilixioqa kirixini arzulap, silergë kengqilik kilip waqitni sozmaqta»** — Rëb kaytip kalgënda yër yüzidikilergë towa kilix pursiti kalmaydu, älwëttä. ■ **3:9** Əz. 18:32; 33:11; Yëx. 30:18; Hëb. 2:3; Rim. 2:4; 1Tim. 2:4; 1Pet. 3:20; 2Pet. 3:15. □ **3:10 «lekin rëbning küni huddi oqirining kelixidëk kütülmigän waqitta bolidu»** — «rëbning küni» (Mësihning kelidiqan küni) Tëwrattiki köp yërlärdä «Përwärdigarning küni» dëp kersitilidu. «Koxumqä söz»diki «Hudaning küni» toqiruluk izahatirimizni körüng. «Oqirining kelixidëk» — demäk, kütülmigän waqitta. «U küni asmanlar xiddätlik güdürligän awaz bilän oqayib bolup, kainatning barlik qurulumiliri xiddätlik otta erip tügäydu; zemin wë uningdiki pütkül nërsilërmu köyüp ketidu» — «kainatning barlik qurulumiliri» yaki «barlik asman jisimliri». «Uningdiki pütkül nërsilërmu» degënnig baxqa hil tärjimisi: «uningdiki pütkül ixlarmu» yaki «uningdiki barlik kilöqan ixlarmu». «zemin wë uningdiki pütkül nërsilërmu köyüp ketidu» — bëzi kona keqürmilärdä «zemin wë üstidiki barlik iklar yalingaq axkarilididu» deyilidu. ■ **3:10** Mat. 24:43,44; 1Tes. 5:2; Wëh. 3:3; 16:15. □ **3:12 «Hudaning küni tëlmürüp kütüp, u küning tezrök kelixi üqün intilixinglar keräk ämäsnu? U küning kelixi bilän pütün asmanlar otta yokap tügäydu wë kainatning barlik qurulumiliri xiddätlik otta erip tügäydu»** — «Hudaning küni» degän ibarë toqiruluk «koxumqä söz»imizdä azrak tohtilimiz. «Kainatning barlik qurulumiliri» degënnig baxqa hil tärjimisi: «barlik asman jisimliri». ■ **3:12** Zëb. 50:3; 2Tes. 1:8. □ **3:13 «Lekin biz bolsaq Uning wädisi boyiqä, yengi asman-zeminni intizarlik bilän kütmëktimiz. U yër hëqkaniylikning makanidur»** — «u yër» hëm yengi asman wë yengi zeminnimu kersiditu. ■ **3:13** Yëx. 65:17; 66:22; Wëh. 21:1. □ **3:15 «Rëbbimizning säwr-takiti»** — yaki «Rëbbimizning kengqilik kilixi». «wë Rëbbimizning säwr-takitini nijat dëp bilinglar» — bu intayin ihqam jümlä bolup, bëlkim: «Hudaning säwr-takiti tehimu köp adëmlergë gunahidin qutkuzulux pursiti yaritip bërmäktä, dëp bilinglar» degänäk mänidä boluxi mümkin. Yänë mümkinçilik barki, «nijat» muxu yërdä «bu dunyaning saqlinip qëlixä» degän mänidä ixlitilgän boluxi mümkin; nemilä bolmisun ayëtnig asasiy mënsisi ohxax; biz pəkət bu dunyada bolsakla, bügün towa kilip gunahirimizdin qutulux yoli oquq turidu, dëp biliximiz lazim. «däl söyümlük kerindiximiz Pawlusmu özige ata kilinöqan danalik bilän bu iklar toqiruluk silergë yazoqan» — «kerindiximiz Pawlusmu... silergë yazoqan» — Pawlusning köp hizmati «yat allër», yëni Yëhudiy ämäsälër arisida bolöqaqça, Petrusning bu hetimu bëlkim Yëhudiy bolmioqan etiqadqilarqa yezilöqan bolsa keräk. ■ **3:15** Rim. 2:4.

mukəddəs yazmilarning baxqa qisimlarini burmiloqandək, burmilap qüxəndüridu wə xuning bilən öz bexiqə həlakət elip kelidu.■

¹⁷ Xuning bilən, i sөyümlüklirim, *mən eytkan* bu ixlarni aldin'ala bilgənikənsilər, bu əhlaksizlarning səpsətli ri bilən azdurulup, mustəhkəm turuxunglarni yoqitip qoyuxtin hoxyar bolunglar. □

¹⁸ Əksi qə, *Hudaning* mehİR-xəpkitidə həm Rəbbimiz wə Qutkuzoquqimiz Əysa Məsihgə boləjan bilixtə dawamliq əsünglar.

Uningəja həm hazır həm axu əbəd künigiqə barliq xan-xərəp mənsup boləjay! Amin! □

■ **3:16** Rim. 8:19; 1Kor. 15:24; 1Tes. 4:15.

□ **3:17** «Xuning bilən, i sөyümlüklirim,

mən eytkan bu ixlarni aldin'ala bilgənikənsilər...» — «mən eytkan bu ixlar» bəkim rosul Petrusning yukirida sahta təlim bərgüqilər toqruluk aqahlandürüxlirini kərsitidu. «**bu əhlaksizlarning səpsətli ri bilən azdurulup, mustəhkəm turuxunglarni yoqitip qoyuxtin hoxyar bolunglar**» — «bu əhlaksizlar» grek tili nushisida 2:7dimu ohxax sөz ixlitilidu; demək, «bu əhlaksizlar» dəl sahta təlim bərgüqiləri kərsitidu. □ **3:18** «**Əksi qə, Hudaning mehİR-xəpkitidə həm Rəbbimiz wə Qutkuzoquqimiz Əysa Məsihgə boləjan bilixtə dawamliq əsünglar**» — «əsünglar» bolsa rohiy hayatta, iman-etiqad jəhəttə bolidu. Muxu rohiy eskən adəm Hudaning mehİR-xəpkiti wə Rəb Əysa Məsihni qongkur tonuxka kəprək nesip bolidu. Demək, «Hudaning mehİR-xəpkiti wə Rəb Əysa Məsihni qongkur tonux» həm rohiy əsüxnəng wasitisi həm nətijisidir. Baxqa birhil tərjimisi «Rəbbimiz wə Qutkuzoquqimiz Əysa Məsihning mehİR-xəpkitidə həm Uningəja boləjan tonuxta dawamliq əsünglar».

Yuhanna «1»

«Rosul Yuhanna yazojan birinchi məktup» ••• Əysa Məsih — Hayatlik Kalamidur

¹ Əzəldin bar bolöüqi, özimiz angliqan, öz kəzlimiz tikilip qarışan və köllirimiz bilən tutup siliojan hayatlik Kalami toqrisida *silərgə bayan kilimiz*² (bu hayatlik bizgə ayan bolup, biz uni kərduq. Xuning bilən bu həktə guwahlik berimiz həmdə Ata bilən billə bolup, keyin bizgə ayan boləjan xu mənnggülik hayatni silərgə bayan kilimiz)³ — silərnimu biz bilən sirdax-həmdəmlikte bolsun dəp biz körgənlimizni və angliqanlimizni silərgə bayan kilimiz. Bizning sirdax-həmdəmlikimiz Ata və Uning Oqlı Əysa Məsih biləndur.⁴ ⁴ Silərnin huxallıqınglar tolup taxsun dəp, bularni silərgə yeziwatimiz.⁵

Hudaning yoruklukida pak yaxax

⁵ Wə biz Uningdin angliqan həm silərgə bayan kilidiojan həwirimiz mana xudurki, Huda nurdur və Uningda həqkəndəq karangöjuluk bolmaydu.⁶

⁶ Əgər biz Uning bilən sirdax-həmdəmlikimiz bar dəp turup, yənıla karangöjulukta yürsək, yalojan eytkan və həkikətə əməl kilmiojan bolimiz.⁷ ⁷ Ləkin U Əzi nurda bolöjindək biznu nurda mangsak, undakta bizning bir-birimiz bilən sirdax-həmdəmlikimiz bolup, Uning Oqlı Əysa Məsihning kəni bizni barlik gunahtin paklaydu.⁸ ⁸ Əgər gunahtimiz yok desək, öz özimizni aldiojan bolimiz həmdə bizdə həkikət turmaydu.⁹

⁹ Gunahtirimizni ikrar kilsək, U bizning gunahtirimizni kəqürüm kilip,

■ **1:1** Luğa 24:39; Yh. 20:27; Yh. 1:1, 14; 2Pet. 1:16. □ **1:2** «Xuning bilən bu həktə guwahlik berimiz həmdə Ata bilən billə bolup, keyin bizgə ayan boləjan xu mənnggülik hayatni silərgə bayan kilimiz» — «Ata» muxu yərdə Huda'atini bildüridu; okurmənlər bu həttə «Ata» və «Oqul» dəgən sözləni kərsə, Huda'ata və Hudaning Oqlı, yəni Uning Kalami Əysa Məsihni kərsitidu. □ **1:3** «— silərnimu biz bilən sirdax-həmdəmlikte bolsun dəp biz körgənlimizni və angliqanlimizni silərgə bayan kilimiz. Bizning sirdax-həmdəmlikimiz Ata və Uning Oqlı Əysa Məsih biləndur» — «sirdax-həmdəmlik» dəgənlik İnjilda bu əlahidə mənide bolup, grek tilida «ortaklik» dəgən sөz bilən ipadilinu. Bu sөz həm Huda bilən boləjan əlakini, həm etiqadqılarning bir-biri bilən boləjan ziq əlakisini, xundakla Hudaning xəpaitidin ortaq nesiwə boluxni bildüridu. □ **1:4** «Silərnin huxallıqınglar tolup taxsun dəp...» — bəzi kona kəqürimlərdə «Bizning huxallıqımız tolup taxsun dəp...» deyilidu. ■ **1:5** Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:35, 36. □ **1:6** «Əgər biz uning bilən sirdax-həmdəmlikimiz bar dəp turup, yənıla karangöjulukta yürsək, yalojan eytkan və həkikətə əməl kilmiojan bolimiz» — «həkikətə əməl kilmiojan bolimiz» grek tilida «həkikətni kilməymiz» dəgən sөz bilən ipadilinu. □ **1:7** «Ləkin U Əzi nurda bolöjindək biznu nurda mangsak, undakta bizning bir-birimiz bilən sirdax-həmdəmlikimiz bolup, Uning Oqlı Əysa Məsihning kəni bizni barlik gunahtin paklaydu» — «U Əzi» muxu yərdə, xühhisizki, Hudani kərsitidu. ■ **1:7** İbr. 9:14; 1Pet. 1:19; Wəh. 1:5. ■ **1:8** 1Pad. 8:46; 2Tar. 6:36; Ayup 9:2; Zəb. 143:2; Pənd. 20:9; Top. 7:20.

bizni barlik h kkanisizliktin pak kilixka ixanqlik həm adildir. □ ■
 10 Əgər gunah kilmiduk desək, Uni yaloqanqi kilip qoyoqan bolimiz w  Uning s z-kalami bizdin orun almioqan bolidu.

2

 ysa Masih - Hudaq  boloqan w kilimizdur

1 I  ziz balilirim, mən sil rni gunah sadir kilmisun d p, bu sozl rni yeziwatimən. Mubada birsi gunah sadir kilsa, Atining yenida bir yardəmqi w kilimiz, yəni Həkkaniy Boluquqi  ysa Masih bardur. □ ■

2 U  zi gunahlirimiz  qun *jazani k t rg qi* kafar ttur; muxu kafarət p k t bizning gunahlirimiz  qunla  m s, b lki pütkül dunyadikil rning gunahliri  qundur. □ ■

3 Bizning uni tonuqanlikimizni bil liximiz — Uning  mrlirig  əməl kiliximizdindur. 4 «Uni tonuymən» d p turup, Uning  mrlirig  əməl kilmioquqi kixi yaloqanqidur, uningda həkikət yoxtur. □ ■ 5 Lekin kimki Uning sozig  əməl kilsa,  md  uningda Hudaning mehir-muh bbiti h kik t n kamal tk  y tk n bolidu. Biz  zimizning Uningda boloqanlikimizni  n  xuningdin bilimiz. □ ■ 6 «Hudada turup yaxaym n»

□ 1:9 «**gunahlirimizni ikrar kilsak, u bizning gunahlirimizni k q r m kilip, bizni barlik h kkanisizliktin pak kilixka ixanqlik h m adildir**» — nemixka rosul «U (Huda) ... ixanqlik h m adildir» d ydu? (1) Huda «muk dd s b ndilirini etiqadi t p ylidin k q r m kildim» des , u sozid  qing turidu w  ixanqliktur; (2) Huda adil sotqi bolup, gunahni jazalimay qoymaydu. Xunga bizni k q r x  qun bizning gunahlirimizni  z ihtiyari bil n  z  stig  aloqan qurbanlikimiz gunahsiz  ysa Masihk  qoqoqan; u bizning ornimizda  ldi. Xunga Yuhanna ««Huda bizning gunahlirimizni k q r xk ...Ixanqlik h m adildir» d ydu. Huda gunahlirimizni k q r xi bil n ix tohtimaydu,  lw tt ; u yənə bizni «barlik h kkanisizliktin pak kilidu». ■ 1:9 Z b. 32:5; P nd. 28:13. □ 2:1 «**I  ziz balilirim,...**» — « ziz balilirim» grek tilida «kiqik balilirim».

«**Mubada birsi gunah sadir kilsa, Atining yenida bir yardəmqi w kilimiz, yəni Həkkaniy Boluquqi  ysa Masih bardur**» — «yardəmqi w kil» grek tilida «parakletos» deyilidu, bu söz «Yuh.» 14:16, 26, 15:26, 16:7d  «yardəmqi» d p tərjimə kilinidu. «Parakletos» xu y rl rd  Muk dd s Rohni kersitidu. Xu yərlərdiki bu s zning toluq mənisi toqruluk izahatlarni k r ng.

■ 2:1 1Tim. 2:5; Ibr. 7:25. □ 2:2 «**U  zi gunahlirimiz  qun jazani k t rg qi kafar ttur; muxu kafarət p k t bizning gunahlirimiz  qunla  m s, b lki pütkül dunyadikil rning gunahliri  qundur**» — «jazani k t rg qi kafarət» — 4:18, «Rim.» 3:25, «Ibr.» 9:5d  muxuningq  yekin bir s z tepilidu. Təwratta bu söz (ibraniy tilida) «kafarət t hti» yaki «rəhim t hti» («Mis.» 25:17) həm bəzidə «gunahni til x qurbanliqi» yaki «gunahni yapkuqi qurbanlik» deg n m nid  kərülidu. Injilda uning asasiy uqumi Hudaning oz zipini  z  stig  elix w  xundaqla gunahlardin pak kilixtur. ■ 2:2 Yh. 4:42; Rim. 3:25; 2Kor. 5:18; Kol. 1:20; 1Yuh . 4:10, 14. ■ 2:4 1Yuh . 4:20. □ 2:5 «**Lekin kimki uning sozig  əməl kilsa,  md  uningda Hudaning mehir-muh bbiti h kik t n kamal tk  y tk n bolidu**» — Injil boyiqə insanlar bir-birimizni sey x  qun w  Hudaning  zini sey x  qun kəlbimizgə «Hudaning mehir-muh bbiti» Muk dd s Rohni arkilik t k l xi ker k («Rim.» 5:5) andin bizning Hudaq  w  insaloroq  mehir-muh bbat kersitiximiz mumkin bolidu. Xunga «Hudaning mehir-muh bbiti» Hudadin k lg n həm bizdin Hudaq  həm insanlaroroq  qaritiloqan muh bbitimizning h mmisini kersitidu. «**Biz  zimizning Uningda boloqanlikimizni  n  xuningdin bilimiz**» — «Uningda boloqanlikimiz»: — demək, Uning bilən yekin alakid  boloqanliktur. «Rimliklaroroq »diki kirix sezimizdiki «Masihd » «Hudada» w  «Rohta» toqruluk bayanlirimiznimu k r ng. ■ 2:5 Yh. 13:35.

degüqi bolsa *Əysaning* mangoşinidək ohxax mengixi kerək. □ ■

Qerindaxlaroşa mehir-muhəbbət kərsitix nurning bəlgisi

⁷ I sөyümlükirim, silərgə *burun anglap bəqmioşan* yengi bir əmrni əməs, bəlki dəsləptin tartip silər tapxuruwaloşan kona əmrni yeziwatimən. Uxbu əmr silər burundinla anglap keliwatқан sөz-kalamdur. □ ■

⁸ Ləkin yənə kelip mən silərgə yeziwatkinimni yengi əmr *desəkmü bolidu*; bu əmr Məsihdə həm silərdimu əməl kəlinməktə, qünki qərangöşulük ötöp kətməktə, wə həkikiy nur allikaşan qeqilixka baxlidi. □ ■ ⁹ Kimdəkim əzini «nurda yaxawatimən» dəp turup, qerindixini eq kərsə, u bügüngiqə qərangöşulükta turuwatқан bolidu. ¹⁰ Qerindixioşa mehir-muhəbbət kərsətkən kixi yoruklukta turməktə, uningda gunahka putlaxturidoşan heqnemə qalmaydu. ■ ¹¹ Ləkin qerindixini eq kərgən kixi qərangöşulüktidur; u qərangöşulükta mangidu wə kəyərgə ketiwatқанliqini bilməydu, qünki qərangöşulük uning kəzilirini qarışu qiliwətkən.

¹² Mən bularni silərgə yeziwatimən, i əziz balilirim, qünki gunahlıringlar Uning nami üçün kəqürüm qilindi. □ ■

¹³ Mən buni silərgə yeziwatimən, i atilar, qünki silər Əzəldin Bar Boluşuqini tonudunglar.

Mən buni silərgə yeziwatimən, i yigitlər, qünki silər u rəzil üstidin oşəlibə kildinglar. □

¹⁴ Mən buni silərgə yeziwatimən, i əziz balilirim, qünki silər Atini tonudunglar.

Mən buni silərgə yeziwatimən, i atilar, qünki silər Əzəldin Bar Boluşuqini tonudunglar.

Mən buni silərgə yeziwatimən, i yigitlər, qünki silər küqlüksilər, Hudaning sөz-kalami silərdə turidu wə silər u rəzil üstidinmu oşəlibə kildinglar.

¹⁵ Bu dunyani wə bu dunyadiki ixlarni sөymənglar. Hərkim bu dunyani sөysə, Atining sөygüsi uningda yoxtur. □ ■ ¹⁶ Qünki bu

□ 2:6 «*Hudada turup yaxaymən*» degüqi bolsa...» — «Hudada» grek tilida «uningda». «*Əysaning mangoşinidək ohxax mengixi kerək*» — grek tilida «Uning mangoşinidək ohxax mengixi kerək». ■ 2:6 Yh. 13:15; 1Pet. 2:21. □ 2:7 «*I sөyümlükirim, silərgə burun anglap bəqmioşan yengi bir əmrni əməs, bəlki dəsləptin tartip silər tapxuruwaloşan kona əmrni yeziwatimən. Uxbu əmr silər burundinla anglap keliwatқан sөz-kalamdur*»

— Yuhanna kərsətkən əmr, xübhışizki, «bir-biringlaroşa mehir-muhəbbətni kərsitinglar». 3:11, 4:21, «Yuh.» 13:34, 15:12ni kəring. ■ 2:7 2Yuhə. 5. □ 2:8 «*Ləkin yənə kelip mən silərgə yeziwatkinimni yengi əmr desəkmü bolidu; bu əmr Məsihdə həm silərdimu əməl kəlinməktə, qünki qərangöşulük ötöp kətməktə, wə həkikiy nur allikaşan qeqilixka baxlidi*» — bu sirlik əmma bək muhim 7-8-ayətlər toşruluk «koxumqə sөz»imizdə azrak tohtilimiz. Bizningqə asasiy mənisi xuki, «rohiy həyat» kəlgəndin keyin insanlarda «bir-biringlaroşa muhəbbət həkikətən mumkin bolidu, xunga bu əmrmu «yengi» bolidu.

■ 2:8 Yh. 13:34; 15:12. ■ 2:10 Yh. 12:35; 1Yuhə. 3:14. □ 2:12 «*i əziz balilirim*» — grek tilida «i kişik balilirim». «*mən bularni silərgə yeziwatimən, i əziz balilirim, qünki gunahlıringlar uning nami üçün kəqürüm qilindi*» — «Uning nami» deganlik Əysa Məsihning namidur. Oқurmənlərnin esidə barki, «Əysa» degən nam «Pərwədigarning nijati» degən mənidə. ■ 2:12 Luқа 24:47; Ros. 4:12; 13:38. □ 2:13 «*mən buni silərgə yeziwatimən, i yigitlər, qünki silər u rəzil üstidin oşəlibə kildinglar*» — «u rəzil» Xəytanni kərsitidu. □ 2:15 «*Hərkim bu dunyani sөysə, Atining sөygüsi uningda yoxtur*» — Atining sөygüsi» Hudadin kəlgən muhəbbət, demək. 2:5 wə uningdiki «Hudaning mehir-muhəbbiti» toşruluk izahatni kəring. ■ 2:15 Gal. 1:10; Yaq. 4:4.

dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs, közlərdiki həwəs wə həyatıoşa boləqan məotrurluqning həmmisi Atidin kəlgən əməs, bəlkı bu dunyadin boləqandur, halas; □ ¹⁷ wə bu dunya wə uningdiki həwəslərnıng həmmisi etüp ketıdu. Lekin Hudaning iradisıgə əməl kıləuqı kixi mənggü yaxaydu.■

Dəjjal — Əysa Məsihning rəqibi

¹⁸ Əziz balilirim, zamanning ahırkı saiti yetip kəldi; wə silər dəjjalning *ahir zamanda* kelidəqanlıkini angliəşninglərdək, əməliyəttə bolsa həzirning əzidila nuroşun dəjjallar məydanəşə qıktı; buningdin zamanning ahırkı saiti bolup qəloqanlıkı bizgə məlum. □ ■ ¹⁹ Ular arimizdin qıktı, lekin ular əslidə bizlərdin əməs idi. Qünki əgər bizlərdin boləqan bolsa, arimizda turıwərgən bolatti. Lekin ularning heqkaysisining əslidə bizdikilərdin bolmioqanlıkı pax qilinəqanlıkı üqün ular arimizdin qıqip kətti.□ ■

²⁰ Həlbuki, silər bolsanglar Muxəddəs Boləşuqıdin kəlgən məsihliqüqi Rohtın nesip boldunglar wə xuning üqün silər həmmə ixni bil-

□ **2:16** «**Qünki bu dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs...**» — «əttiki həwəs»: Injilda «ət» yaki «ətlər» kəp waqıtlarda insanlardiki gunahning təbiitini kərsitidu. «Rimlikləroşa»diki kirix səzning insanlardiki «ət» wə «ətlər» toşruluk bayanlarnı kəring. «**Qünki bu dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs, közlərdiki həwəs wə həyatıoşa boləqan məotrurluqning həmmisi atidin kəlgən əməs, bəlkı bu dunyadin boləqandur, halas**» — oqurmanlar dunyadiki ixlarning bu üq amilining (1) Xəytanning Həwa-animizning aldiəşə qoyəqan üq hil ezitku amiliəşə ohxax ikənlikini («Yar.» 3:6); (2) Xəytanning qəl bayawanda Əysa Məsihni sinioqandiki üq hil wəşwəsisigə ohxax ikənlikini baykiyalaydu («Mat.» 4:1-11, «Luqa» 4:1-13ni kəring). ■ **2:17** Zəb. 90:9-10; Yəx. 40:6; 1Kor. 7:31; Yağ. 1:10; 4:14; 1Pet. 1:24. □ **2:18** «**Əziz balilirim, zamanning ahırkı saiti yetip kəldi; wə silər dəjjalning ahir zamanda kelidəqanlıkini angliəşninglərdək, əməliyəttə bolsa həzirning əzidila nuroşun dəjjallar məydanəşə qıktı; buningdin zamanning ahırkı saiti bolup qəloqanlıkı bizgə məlum**» — «dəjjal» grek tilida «antihristos». Dəjjal toşruluk «Dan.» 9-babtiki izahatlarnı, «Mat.» 24-bab wə izahatlırını wə «2Tes.» 2-bab wə izahatlarnı, «Wəhiy» 13-bab wə «koxumqə səz»ni (dəjjal toşruluk) kəring. Bu ayəttə tiləşə elinoqan «nuroşun dəjjallar» Məsih wə Uning təlimigə qarxi qıqkanlarning həmmisini kərsitidu (19- wə -22-ayətni kəring). ■ **2:18** Mat. 24:5; 2Tes. 2:3.

□ **2:19** «**Ular arimizdin qıktı, lekin ular əslidə bizlərdin əməs idi. Qünki əgər bizlərdin boləqan bolsa, arimizda turıwərgən bolatti. Lekin ularning heqkaysisining əslidə bizdikilərdin bolmioqanlıkı pax qilinəqanlıkı üqün ular arimizdin qıqip kətti**» — «... əslidə bizdikilərdin bolmioqanlıkı pax qilinəqanlıkı üqün» — demək, Huda tərpidin bəkitilgən ix; xubhisizki, muxu «dəjjallar» kəringdaxlarning kiqıq peillikioşə, xundakla məotrurluqka boləqan eqmənlığə qidimioqan bolup, xu qaoşda Huda ularni jamaətkə pax kılıx üqün ularni əz məotrur təbiiyitining kəynigə kirixkə kəzoşəqan; xuning bilən «ular arimizdin qıqip kətti». ■ **2:19** Zəb. 41:9; Ros. 20:30; 1Kor. 11:19.

isilər. □ ■ 21 Silərgə bu hətni yiziximdiki səwəb, silərninğ həkikətəni bilmigənlikinglar üqün əməs, bəlki həkikətəni bilip, yaloqanqiləkninğ həkikətətin kelip çikmaydiqanlikini bilgənlikinglar üqündur. 22 Əmişə, kim yaloqanqı? Əysanınğ Məsih ikənlikini inkar kıləuqı kixi bulsa, u yaloqanqıdur. Ata wə Ooqlunı inkar kıləuqı kixi əzi bir dəjjaldur. 23 Kimdəkim Ooqlunı rət kıləsa uningdə Ata bolmaydu. Lekin Ooqlunı etirap kıləsa, uningdə Ata bolıdu. □ ■

24 Silər bolsanglar, burundin anglap keliwatqininglarnı özünğlarda dawamlıq turəuquziweringlar. Burundin anglap keliwatqininglar silərdə dawamlıq turıwərsə, silərmu dawamlıq Ooqlul wə Atida yaxawatqan bolisilər; 25 wə Uning bizgə kıləqan wədisi bolsa dəl xu — mənəggü hayatlıktur. □

26 Silərnı azdurmaqçı boləqanlarnı nəzərdə tutup, bularnı silərgə yazdim; 27 Silər bolsanglar, silər Uningdin qəbul kıləqan məsihligüqi Roh silərdə turıwerıdu, silər həqkimning əgıtixigə mohtaj əməssilər; bəlki ənə xu məsihligüqi Roh silərgə bərlıq ixlar toqruluk əgıtıwatqandək (U həktur, həq yaloqan əməstur!) — həm əgətkəndək, silər dawamlıq Uningdə yaxaydıqan bolisilər. □ ■

28 Əmişə, i əziz balilirim, dawamlıq Uningdə turup yaxaweringlar. Xundək kıləsanglar, U hərəkəqan kəytidin ayan boləqanda kərkmas bolimiz həm U kəlginidə Uning aldida həq hijalət bolup kəlməymiz. □ ■ 29 Hudaning həkəkəniy ikənlikini bilgənəkənsilər, həkəkəniylikkə əməl kıləuqılərnıng

□ 2:20 «**Muqəddəs Boləuqı**» — Əysa Məsihni kərsitidu. «**Muqəddəs Boləuqidin kəlgən məsihligüqi Rohın nesip boldunglar**» — «məsihligüqi Roh» dəqən bu səz muxu yərdə Muqəddəs Rohni kərsitidu; bu səz əslidə Təwrat dəwridə padixahlarnı, kahınlarnı wə bəzidə pəyqəmbərlərnı öz mənsipigə bəkitix wə təstikləx üqün ularning bəxiqə kuyuloqan «muqəddəs may»ni kərsitətti («məsihligüqi may»); bu ix Təwratda «məsih kilix» yaki «məsihləx» dəp atilətti. İnjl dəwridə Nasarətlık Əysa may bilən əməs, bəlki Muqəddəs Roh bilən «məsih kilinəqan» («Mat.» 3:16, «Luqa» 3:22, 4:18, «Ros.» 10:38ni kərüng). Həzir Məsih əslidə Əzini «məsih kıləuqı Roh»ni, yəni Hudaning Muqəddəs Rohni Özigə etikad kıləuqılərxə ata kılıdu; xuning bilən İnjl dəwridə Təwratlık «məsihləx meyi»ning adəmninğ bəxiqə kuyuluxininğ orniqə, «Məsihligüqi Roh», yəni Muqəddəs Roh adəmninğ roh-kəlbining üstigə kelip xu yərdə məkən tutıdu. «**Məsihligüqi Rohın nesip boldunglar wə xuning üqün silər həmmə ixni bilisilər**» — «silər həmmə ixni bilisilər» yaki «silər həmmə adəmni bilisilər» yaki «həmninglar həkikətəni bilisilər». ■ 2:20 Zib. 45:7; 133:2; 2Kor. 1:21; İbr. 1:9. □ 2:23 «**Kimdəkim Ooqlunı rət kıləsa uningdə Ata bolmaydu. Lekin Ooqlunı etirap kıləsa, uningdə Ata bolıdu**» — grek tilidə «Kimdəkim Ooqlunı rət kıləsa, u Atiqə igə bolmaydu; ləkin Ooqlunı etirap kıləsa, u Atiqimü igə bolıdu» dəqən səzlər bilən ipadilini. ■ 2:23 Luqa 12:9; 2Tim. 2:12. □ 2:25 «**wə Uning bizgə kıləqan wədisi bolsa dəl xu — mənəggü hayatlıktur**» — «Uning kıləqan wədisi bolsa» — Hudaning Əzining wədisi yaki Əysanınğ wədisini kərsitidu; bizningqə «U» 20-ayəttə tiləqə elinəqan «Muqəddəs Boləuqı»ni, yəni Əysanı kərsətsə kərek. □ 2:27 «**silər bolsanglar, silər Uningdin qəbul kıləqan məsihligüqi Roh silərdə turıwerıdu**» — «Uningdin» muxu yərdə Hudaning Əzini yaki Əysanı kərsitidu; bizningqə «U» yənə 20-ayəttə tiləqə elinəqan «Muqəddəs Boləuqı»ni, yəni Əysanı kərsətsə kərek. «**Məsihligüqi Roh**» — 20-ayət wə uningdiki izahətni kərüng. ■ 2:27 Yər. 31:34; İbr. 8:11. □ 2:28 «**u hərəkəqan kəytidin ayan boləqanda kərkmas bolimiz həm u kəlginidə uning aldida həq hijalət bolup kəlməymiz**» — «kərkmas» yaki «yürəklik». ■ 2:28 Mar. 8:38; 1Yuha. 3:2.

hər birining uning tərpidin tuşuluquçi ikənlikinimu bilsənglar kerək.□

3

Biz Hudaning pərzəntliri

¹ Karanglar, Ata bizgə xundak qongkur mehır-muhəbbət kərsətkənki, biz «Hudaning əziz baliliri» dəp atalduk — wə biz həkikətənmü xundak, Bu dunya xu səwəbtin bizni tonup yətməyduki, qünki bu dunya Uni tonumidi.□ ² Səyümlüklirim, biz hazır Hudaning əziz baliliridurmiz; kəlgüsidə kəndak bolidioşanlikimiz tehi oquk ayan kılınmioşan. Bırak U *qaytidin* ayan kılinoşanda, Uningoşa ohxax bolidioşanlikimizni bilimiz; qünki xu qəoşda biz Uning əynən Özini kərimiz.□ ³ Wə *Məsihgə* ümid başlıoşan hər bir kixi U pak boləoşandək özini paklimakta.□

⁴ Gunah sadır kıləşan kixi *Hudaning* kanunioşa hilaplik kıləşan bolidu. Qünki gunah sadır kıləşanlik *Hudaning* kanunioşa hilaplik kıləşanliktur.□ ⁵ Halbuki, silər Uni gunahlarni elip taxlax üqün dunyoşa kelip ayan kılinoşan wə xundakla Uningda heçkəndak gunah yoktur, dəp bilisilər.□ ⁶ Uningda yaxawatkan hər bir kixi gunah sadır kılmaydu; kimdəkim gunah sadır kılşa, Uni kərmigən wə Uni tonumioşan bolidu.□

□ **2:29 «Hudaning həkkanıy ikənlikini bilgənəkənsilər»** — grek tilida «Uning həkkanıy ikənlikini bilgənəkənsilər». Muxu ayəttə Hudani kərsitixi kerək, qünki ayətning keyinki kışmida «Uningdin (Hudadin) tuşulux» tiləş elinidu. **«həkkanıylikka əməl kıləşuqlarning hər birining Uning tərpidin tuşuluquçi ikənlikinimu bilsənglar kerək»** — «Uning tərpidin tuşuluquçi»: — demək, Hudaning pərzənti, «kaytidin, yukiridin tuşuloşan» kixini kərsitidu. «Yuh.» 3:1-21ni kəring. □ **3:1 «Bu dunya xu səwəbtin bizni tonup yətməyduki, qünki bu dunya Uni tonumidi»** — «Uni» Əysa Məsih yaki Hudaning Özini kərsitidu. Bizningə Məsihni kərsitidu («Yuh.» 1:10ni kəring). □ **3:1 Yh. 1:12. □ 3:2 «Bırak U kaytidin ayan kılinoşanda, Uningoşa ohxax bolidioşanlikimizni bilimiz; qünki xu qəoşda biz Uning əynən Özini kərimiz»** — «U» — Əysa Məsihni kərsitidu. Təwəndiki izahatni kəring. **«U kaytidin ayan kılinoşanda»** — muxu ayəttiki «U» bizningə Əysa Məsihni kərsitidu. Bəzi alimlar ayətni baxkışə qüxinip: — «U» (demək, bizning kəlgüsidə kəndak bolidioşanlikimiz) ayan kılinoşanda...» dəp karaydu. Ləkin bizningə rosul Yuhanna Məsihni uluşlaxtiki hər bir pürsəttin toluk paydilinidu, muxu yərdimu xundak kıləşan bolup, u yənilə Məsihni kərsətkən. □ **3:2 Yəx. 56:5; Mat. 5:12; Yh. 1:12; Rim. 8:15, 18; 2Kor. 4:17; Gal. 3:26; 4:6; Fil. 3:21; Kol. 3:4. □ 3:3 «wə Məsihgə ümid başlıoşan hər bir kixi U pak boləoşandək özini paklimakta»** — «Məsihgə» grek tilida «Uningoşa». **«...U pak boləoşandək özini paklimakta»** — «U» muxu yərdə bəlkim Məsihni kərsitidu; yukiriki 2-ayət wə izahatni kəring. □ **3:4 «Gunah sadır kıləşan kixi Hudaning kanunioşa hilaplik kıləşanliktur»** — «Hudaning kanuni» grek tilida pəkət «kanun» dəp eytilidu. Ləkin kəzdə tutuləşni məlum bir insaniy kanun əməs, bəlkim Hudaning kanunidur. Yuhannaning muxu yərdə kəzdə tutkını bəlkim Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən kanun bolupla kəlməy, yənə bəlkim hər bir bəxsin wıjdanida (az bolsun, kəp bolsun) namayan kılinoşan Hudaning kanunini kərsətsə kerək («Rim.» 2:13-15nimü kəring). Bu ayət bolsa 2:29diki sezləarning dawamidur. □ **3:4 1Yuh. 5:17. □ 3:5 «Halbuki, silər uni gunahlarni elip taxlax üqün dunyoşa kelip ayan kılinoşan»** — «Uni» Məsihni kərsitidu. Uxbu ayət bilən munasiwətlilik «Yuh.» 1:29ni kəring. □ **3:5 Yəx. 53:9,12; 2Kor. 5:21; 1Pet. 2:22; 1Tim. 1:15. □ 3:6 «Uningda yaxawatkan hər bir kixi gunah sadır kılmaydu; kimdəkim gunah sadır kılşa, Uni kərmigən wə Uni tonumioşan bolidu»** — «gunah sadır kılşa,...» degənlik xühşisizki, adəmning adəttiki yürüş-turuxini, gunah ilkidin qışmay turoşanlikini kərsitidu. 3:9 wə «qoxumqə səz»imizni kəring.

7 Əziz balilirim, heçkimning silərni aldixioğa yol qoymanglar. Həkkaniylikğa əməl kılouquci kixi U həkkaniy bolöjnidək həkkaniydu. □ ■

8 Ləkin gunah sadir kılouquci İblisindur. Qünki İblis əlmisaktin tartip gunah sadir kılıp kəlməktə. Hudaning Ooşlining dunyada ayan kılınixidiki məxsət İblisning əməllirini yökıtıxtur. 9 Hudadin tuşulouquci gunah sadir kılmaydu; Hudaning urukı uningda orun aloşaqqa, u gunah sadir kılıxi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuşulouqandur. □ ■ 10 Hudaning baliliri bilən İblisning baliliri xuning bilən pərklınıduki, kimdəkim həkkaniylikğa əməl kılınisa wə yaki öz qerındixioğa mehir-muhəbbət kərsətmisə Hudadin əməstur.

11 Qünki silər dəsleptin anglap keliwatқан həwər mana dəl xuki, bir-birimizgə mehir-muhəbbət kərsitiximiz kərəktur. ■ 12 U u rəzildin boləjan, inisini öltürgən Qabiloğa ohxax bolmaslıkimiz kərək; u nemixda inisini kətl kıldı? Uning əzining kıləjanlıri rəzil, inisinin kıləjanlıri həkkaniy boləjanlıki üqün xundak kıləjan. ■ 13 Xunga, i qerındaxlar, bu dunya silərni əq kərsə, bununəğa həyran qalmanglar. ■ 14 Biz qerındaxlarni səygənlikimizdin, əlümdin həyatlıkğa ötkənlikimizni bilimiz. Öz qerındixini səymigüci tehi əlümdə turuwatıdu. ■ 15 Qerındixioğa əqmənlik kıləjan kixi qatıldur wə heçkandak qatilda mənggülik həyatning bolmaydıoanlıkını bilisilər. □ ■ 16 Biz xuning bilən mehir-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, u biz üqün Öz jenini pida kıldı; xuningdək bizmu qerındaxlırimiz üqün öz jenimizni pida kılıxka qərdardurmiz. □ ■ 17 Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerındixining mohtajlıkını kərüp turup, uningə kəksi-qarnini aqmısa, bundak kixidə nədimu Hudaning mehir-muhəbbiti bolsun? □ ■ 18 Əziz balilirim, söz bilən wə til bilən əməs, bəlki əməldə wə həkikəttə mehir-muhəbbət kərsitəyli. 19 Biz xundak ixlar bilən əzimizning həkikəttin boləjanlikimizni bilələymiz wə *Hudaning* aldida qəlbimizni hatırjəm

□ 3:7 «**Həkkaniylikğa əməl kılouquci kixi u həkkaniy bolöjnidək həkkaniydu**» — «U» bizningə muxu yərdə yənə Məsihi kərsitidu. Yukiriki 5-6-ayətni kəring. ■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «**Hudadin tuşulouquci gunah sadir kılmaydu; Hudaning urukı uningda orun aloşaqqa, u gunah sadir kılıxi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuşulouqandur**»

— «Hudaning urukı (yaki «nəsli») uningdin orun aloşaqqa...» degənlikte «Hudaning urukı» Məsihning Əzi yaki Uning söz-kalamini kərsitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kərsitidu, xundakla Uning kixilərnin rohdin orun alojanlıkını kərsitidu. «Mat.» 13:1-23, «Yuh.» 12:24, «Rim.» 4:15-17ni, 9:7-8 wə «Gal.» 3:16ni kəring. Bu ayət toşruluk «qoxumqə söz» imiznimu kəring. ■ 3:9 1Pet. 1:23; 1Yuha. 5:18. ■ 3:11 Yh. 13:34; 15:12; 1Yuha. 3:23. ■ 3:12 Yar. 4:8; İbr. 11:4. ■ 3:13 Yh. 15:18. ■ 3:14 1Yuha. 2:10. □ 3:15 «**Qerındixioğa əqmənlik kıləjan kixi qatıldur**» — «Mat.» 5:21-22ni kəring. «**heçkandak qatilda mənggülik həyatning bolmaydıoanlıkını bilisilər**» — bu səzlər heçbir qatıl Hudaning kəqürümigə erixəlməydu, degənlik əməs. Məsilən «Mat.» 12:31, «1Kor.» 6:9-11ni kəring. ■ 3:15 Mat. 5:21; Gal. 5:21. □ 3:16 «**Biz xuning bilən mehir-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, U biz üqün Öz jenini pida kıldı...**» — «U» — Məsih, əlwəttə. ■ 3:16 Yh. 15:13; Əf. 5:2.

□ 3:17 «**Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerındixining mohtajlıkını kərüp turup...**» — «mal-mülük» muxu yərdə, grek tilida «tirikçilik» bilən ipadilınıdu. ■ 3:17 Qan. 15:7; Luqa 3:11; Yaq. 2:15.

kilalaymiz. □ ²⁰ Xundaqtimu, mubada qəlbimiz bizni yənıla əyiblisə, Huda yənıla qəlbimizdin üstün wə həmmi bilgüqidur. □

²¹ Səyümlüklirim, əgər qəlbimiz bizni əyiblimisə, Hudaning aldida yürəklik turimiz □ ²² wə xundaqla Uningdin nemini tilisək xuningəta erixələymiz; qünki biz Uning əmrlirigə əməl kəlip, Uni hursən kəlidiojan ixlarni kəlimiz. ■ ²³ Wə Uning əmri xuki, uning Oqli Əysa Məsihning namioja etikad kəliximiz həmdə Uning bizgə tapılıoşinidək bir-birimizgə mehİR-muhəbbət kərsitiximizdin ibarəttur. □ ■ ²⁴ Uning əmrlirigə əməl kəlidiojan kixi *Hudada* yaxaydiojan wə *Hudamu* uningda yaxaydiojan bolidu. Əmdi Hudaning bizdə yaxaydiojanlikini bilginimiz bolsa, U bizgə ata kəlojan Rohındur. □ ■

4

Sahta pəyoəmbərlərdin həzər əylənglar

¹ Səyümlüklirim, hər bir «wəhiy kəlojuqi» rohların gəmmisigila ixiniwərmənglar, bəlkə bu rohların Hudadin kəlgən-kəlmigənlikini pərkəndürəx üqün ularni sinənglar. Qünki nuroşun sahta pəyoəmbərlər dunyadiki jay-jaylarəta pəyda boldi. □ ■ ² Hudaning Rohini mundək pərkəndürələysilər: Əysani, yəni dunyəta insaniy təndə kəlgən Məsihni

□ **3:19 «biz xundaq ixlar bilən özimizning həkikəttin boləjanlikimizni bilələymiz wə (Hudaning) aldida qəlbimizni hatirjəm kəlalaymiz»** — «Hudaning aldida qəlbimizni hatirjəm kəlalaymiz» grek tilida «uning aldida qəlbimizni hatirjəm kəlalaymiz». «...hatirjəm kəlalaymiz» — yaki «kəyil kəlalaymiz». Demək, bərsi «mən Hudadinmu, əməsmu?» dəp gumanlanəjan bolsa, əzidin «məndə mehİR-muhəbbət barmu-yok?» dəp sorisa wə əzining mehİR-muhəbbətə yaxawatqanlikini kərgan bolsa, «mən həkikətən Hudadin tuəquləjanmən» dəp əzini kəyil kəlalaydu. □ **3:20 «Xundaqtimu, mubada qəlbimiz bizni yənıla əyiblisə, Huda yənıla qəlbimizdin üstün wə həmmi bilgüqidur»** — bu ayəttə «qəlbimiz» bəlkim «wəjdanimiz»ni kərsitidu. □ **3:21 «Səyümlüklirim, əgər qəlbimiz bizni əyiblimisə, Hudaning aldida yürəklik turimiz»** — bu ayəttə «qəlbimiz» bəlkim yənə «wəjdanimiz»ni kərsitidu. «yürəklik turimiz» — yaki «kərkmas turimiz». ■ **3:22** Yər. 29:12; Mat. 7:8; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuhə. 5:14. □ **3:23 «həmdə Uning bizgə tapılıoşinidək bir-birimizgə mehİR-muhəbbət kərsitiximizdin ibarəttur»** — «Uning bizgə tapılıoşini» muxu yərdə bizningə Hudaning Əzining (Məsih arqilik) bizgə tapılıoşini kərsitidu. ■ **3:23** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 6:29; 13:34; 15:12; 17:3; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuhə. 4:21. □ **3:24 «Uning əmrlirigə əməl kəlidiojan kixi Hudada yaxaydiojan...»** — grek tilida «Uning əmrlirigə əməl kəlidiojan kixi Uningda yaxaydiojan...». «...wə Hudamu uningda yaxaydiojan bolidu» — grek tilida «wə Umu uningda yaxaydiojan bolidu». ■ **3:24** Yh. 14:23; 15:10; 1Yuhə. 4:12. □ **4:1 «Səyümlüklirim, hər bir «wəhiy kəlojuqi» rohların gəmmisigila ixiniwərmənglar»** — ««wəhiy kəlojuqi» roh» bəlkim etikadqining əz wəjudioja yəkən kəlip «səngə wəhiy kəlimən» dəydiojan roşni, yaki ehtimaləta əng yəkən boləjini etikadqilarning yenioja kəlgən yaki hətta jamaətning əz iqidin turup «Mən silərgə Hudaning wəhiyini hazır yətküzimən» degüqiləni kərsitidu; ayətning ikkinqi kəsimi dəl muxu «sahta pəyoəmbərlər»ni kərsitidu. ■ **4:1** Yər. 29:8; Mat. 7:15,16; 24:4, 5, 24; 1Kor. 14:29; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Pet. 2:1; 2Yuhə. 7.

etirap qilouqi hərbir roh Hudadin bolidu; □ 3 wə dunyaoqa insaniy təndə kəlgən Əysa Məsihni etirap qilmaydigan roh Hudadin kəlgən əməs. Bundaqlarda əksiqə dəjjalning rohi ixləydu; silər bu rohning kelidionanliki toqruluk angliqanidinglar wə dər-wə-kə u həzir dunyada pəyda boldi. □ ■

4 Əy əziz balilirim, silər bolsanglar Hudadin bolqansilər wə ularning üstidin oqalib kəldinglar; qünki silərdə Turouqi bu dunyada turouquidin üstündür. □ 5 Ular bolsa bu dunyaoqa mənəsup; xunga ular bu dunyaning səzlerini kilidu wə bu dunyadikilər ularoqa kulak salidu. □ 6 Biz bolsak Hudadin bolqanmiz; Hudani tonuqan kixi bizning səzlimizni anglydu. Hudadin bolmionan kixi bolsa bizning səzlimizni anglimaydu. Mana buningdin Həqikətning Rohi bilan ezitkulukning rohini pərk etələymiz. □ ■

Huda Əzi mehīr-muhəbbəttur

7 I səyümlükirim, bir-birimizgə mehīr-muhəbbət kərsitəyli; qünki mehīr-muhəbbətning əzi Hudadindur wə mehīr-muhəbbət kərsətküqining hərbiri Hudadin tuqulqan bolidu wə Hudani tonuydu. 8 Mehīr-muhəbbət kərsətmigüqi kixi Hudani tonumionan bolidu; qünki Huda Əzi mehīr-muhəbbəttur. 9 Hudaning mehīr-muhəbbiti bizdə xuning bilən axkara boldiki, Huda bizni Uning arkilik həyatka erixsun dəp birdinbir yegənə Oqlini dunyaoqa əwətti. ■ 10 Mehīr-muhəbbət dəl xuningdin ayanki, bizləarning Hudani səyginimiz bilən əməs, bəlki U Əzi bizni səyüp gunəhlirimizning jzasini kətgürgüqi kafarət boluxka Əz Oqlini əwətkini bilən ayandur. ■

11 I səyümlükirim, Huda bizgə xu kədər mehīr-muhəbbət kərsətkən yərdə, bizmu bir-birimizgə mehīr-muhəbbət kərsitixkə kərzdardurmiz. 12 Həqkim həqqaqan Hudani kərgən əməs; ləkin bir-birimizgə mehīr-muhəbbət kərsətsək, Huda bizdə yaxaydu wə uning mehīr-muhəbbiti

□ 4:2 «Əysani, yəni dunyaoqa insaniy təndə kəlgən Məsihni etirap qilouqi hərbir roh...» — «insaniy təndə» (yaki «insan tenidə») grek tilida «əttə» bilən bildürilidu. «Əysani, yəni dunyaoqa insaniy təndə kəlgən Məsihni etirap qilouqi hərbir roh Hudadin bolidu» — muxu ayəttə deyilgən «roh» məlum insanning aqzi arkilik gəp kiliwatidu, əlwəttə. Həqikilik məsilə: — məlum birsi jamaəttə səz kilip «Hudaning wəhəyini silərgə yətküzimən» desə, birək «insaniy təndə kəlgən Əysa Məsih»ni etirap qilmisa, əmdi uningda səz kilidionan roh Hudaning Rohi əməs, bəlki jin-xəytanlarning biri yaki bu kixining əzining Huda bilən qarxilixidionan insaniy roh bolidu, halas. □ 4:3 «wə dunyaoqa insaniy təndə kəlgən Əysa Məsihni etirap qilmaydigan roh Hudadin kəlgən əməs» — xu waqitlarda, bəzilər Əysa Məsihni «həqikiy insan əməs, bəlki insanning xəklidə namayan bolqan bir hil roh, halas» degən yalqan təlim tarqalqanidi. «...Bundaqlarda əksiqə dəjjalning rohi ixləydu; silər bu rohning kelidionanliki toqruluk angliqanidinglar wə dər-wə-kə u həzir dunyada pəyda boldi» — okurmənləarning esida barki, «dəjjal»ning mənisi «Məsihgə qarxi» həm «Məsihning ornini talaxquq»dur (yukiridiki 2:18, 2:20 wə izahatları kəring). ■ 4:3 2Tes. 2:7; 1Yuha. 2:18, 22. □ 4:4 «Əy əziz balilirim, silər bolsanglar Hudadin bolqansilər wə ularning üstidin oqalib kəldinglar» — «ular» muxu yərdə sahta pəyqəmbərləni wə təlim bərgüqiləni kərsitidu. «qünki silərdə Turouqi bu dunyada turouquidin üstündür» — «silərdə Turouqi» Muqəddəs Rohni, «bu dunyada turouqi» İblisni kərsitidu. □ 4:5 «Ular bolsa bu dunyaoqa mənəsup; xunga ular bu dunyaning səzlerini kilidu wə bu dunyadikilər ularoqa kulak salidu» — «ular bu dunyaning səzlerini kilidu» yaki «ular bu dunyadin səzləydu» yaki «ular bu dunya toqruluk səzləydu». □ 4:6 «Mana buningdin Həqikətning Rohi bilan ezitkulukning rohini pərk etələymiz» — «Həqikətning Rohi» Muqəddəs Rohni, «ezitkulukning rohi» Xəytanning əzi yaki jinlarni kərsitidu. ■ 4:6 Yh. 8:47; 10:27. ■ 4:9 Yh. 3:16; Rim. 5:8. ■ 4:10 Rim. 3:24, 25; 2Kor. 5:19; Kol. 1:19; 1Yuha. 2:2.

bizdæ kamalætkæ yøtkæn bolidu. ■ ¹³ Biz bizning Uningda yaxawatkanlikimizni wə Uning bizdæ yaxawatkanlikini xuningdin bilimizki, U Öz Rohini bizgə ata qiløjan. □ ¹⁴ Biz xuni kərgən wə xundakla xuningøja guwahlik berimizki, Ata Oøulni dunyaoja kutkuzøruqi boluxka øwætti. ¹⁵ Əgər kimdəkim Əysani Hudaning Oøli dəp etirap kilsa, Huda uningda, umu Hudada yaxaydu. ¹⁶ Biz bolsak Hudaning bizgə boløjan mehİR-muhəbbitini tonup yəttuk, xundakla uningøja tolimu ixənduk. Huda Əzi mehİR-muhəbbəttur wə mehİR-muhəbbəttə yaxioøruqi kixi Hudada yaxaydu, Hudamu uningda yaxaydu. ¹⁷ Muxundak bolølanda, mehİR-muhəbbət bizdæ mukəmməllixidu; xuning bilən biz sorak künidə hatirjəm-kørkmas bolalaymiz. Qünki Əysa kəndak boluwatkan bolsa bizmu hazır bu dunyada xundak boluwatimiz. □ ¹⁸ MehİR-muhəbbəttə kørkunq yoktur; kamil mehİR-muhəbbət kørkunqni həydəp yokka qikiridu. Qünki kørkunq Hudaning jazasi bilən baølinixliktur; kørkunq bar kixi mehİR-muhəbbəttə kamalətkæ yətküzülgən əməstur. □ ¹⁹ Biz mehİR-muhəbbət kərsitimiz, qünki Huda aldi bilən bizgə mehİR-muhəbbət kərsətti. ²⁰ Əgər birsi «Hudani søyimən» dəp turup, kərindixioja øqmənlik kilsa, u yaløjanqidur. Qünki kəz aldidiki kərindixini søyiməgən yərdə, kərüp bakmioøjan Hudani kəndakmu søysun? ■ ²¹ Xunga bizdæ Uningdin: «Hudani søyəgən kixi kərindixinimu søysun» dəgən əmr bardur. ■

5

Etikad «bu dunya»ning üstidin øqelibə kilidu

¹ Əysaning Məsih ikənlikigə ixəngən hər bir kixi Hudadin tuøquloøjan bolidu; wə tuøduroøruqi *Atini* søyidioøjan hər bir kixi Uningdin tuøquloøqunimu søyidu. □ ■ ² Biz øzimizning Hudaning balirini søyidioøjanlikimizni xuningdin bilimizki, Hudani søyüp, Uning əmrlirigə əməl kiliximizdindur. ³ Hudani søyüx Uning əmrlirigə əməl kilix deməktur; wə Uning əmrliridə turmaq øqir ix əməstur. ■ ⁴ Qünki Hudadin tuøquloøjanlarning həmmisi bu dunya üstidin øqelibə kilidu; wə

■ **4:12** Mis. 33:20; Kan. 4:12; Yh. 1:18; 1Tim. 1:17; 6:16; 1Yuha. 3:24. □ **4:13** «**Biz bizning Uningda yaxawatkanlikimizni wə Uning bizdæ yaxawatkanlikini xuningdin bilimizki, U Öz Rohini bizgə ata qiløjan**» — «U Öz Rohini bizgə ata qiløjan» grek tilida «U Öz Rohidin bizgə ata qiløjan» bilən ipadilindur. □ **4:17** «**xuning bilən biz sorak künidə hatirjəm-kørkmas bolalaymiz**» — «sorak küni» yəki «kiyamət küni». Okurmənlərnin esidə bolsunki, «kiyamət küni»ni ətrapliq qüxinix üqün Təwrat-İnjilda uning toøqrisidiki kəp təpsilatlar bar. ■ **Qünki Əysa kəndak boluwatkan bolsa bizmu hazır bu dunyada xundak boluwatimiz**» — grek tilida «Qünki U kəndak boluwatkan bolsa bizmu hazır bu dunyada xundak boluwatimiz». Demək, biz bu dunyada Əysadək adil, həkkanıy, rastqil, kəmtər, mehİRibən, muhəbbətlik...bolimiz. Təkitləngini «bu dunyada» — qünki bu dunyada undak bolux pəkət Hudaning mehİR-xəpkiti wə toluq küq-küdriti bolsa andin mumkin bolidu. □ **4:18** «**MehİR-muhəbbəttə kørkunq yoktur; kamil mehİR-muhəbbət kørkunqni həydəp yokka qikiridu**» — yəki «mehİR-muhəbbət mukəmməl bolsa, kørkunqni həydəp yokka qikiridu». ■ **4:20** 1Yuha. 2:4. ■ **4:21** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23. □ **5:1** «...wə tuøduroøruqi (Ata)ni søyidioøjan hər bir kixi uningdin tuøquloøqunimu søyidu» — bu söz bəlkim xu dəwrdiki bir təmsil boluxi mumkin idi. «Uningdin tuøquloøruqi»lar etikadqi kərindəxlərnə kərsitidu. ■ **5:1** Yh. 1:12. ■ **5:3** Mat. 11:29,30; Yh. 14:15; 15:10.

dunyaning üstidin oʻalibə qilouqi küq — dəl bizning etikadimizdur. □ 5 Bu dunyaning üstidin oʻalibə qilouqi zadi kimlər? Pəkət Əysani Hudaning Ooqli dəp etikad qilouqilar əməsmu?■

6 U bolsa su wə kan arkilik kəlgən zat, yəni Əysa Məsihdur; Uning kelixi pəkət su bilənla əməs, bəlki kan bilənmu idi. Wə bu ixlarəqa guwahlik bərgüqi bolsa Rohtur, qünki Roh Əzi həkikəttur. □ 7 Qünki Uning toqruluk üq guwahlik bərgüqi bar: — □ 8 bular Roh, su wə qəndin ibarəttur. Bu üqining *guwahliki* birdur. □ 9 Əgər biz insanlarning guwahlikini kəbul kilsak, Hudaning guwahliki bularningkidin üstündür. Huda Əz Ooqli toqrısında xundaq guwahlik bərgən — 10 (Hudaning Ooqliəqa etikad qilənin xixining iqidə xu guwahlik bərdur; biraq Hudaəqa ixənmişən kixi Uni yaləqənci qiləjan bolidu, qünki U Hudaning Əz Ooqlini təstikləjan guwahlikəqa ixənmişən) ■ 11 guwahlik dəl xudurki, Huda bizgə mənggütlük həyatni ata kildi wə bu həyatlik Uning Ooqlididur. ■ 12 Xunga Ooquloqa igə boləjan kixi həyatlikka igə boləjan bolidu; Hudaning Ooqliəqa igə bolmişən kixi həyatlikka igə bolmişən bolidu.

Mənggütlük həyat

13 Mən bularni Hudaning Ooqlining namioqa etikad qiləjan silərgə silərnin mənggütlük həyatka igə boləjanlikinglarni bilixinglar üqün yazdim. ■ 14 Wə bizning Uningəqa boləjan toluq ixənəq-hatirjəmlikimiz xundaqki, Uning iradisigə muwapik hərəkəndəq bir ixni tilisək, U bizni anglaydu. ■ 15 Uni hərnemə tiliginimizni anglaydu dəp bilgənəkənmiz, duayimizda Uningdin tiliginimizgə erixtuk, dəp bilimiz.

16 Birsı kərindixining əlümgə məhkum kilmaydiəjan bir gunah sadir qiləjanlikini kərsə, uning üqün dua kilsun; wə Huda əlümgə məhkum kilmaydiəjan gunah sadir qiləjanlar üqün uningəqa həyatlik ata kilidu. Əlümgə məhkum gunahmu bardur. Uning toqrısidin tilisun,

□ 5:4 «Qünki Hudadin tuquloqanlarning həmmisi bu dunya üstidin oʻalibə kildu; wə dunyaning üstidin oʻalibə qilouqi küq — dəl bizning etikadimizdur» — «bu dunya» muxu yərdə Hudaəqa qarxi qikidiəjan pütkül dunyadiki etikadsizlarni kərsitidu, əlwəttə. Qünki əməliyəttə «bu dnyadikilər» Xəytanning ilkidə mərkəzləxkən, Hudaəqa qarxi bir tüzümdur. ■ 5:4 Yh. 16:33. ■ 5:5 1Kor. 15:57; 1Yuha. 4:15. □ 5:6 «U bolsa su wə kan arkilik kəlgən zat, yəni Əysa Məsihdur; Uning kelixi pəkət su bilənla əməs, bəlki kan bilənmu idi. Wə bu ixlarəqa guwahlik bərgüqi bolsa Rohtur, qünki Roh Əzi həkikəttur» — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohini kərsitidu. Bu ayətnin məzmuni birnəqəə sahta təlimgə qarita rəddiyə berixtur. Muəllip kət'iylik bilən xuni ispatləmaqiki: (1) Əysa Məsih həkikiy insan bolup tuşuldi; (2) həkikiy insan bolup, Yəhya pəyğəmbər tərripidin suda qəmüldürüldi; (3) həkikiy insan bolup kresttə əldi. Bu rəddiyənin təpsilatlıri üstidə «koxumqə səz»imizdə səl tohtilimiz. □ 5:7 «Qünki Uning toqruluk üq guwahlik bərgüqi bar...» — «Uning toqruluk» — Məsih toqruluk. □ 5:8 «bular Roh, su wə qəndin ibarəttur. Bu üqining guwahliki birdur» — bu ayət toqruluk wə 6-7-ayətlər üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. Bir'az kona kəqürülmilərdə: — «Qünki U toqruluk ərtə üq guwahlik bərgüqi bar: Bular Ata, Kalam wə Mukəddəs Rohtur; bu üqi birdur. (8) Yər yüzidə üq guwahlik bərgüqi bar: Bular Roh, su wə qəndin ibarəttur. Bu üqining guwahliki ohxəxtur» deyilidu. ■ 5:10 Yh. 3:36; Rim. 8:16; Gal. 4:6. ■ 5:11 Yh. 1:4. ■ 5:13 Yh. 20:31. ■ 5:14 Yər. 29:12; Mat. 7:8; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yak. 1:5; 1Yuha. 3:2.

deməymən. □ ■ 17 Həmmə həkkaniyətsizlik gunahdur; wə ölümgə məhkum qılmaydıoğan gunahmu bar. ■ 18 Hudadin tuşuluoquning gunah sadir qılmaydıoğanlikini bilimiz; qünki əslidə Hudadin tuşuluoğan Zat bundak kixini qoşdap qalidu wə axu rəzil uningoğa tegəlməydu.

□ ■ 19 Əmdi özimizning Hudadin boləoğanlikimiz özimizgə məlum; əmma pütkül dunya bolsa u rəzilning ilkididur. 20 Yənə bizgə məlumki, Hudaning Oqli dunyoğa kəldi wə Həqiqiy Boləoquni tonuximiz üçün kənglimizni yorutti; wə biz Həqiqiy Boləoquning Əzidə, yəni Uning Oqli Əysa Məsihdə yaxawatimiz. U bolsa həqiqiy Huda wə mənəggülük həyatlıktur! □ ■

21 Əziz balilirim, özünqlarni hərəkəndək butlardin saklanglar. □

□ 5:16 «Birsi qerindixining ölümgə məhkum qılmaydıoğan bir gunah sadir qiloğanlikini kərsə, uning üçün dua kılsun; wə Huda ölümgə məhkum qılmaydıoğan gunah sadir qiloğanlar üçün uningoğa həyatlik ata kılidu. Ölümgə məhkum gunahmu bardur. Uning toşrisidin tilisun, deməymən» — «wə Huda ölümgə məhkum qılmaydıoğan gunah sadir qiloğanlar üçün uningoğa həyatlik ata kılidu» yaki «wə Huda ularoğa (yəni gunah sadir qiloğanlaroğa) həyatlik ata kılidu». «Ölümgə məhkum gunah» toşruluk «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 5:16 Qəl. 15:30; 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Mar. 3:29; Luğa 12:10; İbr. 6:4; 10:26; 2Pet. 2:2. ■ 5:17 1Yuha. 3:4. □ 5:18 «Hudadin tuşuluoquning gunah sadir qılmaydıoğanlikini bilimiz; qünki əslidə Hudadin tuşuluoğan Zat bundak kixini qoşdap qalidu wə axu rəzil uningoğa tegəlməydu» — bizningqə «əslidə Hudadin tuşuluoğan Zat» Əysa Məsihni kərsitidu. Muxu yərdə «tuşuluoğan» bəlkim Məsihning insan boluxğa tuşuluxini kərsitixi kərek. Baxqa ikki hil tərjimisi bar: (1) «Hudadin tuşuluoquci bolsa (yəni, etiqadqi), U (Huda) uni qoşdap qalidu; (2) Hudadin tuşuluoquci əzini qoşdap qalidu». «axu rəzil» — İblisni kərsitidu. ■ 5:18 1Yuha. 3:9. □ 5:20 «wə biz Həqiqiy Boləoquning əzidə, yəni Uning Oqli Əysa Məsihdə yaxawatimiz» — «həqiqiy boləoquci» Hudani kərsitidu. «U bolsa həqiqiy Huda wə mənəggülük həyatlıktur!» — Əysa Məsihni kərsitidu (mukəddəs yazmildardiki heçqəndək yərlərdə «Huda həyatlik» deyilməydu, ləkin kəp yərlərdə «Əysa Məsih həyatlıktur», deyilidu. Məsilən «Yuh.» 11:25, 14:6). ■ 5:20 Yəx. 9:5; 44:6; 54:5; Luğa 24:45; Yh. 20:28; Rim. 9:5; 1Tim. 3:16. □ 5:21 «Əziz balilirim, özünqlarni hərəkəndək butlardin saklanglar» — «butlar» xübhisizki, muxu yərdə pəkət oyma butlarni yaki kuyma butlarnila əməs, bəlki etiqadqilarning kəlbidə Hudaning ornini talixidoğan hərəkəndək nərsə yaki ixtur. Məsilən, «Kol.» 3:5ni kəring.

Yuhanna «2»

«Rosul Yuhanna yazojan ikkinji maktup»

1-2 Mənki aqsakaldin *Huda tərripidin* tallanojan hanimoğa wə uning əziz baliliriğa salam! Mən silərni həkikəttə sөyimən wə yalozuz mənla əmäs, yənə həkikətni tonuqanlarning həmmisi bizdə yaxawatқан wə xundakla əbədgiqə bizgə yar bolidiojan həkikətni dəp silərni sөyidu. □ ³ Huda'atidin wə Atining Ooqli Rəb Əysa Məsihdin xapaət, rəhim-xəpkət wə hatirjəmlik silərgə həkikət wə mehİR-muħəbbət iqidə boloyay! □

⁴ Baliliringning arisida biz Atidin əmr tapxuruwaloqandək həkikəttə mangojanlarni kərginim üqün intayin hursən boldum.

Həkikəttə qing turux, sahtiliktin həzi bolux

⁵ Əmdi, hərmətlik hanim, mən səndin bir-birimizgə mehİR-muħəbbət kərsitəyli, dəp ətünimən. Mening sanga yezip ətüginginim yengi bir əmr əmäs, bəlki dəsləptin tartip bizdə bar əmrdrur. □ ⁶ (mehİR-muħəbbət xuki, uning əmrlirigə əməl kilip mengixtur). Mana bu əmr silər burundin tartip anglap keliwatқandək, uningda mengixinglar üqün silərgə tapilanoqandur. □ ⁷ Qünki nuroqun aldamaqlar dunyaning jay-jaylirida qikti. Ular Əysaning dunyaqə insaniy təndə kəlgən Məsiħ ikənlikini etirap kilmaydu. Bundaklar dəl aldamqi wə dəjjaldur. □ ⁸ Biz wə özünglar singdürgən əjirni yokitip koymay, bəlki toluk in'amoğa igə boluxunglar

□ 1:1-2 «**Mənki aqsakaldin (Huda tərripidin) tallanojan hanimoğa wə uning əziz baliliriğa salam!**» — «aqsakal» muxu yərdə «jamaətning aqsakili» yaki pəkət «mən kəridin...» degən mənədila ixtilididu. «**Huda tərripidin tallanojan hanim**» — «hanim» həkikiy bir ayal hanimni kərsitixi mumkin, bolmisa məlum bir jamaətni kərsitiximu mumkin. «Kirix süz»imizdə eytkinimizdək biz uni həkikiy mətiwər etikađqi hanimni kərsitidu, dəp karaymiz. «Əziz baliliri» degən (1) jisamany baliliri; (2) «rohij baliliri»; (3) həm jismany həm rohij balilirini kərsitixi mumkin. Biz 3-pikirgə mayilmiz («rohij baliliri» bolsa bu hanimning guwahliqi wə wasitisi bilən Hudaning yoliqə kirgənlərnə kərsitidu. «Kirix sөz»imizni, 9-ayətni, «3Yuh. » 4-ayətnimu kəring). «**Mənki aqsakaldin... salam!**» — barliq hətlirigə ohxax, rosul Yuhanna əzining kim ikənlikini biwasitə kərsətməydu. □ 1:3 «**rəhim-xəpkət wə hatirjəmlik silərgə həkikət wə mehİR-muħəbbət iqidə boloyay!**» — bəzi kona kəqürmilərdə «rəhim-xəpkət wə hatirjəmlik bizlərgə həkikət wə mehİR-muħəbbət iqidə boloyay!» dəp pütülgən. ■ 1:5 Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 2:7; 3:23; 4:21. □ 1:6 «**Mana bu əmr silər burundin tartip anglap keliwatқandək, uningda mengixinglar üqün silərgə tapilanoqandur**» — kəzdə tutulojan əmr qoқum aldinqi 5-ayəttə tiloqə elinojan «bir-birimizgə mehİR-muħəbbət kərsitəyli». ■ 1:6 Yh. 15:10. □ 1:7 «**Qünki nuroqun aldamaqlar dunyaning jay-jaylirida qikti**» — nemixkə «qünki» dəydu? Bizningə 5-7-ayət bilən baolliqtur. Aldamaqlar, sahta təlim bərgüqilər wə sahta pəyojəmbərlər tərripidin aldinip kəlixining aldini elixtiki birdinbir yol 5-7-ayəttə tiloqə elinoqandək Hudaning həmrahlikida mehİR-muħəbbət iqidə yaxaxtur. «**Ular Əysaning dunyaqə insaniy təndə kəlgən Məsiħ ikənlikini etirap kilmaydu**» — «insaniy təndə» (yaki «insan tenidə») grek tilida «əttə» bilan bildürilidu. Baxkə birhil tərjimisi: — «Ular Əysa Məsihdin dunyaqə insan tenidə kəlgənlikini etirap kilmaydu». ■ 1:7 Mat. 24:5,24; 2Pet. 2:1; 1Yuha. 4:1.

üqün, özünqlaröja agah bolunglar.□ 9 Kimki Məsihning tälimidin hälköp qiköp, uningda qing turmisa, Huda uningöja igö bolmaydu. Lekin Uning tälimidä qing turoquqi bolsa, Ata häm Ooqul uningöja igö bolidu. □

10 Əgär birsi Uning tälimini elip kəlməy silərning yeninglaröja kəlsə, uni öyünqlaröja baxlimanglar häm uningöja salammu bərmənglar. □ ■

11 Qünki undaq adəmgö salam bərgən kixi uning rəzil əməllirigö xerik boluquqidur.□

12 Silərgə pütidöjan yənə kəp səzlim bar idi; lekin kəqəz bilən siyahni ixlətkəndin kərə, huxallikimizning tolup texixi üqün yeninglaröja berip didar kərxüp səzlixixni arzu qilimən. 13 Huda tərpidin tallanöjan hədəngning baliliridin sanga salam!□

□ 1:8 «Biz wə özünqlar singdürgən əjirni yokitip koymay, bəlkil toluk in'amöja igö boluxunglar üqün, özünqlaröja agah bolunglar» — «biz wə özünqlar singdürgən əjir» bəlkim Yuhanna, xu hanim wə uning baliliri bilən billə Hudaning yolida ixləp, hux həwər yətküzüp, baxkilarni Hudaning yoliöja baxlax əjirini kərsitidu. Xu sahta təlim bərgüqilərlar uning Huda üqün qikərojan mewisini yoqatmaqqi, əlwəttə. □ 1:9 «Kimki Məsihning tälimidin hälköp qiköp, uningda qing turmisa, Huda uningöja igö bolmaydu» — «təlimdin hälköp qiköp» grek tilida «ilgiri besip» degən bilən ipadilinidu. Bu bir kinayilik, həjwiy gəptur. Məsihning tälimidin həqkandək səz-idiyilərlər «ilgiri turmaydu», əlwəttə. Məsihning tälimidin hälköp hərəkandək baxqa səz-idiyilərgə ötüx həqkandək «ilgiriləx» əməstur, əlwəttə. «Lekin Uning tälimidä qing turoquqi bolsa, Ata häm Ooqul uningöja igö bolidu» — «Məsihning təlimi... Uning təlimi...» — häm Məsih Əzi bərgən təlim häm rosullar Uning toqruluk bərgən təlimnimu təng kərsitidu. □ 1:10 «Əgär birsi uning tälimini elip kəlməy silərning yeninglaröja kəlsə, uni öyünqlaröja baxlimanglar häm uningöja salammu bərmənglar» — «Uning təlimi» grek tilida «muxu təlim» degən səz bilən ipadilinidu; u «Məsihning təlimi». 9-ayətni kəring.

«uni öyünqlaröja baxlimanglar häm uningöja salammu bərmənglar» — oqurmənlərlərləning esidə barki «salam» (ibraniy tilida «xalom», grek tilida «hair») degən səz «Sanga tinq-hatirjəmlilik tiləymən» degən mənidə. Xunga muxundək sahta təlim bərgüqilərgə «salam» eytixqa bolmaydu. Yuhannaning bu degini ularöja ədəpsizlik qilix kərek degənlik əməs, əlwəttə, bəlkil ularöja salam berixning ornioja sahta təlimi üqün tənbiə berixinglaröja toqra kelidu, degənliktur. ■ 1:10 Rim. 16:17; 2Tim. 3:5; Tit. 3:10. □ 1:11 «Qünki undaq adəmgö salam bərgən kixi uning rəzil əməllirigö xerik boluquqidur» — «salam» toqruluk yukirikqi izahatni kəring. □ 1:13 «Huda tərpidin tallanöjan hədəngning baliliridin sanga salam!» — «hədəngning baliliri» rosul Yuhanna turojan jaydikil jamaəttikil etikədqilərlərlə kərsitixi mumkin.

Yuhanna «3»

«Rosul Yuhanna yazojan uqinqi maqtup»

¹ Mænki akşakal özüm həkikəttə səyğən səyümlük Gayuska salam! ² I səyümkük *dostum*, jening gülləngəndək, həmmə ixliringning güllinixigə wə teningning salamət boluxioğa tiləkdaxmən. □ ³ Kərindaxlar kelip, səndə boləjan həkikət toqruluk guwahlik bərgəndə, mən intayin bək huxallandim; çünki sən həkikəttə dawamlıq mengiwatisən. □ ⁴ Manga nisbətən, əziz balilirimning həkikəttə mengiwatқанlikini anglaxtinmu qong huxallıq yoktur. □

Hux həwər hizmitidə bolidioqanlaroğa yardəm berix

⁵ Səyümlük *dostum*, yeningoğa barəjan kərindaxlaroğa (gərqə ular sanga natonux bolsimu) kıləjanliringning həmmisidə ihlasmənlikning ispatlinidu. □ ⁶ Ular jamaət aldida sening bu mehır-muhəbbiting toqrısida guwahlik bərdi. Ularni yənə Hudaning yolioğa layıq səpirigə uzitip koysang, yahxi kıləjan bolisən. □ ⁷ Çünki ular *səpərdə* yat əllik *etikadsizlardin* heq nemə almay, xu mubarək nam üqün yoloğa qikti. □

□ **1:2 «I səyümkük (dostum), jening gülləngəndək, həmmə ixliringning güllinixigə wə teningning salamət boluxioğa tiləkdaxmən»** — «jeningning gülləngəndək...»: — demək, Gayusning iqi dunyasi intayin bay, rohiy baylikliri nahayiti kəp. Bu ayətkə kəriqənda, Hudaning öz pərzəntlirigə boləjan iradisini omumən eytkanda ularning tening saqlam boluxi, degili bolidu. □ **1:3 «səndə boləjan həkikət toqruluk guwahlik bərgəndə,...»** — yaki «sening toqrangdə həkikət boyiqə guwahlik bərgəndə,...». □ **1:4 «Manga nisbətən, əziz balilirimning həkikəttə mengiwatқанlikini anglaxtinmu qong huxallıq yoktur»** — «əziz balilirim»: — bu ayəttin bizgə roxənki, Gayus (bəlkim heli burunla) rosul Yuhanna arkilik hux həwərni qəbul kıləjan wə xundakla uning «əziz baliliri»din biri bolup kəlojan. □ **1:5 «Səyümlük dostum, yeningoğa barəjan kərindaxlaroğa (gərqə ular sanga natonux bolsimu) kıləjanliringning həmmisidə ihlasmənlikning ispatlinidu»** — bu kərindaxlar jamaətlərgə təsəlli-riqəbat yatküzix, təlim berix wə hux həwərni tarkitix üqün yaqa yurtlaroğa qikқан. 7-ayətni kərug. □ **1:6 «Ular jamaət aldida sening bu mehır-muhəbbiting toqrısida guwahlik bərdi»** — «jamaət» muxu yərdə muəllipning öz jamaitini kərsətsə kərək. **«Ularni yənə Hudaning yolioğa layıq səpirigə uzitip koysang, yahxi kıləjan bolisən»** — «Ularni ... səpirigə uzitip koysang...»: — bu ayətning həwirigə kəriqənda, bu kərindaxlar hux həwərni tarkitixqə qikқanda, burun bir kətim Gayus tərpidin kütüwelinəjan. Xuningdin keyin ular Yuhannaning, xundakla öz jamaitining yenioğa kaytip kəldi, Gayus toqruluk guwahlik bərdi. Ular hazır kaytidin səpərgə qikқan, Yuhanna Gayuska yazojan uxbu hətni bəlkim səpərgə qikқanlar Gayuska tapxuruxqə elip baridu. □ **1:7 «Çünki ular (səpərdə) yat əllik etikadsizlardin heq nemə almay, xu mubarək nam üqün yoloğa qikti»** — «yat əllik etikadsizlar» muxu yərdə «yat əlliklər» yaki «yat əllər» degən səz bilən ipadilini. Adəttə bu səz «Yəhudiy bolmiojan əllər»ni kərsətidu, lekin muxu yərdə «etikadsizlar» degən kəqmə mənida ixlilitidu. «Xu mubarək nam üqün» — grek tilida pəkət «nam» bilən ipadilini; çünki Yuhanna wə xu kərindaxlar üqün pəkət birlə nam məwjut idi (yəni birdinbir Məsihning namidur). Məsilən, «1Yuh.» 2:12nimu kərug).

8 Xunga, həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux ūqūn biz xundaqlarni qollap-қuwwətliximizgə toşra kelidu. □

9 Bu toşruluk jamaətkə məktūp yazdim. Lekin ularning arisida özini qong tutup, jamaətkə bax bolux təməsidə boləqan Diotrəpəs bizni qəbul qilmaydu. □ 10 Xuning ūqūn mən barəqanda, uning qiloqan əskiliklirini, yəni uning bizning ūstimizdin qiloqan rəzil səzliri bilən oşəwitini yūzigə salimən; u uninglik bilənla tohtap qalmaydu, yənə *səpərdiki* qerindaxlarni qəbul qilmayla qalmay, qəbul qilməqqi boləqanlarnimu tosidu wə hətta ularni jamaəttin qoşlap qikiriwatidu. □

11 I səyümlük *dostum*, yamanliktin əməs, yahxiliktin ūlgə aloqin. Yahxilik qiloquqi Hudadindur. Yamanlik qiloquqi Hudani heq kərmigəndur. ■

12 Demitriusni bolsa həmməylən, hətta Həkikətning əzi yahxi guwahlik berip tərirləydu. Bizmu uningəra guwahlik berimiz wə guwahlikimizning həkikət ikənlikini sənmu bilisən. □

13 Sanga yazidioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin kələm bilən siyahni ixlətkəndin kərə, □ ■ 14 Sən bilən pat arida didar kəruşuxni arzu qilimən; xu qaoşda dərəkəmdə səzliximiz. 15 Sanga hatirjəmlik yar boləqay! Dostlardin sanga salam. Sənmu *u yərdiki* dostlarəra isim-famililiri boyiqə

□ 1:8 «Xunga, həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux ūqūn biz xundaqlarni qollap-қuwwətliximizgə toşra kelidu.» — «həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux ūqūn» — buningəra qarışqanda «həkikət» degən ibarə «Həkikətning Rohi», yəni Muxəddəs Rohning Əzini kərsitidu. «Qollap-қuwwətləx» — grek tilida «qəbul qilix» degən peil bilən ipadilinidu wə əydə kütüwelixini toqum əz iqigə alidu. «Biz xundaqlarni qollap-қuwwətliximizgə toşra kelidu» — bu ayəttiki «biz» xühşisizki, barlik etiқadqilarni əz iqigə alidu. □ 1:9 «**Bu toşruluk jamaətkə məktūp yazdim. Lekin ularning arisida əzini qong tutup, jamaətkə bax bolux təməsidə boləqan Diotrəpəs bizni qəbul qilmaydu**» — roxənki, bu ayəttə tiləqə elinoqan «jamaət» Yuhanna yaki Gayus bilən munasiwətlilik jamaət əməs, bəlki Gayus turoqan yurtқа yeқin jaylaxqan bir jamaət idi. □ 1:10 «**Xuning ūqūn mən barəqanda, uning qiloqan əskiliklirini, yəni uning bizning ūstimizdin qiloqan rəzil səzliri bilən oşəwitini yūzigə salimən**» — «yūzigə salimən» grek tilida «əslitimən» bilən ipadilinidu. Yuhanna bu yamanlikni Diotrəpəstin baxқа heqkimgə əslətməydu! «**U uninglik bilənla tohtap qalmaydu, yənə (səpərdiki) qerindaxlarni qəbul qilmayla qalmay...**» — bu «qerindaxlar» yuqirida tiləqə elinoqan hux həwərnə tarkitix ūqūn yoloqə qiqqan qerindaxlardur. «... **qerindaxlarni qəbul qilmayla qalmay, qəbul qilməqqi boləqanlarnimu tosidu wə hətta ularni jamaəttin qoşlap qikiriwatidu**» — Diotrəpəsnung jamaətkə aқsaқal boləqan-bolmioqanliqi eniқ əməs, ixqilip jamaət iqidə heli təsiri bar adəm bolsa kerək. ■ 1:11 Zəb. 37:27; Yəx. 1:16; 1Pet. 3:11; 1Yuha. 3:6. □ 1:12 «**Demitriusni bolsa həmməylən, hətta həkikətning əzi yahxi guwahlik berip tərirləydu**» — mumkinqiliki barki, Demitriusning əzi Yuhannaning yenidin yoloqə qiqqan «hux həwərqə qerindaxlar»ning biri (hətta ularning baxliqi) idi. «Həkikətning əzi... guwahlik beridu» — Bizningə muхu yərdə «həkikət» xühşisizki, «Həkikətning Rohi», yəni Muxəddəs Rohning əzini kərsitidu. Demək, Muxəddəs Roh bilən toloqan hər bir kixi Demitrius bilən uqraqqanda, əzining rohida Demitriusning qandaқ adəm ikənliki toşruluk Muxəddəs Rohnin boləqan guwahliqi bolidu. «Qoxumqə səz»imizni kəruşing. «həkikət ikənlikini sənmu bilisən» yaki «həkikət ikənlikini silərmu bilisilər». □ 1:13 «**lekin kələm bilən siyahni ixlətkəndin kərə, ...**» — grek tilida «lekin siyah wə kələmni ixlətkəndin kərə, ...» deyilidu. ■ 1:13 2Yuha. 12.

məndin salam eytkaysən.□

□ 1:15 **«Sanga hatirjəmlik yar boləyay! Dostlardin sanga salam»** — «dostlar» Yuhannaning yenediki barliq qerindaxlarni kərsətsə kerək. Yuhanna «sening dostliring» yaki «mening dostlirim» deməydu. Həqiqiy qerindax bolsa hər bir baxqa qerindaxqa, yəni Hudani səyğüqlərnin həmmisigə dosttur. **Sənmə u yərdiki dostlarəyə isim-famililiri boyiqə məndin salam eytkaysən** — yukirida eytkinimizdək, «dostlar» muxu yərdə Gayusning yenediki barliq qerindaxlarni kərsitidu.

Yəhuda

«Rosul Yəhuda yazoqan məktup»

¹ Əysa Məsihning kuli, Yakupning inisi mənki Yəhudadin qakiriloqlarğa, yəni Huda'Atimiz tərpidin sөyülgən, Əysa Məsih tərpidin qoşdılıp kəlgənlərgə salam. □ ² Silərgə rəhimdillik, amanlık-hatirjəmlik wə mehır-muhəbbət həssiləp ata kiliñoqay!

Sahta təlim bərgüqilərdin həzi bolunglar!

³ I sөyümlüklirim, mən əsli silərgə ortaq bəhrimən boluwatqan nija-timiz toşrisida hət yezixka zor ixtiyakim bolsimu, ləkin hazır buning ornioqa siləni mukəddəs bəndilərgə bir yolila amanət kiliñoqan etikađni qolunglardin bərməslikkə jiddiy kürəx kiliqxka jekiləp uxbu hətni yazmisam bolmıdı. □ ⁴ Qünki məlum kixilər — ihlassiz adəmlər, heli burunla munu soraxka tartilixka pütülgənlər aranglarğa suqunup kiriwaləqan. Ular Hudaning mehır-xəpkitini buzukluk kiliqxning bahənisioqa aylənduruwaləqan, birdinbir igimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin tanoqan adəmlərdir. □ ■

⁵ Xuning üqün mən silərgə xuni esinglarğa kaytidin selixni halaymənki (gərgə silər burun həmmə ixlərdin həwərləndürülgən bolsangarmu), burun Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kutkuzəqan bolsimu, ularning iqidiki Əzigə ixənmigənləni keyin həlak kildi. □ ■ ⁶ Wə silər xunimu bilisilərki, əslidiki ornıda turmay, əz məkanini taxlap kətkən pərixtiləni Rəb uluş kiyamət küning soriqioqə mənggü kixənləp mudhix qarəngöşulukta soləp saklimaxta. ■ ⁷ Sodom wə Gomorra wə ularning ətrapidiki xəhərlərdikilərmu xu ohxax yolda, yəni xu pərixtilərgə ohxax uqioqa qikqan buzukqilikka wə oqəyriy xəhwətlərgə berilip kətkən, keyinki

□ **1:1** «Əysa Məsihning kuli, Yakupning inisi mənki Yəhudadin qakiriloqlarğa ... salam» — «qakiriloqlar» bolsa Huda tərpidin qakiriloqlar. «Əysa Məsih tərpidin qoşdılıp kəlgənlərgə salam» — yaki «(Huda tərpidin) Əysa Məsih üqün qoşdılıp kəlgənlərgə salam» — tekst xu məninimu əz iqigə alıdu. □ **1:3** «...ləkin hazır buning ornioqa siləni mukəddəs bəndilərgə bir yolila amanət kiliñoqan etikađni qolunglardin bərməslikkə jiddiy kürəx kiliqxka jekiləp uxbu hətni yazmisam bolmıdı» — «mukəddəs bəndilərgə bir yolila amanət kiliñoqan etikađ» degən ibarə muxu yərdə bizgə Injil arqilik Huda, Məsih, Mukəddəs Rəh, nijat, Hudaning sөz-kalami (Təwrat, Zəbur, Injil), bu dunya, u dunya, insanıyət, pərixtilər wə jin-xəytan katarliqlar toşruluk nazil kiliş tapxuruləqan, xundakla ixinixka zərür boləqan wəhiy-həkiqətləni kərsitidu. □ **1:4** «Qünki məlum kixilər — ihlassiz adəmlər, heli burunla muxu soraxka tartilixka pütülgənlər aranglarğa suqunup kiriwaləqan» — «heli burunla ... soraxka tartilixka pütülgən»: — bəlkim mukəddəs yazmilarda pütülgən bolsa kerək. «Munu sorax» — Yəhuda təwəndə 5-15-ayətlərdə bayan kiliđioqan jaza-soraxlar bolsa kerək. «ular Hudaning mehır-xəpkitini buzukluk kiliqxning bahənisioqa aylənduruwaləqan, birdinbir igimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin tanoqan adəmlərdir» — «Hudaning mehır-xəpkitini buzukluk kiliqxning bahənisioqa aylənduruwaləqan...»: — demək, «buzukqilik kiliwərsəkmü Hudaning mehır-xəpkiti bilən kəqürülmiz» degəndək. ■ **1:4** 1Pet. 2:8; 2Pet. 2:1, 3. □ **1:5** «burun Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kutkuzəqan bolsimu, ularning iqidiki Əzigə ixənmigənləni keyin həlak kildi» — «keyin» grek tilida «ikkinqi kətim» deyilidu. «Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kutkuzəqan bolsimu» bəzi kona kəqürmilərdə «Əysa Əz həlkni Misirdin kutkuzəqan bolsimu» deyilidu. ■ **1:5** Qəl. 14:29; 26:64, 65; Zəb. 106:24-27; 1Kor. 10:5; İbr. 3:17. ■ **1:6** Yar.6:1-4; 2Pet. 2:4.

dəwrlər ularning aqiwitidin ibrət alsun üçün mænggülik ot jazasioqa ernək kilinip köydürülgən. □ ■

8 Lekin muxu «qūx kərgüqilər» xu ohxax yol bilən adəmlərninğ tənlinirinu buloqimakta, ular hoqkuk igilirigə səl qarioquqilardin bolup, *ərxniki* uluqlaroiqimu haqarət kilixmakta. □ 9 Lekin hətta bax pərixətə Mikailu Musaning jəsitə toqrisida Iblis bilən muzakirə kilip talax-tartix kilonda, uni haqarətlik səzlər bilən əyibləxkə petinalmioqan, pəkət «Sanga Pərwərdigarning Əzi tənbiħ bərsun» dəpla koyoqan. ■ 10 Lekin bu kixilər əzliri qūxənməydiqan ixlar üstidə kupurluk qilidu. Biraq ular hətta əkilsiz həywanlardək öz təbiitining inkasliroi boyiqə qūxənginiqə yaxap, xu arqilik əzliniri halak qilidu. □ ■ 11 Bularning həlioqa way! Qünki ular Qabilning yoli bilən mangdi, mal-mülükni dəp Balaamning azoqan yolioqa əzini atti wə ular Korahning asiylik qiloqiniqə *ohxax* ahir halak bolidu. □ ■ 12 Ular mehır-muħəbbətni təbrikləx ziyarətliringlaroqa həq tartinmay silər bilən billə dahil bolidiqan, əzlinirinla baqidiqan hətərlək hada taxlardur. Ular xamallardin həydilip kəlgən yamoqursiz bulut, yiltizidin qomurup taxlanoqan, kəq küzdiki mewisiz dərəhlər, ikki

□ 1:7 «Sodom wə Gomorra wə ularning ətrapidiki xəhərlərdikilərmu xu ohxax yolda, yəni xu pərixtilərgə ohxax uqioqa qikkən buzukqilikka wə oqeyriy xəhwətlərgə berilip kətkən, keyinki dəwrlər ularning aqiwitidin ibrət alsun üçün mænggülik ot jazasioqa ernək kilinip köydürülgən» — «oqeyriy xəhwətlər» degən ibarə grek tilida «oqeyriy ətlər» bilən ipadiliniidu. Hudaqə boysunmioqan pərixtilər «oqeyriy ətlər»gə (demək, qiz-ayallarqə) iq pəx tartkanidi; Sodom wə Gomorradiqilər «oqeyriy ətlər»gə iq pəx tartqan (bu kətim ərlər qiz-ayallarqə əməs, bəlki ərlər baxqə ərlər bilən «oqeyriy» jinsiy munasiwət ötküzməqəji). «Sodom wə Gomorra xəhərliri»ning aqiwiti toqrisida «Yar.» 18-19-babni kəring. Biz «qoxumqə sez»imizdə muxu wəqə üstidə yənə azraq tohtilimiz. ■ 1:7 Yar. 19:24; Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yar. 50:40; Əz. 16:49; Hoq. 11:8; Am. 4:11; Luka 17:29; 2Pet. 2:6. □ 1:8 «lekin muxu «qūx kərgüqilər» xu ohxax yol bilən adəmlərninğ tənlinirinu buloqimakta, ular hoqkuk igilirigə səl qarioquqilardin bolup, (ərxniki) uluqlaroiqimu haqarət kilixmakta» — «qūx kərgüqilər» bəlkin «bexarətlik birnəqqə qūxni kərdüm» degəndək səzlər bilən adəmlərnəni aldaydu. «**hoqkuk igiliri**» — xūbhəsizki, muxu yərdə padixahlar, waliylər wə həkumətninğ türlük əməldariliridin baxqə, Huda bekitən ata-anilik hoqquqni öz iqigə alidu. «**ərxniki uluqlar**» — əyni tekistə «ərx» degən sez yok. Lekin 11-ayətkə qarioqanda qoqum ərxniki (yaman) küqlər, yəni jin-xəytnlarni kərsətsə kerək. «Jin-xəytnlar» əslidə pərixtilər, yəni «ərxniki uluqlar»din idi («Wəh.» 12:4ni kəring). ■ 1:9 Dan. 10:13; 12:1; Zək. 3:2; 2Pet. 2:11; Wəh. 12:7.

□ 1:10 «Lekin bu kixilər əzliri qūxənməydiqan ixlar üstidə kupurluk qilidu. Biraq ular hətta əkilsiz həywanlardək öz təbiitining inkasliroi boyiqə qūxənginiqə yaxap, xu arqilik əzliniri halak qilidu» — «öz təbiitining inkasliroi boyiqə qūxənginiqə yaxap» degən ibarə bəlkin həywanlarning jüplixixkə bolqan ixthəsinəni kəzdə tutqan, xundaqla muxu kixilarning xəhwəniy həwəslirini, buzukluqlirini kərsətkən boluxi mumkin. ■ 1:10 2Pet. 2:12. □ 1:11 «Bularning həlioqa way! Qünki ular Qabilning yoli bilən mangdi, mal-mülükni dəp Balaamning azoqan yolioqa əzini atti wə ular Korahning asiylik qiloqiniqə (*ohxax*) ahir halak bolidu» — «Qabilning yoli» — Qabil öz inisioqa həsət kilip uni əltürə, əlwəttə («Yar.» 4-bab). «Balaamning azoqan yoli» — «Qel.» 22-24-babni, «2Pet.» 2:15ni wə izahətnimu kəring. «ular Korahning asiylik qiloqinidikigə ohxax ahir halak bolidu» — Korah bolsa Musa pəyoqəmbərgə, xundaqla Hudaning Əzigə isyan kətürdi. Yər əzi eqilip Korah wə xerikliriniy aйлisidikilirini yutuwaldu wə xuning bilən tənq asmandin ot qūxüp Korah wə uningə əgəxkənlərnəni köydürüp əltürdi («Qel.» 16-bab). Korahdikilərdin 1500 yildin keyin yaxioqan muxu sahta təlim bərgüqilər Hudaning qəzəpi ayan qilinoqan küni ularoqa ohxax jəzmən əxəddiy wə kərkunqluk halda yokitilidu. ■ 1:11 Yar. 4:8; Qel. 16:1; 22:7,21; 2Pet. 2:15; 1Yuħa. 3:12.

ketim olgənlər! □ ■ 13 Ular dengizning dawalojuwatkan, buzojunluk dolqunliri, ular öz xərməndiqilikini qusmakta; ular ezip kətkən yultuzlar bolup, ularoşa mənggülik kapqarangöyulukning zulmiti hazirlap qoyulojandur. □ ■ 14 Adəm'atining yəttinqi əwladi bolojan Hanoh bu kixilər toşrisida mundak bexarət bərgən: —

«Mana, Rəb tümənmingliojan muqəddəsliri bilən kelidu, □ ■ 15 U pütkül insanlarni soraq qilip, barlik ihlassizlarning ihlassizlarqə yürügüzgən barlik ihlassizliklirioşa asasən, xundakla ihlassiz gunahkarlarning Özini haqarətligən barlik əsəbiy səzligirə asasən ularni əyibkə buyruydu». □ ■ 16 Bu kixilər hamən oqotuldap, aşrinip yürüdü, öz həwəslirining köynigə kiridu; aşzida yoojanqilik qilidu, öz mənəpəitini közləp baxqilaroşa

□ 1:12 «Ular mehir-muħəbbətni təbrikləx ziyapətliringlaroşa heq tartinmay silər bilən billə dahil bolidiojan, əzlrinila baqidiojan hətərlük hada taxlardur. Ular xamallardin həydilip kəlgən yamoqursiz bulut, yiltizidin qomurup taxlanojan, kəx küzdiki mewisiz dərəhlər, ikki ketim olgənlər!» — «mehir-muħəbbətni təbrikləx ziyapətliringlar» degənlik Hudaning mehir-muħəbbətinə təbrikləx, əlwəttə. Xühşisizki, birinqi wə ikkinqi əsirlərdə jamaətlər pat-pat məlum bir huxallıktın qerip-namratlarni təklip qilip ziyapət ötküzətti; undak ziyapətlər «mehir-muħəbbət ziyapiti» yaki «muħəbbətni təbrikləx ziyapiti» dəp atilətti. Xu ziyapətlər bəlkim daim «nan oxtux», (yaki «Rəbning dastihani», «Rəbning kəqlik tamiki»)ni əz iqiğə alətti. «əzlrinila baqidiojan hətərlük hada taxlardur» — «əzlrinila baqidiojan» bu kinayilik gəp. Muxu kixilər «Huda bizni jamaəttikilərnə baqquqi qilip bəkitkən» dəytti. Ləkin ular pəkət əzlrinila baqətti. «hətərlük hada taxlardur» — baxka hil tərjimisi «daqlarəşa ohxaydu» — Muxu kixilər əzlrinilə bəlkim «jamaətning tüwrüki» dəp kərsətkini bilən, əməliyəttə dengizdiki «hətərlük hada taxlarəşa ohxaydu». Dengizqilar dengiz əstidiki hada taxlarni bayqiyalmay, kəmini üstidin həydisə pütünləy wəyran bolup tügixidu, əlwəttə. «Hətərlük hada taxlar» degən bu səzning aħangi «daql»kimu nahəyiti yəkin boləqaq, bəlkim xu məninimu kərsitixi mumkin. «2Pet.» 2:13ni kərüng. «yamoqursiz bulut» — grek tilidə «susiz bulut». «**ikki ketim olgənlər!**» — bu sahta təlim bərgüqilər əzlrining gunahlıridə rohiy jəhəttə «olgən» («kəbiħlikliringlar həm gunahlıringlarda olgən») («Əf.» 2:1) bolupla qalmay, baxqıllarnimu əlüm yolioja əldəp kirgüzgənlikə üqünmu rohiy jəhəttə «ikki ketim olgən»dur. Ular xu səwəbtin Huda tərpidin ikki həssə jazalınıdu («Yəq.» 3:1, «Mat.» 23:13-15ni kərüng). ■ 1:12 2Pet. 2:13,17. □ 1:13 «Ular dengizning dawalojuwatkan, buzojunluk dolqunliri, ular öz xərməndiqilikini qusmakta» — «Yəx.» 57:20ni kərüng. «... ular ezip kətkən yultuzlar bolup, ularoşa mənggülik kapqarangöyulukning zulmiti hazirlap qoyulojandur» — «ular... ezip kətkən yultuzlar» degənlər pəkət «hətərlük hada taxlar»la əməs, bəlkə dengizdə yürügüqilərgə hata yөнүlüxni kərsitip tenitidiojan «ezip kətkən yultuzlar»dək bolidu. ■ 1:13 Yəx. 57:20. □ 1:14 «Mana, Rəb tümənmingliojan muqəddəsliri bilən kelidu,...» — («Rəbning) muqəddəsliri» muxu yərdə Rəb Əysaning kayit kəlixidə Öziğə həmrah qiləjan pərixtiliri həm muqəddəs bəndilirini kərsitixi mumkin («Kən.» 33:2, «Zəb.» 50:3-6, «Dan.» 7:9-14, 25-26, «Mat.» 16:27, 24:30-31, 25:13, «1Kor.» 6:2, «1Tes.» 3:3, «2Tes.» 1:7-10, «Wəh.» 1:7ni kərüng). ■ 1:14 Yar. 5:18; Dan. 7:10; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 1:15 «U pütkül insanlarni soraq qilip, barlik ihlassizlarning ihlassizlarqə yürügüzgən barlik ihlassizliklirioşa asasən, xundakla ihlassiz gunahkarlarning əzini haqarətligən barlik əsəbiy səzligirə asasən ularni əyibkə buyruydu» — «ihlassizlarqə yürügüzgən ihlassizlikliri» degən ibarə «uqiəşa qıqқан ihlassizlikliri» degəndək gunahlırini təkitləydu. «ularni əyibkə buyruydu» — degən səz, xühşisizki, hər bir gunahkarning Huda əldidə əzining gunahlıri üstidin qıqıriləjan həkümğə toluq qoxilidiojanlıqini kərsitidu. Təwrat əz iqiğə əlmiojan «Hanoh» degən yənə kona bir kitab bar. Biraq Yəhuda nəqil kəltürgən muxu səz bu kitabın biwasitə elinəjan əməs. Bu səz bəlkim «Hanoh» degən kitabning kədimiy mənbəsi boləjan, həlqning aşzaki bayanlıridin elinəjan bolsa kərek. ■ 1:15 Mat. 12:36.

huxamatçilik kılıdu. □ ■

Agahlandırux wə tapilar

17 Ləkin, i sөyümlüklirim, Rəbbimiz Əysa Məsihning rosullirining aldin eytқан sөzlrini esinglarda tutunglarki, 18 ular silərgə: «Ahir zamanda, özining ihlassiz həwəslirining kəynigə kirip, mazak qılouqilar məydanəqə qıkidu» degənidi. □ ■ 19 Muxundak kixilər bəlgünqilik pəyda kılıdioqan, öz təbiitigə əgəxkən, Rohқа igə bolmioqan adəmlərdur. □

20 Ləkin silər, i sөyümlüklirim, əng mukəddəs boləqan etikadinglarni ul kılıp, özunglarni kurup qıkinglar, Mukəddəs Rohқа dua kılıp, □

21 adəmni mənggülik həyatқа elip bəridioqan Rəbbimiz Əysa Məsihning rəhimdillikini təlmürüp kütüq, özunglarni Hudaning mehır-muhəbbiti iqidə tutunglar. 22 İkkiliniq qaləqanlarəqə rəhim qilinglar; □ 23 bəzilərnə ot iqidin yuluwelip qutulduwelinglar; bəzilərgə hətta ətliridin nijasət quxüp buləqanəqan kiyim-keqikigimu nəprətləngən haldə qorkunq iqidə rəhim qilinglar. □

□ 1:16 «**Bu kixilər haman oqotuldap, aqrinip yüridu, öz həwəslirining kəynigə kiridu; aqozidə yooqanqılık kılıdu, öz mənəpəitini kəzləp baxqilarəqə huxamatçilik kılıdu**» — «bu kixilər ... oqotuldap, aqrinip yüridu»: ular öz-özigə həm baxqilarəqə qaxqap aqrinip yüridu. «aqrinip yüridu» degənninq baxqə birhil tərjimisi: — «baxqilarni əyibləydu» yaki «kusur izdəp yüridu». ■ 1:16 2Pet. 2:18. □ 1:18 «**ular silərgə: «Ahir zamanda, özining ihlassiz həwəslirining kəynigə kirip, mazak qılouqilar məydanəqə qıkidu» degənidi**»

— rosul Yəhuda muxu yərdə ularning nemini mazak qılıdioqanlıqini eytmaydu. Ləkin bir misal «2Pet.» 3:3də tepiliu. ■ 1:18 Ros. 20:29; 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1; 4:3; 2Pet. 2:1; 3:3.

□ 1:19 «**Muxundak kixilər bəlgünqilik pəyda kılıdioqan, öz təbiitigə əgəxkən, Rohқа igə bolmioqan adəmlərdur**» — «öz təbiitigə əgəxkən (adəmlər)» grek tilidə «janlıq (adəmlər)» degən sөz bilən ipadiliniu. Okurmənlərninq esidə boluxi kerəkki, Mukəddəs Kitab boyiqə adəm üq kişimdin — roh, jan, təndin tərkib tapidu. Hudaning əsli məksiti adəmning rohi arqılıq uning bilən aləqilixip yoloruq kərsitix idi. Adəm'atimizning gunəhi bilən adəmlər öz rohi təripidin əməs, bəlki jan wə tən, yəni «ət» təripidin baxquruluq, özining (gunəhlik) təbiitigə əgəxkili turdi. «Rimliklarəqə»diki «kirix sөz»imizni kərung. «**Rohқа igə bolmioqan adəmlərdur**» — «Roh» Hudaning Mukəddəs Rohi, əlwəttə. □ 1:20 «**Ləkin silər, i sөyümlüklirim, əng mukəddəs boləqan etikadinglarni ul kılıp, özunglarni kurup qıkinglar, Mukəddəs Rohқа dua kılıp,...**»

— «özunglarni... kurup qıkinglar» degən ibarə muxu yərdə grek tilidiki «(etikadta) əsüp yetildürünglar» degən mənidi. «Rimliklarəqə» wə «Əfəsluklarəqə»diki «etikadni kurux» toqruluq «kirix sөz»imizni wə izahətlarni kərung. «**Mukəddəs Rohқа dua kılıp, ...**» — demək, «Mukəddəs Rohқа tayiniq dua kılıp,...». □ 1:22 «**İkkiliniq qaləqanlarəqə rəhim qilinglar**» — «ikkiliniq qaləqanlar» bolsa etikadta ikkiləngənlər. Baxqə birhil tərjimisi: «Bəzilərgə rəhim qilinglar, (adəmlər bilən adəmlərnə) pərk etinglar; bəzilərnə... bəzilərnə... ».

□ 1:23 «**bəzilərnə ot iqidin yuluwelip qutulduwelinglar; bəzilərgə hətta ətliridin nijasət quxüp buləqanəqan kiyim-keqikigimu nəprətləngən haldə qorkunq iqidə rəhim qilinglar**» — demək, bu ikki əyət (22-23)tə üq hil adəmlər bə. Birinqi hili etikadқа nisbətən gumanda turidu; ikkinqi hili bolsa gunəhқа xunqə qəqüp kətkənki, ular dozəhning girdawida turəqanlar yaki «dozah otioqə quxay» dəp qaləqanlar; üçinqi hili bolsa, adəmni asanla ipləsilikқа sərəydioqan əqjir gunəhlarəqə patqanlar. Xunga ularni qutquzmaqqi boləqanlar intayin həxyar boluxi kerək — bolmisa əzliri buləqiniq yaki əzdurulup ketixi mumkin («hətta ətliridin nijs (grek tilidə, «daq») quxüp buləqanəqan kiyim-keqikigə nəprətləngən haldə» degən gəp kəqmə mənidi, əlwəttə. «Bu kixilərninq pasikliki özüngə təsir yətküzmisun üqün həxyar bol» degəndək). Bu ikki əyətning baxqə bəzi tərjimiliri bə. Bu tərjimilərdə «qutkuzuxқа tirixix kerək» boləqan **ikkil hil** adəmlər kəzdə tutulidu: — «İkkiliniq qaləqanlarəqə rəhim qilinglar; biraq bəzilərnə ot iqidin yulup qutulduwelinglar; ləkin ularni qutkuzəqanda qorkunqta bolunglar, hətta ətlərdin nijs quxüp buləqanəqan kiyim-keqikigə nəprətləninglar» degəndək.

Mədhıyə duası

²⁴⁻²⁵ Əmma silərnı yolda teyılıp ketıxtın saqlap, eqılıp-yeyılıp Əzınıng xəərəplık huzurıda əyıbsız turəyuzuxka Kadir Boləyuzıqıya, yəni Kutkuzəyuzıqımız bırdınbır Hudaşya Rəbbımız Əysa Məsih arkılık xan-xəərəp, həywət-uluşluk, kudrət wə həkək əzəldın burun, həzırmu ta barlık zamanlarəyqə boləy! Amin!■

Wəhiy

¹ Bu kitab Əysa Məsihning wəhiysi, yəni Huda Uningoşa Əz kul-hizmətkarlırioşa yekın kəlgüsida yüz berixi mukərrər boloşan ixlarni kərsitixi üqün tapxuroşan wəhiydir. Məsih buni Əz pərixtisini əwətip kuli Yuhannaşoşa alamətlər bilən ayan kildi. ² Yuhanna bolsa Hudaning səz-kalami həmdə Əysa Məsih toşrisidiki guwahliqkə kərgənliirining həmmisigə guwahliq bərdi. ³ Bu bexarətni oşup bərgüqi wə uning səzliirini anglap, uningda yeziloşanlaroşa itaət kילוquqi bəhtliktur! Qünki wəhiyning waqti yekındur. □ ■

Rosul Yuhannaning «Kiqik Asiya»diki yəttə jamaətkə yollioşan salam-liri wə hətliri

⁴ Mənki Yuhannadin Asiya əlkisidiki yəttə jamaətkə salam! Həzir bar boloşan, ətkəndimu boloşan həm kəlgüsida Kəlgüqidin, Uning təhtining aldidiki yəttə Rohtin □ ■ ⁵ wə sadik Guwahqi, əlümdin tunji Tirilgüqi, jahandiki padixahlarning Həkümrani boloşan Əysa Məsihtin silərgə mehır-xəpkət wə hatirjəmlik boləyay.

Əmdi bizni səyğüqi, yəni Əz kəni bizni gunahlırimizdin yuəşan □ ■ ⁶ wə bizni bir padixahlıqkə uyuxturup, Əz Atisi Hudaşoşa kahınlar kילוənoşa barliq xan-xərəp wə küq-kudrət əbədil'əbədgiqə boləyay, amin! □ ■

⁷ Mana, U bulutlar bilən kelidu, xundakla hər bir kəz, hətta Uni sanjioşanlarmu Uni kəridu. Yər yüzidiki pütkül kəbilə-həlk U səwəblik aš-zar kəturidu. Xundak bolidu, amin! □ ■

□ **1:1 «Bu kitab Əysa Məsihning wəhiysi»** — «Əysa Məsihning wəhiysi» həm Əysa Məsih toşrisida həm Uningdin kəlgən wəhiydir. **«Huda Uningoşa Əz kul-hizmətkarlırioşa yekın kəlgüsida yüz berixi mukərrər boloşan ixlarni kərsitixi üqün tapxuroşan wəhiydir»** — Hudaning «kul-hizmətkarlıri» Injilda Hudaning «kulluk»ida boləşanlar, yəni məjburiy həlda əməs, bəlki muhəbbətning türtkisidə qin kənglidin xundak tallıwəloşanlarni kərsitidu, əlwəttə. □ **1:3 «wəhiyning waqti yekındur»** — «wəhiyning waqti» degən, bu ixlarning əməlgə axidioşan waqti. ■ **1:3** Wəh. 22:7,10. □ **1:4 «Uning təhtining aldidiki yəttə Rohtin... (mehır-xəpkət wə hatirjəmlik boləyay)»** — «yəttə» degən sanning kamalətkə yətkən, mukəmməl degən mənisi bolup, bəzi alimlar bu «yəttə Roh» Hudaning Muqəddəs Rohining yəttə təripini kərsitidu, dəp qaraydu (5:6ni wə «Yəx.» 11:2ni kəruşing). Baxkılar ularni yəttə pərixтини kərsitidu, dəp qaraydu. Bəzilər: «yəttə tərəplik Roh» yaki «yəttə tərəplimilik Roh» dəp tərijimə kilidu. ■ **1:4** Mis. 3:14; Wəh. 1:8; 4:8; 11:17; 16:5. □ **1:5 «əlümdin tunji Tirilgüqi»** — grek tilida muxu yərdiki «tunji» adəttə «birinqi bolup tuşuloşan»ni kərsitidu. Səzning toluq mənisi toşruluq «Kol.» 1:16-17 wə 18-ayəttiki izahətlarni kəruşing. **«Əz kəni bilən bizni gunahlırimizdin yuəşan»** — yaki «Əz kəni bilən bizni gunahlırimizdin azad kילוəşan». ■ **1:5** Yəx. 55:4; Ros. 20:28; 1Kor. 15:20; Kol. 1:18; Ibr. 9:12,14; 1Pet. 1:19; 1Yuhə. 1:7; Wəh. 3:14; 5:9. □ **1:6 «munasiwətlilik ayət(lər)»** — «Mis.» 19:6. ■ **1:6** Rim. 12:1; 1Pet. 2:5, 9; Wəh. 5:10. □ **1:7 «hətta Uni sanjioşanlarmu Uni kəridu»** — yaki «yəni Uni sanjioşanlarmu Uni kəridu». **«munasiwətlilik ayətlər»** — «Dan.» 7:13; «Zək.» 12:10 ■ **1:7** Dan. 7:13; Zək. 12:10; Mat. 24:30; 25:31; Yh. 19:37; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Yəh. 14.

8 Mən «Alfa» wə «Omega», Muqəddimə wə Hatimə Өzümduurmən, hazır bar boləjan, burunmu bar boləjan həm kəlgüsidimu bar Boləjuqidurmən, xundakla Həmmigə Qadirdurmən, dəydu Pərwərdigar Huda. □ ■

Tirilgən Məsihning Yuhannaşa körünüxi

9 Silərning kərindixinglar həm silər bilən birgə Əysada boləjan azab-ökubət, padixahlik wə səwr-takəttin ortaq nesipdixinglar boləjan mənki Yuhanna Hudaning səz-kalami wə Əysaning guwahlikı wəjidin Patmos degən aralda məhbus bolup turup qaləandim. □ ¹⁰ «Rəbning küni»də mən Rohning ilkiğə elinixim bilən, kəynimdin kanay awazidək küçlük bir awazni anglidim. □ ■ ¹¹ Bu awaz: «Kəridioanliringni kitab kılıp yaz wə uni yəttə jamaətkə, yəni Əfəsus, Smirna, Pərgamum, Tiyatira, Sardis, Filadelfiyə wə Laodikiyadiki jamaətlərgə əwət» dedi. □

¹² Manga səz kıləjan awazning kimning ikənlikini kəriş üqün kəynimgə buruldum. Burulənimda, kəzümgə yəttə altun qıraşdan □ ¹³ wə ularning otturisida uğısioğa putlirioğə qūxup turidioğan ton kiygan, kəksigə altun kəmər başlıqolan İnsan'oolioğa ohxaydioğan biri kəründi. □ ■ ¹⁴ Uning bax-qeqi aq yungdək, hətta kardək ap'aq idi wə kəzli ri goya yalkunlap turoşan ottək idi. ■ ¹⁵ Putliri humdanda tawlinip parkirioğan tuqqa ohxaytti, awazi xarkirap eqiwatқан nuroşun sularning awazidək idi. ■ ¹⁶ U ong qolida yəttə yultuz tutқан bolup, aqşidin ikki bislik ötkür

□ **1:8 «Mən Alfa» wə «Omega»...durmən** — grek tilida «alfa» birinçi hərp, «omega» ahirki hərp tur. Demək, Huda bax wə ahirdur. Bəzi kona kəqürülmilərdə «Muqəddimə wə Hatimə Өzümduurmən» degən səzlər tepilmaydu. ■ **1:8** Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 21:6; 22:13.

□ **1:9 «Əysada boləjan azab-ökubət, padixahlik wə səwr-takəttin ortaq nesipdixinglar»** — demək, Əysa Məsihdə boləjanlar qoqum həm Uning nami wəjidin azab-ökubət tartidu, xundakla Uning səwr-takitidin küç elixi kerək bolidu, həm Uningda boləjan padixahliktin bəhri mən bolidu. **«Əysaning guwahlikı wəjidin»** — demək «Əysa toqrisidiki guwahlik»; baxka hil mənisi «Əysa (Əzi) bərgən guwahlik». **«Patmos degən aralda məhbus bolup turup qaləandim»** — Patmos rimliklərnin dəhşətlik «əmgək lagiri» boləjan türmə idi. Yuhanna məzkur kitabni yeziwatқanda Patmos arilidin azad kılinoşan boluxi mumkin. □ **1:10 ««Rəbning küni»də mən Rohning ilkiğə elinixim bilən...»** — «Rəbning küni» yaki «rəblik küni». Alimler bu toqiruluk üç pikirdə bolidu: — (1) Rəbning küni yəxənəbə küni (Rəb əlumdin tirilgən küni)ni kərsitidu; (2) Təwratta kəp tiləğa elinoşan, qiyamət küni ni öz iqigə aloşan ahirki zamanlardiki ahirki dəhşətlik azab-ökubətlik künlərni, yəni «Pərwərdigarning küni»ni kərsitidu, muxu kəzkarax boyiqə boləqanda Yuhanna Rohta kətürülüp kəlgüsidiki zamanlarəğa yetkilip «Pərwərdigarning küni»ni kəridu; (3) xu waqitlarda hər yilning bir künidə Rim imperatori (xu waqıtta Domitiyani idi) barlik puqralirini əzigə səjdə kıldurup: «Kəysər rəbturn!» dəp etirap kılıp, huxbuy selixka məjbur kılatti. Xunga xu küni «Rəbning küni» dəp ataloşan. Bizninggə «Rəbning küni» dəl xu küni kərsitidu; lekin kinayilik həm həjwiylilik ix xuki, Rəb dəl xu künidə (2-kəzkaraxtikidək) Əzining, yəni «Pərwərdigarning küni»ni ayan kılıxni layik kərdi. **«Mən Rohning ilkiğə elinixim bilən...»** — «Roh» Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohni kərsitidu. ■ **1:10** Wəh. 4:2. □ **1:11 «Smirna»** — həzirki Türkiyədəki «İzmir», **«kəridioanliringni kitab kılıp yaz wə uni yəttə jamaətkə, yəni Əfəsus, Smirna, Pərgamum, Tiyatira, Sardis, Filadelfiyə wə Laodikiyadiki jamaətlərgə əwət»** — bu yəttə xəhərnin həmmisi bir dügiləktə bir-birigə yandax jaylaxқanidi. Rosul Yuhanna yaxanoşanda Əfəsus xəhriidə makanlaxқanidi. «Qoxuma səz» wə həritini kəriş. □ **1:12 «munasiwətlik ayətlər»** — «Mis.» 25:31-40. □ **1:13 «kəksigə altun kəmər başlıqolan İnsan'ooli»** — yaki «kəksigə altun kəmər başlıqolan insanning bir oşli». «Dan.» 7:13ni wə izahatini kəriş. ■ **1:13** Əz. 1:26; Dan. 7:13; Wəh. 14:14. ■ **1:14** Dan. 7:9; Wəh. 19:12. ■ **1:15** Wəh. 14:2.

kiliq çikip turatti. Qirayi huddi quyaxning toluq küqidə parliqandək yarkin idi. □ ■

¹⁷ Uni kərginimdə, aytoqtoqə əlüktək yikildim. U ong qolini üstümgə təgküzüp mundak dedi:

— Korkma, Awwalkisi wə Ahirkisi ■ ¹⁸ həmdə hayat Boluquci Özümdürmən. Mən əlgənidim, əmma mana, Mən əbədil'əbədgicə hayatturmən, əlüm wə təhtisarəning aqquqliri qolumdidur! ■ ¹⁹ Xuning üqün, kərgən ixlarni, həzir boluwatqan ixlarni wə bulardin keyin bolidioqan ixlarni yezip kaldur. ²⁰ Sən ong qolumda kərgən yəttə yultuzning wə yəttə altun qiraqdaning siri mana mundak — yəttə yultuz yəttə jamaətning əlqiliri wə yəttə qiraqdan bolsa yəttə jamaəttur. □

2

Əfəsustiki jamaətkə yeziloqan hət

1 — Əfəsustiki jamaətning əlqisigə mundak yazoqin:

«Ong qolida yəttə yultuzni tutup, yəttə altun qiraqdaning otturisida Mangəquci mundak dəydu:

² — Sening əjir-əməlliringni, tartqan japaliringni həm səwr-takitingni, rəzil adəmlərnəning kilmixliriqə qidap turalmaydioqanliqningni, xundakla rosul bolmisimu əzlrini rosul dəp atiwəloqanlarni sinap, ularning yəloqanqi boləjanliqini tonuqanliqningnimu bilimən. □ ³ Xundak, sening səwr-taqət kiliwatqanliqningni, Mening namim wəjidin japa-muxəkkətkə bərdaxliq bərgənliqningni əmma erinnigənliqningni bilimən. ⁴ Lekin sanga xu bir etirazim barki, sən əzüngdiki dəsəlpki mehir-muhəbbəttin waz kəqting. ⁵ Xunga kaysi hələttin yikilip quxkənləningni esinggə elip towa kiləqin, awwalki əməllərnəni qayta kiləqin. Bolmisa yeningə qəlimən wə towa kilmisang qiraqdaningni jayidin yətkiwetimən. □ ⁶ Birak, sening xu artuqkiliqning barki, Mən Özüüm nəprətlindioqan Nikolas tərəpdarlırining kilmixliridin sənmu nəprətlinisən. □ ■

⁷ Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə dəgənlirini anglisun! Ojəlibə kiləquqilarni Hudaning jənnitining otturisdiki həyatliq dərhihining mewilridin yeyixkə muyəssər kilmən. ■

□ **1:16 «munasiwətlək ayət»** — «Dan.» 7:13. ■ **1:16** Yəx. 49:2; Əf. 6:17; İbr. 4:12; Wəh. 2:16; 19:15. ■ **1:17** Yəx. 41:4; 44:6; 48:12. ■ **1:18** Ayup 12:14; Yəx. 22:22; Rim. 6:9; Wəh. 3:7; 20:1. □ **1:20 «yəttə yultuz yəttə jamaətning əlqiliri wə yəttə qiraqdan bolsa yəttə jamaəttur»** — «əlqiliri» baxka hil tərjimisi: «pərixtiliri». Grek tilida həm ibranıy tilida «pərixte» wə «əlqi» bir səz bilən ipadilinuđu (pərixtilər Hudaning əlqiliri boləqaq). Bizningqə muxu yərdə jamaətlər əwətkən əlqilərnəni kərsətsə kerək, qünki pərixtilərgə hət yezix həjətsiz idi. Yəttə əlqi Patmos ariliqə bərip Yuhənnadin həl soraxka kəlgən boluxi mumkin. □ **2:2 «Sening əjir-əməlliringni, tartqan japaliringni həm səwr-takitingni, rəzil adəmlərnəning kilmixliriqə qidap turalmaydioqanliqningni... bilimən»** — bu toluq səz əlqigə eytiləqini bilən xübhəsiszki, pütkül jamaətkə (bir adəm süpitidə) eytilidu. □ **2:5 «... bolmisa yeningə qəlimən wə towa kilmisang qiraqdaningni jayidin yətkiwetimən»** — Əfəsusta həzir jamaət bolmayla qəlməy, həttə xəhər əzi harabilik bolidu. □ **2:6 «Mən Özüüm nəprətlindioqan Nikolas tərəpdarlırining kilmixliridin sənmu nəprətlinisən»** — «Nikolas tərəpdarlırini»ning kim ikənliki həzir eniğ əməs. Bəzilər ularni «Ros.», 5:6-ayəttiki «Nikolas» isimlik jamaət hizmətkari bilən munasiwətlək dəp qaraydu; ləkin bizningqə buningə qə eniğ ispat tēpilmidi. Həqbolmioqanda ular etiğadqilarni jinsiy buzuklukka azdurməqqi boləqanidi (14-15-ayətni kəring). ■ **2:6** Wəh. 2:15 ■ **2:7** Yar. 2:9; Wəh. 22:2.

etirazim barki, özini pəyğəmbər dəp atıwaloğan axu hotun Yizəbəlğə yol kəyuwatisən. U hotun qul-hizmətkarlırimoğa təlim berip, ularni jinsiy buzukluk kılıxka wə butka atap nəzir kılınoğan gəxnı yeyixkə azdurmakta. □ ■ 21 Mən uningoğa towa kıləudək waqıt bərgənıdım, lekin u öz buzuklukıoğa towa kılıxni halımaydu. 22 Əmdi mana, Mən uni *eoğır kesəl* ornoğa taxlap yatquzımən wə uning bilən zına kıləoğanlar kilmixlırioğa towa kilmisa, ularnimu eoğır azabka qəmdürımən. □ 23 Uning pərzəntlırinımu əjəllik kesəl bilən urımən. Xu qaşda, barlık jamaətlər niyət-nıxanlarnı wə qəlblərnı kəzıtıp təkxürgüqıning Özüm ikənlikimni, xundakla Mening hərbinglaroğa kıləoğan əməliyətinglaroğa yarixa yandurıdıoğanlıkımni bilıdu. □ ■ 24-25 Lekin, Tiyatıradıki qaləoğanlaroğa, yəni bu təlimni kəbul kılmoğanlar (ularning pikri boyıqə, Xəytanning atalmix «qoŋqur sırlıri»ni əgənmıgənlər), yəni silərgə xuni eytımənkı: Əzünglarda bar boləoğanı Mən kəlgüqə qıng tutunglar. Üstünglaroğa buningdin baxka yükni artmaymən. ■ 26 Oğəlibə kıləuqıləroğa, yəni əməllırimni ahıroğıqə qıng tutqan kixılərgə bolsə, ularoğa pütkül əllərgə həkım bolux həkukını berımən. 27 Mana bu Atam Manga bərgən həkukka ohxax həkuktur: — «U ularni təmür kaltək bilən padıqıdək baxkurup, sapal qaqılarnı urup qaqqandək tarmar kılıdu». □ ■ 28 Mən uningoğa tang yultuzınımu ata kılımən. 29 Qulıqı barlar Rohning jamaətlərgə degənlıriıni anglısun!»

3

Sardistiki jamaətkə yeziloğan hət

1 — Sardistiki jamaətnıng əlqısıgə mundak yazoğın: —

«Hudaning yəttə Rohı wə yəttə yultuzınıng İgısı Boləuqu mundak dəydu: — Sening əməllıringni wə xundakla «həyat» degən nam-abruyungning barlıqını, lekin əməliyəttə əlük ikənlikıngni bilımən. ■ 2 Xunga, oyoğan, senıngdə bar boləoğan, əmma ələy dəp qaləoğan *hıslətlıringni* küqəyt; qünki Hundayım aldıda əməllıringning tügəl əməslıkını bildım. 3 Uning üqün *səz-kalamni* kəndək kəbul kılıp anglıoğınıngni yadıngoğa kəltürüp, uni qıng tutup towa kıləoğın. Lekin oyoğanmısang Mən oqrıdək üstüngkə kelımən

□ 2:20 «munasiwətlık ayətlər» — «1Pad.» 16-, 18-19-, 21-bab. ■ 2:20 1Pad. 16:31; 2Pad. 9:7. □ 2:22 «mana, Mən uni eoğır kesəl ornoğa taxlap yatquzımən» — grek tilıda: «mana, Mən uni kariwatka taxlaymən». □ 2:23 «uning pərzəntlırinımu əjəllik kesəl bilən urımən» — «pərzəntlıri» bolsə jısmanıy yaki rohiy jəhəttınmu boluxı mumkın. «barlık jamaətlər niyət-nıxanlarnı wə qəlblərnı kəzıtıp təkxürgüqıning Özüm ikənlikimni... bilıdu» — «niyət-nıxanlar» — grek tilıda «bəkəklər» bilən ipadılınu. «munasiwətlık ayət» — «Yər.» 17:10. ■ 2:23 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; 29:17; Zəb. 7:9; 62:12; Yər. 11:20; 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Ros. 1:24; Rim. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 20:12. ■ 2:24-25 Wəh. 3:11. □ 2:27 «U ularni təmür kaltək bilən padıqıdək baxkurup,...» — yaki «U ularni xahənə təmür həsa bilən padıqıdək baxkurup,... ». «U ularni ... sapal qaqılarnı urup qaqqandək tarmar kılıdu» — bu ayət «Zəb.» 2:9-ayəttin elinoğan bolup, bu yərdıki «ular» Huda bilən qarxılaxqan «yat əllər»ni kərsıtu. «munasiwətlık ayətlər» — «Zəb.» 2:8-9, «Wəh.» 12:5, 19:15. ■ 2:27 Zəb. 2:8-9. ■ 3:1 Wəh. 1:14, 16.

wə sən qaysi saəttə üstüנגgə kelidiojinimni hərgiz bilməysən. □ ■ ⁴ Ləkin Sardista öz kiyimlirigə daq təgküzmiğən birnəqqə xəhs bar. Ular aq kiyim kiyip Mən bilən billə mangidu, qünki ular buningoşa layiktur. □ ⁵ Ojəlibə kילוquilar mana xundak aq kiyimlərni kiyidu. Mən ularning namini həyatlik dəptiridin hərgiz eqürməymən, bəlki ularning namini Atam Hudaning wə Uning pərixtilirining aldida oquq etirap qilimən. ■ ⁶ Quliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»

Filadelfiyədiki jamaətkə yeziloğan hət

7 — Filadelfiyədiki jamaətning əlqisigə mundak yazojin: —

«Muxəddəs wə Həqikiy Boluquqi, xundakla Dawutning aqquqioşa igə Boluquqi, aqşam heqkim yapalmaydu, yapsam heqkim aqalmaydu degüqi munu ixlarni dəydu: □ ■

⁸ — Sening əməllirigəni bilimən. Sening bir'az küqüng boluqaq səz-kalamimoşa itaət qilojining wə namimdin tenip kətmigining üqün, aldingda heqkim yapalmaydioğan bir ixikni eqip koydum. □ ⁹ Mana, Xəytanning sinagogidikilərdin, Yəhudiy əməs turup əzlrini Yəhudiy dəp atiwaloğan yaloğanqilarni bolsa xundak aqiwətkə qaldurimənki, ularni kelip sening ayiojingoşa bax uridioğan wə Mening seni səyğənlikimni bilidioğan qilimən. □ ■ ¹⁰ Sən Mening səwr-taqət yolumdiki səz-kalamimni saqlap əməl qilixing üqün bu dunyadiki insanlarni sinaxqa pütkül yər yüzigə quxidioğan wəbalik sinaxning waqit-saiti kəlgəndə seni uningdin saqlap qooqdap qalimən. □

¹¹ Mən pat arida kelimən. Tajingni heqkimning tartiwalmasliqi üqün, əzüngdə bar bolojanni qing tutqin. ■ ¹² Ojəlibə kילוquqini bolsa, Hudayimning ibadəthanisoşa tüwrük qilimənki, u u yərdin əsla qikmaydu. Mən uning üstigə Hudayimning namini, Hudayimning xəhirining namini, yəni

□ **3:3 «Ləkin oyoğanmisang Mən oşridək üstüنگə kelimən wə sən qaysi saəttə üstüنگə kelidiojinimni hərgiz bilməysən»** — «oşridək kelimən...»: bir qetim Sardis xəhiri düxmənning hujumi astida turuwatqanda «sepil-istiħkamimiz heq bəsülməs» dəp hatirjəmliktə uhlawatqanda düxmən «oşridək» kirip uni ixoqal qiloğan. ■ **3:3** Mat. 24:43; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:19; 16:15. □ **3:4 «Ləkin Sardista öz kiyimlirigə daq təgküzmiğən birnəqqə xəhs bar»** — «kiyimlirigə daq təgküzmiğən» degən ibarə kəqmə mənida, əhlakni kersitidu.

«...birnəqqə xəhs bar» — grek tilida «... birnəqqə namlar bar». ■ **3:5** Mis. 32:32; Zəb. 69:28; Mat. 10:32; Luqa 12:8; Fil. 4:3; Wəh. 20:12; 21:27. □ **3:7 «...xundakla Dawutning aqquqioşa igə boluquqi»** — Əysa Məsiħ jismani yəhəttə Dawut padixahning əwladi bolup, u Hudaning padixahlıqioşa kirix dərwasizining aqquqidur. «Yəx.» 22:20-25ni kəring. ■ **3:7** Ayup 12:14; Yəx. 22:22; Wəh. 1:18; 3:14. □ **3:8 «sening bir'az küqüng boluqaq...»** — baxqa birhil tərjimisi: «küqüng ajiz bolsimu...».

□ **3:9 «Xəytanning sinagogidikilərdin, Yəhudiy əməs turup əzlrini Yəhudiy dəp atiwaloğan yaloğanqilar...»** — 2:9diki izahətni kəring. ■ **3:9** Wəh. 2:9; Pənd. 14:19 □ **3:10 «Mening səwr-taqətimdiki səz-kalamni saqlap əməl qilixing üqün...»** — «Mening səwr-taqət yolumdiki səz-kalamim» yaki (1) hux həwəring ezini (qünki uni qing tutup saqlax üqün hərəlda kəp səwr-taqət kerək); yaki (2) Məsiħning əlahədə səwr-taqətlik bolux əmlirini; yaki (3) Hudaning pütkül səz-kalamini kersitidu (unimu qing tutuxqa əjayib səwr-taqət bolux kerək). Bizningqə bu səz yukiriki üq yəhətning həmmisini ez iqigə alidu. Məsiħning özining səwr-taqiti bizgə bolmisa, biz «səwr-taqətimdiki səz-kalam»ni heq tutalmaymiz, əlwəttə.

«**pütkül yər yüzigə quxürüldioğan sinax waqit-saiti**» — yaki (1) imperator Trajan yürügüzgən ziyənkəxlarni, yaki (2) tarihtiki bizgə hazır naməlum baxqa bir mazgilni, yaki (3) kəlgüsidiki «dəhxətlik azab-oqubət»ni kersitidu (məsilən «Mat.» 24:9-22). «**munasiwətlük ayətlər**» — «Yəx.» 26:20-21. ■ **3:11** Wəh. 2:25.

ərxin — Hudaning yenidin qüxidioqan yengi Yerusalemlning namini wə Mening yengi namimni yazimən.■

¹³ Kulikī barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»

Laodikiyadiki jamaətkə yeziloqan hət

¹⁴ — Laodikiyadiki jamaətning əlqisigə mundak yazoqin: —

«Amin Ataloquqi, yəni Sadik wə Həkikiy Guwahqi, Hudaning kainitining kelip qikixining Səwəbqisi mundak dəydu: □ ■ ¹⁵ Sening əməlliringni bilimənkī, sən sooqukmə əməs, kizikmə əməs. Mən sening ya sooquq, ya kizik boluxungni halayttim!□

¹⁶ Sən ya sooquq ya kizik əməs, bəlki ilman boluqanliqning üqün, seni aozimdin hə kilmən. ¹⁷ Sən bay adəmmən, dələtmən boldum, həq nərsigə həjətmən əməsmən deginin bilən əzngning ojerib, biqarə, yoksul, kor wə yalingaq ikənlikingni bilmigəqkə, ¹⁸ bay boluxung üqün otta tawlanoqan altun, yalingaqlik nomusluqungning yepilixi üqün kiygüzülüxüנגgə aq kiyim-keqək, kərxüנג üqün kəzlinggə sürtüxkə tutiyani məndin setiwelixingni nəsihət kilmən. □ ■ ¹⁹ Mən kimni səysəm, xuning əyibini kərsitip tərbiyiləymən; xuning üqün kizəqin kəyüp-pixip towa kil. ■ ²⁰ Mana, Mən həzir ixik aldida turup, ixikni kəkiwatimən. Əgər biri awazimni anglap ixikni aqsa, uning yenioqə kirimən. Mən uning bilən, umu Mən bilən billə oizalinidu. □ ²¹ Ojəlibə kiləuqini bolsə, Mənmə ojəlibə kilip, Atamning təhtidə uning bilən birgə olturojinimdək, unimə təhtimdə Mən bilən birgə olturuxkə muyənsər kilmən.■

²² Kulikī barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»□

■ **3:12** 1Pad. 7:21; Wəh. 21:2,10; 22:4.

□ **3:14** «Amin Ataloquqi, yəni Sadik wə

Həkikiy Guwahqi, Hudaning kainitining kelip qikixining Səwəbqisi — «Amin» səzining mənisī «xundak bolsun» bolup, bu yərdə Əysə Məsihning Hudaning barlik wədə wə pilanlirining «amin»i, yəni ularning əməlgə exixining kapaliti ikənlik təkitləngən. («2Kor.» 1:20). «Hudaning kainitining kelip qikixining Səwəbqisi» degəning baxqə tərjimisi «Huda yaratqan kainatning idarə kiləuqisi». Bunngoqə ohxax səz «Kol.» 1:15, 18-ayəttə tepilidu, xu ayətlərdiki izahətlərimizni kəring. ■ **3:14** Kol. 1:15; Wəh. 1:5, 6.

□ **3:15** «Sening əməlliringni bilimənkī,

sən sooqukmə əməs, kizikmə əməs. Mən sening ya sooquq, ya kizik boluxungni

halayttim! — Laodikiya xəhridə yaxsi su mənbisi yəq idi. Ətrapidiki xəhərlərdinissik su (turubə arkilik) yətküzülə ilman bolup qalattı; sooquq su yətküzülsimə sooquq əməs, bəlki ilman bolup qalattı; ular əzli bu ilman suni yaxsi kərməytti. □ **3:18** «kərxüנג üqün kəzlinggə

sürtüxkə tutiyani məndin setiwelixingni nəsihət kilmən — «kəzlinggə sürtüx tutiya» grek tilidə «kəzlingni məsihləyidoqan tutiya...» yəki «kəzlingni Məsih kilidoqan tutiya...».

«**bay boluxung üqün otta tawlanoqan altun, yalingaqlik nomusluqungning yepilixi üqün kiygüzülüxüנגgə aq kiyim-keqək, kərxüנג üqün kəzlinggə sürtüxkə tutiyani Məndin setiwelixingni nəsihət kilmən**» — Laodikiya xəhri əslidə: (1) intayin bay. Ularning nuroqun bankiliri bar idi. Bay ikənlikining bir misali, miladiyə 17-yili qattik yər tawrəx tüpəylidin Filadəfiyə, Sardis wə Laodikiya xəhərliri intayin eoqir ziyanoqə uqrioqəqkə Rim həkəmiti ularoqə nuroqun yərdə pul əwətti. Laodikiya xəhridikilə pulimiz bar dəp bu pulni rat kildi; (2) ularning qiraylik yungluq kiyim-keqək ixləx bilən dangki qikqan; (3) ularning ünümlük birhil kəz məlhiminingmə dangki qikqanidi. ■ **3:18** 2Kor. 5:3; Wəh. 7:13; 16:15; 19:8. ■ **3:19** Ayup 5:17; Pənd. 3:12; İbr. 12:5.

□ **3:20** «Əgər biri awazimni anglap ixikni aqsa, uning yenioqə kirimən. Mən uning bilən, umu Mən bilən billə oizalinidu» — grek tilidə «oizalinix» degən səz adəttə kəqlik tamakni kərsitidu. ■ **3:21** Mat. 19:28; 1Kor. 6:2. □ **3:22** «**Kulikī barlar**

Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!» — bu yəttə jamaətning baxkəbir əhmiyiti, yəni bəxərləlik əhmiyiti toqruluq «qoxumqə səz»imizni kəring.

Əysa Məsihning hetini
 tapxuruwalqan
 «Kiqik Asiya»diki
 yettə jamaət
 («Wəhji» 2-3-bab)

«Kiqik Asiya»diki yettə jamaət

1 Andin mən qarividim, mana, asmanda bir ixik eqiklik turatti. Mən tunji kətim angliyan kanay awaziya ohxap ketidion awaz manga: «Bu yakka qik, sanga bulardin keyin yuz berixi muqerrər bolon ixlarni kersitəy» dedi 2 wə dərhal mən Rohning ilkidə boldum; mana, ərxtə bir təht, təhttə bir zat olurratti. □ 3 Təhttə oluruquning kiyapiti yexil qaxtax wə kizil kwartska ohxaytti. Təhtning qerisini zumrəttək bir həsən-hüsən orap turatti. □

4 Təhtning ətrapida yənə yigirmə tət təht bar idi. Təhtlərdə aq kiyimlər bilən kiyingən, baxliriya altun taj taqalojan yigirmə tət aqsakal olurratti. □

5 Təhttin qakmaqlar qekip, türlü k awazlar wə güldürmamilar anglinip turatti. Təhtning aldida yalkunlap turojan yəttə məx'əl köyüp turatti; bular Hudaning yəttə Rohi idi. □ 6 Təhtning aldi huddi hrustaldək parkirap turidion, süzük əynək dengizdək idi. Təhtning otturisida wə təhtning qerisidə, aldi wə kəyni közlər bilən tolojan tət hayat məhluk turatti. □ ■ 7 Birinqi məhluk xiroya, ikkinqi məhluk bukiya ohxaytti. Üqinqi məhlukning yuzi adəmning qirayiya ohxaytti. Tətinqi məhluk pərwaz kilawatkan bürkütkə ohxaytti. 8 Tət hayat məhlukning hər birining altidin qaniti bar idi; ularning pütün bədinining qerisi həttə iq tərripimu közlər bilən tolojanidi; ular keqə-kündüz tohtimay: —

«Mukəddəs, mukəddəs, mukəddəstur,
Bar bolon, hazirnu bar həm kəlgüsidimu Boluquci,
Həmmigə Qadir Pərwədigar Huda!» — deyixətti. □ ■

9 Hayat məhluklar təhttə oluruqan əbədil'əbəd hayat Boluqucini uluqlap, Uningə hərmət-xəwkət wə təxəkkür izhar kilonida, 10 yigirmə tət aqsakal təhttə oluruquning ayiqiya yikilip əbədil'əbəd hayat Boluquciya bax koyup səjdə kilatti, tajlirini təhtning aldioya taxlap koyup, mundak deyixətti: —

11 «Sən, i Pərwədigarimiz wə Hodayimiz,
Xan-xərəp, hərmət-xəhrət wə kudrətkə layiktursən.
Qünki Əzüng həmmini yaratting,
Ularning həmmisi iradəng bilən məwjut idi wə yaritildi!» ■

5

□ 4:2 «**dərhal mən Rohning ilkidə boldum**» — «Rohning ilkidə» grek tilda «Rohta». Demək, Mukəddəs Rohning ilkidə wə ilhami astida bolon. □ 4:3 «**munasiwətlik ayətlər**» — «Əz.» 1:26-28. □ 4:4 «**təhtlərdə aq kiyimlər bilən kiyingən, baxliriya altun taj taqalojan yigirmə tət aqsakal olurratti**» — «aqsakallar» kimlər? Alimlarning pikri: yaki (1) ular Məsihning jamaitini bildüridu; yaki (2) Təwrat dəwridiki etiqa di bilən yol baxliouqularni kersitidu. Biz (2)-pikirgə mayilmiz, qünki keyinki bablarda jamaət aqsakallardin ayrim kerünidu (7:9-17, 19:1-10). «Ibr.» 11-bab, bolupmu 2-ayətnimu kerüing. □ 4:5 «**Təhtning aldida yalkunlap turojan yəttə məx'əl köyüp turatti; bular Hudaning yəttə rohi idi**» — bəzi alimler bu yəttə Roh yəttə pərixini kersitidu, dəp qaraydu, baxqilar Hudaning Mukəddəs Rohning yəttə tərripini kersitidu, dəp qaraydu (6:5ni wə «Yəx.» 11:2ni kerüing). «**munasiwətlik ayətlər**» — «Mis.» 19:16, «Zək.» 3:9, 4:10. □ 4:6 «**munasiwətlik ayətlər**» — «Əz.» 1:4-28. ■ 4:6 Wəh. 15:2. □ 4:8 «**Tət hayat məhlukning hər birining altidin qaniti bar idi**» — «Əzakiyal»da kerüing «hayat məhluklar»ning tət qaniti bar idi. «**ularning pütün bədinining qerisi həttə iq tərripimu közlər bilən tolojanidi**» — «iq tərripimu» yaki «qanat astimu». ■ 4:8 Yəx. 6:3; Wəh. 1:4, 8; 11:17; 16:5. ■ 4:11 Wəh. 5:12.

Kozining oram yazmini qoljoq elixi

¹ Andin təhttə olturoquqining ong qolida iq wə tax tərīpigə hət pütülgən wə yəttə məhūr bilən peqətləngən bir oram yazmini kərdüm. □ ■ ² Yukiri awaz bilən: «Oram yazmini eqip, peqətlərni yexixkə kim layiktur?» dəp towlioqan kawul bir pərixtinimu kərdüm. ³ Lekin nə ərxətə nə yər yūzidə nə yər astida oram yazmini aqalaydioqan yaki iqigə kəriyalaydioqan heqkim qikmidi. ■ ⁴ Oram yazmini eqixkə yaki iqigə karaxkə layik birərsi tepilmioqaqkə, kattik yioqliwəttim. ⁵ Andin aksakallardin biri manga: — Yioqlima! Kara, Yəhuda kəbilisidin boljoqan xir — Dawutning yiltizi Boljoqı oqolibə kildi; xunga oram yazmini wə uning yəttə peqitini eqixkə U qadir, — dedi. □ ■

⁶ Andin karisam, təht bilən tət həyat məhluqning arilikida, aksakallar otturida bir Kozə ərə turatti. U yengila boquzlanjoqandək kilatti; Uning yəttə munggūzi wə yəttə kəzi bolup, bu kəzlər Hudaning pütkül yər yūzīgə əwətkən yəttə Rohi idi. ■ ⁷ Kozə berip, təhttə olturoquqining ong qolidin oram yazmini aldi. ⁸ Yazmini aloqanda, tət həyat məhluq wə yigirmə tət aksakal kozining ayioqioqə yikildi; ularning hər birining qiltari wə huxbuy bilən toloqan altun qiniliri bar idi (bu huxbuy mükəddəs bəndilərnin dualiri idi). ■ ⁹ Ular yengi bir küy eytixti: —

«Oram yazmini elixkə,
Wə peqətlərni eqixkə layixsən;
Qünki boquzlandin
Wə hər kəbilidin, hər tildin,
Hər milləttin, hər əldin boljoqan insanlarni
Əz kəning bədili bilən setiwelip, Hudaqə mənəsup kilding. ■

¹⁰ Ularni Hudayimiz uqun bir padixahlikkə uyuxturup,
Kahinlar kilding.
Ular yər yūzidə həküm süridu». ■

¹¹ Andin kərdüm wə mana, təhtning, həyat məhluqlarning wə aksakallarning ətrapida nuroqunlioqan pərixtilərnin awazini anglidim. Ularning sani tümən ming-tümən ming, milyon-milyon idi. □ ■ ¹² Ular yukiri awaz bilən: —

«Boquzlanjoqan kozə kudrət, dölət, danalik, küq-kuwwət, hərmət, xan-xərəp
Wə mədh̄yigə layiktur» deyixətti. ■

¹³ Andin mən ərx, yər yūzi, yər asti wə dengizdiki hər bir məhluq wə ularning iqidə bar boljoqanlarning həmmisining: —

«Təhttə Olturoquqioqə wə Kozioqə
Mədh̄yə, hərmət, xan-xərəp wə hokuk-kudrət

□ 5:1 «munasiwətlik ayətlər» — «Zək.» 5:1-4. ■ 5:1 Əz. 2:10. ■ 5:3 Fil. 2:10; Wəh̄. 5:13. □ 5:5 «Dawutning yiltizi boljoqı» — yaki «Dawutning yiltizining notisi» («Yəx.» 11:1ni kəring). Lekin bizningqə bu sez Dawutning Məsihtin kelip qikkanlikini həm Məsihning Dawutning Rəbbi ikənlikini kərsitidu (22:16 wə «Mat.» 22:42-45). ■ 5:5 Yar. 49:9,10; Yəx. 11:10; Rim. 15:12; Wəh̄. 22:16. ■ 5:6 Zək. 3:9; 4:10; Wəh̄. 4:5. ■ 5:8 Zəb. 141:2; Wəh̄. 14:2. ■ 5:9 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14; İbr. 9:12; 10:10; 1Pet. 1:19; 1Yuha. 1:7; Wəh̄. 4:11. ■ 5:10 Mis. 19:6; 1Pet. 2:5, 9; Wəh̄. 1:6. □ 5:11 «Ularinng sani tümən ming-tümən ming, milyon-milyon idi» — əslidə «ularning sani yüz milyonlioqan, «milyonlioqan idi». ■ 5:11 Dan. 7:10; İbr. 12:22. ■ 5:12 Wəh̄. 4:11.

Əbədil'əbədgicə mənsup boləyay!» deginini anglidim.

¹⁴ Tət həyat məhluk «Amin!» dəp jawab qayturatti, aqsakallar yərgə yikilip səjdə kılatti.□

6

Qozining altə peqətni eqixi

¹ Andin Koza yəttə peqətning birini aqkanda, mən qarap turdum. Tət həyat məhluktin birining güldürmamidək awaz bilən: «Kəl!» deginini anglidim.□ ² Kərdümki, mana bir aq at kəldi! Atka mingüqining qolida bir ok-ya bar idi; uningə bir taj berildi. U oqəlibə kıləuqı süpitidə zəpər kuqux üqün jənggə atlandı.□ ■

³ Koza ikkinqi peqətni aqkanda, ikkinqi həyat məhlukning: «Kəl!» deginini anglidim. ⁴ Yənə bir at otturiqə qikti, uning rənggi kışkizil idi. Atka mingüqigə yər yüzidiki tinqlikni elip ketix wə insanlarni əzara kiroinqilikka selix hokuki berildi. Uningə yənə qong bir kiliq berildi.

⁵ Koza üqinqi peqətini aqkanda, üqinqi həyat məhlukning: «Kəl!» deginini anglidim. Mən kərdümki, mana bir qara at kəldi. Atka mingüqining qolida bir taraza bar idi. ⁶ Tət həyat məhlukning arisidin:

«Bir tawaq buqday bir dinarius puləy,

Üq tawaq arpa bir dinarius puləy setilidu.

Əmma zəytun yeqəy wə xarabka zərər yətküzmin!»

— degəndək bir awazni anglidim.□ ■

⁷ Koza tətinqi peqətini aqkanda, tətinqi həyat məhlukning: «Kəl!» degən awazini anglidim. ⁸ Kərdümki, mana bir tatirang atni kərdüm. Atka mingüqining ismi «Əlüm» idi. Uning kəynidin təhtisara əqixip keliwatatti. Ularəy yər yüzining təttin birigə həkümranlik kiliq, kiliq, aqarqilik, waba wə yər yüzidiki yirtkuq haywanlar arkilik adəmni əltürux hokuki berildi.□

□ **5:14** «...Tət həyat məhluk «amin!» dəp jawab qayturatti, aqsakallar yərgə yikilip səjdə kılatti» — bu muhim bəbning temisi toquruluq «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

□ **6:1** «Tət həyat məhluktin birining güldürmamidək awaz bilən: «Kəl!» deginini anglidim» — «Kəl!» degən səz bəlkim 2-8-ayətlərdə kəringən atlikləringən hərberigə qikiriqəlan buyruk bolsa kərək (3-, 5-, 7-ayətnimu kəring). Bəzi kona kəqürülmilərdə «kəl»ning ornda «kəlip kərgin!» deyilidu. □ **6:2** «uningə bir taj berildi» — «taj» degən bu səz padixahningki əməs, bəlkı jəng-uruxlarda yaki elix musabikilirida oqaliblarəy berilidiqəlan, birhil nəpis qəmbirəkni kərsitidu. «Kərdümki, mana bir aq at kəldi! Atka mingüqining qolida bir ok-ya bar idi... u oqəlibə kıləuqı süpitidə zəpər kuqux üqün jənggə atlandı» — «aq atka mingüqı»ning salahiyiti toquruluq «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **6:2** Wəh, 19:11. □ **6:6** «Bir tawaq buqday» — grek tilida «bir əlqəm buqday». «bir dinarius pul» — asasen bir künlük ix həkki idi («Mat.» 20:2). «Bir tawaq» bəlkim bir xing idi (grek tilida «qəniks»). Biraq bir tawaq buqday arana bir kixining künlük tamiqəyay yetidu. Xunga «qara at» aqarqilik elip kelidu. Həlbuki, xuning bilən bir wəqıtta baylar bolsa əz rəhət-paraqitigə kərək boləqan «may wə xarab»larni setiwəlaydu. ■ **6:6** Wəh, 9:4. □ **6:8** «kiliq, kiliq, aqarqilik, waba wə yər yüzidiki yirtkuq haywanlar arkilik...» — «waba» grek tilida «əlüm».

9 Kəza bəxinqi pəqətəni aqkanda, Hudaning səz-kalami üqün wə izqil guwahlik bərgənliki wəjədin ɵltürɵlgənlərnin janlirini kurbəngəhning tegidə kɵrdüm. ■ 10 Ular kəttik əwəz bilən nida selixip:

— Əy həkimmətlək İgimiz, məkəddəs wə həkikiy Boləuqi! Sən kaqənəqiqə yər yüzidə turuwatqanlarni sorək kilməy, ulardin kənimizning intikəmini əlməysən? — deyixətti.

11 Ularning hər birigə birdin ək ton bəridi. Ularə, əzünqlərə əhxəx ɵltürɵlidioqan kəl-burədərliənglər həm kərindəxlirənglərnin sani toxkuqə əzəjinə wəkit əram elixinglər kərək, dəp əytildi. 12 Andin mən Kəza əltinqi pəqətəni aqkənida kɵrdümki, mənə dəhxətlik bir yər təwrəx yüz bərdi, kuyax bəəyni kərə yungdin tokuloqan bəzdək kəpkərə rənggə, tölun əy bolsa kənnin rənggigə kirdi. □ ■ 13 Ənjür dərhihinin kəttik bərandə silkinixidin ənjür əqoriliri yərgə təkölğəndək, əsməndiki yultuzlarmə yər yüzigə təküldi. 14 Əsmən huddi əram yazminin türölğinidək əqayib bəldi, hər bir təq wə əral ərnidin yətkəldi; □

15 həmdə dunyədiki pədixəhlər, mətiwərlər, sərdərlər, bəylər, küqlüklər, kullar wə hərəlnin həmmisi əngkürlərgə wə təqlərnin kəmarliriəqə yoxurundi. □ 16 Ular təqlərəqə wə kəram təqlərəqə mündək dəp jər səldi:

«Üstimizgə qüxünqlər! Bizni təhtə Olturoquqinin siyməsədin həm Kəzənin əzəpidin yoxurənglər wə səklənglər! □ ■ 17 Qünki Ularning dəhxətlik əzəp küni kəldi, əmdi kim put tirəp turalisən?!» ■

7

Məhürəngən 14400 kixi

1 Uninidin keyin mən kɵrdümki, tət pərixətə yər yüzənin tət bulungidə turətti. Ular hər kəndək xəməlnin kuruqluk, dengiz həm dəl-dərəhlərgə urulməsliki üqün yər yüzənin tət təripidin qikidioqan xəməlni tizginləp turətti. 2 Mən həyat Hudaning məhürini ələqən, kün qikixtin kɵtürɵliwətkən bəxkə bir pərixətini kɵrdüm. U kəttik əwəz bilən kuruqluk wə dengizlərnə wəyrən kilix həkuki bərilgən əxu tət pərixətigə: 3 «Biz Hudaning kəl-hizmətkərlirinin pəxənisiyə məhür bəskəqə, kuruqluk, dengiz wə dəl-dərəhlərnə wəyrən kilmənglər!» dəp təwəldi. 4 Mən məhürəngənlərnin sənini ənglidim — İsrəillərnin hər kəysi kəbililiridin bir yüz kirik tət ming kixi, yəni: —■

5 Yəhuda kəbilisədin on ikki ming kixi,
Rubən kəbilisədin on ikki ming kixi,
Gad kəbilisədin on ikki ming kixi,

6 Əxir kəbilisədin on ikki ming kixi,
Nəftəli kəbilisədin on ikki ming kixi,
Mənəsəh kəbilisədin on ikki ming kixi,

■ 6:9 Wəh. 19:10; 20:4. □ 6:12 «Andin mən Kəza əltinqi pəqətəni aqkənida kɵrdüm...» — «yətə pəqət» təqrulək «xəxəqə səz»iməzde təhtiliməz. ■ 6:12 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:10; 24:23; Əm. 8:9; Mə. 24:29, Rəs. 2:20 □ 6:14 «mənəsəwətlik əyət» — «Yəx.» 34:4. □ 6:15

«sərdərlər» — grək tilidə «mingbexilər». «mənəsəwətlik əyətlər» — «Yəx.» 2:21. □ 6:16 «mənəsəwətlik əyət» — «Həx.» 10:8. ■ 6:16 Yəx. 2:19; Həx. 10:8; Luqə 23:30; Wəh. 9:6.

■ 6:17 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Əm. 8:9; Mə. 24:29; Rəs. 2:20 ■ 7:4 Wəh. 14:1.

7 Ximeon kəbilisidin on ikki ming kixi,
Lawiy kəbilisidin on ikki ming kixi,
Issakar kəbilisidin on ikki ming kixi,
8 Zəbulun kəbilisidin on ikki ming kixi,
Yüsüp kəbilisidin on ikki ming kixi,
Binyamin kəbilisidin on ikki ming kixi məhürləngənidi. □

Nijatni tapqan zor bir tup halayiq

9 Bu ixlərdin keyin kərdümki, mana hər əl, hər kəbilə, hər milləttin boləjan, hərhil tillarda səzlixidiojan san-sanaksiz zor bir top halayiq təhtning wə Qozining aldida turatti; ularning həmmisigə aq ton kiydürülgən bolup, qollirida horma xahliri tutqanidi. ¹⁰ Ular yukiri awaz bilən: —

«Nijat təhtə olturuquci Hudayimizə wə Qozioğa mənsup boləyay!» dəp warkirixatti. □

¹¹ Barlıq pərixtilər təhtning, aqsakallarning wə tət hayat məhlukning ətrərioğa olaxqanidi. Ular təhtning aldida yikilip, Hudaəğa səjdə kilip mundak deyixatti: —

¹² «Amin! Həmd-mədhiyə, xan-xərəp,
Danalıq wə təxəkkür,
Hərmət wə küq-qudrət
Hudayimizə əbədil'əbədgiqə mənsup boləyay, amin!»

¹³ Əmdi aqsakallardin biri məndin:
— Bu aq ton kiydürülgən kixilər kim bolidu, kəyərdin kəldi? — dəp soridi.

¹⁴ — Təksir, bu əzlrigə məlumdur, — dedim.

U mənə:

— Bular dəhxətlik azab-oqubətəni bexidin ötküzüp kəlgənlər. Ular tonlirini Qozining kenida yuyup ap'ak kiləjan. ¹⁵ Xunga ular Hudaning təhtning aldida turup, ibadəthanisida keqə-kündüz Uning hizmitidə bolidu; təhtə Olturuquci bolsa ularning üstigə qedirini sayiwən kilidu. □ ¹⁶ Ular yənə heq aq kəlmaydu, heq ussimaydu, ularəğa nə aptap, nə pizioqirim issiq heq urmaydu. ■ ¹⁷ Qünki ularni təhtning otturisdiki Qoza baqidu wə hayatlik süyi bulaklirioğa elip baridu; wə Huda ularning hər bir kəz yexini sürtidu, — dedi. □ ■

8

Qozining yəttinqi pəqətəni eqixi

□ **7:8** «...Zəbulun kəbilisidin on ikki ming kixi, Yüsüp kəbilisidin on ikki ming kixi, Binyamin kəbilisidin on ikki ming kixi məhürləngənidi» — on kəbilidin Dan kəbilisi kəm idi; Yüsüpning kəbilisi ikki beləkkə (Yüsüpning wə Manassəhning)gə belündi. □ **7:10** «Nijat təhtə olturuquci Hudayimizə wə Qozioğa mənsup boləyay!» — «Nijat... Qozioğa boləyay!» degən ibarə bolsa Huda wə Qoza insanlarəğa ata kiləjan nijatning mewisi boləjan xan-xərəp, nam-xəhrət wə həmdusanalarning həmmisi heq nemə kəldurməy Huda wə Qozioğa qayturup kelinsun, degəndək mənədə. □ **7:15** «təhtə Olturuquci bolsa ularning üstigə qedirini sayiwən kilidu» — grek tilida «təhtə Olturuquci bolsa ularning üstigə Öz qedirini yeyip beridu». ■ **7:16** Yəx. 49:10. □ **7:17** «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 5:5-6, 25:8. ■ **7:17** Yəx. 25:8; Zəb. 23:1; Wəh. 21:4.

¹ Koza yəttinçi peqətni aqkanda, ərxətə yerim saətqə jimjitlik həküm sürdi. □ ² Andin Hudaning aldida turidiqan yəttə pərixtni kərdüm. Ularoqə yəttə kanay berildi. ³ Altun huxbuydan tutkan yənə bir pərixətə kelip, huxbuygahning aldida turdi. Barlıq mukəddəs bəndilərnin dualiri bilən birliktə təhtning aldidiki altun huxbuygah üstidə *Hudaqə* atap sunuxkə uningəyə kəp huxbuy berildi. □ ⁴ Wə huxbuyning tütünliri mukəddəs bəndilərnin dualiri bilən billə pərixtnin qolidin Hudaning aldioqə kətürüldi. ■ ⁵ Andin pərixətə huxbuydanni qolioqə elip, uni qurbangahdiki ot bilən toldurup, yər yüzigə atti; xuning bilən türlük awazlar, güldürmamilar anglandi, qakmaklar qekildi wə bir yər təwrəx boldi. ⁶ Andin kollirioqə birdin kanay tutkan yəttə pərixətə kanaylirini qelixkə hazirlandi.

Yəttə kanayning qelinixi

⁷ Birinçi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən məldür wə ot qan arilax pəyda bolup yər yüzigə taxlandi, zeminning üqtin biri köydürüldi, dəl-dərəhlərnin üqtin biri köydürüldi wə pütkül yexil ot-qəplər köydürüldi.

⁸ İkkinçi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən goyaki lawuldap köyüwatqan yooqan bir taqdək oqayət zor *bir jisim* dengizəyə taxlandi. Dengizning üqtin biri qanoqə aylandi ⁹ wə dengizdiki janiwarlarning üqtin biri öldi; kemilərnin üqtin biri wəyran boldi.

¹⁰ Üçinçi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən asmandin məx'əldək yalkunlap yanoqan qong bir yultuz qüxti; u dəryalarning üqtin birining wə bulaklarning suliri üstigə qüxti. ¹¹ Yultuzning ismi «Kəkrə» idi. Sularning üqtin biri kəkridək bolup kətti, sular aqqıq bolup kətkəqkə nuroqun adəm sudin öldi.

¹² Tətinçi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən quyaxning üqtin biri, aynin üqtin biri wə yultuzlarning üqtin biri uruldi. Nətijidə, quyax, ay wə yultuzlarning yoruklukining üqtin biri qarangoqulaxti, kündüzning üqtin biridə yorukluk yoqaldi, keqining üqtin biridimu xundaq boldi.

¹³ Yənə kərdümki, asmannin otturisida uqup ketiwatqan bir bürkütning kattik awaz bilən: — «Kanayni qelixkə təmxəlgən qaloqan üq pərixtnin kanay awazliri anglansa yər yüzidə turuwatqanlarning halioqə way, way, way!» deginini anglidim.

9

¹ Bəxinçi pərixətə kaniyini qaldi; mən asmandin yərgə qüxüp kətkən bir yultuzni kərdüm. Tegi yoq hangəyə baridiqan quduqning aqkuqi uningəyə berildi. ■ ² U tegi yoq hangning quduqini aqti. Quduqtnin yooqan humdannin isidək tütün ərləp qıkti. Hangning quduqining tütünlidin quyax wə kəkni qarangoquluk basti. ³ Tütünnin iqidin yər yüzigə qekətkə yaoqdi. Ularoqə yər yüzidiki qayanlardək qekix küqi berilgənidi. ⁴ Ularoqə yər yüzidiki ot-qəplərgə wə hərkanadak əsümlük yaki dəl-dərəhlərgə zərər yətküzmənglar, pəqət pexanisidə Hudaning

□ 8:1 «Koza yəttinçi peqətni aqkanda, ərxətə yerim saətqə jimjitlik həküm sürdi» — «yəttə peqət» toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. □ 8:3 «huxbuygah... altun huxbuygah» — grek tilida «qurbangah... altun qurbangah». ■ 8:4 Zəb. 141:2 ■ 9:1 Luqa 8:31; Wəh. 17:8.

məhürü bolmioğan adəmlərgila zərər qilinglar, dəp eytildi. ⁵ Ularoşa adəmlərnı ɵltürüxkə əməs, bəlki bəx ayoııqə kiynaxka yol qoyuldi; ular yətküzidioğan azab adəmnı qayan qakqandikidək azab idi. ⁶ Xu künlərdə, insanlar ɵlümni izdəydu, lekin tapalmaydu; ɵlümni seıınidu, lekin ɵlüm uların qaqıdu. ■

⁷ Qekətkilərnıng kıyapiti huddi jənggə həzırlənoğan atlaroşa ohxaytti. Baxlırida bolsa altun tajka ohxaydioğan bir nərsə bolup, qırayı adəmnıngkigə ohxaytti. ■ ⁸ Qaqliri ayallarıng qeqioşa, qixliri xirning qixioşa ohxaytti. ⁹ Ularıng kəkrikidiki sawuti tɵmür sawutlaroşa ohxaytti; kənatlırınıng awazi jənggə atlanoğan nuroıun at-hərwilərnıng awazioşa ohxaytti. ¹⁰ Qayanlarıngkigə ohxax kuyruqliri wə nəxtərliri bar idi. Adəmnı bəx ay azabka salıdioğan küq bolsa kuyruqlirida idi. ¹¹ Uları idarə kilıdioğan padıxahı, yəni tegi yok həngnıng pərixtsi bar idi. Uning ıbraniyqə ismi Awaddon; grekqə ismi Apoliyon idi. □

¹² Birinqi «way» ɵtöp kətti. Mana, buningdin keyin yənə ikki «way» kelıdu. ■

Altınqi kanayning qelinixi; «ikkinqi way»ning baxlinixi

¹³⁻¹⁴ Altınqi pərixte kaniyini qaldı; mən Hudaning aldidiki altun qurbangahning tət mınggüzidin qıkkən bir awazni anglıdim, bu awaz kanayni tutkən altınqi pərixtigə:

— Qong Əfrat dəryasınıng yenida baqlaklık tət pərixtinı boxat, dedi. ¹⁵ Dəl xu saət, xu kün, xu ay, xu yil üqün həzırlap qoyuloğan bu tət pərixte insanlarıng üqtin birini həlak kilix üqün baqlaktin boxıtıldı.

¹⁶ Bularning atlık ləxkərlər qoxunıng sani ikki yüz milyon idi. Ularıng sanıng jakarlanoğanlıkını anglıdim. □

¹⁷ Oıayıbanə kərünüxtə kəzümgə kərüngən at wə üstigə mingənlər mana mundaq idi: atlıklarıng kəkrikidiki sawuti qoıdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi. Atlarıng baxlıri xirning bexidək idi; ularning eoızlıridin ot, tütün wə günggürt qıqip turatti. □ ¹⁸ Bu üq baladin, yəni atlarıng aoızidin qıkkən ot wə tütün wə güngürttin insanlarıng üqtin biri ɵltürüldi. ¹⁹ Qünki atlarıng küqi eoızlırida wə kuyruqlirida idi; ularning kuyruqlirınıng yılanlaroşa ohxax bexi bolup, bular bilən adəmnı zəhimləndürətti.

²⁰ Qəloğan insanlar, yəni bu balayı'apətlərdin ɵltürülməy qəloğanlar öz kollirınıng əməllirigə towa kilmidi, yəni jinlaroşa, kəəlməs, angliyalmas wə mangalmas altun, kümüx, tuq wə yaıraq butlaroşa qokunuxtin wə kəqmidi. ■ ²¹ Ular kətillik, sehırgərlik, jinsiy buzukluk wə ɵırlıqlirioıumu towa kilmidi.

■ 9:4 Əz. 9:4; Wəh. 6:6; 7:3. ■ 9:6 Yəx. 2:19; Yər. 8:3; Hox. 10:8; Luqa 23:30; Wəh. 6:16.

■ 9:7 Mis. 10:4. □ 9:11 «Uning ıbraniyqə ismi Awaddon; grekqə ismi Apoliyon idi» — bu ikki isimning mənsi «həlak qilıoııqi». ■ 9:12 Wəh. 8:13. □ 9:16 «bularning atlık ləxkərlər qoxunıng sani ikki yüz milyon idi» — «ikki yüz milyon» grek tilida «ikki tımən həssə tımən». □ 9:17 «atlıklarıng kəkrikidiki sawuti qoıdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi» — «qoıdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi» yaki «ot, kək yaqut wə günggürttin idi». ■ 9:20 Zəb. 115:4, 5, 6, 7; 135:15.

10

Pərixta wə kiqik oram yazma

¹ Andin keyin, ərxtin qūxūwatқан yənə bir küqlük pərixтини kərdüm. U bir parqə bulut bilən yepinoqan bolup, bexining üstidə bir həsən-hüsən bar idi. Qirayi kuyaxқа, putliri ot tüwrükkə ohxaytti; ■ ² qolida bir kiqik eqiklik oram yazma bar idi. U ong putini dengiz üstigə, sol putini qurukluqқа koyup turup, ³ xirning hərkirixigə ohxax qattik awaz bilən warkiridi. U warkirioqanda, yəttə güldürmama öz awazlirini anglitip söz kildi.

⁴ Yəttə güldürmama söz qiloqanda, degənlirini hatiriliwalmakçı bolup turattim. Biraq asmandin: —

«Yəttə güldürmaming eytkanlirini möhürləp, ularni hatirilimə» degən awazni anglidim. □ ■ ⁵ Dengiz həm qurukluqning üstidə turəqan, mən kərgən u pərixta ong qolini asmanoqa kətürüp, ■ ⁶ asmanlar həm ularda boləqanlarning həmmisini, yər-zemin həm uningda boləqanlarning həmmisini, dengiz həm uningda boləqan həmmisini Yaratquci, yəni əbədil'əbədgiqə hayat Yaxioquci bilən kəsəm kilip:

— Wakit yənə kəynigə sürülməydu; ■ ⁷ bəlki yəttinçi pərixta kanay qelix aldida, yəni awazi anglinix aldidiki künlərdə, Hudaning Öz qul-hizmətkarlıri boləqan pəyoqəmbərlərgə hux həwirini yətküzginidək Uning siri tügəllinip, əməlgə axidu, — dedi.

⁸ Mən asmandin anglioqan awaz manga yənə sözləp:

— Berip, dengiz həm qurukluqning üstidə turəqan pərixtining qolidiki eqiklik oram yazmini aloqin, dedi.

⁹ Mən berip, pərixtining kiqik oram yazmini manga berixini soridim. U manga:

— Buni elip ye! Axqaziningni zərdab kilidu, biraq aqzinq həsəldək tatlik bolidu, dedi. □ ■

¹⁰ Mən xuning bilən kiqik oram yazmini pərixtining qolidin elip yedim; dər wəqə aqzimoqa həsəldək tatlik tetidi, ləkin yegəndin keyin axqazim zərdab boldi. □ ¹¹ Xuning bilən manga:

— Sən kəp millətlər, əllər wə hər hil tillarda sözlixidoqanlar wə padixahlar toqrisidiki wəhiy-bexarətlərnə yənə jakarlixing lazim, deyildi.

11

Ikki guwahqi; «ikkinqi way»ning dawami

¹ Manga əlqigüq həsidək bir qomux berilip, mundak deyildi:

■ **10:1** Mat. 17:2; Wəh. 1:15. □ **10:4** «Yəttə güldürmaming eytkanlirini möhürləp, ularni hatirilimə» — demək, bu sözlərnə məhpiy tut. ■ **10:4** Dan. 8:26; 12:4. ■ **10:5** Dan. 12:7. ■ **10:6** Wəh. 11:15. □ **10:9** «...Buni elip ye! Axqaziningni zərdab kilidu, biraq aqzinq həsəldək tatlik bolidu» — kəqmə mənisə «səngə awwal birhil huxallik yətküzidu, ləkin keyin yürikingni eqixturidu» degəndək bolidu. ■ **munasiwətlək ayətlər** — «Əz.» 2:6-3:3.

■ **10:9** Əz. 3:1. □ **10:10** «Mən xuning bilən kiqik oram yazmini pərixtining qolidin elip yedim...» — «oram yazmini yeyix» bizningqə Yuhanna məzmunini yətküzüxi kerək bolidoqan, təwəndiki 11-19-bablardiki bexarətlər bilən baqlıq. «Qoxumqə söz»imizdə u toqruluk tohtilimiz.

«Baroqin, Hudaning ibadəthanisi, qurbangahı wə u yərdə ibadət kiliwatkanlarni olqigin. □ ■ 2 Lekin ibadəthanining taxkiriği həylisini olqiməy koy, qünki u yər yat taipilərgə berildi, xuning bilən muqəddəs xəhər kırık ikki ay dəpsəndə kilinidu. ■ 3 Mən ikki guwahqimoğa kudrət berimən, xuning bilən bəz kiyim kiyip, wəhiy-bexarətlərnı bir ming ikki yüz atmıx kün yətküzidu» □ 4 (bular yər-zeminning Rəbbi aldida turoqan ikki tıp zəytun dərihi wə ikki qiraşqandur). □ ■

5 Birərsi ularni zəhimləndürməkqi bolsa, eşiqliridin ot pürkülüp qikiq, düxmənliniri yəp tığıtidu. Ular ni zəhimləndürməkqi boləqanlar mana xundak əltürüldü. 6 Ular bexarət-wəhiyni yətküzgən künlərdə yamoşur yaoqdurmasliqqa asmanni etiwetix kudritikə igə; sularni qanoğa aylandurux wə hərhil bala-waba bilən yər-zeminni halioqan waqıtta urux kudritigimu igə. ■ 7 Ularning guwahlik wəzipisi ayaşlixi bilən, tegi yok hangdin qikiqidoqan diwə ular bilən elixidu wə ularni yengip əltüridu. □ ■ 8 Jəsətliri rohiy jəhəttin Sodom wə Misir dəp atilidoqan xu katta xəhəring oqol koqisida yatidu; xu yərdə ularning Rəbbimu krestləngənidi. □ ■ 9 Hər milləttin, hər kəbilidin wə hər hil tilda səzlixidoqanlardin, hər əldin boləqan adəmlər ularning jəsətlirigə üq yerim kün tikilip karaydu wə jəsətləring yərlikkə koyuluxioğa yol koymaydu. 10 Yər yüzidə turuwatqanlar ularning bu həlidin huxallinip, təbrikləxiq, bir-birigə hədiyələr əwətxidu; qünki bu ikki pəyoqəmbər yər yüzidikilərnı kiynaytti.

11 Lekin üq yerim kündin keyin, Hudadin kəlgən həyatlik nəpisi ikkiyləngə kirdi, ular ornidin put tirəp turdi; ularoğa qarawatqanlarning üstigə qong bir kərquqə qüxti. □ ■ 12 Andin ular ikkəyləngə ərxtin kəlgən: — «Bu yaqqa qiq!» deqən yuqiri bir awazni anglidi; xuning bilən ular düxmənlinirining kəz aldida bir bulut iqidə asmanoğa kətürüldi. □

13 Dəl xu saat iqidə xiddəlik yər təwrəx yüz bərdi, xəhəring ondin biri gumran bolup, yəttə ming kixi həlak boldi. Qaloqanliri dəkkə-dükkigə qəmüp, ərxteki Hudani uluqəlxati. □

□ 11:1 «Baroqin, Hudaning ibadəthanisi, qurbangahı wə u yərdə ibadət kiliwatkanlarni olqigin» — kizik yeri xuki, Yuhanna muqəddəs ibadəthanini wə uningda ibadət kıləquqlarni olqigin dəp buyroluqini bilən u bizgə bularning olqəmlirini eytmaydu. Bu ixning əhmiyiti toqruluk «koşumqə sez»imizdə əzrak tohtilimiz. «munasiwətlilik ayətlər» — «Əz.» 40:3 katarliklar, «Zək.» 2:1-4. ■ 11:1 Əz. 40:3-49; Əz. 41; Əz. 42; Əz. 43. ■ 11:2 Wəh. 13:5. □ 11:3 «ikki guwahqim... bəz kiyim kiyip...» — kona zamanlarda «bəz kiyim kiyix» towa kiliq yaki matəm tutuxni bildürətti. Xühşisizki, bu ix ularning towa kiliq həkqidiqi həwərnı təkitləx üqün bolidu.

□ 11:4 «munasiwətlilik ayətlər» — «Zək.» 4:1-7. ■ 11:4 Zək. 4:3,14. ■ 11:6 Mis. 7; 8; 9; 10; 12; 1Pad. 17:1. □ 11:7 «tegi yok hangdin qikiqidoqan diwə ular bilən elixidu» — grek tilida «tegi yok hangdin qikiqidoqan diwə ular bilən uruxidu». ■ 11:7 Dan. 7:21; Wəh. 13:7,11.

□ 11:8 «rohiy jəhəttin Sodom wə Misir dəp atilidoqan xəhər» — Sodom eşiqliridən buzukluqqa qəmgənidi, Misir bolsa Hudaning bəndilirigə nisbətən əslidə ularni əsir kiliwaləqan «bu rəzil dunya»ning simwolidur. Xəhəring «rohiy jəhəttin» xu namlarda boluxi «Rim» yaki «Babil (Babilon)»ni kərsitixi mumkin; xəhər hərhalda ahirki zamanda bu rəzil dunyaning küq-kudritigə əng qong namayəndə boluxi kerək. Bəzi alimlar xəhərnı Yerusalem dəp karaydu. ■ 11:8 Wəh. 7:2, 5; 18:10. □ 11:11 «Hudadin kəlgən həyatlik nəpisi ikkiyləngə kirdi...» — grek tilida «nəpəs» wə «roş» birlə sez bilən ipadilinidu. ■ 11:11 Əz. 37:5,10 □ 11:12 «ular ikkəyləngə ərxtin kəlgən: — «Bu yaqqa qiq!» deqən yuqiri bir awazni anglidi» — bəzi qədimki keqürmilərdə: «Mən ular ikkilisi əzlrigə ərxtin kəlgən: — «Bu yaqqa qiq!» deqən yuqiri bir awazni anglidim» deyilidu. □ 11:13 «yəttə ming kixi həlak boldi» — grek tilida «yəttə ming nam həlak boldi».

14 Ikkinchi «way» o'tup ketdi; mana, uchinchi «way» kelixkə az qaldi. ■

Yəttinchi pərixting kanay qelixi; «üqinqi way»

15 Andin yəttinchi pərixta kaniyini qaldi; ərxta yukiri awazlar anglinip mundak deyildi: —

«Dunyaning padixahligi Pərwərdigarimiz
Wə uning Məsihinin padixahligi boldi,
U əbədil'əbədgiqə həküm süridu».

16 Hudaning aldida əz təhtliridə olturoqan yigirmə tət aqsakal yərgə yikilip bax qoyup, Hudaqə səjdə kəlip mundak deyixti: —

17 «Xükürlər eytimiz sanga,
I bar Boluqı wə bar boluqan Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda,
Qünki uluq kədringni qolunguqə elip,
Həkümingni yürğüzüxkə baxlıding. ■

18 Əllər oqəzəpləngənidi,
Əmdi Sening oqəzipping yetip kəldi!
Əlqənlərni sorak kəlix,
Kul-hizmətkərliring boluqan pəyoqəmbərlərni,
Muqəddəs bəndilərni,
Təwən yaki katta bolsun namingdin qorqkanlarni in'amioqə igə kəlix,
Yər yuzini həlak qiloqanlarni həlak kəlix waqti kəldi».

19 Andin Hudaning ərxteki ibadəthanisi eqildi wə uning əhdə sanduqi ibadəthanida kəründi; qəqmaqkar, türlük awazlar, güldürmənilər, yər təwərx wə dəhşətlik məldür boldi. ■

12

Ayal, oşul bala wə əjdihə

1 U qəqda, ərxta əjayip bir karamət pəyda boldi — u kuyaxni yepinqəqluqan, putlirining astida ay, bexida on ikki yultuzluk taj bar bir ayal idi. 2 U həmilidar bolup, toluqak yəp tuqux azabida dad-pəryad kətürdi. 3 Andin ərxta yənə bir alamət kəründi — mana, yəttə baxlik, on munggüzlük, yəttə bexida yəttə taj bar boluqan qong bir kizil əjdihə turatti. 4 U kuyruqi bilən asmandiki yultuzlarning uqtin birini süpürüp, ularni yər yuzigə qəruwətti. Əjdihə tuqay dəp qəloqan ayal yənggigən həman uning balisini yalmaq yutuwətməqci bolup uning aldida turdi. 5 Ayal bir bala, yəni pütin əllərni təmür həsisi bilən padiqidək bəkidioqan bir oşul tuqdi. Balə bolsa Hudaning wə Uning təhtining aldioqə oqəqqudə

■ 11:14 Wəh. 8:13; 9:12; 15:1. ■ 11:17 Wəh. 1:4, 8; 4:18; 16:5. ■ 11:19 Wəh. 15:5.

□ 12:2 «U (ayal) həmilidar bolup, toluqak yəp tuqux azabida dad-pəryad kətürdi...» — ayal toqruluk uq pikir bar; u yaki (1) jamaətni; yaki (2) büwi Məryəm; yaki (3) Israilni bildüridu. Bizning uning Israilni bildüridioqanliqioqə kılqə gumanimiz yok. Həzriti Yüsüpnin Təwrat, «Yaritlix» 37-babta hatiriləngən qüxini kərüng. «Ayal» jamaət boluxi mumkin əməs, qünki «ayal» Məsihni tuqdu (5-ayət). 12:17nimu kərüng. □ 12:4 «U (əjdihə) kuyruqi bilən asmandiki yultuzlarning uqtin birini süpürüp, ularni yər yuzigə qəruwətti...» — bu wəhiy bizningqə Xəytanning əslidə ərxta Hudaqə qarxi kətürgən isyanini kərsitidu. Bundak xərş toqra bolsa, pərixtilərnin uqtin biri isyanoqə qoxulup həzirkı jinlar bolup qıqkan.

elip qikildi. ■ ⁶ Ayal qəlgə qaçti; u yərdə uning 1260 kün beqilixi üqün uningəja Huda tərripidin hazirlap qoyuloqan bir jay bar idi. ■

⁷ Andin ərxətə jəng boldi. *Bax pərixətə Mikail wə uning pərixtiliri əjdihə bilən jəng kılqılı turdi*; əjdihəmu əz pərixtiliri bilən ularəja etildi. □

⁸ Lekin u üstünlük qazinalmıdı, uningəja wə pərixtilirigə ərxətə turuxka orun qalmıdı. ■ ⁹ Xuning bilən zor əjdihə, yəni Iblis wə Xəytan dəp ataloqan, pütün jahanni azduroquci həliki kədimiy yilan yər yüzigə taxlandı. Uning pərixtilirimu uning bilən təng taxlandı. ■

¹⁰ Andin mən ərxətə yukiri bir awazning mundak degənlikini anglıdim: —

«Kəldi Hudayimizning nijatlıki, kudriti, padixahlıki wə Uning Məsihining hokuki!

Qünki kerındaxlirimizning üstidin Hudayimizning aldida keqə-kündüz xikayət kılıp turoqan xikayət kılquci ərxetin taxliwetildi;

¹¹ kerındaxlar uning üstidin Kozining keni wə ularning guwahlik səzi bilən əjalib kəldi;

Ular həttə ölümni kəzigə ılmay əz jenini əziz kərmıdı.

¹² Xuning üqün, xadlininglar, əy ərxlər wə ularda turuwatqalar!

Lekin həlinglarəja way, əy yər wə dengizlar!

Qünki Iblis üstünglarəja qıxti;

Wəktining az qaloqanlikini bilgəq,

Qəzəp-kəhri bilən kəldi!» ■

¹³ Əjdihə əzining yər yüzigə taxlanoqanlikini kərup, oşul balini tuşkan ayalni koşqaxka baxlıdı. ¹⁴ Ayalning yilanning yüzidin daldilinixi, qəldə əzi *üqün hazirlanoqan* makaniəja beripbir məzgil, ikki məzgil wə yerim məzgil beqilsun dəp xu yərgə uqur ketixi üqün, uningəja yooqan bir bürkütning ikki kaniti berildi. □ ■ ¹⁵ Andin yilan ayalning arkisidin əşzi bilən dəryadək su pürküp, uni səl bilən ekıtip yəkatmaqci boldi. ¹⁶ Lekin zemin ayaləja yardəm kılıp, əşzini eqip, əjdihə əşzidin pürküp qıkarəjan dəryani yutuwətti. ¹⁷ Buning bilən əjdihəning ayaləja kattik əşzipi kelip, uning qaloqan nəslı, yəni Hudaning əmrlirigə əməl kılıp, Əysaning guwahlikini tutkan pərzəntliri bilən jəng kılqılı kətti; u dengiz səhili üstidə turatti. □

13

Dengizdin qıqқан diwə

¹ Andin, dengizdin on münggüzlük, yəttə baxlık bir diwining qıkiwatқанlikini kərdüm. Uning hərber münggüzidə birdin təj bar

■ **12:5** Zəb. 2:9; Wəh. 2:27. ■ **12:6** Wəh. 11:3. □ **12:7** «**Bax pərixətə Mikail**» — bax pərixətə Mikailning İsrail həlkini koşqax üqün alahidə məs'uliyiti bar («Dan.» 10:13, 21, 12:1 wə «Yəh.» 9ni kərug). ■ **12:8** Dan. 2:35. ■ **12:9** Luqa 10:18; Wəh. 20:2. ■ **12:12** Zəb. 96:11; Yəx. 49:13; Wəh. 8:13. □ **12:14** «**bir məzgil, ikki məzgil, wə yerim məzgil**» — 1260 kün, təhminən üq yerim yil. «Dan.» 7:25, 12:7ni, izahatlıri wə «Daniyal»diki «koşumqə səz»nimu kərug. ■ **12:14** Wəh. 2:6. □ **12:17** «**Əysaning guwahlikini tutkan pərzəntliri**» — yaki Əysa toşruluk guwahlik beridoqanlar, yaki U Əzi bərgən guwahlikni qing tutқанlarnı kərsitidu. Bizningə awwalkisi toşra.

idi, hər bir bexida kupurluk namliri yeziklik idi. □ ■ ² Mən kərgən bu diwə yilpizəyə ohxaytti, putliri eyikning putliriəyə, aəzi bolsa xirning aəziəyə ohxaytti. Əjdihə uningəyə öz kudriti, təhti wə zor həkukini bərdi. □ ³ Diwining baxliridin biri əjəllik yarılanəyəndək turatti. Ləkin, bu əjəllik yara sakəyəyanidi. Pütkül dunya diwigə həyranuhəs bolup uningəyə əgəxti. ⁴ Əjdihə diwigə *səltənətlik* həkuk bərgəqkə ular əjdihəyəyə qəkunuxti. Ular yənə diwigimü qəkunup: — Diwining təngdixi barmu? Üning bilən kimmu elixalisun? — dedi. ■

⁵ Diwigə təkəbburluk wə kupurluk kilidioğan əqiz berildi; uningəyə kirik ikki ay ix kərixxə həkuk berildi. ■ ⁶ U Hudaəyə kupurluk kiləjili — Uning namioyə wə Uning dərgahioyə, xundaklə ərxni makan kiləjanlarəyə kupurluk kiləjili əqzini aqti. □ ⁷ Uning mukəddəs bəndilərgə qarxi jəng kilip, ularning üstidin əqəlib kəlixigə yol qəyuldi; hər kəbilə, hər millət, hər hil tilda səzlixidioğan əllərgə həkümrənlik kilix həkuki uningəyə berildi. ■ ⁸ Yər yuzidikiləning həmmisi — ələm apiridə boləyandin buyan boəuzlinip boləyan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioğanlar bolsa, uningəyə səjdə kilidu. □ ■

⁹ Kəlikli barlar, buni anglisun!

¹⁰ ««Tutkun bolidu» dəp bekitilgənlər qəkum tutkun bolidu, «kiliqlinidu» dəp bekitilgənlər qəkum kiliqlinip əlidu».

Mukəddəs bəndilərinəng səwri-təkiti wə etikadi mana xu ixlarda məlum bolidu. □ ■

Yərdin qikқан diwə

¹¹ Mən yərdin qikiwatқан yənə bir diwini kərdüm. Uning kəziningkidək kikiq ikki munggüzi bar idi, ləkin awazi əjdihəningkidək qikatti. ■

¹² U awwalki diwigə wakalitən uning pütün həkukini yürgüzüp, yər yüzini wə uningda turuwatқанlarni əjəllik yərisi sakəyəyan awwalki diwigə qəkunduridu. ■ ¹³ U zor məjizilik əlamətləni kərsitətti, hətta kixiləning kəz əldida əsməndin yər yüzigə ot yəqduratti. ■ ¹⁴ U awwalki diwigə wakalitən kərsitixkə həkuklənduruloğan əlamətlər bilən

□ **13:1 «dengizdin on munggüzlük, yəttə baxlik bir diwining qikiwatқанlikini kərdüm»**

— Adəm'atimiz Hudaning obrazida boləyəndək (keyin gunah kiləqəqka bu obraz buzuloğan, əlwəttə), əndin Məsih Əzi Hudaning mukəmməl obrazi, xundaklə yər yuzidiki wəkili boləyəndək, bu «diwə» 12-babta kəriyənən Xəytanning toptəyəyə (yəttə baxlik on munggüzlük) obrazidur. Yənə bir kizik ix xuki, u kəriyənəxtə Məsihgə ohxax «əlümdin tirilgən» bolidu (3-ayət). Xuning bilən bizdə kilqə guman yokki, bu diwə Xəytanning yər yuzidiki wəkili, yəni Məsihning rəkibi boləyan adəm — dəjjəlnəng əzini kərsitidu. ■ **13:1** Dan. 7:20; Wəh. 17:3. □ **13:2 «munasiwətlik ayətlər»** — «Dan.» 7:1-8. ■ **13:4** Wəh. 18:18. ■ **13:5** Wəh. 11:2. □ **13:6 «...Uning namioyə wə Uning dərgahioyə... kupurluk kiləjili...»** — yəki «... Uning namioyə wə Uning turaləyə qədiriəyə... kupurluk kiləjili...». «Uning dərgahiyə» yəki ərxti turaləyusi yəki yər yuzidiki ibadəthanisini kərsətkən bolsa kərak. ■ **13:7** Dan. 7:21; Wəh. 11:7. □ **13:8 «mənasiwətlik boləyandin buyan boəuzlinip boləyan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioğanlar bolsa»** — bəxkə birhil təjimiisi: «ələm apiridə boləyandin buyan, boəuzlanəyan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioğanlar bolsa,...» ■ **13:8** Mis. 32:33; Fil. 4:3; Wəh. 3:5; 17:8; 20:12; 21:27.

□ **13:10 «kiliqlinidu» dəp bekitilgənlər qəkum kiliqlinip əlidu** — bəxkə bir kəqürmidə: «Kim kiləqləp əltürsə, kiləqlinip əltürülüxi mukərrər» dəgən səzlər təpidu. Bu səz Rəbbimizning «Mat.» 26:52də dəgən səzliyəgə mas kəlidu. ■ **13:10** Yar. 9:6; Mat. 26:52; Wəh. 14:12. ■ **13:11** Wəh. 11:7. ■ **13:12** Wəh. 19:20. ■ **13:13** 2Tes. 2:9; Wəh. 16:14.

yər yüzidə turuwatqanlarni azdurup, ularoşa «kiliq bilən yarilanoqan, lekin tirik qaloqan» degən awwalki diwigə atap bir but-həykəl yasap tikləxni tapilidi. ■ ¹⁵ Diwining but-həykiligə nəpəs kirgüzüp, uningəşa uni səzliyələydiqan kiliq wə uningəşa qoqunmioqanlarning həmmisini eltürgüzüx kudriti berildi. ■ ¹⁶ U təwən wə katta, bay wə kəmbəoqal, hər wə qullarning həmmisini ong qoli yaki pexanisigə taməşa basturuxka məjburliidi. ¹⁷ U yənə bu taməşa, yəni diwining nami yaki uning namidiki rəkəm besiloqanlardin baxka heqkim bir nərsə setiwalalmaydu yaki satalmaydu, dəp bekitti.■

¹⁸ Mana bu yərdə hekmət bar. Əkil-parasiti barliki kixilər diwining rəkimini hesablap baksun; qünki bu rəkəm bir adəmning rəkimi bolidu. Uning rəkimi 666dur.□ ■

14

Qutkuzuweliqanlarning mədhiyə küyi

¹ Andin mən kərdümki, mana, Qoza Zion teqi üstidə turatti. Uning yenida pexanisigə Öz nami wə Atisining nami yeziloqan bir yüz kirik tət ming kixi bar idi.□ ■ ² Asmandin huddi *xarqirap ekıwatqan* nuroşun sularning awazidək wə qattik güldürməmining awazidək bir awazni anglidim. Mən angliqan awaz yənə qiltarqılar qiltarlarni qaloqan awazoşa ohxaytti;■

³ həliki kixilər təhtning, tət həyat məhlukning wə aqsakallarning aldidə yengi bir küyni eytixti. Bu küyni *gunaqlirining* bədili təlinip bu dunyadin azad qilinoqan kixilərdin bir yüz kirik tət mingdin baxka heqkim əginəlməytti.■ ⁴ Ular ayallar tərripidin gunahta buloqanmioqan, qünki ular pak adəmlərdir. Qoza nəgə barsa, ularmu Uningəşa əgixip xu yərgə baridu. Ular bədəl bilən insanlar arisidin Hudaşa wə Qozioşa həsulning tunji mewisidək bolux üqün setiweliqan.□ ■ ⁵ Ular əyibsiz bolup, aqzidin heq yaloqan səz qikmaydu. □ ■

Üq pərixta elip kəlgən həwərlər

⁶ Andin mən asmanning otturidə uşup yürgən baxka bir pərixtni kərdüm. Uningəşa yər yüzidə turuwatqanlarəşa, yəni hərbiş əl, kəbilə,

■ **13:14** Kan. 13:2; Mat. 24:24; Wəh. 16:14; 19:20. ■ **13:15** Wəh. 19:20. ■ **13:17** Wəh. 14:11. □ **13:18** «**bu rəkəm bir adəmning rəkimi bolidu**» — yaki «bu rəkəm insanning rəkimi bolidu». «**Əkil-parasiti barliki kixilər diwining rəkimini hesablap baksun... uning rəkimi 666dur**» — «diwining rəkimini hesablap» murəkkəp ix əməs. Biz «qoxumqə səz»imizdə xu kona zamanlardiki hesablap tüzümini jədwəldə kərsitimiz. Bu babbdiki baxka bəzi muşim ixlar toşuruluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **13:18** Wəh. 17:9. □ **14:1** «**munasiwətlik ayatlər**» — «Zəb.» 48-küy, «Ibr.» 12:18-29. ■ **14:1** Wəh. 7:4; 2Tar. 23:7 ■ **14:2** Wəh. 1:15; 5:8. ■ **14:3** Wəh. 5:9. □ **14:4** «**qünki ular pak adəmlərdir**» — «pak adəmlər»

bolsa grek tilidə adətə bu səz jinişiy munasiwətni ətküzmişgən kixilərnə kərsitidu. Muxu yərdə (1) əməliş xu mənədə (2) yaki rəhiş jəhəttə kəqmə mənədə (3) yaki ikki mənədə təng boluxi mumkin. Ayəttin kəruniduki, ular həmmisi oşul balilar: «**ular bədəl bilən insanlar arisidin Hudaşa wə Qozioşa həsulning tunji mewisidək bolux üqün setiweliqan**» — «həsulning tunji mewisi»ning əz qimmiti bar; əlwəttə; Təwrat dəwridə Israillər daim «həsulning tunji mewisi» Hudaşa (nəzir kilip) ataytti. Bu ixlar toşuruluk «qoxumqə səz»imiznimu kərunğ. ■ **14:4** 2Kor. 11:2. □ **14:5** «**Ular əyibsiz bolup, aqzidin heq yaloqan səz qikmaydu...**» — muxu yərdə bəzi kona kəqürülmilərdə «qünki ular Hudaning təhti aldidə əyibsiz ispatlinidu» degən səzlər qoxulidu. ■ **14:5** Zəf. 3:13; Əf. 5:27.

hər hil tilda səzlixidioqanlar, hər millətlərgə elip yətküzüxi üqün mənggülik hux həwər tapxuruldi. ⁷ U yukiri awaz bilən:

— Hudadin kərkuqlar, Uni uluqlanglar! Qünki Uning sot kilix saiti yetip kəldi; asmanni, zeminni, dengizni wə su bulaklırini Yaratkuqioqə səjdə kılinglar! — dəytti. ■

⁸ Uning kəynidin ikkinqi pərixətə kelip mundaq dedi: «Qulidi! Katta xəhər Babil qulidi, u öz zina-buzuklukining səwdalix xarabini pütkül əllərgə iqküzgən». □ ■

⁹ Aldinki ikki pərixatining kəynidin yənə bir pərixətə, yəni üqinqi pərixətə yukiri awaz bilən mundaq dedi: —

«Kimdikim diwigə wə uning but-həykiligə qokunsa, uning tamojisini pəxanisigə yaki kəlioqə kəbul kilsa, ¹⁰ Hudaning kəhrining əbjəx kilinmioqan sap xarabini Uning oqəzipi bilən toloqan kədəhtə iqidi. U mukəddəs pərixtilərnig wə Kəzining aldida ot wə gunggürttə kıynilidu.

■ ¹¹ Ularning kıynilixliridin qıkkən is-tütəklər əbədil'əbəd purkırıp turidu; diwigə wə uning but-həykiligə qokunqanlar yaki uning namining tamojisini kəbul kılqanlaroqə keqə-kündüz aramlıq bolmaydu». ■

¹² Mukəddəs bəndilirining səwri-təkiti wə etiqadi mana xu ixlarda məlum bolidu. ■ ¹³ Mən yənə asmanda mundaq bir awazni anglidim: —

«Bu səzni yaz: «Buningdin keyin Rəbdə wəpat bolup elgənlər bəhtliktur! — Durus, dəydu Roh, — ular həzir öz ixliridin tohtap aram alalaydu. Qünki kılqan əməlliri ularoqə əgixip kelidu». □

Yər yüzidin aloqan ikki orma

¹⁴ Mən kərdümki, mana bir pərqə aq bulut, bulutning üstidə bəxioqə altun taj kıyqən, kılıda ətkür bir oroqə tutkən Insan'ooqlioqə ohxaydioqan birsi olturatti. □ ■ ¹⁵ İbadəthanidin baxka bir pərixətə qıqip, bulutning üstidə Olturoquqioqə yukiri awaz bilən:

— Oroqıkingni sal wə oruxka baxla! Qünki orma waqti kəldi, yər yüzidiki ziraətlər pixip yetildi, dedi. □ ■

¹⁶ Bulut üstidə Olturoquqi oroqıqini yər yüzigə saldi wə yər yüzidiki ziraətlər oruldi.

¹⁷ Ərxətə bolqan ibadəthanidin yənə bir pərixətə qıqti. Uningmu ətkür bir oroqıqi bar idi. ¹⁸ Arkidinla, otni baxkuridioqan yənə bir pərixətə kurbangahdin qıqip, ətkür oroqə tutkən pərixətigə yukiri awaz bilən:

— Ətkür oroqıkingni selip, yər yüzidiki üzüm telining sapaklırini yioqiwal, qünki üzümliri pixip yetildi, — dedi. □

■ **14:7** Yar. 1:1; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Ros. 14:15; 17:24. □ **14:8** «u öz zina-buzuklukining

səwdalix xarabini pütkül əllərgə iqküzgən» — «səwdalix» toqruluk; grek tilida «səwdasi» degən səz ikki bislik səz bolup, yənə «oqəzəp» degən mənisimu bar; xühşisizki, muxu yərdə buning ikkinqi mənidə kəlgən; Babilning xarabini iqkənələr Hudaning kattıq oqəzipiğə uqraydu. ■ **14:8**

Yəx. 21:9; Yər. 51:8; Wəh. 16:19; 17:5; 18:2,10,21. ■ **14:10** Wəh. 16:19; 18:6; 19:20. ■ **14:11**

Wəh. 19:3. ■ **14:12** Wəh. 13:10. □ **14:13** «durus, dəydu Roh» — «Roh» bolsa Mukəddəs Roh. «kılqan əməlliri ularoqə əgixip kelidu» — demək, əməllirining in'ami bəxioqə qüxidu.

□ **14:14** «Insan'ooqlioqə ohxaydioqan birsi» — bizningqə, bu zat Məsih boluxi kerək. Qünki «Yo.» 3:11-14də «orma orioquqi»ning Hudaning Əzi ikənliki kərinidu. ■ **14:14** Əz. 1:26; Dan. 7:13; Wəh. 1:13. □ **14:15** «munasiwətlik ayətlər» — «Yo.» 3:11-14. ■ **14:15** Yo. 3:13; Mat. 13:39. □ **14:18** «otni baxkuridioqan yənə bir pərixətə» — bəlkim ərxteki ibadəthanining

kurbangahidiki otkə məs'ul bolqan pərixətə. «yər yüzidiki üzüm teli...» — yaki «yər yüzidiki üzümzar...».

¹⁹ Buning bilən pərixətə orojikini yər yüzigə saldi wə yərdiki üzüm telining mewilirini yiojip, Hudaning kəhriining qong xarab kəljikigə taxlidi. □ ■
²⁰ Xəhərning sirtidiki xarab kəljikidiki üzümlər dəssilip, xərbətliri kan bolup, atning tizginigə qikidiojan egizliktə üq yüz qakirim yiraklikka aqti. □ ■

15

«Yəttə qinə» — ahirki yəttə balayi'apət

¹ Asmanda zor həm karamətlik yənə bir alamətni, yəni ahirki yəttə balayi'apətni tutup turojan yəttə pərixətini kərdüm (ahirki balayi'apət deyilixtiki səwəb, Hudaning ojezipi bular bilən ahirlixidu). ■

² Mən yənə ot arilax əynək dengizidək bir kərunüxni həm əynək dengizning üstidə turojan, diwə wə uning but-həykili wə namining rəkimi üstidin ojalib kəlgənlərnə kərdüm. Ularning qollirida Huda bərgən qiltarlar bolup, ■³ ular Hudaning kul-hizmətkari bolojan Musaning küyini həm Qozining küyini eytaxatti: —

«Uluş wə karamət Sening kıləjanliring,
 I Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda,
 Yolliring adil wə həktur,
 I pütkül əllərnə Padixəhi! ■

⁴ I Pərwərdigar, kim Səndin qorqmaydiojan, Nəmingni uluşlimaydiojan bolalisun? Qünki birdinbir mukəddəs Əzüngdursən; Barlik əllər aldingəja kelidu, Sanga səjdə kılıdu; Qünki həkkanıy kıləjanliring axkarə boldi». □ ■

⁵ Bu ixlardin keyin, mən kərdümki, mana əxtiki ibadəthana, yəni həküm-guwahlik qediri eqildi! □ ■ ⁶ Yəttə balayi'apətni öz ilkidə tutkan yəttə pərixətə pakiz, parkirap turidiojan libas kiygən, kəksigə altun kəmər baoljojan halda ibadəthanidin cıkti. ■ ⁷ Tət həyat məhlukning biri yəttə pərixətigə əbədil'əbəd yaxaydiojan Hudaning kəhri bilən tolojan yəttə altun qinini bərdi. ⁸ İbadəthana Hudaning xan-xəripi wə qudritidin

□ **14:19** «yərdiki üzüm teli» — yaki «yərdiki üzümzar». ■ **14:19** Wəh. 19:15. □ **14:20** «xəhərning sirtidiki xarab kəljikidiki üzümlər dəssilip,...» — «xəhər» muxu yərdə bəlkim Yerusalemnə kərsitidu. «**üq yüz qakirim**» — grek tilidə «bir ming altə yüz stadiyon». Bir stadiyon 185 metr, 1600 stadiyon 290 kilometr. «**munasiwətlik ayətlər**» — «Yəx.» 63:1-6, «Wəh.» 13:19. ■ **14:20** Yəx. 63:3. ■ **15:1** Wəh. 11:14. ■ **15:2** Wəh. 4:6; Mik. 7:18. ■ **15:3** Zəb. 111:2; 139:14; 145:17. □ **15:4** «**Qünki həkkanıy kıləjanliring axkarə boldi**». «**munasiwətlik ayətlər**» — «Yər.» 7:10, «Zəb.» 86:9-10. ■ **15:4** Yər. 10:7. □ **15:5** «**həküm-guwahlik qediri**» — Təwrat dəwrində ibadət qediri «əhdə sanduqi» həm uning iqidiki «on pərman»ning makani boləjanidi. Bu «on pərman» Hudaning karakteri wə pəzilətlirini kərsitidiojan boləjaq, qedir bəzidə «həküm-guwahlik qediri» yaki «əhdə-guwahlik qediri» dəp ataləjanidi. Ərxiki «mukəddəs qedir» uningəja ohxaxla Hudaning təbiiti toqruluk aləhidə guwahlik bərsə kerək. ■ **15:5** Wəh. 11:19. ■ **15:6** Wəh. 1:13.

tütün bilən liq toldi. Yəttə pərixting yəttə balayi'apiti ayaqlaxmioqə, heqkim ibadəthanioğa kirəlmidi. □ ■

16

Hudaning kəhri tolojan yəttə qina

¹ Xuningdin keyin, ibadəthanidin kətürülgən yukiri bir awazning yəttə pərixtingə: «Beringlar, Hudaning kəhri tolojan yəttə qinini yər yüzigə təkünglar!» degənlikini anglidim.

² Birinçisi berip qenidikini yər-zeminioğa təkti. Buning bilən diwining tamqisi besilojan wə uning but-həykiligə qokuniojanlarda birhil yirginlik həm azabliq qaqa-jaharət pəyda boldi.■

³ İkkinçisi qinidikini dengizioğa təkti; dengiz süyi əlükning kənioğa ohxax kənioğa aylandı wə iqidiki pütün janliklar öldi.■

⁴ Üçinçisi qinidikini dərya wə bulaklarınig sulirioğa təkti; ularning süyimu kənioğa aylandı. ⁵ Andin mən sularning pərixtisining mundak degənlikini anglidim: —

«Muxundak həkümlərni qikirixingda adil bolqansən, i hazır bar Boluquci, bar bolqan Mukəddəs Boluquci!■

⁶ Muxu adəmlər mukəddəs bəndilər wə pəyotəmbərlərləning kəninini təkənlikni wəjidin, Sən ularioğa iqqili kən bərding. Ular xuningioğa layiqtur».■

⁷ Andin kurbangahning jawabən: —

«Xundak, i Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda, Həkümlərləning hək wə adildir» — degənlikini anglidim.■

⁸ Tətinçisi qinidikini kuyaxning üstigə təkti; buning bilən kuyaxka insanlarni ot bilən ertigili kudrət berildi.□

⁹ Xuning bilən insanlar dəhxətlik kizikta ertəldi; birak ular heq towa kilmidi wə bu balayi'apətlərləning Iğisi bolqan Hudani uluqlaxning ornioğa Uning namini qarəaxti.■

¹⁰ Bəxinçisi qinidikini diwining təhtigə təkti; diwining padixahlıqini qarəngəşulək basti, kixilər azabtin tillirini qixləxti ¹¹ wə aqrıq-azabi wə qaqa-jarahətlirəning dəstidin ərxtiki Hudani kupurluk kilip qarəixip, kilmixlirioğa heq towa kilmidi.

¹² Altinçisi qinidikini uluq Əfrat dəryasioğa təkti; xu haman künqixixtin kelidiojan padixahlərləning yolini hazirlaxka dəryaning süyi kuridi. □

¹³ Andin mən əjdihəning, diwining wə sahta pəyotəmbərləning eozilridin

□ **15:8 «munasiwətlik ayətlər»** — «Mis.» 40:34-36, «1Pad.» 8:11-12. ■ **15:8** Mis. 40:34; 1Pad. 8:10; Yəx. 6:4. ■ **16:2** Mis. 9:9,10,11; Wəh̄. 13:14, 16,17. ■ **16:3** Mis. 7:20. ■ **16:5** Wəh̄. 1:4, 8; 4:8; 11:17. ■ **16:6** Mat. 23:34. ■ **16:7** Wəh̄. 15:3. □ **16:8 «buning bilən kuyaxka insanlarni ot bilən ertigili kudrət berildi»** — «ot bilən» — demək, ottak kizikliki bilən. 9-ayətni kərüng. ■ **16:9** Wəh̄. 16:11,21. □ **16:12 «künqixixtin kelidiojan padixahlərləning yolini hazirlaxka dəryaning süyi kuridi»** — «künqixixtin kelidiojan padixahlər» — «kəmgəddonda bolqan jənggə katnixixka kelidiojan padixahlər (16-ayətni kərüng). «munasiwətlik ayətlər» — «Yər.» 10:46, 36:51, «Wəh̄.» 14:9.

qikkən pakioğa ohxaydioğan üq napak rohni kərdüm. □ 14 Bular məjizilik alamətlərni kərsitidioğan jinlarning rohliri bolup, pütkül yər yüzidiki padixahlarni Həmmigə Qadir Hudaning dəhşətlik künidiki jənggə jəm kılıxka ularning yenioğa qikip ketiwatatti ■ 15 («mana, Mən oşridək kelimən! Yalingaq mangmaslik, nomusi kərünməsliki üqün, kiyimlirini qing saklap, səgək turoğanlar bəhtliktur!»).□ ■

16 Əmdi *napak rohlar padixahlarni* ibranıyqə «Hərmageddon» deyilidioğan yərgə jəm kildi.□

17 Yəttinqisi qinidikini həwaşə təkti; ərxniki ibadəthanidin, təhttin yukiri bir awaz kətürülüp: «İx tamam boldi!» deyildi.■

18 Xuan qakmaqklar qekildi, türlük awazlar wə güldürməmlər anglandi wə dəhşətlik bir yər təwrəx yüz bərdi; insanlar yər yüzidə apiridə boləandın beri bunqilik dəhşətlik yər təwrəx heq bolup bakmioğanidi.

■ 19 Katta xəhər üqkə bəlündi; hərkaysi əllərdiki xəhərlərmu oşulitildi. Xuning bilən katta xəhər Babil Hudaning yadioğa kecip uning əxəddiy kəhrlik xarabi bilən toloğan kədəh uningəşa berildi. □ ■ 20 Barlıq arallar özini qaçurup oşayib boldi, taqlarmu yok boldi; 21 İnsanlarning üstigə hər bir danisi bir talant eoşirlikta kelidioğan möldür asmandın yaşdı. Möldür apiti xundak dəhşətlik boldiki, adəmlər apətnig dəstidin Hudani kupurluk kılıp qarəaxtı.□ ■

17

Qong pahixə ayal «Babil»

1 Yəttə qinisi bar yəttə pərixtning biri kelip, manga səzləp:

— Bu yərgə kəl, nuroşun sular üstidə olturoğan qong pahixə ayalning tartidioğan jazasını sanga kərsitip koyay. 2 Yər yüzidiki padixahlar uning bilən buzukluk otküzdi, yər yüzidikilər uning buzuklukning xarabidin məst boluxtı, — dedi.

3 Xuning bilən u pərixte meni Rohning ilkidiki hələttə bir qəlgə elip bardı. U yərdə yəttə baxlik, on münnggüzlük, pütün əzayini kupurluk namliri qaplioğan bir tok kizil diwining üstidə olturoğan bir ayalni kərdüm.□ ■

4 Ayal səsün wə tok kizil kiyim kiygən bolup, altun, qimmətlik yaqut wə mərwayitlar bilən pərdazlanəjanidi. Qolida yirginlik nomussizliklar wə əz buzuklukning nıjasətliri bilən toloğan bir altun kədəh bar idi.■

□ 16:13 «sahta pəyoğəmbər» — kəzining kiyapitidə boləğan diwə (13:11-17). ■ 16:14 2Tes. 2:9; Wəh. 13:13; 17:14; 19:19,20; 20:8. □ 16:15 «mana, Mən oşridək kelimən!» —

«oşrining kelixi» bəlkim kütülmigən waqıtta, tuyuksiz kelixini kərsətsə kerək. «mana, Mən oşridək kelimən! Yalingaq mangmaslik, nomusi kərünməsliki üqün, kiyimlirini qing saklap, səgək turoğanlar bəhtliktur!» — muxu səzlərni degüqi Məsih Əzi. «munasiwətlik ayətlər» — «Yo.» 3:14, «Hox.» 1:5, 11. ■ 16:15 Mat. 24:43; Luqa 12:39; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3,18. □ 16:16 «Əmdi napak rohlar padixahlarni... jəm kildi» — grek tilida «Ular ularni... jəm kildi». «Hərmageddon» — «Məgiddo teşqi» degən mənədə. İbranı tilida toptəşra «Hər-Məgiddo» deyilidu. ■ 16:17 Wəh. 21:6. ■ 16:18 Wəh. 4:5; 8:5. □ 16:19 «Katta xəhər üqkə bəlündi» — «Katta xəhər» Babildur (14:8, 18:10 katarliklarni kərug). ■ 16:19 Yər. 25:15; Wəh. 14:8,10; 18:5. □ 16:21 «İnsanlarning üstigə hər bir danisi bir talant eoşirlikta kelidioğan möldür asmandın yaşdı» — «bir talant» 45 kilo. ■ 16:21 Wəh. 11:19; 16:9,11. □ 17:3 «Xuning bilən u pərixte meni Rohning ilkidiki hələttə bir qəlgə elip bardı» — muxu jümlidiki «Roh» yaki əz rohini yaki Mükəddəs Rohnimu kərsitixi kerək. ■ 17:3 Wəh. 13:1; 17:8. ■ 17:4 Wəh. 18:16.

⁵ Pexanisigə bir sir — «Katta Babil, pəhxilərnin wə dunyadiki pütkül yirginlik nomussizliklarning anisi» degən nam pütüklük idi. ⁶ Mən ayalning muqəddəs bəndilərnin qeni wə Əysaşa guwahlik bərgüqilərnin qeni bilən məst boləlanlikini kərdüm. Uni kərüp tolimu təəjjüp kilip intayin həyran qaldim. ⁷ Pərixətə manga mundak dedi: —

«Nemigə həyran qalding? Ayalning wə uni kətürüp turoqan yəttə baxlik, on münggüzlük diwining sirini sanga eytip berəy. ⁸ Sən kərgən diwə bir zamanlarda bar idi, hazır yok; uzun ötməy tegi yok hangdin qikip, həlakətkə qarap mangidu. Yər yüzidə turuwatqanlar — dunya apiridə boləqandin buyan isimliri həyatlik dəptirigə pütülmigən kixilər diwini kərüp intayin həyran qalidu. Qünki u bir zamanlarda bar idi, hazır yok, ləkin yənə pəyda bolidu. ⁹ Mana buni qünixixə lazim boləqan həkmət: — yəttə bax bolsa u ayal olturoqan yəttə taşqa, xundakla yəttə padixahqa wəkillik qilidu. ¹⁰ Bularning bəxi yikiləqan, birsi bar, yənə biri tehi kəlmidi. U kəlgəndə pəkət azla wəki turalaydu. ¹¹ Burun bar boləqan, əmdi hazır yok boləqan diwining əzi səkkizinçi padixahdur, xundakla u həm yəttisidin biri bolup həlakətkə qarap mangidu.»

¹² Sən kərgən on münggüz on padixahdur. Ularning padixahlikliri tehi yok, əmdi ularəqa diwə bilən billə bir səətlik padixahlik hokuqi berilidu. ¹³ Bu padixahlar bir oy, bir niyətə bolup əz kudriti wə hokuqlirini diwigə berixidu. ¹⁴ Diwə wə padixahlar birlixip Koziəqa qarxi jəng qilidu. Koza ularning üstidin əjalib kelidu, qünki U rəblərnin Rəbbi, padixahlarning Padixahidur. Uning bilən birgə turoqanlar bolsa qakiriloqan, tallanoqan wə Uningə sadik boləqanlardur».

¹⁵ Pərixətə manga yənə:

— Pəhixə ayal üstidə olturoqan, sən kərgən sular bolsa millətlər, əzara toplaxqan nuroqun kixilər, əllər wə hər hil tillarda səzlixidiloqan kixilərdur.

¹⁶ Sən kərgən on münggüz wə diwə bu pəhixə ayaldin nəprətinidü, uni talan-taraj kilip yalingaqlap qoyidu, uning gəxini yəp, əzini otta köydüridu. ¹⁷ Qünki Huda Əz səz-kalamliri əməlgə axquqə, axu on padixahning kəngligə Əz iradisini ijra kilip, bir qararda tohtixip padixahlik hokuqini diwigə berix niyitini saldi.

□ ^{17:5} «Pexanisigə bir sir — «Katta Babil, pəhxilərnin wə dunyadiki pütkül yirginlik nomussizliklarning anisi» degən nam pütüklük idi» — «sir» bolsa Injilda əslidə yoxurun, Huda Əz bəndilrigə axkarə qiloqan bir əjayib həqiqətni kərsitidu. ■ ^{17:5} 2Tes. 2:7.

□ ^{17:6} «Əysaşa guwahlik bərgüqilər» — yəki «Əysaning guwahqiliri». Birinçi əsirning ahirki yilliridin tartip «guwahqi» degən səz «Hudaning yolida qurban boləuqi» degən məninimu bildürətti. Səwəbi, nuroqunloqan etiqadqilar guwahlik berix yolida ölümə məhkum qilinatti.

■ ^{17:6} Wəh. 18:24. □ ^{17:8} «Sən kərgən diwə bir zamanlarda bar idi, hazır yok; uzun ötməy tegi yok hangdin qikip, həlakətkə qarap mangidu... u bir zamanlarda bar idi, hazır yok, ləkin yənə pəyda bolidu» — bu sirlik ayət, xundakla bu bəbta bəxarət qilinoqan bəxqa ixlar üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ ^{17:8} Mis. 32:32; Fil. 4:3; Wəh. 13:8.

■ ^{17:9} Wəh. 13:1,18. □ ^{17:11} «burun bar boləqan, əmdi hazır yok boləqan diwining əzi səkkizinçi padixahdur, xundakla u həm yəttisidin biri bolup həlakətkə qarap mangidu» — biz bu sirlik ayat üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz, əlwəttə. □ ^{17:12} «Sən kərgən on münggüz on padixahdur. Ularning padixahlikliri tehi yok, əmdi ularəqa diwə bilən billə bir səətlik padixahlik hokuqi berilidu» — «Dan.» 2:39-43, 7:23-26ni kəring.

■ ^{17:12} Dan. 7:20; Wəh. 13:1. ■ ^{17:14} 1Tim. 6:15; Wəh. 16:14; 19:16. □ ^{17:15} «əzara toplaxqan nuroqun kixilər...» — muxu ibarə bolsa bəlkim ahirki zamanlarda (1) nuroqun kixilər igə-qəxisiz sərsən yürüdiəlanliqi; yəki (2) nuroqun kixilər əz dəliti iqidə bir-birigə uyuxup siyasiy məqsəttə guruhlxaxlanlikini kərsitixi mumkin. ■ ^{17:15} Yəx. 8:7. ■ ^{17:16} Wəh. 18:8.

18 Sən kərgən ayal yər yüzidiki padixahlar üstidin həkümranlik kildioğan katta xəhərdur, — dedi. □ ■

18

Babilning gumran boluxi

1 U ixlardan keyin mən qong hokukluk yənə bir pərixting asmandin quxüwatқанlikini kərdüm. Yər yüzi uning julalilikidin yorup kətti.

2 Pərixta yukiri awaz bilən mundaq warkiridi: —

«Ojulidi! Katta xəhər Babil ojulidi!

Əmdi u jinlarning makani, hər bir napak rohlarning solakhanisi, Hər bir məkruhə wə yirginlik kuxlarning solaq-ganggisi boldi! □ ■

3 Qünki barlik əllər uning zina-buzuklukining səwdalik xarabidin iqxiti; Yər yüzidiki barlik padixahlar uning bilən buzukluk ötküzüxti, Yər yüzidiki sodigərlər uning əyx-ixritining əlwəqilikidin beyixti.» ■

4 Asmandin yənə bir awazni anglidim: —

«I Mening həlkim, uning gunahlırioğa xerik bolmaslıqinglar üqün, Həm uning bexioğa quxidioğan balayı'apətlərgə uqrımaslıqinglar üqün, uning iqidin qıqinglar! □ ■

5 Qünki uning gunahlıri pələkkə yətküdək dəwilinip kətkən, Huda uning həkəkaniyetsizliklerini esigə aldi. □ ■

6 U baxqilaroğa yanduroşinidək uning kılöşinini özige yandurunglar; Uning kilmixlırioğa muwapıq ikki həssə koxlap kayturunglar;

U *baxqilaroğa* əbjəx kılıp bərgən kədəhtə uningoğa ikki həssə koyuq əbjəx kilinglar. ■

7 U özini qanqilik uluşlıoğan bolsa,

Qanqilik əyx-ixrəttə yaxioğan bolsa,

Uningoğa xunqilik kıynilix wə dərd beringlar;

U kənglidə: «Mən tul əməs, bəlkı təhtə olturoğan hanixməni;

Mən dərd-ələmni əsla kərməymən» degini tıpəylidin, □ ■

8 Bu wəjidin bir kün iqidila uningoğa quxidioğan balayı'apətlər,

Yəni əlüm, dərd-ələm wə aqarqılıq kelidu,

U ot bilən kəydürüldü;

Qünki uni sorak kılöşüqi Pərwərdigar Huda kudrətlıktur!» ■

9 Uning bilən buzukluk kılöğan wə uning bilən əyx-ixrəttə yaxioğan yər yüzidiki padixahlar uni ertigən otning is-tütəklirini kərgəndə, uning halioğa qarap yioğa-zar kətürüxidu. ■ 10 Ular uning tartıwatқан azabidin kərkup, yirakta turup dəyduki:

— «Way isit, way isit, i katta xəhər!

□ 17:18 «... yər yüzidiki padixahlar üstidin həkümranlik kildioğan katta xəhər..» — «katta xəhər» — okurmənlərnin esidə boluxi kərekki, u Babilni kərsitidu (1-ayət). ■ 17:18 Wəh. 16:19. □ 18:2 «Hər bir məkruhə wə yirginlik kuxlarning solaq-ganggisi boldi..»

— bəzi kədimki kəqürmilərdə bu sözlərdin keyin: «wə hər bir haram wə yirginlik həywaning solaq-uwisi boldi» — degən sözlər koxulidu. «munasiwətlık ayətlər» — «Yəx.» 13:19-22,

14:22-23, 21:9, «Yər.» 50:34-40, 51:36-37. ■ 18:2 Yəx. 13:21; 21:9; 34:11,14; Yər. 50:39; 51:8;

Wəh. 14:8. ■ 18:3 Wəh. 14:8; 17:2. □ 18:4 «munasiwətlık ayətlər» — «Yəx.» 52:11,

«Yər.» 50:8, 51:6-8, 45 katarlıqlar. ■ 18:4 Yar. 19:12; Yəx. 48:20; 52:11; Yər. 51:6,45; 2Kor. 6:17.

□ 18:5 «munasiwətlık ayət» — «Zəb.» 36:5. ■ 18:5 Wəh. 16:19. ■ 18:6 Wəh. 14:10.

□ 18:7 «munasiwətlık ayət» — «Yəx.» 47:8. ■ 18:7 Yəx. 47:8. ■ 18:8 2Tes. 2:8; Wəh.

17:16. ■ 18:9 Wəh. 17:2; 18:3,18.

Ah Babil, küqlük xəhər!
Qünki bir saət iqidila jazaying bexingəra qüxti!»■

11 Yər yüzidiki sodigərlərmu uning üstidə yioə-zar kilixidü. Qünki əmdi ularning kemidiki yük-mallirini, 12 yəni altun-kümüx, kimmətlik yaqutlar, ünqə-mərwayit, nəpis libas rəht, səsün rəht, yipək, tok kızil rənglik gəzmal, hərhil huxbuy turunj yaqəqlar, pil qixi buyumliri, əng esil yaqəq, tuq, tēmür wə mərmərlərdin ixləngən hilmuhil buyumlar, □ 13 xuningdək kowzakdarqin, tetitkular, huxbuy, murmækki, məstiki, xarab, zəytun meyi, ak un, buqday, kala, koy, at, hərwa wə insanlarning tənliiri wə janliiri degən mallirini setiwalidioəan kixi yoqtur.□ ■

14 (I Babil, jening məstanə boləjan esil mewilər səndin kətti, Barliq həxəmətlik wə həywətlik mal-dunyaliring səndin yoqaldi. Ular bularni əmdi hərgiz tapalmaydu!)□

15 Bu mallarni setip beyioəan sodigərlər bolsa xəhərning tartiwatqan azabidin kərkup, yirakta turup uning üstidə yioə-zar kiliqip deyixiduki:
—

16 «Way isit, way isit, i katta xəhər!
Nəpis libas rəhtlərgə, səsün wə tok kızil rənglik gəzmallarəra orilip, Altun, kimmətlik yaqutlar wə ünqə-mərwayitlar bilən bezəlgənsən! ■

17 Bir saət iqidila xunqə katta bayliqlar wəyran boldi!»
Barliq kemə hojayinliiri, kemidiki barliq yoluqilar, kemiqilər wə dengizəra tayinip jan bakidioəanlarning həmmisi yirakta turup, 18 Uni örtigən otning is-tütəklirini kərup:

— Bu katta xəhərgə kaysi xəhər təng keləlisun? — dəp pəryad kətürüxti.

■ 19 Ular baxliiriəra topa qeqip, pəryad kətürüxüp, yioə-zar kiliqip:

— Way isit, way isit, u katta xəhər!

U arkiplik, uning dəlitidin, dengizdə kemisi barlar beyioəanidi!

Bir saət iqidila wəyran boldi bu xəhər! — deyixidü.

20 — «Uning bexioəa kəlgənlərdin xadlininglar,

Əy ərx, əy muqəddəs bəndilər, rosullar wə pəyoəəmbərlər!

Qünki Huda silərninğ dəwayinglardiki həkümni uning üstidin qikarəjan!»■

21 Andin, küqlük bir pərixətə tügən texioəa ohxax yoəan bir taxni kətürüp, dengizəra taxlap mundaq dedi: —

«Mana xundaq xiddət bilən,

Katta xəhər Babil oqulitilidü,

U kaytidin kərünməydu! □ ■

22 Qiltarqilarning, sazqilarning,

■ 18:10 Yəx. 21:9; Yər. 51:1; Wəh. 14:8. □ 18:12 «tok kızil rənglik gəzmal» — yaki «tok kızil boyak».

□ 18:13 «insanlarning tənliiri wə janliiri degən malliri» — «insanlarning tənliiri wə janliiri» degən ibarə bəlkim kullarning həlitini yaki bu baylarning mal-mülkingin kəp kixilərninğ janliirininğ bədiliğə kəlgənlirini kərsitiximu mumkin. Kulluq adəmlərninğ tənliirini həlak kilipla kalmay, bəlki ularning jan-həyatining hərəkəndəq əhmiyitidin məhrum kiliidu, əlwəttə. ■ 18:13 Əz. 27:13. □ 18:14 «jening məstanə boləjan esil mewilər səndin kətti» — «esil (pixqan) mewilər» muxu yərdə bəlkim kəqmə mənədə bolup, hərhil esil nərsiləri bildürüdü. ■ 18:16 Wəh. 17:4. ■ 18:18 Yəx. 34:10; Wəh. 13:4; 18:9. ■ 18:20 Wəh. 19:2. □ 18:21

«munasiwətlik ayətlər» — «Mis.» 5:15, «Yər.» 51:63-64. ■ 18:21 Yər. 51:64.

Nəyqilər wə sunayqıların awazi seningdə qaytidin hərgiz anglanmaydu.

Hərhil hünərni kilidiqan hünər wən seningdə qaytidin hərgiz tepilmaydu, Tügməningmu awazi seningdə qaytidin hərgiz anglanmaydu. □ ■

²³ Həttə qıraqlıq yorukı seningdə qaytidin hərgiz yorumaydu, Toy boluwatqan yigit-qızning awazi seningdə qaytidin hərgiz anglanmaydu;

Qünki sening sodigərliring yər yüzidiki ərbablər bolup qıktı, Barlıq əllər sening şəhır-əpsunliringqə aldandı; ■

²⁴ Pəyğəmbərləning, mukəddəs bəndiləning *təkülqan qanliri*, Xundakla yər yüzidə barlıq kiroqin bolqanların qanlirimu uningda tepildi. ■

19

Ərxtiki həmdusanalar

¹ Bu ixlərdin keyin, ərxtə zor bir top adəmləning warkıraxlıridək bir awazni anglidim. Ular: —

— Həmdusana! Nijat, xan-xərəp wə qüdrət Hudayimizqə mənəsupur! □

² Qünki Uning həkümliri hək wə adıldur;

U yər yüzini öz buzuqluqı bilən buzoqan qong pəhixining üstidin həküm qikırip,

Öz kü-l-hizmətkarlırining qəning intikamini uningdin aldi, — deyixətti. □ ■

³ Ular ikkinqi qetim: — «Həmdusana!» deyixti. Uningdin qikqan istütəklər əbədil'əbədgiqə purkıraydu! □ ■ ⁴ Yigirmə tət aksakal wə tət həyat məhluk yərgə yikilip: — «Amin! Həmdusana!» dəp, təhtə olturoqan Hudaqə səjdə kilixti.

Qozining toy ziyapiti

⁵ Andin təhtin kətürülgən bir awaz mundak dedi: —

«Əy uning barlıq kü-l-hizmətkarlırini,

Uningdin qorkıdiqan kattılar bolsun, təwənlər bolsun,

Həmminglar Hudayimizni mədhıylənglar!»

⁶ Andin zor bir top adəmləning awaziqə, nuroqun sularning xarkırixioqə, qattik güldürməmləning güdürlıxigə ohxax bir awazning mundak degənlıqini anglidim: —

«Həmdusana! Həmmigə Qadir Pərwərdigar Hudayimiz səltənət kıldi! ■

□ **18:22** «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 24:8-9, «Yər.» 7:34, 16:9-10, 25:10, «Əz.» 26:13.

■ **18:22** Yər. 25:10; Əz. 26:13. ■ **18:23** Yər. 7:34; 16:9; 25:10. ■ **18:24** Wəh. 17:6. □ **19:1** «Həmdusana» — grek til wə ıbraniy tilida «Halleluyah!» degən söz bilən ipadilini. Mənisi ««Yah»ka mədhıyə bolqay!». Okurmənləning esidə barki, «Yah» «Yahwəh» (Pərwərdigar)ning kıskartılqan xəklidir. □ **19:2** «Əz kü-l-hizmətkarlırining qəning intikamini uningdin aldi» — grek tilida «Əz kü-l-hizmətkarlırining qəning intikamini uning qolidin aldi». «munasiwətlik ayətlər» — «Zəb.» 19:9, «Qan.» 32:43. ■ **19:2** Qan. 32:43; Wəh. 15:3; 16:7; 18:20. □ **19:3** «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 34:10. ■ **19:3** Yəx. 34:10; Wəh. 14:11; 18:18. ■ **19:6** Wəh. 11:17.

7 Xadlinayli, təntənə kılalayli wə uni mədhiyiləp uluqlayli!
Qünki Qözining toy-mərikə küni yetip kəldi,
Kiz özini təyyar kildi!»■

8 Kizə qiyix üqün pakiz, parkirap turidiqan nəpis libas berildi (nəpis libas bolsa muqəddəs bəndilərnin həkkaniy əməlliridir).

9 Andin, *pərixətə* manga:

— Munu sözləni hatiriliwal: —

«Qözining toy ziyapitigə qakiriloanlar bəhtlikur!» — dedi.

U manga yənə: — Bular Hudaning həkikiy səzlidir, — dedi.□ ■

10 Mən uningə səjdə kıləyli ayioqta yikildim. Lekin u:

— Hərgiz undak kılma! Mənmü Hudaning sən wə Əysəta guwahlik bərgüqi kərindaxliring bilən ohxax kıl-hizmətkarmən. Hudaqla ibadət kıl! Qünki wəhiy-bexarətnin roh-mahiyiti bolsa Əysa həkkidə guwahlik berixtur, — dedi.□ ■

Aq atqa Mingüqi

11 Andin kərdümki, asman eqildi wə mana, bir aq at turatti; üstigə mingüqining bolsa nami «Sadik» wə «Həkikiy» bolup, U həkkanilik bilən həküm qikiridu wə jəng kildu. ■ 12 Uning kəzliiri ot yalkunioqa ohxaytti, bexida nuroqun taji bolup, tenidə Əzidin baxqa həqkim bilməydiqan bir nam pütüklük idi. ■ 13 U uqisioqa kənoqa miləngən bir ton kiygənidi, Uning nami «Hudaning Kalami» dəp atilidu. ■ 14 Uning kəynidin əgixip keliwatkan ərxiki qoxunlar bolsa, aq atlarəta mingən, ap'aq, pak nəpis kanap libas bilən kiydürülgənidi. ■ 15 Uning aqzidin ötkür bir kiliq qikip turatti; U buning bilən barlik əlləni uridu; U ularni təmür kaltək bilən padidək bəkidü; U Həmmigə Qadir Hudaning dəhətlik oqəzipping «xarab kəlqiki»ning qəyliqüqisidir.□ ■

16 Uning toni wə yotisi üstigə «Padixahlarning Padixahi wə rəblərnin Rəbbi» degən nam yeziloqanidi.■

17 Andin mən kuyaxning igidə turoqan bir pərixətini kərdüm. U asmannin otturisida uquwatkan barlik kuxlarəta yukiri awaz bilən:

—Kelinglar, Hudaning katta ziyapitigə yioqilinglar! ■ 18 Padixahlarning, sərdarlarning wə palwanlarning, atlarning wə ularəta mingənlərnin, xundakla barlik ət igilirining, kullarning həm hərəlnin, kattilarning həm təwənlərnin gəxlirini yənglar! — dedi.□

19 Xuning bilən mən diwə, yər yüzidiki padixahlar wə ularning qoxunlirining atqa Mingüqi həm Uning qoxuni bilən jəng kiliq üqün

■ 19:7 Mat. 22:2; Luqa 14:16. □ 19:9 «Andin, pərixətə manga...dedi» — grek tilida «Andin, u manga...dedi» deyilidu. Səzliqüqi qokum pərixətə bolidu; 10-ayətni kəring. ■ 19:9 Wəh. 21:5.

□ 19:10 «Əysəta guwahlik bərgüqi kərindaxliring...» — grek tilida «Əysaning guwahlikini tutkanə kərindaxliring...». «wəhiy-bexarətnin roh-mahiyiti bolsa Əysa həkkidə guwahlik berixtur» — bu, intayin muhim bir prinsiptur. Demək, pütkül Təwrat-Injildiki wəhiy-bexarətlər wə Hudaning gəhi waqitlarda ularin baxqa jamaətlərdə yürgüzgən wəhiy-bexarətlərnin meqizi wə jəwhiri bolsa «Əysa həkkidə guwahlik (berix)»tur. Mələm bir «wəhiy-bexarət»tə xundak amil yaki nətiyə bolmisa, uning həkikiy bir «wəhiy-bexarət» ikonlikidin gumanlinixioqa toqra kelidu. ■ 19:10 Ros. 10:26; 14:14; Wəh. 22:9. ■ 19:11 Wəh. 6:2. ■ 19:12 Wəh. 1:14.

■ 19:13 Yəx. 63:1; Yh. 1:1. ■ 19:14 Mat. 28:3; Wəh. 4:4; 7:9. □ 19:15 «munasiwətlilik

ayətlər» — «Yəx.» 63-bab. ■ 19:15 Zəb. 2:9; Yəx. 63:3; Wəh. 2:16,27; 14:19,20; 19:21. ■ 19:16 1Tim. 6:15; Wəh. 17:14. ■ 19:17 Yər. 12:9; Əz. 39:17. □ 19:18 «palwanlarning..» — yaki

«kudrətlilərnin...».

toplanojanlikini kərdüm. ²⁰ Əmdi diwə wə uningəja wakalitən məjizilik alamətlərni kərsətkən sahta pəyojəmbərninğ hər ikkisi tutuwelindi (sahta pəyojəmbər xu alamətlər bilən diwining taməjisini qəbul kəlojan həmdeə uning bət-həykiligə qəkonəjanlarni azdurup yürgənid). Ular ikkisi günggürt yeniwatқан ot kəligə tirik taxlandi. ■ ²¹ Qəlojini bolsa atқа Mingüqining aqzidin qıqқан kəliq bilən kəridi. Barlıq pütün uqar-qanatlar bularning gəxi bilən yəp toyundi.

20

Məsihninğ yər yüzidiki ming yillik səltənit

¹ Uningdin keyin, qolida tegi yok hənğning aqquci wə yoşan zənjir tutқан bir pərixting asmandin qüxüwatқанlikini kərdüm. ■ ² Pərixte əjdihani, yəni Iblis yaqi Xəytan deyilidiəjan həliki kədimiy yilanni tutup, ming yillik zənjirləp koydi. ■ ³ Uning ming yil toxquə əllərni azdurmasliki üqün, uni tegi yok hənğəja taxlap hənğning aqzini etip pəqətliwətti. Bu waqitlardin keyin, u waqtingə koyup berilixi muqərrər. ■

⁴ Andin mən təhtlərni wə ularda olturojanlarni kərdüm. Ularəja həküm kilix həkuki berilgenidi. Mən yənə, Əysəəja bərgən guwahliki wəjidin wə Hudaning səz-kalami wəjidin kallisi elinəjanlarning janlirinimu kərdüm. Ular diwigə wə uning bət-həykiligə qəkonmiojan, uning taməjisi pex-anisigə wə kəlioja urulmiojanlar idi. Ular tirilip, Məsih bilən birliktə ming yil həküm sürdi □ ■ ⁵ (əlgənlarning qəlojanliri ming yil toxmioquə tirilməydu). Bu dəslepki tirilix idi.

⁶ Dəslepki tirilixtin nesiwə boləjanlar bəhtlik wə muqəddəstur; ikkinqi əlümning bularni ilkiğə elix həkuki yoktur. Ular Hudaning wə Məsihninğ kaħinliri bolidu wə Uning bilən birliktə ming yil həküm süridu. ■

Xəytanning ahirki məəlubiyiti

⁷ Ming yil toxkanda, Xəytan zindandin boxitilip, ⁸ yər yüzining tət bulungidiki əllərni, yəni Gog wə Magogni azdurux wə ularni jəng kilixқа bir yərgə toplaxқа qıkidu. Toplanojanlarning sani dengiz səhəlidiki kumdək sanaksiz bolidu. □ ■ ⁹ Ular yər yüzidiki kəng tüzlənglikkə qıqip, muqəddəs bəndilərninğ bargahini, yəni Huda səyidiəjan xəhərnəni muħəsirigə alidu. Lekin asmandin ot yeşip, ularni yutuwetidu. □ ¹⁰ Ularni azdorojan Iblis

■ **19:20** Qan. 13:2; Dan. 7:11; Mat. 24:24; Wəh. 13:12,13,15,16; 16:14; 20:10. ■ **20:1** Wəh. 1:18.

■ **20:2** 2Pet. 2:4; Wəh. 12:9. ■ **20:3** Wəh. 16:14,16; 20:8. □ **20:4** «munasiwətlilik ayətlər» — «Zəb.» 149:4-9, «1Kor.» 6:2-3. ■ **20:4** Wəh. 6:9,11; 13:12,15,16. ■ **20:6** Yəx. 61:6; 1Pet. 2:9; Wəh. 1:6; 5:10. □ **20:8** «... yər yüzining tət bulungidiki əllərni, yəni Gog wə Magogni azdurux wə ularni jəng kilixқа bir yərgə toplaxқа qıkidu» — «Gog wə Magog» toşruluk:

Gog bəlkim «Magog»ning bəxi boluxi mumkin («Əz.» 38:2-3ni kəriding). Xubhəsiszki, uyoqur tilidiki «yəjüj-məjüj» degen isim ibranıy tilidiki bu isimlardin qıqқанı; lekin «Gog wə Magog» yalmawuzdək birhil məhluk əməs, bəlkə türlük əllərni kərsitidu. «Əz.» 38:1-39:29də, Hudaning «Gog wə Magog» bilən boləjan uruxi bəxarət kəlinəjan. Biraq bizningə u urux «dəhətlilik azab-əqubət» bilən baqlıq bolidu; ming yilning ahirida bolidiəjan, muxu ayətlərdə ayan kəlinəjan «ahirki urux» uningəja ohxaydiəjan boluxi mumkin bolsimu, u əməs. ■ **20:8** Əz. 38:2; 39:1; Wəh. 16:14. □ **20:9** «Ular yər yüzidiki kəng tüzlənglikkə qıqip...» — yaqi «ular zemin (demək Qanaan, Pələstin)diki kəng tüzlənglikkə qıqip...» yaqi «ular pütün yər yüzini kezip...».

bolsa diwə bilən sahta pəyğəmbər keyüwatқан ot wə günggürt kəligə taxlinip, u yərdə keqə-kündüz əbədil'əbədgiqə qiynilidu.■

Qong aq təht — ahirkı həküm

¹¹ Uningdin keyin, qong bir aq təht wə uningda Olturoquqini kərdüm. Asman bilən zemin Üning yüzidin özini qaçurup, ular turoqan jay hərgiz tepilmaydu. ¹² Mən yənə katta bolsun, yaki təwən bolsun, əlgənlərnin həmmisining təhtning aldida turoqanlığını kərdüm. Kitablar eqildi; andin yənə bir kitab — «Hayatlik dəptiri» dəp ataloqan kitab eqildi. Əlgənlərgə kitablarda hatiriləngini boyiqə öz əməliyyitigə qarap həküm qilindi. ■

¹³ Dengiz əzidə əlgənlərnı tapxurup bərdi, əlüm wə təhtisaramu əzlıridiki əlgənlərnı tapxurup berixti. Hərkimning üstigə öz əməliyyitigə qarap həküm qilindi. ¹⁴ Andin əlüm wə təhtisara ot kəligə taxlandi. Mana ikkinqi əlüm — ot kəlidur. ¹⁵ Kinning ismining «Hayatlik dəptiri»də yezilmioqanlıki baykalsa, ot kəligə taxlandi.

21

Yengi asman, yengi zemin

¹ Andin, yengi asman wə yengi zeminni kərdüm; qünki burunqi asman wə zemin etüp kətkənidi, dengizmu məwjut bolmıdi.■ ² Muxəddəs xəhərning, yəni Hudadin qıqqan, huddi öz yigitigə toy pərdazlırını kılıp hazırlanoqan kizdək yengi Yerusalemnin ərxtin təyüwatqanlıknı kərdüm.■ ³ Ərxtin yukiri kətürülgən bir awazning mundak degənlikini anglıdim: «Mana, Hudaning makani insanlarning arisididur; U ular bilən billə makanlıxıp turidu, ular Uning həlki bolidu. Huda Özimu ular bilən billə turup, ularning Hudasi bolidu. □ ■ ⁴ U ularning kəzlıridiki hər tamqə yaxni sürtidu; əmdi əlüm əsla bolmaydu, nə matəm, nə yioqə-zar, nə qaçoqu-ələm bolmaydu, qünki burunqi ixlar etüp kətti».□ ■

⁵ Təhttə Olturoquqi:

— Mana, həmmını yengi qilimən! — dedi. U manga yənə:

Bularni hatiriliwal! Qünki bu sözlər həkikiy wə ixənqliktur, — dedi.■ ⁶ U yənə manga mundak dedi: —

«Ix tamam boldi! Mən «Alfa» wə «Omega»durmən, Muxəddimə wə Hatimə Özümdurmən. Ussioqan hərkimgə hayatlik süyining bulikidin həksiz berimən.□ ■

⁷ Ojəlibə kılouqi hərkim bularoqa mirashorluk qilidu; Mən uning Hudasi bolimən, umu Mening oqlum bolidu.■ ⁸ Ləkin qorkunqaklar, etikədsizlar, yirginqləklər, qatillar, buzukluk kılouqilar, sehırgərlər, butpərəslər wə

■ **20:10** Dan. 7:11; Wəh. 14:10; 19:20. ■ **20:12** Mis. 32:32; Zəb. 62:12; 69:28; Yər. 17:10; 32:19;

Mat. 16:27; Rım. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Fil. 4:3; Wəh. 2:23; 3:5. ■ **21:1** Yəx. 65:17; 66:22;

2Pet. 3:13. ■ **21:2** Wəh. 3:12; 21:10. □ **21:3** «Ərxtin yukiri kətürülgən bir awaz» — bəzi

kona kəqürülmilərdə: «təhttin yukiri kətürülgən bir awaz» deyilidu. «munasiwətlık ayətlər»

— «Yəx.» 7:14, «Yər.» 24:7, 31:33, «Zək.» 8:8. ■ **21:3** Əz. 43:7. □ **21:4** «munasiwətlık

ayət» — «Yəx.» 25:8. ■ **21:4** Yəx. 25:8; Wəh. 7:17. ■ **21:5** Yəx. 43:19; 2Kor. 5:17; Wəh. 4:2;

19:9; 20:11. □ **21:6** «Mən «Alfa» wə «Omega»durmən» — grek tilida «Alfa» birinqi hərp,

«Omega» ahirkı hərptur — demək, Huda bax wə ahıdur. ■ **21:6** Yəx. 41:4; 44:6; 55:1; Wəh.

1:8; 16:17; 22:13. ■ **21:7** Zək. 8:8; İbr. 8:10.

barlik yaloqanqilaroqa bolsa, ularning qismiti ot bilən günggürt yenip turuwatqan keldur — bu bolsa ikkinqi ölumdur».■

Yengi Yerusalem

⁹ Ahirki yəttə balayi apət bilən toloqan yəttə qinini tutqan yəttə pərixtidin biri kelip, manga sözləp:

— Kəl! Sanga Qozining jorisi bolidoqan qizni kərsitip qoyay, — dedi.■

¹⁰ Andin u meni Rohning ilkidə boləqan həlda yooqan wə egiz bir taoqka elip koydi. U yərdin manga Hudadin qiqqan muqəddəs xəhər Yerusalemning ərxтин qüxüwatqanlığını kərsətti. □ ■ ¹¹ Uningda Hudaning xan-xəripı bar idi, uning julasi intayin qimmətlik gəhərning, yexil yaquttək yaltırioqan hrustalning julasioqa ohxaytti. ¹² Uning qong həm egiz sepili bar idi; sepilning on ikki dərwasisi bolup, dərwasılarda on ikki pərixta turatti. Hər bir dərwasining üstigə Israillarning on ikki kəbilisidin birining ismi yeziloqanidi. ¹³ Məxriq tərpidə üq dərwası, ximal tərpidə üq dərwası, jənub tərpidə üq dərwası wə məqrıp tərpidə üq dərwası bar idi. ¹⁴ Xəhərning sepilining on ikki ul texi bolup, ularning üstigə on ikki isim, yəni Qozining rosulining isimliri pütüklüktur. □ ■

¹⁵ Manga sөz kıləqan pərixtining qolida xəhərni, uning dərwasiliri wə uning sepilini əlqəydoqan altun qomux əlqigüq hasa bar idi. ■ ¹⁶ Xəhər tət qasa bolup, uzunluqi bilən kəngliki ohxax idi. Pərixta xəhərni hasa bilən əlqidi — on ikki ming stadiyon kəldi (uzunluqi, kəngliki wə egizliki təngdur). □ ¹⁷ U sepilnimu əlqidi. Sepilning *kəlinliqi* insanlarning əlqəm birliki boyiqə, yəni xu pərixtining əlqimi boyiqə bir yüz kırık tət jəynək kəldi. □ ¹⁸ Sepilning quruluqi bolsa yexil yaquttin, xəhər əynəktək süzük sap altundin bina kılinoqanidi. ¹⁹ Xəhər sepilining ulliri hərhil qimmətlik yaqutlar bilən bezəlgənidı. Birinqi ul tax yexil yaqut, ikkinqisi kək yaqut, üqinqisi həkik, tətinqisi zumrət, ²⁰ bəxinqisi kizil həkik, altinqisi kizil kaxtax, yəttinqisi serik kwarts, səkkizinqisi sus yexil yaqut, toqkuzinqisi topaz, oninqisi yexil kwarts, on birinqisi səsün yaqut wə on ikkinqisi piroza idi. □ ²¹ On ikki dərwası on ikki mərwayit idi, demək dərwasılarning hər biri birdin mərwayittin yasaloqanidi. Xəhərning oqol yoli əynəktək süzük sap altundin idi.

²² Xəhərdə heqkəndək ibadəthana kərmidim, qünki Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda wə Qoza uning ibadəthanisidur. ²³ Xəhərning yorutuluxi üqün kuyaxka yaki ayoqa mohtaj əməs, qünki Hudaning xan-xəripı uni yorutqanidi, uning qiriqi bolsa Qozidur. ■ ²⁴ Əllər xəhərdiki yoruklukta yüridu; yər yüzidiki padixahlar xanuxəwkitini uning iqiğə

■ **21:8** Wəh. 20:14,15; 22:15. ■ **21:9** Wəh. 15:6, 7. □ **21:10** «Andin u meni Rohning ilkidə boləqan həlda yooqan wə egiz bir taoqka elip koydi» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohini kərsitidu. ■ **21:10** İbr. 12:22; Wəh. 1:10; 21:2. □ **21:14** «munasiwətlik ayətlər» — «Əz.» 48:31-34. ■ **21:14** Əf. 2:20. ■ **21:15** Əz. 40:3; Zək. 1:18. □ **21:16** «on ikki ming stadiyon» — bir stadiyon 185 metr bolup, bu 2200 kilometrdir. □ **21:17** «sepilning kəlinliki insanlarning əlqəm birliki boyiqə, yəni xu pərixtining əlqimi boyiqə bir yüz kırık tət jəynək kəldi» — «jəynək» bolsa (yaki «gəz») jəynəktin qolining uqiyoqə boləqan arilik, yəni yerim metr; demək, sepilning kəlinliqi 65 metrəq idi. □ **21:20** «kizil həkik» — yaki «sardoniks». «kizil kaxtax» — yaki «sardius», yaki «parkıraq kizil kaxtexi». «serik kwarts» — yaki «hrizolit», «peridot». «sus yexil yaqut» — yaki «beril». «topaz» — «topaz» bolsa serik ranglik bir yaqut. «yexil kwarts» — yaki «hrizopras». «piroza» — yaki «amənist». ■ **21:23** Yəx. 60:19; Zək. 14:7.

elip kelidu. □ ■ 25 Uning dər̄waziliri kündüzdə hərgiz takalmaydu (əməliyəttə u yərdə keqə zadi bolmaydu). ■ 26 Hər̄kaysi əllərning xanuxəwkiti wə hərmət-izziti uning iqiğə elip kelinidu. □ 27 Hər̄kandak haram nər̄sə wə hər̄kandak yirginqlik ixlarni kılouqı yaki yaloqanqilik kılouqı uningə kirəlməydu; pəkət nami Kozining həyatlik dəptiridə yeziloqanlarla kirəloydu. ■

22

1 Andin *pərix̄tə* manga hrustaldək parkirak həyatlik süyi ekiwatkan dəryani kərsətti. Dərya Hudaning wə Kozining təhtidin qıkkan bolup, □ ■ 2 xəhərning oqol yoliniing otturisida ekiwatkanidi. Dəryaning bu tər̄pidə wə u tər̄pidimu on ikki hil mewə beridoqan, hər ayda mewiləydiqan həyatlik dərihi bar idi; dər̄hning yopurmaklıri əllərning xipası üqün idi. □ ■ 3 Lənət degən əmdi bolmaydu; Hudaning wə Kozining təhti xəhərning iqidə bolup, Uning kıl-hizmətkarlıri Uning hizmət-ibaditidə bolidu. 4 Ular Uning jamalini kəridu; Uning nami ularning pexanilirigə pütüklük bolidu. ■ 5 U yərdə əsla keqə bolmaydu, nə qiraq nuriqə, nə kuyax nuriqə mohtaj bolmaydu. Qünki Pərwədigar Huda ularning üstidə yoridu, ular əbədil'əbədgiqə həküm süridu. ■

Ahirkı agah-guwah

6 Pərix̄tə manga:

— Bu səzlər həkikiy wə ixənqliktur; pəyojəmbərlərning rohlirining Rəb Hudasi yekin kəlgüsida yüz berixi mukərrər bolqan ixlarni Öz kıl-hizmətkarlıriqə kərsitix üqün, pərix̄tisini əwətti, — dedi. □ ■

7 («Mana, pat yekında kelimən! Bu kitabniki bexarətning səzlinini tutquqi kixi bəhtliktur!») □ ■

8 Bularni angliouqi wə kərgüqi mən Yuhənnamən. Bu ixlarni angliojinimda wə kərginimdə, bularni manga kərsətkən pərix̄tigə səjdə kılouli ayioqi aldioqə yikildim. 9 Lekin u manga:

— Hərgiz undak kılma! Mənmu Hudaning sən wə kərindaxliring bolqan pəyojəmbərlər bilən ohxax kıl-hizmətkarimən. Hudaqıla ibadət kıl! — dedi. ■

□ 21:24 «munasiwətlık ayətlər» — «Yəx.» 60:19-20, «Zək.» 8:22. ■ 21:24 Yəx. 60:3.

■ 21:25 Yəx. 60:11; Wəh̄, 22:5. □ 21:26 «munasiwətlık ayətlər» — «Yəx.» 60:5-7, «Həg.»

2:7. ■ 21:27 Mis. 32:32; Zəb. 69:28; Fil. 4:3; Wəh̄, 3:5; 20:12. □ 22:1 «munasiwətlık

ayətlər» — «Zəb.» 36:38, 46:4, «Əz.» 47:1-9, «Zək.» 14:8. ■ 22:1 Əz. 47:1; Zək. 14:8. □ 22:2

«on ikki hil mewə beridoqan, hər ayda mewiləydiqan həyatlik dərihi» — yaki «on ikki

qetim mewigə kiridoqan, hər ayda mewiləydiqan həyatlik dərihi». ■ 22:2 Wəh̄, 2:7. ■ 22:4

Wəh̄, 3:12. ■ 22:5 Yəx. 60:19; Zək. 14:7; Wəh̄, 21:23. □ 22:6 «yekin kəlgüsida yüz

berixi mukərrər bolqan iklar» — yaki «tuyuksiz yüz berixi mukərrər bolqan iklar». «bu

səzlər həkikiy wə ixənqliktur» — bu səzlər 19:9 wə 21:5dimu tepilidu, xu yərdə aldinqi ixlarni

(21:1-5) təstikləx üqün eytiloqan. Əmma muxu yərdə, xübhısizki, pütkül kitabning məzmunini

yaki hətta yaki pütkül Injilning məzmunini yaki pütkül Təwrat-Injilning məzmunini kərsitiximu

mumkin. «pəyojəmbərlərning rohlirining Rəb Hudasi» — muxu yərdə Rəb Əysani kərsətsə

kərak (1:1ni kərüng). ■ 22:6 Wəh̄, 1:1; 19:9; 21:5. □ 22:7 «Mana, pat yekında kelimən!

Bu kitabniki bexarətning səzlinini tutquqi kixi bəhtliktur!» — bu səzlər Rəb Əysaning,

əlwəttə. ■ 22:7 Wəh̄, 1:3. ■ 22:9 Ros. 10:26; 14:14; Wəh̄, 19:10.

10 U manga yənə:

— Bu kitabiki bexarətning sözlirini peqətlimə; çünki bularning waqti yekin kəlđi. □ ■

11 Kəbihlik kılouqi kixi kəbihlikni kiliwərsun; pəskəx kixi bolsa pəskəxlikte turiwərsun; həkkanıy kixi bolsa həkkanıylikini yürgüzüwərsun; pak-mukəddəs kixi bolsa pak-mukəddəslikte turiwərsun, — dedi.

Əysa Məsih biwasitə Yuhannaşa sözləydu

12 «Mana, pat yekında kelimən! Hərkimning əməliyyitigə qarap beridojinimni Əzüm bilən billə elip kelimən. □ ■ 13 Mən «Alfa» wə «Omega», Birinçi wə Ahırki, Mukəddimə wə Hatimə Əzümdürmən». □ ■

14 Həyatlik dərihining mewisidin nesip bolux wə dərwaziliridin xəhərgə kirixkə muyəssər bolux üqün tonlirini yuəjanlar bəhtliktur! 15 Xəhərnin sirtidikilər — itlar, sehırgərlər, buzukluk kılouqılar, katillar, butpərəslər, yaloanqılıkka huxtar boloujanlar wə əməl kılouqılardur. ■

16 «Mənki Əysa jamaətlərni dəp silərgə bu ixlarning guwahlikini yətküzüx üqün pərixtamni əwəttim. Dawutning Yiltizi həm Nəsli, Parlaq Tang Yultuzidürmən!» ■

17 Roh wə toyi bolidojan kiz: «Kəl!» dəydu.

Anglioquci: «Kəl!» desun.

Ussioquci hərkim kəlsun, haliəjan hərkim həyatlik süyidin həksiz iq-sun. □ ■

Hatimə

18 Mənki bu kitabiki bexarətning sözlirini angliojanlarəja guwahlik berip agaħlandurimənki: kimdikim bu sözlərgə birnemini koxsa, Huda uningəja bu kitabta yezilojan balayi'apətlərni koxidu. □ 19 Kimdikim bu bexarətlik kitabning sözliridin birər sözni elip taxlisa, Hudamu uningdin bu kitabta yezilojan həyatlik dərihidin wə mukəddəs xəhərdin bolidojan nesiwisini elip taxlaydu. ■

20 — Mana, bularəja agaħ-guwaħ Bərgüqi bolsa mundaq dəydu:

— «Xundaq, pat yekında kelimən!»

□ 22:10 «**Bu kitabiki bexarətning sözlirini peqətlimə**» — mənsi bəlkim, oqurmənlərgə oquq bolsun, məhpiy bolmisun. ■ 22:10 Dan. 8:26; 12:4; Wəh. 1:3. □ 22:12 «**munasiwətlik ayətlər**» — «Yəx.» 40:10, 62:11. ■ 22:12 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23. □ 22:13 «**Mən «Alfa» wə «Omega»...**»

— grek tilida «alfa» birinçi hərp, «omega» ahırki hərp tur. Demək, Əysa Məsih bax wə ahırdur. ■ 22:13 Yəx. 41:4; 44:6; 48:12; Wəh. 1:8; 21:6. ■ 22:15 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Kol. 3:5, 6.

■ 22:16 Yəx. 11:10; Rim. 15:12; 2Pet. 1:19; Wəh. 1:1; 5:5. □ 22:17 «**Roh wə toyi bolidojan kiz: «Kəl!» dəydu**» — «Roh» — Mukəddəs Roħtur. «Toy bolidojan kiz» dəgənlik jamaətni kərsitidu. 19-bab 7-, 8-ayətlərgə qaralsun. ■ 22:17 Yəx. 55:1; Yh. 7:37. □ 22:18 «**Mənki bu kitabiki bexarətning sözlirini angliojanlarəja guwahlik berip agaħlandurimənki**»

— «Mənki» dəgən səz bəzi alimlar, 18-19-ayəttiki sözlərni rosul Yuhannaningki dəp qaraydu. Birək Yuhanna əzini biwasitə kərsətmigəqkə (1:9ni kərüni), xundaqla 20-ayəttə Rəb Əzi enik kərsətilgəqkə biz sözlərni Rəbningki, dəgən pikirgə mayilmiz. ■ 22:19 Qan. 4:2; 12:32; Pənd. 30:6; Wəh. 13:8; 17:8.

— «Amin! Kəl, ya Rəb Əysa!»

²¹Rəb Əysa Məsihning mehir-xəpkiti barlıq muqəddəs bəndilər bilən billə boləy, amin!